893.105 H199
3
Columbia University 1909
in the City of New York

LIBRARY

הָעוֹלָם

שבועון עברי.

שנה שלישית.

1909

וילנה

תרס״ט—תר״ע.

בית דפוס של ש. פ. גרבר, רחוב זאוואלנאיא, מעון 25.

Purchased in Russia.

„ГАОЛАМЪ", 3-й годъ изданія. — 1909.

893.105
H199
3
1909
COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARY

תוכן הענינים
של „העולם" שנה שלישית.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזיל)

№ 1

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳,

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ׳.

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לחתם על העתון יואילו נא להזדרז במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפים מכל גליון וגליון. החותמים אשר יתמהמהו בחתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן חתימתם, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכָלה מפני רבוי החותמים.

ב) החותמים החדשים, החפצים לקבל את שני הגליונות האחרונים של חדש דצמבר (כדי שיהיה להם קומפליקט שלם של „העולם") צריכים להוסיף על כסף חתימתם 20 קופ'.

ג) כדי להקל את משלח הכסף בעד החותמים מחו"ל פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KÖLN, a|Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית — בסטאניסלאוו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Braudo. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלח את כסף התימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנוח להם המקום הראשון מפני הקמוץ בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי־הדואר, באוסטריה־אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות־הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ד) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בוילנה כספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכדומה ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ה) החותמים כמו בחו"ל כן ברוסיה יכלים לשלח את כסף התימתם בתלושי המניות של הקולוניאל־באנק העברי.

ו) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי חבנדרול ולכתוב כמו כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים להשוות מיד את חשבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלח הגליונות אל החותמים ולמכירה לאחרים.

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי־הזמנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.

III. הנחות גדולות.

א) החותמים על „העולם" במשך חדש יאנואר זוכים בהנחה הגדולה מאד על ספרי „אחיאסף" (פרטי ההנחה ותנאיה מבוארים בהפרוספקט המיוחד שנספח אל הגליון הראשון של „העולם" מחודש דיקבר).

ב) שלשה קומפלקטים (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנודעים בתכנם הספרותי העשיר — למחיר 2,50 ר' יחד עם הפורטה.

מתקבלת החתימה על **השלח** לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר. וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו"ל אנו מבקשים לשלח לנו. מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו ע"ד משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים.

ארבעת הכרכים ט"ז, י"ז, י"ח וי"ט של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

—) שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. (—

פרס להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה ר. יקבלו חנם את הספר

== שירי הד"ר י. קמינר ==

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 ק'.

הכתובת למשלות כספים:

Издат. „Ахіасафъ", Варшава Почтовый ящикъ № 25.

Aerlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

M. M. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.

M. M. Ussyschkin. Ddessa (Russl.) Chersonskaaja 46.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 319.

יצא לאור ונשלחה להחותמים חוברת א' של „השלח"

כרך כ'. (יאנואר).

תוכן הענינים:

א') על הנסים ועל העבודה. ד"ר יוסף קלוזנר.

ב') סוסתי (מעשה נורא). מנדלי מוכר־ספרים

ג') מים לשתות. פרופ. דר. שמואל קרויס.

ד') בעיר (ספור). ה. סלוצקי.

ה') למהות החסידות (מאמר שני). מרדכי בן יחזקאל.

ו') משירי־עם (VI) ח. נ. ביאליק.

ז') השפעת אברהם מאפו. משה קליינמאן.

ח') השושנים (דרמה). יצחק קצנלסון.

ט') סוד (שיר). ש. פינסקי.

י') היהודים והיהדות ברומניה (ג). יעקב נאכט.

י"א) מכתבים מצרפת (א). אבק.

י"ב) השקפה עברית (XXVIII).

י"ג) מחשבות ומעשים (XXV). רבי קרוב.

PALÄSTINA

Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.

הירחון היהודי היחידי המוקדש לחקירת פלשתינא.

מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50, ועל ניר טוב 3 ר.

לזמן פחות משנה אין החתימה מתקבלת.

ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:

Б. А. Гольдберга, Вильно, Александровскій бульваръ, 18.

גלדה שפירא יוסף ליפקוביץ

מארשים

מינסק. כ"א טבת תרס"ט מינסק.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, כ"ו טבת תרס"ט.

ВИЛЬНА, 6-го января 1909 г. — № 1 — WILNA, 19-ten Januar 1909.

ב. גולדברג.

הַפּוֹלִיטִיקָה שֶׁל יְהוּדֵי־רוּסְיָה בִּשְׁנַת 1908.

א.

בפוליטיקה זו אינני מכוון לסכום מעשים פוליטיים, שבאו בתור תולדה מגלוי־רצונם המאוחר של עסקני־הכלל, העומדים בראש היהודים ברוסיה. פוליטיקה שכמותה לא היתה במציאות כלל. במשך הזמן, שאני בא לדבר עליו בכאן, נעדרה בקרב יהודי־רוסיה כל אורגאניזאציה, שתתבטא בה רצון העם כולו, וגם לא יכלה להיות מטבע הדברים.

נעשו אמנם איזו נסיונות קטנים לברוא את הרצון העממי הזה, לברוא מוסד, אשר יהיה בא־כחו של יהודי־רוסיה, אם לא שלם ומקיף, כי אז במקצת לכל הפחות, אבל הנסיונות הללו לא הצליחו מצד האחד מפני תנאים חיצוניים, שאינם רצויים מאד לכל התארגנות של יהודים, ומכש"כ לאורגאניזאציה, המקפת כפירה של עבודה פוליטית, ומהצד השני — מפני האפאטיה הצבורית־פוליטית, שתקפה את החיים באופן נמרץ בשנים האחרונות — בתקופת התפוצצות כל התקוות המרובות, שקוו להתחדשותה של רוסיה.

אחרי סגירת דומת־הממלכה השניה והשנויים שנעשו אח"כ בחוק־הבחירה של יום ג' יוני שנת 1907, אשר הנהיג קוריה־לאומית מהסוג היותר גרוע, המכשיר למפרע את מפלתם של כל המיעוטים, — נעשו יהודי־רוסיה משוללים בפועל את האפשרות להיות להם באי־כח פוליטיים בבית נבחרי־העם, וגם אותם שני המאנדאטים, שעלו בחלקם, לא קבלו אלא רק הודות להנהגתם הקוריקטית של שתי קבוצות בוחרים בלתי־יהודים. — הליטאים בפלך קובנה והליטים בפלך קורלאנד. דבר זה הרפה את ידי היהודים והפיל את רוחם, והוא הוא שהכניס אל הצבור שלנו אפאטיה לכל עבודה פוליטית, יאוש ומבוכה.

בתחלת השנה דברו הרבה בחוגים הפוליטיים של היהודים ע"ד קריאת ועידה מכל הבוררים של שלשת תקופות מלחמות־הבחירות לשם יצירת איזה מוסד, שיהי משמש כעין „אורגאניזאציה יהודית כללית".

אבל שאלה זו נשארה מונחת כאבן שאין לה הופכין בלשכותיהם של איזו עסקנים בפטרבורג. אי־אפשר היה לקרוא את היעידה לא בפטרבורג, לא באחת מערי־השדה וגם לא בפינ־לאנדיה „אוהבת־החופש", והמכשול הטכני הזה היה דיו להסיר את השאלה הזאת מעל הפרק.

באביב נעשה עוד נסיון מצד בעלי „הקבוצה העממית" לקרוא את ה„עסקנים" למעין „מועצה איקונומית". מערי־השדה באו ט"ו אנשים, אבל לא נשמע בדבריהם ובמעשיהם הד דפקו של הצבור העברי ורישומה של ועידה זו לא היה ניכר כלל בחיים.

באחרית השנה ניסדה בקרב העסקנים הפטרבורגיים מעין מועצה על יד הדיפוטאטים היהודים. במועצה זו משתתפים העסקנים הפטרבורגיים שלנו וגם שני הדיפוטאטים היהודים הרשמיים אשר בדומת־הממלכה.

במה תעסוק מועצה זו ואיזו תוצאות תהיינה לעבודתה, — זאת יראה לנו העתיד הקרוב. — חושבים עדיין ע"ד קריאת ועידה של באי־כח הקהלות הישראליות, אבל אם יצא רעיון זה לפעולה, דבר זה מוטל בספק גדול.

ובכן אנו רואים, כי פוליטיקה יהודית־רוסית, שתהי תוצאת העבודה־העצמית של היהודים, לא היתה בכל שנת 1908 כלל. לא נעשה מצד היהודים שום מעשה־פוליטי גדול, אם לא נחשוב למעשה שכזה את ההשתדליות, שהשתדלו האדונים ניסילוביץ ופרידמאן לפני המיניסטרים המיוחדים בדבר הקלת מצב יהודים אלה או אחרים, שנגזרה עליהם גזירות גלות, וכיוצא באלו.

האנקיטה הפוליטית, שנערכה ע"י מערכת ה„פריינד" בשאלה, אם צריך להכנים אל דומת־הממלכה הצעת־חוק ע"ד שווי־זכיות היהודים ובאיזו מדה, הוכיחה, כי רובם של עסקני היהודים חושבים את מצב היהודים בזמן שאנו עומדים בו לכ"כ רע ומר ומעורר יאוש, עד שכמעט אי אפשר לחשוש כלל שמא יורע המצב הזכיותי של היהודים עוד יותר. הרוב חוה את דעתו, כי צריך להכנים אפילו לדומה השלישית הזאת הצעת־חוק בדבר השוואת היהודים בזכיותיהם האזרחיים, הפוליטיים והלאומיים עם כל יתר התושבים. הרוב הזה חושב, כי המרכז האוקטיאברי, שדעתו תקיפה בדומה לא יוכל להתנגד בגלוי אל האימאנסיפאציה של היהודים, מפני שבזה היה מוכיח באופן ברור שאינו קונסטיטוציוני כלל, אלא היה מוכרח בתוקף מצב־הענינים הפוליטים להכנס בפשרות, כלומר, להסכים לאימאנסיפאציה חלקית. האנקיטה נעשתה אמנם בימי האביב, בעת אשר הנטיה המרובה והחזקה לצד ימין לא הורגשה עדיין כ"כ ובעוד אשר השפעתה של „אגודת העם הרוסי" אך זה התחילה לעשות רושם. אפשר, כי אלמלי נעשתה אנקיטה כזאת בימי הבציר, כשכבר נתגלה שלטונם של ה„סויוזניקים" בכל תקפם היתה מביאה לידי מסקנות אחרות ושונות לגמרי.

האנקיטה של ה„פריינד" נסמכה על זה, כי מקור ההשפעה

הפוליטית הוא המרכז האוקטיאבריי, אשר יחד עם האופוזיציה עליו לעמוד באופן זה או אחר בכל תוקף על בסיס הקונסטיטוציה. אבל הדבר שונה לגמרי בשעה שאדוני-המצב הם הימניים תחת הנהגת אגודת העם הרוסי או אגודת המלאך מיכאל... באופן זה מפלתה של הצעת-החוק למפרע נעשית ודאית, ולפיכך אך למותר הוא עכשו להכנים אותה אל הדומה.

ב.

אבל אם במשך השנה החולפת לא נראתה מצד היהודים שום פוליטיקה, בתור תוצאת העבודה העצמית שלהם, הורגשה לעומת זאת באופן נמרץ מאד פוליטיקה יהודית-רוסית כ נ ג ד היהודים. הפוליטיקה של אגודת „העם הרוסי" התפתחה במשך השנה החולפת בעצם תקפה, והיתה הולכת הלוך והתגבר. עד כמה נדלה השפעתה מוכיחה הקובלנה שהוגשה על ידה אל הסינאט על הצירקוליאר של המיניסטר לעניני-הפנים סטוליפין, „כי הוצא שלא על יסורות-החוק ורק מנטית-חסדו היתרה של האחרון אל היהודים.

והיחס אל היהודים התבטא בשורת המעשים הללו:

במשך כל השנה לא פסקו גירושי היהודים מכל קצוי-רוסיה. מפטרבורג מגרשים את בעלי-המלאכה, שאינם עוסקים באומנתם, והאדמיניסטראציה המקומית מטילה עונש כסף מסכום של שלש מאות עד שני אלפים רובל בעד הפרת זכיות-הישיבה. מיארוסלאב מגרשים את האומנים, מסיביר את הפארמאציבטים ודומיהם מסוג זה; בחרקוב אין מתירים ליהודים להתישב במשכנות-הקיץ; מגרשים את היהודים ממושבות מכרי-ההרים אשר בפלך יקאטי-רינוסלאב, מגרשים אותם מקיוב, ובמוסקבה מצטיינות החומרות שבזכות הישיבה בקוריוזיות יתרה: נותנים שם את הרשיון לכל מיני הועידות ומסעות של טיול רק בתנאי שלא ישתתפו היהודים בהם; מסעי-הטיול של גימנאזיסטים אינם יוצאים לפעולה, מפני שאינם רוצים לנסוע מבלי חבריהם היהודים. ההשתדליות, שירשו ליהודי-רוסיה לבוא למוסקבה להתרפא, נדחות בכל תוקף בלי יוצא מן הכלל.

מענינת ביחוד העובדה הזאת:

להפרופיסור של האוניבירסיטה המוסבקאית, קוז'יוניקוב, ניתן הרשיון למסע של טיול עם הסטודנטים של מחלקת ידיעת-הטבע לשם למוד של סגולות הים השחור רק בתנאי כפורש קודם למעשה, כי לא יהא נמצא בין התלמידים אפילו יהודי אחד.

גם מוסקבה הקדושה, שמגינים עליה הגנה מעולה כ"כ מפני היהודים, לא נשארה, כנראה, נקיה מחשד של נטיה יתרה אליהם.

פחות מזה אפשר לחשוד את יחוסיו של המיניסטריום להשכ'ה בחבה יתרה ליהודים ובנטיה יתרה להקל את החוקים המגבילים הנהוגים בנוגע אליהם. חוקי הנורמה הפרוצינטית נתמלאו ע"י המיניסטר שווארץ בכל חומר הדין ושום השתדלות גם מצד הנוגעים בדבר גם מצד המועצות הפידגוגיות לא יכלה לפתוח פתח אל היכל המדע הרוסי. כל מיני ההקלות, שנעשו בדבר מצד הדירקטורים של בה"ס הבינונים והעליונים משכו עליהן את תשומת לבו של הש"טון, ועוררו אותו לשלוח תיכף את ההוראות הנחוצות והנזיפות הראויות. מעל עמודי העתונים העברים נתפרסמו המון עובדות ומעשים ע"ד הנהגת אותה הנירמה העלוכה בבה"ס המעטים, שבמקרה לא נקבעה בהם, ולפיכך אין כל צורך להתעכב עליהם בזה.

באותו דומר הדין הקפידו גם במלוא יתר חוקי-דהגבלה בנוגע ליהודים. כל שאלה המוטלת בספק, נפתרה בשלילה.

גם הנהגת יתר השלטונים, שיש להם שייכות אל האינטריסים של היהודים התאמצו לבלתי פגר אחרי המיניסטריונים לעניני-הפנים ולהשכלה ודקדקו גם המה כחוט-השערה במלוא חוקי-ההגבלה בנוגע ליהודים.

שנת 1908 החולפת תסתמן בודאי כשנת סיומה של תנועת השחרור, וזכרה לא יסוף גם מההיסטוריה של היהודים הודות להליקבידאציה המשפטית של הפוגרומים.

במשך כל השנה שעברה נתבררו בבתי-הדינין הרוסים המשפטים הפוגרומיים. לפני כהני מקדש פימידה חלפו צללי-הדמים של מעוני המטבח הקיובי, הביאליסטוקי, הקאלאראשי והייקאטירינוסלאבי ושל עוד עשרות ערים אחרות ש„בתחום המושב" ו„שמחוץ לתחום". ופני הדברים אחדות היו, מלבד איזו שנויים פעוטים, בכל מקום. על ספסל הנאשמים ישבו חוליגאנים אחדים מהיותר חשוכים, אבל עקבות האיניציאטורים ומנהיגי הפוגרומים לא נגלו. הפרקליטים העומדים מצד הנזוקין, אשר מצאו, כי מפריעים אותם ממלוא חובתם, עזבו לפעמים את אולם-הישיבה עוד בטרם אשר נגמר בירור המשפט, והנאשמים הבי-חשובים נדונו לענשים קלים. הפרקליטים המושבעים סקאריאטין והילרסון נתבעו לדין בגלל נאומיהם שנשאו בשעת ברור המשפט ע"ד הפוגרום הביאליסטוקי.

אם מדברים אנחנו בכאן ע"ד זלזול בכבודם של יהודי-רוסיה ע"י יחוס שבזה אל עורכי הפוגרומים, לא נתעוררנו לכך מתוך רגש של נקמה, כי אם מתוך רגש של עלבון, מתוך ההכרה, שכל עושי מעשי-אלמות ליהודים לא יאשמו; ההכרה, כי אין חיי היהודים ורכושם במותים מפחד רע.

אם עוד נוסיף על זה, כי כל אורגאניזאציה יהודית בעלת איזו פנים שתהיה נפגשה באי-אמון של חשד, כי אפילו אורגא-ניזאציה לויאלית כ„כנסת ישראל" הקלירקאלית, המקפת את כל האילימינטים הקונסירבאטיביים שבקרב היהודים, לא קבלו את האפשרות להגשים את שאיפותיהם במעשה, אפשר יהיה לסיים בזה את סקירתנו הכללית על המומינטים הראשיים שבפוליטיקה של יהודי-רוסיה.

ד"ר שמעון ברנפלד.

מַחַיֵּי הַיְּהוּדִים בַּגּוֹלָה.

א.

בשנים האחרונות באנו כבר לידי הכרה, כי ההיסטוריה הישראלית לא נכתבה עוד בשלמותה. במובן ידוע נוכל להחליט כי אמנם נגמר כבר הבית, אשר עמלו בו הבונים מימות רי"מ יוסט ואילך (החכם הזה השתמש בציור משלנו, כאשר מצאו לעת זקנתו מגרעות במפעלו המדעי), אבל זולת יסודו, חומתו, קירותיו וכפונו עוד לא נעשה הרבה בשכלולו פנימה. הראשונים עסקו לרוב בתולדות היהדות, בתולדות חכמי ישראל ופולמוס הדעות בעמנו מדור לדור, מפני כי בפנה זו מצאו חומר רב, בערך, שלא היה צריך אלא לסדור ועבור. בדורות האחרונים שמו לבם בעיקר אל ההיסטוריה המדינית של עמנו, ולבררה מכל צד ולסדרה באופן נאות, כבר היה קשה הרבה. שהרי הבנת ההיסטוריה הישראלית מצרכת הבנת ההיסטוריה האנושית בכלל, אין לך מקצוע חשוב בחיים ההיסטוריים של העמים, שלא נגעו בו גם היהודים באיזה צד; אין לך מאורע היסטורי חשוב, שאין בו גם מהשתתפות היהודים; כדי לכתוב תולדות עם ישראל מעת נודע תחלה בהסטוריה האנושית עד הדור האחרון, נחוץ תחלה לבקר ולברר את כל המקורות ההיסטוריים ולהבין בהם, כי זולת הבחנה ישרה וסקירה חודרת בהם לא יובנו המאורעות של עמנו על אמתתם,

זו — כתיבת ההסטוריה הישראלית שהיתה בימינו—היא אחת הפעולות המדעיות היותר עצומות.

ובזמן שהיו עסוקים בבנין הבית הזה, התרשלו לרוב בשכלולו פנימה. ולא שמו לבם כראו אל חיי העם בביתו; במסבת משפחתו, בזווג-הנשואין, בחנוך הבנים, ביחוסים הצבוריים, בהנהגת הקהלות וסדריהן, בתנאי הפרנסה והכלכלה. כל אלה הפרטים היו כמעט נעלמים לגמרי עד קרוב לדורנו זה, ואפשר כי זלזלו בהם ולא חשבו אותם כראים לטפל בהם. כאשר בכלל היתה ההיסטוריה האנושית בדורות הראשונים רק תולדות המלכים והמושלים, תולדות גבורי מלחמה והמלחמות, ומן העם וחייו הפנימיים הסירו לבם. מעלה אחת היתה עוד להיסטוריה הישראלית, כי העמידוה, לכל הפחות, על חיי הרוח. על עולם המוסר והדעות. ובשעה שגברה בעמים השאיפה, להבין בחיי העם ולעשות הבנה זו לעיקר ההבחנה ההיסטורית, נעשו גם בקרבנו איזו התחלות חשובות בפנה זו (המפעלים המדעיים של גידמן, אברהמס וברלינר), גם החלו לקבץ חומר רב וחשוב לבנין ההיסטוריה הקולטורית של עמנו לעתיד לבוא.

בהתאמה להשקפת דורנו, אשר העמיד את ההסתכלות ההיסטורית בעיקר על חקר הכלכלה העממית (והשקפה זו היא אמנם קיצונית הרבה) גברה גם בעמנו כעת השאיפה, לחקור במהות החיים הכלכליים של היהודים בארצות פזוריהם, מזמן התחלת הפזור הגדול, הגלות (המתחיל אמנם זמן מרובה טרם נהרס הקבוץ המדיני הישראלי בא"י), עד הימים האלה. לברור הפרטים האלה על אמתתם ומציאותם מתאוים הרבה בני דורנו. במקצוע ההיסטורי הזה, אשר בחשיבותו המרובה לא יטיל איש ספק, יש כבר קושי גדול לשני פנים: א) המקורות ההיסטוריים אינם גלויים די צרכנו, ועלינו לחפש אחריהם ביגיעה רבה ולחקרם; ב) גם המושג של מהות חיי הכלכלה בישראל בגולה צריך מיד לברור, להנחה עיקרית מסויימת, כי זולתה נופלת בה הטעות.

נניח תחלה, כי אפשר לנו להחל בעבודה המרעית הזאת, לכתוב תולדות חיי הכלכלה של עמנו בכל המקומות ובכל הזמנים, אם יתבררו לנו המקורות, הנה נראה, כי רק בתקופות מסוימות נמצא את כל הידיעות שאנו צריכים להן, בספרות הביבלית אין החיים האלה העיקר בציורי-ההיסטוריה, ומה שנודע לנו בפנה זו איננו מדויק, אלא רק דרך „אגב" והעברה בעלמא, כי ספרות זו נכתבה לשם מטרה אחרת לגמרי. בכתבי הקדש אנו מוצאים ספרות של אמנות, שירה, משלי מוסר, דברי נבואה, היסטוריה לאומית מיסודה של ההשקפה הנבואית, ואולם החיים העממיים נקבעו בה רק בדרך ספור פיוטי ולא בדיוק מדעי, אבל בספרות התלמודית, דוקא ביצירת הספרות שהחלו למאס בה בימים האחרונים, אנו מוצאים רשמים מרוייקים ומובהקים של החיים העממים, וחיי הכלכלה עמהם, בכל פרטיהם וגוניהם השונים והמרופים, אלו נקבל עלינו, לכתוב תולדות עמנו, ולהקיף בהן את כל גוני החיים, בזמן יצירת התלמוד (כלומר: המשנה והחבורים השייכים לה ושני התלמודים עד חתימתם), באותה התקופה ההיסטורית העניה כל כך ביצירות ספרותיות, בפיוט ושירה, נמצא לצורך זה חומר רב ושלם, מקורות היסטוריים הולכים ומפכים ידיעות חשובות ומרובות—עובדות, כי בספרות התלמודית נקבעו החיים כמו שהיו על אמתתם והויתם. בלי צביעה ובלי יפוי, החיים עם כל זרמיהם ושאיפותיהם. עם יפים וכעורם. לא רק חיים רוחניים ומוסריים, חיים בתור פרוזדור לטרקלין של העולם הבא, אלא חיים ארציים וחמריים עם כל תביעותיהם וצרכיהם שאינם עומרים „ברומו של עולם": מסבת משפחה, עסקי פרנסה, משא ומתן, קניה ומכירה, הפסר ורוח, עבדות ואדנות, פועלים ובעלי בית, עשית מלאכת על האבנים, טרדת מעונות, שכנים, בעלי ריב, שותפים וכהנה ואלו חסרנו הספרות הרחבה הזאת, היה חסר לנו פרק גדול וחשוב של חיינו העממיים.

אבל מלבד ברור המקורות ההיסטוריים, את שלפני תקופת התלמוד ואת שלאחרי התקופה הזאת (וזו אפשר לנו ביותר), יקשה לנו מאור לברר תחלה מהות המושג הזה והיקפו; אנו צריכים תחלה להנחה כללית, לגדר, מה הוא ענין תולדות הכלכלה בישראל? חיים כלכליים לאומיים צבוריים מצריכים בעיקר קבוץ מדיני, וחיים לאומיים מדיניים. עם היושב על אדמתו ומסדר את חייו הצבוריים ברשות עצמו ישגיח גם על תנאי מזונותיו, על תועלת העבודה ותוצאותיה, שיהיו מתאימים לתועלת הפרט ולתועלת הכלל. הנחה זו אנו מוצאים בספרו של גיאורג קארו*), אשר נסה את כחו לסדר חיי החברה והכלכלה בישראל בימי הבינים ובתקופה החדשה. זהו בנוגע שבעולם. אבל כשם שהתפתחו חיים הלאומיים התרבותיים על פי גורמים שונים באופן נפלא יוצא מגדר המציאות, התפתחו גם כן חיינו הכלכליים שלא על פי חוקי ההגיון ההיסטורי.

בהשקפה ראשונה ירמה לנו, כי החוקים המגבילים, אשר גזרו עלינו העמים בתקופות שונות, וביחוד במה שהקיפו עלינו סיוגים וגזרות להפרידנו מחיי הכלכלה הכללית, הם שהמציאו לנו גם היסטוריה כלכלית מיוחדת. זוהי השקפת כל החוקרים. אבל אין זו אלא השקפה מוטעית, ועדיין לא עמדו על יסוד ההבנה האמתית כטבע הענינים. חיי הכלכלה של עמנו בגולה נוסדו בעיקר על בסיס שונה לגמרי מזה של שאר העמים, ואפילו אלמלא גדרוהו מכל עבר והגבילו את כחותיו היו החיים האלה מתפתחים בנו באופן אחר לגמרי.

בעמנו היתה ההשפעה המוסרית, הדתית, עצומה וכבירה כל כך. היא גברה גם בחיים הכלכליים במדה מרובה, באופן שהיתה היא בסיס התפתחותם. בנוהג שבעולם, אדם מאמץ את כחותיו החמריים והמוכריים, את כשרונו הטבעי, לצורך מזונותיו ופרנסתו. הקבוץ המדיני מסדר את העבודה הפרטית על ידי חוקים ותקנות מתאימות לטובת הצבור, לתקון המדינה, ובו בזמן הוא שוקד על הכשרת העבודה ועל תקונה, לשכללה ולהמציא לה שוקים למכירה, מפני כי ימצא בהתפתחות העבודה הפרטית העשרת הרכוש הלאומי. אלו היה עמנו יושב על אדמתו, היה הקבוץ המדיני מכוון גם כן למטרה זו, אלא כי היה שוקד גם כן על קיום הכללים המוסריים בעבודה, שעליהם העמידו את עולמנו. אבל בישראל התפתחו הענינים שלא כדרך הטבע על פי גורמים שונים. בפזורו לא נבלע בעמים, אלא נחשב, מדעתו ושלא מדעתו, זר בגוף הקבוץ המדיני, אשר לרוב לא שקד על תקנת היהודים, אלא על רעתם ועל השפלתם המוסרית והחמרית. ואמנם מצד השני נתרכזו הקבוצים היהודים בארצות פזוריהם לגוף שלם — עד כמה שהיה זה באפשר על פי תנאי המקום והזמן — אבל גם במצבו זה העמידו להם היהודים מעצמם הגבלה מרובה: העיקר היה להם התקון המוסרי של היחיד ושל הצבור. בכל פנות העבודה החמרית הקפיד היהודי, שלא יהא בה בטול תורה,

*) בהצעה לספרו Sozial-und Wirtschaftsgeschichte der Juden in Mittelalter und in der Neuzeit (Leipzig 1908.)

נגוד לקיום הדת. היהודי בקש לו בארצות גלותו מקום להתבצר בחייו האיקונומיים, אבל התנאי העיקרי היה לו בזה, כי יוכל לקיים את תורתו ואת מצותיה בלי עכוב ומפריע, כי זולתן אין חייו חיים.

וכל זמן שלא יבינו בחזון זה על אמתתו, לא יעמדו על הבנת סדר חיים הכלכליים. עלינו לברר תחלה את ההנחה הכללית: מה שהוא בקרב העמים סוף ההתפתחות של החיים הכלכליים הצבוריים, להמציא להם סדר מוסרי, היה בעמנו תחלתם ויסודם, הנחה לדורות. כמדמני, כי נכשלים חוקרי דורנו בהבנת החיים הכלכליים של עמנו בדורות שעברו באותה הטעות, שהם מגנים בה את החוקרים הקודמים להם. אלו עיינו רק בחיים המוסריים של היהודים ולא הסתכלו בחיים הכלכליים של העם; גם לא הבינו, כי החיים הכלכליים של העם, של האוכלוסין, השפיעו הרבה על התפתחות הרוח. ומטעם זה יצאה להם השקפה מוטעית וחסרה בהבנת חיי עמנו בכלל. בימינו ישימו אמנם החוקרים לבם לגורמים החמריים, אבל יסיחו דעתם מן הגורמים המוסריים שהשפיעו הרבה על חיינו הכלכליים, לא באחרית הימים בסוף התפתחות המוסר המדיני, אלא מתחלתם, בתור יסוד ומניע־ראשון. יש בזה כמה פרטים גלויים ונראים לכל מבין. אנו רואים, למשל, כי מטבעם מוכשרים היהודים לסגל להם כל מין עבודה וכשרון המעשה; אבל בימים שהחיים הדתיים היו בתקפם היו אלו גורמים חזקים ועצומים לבחירת העבודה, לא רק הגבלות חיצוניות היו בזה. אלא גם הגבלות פנימיות — יחוס כל גוני העבודה אל הדת.

(סוף יבוא)

בר־טוביה.

קִבּוּץ־גָּלֻיּוֹת.

א.

משעה שנפקחו עיני האדם להסתכל בסודו־של עולם נגלה לו הכח הנסתר של הספירות, היחס הנעלם שבין הכמות והאיכות. עתים נראו לו השנים טובים מן האחד: האויב, אשר לא יכל לו האחד, נכנע לפני השנים; התפלה, אשר קפאה על שפת האחד, בקעה שערי־שמים במצאה לה הד בפי השני. ועתים נראו לו השנים רעים מן האחד: מעשה האכזריות, שהוא למעלה מכח האחד הלך ונעשה על ידי השנים: ההוללות והשובבות גברו ורבו כרבות מספר האנשים, שנכנסה בהם הרוח הרעה. בין כך ובין כך ראתה עינו של אדם את הכמות והאיכות קשורות אשה אל אחותה וכלעומת שתשתנה הכמות במספר החלקים או בסדרם כן תשתנה האיכות של אותו הדבר שבו חל השנוי. הגיעו הדברים לידי כך שרבים באו ואמרו, שהאיכות אינה כל עיקרה אלא תולדת הכמות, ואחרים החליטו מהם; שהגשמי הכמותי הוא הבורא את הרוחני האיכותי. אבל סוד הלדה של הכמות והאיכות טרם נתגלה ואין אדם יודע מה טיבו של היחס שביניהן. חוץ לזה: הכמות עצמה אינה ענין גשמי לחוד והספירות כלולות בהאין־סוף.

לכאורה באה תורת משה ללמדנו, שהכמות היא דבר טפל, שנאמר: „לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם". אבל כשאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: „הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", אמר לו משה: „מחני נא מספרך אשר כתבת". יודע היה משה רבנו, ששכינת האומה אי אפשר לה להתגלות בכל צדדיה ובכל צבעיה, בכל תמימותה ושלמותה אלא בכל האומה כולה לרבות הפושעים והריקנים שבה שגם בהם יש צורך לכלל האומה. „תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבונה ריחה רע ומנאה הכתוב". אפילו אחד חסר מן המנין „גורם לשכינה שתסתלק מישראל". משל למה הדבר דומה? לכנור שמכיון שנתק אחד ממיתריו ניטל ממנו כח־נגינתו.

אף על פי שהמימרא המפורסמת על ביטול כח־היצירה בישראל אחרי חורבן הבית השני אינה אלא בדותא שבדו אותה שונאי ישראל והאמינו בה קצתם מן הסופרים ומן המגידים בעלטה; מעולם לא בטל כח היצירה הלאומית ולא נסתתמו צינורות ההשפעה לגמרי, „כל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם". אף על פי כן אינה דומה שכינתא בגלותא בקרב נדחי ישראל מפוזרים ומפורדים בכל העמים, לשכינה בת־חורין על אדמתה ובתוך עמה היא. שכינת הגלות היא בבחינת הנוגה השב משכינת הארץ, משל לירח המאיר באורה הנופלת עליו מן השמש. שכינת הגלות היא, כביכול, עניה סוערה, מתכוצת ומצטמקת, אינה מתעוררת אלא בשעת הסכנה כשחרב חדה מונחת על הצואר וכנסת ישראל הולכת בעצמה או מובלה בידי אחרים אל הכליון. לא כן היתה שכינת הארץ בשעה שכל שבטי ישראל היו חונים סביב לה, סוככים לראשה ונושאים את דגלה ביד רמה: שאננה היתה. ובוטחת, ישנה ולבה ער, אומרת שירה לא מן הסערה ומתחת להלמות כשיל וכילפות כי אם מרוחב הנפש וממלואה. אבל משהתחילו השבטים גולים מן הארץ זה אחר זה התחילו פני השכינה מתקדרות, גלות ישראל מלמטה וגלות השכינה מלמעלה. פזור האומה מזה ופזור הנפש מזה, לא מזמן החורבן של הבית השני התחילה תשישת כחה של היצירה הישראלית, אלא מזמן מרובה קודם לזה — מזמן הגלות של עשרת השבטים, מאותה שעה ירדה חולשה לעולמו של ישראל, פסקה ההתפתחות השלמה, החפשית והטבעית של האומה.

ב.

מי שהפסיק באמצע הענין אומרים לו: חזור לענין הראשון!

ההתפתחות השלמה, החפשה והטבעית של האומה נפסקה באמצע בזמן הגלות של עשרת השבטים ואל הנקודה הזאת היא צריכה לחזור. כאן היא צריכה להתחיל מחדש למרות כל המעצורים והמכשולים, למרות כל המונעים והמעכבים, למרות חסר־הרצון וחוסר־היכולת!

כיצד?! התולדה אינה שבה אחורנית, התולדה לא תשנה פעמים ומה שהיה לא יהיה עוד לעולמים ומה שנפסק לפני אלפים שנה וחצי האלף שוב לא יתחיל מחדש!

אבל מי היא זאת התולדה, אשר תשוב או לא תשוב אחורנית, אשר תשנה או לא תשנה פעמים? — אחת משתי אלה: אם שהתולדה היא השם המפשט של התוכן הממשי הנעשה בידי אדם ואז כל אשר יעשה האדם לו תולדה יקרא. ילך פרידריך הגדול ויכבוש את זכסן — שמע מינה שכך גזרה התולדה, לא ילך פרידריך הגדול ולא יכבוש את זכסן — שמע מינה שאחרת גזרה התולדה. ואם כן הדבר, אם הכל בידי אדם — רוצה אדם ושב אחורנית ושבה גם התולדה עמו, חוזר על הישן ומחדש אותו ומתחדשת גם התולדה הישנה עמו פעמים ושלש ויותר. או שהתולדה היא דבר שיש בו ממש, חי הנושא את עצמו ומושך אחרים עמו — ואז מה שיהיה תלוי במה שהיה ומה שיעשה קשור במה שנעשה. אז אמת אמרה הקהלת: מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה, אמת אומרים גם הבריות;

זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי! אז הלכה כמקיאווילי ותלמידיו שהורו: התולדה חוזרת חלילה!

באמת! אם נכון הדבר, כי הכל נעשה בהכרח התולדה ובמאמרה—הנה אין לך הכרח היסטורי גדול מן ההכרח לחזור ולהתחיל את תולדות ישראל מאותה הנקודה ששם נפסקה. פנימי וחיצוני הוא ההכרח הזה, נובע מתולדותיהם של ישראל ומתולדותיהם של כל העמים. צא ולמד את הולדות ישראל מזמן הגלות של עשרת השבטים ואילך — הולדות של גירושים וטלטולים, של גזרות ורדיפות, של אלפי הריסות מבית ורבבות אלפי חורבנות מחוץ, של פיזור הגוף והנפש על שבעים ושבעה ימים! וכי מה באו כל המאורעות הללו ללמדנו? האם זה, שהפיזור נאה לישראל— כמו שאומרים קצת החקרנים? או זה, ששר־התולדה מכה בכל מיני השוטים והעקרבים, בכל פולסי־דנורא הגנוזים באוצרותיו על גופם של נדחי ישראל וצועק להם: התכנסו, נדחים, התאחדו, התארגנו וחיו? האין הכל רואים. שההכרח ההיסטורי כפה על ישראל הר כגיגית ואמר להם: אם אתם חוזרים אל שרשכם — מוטב, ואם לאו — קללת־קין תהא רובצת עליכם עד סוף כל הדורות, עד שיחזור כל העולם לתהו ובהו? בני־ישראל „אינדי־בידואליסטים" המה — אבל ההיסטוריה אינה „אינדיבידואליסטית". תורה זו היא מלמדת אותנו זה אלפי שנים, מכה אותה בקורנס לתוך ראשנו, חורתת אותה בחניתות וברמחים על לוח לבנו— ועוד ידה נטויה.

גדול כחו של ההכרח החיצוני: כל מקום שפזורי ישראל מתכנסים לשם אומות העולם צווחות ככרוכיא: אי אפשי בכם! ועד שהפיות צועקים, הידים ידי עשו מכות מכות רצח, מכות ונחות כדי לחזור ולהכות ביתר שאת וביתר עז.

וגדול מן ההכרח החיצוני ההכרח הפנימי: משעה שנסגרה הדרך היחידה והמיוחדה להתפתחותה של האומה — דרכה היא, נפתחו לפניה הרבה דרכים וכולן מובילות לתהום האבדון. באה הפילוסופיא -- והוליכה אל השמד. באה הקבלה — והוליכה אל השמד, באו ההומניות, הליברליות והסוציאליות — והוליכו אל השמד, באה היהדות החנוטה — וחנקה את שארית־הנשמה... רק בכח הכנוס הכללי של כל נדחי ישראל, או, למצער, של רובם הגדול והמכריע. לחרוג את כנסת ישראל ממסגרותיה, לשבר את כבליה הגשמיים והרוחניים, לפתוח את צינורות ההשפעה, לגאול את השכינה, כביכול, גאולה שלמה ולהחזיר לכח היצירה הלאומית ליצור על דעת עצמו ברצונו השלם ובחרותו הגמורה מבלי התבטלות כלפי פנים או כלפי חוץ, מבלי אימה גלויה או כמותרה, מבלי פחד הכליון או מורא השמירה--כאשר יצר בימי שבת יהודה וישראל על אדמתם, בימי דוד ושלמה, אחאב וירבעם בן יואש, בימי אליהו ועמוס, הושע וישעיה.

ג.

בנוהג שבעולם כל אורגניזמוס יחידי או צבורי, שההכרח הטבעי פתח בו צורך זה או אחר, הוא הולך ובורא לו את האיברים או את הכלים, שהם נחוצים למלוי אותו הצורך. במה דברים אמורים? כשהאורגניזמוס בריא ושלם בגופו ובנשמתו. אבל האורגניזמוס הלקוי והפגום של אומתנו העלובה היה חסר כח ואין אונים למלא את הצורך, שפתח בקרבו ההכרח הטבעי והתולדי—את הצורת לקבוץ גליות. אבל הצורך לא די שלא בטל בהמשך הזמן אלא שכלעומת שנתרחקנו מעל אדמתנו רחוק מקום ורחוק זמן, כלעומת שנתפזרנו יותר ויותר פזור הגוף ופזור הנפש כך נתגדל ונתעמק הצורך אל ההתכנסות ואל ההתקרבות לאדמת מטענו. על אותו הצורך, שמלויו הוא תנאי החיים, זמזם האינסטינקט הלאומי באזנינו כל הימים, וזמזם פעם בקול ענות חלושה פעם בקול ענות גבורה. על אותו הצורך צעק ההכרח החיצוני, צעק בקולי קולות—שמעו החרשים וירעדו והאלמים פתחו פה ויצעקו...

סובלים את צער הצורך הגדול שלא יכולנו למלאותו, סובלים את ענויי הכרת החולשה, השפלות והאפסות, סובלים את משא החטא הקשה, אשר חטאנו לשכינתנו. לנשמת אומתנו, עברנו את מאות השנים הרבות והנוראות, עברנו על פני נהרי נחלי דמנו עד אשר הגענו אל מצבנו עתה, עד אשר באנו אל השחיטה האחרונה, אל החורבן האחרון.

ועתה מה?

עתה, אומרים, זמן המשבר. לא ולא! זה כבר החל המשבר! והמשבר. האיום והנורא הלך ונמשך עד עתה—ועתה הוא הולך ומתקרב אל הגמר.

עתה כאשר קרבנו אל גדות התהום, כאשר חשכו לנו כל המאורות המאירים והמתעים, כאשר נקרעו חתיכות חתיכות מגופה של כנסת ישראל והשלכו הלאה הלאה מי אל מי ההרגה מי אל מצולות המהפכה מי אל הדוד האינטרנציונלי הרותח מעבר לים, עתה בעמדנו בין גל לגל—נגלה פתאום מעבר המזרח פס אורה עולה ככף איש, ופס־האורה הולך וגדול והוא רומז וקורא... היעמור כח בקרבנו אם התחזקנה ידינו לקום כולנו כאיש אחד לעזרת עמנו וערי־אלהינו? האפסה כל תקוה מן האבות ומן הבנים, מן המהלכים ומן העומדים, והלך איש איש אל עברו ודאג איש איש אל צרכו והשתחוה המשתחוה אל אלילי־כספו ואלילי־זהבו והתפלל המתפלל אל אלהיו, ולא ידע כל העם מן הקצה אל הקצה, כי הגיעה השעה הנוראה והגדולה? או אולי תבער עוד הפעם גחלת ישראל האחרונה ויצא הנץ האחרון מתחת הפטיש האיום והיה ללהב בוער, לשרפה מאכלת אש, אשר תקיף את שארית ישראל, תחמם את הדם הנקרש, את העצמות הנקפאות, ותאיר את הדרך להעם ההולכים בחושך? היקומו לנו עוד הפעם גבורים מסיימים ומתחילים, מסיימים את הגלות ומתחילים את הגאולה, או רק גמדים גומרים יהיה לנו, נחלשים ונמושית, עקרים וסריסים, אשר יכלו את הנטיעות האחרונות, יכבו את הזיקים הנשארים?

לא! לא יכבה הזיק האחרון! לא תכבה גחלת ישראל האחרונה! מארבע קצות הארץ סוערות הסערות על עם עני ודל, מנפחות את הזיקים, מדליקות את המדורה. ורוחות כל הדורות, נשמות כל הנשרפים והנשחטים לבה תלבינה זאת הגלחת בלב שומריה ובלב מכביה גם יחד, לבה תלבינה זאת הגלחת בלב כל יורשיה על אפם ועל חמתם ובערו כולם מאפס כח לכבות, מאין אונים להשקיע שלהבת אבות — כי אכן „נורא הדבר היות האדם יורש".

יעקב כהן.

אֵלֶּה הֵם לֵילוֹת הַחֹרֶף...

I.

אֵלֶּה הֵם לֵילוֹת־הַחֹרֶף,
קָרִים כַּשַּׁיִשׁ וּלְבָנִים,
קָשִׁים וְאִלְּמִים כַּשַּׁיִשׁ
וְשַׁלְוַת־הַהוֹד עַל הַפָּנִים.

עוֹמְדִים כּוֹכָבִים בַּשְּׁחָקִים,
סוֹקְרִים וּמְנַצְּים בִּדְמָמָה:
נַעֲלִים אֲנַחְנוּ וְרָגֵעִים,
רְגֵעָה וּבְהִירָה אֲדָמָה.

עוֹמְדִים אִלָּנוֹת בַּשֶּׁלֶג,
בִּלְרִיוֹת-שֵׂיבָה עֲדָיָמוֹ,
דּוֹמִים לִישִׁישִׁים אֲצִילִים,
תְּבוּנָה וְהַשֶּׁקֶט אִתָּמוֹ.

בָּתִּים מַחֲרִישִׁים וּמְאִירִים,
בְּעֵינֵי אוֹר-פָּז הֵם מְאִירִים:
שׁוֹזְרִים אֲנַחְנוּ קִרְבֵּנוּ
חַיִּים חֲמִימִים וּטְמִירִים.

רוֹבֵץ הַשֶּׁלֶג עַל אָרֶץ,
טָהוֹר וַעֲרֵבָה מְנוּחָתוֹ,
חוֹרֵק לְרַגְלַי יֶהֱגֶה,
נֶהֱגֶה מֵעֶצֶם תְּלֻנָּתוֹ.

הוֹרֵךְ אֲנִי עַל הַשֶּׁלֶג,
לִבִּי מְרַקֵּד לִקְרָאתִי —
הֵידָד, לֵיל-חֹרֶף בַּשַּׁיִשׁ!
הוֹלֵךְ אֲנִי אֶל חֶמְדָּתִי.

חֶדֶר חַם, מְאֹר אֲדַמְדָּם,
פְּרָחִים וְסַפָּה שָׁם רַכָּה,
שָׁמָּה יוֹשֶׁבֶת חֶמְדָּתִי,
יוֹשְׁבָה יְחִידָה וּמְחַכָּה.

שֶׁקֶט הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ,
שָׁקֵט הַבַּיִת עַל דָּרָיו,
יָחִיל וְדוֹמָם הַחֶדֶר
שׁוֹהֶה עַל כֵּלָיו וּסְפָרָיו.

צִלְצוּל הַפַּעֲמוֹן! חֶמְדָּתִי
נִתְּזָה כְּאוֹר מִמּוֹשָׁבָהּ; —
שָׁלוֹם לָךְ, יַלְדָּה, מִשֶּׁלֶג,
שָׁלוֹם מִלֵּיל-חֹרֶף סָבָא!

II.

עֵיף הַפִּטְפּוּט הַפֹּחֵז,
נִרְדַּם בִּנְשִׁיקָה לְחֶשֶׁת;
לַחַשׁ וָלַחַשׁ וּנְשִׁיקָה,
נְשִׁיקָה אֲחוֹתָהּ דּוֹרֶשֶׁת.

תָּפְשָׂה בִּי חֶמְדַּת-לְבָבִי,
שָׂמָה כַּחוֹתָם עַל לְבָבָהּ,
סָגְרָה עָלַי זְרוֹעוֹתֶיהָ
וְכַנְפֵי מִטְפַּחְתָּהּ הָרְחָבָה.

תַּחַת מִטְפַּחְתָּהּ הַחַמָּה
שָׁכֹב שָׁכַבְתִּי כַּיֶּלֶד,
נִזְכֹּר נִזְכַּרְתִּי בְּאִמִּי
בְּכָל יָקָר לִי בַּחֶלֶד.

דָּבְקוּ שְׂפָתֶיהָ אֶל מִצְחִי
דֶּבֶק חֲרִישִׁי, עִלְּמִי,
נִשֵּׁק בִּי חֲמַן-עֲסִיסָן,
פִּעֲפַע כַּיַּיִן בְּדָמִי.

קָפָא הַבַּיִת עַל נָמָיו,
קָפָא וָמֵת כָּל הָעוֹלָם;
דָּם-דָּם! רַק סֵתֶר לְבָבָהּ
הוֹלֵם בְּאָזְנִי וְהוֹלֵם.

שָׁמָּה מֵעֵבֶר לַחַלּוֹן
שָׁקַע הַיְקוּם לְעוֹלָמִים,
נִקְבַּר בַּשֶּׁלֶג וְעַל קִבְרוֹ
גַּלִּים עַל גַּלִּים נֶעֱרָמִים.

בָּאֲרוֹת בָּאֲרוֹת שֶׁלֶג,
אֶרֶץ וְכָל-בָּהּ נִטְמָנָה; —
אָנוּ רַק שְׁנֵינוּ נִצַּלְנוּ
מִן הַהֲפֵכָה הַלְּבָנָה.

וְאוּלַי לֹא הָיְתָה כָּל-אָרֶץ?
תֹּהוּ רַק קַר וּמַשָּׁאוֹן;
אָנוּ רַק שְׁנֵינוּ נֶחֱצַבְנוּ
גִּצִּים מִכְּפוֹר וְקִפָּאוֹן.

נִהְיֶה-נָא אֵיפֹא גַּם-יַחְדָּו,
שְׁנֵי גִּצֵּי לַהַב וּנְהָרָה,
יוֹקְדִים וְעוֹלִים בְּרַעַשׁ
לַיְלָה זֶה, לֵיל דְּמָמָה קָרָה!

נֵהַד-נָא, נִהְיֶה-נָא יַחְדָּו
אֵשׁ אַחַת גְּדוֹלָה וּמָאוֹר,
בּוֹעֲרִים, צוֹרְפִים, נִצְרָפִים
לַיְלָה זֶה, לֵיל שַׁיִשׁ טָהוֹר!

(תרס"ה).

י. ה. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות תתוכות).

ו.

שלהי טבת. אין כל חדש. חורף. פחמים ביוקר, גם לחם. באימליזים נפל איזה סכסוך גדול: שוחטים אלו, שוחטים אלו, כשר כשר, בשר טריפה. הציונים גובים מס המפלגה. ־כפרג׳יסטיות דורשות זכות הבחירה. שנים עשר אלף מחוסרי עבודה תועים ברחובות. שלשה מהם נאסרו. איזו בחירות לאיזה כיכון צבורי נעשות. מרכבות מרקדות תרקדנה ברחובות. בוחרים מובלים בהן. „מיטינגים" בקרן כל רחוב. עושים תעמולה גם „המיסיונרים". ארבע מאות וחמשים וששה איש מצאו קבורתם במברית־הברזל. עולם כמנהגו.

הכל הולך למישרים. וילונית חדשים תלתה מרת חיה רחל על החלונות, ובשבוע זה היתה עם סטקטורוב לראות במחזה חדש „הנוצרי" של איזה הול־קיין. טאלר מקנא לה ועסוק ערב ערב בפרנסתו. המלה „פ ר נ ס ה" כאילו חקוקה על מצחו של טאלר בדיו אדום־־באנגלית, קנאתו לאשתו ודאי שהיא כל מה שנשאר לו מיחוסו הקודם אליה—אם היה יחס כזה. שטקטורוב בא אחת לשלשה ימים. אין לו פנאי—הוא מתנצל—עסוק הוא בהשתלמות עצמית. טאלר מצדו הישב לנבין לקרבהו ביותר. שמא מיראה? בבית הדפוס של סרטן הורעו תנאי העבודה: במקום ההתחלה בשמנה שעות מתחילים עכשיו בשבע. שמועה עוברת, כי הוא אומר להכנים לבית דפוסו מכונה־של־סדור, השקולה כנגד ששה מסדרים־ביד—ואלה הששה, שלום ליברמן בתוכם, ישארו בלי עבודה. עתיד מזהיר. לע״ע נדרש שם משום־מה מסדר חדש. ליברמן אומר, כי המודעה המוצגה בחלון: „דרוש מסדר־אותיות הגון" הוצגה מטעם סרטן בכונה מיוחדה שלא יכירו בחדשה, שהוא אומר להנהיג בבית דפוסו. בכלל אין ליברמן פוסק מלהתאונן. ביום השבת ובכל שעה פנויה מקריאת „היומן" הוא עסוק בסדור חפציו ובהתאוננות. הרבה ארגזים לו לליברמן והרבה כתנות, צוארונות, רבידים עתונים ישנים, ססרטוטים. והוא מסדר ומעביר חפציו וסמרטוטיו מארגז לארגז, ממקום למקום, תולה מכנסיו הרבים. וכתנותיו התחתונות והעליונות פעם על יתד זה ופעם על משנהו, תוקע מסמרים חדשים בכתלים ותולה, בורר מה שלא צריך לו עוד ונותנו במקום מיוחד, ובפעם הבאה הוא בורר שוב... שוב יש לו פתוחי־חותם מכל המינים, גדולים וקטנים, ביהודית וברוסית, לשמו ולשם עירו: ש. ליברמן, שלום ליברמן, שלום בן־חיים ליברמן מדובנא, ש. ח. ליברמן מעיר דובנא—והם מונחים בתיבה קטנה מיוחדה לזה, והוא עוסק בהם לעתים קרובות; בהם—ובהתאוננות. סבת התאוננתו היא עוד הפעם אותה הסבה הישנה: שממון, ריקניות, חוסר־תוכן. אדם, ארם ושממונו. לליברמן העויה מיוחדה, עציבה, של נפוח־השפתים באופן מיוחד, ובהעויה זו הוא קובל. אין מה לקרוא. ספרים רוסים אי אפשר להשיג, וביהודית אין מה לקרוא. „להפרולטריאט היהודי אין מה לקרוא" — הוא נזכר במימרה שנונה משבועון ססא״י אחד. עוד זאת: הוא היה שייך להאגודה „ארץ"—מקצת טריטוריאליסט הוא — אבל באגודה עתה אין חיים. הארץ מונחת באדמה — הוא מתלוצץ. חוץ מזה מתגעגע הוא לנשואין—ותקוה לזה אין לו. „בשביל הפרוליטריאט— נזכר הוא שוב במימרה אחת מברשורה אחרת — חיי נשואין אינם אלא מותרות". יודע הוא עובדות מעובדות שונות, יסורי־גיהנם, פרישות מוכרחת, קשה; פרישות מאשה אהובה, ובאמת, כלום רשאי הוא להוליד בנים? במה יפרנסם? היוכל להת להם חנוך הגון? ובכלל אינו אדם בריא, חולה־עצבים במקצת — היש לו רשות להעמיד דורות רעועי־עצבים, חולים? ובכלל — היכן אפשר למצוא את ההגונה? נשים בחייו ידע אך מעט מאד... השעון מתקתק, ואני, הכותב, שומע את התאוננותו של ליברמן, היוצאות בקול חלש, רפה, נדכה, מאזין לחשבונותיו הרבים בתכן: מה יכול הוא לתת לאשה ומה אשה יכולה לתת לו — ונופל ביותר בעיני עצמו. יתר על כן, כל האנשים הנוחים, השקטים, המוסריים, החלשים, כל האידיאות המוסריות, ה„היסטוריות", היהודיות־הנוצריות, השקטות, החלשות— מקבלים בעיני צורה של „חוזק". מה תושיענו חולשה ואי־יכלת? תחי חוה, יחי מהלכה, שמבליט אותה, ויחי גופה אשר היא נושאת! באיזה אופן משונה קצת. אבל פשוט ואיתן בעצם, היא הולכת ונושאת את גופה, את בשרה. היא שבה מעבודתה ואוחזת בשמלתה, שמלת עלמה. ליברמן מתגורר אתה בבית אחד. נותן לה את „הסוניטה הקרייצרית" בתרגום זרגוני־אמריקני למקרא, וחוזר לא יחזר עליה — תמה היא עליו, תמה. בוגרת היא, ולחיות היא רוצה. היא למדה ממהלכו אתה ומתנועותיו, שאינו רגיל בנשים ביותר — וחשיבותו פיחתת בעיניה לגמרי. בודאי יוטב לאשתו־בעתיד מזה, גברים כאלה הנם אסקופה נדרסת תחת רגלי נשיהם — אבל איך שיהיה, והוא לא אדם, לא ארם...

ז.

בקצור — הכל על צד היותר טוב. לא, על צד היותר טוב באמת! חולה הייתי שני ימים, יומים שכבתי על ערש דוי— ונחלמתי. ליברמן סעדני בחליי, ובכ״ז, טוב להיות בריא, טוב לעצמו וטוב לאחרים. —

ח.

סוף, סוף ראיתיו גם בשלישית! ולא עוד אלא שעתה מצאתיו, מצאתיו, עתה אחזיק בו, אחזיק...

שלשה מי יודע? — שלש אני יודע! שלש פעמים, שלש פעמים...

הוא הדבר אשר אמרתי: טוב להיות בריא, טוב! הודו, כי טוב!

כי אלמלא הייתי בריא, לא הייתי הילך לבית הדפוס לקבל עתונים, ואלמלא הייתי הולך, לא היה עולה בידי מה שעלה.

הוא רם־הקומה מאד, לבוש־קרעים ושמו מנוחין, אברהם מנוחין, ברחוב בבוקר פגשני כשהוא תועה ומבקש דרך אל הסמטא, אשר בית הדפוס של סרטן בה. הוא ראה את המודעה ב„יומן", כי דרוש שם מסדר נוסף. כמדומה לו, שכבר נפגש עמי..

— בבית המזון?

— בבית המזון, כן.

— אבל רק פעם אחת.. — גמגמתי — רק פעם אחת... יותר לא נראה שם.. יותר לא היה...

הוא היה עוד פעמים אחרות. היה. בתכיפות יתירה מזו לא היה צורך. לא היה צורך בבית מזון. (בשחוק קל). בהקפה הלא אין נותנים שם לאכול.

— אלמלי אני הייתי בעל בית מזון! — לבשני רוח צדקה עליזה.

— אני? — הוא הביט בי ישר — זה מובן. פני, אפשר לומר, צריך הוא לומר, הם מאלה, שכשהוא נתקל בהם, הוא חורתם בלבו: ממשפחתנו...

כך אמר בקרוב.
ברמה ובגיל צחקתי גם אני ורוח ששון לבשני, „ממשפחתנו"... אגיד את האמת, גם לי מדה כזו, אבל בנוגע לו... לרשום אותו כ„מבני משפחתנו" אין עוד די; אין עוד די, הבו יראת־הרוממות ואהבה לאנשים גבוהים!

ונלך יחדיו.

*

— ושביתות לא תארגן אצלי? — דבר א ת ו סרטן בשעת קבלה, ולתמהונו לא קבל שום תשובה על שאלתו המחוכמה.

כדי למחות את הרושם הבלתי־צפוי, נתעוררה ידו של האדון לרגע לטפח על כתפו של פועלו החדש — אבל גם מזה נעצר משום־מה.

— אבל הלא מסדר טוב אתה... מסדר הגון... כך אתה אומר?... אתה מבטיחני... אל תחשוב... הנני אמנם בעל הבית פה... אבל אדם אינטלגנטי הנני... הנך מסדר בלי שגיאות?...

ענה מנוחין: אי אפשר בלי שגיאות. אבל השגיאות מתקנין עד כמה שאפשר. הנהו גם מגיה טוב — אם יש צורך בזה.

— כן? — נענע סרטן בראשו — מאד אשמח...

ואל הנערה מנהלת־הפנקסים פנה:

— ברטה! רשמי את זה בספר־הפועלים!

— ווהאט איז יור נ׳יים? — פנתה אל הנגש הנערה האנגלית־היהודית באותה תנועת אי־הרצון החיצונית. שנערה אנגלית יהודית חושבת לה לחובה לפגוש בה כל יהודי רוסי; אבל כרגע הביטה אל העומד לפניה ותרגמה ביהודית מגומגמת. — מה שמכם?

הוא הגיד. איזה קול לוז... לא מצלצל, לא עדין, לא ענו, לא נעים... אבל...

אבל הן גם היללה העמוקה הפנימית על מות אם אהובה אינה עדינה ואינה נעימה, היא אינה אפילו יפה. —

ואכן מעולם לא שמעתי אדם מבטא את שמו בקול פנימי, לבבי ועמוק כזה, אברהם מנוחין!...

(עוד יבוא)

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

שְׁנֵי סְפָרִים.

אגדה *)

לפני ימים רבים, הי׳ בעיר אחת עשיר גדול, עושה צדקה וחסד, ואוהב תורה ומצוות, ומשכיל על דבר לעשות נחת רוח ליוצרו. ויהי כאשר עברו עליו ארבעים שנה לגדולה ולמעשים טובים, ואין כל מדה נכונה, שלא החזיק בה. ויאמר לתת לבית המדרש בעירו ספר תורה, שכתיבתה תהי בקדושה ובטהרה, כזו שלא היה עוד לעולמים.

ויסע הכפרה, ויקן אצל איש כשר שנים עשר עגלים רכים וישכור לו רועה נאמן, והוא רעה את העגלים באחו, פטם אותם והאכיל אותם והשגיח עליהם, שלא יהיו נהנים מן הגזל. ויהי כי גדלו העגלים, קרא לשו"ב אחר, שהיה מפורסם ביראתו ועבודתו את האלהים, והוא שחט את שנים עשר החברים ויברך עליהם, ויבדק את הריאות, ובחסדי השם נמצאו כולם כשרים.

*) מימי הבעל שם טוב.

ויחלקו את הבשר לעניים ואת העורות הנפשטים נתנו לעובדים התמימים; והמה עברו את הקלף ויצא הדור ויפה ונחמד לכתיבה. —

וסופר בקש ומצא לו העשיר, שהיו אבותיו גאוני ארץ; ובכל הימים אשר כתב ספרי תורות קדש וטהר עצמו ולא נגש אל אשה. והיה טובל עצמו בכל יום ויום; בטרם נגש לכתוב, היה קורא בספרי יראים באותה פרשה וידע לכוון בכל אותיותיה, על פי שבעים פנים...

שמונה שנים רצופות כתב הסופר הזה ספר־התורה בעליה אחת, שפנו לו להתבודד שם. ובכלות השנה השמינית נשלמה בהדור נפלא ובכתיבה תמה, אשר לא נראתה עוד כמוה. בקצרה זה מאות שנים, שלא נכתב ספרי־תורה בכל כך זהירות; דיוק ושמירה לשם נותן התורה ויחוד שמו הגדול.

וכאשר נשלמה כתיבת התורה הזו, צוה העשיר לשקלה בתרק"ב דינרי זהב ויתנם להסופר, מלבד מתנות רבות יקרות, שנתן לו ולביתו. ומשתה גדול ליהודים בעיר ההיא ובכל הסביבה עשה העשיר, ויכינו כל מיני דגים מבושלים בשמן אפרסמון ויין משומר עתיק העמידו על השלחנות, והלחם היה של סלת נקיה מנופה בשלש עשרה נפה, הביאו פירות מטוב כל הארץ וכל מיני מגדים. והדת נתנה לכל קרוא לאכול ולשתות ולהיטיב לבו שלשת ימים רצופים.

והיה שם בין משמשי הסעודה שמש אחד ושמו סומכוס, שם שהיה נוהג רק בימי התלמוד, והאיש, היה פשוט ותמים, אוהב את עבודתו ורצוי לכל אדם. ובדבר אחד החזיק מעודו. זהיר היה באמירת־תהלים בכל יום, לא עכבוהו כל טרדה וכל עבודה. ואת התהלים היה אומר בפשטות ובטהר לב, ואם גם פירוש־המלות לא הבין — היו הדברים יוצאים מפיו בטוב טעם והיו תמיד מכוונים למשמעם.

וישת סומכוס, אומר־תהלים, ביום ההוא יותר מן השיעור, ותרדמה נפלה עליו. משרתו היתה היום להכין מים להקרואים, כי יטלו ידיהם לסעודה, והוא לא הכין. מזלו גרם.

ויהי כי הגיע עת הסעודה, החלו המסובים לבקש מים ולא היה. ויהי קול הקוראים: איה סומכוס? סומכוס איהו? ויחפשו אותו בכל מבואות הבית ולא מצאוהו ויחר אף העשיר בו, למראה קלקול הסעודה החביבה לו, וילך בעצמו לחפש את סומכוס השמש וירא אותו שוכב בעליה, ולא יכול לעצור ברוחו וידחפו ברגלו ויאמר לו: קום, עצל, אומר־התהלים, למה תרדם? והקהל מתחת מחכה למים. וייקץ השמש, ויחרד ויאמר: סלח לי, אדוני, כי ישנתי. אבל העשיר עוד הוכיחו על פניו על אחת שבע. ויושב במרום ראה ושמע כל אלה!

הקרואים זה רק ישבו לאכול, הם ברכו ברכת „המוציא" ושתו את הכוס הראשונה לחיי נותן הסעודה והקדשו הגדול; והנה מרכבה אחת עם סוסים דוהרים באה ותעמוד לפני שער החצר, ועבד אחד ירד ממנה ויבוא הביתה ויאמר לראש המסובים: אדוני, שר גדול מחכה לך בחוץ, כי דבר לו אליך. ויקש על העשיר לציית לו עתה ולעזוב את קרואיו בעת כזאת; אבל העבד האיץ בו ויאמר: לא ארפך עד שתלך, כי הדבר נחוץ! ויבקש העשיר סליחה מאת קרואיו, ויעזוב עם העבד את פתח ביתו ויעמוד סמוך למרכבה ויאמר שלום ליושב בה, ויאמר השר אליו: שבה נא עמי במרכבתי ונדבר דברינו. ויאמר העשיר: איך אוכל עשות הדבר הזה, ושם בביתי מחכים לי קרואי לסעודה. ויפצר בו השר ויאמר: רק לרגעים אחדים סורה אל מרכבתי, ואז נוכל לגמור הדבר בלי מפריע. וישמע העשיר בקולו. הוא אך ישב בהמרכבה, ויחלו הסוסים לרוץ, וכרגע עזבו את העיר.

המרכבה כמעט מרחפת באויר, ותעבור כמעט קט הרחק הרחק.

ויבואו ביער גדול בין אילנות גבוהים, מכסים את השמש ויעמדו הסוסים לפני ארמון גדול ובו חלונות למאות, ויובילו אותו השר והעבד לאילם גדול, ובו שבעים ואחד כסאות למשפט. מנורה גדולה מאירה בתקרת האולם, כמו כוכב גדול, ואותו הושיבו על ספסל הנאשמים, ויעזבוהו לבדו.

ובעוד שעה מועטה רעש ההיכל, והנה באו שלשה זקנים מאד יפים, לבושים לבנים וזקניהם הארוכים מפיקים הוד והדר. ויאמר לעצמו: תאר אלה כתאר פני האבות. ואחריהם בא איש לבוש ככהן גדול, על חזהו חשן ואפוד וציץ־זהב על מצחו; ואחריו באים מורים וזקנים, שופטים וסופרים, וישבו איש איש על כסאו, עד מלאות כל השבעים ואחד.

והנה נפתח שער חדש ויצעד מלך אדיר, בלבושו, כתר משובץ באבנים טובות על ראשו ובידו ספר אחד כלו מצופה זהב טהור. ויגש ויפן אל היושבים על הכסאות ויאמר: שמעו נא האבות, שמעו כהני אל, שמעו זקנים ושופטים, הן ידעתם, כי כתב משה הנביא את תורתו בחמשה ספרים, וידעתם כי ספר בן חמשה ספרים כתבותי גם אני, הוא ספר התהלים,—ספר התורה ירושה הוא לבני ישראל והיה להם במצותיו לחוק ולמשפט, ..וספרי הוא נחלת בתי־תפלות, והתפללו בו כל איש מר לב ומצוק ולפני ה׳ ישפך שיחו, והנה בא זה האיש היושב עתה לנגדיכם ובזה היום את עבדי הנאמן כומכום, קורא בספרי בשום לב כל הימים, בזה אותו, כי רם לבבו על ידי נתינתו ספר־תורה חדש לבית כנסת, ואתם שפטו נא ביני ובינו, יבוא משה בן עמרם, ויעיד גם הוא.

וירעשו הספים. נפתח שער גדול עוד מהראשון והופיע איש זקן קרן אור פניו וכלו עטו אור ומטה־אלהים בידו. ויעמדו נעים זמירות ישראל, משיח אלהי יעקב, ונותן התורה איש מול אחיו. אבי התורה ואבי התהלים יחדו נפגשו!

* * *

ולפתע נעלמה כל התמונה. הנאשם יושב במרכבה דוהרת, והיא עומדת לפני שער חצרו וירד וימצא את המסובים, יושבים ומחכים לו. וישב במקומו ויקרא: איה עבדי הישר סומכום? כי לא ראהו. ויבהרו עבדיו להביאו וישב אותו על יד ימינו ויכבד אותו מאד בכל עת הסעודה; ויתמהו האנשים על זה, ויספר להם אשר קרהו ויצא לבם. וקבלו עליהם כולם בסעודה זו, ליסד חברה לאמירת תהלים בכל יום. והעשיר היה גבאי של החברה כל ימיו וסומכות פקידו הנאמן. ויוסף לעשות חסד וצדקה עד יום מותו.

יעקב פיכמאן.

הַסִּפְרוּת הָעִבְרִית בִּשְׁנַת 1908.

I.

הספרות העברית,—למרות זה שבימים האחרונים יש להכיר התעוררות ידועה בין סופריה וחובביה,—לא נתעשרה בשנה זו ביצירות חדשות גדולות. קולות־היאוש, שהתחילו מתפרצים בחזקה, נדמו פתאם, וההתעוררות שבאה אחריה, לא היתה גדולה כל־כך שתהא בה כדי להביא לידי התפעלות. הטון הכללי נשאר מה שהיה: רך ועצב ומלא געגועים. צורות החיים הישנות, החביבות, הולכות ונמחקות במהירות נוראה; הנגוהות הטהורים הפנימיים, שהיו מאירים את חיי הגיטו הקודרים, הולכים ומועמים, הוכים וכבים, וחללו של העולם העברי נעשה שומם ומשולל את מיטב גנזיו, שהיה שומר בתוכו. הכל הולך ומתרוקן. אין אחיזה לנשמה ואין שירה ללב. והיאוש בא כמבואי עיר מבוקעה אל הנפש הצמאה, התובעת... אין יכולת לשאת את הריקניות ואת הבדידות, את הוסר־הקרקע מתחת ואת השמים הריקים מנועל...

והעולם הזר, מרחקי־קסם אלה, שהיו רומזים וקוראים לנו מתוך ערפלי־זהב — גם הם ניטל סוד־קסמם ונשארה ריקנותם. להיכן פרחו להם חלומות־הזהב התמימים על החיים הרחוקים, שהכל טוב, הכל מתיקן, והכל יפה בהם? אי היא הפנה האחת בעולם, אשר בה נמצא את המנוחה ואת הטהרה, אשר אליהם כה ערגה נפשנו כל הימים?

שכול ובדידות וריקנות מזה ומזה...

והיאוש נבט בעיני־זכוכית קרות מכל פנה...

ואין גם להתמרמר. רואה אתה, שהכל הולך ומתגונה מסביב, הכל הולך וגוע לעיניך, ומרגיש אתה, שאחרת לא יכלה היות, שאין את מי להאשים ואין למי לפנות. לפני מי תשפוך שיחך בצר לך, ועל ראש מי תחול קללתך הזועמת? וצועק אתה רק צעקה גדולה ומרה, צעקה חשאית, פנימית, צעקה בלי קול, אשר גם הדה לא יפוצץ את חלל־האויר המת והשומם...

ומראשי ההרים יש אשר אתה מקשיב קולות אחרים, וכשאתה מתעורר לרגע והפנית את פניך החורים אל עבר הצלילים, ועמדת רגע משתומם ולא תאמין למשמע אזנך. קולות בורדים הם, המתפרצים מלבבות צעירים שטרם נכנעו, שאינם יכולם להשלים עם היאוש. בחזקה הם אומרים לכבוש את אמם־השמש, אשר תפנה את פניה מהם, „ובחוצפה הם מרימים את אגריפיהם כלפי השמים" האלמים ותובעים את חלקם בחיים.

ויש אשר יעלו מאיזו פנה קולות זרים לך לגמרי. קולות חדשים הם, כאילו מארץ רחוקה באו, וזר להם גם צערך ובלתי מובנה גם תלונתך. את קמטי המצח על הפנים לא ידעו והצחוק המר, המתלונן בפתחי־פיך לא יכירו. ושירת ילדות להם, אשר לא נשמעה עוד בין כתלי חומתנו הקודרים, ושברי הצחוק הצלול והעליז כי יתפזרו לכל עבר והעלו הד נפחד ממעמקים. כאילו שבו מסתרי הצללים הנרחים טבולי־ערפל...

אך קולות אלה כי יעברו, והרעידו רעידה חזקה את האויר הרומם ורוה מהם והיה רענן משהיה, כהיות שדה כמוש לאחר גשם־קיץ מהיר, אשר עבר עליו בנגינתו הרעננה וישאר אחריו ברכה...

אז יסור רגע הצל הכבד מעל הפנים והוקלה מעט הנשימה. קשה לחיות תמיד תחת עול הספקות הרבים והכבדים, ומרים אתה את מבטך המורד לארץ אל שמי־התכלת הרחוקים: האמנם הכל אבד, אבד לעולמים? האמנם לא יהיה ולא יבא דבר־הפלא הגדול, שאורו רמז לנו זה כמה ממרחקים — ויעלם לפתע בעודו מלא הבטחות ונחמה?...

יום על יום ושנה על שנה אנחנו מצפים. אלף פעמים כבר נואשנו ואלף פעמים שבנו לאמונתנו. בבקר בבקר, בזרוח השמש ובעלותה, אנו נושאים את עינינו אליה ברנה ובתפלה חרישית: האמנם תסתיר את פניה ממנו לעולם?

וקרן אחת קלה אם תפול אל פנתנו הנדחה וחרדו לקראתה אלפי לבבות מכל עבר באמונה ובתקוה. הלא זוהי האמונה, ברכת־ד׳, שאינה עוזבת אותנו לעולם, אפילו בשעות־היאוש

הוֹתר קשות, שעוברות עלינו. הלא זהו עירבוב האור והחשך המשמש אצלנו תמיד כאחד ואין האחד נוגע בחברו ואין האחד מטשטש את חברו;

אור וצל. אמונה וכפירה. זה בצד זה וזו בצד זו...

כי אחת הנחילונו אבותינו, שהיו עוד מבורכים בשפע אלהי — באמונה אשר לא תכרת אצלנו לעולם.

בלי אמונה אין אנו חיים, וגם בשעה שתהום הכפירה שואף לבלענו, אין כנפי האמונה פוסקות מנפנף עלינו.

הצמאון לאמונה מתוך כפירה נוקבת עד התהום — זהו הטון היסודי, הפנימי בספרותנו.

II.

קולות-הנוער היחידים, העולים אלינו עוד כמשק-גלים רענן ממרחקים, ומזכירים אותנו בשעה שאנו מורידים את ראשינו מכובד היאוש, שמלבד צללי-חיינו הקודרים יש עוד במקום-מה עולם-יה נהדר ומלא סורות מתוקים, ישנם עוד מרחבי-שדות עוטפי ירק וראשי-הרים נסובי זוהר, הקוראים לנו לבוא ביערות-החלומות מפני פחד הכליון המרפרף עלינו, — כל אותם הקולות, שסוד-הזועה של חיינו, המתפרץ מהם לפעמים, לא הוביש עוד את צמאון החיים והשמש, המפכה בהם בחזקה, — עולים אלינו ביחוד מן הליריקה העברית הצעירה, שדה-פרחים רב-גונים זה, המבהיק ראשונה בעיני של סוקר כפרותנו בשנים האחרונות ומכריח אותו לעמוד ולהתבונן בחזיונותיו בראשונה.

השנה האחרונה אמנם לא היתה שנת-ברכה לשירתנו הלירית, אך בהרבה דברים יפים העשירה את ספרותנו. ב י א ל י ק נתן לנו מלבד „שירי-העם" הנחמדים שלו שירים ליריים אחרים שביניהם נמצאים שתי מרגליות כאלה כ„הולכת את מעמי", שיר המציין את אותו מצב-הנפש המלא אמונה ובטחון, למרות-הכל, שעליו רמזתי לעיל, ולעומתו — כדרכו של ביאליק — שיר שני („מחזיונות הנביאים האחרונים") מחריד את הלב ומצנן את הדם בהסאטירה ה א כ ז ר י ת שבו, סאטירה עמוקה המקפת לא רק את חיינו הלאומיים, אלא את החיים העולמיים כלם. השיר השני עושה רושם נורא ב ק ר ת ו ה פ נ י מ י ת. גם בהפואימה „בעיר ההרגה" יש סאטירה שאין אכזרית ומכאבת ממנה, אך שם רואה אתה את המשורר במבטו הנורא, שומע אתה את רתיחת הדם בקצפו, מקשיב אתה את קללת-הזעם במרירותה, — ומרגיש אתה הור-אלהים מרחף על כל השממון הזה. השיר האחרון, בו מצלצל שחוק-מיפיסתופל שאנן, קר ולועג. אש-האלהים ואש-השטן — וכאלו להבה של הראשונה הועם בשיר זה ע"י השניה...

גם ש א ו ל ט ש ר נ י ח ו ב ס ק י, שכמעט נשתתק לגמרי בשנים האחרונות, נתן לנו בשנה זו דברים יפים אחדים. השירים הליריים האחרונים שלו אינם מצטיינים אמנם ביותר, אך שתי האידיליות שלו „הכף הנשברת" ו„ברלה חולה", ביחוד האחרונה, הם דברים שאינם נכתבים בכל יום. על קו אחד כללי באידיליותיו האחרונות של שאול טשרניחובסקי, שכבר דברתי עליו במקום אחר, מוכרח אנכי לחזור ולהעיר גם פה: הן ס פ ו ר י ו ת יותר מדאי, כלומר, יותר מדאי הן מצומצמות בהפאבולה שלהן. האפוס דרכו לתפוס את כל מה שמתגלה לעין המשורר, ולו גם ב א ו פ ן מ ק ר י לכאורה. הכל מתיחד להרמוניה אחת רק ע"י אופן הסתכלותו המיוחדת של הפייטן, ע"י האור שהוא שופך על התמונה ה ר ח ב ה מרובת הגונים והתיאורים, מה שאי-אפשר כשהמשורר עסוק בעיקר לא במה שהוא רואה והוא שומע, אלא במה שהוא צ ר י ך לראות ולשמוע, כדי שחוט ספורו לא יפסק. מזה יוצא הפסד אמנותי גדול ל ח י ר ו ת ה של ההסתכלות. מה שנותן טעם לשבח בספור, נותן טעם לפגם באידיליה.

סגולתן זו עושות אמנם את האידיליות האחרונות של טשרניחובסקי יותר עמוקות ומענינות מצד האידיאה והפסיכולוגיה שלהן, ואולם כל עיקרה של האידיליה הרי אינו בא אלא כדי ליצור לנו מצב-נפש ידוע, להכניכנו לעולם שכלו שלוה והרמוניה, מה שמוגבל בהכרח ע"י נתינת האידיליה במסגרות ספוריות או רעיוניות ידועות. „ברית-מלה" היא גדולה בזה, שהחיים והטבע מצוירים בה לא במסגרות של רעיון צר, כי אם במרחביה הגדולים.

י ע ק ב כ ה ן, משורר רך וטהור ואצילי זה, המכהן בקדושה בהיכל-השירה, נתן לנו מלבד שירים אחרים בסגנון הנביאים (מן הציקלוס „מחזיונות התשבי"), שרובים יפים כאד, למרות היות היסוד המליצי שבהם לפעמים קצת יותר מן המדה, גם שירים ליריים אחדים, שהחזק שבהם הוא בלי ספק „ערירי", יאוש עמוק כים זורק בו את גליו החזקים והשקטים לכל עבר, שנאה יוקדת ושאט נפש עמוק מורגשים בו לכל אלה, שקריאת הבשורה הגדולה לא העירה אותם מתרדמת-הדורות. לאלה שתקומה אין להם ולא תהיה להם עוד תקומה. בכאב עמוק הוא שואל את עצמו: למי אשיר את שירי? למי אעלה את קרבן לבבי — ואין מי ירצנו... אך יחד עם זה מלאים הדברים גם עוז פנימי ויופי פנימי, — יפי-הבודד שצערו צער לא-מובע לעולם וכוכב תקותו רועד ובועה גם הוא רק לו ממרחקים. זהו לא צער נובע מתוך חורבן-הנשמה, אלא מתוך הכרתה העמוקה בכחה ובבטחונה בעצמה ללכת בדרכה היא, בדרך אשר אחת בחרה בו וממנה לא תט, ולוא גם תשאר נעזבה מכל וערירית...

ז. ש נ י א ו ר, זה הכשרון הפורה, ההולך וחזק מיום ליום נתן לנו בשנה זו את הפואימה המצוינה „בהרים", ההולכת ונדפסת במאספי „כפרות", שהיא אולי היצירה הכי-חשובה במקצוע הליריקה בשנה זו. ההרים — זהו סמל הכח האלם, שנתאבן ע"י בוראו, ואלפי שנים ויובלות הוא מחכה ליום, אשר יתפרץ שנית מכלאו ויחזיר את העולם לתהו ובהו. המשורר מטיל לו בין ענקי-קפאון אלה ומקשיב לשירת הרממה שלהם ולתלונה העצורה במעמקיהם. אזנו ספגה וקלטה אל תוכה את קולות-האלהים המתהלכים בהם והוא הולך ומספר לנו את סידותיהם הנעלמים ואת אשר הם חורשים עלינו... חבל, שאין לדבר עוד על פואימה זו, כעל דבר נשלם, מפני שסופה לא נדפס עדיין.

גם י ע ק ב ש ט י י נ ב ר ג, שדרמותיו כמעט הוציאוהו בעת אחת מעולם השירה הלירית, שב אלינו במילודיות-העצב הקרות והעדינות שלו. שורה שלמה של שירים קטנים, עמוקים ויפים, שהדפיס בימים האחרונים ב„רשפים", מעידה, שמקור „היופי הקר", יפי-השיש לא הרב אצל משוררנו זה, שכבר נסה את כחו כמעט בכל מקצעות הספרות, בפזרו כמעט בכלם ניצוצות של כשרון, והוא הולך עדיין ותיעה ו„מבקש את עצמו".

הכי-פורה בין המשוררים הצעירים היה בשנה האחרונה י צ ח ק ק צ נ ל ס ו ן, התופס בין משוררינו הצעירים מקום מיוחד. שירתו היא שירה מיוחדת, לא-שכיחה אצלנו כמעט. היא משוללת אותה הסיריוזיות שבה מצטין כ"כ י ע ק ב כ ה ן, אין בה מרגש המרירות וצמאון-הנקם על גולת-החיים של שניאור, ודבר שאין צריך לומר, שזר לה לגמרי רגש הפחד הקר וכוסף-היופי מתוך בדידות וריקניות של הלב של יעקב שטיינברג. זוהי שירת הנוער והילדות, שירה תמימה ומלאה לפעמים הזמור רך ודק, מרפרף ונעים, רוה ששון החיים לא מתוך אופטומיות יתירה אלא מתוך רגש נעורים, מתוך צמאון אל

החיים ואל השמש ואל האהבה, המפכה ותוסס בו בחזקה. יצחק קצלנסון הוא אולי המשורר היחידי אצלנו, שלא טעם כמעט טעמה של הגלות. ושקמטי-הזקנה שלה לא חרשו את פני שירתו. אל תראוהו שהוא מעמיד לפעמים פנים נפחדים ומשורר על הלילה ועל הצללים, שהם חבריו ובעלי-סודו. אלה הם רק „העויות-חן" של ילד, המרים את אצבעו בפחד כלפי מצחו לשמע שאון לא-מובן העולה מן הזוית. את כוּדו של קצנלסון יודעים הפרחים וקרני השמש, ועוד יותר—בעלות העינים השחורות והיפות, כשהוא עובר אתן את המסדרון האפל...

סודה של כל הלירִיקה העברית הוא סודו של צמאון-הנוער הבלתי-פוסק לחיים מלאים, לאהבה ולהוד-הטבע, למרות ההכרה העמוקה, ששערי חיים אלה וטבע זו נעולים לפניהם, הכרה שמאפילה עליה תמיד ומוּתחת עליה חן-צל של עצב מיוחד והוד מיוחד,—הוד-העצב הרך של פרחי-הדבדבן הלבנונים והרעננים, הצומחים ומזהירים על גבי הקברים...

III.

בשעה שהליריקה העברית מביעה בכללה את געגועינו לחיים חדשים, ויש אשר תתפרץ עוד מתוכה ההתמרמרות על הישן, על זה שטמטם את רגשותינו וגזל ממנו במשך דורות רבים את אור-השמש וששון-החיים, על זה שהרחיק אותנו כ"כ מן הטבע, שאנו עומדים עכשיו לפניה משוללי-היכולת ליהנות מזיו-ברכתה, — באותה שעה מרגישים אנו לעומת זה ברובן של היצירות הבלטריסטיות החדשות געגועים חמים על זה שעבר, על זה שהולך לכליון, באין עוד אשר ימלא את הריקניות, שהשאיר אחריו, התקופה האחרונה, שהחריבה במהירות נוראה כ"כ את שרידי יסודותיהם של חיי-הגיטו, שלא השאירה אריח על-גבי לבנה מבנינה הקודר, אך מלא הוד-השיבה וההרמוני בשלימותו הפנימית, של השקפת-העולם העברית, — היא היא שהשלימה אותנו עם החיים, שאנו עצמנו היינו נלחמים כ"כ כנגדם. השממון הגדול, שמלא את נפשנו למראה כליון היופי והטהרה שבחיינו, למראה הטומאה אשר מלאה את כל חלל עולמנו תחת מסוה אידיאלי-כחש וחלומות-שוא, עורר בלבבנו את הגעגועים העמוקים על צורות-החיים, שהולכות וכלות, בהשאירן אחריהן תהו-ובהו...

געגועים כאלה, אם אמנם מוסתרים ומוצנעים, על ימי הילדות הרחוקים, ברוכי השירה והיופי המיוחדים של הגיטו, מוצאים אנחנו בפרקיו הראשונים של הספור „ספיח" מאת ח. נ. ביאליק, ההולך ונדפס ב„השלח". אין ביאליק רומאנטי כלל ביצירתו זו. במקום שביאליק מצייר את החיים הריאליים אין לך דיקן ריאליסטי כמוהו, ובכ"ז חן מיוחד ואהבה מיוחדת שפוכים על ציורי ילדות נחמדים אלה. ההומור העליז מצד זה וגלוי עולמות-שירה שלמים בחיי הילד (הפרק הנפלא „אצל פי-התנור") שלכאורה, הם-כה קודרים ושוממים, מותחים על החיים הרחוקים והנשכחים חוט של חן מיוחד, ובקראך את הדברים וקמו לעיניך התמונות הנלעגות והחביבות, הידועות לך כ"כ, ויחד עם הצחוק הבריא אשר יתפרץ ממלוא לבבך בחזקה ובלי מעצור למקרא הפרק „לוקש" (פרק העושה רושם כמעט של גלוי פסיכולוגי) יש אשר גם דמעה חמה תתגנב והזהירה שלא בידיעתך על ריסי העין עם קריאת הפרק „בבקעה" שכלו מלא ברכת שירה, — שירת ילדותנו; שלא תשוב אלינו עוד...

אותם הגעגועים על חיי-הילדות מורגשים גם ברשימותיו היפות של ז. שניאור „בעירה", ההולכות ונדפסות ב„רשפים". אחרי שנות נדודים רבות שב ריינר הביתה והוא מבקש בכל את עקבות הילדות החביבים, אותם אוצרות-הקסם, ששמר בלבבו בכל ימי נדודיו. אך לשוא! מה שחי עוד בזכרונותיו, מה ששמר בלבבו מכל משמר — היה מדרס לרגל זרים זה-כמה. עברה סערה אחת ותשאר אחריה כליון ואבדון...

הרשימות נכתבו באותה הבהירות של הצבעים, באותה החיות של התנועה ובאותה הטבעיות והאמנות המצוינה של הדיאלוגים, שבכל אלה מצטיין כ"כ כשרונו העשיר והמבורך של שניאור.

וברנר, משורר-החאוס שבעולמנו, שמבטו חודר בעמקות כמעט חולנית לתוך התהו-ובהו של חיינו הנוכחים, כשהוא מגלה את כל ההרס ואת כל האבדון שבהם, — גם הוא יש אשר בעמדו בתוך החורבן, וידע פתאום את אשר אבד לנו בהריסת עולמנו הישן בשם אלילי-התהו. בצעקות-ההיסטיריקה של גבוריו עמקי-הרגש ודקי-העצבים שומעים אנחנו את הכאב על גלות-השכינה מעולמנו, על אבדן טוהר-הנפש ומשא-הנפש אצלנו, על החיים שנעשו חולין, חולין — בלי קרן-אור אחת של שאיפת נפש נאצלה, בלי רגש-חג אחר של תקוה לעתיד ואמונה בעתיד...

כמעט כל ספוריו של ברנר בשנים האחרונות מלאים אותו העצב העמוק על זה שהולך לבלי שוב עוד, על זה שלא תהיה לו עוד תקומה, — ועל זה שנשארנו ריקים ודלים ומחוסרי-כל, מחוסרי-אל בלב ומחוסרי אור-יה בחיינו הקודרים והשוממים...

שופמאן, שהוא שתקן ביותר, אינו מביע געגועים אלו בפירוש. הוא רק הולך ומצייר את החיים החדשים, החיים הזרים והקרים השוטפים להם הפקר לאשר ישטפו, מבלי שיהיו מוארים בשום אור פנימי, נפשי, החיים שה„תוכן" שלהם—גם במקום שישנו—מרפרף על גבם ואינו נובע מתוכם, ממעמקיהם,— וממילא עולה על הלב זכרם של „אותם מיני העשבים, שהעין לא ראתם מעצם ימי הילדות". זכרונות מאירים אלה של הימים הרחוקים, שרק הם מחממים עוד לפעמים את הלב בקפאונם של החיים.

רק יצחק קצנלסון אינו הופך בחיי-העבר. לפי-שעה די לו גם בהוה. שכח את כל הנעשה מסביב והלך לו לזכרון האידילית, במקום שמצא לו שארות יפות וגן-תפוחים נחמד ועוד דברים יפים כאלה—וחוגג שם את חגו... „בגבולות ליטא" שלו— זהו חזיון כ"כ מאיר בספרותנו בפני עצמו, שגם מלבד ערכו האמנותי החשוב ראוי לתשומת-לב מיוחדה, ויפה עשה „ספרות", שהיא מוציאה ספר זה, בתור הראשון להסריה של ה„כתבים הנבחרים" מאת סופרינו החדשים. הקורא העברי ינוח מעט עם קריאת הפואימה הנחמדה הזאת, שכולה רוה ששון החיים ואורותיהם.

שאר מספרינו המעיטו לכתב בשנה זו. פרישמאן וברדיטשבסקי כתבו רק איזו דברים קטנים ואגדות יפות; י. ד. ברקוביץ, שבתור צייר-אמן כמעט אין דומה לו בין מספרינו הצעירים, זה שנתן לנו שידיברים כאלה כ„בכפר" „קשואים", כתב בשנים האחרונות כמעט רק זארגונית; בנוגע לפרץ, נומברג, אש וחבריהם אצ"ל, שלא כתבו עברית. (נומברג רק תרגם איזו דברים שלו עברית לאחר שהיו מפורסמים זה כמה בזארגונית). וככה נחלק מחננו הקטן גם בלאו-הכי לשנים, מה שהיה לא לטובתן של שתי ספרויותינו גם יחד.

IV.

להספרות העברית אבדו בשנה זו שנים מספריה, היותר מצוינים—יהודה שטיינברג וי. ברשדסקי. הראשון היה

כאבן־טובה זו, שאינה מהוקצעה, ובכ"ז, ברקה מרהיב את העין ביפיו. השני היה מהוקצע, אפשר לומר, כמעט יותר מדאי אך לא היה עשיר באור פנימי כהראשון. יהודה שטיינברג לא השאיר לספרותנו יצירות גדולות, אך כל מה שכתב נושא עליו חותמו של הקב"ה—היצירה. ברשדסקי, שהשאיר לנו כמעט את הרימאנים היחידים, המקיפים שני דורות שלמים בחיינו הלאומיים, היה פחות בערכו בתור אמן ומשורר מיהודה שטיינברג, אעפ"י שבבחינות אחרות היה גדול ממנו.

ברשדסקי לא היה גדול כלל בתור צייר, אעפ"י שלמד בבית־מדרשם של טורגיניוב וטולסטוי לתאר את חצוניותם של הדברים לפרטי־פרטיהם. כחו היה גדול בידיעת הנפש, אך רק בהבנתה, ולא בגלוי מסתריה. ברשדסקי, אפשר לומר, היה יותר פסיכולוג מדעי, המנתח את כל דבר ליסודותיו האלימנטאריים, ולא בתור פסיכולוג חוזה, שהארת הנשמה באה לו בתור גלוי־אלהי. היכוד הראציונאליסטי, השכלי גובר ומקלקל לפעמים לגמרי את האמן שבו. הוא רואה בכל את ההדרגה הגלויה, המובנה, דבר היוצא מתוך דבר, כחשבון מדויק. את היכוד המקרי, הפאטאלי, שהוא אולי הכח היותר מתמיד בטבע, אינו מכיר. הכל גלוי. הכל מובן. את המדות השליליות — ביחוד אותן — היה אוהב להטעים בתור החזיונות הכי־קבועים בנפש האדם, מבלי ראית את המלחמה הטמירה של הטוב נגד הרע גם בנפש היותר נשחתה. הוא אינו מכיר את הפנות הצנועות שבנפש האדם, ששם נלחמים תמיד השטן והאלהים. שולבוים בתור כרסירה לדבר־עבירה, אדמוביץ בשאיפתו ההכרית לגזל את תומת ראיכה — מופיעים לנגדנו כמעט בתור אבטומאטים, המתנועעים ע"פ פקודתו של הכספר ישר לנקודה ידועה, מה שאין כך בשום פרוצים נפשי, שהמלחמה הנכתרה אינה פוסקת בו אפילו לרגע אחד, וכמעט תמיד רק המקרה יחליט דבר, ומביא לידי מעשה. הוא אמנם רואה בטבע כהות נלחמים (במובן זה הוא אדמוביץ התמונה האמנותית הכי־מוצלחה שלו), אך הוא אינו מצייר את עצם המלחמה, בטרם הגיעה לידי גלוי; הוא רואה את המלחמה לאחר שכבר בטלה, כלומר, בבואה לידי הכרה, ומאכין לראות אז את עצם המלחמה (כשעה שאדמוביץ חושב חשבונות — בשעת תאותו — ומדייק שאם ירפה עכשיו את ראיכה, ינצחנה באופן יותר מוצלח, — הרינו מרגישים שקר פסיכולוגי גמור). הוא אינו רואה את האדם, בשעה שהוא מתאמץ בלא־יודעים להסתיר לפניו את עצמו, או כשאינו רואה את עצמו, בהתביישו בפני עצמו: ההכרה אינה פוסקת אצלו אף רגע.

גם מופאסאן ואחרים מבליטים בחשק מיוחד את הבהמיות שבאדם. האדם הוא בהמי; יסוד החיה שבו תמיד גובר על יכוד־האדם. ואולם אצל ברשדסקי היא הבהמיות אנושית, כלומר, האדם נעשה אצלו בהמה בחשבון קר, ביודעים. החטא הוא אצלו רגש ברור לעושו, ולא רע הכרחי, שבפנימיות נפשו אין עושו משלים אתו על הרוב בשום אופן, וברגע שהוא עושהו אין מוחו חושב כלל ואינו תופס כלל את עצם מעשהו.

בתולדות הספרות העברית יתפוס בכ"ז ברשדסקי מקום הגון. הוא נתן לנו ברומאניו הגדולים תעודות אנושיות וסוציאליות מצוינות. כחו של ברשדסקי היה גדול ביחוד בתפיסת הפסיכולוגיה של הכלל, של החברה. כמעט כל גבור בפני עצמו פגום אצלו במדה ידועה במובן הפסיכולוגי, מאחר שהוא היה תופס ביחוד את הצדדים הטפוסיים שלו בלי צדדיו האנושיים־הכלליים. הוא לא ידע את הסוד, שהטפוס הגמור הוא מושג מופשט, ובחיים אין אנשים טפוסים לגמרי. בכל אדם נלחמים תמיד היסוד הטפוסי עם האנושי־הכללי שבו, ונגודים פנימיים אלה הם הם גופי הפסיכולוגיה האנושית, המלחמה של האדם עם עצמו—זהי מה שמענין את האמן ביחוד. אך לעומת זה ידע ברשדסקי מאין כמוהו את הטפוס ואת החברה. על פי רומאניו יש הרבה, הרבה ללמוד, מפני שמחברם היה אדם חושב־מחשבות ומבין את החיים. אין לשכוח, שהוא היה כמעט היחידי, שלקח על עצמו לתאר תקופות שלמות שבחיינו הלאומיים ובמדה ידועה עלה לו לתפוס ברומאניו כמעט את כל קויהן האופיים בהיקפן השלם.

ברשדסקי הופיע בתור ענק בספרות העברית. הוא הבטיח כ"כ הרבה. ההצלחה של רומאניו הראשונים הבטיחה גם לו כ"כ הרבה, כ"כ הרבה.

ומכל ההבטחות המרובות — רק קבר קר. במבחר ימיו לאחר חיים קצרים וקשים ומלאים עמל ומכאובים רבים.

(כוף יבא).

עתונאי.

אֲסֵפַת הַמּוֹרִים הָעִבְרִים מִגַּלִּיצְיָה וּבוּקוֹבִינָה.

(מאת סופרנו)

בכ"ו ובכ"ז כסלו נתאספו חברי הסתדרות המורים העברים באוסתריה בסטניסלב. באו כארבעים חברים. ליושב־ראש נבחר צ. שרפשטין, לסגנו נ. זיגל־בום ולמזכירים מ. ליכטן וש. חולטניקוב.

יושב־הראש הראה בנאום־הפתיחה על ההתקדמות הגדולה של החנוך העברי בשנה האחרונה. לפני שלש־ארבע שנים התיחס העם אל בתי־הספר המודרניים באי־אמון, ולפיכך מסר להם על הרוב רק את הבנות, שחנוכן העברי רשות, בעוד אשר הבנים נשלחו כמאז אל ה„חדרים", עכשו חדרה כבר ההכרה בנחיצות חנוך מודרני גם אל שדרות האדוקים ובין תלמידי בתי־הספר נפגוש עכשו גם את בני האורתודכסיה. השנוי הזה לטובה נותן תקוה כי בהמשך הימים יהיה בית־הספר העברי המכון החנוכי היחידי לעמנו. הזיון משמח מאד וחדש ברחובנו הוא המספר ההגון של עלמות עבריות. המסורות ללמודים העברים בכל נפשן ומאדן. ביניהן יש כבר הרבה שגמרו את למודיהן בבתי־הספר והן קוראות את הספרות העברית בהתמדה, והשפה העברית היא להן לשפת השמוש התדירית.

אחרי נאום־הפתיחה קרא נשיא ההסתדרות רפאל סופרמן דין וחשבון מפעולות הלשכה המרכזית ומחלקותיה במשך השנה. הדין־והחשבון מעיד על עבודה פוריה ומתמדת. במשך השנה נוסדו כעשרה בתי־ספר חדשים. בשובע רצון מיוחד יש לציין, כי אחד מן החדשים הוא בגליציה המערבית, שנחשבה למבצר האדוקות. המרכז המציא משרות לחברים החדשים. מצבם החמרי של החברים הישנים הוטב בהרבה. על הרוב קבלו הוספות הגונות. אל ועד הבוחנים אשר על יד המרכז פנו צעירות וצעירים לקבל תעודות־מורים, ששה מהם עמדו בנסיון וקבלו משרות. ראש המרכז נסע לבקר בתי־ספר אחדים ואחרי הבקרת המציא רשימת תקונים שפעלו לטובה על התפתחותם הרוחנית. המרכז שלח מכתבים־חוזרים והודיע לחברים את כל הנעשה. המחלקה הפדגוגית עמדה בחלוף מכתבים עם רוב החברים והיתה להם לעזר בהמצאת עצות וספרים להטבת התנוך. מלבד זאת בקרה במכתביה החוזרים את רוב ספרי החנוך שיצאו במשך השנה והועילה הרבה להנהיג ספרי־למוד טובים.

בישיבה השנית קרא צ. שרפשטין הרצאה ע"א ספרי הלמוד בבתי־הספר העברים, שאלת הסגנון בספרי־הקריאה לשנות הלמוד הראשונות, שאלת הטפוס העברי האידיאלי שהמורים צריכים להציג להם למטרת־חנוכם והשפעת המורה מחוץ לבית־הספר. אחרי בקרת מפורטת על כל מתודות הלמוד, מעלותיהן וחסרונותיהן, הוכיח בעזרת השואות משפות שונות והוכחות חוקרים מומחים שבאור מלים חדשות במלים עבריות אחרות הוא שגיאה פדגוגית, מפני שזה בורא אצל התלמידים מושגים מזויפים. המרצה הציע אופנים שונים לברור המלים החדשים ולבריאת המושגים הנכונים. תכן רוב ספרי הקריאה אינו מתאים למטרתנו, ואחרי שהחלק הלאומי שבספרי הקריאה, בפרט לשנים הראשונות, אינו יצירות פסיכולוגיות אלא פרוגרמה לחיים לאומיים הנה הציורים מהחיים

הגלותיים הפטריאכליים מן העבר הקרוב הנמצאים לרוב בחריסתומת׳ות אינם יכולים להיות מוצעים לפני התלמידים בתור תכנית חיים, אחרי שהמורים בעצמם רחוקים כבר מהם. תמונות מחיי העבר הרחוק, ימי עמידתנו החפשית, מלהיבות יותר את הילדים וגם מתאימות יותר לאידיאל החנוכי העברי. ההשפעה מחוץ לשעות החובה היא ההשתדלות ליצור סביבה עברית עד כמה שאפשר.

מסקנות ההרצאה נתקבלו בלי וכוחים.

בישיבה השלישית, הרציאו המורים מר פרוסט ע״א למוד התנ״ך, מר חולט־ניקוב ע״א למוד הדקדוק וגלב ע״א המשמעת. הראשון הראה על התשיבות הלאומית הגדולה של הלמוד הזה ואח״כ בקר את אופני הלמוד הנהוגים ויצ׳ע חלוקה חדשה, מיוסדת על מסקנות היסטוריות, של התנ״ך וסדר למודו. חולטניקוב התאונן על מעוט הזמן המוקדש ללמודים העברים, שאינו מספיק כדי ללמוד את ידיעת הדקדוק כהלכתה, והציע להדפיס לוחות־נטיות, כדי להקל את הלמוד השמושי. הרצאת ש. גלב ע״א המשמעת היתה הרצאה מדעית חשובה. אח״כ נתחו את שיטות העָנשין השונות הנהוגות בבתי־הספר בארצות שונות והציע את מסקנותיו, המבוססית על משמעת מתוך אהבה הדדית. על שליש ההרצאת התפתח וכוח מענין שכל החברים השתתפו בו.

בישיבה הרביעית סדרו את הועד באופן חדש. נשיא־המרכז יעסוק רק בענינים כלליים הנוגעים להסתדרות כלה; להמצאת משרה תוסד לשכת־מודעין מיוחדת, ועד תעמולה יעסוק ביסוד בתי־ספר חדשים, ארבעה מבקרים יבחרו לארבעה גלילות שתעודתם תהא לבקר את בתי־הספר ולתת אח״כ דו״ח על התפתחותם, ועד בוחנים יבחן את הרוצים לקבל משרת מורים, ועד פדגוגי שיבקר תדיר את כל ספרי הלמוד היוצאים לאור ויעבד פרוגרמה למופת, וגזבר. נבחרו: רפאל סופרמן לנשיא ההסתדרות, צ׳ שרפשטין, לראש הועד הפדגוגי ג. כבטנר וג. זיגלבום למנהלי לשכת המודעין, יעקב פרוסט לגזבר, ומר שתדלן ופרוסט לועד־התעמולה. אחרי קבלת ההחלטות להוציא מכתבים חוזרים נדפסים ולהשתדל ביסוד קרן קימת לחברים לימי זקנתם נסגרה האספה בנאומים חמים.

האספה הרביעית הצטינה בתכנה החשוב. בהרצאותיה הרציניות והוכוחים שנגעו בכל מקצעות החנוך העברי והאירו הרבה שאלות.

מִכְתָּבִים לְהַמַּעֲרֶכֶת.

I.

הרשוני נא להעיר דברים אחדים על ענין חשוב, לפי דעתי. בארץ־ישראל נוהגים להתחיל את „ההכנות" לקונגרס הציוני רק שבועות אחדים קודם הקונגרס. כמובן, מצטמצמת כל העבודה בבחירת צירים בלבד. גם הבוחרים וגם הנבחרים אינם משאירים זמן לעצמם, כדי לסדר באופן נאות את השקפותיהם על הענינים העומדים על הפרק, ומכל שכן שאין הם מספיקים להכין חומר הגון ומעובד שישמש יסוד לאיזו השקפה שתהיה.

צריך לקות שבקונגרס הבא תעמד שאלת העבודה בארץ־ישראל בכל היקפה. והרי אני חושב שהמושבות העבריות הקימות בא״י יש בידן וגם חובות הן לתת לקונגרס אותו החומר הדרוש, כדי שתהיה היכלת בידו לשפוט על השאלה הגדולה הזאת ולהחליט החלטות המתאימות לצרכי ההוה באמת. לפיכך הנני מציע שהמושבות העבריות בא״י תתחלנה עתה את עבודת ההכנה לקונגרס. כל אחת מן המושבות צריכה לאסוף ידיעות על כל ענפי העבודה והחיים במושבה, וכשתגמר העבודה הזאת תוכלנה כל המושבות להִוָּעץ יחד, ע״י אספה שתקרא לצרך זה, ולערוך עפ״י כל החומר הנאסף הרצאה להקונגרס.

אמנם עבודה זו לא קלה היא אבל חשובה היא מאד וצריכה היא להעשות, לפי דעתי. בהקונגרס הבא לא צריך להשנות הדבר, שכבר קרה בקונגרסים הקודמים, שע״ד העבודה המעשית בא״י דברו אנשים. שעם כל ישר לבם וחכמתם לציון לא היו מוכשרים לכך. ועוד יש להעיר, כי אותם הצירים, שעתידה ארץ־ישראל לבחר בהם, צריכים להיות דוקא אנשי מעשה ואין בכך כלום אם גם לא יתיחסו על איזו מפלגה.

מנחם וינר.

II.

מערכת נכבדה,

בשעה שחוגגים את חג־המאה של אברהם מאפו אין איש שם לב לזה, שקברו של סופרנו היקר, הנמצא, כידוע, בקניגסברג, כמעט נהרס לגמרי. האותיות שעל המצבה הולכות ומטשטשות לגמרי מרוב ימים, וגם הגדר אשר מסביב צריך תקון. תחת פרחים עלו על קברו קמשונים ועוד מעט לא נדע גם מקום קברו איהו.

לפני איזו חדשים פניתי לציוני קובנה, שיאספו כסף לתקון הקבר ולא קבלתי מענה. הנני פונה, איפוא, לקהל הקוראים העברים, שיעשו חסד עם מתנו הגדול וישלחו איש איש נדבת לבו לצורך תקון הקבר. את הטורח לעסוק בדבר התקון לוקחת עליה אגודת „עבריה" בכאן. אגב, נעשה פרסום לדבר ותחת אשר מת מאפו בודד ונעזב, יספדוהו עכשיו כראוי. נבקש את עתוני ישראל להעתיק מכתב זה.

ברגשי כבוד

מ. סאמבורסקי.

נדבות לצורך תקונו של קבר מאפו אפשר לשלוח עפ״י האדריסה של מערכת „העולם".

המערכת.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

— בימי 13—15 דצמבר בקר מר נ. סירקין את ברדיטשוב, והרצה שם ע״ד הסופר שלום־עליכם. מר סירקין עשה ג״כ חיל בנוגע להמלאכות המיוחדה שנסע בשמה מאת הועד המרכזי.

— מר י. שרשבסקי מבריסק בקר בשם הועד המרכזי בשבועות האחרונים את הערים פרוזשאני, קאברין ואנטאפאל. בכל הערים האלה הרצה מר שרשבסקי ע״י מצב הציונות בהסכם עם המאורעות בתורקיה. אחרי הרצאותיו של חברנו זה נתגברה בכל הערים העבודה הציונית והאגודות הבטיחו למלא בדיוק את דרישותיו של הועד המרכזי.

— מר נ. בריגמאן שבקר בעת האחרונה את באראנאוויץ, האראדיי, ליאכאוויץ, נעסוויז וסטויבץ כותב אלינו, כי בעונג מיוחד בקר את הערים הנזכרות, יען כי העם שומע וחפץ לשמוע ע״ד הציונות וכר נרחב ישנו כעת לעבודה. האילימינטים שעליהם היתה העבודה הציונית נשענת בשנים הראשונות שב כעת עוד הפעם לעבודה ועל המיסדים המרכזיים שלנו לבא לעזרת הציונים המקומיים ולחזק שם את בדקי הסתדרותנו.

— המטיף הציוני מר הורביץ, הנוסע מטעם הועד המרכזי, בקר בעת האחרונה את ששת הערים הללו: קיידאני, קעלעם, טויראגען יורבורג, ראסיין וראדזיווילישקי. בכל הערים נאם מר הורביץ בבתי המדו״ש ונאומיו השאירו רשם על כל קהל שומעיו. מר הורביץ הרצה ג״כ באספות ציוניות בבתי אנשים פרטים.

— הציונים בווארנעוש הפיצו בעיר קול־קורא ברוסית ע״ד מצבם של המוסדים הפינאנסיים והקולטוריים בפלשתינא. בכלל נכרת בעיר הזאת בעת האחרונה התגברות העבודה הציונית.

מאסטראחאן כותבים אלינו:

בשנה העברה נוסד פה בית־ספר עברי צבורי, שבו מתחנכים כרוח עברי ולאומי יותר ממאה וחמשים ילד וילדה. הלמודים העברים נוטלים חלק בראש ונלמדים ע״פ השטה הטבעית. בי״ס זה יוכל להיות למופת לא רק בעד

עירנו כי אם גם בעד כל ערי רוסיה הפנימיות. בית־הספר מתנהל ע"י הרב מטע"מ דעירנו מר י. קפלן, אשר הרבה מעתו ומכחותיו הוא מקדיש להמוסד הזה, הוצאות ביה"ס עולות לששת אלפים רובל לשנה והכנסותיו — מועטות מאד ומר קפלן דואג ג"כ להמצב החומרי של ביה"ס. גם יסוד חברת הצדקה בעירנו עלתה ברוב עמל ויגיעה. הרעה היותר גדולה פה היא, כי אין איש אשר יוכל ויחפוץ לעשות איזה דבר לצרכי הכלל, דרך יהודינו האמידים להיות נותנים, כשהם נתבעים — ולבלי התענין בשום דבר. הבוריות בידיעת היהדות הגיעה פה להמדרגה הכי־גבוהה. בין שבע מאות משפחות עבריות אי אפשר למצוא שני מנינים מבינים עברית וקוראי עברית — רק הרבע מזה.

השאיפה להתבוללות הולכת ומתגברת ואלמלא השנאה לישראל ההולכת ומתגברת גם הוא מיום ליום, כי אז קבלה כבר התבוללות פה את הצורה היותר נמבזה. עד היכן מגיעה קרירות־רוחם של יהודי אסטראחאן מעידה העובדה, כי לשמע את נאומיו של זבוטינסקי בשנה העברה באו בני עמים אחרים יותר מבני עמנו. ואפילו הוא לא יכל להפיח חיים בעצמות היבשות האלה. מובן מאליו, כי בתנאים כאלה אי אפשר גם להציונות לעשות פה חיל רב. בעת האחרונה נתהוה אמנם איזה שנוי לטובה בנידון זה, הודות להצרות, הרדיפות והגרושין בהמון מצד אחד והשנוי הפוליטי בתורקיה מצד שני הצליח פה הד"ר מוסינזון בהיותו פה בימים האחרונים. הוא רכש לו פה תריסר אנשים, שהכניסו מאה רובל כל אחד לטובת הגימנאסיה העברית ביפו. בעריוה"כ אספנו פה מאה רובל לטובת הקרן הקימת וחמשים רובל בעד הועד האודיסאי. ולסכם את מצב יהודינו באסטראחאן אפשר באופן כזה: ההמון הפשוט אין לבו הולך אחרי תנועתנו הלאומית. ההמון הזה שרבו הוא מבני אנשי הצבא הניקוליבים חושב את עצמו לסלתו ולשמנו של עם ישראל, שאר התושבים, גם הם אינם יכלים להתענין בתנועה שאינה נותנת להם תשובה תכופה על שאלתם הבוערת: „לאן?". נשאר איפא קומץ של אמידים, שחפצו לטפל בתנועתנו כבדבר הנוגע אל עצמם, אין ספק בדבר, כי אילו נמצא איש־מעשה, שיציע איזה ענף־מסחר או חרשת בארץ־ישראל הדורש סכום, ככף הגונים והמבטיח יחד עם זה מקום לפרנסה כי אז מצא לו פה מחזיקים בפועל ואנשים, שהיו משקיעים בזה הון הגון.

— משאוולי מודיעים לנו: בעירנו יש מכבר „תלמוד־תורה" מתוקן, שלומדים בו עברית־בעברית. בעת האחרונה בנה מר ח. וו. פרנקל בית גדול ויפה למוסד הזה ונוספו לו שני „חדרים" בעד ילדים קטנים מתחילים וע"י החדרים האלה יוכלו להגדיל את הפרוגראמה של הלמודים במוסד גופא. ידיעת התלמידים בתנ"ך והשפה העברית, אופן ההוראה של המורים, יפי הבית וגדלו וגבהו — כל אלה עושים על המבקרים והבוחנים רושם טוב מאד. עובדא משמחת היא, כי בין מאתים התלמידים שנמצאו בבית ישנם יותר משלשים בני „בעלי־בתים", שמשלמים שכר־למוד. באופן כזה קרוב המוסד הזה להיות באמת מוסד בעד כל הצבור העברי בשאוולי. זה לא כבר בקר את עירנו מר י. ניסנבוים וידרש פעמים בביהמ"ד הגדול המכיל יותר מאלפים איש. הרשם של הנאומים היה גדול מאד. היתה ג"כ אספה גדולה באולם הקהל ומר ניסנבוים הרצה ע"ד עבודה הציונות לכל סעיפיה. באותו מעמד נוספו להועד האודיסאי ששים חבר חדש ובעשרים איש הביעו את חפצם להספח אל החבורה האקטיבית של הציונים. בכלל הוכשרה כעת העדה הישראלית בשאוולי לעבודתנו הלאומית ובלי ספק ישתמשו הציונים בשעת־כשר וירבו לעבוד.

— מרובנא מודיע מר יהודה מאטויק: ימים אחדים קדם חנוכה זכתה עירנו ע"פ השתדלות הציונים דפה לאורח הגון — חברנו הד"ר מוסינזון, אשר נשא את נאומו בדבר ישובה של ארץ־ישראל בבית התיאטרון הגדול. ולמרות המחיר הגבוה של כרטיסי הכניסה, היה התיאטרון מלא אנשים מכל המפלגות ואף המתבוללים בתוכם. הרצאתו של הד"ר מוסינזון עשתה רשם טוב על כל קהל השומעים. נשארה הכנסה נקיה לטובת הועד האודיסאי מאה וחמשים רובל.

— מר ב. גילינסקי מאוטיאני מודיע לנו: אחרי הפסקה מרובה של לא־עבודה בעירנו נתעוררו חברינו בימים האחרונים לעבודה אינטנסיבית. ביום ג', ה' דחנוכה נבחר באגודתנו ועד חדש, שינהל את כל העבודה הציונית המקומית. ליסוד עבודתם חושבים חברינו בעיקר להפיץ בעם את כל התחדשות הציוניות בכלל וידיעות ע"ד ארץ־ישראל וישובה בפרט. לתכלית זו מדביקים בפעם בפעם אל כתלי בתי המדרש מגלות עפות המספרות את כל דבר חדש, הנולד בעולמנו. משתדלים אנחנו ג"כ להפיץ את הספרות הציונית ולסדר את קבוץ־הכספים למטרות ציונית שונות. לוא בא אלינו מטיף ציוני, אז פעל הרבה בקרב יהודי עירנו.

— ע"ד התחלת עבודה ציונית אנרגית מודיעים ג"כ מפעטראווסקי־זאוואד פלך יקטרינוסלב.

— בנאמבין, פלך ווארשא, התעוררה בימים האחרונים חבורת ציונים ויסתדרו ויגשו לעבודה.

— בחדש תשרי העבר מת בעירה אופינה חברנו הצעיר יוסף ראובן שניטץ. המנוח היה אחד מן הציונים היותר חרוצים ואת עבודתו הציונית עבד מנעוריו עד יומו האחרון. האגודה מביעה את יגונה העמוק על העדר חברה הנאמן. תנצב"ה.

עד יום 31 דיצמבר 1908 נתקבלו לטובת הקרן המפלגות, (Parteifonds) סכומים אלו מן הארצות:

גרמניה	65 Pf.	22272 £
רוסיה	29 "	11890 "
ארצות הברית	15 "	8552 "
אוסטריה	59 "	8064 "
אפריקה הדרומית	95 "	7927 "
רומיניה	40 "	6016 "
אנגליה	45 "	5035 "
בלגיה	85 "	3131 "
קנדה	50 "	2122 "
שווייץ	68 "	1012 "
אונגריה	30 "	866 "
קריאטיה, סלבוניה ובוסניה	25 "	534 "
סרביה	82 "	396 "
בולגריה	80 "	390 "
ארגנטינה	15 "	344 "
פרנציה	25 "	267 "
איטליה	60 "	205 "
ארץ־ישראל	80 "	177 "
חינה	— "	102 "
אוסטרליה	— "	102 "
דניה	30 "	66 "
ארצות סקנדינביה	38 "	52 "
בס"ה	76 Pf.	[illegible]1,537 £.

נתפרסם דו"ח ע"ד מכסת הכסף, שנתקבל במחצית השניה של שנת 1908 לטובת הנאציונאל־פונד: מארגנטינה — 2134,89 מארק, מאוסטראליה — 1246,44 מ', מבלגיה — 1893,76 מ', מבולגאריה — 1749,06 מ', מקאנאדה — 818,53 מ', מאשכנז — 17986,18 ממצרים — 148,13, מאנגליה — 6624,2 מ', מאיטליה — 160,26, מנידירלייגד — 1671,32, מפראנציה — 312,13 מ', מיון — 24,30 מאמיריקה הצפונית — 21,690,93 מ', מאוסטריה — 27,407,11 מ', מאונגאריה — 2466,46, מקרואטיה, סלאבוניה ובוסניה — 1014,19 מ', מרומיניה — 9244,94 מ', מרוסיה — 36,268,67 מ', משווייציה — 530,52 מ', מאפריקה הדרומית — 12383,03, מסקאנדינאביה — 363,75 מ', מתורקיה — 577,54 מ'. מלבד זה נאספו ע"י מכירת מרקאות של פוסטה ישנות 395,18 מ', ומשאר חפצים — 267,84 מ'. ההכנסה הכללית של הנ"פ העברי במחצית השניה של שנת 1908 עלתה לסכום של 147,055.69 מארק.

— בימי 20—24 פברואר נערכים בוינה לקחים בשביל סטודנטים ע"ד ידיעת־ארץ־ישראל וכל מקצועות החיים שבה.

הלקחים יקראו ע"י מלומדים מומחים כל אחד במקצוע שלו עפ"י הפרוגרמה הזאת:

הד"ר מיכל בירקוביץ (ווינה) יקרא ע"ד „פלשתינה במסורות העם".

ד"ר צ. חילאידיטי־סטאכרה (קונסטאנטינופול): ע"ד „המשפט התורקי".

היועץ־המדיני ד"ר יוסף גרונציל (פרופיסור בהאקאדימיה הממלכית בווינה); ע"ד „המצב הכלכלי בפלשתינה".

האינזי'ניר יוסף לוי (המפקד הראשי על מסה"ב הממלכיות בבאדין): ע"ד „כחות־המים של פלשתינה והשמוש בהם".

ד"ר איזי'ן אוברהומיר פרופיסור באוניבירסיטה בווינה): „הגיאוגראפיה של פלשתינה".

ד"ר ק. אוברטיאיר (פרופיסור באוניבירסיטה בווינה): „המצב הקולטורי של המזרח".

הד"ר־ד. פאסמאניק (מנ'ניבה): „הפרוגראמה הפלשתינאית של הציונות".

היועץ־הממלכי וולהלם שווארץ (ווינה): „האיקספורט והאימפורט של הקדם".

ד"ר קארל אולמאן דוצינט בהאוניברסיטה הוויניאית): „המחלות בפלשתינה וסבותיהן".

הירמאן) וזאמבירי (פרופיסור בבודאפיסט). „המצב בארצות הקדם והציונות".

— בחוז.ו האחרון של ועד חו"צ נדפסו ידיעות ע"ד בית הספר לעבודת האדמה „קרית ספר". ביה"ס יש לו מכינה ושלש מחלקות יסודיות, ובכלן שלשים, וששה חניכים (30 בני א"י, אחד ממצרים, אחד מאנגליה וארבעה מרוסיה). הצעיר שבחניכים — בן תשע שנים והבכור — בן שבע עשרה שנה.—

בארץ־ישראל.

— צובחיבי, הפחה הירושלמי, פּיסם הצעה חשובה בדבר הרחבת תחומה של ירושלים. אם הממשלה בקושטא תאשר את ההצעה הזאת, עתידה היא להשפיע טובה מרובה על גדולה של ירושלים. כידוע נתרחבה ירושלים בשנים האחרונות באופן מצוין לרגלי גדולו של ישובה העברי ומספר תושביה הוכפל, ואולם עד עכשו היתה עומדת ברשותו של שלטון העיר רק ירושלים הישנה, וכל השכונות החדשות הסובבות את העיר הישנה נכסי המלכות הן וברשותה של הממשלה הראשית בקושטא הן עומדות. וכשבא איש לקנות אחוזת קרקע מחוץ לחומה, היה צריך לקבלת רשיון מיוחד מקושטא. וכל המכיר את מנהגי הארץ, שקדמו להקונסטיטוציה, יודע עד כמה היו רשיונות כאלה עולים בקושי גדול ובהוצאות מרובות. ויש אשר הקניות היו בטלות מטעם זה ולא נתקיימו. ואפילו אם היו הקניות מתקיימות, היו הקרקעות גופן נשארות קניניו של השלטון והקונה היה שולט בהן רק בתור חוכר חכירה עולמית. כמובן, היה הסדר הזה עומד לשטן על דרך התפתחותה של העיר, והרי מציע עכשו הפחה הירושלמי להרחיב את תחומה של העיר העומד ברשותו של השלטון המקומי, העירוני, עד כדי ט"ו מיל, בערך.

— ועוד תקון אחד גדול אומר לתקן פחת ירושלים בעירו, כידוע משתמשת ירושלים במי גשמים. בימות הגשמים מכניסים את המים לבורות ושם הם משתמרים במשך כל השנה. ואולם לא כל הבורות יכולים לאצור בקרבם מים די כל השנה, ולאו כל הבורות מצטיינים בנקיונם, ולפיכך תסבול ירושלים לעתים קרובות מחסר מים וחוץ מזה נעשים הרבה מן הבורות מדור לכל מיני זוהמא, וביחוד לבצילי הקדחת. לפיכך חבר פחת ירושלם, צובחי בי, הצעה ע"ד הבאת מים מירושלם ממעין הנמצא בין חברון ובית לחם. מעין זה יש בידו להספיק 2000 מטר מעוקב מים לכל יום. הוצאות בנין הצנורות תעלינה ערך 2 מיליונים פרנק. בעל ההצעה אומר ליסד אגודה של שותפות אשר תוציא מניות על הסכום האמור. המניות תכניסנה לבעליהן 6־5 % לשנה. בירושלם מקוים שאת המניות אפשר יהיה למכור לא רק בא"י בלבד, אלא גם בשאר ארצות.

— הד"ר א. גרינהוט מירושלים הדפיס ב„איזרליט" הפרנקפורטי מאמר מענין ע"ד המקומות הקדושים בארץ־ישראל. המחבר מתאונן, ובצדק, כי רוב המקומות הקדושים שלנו הארצישראלים נמצאים בידי זרים, ואין ליהודים חלק ונחלה בהם. לפי דבריו יש עכשו האפשרות לגאול את קבר רחל, שעל דרך בית־לחם. מונטיפיורי, בשעת עליתו הראשונה לא"י, בנה אהל על הקבר, והמפתח נמצא בידי יהודים. ואולם משום שהמסדרון פתוח לכל ובקרבת המקום נמצא בית־עלמין לערבים, משתמשים הערבים במסדרון לטהרת מתיהם. וחוץ מזה אומרים, שאם לא יזדרזו היהודים להקדימם עתידים הערבים ליסד סביב לקבר מושבה, ובאופן כזה יהיה הקבר מוקף בתי ערבים מכל צד. אמנם כל אותו הכבר היה שייך לפני שנים מרובות ליהודים, אבל היהודים לא השתמשו בזכותם, לא עבדו את הקרקע ולא נהגו בה דין חזקה, ולפיכך פקעה זכותם, ע"פ חוקי המדינה. עכשו נוסדה אגודה, האומרת לשוב ולגאול אותה החלקה וליסד שם ישוב עברי. —

המקום היותר קדוש לנו בא"י הוא הכותל המערבי. ואולם גם הוא מוקף, כידוע, בתי ערבים, שאינם מוסיפים לוית חן כלל ל„יתר פליטתנו" זו. לפני שנים אחדות אמר אחד הנדיבים (הברון רוטשילד?) לקנות כל הבתים הסמוכים לכותל, להרסם ולפנות את כל החלקה, וכבר נעשו אז ההכנות הדרושות לקניה זו. אלא שהממשלה הפריעה את הקניה. ואולם, — מוסר מר גרינהוט במאמרו הנ"ל מפיו של הפרופ' דלמן, — המצב נשתנה לטובה ולו נמצאו עכשו אנשים בעלי הון ובעלי לב, שהיו מוכנים לעשות את הדבר אשר אמר לעשות בזמנו אותו הנדיב, לא היו נפגעים בהתנגדות נמרצה כזו מצד הממשלה. —

האמנם לא יושם לב לדברים האלה וישארו רק דברים בעלמא?! —

— עורך „הצבי", מר בן יהודה פרסם בעתונו שיחה קצרה שהיתה לו עם שנים מחברי המלאכות של ה' „כל ישראל חברים", שבא, כמו שכבר הודענו, לבקר את בתי־הספר של החברה בא"י. מגוף השיחה הזאת אי אפשר באמת ללמור כלום להיכן כונת המבקרים נוטה ואולם מר בן־יהודה מסים את מאמרו בדבריו הללו: „אין לי שום ספק בדבר (?), כי מעתה תחל תקופה חדשה באמת ללשון העברית בבתה"ס של החברה הגדולה בארצנו, והתקון יהיה תקון עקרי, כי תנתן להלשון העברית בבתה"ס של החברה הזכות הראויה לה, והיה תהיה למה שמעמד הענינים פה מכריח שתהיה,—ללשונם הכללית והמשותפת לכל היהודים"...

וממקור אחר מודיעים, שהבקרת של חברי המלאכות בבתי־הספר של חכי"ח היתה קלושה ו„במקוה ישראל" לא בקרו את פרוגרמת הלמודים ולא נערכו בחינות. הננו מקוים לקבל בקרוב מאת סופרנו שבא"י ידיעות מפרטות ומדויקות ע"ד כל עבודתה של המלאכות האמורה בארץ. —

— אגודת פועלים בא"י אומרת ליסד מוסד חדש בשם „האחדות". מטרת המוסד הזה להוציא עתון עברי בארץ וגם מחברות פפולריות ע"ד עניני מדע שונים, קרן היסוד הוא 6000 פר', שנחלקו לקכ"ו מניות, בנות, 50 פר' המניה.

— בחיפה מת ר' יצחק בן ישעיהו העגקין, בן מ"ג שנה, המנוח הוא יליד רוסיה. הוא עלה לארץ ישראל לפני עשרים שנה, בערך. מתחלה עבד בגדר'ה ואחר כך עבר לחדרה והיה אחד מבניה בונית היותר טובים ומעולים. צנוע היה מר העגקין, חובב ציון נאמן, הרבה עבד ונלחם בעד קיומה של חדרה, ועד סוף ימיו, אפילו לאחר שהוכרח לעזוב את חדרה ולהשתקע בחיפה, לא פסקה מסירותו למושבה זו ועשה את כל אשר היה בידו לטובתה. שלום לעפרו! —

— בירושלים נתקבלה ידיעה רשמית מקושטא, כי כל ה„נעלמים" שלא נרשמו עדיין בספרי הפקידים לאמר, כי נתיני תורקיה הם, יכולים לבוא מעתה וזה יום להרשות להרשם, ואם לא יאחרו יותר משׁשה חדשים הרי הם פטורים מכל עונש וקנס. גם אלה שאבדו להם הדקומנטים שלהם יכולים להודיע את הדבר להרשות ויקבלו דקומנטים חדשים מקום אלה שאבדו.

— בני ראשון לציון שלחו להפרלמנט התורקי ליום הפתיחה את הטלגרמה הזאת: „יושבי הכפר עיון־קירה (ראשון לציון) אצל יפו שולחים את ברכותיהם לבית מורשי העם העותומאני כי יצלח במפעלו הקדוש לטובת ארצנו היקרה".

— „הצבי" מודיע: לפי הידיעות שבאו מליברפול כבר נמכרת מחצית תפוחי הזהב של המשלוח השני במחיר ששה פרנק וחצי התבה. שאר התבות תמכרנה במחיר עוד יותר גבוה. כל בעלי הפרדסים שמחים, כי מעמדם יוטב באופן כזה שלא קץ לו כלל. —

במזרח.

— בהריפובליקה של הלבנון שורר עדיין פירוד־דעות גדול. ישנם בה רבים הרוצים להתאחד עם קונסטאנטינופול ולבחור מהם דיפוטאטים אל הפרלמנט העותומאני הכללי, ואחרים חפצים בפירוד גמור כמו שהיה ומסתלקים משום שייכות אל מוסד נבחרי־העם המרכזי. עד כה עדיין יד האחרונים על העליונה ולא נשמע דבר על־אדות משלוח דיפוטאטים מלבנון.

בינתים הולך הרעיון ע"ד שלטון מקומי עצמי הלוך והתפשט. יש אנשים המנבאים, כי תגבר מפלגתו של הפרינץ סאבה־עדין; גם בין התורקים־הצעירים, הנראים כשוביניסטים, מורגש זרם נוטה לדעותיו של הפרינץ, אבל חושבים הם כי עדיין לא הגיעה שעת הכושר להגשים את הדבר במעשה, וצריך שיהא נעשה בהדרגה ובמתינות יתרה.

— מאמרו של מאקס נורדוי ב„נייע פרייע פרעסע" מיום 1 יאנואר שבו הוא מדבר על דבר המהפכה בתורקיה, עשה בחוגים הפוליטים העותומאניים רושם גדול מאד. גדולי העתונים התורקים הביאו קטעים ממאמרו.

— ביום 2 יאנואר חגגה „האגודה היהודית להתעמלות" שבקושטה את הנ־השנתי במעמד המין עם רב של יהודי המטרפולין התורקית. היו"ר של האגודה, אברמוביץ, שהרבה טרח ויגע להכניס אליה את הרוח הלאומי העברי בירר ברוב ענין את מטרתה ושאיפותיה ותקוותיה לעתיד. כי אין הרוח הלאומי העברי פוגע ברגש האזרחיות המדינית של העותומאנים מוכיחה העובדה

החשובה הזאת: אל החגיגה בא האדיוטאנט של השולטן, המאיור סילים-סירה-ביי, וגם נשא נאום ארוך. אח"כ הראו הצעירים המתעמלים את כחם בחלוץ-עצמות, ומחנה של תלמידים לבושים בגדי־מלחים כחולים-לבנים עם תרבושים אדומים על ראשיהם הראו את חריצותם במעשי גימנאסטיקה שונים ועוררו סער של מחיאת-כפים. סילים-סירה-ביי, הרוצה לברוא בתורקיה תנועה גדולה של התעמלות, רוצה להנהיג קבוצות צעירים כאלה בכל מקום. דבריו, כי מקוה הוא לראות בקרוב חילים ואופצירים יהודים מצוינים במחנה-הצבא התורקים, לא היו רק פראזה בעלמא.

— זה לא כבר עזב מר ז׳אבוטינסקי ששהה בתורקיה שבועות אחדים לפני מסעו לפלשתינה ולאחריו. את קושטה ובשני נאומיו המצוינים, שנשא בקושטה ובסאלוניקי סייע הרבה להרמת רוחם הלאומי של היהודים העתומאניים. שמו נעשה חביב בתורקיה, ומחשבתו לשוב לכאן מעוררת רצון רב לא רק בין הציונים בלבד, כי אם גם בכל מקום.

בעת הזאת שוהה גם אוסישקין בקושטה. הוא בא לשם להכיר לדעת בעצמו את השפעתם של המשטר הקונסטיטוציוני החדש על כל השאלות הנוגעות לציונות ולעבודת היהודים בפלשתינה.

— כמעט יום יום עוברים אנשים רבים דרך קונסטאנטינופול לפלשתינה. ביחוד באים אינז׳ינירים ופאבריקאים יהודים צעירים, הרוצים להתישב בפלשתינה, ולהשקיע שם את אונם והונם בעסקי-חרשת שונים. האהבה לפלשתינה התגברה באופן שלא היה עד כה.

הצעתו של הנבחר היהודי מקינסטאנטינופול בפרלמנט התורקי, פאראג׳י, בדבר הכנסת שנויים אל הקונסטיטוציה, שיהיו המיניסטרים אחראים בעד מעשיהם, שיתכנה חלק מהסינאטורים ע"פ בחירה וכי יבטלו את זכותו של השולטן לגרש אנשים מן הארץ, נתקבלה מאת הפרלמנט פה אחד ובהתפעלות גדולה.

בישיבה האחרונה של הועד הרוחני בקושטה הוחלט לבחר לחכם-באשי את ר׳ חיים נחום הלוי, עתה אפשר להגיד בבירור, כי ינצח בבחירות למרות מתנגדיו המרובים.

— מקונסטנטינופול מודיעים ל"הד-הזמן", כי עומד להוסד שם עתה עתון הישפאניולי עם הוספה עברית.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— בימי 27, 26, 25 דצמבר היתה בווילנא ועידה כללית של צירי בה"ס-למלאכה העברים.

— האדמיניסטראציה המקומית בקורסק גזרה גזירת גירוש על ארבעים משפחות של יהודים.

— בווילנא עומד להתברר בקרוב משפטו של עוה"ד המושבע הילדסון, הנאשם בגלל נאומו שנשא בביה"ד הגלילי בשעת בירור משפט הפוגרום הביאליסטוקי. פרקליטים מצד הילדסון יהיו נשיאי כל מועצת עוה"ד אשר ברוסיה.

— בפטרבורג היתה אספה מוקדשת לזכר המנוח הפרופיסור נ. באקסט. הד"ר קאצינלסון תאר את באקסט בתור אדם ועסקן-צבורי יהודי, עוה"ד סלוזבירג דבר ע"א באקסט כאחד ממיסדי האגודה להפצת עבודה זיגיע-כפים בין היהודים ברוסיה, הנשים הרופאות ראמקין וקליפמאן נאמו על ערכו של באקסט בתור פדגוג.

— מפני שאין שר-העיר במוסקבה נותן את רשיונו ליהודים להשתתף בועידה הכללית של האיליקטרי-טיכניקום, אשר תתאסף שם בקרוב, פנו העסקנים בדבר אל הועד־המכין בהצעה, כי ישתדל לקרוא את הועידה בווארשא או בווילנא או בעיר אחרת מערי-התחום.

— הימניים הקיצוניים החליטו להכניס אל הדומה שאלה חדשה: למה מרשה הממשלה את היהודים לתפוש בידיהם את עסקי החרשת בטורקיסטאן.

— נתעוררה הצעה להגביל בזכיותיהם גם את יהודי בוכארה, שניהנו עד כה מכל הזכיות של יתר התושבים.

— בבוקובינה התחזקה בעת האחרונה התנועה האנטישמיית. היהודים תושבי העיר יאקוביני, קבלו מכתב, שבו מציעים לפניהם לעזוב במשך ארבעה עשר ימים את העיר בכדי "שלא להביא לידי שפיכות־דמים". תחת המכתב הצירקולארי הזה חתום "אורגאניזאציה".

—בפעם הראשונה הובאה מפלגת היהודים-הלאומיים אל הרשימה הסטאטיסטים האופיציאלית בנוגע להבחירות האחרונות של הרייכסראט; בס"ה קבלה המפלגה הזאת 31,941 דעות. רוב הדעות, היינו 24,757 עלו כמובן, בחלקה של גליציה, 6655 בבוקובינה, 529 באוסטריה התחתונה היינו באינה.

— העתונות היהודית באמיריקה הביעה מחאה נגד אילני-הנוצרים, שמעמידים בחג-הלידה גם בבתי-הספר שרוב תלמידיהם הם יהודים.

— בטוניס התחיל לצאת שבועון עברי בשפת צרפת, שמטרתו ללחום בעד שווי-הזכיות של יהודי טונים.

בשבוע העבר הוקם בברלין פסל-זכרון להפלוסוף המפורסם משה בן-מנחם. הסרת המסכה מעל פני הפסל היתה ביום 4 יאנואר יום מותו של הפלוסוף.

— בשבוע זה מלאו חמש ועשרים שנה למיום מות אידוארד לאסקיר, אחד הדיפלומאטים וגדולי-הנואמים בהרייכסטאג האשכנזי. כמעט כל העתונים הליבירליים האשכנזים הקדישו מאמרים חמים לזכרונו.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

— יצא לאור מאסף לכבוד יובלו של א. י. הרכבי, נערך ע"י י. מארקון. במאסף השתתפו החוקרים המפורסמים שבאירופה ואמריקא.

— מר א. ל. בן־אביגדור אומר לחדש בקרוב את הוצאת "הביבליותיקה העברית". הביבליותיקה תצא עכשיו ספר, ספר בכל שבוע בדיוק, והחתימה תהיה שנתית על חמשים ספרים.

— בעיר קובנה חגגו ביום 20 בדצמבר את חג פתיחת הביבליותיקה העברית על שם אברהם מאפו. נאמו הד"ר אלישוב, נוסנבוים ואחרים.

— מר ראובן בריינין נמצא עכשיו בלונדון, במקום שקרא נאומים אחדים ע"ד תחית הלשון העברית וע"ד מצב היהודים בארצות שונות.

— מראשית שנה זו התחיל לצאת בניו-יורק ירחון עברי חדש בשם "שבלים" בעריכתם של מ. בן-אליעזר וא. גולדברג.

— הפרופיסור דוד גיימארק גמר שלש עבודות מדעיות חשובות בתולדות התפתחות היהדות: א) תולדות העיקרים בישראל; ב) תולדות הפילוסופיה בישראל בימי הבינים; ג) תורת היהדות.

— הספר "החיים בארץ הביבליאה", מאת הפרופיסור מ. לירא שתורגם עכשיו לשפת רוסיא, נותן תמונה מענינת מן החיים הכלליים והעבריים בארץ-ישראל בימינו.

— חזיונו של פרץ הירשביין "מעבר לנהר" הוצג בימים האחרונים בתיאטרון האודיסאי. החזיון עלה יפה.

ספרים שנתקבלו בבית-המערכת:

1) הרעיון המשיחי בישראל מראשיתו עד היום הזה: חלק ראשון: הרעיון המשיחי בתקופת הנביאים. ערוך על־פי המקורות הראשונים והשתלשלות המאורעות ההיסטוריים בידי ד"ר יוסף קלוזנר. קראקוי, תרס"ט.

2) הקדם. ספר עתי לידיעות שמיות ולחכמת ישראל. חוברת כפולה 2—1. פטרבורג, 1908.

3) קול המורה. (ו—ז). קובץ מאמרים. ווילנא.

4) חקר מלים. חקירות חדשות בשפת עבר מאת נ. ה. באיארסקי.

5) אהבת ציון וירושלים. כולל שנויי נוסחאות וגירסאות מתלמוד ירושלמי, עם הערות ותקונים ובאורים, ממני בער ראטנר. מסכת פסחים: 1908, פיטרקוב.

6) הגליל התחתון. מעובד ממקורות שונים ונמסר בתור רשמי מסע ע"י א. ז. רבינוביץ. ירושלים. תרס"ט.

— בשירו של יעקב כהן "השעיר הלבן", שנדפס בגליון 2, נפלה שגיאה מקלקלת את ההבנה: ת׳ "ותכרע דמיה" נדפס "ותפרע".

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

פרנקפורט ע"נ מאיין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

P. Klibansky, Körnestr. 14. המנהל

החנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית-ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. בכלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

בכל העניינים

הנחוצים לכם בווילנה: מכירות, קניות, חקירות ודרישות, פקודות ובקשות,—פנו אל:

Бр-ьямъ Н. и Л. Бабицкимъ, Вильна, Центральная, почт. ящ. № 86.

סוכן „העולם"
בעיר לאמזשא ובסביבותיה:
מר וו. ב. דראזדאווסקי.

סוכן „העולם"
בעיר וויטעבסק ובסביבותיה:
מר ש. גילקין.
Табач. лавка, по Вокзальн. ул.

סוכן „העולם'
בעיר הוראנא'
מר בצלאל יפה.

בווארשא מתקבלות חתימות ומודעות בשביל „העולם".

אצל חברת „אחיאסף" (Граничная, 6.)

ובבימ"ס „הצפירה" (Налевки, 33.)

KISSINGEN

שטרענג כשר

האטעל אונד פענזיאן

Herzfeld

גראסעס, פיין געפיהרטעס רעסטויראנט דאס גאנצע יאהר געעפענט.

Maxstrasse,

אונמיטטעלבאר ניעבען דעם מינעראלבאד.

ПОСТУПИЛЪ ВЪ ПРОДАЖУ

ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКІЙ СЛОВАРЬ

составилъ А. М. КАГАНЪ.

מִלּוֹן רוּסִי־עִבְרִי.

ערוך ע"י אַבְרָהָם כַּהֲנָא.

674 стр. (свыше 42-хъ большихъ печатныхъ листовъ) въ два столбца убористой печати большого лексическаго формата.

Цѣна 2 р. 75 к., въ изящномъ перепл. 3 р. 10 к.

Продается во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Словарь необходимъ для семьи и школы, равно для всякаго изучающаго еврейскій языкъ.

Точный еврейскій переводъ. Богатая фразеологія, переданная легкимъ современнымъ еврейскимъ языкомъ. Пословицы и поговорки переданы соотвѣтствующими выраженіями изъ талмудистической, раввинской и современной еврейской литературы.

Въ словарь вошли, между прочимъ цѣликомъ словари Бенъ-Іегуды (מִלּוֹן עִבְרִי) и Клаузнера (מִלּוֹן שֶׁל כִּיס). Научная обработка на основаніи всѣхъ доступныхъ пособій, какъ въ области еврейской филологіи и литературы, такъ и въ соприкасающихся съ еврейскимъ языкомъ оріенталистическихъ источникахъ. Лучшіе отзывы знатоковъ евр. языка д-ра І. Клаузнера, д-ра А. Зарзовскаго, А. З. Рабиновича и др.

Складъ изданія у издательства „МОРІЯ" и у автора-издателя А. М. КАГАНА, г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Willa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose individuelle Erziehung. Beste Rèferenzen.

בית-ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Willa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים ידיעות המסחר, חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

D:r. Dr. M. ASCHER.

Neuchâtel (Franz. Schweiz.)

— ТРЕБУЕТСЯ ЗАВѢДУЮЩІЙ —

для КІЕВСКОЙ ТАЛМУДЪ-ТОРЫ.

Спеціальное знаніе древне-еврейскаго языка и литературы—обязательно. Вознагражденіе 1500 р. въ годъ, при 3-хъ ежедневныхъ урокахъ. Свѣдѣнія о своей педагогической дѣятельности адресовать:

Въ контору по еврейской благотворительности— г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16.

ГАВАНЕРА—HAWANERA

„הד־הזמן"

עתון יומי, יוצא בווילנה עפ"י פרוגראמה רחבה, כללית ויהודית, ובפורמאט גדול, ככל העתונים האירופיים.

תנאי החתימה עם המשלוח:

ברוסיה:		בחו"ל: (במשלוח ג"פ בשבוע).		בחו"ל: (במשלוח יומי).	
לשנה	8.— רובל.	לשנה	10.— רובל.	לשנה	13.— רובל.
לחצי שנה	4.— „	לחצי שנה	5.— „	לחצי שנה	6 50 „
לרבע שנה	2.— „	לרבע שנה	2 50 „	לרבע שנה	3 25 „
לחדש אחד — לפי הערך.		לחדש אחד	—85. „	לחדש אחד	1.10 „

מחיר גליון בודד של „הד הזמן" רק 3 קופ'.

„ביבליאותיקה של הד' הזמן".

ביבליאותיקה לחכמת היהדות וביבורה, וגם למקצועות דמדע והקולטורה הכלליים, שיש להם יחס למדע היהודי, יוצאת פעמים בחדש. דביבליאותיקה הכיל ספרים שלמים מעובדים ומתורגמים מהלשונות: דגרמנית, דפראנצית והאנגלית ועוד. כל ספר מכיל 5 גליונות של דפוס (80 עמודים), שהם 120 בוגין לשנה (בס"ה 2000 עמודים בערך).

תנאי החתימה עם המשלוח ברוסיה ובחו"ל:

לשנה—8 רובל; לחצי שנה—4 רובל; לרבע שנה—2 רובל; לחדש אחד—60 קופיקות.

מחיר כל ספר בודד 40 קופ'.

הנחה לחותמי „הד הזמן":

ההותמים הקבועים של „הד הזמן" מקבלים את ה„ביבליאותיקה של דד הזמן" בהנחה גדולה, שאין דוגמתה, היינו רק בעד הוספת של 2 רובל לשנה, 1 רובל לחצי שנה, 50 קאפ' לרבע שנה, וכערך זה לחדש.

דמחיר עם המשלוח של העתון „הד הזמן" ביחד עם ה„ביבליאותיקה של הד הזמן":

ברוסיה:		בחו"ל: (במשלוח ג"פ בשבוע).		בחו"ל: (במשלוח יומי).	
לשנה	10 — רובל.	לשנה	12.60 רובל.	לשנה	15.60 רובל.
לחצי שנה	5.— „	לחצי שנה	6.30 „	לחצי שנה	7.80 „
לרבע שנה	2 50 „	לרבע שנה	3.15 „	לרבע שנה	3.90 „
לחדש אחד — לפי הערך.		לחדש אחד	1.05 „	לחדש אחד	1.30 „

דהתימה על דביבליאותיקה של „הד הזמן" עפ"י דדנחה הנ"ל, מתקבלת דוקא לאותם הדשי החתימה ומאיתם החותמים, שעל העתון „הד הזמן".

בחו"ל אפשר להתום גם ע"י בתי הדואר שם.

האדרס:

Вильна, Гедъ-Газманъ. — — Wilna, Heed-Hasman.

פרס להחותמים של „הד הזמן".

ספר „דברי ימי היהודים", הדלק ראחרון מספרו של הד"ר גריץ, בתוספת דפרק המיוחד על אדות ישו הנוצרי, שני כפרים בכרך אחד. מחירו של דפרס עם דמשלוח: ברוסיה 2 רובל; בחו"ל 2.25 רובל.

התתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה של דד הזמן", מתקבלת רק מראישי הדדשים עפ"י הלוח הרוסי.

מארלאית — במקום ממון מתקבלות רק של הדואר ובנות 2 קופיקות כל מאיקה. מרקאות של חו"ל אינן מתקבלות בחשבון.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויף רעקטיפיצירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.
גענויעסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער זאוואד עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו דריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

סוכן „העולם'
(לקבלת חותמים ולממכר עלים בודדים)
בעיר ברדישוב ובסביבותיה
מר יצחק בן חיים
פיפעלשטיין

סוכן „העולם"
(לקבלת חותמים ולממכר עלים בודדים)
בעיר מינסק ובסביבותיה
מר י. דייכעס.
Я. Дайхесъ, Юрьево, Завал. ул.

כתבתי:
А З. Калмансонъ, Двинскъ магазинъ евр. и русск. книгъ
Офицерская, д. Персона.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזיל)

№ 2

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגארית 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. | | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לחתם על דעתין יואילו נא להזדרז במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון, החותמים אשר יתמהמהו בחתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן חתימתם. יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

ב) החותמים החדשים, החפצים לקבל את שני הגליונות האחרונים של חדש דצמבר (כדי שיהיה להם קומפליקט שלם של „העולם") צריכים להוסיף על כסף חתימתם 20 קופ'.

ג) כדי להקל את משלוח הכסף בעד החותמים מחוץ לרוסיה פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KÖLN, a/Rhein [illegible] Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית בסטאניסלאו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Braude. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלח את כסף חתימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנות להם המקום הראשון מפני הקמוץ בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בכתי־הדואר, באוסטריה־אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות־הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ד) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בוילנד כספי חו"ל: פראנקים, מארקים וקרונות ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ה) החותמים כמו בחו"ל כן ברוסיה יכלים לשלח את כסף התימתם בתלושי המניות של הקולוניאל־באנק העברי.

ו) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי הבנדרול ולכתב גם כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים להשוות מהר את השבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלוח הגליונות אל החותמים ולסביבתם [illegible].

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי־הזמנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.

III. הנחות גדולות.

א) החותמים על „העולם" במשך ראש ינואר יקבלו בהנחה הגדולה מאד על ספרי „אחיאסף" [illegible] מבוארים בהפרוספקט המיוחד שנכפח אל הגליון הראשון של „העולם" מחודש דיקבר.

ב) [illegible] (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנידעים בתבנם הספריתי העשיר למחיר 2.50 ר' יחד עם הפירטה.

יצא לאור ונשלחה להחותמים חוברת א' של „השלח"

כרך כ'. (יאנואר).

תוכן הענינים:

א') על הנסים ועל העבודה. ד"ר יוסף קלוזנר.

ב') סוסתי (מעשה־נורא). מנדלי מוכר־ספרים

ג') מים לשתות. פרופ. דר. שמואל קרויס.

ד') בעיר (ספור). ה. סלוצקי.

ה') למהות החסידות (מאמר שני). מרדכי בן יחזקאל.

ו') משירי־עם (VI) ח. נ. ביאליק.

ז') השפעת אברהם מאפו. משה קליינמאן.

ח') הנושנים (דרמה). יצחק קצנלסון.

ט') סוד (שיר). ש. פינסקי.

י') היהודים והיהודות ברומניה (ג). יעקב נאכט.

י"א) מכתבים מצרפת (א). אבק.

י"ב) השקפה עברית (XXVIII).

י"ג) מחשבות ומעשים (XXV). רבי קריב.

PALÄSTINA

Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.

הירחון היהודי היחידי המוקדש לחקירת פלשתינא.

מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50, ועל ניר טוב 3 ר.

לזמן פחות משנה אין החתימה מתקבלת.

ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:

Б. А. Гольдберга, Вильно, Александровскій бульваръ, 18.

פסח שיינק — חנה פירמנוביטש

מארשים

סמורגון. — וילנה.

מחברת חדשית של # השלח לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר. וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו"ל אנו מבקשים לשלח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו ע"ד משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים.

ארבעת הכרכים ט"ז, י"ז, י"ח וי"ט של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

—) שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. (—

פרס להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה ר. יקבלו חנם את הספר

= שירי הד"ר י. קמינר =

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 ק'.

הכתובת למשלוח כספים:

М. М. Усышкину. Одесса, Херсонская 46. — Издат. „Ахіасафъ", Варшава. Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja 46. — Verlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland) Postfach 319.

Га'оламъ | שנה שלישית | Ha'olam

העולם

ווילנא, ד טבת תרס״ט.

ВИЛЬНА, 13-го января 1909 г. | № 2 | WILNA, 26-ten Januar 1909.

נחום סוקולוב.

תְּקוּפַת הַחֶשְׁבּוֹן.

תוגרמה השואפת לתחיה ולהתחדשות תזקק לשנות הרבה מתכני חייה ותבונות נמוסיה, ומתוך השקפתה החפשית החדשה צריכה תהיה להתאים ולהעריך את חוקי ארצה אל חוקי כל הארצות הנאורות והמנומסות. פה, על סף פרק התקונים, מטל בקורת בית הכד מכשול שאין לדלג עליו: התעמרות הכחות החיצונים ברכוש תוגרמה והנצולת שמנצלות אותה הממשלות מן החוץ באופן שאין לו דגמה כלל. יצא יצאה תוגרמה בנצחון מן המשבר הפוליטי הפנימי,— התרוממה — זאת תהיה המלה ההולמת את הדבר יותר—על כל המשבר הזה ע"י מעוף מלא הוד, אבל מן המשבר הפיננסי לא יצאה. עוד היא עומדת... לפניו. אם לא יקבלו הפקידים והממונים השונים איש את שכרו במועדו, לא יוכלו לעבוד את עבודתם. אם תהיה המכונה האדמיניסטרטיבית רפויה ורעועה ובטלה, אז גם ההתרגשות היפה והסלוד הנערץ של הרגשת החופש לא יועילו. השטה החפשית תיזל ערטילאית כנשמה יתרה... בלי גוף.

החירות כלפי פנים תלויה היא בחירות כלפי חוץ. לחירות פנימית לבד אין יסוד קיים, כל זמן שהמדינה היא משועבדת, וכל זמן שאין מעמדה מבוסס כל צרכו, כמעמד כל מדינה חפשית. תוגרמה צריכה קודם כל להשתחרר מתחת סבלות ממשלות אירופה. עדיין היא שבוית הממשלות החיצוניות, נמכרת ונחרפת ומופקרת להן בכל פנות שהיא פונה. תוגרמה הגיעה עתה להכרת ערכה ולדעת ישותה במובן הפוליטי. עוד מעט וראתה גם עד כמה היא עוד פגומה ולקויה בהלכות הכלכלה ובעניני ממונות.

יותר משאנו למדים במקצוע זה מספריהם, קונטרסיהם ומאמריהם של התוגרים-הצעירים, או מהמשא-ומתן של הפרלמנט התוגרי החדש, אנו למדים מהרצאותיהם של המומחים האנגלים בירחוניהם המצוינים. הטעם מובן מאליו. החירות התוגרית אך נצנצה, עוד יש לה איהו צבע ורד וזהירות הכלילית של עזוז התפעלות והתלהבות-דגבורה ועזות-דקדושה, שצריכה להסיח דעת מהחשבון והנסיון הפשוט, היומי, וזאת תהלתה. הוראת שעה היא, שההויה צריכה להכריע את החשבון, וכלום יכולה ריבולוציה לחשוב כחנוני על פנקסו, בבחינה זו יפה כחם של הצופים מרחוק.

לעיני הצופים מרחוק, עם כל השתתפותם בשמחת שחרור תוגרמה, מצטירת תמונה זו: ממשלת תוגרמה נזקקת לבריתי-מסחר שכרתה עם ממשלות אירופה בשנת **1861** ובשנת **1862** בשנת **1890** האריכה תוגרמה את הברית הזאת. חוץ מאלה, יש עוד שעבודים וזיקות וכל מיני התחיבות מכבר, והן נקראים בשם „קפיטולציות".

ראשי פרקים של ספרי הברית האלה הם:

א) הרשות נתונה לכחור באין מעצור בכל גבול תוגרמה, ושוים בני חו״ל בזכיותיהם בענין זה לבני הארץ.

ב) מוצא הסחורה לחוץ טעון מכס בערככה אחד למאה, חוץ מהטבק.

ג) מעבר הסחורה דרך תוגרמה טעון מכס גם כן אחד למאה.

ד) מובא הסחורה מחוף טעון מכס שמנה למאה, — בשנת **1907** הוסיפה הממשלה עוד שלשה למאה, לצורך מיוחד למשך שבע שנים. יוצא מן הכלל מובא הטבק מחוץ, האסור לגמרי.

ה) מובא סחורת תוגרמה לארצות אחרות טעון הערכת מכס עפ"י דיני „הארצות המזכות ביותר";

ו) בני חו״ל רשאים לקנות נכסי דלא ניידי בתוגרמה, חוץ מ„העדזשאס" וע"ד פלשתינה יש הגבלות מיוחדות, כידוע.

ז) בני חו״ל פטורים ממס-גברא (בלתי-אמצעי), ואין רשות לתוגרמה, להטיל עליהם מס כזה אלא בהסכמת ממשלתם.

ח) לממשלת תוגרמה אין רשות להטיל מונופולין במדינתה על שום סחורה, חוץ מן הטבק והמלח.

כל זמן שהיתה תוגרמה מקופלת בתוך תחום נמוסיה ומנהגיה המקומיים, בתוך הרגשותיה הישנות, המטושטשות והמטומטמות ושליט יחידי היה מושל בה בכפה ועושה כה וכה כפי רוח המושל העולה עליו ואין מכלים דבר. כל זמן שלא הסתגלה אל הנמוסים וההשקפות שמחוץ לעולמה, וכל עניני ממונותיה היו בתמותם ופשטותם הקדמוניה, לא היתה מוכשרת כלל להרגיש את כל עומק הסגת הגבול ואת כל תקופה של אלמות זו שמתעללת ומתעמרת בה בגסות ובעריצות מתחצפת והולכת לרדת עד חייה. אך עתה תחל תוגרמה להבין; כי בתנאים המעיקים והמכבידים האלה במעגל-קסמים זה שנכנסה לתיכו, בהיות לה „חירות-חרות על הלוחות" והכנעה ועבדות נצחת בעניני ממונות, אי אפשר לה לברוא לעצמה עמדה איקונומית חפשית בתוך ארצה, אי אפשר לה לברוא עבודה

ומעשה, אי אפשר לה לנקוף אפילו באצבע קטנה להשגיא את הכנסותיה, וחוץ מזה—נדחקות גם רגלי שכינתה הפוליטית; נמעטת דמותה ונגרע ערכה בעמידתה זו שהיא עומדת נבדלת ומופרשת בתחום של הגבלות מוטלות מחוץ, מושפלת ממדרגת שאר הממשלות ונתונה בין הגלגלים הענקיים, המפרקים ורוסקים זה את זה.

הנה, למשל, בארצות אחרות אפשר לעמוד ולתהות הרבה על השאלה הישנה, חופש המסחר, או מכס—הי מיניהו עדיף? ויש פנים לכאן ולכאן. הטוב להכנים סחורה בלי מכס ואם תכתחף שדיהם של בעלי תעשית מדינה—תסתחף ואין בכך כלום, תשביח התחרות החפשית את הסחורה, תחדד את הזריזות, תוזיל את המחיר, ונמצא הקונה נשכר, זו לאידך גיסא: אי אפשר להתרחק בענין זה עד הקצה האחרון? פלוגתא דרבותי זו היא ידועה—אבל הכל מודים ולית מאן דפליג כלל כי בארץ אשר בה העבודה והמעשה של חרשת עודם ממש בחתוליהם, „כמעט אך העלו נוצה", אעפ"י שהחומר הטבעי הנדרש להם הוא מצוי לרוב, אי אפשר לפתוח את הגבול כפרצה רחבה לכחורת חוץ.

הכח המחולל והמפרה של תעשיה מקומית, הרצון היוצר והמחדש של נסיון ויסוד ונטיעת ענפים חדשים מתקלקלים ונפגמים בתחלת עונת פריחתם ושגשוגם ע"י אותו חופש המסחר. תושבי המדינה אינם יכולים לפתח את כחותיהם ולעמוד על רגליהם; המדינה נעשית בית—קבול ואפותיקי לעסקנים זרים שהולכים וכובשים להם מונופולין בחשאי—ודבר שלא הותר לממשלת המדינה—להם הותר.

חופש—מחמת—אונס זה נוטל מאת הממשלה גם את היכולת למצוא לה מוצא לכסף בכל ממשלה אחרת ע"י קביעת מסים חדשים, כדי להגדיל את הכנסותיה ולהתכשר להוציא לפעולות את התקונים הנחוצים, בהתאמה אל ההרגשות והשאיפות והצרכים החדשים.

אין גם צורך בדבר להכנס לדין, הטובה היא שיטת חופש המכחר, או לא? הקו היסודי והרושם העקרי המכמן תכונת כל ממשלה, שכבר השלימה את שנות הפעוטות שלה הוא: שתהיה לה היכולת להעריך את צרכיה בעצמה, ההערכה הזאת צריכה לנתח את כל העובדות והמאורעות ולהביאם לידי ברור עד כמה שהם מסכימים לקיום המדינה.

תוגרמה חסרה את היכולת הזאת. פוליטיקה איקונומית חיצונית כרוכה בה ומלפפת אותה. עזוז של כחות זרים שליט בכל מעשיה.

והפוליטיקה הזאת—לא די שהיא מנצלת ומוצצת, היא גם לקויה בחנונות פעוטה, בלי אופק גדול, בלי חוג־עסקים מרובה־הצדדים ורחב, בלי ראות את הנולד.

כי באמת אין העלאת—המכס על מובא הסחורה עלול להמעיט את המובא הזה ולקפחו בקביעות. ראשית, יש הרבה צרכים של ממש, שאין תוגרמה יכולה עוד לימים רבים מאד למלא את כפקם בעצמה בלי הכנסה מן החוץ, ושנית, צריך לשים לב גם אל זה, כי במדה שתוגרמה בעצמה תפותח ותעובד, והעבדות והעניות והצרות והפורעניות, יפנו מקום למצב חומרי נכון ואיתן וצורת ההכתדרות החברותית וחיי היחיד והצבור, הבית והפומבי יעודנו וישוכללו, בה במדה ירבו התוגרים לקנות סחורה בכלל, וגם סחורת חוץ ולאו דוקא פסולת ובורית אלא גם עידית ושופרא־דשופרא, וחוג־יחוסי העסקים עם העולם החיצון ילך הלוך והתפשט.—נמצא, שההתמעטות־של־ארעי תוכרע הכרעה עצומה ע"י ההתרבות וההתפתחות—של—קבע,

צא ולמד, שברוסיה, ובכנסיות הברית של אמריקה הצפונית לא נתמעט מובא סחורת—חוץ ע"י העלאת המכס שקוראים לו „מכס—אפטרופסות", אלא נתרבה.

לתוגרמה, לפי מצבה הנכחי, לא יאות משטר חופש המסחר הרי זו אמת כמעט אלפא־ביתית, שהשער הנמוך ביותר של מכס־הגבול עם יתרון הזכיות שיש שם לבני חו"ל שולחים את המארה באוצר תוגרמה ומטילים כבלים על התפתחותה.

תוגרמה אנוסה לאחוז בשיטת מוכסין—אפטרופסים, בהבחנה מתינה ובחשבון, לפי שהמקום גורם. כן גם צריכה היא להשוות את זכיותיהם של בני חו"ל לזכיותיהם של בני ארצה, כדי שישתלבו יחד כתף־בכתף להגדיל את התעשיה הקרקעית ואת התעשיה־של חרושת, לפתוח ממסגר את סגולות העושר הטבעי של הארץ, להתבצר ולהכריע את המתחרים מחוץ, וגם למצוא את הממון הנחוץ בשביל התקונים המתרחשים לבוא.

גם לממשלות אירופה יש צורך איקונומי בדבר, שתוגרמה המחודשת תצא מן הערבוביה, ההריסה והשעבוד גם במצב כלכלתה.

בסדרי גבית המכס שורר בתוגרמה מנהג נושן: ההערכה מכוונת אל ערך מחיר הסחורות. כך היתה המדה בדיני מכס בהרבה ארצות לפנים, עד שכורתו בריתי מסחר ונתרחבה ההשקפה על הלכות פרקמטיא, והתחילו מעריכים את הקצבה לפי חשבונות יותר מורכבים ויותר מכונים ומקבילים אל צרכי המסחר בכלל. עפ"י ההשערה צריך יהיה בתוגרמה להחזיק עוד לזמן מה את המנהג הישן, ולוא רק בשביל זה בלבד, שפקידי הגבול הם רגילים בו, ולא בנקל יתרגלו בחשבונות מעורבבים של התעיפין הפרטיים, ולחכות אי אפשר, מפני שאין הפרנסה מצויה, והצרכים דוחקים. אבל במקצוע אחד צריכה תהיה תוגרמה לרכז את יגיעיתיה: לבלי היות תלויה בממשלות מן החוץ בדבר קציבת המכס.

והוא הדין גם בדבר המונופולין. הכלל הגדול שהונח לעיקר־העקרים בפוליטיקה האיקונומית הוא, שכל ממשלה רשאית להטיל מונופולין על אחד מענפי המסחר לפי ראות עיניה (כמובן במקום שיש פרלמנט רק בהסכמתו), בעלי אומנות זו מסכימים, אחרים מתנגדים, לעולם יש בכל שאלה ממין זה התרוצצות עזה בין בעלי מעמד שונים, התנגשות העסקים והתאבקות הצרכים, וזהו בכלל ענין מעוכב ומסובך, גם נכון הדבר, שהליברלים בכלל, עד כמה שהם מורים הלכה מתוך משנתם, כלומר: פותרים את השאלה אליבא ד„פרינציפ", הנם מתנגדים, ולא בלי נמוקים נכוחים, לשעבוד המסחר לגבוה בכלל—אבל איך שיהיה, השאלה היא שאלה פנימית, ולא יעלה על הדעת, שממשלה מן החוץ תעיז להתערב בדבר, להכנס לרשות שאינה שלה ולעכב. נוהגת כל ממשלה לקבוע מונופולין לפי צרכה כטוב בעיניה. חוץ ממונופולין על טבק ומלח, יש מונופולין על אלכוהל, על נפט, על גפרורים וכו'. רק תוגרמה איננה יכולה לקבוע מונופולין כאלה. המלכיות יכולות לעכב! הנה תוגרמה הולכת לתקן תקונים ביסוד אסכולות לחנוך ולמוד ובתי מדרש מדעים ואמנות ומוסדי דעת והשכלה כללית, הנה היא הולכת לקיים את החירות הפנימית בפועל, בידעה שהחירות איננה אלא מושג מפשט, ואחרי אשר קפצה רשעה פיה וממשלת האדם באדם לרע לו חדלה, צריך בכח הנצחון הזה—ליצור קולטורה, לברוא עבודה ומשא ומתן ותנאי חיים נאים ומתוקנים עם כל הסדרים הנדרשים לזה, ישוב מתוקן ודרכים ומסלות וגמלים וכפינות, ועל כל אלה, כרוח החיה באופנים: ארמיניסטרציה חרוצה, מלומדת, זריזה—וכל הדברים האלה הם בתחלתם, כמו שהענין מחייב, קרובים לשכר מלהפסד, וצריך להניח בהם הון

כביר מאד העתיד לעשות פירות, — מהיכן תקח תוגרמה את ההון העצום הזה, וידיה אסירות ע"י כבלי בריתי — המסחר?

לפי שעה יש לתוגרמה רק זהרורי חופש. במקצוע הפוליטיקה הפיננסית היא נזקקת בכל דבר גדול או קטן להסכמת הממשלות הזרות. בני חו"ל שבתוגרמה חוסים בצל ממשלותיהם, ואין תוגרמה רשאית להטיל עליהם איזה מס בלי הסכמתן, אם אין תוגרמה נומלאת בדיוק אחרי כל התנים שבספרי־הברית — הממשלות מוחות וקובלות.

פה מתחיל פרק הפריביליגין. הפיננסיי האנגלי המפירסם, סי' אדם בלוק, במאמרו שכתב בענין זה בסוף השנה שעברה ב„הטיימס", מפליג לבקר ולגנות את הפריבליגין האלה. לפי דבריו, יש מסים ידועים, שילידי הארץ חייבים בהם וילידי חו"ל פטורים. כן, למשל, פטורים ילידי חו"ל ממס־האומניות (פטנט־טקס). הממשלות, לפי דברי סי' בלוק, לא הסכימו עליו, מפני שבתוגרמה עוד עומדות וקיימות חברות מאושרות של בעלי מלאכה (מעין „צינפטע"), וחוקיהן ומנהגיהן משונים ונושנים שברים וצללים, ערבוביות ואנדרלמוסיות של דורות שעברו, ואינן מקבלות בני חו"ל. כן גם היתה שאלה מכבר ע"ד מס־החותמות (שטמפל־טקס), ובתחלה מחו הממשלות, ואח"כ הסכימו, ועכ"ז אין גבית המס הזה מילידי חו"ל נתונה בידי פקידי הארץ. גם ידוע הדבר, שבני חו"ל אינם נזקקים לבתי־דינים שבתוגרמה. זה היה דבר הכרחי — אומר סי' בלוק — לפנים בימי מלכות הרשעה, אבל לא עתה.

שונה מזו היא השקפת מומחה אנגלי אחר, והוא הפלמטרי הידוע הארון אואיליאם אואיטהאל. במאמרו כנגד בלוק הוא חולק על הגזמה בנוגע אל הפריביליגין של בני חו"ל, ודבריו מחוורים. הוא מבאר, כי בנוגע אל מס־האומניות הסכימו הממשלות, אלא שתוגרמה בעצמה חזרה מדעתה הראשונה, ותבחר להניח את גבית המס הזה בידי פקידיה אשר על השוחד שלטונם ועל השוחד פרנסתם מתהלכים באשמיהם, מעלים סרחון ומחזירים את הישוב לתהו. ממס־הדרכים פטורים ילידי חוץ, אבל כך הוא הדין בכל ארץ. בני חוץ משלמים את מס־הקנין (אמלק בירגו), אעפ"י שהוא כבד מנשוא, כן גם משלמים הם את ה„עשור", והם עושים לפעמים לפנים משורת הדין, ומשלמים, למשל, את המס לבנין מסלת־הברזל של „העדזשאס" אעפ"י שאינם חייבים בו.

נניח מחלוקת צדדית זו, ונשוב אל העיקר.

ס'י בלוק סובר, כי אם רוצות הממשלות בהצלחת תוגרמה המחודשת, כי עתה חובתן היא לתת לה רשות: להגדיל את קצבת המכס על מובא סחורת חוץ, לקבוע מונופולין, כשהשעה צריכה לכך ולבטל את כל יתרונות הזכיות שיש לבני חוץ.

בנוגע אל־התנאי האחרון גרסתו של אואיטהאלל היא שונה מעט. בכלל עולים דברי שניהם למטרה אחת ועדיותיהם מכוונות. המומחה האחד מסתכל יותר כלפי חוץ, והשני—כלפי פנים. על חשיבות הפרק הנוכחי בהתפתחות תוגרמה שניהם מודים, אבל שניהם מעירים, שהכח המכריע הוא היסוד האיקונומי. כל השאר—פרפראות, תבלין, תרגימין. סי' בלוק תובע מאת הממשלות לשחרר את תוגרמה מספרי־הברית, שהוא קורא להם „עלי־תאנה לכסות על מערומי תאות הבצע". אך אואיטהאלל איננו מסתפק במועט זה. לפי דבריו, לא יתמלא הבור מחוליתו. לתוגרמה אין קפיטל נתך ושותף, ואין דעת—מומחיה די הצורך להתחדש התחדשות של ממש אחרי הנצחון הרוחני שבעיקרו אינו אלא מבוא והכנה. עשירה תוגרמה בסגולותיה הטבעיות ובשפוני טמוניה ומכמניה. כל זה אמת, אבל נחוצה התרכזות מליונים של רכוש, בכדי לפקח מעל כל אלה את הגל, בכדי להניע את הנח והדומם ולבנות את ההריסות שהרס המשטר הקודם. העם הוא ברובו עני ודל. ע"י ברוא היערות וע"י הקלקלה הישנה בדרכי עבודת האדמה נשחת גם הענף הזה השחתה מרובה. מספר התוגרים איננו מתרבה, אלא מתמעט, הקנין הקרקעי, השערים והממון אינם מסודרים, שוק המסחר והחליפין הוא גדול והומה, אבל אין לו סדר, ואין למוד איתו במדה אירופית.

ובכן... ובכן... מה נחוץ? נחוץ להכנים עם רב מן החוץ, ממון מן החוץ, דעת מומחיות מן החוץ. זה הוא החלק החיובי של התחדשות תוגרמה. בלעדי זאת עתידה ההתחדשות, לפי דברי האנגלים הנ"ל, לבוא לידי... פשיטת הרגל.

צריך לעיין היטב בכל הדברים האלה, בכדי להבין את הקניונקטורה הציונית הנכחית בשנוי אל הקודמת. בהיות לנגד עינינו כל אותה התמונה של שעבוד תוגרמה לממשלות מן החוץ, נבין, עד כמה היה מן ההכרח, להתנות את אותו התנאי של אשור הממשלות... כי עתה אין צרך בתנאי זה—כולנו מחליטים משפט זה כלום הוא צריך הכרזה סואנת. הרי הוא מובן, אבל להגזימו עד הקצה האחרון—גם זוהי שיב טעות חדשה. אין אנו חפצים, שיהיה איזה ערך להשפעת כחות חיצונים, והלוא, שלא יהא בהם שום צרך כלל—אבל לבטלם כלאחר יד, לפי מצב הדברים עתה, הרי זו עדיין סקירה חטופה ופזיזות. תוגרמה אך מתחילה להשתחרר. בבחינה זו עוד לא נגמרה המהפכה, אלא נראו זעזועים קודמים למהפכה ומבשרים את ביאתה. אפילו אותו האנגלי המתמם ותובע מאת הממשלות לפטור את תוגרמה מספרי הברית, לכשיתקע בה את יתדותיו, ישים לב לעסקי מולדתו המטרפולית. יש עוד קוץ בדבר. מאיימים על תוגרמה יותר מדי. „השד איננו נורא כמו שמציירים אותו". אין תוגרמה אנוכה לבנות את כל תלי—התלים של תלפיות הסדרים החדשים בפעם אחת. אבל זה ברור; היא צריכה להון, למומחים, ואפילו להמון עם. אם יש בין התוגרים הצעירים חולמי חלום, כי עתה תחל להם תקופה של זקוק כל החמרים הלאומיים אשר יתכו ויצקו לתוך תבנית תוגרית אחת—זו היא טעות גדולה. אחרי החופש תתראה ריקנות גדולה, שצריך יהיה למלא אותה בעבודה אינדוסטריית, מסחרית, מדעית, אמנותית, ישובית — בכל מדינות הממלכה. בחלק אחד, עם אחד—אנחנו—עושים, חפצים לעשות את הדבר הזה. כשאנו עובדים בעד עצמנו אנו עובדים בעד תחית תוגרמה. ונחוץ הוא הדבר בשביל כך, שנהיה לנתיני תוגרמה.

כל החיבה היתרה לתיגרמה המחודשת שנראה עתה בהרבה ארצות (אפילו החכם אהרי נטל, שאמר: „עוד שלשה ימים ומהפכת תוגרמה תשוב לקדמותה", נוכח עתה לדעת שטעה) לא תמשוך שמה מהגרים מן הגוים מארצות המערב, ולוא גם יבואו באיזה מספר דל, לנתיני תוגרמה לא יהיו. ובאמת קשה לדרוש את הקרבן הזה מבשר—ודם פשוט, שיתפרק את אזרחיותו השלמה, האנגלית, הצרפתית, או האשכנזית, והיה לנתין תוגרמה! בשביל מה? אם ישללו היתרונות של זכיות בני חו"ל, שווי—הזכיות ישאר. והעמים הסמוכים—כולם בלי יוצא מהכלל, אורבים לתוגרמה. אחת הסכנות המתרחשות באופן היותר עז לתוגרמה היא היוניות הרברבית המתפשטת בכח גדול מסביב. הכל רוצים להבנות מחורבנה של תיגרמה, אפילו אלה המתאהבים והמתפרקים עליה עתה בשעת חדוה—חוץ ממנו. לנו יש שאיפה תמה, געגועים, אבל מה הם לעומת התיאבונים של העמים הכבירים איתני עולם! אנחנו הננו הקנדידטים היחידים

לאימיגרציה, הנכונים להיות לנתיני הממלכה והמביאים אתנו, לא כדרך הנודדים סתם רעב וחוסר כל, אך חיבה לארץ ואמצעיים ידועים.

כאמור, רואה ה„סיטי" האנגלית את התוגרים עוד בבחינת „חצים עבדים וחצים בני חורים", כל זמן שאין להם פיננסין בריאים, וכל זמן שהם תלוים במקצוע זה בדעת אחרים. ההסתכלות הזאת, לדידן היא עסקנית (ביזנס־לייק) במדה גדושה, אבל צריך להודות שאיננה מחוסרת יסוד לגמרי. לולא עניות זו, לא היתה תוגרמה מותרת כעת על זכיות שלטונה בבוסניה—הרצגובינה, ומתפייסת עם אוסטריה בדבר אשר כו צדקה בלי כל ספק היא, תוגרמה, ואשר בגללו מצאה איזה משען אפילו אצל הממלכות, היא כחלה על המשען הרוחני הזה, ותבחר לקבל סכום לא גדול הרבה יותר מהסכום שאמרנו בתחלה ליסד בו את הבנק שלנו. „כשאתם רוצים אין זו אגדה".

ה„סיטי" פתחה את כיסה, ותהי הראשונה לתת לתוגרמה הלואה קטנה. עתה התחילה כותבת. „לכשתפטר תוגרמה מהתחיבות בריתי—המסחר", כגרסת בלוק, „לכשתצליח לעשות סדרים בארצה, כגרסת אואיטהאלל. נראה, ש„דזן בולל" התחיל נמלך בעצמו „בן כה וכה אין לתוגרמה פרוטה לפורטה, אניסה היתה להתפשר עם אוסטריה. יאמרו, כי סבות אחרות היו בדבר: אהבת שלום, השתדלות אשכנז, וכיוצא בזה — הדרש ידרוש, ומקרא אינו יוצא מידי פשוטו, כי זה היה הכרח אשר לא ישובח ולא יגונה. ההכרח הזה יהיה הגורם העיקרי העתיד לנהל את הפוליטיקה התוגרית. אחרי הסדרה של מעשי ההתלבות תקופה סדרה של מעשי חשבון!

א. חרמוני.

הַצִּיּוֹנוּת בְּתוּרְקִיָה.

אמנם. סוף־סוף ובאופן בלתי־מקוה הפתיע אותנו היום המאושר, שבו מותר לדבר בתורקיה בפרהסיה ובלי פחד על הציונות.

הוסר האסור שחל עד העת הזאת בתורקיה על התנועה הציונות.

בלי עזרת קולומבוס ציוני נגלתה לציונים ארץ חדשה; והציונות נהיתה לבעלת־זכיות בארץ החפש החדשה.

ונרגשה הציונות עתה בתורקיה. כמעין־מים שסתמוהו שנים רבות פורצת הציונות לתורקיה בעוז והדר.

בבית־הנבחרים התורקי קוראים תלגרם של ברכה מאת נשיא הציונים — והצירים מוחאים כף. עתונים תורקיים כותבים מאמרים על הציונות, מגמותיה ושאיפותיה. הצירים היהודיים של בית־הנבחרים, שלפני שנים־שלשה ירחים לא אבו שמע את שם הציונות, מפיצים ציונות זו ברבים ועוסקים ביסוד אגודה כללית מאת חשובי היהודים והמחמדים כדי לחבב את הציונות בין מעולי העם התורקי.

חדלו לראות פה בציונות איזה מפלצת.

הציונים אינם עוד אנשים מסוכנים „הרוצים לקרע נוף חדש מאת הממלכה העותומנית" אלא — זה שידוע לנו מכבר— אנשים הרוצים להשתתף בתחיתה של תורקיה, אנשים הרוצים להחיות בעבודתם א״י שממה. „ארץ שממה ועזובה לפועלים חרוצים שרוח התחיה תפעמם ולאנשים אמללים, נעים־נדים ונרדפים — קרקע בצורה תחת רגליהם, ארץ",

ומוצא הרעיון הציוני הד בלבות יהודי תורקיה, והעדה התורקית היותר גדולה, סלוניקי היהודית, צעדת בראש התנועה החדשה בתורקיה.

דברים כאלה או כדומה לזה הננו שומעים פה מכל הפנות שבהן מתענינים במהלך התפתחותה של הציונות.

„ידידי, אמר לי בימים האחרונים אחד ממכרי החדשים פה, הננו מאושרים: יכולים הננו לאמר שהננו ציונים!"

קריאה זו אופית הנה בעד מצב־הרוח של ציוני תורקיה. ובעוד ימים אחדים נקרא בעתונות היהודית, הציונית או המתיחסת לה בחבה מאמרים ומכתבים נלהבים על נצחונות או על נצחון הציונות בתורקיה.

והרבה יהיה מן האמת בדברים שישמעו.

אמנם נכון הדבר. לרגלי שנוי־הסדר והשנוי בהשקפות ובדעות, וגם לרגלי העבודה הבלתי־פוסקת, השקטה, השטתית, הנכונה והבלתי־צעקנית של בא־כח הציוניים בקושטא — שחסרו לנו כל כך פה עד עתה, — התקרבנו צעדים רבים למטרתנו.

זהו המצב כמו שהוא.

רבים — ביחוד מקרב היהודים — שהיו מתנגדינו התקרבו לנו. שמעו בשקט את הוכחותינו, טענותינו — ויוכחו כי אמנם אין השד כה נורא כמו שתארוהו להם בדמיונם המזרחי; וישתדלו להבין אותנו — ויבינו. ועתה הם על צדנו.

ההמון הגדול היהודי שבתורקיה, שהיה צריך לעמוד מכבר בשורותינו הראשונות, ושמפני סבות שונות וידועות לא ידע איתנו כלל, — ההמון הזה מתחיל לשים לנו לב ומתעורר כמו מתוך שנה ארוכה ועמוקה.

עתה אין עוד כל־ספק, שאם התפתחות הרעיון הציוני תתקדם באותה המהירות ובאותה המדה, שהתפתחה בשנים — שלשת הירחים הקודמים, עתה אין עוד כל ספק שההמון הזה, החשוב בשבילנו מכמה וכמה צדדים, יכבוש במחננו המקום הפנוי בחלוץ, המחכה לו עד היום זה ימים ושנים.

והעם התורקי, שבמשטר שבטל התרגלנו לא להתחשב בדעותיו יראה סוף־סוף ויוכח כי איננו רוצים ברעתו, אלא להפך. העתונים שלנו פה, שצריך לקוות יוסדו מיד, יפקחו את עיני התורקים לראות נכוחה. ואם נמצא התנגדות — והתנגדות כזאת בטח תמצא — לא מהתורקים תבא.

ולמרות כל זה, ואולי הודות לכל זה, אין אנו רשאים לעת עתה לצאת בתרועת נצחון ולהיות שבעי־רצון מנצחונות שהננו רואים עד עתה. התיחסות כזו יכלה רק להזיק לנו.

נחוצה עתה עבודה אטית, חשאית, שטתית ועל הכל — עבודה בלתי־פוסקת ונמרצה.

הנצחון, הנצחון הגדול, הסופי עוד ממנו והלאה למרות כל הנצחונות הקטנים.

קרני־השמש החורים, המופיעים פה ושם בין מפלשי העבים אינם צריכים לעור את עינינו מראות את העבים.

הצעדים האחדים שעברנו בפחות או יותר הצלחה אינם צריכים להשכיח אותנו, כי ארוכה הדרך, רחוקה הנה וכי עוד הרבה מכשולים נראים ובלתי־נראים יפתיעו אותנו על דרכנו זו.

הידיעות המשמחות—ומשמחות הן בלי שים ספק, כי מי פלל להן לפני ששה ירחים — הבאות לפעמים קרובות מערי תורקיה ע״ד יסוד אגודות ציוניות והבעת חבה מאת גדולי היהודים שם אינן צריכות לעמם בלבנו אף לרגע את ההכרה של רבוי וקושי העבודה הגדולה העמוסה עלינו מלבד חזוק ההסתדרות הציונית באירופה ובאמריקה, הרפויה עתה כל כך — מלבד בנין המוסדות,

שאת יסודם הנחנו, — מלבד כל זה מה רבים צרכינו בתורקיה ובארץ־ישראל עצמן!

בל נא נשכח כי כשלשים אלף מילדינו בתורקיה — דור שלם של יהודים צעירים, שבעוד שנים מספר עלינו יהיה להתחשב אתו — מקבלים עוד היום חנוך המתנגד בכל למה שאנו קוראים חנוך לאומי.

בל נא נשכח כי העדות היהודיות שבתורקיה נמצאות במצב של תהו ובהו, וכי אין אף לראות את הסוף לאי־הסדרים, השורר בכל פנות חיי היהודיים הצבוריים בתורקיה.

בל נא נשכח כי העתונות הציונית, שבלעדה העבודה הלאומית והציונית הנה בלתי־אפשרות לגמרי, עתונות זו איננה עוד.

נזכור גם כי עד׳ היום הזה לא גאלנו כאדמת ארץ־ישראל אף החלק המאה מהקרקעית, כי גם שם חסרים לנו עוד הרבה בתי־ספר נמוכים, כי גם שם אוכלים את עדותינו אי־סדרים, מריבות קטנוניות ונרגנות נמבזה, כי השפעתנו בכל הארץ הנה כה אפסית, שלא עלה בידינו להכריע את הכף בעת־הבחירות אף במשהו, וביחוד נזכור כי מעתה ימצאו בעלים חדשים לארץ, ולהם אין אפילו כל צורך לגאלה.

נזכור את כל זה — ובמקום ה„הידד!" נקרא איש לרעהו „חזק, אמוץ — ועבוד!".

ראויים ציוני תורקיה לשבח, המה אולי היחידים עתה בבמחננו העובדים בחום־נעורים ובשלהבת־צעירים.

שבו לנעוריהם אפילו אלה מציוני תורקיה שעמדו תחת דגלנו „מהשעה הראשונה" ועוד קודם לכן.

אבל דא עקא כי שבו לנעוריהם הציוניים, כמעט בכל המובן שבמלה זו, כי בהתלהבותם חוזרים המה על אותן השגיאות שנעשו בכל הארצות. כמו לולא למדו מאומה ולא שכחו מאומה משך עשר השנים הקשות בנסיונות של עבודתנו.

אותו הוכוח הישן־נושן אצלנו התעורר גם אצלם. מה עדיף ממה: ציונות או לאומות. והרוב הרוצה לראות כבר בבנין הסתדרות ציונית תורקית עם נשיאים, ראשים ולשכאות, הרוב עונה: עלינו לצאת אל יהודי תורקיה תחת הדגל הציוני.

וטוען הרוב: גם אם נדבר אך ורק ע"ד לאומיות ולא נזכיר אפילו את השם „ציונית"—גם אז יכירו בנו את „הציונים". וכאלו שוכחים המה שבדבריהם אלה אינם נוגעים אך ורק בטכסים (דגל ציוני או דגל לאומי) אלא גם ב ע י ק ר.

אמנם, אחינו בתורקיה פחות או יותר לאומיים; על כל פנים עלולים המה לקבל השפעה לאומית. אבל החוש הלאומי פגום אצלם. דת ולאומיות חד הוא אצלם. והדור הצעיר המתרחק מן הדת יתרחק גם מהלאומיות.

זאת אחת, ושנית—נסיונותנו הציוניים בארצות המערב מוכיחים לנו כי צריכים אנו להתחיל מהאלפא—ביתא הלאומית. היהודים הלאומיים, הלאומיים באמת יהיו לציונים, מרצון או מאונס, דרך אחרת אין להם.

והמצב על ההסתדרות הציונית—ביחוד בארצות המערב—בא אמנם מפני שהחלנו מהשקל וסימנו בהכרה הלאומית.

מדרך הפוכה כזו עלינו להזהר בתורקיה. פה צריכים אנו ליצור הסתדרות ציונית בריאה, שציוניותה לא תהי תלויה בהבל פיו של ציר בית—הנבחרים או חבר הועד עויון ואחוה.

ציונות שתהיה תנועה עממית הנובעת מעמקי העם, וציונות כזו תהיה אפשרית רק אחרי עבודה לאומית שטתית ובלתי פוסקת.

קושטא, ראשית ינואר 1909.

ד"ר שמעון ברנפלד.

מַחַיֵּי הַיְּהוּדִים בַּגּוֹלָה.

(סוף)

בימים האחרונים פרסם מר ג י ו ר ג ק א ר ו את ספרו: תולדות המצב החברתי והחיים הכלכליים של היהודים בימי הבינים והתקופה החדשה, היא הספר אשר הזכרתי למעלה. זהו הנסיון הראשון במקצוע המדעי הזה, ומשבח אני את המחבר, כי לא העלים עיניו מן החיים המוסריים של היהודים, בשעה שבא לסדר לנו תולדות חייהם הכלכליים ולהמציא לנו, כפעם הראשונה, ציור שלם משל החיים האלה. גם עלינו להודות, כי כתב המחבר את ספרו בחבה גדולה לעמנו, מה שהוא, אפשר, גם קצת חסרון בספר מדעי כזה, אשר העיקר בו ההצעה המדעית הרחוקה מכל מין סנגוריא. איני מחליט, כי הסנגוריא בפנה זו היא בפני עצמה מגרעת; אדרבה, הסנגוריא מסכמת גם אל האמת המדעית. שהרי מה ש ה ם מגנים את היהודים בנוגע לחיים הכלכליים הוא שקר ובדותא, אם מזדון, מתוך כונה לשקר, או מבלי דעת; ויש בזה מחקר האמת המדעית, להעמיד באי עולם על טעותם, עד כמה שהם חפצים לקבל את האמת. אבל חישב אני, כי אל המטרה הדרושה נגיע רק בהצעה מדעית, שלא תהיה הסנגוריא בולטת בה יותר מדאי — ספור הדברים בהויתם, ודוקא באופן זה תהיה גם הסנגוריה מועלת מכל צד.

אבל לא נמצה עם המחבר את עומק הדין בפרט זה. אהבה, אפילו שהיא מקלקלת מעט את השורה, היא גם כן אהבה, ובודאי תחשב האהבה לעמנו מתוך השקפתנו למדה טובה. אלא על מה אנו מצטערים? כי נעלמו מעיני המחבר המקורות האמתיים לחקר חיי הכלכלה של עמנו בארצות פזוריו—בספרות העברית, המלאה — כנודע — רשמים חשובים ומרובי הערך. המחבר החל את ציורו מזמן ימי הבינים, שהם סוף תקופת התלמוד; אבל כדי שיהיה ציורו שלם, הביא בתור הצעה והקדמה גם את התפתחות החיים הכלכליים בימי המשנה והתלמוד. והנה כבר אמרתי, כי בספרות זו אנו מוצאים חומר רב מאד להבנת חיי הכלכלה בימים ההם. אין אנו צריכים לרומנים קלושים והשערות, אלא לפנינו מקורות גלויים, הולכים ומפכים לנו ידיעות רבות. אין כאן צורך אחר, אלא לקבץ את החומר הזה, להבין בו, לעבדו ולסדרו, אבל המחבר היה אנוס להשתמש בו בכלי שני או שלישי, מה שמצא, למשל, בספרו ההסטורי של גרטץ, ובהיות, כי לא היה המכוון בספר זה, לצייר לנו את החיים הכלכליים של ישראל בתקופה ההיא, אלא הוא מזכיר קצת פרטים מהם בהעברה בעלמא, וכן על מחבר הספר המדובר להעמיד חזון על ידיעות צנומות. הוא מביא את מספר התנאים והאמוראים שעסקו בעבודת השדה או במלאכת יד, או מה שנזכר דרך „אגב", כי לפלוני היו עבדים (ומכאן אנו למדים, כי החזיקו היהודים בא"י ובבבל עבדים), כאלו צריכים אנו לרמזים כאלה! חלקים חשובים של התלמוד נוסדו על חיי החברה והעבודה בישראל, ומה יש ללמוד מהם!

ומתוך שהיה המחבר אנוס להשתמש בחומר זה לא במקורו, אלא בכלי שני או שלישי, נכשל לפעמים בהבנת הענינים, למשל תמה הוא (עמוד 36), איך בא הדבר, כי היו לו לר' אבהו בקסרין ע ב ד י ם, שהרי גזרה מלכות רומי שלא ימולו את הבנים ואת העבדים, ואחר כן התירה למול את י ל ד י ה י ה ו ד י ם (אבל לא את העבדים!), ומצד השני אסור ליהודי לקיים עבד שלא נמול בביתו. ומשער לפי זה המחבר, כי אפשר שבימי הקיסר דיוקלפאן (שבימיו חי ר' אבהו והיה קרוב

למלכות) לא דייקו פקידי המלכות בשמירת החיק הזה, ואולם כל דפלפול הזה אך למותר. אין חיוב מילת העבדים בהחלט גמור, ואפשר להתנות בשעת קנית העבד שלא למולו (עיין יבמות מ"ח ע"א והרמב"ם הלכות מילה א' ו'). וידוע הוא, כי בימים ההם היתה עבודת-האדמה כמעט בגדר הנמנע זולת עבדים. ואנו יודעים. כי קיימו היהודים בא"י את אדמתם בכל האפשר; כי תקנו כמה תקנות לקיים את אדמתם בידיהם וגם להוציאה מיד הנכרים על ידי קנין בכל האפשר והקילו לחתום גם בשבת בערכאות לצורך זה, ואיך היה הדבר, אם אסרו למול את העבדים, וכן אסיר היה לקיים עבדים בלתי-נמולים בבית? ובאמת ידוע הוא, כי מזמן שגזרה מלכות רומי המשיחית גזרות וסיגים על היהודים, להחמיר עליהם החזקת עבדים בבית ובשדה (אסרו להחזיק עבד משיחי, ועבד גוי שקבל על עצמו הדת המשיחית יצא לחרות) נשמטה מעט מעט האדמה מיד היהודים. וזה היה גורם גדול להרחיקם מעל אדמתם.

ואם בתקופת המשנה והתלמוד (שאינה עיקר בספר זה) אפשר עוד להמחבר להשתמש מעט ב„מים שאובים", הנה בתקיפת הגאונים, שעמה יחל ספורו ההיסטורי, נסתמו לו כל המקורות, והוא מצטער על זה הרבה, כי אין שום ידיעה על דבר חיי הכלכלה של היהודים בבבל. בדחקו הוא אנוס להשיא את קוראיו לענינים אחרים, שאינם ממין חקירתו. הוא מאריך (עמוד 74—104) בספיר מחמד ותורתו, יחוסו אל היהודים והמשיחיים, בענין כבוש א"י וסוריא על ידי הכאליף עמר, יחוסו אל בוסתנאי ריש גלותא, בת מלך פרס שנשבית בידי הערביאים ונתנה במתנה לבוסתנאי, והיא ילדה לו בן, ואחרי מות בוסתנאי טענו אחיו מבת ישראל, כי אמו היתה שפחה שלא נשתחררה והוא עבד ובידם למכרו... ועל דבר יסוד הישיבות בבבל, וכי אז נתחדשה הגאונות (מה שהוא רק השערת גרמץ, ובאמת מצאנו כבר גאונים בשנות ד"א שמ"ט-שע"ד, עוד טרם שיצא מחמד). וכי היתה מעלה לישיבת סורא על ישיבת פומבדיתא (מה שהוא גם כן שנוי במחלוקת, עיין „דורות הראשונים" לר"י הלוי ה"ג עמוד ע"ה ואילך). וכל זה בספר מדעי על דבר חיי החברה והכלכלה!

ובמקום שבא המחבר להעמיד סוף סוף איזו עובדא, היא נכשל באי-ידיעתו את המקורות. ידוע היא, כי במחלוקת הרבנים והקראים טענו אלו הנזכרים אחרונה גם על סדר קביעת השנים והמועדים, כי קרוב לזמן חלוקת הרבנים והקראים נקבע הקלינדר הישראלי בכלליו המדוייקים, ובהיות הענין חדש, מצאו הקראים מקום לחלוק עליו ולטעון, כי מצות התורה היא לקדש דוקא על פי ראית הלבנה בחרושה, ולעבר את השנה בהתאמה לחדש האביב. מובן, כי זה היה רק מתוך מחלוקת ומאהבת הנצחון. ומה שטענו לעבר את השנה לא ע"פ חשבון קבוע, אלא רק בהתאמה לחרש האביב, הנה ידוע היא, כי באמת חשבון קביעת השנה מסכים לזה, אלא כי הקראים טענו, כי יש לעבר את השנה על פי הסימנים הנראים של התחלת האביב במצב צמיחת התבואה. מזה למד המחבר, כי היו היהודים עוסקים אז בבבל בעבודת האדמה, שהרי אלמלא כן, על מה נחלקו הקראים ומה איכפת להם, איך מעברין השנים? (עמוד 469). והנה מלבד שלא היתה תמיד מחלקת הקראים על אודות ענין מעשי, על דבר מורגש בחיים, אלא רק להפרד מן הרבנים ולעשות את תורה שבע"פ פלסתר. הנה בכל איפן לא שמענו מעולם, כי אמרו לעבר את השנה ע"פ סימני האביב בבבל, כי אם על פי הסימנים בארץ-ישראל, מה שהוא מובן מאליו. ומצאנו, כי אהרן הקראי קבל בספר „המבחר" (לפרשת החדש): „ואשר היום מאחינו הקראים שהם בארץ נוהגים במנהג אבותינו הקדושים, שהם עושים על פי האביב בארץ ישראל"...

להשערות כאלה, קלושות וצנומות, צריך המחבר לדעת בברור חיי הכלכלה של ישראל בבבל בימי הגאונים, אשר מתקופה זו יש לנו רשמים חשובים רבים בתשובות הגאונים ובפסקיהם. היא אנוס להשקיע את עצמו בחקירות תיולוגיות, ולא מצא את ידיו ורגליו בהן.

וכן חוקר המחבר בפרטי חיי היהודים בארצות ארופה בימי תקופת הגאונים ובתקופה שלאחריה (בימי „הפוסקים"). במקצוע זה יש בידו חימר רב, שיחות של כומרים ושל רושמים מאו"ה, חיקים יציריים, כתבים וספורים — אבל בשאלות ותשובות של הרבנים ופסקי-דינים, שבהם דוקא נראים חיי העם על אמתתם, לא נסתייע כלום. וכי מן הצורך לברר, כי אלו הם עדים נאמנים ביותר? החוקים אשר נתנו בזמנים שונים ובארצות שונות על דבר היהודים וזכיותיהם האזרחיות הם רק סימנים חיצונים. כי כמה מן החוקים לא נתקיימו, כאשר יצרום. מזה, כי חזרו אחרי מספר שנים ויסדום מחדש, או כי קבלו ההגמונים והאפיפיורים על בטולם. שיחותיהסור שמיהם הם פעמים רבית בדויים או משיבשים, כי לא היו בקיאים במנהגי חיי היהודים. בודאי גם בחמר זה אפשר להשתמש ולהוציא מהם למודים שונים. אבל העיקר הם ספרי היהודים, שבהם נראים החיים הפנימיים של עמנו בצבעיהם וגוניהם הרבים בדיוק גדול. וכי באמת עלינו להעמוד את ידיעת חיינו על העובדה, שהושיב הקיסר קרליס הגדול חכמי ישראל מלוקא בגרמניה? ולעובדה זו, החשובה מאד לדעת סדר התפתחות החיים התרבותיים של עמנו בארופה, יש ספרות שלמה ועשירה; אבל המחבר ידע אותה מאיזה מאמר שכתב איש גרמנית... לפנינו אבנים גדולות ושלמות לבנין מפואר, והוא מעצים עיניו מהן ומלקט בעמל רב חלקי אבנים מן הנהר, או אבני גיר מנפצות, ובהן הוא מסתייע בדוחק ובקושי.

ביחוד נצטער מאד, אם זה ימנע את הבאים אחריו מלקום ולבנות את הבנין, אשר לו עינינו נשואות. בארצות המערב יאמינו, כי זהו כל החומר הנמצא. ומה שאיננו כתוב בספר זה, איננו כלל בעולם.

ס.

זנגביל על דבר הלאומיות.

מיסטר זנגביל כותב בגליון האחרון של קונטרס ירחוני חדש „יט"א, מיטטיילונגען אויס דער יודיש-טעריטאריאליסטישען בעוועגונג" היו"ל בציריך במאמר ראשי בשם: „טעריטאריאליזמוס אונד נאציאנאליזמוס":

„שואלים כיצד היט"א מתיחסת אל שאלת הטירטוריליות והלאומיות? התשובה פשוטה: אין היט"א מחויבת בשום דבר זולתי במה שנאמר בנוסחה העיקרי: למצוא טירטוריום על יסוד אבטונומי בעד היהודים שאינם יכולים, או שאינם רוצים להשאר בארצות ששם הם יושבים"!

נוסח זה איננו אומר כלום ע"ד הלאימיות, או ע"ד האומה היהוית, אין זה אלא גלוי דעת בנוגע אל המהגרים היהודים,

המהגרים האלה ימנו בהכרח לשתי מפלגות: לאלה שאינם יכולים ולאלה שאינם רוצים להשאר בארצם, ומטרת היט"א היא — למצוא בשבילם טירטוריום על יסוד אבטונומי.

גלוי-דעת זה איננו שלי לבד, הקינגרס הטירטוריאלי הראשון של ש' 1905, שברא את היט"א, הוריע, שאין חובתה להתיחס יחס ידוע לאיזו תנועה אחרת, רשאי כל יטא"י בתור יחיד להסתפח גם על כל אגידה אחרת, ולא כל שכן שהוא רשאי להסתכל לפי ראות עיניו על ענינים שונים. היט"א לא רצתה לבוא עם חבריה בטרוניא אינקביזיטורית, אעפ"י שאין רשות לציוני להיות יטא"י (בשולי המאמר נדפסה הערת הרדקציה, שארץ שוייץ יצאה מהכלל הזה), יש רשות לכל יטא"י להיות ציוני, הרי זו אפוא שאלה פרטית לכל יטא"י להחזיק בטירטוריליות עפ"י השיטה הלאומיות, או לא, בהיות מטרת היט"א עבודה מעשית ירועה, אין היא מוציאה מכלל ההשתתפות במעשה אף את שאינם-יהודים. דבר אחד של חובה הוא רק לחתום יד על הנוסח של היט"א ועל רשימת המסייעים בממונם.

אבל בזה עוד לא נפתרה השאלה. המהגרים לארץ-היט"א נבדלים מסתם-מהגרים בעיקר נכבד אחד, בשם מהגר אנו רגילים לקרוא את מי שעוזב את ארץ מושבו; אבל המהגר היטא"י הולך אל ארץ שלו. משתי המפלגות של מהגרים, כלומר מאלה שאינם יכולים להשאר בארצותיהם, ומאלה שאינם רוצים, תהיה האחרונה בודאי מהלאומיים הרוצים לבנות להם ארץ שלהם, ומפלגה זו בוראי תגדל במדה שתגדל אותה הארץ ובמדה שתתחזק השפעתה על אחריו, דמהגרים האלה יהיו „סלתם ושמנם" של הלאומיות, והם עתידם בל"ס להטביע בשעור גדול את חותמם על הארץ החדשה, אבל גם המפלגה הראשונה, המהגרים האיקונומיים, לא תוכל להמנע מלבנות ולשכלל את הארץ החדשה", וע"י שכלול הארץ החדשה לא ימלט גם שכלול לאומיות חדשה, אלא שלאומיות זו תהיה רק טירטורילית.

כאמור מתעסקת הלאומיות הטירטורילית רק באלה שנולדו בטירטוריום היהודי, או שהיו שם לאזרחים, אין הוא מבנים לתחומו בשום אופן את היהודים היכולים והחפצים להשאר בארצית שבהן הנם יושבים עתה, אעפ"י שלרגל השתתפותם בצערם של המרוכאים או לרגל רגשי אהבתם לזריזים נמנו בין היטאיי"ם. כנגד זה יכנים גם את שאינם-יהודים; שנולדו או שהתאזרחו בגבול הטירטוריה היהודית.

יודע אני, שגלוי דעת זה מציף סילון קר על ראש כמה יטאיי"ם, שמציירים לעצמם את הטירטוריליות בצורת ציונות בלי ציון, כן גם אפשר להחליט, שהיא ציון בלי ציונות, כי בעוד אשר פלשתינה ככל ארץ אחרת נופלת תחת גדר הטירטוריליות, זו האחרונה אוסרת את הציונות המטיפה רק לאומיות אוירית, תמצית שיטתנו היא הפוליטיקה הריאלית. להפוליטיקאים-של-בוסר, שקבעו את שיטת בזל יש יתרון כח בזה, שהנוסח שלהם הוא מסוגל לזמירות לאומיות ולדרשית מלהיבות מעל הבמה, אבל אנחנו מוכרחים להקריב את אלו כקרבן על מזבח האמנות המדינית הפכחת, הפזור והמצב המשונה של היהודים שולל מהם אפילו את הלוקסוס של תנועה לאומית דגמת התנועה שבהודו או במצרים. זו היא אולי התרגדיה היותר גדולה של הגלות. רשאי היהודי לדבר ע"ד לאומיותו רק כשהוא יושב על אדמתו שלו, אם לא שיגמרו היהודים המערביים בדעתם לקווע את החבור המאחד אותם בעניני הפוליטיק עם שאר האזרחים אשר עמהם נלחמו יחד למטרות משותפות במשך מאות שנים ועמהם הם נלחמים יחד גם עתה, ככו ברוסיה, לפיכך שוגה הציונות, כשהיא מטיפה את הרעיון הלאומי ליהודי הגולה.

אבל רכישת פלשתינה עתידה להמית את הלאומיות הציונית, כי מוכרחים יהיו להקים תחת הלאומיות הציונית לאומיות פלשתינית. ההתחברות עם המציאות הטירטורילית מרובת-הצדדים, שאלות השלטון המקומי והיחוסים החיצונים עתידים להראות גם את הציוני האוירי לדעת, כמה מוזר ומסוכן הדבר להשרות את הציונות באויר. כשיהיה קרקע נכון תחת הרגלים יתחלפו הלאומיים האויריים בלאומיים קרקעיים, באמת קלוטה הלאומיות הציונית עם ההנחה שלה, שארץ-ישראל צריכה להעשות למרכז מדיני או למחסה ליהודי הגולה — מן האויר, ויש בה כל כך ילדות, עד שאין כראי לשים אליה לב. היצויר הדבר, שלמשל, נשיא הפדרציה הציונית האמריקנית, אם ישאר תושב אמריקה, יחליף את תעודת-מסעו הנתונה לו בושינגטון בתעודת-מסע פלשתינאית, אחר שיקבל זכות אזרח בירושלים, אחרי שבתו שם?

לא! אם בזמן מן הזמנים תרכש פלשתינה, אז צריכה רכישה זו להיות עפ"י נוסח היט"א ולא עפ"י הנוסח הלאומי של הציוניים. צריכה פלשתינה להרכש בשביל היהודים „שאינם יכולים או שאינם חפצים להשאר בארצות מושבותיהם" אך לא בעד העם היהודי אשר רובו לא יתישבו שם, לוא גם יוכל, וגם לא יוכל לחיות שם, לוא גם יחפץ.

התקוה היותר גדולה בעד היהודים — לוא גם תהיה ארץ-ישראל הטירטוריה — היא מוגבלת בטוריטוריליות. הציונות תהיה טירטורילית, או לא תהיה כלל".

הננו מביאים את המאמר הזה, מפני שמיסטר זנגביל נתן לו חשיבות כל כך גרולה, עד שהבשירה שהוא „עתיד להתפרסם" באה זה איזה שבוע'ת ב„דז'וז קרוניקל", שלוחה אליו מאת ההתדרות הטירטורילית.

ומה יש לענות על המאמר הזה? צער הוא לראות את ההתאבקות הנוראה הזאת, אשר מר זנגביל מתאבק... לא עמנו, אלא עם עצמו. ציון בלי ציונות, ציונות יכולה להיות רק טירטריום, השאלה הלאומית היא שאלה פרטית וברשות היחיד של כל איש לפתור אותה—אדם מרגיש מעין ריחיים סובבות במוחו אחרי קריאת הדברים האלה. המספר בעל כח-הדמה החזק, הסטיראי המעולה נאחז בסתירות הגיוניות, ו„יוסי מכה את יוסי". רוצה מר זנגביל לדלג על השאלה, שאי אפשר לדלג עליה, רוצה לדחותה ולהשמיטה שתפתר ביותר פלן, בארץ היט"א, פוסל את כל ההתעוררות הלאומית בין היהודים בגולה, אינגו רואה שום הבדל-דעות, שום שנוי צרכים בא-צות שוגות שבגולה בין יהודים ושאינם יהודים „כולם נלחמים יחד בעד אותן הדעות בעצמן, אפילו ברוסיה"! וכשיתקיים ישוב גדול בארץ-ישראל, אז—יבוא הקץ להרגשה לאומית יהודית, שם בארץ-ישראל?! ואלה שקבעו את שיטת בזל היו פוליטיקאים של בסר—רק חלוקה שמטית ושבלונית זו של מהגרים לאומיים ואיקונומים היא פוליטיקה שנתבכרה כל צרכה. חבל, חבל, על כח פירה וחשוב ככחו של זנגביל שמתענה בעינויי עיונים של תהו באלה.

דוד אינהורן.

בין השמשות.

את היי בת-מלכה ואני — בן-מלך;
נשב נא ונרקם מעשיה יפה!
לפתי את צוארי, עצמי את עיניך
ואעטה את נשמתך ברקמות האגדה:
נבנה ארמון בדלח שקוף בין פרדסים,
נטע שם אלונים וקנים ועבתים,
פלגי מים זכים אט יפכו שמה,
פרחי תכלת רבים יצמחו על גדותיו,
ועל כלם ירקים אורי הירח,
רשת של חלומות חורים ועגומים.
אחר יבוא קוסם, — קוסם רע וזקן
ובזעם עינו יחריב את הארמון.

בן-המלך ינוע בדד במדבריות
ונשמתו תכלה בגעגועים גדולים,
ובאוהל רועה בדד בת-המלכה
ימים רבים תיחל דום לבהיר לבבה;
אך במדבר ינוע, ינוע בן-המלך
עד כי ימצא קברו תחת חול קודח,
ובליל אופל זועם יד של רועה זקן
עיני בת-המלכה בעצב אט תכסה.

— — — — — — — — —

מה זה, חמדת לבי, תבכי כה בדממה?
מה זה כה עצבך, כי הורדת את ראשך?
צר לך מעשית-עצב זאת לשמע
עם דמדומי ערב, רוח יגון-הצללים?

הו, יודע אני: ישנן מעשיות
סופן—גיל ואשר וחלומות-קסם;
תחת דמעות—עצב—בגדי חפה נאים
תחת דמי-געגועים—הד מחול-עליזים...
גומרות הן בברכה, מתית הן בנשיקה,
אבל שירת-קסמן זרה לנפשנו,
הד ששונן עבור,—מיתר לא יגיע...

יותר יפה לנו היא אגדתנו —
היד של הירקן מרחף על פני ארמוננו;
תיעית עליו הימם קרני הירח,
במרחקים מתה מלכה צעירה הירה —
גופיה דמעות הכית עלי פרחי קברה.

י. ח. ברנר:

מן המצר.

(מגלות תתוכות).

ט.

ליל שבת. בנות ישראל רחצו וסרקו את קווצותיהן היפות. נחמתנו האחת. בכל בתי־הכנסת והקלויזים אשר ברחוב זה — ב„אגודת אחים מזריביוויטש", ב„לכו נרננה בני פנורובקה", ב„קלויז אהל יעקב" וכו' וכו' וכו' קבלו את המלכה הזקנה. ברב הבתים של חולין ניכרים גם כן שנוים חיצוניים. ישמחו בזה אלה הרואים בזה נחמה משום־מה. גם באילמנו כדרה המשרתת של חיה רהל, בפקודת גבירתה, כל מה שדרוש. על השלחן הקטן, שעל־ידו כסא, הניחה מפה ארומה־כהה מריקמה והעמידה עליה צלוחית מים וכוס, כמו שנוהגין להציג לפני דורש־ברבים. רק כפפלי־העין הפשוטים נשארו עומדים בלי סדר. שאר כלי החדר, מלבד ממתנו אשר בזוית, היה רק ראי לא גדול ממול הפתח אשר מימין, יוצאת חוה בכל ששת שמלותיה, זו על גב זו, מוכנה לטיול, עומדת רבע שעה ויותר לפני הראי, עושה תקונים מתקונים שונים בתלבשתה, חוזרת אל החדר הפנימי ויוצאת, עד שהכל בא על מקומו — והיא הולכת. שלום ליברמן שוכב במלבושיו על מטת־הברזל והוזה, דוממ־ה וצפיה. הדלת נפתחת, ומר יעקבזון נכנס מן החוץ, מגוהץ כלו ומהלכו הנהפז, כאילו מכוין כלפי הכפיפית שבגופו, שלא יכירו בו. בת־צחוק מוכנה על שפתיו. ברגע זה אני רואה מן הצד איזו שפתים לו, איזו שפתים!

יעקבזון (בצחוקו המוכן) ערב טוב! שבת טובה! שבוע טוב!

ליברמן (נעור). מר יעקבזון? מעשרה ראשונים!

יעקבזון. אם לא אנכי — מי זה? הרבה אנשי־טריד־יוניאן כמוני לכם?

ליברמן. מר יעקבזון הוא נאה דורש ונאה מקיים. נאה באמת.

יעקבזון (מחכך ידיו): ובאמת, עדיין אין איש? (בהנאה) שערורה, שערורה... בכרטיסי־ההזמנה כתוב „בשעה השביעית". אתה כתבת!

ליברמן. דבר נפלא באמת, הלא? בקרוב יהא צריך להועיד בכרטיסים את ההתחלה לשעה הששית — אז אולי תהא אפשרות להתחיל בשמינה. כמו שנתכתי אני - לא טוב. יען כשכותבים ב„שביעית", מפרש כל חבר וחבר כך: מכיון שכתוב „בשביעית", משמע שמכוונים לשמונה, ודאי שיתחילו אחר התשיעית. וצריך איפוא לביא דוקא לא קודם לעשירית...

יעקבזון. מנדגי ידודים...? באגודה שלהם אין הדבר כך. זהו מה שאני טוען וחוזר וטוען: צריך להספח עליה...

ליברמן. גם בסעיף הזה צריכים לדון הנשף. ועוד בכל כך סעיפים חשובים: המסדר החדש בבית דפוסנו; הצעת השביתה...

יעקבזון (בשלו). טוענים: האגודה שלהם הכללית לא תקבל אותנו. מדוע לא תקבל? אמנם תנאי העבודה שלהם שונים, אצלם אין מקבל פועל בשברו פחות משלשים ותשעה שילנגים לשבוע, וזהו השכירות הטרייד-יוניאנית הקצובה... אבל מה בכך? אדרבה, היא הניתנת, מחמת שתנאיהם שלהם אדירים וטובים משלנו לאין ערך — לא יאבו, שאנחנו נקלקל את ערך מדרגת העבודה, ויקבלו אותנו, להיותנו יד אחת, יקבלו — מדוע לא יקבלו?

ליברמן (בקולו של מטיף) כל אחד ואחד מאתנו, אם הוא ראוי לכך, יכול להיות חבר לאגודה שלהם, אבל אגודתנו

היהודית - אי יהא ה„אינטרנציונלית״ — צריכה להיות לבדה הא לחוד והא לחוד: כך היא דעתי. כך אומר תמיד גם טאלר.

יעקבזון. שערורה, שערורה. השעה השמינית — ואין איש. (בתנועה לצד החדר הפנימי) הוא בעצמו כאן?

ליברמן. טאלר? לא, גם הוא הלך. יבוא בידאי בעתו.

יעקבזון. ושטקטורוב.

ליברמן (ברוגזה). מהיכן עלי לדעת?

יעקבזון. ואני יודע. לא יבוא... (ברמיזה) אין לו פנאי... (בהנ:ה) לא נאה לגנב לבוא למקום הגנבה... הבתולה שלנו הולכת אליו... בכל יום אחר העבודה...

ליברמן (בצער). א... דבורים בעלמא למה?

יעקבזון. בקצור, בקצור — לרידי יהא „דבורים בעלמא״, דאגותי הנוראות! יעשה שטקטורוב מה שהוא רוצה, ובלבד שלא יתאמת הדבר השני... זה כבר נוגע לנו, לכלנו...

ליברמן. למה יתכוון מר יעקבזון?

יעקבזון. על מה אני מדבר? ע״ד מכונות־הסדור, שסרטן מביא לבית־דפוסנו. ההכנות כבר נעשות. כלנו נשאר בלי לחם.

ליברמן. בסעיף הזה צריכים אנו לדון הנשף. אבל מה ענין... מה ענין שטקטורוב לזה?

יעקבזון. התמימים אינם יודעים דבר! אומרים, ששטקטורוב ועוד אחר הולכים בינתים בחשאי לבית הכפר של הסדור־במכונה, בכדי ללמוד את הענין על בוריו.

ליברמן. כבר שמעתי, אבל איני מאמין.

יעקבזון (בצחוק הנאה) ומדוע?

ליברמן. הבלים! שטקטורוב יסדר ביהודית?

יעקבזון. ילמוד. מספרים, שהוא — מי שהיה סטודנט?

ליברמן. היה אמנם תלמיד בית כפר טכני, אבל יהודית לא ילמוד לעולם. אגרופים לפוניה־גנב זה, אגרופים חזקים להכות, אבל לא ללמוד שפות.

יעקבזון (בעקיצה) חוה שלך תלמדו...

ליברמן. שוב נבול־הפה... (מחפה על כאבו) והשני המתלמד מי הוא?

יעקבזון. אָ, אלמלי הייתי יודע! אלמלי היתה היקנה זקן — לא היתה זקנה... אבל משער אני, שהשני הוא המסדר החדש.

ליברמן. המסדר החדש? (באקסטזה) מר יעקבזון אינו יודע את האדם הזה...

יעקבזון. ולא אחפוץ לדעתו! הוא לא יעבוד אצלנו בשום אופן. קראת לו לאספתנו?

ליברמן. שאלה היא! הוא יבוא. אדם שכזה אם תאמר לו ההסתדרות שלנו שאינו רשאי לעבוד בבית־הדפוס — לא יעבוד. נוכל להיות בטוחים בזה. לע״ע אמרתי לו אני, שעד שלא יהיה לחבר אגודתנו אין לו הרשות לעבוד. ואמר, שיבוא ויהיה לחבר.

יעקבזון (צוחק) אבל מי יקבלו? אני אהיה הראשון בעד זה — שלא יקבלוהו. באגודה האנגלית נוהגין, שאין מקבלין שום חבר, עד שיבואו ויעידו בו, כי היא שהה בעבודה זו שבע שנים וכי הוא מ:שתכר שלשים ותשעה שילינגים לשבוע. ומי יעיד בזה כאן? דבר יפה! והמעט לנו חברי אגודתנו ההולכים בטל, כי נקבל איש זר מן החוץ ונתן לו מקום מוכן ומזומן?!...

ליברמן. ואני אומר, כי אדם שכזה נחוץ לקבל בכל אופן... (אוחז בראשו), דבר נפלא, הלא? הפועלים שלנו ראוים למלקות. מילא, אם משאר בתי־הדפוס אין בא לאספה כזו של הנשף — אני מבין עדיין (כפרקוסוס) — מה הדבר ויגע להם? הלא רק פועלי סרטן ישארו בלי לחם — הם ולא אחרים, אבל שלנו...

יעקבזון. שערורה, שערורה, שערורה: נורא הנעשה בבית דפוסנו. ה„משוגע״ שלנו שליט יחידי ועושה כל מה שלבו חפץ. מוציא הוספות בכל עת שהוא רוצה, מבלי להתישב בדבר, אם אפשרי הוא בשביל הפועלים ואם לאו. להרידקציה — מאי איכפת לה? נוטל קטלנסקי וגוזר עוד חתיכות אחרות נוספות מעתוני אמריקה — ודי. אבל לנו?... ומי יאמר לו לסרטן מה תעשה? מסדרים חדשים באים ותופסים את מקומותינו, בעוד שלנו בעצמנו אין די עבודה — ואין חולה על זה. והכל בשביל מה? בשביל שאנו בנינו במה לעצמנו ולא נהיינו ענף להאגודה הכללית. אָ, אילו היינו נספחים על האגודה הכללית — דבורים אחרים היו אז. מחצית שנה אני נלחם בשביל זה. שנספח על האגודה הכללית וכבר נחר גרוני מק־וא. (מוציא את שעונו). קרוב לחצי התשיעית — ואין איש. אלכה נא גם אני קצת. אשתה כוס שכר אצל סמיטה.

ליברמן. וכי לא טוב לשתות אצל מיאסה?

יעקבזון. למיאסה אינני הולך. מאוסה עלי חברה של קבצנים. אבל אל דאגה, ליברמן מזכירי! מי, מי—יעקבזון ישוב בעתו (רוכס כפתורי בגדו העליון).

ליברמן (בדאגה) הכל הולכים!... (מצער לשמחה) אבל הנה מר טאלר!

יעקבזון (נשאר) מה נייחל לטוב—אם הראש בעצמו מאחר..

טאלר (במהירות רגילה של עסוק) גם היום עדיין אין איש? עסקים רעים, נכבדי.

ליברמן. דבר נפלא, הלא? כל אחד ואחד פותח את הדלת, רואה שאין איש — והולך לו. באופן הזה אין לדבר סוף. ואימתי? דוקא בשעה שדרוש לדון בענינים כל־כך הרבה

יעקבזון. באגודה האנגלית קנס מוטל על מי שאינו בא שלש פעמים רצופות, ואם אינו מצרף לזה נתינת־טעם וסבה נכונה — מוציאים אותו מן האגודה.

טאלר (בהטעמתו הבלתי נכונה) חבר יעקבזון הוא תמיד בשלו ושוכח. כי אנחנו והאגודה האנגלית איננו לגמרי זוג שמלות. האגודה האנגלית היתה, הוה ותהיה תמיד ולעולם קונסרווטיבית בפרינציפיה, בעוד שעלינו לשאוף, כי אגודתנו תעמוד בהתפתחותה יותר ויותר על מרומי הקדמה.

יעקבזון (מטיל אנחה בפני טאלר) מה ניחל לטוב — אם הראש שלנו הוא אנרכיסט, ולא בעל טרייד־יוניאן.

ליברמן (בהערת־בטול, במתלוצץ) דא עקא...

טאלר. דברי מר יעקבזון — הערה נכבדה של חבר נכבד, אבל, לגודל ששוני, לא אמתית. ההבדל שביני ובין חבר יעקבזון הוא הבדל פרינציפיאלי. גם יעקבזון הוא טרייד־יוניאני וגם אני טרייד־יוניאני; אבל אני עמל תמיד לראות את האגודות, שתחת ידי, עומדות על מרום פסגתן במגמותיהן האקונומיות־הריבולוציוניות, ולא רק בתור אגודות פרופיסיונאליות, צרות, קונסרווטיביות, בעוד שמר יעקבזון חושב את עצמו לטרייד־יוניאני כשר ונאמן, רק מפני שהוא משתכר את הסכום, שאחרים אינם משתכרים; טרייד־יוניאני — בגלל „שהוא עושה חיים טרייד־יוניאניים״, בגלל שהוא מקבל שכר טרייד־יוניאני...

יעקבזון. ל״ט שילינגים עדיין אינו שכר טרייד־יוניאני אמתי. אבל אני אומר, שזה אמת: אגודת פועלים מחויבת להיות רק אגודת־פועלים, היינו להטיב את המצב, ולא לשאוף לכטרות אנרכיות! והראש שלנו, מר טאלר, הוא, לדאבון הלב—מחויבים אנו להודות על האמת — אנרכיסט!

ליברמן. אבל, רבוש"ע, עד מתי נתוכח? הלא צריך לפתוח את האספה...

יעקבזון. במעמד מי?

ליברמן (בשמחה של עקשנות ונצחון) במותב תלתא! וכי לא כך?

טאלר. את ענין סרטן נמחק מסדר היום.

יעקבזון וליברמן (יחדיו) איך אפשר?!

טאלר. ראשית, אין עת כבר, נכבדי; שנית — על דבר המכונות שיכנים סרטן אין דבר ידוע עוד ואין אפשרות לחבול שום תחבולות... מי מכם דבר את שטקטורוב? צריך היה להתיעץ אתו... ואפילו אם יכנים, נאמר, מכונה אחת — אין השד נורא כל כך: הן הוא, כפי ששמעתי, נגש להוציא גם את „השבועון של סרטן" — ותהא עבודה. וחוץ מזה, נכבדי — בינינו לבין עצמנו—למה נכחד? האמנם, מדמים אתם, אפשר להלחם בהכנסת מכונות חדשות? עברו הימים, שבהם היו משברים את מכשירי־הפרודוקציה המשוכללים; עם פרוגרם התעשיה אי אפשר להלחם... בקצור, צריכים אנו עוד לחכות ולראות. איך יפול דבר. הלאה: מה שנוגע להרעת המצב — גם בזה עדיין אין לדון... רואים אתם, חע־חע, בנוגע לענין המסדר החדש — בזה מוכרחים אנו להוציא החלטה מיד, בלי אחור. לא כך? בפרינציפ אמנם, חע־חע; איני יכול להיות נגדו, אם יאבה להכנס לחבורתנו, וכאשר אמרתי, שמהאגודה האנגלית אין אנו יכולים ללמוד: אין אנו „טרוסט", אין אנו „סנדיקט"... העיקר, נכבדי, נקודת־הכובד בנידון זה הוא זה, שבזה, שהכנים סרטן לבית דפוסו פועל שלא מן האגודה, נתן לנו אות למלחמה — ולמלחמה הננו נכונים תמיד, אנחנו...

ליברמן (מפסיק) הראיתם, אני אמרתי שיבוא... הנה המסדר החדש...

מנוחין נכנס ויושב מן הצד בשתיקה. השעון משמיע את השעה התשיעית. רגעים עוברים. נכנסים, אחר, אחר, עוד פועלים מבית הדפוס של סרטן, שטקטורוב איננו. באים לאחרונה גם „מנין" של פועלים מבתי דפוס אחרים. עומדים כעדרים, עדרים קטנים. מבית־המרזח של סמיטה הקרוב מביאים כוסות שכר, נוצצים הצוארונות הלבנים מזקופים שעל גב צאן־האדם השבתי. חצי השעה העשירית. האספה נפתחת. מנוחין יושב... אצא לי, בכל זאת, החוצה!

ו.

צער בעלי חיים, צער בעלי חיים! דוקא עכשיו, בשעה שליברמן זה הוא במדרגה היותר תמימה של אהבהו; בשעה שכל חשבנותיו „היסכן הוא לה ואם תסכן היא לו' כאילו בטלים, נמוגים; בשעה שגם על „מה יהיה אחר כך? התוכל אשה כמוה להיות נאמנה לו?" אינו רוצה לחשוב, „הואיל והוא אוהב אותה, אוהב, אוהב בכל משמעת המלה הזאת, אינו יכול להביט עליה במנוחה... לא שהוא חומד אותה... דבק נפלא... תשוקה בהמית אין בו אליה... אלא"... וכו' וכו'; בקצור, בשעה „שאבד ראשו"; והוציא אפילו מקצת פרוטותיו אשר לו בהקולוניאל־באנק, והתחיל מדקדק במלבושיו ביותר, והתחיל חושב על טיול עמה כעל משאת־נפש יחידה, והתחיל רץ אחריה אל התיאטרון, והתחיל מחליט בלבו החלטה גמורה לשפוך לפניה את לבבו במכתב, רק במכתב, — דוקא בעונה זו ובקנה אחד עלה הצורך להכריז שביתה בבית הדפוס של סרטן, שביתה, אשר אחריתה מי ישורנה! החלטת הדבר תצא אל הפועל בהאספה שבליל שבת הבאה, ואפשר עוד קודם ע"י „מיטינג אקסטרואורדינארי", לא טוב איפוא...

וכאן — שטקטורוב, שטקטורוב זה, שאשת טאלר אמנם התחילה „לשם קוריוז" ללמדו: „דייטש", האלפא־ביתא היהודית, דקדוק שפת אנגלית — ושאר דברים הנחוצים לגר, כמו ששמעיה־הבעל מתלוצץ בענגו. ליברמן לא התאפק והביע לו לטאלר־הבעל חששו הכפול על למוד יהודית זה („דייטש לא דייטש; קצת דייטש הן שטקטורוב יודע עוד מימי מגורו בברן; ולמה לו דייטש בכלל"?). והרי תרהי שמע מינה. שמע מינה, ראשית, שנכונה בפי השמועה, כי שטקטורוב רוצה להיות לאפרייטער במכונת־הסדור היהודית... ושנית... שנית... מי יוכל להגיד... חוה... חוה בת העירה הליטאית—אינה „בריה גדולה" ברוסית... אנגלית אינם יודעים שניהם... ולפיכך... לשם התקרבות... חוה... ולשטקטורוב הלא כבר יש ארוסה בעיר... ואולי לא אחת...

טאלר ישב והגיה את ספר־התקנות ההדש של אגודת החייטים, דיום, פיי, מאני, דיום, פיי, מאני... כששמע שם שטקטורוב־חוה, הרים עיני־הטרכומה שלו והעיר:

— אחותי?...

נסתתמו טענותיו של ליברמן. אולי נשמע לו בקולו של שמעיה טאלר הצלציל: אחותי — ולא אשתי, הרי אז „אל־רייט"... אין אני אפוטרופוס לאחותי... תבחר את מי שתבחר... הן א נ ו איננו יראים מפני „הגוים"...

וגם ממנוחין אין ליברמן המוב שבע רצון. האגודה לא קבלה אותו, את מנוחין, ופסקה פסק גמור, שאסור לו לעבוד בבית־הדפוס — והוא אינו שומע לקולה ועובד! ממנוחין לא פלל כזאת, אמנם הוא, ליברמן בעצמו, היה בכל תוקף בעד זה שיקבלוהו, אבל מכיון שדעתו היתה דעה אחת, דעת יחיד, נגד קול אחד של הכל, ודעת הרבים החליטה: לא — צריך להיות לא, שהרי אם לא כן — אין לדבר סוף! אומרים, כי הוא, מנוחין, הוא גם השליח לדבר עבירה: ללמוד הסדור־במכונה, וראיה לדבר, שהוא מניח את מלאכתו שעה אחת מקודם לכל — לאיזו תכלית? אבל בזה קשה לו לליברמן להאמין. מנוחין אינו מכשר לגנוב דעת הבריות. ואלמלי היה עושה כזאת — לא היה מסתיר דבר. הן רואים, שאדם זה אינו דומה לכל, שאדם זה הוא יחיד בתבל. אבל אם גם רעה זו לא יעשה, ואי אפשר שיעשנה — נפלא הוא, איך איננו נזור גם מחברתה: איך אינו בטל ממלאכת לאחר דברי בית דין? אמנם שום איש אינו חפץ למות ברעב— אבל אם כן מה הוא ההבדל בין מנוחין ובין אחר? מנוחין צריך היה להיות מנוחין, והוא לא הא... לא נחת בליברמן — — —

(עוד יבוא)

יוסף צבי מילנר:

ANDRÉ SPIRE.

באטמוספירה היהודית שבצרפת מורגש איזה דבר... באויר מחניק זה, של בטול היש העצמי, של כריעת ברך לפני המפלגות הרדיקליות וגם הסוציאליסטיות, של קבורת ה„יהודי" בחדרי חדרים שבלב — מתוך אויר מחניק זה עולה ובוקע הרצון להשתחרר מעבדות זו שבחרות; השאיפה להיות מה שהוא; המגמה להתאחד עם כל חלקי האומה הפזורים בכל תפוצות־הגולה, אם שאיפה זו נתבלטה רק דרך־אגב אצל סבואר ונוזאר בדראמה שלהם „המשומדים", אם היא מצאה לה את הדה בדרך רמז ב„ישראל" של האנרי ברנשטין.— אז שומעים אנו את בטויה בקובץ השירים

החדש, שנדפס ע"י הוצאת הספרים היותר מהוללה בצרפת, („התוצאה של 3,50 פר," כל ספר וספר) מאת משורר צרפתי־עברי צעיר אנדרה ספיר *). הינריך הינה אמר: „את שירי הקטנים אני שואב מים צרותי הגדול" — ואת הדברים האלה בחר לו המשורר הצעיר בתור מוטה לקובץ־שיריו. בקובץ־שיריו זה הננו רואים כמה טבע המשורר בים זה עד שמצא את החוף המבוקש, שעליו עמדה בת־שירתו... „ועוד אתם צוחקים—החלק הראשון של הקובץ — זוהי שירה כללית, צער אוניברסלי עמוק.. הוא בוכה על חורבן העולם על השמש המאירה לדרי עולם זה האומללים, על החיים, הנוגים מלאי־היאוש... והנך מדפדף את הספר היפה הזה, והנך קורא את השירים העצובים האלה הכתובים בכשרון גדול והנך שוכח לגמרי כי מחברו הוא יהודי, אחיך, בן לעמך.., אפילו אות אחת, אפילו אנחה קטנה, אפילו רמז כל שהוא...

מדוע?

השירים האלה נכתבו עוד לפנג חשבון־הנפש שנתרקם ונתהוה בלבו של המשורר הצעיר, אפשר שפסימיותו של משורר זה נובעת—בלי הרגישו את זה—ממעין לבו העברי, שבמציאותו לא הרגיש, אבל באופן ישר אין הוא מתיחד עם צרת אומתו. והנה רוחות חדשות החלו לנשב בעולם העברי המרוסק; רעיון של תחיה לאומית החל למלא את כל חללי הלבבות השבורים. עמנו הרים ע"י בניו־בוניו את הרגל הלאומי שהניח בקרן זוית ואח"כ? — בא הזבח הגדול שלא היה כמוהו בדברי ימינו.

והמשורר הצעיר הזה, בעל השירה הנוגה והפסימית, ההולך ומבקש לו איזה מפלט מן החיים האלה שהיו לו למשא—התעורר... בלבו, לב רגש, מצא לו הד הקול הקורא לחיים וקול דמי אחינו הצועק מן האדמה... הוא הבין תיכף ומיד את כל מה שקלקלו ומוסיפים לקלקל אחיו, בני־ארצו, במשך של יותר ממאה שנה; הוא הבין את כל השקר והאונאה־העצמית שבמצבם; הוא הבין כי לא זו היא הדרך, בה עליהם ללכת, כי נחוץ מוצא אחר מן המצב הזה... והוא כתב את החלק השני של קובץ שיריו: פואמות־עבריות.

בשער החלק השני כתוב לאמר: „לד"ר הרצל, למכס נורדוי, לישראל זנגביל, לברנר לזר, להרצנשטיין וליולס, לקפיטן מאיר, לכרמיה ולכל אלה שמתו, שחיים ערנה ושלוחמים בעד כבוד עמנו והגדרתו העצמית—מוקדש ספרי זה".

הציוני הוא המשורר החדש?

אבל האם לא אחת היא לנו? די לנו האקורד הראשון הזה הנשמע מתוך שירת־ההתרפסות של היהדות הצרפתית. הקורא אלינו: „עם בלי ארץ אנחנו — אבל עם הננו".

והוא מבין את שלילת־הגלות וזה די לנו הוא, בן־המערב שנולד ונתגדל בצרפת היפה והחפשית, הוא מואס את כל האריסטוקרטיות של העם הצרפתי; היא מואס את הארמונות היפים, את כל בתי־האסף של היצירה האנושית, את כל אותה הקולטורה שעליה חונך והיה לאיש — מפני שבכל זה הוא רואה עתה רק את בטול ה„אני" שלו... המערב־היפה הזה נתן לו בידו האחת הרבה מאד, אבל מה גדולה היא האבדה שהוא חזר ולקח בידו השניה: הוא כבש את לבו, את נשמתו...

כן, את נשמתו, כך הוא צועק מרה וחפצו הוא לתקנה, להצילה, לרפאותה, וצריכים לקרואאת חרוזיו היפים, להרגיש את אשו הבוערת ואת כעסו הפורץ כנגד אחיו הטובעים עוד ואינם מרגישים עד כמה נשמתם לקויה, שדופה, רצוצה לרסיסי רסיסים. הוא קורא להם כי עוד חזון למועד, כי יקומו ויִנערו את עפר־הגלות העמום עליהם; ויתאחדו עם כל אברי־האומה כדי שנהיה לגוף אחד ושלם...

ויש שמתעורר בקרבו גם החפץ לעזוב את הגלות. כל־כך שונא הוא את עמק־הבכא הזה. —

לאן?

אותו השכל שעשה יותר ממה שעושה הזמן—יתן תשובה גם על שאלה זו...

*) Versets. (Et vous riez ! — Poèmes Juifs) par André Spire.

קפיטלים (ועוד אתם צוחקים!—פואמות עבריות) מאת א. ספיר, פריס 1908,

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

(מאת סופרינו),

I.

קוּשְׁטָא.

זה כשבוע ימים שמר מ. אוסישקין שוהה בקושטא, ביאתו הנה בזמן הנוכחי הסבה אליו את תשומת לבם של העסקנים הציונים בקושטא. באחד הימים האלה נזדמן לי לדבר עם מר אוסישקין ע"ד מטרת נסיעתו, השקפותיו, על מהלך העניני׳ם בעולם הציוני עתה וכו׳.

ע"ד מטרת נסיעתו לקושטא בימים האלה אמר לי מר אוסישקין בדברים האלה:

לפי דעתו צריך היה שתמיד תהיה בבירה התורקית לשכה ציונית שראשיה יתחקו על מצב הענינים, מהלך הרוחות, השאיפות והמגמות בספירות הממשלה התורקית. עד הנה לא יצאה שאיפה זו, שחסרונה היה כח מרגש לפעולה מסבות שונות. הסדר הנוכחי בתורקיה דורש מהציונים הוצאת דבר זה לפעולה עוד ביותר הקיפות. עתה אין להסיח כבר את הדעת מצרך זה, ושמח הנהו כי כעין לשכה שבזו נוסדה פה לרגלי יסוד מחלקת הבנק הציוני ולרגלי התישבותו של ראש המחלקה, הד"ר יעקבסון בקושטא. סביב הד"ר יעקבסון יתרכזו בטח כל אלה הכחות הנמצאים כבר בקושטא ושעוד יבאו הנה והלשכה המקוה תוסד ותהי למניע מהיותר חשובים שבתנועה הציונית.

הוא, אוסישקין, בא הנה מפני שחושב הנהו כי עליו, בתור אחד הציונים הלוקחים חלק בההנהגה, לדעת מהמשתנה ומהמתהוה עתה פה. הוא צריך היה לראות בעיניו ולשמוע באזניו מכל מה שמספרים הסופרים הציונים הארעיים והתמידיים.

הוא רצה גם להכיר יותר את אחינו הספרדיים ואת התיחסותם אלינו עד כמה אפשר לבטוח באנשים האלה שצריכים יהיו לשמש לנו בתור חלוץ ושבמצבם המדיני והשפעתם קשורה ההוצאה לפעולה של שאיפותינו ומאוויינו. הוא נפגש את אלה שאפשר לחשבם לראשיהם ומנהיגיהם של יהודי קושטא, וידבר אתם. כלם מתעניינים פחות או יותר בתנועה הלאומית. ברובם הגדול, מוצא מר אוסישקין לאומיות בריאה, ואם העבודה הלאומית שהחלה אך עתה ביניהם תהיה תמידה, בלתי פוסקת ופוריה כמו זו שנעשתה בירחים האחרונים — יש לנו לקוות הרבה מאחינו אלה.

מר אוסישקין בא הנה גם בתור ראש הועד האודיסאי בעוד שבועות מספר תאסף הכנסיה הזאת. הוא מקוה שהאספה הזאת תהי מעניינת ופוריה מאלו שקדמו לה, כי ההתעניינות בעבודה המעשית בארץ־ישראל גדולה עתה בכל רוסיה, וזה כבר שלא היתה לציונים ולעסקנים חובבי־ציון הזדמנות להתאסף. עיני רבים מהציונים תלויות באספה הזאת ומחכים ממנה ברגע הנוכחי לתוצאות חשובות. הידיעות ע"ד המצב המדיני בנוגע ליהודים בתורקיה ובנוגע לעבודה בארץ־ישראל שהיו לו עד עתה מאת אנשי־אמון, סופרים ומאת חברים־לדעה שבאו מארץ־ישראל או מתורקיה לא הספיקו. לאספה הגדולה באודיסה הוא רצה לבוא מזוין בידיעות נכונות שהוא קבץ בעצמו מהמקור הראשון בקושטא. בעשרת הימים ששהה פה ובימים האחרים שעוד ישהה הוא אסף חומר רב ומענין.

ביחוד שמח הנהו כי כל מה ששמע וראה עד כה מאשר את

דעותיו שהפיץ בין הקהל הציוני עוד לפני מתן החפש בתורקיה. המקרים של השבועות והחדשים האחרונים הוכיחו את צדקת השערותיו ותכנית עבודתו הכללית, שהביע עוד לפני שנתים.

הנה, למשל, שאלת העתונות הציונית והעברית פה, טוען מר אוסישקין. כשדברתי לפני שתים-שלש שנים ע"ד נחיצות יצירת עתונים ציונים ועבריים בתורקיה, נדו „לתמימותי המדינית." אחר מחברי-בדעה שאלני על ועידת הצירים הרוסים בהאאג, כשהצעתי את יסוד העתונים בתורקיה! מה? הנך מציע ליסד עתונים ציוניים בתורקיה, באותה הארץ, שבמקום „ציונות" כותב הצנזור „אוטופיה"?!" עניתי לו באותה שעה „טוב; נכתוב „אוטופיה". יכתבו עתונינו כל מה שיכתבו כל העתונים בתורקיה. מוטב שיהיו לנו בתורקיה עתונים לא מענינים, אבל יהיו, ובשעה שיוכלו לדבר בתורקיה ע"ד ציונות — ילחמו בשביל הציונות, יפיצוה ברבים ואין לשער את ערכם. הרבה אבד לנו הודות להתרשלותנו.

עתה צריך להתחיל הכל מראש. זה דורש הרבה כחות, הרבה זמן הרבה מרץ, אבל נחוץ...

ואחד מן הדברים היותר נחוצים הנה עתונות. קדם-כל נחוצה לנו פה עתונות כללית. בכל רגע עלינו להיות פה נכונים שהשאלה הציונית תעלה על סדר-היום של החיים בתורקיה. בטח נמצא פה התנגדות. צריך יהיה לענות למתנגדים ולזה נחוצה לנו במה מן המוכן, עתון שמעל עמודיו נוכל לענות למתנפלים עלינו ולחזק את דעותינו בלבות הנוטים לנו חסד".

נחוץ לנו עוד — מוסיף איש שיחי — עתון ספרדי, שיקרב לנו את אחינו הספרדיים, שהיו רחוקים מעלינו ושמתחילים להתקרב לנו. ההמון הספרדי הולך ומתעורר. מחפש הנהו אחרי אידיאל לאומי. לאומי הנהו ההמון הספרדי ואידיאלנו יכל להיות לאידיאלו הוא.

אבל נחוצים מנהלים, מנהיגים, סופרים ודברנים. המשטר הקודם המית ביהודים כל רגש של עבודה צבורית. צריך לחנך את ההמון. המערכת של עתוננו תרכז סביבה את כל אלה הכחות שיוכלו לעורר את הרגש הצבורי בלבות אחינו הספרדים. המערכת של עתוננו תהי למרכז של החיים העברים והציונים של כל תורקיה האירופית והיא תתן לצבור היהודי את כל החסר לו: חיים צבוריים עבריים.

ובה בעת שהעתון ההיספניולי יפיץ את דעותינו בין ההמון שיודע רק שפת-דבור זו, יתנכו ויעוררו לחיים לאומיים, להרגשה לאומית וירחיב את השקפותיו על העולם היהודי והכללי, הנה ההוספה העברית של עתוננו זה — שליש או רבע מהעתון כולו — תחנך לספרותנו חוג-קוראים חדש. אין לנו קוראים עברית בין הספרדים. גם אלה שקראו עברית לפנים, עמדו על מפו ועל סמולינסקין, ואת הספרות החדשה לא יכירו ולא ידעו. הספרים והעתונים הנדפסים ברוסיה ובחו"ל לפניהם כמעט כספר החתום. צריך להגיש להם מזון רוחני בעברית שלהם, בסגנונם. צריך להעביר לפניהם את כל ספרותנו העברית החדשה ולהרגילם בקריאה עברית. יחד עם זה נפתח גם את חוש-היופי שלהם והרגש הלאומי, וכשמספר הקוראים עברית יגדל — בה במדה יגדל גם העתון העברי. ומי יודע אולי יגדל ע"י זה כשרונות חדשים בין הספרדים, אולי יתעורר לפעמים שוב רוח הלוי, בן-גבירול, אלחריזי ועוד... ואפשר, שהספרות הספרדית החדשה הזאת תיצר לנו צורות ספרותיות חדשות ויצירות חדשות...

ומר אוסישקין מדבר הרבה על דבר נחיצות הסתדרות היהודים בתורקיה. הארץ, שלעדותיה יש הזכיות היותר מרובות, באותה הארץ ובאותן העדות אי-סדר שלא יתואר. העדות היהודיות קימות כמעט אך הניר. יש פה שמות, ומוסדות צבוריים כמעט שאין, או אין להם כל תכן חי. נחוץ ואפשר לברוא הסתדרות כללית של יהודי תורקיה. כן, נחוץ ואפשר, ע"פ חוקי הארץ. אבל זה אי-אפשר עדיין מפני חוסר-כחות אנשים משכילים וחרוצים שיעמדו בראש.

בסוף שיחתנו נוגע אוסישקין בעבודה המעשית בארץ ישראל.

הציונות, אומר הנהו, חדלה מהיות שאלה-לדורות ותהי לשאלה של שנים. בידינו עתה גורל העם והארץ, אם נעבוד באמץ ובשטה תהי לנו הארץ — עכ"פ חלק מהארץ. עבודתנו הראשית בארץ-ישראל עתה ובימים הבאים צריכה להיות גאולת-הארץ. מצב-הארץ הנוכחי לא ימשוך עוד שנים רבות. בזמן היותר קרוב יעשו בה תקונים עקריים בנוגע לעבודה ובנוגע למסים.

עתה הננו יכולים עדיין ומחויבים לגאול את הארץ. אבל בל נא נסמוך על חברות לישוב או על הכסף המעט של הקופה הלאומית שלנו. צריך שיהודים אמידים יבאו בחפצם הטוב ויקנו את הארץ ויעבדוה. אמנם, גם בתי-חרושת, גם בתי-מסחר וכדומה עלינו ליסד ואין לנו להסיח את דעתנו מכל זה, אבל גאולת-הארץ קודמת לכל אלה, אם קרקע לא תהי לנו — אין יסוד גם לבתי-חרושת ולמסחר.

השאלה השניה בערך בארץ-ישראל הנה שאלת ההסתדרות של יהודי הארץ.

א. ח—י.

II.

סלוניקי.

מיד אחרי שנכרזה הקונסטיטוציה התחלו בעירנו לעבוד לטובת הציונות ולהפיצה בין אנשי העדה הגדולה שלנו. התחלה יפה עשה האדון ו.ל. ז'בו-טינסקי שבקר את עירנו פעמים וילהיב את שומעיו הרבים בנאומיו המצוינים. הציונים החשאיים, שמפני המשטר הקדם, לא יכלו לתת לציונותם צורה מוחשית עזרו על ידו, ועתה נוסדה בעירנו אגודה ציונית. בראש האגודה עומדים משכילי עירנו וביניהם שני עורכי-העתונים ההישפניוליים האדון דוד פלורינטי עורך ה„אבניר" והאדון סעדיהו הלוי עורך ה„איפוקה" והעתון הצרפתי המקומי; ביחוד מצטינים שני האדונים האלה בעבודתם. על ידם עוזר העורך בעתונים התורקיים האדון כהן. לפעמים קרובות מאד קוראים פה הרצאות ע"ד הציונות, תולדותיה, התפתחותה, שאיפותיה ומגמותיה, וההרצאות האל. נדפסות בעתונים ובחוברות מיוחדות בהיספניולית וצרפתית ונמכרות בכספר גדול של אכסמפלרים. ההתענינות בציונות גדולה עד מאד, והעתונים הנזכרים לעיל מביאים לפעמים קרובות מאמרים ע"ד הציונות וידיעות ציוניות. כך תרגם ה„אבניר" חלק „המכתבים מתורקיה" שהופיעו בגליון השני של „העולם". והוסיף עליהם גופך משלו.

וה„איפוקה" וה„ז'ורנל די סאלוניק" מתחרים בציונותם את חברם ה„אבניר". כך הדפיס האחרון בשבועות האחרונים שורה של מאמרים ומכתבים מאת אנשי שם (מאקס נורדו, נחום סוקולוב) ע"ד הציונות, וה„איפוקה" הדפיסה באחד מגליונותיה האחרונים — בתור מאמר ראשי, תחת ה„ראש" „דעת הציר קרסו" (הציר היהודי של סלוניקי) ע"ד הציונות, שיחה מענינת מאד של עורך העתון עם הציר הנזכר. השיחה הזאת חשובה יותר מדי שלא אתן את קצורה לקוראי „העולם".

העורך שאל את האדון קרסו ע"ד התיחסותם של התורקים הצעירים אל הציונים. על זה ענה האדון קרסו, כאחד מחברי הועד של „האחוה והלשון".

„אין לכחד, כי הציונות של היום אינה זו שהיתה לפני שנים אחדות, בתחלתה. הציונות בצורתה הנוכחית כדאית היא שיתחשבו אתה בתורקיה. הציונים של עכשיו צודקים בדרישותיהם. ביאתם של הרבה יהודים מחו"ל, שאחרי שיקבלו עליהם את הנתינות התורקית יכניסו את הונם, שכלם, ידיעותיהם וחריצותם ויעבדו לטובת ישוב ארצות תורקיה, יכולים להביא לארצנו תועלת מרובה. הקושי שבעבודה הישובית הזאת הנהו לא בהתנגדות של הממשלה התורקית, אלא בפרוד והקטטות שבין היהודים הספרדיים והאשכנזים". מר קרסו מקוה שגם המכשול הזה יוסר ויש תקוה שימצא האמצעי לאחד את הנפרדים האלה לאשרה ושלמותה של היהדות בתורקיה.

„עובדות שונות וסמנים שונים, הוסיף הציר היהודי מסלוניקי מרשים לנו להאמין כי לתנועה הסימפטית הזאת, בסדר הנוכחי של חפש המחשבה וחפש-המלה, יהיה תפקיד חשוב בחיים המדיניים התורקים. דעתי היא כי כדאית תנועה זו שיהודי תורקיה יתמכו בה. ונעשו כבר צעדים אחדים לאפשר התפתחות התנועה הזאת. וגם את הישוב של היהודים בתורקיה. הד"ר יעקבסון, ראש ה„אנגלו-לונטין בנקינג" והאדון ז'בוטינסקי בקרו אותי וידברו עמדי ע"ד הציונות. הנני תמים-דעה אתם, ואחרי הראיון הזה עסוק הנני ביסוד ועד מרכזי, שבו גם יכנסו מחשובי התורקים, בעלי ההשפעה, למען הפיץ את הציונות בין המשכילים התורקים".

והציר סים בהבטחה לעורך להודיע לו מפעם לפעם ממצב הענינים.

העורך מברך את קרסו ואת עצמו, שהיה הראשון, לפי דבריו, להפיץ את הציונות בתורקיה".

= בסלוניקי קימת גם החברה להפצת שפת עבר, המונה יותר ממאה איש.

— הרב הראשי של עירנו, רבי יעקב מאיר, הידוע בחבתו לעברית ולספרות העברית אומר ליסד עתון עברי. אבל כפי ששמענו פה החלט יסוד עתון כזה ע"י ציוני קושטא. נקוה שרבי יעקב מאיר ויתר חובבי העברית שבעירנו יקדישו את כחותיהם לדפצת העתון ההוא למען אַשר את קיומו.

בן־מרים.

III.

סאלוניקי

הציונית הולכת וכובשת את קהלתנו יותר ויותר. לא יעבור גם שבוע, אשר לא יביא אחד לכהפ"ח מהעתונים היהודיים היוצאים בכאן מאמרים גדולים או קטנים ע"ד הציונות. חברי האגודה „שבת אחים" «Cercle des intimes», שיש לה בעירנו חשיבות מרובה, כבר הודיעו בגלוי, כי נכונים הם לעבוד בכל כחם בשביל יסוד מרכז עברי גדול בפלשתינה, ולטובת הרחבת הלשון העברית ויתר העבודות הלאומיות. בקרב חברי האגודה הנזכרת מהליטים בתוך אראות גמורה, כי לא יארכו הימים ועלתה בידם להטות גם את לב עשירי היהודים בסאלוניקו להיות לסיוע להתנועה הזאת בכספם.

אבל לא רק בין היהודים בלבד, כי אם גם בין התוגים הרחבים של המשלמים הליביראלים רוכש לו הרעיון הציוני סימפאטיה, ההולכת וגדולה מיום ליום. אות נאמן על זה הוא מאמר אחד, שנתפרסם בעתון היומי שבכאן „יעני־אזר" ביום 13 יאנואר. העתון הזה יוצא זה כארבע עשרה שנה ונחשב לאחד העתונים הליביראליים היותר חשובים שבתורקיה. העתון הזה מפורסם גם כן כנאמן ומסור לארץ המולדת והמאמרים המתפרסמים מעל עמודיו מטרה אחת להם תמיד — לחזק ולבצר את הממלכה העתומאנית. עוד לפני זמן מה נדפס בעתון הזה מאמר מאת משה כהן ע"ד הקולוניזאציה והאמיגראציה עתה נפרסם מאמר כזה הפרופיסור אדיל־ביי. הפרופיסור אדיל־ביי הוא חבר הועד „לאחדות ולקדמה" ומפורסם כפוליטיקאי ליביראלי נקי מכל שמץ של שוביניות. אני נותן בזה לקוראי „העולם" קטעים אחדים ממאמרו החשוב הזה:

„מיום שהתחדשה הקונסטיטוציה מתאמצים כל אזרחי ארצנו, מושלמים ובלתי־מושלמים, להפיק להם באופן מתאים אל החוק הועלת מן המצב החדש. גם היהודים, אשר עמדו עד כה מנגד להחיים הפוליטיים שלנו ממהרים אף הם להשתמש לתועלתם בכל החפש והשווי שהוכרז...

נודע לנו, כי אחדים מצעירי היהודים משתדלים ועושים דברים להרבות את מספר היהודים, היושבים בתורקיה. מצד השני התיחסו היהודים יושבי חוץ־לארץ תמיד ברגשי חשיבות מרובה אל העתומאנים, אשר קבלו תמיד בסבר פנים יפות את הנודדים היהודים, שבאו להתישב בתורקיה. הנטיה הזאת לתורקיה מצד היהודים הלכה הלוך וחזק בשים לב אל העובדה המעציבה כי לא כך נפגשו היהודים ברוסיה, ברומניה, בפולין ובביהם. למטרה זו של רכישת מקום־מקלט ליהודים משמשת תנועה גדולה, שנתעוררה ביניהם בשם ציונות, מפני שהרבה מאזרחינו היהודים התחילו בעת האחרונה מתעניינים בתנועה זו, אנו מוצאים לנכון לסקור סקירה היסטורית כללית על התנועה הציונית".

אחרי ההקדמה הזאת מוסר בעל המאמר בקצרה את תולדות התנועה הציונית, ולבסוף הוא בא לידי מסקנה, כי ע"י הנהגת הקונסטיטוציה בתורקיה התחזקה האפשרות ביחוד להגשמת הרעיון הציוני.

בעל המאמר מדבר על אדות הקולוניות היהודיות בפלשתינה ומדגיש את ערכם המרובה של היהודים בתור סוחרים ואנשי־מעשה וכגורם איקונומי חשוב בפלשתינה, ואח"כ הוא עובר לדבר ע"ד האורגאניזאצית הציונית והתפתחותה ואמצעי־הכסף הנמצאים ברשותה למטרת המצאת סיוע להיהודים הבאים לתורקיה בכדי להתישב בארץ על בסיס קולוניזאציוני.

בעל המאמר מוסיף לאמר: הואיל וארצנו היא ברובה ארץ של עבודת־האדמה והנה נזקקה לפועלים חרוצים, עתידה כניסתם זו של היהודים לסייע להפרחתה ולשגשויה של המדינה. מלבד זאת תפיק כזה ממשלתנו תועליות פוליטיות אם יהיו הנכנסים החדשים לאזרחי הארץ הזאת.

נשען על זה הנני נוגה על אלה המקדמים בברכה את עבודתם של הציונים, המכוונת לסייע לכניסת היהודים לפלשתינה בתנאים נכונים וקולעים אל המטרה. חושבים אנחנו, כי כל היהודים, שיבואו להתישב בפלשתינה מחויבים לקבל עליהם אח"כ את נתינותה של תורקיה".

וו.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

— בימי 27—29 יאנוואר עומדת להיות באודיסה האספה הכללית לחברי החברה לתמיכת יהודים עובדי־אדמה ובעלי־מלאכה בסוריה ובפלשתינה.

האספה הכללית הזאת מלבד שתברר ותבקר את החשבון לשלשת השנים 1905—1907, תעסוק גם בהסמנת עבודת החברה בעתיד היותר קרוב.

החברה „חובבי־ציון" תופסת מקום נכבד מאד בין המוסדות המגשימים תעודותיה של אותה העבודה המעשית בפלשתינה, אשר על תוצאותיה מתבססים עתידותיו של המפעל הציוני כולו.

חובה מוסרית מוטלת על כל הציונים האקטיבים, שנמנים להחברים גם לחברת חו"צ, כי ישתתפו באספה הנזכרת.

מן העת שהונהג בתורקיה המשטר הקונסטיטוציוני וכשנפתחו בפלשתינה אופקי עבודה חדשים. נתרחבה מאד הפרובלימה של העבודה הפלשתינאית והציגה על הפרק הרבה שאלות תכופות, שאינן סובלות שום דחוי. אבל יחד עם זה צריך להתיחס לשאלות האלו בזהירות יתרה, ברצינות ובהכרת האחריות הגדולה, הכרוכה בה.

מקוים אנחנו, כי כל חברינו, שהם עם זה גם חברי החברה יענו לקריאת הועד ויבאו להשתתף בהאספה, לאחר שידונו בהקדם, איש איש במקומו, באותן השאלות שנתפרסמו בהפרוגרמה של הועד.

לחברינו תהי האפשרות להשתמש בהזדמנות זו שבאה לידם לדון בינם לבין עצמם, מבלי שייכות אל אספת חו"צ, בכמה ענינים, הנוגעים להאורגאניזאציה הציונית.

— נשיא ההנהגה הציונית בקלן קבל ע"י מלאך תורקיה בברלין מכתב בהבעת־תודה מאת הפרלמנט התורקי בתור תשובה על הטלגרמה ששלח הנשיא הציוני בשם ההסתדרות הציונית ליום פתיחתו של הפרלמנט התורקי.

טלגרמות מיוחדות אל „העולם".

קלן. 24/1 נאסף אל עמיו הד"ר ליאופילד כהן מוין, אחד מעוזריו היותר קרובים של הרצל ומי שהיה חבר ועה"פ המצומצם של הקונגרס הציוני.

קושטא 24/1

נבחר לחכם־באשי מי שהיה עד עכשיו ממלא מקומו של החכם־באשי הרב רבי נחום ברוב דעות של 72 נגד 12.

— בגליון השלישי של „הוועלט" נדפס מכתב אל המערכת מאת הארון ל. בוים כדברים האלה:

ביום 10 במרץ 1899, למנין חדש, נפתח הקולוניאל־בנק העברי בלונדון. בחדש מרץ של השנה הנכחית ימלא יובל של עשר שנה מיום הוסדו של הבנק. לרגלי היובל הזה חפץ אנכי לבא אל הציונים בהצעה, אשר אם תתקבל בקהל הציונים בכל העולם — יגדל בזה רכושו של אוצרנו הלאומי.

ביום־10 במרץ מחויבים כל אגודה ואגודה וכל ציוני, אשר יש לו היכלת לזה, לקנות לכה"פ מניה אחת של אוצרנו, חושב אנכי כי גם האגודות היותר קטנות תוכלנה לאסף בנקל את הסכום הקטון הנחוץ לקנות מניה על שם האגודה או על שם חברים יחידים שהצטיינו בעבודתם.

— בספירות ההנהגה הציונית עסוקים כעת הרבה בהשאלה ע"ד קרדיט-קרקעי בארץ-ישראל. השאלה הזאת עלתה עתה על הסדר ביתר עז הודות להשנוים שבאו במדינת תורקיה. מקוים כי באספת הועד הפועל הגדול, העתידה להיות, תעשינה הצעות ממשיות בנידון זה.

— ע"פ הידיעות דמתקבלות בועד המרכזי מאת האגודות ומאת כופרים מיוחדים יש לשפט כי השנה הי"ב לקונגרס תהיה שנת עבודה נמרצת בכל סעיפי העבודה הציונית ברוסיה. במשך שני הירחים האחרונים נדרשו מאת הועד המרכזי כחמשים אלף שוברות שקלים של השנה החדשה. הפצת השקלים ברב הערים כבר התחילה ויש לקוות כי בשנה זו יגדל הרבה מספר השוקלים מבשנה שעברה. נכרת התעוררות לטובת מכירת מניות הבנק העברי בלונדון ומחלקותיו בארץ-ישראל. בערים רבות מסדרים הציונים את תשלום הדיבידנד של התלוש № 4 ממניות הקולוניאל-בנק. בעת האחרונה נתרבו בערים שינות ההרצאות הרשמיות והנשפים הלאומיים הנושאים עליהם אך ורק אופי לאומי. נכר ג"כ שנוי לטוב בנידון התיחסותם של צעירי ישראל אל הציונות. הנואמים הציונים הנוסעים מטעם הועד המרכזי מעידים על זה, כי צעירנו אשר התרחקו מאתנו, שבים עתה אל התנועה העברית הלאומית.

בענג מיוחד אפשר לציין את העובדה כי בעת האחרונה נתגדלה באגודות הציוניות התשוקה ללמוד ההיסתוריה היהודית והספרות העברית. מערים רבות מודיעים סופרינו כי מספר החותמים על העתונים העברים עולה בשנה זו הרבה על מספרם בשנה העברה, למרות זה, אשר בשנה זו נתוספו ברוסיה עתונים עברים אחרים.

המאורעות הפוליטיים בתורקיה והידיעות המתקבלות יום יום מערים גדולות של הארץ המזרחית מעירים במדה מרובה את תשומת לבו של הקהל הציוני ושל הקהל העברי בכלל. בהרבה ערים הולכות ומסתדרות אגודות לקנות קרקעות בארץ-ישראל.

בהרבה ערים כבר מתכוננות האגודות של „חובבי-ציון" לאספתן הכללית שתהיה בימי 27-28-29 יאנואר באידיסה.

הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית עסוק כעת בהגשמת ההחלטות שנתקבלו בוילנה ובמוסקבה. ובעת האחרונה נוסעים בשם הועד המרכזי והמועצה המוסקבית כארבעים מטובי חברינו לערים שונות.. אפשר לציין את העובדה המשמחת כי בכל מקום פוגשים המה בהבעת רצון מצד האגודות הציוניות אל ההחלטות שנתקבלו ואל דרישותיו של הועד המרכזי. האגודות ממלאות בדיוק ובלי אחור את החובות שהטיל עליהן הועד המרכזי. אל המקומות. אשר אי אפשר לשלח לשמה אנשים מיוחדים, פונה הועד המרכזי במכתבים וגם על המכתבים האלה נענה הועד והדרישות מתמלאות תכף.

דוד בן יהודא-ליב גערשטיין ז"ל.

אתמול ביום 6 יאנואר הובלנו אנחנו ציוני ראוונא לקבורות את אחד מחברינו היותר מצוינים, מר דוד בן יהודא-ליב גערשטיין. מותו של חבר זה הוא אבדה קשה שאינה חוזרת להסתדרות המקומית ולכל ציוני וואהלין. המנוח — „משכיל עברי" מטפוס היותר רצוי, איש אמון על ברכי התלמוד והשפה העברית — היה מחו"צ הראשונים, ועוד לפני הציוניזם, בערך, יסד חברה „חבת-ציון" בעירנו. מאז ועד היום לא הפסיק המנוח מלהיות אחד החברים היותר אקטיביים לתנועת התחיה. הרבה שנים היה כורשה הועד האודיסאי ואח"כ — יו"ר בועד הציוני המקומי. במשך הזמן — מאספת מינסק עד הקונגרס ההאגי השתתף כמעט בכל האספות והקונגרסים הציוניים. מי מכל ציוני הפלך והסביבה לא ידע את „בית גערשטיין" שבצדק נקרא בשם „האכסניה של הציונות הוואהלינית". לא היה נואם, אגיטטור או סתם עובר אורח ציוני שלא עשה ימים וגם שבועות בביתו של גערשטיין. בעת הבחירות להדומא השניה בעת שהתגברה מלחמת המפלגות והציונים נלחמו במרץ בעד הקנדידט הציוני היה מעונו של המנוח מרכז העבודה, כל האספות, הישיבות, הועידות, הפלכיות והעירוניות, היו בבית הזה, המנוח הקדיש את ביתו כליל ימים ושבועות, לילות רבות חשך שנה מעיניו, עבד ועמל יותר מכפי כחו, יען כי ידוע חולי היה האיש כמעט כל ימי חייו.

ולא רק בתור ציוני הצטין האיש. הוא היה בעל תכונה נפלאה, לב טוב ויד רחבה. לא היה מוסד צבורי שבו לא השתתף המנוח. הבית הנהדר של הת"ת דעירנו נבנה על ידו ובהשתדלותו. החברה לחסכון ולגמ"ח — פועל ידיו. בהקומיטט לעזרת האמיגרנטים היה הוא הראש והראשון, ונחוץ היה לראות את טרחו, עמלו ועבודת-עזרה שלו להנודדים שהוכרחו לנוד ולעזוב את ארצנו. בחברת הקרדיט המשותף (взаимн. кред.) היה המנוח אחד המנהלים היותר חרוצים. עד כמה גדלה פזרנותו עד כמה היה לבו ער לכל מעשה-צדקה ועזרה — מעידה הלויה הנהדרה שבה השתתפו בעשרת אלפים איש, רובם מבני דלת-העם. לויה כזו לא היתה בעירנו.

לדאבוננו מת חברנו זה במיתה חטופה ולא הספיק לצות מאומה לביתו ולהונו. יורשי המנוח הבטיחו ליסד בא"י מוסד צבורי לזכרון המנוח (כי מת ערירי בלא בנים) — כי לולא המות הפתאומי — אז אל נכון היה הציוני המסור הזה מקדיש חלף גדול מהונו להציב לו יד ושם בארץ שהיתה משאת נפשו בכל ימי חייו. תנצב"ה!

יצחק מלמד.

בירח אפריל שנה זו אומר הד"ר פראנץ אופינהיימר לנסוע ללמברג או לווינה לנהל במשך שבוע ימים את הסימינאריום הנאציונאל-איקונומי, העימד להפתח שם ע"י מפלגת „פּועלי-ציון". ראשי הלמודים בהסימינאריום הזה יהיו: התורה המארקסיסטית, השאלה האגרארית וההתישבות על יסודות חברותיים. אח"כ יעשו תלמידי הסימינאריום אגיטאציה לרעיון יסוד ישובים על יסודות קואופיראטיביים.

— באחד הגליונות הקודמים הודענו ע"ד אגודות של סטודינטים יהודים לאומים, שנוסדו באוניברסיטאות שבאוקספורד וקאמבריד׳ז. עתה מודיעים, כי נוסדה אגודה של סטודינטים עברים-לאומים גם באוניברסיטה שבלידס, ואף בזו של מאנשיסטיר התאחדו הסטודינטים היהודים לאגודה ציונית. הזרם הלאומי הזה לא מצא חן בעיני ה„דז׳ואיש ווארלד" מאז התחילו הולכים ונדפסים בשבועון הנזכר הרבה מכתבים הדנים בשאלה זו בחיוב ובשלילה. רוב בעלי המכתבים מתיחסים בסימפאטיה אל האגודות החדשות.

ימי 28, 26 דיצמבר היתה בעיר מארבורג האספה הכללית של „אגודת הרבנים האורטודוקסים באשכנז". אספה זו נתבררה השאלה גם בדבר יחוסיה של האגודה אל הציונות אחרי ויכוחים הרבה קבלה האגודה את הריזולוציות הללו:

א) „מפני השנוים, שנהוו בנטיותיה של הציונות מיום קביעת הפרוגרמה הבזילאית ומפני העדר הבהירות שבצורתה העתידה, אין האגודה רואה שום אפשרות להתחברות עם הציונים"

ב) בשאיפותיו של „מזרחי" המכוונות לישוב ארץ ישראל יכולה האגודה לתמוך רק בתנאי שתתמלא ההבטחה, שהובטחה בקונגרס הציוני הששי, כי לא תעשה הציונות שום דבר המתנגד להאמונה הישראלית, ותטעים את הדבר בהפּרוגרמה הרשמית של הציונות".

הריזולוציה הראשונה נתקבלה מאת האגודה בדעות של הכל כנגד חמש, והריזולוציה השניה ברוב של כ"ג נגד י"ד דעות.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

הפחה הירושלמי כנגד איסור הכניסה לארץ-ישראל.

כידוע חל עד כה על היהודים איסור הכניסה לא"י, וכל מי שירד לחוף יפו היה לוקחים ממנו את תעודת מסעו שלו ונותנים לו תחתיו תעודה אדומה. התעודה הזאת היתה משמשת רשיון לבעליה לשהות בא"י שלשה חדשים. אף כי בפועל לא היתה זאת אלא רק פורמאליות בלבד. ומעולם לא נעשה שום

נסיון להכריח את בעלי התעודה הזאת לעזוב את פלשתינה ככלות שלשה הירחים, בכל זה נחשבה בעיני היהודים כעלבון בכבודם, ביחוד היה הדבר לפלא, כי בעוד אשר בכל תורקיה בטלו תעודות המסע לגמרי, ובנמלים הקרובים כמו בביירוט ובחיפה יכול כל איש לצאת ולבוא בלי שום השגחה. נשאר ביפו האיסור הישן בתקפו והנודדים היהודים היו מוכרחים לקבל את התעודה האדומה.

עורך „הצבי", מר בן־יהודה, הלך אל הפחה הירושלמי סובי־בי ויתאונן לפניו על המצב הזה, המתנגד אל החוק והפוגע בכבוד האזרחים היהודים פגיעה מרובה, על זה אמר הגוברנאטור למר בן־יהודה, כי גם הוא מתנגד מאד אל לקיחת תעודת־המסע מאת הניסעים היהודים, וכי כבר נתן את הפקודה לפקידי הנמל לבלי, יוסיפו לעשות כזה בעתיד. כן הוא עורך עתה הרצאה מפורטת בדבר הזה לשלחה אל הממשלה המרכזית, ובה הוא מבאר את הטעמים והנימוקים, אשר העירו איתו לבטל את המנהג הזה.

בהזדמנות זו השתמש הפחה הירושלמי להודיע את מר בן־יהודה, כי לא נכונה השמועה, שהפיצו על אודותיו, כי הוא מתנגד לכניסת־היהודים ולהתישבותם בפלשתינה, וסמך בדבריו על הנבחרים היהודים קאראסו ומצליח ועל הסינאטור היהודי בכור איפנדי אשכנזי, שהם ידידיו הנאמנים ויכולים להעיד עליו, כי הוא נוטה חבה ליהודים.

— כפי ששמענו הולכים עסקי „האנגלי־פלשתינא־קומפ." ומתפתחים באופן טוב. תוצאות עסקיה משביעות רצון ובשנה הזאת תשלם ארבעה אחוזות למאה לבעלי המניות.

בימים האלה היתה ביפו, האספה המכוננת השניה של „ש י ל ה" („שובה ישראל לארץ האבות"). לפני הדשים היתה האספה המכוננת הראשונה של הסתדרות זו, ובה נתקבלו עקרים אחדים. ובאספה האחרונה נתוסף עוד סעיף אחד ונגשו לעבודה ממשית. המתחילים הראשונים של „ש י ל ה" — הא' יהג' ב ו כ מ י ל — מסורים בהתלהבות להסתדרות החדשה הזו, והם רואים בה נסיון חדש לאחד את כל כחות היהודים ועדותיהם.

התכלית העקרית של ההסתדרות הזו היא אספת חצי מליון חתימות יהודים (חצי מליון לפחות. יש מרחיקים עד מליון דוקא) מתחת למלים האלו:

„החותמים מטה, בהכירם נכונה, שהתרכזות התישבותם של היהודים על אדמת ארץ ישראל תחת חסותה המדינית והמשפטית של הממשלה העותומנית היא תנאי עקרי לפתרון שאלת היהודים — מציעים לחברת הישובית העברית יק"א וליתר החברות העוסקות בישוב של היהודים, שישתמשו בכל אמצעיהם החמריים והמוסריים להתישבות יהודים בארץ ישראל".

העומדים בראש עבודת „ש י ל ה" מאמינים, שכל היהודים יבואו ויחתמו תחת גלוי הדעת הנ"ל לפני החברות העוסקות בישוב הם מוצאים, ש ע כ ש ו הוא הרגע היותר מוכשר, שהעם העברי יביע את חפצו לאלה בעלי היכולת שיבואו לעשות דבר ממשי וענקי בארץ ישראל.

מקוים כי החברה יק"א, השומרת בעיקר על הונו של העם שהופקד על ידיה, תהיה מוכרחת להתחשב עם גלוי־דעת ברור של מאות אלפי יהודים שיש להם חשיבות גדולה מאד אף מצדם הכמותי ביחס לעמנו הדל באוכלוסין.

בתכנית של ההסתדרות החדשה הזו יש עוד סעיפים אחרים, בעין המטרה לעורר את העם ליסד בנק קרקעי בא"י, לעזר להתחלות הפרטיות של העשירים והבינונים הרוצים להתישב בארץ, ליסד מושבה על יסודות התישבות בזול, להכנים א"י תחת כנפי הסתדרות אחת את כל יהודי א"י וכו'. אולם כאמור, נראה הדבר, שכל נקודת הכובד של ההסתדרות תהיה בעבודת קבוץ החתימות לכרוז.

האגודה הראשונה של ההסתדרות הזו נוסדה כבר ביפו, ואליה נכנסו חברים מכל המפלגות, מבלי הוציא מן הכלל גם בעלי הישוב הישן. ביפו כבר התחילה אספת החתימות על הגליונות הנדפסים.

— כפי שמודיעים יעשה הכפר העברי מ ו צ א, כשתי שעות מירושלים צעד חדש על דרך התכססותו. אב ובנו מפלך לומזה, אנשים עשירים, שבאו הנה לפני זמן מה, אומרים ליסד במוצא בית־חרשת לעבוד־עורות. דעתם להשתמש בעורות הסוסים והחמורים ולעבדם לסחורה טובה וזולה. העורות האלה אינם עולים ביוקר בירושלים עצמה ובכל חבל יהודה. האנשים האלה מאמינים, כי החרשת החדשה תצליח ותביא רוח לבעליה ותכריע בתחרותה את מסחר בעורות, המובאים מאירופה.

— ע"י סניף „הפועל הצעיר" ביפו נפתחים שעורי ערב לעברית לערבית ולציור ושרטוט. התלמידים בכל הכתות האלה מרובים, וביחוד רב מאד מספר התלמידות והתלמידים, אשר לשעורי הערב בעברית. שכר הלמוד בעברית, קטן יותר מבערבית ושרטוט.

— בהקוליגיום האמירקני אשר בביירוט נתוספו השנה שלשים תלמידים יהודים וכולם, ע"פ הרוב מרוסיה. רב הבאים לא ידעו מתחלה את תנאי החיים פה ואת תנאי הלמודים בקוליגיום, כולם חשבו כי הלמודים פה יותר קלים מאשר ברוסיה, והנה נוכח לדעת כי טעו. בהקוליגיום הצרפתי אין תלמידים מרוסיה מתקבלים כלל, מפני שהוריהם אינם מתושבי המקום.

— אחרי הפסק של חצי שנה שבה אגודת המתעמלים „ראשון לציון" לפעולתה. האגודה הזאת, שנוסדה לפני שנתים ע"י המורה ל. כהן, שמה לה למטרה התפתחות הגוף של חבריה ע"י ההתעמלות ומיני „ספורט" שונים. הנסיון הראשון להרחיב את ההתעמלות בין צעירינו בא"י נעשה, כנזכר, עוד לפני שנתים. אז נוסדה האגודה „ראשון לציון". שמשכה אליה בראשית הוסדה צעירים רבים. אך אחרי חצי השנה הראשונה לקיומה נשארה בלי מורה, ועבודת האגודה נפסקה. אולם עתה בשוב המורה חדשה האגודה את נעוריה. לפני חדש ימים נסדרה כתה כזו גם לנשים.

— בירושלים וביפו מתחילים לדבר ע"ד בנין מסלת ברזל עירונית בכח החשמל. שני אנשים פנו אל הממשלה המרכזית בבקשת לתת להם רשיון על זה. הממשלה עסוקה כעת בקבוץ ידיעות אם אמנם יביא הדבר הזה תועלת להערים הנ"ל.

— ד"ר ח. בוגרטשוב עזב את א"י לזמן קצר והלך לאירופה כדי להשתלם בידיעות הנחוצות לו בתור מורה המחלקות הגבוהות בהגימנזיה העברית ביפו.

— ד"ר בוכמיל והגברת בוכמיל הולכים לעת קצרה לחוץ לארץ לשם הפצת הרעיון הציוני. הד"ר בוכמיל יקדיש את עצמו להפיץ את הרעיון הציוני באירופה. הגברת בוכמיל הולכת לאמריקה לעבוד שם בין הפועלים העברים.

— הסוחרים הערבים והנוצרים שביפו החלו בעת האחרונה לתת על שלטיהם את הכתבת גם בעברית, בכדי למשך קונים יהודים, שלטים בכתבות ערביות, צרפתיות ועבריות התרבו בימים האחרונים מאד.

ליק"א היה מכבר חבל־אדמה באטליט, אשר נעבד עד כה ע"י חוכרים. עתה חלקה את האדמה בין קולוניסטים. על ראש גבעה נבנו בשביל הקולוניסטים עשרה בתים, המוקפים כלם גדר־אבנים גדולה במקום הזה נמצא באר יפה, שנמצאו מימי דורות־קדמים, המספיק מים לצרכי הקולוניסטים. מקום הישוב החדש הוא נחמד למראה, הנוסע היהודי יכול למצוא פה מקום־מנוחה נעים על דרכו הארוכה מזכרון־יעקב לחיפה.

— בחוזרו האחרון של ועד חו"צ נדפסו ידיעות ע"ד בית־הספר לעבודת האדמה „קרית ספר". ביה"ס יש לו מכינה ושלש מחלקות יסודיות, ובכלן שלשים וששה חניכים (30 בני א"י, אחד ממצרים, אחד מאנגליה וארבעה מרוסיה). הצעיר שבחניכים—בן תשע שנים והבכור—בן שבע עשרה שנה.— בביה"ס לומדים: עברית וערבית, תנ"ך, דת ישראל, דברי ימי ישראל גיאוגרפיה של א"י, חשבון והנדסה, ידיעות הטבע, ציור וזמרה ובמחלקה השלישית גם תורת האכרות. — העבודה בשדה עוד לא התחילה והחניכים עובדים לע"ע בחלקה אשר סביב לביה"ס, מכינים מקום לנטיעת פרחים ואילנות ולמורע ירקות. לעבודה מוקדש חצי היום. כשתתחיל החרישה יצאו תלמידי שתי המחלקות העליונות לעבודה בשדה. כל העבודות נעשות תחת השגחת האגרונום וילקנסקי. מורי ביה"ס הם: המנהל מר בשקינד, האגרונום מר וילקנסקי, ד"ר מילר מווינא, מר רבלין מירושלם ושיך עבדשלה, ערבי, ללמוד השפה הערבית, — הבודג'ט של ביה"ס -- שלשים אלף פר' לשנה. —

בַּמִּזְרָח.

בחנוכה העבר נערך בקושטא בפומבי וביפי ע"י החברה „אחוה" חג־המכבים. בהחג הזה, שהיה החג הלאומי, הראשון בקושטא בפומבי וביופי פתחה „אחוה" את עונת הנשפים בקושטא. בנשפה השתתפו יהודים מכל העדות. נאמו האדון קרספי ע"ד ערך חג החנוכה והרב הד"ר מרקים ע"ד „התורקים הצעירים והמכבים". ביחוד הלהיב הנואם האחרון את שומעיו בנאומו הקצר והחם.

— „נטימפו" ההיספניולי הולכים ונדפסים מאמרים מעניינים עם תכן לאומי. בשבוע האחרון נדפס בו מאמר ע ב ר י („לעברים") מאת א. תרמוני

— העתון ההישפאניולי „אבניר" מסלוניקי נושא ונותן בנחיצות

התכופה ליהודי תורקיה להסתדר לאגודה כללית אחת. בדברים של טעם הוא מוכיח, את ההכרחיות הנמרצה של הדבר הזה עכשיו, ואם יתרשלו היהודים בדבר עתה, בראשית החיים המדיניים בממלכה העותומנית, קרוב היום, שהיהודים העותומנים יתחרטו מאד על התרשלותם. אולם כדי להסתדר לאגודה אחת כללית נצרכה לשון אחת, ו„האבינייר" הולך ומונה את הלשונות המתהלכות בין יהודי תורקיה והעושות פרוד גדול בין היהודים של המדינות השונות. ולכן בא „האבניר" לידי מסקנה, כי צריך לעשות את הלשון העברית ללשון הרשמית של יהודי תורקיה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— מניו-יורק נתקבלה הידיעה, כי בהשתדלותו של הד"ר שמריהו לוין נדב הבאנקיר היהודי המפורסם יעקב שיף סכום של חצי מליון פראנק לטובת הפוליטיחניקום העברי, העומד להוסד ביפו.

נוסדה קומיסיה לפקח על דבר יסוד הפוליטחניקום, שנכנסו אליה. הפרופיסור שיכטיר מניו-יורק, מר אחד-העם, הפרופיסור ווארבורג והד"ר פאול נתן מברלין.

— בברלין נכנסו למועצה סופרים וחכמים עברים, וביניהם גם מר אחד-העם, בדבר קריאת קונגרס קולטורי מכל חובבי השפה העברית וספרותה.

— בווארשה נוסד ועד של יהודי-פולין למלחמה בעד שווי-זכיותיהם של היהודים בהנהגת שלטון הערים.

— בצ'יליאבינסק ישנם עתה כאלף יהודים, שהגלו לשם מפולין, אשר מהעדר כל עסקי-תעשיה במקום גלותם, הם גועים מרעב. עדת היהודים בצ'יליאבינסק פנתה לקהלות הישראליות שבווארשה ובלודז בבקשה, כי תבאנה לעזרת ילידי ארצם, הנמצאים בצרה.

— המיניסטריום לעניני-הפנים באר, כי לנשי היהודים, שגמרו חוק למודם בבי"ס גבוה, יש זכות-הישיבה מחוץ לתחום גם בחיי בעליהן גם לאחר מיתתם. וזכותן זו אובדת להן רק כהנשאן שנית לאיש.

— ברינה נאסר על להקת-המשחקים היהודים להציג את הזיונותיה על במת התיאטרון.

עוה"ד המושבע ש. רוזינבוים במינסק, שבשביל חתמו על הקריאה הוויבורגית המפורסמת נאסר עליו לשמש במשך ששה ירחים בפרקליטות, הגיש קובלנה אל הלשכה המשפטית. עד שיצא פסק-הדין מאת הלשכה המשפטית ואח"כ מאת הסינאט, הורשה למר רוזינבוים לעסוק באומנתו.

— העסקן הידוע בעניני שווי-זכיות היהודים בפינלאנדיה, מר יעקבסון, מודיע בעתונים הפינים, כי אף לא אגודה אחת של נשים בפילאנדיה, לא אשה אחת, העוסקת בעבודות הכלל וגם לא אחת מהנשים הדיפוטאטיות של הסיים לא הביעו את דעתן מעולם לטובת יהודי-פינלאנדיה המדוכאים. ההודעה הזאת היתה כעין תשובה על דבריה של באת-כחן של נשי פינלנדיה באספת הנשים בפטרבורג כי הנשים הפרוגריסיבות בפינלנדיה לוחמות בעד שווי-הזכיות של היהודים.

— במוסקבה עתידה להיות ועידה כללית של צירי האגודות הקואופיראטיביות. עורכי הועידה פנו בבקשה אל הגינירал-גוברנטור המוסקבאי הירשילמאן, כי ירשה לצירי אגודות קופות ההלואה והחסכון היהודית לבוא למוסקבה אל הועידה. על זה הודיעה אותם הג"ג, כי בפרינציפ איננו מתנגד לזה, שינתן הרשיון ליהודים, המשתתפים בהועידה, לשהות ימים אחדים במוסקבה, אפס, כי דרש שימציאו לו ע"ד כל איש יהודי הרוצה לבוא למוסקבה את הידיעות הללו:

א) שמו עם שם אביו ומשפחתו; ב) באיזו קהלה הוא נרשם; ג) מאיזו קופה של הלוואה וחסכון הוא נשלח; ד) מקום מגוריו עתה, ה) במה הוא עוסק.

כשיקבל הג"ג המוסקבאי את הידיעות הללו ימציא אותן להדיפרטמנט בכדי לקבל ממנו את הרשיון בשביל היהודים האלה לבוא למוסקבה.

— בהשתדלותם של הרב ד"ר מאגנוס, הבאנקיר יעקב שיף והשופט וולצבירגיר לפני שר-העיר בניו-יורק בטלה הגזרה, שנגזרה על היהודים זה כשנה לבלתי החזיק את מחסניהם פתוחים ולעסוק במסחרם ביום הראשון לשבוע. עתה יוצאה פקודת-ביאור, כי היהודים השובתים ביום השבת אינם צריכים לשוב ולשבות גם ביום הראשון לשבוע.

— בתחלת ירח יאנואר היתה בניו-יורק האספה השנתית הששית של „האגודה לתמיכת אמיגראנטים יהודים". על פי הדו"ח, שנקרא באספה זו יוצא, כי בשנה האחרונה הרחיבה האגודה הרבה את חוג עבודתה. קודם כל עזרה להאמיגראנטים החדשים למצוא את האנשים, שהם באו אליהם. לאלה, אשר לא נתנו להם להכנס אל הארץ, תמכה האגודה בכסף להוצאות חזירתם לביתם. מן הסוג הראשון פנו במשך השנה אל האגודה קרוב לששת אלפים אמיגראנטים, ומהסוג השני — 75. הוצאות האגודה היו 14 אלפים דולאר והכנסתה — 13,000 דולאר. נמצא כי בסוף השנה נשאר לה בקופתה בסכום של אלף דולאר.

— מיום קיומו של הפרלמנט הבולגארי לא נתעוררו בו מעולם ויכוחים אנטישמיים, בפעם הראשונה נתעוררו בו ויכוחים כאלה בישיבה שהיתה בו בתחלת השנה החדשה הזאת. בישיבה זו דנו בהצעת ע"ד חוק-ביה"ס החדש. הדיפוטאט, ד"ר קאלינקוב, דימוקראט, שנבחר גם בעזרת דעותיהם של היהודים, דרש, שלא יתנו יהודים למורים בבה"ס הבולגאריים. אבל המיניסטר מושאנוב הפסיק אותו בדבורו ואמר: „היהודים בבולגאריה הם אזרחי הארץ כמונו כולנו, ואין לשלול את זכיותיהם מהם".

העתון היהודי בסופיה הקדיש מאמר ראשי למאורע הזה, והוא אומר בו, כי עובדה זו איננו סימן טוב ליהודי-בולגאריה. הדרישה האנטישמית יצאה מאת דימוקראט, והדימוקראטים הרי עתה מפלגת-הממשלה בבולגאריה.

— בלונדון נפל סכסוך בין היהודים האימיגראנטים היושבים ברובע איסט-אינד ובין היהודים העשירים שברובעים המערביים של העיר. בשבוע העבר היתה באיסט-אינד אספה גדולה, שבה נתקבלה ריזולוציה להבדל מעל הצדקה-גדולה הלונדונית וליסד חברה של צדקה לעצמם, אשר תדאג לצרכי היהודים העניים יושבי הרובע המזרחי.

— בשבוע העבר מלאו עשרים וחמש שנים מיום שמת העסקן הפרלמנטארי האשכנזי המצוין אידואַרד לאסקיר. באותו יום נאספו אל בית-הקברות אשר ליהודים בברלין המון אנשים ממוקיריו והושבי שמו, ונבחר הפרלמנט שראדיר נשא נאום, שבו דבר על לאסקיר בתור פוליטיקאי וחכם-מדיני מצוין וגדל הלוחמים בעד החופש האשכנזי בזמנו. אבל איש לא זכר את לסקיר בתור יהודי שנלחם בעד זכיות עמו.

— נשיא ממשלת מיקסיקה, דיאץ, אמר זה לא כבר בשיחה שהיתה לו עם אחד מגדולי הסופרים שם, כי ממשלתו נכונה תמיד בכל לב להת במיקסיקה חבל-אדמה גדול ליהודים, שיוכלו להתישב עליו בהמון. ליהודים האלה תתן ממשלת מיקסיקה את שווי-הזכיות הגמור, שישנו לכל אזרחי הארץ וגם שלטון-עצמי מלא.

בכל איטליה הדרומית, שפרץ בה זה לא כבר רעד האדמה, לא היו כמעט יהודים כלל. אין שם לא בתי-כנסיות של יהודים ולא שום מוסדות יהודיים אחרים. אבל יהודים אחדים נמצאו במיסינה, שנהרסה כולה, כידוע.

— העיר האיטלקית רידז'יה, שנהרסה גם היא ע"י הקאטאסטרופה הנוראה של רעש הארץ היתה ערש הדפוס העברי. בשנת 1475 נוסד שם בית-הדפוס העברי הראשון ונדפס בו הספר הראשון בלשון העברית. הספר הזה היה באורו של רש"י לחמשה חומשי התורה מרידז'יה התפשט הדפוס העברי עוד לפני סוף המאה החמש עשרה להרבה מערי איטליה, כמו לפינה די סאקו, בולוגנה, ניאפול, מאנטואה, סונסינה.

— בהקאבינט של נשיא הריפובליקה האמיריקאית החדש טאפט נתמנה היהודי שמואל קיניג לכהונת מיניסטר לעניני-הפנים. תושבי ניו-יורק יודעים אותו בתור יהודי נאלן וחרד לטובת עמו.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— באולם האגודה הספרותית היהודית בווילנה קראה מרת שאבאד הרצאה ע"ד ועידת-הנשים בפטרבורג והתיחסותה לשאלת-היהודים.

— הועד הקיובי של יובל שלום עליכם החליט: להשתדל לרכוש בשביל שלום-עליכם נחלת-בית וגן בארץ-ישראל בסביבות יפו על חוף הים התיכון. לתכלית זו מלא הועד הקיובי את ידי אחד מחבריו, שנסע לפני זמן-מה לפלשתינה לתור מקום נאות בשביל ש"ע. הועד דואג עכשו להשיג את אמצעי-הכסף המרובים הדרושים לכך.

— העתון הציוני „זידאווסקא סמאטרא" בשפה הקרואטית שיצא באוסיעק (קרואציה-סלבוניה) מדי חדש בחדשו התחיל לצאת מראשית שנה זו פעמים בחדש. העתון הזה הוא העתון היהודי היחידי בארצות קרואציה, סלבוניה, בוסניה, הירצגובינה, וסרביה. העתון יוצא ע"י אגודת „תיאודור הרצל" באוסיעק.

— בקרוב יצא לאור קבץ שירים מאת ד. אוינהארן בשפה היהודית.

מפני חסר מקום לא יכלנו להדפיס בגליון הזה את הדו"ח של אספת ציוני גליל לבוב (גליציה) ועוד חמר אחר, שיבא בגליון הבא.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

P. Klibansky, Körnestr. 14. המנהל

החנוך מתנהל ע"י אנשים בוטחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית-ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטעכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

בכר [illegible]

[illegible] : [illegible]בירות, קניות, הקירות ודרישות, [illegible] —פנו אל:

Бр-ьямъ Н. и Л. Бабицкимъ, Вильна, Центральная, почт. ящ. № 86.

סוכן „העולם"

בעיר לאמושא ובסביבותיה:

מר וו. ב. דראָזדאָווסקי.

סוכן „העולם"

בעיר וויטעבסק ובסביבותיה:

מר ש. גולקין.

Табач. лавка, по Вокзальн. ул.

סוכן „העולם"

בעיר הוראדנא

מר בצלאל יפה.

ВИНО

СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

בווארשא מתקבלות חתימות ומודעות

בשביל „העולם".

אצל חברת „אחיאסף" (Грапичная, 6.)

ובבימ"ס „הצפירה" (Налевки, 33.)

ПОСТУПИЛЪ ВЪ ПРОДАЖУ

ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКІЙ СЛОВАРЬ

составилъ **А. М. КАГАНЪ.**

מִלּוֹן רוּסִי-עִבְרִי.

ערוך ע"י אַבְרָהָם כַּהֲנָא.

674 стр. (свыше 42-хъ большихъ печатныхъ листовъ) въ два столбца убористой печати большого лексическаго формата.

Цѣна 2 р. 75 к., въ изящномъ перепл. 3 р. 10 к.

Продается во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Словарь необходимъ для [illegible] изучающ[illegible] еврейск[illegible] языкъ.

[illegible] переводъ. [illegible] современ[illegible] словицы и поговорки переданы соотвѣтствующими выраженіями изъ талмудистической, раввинской и современной еврейской литературы.

Въ словарь вошли, между прочимъ цѣликомъ словари Бенъ-Іегуды (מִלּוֹן עִבְרִי) и Клаузнера (מִלּוֹן שֶׁל כִּיס). Научная обработка на основаніи всѣхъ доступныхъ пособій, какъ въ области еврейской филологіи и литературы, такъ и въ со[illegible] источникахъ. [illegible] Клаузнера, д-ра А. Зарзовскаго, А. З. Рабиновича и др.

Складъ изданія у издательства „МОРІЯ" и у автора-издателя А. М. КАГАНА, г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Villa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose indiwiduelle Erziehung. Beste Referenzen.

בית-ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Villa „Petit Mont"

[illegible]פות הרשות, למודים כללים ועבריים ידיעות המסחר, חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה, תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchâtel (Franz. Schweiz.)

— ТРЕБУЕТСЯ ЗАВѢДУЮЩІЙ —

для КІЕВСКОЙ ТАЛМУДЪ-ТОРЫ.

Спеціальное знаніе древне-еврейскаго языка и литературы—обязательно. Вознагражденіе 1500 р. въ годъ, при 3-хъ ежедневныхъ урокахъ. Свѣдѣнія о своей педагогической дѣятельности адресовать:

Въ контору по еврейской благотворительности, г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16.

KISSINGEN

שטרענג כשר

האטעל אונד פענזיאן

Herzfeld

גראסעס, פיין נעפיהרטעס רעסטוי-ראנט דאס גאנצע יאהר געעפענט.

[illegible]

[illegible]

ГАВАНЕРА—HAWANERA

„הד הזמן".

עתון יומי, יוצא בווילנה עפ"י פרוגראמה רחבה, כללית ויהודית, ובפורמאט גדול, ככל העתונים האירופיים.

תנאי החתימה עם המשלוח:

ברוסיה:		בחו"ל: (במשלוח נ"פ בשבוע).		בחו"ל: (במשלוח יומי).	
לשנה	8.— רובל.	לשנה	10.— רובל.	לשנה	13.— רובל.
לחצי שנה	4.— „	לחצי שנה	5.— „	לחצי שנה	6.50 „
לרבע שנה	2.— „	לרבע שנה	2.50 „	לרבע שנה	3.25 „
לחדש אחד — לפי הערך.		לחדש אחד	—.85 „	לחדש אחד	1.10 „

מחיר גליון בודד של „הד הזמן" רק 3 קופ'.

„ביבליאותיקה של הד הזמן".

ביבליאותיקה לחכמת היהדות וכירורה, וגם למקצועות המדע והקולטורה הכלליים, שיש להם יחס להמדע היהודי, יוצאת פעמים בחדש. הביבליאותיקה תכיל ספרים שלמים מעובדים ומתורגמים מהלשונות: הגרמנית, הפראנצית והאנגלית ועוד. כל ספר מכיל 5 גליונות של דפוס (80 עמודים), שהם 120 בוגין לשנה (בס"ה 2000 עמודים בערך).

תנאי החתימה עם המשלוח ברוסיה ובחו"ל:

לשנה—8 רובל; לחצי שנה—4 רובל; לרבע שנה—2 רובל; לחדש אחד—50 קופיקות.

מחיר כל ספר בודד 40 קופ'.

הנחה לחותמי „הד הזמן":

החותמים הקבועים של „הד הזמן" מקבלים את ה„ביבליאותיקה של הד הזמן" בהנחה גדולה, שאין דוגמתה, היינו רק בעד תוספת של 2 רובל לשנה, 1 רובל לחצי שנה, 50 קאפ' לרבע שנה, ובערך זה לחדש.

המחיר עם המשלוח של העתון „הד הזמן" ביחד עם ה„ביבליאותיקה של הד הזמן":

ברוסיה:		בחו"ל: (במשלוח נ"פ בשבוע).		בחו"ל: (במשלוח יומי).	
לשנה	10.— רובל.	לשנה	12.60 רובל.	לשנה	15.60 רובל
לחצי שנה	5.— „	לחצי שנה	6.30 „	לחצי שנה	7.80 „
לרבע שנה	2.50 „	לרבע שנה	3.15 „	לרבע שנה	3.90 „
לחדש אחד — לפי הערך.		לחדש אחד	1.05 „	לחדש אחד	1.30 „

החתימה על הביבליאותיקה של „הד הזמן" עפ"י ההנחה הנ"ל, מתקבלת דוקא לאותם חדשי החתימה ומאותם החותמים, שעל העתון „הד הזמן".

בחו"ל אפשר לחתום גם ע"י בתי הדואר שם.

האדרס:

Вильна, Геедъ-Газманъ. — — Wilna, Heed-Hasman.

פרס להחותמים של „הד הזמן".

ספר „דברי ימי היהודים", החלק האחרון מספרו של הד"ר גרץ, בתוספת הפרק המיוחד על ארות ישו הנוצרי, שני ספרים בכרך אחד. מחירו של הפרס עם המשלוח: ברוסיה 2 רובל; בחו"ל 2.25 רובל.

החתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה של הד הזמן", מתקבלת רק מראשי החדשים עפ"י הלוח הרוסי.

מארקאות — במקום ממון מתקבלות רק של הדואר ובנות 2 קופיקות כל מארקה. מרקאות של חו"ל אינן מתקבלות בחשבון.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
גענויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל נעשמאלט.
דער זאוואד עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.

שמעו בעצת הרופאים.

הריפאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל",

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו דריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

סוכן „העולם"
(לקבלת חותמים ולמכר עלים בודדים)
בעיר מינסק ובסביבותיה
מר י. דייכעס.
И. Дейхесъ, Юрьево, [illegible]

סוכן „העולם"
(לקבלת חותמים ולמכר עלים בודדים)
בעיר ברדיטשוב ובסביבותיה
מר יצחק בן חיים
פיפּעלשטיין

כתבתי:
А З. Калмансонъ, Двинскъ магазинъ евр. и русск. книгъ Офицерская, д. Персона.

שנה שלישית תרס"ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזל)

№ 3

התֹכן:

כרוז למורים עברית*).

הננו פונים בזה אליכם, חברי הסתדרות המורים עברית בארצנו, לעורר אתכם בדבר פתיחת הסניפים בכל ערי תחום המושב, למען נוכל לעבוד את כל עבודתנו באופן ליגלי, ולהועד לועידה כללית רשמית. הליגליזציה פותחת כר נרחב לעבודה, ליסד על ידה חדרים מתקנים, שעורי ערב ושבתות, קורסים למורים, לפתוח בתי עקד ובתי מקרא, לערוך מחזות ונשפי שעשועים, להוציא אורגן חדשי לחנוך ופדגוגיא. להועד לועידה כללית, ובכלל לעבוד את עבודתנו בגלוי, ובכל מקום שנמצאים עשרה מורים חברים יכולים הם לפתח את הסניף. סדר פתיחת הסניף הוא כך: עשרה מורים מכניסים את תרומותיהם להשלטון המרכזי בקיוב, ונעשים בזה לחברים ליגליים, ובאספה הכללית שבקיוב מתקבלים הם החברים הללו לחברי החברה, מה שנרשם הדבר הזה בפרטי כל, שאותו ממציאים אחרי כן לשר הפלך, ובאופן כזה מתאשרת האגודה, ועליה רק להוריע ע"ד קיומה להרשות המקומית. את ספרי התקנות של הסתדרותנו אפשר להשיג אצל „מוריה" באודיסה במרקה בת שבע.

אחים! הועידה הכללית צריכה להיות בעוד שנים שלשה חדשים, ועפ"י החק יש רשות רק לבאי כח הסניפים להשתתף בתור צירים בהועידה, לפיכך הננו מעוררים אתכם שתמהרו בפתיחת הסניפים.

הועד המרכזי להסתדרות המורים עברית ברוסיא.

*) ע"ד הוצאת הכרוז הזה החליט הועד המרכזי להסתדרות המורים עברית שנבחר בבראהילוב בועידה שהיתה בשבת חנכה ש"ו בשדה־לבן.

PALÄSTINA

Mon[illegible]tschrift für die Wirtschaftliche Erschliessung Palä[illegible]

המערכת הקודמת של „העולם" בקעלן

מקבלת גם עתה חותמים ומודעות.

בשביל „העולם" הוילנאי.

האדריסה:

Redaction „DIE WELT".

KÖLN, a. Rh., Karolingerring, 6.

פון דעם 15־טען יאנואר 1909

האט אנגעהויבען ארויסצוגעהן רעגעלמעסיג אין ווילנא די

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור.

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"

יועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע הדש — א בוך).

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, י״א שבט תרס״ט.

ВИЛЬНА, 20-го января 1909 г. — № 3 — WILNA, 2-ten Februar 1909.

ו. זבוטינסקי.

הַמַּצָּב הֶחָדָשׁ בְּתוּרְקִיָּה.

בחפצנו להגדיר את התיחסותה של תורקיה החדשה אל הציונות, עלינו להתחשב עם שלשה גורמים: הראשון, הוא הלך־רוחם של התוגרים, השני, התפתחות השאלה הלאומית בתורקיה וביחוד ההפתחותה של התנועה הערבית, והשלשי — יהודי תורקיה. אתאמץ לצייר בקוים מעטים את השתלשלות הגורמים האלה בנוגע להציוניות, עד כמה שהספיקה לי השעה לעמוד על רוח הקהל העתומאני החדש.

התוגר הצעיר (בשם זה אקרא מכאן ואילך את החברה התורקית החדשה כלה, שלא להבדיל בין מפלגותיה) התוגר הצעיר, זה, כמובן, ששמע, לכל הפחות את שמע הציונות, (ולא כלם שמעו), מתיחס אליה ברגש מרכב ומעורב. מצד אחד, רעיון הגירת יהודים במספר גדול לתורקיה מוצא חן בעיני רובם: הכל יודעים בתורקיה, שחובתם הראשונה היא להכנים אדם וכספו לארצם הריקה והרחבה, ומבכרים הם הגירת יהודים על זו של בני אומות אחרות מפני טעמים ידועים לכל קורא מכל מה שנכתב כבר בעתונותנו אודות המצב בתורקיה. אבל מצד אחר יש להם חשד וחשש בנוגע להתרבות היהודים דוקא בא״י.

אמרתי, חשד וחשש, צריך להבדיל בדיוק בין שניהם. החשד איננו סכנה במהותו, מפני שתלוי הוא באי־הבנה. תלוי הוא בהשקפתם הידועה על הציונות כמו על תנועה, שמטרתה היא מטרה ספרטיסטית. השקפתם זו איננה מבוססת על הכרת ספרותנו וחקירת מעמקי־נפשנו: לא הכירו ולא חקרו, אלא פשוט „חושבים ככה", דבר טבעי הוא שבעיני מי שחונך בתורקיה זו, שכל תנועותיה הלאומיות לא היו אלא ספרטיסטיות, רגיל לערבב את שני המושגים האלה: תחיה לאומית ומדינה סובירינית. להוציא את החשד הזה מלבם — דבר זה תלוי רק בהמרץ והטאקט של עבודתנו המדינית הדיפלומטית בתורקיה. הרבה יותר חשוב החשש מפנינו המורגש בהם, החשש מפני התרכזותה של אומה אחת במקום אחד, גם אם לא יחשדו אותה במגמות ספרטיסטיות.

התוגר הצעיר הוא לא רק חובב־מולדתו — הוא גם לאומי נלהב, לאומי קדם כל, ורק בתנאים האוביקטיביים תלוי, אם תתפתח לאומיותו הזאת לשוביניסמוס או לא. מה לו קיום תורקיה, אם אין האומה התוגרית שולטת בה? כמובן איננו רוצה לתגר את הכל באלמות — איננו רוצה זאת מפני הסבה הפשוטה שאין זאת ביכלתו ואפשרותו, — אבל הוא חולם חלום־ערפל על התבוללות שתבוא מאליה, בתוקף התפתחותם של המאורעות עצמם. ובין התנאים האוביקטיביים בתורקיה, שכלם מכחישים את החלום הזה, רק אחד ישנו הנותן לתקוה הזאת צל של בסיס ומצדיק אותה במדה ידועה: זהו ערבוב האומות והשפות השילט בכל גלילות תורקיה (חוץ מחציה הערבי, בארמיניה כמו במקרוניה. באנטוליה כמו בהוילאיטים האירופאיים. עד כמה שתהא קיימת בלבו של התוגר הצעיר תקוה זו, לא יביט, כמובן, ברצון טוב על תנועה שמטרתה לא ערבוב ופזור, כי אם התרכזות ושבכל מסירותה לרעיון אחדות המדינה היא מתנגדת באופן היותר נמרץ והיותר ברור להתבוללות אפילו בחלומות של עתיד־לבוא. אבל — ופה מרכז הכבד של השאלה — עד כמה ועד מתי תוכל להתקים בלב התורקי הצעיר המגמה או התקוה לתגר את הלאומים בכלל ואותנו בתורקיה ובא״י בפרט? זה, כמובן, לא תלוי בנו, כי אם בהתפתחות השאלה הלאומית בתורקיה.

בזה נגשנו לנקודה המרכזית של הפוליטיקה הפנימית דתוגרמה. בשורות הקצרות האלה לא אוכל להאריך בדבר מצבה של השאלה הלאומית בתורקיה — על זה אדבר בדיוק בהרצאתי, שתתפרסם ב„ראזסוועט", — אבל כל מי שחקר את המציאות העותומאנית בבחינה זו יסכים למסקנה שאם יש צורך בסנטוריון נגד מחלת־השוביניסמים, הרי היא תורקיה בעצמה סנטוריון בזה, עשיר־מכשירים ומשוכלל. גם באוסטריה וגם באונגריה ואף ברוסיה לא התגלתה אי־האפשרות של התבוללות כמו בתורקיה, והתוגר הצעיר, בכשרונו המדיני הנפלא והגאוני באמת, כשרונו שכלו רגש־המדה וזהירות וטאקט. לא יאחר ודאי להבין את האמת הגמ־צה הזאת, אף מתוך הצעדים הראשונים של הפרלמנט העותמאני הצעיר, יראה צופה מבחין שהרבה והרבה למרו התורקים הצעירים בנוגע לשאלת־האומות שבארצם. אין שום ספק, שבמשך הזמן היותר קצר יבינו ויוכחו, כי אין להם לא הכח המספרי, לא הכח התרבותי ולא הכח הכלכלי הנחוצים כדי להפריע התפתחות ה„נאציאנאליטעטענשטאאט" העותומאני. וביחוד ימהרו להבין את זאת בנוגע לגלילות הערביים וגם בנוגע לא״י.

העירותי לעיל שרק בחציה של תורקיה מעורבות האומות והלשונות כמעט בלי גבול טיריטוריאלי: בחצי השני, חצי רחב־ידים, ההולך מווילאיט (גליל) אדנה דרומה עד תעלת־סואיץ ומורחה עד אוקינוס־הודו, אין אלא אומה אחת, — האומה הערבית. מספר הערביים בתורקיה הוא שוה או אף עולה על מספרם של התוגרים: 11־9 מיליון ערביים מול 9־7 מיליון

תורקים (על 24־26 מיליון תושבים בכלל). יש לערביים חוץ מזה תרבות עתיקה, זכרונות מזהירים, רגש בכרות במובן הדתי ומרינה לאומית במצרים, שכבר עתה ועוד יותר להבא, תהיה להם למרכז רוחני. קשה לענות בדיוק, אם יש להם כבר תנועה לאומית, ראויה לשם כזה, בתורקיה; אבל יש להם כל התנאים הנחוצים להתפתחות תנועה לאומית תקיפה בעתיד לא־רחוק. כחם זה איננו סוד גם להורקי היותר אופטימיסטי. דברי־ימי תורקיה להבא יתפתחו ביחוד בהתאמה להפעולה־ההדדית של שני הגורמים האלה, שישפיעו זה על זה, התוגרים והערבים.

אף עכשיו לא קשה היה להביא בלב התוגר הצעיר את ההבנה כי הפחד שלו מפני התרכזותה של אומה אחת במקום אחד אין לו שום יחס לרבוי היהודים בא״י, באותה א׳י שאיננה לעת עתה אלא חלק ארמת־ערב, אדמה בעלת עם אחד ושפה אחת. הגירת יהודים לא״י איננה לע״ע התרכזותה של אומה אחת במקום מעורבב כי אם להפך — בוראים אנחנו גורם לאומי חדש במקום כמעט הומוגיני עד עתה. ובמדה ובהדרגה שתתפתח ההתחרות הפוליטית בין התורקים והערביים, יביטו התורקים ברצון יותר ויותר טוב על רבוי מספרנו בא״י. גדולם של כחות הערביים ירבה בהדרגתו את הסימפאטיות התוגריות אלינו. וטאקט גדול וזהיר יצטרך מצדנו אנו, כדי שבהשתמשנו בסימפאטיות אלה להתפתחות ישובנו והשפעתנו נתחשב בפעולתנו עם רגשותיהם הצודקים של הערבים...

עלי עוד להוסיף מלים אחדות בדבר יהודי תורקיה, גם כן בקצור נמרץ, ורק בנוגע ליהודי תורקיה האירופאית ואסיה הקטנה, מבלי לדבר לע״ע על אדות יהודי בגדד, אליפו ותימן, שערכם הפוליטי מנקודת המבט שלנו לא כל כך נכבד. צריך להודות גם בנוגע ליהודי קושטא, סלוניקי ואזמיר. שעלינו להזהר מלגזם את השפעתם הפוליטית והצבורית המה. כחם התרבותי והכלכלי מורגש רק בסלוניקי, אבל בעיר הבירה, שהיא תהיה מעתה מרכז עבודתנו הפוליטית עוד הרבה והרבה על היהודים לעבוד, עד שיתפסו מקום חשוב בחיי החברה ובעולם הפוליטי. אבל יש תנאי נכבד אחד המגדיל את כחם הטבעי, והוא תמיכת התורקים. התוגר מאמין ליהודי במובן פוליטי הרבה יותר מלכל אומה אחרת, מאמין לו מפני הסבה הברורה שמכל תושבי תורקיה רק היהודים לא השתתפו מעולם בריב הלאומי, הקורע את המרינה מבפנים. לפיכך נתנו ליהודים מספר צירים בפרלמנט יותר גדול מכפי שהיו מקוים היהודים בעצמם, וגם להבא יהיו מוכרחים להשתמש בעזרת היהודים בכל מעשה שלא יוכלו למסרו לתוגר ולא ירצו למסרו לידי יוני, ארמני או בולגרי. מובן מאליו, עד כמה הועיל לנו רעות, פוליטית כזו שבין אחינו במזרח והאומה השולטת, אם רק נרע לרכוש לנו את חבתם של היהודים מבלי להפריע את הרעות וההאמנה ההדדית שבינם ובין התורקים.

פה גם כן יצטרך לנו רגש טאקט גדול עד מאר. לא קשה כלל וכלל לעורר תנועה לאומית גדולה בין הספרדים. יש בהם רגש לאומי, המחכה רק למעורר. יש בהם בכלל הרבה רגש רענן, שלא נעכר עדיין, ההתבוללות עוד לא התחילה ביניהם — כי צחוק הוא לקרא בשם „התבוללות" את החנוך הצרפתי, שקבלו בבתי־הספר של האלינס: ההתבוללות המסוכנת היא התבוללות עם שפת־הסביבה, לא עם לשונה של אומה הרחוקה ממקום מושבם אלפי קילומטר; וחוץ מזה לא הפריעה פעולת האלינס להעובדה המשמחת, שגם המשכילים שבהם, כלם בלי יוצא מן הכלל, מדברים בינם כמעט תמיד, חוץ מעניני מדע או כדומה, בז׳רגון הספרדי שלהם. לא נתוכח פה אודות ערכו הלאומי של הזרגון, אבל דבר אחד נכון — מי ששפתו זרגון עוד לא התבולל. היהודים האלה הנם בלי שום ספק חומר טוב ונוח לתעמולה לאומית וביחוד — לפי דעתי — לתעמולה ציונית. אבל לא נשכח שתעודתם של ספרדי תורקיה היא לא רק להשיב לעם ישראל שלשים רבבות נפש — היא קדם כל לעזור לנו לברא את המרכז הלאומי בא״י, וזהי תעודה דפלומטית קדם כל וקדם כל. ולפיכך בזרענו את זרע־תנועתנו בתורקיה, אל־נא ישכח מלבבנו כי יש הבדל גדול בין הלאומיות היהודית ברוסיה או בגליציה, שבארצות אלו מלחמה לנו עם האומה השולטת, והלאומיות הנחוצה והמתאימה למטרתנו בתורקיה לא רק שאין בה מן הניגוד אלא, להפך, נצחונה תלוי בתמיכתה של האומה השלטת.

לפיכך מסקנותי אני: המצב החדש בתורקיה פתח לפנינו אופקים חדשים ורחבים, אבל כדי להשתמש במצב זה מן הצורך יהיה לנו מרץ וטאקט, וקשה להגיד מה ביותר — טאקט או מרץ.

ד״ר ד. פאסמאניק.

תְּעוּדוֹתָיו שֶׁל הַוַּעַד הַפַּלִשְׂתִּינָאִי בְּאוֹדֵיסָה.

לפני מונחת הפרוגרמה של האכפה הכללית, העתידה להיות לחברי הועד הפלישתינאי באודיסה בימי 27—29 יאנואר שנה זו. פרוגרמה זו היא רחבה ומקפת ביותר, ולפיכך.. נחוץ להתיחס אליה בזהירות מרובה. אפשר היה לחשוב, כי יש לחברה הזאת קופה של מליונים או, לכל הפחות, הכנסה שנתית בסכום 6 מאות אלפי רובל באופן שהיא יכולה באמת להרחיב בפלשתינה את עבודת־האדמה, המלאכה והאינדוסטריה, לסדר את חיי הפועלים בהמושבות ובערים, לפתח את מעשה החנוך ע״י יסוד בתי־ספר, לתקן ולשכלל עפ״י תכנית רחבה את המקצוע האינפורמאציוני וכיוצא באלו. רק בסוף הפרוגרמה נמצא סעיף אחר, שהוא קל־הערך למראית־עין, אבל באמת יש לו חשיבות מרובה, והוא: „בירור האמצעים הנחוצים להגדלת הכנסות החברה". דומה, שבסעיף זה צריך היה להתחיל, מאחר שבלי הכנסות אי אפשר שתהיינה הוצאות. אבל גם אלמלי עלה הדבר לפתור שאלת סעיף זה של הפרוגרמה באופן רצוי, סוברים אנחנו בכל־זה, כי לא עכשו ואף לא בשנים הקרובות לבוא לא תהיינה להחברה האודיסאית הכנסות במדה מספקת לפתח עבודה שיש בה תועלת בכל מקצעות הקולוניזאציה הפלישתינאית. בפועל תהיה אחת משתי אלה: אי שתסתפק החברה במקצעות מעטים של העבודה הקולוניזאציונית, — ואז תעשה אמנם דבר־מה בפועל — או כי תפזר את כחותיה לקטנות, ואז לא תברא דברים שיש בהם ממש. באופן האחרון תמשיך את קיומה בתור מוסד־של־צדקה פעוט, אשר לא יברא בפלישתינה אף לא קנין־איתן אחד ושום דבר נצחי, שיהא מוכשר להתפתחות עצמית.

ואם עסקני הועד האודיסאי רוצים באמת לברוא, ולא רק alles mitmachen, אז צריכים הם להתחיל בהגבלה־עצמית. הם צריכים לסמן לפני החברה תעודות מרויקות ומסוימות בגבולותיהן, שהיא יכולה להשקיע בהגשמתן את כל כחותיה החמריים והרוחניים. בכלל היה הדבר רצוי מאד, כי בהמשך הזמן יוקבע מקצוע־של־פעולה מיוחד לכל אחת מהחברות הפלישתינאיות השונות, מה שהיה עלול להביא לידי התוצאות הללו: כל חברה היתה מפתחת את עבודתה במקצועה שלה

באופן היותר נמרץ; כל ההתנגשיות בהחברות, שסבתם מונחת בזה, שהן עוסקות בעת ועונה אחת במקצוע אחד של פעולה, היו בטלות מאליהן. בס״ה היו נמשכים אל העבודה כחות ואנשים במספר יותר מרובה מאשר עד כה, אותם אשר לבם נוטה לעבוד באותו המקצוע החביב עליהם וחשוב להם ביותר. שמא תאמרו, כי אין להתיחס באמון לכל החברות העובדות בפלישתינה, כי לא כולן מלאות את הרוח הלאומי ועוד. על יסוד חקירה מפורטת—אף כי חקירה תיאורית—בעבודותיהן של החברות היהודיות השונות, שיש להן שייכות לפלישתינה, ברור לי הדבר, שסוף סוף עד כמה שהן בוראות דבר ממשי, קיים וקבוע, הנן תמיד לאומיות, מדרגת התכונה הלאומית של פעולתן תלויה אך ורק בהשאיפות הלאומיות של האנשים, אשר לתועלתן עבודת החברות האלה נעשית. במקוה=ישראל שורר רוח ההתבוללות. אמנם נכון הדבר, אבל מה יוצא מזה? במדה שחפצו הקולוניסטים בעלי=האחוזות שבראשון=לציון וביתר הקולוניות, כי בניהם יהיו לרופאים, לפרקליטים, שיגמרו חוק למודם בפאריז, במדה זו עבדה מקוה=ישראל ברוחם. במדה שהקולוניסטים עובדי=האדמה חפצו לתת לילדיהם הכנה אגרונומית הגונה, בה במדה שמשה מקוה־ישראל למקום־חנוך של קולוניסטים, הראויים להיות למופת.

ואין לשים לב ביותר לכל התרעומות שבעולם כנגד הסי=מינאריום, שנוסד ע״י חברת ה„עזרה" האשכנזית בירושלים: סוף כוף הלא יטעו הגומרים חוק למודם בבית־הספר הזה בפלשתינה את היהדות ולא את הקולטירה האשכנזית אם... אם אך יהיה שם מעמד בריא של תושבים יהודים. אין זו פראזה כלל מה שאמרה הקומיסיה, שנשלחה מאת האלליאנס לעשות בקרת בבתי־הספר, אל הדיפוטאציה של המורים: „נכונים אנחנו למסור את כל בתי־הספר שלנו בידי הציונים, אם רק יוכיחו אותנו, כי חניכי בתי־הספר יוכלו אח״כ למצא את פרנסתם בפלישתינה עצמה". עוד תביא העת, אשר בכל בתי־הספר הללו תתפשט לא הקולטורה הפראַנצית, אלא העברית... אם יהיה בפלשתינה מעמד בריא של תושבים יהודים.

היוצא מזה, כי החברות הפלישתינאיות היותר לאומיות ברוחן יכולות במנוחה שלמה להתמכר למקצוע־של־פעולה מיוחד ולמסור את כל יתר אפני העבודה להחברות האחרות.

והנה מתעוררת השאלה, איזו תעודות מיוחדות צריכות להיות להועד הפלישתינאי באידיסה?

בפרינציפ צריך היה להתעסק אך ורק בהתעודה היחידה הזאת: התפתחות עבודת־האדמה על ידי יהודים בפלישתינה, ותו לא. למסקנה זו צריך לבוא כל אחד מחברי הועד הפלשתינאי האודיסאי, השואף ליצירת ערכין קימים בפלשתינה. ואילו היתה תעודה זו מתמלאת באופן מספיק, אז היתה נבראת ע״ז ערובה בטוחה מאד, כי גם יתר החברות הפלשתינאיות תקלוטנה עפ״י הכרה פנימית לתוך פעולתן את הרוח הלאומי. באותה השעה, שיהי נברא בפלשתינה ישוב הגון של יהודים קולוניסטים, עובדי־אדמה (ולא בעלי=אחוזות), כי אז תצטרך החברה העוסקת בעבודה הקולטורית ליסד ברצונה או בעל כרחה בתי־ספר עברים. עם הלשון העברית, עם הרוח העברי, מפני שבתי־ספר מסוג אחר לא יהיו מתאימים לצרכיהם ולדרישותיהם של התושבים.

אבל יען כי לפי=שעה אין אורגאניזאציות אחרות, שתהיינה עוסקות בהפצת עבודת החברה ע״י יהודים בפלשתינה (על דבר פעולתה של יק״א אדבר להלן). צריך הועד האודיסאי לקבל עליו את התעודה הזאת, אולם מדוע רק הפצת עבודת־האדמה ולא הפצת המסחר והמלאכה „וגם שכלול המקצוע האינפורמאציוני?"

אלמלי היה להועד הפלישתינאי האודיסאי בודז׳ט של מליונים היה אפשר לו להתעסק בכל הדברים הללו. אבל יען, כי אמצעי=כספו מעטים, צריך הוא לצמצם את פעולתו ולטפל רק במקצוע היותר נכבד ובמה שאין האחר עושה או אינו יכול לעשות אותו.

„התפתחות חרשת־המעשה ומלאכה בפלישתינה" אינה יכולה להיות לשדה־פעולה להועד הפלישתינאי האודיסאי מפני טעם פשוט: גם האינדוסטריה, גם המלאכה אינן יכולות להתפתח באופן מלאכותי, דבר זה אפשר להעשות רק ע״י ממלכה, היכולה ע״י נתינת פריבילגיות ותמיכות, וביחוד ע״י תעריפי מכס הגבולים, לפתח באופן מלאכותי את האינדוסטריה לפי ערך שוק המסחר שיש במציאות, כלומר, לפי כמית האנשים שיש להם צורך בסחורות, או במלים אחרות: עד כמה שיש בארץ מעמד של עובדי=אדמה. האינדוסטריה הוא עסק לקאפיטאליסטים אנשי=מעשה פרטיים ולבאנקים, וביחוד להבאנק הפלישתינאי. אם יתרבה בפלישתינה מספר האכרים היהודים קוני הסחורות, אז יברא ע״ז שוק, שיהי מושך מעצמו את הקאפיטאל האינדוסטריאלי. אמנם כבר יש עתה שוק גדול לפי הערך בפלישתינה. אבל מה אפוא יכול הועד האודיסאי לעשות? הייסד בתי=חרשת? אגב אורחא אנו מעירים, כי גם במקצוע זה ישנם אחרים, המוכשרים ביותר לעשות בו דבר מה. בעת האחרונה נוסד בברלין ועד של יהודים עשירים, אשר יעשה בוודאי דבר להתפתחות האינדוסטריה בארץ הזאת, אבל אפשר שיוכל הועד הפלשתינאי האודיסאי לעסק „ביסוד קרידיט למטרה זו"? למטרה זו נחוץ קרידיט גדול, למשל. באנק עם הון של חמשים מליונים, והועד האודיסאי אין באפשרותו בתנאי המצב הנוכחי של היהודים ועפ״י תוצאותיה של הקולוניזאציה הפלישתינאית של עכשו לאסף סכום עצום כזה. לפי זה יש להחליט, כי הכל יוגמר או בהחלטות על גבי הניר בלבד, או, באופן היותר טוב, בקבוץ איזו מאות אלפי פראנקים. בסכומים כאלה אי אפשר לפתח את האינדוסטריה אפילו בארץ עם שוק של מסחר בלתי=גדול.

„לתקן ולשכלל את המקצוע האינפורמאציוני בקונסטאנטי=נופול, בסוריה ובפלשתינה", זוהי פרוגרמה לא קטנה, אשר הוצאתה אל הפועל באופן מתוקן ומשוכלל כל צרכו דורשת לכל הפחות כמאת אלף עד מאתים אלפים פראנק לשנה ומאין יקח הועד הפלשתינאי האודיסאי את סכום=הכסף הזה? והכל ישאר כמקודם: אינפורמציה בלתי=מתוקנת, שתועלתה פחותה מאד. נחוץ לפתח את המקצוע הזה, אבל סדור האינפורמציה צריך להעשות כולה ע״י האורגניזציה הציונית.

בכלל נערכה הפרוגרמה של הועידה הכללית אשר לחברי הועד הפלשתינאי האודיסאי, כאילו היתה מקיפה החברה את יהודי כל העולם ויש לה הכנסה של מליונים. זה הוא אסוננו, שמשוללים אנחנו את רגש הריאליות ואיננו יכולים לסגל את הרצון אל היכלת, את המטרה אל האמצעים, ותוצאת הדבר היא—פראזה מצלצלת ו... יאוש מר.

וכל זה בעוד, אשר יכול הועד הפלשתינאי למלא בענין תחית הלאום העברי תפקיד גדול מאד, אם יצמצם את פעולתו במקצוע היחיד והמיוחד של הקלוניזאציה הקרקעית, היינו, ביצירת התנאים לכונן מעמד להאכרים עובדי=האדמה ולהקוליניסטים הפועלים בפלשתינה, שהתנאי הראש והראשון שבהם הוא—יסוד קרידיט אגרארי. אנחנו נוכחים הוכחה עמוקה, כי אם יעסוק הועד הפלשתינאי בזה לעת הראשונה באינרגיה הראויה לדבר ובסדר יפה, אז ימלא את תעודתו על הצד היותר טוב.

א) את המפעל הזה אפשר להתחיל בהון לא גדול לפי הערך. למשל, בסכום של מליון רובל. מדוע? מפני שעבודת האדמה היא עבודה בעלת גון מיוחד שאינו משתנה, בעוד אשר האינדוסטריה היא בעלת אופנים וסוגים שונים. עבודתנו צריכה לשמש קודם כל למופת. כשיהיה לנו מליון אחד אפשר לכונן בו מקולוניה אהת עד שלש, אשר בתוצאותיהן המוצלחות תוכחנה את תועלתה של עבודת־האדמה בכלל, בעוד אשר באינדוסטריה אי אפשר להוכית כלל ע"י דוגמא אחת או שתים: פבריקה למעשה־בורית אפשר שתעשה פרי, ופבריקה של מעשה כלי־ברזל, למשל, אפשר שלא תביא פרי. לפיכך דרושים להתפתחות הכללית של האינדוסטריה קאפיטאלים גדולים מתחלת המעשה, ולהתפתחות עבודת־האדמה דים בראשיתה ככומי־כסף לא־גדולים. הצלחתה של עבודת־האדמה ההולכת ובתקדמת תגדיל לאט לאט את הקרידיט; אשר יתנו להעוסקים בה.

ב) הקרידיט האגרארי מתיסד על הקרקע, ולא על האיש או על קנינים מטלטלים, ולפיכך רחוק הוא מחשש נזק. אם אין העבודה מצלחת; נשארת סוף סוף האדמה בשלימותה ואינה אובדת את מחירה, מפני שכך דרכה של האדמה ללכת ולהתיקר יותר ויותר מפני הרבוי הטבעי של התושבים. ולפיכך חושבים אנחנו, כי נקל יהיה לאסף את המיליון הזה גם בין יהודים כאלה, הרחוקים במעשיהם מכל שאיפות אידיאליות.

מה אפוא יהיה על הועד לעשות לאחר שיהיה לו פונד אגרארי בסכום של מיליון רובל? בפונד זה צריך יהיה להשתמש לקנות אדמה (יותר טוב לקנות בגליל, ששם מחיר האדמה זולה ביותר) ולבנות בתים להקולוניסטים העתידים לעמוד על קרקע זה*). אדמה זו עם הבתים שעליה; נמס־ים על־מנת לשלם מחירה לשעורין בזמן ארוך (לעשרים שנה לכהפ"ח) לאותם היהודים, הרוצים להיות לאכרים עובדים בעצמם את האדמה, ויש להם ככום־הכסף הדרוש לקנות את כלי המכשירים והמקנה הנחוצים וגם די כלכלתם לשנה הראשונה. אם לא יהיו קולוניסטים הרוצים לקנות את האדמה, היא נמסרת בחכירה לזמן קצר לפועלים היהודים, היודעים את המשק הכפרי. כתום שלש שנים אחרי התכוננות הקולוניסטים יתחילו לבוא בחזרה אל הפונד האגרארי ככומי־ההלואה עם הפרוצינטים (מקבלים פרוצינט ידוע מהריוח הנקי). במומינט זה כבר נראה לעין עד כמה מן הריוח ישנו בהבאנק האגרארי: נבראת אפשרות ליצירת באנק גדול לאפותיקאות על יסוד אובליגאציות. מבלי הכנס בכאן בפרטיות אנחנו יכולים להחליט את האחת: קשה יהיה לאסף את המיליון הראשון, אבל אם ישתמשו בו באופן קולע אל המטרה, אז כבר לא יכבד הדבר כ"כ לקבץ את יתר המיליונים באמרנו „באופן קולע אל המטרה" אנו מכוונים בזה: א) נתינת קרידיט רק ליהודים כאלה, המוכשרים בעצמם לעבוד את חלקת האדמה שלהם, היינו לאכרים ולא לבעלי־אחוזות. ב) הקרידיט ניתן רק בנכסי דלא ניידי — בחלקת האדמה ובבתים; ג) ביחוד ניתן הקרידיט להפועלים היהודים, שעבדו במשך שתים שלש

*) בגליל עולה חלקת־אדמה של 25 היקטארים (20 דיסיאטינות) עם בית לסכום של 11—10 אלפים פראנק־ם. חלקת־אדמה שכזו יכולה לכלכל משפחת קולוניסט של חמש נפשות, באופן שבמיליון רובל, בנכוי עשרה פרוצ. אל הפונד הקרידיטי ועל הוצאת כלליות, אפשר להעמיד על הקרקע קרוב ל־250 משפחות, שאין להם אמצעי־כסף אחרים מלבד אלה הדרושים להם למחית נפשם לשנה ולכלי־המכשירים והמקנה (שעולה בקרוב לכל משפחה מ־1500—1600 רובל). והרי יסוד שלש קולוניות בעת הראשונה,

שנים בהקולוניות היהודיות בפלישתינה הקימות מכבר ושהם יוצאי קולוניות־היהודים שברוסיה. שסבלו שם מחוסר־אדמה (כמו מהקולוניות בפלך חרסון) אבל יש להם האמצעים הדרושים לקנות כלי המכשירין והמקנה הנחוצים להם, ולדי מחיתם במשך השנה הראשונה.

באופן זה נברא פינד אגרארי, אשר ילך הלוך וגדול, והעלול להביא לבסוף ל„גאולת הארץ" האמתית. אבל גדולות מאד הנה גם התוצאות הבלתי־ישרות של מקצוע־העבודה הזה. ראשית, תתעורר ע"ז לפעולה גם יק"א, אשר יחסרו לה רק האמונה והאיניציאטיבה. אלמלי היו לנו יהודים בעלי־הכרה ויודעים ידיעה ברורה את החסר להם ומה שהם צריכים לעשות, היתה יק"א ממציאה להם סיוע בחפץ־לב. תעודתו של הפונד האגרארי העתידי שצריך להוסד ע"י הועד הפלישתינאי האודיסאי, הוא, לברוא מחנה של חלוצים, שמסביב להם יוכלו לכונן להם מעמד האילימינטים היותר חלשים, אש־ תבוא גם יק"א לעזרתם. וברבות הימים תכנס החבריה הזאת ברצון או בהכרח לספירה של עבודה קולוניזאציונית יותר גדולה.

ושנית, יועיל הפונד האגרארי באופן אי־ישר לסדר את עבודת הפועלים היהודים בהקולוניות הקימות מכבר. הוא יביא להם מטרה בחיים: בהמשך הזמן יוכל הפועל להיות אדון לעצמו בעזרת הקרידיט האגרארי. ע"ז תגדל ביותר חריצותו וממילא גם מחיר עבודתו, הוא ישתדל ללמוד לדעת בהקדם האפשרי את כל מקצעות המשק הכפרי ולקבץ את האמצעים הנחוצים לקנות את כלי־המכשירים הראשונים. אחרי עבדו שלש שנים בתור פועל בהקולוניות יוכל אח"כ לכונן לו מעמד בתור קולוניסט על ארמת הפונד האגרארי ועל מקומו בהקולוניה יבואו אילימינטים חדשים. הדבר שאנו מציעים בכאן הוא הערובה היותר בטוחה, כי לכל מקום יחדור הפועל היהודי. אבל בכדי לתת את היכולת להפועלים היהודים לחשיך להם את הכסף הנחוץ להנהגת המשק בעת הראשונה, צריך לבוא לעזרתם תיכף, היינו בהיותם עוד שכירי־יום אצל אחרים. לתכלית זו צריך להוזיל להם את צרכי החיים. הועד הפלישתינאי האוריסאי צריך להפריש מהבודז'יט השנתי שלו סכום ידוע ליסד בשביל הפועלים מעונות לדירה וחנויות־מכולת משותפות. מלבד זאת צריך כל פועל לקבל על יד מעונו מא' עד ב' רונאמים ארמה לגן ירק, באופן זה יוזלו צרכי חייו והוא יקבל שכר נוסף מגנו, אשר את פריו יוכל למכור בהקולוניה עצמה או בעיר הקרובה*). המעונות האלה נשכרים בשכר מסיים, באופן שסכום־הכסף, אשר יוצא לבנין הבתים להפועלים יביא בפריו הכנסה ידועה, אף כי לא גדולה.

זהו הדרך האחד לסדור שאלת־הפועלים בהקולוניות היהודיות. יסוד אחוזה־ללמוד, — מעשה זה צריך להעשות ע"י אורגאניזאציות אחרות. מעין זה כבר יש עתה; להיותר אינטיליגינטים אפשר להתלמד במקוה־ישראל, הם יכולים להספח לשם בתור איכסטירנים ולקבל ארוחה ומעון, גם בהפירמה סגירה ובזו שנוסדה זה עתה ע"י האגודה להכשרת הישוב בא"י (Land Development company).

שני מקצעות־העבודה האלה — יסוד פונד אגרארי והאורגאניזאציה של הפועלים — צריכים להעשות בשלימותם אך ורק ע"י הועד הפלישתינאי האודיסאי. אין הועד הפלישתינאי האודיסאי צריך לתת שום תמיכה לעתונים השונים. אם אין יהודי פלשתינה

*) כשכבר היו הטורים האלה ערוכים אצלנו לדפוס, קראנו את מאמרו של הד"ר טהון („העולם גליון 3), שגם הוא מציע בקירוב תכנית של עבודה כזאת, אבל מפורטת יותר מזו שלנו,

יכולים לפרנס עתון עברי בעצמם, כי אז לא יהיה לכל הנברא מבחוץ כל ערך קיים. ומה שנוגע לבתי-הכפר צריך הועד האודיסאי להוציא את ההוצאות האלה מהבודז'ים שלו כלל או ע"י מסירת בה"ס האלה לרשותו של אורגאניזאציות אחרות, הקיימות מכבר, או ע"י יסוד פונד מיוחד לצרכי החנוך. עם זה צריך להשתדל, כי יהודי פלשתינה עצמם ישתתפו הרבה בהוצאת בה"ס. בכלל אין אנחנו מתיחסים באמון הראוי אל כל הנברא באופן מלאכותי במקצוע עבודת הקולטורה.

אם יצמצם הועד האודיסאי את עצמו בשנוי מקצועות-העבודה, שהראינו עליהם בכאן, יכנים בזה חיים לכל יתר האורגאניזאציות היהודיות וקודם כל—אל האורגאניזאציה הציונית, כי ממנו תראה ותעשה כמעשיו. ודוגמה של מעשים מעוררים לפעולה נחוצה לנו עתה עד מאד. יען כי בעולם היהודי ומסביב לו שוררת אפאטיה נוראה עד מאד. יען כי אם יעלה בידי הועד האודיסאי בעבודתו המוגבלת אמנם, אבל המתאימה לתכליתה, לעורר את הישנים מתרדמתם, אז תשאר עבודתו עבודה לדורות. עם זה הוא צריך להשפיע על כל יהודי-רוסיה, גם על אלה, המתענינים רק באמיגראציה ולא בהאידיאל של תחית האומה. לכל יהודי רוסיה חשובה עכשיו מאד השאלה בדבר יצירת מקלט אימיגראציוני חדש ליהודים.

הועידה הכללית של חברי הועד הפלישתינאי האודיסאי עתידה להיות משמשת אבן-בוחן לכשרון-החיים שלו בעתיד. מחכים אנחנו, כי הועידה הזאת תהיה פתיחה של תקופה חדשה בעבודה הקולוניזאציונית היהודית.

ג׳יניבה 1/14 יאנואר.

נ. ס.

סִיּוּעַ הַיְהוּדִים לְשִׁחְרוּר תּוּרְקִיָּה.

(רשימה).

הטפוס של יהודי, שעזר לשחרור תורקיה היה שונה מחברו ברוסיה בהרבה פנים. אנשים זריזים, חריפים, קלים לנוע, משולחים נפלאים, „אגנטים" ו„קומי-בויאזירים" דאידיאה, פוליג-לוטים, מסתגלים בנקל לכל סביבה, מעורבים בין הבריות, בעלי פיפיות לפולמס, מתרגשים ומתלהבים, מתמכרים בהתמכרות גמורה, מגוזמת, רותחת. תוססת, מזועזעה, לא קופצים בראש, כמו שהמליצה מהלכת, אלא נזרקים בראש ע"י סערת מזגם וע"י כח-המדמה הלוהט — היו גם פה גם שם. אפילו בין תורקי-צעיר ובין יהודי-תורקי-צעיר יש הבדל גדול. התורקי, אפילו הצעיר שבצעירים, אפילו החדש שבחדשים, הרוצה, ממש, להפוך את הקערה על פיה, יש בו ממדות בני אומתו. הוא שאנן, חשוב, מתון ועקשן כאבן. קשה הדבר להכנים אל מחו דעה חדשה; לגבי דעה חדשה, הרי זו אבן שאין לה הופכין, אבל כיון שנכנסה הדעה לתוך מחו, היא יושבת שם ישיבת קבע, וכל הרוחות שבעולם לא יזיזוה. זו היא מעלה נכבדה למפלגה החפצה להוציא איזה דבר לפעולות, אבל זוהי גם מגרעת גדולה למפלגה שצריכה להתנועע, להתגלגל להחליף את כלי זיינה, לברוא תחבולות ולהחריבן. אפשר לאמר שהתוגרים-הצעירים נתנו את הכח, את הברזל, את עוזו ההסתדרות, את ההתמרה, והיהודים עזרו הרבה לתנועה, לתעמולה, לסרסרות (במובן הטוב של מלה זו), להמצאות, לנסיעות, וגם לז'ורנליסתיקה. הז'ורנליס-תיקה אע"פ שאחרים עוסקים בה ג"כ, אע"פ שהם עוסקים בה אלף פעמים יותר ממנו, עכ"ז הוא מקצוע שהיהודי, לפי תכונות נפשו, לא אומר שהוא לעולם מומחה בו יותר, אבל לעולם הוא חרוץ בו יותר, מבריק יותר, פקח ושנון יותר. ה„אינטרביו" היא המצאה יהודית (בלוביץ), הפליטון הוא ברובו (הוויני-כולו, הפריזי והברליני-ברובו) יצירה יהודית, כל ענין העתון-דעלמא-כוליה, טפוס הברל, טאגעבל, הנפ"פ ועוד קודם לה הווינר טאג"ב הוא יצירה יהודית — של שעפס וחבריו, — ביסמרק גינה פ"א בפרלמנט את העתונאי, שהוא טפוס „תלמיד שלא שמש כל צרכו", נער שברח או הוברח ממחלקה חמישית-ששית בגימנזיום, לא הגיע אל מטרתו ונכנס לעתונות. אין ספק שהרבה ארס של חמת נקם מחלחל בפתגם זה, וגם אין ספק, שהיו ויש בין העתונאים — אם לא בעלי מזל כביסמרק, בעלי מוח לא פחותים ממנו, וכאלה נמצאים גם בין פליטי האסכולות,— אבל עובדה היא, שהעתונאי איננו „בעל-מלאכה-אחת", מה שקורין „שפציליסט", ושהוא מרפרף בחללו של עולם, ושאין לו שרשים חזקים ומוגבלים במק"א, ושהוא בבחינה ידועה מין „מימוזה" — אלא שהדבר זה בעצמו כבר היה למקצוע גדול וחשוב מאד, ולא רק לאומנות, אלא גם לאמנות אדירה. והיהודי לפי חנוכו הגלותי, אפילו היהודי האמנסיפציוני, אין לו שרשים מקומיים, איננו מחובר-לקרקע, הוא עוד כעוף הפורח, לפעמים כנשר ולפעמים ככנף רננים קטנה, יש לו פנטסיה, קלות, השתוקקות להצטיין, לפיכך לא תמצאהו במספר רב בין „השפציליסטים" הקרים, היבשים, המשרישים, אלו יותר בין האנשים הכלליים, המעופפים, „זו השוחים" על גבי השטף של חיי כרך גדולים וסואנים, ובהיות כל העתונאות פרודוקט של שאון חיי כרך, אין פלא, שבדבר הזה הצטינו ומצטיינים היהודים יותר — הם הם שיסדו את ה„עתונים-דעלמא", את האגנטורות (רייטר, ולף ועוד) ואת כל אותן הרשתות הפרושות של קרספנדנציות ו„אינטרביו-אים". הם הם שהמציאו, אבל, כנהוג, לא בשביל עצמם, ולא לתועלתם. בא אח"כ הקפיטל הגדול וסגר את כל אלה באונקליות של הסתדרות ענקית („אססאשיעהטעד פרעס" וכדומה). הרייטרים והולפים וכו' המירו את דתם, והבאים אחריהם אין להם שום יחס וקשר עם היהדות — ומה עלתה בידינו? לא כלום!

אם הצטינו היהודים, בכלל, בעתונות—עוד יותר הצטינו בעתונות של פולמס, פוליטיקה רתחנית, טנדנציית. זהו ענין שהטמפרמנט היהודי מסוגל אליו ביותר. הוא נוח לתפוש את העיונים הדקים, נוח לגזם, לפלפל, נוח להתפעל, במלה אחת: יש לו כל אותן המעלות — והחסרונות של כשרון גדול, שהנני מפקפק בדבר אם נכון לקראהו בעברית: פלסתר, אבל הוא הוא פלסתר — פמפלט. למלה „פלסתר" יש משמעות של גנאי, אבל כונתי על המשמעות של שבח. אפשר לאדם להיות גאון—אפילו בכתיבת כתבי פלסתר. גאון כזה היה רושפור בזמנו—בשנים האחרונות הוא „עבר ובטל" — והוא גרם הרבה למפלת נפוליון. ה„פמפלט" הפוליטי הוא כלי זיין נורא ומסוכן, מסוכן בידי דרימון, שהוא בסגנונו ובאופן ציורו ורמיונו ג"כ אחד הפמפלטיים היותר מצוינים, ומועיל בידי איש כהרדן, שנותן לפמפלטיו צורה ספרותית מתובלת בבקיאות וברמזים. פמפלטי היה גם ויקטור הוגו בספרו „קורות החטא", ובמקצוע הפוליטי הועיל ספרו זה, שאין לו שום ערך אמנותי, הרבה יותר מכל יצירותיו הנפלאות שיצר.

וכאן אני מגיע אל החלק שנטלו היהודים בהכנות למהפכה תורקיה, כדאי לקרוא עתה את הכרכים של „המשברת"—העתון

שיצא בפריז (בל' צרפת) ושהיה במשך הרבה שנים כלי מבטאם ופטישם ומפצם של התורקים הצעירים, בכדי להכיר מה כתב שם תורקי, ומה כתב יהודי. התורקי כתב שם בחשיבות, בזהירות, בכבדות: זה אחמד-ריזה המשמש כעת בנשיאות הפרלמנט היה אחד עורכי העתון ההוא, וכתב שם את מאמריו, וחברו ועמיתו היה הארון פואה, בן משפחה יהודית-איטלקית מיוחסת שיושבת זה איזה דורות בתורקיה, גר רוב ימי חייו בפריז עם הגולה אשר הגלתה מתורקיה, וכמה פעמים דנו אותו שלא בפניו, תפליהו, רדפוהו, מפני שהוא היה איש-מלחמה הספרותי הראשון במעלה, הוא היה הירצן וסטרו'בה יחד. הרי הוא סופר צרפתי, שכתב ספרים וגם חזיונות שהוצגו על הבמה הפריזית, אבל בתור סופר פוליטי זהו כח כביר שלא היה דוגמתו. „המשברת" היה, כמובן, אסור בכל האיסורים בתורקיה, אלא כמו שהיו מביאים לרוסיה למקימות הגבוהים את ה„אסוואבא-זדיעניע", והיו קוראים בו וכועסים וגם... מתענגים... בסתר, כך היו מביאים, לקונסטנטינופיל אל השער הגבוה לחדרו חדרים את „המשברת", והיו קוראים אותו לפניו בעצמו, והיו מתרגמים לו את הדברים, והוא חיך ונתפעל, צחק ויתרגש, ביחוד כשהעקיצות נגעו אל אנשים קרובים אליו. הרבה עתונים, קונטרסים, אפילו ספרים הוציאו התורקים לאור באירופה, אבל כלם היו קיקיונות. הכן הכין את הריבולוציה „המשברת"; הרבה כתבו גם אחרים „במשברת", אבל כל זה היה כאין מול עבודתו של יהודי זה, עבודה נלהבה, נוצצת, מחודדת, ממש עבודת רושפיר כנגד נפוליון-הקטן.

ישוב ישב יהודי פלן בפריז, ועטו החד, המלוטש, המבריק בידו, והוא כותב וכותב. מה הוא כלפי הפדישאה? מה הוא כלפי „השער הגבוה"? מה הוא באותו העולם המושלמני עם האולימן והמופטות והשיכים? וכותב הוא גם רק בלע"ז, ובעיר כל כך רחוקה... אבל לדברים שכתב פרחו כנפים חזקות ורחבות, ועפו ובאו, ואין לסגור את הגבול בפניהם.

זה היה הראשון והראשון ליהודים שעזרו לשחרור תוגרמה. עסקנים ועובדים דגמתו לא נמצאו—אבל פה ושם נמצאו עוד פחותים ממנו, שעליהם אדבר עוד. הצביון איננו דומה אל המון עסקנינו הפוליטיים ברוסיה, זהו צביון יהודי ליבנטי, ספרדי, מגוהץ, חרוץ,—נמוסים אירופיים והתלהבות יהודית, יכל לא יכלו להשתתף שם כל אותם הצעירים המרפרפים סתם באויר, כל אותם חוטפי המלים, כל אותם ארחי-פרחי וערב רב שנספחו על הכחות המעולים והמובחרים ושקלקלו את עבודתם של אלה ע"י גזמות ורעש ודחיקת הקץ וחוסר חוש השעור והמדידה. שם לא נמצא ההמון הזה, וגם לא היו התנאים הכלליים מוכשרים לזה, ריבולוציה מצומצמת שהוכנה בתוך חוג חזק כברזל, מסודר ואיתן יכולה היתה לקבל לתוכה רק כחות מועטים מהיהודים, אבל הכחות המועטות האלה עשו מה שעושים אחינו בכל מקום: את התנועה.

שאול טשרניחובסקי.

עַל עֲרָבוֹת מֵתוֹת.

עַל עֲרָבוֹת מֵתוֹת
גֵּיא וָגֵיא שׁוֹמֵמִים
נִתְלוּ הַשָּׁמַיִם
כֵּהִים, חִדְלֵי אֵימִים,
נוּגִים וּמִתְרוֹנְנִים,
עוֹטִים, כְּאֵלוּ רְמוּם,
יְגֵעִים מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ
הֶסֵּק הָיָה שִׁעְמוּם.
וּמַה יוּצַּע תַּחְתָּי:
קְבָרוֹת יָעַר? שִׂיחִים?
הַכֹּל-הַכֹּל שׁוֹמֵם,
דוֹמֵם וּבְתַכְרִיכִים.
אִם לֹא קְבָרוֹת זְמַן פֹּה
וְעִדָּנִים סָפוּ!
כֹּחוֹת הַהֲוָיָה
חָלְפוּ וַיִּיעָפוּ.
וְאֵיכָם, הַחַיִּים,
וְלוּ צֵל צִלּוֹ שֶׁל אָטָד,
עִקְּבוֹת זְאֵב שֶׁרָעֵב
וְתָעָה וּבְקוֹר רָטָט;
אוֹ גַם בָּמָה נִשְׁכָּחָה
וְאֶבֶן סְקִיטִים — גּוֹלָם, —
וְרָאָה לִבִּי וְרִיחַ
לִי בְּבֵית הָעוֹלָם.
מֶרְחָב! סָבִיב מֶרְחָב:
לַשָּׁמַיִם מָעְלָה,
וּמֶרְחַב אֲדָמָה
נִבְלַע בֹּהוּ שֶׁל לַיְלָה.
וְהַלֵּב הַכּוֹאֵב
נִתְפַּשׂ בְּנִימִים דַּקִּים
יְחִידִי בַּמֶּרְחַבְיָה,
גּוֹלֶה בַּמֶּרְחַקִּים — — —

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות תתוכות).

י"א.

לפני שנים רבות היה הדבר. אכסטרן הייתי אז ומורה מתנדב היה לי, ג"כ מיוצאי בית-המדרש, תלמיד המחלקה האחרונה של בית ספר גבוה, אדם מיוחד, נפשיי... נזיר היה בחייו, אבל טהר-געגועיו של האיש הזה ימים רבים-רבים היה: למצוא אשה צעירה אשר תדבק נפשו אחריה. ברעיון זה שבמסתרי נפשו היה סובב נשפים בגנים, ברחובות ובאודיטוריות שונות. ברגש של חפוש היה שואף להתודע לכל עלמה. ימים עברו —

והאשה לא באה. מלאו לו עשרים ושמונה שנה, אני הייתי כבאי־מעונו. פעם מצאתי אצלו נערה קטנה ורכה, כבת שמנה עשרה, אשר באה לעיר־הבירה מעיר מולדתי שבפרובינציה להשתלם בלמודים. לב האיש הלך שבי אחריה מן היום הראשון. ממחרת ידעה זאת גם הנערה — ותשמח. ואולם עוד טרם יגיד הדבר לנערה, עוד באותו הלילה שלאחר יום התודעותו, הקיץ באשמורה התיכונה ויחש כאב בכל חוט־שדרתו. הכאב לא היה פתאומי — בשורתו הקרובה היתה בשכבר הימים — אבל הרגשתו באופן חד היתה פתאומית. אושר האהבה של העת הראשונה כסה אמנם על הכאב־הגנב לימים מספר, אבל גרש לא גרשו וכלה לא עשה בו. הכאב הגיח מן המחתרת, חדר עד התמצית, ירד ונקר. הרופאים לא אמרו נואש — אך ללא הועיל. הגיעו לו אז ימי תקוה ויאוש, ימי מתלאה ובעתה. לה לא הרהיב עוז לגלות הכל, אך אנכי האחד ידעתי. לאחרונה השאיר להקטנה והרכה רק פתקא קטנה: „סלחי לעץ רקוב". אולם פניו האלמים, האפורים, כשמצאתיהו — הראשון — מוטל דומם על הכפה, היו כחולמי־חלום. הבעתם היתה: „האנקו דום... האושר והכאב באו יחדיו ויחלפו יחדיו"...

קור עובר בכל בדי עורי. אותה ההבעה החיה מעל פני איש, ששתה סם־רעל, יען אשר מאן בהויה מלאתי בוז, התחלתי רואה בימים האלה על פני אדם חי העומד ועובר באמונה בבית דפוסו של סרטן — על פני אברהם מגוחין.

יום יום אני נפגש אתו.

הוא בן שלשים ושש, בערך. על עברו אינו מדבר, ורק אגב גררא נודעתי איזו דברים חיצוניים, כמו, לדוגמא, שהיה שנים אחדות חבר נאמן ל„בונד" שבליטא, אז, „בעור שעל האורגניזציה חופף רוח קדושה"! שהיה אחר כך מארגן פלוגות להגנה־עצמית בערי רוסיה הדרומיות; שהיה בגלות סיביריה שלש שנים והיה מלקט, מאפס עבודה, צמחים שונים במדבריות וביערות. תורת־הצמחים לא למד מעודו, ולקרוא להם בשמות לא ידע, אבל הוא אוהבם ומאהבה הוא יודע להבחין בהם ולהבדילם. אלבומים שונים, מעשי ידיו, אלבומי פרחים שונים וגידולי־קרקע שונים שמורים אתו באמתחתו.

אגב: את טאלר ואת אשתו הוא יודע מרוסיה. יש להם אפילו איזו זכרונות משותפים. הוא ידע גם את אחיו הבכור של שמעיה טאלר אדם מצוין מאד, אשר מת לעיניו ממחלת השחפת בסיביריה. המנוח היה קשור בחיה רחל, אשתו של טאלר, בבתוליה — יתומה מאב ומאם היתה — אבל היא אהבה אדם אחר... גם את שטקטורוב נפגש בעת ההיא, כמדומה. אבל הם כלם אינם מכירים אותו כאן, עכשו, — ונוח לו זה. אוהב הוא להיות רואה ואינו נראה. הסביבה ה„אינטלגנטית", בכלל, אינה חביבה עליו ביותר.

— האינטלגנציה, האינטלגנציה... — גחך — בכלל... לאו דוקא שלנו... שוכני בתי־הקהוה... אנשי אמרים פרופיסיונליים... דברני־קריה... רודפי מבטאים מלוטשים... כך הוא הדבר, כך.

הזכרתי לו את שאר מכרינו. כמה ממהר דוא לתפוס טיבו של כל אחד ואחר!

וכעבור עוד רגעים הגיעה שיחתנו המרוסקה, שרובה הפסקות ושתיקות, גם עד הרוח „החדש" שבדור־האינטלגנציה החדש שלנו ברוסיה ובשאר מרכזים עבריים, כפי שאנו למדים כאן מפי השמועה העוברת: שלילת כל עול; אפיקורסות, שפירושה אפילו לא שלוה, אלא — הנאה.

אברהם הפשיל את עיניו, כשואל: מפני מה אני נוגע בתוכן זה ולא בהשלג דאשתקד? אחר כך אמר: הרוח החדש... הרוח... מוץ לפני רוח... — ושתק. אבל בהמשך הנשף הוסיף עוד אמרים מרוצצים בנידון זה.

...אשרי האיש אשר לא ילך בדרך מטיפים ואשר לא יעמול להצעיד את הכל בדרך אחד ולהפוך לכל לב אחד ומדת־חיים אחת. כל איש ואיש, בין אם מזמתו תשכון עמו ובין אם אין כל מזמה לו, חי הוא כפי יכלתו — יחיה כפי יכלתו! כך הוא הדבר. שלות האני הפרטי והנאת האני הפרטי — מה יש צדק ואמת מזה, אם רק יש יכולת גמורה לזה? אבל... הוא הדבר: שלוה... הנאה... מצינו, שמימי עולם ועד עכשיו היתה היכולת הזאת רק אצל הפחותים שבבני אדם, אצל הקהים, האכזרים, הרפים, התלוים בעזר אחרים... המעולים, האיתנים, חפשי הגוף והנפש, בעלי המופת — דוקא הם אינם יכולים. אני מזכיר לו את הרוחות החדשות המנשבות, את התורה ה„חדשה", הקוראת: חיים! חיים! — אבל זו שוב אינה אלא תורה, תורה כפי אנשים, שכל מהותם, לרוב, מתנגדת לה...

ושוב, פעם אחת, שמעתי מפיו דבר מעין זה:

— יש כעור בעולם; יש. ואיזהו בן־האינטלגנט המכוער ביותר? זה שכחו לא כח והקרקע שתחת רגליו לא קרקע, ועם זה הוא — במימרות ידועות — כאלו משתחרר, כביכול, מפסימיותו, מחולשתו, להיות דומה לאחרים, לבלי להיות עוד איש־הפנה... מתועב הוא זה, שאינו יכול „לחיות" ומתחפש; שיכול הוא, אוי, כביכול, כמה עוד יכול הוא... ראשית דבר: הנאמנות אל עצמו! זה שאינו יכול לחיות, זה שאינו דומה לאחרים, יהא אפילו מחולשה — אל יצא מעורו להיות בר־הכי, להיות „דומה" ואם הוא עושה כן — הקומיזם מתגבר ביותר, הפיסמיסט המתחפש ללא זה — מגוחך הוא ביותר; הפסמיסט המכיר בעצמו מהו — אינו מגוחך. אחרת הוא, אם יש לח באדם להיות באמת מעבר לפסימיות, אבל למי יש כח זה? אם אפשר עוד להעלות על הכפקנות הזולה, השכלית — מי זה אשר ישבר את עול ההסתר, יחלץ מסבלון הקיום, יתשחרר מהעתועי, תעלולי ונפתולי החיים? בכל אופן, לא הרגיליות והבנליות, החיים כמו שהכל חיים, מובילה אל איזה מעבר. אם דרכים ומסלות, אזי, בכל אופן, אחרות, מסלות לגמרי אחרות, צריכות להיות אל המעבר. הדבר פשוט, למצער, בשבילו.

יעקב פיכמאן.

הַסִּפְרוּת הָעִבְרִית בִּשְׁנַת 1908.

V.

כשרונו היצירי של ברשדסקי ומעוף־דמיונו לא היו גדולים וחזקים כל־כך, אך כח שכלו ההגיוני וקולטוריותו, ידיעתו הבהירה את הענין אשר לפניו ויכלתו לצמצם את כל כחותיו בנקודה אחת, הם הם שנתנו לו את האפשרות להתגלות לפנינו כבת אחת בכל המזהיר והמצוין שבכשרונו ברומאני הראשון „באין מטרה". בכל המעלות הללו לא הצטין יהודה שטיינברג; זה היה כח־יוצר עוד, אשר פזר את ניצוצותיו המאירים לכל עבר, שלא לצמצם אותם בדבר אחד. כח שכלו של שטיינברג היה גדול ועמוק, אך לא היתה בו אותה הקולטוריות האירופאית, שבה הצטין ברשדסקי. בשכלו הבריקה תמיד חריפות יהודית, אך פעמים רבות היה חסר את אותה הַיְשַׁרְנוּת, אותה

הפשטות של ההבנה, שאנו מוקירים כ"כ בסופרי אירופה הגדולים. יהודה שטיינברג היה פיטן בברכת־אלהים, עינו היתה בהירה ותפיסתו — תמימה כתפיסתו של ילד; אך גדול היה בו עדיין יסוד־הפלפול, אשר הביא אתו מבית־המדרש, והרבה פעמים הוא מעקם עלינו את כתובי־החיים מתוך פלפלנות המימה, המחשיכה את אור הבנתו. פעמים רבות רואים אנו אותו מקמט את מצחו, מחטט ומבקש לגלות עומק־הבנה, במקום שהדבר ישר ופשוט מאד. פעמים רבות הוא חוקר לדעת את הגלוי וידוע, ופעמים רבות הוא מאמין להבין ולבאר את זה, שלא ניתן להיות מובן ומבואר לעולם.

כח־יצירתו של יהודה שטיינברג היה נפלא. זה היה מעין שאינו־פוסק, הנובע מאליו ממקורות נסתרים. דמיונו העשיר היה יוצר עולמות רחוקים ויפים בבת־צחוק מתוך אותה קלות־הראש, המיוחדה רק לפיטנים מועטים. הוא לא היה צייר במובן המקובל אצלנו, אך כלאחר־יד היה מפזר לפעמים פניני־ציור, שגם אצל ציירים par exellence קשה למצא דוגמתן. הוא לא היה אולי גם פסיכולוג במובן המקובל, אך פעמים שקו אחד שלו, שרטוט אחד, אמרה אחת מתוך שטף־הלשון מגלה לנו עולמות מלאים בנפש היהודית. אלמלי היה כשרונו של שטיינברג מתפתח ישר ובתנאי־חיים אחרים, אז היה ערכן של יצירותיו מרובות־הצדדים והגונים גדול במדה שאין לשער. במקוריות המחשבה שלו, בעושר הסגנון ובמעוף דמיונו יש גדלות, רחבות ועמקות, מנת־חלקם של המועטים והגדולים.

כשרונו של שטיינברג היה עשיר ובמדה של עשירים היה מבזבז את פניני עשרו במשליו, ספוריו, אגדותיו ופוליטוניו הרבים. בכל מה שכתב היתה שרויה ברכת היצירה, על הכל מרחפת הרוח התמימה של ילד גאוני, המתפלא על הכל, רוצה להבין את הכל ומאמין להבינו. גם חסרונותיו המרובים של שטיינברג נעשים חביבים עלינו, כשאנו זוכרים, שאלה הם חסרונות של ילד, המוציא מפיו אמרות מחוכמות ותמימות כאחד כשאינו מבחין עצמו לא בחכמתו ולא בתמימותו...

יהודה שטיינברג היה מ ש ו ר ר — וזה מחפה על כל חסרונותיו.

VI.

הכל חולף ומשתכח אצלנו. הגלות עשתה אותנו לשכחנים נוראים. עם עתיק אנחנו, שיש לו עבר של אלפי שנים, אך חיים אנו כמעט רק חיי־היום חיי־השעה. נושמים אנו רק בהאטמוספירה המקפת אותנו ברגע זה. גם כפרותנו חיה רק על יומה האחרון. יום־אתמול לה — חלום יעוף. אין מצב מתמיד, אין דור מוסר בירושה את רכושו לחברו ואין תקופה מפרה את חברתה. בא האחד ועולה על הדוכן, פוגשים אותו לפעמים ב„ברוך הבא" וכשהוא יורד — אין איש מרגיש בדבר. הוא הולך ונשכח בחייו, ומה גם במיתתו.

לפיכך ראוי לציין את העובדה המשמחת, שבשנה זו חגנו אצלנו חג־המאה להולדתו של א ב ר ה ם מ א פ ו, של משורר זה, שהנחילנו את מיטב הרגעים בילדותנו, שהעשיר את דמיוננו בעולמית־שירה נהדרים מימי עברנו העתיק, ויפרה את לבבנו היבש, שהיה כה צמא לשירה, וילמדנו לדעת ולהרגיש את הרך של האהבה, את ההוד של הטבע ואת התום והטוהר של החלומות. החג היה אמנם צנוע ביותר. אברהם מאפו הריהו חביבם של כל הקוראים העברים מן הדור הישן והחדש וחגו היה צריך להיות חג עממי גדול ונהדר. אך העובדה עצמה, שמעלים אצלנו על הלב את זכרו של משורר, שחי לפני יובל שלם, מעידה על התעוררות ידועה בקהלנו, ואם הפרסום הקטן, שעשו לדבר, יועיל לחדש את זכרו של יוצר „אהבת ציון" ו„אשמת שומרון" אצל קוראינו, ואולי עוד יהיה גורם גם לזה, שיחזרו ויוציאו את כל כתביו במהדורה חדשה ויפה, ויפדו אותם מן המהדורות הישנות מזובלות־השבושים ומטושטשות־האותיות — דיינו לפי־שעה. הספרים העברים אינם מפונקים ביותר ע"י קוראיהם.

להתיחסות אחרת לגמרי מצד הקורא העברי היה ראוי אברהם מאפו. זכרו של משורר טהור וצנוע זה היה צריך להיות יקר ומאיר לנו כזכרונם של ימי הילדות. לב מי לא יחם, לב מי לא יהמה בזכרו את קריאת „אהבת ציון" או „אשמת־שומרון" כשהיינו ערים בפעם הראשונה כל הלילה על קריאת העמודים התמימים והנפלאים לאור הנר, כשלבנו מלא על כל גדותיו, ובקומנו בבקר והתהלכנו עוד עת רבה כחולמי חלומות, והארץ הרחוקה והימים הרחוקים רבי־הקסם עוד מרחפים לפנינו? מעטים היו הימים המאירים בילדותנו, וים של נגוהות הציף עלינו מאפו בשירתו התמימה והרעננה. את שירת הביבליאה שב והחיה בלבבנו. הוא נפח חיים חדשים ושירה. הרשה בכתבי־הקדש, לאחר שאלפי מפרשים והקרנים התאמצו בהתמדה נוראה להכחיד ולהחריב בהם כל לחלוח של שירה, ולעקם עלינו את אמרות־יה המהורות עד כדי לעקור מלבבנו ולהמית בו כל רגש של אהבה אליהם. הוא ה ש י ב לנו את כתבי־הקדש. את גולת ילדותנו השיב לנו, בהכניסו בזה, שהיה לנו רק מליצה ורמז בלי כל רוח חיים ורגש חי, את תום־הנעורים והוד־השיבה. מאפו נתן לנו לא רק מ ש ל ו; יותר מזה נתן לנו מ ש ל נ ו. יש אומרים: איננו יודעים, היכן למדנו לאהב את ארצנו והוד קדמותה — אם בכתבי־הקדש ואם בספרי מאפו? ואני יש שאשאל את עצמי: אם למדתי לאהב את שירת הנביאים עצמה ראשונה מתוך כה"ק ואם מתוך שירת מאפו?

אברהם מאפו הוא יוצרו של הרומאן העברי ואחד הגורמים הקולטוריים החשובים שבתקופת ההשכלה. אך עד שאנחנו מעריכים את ערכו מתוך נקודות־מבט ספרותיות שונות, עלינו להעריכו קודם כל בתור משורר ילדותנו ס ת ם, אשר קריאת ספוריו התמימים השפיעה אז על לבבנו כטל־בקר ותעורר בקרבנו ראשונה את רגשות האהבה והחמדה החמים לחיי־התום והצניעות שבטבע, לטהרת־היופי שבאשה, — לחיי הארם הטהורים עלי אדמות...

(סוף יבא).

י. גרינבוים.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

א.

אספת הרבנים.

זה עתה נסגרה אספת הרבנים הרשמית הראשונה במדינת פולין ורישומה עוד ניכר בעירנו. נשאר עוד ועד, שתפקידו לערך ולסדר את החלטות האספה ולהגישן להרשות; בעתונות ובקהל מתחילים רק עתה לדבר על האספה, לתת דין וחשבון מערכה ומקומה בחיים ולסמן את היחס אליה.

אספת הרבנים היתה בלי ספק מאורע צבורי נכבד, שתוצאותיו אי־אפשר לדעת מראש. בבטול־היש אי־אפשר להתיחס אליה. אותם האנשים הרחוקים מן החיים, שרגילים היינו, ביחוד בשנים האחרונות, לבלי התחשב אתם כלל, — יצאו מד' אמותיהם וישמיעו דברים כאלה, דרשו דרישות כאלה, שאי אפשר לבלי לעמד עליהן. כח ישן־חדש מסודר, ורוצה להשען על כח הרשות, יוצא לנגד עינינו על שדה המלחמה הצבורית שלנו, וחיבים אנו לדעת מראש את מהות הכח הזה, את מטרתו ואמצעיו.

בשנים האחרונות נראו בתוך הרבנות הפולאנית סימני חיים והתעוררות — היא התחילה מגינה על חייה ומצבה בחברה. הגיעו המים, כמו שאומרים, עד־נפש, ביחוד גדלה הסכנה בשנות המהפכה, כשהרבנות הפולאנית ראתה בעינים ממש את רודבן עולמה. נסתה להלחם בנשק רוחני, נוסד עתון יומי ושבועון עברי, חפצה לנצח את האויב בנשקו הוא. אולם העתונים לא הצליחו, איש לא שם אליהם לב, וכמו שנולדו מבלי־משים, כך מתו בהיסח־הדעת. וכלי־זין אחרים לא היו בידי הרבנים, לא היה להם אפילו רעיון אחד, שהיה בכחו להשפיע על אנשים ולמשכם אחריהם. בדתם ובתורתם, שלכבודן נלחמו ועליהן רצו להגין, לא מצאו אפילו מלה רעננה, חיה אחת נאותה שמצאה בשעתה החסידות, רק הזהירו וחזרו והזהירו על שמירתן של המצוות המעשיות. מובן שאזהרות אלה לא יכלו לחזק את השפעתה של הרבנות, ועוד יותר מובן, שאזהרות אלה לא יכלו לנצח את החיים. היו רבנים שהבינו זאת, שהבינו את הנגוד בין תורתם ובין החיים, ורצו להסתגל להתנאים החדשים למלאות באיזה אופן אחרי דרישות הזמן. אולם נשארו רבנים אלה — שרובם ציוניים, גלמודים, שנואים ואפילו נרדפים במחנם, הרבנות כמו שהיא אין לה כנראה, שום כשרון של הסתגלות, ולפיכך זר הוא עולמה של הרבנות לעולמנו שאנו חיים בו, רחוקים הם ממנו בהשקפותיהם, מאוייהם, תקותיהם כרחוק תקופת ימי־הבינים מהתקופה שאנו חיים בה עכשיו --

הרבנים בכללם עסקו באזהרות ובקשו אמצעים לעמד על נפשם. אבל מה כחן של אזהרות, יוצאות מפי רבנים, שאבדה השפעתם על הקהל? אחרת היתה, אלמלא היו לגזרותיהם ואזהרותיהם יפוי־כח של דין, אלמלא התרצתה הרשות לקחת אותה תחת חסותה, כמו שהיא מגינה וחופפת על כל קלירוס בלתי־יהודי. מחשבות מעין אלה היו צריכות בהכרח להולד במוחות הרבנים, ביחוד של העסקנים שביניהם, הם התחילו מתגעגעים לכח ושררה, וכשנוכחו שמקור כחם הפנימי יבש, חרב, פנו כלפי חוץ.

אספת הרבנים הוא פרי־הגעגועים והתשוקה האלה: היא ביאש ובראשונה תוצאות ההבנה, שהבינה הרבנות הפולאנית, שאי־אפשר שיהיה בידה נ״ק אחר זולת הכח החומרי הפשוט, שיוכל לכוף על הקהל את ההר, שיוכל לענש באופן מורגש את כל מי שיעבר על מצוותיו ופקודותיו.

התשוקה להתקשר עם בעל הכח והשררה מצאה לה באספה בטוי ברור שאין כמהו, וזה הוא בלי ספק הצד היותר חשוב שבכל המאורע. הרבנות שלנו רוצה לשאב את כחה ממקורות חוץ, משתדלת למצא לה מישען מחוץ לעולמה ולעולם היהודים. זהו דבר חדש ומצוין במינו, המעיד, עד כמה אבדה הרבנות את החוש הבריא ואת הקשר הפנימי עם הקהל היהודי החי והסובל.

מכל דברי הרבנים, מדברי המחברת, שהוציא הועד המסדר של האספה, נראה עד כמה משתדלים הרבנים לתפש את הממשלה בלבה, עד כמה הם מטעימים וחוזרים ומטעימים את תודתם ה בה, את הכנעתם, נאמנותם וכשרותם המדינית. ולא רק הדברים הם מצוינים, אלא כל יחס ההכנעה, הבולט מכל הדברים והמעשים, מכל התלגרמות והדפוטאציות, מכל אותם הרמזים והביאורים שניתנו בתכניות החלטותיהם. ומטרת כל אלה להוכיח להממשלה, שאין לה דרך אחרת יותר טובה, אלא להכיר את הרבנים לראשי העם היהודי, לתת את הממשלה הדתית בידם. הרבנים הבינו, כנראה, את הקשר שבין עולמם הישן ובין הסדרים הישנים, השוררים עדיין בממלכה, הם ראו בעליל בימי־החפש המעטים את הסכנה המרחפת על ראשם, כשיתחזק הסדר החדש, הבינו שמלחמת הריאקציה היא מלחמתם הם. בלב תמים עורכים הם איפא את מלחמתם זו ודורשים כך שהממשלה תעמד על צדם ותאציל עליהם מכחה והודה.

והדרישות, הפעולות שהם רוצים לפעל בכח הממשלה שינתן להם?

אם תחשבו רגע, שיש בין הדרישות, שהביעו בסעיפי החלטותיהם הרבים, אף דרישה אחת שבאה להספיק צרך של אנשים חיים, שבאה להקל את העול דכבד הרובץ על היהודי, להמעיט את הצרות המרובות, שהוא נופל תחת משאן — אם כך תחשבו, אז טעות היא בידם. בדרישותיהם ובהחלטותיהם באו רק לחזק את הדת, כלומר את דתם הם שפרחה נשמתה מתוכה, להלחם עם הזרמים החדשים, עם ההשכלה, הספרים, העתונים, החברות הקולטוריות, — במלה אחת באו לרכא את היהודי החדש, להפיל למשואות את כל הבנין שהוא עמל לבנות.

מן המצב המדיני שלנו בממלכה כנראה הם מרוצים,— אף מלה אחת, אף רמז אחד לא השמיעו בענין שווי־זכיות, בענין הפרעות, למרות מה שעסקו בפוליטיקה גבוהה ושלחו תלגרמות למקומות היותר גבוהים. להם כנראה, אין צורך בשווי־זכיות, רוצים הם בהשתנות המצב, אבל לרעה, הם לא היו גם כנגד הגבלות ידועות, אם רק תהיינה לפי רוחן ותעזורנה להם לחזק את ממשלתם.

דנו, למשל, על החנוך, קם אחד והציע להשתדל אצל הממשלה שלא יתקבלו יהודים אל „השקאלעס", מפני ש„השקאלעס" מעבירים אותם על דתם, שילמדו נערים דברים חיצונים רק במדה שתספיק לעסקיהם, ונערות לא תלמדנה כלל; וכשקם הרב מקאליש ונאם בזכות למוד הבנות, הזכירו אותו את המאמר הידוע: „כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות". אמנם הצעה זו לא נתקבלה, ביחוד התנגדו לה בעלי־הבתים ה„למדנים" שהשתתפו באספה,— גם הרבנים הבינו, כי יש גבול לדרישותיהם, אבל עובדה זו מציינת את האספה וחבריה. לעומת זה לא נתקבלה ג״כ הצעה אחרת, שכל רב בעירו יקדיש שעות אחרות ללמד תורה עם הבחירים. דנו על השפעתה הרעה והמשחיתה של הספרות העברית והיהודית, וקם הרבי מפודזימין והציע להשתדל אצל הממשלה שיחרמו כל הספרים, שהשפעתם רעה על הצעירים, ושהם נגד הדת. הצעה זו לא נתקבלה בצורתה הרדיקאלית, כי בארו להם להרבנים שעכשיו כשהוכרז חפש־הדפוס בכל הממלכה, אי־אפשר לבא אל הממשלה בדרישה כזו, והמציע, שראה בזה את התחבולה היותר יפה להגן על הדת, עזב את האספה בכעס, אבל סוף סוף הוחלט להשתדל שתהא להרבנים הרשות להכריז איסור על ספרים, מחברות ובכלל דברים נדפסים, שיכילו נבול־פה נגד הדת והממשלה. דנו על אמצעי חזוק־הדת בתוך המון־העם והוצעו הצעות ליסד בכל הערים ועדים משגיחים על הנערים הלומדים מלאכה שיתפללו ויניחו תפלין, שילמדו שתי שעות ביום תורה, להשתדל שבבתי־הנתיבות ימכרו מאכלים כשרים, שלא ירקדו גברים עם נקבות על הנשפים הערוכים ע״י חברות צדקה יהודיות, שישאלו את פי הרבנים, כשיבקש מי שיהיה רשיון ליסד אגודה ספרותית או אמנותית עברית ועוד הצעות כאלה.

אולם כל אלה אינם אלא פרטים—אמנם פרטים מצוינים במינם ומבליטים את התמונה, אבל לא יותר מפרטים. הענין הראשי באספה—„היתר" שבה— היה הנסיון לסדר את הרבנים להסתדרות חזקה בעלת־משמעת, שתמשל בכח הממשלה על היהודים. לתכלית זו הוצע, שיסדרו בכל פלך ופלך ועדי־רבנים של שלשה או חמשה אנשים—(זה עדיין לא הוחלט) שבידם תמסר הנהגת הענינים הדתיים והרוחניים בפלך; שהרב בעירו יחשב באופן רשמי לאבי־הכנסיה היהודית והרשות תהיה לו לקרא לדין את כל הפוגע בכבודה של הדת; שהרבנים יקבעו את רשימת הקנדידאטים העומדים להבחר לועדי־הקהלות, או שתהיה בידם הרשות לפסל את הבחירות. לא כל ההצעות האלו נתקבלו בצורתן הפשוטה, באחדות באו שנויים פחות או יותר חשובים, אבל מהותן המבליטה את התשוקה העזה למשל, להכריח את היהודים באמצעי הרשות ללכת בדרכי תורתם, נשארה כשהיתה. ואין אנו מביאים את ההחלטות כפי שנערכו ונתקבלו באספה, מפני שעדיין לא גמר הועד העורך את עבודתו ובודאי עוד יעשו שנויים בהן טרם תוגשנה אל הרשות, לנו נכבדים ביותר המחשבה, הרצון, כפי שהתבטאו בטהרתם בההצעות, ולא ההחלטות, הערוכות תחת השפעת הרצון שתסכים להן הממשלה.

יתר ההחלטות עוסקות בעניני איסור והיתר, שבת, עירובין, מאכלות אסורים. בתוכן צריך לציין את ההחלטה להשתדל שהיהודים העובדים בצבא יאכלו מאכלים כשרים ובמקום שמעט מספרם יתנו להם כסף תמורת האכל, ועוד יותר הביאור שנתנו, בהפרוגרמה להצעה זו. מבארים הם להממשלה, שאם יוכרחו החילים היהודים לעבר על מצות דתם או יסכימו לעבירות ולסוף יעברו גם על שבועתם... עניני הנשואין, אותו מקצוע החיים, שהדת עדיין שלטת בו שלטון בלי מצרים, ושהרבנים היו באמת יכולים לעשות דבר־מה לתועלת העם העסיקה את האספה אך מעט. את כל שאלות הנשואין, הגטין, העגון הקידושין, היבום פטרו בשתים שלש החלטות בלתי חשובות.

האספה לא גמרה את עבודתה. שלשת ימים לא הספיקו, והרשיון להמשיך את האספה עוד לימים אחרים לא נתקבל, לערך את ההחלטות ולמסרן להרשות נבחר ועד שהוא עתה גם בא כחה הרשמי של הרבנות הפולאנית, ובעוד ששה חדשים אומרים הרבנים להמשיך את עבודתם רבת־תועלת וכבוד זו...

כמדומה, שאין להרבות דברים על הרושם שצריכה אספה כזו לעשות. אולם אם תבקשו בעתונים היוצאים בעירנו בטוי הרושם הזה, לא תמצאו. העתונות שלנו ירדה פלאים ואין היא ממלאה כלל את חובתה מלבד—אולי במובן ידוע „הבקר" החדש—לעמה. „היינט" הסתפק בנתנו דין־וחשבון מהאספה שהיה ערוך באופן ובסגנון כזה, שהאספה נהפכה לסקאנדאל אחד גדול, אבל לא שפך אור על ערכה ומקומה של האספה בחיינו; „האונוער לעבען" הסתפק בדין וחשבון אוביקטיבי כביכול, ועתה הולך ומדפיס מאמרי בקרת גם כן אוביקטיביים... העתונות הפולאנית, ביחוד המתקדמת, נפלה

על המציאה ומראה על החשך והפאנאטיזמוס שנגלו באספה, ורוך אגב, תולה את האשם בלאומיים, שהחלישו את כח השפעתה של הקולטורה הפולאנית. וכבר היה ה„אונזער לעבען" שתחת לדבר על האספה התחיל להוכיח את העתונות הפולאנית המתקדמת שאין היא מתיחסת באופן שוה להקלריקליים היהודים והבלתי יהודים, שהיו אספות באלה גם בעמים והעתונות לא מחאה. אבל את האמת צריך להגיד: אספות כאלה לא היו עדיין. האם אפשר למצא בתוך העמים כמרים כאלה שיגידו בקול רם, שאין ללמד את הבנות, שהבנים צריכים לדעת רק מה שנחוץ לעסקיהם, שבעת צרה גדולה כל־כך לא ידברו אף מלה אחת על מצב העם הנורא? בלי הגזמה נוכל להגיד, שאספת הרבנים היתה חלול־השם פשוטו כמשמעו.

והתוצאות? כשאני לעצמי אין לי ספק שהרבנות הפולאנית תחרה תתירה באספתה זו תחת כסאה הרעוע גם מבלעדי זאת. הקהל לא גלה עד עתה את התיחסותו להקריאה לעזרת הממשלה, להתשוקה להשתמש בכח הדין למטרות ההגנה על הדת, אבל כשיתבאר הדבר, ומה עוד כשתתקימנה אפילו מקצתן של תקוות האספה, אז רגש בטול היש שמתיחסים בו עכשיו להרבנות תהפך לרגש של שנאה עזה. ואם עד כה יכלנו להתברך, שאין לנו צורך להלחם עם הקלויקאליים שלנו, פשוט מפני שאין להם שום כח ארצי, והממשלה אינה תומכת עליהם, מעכשיו ישתנה הדבר ומוכרחים נהיה לאסר מלחמה קשה עליהם.

אולם קשה להניח שתקוות הרבנים לעזרת הממשלה תתמלאנה, קשה לחשב שתקח הרשות על עצמה אפוטרופסות על עניני הדת שלנו ותמסר את הממשלה על היהודים בידי הרבנים.

האספפה תשאר עוד נסיון לא־מוצלח ולא־יפה ובלי עזרה שיש בה ממש מצד הממלכה תוסיף הרבנות להתנוגה, וזרם החיים החדשים, שהם רוצים לשחות נגדו, יוסיף לדחף אותה יותר ויותר עד ישליכה מחוץ לחיים.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

(מאת סופרינו).

I.

קוֹשְׁטָא.

בא היום, שקוו אליו רבים, — ר' חיים נחום נבחר לרב הכולל, לראש כל היהודים תושבי הממלכה העותומאנית. ליהודי תורקיה יש עתה בא־כח לפני המדינה והמושל, כדוגמת הפאטריארך היוני.

מאז הבקר נאספו המון־אדם אל המבוי הצר, אשר דמות לו כרובע־העיר העתיק בירושלים. השלג והמטר, אשר ירדו חליפות לא הפריעו בעד מאות האנשים לעמוד בחוץ ולהחזיק דגלים ארומים בידיהם. ברוח נפנף דגל ענקי עם הכתבת „רב הכולל ר' חיים נחום"; לצד שמאל נפתח שער־הברזל אל החצר הקטנה, אשר לפני בית־הכנסת לספרדים, ששם עומד המפעל ההיסטורי לצאת אל הפועל. לפני השער עומדים טורים טורים שמשי בית־הכנסת ומשרתי־הקהלה לבושים בגדי־השרד שלהם עם כפתורים נוצצים ותרבושים אדומים. גזוזטרה צרה מוליכה אל תא העתונות, הנמצא בעזרת הנשים. בעד השבכה הנמוכה אפשר לראות את כל הנעשה בבית פנימה, ולעיני הרואה נשקפת תמונה, שהיא חזון בלתי־נפרץ באירופה: הספרדים עומדים בבית מקדש מעט ליד נשיהם.

בית־הכנסת הנאוה מאד מבפנים מקושט יפה לכבוד היום ומואר באור יקרות. בשעה העשירית בא רבי חיים נחום. הוא נפגש בסער של קריאות „הידד!", הבוקע ועולה מן החוץ. הוא עלה אל צד המזרח וישב על כסא־הכבוד, שהיה ערוך שם בשבילו.

אחד אחד הופיעו הבוררים: סוחרים חשובים לבושים בגדי־אירופה עם תרבושים ומגבעות על ראשיהם, פקידי הממלכה במעילי־השרד שלהם ובחרבות משתקשקות צמודות להם, ובאחרונה — החכמים בעלי הפנים הפאטריארכאליים והזקן הארוך והלבן כשלג. הם תופסים מקומם בשתי פנות צד המזרח, על הבמה אשר בתוך — שנים עשר חברי הקהלה הישראלית וחברי הקונסיסטוריום; על הספסלים — חברי הועד הרוחני וצירי הקהלות הישראליות מהערים האחרות.

נפקד מקום צירי הקהלות הסאלוניקית והאדריאנופולית, מפני שלא מלא מיניסטר־המשפטים את בקשתם, שירחו את הבחירות, לא שלחו את בורריהן אל הבחירות לאות מחאה. גם הבוררים הירושלמים לא באו כולם.

על הספסל התיכון לצד ימין יושבים הדיפוטאטים מסמירנה, וביניהם חבר הפרלמנט נסים מצליח. על אותו הספסל מושך אליו את העינים הסינאטור הישיש בכור איפינדי אשכנזי. נכנס ר' שבתי הלוי, אב בית־דין בבאלאט, אחיו של החכם־באשי הנדח ממשמרתו, ואחריו נכדו של האחרון, יהושע ביי על ניפיכה, שמרננים אחריו, כי הוא הוא שהסב בכל אי־הסדרים, ששרר ברבנותו של ר' משה הלוי כשמופיע נסים הזמן, ראש־אב־בי"ד הישיש, מקדמים אותו חבריו ביראת־הכבוד בהשתחויה משולשת. מביאים מרבד ומציעים לרגליו. הפקידים לבושי בגדי־השרד הם: הפולקובניק ד"ר הורורה; יצחק פחה מולכו, וויצה־אדמיראל; מינטיש פחה, קינטרה־אדמיראל, משה ביי דילמירינה, דראגומאן במיניסטריום־הים, וקוסטרו־ביי, פולקיבניק־לייטינאנט.

בתוך לפני הבמה עומד שולחן־המועצה, שמסביב לו יושבים מזכירי הקהלה והועד הרוחני.

המזכיר הראשון מתנשא ממקומו ומכריז את מספר הבאים אל הבחירות, באו 76 בוררים. עשרה שלחו את חוות־דעתם בכתב, באופן שביחד ישנן 86 דעות.

עוד לפני התחלת הישיבה נשמע קול שיר מן החוץ. זה הוא שיר תהלה, המושר לכבודו של רבי חיים נחום בשפות השפאניולית והעברית ובניגון ההימנון התורקי.

כשנפתחת הישיבה מצווים על המשוררים שמבחוץ להפסיק את שירתם, ר' חיים נחום עולה על המעלות שלפני ארון הקודש ומברך את הבאים בנאום קצר.

הוא אומר, כי נתקבלה הפקודה מאת השער העליון לפתוח את האספה הלאומית העברית לבחירת רב־הכולל; הממשלה חפצה, שתהי בחירה זו נעשית בהקדם היותר אפשרי, ובכל־זה צריכים היו לעבור קודם לה חמשה ירחים לאחר הכרזת הקונסטיטוציה. עבודות צבוריות חשובות מאד, שאי אפשר היה לדחותן, עכבו בדבר. האנארכיה הגמורה בהנהגת שלטון הקריה בשעה שקבל בידו את כהונת ממלא מקום חכם־באשי, הריקניות שבקופת הקהלה, המלחמה בשביל מכס הבשר, שצריך היה להמשיכה, דרשו הרבה עמל וזמן. אח"כ התחילה עבודת עריכת הצעות שונות בדבר תקונם ושכלולם של בה"ס העברים בעתיד ולקיחת היהודים לצבא.

מזה עבר ר' חיים נחום לדבר ע"ד המעשים שקדמו לפני מלחמת־הבחירות והתיחסותן של קהלות היהודים בירושלים, סאלוניקי ואדריאנופול אליה. הקהלות הישראליות במצרים, בקאירה ובאלכסנדריה סלקו את עצמן מהשתתף בבחירות בראשיתן מפני טעמים פוליטיים.

בסוף נאומו שאל רבי נחום את דאספה הלאומית, אם רוצה היא למלא את חפצן של הקהילות הסאלוניקית והאדריאנופילית ולדחות את הבחירות לזמן אחר, שיהי נועד לכך.

הפרקליט המפורסם טאראנטו בקש לו את רשות הדבור. הוא התנגד אל הצעה זו: אין להאספה יפוי־הכח הדרוש לחוות דעה בדבר. היא הוזמנה באופן פורמאלי להשתתף בבחירות ולא לשום מטרה אחרת.

הסינאטור בכור איפינדי מביע את דעתו בעד הצעה

דחוי הבחירות. מעמד־הרוחות באספה הולך וסוער. נשמעים קולות דורשים בשאון, שיעברו אל סדר היום. הדרישה מתקבלת. הקיי־מאקאם מגרר את אפני הבחירה. הבחירה היא חשאית. מחלקים פתקאות בין הבוררים ומטילים על המזכירים לאסוף אותם. לקינ־טרולירים בוחרת האספה בבכור איפינדי ובהרב פריריירו. פתקאות־הבחירה נאספות בארגז של מכתבים, ואח"כ פותחים אותו ומונים את הדעות.

נשמעת רק הקריאה היחידה: „רבי חיים נחום". כשנשמעה הרעה הארבעים וארבע בעדו, שהוא הרוב המכריע. פרצה סערת רצון באולם. בוררים אחדים עלו הבמתה אל רבי חיים נחום להביע לו ברכה. בתא העתונות חבקו הסופרים ונשקו איש את רעהו. מחוץ חדרו אל הבית קולות קוראים „הידד!" ואחריהם נשמע בבית הכנסת ניגון ההימנון של ר' חיים נחום. נתברר, כי בעד ר' חיים נחום היו 67 דעות. רבי אברהם דאנון קבל דעה אחת, רבי אהרן בן שמעון מקאירה תשע דעות ורבי חביב מקרוסה שתי דעות.

אח"כ נקרא הפרוטוקול של הבחירות, בשפה התורקית, וכל המשתתפים באספה חתמו עליו ונחתם בחותם הקהלה.

כתום הבחירות נשא ר' חיים נחום בסערת־רוח את הנאום הזה:

מביע אני את תודתי להאספה בעד הכבוד, אשר חלקה לי, משא כבד העמיסה עלי. אבל המשא הזה לא יכבד עלי, אם כל המון הכחות האינטיליקטואליים, המוסריים והחמריים הנמצאים בקהלותינו יעמדו על צדי. אני אשאף בכל מאמצי כח לעבוד את עבודתי ולשמור על אמונתנו הקדושה ומסורותיה. רק אחת שאלתי, אותה אבקש בכל לב: אחדות, עבודה־הדדית לשם מטרה אחת: לעשות את יהודי תורקיה הנעלים, שיש להם עבר כ"כ גדול, ועם גדול ומאושר ונכבד ומסור באהבה לארץ המולדת. (תשואות חן).

הכל נסבו על הנבחר להביע לו ברכות־אושר. הרבה מהנאספים, חוץ מהרבנים, נשקו את ידיו, כמנהג המקום.

בצאת החכם־באשי מבית־הכנסת ערכו לו בחוץ אובאציות כוערות חדשות. בין כה הלך ההמון הלוך ורב ויהי למחנה כבד מאד. מראש היציע פנה החכם־באשי החדש אל ההמון בדברים נמרצים אחדים. רק לו, להמון ולא לעצמו, הוא רוצה לעבוד מכאן ואילך בכל לב ונפש.

נשמעו קולות קוראים „הידד!" ו„יאשאסין!". אנשי־הצבא, שעמדו בפנות הרחוב ירו מכלי־תותח. במרכבה סגורה נסע החכם־באשי לביתו.

בעוד ימים אחדים תתאשר בחירתו ע"י פקודה מיוחדת מאת השולטן.

ד. וו.

II.

סלוניקי.

בעוד זמן מועט תלך אכספידיצה מצד הממשלה לחקר את ארצות אסיה הקטנה, ארם נהרים, וסוריה (כמובן גם א"י) ולערוך אח"כ תכנית בעד בית הנבחרים איך לעבד ולהפריא אותן. בראש האכספידיציה הזאת ילך הואלי של סלוניקי, דניל בי, שחקר לפני זמן מעט את משפט רשיד־בי ואקרים־בי, פחות ירושלים לפנים. לתכלית חקירתו זאת נסע לירושלים ובקר את א"י וגם מושבות היהודים ויוכח מן התועלת שהן מביאות לישוב. הוא אוהב ומכבד את היהודים והוא הבטיח להאדון יוסף נער, ראש העיר סלוניקי, אחד מאחינו, כי אחרי שישוב מהאכספ־דיציה, יציע לפני בית הנבחרים תכנית מפורטה, באיזה מקום ובאיזה אופן אפשר להושיב יהודים והוא יתמוך באשור הגירה גדולה של יהודים לתורקיה. האדון יוסף נער דבר עם הואלי הזה אודות הציונות והאחרון הביע את חבתו לתנועה זו. הוא אמר שאפשר מאד להשיג אדמה בעד היהודים ובאיזה תנאים, אך בכל זה יוכל להתעסק אחרי שישוב מהאכספידיציה.

—נוסדה פה אגודת „כרמל" מנכבדי עירנו, ומטרתה היא להושיב יהודים בקרבת סלוניקו בתור אכרים. היא באה עתה במשא ומתן עם הממשלה בדבר קנית אדמת ניפטליק הקרובה לסולוניקי ליסד שם מושבה יהודית.

—הקלוב Des intimes פנה אל חברת יק"א ויודיע לה שהוא חפץ לשלח מספר של יהודי סלוניקי לארץ־ישראל ולעשותם לאכרים. יק"א ענתה להם שהיא נכונה לתת לתכלית זו מאה אלף פרנקים בתנאי שאת יתר הסכום הדרוש תתן סלוניקי בעצמה. לתכלית זו פנה הקלוב לקושטא לבקש רשיון ליסוד לוטריה גדולה, ומקוים הם שע"י ירכשו להם את הכסף הנחוץ. ובכן עוד יש לקוות שגם סלוניקי תניח אבן אחת ליסוד עתידנו בארצנו הקדושה.

— המלאכות של חברת כי"ח באה גם הנה ותשהה פה שני ימים. היא בקרה את בתי הספר של החברה הנזכרת הזאת וכפי דברי אחד המנהלים, מצאו את הכל טוב וישר, רק הבודז'ט הוא דל מאד. המלאכות מצאה לנחוץ להציע להרבות מספר שעות הלמוד של השפה העברית. היא לסוף נוכחה, כנראה, כי שפתנו העברית היא יותר מאשר שפה של קדש, וכי לא רק הפרשה של התורה והתפלות נצרכות לנו, כי אם גם למוד השפה בתור שפה, ואולי — מי יודע? — בתור שפה לאומית.

גם גן ילדים עברי יהיה לסלוניקי ובעוד שני שבועות יפתח הגן הזה וכבר נרשם מספר רשום בעד הגן הזה, שנוסד פה ע"י חברת „עזרה ליהודי גרמניה" הודות להשתדלותו של הרה"ג יעקב מאיר, חכם־באשי של עירנו. סלוניקי שהיא זרה עד עתה לשפה העברית, שהיא כלה צרפתית, שפניולית ולא עברית, שאך זעיר שם זעיר שם מבינים עברית, סלוניקי זאת תרכש לה עוד מעט גן ילדים עברי במלא מובן המלה ובעוד זמן מעט כבר תרכוש לה ב"ס שבהם ישמע הצלצול החי של השפה העברית מפי ילדים. עוד מעט וישמעו אחינו בסלוניקי את הצלצול היפה של שפתנו ושמעו ונוכחו, כי אינה שפה מתה, ובאמת גם חבה לשפתנו מתעוררת אצלם ונעים להם לשמע איש או אשה מדברים עברית.

יהושע קנטורוביץ.

III.

אֲרַם צוֹבָה (חלב).

לפני שני שבועות נעשו פה הבחירות לועד הגשמי. נבחרו ברוב דעות הארונים הנכבדים: עובדיה לאנ'אדו, ס', יוסף שמאע, ס', יעקב חזאן, ס', מנחם כפיף, ס', שלמה אפנדי שאמיה, ס', מרדכי כוויל, ס', רחמים שעיו, ס', עזרא גדאע, ס', דוד שעיו. הרב הגיש שמותיהם לממשלה להכיר אותם ולתת להם זכיות הועד הגשמי, ונאמר להם: בס"ט!

רבנו הגדול כקש"ת חזקיה שבתי שליט"א, ראש הרבנים וחכם־באשי פה, נמנה מטעם הממשלה וראש הרבנים בקושטא לממלא מקום חכם־באשי בירושלים, שעליו יהיה לנהל את בחירות החכם באשי שם ולהשקיט המריבות שם. קהלתנו דואגת פן ימנוהו שם לחכם באשי ולראשון לציון, וממאנת לתת אותו ללכת שם,

ויום יום נעשות תהלוכות ברחובות ובאים לבית הרב וגם אל הפחה וקוראים: יחי׳ רבנו, לא נתנהו לצאת מפה! ועשרות תלגרמים נשלחו לראש רבני תורקיה, כי יואיל להשאירהו פה; נראה מה יהיה.

מיהודי עירנו נבחרו רק שני בוררים לצירי בית מורשי העם. ואחד מהם הוא הארון הנכבד יוסף שמאע, חבר הועד הגשמי. ויתאספו הנבחרים מכל הדתות במג׳לים בלרייה לברור צירי בית מורשי העם במעמד ראשי הדתות, וששה מושלמים מחלב וסביבותיה נבחרו ברוב דעות ללכת לקושטא.

ראשי הדתות לנוצרים שלחו תלגרם של מחאה לקושטא נגד הבחירות דפה לאמר: לא בישר נעשו, אך מרמה היתה בהן, ועוד, כי אחד מהנבחרים יש עליו קובלנות מאכרים אחרים שעשק אותם וינזל שדותיהם, ולפי החק לא יבא כזה לבית מורשי העם.

בשבת העברה הגיע הלגרם מקושטא לאמר. כי הנבחרים יסעו לקושטא, ובבית מורשי העם תוצע מחאת הנוצרים ושמה ישפטו אדות בחירותיהם. ביום החמישי העבר עזבו הנבחרים את עירנו ללכת לקושטא. נאמר להם, ברוכים אתם, בצאתם.

מ. נחמד.

מ. פ. ז–׳.

וְעִידַת צִיּוֹנֵי גָּלִיל לְבוּב.

ביום א׳, י״ז טבת, נפתחה הועידה השנתית של ציוני גליל לבוב.

משתתפים בהועידה שבעים וארבעה צירים, מלבד חברי הועד הגלילי והמרכזי ושליחיהם של עתוני המפלגה.

הד״ר מרדכי ברוידא מברך את הועידה בשם הועד המרכזי ומדבר ע״ד האי-רצון השורר עתה במחנה הציונים הגליציאים, אבל הרגש הזה, אומר הנום, אינו תוצאת העבודה הבלתי מספקת שעבדו המרכזים; אדרבה, המספרים יוכיחו, שבשנה זו אספנו הרבה יותר שקלים ולטובת הק״ק מאשר בשנים הקודמות, אינם שבעים רצון מאחר שקוו לגדולות ונצורות, חפצו שהמרכזים יעשו בשנה זו הרבה, הרבה יותר וכאשר התקוה הזאת לא נתמלאה, — אין דעתה של המפלגה נוחה בזה.

ומדוע לא מלאו המרכזים את התקוות והדרישות? הטעם פשוט, חיבת בזה המפלגה עצמה ולא ראשיה. בהפרובינץ שורה קרירות-רוח נוראה. האגודות לא מלאו את דרישות המרכזים, לא שמו לב לבקשות האחרונים, כסף לא נתנו להההנהגה.

הועידה הנוכחית מחויבת לחקור אחרי סבת המצב היה ולהשתדל לשנותו. נחוץ למצוא מקור לכסף כדי לתת את האפשרות למרכזינו למלאות את חובתם הקדושה והנכבדה!

אז מברך את הועידה ציר בית-המחוקקים הד״ר ה. גבל. בשם ה„קלוב היהודי״ הוא מראה על פעולותיו הרבות של הועד הגלילי בזמנים עברו ומתעכב ביחוד על נחיצות העבודה לטובתם של מוסדי ארץ-ישראל, לסדר את האמגרציה לא־צנו הקדושה, וע״ד העבודה הפוליטית והקולטורית בגליציה עצמה.

הד״ר יוסף לונהרץ קורא דו׳ח ע״ד עבודת הועד הגלילי במשך השנה העברה.

בעת שקבלנו על עצמנו את העבודה בועד-הגליל שררה בכל ערבוביה גדולה. לא ידענו גם את שמות המקומות השייכים לגלילנו, לא ידענו למי לפנות באלו המקומות, איפה ישנה אגודה ציונית ואיפוה איננה; אבל אחרי עבודה רבה וקשה עלה הדבר בידינו לסדר את הדבר הזה. הוברר, כי ששים וארבע ישובים עברים שייכים לגלילנו. בארבעים ותשעה יש לנו עתה אגודות ציונית. סבות רבות מפריעות לחתפתחות האגודות. החסידים והממשלה מניחים מכשולים על כל דרכינו. שני „הכחות״ הללו התאחדו למען עשות קץ לכל הסתדרותנו. הממשלה עונשת קשה ורודפת את כל ציוני, היא דורשת מהציונים מסים כבדים, מטילה עליהם בעד אשמות שלא חטאו ובעד עבירות שלא פשעו ענשים כבדים והיא נכונה תמיד להעביר את רוע הגזרה, למחול את המסים והעונשים לכל אלה הציונים, היוצאים מאת האגודות.

אבל לכבוד חברינו עלינו להגיד כי רובם אינם שמים לב לכל אלו הרדיפות ובגבורה נפלאה המה לוחמים את המלחמה בעד רעיוננו, כבודנו ועתידנו!

בתשע ערים, שעד עתה לא ידעו כלל ממציאותה של הציונית יסדנו בשנה זו אגודות ציוניות, שכבר הספיקו להצטיין בעבודתן השוקדה ובמסירתן הנאמנה לרעיוננו.

הועד הגלילי בלבוב שלח בשנה זו נואמים לא רק לגלילו כ״א גם להגלילים האחרים בגליציה, ובגליל לבוב עצמו סדר 136 אסיפות אגיטציוניות, — מהן יותר משלשים שהיו מוקדשות להמוסדים בארץ-ישראל.

על־יד הועד הגלילי נתיסדה קומיסיה פלשתינאית שעסקה בכל העבודה לטובת המיסדים הארצי־ישראלים. היא עורכת עתה קורס מיוחד למען האגיטטרים שלנו אדות ארץ-ישראל.

המנהל את עניני הק״ק בגליל לבוב מר י. ש. פהיליפ קורא דו״ח מפורט ע״ד הכספים שנאספו בשנה זו לטובת הק״ק. בגליציה נאסף בשנה זו לטובת הק״ק 27,704 קרונות ובגליל לבוב 7100 קרונות. מזה נראה שבשנה זו נאסף יותר כפי-שנים מאשר בשנה העברה, אבל בכ״ז אין ספק בדבר שאילו עבדו והשתדלו חברינו, אפשר היה לאסוף הרבה יותר.

מר יעקב בודך קורא דו״ח ע״ד עבודת הקומיסיה הפלשתינאית. גם הקומיסיה הזאת סבלה הרבה מחוסר אמצעים כדי שתוכל לנהל את האגיטציה כראוי. לאגודת „בצלאל״ יש בלבוב עשרים וששה חברים, רובם בלתי ציונים גם „הקהל״ הלבובי החליט לתת תמיכה קטנה לטובת „בצלאל״ — האגודה האקדמית „אמונה״ ערכה בשנה זו נשף שהכנים לטובת המוסד הזה מאתים קרונות ועתה החליטה האגודה הנ״ל ליסד ב„בצלאל״ סטיפנדיום על-שמה. האגודה האקדמית „חשמונאי״ עבדת הרבה לטובת יער-הזיתים.— הרבה פעלה להרחבת הידיעות ע״ד ארץ-ישראל האגודה,האקדמית „יהודה״ (Judea) בזה שהיא מוציאה-לאור המאספים בפולנית „פלשתינה״, המועילים הרבה להפצת הידיעות הנכונות ע״ד ארצנו בין החוגים האינטילגנטיים. הקומיסיה עבדה הרבה בשביל ה„חברה להכשרת הארץ״, אבל מחוסר-אמצעים יכלה לעבוד רק בלבוב ובהערים הקרובות״. —

מר א. וויטלין קורא דו״ח ע״ד השקלים. נמכרו בשנה זו שקלים ב-28 מקומות ע״ס 1305.50 קרונות. בבס-המפלגה השתתפו אך עשרים ערים בסך 429 קרונות.

אחרי ההרצאות הללו מתחילים הויכוחים. מבקרים קשה את הועד הגלילי שלא התיחס בכובד-ראש הראוי להבחירות אל הסיים הגלילי, מה שגרם למפלת מפלגתנו בהבחירות הללו. אחרים—והמה הרוב—אינם שבעים רצון על אשר עסק הועד יותר מדאי בהעבודה הפוליטית ועזב לגמרי את העבודה הארץ-ישראלית. מראים על המצב הנוכחי בתורקיה וסביאים-ראיה-מעבודת החברים ברוסיה; מתאוננים גם על הועד שלא דרכה באגיטציה.

סוף כל-סוף נומרים הויכוחים וכשמציעים להביע לועד הגלילי את תודת האספה בעד עבודתו — מתקבלת ההצעה מכל הצירים נגד אחד...

הד״ר שרייבר קורא הרצאה ע״ד „העבודה הציונית בשנה הבאה״.

המרצה מרבה דברים על המצב החדש בתורקיה עלינו לעבוד ביתר אנרגיה, עלינו להרבות בתעמולה לטובת כל המוסדים הארצי-ישראלים.

אחרי-כן הוא מדבר ע״ד המצב הפוליטי ומאשים את המפלגה הציונית שבמלחמת-הבחירות. בשנה העברה לא עמלה בתור מפלגה צ י ו נ י ת, במשך כל העת הזאת ועל כל האסיפות הרבות שערכנו אז לא זכרנו את הציונית ולא דברנו בשמה... וע״כ הפסדנו הרבה ועלינו להשתדל לתקן עתה את הדבר.

המרצה מציע הצעות שונות איך לנהל עתה את העבודה ואיך לארגנה, מה לעשות בשביל העבודה הקולטורית ובמה לעסוק בעבודות-ההוה. כל הצעותיו מתקבלות.

ההרצאה הזאת עוררה ויכוחים רבים. המשתתפים בהועידה באים בהצעות שונות שהיותר נכבדות הן: ליסד קומיסיה מיוחדת שתשגיח על עניני בתי-ספר העברים בגליציה ושתיסד חברה גדולה לתמיכת בתי-הספר האלה. הד״ר גבל הבטיח להשיג ס כ ו ם ג ד ו ל מאחת החברות המערביות לטובת האגודה הזאת, אם תתיסד. הדבר הזה נמסר למר שלמה שילר — שהוא יוציאו אל הפועל.

הוצע והוחלט ליסד לשכת-מודיעין בגליציה ע״ד ארץ-ישראל.

אחד הצירים בא בהצעה, שהועד המרכזי ישתדל ליסד גימנאסיה עברית. המציע מביא ראיות ומופתים רבים ע״ד הרדיפות השונות שעל תלמידי הגימנאסיות העברים לסבול מחבריהם הפולנים ועוד יותר מהמורים האנטישמיים, ונומר שאגודתו הציונית — בגליניאני — נכונה לתת לטובת יסוד גימנאסיה עברית אלף כסף ומאה כסף בכל שנה לתמיכתה.

הד״ר ברוידא שמח מאד על ההצעה הזאת של הציר הגליניאני ומודיע שהועד המרכזי כבר עסק בענין יסוד גימנסיה עברית בגליציה והוא בטוח שאפשר יהיה להוציא אל הפועל, אבל עתה טרוד הועד בדבר י ס ו ד ה ב נ ק ה ע ב ר י ב ג ל י צ י ה, שבעזרת ציוני-המערב יצא בקרוב אל הפועל. (במיליוני-כסים). ואחרי שניסד את הבנק נתחיל בהעבודה הקולטורית, חפצים אנו ליסד לא אך גימנאסיה עברית כ״א גם ב י ת - מ ד ר ש ג ב ו ה ל ח כ מ ת י ש ר א ל ובטוחים אנחנו שעשה נעשה וגם יכול נוכל!

הנואם מוחה נגד האשמות, שטפלו על מנהיגי הציונות כי לרגלי

עבורתם בפוליטיקה הגלותית עזבו לגמרי את העבודה הציונית הארצי-ישראלית. לא אמת הדבר, שאנחנו עזבנו את העבודה הזאת. אנו עובדים בשביל כל המוסדים בא"י וגם בעבודתנו הפוליטית אנו מכוונים שם הציונות ולטובת הציונות. ההבדל בינינו ובין אלה, המכנים עצמם בשם „ציונים-טהורים" הוא בזה שאלה האחרונים חפצים לעקור את העץ, כדי להקל את לקיטת הפירות ואנחנו אומרים כי עלינו לעסוק בטיפות וגידול העץ למען שיתן לנו פרי יפה (מחיאות-כפים ארוכה).

וככ"ז כאשר עמדו למנין ע"ד כל ההצעות מתקבלת גם הריזולוציה הזאת של טומבך!

הועידה מחליטה שעל הועד הגלילי לערוך ערבי-וכוחים בכל האגודות אשר בגליל לבוב ע"ד יחס העבודה המדינית להציונית הפלשתינית ולהציע אחרי-כן את הויכוחים הללו ביחד עם החלטות האגודות לפני הועידה הציונית בגליציה שתהיה בקרוב. —

ביחד עם זה דורשת הועידה שהויכוחים הללו יערכו באופן כזה שהועד-הגלילי לא ישפיע על תוצאותיהם...

עתה נגשים אל הבחירות. להועד-הגלילי, נבחרו כמעט כל אלה שהיו עד-עתה חברי הועד מלבד האורטודוכסים, חברי האגודה „תקות-ציון" בלבוב, דבר שעורר התמרמרות רבה בין שליחי האגודה הזאת והודיעו בשמה שהיא יוצאת מן הארגאנזציה הכללית.

בנאום יפה של היו"ר הקורא לשלום ולעבודה נסגרה הועידה. —

לבוב.

כ.

ד"ר ליאופולד כהן, נ"ע

נפטר בימים האלה בווין. הוא היה יליד בוקבינה (במרומה, עיר ראדויץ), בן משפחה חשובה, למד בילדותו בחדר, ועוד בימי עלומיו למד תורה וקרא בספרי השכלה, בלה אח"כ את מקצת ימי נעוריו בסביבה, ושם התקין עצמו למחלקה גבוהה של הגימנזיום, נכנס, השלים את הגימנזיום, ואחריה את המחלקה ללמודי המשפטים באוניברסיטה הוינית. אחרי השלימו את למודיו החל לשמש באומנותו היוריסטית, ובלבו היתה שמורה אהבת נעורים לשפ"ע. הוא היה אחד אחוז משרידי המשכילים המפוזרים ומפורדים במקצעות ובאומנויות אשר כחוץ לסביבה עברית, והם מוסרים כל הזדמנות והצטרפות-המקרים להוציא את אהבתם לפעולות, אם אינם עשירים כל צרכם בכדי שהבוחרים אשר בקהלות יבחרום לשמש באיזו נשיאות, או אם אינם אורתודוקסים כל צרכם שימצאו די ספוק הרגשתם העברית בשמירת המצוות ודקדוקיהן. משכילים כאלה רחוקים מהמרכז העברי, בלי נקודת-מגע עם החיים היהודים. הם מתדלדלים והולכים. יש שהם פוגשים במקרה איזה סופר עברי, ושמחים בשמעם שהספרות העברית קימת ושופכים את שיחם בחיק הסופרים ההם, ולפעמים הם מוציאים מילקוטם את כתבי-היד השמורים אתם מגרסא-דינקותא, ועפ"י רוב יש להם באמתחתם שירים ע"ד האביב או ע"ד שפ"ע אשר „אחרי בלותה היתה לה עדנה". ויש שחושבים כי זה הוא מין צחוק של מלים, אבל באמת זו היא טרגדיה עמוקה, קרע שבלב, נגוד בין הזכרונות וההרגשות ותביעות החיים ההוים.

כשיצאה הציונות לאויר העולם נחה רוחה על אלה מזה ועל אלה מזה, וביניהם נגעה גם במשכילים הישנים ההם. גם הפעולה היתה לפי המושפעים ממנה, כלומר בכל אחד מהם עוררה את הפעולה שהיה מוכן אליה לפי קורותיו ותכונתו, באיש כליאופולד כהן, והדומים אליו, עוררה הציונות את ההרגשה העברית הכפרותית, ובמדה ידועה גם את המגידות היהודית, בודאי היה המנוח גלגול אטבי של דרשן מאחד הדורות שעברו. המשכיל העברי, הדרשן כסו ע"י השטח העליון של נאיר אירופי ועורך-דין ויני, אבל זה היה רק כסוי שטחי, בעיקרו היה ליאופולד כהן משכיל ובעל מגידות.

בתנאים המקומיים ההם אשר בהם התרקמה הציונות בווין, כשהתלקטו אנשים אחדים שיש להם איזה מצב בחברה לעמוד לימין הרצל ולכונן את הועד-הפועל-המצומצם, נמנה גם ליאופולד כהן ביניהם. לא כהרבה דמה ליאופולד כהן אל הרצל; אולי היה הנבדל ממנו ביותר, וההבדל הזה יש שהוא מסגל יותר את החבור. במקום הנהוץ, הסלסול, מדידות-התנועות והדבורים היה לליאופולד כהן הרוחב, הדרשנות, המלמדיות, ופריטינסיות לא לגמרי מחוסרות יסוד אל השפה העברית ואל הפסוקים המדברים אדות ציון, אין זאת אומרת, שלא היה ליאופולד כהן יוריסט מלומד ונואם אשכנזי מצוין, שידע גם את ציצירו שלו ואת „קרפוס רומנורום" שלו. הוא היה מלומד, ועיקרו היה אבטודידקט, כלו איש שלמד מעצמו, ושאהב ללמוד ולקרוא — אבל יותר שהגיעו ידעותיו אלה הגיעו ידיעותיו הראשונות לידי פעולה באותו הועה"פ המצומצם אשר בו היה הוא הלמדן האחד.

והוא היה גם הדרשן האחד כלפי חוץ, ליאופולד כהן לא רק ידע לדרוש, אבל גם אהב לדרוש, במשך הזמן נשתעממו הדברים מעט מחמת תשמיש, אבל זוכר אני את השנים אשר אז היה ליאופולד כהן פועל פעולה נמרצה מאד בדרשות ארוכות בקהל-עם בווין, ויש שהיה „כובש" לא רק את ווין, כי גם את פראג ואת קרלסבד ואת גליציה, כחו היה גדול בההלהבית של דרוש, בעשירות הפסוקים ובדברי רגש חזקים ורחבים. וזריז היה ליאופולד כהן ללכת ולנסוע לכל מקום ששם אפשר היה לדרוש, זה היה הצד החשוב ביותר של עבודת ליאופולד כהן בציונות, ביחוד במשך השנים הראשונית.

ואת תפקידו בקונגרסים הלא כולנו זוכרים. בקונגרסים הראשונים היה רשומו נכר, ואפילו מי שלא ידעהו היטב מביתו וממולדתו הכיר בו את המשכיל היהודי, בעל הרגשה, אוהב עברית, בטלן קצת, וכשנזדמן לידו לדרוש דרשה לא נמנע מלתבל אותה בעברית שהיה מתאמץ לבטא בהברה ספרדית. הוא התענין גם מצד אחר בתנועה הקולטורית, והוא מהצד של „לשון קדש". ולא רק בקונגרס, כי גם בווין, בתיך הועה"פ, היה משתדל להשיג איזו קצבה בשביל החברות להרחבת השפה, או, להוציא איזו חוברת עברית לאור.

בסמני את התכונה המיוחדת של עבודת ליאופולד כהן אין כונתי לומר, כי רק זאת היתה עבודתו. הוא היה משתתף בכל עבודת הועה"פ המצומצם לכל מחלקותיו, עד כמה שאפשר היה להשתתף תחת שלטון הכח המכריע של הרצל. היו גם ימים אשר אז נמסר לו תפקיד מיוחד לחקור בדבר חוקי תוגרמה, ביחוד בנוגע לקנין קרקעות בארץ ישראל. ופעם אחת נשלח גם לקונסטאנטינופול בשליחות, אמנם לא פוליטית-גבוהה, אבל יוריסטית.

תמורות האנשים בווין הוציאו את ליאופולד כהן מהוג עבודתו, נתנו לעבודה הציונית שם תבנית אחרת, הכניסו את המנוח לכמה סכסוכים ע"י יחוסו המשכילי והאיקליקטי אשר לא סבל את הרדיקליות, ולזה נספחו עוד סבות צדדיות. המשכיל הישן, המורכב, לא יכול היה להשתעבד לדיסקיפלינה מצד הציוניים הצעירים עם פרוגרמתם הפוליטית החותכת את ההלכה באיזמל של החלטות. ביחוד רבו ההתנגשיות האלה כשהוכנסו לתוך העבודה הציונית דברים צדדיים, כמו למשל בחירות הקהלה והבחירות המדיניות, שאי אפשר היה שאיש רחב, מטבעו דרשן, ובכל האופנים בעל כונות רצויות, יכניע את

עצמו בהן לכל מה שתגזור הכת. אחרי מות הרצל נתפרדה החבילה הישנה בווין, ואי אפשר היה להחזיקה.

איך שיהיה, ליאופולד כהן נוטל מקום חשוב בקורות הציונות החדשה. הוא היה משכיל עברי, נואם כביר, ועבד במשך מספר שנים עבודה רבה, לפי דרכו ותכונתו, לטובת הרעיון הציוני. יהי זכרו ברוך!

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיונות.

עוד שבעה הדשים והקונגרס התשיעי יבא למלא את תפקידו.

תבנית הדשה, הדרכים הדשות נשקפות לעבודתנו ממנו, מן הקונגרס הזה, – דרכים מתאימות לאותו המצב הפוליטי שבו העמדנו היום הזה.

והיה יום הקרא הקונגרס התשיעי כיום האסף הראשון, אז ההלה תקופת ההתעוררות, עתה-תקופת המעשים.

ואליו, אל הקונגרס התשיעי, אנחנו מתחילים עתה להתכונן, ונדולה צריכה להיות כמותו של קונגרס זה כמו שתגדל איכותו.

על ציוני כל העולם וביהוד על ציוני רוסיה לשלח את ציריהם במספר היותר גדול בכמותו שתתאים לגדולה של התנועה הציונית ולשגשוגה בעת הזאת.

ואלה הערים, שטרם דרשו את השקלים, הנותנים להן את הזכות להשתתף ע"י באי-כחם בקונגרס—הננו מזכירים: זכרו את השקלים, העירו את השוקלים.

ישיבות חברי הדירקטוריום של הקל"ב העברי והאנגלו-פלשתינה-באנק.

בימי 24, 25 לירח זה היו בקילן ישיבות חברי הדירקטוריום של הקולוניאל-באנק העברי ושל האנגלו-פלשתינה-באנק. בהישיבות הללו השתתפו מן החוץ האדונים הללו:

היושב ראש בהקולוניאל-באנק העברי, הד"ר נ. קצינלסון מליבוי, מר י. כהן מהאאג, יוסף קובין וגרינברג מלונדון וגם תיאודור הירש והמזכיר ה. ניימאן.

נתבררו הרבה ענינים חשובים. עפ"י החשבונות השנתיים שער העת האחרונה יוצא, כי שנת-העסק שעברה היתה יפה לשתיהן, וכי שתי החברות הנזכרות תוכלנה לתת לבעלי המניות גם בשנה זו לא פחות מן הדיבידנד, שנתנו להם בשנה החולפת.

הוחלט להתחיל תיכף לאחר גמר עריכת הבאלאנסים יחד עם הלשכה המרכזית הציונית להשתדל השתדלות מרובה בענין מכירת האקציות של הבאנקים וביחוד של האנגלו-פלשתינה—קומפאני.

בהשתתפות האדונים הדירקטוריום היתה גם קונפירינציה לעניני הנאציונאל-פונד תחת נשיאותו של הד"ר בודינהיימיר, שנתבררו בה היחוסים ההדדיים שבין המוסדות הללו.

חשבון הכספים שנכנסו אל הקופה הלאומית דרך הלשכה במוסקבה מיום 1 עד 12 יאנואר ש"ז:

נדבות כלליות —	741,63 רו"כ
מס-עצמי —	27,12 „
פנקסי-שוברות —	19,97 „
קופסאות —	266,16 1/2 „
„קערות" —	85,34 1/2 „
יער-הרצל —	165,29 „
ספה"ז (תשלומים שלמים) —	417,— „
„ (תשלומים לשעורין)	103,71 „
נמכרו תוים ע"ס	77,36 „
„ תלגרמות-ברכה ע"ס -	2, „
ס"ה	1905,95 רו"כ

ב„העולם" נומ. 2 לחדש דצמבר שנת 1908 נדפסה ידיעה, כי עומד להפתח בעיר למברג באנק ציוני, אשר בו ישתתף הקולוניאל-באנק בלונדון בסכום של מאת אלף ליטרא שטרלינג.

להידיעה הזאת אין כמובן כל יסוד ונדפסה בעתוננו בטעות.

— בעת האחרונה בקרו במלאכות הועד המרכזי והמועצה המוסקואית: שימקין — קישינוב; שווארץ — טירספול ובנדרי; הרצפלד — פרוסקורוב, באלטא, ופיראוז'ני; הד"ר גליקזון — וויניצא וואומאן; ברוכוב — ניקוליב וחרסון, פלדבוים — אנניזב; הד"ר ספיר — וליסבטגרד; בן-ציון ניימרק — מיזיריצ'ס, לוקוב וסידליץ; ל. ברגר — חרקוב וסומי; א. דרויגוב — ניזני-נובוגורוד, וול דימיר וקאואן; י. בקנשטיין — קרינקי, סוקולקי, ודרוסגניקי; ל. רובינזב — ליובטשובקה. פולוניה, מירופול, קובל, לוצק, בארמל, ודוויבילזב, וביריסטצקא; ח' גרינברג — קאלאראש, דובוסארי, יאגורליק, אונגני, פירליצה; ש. פכטר — קרטוז-ביריזה, ניזאכודקא וציכונוביץ; ל. בבקוב — יעליץ, קאזלאוו, באריסאגלעבסק, טולא ש. געפשטיין — דווינסק.

— זה לא כבר התארח בטיפליס הפרקליט יצחק נייפאך מקונסטאנטינופול. הציונים בטיפליס השתמשו בהמקרה הזה וימלאו את ידי מר נייפאך והעסקן הציוני המקומי מר שטרייבר ללכת לערי קווקאז אחדות כדי להחיות את עבודת האגודות. שניהם בקרו את באטום, סוכום, פוטי וקוטאיס. בכל הערים נסתדרו אגודות ונגשו אל העבודה. הציונים הטיפליסיים חושבים לבקר במשך הזמן הקרוב עוד ערים רבות בקאווקאז ואפשר גם — בגרוזיה, אשר שם יש כר נרחב לעבודה ציונית. אפשר שגם ציוני באקו יקחו עליהם חלק מן העבודה הלזו. חברינו בטיפליס מתכוננים להוציא בשפה הגרוזינית חוברת-לתעמולה. אנו מברכים את חברינו אלה לראשית עבודתם החשובה הזאת.

— מר ש. פומיראנץ מריוויל בקר ביומים האחרונים לתכלית סדור העבודה הציונית את הערים: פעלין, פערנאוו, וזאלק זיוריעוו.

— הועד של ההסתדרות הציונית ביקאטרינוסלב המציא לידנו דו"ח של עבודתו במשך השנה הי"א לקונגרס. במשך השנה עשה הועד תעמולה בעד התנועה הציונית ע"י הפצת הספרות והעתונות הציונית, עריכת נשפים לאומיים וכו'. לבעלי המניות של הקולוניאל-באנק העברי שלם כשש מאות רובל דיבידנד. הועד היה נמצא בחליפת-מכתבים עם האגודות הציוניות שבסביבת יקטרינוסלב, מכר שלשת אלפים חוברות של ה„קופיקה-ביבליוטיק" חמש מאות אכזמפלארים של תוצאות הועד המרכזי, הפיץ בחנם אלף קולות-קריאה שונים, הדפיס בהעתונים המקומיים ידיעות ומאמרים על דבר שאלות שונות של היהודים בכלל וע"ד הציונות בפרט. הועד השתתף בבחירת הרב דמתא. בכל שבוע ושבוע התאסף הועד לאספותיו. הכנסות הועד היו: לטובת צרכים הסתדרותיים 337 רובל.; ה„קופה המפלגתית" 178 ר'. 95 קופ.; „חקרן הקימת" 170 ר'. 23 קופ.; המס המפלגתי 43 ר'. 72 קופ.; שקלים נפצו בסך 192 ר'. 70 קופ.; בעד „יער הרצל" נאסף 117 ר'. 17 קופ.; בעד ה„ועד האודיסאי" 283 ר'. 99 קופ.; מניות של „החברה להכשרת הישוב בא"י נמכרו על סך 145 ר'. 12 קופ.; לטובת „בצלאל" נאסף 44 רובל.; בעד עתונים שונים נאסף 327 ר'. 65 קופ.; נמכרו חוברות בסך 30 ר'. 85 קופ.; ועוד הכנסות קטנות 3 ר'. 54 קופ.; בס"ה היו הכנסות הועד במשך השנה האחרונה: 2002 ר'. 37 קופ'. כל הסכומים כבר נשלחו לתעודתם.

— הצעירים בלומזה החלו לגשת אל העבודה הציונית, שהיתה עד כה עזובה מאד. ע"פ האיניציאטיבה של ליכטר ופינקלשטיין ובהשתתפותם

של טובי הציוניים המקומיים נוסדה בלומזה אגודת ציונים צעירים המונה כארבעים חבר.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— לפני שבועות אחדים באו ליפו כמאה וחמשים תימנים, מ״ם מאה גברים וחמשים נשים. המהגרים החדשים האלה שייכים לגזע יהודי, הנם יושבים כלם בסביבות העיר „צעדה“ דרך עשרים יום מנמל „חודידה“ התימנית. חבל הארץ אשר בו הם יושבים נקרא בפיהם „משרק“, לאמר המזרח, ואמנם החבל ההוא הנהו כמזרח למדינה, שבה שולטת רשות תורקיה. מהגבול ההוא והלאה הארץ חפשית מכל שלטון, והערבים החונים בה לא שעברו מעולם לשולטנים התורקים.

כנראה יש בחבל המזרחי ההוא יהודים רבים — כחמשת אלפים נפש, אולם רובם הגדול סובל צרות ועינויים רבים לא כלבד מהערבים, אלא גם מהמושלים התורקים. ויהי באחד הימים האלה — לפני שני חדשים — ויקבצו מאה תימנים מהחבל ההוא, ויחליטו לצאת מהארץ הארורה שלהם ולנוד ארצה־ישראל. אולם מה לעשות, וכסף לא היה להם? אז פנו התימנים האלה להגביר היותר גדול בקרבם ויבקשוהו לבא לעזרתם. הגביר הגדול הזה התרצה אליהם וימכר מיד את כל נכסיו, ביתו ואדמתו, בקרו וצאנו, ויעש מכל זה אלף מג׳ידי! (שלשים אלף פרנק). ויעמד בראש החבורה הזאת. האנשים האלה נדרו להגביר נדר, כי מלא ימלאו אחרי כל פקודותיו, כי הפרד לא יפרדו מעליו, וכי ילכו באשר ילך הוא. וכן באו האנשים האלה ליפו. כלם גדולים וחזקים, כלם פועלים ועובדים, מהם רובם נפחים וחרשים, ואחדים אכרים ועובדי אדמה.

התימנים האלה אומרים להשתקע בארץ, לעבוד בה בזיעת אפם, לאכל מלחם עבודתם, תשבע נשבעו, כי מפרי עבודתם יפרעו ל„גביר“ לאט לאט את הכסף שהוציא עליהם עבור נסיעתם, והחלטתם חזקה לקרוא לעוד אלף איש מהתימנים ה„משרקיים“ לבא אליהם ארצה־ישראל.

האנשים האלה מסתפקים במועט. אינם אוהבים תוספות והוצאות יתרות. במנהגיהם ובדרכיהם הם דומים לערבים הבדויים, ולאחדים מהם יש גם ארבע נשים.

ע״פ האגדות המתהלכות אצלם אם יצאו את המשרק אלף איש מקרבם, אז החרב הארץ. התימנים הטובים האלה מאמינים באגדה הזאת. על כל פנים, אינם מתגעגעים על הארץ, שממנה יצאו, והנם מאשרים שבאו לארץ־ישראל. בעת הם מבקשים עבודה.

— בודי־חנין נבנו בתים חדשים אחדים על יד ביח״ס החדש. באמצעות הד״ר לוי בירושלים, שכרו אנשי ודי־חנין ששת אלפים דונאם ארמה על יד הכפר „ראובן“. האדמה טובה לזריעה ולמרעה.

— וקוסטוני היא באר־טוביה, מתגעגעת ג״כ להרחבה, לשגשוג ולפריחה. בימים האחרונים נתגלתה התעוררות בקוסטיני ע״י החברה „האכר העברי“, האומרת להוציא מאה מניות, שליש מאת פרנק המניה, בס״ה שלשים אלף פרנק. החברה הזאת תתן את האפשרות גם לאנשים לא עשירים להתנחל במקום היותר פורה ומבריא אשר ביהודה.

— בט׳טבת הציגה חברת „חרותנו“ בביירוט („חרותנו“ היא חברה דרמטית עבוית) יחד עם חברת „קדימה“, (חברת תלמידי הקלוב האמריקנים העברים) את החזיון „אוריאל אקושטא“ בעברית. בשבוע העבר הודבקו מודעות בחוצות העיר, מודעות גדולות בעברית ע״ד החזיון הזה. המודעות האלה משכו אליהן את לבות אמוני ילידי הארץ אשר הסכינו לראות בעברית רק ספרי תפלה ותחנה ונוסחאות של קבלה, כי גם המודעות הצבוריות הנדבקות בבתי הכנסיות הנן רק כתובות באותיות עבריות, אבל הלשון הוא ערבית. וימהרו רבים מהם לקנות כרטיסי כניסה. היו גם רבים מילידי הארץ באולם החזיון הזה.

החזיון עשה רושם טוב על אחינו הספרדים פה, בראותם כי מדברים בעברית דברים פשוטים. ואם אך ירבו להציג להם חזיונות בעברית עם תוכן עברי לאומי יעלה לעורר גם בהם איזו תנועה לתחיה לאומית.

— בעת האחרונה מבקרים המוני יהודים מיפו את המגרש אשר לח׳ החדשה „אחוזת בית“. המגרש הזה מתחיל מסופה של המושבה הגרמנית ומתאר את השכונה „נוה צדק“ וסופו מגיע עד הים. כבר נתקבלה תכניתה של המושבה החדשה שעובדה ע״י המהנדס ה׳ טרידל. העבודה אצל „ועד הבנין“ ותחת. המושבה הזו תבנה לפי טעמן של המושבות באירופא, ולפי חקי שמירת הבריאות; הרוכסיות, וזכיות הבניה, גם הן תתקבלנה בשבוע זה, ואחרי גמר ההכנות יגשו אחינו היהודים לבנינה של יפו החדשה.

לפי התקנות של החברים „לאחוזת בית“ תהיה מושבה זו נחמדה מאד. יתקינו בה צנורות מים, צנורות שופכין, גן כללי וגנות גנות מסביב לכל בית, ואם אחינו ישמרו גם את הנקיון כאותו שנהוג אצל המושבה הגרמנית הסמוכה, אז באמת נגדיל לעשות, והעסקנים העוסקים בחברה זו מיסודה וסדורה עד היצאת מטרתה אל הפועל, יהיו ראויים לתהלה וברכה.

— יצאו שני הגליונות האחרונים נומר 5 ו־6 של „הפועל הצעיר“.

— הקימקם ביפו, בלוית השוטר העברי יצחק תורגמן, בקרו את גן הילדים של הגברת אפשטין בעירנו, והגן וסדריו הפיקו רצונו מאד. הקימקם אומר למסור את ילדיו להגן.

— החברה „אחוזת־בית“ ביפו הודיעה שבקרוב היא נגשת לבנין הבתים שהיא אומרת לכונן.

— הלמודים בגמנסיה העברית שנפתחת זה לא כבר בירושלים תתחילו ביום א׳ י׳ טבת, מתקבלים תלמידים ותלמידות לארבעת המחלקות הראשונות. האדריסה להגמנסיה!

Gymnasia Ibrith, Jerusalim.

— זה לא כבר נשלח לליברפול המשלוח הראשון של צמר־הגפן מהמושבה פתח־תקוה. צמר־הגפן עלה יפה ונשלח ע״י סוכנות „פרדס“.

איקספידיציה לים־המלח.

בימים האלה יצאה לארץ־ישראל איקספידיצית לחקור את ים־המלח וכל המקומות אשר מסביב. עשרים איש הצטרפו, לפי הידיעה שבאה בעתון „איטליה“, ויהיו לאיקספידיצית ובהם תשעה כמרים דומיקאנים ומתי־מספר מחברי אגודות כהנים ומלומדים בפראנציה, בילגיה, אשכנז, הולאנדיה, אנגליה ואמיריקה. בראש האיקספידיציה עומדים פרופיסורי בית״ס לביבליאה של הדומיניקאנים בירושלים.

חברי האיקספידיצית שכרו להם לזמן ידוע את אנית־הקיטור האחת המפלגת בים המלח, בלילה ישנים הם באניה וביום הם עושים סיורים ותרים את המקומות הדרושים להם לצרכי חקירתם. מטרת האיקספידיציה היא, לאסוף ידיעות טופוגראפיות, ארכיאולוגיות וטבעיות, ורבים מקוים, כי תרחיב האיקספידיציה הזאת במדה מרובה את הידיעות ע״ד ים־המלח, אשר הביאו לנו החוקרים עד כה. כבר עתה מתאימות החקירות עם ספורי־התורה, אשר על פיהם נמצאו לפנים ערים במקום שנמצא בו ים המלח עתה, והערים ההן נחרבו ע״י רעש ומהפכה. ים המלח נתפתח ע״י תהום עמוקה שנתמלאה עד לגובה ידוע מים משטף ימי הירדן אשר השתפך אליה. שטח פני ים המלח שפל עד כדי 436 מיטר משטח פני ים התיכון; אורך ים המלח הוא 75 קילומיטר ורחבו 16 קילומיטר. לא נמצא בו כל נפש חיה, דג, צמח, אלמוג או שבלול. על קרקע הים נמצא אספאלט ומלח רב. יסוד המלח במי הים הזה הוא 26 אחוזים למאה. בעוד אשר יסוד המלח בשאר הימים הוא רק ארבעה אחוזים ובגלל זה משקל של ים המלח כבד בערך למשקל מימיהם של שאר הימים. החוקרים חושבים, כי בגלל הדבר הזה מסוגלים מי ים המלח לרפואה, והאיקספידיצית תכניס אל חוג חקירותיה גם שאלת הקמת מוסדים של רפואה ובתי־רחצה על חופי ים־המלח.

בַּמִּזְרָח.

מהעתונות השפאניולית.

בהעתון השפאניולי „איפוקה“ נדפס המכתב הגלוי הזה מאת העורך שמואל סעדיה לוי אל דיפוטאטי הפרלמנט פאראג׳י וקאראסו.

„ברצון העם, וביחוד של הקהלות הישראליות נפל לכם לחבל הכבוד להמנות בתור צירים אל הפרלמנט העתומאני.

„הכבוד הזה מטיל עליכם חובות גדולים. ראשית כל חובתכם היא במובן, לעבוד לטובתה וכבודה של ארץ המולדת; אבל לא מעטה מזה היא חובתכם לעבוד בלי הרף להרמת מצב הלאום העברי בממלכה העותומאנית.

אמנם, אדונים נכבדים, איננו גדולים כ״כ במספרנו כבני יתר הלאומים ואין ברשותנו אמצעים גדולים כאלה שישנם לאחרים.

אנחנו, היהודים העותומאנים, שנולדנו בתורקיה, זו הארץ המכנסת

אזרחים בעין יפה, אוהבים את מולדתנו ושואפים לעבוד לבצרון תקפה וגדלה להתפתחותה ולהתקדמותה.

אבל כל זה אין מפריע בעדנו לדאוג לאינטירסי עצמנו ולשאוף להפרחת מצב עמנו, למען אשר לא תשלול ממנו גם אחת מן הזכיות, הניתנות לאחרים ליהנות מהן.

כפי שמודיעים אתם, מעבדים עתה פרוגראמה אירגאניזאציונית בשביל יהודי תירקיה, ואינני רוצה להקדים ולהכנס עתה בתוצאותיה הכלליות של העבודה הזאת. רוצה אני רק להסב את תשומת־לבכם על סעיף אחד.

בנאומו הפוליטי הראה הוויזיר הגדול קיאמיל פחה אל הפרינציפ החדש של שוויון כל העמים העותומאנים ועל ההחלטה לקבל נוצרים אל בתי הספר הצבאיים.

הדבר, שהזכיר ביחוד רק את הנוצרים, עשה עלינו, יהודי סאלוניקה רושם מרעיש מאד, חושבים אנחנו, כי צריך היה להזכיר באותו ענין לא רק את הנוצרים בלבד, כי אם את כל העמים בכלל.

מאמינים אנחנו, הובה כפולה גם בתור עתומאנים גם בתור יהודים מוטלת על הנבחרים היהודים להביע מחאה כנגד ההבדל הזה, שהבדילו לטובה רק דת ידועה אחת. מביעים אנחנו את צערנו, כי מחאה זו לא נשמעה עדיין עד כה.

מאמינים אנחנו, ומקוים, שהדיפוטאטים היהודים שבפארלמנט העתומאני יגינו על אינטירסי היהודים באותה האינירגיה ובאותה ההכרה העצמית, שהאחרים מגינים בהן על אינטירסיהם של בני יתר הלאומים".

— עד כמה מגעת עתה התענינותם של היהודים השפאניולים אל הציוניות מעידה העובדה, כי ספרו של הירצל „אלט־נייאלאנד" תירגם לשפה הספאניולית. החוברת הראשונה יצאה בימים האלה בהוצאות המו"ל ראבוטניק בפיליפופל.

היהודים בבגדד.

בין מאת אלף תושבי בגדד נמצאים ארבעים אלף יהודים. היהודים בבגדד הנם לא רק עשירים, כי אם גם תקיפים והנם חיים נפרדים ונבדלים מיתר התושבים, בעוד אשר הכשדים, הסורים והארמנים הנוצרים (מספרם בעשרת אלפים) נטמעים טמיעה סוציאלית עם התושבים המושלמים. עד המאה העברה היו היהודים בסבות המלחמות ויחוסי־השנאה מצד בני השבטים אשר מסביב, כלואים בחומות הרובע המיוחד שלהם, אחרי מפלת המאמילוקים נשתחררו מן הגיטו, אחרים נהיו סרסרים למושלי הארץ, ונמסר בידיהם השלטון הפינאנסי של הפרובינציות, ועי"ז עשו עושר רב. יהודי אחד, שמו דוד ששון, עזב בשנת 1837, בסבת הסכסוך שנפל בינו ובין אבותיו, את בגדד ופתח לו חנות בבושיר ואח"כ בבגדד, ובאחרונה קבץ לו הון רב ויסד בית־מסחר גדול בלונדון. בעת האחרונה יש ליהודי דניאל מנחם השפעה מרובה בבגדד. ע"י מסחר־התבואה שלו היה לבעל הקרקעות היותר עשיר שבכל הארץ. כל יהודי בגדד התנפלו לאחר השתחררותם על ענפי המסחר השונים, והנם עוסקים בהם עד היום. נהרגישם את עצמם בטיחים מפחד רע התפשטו בערים ובכפרים של הפרובינציות. הצלחתו של דוד ששון היתה להם למופת ואחריו פתחו הרבה מיהודי בגדד בתי־מסחר גדולים במאנשיסטר ובמארסיל. הרבה מהם נדדו גם לארצות הקדם. הצעירים הולכים להודו, לראנגואן, לסינגאפיר, להינקינג ולשאנחיי. בית הספר שנוסד ע"י האלליאנס בבגדד קיים משנת 1865 והוא נתמך תמיכה מרובה מאת יהודי־בגדד, שנתנו להם מעמד טוב בארצות אחרות. בבית־הספר הזה נמצאים קרוב לאלף תלמידים, ובביה"ס לנערות, שנוסד אחריו מבקרות 420 תלמידות. כן ישנו בבגדד בית תלמוד־תורה עם מכינה, שלומדים בהם 1200 ילדים. אף כי התפשטו יהודי־בגדד בכל ארצות־התבל רחוקים הם בכל זה מהשפעות זרות. עד היום הם לובשים בגדים ארוכים ומצנפת מיוחדת בעלת צבעים שונים. הנשים הולכות תמיד מכוסות צעיף והם נבדלות מן האנשים בכל הנשים הכחמדיות.

— היהודי מבגדד, ששון חכם יחזקאל, נמנה להיות מנהל החברה התורקית של אניות מסחר „חמידיה".

היהודים בטונים.

— בעתון העברי בלשון הפראנצית, «Le Defenseur» שהתחיל זה לא כבר יוצא בטונים הוצעו בגליון האחרון דרישותיהם אלו של יהודי טונים:

כשיהיה לאיש יהודי דין־ודברים עם מחמדי לא יובא לפני ביה"ד המושלמי להשפט ע"פ חוקי הקוראן, כי אם לפני ביה"ד הפראנצי על יסוד החוקים הפראנציים הכלליים. כן תנתן היכלת ליהודי טונים להיות לאזרחי פראנציה. ע"פ החוקים השוררים בטונים יכול כל נתין נכרי להיות לנתין פראנצי, אם יוכל להביא ראיה, כי ישב עת ידוע בלי־הפסק בטונים. אבל בנוגע ליהודי טונים נוהגים באופן יוצא מן הכלל. להם נותנים תעודות־ראיה על ישיבתם בטונים, רק אם עבדו משך שלש שנים במחנה הצבא שם.

היהודים היו ממלאים דרישה זו בכל לב, אלמלי היו המחמדים מקבלים אותם אל גדודי־הצבא שלהם. לא נשאר ליהודים בלתי אם להכנס לעבוד עבודה קשה בלגיונות של ה„חיל הנכרי". ואמנם עובדים המון יהודי־טונים בלגיון־הנכר, וגם בגדודים הפראנציים, אשר לחמו במארוקו נמצאים יהודים הרבה מטונים.

כן דורשים יהודי־טונים, כי יקבלו אותם אל המשרות המדיניות, בעוד שעכשיו גדורים בפניהם הדרכים אל כל כהונות הממשלה.

בְּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— (שנוי הטאקטיקה של הקאדיטים). בימים האלה היתה מועצה מיוחדת של חברי ועד הקאדיטי במוסקבה, שהשתתפו בו גם רוב חברי הועד הפטרבורגי. במועצה זו דנו ביחוד ע"ד הטאקטיקה של הקאדיטים בשאלת היהודים.

המועצה ארכה שני ימים שלמים והיתה סוערת מאד. הזמינו אליה את ווינאביר ואת העסקן הציוני הידוע הד"ר צ'לינוב ממוסקבה, אשר הוכיחו את הקאדיטים על פניהם בגלל הנהגתם בדומה בנוגע לשאלת היהודים. הקאדיטים הוכרחו להודות, כי הטאקטיקה השתקנית שלהם, שאחזו בה עד כה והתרחקותם בכל האפשר משאלת היהודים היתה מצדם שגיאה גדולה מאד.

המועצה החליטה לשנות מהיום והלאה את הטאקטיקה של הפראקציה הקאדיטית בדומה בנוגע לשאלת־היהודים. כל יציאה מצד הימניים כנגד היהודים תפגש בהתנגדות עצומה מצד הקאדיטים. כנגד כל התנפלות וכל האשמה תציג הפראקציה את נואמיה היותר מצוינים להשיב להימניים דבר.

כן הוחלט, כי כשתתברר עוד הפעם בדומה שאלת הימנים ע"ד הציר־קוליאר הידוע של סטוליפין בדבר זכות־הישיבה, יצא הדיפוטאט המוסקבאי מאקלאקוב לדבר בשם הקאדיטית. מאקלאקוב פנה אל הד"ר צלינוב בבקשה כי ימציא לו את החמר הנחוץ בשאלה זו. (הד־הזמן).

— הגינירל־גוברנאטור הפינלאנדי הודיע את חוות־דעתו למועצת־המיניסטריום הרוסית, כי אי אפשר לאסור את השחיטה ליהודי פינלאנדיה.

— הקהלה הישראלית במינסק שלחה ארבע מאות רובל לטובת היהודים נגועי רעד־האדמה במסינה.

— מטעם השלטון הראשי לעניני הצינזורה נאסר לבא בקהל הקונטרס ע"ד „חפוגרום הביאליסטוקי של שנת 1906".

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— יצא לאור מחברת רשימותיו האחרונות של ג. שופמאן — „מאידך גיסא". במחברת נכנסו, מלבד „באמצע", „הניה", „אם", „באב". ספור אחד, שלא נתפרסם עדיין בדפוס בשם „מאידך גיסא".

— בהוצאת „ספרות" יצאה לאור פיאימה בפרוזא מאת יצחק קצנלסון — „בגבולות ליטא". יצירה זו נדפסה ראשונה פרקים ב„הדור", ירחון „הזמן" ו„השלח", ויצאה עכשיו מתוקנת ומעובדת ע"י המחבר.

במינכן מתחיל לצאת מראשית השנה הזאת ירחון ספרותי חדש בשפת אשכנז בשם Jüdische Monatshefte או Die neue Juedische Rundschau. הירחון יהיה מוקדש לספרות, אמנות ובקרת ע"פ פרוגראמה רחבה.

— העתונים האשכנזים מרבים לכתוב בימים האחרונים ע"ד הדראמאטורג העברי הצעיר ליאופולד קאמפף, שנתפרסם ע"י דרמתו הראשונה „לפני הסער" — מתקופת הריבולוציה הרוסית — בכל ארצות אירופא ואמריקא.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

P. Klibansky, Körnestr. 14. המנהל

החנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית־ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי לבור מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

בכל העניגים

הנחוצים לבס בזיזלגה: מכירות, קניות, הקירות ודרישות, פקודות ובקשות,—פנו אל:

Бр-ьямъ Н. и Л. Бабицкимъ, Вильна, Центральная, гост. д., № 8

Ш. Л. ВЫШИНСКІЙ гор. Пржедборжъ, Радом. г.

סוכן „העולם"
בעיר הורודנא
מר בצלאל יפה.

בווארשא מתקבלות התימות ומודעות בשביל „העולם".

אצל חברת „אחיאסף" (Граничная, 6.)

„ הוצאת „תושיה".

ובבימ"ס „הצפירה" (Налевки, 33.)

KISSINGEN

שטרענג כשר.

האטעל אונד פענזיאן

Herzfeld

גראסעס, פיין געפיהרטעס רעסטויראנט דאס גאנצע יאהר געעפענט.

Maxstrasse,

אונווייט דער נייען ווינגאנג.

ПОСТУПИЛЪ ВЪ ПРОДАЖУ

ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКІЙ СЛОВАРЬ

составилъ **А. М. КАГАНЪ.**

מִלּוֹן רוּסִי־עִבְרִי.

ערוך ע"י אַבְרָהָם כַּהֲנָא.

674 стр. (свыше 42-хъ большихъ печатныхъ листовъ) въ два столбца убористой печати большого лексическаго формата.

Цѣна 2 р. 75 к., въ изящномъ перепл. 3 р. 10 к.

Продается во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Словарь необходимъ для семьи и школы, равно для всякаго изучающаго еврейскій языкъ.

Точный еврейскій переводъ. Богатая фразеологія, передаваемая легкимъ современнымъ еврейскимъ языкомъ. Пословицы и поговорки переданы соотвѣтствующими выраженіями изъ талмудистической, раввинской и современной еврейской литературы.

Въ словарь вошли, между прочимъ цѣликомъ словари Бенъ-Іегуды (מִלּוֹן עִבְרִי) и Клаузнера (מִלּוֹן שֶׁל כִּיס). Научная обработка на основаніи всѣхъ доступныхъ пособій, какъ въ области еврейской филологіи и литературы, такъ и въ соприкасающихся съ еврейскимъ языкомъ оріенталистическихъ источникахъ. Лучшіе отзывы знатоковъ евр. языка д-ра І. Клаузнера, д-ра А. Зарзовскаго, А. З. Рабиновича и др.

Складъ изданія у издательства „МОРІЯ" и у автора-издателя А. М. КАГАНА, г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Willa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose individuelle Erziehung. Beste Rèferenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Willa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למודים כללים ועבריים וידיעות המסחר, חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (Franz. Schweiz.)

— ТРЕБУЕТСЯ ЗАВѢДУЮЩІЙ —

для КІЕВСКОЙ ТАЛМУДЪ-ТОРЫ.

Спеціальное знаніе древне-еврейскаго языка и литературы—обязательно. Вознагражденіе 1500 р. въ годъ, при 3-хъ ежедневныхъ урокахъ. Свѣдѣнія о своей педагогической дѣятельности адресовать:

Въ контору по еврейской благотворительности г. Кіевъ, Трехсвятительская 3, кв. 16.

ГАВАНЕРА—HAWANERA

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף דאס יאהר 1909

אויף די טעגליכע צייטונג

„דער פריינד“

זיעבענטער יאהרגאנג

ארויסגעהענדיג אין פעטערבורג, אין צענטר פונ'ם רוסלענדישען פאָליטישען לעבען און אין געוויסען זין אין צענטר פונ'ם יודישען פאָליטישען לעבען אויך — איז דער „פריינד“ אימשטאַנד בעקאָנט צו מאַכען זיינע לעזער מיט אַלצדינג, וואָס געשיהט אין יודישען און אינ'ם אַלגעמיינעם לעבען בײ־צייטענס און פון די זיכערסטע קוועלען.

אַלע וויכטיגע ערשיינונגען אין דעם „טעגליכען לעבען“, אַלע געשעהענישע', וואָס האָבען אַ ווערטה פאַר'ן לעבען, וועלען אָהן פערשפעטיגונג געבראַכט ווע־ען אין „פריינד“ אין דער אייגענער צייט, ווען אין אלע ניט־יודישע צייטונגען.

„דער פריינד“, אַלס די איינציגע יודישע צייטונג, וועלכע האָט אַנ'אָרט אין דער גאָסודאַרסטווענע דומע און אין גאָסודאַרסטוועני סאָוועט, וועט אויך ווייטער קאָנען געבען בעריכטען, און צייטליך איבערגעבען די וויכטיגסטע מאָמענטען פון די זיצונגען אין די רוסלענדישע געזעצגעבערישע אַנשטאַלטען.

„דער פריינד“ וועט אויך אָבגעבען אַ בעזונדער אָרט פאַר'ן יודישען לעבען אין אויסלאַנד. אונזערע אייגענע קארעספאָנדענטען אין אַלע גרעסערע יודישע צענטרען אין איראָפּאַ און אַמעריקאַ, אין אַזיען און אין אַפריקאַ, אין די יודישע קאָלאָניזאַציאָנס־צענטרען, ווי פּאַלעסטינאַ און אַרגענטינאַ — וועלען געבען טרייע שילדערונגען פונ'ם דאָרטיגען יודישען לעבען.

„דער פריינד“ וועט אויך ווייטער אָבגעבען אַנ'אָרט פאַר כאַטיריש־הומאָריסטישע קליינע פעליעטאָנען וועגען געוויסע ערשיינונגען אין געזעלשאַפטליכען לעבען.

מעהר ווי אַנדערס־ווען שפירט זיך איצט אי ביי דער יודישער אינטעליגענץ, אי ביי די יודישע מאַסע אַ דראַנג צו יודיש קולטור־לעבען און קולטור־אַרבייט. זעהן אז דער דאָזיגער דראַנג זאָל פערווענדט ווערען מיט נוצען, זאָל אָנגעהמען די פאָרמען, וואָס זענען נויטיג און גינסטיג פאַר אונזער נאַציאָנאַלען לעבען — דאָס איז אַנ'ערנסטע איפגאַבע פאַר יעדען יודישען אָרגאַן, און „דער פריינד“ וועט זיך ערנסט בעמיהען, לויט קרעפטען, מיטצוהעלפען דערין.

„דער פריינד“ וועט פון איצט אָן פערגרעסערן זיין ליטעראַרישען אָבטיילונג פאַר אָריגינעלער בעלעטריסטיק און ליטעראַטור־קריטיק.

אין ליטעראַטור־היסטאָרישע אַרטיקלען וועט „דער פריינד“ בעקאָנט מאַכען זיינע לעזער מיט די עלטערע און יונגערע יודישע שריפטשטעלער ווי מיט אַלע שטרעמונגען און בעוועגונגען אין אונזער ליטעראַטור.

פון צייט צו צייט וועט אויך „דער פריינד“ ברייגנען פאָפּולער־וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען און פעליעטאָנען.

מיר זענען זיכער, אַז דער צוטרוי פון אונזערע לעזער צום „פריינד“ וועט אונז אויך געבען די מעגליכקייט פאַקטיש צו פערווירקליכען אַלצדינג, וואָס מיר־נעהמען זיך פאָר.

אבאנעמענטס־פרייז אין רוסלאנד:

אַ יאָהר — 7 ר., אַ האַלב יאָהר — 3.50 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 1,75 ר., אַ ח'דש — 60 ק'.

אבאנעמענטס־פרייז אין אויסלאַנד:

אַ יאָהר 12 ר., אַ האַלב יאָהר — 6 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 3 ר., אַ חודש — 1 רובל.

אבאָנירען קאָן מען זיך דורך די אויסלענדישע פּאָסט־קאָנטאָרען.

אדרעססע:

Въ Редакцію газеты „ДЕРЪ ФРАЙНДЪ“,
С.Петербургъ, Вознесенскій проспектъ, № 53.

דעם געשמאַקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА:

נעמויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאַק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער זאוואד עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

שתו רק
יין „כרמל“

שנה שלישית | תרס"ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"י משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמת באזל)

№ 4

התֹּכֶן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט כחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לחתם על העתון יואילו נא להזדרז במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון. החותמים אשר יתמהמהו בחתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן חתימתם, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

ב) החותמים החדשים, החפצים לקבל את שני הגליונות האחרונים של חדש דצמבר (כדי שיהיה להם קומפליקט שלם של „העולם") צריכים להוסיף על כסף חתימתם 20 קופ'.

ג) כדי להקל את משלוח הכסף בעד החותמים מחו"ל פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KOLN, a|Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית — בסטאניסלאוו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Braude. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלוח את כסף חתימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנוח להם המקום הראשון מפני הקמין בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי־הדואר, באוסטריה־אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות־הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ד) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בזולתה בכספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכדומה ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ה) החותמים כמו כחו"ל בן ברוסיה יכלים לשלח את כסף חתימתם בתלושי המניות של הקולוניאל־באנק העברי.

ו) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי חבנדרול ולכתוב כמו כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

ז) החותמים בחו"ל השולחים את דמי־החתימה ישר להמערכת בוילנה, צריכים להודיע במכתב מיוחד, מפני שמתלושי־המחאות המתקבלים מהפוסטה אי אפשר לדעת מאומה אשר בשביל זה בא עכוב במשלח גליונות העתון במועדם.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים לרשיות מיד את חשבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלח הגליונות אל החותמים ולמכירה לאחרים.

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי־הזמנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.

III. הנחות גדולות.

א) החותמים על „העולם" במשך חדש יאנואר זוכים בהנחה הגדולה מאד על ספרי „אחיאסף" (פרטי ההנחה ותנאיה מבוארים בהפרוספקט המיוחד שנכפח אל הגליון הראשון של „העולם" מחודש דיקבר).

ב) שלשה קונפלקטים (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנודעים בתכנם הספרותי העשיר למחיר 2.50 ר' יחד עם הפורטה.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף יאהר 1909

אויף די פערשפרייטעסטע טעגליכע צייטונג

„אונזער לעבען"

דריטער יאהרגאנג.

אין וועלכער עס נעהמען אנטייל די בעסטע פובליציסטישע און ליטערארישע קרעפטען.

אויסער די פרישעסטע אינפארמאציעס און ספעציעלע ידיעות פון די ערשטע קוועלען, ערקלערט „אונזער לעבען" אין לייט־ארטיקלען און איבערזיכטען אלע פאליטישע און געזעלשאפטליכע צייט־פראגען, ווי אויך בעהויפט אלע וויכטיגע פאסירונגען, וואס אינטערעסירען דעם לעזער אלס יוד, מענש און בירגער.

פון דער נאכוד, דוטע ברענגט „אונזער לעבען" אויסער דעפעשען פון די טעלעגראפען־אגענטורען, אויך אייגענע דעפעשען פון איהר ספעציעלען קארעספאנדענט אין דער דומע

טעלעגראפישע מעלדונגען און גענויע בעריכטען וועגען אלץ וואס קומט־פאר אין דער דומע און צווישען די דעפוטאטען.

„אונזער לעבען" איז בעזונדערס אויפמערקזאם צו אלע פראגען, וואס קעהרען זיך אן מיט יודען אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

„אונזער לעבען" ברענגט איהרע לעזער פיעל ליטערארישעס מאטעריאל, פעליעטאנען, ערצעהלונגען, ליטערארישע איבערזיכטען, קריטיק, הומאר און דערגלייכען פון אונזערע בעסטע שרייבער.

רעדאקטאר מ. ספעקטאר, רעדאקטאר ארויסגעבער ש. האכבערג.

אבאנעמענטס־פרייז אין רוסלאנד:

יעהרליך 6 רובל, האלב־יעהרליך 3 רובל, פערטעל־יעהרליך 1.50, א מאנאט 60 קאפעקען.

פרייז פון א איינצעלנעם נומער נאר 2 קאפ.

Редакція „УНЗЕРЪ ЛЕБЕНЪ", Варшава, Велькая 48.

מאפרעגט שנעל אן ביי: Ш. Л. ВЫШИНСКІЙ гор. Пржедборжъ, Радом. г. אינזוארט אינזויסט.

פון דעם 15־טען יאנואר 1909

האט אנגעהויבען ארויסצוגעהן רעגעלמעסיג אין ווילנא די

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור.

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

— די —

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין אגוטע ריכטיגע לייכט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל.

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

סוכן „העולם" בעיר

בריסק־דליטא ובסביבותיה: מר בנציון נײמארק.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, י"ח שבט תרס"ט.

ВИЛЬНА, 27-го января 1909 г. — № 4 — WILNA, 9-ten Februar 1909.

נחום סוקולוב.

אֲרַם נַהֲרָיִם.

זוהי מיזופוטמיה בתרגום השבעים, שם מדינה עפ"י כתבי הקדש, שאין לו מקום בזמננו. המדינה הנושנה שהיתה בין שני הנהרות פרת וחדקל השתרעה כאצל דרומה של דירבקר עד החומה המדית שהיתה בנויה מאצל איט על הפרת עד מקום אחר על החדקל לערך ששים פרסא אנגליות מצפון לבגדד; שם קבורה בבל. השם „ארם נהרים", או תרגומו היוני, אינם ידועים לא לעמים גרי המקומות ההם ולא לממשלת תורקיה, ומשתמשים בו רק חוקרי הקדמוניות בחפצם לחתור שם במעמקים, או אחינו בעלי הצעות הישוב, ברצונם למתוח על הישוב חוט של חן קדמוני ומיוחס, ולעלותו על טהרת הקדש, ומתכונים בו על כל המקומות אשר בין ערב וקורדיסטן, הנכללים כעת בשתי ולויות: מסול ודירבקר והחלק המזרחי של אליפו, היא ארם צובה לפנים 1).

יושבי ארם נהרים הם ממין הערב־רב שאנו מוצאים בכל מרינות תורקיה, והמינים המכריעים בתוכם הם הערביאים והקירדים. במקומות ששם שני המינים האחרונים האלה פגשים ומתבוללים זב"ז, לא נקל הוא לעין זר להכיר את ההבדל, כי אעפ"י שהם שומרים איש את לשונו ואיש את מנהגיו ואת בגדיו, הרשם הראשון, מלבר, שהם עושים בלב המסתכל בהם, הוא, שהם שוים זל"ז. נקל הרבה יותר להבדיל בין שבטי הנוסעים בעדר, או יושבי האהלים, הם השבטים הנעים והנדים בלי הרף, השוכנים בקיץ על ההרים ובחורף באהלי העמקים, ובין השבטים היושבים ישיבת קבע בערים הקטנות, שעיניהם נשואות יותר אל הקציר מאשר אל שגר הצאן. עוד בני אומות אחרות מצוים שם בערים, והם ארמינים, סוריים ובתוכם בני כתות נוצריות שונות, כמו הנסתורינים. הכשדים (חלדיים) היעקביים, יונים מעטים, וגם מהגרים מושלמים מן הטשירקסים והגיאורגינים שברחו מפני חמת המציק בארץ מכורתם הראשונה, צוענים, וגם מין גזע מוזר, הנקרא בשם יזידים, ופירושו: עובדי השטן, שמוצאם ומהות דתם לוטים בערפל 2).

בין אלא נמצאים מאחינו במספר קטן מאד, מפוזרים, כמעט נכחדים מלאומיותם, בשפל המדרגה.

1) V.. Goltz, Mesopotamien, S. 15.
2) „ „ S. 18.

במיזופוטמיה הצפונית התרכזו כל הענינים המדיניים במשך עשר שנים האחרונות מסביב לאיש אחד, ושמו אברהים־פחה. הוא ירש מאבותיו את הנשיאות בשבט מילי, והוא שבט מעורב מקירדים וערביאים, ואת רוב ימי נעוריו בלה בגלות, כי בש' 1877, בימי מלחמת רוסיה ותורקיה, חששה תורקיה שמא יבלבלו בני השבטים, שהיו אז מזועזעים מעט, את המקומות ההם ושמא ישבשו אותן בנייסות שאין בהן תרבות וחבלו את תחבלות המצביאים הקבועים ואת תכסיכם, לפיכך חיבה את רוב ראשי השבטים ההם חובת גלות כמשמרת־למשמרת. אך זה כחמש עשרה שנה אמר הסולטן הנכחי לצבוא לו צבא רוכבים אי־מסודרים—הם הידועים בשם המיריה, לאמר צבאותיו של המיד—ולזה הסתגלו הקורדים והערביאים באופן מצוין, על כן שמה אז תורקיה את עיניה ביושבי מיזופוטמית הצפונית. ותשב את אברהים־פחה מגלותו אל בית אביו ומולדתו, והוא אז כבן ארבעים, וכנראה, לא בלה ימיו בתהו בארץ נודו, אך גבר נזדרז והחכים, כי כאשר אך שב אל בני שבטו החל לכונן את ממשלתו ויגל למדרגה שלא הגיע אליה איש משאר ראשי השבטים. ראשית יגיעותיו היתה לכונן את בטחון החיים והרכוש ולעשות משפט לעמו ולמשול בעוז כדרך האבות עפ"י שיטת ממשלה ישנה, וגם לסוכך על כל אלה אשר באו לחסות בכנפיו, ומן הצד השני, להלחם בכל אלה אשר התגרו בו ויתנכלו להסיג את גבולו. נכר, שאדם זה נוצר להיות מושל באדם. המשלחות שלו הצליחו עפ"י רוב, ואת המנוצחים לא עשה כלה, לא עקרם מארצם ולא דכא אותם, אף את כלי נשקם לא לקח מהם. אך עשה אותם לבעלי בריתו. במשך השנים האחרונות רחבה ותסב ממשלתו והשפעתו פשטה על רוב השבטים במיזופוטמיה הצפונית מן בירג'יק על הפרת עד יצירה אבן־אומר על החדקל. קמה שם מעין התחברות (קונפידירציה) של שבט המילי, ותהי כעין מדינת־מחיצה שחוצצת בין מרינות תורקיה־של־אזיה הנושבות ובין הבידואינים הערביאים הנודדים שאינם מן הישוב כלל. ואברהים זה ידע גם לפקח על עניניו במקומות הגבוהים, וכשתים שלש פעמים נקרא לקונסטנטינופול לראות את פני הסולטן, וישא חן וחסד מלפניו, ויעל ממדרגת יוזבשי, או קפיטן, אל מדרגת ליבה, הוא גינירל־מאיור, ותהי המשרה על שכמו לפקד את חמשת המחנות של פרשי המיד, אף תו מיוחד התוה בעדו, כתב־של־רמז לחליפות מכתביו עם ארמון הסולטן, ויהי חפשי מעול הפקידים התירקים שבמקומותיו ומכלכל דבריו עם המושל באין מליץ בינותם, אמנם ראוי היה

אברהים לכל הכבוד הזה, כי ממנו היו תוצאות להון רב, ויהי מכנים לאוצר גבוה כעשרים אלף לירה תורקית בכל שנה 1).

אברהים היה דמות־דיוקן של הורדס באפי זוטרי, נוהג ממשלתו ברמה בארצו הקטנה, ונכנע ומתרפס לממשלה הגדולה שחננתהו ותרימהו למעלה זו, וגם אם יש לדון על דבר דרכיו אם היו כולם ישרים או לא, אבל בכלל הודו גם מתנגדיו, כי הוא לא השתמש בכחו ובממשלתו לרעה. מרובה היתה מדת הסדר והמשפט בגבול ממשלתו מבתם בגבול הרבה ראשי שבטים זולתו. נתיניו הגמורים שקבלו עליהם את עול ממשלתו ישבו בשלום, והשכנים שמחוץ לגבול ממשלתו היו יכולים לקנות את זכיות השלום הזה במחיר לא רב. הקרונות (קרבאַנית) והנוסעים שעברו דרך אחוזותיו נתחיבו לשלם ארנונא קצובה, וכאשר אך שלמו את אשר נטל עליהם יכל יכלו לעבר באין מעצור ומפריע דבר, והבדל לא הבדיל אברהים, בין בני השבטים ובעלי הדתות השונות. אומרים עליו, כי כשנערך, לפי שיחתן של בריות, ע"י מגידי בעלטה וסרסורי־דעברה שלוחים מאת המושלמים הקנאים, הטבח הנורא בין הארמנים, מאן אברהים להַת את ידו אל חרשי המשחית שהכינו בסתר את כל המרקחה האיומה שקדמה אל השערוריות ואת השערוריות בעצם, אעפ"י ששכניו רובם ככולם היו באותה עצה וידיהם נגואלו בדם. האמינים מספרים זאת בשבחו בנוסח שאחיני ברוס ה. פה ושם מספרים על דבר אחד הגנרלנטורים אשר לא רצה להתככר אל המסיתים של־מעלה שהיו רוקמים בחביון עוזם את הפגרומים. לא די שלא נגואלו ידיו של אברהים בדם הארמנים, אך גם את פליטיהם רחם, ויפתח לפניהם את שערי עריו וכפריו ובצל ידיו החביאם, וימלטו אליו כל איש מצוק ונרדף, ותגדל ארצו, ובירתו בירנסביר, לפנים כפר קורדידל, היתה לעיר הומיה, בה ישבו נוצרים ומושלמים מכל המינים בשלום יחד, וגם יהודים מעטים יושבים ביניהם, והמיסיונרים ממרכז אורלה באו שמה ולשם שמים בנו ריחיים של קיטור, והוא לא היה מכהה בהם, לוא גם הטף הטיפו את דתם, ומה גם כשהיו מסתפקים במלאכה, וריחיים של קיטור—הרי הם מין קולטורה שאין דוגמתו בכל הסביבות על שטח מאות פרסאות 2).

אך בתורקיה, כמו בכל מקום, כל מי שהצלחתו גדולה שונאיו הולכים הלוך ורב. הצלחתו של אברהים בודאי לא נקנתה בלי הסב נזק לאיש זולתו, או בלי עורר על כל פנים את ההשערה בקרב איש זולתו, שהוא, אברהים נבנה מחורבנו. הניזוקים ביותר היו הני אשראי, אנשי השם (ב שונות אירופה: הנוטבלין) התוגרים בערים הסמוכות, בדירבקר בסיבריק ובאורפא. אנשי השם האלה המשמשים בכהונות גדולות מטעם ממשלת תוגרמה רובם קורדים מבני דלת העם, והיו עולים לפנים למדרגות גבוהות על ידי חנופה ושוחד וכד מיני ערמומיות ובצע מעשקות שהיו נהוגים וקבועים במשטר הישן, ומצודתם היתה פרושה כעין מונופולין על כל משרה ושלטון וגבאות ומנוי של כבוד, כמו משרת ראש העיר, יועץ העיר, שמאי ומעריך של ארגוניות וכאלה הרבה, והיו פוסעים על ראשי העם יושבי הערים והכפרים, ועד שבא אבי־הים בברית בלתי־אמצעית עם מרכז הממשלה בקונסטנטינופול היהה ידם רב להם לדכא גם את בני השבטים, אך אברהים גדע ת זרועם. ויהיו לו לאויבים, וילשינו עליו השכם והלשן.

והריב התגלע בימי הקיץ העבר. כאשר צוה הכורטן את אברהים לשום משמר על חלק מסלת הברזל של הג'יז ולהגן עליו מפני הבדוים. אז עזב אברהים את בירנשיר ושכנת מאות פרשים אתו, והם מזוינים כולם. לאיש איש קנה ורבה חרש של מוזר, מבית הנשק של הממשלה, והוא נוסע עמהם דמשקה, אך הוא לא הכפיק לעשית דבר מכל אשר צווהו, והמהפכה של שלום בתוגרמה יצאה לפעולות והחשמה נקבעה. וקרוב לשער, כי אברהים לא ירע דבר מכל הנעשה, ויחן מספר ימים בדמשק. אז באה אליו הפקודה מקינסטנטינופול להשיב את כל קני הרובה לבית הנשק ולשלוח את אנשי הצבא

1) Globe, № 275. 1908.

2) Times № 8. 1909.

יְרָקוֹת.

מאת

י. ד. ברקוביץ.

א.

פעם אחת, כשהגיעו ימות הקיץ, ראתה שפרה את עצמה, כי בודדה היא בעיר הגדולה, כי זרה היא לכל והולכת ומזקינה בבדידות זו מיום ליום. אז החליטה לשוב לעירתה ולבית־אבא.

איש לא לוה אותה לבית־הנתיבות. חברותיה התופרות, אלו שאתה יחד היו יושבות כמה שנים לפני שלחן־התפירה, כחו באותו בוקר את המאורע:

— הליטאית שלנו נסעה הביתה לחזור אחרי חתן. אות היא, שבדקה ומצאה, כי לא לעולם יחיה האדם...

אחת הבתולות התלוצצה:

— השמעתן שמועה זו, העוברת בעיר, שקודם נסיעתה כרכה בניר נקי פת־חטים למשמרת, כדי להראות פלא זה להליטאים שלה?

רגע נשתתקה מכונת־התפירה לקול צחוקן של הבתולות. כעבור רגע נעשה שוב המכונה — והליטאית נשכחה.

באותה שעה נסעה שפרה לביתה כולה הדורה במגבעתה ובנוצתה הגדולה ובנעלי־ידיה הלבנות, וסביבה כבודה רבה, המון ארגזים ותרמילים גדולים וקטנים, עמל שנים רבות בכרך זה, שנתעלם מאחריה. פעמים היתה מסתכלת בכבודה זו שלה ונהנית הימנה הנאה מרובה — ואז היתה מהרהרת בבית־אבא ומעלה בדמיונה את אחיה הקטנים והיתמים ואחיותיה הצעירות וקווצות־שערותיהן הדקות, את הסמטא הדלה והשאננה והאבק הפורח בין הערבים והבאר העמוקה והאפלה, המרקיבה מזוקן, שאפילו בחומו של תמוז קור מנשב ועולה הימנה. כשישבה יחידית כלפי חלון הרכבת, היתה מנחכת בפני עצמה בעינים מאירות וחולמות ומסדרת במחה את כפוריה אדות העיר הגדולה, שעתידה היא לספר בבית־אבא בלי הרף, יומם ולילה...

וכשהגיעה שפרה לעירתה, הזהיר בוקר שוקט ונאה וחם. לכלבו גני הירק תחת זוהר שמים צחים ורחבים, הציצו ספכי־הסרפד, ירוקים ורעננים, מאחורי כל גדר הדחויה. בתים נמוכים עמדו שאננים בתוך צללי בוקר קרירים וקריאות עדינות של תרנגולים רכים השתפכו בתוך החצירות.

קמה מהומה בבית אבא, כשהופיע שפרה עם המון ארגזיה ותרמיליה. באותה שעה עצמה היתה האם עוסקת בחדר־הבשול האפל, נחפזת במלאכתה וקולפת תפוחי־אדמה לפת־שחרית. כיון שפרצה העלמה הגבוהה והמקושטה לתוך הבית ונפנפה הנוצה הגדולה שעל גבי מגבעתה, והתינוקות הנרעשים בשרו פה אחד בקול: „שפרה!" — ניעורה האם ופסקת ממלאכתה, קפצה כולה מפקומה ונתבלבלה כולה. ברגע זה של מבוכה וטירוף־הדעת פרשה פתאום לקרן־זוית אפלה, כפפה ראשה תחת לספסל והתחילה בודקת וממששת שם מבלי דעת מה, רועדת כולה ושמחה ומדברת בקול נרגש ותמה לתוך סל של נצרים.

— מה, כלום שפרה היא זו?...

בחשאי ובזהירות יתירה, כשהיא משלשלת שרווליה המופשלים ומנגבת ידיה הרועדות בסינורה, הציצה האם ויצאת ממחבואה האפל זקנה ושחורה

איש לביתו ולבוא קונסטנטינופולה. הפקודה הזאת הלמתהו כרעם. לוא היה בארצו, בנקל היה לו לאסוף אליו כעשרת אלפים אנשי מלחמה ולהרב ולהמרות את פי הממשלה, ובצר לו—הן גבול דנגב הוא פתוח תמיד, ושמה לא יחדרו צבאות התוגרים ועל פני המדבר לא יפש-ו. אך לא כן בדמשק, ששם היה מוקף מכל עבר חיל הורקי ובני השבטים העוינים איתו, ובמה נחשב לעומתם עם שמנה מאות פרשים אשר לרגליו? על כן בקש אברהים את דרך השלום, ויען את קונסטנטינופיל, כי נכון הוא להשיב את כלי הנשק באליפו ולהרים פעמיו קונסטנטינופולה אם יבקש זאת הסולטן בעצמו, כי על דבר הפקודות היוצאות מאת השער הגבוה הוא מפקפק. אחרי השיבו דבריו אלה את קונסטנטינופול נסע עם פרשיו צפונה בדרך העילה לאליפו, אך בהגיעו עד מהלך מספר שעות בואכה אליפו נטה פתאום קדמה, ובני השבטים מסביב שמו שבע עינים על כל מצעדיו, ובראותם את נטיתו הצדה אמרו לחסום לו את הדרך, ותגרות קטנות התפרצו פה ושם, אך בני השבטים לא הצליחו לחסום את הדרך, וביום 5 ספטמבר בא אברהים בשלום לבירנשיר בירתו. ואולם ידי אויביו לא רפו, ויהיו כמטירים על קונסטנטינופול טלגרמות מטילות אימה ומרעישות עולם על הפחה האימי, שהוא צורר ובוגד ומורד מסוכן ושהוא מוכן להרוס את כל בנין החופש שנבנה עתה בעיר הבירה ושהוא וכו' וכו', והאות על זה, שאיננו רוצה להשיב את כלי הנשק, על כן חובה לצאת כנגדו ביד חזקה, בכל תוקף הגזרות ובחיל כבר וכו'. אמנם הבן הבכיר אשר לאברהים, אבדול-המיד, שמלא מקום אביו לפי שעה, בימי נסוע הזקן לדמשק, קים את החשמה, וישמח ויריע, אף עשה משתה לצבא התורקים שבעיר, ונראה הדבר, כאלו נכון הריב לשבות, אך הנה קרה פגע רע, כי כשנים שלשה ימים אחרי שוב אברהים, פרצה מבוכה ברחוב, ותהי יד חיל ההמידיה בחיל התורקים, ויחבטו בחמה שפיכה, עד כי היה מספר המומתים והפצועים כחמשים מכל צד. וכשלשת ימים עמדו התירקים על נפשם. אך כעבור שלשת ימים הסגירו את עצמם בידי ה„אויב". כי לא היו להם מים לשתות במקום שם התבצרו, וה„אויב" לא עשה להם רעה, אך לוה אותם עד סיביריק והם מיוזנים ואת כלי נשקם לא לקחו מאתם, והקול נשמע בקונסטנטינופול כי אברהים מרד בגלוי, ופקודה יצאה להסיר ממנו את כל הכהונות והמשרות ואת כל תארי הכבוד, אף נקצב שכר לכל איש אשר יתפשהו — חי או מת, ואנשי צבא יצאו מאליפו, מאורפא, מסיביריק, מדירבקר וממרדין, וגם העבר קול במחנה, כי כל הבא להתפתח על החיל הזה יקובל. ורבים באו מבני השבטים הסמוכים, וביניהם גם, כנהוג, כאלה שהיו בעלי ברית אברהים בימי גדולתו, והני „אשראי" חצבו להבות וידברו גבוהה גבוהה כיד הפטריוטיות החדשה הטובה עליהם, ובשי-בוזוקים באו, וגם מחיל המאסף ומהמתנדבים, ויהיו אלה האחרונים מפגרים ללכת, כי יראו לעמוד בתוך השורות הראשונות, אך עגלות לקחו עמהם למען שאת את השלל. הגינ'-לייטיננט (פריק) אמין-פחה, ראש הדיביזיה השתים עשרה נמנה לראש, ובסוף ספטמבר העבר נסע עם המחנות הגדולים האלה אל מול בירנשיר. לגיונות לגיונות מול עיר קטנה, — דבר שלא היה חסר צד מגוחך ע"י ה פרזה. וההפל ה. ואחרי אשר קרבו המחנות האלה אל ה„בירה" המורדת, התחילו נושאים ונותנים עם האויב — וכאן מתחילות הגירסות השונות, ונביא בזה את הקרובה לאמת: אברהים הוריע את רצונו להכנע, ורוב אנשיו כבר מסרו את כלי נשקם, ופתאום, לרגל איזו ערבוביה פרצה יריה. ואז יצא אברהים עם שרידיו, כחמשת אלפים עם הנשים והטף, מן העיר, וירית הנשארים מאנשי חילו סוככת עליו ויסע עם מחנהו בדרך מלאה מכשולים, ולא בלי אבדן הרבה נפשות, ויגיע מזרחה על מרחק עשרים פרסא, והוא היה אז חולה אנוש ונשוא על כתף גמל, ובנו מפקד את המחנה. והלגיונות, וביחוד הבשי-בוזוקים החונים על בירנשיר לא רדפו אחריו, כי עיניהם אל העיר. ויבוזו את כל אשר בה, ויחריבוה. ואברהים בקש לו ברוך נוסו עם מהנהו מחסה בבצר אחד של איש בריתו מן ה„יזידים", ושמו חסן-קניה. ויחנו עליו התורקים שם, וחסן-קניה לא עצר כח להתיצב בפניהם, ויודיע להם שהוא נכנע. וישא ויתן עמהם על דבר ה„תנאים", ויבטיחו להגן על חיי אברהים לבלתי עשות לו רעה, אך אברהים לא האמין, וימלט גם משם

שזופת-פנים, והיא מביטה אל הבת מוערה ומבוישה, סובבת וסובבת במקום אחד, מכינה עצמה לנשיקות ומקדימה ומתקנת שערותיה מתחת למטפחתה, רוצה לבכות, ועיניה הלחות מצמצמות ונראות כמנחכות. וכשמצאה את לבה, פסעה פסיעה אחת כלפי בתה ופתחה ואמרה:

— חי נפשי, הרי באה!

והתחילו מנשקות זו לזו. שפתי האם רטובות היו ורועדות וידיה קשות וקרות, ולאחר הנשיקות נתאדם חוטמה ודמעה בודדה נתלתה בקצהו. שפרה נפעמה, עומדת היתה מחרישה ונרגשת בתוך הכבודה שלה, מביטה אל אמה, משניתה בעמידתה העלובה ובבגדיה הקרועים-הבלואים ובמטפחת-הצמר ההמה, העטופה לראשה ומכסה את מצחת כלו השחור והמזיע.

— כל כך זקנת, אמא...

— וכי מה בכך... — רוצה ריתה האם לענות דבריה לבתה, כשהיא פוסעת בפנים נכנעים פסיעה אחת כנגדה, אלא שמיד נשתתקה ואדמימות קלושה השתפכה בלחייה הצומקות והעלובות. ושוב נתעמקו פניה ונראים היו כמנחכים מתוך בכי, שוב התחילה מפשפשת בשערותיה מתחת למטפחתה ובקצה חוטמה המתאדם הזהירה שנית הדמעה הבודדה.

האב, שחזר זה-עתה מבית-המדרש, היה עומד באותה שעה בפרוזדור, חבוי אחורי דלתו של ארון-המזונות, טליתו ותפליו תחת זרועו, אוחז בידו צלוחית יין-שרף וזנב דג-מלוח ומתכון להיטיב את לבו קודם פת-שחרית. מאחר ששמע שמועה, מהר ומלא חצי תאותו ומהה שפמו בחפזון, פרץ לתוך הבית, קרא בנהימה צרודה: „בתי"! — ועמד עליה בטליתו ובתפליו לנשקה. נשק נשק לה נשיקות רמות שיש בהן ממש, כשהוא מכון אותן כלפי לחית האחת בלבד, וכשנסתלק מעליה, הרגישה שפרה, שלחיה זו בוערת כאש וריחו החם של יין-השרף עדיין מרחף על פניה. לאחר שעשה מעשה, הלך האב וישב על ספסל כלפי בתו, ופניו היו לו, כאילו ברגע אחד פגה התלהבותו כולה והוא מהרהר עכשיו חרטה על כל הנעשה. שיעול קשה ויבש תקף אותו.

— למה זה עומדת את, בתי? ממה נפשך, שבי, הרי מדרך רחוקה באת... הוי, השיעול!

באותה שעה נפתחה הדלת בחשאי ואל הבית נכנס כמתגנב נער מעוטר בזוג תפלין הגונים וכברים ומחותל ברצועות ישנות, רחבות וקשות. והנער עצמו פניו פני מבוהל ונרדף על צואר, מנשם ואדום כלו ושרוי בזעה ועיניו יוצאות מחוריהן מחמת בהילות. משנכנס, נתעכב נער זה אצל התנור, כבש פניו בקרקע כנזוף, וכך היה ומד לפני בני הבית ככלי מלא בושה וכלימה, אינו מכון עיניו אלא כלפי מגפיו הגדולים והרחבים, מעיין בהם עיון רב ומבקש בהם את תקינו.

האם נחכה בעיניה הלחות כלפי שפרה, רומזת באצבעה על כניסתו של נער זה ואומרת אמירה של בטול:

— אה, הרי אף זה לפניך!

— כלום זה הוא אברמצי? — תמהה שפרה תמיה גדולה ונתקרבה אל אחיה בכונה לנשקו. הנער נתבהל והתחיל פוסע לאחוריו ומסתכל לצדדים, כחושש לסכנה קרובה. אבל מנוס כבר לא היה לו. לאחר הנשיקות נתחמק אברמצי בחרפה ובבושת-פנים מידי אחותו, פרש ועמד בקרן-זוית, הוריד ראשו ועיין במגפיו ובקש בהם את תקונו, ולחייו העלובות, המנושקות, היו לו, כאילו זה-עתה סטרו בהן סטירה יפה. כיון שהרגיש באחותו, שזו עדיין אינה גורעת עין ממנו, נתכוץ כלו ועמד עמידת תם ושאינו יודע לשאול, ממולל ברגליו, מפשפש ברצועות תפליו ובכיסי מכנסיו, משפשף חוטמו וריקי

עם מתי מעט, ופניו היו אל האחוזה האנגלית קביט הרחוקה משם מהלך ימים. ולוא הצליח להגיע אליה, כי אז הצל הציל את חייו, אך הצרות והטלטולים קפדו את פתיל חיי האיש הזקן והחולה, וימת אחר דרך שלשת ימים במדבר, ובנו עבדול-המיד עוד התאמץ בכה ובכה בחגרו שארית אונים, וילחם עוד ויאבק במרירות נפש גם לאחר יאוש עם חיל התורקים, עד אשר נפל בידיהם, וישימוהו במאסר בדירבקר 1).

זה היה קץ המלחמה, ובעת ההיא היו ידי הבשי-בוזוקים ובני השבטים שמאחורי המחנות מלאות עבודה לחמוס ולהרוס ולהחריב את כל מושבות שבט המילי, והבשי-בוזוקים עשו את מעשיהם הידועים בימי מלחמה — לא נגרע דבר. כמה עולה מספר האנשים שנהרסו מטעמדם וינשלו מאחוזותיהם — לא נודע ברור: על כל פנים הוא מגיע לכמה עשיריות אלפים. אמנם הקנינים הזמניים של הנוסעים-בעדר לא רבים המה: אך גם הם אינם יכולים למצוא את לחמם בצר בלי אהלים, בלי מקנה, בלי מעט יבול בגרן ומעט עצים להסקה. אך מצב יושבי הערים הוא קשה הרבה יותר: בין הנוסעים-בעדר, גדול מאד מדת הכנסת-האורחים: הנוסע-בעדר כל מקום שהוא בא יקבלוהו, אם אך ימצא את אחיו, אך אנה יפנו יושבי הערים ההרוסות והשרופות? השמועות הבאות על אודות הרעב והמחסור שם רבות ושונות מאד. גם בפרלמנט התורקי, לפי שמודיע הטלגרף כבר נשמע הד השמועות האלה, ובעלי הלשון שם התאמצו להמתיק את הדינים. בבירנשיר היו לפני ההרס גם יהודים, ולא נודע מקומם איזה כעת. מדירביקיר הגיע אלינו לפני שני ירחים מכתב מלא קנים והי מאת איש חותם את שמו פרחיה ס"ט בשם הקהלה הקטנה שיש ליהודים שם. בין המפלגות והכתות שנהרסו שם, לפי השמועה, הנהרסת ביותר היא כת ה„יזידים", אולי מפני שהיא נרדפת מכבר, ואולי מפני שנתנה מפלט לאברהים לפני נפלו.

ספרנו בזה על פי מקורות שונים את תמצית הידיעות ע"ד המאורעות האחרונים במיזופוטמיה, אשר כרובם לא נודעו לקוראי מה"ע המצוים — לא משום חידושם של דברינו אלה. אף לא משום שבדם מצטירת תמונה כמו — קדמוניה, שדוגמתה גדולה לכפורינו הקדמונים על דבר ארם ומלחמת המלכים — אך לרגל שאלה מדינית תורקית, ובמקצתה גם יהודית. העולה בעת האחרונה על שפת רבים רק כצלצול מן שמות המדינית הקדמונים בלי ידיעה מדויקת, מה קרה שם? מה המצב עתה? מה ממשלת תורקיה רוצה לעשות, במיזופוטמיה? ולמה היא רוצה לעשות שם את כל ההנחות, בשביל ליסד שם ישוב גדול.

יש למתוח קו מבדיל בין ממשלת המרכז בקונסטנטינופול ובין הממשלה המקומית במיזופוטמיה. ממשלת המרכז בקונסט' היא טרודה בענינים הכלליים הקרובים אליה, בעיקרי העיקרים, יותר מדאי שכבר תוכל לעסוק בשאלות פרטיות. רוצה היא, בכלל, לבנות, לתקן, לעשות ישיב, והיא ממלאת את ידי האנגלי ואילקוק ללכת שמה, לחקור ולתור מה לעשות, כיצד לחפור תעלות, כיצד לחצוב בהרים; הצעותיו, אף בתחלתן, כבר דורשות מאות מליונים, אבל אין פנאי עוד לחקור הרבה אם יהיו המליונים, די שתהיינה הוצאות הנסיעה. שהממשלה בקונסטנטינופול רוצה את מה שהוא טוב שבטוב, עדין שבעדין, נדיב שבנדיב בנוגע אל כל המדינות וגם בנוגע אל מיזופוטומיה — בזה אין ספק כלל; אך הדברים עוד לא נתבררו, לא נתבכרו כל צרכם, עודם כרוכים כולם יחד.

ברורים הדברים יותר לפקידי המקומות, וגם לאותם „אשראי" שהממשלה בידיהם. להם יש מטרה אחת, והיא, להרוס את הסתדרות השבטים ולכוף את הנוסעים-בעדרים לעשות את ישיבתם קבע בערים ובכפרים. אין לדעת הנאמן רוחם עם החושמה, או לא; אפשר שהם משתמשים בה לטובתם. המשטר הישן לא מצא כח לבטל את הסתדרות השבטים: לכל היותר יכול היה רק להטותה ולהכריעה, כמו שאנו רואים במאירע אברהים. לטובתו — ולא יותר. לפקידים ול„אשראי" אין הדבר הזה מספיק 2), לוא לעצתם תשמע הממשלה בקונסטנט', כלה

1) Times № 9. 1909.

2) Köln. zeit. ב„מכתב מקונסטנט" № 351. 1908.

עיניו, סימן לענותנות יתירה — ופתאום נמלך בנפשו ופנה עורף לחבת זו, שאחותו מראה לו בעיניה, ועמד אל הכותל בתפלת שמונה-עשרה...

ושפרה עדיין נרגזת כלה, מסתכלת באחיה זה, שגדל פרא, ווזכרת ימים מקדם:

— כבר גדל אברמצי ונעשה בחור... וזכורתני, פעם אחת, כשהיה תינוק עדיין, תפרתי לו כתונת הדורה, וקנאו בו אז כל נערי החדר. דומה, כאילו אתמול היה מעשה. גם תגורה קניתי אז לאותה כתונת. חגורה כחולה, ששני רמונים בקצותיה...

— אָה, גם זה קרוא אדם! — יצתה האם בגיחוכה העצב ולמדה זכות על בנה. — בחור, כביכול... הלך זה בתפליו לגרש חזירים מן הגן. תפלה נאה זו לו, ברוך השם! לא יכול היה בחור שכמותו לעשות תפלתו קבע עם שחר, כדרך שאר הבריות. אימתי אחזו בולמוס התפלה? בשעה זו דוקא, שחזירים פרצו גדר ונכנסו לגן. כאילו עומדים עליו וכופים אותו לכך... אלא מאי! עט... הדברים עתיקים. הרי גן יש לנו, ברוך השם, גן, כביכול, ועכשיו ממשמשים ובאים ימות הקישואים. כונתי: קישואים... ראוי לומר, אלו הפרנסות היפות שלנו! מה אומר ומה אדבר, בתי? הנה עיניך הרואות. תודה לאל: בחור, ואף-על-פי-כן, ראוי לומר...

כאן ניעור פתאום אברמצי והפסיק באמצע תפלתו, הפך פניו לאחוריו ונעץ באמו זוג עינים. מורות רציחה:

— בחור... בחור... היא היודעת! — ומיד חזר ופנה עורף לבני דבית ושיב עמד בתפלתו אל הכותל.

האב שתק. כל אותה העת היה יושב מחריש ומדיכא מחמת שיעול קשה, פניו מאובנים וקודרים ועיניו הדלוחות מביטות באויר ואינן זזות, מביטות בלא ברק ובלא הרהור, כאילו אינן רואות כלום מכל אשר לפניהן.

שפרה התאותה לשאול כמה וכמה שאלות: מה ראתה האם, שחבשה לראשה מטפחת-צמר כבדה זו בחום קיץ שכזה? היכן פשפשו ומצאו בשביל אברמצי מגפים מגושמים אלו? מדוע כה זועף האב ושותק כל העת כולה? ואז התחילה מסתכלת בבית סביבה, בכתלים החשופים והעקומים, בתקרה הנמוכה והמפותחה בפנות החשכות, המחוסרות אור ואויר, שקורי עכביש ישנים-נושנים מאפילים עליהם באבק שחור, בפגרי זבובים נפוחים. בחללו של בית היה נודף ריח של רקבון, של מי-שופכים ושל בגדי-לבן מזוהמים. באחת הזויות הרקיבה ערמת תפוחי-אדמה, מין בולבסין ארוכים ועקומים, ששרשיהם הלבנים צמחו מתוך החשכה והיו מציצים כתולעים. משכבי-הלילה עדיין לא נתפנו ועל גבי הספסלים מושלכת היתה ערבוביה של כרים וכסתות ושמיכות ישנים וממועכים, שרנוצות והמוכים מבצבצים מהם והעניות מנולתם.

— ביתנו כבר התחיל שוקע. — פתחה שפרה ואמרה בלחש ובעגמת-נפש רבה.

— ובי מה בכך... — נענתה לה האם אף היא בלחש, פוסעת בשעת-מעשה פסיעה אחת במקום עמידתה, מגחכת גיחוך עלובה ומפשפשת בשתי ידיה במטפחת שאחורי אוניה. האב אף הוא זקף ראשו, הציץ בפני בתו ורצה לענות דברו, אלא השיעול קדמהו וקצר נשימתו.

(עוד יבוא)

תגרש את כל ראשי השבטים. אבל מסופקים אנחנו אם פוליטיקה של־טרוניא כזאת תהלום את הממשלה הליברלית; גדול כבודם של הזקנים המיוחסים, הנשיאים, המיוחסים, החכמים מקרב אחיהם, בעיני הערביאים והקורדים מכבודם של הפקידים שישולחו מקונסטנט'. בין שהם מבני המשטר הישן בין שיהיו מבני המשטר החדש. החופש של אברהים אולי היה גדול יותר מדי, וכנראה, הרגישה אותו הממשלה החדשה כעין status in status (מדינה בתוך מדינה), וברצותה לעשות את כל המדינות לעיסה אחת. שמה קץ לפחה הזקן ההוא, שיהיה אולי האחרון למלכי ארם. אבל צריכה תוגרמה החדשה להזהר מפני הצבועים בין גדוליה במדינות הרחוקות שמתלהבים על החשמה מפני התועלת שיש להם בה. שאלה גדולה היא, אם טוב לפני תוגרמה להשמיד את הפטריַרכליות שנשארה עוד בהסתדרות השבטים ובחיי הבר של מקצתם. אין צריך להתיך ולצקת את חומר כל העמים השונים לתוך הצורה האירופית המורגשת.

ולנו מה כעת לעשות בארם־נהרים ולמה מצמצם שם מר הרמן לנדוי את מדת רחמנותו — דבר זה יראה לנו כמוזר אחרי שנכנסנו לתוך עצם המאורעות החדשים ואחרי שאנו עומדים באמצע שאלה זו. כידוע, עוסקת היק"א זה הרבה במיזופיטמיה, וכבר שלחה שלוחים, וכבר תרו ויחקרו ויביאו דינים וחשבונות, וכבר החליטה היק"א שיש לחקור עוד, וגם לקחו דברים בקונסטנטי וגם „יש תקוה", ועפ"י נוסח אחר כבר הכל מוכן ומזומן, ובכל פעם איזה סוד מתגלה, ומי יודע אם בתוך הקבוצה של ארצות היט"א לא נמצאה גם זו — אבל אם יש חוקרים מומחים לתכונת האדמה, למזג האקלים, למיני המחצב, להלכות זרעים ונסיעות, לתרבות בהמה וחיה ולמדידת השטחים וכו', חוששים אנו שמא דוקא מרוב המומחיות והבקיאות תשתמט השאלה הראשית: מה לנו שם ומי לנו שם? — הבאנו בכונה לפרטיו את הפרק האחרון של טפוס ממשלת השבט וממשלת המרכז, מפני שהוא מסמן ומציין את תכונת העמים והמקום באופן שאין מובהק ממנו. המשטר הזה איננו הסטרפ הפרטי, או—בעונות! — הגי'גוב בתקופת „מעמד המלחמה"; הוא טוב ממנו, אעפ"י שזאת היא צורה קדמוניה. הרי זה איש מבני המקום, איש לבית אב, שליט על פי זכיותיו, בירושה. בתוך משפחות, מתוך נקודה מרכזית היסטורית, מקומית. לרגל התפשטות הממשלה הזאת ואותות חירותה, או לרגל איזו טעות — כי אברהים הזקן היה בעיקר יותר חפשי וחשמיי מאותם הפקידים התורקים בדירבקר — פרצה תגרה, והממשלה ההיא נפלה, אבל אם תקום שם איזו ממשלה מקומית, סניף לממשלת המרכז הראשית, רק על יסוד זה תוסד. או— והדבר הזה רחוק הוא בעניננו — תורקיה־צעירה תצליח באמת להפוך את כל הקורדים והערביאים ההם (מה שלא הצליחה אנגליה בהודו), לעותמנים דומים אליהם בכל ענין, מדברים צרפתית ותורקית כמהם, וכל ענין השבטים והזקנים והמיוחסים כליל יחלף.

אבל נניח שהדבר האחרון הזה יבוא. אם יבוא — יעשוהו נא התורקים־הצעירים ע"י פקידיהם, אם רק פקידים נאמנים יהיו, יעשוהו בכח, יעשוהו בתחבולות, נצטער או לא נצטער על אבדן השיור האחרון ההוא של עולם קדמון, שהוא אולי ישר ותמים וגם מאושר יותר בפשטותו משיהיה בגלגולו החדש — זו היא שאלה אחרת. הדבר שאנו מתנגדים אליו. הוא, שיקבלו היהודים את התפקיד הזה על עצמם, להיות אותם, כמו שאומרים ברוסית „дѣятели", אותם מרביובים, אותם הקטיי"ם. שישביתו את השבטים ושיתרקו שם את האיברהימים. על „עמך", יש להאמין הכל: „עמך", מקבל לפעמים על עצמו „תפקידים" כאלה — ולאו דוקא משום תועלת, לפעמים רק מתוך התפעלות יתרה.

כי צריך לזכור, שהדבר הזה הוא משחר ומושך את הלב. מיזופוטמיה היא כמעט מדבר, הישוב שלה הוא חצי ישוב, שבטים, ראשים, פקידים מתקנאים בהם, זה עתה נגמר הפרק של אברהים, מסביב עניות והריסות, ובאה חברה שיש לה מליונים למאות, ואומרת שהיא רוצה לעשות שם ישוב — אדרבה ואדרבה! הכל מכוון בדיוק אל הפוליטיקה התורקית באותה שעה ובאותו מעמד, עכ"פ אל מה שנראה כמו פוליטיקה תורקית טובה (— כי לפי דעתנו בעצם טוב יותר להניח את הדברים שם בעצמם, ולהרבות רק דעת וחנוך, בכדי שישכילו העמים בעצמם לפי צרכם ויעשו את הטוב להם לפי ראות עיניהם); זהו ענין ארם נהרים כעת, ובשביל זה, אף כי מנקודתנו הציונית, טוב טוב שתיסד היק"א, או האיק"א, או מר הרמן לנדוי, מושבות בארם נהרים, בכל אופן בגבול ממלכות תורקיה משייסדו באמריקה; אנו חושבים לחוב, לבאר, עד כמה דבר זה הוא במקצתו מסופק ובמקצתו גם מסוכן לפי מצב המדיני השורר שם.

לכשישונה המצב המדיני, והתבססה שם ממשלת התורקים בתכונה חדשה, או הפטריַרכליות הישנה תתקיים באיזו צורה מחודשת, ואמרנו ע"פ תנאים ידועים ליסד שם מושבות—אמנם באנטוליה לא הצליח הדבר הרבה, ואולם שם, בתנאים החדשים, אפשר שיצליח. עבודה כזאת תהיה חשובה וחביבה, אבל עתה, במצב הקיים — לא זו הדרך!

י. ל.

הַתֵּימָנִים מִצַּעֲדָה.

זרם ההגרה לארץ ישראל איננו חזק, אבל הוא חשוב גם במעוטו בשביל תפקידו המיוחד, ומענין על פי רבוי הגונים של חלקיו. הזרם שמביא הנה יהודים מכל קצוי הארץ מראה, שמאות שנות הפרוד בחיי חלקי האומה לא יכלו למחוק את הזכרונות העתיקים של החיים המשותפים ולהמית את הרגש החי של אהבה לארץ, המפעמת בלב כל יהודי, שחי במסורות היהדות או בסביבה יהודית.

אותו הרגש החי הביא לפני שבועים ליפו קבוצת יהודי תימן במספר כמאה וחמשים איש. הם באו מארץ ערב הפנימית, מהעיר צעדה, מקום רחוק מן הישוב; השמועה שהיהודים מתישבים ומתאספים בארץ־ישראל הגיעה גם להם, ועזבו את ארץ מולדתם, אשר ישבו שם הם ואבותיהם ואבות אבותיהם, עזבו את עסקיהם ומכרו את בתיהם ורכושם והלכו עם נשיהם, זקניהם וטפם להתישב בארץ הרחוקה והיקרה להם.

יותר משני חדשים היו התימנים האלה בדרך. הם הלכו רגלי לעיר חדידה הרחוקה, השוכנת על חוף הים. הם סבלו הרבה מעמל הדרך הקשה, מחוסר כסף וממצוקת שבטי הערבים. בעברם היו נאלצים להכנס אל העיר הקדושה מקה, האסורה על היהודים והנוצרים. הערבים הקנאים אסרו אותם שם ודרשו מהם, שיקבלו את אמונת איסלם. לאושר האומללים באו לעזרתם הפקידים התורקים ויושיעו אותם מקנאת האדוקים הערביים, בכדי שיוכלו להמשיך את דרכם אל הנמל. אך בבואם שמה כבר אזל הכסף מכיסם ולא היתה לרבים מהם היכלת לשלם שכר האניה לארץ־ישראל. רק הודות לעשיר אחד בין התימנים, אשר נתן את כל כספו על הוצאות הדרך של העניים, יכלו התימנים הצעדיים סוף סוף לבוא למחוז חפצם—אל אדמת ארץ־ישראל.

הצעדיים באו ליפו במצב כזה, שגם פה בעיר המתוסרת

קולטורה עשו רושם של חצי-פראים. הם באו בעירום ובחוסר כל. הילדים היו כלם כמעט ערומים. רק חלוק קצר היה מכסה את גופם המלוכלך. כל פני הקבוצה היו שזופים מקרני השמש הדרומית וכחושים באופן נורא מרעב ומעמל הדרך. מראה פניהם עם הפאות המסולסלות והארוכות עד הצואר ובגדיהם המוזרים עם הרפש אשר כבה אותם היו מסוגלים יותר לעורר רגש של גועל-נפש מאשר רגש של רחמים. על כתפיהם הם נושאים ארג פשוט וגם מעל כתנותיהם כמו עבאיה ערבית. בארבע כנפותיו נמצאות ציציות, ובבגד הזה, אשר הם נושאים תמיד עליהם, הם משתמשים גם כן בתור טלית בעת התפלה. האנשים אינם נושאים מכנסים ורגליהם הערומות מזכירות את הפראים ביערות. רושם יותר טוב עושות הנשים. הן מלובשות מכנסים ועליהן שמלות קצרות עד הברכים. על ראשיהן הן נושאות מטפחת כפולה בדמות כובע גבוה והעודף הארוך יורד וסורח מהראש. כלן הן מקושטות באצעדות, בטבעות, בשרשרות ובקשוטי-מתכת, היורדים מצדי הראש. הן נושאות גם טבעית על בהן רגליהן. הנשים הן קטנות ורזות, אבל פניהן מלאות חן. עיניהן מבריקות, והצבע השחיר תחת עיניהן עוד יותר מבליט את ברקן. אם הקבוצה הזאת עושה רושם של פראים על ידי הצורה החיצונית, הם עושים רושם אחר לגמרי בדבורם. הם מפותחים, מתנהגים בנמוס, מכבדים את אחרים וגם את עצמם. הם אינם מתבישים בעירומם ובסמרטוטיהם. כך היו נוהגים ללבוש בארץ ערב החפשית, והם אינם יודעים להרכין את ראשם, גם אם הם לבושים סמרטוטים וחוזרים על הפתחים.

באה קבוצת יהודים גדולה ליפו, ולא היה איש אשר ידאג להם. לא היו אנשים אשר היו מקבלים אותם בבואם לעיר הזרה להם אחרי הנדודים הרבים, ולא היו אנשים או מוסדים אשר היו משתדלים לעשות איזה דבר לטובתם. אנחנו, יהודי רוסיה, מתאוננים על אחינו במערב, שהם אינם מרגישים את רגש האחוה אל אחיהם במזרח, ופה היינו צריכים אנחנו כלנו להתביש בראותנו. איך יהודי רוסיה, המתגאים שהם עכשיו העומדים בראש היהדות ונושאים את דגלה, — איך הם לא שמו לב ולא התענינו כלל וכלל באחיהם החדשים שבאו מארץ ערב הרחוקה. יש לנו מוסדות שונים הנוסדים ע"י הלאום ולמטרות הכלליות של הלאום, ולא היה ביניהם גם מוסד אחד, שידאג להקבוצה הגדולה שבאה הנה מאהבתה לארצנו ולעבוד גם אם בלי דעת בעד המטרה המאחדת את כלנו!

אבל מה שלא עשו מוסדותינו ומורשינו מתוך הכרתם הלאומית ומה שלא עשו האשכנזים והספרדים—שהם היותר אמידים בין תושבי יפו—זה עשו התימנים היושבים ביפו מכבר, התושבים היותר עניים. הם הרגישו את רגש האחוה הטבעית לאחיהם החדשים מתימן והם קבלו אותם בבתיהם, אם גם הם בעצמם פועלים, בעלי-מלאכה, משרתים או חוזרים על הפתחים.

צריך לראות את מגרש התימנים ביפו, בכדי להבין את גדל העון של האשכנזים והספרדים ביפו נגד האורחים מצעדה. בתיהם הם על פי הרב רק אוהלים של קרשים. הרבה בתים בנוים (אם אפשר לאמר ביחס לבתים כאלה „בנוים") מחלקי קרשים הנאספים בחוץ. אם באיזה מקום היה חסר עץ תופס מקומו שק או סמרטוט המחוזק במסמרים. בקירות הבתים האלה אנחנו רואים מכסות של תבות שונות הנבדלים בגדלם ובצבעם. יחד עם מכסה של תבה ארומה וגדולה מקושר מכסה או דופן של תבה קטנה ובלתי צבועה. חלקים של הקירות או גם קירות שלמים עשוים פשוט מתבות פח, אשר מביאים בהן הנה נפט מרוסיה; רוב הבתים האלה הם גם בלי חלונות ובבתים האלה, הצרים גם בעד יושביהם התדירים, קבלו התימנים את אחוהם החדשים—הציעו לפניהם מחצלות על הרצפה, והנה יש כבר מקום בעד משפחות נוספות.

הבאים יושבים עם נשיהם וילדיהם בקביצות, והתימנים התושבים מביטים אליהם ברגש חבה וברגש גאוה כאחד. התימנים הישנים כבר חושבים את עצמם לבעלי השכלה, הם כבר קבלו פני אנשי הישוב. הם אינם הולכים ערומים. בגדיהם קרובים לבגדי הספרדים או הערבים. פאותיהם אינן כל כך ארוכות ומסולסלות, הם יותר נקיים, הם גם מתקרבים במנהגיהם ליהודים האחרים בארץ-ישראל והם נושאים רק אשה אחת. למרות הזמן הקצר, שהתימנים יושבים בארץ-ישראל ניכר כבר שנוי גדול בחייהם, ולכן הישנים עומדים עכשיו לפני החדשים. מזכירים את חייהם הקודמים בערב ומהתלים בהחדשים, באי-נקיותם, במנהגיהם ובאופן חייהם. לרבים מן החדשים יש שתי נשים. יש גם אחדים שיש להם ארבע נשים, וזה נותן חומר רב ללגלוג. התימנים החדשים אינם מתרחצים בחרף ומסתפקים רק בזה שסכים את פניהם ואת ידיהם בשמן ונוטלים מים רק על ראשי האצבעות. החדשים מצטערים שמהתלים בם. האנשים לוקחים להם ספרים, על הרוב חומשים עם פירושים שונים ומתעסקים בהם. ביחוד מצטערות הנשים, שמביטים עליהן בגאוה. בשבת הן מתקשטות וחפצות להראות שנשי ערב הרחוקה אינן נופלות ביפין ובנמוסיהן מנשי התימנים ביפו. בקבוצה יש אשה תימנית צעירה המקושטה בתכשיטים של נחשת ופח, עיניה מביעות חכמה; היא שומעת, איך נשים תימניות מתאוננות על החדשים והיא מתעוררת. „אל תלעגו לנו—אומרת היא בתמימות — אנחנו לא תמיד כך, כמו שאתם רואים אותנו. לו עשיתם אתם את הדרך שעשינו אנחנו, אז אבד לכן יפיכן. הכו—אנחנו ננוח מעמל הדרך ונצבע מחדש את עינינו בצבע השחור ואת צפרני ידינו— בצבע האדום ונסוך את פנינו בשמן—אז תראו, מה יפות אנחנו".

כל הבאים יודעים מלאכה. הם היו במקום מושבם נפחים, נגרים, חיטים, סנדלרים ועושי קשוטים וכלי מתכת בנוסח הידוע בשם הדמשקי. לרבים מהם היו גם בתים בצעדה. הם מכרו את בתיהם בזול. יש אנשים ביניהם שמכרו את ביתם בעד 40 פר. כמובן, בתיהם בכל אופן לא היו יותר טובים מבתי התימנים ביפו ובירושלים העשוים מחתיכות עץ או פח וסמרטוטים. ואם גם נעלה על לבנו, שמחיר הבתים האלה במקומות ערב הרחוקים מן כל ישוב הרבה יותר קטן מאשר בארץ-ישראל, אין להצטער הרבה על ממון ישראל שהלך לאבוד.

התימנים שבאו עכשיו מצעדה אינם מתאוננים על חייהם בערב. הם עזבו את ארצם רק מתוך התשוקה לארץ-ישראל. התימנים שבאו מקודם לארץ ישראל הם על פי רובם מהעיר סנה וסביבותיה ועזבו את ארצם מפני הרדיפות מצד השבטים הערביים מפני הלחץ בזמן המלחמות בין השבטים ובזמן המרידה נגד תורקיה, — והתימנים אשר באו עכשיו מצעדה אינם מתאוננים לא על שכניהם הערבים ולא על חייהם בכלל.

התימנים החדשים, מלבד אחדים היוצאים מן הכלל, אינם יודעים לדבר עברית. בין האחדים האלה ישנם יודעי תורה, המעיינים ומבינים גם בזהר. המלומדים האלה עשו רושם חזק על כל הקהלה התימנית ביפו.

בימים הראשונים אחרי בואם חזרו התימנים הצעדיים על הפתחים. אבל אחרי איזה ימים החלה הסתדרות „הפועל הצעיר" להתענין בהם, ועל ידי עזרתה קבלו אחדים מהבאים עבודה. עכשיו כבר קבלו מהם עבודה ביפו 4 אנשים, 17 אנשים עובדים במושבות הקרובות, אחדים עובדים בירושלים והאחרים

עוד מהעסקים בקבוץ־נדבות — בעסק החביב מאד על אחינו מתימן. נשים אחדות קבלו עבודת משרתות, אבל קשה להן להתרגל לעבוד בבתים זרים. בבית אחד עזבה עלמה תימנית את העבודה, כיון שביום שבת לא נתנו לה לשבת אל השולחן ולאכל עם בעלי הבית.

התימנים מצעדה באו הנה כחוסרי־כל, אך יעבור זמן מועט והם כלם יתאזרחו באוץ ויתרשו בה בלי כל עזרה חמרית ומוסרית, כמו שהתאזרחו על נקלה גם אחיהם שקדמו לביא לפניהם. הדרישות של האנשים האלה מועטות. התימנים הם יסוד הגון לארץ־ישראל. הם רגילים בחיי הארץ ויודעים את שפתה. הם מכתפקים במועט, כמו הערבים הפלחים. בנוגע למצבם הכלכלי היא ארץ־ישראל להם מה שהיתה מקודם אמריקא ליהודי רוסיה. התימנים שבאו הנה בשנים האחרונות התאזרחו במהירות גדולה והחלו מהר להרויח די צרכיהם. יעשו התימנים מה שיעשו — גם אם יחזרו על הפתחים — הם יודעים עוד לקמץ ולאסוף ספרוכות איזה סכום, בכדי לבנות להם בתים — לבנות בית, זאת היא התשוקה היותר גדולה לתימנים מלבד התשוקה לשבת בארץ־ישראל. לאט לאט מתקדמים התימנים גם בהתפתחותם. הם שולחים בחפץ לב את ילדיהם לגני הילדים ולבתי הספר. צעיריהם מקבלים במהירות דעות חדשות, וישנם כבר ביניהם כאלה שנכנסו להסתדרות „פועלי ציון" או „הפועל הצעיר" ומצטיינים במסירותם ובעבודתם.

לדאבון לב אין דואגים בעד היהודים הבאים כתימן ואינם יודעים, איך להשתמש בהם לעבודתנו הלאומית. בארץ ערב ישנם כארבעים אלף יהודים, שנמצאים בשפל המדרגה ושחיים חיי פראים, גם אם הם מפותחים ומסוגלים לחיים יותר גבוהים. הם באים בעצמם לאט לאט לארץ ישראל ובלי כל עזרה וסיוע. הם בכחותיהם עצמם מתרוממים לחיים יותר גבוהים ומועילים. בבחינה זו עלינו רק לשמוח גם על התימנים העניים שבאו עכשיו מצעדה. אילו התיחסנו אל שאלת הגרת היהודים מתימן ברצינות יותר גדולה ואילו ידענו להשתמש בהם יותר בעבודת הישוב, אז היינו יכולים לעשות עבודה קולטורית גדולה — לגאול את היהודים הערביים מלחץ החיים בערב, להרים אותם למדרגה יותר גבוהה ויחד עם זה לרכוש על נקלה בעד עבודתנו הלאומית בארץ ישראל כח גדול וחזק.

ד"ר שמעין ברנפלד.

מֵאַרְצוֹת הַמַּעֲרָב.

א.

ההסטורי גרטץ סיים, בספרו הגדול, את ספור ההסטוריה הישראלית במאורעות שנת 1848 במערב אירופה, שאלו נדמו לו בתור התחלת תקופה חדשה גם בתולדות עם ישראל. זה עלה לו, מפני כי בהרצאת ספורו ההסטורי—מזמן שהיה ישראל לעם עד קרוב לימינו אלה—נשמטו מידו אחד אחד חוטי ההסטוריה הישראלית הכללית, ולא נשאר לו אלא המועט הקטן של כנסת ישראל אשר בגרמניה. אמלא נזדמן לו לדבר בפרקיו האחרונים של ספרו על מאורע דמשק, שזעזע בזמנו את כל עילם היהדות כמעט כי היינו שוכחים, שגם מעל לגבולות גרמניה נמצאים יהודים, אשר גם הם שייכים אל העם העברי—אם ניתנה הרשות לאמר כזה. שאיפת הריפורמה הדתית של יהודי גרמניה ופולמוסם על דבר זכיותיהם המדיניות, אלו היו לו לעצם היהדות, לעיקר תולדות ישראל.

ומתוך השקפה זו, שאין כאן המקום לדין בה, קבע גרטץ בסוף ספרו הגדול גם סקירה לעתיד, כעין נבואה לאחרית הימים, את אשר יקרה את ישראל—כלומר: את יהודי גרמניה ועמהם את אחיהם בארצות המערב, המעטים גם בכמות וגם באיכות. מן שלשה הקנינים החשובים, שעליהם נלחמו זה חמשים שנה ויותר, מן החרות, האחוה והשויון הגמור (בזכיות האזרחיות ובחיי החברה), כבר תקפו הם את הראשונה, את החרות, והשאר: האחוה והשויון, יבוא להם עוד מעט בלי ספק; ולא זו בלבד, אלא כי הפקדו היהודים להיות „מגני־החרות", הם שומרים את משמרתה, לבלי יחמסוה פריצי־אדם. כבר מודים העמים בזכיות האזרחיות של היהודים; אבל קביעת היהדות בקבוץ המדיני ובהשקפת החיים מצרכת עוד פולמוס קשה. הדברים האלה כתב גרטץ בשנת 1869 וקבעם בדפוס בראשית שנת 1870; לפני המאורעות הגדולים הנודעים. ואז היו ליהודי גרמניה ימי עליה. גם בשאר מדינות אירופה, אפילו בארצות המזרח, היה רעיון הטבת מצב היהודים הולך ומתפשט, ולא היה הדבר חסר, אלא „שיהיו ראויים לכך" בהתרבותם ובחנוכם.

למן היום שכתב ההסטורי הגדול את דבריו אלה עברו ארבעים שנה. בינתים הורה הנסיון, כי המאורעות של שנת 1848 לא הביאו פתרון גמור ומוחלט לשאלה הנצחית, לשאלת היהודים בגולה. ופלא גדול הוא, כי לא למד גרטץ מספרו שכתב הוא, שבו הקיף את מאורעות עמנו בכל הארצות ובכל הזמנים, שמהם יוצא לנו, כי שאלת היהודים מחלפת תמיד רק את צורתה בשנוי התנאים ובשנוי השקפת החיים — אבל עיקרה בבקומו עומד. איך שיהיה, אנו רואים כעת ברור, כי לא לבד שלא בא השחרור הגמור, המדיני והרוחני, של ישראל בתקופה האחרונה, אלו שגם הנחה ברורה ורצויה לפתרון שאלת היהודים, שיטה מסויימת לא קבעו עוד. אנו נמצאים עוד בחוג־קסם, שבו אנו חוזרים ומסבבים, מבלי לצאת ממנו. בכל ארצות אירופה, שכבר הטילו שם היהודים הרבה מאנית־משאם אל הים, אבל נשאר עוד איזה שריד מחיים עבריים עצמיים, איזה שרטוט קל, איזה גוון מבריק, יהיה זה בצורה דתית או בצורה לאומית, שאלת היהודים, בחלוף הצורה, מטרדת את בני אדם ומנקרת במחם. ולא נשתחררו היהודים לגמרי, אלא במקום שהיהדות הולכת וכלה, שהיא במצב־גסיסה ואיבריה אינם מפרכסים עוד, שימי קיומה הרופף מנויים. ואפשר שאם תחרב היהדות — שהיא הצורה היחידה של התגלות כח החיים בעמנו — ולא ישארו ממנה בכל המדינות אלא חרבות ושרידים רעועים ומקוטעים, אלו השרידים יהיו חביבים ורצויים. זהו סוד המצב „הטוב" של היהודים באיטליה, בהולנדיה, בארצות הסקנדינוויות וכו'.

אבל בטול היהדות, המחת החיים שבה, עד כדי מדה זו איננו בידינו גם אם היה ברצוננו, ולפיכך העצה הטובה: עשו גם אתם כאחיכם בארצות הנזכרות, היא עצת הבל. עוד עד לפני עשרים וחמש שנה, בערך, היה רעיון אחד משפיע על „טובי" היהודים בגרמניה, על מנהיגיהם ועסקניהם הצבוריים, פרנסי הדור ודורשיו: השמרו לכם, אתם היהודים, לשוב אל הגיטו. אל תבדילו אתם בין ישראל לעמים; אל תפרשו אתם מן הצבור המדיני; אל תסמנו אתם את סימני ההבדל ביניכם ובין שאר יושבי הארץ. התביעה הזאת והזהירות „מפני הגיטו" היתה אז בלי גבול וקצב. ומתוך ההשקפה הפסיכולוגית יתברר לנו, כי דוקא זהירות זו, הפחד מפני הגיטו, היתה מדה גיטאית במלואה. לא היה שום דור, שהתירו לעצמם ליחד בו. ומה שנשאר עוד איזה יחוד, בחיים הדתיים, נשאר להם בעל

כרחם. אם כי עוד סרבו כל היהודים ללכת בעצת מנהיגיהם, או כי „הם" מאנו בבטול כל „יחוד". אלו היה הדבר מסור בידי „טובי" היהודים, והכל נעשה כרצונם, היו מסכימים לשתף את היהודים והגרמנים גם בבתי כנסיותיהם ובבתי־מדרשם, כשם שהשתתפו בבתי־קברותיהם. תמה אני; כי בימי צמיחת הטמיעה וגידולה לא העמידו להם רב ודרשן באחד מבתי־תפלתם „מהם"—איזה חסיד שבאו״ה, השואפלאחוה גמורה, אמרו לי, כי כדבר הזה נוהג באמריקה, ואיני יודע, אם אמת הדבר או רק בדותא בעלמא.

כאשר יסדו בברלין את בית־המדרש לחכמת ישראל, היו גדולי היהודים וחשוביהם מתרעמים על זה. גיטו מדעית הקימו מחדש. כאשר הציעו ליסד ביבליותיקה יהודית בברלין, העמידו קול זועות: גיטו! ספרי צונץ נתנו במתנה לקהל ברלין, ולא אבו לקבל. השכחת השפה העברית, ובכל אופן דחיתה מסדר התפלה, זאת היתה שאיפה עצומה מצד חסידי הטמיעה. ולאיזה צורך נבדלים היהודים בשבת ומועד? די היה, כי יחוגו היהודים והנוצרים את „החגים האזרחיים". ביחד, אלא שלעת עתה אלו הולכים לבתי־תפלתם ואלו הולכים לבתי כניסתם להתפלל, ואפשר כי נחיה ונזכה לבטול גם ההבדל הזה.

את העובדות האלה, את ההשתדלות הנמרצה להרס היהדות, ראה גרטץ בשעה שכתב את דבריו בסיום ספרו הגדול.

בעשרים שנה האחרונות, אחרי אשר התאוששו יהודי גרמניה מן הבהלה הראשונה, כאשר נתחדשה התנועה האנטישמית (ממש: „לא האמינו... כי יבוא צר ואויב"), נצח בלבם רגש החיים, השאיפה הטבעית לקיום—להקהל ולעמד על נפשם. המלה „להקהל" איננה באן מליצה בעלמא. אלא עובדא: היהודים בגרמניה מצויינים בכשרון של התרכזות; יודעים הם ליסד אגודות ולרכז את הכחות הנמצאים, לעשות פרסום ולהשתמש בדעת הקהל הנרעשת. מספרם הכמותי הוא אמנם לא־רב, הם אחד למאה בכל יושבי גרמניה, אבל מה שיחסר להם בכמות הם משלימים באיכות, בהתמדת העבודה הצבורית, בכח אינרגיה גדולה, בכח השפעה תכופה. כמובן, היתה ראשית המלחמה על דבר זכיותיהם האזרחיות, כי זהו דבר מובן להם לכלם, ולהגן עליהן־ זוהי מלחמת מצוה לכל המפלגות.

טעות גדולה היא להחליט, כי לא עלה להם בעמלם הגדול כלום. יש דברים שהם בגדר האפשר, ואולם נעשים על פי הרוב בסבת השתדלות נמרצה. סוף סוף יש דין ומשפט בקרב עמים תרבותיים, ולעות דין בזדון ובאופן ניכר, בפרט במקום שיש בעלי־רינין דורשים משפט־צדק, אי אפשר תמיד, פקידי הרשות היו „מעלימים עיניהם" מכמה מיני עול והעברת־הדרך ליהודים. עמדו אגודות, ולא רק אנשים פרטים, שקולם נמוך, וצעקו, תבעו את עלבון היהודים. צעקו פעם אחת ולא נענו, צעקו עוד הפעם ולא נענו; העמידו להם פרקליטים ומליצים בבתי באי־כח־העם, ואלו דרשו משפט. אפשר לשר הממשלה לאטום אזניו גם לקובלנות כאלה, אבל בכל יום מטרידים אותו בשאלות, היום ולמחר ולמחרתו. לבסוף תקצר נפשו בעמל הזה, והוא אנוס להשיב על דברי־הקובלנא, להתנצל, להבטיח נחומים לעתיד. באים באספות פומביות ומטעימים, ענינים בלתי הגונים, מעוררים דעת הקהל, קובעים את הדברים בדפוס, מקנטרים את הנבחרים הליברלים, שלא יתבעו את עלבון קצת האזרחים, מאיימים עליהם, להפריע את בחירתם לעתיד לבוא. כל מיני השתדלות מתמרת כזאת עושים פעולתם, כולה או מקצתה.

זוכרים אנו את מצב הענינים לפני עשרים שנה בערך. אז עמדה האנטישמיות ההוללת במרום המדרגה. בכל פנה הדביקו פתקאות או ציירו בצבע את המלות: „גרשו את היהודים!" בראש חוצות עמדו הוללים ותחבו בידי אנשים עוברים ושבים, שנדמו להם על פי צורתם, כי הם יהודים, פתקי־מסע לירושלים, וכדומה מן ההוללות האנטישמית. שוטרי העיר, אשר בפרוסיה הם דייקנים כל כך, העלימו מזה את עיניהם. אבל לבסוף היו נוסים לפקוח עיניהם ולבער את הנבלה הזאת מן העיר. ובן זוכרים את ימי ימי „גדולתו" של פיקלר, כאשר היה זה רגיל להקהיל קהלות ברבים ולדרוש למכת הרג ואבדון ביהודים, ונאומיו נדפסו אחרי כן ונפוצו בסגלות עפות בעם לאלפים לרבבות. גם היו נקראים והחלו לעשות את פעולתם, הגם עדיין רק בכח ולא בפועל; באו היהודים והזמינו את אויבם לדין, יהשופטים פטרוהו ברימוס, מפני כי אין בדברים האלה אלא „מליצות ציוריות" ולא נבעת אדם מפניהם. באו יהודים והעידו, כי אמנם נבעתו לשמוע הכתה חריפה כמוה בכל היהודים, העמידו השופטים פנים טול תמימים ושאלו: אפשר הדבר? הלא בממלכת פרוסיה אני חיים, ומי יפגע בכם לרעה? אבל היהודים לא אבו להכות, עד אשר יפגעו בהם לרעה, ואחר כן ידרשו משפט־מלא, הכריחו את הרשית, כי תשים קץ לנבלה זו.—בכורקום, אחד ממקומות הרחצה אשר לחוף הים הצפוני, קבעו להם האנטישמיים מקום קבוע לשערורותיהם, ובכל שנה נעשו שם דברים מכוערים להלבין פני היהודים. הצעקה היתה גדולה על זה, ושנים רבות לא הועילה. עד אשר נזדמן דוקא בבית־האצילים של פרוסיה אדם ישר, אשר העמיד את שר הממשלה למשפט על העובדות האלה. ושר הממשלה היה עלוב ולא ידע להשיב דבר. לבסוף היה אנוס להבטיח, כי מעתה יתמו השערורות בכורקום, גם קיים את הבטחתו.

ולפיכך בוראי איני מפחית ומקטין את ערך אגודות־ההגנה, העושות מה שאפשר לעשות, ויש בהן תועלת מרובה, אפילו אם לא יעשה הכל בידן, אבל אם יאמר אדם, כי יכולות הן להגן על הזכיות האזרחיות של היהודים, שלא יגרע מהן דבר אינו אלא טועה. העכוב במקצוע זה איננו ארעי אלא קבוע, ומה שהוא קשה ביותר: הוא מונח בטבע הענינים. אפשר להקל מעט את מרירות הגלות באמצעות השתדלות נמרצה ומחוכמה, אבל לבטלה כולה אי אפשר, כל זמן שלא תבטל היהדות.

אבל, אם אין שחרורנו המדיני בידינו, הנה שחרור היהדות, כלומר שחרור רוחנו ונשמתנו יותר אפשר. מפני שזה תלוי בעיקר בהכרתנו אנו, ביחוסנו אנו אל קנינינו הרוחניים. פרי הפעולה הרוחנית של עם ישראל במשך חייו ההסטוריים. ואם אנו באים לידי הכרה תמה ושלמה של ערך היהדות, כבר יש כמה גורמים, להשפיע זו גם על העולם האי־ישראלי.

(סוף יבא).

מ. שאליט.

שְׁתֵּי תְקוּפוֹת בַּצִּיוֹנוּת.

א.

בשאון החיים הסוערים עבודת בני־האדם נעשית במריצות נמהרת; אין העת ואין האפשרות להתבונן אל המצב האמתי

ביתר מתינות וביתר ישוב הדעת ולפלס כל צער בפני עצמו. אבל העת, שהיא אוביקטיבית ביותר ואינה יודעת שום סבות ונימוקים של הגלות, מסמנת בדייק ובלי־חמלה את כל עיבדה ואת כל גלוי, הנעשה והמתגלה בחיים. העת משאירה לנו תעודות ודוקומינטים, שמשתקפים בהם בברירות יתרה החיים הצבוריים של תקופה זו או אחרת. ובשקמה דממה, כשבאה העת, אשר השאון והסער עוברים וחולפים מן החיים. -- כשמתחיל חשבון הנפש וישוב־הדעת הרציני, אז מבקשים ומוצאים את התעודות הישנות של העת שעברה ומתעמקים בהן ושואלים איש את עצמו: „היתכן, כי עלה הרעיון הזה לפנים על לבנו וכי חפצנו לפנים לעשות כזאת וכזאת? והאם היתה העת, שנאבקנו, נלחמנו בעד כל הדברים הללו בכה גופנו ונשמתנו?" ובני־האדם מתודים ומכים באגרוף על החזה.

אבל לא הכל ולא בכל פעם נעשה כך. יש אשר ימצא בדוקומינטים הישנים דבר, המוסיף כח ותקוה לעבוד גם בזמנים השקטים, בשעה שהחיים כאלו נקפאו וברומית־הלילה נשמע רק הקול העמום של המתודים: חטאנו! מתרבה אומץ־הלב מפני שהעבודה בעבר מתוה דרכים חדשים להעבודה העתירה, מפני שהשגיאות שנעשו בשאון העבודה הסוערת, מסוגלות להשפיע על מהלכה ואופיה של עבודתנו החדשה. פה אין מתודים, מפני שאין על מה להתודות. החיים אינם דבר קפוא, אינם עצם חנוט, בטעותים ובשגיאות נכשלת בהכרה כל תנועה צבורית אקטיבית, כי רק מי שאינו עושה מאומה בכלל איננו נכשל ואיננו נלכד מימיו בשגיאות.

ואמנם רואים אנחנו, כי ההתודות הזאת, מלבד שהביאה איתנו לידי רגש של חרטה, גם יצרה אצלנו הרבה יצירות חיוביות, כי עוררה בקרבנו מאויים ושאיפות יותר עמוקים ויותר נאמנים לעבודה עברית־לאומית. האינדיפירינטיות וההתרשלות מרובות עתה אצלנו מאד, רגש הצבורי שלנו התאבן, — זוהי אמתיות, שאיש לא יוכל להכחישה. אבל העובדה, שבני־אדם באים ו„מתודים", ששבים ומעיינים בדרכי העבודה ובמטרתה ביתר ויצינות וביתר עמקות, — סימן טוב הוא לעצמו, המשפיע גם השפעה חיובית במקצוע של יצירת עבודות חדשות ומלאות חיים. קשה הדבר להתוודות, כפני שאין איש רוצה לראות נגעי־עצמו, ואם עושים זאת — אות הוא, כי רוצים, או שיש השאיפה לכל הפחות, להתחיל לפעול ולעבוד באופן אחר. די הדבר להתעמק באופים של כל הדברים, הנעשים עכשו בימינו, בכדי להבין את צורתה ואפיה של העבודה העתידה.

קודם כל ובאופן יותר נמרץ אפשר להתבונן לדבר אצל המפלגות הפרוליטאריות שלנו. אפשר שסבת הדבר הזה הוא, מפני שהמפלגות האלה עשו יותר מכל דברים — שלעתיד יא תחזורנה עליהם בודאי ושכדאי להתחרט עליהם. אפשר שזהו, מפני שבפועל עשתה המציאות שלנו במשך שתי שנים האחרונות הרס נורא בכל המפלגות הסוציאליסטיות שלנו, ולפיכך גם הרושם יותר גדול והבקרת העצמית יותר נמרצה ונאמנה. אם כה או כה, אבל אין מאתנו מטיל ספק בדבר, כי מה שהיצירות החדשות והרעיונות החדשים שאנו פוגשים עתה בספרות הדלה של המפלגות הסוציאליסטיות שלנו וגם העבודה האקטיבית שלהן, עד כמה שהיא מורגשת עתה עדיין, הנן יותר סימפאטיות וויותר עמוקות וגם — וזהו העיקר — יותר ברוח הלאומיות העברית.

עתה יש לשאול: איזה השפעה היתה לעת הזאת על המפלגה הציונית? איה הוידוי שלה? או ששתי השנים האחרונות של המהפכה הכללית שלנו לא עשו עליה — מה שמזור מאר — שום רושם? כשפונים אנחנו אל „הדוקומינטים הישנים של העת העברה" של המפלגות הפרוליטאריות שלנו, אז אנו רואים ברור את כל מהותו של מהלך מחשבותיהן החדשות ואת הדרך, שעברו בה במשך העת הזאת בהתפתחות הרעיון העברי־ה־אימי. היכולים אנחנו לחקור ולדרוש ולהכיר את הדבר גם „בתעודות הישנות" בספרות שבמשך העת הזאת — של המפלגה הציונית?

קודם כל צריך להיות ברור לנו, כי יש להמפלגה הציונית על מה להתודות, ולוא גם בשביל זה בלבד, שהאורגאניזאציה הציונית היא האורגאניזאציה היותר גדולה שבעם העברי ובה מתרכז הסכום היותר גדול של העבודה העברית־הלאומית האקטיבית.

ופה אנו רואים דבר מופלא מאד, — אבל מופלא הוא רק בסקירה הראשונה. כשאנו פונים אל הספרות הציונית, הננו רואים, כי „תקופת האביב", הראשית והסוף של העת הקצרה, שהיתה מלאה שאון והאות־המלחמה בחיינו הצבוריים ועוד יותר בהחיים הסובבים אותנו, כי התקופה הקצרה הזאת עשתה על השקפת־העולם הציונית רושם עמוק, כי הכניסה אל הפרוגראמה הציונית הרבה שנויים נכברים ומושגים חדשים, וכי בכלל לא היתה השפעתו יותר מועטת על החיים הציוניים, מאשר על חיי המפלגות הסוציאליסטיות שלנו, אשר עוד קודם עסקו באופן אקטיבי בפוליטי . . „בעבודת־ההוה" פה בגלות, אשר תמיד העמידו את „עבודת־ההוה" הזאת במרכזה של כל העבודה שלהם. רצוני לאמר, כי בשעה ש׳ קופה זו עשתה את עבודתן של המפלגות הפרוליטאריות היהוד . ת ליותר אקטיביות ומלאה חיים, נתנה דחיפה עצומה להציונות ב׳ וסיה בדרך אל „הפוליטיקה", אל עבודת־הוה ממשית בגלות, ואל ראדיקאליות בפרוגראמה עברית־לאומית רחבה בגלות. העתונות הציונית של אותה התקופה היא מלאה חיים ואינירגיה והנה יכולה להראות לנו צעד אחר צעד את המהפכה, שעשתה „תקופת־האביב" בחיים הציונים ובהשקפת־העולם הציונית.

אחרי „תקופת־האביב" מתחלת בחיים אשר מסביב לנו וגם בחיינו אותה העת הקשה והכהה, ההולכת ונמשכת עדיין עד היום וממלאה את חיינו יאוש. ופה אנו רואים בסקירה ראשונה דבר מופלא מאד. בשעה שכל המפלגות שלנו — והפרוליטריות, כמובן, יותר מכולן — התחילו חושבות ומדברות באופן אחר לגמרי, כשהתחילו אצלנו חשבון הנפש השקט והחבוי במעמקים וגם הגלוי והפומבי עם ההתודות בקול, אז נשארה רק מפלגה אחת — הציונית — כמו מן הצד לכל הזרם החדש שבא מקרוב עם נסיונות של חיים חדשים, עם בקורת־עצמיות, נתיחים עצמיים ומעמדי־רוח חדשים. לשוא נבקש את כל אלה — ולוא גם את הדם החוק — ב׳תנות הציונית של העת האחרונה, כשזרם זה של החיים החדשים נתגבר ביתר עז. האם לא נפלא הדבר? דומה, שדוקא להאורגאניזאציה הציונית היו עונית הרבה „להתודות" עליהם, לברר וללבן את ה„ערכין" שלה, להשתתף בהתשתפות נמרצה בהחיים ובשאיפות החדשים לקולטורה יהודית, לעבודה עברית לאומית, ואל התשוקה להתיחס למעשיה ביתר רצינות ועמקות. אבל החיים הציוניים לא השתקפו בכל הדברים האלה, והיא שומפת מן הצד לכל הנעשה מסביבה כאילו לא היתה הציונית עומדת לזרם זה של החיים החדשים בשייכות היותר גדולה. עובדה כעין זו היתה לא רק מופלאה ובלתי־מובנת, כי אם גם מעוררת צער אצלנו, אלמלי נגלו שני חזיונות חדשים, שהשפעתם גדולה מאד ביחור על הציונות והמעמידים אותה עתה במצב אחר שונה לגמרי מזה של כל תנועה צבורית יהודית אחרת.

שני החזיונות האלה הם: א) העובדה, כי האורגאניזאציה הציונית היא היחידה שלא נהרסה בעתנו הקשה והממשכת את חייה ועובדת עבודה אקטיבית, וב) המהפכה בתורקיה. דיה סקירה אחת בשני החזיונות הללו

בכדי לראות ברור את כל המצב המיוחד, שהציונות נמצאת בו עכשו. וכשאנו רואים, כי אין הציונות תוקעת בחצוצרות ע"ד אופקי-תקוותיה החדשים, הרחוקים והרחבים מאד, כי אינה צועקת: ראו, רק אני לבדי נשארתי בחיים! אם היא אינה מראה מצרה אפילו אופטימיות, מיוחדת, אם היא כמו מתעמקת, להיפך, בפנימיותה, כובשת במתינות את התפעלותה וחושבת מתוך רצינות,—אז צריכים אנחנו להגיד, כי זמננו הקשה השפיע השפעה פוריה גם על הציונית, ומובן הדבר מאד, אם התבטאה השפעה זו בציונות בצורה אחרת, מאשר אצל כל יתר התנועות הצבוריות.

זוהי מסקנה חשובה, שאנו באים אליה בשים לב להמצב הנוכחי של הצבור שלנו. אם נתערב ביחור על הציונות ונוסיף לבררה וללבנה, אז יתגלה לעינינו חזיון לא פחות אופיי, המטביע את חותמו המיוחד על כל התנועה הציונית במומנט זה.

מה עבר על הציונית במשך שתים, שלש השנים האחרונות? אפשר לאמר, כי לחיי הציונות במשך-העת הזאת יש ראשית, תקופה אמצעית וסוף. ראשיתם היתה בתקופת „האביב", אשר הביאה לאויר העולם את הועידה ההילזונגפורסית עם כל שורת הסעיפים המרובים והחדשים בהפרוגראמה הציונית, התקופה האמצעית היא עתנו הקשה העוברת עתה עלינו, והסוף הוא—המהפכה הקונסטיטוציונית בתורקיה, אשר בלי ספק תכנים גם היא שורה שלמה של סעיפים חדשים אל הפרוגראמה הציונית.

שתי תקופות מסמנת לה הציונות: האחת כבר עברה עליה, ואת השניה היא מתחילה עתה לחיות. שתיהן נתעוררו ע"י החיים שמסביב: המהפכה ברוסיה ובתורקיה. אבל מה רב ההבדל שבין ההשפעה שיש ושעלולה להיות להתקופה הראשונה והשניה על הציונות, על כל מהלך התנועה הציונית! אבל אם נבדלת השפעתן, באיכותה, אין זאת אומרת, כי אין להן נקודות כלליות, המשפיעות האחת על השניה והמאירות את הנעשה. הועידה ההילזינגפורסית חזקה חזוק פוליטי וצבורי את עמדותיה של הציונות בעבודה לאומית אקטיבית, היא הכניסה בפועל אל החיים הציוניים זרם חדש של אידיאות חדשות, רעננות ומלאות חיים, העלולות להיות לאחד הדפים היותר יפים שבתולדות התנועה הציונית, ובעוד אשר לא הכפיקה הציונות עדיין לקלוט לתוכה את זרם האידיאות החדש ההוא, והנה זרם אחר של אידיאות ותקוות חדשות, עוד יותר גדולות באפשריותן, נפתח לפני הציונות: המצב החדש בממלכה התורקית. שני מאורעות פוליטיים-צבוריים יצרו שתי תקופות בהציונות. ואם יפנו הציונים עתה על ה„דוקומנטים" שלהם מן התקופה הראשונה, לא יהיה להם על מה להתודות ועל מה להכות על החזה ולאמר „על חטא"; ונהפוך הוא: המצב יתברר להם ביותר, ויראו את דרכם ביתר בהירות ובבירות.

יעקב שטיינברג.

מַנְגִּינוֹת אַהֲבָה.

(קטעים מפואימה).

I.

אַתְּ, הַנַּעֲרָה, אֲשֶׁר מִלֵּאת הָעוֹלָם, אֲהָבִינִי!
נִימֵי לִבִּי לָךְ יֶהֱמוּ וִיפַלֵּלוּ: אֲהָבִינִי!
כִּי שִׁלַּחְתִּי אֶת הַחֲלוֹמוֹת עִם הָרְשָׁתוֹת שֶׁל הַזָּהָב,
כְּרוּכִים הֵם אַחֲרַיִךְ, אוֹרְבִים אֶל לְבָבֵךְ, —
קָרוֹב כְּבָר יוֹם צֵידָם.
וּמַבָּטֵי עֵינַי סוֹקְרִים אֶל לְבָבֵךְ תָּמִיד,
כְּקַרְנַיִם אֶל הַגִּנָּה,
שָׁם יֶהֱמוּ, שָׁם יְגַדְּלוּ אֶת הַפֶּרַח שֶׁל הָאַהֲבָה,
עַד הַיּוֹם בּוֹ אֶקְטְפֶנּוּ. —
וּכְבָר אֵדַע: זֶה הַפֶּרַח תָּבוֹא שַׁעְתּוֹ וְיִפָּתַח;
כִּי אֵיךְ יִנְעַל כּוֹסוֹ — וּמִלְּבָבִי שׁוֹטְפִים זִרְמֵי אוֹרָה
עָלָיו תָּמִיד כָּל הַיָּמִים?
גַּם לֹא יִכֹּף רֹאשׁוֹ פֶּרַח לִבֵּךְ: רוּחַ חַיַּי
בּוֹ אָפִיחַ וְהִתְעוֹדֵד;
כִּי הָאָבָק יִפּוֹל עָלָיו — טַל נְעוּרַי יִרְחָצֶנּוּ
וְשָׁב לוֹ רֵיחַ בְּשָׂמָיו.
וּבַיּוֹם אֲשֶׁר הַפֶּרַח יָחֵל יַכְבִּיד עַל לְבָבֵךְ
תִּקְטְפֶנּוּ לִי בְּיָדֵךְ,
תְּמַסְּרֶנּוּ לִי בְּיָדֵךְ וְאָרִיחַ רֵיחַ עֶדְנוֹ, —
הוּא הָרֵיחַ אֲשֶׁר יִתֵּן
פֶּרַח אַהֲבָה לָאוֹהֵב וִישַׁכְּרֶנּוּ מֵאַהֲבָה
וּמֵחֲלוֹמוֹת יְשַׁכְּרֶנּוּ.

אַתְּ, הַנַּעֲרָה, אִם יָדַעַתְּ הָאַגָּדָה בַּת הָאֵימִים,
אַל תִּירָאֶנָּה וְהַשְׁלָוִי.
סַפֵּר תְּסַפֵּר הָאַגָּדָה עַל הָאוֹהֵב אֲשֶׁר יַשְׁלִיךְ
אֶת הַפֶּרַח אַחֲרֵי שָׂבְעוֹ;
וּמְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה עַל הֶעָלִים הָעֲנוּגִים
הַמִּתְגּוֹלְלִים בָּאָבָק,
עַל הַנַּעֲרָה הָעֲנוּגָה כִּי תֶעְנַג אָז לְפִרְחָהּ,
אֲשֶׁר שׁוּב לֹא יָשׁוּב יִפְרַח.
אַל תִּירָאֶנָּה: גַּם לְבָבִי הָעֲלֶה פְּרָחִים נוֹתְנֵי רֵיחַ,
אוֹתָם לָךְ חֲלִיפָתוֹ אֶתֵּן;
פִּרְחֵךְ יִבֹּל עִם לְבָבֵךְ, יַחַד עִם לְבָבִי פִּרְחִי;
אַחַת סַעֲרַת הַחַיִּים
אֲשֶׁר נִירָא אוֹתָהּ וַאֲשֶׁר נִפְחַד פֶּן תְּשָׁרֵשׁ
אֶת הַפְּרָחִים לְעוֹלָמִים.

יעקב פיכמן.

הַסִּפְרוּת הָעִבְרִית בִּשְׁנַת 1908.

VII.

יותר עממי היה חג-יובלו של שלום-עליכם, שבשנה זו, מלאו כ"ה שנה לעבודתו הספרותית, אם גם שאת כל שדרות

העם לא הקיף גם הוא. סוף-סוף הריהו שלום-עליכם חביבו של הקהל העברי, ובחגיגתו, שהתערב בה גם צל של תוגה מפני מחלתו של בעל-היובל, השתתפו כמעט כל המפלגות של עמנו. ההתיחסות אל בעל-היובל היתה לבבית וחמה ומלאה אהבה. רוב הקוראים לא שכחו את זה, שנתן להם ביצירותיו את רגעי המנוחה הכי-נעימים מעמלם ומדאגתם התמידיים, וביום שמחתו שלחו לו מכל אפסי ארץ את תודתם וברכתם.

שלום-עליכם הוא הסופר העממי היהודי הכי-טפוסי והכי-טהור. זהו סוד גדלותו וגם חולשתו. מנדלי מוכר-ספרים הוא ג"כ פיטן עממי, אך האמן שבו יונק כבר את יניקתו גם מעבר לתחומין העממיים הטהורים. בשעה שמנדלי מוכר-ספרים מצייר את הרחוב היהודי וחייו, מרחפים לפניו עולמות אחרים וחיים אחרים. הוא יצא את הגיטו זה כמה, ורק שמר עוד בלבבו את אהבתו וחסדו לעולמו הישן. מנדלי מו"ס ג"כ מחבב את צורות החיים הפאטריארכאליים של הגיטו, אך הן חביבות עליו כשרידים רומאנטיים, כבנין נושן ועתיק זה, שאינו מוכשר טוב לדירה, אך יפה הוא בהרמונית-השיבה שלו. בלבו הוא נושא זה כמה אידיאל של חיים אחרים לגמרי, וכשהוא בא לשכונת „בריותיו" הקטנות הריהו בא כאורח ארעי. מנדלי הוא סוף-סוף קודם כל אמן, למרות הטנדיציוזיות של יצירותיו הראשונות, וזהו שמושכו עוד לפעמים לרחוב היהודים הישן.

שלום-עליכם חובב את יהודיו הפשוטים והמגוחכים באהבה אחרת. הם אינם רק אוביקט לציורו. שלום-עליכם הוא רק אמן יהודי, שאינו יודע כלל ממציאותם של עולמות אחרים וחיים אחרים. לשלום-עליכם, למרות שהוא ציוני, היה בודאי צר מאד, אילו היו נמחקות פתאם צורות החיים של הגיטו, אותן הצורות הנלעגות והחביבות, שהוא מצייר אותן בחבה גדולה כל-כך ובידיעה עמוקה כל-כך. כשתבוא הגאולה לעתיד לבוא וישראל יהיה חי שקט ושאנן על אדמתו, גם אז בודאי תהיה יהופיץ ארץ-ישראלית ובויבריק ארץ-ישראלית, ומנחם-מנדיל בודאי יעשה עסקים יותר טובים, אעפ"י ש„שלים-מזל" לא יחדל בודאי להיות, משום שלפיכך הוא מנחם-מנדיל. בלא מנחם-מנדלים העולם היהודי לא היה יכול לחיות את חייו העצמיים בשלימות. ההארמוניה היתה נפגמת ע"י העדרם...

שלום-עליכם הוא אחד המשוררים המעטים, היודעים מה גדול ערכן של צורות-חיים קיימות לעם, למרות שעינו בהירה יותר מדאי, כדי להבין מה מגוחכות ומפסידות רבות מהן. הוא יודע, כמה גדולה היתה הריקניות הרוחנית בנשמת העם אילו שללו ממנו פתאם את צורות הייו העתיקות והחביבות ואחרות לא היו לו במקומן.

יצירותיו של ש"ע — זוהי אנציקלופדיה של החיים היהודיים. טפוסיו העקריים של הגיטו עוברים כולם לפנינו ביצירותיו. הוא יודע מאין כמהו את כל הקטנות המגוחכת של בריותיו, אך לפניו גלוים גם כל הטהור והנעלה, שהחיים הנלעגים האלה אוצרים בתוכם, ולפיכך הוא ההומור שלו כמעט תמיד רך ומלא חנינה, ועוקץ רק לעתים רחוקות מאד. יודע שלום-עליכם את נפש גבוריו. יודע הוא, כמה אידיאליות גבוהה וטהורה מסתתרת לפעמים מתחת לחיצוניותם המגוחכת. יודע הוא, שמנחם-מנדל שלו, — זה, שבו הגשים בהבנה אמנותית כמעט גאונית את הטפוס המרכזי של יהודי, את זה שאין לדעת, אם קודמת ערמימותו לתמימותו ואם להפך, את זה שמרמה את עצמו בשעה שהוא חושב לרמות את אחרים, את זה ההוזה הנצחי שאופטימיותו אינה עוזבת אותו תמיד, ובעוד חלומו זה לא בטל כבר מנצנץ לו אחר במקומו, — שמנחם-מנדל זה הוא, למרות-כל, אולי האדם הכי-טהור והכי-נעלה בסביבתו.

ובכל מקום, ששלום-עליכם מגלה את האנושיות הטהורה והאידיאליות התמימה בנפש גבוריו הקטנים, שם הוא פוסק מהיות רק הומוריסט, שכחו גדול רק בגלויו של הנלעג. מרגישים אנחנו את הרעד החם והפנימי העובר אז בלב הסופר הפקח. איזו רוח מלאה רכרוכית ואהבה פורשת אז את כנפיה הצחורות על הכל. רגע אחד נדום הצחוק, ובהעין יוצת אותו הברק...

הקורא מרגיש אז, ששלום-עליכם אחר, רך וטהור ותמים כילד, נצח את שלום-עליכם הידוע לו מקודם. שלום-עליכם מתרומם אז על עצמו, הוא נעשה אז משורר של הנשמה היהודית הכשרה וגנזי-גנזיה.

VIII.

בשוק הספרים, שלאחר גמר ה„ביבליותיקה העברית" היתה שולטת בו בשנים האחרונות כמעט ריקניות גמורה, (מלבד איזו ספרי-למוד שהיו מופיעים לפרקים — על הרוב לא-נחוצים, ולפעמים — רק חקויים גרועים לאלה שקדמו להם), — התחילו מורגשים בשנה זו איזו חיים ותנועה. כמעט בהיסח-הדעת באה לנו מתנה יקרה — ההוצאה הראשונה והשלמה של שירי ביאליק, הוצאה שעפ"י הידורה אין דוגמתה עוד בספרותנו; כמו-כן — הכרך הראשון של כתבי מנדלי-מוכר-ספרים, כתבי אליהו מידאניק, קובץ רשימותיו של נ. שופמאן, „בגבולות ליטא" של יצחק קאצנלסון, קובץ דרמותיו של פרץ הירשביין ועוד. סיפרי אודיסא, שהשתתפו ברוב ההוצאות שמנינו בכאן, נגשים עכשיו להוצאת כתביו של יהודה שטיינברג, ומולי"ם אחדים — להוצאת כתביהם של סופרינו הצעירים. כמאורע חשוב בספרותנו צריך לציין ג"כ הופעת „ספר האגדה", שסודר ע"י י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק, ספר שאין ערוך להתועלת, שיכול להביא, אם רק ישתמשו בו חובבי הספרות העברית בכלל וצעירינו המתלמדים בפרט. אפילו במקצוע התרגומים, שהיה היסוד לספרותנו החדשה ושעכשיו מזלזלים בו ככה, יש לציין תרגום „נורה" וביחוד את „כה אמר סרתוסטרא", שנעשה ע"י ד. פרישמאן.

הרבה ספרי-חנוך יפים יצאו בשנה זו. אציין: הספרים האחרונים מ„ספורי המקרא" ו„דברי-נביאים" („מוריה"); „חריסטומתיה היסטורית" מאת ש. ברמן, „דרך חדשה" מאת נ. פינס („הושיה"); „מקרא מפורש" מאת טריווש, נוטיק ולווין; „קורות היהודים" מאת ש. דובנוב („אביב"); החלק השני של החריסתומתיה מאת יהודה שטיינברג, ועוד ועוד. יצאה ג"כ מיתידה פרגוגית אחת („החדר" מאת י. י. גלס).

ביותר רבתה התנועה בספרותנו הפריודית. בבת-אחת התחיל לצאת בא"י „העומר" ע"י ש. בן-ציון, בברלין — „העתיד" ע"י ש"י הורויץ, בלבוב — ה„רביבים" ע"י י. ח. ברנר, ובוורשא — „ספרות" ו„רשפים" ע"י פרישמאן ולחובר. כל אלה, מלבד ה„רשפים", הם מאספים היוצאים לאור לעתים לא מזומנות. להוציא שנים-שלשה ירחונים תמידיים אין לפי-שעה אצלנו חומר ספרותי די-הצורך, והפסקת „המעורר" תוכיח. מצד אחד, עוד לא כלה המשבר שהתחיל בספרותנו לפני חמש שנים, שפזר את כחותינו המועטים אל כל עבר, עד שהכותב כותב במקרה והחדל יחדל ג"כ במקרה, ומצד שני, התפלגות מחננו לז'רגוניסטים ועבריים — ע"י שני אלה התפוררו כחותינו מאד, ורק הוצאות אחדות סריוזיות ובנות-קימא היו יכולות להשיב אלינו במשך הזמן את נדחינו ולחזק לאט לאט את בנין ספרותנו הרעוע.

בכללה היתה השנה האחרונה שנת התחלה לבצרונה של ספרותנו. הוצאו ספרים וגם נתפשטו במדה ידועה, על כתבי-עתנו הקודמים נוספו חדשים ומספר החותמים הולך הלוך וגדול. לאט לאט אנו הולכים וחוזרים אל המצב, שבו נמצאה ספרותנו לפני חמש-שש

שנה, ואם ההתעוררות המורגשה עכשיו, לא תפסק במהרה, יש לקוות, כי ספרותנו תלך הלוך והתקדם באותה המהירות שהתקדמה בתקופה האחרונה שלפני המשבר.

מפני סבות אחדות וביחוד מפני חוסר מקום, אין סקירתי זו מקפת את כל החזיונות החדשים שבספרותנו בשנה האחרונה. פסחתי לצערי, גם על ספרים וגם על סופרים, לא מפני שדבריהם אינם מלמדים אותנו מאומה, אלא מפני שנסחפתי בעבודתי ביותר אחרי אותו הזרם בספרותנו, המלמדנו, לדעתי, ביותר להבין את הנקודה המרכזית בהלך־רוחם של חלק ידוע מצעירינו.

ז.

בעתונות היהודית.

בחוברת השניה של הירחון „דאס נייע לעבען", היוצא ע"י הד"ר ז'יטלובסקי, נדפס מאמר ראשי מאת מ. ב. ראטניר ע"ד „המאורעות בתורקיה ותקוותיה של הציונות". המאמר הזה מעניין אותנו לא מפני שהוא דן בשאלה החשובה הזאת, שאלת־חיינו, כי אם בשביל שהנהו מסמן באופן יפה את זרם המחשבות וההרגשות החדשות, שעוררה המהפכה בתורקיה, והמצב החדש של הציונות שנתהווה על ידה, אצל בחירי האינטיליגנטים העברים הוגי־הדעות. הציונות לבשה עתה קלסתר פנים חדשות, מתנגדיה הישנים הולכים ופוחתים; עבודת הציונות תהי נעשית מהיום ואילך לא בארץ של עריצות נוראה, כי אם בארץ של חופש וקונסטיטוציה.

„יודעים אנחנו היטב—כותב מר ר.—את הטענות הישנות כנגד הציונות: „להתישב בפלשתינההוא—להשתחרר מן הממשלות הנאורות, בכדי לנפול בידי תבורה של פראים. לעומת תורקיה נחשבת אפילו רוסיה עם שלטון היחיד שבה לארץ חפשית; בתורקיה שורר זדון־הלב מהמין היותר גרוע, השרירות האזיאטית, המיוסדת על קאפריזה של השולטן, של המיניסטרים והפחות שלו". ככה כתב ה„בונד" בשנת 1903".

ברור הדבר, כי לטענות כאלה אין עתה שום ערך, אבל עם זה הן מוכיחות גם כן, כי טענות ממין זה מעידות על קוצר־הראות של בעליהן. האידיאל הציוני איננו מיוסד רק על משטר־ממלכי זה או אחר שבתורקיה, — הגשמתו של האידיאל הציוני הוא פרוצים היסטורי, הדורש קודם כל התרכזות כל הכחות שביהדות, לפיכך לא צדק מר ראטניר, אם הוא מנסה לבנות את טענותיו כנגד הציונות על מעין הטענה הנ"ל:

הוא מוכיח, כי קודם שמו הציונים את מבטחם בהשולטן, ועכשו הם משליכים יהבם על הקינסטיטוציה. כן לא מחכמה היא לבסס טענות על דעות אלה או אחרות, שנזרקו מפי התורקים הצעירים „באונטירביואים" שונים במקרה. הלא מר ראטניר בעצמו יודע היטב, כי:

„אי אפשר שיהיה שום ספק, כי תורקיה הקונסטיטוציונית, המחודשה והמשוחררה תסתמן באופן בולט וברור מאד כמיגוי של מדינת־לאומים, כמלוכה בת עמים שונים, אשר המלחמה שביניהם עתידה למלא תפקידו של הגורם היותר חשוב בחיים הפוליטיים. בעוד אשר עד עתה נשתירו, כביכול, אינטרסיהם של העמים הנלחצים בכובד עולו של העריץ העתומאני ע"י „הקונצירט האירופיי", תתחיל בהכרת מעתה מלחמתם העצמית והפנימית בעד זכות חופש החיים וההתפתחות, בשורת העמים אשר מלחמתם תתחיל מעתה כראש וראשונה בההיסטוריה התורקית, תופסת מקום לא קטן בלל גם האומה הישראלית...

התורקים הצעירים מבטיחים ליהודים לתת להם אוטונומיה. כן, השגת אוטונומיה לאומית בשביל היהודים בפלשתינה זוהי אמנם תעודה רבת־ערך, היכולה וצריכה להיות למטרת הפוליטיקה היהודית שם, אבל אין לשכוח, כי בגבולות המלחמה הלאומית, שעתידה להתחולל בוראי בתורקיה המשוחררה, תהי השגת אוטונומיה עברית לאומית לפרוצים היסטורי ממושך ומלא מלחמה וסכסוכים".

אם מעמידים את השאלה באופן זה, אז מקבל הדבר צורה אחרת לגמרי – ולפיכך מוזר הוא עוד יותר, אם אותו הסופר נשען על אותן הטענות, שגם מנקודת־הראות שלו עצמו יש להן ערך פעוט מאד. זה מוכיח רק את האחת: המצב החדש של הציונות סמן תעודות חדשות ופתח אופקים חדשים לתנועתנו. קשה הוא רק לקבוע ולברר לעצמנו את המעמד, שהאינטיליגנציה המפלגתית שלנו צריכה לתפוס עתה בנוגע אל הציונות. מורגש איזה פקפוק, איזה חפוש, התעמקות המחשבה, — כל מה שהוא כ"כ סימפאטי ומושך את הלב. מאמרו של מר ראטניר מוכיח את הדבר באופן ברור — בשעה שהוא נראה כטוען כלפי הציונות החדשה, באותה שעה הוא משמיע את הרעיונות והדעות היותר נכונות בזכותה של הציונות. הנך קורא את המאמר ומתחלתו ועד סופו אתה מרגיש, כי המחבר יותר ממה שהוא לוחם כנגד הציונות, הוא מגין עליה. זוהי תוצאת עת הבהלה, שאנו עומדים בה עכשיו, של העת המעוררת אצל כל המוחות החושבים שלנו מחשבות ישראליות־לאמיות. דבר זה ניכר גם בעצות, שיועץ בעל המאמר את הציונים, כי עתה „בתנאי החיים הפוליטיים החדשים בתורקיה יסתלקו מעל התקוות המיסטיות של הציונות, הנמצאות בניגוד גדול כזה אל צרכיה של כל תנועה פוליטית מודירנית".

הציונות עסוקה עתה בעבודה ממשית ומלאה חיים. — ושאלה גדולה היא, אם ברור להמחבר בעצמו „התקוות המיסטיות האלה", איזו הנה, שזהו החטא היחיד והמיוחד, שהוא מוצא בהציונות

א. ג.

החכם־באשי רבי חיים נחום ע"ד תכנית עבודתו.

(מאת סופרנו).

יומים אחרי הבחירה אמר החכם־באשי החדש לעתונאים אחדים שבקרוהו כדברים האלה:

הדבר הראשון, שהוא רוצה להוציא לפעולה, הנם התקונים בקהלות. כעבור שבועים אחרי שתאושר בחירתו ע"י השולטן יקרא לאספה של המג'ליש הלאומי והועד הרוחני, כדי לעבד תכנית עבודה לעתיד ותקציב העדות לשתי השנים הבאות. התקציב הזה צריך שיקימו הרוב של המג'ליש, באספה זו יציע החכם־באשי שיבחרו בועידה של 12-20 איש יודעי־חוק, שיעבדו תקנות ע"ד הנהגת הכוללים, החברות, בתי־הספר וכו'. מלבד זה יציע לקרא לאספה־מיעצת, שבה ישתתפו כל העדות. כל עדה ועדה תבחר בציר אחד או בשנים. גם האשכנזים ישתתפו באספה זו. אספה זו תעבד תכנית כללית של התקונים בעדות, ואחרי שהתקנות האלו תשלחנה להעדות, וכל עדה ועדה תתיעץ עליה ישיבו אתן להמג'ליש הלאומי, שיקבלן ויתקנן. עוד אומר החכם־באשי ליסד ועד־רבני מרכזי, מפני שעד עתה אין כמעט כל מו"מ בין החכם־באשי הראשי ובין החכמים שבערי־השדה.

בנוגע לשאלת בתי־הספר אמר החכם־באשי, שישתדל ליסד בכל האפשר גני־ילדים שבהם תהיה השפה העברית שפת־הדבור. גם בבתי־הספר למתחילים שפת־הדבור וההוראה צריכה להיות בעברית, „קודם כל עברית וא"כ—תורקית". על שאלת

אחד העתינאים, אם האללינס לא תתנגד לתכנית־למודים כזו, ענה החכם־בשי, שהנהו בטוח שבפרים לא יתנגדו לה. עוד מודה החכם־בשי בנחיצות בתי־עם ובתי־מקרא, וישתדל למצא גם את האמצעים הנחוצים לזה.

בנוגע לעבודה בארץ־ישראל אמר, שקודם כל הוא רוצה לעשות שלום בין הספרדים והאשכנזים. ואז תבא השאלה הקשה והמסובכה של „החלוקה". בנוגע לשאלת הישוב חזר על דבריו שאמר לסופר „העולם", והמעים שוב, שאם אחד העולים לא"י יפגוש בקושי מצד פקידי התוף הוא מבקש להודיע לו.

בסוף אמר, כי מטרתו הקצונית וחלומו היותר חביב עליו הוא לחבר את כל האגודות וההסתדריות העובדות לטובת יהודי־המזרח והמתענינות בהתפתחות כחותיהם הרוחניים הכלליים והתרבותיים של יהודי־המזרח. שואף הוא שהאגודות וההסתדריות האלו תתאגדנה ותתאחדנה למען לא תפריענה אשה את אחותה בהתנגדות ובהתחרות שאינה מועילה. הוא יפנה בדבר זה לראשכל ההסתדריות, למען דעת את מטרות ההסתדריות ואת נקודות־ההתנגדות, וכאשר ירוח לו, ואם נחוץ יהיה יסע לאירופה למען תווך בין האגודות וההסתדרויות האלו, מקוה הוא שגם היק"א לא תעמוד מנגד.

קושטא.

מִכְתָּבִים מִתֵּימָן.

I.

עדן.

[1]) ששי בטבת שנת דרש"ו ת' בע"ד אחיכ"ם וחיו.

לאחינו גדולי ישראל העומדים בפרץ בצרת אחיהם הנעלבים בידי נוגשיהם בכל אתר ואתר ובפרט בארץ התימן, נתיני האב הרחמן הצלטן עבד אלחמיד ורום הודו ויאריך ימיו הוא וכל שריו ויועציו התדשיב אשר בחסדם ניתנה החופשה בכל ארצם באין מבדיל בין עם לעם. והנה עתה קבלנו מכתב מרורות מאת אחינו, אנשי צנעא וסביבותיה ועל החתום הב"ד הצדק של עיר צנעא יע"א ומנהיגיהם, וזה נוסח המכתב אשר קבלנו מאתם אות באות באין נגרע דבר, ובקשוני לשלחו לאחינו בעלי מכ"ע להעלותו על מזבח הקטרת, אולי יעלה להם לניחוח לפני שרי ישראל ובראשם נשיא לראש עטר' הרה"ג כמה"ר נחום ראיש שרי ישראל בעיר הבירה קונסטאנטינופול יע"א וגם הרב הכולל הרה"ג רבנו יעקב מאיר ראשון ורב לאחינו עיר סאלוניקי, מקום המעמד הראשי להשרים החדשים, ואולי משניהם, הרבנים חפני ופנחס הי"ו יעמדו בפרץ; ובכל שכן אם הרב רבי יעקב מאיר בלשונו הצחה יעתיק המכתב במכ"ע של הממשלה יר"ה, ובעזרת האל ועזרתם ועזרת כל ישראל חברים יאושר להם לאחינו על ידם, וינצלו אחינו מתגרת יד נוגשיהם ושופכי דמם הערבים והיתה להם חופשה בכל ארצות תורקיה, כי מה נשתנו אלו מאלו, כולנו בני אב אחד נחנו.

המעתיר בעד אחיו ועלבונם

אברהם סעדיא שלמה כלפון.

[1]) את המכתבים האלה קבלנו מארץ תימן והננו מדפיסים אותם בכתבם ובלשונם,

את טופס המכתבים שלחנו להאדון החכם באשי ר' חיים נחום בקושטא.

המערכת.

II.

צנעא.

כע"ה מרבני ע"ת יע"א

כי יצעקו אל ה' מפני לוחציהם וישלח להם מושיע ורב והצילם (ישעיה י"ט).

אדונים נכבדים אצילי עם ישראל רחמנים בני רחמנים בני אברהם יצחק ויעקב. ה' עליהם יחיו ויצליחו.

אחדש"ה כבר נגלה לכל, כי זרח אור החפש לכל נתיני ממשלת תוגרמה הרוממה יר"ה, בכל מקומות מושבותיהם בתמלת הדר בכבוד השולטן הרחמן יר"ה בלי הבדל דת, והכל שוים בכל הזכויות כפי החוקה היסודית, ורוב נתיני ואזרחי ממלכת תוגרמה הגישו רגשי תודתם להדר מלכותו אשר גם אחיהם נפוצי ארץ התימן נתנו חלקם וקדמו תודתם תלגרפית להדר מלכותם יר"ה, וזאת מראש מודעת, כי אחיכם העברים גולי תימן חיים נפלם בארץ הנז, זה אלפי שנים, מסורים בידי הערבים הז'דיים תושבי הארץ ובפרט תושבי ע"ת צנעא בירת תימן; והמה קוו, כי כאור החרות תפן הממשלה לישר המעקשים, לגאול משחת חיתם מידי הרודים בהם, השולטים בגויותיהם והונם, והנה נהפך הוא, כי הערבים האכזרים נועצו יחדיו לשמור חוקי תעלוליהם, מה גם כי עתה רבים ערבים זרים קמו, והם ממונים בכל בתי המשפט, והמה לעקל ולעקם הדברים, לעוות את היהודים בריבם, הן לבקשת הרבים הנוגעים לנזקי הכלל והן בנזקי יחיד, למען נהיה עשוקים ורצוצים. תחת ידיהם, ואיש יהודי אשר יתיצב ונגש לבית־המשפט, — מזוית לזוית ידחפוהו ובאמרי גזומים ודברי פחדים יבהילוהו ויעקמו המשפט, ולא די להם זה אלא הון אשר יושת עליהם ואשר השיג ידם יקחו ממנו מפחדם עליהם. נא, אדונים רחמנים, אחיכם הרצוצים והמעונים בתימן, נעלבים אף בידי ילדי הערבים הז'דיים, אשר אם יעבר יהודי קטן או גדול, איש או אשה בשבילי העיר צנעא, ישפכו בפניו ועל אישון עיניו עפר ואבנים, ועין כל רואה מבלי מוחה, ויצחקו לאידם רואים הז'די'ם הערבים וכמה רבו הנפצעים אשר הוכו בסנוורים באין חומל וחונן עד שזה כחודש ימים הודיע המכ"ע הרשמי, כי בית־הספר הכשדי מקבל נערים בלי הבדל דת, והן אחיכם, אשר זה כמה מיחלים ללמד את בניהם כתב ולשון וחרשת מעשה, הוליכו לבית־הספר הנז' ה' ילדים לקבלם ראש בית־הספר הנז' ואחרי אשר נודע זה לגדולי הז'די'ם הכינו ילדיהם בכל שעל, שיעמדו מנגד, ובעוד שעוברים ילדי היהודים דרך בה"ס ויורו עליהם ילדי הערבים באבנים עד שפזרום, ואחד מהם נשפך דמו כמים מגודל פצעיו, ובעת ההיא הובל הילד לבית המשפט מתגולל בדמו, ואף שנודע ליושבי בית המשפט בחקירה ודרישה אשמת הז'דיים כי גדולה היא, העלימו עין באכרם, ילדים המה שוטים ודמו איננו נדרש, יקרא ולא יענה, ולריק יגעו גואלי הדם של הילד, יתום מאב ואם להוציא לאור משפטו, לית דין ולית דיין, מקום המשפט שמה הרשע, תחת החופשה שקבלנו ולרגל המעקשים התביאו היהודים ילדיהם להציל משחת חיתם, כאז מקדם, לגודל השנאה העצומה עלינו, עדות היהודי לא תקובל בכל בית משפט. ואף גם זאת צרה גדולה ונוראה, כי בהשמע דבר החוקה היסודית הנה הכינו הערבים עצמם להכות היהודים ולהעליל עליהם ברשע ובכל דבר כזב לזלזל בהם, ולהעליל עלילות לבוז בז ממון, ויעידו עליהם בשקר לחובת היהודי להפך את האמת, ואף מי שלא ראה ולא ידע, רגליו ממהרות לרוץ להעיד, אשר על כן דין ומשפט שיהיה עם ערבי, יצא היהודי חוב בדינו, ואם תהיה העדות לחצי זית, בית המשפט ישלימנה לכשעור, ואם סתומה, יבארוהו כרצונם, לא יאומן כי יסופר, כל זה פרי מעללי רוב שרי הממשלה יר"ה, אוהבי הבצע, אשר עיניהם משוטטות לשלול שלל הון עניים אומללים, וגם כעת במסתרים מטילים קנאה בין הז'דיים ושאר בעלי הדתות ומורים להם החוקה היסודית נגד החופשה, וכל זה לטובת עצמם לכסות על כל פשעיהם שהיו וההוים. אלה קצת קורותם, שומו שמים. מעתה אתם אחינו שרי ישראל וכל איש אשר יש לו יד ושב ובירו יכלת לעשות טובה עם אחיו הנדכאים והנרצצים לחלצם מיד צר, יאזר מתניו על צרת עמו ותבוך נחלתו, הנתונים למרמס עדה סוררה. הנה עינינו נשואות למרום ולשרי ישראל העומדים על מדין ישאו ברכה מאת ד', וצדקתה לעמים תעלה לרצון לפני שוכן מעונים. ועוד עינינו נשואות עליכם ראשית כל ליסד לנו בית־ספר לנערי בני ישראל למכתב ולשון וחרשת המעשה.

כה דברי אחיכם הב"ד צדק של העיר צנעא יע"א ולכם הצדקה.

חנונו אתם רועי ישראל.

הַשָׁבוּעַ.

הַצִיונות.

מאת הקומיסיה הפלשתינאית שעל יד הועד המרכזי:

בזה הננו מודיעים כי את התשלום השלישי בסכום של שלשה רובל בעד מניות „החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל" (Land Development comp.) צריך להכנים עד היום הראשון לחדש מארץ שנה זו.

אקציונרים חדשים יכולים לשלם בעד המניות בשני שעורים. היינו 4 ר. 80 ק. כל שעור.

מחיר כל מניה 9 ר. 60 ק.

גליונות לחתימה ופרוספקטים נשלחים ע"פ הדרישה הראשונה.

בכל עניני „החברה להכשרת הישוב העברי בארץ־ישראל" ברוסיה צריך לפנות ע"פ האדריסה:

Вильно, Б. А. Голдьбергу, Александровскій бульварь, 18/4.

— מן 12 עד 19 ביאנואר נכנסו אל הלשכה המרכזית של הקרן־הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות כלליות	230 ר.	39 קופ.
פנקסי־שוברות	90 "	08 "
מקופסאות	92 "	09 "
מקערות	12 "	87 "
יער־הרצל	56 "	
כפר הזהב (תשלומים שלמים)	100 "	
" " (לשעורים)	139 "	37 "
בעד תוי הק"ק	101 "	63 "
בעד בלנקים	10 "	20 "
בס"ה	832 רובל	58 קופ.

— מר מ. ג. זבירוב מודיע לנו: מויטבסק בשבוע העבר בקר אותנו א. מ. גולדשטיין מפטרבורג. הוא נאם בבית הכנסת הגדול ע"ד התפתחות הציונות עד היום וע"ד מצבה החדש של תנועתנו בתורקיה החדשה. למחרת היום ההוא הרצה מר. גולדשטיין באולם הקלוב. שתי ההרצאות השאירו אחריהן רושם עמוק בכל קהל השומעים. דרישת הועד המרכזי תמלא בדיוק. הננו מחזיקים טובה למר גולדשטיין בעד עבודתו הפוריה בעירנו.

— מר זעירא כותב אלינו מסידליץ: בשבוע העבר בקר את עירנו במלאכות הועד המרכזי מר בן־ציון גיימארק ויקרא לאספת החברים האקטיבים וירצה לפניהם ע"ד מצב הציונות בעת הזאת וע"ד דרישת הועד המרכזי.

הדרישה הזאת תמלא בעוד ימים אחדים. אפשר לשמח על מצב עבודתנו בשכונתנו הקרובה לוקוב, אשר שם ניכרת בימים האחרונים התעוררות גדולה בין הציונים.

— מר ג. לוי סעמילצינה פלך וואהלין כותב: האגודה הציונית בעירתנו סובלת הרבה מצד החסידים שבעירה הזאת, וביחוד מתאוננים על האדונים מ. בעריג וצ. גאלדפיין, המרשים לעצמם להשתמש במלחמת־מצוה זו באמצעים שאינם כשרים כלל לגבי אנשים „יראים ושלמים".

— בהוצאת ה„ציוניסטישע קאפיקע־ביבליותיק" באודיסה יצאה החוברת נומ' 15 „גאולה תתנו לארץ" מאת מ. ל. ליליענבלום.

— מצריצין מודיעים לנו, כי בימים האלה היתה שם האספה השנתית של הציונים, כדי לעשות דו"ח מעבודתם לשנת הי"א לקונגרס. הוברר כי במשך השנה נכנסו להועד המקומי הסכומים האלה: לטובת הנ"פ 737 ר. 20 ק.; תוי הנ"פ נמכרו בסך 26 ר.; לצרכי־הסתדרות 201 ר.; לטובת הועד האודיסאי 80 ר. 6 ק.; בעד „יער הרצל" 213 ר.; בעד הקופה המפלגתית 758 ר. 50 ק.; ביבליותיקה 474 ר. 50 ק.; שקלים 125 ר. 22 ק.; מס מפלגתי 82 ר' 63 ק. ועוד סכומים קטנים לטובת מוסדים ציוניים שונים. בס"ה היו הכנסות ההסתדרות הציונית בצריצין בשנה העברה 3989 ר. 97 ק'. מלבד כל אלה עסקו בהפצת הספרות והעתונות הציונית ובעריכת נשפים לאומיים. בעת אומרים חברינו בצריצין לגשת להפצת המניות של הקולוניאל־באנק בלונדון ושל האנגלא־פלשתינא־באנק בארץ־ישראל.

— בקאלא (פולין) עדכו הציונים אספה־אגיטציונית ומר קאט נשא נאום על התפתחות הציונות בשנים האחרונות. רבים מהקהל נספחו אל האגודה.

— מהורודניצא כותבים אלינו: למרות הגורמים השונים, המפריעים בעד עבודה צבורית בעירתנו והמצב הרע בכלל של יהודינו. המתפרנסים בדוחק, ממשיכה אגודתנו „הרצל" את עבודתה הציונית וביחוד התגברה עבודתנו מזמן ביאת מר מ. קיפר לעירתנו. לעתים תכופות נערכות אספות ציוניות, מפיצים אנחנו את ספרותנו ומקבצים תרומות לטובת מוסדות ציוניים שונים. בימים האחרונים התעסקנו ברכישת חותמים בעד העתונים המפלגתיים „העולם", „ראזסוועט", „הפועל הצעיר" וגם בעד „השלח" ועוד ובידנו עלה להגדיל את מספר החותמים בכמות מרובה. חבל על שהעבודה מתנהלת רק ע"י הצעירים והב"ב שלנו עומדים לע"ע מרחוק.

— נתעוררה העבודה הציונית בוואַרקליאַני, פלך וויטבסק.

— ע"ד התעוררות לעבודה ציינית מודיעים גם כן מפּוניביז, פלך קובנה. זה שנים אחדות שלא היתה בעיר הזאת שום עבודה צבורית בכלל.

— מזלובין, פלך מוהילוב, כותבים: אחרי „פסקה ממושכה נקראה בשבוע העבר האספה הציונית הראשונה שתפקידה היה להקים מחדש את האגודה הציונית. נאספו יותר משלשים איש מהחברים היותר אקטיביים. ע"פ בקשת האספה קרא מר דובער אנציליביץ הרצאה על השתלשלות התנועה הלאומית והציונית, מר וולפסון נאם ע"ד העבודה הקולטורית והמעשית בארץ־ישראל. נבחר ועד חדש לנהל את כל עניני האגודה. החלטנו למלאות אחרי דרישת הועד המרכזי במכתבו האחרון. יש לציין כי אל האגודה נכנסו כל האנשים המפותחים והיותר נכבדים בעירנו.

מלוצין פלך וויטבסק מודיע מר יעקב ז' סלדני: בימים האחרונים התחזק פה הרוח הלאומי בין יושבי עירנו. — צעירים רבים עובדים בחריצות לטובת הקופה הלאומית ושאר המוסדים הציונים. אחר חג הפסח מתכוננים צעירים רבים לנסוע לא"י. בשבוע העבר נערך נשף ציוני גדול בהשתתפות מר יחיאלי בביה"ס המתוקן של מר שבל. בנשף השתתפו תלמידי ביה"ס. הדבור העברי החי של התלמידים עשה רושם טוב על הנאספים. הכנסת הנשף מוקדשת לקופה הלאומית. אתמול קרא מר יחיאלי הרצאה אדות תורקיה והציונית לפני קהל רב.

— בפוהוסט היתה אספת הציונים. נתוספו חברים חדשים ונפוצו שקלים. החלט למלאות את דרישת הועד המרכזי בדיוק. בכלל נכר פה גם בתוך אלה, אשר עמדו מחוץ להתנועה, נטיה להציונות.

— המטיף מר הורביץ בקר בעת האחרונה את מוראוויאוא, שקוד ואוציאני.

הועידה השנתית השלישית של הסתדרות הציונית באפריקה הדרומית.

ביום הראשון, 9 יאנואר, נפתחה בעיר יאהאניסבורג הועידה השלישית של חברי הפידיראציה הציונית באפריקה הדרומית. השתתפו בועידה יותר משמונים צירים, אנשים ונשים מכל חלקי המדינה. היו"ר היה הנשיא מר הײמאן מורים.

אחרי פתיחת הועידה הרצה היו"ר ע"ד הפרופאגאנדה הציונית האקטיבית, שנעשתה ע"י הפידיראציה במשך שתים עשרה השנים האחרונות. הוא הטעים בהטעמה מיוחדת את המהפכה התורקית ואת האופקים החדשים הנפתחים עתה לרעיון הציוני. מזה עבר לדבר על ערך העבודה המעשית בפלשתינה, וסיים בהבעת התקוה, כי הועידה הזאת תהיה צעד אחד קדימה בדרך ההתפתחות הציונית באפריקה הדרומית.

אח"כ נקראו המכתבים והטלגרמות של ברכה, אשר נתקבלו על שם הועידה. בתשומת־לב מיוחדת שמעו הנאספים לדבריו של נשיא הציונים וואלפסון ע"ד המאורעות במזרח: „המהפכה היתה אחת היותר מופלאות והיותר פוריות בפעולתה בכל ההיסטוריה. אין שום תהום מפריד בין הציונות ובין תורקיה החפשית".

כן נתקבלו מכתבי־ברכה מאת האדונים י. ה. כהן, ד"ר מ. נורדוי, ל. קיסליר, ש. גולדרייך ועוד.

הרב ד"ר הירץ הכנים אל הועידה את ההצעה הזאת:

לרגלי האסון הנורא, אשר קרה בקאלאבריה ובסיציליה, צריך לשלוח להמלך האיטלקי וויקטור עמנואל, ידיד היהודים, ושעמד קרוב אל מנהיג הציונים ד"ר הירצל, את הטלגרמה הזאת: „ציוני אפריקה הדרומית, שנתאספו להקונפירינציה השנתית שלהם מביעים להוד מלכותך ולכל העם האיטלקי את

רגשי השתתפותם העמוקה בצערכם על הקטסטרופה הנוראה, אשר התחוללה באחד מחלקי הממלכה".

ההצעה נתקבלה מאת הנאספים פה אחד.

אח"כ נתעוררו ויכוחים בדבר הפרופאגאנדה. מר י. ה. גולדרייך מפריסקה הציע, שייסדו פונד לצרכי הפרופאגאנדה הציונית באפריקה הדרומית. התנועה רפתה במקומות אחדים, וצריך למצוא את האמצעים לעורר אותה מתרדמתה. מציעים ג"כ לשלוח צירים בארץ לעשות אגיטאציה לרעיון הציוני.

דנו גם כן בהצעה ע"ד יסוד עתון ציוני באפריקה הדרומית. אבל נתברר, כי אין אמצעי־הכסף הדרושים לכך. במקום זה הוחלט לצרף אל הדוה"ת החדש היוצא ע"י הפידיראציה בשפת אנגלית, „ציוניסט ריקורד", גם הוספה מיוחדת בלשון יהודית.

מר מוריס אלכסנדר הציע, שיקבעו יום־השקל לכל אפריקה הדרומית. הוחלט לקבוע את יום השקל בכל שנה באחד מימי חדש דצמבר.

ויכוחים ארוכים נתעוררו ע"ד שאלת „אגודות בני־הנעורים". הכל הכירו בחשיבותן ובתועלתן המרובה של האגודות הללו, אבל מאידך גיסא הראו גם על קושי ההנהגה של האגודות מעין אלו, הצריכות בכל אופן לעמוד תחת השגחתן התמידית של אגודות הגדולים בכדי שתהיינה מתאימות למטרתן ולעבוד עבודה פוריה.

ביום השני נמשכו הויכוחים ע"ד הפרופאגאנדה. נתעוררה הצעה, כי יוציאו את ה„וועלט" גם בלשון האנגלית. בעלי־ההצעה אומרים, כי ידיעת הלשון האשכנזית אינה שגורה כ"כ, וכל ההמון הגדול של דוברי אנגלית חסר אורגאן ציוני. נתקבלה ההצעה לתרגם את „האלפא־ביתא הציונית" לשפת אנגליה.

הוחלט לקרוא את הועידה של הפידיראציה הצוונית בשנה הבאה בעיר קומבירליי.

בפה אחד ובלי שום ויכוחים הוחלט להביע רגשי־אמון לועד־הפועל הציוני ולנשיא מר וואלפסון.

נתקבלה החלטה: לדרוש מאת האגודות, שתעבודנה במרץ מיוחד בשביל הקרן־הקימת.

אח"כ נגשו אל הויכוחים ע"ד הדוה"ת של ועד־ההנהגה, שאנו מוציאים ממנו את הידיעות הללו:

מספר האגודות, ששלחו את ציריהן לועידה זו הוא — 85, כנגד 65 של הועידה השניה ו—58 של הועידה הראשונה. הקריזיס של שתי השנים האחרונות השפיע לרעה על פעולת האגודות. 37 אגודות לא יכלו בשביל כך להמציא אל קופת הפידיראציה את סכום הכסף, שהטילו על עצמן. אבל למרות הדבר נתרבתה הכנסת הפידיראציה בשנה זו בעשרה אחוזים לעומת השנים החולפות. כן ישנם סימנים מוכיחים, כי מצב האגודות הללו הולך הלוך וטוב. ברגשי צער מציין הועד את העובדה, כי בשנה זו עלה מספר השקלים רק ל—31%, שזהו פחות ב—1315 שקלים לעומת השנה שעברה. להפונד המפלגתי נאסף סכום של 305 ליטרא שטרלינג. סכום זה נתקבל מאלף וחמש מאות ציונים, ויוצא מזה, כי רבים לא הכניסו עדיין את המגיע מהם. בעד הקרן־הקימת נאספו 1623 ל"ש לעומת 1510 שבשנה שעברה. בס"ה נאספו בשנה העברה למטרות ציוניות שונות סכום של 63,750 מארק, שזה אות נאמן מוכית על התפשטותו של הרעיון הציוני באפריקה הדרומית.

נבחרו אל הועד העסקנים הציוניים האלה: לנשיא — היימאן מוריס; לסגנים — י. ב. שאקסנוביץ וא. מ. אברהאמס; לחברי הועד — א שפרינץ, ב. י. חיימוביץ, ד"ר נתן מאנפריד, הארי גרוימאן, י. ה. גולדרייך, וו. דאנציגיר, ר. רוזינטאל, וו. אלכסנדר, ד"ר ה. גודמאן, יוסף היימאן ומ. י. הארים.

ביום הראשון, 17 יאנואר, היתה אספת חברי „אגודת בני־הנעורים העובדים לטובת הקרן־הקימת בקונסטאנטינופול". הנשיא, מר סאפריס, פתח את הישיבה בנאום יפה והוכיח בהדגשה מיוחדת, כי מחובתו של כל חבר היא לעבוד ולפעול לטובת הקרן־הקימת עד כמה שכחו מגיע. הוא עורר את החברים הנאספים להשתדל להפיץ בעם יותר ויותר את רעיון הקרן־הקימת, תעודתי ומהותה. באחרונה העירה נואם על הנחיצות להשתתף בשעורי־הערב לשפה העברית והוכיח לדעת את הנאספים, שזהו האמצעי היחיד והמיוחד להרמתה ולטפותה של הלאומיות הישראלית. נאום מעניין מאד נשא באספה זו הד"ר ישראל אוירבאך. הוא צייר בציורים בולטים ומרהיבים את מסעו לארץ־ישראל, ואת הרשמים שעשו עליו המחזות השונים, שראה בדרכו. באחרונה הרצה היו"ר דו"ח ע"ד פעולותיו של הועד, שנתקבל בשובע רצון.

—הגליון הראשון של השבועון הציוני החדש בלשון היהודית „דאס יודישע פאלק" יוצא ביום 25 פיברואר. העתון הזה יוצא ע"י האגודה העתונית הציונית אשר על יד הפידיראציה הציונית האמיריקאית. עורכי העתון הם הארונים ה. אבירסון ומ. לאזארסון.

—הועידה השנתית של הציונים בטיחאס: במעמד של קרוב למאת צירים, באי־כח חמש עשרה ערי הארץ, נפתחה ביום הראשון, 3 יאנואר בעיר וואקו הועידה השנתית הרביעית של ציוני טיחאס. ע"פ הדו"ח של כל אגודה בפני עצמה יוצא, כי מספר החברים הולך ומתרבה והציונות בטיחאס נמצאת במצב יפה מאד.

נתעוררה הצעה, כי בהשתתפות כל האגודות הציוניות בטיחאס תתיסד בפלשתינה קולוניה יהודית מיוחדת בשם „טיחאס". הצעה זו נתקבלה מאת הנאספים פה אחד, ואחת האגודות נדבה למטרה זו תיכף מאה דולארים וככה עשו גם יתר האגודות.

כאותו היום בערב היה בהתיאטרון העירוני מיטינג גדול, שהשתתפו בו גם נוצרים רבים ושנפתח בהבעת ברכה אופיציאלית מאת ראש העיר. נשאו נאומים והרצאות ע"ד פרופאגאנדה והעבודה המעשית בפלשתינה, ועוד. הוחלט לערוך בועידה השנתית הבאה תערוכה מתוצאות פלשתינה. נתקבלה החלטה להשתדל בכל האפשר להוציא אל הפועל את דבר יסוד הקולוניה החדשה בפלשתינה.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— בסחר תפוחי־הזהב יתן בשנה הזאת רוחים גדולים. עד הנה שלחו כבר היהודים מחצית תפוחי־הזהב, אשר יאספו בשנה הזאת, עד הנה נמכרת באנגליה כל תיבה במחיר 11—10 פראנק (בתיבה ישנם 140 תפוחי־זהב). וזהו מחיר אשר לא קוו אליו מעולם. ההוצאות בעד כל תיבה מן הפרדס עד אנגליה עולות בערך עד שלשה פר., ולכן ישאר ריוח מכל תיבה עד 7 פר., כמובן מלבד ההוצאות בעד העבידה בפרדס וברבית על הכסף שהשקיעו באדמה. מפני המצב הזה כלם שמחים בפתח־תקוה ומתנחמים גם על ההפסד בשנה שעברה. הריוח בשנה הזאת לא רק שיתן דיווידנד גדול בעד השנה הנוכחית, כי אם גם יכסה את הגרעון משנה שעברה. בפתח־תקוה יאספו בשנה הזאת כארבעים אלף תיבות ומהמושבית האחרות ביהודה — כחמשה עשר אלף. החלק הזה שמשתתפים בו היהודים אינו גדול עוד לעומת הסכום שנותנת הארץ בכלל — בערך כמיליון תיבות. אבל השתתפות היהודים בעבודה זו הולכת וגדולה. בעוד חמש שנים, כשכל פרדסי פתח־תקוה יתנו את פרים, תתן המושבה הזאת בלבדה חצי מיליון תיבות בשנה.

מצב השוק הטוב ממלא את לב אכרי פתח־תקוה תקוות לעתיד. בהטבת מצבם תוקל עליהם היכלת להלוות כסף הנצרך להם להמשכת עבודתם. אבל השנה הרעה שעברה למדה אותם עכשיו לקמץ בהוצאות ולהיות זהירים. בפתח־תקוה חושבים, שבמשך הזמן הם יוכלו להרויח היטב, גם אם יקבלו בעד תיבת תפוחי זהב רק ארבעה פראנק.

בפתח־תקוה עשו בשנה הזאת גם נסיון למצוא להם שוקים חדשים מלבד אנגליה. האכרים שלחו תפוחי זהב בסכום קטן לגרמניה, לקונסטנטינופול ולאוסטרליה. בגרמניה הפסידו מעט, ובאוסטרליה קבלו מקחים טובים והתוצאות מקונסטנטינופול אינן ידועות עוד. בקוים, שלאחר שתבנה מסלת הברזל למצרים, כפי שמציעים עכשיו לפני הממשלה, אז יפתח לארץ־ישראל שוק גדול וטוב במצרים הקרובה.

— צעירי פתח־תקוה מתכוננים ליסד אגודת מכבי־אש ומתעמלים.

— ד"ר ברנשטיין־כהן מקריא בפתח־תקוה פעם בשבוע הרצאות על ידיעות הטבע והבריאות. ההרצאות מושכות אליהן תמיד קהל גדול. הד"ר ברנשטיין־כהן הרצה לפני המושבה דין־וחשבון על דבר מצב הבריאות במושבה. בין המספרים המענינים אנחנו מוצאים, שבשנה שעברה מתו בפתח־תקוה 7 אנשים ונולדו 70.

— בבית־הספר לבנות ביפו סדר „הפועל הצעיר" שעורי ערב בעברית. מתלמדים יותר ממאה איש, המתחלקים לפי ידיעותיהם לשלש כתות. השעורים האלה הם בלי־שכר. בגימנסיה סדרו שעורי־ערב לצרפתית, לעברית ולציור. בעד השעורים האלה משלמים שכר קטן. מלבד זה סדרו עכשיו בגימנסיה הקראות בידיעות־הטבע. מקריאים האדונים ד"ר. מטמן, המהנדס שכנוביץ, רוונשטין, ד"ר מילר והאגרונום וילקאנסקי.

— ה. פרנק, בא כחה של יק"א בא"י, נסע לארבעה חדשים לפאריז.

— תכנית הגימנסיה העברית שנפתחה זה לא כבר בירושלים מתאימה אל תכניתה של הגימנסיה ביפו. ואלו הן הסבות שהכריחו לפתח בית־ספר כזה גם בירושלים:

א) בירושלים המונה בתוכה כחמשים אלף נפש מבני עמנו, ישנן כבר איזו מאות משפחות התפצות לתת לילדיהן חנוך הגון בבית ספר בינוני. ובשביל שבית־ספר עברי כזה איננו בירושלים, מלבד הסמנריום ומחלקת המסחר לבנים, הנה אלה ההורים שיש להם בנות, או שאינם חפצים להקדיש את בניהם להוראה

או למסחר שולחים את בניהם לחו"ל או להגמנסיה הגרמנית. את ההפסד הגדול שהחנוך הלאומי מפסיד ע"י חנוך הילדים בבית־ספר אי־יהודי ידוע לכל ואין צורך לבארו.

ב.) שלוח הילדים להגמנסיה העברית ביפו קשה על ההורים הן מצד ההוצאה המרובה והן מפני מאון ההורים להפרד מבניהם, ומטעמים אלו שולחים הרבה אנטלגנטים ירושלמים את בניהם להגמנסיה דגרמנית בפה.

ג) להגדלת ירושלים ולתועלת ישובה נחוץ בית־ספר בינוני, מפני שישנן הרבה משפחות עירוניות שישיבת ירושלים יותר טובה בעיניהן מישיבת יפו, אבל חסרון בית־ספר בינוני בתוך העיר מעכב אותן מהתישב פה.

את חומריותה של הגמנסיה העמדנו על יסוד מניות. כל מניה היא היא בת 250 פרנק.

הכתבת לשלוח כסף בעד מניות:

Jerusalem, Anglo-Palestine Comp. „Gymnasia Ibrith“.

— העתון היוני־הערבי „ידיעות ארץ־ישראל" שהתחיל זה לא כבר לצאת בירושלים, נפסק מחוסר קוראים.

— זה לא כבר היו בירושלים שתי אספות גדולות של „שילה", אחת בבית־הכנסת „שערי ציון" והשנית — במעונו של האדון כפקטור. הנואמים באספות היו האדון והגברת בוכמיל ומ. שיינקין. האספות הצליחו וכמעט כל הנאספים נתנו חתימתם ל„קול־העם".

החוף ביפו. — עתוני קושטא מודיעים שסוחרי יפו פנו בתלגרם נמרץ אל המיניסטריום בדבר בנית חוף מסחר יפו דורש זה בכל תוקף. לדרישה הזאת שמו במיניסטריום לב. כל הרצעות המרובות בנידון זה שבאו עד עתה לא השגיחו עליהם ברצינות הראויה.

חברה מסחרית חדשה ביפו ובירושלם. — עתוני קושטא מודיעים שחברה מסחרית עם הון יסודי של מאת אלף ל"ש נוסדת עתה ביפו ובירושלם. חברה זו אומרת לקבל רשיון ליפות את שתי הערים הנזכרות, להאירן בחשמל וגם לבנות מסילות חשמליות עירוניות ברחובות ירושלם ויפו ומיפו אל המושבות היהודיות הקרובות וגם לבנות חוף. כבר נגשו, מוסיפים העתונים, לעבודת ההכנה.

במזרח.

— נשיא הפרלמנט בתורקיה אחמד ריזה־ביי חוה בימים האלה לערכו של העתון „איפוקה" את דעתו בנוגע ליהודים יושבי תורקיה, בדברים האלה:

„לבני ארצנו היהודים, אמר אחמד ריזה, תהיינה אותן הזכיות שתהיינה לכל היסודות בממלכה, בלי שום הבדל כלל, ובנוגע להלשונות, בבית המורשים דבר טבעי הוא שידברו תורקית, אך מחוצה לו לא נחיב שום אומה לעזב את לשונה.

בארץ מרובת לאומים כזו יהיה חמס שאין כמוהו, להטיל על כלם לשון אחת. זה אי אפשר שיעלה על הדעת. זו גם סכנה להארץ!

לא! לכל אחד לשונו, לכל אמה שיש לה בתי כפר שלומדים בהם הלשון הלאומית, חרית גמורה ומחלטה נתונה בזה.

רק בתי הספר של המדינה יהיו בלשון תורקית, ומי שרוצה לשרת במשרות הממשלה צריך שידע את הלשון הרשמית".

— לבחירת אחינו ששון בבגדד. עתוני קושטא מביאים פרטים מענינים מהבחירות בבגדד. המשמרים של עיר זו — היחידים במיניהם בכל תורקיה — רצו לכלות את כל חמתם ביהודים. המה השתדלו לסדר „פוגרום" קטן ביהודים, מה שלא עלה יפה בידם, וכהגיע תור הבחירות חפצו למנע שהיהודים ישלחו את צירם אל בית הנבחרים. הדבר עלה בידם אחרי שליהודים היו 29 בוחרים ממדרגה שניה כה בשעה שלהמתמדים — 39. ביום הבחירות לא הביעו המתמדים את דעותיהם לטובת היהודי, וששון למרות כל פרסומו לא נבחר. הדבר הזה חרה לועד ה„שויון והאחוה" וישתדלו בכל כחותיהם שאחד הצירים המתמדים יפנה את מקומו לבא כח היהודים, שהשפעתם הרוחנית והמוסרית כה גדולה בבגדד.

וכה נבחר הציר הרביעי של הפרלמנט התורקי, בנו של הציר היהודי הבגדדי בפרלמנט התורקי הראשון.

— בערי תורקיה האירופית קושטא, סלוניקי ואנדרינופולי החלו אחינו להתענין בעברית. העתונות הישפניולית מרבה להקדיש מאמרים ע"ד ערך שפתנו הלאומית והנחיצות להפיצה בתור שפת־הלמוד והדבור.

— ה„טימפו" מדפיס עתה שורה של מאמרים מענינים ע"ד הועד האודיסאי, לרגלי שהותו של מר אוסישקין בקושטא.

— לפי ידיעות העתונים עתיד פרס־השלום מיסדו של נוביל להנתן בשנה זו לועד התורקים־הצעירים. העתונות העותומאנית מביעה את שבע רצונה מן הדבר.

בתפיצות ישראל.

— בישיבה הל"ת של הדומה הממלכית נגע הנואם רודיצ'וב גם כשאלת היהודים ויביע גלוי בתוך יתר דבריו: אנחנו באנו אל הדומה להלחם גם בעד שווי־זכיותיהם של היהודים. הדברים האלה, שנאמרו בהטעמה מיוחדה, עוררו שאון גדול בקרב הימניים. בזה נתגלה בפעם הראשונה הקורס החדש של הקדיטים בנוגע לשאלת היהודים.

— בשבוע העבר מת בבריסל הגביר המלומד אינגאנץ בירנשטיין מוואַרשה, בשנת השבעים והשלש לימי חייו. המנוח היה אחד הגבירים היהודים המעטים בפולין, שהצטיין בהשכלתו העברית, במסקנותו הצבורית ובצדקת פזרונו. הוא נודע בחבתו הגדולה לספרים ובית־העקד הכיצון אשר לו מפורסם בין כל גדולי המלומדים. הוא היה גם מיסד הביבליאותיקה העברית, אשר על יד בית־הכנסת לנאורים בוואַרשה, שהיתה תמיד לסיוע בעבודתיהם הספרותיות של הרבה חכמים וסופרים במטרפולין של פולין. בביבליאותיקה זו לא חדל מתמוך עד יומו האחרון גם בספרים גם בכסף.

זה שנים רבות עזב בירנשטיין את עסקיו הגדולים והתמכר לספרות. לפני שנים אחדות, בהיותו במצרים שלח משם להאגודה האיטנוגראפית אשר על יד המוזיאום הוואַרשאי קבוץ של עתיקות יקרות־המציאות.

מלבד זה קבץ במשך שנים הרבה פתגמי־היהודים בשפה היהודית המדוברת, והוציא אותם בשני כרכים מיוחדים.

המנוח עזב אחריו הון עצום למוסדות הצדקה והחסד השונים בוואַרשה.

את בית־עקד הספרים שלו נדב להביבליותיקה המדעית בקראקוי.

ספרות ואמנות.

— בימים האלה חגגו את חג שנת השמונים וחמשה להולדתו של הצייר יוסף איזראעלס.

— נתקבלה מיפו החוברת הראשונה של מאסף־עתי בשם „הניר", שהתחיל לצאת ע"י „חובבי־הספרות" באה"ק בעריכתם של הרב א. א. קוק וא. ז. רבינוביץ.

— יצאה החוברת הראשונה של הביבליאותיקה הז'רגונית היוצאה ע"י ב. שימין בוורשא; והיא — תרגום „לאן" מאת מ. ז. פייארברג, עם תמונתו. התרגום נעשה יפה ע"י מר ליאזן וחיצוניותו של הספר מצטיינת בהידור ובטעם.

— בחדש הבא תצא החוברת הראשונה של הז'ורנאל „Историческій трехмѣсячникъ" היוצא ע"י „החברה ההיסטורית־איטנוגראפית היהודית" בעריכתו של ש. דובנוב.

— ע"פ האיניציאטיבה של בע"מ אחדים חברי האגודה היהודית למסחר ולאמנות שע"ש אנטוקולסקי בווילנה החליטו להוציא ז'ורנאל טיחני־אמנותי בשפת יהודית המדוברת. הז'ורנאל יהיה מצויר יפה.

הד"ר מ. פישברג, המפורסם ע"י מחקריו האנטרופולוגיים ע"ד היהודים, נתמנה לסגן נשיא האקדמיה המדעית בניו־יורק. הדר. פישברג הוא ראש הרופאים אשר בפקידות כניסת־הזרים באי ליס־אילאנד. מן המונוגרפיות המרובות שלו מפורסמת ביחוד מחברתו „צער־הנגועים אל המולדת אצל פליטי־רוסיה".

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ВИНО
СЕНЪ-РАФАЭЛЬ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

בכל הענינים
הנחוצים לכם בווילנה: מכירות, קניות, חקירות ודרישות,
פקודות ובקשות,— פני אל:
Бр-ьямъ Н. и Л. Бабицкимъ. Вильна, Центральная,
почт. ящ. № 86.

סימן „העולם"
בעיר דוראַ־נא
מר בצלאל יפה׳

הנני מברך את ידידי מר לעווין־אפשטיין בניו־יורק ליום כלולת בתו עם הד״ר הרשמן ולזכרון נטעתי על שמם עץ ב„יער הרצל״.

י. ל. גולדברג, ווילנה.

הוצאת | יצא לאור | הספר
המר מגזע ישי או דוד אל־ראי
ספור לאומי מצוין
מאת השר בנימין דיזארעלי (ביקאנספעלד)
תרגם לעברית ע״י א״א ראקאווסקי.
בשני חלקים
()
מהדורא חדשה | המכירה הראשית אצל | מחירו 70 קאפ. (ל״פ)
חברת „אחיאסף | | ווארשא
Verlag «ACHIASAF». Warschau, Postfach 25. || Изд. «АХІАСАФЪ» Варшава, почт. ящ. 25.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT
Willa «Bel-Air»
Moderne sprachen, religiose indiwiduelle Erziehung. Beste Réferenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים
HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT
Willa „Petit Monruz"
שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים ידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה, תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.
Neuchatel (Franz. Schweiz.)

PALÄSTINA
Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.
דירחון הידודי היחידי דמיקדיש לחקירת פלשתינא.
מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50 ועל ניר טוב 3 ר.
לזמן פחות משנה אין ההתימה מתקבלת.
ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:
Б. А. Гольдбегга, Вильно, Александровскій бульваръ, 18.

פרנקפורט ע״נ מאיין
פנסיון לנערים עברים
(מאושר על ידי הממשלה)
המנהל P. Klibansky, Körnestr. 14.
התנוך מתנהל ע״י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורת לכניסה לבית־ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו״ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

מַרְאֵה עֵינַיִם
רֵאשִׁית לִמּוּד שְׂפַת עֵבֶר בְּשִׁטַּת עִבְרִית־בְּעִבְרִית.
סֵפֶר לְמִקְרָא, לִכְתִיבָה וּלְדִבּוּר לְמַתְחִילִים בְּדֶרֶךְ קַלָּה וּפְשׁוּטָה
מאת מ. מנוסוביץ, ליבוי.
הוֹצָאָה הַשְּׁנִית
מְתֻקֶּנֶת מְעֻבֶּדֶת וּמֻרְחֶבֶת.
הספר הזה נתקבל בחבה יתרה מאת כל המורים העברים ובמשך זמן קצר נתפשט בכל תפוצות ישראל לרבבות, עד כי נדפס בה. ש מ דורות, ובעת (לרגלי הנסיון והערות מורים מכניס דבר) נעשה בו תקונים ונוספית רבים (בהחלק הראשון לבד נוסף יותר משני גליונות בדפוס) למען שכלל אות ולעשותו לבלי מחזיק ברכה מרובה, לסול את הדרך לבנינו הקטנים ויהקל להם למוד שפת עבר־בעברית:
מחיר: חלק א׳ 40 ק. חלק ב׳ 60 ק.
להשיג בכל בתי מסחר הספרים ומידי המו״ל.
L. Eppel, Wilna. Russland.

אייער־ אונד בוטטער־ אגענטור־ אונד קאמ־ מיססיאנסגעשעפט
פאן
L. KELLER
HAMBURG, Hansastr. 77.
טעלעגראמם־אדרעססע:
Eierkeller, Hamburg.

זה עתה יצא לאור ונמצא למכירה
„מאידך גיסא"
מאת ג. שופמן.
המחיר 25 קופ׳. לפנות אל:
S. W. SIRATE, Lemberg (Galizien).

ГАВАНЕРА—HAWANERA

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף דאס יאהר 1909

אויף די טעגליכע צייטונג

„דער פריינד"

זיעבענטער יאהרגאנג

ארויסגעהענדיג אין פעטערבורג, אין צענטר פונ'ם רוסלענ־דישען פאָליטישען לעבען און אין געוויסען זין אין צענטר פונ'ם יודישען פאָליטישען לעבען אויך — איז דער „פריינד" אימשטאַנד בעקאַנט צו מאַכען זיינע לעזער מיט אַלצדינג, וואָס געשיהט אין יודישען און אין'ם אַלגעמיינעם לעבען ביי־צייטענס און פון די זיכערסטע קוועלען.

אַלע וויכטיגע ערשיינונגען אין דעם „טעגליכען לעבען", אַלע געשעהענישען, וואָס האָבען ווערטה פאַר'ן לעבען, וועלען אָהן פערשפעטיגונג געבראַכט ווער־ען אין „פריינד" אין דער אייגענער צייט, ווען אין אַלע ניט־יודישע צייטונגען.

„דער פריינד", אלס די איינציגע יודישע צייטונג, וועלכע האָט אַנ'אָרט אין דער גאָסודאַרסטווענע דומע און אין גאָסודאַרסטווענ־סאָוועט, ויעט אויך ווייטער קאָנען געבען בעריכטען, און צייטליך איבערגעבען די וויכטיגסטע מאָמענטען פון די זיצונגען אין די רוסלענדישע געזעצגעבערישע אַנשטאַלטען.

„דער פריינד" וועט אויך אָבגעבען אַ בעזונדער אָרט פאַר'ן יודישען לעבען אין אויסלאנד. אונזערע אייגענע קארעספאָנדענ־טען אין אַלע גרעסערע יודישע צענטרען אין אייראָפּאַ און אַמע־ריקאַ, אין אַזיען און אין אַפריקאַ, אין די יודישע קאָלאָניזאַציאָנס־צענטרען, ווי פּאַלעסטינאַ און אַרגענטינאַ — וועלען געבען טרייע שילדערונגען פונ'ם דאָרטיגען יודישען לעבען.

„דער פריינד" וועט אויך ווייטער אָבגעבען אַנ'אָרט פאַר סאַ־טיריש־הומאָריסטישע קליינע פעליעטאָנען וועגען געוויסע ערשיי־נונגען אין געזעלשאַפטליכען לעבען.

מעהר ווי אַנדערש־ווען שפּירט זיך איצט אי ביי דער יודישער אינטעליגענץ; אי ביי די יודישע מאַסע אַ דראַנג צו יודיש קולטור־לעבען און קולטור־ארבייט. זעהן אַז דער דאָזיגער דראַנג זאָל פער־ווענדט ווערען מיט נוצען, זאָל אָננעהמען די פאָרמען, וואָס זענען נויטיג און גינסטיג פאַר אונזער נאַציאָנאַלען לעבען — דאָס איז אַנ'ערנסטע אויפגאַבע פאַר יערען יודישען אָרגאַן און „דער פריינד" וועט זיך ערנסט בעמיהען, לויט קרעפטען, מיטצוהעלפען דערין.

„דער פריינד" וועט פון איצט אָן פערגרעסערן זיין ליטעראַ־רישען אָבטיילונג פאַר אָריגינעלער בעלעטריסטיק און ליטע־ראַטור־קריטיק.

אין ליטעראַטור־היסטאָרישע אַרטיקלען וועט „דער פריינד" בעקאַנט מאַכען זיינע לעזער מיט די עלטערע און יונגע יו־דישע שריפטשטעלער ווי מיט אַלע שטרעמונגען און בעוועגונ־גען אין אונזער ליטעראַטור.

פון צייט צו צייט וועט אויך „דער פריינד" בריינגען פּאָפּולער־וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען און פעליעטאָנען.

מיר זענען זיכער, אַז דער צוטרוי פון אונזערע לעזער צום „פריינד" וועט אונז אויך געבען די מעגליכקייט פּאַקטיש צו פער־ווירקליכען אַלצדינג, וואָס מיר נעהמען זיך פאָר.

אבאנעמענטס־פרייז אין רוסלאנד:

אַ יאָהר — 7 ר., אַ האַלב־יאָהר — 3.50 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 1.75 ר., אַ חודש — 60 ק'.

אבאנעמענטס־פרייז אין אויסלאנד:

אַ יאָהר 12 ר., אַ האַלב יאָהר — 6 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 3 ר., אַ חודש — 1 רובל.

אַבאָנירען קאָן מען זיך דורך די אויסלענדישע פּאָסט־קאַנטאָרען.

אדרעססע:

Въ Редакцію газеты „ДЕРЪ ФРАЙНДЪ",
С.Петербургъ, Вознесенскій проспектъ, № 53.

דעם געשמאַקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפרים)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאַן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
געוויססע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאַק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשמאַלט.
דער זאַוואָר עקזי' פון יאהר 1865 תרכ"ה.
Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.

שתו רק יין „כרמל"

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח, ע"י משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזל)

№ 5

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) [illegible] כדי שאפשר יהיה לדעת במה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון. [illegible] לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן התימתם, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

ב) החותמים החדשים, החפצים לקבל את שני הגליונות האחרונים של חדש דצמבר (כדי שיהיה להם קומפליקט שלם של „העולם") צריכים להוסיף על כסף חתימתם 20 קופ'.

ג) כדי להקל את משלח הכסף בעד החותמים [illegible] האדמיניסטראציה [illegible] אחת בקלן ע"פ האדריסה: KÖLN, a/Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolinger-ring, 6. ושנית בסטאניסלאוי (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Braude. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלח את כסף חתימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנוח להם המקום הראשון מפני הקמוץ בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי-הדואר, באוסטריה-אונגריה וגרמניה, באמצעות טפסי תעודות-הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ד) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בוילנה בכספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכדומה ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ה) החותמים כמו בחו"ל כן ברוסיה יכלים לשלח את כסף התימתם בתלושי המניות של הקולוניאל-באנק העברי.

ו) [illegible] אל האדמיניסטראציה [illegible] כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

ז) [illegible] המתאות הריקות המתקבלים מהפוסטה אי אפשר לדעת מאומה בשביל זה בא עכוב במשלח גליונות העתון במועדם. והחותמים מתלוננים אח"כ עלינו

II. אל הסוכנים.

א) [illegible] עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלח הגליונות אל החותמים [illegible].

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי-הזמנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.

ג) לקמץ בהוצאות המשלוח יכלים הסוכנים לשלח את שוברות-ההזמנה על העולם לא במעטפות סגורות כי אם במעטפות פתוחות ולהדביק עליהן מרקאות בנות שתי קופ'.

III. הנחות גדולות.

א) החותמים על „העולם" במשך ד"ש יאניאר זוכים בהנחה הגדול מאד על ספרי „אחיאסף" (פרטי ההנחה ותנאיה מבוארים בהפרוספקט המיוחד שנספח אל הגליון הראשון של „העולם" מחודש דיקבר).

ב) [illegible] (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" [illegible] למחיר 2,50 ר' [illegible].

מתקבלת החתימה על השבועון

„הדגל"

(היו"ל ע"י יצחק סובלסקי בלונדון)

מחירו בעד החותמים ברוסיה:

[illegible] לשנה לחצי שנה: 2.50 רו"כ.

[illegible] בשטרות [illegible] במרקאות [illegible] בנות 10 קאפ'.

האדריסה לבית המערכת:

„HADEGEL" 6. TENTER str. north LONDON, E.

ברוסיה לחתום אצל:

J. Kakanowitz, 9 Dzielna in WARSCHAU.

Buchhandlung Leizer Kocinski in BIALYSTOCK. Gouv. GRODNO

לרבנים ובתי מקרא לציונים הנחה — רק 3 רו"כ לשנה. והשלום הוא בעד כל השנה למפרע.

כחא דהתירה עדיף!

[illegible] לגלח את הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבקת-הגלוח החדש "Excellent".

[illegible]

עצ"ע [illegible] ויותר הוא מן התורה אפילו לכתחלה כמבואר בפוסקים.

מחיר תבה א' 60 ק', שתי תבות רו"כ א'. — ע"י נאכנאהמע לא ישולח.

כתבתי:

Moses Katz, 10 Little Pearl str., LONDON E.

סוכן „העולם" בעיר

[illegible] מר בנציון נייטארק.

מי שרוצה

לדעת את עניני ארץ ישראל עתה בכל פרטיהם ומלואיהם כמו שהם מתגלים בחיים של כל יום ויום—ימנה על

„הצבי היומי"

נערך ע"י א' בן יהודה

עתה שהחשמר נתנה דרור להעתונים ימלא „הצבי" חובת עתון יומי עברי לאומי בארץ ישראל בכל מיטעת המלים האלה.

מחירו ברוסיה עשרה רו"כ לשנה וכן לפי הערך לחצי ולרבע שנה.

E. Ben Jehuda Red. Hazewi Jerusalem Palestine,

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)

L. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

„הפרחים"

„שבועון"

„לילדים"

[illegible]

Луганскъ, Ред. „Гапрахимъ"

Lugansk, (Russ.) Redak. „Haprechim".

סוכן „העולם"

בעיר זשוואנעץ (פלך פודוליה) ובסביבתה.

דמורד מר אלתר גאלדשטיין.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, כ״ו שבט תרס״ט.

ВИЛЬНА, 4-го Февраля 1909 г. — № 5 — WILNA, 17-ten Februar 1909.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַוַּעַד הָאוֹדֵיסָאִי לְיִשּׁוּב אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

(מאת סופרנו).

I.

הַחְלָטוֹת הָאֲסֵפָה.

א. הַשְּׁאֵלָה הָאַגְרָרִית.

1. האספה הכללית, בשימה לב אל השאיפה שהתעוררה בזמן האחרון אצל אנשים יחידים וקבוצות שונות לקנות קרקעות בא״י, ממלאה את ידי הועד להתעסק בהתרכזות עבודת היחידים והקבוצות האלה ולסייע בכל האמצעים שישנם בידו להוצאת הקניות האלה אל הפועל.

2. האספה הכללית ממלאה את ידי הועד לברא בא״י, בהסכמה עם המוסדות האחרים העובדים שם, אורגן מיוחד, שבאמצעותו תצאנה אל הפועל כל הקניות, בין של חברות, בין של יחידים.

3. בשים אל לב, כי יצירת אורגן לקרדיט קרקעי באיזה צורה שתהיה היא עכשיו דבר שיש לו חשיבות ממדרגה ראשונה, מטלת האספה הכללית על הועד את החובה לבא בדברים עם חברות של ישוב שונות ועם בעלי הון פרטים, בכדי לברא בכחות מאוחדים מוסד של קרדיט כזה.

4. לטובת הפונד של קרדיט קרקעי משתדל הועד מצדו לרכש סכומים מיוחדים ומקדיש למטרה זו על פי ראות עיניו חלק מכספיו המיוחדים.

ב. לִשְׁאֵלַת הַפּוֹעֲלִים.

1. מפני שהאספה הכללית מוצאת, שהתפתחותו הנורמאלית של הישוב העברי בא״י דורשת, שישתדלו באופן סיסטמטי לחזק ולבסס בארץ את עבודת הפועל העברי, ביחוד עבודת הפועל הקרקעי, — היא מטלת חובה על הועד ועל באי־כחו בארץ־ישראל לגשם בתדירות את הפרינציפ הזה בחיים;

2. על הועד לסייע, במדה שכחותיו ואמצעיו החמריים נותנים לו את האפשרות לזה, לכל אותם המפעלים הכלכליים והקולטוריים של הפועלים, המובילים אל המטרה והמביאים תועלת לעבודת הישוב בא״י, כגון: סדור עזרה מדיצינית, יסוד בתי תמחוי וכיוצא בהם.

3. האספה הכללית בהכירה בעיקרו של דבר בתועלת שיש ביסוד חוות של פועלים, מציעה להועד להמשיך את עבודתו במקצוע זה, בהסכמה עם המוסדות הקולוניזציוניים האחרים, ובהתחשבות עם הנסיון של עבודתו בעבר.

4. בכדי לגשם בחיים את המפעלים המפורשים בסעיפים ב׳ וג׳ יש להועד הרשות להשתמש, עד כמה שיהיה צורך ואפשרות לזה, בין בחלק מהכנסותיו הכלליות, בין באמצעיה של קפת הפועלים. ואולם בכסף קפת הפועלים מותר להשתמש רק לקניות חלקות האדמה הדרושות בכל פעם ופעם למטרה זו.

5. האספה הכללית מציע להועד להתחקות אחרי האמצעים המסוגלים להרבות את זרם הנדידה לא״י מצד האלמנטים המוכשרים באמת להסתגל לתנאים הקשים של עבודת פועל קרקעי בארץ, המתחלת זה עתה להתפתח. ואולם בכל אופן צריך הועד להמנע מלהגדיל את האמיגרציה באופן מלאכותי.

ג. לְעִנְיְנֵי הָאִינְפוֹרְמַצְיָה.

1. האספה הכללית, בהכירה את ענין האינפורמציה לאחד הגורמים החשובים להתפתחות החיים הכלכליים והתרבותיים מכל צדדיהם, מוצאת לצורך הכרחי לפתח ולחזק גם להבא את לשכות המודיעין הארצישראליות כמו בארץ־ישראל. כן גם בחו״ל.

מפני זה

2. מבטיח הועד בכל האמצעים התלויים בו גם להבא את קיומן של לשכות המודיען שיסד בעזרתם של חברות ומוסדות עבריים אחרים, בין בארץ־ישראל ובין בחו״ל.

3. לשם התפתחותה והתרחבותה של עבודת האינפורמציה ע״ד ארץ־ישראל מציע האספה הכללית לפני הועד לרכש, כמו בעבר, את תשומת לבם והשתתפותם, בין באמצעים חמריים ובין בעיקר בעבודה, של חברות ומוסדים עבריים אחרים ברוסיא ובחו״ל.

ד. לְעִנְיְנֵי בָּתֵּי־הַסֵּפֶר וְהַחִנּוּךְ.

1. המגמה הלאומית של עבודת הועד בעניני בתי־הספר והחנוך בארץ־ישראל.

2. הועד שואף לברא ולחזק מוסדות מתאימים של חנוך ובתי־כפר, בכדי למסר את הנהגתם, אחרי שקיומם יהא בטוח, להצבור העברי המקומי.

3. א) האספה הכללית מציעה להועד, שבהקדישו את כחותיו לצרכי החנוך הכללי, בין לבית־ספר אלמנטרית ובין לבית־ספר

בינונית, יסייע יחד עם זה גם להבא לקורסים פרופיסיונאליים מסוגים שונים בהתאמה להצורך שיורגש בהם.

ב) האספה הכללית מציעה להועד לסגל את בתי הספר במושבות שישמשו לצרכיו ומטרותיו של משק הכפר מאיזו צד, שמומחים לדבר ימצאו למתאים ביותר אל המטרה.

1. האספה הכללית מציעה להועד לרפש את האמצעים הדרושים בכדי למשך במדה האפשרית שדרות יותר רחבות לעבודה לטובת הקרן הקימת לעניני בתי הספר על שם הד"ר פינסקער, שיש בידי הועד.

5. הועד עובד בין בערים ובין במושבות.

6. הועד תומך בגמנסיה העברית.

7. הועד משתדל גם להבא לפעל ע"י מוריו על מוסדות החנוך העברים האחרים בא"י ברוח לאומי.

8. הועד תומך באגודת המורים בא"י ומסייע לחזוקה והתפתחותה

9. הועד נותן סובסידיות לדברים שבדפוס בא"י, שיש להם ערך קולטורי־חנוכי.

10. האספה הכללית מציעה להועד, ליסד ולהחזיק סמינריון להכנת מורות בשביל גני־הילדים שבא"י.

II.

יְשִׁיבוֹת הָאֲסֵפָה.

ישיבה ראשונה.

ביום ב', 27 יאנואר, בשעה האחת עשרה לפני הצהרים נפתחה האספה הכללית של חובבי ציון במעמד 150 חברים בערך. כמאה וחמשים איש באו אל האספה מכל קצות רוסיא, רבים מהם בתור צירים לאגודות שונות. בין הבאים היו גם ה"ה י. ר. גולדברג, ב. גולדברג, ז. גירלאנד וא. דרייאנוב מווילנא, הרב מזאה ומ. פינס ממוסקבה, י. רזוב וא. גולדשטיין מפטרבורג, י. ניסנבוים, י. גרינבוים וח. נ. גינצבורג מווארשא, מטקין מיליכבטגרד, כינין מרוסטוב ע"ג דן ואחרים. אל האספה באו גם כעשרים סופרי עתונים שוצאים שברוסיא ובחו"ל. ראש הועד אוסישקין (נפגש ברעם של מחיאות כפים) פתח את האספה בנאום פרוגראמתי, שבו התוה בקצרה את פעולת הועד בעבר ותכנית עבודתו בעתיד. „הועד מוסר לכם בזה", אמר מר אוסישקין, „את הדו"ח של פעולותיו בשלש השנים שעברו יהיא מוכר במנוחה למשפטכם. הועד השתדל בכל העת ההיא ללכת בדרך שהיתה לו האספה הכללית האחרונה ולהוציא את החלטותיה לפועל. ברוח ההחלטות האלה השתדל הועד לסדר באודיסה, בקושטא ובערי א"י שרות־מודיעין נכונה ומסתעפת לכמה סעיפים, העלולה להביא תועלת מרובה לעבודת הישוב ולסייע להתעוררות האינציאטיבה הפרטית.

בעבודת הועד בא"י שם לו הועד לחוק לעביר עבודה ישובית ראציונאלית, לתמך בכל דבר, שיוכל לסייע מאיזה צד להרמת המצב הכלכלי והקולטורי של הארץ והמתישבים בה ולהמנע להזוטן מכל תמיכה של אנשים פרטיים, המביאה רק לידי דימורליזאציה, ואולם, אע"פ שהועד עשה את כל אשר היה בידו בכדי להוציא לפועל את החלטותיה של האספה הכללית הקודמת, בכ"ז יודע ומכיר הוא היטב, כי דלה ומצערה היא עבודתו מאד בהתאמה לתעודותינו ולצרכי הישוב, אבל לא עד אשם בזה, אלא מיעוט האמצעים שבידו.

ואולם הרבה יותר חשובה משאלת העבודה בעבר היא השאלה של העבודה בעתיד. עלינו לברר לעצמנו, כי תעודות חשובות לפנינו, אם איזה אידיאה או הנוער איננה צועדת קדימה, הרי היא כבר במצב הדלדול וההתנונות. המשטר המדיני החדש בתורקיה מטיל עלינו חובות חשובות. תנאי החיים החדשים של המדינה העותומנית והתפתחותה המודרנית יכולים להיות לנו או „סם חיים", או „סם מות". „זכה — עזר, לא זכה — כנגדו". אם נבין את אשר לפנינו, אם נחכים להשתמש בשנוי חוקי המדינה כהוגן, ולעבוד עבודה אינטנסיבית ומקפת בכל מקצועות הישוב — נראה ברכה בעבודתנו. ואם לא נעשה זאת אנו — יעשו זאת האחרים. ארץ־ישראל תהיה לקנינו של אותו עם, שיקדים להכנים לשם את רכושו, עבודתו וידיעותיו. ואולם מאין נקח את האמצעים הרבים הנחוצים למטרה זו? — על שאלה זו כבר השיב תשובה היהודי הכי גדול של המאה הי"ט: „בראשונה היה הרעיון, ואח"כ הכסף". — יש לשער, שכשנבוא לעורר ולסדר את הכחות הרבים והעצומים הדרושים לעבודתנו הענקית, יהיה על חברתנו הקטנה למלא תפקיד חשוב. על פני מרחבי האוקינוס שטות אניות הקטור הגדולות, והללו באות לידי תנועה אלא על ידי קטר קטן. הועד שלנו, היושב לא הרחק מחופנו, מרשה לעצמו להציע לכם הפעם שורה שלמה של תכניות, הנוגעות לא רק לעבודתו הוא, אלא גם לעבודת מוסדות ואורגניזציות אחרות. תכנית עבודתנו כלולה בשלש מלים: אדמה, עבודה ובית־הספר. קודם כל צריכים נהיה לשים לב לשאלת האדמה ולדון ע"ד האמצעים המסוגלים להרבות את רכושנו הלאומי בארץ. תנאי הכרחי לדבר זה היא יצירת קרדיט קרקעי, ועלינו לסייע בכל כחנו להגשמת המפעל הזה ולהשתתף בו בכל האפשר.

עלינו יהיה לדון גם בשאלת הפועלים בא"י. התפתחות העבודה העברית במקצועותיהם השונים של החיים הכלכליים היא תנאי ראשי להתגשמות שאיפותינו. הבל שנפלו במערכותינו כבסוכים העלולים להביא נזק להתפתחות זו. המעולים והיותר אידיאליים שבין פועלינו לא הראו, לצערנו, את הטקט הראוי, ואולם עוד הרבה יותר יש להצטער על אשר אחרים מחברינו לדעה בא"י העוברים זה כמה שנים במערכותינו לא התיחסו לפועלים באופן הראוי. מטל במה זו צריכה להשמע אותה דמלה האוטוריטטיבית, שאליה ישימו לב בכל א"י מקסטיניה עד מתולה. אחת צריכים אנו לברר לעצמנו: רק האדמה שנשקה בזיעת אפנו תהיה באמת לנו.

גורם חשוב בעבודתנו הישובית הוא בית־הספר. על אספתנו תהיה אפוא לדון ע"ד תעודותינו במקצוע זה.

ואולם לכל העבודות הללו יהיה רק אז ערך, אם כחותינו יהיו מאוחדים, אם נהיה מאורגנים כדבעי. עלינו יהיה אפוא להתעסק גם בשאלת הסתדרות יהודי א"י. כידוע לכם נעשו עוד לפני חמש שנים איזה נסיונות בנדון זה, שמטעמים שונים לא הצליחו אז.

אלה הם תעודתינו. בשאלות שונות יהיה בודאי בינינו הבדל גדול בדעות, אבל זאת תהיה „מחלוקת לשם שמים", מחלוקת בכונה רצויה וכשרה. כוף כוף תעודתנו העיקרית אחת היא ורעיון אחד מאחד אותנו: השאיפה לראות צבור יהודי מאוגד ואיתן במצבו הכלכלי והקולטורי בארץ אבות (מחיאות כפים סוערות וממושכות).

בשם הכלוב העברי „בעסיעדא", שבאולמיו נאספה האספה — מקדם מר לוינסון את הנאספים בברכה ומברך אותם בעבודה פוריה. נגשים לבחירת הפרזידיום. נבחרו פה אחד ע"י קריאות של הסכמה: ליו"ר אוסישקין; למשנהו — הד"ר הימלפרב; למזכירים: מ. ל. לילינבלום, ד"ר י. כפיר, י. טריבוס, (אודיסה) א. גולדשטיין (פטרבורג), י. גרינבוים (וורשא) וא. דרויאנוב (ווילנא).

היו"ר מזכיר אח"כ את נשמות החברים ועסקני הישוב שהלכו לעולמם במשך שלש השנים: מי שהיה ראש הועד א,

גרינברג, ד"ר ליאו כהן, ד"ר בנדרסקי, ד"ר פלסקוב ואחרים, כמו כן את חברינו לדעה שבחו"ל: ד"ר עוזר קוקש וד"ר ליאופולד כהן, ואת החברים שעבדו בא"י ומצאו שם את קברם: יהושע שטמפפר, אחד ממיסדי המושבה „פתח תקוה", הענקין מחדרה, אחד הגבורים הצנועים של עבודת הישוב וקרבנה, את הציר הירשנברג ואחרים. כל הנאספים קמו ממקומותיהם לאות אבל וכבוד. —

אחרי הפסקה קצרה התעוררו וכוחים נלהבים ע"ד עבודתו של הועד בשלש השנים שעברו, שנמשכו כשל"ש שעות.

הרב מזאה מדבר בשבחו של הועד. אין לנו כל סבה לבקר את מעשי הועד. אמת הדבר, כי כל תנועה או אידיאה שאיננה נמצאת במצב של עליה והתפתחות הרי היא כבר במצב ירידה, אבל, כמו על העם העברי בכלל, כן גם אפשר לאמר על הועד, שקיומו בעצמו בשעת חירום בשלש השנים האחרונות למרות מפריעים ומעצורים רבים מבית ומבחוץ הנהו כבר מעשה רב וסימן לכח חיוני גדול. הוא מסכים לתכנית העבודה של הועד: אדמה, או גאולת הארץ, עבודה, או רצון יוצר, ובית־הספר, או הספר — הם שלשת הדברים, שעליהם תנועתנו עומדת.

ב. גולדברג מציע לקבל את הגרעון בסך עשרת אלפים רו"כ שבאה בקפת הועד בשלש שנות העבודה האלה. דיפיציט הוא סימן מובהק לעבודה ולכולנו החרפה על אשר המעטנו כל כך בעבודה בכדי להרבות את הכנסותיו של הועד. אמצעי הועד נתמעטו בשנים האחרונות ועל הועד להתחשב עם זה, לבלי לתפוס מרובה ולבלי לפזר את כחותיו הדלים בעבודה במקצועות רבים ושונים. עליו לצמצם את עבודתו במקצוע ידוע של הישוב בהתאמה לכחותיו. הנואם מבקר קשה את יחוסו של הועד למוסדות ואורגניזציות אחרות העובדות ג"כ בא"י והשואפות למטרה דומה לזו של הועד. הבקורת שמתח הועד על תכנית העבודה של „החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל" הביא נזק רב לחברה זו בעבודת התעמולה לטובתה ברוסיא. לחברה זו יש תעודות ישוביות חשובות. רק בעזרתה אפשר יהיה להעמיד את הפועל הקרקעי העברי בא"י על הקרקע ולהמציא לו לא רק חלקת אדמה, אלא גם את הבנינים ומכשירי העבודה הנחוצים. הנואם מזכיר לטובה את הפרמה „כנרת" הנותנת לפועליה קורזום שלם של עבודת האדמה מעשית ושתמציא להם אח"כ אדמה בחכירה לזמן ארוך. כשישב הנואם פעם אחת בא"י במסבה של חמשה אגרונומים מומחים הציע לפניהם את השאלה, איזה דבר הוא נחוץ ביותר להתפתחותו של הישוב, ועל שאלה זו ענו כולם: מחמש עד עשר פרמות כסג'רה. מר ג. מבקר אח"כ את העתונות הקרובה אל הועד ואת יחוסה למוסדותינו הרשמיים. עתונות זו באה תמיד בטענה, כי אין תכנית עבודה, אין רעיון ואין איניציטיבה במוסדות האלה. רעיון ואיניציטיבה יש למדי, חסרים רק האמצעים לריאליזציה ובמובן זה הבקורת מביאה רק נזק. שאלת הקרדיט האגררי היא בלי ספק השאלה היותר חשובה שלנו, אבל לזה נחוצים מיליונים ואין בכח הועד לעשות בזה דבר. — על הועד להכיר, כי עבודתו תביא רק אז תועלת, אם יראה את עצמו כחוליא אחת משרשרת ארוכה של מוסדות ואנשים שונים, השואפים למטרה אחת והעובדים כל אחד במקצוע שלו לשם מטרה זו.

א. מ. ברוכוב: הועד קבל עליו בעל כרחו תפקיד של חברה קולוניזציונית, מפני שאין לנו חברה כזו. אלה שהיו יכולים לעשות דבר מה יושבים בלי כל תכנית עבודה ומחכים. בנוגע להעתונות הלא אין להועד שום אורגן. „האורגן, שהיה קרוב לו חדל מלצאת לרגלי ההחלטה שנתקבלה באספה ידועה של חברינו לדעה שהיתה לפני שנה ומחצה באחת מערי חו"ל. על האספה הכללית להזהר מלקבוע גבולים לפעולותיו של הועד. האמצעים שישנם בידו הם אמנם מעטים, אבל מבלעדיו אין מוסד אחר העובד זה שנים רבות בא"י, היודע את הארץ ותנאי החיים שבה והקרוב אליה ואל אנשיה. הניחו להועד להיות המעורר את רגש החובה של המוסדות האחרים והמעודדם לעבודה, הניחו לו להראות מה שאפשר וצריך לעשות, בשעה שהאחרים יושבים בחבוק ידים ויראים מכל מעשה ממשי. —

האגרונום זוסמן מסמן את העובדה, כי שלח למערכת ה„ראזסוועט" מאמר אוביקטיבי על דבר תכנית העבודה של „החברה להכשרת הישוב", שכתב על יסוד נסיונותיו וידיעתו את הארץ ושמצא לחוב לו לפרסם בקהל, ומערכת „הראזסוועט" לא חפצה להדפיס אותו, בשעה שפרסמה כמה מאמרים בשבחה של חברת ההכשרה. בנוגע ל„סג'רה" חושב הנואם, שדוקא הנסיון בסג'רה לא עלה יפה ואי אפשר אפוא להביא מכאן ראיה, שתכנית העבודה של חברת הכשרת הישוב היא נכונה. —

י. רבינוביץ מוכיח, שהכנסות החברה לישוב ארץ־ישראל לא נתמעטו, אלא, אדרבה, התרבו משעה שהועד החדש עומד בראשה. צריך להביא בחשבון את התנאים המיוחדים של שנת 1905, שבה כמעט נפסקו לגמרי הכנסות החברה. בנוגע להעתונות מעיר הנואם, ש„הד הזמן" שאיננו תלוי בדעתי של מי שיהיה, הדפיס את המאמרים היותר חריפים כנגד ההנהגה. בנגוד לאלה החושבים, שעבודת הועד צריכה להצטמצם רק בעניני החנוך בא"י, הוא מביא ראיה ממאמרו של פסמניק ב„העולם", הרואה את תעודתו של הועד ביצירת קרדיט קרקעי. אחרים חושבים, שעיקר עבודתו של הועד צריכה להיות האינפורמציה, אבל אם לא נעבוד עבודה מקפת בכל מקצועות הישוב, לא יהיה כל מקום לאינפורמציה. לעת עתה עיקר עבודתה של לשכת המודיעין היא לא לסייע להאמיגרציה לא"י, אלא להפריע בעד רבים מלנסוע לא"י, מפני שאי אפשר להם עוד למצא שם את מחיתם.

א. גולדשטיין: הנטיה של חברי הועד ושל העתונות הקרובה להועד למתוח תמיד בקורת קשה על ה„אחרים" מביאה רק נזק. בשעה היסטורית רצינית כזו צריך לחשוב ע"ד התאחדות הכחות ועבודה פוזיטיבית ולא ע"ד בקורת שאיננה מביאה כל פרי. גם האחרים עובדים בא"י. כדאי רק להזכיר את עבודתה של האנגלא־פלשתינא־קומפני בא"י. הנואם מצטער על אשר מתעסקים בבקורת הדדית, בשעה שצריך היה לחשוב, מה נוכל להביא אנחנו לאוצר העבודה הכללית הנחוצה, להתיעץ כיצד נוכל לסייע להאחרים וכיצד יוכלו האחרים לסייע לנו בעבודה לשם מטרתנו הכללית.

א. דרויאנוב מתאונן על הועד העובד רק ביפו ובמושבות הקרובות לה ואיננו שם לב כלל ליתר הארץ. על הועד להתעסק בעיקר בעניני החנוך בא"י, כי ע"י זה יהיה לכח רוחני גדול. קנית קרקעות בא"י היא בודאי דבר חשוב מאד, אבל אין זה לפי אמצעיו של הועד.

מתקבלת הצעתו של טמקין לסגור את רשימת הנואמים ולהגביל את זמנם לחמשה רגעים כל אחד.

שימקין מוצא לנחוץ להעיר, כי האיניציטיבה לסדר שרות־מודיעין יצאה מאת הועד, והועד יסד את לשכת המודיעין. — פה הללו את עבודתו של הועד במקצוע החנוך, אבל מזה שעבודתו של הועד עלתה יפה במקצוע אחד אין להוציא את המסקנה, שהועד איננו צריך לעבוד במקצוע אחר. פחות מכל אפשר לדבר ע"ד הגבלה במקצוע של „גאולת הארץ".

שפילברג: בתור איש ששב זה עתה מא"י עלי להעיד, כי השפעתו של הועד ניכרת הרבה בארץ־ישראל. הנוסע מהלל ביחוד את עבודת הועד במקצוע החנוך.

מר קולקר מוסר בשם החברים שבקיוב אינטרפלציה לראש הועד. היורע הוא, שעבודת בנין בית הספר בבנות ליפו נעשתה לא ע"י פועלים עברים, אלא ע"י ערבים ואיזה סבה גרמה להרחקת הפועלים העברים מהעבודה?

מרת הללר מוצאת מגרעות רבות בעבודת הועד. לשכת המודיעין איננה נותנת מספרים סטטיסטיים ומכתעפים לכל פרטי החיים הכלכליים, כאלה שנותנות לשכות העבודה של מפלגות הסו"ד בחו"ל. גם מעבודות הועד במקצוע החנוך איננה שבעה רצון.

מ. ל. לילינבלום (נפגש ברעם של מחיאות כפים) מצטער על אשר הכניסו את הסכסוכים והנגודים המפלגותיים לבקורת של עבודת הועד. הוא מתנגד להגבלת חוג פעולותיו של הועד. בשעה זו, שאיש איננו מטיל ספק יותר, כי רק ע"י עבודה ריאלית בא"י נגיע למטרתנו; בשעה זו, שעת שנוי המשטר המדיני בתורקיה ותקוני החיים הצבוריים בה,—אין כל מקום להגבלה זו. חוסר אמצעים איננו טעם כנגד. אדרבה, על החברים להשתדל להרבות את הכנסות הועד בכל האפשר. — בנוגע לבקורת שמתח הועד על החברה להכשרת הישוב, מציין הנואם את העובדה, שלא הועד פרסם בדפוס את מכתבו, שבו הביע את דעתו כנגד תכניה העבודה של החברה להכשרת הישוב, אלא הפרופיסיר ורבורג.

[השתתפו עוד בוכוחים ה"ה רבינוביץ (פועל מא"י), ברונשטיין (יקטרינוסלב) (הציע להוציא את „ידיעות הועד" גם בזרגון), שפירא, פולק (קיוב) קומרובסקי (אקרמן), גר. בינפלד (אומאן).]

ב. גולדברג מעיר, כי הכנסות הועד מתרבות או מתמעטות בהתאמה למצב הרוח הכללי השורר בין חברינו לדעה. יצירת קרדיט קרקעי איננה לפי כחו של הועד. מנהלי הבנק עסוקים עכשיו בעבוד הצעה ברורה בנידון זה ואפשר שבחדש מארץ תעשה ההתחלה להתגשמות המפעל הזה. על הועד האודיסאי להשתחרר מהמבט הגאותני, כאלו היה הוא לבדו עוסק בעבודה בארץ־ישראל.

אוסישקין משיב למבקרים השונים. „חפץ אני לדבר לא על אדות פרטים בודדים, שהנואמים הראו עליהם, לא ע"ד מספרים בודדים של הדו"ח — על זה נדבר בשעה שידונו ע"ד תכנית עבודתנו בעתיד בכל פרט ופרט בפני עצמו, — אלא ע"ד הרוח הכלכלי, ע"ד הפרובלימות הכלליות, עד כמה שאפשר הדבר בתנאים הנוכחים. מכיר אני תודה לחברנו ב. גולדברג על אשר נגע פה בשאלת היחס שבינינו ובין חברינו העובדים במוסדות ואורגניזציות אחרות. הגיעה השעה לברר שאלה זו ולהשמיע על אדותה דברים ברורים. אינני מטיל ספק בדבר, כי כולכם נותנים די אמון בועד, בכדי לחשוב אותו למוכשר לעבודה הקטנה לחלק את הסובסידיות הפעוטות למוסדות השונים שבא"י; כי כולכם בטוחים, שהנהגת עניני הכספים של הועד אינה נותנת מקום להרעומות. לא בזה אפוא עלי לדון. חפץ אני לברר את השאלה, שמר גולדברג נגע בה. מר גולדברג אומר, כי העבודה לטובת הועד עולה ויורדת בהתאמה למצבה של תנועתנו הכללית. על הדברים האלה הנני חותם בשתי ידי. הועד שלנו הוא באמת חלק מה„כלל". כי אתם רואים איש, שהסכין לעבוד לטובת תנועתנו גם במוסדות ואורגניזציות אחרות—עד כמה שנותנים לי את האפשרות לזה...

אם תשאלוני: איה היא נשמתי פה או שם?—לא אוכל לענות לכם תשובה ברורה, ידי הימנית והשמאלית יקרות לי כאחת. השמאלית קרובה אל הלב, אבל הימנית עובדת. (מחיאות כפים). הועד צריך להיות אחד ממשפחה הגדולה של כל העובדים לטובת מטרתנו, אבל במשפחה ישנם בנים וישנם, לפעמים, גם בנים חורגים. הועד איננו חפץ להיות בן חורג—ולא יהיה! הנואם עונה אח"כ בפרטות לכל אחד מהמבקרים.—למר קולקר היא עונה על שאלתו בדבר העיבדה בבנין ביה"ס לבנות ביפו, כי דורש הוא שמלאכת הבנין תעשה דוקא בידי יהודים, מבלי להתחשב עם ההוצאות היתרות, ואולם מיפו הודיעו להועד כי בכל השתדלותם אי אפשר היה להם למלא אחרי עבודת הבנין שהתחילה עוד בימי המשטר הישן, והועד המפקח על הבנין מצא לנחוץ להתחיל מיד בעבודה, בכדי שלא להעמיד את כל הדבר בסכנה.—את המשפט האחרון בשאלה זו נוציא אחרי שתוגמר מלאכת הבנין, כשתהיה לנו ההזדמנות לדון על פרטי הדברים במקום המעשה. הנואם גומר בדרישה לתת להועד את האפשרות להתעסק בכל מקצועות העבודה מבלי הגבלות. לע"ע עבודת הועד הנה מוגבלת „בתורה שבכתב" כלומר לא ע"י תקנות החברה, אלא ב„תורה שבפעל־פה". כפעם בפעם הנך מרגיש, כי „דבר זה אסור", „דבר זה יזיק לאחרים" וכדומה. הועד חפץ להשתחרר מזה. בשעה שהוא מתחיל להתעורר, שהוא משתדל להיות מ„בן חורג" לבן המשפחה לא יוכל לסבול אזיקים על ידיו והוא דורש מרחב לתנועה והתפתחות. (מחיאות כפים סוערות וממושכות). ע"פ הצעתם של ה"ה מזאה וטמקין מאשרת האספה הכללית פה אחד לקול רעש של מחיאות כפים את הדו"ח של הועד ומביעה לו את תודתה על עבודתו החרוצה והנאמנה.—

האספה הכללית קבלה יותר ממאה טלגרמות של ברכה מערים שונות ברוסיא, בארץ־ישראל ובשאר הארצות. נתקבלו טלגרמות של ברכה מהאדון ניסים־אפנדי מצליח, דיפוטאט ומזכיר של הפרלמנט התורקי, ומהרב חיים נחום, חכם באשי מקושטא, המביעים את ברכתם בעבודה פוריה ומוצלחת. הטלגרמות האלה נתקבלו ברעם של מחיאות כפים. הנאספים קמו ממקומותיהם.

(סוף יבא).

י. ל.

עין גנים.

בעבודת הישוב בארץ־ישראל אנו עומדים זה כמה על מקום אחד. מושבות חדשות אינן מתוספות וגם מספר הפועלים, למרות כל התעמולה החזקה, איננו מתרבה. הסכום הגדול הדרוש להתאכרות בארץ־ישראל דוחה אנשים בעלי־כסף, היכולים למצוא פרנסתם בעבודות אחרות יותר קלות מאשר בעבודת האדמה, והעבודה הקשה של הפועל עם השכר המצומצם ועם חיים בלי תקוה לעתיד אינם יכולים למשוך להם די כחות צעירים.

ולכן נולד ההכרח לבקש איזו תחבולה, איך למשוך את הפועל ויחד עם זה להוזיל את ההתאכרות, איך למצוא את המעבר, שיביא את הפועל למצב של אכר בעל נחלה קטנה. בתור הולדה של השאיפה הזאת נולד הנסיון שמצא לו לפני שנה את הגשמתו במושבה פג'ה, הסמוכה למושבה הגדולה פתח־תקוה.

הועד האודיסאי נתן את אדמת פג'ה לתשלומים ל—31 פועל. כל אחד מהם קבל חלק של 11 דונם ומלבד זה 4 דונם בחלק משותף. הפועלים לא קבלו כל עזרה. בעד האדמה צריכים היו לשלם במיטב כספם, גם אם במשך של איזו שנים, יחד

עם רבית, צריכים היו על חשבונם לחפור להם באר ולבנות להם בתים. חשבו שעל אדמתם הפועלים יעשו גני־ירקות, או שאחדים מהם יתעסקו בגדול־עופות או יעשו להם מחלבות, והקרבה לפתח־תקוה התן להם את היכלת למכור על נקלה את יבול־מושבתם ויחד עם זה לעבוד גם בתור פועלים בפרדסים הקרובים. על ידי התאחדות שתי העבודות האלה חפצו למצוא את האמצעים לפתרון שאלת הפועלים, אשר לא יהיו עוד תלוים רק במצב העבודה אצל אחרים ובשכרה הקטן, ושיקבלו את היכלת לאט לאט להתרומם למצב אקונומי יותר מובטח ויותר איתן.

צריך להוסיף, כי הפועלים שהתישבו בפדז"ה היו כולם צעירים המסורים בכל לבם ונפשם לארץ־ישראל ולעבודת־אדמה. רבים מהם עבדו בתור פועלים זמן רב במושבות שונות. הפועלים בעצמם בחרו ביניהם את השלשים ואחד איש שצריכים היו להאחז, והנבחרים היו באמת מן הפועלים היותר טובים. בבחינה זו נוסדה המושבה פרז"ה מן החומר היותר טוב.

עברו זה כשלשה רבעי שנה, אחרי שנוסדה פדז"ה, שיהדו אותה בשם „עין־גנים", ואף על פי שהזמן הזה עוד קצר, בכל זאת יש כבר האפשרות הרבה ללמוד מהנסיון המענין. בראשונה הרבינו להתלהב, כדרכנו, מהתפתחות המושבה הקטנה הזאת והבטנו על הנסיון הקטן כמו על פתרון שאלת הפועלים בארץ־ישראל; רק אחרי כן באו התקוות הנכזבות עם בטול גמור של כל ערך הנסיון.

נראה, מה שהנסיון נתן לנו ומה הוא יכול לנו להבטיח להבא.

בקיץ הראשון לא יכלו עוד הפועלים ליהנות מעבודתם על אדמתם. חלקו להם את אדמתם בזמן מאוחר והם לא הספיקו לעשות את כל ההכנות הדרושות. צריך היה לחרוש עמיק את הארץ, מפני שהיא היתה עוד ארץ־לא־מעובדה כלל. לא היו במושבה מים, ועל כן לא יכלו לזרוע ירקות, הדורשות השקאה. קודם כל החלו בעין גנים לחפור באר. הצלחת החפירה תלויה הרבה פעמים במקרה. אפשר למצוא מים יותר קרוב או יותר עמוק. בעין־גנים מצאו מים רק בעומק של 20 מטרים, וכמובן, העלה זה את ההוצאות הרבה יותר, ממה שחשבו מקודם. הבאר יחד עם המניע להעלות את המים ועם הברכה בעד המים המוכנים עלו ל—17,000 פרנק. אבל הבאר הזאת איננה נותנת עוד די מים להשקות את הגנים, ומלבד זה צריך עוד לעשות צנורות, שיובילו את המים מן הברכה לכל הגנים. עכשיו יספיקו המים להשקות לכל היותר 2 דונם מכל חלק, אבל אם יעמיקו את הבאר או אם יוסיפו מסנן חדש לקבל מים גם מן החול הרטוב בעמק הזה, אז אפשר יהיה לקוות שהמים יספיקו בשביל להשקות 5—6 דונם מכל חלק. תקון הבאר ע"י התעמקות או ע"י המסנן יחד עם הצנורות יעלו לא פחות מעשרת אלפים פר', ורק אחרי זה יהיה אפשר לפועלים להתעסק בזריעה במדה הגונה. הדבר הזה עוד לא נעשה מפני המחסור באמצעים; ועד אשר יתקנו את הבאר ושיעשו את הצנורות יהיו יושבי עין גנים מוכרחים להמעיט בזריעה שתספיק רק לצרכיהם הם ויהיו נאלצים לעבוד כמעט רק בתור פועלים בפתח־תקוה, ובהיותם תלוים בפרנסתם מפתח־תקוה בלבד, אינם יכולים לגשת גם אל אותן העבודות של אדמתם שאפשר היה כבר לעשותן. לאושר הפועלים נמצאה פתח־תקוה קרובה אליהם, ואין ספק שאלמלא זה דיו נאלצים לעזוב לגמרי את מושבתם, אשר לא היתה יכולה לפרנס אותם.

אבל הרע לא כל כך גדול. אם הפועלים לא יכלו עוד בשנה הראשונה להרויח מאדמתם והוכרחו לעבוד רק בתור שכירים על אדמה זרה, השנה הראשונה מראה לנו כבר איזו תוצאה אחרת, והיא — שלא זו הדרך למצא את האמצעי האמתי לחזק את מפלגת הפועלים. הנסיון מראה לנו, שההוצאות על התאכרות כזאת כמו בעין־גנים הן כבר גדולות יותר מדי, לכל הפחות, — יותר מכפי הכחות הקטנים של פועלים.

על הוצאות הבאר כבר דברנו. ההוצאות האלה הן הרבה יותר משחשבו בראשונה. התקונים החדשים והצינורים שוב ידרשו סכומים גדולים מצד כל פועל ופועל. גם הבתים עולים הרבה יותר משחשבו. עכשיו עומדים כבר בעין־גנים 22 בתים (יחד עם אלה אשר עוד לא נגמרו), ולמרות כל התחבולות לבנות בתים בזול לא עלה זה בידי בני עין־גנים. בנו בתי־אבן, בתים ממלבנות מקומיות ובתים מקורות פרוסיות (עושים רשת מעץ וממלאים אותה בחמר ובאבנים קטנות). בתי האבן — הם היותר טובים—עלו עד 1800 פר' (שני חדרים ומטבח), במדרגה השניה עומדים הבתים של הקורות הפרוסיות, מחירם עלה 1500 פר' (שני חדרים ומטבח), והבתים היותר זולים הם ממלבנות המקומיות שעלו עד אלף פר', אם גם הם קטנים (חדר אחד ומטבח) ואינם מגינים היטב מפני הגשמים ההזקים בחורף.

ההוצאות הגדולות האלה יחד עם ההוצאות הנחוצות עוד בעתיד הראו לחלק גדול שאין להם היכלת להמשיך את השתתפותם בעין־גנים ויאלצו לצאת מן החבורה ולמכור את חלקיהם לאנשים, אשר היכלת בידם לשלם את כל ההוצאות הקודמות ולשאת את ההוצאות בעתיד. במשך הזמן הקצר הזה יצאו כבר 11 חברים, ועוד אחרים יוכרחו לצאת במהרה, מפני שידם איננה משגת לבנות להם בתים עד המועד הקצוב על פי תקנות החברה.

בני עין־גנים מוצאים, שבשביל להאחז נחוץ לכל אחד מהם סכום לא פחות מ־3000 פר'. בלי סכום כזה אי אפשר יהיה להתקים בעין־גנים. וזהו התקציב שלהם העשוי בצמצום יותר גדול משאפשר:

הבית — — — — — —	1200 פר'.
הרפת בעד פרה ובעד היבול —	240 —
פרה, אשר תהיה לעזר גדול למשפחה	140 —
הוצאות הבאר על כל חלק —	300 —
הוצאות העבודה — — —	120 —
האדמה — — — — — —	1000 —
ס"ה — — —	3000 פר'.

לפועל אי אפשר להרויח בבת־אחת סכום כזה ואי אפשר לו לקמץ בהוצאותיו שיאסוף לו את הכסף הזה, ומאחר שאין לנו אגודות אשר יתנו הלואות כל כך גדולות לכל משפחה לשנים רבות, מפני שפועל יוכל לכל היותר לשלם על חשבון חובותיו רק את הכסף אשר הוא משלם בעד דירתו — 100 פר' לשנה, — לפיכך אין כל תקוה לראות בנסיון עין גנים איזו דרך חדשה לשנות את מצב הפועלים ולתת להם את היכלת לעבור למצב חצי־פועל וחצי־אכר, כמו שהיו חושבים בראשית יסוד המושבה.

אבל אם עין־גנים לא הצליחה להראות דרך לפתרון שאלת הפועלים בארץ־ישראל, ואם גם הראתה באופן ברור, שאי־אפשר באופן כזה לברוא יסודות חדשים בחיי הפועל, — נתנה לנו בכ"ז תוצאות חיוביות במקצוע אחר, אשר שם לא בקשנו איתן. התפתחות עין גנים תוכל כפי הנראה להראות לנו דרך, איך אפשר יהיה ליסד מושבות קטנות באמצעים קטנים. ואם הנסיון יצליח בזה, אז התוצאות האלה תהיינה יותר נכבדות מהתוצאות אשר חפצו להשיג.

קרבת עין־גנים אצל מושבה גדולה נותנת לה את היכלת להתעסק בעבודה אינטנסיבית, שאיננה דורשת אדמה מרובה, כי אם עבודה טובה, הנותנת את האפשרות להתפרנס בכבוד

מחלק אדמה קטן מאד. אם יושבי עין-גנים יעבדו היטב את אדמתם או אם יתעסקו כהוגן בחלבה, אז כל משפחה תמצא את היכלת למלאות את מחסוריה רק מן העבודה הזאת, אבל אז לא יהיה אפשר לעבוד להם גם בתור פועלים במושבה אחרת, מפני שעבודה אינטנסיבית תקח את כל זמן הפועל, גם אם יעבד רק את חלקו הקטן בעל אחד-עשר דונם.

אם יעשו את הצנורות ויתקנו את הבאר, אז יש לקוות שאפשר יהיה להשקות 5-6 דונם אדמה ועבודה של גן-ירקות כזה תקח כמעט כבר את כל עתותי הפועל במשך השנה. על החלק הזה יהיה אפשר יהיה לזרוע ירקות-קיץ הזקוקים למים מרובים, ועל כל השטח הנשאר אפשר יהיה לזרוע בחרף ירקות, הנצרכים למים, ובקיץ—ירקות מעין אבטיחים שאינם נצרכים להשקאה. לפי החשבונות שנעשו על ידי נסיונות רבים בארץ-ישראל אפשר לקבל מכל דונם ירקות בעד 200 עד 300 פר. ברוטו בשנה, ההוצאות לא תעלינה גם עד חצי הסכום הזה, ובכן לא קשה יהיה לקבל 100 פר. מכל דונם נטו. ואם יקבל אכר 600 פר. ריוח מגנו ואם יקבל עוד מהחלק הנשאר דבר מה מירקות החורף ומהאבטיחים בקיץ ואם יהיו לו עוד מעט עצים ודירה, ירקות בעדו ופרה, — אז אפשר יהיה למצוא לו ולמשפחתו את מחיתם בנקל. עד שתתפתח המושבה אפשר יהיה ליושבי עין-גנים לעבוד בפתח-תקוה, לכל הפחות בשני החדשים אשר הדרישה בעבודה יותר גדולה. באופן כזה ניתנה היכלת ליסד מושבות בדרך חדש לגמרי.

הנסיון הזה עוד לא נגמר. אבל התפתחות הענינים בעין-גנים מובילה לדרך הזאת, ויש לקוות, כפי מהלך הענינים, שהנסיון בדרך הזה יצליח.

כמובן, מושבות כאלה אי אפשר ליסד בכל מקום, כי אם קרוב לערים או למושבות, אשר שם כבר אפשר הנהגת עבודה אינטנסיבית, מפני שלאכרים אפשר יהיה שם תמיד למצוא להם שוק טיב בעד ירקותיהם, עופותיהם וחלבם. במערב אירופה ישנם אכרים היכולים להתקים על אדמתם משטח של הקטר אחד. אחוזות מהקטר אחד עד שני הקטרים נמצאים במספר רב בגרמניה ובצרפת. התפתחות ארץ-ישראל נותנת כבר מקום גם להנהגת עבודה כזאת מסביב לערים ובין המושבות הקיימות. נחלות קטנות כאלה יכלים לרכש להם אנשים שיש להם סכומים קטנים. אם עוד ימצא איזה מוסד שיתן בהלואה את האדמה או גם את הבתים, אז נשקפת האפשרות להתישבות גם בעד אנשים, שלא יכלו עד הנה גם לחלום על התאכרות בארץ-ישראל למרות רצונם החזק והטוב.

מושבה כמו עין-גנים לא בשביל התפתחות היא באה. להם נחוצים רק בתים במושבות או בתי-מבשל או חברות הדדיות לעזרה, ואם לרכוש להם אדמה, — אז במדה יותר קטנה מאשר בעין-גנים, בכדי שההתישבות לא תעלה ביוקר גדול ושתהיה לפי הכחות הקטנים של הפועלים. מושבת עין-גנים היא נסיון בשביל יסוד מושבות קטנות ואם להמושבה הזאת נשקף איזה עתיד, — צריכים אנחנו להודות לקרבת המקום לפתח-תקוה, הנותנת לבני עין-גנים להרויח את לחמם, עד אשר תתפתח המושבה שלהם. אלמלא פתח-תקוה יושבי עין גנים לא היו יכולים להתקים גם יום אחד.

ד"ר שמעון ברנפלד.

מארצות המערב.

ב.

לפני ארבעים שנה, בערך, כאשר נדמה ליהודי המערב, כי העיקר היא הטמיעה הגמורה, ווו תלויה רק בחפצם; עמדו ובערו את היהדות הלאומית, ההסטורית, מן הבית, מחולקים היו רק בנוגע לקיום היהדות בתור חזון דתי. כי מקצתם, בשאפם להתם את היהדות הלאומית, עמדו על אמתת הדברים והבינו, כל כל יהדות, אפילו רק הדתית, היא לאומית—כלומר פרטיקולרית, מבדלת בין ישראל לעמים. מטעם זה אמרו להמעיטה מעוט אחר מעוט; לותר על העבר הישראלי, ומכ"ש על העתיד. ואלו שכנגדם לא מצו כל כך את עומק הדין בהגיון, ולא החזיקו ביהדות של העבר ולא הרבו לחשוב ע"ד היהדות של העתיד. בדעת היהדות ובהשפעתה הלאומית נשתוו כלם — בשלילה. ובימים ההם הרגילו סופרים נוצרים ללגלג ביהדות ולהשפיל ערכה. ולא רק סופרים נוצרים, אלא גם סופרים יהודים, אשר „שחררו את עצמם מכל משפט קדום". די לראות, למשל, את הספר ההסטורי של יוסט, אשר נכתב לפני תשעים שנה — ואז היה עוד ריח תורה ויהדות גם בקרב יהודי גרמניה — שנקודת השקפתו היא זו של כל טובי היהודים עד שנות השמונים למאה הי"ט. היהדות היא באמת — היו אומרים — איזו השקפה מוזרה ומשונה, שהביאו היהודים עמם מאסיה. אבל בהיות, כי כעת הם עמלים להפטר ממנה ולקבל על עצמם את התרבות הארופאית, שורת הדין נותנת, כי אין מעכבים בידם.

ובימים האחרונים קבלה הקטגוריא כלפי היהדות צורה חדשה — מתאמת להלך רוח דורנו בכלל. ברור הוא, כי עד כמה שהתקדם הדור האחרון במדעים שמושיים, בהבנת הטבע וכחותיה, הנה הנפש המוסרית שבאדם לא מצאה ברביי הידיעות השמושיות מרגוע. עדיין היא מבקשת את תכלית המציאות, כלומר: את תורת השלמות המוסרית של המציאות האישית. היו ימים, בשנות הששים למאה הי"ט, שהאמינו להסביר הכל באמצעות הבנת הטבע לכל פרטיה, והימים ההם ימי תגברת החקירות הטבעיות. אבל אנו רואים, כי נכזבה תוחלתם של יעקב מולישוט וחבריו. אין די לאדם לדעת את סדר הטבע ופעֻלת כחותיה המרובים, אלא הוא משתוקק להבין את הסדר המוסרי, ובעיקר הדבר: אין האדם מסתפק בהבנת טבע עצמו בתור נשוא; אלא נפשו משתוקקת להבנת מציאות עצמו בתור נושא. על זה לא המציאה דעת הטבע תשובה מספקת; ובימינו אלה גברה מחדש השפעה דתית — כמובן, בצורה חדשה.

ספרים מדברים בשאלות הדתיות והמוסריות, בחקר תולדות התפתחות הדת והשתלשלות רעיוניה ומושגיה רבו מאד בימים האחרונים בקרב העמים התרבותיים שבמערב—כמעט שאין לך יום, שלא יצא ספר חדש במקצוע זה, באופנים שונים. ספרי מחקר ובקרת, ספרי קריאה להמון העם, ספרים בסגנונים שונים בעד המשכילים שבעם. מן הכלל הם באים אל הפרט. מחקר הדת בכלל הם באים לדין במהות הדת המשיחית בפרט; חדשים לבקרים אנו מוצאים ספר חדש „תולדות ישו" — אם בסגנון פיפלרי או בהרצאה מחקרית-מבקרת, וכמובן, גם היהדות נכנסת בחוג החקירה הזאת, אשר לפי הבנתי היא יותר ממאורע ספרותי — היא מאורע קולטורי.

אלו היתה התכלית המבוקשת בספרות זו, לברר את האמת ההסטורית מכל צד, אין ספק שגם ליהדות — זה הכח ההסטורי המשפיע כל כך על ההתפתחות התרבותית של העמים — היו

קובעים את מקומה הראוי, אבל נגודם הפנימי לישראל איננו מניחם לדון בחקר היהדות בלי משא פנים. גם החוקרים המדעיים היותר חפשים לא שחררו את עצמם מעוות הדין במשפטם על היהדות. די לראות את הכלל העולה מחקירות אוילד (אשר ידיעתו את היהדות היתה מרובה). רינן, קיים (שידיעתם את היהדות היתה כעטה כל כך), ובימינו — צ׳מברלין, שכל דבריו אינם אלא פטפוט בסגנון מדעי, דברים שאי אפשר לאמרם — נאמרים בכובד ראש, פוילסן, הרנק; ואפילו שירר, הזהיר ביותר במשפטו ובחקירותיו, ובכלל הוא עמל להרצות תוצאות חקירותיו ולא להוציא משפט, לפעמים שבקתו שאיפה זו, והוא מדבר על דבר היהדות שבתקופה בית שני בהשקפת המבשרים הידועה.

ועוד דבר אחד סגלו להם התיאולוגים מאו״ה. אין די להם לדבר בבוז על אודות היהדות, אלא הרגילו את עצמם, לבטל את ערך העבודה המדעית של חכמי ישראל — ודוקא במקצוע חקר היהדות. כבר בשנות המאה הי״ט החליטו, כי דעת השפה העברית וחקרה המדעי יצאו כבר מידי חכמי ישראל ונכנסו ברשות התיאולוגים הנוצרים. זה החליט כבר גיזניוס בשעתו. בימים האחרונים עשו להם את הבנת כה״ק למונופולין, וחכם יהודי שהיה עוסק במקצוע המדעי הזה, פסלו את עבודתו למפרע. ולא נתקררה עוד דעתם בזה, אלא עשו גם החקירה בספרות התלמודית ובתולדות ישראל לקנינם הפרטי, שאין ליהודי חלק ונחלה בו. שאלו, למשל, את דלמן ויאמר לכם, כי אין יהודי בקי בצורת שמעתתא בתלמוד, ואיננו מוצא את ידיו ורגליו בו, הכל היא שלהם. ממש כאשר עשו אבותיהם מימות פולוס ואילך, כי לקחו את התורה הישראלית ואמרו, כי להם היא; לקחו את העבר הישראלי ואמרו, כי שלהם היא; הסבירו את יעודי הנביאים אשר נבאו לישראל לכונתם.

בשנים האחרונות שמו חכמי ישראל שבמערב לב לעובדות האלה. ואיך אפשר להשיב מלחמה כזו? רק בעבודה מדעית תכופה ומתמדת. בריפובליקה של המדעים אין תקיפות ואלמות נוהגת, ואין דנים על פי ההנחה: כל דאלים גבר. כי עד כמה שהם מעלימים את עיניהם מן האמת — האמת תנצח. מוסדים מדעיים חשובים (ר״מ, ההשקפה היהודית בפרנציה, שכבר היא מתמדת והולכת זה קרוב לשלשים שנה, וההשקפה העברית האנגלית) אנסו את חכמי או״ה, להכיר במעלתם של חכמי ישראל, ולבסוף גם להטות אוזן לדברי בירוריהם והוכחותיהם. כעת אנו רואים, כי אפילו בעתוניהם המדעיים, שבימים הראשונים היו סגורים בפני חכמי ישראל, משפיעים אלו כעת הרבה. הגיטו הזה, אשר עשוהו הם והקיפוהו חומה גבוהה, נהרס כבר. בעולם המדעים כבשו היהודים את מקומם ותקפו את השווי הגמור.

וגם הכרת היהדות וערכה ההסטורי נכפה עליהם בכח האמת, בכלי־זיינה של החקירה המדעית.

בימי החרף הנכחי דורש הרנק לפני קהל משכילים ונבונים מכל פנות העם על אודות ראשית התהוות הדת המשיחית והתפשטותה (זה מה שהעלה כבר בספרו הגדול שנתפשט בשתי מהדורות). הוא נואם בהרצאה מדעית־ספרותית מדי שבת בשבתו. כדבר בפני עצמו היא משמח לב, לראות שנאומים כאלה, אשר נושא ענינם הוא דברים שבלב, מושכים מדי שבוע בשבוע קהל של משכילים הבאים לשמוע. הרנק מרצה לפני שומעיו את תמצית מחקריו במקצוע זה — אבל זרה מהם את עקיצותיו כלפי היהדות. אדרבה, בנאומיו השתדל להמתיק כל מרירות, שלא יפגעו בכבוד היהדות. הוא משבח, כמובן, את הדת המשיחית ומשתדל לברר את חשיבותה וסבת הצלחתה. והוא אנוס גם כן לברר יחוס הדת המשיחית אל היהדות. אבל הוא זהיר מאד בדבריו, לבלי להשפיל את היהדות. וגם יבליע בנאומיו לפעמים בקרת חריפה כלפי אלו המגנים את היהדות בתור מקור הדת החדשה. לא משפטיו ודעותיו על היהדות הם חדשים, אלא יחוסו אל היהדות היא חדוש גדול. מה שעושה הרנק עתה, עשה דיליטש בחרף של השנה הקודמת. גם הוא השמיע משא לפני קהל משכילים על דבר ראשית הדת המשיחית (האגודה הנקראת על שם לימינג היא המכינה בכל חורף וחורף את הנאומים האלה באולם מפואר), והשתדל לפייס את היהודים — הוא אשר הרגיז בדרושיו על דבר „בבל והביבליא" את הלבבות לפני שנות מספר.

הפך נבואת גרטץ נעשה בשנים האחרונות. המצב המדיני של היהודים נתקלקל הרבה — אבל היהדות תופשת לה מקום בעולם הדעות והמוסר, בעולם החקירה המדעית, המכוונת להבנת השלמות המוסרית, להגברת דעת האנושיות.

מ. שאלים.

שְׁתֵּי תְקוּפוֹת בַּצִּיּוֹנוּת.

ב.

תעודה מצוינת מאד בכל האופנים השאירה לנו הציונות של התקופה הראשונה: זהו מכתב־החוזר הראשון של הועד המרכזי הציוני, שיצא בווילנה בחדש דיצימבר שנת 1906. תיכף בתחלתו כבר מוכיח הצירקוליאר הזה, כי הבין והעריך היטב את המומנט במהלך החדש של הציונות. „בימים מכ״א עד כ״ז נובימבר, מודיע הצירקוליאר, היתה להסתדרות הציונית הרוסית ועידתה השלישית בהילזינגפורס. הועידה הזאת מסמנת תקופה חדשה בתולדות תנועתנו. בפעם הראשונה הביעה הציונות באופן ברור את דרישותיה ותסמן את הדרכים, המוליכים להגשמת מטרתו". איזו המה אפוא הדרכים החדשים האלה, אשר הותוו בציונות בפעם הראשונה? הצירקוליאר מדבר על זה באריכות, וביחוד על אחד הדרכים האלה: „נתעוררה השאלה, באיזו תנאים כלליים אפשר יהיה באופן היותר טוב להוציא אל הפועל הסתדרות בעלת תכנית מסוימת בקרב היהודים. לפיכך נהיה לנו לדבר הנחוץ לעבד בשבילנו פרוגרמה פוליטית כללית ולאומית... הועידה באה לידי החלטה כזו מפני שני טעמים: ראשית, ע״י המאורעות בציונות גופה, אשר הביאו אותנו לידי כך, שנביט על הציונות כעל פרוצס של התפתחות, וכי נכיר, כי הצלחתה של הציונות תלויה לא רק בהדיפלומאטיה, אלא ביחוד בהאורגאניזאציה, ההולכת ומתחזקת, של הכחות היהודים; שנית, מפני שנשתנו תנאי החיים הסובבים אותנו, וזה פתח לפנינו דרכים חדשים".

פה הכירה אמנם הציונות בפעם הראשונה, כי הגשמתו של האידיאל הציוני תלויה קודם כל לא בכחות צדדיים, המונחים כחוצה לנו, כי אם ביחוד בעצמנו, במדת ההתארגנות שלנו, ברבוי הכחות העממים הפנימיים שלנו. רק היהודים המאוחדים יוכלו להגשים את הרעיון הציוני הגדול, ועל הפרק הראשון נחוץ להציג את המטרה: לאחד את יהודי כל ארצות הגולה ע״י עבודה יהודית לאומית שאינה פוסקת במובן הרוחני והפוליטי. זו היתה המלה החדשה והמלאה חיים של הועידה ההילזינגפורסית, אשר „סמנה תקופה חדשה בתולדות תנועתנו".

ועתה עומדים אנחנו לפני תקופה חדשה בציונות, אם אחת הסבות, אשר גרמו ליצירת פרוגרמה לאומית ציונית חדשה בועידה ההילזינגפורסית, היתה מה שנשתנו „תנאי החיים אשר מסביבנו, וזה פתח לפנינו דרכים חדשים" — הלא צריך להיות ברור בודאי, כי „תנאי החיים אשר מסביב", שנשתנו עתה כ"כ לטוב במדינה התורקית, צריכים לברוא בלי ספק דרכים חדשים בעבודה הציונית. אם המהפכה הראשונה — אשר הצליחה רק לזמן קצר כ"כ—פתחה לפני יהודי רוסיה, ובנידן דידן, רק להציונים הרוסים דרכים חדשים, — הלא הרבה יותר מזה יגדל להציונים ערכה של המהפכה השניה, אשר התחוללה בארץ, שקשורות בה כל התקוות והאידיאלים הציונים, בארץ אשר צריך להסיע אליה את כל האינירגיה, את כל הפעולה האקטיבית, ובמקום אשר כל דרך חדשה—אם נפתחת היא באמת לפנינו—ממלאת רגשי־שמחה לא רק לבב הציונים, אלא גם של כל היהודים הלאומיים שלנו. ואיה היא אפוא פרוגראמת־העבודה החדשה, איה אפוא המלה החדשה ע"ד הדרכים החדשים, אשר הובעה באמת בהילזינגפורס בנוגע לתנאי אותה העת שעברה והחסרה עתה בנוגע להתנאים החדשים של התקופה החדשה?

ופה אנחנו עומדים לפני טראגידיה, לפני הטראגידיה של חוסר־כחנו ובלתי־התארגניתנו. המלה ההילזינגפורסית הוכיחה בעת כ"כ קצרה את כל האמת שבה. הכל מודים, כי לא היינו מוכנים עדיין גם עתה להפיק תועלת לעצמנו מן המשטר החדש הרצוי, שהונהג בתורקיה. ניתנו אפשריות — אבל כחות אין! ברור הדבר: לא די היא עדיין, כי ישתנו תנאי החיים, אשר מסביב, — אנחנו בעצמנו צריכים להיות חזקים, כחותינו צריכים להיות מאוחדים יחד, רצוננו הלאומי צריך להיות מאורגן, ואם לא, תרפינה ידינו תמיד בשעת האפשריות היותר טובות לעשית מעשים ממשיים ומועילים. התקופה הראשונה מראה פה דרך להשניה. הפרוגראמה ההילזינגפורסית עם עבודת־ההוה היהודית־לאומית שלה בכל מקצעות חיי היהודים הקולטוריים והצבוריים מקבלת לאור המצב הנוכחי ערך גדול מיוחד. העם צריך להתארגן גם בגולה גם בפלשתינה, והתחומים יהיו יונקים זה מזה.

מטרת העבודה הישנה־החדשה היא ברורה, הדרך נראית לעין רק בקויה הכלליים, — אבל אלמלי באנו לדרוש עתה פרוגראמה משוכללת ומפורטת היה זה ללא־תועלת ובלתי־אפשר. פרוגראמות של עבודה מעשית כובשות להן תמיד דרך מאליהן — נכבד רק הדרך הכללי ומהלך העבודה — וזהו ברור. רק בתוך העבודה גופה מתבררים הפרטים ונבראות פרוגראמות מעשיות. רק דבר אחד צריך לזכור תדיר — והדבר האחד הזה כבר נאמר בהילזינגפורס באופן ברור למדי: „הציונות היא פרוצס של התפתחות, התלויה ביחוד בהאורגאניזציה ההולכת ומתחזקת של הכחות היהודיים".

המהפכה בתורקיה והמצב החדש של הציונות, הנברא על ידה, ממלאים תקוה ושמחה לא רק את לב הציונים בלבד, כי אם את לבב כולנו, היהודים הלאומיים. אנחנו, היהודים הלאומיים ואדוקי האידיאה של תחית הלאום העברי על ארצנו אני — הבטנו תמיד באהבה אל כל צעד ממשי, הנעשה מצד היהודים בפלשתינה, ועתה בזמננו, זמן של יאוש קשה וקודר, דופק לבנו בכח יותר גדול מצפיה ותקוה. כן, יודעים אנחנו את הטראגידיה שלנו — הטראגידיה של חוסר הכנה, של העדר התארגנות, של רפיון־ידים — אבל הכי צריך זה להפריע אותנו מעבודה, מן השאיפה אל העבודה?

בתורקיה הונהג עתה משטר קונסטיטוציוני, וטענותיהם הצודקות שבאו מהוך קוצר־ראות, של אלה, שהיו מורים תמיד באצבעותיהם על ארץ הבאקשיש והעריצות הרקובה, בטלות עתה מאליהן. אבל מתנגדים חדשים באים האומרים עתה את ההפך, כי דוקא הקונסטיטוציה התורקית תשפיע לרעה על העבודה הציונית. כמובן אין כוונתנו להכנס בכאן בפולמוס — ורחוקים אנו בכלל מבוא בפולמוס על אודות דברים כאלה, ומכ"ש עתה, בשעה שפולמוס כזה הוא דבר בלתי־אפשרי מפני שאין עדיין כל נסיון במקצוע זה, שיהיה עלול להוכיח איתנו דבר ע"י עובדות ומעשים. אבל אין כל ספק, כי הדרך אל הציונות נעשתה לחפשית יותר, כי לתוך הציונות הוכנס עתה זרם של די־מוקראטיות במלוא מובנה של מלה זו. ככה מבינים את המצב גם הדימוקראטים האמתים, אשר התחילו מתיחסים אל הציונות ביתר סימפאטיה. מעניין הדבר, שהעתון התיאורי של הסוציאל־דימוקראטיה האשכנזית „די נייע צייט" מדגיש באחד ממאמריו ע"ד תורקיה החדשה את הדבר. כי „השפעה צדדית של נצחון התורקים הצעירים תהיה כנראה תחית התנועה הציונית, מפני שתירקיה הקונסטיטוציונית מתיחסת ביותר ברצון אל רעיון התישבות היהודים בפלשתינה. התורקים הצעירים ישתדלו בודאי לרכוש להם את ההשפעה הפינאנסאית והעתונאית של היהודים *)".

שתי תקופות עברו על הציונים במשך שתי השנים האחרונות. הראשונה מראה את דרך העבודה, והשניה מוכיחה, כי דרך זו היא נכונה. הדרך הזה הוא — הישן והחדש תמיד — לארגן את היהודים, לאחד את כחותיהם בגלות ובפלשתינה, יען כי רק היהודים המאוחדים, החזקים והמוכנים יוכלו להגשים בחיים את האידיאה הציונית הגדולה. בזמננו הקשה, שאנו עומדים בו עכשיו, נשארה רק המפלגה הציונית עוסקת בעבודה אקטיבית, ולפיכך האחריות שעליה גדולה ביותר. עתה כשהתחיל — בגלוי או בחשאי — חשבון־הנפש, התעמקות המחשבה אצל בחירי עמנו, עתה כשהמומנט הוא כ"כ רציני, רציני עד לטראגיות, ביאושו ובתקותו, בחוסר־כחו וביצירתו האטית — עתה עומדת לפני הציונות תעודה רבת־האחריות וקדושה: לברוא בלי־הפסק, בלי שאון ורעש, צעד אחר צעד, בכחות המצומצמים שיש לה, את עתידות עמנו. העבודה תמשיך את רפי־הידים אל הרעיון, תפיח בהם רוח עוז.

ס.

עוד לארם נהרים.

„הבלוף" המיזופוטמי מתגבר והולך. עוד מר הרמן לנדוי לא אסף את הסך 12 מליון לי"ש, ליטרא ליהודי—וכבר „התחילה הגיברניה כותבת", ראשית ע"ד משפט הבכורה, מזכירים, כי הרעיון הראשון נעור ע"י הד"ר ליאו הרצברג־פרנקל „באסטער' וואכענשר'" בהרבה מאמרים בעתון ההוא. יודע אני את הד"ר ליאו הרצברג־פרנקל מספריו ומאמריו שכתב ע"ד היהודים בפולין. מומחיותו ע"ד ארם נהרים מוטלת בספק גדול, והמצאה: ילכו יהודים למדינה פלונית, ייסדו ישוב בארץ אלמונית היא קלה כל כך, עד שאין כדאי להתוכח, מי היה הראשון ומי האחרון. דוקא, בדברים כאלה, נקל יותר להיות הראשון מהיות האחרון, מפני שהראשון—דיו שהוא זורק מלה מפיו, והאחרון צריך לחשב עם הרבה תנאים שכבר הוברדו, או שהוא צריך לברר. שנית, רומזים לנו, כי גם היט"א נותנת

---

*) „די נייע צייט", 26 יאהרגאנג, באנד 2, № 52.

את לבה לדבר הזה. שלישית, שעתון פלוני תוגרי (שמו: „ינגאסר") הביא מאמר מעורר ומזמין את היהודים לבוא לארם נהרים, ואיזה עתונים תוגרים הביאו את המאמר ויוסיפו עליו נופכים משלהם, ורביעית הנה בא סולימאן ביי קריגר במכתבו אל ה"Jew. chron." ויסמוך ידו גם הוא על מיזופוטמיה, ויזכר ראשונות, שאביו המנוח כבר הודיע בזמנו את דעתו בעתון הנ"ל, שלציונים אין תקוה, וטוב לפנות אל מדינות תוגריות אחרות וכו'—עתה מנצח סולימאן ביי קריגר: כבר נבא אבי, ועתה נתקימה הנבואה.

במקרה, הנני במצב המאושר, שיכול אני לראות את התקימות הנבואה ע"י הבן, אחרי שהתעסקתי הרבה בנבואת האב בזמנה.

לפני שש שבע שנים כתבתי מאמר בשם „התוגרים של "Jew. chron.". אחד דתוגרים ההם היה מר יוסף קריגר, ממינה תוגרי, מי שהיה מתורגמן, פקיד וכו' בימי הריז'ים הישן, מר יוסף קריגר היה, כידוע, אדם הגון ויהודי ישר וכשר, שקדן. אהוב לבריות, מרקדק בחובית משמרתו וכמובן, נאמן למלכות. אין להתפלא על איש כזה שהיה פחדן, קפדן, זע ומרתת בנוגע לכל ענין פוליטי, אדם כזה כיון ששמע את השם „פוליטים" נזדעזע. הדביר בענין זה היה מסוכן. אימה זו היתה לא רק בנוגע אל הציונות, כי גם בנוגע לכל ענין פוליטי; הברה שנפלה מפי איש בענינים כאלה עלולה היתה להמיט אסון על כל איש וביחוד על איש משמש בכהונה. ואם איש כזה ידע גם את ארץ־ישראל—זה היה האסון היותר גדול, אוירא דא"י מחכים גם במובן הגרוע—לפגם. דבר שאדם רואה מרחוק, אם עיניו חדות ובהירות; ואם יש אופק גדול להשקפותיו, הוא רואה באופן טוב יותר, משהוא סוקר וממשמש ומדקדק מקרוב. הסתכלות קרובה כזאת היא מעכבת. מסתבך אדם בפרטים ופרטי פרטים, רואה את המכשולים הזמניים הקטנים, מוצא את עצמו מומחה ופוסק אחרון, מרום ונשוא על פני כל אותם בעלי הדמיון הרחוקים המדברים ע"ד פלשתינה ולא ידעו מה. ישאלו נא אותם! הם יודעים את פלשתינה, הם בעלי נסיון, הם מכירים לא את הפלשתינה־האידיאל, כי אם את פלשתינה ממש.

כולנו יודעים את הטפוס הזה, וכולנו מבינים מדוע צריך היה, מוכרח היה, לפי תכונתו והשקפתו, להתיחס בשלילה אל הציונות.

זה היה התוגר־האב, ועתה—התוגר־הבן. איהכי והכי הומרה הממשלה הישנה בתוגרמה בממשלה חדשה קונסטיטוציונית.

מהדורה חדשה זו היא גרועה מהראשונה. אין זאת מהדורה עם תקונים, אלא מהדורה עם קלקולים.

אם אפשר, כמו שאומר דרמן לנדוי, לאסיף 12 מיל' לי"ש, או אפילו מליון אחד, הלא אין צריך להוביל את היהודים אל לשון־הים הפרסי, לחפור שם תעלות, לסול מסלות, לגשור גשרים, להפוך את המדבר לישוב, אבל אפשר להגדיל את הישוב בארץ־ישראל.

התנאים־המסייעים ב„ינו־אס" ובשאר העתונים, יותר שהם מקרבים את הרעיון, הם מרחיקים אותו. אפשר לנו לצייר בדמיוננו הצעה ישובית גדולה בארם־נהרים שהיא טובה ורצויה לנו הרבה יותר מישוב בארץ אחרת—אבל לא בשביל הנמוקים התוגריים, שהם העיקר במאמרים ההם.

כ. ז.

הַטַּקְטִיקָה הַחֲדָשָׁה שֶׁל הַקָּארָיטִים.

בועידה המוסקבאית החליטו הקאדיטים לשנות את הטאקטיקה שלהם בנוגע לשאלת היהודים. לא עברו ימים מועטים אח"כ השתמש רודיצ'וב בהזדמנות, שבאה לידו להודיע בגלוי ובקול רם מעל במת הדומה, כי נכנסו הקאדיטים אל הדומה דהאידנא להגן גם על שווי־זכיות היהודים. בדבריו אלה כמו אישר רודיצ'וב את החלטתה החדשה של מפלגתו.

אפשר לאמר, כי עפ"י התנאים, השוררים עתה בארץ ובדומה יש הרבה מן הגבורה בהחלטה כזו. די לזכור את היחס אל שאלת־היהודים מצד השלטון העליון והרוב שבדומה בכדי להבין ברור, כי לקבל דוקא במומינט, שאנו עומדים בו עתה, את ההחלטה ללחום בעד זכיות היהודים, הוא, בנוגע לפוליטיקאים ריאליים כהקאדיטים, מעשה־גבורה פוליטי־צבורי, המנחיל להמפלגה את הכבוד היותר גדול. אולם להחלטה זו יש עוד ערך יותר גדול במובן הפוליטי: היא מסמנת בבירור את הפוליטיקה של הקדיטים בתור שמאלית ואופוזיציונית, קיצונית בנוגע לכל הרוב שבדומה, בזה שמעתה יגינו הקאדיטים באופן אקטיבי על זכיותיהם של היהודים הם מחלקים את הדומה לשני חלקים: לימני ולשמאלי. כל אלה, היושבים בצד ימין ישתדלו בכל הזדמנות, שתבא לידם להרע עוד יותר את מצבנו בתור מחוסרי־זכיות, הרע מאד בלאו הכי, וכל אלה היושבים בצד שמאל יצטרכו אז ללחום מלחמה נמרצה בעד זכיותינו, היינו בעד הצדק והדימוקראטיות. עפ"י התנאים השוררים עתה אפשר הדבר, כי אם אך תעלה שאלת־היהודים על הפרק בכל הקיפה אז יכריח זה את הקאדיטים להפסיק סוף סוף לגמרי כל יחס עם האוקטיאבריסטים והימניים, ובאופן כזה תיכיח ההחלטה החדשה, כי המפלגה הקאדיטית עשתה בכלל צעד דמינכר לצד שמאל, צעד, שהמומינט גופא גרם אליו, זהו תפקידה וערכה של ההחלטה הקאדיטית החדשה מנקודת־המצב הפוליטית הכללית.

ומנקודת־הראות היהודית המיוחדת יש להחלטה זו ערך יותר מעניין, אחד העסקנים הקאדיטים המפורסמים, שהשתתף בועידה המוסקבאית מסר בעתונים, כי באו הקאדיטים אל ההחלטה החדשה מפני שהועד המוסקבאי ועסקני־הצבור היהודיים הד"ר צלינוב ומ. ווינאבר הודיעו, כי כל היהודים דורשים פוליטיקה גלויה ואקטיבית לטובת זכיותיהם, כי הפוליטיקה של שתיקה בשאלת־היהודים, אשר אחזו בה הקדיטים עד כה עוררה בכל מקום כנגדה התמרמרות מצד דעת־הקהל היהודית. על זה ענו הקאדיטים, כי אין הם אשמים בזה, מפני שלא ידעו את דעתם האמתית של היהודים, וכי לפיכך לא נהגו פוליטיקה של שתיקה, כי אם לא היתה להם בכלל שום טאקטיקה מיוחדת בשאלת היהודים. אבל מהיום והלאה הם מחליפים את הטאקטיקה שלהם ועושים אותה גלויה ואקטיבית. באופן זה אנו רואים בכאן את העובדה האופיית מאד, כי הקאדיטים נתנו ביחוד חשיבות יתרה לדעת הקהל של היהודים. איך שיבארו את הדבר, ברור הוא, כי ראויה היא העובדה הזאת להרשם בזכרוננו; ואולי נצטרך עוד בימים הבאים להשתמש בה.

אבל היכולים וצריכים הקאדיטים להסתפק רק בזה, שיביעו מחאה סתם כנגד הימניים וידברו דברים סתמיים לטובת זכיותיהם של היהודים? יותר קולע אל המטרה וגם מן החכמה הפוליטית תהיה בדבר אם יכניסו הקאדיטים הצעת־חוק בדבר זכיותיהם של היהודים. פה נכבד בכלל הצד הפרינציפיאלי שבדבר, אבל גם מנקודת־המצב המעשית היה צעד שכזה מחוכם במובן הפוליטי,

אם יביא הדבר לידי איזו תוצאות ממשיות בנוגע לזכיות היהודים אם אין, ברור הוא, כי מלבד שיהיה ערכה המוסרי של הצעת־חוק כזו נכבד לכולנו, גם היה מוכיח בפועל, כי קבלו הקאדיטים את החלטתם לא רק בתיאוריה, כי אם גם מוכנים ומזומנים הם ללחום בעדה באופן ריאלי ומעשיי ולהגשימו בחיים. הצעת־חוק כזו לא תוכל לגרום לנו כל רעה אפילו בדומה דהאידנה, מפני שלעשות את מצבנו ליותר רע מכפי שהוא במציאות אי אפשר עוד, בעוד אשר עלולה היא להטיב בכל האופנים.

בכלל קשה עדיין לדבר על אודות החלטתם החדשה של הקאדיטים ביותר בירור. מפני שראשית אין החלטה זו ידועה לנו עוד בפרטיה, ושנית, מפני שהעתונות הקאדיטית גופה עיד לא ספרה לנו מאומה על דבר כל הענין הזה כלל. לכאורה עלול דבר זה לעורר איזה צל של חשד, אבל צריך לחשוב, כי ישנן בזה להקאדיטים כוונות יותר עמוקות. אולם הקאדיטים עצמם צריכים לברר בעתונותם את הטאקטיקה החדשה שלהם, יען כי אם רוצים הם באמת ובתמים להתחשב מכאן ולהבא עם דעת־הקהל העברית, הלא צריך איתו הקהל לרעת בדיוק את אשר החליטו הקאדיטים לעשות, בכדי שלא יהיה להם מפני מה לפחד אפילו מפני החשד, ש„רוצים הקאדיטים לעבור על שאלת־היהודים בשתיקה".

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

ג.

(שאלת הלאומים בבית־הנבחרים התורקי).

השאלה הלאומית בתורקיה, שהתורקים הצעירים, „אנשי המצב", השתדלו לרחות לקץ־הימין, „כשהכל על מקומו יבא בשלום", כשהסדר יירש את התהו והבהו, ששררו עד עתה בכל מקצעות החיים התורקיים, כשמצבה הכלכלי והכספי של הארץ כולה יוטב ותורקיה תהי לממשלה עומדת ברשות עצמה בכל ולגמרי, — שאלה זו שחלקה את מחנה התורקים הצעירים לשנים: לבעלי־ההרכזה, שהלכו אל הבחירות ואחר־כך אל בית־הנבחרים תחת הדגל של ה„אחוה והשויון" ואימרתם — אין שאלת־לאומים בתורקיה, שכלם בני לאום אחד, בני הלאום העותומני; ולהולכים אחרי הנסיך סבח־עדדין („האגודה החפשית"), שדרשו אותונומיה פחות או יותר רחבה ללאומים השונים בתורקיה, שאלה חשובה זו של התיחסות הממשלה אל הלאומים השונים ולהפך, כמו גם שאלת ההתיחסות של הלאומים השונים בתורקיה ביניהם לבין עצמם, עלתה בשבוע שעבר על „סדר־היום" של בית־הנבחרים התורקי, ותעורר וכוחים נלהבים משך שלשה ימים רצופים. וכמובן ששאלה זו עוד טרם נפתרה; כי זו אך ההתחלה.

כזרם שכתמוהו ימים רבים בחזקה פרצה השאלה הזאת; ואין עוד לראות אם יגרוף הזרם הזה בחזקה את כל יתר ה„שאלות הבוערות" בתורקיה, או יעלה בידי הרוב של בית־הנבחרים, חברי ה„אחוה והשויון", לסכור אותו עוד לזמן־מה, ולפנות לו דרך, רק כשימצאו את השעה ראויה לכך.

בכל אופן שאלה זו הנה מהיותר חשובות שבזמן הזה בתורקיה; וכדאי שנשים מפעם לפעם לב אל התפתחותה, גלוייה ולהתיחסות בית־הנבחרים ודעת־הקהל אליה.

כאשר זרח כוכבם של חברי „האחוה והשויון" ויקחו בידיהם את כושכות־הממשלה של תורקיה, מהרו להכריז את הפסוק שלהם: „תורקיה — לעותומנים!". ועותומנים היו בעיניהם כל אלה מתושבי תורקיה ונתיניה שהודו בלאומיות תורקית לבד, אמנם גם חברי „השויון והאחוה" הודו בהבדל שבין עותומני תורקי ועותומנים יונים, ארמנים, בולגרים ועוד; אבל ההבדל הזה ראו התורקים הצעירים—מלבד סבח־עדדין וסיעתו— בדת בלבד. גם הממשלה הקודמת הראתה סבלנות רבה בעניני הדת; ובדרכי הממשלה ההיא רצו ללכת גם אלה שתפשו את רסן־הממשלה בידיהם אחרי המהפכה. ובתכנית־העבודה שפרסמו בראשית ימי ממשלתם מנו, למשל, בתור אחת העבודות הראשונות את הלאָמת בית־הכפר בתורקיה. ויאמרו להנהיג את השפה התורקית בתור שפת־למוד בכל בתי־הספר שבתורקיה.

תכנית זו שנתפרסמה בירח־הדבש של החפש התורקי, כשעוד טרם נגמרו הנשיקות והחביקות שבין הלאומים השונים, שעד אז חיו ביניהם חיי זאב וכבש, עוררה גם בשעתה תמהון, והכרזתה גרם לזה שהאהבה הנלהבת והפתאומית שבין בני הלאומים השונים תתקרר קצת. אבל התכנית הנזכרה לא עוררה התנגדות ומחאות, חשוב חשבו אז שימי הבחירות אל הפרלמנט רחוקים עדיין. עד אז — אמרו — ישנו, אפשר, גבורי־היום את דעותיהם הקצוניות על השאלה הסבוכה של התיחסות התורקים אל העמים השכנים, היושבים בתוכם. ומי יודע, חשבו בני הלאומים השונים בתורקיה, אולי הנוהים אחרי סבח־עדדין ינחלו את הנצחון בבחירות. ולא מצאו כל סבה להתרגז.

אבל הנה עברו ימי הבחירות. חברי „השויון והאחוה" נחלו נצחון מזהיר. הרוב הגדול של בית־הנבחרים נבחר על ידם והנהו שלהם, בה בשעה ש„לאגודה החפשית" עלה להכנים בעמל רב אל בית־הנבחרים רק כעשרים איש, היראים אפילו להכריז על דעותיהם החפשיות בנוגע לפתרון שאלת־הלאומים...

וחברי ה„אחוה והשויון", כיון שלקחו את הממשלה בידיהם לאורך־ימים וירגישו את כל גודל האחריות, פג קצת חום לאומיותם הקצונית, והתיחסותם ללאומים האחרים נהיתה קצת יותר „ליבראלית". בכל אופן הניחו את החלטתם, לשלול מהעמים היושבים בתוכם את הזכיות המיוחדות שרכשו להם עד עתה, לימים יותר טובים. וטכסיסו של רוב בית־הנבחרים עד עתה היה להרחיק את השאלה האי־נעימה של הלאומים, לזמן, שבו ירוח קצת לתורקיה.

ואם אמנם כל היודע את המצב בתורקיה — וכך הורה לי זה לא כבר אחד הצירים של הפרלמנט, הידוע בתור בעל־השפעה והוא גם אחד מחברי הועד הראשי של „השויון והאחוה"—יסכים לדברי מאקס נורדוי במאמרו המדיני „שנת **1908** בדברי־הימים", כי עתידה של תורקיה הנהו בידי הנוהים אחרי דעותיו החפשיות של סבח־עדדין; אבל העתיד הזה יבוא בעוד עשרים—שלשים שנה ואולי אחר־כך; ועד אז יתיחס רוב בית־הנבחרים התורקי לשאלת־הלאומים פה, כמו שמתיחס בית־הנבחרים הנוכחי.

ומובן הוא שהתיחסות בית־הנבחרים התורקי לשאלת הלאומים, תהי התיחסות זו חיובית או שלילית, צריכה לענין כל איש, שעתידה של תורקיה הנארג בפרלמנט הזה, קרוב ללבו, וביחוד אותנו, הציונים.

ובנוגע לנו, הציונים, הנה שאלת־הלאומים, בצורה שנתעוררה עתה בבית־הנבחרים התורקי, יכולה רק ללמדנו שתקיותינו בתורקיה אינן תקוות־שוא; ואם יעלה בידינו להוכיח לממשלה ולרוב בית־הנבחרים, כי הישוב היהודי בתורקיה ובארץ ישראל יביא לתורקיה אך תועלת, ולא יגרור אחריו התגברות השפעת ממשלות זרות בתורקיה, וכי רחוקים אנחנו משאיפות להתבדלות מדינית מעל תורקיה בעתיד הקרוב והרחוק — אזי תורקיה לא תתנגד לשאיפותינו, אלא להפך.

כי אם חושדים התורקים את היונים בשאיפות נסתרות להתאחד את יון, את הבולגרים — כי רוצים הם לפשוט יד לאחיהם, נתיני פרדינַנד, ואת הוואלאכיים - - כי יבאו בברית את רומיניה — הנה אותנו היהודים לא יוכלו לחשוד בכמו אלה.

שאלת מקדוניה...

בשם זה הוכנסה שאלת הלאומים לבית-הנבחרים התורקי.

על בית נבחרים זה עברו רק שני ירחים. זה עתה אך גמר להסתדר, והתחיל לעסוק בעניני-המדינה. בית-נבחרים זה, שעיני כל העוסקים בעניני-מדינה היו נשואות אליו בימים הראשונים להפתחו, נעשה בימים היותר אחרונים, כשציריו החלו לעסוק בענינים פעוטים ובדברים של מה-בכך, אי-מעינן וגם קצת משעמם, והעתונות התורקית וגם דעת-הקהל בתורקיה — עד כמה שאפשרית פה דעת-קהל בלי עתונות, — החלו להתלונן עליו בחשאי.

אבל הנה התעוררה בבית-הנבחרים התורקי שאלת-מקדוניה. וגם לצעיר הפרלמנטים היו „ימיו הגדולים", אם לא נחשוב את ה„יום הגדול" הראשון, (בראשית ינואר) כשקיאמיל-פחה הרציא ע"ד תכנית הממשלה.

ולא לחנם קשורים „הימים הגדולים" הראשונים של בית-הנבחרים התורקי בשאלה המקדונית.

מקדוניה היתה כמעט הסבה הראשית לממשלות-חוץ להתערב בעניניה הפנימיים של תורקיה; שמה גדל והתחנך המחנה הגדול, שעליו נשען הועד של „האחוה והשווין"; ושמה החלה התנועה בחדש יולי, שהפכה את הסדר.

ואך שלשה ימים עבד בית-הנבחרים בשבוע האחרון; וכל שלשת הימים הקדישו לשאלה המקדונית.

והישיבות של השבוע האחרון הן כמעט מהיותר חשובות ומהיותר אפיות של כל ישיבות בית-הנבחרים עד עתה. שאלה זו עוררה שורה שלמה של נואמים מצוינים — וישנם כאלה בבית-הנבחרים התורקי — לנגוע בנגע תורקיה האירופית: סכסוכי הלאומים במקדוניה.

ואופית ביחוד היתה התמונה כשבאי-כח היונים התנפלו על הבולגרים שנואי-נפשם ויאשימום בכל הצרות, והפגעים הרעים שמצאו את מקדוניה, והבולגרים מצדם מגוללים את כל הפשעים והחטאים על ראשי היונים; שניהם יחד — על הוואלאכיים „הנמכרים לרומיניה בבצע-כסף"; וכל אלה יחד את התורקים, מתנפלים על הממשלה „שלא מלאה את תפקידה בימי הסדר הישן ואינה ממלאה אותו כראוי אף עתה".

הפצע של תורקיה נגלה ע"י כל הנואמים האלה בכל כעורו ובכל מוראו. דברי אחד מראשי הנואמים היונים, בוסיו אפנדי, משליכים קוי-אור על כל נרגנותן והשפעתן של ממשלות-חוץ במקדוניה: „הבולגרים של מקדוניה — אמר בגלוי-לב, — הפנו את מבטם לבולגריה, היונים ליון, הסרבים לסרביה וכו'".

ובה בשעה שהשאלה הראשית במקדוניה, שאלת הסכסוך ע"ד בתי-התפלה (איך לחלק את בתי-התפלה לנוצריים בין היונים והבולגרים) — גררה אחריה את שאלת-הלאומים, מפסיק ציר-סמירנה (תורקי) את כל הנואמים בתמימות גדולה ובכעס עצום:

— אין מקדוניה!

ה„פטריוט" התורקי הזה אינו סובל שיקראו את הנוף התורקי הזה בשם זר...

וכמובן, זה לא הפריע את בית-הנבחרים שיקדיש לשאלה המקדונית עוד יומים.

ושר-הפנים, חילמי-פחה, שהיה שנים אחרות המשגיח הראשי על עניני מקדוניה, והבקי בכל הסכסוכים והאינטריגות שבין הלאומים השונים שמה, מטריח את עצמו ועולה כמעט אחרי כל נואם ונואם לענות על דבריהם של הקטרגים על הממשלה: הממשלה לא יכלה לעשות יותר משעשתה במקדוניה, כשכל תושבי החבל הזה טרודים במלחמת-אחים ובשפיכת דם שכניהם ולממשלה מתיחסים הם, לרגלי השפעות שליחי העמים הזרים, באי-אמון ובהתנגדות גלויה.

ובה בשעה שהממשלה טוענת וחוזרת וטוענת, כי לא יכלה לעשות יותר משעשתה, וכי קדם כל צריך שהלאומיים השונים ישלימו ביניהם וישימו קץ למלחמותיהם בדבר בתי-התפלה, דורשים באי-כח של מקדוניה בבית-הנבחרים כיונים, כבולגרים, כתורקים וכוואלאכים שהממשלה תדכא את המבוכה המקדונית ביותר מרץ מאשר עשתה עד כה וכי תשלח מחדש את הצבא, שקראה משם אחרי שהכריזו את הקונסטיטוציה.

זוהי ההתחלה של בירור שאלת-הלאומים בבית-הנבחרים בתורקיה.

אמנם, השאלה המקדונית הוסרה, מ„סדר היום" של הפרלמנט ונתקבלה פורמולה-של-מעבר עם הבעת-אמון בהממשלה. אבל המעבר הזה לענינים אחרים איננו פתרון-השאלה. ולא פעם ולא שתים יעסקו עוד בשאלה „הארורה" הזאת בבית-התחתון שבסטמבול. כי הנאומים ותשובות שר-הפנים לא יגרשו את „הגדודים" השונים ממקדוניה; ואם גם הצבא יגרש את הגדודים, אז נשארה עוד שמה ה„השפעה" של מלכות-חוץ. ומזו לא תפטר תורקיה במהרה כ"כ.

ומרצון או מאונס צריך היה בית-הנבחרים התורקי לטפל בשאלה, שאינה חביבה עליו ביותר: בשאלת-הלאומים.

לכאורה, לא ותרו חברי ה„אחוה והשווין" על דרישת-ההרכזה שלהם, אבל הרוחות המנשבות פה בעולם המדיניים מספרות, כי השאלה המקדונית עוררה פקפוקים בלבות רבים מחברי ה„אחוה והשווין"; ולא מעטים מקרבם הנוטים עתה לפשרות עם באי-כח הלאומים השונים. בכל אופן נוכח ועד ה„אחוה והשווין", שלא עתה שעת-הכשר לשלול מהלאומים את זכיותיהם, שרכשו מאת הממשלה הקודמת, ועל דבר זה מדברים עתה רבים מהדוגלים על ה„אחוה והשווין" בקול רם.

וגם העתונים של ה„אחוה והשווין" טשטשו קצת את צבעיהם השוביניים ומדברים יותר בנחת.

ה„טנין", כלי-מבטאם של הקצוניים מה„אחוה והשווין", מקדיש אחרי הוכוחים בפרלמנט ע"ד שאלת מקדוניה, מאמר ארוך „לשאלת הלאומים". במאמר זה איננו מוצאים עוד תוכחה נמרצה לבאי-כח הלאומים, הדורשים את זכיות לאומיהם ולא כנויי „בוגדים" להולכים אחרי סבה-עדדין. ב„טון" שקט וענותני מוכיח ה„טנין", כי שאלת-הלאומים נתחדדה ביחוד במקדוניה מפני ששמה גדל כחו של רגש-ההתנגדות בין בני הלאומים השונים וכי רוצים הם להבדל מתוך הקהל העותומאני, ומורה כי גם ביתר נופי תורקיה יש שאלת-לאומים, אבל שם לא קבלה את הצורה החולנית של זו במקדוניה, מפני ששם ההשפעה מחוץ אינה כה גדולה (ומסים ה„טנין" בתקוה, שהממשלה תאחוז באמצעים נמרצים כדי להתגבר על התנגדות זו שבין הלאומים במקדוניה וגם על ההשפעה מחוץ; „וצריך, אומר העתון הזה בלשונו של קיסר גרמניה, „שנמרוט את חרבות חילינו ושאבק-השרפה שלהם יהי תמיד יבש".

יותר ברורות על שאלת-הלאומים הם דעותיו של ה„איקדם", עתונה של הממשלה, המקדיש גם הוא באחד מגליונותיו האחרונים מאמר לשאלה זו;

„מן הבאורים שנתנו בימים האחרונים למקרים במקדוניה בבית התחתון, מתחיל המאמר ההוא, עלה ריח חריף של לאומיות. אם מפלגות כאלו — לאומיות — תוסדנה בבית הזה (העתונים של היום מודיעים כי מפלגות לאומיות עומדות להוסד בקרוב. — א. ת.) צריך יהיה לתת ברכת־פטורין לכל התקוות ע"ד קדמה וצריך יהיה לפחד מפני אסונות צפויים לארצנו. אין לשכח את השאיפות הישנות, שהח־יבו את ארצנו ע"י ריבות ומדנים פנימיים, וצריך לפתח במקומם את הרעיון ע"ד הקשר והאחדות שבין כל העותומנים. אם כל אחד יעבוד רק לשם הגשמתן של השאיפות המיוחדות של לאומו שהוא שייך לו, ברור כי הנרגנות הישנה עוד תחליף כח".

ומסיים ה„איקדם" בפסוקים הבאים:

„לארצנו יש עתה ממשלה קונסטיטוציונית. ארצנו מרכבה מבני לאומים שונים ואי־אפשר להשתמש בכח ולא באמצעי־דת למען בכר אחד מהם על חברו. לכל אחד הלאומים תולדותיו ולשונו, שהוא מתגאה בהם, ולעולם לא יסכים שום לאום לותר על עניניו וזכיותיו הוא בשביל עניני חברו וזכיותיו, תורקים, יונים, בולגרים, ארמנים ועוד, — נהיה מה שנהיה — ולא נפגע ברגשי חברינו, לא באהבתם־העצמית ולא בגאונם הלאומי. נלך כלנו בדרך הקדמה ונעבוד להתפתחות ארצנו ולשלומה".

כמו שרואים הקוראים, נכונה שאלת־הלאומים לכבוש מקום הגון בראש השאלות המדיניות בתורקיה. שני הצדדים הלוחמים רחוקים עדיין מפשרה מוחלטה.

ובהתפתחות שאלה זו ובדרך שיפנו לה בימים הבאים תלוי עתידה של תורקיה כולה.

מִכְתָּב מֵרוּמַנְיָה.

בימים האחרונים עברה הרנה בכה"ע לישראל, כי הוסרה חרפת השבועה הנקראה בפי צוררינו „השבועה כחק לישראל" (Juramentum more judaico), מעל היהודים אשר ברומניה; הוא נוסח־השבועה הפראית, מורשת ימי הבינים, אשר קהלות ישראל ורבניהן בארץ הזאת נלחמים בו זה עשרות שנים ולא יכלו להחלץ ממנו עד היום הזה. וזה מעשה השבועה עם כל קללותיה ופרטותיה והמון המעשים המבהילים והנלעגים התלוים בה:

הנשבע יצום צום ביום הישבעו ורחץ את בשרו במים ב„מקוה כשרה" ואחר יעשו את צפרני ידיו ורגליו, ובא אל בית הכנסת; שם ילבישוהו לבנים ושמו עליו טלית ותפילין ונתנו בידו ספר־תורה והוא עומד על רגליו. וארון הקדש יפתח עד כלות מעשה השבועה, והעלו נרות שחורים למספר נפשות ביתו ותקעו בשופר שליש פעמים והשמש יקח אחד הנרות ואחז בידו מעל ראש הנשבע והרב או השמש יקרא לפניו את פתשגן השבועה והוא עונה אחריו מלה במלה כדברים האלה:

„על דעת המקום ועל דעת בייד של מעלה באתי להשבע בבית־הכנסת הקדוש, אני נשבע באלהים חיים עושה שמים וארץ, באלהי אברהם, יצחק ויעקב, בהיות אלהים אמת ובית הכנסת הקדוש אמת והתורה הקדושה אמת, ככה שבועתי אמת. אם צפנתי חפצי או הוני, אם עוד כסף לי מלבד הכסף הנמצא, אם אין הכסף והעדיים אשר נמצאו בביתי, הון אשתי, הנדה אשר נתן לה מבית אביה, אם אני דובר שקר ולא אמת, אם פלוני הנוצרי נושה בי את הכסף אשר הוא דורש ממני, אם לא שלמתי לפלוני הנוצרי את כל נשיי כדברי, אם אינני נושה בו כסף כדברי, אם לא לקח מידי פלוני כסף או את החפצים, כאשר אמרתי, ואם אני נשבע לשקר או בלב ולב או אם אחשוב רע בלבי על פלוני הנוצרי ושבועתי לא לאמונה (מזה והלאה יקרא שליח בייד מפיו והוא עונה אח־יו, ואחר כל קללה אומר „אמן") תבאנה עלי כל האלות הכתובות בפרשת התוכחה, ותבלעני הארץ כאשר בלעה את קרח ואת כל עדתו, וחלומות רעים יבעתוני ופתרונם יבא עלי, וה' יתן בקרוב לאשתי ולבני ולכל קרובי שנת אבל עלי, הברק יפגעני ויהלמני, ושמי ימחה מישראל, והארץ לא תאספני במותי, וכאשר הקיא הים את מצרים ככה תקיא האדמה את עצמותי, ולא תבאנה עצמותי אל קבר ישראל, כל צרות איוב ונגעיו יבאו עלי, וכאשר הכתה מרים אחות משה על דבר אשר דברה שקר, ככה אנגע גם אנכי אם אני נשבע לשקר, וכל מדוי מצרים ופרעה הרעים ישים ה' בי, והייתי נע־ונד בארץ מבקש פת לחם בגלותי ולא ימצא לי, „ותתימה שחורה" תהיה לי השנה הזאת, ואם נשבעתי לשקר ורבצה בי כל האלה כבהמן, ארור אהיה בבואי וארור אהיה בצאתי, וישלח ה' בי את המארה, רעב וחסר לחם, והכה ה' אותי בכל החליים הרעים למינם, בשחין רע ובנגעים גדולים ואבעבועות מכף רגלי ועד קדקדי אשר לא אוכל להרפא, והוכיתי בשגעון ובעורון והייתי ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה, ולא אצליח את דרכי בכל אשר אפנה, ושמו עלי כל עלילות־דברים, ועשקו אותי וידכאוני מכל עברי ואיש לא יוכל להושיעני ולהצילני מרעתי, ולא אזכה לראות בביאת המשיח, ותהי אחריתי להכרית ו„למות משונה" אמן, אמן, אמן, וכאשר ה' אלהים אמת ככה נשבעתי באמת, אמן, אמן, אמן, סלה".

נוסח־השבועה הזה, אשר שמוהו מושלי העמים ומחוקקיהם בימי הבינים ל„חק לישראל" בהיות ריב ומשפט בין איש יהודי ובין נוצרי, ואשר גם ברומניה נתקן רק למען יהודי הנשבע על תביעת נוצרי, הוסר מהיות חוק זה כמה (בשנות הארבעים למאה הי"ט) בכל ארצות אירופה וגם ברומניה; אבל בארץ הזאת, אשר יושביה היהודים עומדים מחוץ לגבולות חק ומשפט, הוסר רק מספר החוקים ולא מספר החיים, והשופטים בעיר ועיר עודם עושים בו עם; היהודים איש כשרירות לבו: הטובים והישרים בהם הניחו את הנוסח הישן הנושן הזה והשביעו את הנשפט היהודי בבית־הדין כהשביע את אזרח הארץ ואשר לבם על היהודים רע — והם הרוב — עודם מחזיקים בסגולה הזאת וגם עושים הם לפנים משורת הדין ומטילים אותה על כל בעל־דין יהודי, גם בהיות לו דבר עם איש יהודי אחיהו. בשנת תר"נ התעוררו בתחלה ראשי קהלת יאסי והרב בראשם, להסיר מעליהם את חרפת השבועה הזאת, ולא עשו ידיהם תושיה; כי הקשו השופטים את לבם ויחזיקו בה בכל עז, עד אשר נכנעו היהודים מפני החזקים מהם. אחרי כן שבה התחדשה המלחמה פעם בפעם, בערי רומניה: בין עשוקי המשפט ובין עושקיהם־בזה. היהודים, היודעים כי חקי הארץ כבר הסירו שכמם מסבל השבועה המיוחדת, מתקוממים לנאצה הזאת. בכל אשר יש לאל ידם ומונעים „עזרתם" — את בית הכנסת ואת הרב — מן השופט; והשופט ישים ענש כסף על הרב הממרה, ויש אשר זדון לבו או יועצי בליעל ישיאוהו לפתוח את דלתות ביהכ"נ בחזקה ביד השוטרים ולחלל את קדשי היהודים על פניהם... עד אשר תלאה המערכה האחת או השנית וקצה מפני „נפתולי אלהים" אלה ונסוגה אחור או עד אשר יבא ריב הקהלה עם השופטים עד בית־דין הגליל או עד בית הדין העליון והצדיק את הקהלה ואת הרב הנרדפים — ואחר ישובו השופטים להתעלל ביהודים וברבניהם כה וכה ולמרר את חייהם בדבר „שבועת היהודים" ושבה המלחמה להתעולל בין הצדיק ובין הזדון, וחוזר חלילה...

אחד מראשי הלוחמים לכבוד ישראל המחולל בדבר הזה, הוא הד"ר יעקב נאכט, הרב לעדת פוקשני, המתאמץ זה ימים ושנים להסיר את החרפה הזאת מעל היהודים אשר ברומניה; וגם עשה עמלו פרי בקהלתו ובית־הדין הגדול אשר בגליל ההוא הצדיק את הרב הזה בריבו עם שופטי עירו (1906) ויפטור אותו גם מבוא אל בית המשפט בדבר השופט לראות ולעזור בהשביע את איש יהודי. ובהאסף שליחי הקהלות מערי רומניה לקונגרס ביאסי (תרס"א) הכיר הועד את פעולת הרב ד"ר נאכט לטובה, ויביע לו ולראשי קהלתו ברכה בגלוי על לחמם מלחמת־מצוה הזאת. — בקונגרס הזה החליטו, אחרי שמוע את הרצאת הד"ר נאכט בענין הזה, לדרוש מכל הקהלות, הרבנים, אשר לא ימצאו לקריאת השופטים אותם ל„שבועת היהודים" ולא יתנו מהודם עליה; ולערוך בקשה אל שר המשפטים, אשר ישבית את נוסח־השבועה הישן מבית המשפט ולא יוסיפו עוד השופטים להבדיל את היהודים הנשבעים, לרעה ולחרפה מכל יושבי הארץ.

ההחלטה האחרונה הזאת, לא יצאה לפעולות; כי גם אין ליהודים בארץ הזאת, איש או ועד, אשר יהיה לו המשפט להיות המליץ בינם ובין הממשלה (הסתדרות כל הקהלות, אשר בקשו לכונן ברומניה ואשר הרבו לדרוש ולענות בו בכה"ע ומעל הבמות, לא יצאה לפעולות עד כה, אף כי הסתדרות כזאת נחוצה לנו ברומניה הרבה יותר מאשר בכל מקום). ובין כה וכה עולם כמנהגו נוהג, והשבועה למרות מחאותיהם של רבנים רבים, היתה קיימת כמקודם.

בִּשְׁנַת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבּוֹ „כבדו" הַשּׁוֹפְטִים בְּעִיר יאסי את הָרַב־הָרֹאשׁ ד"ר

י. נימרובר, ואת הרבנים האחרים בקהלה הזאת, ב„שבועת היהודים", וגם שמו עליו ועליהם, באשר מאנו לערוך את השבועה המבישה הזאת, ענש כסף פעם בפעם; עד אשר הקריב ד"ר נימרובר את משפטו לפני בית הדין העליון, אשר בבוקרשט, והבית הזה הציא את משפט הרב וקהלתו לאור (ביום 24 נובמבר ויפטור את היהודים שנית מחרפת השבועה הזאת (בית הדין העליון הוציא משפט כזה בראשונה בשנת 1904) — ו„ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" וכל כה"ע לישראל הוציאו את הבשורה הזאת לאמר: בא הקץ „לשבועת היהודים" ברומניה!

אך עודנו שמחים על השמועה ההיא, — והנה צללו אזנינו, לשמועה החדשה הזאת, לאמר:

„יאסי, 3 יאנואר. — היום בא משפט הרב טויבש, אשר מאן להדרש אל השופטים לערוך שבועת היהודים, שנית לפני בית המשפט לתלונות. בית-המשפט השיב אחור את הבקשה לבטל את נוסח-השבועה הישן, וישם ענש על רב שלש מאות כסף, ויחרץ משפט לקים את השבועה הזאת על היהודים כקדם ולערוך איתה באחד בתי הכנסת באשר ימצא רב אשר יאות לערכה"!..

לפני ירחים אחדים, בהיות המלחמה חזקה כיאסי על הקהלה ועל רבניה על אדות „שבועת היהודים", נסה כותב הטורים האלה דבר אל אחד מטובי רבנינו ויערוך לפניו, כי אך בזאת יסור הנגע הזה מעל היהדות ברומניה בהועד כל רבני הארץ הזאת (כי למי המשפט לדבר בשם העם אל הממשלה בדברי דת ודין יותר מהם?) לועידה, ובערכם ספר זכרון אל הממשלה למען השות לבבה להסיר מעל שכמנו את אות הקלון הזה פעם אחת. אך הרב הזה הביע לי אמונתו, כי הנצחון אשר קוה כי תנחל עדת יאסי בריב הזה יהיה רב העלילה לכל קהלות רומניה ושבועת היהודים כליל תחלוף מן הארץ. וכאשר ראינו, היתה זאת גם דעת הקהל בארץ ובחו"ל...

ואמנם מה נקל היה לכל איש פשוט לראות מראש, כי הנצחון הזה — נצחון רב תתלאות, נצחון פירהוס — כאשר לא היה הראשון כן גם לא יהיה האחרון וכי מה שהיה הוא שיהיה ועוד נכונו לנו צרות „ונצחונות" כאלה, כי יודע עד מתי; אבל, ישראל סבא כשל כח זכרונו כזקן ו„עם עולם" היה לעם הרגע, אשר אין לו בעולמו כי אם חיי שעה, לא יזכור ראשונות ולא יחוש עתידות ובכל פעם עליו להתחיל את תורת החיים מ„בראשית"...

בטוח על תהו — זאת היא דרכנו בגלות מאז. גם אבן הפנה האחת הנשארת לבית ישראל בארץ הזאת — ההסתדרות הציונית, מתעוררת והולכת באפס יד, והועידה אשר הועידו ראשי ההסתדרות הציונית לגאלאץ לאחרית החדש דצמבר, לא באה ולא היתה, כי לא היו האגודות הציוניות נכונות לקראתה... רק אגודות מספר עודן עומדות על מכונן ועובדות את עבודת הציונית בידי-חרוצים; ובראשן אגודת „חובבי ציון, דור", אשר הסופר ה' משה שוורצפלד, עורך ומו"ל מכה"ע „Egalitatea", הוא נשיאה והרוח החיה באופניה. האגודה הזאת, אשר כמאה חברים לה, עומדת על מכוניה מראשית הוסד הציונות החדשה והיא הולכת ועושה חיל ומוסיפה אמץ משנה לשנה, עד כי ראויה היא להציגה למופת לרבים. בדין-וחשבון; אשר הוציאה לשנת האחרונה נראה, כי היו הכנסותיה בשנה הזאת 4531 שקל, וההוצאות 3540; מזה: שקלים ותרומה לועד ההסתדרות הרומני — 312, לקרן קימת של ההסתדרות המרכזית — 377, לקרן קימת לישראל — 1598, מאה עצי זית — 750, תרומה לועד הארצי-ישראלי — 100, לאגדות נוסעים, מחיר דונם אחד — 100, ל„בצלאל" — 50, לבית-הספרים הלאומי אשר בירושלים — 25, למצבת הרצל בצ'רנוביץ — 75. בספר הזהב כתבה שמות אנשי שם ברומניה מדור ההולך, בהם: החכם צבי מנחם פינלש, הסופר העברי בנימין שוורצפלד, אחד מחלוצי ההשכלה ביאסי, הנדיב יעקב ליבל, אשר הגדיל לעשות בעדתו בבוקרשט והד"ר יהודה (יוליאוס) ברש אחד החכמים הגדולים אשר היו בישראל ברומניה בדור האחרון.

זסלוי.

מֵהָעִתּוֹנוּת הַשְּׁפַאנְיוֹלִית.

העתון השפאניולי „לוץ", היוצא בסופיה מודיע, כי בסלוניקי יחל בקרוב לצאת מכתב-עתי בלשון העברית. העתון הזה יערך ע"י עוזרי ה„אל ליבירטאד". זה יהיה העתון הראשון בשפ"ע, המיוסד ע"י יהודים שפאניולים במזרח. לא נשאר בלתי אם להביע את החפץ, כי ההצעה הזאת תצא אל הפועל בהקדם היותר אפשרי.

אותו העתון מודיע גם כן, כי האגודה החדשה „עבריה", שנוסדה למטרת תחית השפה העברית, הולכת ומתפתחת באופן רצוי מאד, האגודה הזאת עורכת אספות והרצאות ספרותיות. בגליון האחרון נמצא מודעה, כי בגליון הבא יודפס בו נאום עברי מאת הרב-הכולל הבולגארי הד"ר איהרינפרייז „על דבר הזרמים החדשים בספרות העברית".

ה„שופר" מודיע ע"ד חגיגה עברית-לאומית של חנוכה, שנערכה בפעם הראשונה ע"י היהודים הספרדיים בבוקרישט. הספרדים בבוקארישט החליטו ליסד אגודה ציונית.

במאמר הראשי שבגליון האחרון יצא ה„שופר" בפולמוס חריף מאד כנגד הרוח המהרס של האסימילאציה, שהתחיל חודר אל חוגי המורים העברים בבולגריה. חכמים וזקנים, קונסירבאטיביים לפי דבריהם, מתאחדים עם מארקסיסטים במלחמה כנגד הרוח הלאומי. בהקונפירינציות של המורים היהודים הלאומיים, הם המיעוט, אבל „להמיעוט הזה שייך העתיד".

ה„איפוקה" מודיע, כי בפריסטינה נוסד כלוב עברי „לאחדות ולקדמה". באספה הראשונה, שהיתה לחברי הכלוב הזה, נשא נער יהודי כבן שתים עשרה שנה נאום מצוין, אשר נתקבל מאת השומעים בהתפעלות עצומה. היסוד הראשי של כל הנאומים באותה אספה היתה התחברותם של היהודים עם העיתומנים.

העתון „ליבירטאר" היוצא בסלוניקי מודיע ע"ד החיל, שעושה הציונות בעיר הזאת, כדברים האלה:

„בעקבות המשטר הקונסטיטוציוני החדש נצחה לה גם הציונות את לבות אחינו בתירקיה. בטרם אשר רכשנו לנו את חופש האספות והעתונות לא היה אפשר לתת מהלכים אצלנו להאידיאה הציונית הנעלה. האפשרות הזאת הושגה רק עתה, איתם היהודים, היושבים בתורקיה, אינם יכולים לפנות עורף להציונות. כל היהודים צריכים להתאגד יחד למטרת המפעל הגדול של גאולתנו. מובן הדבר, כי על היהודים היושבים בתירקיה למלא בזה את התפקיד היותר חשוב. דבר זה צריך להאמר בתוקף מרובה וגלוי לכל. צריכים אנחנו להשתחרר ממצב-הקפאון, מקרירות-הרוח המזקת... הדברים, אשר פנו בהם אלינו סופרי עמנו לא יכלו לבלתי עשית עלינו רושם נמרץ. יותר מכל קולות-הקריאה הרגילים, שהמטירו עלינו כשטף מים בארצנו, משפיעה עלינו המלה העברית, מלתם של אלה, היכולים להורות אותנו דבר והקשורים במהותו הפנימית של עמנו והקולטורה שלו, הם מבינים להעטות על העבר שלנו מעטה רומאנטי ולצייר את האסימילאציה בקלסתר פניה האמתיים, כמו שהיא במציאות. להם אין הציונות איזה אבק פורח, איזה צל יעוף, איזה מפעל של עסק, איזה מעשה-צדקה, כי אם — תורה שלמה, עבירת-הרוח מימי דורות שלמים ושנות מאות... ככה צריכה הציונות להיות גם בתורקיה: לאומית, עמוקה, קולטורית, מחנכת...

„את העבודה הראשית לקחו „בני-ציון" עליהם. מר דוד פלורינטין, העורך את העתון „איל אוויניר" עיבד את הפרוגרמה, שנתפרסמה עתה בקונטרס מיוחד. „הקלוב של בני-ציון" הוא הבריח המבריח בין כל האגודות הציוניות. למטרה זו אומרים ליסד גם חדר-מקרא עברי.

נ. ס.

גוסטב טוך, נ"ע.

במשך זמן האחרון אין לך יום שאין צרתו מרובה משל חברתה בבהיגת השמות שחמות עושה בתוכנו. לוקח ממנו ד"ר ליאו כהן הקישינובי,

נסתלק מר אהרן פעכט, שחל"ה ד"ר ליאופולד כהן, לפני זה גוע בדמי ימיו הד"ר בגדרסקי מבנדרי — כמעט כל מתינו אלה לוקחו כאתנו בדמי ימיהם, ועתה קבלנו שמועה מעציבה ע"ד מיתת איש שאין בו התכונות האלה, שלא נפטר בעצם שנותיו, וגם בימי חייו לא היה פועל ועסקן בתוך מפלגתנו, אף ספק הוא, האפשר לחשבו כציוני מאורגן, אחד המנוים שבמפלגה' בכל זאת אבדה זו היא גדולה מאד. נפטר בשנת החמש ושבעים לחייו מר גוסטוב טוך בהמבורג. כאמור, לא היה גוסטוב טוך ציוני במובן המורגל של השם הזה, אבל במובן נאצל יותר ולפנים משורת ההרגל היה ציוני יותר גדול מרבים אשר במחנה, היוצאים ידי חובתם בשייכות פורמאלית ושטחיית למפלגתנו. גוסטב היה יהודי לאומי בדעותיו ובהשקפותיו ומתוך דעותיו והשקפותיו. בהמבורג ההומיה, הטרודה העסקנית, הנוטה יותר לדברים שבעולם המעשה מאשר לעיונים ולספרות, היה היהודי האשכנזי הזה, לא מן המזרח, כי אם מערבי גמור ממולדתו וחנוכו וכל דרכי חייו — איש יהודי חושב והוגה. זאת היתה האוריגינליות המצוינת של גוסטב טוך. סוחר וקבלן ועסקן מצוין במקצוע חרשת המעשה, היה האיש הזה בעל מחשבות מעמיק חקור ומכוון את הרוחות ואת הדעות ועומד על בוריה של הלאומיות היהודית.

והאיש הזה היה אחד מהנבחרים והמעולים והדגולים שבעסקני הצבור, לא היה אף ענין אחד מעניני הקהלה בהמבורג בכל הנוגע לצדקה, לחנוך, לכלכלת העניים ולתמיכתם אשר לא שקד עליו המנוח בזריזותו המצוינת, ברוחו הנדיבה ובידו הפתוחה. אבל הוא לא צמצם את עצמו בד' אמות של הקהלה, והיה עוסק בחיבה יתרה וביתרון זריזות בעניני כלל ישראל. לא היה איש משתתף יותר ממנו בצער של האומה, לא היה איש שהשעבוד ברומיניה, שהעניות בגליציה, שהפרעות והפירעניות ברוסיה. ושהטרגידיה הגדולה של טלטולי המונים, שהעיר המבורג היא אחת מן במות המחזה שלהם, נגעו אל לבו יותר מאשר אל לבו של גוסטב טוך. הוא היה כבר איש בא בימים, וכל מקום שהיתה שם איזו אספה גדולה, ששמה נתוועדו צירי ההסתדריות היהודיות השונות להתיעץ על מה שצריך ועל מה שאפשר לעשות — גוסטב טוך נמצא בתוכם. לא מעפיל לעלות, לא נוהג נשיאות ברמה, וגם לא ממלל רברבן דבריו היו מועטים, אבל המועט הזה היה מחזיק את המרובה, ובתוך התיצוניות הפשוטה והענותנית הסתתרה נפש אצילית, עדינה, חזקה, פוריה. כשהיינו באספה גדולה של „חברת העזרה ליהודי אשכנז" אחרי קישינוב (בש' 1903) —נמצא גם גוסטב טוך בתוכנו, וכל מי שידע לבחון הכיר כי זה הוא איש יודע ומרגיש, הוגה מחשבות ורגיל במעשים. כשהתחילה תנועת „בני ברית" מתפשטת באשכנז וצריך היה להכניס לתוך תנועה זו ישות ותוכן יותר משיש לה באמריקה הקולנית והצעקנית, היה גוסטב טוך אחד העובדים האלה, והיה נוסע מעיר לעיר, משתתף באספות, יועץ ודורש וגם מטיף — בקצור נמרץ, אבל מלא תמצית, וכשהתעוררה השאלה, כיצד צריכים „בני ברית" להתיחס אל התנועה הציונית, ורוב החברים המהודרים, עברי ההרגל, המשועבדים למנהגי התבוללות מכבר, מתחו את מדת הדין הקשה בלי חקור הרבה, ורצו להוציא מן הכלל את המעטים שנמצאו ביניהם שנתנו ידם לציון, היה גוסטב טוך כמעט הראשון אשר לא נתפז לפסול ולנדות, כי אם חדר לתוך עומקי השאלה, ויתנגד בכל כחו אל הקנאות המוחלטת, ויגן על הדעה, שמטרת „בני ברית" איננה מטרה פילנטרופית-הומאנית חסרת צבע ובת בלי מולדת, ושבתכונתה זאת אין לה זכות קיום, אבל עיקרה צריך להיות יהודי-לאומי, ולמרות כל המכשולים והקנוניות בפרהסיא, ובחשאי, שיכולים היו להרפות את הלב ואת הידים, עמד הוא בדעתו וגם החזיק את מעמדו בנקודה זו, והשפעה הגדולה שהיתה לו, בלי אשר השתדל בה, רק בכח מדותיו ומעשיו ושקידתו, לא הרשתה למנגדיו להזיזו ממקומו, ונשאר הוא לא רק בתור חבר חשוב, כי גם בתור ראש ומנהל בלשכה זו בעיר מולדתו.

וזוכר אני — זה שנים רבות קבל קבלתי מכתבים כתובים אשכנזית צחה מהמבורג, והמכתבים היו מלאים שאלות ומו"מ ע"ד היהודים ברוסיה, מה צרכיהם מה אפשר לעשות בשבילם, המרוצים הם משיטת הפילנטרופיה הנהוגה במערב. המכתבים ההם לא היו „אגרות שלום" ולא „מאמרים", אלא מכתבים שמתוכם ניכרה תכונה מיוחדת של איש מיוחד במינו, חופש והודר ורוצה להכיר את האמת, עומד ופועל בתוך חברות, אבל לא מצטמצם בהן, והייתי משיב לו מפני הכבוד, ובאחד הימים, בין תקופת פרעות לחברתה, עמד לפני איש שכבר אז היה זקן, אך זריז ולוהט כאיש צעיר, והוא טרח ובא לראות ולחקור את מצב היהודים, זה היה גוסטב טוך! ומאז והלאה פעם בפעם נתחדשו חליפות המכתבים ונשתקעו וחזרו ונתחדשו, וכאשר החלה התנועה הציונית, וידעתי אני עד כמה היה הדבר חשוב, אלו יכולנו לראות גם את טוך במחננו, ובאחד הקונגרסים ראה ראיתיו. הוא בא אך לראות ולשמוע, אך לבו ונפשו כבר היו מסורים לנו, וכשהייתי לפני שתי שנים בהמבורג ראיתיו כפעם האחרונה, ולשכת „בני ברית" חציה ציונית, והזקן בא לאספה, ויאחר לשבת בה, ויהגה ויעמק בכל הענינים שעמדו אז על הפרק, וכעבור איזה זמן קבלתי מכתבים מחברים בהמבורג שבקשוני לכתוב אל טוך ולהעירו — לא רק להכנס לתוך ההסתדרות,— כי הוא חיה בה ברוחו — אך גם להשמיע את דעתו ברבים, ואז כתבתי אליו, ולרגל המכתב הזה שלח את מאמרו המצוין והכתוב על שמי, שבא אז בדפוס בעתוננו הרשמי האשכנזי. ומתוך המאמר ההוא מדברת נפש איש אשר כולו עומד עוד בתקופת בעלי ההרגשה והיופי מדורו של שילר וגיטה, שמתוך מלחמת-דעות פנימית וקרב-קרב (כמו שהיה ר' יהודה הלוי אומר) הגיע להכרת האומה היהודית.

המנות הזה היה אחד יחידי סגולה המעטים בין היהודים הזקנים והחשובים העיקריים שבאשכנז, שאפשר לקראו בשם יהודי לאומי במבחר מובן השם הזה. לעתים — רק כשהשעה היתה צריכה לכך — היה שולח איזה מאמר לעתון אשכנזי יהודי, ודבריו היו כמרגליות חרוזות ומלוטשות. כותב היה בכונה, והכתיבה היתה לו דבר של קדושה, לא כלאחר יד, אלא בדחילא ורחימא, ואמנם היה בקי בספרות אירופה ומלא דעות חוקרים ובעל נפש יפה. מפקפק היה במשך זמן לא קצר ע"ד האמצעים של ציונות אם יכשרו למטרתם, אבל בדבר הרעיון הלאומי היה הוא אחד מהאדוקים שבאדוקים, וע"ד צורך קלטורה רוחנית שתתרכז בארץ ישראל היה כותב מאמרים זה לפני חמש ועשרים שנה. בשנים האחרונות התקרב אלינו יותר ויותר, ועוד לפני שני שבועות לקח חלק באספה ציונית אחת בהמבורג, ובפרוטוקול שקבלנו מהאספה ההיא עוד קראתי את דבריו — והנה בא השמועה שנסתלק זקן זה מאנשי הסגולה שבאשכנז! המנות נפטר בשם טוב כחביב-הקהלה ומחמד הציונים, והניח אחריו בן נאור ומלומד וסופר, שהרעיון הציוני ממלא את כל לבו.

כדאי וראוי שאלה אשר ידעו את גוסטב טוך ידיעת יותר קרובה, ויהיו מתהלכים עמו שנים רבות — יכתבו את תולדותיו בדיוק, ואספו גם את מאמריו השונים, אשר מהם נשקפת נפש זכה, בינה יתרה והרגשה לאומית חזקה אשר כמעט לא מצאתי דוגמתה בין זקני היהודים באשכנז. יהי זכרו ברוך!

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

—במשך השבוע מיום 18 עד 26 ביאנואר נכנסו לקופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות כלליות	305 רובל	88 קופ.
מס-עצמי	14 „	98 „
בעד פנסקי-שוברות	40 „	
מקופסאות	88 „	66 „
לטובת „יער הרצל"	22 „	
ספה"ז (תשלומים שלמים)	100 „	
(לשעורים) „	145 „	28 „
תוי הק"ק נמכרו ע"ס	5 „	53 „
בלנקים לטלגרמות	11 „	20 „
בס"ה	733 רובל	53 קופ.

—עד העת האחרונה נכנס לקופת הקומיסיה הפלשתינאית שעל יד הועד המרכזי מן 101 עיר בעד 1356 מניות של „החברה להכשרת הישוב בארץ-ישראל" סכום של 6336 רובל 21 קופ.

צריך לציין כי ערים גדולות אחדות כמו קמנץ-פודולסק, קישינוב, ליבוי, פיטרוקוב, שאוולי, ווארשא, קיוב, ברדיטשוב,

בברויסק, ביליסטוק, יליסבטגרד, זיטומיר וקליש לא באו ברשימת האקציונרים של המוסד החשוב הזה.

— בשבוע העבר בקר ה׳ ל. הורודישץ מבריסק דליטא במלאכות הועד המרכזי את העיר לודז. הוא הרצה לפני אספה שנקראה לכבודו ע״ד מצב העניגים בתורקיה ובארץ־ישראל, ונוסדה קומיסיה כדי להוציא לפועל את החובות, שהוטלו על ציוני לודז להוציא אל הפועל.

דרישת הועד־המרכזי תמלא במלואה.

—בקרוב יחל לצאת בדרבנד (חבל דגיסטן) שבועון עברי בהיצפה הטאטים, שפה המדוברת בין היהודים ההרריים, ע״פ תכניתו יהיה השבועון ציוני.

מקמניץ־פודולסק כותב אלינו מר י. ג־ן:

ביום 4 לחדש יאנואר נערך ע״י ועד השוקלים המקומי אספה כללית אשר בה קרא הועד את הדו״ח השנתי של עבודתו הציונית.

במשך השנה נערכו כחמשים אספות, שני מחזות ביהודית, שלש הרצאות ע״ד פלשתינה, חמש הרצאות ע״ד הספרות העברית, נשף פלשתינאי בהשתתפות פרוג ויפה ונשף ספרותי לכבוד שלום־עליכם. בנשפים הנ״ל השתתפו החברים האלה: ותקין מא״י, ח. גרינברג, ש. גוריליק, י. גולדמן ש. פרוג, ד. שליפר ול. יפה.— ע״י הועד נערכו ג״כ במקומות אחדים כפלך פודול נשפים והרצאות בהשתתפות החברים הנ״ל.—

ע״י הועד נשלחו 612 מכתבים ונתקבלו 294. הועד הוציא קו״ק במספר של 600 אכסמפלרים וגם היה בדעתו לארגן ועידה של ציוני פודול. הועד השתתף ג״כ בעניני המוסדות הצבוריים.

הכנסות הועד היו:—135 רו״כ בעד שקלים; 300 רו״כ לטובת הקופה המפלגתית; 220.39 ר׳ לטובת הועד האודיסאי; לטובת קרן הקימת נאסף— 230.89 ר׳. חוץ לזה נרשמו בספר־הזהב ע״י הועד שני חברים (פרופ. שץ וחברנו המקומי מרגלית). לטובת יער הרצל נאסף—29.10 ר׳; לטובת „בצלאל"—12.70 ר׳. ג״כ קנו מ„בצלאל" חפצים שונים על סך 76 רוב.— הועד ג״כ נדב הכנסת מחזה אחד—224 רו״כ— לטובת ביה״ס המקומי לנערות ונשלח לטובת שלום־עליכם— 100 רו״כ.

הספרות הציונית נתפשטה במשך השנה על סך—393.40 רו״כ; (1608 אכסמפל. „ראזסוועט"; 850 אסכ׳ „דאס יודישע פאלק"; 296 אכס, „השלח", „העולם" ו„הפועל הצעיר"; 1272 אכס׳ של ה„קופיקה ביבלותיקה". 413 אכס׳ שנתקבלו מהועד המרכזי; 70 אכס׳ מהוצאות שונות; 7 אלבומים פלשתינאים; 505 כרטיסים לאומיים).

הועד ג״כ רכש חותמים חדשים לשנת 1909 לע״ע—28 חותמים על „ראזסוועט", 9—על „העולם" ו—5—על „השלח".—במשך השנה נשלחו ג״כ לכל השוקלים ונתפשטו בעיר יותר מ־1200 קו״ק. הועד שלם דיוידנד לבעלי המניות של הקולוניאל־בנק העברי.

כל ההכנסות וההוצאות במשך השנה הזאת בכלל היו יותר מ־3000 ר׳.

בעת האספה הציגו תערוכה, תוצאות־עבודה של „בצלאל", ונערכה מכירה פומביית והגרלה מאת הפרודוקטים של הנ״ל.

לפני סגירת האספה הראו תמונות מחיי היהודים בפלשתינה ע״י פנס־הקסם.

— בקרימינצוג נוסדה אגודה על יסוד של שותפות בשם „ירדן" לקנית קרקעות בארץ־ישראל לשם עבודות בפריות. מספר השותפים איננו מוגבל. כל אחד ואחד מכניס את חלקו בסכום של חמש מאות רובל. בראשית הכנסו אל האגודה מכניס כל חבר וחבר 20 אחוזים למאה מן הסכום שהתחיב להכניס וגם 2 אחוזים למאה על חשבון הוצאות החברה. האגודה נחשבת לקימת בעת אשר יאסף סכום של 50000 רובל. החבר, אשר יתפטר אחר כך מן התשלומים הנשארים — יאבד את זכותו והסך שהכנים יצטרף להון האגודה. מיסדי האגודה בוחרים ביניהם ועד וםני המנהל את כל עניניה. כל אלה, המתענינים באגודה הנ״ל, יוכלו לפנות ע״פ כתבת רב העדה בקרימינצוג, מר א. פריידנברג.

הועד הארצי של הציונים ב א ו נ ג ר י ה הוציא ספר זכרון מפורט, המברר ברחבה את תעודתה ומהותה של הציונות. ספר־הזכרון הזה נתפשט בהרבה אלפי איקזמפלארים ונשלח לכל, המיניסטרים, המזכירים הםמלכיים, המועצות המיניסטריות, לכל נבחרי הפרלמנט ובית־האדונים, לכל הגוברנטורים וסגניהם, לכל שרי המחוז, לכל עסקני הצבור היהודי והעומדים בראש הקהלות הישראליות באונגריה, למנהלי בה״ס השונים של היהודים, לכל העתונים הפוליטיים היוצאות בארץ, לכל הקלובים הפוליטיים, וגם לכל מנהיגי ומנהלי עדות היהודים בבודאפישט, האורטודוקסית והניאולוגית.

ספר־הזכרון נותן בהקדמתו סקירה על ההתפתחות ההסטורית של היהודים בארצות־הגלות השונות. אח״כ הולך ומוכיח את התועלת האידיאלית והמעשית, שהתגשמותה של מטרת־הציונות האחרונה עלולה להביא לכל הלאום הישראלי. את נחיצותה של התנועה הציונית הוא מבסס על מצבם המעציב של הרבה המליונים היהודים ברצוצי־המשפט ועל הזרם האנטשמיי המורגש זה כמה שנים אפילו בהארצות הנאורות, ארצות־החופש.

בחלקו השני מבאר ספר־הזכרון את מהותם ותעודותיהם של כל המוסדות הציוניים, כל אחד בפני עצמו.

החלק השלישי של ספר הזכרון, והוא האחרון, דן בשאלת הציונות מנקודת־המצב המקומי, היינו מנקודת־המצב של האזרחיות האונגארית, והוא מוכיח בראיות נמרצות, כי ע״י השתתפותם של יהודי־אונגאריה בתנועה הציונית אינם פוסקים להיות בכ״ז אזרחים אונגאריים טובים, כמו שהיו עד כה.

— למלא את חפץ הרבים, הדורשים שיפיצו בשדרות הרחבות של המוני היהודים ידיעות מדויקות על דבר המצב הנוכחי של הציונות ותקותיה לעתיד לבוא, החליטה הפידיראציה הציונית ה א מ י ר י ק א י ת לערוך בעת אחת אספות המוניות רבות למטרה זו בכל חבלי העיר ניו־יורק. הפידיראציה יעדה לזה את יום השביעי בפיברואר, וכל גדולי הנואמים הבטיחו לשאת נאומיהם בקהל בבתי־כנסיות שונים לטובת הציונות.

בעיר ט ו ר ו נ ט ו ב ק א נ א ד ה היה ביום הראשון, 17 יאנואר, בערב מיטינג המוני גדול, שהשתתפו בו יותר מאלף ושתי מאות איש. המיטינג נערך ע״י אגודת הציונים בטורונטו יחד עם הפידיראציה הקאנאדית למטרת מעשה־פרופאגאנדה לטובת ה ש ק ל.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— מן היהודים התימנים החדשים כבר עובדים ב„רחובות" כעשרים פועלים. מלבד זה עובדות גם נשיהם בתור משרתית. הפועלים מקבלים שכר כמו פועלים ערביים. האכרים שבעים רצון מעבודת הפועלים החדשים, אם גם שהם עוד לא הורגלו לעבודת אדמה, העבודה עוד קשה לתימנים, מפני שהם בכלל אנשים חלשים מאד. הם נגועי־רעב ומעטי־כח. התימנים אוכלים פעם ביום, אבל אם מאכלם יוטב, אז יבריאו, יתחזקו ויתרגלו גם לעבודה והיו לפועלים טובים. הנשים התימניות מתרגלות על נקלה לעבודה בבית, והמשפחות העבריות מוצאות בהן עוזרות טובית. יושבי רחובות כל כך שבעים רצון מהתימנים, שהם מציעים עכשיו לבנות בתים בעדם במושבהם. ועד המושבה חפץ לתת חנם מגרש בן שלשים דונם בעד התימנים, והוא מציע, שמוסדות שונים ילוו כסף לבנות בתים בעד התימנים, שכבר באו ושעתידים לבוא בתור פועלים. על ידי התימנים נתרבה מספר הפועלים העברים ברחובות ועלה עכשיו עד 90 איש.

— ב ח י פ ה תוגמר בימים האלה מלאכת ב י ת ־ ה ח ר ש ת ה ט י ח נ י' אשר נוסד ע״י החברה האקציונירית „ע ת י ד". בעוד שני חדשים תתחיל העבודה בו. הפאבריקה הזאת עלולה להביא תועלת מרובה להפרחת המסחר והתעשיה בחיפה.

בעת האחרונה שואפת יק״א להרחיב ב ט ב ר י ה את עבודתה הקולוניזאציונית ולהעמיד על הקרקע קולוניסטים חדשים. ק ו ל ו נ י ה ח ד ש ה אומרת יק״א ליסד ב„בית־גן". כל אחד הקולוניסטים של הקולוניה החדשה יקבל מאת יק״א 250 דונאם אדמה, מעון־לישיבה רפת ושלשת אלפים פר. לקנות את כלי־המכשירים הנחוצים, מקנה ועוד. בשנה האחרונה העמידה האדמיניסטראציה על הקרקע שבעה קולוניסטים ב י מ ה, ארבעה ב מ ש ח ק, ששה ב צ פ י ה וששה ב כ נ ר ת. האדמיניסטראטור של הקולוניה „ראשון־לציון" קבל הודעה רשמית מאת יק״א, כי חושבת היא לקחת מספר של פועלים יהודים, שעבדו עד עתה בכרמי ראשון־לציון ולישב אותם בתור קולוניסטים על אדמת הבארון רוטשילד ב ג ל י ל, האדמיניסטראציה כבר קבלה בקשות מפועלים. הרבה, אבל עד כה יכלו רק אחדות מהן להתמלא.

— נשיא ארצות־הברית האמיריקאיות, רוזבילט, אומר לבקר בירח מאי או יוני שנה זו את פלשתינה.

בַּמִּזְרָח.

ה ח כ ם ־ ב ש י. שתי העדות התורקיות, שלא השתתפו בבחירות החכם־בשי, מפני שהמיג׳ליש הלאומי לא הסכים שישנו את תקנות הבחירה עד הבחירות, שהיו ב־24 לח. ינואר ה ש ל י מ ו את ה ח כ ם ־ ב ש י, חיים נחום. עדת אנדרינופולי שלחה לו מיד אחרי הבחירה תלגרמה של ברכה, ושלשום נתקבל תלגרמה כזו גם מהעדה היותר חשובה בתורקיה, ס ל ו נ י ק י.

העירה הסלוניקית מברכת את הרב חיים נחום לבחירתו ומביעה את התקוה שבמהרה יגש דמיג'ליש תחת הנהלת החכם בשי החדש לשנוי תקנות־הבחירה.

=אשור החכם-בשי ע"י השולטן עוד טרם בא. מחכים אליו בכל יום. כשהחכם-בשי יאושר ישלח השולטן אליו שש מרכבות מחצר־המלך (בעד החכם־בשי ואחדים מחברי המינ'ליש) וסוסים בעד משרתי החכם בשי. כל האורחה הזאת תסע לאילדיז־קאסק. החכם־בשי יוצג לפני השולטן ואחר־כך יסע לבקר את ראש המיניסטירים, קיאמיל-פחה, בערב תכין העדה היהודית בקושטא „בנקיט" לכבוד אשור החכם־בשי.

= ביום א' שבוע זה הנגו בסלוניקי פתיחת גן־ילדים עברי. זהו גן הילדים העברי הראשון שבקהלה זו. הילדים ילמדו בו אך עברית. להנהלת הגן נמנתה הגברת י. חונוביץ, ששמשה שנתים כתור גננת בירושלים.

= ממקור נאמן נודע לנו שאת הקבלנות על בנין מסלת-הברזל בין פורט-סעיד ויפו קבלה חברה איטלקית.

= חברה פרנצית קבלה רשיונית לעסוק בעבודה ישובית בעבר הירדן.

בקושטא יוסדו בקרוב שני בנקים ר ו ס י ם. הבנק למסחר החיצוני והבאנק האזובי והדונגיי ייסדו בקושטא מחלקות.

האלבנים בתורקיה.

העם האלבני פרסם ויגיש גם לבית מורשי העם העותמני את דבר האגרת הזאת:

„תורקיה הצעירה" כרוצה בנצחונה, נצחון החרות על העריצות, שהושגה בעזרתה של סיעת האלבנים התמימים. די היה להם, לאלבנים, לשלח תלגרמה אחת להשולטן, והשולטן נעתר מיד לדרישות התורקים הצעירים.

ההשפעה הזאת של העם האלבני באה לו, מפני שביום אבדו האלבנים את חפשתם עד היום, הכבו בממשלת תורקיה אף אם ידעו לשמר על עצמיותם הלאומית בכל האמצעים שבאו לידיהם.

לפיכך גמלו התורקים להאלבנים גמול רע תמיד. התורקים התנהגו אתנו כמו עם עבדים, והלכך מרדנו פעמים רבות, ביחוד בשנים האחרונות שהכרתנו הלאומית גדלה בנו מאד.

מעמד הענינים נהפך עתה לגמרי; לכן אין אנו רוצים לדרוש מתורקיה החפשית את אשר דרשנו מתורקיה העריצה. אין אנו רוצים ממלכה לנו לעצמנו כי ידענו, אשר דרישה כזאת תעורר את המדינות הנכריות להשתמש בהזדמנות הזאת הנתנה להם, להתנפל על תורקיה ולקרעה לקרעים; אולם, אם אין רצוננו בממלכה מיוחדת, יש לנו דרישות אחרות, שתורקיה החפשית יכולה ומחויבה להסכים עליהן.

דרישותינו נכללות בארבעה עקרים:

א) שתכיר תורקיה באופן ר ש מ י א ת י ש ו ת האומה האלבנית.

ב) שתורקיה תסכים ל ש ל ט ו ן ־ ב י ת בעניניו הפנימיים, באלבניה. בראש מדינת אלבניה יעמוד נציב תורקיה ובית נאמנים מקומי יחליט כל ההחלטות הנוגעות לאלבניה עצמה.

ג) לשון הלמוד בכל בתי-הספר, הנמוכים והגבוהים, תהי הלשון האלבנית, והלמוד בבתי־הספר הנמוכים יהיה הכרחי.

ד) האלבנים יעברו בצבא העותומני, אולם אנשי-החיל האלבנים לא יצאו מגבולות מדינת אלבניה.

אלה הנה הזכיות ה צ ו ד ק ו ת שהננו דורשים, והיה כי לא יסכימו עליהן, הרינו מודיעים, כי באחד הימים נתקומם כלנו כאיש אחד להלחם עבורן, ובזה הננו מביעים את רצוננו המוצק, רצון ש ל ש ל ש ה מ ל י ו נ י ם וחצי אלבנים היושבים בתבל ארץ גדולה המתחילה מגבולות ב ו ס נ י ה, ומסרביה ובולגריה עד ח צ י מדינת מקדוניה, משם לארך הים האגאי והגבולות היוניים, ולארך הים היוני והים האדריטי, עד הנמל אנטיורי בהר־שחור... הננו מודיעים זאת, בידענו אשר מורשינו בבית-מורשי-העם, שהיו צריכים להיות היותר מרובים בערך לשאר המורשים משאר העמים של תורקיה הצעירה, יהיו רק מעוט קטן ולא יעיזו אולי להתנגד להחלטות הממשלה. אנחנו, שהיינו צריכים להגיע למספר גדול של מורשים, לא שלחנו לבית מורשי העם אלא שמנה ועשרים איש, גם זה לא מעט אמנם.

הן אמנם יש בקרבנו מושלמים, קתולים, אורתודוכסים, אך לכלנו יש עיקר אחד היקר לנו יתר והוא: עיקר „הלאומיות".

הנה שלשים שנה שספרותנו החלה לפרח ולשגשג. אם קודם היו לנו עתונים קטנים בסטמבול ובבוקרסט בלבד, הנה עתה מספרם גדל מאד באלבניה עצמה ובנכר, ביניהם הקובץ „אלבניה" היוצא לאור בלונדון ונערך ע"י האלבני המושלימי פאיק בי קוניצה, מאלבניה הדרומית, „תקות אלבניה", היוצאת לאור ברומא ע"י ניקולה בי יוניי, אלבני קתולי, מאלבניה הצפונית, „קוכבי" היוצא לאור בבוסתון ע"י סותיר פצי, אלבני או־תורוכסי מאלבניה המרכזית.

מזה רואים כי אין יותר שום נגוד בין האלבנים השונים באמונותיהם, כי אדרבה, בלם יחד עובדים שכם אחד לטובת העם האלבני ומולדתם האלבנית".

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— ממוסקבה מודיעים: בימים האלה בא הנה הדיפומאט מאקלאקוב לאסוף חומר בעד שאלת-היהודים. הוא בקר את הרב מאזה ואת היושב-ראש של האגודה המוסקבאית „להפיץ ידיעות נכונות ע"ד היהודים והיהדות", וו. הרכבי. מאקלאקוב מתכונן לצאת בהדומה כשידונו בה בשאלת הימניים ע"ד הצירקולאר הידוע של סטוליפין. מאקלאקוב באר להרב שאינו מקוה לתוצאות טובות ביותר מזה, שתדין הדומה בשאלת-היהודים, אך בכ"ז יש לו היסוד לחשוב, שהמרכז נכון לעשות הנחות בפרטים ידועים.

— כידוע קרה סמוך לחג-הפסח בשנה העברה בעירה הקטנה ב ו י ־ ו ו י ד ו שבמחוז ווילנה מקרה של עלילת-דם. שם מצאו ילד נוצרי שחוט. בין האכרים קמה מהומה, וקרוב היה הדבר לבוא לידי פוגרום. ילדה נוצרית קטנה בבת שמונה שנים, אחותו של הנרצח, העידה, כי היהודי ו ו י ק ר שחט את הילד. לאסון היהודי מצאו על בגדיו כתמי-דם של עגל, אשר שחט, וגם כתב יד ישן ע"ד עז קטנה, שעורר חשד. את היהודי וויקר אסרו אז והביאו אותו אל בית-האסורים הווילנאי, שישב בו עד היום. את בגדיו עם כתמי-הדם שלחו לפטרבורג בכדי לברר אם דם אדם הוא, ולפיכך נמשך הדבר. בפטרבורג לא יכלו לברר איזה דם הוא, ועדות אחרת כנגד היהודי מלבד דברי הילדה לא היו, ובכל זה בכר הכין הפרוקורור את כתב-הקטיגוריה כנגד היהודי וויקר שהאשים אותו, כי שחט את הילד הנוצרי למטרה דתית, אבל לשכת-המשפטים לא מצאה שום ראיה מוכיחה את אשמת וויקר, ותחלט: להוציא את וויקר מבית האסורים ולבטל את משפטו לגמרי.

וויקר נשתחרר בשבוע זה מבית-האסורים הווילנאי לאחר שישב בו שמנה חדשים.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

—נתקבלה החוברת הראשונה של הירחון "Еврейскій міръ„.

— יצא הגליון הראשון של ה„יודישע וואכענשריפט" הנערך ע"י י. ל. פ ר ץ.

- בכ"ח ביאנואר נערך ע"י האגודה היהודית לאמנות וספרות בווילנא נשף מוקדש לשנת-המאה להולדתו של הקומפוזיטור מ נ ד ל ז ו ן ־ ב י ר ט ו ל ד י. הליקטור המוזיקאלי ד ו ד ש ו ר ממוסקבה קרא הרצאה ע"ד תולדות הקומפוזיטור ויצירותיו. להסברת התקופה של הקומפוזיטור ומולדתו הראו תמונות רבות ע"י פנס-הקסם, החל באבי-זקנו הפילוסוף, משה מנדלסון, וכלה בציורי הסביבה והחיים, שבהם נתחנך הקומפוזיטור העתידי. יצירותיו היותר אופיות של ב. מ. נוגנו ע"י המקריא על הפסנתר.

—בחוג קטן של אינטליגנטים בווילנא קרא מר ש ו ר בל' בינואר הרצאה ע"ד רשמי מסעו בפלשתינא. וביום ל"א יאנואר קרא לפני קהל גדול הרצאה ע"ד הקומפוזיטור ל. בטהפוין.

— ידוע הדבר, כי הצייר האמן יוסף איזראעלס מתיחס בסימפטיה מרובה אל השאיפות הקולטוריות העבריות הלאומיות ב פ ל ש ת י נ ה. עתה מטלגרפים מברלין, כי ביום מלאת לאיזראעלס שמונים וחמש שנים שלח במתנה ל„בצלאל" בירושלים את תמונתו, א ש ר צ י י ר א ו ת ה ב ע צ מ ו.

— אחרי חתימת הגליון קבלנו מקלן תלגרמה, כי הידיעה שנדפסה בעתונים אחדים על דבר איזו פרעות ביהודים נתיני־אויסטריה היושבים בצפת א י ן ל ה כ ל י ס ו ד. ע"פ הידיעות שנתקבלו ממקום-המעשה ל א ה י ה ש ם כ ל מקרה דומה לזה.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנמענט אויף דאס יאהר 1909

אויף די טעגליכע ציימונג

„דער פריינד"

זיעבענטער יאהרגאנג

אַרויסגעהענדיג אין פּעטערבּורג, אין צענטר פוּנ'ם רוסלענ־דישען פּאָליטישען לעבען און אין געוויסען זין אין צענטר פוּנ'ם יוּדישען פּאָליטישען לעבען אויך — איז דער „פריינד" אימשטאַנד בעקאָנט צו מאַכען זיינע לעזער מיט אַלצדינג, וואָס געשיהט אין יודישען און אינ'ם אַלגעמיינעם לעבען בּיי־צייטענס און פוּן די זיכערסטע קוועלען.

אַלע וויכטיגע ערשיינונגען אין דעם „טעגליכען לעבען", אַלע געשעהענישען, וואָס האָבּען ווערטה פאַר'ן לעבּען, וועלען אָהן פערשפּעטיגונג געבראַכט ווערען אין „פריינד" אין דער אייגענער צייט, ווען אין אַלע ניט־יוּדישע צייטונגען.

„דער פריינד", אַלס די איינציגע יודישע צייטונג, וועלכע האָט אַנ'אָרט אין דער גאָסודאַרסטווענע דומע און אין גאָסודאַרסטווענ־סאָוועט, וועט אויך וויַיטער קאָנען געבּען בעריכטען, און צייטליך איבּערגעבען די וויכטיגסטע מאָמענטען פון די זיצונגען אין די רוסלענדישע געזעצגעבערישע אַנשטאַלטען.

„דער פריינד" וועט אויך אָבּגעבּען אַ בעזונדער אָרט פאַר'ן יודישען לעבען אין אייכלאַנד. אונזערע אייגענע קארעספאָנדענ־טען אין אַלע גרעסערע יודישע צענטרען אין אייראָפּאַ און אַמע־ריקאַ, אין אַזיען און אין אַפריקאַ, אין די יודישע קאָלאָניזאַציאָנס־צענטרען, ווי פּאַלעסטינאַ און אַרגענטינאַ — וועלען געבּען טרייע שילדערונגען פוּנ'ם דאָרטיגען יודישען לעבען.

„דער פריינד" וועט אויך וויַיטער אָבּגעבּען אַנ'אָרט פאַר סאַ־טיריש־הומאָריסטישע קליינע פעליעטאָנען וועגען געוויסע ערשיי־נונגען אין געזעלשאַפטליכען לעבּען.

מעהר ווי אַנדערס־ווען שפּירט זיך איצט אַ בּיי דער יודישער אינטעליגענץ, אַ בּיי די יודישע מאַסע אַ דראַנג צו יודיש קולטור־לעבען און קולטור־אַרבּייט, זעהן אַז דער דאָזיגער דראַנג זאָל פער־וועגדט ווערען מיט נוּצען, זאָל אָנגעהמען די פאָרמען, וואָס זענען נויטיג און גינסטיג פאַר אונזער נאַציאָנאַלען לעבען — דאָס איז אַנ'ערנסטע אויפגאַבּע פאַר יעדען יוּדישען אָרגאַן און „דער פריינד" וועט זיך ערנסט בעמיהען, לויט קרעפטען, מיטצוהעלפען דערין.

„דער פריינד" וועט פון איצט אָן פערגרעסערן זיין ליטעראַ־רישען אָבּטיילונג פאַר אָריגינעלער בּעלעטריסטיק און ליטע־ראַטור־קריטיק.

אין ליטעראַטור־היסטאָרישע אַרטיקלען וועט „דער פריינד" בעקאָנט מאַכען זיינע לעזער מיט די עלטערע און יונגערע יוּ־דישע שריפטשטעלער: ווי מיט אַלע שטרעמונגען און בעוועגונ־גען אין אונזער ליטעראַטור.

פון צייט צו צייט וועט אויך „דער פריינד" בּריינגען פּאָפּולער־וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען און פעליעטאָנען.

מיר זענען זיכער, אַז דער צוטרוי פון אונזערע לעזער צום „פריינד" וועט אונז אויך געבען די מעגליכקייט פּאַקטיש צו פער־ווירקליכען אַלצדינג, וואָס מיר נעהמען זיך פאַר.

אבאנעמענטס־פּרייז אין רוסלאנד:

אַ יאָהר — 7 ר., אַ האַלב יאָהר — 3.50 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 1,75 ר., אַ חודש — 60 ק.

אבאנעמענטס־פּרייז אין אויסלאנד:

אַ יאָהר 12 ר., אַ האַלב יאָהר — 6 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 3 ר., אַ חודש — 1 רוּבּל.

אַבּאָנירען קאָן מען זיך דורך די אויסלענדישע פּאָסט־קאַנטאָרען.

אדרעססע:

Въ Редакцію газеты „ДЕРЪ ФРАЙНДЪ",
С.Петербургъ, Вознесенскій проспектъ, № 53.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Willa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose indiwiduelle Erziehung. Beste Rèferenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Willa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למורים כלליים ועבריים וידיעות המסחר, חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה, תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (Franz. Schweiz.)

פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

P. Klibansky, Körnestr. 14. המנהל

התנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה טורה לכניסה לבית־ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף יאהר 1909

אויף די פערשפרייטעסטע טעגליכע צייטונג

„אונזער לעבען"

דריטער יאהרגאנג.

אין וועלכער עס נעהמען אנטייל די בעסטע פובליציסטישע און ליטעראר׳שע קרעפטען.

אויסער די פרישעסטע אינפארמאציעס און ספעציעלע ידיעות פון די ערשטע קוועלען, ערקלערט „אונזער לעבען" אין לייט-ארטיקלען און איבערזיכטען אלע פאליטישע און געזעלשאפטליכע צייט-פראגען, ווי אויך בערהויכט אלע וויכטיגע פאסירונגען, וואס אינטערעסירען דעם לעזער אלס יוד, מענש און בירגער.

פון דער גאסוד. דומע ברענגט „אונזער לעבען" אויסער דעפעשען פון די טעלעגראפען-אגענטורען, אויך אייגענע דעפעשען פון איהר ספעציעלען קארעספאנדענט אין דער דומע טעלעגראפישע מעלדונגען און גענויע בעריכטען וועגען אלין וואס קומט-פאר אין דער דומע און צווישען די דעפוטאטען.

„אונזער לעבען" איז בעזונדערס אויפמערקזאם צו אלע פראגען, וואס קעהרען זיך אן מיט יודען אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

„אונזער לעבען" ברענגט איהרע לעזער פיעל ליטעראַרישעס מאטעריאל, פעליעטאנען, ערצעהלונגען, ליטעראַרישע איבערזיכטען, קריטיק, הומאר און דעסגלייכען פון אונזערע בעסטע שרייבער.

רעדאקטאר מ. ספעקטאר. רעדאקטאר-ארויסגעבער ש. האכבערג.

אבאנעמענטס-פרייז אין רוסלאנד:

יעהרליך 6 רובל, האלב-יעהרליך 3 רובל, פיערטעל-יעהרליך 1,50, א מאנאט 60 קאפעקען.

פרייז פון א איינצעלנעם נומער נאר 2 קאפ.

Редакція „УНЗЕРЪ ЛЕБЕНЪ", Варшава, Вельная 48.

Rebakeia «UNSER LEBEN», Warszawa, Wielka 48.

בכל הענינים

הנחוצים לכם בווילנה: מכירות, קניות, חקירות ודרישות, פקודות ובקשות,—פנו אל:

Бр-ьямъ Н. и Л. Бабицкимъ, Вильна, Центральная, почт. ящ. № 86.

ВИНО

СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

סוכן „העולם"
בעיר הורודנא
מר בצלאל יפה.

סוכני „העולם"
בעיר מסקוי וסביבתה
ה׳ ד"ר מ. ראזענטהאל (Мясницкая, 13.)
וה׳ ד"ר י. צלענאוו (Юшковъ пер. д. общество „Россія". или: почт. ящ. № 420)

Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

געגויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אננענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשמאלץ. דער וואזאר עקז׳ פון יאהר 1865 תרכ"ה.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

הוצאת | יצא לאור | הספר

חטר מגזע ישי או דוד אלראי

ספור לאומי מצוין

מאת השר בנימין דיזרעלי (ביקאנספילד)

תרגם לעברית ע"י א"א ראקאווסקי.

בשני חלקים

מהדורא חדשה — חברת „אחיאסף" | המכירה הראשית אצל | מחירו 70 קאפ. (ל"פ) ווארשא

Изд. «АХІАСАФЪ» Варшава, почт.ящ. 25. | Verlag «ACHIASAF», Warschau, Postfach 25.

זה עתה יצא לאור ונמצא למכירה

„מאידך גיסא"

מאת ג. שופמן.

המחיר 25 קופ׳, לפנות אל:

S. W. SIRATE, Lemberg (Galizien).

אייער־ אונד בוטטער־ אגענטור־ אונד קאמ־ מיססיאנסגעשעפט

פאן

L. KELLER

HAMBURG, Hansastr. 77.

טעלעגראמם-אדרעססע:

Eierkeller, Hamburg.

סוכן „העולם"
בעיר וויטעבסק וסביבותיה:
מר ש. גילקין.
Табач. лавка, по Вокзальн. ул.

סוכן „העולם"
בעיר לאמזשא וסביבותיה:
מר ו. ב. דראזדאווסקי.

תרס"ט | שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמת באזל)

№ 6

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה $2\frac{1}{2}$ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ', ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לרדת על העתון יואילו נא להודרו במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון. החותמים אשר יתמהמהו בחתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן החתימה, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

ב) החותמים החדשים, החפצים לקבל את שני הגליונות האחרונים של חדש דצמבר (כדי שיהיה להם קומפליקט שלם של „העולם") צריכים להוסיף על כסף חתימתם 20 קופ'.

ג) כדי להקל את משלח הכסף בעד החותמים מחו"ל פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KÖLN, a|Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית — בסטאניסלאוו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Braudo. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלח את כסף חתימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנות להם המקום הראשון מפני הקמוין בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי-הדואר, באוסטריה-אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות-הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ד) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בווילנה כספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכדומה ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ה) החותמים כמו בחו"ל כן ברוסיה יכולים לשלח את כסף חתימתם בתלושי המניות של הקולוניאל-באנק העברי.

ו) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי הבנדרול ולכתוב כמו כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

ז) החותמים כדי לשולחים את דמי-חתימתם ישר להמערכת בוילנה, צריכים להודיע מיד ע"ד מטרת הכסף והאדריסה שלהם במכתב מיוחד, מפני שמתלישי המראות הדיוקית המתקבלים מהפוסטה אי אפשר לדעת מאומה בשביל זה בא עכוב במשלח גליונות העתון במועדם. והחותמים מתלוננים אח"כ עלינו.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים להשוות מיד את חשבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלח הגליונות אל החותמים ולמכירה לאחרים.

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי-הזמנותיהם שם חותם אחר שתי פעמים. לקמץ בהוצאות המשלוח יכלים הסוכנים לשלח את שוברות-ההזמנה על העולם לא במעטפות סגורות כי אם במעטפות פתוחות ולהדביק עליהן מרקאות בנות שתי קופ'.

III. הנחות גדולות.

א) החותמים על „העולם" במשך חדש יאניאר זוכים בההנחה הגדולה מאד על ספרי „אחיאסף" (פרטי ההנחה ותנאיה מבוארים בהפרוספקט המיוחד שנספח אל הגליון הראשון של „העולם" מחודש דיקבר).

ב) שלשה קומפלקטים (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנודעים בתכנם הספרותי העשיר — למחיר 2,50 ר' יחד עם הפירטה.

מתקבלת החתימה על השבועון

„הדגל"

(היו"ל ע"י יצחק סובלסקי בלונדון)

מחירו בעד החותמים ברוסיה:

5 רו"כ לשנה; לחצי שנה 2.50 רו"כ.

ישלחו בשטרות רוסיה או במרקאות הפוסתה בנות 10 קאפ'.

האדריסה לבית המערכת:

„HADEGEL" 6. TENTER str. north LONDON, E.

ברוסיה לחתום אצל:

J. Kahanowitz, 9 Dzielna. in WARSCHAU.

Buchhandlung Leizer Tikocinski in BIALYSTOCK. Gouv. GRODNO.

לרבנים ובתי מקרא לציונים הנחה — רק 3 רו"כ לשנה, והשלום הוא בעד כל השנה למפרע.

כהא דהתירה עדיף!

כל החפץ לגלח את הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבק-הגלוח החדש „Excellent"

בשמו כן הוא, טוב ויפה וריחו נעים ומועיל לגלוח הזקן ברגעים אחדים עצהי"ט ומותר הוא מן התורה אפילו לכתחלה כמבואר בפוסקים.

מחיר תבה א' 60 ק', שתי תבות רו"כ א'. — ע"י נאכנאהמע לא ישלח.

כתבתי:

Moses Katz, 10 Little Pearl str., LONDON E.

סוכן „העולם" בעיר בריסק-דליטא ובסביבותיה: מר בנציון נייבארג.

מי שרוצה

לדעת את עניני ארץ ישראל עתה בכל פרטיהם ומלואיהם כמו שהם מתגלים בחיים של כל יום ויום — ימנה על

„הצבי היומי"

נערך ע"י א' בן יהודה

עתה שהחשמה נתנה הרוח להעתונים ימלא „הצבי" חובת עתון יומי עברי לאומי בארץ ישראל בכל משמעת המלים האלה.

מחירו ברוסיה עשרה רו"כ לשנה וכן לפי הערך לחצי ולרבע שנה.

E. Ben Jehuda Red. Hazewi Jerusalem Palestine,

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאַן (בימ"ם)

L. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

„הפרחים"

שנה שנית שנה שנית

יוצא מן 1 נובימבר בתבנית העתון

„החיים והטבע".

„עתון ילדים".

מן נומר 1 שנה שנית נוספת בו מחלקה מיוחדת בשם

„עתון ילדים"

המכיל את החדשות היותר מעניינות של הטבע וענינים שונים מסוג „בתבל ומלואה".

מתקבלת החתימה על „הפרחים" שנה שנית במחיר 5 רו"כ לשנה ברוסיה, ועיד 60 קאפ' בחו"ל, וכערך זה לרבע ולחצי שנה.

האדריסה:

Луганскъ, ред. „Гапрохимъ"

Lugansk, (Russ.) Redak. „Haprochim".

סוכן „העולם"

בעיר זשוואַנעץ (פלך פודוליה) וכסביבתה.

המורה מר אלתר גאלדשטיין.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, ג' אדר, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 11-го Февраля 1909 г. № 8 WILNA, 24-ten Februar 1909.

א. ראָם.

אַחֲרֵי הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל חוֹבְבֵי צִיּוֹן.

אחד מן הנואמים של האספה הכללית אמר: „תיתי לה לאספה זו, שהיא קבלה צורה של מאורע חשוב במהלכה הכללי של הציונית". כמדומה, שיפה אמר האומר ושהדברים הללו נאמרו לא לתפארת המליצה בלבד.

שבע אספות כלליות היו לחובבי ציון למן היום שנתאשרה החברה ועד היום. כשנעמוד על ערכן ומהותן של כל האספות הקודמות נצטרך להודות ששתים שלש מהן היו מעניְנות יותר מזו של עכשיו. רבים מחובבי ציון ודאי זוכרים עדיין את האספות הכלליות בשנות המשבר של הישוב העברי בארץ ישראל. כשהוצרכנו להשיב תשובה ברורה על השאלה הגדולה שעמדה אז לפנינו, היאך ובמה יכולה וצריכה להיות ניכרת השפעתם של חובבי ציון על בצורו של הישוב, שהיה רופף כולו ועמד לנפול. מעל הבמה הובעו אז דעות חדשות ועיקרים חדשים של שיטה מסודרה בנוגע לעבודת הישוב. אז באה לידי גלויה התיאוריה של עבודת הישוב, אם אפשר לומר כך. הסרת האפוטרופסות, חופש העבודה, היציאה מתחת רשותם ושעבודם של מנהיגים, הקבלת האיכות אל הכמית, תפקידו של החנוך ובית הספר בא"י וכו' וכו', — כל הדברים הללו שהיו חדשים ובלתי מובנים בשעה שנאמרו ושנעשו אחר כך, במשך זמן קצר בערך, כל כך פשוטים וכל כך מובנים מאליהם, נשמעו ראשונה בשעת האספות הכלליות האמורות. מתוך האספות ההן נתבררו והוסברו לחובבי ציון ענינים, שלא עמדו עליהם מעצמם, ונתרגלו להיות עסקנים ביותר בנוגע להשאלות השייכות להישוב הקים כבר בארץ. ומנקודת השקפה זו אנו אומרים שאותן האספות היו יותר מעניְנות מזו של עכשו. אבל אין כל ספק שזו האחרונה, שעדיין אנו עומדים בגבול רשומיה, חשיבות מיוחדה ותפקיד מיוחד יש לה שלא היו לאלו שקדמו לה.

לא על פי מקרה בלבד היו ראשי המדברים באספות הקודמות אנשים, שזה מקרוב באו על מנת כך „מהתם", או, לכל הפחות, אלו שעניני הישוב הקים היו ידועים וברורים להם, בעוד שבאספה הכללית האחרונה, שעליה אני דנין, לא היה רשומם של בני ארץ ישראל ניכר כלל וגם בין ראשי המדברים היו רק שנים (מר זוסמן ומר רבינוביץ), שעניני הישוב וצרכיו ידועים להם לא רק עפ"י השמועה והקריאה בספרים בלבד. האספות הקודמות עסקו, כאמור, ביחוד בשאלות הנוגעות לבצורו של הישוב הקים כבר בארץ, בשעה שהאספה האחרונה עסקה בעיקר וראשונה בשאלה יסודית אחרת לגמרי, — בשאלת גאולת הארץ והדרכים המובילים לגדולו של הישוב העברי שם...

במשך שנים אחדות היתה טסה בעולמנו המחשבה ע"ד „העבודה הממשית בארץ ישראל" כעין סיסמא שאין לה תיכן, כעין מחשבה דאולא ערטילאה. אלו התנגדו בכלל לעבודה זו ועפ"י דרך הפלפול והחדוד מצאו הכשר להתנגדותם, ואלו, אעפ"י שנענו בראשם לה„פרינציפ" כשהוא לעצמו ונראו כמודים בו, מכל מקום לא היה איכפת להם כלל שה„פרינציפ" הזה היה הולך ולובש צורה של „הילכתא למשיחא". עד שבאו מאורעות תירקיה האחרונים והירו, שהפלפולים והחדודים של המתנגדים אין להם שום יסוד, ושהודאה גרידא מצד המסבירים פנים לה„פרינציפ" אינה שוה כלום. האמת הפשוטה, שיסוד הציונות הממשית היא ארץ ישראל הממשית, גדולו של הישוב, גאולת הארץ בקפיטליהם של יהודים וכבוש העבודה בידיהם של יהודים האמת הפשוטה הזאת, שלא נקלטה במחם של הרבה מטובי ציונים במשך שנים, נעשתה עכשיו להכרה ברורה במשך ירחים אחרים שעברו ממתן הקונסטיטוציה בתורקיה. ואמנם ההכרה הזאת, כמדומה, שנתבטאה בטוי גמור בימי האספה הכללית האחרונה של חובבי-ציון. זוהי חשיבותה המיוחדה של האספה וחשיבות זו היא שנתנה להאספה צורה של „מאורע חשוב במהלכה הכללי של הציונות"—.

יש אומרים שהישוב העברי הקים כבר בארץ בכללו אינו זקוק עוד לכך, שידאגו לו אחרים ושהוא עלול להיות נזון ומתכצר מתוכו. ואולם אפילו אלו שעדיין הם מפקפקים בדבר ושעדיין חסר להם הבטחון הגמור בנידון זה, חיבים להודות שהשעה שאנו קימין בה מעמידה בהכרח בראש את האפשריות להרחיב את צעדי הישוב ולהגדילו, ומעמידה בשורה האחרונה את הטפול בבצורו של הקים. ולפיכך טבעי היא הדבר, ששאלת גאולת הארץ או, כמו שקוראים לה עכשו, „השאלה האגררית", היא שתפסה מקום בראש באספה הכללית האחרונה והיא שחוזרה ונעורה תמיד בכל הוכוחים וההצעות מענינא ושלא מענינא. אפשר שזוהי זכותה היותר גדולה וחשובה של הציונות הממשית, כלומר של הישוב הארצישראלי, שהיא עוררה בתוכנו אינטרס חרש, שכבר ניטל טעמו ממנו, אינטרס קרקעי, אם לא רעב לקרקע, הרי לכל-הפחות געגועים אל הקרקע, וכל המרבה לעורר את הגעגועים הללו ולהביאם עד לידי מדרגת רעבון הרי זה משובח.

ונחוץ להגיד את שבחה של האספה הכללית האחרונה, שהיא עוררה כמו בכונה את הגעגועים הללו, ויפה עשתה. ניכר היה בשעת הוכוחים ע"ד „השאלה האגררית", שאם לא כל הנאספים הרי לכה"פ רובם הגדול יודעים ומכירים, שאין לנו שאלה גדולה ועקרית מזו, ואפשר שבנוגע למקצוע זה צדקו דברי הנואם שאמר, ש„הועד של חובבי ציון הוא יצרם הטוב של הציונים כולם". בשנים האחרונות אמנם אינו מניח היצר הטוב הזה את הציונים לישון ומגרה בהם את הגעגועים לקרקע...

כמדומה שלא טעינו כשאמרנו, שרובם הגדול של כל חברי האספה הכללית ידעו והכירו שאין לנו בשעה זו שאלה יותר עקרית מזו של גאולת הארץ. ואם בשעת הוכוחים ע"ד השאלה האגררית נתבררו שני זרמים: מצד אחד אלו שדרשו כי ועד החברה יהיה המתחיל בדבר „ליצירת אורגן לקרדיט קרקעי באיזו צורה שתהיה", ומצד שני אלו שהתנגדו לכך, הרי שטחיות היא זו לחשוב שאלו האחרונים לא הודו בכלל בנחיצותו של מוסד כזה. לא כך הוא הדבר, אלא שדעת המתנגדים היתה נוטה שדוקא משום שגאולת הארץ תלויה במדה מרובה ביסוד מוסד לקרדיט קרקעי ודוקא משום שיצירתו של המוסד הזה נחוצה במוקדם, אי אפשר לגלגל את יצירת המוסד הזה על הועד, שסוף סוף כחותיו מצערים, הכנסותיו מועטות וצרכיו מרובים. המתנגדים חששו, שאין הועד יכול להטיל על עצמו אחריותה של התחלה גדולה כזו. ועוד חששו המתנגדים, שמא יהיה הועד מוכרח ע"י זה להסיע את כל עיונו לדבר אחד ולא יהיה בידו לעבוד את עבודתו הפוריה במקצועות אחרים, שהוא רגיל ומנוסה בהם ושגם בהם תלויה במדה גדולה התרבותו של הישוב העברי, כגון תקנות הפועלים, סדור לשכות המודיעין ועניני החנוך ובתי הספר, וכדומה.

אין מן הצורך לחזור כאן על החלטותיה של האספה הכללית, שהרי הן כבר ידועות לקוראינו (עי' „העולם" גליון הקודם). כונתנו היתה רק להעיר על הטון היסודי ששלט באספה הכללית. והוא—שהעבודה הממשית בארץ־ישראל אינה הולכתא למשיחא אלא עבודה שזמנה בכל יום, ועוד שהעבודה היותר נחוצה וחשובה היא זו הכובשת דרכים חדשים ואפשריות חדשות בפני הישוב העברי בארץ־ישראל, הצריך להיות גדל ומתרחב תמיד. טון זה שלט בכל ההרצאות ובכל הוכוחים בנוגע לכל השאלות שעמדו על הפרק ולא רק בזו של גאולת הארץ, והוא שנתן לאספה זו של חו"צ צורה חדשה, צורה של „מאורע חשוב במהלכה הכללי של הציונות"...

ואולם יש אשר יתגנב ספק מר אל הלב: כזה וכזה אמנם החליטה האספה הכללית ועבודות רבות האחריות ומרובות הגונין הטילה על הועד; הרי געגועים גדולים לקרקע ושאיפה נמרצה למצוא פתרון נכון לשאלת הפועלים וכבוש העבודה בידי יהודים; הרי הודאה גלויה בחשיבותם המרובה של עניני האינפורמציה והכרת ערכם המיוחד והגדול של מוסדות החנוך וההוראה, — הכל טוב ויפה. ואולם האם יש לנו הרשות להיות בטוחים שיהיו מעשיהם העתידים של הנאספים ושולחיהם לטובת החברה מעידים עליהם שלא רק בשעת המום הלבבות נאמרו הדברים ושיודעים הם מה בין צורך ליכלת? — אולי נוח היה להועד שלא היתה האספה מטלת עליו אחריות גדולה כזו והיה מוסיף ללכת בדרכו, שמעוט הכנסותיו התוה לו עד עתה? — קשה להשיב על שאלות אלו. ימים יבואו יגידו! —

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַוַּעַד הָאוֹדֵיסָאִי לְיִשּׁוּב־אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

(מאת סופרנו).

(המשך)

ישיבה שניה

(יום ג' 27 ביאנואר 7—11 שעות אחרי הצהרים)

הישיבה נפתחת בהרצאתו של אוסישקין ע"ד „הקולוניזציה

יהודה קרני.

נָגַל קֶלֶף צָחוֹר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
[illegible]
יָרַד כְּרוּב עָטוּף בְּטַלִּית שֶׁל תְּכֵלֶת
לְבָרֵךְ עַל קְדוּשַּׁת הַכְּתָב.

אָתָא הָעוֹרֵב וַיִּנְעַץ אֶת חֶרֶט
חַרְטוּמוֹ הַשָּׁחוֹר בַּפָּנִים —
הָרַד הַכְּרוּב עַל הָרָקִיעַ בִּירִיעָה
וַיָּשָׁב בְּרֶתֶת לֵאלֹהִים...

גְּזִילִים לְבָנוֹנִים מִתְפַּשְּׁטִים בָּרְחוֹבוֹת —
זֶה שֶׁלֶג שֶׁל שַׁחֲרִית בִּשְׁבָט;
[illegible]
אֶל בֵּית הָאוּלְפָּנָא לְאַט.

צַעַד וָצַעַד — וְנֶהֱרַת כְּתָב הָעִיר
[illegible]
נִשְׁקָף אָנֹכִי בָּאֶשְׁנָב וְקוֹרֵא
[illegible]

מַאַכְלָנִיּוֹת בָּרְחוֹבוֹת הַזְּוִית
מִתְפָּרְצוֹת הַזּוֹנוֹת בִּיעָף;
דּוֹרְכוֹת עַל כִּתְבֵי הַשֶּׁלֶג וּמְטַמְּאוֹת
אֶת דְּבַר אֲדֹנָי עַל הַקְּלָף...

יְרָקוֹת.

מאת

י. ד. ברקוביץ.

(המשך)

מסביב לשפרה וארגויה ותרמיליה נתקבצו אחיה ואחיותיה הקטנים, עומדים צפופים, מחרישים ומשתאים, זוקפים ראש ופוערים פה כלפי אחותם; מסתכלים בה מתוך דרך־ארץ וענוה יתירה, מזינים עיניהם בה, שומרים תנועתה ותאבים לדברה ואדמימות של בושה בוערת בלחייהם הדלות והשזופות. אבל מאחר שראו פני אבא, המתעותים ביסורים מחמת שיעולו, נפל רוחם פתאום וגבתלקה שמחתם. תינוקות אלו נתכוצו עכשיו, כבשו פניהם בקרקע ועמדו נבוכים והיאוש בעיניהם, מתמרמרים בלבם על זה האב האכזר, שלבו הולך אחר שיעולו, המתכון להפר שמחתם דוקא בה בשעה, שבאת אליהם ממרחקים אחותם זו הבכירה, הנפלאה והתדורה בלבושה, שמגבעת נאה בראשה וסוכך־משי בידה והמון ארגזים ותרמילים מסביב לה...

של א"י בעבר והפרספקטיבות לעתיד".

הנואם מתחיל בהשקפה על מצבם של היהודים בתורקיה הישנה. ליהודי תורקיה היה תמיד שווי זכיות. הם סבלו אמנם מהמשטר הישן, אבל לא בתור יהודים, אלא בתור נתיני תורקיה. גם היהודים, נתיני חו"ל, לא נבדלו בראשונה לרעה בזכיותיהם מנתיני חו"ל שאינם יהודים. רק לפני כ"ה שנה בערך יצא חוק המגביל את זכיותיהם של היהודים נתיני חו"ל. ליהודים הללו נאסרה אז: א) הכניסה לא"י, ב) קנית קרקעית בא"י. החוק הזה היה מכוון כנגד כל היהודים נתיני חו"ל מבלי הבדל, אלא שרוב הממשלות מחו כנגד הגבלת זכיותיהם של נתיניהם היהודים וע"כ הזרה הממשלה התורקית ובטלה את הגזירה בנוגע לנתיני רוב הארצות ולא נשארה בתקפה אלא בנוגע ליהודי רוסיא ורומניא, מפני שממשלותיהן של המדינות הללו לא מחו כנגד החוק הזה. באיסור הכניסה לא דקדקו אמנם מעולם, לעומת זה התנהגו בכל חומר הדין באיסור קנית קרקעית בא"י. המצב הזה נמשך אח"כ בכל ימי המשטר הישן. להלחם כנגד המצב הזה ע"י אורגניזציה של הכחות היהודיים המקומיים לא היתה כל אפשרות בתנאים הפוליטיים של הזמן ההוא.

מה הביא לנו בנדון זה המשטר החדש? קודם כל הרבה מאד בנוגע ליהודי תורקיה. ליהודים הללו נפתחו עתה פרספקטיבות רחבות ומזהירות. אין שום ספק בדבר כי בתור לאום מאוחד ומאורגן ישפיעו יהודי תורקיה הרבה מאד על עניני המדינה. עלינו עתה להשתדל לפעל על יהודי תורקיה ברוחנו, לסדר ולארגן אותם ברוח שאיפותינו הלאומיות ולמשך אותם לעבודתנו. הסתדרותם של יהודי תורקיה צריכה להיות עכשיו אחת מעבודתינו הראשיות. לצערנו, לא עשינו עד עכשיו כלום במקצוע זה. בעבודה זו צריכים להתעסק כל אותם החפצים לעבוד בא"י. — העבודה בא"י צריכה להיות בת שני צדדים: א) לאחד ולחזק את כל מה שיש לנו כבר בארץ; ב) להביא להתם אלמנטים הרשים, חוקים ורצויים. את המקום הראשי צריכה לתפים בעבודה זו „גאולה הארץ". במקצוע זה הרבה יש לנו ללמוד מהעבר. עד עכשיו עלה בידנו לרכש רק כשש מאות אלף דונם, והחלק היותר גדול מזה נקנה בכספי הברון רוטשילד והיק"א. — פה מקום להעיר, שערכו של הברון רוטשילד בתולדות הישוב גדול הרבה יותר מאשר רבים מאתנו הסכינו לחשוב. — איך שיהיה, מעטים המה מאד בערך הקרקעות שישנם בידנו. סבות שונות, פנימיות והציוניות, הפריעו בעד רכישת קרקעות בכמות יותר מרובה. הסבות הפנימיות הם התנאים המיוחדים השוררים בכלל בתורקיה במקצוע זה לרגלי החוקים האגרריים המסיבכים ביותר. כנודע בנויים החוקים האגרריים השוררים בתורקיה על שני יסודות שונים ומשונים: על חוקי הקוראן מצד אחד ועל ספר החוקים של נאפוליאון מצד השני ועירוב פרישיות זה עושה את החוקים הללו למסובכים ובלתי נאותים ביותר. הסבות החצוניות הם החשד כנגד הזרים בכלל וההשתדלות להפריע בעדם לחזק את עמדתם בארץ. אם נביא בחשבון את כל המפריעים האלה צריכים נהיה להודות, כי בערך כבר עלה בידנו הרבה.

בעתיד ישתנה המצב הנכחי לטובה. תורקיה החדשה התן לנו מקום לעבודה אינטנסיבית רחבה ומקפת. המפריעים הפנימיים יוסרו בקרוב. הפרלמנט התורקי יתעסק בקרוב בתקוני החוקים האגרריים ברוח המדינות היותר נאורות. דבר זה הכרחי הוא לתורקיה החדשה, מפני שבלא זה אין התפתחות מודרנית של חיי המדינה אפשרית כלל. כמו כן תשונה בקרוב לטובה שטת המסים השוררת עכשיו בתורקיה. מס „העשור" המעיק על עבודת האדמה יבוטל בקרוב לגמרי או, בכל אופן, יבאו בו שנויים גדולים ועקריים לטובה. — גם בנוגע למפריעים החצוניים, כלומר להחשד כנגד ה„זרים" והגבלת זכיותיהם של יהודי חו"ל, ישתנה המצב לטובה. ואולם לזה צריכה עבודה מרובה וזהירות

— הרי אבא משעל... — הוסיפה שפרה ודברה בלחש. — אבא, שיעול זה מנין לך?

האב, כלו אדום ונרעש, נענע ידו מתוך יאוש והדבור אין בפיו, תמך חזהו בידיו וחזר לשיעולו הקשה, המזעזע קרביו. במקומו יצאה האם במענה־לשונה, מכונת פסיעתה כלפי בתה, מתקנת מטפחתה על גבי ראשה, פניה מסמיקים בשעת מעשה ועיניה הלחות מצמצצות במהירות משונה.

— וכי מה בכך... השומעת את, בתי, דברי אמך? אין דרכו של אדם להשתעל מרוב טובה. שאלה שאלת, בתי: „מנין?"... עט, הדברים עתיקים. אם אומר ואספר לך הכל, דבר בענינו, מתחלתו ועד סופו, — אז, ראוי לומר, מה יש לי לספר?... הרי עוסקים אנו כל ימינו בגנים הנאים, כביכול, אנו עוסקים ובפרט עכשיו, כשהגיע זמן של קישואים. כונתי! קישואים... כסבור אדם, שחמדה גנוזה היא זו ומתעשרים אנו עושר גדול; אלא מאי? לא כלום. גלוי וידוע, ברוך השם, העושר שלנו. שמא תאמרי אם כן, למה זה אנחנו? כלום אני יודעת? ראו לומר: עט... אדם להבל נולד ולהתענות תחת סבלו, משול כבהמה, להבדיל, כשור זה, העושה רצון מלקהו ומושך בעול. טורחים ומושכים, טורחים ומושכים, עד בוא יום ליפול ונופלים אפים ארצה... הרי כך היא, ברוך השם, דרכו של גן: מכיון שיאיר הבוקר, אין משגיחים לא בגשם ולא בקור; חייב אדם לקום ולחבוש את עצמו. מכיון שיאיר הבוקר, מיד באות הערליות מן הכפרים ונכנסות לעבודה; ואז — טוס ורוץ כמשוגע ברחובה של עיר, יבש סחך, חפש לאור הנר, בדוק בכל החורים והסדקים, שמא תשיג גמילות־חסד, כדי לשלם לעת־ערב שכר הפועלות, או קום וקרע עצמך, שונא ציון, לגזרים ובשבע עינים השגיח על ערליות אלו העובדות! שהרי ערלית היא, ראוי לומר, דבר גם מטבע ברייתה: מטבע הערלית, שאין מעליטים עין הימנה ואין עוזבים אותה בגן ידידית, בלא ריאים... ובפרט בימים אלו, המשמשים ובאים, מימות הקישואים... ובכן, מהי כונתי לספר לך בזה, בתי? לא כלום. ראוי לומר, הרי תיניקת את ידיך, [illegible] אני בידנו ברוך השם, איש לעמלו, עד שאין אפילו שהות לישב פעם ולכתוב מלים אחדות לילדנו, עצמנו ובשרנו. כונתי: לכתוב... מי ומי הכותבים? הרי הוא, ברוך השם, כך טבעו מעולם: מה איכפת לו? מלאך קר... אף־על־פי שיש להקשות: במה יכולה את להושיע מרחוק? נו, כסבורה אני, שמנהג העולם הוא ארדבה... כונתי: בניהן של שאר הבריות, שישיבתם ישיבת כרך ושהפרוטה למשל, מצויה בכיסם... אלא מאי? לא כלום. הרי באת, בתי, והרי עיניך הרואות: משתעל הוא... מסתמא, גזירה היא מן השמים, שיבואו לו יסורים אלו כעין הוספה לחיים. האסון אירע לו אשתקד, בימי האסיף, סמוך להג הסובות, ממש כשהגיע זמן של כרוב... איתם הימים אל ישובו עוד לנו! צינה אחזתו... ואף על פי כן, שמעי נא, בתי, הרי כך דברי תמיד: אילו היה זה אדם... כמה פעמים הייתי טוענת ומשננת לו: אליה, טול סודר לצוארך... אבל כלום אין את יודעת אותו, את אביך הנאה? דברי אליו ודברי אל הכותל. כלום יש אזנים לכותל?... נו — נו, אבינו שבשמים, ימות סתיו היו לנו — או התחילה תיכף סדרה יפה: רופאים ורפואות ושלחפיות של קרח והקזת־דם ושאר מיני פורעניות, ואני כאן יחידית, עזובה לנפשי וסוערה, כי הנה הקיץ עבר, והצינה כבר תלויה באויר, וגשמים יורדים, והושך־אפלה בגן — הכרוב לא ניטל עדיין ומונח ומרקיב על גבי הערוגות... הגיעו לנו מים עד נפש. מלבד היסורים שבלב, ברוך השם... כי, ראוי לומר, כלום ביסורים שבלב אנו משגיחים, בזמן שכל עין רואה, כי מאותה שעה ואילך אדם זה מתהלך כצל, ניטלה חיותו הימנו ופניו כפני חורבה?...

כל אותה השעה, שעת דבורה, היתה האם עומדת בקרן־זוית הסמוכה לתנור, קטנה וכפופת־קומה ואצבעה על לחיה, אדמימות רכה של בושה, כזו של תינוק, פורחת בלכתותיה הדלות, והיא מציצה אל בתה בפנים טובים ומאירים באור גנוז, כולה עורגת אליה והוגנת אותה בעיניה הלחות, המצמצות במהירות. בעמידתה זו עכשיו נכספה האם [illegible] שעה, כלתה נפשה אל בתה זו הבכורה והנבונה, להריצות לה את כל [illegible] הדווי [illegible]

יתירה מצדנו. הרבה יש לעביד, בכדי לתקן שגיאות שנעשו, בכדי לברר את שאיפותינו ולהסיר חשד מאתנו. יש לשער, שבקרוב הגיע השעה, שהחוגים המכריעים שבתורקיה יתעסקו בשאיפותינו. עלינו אפוא להכין את הקרקע לשעה זו. צריך רק שיבינו את שאיפותינו ובזה יש להשתדל. — **איסור הכניסה** כבר בטל במעשה ואיננו עוד אלא שאלה של העבר. יותר מסובכת משאלה זו היא השאלה ע"ד רכישת קרקעות. שאלה זו תלויה היא בשאלה אחרת המעסקת עתה את תורקיה החדשה, היא שאלת זכות „אישיות משפטית" בחוקי המדינה. כנודע אין עדיין המושג הזה בחוקי תורקיה ואין החוקים האלה מכירים ל„בעל דין" אלא „אישיות גופנית" ולא „אישיות משפטית" מופשטת. מפני זה אין לע"ע לחברות ומוסדות הזכות לקנות ולמכר על שמם ומטעם זה נעשו עד עכשיו כל הקניות על שם אנשים יחידים וע"כ היתה מכרעת תמיד השאלה ע"ד נתיניותו של היחיד הקונה על שמו. — גם דבר זה ישתנה בקרוב לטובה.

פרי עבודת הישוב עד עתה תביא תועלת מרובה לעבודתנו כעת. תוצאות עבודתנו בעבר הן חיוביות במדה מרובה, אם לא בשביל העם העברי, כי עתה עכ"פ בשביל א"י. טבע הדבר היה מחייב, שבזמן הראשון הקדשנו הרבה כחות ומרץ לנסיונות שונים. עכשיו כבר עברה תקופת הנסיונות. מעתה נקדיש את כחותינו לא לנסיונות, אלא לעבודת הישוב בעצמה.

שאלה חשובה מאד היא גם **שאלת העבודה של הפועל העברי**. במקצוע זה לא באנו עד עכשיו להוצאות חשובית ביותר. המשטר המדיני החדש איננו מביא לכאורה בנידון זה שום שנויים חשובים, יש רק לשער, שעם תקוני החיים המדיניים ודהתפתחות האיקונומית של הארץ יוטב גם מצבו של הפועל הערבי ואז יתרבו גם צרכיו ולא יוסיף עוד להכתפק במועט ולדתחרות עם דפועל העברי ע"י דוזלת שכר העבודה.

עתיד מוהיר נשקף ל„**תעשיה**" שבארץ. **שיטת ההגנה על התעשיה הפנימית**, שתונהג בעניני המסים על סחורות רו"ל, תועיל בלי ספק הרבה להזק ולפהד את התעשיה בארץ. הרבה הפריעה עד עכשיו בעד התפתחותה של התעשיה הפנימית גם ה„**קפיטולציה**", שנתנה בכמה דברים חשובים זכיות יתרות לנתיני חו"ל על פני ילידי הארץ, גם זה ישתנה עתה לטובה. — במקצוע התעשיה לא עבדנו עוד הרבה. עשינו איזו נסיונות, שאי אפשר עדיין להתפאר בהם ביותר, לעומת זה עשינו חיל במקצוע אחר קרוב לזה: **ביצירת קרדיט למסחר ולתעשיה**. **יסיד הבאנק האנגלו־פלשתינאי** היה עובדה היסטורית חשובה. לפני שש—שבע שנים התיחסו בלעג להצעתו של הנואם בדבר יצירת באנקים בא"י. בני א"י, טענו המתנגדים, אינם בכלל מערופיה לבאנק, מפני שהסכינו לקבל ולא לתת. דומה היה, שיש לטענותיהם על מה לסמוך. עלינו להורות אמנם לאבותינו שיצרו את „החלוקה". ע"י מוסד זה חדשו את הישוב העברי בא"י אחרי הפסקה של כמה מאות שנים ומוו הלאה את רחוטים המקשרים אותנו אל עברנו. ואולם אין לכהד, כי החלוקה השפיעה על דפסיהולוגיה של מקבליה והרגילה אותם „לקבל ולא לתת". גם הישוב החדש בא"י נלקה הרבה במגרעת זו. דומה היה אפוא, שצדקו המתנגדים ליסוד דבאנק העברי בא"י, ואעפ"כ היה הבאנק האנגלו־פלשתינאי לא למוסד של תמיכה, אלא למוסד מסחרי הגון, שלמד את בני א"י לא רק לקבל, אלא גם להשיב, והוא הולך ומתפתח באופן מצוין.

במקצוע הקולטורי־הרוחני יש לנו ג"כ עבר עשיר ונסיונות חשובים, אמנם לא בכמות, אלא באיכות. בכמות המעיטו עד עתה בעבודה גם הועד האודיסאי גם המוכדות האחרים בדתאמה לתעודתינו הגדולות. תוצאות עבודתנו והנסיונות שרכשנו לנו הם בכ"ז חשובים מאד. לפני עבודת־הישוב המעשית נולדה בשעה הראשונה השאלה דחשובה: איזה דבר יאחד את היהודים

ויעועה ואפלה זו, ללא אורה, ללא שמחה וללא תנחומים; וביחד עם זה התאותה, שיהא ספורה יוצא בנחת, שוטף בחשאי ובדממה, ודבריה שהיא מדברת יהיו נשמעים לאזן מתוך המית־הלב ומתוך הרגשה יתירה...

שיעולו של האב פסק. יושב היה עיף וגושם בכבדות, מאזין ומקשיב בפנים קודרים ודוממים, סובל ומעלים עין מפני בתו, המכונים אליו בשעת שיחה זו; וכלו נראה עכשיו בשתיקתו, כתינוק שסרח וספג את המגיע לו. הוא עומד נוזף בפנתו ושומע על־כרחו פרק בהלכות צניעות ודרך־ארץ...

שפרה התהלכה בבית אילך ואילך כנסובת־תרדמה, עיפה ומעונה מהמת טלטול־הדרך ומרוב רגשותיה בה. ראשה סבב עליה כמן בערפל ואזניה עדיין היו צוללות לבת־קול של לוקומוטיב מנהמת במרחק ולרעש אופנים מתגלגלים במרוצה על גבי מסלת־הברזל. קמה לנגד דמיונה אותה הדרך המרובה, שבה הורה מן הכרך לעירתה, ונעשה לה כל זה עכשיו תמוה ומשונה כמו חלום—חלום של שדות טלולים, עוטפים בר וירק, של רוחות קלות וצחות המנשבות עם והרהרי־שחר, של בתי־נתיבות קטנים, בודדים בשדה, העפים לפני חלון הרכבת ומתעלמים מן העין ואובדים בצל אילנות נרדמים בדמדומי־בוקר, וכמו חלום ארוך ותמוה נראה לה ברגע זה כל הייה שם, בעיר הגדולה הרחוקה, עם בדידותה השוממה וגעגועי נפשה, שכלתה כל־כך לאושר ולאהבה ולבית־אבא...

— השומעת את, בתי? כונתי לזה, שתמיד הוא דורש אותי לגנאי: רעה אני... נו, ובכן? נניח, שרעה! ראוי לומר, כלום לפניך, בתי, אצטדק? בודאי—רעה! האיך אפשר להיות טובה וצדקנית בשעה שאדם זה כל מה שהוא עושה אינו עושה אלא כדי להכעיס! למה לי להרחיק עדותי—הרי עינים לך, בתי, וראי: הנה זה עושה שם רכנות למקטרתו שלו, שהוא מפעפע... אדרבה, נסי־נא ושאלי אותי: עישון זה של ממרורים למה לו?... כלום דאית [illegible], [illegible] תלויה בשערה, והא רגיל כל היום [illegible], יורק דם ומפעפע, קורא קריאת־שמע, מכבת את הנר, עולה על משכבו—כסבורה את שישן הוא? לא! הריהו יושב על מטתו בהרחבה ועוסק עם חשכה במקטרתו ומפעפע... כך הוא מפעפע את גופו ונשמתו גם יחד! בן־אדם, נכה נא פעם אחת ומול והשלך את הפיפוע שלך וזכור, כי אב אתה לבנים, ויאריכו ימים! כלום יש אונים לבותל?!... כך, בתי, אני מתענה תחת ידו של זה ומרורתי נשפכת... מניחה אני ואיני מדברת עוד ביין־השרף, שזה רגיל לשתות בכל בוקר—כלום מסיחים בסם־המות? וכי קלה זו בעיניך—תאוה מגונה של שתיה?... בוקר ובוקר—ולב אדם זה אל בקבוקו! שמא תאמרי, שכור הוא, חס־ושלום? לא; דוקא! אלא סתם, גדול כחו של יצר הרע... הרי באמת, ראוי לומר...

האב לא הספיק עדיין להביא את עשית הציגרה העבה שלו וגלילתה לידי גמר—ופתאום קם בחמתו מעל הספסל והצליף בציגרה זו על גבי השלחן,

— את, את... אפשר שתרבק לשונך לחכך רגע, הא?!

ביציאתו נתקל באברמצי, העומד אצל הדלת והמזוזה, נתעכב רגע נתן עיניו בו ובתפליו, ותיכף התנפל עליו כבהמה שפוכה:

— זוהי תפלתו של בחור! פוסק באמצע, עומד ומקשיב... רצונך להתפלל—עמוד, בחור שכמותך, והתפלל, לכל הרוחות!...

(עוד יבוא)

יוצאי הארצות השונות? באיזו שפה ידברו ביניהם? פתרון השאלה נמצא בקרוב בלי שום תיאוריות והתפלספות: שפה אחת שפתנו. עכשיו נולדה השאלה, איך אפשר להורות לדור הצעיר את כל הלמודים הנחוצים בשפה ישנה זו, שעמדה בהתפתחותה? נמצאו אנשי רוח אחרים, שהיתה להם הגבורה לאמר: דבר זה נחוץ הוא וע"כ יהיה. רק נוסד ביה"ס העברי הראשון, בית הספר ביפו, ועכשיו אין עוד שאלה כזו: כל הלמודים העיוניים והשמושיים נלמדים בעברית, כמו בלשון אחרת.

חוזר אני על דברי הקודמים. את תעודתנו אפשר לבטא בשלשה דברים: קרקע, עבודה ובית-הספר. הרגע הוא חשוב מאד ומסוגל לעבודה. אפשר עתה לעשות במשך ירחים מה שעשינו עד עתה במשך שנים, ואולם אפשר לנו גם לאבד במשך חדשים את אשר יצרנו במשך שנים. הכל תלוי בנו בעצמנו. נשתדל נא ונגביר חילים למצא את הדרכים והאמצעים הדרושים, בכדי לגשם את הפרוגרמה שלנו בחיים! (תשואות חן ומחיאות כפים סוערות).

אחרי הרצאתו של אוסישקין קורא האגרונום א. זוסמאן הרצאה ע"ד „קנית קרקעות בארץ-ישראל".

הנואם מתחיל בהקדמה ע"ד מצבו של הישוב האגררי בא"י בשנים האחרונות. — בשנים האחרונות עבר מרכז הכובד של עבודת הישוב מיהודה אל הגליל. במשך זמן קצר נוסדו בגליל שלש מושבות מטפוס חדש לגמרי. המושבות הללו קימות על מזרע דגן וזריעות אחרות הנמכרות בארץ גופא. מי מעינות לרוב, אקלים בריא ואדמה משובחה — כל התנאים האלה הבטיחו למושבות הללו למפרע עתיד טוב. הנואם ראה בעצמו את המושבות האלה לפני שנתים ובא לידי הכרה, שא"י איננה לא רק ארץ ענבים ונטיעות, אלא גם ארץ דגן וחטה. פרי הארץ במקצוע זה דומה הרבה לתבואות „הקרקע השחור" שבנגב רוסיא. החטה הגדלה פה היא מצוינה במינה, פה גדלים גם עצי הזית היותר משובחים שבא"י. האכרים היהודים מנגב רוסיא שהיו בא"י מרבים לספר בשבחה של אדמת הגליל. מחיר האדמה בגליל עודנו בזול בערך, האקלים הוא מבריא והאדמה היא משובחה ומסוגלת לכל מיני קולטורות. בהעת האחרונה נעשה הרבה במקצוע תקוני דרכים. הנואם מביא עובדות שונות המעידות על ההרחבות הישוב בזמן האחרון ומזכיר גם את יסוד המושבה „אמלים". אדמת המושבה הזאת, שנקנתה זה כבר ע"י הברון רוטשילד, היא פוריה מאד ורק מסבות שונות לא היתה למקום ישוב עד זמן האחרון. — גם במושבות יהודה נכרים בזמן האחרון סימני חיים והתפתחות. לפני שנים אחדות סבלו המושבות האלה הרבה ממשבר היין, עכשיו כבר עבר המשבר. הפרודוקציה והמכירה של היין הן עכשיו כולן בידי האכרים בעצמם. הפוזיציות הישנות של שוק המכירה הולכות ומתחזקות, חדשות הולכות ונכבשות. מצב הרוח של האכרים הוא טוב. המושבה למזרע תבואות „קוסטיניה", שנוסדה על ידי הועד האודיסאי, זה שנים אחדות שאיננה נזקקת עוד לתמיכה. גם „חדרה" הסובלת עוד ממחלת הקדחת הולכת ומתפתחת. מלבד אכרי המושבה עובדת פה החברה „יצהר" המתעסקת בנטיעות ורואה ברכה במדה שלא קוו לה. הזבוריות שבשדות „חדרה" שהיו מקודם שוממות ועלו קמשונים — התכסו עתה בעצי לימון ונטיעות אחרות. על דבר מצבה המזהיר של „פתח-תקוה" אין כל צורך לדבר. לפני זמן מה אפשר היה אך לעתים רחוקות למצא בפרדסי פ"ת פועל עברי, עכשיו מוצאים שם הרבה פועלים עברים עבודה בקביעות במשך כל השנה. בקרבת פ"ת נוסד בזמן האחרון המושב לפועלים „עין גנים". כל המושבות האלה עודן נמצאות במצב ההתפתחות. מסלת הברזל שתאחד בעתיד הקרוב את יפו עם פורט-סעיד תקרב את מושבות יהודה למצרים, לשוקי-מסחר חשובים, כאלכסנדריה וקאירה, ותשפיע על ידי זה לטובה על התפתחותן של המושבות. אם נוסיף על זה את התקונים החשובים שיבאו לרגלי המשטר החדש (בטול מס „העשור" וכדומה), נבא לידי הכרה, כי עתיד מזהיר נשקף לעבודת הישוב בא"י. ואולם העתיד של הישוב העברי בא"י תלוי בנו ובעבודתנו: עכשיו יש רק לאמר: הקרקע מוכשר לעבודה, יש כר נרחב לפעולות ומעשים חשובים, יש מקום בשביל העבודה העברית והרכוש העברי. בזה מתבארת ההתענינות הגדולה בא"י שאנו רואים בעת האחרונה בשדרות שונות של העם, ביחוד השאיפה לקנית קרקעות בא"י. כל אלה מתענינים בעיקרו של דבר רק בצד האיקונומי שבדבר. קנית אדמה בא"י הוא עכשיו בכלל דבר הרחוק מהפסד וקרוב לשכר. „הפלשתינאים" החדשים האלה הם אלימנט רצוי לנו. התפתחות הישוב ע"י איניציטיבה פרטית, על ידי אנשים העזובים לנפשם והעובדים על אחריותם בעצמם — זהו בודאי דבר הרצוי מאד, ואולם האיניציטיבה הפרטית במקצוע עבודת האדמה פוגשת בהרבה מעצורים ומפריעים. בכל ארץ אחרת יש מוסדות קולטוריים מטעם הממשלה הדואגים לצרכי עבודת האדמה, בא"י אין מוסדות כאלה. הבא להתעסק בא"י בעבודת האדמה צריך לקנות את האדמה בכספו, להוציא משלו על מכשירי עבודה, בנינים, זריעה וכדומה, באופן שליסוד משק כפרי נחוצים לכה"פ הסכומים האלה:

לקנות קרקע 250 דונם בערך	7500 פר.
לבנינים	„ 3000
למכשירי עבודה	„ 400
לבעלי חיים	„ 500
לזריעה	„ 300
הוצאות מחיתו בשנה הראשונה	„ 1000
	„ 12,700

מזה יוצא אפוא, שאנשים בלתי אמידים לא יוכלו להתנחל בא"י על הקרקע, בעוד שבאמת הבלתי אמידים הם האלימנט הישובי היותר טוב. הרבה יש אפוא להצטער, על אשר אין עכשו בא"י מוסד של קרדיט, שהיה מסייע לאנשים המסוגלים לעבודת האדמה לעמוד על הקרקע. מוסד לקרדיט קרקעי בתנאים נאותים ורציונאליים הוא עכשיו תנאי הכרחי להתפתחות הישוב העברי בא"י. לא פה המקום לדבר בפרטות ע"ד הצורה היותר נאותה של המוסד הזה. בשאלה זו ידונו מומחים לאותו דבר, כשתגיע השעה לכך.—הנואם מביא עובדות רבות המוכיחות מה רבה השפעת קרדיט קרקעי על המצב של עבודת האדמה בכלל.—ביסוד עבודתנו במקצוע רכישת קרקעות צריכה בעת לעמוד ההכרה בחשיבות הרגע, שאנו עומדים בו, מטרה ברורה ותכנית עבודה ערוכה מראש. הנואם מודיע, שאע"פ שהוא רחוק מלחשוב את הועד האודיסאי למוסד היחידי המוכשר לעבודה בא"י, בכ"ז מוצא הוא, שאי אפשר להגביל את חוג פעולתו של הועד רק בעבודת החנוך והאינפורמציה. אם לא נחשב ע"ד רכישת קרקעות בא"י לא יהיה לנו בשביל מי לבנות בתי ספר ואם לא נקנה עכשיו—נאחר את המועד, כי אחרים יקדימונו.—

לבסוף מציע הנואם ריזולוציות אחדות לשאלה הקרקעית. (ההחלטות הללו נתקבלו ביום המחרת בשנויים מועטים, כפי שהוצעו מאת הועדה הרידקציונית באותו נוסח שנדפס בגליון הקודם).

וכוחים ע"ד הרצאתו של זוסמאן:

ד"ר ריימיסט מתנגד להחלטות שהציע המרצה בשם הועד, איש אינו מתנגד בעיקרו של דבר, שעלינו להרבות בקנית קרקעות ככל האפשר, ואולם צורך ויכולת הם שני דברים. אמצעי הועד אינם מרשים לו לעסק בעצמו בקנית קרקעות. בנוגע ליצירת קרדיט קרקעי יוכל הועד רק או לעשות דבר מה אם יעבוד כחוליא אחת בתוך שרשרת ארוכה של מוסדות ואורגניזציות, כלומר אם ישתדל למשך את האחרים לעבודה זו, כשהוא לעצמו, יוכל הועד רק ליצור איזה יצירה למופת, כגון פרבר לפועלים מופתי וכדומה, כללו של דבר:

א) הועד צריך להכיר, שאין הוא בעצמו יכול לגאול את הארץ.

ב) הוא צריך להשתדל לקרב מוסדות אחרים לעבודה זו.

ג) הועד איננו צריך לקנות קרקעות ע"ח עצמו ולא ליסד חוות חדשות לפועלים, עד שתשתכללנה אלה הקימות כבר.

טמקין, אי אפשר עתה להציג את השאלה, היש צורך לקנות אדמה. השאלה היא רק, אם לתת להועד את האפשרות לסדר ולארגן את התנועה לקנית קרקעות. בראש התנועה צריך לעמוד דוקא הועד הבקי בתנאי א"י וקרוב להמוני העם ולא מוסד אחר, שאין לו היתרונות האלה.—שנוי המשטר המדיני בתורקיה יעורר גם אחרים לקנות קרקעות בא"י, אם לא נעשה זאת עכשיו אנו—יעשו זאת האחרים, על כל אחד מהנאספים לדעת, שכשישוב לביתו עליו יהיה לעבוד במקצוע זה, לסדר את העבודה לטובת קנית קרקעות ולעשות העמולה לטובת קרדיט קרקעי.

אחרי דבריהם של י. רבינוביץ ושימקין נתקבלה הצעתו של טמקין לבחור נואמים ראשיים.

ב. גולדברג: ההחלטות שהציע המרצה אינן מחדשות כלום. כלום יש צורך להוכיח נחיצות קרדיט קרקעי? גם בהלסינגפורס, גם בקונגרסים האחרונים נתקבלו ריזולוציות דומות לאלו. עכשיו אין עוד צורך בריזולוציות כלליות, אלא בדרכים ברורות של ריאליזציה; ואת זה לא נתנו לנו ההחלטות האלה. קרדיט קרקעי יוכל להיות רק בצורת בנק קרקעי, כמוסד מסחרי ורק שחוק הוא להציע, שבכסף הקערות ישתמשו לצורך זה.— בדבר סדור העבודה והתאחדות הכחות לשם קנית קרקעות בא"י מוצא הנואם שאי אפשר למסר דבר זה להועד. הועד הנהו ע"פ הסטרוקטורה שלו מוסד של צדקה ואיש לא ימסר לו כסף לעניני מסחר. הנואם מציע למסר דבר זה ל"גאולה", והיא תיסד מחלקה מיוחדה לקניות בשביל יחידים בעלי הון קטן. באחרונה הוא מציע לבחר ועדה מיוחדה, שתערך החלטות בנוגע לשאלה הקרקעית ותציע אותן לפני האספה הכללית.

דברים דומים לאלה משמיע גם ה' רזזוב, בזכותן של ההחלטה שהציע המרצה מצדדים ה"ה שפילברג ואוסישקין.

באחרונה נבחרה ועדה רידאקציונית לעריכת החלטות בנוגע לשאלה האגררית. לחברי הועדה נבחרו ה"ה מואה, טמקין, האגרונום זוסמן, ב. גולדברג ו'בוטינסקי.

ע"פ הצעת ועדה זו מתקבלות ביום המחרת פה אחד ההחלטות לשאלה האגררית שבאו בגליון הקודם.

ישיבה שלישית

(יום ד', 28 יאנואר, מעשר שעות בבוקר עד שלש שעות אחרי הצהרים)

האספה נפתחת בהרצאתו של מר י. רבינוביץ, "ע"ד שאלת הפועלים בא"י". תמצית ההרצאה היא:

א) הפועל העברי בא"י פוגש בענין כבוש העבודה במפריעים הללו: 1) התחרות הפועל הערבי המוזיל את שכר העבודה, 2) יחס של איבה מצד החוגים החשוכים והריאקציוניים של יהודי הארץ, 3) חוסר הכנה והסתגלות מצד הפועל למקצועות אחרים של העבודה. למרות כל זה הולך הפועל העברי וכובש לו עמדה אחרי עמדה בארץ ונעשה לגורם חשוב בהתפתחות הישוב העברי בא"י.

ב) א"י היא בעיקרה ארץ של עבודת האדמה. התעשיה שלה היא ג"כ קשורה ותלויה בעבודת האדמה. חשיבות מיוחדה יש אפוא רק לפועל הקרקעי בא"י. שאלת הפועל העברי בא"י הנה אפוא בעיקרו של דבר שאלת כבוש עבודת האדמה בידי יהודים.

ג) האמצעי היותר טוב בכדי להיטיב את מצבו של הפועל העברי ולחזק את עמדתו בשוק העבודה—הוא להעמיד אותו על הקרקע ולעשות אותו לתושב קבוע, הקשור למקום ידוע. התרבות מספרם של הפועלים העברים תלויה בהרחבתו והתפתחותו של הישוב האגררי העברי בא"י.

ד) מצבם של בעלי המלאכה ופועלי התעשיה העברים שבא"י דומה הוא כמעט בכל למצבם של הפועלים הללו בארצות אחרות, הנמצאות בתנאים דומים של התפתחות המלאכה והתעשיה.

ה) הועד האודיסאי צריך לרכז את עזרתו לפועלים רק במקצוע של עבודת האדמה. עליו לתת לפועלים חלקות שדה קטנות בתשלומים לשעורים במושבות הקימות או בקרבתן ולסייע להם באופן זה לעמוד ברשות עצמם. דבר זה הוא תוצאה ברורה מכל הנעשה עד עתה לטובת הפועלים. את כל האמצעים האחרים להטבת מצבם של הפועלים העברים על הועד להניח לחברות ואורגניזציות אחרות, או לפועלים בעצמם.—

המרצה מציע באחרונה החלטות ברורות היוצאות מהנחותיו.

מר י. גרינבוים (וורשא) מרצה ע"פ המכתבים שקבל הועד האודיסאי מא"י הצעות שונות להטבת מצבם של הפועלים. הסתדרות "הפועל הצעיר" מביעה את דעתה, שבכדי להסיר את התנאים הסוביקטיביים והאוביקטיביים, המפריעים בעד התפתחותו של הפועל העברי בארץ, על המוסדות העוסקים בישוב להתאחד לעבודה את הסתדריות הפועלים.—הכנת התנאים הכלליים לקבל המון עובדים מרוסיא, גליציה ורומיניה, או מפרס ותימן והמזרח, הכשרת התנאים לכניסה טבעית, עזר לפועלים בתור כלל, בתור מפלגה — דבר זה צריך להיות עבודת חברות הישוב ותעודתן. על המוסדות האלה למלא בזעיר אנפין את תפקידן של הממשלות במקומות אחרים. על הועד האודיסאי, שבא תמיד לעזור לכל מוסד צבורי בריא בא"י ושהיה לגורם נכבד בעבודתנו בישוב הארץ, להקדיש כעת כחות מרובים לשאלת הפועלים. לפני הועד יש כר נרחב בעבודות אלו: א) בנין בתים לפועלים רוקים, בכדי שימצא הפועל מעון בזול ולא יצטרך להוציא רבע ממשכורתו על דירה, שאיננו מוצא בה מנוחה אחרי עבודתו הקשה; ב) יסוד פרברים לפועלים בעלי־משפחה. לכל פועל יתן בית ודונמים אחדים אדמה בתשלומים לשעורים במשך איזו שנים. באופן זה יוכל הפועל להתקשר למושבה בתור אזרח, לעבוד במושבה אצל אחרים בזמן שיש עבודה במושבה, ובחלקת השדה שלו בזמן שאין עבודה אצל אחרים; ג) סיוע ליצירתה וסדורה של אינפורמציה מיוחדת לעניני הפועלים, שאי אפשר לקשר אותה, כמו שהורה הנסיון, עם האינפורמציה הכללית. הפועלים כבר התחילו בזה ועל הועד לעזור להם להעמיד את הדבר על בסיס נכון; ד) עזרה מדיצינית. על הועד בעזרו למושבות לצרכיהם הכלליים להתנות, שמעזרה מדיצינית נהנים כל התושבים העברים

בלי יוצא מן הכלל, כמו כן עליו להשתדל להעמיד את הענין על בסיס הגון וקים; ה) עזרה למוסדות הפועלים הרוחניים והגשמיים. ביבליאותיקאות, שעורי ערב, עתוני הפועלים המגינים על עניניהם והמשמשים גם לבמה חפשית לברור שאלות הישוב במקצועות שונים; ו) המצאת אמצעים שונים לברור שאלת יסודן וסדורן של מושבות קואופרטיביות; ז) השפעה רוחנית מצד הועד, בכדי להפיץ ולחזק את ההכרה, שפועלים עברים הם תנאי הכרחי בכל עבודה. על הועד לתת דירקטיבים ברורים לבאי כחו בארץ־ישראל, שיעבדו בזה יחד עם הסתדרויות הפועלים. —

הצעות דומות לאלה מציע גם ועד המושב „עין גנים".

שונה לגמרי מדעתם של חברי „הפיעל הצעיר" וועד המושב „עין גנים" הוא דעתו של מר מ. שיינקין. לרעתו של מר שיינקין אין כל שאלת־הפועלים בא"י במציאות. יש רק שאלת „האבות והבנים", שאלת הדור ההולך והדור הבא. אין חשבונות חמריים, אין חשבונות של חיי שעה ב„שאלת הפועלים" שבא"י, אבל יש חכוכים ונגודים בין צעירים וזקנים, בין הזדקנות ועצלות צבורית מצד אחד והשאיפה לתקונים ועבודה של יצירה מצד שני. — כל התקונים שמציעים להטבת מצבם של הפועלים (דירות בזול, פרברים ע"י המושבות וכדומה) הם אמנם דברים טובים במקומם, אבל פעוטים הם מאד בהתאמה למטרתנו. אין בהם פתרון השאלה הכללית. התקון העקרי תלוי בפעולות ומעשים ישוביים כבירים. אם ירבו לקנות אדמה, אם ירבו בכל שנה ושנה למאות ולאלפים המתנחלים בא"י והעוסקים במסחר וחרושת— אז ימצאו עבודה כל אותם מאות הצעירים אשר נשאם לבם לבא לארץ־ישראל. לא תחדל אז מלחמת הדעות הנזכרה, מלחמת הזקנה הצבורית עם השחרות והבחרות, אבל אז לא יערבו את הנגודים האלה עם שאלת הפועלים המקובלה. לע"ע יש רק תשובה אחת על כל השאלות: ישוב עברי וחיים עבריים מתוקנים.

מר שפילברג מוכיח, שאין הפועלים אשמים בסכסוכים שנפלו ביניהם ובין בעלי־הבתים. הפועלים גזהרים בדרישות הנמוס והטקט.

מר פרנקפלד סובר, שלועד האודיסאי העושה תעמולה לטובת העבודה בא"י יש חוב מוסרי כנגד אלה שנשמעו לו ועלו לא"י לעבד שם בתור פועלים: הוא תומך בהצעה לבנות בתים בשביל הפועלים.

מר ז. גורלנד מעיר, שההפרזה וההגזמה בשבחם של הפועלים היא מזקת. הוא מציע ליסד בתי תמחוי בשביל הפועלים. על הועד להשתדל, שיסעו לא"י פועלים ממש, אנשים שהסכינו בעבודה קשה, מסתפקים במועט ומוכשרים להסתגל לתנאים הקשים של חיי פועל קרקעי ולא, כמו שהדבר נוהג עתה, אידיאליסטים נלהבים, שאינם מוכשרים לעבודה קבועה ומתמדת.

שפירא מציע לבחר בקומיסיה מיוחדה לשאלת הפועלים. הוא מבקר את נסיונו של הועד ב„באר יעקב".

אוסישקין עונה על טענותיו של שפירא ומתקן את טעיותיו בנוגע ליסוד החוה הזו.

פולק (קיוב) מתאונן על חוסר מספרים מדויקים בנוגע לפועלים שבא"י.

ברונטמן מוסר בשמו של פבזור, שבא זה לא כבר מא"י, כי לדעתו נחוץ ליסד בתי תמחוי ומעונות בזול בשביל הפועלים. בנוגע למוסדות הצבוריים של הפועלים על הועד, לדעת הנואם, לצמצם את עזרתו רק בענינים סניטוריים—היגיאיניים.

רבינוביץ (פועל מא"י) סובר, שהועד צריך רק לבא בכספו לעזרת הסתדריות הפועלים ולהניח את ההחלטות ע"ד אופן העזרה לפועלים בעצמם. —

אוסישקין מעיר, שהועד התחשב תמיד בעבודתי בדרישה זו.

קולקר (קיוב) מעיר על הנחיצות להתעכב בשאלת הערביים.

ד"ר סלונים (קיוב) מציע ליסד פרמות בשביל הפועלים.

ב. גולדברג נוגע בשאלה, כיצד אפשר להרבות את הכנסות הועד לטובת הפועלים והוא מציע, שהועד ישתמש באותו הסעיף מספר תקנות החברה, הנותן לו את הרשות לערוך הגרלות.—

מ. ל. לילינבלום מוצא טעות הגיונית באחת ההחלטות שהציע המרצה המדברת ע"ד תעודותיהן של חברות ומוסדות אחרים; אי אפשר לנו לדבר פה ע"ד תעודותיהם של אחרים;— את פעולות הועד לטובת הפועלים צריך להגביל בהתאמה אל הפונד של 25000 רו"ב שיש בידו.

מ. פינס (מוסקבה) מוצא, שהמעונות לפועלים יחטיאו את מטרתם. הפועלים יבכרו תמיד את המעונות הפרטיים עם כל מגרעותיהם על בתי הקסרקטין שיבנו בשבילם.

ע"פ הצעתו של הד"ר ספיר בוחרים בועדה לעריכת החלטות בשאלת הפועלים, אל הועדה נבחרו ה"ה ז. גורלאנד, בוכמיל, דרויאנוב, י. גרינבוים וי. רבינוביץ. במשך הפסקת הצהרים ערכה הועדה את ההחלטות, שנתקבלו אח"כ פה אחד באספה הכללית (ראה את הגליון הקודם).

הרצאתו של מר א. מ. ברוכוב ע"ד שרות המודיעין.

הנואם מסמן את ההבדל היסודי שבין לשכות המודיעין שנוסדו בשביל הנודדים העברים בכלל ובין הלשכות לעניני ארץ ישראל אשר ע"י הועד האודיסאי. הלשכות האחרות רואות את תעודתן רק בזה, שהן מסייעות להנודד בעצות והוראות בדרכו אל הארץ שהוא שואף אליה. הן מסתפקות בנתינת ידיעות ע"ד הארצות השונות, מבלי להשפיע על הנודד השואל בבחירת הארץ. כנגד זה משתדלים אנחנו, הרוצים לא רק להקל את היציאה, אלא גם להגביר את היסוד העברי בא"י, להשפיע במדה ידועה על בחירת הארץ ולסייע, שיבאו לא"י אנשים, שמצבם החמרי הגהו טוב למדי. מטעם זה דורשות לשכות המודיעין שלנו תכנית מיוחדת ותכסיס מיוחד. מטרתן צריכה להיות, מלבד נתינות ידיעות לשואלים, חקירה ודרישה תכופה ומסודרה בכל מקצועות המסחר, חרושת המעשה ועבודת האדמה בא"י, השגת בקיאות בשוקי המזרח הקרוב והפצת הידיעות בקהל ברפוס ובעל פה. כללו של דבר, תעודת לשכות המודיעין שלנו דומה בהרבה פנים לתעודת הקונסוליות למסחר; יש להעיר עוד, שבארצות שיש בהן קולטורה מפותחת כל צרכה עבודה זו מוקלת הרבה ע"י העתונות שבה משתקפים החיים הכלכליים והמדיניים בכל גוניהם ומקצועותיהם השונים, באופן שהקורא יוכל לרכש לו בנקל ובלי משים, בלי חקירה מיוחדת לשמה, הרבה ידיעות פרטיות ותמונה כללית מהחיים האלה. מה שאין כן בא"י, שחייה הקולטוריים אינם מפותחים כל כך והעתונות שבה עודנה עומדת במדרגה נמוכה. פה הכל תלוי בחקירה ודרישה תכופה ומתמדת בכל מקצועות החיים הכלכליים. עבודה כזו דורשת, כמובן, אנשים מומחים לדבר ואמצעי כסף גדולים. — בתור מסקנות מהתנהגות האלה מציע המרצה לפני האספה הכללית הצעות אחדות בנוגע לשרות המודיעין.

ישיבה רביעית

(יום ד' 28 בינואר, 7—11 שעות אחרי הצהרים).

ישיבת הערב נפתחת בויכוחים ע"ד שאלת האינפורמציה. בויכוחים משתתפים ה"ה בונפלד, שפילברג, סטופניקר, פולק ואחרים. מר ברוינטמאן מציע לערך ספירה מדויקת של יהודי א"י.

מר שימקין. בהחלטות שהציע המרצה אין הוראות קונקרטיות. ההחלטות אינן אומרות, מה יכול הועד לעשות. צריך שיהיה להועד קורספנדנטים בכל א"י (היו"ר מעיר: דבר זה כבר נעשה). על הועד להמציא ידיעות ע"ד א"י ללשכות המודיעין של יק"א. צריך לעשות חקירה ודרישה בנוגע לתנאים היורידיים של הארץ (מח"ב).

י. רוזוב. עבודת לשכות המודיעין של הועד הן פעוטות, מפני שאמצעיהן מעטים: צריך להשתדל להרבות את האמצעים האלה. עוזרים שלא על מנת לקבל פרס אינם מביאים שום תועלת.

י. מלמד (רובנה) מציע להרפיס לעתים תכופות ידיעות אינפורמציוניות בזרגון ולשלוח אותן למורשי הועד.

א. מ. ברוכוב עונה על הטענות השונות, שנשמעו במשך הוכוחים. ומתאר בפרטות את עבודת לשכות המודיעין במקצוע ההקלה של היציאה.

בוחרים בועדה לעריכת החלטות בנוגע לענין האינפורמציה. לחברי הועדה נבחרו ה"ה ברוכוב, רוזוב, שימקין, שפילברג ומ. רבינוביץ. (ההחלטות שהציעה ועדה זו ביום המחרת ושנתקבלו פה אחד באספה הכללית נתפרסמו כבר בגליון הקודם).

(סוף יבא).

נ. ס.

נַאהִידַא רֵימִי – וְהַשָּׂפָה הָעִבְרִית.

(פוליטון)

ויקח לאצארוס עוד אשה ושמה נ א ה י ד א ר י מ י.

ולאצארוס אז איש בא בימים, ונאהידא צעירה ממנו, ולאצארוס איש יהודי, ונאהידא אשה נוצרית.

אך נאהידא התיהדה, ותוסף על שני שמותיה: נאהידא רימי גם את השם: רות, ויקראו לה: נאהידא ר ו ת רימי.

ואת היתה חרוה בעד היהודים האשכנזים: נאהידא רות רימי! מה יפים צלצלי השמות האלה, מה ערבים לאזן שומעת!

וכאשר ספרו עוד, כי נאהידא רות רימי מתיחשת על משפחת אצילים עלתה השמחה עוד עשר מעלות.

ונאהידא רות רימי היא גם סופרת. אשה גדולה! „הומאניסטית"! כמעט — ברתה סוטנר, רק בתכונה אחרת. והיא כותבת על דבר ה„יודענטהום"! ו א י ך היא כותבת! האנשים נמוגו מגיל, והנשים — התרצו והתפייסו גם הן עם ה„יודענטהום". מילתא זוטרתא? נאהידא רות רימי.

ויהי השם הזה לשם קבוע בעתונים לישראל, ויכס את כל ה„יודענטהומים" ואת כל ה„איזראיליטים".

ונאהידא רימי כתבה גם ספרים, ותכתוב ספר בשם „ד א ס י ו ד י ש ע ו ו י ב". אך שתים שלש שנים היתה מיוהדת, וכבר כתבה ספר: „דאס יודישע וייב"!

ויש שם, בספר ההוא, מלים מן ה„סדור" ומן ה„חומש" — והשתפכות נפש רבה, ואש של חמאה רותחת, והרבה מיני מתיקה.

ובעתונים האשכנזים לישראל פרקים פרקים, וכל מיני „הודו" ו„ישתבח" ו„הלל" — שגומרים אותו.

ומתוך האשכנזים היה דבר זה מתגלגל, ממש גולת שלג, אל עתונים בשפות אחרות, גם אל העברים. כבשה גיורת אחת את כל העתונות היהודית.

ולא רק את העתונות — כי גם את בבית המדרשים, כלי ה„פארטראגע",

של ה„פעראיינים" „פיר יורישע ליטעראטור"" — באשכנז, במשך זמן ידוע.

וכך היה הדבר: מתאסף הועד בראשית התקופה, לסדר את ההרצאות, עד שהם בוחרים את הענינים, הם בוחרים את ה ש מ ו ת. הרי זה כפרוספקט לעתון חדש: אלוף קנז ואלוף פלדש ואלוף מישע — שמעו ונפלו על פניכם!

ואומר חבר אחד: נביא את המטיף פלוני, ומציע השני: לא, כי את הפרופיסור פלמוני, והשלישי: טוב שנביא מלומד נוצרי, נשלם לו מעט יותר, ויבוא!

ההצעות אינן עושות רשם גדול. כבר הסכינו בכל אלה.

ויושב שם איש פקח מכולם, ויודע את הצבור יותר מכולם, והוא אומר: נביא את נאהידא רות רימי!

דומיה מסביב, דומיה מתוך התפעלות. הנה זה הוא רעיון אדיר! כל הנשים תבאנה, כל החברה הגבוהה תבוא! קידוש השם!

מחליפים עמה מכתבים — משא ומתן בדבר התנאים — נגמר למז"ט!

וכשהיא באה מחכה לה כל ה„פארשטאנד", סופרת, מרת לאצארוס, גיורת, ואשה — בני אדם בעלי נמוס נותנים, בכלל, כבוד לאשה!

אספה גדולה, הכפים צבו ממחיאה, כל ה„פארשטאנד", כל ה„חברה העליונה", אומרים, כי גם ה„קאממערציענראטה" היה שם. - היתכן? כן בעיני ראיתיו!

מה דברה, מה חדוש חדשה — אחת היא. היה „ערפאלג" גדול.

אמרו לי, כי פה ושם נשאר איזה שאור תוסס. נמצאים אנשים מבקרים, מחטטים, פוגמים לעולם, שלחשו, שנאהידא רות רימי מתיחסת אל קהל השומעים היהודים במין גאוה. אבל הרוב משתקים את המקרנים האלה. דרך ארץ.

ועברו הרבה שנים, ולאצארוס מת, ונאהידא רות רימי צרורה באלמנותה ולא נשמע קולה. כתב כתבה זכרונות ע"ר בעלה המת.

הבו כבוד לאשה! לאלמנה! לאלמנת אדם גדול כלאצארוס!

אם היה דבר מגוחך — זה היה רק ההגזמה, ההפלגה, בעיקר של דבר הרי אנו מכבדים את האשה, את הסופרת, את אלמנת החבר.

אבל מפני שאנו מכבדים אותה, אנו צריכים למתוח קו בין הכבוד הזה ובין טרגי-קומדיה חדשה מוצגת על עמודי ה„יודענטהומים" וה„איזראעליטים" בשמה.

נאהידא רות רימי יצאה במאמר — בנגד השפה העברית.

— יודע אתה — היא כותבת אל הד"ר בלוך, מו"ל ה„אסטירר. וואכענשר" — כמה מכבדת אני את היהדות, ויודע אתה, כי בבגרותי למדתי את השפה העברית, למען אוכל לקרוא את כתבי הקדש במקורם. יודעת אני, כמה הדבר קשה, כמה יגיעה וסבילה דורש דבר זה, אבל לפי דעתי, יש לעבודה זו טעם, רק כשמגיעים על ידיה אל ידיעה ברורה ועמוקה.

„זה שנים מתבוננת אני ביגון הולך הלך וגדל אל הבגידה וההתכחשות הנראות בקרב היהודים, ומתחקה אני על סבותיהן, ואחרי אשר התבוננתי הרבה בדבר, הגעתי לידי הכרה, שאחת הרפואות הבדוקות והמנוסות למחלה זו היא ה ה ק ל ה, הקלת למוד הדת, אין להכביד את העול המוטל על ילדי האסכולה העמוסים גם בלעדי זה יותר מדי יכלתם לשאת. ה ד ת י ו ת איננה תלויה בלמוד השפה העברית. והעיקר הלא היא הדתיות. יודעת אני, שהשפה העברית היא „השפה הקדושה", אבל איך למדו אותה לפנים, ואיך לומדים אותה עתה? לפנים היניקו לילד יהודי את השפה העברית כמעט עם שדי אמו. בעלי, מוריץ לאצארוס, ספר, כי בהיותו ילד בן שנים, היה דודו לוקח אותו מתוך עריסתו, בשעה הששית בבוקר, בימי החורף, והיה מליט אותו באדרת-השער שלו, ונושא אותו אל חדר הלמוד, ששם היה הוא ואחיו, שהיה אבי הילד, הוגים יחד בתלמוד. ההיה על הילד להשתתף בלמוד זה? לא! אלא צריך היה להרגיל את אזנו אל הצלצולים ולהקדים ללמוד איזו מלים; ובאמת כן היה, כי עד שלמד אשכנזית למד עברית. כן חדרה השפה הקדושה לתוך קרביו, ותהי לעצמו ובשרו — והיום?

„היום לומדים הנערים, נוסף על כל משא למודיהם המרובים, גם את הדבר הקשה להם ביותר, את השפה העברית; לומדים בדוחק, בלי רצון, מפני ההכרח (אני מדברת, כמובן, על אדות הרוב). רשאית אני לאמר זאת; אני אומרת זאת מפי הנסיון, בברלין, בווין, בהולאנד, באיטליה, בבאדין ועוד, נקריתי הרבה פעמים לשאול ילדים ולבחון אותם, ומפני שהבינותי לקנות את לבם כדי שידברו אלי באמת, שמעתי מפיהם: „כן אנו אנוסים ללמוד זאת" — באנחה, ואף פעם אחת לא שמעתי „אני לומד זאת ברצון", — וביותר ברור מהמלים המעטות דברו כמני הפנים. — ובכן לומדים הם! — אבל איך? — הנה דוגמה אחת: בברלין הביא אלי הסוחר החכם, התם והישר וו. את בנו

הנער בן שש עשרה שנה, למען הראות לי, בגאות־אב צודקת, כי בנו יודע לקרוא עברית. שמתי לפני הנער את ס' התנ"ך והראהו פרשה קלה אחת כס' בראשית, והנער קרא במרוצה קריאה כתקונה, פני האב קרנו מגיל. ועתה — הוספתי לשאול — מה פירוש הדברים האלה? — והנער הביט אלי כמשתאה. — „מאין לי לדעת זאת?" „יראה אני, כי זהו הטפוס הכללי — ובשביל זה כל הלמוד? בשביל זה בלוי הזמן והכח והחשק של הנוער?"

„האין למוד כזה חלול השפה הקדושה?

„לפיכך טוב להניח אותה למלומדים, אך את הילד העברי הפשוט בל יענו בדבר שהוא עתה רק מעושה וכפוי ומאונס. עד כמה טוב יותר להתפלל בשפת אם! וכששמחה גדולה או צער עמוק, או פחד נורא, או נוחם מר מפילים אותנו בכח טבעי על ברכינו לפני השם, ואנו מרימים את ידינו ומתפללים אליו — ההתפלל נתפלל אז עברית? לא, כי אם התפלל נתפלל בשפת־אם, ותפלה זו היא דתית, הדתיות באה מתוך הנפש, ולא מתוך הזכרון".

ואת המאמר הזה הביאו כל ה„איזראאיליטים". ששוח שטחוהו על עמודיהם, רק אחדים מהם הוסיפו עליו איזה הוספות קטנות.

זהו הדבר הראוי להיות מוקע לעין השמש!

מלומדים אנו בסבלנות, ונשא ונסבול את כל עלבונות השפה העברית בכל הסגנונים, ונקבל עלינו להתבזות וללקות—אבל להתכבד במגה כזאת לא פללנו.

כותבת הגיורת הנכבדה מה שהיא כותבת — וכבודה במקומה מונחי. פה הוא הספור ע"ד התינוק לאצארוס שהיו מרגילים אותו לשמוע עברית עד ששמע אשכנזית. מתוך הרגל כזה יצא מוריץ לאצארוס. כל מה שהיה וכל מה שיש עוד ביהדות האשכנזית מן היסוד העברי — שרשו ויסודו בתקופה ההיא. אם יש לכבוד הגיורת לספר עוד הרבה זכרונות כאלה — תספר ונחזיק לה טובה.

ואם היא כבר בבגרותה טרחה ללמוד עברית, וסוחרים „חכמים וישרים", כמו האדון ז. בברלין, מביאים אליה את ילדיהם „לבחינה", כמו אל הרב, והיא פותחת לפניהם את החומש — הרי זה גם כן דבר יפה מאד.

ידעתי בילדותי את הרבנית הזקנה מטשינסטוחוב. אלמנת הגאון רבי ישכר, שאמרו עליה, שהיא בקיאה בש"ס, ואמנם היתה בקיאה עכ"פ במדרש ובעין יעקב. ובכ"ז לא היו מוליכים אצלה את הנערים לבחינה, והיא לא אמרה „דעות" בנידון זה, כמה צריכים הילדים ללמוד וכמה אינם צריכים.

ואם יודעת מרת רימי, שיש כח טבעי המפיל את האדם לפעמים על הברכים לפני השם, בודאי זהו זכרון מתקופה אחת בחייה „לפני מתן תורה", מפני שאנחנו היהודים —לוא גם תהיה לנו „שמחה גדולה", „או צער עמוק" וכו'—אין אנו כורעים על ברכינו. וכשאנו מתפללים—אנו מתפללים, בדיוק, כמו שחפצה מרת רימי, ב„לשון אם" אבל—אמי, ע"ה, ואם אמה, עד תחלת כל האמהית, היו גם הן מתפללות בעברית, ורק פדפראות הוסיפו על התפלות—בלשון אחרת.

וגם את „הפליביסציט" הילדותי שעשתה מרת רימי יכולים אנו לקרוא בבדיחות הדעת. „פסוק לי פסוקיך". בברלין, בווין, בהולאנד, באיטליה, בראדין ועוד — אספת מרת רימי את החומר, בודאי כמאת $5^1/_2$ ילדים. ב„חדר" אחד מכאה, בקרן זוית, בעיר קטנה שלנו, יכול יכלה למצוא יותר. וגם צריכה היתה לעשות את הפליביסציט באופן יותר שלם, כמו, למשל: אם רוצים הילדים ההם ללמוד את הדיקלינציה ואת הקוניוגציה אפילו של שפת עמם? אם אינם בוחרים להחליק על הקרח, או לירות איש באחיו כדורי שלג? אם אוהבים הם את הדקדוק הלאטיני יותר משהם אוהבים להשתובב בחוץ, וכאלה הרבה.

אין הענין נוגע אל מרת נאהידא רות רימי, אלא על אותם היהודים הרידקטורים, המטיפים, ה„פני" של עתונותנו, שמביאים דברים כאלה!

שערו בנפשכם את ההפך: לא נוצרית נתגיירה לפני איזה שנים, ויוצאת בשער להורות הלכה בדבר השפה הלאומית ועיקרי הדת, כי אם יהודית נתנצרה לפני איזה שנים, נעשתה למשל, קתולית, ושולחת אל העתונים הקתולים את גילוי דעתה, כי צריך לבטל את זה ואת זה, לא יצויר, שיהודית תנשא את לבה לצאת, ולא יצויר, שאיש יקבל את דבריה.

כל מה שלא יצויר במקום אחר, יצויר בינינו, מפני שהגנו בגלות — אפילו אצל אשה, ובאמת אצלנו בעצמנו, אצל עבדותנו ושפלותנו, השולל מאתנו את כל רגש הכבוד והעצמיות והאישות.

אם יודעת מרת רימי רק כמה קשה ללמוד עברית (המסכנה!) — הלא מטיפינו ורדקטורינו צריכים לדעה, כמה קשה לשכוח עברית, כמה קשה לעם לעזוב את שפתו, לעם — שאיננו חפץ לנפול על הברכים, כי אם לעמוד בקומה זקופה!

ד"ר ש. ברנשטיין.

מֵהֶעָבָר הַקָּרוֹב.

(בקרת)

המאה התשע עשרה בקורות חייה הקולטוריים והחברתיים של היהדות ברוסיה היא תקופה כל כך עשירה, כל כך רבת הערך והגוונים, עד שלא אחת הובע הרעיון בספרות הישראלית, כי כל זמן ש„תקופת המעבר" הזאת תשאר לפנינו כחידה סתומה, והמקרים והמאורעות — בלי כל סדור היסטורי סיסטמטי כללי, קשה וכמעט שאי־אפשר יהיה להכיר את אפים של רבים מערכינו התרבותיים והחברתיים, שנתנה לנו היהדות ברוסיה. אמנם נעשו במקצוע זה הרבה נסיונות ועבודות שונות. צריך רק להזכיר את מאספי ה„וואסחוד" ושאר כה"ע הרוסים־יהודיים — כדי להוכח איזה ערך מיוחד נתנו סופרי ישראל „בימים ההם" לחקירת ההיסטוריה הישראלית ברוסיה. אבל עלינו להטעים „בימים ההם". אי אפשר כמובן להמעיט את ערך העבודות הללו בשביל החקירה ההיסטורית — אבל יחד עם זה אי אפשר יהיה לנו להתיחס אל העבודות והחקירות האלו כאל חמר היסטורי אוביקטיבי המכיל בקרבו את אותם היסודות של הנפש העממית הנחוצים בשביל הכרה היסטורית. העבודות ממין זה „בימים ההם" הן כל כך מלאות פסיכולוגיה גלותית, וסרוויליזם דל ושפל עד שמבלי משים רעיון של חשד מתעורר בקרבנו: אי אפשר שפה, בחמר האסוף הזה, תמצא אותה הנפש העממית הגדולה, השואפת וסובלת! למותר היה להרבות פה דברים־על רוח העבדות המכאיבה העוכרת בכל העבודות והחקירות ההיסטוריות על דבר היהדות ברוסיה אצל סופרינו עד שנות התשעים.

כדי להוציא מן היסודות ההיסטוריים תועלת חמרית ורוחנית בשביל אומה או קבוץ שלם צריך ההיסטורין לעמוד ממעל להיסודות האלה ומניעיהם השונים. עליו לעמוד על גב המקרים והמאורעות של ימי העבר כשהוא בא להוציא מהם את מסקנותיו. ביחוד נחוצה התיחסות כזו בנוגע לעבודה של ההיסטוריה הישראלית ברוסיה. פה דרושה מצד החוקר התיחסות של גאוה אישית גלאומית בנוגע להחזיונות ההיסטוריים המשפילים, שהוא מטפל בהם. רק אז אפשר להכיר ולבאר את ערכו הראוי של כל החמר ההיסטורי המעציב והמחפיר שבחיי היהודים ברוסיה. ולא רק זה. בזה לא רק שמבארים את העבר, מתארים ומשיגים אותו, אלא שבונים על ידי זה חלק גדול מן העתיד. ולא רק שבוראים רוח של חיים, של חפש וחרות בהשקפה על העתיד אלא שממיתים יחד עם זה את רוח העבדות והשפלות של העבר הפנימי בחיי הלאום.

ואולם כדי לעמוד על גב המקרים והמאורעות ההיסטוריים הנחקרים, צריך שה„ספירה הסובבת", החיים הריאליים, החיים החברתיים בעצמם יעמדו — אם אפשר לומר כך — למעלה מעל כל „ימי העבר". מן התקופה ההיסטורית הנחקרה עד תקופת־ההוה דרוש שיהיה מרחק פנימי גדול שיתן את היכלת לבן תקופת ההוה להתבונן בו באמת כבו ב„העבר". וכי אפשרית התיחסות כזו אל חקירת ההיסטוריה של היהודים ברוסיה בימינו אלה? לבוא בימינו אלה ולעשות חקירות ע"ד גזרות ו„אוקאזים" שונים בנגד היהודים ברוסיה בשנות הארבעים או החמשים ולהביט עליהם כעל חמר „היסטורי" מימי „העבר"? וכי אין זה לעג מר, אונאה עצמית נאיבית ומעציבה?

ובכל־זאת אפשר לענות על שאלה זו בחיוב. כן, עבודה כזאת אפשרית היא, בשעה שאותו העם או הקבוץ המדוכא ככר באה לאותה מדרגת החפש הפנימי, לאותה ההכרה העצמית שאינה משתנה ונכנעת לפני הספירה הסובבת. בהתיחסות כזאת מראה אומה זו את התרוממותה הפנימית, היא מראה בזה כי כחותיה הפנימיים, הלאומיים והעממיים עומדים ממעל להגסות הריאלית של החיים האכזרים. וזהי ההשתלמות הפנימית הבי־חשובה. וזהו בזיקוט של הגלות.

Habent sua fata Cibeliis. קאפריסה מרה של החיים האכזריים הביאה לנו נסיון כזה דוקא בזמן־הנוכחי. דוקא בזמן ההוה של חיי התלאות, של תסיסה וחרבן, בשעה שהחרב החדה עוד המונחת על צוארם של יהודי רוסיה — דוקא בשעה כזו נמצאה פתאם חבורת אינטליגנטים ישראליים בבירה, שעושים את עצמם „כלא יודעים", והם חוקרים ודורשים על דבר הצרות והגזרות כנגד היהודים ברוסיה ומכנים את כל אלה: „מהעבר". לכאורה אין זה כי אם לעג מר, אולם הופעה זו מענינת ומשמחת, משום שיש לה ערך פנימי ואנו מוצאים בה מקצת של נחמה מוסרית.

לפני מונח הספר הראשון של המאסף „Пережитое" המוקדש לחקירת „ההיסטוריה החברתית והקולטורית של היהודים ברוסיה". ספר גדול, מכיל לערך ארבע מאות דפים. מאסף היסטורי מעין אלה המאספים והספרים ההיסטוריים השונים המופיעים בהרבה „קהלות" ישראל בארצות־המערב.

מעין אלה שבארצות המערב — ובכל זאת, מה רב ההבדל בין המאסף הזה ובין חבריו המערביים! איזה תהום פנימי מבדיל ביניהם. על פי הסקירה הראשונה הנך מרגיש, כי שני הזרמים האלה, שלכאורה ממקור אחד הם באים, זרים ומזורים הם לגמרי איש לרעהו ודרכים שונים לגמרי לכל אחד מהם. לא בערכם הספרותי ועבודם ההיסטורי. חוקרי היסטוריה מעין מכם גרונווילד, בעק, לווינסקי וכו' — מראים כי על חכמת ישראל המערבית אין עוד לסתום את הגולל. אולם בשעה שאתה שם פניך אל המאסף החדש הזה — אתה מרגיש מבלי משים כי הנך נמצא ב א ט מ ו ס פ י ר ה חדשה, אחרת ושונה לגמרי מעין אותם ה„אנאלים" וה„היסטארישע בלעטטער" הלקוחים מעולם מת ונחקרים בשביל עולם מת, שמעפר יבוא ולעפר ישובו. שמות כמו י"ל קנטור, שמעון דובנוב, שאול גינצבורג, ש. רוזנפלד, ש. אנ—סקי מראים לנו ברגע הראשון באיזו אטמוספירה אנו נמצאים. ו„בסביבה זו", באותו ה ר ו ח הננו מוצאים את ה ע ר ך העיקרי והיכודי של מאסף כזה בשביל הקולטורה ההוית והעתידה של יהודי רוסיה. אם יכולים אנו לערוך ולכבד את עבודותיהם של „אורחים אשכנזים בני דת משה" על דבר ה„יודענגעזעצע" ההיסטוריים השונים, הנה מואה לנו המאסף הזה, שעוזריו ועורכיו גם כן מתעסקים בחקירות גורות „היסטוריות" שונות (בשעה, שמאד מאד אני מסופק, אם יש להרבה מהם בעצמם זכות הישיבה מחוץ לתחום המושב) — כי פועל עוד בתוכנו כח פנימי מוסרי, המתרומם לפעמים ממעל להחיים הגסים הסובבים אותנו. אין כל ספק, כי להופעה זו יש ערך לאומי חשוב.

הטנדנציה ה ח י ה והבריאה הזאת בולטת בדפים הראשונים, בה„הקדמה" הבאה להעיר בדברים אחדים ע"ד תועלתם ונחיצותם של מאספים כאלה. המאסף מוקדש להכרת החיים היהודיים הקולטוריים, ה פ נ י מ י י ם והתפתחותם בתקופות שונות, לא פחות — או אולי גם יותר — מאשר להתפתחות החיים מצדם החיצוני. פה אנו רואים עוד הפעם הבדל עמוק ביחס להספרות ההיסטורית הזאת של היהדות המערבית.

בחמר רב ומלא ענין פותח את המאסף מר ש. מ. גינזבורג בשם „רשימות הסטודנט היהודי הראשון ברוסיה, ל. מנדלשטם". בעולם הספרות הישראלית עשה לו ה' גינזבורג כבר שם לאחד הבקיאים בספרות הרוסית־העברית ובמאמרו זה הראה לנו איזה חמר רב ועשיר טמון בספרות הישראלית החדשה, שיכול היה להפיץ אור בהיר על הרבה ממחשכי חיינו וטפוסיהם מן הימים ההם. הפעם הוא נותן את ה„אבטוביוגרפיה" של הסטודנט מנדלשטם, דפים ורשימות שנכתבו על ידו בזמן 1839—1840.

האבטוביוגרפיה הזאת בצירוף הערותיו החשובות של מר גינזבורג נותנת לנו ציור חי ושלם מאותה התקופה העשירה באורות וצללים. הננו רואים באותות חיים את „גזרות ההשכלה" של הממשלה הרוסית, איך הממשלה ההיא עשתה כל אשר היה ביכלתה להפיץ דעת בקרב היהודים וכו'. את כל זאת רואה ומרגיש הצעיר מנדלשטם והוא רואה ומאמין בכונה הטהורה של הממשלה באמונה שלמה. הוא טועה כמו שטעו הרבה אמללים כמוהו, מכל רשימותיו בולטת אהבה אמתית ועמוקה לעמו, שאינה בצוללת גם הכרת־ערך ל א ו מ י ת (בשנת 1839!). „שלשה אידיאלים משלו עד עתה בלבי ורוחי: ההשכלה, מולדתי ו א ו מ ת י" (צד 17). ואת הצלת אומתו והשכלתה הוא רואה רק בהכרת החסד של הממשלה. הצעיר התמים הזה אינו משער אפילו את הסיסטימה הרוסיפיקטורית התמאית והאוכלת, הבולטת במלחמת „בצות ההשכלה" זו מצד מלכות ניקולי הראשון. הוא מאמין באמונה נאיבית כי בני ישראל אינם יכולים לקבל רב טובה של ניקולי הראשון ואינו חושד אפילו אולי נמצאים בהתנגדות עממית זו איזו יסודות של „הגנה עצמית" אינסטינקטיביים. בכל אופן עשיר הוא החמר הנתן לנו ברשימות האלו.

מר גינזבורג מראה על ההבדל הרב שבין „הימים המאושרים", בשעה ששר־ההשכלה הרוסי חפץ לדעת „אם גמר היהודי הצעיר מנדלשטם את הגימנזיום", — ובין ימינו אלה! — חבל רק שלא מצא מר גינזבורג לנחוץ להאיר בדברים אחדים על דרוסיפיקציה הגסה שבשיטת ההשכלה או בכלל במקרה זה בפרט.

(סוף יבוא)

א. ט.

קוֹהֶלֶת.

(חברה להוצאת ספרי למוד לבתי הספר וספרי חנוך לבני הנעורים בעברית נוסדה ע"י אגודת המורים בא"י בשנת תרס"ה).

אפשר שלא אגזם אם אמר, כי התפקיד היותר חשוב והיותר אחראי בעבודת תחיתנו הלאומית בא"י עלה להם בגורלם של המורים העברים שם. עבודה שתקנית, צנועה, אטית, במובן ידוע גם סמויה מן העין, אבל מלאת אהבה ומסירות, מתמידה ועקשנית—זהו חלקם של חלוצי התחיתנו בא"י.

וכמה קשה עבודה זו, וכמה רבו המכשולים!

כי לבית הספר שלנו, שכולו שלנו, לבית ספרנו בא"י— אין ספר, ספר יליד הארץ, שבו תשתקף נשמת ארץ אבותינו, טיבה, אקלימה, חייה. הספר הזה עודנו צריך להברא, וצריך לבראו יש מאין.

לפני מונח דו"ח של „קהלת" ע"ד מצב החברה ועל פעולותיה בשנת תרס"ח, תקנות החברה העקריות הן:

א) תכלית החברה: להוציא בעברית ספרים ללמודים העברים ולמדעים לצרכי בתי־הספר וספרי קריאה לבני הנעורים.

ב) קרן החברה: החברה נוסדה על יסוד של אלף מניות עוברות מיד ליד, מחיר כל מניה עשרים פר'.

ג) המניות וחלוקתן: אלף המניות האלה נחלקות לשתי תוצאות: התוצאה האחת בת חמש מאות מניות להוצאת ספרי מדע לצרכי בתי הספר, והתוצאה השניה בת חמש מאות מניות להוצאת ספרים ללמודים העברים וספרי קריאה לבני הנעורים.

ד) התוצאות האלה באות זו אחר זו, באופן, כי התוצאה השניה תחל אחרי אשר תגמר מכירת מניות התוצאה הראשונה.

ה) כל תוצאה ותוצאה יש לה חשבון בפני עצמה והיא קימת בפני עצמה.

ו) הרשות בידי החברים לשלם את מחיר המניות במשך שנתים, בכל חצי שנה חמשה פר'.

ז) הקונה, אשר עכב משלם את תשלומיו בסדרם אבד זכיתו, כל הכסף אשר שלם מכבר נכנס לקפת החברה, ומניתו נמכרת לאחר.

ח) קרן החברה מונח בהבאנק הציוני בא"י, שהוא המוציא את הכספים עפ"י פקודת ועד החברה.

ט) החברה מתחלת פעולתה בהוצאת ספרים של כל תוצאה, בהיות בקפתה לא פחות מרבע הקרן של אותה תוצאה.

הדו"ח הורצה ע"י ועד החברה. באספה הכללית שהיתה ביפו בר"ח חשון תרס"ט. ועד החברה מודיע באספה השנתית, „כי למרות השתדלותו לא עלה בידו לברא דבר ממשי, אבל יקרים גם הנסיונות, שאפשר ללמד מהם על העתיד.

„לחבר ספרים למדעים בעברית—מילתא זוטרתא לגבי אמירה, אבל דבר קשה לגבי הוצאה אל הפועל", כי לא דיה לו למחבר מומחיותו באותו המקצוע, שבו הוא כותב את ספרו,—לו נחוצה ידיעת הארץ, „שבשבילה הספרים נועדים, כדי שיהיו אלה מכונים לפי טבעה של הארץ, לפי סדרי חיה, המצב החברותי והקולטורי במדינה ושאר התנאים הצריכים להטביע את חותמם המיוחד על ספרי החנוך" וא"י, שמספר מוריה כמאה ולא יותר, כמה מחברים יכולה היא ליתן מבינידם? ולזה נחוץ להוסיף את חשש ההפסד המתעורר לרגלי הוצאות ספרים, שנחיצותם איננה סובלת דחוי, כגון ספר הדרכה לגנות שהוצאתי תעלה ל־3000 פר'. בשעה שמספר הגנות מעט, והדרישה תהיה קטנה, או—מה שנוגע גם להוצאת ספרים אחרים—בגלל חלוקי הדעות, חסרון תכנית ושטה אחת מוסכמת ומקובלת בידי כל המורים, העדר מוסד אוטוריטטי, שיחיב ספר זה או אחר על כל בתי הספר.

בתנאים קשים כאלה נגש הועד לעבודתו. ראשית כל ערך רשימה של הספרים היותר נחוצים, לכאלה נחשבו: ספר הדרכה לגנות, ספר לשיחות לשלש השנים הראשונות, ספר

לבוטניק, לפיזיקה ולחימיה לפי דרישות בי"ס עממי) ליסודי הנדסה, ואחרי ההחלטה שנתקבלה ע"י הועד הספרותי, הוציאה „קוהלת" כרוז לעבודה, אבל מפני שלא נתקבלה כל תשובה ומהיותי זריז לעשות איזה דבר ממשי פנה הועד אל מורים מומחים למקצועות ידועים, שקבלו עליהם עבודה זו, וההתחלות הקשות נעשו. עתה אפשר לקוות, כי סוף סוף יזכה בית הספר שבא"י לספרים שנכתבו בשבילו ומתאימים לתכליתו.

הרבה התחבטו המורים בענין הוצאת מפת א"י, היסטוריה ונוכחית, בעברית, כי מפה כזו איננה עוד, והילד העברי צריך לקרא את השמות העברים על מפת־זרים באותיות לטיניות.

לתכלית זו בא הועד בדברים עם הפרופיסור ורבורג, העוסק בהוצאת מפה כזו, אבל הוברר, כי היא איננה מתאימה לדרישותיהם של מורינו. ואם הוצאת מפה כזו אפשרית מצדה החמרי — הודות לסיועו של הועד האודיסאי — הנה אין מומחים שיקבלו עליהם עבודה זו. סוף כל סוף נתקבלה באספה החלטה להקטין את הדרישות בדבר הוצאת המפה בהשתתפות הפרופיסור ורבורג, ובלבד שהדבר יצא אל הפועל בזמן היותר מוקדם.

לע"ע יצאו ע"י הועד וע"פ הזמנתו הספרים האלה:

א) תרגילי חשבון לשנה א' (בשביל מורים), ב) תרגילי חשבון לשנות ב', וג', בשביל תלמידים — ג) טבלאות לארבע פעולות החשבון.

„זהו — מסים הדוה"ח — כל מה שהספקנו להתחיל במשך השנה. דלה היא ומצערה מאד תוצאת עבודתנו, אך לא פחותה היא ממדת היכלת והכחות שמצאנו בגשתנו אל העבודה"...

„והעקר שלמדנו בשנה זו הוא, שאין להתיאש, מאליו לא יעשה שום דבר, אבל אם נבקש, נמצא סוף סוף גם עובדים אחרים מוכשרים לדבר, וכשנמצאם, צריך לתת להם יכלת לעבור, ואם יעלה בידנו לשתף גם מוסדות אחרים בענין זה, נוכל ליצור במשך הזמן איזו ספרות חנוכית בארצנו ולא יהיו בתי ספרנו — בתים בלי ספרים".

זוהי עבודה מתוך אמונה, מתוך בטחון בעתיד. ככה עובדים אלה, שדרכם בהירה להם: צעד צעד, אבל—קדימה!

אולם קוהלת העינותנית לא זכתה, לצערנו, לאותו הפרסום הראויה לה באמת. הקהל הגדול איננו מראה לה שום אות של התעניינות, כאילו לא היתה קוהלת בעולם, וכאילו אין לעבודתה ערך־קולטורי־לאומי־כללי. בתור יוצא מן הכלל אפשר להראות על הועד הפטרבורגי של חובבי שפת עבר, המשתתף בהוצאת ספר הדרכה לגננות בסכום של 300 פר', דבר הראוי להיות למופת.

כדאית הוא קוהלת, שיושיטו לה את ידם כל אלה, שהחנוך הלאומי יקר להם, וביחוד אלה המוסדים והאגודות, שהפרחת לשוננו וספרותנו היא ראשית מטרתם.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

סלוניקי.

I.

סוף סוף זכתה סלוניקי לחוג היום את חג פתיחת גן־ילדים עברי. העיר הזאת שהשפה העברית היתה כמעט זרה ליושביה ורק זעיר שם זעיר שם עוד הכירוה. אלה היהודים שעמדו עד כה תחת השפעת השפה הצרפתית, הודות לחסרי האליאנס חנכו היום בפאר ושמחה גן־ילדים עברי. כבר אמרתי במכתבי הראשון, כי יהודי סלוניקי שמחו מאד על יסיד „גן־הילדים", בכל מקום דברו אודות המוסד החדש הזה והורים רבים שחלמו מקדם לשמע את הצלצול הצרפתי מפי ילדיהם, בוחרים עכשיו בגן־הילדים העברי למקום חנוך ילדיהם, וזוכרים הם לאט לאט את התנ"ך ששכחו ומשמיעים פסוקים אחדים והם מתגאים בזה, כי עודם מבינים מלים עבריות רבות. יותר משלש מאות ילדים כבר נרשמו, שהוריהם רוצים להכניסם לגן־הילדים אך יכולים להתקבל רק משמונים עד מאה ילד. ההורים מצטערים. אך מקוים, כי כאשר יגדל המוסד הזה, אז יקבלו גם את ילדיהם.

מירושלים הביאו מורות עבריות טובות, ששפתן חיה ומצלצלת. ומענין הוא הרשם שעברים ירושלמים עושים על יהודי סלוניקי ובפרט עבריות ירושלמיות. הנה עוברות שתי המורות ברחוב, מדברות עברית וצלצול שפתן כה זר הנהו בשוק השפאניולי, הצרפתי, התורקי, היוני, ובכ"ז הנה מתבוננים מכל צד אליהן, וכשהן נכנסות אל איזה בית מסחר, מקדמים את פניהן בכבוד. כל אחד חפץ להראות, כי יודע הנהו לדבר, לפטפט עברית. ואעפ"י שהם יודעים רק מלים אחדות, הם מרגישים את החפץ, התשוקה לדבר מעט בשפת עבר.

כלם חכו בקצר־רוח לפתיחת המוסד הזה והנה ביום ט"ז בשבט נפתח, סוף סוף.

הבית היפה, שקנו לשם גן־הילדים, היה ביום הזה מקושט לכבוד החג. עוד מן הצהרים חכו בחצר חבורות חבורות של אנשים. נשים וטף לראות בחגיגה. לאט לאט נתמלא האולם הגדול של הדיוטה העליונה. השתתפו בחגיגה רבנים מנהלי בית ספר, עורכי עתונים, בנקירים, עורכי דין, סוחרים, סופרים, מורים, באי כח הועד הגשמי, ועד הקלוב des intimes, ועד העיר, ראש העיר, האדון יוסף נער וכו' וכו'. האולם היה מלא מפה אל פה. אז בא הר"הג רבי יעקב מאיר, חכם־בשי, לבוש מעיל שחור. פניו מלאים הדרת כבוד, עיניו מפיקות חכמה ונוצצות עכשיו מרב שמחה. הוא בא ורואה את פרי עבודתו, את גן־הילדים. כל הקהל ישב בדממה והרב עלה על הבמה והתחיל את נאומו בשפה צחה:

„ויטע ד' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר", אחי! בלב מלא גיל והדוה אנו באים היום לחנך את גן־הילדים, ליתן לנו שני דברים יקרי ערך, שחסרו לנו עד כה: חנוך ילדינו הקטנים והשפה העברית.

מנהלי עדתי מתענינים ומקדישים עמל רב לחנוך ילדינו והשכלתם, ועדים לזה: הת"ת שלנו ובתי־הספר הגדולים והנהדרים. אולם כל אלה הם רק בעד ילדים מבני שבע ומעלה, אך לנטיעות הרכות, לילדים מבני שלש עד שבע, שהם ימי תחלת גדולו של הילד—לזה לא שמו לב. וזהו חסרון גדול. כי שאלו את הגנן: „באיזה זמן נצרכה נטיעה חדשה לטפוח מרובה". והוא ישיב לכם, כי כאשר אך החלה הנטיעה להקלט בארץ ועודנה רכה, אשר רוח מצויה תשברנה, וחם קל ייבשנה; ולכן הנטיעה צריכה בזמן הזה לשמירה הכי־מעולה. וכך הוא גם בראשית גדולו של הילד. צריך הוא אז לשמירה טובה, לחנוך, לאויר צח, לשעשועים, ללמודים קלים. זהו תפקידם של גני־הילדים, שאצל כל העמים הנאורים.

„חסרון גן ילדים עברי הרגשתי תכף לבאי הנה ובבקרי את כל מוסדי־החנוך של עירנו, בדברי על לב ראשי עדתי ונדיביה אודות הענין הזה, הבטיחוני לעזר בידי למלאות את החסרון הזה, אך אחרי בקרי את פנקסי קפת העדה, ונוכחתי, כי אין בכחה להוציא עתה הוצאית הרשות, החלטתי לפנות אל הועד הנכבד של „חברת עזרה ליהודי גרמניה" והוא נעתר סוף סוף לבקשתי. אחרי שהאדון ד"ר פאול נתן בקר את עירנו

ונוכח, כי פה יש כר נרחב לעבודה בעד הרמת רוח ישראל, הבטיח לי, ליסד פה גן-ילדים, אם נקנה בית לתכלית זו. הבית קנינו וחברת „עזרה" הקציבה סך ארבעת אלפים פרנקים לשנה להוצאות הגן, שלחה לנו את המנהלת המשכילה והמלומדה, העלמה חנוביץ, ואח"כ את המורה—העלמה שושנה כהן, בהבטחה, לפתח אצלנו אחרי שנה בית ספר לעברית, תורקית וגרמנית (מחיאות כפים). אנכי מצדי מקוה ומבטיח אתכם, כי אח"כ יפתחו לנו בית מדרש לרבנים כראוי, שיתן לנו רבנים גדולים שומרי הדת בהלכה ונאורים בהשכלה ודעת (מחיאות כפים). אני מוצא לנחוץ ולחובה להודות להאדונים הנכבדים ראשי חברת „עזרה" ולברכה ליום פתיחת גננו (מחיאות כפים ממושכה).

ועוד חסרון אחד היה מורגש בסלוניקי, כונתי לידיעת השפה העברית. העיר סלוניקי העולה בכל דבר על יתר ערי תורקיה ולה דבכורה בכל, הנה בנוגע לשפתנו הקדושה היא, לדאבוננו, נשארה אחרונית. היהדות נמצאת עתה לפני תהום נורא ובפסיעה אחת תוכל לנפל במעמקיו, אם לא נכתם את פי התהום הזה. ואת זה נוכל לעשות ע"י למוד השפה העברית וספרותה. אנכי הוא אשר דרש לפניכם לפני חדש ימים ובארתי לכם את נחיצות למוד השפה התורקית והשתמשתי בפסוק: „מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכלו פריה", אנכי הוא המדבר לכם עתה, כי כשם שאנו חייבים ללמד השפה התורקית, למען מלא חובתנו לממשלתנו, כן ראשית כל עלינו ללמד את השפה העברית, למלאות חובתנו לאבינו שבשמים ולעמנו. אל נא נהיה ללעג ולקלסה בעיני העמים, כי יאמרו: עם ישראל דומה לילד קטן, אשר חטף מרגלית מיד אביו ואם תכוהו, לא יניח את המרגלית מידיו אך אם נתן לו סבריה אחת, אז יזרק את המרגלית—כי עם ישראל, שכל העמים לא יכלו להם ובמעט חפש נצחוהו. לא, אחי! מפחד אנכי, כי אם לא תדעו את שפתנו, אז תשכחו גם את צור מחצבתנו, ולמען נשאר יהודים כמו מקדם, אין לנו דרך אחרת, בלתי אם ללמד את שפתנו. כי הנה ראו את שאר העמים, היונים והבולגרים, הם לא יעזבו בשום הון שבעולם את שפתם ואת מקורם, ואפילו אחינו הערבים, שאמונתם היא כאותה של אחינו התורקים—נסו נא לאמר לערבי: „עזב את שפתך ודבר רק תורקית בביתך, כי בזה תהיה נאמן לממשלתך"! וענה לכם ואמר: אם גם תיסרוני קשה, את שפתי היפה לא אעזב. אמנם אלמד את השפה התורקית בתור חוב לממשלתי, אך שפתי במשפחתי, במסחרי ובחברתי תהיה הערבית!" כן יאמרו כל העמים המאוחדים ועלינו עם ישראל החובה מוטלה ללמד השפה התורקית, אבל את שפתנו היפה והקדושה, שבה דברו אבותינו, נביאנו, חוזינו, ובה נתנה תורתנו. לא, לא נעזבנה לעולמים. ישראלים היינו וישראלים נהיה, אמנם ישראלים עותומנים, הנכונים להלחם בעד ארץ מולדתם, ארץ תוגרמה, אבל ישראלים!

שמחה כפולה לנו היום, חנכנו מוסד שיתן חנוך טוב לילדינו בשפתנו הקדושה והנני גומר את דברי בקריאה: תחי תורקיה, תחי ארץ מולדתנו ויחי עם ישראל!".

הקהל התרגש מאד ולא חפץ לחדל ממחא כף. כל החגיגה פעלה עליהם פעולה מעוררת את הלב ובכל פינה נשמעו המלים: שפה עברית, עם ישראל...

אח"כ עלה הבמתה האדון גאוים, ראש ועד גן הילדים וחבר הועד הגשמי, ויבאר בנאום יפה את תועלת גן הילדים, נחיצות השפה העברית, הביע תורתו לחברת „עזרה", למנהלת הגן וליתר העוזרים בעבודה הזאת. יפה היה הזקן גבה הקומה הזה בעמדו לבאר לנו את נחיצות השפה העבריה, והקהל הביע לו את שבע רצונו במחיאות כפים סוערות.

ביחור התפלא הקהל ויתרגש בעת שמנהלת גן הילדים, העלמה חנוביץ, עלתה על הבמה ונאמה נאום קצר בשפה העברית אודות נחיצות המוסד הזה. זאת היא הפעם הראשונה ליהודי סלוניקי לשמע אשה מדברת מעל הבמה ובפרט בשפה העברית, דבר שהוכיח להם, כי השפה העברית אינה מתה, כי אם חיה עוד בפי רבים. הם מחאו כף וחזרו ומחאו, כ"כ גדלה התרגשותם והתפעלותם.

מובן, שלא כל הקהל הבין את דברי הנואמת וע"כ תרגם ה' דוד פלורנטין, עורך העתון „איל אבניר", את הדברים לכפרדית והקהל מחאו עוד הפעם כף.

העתונים השפניוליים: „לא איפוקה", „איל אבניר" ו„לא ליברטד", הקדישו מאמרים יפים לפתיחת הגן הזה וכלם דברו בהתלהבות אודות תעודתו וקדמתו.

אגודת „בני ציון" שכרה לה כבר בית יפה ותגש קודם כל לבחר לה ועד ראשי. חבריו הם מבעלי ההשפעה בעיר והם: האדון יוסף אלחסיד, ה' משה כהן, עו"ד, ואחד מעורכי העתון התורקי „יאני-אסיר", ה' דוד פלורנטין, עורך העתון „איל אביניר", ה' אשר מלאך, עו"ד, יצחק קבולי ויוסף עוזיאל. מלבד זה בחרו בועדות שונות, כגון: לקרן-קימת, מכירת שקלים, תעמולה, „בצלאל" ותערוכת סחורותיו. הועד החליט לעשות פה תערוכה של כחורות „בצלאל", למען יוכלו להשיג בעדן שוק סלוניקי וגם לעבוד לטובת ביה"ס „בצלאל". הם יפנו אל האדון הפרופיסיר ש"ץ, שישלח להם הסחורות ומקוים הם לפעל לטובת המוסד הזה, וגם אנו מקוים הרבה מהועד הנכבר שיגש לעבודה ממשית.

מהעיר ינינה שעל הגבול בין תורקיה ויון בא צעיר יהודי ויפן לאגודת „בני ציון" ויספר להם, כי בעירו נוסדה לפני זמן קצר אגודה בשם „אחדות" ומספר חבריה עולה למאתים וחמשים; מטרתה היא לאחד את היהודים יושבי העיר ההיא ולעשות תעמולה בעד הציונות, אולם אינם יודעים את פרטי העבודה וע"כ הוא מבקש בשמם את ועד „בני ציון" שיכתב להם ויבאר להם הכל, מענין הוא, כי הצעיר הזה דבר אתי עברית וספר לי, כי שם מבינים כמעט כולם את השפה העברית יותר מהשפה הצרפתית. הוא בקש שישלחו להם חוברות ציוניות בעברית. מספר יהודי העיר ינינה הוא יותר משש אלפים נפש ואפשר לפעל עליהם הרבה, כדאי הדבר שישימו לב לכל הערים האלו, כי העת הנוכחית היא להם עתה עת של התעוררות ועלינו להשתמש בהזדמנות זו.

הסוחרים היהודים של סלוניקי עבדו פרוגרמה להתאחדות כל הסוחרים היהודים ולהגן על זכיותיהם והם נגשים להוציאה לפועל.

יהושע קנטורוביץ.

II.

איזמיר.

גם פה באיזמיר החלה הלשון העברית להתנער משפלותה. פעמים אחדות קמו מתוכנו צעירים אשר אהבת שפתנו נוגעת עד לבם, וייסדו חברות שונות למטרת הרמת שפתנו, אך כל עמלם היה לתהו. כל החברות חלפו הלכו מבלי מצוא להן מוצא לכסף הנחוץ להן. בראשונה החלו החברות ההן לצעד בצעדי ענק אך אחרי כן החלו לאט לאט להתרופף ולרדת מטה מטה, ולדאבוננו מעטים בעת פה באיזמיר, עיר שבה נמצאים ארבעים אלף נפש

היודעים את השפה העברית, ואין איש שם על לב כי אין עם בלי שפה.

וזאת הפעם השלישית אשר עברה בקרב אחדים מצעירינו קנאת השפה וייסדו חברה, בשם „עבריה" אשר מטרתה תהיה, כמובן, לפחת בקרב צעירי בני ישראל אהבת השפה וספרותה. הם יסדו כעת בית־עם אשר בו ימצא כל קורא עתונים עברים וחלק לא קטן מספרי השכלה, גם יסדו שעורי ערב לאלה שאינם יודעים את לשוננו.

ובכן תלך הלשון הלך והתקדם, אם ימצאו בתוכנו אנשים, שמאהבתם את לשוננו יתמכו ב„עבריה" בכל אשר יוכלו.

לעת עתה נמצאו כבר ל„עבריה" כארבע מאות חברים המשלמים כל אחד כפרנק וחצי לשנה. התקוה תעודדנו כי העבריה לא תהיה כחברות החולפות אשר בין לילה היו ובין לילה אבדו, כי תומכים רבים לה עתה ולאט לאט תגיע אל מטרתה אשר התיתה לה, הבו אחים, עבדו לתחית השפה!

איזמירנה כ"א שבט תרס"ט

יעקב קבולי

מורה בביה"ס אשר לחברת כי"ח.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

חג הפורים והימים שלפניו ושלאחריו צריכים להיות לכל חברינו הציונים ימי עבודה נמרצה לטובת הציונות לכל סעיפיה וביחוד לטובת קבוץ השקלים, שברבוי מספרם תלוי רבוי מספר צירי הקונגרס הבא.

הננו מבקשים ודורשים מאת ועדי השוקלים, מאת כל האגודות הציוניות ומאת כל חברינו להשתמש בימים אלו בכל האפשר, כדי לבאר ולברר להעם, ע"י אספות, כרוזים ומגלות הנדבקות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, את מצב הציונות ואת האפשריות הגדולות שנגלו לנו בגבולי תנועתנו ובכל מקצועות העבודה המעשית בארץ ישראל.

הזדרזו לסדר את קבוץ השקלים, שזוהי עכשו העבודה בזמן, והחיו את עבודתנו לכל ענפיה.

כל המקומות, שלא דרשו עדיין שקלים ימהרו לדרש אותם מאת הועד המרכזי. כרוזים הדשים ע"ד השקל יצאו בקרוב.

סדר היום שנקבע לפי שעה לישיבות ועד הפועל הגדול שיתאסף בקלן ביום 2|15 מארץ.

א. דו"ח של הועד הפועל המצומצם.
ב. קונסטנטינופול.
ג. הקונגרס התשיעי.
ד. סדרי היום של הקונגרס.
ה. פלשתינא: 1) קרדיט־קרקעי, 2) האינפורמציה, 3) הגימנסיה העברית, 4) קרית־ספר, 5) חוות של פועלים על יסודות משותפים, 6) הביבליותיקה הלאומית בירושלים. 7) הפונד הקולטורי הפלשתינאי.
ו. הקרן הקימת לישראל.
ז. החלטות הקומיסיה לפיננסים.
ח. שנוי סדרי העבודה של הקונגרס.
ט. על דבר הפידירציה „אבירי ציון".
י. תעמולה למכירת מניות הבנקים.
יא. הביורה הברלינית.
יב. שונות.

— מתקבלות ידיעות, כי בערים רבות מתכוננות האגודות הציוניות לעשות ביום 25 במארץ, (מנין חדש) יום מלאת עשר שנה מיום הוסדו של הקולוניאל־בנק העברי תעמולה בעד הבנק. האגודות חושבות כי יעלה בידן להפיץ עוד מספר גדול של מניות הבנק הלונדוני וביחוד של מחלקותיו בארץ־ישראל.

— מר בן־ציון נוימארק בקר בימים האחרונים את העיר ביאלא פלך סידליץ, ובידו עלה להחיות שם את העבודה הציונית. נבחר ועד חדש שנכנס אליו האדונים אשר האפפער, יהושע פישער וחיים טווארקאווסקי.

מקלינצי כותב אלינו מר י. הנקין: בימים האלה בקר את עירנו סופרו של ה„ראזסוועט" מר א. גולדשטיין מפטרבורג, שבא הנה במלאכות מיוחדה מאת הועד המרכזי והמועצה המוסקבאית, והצליח מאד בעבודתו. הוא נאם בעירנו שלש פעמים. ביום הראשון לבואו קרא הרצאה לפני הציונים האקטיביים וברצון גדול נתקבלו כל החלטותיו של הועד המרכזי. ליום המחרת נסע מר ג. לעיר סוראזש הסמוכה ועל ידו נתארגנו הציונים דהתם. הכסף של הנ"פ שהיה מונח בידי אנשים אחדים — ישלח בימים האלה לתעודתו. נמלאה ג"כ דרישת הועד המרכזי. בשוב מר ג. מסוראזש נאם עוד הפעם בעירנו באספת האינטליגנציה המקומית. ביום השבת נאם מר ג. בביהמ"ד הגדול לפני המון רב ודבריו עשו רשם גדול. בעירנו מורגשת עתה התעוררות לתנועה הציונית. נוסדה בעירנו לשכת־מודיעין לעניני ההגירה לפלשתינא. החלטנו לחתם על כל העתונים הציוניים. נקוה כי בשנה זו יעלה בידנו להעמיד את עבודתנו בעירנו על יסוד איתן.

— ממר דוד באזוב, רב העדה באוני, פלך קוטאיס, קבלנו את המכתב הזה: מצב אחינו בגרוזיא רע הוא מאד. חזון יקר הוא הוא בין יהודי גרוזיא אומן הגון או עובד־אדמה, אשר יוכלו להתפרנס ממלאכתם זו. ואין צריך לומר שכמעט אין במציאות כאן אנשים בעלי פרנסות אינטיליגנטיות. רובם של אחינו בחבל הזה הם בעלי מרכולת פעוטה, מחזירים על הכפרים ותבילותיהם על שכמם או באופן היותר טוב — על חמוריהם וכך הם אוחזים את דרכם במורדות ההרים ומעלותיהם. לפעמים קרובות מאד יקרו אסונות בדרכי־סכנה אלו. לפיכך מרבית אחינו בגרוזיא עניים מרודים הסובלים רעב. בתיהם קטנים, קרים ואפלים וכמה משפחות דרות בחדר אחד. יש אמנם בין יהודי גרוזיא עשירים או אמידים יחידים, אבל גם חיי „העשירים" האלה שונים אך במקצת מחיי העניים, יען כי עסקיהם הם פעוטים, עשירותם אינה טבעית ואין לה יסוד איתן והכנסותיהם אינן מספיקות לחיים בלי מחסור. אולם עוד יותר מעציבים ואפלים הם חייהם הרוחניים של יהודי גרוזיא. האבות אינם דואגים שבניהם ידעו גם לקרא ולכתוב. נערים בני ז' או ח' שנה כבר עוזרים על ידי אבותיהם או על ידי אנשים אחרים, הסובבים בכפרים, ובאופן כזה נשארים הבנים בורים במלא מובן המלה.

עם כל זה מענינת העובדא, כי חבת ארץ־ישראל הכתה שרש עמוק בלבות יהודי גרוזיא. רבים מאתם הולכים לבקר זאת ארץ אבותינו ולפעמים יקרה כי יוציאו על הנסיעות האלה] יותר מאשר על שכר־הלמוד לבניהם אחדים מנסים ג"כ להתישב בארץ־ישראל, אבל על הרוב אין הדבר עולה בידם, יען כי תלושים היהודים בגרוזיא מן הקרקע.

בין יהודי גרוזיא יכל בכל זאת רעיון ההתישבות בארץ־ישראל לעשות פרי. נחוץ לשלח לגרוזיא וגם לבוכארא אנשים, המוכשרים לעשות תעמולה ציונית. ע"פ הידיעות שיש לי, אפשר לקבץ פה סכומים הגונים בעד פונד קרקעי בא"י. נחוצה בנידון זה התחלה מצד ההנהגה הציונית, וסוף המעשים לבא.

— ביום 31 יאנוואר היתה בעיר שיפילד תחת נשיאותו של נשיא הפידיראציה הציונית, הד"ר גאסטיר, הקונפירינציה השנתית לציונים האנגליים. באו אל הקונפירינציה 38 צירים מכ"ח אגודות.

בשם קהלת היהודים בשיפילד קדמה דיפוטאציה עם הרב כהן בראש את פני חברי הקונפירינציה בברכה של עבודה פוריה. זאת היא הפעם הראשונה בתולדות הפידיראציה הציונית האנגלית, שקהלה ישראלית מביעה ברכה להקונפירינציה השנתית שלה באופן רשמי.

אח"כ נשא הד"ר גאסטיר את נאום־הפתיחה שהעיר בו, כי למרות המכשולים המרובים, שפגשה הפידיראציה על דרכה, עשתה בשנה שעברה חיל רב.

כשובע־רצון הזכיר הנואם את פעולתם של הסטודינטים הציונים באוניבירסיטאות. עבודתם זו כבר הביאה פרי טוב. ביחוד הרים על נס את מעשי הצעירים הציונים בקימברידז', אוקספורד, דובלין מאנשיסטיר וגלאזגוב.

וכוחי הקונפירינציה היו בחשאי. ע"פ הידיעות, שבאו על אודותם בהעתונים העברים האנגלים נראה, כי הדוה"ח של ועד הפידיראציה נתבקר מצדדים שונים במדת דין קשה ובפי אחרים, להיפך, הגינו עליו ברוב תוקף. במשך הוכוחים בא הדבר כמה פעמים לידי פולמוס חריף של דברים. באחרונה נתקבל הדוה"ח בכ"ו כנגד י"ב דעות.

אחרי שנתקבלו החלטות שונות, וביניהן החלטה בדבר יסוד עתון מיוחד להפידיראציה בלשון האנגלית, היו בחירות ועד־הפועל. לנשיא־הכבוד נבחר פה אחד סיר פראנסיס מונטיפיורי ולסגנו הד"ר גאסטיר.

הד"ר גאסטיר בירר, כי מטעמים ידועים אינו יכול לקבל עליו את משרתו. גם הארונים מוזיר ובינטוויץ הסתלקו מהתמנותם. עוד גבהרים אחדים עשו כמעשת הד"ר גאסטיר, ובאופן זה בטלה הבחירה. אבל יש תקוה, כי המשבר הקשה הנוכחי של הפידיראציה הציונית האנגלית יעבור במהרה.

— ביום 7 פיברואר היתה לחברי אגודת הציונים בלונדון אספה מעניינת תחת נשיאותו של הד"ר פרידיבירגיר. מר ישראל כהן קרא הרצאה על דבר „הציונות באוניבירסיטאות", הנואם הוכיח במרוצת דבריו, כי יסוד אגודות של ציונים בבה"ס העליונים הוא נכבד מאד, משום שאותם הנעשים לציונים ע"פ הכרתם העצמית, ציוניתם מתקיימת אצלם יותר מאצל אלה, שהסימפאטיות הלאומיות שלהם נתעוררו ע"י אנטישמיות ופוגרומים. הוא הביע גם את תקותו, כי חברי האגודות הללו, לאחר שיגמרו את חוק למודם באוניבירסיטאות יהיו למעוררי האידיאלים הציוניים בתוך הצבור הישראלי באנגליה. בכדי להכשיר אותם לזה, נחוץ הדבר, כי ילמדו לדעת את תולדות התנועה הציונית בכל השתלשלות התפתחותה מראשיתה, וגם את תולדות העם העברי וספרותו. כן נחוץ הדבר, כי יכינו את עצמם ליצירת ספרות של פרופאגאנדה, שחסרונה מורגש כ"כ באנגליה, עליהם גם לשקוד על ידיעת הלשון העברית.

באספה זו הודיע מר ליאון סימון, כי גם באוניבירסיטה הלונדונית עומדת להתיסד בקרוב אגודה של סטודינטים ציונים, האומרת לעסוק ביחוד ביצירת ספרות פרופאגאנדית.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל,

— לאחר שכבר נתמלאו עתה כל התנאים הדרושים עפ"י החוק לענין חלקת האדמה, שנקנתה ע"י אגודת „אחוזת־בית", אפשר לגשת אל מלאכת בנין רובע־העיר. האגודה כבר ערכה את תכנית הבנין, ועתה התחילו מסמנים את הרחובות וחופרים באר. גם הבית החדש של הגימנאסיה העברית עומד להבנות במרכזו של רובע זה.

לסתתים, בנאים, חרשי־עץ שאר פועלים עתידה להיות כנראה בבנין רובע־העיר החדש עבודה מרובה, והרבה נודדים יהודים חדשים אומני־בנין יכולים עתה למצוא להם מלאכה ביפו.

— מרחובות מודיעים: ממאת משפחות יהודי תימן שבאו בשבועות האחרונים ליפו, מצאו להם כשבעים נפש עבודה בהקולוניה שלנו. גברים, נשים ובניהם הגדולים עובדים בשדה או בבתי הקולוניסטים. מענינת היא העובדה, כי כל יהודי תימן יודעים לשון וספר ואין ביניהם בורים כלל, הם הביאו אתם גם את ספרי־התורה שלהם וחושבים להסתדר בתור עדה מיוחדת, מפני שהם מרגישים את עצמם פה יפה ורוצים להשתקע כאן.

מלבד היהודים התימנים עובדים בהקולוניה שלנו במשך החורף הזה גם שבעים פועלים מרוסיה.

— עוד עד לפני שנים אחדות היה האיליקטרון דבר האסור בתורקיה וגם בפלשתינה. המאור והטראם האיליקטרי בדמשק, שנתקן בבציר שנת 1906, היה המפעל הראשון ממין זה בכל הארץ, אח"כ נתקבלה קונצסיה למפעל כזה בבירות, ששם נמצא גם אחד ממוסדות־הגאז המעטים, אשר במדינה התורקית, ובאדרינה נוסד בירח ספטימבר לשנה שעברה ע"י פירמה אנגלית מאור איליקטרי בבית־המסגד אשר על קברו של מחמד במדינה.

— אחרי שבטלו המשפטים הקדומים בנוגע להאילקטריה, ששררו בחוגי־השלטון התורקיים, נתקבלו בקונסטנטינופול הרבה השתדליות בדבר קונציסיות ליסוד מוסדות איליקטריים בערי־הממלכה השונות, ואין ספק, כי בקרוב תצאנה לפעולות ותתחיל העבודה. אחת הקונציסיות הנזכרות היא בנין מס"ב איליקטריה מיפו לירושלים.

— מצפת כותבים לנו: בימי המשטר הישן בתורקיה בקש כל מי שמצאה ידו להיות נתין מלכות זרה. היו גם כאלה שנרשמו בפנסקי הממשלה כאזרחי הארץ ובכ"ז נחשבו לנתיני מלכיות אחרות והרשות המקומית לא היתה משגחת בזה. עכשיו נשתנו היחוסים, ביחוד בנוגע אל ה„נתינים הכפולים". בימים האחרונים פנתה הרשות הצפתית ליהודים רבים בתביעה שישלמו את מס הצבא (עסכריה) בעד כל אותן השנים, שפגרו מלשלם. הללו טענו שנתיני אוסטריה הם ואין מס הצבא חל עליהם כל עיקר. ויפן הקיימאקם המקומי אל הוואלי בבירות בשאלה, איך להתנהג עם „נתינים" כאלה. הוואלי השיב שנחוץ לגבות מאלו את המס בחזקה עפ"י חומר הדין. כמובן לא אחר הקיימאקם לקים אחרי הפקודה של הוואלי וישלח שוטרים לתפוס את מטלטלי המסרבים לשלם ולמכרם מכירה פומבית כדי לגבות את חובה של הממשלה. ולא זו, אלא שאכר אחד מ„ראש פנה", שגם הוא נחשב לנתין אוסטריה ואשר בביתו לא נמצאו מטלטלין הראוים למכירה, הושב במשמר עד אשר ישלם את חובו לממשלה.

הסוחר בעצים מ. נתבע לשלם עסכריה לשנים הרבה. וימאן האיש לשלם, כי בטח בחסותו של קונסול אוסטריה, שהוא נחשב לנתינה. וישלח הקיימאקם את גובה המסים בלוית ראש השוטרים ויתפסו את העצים השייכים לאיש הנ"ל וימכרום מכירה פומבית מיד. אחי סגן הקונסול האוסטרי היושב בצפת שנשלח מטעם אחיו להגן על נתינו אמר לעמוד בפני פקידי הרשות ויש אומרים כי הרים גם את ידו להכות את ראש השוטרים, וזה האחרון קרא להעומדים עליו, לאמר: „עדים אתם, שהוא היה הראשון להרים את ידו עלי", ויצו את השוטרים בני לויתו ויכו את אחי סגן הקונסול המתגרה. סגן הקונסול התאונן ע"י הטלגרף לקונסול הראשי בבירות ותוצאות הדבר לא נתבררו עדיין*).

— מחיפה כותבים לנו: בעירנו התישבו בימים האחרונים כעשר משפחות עבריות אמידות. בגליל נתוספו במשך ימות החורף יותר ממאה פועלים עברים צעירים. הביבליותיקה „ישרון", שנוסדה בחיפה לפני שנה ומחצה בעזרתו של מר י"ל גולדברג והנתמכה ע"י ועד חו"צ מאודיסא, הולכת ומתפתחת כראוי, אלא שמורגש חסרון ספרים. —

בקונגרס הציוני השמיני בהאג קבצו חברי „מזרחי" סכום כסף ידוע למטרת יסוד בית־ספר בינוני עברי בפלשתינה. אל הועד שנתמנה להגשמת המפעל נכנסו בינתים הרבה אנשים חשובים מתוך היהודים האורטודוכסים באשכנז, שאינם נמנים על הציונים, ובעזרתם קרוב עתה הדבר לצאת אל הפועל. אחרי עת ארוכה של מו"מ וקבוץ חמר חזר הועד מהחלטתו ליסד בית־ספר חדש, כי אם החליט לקבל לרשותו את ביה"ס „תחכמוני", המתקיים ביפו זה כבר ולשכלל אותו לבי"ס, שיהיה מתנהל ע"פ היסודות הפדגוגיים המודירניים. הנהלת ביה"ס, ששמו יהיה מכנה „בית־ספר עברי בינוני תחכמוני ביפו" ניתנה להמורה העליון למאתימאתיקה ולפהיזיקה, נ. שליזינגר מהאמבורג. בתור מורה ישלח

*) הערת המערכת: המאורע קל הערך הזה הוא שגרם לאותה הידיעה המוגזמת, שנדפסה בעתונים אחדים ושכבר הוכחשה על ידינו בגליון הקודם, ע"ד פרעות ביהודים נתיני אוסטריה היושבים בצפת,

הועד ליפו את הד"ר י. ענגיל, אשר עסק שנים אחדות בהוראה בהגימנאסיה של הד"ר יונג בברודי האונגארית וזמן רב השתלם בפדגוגיקה ספיציאלית. שני הארונים הללו יתחילו לעסוק בעבודתם אתר בפסח הבא.

הלשכה המרכזית הווינאית של אגודת הפועלים היהודים הסוציאליסטים שבכל העולם (פועלי־ציון) החליטה ליסד פונד־פלשתינאי של הפועלים. מטרתו של הפונד הזה הוא ביחוד להחזקת ועד לעניני הפועלים של פוע"צ בא"י ולמעשה פרופאגאנדה לטובת הפועלי־ציוניות בין הפועלים היהודים שבתורקיה. הלשכה המרכזית אומרת להוציא בתור אמצעי של קבוץ מארקה בת חמשה קרייצר.

כפי שמודיעה הלשכה המרכזית כבר התחילה הוצאת־הספרים הפלשתינאית „אחדות" את פעולתה. הקונטרס הפופולארי הראשון של הוצאת־ספרים זו „מהו החופש?" בלשון העברית יצא זה עתה לאור.

כותבים אלינו מפריז: תמול בערב נאספו רבים מנכבדי אחינו קרואי „החברה לחכמת ישראל" לשמוע את נאום הד"ר מר משה שוואב ע"ד פעולת החברה בשנה העברה אחרי הדו"ח של המזכיר מר גולדשמידט נשא הפרופיסור Dussaud'a את דבריו על אדות החפירות בארץ־ישראל במגידו, גזר ויריחו. הנואם הראה תמונות רבות, — תבנית כלים שונים, המעידים על התקופה המבוקשת שרידי היכלי האלילים של הכנענים, שרידי חומות עיר יריחו ומבצריה, לוח עתיק חרות על מצבת אבן עם חדשי השנה מקבילים עם עתותי עבודות־השדה וכו'.

במזרח.

— העתון היומי בלשון התורקית „יעני־אסר" היוצא בסלוניקי פרסם בגליונו האחרון מאמר מעניין מאת הפרקליט מ. כהן ע"ד נדידת היהודים לתורקיה. לאחר שמבאר המחבר מה נכבדה היא לתורקיה כניסת זרים בכלל, הוא מטעים בהטעמה יתרה את התועלת שעלולה כניסה של יהודים להביא לתורקיה, ואומר:

„זה שנים אחדות שמתקיימת אורגאניזאציה יהודית, שמטרתה היא להביא את היהודים הסובלים מרדיפות ברוסיה, ברומניה ובמדינות אחרות, למקום בטוח. ישנם אנשים, שמוצאים את ארם־נהרים נאותה למטרה זו, אבל הרוב היותר גדול חושבים ע"ד פלשתינה. אבל זהו גם חפצנו: לרכוש בשביל מולדתנו אנשים חזקים, חרוצים ואוהבי־עבודה. אבל לצערנו נמצאים בין יהודינו גם כאלה, המתנגדים להתדרות זו או שמתיחסים אליה בקרירות־רוח. אבל ליראתם מפני תנועה זו אין כל יסוד. בימי המשטר הישן בקשו הציונים צ'ארטיר בשביל פלשתינה, מפני שלא חפצו להיות תלוים ב„קאפריזיו" של שלטון העריצות. אבל העת הזאת כבר עברה עתה. גם הפרובינציה הלבנונית רוצה עתה, כידוע, לותר על האוטונומיה שלה ולהתאחד עם הממלכה העתומאנית הגדולה. אבל נחוץ הדבר, כי יהודי תורקיה יתעניינו בהתנועה הציונית הרבה יותר, בכדי שתהיה להם ההזדמנות להלהיב את הנודדים החדשים ברוח הפאטריוטיות אל הממלכה התורקית. יהודי תורקיה מחויבים לקחת עליהם עכ"פ את העבודה הגדולה והנעלה של התישבות אחיהם בתורקיה. כל זמן שלא יעשו את הדבר הזה, לא מלאו את חובתם להמדינה".

— האגודה „בני־ציון" בסאלוניקי אומרת לערוך תערוכה של תוצאות „בצלאל" וכבר עשתה חוזה בנידון זה עם בית־הספר „בצלאל" שבירושלים. כן היא עוסקת בחריצות יתרה בקבוץ השקלים וכספי הנאציונאלפונד.

אחרי עמל מרובה מצאה לה האגודה מעון מרווח. אל הועד נכנסו האדונים: יוסף אלחסיד, הפרקליט משה כהן, דוד פלורינטין עורך ה„אוויניר", הפרקליט אשר מלאך, יצחק קאבולי ויוסף עוזיאל.

= כמו בכל קהלה יהודית היו וישנם גם היום בקושטא סכסוכים בין חברי העדה היהודית. בקהלה הקטנה „האוסטראית", שרבים מחבריה המה יהודים עותומאנים, לא רצו להתאחד את העדה האשכנזית, שנוסדה מיד אחרי הכרזת הקונסטיטוציה. בשבוע שעבר התאספו באי־כח שתי הקהלות האשכנזיות ויבחרו בועדה בת עשרים ואחד חבר שיעבדו תכנית להתאחדות שתי העדות האלו.

מקוים, שיעלה בידי ועדה זו למצא את הבסיס לאחוד הכתות.

= דרייפוס העותומני. — „לה איפוקה" מדפיס בהמשכים רבים (עד עתה נדפסו יותר מעשרים המשכים) מאמר סנסציוני בשם „דרייפוס העותומני", בפרטיות גדולה מתוארים שמה הענויים המרובים של רופא יהודי בצבא (קרמוני), שעל ידי מסירה נשלח לארץ־גזרה וסבל שמה יסורים נוראים. כשהוכרזה הקונסטיטוציה שב לקושטא ובעמל רב עלה לו להוכיח את צדקתו. המיניסטריום של המלחמה העלתה אותו למדרגת מסיור.

= הממשלה קבלה הלואה חדשה מאת הבנק העותומאני בסכום של 500000 ליטרא תורקיות. סכום כזה לותה גם מאת ה„בנק המזרחי" הגרמאני. מבנק האחרון היא לוה כפעם הראשונה. הממשלה תשלם 6%. בקושטא מתפלאים על רבית „קטנה" זו.

— הכופר ז'אק שלום פרסם בהז'ורנאל „דעפעש מאראקאן" מאמר ע"ד התושבים היהודים בטונים. לפי דבריו עולה מספר היהודים בטונים לששים ושנים אלף, היושבים מפוזרים בעשרים ערים ובתריסר כפרים. מהם יושבים יותר מחמש ששיות בחמש הערים היותר גדולות של הארץ: בטונים — 40,000 בביצירטה — 1,200, בריירבה — 4000, בסוזה — 3500, ובספאקס — 3200, היהודים הטוניסים הם תגרים פעוטים, אומנים ופועלים.

בתפוצות ישראל.

— הועד המרכזי להסתדרות המורים עברית ברוסיה שלח אל סניפיו את חוזרו השביעי ובין יתר דבריו הוא אומר:

„הננו פונים בזה לכל חברי הסתדרות המורים עברית בארצנו, לעורר „אתכם בדבר פתיחת הסניפים בכל ערי תחום המושב, למען נוכל לעבוד את כל „עבודתנו באופן ליגלי ולהועד לועידה כללית רשמית. הליגליזציה פותחת כר „נרחב לעבודה, ליסד על ידה חדרים מתוקנים, שעורי ערב ושבתות, קורסים „למורים, לפתוח בתי עקד ובתי מקרא, לערוך מחזות ונשפי־שעשועים, להוציא „אורגן חדשי לחנוך ולפדגוגיא, להועד לועידה כללית ובכלל לעבוד את עבודתנו „בגלוי, ובכל מקום שנמצאים עשרה מורים חברים יכולים הם לפתוח את הסניף. „סדר פתיחת הסניף הוא כך: עשרה מורים מכניסים את תרומותיהם להשלטון „המרכזי בקיוב, ונעשים בזה לחברים ליגליים, ובאספה הכללית שבקיוב מתקבלים „החברים הללו לחברי החברה. הדבר הזה נרשם בפרטי־כל, שאותו „ממציאים אחרי כן לשר הפלך, ובאופן כזה מתאשרת האגודה, ועליה רק להודיע „ע"ד קיומה להרשות המקומית.

„אחים! הועידה הכללית צריכה להיות בעוד שנים שלשה חדשים, וע"פ „החוק יש רשות רק לבאי־כח הסניפים להשתתף בתור צירים להועידה, לפיכך „הננו מעוררים אתכם שתמהרו בפתיחת הסניפים".

— מפני שבקרוב עומדת שאלת־היהודים להתברר בדומה והרבה דיפוטאטים ומאקלאקוב בראשם התחילו מאספים חמר לשאלה זו, החליטה ה„קאלא" הפילאנית להשתתף גם היא בפתרון השאלה הזאת, בכדי לעשות אותה לשאלה כללית ונכללת בשאלת זכויותיהם של כל בני־הנכר בכלל.

— הסינאט ביאר, כי היהודים המקבלים את דת מחמד אינם נהנים מן הזכיות, שישנן לכל המתמרים.

— מועצת המיניסטריום דנה על הרצאת הסינאט הפיני בדבר איסור השחיטה ליהודי פינלאנדיה ובאה לידי מסקנה, כי אין לה כל יסוד לאסור על היהודים המתגוררים בפינלאנדיה את השחיטה ע"פ חוקי דתם.

— חבר־המיניסטר לעניני־הפנים קריז'אנובסקי הכניס בימים האלה הרצאה להסינאט בבקשה, כי ינתן הרשיון להאדמיניסטראציה להשגיח על היהודים הבאים אל הערים שמחוץ לתחום המושב לשם מסחר וקנין, כי יקנו רק את החפצים הספיציאליים, שהם עוסקים במכירתם ולא שום סחורות אחרות. כנגד ההרצאה הזאת יצא בנאום ארוך חבר מיניסטר־המסחר. הוא טען, כי מפני ששאלה זו נכנסת לרשות הנהגת שלטון מיניסטריום המסחר, צריך להוציא תחלה את ההרצאה לחות דעתו, ואח"כ הראה על ההפסד שעתידה הצעתו של קריז'אנובסקי לגרום למסחר הארץ. מפני שנתחלקו בדעות בין הסינאטורים

בשאלה, אם להמציא את ההרצאה אל מיניסטריום המסחר אם · אין, הוחלט למסור את הדבר לבירור לישיבה הכללית של הסינאט.

-- הדיפוטאטים הימניים החליטו, כי אם תפתר שאלת היהודים בדומה לא לפי רוחם, אז יעשו אגיטאציה נמרצה לטובת הגשות פיטיציות אל הרוממות.

— הסופר המפורסם וולאדימיר קורולינקה פרסם עתה תעודה חשובה מאד. המציינת את היחוסים, ששררו בנוגע לשאלת היהודים בשנות התשעים בחוגים ידועים של האינטליגנציה הרוסית ואת המלחמה שפרצה בגלל קריאה אחת לטובת היהודים בין הסופרים הרוסים הפרוגריסיביים והריאקציונירים.

הפלוסוף הרוסי המהולל וולאדימיר סולוביוב רצה לפרסם בשנות השמונים מחאה כנגד האנטישמיות, שהתחילה להיות מורגשת בעתונות הרוסית שתהא חתומה מכל גדולי החכמים והסופרים הרוסים. במחאה זו נאמרו כדברים האלה:

א) בהכירנו, כי דרישות האמת ואהבת-האדם תעודות של חובה הנן בנוגע לכל-בני האדם, אין אנו יכולים להניח, שהשייכות אל העם העברי ולדת משה תהי נחשבת כשהיא לעצמה לאיזה דבר פלילי, וכי ביחס ליהודים לא יהיה תוקף לאותו הפרינציפ הכללי של הצדק, המכיר, כי מאחר שנושאים היהודים במדה שוה בחובותיהם של כל תושבי המדינה, צריך שיתנו להם גם זכיות שוות עם אותן שלהם.

ב) אם גם היה אמת הדבר, כי הרדיפות הקשות, שנרדפו היהודים במשך אלפי שנים, ואותם התנאים הבלתי-נורמאליים, שהיו נתונים כהם, הביאו לידי דברים ידועים בלתי-רצוים בחיי היהודים, אין זה יכול לשמש יסוד להמשיך את הרדיפות הללו ולעשות את המצב האי נורמאלי הזה לנצחי, כי אם צריך הדבר להפך, לעורר בינינו התיחסות יותר רכה בנוגע ליהודים ואת הדאגה לרפא את אותם המכות והפצעים, אשר הוכו ונפצעו באשמתאבותינו.

ג) הרתעוררות הנמרצה של השנאה הלאומית והדתית, המתנגדת כ"כ לרוח הנוצריות האמתית, המדכאה את רגש הצדק ואהבת-האדם, משחיתה מאד את מדות הצבור והיא עלולה להביא אותו לידי פראות מוסרית, וביחוד עתה בזמננו, בשעת ירידת הרגשות ההומאניים והתרופפות היסוד המשפטי בחיינו.

בסמך על כל הדברים הללו· אנחנו דנים ברוב תוקף לכף חובה את התנועה האנטישמיית בעתונותנו, שעברה אלינו מאשכנז, כתור דבר מתנגד אל המוסר עפ"י מהותו וגם מסוכן מאד לעתידותיה של רוסיה.

אבל המחאה הזאת לא נתפרסמה בקהל עד היום. במקרה נודע הדבר להיסטוריון אילוביסקי, הידוע בשנאתו ליהודים, והוא התחיל מרעיש את העולם במלחמתו כנגד התעודה ה„מסוכנה" הזאת, עד אשר יצאה הפקודה מאת השלטון הראשי לעניני-הדפוס לדון את התעודה הזאת בגניזה.

— מועצת העיר בגליניאני (גליציה) החליטה לקרוא את שם הרחוב שבו נמצא „בית העם" העברי בשם „ד"ר תיאודור הירצל".

— בגנה הקטנה של ביה"ס העברי ברחוב ההמבורגי הגדול בברלין, הרחק משאון המטרפולין, נגלתה ביום הראשון לשבוע שעבר מצבת-הזכרון של הפלוסוף היהודי משה מנדלסון. אל החגיגה באו רבים מחברי הקהלה הישראלית ובאי-כח העיר וקרוביו וצאצאיו של מנדלסון: פראנץ פ. מנדלסון, פאול פ. מנדלסון-בארתולדי ועוד.

-- זה לא כבר היתה קונפירינציה לאגודה הכללית של הקהלות הישראליות המאוחדות באמיריקה. סמוך לגמר הקונפירינציה הכניסו איזו אנשים ריזולוציה, המביעה מחאה כנגד המנהג, שהחזיקו בו פקידי שלטון הכניסה, לרשום ברשימות שלהם את היהודים ברובריקה מיוחדת בתור בני לאום מיוחד. מכניסי הריזולוציה הטעימו, כי היהודים הם רק בני כתה דתית ודרשו, כי יהיו הנכנסים היהודים נרשמים רק על שמות הארצות, שבאו משם, היינו בתור אשכנזים, אנגלים, רוסים, אוסטריים ועוד. אל הריזולוציה הזאת התנגד דתנגדות נמרצה הציוני המפורסם הד"ר י. ל. מאגנוס, שהביע מחאה בכל תוקף כנגד הכחשה זו בהלאומיות הישראלית. בשעת הויכוחים נפל סכסוך בינו ובין הנהגת האספה, אשר שללה ממנו את רשות הדבור. אחרי ויכוחים ממושכים וחריפים קבל הד"ר מאגנוס עוד הפעם את רשות הדבור והזהיר את האספה, כי אם תקבל את הריזולוציה הזאת תקים בזה קיר-ברזל בינה ובין היהודים הלאומיים. קבלת הריזולוציה היתה מוכיחה, כי האגודה רוצה בפרוגראמה מתנגדת אל הציונות. סוף דבר היה, כי נמסרה השאלה לקומיסיה, אשר תכין ריזולוציה בדבר להקונפירינציה הבאה, העתידה להיות בניו-יורק בשנת 1911.

בימים האלה היה בניו-יורק הקונגרס הראשון לבעלי-האחוזות היהודים שבארצות הברית האמיריקאיות. השתתפו בקונגרס צירים באי-כח של חמשת אלפים קולוניסטים יהודים, המתפרנסים במשך של שלשה דורות מעבודת האדמה ומגידול מקנה. בקונגרס נתקבלה החלטה ליסד אורגאניזאציה מאוחדת של כל הפרמירים היהודים באמיריקה. ולערוך בניו-יורק בימי חג הסוכות של השנה הבאה תערוכה של תוצאות המשק הכפרי בכדי להוכיח לעולם מה שיכולים האכרים היהודים לחדש במקצועות הללו.

— בימים האלה מת בשנת השבעים וארבע לימי חייו הכהן אדולף שטיקר, אבי האנטישמיות האשכנזית. שטיקר נתמנה בשנת 1874 למטיף-החצר, ומפני שנושאי דרשותיו היו פוליטיים ברובם והוא הצטיין בתור נואם בעל כשרון, רכש לו השפעה מרובה בספירות העליונות ואח"כ הרבה להשפיע גם על שדרות הרחבות של העם האשכנזי. בשנת 1878 יסד שטיקר בברלין מפלגת נוצרים-סוציאליים, השואפת להטיב את מצב הפועלים האשכנזים. אח"כ נוסדו מפלגות כאלה ביתר ערי אשכנז. בהמשך הזמן ראה שטיקר, כי הפרוגראמה של מפלגתו אינה מספיקה עדיין לרכוש לה נפשות רבות, והלך והוסיף עליה את האנטישמיות. הסיסמה שלנו היא -- פרסם שטיקר באחת מקריאותיו בשנת 1881 — „המלחמה כנגד שלטון היהודים". תלמידיו עוד הרחיקו ללכת ממנו והפיצו על כל צעד שנאה ליהודים ע"י בלבולים ועלילות-שוא.

בתור עסקן פוליטי עשה שטיקר בעת הראשונה חיל רב. בשנת 1879 היה חבר להלאנדטאג ובשנת 1881 נבחר לדיפוטאט בהרייכסטאג, במקום שהיה מתנפל לעתים תכופות על היהודים. בשנת 1880 אספו תלמידיו חתימות על פיטיציה לביסמארק בדבר הגבלת זכיות היהודים. על הפיטיציה הזאת חתם גם שטיקר. אבל הוא הכחיש בהלאנדטאג את חתימתו ונתבדה.

בתחלה הסביר הקיסר ווילהלם פניו בחשאי להאגיטאציה של שטיקר, אבל אח"כ שנה את יחוסו אליה, ופעם אחת הביע את דעתו בפומבי, כי „הנוצריות הסוציאלית היא רעיון-רוח". אח"כ פטר הקיסר את שטיקר מכהונת מטיף-החצר.

שטיקר מת מיתה פוליטית זה כבר. בעת האחרונה נחל מפלה גם בבחירות ולא נבחר עוד אל הפרלמנט. לאט לאט נשכח גם שמו.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— בהוצאות ה„יודישער פערלאג" יצא ספרו של חבר ועד הפועל הציוני נ. קאנן „ארץ ישראל". כשאר הוצאותיו של ה„יודישער פערלאג" מצטיינת גם הוצאה זו בהידור מצוין ובקשוטים מעשי-אמן, שאינם שכיחים כמעט בהוצאות יהודיות אחרות. את כריכת הספר מקשט ציורו המזרחי של יוסף איזראעלס, ומלבד ארבעים תמונות בהירות מן הטבע והחיים בארץ-ישראל, של המושבות ותמונות מצוינות של הרצל, נורדוי ודוד וולפסון ניתנה בראש הספר תמונה הליוגראפית יפה. בסוף הספר נספחו שתי מפות גיאוגרפיות.

הספר מתחלק לשלשה חלקים: 1) ארץ-ישראל; 2) הקולוניזאציה העברית; 3) הציונות.

כדי לעמוד על אפים של הספר ושל מחברו מענינים הדברים, שכתב המחבר בתוך שאר דבריו בהקדמת הספר: „לא באתי הנה כרב הנוסעים לארץ-ישראל, כמאמינים ויראים, כעולי-רגל, אף לא כנוסעים-חוקרים ותירים, המתהלכים בארץ כבבית אוסף של דברים עתיקים. הלכתי לא"י בתור סוחר, כדי לראות ולהוכח, אם יש פה עוד דבר בשביל עמי, בשביל העם העברי, המשולל כ"כ חירות, אושר, כבוד וששון-החיים. וככלות נסיעתי היה ברור לי, שאת כל אלה אפשר להשיג ודוקא בארץ-ישראל. הדרכים המובילים לזה הם רבים. אך קודם כל — התאחדותם של כל אלה, אשר צערו וגאולתו של העם העברי קרובים אל לבבם. הרעיון של התאחדות זו ושל עבודה משותפת זו להביא בלב הקורא, -- זאת היא מטרתו של ספרי זה".

— מת הסופר הצרפתי היהודי קאטול מנדס, אחד מזקני המשוררים בצרפת ומחוללה של התנועה הספרותית, הידועה בשם „הפארנאסית". קאטול מנדס היה אחד מן הפיטנים הכי-פורים ומרובי-הצדדים אשר בצרפת. הוא כתב רומאנים, דראמות ופואימות, ערך ירחונים, וכתב גם דברי-בקרת. יצירותיו מלאות רוח האגדות של ימי-הבינים ומצטיינות על הרוב ביסוד אירופי חריף ובהיר. למרות היות סגנונו חסר עצמיות בולטת. ולמרות היותו מושפע הרבה מהוגו, גוטיה, ובודליר, מכירים כמעט כל המבקרים את יצירותיו לדברי-אמנות אמתיים, ואת תפקידו בספרות הצרפתית לחשוב מאד.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

לה. ב. צלאל! את כתבתך אני מבקש. האדריסה אלי אצל ד"ר פלדמן, קלוש אוסטריה.

ר' בנימין.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף דאס יאהר 1909

אויף די טעגליכע צייטונג

„דער פריינד"

זיעבענטער יאהרגאנג

אַרויסגעהענדיג אין פעטערבורג, אין צענטר פונ'ם רוסלענדישען פאָליטישען לעבען און אין געוויסען · זין אין צענטר פונ'ם יודישען פאָליטישען לעבען אויך — איז דער „פריינד" אימשטאַנד בעקאַנט צו מאַכען זיינע לעזער מיט אַלצדינג, וואָס געשיהט אין יודישען און אינ'ם אַלגעמיינעם לעבען ביי־ציימענס און פון די זיכערסטע קוועלען.

אַלע וויכטיגע ערשיינונגען אין דעם „טעגליכען לעבען", אַלע געשעהענישען, וואָס האָבען אַ ווערטה פאַר'ן לעבען, ווערען אָהן פערשפּעטיגונג געבראַכט ווערען אין „פריינד" אין דער אייגענער צייט, ווען אין אַלע ניט־יודישע צייטונגען.

„דער פריינד", אַלס די איינציגע יודישע צייטונג, וועלכע האָט אַנ'אָרט אין דער גאָסודאַרסטווענע דומע און אין גאָסודאַרסטווענ־סאָוועט, וועט אויך ווייטער קאָנען געבען בעריכטען, און צייטליך איבערגעבען די וויכטיגסטע מאָמענטען פון די זיצונגען אין די רוסלענדישע געזעצגעבערישע אַנשטאַלטען.

„דער פריינד" וועט אויך אָבגעבען אַ בעזונדער אָרט פאַר'ן יודישען לעבען אין אויסלאַנד. אונזערע אייגענע קארעספּאָנדענטען אין אַלע גרעסערע יודישע צענטרען אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ, אין אַזיען און אין אַפריקאַ, אין די יודישע קאָלאָניזאַציאָנס־צענטרען, ווי פּאַלעסטינאַ און אַרגענטינאַ — וועלען געבען טרייע שילדערונגען פונ'ם דאָרטיגען יודישען לעבען.

„דער פריינד" וועט אויך ווייטער אָבגעבען אַנ'אָרט פאַר סאַטיריש־הומאָריסטישע קליינע פעליעטאָנען וועגען געוויסע ערשיינונגען אין געזעלשאַפטליכען לעבען.

מעהר ווי אַנדערס־ווען שפּירט זיך איצט אי ביי דער יודישער אינטעליגענץ, אי ביי די יודישע מאַסע אַ דראַנג צו יודיש קולטור־לעבען און קולטור־אַרבייט, זעהן אַז דער דאָזיגער דראַנג זאָל פערוואַנדט ווערען מיט נוצען, זאָל אָננעהמען די פאָרמען, וואָס זענען נויטיג און נינסטיג פאַר אונזער נאַציאָנאַלען לעבען — דאָס איז אַנ'ערנסטע אויפגאַבע פאַר יעדען יודישען אָרגאַן און „דער פריינד" וועט זיך ערנסט בעמיהען, לויט קרעפטען, מיטצוהעלפען דערין.

„דער פריינד" וועט פון איצט אָן פערגרעסערן זיין ליטעראַרישען אָבטיילונג פאַר אָריגינעלער בעלעטריסטיק און ליטעראַטור־קריטיק.

אין ליטעראַטור־היסטאָרישע אַרטיקלען וועט „דער פריינד" בעקאַנט מאַכען זיינע לעזער מיט די עלטערע און יונגערע יודישע שריפטשטעלער. ווי מיט אַלע שטרעמונגען און בעוועגונגען אין אונזער ליטעראַטור.

פון צייט צו צייט וועט אויך „דער פריינד" ברייגנען פּאָפּולער־וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען און פעליעטאָנען.

מיר זענען זיכער, אַז דער צוטרוי פון אונזערע לעזער צום „פריינד" וועט אונז אויך געבען די מעגליכקייט פּאַקטיש צו פערווירקליכען אַלצדינג, וואָס מיר נעהמען זיך פאָר.

אבאנעמענטס־פרייז אין רוסלאנד:

אַ יאָהר — 7 ר., אַ האַלב יאָהר — 3,50 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 1,75 ר., אַ חודש — 60 ק'.

אבאנעמענטס־פרייז אין אויסלאנד:

אַ יאָהר 12 ר., אַ האַלב יאָהר — 6 ר., אַ פיערטעל יאָהר — 3 ר., אַ חודש — 1 רובל.

אַבאָנירען קאָן מען זיך דורך די אויסלענדישע פּאָסט־קאָנטאָרען

אדרעססע:

Въ Редакцію газеты „ДЕРЪ ФРАЙНДЪ",
С.Петербургъ, Вознесенскій проспектъ, № 53.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Willa «Bel-Air»

Moderne sprachen, religiose indiwiduelle Erziehung. Beste Rèferenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Willa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים ידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (Franz. Schweiz.)

פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

P. Klibansky, Körnestr. 14. המנהל

החנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית־ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט אויף יאהר 1909

אויף די פערשפרייטעסטע טעגליכע ציימונג:

„אונזער לעבען"

דריטער יאהרגאנג.

אין וועלכער עס נעהמען אנטייל די בעסטע פובליציסטישע און ליטעראַרישע קרעפטען.

אויסער די פרישעסטע אינפארמאציעס און ספעציעלע ידיעות פון די ערשטע קוועלען, ערקלערט „אונזער לעבען" אין לייט-ארטיקלען און איבערזיכטען אלע פאליטישע און געזעלשאפטליכע צייט-פראגען, ווי אויך בערהויפט אלע וויכטיגע פאסירונגען, וואס אינטערעסירען דעם לעזער אלס יוד, מענש און בירגער.

פון דער גאסוד, דומע ברענגט „אונזער לעבען" אויסער דעפעשען פון די טעלעגראפען-אגענטורען, אויך אייגענע דעפעשען פון איהר ספעציעלען קארעספאנדענט אין דער דומע טעלעגראפישע מעלדונגען און גענויע בעריכטען וועגען אלן וואס קומט-פאר אין דער דומע און צווישען די דעפוטאטען.

„אונזער לעבען" איז בעזונדערס אויפמערקזאם צו אלע פראגען, וואס קעהרען זיך אן מיט יודען אין רוסלאנד און אין אויסלאנד.

„אונזער לעבען" ברענגט איהרע לעזער פיעל ליטעראַרישעס מאטעריאל, פעליעטאנען, ערצעהלונגען, ליטעראַרישע איבערזיכטען, קריטיק, הומאר און דערגלייכען פון אונזערע בעסטע שרייבער.

רעדאקטאר מ. ספעקטאר, רעדאקטאר-ארויסגעבער ש. האכבערג.

אבאנעמענטס-פרייז אין רוסלאנד:

יעהרליך 6 רובל, האלב-יעהרליך 3 רובל, פירטעל-יעהרליך 1,50, א מאנאט 60 קאפעקען.

פרייז פון א איינצעלנעם נומער נאר 2 קאפ.

Редакція „УНЗЕРЪ ЛЕБЕНЪ", Варшава, Вельная 48.

Redakcia «UNSER LEBEN», Warszawa, Wielka 48.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט על פסח אויף רעקטיפיצירט (פיינשפריט)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,

ע"פי הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים

קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

געוויסטע פרייזען, בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל נעשטאלט.

דער זאוואד עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעילים של הרופאים, ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

הוצאת | יצא לאור | הספר

הטר מגזע ישי או דוד אל-ראי

ספור לאומי מצוין

מאת השר בנימין דיזארעלי (ביקאנספעלד)

תרגם לעברית ע"י א"א ראקאווסקי.

בשני חלקים

מהדורא חדשה	המכירה הראשית אצל	מחירו 70 קאפ. (ל"פ)
חברת „אחיאסף"		ווארשא

Изд. «АХІАСАФЪ» Варшава, почт. ящ. 25. | Verlag «ACHIASAF», Warschau, Postfach 25.

זה עתה יצא לאור ונמצא למכירה

„מאידך גיסא"

מאת ג. שופמן.

המחיר 25 קופ', לפנות אל:

S. W. SIRATE, Lemberg (Galizien).

בכל הערים ... פקודות ... אל:

Бр-ямъ Н. и Л. Байницкимъ, Вильна. Центральная, почт. ящ. № 86.

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

סוכן „העולם" בעיר הורארנא

מר בצלאל יפה.

אייער- אונד בוטטער- אגענטור- אונד קאמי- מיססיאנסגעשעפט

פאן

L. KELLER

HAMBURG, Hansastr. 77.

טעלעגראמם-אדרעססע:

Eierkeller, Hamburg.

סוכן „העולם"

בעיר וויטעבסק ובסביבותיה:

מר ש. גילקין.

Табач. лавка, по Вокзальн. ул.

סוכני „העולם"

בעיר מסקוי וכסביבתה

ה' ד"ר מ. ראזענטהאל (Мясницкая, 13.)

וה' ד"ר י. צלענאוו (Юшковъ пер. д. общество „Россія". или: почт. ящ. № 420

סוכן „העולם"

בעיר לאמזשא ובסביבותיה:

מר י. ב. דראזדאווסקי.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח, ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל
(פרוגרמה באזל)

№ 7

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна. ⁝⁝ Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

להחותמים (עד מרט).

החותמים שחתמו על „העולם" רק לרבע שנה, החל מן חודש דיקבר ש"ע. — מתבקשים שיואילו לחדש בלי איחור את החתימה, בכדי שלא יפסק להם המשלח מן הגליון (№ 8) הבא.

האדמיניסטרציה.

מתקבלת החתימה על **השלח** לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., להצי שנה 3 ר., וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו"ל אנו מבקשים לשלח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו ע"ד משלות הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים.

ארבעת הכרכים ט"ז, י"ז, י"ח וי"ט של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

—) שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. (—

פרם להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה ר. יקבלו חנם את הספר

= שירי הד"ר י. קמינר =

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 ק'.

הכתובת למשלוח כספים:

М. М. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.

Издат. „Ахіасафъ", Варшава. Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja 46.

Verlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 319.

יצא לאור ונשלחה להחותמים חוברת ב' של „השלח"

כרך כ' (ג'ציוראל).

תוכן הענינים:

הנני מברך את ידידי וחברי לדעה מר **פסח שיינוק** מסמרגון לארוסיו עם העלמה הכבירה **חנה פורמאנוביטש** מוילנה

ב. ב. שימלויץ (סמרגון)

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философіи)
Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik
Moderne Sprachen; hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

יי"ש טבעי של גפנים לפסח

הוא רק היי"ש החזק מארין ישראל, אשר ימכר בבקבוקים שלמים וחצאים על ידי

הברת כרמל. ווארשה.

הנני מביע בזה את ברכתי ותודתי לבני משפחתי, קרובי אוהבי ומיודעי, אשר באו לשמחני על כלולת בתי פשה עם ב"ג מנחם מנדיל בן ר' יונה דוב בלומבערג שהיתה ביום א' דר"ח אדר בדווינסק. וכן לאלה אשר שלחו את ברכתם על ידי תלגרמות ומכתבים, וביחוד לאוהבי בעיר נארווא אשר שלחו תלגרמה בללית ונדבו למוסדות של צדקה בא"י ולאות תודה, וברכה הנני מנדב לטובת הגימנסיה העברית ביפו סך מאה רו"כ

בברכת ציון

שמואל עוזרמן דווינסק.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, י׳ אדר, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 18-го Февраля 1909 г. № 5 WILNA, 3-ten März, 1909.

ד"ר ד. פאסמאניק.

שְׁאֵלַת הַפּוֹעֲלִים הַיְהוּדִים בְּפַלֶשְׂתִּינָה.

בעת האחרונה היתה השאלה ע"ד הפועלים היהודים בפלשתינה ל„שאלה בוערת". והרבה סבות לדבר. ראשית כפני שהכל מרגישים מדעת או שלא מדעת, כי לא ההון, כי אם העבודה כובשת את הארץ כבוש גמור. הקאפיטאל הוא אינטרנא־ציונאלי, והעבודה היא לאומית תמיד, אם פלשתינה כולה תהי שייכת להיהודים העשירים, וכל הפועלים יהיו ערביאים, אז תהיה פלשתינה בפועל ארצם של הערביאים, ולא של היהודים; שנית, זרם האמיגראציה קשור בהרחבת שוק עבודת הפועלים. העשירים מועטים, והפועלים מרובים. ככל שירבו היהודים העניים למצוא להם מחיתם בפלשתינה, כה במדו תרבה האמיגרציה היהודית לארץ ישראל.

לצערנו אין שאלה זו מתבררת בכל כפרותנו מנקודת־הראות הרחבה של כל עתידות היהודים, כי אם מצמצמים אותה בפועל בנוכחה הצרה הזאת: כיצד להביא את הדבר לידי כך, שבהקולוניות היהודיות הקיימות יבואו הפועלים היהודים לעבוד תחת הפועלים הערביאים. כשמצומצמת השאלה במסגרת נוכחה זו, אין היא ניתנת לפתרון כלל, כי בתנאי אותו ההבדל הגדול מאד של הצרכים הקילטוריים, שבין הפועלים הערביאים והיהודים, לא נשיג לעולם, שימצא הקולוניסט לטוב ולמועיל לו בכל, היינו בכל מקצועות העבודה, להחליף את עבודת הערבי היותר זולה בעבודתו של היהודי היותר יקרה. ותמימות היתה זאת מצדנו לדרוש בשם הרגש הלאומי מאת הקולוניסט והפועל היהודי, כי הראשון יהי צריך הרבה וישלם שכר יותר מרובה להפועל היהודי, וכי יסתלק השני מצרכיו הקולטוריים ויסכים לעבוד באותו השכר, שמקבל הערבי. אם אנו רוצים בתחית הלאום הישראלי, לא תסכון כלל ירידת המצב הקולטורי של הפועלים היהודים. פלשתינה עלולה להכבש רק ע"י היהודים הקולטוריים, המפותחים, היוצרים והבאים אל החיים בתביעות מרובות מאד. המון פועלים בערים אינו מוכשר ליצור יצירה קולטורית. עפ"י התנאים האלה יוצא אפוא, כי יכול הפועל היהודי למלא את מקום הערבי בהבאת תיעלת להקולוניסט רק במקצועות ידועים של המשק, והיינו באותם הדורשים עבודה יפה ואינטיליגנטית ויחס של יושר אל המלאכה, העושים למיותרות כל הוצאות כסף לצורך ההשגחה. בשים לב אל כמות הקולוניות הקיימות, נוגע כל הויכוח באופן היותר טוב רק לאלף עד שני אלפים פועלים.

אבל העמדת השאלה באופן זה הוא דבר המסוכן לנו, בהיותו עלול להביא אותנו לידי סכסוכים קשים מאד. מטרתנו צריכה להיות: לתפוס את הפוזיציות הפנויות. אחרי שיכולה פלשתינה אפילו בהתפתח המשק בה התפתחות אמית לתת מחיה לשלשת מליונים תושבים, ועתה היא מפרנסת בס"ה רק שש מאות אלף תושבים (שמהם מאת אלף יהודים), יוצא, כי עוד יש בה מקום לאוכלוסין מרובים מן החוץ. הרבוי הטבעי של הערביאים תושבי פלשתינה ימצא מקום בארץ, אשר ע"י האמיגראציה של היהודים היא עתידה להיות לעשירה ביותר, להרחיב את המשק שלה במדה יותר מרובה ולהגדיל פי עשרה את מקורי המחיה והכלכלה.

יוצא מזה, כי כל הדברים והשיחות ע"י חילוף ערביאים ביהודים הנם מזיקים, בלתי־מועילים וגם, פשוט, דברים שברמיון. בהיות לנו לעינים במעשינו האנוכיות הלאומיות הבריאה אין אנו מחויבים לברוא פוזיציות חדשות בשביל הערביאים, כי אם צריכים לחשוב ע"ד תפיסת פוזיציות חדשות אך ורק בשביל היהודים.

ואם נביט על השאלה הנדונה מנקודה־ראות זו, מנקודת ראות של התפתחות הקולוניזציה הפלשתינאית יותר ויותר, אז נביא לידי מסקנות אחרות לגמרי. בזה מכוונים אנחנו את דברינו רק אל קולוניזאציה ע"י עבודת־האדמה.

את פתרון שאלת הפועלים היהודים בפלשתינה צריך לבקש בבטולה הגמור, היינו שהקולוניזציה האגרארית שלנו צריכה להתכונן באופן, שלא תמצא צורך בעבודה של שכורים. הקולוניזאציה שלנו צריכה להיות של עובדי־אדמה ולא של בעלים.

כיצד נתעוררה שאלת הפועלים היהודים בפלשתינה בכלל? רק הודות לכך, שבתחלה התישבו בארץ קולוניסטים בעלי־בתים, שלא עבדו בעצמם את האדמה, כי אם שאפו להיות לבעלי־אחוזות, אשר לפיכך מצאו צורך בפועלים. קולוניזאציה כזו עולה במחיר יקר, משפיעה השפעה מזקת על מוסריותם של הקולוניסטים עצמם ואינה יוצרת קנינים יהודים בני־קימא, מפני שאינו נברא על ידה שום חבור אמתי וטבעי בין האדם ובין האדמה. אבל אם תהי הקולוניזאציה שואפת ליצירת מעמד של יהודים עובדי־אדמה, שיעבדו בידיהם את אדמתם, אז לא יהיה שום צורך בפועלים ולא יהי צורך לבקש אחרי קרקעות, הנמצאים בקירוב

מקום אל כפרי הערביאים, אשר בשביל כך מחיר האדמה שם יקר ביותר. קולוניזאציה כזו תעלה במחיר מועט הרבה יותר ותקשור בפועל את היהודי אל האדמה *) אז לא יהיה עוד מקום לשאלה ע"ד עבודה של שבירי־יום ולשאלת־הפועלים. אך יפסקו כל השיחות ע"ד דחיקת רגלי הערביאים, מפני שהאכרים היהודים ישתדלו לקנות את שטחי הקרקעות היותר זלים, היינו את אלה הקרקעות שאין הערביאים קופצים עליהם פחות מאחיהם לעבוד אותם.

כשיהיו לנו פועלים־יהודים עובדי־אדמה מנוסים, אז תהיה לפנינו רק שאלה אחת: יצירת פונד־קרקעי, אשר יתן להפועל בהלואה את אמצעי־הכסף הדרושים לו לעמידתו על הקרקע, בתנאי שיעבור בעצמו את אדמתו. מטרתנו צריכה להיות, לעשות לחזיון תמירי, שפועלים מחוסרי־אדמה לא יהיו אצלנו כלל, ושכל פועל מנוסה ומומחה לעבודתו יוכל להתאכר תיכף ולעמוד על הקרקע שלו. באופן זה אנו רואים, כי כל מרכז הכובד מונח לא בשאלה, כיצד להחליף את הפועלים הערביאים בהיהודים, כי אם בזה: ביצירת פונד־אגרארי ובהבנת יהודים אכרים עובדי־אדמה מומחים לכך. אנחנו נתעכב בכאן רק על הסעיף השני, מפני שאת השאלה הראשונה אי אפשר לפתור פתרון תיאורי בכלל. יצירת פונד־קרקעי הוא דבר העלול להגביר את התרוממות הרוח של העם, את כח החיים שבו ואת בצרון הרגש הלאומי, כמו דבר יצירת הקולוניאל־באנק או הנאציונאל־פונד שלנו. הלא המוסד האחרון איננו בעצם אלא פונד־אגרארי עפ"י טבעו. על סמך זה אנו חושבים אפוא, כי פונד־אגרארי יש לנו במציאות.

באופן זה נשאר לנו פתרון השאלה הנכבדה מאד ע"ד הבנת יהודים עובדי־אדמה.

באופן היותר ראדיקאלי נפתרת שאלה זו ע"י יסוד אחוזות־שדה למודיות, שהיהודים הצעירים הנכנסים אל הארץ יעבדו בהן במשך שתי שנים בתור פועלים שבירי־יום ויקנו להם ידיעה מרובה ומקפת בכל מקצועות המשק הכפרי. לאחרי עבדם שתי שנים באחוזות הנזכרות והתרגלם אל עבודת האדמה, מעמידים אותם על הקרקע בעזרת הפונד האגרארי, ועל מקומם באים כחות חדשים. זהו הדבר, אשר תמכנו ושאנו תומכים בהתלהבות יתרה בתכנית הצעתו של הפרופיסור ווארבורג, שיסד למטרה זו את „האגודה להכשרת הישוב בא"י", אשר תוצאתה הראשית והיותר חשובה צריכה להיות יסוד פרמות של למוד ונסיון במקצוע תורת המשק הכפרי. אם נעשו בתחלה איזו שגיאות, כמו שחושבים אחרים, אין דבר: שגיאות ניתנו להתקן, צריך רק לעמוד בכל תוקף על השגת המטרה האחרונה. אלמלי היו אמצעי־הכסף שלנו יותר מרובים, צריך היה לדרוש בכל עוז יסוד חוות־למוד אחדות כאלה במקומות שונים בפלשתינה. עם זה היו הקולוניות החדשות יכולות להתרכז מסביב לחוות־השדה, מה שהיה עלול להביא תועלת מרובה גם להקולוניה גם להפרמה. אבל לע"ע היא תכנית־הצעה פאנטאסטית יותר מדאי, וצריך להתחשב עם המציאות הריאלית. עתה צריכים אנחנו להשתמש בהקולוניות הקיימות מכבר להכין בהם פועלים חדשים. לתכלית זו מוכשרות אותן הקולוניות, המבוססות ביחוד על עבודת־האדמה ולא הוטבע עליהן חותם של חברה עסקית בגדולי־מטעים שונים. מאחר שהפועל, אפילו זה, שיש לו ידיעה מרובה בכל מקצועות עבודת גידול המטעים השונים וטפוחם — נשאר בכל זה אכר עובד־אדמה גרוע, יותר מכל אפשרית ונאותות למטרתנו הקולוניות היותר צעירות שבגליל, שעוד לא נשתרשה בהן עבודת הערביאים, וזהו מפני שבעת הראשונה נזקק כל קולוניסט צעיר לעזרת פועלים שבירי־יום: הוא מקבל חלקת־אדמה בשביל משפחה שלמה של שנים — שלשה אנשים עובדים (שטח אדמה מ־250 עד 300 דונאמים) ובתחלה הוא רווק, חסר־משפחה, ואינו יכול לעבוד את כל חלקת־אדמתו, אשר תהי נחוצה לו כולה, בעת שיהיה לבעל משפחה. הנה הקולוניסטים החדשים הללו יכולים להיות מכינים ומכשירים פועלים יהודים חדשים. ודבר זה עלול להתגשם באופן יותר קל מאשר בהקולוניות הישנות, שעבודת הערביאים כבר נשתרשה בהן. ראשית, מפני שהקולוניסט־המתחיל, שיכונן לו מעמד בסיוע הפונד־האגרארי היהודי ירגיש את עצמו יותר מחויב להרחיב ולבצר את העבודה היהודית; והפועל היהודי, הבטוח בזה, שאחרי שתים, שלש שנות עבודתו בתור שכיר־יום, יהיה לקולוניסט בפני עצמו, יסכים גם הוא ביותר רצון למעט במשך הזמן הקצר הזה בצרכיו הקולטוריים. אגב אין עדיין שום הבדל בין הקולוניסט־המתחיל ובין הפועל, העתיד להיות קולוניסט, בצרכים הקולטוריים שלהם. ונהפוך הוא, ביחד תמצא ידם בעת יותר קודמת ובאופן יותר קל להחזיק ולכלכל מוסדות־צבוריים שונים (חנות של מכלת משותפת, ביבליאותיקה, בית־מבשלות ועוד). עזרה מן החוץ תהיה צריכה רק ליסוד מעונות לפועלים, שיצטרכו לשלם בעדם איזה סך־כסף קטן מאד.

באופן זה תהי הקולוניזאציה עלולה להתפתח בתמידות יותר ויותר: הקולוניסטים הצעירים יכינו פועלים צעירים. הראשונים יהיו אחרי עבור שנים אחדות לבעלי־משפחה ולא יצטרכו עוד לעזרת פועלים שבירי־יום; אבל במשך העת הזאת יהיו אלה שעבדו אצלם בתור פועלים לקולוניסטים בעצמם, ואז כבר ימצאו הם, הקולוניסטים החדשים מצדם צורך בסיוע עבודת שבירי־יום. וכן הלאה. בכל השתלשלות ההתפתחות הזאת אין עבודת השבירים נעשית למוסד קבוע, כי אם למוסד זמני, המשמש מעבר לקולוניזאציה עצמית. בתנאים האלה לא יהיה עוד מקום לשאלה ע"ד הפועלים הערביאים וחלופם ביהודים.

ומה שנוגע להקולוניות הישנות, העוסקות במטעים, אין צריך לנהוג שם כל מלחמה כלל. מטבע הדברים הוא, כי אחרים ממקצועות־העבודה היותר יפים יהיו נעשים ע"י יהודים, ויתר המקצועות ישארו בידי הערביאים. גם פה אפשרית עזרה מן החוץ, שתהי כלולה רק ביסוד מעונות זלים ובמוסדות משותפים אחדים לפועלים, ובהקולוניות הקרובות אל הערים יכול הפונד האגרארי לבוא לעזרת הפועלים ע"י מטעי גני־ירק, הדורשים מדת אדמה לא גדולה ועבודה מועטת.

אם לדון באופן תיאורי, אפשר לבטל את שאלת הפועלים היהודים והערביאים בפלשתינה גם בדרך אחרת: על ידי יסוד קולוניות משותפות עפ"י תכנית של הד"ר אופינהיימיר. אבל הנסיון הראשון בזה צריך להעשות ע"י כחותיו המאוחדים עצמו של הפרוליטאריון הציוני היהודי. לצערנו, הוא רחוק עדיין מזה וברובו היותר גדול הוא מקוה עדיין ל„פרוצים נעשה ע"י כחות־איתנים" ולתקפה הבלתי־מוגבל של „מלחמת־המעמדות". והדבר הלא ידוע, כי „אין להיות חביב בחזקת היד". וגם האורגאניזאציה היותר דימוקראטית אינה יכולה לכוף את טובותיה כניגית. ובכן נשארת השאלה ע"ד הקולוניות המשותפות — שאלת־העתיד.

*) בעת האחרונה התחילה חברת יק"א מחזקה בשיטה זו של הקולוניות היהודיות, כי יעבדו הקולוניסטים בעצמם את אדמתם.

מ. ש.

מְנוּחַת יוֹם־הַשַּׁבָּת.

בימים האלה ביררה קומיסיה בדומת־הממלכה את הצעת־החוק בדבר המנוחה הנורמאלית של העוזרים והמשרתים בבתי־המסחר. את הצעת החוק הזאת הכניסה הממשלה, ובדומה יהי הדבר תלוי, אם הצעת־החוק, הקיבעת חמש שעות של מנוחה ביום הראשון לשבוע תקובל ותתגשם בחיים ואם לא.

אך למיתר הוא לבאר בארוכה, מה חשובה השאלה הזאת לכל הפועלים והעובדים ברוסיה בפרט ולמעמד הסוחרים בכלל. בכל הארצות משתדלים המחוקקים הפרוגריסיביים לסדר את השאלה בדבר המנוחה הנורמאלית של הפועלים ומשרתי בתי־המסחר באופן רצוי יותר או פחות למעמד העובדים.

בנוגע להיהודים חשובה שאלה זו הרבה יותר. מבלי להגזים אפשר להחליט, כי יש לשאלה זו ערך מעשיי גדול מאד לכל המצב הכלכלי של היהודים וגם לחיים הדתיים־לאומיים שלהם, מפני שבשורה ראשונה עומדת פה לא השאלה בדבר יום של מנוחה בכלל, כי אם בדבר מנוחת יום־השבת, הקדוש כ"כ להיהודים מיום היותם לעם.

אם תתקבל הצעת־חוק, כי יום־המנוחה מחויב להיות דוקא ביום הראשון, אז יגרום הדבר, שהמסחר והעבודה של היהודים יוכרחו לשבות — כמעט מחצית השנה: ימי הראשון, ימי השבתות והחגים של היהודים והנוצרים, ואחרי ששבעים אחוזים מתושבים היהודים ברוסיה הנם חנונים פעוטים, סוחרים ומקצתם בעלי־מלאכה לא קשה הדבר להבין לאיזו הריסה איקונומית עלולה „מנוחה" מוכרחת שכזו להביא.

על פי כל הדברים האלה יוצא ברור, עד כמה נכבדה וחשובה היא לנו הצעת־החוק בדבר מנוחת יום־השבת, המתבררת עתה בהקומיסיה של הדומה. וקשה להבין מדוע אין מורגשת אצלנו אותה ההתעניינות, שצריכה היתה הצעת־חוק כזו לעורר בתוכנו?

לפני שתי שנים, בימי דומת־הממלכה השניה, כאשר הוציאה מועצת־המיניסטריום פקודה בדומה לה, שהיתה עומדת אח"כ להתברר בהדומה, אז עוררה בקרב הצבור היהודי את ההתעניינות היותר נמרצה בשאלה זו, הנוגעת באינטירוסי־החיים וברגש הלאומי־הדתי של היהודים. העתונות היהודית רעשה אז, האורגאניזציות הצבוריות היהודיות עבדו בחריצות יתרה והשתדלו לארגן את דעת־הקהל היהודית בצורת פיטיציות, שצריכות היו להיות מוגשות אל הדומה ולהשפיע עליה, כי תשתמרנה זכיות היהודים על שמירת יום השבת שלהם. הועד המרכזי הציוני עמד אז בראש חבורת המשתדלים בדבר ובפולין אספו הציונים על פיטיציה, שהוגשה אל נשיא הקומיסיה לחופש האמונות והדעות יותר מ ש ש ה ע ש ר א ל ף חתימות מתגרנים וממשרתי בתי־מסחר יהודים.

עתה אין רואים אצלנו דתעניינות ועבודה־אקטיבית בשביל זכיותינו על מנוחת יום השבת. מפני שראשית מדוכא עתה הרגש הצבורי אצלנו בכ"ל, והשנית—וזהו העיקר—אין דומה זו השניה, כי אם השלישית ברובה הריאקציוני והאנטישמיי.

אבל בתנאים כאלה מצבנו רע ביותר! אם איננו עושים מאומה, והרוב של הדומה הוא ימניי ועומד כנגדנו. בוודאי שלא תשתמרנה זכיותינו. קצת „נחמה" יש לנו בזה, שהצעת־החוק של הממשלה דורשת עבודה של חמש שעות ביום הראשון, ולפי זה יוכלו היהודים לסחור ולעשות מלאכתם במשך חצי היום הראשון. אינטירסיהם של הפועלים והפרוגרים דורשים, כי פעם אחת בשבוע יהיה יום־מנוחה ש ל ם, והפתרון היותר טוב ונכו־ של השאלה הזאת היא, כי את היום הזה רשאית כל אומה לקבוע אימתי שהיא רוצה. הנוצרים—את יום הראשון, היהודים את יום השבת, והמחמדים—את יום הששי לשבוע. סדר כזה הונהג בתירקיה, והוא יוכל לשמש מופת גם לארצות אחרות.

לפי המצב של הדומה דהאידנה ודאי הדבר שאלמלי הכניסו הצעת־חוק כזו, לא היתה מתקבלת. הרוב השוביניסטי־ריאקציוני רק אחת הוא רוצה לדעת, והיא: האומה השלטת היא הרוסית ויום־המנוחה היחיד והמיוחד לכל העמים מחויב להיות דוקא רק ב י ו ם ה ר א ש ו ן.

בתנאים האלה אפשר שצדק הדיפוטאט היהודי ניסילוביץ אם הוא קופץ על ה„נחמה": הוא חושב, כי הדיפוטאטים היהודים יסכימו על הצעת־החוק של הממשלה בתנאי, כי תקבע הדומה בסדר עריכת־חוק יום עבודה של חמש שעות ביום הראשון. ניסילוביץ מתירא—ואפשר שצדק גם בזה—כי הנהגות־השלטון המקומיות, שעפ"י הצעת־החוק בהן הדבר תלוי להנהיג את מנוחת היום הראשון, תהיינה תמיד כנגד אינטירסיהם של היהודים.

אבל איך שיהיו התנאים רעים אין אנו רשאים להתיחס עתה בקרירות־רוח גמורה אל שאלת המנוחה. עלינו להתאמץ עד כמה שאפשר הדבר, לארגן את דעת הקהל העברי ולהשפיע על האילימנטים היותר משובחים. אפשר שיביא לנו הדבר איזו תועלת, ביחוד צריכה העתונות היהודית להשתדל בזה באינירגיה יתרה.

שאלה זו משמשת לנו הוכחה חדשה, כי כל זמן שנהיה עם מחוסר רצון מאורגן ומסודר, בלי אורגאניזאציה מאוחדת, ובלי ארץ, יהיה גורלנו תמיד תלוי בכל נטיה שבחיים הסובבים אותנו. בכל אריצות מושבותינו הננו המיעוט, ועלינו רובצת קללת המיעוט, המוכרח להגן על עצמו תמיד מפני המתנפלים על סדרי חייו ועל זכיותיו.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַוַּעַד הָאוֹדֶיסָאִי לְיִשּׁוּב אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

(מאת סופרנו).

(המשך של הישיבה הרביעית)

הד"ר י. ר יי מ י ס ט קורא הרצאה ע"ד ע נ י נ י ה ח נ ו ך ו ב ת י ה ס פ ר ב א"י.

בשלש השנים האחרונות התרחבה והתפתחה הרבה עבודת הועד במקצוע החנוך. במשך שלש השנים 1902־1904 הוציא הועד בא"י סך **86000** רובל, מזה לצרכי החנוך **25000** רובל. בשלש השנים האחרונות (**1905־1907**) הוציא הועד בא"י כשמונים אלף רובל (מלבד הסך **23000** שהושקע בקרדיט קרקעי). בזה לצרכי החנוך יותר מארבעים אלף רובל. הנסיון הראה לועד, כי דוקא במקצוע זה תוכל עבודתו להיות פרודוקטיבית ביותר ודוקא פה יוכל לפעל הרבה מאד ביחס אל האמצעים שישנם בידו. על האספה הכללית להחליט, הצריך יהיה הועד הבא לעבוד גם הוא במקצוע זה ברוח הועד הקודם, אם לא.

ואילם אם כה ואם כה תחליט האספה הכללית בנוגע ל ג ב ו ל ו ת העבודה במקצוע זה, צריכה תהיה האספה לתת לועד הבא הוראות בדבר א פ י ה ו ת כ נ י ת ה של עבודה זו,

והועד מציע לפניכם בזה שורה שלמה של הנחות, הצריכות, לדעתו, לשמש להועד הבא יסוד לעבודתו במקצוע זה. לברור השאלה מכל צדדיה מוצא המרצה לנחוץ לתת קודם כל השקפה כללית על כל הנעשה בא"י בעניני החנוך של היהודים, עד כמה שאפשר דבר זה על יסוד המקורות הבלתי מלאים שישנם בידינו. את כל מוסדות החנוך העובדים בשביל יהודי א"י אפשר לחלק לשני סוגים: לסוג הראשון יש לחשוב את כל אותם המוסדות הדואגים רק לתועלת ממשית והמשתדלים לתת להחניכים רק סכום ידוע של ידיעות עיוניות ושמושיות, המסוגלות להקל להם את מלחמת הקיום החמרי. לסוג השני מתחשבים כל אותם המוסדות דחנוכיים, שאינם מזלזלים אמנם בערכן של הידיעות הללו, אבל המעמידים בכ"ז בשורה הראשונה את המגמה הלאומית של החנוך. בין המוסדות מהסוג הראשון תיפסים את המקום הראשי מוסדות החנוך של חברת „כל ישראל חברים". לחברה זו יש בא"י 19 בתי ספר, ובהם 4721 תלמיד. כל המתענין בעניני החנוך בא"י יודע, כמה תלונות ואשמות נשמעו כנגד עבודת האליאנס במקצוע זה. ואולם צריך להודות. כי האליאנס הביאה תועלת מרובה לחנוכם של יהודי א"י בפרט ויהודי תורקיה בכלל. אם ראינו עכשיו, כי יהודי תורקיה היו מוכשרים להעריך כדבעי את הרגע ההיסטורי שהגיע להם ולהסתגל לתנאי החיים החדשים — הרבה יש להודות על זה להאליאנס. בין ארבעת הריפוטאטים היהודים שבפרלמנט התורקי — שנים הם מחניכי האלליאנס. האיש העתיד למלא תפקיד גדול בחיי היהודים בתורקיה ולהשתמש, כמו שאנו מקוים, בהשפעתו הגדולה למובת יהודי תורקיה וא"י — החכם-באשי ר' חיים נחום — הוא פרופיסור בבית מדרש הרבנים של האליאנס אשר בקושטא. העסקנים התורקיים רואים בבתי הספר של האליאנס כח קולטורי גדול ומתיחסים אליהם בכבוד, ולא מעטים מהעסקנים התורקים של האידנא קבלו בעצמם את ראשית השכלתם בבתי הספר של האליאנס. ואולם בכל הכרת התודה להאליאנס על עבודתה, אין לנו להעלים עין גם מהצדדים השליליים שבעבודה זו: כולנו יודעים, עד כמה משתדלים בתי הספר של האליאנס להפיץ את הלשון הפרנצית והקולטורה הפרנצית ועד כמה המה מרחיקים ע"י זה ממילא את חניכיהם מהלאומיות העברית. עד העת האחרונה היתה בהשתלת הקולטורה הפרנצית במדה ידועה גם צד חיובי, אם אפשר לאמר כן. חניכי האליאנס היו רחוקים לא רק מהקולטורה העברית. אלא גם מהקולטורה הערבית-התורקית הסובבת אותם וע"כ היו רחוקים מהתבוללות (כי אין טמיעה אפשרית אלא בעם החי בקרוב מקום). עכשיו בהשתנות תנאי החיים בתורקיה יש מקום לחשוש, שגם בקרב יהודי תורקיה תתעורר תנועה של התבוללות בקולטורה של העם הסובב אותם וע"כ עוד יותר גדולה עכשיו הנחיצות בבסיס לאומי חזק בצורת בתי-ספר לאומיים. המרצה חושב, כי האלליאנס התחילה בעצמה בעת האחרונה להבין דבר זה, ובזה מתבארת העובדה, כי שלחה עכשיו ועדה מיוחדה לבקר את בתי הספר שלה בארץ המזרח ולהנהיג את התקונים הדרושים. בנחת רוח קוראים אנו, כי האליאנס חושבת לעיקר בכל מוסדות החנוך שלה, לחנך אנשים משכילים, המלאים רוח עברי אמתי"[*] עד כמה שאנו יודעים באה ועדה זו (שאליה נכנסו הרב פרופיסור ישראל לוי מפריז והרב ד"ר פורגס מליפציג) לידי מסקנא, שנחוץ לשכלל ולהעמיד על יסודות יותר חזקים את הוראת הלשון העברית בבה"ס של האליאנס. לאחד מחברי הועד שלנו היתה שיחה עם חברי ועדת הבקורת, חברי הועדה צינו את העובדה, כי הוראת כל הלמודים בגמנסיה העברית ובבית הספר לבנות ביפו עולה יפה והוסיפו, כי בחפץ לב ינהיגו גם הם את השטה הזו בבתי הספר שלהם, אבל דבר זה אפשר יהיה רק בשעה שיוברר, שידיעת הלשון העברית מספקת בכדי להבטיח להחניכים את קיומם האיקונומי בארץ. חפצים אנו לקוות, שהאליאנס תעשה גם מצדה את כל האפשר, בכדי לקרב את הרגע ההוא, בהרימה למדרגה יותר גבוהה את הוראת הלשון והספרות העברית בבתי-הספר שלה ובתתה להם צביון לאומי בולט.

הרבה עושה במקצוע החנוך בא"י גם „חברת העזרה ליהודי אשכנז". הנואם הולך ופורט את מוסדות החנוך של חברה זו: גני ילדים, בית הספר מיסודו של למל בירושלים ועל ידו קורסים ללמורי המסחר וסמנריון למורים, בית היתומים, בית חנוך עורים, יסוד ה„טכניקום" בחיפה. בכל בתי הספר הללו הלמודים העברים נלמדים בעברית והכלליים — בגרמנית. המרצה איננו מבין את טעמה של שיטה זו. אפשר להבין את נמוקה של האליאנס, המקפדת על למוד הלשון הצרפתית, מפני שללשון זו יש לפי שעה ערך גדול בחיים האיקונומיים של הארץ, אבל איננו רואה טעם לדבר, מפני מה מלמדים בבתי-הספר של חברת העזרה את הלמודים הכלליים בגרמנית.

בירושלים ישנו גם בית הספר המצוין של אולינה די רוטשילד המתקיים בכספי החברה האנגלית „אגודת אחים". בבי"ס זה מתלמדות כשש מאית תלמידות. הלמודים העברים נלמדים בו בעברית והכלליים — באנגלית. אלה שבקרו בי"ס זה מעידים על „ההתאנגלות" של התלמידות, וע"ז בודאי יש להצטער.

המרצה עובר אח"כ אל הסוג השני, כלומר אל אותם ממוסדות החנוך המשתדלים לתת לחניכיהם חנוך לאומי; את אלה מחלק המרצה לשני מינים, לאותם המשתדלים לתת לחניכים חנוך לאומי בלתי יהודי ולאותם הדואגים לחנוך יהודי לאומי. אל הראשונים היא חושב את בתי הספר של המשלחת הדתית, מפני שתלמיד בי"ס ממין כזה הממיר את דתו עוזב ממילא גם את הלאומיות היהודית ונספח ללאומיותו של העם המחזיק את ביה"ס הזה. המרצה מספר את תולדות בתי הספר ממין הזה ונותן מספרים מענינים על אדותם. (יש לציין את העובדה, כי בכלל רפתה פעולת המשלחת במקצוע של המרת הדת, משנת 1878 עד שנת 1884 לא העבירה המשלחת הירושלמית אף יהודי אחד על דתו, אף על פי שהחזיקה עשרים ושנים סוכנים והוציאה מאה ושלשים וחמשה אלף פרנק). —

המרצה עובר אח"כ אל מוסדות החנוך, שיש להם צביון לאומי-עברי. גם את אלה מחלק המרצה לשני מינים: א) למוסדות שנוסדו אך ורק ע"פ האיניציטיבה של בני א"י גופא והמתקימים בעיקרו של דבר מבלי שום תמיכה מן החוץ. לאלה הוא מונה: 1) את החדרים, בתי הת"ת והישיבות של בני הכוללים והעדות השונות, שאין להם לא צביון כללי אחד ולא תכנית קבועה אחת; 2) בתי הספר של חברת „שומרי תורה" שבערים ובמושבות; 3) הגמנסיה העברית החדשה, שנוסדה זה לא כבר בירושלים ע"י הד"ר ווייץ, ד"ר לוי ועוד; 4) בית הספר של החרדים „תחכמוני" ביפו, שבעליו אומרים לעשותו לגמנסיה, מבלי לגעת בתכונתו האורתודוכסית; 5) ביה"ס לעבודת האדמה „קרית ספר", הנוסד ע"פ האיניציטיבה של מר י. בלקינד. ב) למוסדות ממין השני חושב המרצה את מוסדות החנוך של הועד האודיסאי, הנמצא בעצמו מחוץ לא"י והמיסד ומחזיק בתי-ספר וחנוך בא"י. — למוסדות החנוך האלה יש צביון לאומי בולט. הועד מקוה, כי החניכים הללו יהיו בנים נאמנים לעמם

---

[*] אסט אונד וועסט, 1909, № 1.

ו:ומכשרים למלא את תפקידם הגדול בתור הניכי הארץ. במובן זה הוא מציע לפני האספה הכללית את „ההנחה" הראשונה בנוגע לעבודתו בעניני החנוך: „יסוד עבודתו של הועד במקצוע החנוך וההשכלה בא"י צריך להיות הרעיון הלאומי העברי". יחד עם זה על הועד לקבוע גבולים מסוימים לעבודתו והוא צריך לפתר לעצמו את השאלות הללו: א) העובד הוא במקצוע ההשכלה הכללית, או הפרופיסיונלית? ב) המתפשטת עבודתו במקומות רבים ככל האפשר בארץ, או קובע הוא לעצמו תחומים ידועים? ג) העובד הוא רק במקצוע ההשכלה האלמנטרית, או גם בזה של ההשכלה הבינונית? ואולם קודם כל על הועד לברר לעצמו את יחוסו הכללי למוסדות שהוא יוצר או שהוא מחזיק בהם. את יחוסו זה הוא מכמן בהנחה שהוא מציע לפני האספה הכלליית בנוסח זה: „הועד שואף לברא בארץ־ישראל מוסדות של חנוך והשכלה ולהעמידם על בסים חזק, על מנת למסר אותם, בשעה שקיומם יהיה כבר בטוח, לרשותו של הצבור היהודי המקומי". —

בנוגע לשאלה, הצריך הועד לעבוד במקצוע ההשכלה הכללית, או הפרופיסיונלית, מצא הועד, כי דבר זה תלוי בההנחה הראשונה, שעל פיה יסוד עבודתו של הועד במקצוע החנוך צריך להיות הרעיון הלאומי. השאלה היא אפוא, איזה מין של השכלה מסוגל יותר להבליט ולחזק את הרוח הלאומי שבחנוך,—השכלה כללית, או השכלה פרופיסיונלית? הועד בא לידי מסקנא שבנידון זה היתרון להשכלה כללית על ההשכלה הפריפיסיונלית. ועוד טעם אחד הביא את הועד לידי כך לבכר את ההשכלה הכללית, — והוא, שבא"י ישנם כבר מוסדות חשובים אחדים המסייעים להתפתחות ההשכלה הפריפסיונלית: ביה"ס לאמנות „בצלאל", ביה"ס לעבודת האדמה „מקוה ישראל", בית למוד מלאכה בירושלים, בית למוד מלאכה אשר ע"י הת"ת ביפו ו„קרית ספר", אבל אין מוסדות חשובים העובדים במקצוע ההשכלה הכללית ברוח לאומי, בכ"ז אין הועד מונע את עצמו מלתמוך גם במוסדי חנוך פרופסיונאליים, הראויים ע"פ הכרתו לתמיכה ושלא היו נתמכים בכ"ז ממוסדות וחברות אחרות. כך נתן הועד ל„בצלאל" אלפים פרנק ליסוד שעורים ללמוד מלאכת הפתחות, 600 פרנק לבית למוד מלאכה אשר ע"י התלמוד תורה ביפו. — לדעת הועד על האספה הכללית למלא את ידי הועד הבא לעבור ברוח זה גם להבא. —

מפני שלהועד לא היו האמצעים, הדרושים בכדי לעביד עבודה חנוכית רחבה בכל הארץ, היה עליו לצמצם את עבודתו בכמות והחת זה השתדל להעמיד את בתי הספר שלו על מדרגה גבוהה.

בשורה הראשונה של עבודתו במקצוע זה עומד בית הספר לבנות ביפו ההולך ומתפתח באיפן רצוי ונעשה לבית ספר מופתי ויחיד במינו. על הסימפטיה, שהגנה הקהל לב"ס זה תעיד העובדה, שחברנו הנכבד מר יצחק פיינברג מאירקוטסק נדב לבנין בית מיוחד לביה"ס כך ששים וששה אלפים פרנק *). המרצה משתמש במקרה הזה להביע למנדב הנכבד את תודתי של הועד. (בתיאות כפים ממושכות). הוצאית ביה"ס לבנות ביפו עולות לכך 25000 פרנק לשנה בערך. את שאר הכסף של התקציב לעניני החנוך מוציא הועד בערים ובמושבות; הוא תומך בגני ילדים ובבתי ספר שונים,—הועד משתדל לעבוד יחד עם האירגניזציות וההברות האחרות ולהשפיע עליהן השפעה לאומית. כך קצב הועד התמיכת כסף להחזקת מורים עברים בבתי הספר של האליאנס שבביירוט ובחיפה והוא מקוה, כי זה יהיה רק ההתחלה לקשר חזק בין המוסדות השונים העובדים לטובת החנוך בא"י.

מחפץ הועד לסייע, עד כמה שיש בידו, להתפתחותם של בתי כפר מופתיים, כצא לנחוץ לבא לעזרת הגמנסיה העברית ביפו. בשנה הראשונה בא הועד לעזרת המוסד החנוכי המצוין הזה בסך 1200 פרנקים, בשנה השניה—בשלשת אלפים, ובשנה זו בחמשת אלפים פרנק. מלבד זה קבל עליו הועד את האחריות בשביל כל התקציב של הגמנסיה, העולה בשנה זו לשלשים ואחד אלף פרנק. עד כמה חביב המוסד הזה על הקהל מראה המספר ההגון של מניות חברים מיסדים, שעלה בידי ה"ה מ. שיינקין וד"ר מוסינזון לרכש במשך הירחים האחדים ששהו ברוסיא, ואולם חזוקו ובסוסו של המוסד החשוב הזה דורש, שירבו כל המכירים בחשיבותו וערכו ושיש בידם היכולת לזה—לחתום על מניות הגמנסיה, כ"כ, שכל האבות החפצים לתת לבניהם חנוך עברי־לאומי ישלחו את בניהם להתחנך במוסד החנוכי היחיד במינו הזה.

בנוגע לתכנית הלמודים ברור היה הדבר בעיני הועד למפרע, כי לשון הלמידים צריכה להיות הלשון העברית, בתור הלשון היחידה המסוגלת להיות הקשר המאגד את היהודים יוצאי הארצות השונות ולאחד את כחיתינו בא"י, המרצה מוסר מספרים מענינים ע"ד בלבול הלשונות בין ילדי א"י בטרם שהם נכנסים לבתי הספר. בשעת קבלת הילדים לאחד מגני הילדים ביפו בשנה זו הוברר, שמן הילדים דברו עברית — 10, ערבית 20, היספאניולית — 14, בזרגון 26, רוסית — 20, — מהילדים שנכנסו אל גן הילדים השני דברו עברית — 1, ערבית 17, היספניולית — 6, בזרגון 74, רוסית 7 נסיון עבודתנו הוכיח לנו, שהוראת כל הלמודים בעברית, החל מגן הילדים וכלה בגמנסיה העברית, עלתה יפה.

הועד התחשב גם את הצורך המורגש בידיעת הלשון הערבית והתורקית, והקציב סכומים ידועים ליסוד שעורים ללמוד הלשונות הללו.

הפרחתו והתפתחותו של החנוך העברי בא"י דורשת התאחדות המורים לעבודה תכופה, מסודרה וסיסטמטית. על המורים לברר בכחות מאוחדים את השאלות הפדגוגיות השונות, לעבד פרוגרמה קבועה ונורמלית בשביל כל בתי הספר ממפום אחד וכדומה. מפני זה מצא הועד לנחוץ לבא לעזרת אגודת המורים, המשתדלת למלא את התעודות ההן, בסך 1000 פרנק לשנה. אגודת המורים מתאספת לעתים תכופות לועידה כללית לברר את כל השאלות העומדות על הפרק, ואחת בחודש היא מוציאה „מכתב חוזר". נקוה, כי עבודתו של מרכז אגודת המורים תתרחב ותתפתח ותביא תועלת מרובה להחנוך העברי בא"י. — יש רק להצטער. על אשר המוסדות האחרים העובדים במקצוע החנוך בא"י אינם מכירים בחשיבותה ותועלתה של אגודת המורים ואינם מתחשבים אתה בעבודתם.

הצורך הגדול שיש בחנוך מורות מיוחדות לגני ילדים הביא את הועד לידי הכרה, שצריך להשתדל ליסד בא"י סמנריון למורות בגני ילדים, והוא מציע לפני האספה הכללית למלא את ידי הועד הבא לגשת להגשמת המפעל הזה.

להוצאית ספרי למוד בעברית במקצועות שונים, שהסרונם מורגש כל כך בא"י, הקציב הועד סכום ידוע להחברה „קוהלת", העוסקת בדבר זה והוא מקוה, שהאספה הכללית תטיל על הועד הבא להמיך גם להבא בכל מעשה ומפעל במקצוע זה,

*) [illegible] הועד למטרה זו סך 26000 פרנק.

לחיג עבודתו של הועד נכנסה וצריכה להכנס גם להבא תמיכת בתי ספר שונים בערים ובמושבות.

הועד מצא גם כן לנחוץ לתמוך בידי הוצאות ספרותיות בא"י, שיש להן ערך קולטורי־חנוכי, והוא מקוה, כי גם הועד הבא ימשיך את העבודה במקצוע זה.—

הנואם מסיים את הרצאתו בסקירה ע"ד רעיון יצירת אוניברסיתה בא"י ההילך וכובש בזמן האחרון את הלבבות בין אחינו בא"י. הטנדנציה של התפתחות עבודתנו החנוכית מביאה לידי כך, שיתחילו כבר לחשוב מחשבות ע"ד המוסד החנוכי העליון הצריך להיות גולת הכותרת של כל העבודה במקצוע זה.—

אחרי הרצאתו של הד"ר ריימיסט, שארכה כשתי שעות ונתקבלה במחיאות כפים ממושכות, התחילו הוכוחים שנמשכו במשך כל ישיבת הבוקר של יום המחרת. מר טריווס מגין בנאום ארוך על ההשכלה הפרופיסיונלית והטכנית. בתי ספרינו במו שהם עכשיו אינם ממלאים את תעודתם. ערכו וצביונו הלאומי של בית הספר איננו תלוי בעיקרו של דבר בלשון, שבה נלמדים הלמודים השונים, אלא בהסתגלותו של ביה"ס לדרישות החיים הממשיים. רק ביה"ס המפיץ בין העם ידיעות שמושיות אוטיליטריות, המקילות לו את מלחמת הקיום עם העמים האחרים — הוא בי"ס לאומי. בבתי הספר שלנו בא"י נלמדים רק ענינים עבריים וכלליים שיש להם ערך רוחני גרידא וע"כ הנם לדעת הנואם לא יותר מ„חדרים" וישיבות במהדורה חדשה. בתי הספר בארץ, שבה מתפתח ישוב חדש צריכים ביחוד להיות מכוונים לסייע להתפתחותו החמרית של הישוב, והתפתחות זו יכולה לבא רק ע"י אנשים המסוגלים להוציא מארץ זו את התועלת הממשית הכי גדולה. סגולה זו נתנה רק לאנשים שיש להם הידיעות הספציליות והטכניות הנחיצות, בכדי להשתמש לחפצם בכחות הטבע במדה רחבה (מח"כ).

ד"ר י. קלוזנר (נפגש באובציות) משיב על דברי מר טריווס בנאום ארוך, שנגמר בישיבת הבוקר של יום המחרת.

ישיבה חמישית.

(יום ה', 29 יאנואר מעשר שעות בבוקר עד שלש שעות אחרי הצהרים).

ד"ר י. קלויזנר מראה קודם כל על הטעות, שיש בהבנת המושג „אוטיליטריות" בדברי הנואם הקודם. מי יוכל להביא במשקל: את התועלת הלאומית, שיש בידיעת שירי ביאליק מצד ילדי א"י, שמר טריווס הזכיר באיזה קלות ראש? לכל עבודתנו בא"י לא יהיה שום ערך, אם נטיל ממנה את הרעיון העיקרי שלה, את רעיון התחיה הלאומית. דהשכלה הטכנית לא תתן ולא תוסיף לנו כלום, אם לא יתחנכו התלמידים ברוח הלאומי, אם לא ידעו ידיעה תמה את הלשון העברית ואת שאר הלמודים העברים, וביה"ס „מקוה ישראל", המחנך אגרונומים בשביל כל העולם, רק לא בשביל א"י, יוכיח. להלשון העברית יש בא"י לא רק ערך לאומי, אלא גם ערך חברותי־מדיני, עכשיו יש לנו בא"י רק עדות יהודיות (אשכנזים, ספרדים, בוכרים, תימנים, מערבים) ולא עם עברי. רק ע"י הלשון העברית תהיינה העדות הרבות והשונות האלה לעם.

הנואם נוגע אח"כ בפרטים אחדים שבהרצאת הד"ר ריימיסט. הד"ר ריימיסט דבר ע"ר הצורך לתמוך בלמוד הלשון הערבית והתורקית. הנואם חושב, שבדבר זה נחוצה זהירות גדולה. הלשון הערבית הנהו גם עתה הלשון השוררת בא"י. עם המשטר החדש תתגבר בודאי גם התנועה הלאומית הערבית ויחד עם זה יגדל גם ערכה של הלשון הערבית, עד שתהיה לצרה ריבנה ללשון העברית. עלינו להזהר אפוא מלקרב את נצחונה של צרה זו בידים.—הנואם עובר אח"כ אל יחוסו של הועד למוסדות האחרים העובדים במקצוע החנוך בא"י, שהמרצה נגע בו. לדעת הנואם אין מה לשמוח ביותר על העבודה המשותפת עם חברת העזרה ליהודי גרמניה ועם האליאנס. החברות האלה לא תעבודנה לעולם ברוח לאומי. אם האליאנס המוציאה כמה מיליונים לשנה לעניני החנוך נותנת להועד האודיסאי העני להעמיד על חשבונו הוא בשנים שלשה מבתי הספר שלה מורי עברית— אפשר מזה לראות, מה גדול ערכו של למוד זה בעיניה. הנואם מזכיר את ההצעה הישנה בדבר יצירת קרן קימת מיוחדה לצרכי החנוך. רק קרן קימת כזו תתן להועד את האפשרות לעמוד ברשות עצמו ולעבוד כהוגן במקצוע החשוב הזה של עבודתנו בא"י.

—כל הוכוחים שאח"כ, סובבים על השאלה: חנוך לאומי כללי, או חנוך פרופיסיונלי, אוטיליטרי. כנגד דעתו של מר טריווס מדברים ה"ה פרנקפלד, פולק (קיוב), שפילברג ואחרים. בזכות הנחותיו של מר טריווס מצדדים במדה ידועה ה"ה טיומקין והאגרונום זוסמן. האחרון מדבר ע"ד הנחיצות לסגל את בתי הספר שבמושבות לחיי האכרים. חזיון אי נורמלי הוא, שילדי האכרים בא"י נשארים צפופים בבתי הספר בשעת העבודה בשדה, בעוד שילדי הכפרים בארצות אחרות מתפטרים בשעה זו מלמודיהם, בכדי לעזור על יד אבותיהם בשדה. שטה זו גורמת, שאין ילדי האכרים מתקשרים מילדותם לעבודת האדמה וכשהם נעשים גדולים הם משתדלים לעזוב את הכפר ולצאת אל העיר.

מר רבניצקי מעיר, שאם, כדברי ראש הועד, אין הועד חפץ וצריך לראות את עצמו כ„בן חורג" במשפחת המוסדות הציוניים, איננו צריך בכ"ז לחשוב את עצמו ל„בן יחיד". ואולם ישנו מקצוע אחד של העבודה בא"י, שבו הנהו באמת „בן יחיד" והוא, עבודת החנוך הלאומי. רק הוא לברו עיבד במקצוע החנוך ברוח לאומי. בכ"ז צריך הועד להשתדל לעבוד יד ביד גם עם המוסדות האחרים. נסיון העבודה ביחד עם מוסדות אחרים עלה יפה ויש לקוות, שבעתיד תביא תועלת מרובה לעבודת החנוך בארץ־ישראל.

מר דרויאנוב מבקר את הנחותיו של מר טריווס ומעיר, שהחנוך הלאומי הכללי בא"י הוא היא חנוך אוטיליטארי. אין לך דבר יותר אוטיליטארי והכרחי להתפתחותם של חיים חברותיים מסודרים—מלשון אחת, במקום לשונות רבות ושונות, כמו שאנו מוצאים עכשיו במושבות העבריות זו בצד זו. אין לשכוח גם, כי כל השאיפה לתחית הלשון העברית והלאמת בית הספר בגלות לא נולדה אלא ע"י השפעתו של בית הספר הלאומי בארץ־ישראל ושל התקדמותה של הלשון העברית שם בתור שפה חיה ומדוברת. ביה"ס הלאומי והדבור העברי החי בא"י עושה רושם גדול על כל אחינו המערביים הבאים לתור את הארץ והם מתחילים להאמין בתחיה הלאומית. הנואם מספר בשבחה של אגודת המורים בארץ־ישראל, אלא שלדעתו לא יוכל מרכז המורים למלא את תפקידו החשוב כהוגן, אם לא ימציאו לו פדגוג מומחה ופנוי ממלאכת ההוראה, שיוכל לשמש בתור מפקח על כל בתי הספר בארץ. — הועד האודיסאי איננו צריך לצמצם את עבודתו כמו עד עתה, ביפו וסביבותיה; בשורה הראשונה צריכה לעמוד עבודת החנוך במושבות ולא, כמו עד עכשיו, בערים.

אחרי שהמרצה, הד"ר ריימיסט, ענה על טענות המבקרים והגין על תכנית העבודה של הועד במקצוע החנוך, כמו שהתוה אותה בהרצאתו, נבחרה ועדה מיוחדה לעריכת ההחלטות בנוגע

לעבודתו של הועד במקצוע זה. לחברי הועד נבחרו ה"ה ד"ר ריימיסט, ד"ר קלונר, טיומקין, טריווס ודרויאנוב.

היו"ר מציע להאספה הכללית למסר את הגן הצבורי בחדרה („גן שמואל") במתנה לצמיתות לקרן הקימת לישראל, על מנת שזו תקבל עליה למלא את החובות המוטלות על הועד בנוגע לגן זה. ההצעה מתקבלת.

(סוף יבא)

ד. שומענוביץ.

שְׁקִיעָה.

הָאֹהֶל חָלַם. הָעֵץ לֹא רָעַד.
הַכֹּל הִתְכַּוֵּץ מִכְּאֵב וּתְפִלָּה.
הַשֶּׁמֶשׁ שָׁקְעָה וּכְנוֹפֶת עָבִים
בֵּין גַּלֵּי זָהָב דֹּם אָחֲזָה שְׁבִילָהּ.

בְּאֶשְׁנָב חֶרֶשׁ הִתְדַּפְּקָה צִפּוֹר
וַיֵּשֶׁב רוּחַ וּפָשְׁטוּ צְלָלִים,
וּרְצוּעוֹת זָהָב הֵפִּזּוּ רֶגַע
עֲפַר הָרִצְפָּה וּשְׁחוֹר הַכְּתָלִים.

בְּצִבְעֵי קֶשֶׁת הִתְקַשְּׁטוּ פִּתְאֹם
בַּכּוֹס הַשְּׁבוּרָה אָז פְּנֵי הַמַּיִם,
וְהַבְּצָלוֹת שֶׁבְּמֵי סַבְּלִי
הִתְכַּסּוּ חַכְלִיל מִזְּהַב קַרְנַיִם.

וּכְאֵב וְרַחֲמִים בַּלֵּב הֵעִירוּ
אָז פְּרָחִים אֵלֶּה, שֶׁכְּבָר זֶה נָבְלוּ,
וְקַרְנֵי שְׁקִיעָה אֲחוּזוֹת חֶמְלָה
נָשְׁקוּם חֶרֶשׁ וְחֶרֶשׁ אָבְלוּ...

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות תתוכות).

י"ב.

שלהי שבט. עכשיו נתאמתה השמועה. בראשית אייר כבר תהיה מכונת-הסדור בבית הדפוס, — ואוכל יכרת מפה. ה„מנג'ר" גלה את הדבר לתכליתי. הוברר מפיו ג"כ, כי לא מנוחין הוא המתלמד להיות „אפרייטור", אלא אדם אחר מן החוץ. היו אספות ספיציליות. מנוחין לא בא, למרות מה שמרת טאלר הביעה את רצונה לראותו בביתה: היא שמעה הרבה על ארותיו וגם שמו לא מוזר לה. החליטו לקדם פני הרעה בשליחת דילינציה להאדון סרטן, שיתחייב בכתב להוריע שלשה חדשים מקודם לפועליו — אם ירצה באיזה זמן לפטרם — ולשלם בעד כל העת הזאת, בעד ג'. ירחים שלמים, ואם לאו — יכריזו שביתה מיד ויגמרו לו נזקן. — הלאה איפוא שעמום וריקניות מרחובנו, הלאה חולין ויום אחר הרומה לרעהו. ריח של שביתה וענין מסביב.

י"ג.

נכנס אדר, יד ישראל רוממה.

בשעה שחיה רחל מלמדת את שטקטורוב „דייטש". ובכלל, בכל שעה שהיא יושבת אתו, מתבלט ההבדל הגדול שבין עיני ישראל לעיני אומות העולם: עיני חיה רחל גדולות, פקוחות, אלא שהיא מקטינתם בקריצתה, במצמוצה ובכל להטיה אשר היא עושה בהן; עיני שטקטורוב, להפך, אינן אלא שני נקבים קטנים, שני חלולים זעירים, שני סדקים קצרים, אלא שלרגעים הוא משתדל לפתחם, להרחיבם -- ולהביט ברוחה.

ו„דבר נפלא הוא. הלא?" אומר כמו שליברמן אומר: פיודור שטקטורוב אינו איש דברים, הוא אולי אינו גם איש-מעשה ביותר, אבל מה שנחוץ לו הוא מוציא אל הפועל באופן אלמנטרי, טבעי. בכל אופן, בכח הדבור לא חונן -- לכולא עלמא. נוסף לזה, הוא אדוק כל-כך בהמלה „פאמילויטע", שהוא מתבל בה כל משפט ומשפט, עד שאינו יכול לספר כהוגן-דבר דבור על אפניו — אף הענין היותר קטן והיותר פשוט. ואף על פי כן — מה גדול כח ההתהדרות לפני בתולה! בפני חוה ספר אתמול בקולו - הרומה לנקישות של גרזן רומן שלם מעברו. הרומן הזה ענין אותי גם מצד אחר, מצד יתר הנפשות העושות בו.

שטקטורוב הוא יליד מוסקבא, אבל אז, בעת ההיא, בסוף שנות התשעים למאה שעברה, בעת שנפסקו הירחונים ה„מלה החדשה" ו„החיים", והמרקסיזם השולט גרף גם אותו בזרמו, נגזרה עליו מטעם הפוליציה לעזוב את עיר מולדתו, ואז בא לעיר הפלך מ., ששם היו לו קרובים, סוחרים אמידים, מצד אמו, אשר היו בעזרתו. הוא נתקבל בתור תלמיד לבית-הספר הטכני אשר בעיר, אבל דעותיו המתקדמות לא נתנו לו מנוחה, ובמהרה התודע שם אל ראש הסוציאליסטים היהודים — של ה„בונד". ראש הסוציאליסטים היה שם המורה הפרטי, אחיה המנוח של חוה, יזכר לטוב. היא, חוה בעצמה, היתה אז בוראי עוד ילדה משחקת בקליות, והוא, שטקטירוב, אינה זוכרה מן הימים ההם, וגם אותי מר טאלר, יזכר לטוב, אין היא זוכר היטב. אחיו מר טאלר אשר פה נבדל מאותו מר טאלר בהרבה דברים. פאמילויטיע! בקצור, הוא, שטקטורוב, הנהו איש הולך ישר בכל, לא יחת מפני כל, והקונספירציה תועבת נפשו. הוא, מותר לומר, היה המרקסיסט היחידי בכל עיר-הפלך ס. נו, מהרה נודעה גם הפוליציה המקומית ממנו. --קרוביו העשירים הוכיחוהו על דרכו, אבל הוא לא שמע אליהם, חרפם, גדפם, עד כי, לאחרונה, לא היה לו עוד מקום ללון, ויוכרח להסתר בהחדר הקונספירטיבי של האורגניזאציה המקומית. מר טאלר המנוח אמנם לא היה רצוי לזה — הוא יזכר לטוב, היה בונדיסט קנאי וישטום את המרקסיסטים הרוסים באופן "איום — אבל היה שם עוד חבר שני לו, יהודי הגון; לא „איז נאסיח", כלל, לא „משלנו, לא „וי־וי", — והוא היה על צדו של שטקטורוב. בחדר הקונספירטיבי היו שני הקטוגרפים, תיבת אותיות יהודיות, תיבת אותיות רוסיות, ומכונת דפוס קטנה — עושר שלם. אותו החבר השני, לא טאלר — שד משחת! כח זכרוני שלו, של שטקטורוב, לא חזק וגם את שמו של אותו האיש שכח לחלוטין! — היה יושב שם כל היום ועובד עבודת האורגנזיציה של כל הגליל, ובלילה היה סוגר את החדר על מסגר, בכדי שלא להאריך — שטקטורוב לן שם לילות אחדים ונאסר, לא נעים! ההלה דרישה והקירה, היא, שטקטורוב, התנהג,

כמובן, כראוי, באופן נפלא, לא קרא בשם איש, אבל מה יהא בסופו? אבד!.. אולם, כפי שנודע לו בסוף, לא נחו גם חבריו וחשו לרוחתו-לישועתו. מר טאלר, כאמור, היה פאנאטיק קפדני והוא אמנם טען, כי אין לסכן נפשות חברים בשביל בן מפלגה אחרת — והוא, שטקטורוב, הלא אינו „בונדיסט", אלא מרקסיסט רוסי — פאמילויטע! — ומה אפשר לעשות? אולם גם בזה נצחהו חברו, איתו חבר, והחלט: להצילו, להציל את שטקטורוב.. כאמור, היה פלוני בן־חיל.. היכן יכול הוא להמצא עכשיו? ודאי נפל בין חללי הריבולוציה... רבים חללים נפלו... בקיצור, „את המעשיה מספרים בזמן מועט, אבל לא בזמן מועט יעשה הדבר". פעם אחת באה פקודה להעביר אותו. את שטקטורוב, מתפיסה לתפיסה, אך העברה, צריכה היתה לצאת אל הפועל בערב, ובינתים הכניסוהו אל חיל המשמר — וישב שם. פתאום נגש נער אחד בלתי־ידוע לו אל איש הצבא ושואל: האסור שטקטורוב כאן? — כאן. — „ימסר נא לו הגלוסקאה הזאת ודג־המלוח הזה", איש הצבא היה אדם טוב ומסר לו את המנחה. התנאים, תנאי המאסר, לא היו אז כל כך קשים ומלאים חשד כמו עתה, בימים האלה: עתה לא היו מוסרים, אבל אז מסרו, „אנשים טובים הם היהודים" — דברו אנשי הצבא בינם לבין עצמם — „לא רק לבני בריתם הם מעניקים כל טוב, כי אם גם לנכרים". אדהכי, והוא, שטקטורוב, שם את הדבר אל לבו. קדרת־מתי עבדה! נפנה לצד אחר, מקום אין רואים, בצע את הפת ולא מצא מאומה; חצה את הדג — א־הא, יש פתקא קטנה: „היה נכון. מיראבא". — זו היתה הפרולה, כלומר... הוא הבין את זה מיד. תוה לא היתה מבינה, היא אומרת? הוא הדבר; אבל הוא הבין מיד. יותר כבר לא היה צריך, הוא שטקטורוב, בשעת הסכנה, הנהו עז כנמר. נו, טוב. בנשף נמנו עליו שני אנשי־צבא עם קשתות בידיהם להובילהו אל התפיסה האחרת. היה ליל חושך והרחובות היו ריקים מאדם. הרחובות היו כמעט בקצה העיר. והנה. עודנו הולך מובל בין אנשי הצבא, והנה מרחוק אנשים מסתובבים... אחד עובר על פניהם ושואל: „מי הוא ההולך?" זה היה טכסים גרוע... החיילים הריחו בזה תיכף ריח רע, נמלאו חשד ועברו מן המדרכה אל אמצע הרחוב... אולם כעבור עוד דק אחד, עובר יצור שני לנגדם וקורא: „מיראבא", איזה שר! — קרא הראש מאנשי הצבא, אבל הוא, שטקטורוב, הבין, כי באה עתו, ויתחמק פתאום מתוך שומריו וירץ. לירות לא היתה להם רשות, כי על כן בתוך העיר היה הדבר, ויחלו לצעוק. אז נגשו אליהם — כך ספרו לו אח"כ — ארבעה אנשים מוכנים מתוך האורגניזציה, אשר עמדו עד אז בקרן הרחוב, ויבריקו לנגד עיני החיילים במאכלות לטושות, וירפו ידי אנשי הצבא, וידומו. ואותו, את שטקטורוב, חטף איש חזק אחד תחת אצילי ידיו, החליף עליו את הכובע דרך ריצה, בכדי לשנותו במה שאפשר (כובע של בית־הספר הטכני היה עליו, ומצילו שם עליו כובעו הוא, כובע חם מעורות כבשים), וירץ עמו כחצי שעה דרך גנים וחצרות עד בואם אל בית טאלר. כבואם החדרה — רק נר של חלב קטן דלק שם — שטפה הזיעה משניהם כמסוסים אשר בחיל הפרשים בשעת מלחמה, אבל הם היו נצולים, הם היו מאושרים. פאמילויטע! הצלחה כזו ועוז כזה, אבל, נו, בן־חיל היה גם גואלו ומצילו—אין מה לדבר. כעבור רגע נעלם, כי עוד רבות היה לו לעשות בלילה ההוא (האורגניזציה הוציאה פרוקלומציה לכבוד המאורע ההוא וכל העיר היתה ממחרת כמרקחה: היהודים הצילו אחד משלהם, חאַ—חאַ—חאַ—חאַ)! אבל לפני יציאתו של אותו החרוץ היתה סצינה מעגינת, סנטימנטלית: הפורה־ומציל—אשר הוא הוא שסדר את כל הדבר!—וטאלר התנפלו איש על צואר רעהו וישקו זה לזה חליפות. איום!... ממחרת שב הוא, שטקטורוב, באופן קונספירטיבי למוסקבא. ולאחר כך — — —

— נו, די, פדיה!—הפסיקתי שומעתו, לאחרונה—ידעתי, כי הנך גבור! השאר תספר לי בדרך, גבורי! נצאה לשוח קצת. הולך אתה?....

(עוד יבוא)

א סופר.

מִכְתָּב מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

ידידי!

שאלתני: אם כדאי לעלות עכשיו לארץ־ישראל?

צר לי מאד, כי הנך שואל. ועל כי שואל הנך, קשה ממני לתת תשובה.

היושבים בארץ־ישראל בלי אמונה, כופם לעזב את הארץ יותר רצוצים ממה שהיו:

בלי אמונה אין הארץ קולטת.

ולא זאת האמונה השבלונית, הכופפת את הגב והמשפילה את הנשמה היא דורשת, אלא אמונה גדולה, חזקה, חיה; אמונה עליונה, שבכחה גם לברוא בריאות הדשות.

המאמין אתה יקירי, כי האדם שנברא בצלם אלהים עלול גם הוא להיות יוצר; כי בו שוכן אותו הכח האדיר, המחדש ממש מאין ליש, מחיה מתים ובונה עולמות חדשים ונאים?

אם יש בקרבך אמונה כזו עלה והצלח, ואם לאו אל תעלה!

אל תעלה, אם אין ה' בקרבך — בקרבך ממש.

כי לכח אלהי אנו צריכים לעבודת התחיה, להפך מדבר לגן עדן ולתקן את נפשותינו הפגומות באידיאליות חיצוניות ואגואיזם פנימי.

השכלה אירופית אמנם רכשנו לנו, אבל היא מספיקה רק לנתח ולבקר, והנגשים לבנין צריכים לאמונה.

בראשית הכל דרושה לנו אמונה. אמונה בעם ישראל, שאחרי כל הפגמים והלקויים שבנו, הננו גוי אחד בארץ, גוי גדול וקדוש, שכדאי לו להתקים וכדאי לעבוד לקיומו במסירות נפש ואמונה בארץ־ישראל, כי בשבילנו היא ארץ סגולה מה שלא נמצא בכל הארצות, כי עפרה יקר לנו מכל עפרות זהב, כדאי לעבוד במסירות נפש לתחיתה.

אז, אם יש אמונה כזו בלבבך, ימתקו לך כל היסורין שיבואו עליך, ולא יפול רוחך גם כשתראה שלא הכל כראוי, וגם לפושעים התן יד, כי גם הם סוף סוף ישפרו מעשיהם „יכפר אדמתו עמו"...

* *

אבל דע לך, אחי, כי גם אם ישנה אמונה יוצרת כזו בקרבך עכשיו, אין מזה ראיה כי תמיד תהיה. כמו שאומרים החסידים, „בבחינת גדלות". אמונה נשאה כזו היא בבחינת „רצוא ושוב":

ובודאי יבואו רגעים שתרגיש בהם עיפות וכשלון רוח, כי הלא בשר אתה. ולבך הקטן והצר לא יכול תמיד להכיל בקרבו את האמונה הרחבה...

אלה הם ימי הנסיון שמוכרחים לבוא לאדם־היוצר.

אם תראה, כי מטרתך עוד ממך והלאה, כי ארוכה היא הדרך, ומכשולים רבים מונחים עליה, וכי כבר עיף הנך, ואין בך עוד כח לשאת את רגליך הפצועות הלאה.

אז תבקש להתבודד, להקבר באיזו פנה נסתרה, בחגוי הכרמל, ולמשוך ידך מכל עבודה.

אבל גם המצב הזה לא יארך ימים. מי שאור האמונה נגה עליו פעם אחת, הוא איננו יכול להתיאש. אם רגליו פצועות, אז כנפים יצמחו לו, ומעבודה לא יחדל לעולם.

וזהו סוד צמיחת הישוב...

רבים הם המתאוננים, רבים הם המבקרים, ואף על פי כן הישוב הולך וגדל.

איזה מלאך מכה גם בכל מתאונן ומבקר וקורא: עבור, ועוד הפעם עביד!

ויחד עם העבורה גם האמונה מתגברת, ועוד הפעם תרגיש, כי חי ויוצר הנך!

* *

ימי נסיון כאלה עברו גם עלי לא פעם ולא שתים, וארץ־ישראל לא עזבתי, ומעבודתי לא חדלתי!

נתקשרתי עם ארץ־ישראל בעבותות אהבה לנצח, לנצח! ומתי נודעה לי מדת אהבתי? — בחלום.

לפעמים חלמתי, כי שבתי לרוסיא, וצערי גדל מאד, ודאגתי רבתה, איך אוכל עוד הפעם לעלות לארץ־ישראל.

מלבי אז התפרצו אנחות, ונפשי היתה מרה לי מאד.

ומה רבה שמחתי בפקחי את עיני ואראה, כי פני השמים הכחולים של ארץ־ישראל שוחקים אלי מבעד החלון!

אז ידעתי, כי אמנם איהב אנכי את ארץ־ישראל באמת, והאמונה בעתידותיה התחוקה בי שנית.

* *

אמנם כן, נעימה היא אמונה כזו, אבל מאין אקחה אני? — אנכי שומע אותך שואל בקול חרש ונוגה.

— אם אמונה אתה מבקש, אחי, ביאה לארץ־ישראל, ופה תמצאנה.

כי רק פה האמונה זורחת בכל הדרה ומזעזעת זעזועי נחת בנימי הנשמה.

בארצות הגלות תחת השמים האפורים, גם השכינה קודרת ומפני הקור היא מתכוצת ונדחקת לקרן זוית. ועל כן גם האמונה לפעמים נעדרת לגמרי או מקבלת איזו צורה גלותית־דלותית.

האמונה הבאה מאי ידיעה, מסמיכה על אחרים בלבד, היא רפויה ואינה מרוה את צמאון הנשמה. לא כן האמונה הבאה על ידי ראיה, היא גדולה ואמיצה ומעוררת את הלב לידי השתפכות לירית בשירים מלאים עוז ובמחה „וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ויאמינו וכו' אז ישיר משה ובני ישראל".

ואמונה כזו תקנה בארץ־ישראל.

כי פה אל כל המקום אשר תפנה תראה מראות אלהים:

כי תביט אל תכלת השמים ממעל, והאמנת.

כי תראה את הוד זריחת החמה ושקיעתה, והאמנת.

כי תשמע את שאון גלי הים, והאמנת.

כי תקשיב את הדבור העברי החי מפיות עוללים, והאמנת.

גם העננים השחורים העולים בימות הגשמים על הרקיע מחזקים את האמונה.

וכי תראה את פניהם הזועפים, תשמח לקראתם ותקרא להם: „בואכם לשלום!".

ואם אחרי כל אלה עוד לא קם בקרבנו משורר מטיף נחמה ומבשר חיים, וידעת כי עוד לאפנו מקרבנו שכרון הגלות, כי גדול היה השכרון...

אבל אנו בטוחים, כי השכרון יפוג, ומשורר התחיה ימהר אל הכנור.

ביאה, אחא, בואה הנה!

ויבואו עמך כל אלה שיש ניצוץ אמונה בלבם וגם אלה המבקשים אמונה יבואו.

פה תתחזקי כלכם ותמצאו נחומים;

ד"ר ש. ברנשטיין.

מֵהָעֵבֶר הַקָּרוֹב.

(בקרת)

(סוף)

בתור אחת העבודות היותר מעניינות מתקופת המאה העברה בחייהם הפנימיים של יהודי רוסיה צריך לציין את עבודתו של מר ש. ראזענפעלד ע"ד „ר' ישראל סלנטר, פעולתו ותלמידיו". בזכרנו את ר' ישראל סלנטר עם פעולתו המוסרית עד עשרות השנים האחרונות, — מבלי משים עולה לפנינו טפוסו הספרותי האבזרי של בעל „המכתבים מערי השדה" מתקופת הפטריארכלית של „המליץ" המנוח.

בעבודתו זו איננו מסתפק רוזנפלד ברשימות ביוגראפיות של האדם החשוב והגדול הזה, הוא איננו מסתפק אפילו בהשקפות וסקירות היסטוריות ע"ד מהלך דעותיו ופעולות המוסר אצל תלמידיו הרבה שנים אחרי מותו, רוזנפלד מוצא לנחוץ, ובצדק, לתת להקוראים גם מושג נכון ע"ד מהות המוסר וע"כו הפנימי בחיי ישראל, מקורותיו, סבות הופעתו והתפתחותו. רוזנפלד, כנראה, חפץ לתת פה עבודה, מדעית. נראה נא עד כמה עלה הדבר בידו.

לעבודה ממין כזה אפשר להתיחס בשני אופנים. או שהננו מתיחסים אליה כלעבודה פובליציסטית, המכילה רק השקפות כלליות ושטחיות. בלי כל ערכין מביססים וידועים — ואז כמובן תהיינה דרישותינו מעבודה כזו יותר צנועות. אז אפשר להתבונן אל כל החמר הזה שעיבד רוזנפלד בתור המשך מעניין של ה„מכתבים מערי השדה", בתור המשך או אולי סוף המלחמה האבזריה מעל עמודי „המליץ" כנגד הפרושים ה„מוסרניקים", אז נכיר ונודה, כי כמעט לא ראתה הפובליציסטיקה הישראלית מאמר יסודי וחשוב כזה. הננו מוצאים פה ספורים, הערות, ידיעות. השקפות קצרות, טפוסים, באורים, רמזים, וכו' וכו' שהקורא מקבל על פיהם ידיעה והשגה כללית חשובה ע"ד כל המקרים ו„המאורעות" הללו.

אולם אחרת לגמרי יהיו תביעותינו אם נחפוץ להתבונן אל כל החמר העשיר הזה כאל עבודה מדעית, היסטורית, שמקומה במאסף אוביקטיבי־היסטורי, מעין זה שמונח לפנינו.

קודם כל הננו רואים ומרגישים על כל צעד ושעל, שרוזנפלד איננו מדקדק בעבודתו זו באוביקטיביות היסטורית כלל וכלל. במאסף כזה אין מקום לבסיסי מלחמה כאלה, שמשתמש בהם בעל המאמר. טנדנציוזיות בהירה בעבודה היסטורית מאפילה גוף הענין במקום להאירו והורס גם את שאר החומר ההיסטורי המוחלט. — רוזנפלד מחליף שני מושגים שונים, דבר שמביא נזק רב לגוף עבודתו. הוא מחליף את מושג התנועה במושג השיטה. המוסר כשהוא לעצמו an und für sich לא היה מעולם תנועה בישראל, תנועה שנבראה או שנולדה בכונה לחדש ולברוא מושגים חדשים, להרוס איזה ישן ולהקים חדש תחתיו. מעולם לא פעל המוסר בישראל בתור סותר איזו עיקרים או אפילו צל של עקרים בדת, מעולם לא בא להנהיג איזו שנויים בחיי הדת, כמו החסידות, למשל. המוסר הוא קנין ישן נושן, עתיק בישראל בתור שיטה, בתור דרך מבאר ומסביר איזו מצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו. „חובות־הלבבות" של רבנו בחיי נתקבלו בכל ישראל ומעולם לא עלה על דעת איזה חוקר לראות בזה איזו תנועה חדשה. צונץ וגריץ נוטים אפילו לחשוב את עבודותיו של רבנו בחיי להמשך באורו

של מוסר היהדות מתקופת גאוני פומבדיתא. אך מעולם לא יחשוב איש לראות תנועה חדשה בהופעת „מסלת ישרים" לשד"ל. בתור שיטה פעל ופועל המוסר גם עד היום הזה. רק האנשים שהתעסקו בהרחבת השיטה הזאת ובאורה בתקופה המדוברת, חייהם החברתיים והכלכליים דורשים איזו התבוננות והשתדלות להכירם ולהבינם, אבל לא המוסר בעצמו, שמפני סבה בלתי ידועה, חושב אותו מר רוזנפלד לתנועה חדשה בישראל. והננו מתפלאים איפוא על הערתו הנאיבית של מר רוזנפלד, „שאחדים חפצו למצוא בשיטת המוסר את ה„אטיקה של היהדות" (דף 18) בשעה, ש„אחרים חפצו למצוא בזה כתה אנלוגית של החברות האנגלו-אמריקניות". אולם עוד יותר נתפלא בראותנו, שמר רוזנפלד אומר ברצינות להרכיב פה „מדעיות". ככה הוא משתדל להוכיח, כי בין שיטת המוסר של הפרושים הקובנאים ובין הציניקים היונים יש הבדל גדול — ואפילו בין טולסטוי והמוסר'ניקס שוררת מחלוקת גדולה. „די רק להראות על זה — מעיר רוזנפלד — שאלה האחרונים, כלומר ה„מוסרניקס" — מסכימים לתנאי השלטון של הממשלה" אפשר עוד למצא איזה צד השוה בין הבעש"ט והארטמן, אבל להוכיח איזו יחוסים בין הציניקים היונים, טולסטוי, אנגלו-אמריקניות וכדומה ובין שיטה עתיקה שבעתיקה בספרות הדתית בישראל — ולמצוא את כל אלה דוקא בחברה של איזו בטלנים, של איזו בעלי בתים „יורדים", מחרחרי ריב או סתם „מלחכי פינכא" — הוא לכל הפחות, משוגה עד מאד.

על הקורא פועלת לרעה גם זה, שתקופה עשירה, מלחמה רבה פנימית ואכזריה כזו—מסופרת ומבוארת כמעט מבלי להראות על המקורות שעליהם הוא מבסס את כל החומר הרב הזה. הן אי אפשר לברר תקופה שלמה רק על כמך איזו „מכתבי-הסכמה" וקונטרסים שונים של רבנים אחרים — ולא יותר. הוא חפש, למשל, במאספי „השחר" ושם מצא רק הערות ורשימות אחדות, ותבל, שאת „הפיל לא ראה". אם היה מחפש באותו „השחר" (דף 643), היה מוצא את חוות דעתו של „זקן ורגיל תימני" בנידון זה, את דעת משה ליב ליליענבלום ע"ד התימה המענינת אותו — אשר בודאי ראויה היתה לשים לב לה בעבודה, וביחוד לא פחות מחוות-דעתו של רב פלוני או איזה סופר בטלן אשכנזי. משה ליב ליליענבלום בבקרתו על „עיט צבוע" של מאפו מביע את דעתו ע"ד הרעיונות וההשערות השונים שהובעו בספרות העברית, שחפצו למצוא בר' גדיאל את טפוסו של ר' ישראל סלנטר.

„האמנם, נשמע בקאוונא, (עיר מושבו של מאפו) וסביבותיה, כי בשעה שברא מאפו את ר' גדיאל נראתה לו דמות דיוקנו של איש הדומה לר' ישראל סלנטר. על פי השמועה הזאת יוסרו איזה שאלות, כי ר' ישראל עם היותו גדול בתלמוד באופן מאד נעלה, איננו רב והוא דרשן ומוכיח ומשתדל בכל כחו להפיץ למוד המוסר והמדות"... „אך האנשים המודדים את ר' ישראל ואת ר' גדיאל במדה אחת, טועים הם טעות גדולה ומעידים על עצמם שאינם יודעים לא את ערכו הרם של הראשון ולא את ערכו השפל של השני": „ר' ישראל סלנטר יש לו רעיון פנימי, אשר הוא המשתדל לתת לו ידים ולהפיצו. הוא חפץ להפיח רוח הרגשה במעשי המצוות המתים ולעורר בלב העם חשבון צודק על מעשיו"... „בכל האנשים המצוינים הוא אוהב איזה רעיון, הוא מקדיש עמלו לרעיונו האהוב לו"... „רוח ההרגשה, שר' ישראל סלנטר חפץ להפיח במעשי המצוות נוסדה בלי ספק בשיטת התלמוד ובפילוסופי ימי הבינים". „הוא איננו אשם בזה שהוא מדור ישן נושן... אילו היה ר' ישראל נולד ומתגדל בין עם נאור, והיה מקבל השכלה אירופית, אז היה בלי ספק מן המצוינים בעולם, המביאים תועלת הרבה לאומה שלמה או לכל המין האנושי כלו"...

צריך להצטער, שמר רוזנפלד לא השתמש בחומר מענין זה.

מר רוזנפלד נותן ערך גדול יותר מדאי לספורים, הגדות ו„מעשיות" שונים, שפב"פ שמע בכאן ובכאן וכו' וכו', בלי כל ספק יש לחומר אגדי ערך ידוע, אך אין זה עדיין חומר היסטורי מדעי. בכל אופן על ההיסטורון להתיחס אל חומר כזה בזהירות, ולא כאל עיקר, שעליו הוא בונה את השקפותיו. רק ב„זכרונות ורשימות" יש מקום רחב לחומר כזה ולא בעבודה רצינית ומדעית אוביקטיבית.

כל זה מזיק מאד לעבודתו של מר רוזנפלד החשובה. אך בזכרנו, כי רוזנפלד הוא הראשון כמעט בספרות הישראלית, שבא להאיר את התקופה הסוערת הזאת ואת ראשי מחולליה — עלינו להודות כי לפנינו בכל אופן נסיון מצוין של עבודה מונוגרפית.

בנוגע לקורות החיים התרבותיים והתפתחותם של יהודי רוסיה מענין מאד גם מאמרו של מר פ. מאריק „מלחמת שתי שיטות החנוך" — לתולדות השכלת היהודים ברוסיה. המחבר נותן סקירות היסטוריות על תולדות בתי-הספר העברים של הממשלה בשנות 1864 — 1873. כבר ידוע הדבר, איזה ערך מיוחד היה לקורות ה„שקאלעס" בישראל. אחרי ימי החוטפים — נשאת או התרחבה ה„גזרה" הזאת בתור צרה לאומית—אם לא יותר שנואה ומורגשה מגזרת „החוטפים", הנה בכל אופן לא פחות הימנה. אותה „העלמת" הבנים מחמת „הגזירה", לבל יפלו חלילה בה„ספיסאק" של הבנים המחויבים לבקר את בית הספר, אותה ההשתדלות להנצל מן ה„אסון" הזה. כל זה מעיד, כי גם את „החוטפים" לא יראו אולי האבות בישראל יראה חיצונית בלבד, כלומר, יראת המלכות והצרות הגופניות. איזה אינסטינקט לאומי, איזה פחד פנימי, כנראה, פעל פה בראש וראשונה. הגנה עצמית טבעית מורגשת פה. המתנגדת בכל איתן ההשפעות החיצוניות השונות. בשביל ההיסטוריון העתיד הכין מר מאריק חומר רב ועשיר עד מאד. מאמרו עוד מצטיין בזה שהוא אוביקטיבי באופן היותר אפשרי. הננו רואים לפנינו אסף של חומר ממקורות שונים, בסדור ברור ועריכה ישרה, והנותנים לנו מושג שלם ע"ד התקופה וקורותיה בנידון זה.

אם המאמרים שעסקנו בהם עד כה מאירים חזיונות שונים בחיי עמנו במשך המאה העברה, חזיונות חברתיים וקולטוריים — הנה מזכירה לנו עבודתו של מר צינברג ע"ד האיבולוציה הפנימית הגדולה והעמוקה, שהתחילה בקרב היהודות הצעירה עוד בשנות השבעים. „האורגנים הסוציאליסטיים הראשונים בספרות העברית" — זוהי תימה, שאחרי מאמרו של מאריק ועבודתו של רוזנפלד היא מושכת עליה ביחוד את העין. אמרתי שעבודה זו מזכירה לנו ע"ד האיבולוציה הפנימית — אחרי אשר בתמצית המאמר לא העשיר מר צינברג את התימה הזאת בחומר חדש. אך עבודתו הגדולה ערוכה בכשרון מצוין ומלאה ענין רב. אולם רב החומר, כמו שמר צינברג, בעצמו מעיר, לקוח ואסף הוא על ידיו ממקורות שונים — ולפעמים גם ממקורות סיקונדריים. כל זה, כמובן, איננו מקטין את ערכה החשוב של העבודה המוצלחת הזאת. מר צינברג נותן לנו את הביוגרפיה של אהרן ליברמן, עורך „האמת" בימי סמולנסקין והסוציאליסט העברי הרוסי הראשון בחיי ישראל ושפתו. אין כל צורך להעיר, כי חייו ופעולתו הסוציאליסטית של האדם הלוחם הזה הם בעצם תקיפה נכבדה בקורות התפתחותה הרוחנית של היהדות ברוסיה. צריך רק להצטער על אשר מר צינברג איננו שם לב לזה לברר לו, מה היה ליברמן בתור איש מפלגתי. פה הוא מכנה אותו בתור סוציאל-דימוקרט, שם הוא מתאר אותו בתור סוציאליסט-ריבולוציונר, כמו כן צריכים להתפלא על שמר צינברג עבר בשתיקה על הדעה, שהובעה כבר ב„וואסחוד" „שאהרן ליברמן היה בכלל אנארחיסט-קומוניסט וכי לאידיאה זו הקדיש את „האמת", שאלה זו צריכה היתה להתברר בעבודה רצינית וכוללת כזו. צריך עוד להעיר, שבלי יסוד חושב מר צ. גם את עבודותיהם של קנטור, יהל"ל וליליענבלום לסוציאליסטיות. „שועת העני" מצאה לה תמיד הד בספרות העברית שבכל הזמנים והתקופות. אם יהל"ל קלל את העשיר, שאיננו משביע את העני לחם, אז בלי ספק עוד רחוק היה אז מן „המאטיריאליזם ההיסטורי" ומהרהורים ריבולוציוניים. הסופר העברי הסוציאליסט האמתי הראשון היה ליברמן ובצדק הקדיש מר צינברג את רוב עבודתו לטפוס המענין הזה.

ע"ד „היצירה העברית העממית" כותב מר ש. אנ—סקי בהתלהבותו התמידית ובסגנונו היפה. „פוק חזי מאי עמא דבר" — בפתגם הזה מתחיל מר אנ—סקי את סקירותיו ע"ד היצירה העממית בישראל. הנשמה העממית יוצרת את האגדות הלאומיות, הכוללות בתוכן את הד החיים הפנימיים בכל נימיהם הדקים—אותה הנשמה הגדולה כמעט שהיא מוזרה בחיי העם, „בפה מלא אפשר להגיד, כי אין עם אשר ידבר על אדות עצמו כל כך הרבה, ואשר לא ידע מאומה על אדות עצמו כמו עם ישראל". בספרות ישראל נמשכת זה כבר מלחמת-וכוחים ע"ד מהות היהדות, העממיות, הלאומית, ע"ד הירושה הרוחנית הגדולה וכדומה — בה בשעה שבפועל אין אנו מוצאים אצל היהודים לא התענינות רצינית בהקולטורה העברית ובהתפתחותה העתידה, לא כל שאיפה להכרת ההשקפה העממית והלאומית הפרטית של עם ישראל". אם מצד אחד אי אפשר לקרוא בלי ענג התפתחות האגדה העברית בישראל ותקופותיה הראשונות, עד המאה האחרונה, עד הפתחת החסידות, הנה קשה

בכל זאת להסכים, כי אפשר להשקיף על האגדה הזאת כעל „חטיבה לאומית" אחת בלי כל שנויים פנימיים ופרודים עיקריים, שנתהוו במשך הדורות. האגדה העממית כמו כל קנין לאומי יש לה ערכין ידועים. עולים ויורדים לפי תקופותיה הצונות, והחקירה המדעית האחרונה עוסקת בקלאסיפיקציה של האגדות העממיות ומהותן האינדיבידואלית. לפעמים, שהלך־רוחו של העם בורא יסודות אגדיים־עממיים חדשים שמהפכים את הקודמים ומשנים את צורתם לגמרי, הכל לפי מצב החיים ההיסטוריים, הפנימיים והחיצוניים. אצל אנ— סקי מתקבלת חטיבה אגדית־עממית אחת, בלי כל איבולוציה, בלי המניעים היוצרים החיצוניים. אולם הצורה הפואיטית והנועם המלבב של כל העבודה הזאת משכיחה אותנו „פשעים" היסטוריים אחדים, שדוקא במאסף כזה אי־אפשר לעבור עליהם בשתיקה והננו מקבלים בתודה את העבודה הזאת הראשונה, לפי ידיעתי, בספרות העברית־רוסית, למרות שבספרות העברית מקצוע זה אינו כל כך עני כמו שמשער מר אנ—סקי.

אם נזכיר עוד את מאמרו של הד"ר י. ל. ק נ ט ו ר ע"ד „אברהם מאפו" ו„רשימותיו הארכיוניות" של ש. ד ו ב נ ו ב הרי יש לנו החלק העיקרי של המאסף החדש הזה המלא חיים וענין, כחות ועבודות רעניים בתקירות החיים הקולטוריים והחברתיים של היהודים ברוסיה.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

(ציר אנדרינופולי, ד"ר ריזה — טבפיק—ביי, ע"ד הציונות).

הד"ר לפילוס, ריזה־טבפיק־ביי, אחד מצירי בית־הנבחרים התורקי היותר משכילים והיותר חביבים על הרוב וחבר „האחוה והשויון", הנהו קרוב ליהודים. בצעירותו התחנך בבית־הספר לאליאנס שבאדרינופולי, ולמד שנים רבות יחד עם חברים יהודים. שנות־ההשכלה הראשונות שלו השאירו בלבבו של הד"ר ריזה־טבפיק־ביי זכרונות נעימים והוא מוקיר מאד את הזכרונות האלה. לפעמים קרובות מאד מזמינות אגודות יהודיות שבקושטא את הציר המענין והסימפאטי הזה, והוא נואם שכיח וחביב על אספותיהן. למרות הזמן הקצר שבו קים בית־הנבחרים התורקי, הספיק הד"ר ריזה לעשות לו מוניטין של נואם מצוין, ונאומיו המתובלים בפתגמים ומשלים יפים מתקבלים בתרועות רצון בפרלמנט כמו גם באספות הקטנות.

בשהד"ר ריזה־טבפיק־ביי בין היהודים, הוא מזכיר בגעגועים רבים את ימיו שבלה בבית־הספר לאללינס; ובסביבה זו הנהו מתגאה על ידיעותיו המעטות בעברית. (ספניולית הנהו מדבר כאחד „הספרדים").

אתמול נזדמן ד"ר ריזה־טבפיק־ביי לקלוב של צעירי היהודים בבלט (רבע יהודי בקושטא), וישא נאום יפה ונמלץ ע"ד היהודים ועתירותיהם. בנאום זה הוא הביע את כל רגשי ההערצה שלו שהוא מרגיש לעם היהודי, החי וקים למרות כל התלאות, הפגעית והצרות שבאו עליו חליפות. וייעץ ליהודי תורקיה לדאוג לא רק להתפתחותם הרוחנית, אלא גם להתפתחותם הגופנית; ביחוד העיר את שומעיו על ערך חברות המתעמלים והמתגוששים *).

כשכלה הנאום החלו ובוחים מענינים. אחד הצעירים שאל את הד"ר ריזה־טבפיק, אם לפי דעתו יהודי עותומני יוכל להיות ציוני, בהשארו נאמן לעותומניותו? על זה ענה ציר אדרינופולי כדברי האלה:

בטח; גם אנכי ציוני, אם כי אינני יהודי. הלא ציונות סוף־סוף הנה אך הסכום של הרגש היהודי הלאומי ותוצאותיו. מה מטרת הציונות? הרי הומניטרית, למצא בשביל היהודים הנענים ארץ־מולדת, שבה יוכלו לחיות ככל האנשים וליהנות מזכיותיהם. אמצעי הציונות הנם אמצעי־שלום. וארץ־ישראל הנה הלא ארצכם יותר מאשר היא שלנו. אנחנו היינו בעליה הרבה שנים אחריכם. אלה שיושיבו את האדמה השוממה של ארץ־ישראל ויעבדוה יביאו תועלת מרובה לארץ־מולדתנו הכללית. לאומכם הנהו בעל כשרונות מצוינים בנוגע למסחר. היהודים אינם להוטים אחרי משקאות חריפים ואין להם גם החסרונות האחרים של המאה הנוכחית. המה יודעים גם לקבץ כסף. בעבודתם יחיו את הארצות הנשמות שלנו, ואת כל כשרונותיהם יקדישו לתועלת ארצנו האהובה. ויכול הנני להבטיחכם, שבכל עת ובכל נכון הנני לעמוד לעזרתכם, בשביל שתשיגו את המטרה היפה הזאת.

[ ].

II.

סלוניקי.

כמעט כל מסחרה של סלוניקי נמצא, כידוע, בידי היהודים. מובן מאליו, שעין היונים צרה ביהודים, ובפרט בעת שחלק גדול של הקונים הם יונים. מלחמת התחרות במסחר בין היהודים והיונים התעוררה זה כבר, ועתה היא הולכת וגוברת, מלבד זה, שבכלל אין היונים אוהבים ביותר את היהודים, וכן להפך. אולם עד עתה לא הועילו היונים כל כך הרבה במלחמת התחרותם, כי סוף סוף רוב המסחר בידי היהודים וקשה היה להם להלחם עם התקיף מהם, ואם לפעמים השתדלו היונים להרחיק את אחיהם מעל בתי המסחר של היהודים, כמעט שלא עלה הדבר בידם, כי הוכרחו נגד רצונם לקנות מהיהודים ולשאת ולתן אתם. אך היונים לא נחו. הם הוסיפו לעבוד, וייסדו ביניהם חברה מסחרית למען יוכלו להמשיך הלאה את מלחמת ההתחרות ומשתדלים הם ע"י ועדיהם לפעל על ההמון היוני להתיחק ממסחר היהודים. אז ראו היהודים, כי אפשר שלמרות מצבם החזק ינצחום שוטנידם לאט לאט, ונוכחו, כי הגיעת העת להלחם ג"כ ביותר אומץ מלחמת ההגנה. הסוחרים החשובים האדונים הנכבדים שמואל מודינו, ראש ועד הכולל, גוים. ראש ועד גן הילדים, אברהם אירירה, בוטין, ושמואל טינה, — כל אלה התעוררו וייסדו הסתדרות של כל הסוחרים היהודים, במטרה להגן על ענינידם בפני מתחריהם, להרחיב את המסחר ולחזקו בין היהודים. הם שכרו להם לתכלית אספותיהם אולם גדול וחושבים הם, שמספר חבריהם יעלה לחמש מאות איש. קודם כל יגשו ליסוד בנק יהודי גדול, שרק אתו יעמדו כל הסוחרים היהודים בקשר של מסחר. אמנם ישנו פה „בנק די סלוניק", שרוב בעלי המניות שלו הם מעשירי היהודים של סלוניקי, וע"כ רוב היהודים עומדים אתו בקשר של מסחר, אך אין זה עוד בנק יהודי. וכן ישנו פה בנק חשוב של העשיר הנודע מודינו. אך גם הוא אינו ממלא את דרישותיהם של הסוחריםהיהודים, ולכן הם מקוים, שרק הבנק הזה שייסדו עכשיו ושיהיה בעל הון גדול, יחזק באופן ניכר את מעמדם במלחמת ההתחרות. ועל כלם, המוסד הזה ירחיק את כל הלקוחות של היהודים מעל הבנקים היונים וימשיכם אליו. וועד ההסתדרות הזאת מקוה לפעולות חשובות. הלואי!

וכשם שהיהודים מתעוררים מתרדמתם להגן על עניניהם הגשמיים, כן מתחילים הם גם לגרש את השנה מעיניהם בנוגע לעניניהם הרוחניים. התעוררות לחנוך הילדים מורגשת בקרב אחינו פה ועל כלם פועלת האגודה התשובה Cercle des intimes שבין חבריו נמצאים גם ציונים ולאומיים נלהבים. מלבד הועד המנהל כל עסקי הממון של הקלוב הזה, בחרו החברים מביניהם קומיסיה מיוחדה העוסקת בכל עניני הקהל, הן החמריים והן הרוחניים. בראש הועדה הזאת נבחר האדון משה כהן, הידוע לפועל חרוץ בעניני הקהל, הוא אחד מעורכי העתון התורקי, „יני-אסיר", תפקיד הועדה בפרט הוא, לעבד הצעות שונות, איך להטיב את המצב הרוחני והגשמי של הקהל היהודי בעירנו, כבר

---

*) פה המקום להעיר כי צעירי בלט עסוקים ביצירת אגודה כזו, ומחשבתם היפה לא יכלה לצאת לפעולה מפאת מאונס של... מנהל בתי־הספר של האליינס ואשתו, המנהלת. בבלט אין אולם אחר להתעמלות מלבד בביה"ס הנז׳, אבל הגברת המנהלת אינה רוצה שבקרבת ביתה יעסקו צעירים בהתעמלות. זה לא מתאים לרגשות הצניעות שלה, לכן מתנגד גם האדון המנהל לזה, ולא רצה לקבל אפילו את שליחי הצעירים, למרות שדקומיסיה שבקרו; זה לא כבר א; בה"ס של האליינס הבטיחה לצעירי בלט את האולם להתעמלות.

ערכו הצעות שונות שתוגשנה לפני הועד הראשי והוא יחד עם הקומיסיה יעבדו להוציא את כל אלו לפעל. מההצעות האלו הן השתים המבוארות לקמן היותר נכבדות ושאל הוצאתן לפעל יגשו בהקדם היותר אפשרי. ההצעה הראשונה היא ארות התנוך. ה' משה כהן ראש הקומיסיה ערך הרצאה, שיקרא בעוד ימים אחרים לפני כל חברי הקלוב, אודות מצב התנוך בסלוניקי שאינו משמח ביותר, ובפרט אותו של „החדרים" השונים (שנקראים פה בשם „חברות"), שבהם לומדים כמעט אלפים ילדים בלי כל סדר איזו תפלות ופרשות של התנ"ך וסוף כל סוף אינם יודעים מאומה ונשארים מגודלי פרא.— למען היטיב את המצב הזה ישתדלו לאחד את כל „החדרים" האלה לתלמוד-תורה או לבית-ספר אחד ויפנו אל חברת העזרה ליהודי גרמניה לעזר להם להוציא את שאיפתם לפעל.

ההצעה השניה היא אודות כדור תערוכה גדולה של כל עבודות היהודים שבעירנו. בזה הם חפצים להראות, כי היהודים מביאים תועלת לתורקים לא רק במסחר, כי אם גם בעבודה. אומרים לחבר לתערוכה הזאת גם את הסחורות של ביה"ס למלאכות ואמנות „בצלאל" שבירושלים, וזה בודאי יעשה רושם טוב גם על היהודים וגם על התורקים.

והקלוב הנזכר הראת בשבוע העבר עוד סימן לעבודתו הפוריה לטובת ההמון הפשוט. בליל הרביעי שעבר קרא הקלוב הזה את כל בעלי העגלה של בית המכס, בעלי הסירות, והסבלים היהודים, כחמש מאות במספר אל בית-הכנסת לאספה. שם באר להם ה' יהודה אסיאוף, סגן הנשיא של הקלוב, שהוא לאומי נלהב, את הנחיצות והתועלת הרבה שתהיינה להם אם יתחברו, ובדברים המלאים רגש, שארכו כשעה, עורר את לבם ויחליטו להתאחד יחד להסתדרות אחת. אחריו דבר האדון אברהם דוד בוטין ויעורר אותם, שישימו לב לחנוך ילדיהם, וישתדלו לשלח אתם לבתי-ספר טובים, וגם דבריו עשו רושם גדול על הקהל הפשוט, וסוף סוף נבראה ההסתדרות החדשה הזאת.

למרות האויר הקר והגשמים שירדו ביום הראשון הזה, בכ"ז נאספו כחמשת אלפים איש בגן העיר למחות נגד חק העתונות שיצא בקושטא. המחאה נערכה ע"י העתונאים, והם ארבעים במספר, שעמדו על הבמה, ובנאומים חריפים מאד מחו נגד קימיל פחה. מהיהודים נאמו: ה' בצלאל לוי, מנהל העתונים „לה איפוקה" Journal de Salonique בלשון ספרדית-יהודית, והאדון שמואל סעדיה לוי, העורך הראשי של שני העתונים האלו בלשון צרפת. אח"כ נשלחה מחאה ע"י תלגרמה לבית הנבחרים והעתקה נמסרה להוולי של סלוניקי.

רשימת בתי הת"ת, בתי הספר והחדרים ותלמידיהם של יהודי סלוניקי.

	תלמידות	תלמידים
בית הת"ת הגדול		1200
Ecole Moise Allatini		470
ביה"ס העממי populaire „		272
„ של העדה Communale „	220	
„ צרפתי־גרמני		250
„ לבנות של חברת חי"כ	410	
גן ילדים „ „ „ „	380	
בי"ס למלאכה	432	
„ משה מורחנו	90	105
„ יצחק בנארדוט	240	60
„ דוד פרנסו	40	50
„ אלשיך		150
„ יעקב בלדינו	60	55
„ מרדכי ורסנו	30	45
„ יוסף צ. פלדיני	100	90
„ „ בנארדוט	60	45
„ יעקב עבר	30	45
„ מרדכי עזרתי	25	15
„ גבריאל עמר	25	30
„ יצחק מרקדו סופר	20	80
„ יהודה ביטרן		[illegible]
„ יעקב אליהו נחמיאס	[illegible]	[illegible]
„ חזקיה שבתי כהן	[illegible]	40
„ עובדיה ורסנו	[illegible]	42
„ דוד מאיר לוי		[illegible]
„ יעקב אברהם אירירה	[illegible]	[illegible]
תלמוד תורה הקטן קלימריה		[illegible]
„ ביה"ס של חברת כי"ח	120	
„ והמרה, ורדר		150
„ ורדר	138	
Dawid Joseph Varsanu, Hadikay Mearif		110
	[illegible]	[illegible]
16 חדרים קטנים	282	621
בס"ה	2877	4370

יהושע קנטורוביץ.

מ. פ. ז—ן.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

I.

השאלה הכי „בוערת" והכי נכבדה לכנסת ישראל באוסטריה אשר בה עסקו וד.ו זה כבר טובי אחינו בארץ הזאת, היא שאלת הסתדרות כללית של כל קהלות אחינו בארצות אוסטריה.

ל„הקהל" בארצנו יש זכיות חשובות מרובות, שביכלתן להיות למקור אושר וברכה בשביל עמנו. לו יש, למשל, הזכות לפתוח בתי־ספר בלי רשיון מיוחד מאת הממשלה, יש לו הזכות לגבות מסים מחברי העדה כפי חפצו ורצונו, אפשר לו לפתוח בתי-עקד וכל מיני מוסדים קולטוריים.

בקצרה, — זכיותיו מרובות, אבל מאחר שתנן מ ובות ומאחר שאין הסתדרות כללית שתשגיח ותבקר את מעשי „ראשי הקהלות", — נהפכו לנו לרועץ... כל קהל וקהל הוא כעין „שליט-יחידי" על כל עניני עדתו, הוא עושה מה שלבו חפץ, ואין רשות להרהר אחרי מעשיו; הוא הגוזר והוא גם המקיים.

וע"י השתלשלות המקרים בארצות אוסטריה בכלל ובארץ גליציה בפרט היו לראשי־הקהלות לרוב אנשים היודעים להשתמש בזכיות הללו לטובתם הפרטית, „תקיפים" מכל המינים, כן המתבוללים ומן החסידים.

ו„האדונים" הללו דורכים ברגל גאוה על העם, מכריחים אותו לבחור בתור צירים להפרלמנט והסיים, אנטישמיים גלויים או נסתרים. בתי-ספר עברים לילדי־ישראל אינם פותחים ובמקום שישנם — הם מתקימים בנס, ע"י נדבות פרטיות של חברי העדה, כי ה„ראשים" מוציאים את כספי-הקהלה לטובת מוסדים לאומיים-פולנים... ובעד כל הדברים האלה מקבלים „הראשים" אותות-כבוד ופריוויליגיות שונות מהממשלה...

וישנם דברים שונים, נחוצים והכרחיים, שאין ביד כל קהל וקהל מיוחד לעשותם ולהוציאם אל הפועל כגון „ישיבות" לרבנים, בתי-ספר לשוחטים, וכדומה; אבל הסתדרות כללית של כל קהלות אוסטריה היתה יכולה ליסד כל אלה המוסדים הנחוצים לאחינו בארצנו. היא היתה יכולה גם להציע לפני הממשלה המרכזית את דרישות התושבים היהודים והממשלה היתה מוכרחה להתחשב עם דרישה המוצעת בשם מליון ומאתים אלף נפש של תושבים!—

ואת דבר ההסתדרות הזאת הנקל להוציא אל הפועל, כי בהחקים (משנת 1890) המסמנים את זכיות הקהל בארץ אוסטריה נאמר בפירוש, שיש הרשות להקהלות ליסד הסתדרות כללית שתשגיח על מעשי הקהלות הפרטיות ושלהחלטותיה יהיה כח-משפטי וחיובי.

אבל מי ומי יהיו המיסדים של ההסתדרות הזאת? כי מראשי-הקהלות יקבל עליו את האינציאטיבה, כדי להוציאה אל הפועל? האומנם אלה „הראשים" שעד כה שללו והמסו את העם, אלה שהגיעו לגדולה בכח „התקיפות", אלה המוצאים מחיתם הצבורית אך מרפיון העם ורשלונו?!

ובאו המקרים ההיסטוריים והכריחו גם את אלה „הראשים" להכיר בנחיצות ההסתדרות ולהשתדל להוציאה אל הפועל.

ראשי-הקהל בווינה־הבירה היו המתחילים בדבר. אלה היושבים במרכז המדינה ראו והבינו את הסכנה הגדולה המרחפת עתה על כנסת-ישראל במדינה זו, הם הכירו והרגישו את ההשפעה הרבה שיש עתה להאנטישמיים במדינתנו ושבכח השפעתם זו המה משתדלים להחריב את מצבם האיקונומי של בני ישראל ולהצר לנו, אז הבינו, כי נחוצה הסתדרות חזקה, שתתן את היכלת לעם-ישראל ללחום בעד קיומו ומצבו.

ובסוף חודש אפריל, שנה שעברה, קראו את כל ראשי-הקהלות בארצות אוסטריה לאספה להתיעץ בדבר יסוד ההסתדרות,

להאספה הזאת באו צירים רבים מכל ערי המדינה, ביניהם ראשי־הקהלות בגליציה וראשי־הציונים בתור שלוחי קהלות קטנות אחדות.

וכבר בהישיבות הראשונות של האספה הזאת אפשר היה להכיר ולדעת אנה פני ראשי קהלות גליציה מועדות, מי ששמע את הדברים שדברו האדונים האלה על האסיפה הלזו, הבין, כי רצון התקיפים האלה לעשות גם את ההסתדרות הזאת אמצעי למטרותיהם הפוליטיות, המה דרשו, כי הקהלות „הקטנות" תהיינה נכנעות להגדולות, זאת אומרת, שלראשי־הקהל „הגדולים" יהיה הכח, השלטון והעז על כל הקהלות הקטנות, ובאופן כזה יהיו גם להבא „ראשי עם־ישראל", והיכולת תהיה בידם למשול על העם עוד ביתר כח ועז, כי הלא כבוד ההסתדרות הכללית יהיה תופף עליהם.

הציונים, שהיו באותו מעמד, מחו נגד הדבר הזה, הם דרשו כי תעודות ההסתדרות תהיינה מוגבלות, ושגם להקהלות הקטנות תנתן הזכות להוות דעה בעניני האומה הכלליים.

הדרישה הזאת מצד הציונים בשם הקהלות הקטנות, שהתקבלה אז ברב תקף, עוררה אי־רצון מצד „הראשים" הגליציים, וכשראו כי רוב צירי ארצות המערב המסכימים לה, הבינו והרגישו כי תוחלתם מההסתדרות הזאת נכזבה והחליטו — להרסה!..

מה עשו? — הלכו וקראו לעזרה את צבועי החסידים, בעלי הסמרטוט „קול מחזיקי הדת" וזה הוציא לאור קול־קורא, שבו נאמר כי בחפץ ההסתדרות „לימח את כל היקום בקודש, להשחית ולבלע כל קושט ודת", ולהרבנים ולהחרדים הם פונים: „עמדו על נפשכם ועל מאודיכם, הגינו על כל קדשיכם, הראו את העריצים האלה, כי לא עבדי עולם הנכם"... ובסוף: „חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד תורתנו הקדושה, ולד' הישועה!".

אבל בזה עוד לא אמרו די. ידעו „הארוגים" האלה כי „צדקת" בעלי „העתון" הזה ידועה לכל... והתחילו לעשות איזה „מעשה" נגד ההסתדרות.

והמעשה — נעשה, אבל הציונים „כזדון־לבם" התערבו בדבר, ולדאבון לב המתבוללים — לא הצליח!

ראשי קהלות לבוב וקראקוי קראו לאספה ללבוב את חבריהם בתשע עשרה קהלות „גדולות" בגליציה כדי למחות נגד ההסתדרות הכללית על כל יהודי אוסטריה.

באו להאספה ה„ראשים" אך משבע־עשרה ערים והחליטו, כי הסתדרות כללית של כל קהלות אוסטריה מתנגדת להפרינציפ של ה„שלטון העצמי" בגליציה (כידוע, יש להפולנים שלטון־עצמי בגליציה!..) ובכן—הלאה ההסתדרות".

ונודע הדבר להציונים ושלחו נואמים לכל אלה הערים ש„ראשיהם" השתתפו באספת־לבוב כדי לעורר את העם נגד ההחלטה הזאת ולהעירו על נחיצות ההסתדרות.

והאספות הללו הצליחו באופן שאין למעלה הימנו. בערים אחדות הכריחו בני העדה את חברי־הקהל בעצמם למחות נגד השתתפות ראש־הקהל באספת לבוב!

ומלבד שבע־עשרה קהלות אלה ישנן בגליציה עוד כמאתים ושלשים קהלות ואלו מתארגנים עתה ובימים האלה יתאספו לאסיפה כללית, כדי להודיע את דבר חפצם להתאחד עם ההסתדרות הכללית.

לבוב.

א. ח.—י.

שִׂיחָה עִם נִסִּים מַצְלִיחַ-אֶפֶנְדִי.

(סופר הנשיאות של בית־הנבחרים העותומאני).

באחד מערבי השבתות, היום היחידי שבו שובתים צירי בֵּית־הנבחרים התורקי, בקרתי את נסים מצליח אפפנדי במעונו הפרטי.

בחבה גדולה וגלויה קבלני ציר סמירנה מר נסים מצליח. הנהו צעיר לימים, כבן שלשים ושלש או שלשים וארבע. הנהו גבה קומה והכון, פניו היפים מביעים אנרגיה, מעיניו נשקפות חכמה ותבונה. מהלכיו — מהלכי ג'נטלמן גמור.

עוד שנים אחדות טרם שעלו התורקים הצעירים לגדולה עָבַד עורך־הדין הצעיר במחנם, כתור שכר לפעולתו הרבה, בחרו בו בתור ציר מאיזמיר, אם כי מספר היהודים באותה עיר הנהו רק כעשרים אלף איש, ורבו המתחרים בו. למרות צעירותו ידוע ידע מצליח לרכוש את אמון חבריו שבועד ה„אחוה והשויון", ולכן בחרו אותו גם בתור הסופר השני של הנשיאות.

אחרי שיחה ארוכה על אדות מצב התורקים הצעירים בבית־הנבחרים ויחוסם „לברית החפשית", פניתי אליו בשאלות אחדות, הנוגעות רק ליהודים בתורקיה.

— יאמר־נא לי, אדוני — פניתי אליו, מה יחוסם של ארבעת הצירים היהודים בינם לבין עצמם? אם תעלה איזה שאלה יהודית על סדר־היום של בית־הנבחרים — היתיעצו הצירים היהודים ביניהם לבין עצמם על אדות שאלה זו?

— כמובן, שהצירים היהודים יתיעצו ביניהם לבין עצמם על אדות שאלה יהודית; הלא טבע הדברים מחיבנו, שנהיה בדעה אחת בכל מה שנוגע לשאלות היהודיות. כי מי יגין על הענינים היהודים אם לא אני. ולא זה, אלא אנו מצדנו גם נשתדל בכל פעם כשתעלה שאלה יהודית על שלחן בית־הנבחרים להטות על צדנו את הרוב שלו, הלא המה חברי „האחוה והשויון". ומקוה אני, שהדבר הזה לא יהיה עלינו קשה ביותר. ובכלל הרי אין השאלה היהודית פה כשאלה זו בשאר ארצות. פה אין ליהודים הצורך להגן על זכיותיהם ביחוד. ויחס הועד של „השויון והאחוה" וחבריו אל היהודים הוא כזה; שלו גם לא היו ליהודים צירים משלהם בבית־הנבחרים התורקי, גם אז היו היהודים יכולים להיות בטוחים, שעניניהם נמצאים בידים אמונות.

— ומה בדעתם של הצירים היהודיים לעשות כדי לאחוז באמצעים נגד ה„נייר האדום". זה נייר־הקזון, שנותנים ליהודים הזרים, הבאים בחוף יפו?

— שאלה זו קשה ומסובכה, כי הדבר הזה נוגע אך ליהודים הזרים. יהודים עותומאנים באים לארץ־ישראל בלי כל מפריע; וגזרה זו שנגזרה בימי המשטר הישן נגד המהגרים היהודים הזרים עוד טרם הוסרה כמו גם גזרות וחוקים אחרים, שאינם ברוח הקונסטיטוציה. הדבר ישנה, בזה אין שום ספק. צריך להלחם בזה, וכבודו יוכל היות בטוח כי מלא נמלא את חובתנו זו. אבל, כפי שאמרתי, לא קל הדבר לבטל גזרה זו. גם בארצות נאורות אחרות יש למצא חוקים מגבילים; בהלויציה החפשית, למשל, אסור בקנטונים ידועים ליהודים להיות לרוכלים...

— אבל, אדוני, תורקיה הצעירה הלא צריכה לעשות כמתוקנות שבממשלות הקונסטיטוציוניות ולא ללמוד מדרכי איזה קנטון אנטישמיי. גם „השחיטה" אסורה בשויץ החפשית...

— אמנם, אדוני, צדקת. אבל כמו שאמרתי לך, אומרים אנו לאחוז באמצעים ולבטל גזרה רעה זו, שאינה לא ברוח הקונסטיטוציה ולא ברוח השויון הכללי.

— ומה דעתו בדבר התישבות היהודים בתורקיה ובארץ ישראל?

— התישבות היהודים בתורקיה רצויה מכמה וכמה צדדים. הלא מובן הדבר, שהתישבותם של אנשים אוהבי־עבודה, בעלי־השכלה ובעלי אמצעי־עבודה חדשים יכילה להרים את המצב הכלכלי והתרבותי של ארץ חסרת אנשים, תרבות והון. ובתור יהודי חפץ הייתי, שהיהודים יתרכזו יותר ויותר בארץ, שבה אין כמעט אנטישמיות. ע"י התרכזות היהודית תגדל התפתחותנו בכל מקום. אינני אומר, שהיהודים צריכים להתרכז אך ורק בארץ ישראל. יש נופים רבים בתורקיה האסיתית (ביחוד באסיה הקטנה) ששמה אפשר היה ליסד בהצלחה רבה מושבות יהודיות

אדוני טוען, שלארץ־ישראל יש לידודים ערך דתי־לאומי מיוחד, המושך איתם ביותר. בעד ארץ־ישראל, אומר אדוני וחבריו, יקריבו היהודים, רבאים מהעיר והרוצים להיות לאכרים, קרבנות. אפשר הדבר. לדעתי, אמנם, לא טוב להגביר את הרגש הדת המביא לידי קנאות. אבל מצדד אני בזכות ארץ־ישראל, בתור מרכז לאומי רוחני. למרכז לאומי כזה יהיה, בלי ספק, תפקיד חשוב בחיינו הלאומיים. ואחרי שמרכז רוחני איננו אפשר בלי מושבות, נתמוך, לפי האפשר, גם בהתישבות היהודים בארץ־ישראל.

— ולאיזו שפה נותן אדוני היתרון בתור שפה יהודית לאומית?

— מכבר אני את שפתנו העברית, בתור שפתנו הלאומית, על כל יתר השפות. בבתי־הספר למתחילים, בבתי ה„תלמוד־תורה" ובגני הילדים שישנם ושיוסדו — העברית צריכה להיות לשפת־ההוראה והדבור; בבתי־הספר הבינונים, שהממשלה תומכת בהן, כמובן, שהשפה השלטת צריכה להיות התורקית.

בתודה בעד הראיון המענין וברשיון לפרסם את הדברים הנ"ל בשמו, הנני נפרד מעל צירנו מאיזמיר.

לִמְלֹאת עֶשֶׂר שָׁנָה לִיסוּד אוֹצַר שֶׁל הִתְיַשְּׁבוּת הַיְּהוּדִים

הוציא היעד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה את החוזר הזה:

חברים!

בשנה זו, בעשרים לחורש מרץ (לח"ח) תמלאנה עשר שנה ליסוד הקולוניאל־בנק העברי. זהו המוסד הלאומי הראשון שידי העם יצרוהו ושתכליתו — תחיתה האקונומית של ארץ ישראל.

במשך ימי קיומו המועטים עדיין כבר הספיק הבנק להתחבב על העם ולהיות למוסד היותר מפורסם בין כל שדרותיו החבית.

אעפ"י שביצירת הבנק השתתפו שדרותינו הרחבות, שאינן גדולות בממון, המרגישות בצרת העם ושבלבן שמורה תקות תחיתו, — מכל מקום גדל מוסדנו זה במשך עשר שנות קיומו והספיק למלא תפקיד גדול בעבודת תחיתנו הלאומית.

ערכו הגדול של הבנק ניכר ביחוד בא"י. שם מלאו השפעתו כל מקצועות החיים העברים. הוא הנהו ראשית כל התחלה בא"י, וכמעט שאין שם מפעל אחד אשר יעשה בלי עזרתו והשפעתו. הבנק של חברת אנגליה־פלשתינה. שנפתח ביפו בשנת 1902, הנהו באמת רק סניפו של הקולוניאל־בנק. רוב המניות של האפ"ק הן קנינו של הקולוניאל־בנק, וע"י סניפו זה משקיע הקולוניאל־בנק יותר מחצי הונו בעסקי ארץ־ישראל.

האפ"ק פתחה במשך חמש שנות קיומה את הסניפים האלה: בירושלים (בש. 1904), בביירוט (בש. 1906), בחיפה (בש.1908), וסוכנית אחת בחברון (בש.1907). בשנה העברה נפתח בקונסטנטינופול הבנק של חברת אנגלא־לונטינא, שגם הוא אינו אלא סניפו של הקולוניאל־בנק. מטרת הסניף הזה — להיות בא־כחה של התנועה הציונית בקושטא.

אף על פי שהקולוניאל־באנק חרד מאד על ממונו ונזהר תכלית זהירות מעסקים שיש בהם חשש הפסד — הוא הולך ומתכסס, ועסקיו מתפתחים כהוגן. המניות הביאו: בעד התלוש הראשון — 19 ק', השני — 23, השלישי — 31, הרביעי — 23 ק'. בעד התלוש הראשון של האפ"ק — 35 ק.

ארץ־ישראל מתעוררת לתחיה לרגלי שנוי החיים הפוליטיים בממלכת תורקיה. עוד שנים אחדות תעבורנה וארץ תקותנו יכולה שתעשה מרכז לעמי אירופא, המבקשים שמוש בארצות חדשות לחריצותם, כספם וכח ידם. מובן מאליו שרק העם המכריע במספרו ושהוא הנהו הגורם היותר גדול להתפתחותה של הארץ, — שהוא הנהו השליט בה. ואנחנו הרוצים לכבוש את הארץ כבוש איקונומי וקולטורי, הננו צריכים להיות גם הגורמים הראשונים לתחיתה.

אפשריות גדולות וכבירות, שאנחנו כבר נבאנו להן, נגלו עתה לתנועתנו הציונית ולעבודתנו בארץ־ישראל. ולעבודה זו נהוץ לגשת תיכף, בלי אחור.

המוסדים הממוניים שלנו הנם, כמובן, הגורמים היותר חשובים להחית הארץ. הם היו צריכים לעשות הרבה לטובת התרבות היסוד העברי בארץ־ישראל ולבצורו שם. אולם העבודה הזאת גדולה הרבה מכחם של מוסדינו לפי מצבם עתה, וחזוק המוסדים האלה, הגדלתם והפרחתם צריכים להיות ראשית עבודתנו, זוהי עבודה שהזמן גרמה והכשירה: התענינותו של העם בציוניות ובא"י שגברה בעת האחרונה, עוררה את העם לשים את לבו גם אל מוסדינו הפיננסיים.

ולפיכך החליט הועד הפועל הציוני המצומצם בישיבתו, שהיתה בי"ז בדצמבר, להרבות בתעמולה לטובת מכירת מניות הקולוניאל־באנק, וביחוד של האפ"ק. בשאלה זו של הפצת המניות ידון גם הועד הפועל הגדול.

הננו מזכירים לכם, חברינו, את חובתכם זו עתה, והננו מציעים לפניכם לגשת לעבודה אנרגית לטובת מוסדינו. השתמשו בשעה זו, כשלבו של העם נעשה ער לתנועתנו. השתדלו להרבות ולהגדיל את אמצעי הבנק שלנו. ביחוד הננו מבקשים מכם להפיץ את מניותיו של האפ"ק, העובד בא"י גופה.

הננו מציעים לפניכם:

1) לבאר לעם ע"י אספות, במקום שאפשר, ע"י הפצת חוברות ע"ד הבנק, ע"י כרוזים, עלים נדבקים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, את ערכם של מוסדינו אלה, מטרתיהם עבודתם לתחיתה האקונומית של ארץ־ישראל.

2) כל אגודה ציונית וכל ציוני בפרט צריכים להגדיל את מספר המניות שיש להם מכבר.

3) להפיץ את המניות בין כל אחינו הלאומיים, המתענינים בתחית ארצנו והנוטים אל הציוניות אף על פי שאינם נמנים על הסתדרותנו.

את המניות, בין של הקולוניאל־בנק, בין של האפ"ק, אפשר להשיג ע"י הועד המרכזי. מחיר מניה של הקולוניאל־בנק או של האפ"ק — סתמית — 10,22 רוב'. שמית — 9,50 רוב' מלבד המשלח.

בטוחים אנו, כי בעבודה אנרגית ניכל להגדיל את הון אוצרנו, ויחד עם זה תגדל השפעתנו בארץ־ישראל, ותחזק התנועה הציונית בכלל היוצרת את עתיד עמנו.

אדר תרס"ט.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

חג הפורים והימים שלפניו ושלאחריו צריכים להיות לכל חברינו הציונים ימי עבודה נמרצה לטובת הציונות לכל סעיפיה,

וביחוד לטובת קבוץ השקלים, שברבוי מספרם תלוי רבוי מספר צירי הקונגרס הבא.

הננו מבקשים ודורשים מאת ועדי השוקלים, מאת כל האגודות הציוניות ומאת כל חברינו להשתמש בימים אלו בכל האפשר, כדי לבאר ולברר להעם, ע"י אספות, כרוזים ומגלות הנדבקות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, את מצב הציונות ואת האפשריות הגדולות שנגלו לנו בגבולי תנועתנו ובכל מקצועות העבודה המעשית בארץ ישראל.

הודרזו לסדר את קבוץ השקלים, שזוהי עכשיו העבודה הראשונה בזמן, והחיו את עבודתנו לכל ענפיה.

כל המקומות, שלא דרשו עדיין שקלים ימהרו לדרש אותם מאת הועד המרכזי.

— ליום מלאת עשר שנים מעת הוסד הקולוניאל־באנק העברי יוציא הועד המרכזי חוברת מיוחדת, שתכיל סקירה כללית על תילדותיהם ועבודתם של הקולוניאל־באנק העברי ושל האנגלו־פלשתינא־קומפ. חוזרו האחרון של הועד המרכזי ע"ד יובלו של הבאנק, הנדפס בגליון הזה, יצא ג"כ בתוצאה מיוחדת. האגודות מתבקשות להודיע בעוד מועד את מספר האכזמפלרים של החוברות והכרוז הנחוץ להן להפצה.

— מאחר שבעת האחרונה נתרבה מספר האנשים החפצים לרכש להם את מניות הבנקים שלנו, הננו מודיעים, כי מניות הקולוניאל־בנק העברי וכן מניותיה של האנגלו־פלשתינא־קומפ., אפשר להשיג באמצעותו של הועד המרכזי במחיר 9.50 בעד מניה שמית, 10.22 בעד מניה סתמית. המניות מתקבלות עתה מלונדון בלי ארבעת התלושים הראשונים, אשר כבר באו לידי גובינא ע"פ החשבון הזה: תלוש נומ. 1 19 קופ., נומ. 2 — 23 קופ., נומ. 3 — 31 קופ., נומ. 4 — 23 קופ. האנגלו־פלשתינא־קומפ. משלמת דיבידנד בעד התלוש הראשון 35 קופ'. הועד המרכזי מציע לכל אלה האגודות, אשר טרם שלמו לבעלי המניות במקומותיהם את הדיבידנד בעד התלוש הרביעי של הקולוניאל־בנק העברי — לסדר את תשלומו. את כל התלושים אפשר אח"כ להמציא אל הועד המרכזי וזה האחרון מחזיר בתורה את המחיר בעדם.

— מן 26 ביאנואר עד 2 בפברואר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

א. נדבות כלליות	357 רוב.	83 קופ.
ב. מס־עצמי	48 "	47 "
ג. בעד פנקסי־שוברות	68 "	18 "
ד. מקופסאות	214 "	82 "
ה. בעד „יער הרצל".	37 "	60 "
ו. ספר הזהב (תשלומים שלמים)	100 "	— "
ז. " " (תשלומים לשעורים	21 "	93 "
ח. תוי קרן־הקימת נמכרו ע"ס	38 "	39 "
ט. בעד בלנקים לטלגרמות	16 "	60 "

בס"ה 903 רוב. 82 קופ.

- יצא כרוז חדש בשפה היהודית על דבר „השקל" להפצה ולהדבקה בבתי־המדרש.

—בשבוע העבר בקר הפרקליט וו. יעקבסון בשם הועד המרכזי את העיר גרודנא. מר יעקבסון הצליח בשלחתו ודרישת הועד המרכזי תמלא.

— מר מ. פינקלמן מדוינסק בקר בשלאכות הועד המרכזי את העיר רזיצה פלך וויטבסק, והרצה באספת הציונים ע"ד מצבה של הציונות במומנט הנכחי. דרישתו של הועד המרכזי תמלא בדיוק.

— מר ח. גרינברג בקר את העיר נובוסילצי אשר בבסרביה והרצה באספת הציונים המקומיים על מצבה של הציונות במומנט הנכחי. ההרצאה עשתה רושם טוב על הנאספים. דרישת הועד המרכזי תמלא.

— המטיף מ. הורביץ כלה את עבודתו בפלך קובנה. במשך נסיעתו בקר את הערים האלה: קיידאן, קעלמי, טויראגען, יורבורג, ראסיין, ראדזיווילישקי, וועקשנא, מוראוויאווא, שקודי, פוניביז, ואוטיאני.

—יצא הגליון הראשון של הירחון המחודש בשפה היהודית „די יודישע האפנונג", היוצא לאור ע"י הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית בארגנטינה בעד כתו של מר בן־יוסף. בראש הגליון יש ציור יפה מעשה ידי הצייר ליליען. בגליון הראשון, בין יתר דברי ספרות ופיליטונים, נכנסו מאמר ראשי מאת המערכת, קוריספונדנציות מפלשתינא, חרוניקה ציונית וחרוניקה עברית כללית. הננו מברכים את חברינו לדעה בארגנטינה שיצליחו בעבודתם זו.

בארץ ישראל.

— מיפו כותבים לנו: האגודה „אחוזת בית", שמטרתה לבנות שכונה יהודית חדשה ביפו, נגשת לעבודה. הקרקע הדרושה לשכונה זו נקנתה זה כבר. חברי האגודה הציבו להם למטרה, שתהיה השכונה החדשה בנויה כהוגן ושלא יחסרו בה כל הדברים, הנחוצים לבתים טובים. האגודה עסוקה עתה בחפירת באר באמצע השכונה, אשר תספיק מים לכל הבתים וכבר הוזמנו בחו"ל הצנורות הנחוצים להובלת המים מן הבאר להבתים. עתה נחלק המגרש של השכונה לרחובות. הרחוב הראשי יקרא על שמו של של הד"ר הרצל. יתר הרחובות יקראו על שמם של משה הס, הד"ר ל. פינסקר, הפרופיסור הרמן שפירא, הד"ר ל. כהן וכו' חברי האגודה מקוים, שעד השנה הבאה תבנה כל השכונה, וביפו תתוסף שכונה יהודית יפה. כידוע, הלותה הקרן הלאומית 150,000 פר' לאגודת „אחוזת בית". ההלואה הזאת תפרע במשך מספר שנים ידוע ואלמלא ההלואה הזאת לא היתה יכולה להתקים המחשבה הטובה הזאת של יסוד „אחוזת בית". —

קציר השדות ב„רחובות" בשנת תרס"ח. ממטעי־השקדים, העושים פרי, הביאו יותר מששים קאנטר של שקדים, שמחירם עולה 15,000 פר'. בציר הענבים עשה 6800 קאנטר, שהכניסו 110400 פר'. „רחובות" מתנזקת הרבה ע"י השמירה המרושלת של המטעים. משערים, כי גונבים כעשרה אחוזים בערך מן השקדים.

הודות להתקונים שנעשו מיום הנהגת הקונסטיטוציה בארץ, נסתדר תשלום מס העשור באופן יותר יפה מבפי שהיה עד כה. רק הערכת הקציר בגרנות היתה גבוהה מאד, עד כי עלה ה„עשור" לחמשים אחוזים של ערך התבואה.

קציר השדות „פימה" (גליל) בשנת תרס"ח.

	גורע במדת הכלי *)	נקצר במדת הכלי *)	דונאם.
חטים —	275	1145	2200
שעורים —	120	1285	803
פילים —	160	810	617
קטניות —	130	750	1430

כל השטח הנזרע בקולוניה הנזכרת -— 5050 דונאם. 44 % של כל השטח גורע חטים, 28% קטניות, ויתרן שעורים ופולים.

השעורה הביאה יותר מעשרה שערים, החטה יותר משבעה, הקטניות והפולים חמשה וששה.

הקולוניסטים קבלו 13—9 פר. בעד כל כלי חטים (מי"ב עד י"ו פר. בעד 100 קילוגראם), 6 פר. בעד כלי שעורים, (12 פר. בעד 160 קילוגר.) 9 פר. בעד כלי פולים, ומתשעה ועד שליש עשר פר' בעד כל כלי קטניות.

בס"ה עלתה בשנה זו הכנסת נ"ב הקולוניסטים, שישבו בשנה זו בימה לסך 103,000 פר.

*) מדה, שבגליל היא גדולה פי $2\frac{1}{2}$ מאשר ביהודה, ומכילה קרוב לנ"א קילוגראם בשעורים, קרוב לי"ט קילוג' בפולים וקרוב ל־67 קילוג' בחטים וקטניית.

בַּמִּזְרָח.

בית־מסחר ספרים עברים בקושטא. (חברה על מניות) אחרים מנכבדי יהודי קושטא נגשו ליסד בית־מסחר ספרים יהודי־עברי גדול בקושטא, שיספיק ספרי־למוד וקריאה עבריים לכל המזרח. עד עתה כמעט שלא נפוצו ספרי־ההניך החדשים שלנו בערי־המזרח, מפני שבבתי־הספר שם ובבתי ה„תלמוד תורה" הורו ע"פ השטה הישנה־נושנה. עתה נשבה רוח חדשה. אפילו בתי־דכפר של האלינס אומיים להנהיג את למוד השפה העברית בתור שפה חיה.

בית־מסחר זה ימלא א"כ חסרון גדול במזרח ומצד אחר יפתח שוק חדש לספרי הלמוד העברים, שנדפסים ברוסיה.

ירחון עברי־תורקי. בימים האלה הופיעה החוברת הראשונה של הירחון העברי־התורקי דראשון „מראת" (ראי). הירחון כתוב כולו תורקית ,ובכל המאמרים ידובר ע"ד השאלות היהודיות בתורקיה (שאלות קטנות־הערך, בשלשה מאמרים מוקדשים לשאלת מכס־הבשר וכדומה). העורכים הנם שני עורכי־דין יהודים, האדונים אברהם נאון ויצחק פירירה. מלבד המאמרים הנזכרים שנכתבו בצורת מכתבים גלויים להצירים היהודיים שבבית־הנבחרים ולהחכם־באשי, ישנם עוד בחוברת זו שירים ותמונות כלליות. בההקדמה מבטיחים אמנם העורכים להגין בירחונם על עניני ישראל. אבל, כנראה, חסרים להם ענינים (מלבד מכס־הבשר) על מה להגין, ומובן שחסר להם גם השכמים להגין. בחוברת הראשונה הזו, למשל, להדפיס את התרגום של „ישראל בעמים" מאת לירוא בוליה. מיותר היא לאמר בזה, כי תרגום ה„ישראל בעמים", זו הסניגוריה של אחד מחסידי אומות העולם כלפי דריומון וסיעתו, מסוגל יותר להפיץ בתורקיה את דעותיו של דריומון מאשר ללמד סניגוריה על העם היהודי, שאינו זקוק כה בכל לסניגוריה.

אבל מאמינים אנו ברצונם הטוב של שני העורכים ומקוים שה„מראת" יהיה ברבות הימים לראי אמתי של החיים העברים.

— מפני השנוי במיניסטריום התורקי עוד לא נתאשר רבי חיים נחום חכם־באשי מטעם השולטן, עתה, כשדורנגלו הרוחות מחכים לאשור זה בכל יום; [illegible]

בְּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

מאת מערכת „Пережитое" קבלנו את הק"ק הזה.

בגשתנו בעת להוצאת הכרך השני של המאסף „Пережитое" המוקדש לחקירות קורות החיים החברתיים והקולטוריים של היהודים ברוסיה, הננו פונים הפעם לכל אלה, אשר עברנו העממי יקר להם, בבקשה נמרצה לעזור לנו במפעלנו זה ע"י המצאתם לנו חמר ההסתוריי מקורות היהודים ברוסיה ופולין במשך תקופות החצי השני של המאה הי"ח והמאה הי"ט. לתכלית זו הננו עורכים ביחוד את בקשתנו הנמרצה אל הרבנים, גבאי בתי־התפלה, למורי ישראל ולהאינטיליגנציה הישראלית בערי־השדה בכלל.

מכל החומר הרב הזה ערך מיוחד בראש וראשונה לספרי הפנקס של הקהלות והמוסדות הצבוריים השונים, לתעודות אופיציליות ופרטיות, לכתבי־יד (בשפת עבר, בשפה המדוברת, ברוסית פולנית ובשאר השפות). להוצאות־דפוס עתיקות, רשימות־משפחה וכדומה. ערך מצוין לא פחות מזה מחזיקה בקרבה רשימת אגדות־עממיות, מסורות, מנהגים ותפלות של הקהלות שיש להם איזו שייכות למאורעות הסטוריים שונים, שירי־עם בתכן הסטורי, מצבות וכיוצא באלו.

עזרה מוחשית ימציא לנו אלה, שתחת ידם נמצאים מכתבים, ספרי־זכרון, חבורים (באיזו שפה שתהיה) שלא יצאו עוד לאור, או תמונות של סופרים עברים, עסקנים צבוריים, רבנים ואדמו"רי החסידים מן התקופה העברה.

את כל אלה, שיש להם האפשרות להמציא לנו זכרונות, שיש להם ערך כללי, או הנוגעים למאורעות ומעשים חשובים מימי העבר — הננו מבקשים באופן נמרץ לשלוח לנו את רשימותיהם וזכרונותיהם מבלי כל התבישות בנוגע לשפה, לסגנון, לאופן הכתיבה או להתכן ההסטורי שאין לו לפי דעתם אולי אותה ההשיבות המיוחדה. בין המון הרשימות והמקורות השונים, שעליהם נבנה ונשענה חקירת העבר ושכלולה, אי אפשר למצוא חמר שלא יחויק בקרבו כל ערך הסטורי לגמרי. כל קו בינוני, כל רשימה פשוטה, שקלות־ערכם מורגשת, לכאורה, בסקירה ראשונה — גם שם נמצא התכן הפנימי, הנצוץ ההסטורי, הדרושים להקמת העבר, לתחיתו ולחקירתו השלמה.

בשביל הדפסה בהמאסף „Пережитое" מתקבל כל חמר הסטורי, תעודות, זכרונות, רשימות וידיעות, כמו כן מתקבלים מאמרים בשפת עבר, בשפה המדוברת, ברוסית, בפולנית, באשכנזית ובשאר השפות. אחרי אשר ישתמש החמר ההיסטורי לתעודתו, או אחרי כתיבת קופיה ממנו, — יושב בתודה לבעליו.

מתבקשים לשלח את החמר ע"פ אחת האדריסאות:

С. М. Гинзбургу. С. Петербургъ. Англійскій проспектъ, 12.

С. Л. Цинбергу. С. Петербургъ .Усачевъ пер., 6. או

מערכת המאסף „Пережитое".

פטרבורג.

-- ביום ב' 23 פברואר יערך בוילנה „באולם החברה של משרתי הברזל" נשף לטובת תלמידי אינסטיטוט המורים היהודים הווילנאי, שאינם מקבלים סטיפנדיה מאת האינסטיטוט. פרוגרמת הנשף, כמו בשנים הקדמות, תהיה מלאה ענין.

בחלק השירתי־זמרתי נכנסו מנגינות וזמירות מאת הקומפוזיטורים מאיר־בער, רובינשטיין, הונה, מוסגורסקי ועוד. יש לחכות, כי גם בשנה זו ימלאו תלמידי האינסטיטוט את פרוגרמת הנשף בהצלחה.

— ביום 10 פיברואר התבררה במחלקה השניה אשר להדיפארטאמינט דראשון של הסינאט השאלה בדבר זכות־היהודים סגני־הרוקחים, הדאנטיסטים, החובשים והמילדות, היושבים מחוץ לתחום־המושב, להתעסק במסחר ולקבל לעסקם זה את התעודות הראויות לכך.

השאלה הזאת התבררה בהסינאט זה כבר ונפתרה לטובת היהודים, אבל כשנשלחה ההחלטה אל חבר מיניסטר־הפנים, קריז'אנובסקי, לחתום עליה, עשה בה שנוי והוסיף עליה, כי היהודים בעלי סוגי האמניות הנזכרים רשאים לעסוק במסחר רק בתנאי, שעניני־המסחר, שהם עוסקים בהם, יהיו שייכים לסוגי האומניות המיוחדות שלהם.

אבל מיניסטר־המסחר לא הסכים לכך והוכיח, כי הגבלת עניני־המסחר אין לה כל סמך בחוקים הנהוגים במדינה, וכי לא יתכן בכלל לעשות הגבלות בלתי־קבועות ומסוימות.

מפני חלוקי־הדעות, שבין שני המיניסטריומים בשאלה זו, המציא מיניסטר המסחר אל הסינאט הרצאה מיוחדת, שבה הוא דורש ממנו בירור־דברים בנוגע לפירוד־הדעות הזה.

לישבת־הסינאט ערכה בזה הרצאה, שבה הציעה לפתור את השאלה באופן זה, שיש הזכות לבעלי הסוגים הנזכרים להתעסק במסחר, מלבד אלה מהם, המתלמדים עדיין באומניות שלהם, כמו: תלמידי־הרוקחים, תלמידות ביה"ס למילדות וכדומה.

מפני שנגלו בין הסינאטורים חלוקי־דעות בזה, הוחלט למסור את השאלה לבירור הישיבה הכללית של הדיפארטאמינט הראשון בהשתתפות באי־כח המיניסטריום, הנוגעים בדבר.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

— ביום ז' אדר מלאה שנה למות יהודה שטיינברג. חברי הסיפר המנוח, שנגשו להיצאת כתביו, מודיעים, שהכרכים הראשונים ככר נדפסים ובקרוב יצאו לאור. ההיצאה תצטיין בהידור רב, והננו מעוררים את חובבי הספרות העברית לבא לעזרתו של ועד־ההוצאה, כדי שיוכל להוציא אל הפועל את מחשבתו ולהציב מצבת־עולם בספרותנו לאחד מסיפרינו ומשוררינו המצוינים.

— בשבוע זה מלאה שנה אחת למות הסופר ישעיהו ברשדסקי.

— ביום ה' כ"א לחדש שבט נאסף אל עמיו בסטניסלו אשר בגליצית הסופר העברי הצעיר מר אברהם לבנסארט בשנת עשרים ותשע לימי חייו המנוח נתחנך בבית־המדרש ובבית־הספר, ועוד בימי נעוריו כתב פיליטונים ומאמרי־מדע רבים. בפעם הראשונה יצא מר לבנסארט בתור סופר בהמאסף השנתי „חרמון". אחר כך השתתף ב„האשכול", „המצפה", „לוח־שעשועים", „העת", ועוד. מר לבנסארט יסד ג"כ בפני עצמו ירחון עברי בשם „הירדן", אך הירחון הזה נפסק עוד טרם הספיק לצאת את שנתו. תנצב"ה.

— בתוצאת־הספרים המפורסמת של גיאורג ריימר בברלין יצא בקרוב ספר חדש של הפרופיסור המנוח מוריץ לאצארוס בשם „Die Erneuerung des Judentums" הספר נערך לדפוס ע"י אשת המנוח נאהידא לאצארוס. בהקדמת הספר קורא המחברת ליציאתו „צואתו לבני אמונתו".

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

הננו מברכים בברכת מז"ט את העלמה מרת שושנה בת הרב ר' זלמן דוב ז"ל ראבינאוויץ משווינצאן ואת מר יצחק ילין מליפנישאק ליום בואם בברית הארוסין

היעד הציוני דאשמינא.

КИШИНЕВЪ. קישינעוו.

איך שיק ארוים אין אלע שטעדט פון רוסלאנד טרוקענע פרובטען. נים וועלישע, כשר'ן וויין רויטען און ווייסען, אויך בעזעמטער צום קערען די שטיבער (Вѣники)

Адресъ: Іосифу Блацку, Кишиневъ.

סוכני „העולם"

(לקבלת חתימות ולמכירת עלים בודדים לאחדים)

בעיר קאוונא ובסביבותיה:

א) בימה"ס של מרת ל. מייעראוויץ ובנה.

ב) „ „ ה' קאפעל הורוויץ.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Villa «Bel-Air»

Moderne Sprachen. Religiöse, ... Erziehung. Beste Referenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Villa „Petit Monruz"

שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים וידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (franz. Schweiz.)

פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

המנהל P. Klibansky, Körnestr. 14.

החניך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניכה לבית־ספר לממהר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קידמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

„הַפְּרָחִים"

(שנה שנית)

עתון לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק כל יום א' בפורמט גדול ונדפס בהדור מצוין.

העורך והמו"ל י. ב. לבנר.

הוספה: „מלון רוסי־עברי לילדים".

מחיר העתון לשנה 5 רוב'. בחו"ל עוד 60 קפ'.
ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

האדריסה:

Луганскъ, ред. „Гапрохимъ".
Lugansk, (Russ.) Redak. „Haproch'im"

משלוח מנות לפורים!

הביבליותיקה הלאומית לילדים בשפת רוסיה „הַתִּקְוָה".

א) אגודת פרחים (ע"פ התלמוד). ב) ים של דמעות (אגדה). ג) חלום בן ציון (פנטסיה). ד) בעד הארץ המולדת (ספור מימי החשמונאים). ה) בר כוכבא ספור בשלשה חלקים ו) הביתה! ספור ע"ד שני ילדים שבויים בימי עוזיהו מלך יהודה. מחיר כל הספורים האלה עם המשלוח שלושים קפ'

אין העתון „הפרחים" וספרי „התקוה" נשלחים למבחן או בנ"נ.

Луганскъ, Равину Левнеру.

„השחר"

נוסד בית מסחר ספרים חדש בכל מקצועית הספרות ע"י מ. קפלן בשם „השחר", ווארשא, רימארסקא 16. טעל. 67—149.

בית מסחר הספרים „השחר" ימציא לדורשיו כל מיני ספרים בשפות: העברית, היהודית, הרוסית והפולנית.

בית מסחר הספרים „השחר" הציג לו למטרה למלא כל הדרישות מערי השדה בדיוק ובזריזות מצוינה היותר אפשרית.

בבית מסחר הספרים „השחר" נמצא תמיד המבחר היותר גדול מכל התמונות, תוים וכרטיסי־פוסטה מצוירים.

בבמה"ס „השחר" מתקבלת החתימה על כל העתונים העבריים והכללים היוצאים לאור בכל השפות.

בבית מסחר הספרים „השחר" אפשר להשיג כל מיני מכשירי כתיבה.

מיב"ס, מורים, בתי־ספר, תלמוד־תורות וביבליותיקות מקבלים הנחה.

קטלוג מפורט יופיע בקרוב וישולח לכל דורש.

המכירה הראשית והיחידית מכל ספרי „אביב" וספרי א. כהנא מקיוב, היא בבית מסחר הספרים „השחר".

כתובת „השחר":

Книжный магазинъ „ГАШАХАРЪ" Варшава, Рымарская 16.

Buchhandlung „HASCHACHAR" Warschau, Rymarska 16.

אַ רפואה

פאר קאנוואולס־ליידענדע (חולי נופלים), ווי אויך נערווענשוואכע קען מען בעקומען ביי:

Шулимъ Боренштейнъ Лодзь, Складова, 23.

בעשרייבען די קראנקהייט אין צילענען א מארקע אויף אנטווארט.

סוכן „העולם"
בעיר סמארגאן (פלך וילנה) ובסביבותיה:
מר ב. ב. שימשליין.

ESSINGEN

שטרענג כשר

האטעל אונד פענזיאן

Herzfeld

גראסעס, פיין געפיהרטעס רעסטוי־ראנט דאס גאנצע יאהר געעפענט.

Maxstrasse,

אונווייט דער נייען זינאגאגע.

אייער־ אונד בוטטער־
אגענטור־ אונד קאמיסיאנסגעשעפט

פאן

L. KELLER

HAMBURG, Hansastr. 77.

טעלעגראמם־אדרעססע:

Eierkeller, Hamburg.

סוכן „העולם"
למדינת אנגליה בכלל ולעיר לאנדאן ולסביבותיה בפרט
מר ר. מאַזין ושותפיו (בימ"ס)

R. Mazin, London, 141 Whitechapel Red E.

Новое Изданіе

ПѢСНИ ИСХОДА

С. Г. ФРУГА.

Цѣна 30 коп. съ пересылкой 35 коп.
Выписывающіе 25 экз. присылаютъ 3 р. 75 к., 50 экз.—7 р. 100 экз.—13 руб.

Складъ изданія у автора:
С.-Петербургъ, Мытнинскій пер., № 5.

ВИНО
СЕНЪ-РАФАЭЛЬ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

סוכן „העולם"
בארץ־ישראל: בעיר יפו: מר ל. קן סילמן
K. L. Sillman, Jaffa, (Palestina)

סוכן „העולם"
בעיר הוראדנא
מר בצלאל יפה.

רעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפרים)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
געניסטע פרייזען, בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש
ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק,
אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער זאוואר עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1900 г. въ Римѣ.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הרציפטים היותר מעולים של הרופאים, ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

כהא דהתירה עדיף!

כל החפץ לגלח את הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבק־הגלוח החדש "Excellent"

בשמו כן הוא, טוב ויפה וריחו נעים ומועיל לגלח הזקן ברגעים אחדים עצהיו"ט ומותר הוא מן התורה אפילו לכתחלה כמבואר בפוסקים.
מחיר תבה א' 60 ק', שתי תבות רו"כ א'. — ע"י נאכנאהמע לא ישולח.

כתבתי:

Moses Katz, 10 Little Pearl str., LONDON E.

שתו רק
יין „כרמל"

סוכן „העולם"
לקבלת התימות, מודעות ולמכירת עלים בודדים.
בעיר לאדז ובסביבותיה:
בימה"ס של „פרגוג" (Петроковск. ул. № 14)

סוכן „העולם"
בעיר נעזשין (פלך טשרניגוב) ובסביבותיה:
מר ל. מ. היילפערין.

באודיסה
מתקבלת החתימה על „העולם":
א) אצל הד"ר י. כפיר (Ришельевская № 66.)
ב) במערכת „השלח" (Почтовый ящикъ № 319.)
ג) ואצל חברת „כרמל", רחוב (уг. Ришельев. и Б. Арнаутк. д. Барбама 66.)

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמת באזל)

№ 8

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה $2\frac{1}{2}$ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמיד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. | | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

להחותמים (עד מרט).

עם הגליון הנוכחי גומרת חתימתם של החותמים שחתמו על „העולם" רק לרבע שנה, החל מן חודש דיקבר ש"ע. והללו מתבקשים שיואילו איפוא להדש בלי איחור את החתימה, בכדי שלא יפסק להם המשלח מן הגליון (9 №.) הבא.

האדמיניסטרציה.

תנאי החתימה על כל כתבי יהודה שטיינברג.

יהודה שטיינברג כתב, כידוע, לגדולים ולקטנים, ולפיכך נחלקים כל כתביו בשביל מהדורה זו לשתי מחלקות. באחת יבואו כל כתביו בארבעה כרכים לגדולים, ובשניה—כל כתביו בארבעה כרכים לקטנים. כל אחת משתי מחלקות אלו — היא דבר בפני עצמו ויש בזו מה שאין בזו, החתימה אף היא מתקבלת על כל אחת בלבד, ואין אחת תלויה בחברתה כלל.

שתי המחלקות תהיינה הולכות ונדפסות בעונה אחת, ותשולחנה, כרך כרך במועדו, לכל חותמיהן.

תנאי החתימה לכל מחלקה בפני עצמה אלו הם:

I. מחלקה לעם.

ציורים, רשימות, שיחות חסידים, ספורים, רומאנים, מבחרי משלים ופוליטונים וכו'

בארבעה כרכים

שבעים גליונות דפוס בערך, בפורמט גדול ובהדור.

מחיר כל ארבעת הכרכים לחותמים—5 ר.

אפשר גם לשעורים, כזה: בשעת החתימה 2 ר., אחרי קבלת הכרך הראשון 2 ר., ואחרי כרך שני 1 ר.

לשאינם חותמים יהא מחירם 7 ר.

II. מחלקה לבני הנעורים.

אגדות, שיחות, בדיות, בדיחות, מחזות, משלים, ספורים, ציורים וכו'

בארבעה כרכים

35 גליונות דפוס בערך, בפורמט בינוני ובהדור רב.

מהם: שני כרכים (20 גליונות) לנערים (עם נקוד מקוטע) ושני כרכים (15 גליונות) לילדים, באותיות גדולות ומנוקדות נקוד שלם.

החתימה מתקבלת רק על ארבעת הכרכים ביחד.

מחיר כל ארבעת הכרכים לחותמים 2 ר. 50 ק.

אפשר לשעורים: בשעת חתימה—1 ר., אחרי כרך הראשון—1 ר., ואחרי השני—50 ק.

לשאינם חותמים יהא מחירם 3 ר. 50 ק.

את כסף החתימה לשלוח ע"ש:

Книгоизд. „МОРІЯ", Одесса, для изд. соч. Штейнберг

Verlag «MORIA», Odessa, für Steinberg's Ausgabe.

פרוספקטים מיוחדים ע"ד הוצאת כל כתבי יהודה שטיינברג נשלחים לכל דורש.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

יי"ש טבעי של גפנים לפסח

הוא רק היי"ש החזק מארץ ישראל. אשר ימכר בבקבוקים שלמים וחצאים על ידי

חברת כרמל, ווארשה.

מורה מנוסה.

בעל השכלה של שמונה מחלקות הגימנזיה, מומחה בשפת רוסיה וספרותה ובמאטימאטיק, ויודע גם את השפה העברית — מבקש לו קונדיציה הגונה.

לפנות עפ"י האדריסה של „העולם".

בעד Б.

מורה עברית

מומחה ומנוסה בשיטה הטבעית, מבקש משרה בת"ת או בבי"ס רשמי. לפנות:

Хотинъ, Бессар. Ш. ФУКСУ.

הנני מביעה את ברכתי העמוקה לרעי הנאמנים ה"ה מרת ברתה ווארשאווסקי ומר בצלאל יוסף גפן ליום בואם בברית הנשואים ולזכרון הנני נוטעת על שמם שני עצים ביער הרצל.

קעלמי (פלך קיבנה) ט' אדר, תרס"ט. מרבד.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, י"ז אדר, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 25-го Февраля 1909 г. № [illegible] WILNA, 10-ten März, 1909.

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְהוּדִים הַסְפָרַדִּים בַּמִּזְרָח.

כאשר נתנה הקונסטיטוציה בממלכת תורקיה, נקבע תיכף החשש בלבי: עוד מעט ויכריזו היהודים הספרדים בממלכה הזאת על עצמם, כי הם „תורקים בני דת משה", ואין להם חלק ונחלה ביהדות הלאומית. דוגמת מה שאמר אדוארד לסקר על עצמו בשעת שלות היהודים בגרמניה וגדולתם הדמיונית: תחלה אני גרמני, ואחרי כן „גם" יהודי.

הענינים התפתחו, לשמחת לבנו, באופן אחר לגמרי, ואני רואה, כי חששי היה אז חשש־שוא. היהודים הספרדים במזרח, „מחוסרי התרבות וההשכלה", לפי דברת „...בני דת משה" שבארצות המערב, מחייבים בנימוסם הטבעי, בחושם הצבורי הבריא ובמעשיהם הטובים, את אחינו שבמערב מרובי ההשכלה. תיכף להכרזת הקונסטיטוציה בממלכת תורקיה נגשו גם הם אל העבודה הצבורית, ובכל לבם הם משתתפים עצמם בהרמת קרן ממלכת העותומנים ובהפרחת הכחות הצבוריים שבה. אבל לא כפרו ביהדותם ולא נתנו סגולתם הלאומית כופר „הזכיות האזרחיות", אלא הם משתמשים במצב החדש גם להטבת היהדות והרמת קרן האומה הישראלית.

עד הנה לא שמענו על זה תרעומות מפי התורקים „האמתיים". הא למדת, כי בעיקר הדבר היתה בזה בכל הארצות טעות עצומה. לא היה מן הצורך, כי יכפרו היהודים בלאומיותם, למען ישחררו אותם ויקבעו להם מקום בחברה המדינית.

אמנם האמת תחייב אותנו להודות, כי כמה תנאים רצויים גרמו לזה במזרח. ממלכת העותומנים לא היתה מעולם ממלכה לאומית, כי אם רק ממלכה דתית. אפילו בימים הקודמים, שהיו העותומנים הכובשים והרודים, ושאר העמים הנכבשים והרדויים, והקנאה הדתית היתה עדיין בכל תקפה, היו התורקים מאנסים את העמים הנכבשים על דתם ולא על לאומיותם ושפתם הלאומית. הנה במדינת בוסניה, למשל, קבלו עליהם רבים מן הסרביים את דת האיסלאם ונעשו אדוני הארץ ובעלי הקרקע, בעוד ששאר אחיהם נהיו להם לעבדים. אבל השפה הסרבית נשארה גם בפי האדונים וגם בפי העבדים. אחרי כן חדלו העותומנים גם מזה, ולא אנסו עוד שום עם גם על דתו. המדיארים היו זמן מרובה נתונים אל מרות התורקים, אבל לא נשאר בלבם שום טינא על מושליהם משכבר הימים. אדרבה, חבה גדולה נודעת מצד המדיארים אל התורקים עד היום הזה; ודוקא את הגרמנים, אשר „הצילו אותם מיד מעניהם התורקים", הם שונאים תכלית שנאה — אותם ואת שפתם ואת גאותם הלאומית. ידוע הוא, כי בימי ממשלת התורקים באונגריה, לא היה שום אונס וכפיה בארץ, וכאשר באו „המשחררים" הגרמנים, אמרו לגרמן את המדיארים בעל כרחם.

בדורות האחרונים היתה הממשלה התורקית חפשית בשיטתה המדינית וביחוסה אל העמים השייכים לה — קצת אמנם מפני ההכרח, אבל בעיקר הדבר מרצון עצמה. התורקים הם בכלל נוחים לבריות ובעלי מזג טוב, כנים וישרים ובעלי מדות טובות. ימים רבים גרתי בארצות הבלקן והכרתי בטיב כל העמים היושבים שם, לא מצאתי רעים ושפלים מן היונים וטובים וישרים מן התורקים. זוהי דעת כל אלה היודעים את התורקים לא מפי השמועה, אלא על ידי ראיה וסקירה מבחנת. הממשלה התורקית נתנה לכל עם ועם, כלומר לכל כנסיה דתית, לחיות בחייו הפנימיים כרצונו, אין אונס, וביחוד היתה עין התורקים לטובה על היהודים, מפני כי לא חשדם איש באיזו פניות סתריות לרעת הממלכה. אם נמצא לפעמים איזה פקיד רע־עין וקנאי, שאמר להרע לישראל, אין זה סותר את משפטי הכללי. מגרעת גדולה נמצאה בימים הראשונים בממשלה הדיספוטית, שעל ידה היו העמים הפקר. אבל בכל זה לא התמידה מעולם עריצות הפקידים, וקובלנא לפני השולטן לא החטיאה את מטרתה.

בדת הלאומית שמרו היהודים הספרדים במזרח גם את הלאומיות הישראלית. עוד לפני שנים מרובות כתבתי, כי אין יהודי לאומי מטבעו כיהודי ספרדי. עוד לא עלה על לב יהודי ספרדי להתבייש בעבר הישראלי ולמחקו מתוך זכרונו, ולותר בסתר לבו או בפומבי על העתיד הישראלי. אדרבה, אלו קדושים מאד בעיניו, והם ממלאים את כל חלל לבו. בחמשים שנים האחרונות נעשו שנויים גדולים בחייהם המוסריים. הם היו כמעט הראשונים בארצות הבלקן, להתקרב בתרבות האירופאית ולהתקרב אל המערב, הגם שהתפתחותם התרבותית היתה רק שטחית. הרבה מחומרי הדת הישראלית בטלו בלי פלפול מרובה ובלי וכוחים ארוכים; אלא או אחרים עושים כן, ועשו כמוהם. הספרדים הם מטבעם מעט קלי־הדעת, גם „בני־חולין", אשר אינם אובים לותר על תענוגי עוה"ז מפני השכר הצפון לישראל בעוה"ב. אבל בכל חפשיותם הדתית לא ניתק אף נים אחד מן היסוד הלאומי שבהם. „לה אומה ישראלית", מה ששגור תמיד בפיהם, יקרה וחביבה מאד להם. עוד לא

ראיתי יהודי ספרדי במזרח, אפילו בריקנין שבהם, שלא היה חס על כבוד האומה ביהוכה אל הגויים. זכורני, כי אחרי שנפטר המלך מילאן בראשית שנת 1889 במלכותו, באו הרדיקלים והפכו את הקערה על פיה. הם קראו את ההגמון מיכאלי שנדון לגלות בימי מילאן, לשוב לסרביה. ויהי ראשית מפעלו לחצר לישראל — זה למר בארץ גלותו — ולהוציא פקודה לשבות במו"מ בכל יום הראשון בשבוע כנוצרים וכיהודים. וכוונתו היתה לאנס את היהודים, לפתוח את חנויותיהם בשבת ומועד. בימים ההם היו כבר קצת יהודים מזלזלים בחומר קדושת השבת ופתחו את חנויותיהם. אבל כאשר יצאה „הגזרה" סגרו דוקא כולם את החנויות בשבת. אחד היה עז פנים ושונא היהדות, ממש „מומר להכעים", שכבר פסק כל יחס בינו ובין אחיו היהודים. וזה היה הראשון לסגור את חנותו בשבת ולהעיר אגיטציה נמרצה בקרב היהודים, למען לא תקום עצת הצורה.

קנאת האומה הישראלית אכלתו.

לא היה מן הצורך, כי תתפשט הציוניות בקרב היהודים בממלכת תורקיה, מפני כי ציונותם קודמת לציוניותנו אנו. אבל הספרדים אוהבים מאד את הפומביות ואת האגודות והדרשות. נחוץ היה ליסד במדינות תורקיה אגודות ציוניות, לדרוש על הציונות ברבים בדבור ובכתב, באספות עממיות ובעתונים — אבל בראש כנסית ישראל עמד אז „ממלא מקום החכם-בשי" משה הלוי — איש בלי תורה ובלי חכמה ובלי הכרת היהדות. האלהים יודע, איך זכה זה האיש להיות קרוב לשלשים שנה ראש הכנסיה הישראלית בכל ארצות תורקיה! האיש הזה היה מתנגד לתנועה הלאומית — איני יודע מפני סבת מה — ובהיות שכח גדול נתנה הממשלה בידו, והוא היה המפקח על החיים המוסריים והדתיים של כל היהודים בארץ הזאת, עלה בידו לעכב את התפשטות הציוניות — כלומר: חבור היהודים במזרח אל התנועה הלאומית.

אין מקום יותר מוכשר לפרופוגנדה ציונית ככנסת ישראל במדינות תורקיה. ידיעת השפה העברית היא מעטה מאד, לצערנו, בקרב היהודים הספרדים שבמזרח; אבל חבתם לה היא גדולה בלי גבול וקצב. עוד לא ראיתי יהודי ספרדי או יהודית ספרדית מזלזלים בכבוד השפה הלאומית. צלצול המלה העברית עושה רושם עמוק בלבם. — במדינת סרביה נתקרבו היהודים כבר ביותר אל התרבות האירופאית, והם חושבים את עצמם כמצוינים בהשכלה ובתרבות טובה. שם מצאתי כבר יהודים ועוד יותר יהודיות, אשר קבלו על עצמם את כל חומרי הנימוסים הפריזיים. ביחוד היו מביטים בשאט-נפש על כל מנהג „תורקי", כלומר מנהג יהודי ארתודוכסי, אבל את הארץ הקדושה ואת השפה העברית כבדו וחבבו בכל לבם. היה בא אליהם איזה „שליח" מארץ-ישראל והביא להם עשבים מן האדמה הקדושה והחביבה, והיה מוציא מפיו איזו מלות עבריות, שהיה רגיל בהן, ובמתנותיו אלה לקח את לבם והריק את כיסם. קשה היה לי למחות ברמאים הפקחים האלה, מפני שהייתי מושך עלי חשד, שאיני מחבב את הארץ הקדושה, וכבר הסחתי מלבי את האהבה לאימה הישראלית.

היהודים הספרדים במזרח נתרוקנו, לדאבון לבנו, מן ההשכלה הספרדית שהביאו עמם בבואם אל הארץ וגם מדעת היהדות, כמעט שאין להם אף זכרון של התקופה הגדולה, בימים שעמדו היהודים הספרדים במרום ההשכלה היהודית, שאין דוגמתה בהיסטוריה הישראלית, ימי התפתחות החכמה והדעת והשירה העברית, שרק פעם אחת זכינו לה. אל היהודים הספרדים במזרח לא התגנב אף שביב של האור הגדול המבריק, שהיה מאיר לישראל ולעמים ימים רבים. את הרמב"ם הם יודעים, מפני שעל פי פסקיו הם חיים בחייהם הדתיים; אבל את ר' שלמה בן גבירול ואת ר' יהודה הלוי ואת ר' משה אבן עזרא ור' אברהם אבן עזרא אינם יודעים, הגם שפיוטי המשוררים הגדולים האלה

שמריהו גורליק.

אוגוסט סְטְרִינְדְבֶּרְג.

(ליובל-הששים שלו).

אופיליה הערינה והענוגה בהוד היגון, השפוך על פניה, מספרת לפולוניוס אביה על אודות האמליט כדברים האלה:

בְּחֶדְרִי בּוֹרְדָה תָּפַרְתִּי, פִּתְאֹם
בִּמְרוּצָה נִכְנַס הַמְּלֶט; קְרוּעָה
אַבְרָתוֹ עָלָיו, שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ פְּרוּעוֹת,
פֻּזְמָקָיו פְּתֻחוּ וְיֹרְדִים עַד לָאָרֶץ,
כַּשִּׁיד חִוְּרִים פָּנָיו, בִּרְכָּיו כּוֹשְׁלוֹת,
מַבְרִיקוֹת עֵינָיו בְּבֹהַק עֶצֶב עָמֹק
כְּאִילוּ הַגֵּיהִנֹּם עַצְמוֹ שְׁלָחוֹ
לְסַפֵּר עַל מוֹרָאָיו...

בדברים האלה מצטייר לנגד עינינו פרצופו השלם של האמליט. הנה הוא עומד לנגד עינינו, בן-המלך האומלל, משתומם כולו על הטראגידיה הפנימית, שאינו יכול לפתור אותה. על שכמו החלש מוטל משא-חוב כבד כ"כ, לכו הנדיב מתעורר בכל-כח לנקמה והנשמה נעלבת, נעלבת מאד.

כיצד יוכל בן אדם לגבור על כל אלה?

זכר בן-המלך העלוב האמליט עולה על לבי תמיד בשעה שאני הוגה בסטרינדבירג. — לא אותו ההאמליט, המדבר לנפשו מתוך מילאנכוליה חרישית, לא כרגע שהוא עומד בשדה-הקברות ואוחז בידו את השלד של יוריק המפורסם, כי אם אותו ההאמליט, שזה אך נודעה לו חטאת אמו, ובהודע לו הדבר הוא רץ אנה ואנה על פני הבמה בצעקות משונות, כפריץ-חיה, אשר נחתו בה הצי-מות...

כל ספריו של סטרינדבורג הם פצעים מטפטפי דם, עמוקים, חדשים, מכאובים מקרוב באו.

טראגידית-העולם של שקרי האדם ומעשי אכזריותיו נודעת בפעם בפעם לסטרינדבירג כאיזה דבר חדש. הדברים הישנים, שהכיר אותם לדעת עוד בשנות נעוריו לובשים תמיד בעיניו קלסתר פנים חדשות. זהו אסון מיוחד להמצא תמיד תחת השכין החד של הטראגידיה.

הוא איננו יודע את יתוסי-הצער אל החיים של רודינבאך, למשל, או של אולה האנסון, היועץ תמיד בעינים לטושות מתוך תמהון ופחד להביט על הכל, להביט ולחשות. זר לו גם המבט האירוני מלמעלה למטה.

סטרינדבורג לא היה יכול לאמר: „יודע אני, כי הכל לא יכשר, כי הכל רע, אבל כבר הורגלתי לכך, ועם זה יושב אני בחדרי שלי".

סטרינדבורג אינו יכול לשבת סגור בחדרו. הוא מנפץ את כל הדלתות והגדרים ורץ תמיד מהן בקול צעקה נוראה של איש, שזה עתה נפצע.

מזגו לוהט ורותח. כנודד רוחני הוא נטרד ועובר מאמונה לאמונה, מתורה אחת אל השניה.

מה לא היה כבר סטרינדבורג בחייו?

דימוקראט, סוציאליסט, מגן נלהב לשויון-הנשים, ניטשאי, שונא-הנשים.

הוא חבר ספרים תחת השפעתו של רוסו; אח"כ שכח את רוסו ויחזור לוואלטיר. הוא התחיל באהבה אל העם, אל ההמון, ואח"כ קלל אותו קללה נמרצת. ספרו „הפאריים" (טשאנדאלא) הוא מחאה אינירגית כנגד האידיאל של השויון. סטרינדבורג מופיע בו כאריסטוקראט מלא גאון. בקראנו את הספר הזה, אתה נזכר שלא ברצונך בקריאותיו של ניטשה:

„כי בני האדם אינם דומים זה לזה, — ככה אומר הצדק, ואת זה שרוצה אני, אין הם רשאים".

הפרופיסור של סטרינדבורג, המתישב בין הצוענים, בין הפאריים רואה;

קבועים בסדרי תפלתם, והם אינם מחסירים מהם דבר. מצאתי ספרדים קוראים לעתים מזומנות בספר „העיקרים" כמו שקוראים בספר „הזהר" — בלי הבנה. רק לשם קריאה בעלמא.

אבל דוקא אותם היהודים מוכשרים כל כך להשכלה עברית מקורית — הן מפאת טבעם והן מפאת תנאי חייהם.

דוקא אותם היהודים מוכשרים כל כך להיות חלוצי התחיה הלאומית בישראל.

היהודים הספרדים הם קרובים יותר אל הטבע ואל התפעלות טבעית. שכלם לא-חודד עוד כדי להקהות את רגשם. את מחם לא הוגיעו יותר מדאי ולא הכבידו עליו משא כבד מנשוא. יותר ממה שהם עלולים לדעת, הם עלולים להרגיש. בלבם נמצאה נטיה גדולה לשירה העברית ולהיסטוריה הישראלית. הם נוהגים לשיר שירים עברים שאין הם מבינים כלל את תכנם, רק מפני צלצולם הנעים כל כך. ובאמת שירי הספרדים ערבים ונעימים כל כך גם בצלצולי הקול... הם שומעים וקוראים בעונג גדול את ספורי ההסטוריה הישראלית. ואין פלא בדבר, חלל לבם לא נתמלא עדיין בשירה של עם אחר ובספורים הסטוריים של עם אחר. הם חיים בשלום ובאחוה עם התורקים, באהבתם לארץ מולדתם אין אף נדנוד של ספק; אבל אין להם שום קשר וחבור אל ההשכלה התורקית. אין המשכיל היהודי חש „קרע" בלבו. ואין נימי רגשותיו נמשכים מצד אחד אל שקספיר ואל גיטה, ומצד השני- אל ר' שלמה בן גבירול ואל ר' יהודה הלוי. לב היהודי הספרדי שלם הוא עדיין ופנוי רק אל היהדות.

לפני חמשים שנה, בערך, היו היהודים הספרדים כקרקע בתולה, ואפשר היה לנטוע עליה נטיעים לאומיים יפים ובריאים. באותן החמשים שנה אמנם קלקל החנוך האי-טבעי והזר הרבה. אבל עוד לא נשתרשו המגרעות האלה בטבע אחינו הספרדים. הם אינם חפצים לשאת בעול המצוות ומקילים לעצמם הרבה, אבל בנוגע לרגש הלאומי הישראלי הם הם הלאומים האמתיים, מפני כי אין בלאומיות כלום מן ההתחכמות ומן הבחינה. לא מתוך ידיעות עמוקות ומתוך פולמוס פנימי בלבם יצאה להם לאומיותם — אלא הם לאומיים מטבעם ככל גויי הארץ. אינם מטעימים אותה, כשם שאין אדם בריא מטעים את מציאותו הטבעית.

הספרדים במזרח הם מעט קלי הדעת, עלולים להתפעלות מרובה, וכשם שהם נלהבים לאיזה רעיון טוב, כן הם מתקררים תיכף. נחוץ מאד לשמור על התלהבותם, כדי שלא תכבה, אלא תתמיד ותעשה פעולה. לפי הכרתי בטיב הענינים האלה, ברור לי, כי אי אפשר זה אלא על ידי השפעה מן החוץ. הספרדים הם כלי קבול, נוחים להתפעל, לקבל השפעה. אבל אינם פועלים. ואם הם פועלים, אינם מתמידים בפעולתם. היום הם מתרגשים ומתרוממים לאיזה אידיאל נשגב, ומחר יתקררו וישכחו את אשר קבלו על עצמם ביום אתמול. השפעה אגיטציונית מן החוץ צריכים אנו לצרף אל כשרונם הטבעי. לזוג האנרגיה של יהודי רוסיה, של אהבתם לעבודה מתמדת וגם לעקשנית. עם הרגש החזק של היהודים הספרדים במזרח תעמיד לנו ההסטוריה תולדות מרובות.

העיקר היא, להשפיע על החנוך, שיהא חנוך עברי לאומי. בעבודה זו לא תפגשו בארצות תורקיה במעצורים משום צד; לא מצד הממשלה ולא מצד היהודים המתנכרים לעמם. אפשר שיכבד על איזה נער ללמוד עברית מסבת אי-כשרונו, אבל לא תשמעו כל ימיכם מפי איש יהודי: מה לנו ולשפה „המתה" הזאת? מין חסידי הטמיעה בארצות תורקיה, ומין הפטריוטיות המזוייפת מחייבת שם את בטול היהדות. שימו לבבכם על חנוך הבנות, ללמדן עברית ודעת ההיסטוריה הישראלית. דוקא הנשים גדלות בקרב היהודים במזרח ללא דעת היהדות, אפילו להתפלל עברית אינן יודעות. ובכל זה הן עבריות בכל לבן ונפשן. ואם באי-ידיעתן כך, בידיעת היהדות על אחת כמה וכמה! ונשי הספרדים מטפלות כל כך בחנוך בניהן, ואם אלו תהיינה אמות לאומיות,

---

איך האידאות שלו מתקבלות בידים גסות והן נעשות מגואלות ומשחתות. הוא רואה איך סובלת האריסטאקראטיות שלו ע"י התחתנותה עם השפלים.

בני-אדם אינם צריכים להיות שוים. בהכרח, שיהיו הדיוטה העליונה וגם המרתף...

וגבורו של סטרינדבורג אומר:

„רבה יכלכלו את גפשם ילדי הצאנדאלה (הפאריים) בשום ובבצלים, הבה ישתו ממקורות מכוערים ודלוחים, אל יתרחצו ואל יבנו להם בתים ועוד".

אותו הרעיון ע"ד האריסטוקראטיות ה„גאה" עובר כחוט השני גם בספרו „בין סלעי השחורים". האינזשיניר-הפילוסוף בורג צריך סוף סוף לעזוב את הדיגים, שהוא יושב בתוכם ולהפליג בים לבלתי שוב עוד.

סטרינדבורג הוא אדריכל גאון; הרבה בנינים מלאי-הוד יצרה נשמתו המחפשת, הסקרנית והחולנית. אבל עם זה סטרינדבורג הוא גם מהרס גדול. אינני יודע שני בדוגמתו, שירבה כ"כ לבנות ושירבה כ"כ להרוס, לשבר ולנפץ.

הנה איש, שאינו בוכה ומתיפח על החורבות, כי אם מקלל קללות נמרצות, אם כי בקללותיו מורגשים כ"כ הרבה צער ויגון ודאגות, דאגות גדולות של נפש עלובה.

מפני שסטרינדבורג הוא הסובל האמתי, העלוב האמתי, ואין אוהבים אותו. זה לא כבר באה הידיעה בעתונים, כי סטרינדבורג היה לאיש-ריב עם הכל, ואין יודעים מה לעשות לחג-יובלו. מן הצד האחד צריך להכיר בערכו הגדול בתור אמן, ובכל הגדולות אשר עשה בספרות השוידית והעולמית, אבל מן הצד השני הלא העלה עליו סטרינדבורג תמיד ע"י אופן הפולמוס החד והשנון שלו, ע"י סערות רוחו ומרירות בעסו, שהוא מכנים לכל מלה, הרבה קצף ותלונה.

נשמתו מתגעגעת לאהבה; קראו את ספרי-הוידוי שלו, את ספריו היקרים „וידויו של טפש" („אינפערנא") שבהם הוא מספר על אודות עצמו בהתגלות-לב מופלאה ובציניות גאונית באמת. דם מלאים כ"כ הרבה צער ויגון. סטרינדבורג המהרס, הריבולוציוניר, האנארכיסט יש שנהיה לילד קטן, עלוב ואובד, המתגעגע לנשיקת אם רחמניה, הנכסף בתאוה כ"כ מרובה לדבורים רכים ויוצאים מלב נאמן.

ובכל זה הוא תמיד עזוב לנפשו, תמיד הוא בודד, ואינו יכול בשום אופן להתרגל אל הסביבה ואל בני-האדם.

אבל לא רק עם בני-האדם בלבד. יודעים אנחנו, כי גם עם בני-אלים, עם אידיאלים אין סטרינדבורג יכול לחיות הרבה בשלום. הוא משבר אותם ומנפצם בקללות על שפתיו.

בדיצמבר הוא מאמין דבוק באלהים ובמרץ הוא מדפים ספר מלא כפירה..

אין אוהבים אותו, את הפלוסוף נסער-הרוח הזה, ודומה אני, שאין אוהבים אותו מפני שסטרינדבורג כבר נראה כרציני יותר מדאי אפילו בעיניהם של הסקאנדינאבים, המתיחסים אל הכל ברצינות ובטראגיות יתרה.

סטרינדבורג הוא נסער ברוחו יותר מדאי אפילו בעיני בעל מרה שחורה ורגזן כאיבסן.

איבסן לבוש מעיל, שכפתוריו מרוכסים, וסטרינדבירג נושא תמיד מעיל קרוע. לא נפלא אפוא הדבר אם הסתלק איבסן מלכת אל הנשף שעומד היה גם סטרינדבורג להשתתף בו.

בני אדם כסטרינדבורג לא בכל עת הם רצויים ונעימים לנו.

כולנו אוהבים אנחנו את המקומות, שיש בהם הארמוניה, וכולנו היינו מתיראים מפני הטראגידיה:

התיירים אוהבים רק לראות מרחוק את הוויזוף בהריקו מלועו אש וגפרית...:

אופיליה חרדה מאד בראותה את האמליט לאחר שנודעה לו חטאת אמו:

„ישבתי בחדרי ותפרתי. פתאום בא האמליט כמרוצה, ומעילו עליו קרוע"... בני-אדם כאלה אי אפשר, שיהיו להם חברים. הם טרגיים יותר מדאי. אוהבים את היגון. האמסון ישאר תמיד הסופר היותר חביב בגלל היגון דחרישי המלא געגועים.

וסטרינדבורג חסר היגון אי אפשר שיהיו אצלו גבורים כטומאס גלאן כהסטודינט פוריליאוס, רווה, וועטוריה (גבוריו של האמסון).

הנה הדור הבא יהיה כלו לאומי, לא רק על ידי ההרגל, אלא בחיוב ובפועל. אם תכון התנועה הציונית את השעה, לכבוש את היהדות המזרחית, הנה עתידנו קבוע במקום נאמן. הנה ארץ-ישראל אינה ארץ נכריה ליהודי המזרח, אלא ארץ מולדתם. וכשהם מתישבים בה. אינם מוצאים שם מסבה זרה כל כך להם ולמשפחתם שיהיה קשה להם להתרגל עמה. הם הולכים לא"י, כאשר ילך יהודי ליטאי להתישב בפודוליה. על יהודי רוסיה לקבל על עצמם את החנוך הלאומי של יהודי המזרח— אלא שצריכים הם לעשות זה בנימוס ובזהירות מרובה. אין היהודי הספרדי מבין את העומק ואת התוך שבנו, אבל מקפידים הם הרבה על הצורה, על החיצוניות. הם אינם טועמים את טעם חדודנו, את החריפות ואת החדוד שביהדותנו ולאומיותנו; אינם רוצים בחריפות ובעמקנות מרובה. אל תיגעו אותם בפרובלימות עמוקות ואל תבואו לפניהם בפלוסופיה לאומית. שאין מחם סובלה. העבר הישראלי חביב עליהם עוד כל כך, ומאמינים הם ביעודי-העבר המנבאים לנו עתיד גדול. שאבו מים מן המקורות המפכים האלה והשקו אותם לרויה.

עבודה גדולה ומועילה מאד — שאי אפשר לסמן בדיוק את תוצאותיה — לפני הציוניים הלאומיים: לזיין את החלוץ העובר לפנינו לתחיה לאומית. אין העבודה הזאת קשה, אלא היא מצרכת זהירות והתמדה.

ומשנה אני בזה, מה שאמרתי כבר במקום אחר.

זה אלפים שנה ויותר לא נמצאה ארץ-ישראל במצב רצוי כזה שבימינו, שבכל פרטיו הוא מכשיר את התחיה הלאומית. אם תעבור שעת-הכשר הזאת בלי פעולה קיימת — האשם בנו.

נ. פינס.

הַחִנּוּךְ הָאֶסְתֶּטִי.

פתרון השאלה הקשה „מה זוא מטרת החנוך?" היה תלוי ימים רבים בההשקפות החברותיות, הדתיות והפלוסופיות, ששלטו בעולם. הספרטני, האוהב אהבה עזה כמות את ארץ מולדתו והשש לקראת נשק להכות אויבי עמו אחור או למות מות גבורים על שדה קרב, דרש, שבנו יהיה אמיץ לב, גבור חיל ומגן לארצו, ולמטרה זו כונן את כל מעשי החנוך. ואם נולד לו בן בעל מום או רפה כח ולא יכול לשים בו תקותו, שיהיה איש צבא נאזר בגבורה, השליכהו בלי חשוב מחשבות רבות המימה או נפץ אותו אל הסלע. בימי הבינים, בימים שהכנסיה הקתולית פרשה את ממשלתה על כל הארץ וכל העמים תכו לרגליה, היתה מטרת החנוך לחנך בנים נאמנים לדת השלמת ולכל קדושיה. וכן היה בקירוב גם החנוך אצל בני עמנו במשך מאות שנה בהוספת היסוד הלאומי. בהתגבר השלטון המדיני. לקח הוא לעצמו את משפט הבכורה, בדרשו מהחנוך, שיהיה מתאים בכללו לדרישות הממשלה וחפץ העומדים בראשה. הפלוסופיה של קנט—בעל תורת החובה—מוצאה את מטרת החנוך העקרית בהתפתחות הרצון וההשתלמות המוסרית, בעת ששלינג—פלוסוף הרגש—חושב, שתכלית החנוך הוא, חזוק הרגשות של החנוך. כה רבו המטרות כרבות ההשקפות והשטות השונות ביחס אל חיי האדם ותכליתו, עד שבאה הפדגוגיה החדשה, שהכירה ראשית דבר את אישיותו של האדם, שהוא עולם קטן בפני עצמו החי וקים למען עצמו ומטרת ישותו צפונה רק בו ולא מחוצה לו, ושנית, שהוא אינו לוח חלק, שיוכלו לכתב עליו מה שיעלה על הדעת—ותמצא את מטרת החנוך בהתפתחות האדם.

התפתחות האדם, או יותר רחב — התפתחות השלמה

דומה אני שדבר זה בא מפני שאין סטרינדבורג יודע פצעים ישנים. כאילו רק זה עתה פצעו אותו, הוא מרגיש את המכאוב—תמיד הדבר חדש לו, ומפצעיו של סטרינדבורג איננו מטפטף, כי אם שותת ויורד דם חם, דם רותח.

ולפיכך הוא צועק ככה, הוא צועק בקולו הנורא המיוחד לסטרינדבורג. מעולם אינו יכול להפסיק את צעקותיו, ספריו אינם מוסרים את כל ההומה והרותח בנפשו פנימה.

„אלמלי יכולתי—כתב מופוסאן קרוב למיתתו—אז נמלטתי הרחק, הרחק לתוך יער עמוק, ושם הייתי צועק ומילל בחושך במשך כמה שעות, ודומה אני שאז הוקל לי מעט".

ובשעה שאני קורא את התלגרמה משטוקהולם, שמסופר בה כיצד חגגו את יובלו של סטרינדבורג, ואיך שרצה הקהל לעורר ע"י מחיאות-כפים סוערות את חתן היובל להתראות לפניו, והוא, חתן-היובל, לא נראה לעיניהם,—בשעה שאני קורא תלגרמה זו הנני מצייר לנגד עיני את סטרינדבורג כשהוא עומד ביער הבציר והאפל, והוא צועק ומילל בדד, בדד.

הוא מוכרח לרוץ לשם, מפני שבספריו אינו יכול לצעוק כנפשו שבעו...

איש לא העיז עדיין לדבר ע"א רגעי חייו הפרטיים היותר חשאיים ואינטימיים כסטרינדבורג. ויד ויז המפורסם של גוסו חלש הוא מאד כשנשוה אותו אל זה של סטרינדבורג בוידויו "Inferno", ובכל זה אתה מרגיש, כי נשמתו של סטרינדבורג מלאה, כי לבו מתגעגע לשפוך מרי שיחו על כל צרותיו, לגלות את כל סודותיו.

אפשר שאין איש כמהו, שימצא לו צורך כ"כ מרובה בידיד, ותחת זאת סובל סטרינדבורג מאימה-מדומה של רדיפה. כזאב נרדף הוא מביט תמיד לצדדין ועל כל צעד ושעל הוא רואה אויבים, צידים.

ספרו לסטרינדבורג, כי לפאריז בא הסופר פופובסקי.

— האם להרגני? — שאל סטרינדבורג.

השם פופובסקי הוא עילום-שמו של סופר פולאני מודירני מפורסם.

הרבה מספר סטרינדבורג ע"ד יְחוּסֵיהֶם הַהֲדָדִיִּים, שֶׁהַתַּפְקִיד הָראשִׁי בָּהֶם מְמַלְּאָה אִשָּׁה אַחַת,

סטרינדבורג סובל מגאלוצינאציות נוראות:

„הוא הוא המנגן, ידידי; התלמיד הרוסי שלי, אשר קרא לי „אבי", מפני שהכל למד ממני; פאמולוס שלי, שקרא לי „אמן", מפני שחייו התחילו במקום שכלו אותם שלי. הוא הוא הבא עתה מוינה לפאריז להמיתני, וסבת הדבר הוא, מה שאשתו היתה קודם אהובתי שלי". (בראנדיס).

ככה חי האמן הסקאנדינאווי הגדול בבדידות, בחרדה, נודד רוחני נצחיי. נשמתו של סטראנדבורג צמאה תמיד.

הוא בוחן ובודק את כל התורות, מתנפל אל כל המדעים. סטרינד-בורג הוא השוודי היותר משכיל, אולי האמן היותר משכיל בעולם. הוא כתב ספרים היסטוריים ומדעיים. הוא יודע אפילו את השפה החינאית.

סטרינדבורג עוזב את עבודתו הספרותית ומתמכר כולו אל המדעים, אל הפיזיקה, החימיה, הבוטאניקה.

הלאורך-ימים?

איזו אינירגיה ענקית, איזו אי-ליאות וחריצות מופלאים במינם!

מתי ירגע סטרינדבורג ויבא סוף סוף אל המנוחה.

כנראה, לא יהיה הדבר לעולם.

* * *

הוא לא היה סופר סקאנדינאווי אלמלא תפשה „האשה" את אחד המקומות היותר חשובים בספריו.

כאיבסן, בירנכון וכמעט ככל יתר הסופרים הסקאנדינאוויים עמדה האשה במדרגה רמה מאד בעיני סטרינדבורג. הוא היה מגן נלהב לתנועת הנשים, ויענד לראשה עטרת-תפארת.

אבל סיומו של סטרינדבורג היה בשנאה גדולה אל האשה, בשנאה אשר הגיעה אל המדרגה הכי גבוהה בהדראמה הידועה שלו „האב" ובספרו „וידויו של טפש".

כַּמָּה קַבִּים שֶׁל כַּעַס אנו מוֹצְאִים בַּהדראמָה שֶׁלּוֹ, כַּמָּה סרקאזם מַר

וההרמונית של כל כוחות האדם הגופניים והנפשיים –- היא עתה יסוד כל היסודות בתורת החנוך, שאינה תלויה בהשקפת עולם זו או אחרת, רק נוסדה על ידיעת טבע האדם, כשהוא לעצמו. התפתחות הילד אינה מין עיסה, שהנחתום יוכל לעשות ממנו מעשי אופה שונים, כפי חפץ לבו. לא, הילד בצאתו לאויר העולם, הוא בא כבר מזוין בתכונות רבות, כלליות ופרטיות, שלכל אחת תפקיד מיוחד בחייו. התכונות הטבעיות האלו יש שהן מתפתחות ומשתלמות מאליהן, אבל עפ"י רוב יקרה, שהחיים אינם ממלאים את כל תביעותיהן או — מה שיותר רע — הן פוגשות מעצורים בדרך התפתחותן, ולכן דרושים סיוע ועזר מן הצד המתבטאים בעבודתו של המחנך, המכלכל מעשיו על פי שטה קבועה ומסוימת. הוא בא לעזור להטבע באמצעים טובים, מסיר את כל המכשולים מן הדרך, ושניהם יחד — הטבע והמחנך— פועלים על כל אחד מכוחות הילד וקוראים לו „גדל!"—ההתפתחות צריכה להיות שלמה. כל תבונה טבעית, שחדלה מאיזו סבה להתפתח בטרם הגיעה לגמר גדולה, סופה שתחלש ותגוע ותמות בלא עתה. ההתפתחות צריכה להיות הרמונית: כל כוחות החנוך צריכים להשתלם במדה שוה, כל אחד על פי אפיו המיוחד ונטיותיו הטבעיות, ורק אז יבא האדם אל תכלית שלמותו. אדם שפטמו אותו כעגל ומחנכיו התאמצו לחזק את שריריו וכוחותיו הפיזיים, מבלי לשים לב לתביעות הרוחניות שלו, או זה, שטפחו תמיד את כשרונותיו הרוחניים על חשבון הגופניים ובכלל — איזה כח שהוא על חשבון חברו, זה לא יהיה אדם שלם: או גופו ישאר לקוי או נשמתו פגומה, ואיך שיהיה — לא השיגו מחנכיו את מטרת החנוך.

אחרי שהונח יסוד ההתפתחות בתורת החנוך, גלוי הדבר, שהפדגוגיה נצטרכה לפנות קודם כל אל האדם, כלומר אל אותם המדעים, המלמדים אותנו לדעת את הכחות הטבעיים של האדם, הגופניים והנפשיים, הלא הם הפיזיאולוגיה והפסי־כולוגיה. רק אחרי ידיעה ברורה בטבע האדם, יוכל הפדגוג להבר את הבר מן התבן ולהבדיל בין התביעות הטבעיות שלו ובין אלה, שאין להן כל מקום בתכונות גופו ונפשו ובאו לו מן החוץ. וגם באלה הראשונות עליו להכיר, מי מהן חזקה ומי רפה, מי יכולה להשתלם בעצמה ולמי נחוצה עזרה צדדית, מי מתגלה בראשונה ומי אחרי כן ועוד כיוצא בהן. ורק באופן כזה יוכל המחנך להסתגל אל טבע חניכו ויכלכל דבריו במשפט ויעשה הכל כראוי ולמועד הנכון.

החוש האסתטי, כלומר, הכשרון להבין ולהרגיש את היפי, אשר בטבע ובחיים ובהאספקלריה הנכונה של שניהם—האמנות, היא תכונה טבעית נטועה עמוק בנפש האדם והיא מתגלה בו כבר בשבועות הראשונים אחרי צאתו לאויר העולם. התינוק הרך פושט ידו בתשוקה רבה אל כל גוף נוצץ ובעל גונים שונים יותר מאשר אל גוף עכור וכהה. ילד בוכה משתיקים אותו בזמרה או גם בצלצולים פשוטים ובלבד שיהיו הרמוניים. שירות ערש מרגיעות את התינוקות ומישנות אותם וזה מראה על עוצם הרגשתם את היפי עד שהיא מתגברת בנקל על הרגש הבלתי נעים (אונ־לוסטגעפיהל), שתקף מאיזו סבה את הילד הרך ועורר אות לבכות, ומגרשת מקרבו את רגשי הפחד, הכאב ודומיהם, שגזלו מנוחתו עד שנדדה שנה מעיניו. וראיה עוד יותר גדולה לטבעיותו של החוש האסתטי ולהתגלותו המוקדמת נמצא בתולדות השלמת האדם. עוד בטרם אכלה חוה מעץ הדעת, הכירה כי תאוה הוא לעינים—תספר האגדה הביבלית, והפרא אוכל־האדם מקשט עצמו במיני תכשיטים משונים העולים לו בעמל רב, בעת שאינו דואג לגמרי לבקש כסות לבשרו הערום, שתהיה לו למחסה משרב וצנה. ועוד יותר, הוא מתגבר על מכאוביו ומסתגף בענויים קשים כדי לתת כתבת קעקע בבשרו לנוי ולקישוט. וכן כל הדוגמאות מחיי העמים הקדמונים מראות את צדקת ההנחה, שהיפה קדם להמועיל. השווי הזה, שאנו מוצאים בין ילדות האדם המינית

בספרו. סטרינדבורג רומס לארץ את וינוס מסילו, אשר השתחוה לה קודם.

הכל יודעים את קורות־חייו הנוראות של המלומד בעל־הכשרון המצוין רוטמיסטר גוסטאוו (בהדראמה של סטרינדבורג „האב"). האשה השקרנית ומשחתת־המדות לאורה מופיעה לעינינו כבת־התופת. ברשתות השקר והאינ־טריגות, שהיא פורשת, נופל אדם גדול ומצוין בכשרונו, אשר חלם ע"ד המצאות גדולות, אשר לבו הורה והוגה תמיד מחשבות מדעיות גדולות. אבל לאורה, האשה הקטנה והעלובה, היתה יותר חזקה מהרוטמיסטר גוסטאוו, אשר נפל חלל במלחמה הזאת.

בהדראמה המבהילה הזאת סטרינדבורג טינדינציוזי, סוביקטיווי יותר מדאי. אבל זהו חסרונו התמידי, אשר הודות לכשרונו הוא מקבל סוף סוף תכונה של מעלה ויתרון, מפני שסטרינדבורג כותב תמיד את ספריו בדם.

אלה האומרים, כי בשנאתו של סטרינדבורג אל הנשים—יש הרבה קוים אשיים, יכולים להוכיח את הדבר בנקל. סטרינדבורג עצמו מצייר לנו את הדבר בצבעים בולטים. ומי כסטרינדבורג יכול לספר באמנות כ"כ מרובה על אודות עצמו. ככה יכולים להתגלות רק האנשים הגדולים.

כל פעולתו האמנותית של סטרינדבורג היא השתלשלות ענויי נשמה פצועה וקרועה. הוא חשב להקל עליו את יסוריו ע"י הקאטוליות, אשר התמכר אליה בשנים האחרונות, אבל גם צלצלי־הערב החרישים של בתי־הכנסיה הקאטוליים, גם התפלות המילאנכוליות לא הכניסו מנוחה ושלום בעולמו הפנימי ההרוס.

על סטרינדבורג רובצת קללת הנדידה העולמית. תמיד יהיה מעיל עליו קרוע. לא הועילה הקאטוליות, כמו שאינם מועילים לו המיסטיציזם וסווינדבורג.

בספרו האחרון „הסונתה של הרוחות" מגיע, סערת־רוחו של סטרינדבורג לנקודת הרתיחה. אתם רואים אותו שוב כיער־הבציר, והוא עומד בודד בידיו פשוטות, וצועק:

„אלי שבשמים! אלי שבשמים! הצילה אותנו. אבדנו!"

הצבור, המבין עדיין את המחאה הבינונית, את הליביראליות, אינו יכול לסבול סער שכזה, רוח זלעפות והתפרצות הר־געש כאלה שאצל סטרינדבורג. הצבור השלו נוחה רוחו מאד בשעה שהוא יכול לגרש את השטן שבספרי הפייטן דסקאנדינאווי במלים „באי־נורמאליות", למשל.

כך אוהבים להראות לפעמים על הסאנאטוריום לחולי־הנפש, שכבר היה שם סטרינדבורג פעם, ואשר אפשר, שעוד יגמור את ימי חייו האחרונים שם.

אבל לאלה המראים על הדבר הזה היה סטרינדבורג יכול לפנות כצדק כדברי ידידו פרידריך ניטשה ע"ד מחלתו:

„מה שנוגע למחלתי, בודאי שיש לי להודות לה הרבה יותר מאשר לבריאותי. אני צריך להודות לה בגלל כל הפילוסופיה שלי, מפני שרק הסכאוב הגדול הוא המשחרר האחרון של הרוח".

על אודות המכאוב הגדול מספרים כל ספריו של סטרינדבורג.

רבים הם הספרים הללו. קשה להוציא במספר את כל הספרים, שכתב סטרינדבורג. גבורים רבים עוברים על פנינו, אבל מי שרוצה להבין את סטרינדבורג, צריך להכיר רק גבור אחד בספריו של סטרינדבורג.

הגבור הזה הנהו — הוא עצמו.

הבן הגדול והמלא־יגון של חצי האי הסקאנדינאווי.

אויגוסט סטרינדבורג דחולה.

והאישית, דיה היא להוציא מלבנו כל ספק בנוגע לאמתת המשפט ע"ד החוש האסתטי, וכיון שהוא טבעי וקודם בזמן ליתר הכוחות הנפשיים של האדם, הלא ברור הוא, שהחוש הזה צריך להפנות עליו בראשונה את תשומת לבו של המחנך.

החוש האסתטי איננו רק קודם בזמן, אך נכבד מאד גם במעלה, והשפעתו על השתלמות האדם הפרטי והכללי היא אחת מן ההוראות, שאינן צריכות ראיה. אדם, שהרגשתו האסתטית מפותחת, כל הטבע כלו פתוח לפניו. היא רואה אותו בכל צבעיו וגוניו, שומע ומאזין את כל קולותיו הרקים מן הדקים, ולבו ער להרגיש ולקלוט בתוכו את כל רשומיו היותר עדינים, ויפה שעה אחת של הרגשות נאצלות. הבאות לרגלי הסתכלות אסתטית בטבע ובאמנות, מחיים שלמים המתכוצים בצרכי יום יום. חיי האדם לא ימדו בכמות הימים שהוא חי, כי אם באיכותם, אבל איכות החיים תלויה ב ר ג ש ו ת האדם, שמקורם העקרי הוא החוש האסתטי, ומשוללי החוש הזה בחייהם נקראים מתים. גם החכם החוקר את כל גנזי הבריאה ומסתרותיה מכיר רק את הטבע המת, והאמן, או זה שלבו פתוח להבין את פרי יצירתו של האמן הכל חי חי לפניו, הוא חי בטבע, והטבע בו; זה בוחן ובורק את ג ו פ ו של עולם, וזה חודר בעינו הבהירה ב א ו ר ו של עולם ונהנה מזיו נשמתו, וכגודל השפעת רגש היפי על האדם האישי כן רבה היא על המיני: ככר נמנו וגמרו חוקרי תולדות האדם; שהתכשיט הוליד את הבגד, וכמו שהתלבשת התפתחה מההתקשטות, כן גרר תמיד היפה את המועיל אחריו ולא להפך, גם די הוא לבא במוזיה ארכילוגית ולהעיף עין על מעשי ידי האדם הקדמוני, כדי להוכח עד כמה דחף אותו רגש היפי קדימה בהתפתחותו; וספק גדול הוא, אם יש כח מניע יותר חזק בהקולטורה של האנושיות מהחוש האסתטי, ביחוד בצעדים הראשונים, שעשה האדם על דרך השתלמותו.

אחרי כל אלה אין להתפלא אפוא, כי נמצאו חכמים רבים *) שבראותם את פעולתו הנמרצה של רגש היופי בחיים של הפרט והכלל, יעצו להעמיד את כל חנוכו של האדם על האסתטיקה. ביחוד חפצו לכלל בה את החנוך המוסרי, בהאמינם, שאדם, שרגש היופי שלו התפתח כראוי, יש בידו כלי הזין היותר חזק להלחם עם יצרו הרע ולהתגבר על תאוותיו השפלות, כי מה שהוא רע הוא מגונה, ומה שהוא מגונה—הנפש היפה סולדת בו. אמנם מסקנות הפסיכולוגיה החדשה מתנגדות לדעה הזאת והיא מוצאה בזה ערבוב התחומים והסגת גבולין של שתי רשויות, הנבדלות לגמרי זו מזו במהותן ומוצאן. החוש האסתטי מקורו בדמיונו של האדם, והמוסרי—בשכלו; הראשון תלוי יותר בעצמיותו של האדם, והשני תלוי בעקרו בחקי החברה ותנאי החיים של הסביבה; הראשון מתגלה בשבועות הראשונים של הילד, והשני—רק אחרי עבור עליו איזו שנים והספיק להכיר את אישיותו שלו וזו של הסובבים אותו. ועוד ראיות רבות מביאים הפסיכולוגים להוכית, שלא צדקו ארוקי האסתטיקה במשפטם, שהיא בכל והכל בה. אבל גם אלה מודים, שאין כל אפשרות להגביל את מקום השפעתו של רגש היפי ולפרקים הוא פורש ממשלתו מחוץ לגבולו. האדם איננו מין אסם, שיש בו תאים מיוחדים לכל מין תבואה ותבואה ואין אחד מהם נוגע בחברו. להפך, כל כחות האדם וכשרונותיו מסתבכים יחדו בהתגלותם בעולם והם פועלים ונפעלים, משפיעים ומושפעים זה על זה וזה מזה. ובנוגע לענינו אין כל ספק, שחוש אסתטי, שנתבשל די צרכו, כיון שהוא מקור תמידי לתענוגות נאצלים המרוממים ומזככים את נפש האדם, הנה בשאיפתו התמידית ליפי ונשא, הוא מתרחק יותר ויותר מן הכיעור ומן הדומה לו. האסתטיק מתהלך בחבה ונעימות עם בני גילו מפני שזה הרמוני יותר. האסתטיק מסוגל לכל מעשה טוב ונעלה מפני שהוא נאה יותר, ומה שעושה חניך המוסר—בעל החובה—על פי הכרתו, ממלא הוא לעתים בהרגשתו. ולכן רואים אנו באמת בלשון עם ועם, וביותר בשפתם של הילדים, חלוף המושגים, והם קוראים לטוב—נאה ויפה, ולרע—לא יפה או מכוער ומגונה. איך שיהיה, בזה לית מאן דפליג, שהאסתטיקה חשובה מאד כשהיא לעצמה, וגם ראש בעל התועלת הרבט ספנסר מודה, שבלי רגש היופי יאבדו לחיי האדם חצי חנם ועיכם, וזהו די לנו להוכית, עד כמה צריך חנוך הרגש הזה לתפוס מקום חשוב בעבודתו של המחנך.

מהאמור הכרנו ברור, שמטרת החנוך האסתטי הוא להכין באמצעים נאותים את החנוך להבין ולהרגיש היטב את היפי והנעלה, אשר בטבע, בחיים ובאמנות. אבל איזו הדרך נבור לנו, כדי שנגיע אל המטרה הזאת? על השאלה הזאת נקבל מענה נכון רק אחרי שתוברר לנו מהות הרושם האסתטי בכלל.

אם ננתח את תכונת הרושם האסתטי, שאדם מרגיש, נוכח, שכדי לחוש את היפי בכל מלואו והקיפו נחוצים שלשה דברים: א) אלוזיה בריאה, ב) חוג-הכרות ברורות בטבע ובחיים, או, כפי שקוראים לזה הפדגוגים: חוג־רעיונית (געדאנקענקרייז) מסוים, ג) חושים טובים.

אחד התנאים ההכרחיים לכל הרגשה אסתטית, ביחוד הבאה לרגלי התבוננות ביצירות אמנותיות, הוא ה א ל ו ז י ה. האלוזיה היא הכשרון שבאדם להשקיע עצמו בהסתכלות באיזה דבר מוחשי, עד שאינו מבדיל בין היש והאין, המציאות והאפס, ואת צל הדבר הוא רואה כדבר בעצמו. האלוזיה מקורה בכח דמיונו של האדם, והיא היא היסוד לכל אמנות בכלל. כל יצירה אמנותית היא רק מין ח ק ו י את יצורי הטבע והחיים, ולא הם בעצמם. הפסל והתמונה, שאתה רואה, אינם אותם העצמים ממש, שהיו לנגד עיני הפסל או הציר, רק הצל שלהם; ונבדל הוא מן הצל הפשוט או הצל הפוטוגרפי רק בזאת, שהוא נצרף בכור הברזל של מחשבת האמן, ויצא מזוקק שבעתים. ובכ"ז בהביטך, למשל, על פסל „משה" של מיכאל אנג'לו, או תמונת „הגלות" של הרשנברג, הנך שוכח כרגע, שלפניך אבן שיש פשוטה או חתיכת בד משוחה בשׁשר, ואיזה כח נעלם, כח ענקי, תוקף אותך ומשקיעך בתהום של רגשים מקסימים, הנוסכים עליך תרדמה דקה והנך חולם בהקיץ וכאלו תשמע באזניך את דברי המחוקק האלהי החוצבים להבות אש, או אתה הולך עם הגולים, משתתף בצרתם ומצטער בצערם. ולא זו בלבד, אלא שאתה יורד גם לתוך עומק נשמתו של כל אחד ואחד. וקורא את כל מחשבותיהם, כאלו הן ערוכות לפניך על ספר. או, למשל, אתה יושב בתיאטרון ומביט על המשחקים המעבירים לפניך את החזיון „אוטילו" של שכספיר. הנך יודע ברור, שלפניך אינם אותם הגבורים, נושאי החזיון, שהיו בחיים: האקטור אינו אוטילו והאקטורית אינה דזדמונה, ובכ"ז אחרי הרגעים הראשונים להרמת המסך, כלך משתקע בעולם החדש שלפניך והנך כבר חי עם הגבורים שעל הבמה (כמובן, אם המשחקים ממלאים את תפקידיהם כאמנים) ומתיחס אליהם כאל אנשים חיים: כ ו ע ס אתה על דוינ, מיצר בצרתו של אוטילו ומתמלא רחמים על דזדמונה האמללה עד שאין ביכלתך לעצור ברמעתך שלא תתפרץ... כל אלה יד האלוזיה עשתה, וזו כוחה לפחת נשמת חיים בגופים מתים, והם כמו קמים לתחיה ומצודדים נפשך בלהטיהם וקסמיהם; הם חיים אתך ואתה חי אתם ולוקח חלק באסונם וששונם,

*) ראה, למשל, שילר Ästhetische Briefe.

בצרתם ושמחתם, כאלו לפניך בני אדם חיים, בני אדם ממש, לא תמונותיהם וצלליהם (גם האקטור הוא צלו של גבור החזיון) וכן הוא גם במוזיקה. הנך יושב לך על ספתך ברוחה, מלא ענג. ורעיתך מתחילה לנגן לפניך את „מרש-הלויה" של שופן; וכמעוף עין מרגיש אתה, שלבך מתלחץ ומתמלא יגון מר ועמוק, כאלו הולך הנך אחרי מטתו של אחד מהיותר יקרים ואהובים לך... ובעוד רגע — ואזנך תקשיב איזו נגינת מחול, ופתאם יעבר יגונך כצל. רגליך כמו מתנשאות מאליהן, וכל עצמותיך תאמרנה לרקד ולהסתובב ולהסתחף בסופת המחול. באמת, לא היו פה לא הלוית המת ולא מחולות, אבל הקולות ההרמוניים, שפעלו דרך אזניך על מוחך, וממנו על כח דמיונך, עוררו את האלוזיה, והיא החיתה בך את תמונות החיים, והרגשת מה שהרגשת.

יוצא לנו, שהאלוזיה היא אם לכל תענוג אסתטי ובה תלוי קיומו. האלוזיה מתגלה באדם בשחר טל ילדותו והיא היא המקור לכל שעשועי הילדים ומשחקיהם, שהם מתענגים עליהם כל כך, כאשר נראה להלן. אבל הכח הזה, מהיותו רך ונוח להתפעל, הוא עלול להשתנות מרי רגע לכל מקרה קל, ולכן ידרש זהירות יתרה והשגחה מעולה מצד המחנך. הילדים, שלא המציאו להאלוזיה שלהם את מזונה הראוי במועדה, יש שהיא הולכת ונפגמת ונחלשת, ביחוד, אם מחנכיהם התחילו לפתח את כח השופט שלהם שלא בעתו, כי זה האחרון דוחק יותר ויותר את רגלי האלוזיה, עד שהיא מתנדפת כליל ועוברת ובטלה לגמרי מעולמם של הקטנים. תינוקות כאלה מתרחקים מכל משחק, כל שעשועי הילדים זרים להם, אין צחוק על שפתותיהם ואין שמחה בלבם, אל הכל מתיחסים הם ברצינות של גדולים, מלה אחת, אלה הם ילדים-זקנים, שבקדמת נעוריהם כבר יבשה בהם כל לחלוחית של שירה ונטמטמה הרגשתם הפואטית. מאידך גיסא יקרה, שהאלוזיה חדה למאד ועוברת כל גבול והיא מחברת דברים, שאין בהם כל קשר פנימי או חיצוני. יש ילדים, ביותר בין חלושי העצבים, שהפנטסיה שלהם מתלהבת לכל גרוי קל, והם רואים יצורים פרי דמיונם, שאין להם כל חבור עם הדברים הסובבים אותם. ילדים כאלה, בשבתם, למשל, בחדר אפל למחצה או בשעת בין השמשות, בזמן שאור וחשך משמשים בערבוביה, יראו והנה הכסאות והשלחנות ויתר כלי הבית נהפכים ליצורים חיים המתנועעים ועושים העויות משונות, ומן פנות החדר (מפני שהן נמצאות יותר בצל) גחים וזוחלים מיני בריות נוראות ומבהילות ההולכות הלוך וגדול עד שהן ממלאות את כל החדר... כמעט תמיד מלוה את האלוזיה הזו רגש של פחד, הקטנים חרדים ורועדים בכל אבריהם וקול צעקה מתפרץ מלבם. אלוזיה כזאת היא חזון נפרץ אצל ילדים קטנים מאד, שבכלל אינם יכולים עוד להבדיל בין הדברים שבסביבתם, ואין לשים אליה לב; אבל בהגלותה בילדים מבני חמש, שש ואילך, יש בה משום חשש סכנה, כי בהתפתחה תוכל להביאם במשך הימים לידי שגעון. נמצא, שעבודת המחנך היא מרכבת פה הרבה. ועליו להזהר מאד לכל יטה הצדה, בגשתו לפתח בחניכיו אלוזיה בריאה ורעננה. ואלוזיה בריאה קוראים לזו התופסת ואינה מאבדת את הקשר בין העצם ובין תמונתו, בין הסמל ובין נושאו, בין המחוקה ובין המחקה. בקצור: לא זו הרואה את צל ההרים כצל (כי אז אינה אלוזיה) ולא זו הרואה את צל ההרים כאנשים (אלוזיה חולה); כי אם הרואה את צל ההרים כהרים.

(עוד יבא)

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַוַּעַד הָאוֹדֶיסָאִי לְיִשּׁוּב אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

(מאת סופרנו).

(סוף)

ישיבה ששית.

(יום ה׳ 29 יאנואר, משלש עד שבע שעות בערב).

נקראות ומתקבלות ההחלטות שעבדה הועדה הרידקציונית בנוגע לעניני החנוך ובתי־הספר (ראה גליון ה׳).

הד"ר י. ספיר קורא הרצאה ע"ד עבודתו האגיטציונית של היעד. הוא מספר בפרטות ע"ד עבודתו של הועד בשלש השנים האחרונות במקצוע האגיטציה שבכתב (העתון „יעווּר. מיסל", תמיכה להעתונות בא"י, „ידיעות הועד", הוצאות „פלשתינה" ו„ביבליותיקה של אגורה") ושבעל פה (נסיעת מטיפים ועסקנים סדרנים בערי השדה). באחרונה הוא מציע הצעות שונות בנוגע לעבודה זו בעתיד. בין שאר הדברים הוא מציע, שהועד ייסד אורגן מיוחד להפצת ידיעות ע"ד א"י ועבודת הועד. היו"ר מודיע, כי הד"ר ספיר הביע בהרצאתו את דעתו הפרטית ולא את דעת הועד.—

על הבמה מופיע הד"ר בוכמיל, שבא מא"י במשך האספה הכללית. הנאספים מקבלים את פניו בתשואות חן ורצון.

ד"ר בוכמיל: במשך עשרים וחמש השנים שאנו עובדים בא"י הרבו לבקר את עבודתנו. הבקורת נגעה תמיד רק בפרטי העבודה, בצרדיה והופעותיה המקריים ולא בעיקריה. יותר מכל רגילים אנחנו בעצמנו לבקר את עבודתנו. ואולם אם נבא עכשיו לעשות את חשבון עבודתנו ולשאל, היש לנו הצדקה על יסוד פרי עבודתנו עד עתה להודיע, כי הולכים וקרובים אנו אל מטרתנו? — אענה אנכי: כן! עבודתנו לא עלתה בתהו, הרבה כבר עלה בידנו. האמיגרציה ועבודת הישוב בא"י מתפתחות באופן רצוי בכמות ובאיכות, כמות הקרקעות שרכשנו בארץ, התגדלה הרבה. שלשת רבעי הצבור העברי בא"י הם מאלה שבאו אל הארץ במשך הזמן הזה. בירושלים עלה הרבה מאד מספר התושבים היהודים, כמו כן מספר הבתים השייכים ליהודים. עלה הרבה גם מחירם ושוים של קרקעות היהודים, מפני שיטת העבודה המשוכללה שהנהיגו, השרות המכוסים נטיעות שונות יעלו גם הם הרבה בערכם עם גדולם של הנטיעות. נטיעותיה של „פתח תקוה" שוים עכשיו כששה מיליונים בערך, בעוד חמש או שש שנים יעלה שוים, לדעת מומחים לדבר, לשנים עשר מיליון פרנק בערך. בשנים האחרונות התפתחה ביחוד הקולוניזציה בגליל. — כמעט מחצית המושבות שבגליל טבריה נוסדה בשש השנים האחרינות, וכולן התפתחו באופן רצוי והנן עומדות כבר על בסיס מוצק. — ערך גדול, הסמוי, לכאורה, מן העין, יש גם לנסיון הרב, שרכשנו לנו בעבודתנו עד כה. חזיון חשוב וראוי לשימת לב מיוחדה בעבודת הישוב הוא—התפתחות הנהגה עצמית בחיים הפנימיים של המושבות. ע"פ ספר „רשימת הקרקעות" שיש בכל המושבות, נעשים עניני מקח וממכר העולים למאות אלפים פרנק. הנואם מביא אח"כ דברי מלומדים ותירים מפורסמים שאינם יהודים, המעידים על החיל הרב שעשו היהודים כבר בעבודתם בא"י ועל התקוות הטובות שנשקפות להם בעתיד. אחד החוקרים האלה מוכיח, כי השפעתם החמרית ובמדה ידועה גם הרוחנית של היהודים בא"י עולה הרבה על השפעתן של ממשלות שונות. חוקר שני מחליט, שאם נשוה את פרי עבודתם של היהודים ושל האשכנזים בארץ נבוא לידי מסקנא, שפרי עבודתם

של היהודים עולה עשרת מונים על זו של האשכנזים. כל החוקרים הנוצרים מורים, שסבת הדבר הוא, שלכל העמים האחרים א"י היא ארץ נכריה, בעוד שלהיהודים היא ארצם הלאומית. הנואם עובר אח"כ אל הצרדים השליליים שבחיי היהודים בא"י. האמיגרציה לא"י איננה מסודרה כהוגן, החיים החברותיים אינם מתיקנים ומסודרים, המצב הסניטרי של שכונות היהודים שביפו איננו טוב, מורגש חסרון בבתי־ספר מתוקנים ורבים מההורים מוכרחים לשלוח את בניהם לבתי הספר של המסיתים. ביחוד סובל הרבה הישוב העברי מחוסר קפיטלים; לאנשים בלתי אמידים קשה מאד ההתישבות בארץ. לדבר זה ראוי לשים לב ביחוד עכשיו, בשעה שלרגלי שנוי המשטר המדיני בתורקיה התנאים האוביקטיביים הם נוחים מאד לעבודה. אפשר עתה לפעול במשך שנה אחת יותר מאשר לפנים במשך של עשרים שנה. צריך רק להרבות את הרכוש העברי בארץ, צריך שירבו אנשים בעלי הון לבא אל א"י. ביחוד יש נחיצות גרולה ביצירת קרדיט קרקעי, שיתן את היכולת לאנשים בלתי אמידים לעמוד על הקרקע בארץ־ישראל.

זה הוא מצב הרוח השורר בא"י, ואלה הן דרישותיהן ומשאלותיהן של אחינו שם. הכל יודעים ומכירים שם עכשיו, כי עיקר תעודתנו הוא לברא רוב עברי בא"י ורק דבר זה יוביל אותנו למטרתנו. (מח"כ סוערות וממושכות).

י. גרינבוים מדבר ע"ד חשיבות הרגע, שאנו עומדים בו ועל תעודות הועד האודיסאי בשנה זו. — עכשיו הגיעה השעה, שהועד יברר לעצמו את תפקידו ומקומו בתנועתנו הכללית. תנועתנו עומדת עתה על פרשת דרכים: לפנים או לאחור? נמצאים אנו בתקופת המשבר מבית ומבחוץ. אם נשתמש ברגע ההיסטורי כהוגן — הרבה יעלה בידנו; ואם לא — הרבה יאבד לנו. לו היתה אספה זו לפני שמונה חדשים — היינו חושבים אותה למאורע פשוט ורגיל. עכשיו, אחרי המאורעות הגדולים בתורקיה, יש לאספה זו ערך גדול ומיוחד, מפני שהיא הראשונה, ששמה לב להמאורעות הללו והביאה בחשבון את המצב החרש. מפני זה אין עתה מקום בינינו לנגודים וסכסוכים. אין אנו חפצים ואין אנו צריכים לשמוע יותר את המלים: „אנחנו" ו„הם". אנחנו פה והם שם — כולנו הננו „כלל" אחד.

וקודם כל צריכים אנו לזכור, כי עד עכשיו עסקנו רק בעבודות ההכנה. מרכז הכובד של עבודתנו צריך להיות עכשיו לא פה, אלא בא"י. עלינו לעשות את כל אשר בידינו, בכדי לקרב את השעה, שיהודי תורקיה וא"י יקחו את רסן תנועתנו בידיהם. אז לא יהיה עוד מקום לסכסוכים ונגודים, שהפריעו לפעמים כל כך בעד עבודתנו; אז יקומו לנו עסקנים ולוחמים חדשים שיביאו חיים חדשים ורעננים בעבודתנו הכללית, במלחמתנו בשביל תחית העם העברי בא"י. (מח"כ ממושכות).

נאום חם ונלהב ברוח זה נושא גם מר טיומקין.

הד"ר הימלפרב קורא את הפרוטוקול של ישיבות האספה הכללית, שכל הנאספים חותמים עליו אח"כ.

טיומקין מודיע את תוצאות הבחירות (שבכתב ובחשאי), לחברי הועד החדש, סגניהם וחברי ועדת הבקורת. נבחרו: לחברי הועד — מ. אוסישקין, ד"ר י. ספיר, ד"ר הימלפרב, חיים אתינגר וש. ברבש; לסגניהם: ה"ה א. ל. לוינסקי, האגרונום זוסמן, י. ת. רבניצקי, ד"ר רייַמיסט ולוינסון; לחברי ועדת הבקורת: ה"ה ת. נ. ביאַליק, ד"ר י. קלוזנר, טריווס, פרנקפלד ולדיזנסקי.

נקראות התלגרמות של ברכה, שנתקבלו במספר עצום (יותר ממאה) ממקומות שונים בא"י ברוסיא ובשאר ארצות. רושם כביר עשו על הנאספים הברכות הנלהבות של מר נסים אפנדי מצליח, חבר הפרלמנט התורקי, ושל החכם־בשי בקושטא. בתשואות חן נשמעו גם הטלגרמות של אחד־העם, (שהביע את תקותו, כי האספה הכללית תעמוד על הגובה הראוי ברגע ההיסטורי החשוב הזה), של בית־הספר לבנות ביפו, של מרכז אגודת המורים בא"י, של המועצה הפלשתינאית, של הגמנסיה העברית ביפו, של „בצלאל" ועוד. — אחרים מהמברכים הודיעו ע"ד נדבות מסוימות, שהרימו לצרכי הישוב השונים לכבודה של האספה הכללית (ביהכ"נ „אהל יעקב" בלודז, ה"ה פודלישבסקי מורשא, בילקובסקי מפטרבורג).

הגיעה שעת נעילה. באולם מורגשת התרוממות הרוח.

על הבמה עולה מר ב. גולדברג. הוא מביע תודה ליו"ר בעד עבודתו הכבירה והחרוצה במשך שלשת הימים בהנהגת האספה הכללית, ומעורר את הנאספים לעבודה תכופה ומתמדת לטובת הועד האודיסאי. בישיבותינו במשך שלשת הימים העמסנו על הועד משא כבד של החלטות שונות וחשובות, משא כבד, אולי, מנשוא. כל החלטותינו תשארנה פרזות ריקות, אם לא נתן לועד את האמצעים החמריים הדרושים להוצאתם אל הפועל. בטוח אני, שהועד שעבד במשך שלש השנים האחרונות עבידה כבירה וחרוצה כל כך, ימלא את כל המוטל עליו, אם אך נעשה אנחנו את שלנו. בטרם שנפרד איש מעל רעהו עלינו לקבל על עצמנו למלא את חובתנו להועד במלואה. (מח"כ).

נאום הסגירה של אוסישקין.

הנה כי כן עבודת אספתנו הכללית נגמרה. מאושר אנכי לסמן את העובדה, כי נבואתי נתקימה: היו אמנם בינינו מלחמות דברים ופרודי דעות, ובכ"ז עשינו את עבודתנו באחדות גמורה ומוחלטת; פה אחד קבלנו את התכנית של עבודתנו בעתיד. אות הוא, כי צדקתי; כי רעיון אחד ומטרה אחת מאחדים ומקשרים את כולנו בקשר אחד, קשר אמיץ אשר לא ינתק. אין בינינו נגודים עיקריים, יש רק, לפעמים, „מחלוקת לשם שמים", מחלוקת בכונה כשרה ורצויה. מחלוקת זו איננה אלא ענין פנימי שלנו, ענין משפחה, ולאחרים העומדים מן החוץ, אין שום רשות להתערב בזה. אם התאספנו לעבודה תחת דגלו של הועד לישוב ארץ־ישראל, אין אנו מסיחים בכ"ז את לבנו אף רגע אחד מהקשר המאגד אותנו עם כל המחנה הגדול של אחינו וחברינו שבכל הארצות. יודעים ומכירים אנחנו, שמרכז עבודתנו היא שם, במקום שנמצא קברניטה של ספינתנו, במקום שמתאספים צירי עם ישראל מכל ארצות פזוריהם לפקד את המחנה ולהורות לה את דרכיה. אנחנו פה חפצים רק אחת: לעבוד יותר מכל, לעמוד תמיד במקומות היותר מסוכנים שבמערכה. כבר הוכחנו, כי מוכשרים אנו לתפקיד זה. הרבה, הרבה נשאנו וסבלנו במשך עבודתנו, אבל „אין ארץ־ישראל נקנית אלא על ידי יסורים". כן, בהרבה יסורים וצער עלתה לנו עבודתנו עד כה. ואולם יש יסורים, ויש יסורים. יש „חבלי גסיסה" ויש „חבלי לידה". יסורינו אנו הם „חבלי לידה", חבלים של הולד גוי מחרש, של תחיה לאומית. זה עשרים ושבע שנה שאנו עומדים במערכה. לפני עשרים ושבע שנה יצא מעיר זו בפעם הראשונה אל כל בית ישראל קול הקריאה לחיים חדשים. הרבה תלאות מצאתנו בדרך הארוכה הזו. כמה פעמים הגיעה תנועתנו עד משבר, ובכל פעם התגברנו על כל המכשולים הרבים הודות לרוחנו העשוי לבלי חת. כשרפו ידינו אחרי כמה שנים של עבודה שלא הביאה לנו ברכה מרובה,

והיאוש התגנב למערכותינו וכנדהמים הבטנו סביבותינו: „מאין יבא עזרי?" — עלה לנו כוכב מאיר ממקום שלא פללנו ולא קוינו לו. מעל גדות הדנוי הופיע הגבור הלאומי, הקוסם הנפלא, שלקח שבי את לבותינו והפיח חיים חדשים ותקוה חדשה בלבותינו. עברו שנים אחדות; והקוסם הנפלא הגיע בעבודתו הנפלאה לפני חומה בצורה, שלא יכול להבקיע אותה — ורוחו פג. אז באה מהומת ומבוכה במערכותינו: אח נלחם באחיו ורע בעמיתו ושוב עמדנו נדהמים ומבולבלים, ומשתאים שאלנו: „מאין יבא עזרי"? המות האכזרי שלל מאתנו את גבורנו הלאומי הזה ושמינו לבשו קדרות עוד יותר גדולה. ואולם עוד נשארו במערכותינו לוחמים עשויים לבלי חת, שלבם לא נפל עליהם. הם אמרו: אם בצורה היא החומה; וכלי נשק אין בידינו להבקיעה — חזק הוא רצוננו מצור. ובמצחותינו נפרץ לנו דרך למחוז חפצנו, ואם קשים הם הסלעים וכפי הים, המתנשאים מול ספינתנו לבלוע איתה — בצפרנינו נבקיעם. ועתה הנה אביב חדש בא אלינו מן המזרח והד סנוניותיו הראשונות הגיע אלינו היום מבירת העותומאנים. המחנה שלנו הולך וגדול, הולך וחזק! —

ואתם הנאספים, לכו איש לדרכיכם ולמעשיכם. אבל בכל מקום שתבאו אל תשכחו את חובתכם בשעה הגדולה הזאת! לכו לאהלי הדלים והאביונים, הגועים מרעב ונקפאים מקור, לכו לארמונות עשירינו וקצינינו, הסובלים יסורים של ריקנות מוסרית, וקראו באזניהם את הקריאה הגדולה: הגיעה שעה גדולה וחשובה, שעת הרת עולמנו, שעת גאולה — אל נא נאחרנה; הנה ארצנו קוראת לנו — נלך ונגאלנה, וקול הקריאה שלנו— תעשה פרי; „אני מאמין באמונה שלמה בביאת הגאולה!" —

הנאום הזה, שנאמר ברגש כביר מאד כזה עשה רושם נמרץ, על כל הנאספים, שאי אפשר למסור אותו בדברים; לתרועת רצון ומחיאת כפים לא היה קצה. ההתלהבות הגיע עד מרום קצה. —

אחרי נאום חם ונלהב של מר טיומקין, שפנה בו אל אוסישקין; בתור חבר לעבודה זקן, והביע לו את תודתו בדברים היוצאים מלב חבר לעבודה ולמלחמה — נגמרה „האספה הכללית של הועד האודיסאי לישוב ארץ־ישראל. —

דבורה ספיר.

כַּרְמִית.

(שירת ארץ־ישראל.)

וַהֲרֵינִי סַחָה לָכֶם הַמְאֹרָע:
כַּרְמִי כִּי נָטָרְתִּי,
שָׁמַעְתִּי רוּחוֹת כִּי יְסַפֵּרוּן —
בְּעֵינֵיהֶם יָשַׁרְתִּי...
כִּי סוּת וְרוּדָה אֲנִי עוֹטָה
וְכַפּוֹת רַגְלַי יְחֵפוֹת
וּקְוֻצּוֹת, קְוֻצּוֹת שֶׁל תַּלְתַּלִּים
יוֹרְדוֹת לִי לַכְּתֵפוֹת.

לָכֵן תָּדִיר אֲנִי חוֹשֶׁשֶׁת,
שֶׁמָּא כִּי מִתְנַכֵּל
מְאוֹתוֹ צַד שֶׁל גָּדֵר דְּחוּיָה
בְּחֶשְׁאִי בִּי לְסְתַכֵּל.
מַבָּטִים אֵלּוּ — שְׂנֵאתִים, שְׂנֵאתִים...
מַה מְשֻׁנִּים הֵמָּה!
צְחֵי צָמָא הֵם וְעֵירוּמִים,
כְּבוּשָׁה בָם כְּמוֹ חֵמָה.

רַק הָרוּחוֹת לִי חֲבִיבִים,
וְגַם הֵם יְחוֹבְבוּן אוֹתִי;
הַבֹּקֶר בָּאוּ אֵלַי בַּמְּלוּנָה
אַחֲרֵי הֲקִיצוֹתִי...
רַק הָרוּחוֹת לִי חֲבִיבִים,
טוֹבִים הֵם, רַחֲמָנִים;
רַק לָהֶם וְלֹא לְאַחֵר
אֲנִי מַסְבֶּרֶת פָּנִים.

רַק לָהֶם וְלֹא לְאַחֵר
נְשִׁיקוֹת פִּי מָסַרְתִּי...
שָׁמַעְתִּי רוּחוֹת יְסַפֵּרוּן, —
כַּרְמִי כִּי נָטָרְתִּי.

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות חתוכות).

י"ד.

תענית אסתר. אין לך דבר שאין לו שעה. עכשיו הגיעה שעתו של בית המזון של מיאסה מבנים אורח, או ה„קומונקה", כמו שהוא נקרא כאן ברבים, על שם שאין בו הרחבה. מיאסה היה גורם: „ריוח" תרתי משמע, הדור, גהוץ, משרתים לבושים מחלצות, נקיון חצוני ורפש פנימי ושאר דברים הנוהגים בריסטוראציות שבעולם הגדול, אלא הרפש שבכאן פנימי וחיצוני הוא בחרא מחתא, וקבצנים מכל המינים יושבים בו וכובעיהם בראשיהם ונהנים ע"י שרות עצמם מפנכה מלאה תבשיל גריסין בחצי הפעני, ולרוב בהקפה. אמנם אפשר להשיג מן ה„בופט" ע"י מיאסה עצמו גם בשר, גם פרפראות, גם שכר, גם תה, גם קהוה, אבל גם בדברים כמו אלה בעל־הבית אינו נוהג בשרותו מנהג פונדקאי או אופי של בית קהוה, כי אם לא יותר ממעשה עזרה, עזרת אח לאח. Dame du comptoir אינה יושבת הכא בתור רואה חשבונותיו או ממונה על כספיו של מיאסה, ובמקומה יושב אצל הפתח או מעבר ל„בופט" הוא בעצמו, העצל, הכפוף, המרושל, הנאלח, מי שהיה כבר עובד־אדמה בארגנטינא ונגר בפילדלפיא, וזה כשלש שנים פונדקאי בלונדון, ושמיום שמתה עליו ילדתו היחידה הקטנה תקפתהו מחלת־פורגרה, ואין הוא אלא שבר כלי חרס. בחדר הכירים עובדת אשתו החולנית והרגזנית כחמור, ובחדר האורחים יושב הוא, ונותן בהקפה, וקורא למבקרים בשמם. ומחניף להם, ומתלוצץ עמהם, ומקלל

קללה נמרצה את אלה, שבצר להם אכלו אצלו, ועכשיו, כשהוטב מצבם, נעשו „פריצים" ועזבוהו, או את אלה, שאינם משלמים לו את חובותיהם, ועל הכל — דורש ארוכות וקצרות, כשעיניו מתרוצצות בחוריהן.

— כמים לדג מלוח כן שביתה למיאסה הפונדקאי. מי היה בא הלום ביום שמתענין בו? ועתה מלא כל הבית כבוד אורחי היקרים. מי חסר כאן? אפילו ר' ליבוש פה. מר' ליבוש אי אפשר לדרוש, שיטעם דבר מה כאחרים — הוא מתענה — אבל הוא כאן. הכל כאן. אדרבה, התיעצו, התיעצו — ומלקו את ראשו של מוצץ-הדם. תחי השביתה אצל סרטן! יחיו השובתים, יחיו ויאכלו אצל מיאסה. אין דבר, מיאסה יקיף. תחי הדיליגאציה, אשר לא נתקבלה! הידד, הדיליגאציה!

וה„דיליגאציה" היא ג"כ כאן, וחבריה: אחד יהודי בן ארבעים, מסולסל-פאות, שחור-זקן. עדין-פנים ורפה-כח, שמרוב חולשתו אין הוא מסדר מעומד, כרגיל, אלא בישיבה על גב כסא רם, והשני, ר' ליבוש הזקן, הנזכר לעיל, שב ארום כבן ששים וחמש, חצי-חרש, אבל מהיר בתנועותיו וחלים בגופו, הרומה למכתש, — חזיון בלתי רגיל כלל בעבורת מסדרי-האותיות, איש ריב ומדון, טרחן גדול וממצמץ תמיד בעיניו, כאילו תוהה הוא על המקום שהיא נמצא בו: באיזה איפן הוא נמצא בו?... ר' ליבוש הוא יליד ווארשא אשר בפולניא, וארבעים ושמונה שנים רצופות עבד עבודת-הדפוס, ביחוד מהיר הוא בסדור אותיות של רש"י, ואצבעותיו וכפות ידיו רגילות כל כך בהדי תתיכות של סדור-אותיות, עד שבלי חציצות ומבלי אשר ישרה אותן מתחילה במים, הוא מרימן ונושאן לכל אשר יחפוץ. בעת המבוכה של העבר הקרוב ירא הוא להשאר „בעיר ההרגה" ונדר עם יוצאי חלציו ללונדון. הוא שוכן אצלם ולחמו נאמן, אבל להבטל ממלאכתו אינו רוצה „עד יום מותו, אי"ה", אלא שמן בית-הדפוס שבזה אין דעתו נוחה כלל: אין כל סדר! הכל לא כרגיל, הכל לא על מקומו, הכל מהופך... החלונות פתוחים... הקור גדול... והנה האלקטרון... את זה אינו יכול לסבול כלל וכלל!.. הוא היה עובד עוד שעתים בכל יום, הוא היה בוחר לעבוד בלי משקפים — ובלבד שתסור ממנו הצרה הזאת — אור האלקטרון...

את המלאכות הכבידה הזאת שלחו לסרטן עם קאַמפּ. בדרישת הפועלים, בנוגע למכונת-הסדור אשר יביאו — אך היא הושבה ריקם. סרטן כעס. אין הוא פין-פלווה, כי ישלחו אליו פיטיציות. מי אשר דבר לו אליו — יבוא וידבר. איש איש יכול לבוא ולדבר. הוא בעל הבית ואין הוא חיב לאיש דבר. הראיתם? גם ה„אנגלאָ, דזואיש-אססאָסי איישאָן" שולחת דיליגציות למקום שצריך, וגם ה„יוניאן" של קבצנים שולחת דיליגאציות. אין הוא מקבל!

אז הוכרזה השביתה. זה שלשה ימים, ש„היומן" אינו יוצא. סרטן רץ כמשוגע מביתו לבית הדפוס ומבית הדפוס לבית המשפט וחוזר חלילה, מבוהל ואביד-עשתנותיו. אפלבוים המנג'ר חוזר אחרי מפירי-שביתה ומוצא, אבל לא עד כדי לסדר את כל העתון. הפועלים השובתים — חצאי-מהית — ממלאים את בית המזון של מיאסה, שותים תה, מתיעצים על צפונותיהם, משיאים את נושאי-העתונים, שאם יצא, באיזה אופן, גליון של פורים, לא יפיצוהו. מעמידים שומרים על פתח בית הדפוס, לרגל את מוצאו ומובאו, מעמידים פנים נזעמים כמוסרים נפשם על קרוש השם ונהנים, בעצם, מהפסקת העבודה, מימי הבטלה, מדמי-השביתה, שמקבלים לע"ע מקופת האגודה, על הענין הניתן... טוענים, מתרעמים, שוקקים. הכל מלאים איתערותא. דעת הקהל, שמיאסה הוא בא-כחה, שלטת. מי שאין דעתו נוחה אינו מדבר בגלוי-דעת, אלא ברמזים, בגמגום...

פ ו ע ל א': מה יהיה הסוף?...

פ ו ע ל ב': רע...

פ ו ע ל ג': הימלא את כל דרישותינו?...

פ ו ע ל ד': בודאי ימלא...

פ ו ע ל ה': הלואי היה ממלא את החצי...

פ ו ע ל ו': הרבינו לדרוש...

מ י א ס ה: מה?... הרביתם לדרוש? המ... כ י צ ד הרביתם לדרוש? חמש דרישות — הרבו לדרוש!.. מה הן הדרישות? הדרישות הן: א) דרישת הדיליגציה, שיודיע שלשה חדשים מראש. ב) שהמסדר החדש יוסר ממקומו לאלתר. ג) שעות העבודה כמקדם — משמנה עד שבע. ד) התנהגות טובה. ה) השבת נזקי הבטלה. — נו, זה הרבה?...

פ ו ע ל א': אם נאבד את השביתה — אז יודע אני אשמת מי היתה...

פ ו ע ל ב': שומר אחד משלנו הוכה ע"י שוטר...

פ ו ע ל ג': מובן, גם השוטרים הם על צדו...

פ ו ע ל ד': אבל הראיתם את הפרוקלומציה שלנו? טאלר יודע לכתיב: „פרעה מלך מצרים בלונדון"...

פ ו ע ל ה': אבל אומרים, שסרטן יתבע לדין את האגודה שלנו: אסור לכתוב כן...

פ ו ע ל ו': גם הם הוציאו פרוקלומציה — מעשי ידי קטלנסקי; מתנצלים על שלא קבלו את הדיליגציה... אמנם במקצת צדקו: ליידי אחת באוטומוביל המתינה לסרטן על יד השער בשעה שבאו שלנו אליו...

מ י א ס ה: ליידי באוטומוביל? תשקע באדמה הליידי עם האוטומוביל גם יחדיו! כשפועלים שולחים דיליגאציה, מחויב הוא לקבל אותה, ולא להשגיח בליידות...

פ ו ע ל א': ודאי אהובתו בת-הלורד היתה באוטומוביל..

פ ו ע ל ב': לא אוטומוביל היה, כי אם מרכבה מרקדה,

פ ו ע ל ג': ואני אומר: אוטומוביל.

פ ו ע ל ד': בפרוקלומציה שלהם כתוב „אוטומוביל", אבל מי יודע את האמת...

י ע ק ו ב ז ו ן. עכשיו ידע המשוגע לרוץ ולצעוק: אני בעל הבית בכאן...

פ ו ע ל ה': יד מי על העליונה לא ידוע עוד...

פ ו ע ל ו': מי יודע אם לא ימצאו עוד מפירי-שביתה...

מ י א ס ה. מה? מפירי-שביתה? ואתם כלום אינכם יודעים מה עושים למפירי-שביתה? הראיתם את הלויה, שהיתה לפני ימים אחדים ברחוב זה? זו היתה הלויה של הערים החייט, שקבל סטירת-לחי הגונה בשעת שביתת-החייטים הכללית. — הערים! מה אתה עושה? למה אתה הולך לעבוד? שאלתי אותו אז. — ילדי הקטנים אינם צריכים לרעב — הוא עונה לי. נו, עתה כבר לא יראג למו. אל תדאגו להם גם אתם: רעבים הם כראוי... מבינים אתם? סטרוהו פעם אחת, חלה כחצי שנה — ומת. כך עושים למפירי-שביתה. ואתם... מה? (מתעשת) המסדר החדש אינו עובד? פה איני רואהו...

י ע ק ב ז ו ן. הוא היה עובד מסתמא, אלמלא היה ירא. אבל שטקטורוב אמר, כי יהרוג את כל מי שיהין להפיר השביתה...

ל י ב ר מ ן (שאינו שמח כל עיקר על כל המעשה) מנוחין איני ירא את שטקטורוב. הוא אינו עובד מפני שלא איכפת לו לבלי לעבוד ימים אחדים, הלא על כן הוא פוחת מעבודתי שעה אחת בכל יום גם בלאו הכי. אבל היא אומר בפירוש, מכל

כל יראה, כי סרטן צדק. בעל הבית שלנו, הוא אומר, אמנם לא היה צריך להערים ולכסות על זה. שהוא מכנים את מכונת הסדור אבל בשביתה זו צדק...

יעקבזון. בפני שטקטורוב לא יאמר זאת: מכת־לחי היא מחלה מתדבקת... האין זאת, מר מיאסה? הראיתם כיצד כבד את בעל־הדיליגאציה שלנו בשובו רועד ואומר, כי הוא ילך לעבוד, כי כאשר אבדנו — אבדנו... עוד מעט וכל שניו היו נושרות מפיו... (בפתום מרובה) הכלל, רק בשביל איזו מעילה מצדנו תוכל השביתה ללכת לאבוד! לדעתי, צריך לפנות לעזרה להאגודה הכללית, האנגלית; אם היא תעמוד על צדנו — אז נצליח.

טאלר (נגש מתוך חבורה אחרת). ענין סרטן, נכבדי, בשביל אגודתנו היא שאלת החיים והמות, To-be-or-not-to-be — כמו שאומר האנגלי, או הוא, או אנחנו. הוא מתחיל לתבענו להין — וזה לא טוב. חבר יעקבזון אומר: נפנה להאגודה האנגלית, אבל עלינו לבלי לשכוח, נכבדי, כי האגודה האנגלית אינה אלא סנדיקט, ולא אגודת־פועלים ריבולוציונית. ולנו — אסור לבציע: פשרות, קומפרומיסים — חס ושלום! דא עקא, שקופת אגודתנו ריקה, חברים, ומעתה רק 6 פענות ליום יוכל כל אחד מאתנו לקבל דמי — שביתה, ובשש פענות אי אפשר להיות, ביחוד, מי שהוא בעל משפחה. צריך איפוא להתיעץ מה לעשות. צריך לפנות לעזרה להאגודות האחרות, לאגודת החיטים האינטרנציונלית... צריך לשלוח דיליגציה חדשה... אני ויעקבזון נלך...

פועל א׳: בודאי...

פועל ב׳: כלום יש להיכות בדברים?

פועל ג׳: שש פענות הרי זה דומה ללא כלום...

פועל ד׳: קץ לדבר לא היה מזיק...

פועל ה׳: אומרים, השבועון היה צריך להופיע בשבוע הבא... אז היתה עבודה!...

פועל ו׳: נשאר רק לשלוח שוב דיליגאציה...

ר׳ ליבוש הזקן (יושב בתענית).

שִׂיחָה עִם שָׁשׂוֹן־אֶפֶנְדִי,

(הציר היהודי מבגדד).

באחד הימים האלה נקריתי עם ששון אפנדי, הציר היהודי הרביע בבית־הנבחרים התורקי, מבגדד.

ששון אפנדי, שע״ד בחירתו והמלחמות שגרמה בין המושלמים המשמרים ובין ועד „השויון והאחוה" הודיע „העולם" בזמנו, הנהו כיום כבן חמישים. הוא נולד ב־1860 בבגדד ויתחנך בבית־הספר לאלינס באותה העיר. כשגמר את בית־הספר הזה שלחהו אביו העשיר לוינה ושמה נכנס לבית־הספר הגבוה ללמודי המזרח, הוא בית־הספר לקונסולים, שבעת הנהו סגור בפני היהודים.

בשובו לעיר מולדתו נתמנה למשרה החשובה של מתורגמן לעניני־חוץ של ולית בגדד. במשרה נכבדה זו נשאר שנים רבות. בשנים האחרונות נתמנה למנהל חברת האניות ההולכות על נחל הפרת.

ששון אפנדי הנהו גבה־קומה (הוא הגבוה שבין צירי בית־הנבחרים התורקי), פניו מעידים על עבודה רוחנית כבירה. בדברו, החדורנה עיניו באיש־שיחו, ואיזה שחוק לא ברור של לעג ושביעת־רצון מרחף על שפתיו. צבע עורו השחור מראה על מוצאו הבגדדי, ביחוד מבליט שחור זה זקנו הלבן והקצר. למרות מהלכו האירופי ניכרת בכל תנועותיו ודבורו ההשפעה הערבית.

כשהתודעתי לששון אפנדי בתוך סופר עברי, שכח עד מאד וברצון גדול הביע את הסכמתו לענות לי על כל שאלותי.

מובן, ששאלתי הראשונה היתה ע״ד העדה היהודית שבבגדד, העדה החשובה הזאת, אמרתי לו, הנה כה רחוקה מאירופה עד שקוראי יהיו אסירי־תודה לך בעד כל הפרטים המעניינים שתספר לי.

בחביבות רבה התחיל לספר לי ששון־אפנדי ע״ד יהודי־בגדד.

מספרם בבגדד, אמר לי, עולים לארבעים וחמשה עד חמשים אלף, המה חושבים את עצמם, בצדק או שלא־בצדק — תעודות, שתוכיחנה את אמתות ההשערה אינן — לגולי־בבל שלא עלו לארץ־ישראל. טפוס היהודי הבגדדי הנהו טפוס ערבי לכל פרטיו. ההשפעה הערבית גדולה עד מאד על יהודי בגדד, היהודים קבלו מהערבים את תנועותיהם, הרגליהם, אופן דבורם, והעקר—שפתם, ביניהם לבין עצמם מדברים יהודי־בגדד ערבית. ידיעת התורה אינה גדולה ביותר בין יהודי ערב, רק החכמים הנם יודעי תורה; אבל בין האחרונים ישנם שהגיעו לפרסום גדול. בכה פונים בשאלות־ותשובות להרב הראשי בבגדד רבי יוסף חיים מהודו ומתינה. בשנת 1865 נוסד בבגדד בית־הספר הראשון של חברת כל ישראל חברים, בית־ספר זה מונה עתה כ־600 תלמיד. ההוראה בבית־ספר זה הנה כמו בשאר בתי־הספר של האליינס — צרפתית. מלמדים אמנם גם ערבית. עברית ילמדו רק עד כדי שהתלמידים יוכלו להתפלל. ערך יותר עברי יש בלי ספק ל„תלמוד־תורה". בית זה מונה כשלשת אלפים תלמיד. עד השנים האחרונות למדו בבית זה, כמו בכל בתי־הספר ממין הזה במזרח — „תורה שבעל פה", החכם היה מקריא והתלמידים היו חוזרים, ואחרי שנות־למוד אחדות לא היו התלמידים יודעים אפילו לקרא כדבעי. אבל זה חמש שנים שהנהיגו סדרים חדשים. עתה מלמדים בבית זה את התורה בתרגום ערבי וגם את הכתב הנהיגו, מה שלא היה קודם. עתה משתדלים ליסד גן־ילדים, שבו ילמדו רק עברית.

לעדה היהודית בבגדד למרות רבויה (50 אלף בין 200 אלף) אין השפעה גדולה בעניני העיר אף עתה. גם קודם לא היתה ליהודים כל השפעה במרכז הזה של הקנאות המושלמית ומה גם עתה, כשהמשמרים המושלמים הקנאים רואים ביהודים סבת המהפכה השנואה עליהם, רוב היהודים האמידים עוסקים ב„מסחר הגדול", ביחוד עם פרס; רובם רוכלים ובעלי־מלאכות, מצבם התרבותי נמוך עד מאד, וכן גם מצבם הכלכלי.

היחס שבין היהודים והערבים אינו טוב. אחת הסבות לזה היא חשכת ההמון הקנאי ביותר. גורם שני הוא זה, שהיהודים, בהיותם יותר מפותחים משכניהם הערבים, מהרו להספח על מפלגת „האחוה והשויון", שנוסדה בבגדד מיד אחרי שהוכרזה הדוסטור.

היחס הזה התבטא גם בפרעות קטנות, שעל אודותן כתבו גם בעתוני אירופה.

הציר היהודי מבגדד מתאר לי את הפרעות האלה בדברים הבאים:

כשנוסד בבגדד ועד „האחוה והשויון", נסחפו גם נכבדי המחמדים עם הזרם של הימים ההם ויחפצו להראות את „ליברליותם". אבל להכנס עם היהודים בועד אחד לא חפצו ויתבדלו.

כאו שני תורקים צעירים מסלוניקי, שליחי הועד המרכזי של „השויון והאחוה", ונערכה קבלת־פנים יפה, שגם היהודים השתתפו בה. לנכבדי המחמדים הרה הדבר עד מאד וידרשו, שהיהודים יתפטרו מהיות חברים בועד „האחוה והשויון". מובן, שדרישתם זאת לא נתמלאה. בחפצם להנקם מהיהודים, עוררו נגדו את המון העם הקנאי, ויערכו „פוגרום" כהלכתו.

חבורות חבורות שובבים ופוחזים באו אל רובעי היהודים ויחלו להתנפל על היהודים, להכותם נפש ולשלול את רכושם, היהודים עמדו על נפשם ותחל תגרה. יותר מארבעים פצועים נפלו מעבר מזה ומזה. המשטרה והחילים לא התערבו בדבר, לרגלי דרישת ראשי העדה נשלחו סוף סוף חילים והמהומות חדלו. זה היה בחול המועד סוכות שעבר.

לשאלתי ע״ד סבת היחס הרע של הערבים והיהודים דוקא בבגדד, בשעה, שביתר הערים הערביות והתורקיות אין מרגישים כמעט כל שנאה לישראל, עונה לי איש שיחי:

הסבה היחידה כמעט הנה הקנאות הנפרזה של הערבים המחמדים ותוסר כל תרבות. שנית — הכלל „כל דאלים גבר" — הנה כמעט התורה כולה של הערבי, הנמצא עדיין במצב חצי־פראי. היהודים המה אלמנט חלש עד מאד בבגדד, ולכן לוחצים אותם הערבים, כי שונאים הערבים את החלש.

שאלתי את האדון ששון ע״ד מהלך־הבחירות בבגדד, שהעתונים הביאו אודותן ידיעות כה סותרות אחת את השניה.

והאדון ששון מספר לי:

ליהודי בגדד היו 26 בוחרים ממדרגה שניה ולהמחמדים — 30, בערב

הבחירות נעשתה מצד המשמרים תעמולה עצומה נגד היהודים. נכבדי המחמדים אספו אספות וישביעו ב„קורן" את הבוחרים, שלא יתנו את דעותיהם ליהודים, כי הלא חרפה לבגדד המחמדית, אם צירית במיג'ליש העותומאני שבסטמבול יהיו יהודים. התעמולה הזאת הועילה. הנבחרים נשבעו וגם עמדו בדבורם. ביום הבחירות קבלו היהודים 28 דעות (שנים מאת שני נבחרים, חברי „האחוה והשויון") ובהעיר בגדד לא נבחר יהודי.

תחת זה קבלו היהודים דעות במחוז בגדד, שמה נמצאו אפילו בין השאיטים שנתנו את קולותיהם ליהודים, והבחירות במחוז הכריעו את הכף; וכך נבחרתי אני לציר מבגדד.

ואז נסבה שיחתנו ע"ד ההיחסותו של האדון ששון אל השאלה היהודית הלאומית. החלק הזה של השיחה לא היה מענין ביותר. מר ששון איננו יודע את התנועה הלאומית שלנו; דעותיו ע"ד שאלה זו הן הדעות שהביא אתו לפני 30 שנת מוינה. האדון ששון רוצה להתבולל. ואחרי שמלבד הדת אין מר ששון רואה כל מומנט חיובי, שיאגד את היהודים ביניהם לבין עצמם, היה מסכים גם בהתבוללות עם הערבים, (כמובן, לפי דעתו, צריכים אך יהודי בגדד להתבולל בערבים). בלמוד העברית שהיא לפי דעתו רק שפת הדת, אין האדון ששון רואה כל „תועלת". ציר בגדד לא שמע ע"ד תנועה לאומית. הציונות זרה לו לגמרי. כשספר לי ע"ד גן-הילדים שיוסד בבגדד הוסיף: „אמנם אנכי מתנגד הנני למוסד זה". בחפצו להוכיח לי כי אין כמעט כל אחדות בין יהודי ארצות שונות, ספר לו מאורע מימי חייו, כי בבית-הספר בוינה לא ידע אותו איש בתור יהודי, פעם, בראש השנה, הלך לבית-הכנסת, ובמקרה פגש בחבריו של אותו בית-הספר, שגם אותם לא ידע בתור יהודים. אחרי המאורע הזה התקרב לחבריו היהודים האלה.

כמובן, שעם אנשים כאלה, צריך להתחיל מא"ב. כשתי שעות דברנו ע"ד השאלה הלאומית, שאלת הישוב של היהודים בתורקיה ובארץ-ישראל. אמנם, האדון ששון רחוק מאתנו, אבל השיחה הזאת הוכיחה לי, כי להתבוללותו של מר ששון אין בסיס לא בתיאוריה ולא בחיים. בסוף שיחתנו הודה, למשל בנחיצות מרכז רוחני של יהודים „לוא גם בארץ-ישראל", אם אך אפשר יהיה הדבר".

— ומה תדרשו מאתנו? — שאלני.

מיהודי תורקיה הננו דורשים רק שיהיו עותומאנים טובים ויהודים לאומיים; ומכם צירי היהודים, דורשים אנו תמיכה מוסרית, ותשומת-לב.

נפרדתי מעל מר ששון בהכרה, שאם הציר היהודי הרביעי לא יהיה לגמרי על צדנו, הנה גם נגדנו לא יהיה, ואפשר מאד, שברבות הימים, כשיכיר לדעת את הלאומיים היהודים ואת שאיפותיהם, ונוסף גם הוא על עובדי עבודת תחיתנו.

אספת חברת „גאולה".

ביום 30 ליאנואר היתה באודיסה האספה השניה מן המנין של חברת המניות „גאולה". באספה השתתפו 36 איש. להם ישנן 83 מניות ו' 55 דעות. הוכוחים התרכזו בשאלה על דבר רכישת קרקעות בארץ-ישראל. העומד בראש הנהלת החברה מר ח. עטינגער הוכיח, כי עבודתה של „גאולה" הראתה, כי קנית קרקעות בא"י לא רק שאינה ענין של הפסד, כי אם גם נותנת תקוה לריוח. המשטר החדש בתורקיה יועיל הרבה להרחבת חוג עבודתה של „גאולה", אשר גם עד עתה קנתה לה שם טוב בארץ. אפשר לקות, כי בתנאים הפוליטיים החדשים יותן כח משפטי רשמי לחברות שונות ואז תרחיב גם „גאולה" את חוג פעולתה. נהעוררו וכוחים לתכנית עבודתה של החברה, אחרים מן המשתתפים באספה חוו את דעתם, כי „גאולה" צריכה לקנות קרקעות דוקא בכפרים ולא בערים, ששם מחירם גדול יותר. אחרים הוסיפו על זה, כי גם בכפרים צריכה גאולה לקנות — מאותו טעם — רק קרקע לזריעה ולא לנטעים.

בשאלת תשלום הריוח לבעלי המניות נתחלקו הדעות. אחרים מצאו, כי גאולה נוסדה לא לשם עסק ובעלי מניותיה אינם מחכים לריוח, לעומת זה העירו אחרים, כי נתינת ריוח לבעלי המניות תועיל לפרסומה של גאולה ולהתחבבותה על הקהל.

אחד החברים אמר, כי הדיבידנד הנזכר בדו"ח איננו ריוח של עסקי גאולה, כי אם כסף התשלומים-החלקיים של האנשים שעמדו משלם בעד המניות.

היתה גם דעה אחת, שגאולה צריכה להבטל, אחרי שעבודתה יוכלו לקחת עתה מוסדות אחרים שמטרתם לקנות קרקע בא"י. על זה טנו חברים אחדים, שאין כל צרך לדבר על זכות קיומה של „גאולה", אחרי שבענין זה של גאולת הארץ הספיקה כבר החברה למלא תפקיד חשוב, ומלבד זה הלא אין לדעת מתי יתחילו המוסדות האחרים — שמטרתם קנית חלקי אדמה גדולים — את עבודתם.

אחד החברים הציע: א) לתת את הזכות לאלה שהכניסו חלק מכחיר המניה, לגמור את תשלומיהם כדי שיוכלו לקבל את המניות; ב) כי גאולה לא תמכר את קרקעותיה לפרעון לזמן רב.

ה' עטינגער ענה על כל הטענות וההצעות האלה. הוא הודיע, כי כל אלה שהכניסו חלק מחיר המניות ועמדו משלם, קבלו התראות פעמים רבות ולא ענו. מלבד זה אין להעלות עתה שאלה זו, אחרי שהאספה הכללית הקודמת החליטה למסור את חלקי השלומים האלו לצרכי הסתדרותה של „גאולה", וועד ההנהגה קים רק את החלטת האספה. אין הריוח הנקי נוגע בכספים האלה כלל, יען כי הוא הנהו באמת ריוח נקי מהצלחת עסקי החברה. מה שנוגע לקנית חבל האדמה אצל יפו, שעלה במחיר יותר גדול, על כה שהעיר אחד מחברי האספה, הנה, ראשית, הלא החליטה האספה הכללית הקודמת, כי במקרים מיוחדים יכולה החברה לקנות גם חלקי אדמה יותר יקרים על יד המושבות, הערים או קרקע לנטיעה, השנית, שהחלק הזה נקנה ע"פ החלטות כל חברי הקוליגיום של החברה בא"י. מה שנוגע לשאלת הפרעון — מוכרחת גאולה למכור את קרקעותיה לפרעון לזמן קצר, כי למכור בכסף מזומן אין אפשרות.

כתום הוכוחים העמיד מר מאז"ה (יוה"ר באספה) למנין שורה שלמה של הצעות, אשר מהן נתקבלו אלו:

א. האספה הכללית מאשרת פה אחד את הדו"ח של „גאולה" לשנת 1907 ומביעה את תודתה להנהגת החברה.

ב. לשלם לבעלי המניות דיבידנד בסכום שנקצב בהדו"ח (שלשה רובל לכל מניה).

ג. האספה השלישית—של „גאולה" צריכה להקרא לא יאוחר מבחדש מאי 1910 ועדהעת הויא--לפרכם אתהדו"ח של 1908 — 1909.

ד. האספה הכללית מציעה להההנהגה לבלי קנות קרקע בערים עד האספה הבאה.

ה. האספה הכללית ניתנת את הזכות להההנהגה לגבות את התשלומים הנשארים מאנשים שהתחילו משלמים בעד מניותיהם ואח"כ הפסיקו.

מר ח. עטינגער מודיע כי בא-כחה הנכבד של „גאולה" בפלשתינא מר דיזנהוף מתפטר ממשמרתו וכי נכון הוא לגמר את עסקי החברה, שכבר החל בהם, בלי שכר.

ע"פ הצעתו של מר רוזוב ואחרים מביעה האספה הכללית את תודתה להאדון דיזנהוף בעד עבודתו ואת צערה על התפטרותו מהיות בא-כחה של החברה.

לסוף בוחרים בחברי קומיסיה לבקרת החשבונות. נבחרו: אוסישקין, ברבש, לעוין, (אודיסה) רוזנטאל, (אודיסה) ברלין (ארץ-ישראל), קודריאנסקי (ארץ-ישראל), פודלישבסקי ופלדשטיין;

עַזָּה.

— העיר עזה היא מקום מוכשר ונאות מאד להתישבות חרשה. תושבי העיר עזה הנם כולם ארוקים באמונתם, אבל למרות זאת הם מתיחסים ברצון לבני־העמים האחרים וגם ליהודים. היהודים המעטים, אשר עמד להם כח סבלם להשאר בעזה זמן ארוך, עשו עסקים טובים וגם רכשו להם הון קטן. בעיר, שנמצאים בה קרוב לשלשים וחמשה אלפים תושבים, לא היה עד העת האחרונה לא עושה־שעונים, לא חרש־מסגר ולא בית־תכבוסת. חיט היה בא מעת לעת אל העיר לעשות בה את מלאכתו. אבל לא רק אומנים לא היו, כי אם גם סוחרים ואנשי־מעשה. סגן־הקונסול עשה את כל מה שביכלתו להרבות את מספר היהודים שם, וגם פקידי־המקום התיחסו אל היהודים בידידות. בכל זאת לא התרבה שם מספר היהודים אף במעט. עתה נמצאים בה 107 משפחות של יהודים ספרדים ורק משפחה יהודית אשכנזית אחת בעלת שלש נפשות.

הקהלה היהודית בעזה אינה יכולה להתפתח ביחוד מפני שחסרים לה המוסדות הצבוריים, הנחוצים ליהודים. אין שם בית־ספר, וע"כ מוכרחים היהודים הספרדיים לשלוח את ילדיהם אל בתי־הספר של המיסיונירים. ישנן משפחות כאלה, אשר בשביל חנוך ילדיהן העתיקו מושבן מעזה ליפו. כן אין שם שדה־קברות ליהודים, שזהו חסרון מורגש מאד.

להיהודים האשכנזים קשים מאד החיים בעת הראשונה גם מפני טעמים אחרים. יהודי אשכנזי עושה־שעונים, למשל, לא יכול למצוא ביפו את חית ידו. הוא יצא משם, כבלי דעת אף מלה ערבית אחת, עם אשתו הצעירה ובתו הילדה לעזה. עתה הוא חי שם זה שלש שנים, מדבר ערבית צחה ועושה עסקים טובים, חי עם שכניו בשלום ובידידות, אף יש תקוה לעסקו להתפתח עוד יותר. ובכל זה, הוא מוצא את עצמו מוכרח לעזוב את עזה, כי במשך שלש שנים האלה הוכרחה אשתו, בתוקף מנהגי יושבי־המקום, לשבת כלואה כשבוית־חרב בד׳ אמותיה, ואך לעתים רחוקות מאד יכלה לצאת החוצה כשפניה מכוסות צעיף, — דבר מעיק מאד על אשה, שנתגדלה ונתחנכה בתנאי חיים אחרים. בינתים גדלה גם הנערה ותניע לשנות חנוך. אבל אין בית־ספר וגם מורה פרטי, ולפיכך מוכרח עושה־השעונים מפני עסקי משפחתו לעזוב את עזה. זהו מקרה, שאינו יחיד במינו.

בכדי שתהיה בעזה קהלה של יהודים מבוססת ובת־קימא, צריך ליסד שם רובע יהודי דומה לזה, שיש להיהודים האשכנזים ביפו; שם יוכלו היהודים לחיות באופן חפשי עפ"י מנהגיהם וארחות חייהם, והנשים היו יכולות לצאת בלי צעיף ברובע הזה. אפשר ליסד בלי הוצאות מרובות בית־ספר ושדה־קברות. בקיצור יסוד רובע־יהודי מיוחד היה עלול לברוא תנאי־קיום נאותים לקהלה יהודית בעזה. ההוצאות לא היו מרובות יותר מדי. שטח־אדמה, גדר של אבנים, ושנים, שלשה בתים, אפשר היה לבנות ולבנות במחיר של שלשים אלף פראנק. יתר הבנינים והמוסדות היו נבנים אח"כ במשך הזמן, ובאופן זה יכולה להתיסד בעזה קהלה־ יהודית מתוקנת ומשוכללת.

(Palästina).

הבארון הוראץ בר׳ יוסף גינצבורג.

ביום ג׳ לשבוע שעבר, 17 פיברואר, מת בפטרבורג בשנת השבעים ושש לימי חייו, הבארון נפתלי הירץ בר׳ יוסף גינצבורג.

הבארון הוראץ גינצבורג נולד ביום 8 פיברואר שנת 1833 בעיר הקטנה זווינינורודקה, שבפלך קיוב, שם גדל ונתחנך. אחרי מלחמת־קרים בא אביו העשיר, שהיה קבלן למחנה־הצבא, וכל בני משפחתו לגור בפטרבורג.

ראשית עבודתו הצבורית של הבארון הוראץ גינצבורג מתחלת בשנת 1863 אז היה לאחד ממיסדי חברת „מרבי־השכלה בין יהודי־רוסיה", ואחרי מות אביו בשנת 1878 נתמנה לנשיאה, ובמשרת־כבוד זו נשאר עד יומו האחרון; לעבודת החברה הזאת הקדיש את כל כחו וזמנו. ביחוד נתפרסם ונתחבב בין היהודים ע"י עמלו ויגיעו המרובים להטבת מצבם המשפטי והזכיותי של יהודי־רוסיה, וגם להרמת מעמדם החמרי והאיקונומי;

בשנת 1870 הוזמן להשתתף בתור מומחה בקומיסיה, שנוסדה אז לדון בשאלת היהודים תחת נשיאותו של מיניסטר־הפנים.

בשנת 1882 ישב ראש בועידת־היהודים הגדולה, שהיתה אז ברשיון הממשלה בפטרבורג. בשנת 1887, כשנוסדה תחת נשיאותו של הגראף פאלען מועצה חדשה לבירור שאלת־היהודים, נקרא הבארון גינצבורג להשתתף גם בה. בשנת 1880 נתמנה לחבר לועד־המועצה בדבר יסוד אגודה להרחבת יגיע־כפים ועבודת־האדמה בין היהודים, ומשנת 1893 היה נשיא הועד המרכזי של האגודה הזאת. הוא היה גם נשיא הועד של סניף יק"א ברוסיה. אחת הקולוניות היהודיות בארגנטינה נקראה על שמו. בשנת 1890 נתמנה לנשיא האגודה לשמירת הבריאות והשגחה על המעונות.

כן נשא הבארון גינצבורג משרות של כבוד בעדת היהודים בפטרבורג החל מנשיאות בבית־הכנסת הגדול. הוא היה גם מנהל ביה"ס לילדי־הנוצרים, שנוסד לזכר חתונתו של הקיסר ניקולאי השני.

הבארון גינצבורג היה הראש והראשון לכל דבר שבצדקה לא היה מוסד ומפעל צבורי־יהודי ברוסיה, שלא השתתף בו.

הברון גינצבורג היה הראשון בכל מקום שהיתה נחוצה עזרה גדולה לא רק לרבים כי אם גם ליחיד. עד כמה גדלה חבתו לכל אלה הצעירים היהודים הצמאים להשכלה ועד כמה היה תומך בכל כשרון צעיר בכל שאיפה של התמכרות לאמנות ולמדע, יכולים אנו לראות מדבריו של הפסל א. גינצבורג במאמרו שנדפס בהעתון סלובה נומ. 713:

צעירים למאות ולאלפים היו מוצאים להם אפשרות להשקיט את צמאונם להשכלה ע"י הברון ה׳ גינצבורג ואביו יוסף גינצבורג. זוכרני, בשנות השבעים, כאשר הביאני אנטוקולסקי מעירי הקטנה לעיר הבירה, אמר לי: הברון הביע את רצונו לעזרך כמו שאביו עזרני. גם אני, אותי תמך האב, אותך יתמך הבן. וכעבור עשרות שנים, בקשתי גם אני בעד צעיר אחד, וגם בעדו, כמו בעדי, קבלתי תמיכתו של הברון. וכפעם בפעם היה הברון פונה אלי בשאלתי: שמעתי מספרים על דבר צעיר בעל כשרון, האינך יודע אותו? אולי נחוצה לו עזרה, אולי נחוץ לתמך בו. זמן קצר לפני מותו, כתב לי מורי הגדול אנטוקולסקי כדברים האלה: „חובה עלינו להביע את רגשותינו להברון הטוב. נחוץ להגיש לו זר יחיד במינו בשם כל אלה שעזר להם, כולנו צריכים אנו להביע לו את רגשותינו בלב אחד.

חג השבעים של הברון גינצבורג היה לחג כללי שהשתתפו בו יהודי אירופה כולה וגם מהרבה מקומות באמיריקה הביעו לו באגרות ובתלגרמות רחשי־תודה.

במות הבארון גינצבורג אבדה לכנסת ישראל שברוסיה אחד מבני העליה, שאין לו חליפין.

יהי זכרו ברוך!

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

הקולוניאל-באנק העברי.

(דין וחשבון לשנת 1908)

בשנת-הפעולה 1908 היה שער הכסף בזול מאד. בכל בתי-הבאנקים הלונדונים נתנו כסף בהלואה בכל משך 1908 בער שלשה אחוזים תחת 4,91% שבשנת 1907 ו-4,23% שבשנת 1906, מפני שהיינו עובדים כמעט רק בכספנו אנו השפיעה הרבית המועטת על הכנסת דבאנק שלנו השפעה מיוחדת. הריוח הכללי עילה לסך 16,402 ליטרא שטרלינג (לעומת 17,350 שבשנת 1907), הוצאות שונות היו בסכום 9,486 ל"ש (לעומת 8,820 בשנת 1907), ביניהם 835 ל"ש שעלו בהוצאות שנוי התקנות. הריוח-הנקי עולה מעט בשנה זו על זה של השנה החולפת. בס"ה אפשר לחשוב את התוצאה הכללית למספקת. הקאפיטאל של האקציות נתרבה ע"י מכירת מניות חדשות ותשלומי שירי מחיר המניות הישנות בסכום 1,361 ל"ש, וליום 31 דיצימבר שנת 1908 עלה לסך 255,561 ל"ש. הריוח הנקי עולה עפ"י הבאלאנץ של שנה זו לסך — 6,457,14,4 נקי ממס.

את החלק היותר גדול מכספנו השקענו כשעד כה בהאנגלו-פלשתינה-באנק, אשר עסקיו התפתחו באופן משמח. את עסק הדיסקונטו עם רוסיה אנחנו ממשיכים במדה יותר מועטת, ולעומת זאת נעשים אצלנו באיפן רצוי העסקים בפקדונות כסף עם אנשים מרוסיה, מאנגליה, ביחוד נתרבה עסק של נתינת כסף על המחאות של סחורות השלוחות מאנגליה אל המזרח.

ביום 1 אוקטובר שנת 1908 התחילה האנגלו-ליבאנטין באנק-קומפאני את עבודתה בקונסטאנטינופול. ההון השקוע בהבאנק הזה עולה לסך 25,000 ליטרא שטרלינג ואנחנו משתתפים בו בט"ו אלפים ל"ש. מלבד זה אנחנו נותנים לבאנק זה קרידיט גדול של קונטו. מהלך העסקים בבאנק הזה במשך שלשת החדשים הראשונים היה באופן מספיק.

בסניף של הבאנק שלנו בוויטשיפיל הוטב הרבה מצב העסקים מתחלת הבציר, וגם התרבו הפקדונות בו במספר הגון, עד שיש לנו תקוה, כי בעתיד יעשה הסניף הזה עסקים יותר טובים.

הדיריקטוריום החליט להודיע להאספה הכללית, אשר תהיה בימי הקונגרס בחדש אוגוסט הבא, כי בשנה זו יתן הקולוניאל-באנק דיבידנד בסכום של .d מכל ל"ש.

לונדון, פיברואר שנת 1909.

הדירקטוריום. (על החתום) ד"ר נ. קצנלסון, יושב ראש.

האנגלו-פלשתינה באנק.

(מודעה)

בזה מודיעים, כי האספה הכללית השמינית מן המנין של אקציונירי האנגלו-פלשתינה-באנק תהיה ביום השלישי 16 מרץ שנת 1909 בשעה 4½ אחרהצהרים בעיר קולן ע"נ ריין, בבית המלון קייזער פרידריך, וזה סדר-היום:

א) הרצאת הרוה"ח של הדירקטוריום ושל מבקרי הפנקסאות והחשבונות.

ב) קבלת החלטה ע"ד השאלה, מה לעשות בריוח הנקי של שנת 1908?

ג) בחירת דיריקטורים ומבקרי הפנקסאות.

ד) המשכת סדר היום וענינים שונים.

עפ"י חוקי הבאנק נסגרים פנקסאות החשבון ורשימות החברים מיום 3 מרץ עד 16 מרץ 1909 (ושני הימים בכלל).

— עבודת הועד המרכזי לטובת הגשמת ההחלטות, שנתקבלו בוילנה ובמוסקבה הולכת ונגמרת. האגודות, אשר עדיין לא מלאו את החובה שהטילו עליהן הועד המרכזי והמועצה המוסקבאית צריכות לגמור את עבודתן בנידון זה בימים היותר קרובים.

— ע"פ הידיעה שנתקבלה מקילן יוקבעו „ימי השקל" דהשתא בחוה"מ פסח.

על כל חברינו למקומותיהם להתחיל תכף בההכנות לימים האלה, לדרוש שוברות של שקלים וכרוזים בכמות הדרושה להם.

— מיום 2 עד 16 לחדש פברואר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות שונות	„	„	329,33	רו"ב
מס-עצמי	„	„	87,70	„
פנקסי-שוברות	„	„	26,80	„
קופסאות	„	„	163,53	„
יער-הרצל	„	„	143,35	„
ספה"ז (תשלומים שלמים)	„	„	585,—	„
„ (תשלומים לשעורין)	„	„	143,34	„
תוי קה"ק נמכרו ע"ם	„	„	106,61	„
גליונות-תלגרמה ע"ם	„	„	12,60	„
ס"ה נכנס			1598,26	רו"ב

— במשך השבועות האחרונים בקר מר א. גולדשטיין מפטרבורג במלאכות הועד המרכזי את הערים בברויסק ורוגטשוב.

— מר י. רוזוב בקר זה לא כבר את העיר וורוניז ובאספת החברים האקטיבים הרצה ע"ד המאורעות החדשים בתורקיה וע"ד עבודתנו היותר קרובה בתורקיה ובארץ-ישראל ע"פ ההחלטות שנתקבלו בוילנה ובמוסקבה.

— מלובלין כותב אלינו הד"ר צ., מזכיר אגודת „חובבי שפת עבר": ברוכו אל א"י סר אל עירנו הד"ר שמעון מילנר, ובאספת המון רב נשא נאום בעברית. בידי הנואם עלה לעורר את הציונים בעירנו לעבודה. מפה נסע הד"ר מילנר לערים אחרות בפולין, ואח"כ נסע להשתקע בארץ-ישראל.

— ממוזירציה, פלך מינסק קבלנו, את המכתב הזה:

מערכת נכבדה! הרשי נא להביע ע"י עתונך את תודתנו מקרב ולב להד"ר ש. מילנר על נאומו היפה „ארץ-ישראל", אשר נשא במוצ"ש פ' משפטים בביהמ"ד הגדול בעירנו לפני קהל של יותר מאלף איש. ובלכתו עתה להשתקע בארצנו ארץ-אבות, הננו מברכים אותו בדרך צלחה ובאושר.

בכבוד ובב"צ בשם הציונים, זאב גרינברג.

— מביליסטוק כותבים אלינו:

בחוגי הציונים המקומיים דתגברה עתה התנועה ביותר. בעת האחרונה דולכים ומסתפחים מחדש אל הציונים הרבה מאלה, שנפרשו מהם. אומרים, כי האגודה הטיריטוריאלית המקומית, המתקימת פה בתור אגודה ליגאלית, חפצה להכנס תחת דגל הציוניות ולעבוד עמה במחיצתה, ובכדי להסב את זרם הנדידה היהודית לפלשתינה וליתר ארצות המזרח תבוא בדברים עם הציונים ותתאחד עמהם על יסוד עבודה משותפת זו. בחוגים הטיריטוריאליים לא פגשה דעה זו מתנגדים.

— נתארגנה האגודה האקטיבית של הצעירים הציוניים. בהאספה הכללית שלה, שהיתה אתמול ביום השבת, דנו החברים על דבר הפרוגראמה של העבודה, ונבחר גם ועד של חמשה לנהל את עניני האגודה החדשה הלזו.

— הציונים מתכוננים לערוך פה תערוכה מפרי עבודת ארץ-ישראל וביחוד מתוצאת ביה"ס „בצלאל". ההכנסות תהיינה מוקדשות למוסדים ציוניים לאומיים שונים.

— מודיעים ע"ד התחלת עבודה ציונית בפעסקי, פלך גרודנא.

— מר י. ניסנבוים בקר בעת האחרונה את קובל, בריסק וביליסטוק.

בקובל נתגברה תנועתנו בימים האחרונים. חבורת צעירים מפיצה את הספרות הציונית, מאספים כסף לטובת הנ"פ ורוכשים שוקלים. מר ניסנבוים דרש שם שלש פעמים, בשלשה בתי-מדרש. להועד האוריסאי, שעד עתה כמעט לא היה לו אף חבר אחד בקובל נרכשו בעת כששים חבר. באספת הציונים שהיתה בבית-פרטי נבחר ועד עירוני חדש, ויש תקוה כי תנועתנו תעשה עתה בקובל חיל רב.

בבריסק אין תנאי המקום מרשים לדרשת ברבים או לכונן אספות פומביות. לרגלי בואו של ניסנבוים היו שם שתי אספות בבתי אנשים פרטים,

שבהן גאם ע"ד קנית קרקעות בא"י וע"ד מכירות המניות של האנגלו־פלשתינה־קומפ.

בבילי סטוק דרש מר ניסנבוים לפני הרבה מאות שומעים בביהמ"ד הגבוה ע"ד השקלים, הנ"פ והועד האודיסאי.

— בערב פורים נערך בקמנץ־פודולסק נשף־תלבשת. הנקודה המרכזית של הנשף היתה התמונה החיה „השוק ביפו" עם טפוסי פלשתינה, פללכים ערבים, יהודים מירושלים, מתימן, מספרד, קולוניסטים־יהודים, תוגרים, יונים ותרים שונים בתלבשת־הלאומית.

— תלמידי ביה"ס המתוקן של מר יחיאל שעוועל בעיר לוצין, פלך וויטבסק, וילדים אחדים בעיר אודיסה, מנדבים מדי שבוע בשבוע את הכסף שהם מקבלים מאמותיהם לממתקים — לטובת קרן הקימת. מעיר לוצין נתקבלו כסף אל הלשכה מן הילדים זה ארבע פעמים.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

קביעת בי"ד של פשרה ליהודים ביפו. התפתחות החיים הכלכליים בפלשתינה, וביחוד אצל היהודים, נפסדת הרבה ע"ז, שאין החוק והמשפט נשמרים שם בדיוקם. יהודי פלשתינה, מפני שהנם נתינים לממלכות שונות, יש שנמצאים תחת שלטון חוקים עותומאניים, רוסיים, אוסטריים, פראנציים, אנגליים או אשכנזיים, ולפיכך דינם עם בעלי־דברם נחתך פעם ע"י קונסול זה, פעם ע"י קונסול אחר, פעם ע"י בי"ד התירקי של כנסית האמונה ופעם ע"י בי"ד חילוני.

הברל זה ורבוי הגוונים בחוקים ובמשפטים לא לבד שהם מחלישים את כח הדין והמשפט, כי אם מכבידים הם בבדה מרובה על בירור המשפטים, מפני שלא בכל פעם אפשר לברר תיכף את נתינותם של האנשים היחידים, ובכלל קשה הדבר מאד להתובע או להמאשים להגיש את משפטו לפני קונסול נכרי או גם לבי"ד עותומאני.

הרבה פעמים עוררו על נחיצות יסוד בי"ד של פשרה, שישפטו בין היהודים.

עתה נעשתה ביפו ההתחלה ליסד בי"ד תמידי שכזה. המועצה הפלשתינאית בחרה קומיסיה של תשעה חברים תחת נשיאות הועד הפלישתינאי, ששלשה מהם יתאספו פעם בשבוע, או בכל שעה שיהי צורך בכך, ואלה היהודים, שיש להם דין ודברים יבואו לפניהם למשפט.

יש לקוות, כי ע"י ביה"ד הזה ימנעו יהודים רבים מהביא את משפטיהם לפני בתי־הערכאות המדיניים, וכי לאט לאט ירכוש לו הביה"ד הזה את לב היהודים לפנות אליו בכל דבר סכסוך ומשפט שיהיה להם בין איש לרעהו.

— ביום חמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות, עשו תלמידי כל בה"ס ליהודים ביפו טיול אל המקום, אשר קנה האנגלו־פלשתינה־באנק בקרבת הים. שש מאות תלמידים השתתפו בטיול הזה. במקום המיועד לכך כבר נמצאו מוכנים עצי־נטיעה רבים, והילדים נטעו אותם באדמה.

— בקרוב יוסד בירושלים ע"י שני יהודים, האחד מו"ס מאשכנז והשני חוקר המזרח מאונגאריה, בית־מסחר־ספרים מודירני. זה יהיה בית מסחר הספרים האירופיי הראשון בפלשתינה בכלל.

— הקונסול הצרפתי בירושלים הוציא ספר בשם «La Palestine économique» בספר הזה נותן הקונסול דין וחשבון על המצב הכלכלי בארץ ומדבר ביחוד על התפתחות החיים האיקונומיים בשנות 1907, 1908.

— בהדוה"ח של הקונסול הפראנציי ע"ד פלשתינה לשנת 1907—08 נמצאת הרשימה המעניינת הזאת ע"ד בתי־הספר בירושלים:

	ב"ס לנערים	ב"ס לנערות	תלמידים	תלמידות	הבודז'ט	
למחמדים	2	1	728	292	36,000	פר.
לקאטולים	7	8	802	856	65,300	〃
לפרוטיסטאנטים	9	7	658	415	600,000	〃
ליוונים	2	2	320	350	92,000	〃
לארמינים	1	1	40	40	46,000	〃
ליהודים	25	8	3,090	1,380	6,066,806	〃
סך־הכל	42	27	5,644	3,333	2,034,306	פר.

מאת הדוה"ח של הקונסול הזה אנו מוציאים את הידיעות הללו ע"ד בעלי־המלאכה היהודים בירושלים ושכרם היומי על פי חשבון ממוצע.

המספר המשוער של בעה"מ היהודים בירושלים:

		שכרם ליום מ־	עד	
600	חרשי־עץ,	1,50	4	פראנק.
350	סתתים	1	5	〃
500	בנאים	2	6	〃
20	מושחים בששר	3	5	〃
300	רצענים	—	—	〃
200	חיטים	1	2,10	〃
60	רכבים	2	〃	〃
100	עושי רקועי־פחים	2	—	〃
100	מדפיסים	2	4	〃
250	טוחנים	1	3	〃
75	זגגים	〃 5,0	2,50	〃
20	מוכרי־ספרים	2	2	〃
200	אורגים	2	5	〃
300	מאריסטות	3	6	〃
80	צורפי־זהב	1	3	〃
20	עושי שעונים	2	5	〃
80	רוקחי־פוומקאות	1	2	〃
15	עושי־אוכפים	2	4	〃
20	עושי מכשירי־רכבה	1	3	〃
150	סופרי סת"ם	3	〃,50	〃
30	ציירים	2	6	〃
300	מפתחים בעץ	1,50	4	〃
50	עושי מרבדים	2	4	〃
40	עושים בטאפיטים	5	7	〃
30	עוצים בנחשת	2	6	〃
30	יוצקי מתכת	2	6	〃
2000	אומנים שונים	1	3	〃

סה"כ של האומנים היהודים בירושלים הוא ששת אלפים בערך.

— הפחה מירושלים אסר לשאת נשק בלי רשיון הממשלה. הפקודה הזאת הוכרזה גם ביפו ובכפרים. אולם ההרגל לשאת נשק ולירות בחוצות כ"כ נפוץ בין הערביים, עד שקשה לקוות, כי יצלח להוציא את האסור הזה לפועל.

— בחמשה עשר בשבט הציגו ביפו שלשה מחזות: „האחות הבכורה" של ; ש, „אברהמ'לי הסנדלר" של שפיר ו„דוב" של טשכוב. הנשף עשה רושם טוב מאד בסדרו הטוב ובמשחק היפה. ביחוד הצטיינו הה' הררי וגנסין. ההכנסה תשאר לטובת „אגודת הבמה העברית" בשביל לתרגם ולהדפיס דרמות הרשות.

— ממקור נאמן מודיעים לנו, כי יק"א קנתה חבל אדמה גדול של מאתים אלף דונם באסיה הקטנה. האדמה נמצאות על חוף הים אצל העיר עדן (עדאנה) בקרן שבין אסיה הקטנה ובין סוריה.

— מצפת כותבים לנו: השנויים והתקונים בסדרי הממשלה באים זה אחרי זה ונעשים במהירות נפלאה, ובולם מוצאים אותנו כשאנו בלתי מוכנים לקבל טובם. עוד לא שכחנו את תוצאות הבחירות להפרלמנט התורקי, שהיתה בהן ידנו על התחתונה, והנה מכשול חדש אשר לא פללנו אליו. לפני שבועים הוזמנו פתאום ע"י התלגרף חברי מועצות צפת וטבריה יחד עם חברי המועצות של יתר ערי המחוז לעכו, עיר הפלך, לבחור ארבעה מורשים למועצת הגליל. במועצה זו, הנקראת „מג'לש עמומי", ימצאו עשרים מורשים לחמשת הפלכים שבגליל ביירוט: ביירוט עצמה, עכו, שכם, טריפולים ולודקיא, ארבעה ארבעה מורשים לכל פלך. המורשים הללו יבחרו ע"י חברי מועצות ערי המחוז („מג'לש אדרה"), הנאספים לתכלית זו לעיר הפלך. מועצת הגליל תהיה עסוקה ארבעים יום בכל שנה תחת נשיאותו של הוואלו ותדון על כל עניני הארץ וביחוד על התקונים החדשים שראוי להנהיג. והנה עכו מתחלקת לארבעה מחוזות: עכו, חיפה, טבריה וצפת, בכל ארבע הערים הללו יש קהלות יהודים ובטבריה ובצפת היהודים הם רוב התושבים. היתה אפוא הרשות לקות, כי מפלך עכו

יבחר לכה"פ יהודי אחד למועצת הגליל, ומה גם שבפקודת הממשלה המרכזית נאמר בפירוש שיבחרו שנים לא־מושלמים. ואעפ"כ נבחרו שני מושלמים ושנים נוצרים ומן היהודים לא נבחר אפילו אחד. את סבת הדבר מבארים באופנים שונים. ואולם באמת הדבר פשוט מאד: בקרב ששה עשר הבוחרים היו רק שני יהודים ויתרם — לא־יהודים. ועוד אומרים, שחפצו לבחר ביהודי, אלא, שבכל פלך עכו לא נמצא אפילו יהודי אחד הראוי לכך ושידע את השפה התורקית. מר פרידמן, חבר מועצת העיר צפת, שלח בשם יהודי צפת מחאה להוואלי בבירוט על אשר נבחרו שני נוצרים, ואף לא יהודי אחד בשעה שהיהודים מרובים יותר מן הנוצרים. אך, כמובן, אין משגיחים במחאות ואין אחרי מעשה שכבר נעשה כלום. ואם מפלך עכו, המרובה באוכלסי ישראל, לא נבחר יהודי, אצ"ל שלא יבחר יהודי בפלך ביירוט, שמספר היהודים שם מעט, ומכש"כ ביתר פלכי הגליל. ובכן לא יהיו לנו באי־כח יהודים במועצת הגליל שבביירוט בשנה הראשונה להוסדה. הנדע לתקן את המעות הזה לכל הפחות בשנה הבאה?!

— הסופר י. ח. ברנר בא לארץ־ישראל.

בַּמִּזְרָח.

אשור החכם־בשי. כוף־סוף יצא „האיראדה" של השולטן, שבו מקימים את הרב חיים נחום לחכם־בשי של כל תורקיה. כחדש ימים חכו יהודי תורקיה לאשור זה. בימים הראשונים עמדה למכשול לאשור הזה התנגדות שתי העדות היהודיות היותר חשובות: סלוניקי ואדריאנופולי; וכששתי אלו קבלו את מרותו של הרב חיים נחום, החלו מסירות ונרגנות שעכבו את האשור. אחרי זה נפל המיניסטריום של קיאמיל־פחה. וגם זה עכב את זמן האשור. סוף־סוף לא יכלו עוד יהודי קושטא עצור ברוחם, וישלחו חבורה מאת העדה לראש המיניסטריום החדש לשאול את פתר דבר התאחרות האשור. הויזיר הראשי חילמי־פחה הבטיח להם שבעוד ימים מועטים יפורסם האיראדה.

עוברים כחמשה ימים והאיראדה איננו, ותודיע העדה שאם לא ימהרו את דבר האשור יבנים פררג'י, הציר היהודי של קושטא, שאלה אל בית־הנבחרים. דבר זה הועיל; אתמול נתפרסם ה„איראדה" המקווה.

כשבוע הבא יתקבל החכם־בשי בהיכל השולטן.

רוצים אנו לקוות, כי החכם־בשי החדש יוציא לפועל את תכנית העבודה שלו, שנתפרסמה בעתוננו ב„העולם" ותורגמה משם בעתונות השפניוליות היוצאות בתורקיה.

ומצב העדות בתורקיה הוא עתה בוה, שדורש עבודה תכופה ומרובה.

— **נאומו של הד"ר טבפיק־ביי** ודבריו על הציונות עשו רשם גדול מאד על הספרדים. כל העתונים הספרדיים וגם עתונים לועזים הביאו את הדברים האלה. ה„זורנל די סלוניק" שואל „ובכן נוכל לקוות, שימצאו צירים בפרלמנט, שיעלו את שאלת הציונות על שלחן בית־הנבחרים"?

— אחרי תרדמה קצרה שנפלה על אגודת „אחוה" לרגלי הבחירות אל הפרלמנט ובחירת החכם־בשי, התעוררה אגודה זו לחיים. מעשהו הראשון של ועד „האחוה" היה לפתוח בית־מקרא. עד עתה לא היה כל בית־מקרא עברי בקושטא. המקום היחידי ששמה אפשר היה למצא עתונים ורגוניים ועבריים היה... בית־המקרא של המיסיאון הפרוטסטנטית, שנמצא במרכז רחובות בתי־הזונות שבגלטה. ומובן שסלדה נפש הקוראים העברים לבקר את בית־המקרא הזה. עתה באה „האחוה" למלאות חסרון זה. בימים האלה פתחה אגודה זו, הסוגה את מספר חבריה למאה וחמישים, אולם־קריאה גדול, שבו ימצא הקורא היהודי את רוב העתונים היהודיים והעבריים. באולם הזה תהיינה גם אספות ותקראנה גם הרצאות.

— ההגרה היהודית לא"י דרך קושטא הולכת וגדולה. כל אניה ואניה מובילה עשרות צעירים עברים, ההולכים בתור פועלים לארץ־ישראל. בין המהגרים ישנם גם בעלי הון או בעלי השכלה גבהה: אינג'נרים ורופאים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— בדבר יהודי פינלאנד, שלא נמנו על אזרחי־המדינה שם, אומר מיניסטריום־הפנים לתקן את התקון הזה לענין זכות ישיבתם בפטרבורג. קודם היתה רשות נתונה ליהודי פינלאנדיה לשבת בפטרבורג בלי מפריע אם נספחת אל קונטרסי־הפספורטים שלהם תעודה מאת הפוליציה כי ישבו בגבולות פינ־לאנדיה לא פחות משנה. עתה ידרשו מאת יהודי פינלאנדיה תעודה מיוחדת מאת הגראדונאצ'אלניק הפטרבורגי על זכות ישיבתו בעיר המטרפולין.

— הקאנדידאט ללשונות־המזרח ל. באבקוב־קבל רשיון לפתוח בפטרבורג קורסים ללמודי הלשון העברית, תולדות ישראל וספרותו לגלילי־

— יהודי אוסטריה נרעשים עתה מאד, כי נודע בקהל, שבתכנית האוטונומיה, הניתנת לבוסניה והירצינגובינה, אין שום זכר ליסוד קוריה מיוחדת של בוחרים יהודים, ובאופן זה אפשר הדבר, שאל הסיים הבוסניי לא יכנס אפילו דיפומאט יהודי אחד. אחדים מנכבדי היהודים באוסטריה הגישו השתדלות אל הממשלה בדבר נתינת זכיות פוליטיות ליהודי בוסניה.

— הקהלה הישראלית בברלין פנתה זה לא כבר אל מיניסטריום־ההשכלה הפרוסי בבקשה להעמיד למבחן את היהודיות, הגומרות את חוק למודן בסימינאריומים למורות, גם בלמוד אמונת־ישראל. המיניסטריום דחה את הבקשה הזאת באמתלא, כי איננו חושב את עצמו לבר־סמכא לענין בירור שיטה ומתודה ללמוד זה. תחת זאת הוצע, כי בשעת מינוי יהודיות למורות בב"ס לעם, יעמידו אותן תחלה למבחן לפני קומיסיה יהודית מיוחדת.

— בימים האלה חגגה חברת ה„צדקה־גדולה" היהודית בלונדון את שנת החמישים לקיומה. בבאנקיט, שנערך לכבוד היום הזה השתתפו גדולי נכבדי הקהלה. סך הנדבות לצרכי ה„צדקה־גדולה", שנאסף ביום חגיגת־היובל עלה לכ"ה אלפים ליטראות שטרלינג. בס"ה אספה החברה בכל משך ימי קיומה קרוב למיליון ל"ש.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

להקת המשחקים היהודית של קמינסקי בוילנה.

בוילנה משחקת עתה להקת המשחקים היהודית של קמינסקי, בהשתתפותה של מרת קאמינסקי.

הלהקה הזאת כבר ידועה למדי להקהל היהודי. על אודותיה דברו הרבה בעתונותנו. ביחוד החלו לשים לה לב מיום שהציגה את חזיונותיה בפטרבורג בתיאטרון של קומיסרז'בסקאיא. ואמנם צריך לציין את העובדא, כי בין כל להקות המשחקים היהודיות תופסת זו של קמינסקי מקום בראש ע"י התיחסותה הרצינית להתיאטרון בכלל ולהתיאטרון היהודי בפרט. לעשות את הדרמות היהודיות מן הסוג הידוע למוכשרות להעלות על הבמה ולקבל צורה של יצירות דראמאטיות זוהי באמת עבודה בלתי נוחה כל כך, עבודה, שאך להלהקה הזאת עולה יפה. רואים אנו כי חפצה היא הלהקה הזאת להרים את מצבו של התיאטרון היהודי, ועד כמה שאפשר הדבר בתנאים הנכחים מצליחת היא בשאיפתה זו.

הריפירטואר של להקת קמינסקי נשאר כבראשתקר. נוסף רק החזיון „אל נקמות" של ש. אש, אשר מקודם לא נתן המחבר לשום להקה יהודית להעלותה על הבמה.

הדרמה „אל נקמות" על הבמה היהודית עולה היא לא פחות יפה מאשר על הבמה הרוסית ממדרגה המצויה, וכשאנו יושבים בתיאטרון ורואים את החזיון הזה מתגלה לפנינו כל התהום ה־ובין בין יצירה ספרותית ובין היצירות הידועות מבית החרשת האמיריקאי.

עד עתה הציגה להקת קמינסקי בוילנה את החזיונות האלה: „קרייצער סאנאטא", „מירעלע אפרת" שתי פעמים, „די שחיטה" לגורדין, „געבראכענע הערצער" לליבין ו„אל־נקמות" לאש.

ניכרת ההתענינות של הקהל הוילנאי בתיאטרון של קאמינסקי.

בין המשחקים צריך כמובן לתת מקום בראש למרת קמינסקי ולמר ליברט. מרת ירמוליגה ממלאה היטב את תפקידה בתור „אם", בטוב טעם ממלאים את תפקידם קאן, ווייסמאן וזעליאזא.

— הכרך הראשון [בשני חלקים] של „ספר האגדה" בעריכת של ביאליק ורבניצקי נמכר לגמרי, וכפי ששמענו נגשים כעת להוציא מהדורא שניה של הספר הזה.

— ש. אש חבר חזיון חדש בשם „יחוס". החזיון הזה יועל בקרוב בברלין ובפטרבורג. בשבוע הזה נקרא החזיון בחברת סופרים ומשחקים בעיר הבירה.

— נתקבלה החוברת הראשונה של הז'ורנאל העברי החדש „שבלים", היוצא לאור בניו־יורק ב' פעמים בחודש בעריכתו של מ. בן־אליעזר.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. ‏ ‏ Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

„הַפְּרָחִים"

(שנת שנית)

עתון לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים. יוצא בדייק כל יום א' בפורמט גדול ונדפס בהדור מצוין.

העורך והמו"ל י. ב. לבנר.

הוספה: „מלון רוסי-עברי לילדים".

מחיר העתון לשנה 5 רוב'. בחו"ל עוד 60 קפ'. ובערך זה להצי ולרבע שנה.

האדריסה:

Луганскъ, ред. „Гапрохимъ".

Lugansk, (Russ.) Redak. „Haprochim."

משלוח מנות לפורים!

הביבליותיקה הלאומית לילדים בשפת רוסיה „הַתִּקְוָה".

א) אגודת פרחים (ע"פ התלמוד), ב) ים של דמעות א[illegible], ג) חלום בן ציון (פנטסיה). ד) בעד הארץ המולדת (ספור מימי החשמונאים). ה) בר כוכבא ספור בשלשה חלקים ו) הביהה! ספור ע"ד שני ילדים שבויים בימי עוזיהו מלך יהודה). מחיר כל הספורים האלה עם המשלוח שלושים קפ'

אין העתון „הפרחים" וספרי „התקוה" נשלחים למבחן או בנ"נ.

Луганскъ, Раввину Левнеру.

„השחר"

נוסד בית מסחר ספרים חדש בכל מקצועות הספרות ע"י

מ. קפלן בשם „השחר", ווארשא, רימארסקא 16,

טעלעפאן 67—149.

בית מסחר הספרים „השחר", ימציא לדורשיו כל מיני ספרים בשפות: העברית, היהודית, הרוסית והפולנית.

בית מסחר הספרים „השחר" הציג לו למטרה למלא כל הדרישות מערי השדה בדיוק ובזריזות מצוינה היותר אפשרית.

בבית מסחר הספרים „השחר" נמצא תמיד המבחר היותר גדול מכל התמונות, תוים וכרטיסי-פוסטה מצוירים.

בבית מסחר הספרים „השחר" מתקבלת החתימה על כל העתונים העברים והכללים היוצאים לאור בכל השפות.

בבית מסחר הספרים „השחר" אפשר להשיג כל מיני מכשירי כתיבה.

מוכ"ס, מורים, בתי-ספר, תלמוד-תורות וביבליותיקות מקבלים הנחה.

קטלוג מפורט יופיע בקרוב וישולח לכל דורש.

המכירה הראשית והיחידית מכל ספרי „אביב" וספרי א. כהנא מקיוב, היא בבית מסחר הספרים „השחר".

כתובת „השחר":

Книжный магазинъ „ГАШАХАРЪ" Варшава, Рымарская 16.	Buchhandlung „HASCHACHAR" Warschau, Rymarska 16.

אַ רפואה

פאר קאנוואולס-ליידענדע (חולי נופלים), ווי אויך נערוועזשוואכע קען מען בעקומען ביי:

Шулимъ Боренштейнъ Лодзь, Складова, 23.

בע[illegible]רייבען די קראנקהייט און צילענען א מארקע אויף אנטווארט.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

№ 1 Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд.

№ 2. ידיעות וועגען ארץ-ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפארמאציאנס-ביורא. דריטע אויפלאגע.

№ 3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).

№ 4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ-ישראל.

5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.

№ 6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Руппина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. безъ перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

№ 7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

КИШИНЕВЪ. קישינעוו.

איך שיק ארויס אין אלע שטעדט פון רוסלאנד טרוקענע פריכטען, ניס וועלישע, כשר'ן וויין רויטען און ווייסען, אויך בעזונדער צוגעקרעכטע [illegible] (Вѣнники) קערען די שטיבער

Адресъ: Іосифу Бланку, Кишиневъ.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT	בית-ספר למסחר ולשפות לנערים
Villa «Bel-Air»	HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT
Moderne Sprachen. Religiöse, [illegible] Beste Referenzen.	Villa „Petit Monruz"
	שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים וידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (franz. Schweiz.)

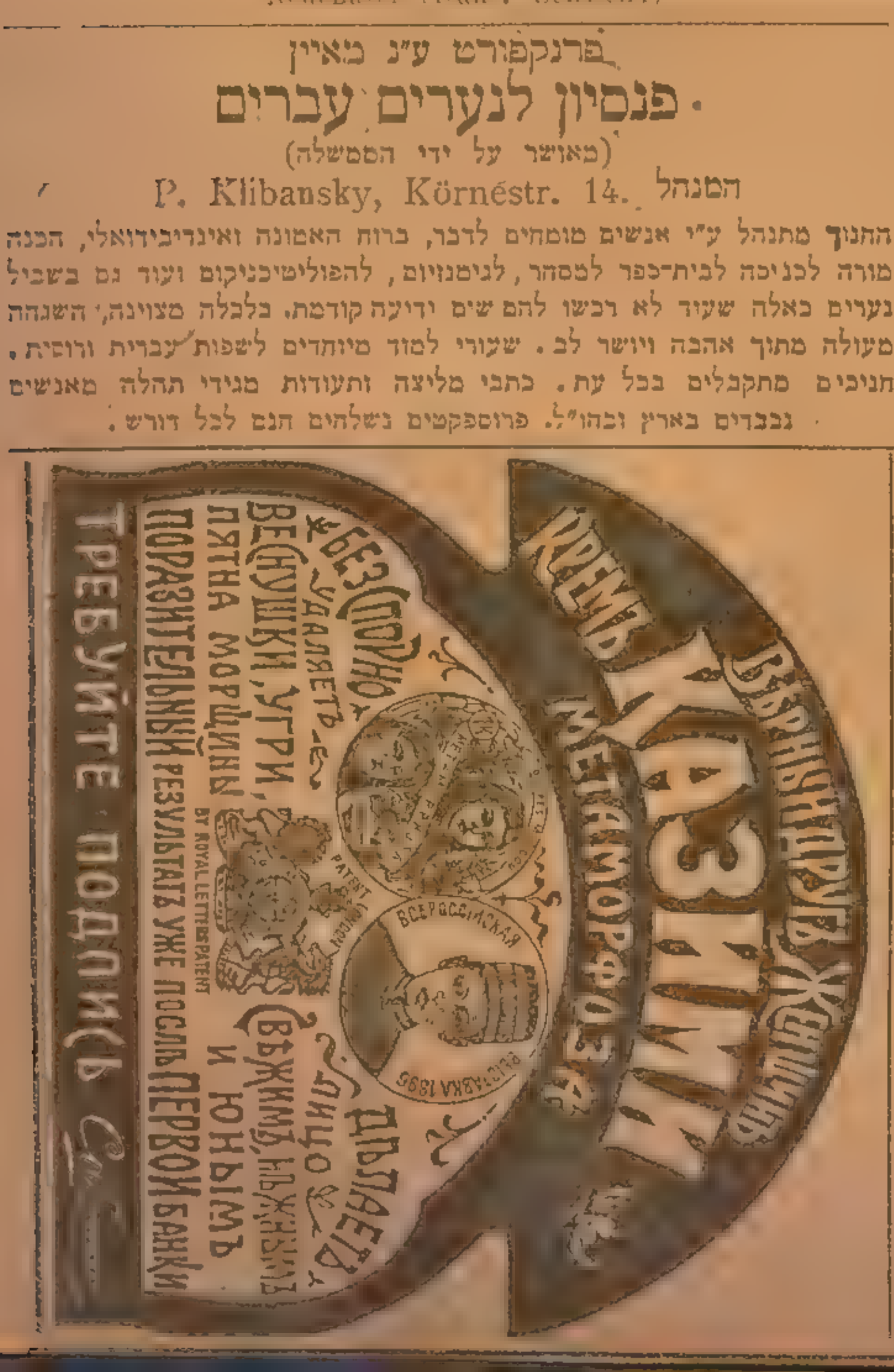
פרנקפורט ע"נ מאין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

המנהל P. Klibansky, Körnestr. 14.

החנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית-ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטכניקום ועוד גם בשביל נערים כאלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. בלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

פון דעם 15־טען יאנואר 1909
האט אנגעהויבען ארויסצוגעהן רעגעלמעסיג אין ווילנא די

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור.

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר,
1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף: 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"
וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע:
די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)
פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).
אין אנוטע ריכטיגע לייבט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.
דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל.

אדרעס:
Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.
רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

סוכן „העולם"
בעיר סמארגאן (פלך ווילנה) ובסביבותיה:
מר ב. ב. שימשלויין.

ВИНО
СЕНЪ-РАФАЭЛЬ
ЛУЧШЕ ВСЯКАГО ЖЕЛЕЗА

לסוכן „העולם"
בארץ־ישראל" נמנה מר ק. ל. סילמן ביפו.
כתבתו:
K. L. Sillman, Jaffa, (Palestina)

סוכן „העולם"
בעיר הוראדנא
מר בצלאל יפה.

דעם נעסטאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
איך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
נעוויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער זאוואד עקז' פון יאהר 1865 תרכ"ה.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בי כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

שתו רק
יין „כרמל"

יצא לאור ספר יקר ערך

„דרשות ניסנבוים"

בספר ששים ושש דרשות
לכל שבתות השנה והמועדים.

למותר הוא להגיד שבחו של הספר הזה, אחרי כי שם מחברו, הנודע לשם ולתהלה והחביב על כל מפלגות עמנו זה רבות בשנים, נקרא עליו. ואך אפשר להעיר, כי המו"ל השתדל לשים נוספות על יקרת ערך פניניותו בהוצאה מפוארה ומהודרה עד מאד.
מחיר הספר 1 ר'. עם המשלוח 1.14
עפ"י המחאה 1.31 ר'. למו"ם רבט.
להשיג בכל בתי מכה"ם ומידי המו"ל:
Л. Эпель, Вильна.
L. Eppel, Wilna. Russland.

אייער־ אונד בוטטער־
אגענטור־ אונד קאמ־
מיססיאנסגעשעפט
פאן
L. KELLER
HAMBURG, Hansastr. 77.

טעלעגראמם־אדרעססע:
Eierkeller, Hamburg.

סוכן „העולם"
(לקבלת התימות, מודעות ולמכירת עלים בודדים).
בעיר לאדז ובסביבותיה:
בימה"ס של „פרגוג" (Петроковск. ул. № 14)

באודיסה
מתקבלת החתימה על „העולם":
א) אצל הד"ר י. ספיר (Ришельевская № 66.)
ב) במערכת „השלח" (Почтовый ящикъ № 319).
ג) ואצל חברת „כרמל", רחוב Уг. Ришельев. и Е.) Арнаут. д. Барбаша 66.)

תרס"ט
שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה באזל)

№ 9

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна. Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

„הבקר“

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר“ מיום הראשון לחודש מארט שנה זו.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ“ ВАРШАВА Холодная, 8.
Red. „Haboker“ w Warszawie Cholodna 8.

מתקבלת החתימה על העתון השפניולי

„איל אימפארסיאל“

(LE IMPARCIAL) אפאריסי קאדה דיאה

רידאקטור און קאפו **אלבירטו מאטאראסו.**

אבונאמיינטוס:

סאלוניקו און אנייו 60 גרוס (מיג' 19), 6 מיזיס גר" 35
אימפירייו „ „ 100 „ „ „ 55
איסטראנג'יירו „ „ 30 פראנקוס „ „ פר: 18

מתקבלת החתימה על העתון הצרפתי

„LE PROGRÈS DE SALONIQUE“.

Journal quotidien, politique, literaire et comercial.

Redacteur en chef ALBERT MATARASSO.

Abonnements:

Salonique	Un an	Ps. or 75,	6 mois	Ps. 40.
Turquie	„ „	„ „ 100,	„ „	„ 55.
Etranger	„ „	Frs. „ 35,	„ „	Frs. 20.

מורה עברית

על פי השטה הטבעית בעל נסיון של שנים רבות; עמד בשנים האחרונות בראש בית-ספר עברי בעיר טאשקענט, — מבקש משרה באחת מערי רוסיה אשר בפנים המדינה. כתבתו:

Вильна, Б.-Погулянка 9, кв. 18, Изгуру, (для Яхновича).

יי"ש טבעי של גפנים לפסח

הוא רק הייש החזק מארץ ישראל. אשר ימכר בבקבוקים שלמים וחצאים על ידי

חברת כרמל, ווארשה.

המערכת הקודמת של „העולם“ בקעלן
מקבלת גם עתה חותמים ומודעות.
בשביל „העולם“ הווילנאי.

האדריסה:

Redaction „DIE WELT“.

KÖLN, a. Rh., Karolingerring, 6.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философіи)
Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MADCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik
Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

רווה בת אהרן	ישעיה בן שלמה
בוגרז	דורפמן

מארשים

אירוטש	התרס"ט	קיוב

תה כשר לפסח תה

אפילו למהדרין מן המהדרין
מהמחלקה האודיסאית,
של חברת בית המסחר

ו. וויסאצקי ושותפו מאסקווה

(קלונימוס זאב וויסאצקי)

נמצא למכירה בהמחלקות שלנו:

בווילנה	ובווארשה
בהארקוב	ובריגה

בטיפלים, רוסטוב, סימפירופול וקרימינטשוג ובערים אחרות.

התה יעורך ויהובש ויעוטף פה באודיסה רק ע"י פועלים יהודים בכשרות ובזהירות גמורה על צד היותר טוב וכשר ובהשגחת הרב דפה הר' זוסיה פרידמאן ונאמניו וישולח לכל המחלקות בערי השדה בדיוק, בנקיון ובהשגחה מעולה.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно. работа изящная. цѣны умѣренны.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, כ״ד אדר, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 4-го Марта 1909 г. — № 9 — WILNA, 17-ten März, 1909.

ב. גולדברג.

לְיוֹם מְלֹאת עֶשֶׂר שָׁנִים לְיִסּוּד הַקּוֹלוֹנְיַאל־בַּאנְק הָעִבְרִי.

כימים האלה עתידים הציונים שבכל העולם לחוג חג לא גדול, אבל יקר לנו,—זה חג מלאת עשרת השנים הראשונות מאותו הרגע הבלתי־נשכח, שבו נגש הקולוניאל־באנק העברי שלנו לפעולתו באופן רשמי. ביום ט' לחדש ניסן שנת התרנ״ט למספרנו, או יום 20—7 1899 למנין האזרחים הוכנסו לרשימת החברות האקציונריות האנגליות שמו וספר־התקנות של הקולוניאל־באנק העברי (Jewish Colonial Trust Limited).

הבאנק שלנו הוא המוסד הפינאנסי הראשון, שחרת על דגלו שם עברי. באנקים למאות נוסדו בכחם ובכספם של בעלי־ההון היהודים על פני כל כדור הארץ, אבל באנק עברי לא היה במציאות עד הוסד הבאנק שלנו. הבאנק הזה הוא אוריגינאלי, מצוין, מופלא ויחיד במינו לא רק עפ״י תכונתו העברית בלבד. הבאנק שלנו הוא המוסד הקולוניזאציוני היחיד, השואף לא לרכוש קולוניות בשביל המטרופולין. לא לאסוף ארצות חדשות בשביל המרכז־העממי, בשביל האם־המולדת העומדת כבר על מכונה, כי אם להפך, שואף הוא לברוא מרכז אחד, שיהי הבריח התיכון לכל הקולוניות העבריות, הנפוצות בכל העולם, כלומר—לברוא מטרפולין בשביל הקולוניות.

מצוינות במינן ואוריגינאליות הנן גם תולדות יסוד הבאנק הזה. המון גדול של באנקירים, קאפיטאליסטים, עסקני־הבירזה, פינאנסיסטים ישנם בקרב היהודים, ובכל זה צריך היה להיות בוראו של הבאנק ומיסדו לא רק בדמיון, כי אם גם במעשה, איש כהד״ר תיאודור הירצל, סופר, ז׳ורנאליסט, אשר התיחס בבוז לכל דבר, שיש לו שייכות אל עסקי־כספים. גם עוזריו בדבר יצירתו וסדורו של הבאנק העברי היו לא באנקירים, לא סוכנים ולא סרסרים, כי אם רבנים, סופרים, רופאים, ציירים, אמנים, יוריסטים ועוד, מעמד הסוחרים תפס בין עסקני־הבאנק החדשים האלה את המקום היותר קטן.

הבאנק שלנו יחיד במינו הוא גם בנוגע למספר אקציונריו ולהרכבתם. זהו הבאנק היחידי בכל העולם, שמספר אקציונריו עולה ליותר ממאה ושלשים אלף, לו באמת הזכות להקרא בשם מוסד עממי עברי. בעליו, קוני האקציות שלו, הנם לא הקאפיטאליסטים, כי אם השדרות הבינוניות והנמוכות של העם העברי, ועפ״י חשבון ממוצע עולות בחלקו של כל אקציונר פחות משתי אקציות שלמות, כלומר: הקאפיטאל של הבאנק נאסף מסכומים, שכל אחד מהם איננו עולה גם לעשרים רובל.

והבאנק נוסד לא רק למטרת הכנסות, לא לשם תועלת מסחרית, לרווחים. התועלת המסחרית תופסת ברעיון יסוד הקולוניאל־באנק היהודי את המקום הטפל, ביחוד נוסד הבאנק לצורך הגשמת רעיון פוליטי גדול ונכבד מאד; הרעיון ע״ד ההסתדרות וההתרכזות של היהודים המפוזרים והמפורדים, הרעיון, השואף לעשות את כל חלקי האומה הישראלית הנפוצה בכל קצוי־ארץ לעם אחד שלם ובריא. לעם שיהי חי חיים נורמאליים, לעם חפשי, תלוי בדעת עצמו, מושל בגורלו על פי חפצו ותכונתו.

ולתעודתו היסודית הזאת, לעבודת התחיה הלאומית, נשאר הבאנק שלנו נאמן. הוא היה באמת — לה„אינסטרומינט" הפינאנסי של הציונות. כאשר נכנס הד״ר הירצל במשא ומתן עם ממשלת מצרים בדבר ועד־אל־עריש, קבל את כח ההרשאה הפורמלית להנהלת המו״מ הזה בא־כחו של הקולוניאל־באנק העברי. גם כל חליפות המו״מ בקונסטאנטינופול התנהלו אך ורק בשם הדירקטוריום של הבאנק שלנו.

הקולוניאל־באנק העברי הוא בפועל בא־כחה המשפטי של התנועה הציונית. הוא ממלא אצלנו — השואפים לחיות חיים מדיניים — את אותו התפקיד בקירוב, שממלאים אצל העמים, החיים כבר חיים נורמאליים, הבאנק הממלכי והגנזך הממלכי. הקל״ב העברי הוא הגזבר השומר את כל הפונדים שלנו, המוסד, הממציא עזרה פינאנסית לכל מה שיש לו שייכות אל המפעל הציוני. הקל״ב העברי ממונה על הקאפיטאלים של הנאציונאל־פונד שלנו, והוא הוא שיסד את כל העסקים הבאנקאיים במזרח וביחוד בפלשתינה, ששם כבר ישנן לו חמש מחלקות (ביפו, בירושלים, בביירוט, בחברון ובחיפה). בידו מופקדים הקאפיטאל של יער הרצל, של מטעי־הזיתים, של הפונד לנגועי־הפרעות ויתר הפונדים הגדולים והקטנים.

בשם הקולוניאל־באנק העברי ועל פי יפוי־כחו הרשמי התנהל גם המשא ומתן עם ממשלת אנגליה בדבר אוגנדה בשנת 1903.

מסמנים את תכונת הבאנק שלנו גם אופני פעולתו. העסקנים הציוניים התאמצו, לטובת ההסתדרות המפלגתית, להשפיע בועידות הארציות המיוחדות ובאספות הקונגריסים על חברי מועצת־ההשגחה והדירקטוריום של הבאנק, כי יפתחו לו

מחלקות בארצות השונות, וביחוד ברוסיה, באמיריקה הצפונית ובאפריקה הדרומית. השאלה בדבר פתיחת סניף להבאנק בפטרבורג היה אחד הענינים הממשיים, שנכנס על אודותם הד"ר הירצל במו"מ עם חברי המיניסטריום הרוסי, בהיותו בפטרבורג בקיץ שנת 1903. אבל החיים ונסיונותיו של הבאנק גופו בפעולתו משכו את הבאנק שלנו אל המזרח, בקירוב-מקום, ככל האפשר; אל אותם היסודות הבריאים של החיים היהודיים, אשר הונחו בפלשתינה. מיום שנפתחה מחלקת הבאנק ביפו בשנת 1903 הולך מרכז כובד פעולתו של הבאנק ונעתק יותר ויותר לפלשתינה. בשנים האחרונות הושקע חלק גדול מהון הבאנק בעסקים שבארץ-ישראל, והעסקים הפלשתיניים האלה היו בעת האחרונה למקור הראשי של הכנסת הבאנק.

והעסקים הפלשתיניים האלה, הממציאים לבאנק כמעט את כל הכנסותיו אינם נעשים בהמטרפולין הגדולה של הישוב העברי הישן, בירושלים, כי אם ביפו הקטנה ובקולוניות המעטות, הסמוכות אליה. תפקיד בדומה לו תמלא, כנראה, גם המחלקה שנפתחה זה לא כבר בחיפה, במרכז הקולוניזציה החדשה של הגליל.

ברור הדבר, כי כמו שיסודו של הקולוניאל-באנק העברי התפתח במדת התקדמותה של התנועה הציונית, ככה הולכת ומתפתחת הצלחת תוצאותיו המעשיות יד ביד עם הפרחת החיים העבריים הלאומיים החדשים במזרח.

אמנם רחוק עדיין הבאנק שלנו מעמוד על אותו הגובה, שהיה צריך לעמוד עליו עפ"י הרעיון של יוצרו, הד"ר תיאודור הירצל, ואיננו יכול עוד להשפיע על מהלך תנועתנו באותה המדה שהיתה לנו הרשות לצפות מראש. בזה אשמה קודם כל קרירות-רוחן של השדרות האמידות שבעם העברי ופירוד הדעות שלנו.

אין הדבר קשה כ"כ להלהיב אותנו למפעל עממי גדול, אבל חסרים אנחנו את אותו כח הסבל, הנחוץ בכדי להביא את המפעל הגדול עד לידי הגמר הרצוי. ההוכחה היותר נאמנה לכך הוא הקולוניאל-באנק העברי.

ההון היסודי של הבאנק צריך היה לעלות, לפי שקוו מראש, לסכום של שני מיליונים ליטרא שטרלינג, היינו קרוב לתשעה עשר מיליונים רובל, אבל אנחנו לאחרי שאספנו רק את החלק השמיני מזה, המינימום הנחוץ להתחלת עבודתו, מצאנו די בכך ובזה התמנו. מובן הדבר, כי חוסר השלמות של עבודתנו ואי-הבאתה לידי גמר משפיעים במדה מרובה על ערכו של הבאנק.

ואלמלי נמצא בקופת הבאנק שלנו סכום הכסף במלואו, כפי שהושער מראש, אז לא היינו צריכים להוגיע את מוחנו בשאלה, כיצד להגשים במעשה את יצירת הקרדיט האגרארי. הבאנק עצמו היה יכול אז להוציא את הדבר אל הפועל.

ועתה נזקקים אנחנו בשביל כל צורך חדש, המורגש אצלנו, ליסד מוסד מיוחד ולפזר כחות חדשים ואינירגיה חדשה.

Dreamer

לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים.

לפני עשר שנים, ביום העשירי לירח מרץ למנין החדש, הוכנס הקולוניאל-באנק העברי אל רשימת החברות האקציונריות האנגליות. שמונה ימים אחרי זה ביום 28 מרץ התחילה בכל העולם החתימה על מניות הבאנק. התחילו ימי עבודה באינירגיה מרובה ובהתאמצות כל הכחות, עבודה, אשר הביאה לידי תוצאות מפליאות לפי אותם התנאים, שהיתה נתונה בהם. אלה היו ימי מאניפיס-טאציה נאדרה להתעוררות העם, ההוכחה היותר בהירה לכל אלה, המבינים רק תוצאות שבמדה ובמשקל, כי עם התנועה הציונית צריך ונחוץ להתחשב, כי רק התנועה הזאת יכולה לעורר אליה יחס כזה מצד המוני היהודים, וכי רק היא מוכשרה להביא

יְרָקוֹת.

מאת

י. ד. ברקוביץ.

ב.

בתחלת ביאתה של שפרה, כשפניה עדיין היו פנים חדשות בבית-אכא' היתה זו מתהלכת בתוך בני ביתה כאורחה הגוגה וכבריה בת-כרך מפונקה ותמוהה ומלאת-ענין, שהכל חייבים בכבודה, הכל חובבים אותה ומתכונים להנאתה, הכל כרוכים אחריה ושומרים צעדיה. הותרו תרצועות מעל הארגזים והתרמילים ונתגלתה לעין כל הכבודה הרבה שבפנים, שחותם של כרך וחנו המיוחד טבועים בה. נטפלו בני-הבית להאורחת המאושרה, כדי לסייע לה, גוחנים כלם ועומדים על בהונות רגליהם, בודקים ובוחנים כל חפץ במשמוש-אצבעות וביראת-הכבוד, מרימים עיניהם כלפי אחותם לשם תמיה והערצה: הזאת שפרה?.. הרי שמלת-משי שחורה והדורה, והרי מעיל כחול ונאה, העשוי סלסלת ומלמלה ומקושט במיני מקלעות מרהיבות-עין; הרי מברשת קטנה, שהיא יפה לבריאות, מפני שעשויה היא לשם נקיון-שנים בכל בוקר, והרי קופסה חתומה מונחת, קופסת קקאה היא, מין משקה, שבני-כרך רגילים לשתות אותו כעין „ציקוריא". והנעלים הלבנות הללו, נעלי הגומי, „נעלי-מחול" הן, לפי שכך נוהגים בכרך, שבתולות מפרכסות וקושטות עצמן בכל מיני תכשיטים, נועלות לרגליהן נעלים לבנות אלו והולכות לנשפי-חשק, למקום הלולא ומוסיקא, ויוצאות במחול. אבל כל הענין הזה איננו כדאי בלא מנפה, שבה מניפים על הפנים; מניפה מנפה...

האם, שידיה עסקניות הן ומלאות תמיד מלאכה, אף היא מסתלקת לרגע מפנתה האפלה, יוצאת ומתיצבת כלפי בתה, מאזינה לספוריה ומנענעת לה בראשה, מגגבת ידיה בסינורה ונוטלת חפצים נפלאים אלו, מסתכלת בהם פה לאור החלון, הופכת וממשמשת בהם בדרך-ארץ ובזהירות מרובה, ומתוך כך פניה נעשים נוחים ומאירים מאור זה הגנוז בבת-צחוקה העגומה.

— נו, ודאי שכך הוא... הסחורה היא, אדרבה, סחורה לא פשוטה... כמה, ראוי לומר, משלמים בעד זוג סנדלים כעין אלו? חוששת אני, שבודאי... נו, הדבר מובן מאליו... מה, כלום באמת אלו הם, מה שאומרים, „המכורגיים", פרקמטיא, הבאה מחוץ-לארץ עצמה?...

את אביה, בשביל שהוא זכר, כבדה שפרה בכוס קקאה. האב, מכיון שטעם מעט ממשקה נפלא ומשונה זה, מיד הרים ראשו בחשאי מעל הכוס, מצין במתינות את שפמו הרטוב ופקח על בתו בעין יאחת בערמה מרובה. הבטה זו של עין אחת פקוחה ואחת עצומה נמשכה רגע קל באין אומר ואין דברים, ובאותו רגע קרן עור פניו של האב מתוך כוגה במוסה ומתוך פקחות יתירה.

— כיצד, אומרת את, קוראים למין זה שם, אצלכם בכרך?

— קקאה.

— נו-או?! דוקא? ולא בשם אחר?!... — אותה העין, שעצומה היתה, נפקחה עכשיו אף היא והערמומית הכמוסה נתגלתה כולה. — לפיכך שמעי נא ואגידך: לא היו דברים מעולם! אין כאן לא קקאה ולא רות ולא שד, אבל יש כאן — מעט „ציקוריא" פשוטה, בעונותינו הרבים... אלא מאי? רצו בני-אדם לסמא את עיני הבריות, נטלו את זה ותבלוהו קצת במיני בשמים, בצרי וצפורן...

שפרה ראתה את עצמה נעלבת מאד על ידי דבורים אלו.

— הא כיצד: „ציקוריא"?... הרי אני עצמי, קודם נסיעתי, הלכתי וקניתי קאה, קקאה בפירוש. וזה האות, ששלמתי...

— למי היא מספרת מעשיות? — הפסיקה האב מתוך יהירות ורחק,

לידי התאזרות והתאמצות הכחות העצמים במדה מרובה כזו.

בשבוע־היובל הזה מתעורר מאליו החפץ לשוב ולהתבונן אל הדרך, אשר עברנו בה, לזכור את הימים ההם, שעכשיו נראים הם בעינינו לרחוקים כ״כ, את ימי „ההליכה אל העם", בעת אשר יחד עם כל אקציה הבניסו אל תוך לבות ההמון איר יקרות, שמועה ע״א איזה דבר יפה מצודד לב, שמועה ע״ד תנועת־גאון הדשה. המעוררת וזוקפת את הרוחות. לעבודה זו הצנומה והיבשה בסקירה ראשונה, שנעשתה ע״י אנשים, שברובם לא היתה להם שום שייכות לעניני־מסחר, אנשי הרוח והמחשבה, — לעבודה זו הוכנסו אז הרבה יופי, פיוט ואצילות אידיאלית.

אבל אלה היו גם ימים של עבודה קשה, בעת שהיה הכרח לא רק ללחום כנגד מכשולים, מה שמרבה ביותר את נעימותה ואת ערכה של המלחמה, כי אם גם להיות מטרה להתנפלויות גסות ולהאשמות מכוערות.

חברינו החדשים, אשר נספחו אל תנועתנו בשנים האחרונות, המתבוננים עתה אל התקדמותה הנמרצה ולתקפה, ורואים את מצבו המבוסס ואת התפתחותו הנורמאלית של הבאנק שלנו, שכבר היה לגורם חשוב בחיי־העם, יוכלו אך ברוב עמל לצייר להם את המלחמה הזאת, אשר נלחמו מעברים כנגד יוצרי הבאנק. קשה יהיה להם לשער בנפשם את ההתפעלות וההתלהבות, שהושקעו בעבודת יצירת הבאנק, את אותה התרוממות־הרוח, אשר תקפה את השדרות הרחבות של היהודים, אפילו של אלה מהם, שהציונות היתה עוד זרה להם.

וכמה נשאו וסבלו האנשים, אשר נגשו לעסוק ביצירת הבאנק? העבודה הזאת היתה, כמו שאמר המיסד הראשון של הבאנק, תיאודור הירצל, הקרבן היותר קשה, שהוכרחו האנשים האלה להקריב לטובת הרעיון.

כל מה שהיה חשוך ורקוב בקרב היהודים, כל מה שנשאר בתוכם כירושה מעיקה של ימי נדודיהם הארוכים, כל זה הזדיין למלחמה כנגד מנהיגי־העם, כמעט נגשו ליצירת אמצעי ריאלי להגשמת הרעיון הציוני.

בשורה הראשונה עמדו כל אלה ה„מיושבים והפקחים", הנמצאים במדה מרובה כ״כ, אנשים בעלי נסיון של שוה פרוטה וספקנות פעוטה, שהסכינו להתיחס בגיחוך של התול לכל דבר חדש, שאין הם יכולים להבינו. לחשוב לתפל ולרעות־רוח כל שאיפה עדינה, המתרוממת מעל למושגי־החיים שלהם.

שוב, כבשעת קריאת הקונגרס הראשון, נשמעו המון קולות המזהירים מפני מקסם־השוא החדש, המתעה את המוני־העם, מפני הרעיון הנפסד של בעלי־הרמיון החולנים והשואפים הנלהבים,

התעוררו למלחמה כנגד הבאנק גם כל אלה, שהציונות לא היתה נעימה להם בכלל, כדבר היוצא מגדר הרגיל, כדבר הבלתי־מובן, המרגיז את מנוחתם, מנוחת־השבע, המכנים מהפכה פנימית אל העולם היהודי, המשנה את כל הערכין שלו, המתפרץ כזרם־אור מבריק אל חשכת החיים־היהודים.

הם השלימו עם הציונות כל זמן שלא יצאה עדיין מגבולות החלום והדמיון, אבל לא כלו לסבול אותה בתור עצם ממשי וריאלי.

בקצף מיוחד התנפלו **על** הציונות ומנהיגיה כל אלה, אשר הציונות היא להם דבר של סכנה, כל באי־הכח „הרשמיים" של היהדות, שאינם מודים בהלאומיות הישראלית, השואפים אל הכחדתה, ואשר, באופן היותר טוב, הם מוצאים לנחוץ להתקין בשביל הלאום העברי „מיתה יפה" ושביחד עם זה הם מעיזים לדבר בשם העם, — כל אותם האילימינטים האשמים בשפלותו ובאפיסת כחותיו של העם, החיים לא בשביל העם, כי אם על ידי העם, כל האילימינטים הללו הרגישו פתאום, כי הציונות מרופפת את הבסים שמתחת לרגלם, שוללת מהם את שלטונם הבלתי־מוגבל והעומד מחוץ לבקרת, כי על במת הצבור היהודי יוצאים מנהיגי־עם אמתים וראוים לכך, נבחריו האמתיים, המביעים את רצונם ושאיפותיהם של מיליוני העם העברי.

מלפניו את כוס הקקאה באכזריות מרובה. — לי את מספרת מעשיות?!... הרי אני, ברוך השם, כבן חמשים, ולא זכיתי מימי לטעום טעם של ציקוריא, עד שבאו אלי מן הכרך והביאו לי מעט ציקוריא זו!...

— אבל אין זה ציקוריא, אלא קקאה. רצונך, הבט ותראה כתוב מפורש על גבי הקופסה!

— על גבי הקופסה?! כלום באמת כך? טע־טע! מעשי אלהינו ונפלאותיו! בסבורה את, שכל מה שכותבים על גבי הקופסה — תורת־משה היא? מי כתב לך שם על גבי הקופסה? ודאי, איזה יהודי, יהודי ורשאי, וסתם יהודי ורשאי — חזקה, שרמאי הוא!...

ראתה שפרה, שגדל כחו של הצד־שכנגדה וידו על העליונה.

— אבל הן כל העולם כלו שותה קקאה... תננה את קולה לפני אביה ודמעות של עלבון נצצו בעיניה.

— לדידי — יהא כל העולם כולו מהלך ראשו הפוך למטה ורגליו למעלה, ואני אל אהיה שוטה!...

כאן נכנסה האם לתוך דבריהם ונזפה בהאב:

— ראו נא, האיך זה יושב ודורש, המבין שלי!... מומחה רב הוא לאותו דבר, הכל יודע הוא, אין דבר נפלא ממנו!.. חייך וחיי ראשך, מוטב שיעלה לפניך זכרון הגלת וסל הקישואים, העומד מוכן לו מבעוד בוקר...

מכיון שהשמיעה תוכחה זו, ממהרת האם וחוזרת שוב לעולמה, זו פנתה האפלה שבחדר־הבשול, טורחת שם ומטפלת במלאכה אצל התנור והכירים, פניה המרונזים והדואגים מפוחמים ומבהיקים כפני מחותנת, והיא עושה את שלה בדממה ובצנעה, אורגת את סודה בחשאי ובלא־רואים — ואחר־כך היא מופיעה במנצחת, נושאת בידה על מחבת־הברזל השחורה והמדושנת חביתה של ביצים רותחת ומפעפעת ורוחשת בקול, המזהירה ומתיזה ניצוצות סביבה, וריח־ניחוחה נודף למרחוק, מנחת־מרחשת זו היא מקריבה לשפרה בתה, מעמידתה על השלחן הערוך, ופניה, פני אם, טובים ומאירים באותה שעה, נהנים מזיו החביתה ושרויים באור של עצבות דק מן הדק.

— טעמי, שפרה, וראי מאכלות אלו שלנו. הרי אורחה את אצלנו וחביתה זו אפשר שתהא כחדשה בעיניך... ואפשר, שטועה אני? ראוי לומר אדם שישב בכרך והיה רגיל במטעמים, העשויים בידי הבריות... אלא מאי? הרי אצלנו אין זה, ברוך־השם, אלא כדי... עט! הדברים עתיקים. באמת אמרו במדרגתנו לב מי פנוי לאכילה? וכי יש לנו שהות לזה? הרי אפילו להשמיעך דבר כהוגן עדיין לא היה ספק בידי, רואה את, עומדת אני כנגדך כאן — ואין אני רשאית לעמוד כאן... והכל משום מה? משום הגן, ברוך השם, ובפרט עכשיו, שהנה הגיעה כבר השעה והקישואים נראו בערוגות... חייך, שפרה! דברתי בקישואים ונזכרתי! ברוך השם, ראשי סובב, הולך... כל העת משננת אני לעצמי, שצריכת אני להביא לך מן הגן קישואים ירוקים אחדים לברכת „שהחינו" — ואני שוכחת! אף־על־פי, שלעת־עתה מין זה של קישואים עדיין הוא, ראוי לומר, בחזקת יקרות...

בשעת דבור זה של האם נגשת שפרה לתרמילה ומוציאת מתוכה מפה קטנה ולבנה, אחת מתריסר המפות הקטנות והלבנות, שהביאה אתה בתוך שאר חפציה מן הכרך, חובשת אותה סביב לצוארה ויושבת אל השלחן לסעוד פת־שחרית. האם מתיצבת כלפי הבת, טובלת פתה במי־חמאה, חוטפת ואוכלת בעמידה וגומרת סעודתה כרגע. התינוקות אף הם מסובים לשלחן, כל אחד קערתו לפניו, גומעים בענוה תבשיל דל של „קרופניק", מרימים עיניהם בזהירות מרובה ומציצים מן הצד ברגשות דרך־ארץ אל החביתה הדשנה והמבהיקה, המרהיבה עין, ואל מפה לבנה זו, המשונה מאד, המשוה לפני אחותם הבכירה לוית־חן והדר ומעטרת לה מין אצילות מיוחדת...

גמרה האם סעודתה החטופה, מיד היא מכיהרת ומעמיסה שק על שכמה ומתעלמת מן העין, הקטנים אף הם מסתלקים לחוץ, ושפרה נשארת בבית

במלחמתם עם כל האיליטינטים הללו פגעי הציינים בתבונה מחפירה אחת, שאפשר לפגוש אותה אצלנו לעתים כ״ב קריבות, וישדבקה בני בנגע רע, ירושת הדורות של ימי־הנדודים והשפלות הארוכים.

בין הטענות, שנשמעו מצד מחנה הלוחמים כנגד הבאנק, היותר מצויה היתה טענתם של אלה, שרטילו ספק ביושר לבבם של המנהיגים הציוניים, של אלה אשר לא יכלו להבין כלל, כיצד אפשר לו לאדם להתמכר לאיזה רעיון, לאיזה מפעל מבלי היות משוחד לכך ע״י שום פניה צדדית ותועלת פרטית, ואשר בהביטם על הכל מתוך אספקלרית הפסיכיקה שלהם הם תולים כל מעשה וענין צבורי בחמדת־הבצע ובכוונה לעשות אותו קרדום לחפור בו.

מכל ההאשמות והחשדים המתיעבים האלה לא נצל גם מנהיגנו החולם הגדול טהר־הנפש, אשר הועל לקרבן על מזבח עמו, אשר לו מסר את הונו, אונו וחייו. „היה זך מרמע, וגם אז לא תנקה מרבת־שוא" בחיים הצבוריים, והדברים הללו נתאמתו ביחס אל מנהיגנו.

זאת היתה התחברות של כל הכחות החשוכים שבקרב היהודים, אשר הרגישו, כי הציונות תטאטא אותם טאטא והשמד מבלי חמלה בדרכה אל נצחונה. התחילה מלחמה כנגד התנועה, השואפת לתת מקלט להמוני־עם אובדים ונדחים באין מנוס, לברוא — כמו שאמר מנהיגנו — צבור של בני־אדם, שיהיה לא רק חדש, כי אם גם ישר וצודק יותר, מלחמה כנגד השאיפה לתת להאנושיות רק תשובה אחת על כל מעשי העול שלה, תשובה, שתהי מוליכה להתרוממות האידיאלים המוסריים של האנושיות.

התחילו ממטירים האשמות, חשדים, ועלילות. את כל הענין סימנו בתור מפעל של בעלי־עסק אחדים מהמין היותר גרוע, הרוצים לעשות עסק טוב בתור מיסדים, אף כי תקנות הבאנק הרחיקו דוקא באופן ברור, ודוקא למיסדים, כל אפשרות של איזו הועלת חמרית. הפיצו שמועות ברבים, כי דירקטורי הבאנק קבלו מאת אלף מארק בעד עריכת התקנות, אף כי באמת נדבו המיסדים הללו כסף מכיסם גם על כל ההוצאות, שהיו כרוכות ביסוד הבאנק. בעתונות המשיחדת אמרו, כי מטרתם של המיסדים היא למלא כיסיהם בכסף עניי־העם, אף כי תקנות הבאנק קיבעות, כי רק הקונגרים, רק מורשי העם העברי הם אדוני הבאנק בפועל. פרסמו גם שמועות תפלות כזו, למשל, שהבאנק מתיסד למטרת מלחמה כנגד האורטודוכסיה, השתדלו בכל מאמצי כח להביא לידי בויקוט כנגד קנית המניות של הבאנק.

ביחוד התגברה המלחמה בלונדון גופה, ששם היה הבאנק צריך להרשם בתור אחד המוסדות הפיננסיים שבמדינה. בעתונים הלונדונים ובמוסדות הפינאנסיים וגם באלו של הממשלה הפיצו שמועות, כי הבאנק נוסד ע״י ספיקולאנטים בבדי לנצל ע״י מעשי תרמית את כיסי אנשים קלי־דעת.

לפני הריביזור, שבו היה תלוי אשורו הרשמי של הבאנק, תארו את המפעל כולו בתור מעשה קנוניה מצד ידודי רוסיה, האומרים להוציא כסף מאת האנגלים ע״י אונאה וגנבת־דעת. את הד״ר הירצל ציירו לפניו בתור איש בעל־חלומות, המוקף אנשים נובלים ורמאים.

ברוח זה כתבו גם בהעתון הבירזאי הרשמי והזהירו את העולם הפינאנסי האנגלי, כי שמיטת־הכספים של הבאנק החדש עתידה להטיל כתם על שמם הטיב של הבירזה והבנקים האנגליים.

רק ע״י האינירגיה המופלאה של הירצל, שלא ידעה כל מכשיל, רק ע״י יכלתו להקסים את בני־האדם ולעירר אליו אמון עלתה בידו לגבור על כל המכשולים והבאנק נתאשר.

לא נפלא אפוא הדבר. אם במאמרו של הירצל שנדפס אז ב„ולט" הננו מוצאים את הדברים הללו.

„אם רוצה איש להמלא התמרמרות וגועל־נפש, צריך הוא לקרוא ולשמוע את כל מה שמתנגדינו היהודים עושים עתה כנגד הציונות. הם מרגישים, הם יודעים. כי הגיעה שעה מכרעת, כי תנועת־העם יצאה מגדר הדמיונות והויכוחים... והם

ועמה רק פרדקא אחותה הצעירה, זו פרדקא הטובה והביישנית, שכולה שלוה ושאננת כיונה, שקוצתה ארוכה וחלקה, עיניה אפורות ושוקטות וחולמות ועפעפיה השחורים והארוכים משרים על פניה שכינה צנועה, רכה וענוגה.

פרדקא זו מגישה עכשיו כוס חמים לשפרה, ותיכף למעשה היא מסלקת ידיה לאחוריה ומתרחקת הימנה משום הנימוס, מתיצבת כנגדה סמוך לכותל, כובשת פניה בקרקע ונרגשת כולה; הרי נתיחדה בבית עם שפרה באין איש אתן... שפרה חובשת שוב מפתה הקטנה והלבנה סביב לצוארה, גומעת חמים מן הכוס ומתחילת מספרת עם פרדקא על־דבר בני־שכונתם ועל־דבר חיי העירה, שנתרחקה מהם והרכמה, ומענין זה עוברת היא לחיי בני הכרך, שלבה גם בהם, ומדברת בשבח בתי־החומה הגבוהים עם הדיוטות המרובות, שעולים עליהן במדרגות, וגם בשבח האוטומובילים, אלו המרכבות המשונית והנפלאות, שבעליהן אינם נזקקים כלל לסוסים ונוסעים בתוכן על־פי נס, — עד שמתגלגלים הדברים ומגיעים לידי מעשה בריבה אחת, מטרונית מפורסמת, שתפרו לה שמלה בבית־מלאכתם, ועלתה לה אותה שמלה בשש מאות רובלי־כסף, ובאה הגבירה לקבל שמלתה והניחה על השלחן בשביל הבתולות התופרות שטר של חמשה רובלים: „לשכר"...

פרדקא עומדת מחרישה ומשתאה ושומעת. בשעה זו היא אדומה קצת וכולה מסורה לאחותה הבכירה, מנענעת לה ראשה בחשאי מתוך בושת־פנים ועיניה האפורות והשוקטות מאירות באור צנוע ורך מתחת לעפעפיה השחורים והארוכים.

ושפרה — דמיונה מתלהב עכשיו ביותר לזכר אותו הכרך הנפלא, שהיא עצמה זכתה ונמנתה בין יושביו, ומתוך התלהבות זו רוחש לבה דבר טוב, קמה היא פתאום מלפני השלחן ונגשת בחשאי וברטט־הרושים אל תרמילה, בודקת בהם ומוצאת חגורה נאה מעשה מקלעת, הזורת ונושאת חגורה זו ברומיה וביצלות נצחון ומוכרת איתה מבלי דבר דבר, מתנה גמורה לפרדקא [illegible]

ומתאמצת, עד כמה שכחה מגיע לבלי הסתכל בה אפילו פעם אחת. שפרה חוזרת ומספרת שוב:

— אותו פרדס, שבעה שערי־ברזל יוצאים הימנו לעיר, ושבעה שערים אלו תמיד פתוחים הם כנגד שבעה רחובות יפים שבכרך. כיון שנכנסת פעם לפרדס, הרי את מהלכת בו ותועה, מהלכת ותועה, ואין קץ, ואין מוצא... גדול, גדול הפרדס! ולפיכך אין קוראים לו שם „פרדס סתם, אלא — „גן", להודיעך שכך הוא בלשון אשכנז. ובתוך אותו פרדס נחל נאה מתגלה, ומי הנחל מים יפים וזכים ואינם דומים כלל לשאר המים שבעולם. ובתוך הנחל ברבורים שוחים, ברבורים לבנים, ומבינים אותם הברבורים בלשון בני־אדם, ומדברים אליהם, כאשר אדבר אני אליך... ומתוך המים פונטן מתרומם, מין צנור השופע כלפי מעלה, המזנק ומזנק כל היום כולו ואין מעצור לו. כיצד עושים, שיהא צנור זה שופע מאליו? נוטלים מכונה, העשויה לכך, ונותנים לתוכה קיטור, מין אלקטריה כזה, שבו מסיקים ומסיקים ומסיקים, עד שלבסוף מתפרץ הקיטור והצנור מתחיל שופע!.. ומסיקים שם, בכרך, לא־כך כמו שמסיקים אצלנו. אצלנו נוטלים עצים ומבעירים תחתם קש ומסיקים — ודיינו! מה שאין כן בכרך, נוהגים בכרך, בשביל להסיק את התנור, ליטול מתחלה פחם, יש לזה מין פחם משובח, יקר המציאות... והיה מעשה, ואני באתי אז לדור בדירה חדשה אצל בני־אדם מהוגנים מאד...

פרדקא אינה מבינה יפה פירושה של מלת „מהוגנים", אלא לבה אומר לה, שמלה זו מעולה היא. ולפיכך היא עומדת כנגד אחותה מחרישה ומשתאה ושומעת, ממשמשת בצנעה בחגורה זו, שקבלה מתנה, ופניה נרגשים ואדומים. ובאותה שעה עצמה רעיון מורד נורא את מוחה: כיצד אפשר לה עכשיו להכנס בתוך דברי אחותה, המשיחה בענינים חשובים אלו, כדי לשאול שאלת־חולין: שמא רוצה שפרה להניח את כוס התמים במרקחת של דובדבניות?...

(עוד יבא).

חוגרים שארית כחם בכדי להפריע בעד המפעל הזה. הם טובלים את חציהם ברעל; בכל מיני נשק, שאין משתמשים בהם במלחמת־ישרים, הם לוחמים נגדנו, אין אמצעי, שיזלזלו בו, אין דבה נמבזה, שיבחלו בה, הם אינם מסתלקים מכל דבר־שקר וסירוס האמת.

הדברים האלה אולי חריפים הם יותר מדאי, אבל רכים הם לעומת כל הנעשה עתה ביחס אלינו.!!

רוצים אנחנו להזכיר ולהעמיד לדורות, באיזה אופן התנהגו אז אתנו רק באשר נגשנו ברצינות ובאופן נמרץ להגשים את הרעיון העממי"...

אבל המלחמה, שהתחילה כנגד הבאנק לא יכלה, כמובן, להזיק להמפעל ולהפריע את העבודה. „איזה ערך — כתב אז הירצל — יש להשטות הקטנות הללו ביחס אלינו, אל האנשים, שברצון הם מוסרים את חייהם על העבודה היקרה להם? העבודה הולכת ומתקדמת, ורק זה נכבד לנו".

בכל גליון מ„הולט", בכל העתונים הציוניים צריך היה אז להכחיש בכל שבוע ושבוע את כל מיני השמועות התפלות, לענות על כל החרפות והחשדים.

אבל את התשובה היותר טובה נתן העם העברי. שני שבועות אחרי התפרסם החתימה על האקציות, ביום 12 אפריל למנין החדש, מתלגרפים מלונדון, כי החתימה כבר הגיעה למדה בזו, המבטיחה את יסוד הבאנק.

והבאנק נוסד לא בכספי הבאנקירים והפיננסיסטים; הם התיחסו בשנאה אל הבאנק, או, באופן היותר טוב, עמדו מרחוק להמפעל הזה. הבאנק נוסד בפרוטות של העניים והשדרות הבינוניות של העם, המרגישים ביותר את הקשר שביניהם עם עמם, היותר ערים אל צרת־העם, והמאמינים עדיין בעתידותיו של העם. והבאנק נהיה לדבר שבמציאות, אף כי מאחריו לא עמדה ממלכה או כח פינאנסי אדיר, שרגילים להתיחס אליהם באמון. לא היה בו פקדונות־כסף גדולים, שהיו מושכים אליהם את האקציונירים, לא היו יכולות להיות גם תקוות לעשות עסקים ולהרויח; בשעת הפצת האקציות לא הבטיחו לתת דיבידינדים ורווחים, דברו רק על חשיבותו של הבאנק בשביל התנועה העממית, היה רק אמון אל מנהיגי התנועה, אמונה במפעל, אשר בשבילו נוסד הבאנק.

לקול קריאת ההסתדרות הציונית ענו שדרות העם היותר רחבות, מספ" קוני האקציות עלה במשך זמן קצר עד למאות אלף. ביום הראשון של החתימה, ביום 28 מרץ, נתקבלו בלונדון חתימות מאפריקה הדרומית, מיפו, מגרודנה, מצ'ימה, מלונדון ומהפרובינציה האנגלית. המקומות הקטנים המציאו כבר בימים הראשונים חתימה בשיעור יותר מרובה, מאשר אפשר היה לחכות, ועפ"י התלגרף דרשו גליונות של חתימה חדשים.

ברוסיה נמכרו אקציות הבאנק יותר מבשש מאות מקומות. נענו יהודי כל ארצות התבל, מהקצוות היותר רחוקות של העולם החדש והישן. נתקבלו חתימות מקאנאדה, מטראנסוואל, מתורקיה, מקאליפורניה, ממצרים, מהפנות היותר נדחות ברוסיה, רומיניה וגאליצה. החתימות על האקציות היו בהמון לשונות, גם בשפות תורקיה וחינה.

כל ציוני הקדיש אז את מבחר כחותיו והאינירגיה שלו לדבר יצירת הבאנק. כל אחד מהם עמד על משמרתו. כל אספה ואספה, כל מיטינג, אשר נערך בכל מקום שהוא, המון הנאומים והדרשות בבתי־הכנסיות—עוררו התפעלות והתרגשות הנפש... חתמו על האקציות באספות ובבתי־הכנסיות. העם הביא את פרוטותיו, שנים, שלשה אנשים חתמו על אקציה אחת. יודעים אנחנו מעשה שהיה, כי איש עני הכנים בפעם אחת במחיר האקציה עשרה רובל, דמי נדבות שהיו שמורים בידו, זהיו כאלה שנתנו בתור דמי קדימה את תכשיטיהם, את שעוניהם וטבעותיהם וכדומה.

חתמו על אקציות הבאנק גם אנשים נוצרים. אינזיניר נוצרי מלינץ שבאוסטריה מבקש, שימכרו לו אקציה, מבלי מצוא למכשול את שייכותו לאמונה אחרת. הוא איש עני. אבל הוא רוצה גם כן לסייע להתנועה הציונית.

כהן קאטולי מפרוסיה המזרחית כותב אל ועד־הפועל הציוני: „הרשו לכהן קאטולי עני להביא את מנתו הפעוטה אל הבאנק העברי. אני מצטער רק, שאין לי מיליונים; הם היו שייכים לכם". העובדות הללו אינן יחידות במינן.

ככה נברא הבאנק של העם העברי, שניצר ע"י העם עצמו להגשמת תעודת תחיתו.

עשר שנים חלפו מן העת הזאת. הרבה הפתקאות עברו במשך הזמן הזה על עמנו, על התנועה הציונית, וכקודם אנו מניחים באותה האמונה ובאותה מסירת־הנפש אריח על גבי אריח ומוסיפים לבנות את הבנין הלאומי.

הרבה דברים, שנדמו אז כדמיונות־שוא התגשמו בדרך אל מטרתנו. אפשר, כי את החלק היותר קשה שבדרכנו כבר עברנו. נשתנה היחס אל תנועתנו בקרב היהודים. יסודי השקפותינו נתקבלו עתה מאת כל האילימינטים הבריאים והחיוניים שבתוך העם העברי. מעת לעת מתרבה יותר ויותר מכפר היהודים, בעלי נאון ומסירת נפש, ההולכים הלוך וקרב אל תנועתנו, ובכל אשר ירב מספרם במחננו, ככה נתקדם יותר ויותר בדרכנו אל מטרתנו.

ובגאון ובתוגה חרישית אנו זוכרים את אותם ימי־האורה, ימי התאמצות כל הכחות למלחמה, ימי התלהבות כ"כ מרובה. אין עתה התפעלות של אותם הימים, התפעלות שבזו אי אפשר שתהי נמשכת הרבה, ועל מקומה באה התרוממות־רוח תמידית, שאינה פוסקת, הממלאה את עבודת התחיה, ועל כל אחת מעבודתינו; איך שתהי פעוטה, שפוך אור אותו המפעל הגדול, אשר בשמו היא נעשית.

בְּחַיֵּינוּ.

נבחרי־היהודים [illegible]

מצב היהודים בארצנו הורע באופן, שלא היה כמוהו עד כה. גם בימים שלפני „החופש" לא נגזרו על היהודים כ"כ הרבה גזרות ולא נרדפו רדיפות מרובות כ"כ כבעת הזאת. לא רק שחלפה התקוה, כי מצב היהודים, המשוללים את הזכיות האנושיות היותר אילימינטאריות, יוטב אפילו במקצת, אלא, שתמיד אנו נמצאים בסכנת „צירקוליארים" חדשים, המרבים ע"י ברוריהם להחוקים את הגזירות וההגבלות. קשה הדבר להוציא במספר את כל ההגבלות והרדיפות הללו של העת האחרונה, הן מקיפות את כל מקצועות מצבנו וממלאות את כל פנות חיינו.

וכמצב המדינה כך הוא המצב גם ברומת־הממלכה, שנאת־היהודים הקיצונה שוררת באגף הימני שלה, שאיננו מניח כל הזדמנות, הבאה לידו, לחרף ולגדף ולהעליב את הכבוד היהודי ולרמוס ברגלים את זכיות היהודים. בשעה זו של שלטון הריאקציה הכללית במדינה שנו את יחוסם ליהודים גם אותם האילימינטים, אשר עוד זה לא כבר, בדומה דראשונה והשניה הגינו על שויון היהודים. כוונתנו בזה אל הקאלא הפולנית, אשר הרחיקה עתה ללכת כ"כ בדרך

זו עד שהסתלקה מתת את ידה אל המחאה, אשר הגיש הדיפלומאט היהודי פרידמאן אל הנשיא כנגד זה, שמרשים בדומת הממלכה, באספת־העם הגבוהה הזאת, להעליב את היהודים באופן גס ולכנותם תמיד בשם הגנאי, „ז׳ידים"...

אמת הדבר, כי באגף השמאלי של הדומה נשאר אותו היחס ליהודים, שהיה קודם — יחס דימוקראטי-פרוגריסיבי. הקאדיטים החליטו אמנם (ראה „העולם" גליון ה׳) לשנות את הטאקטיקה שלהם עד כה בדומה השלישית ולצאת להגן בגלוי על זכיות היהודים, אבל די הוא לזכור, כי האגף השמאלי שבדומה הוא כ"כ חלש וקטן, והימני הוא כ"כ חזק וגדול, בכדי להבין ברור, כי בעיקרו של דבר נשאר שירר בדומה ביחס ליהודים מעמד־רוח, אנטישמיי קיצוני ומלא שנאה.

בתנאים כאלה מוכרחים שני הדיפלומאטים היהודים שלנו לצאת בתור באי־כח דעת הקהל העברי ולהגן על זכיותיהם של היהודים. אפילו בתנאים יותר טובים ונוחים לא היו שני הדיפלומאטים היהודים שלנו יכולים לתת לנו יותר משיש באפשרותם לתת, וביחוד קשה מצבם עתה מאד לגודל־האחריות, ולו גם מנקודת־המצב המוסרי בלבד, שתפקידם בתור דיפלומאטים יהודים מטיל עליהם.

ותמיד אנו זוכרים את זה בשעה שהם שותקים, ואנחנו דורשים, כי ידברו, וגם בשעה שהם עולים על הבמה. בעת האחרונה השתתף ניסילוביץ בהויכוחים על דבר שאלת־אזוב, ופרידמאן — בויכוחים, שנתעוררו זה עתה על דבר תקציב מיניסטריום־הפנים. בשעה שנאומו של ניסילוביץ עורר כנגדו בצדק את העתונות היהודית, אשר הראתה על אפיו השתדלני, הורגש אז גם כן בשובע־רצון מיוחד, כי נאומו הנזכר נאמר בכל זה בעתו במדה ידועה של גאון והכרה עצמית. כבר הסכנו כ"כ למוד ולשקול את כל אחד מצעדי הדיפלומאטים שלנו וכבר הרבינו כ"כ להרעיש עולמות, כי לא ינהגו בשום אופן פוליטיקה של שתיקה, עד שיציאותם לדבר כשהיא לעצמה, ממלאה אותנו בכל פעם רגשי־רצון. ביחוד בנוגע לנאומו האחרון של פרידמאן צריך להעיר, כי נאמר ברגש נמרץ של גאון והכרת כבוד, שלא נשמע כמהו עד כה בסגנון כ"כ חריף וברור בנאומיהם של שני הדיפלומאטים שלנו, ושבוודאי הוא משביע אותנו רוב רצון.

עוד צריך להזכיר את עבודתם של שני הדיפלומאטים שלנו בקומיסיה ע"ד הצעת־החוק בנוגע להמנוחה הנורמאלית בשביל העובדים והעוזרים בבתי המסחר והחרושת (עיין ע"א עצם הצעת החוק „בעולם" גליון ז). הם יצאו שניהם לדבר לטובת אינטריסי היהודים והגינו על זכותם של היהודים לנוח ביום השבת. הקומיסיה קבעה בתור יום של מנוחה את היום הראשון לשבוע אבל בהוספה, כי הבלתי־נוצרים יהיו רשאים לעבוד ביום הראשון חמש שעות, ואם ירצה איש נוצרי בכך, רשאי גם הוא לעבוד בשעות האלה ביום הראשון לשבוע.

הרגשנו את מצב היהודים במדינה ובדומה. אבל הדומה הלא הנה המקום היחידי, שיכולה להאמר בו מלה אמתית וחפשית, ומבלי שים לב לכל המפריעים והתנאים הקשים עד לבלתי נשוא, יש רק דרך יחידה אחת, אפשרית ונכונה בשביל שני הדיפלומאטים היהודים שלנו: הדרך של פוליטיקה גלויה, פוליטיקה מלאה גאון, המגינה על זכיות היהודים והכבוד היהודי.

שאיפת ההתאחדות בקרב יהודי־אמיריקה.

אחרי רוסיה אמיריקה היא מרכז־היהודים היותר גדול, ויהודי־אמיריקה עתידים למלא תפקיד נכבד ביצירת עבודה־עברית־לאומית. רבים התיראו, כי החיים באמיריקה, אשר הורות לתנאיהם הטובים המיוחדים במובן הפוליטי והצבורי הם עשירים כ"כ בשאיפות להתבוללות ואשר כבר היתה להם השפעה של התבוללות כ"כ נמרצה על קבוצות־עם שונות במדינה, אלה התנאים יעמידו את היהודים בתוקף סבות מובנות בסכנה של טמיעה עוד יותר גדולה. אבל הכח הטבעי של רגש קיום־הלאום נחל בין היהודים באמיריקה נצחון גם בזה.

בחיי יהודי־אמיריקה הולכות ומתבלטות יותר ויותר שאיפות להתאחדות ולהסתדרות. אותו פרוצס ההתפתחות וההתפשטות של ההכרה הלאומית, הניכרת יותר ויותר בקרב יהודי־רוסיה, מבליט את השפעתו גם במרכז הגדול השני של היהודים. הרבה חזיונות בחיים הפוליטיים־הצבוריים של היהודים האמיריקאיים מוכיחים בוודאות גמורה את שאיפות ההתאחדות המרנינות הללו.

מהחזיונות המרובים הללו נכבדים ביותר השנוים, אשר נראו בעת האחרונה ושיש להם ערך מיוחד, והם: המועצה בדבר האמיגראציה ויסוד הסתדרות כללית של יהודי־ניו־יורק. הדבר הראשון, שיש להרימו על נס ושערכו מרובה ביותר, הוא השאיפה הניכרת שם לאחד את כחות היהודיים האקטיביים לעבודה־עממית כללית. ובכל פעם, כשמתבלטת שאיפה של התאחדות כעין זו, הרי היא שאיפה לעבודה יהודית־לאומית. באי־כח של הסתדרויות הרבה וזרמים פוליטיים וצבוריים שונים התאחדו יחד לעבוד לטובת סדור האמיגראציה היהודית. בהמועצה הנזכרת השתתפו האגודות היהודיות הכלליות השונות, הסתדרויות סוציאליסטיות, הפידיראציה הציונית, פועלי־ציון, ציונים־טריטוריאליים ועוד. הסעיפים היותר נכבדים של ההחלטות שנתקבלו הנם, כי האגודה (שמה הרשמי הוא „אגודה אמיריקאית יהודית לסדור האימיגראציה") תהיה בלתי־מפלגתית בכל עבודתה, כי תתמוך בכל החברות, הלוחמות כנגד הגבלת הכניסה לאמיריקה, כי בכל מקום באמיריקה צריכות להתיסד מחלקות להאגודה, בכדי שכל התושבים היהודים ישתתפו בעבודה החשובה, וכי ההסתדרות החדשה צריכה להכנס בחבור עם כל המוסדות האמיגראציוניים שבארצות הנדידה והכניסה, ולמטרה זו צריך לקרוא לקונגרס כללי בדבר שאלת הנדידה היהודית. הסעיף האחרון מדגיש הדגשה נמרצת מאד את שאיפת־ההתאחדות בעבודה של האגודה האמיריקאית החדשה. וכבר בברוזה שלה סימנה האגודה הזאת בדיוק את תכונתה היסודית: „פרובלימה לאומית רחבה כזו של האמיגראציה היהודית דורשת את התאמצות הכחות הכלליים של העם העברי, דורשת הסתדרות־עממית יהודית כללית, שתוכל להקיף את כל עניני הנדידה היהודית בדרך התפתחותה".

לאותו סוג של עבודה מאוחדת לטובת אינטריסי היהודים שייך גם יסוד ההסתדרות הכללית של יהודי־ניו־יורק. באספה השתתפו רק אזרחים אמיריקאים — צירי כל בתי־הכנסיות, החברות והאגודות שבניו־יורק. תכנית־העבודה של ההסתדרות היהודית הכללית הזאת עוד לא נודעה בדיוק, אבל דבר־ההתאחדות כשהוא לעצמו כראי הוא לתשומת־הלב היותר גדולה. הדבר, שאת ההסתדרות הזאת יסדו רק יהודים אזרחי־אמיריקה, עלול לתת לעבודתם גוון מיוחד, מצד אחד. אבל מן הצד השני הוא אופיי ביותר מנקודת־המצב של התאחדות הכחות היהודיים, מפני שזה מוכיח, כי גם בקרב האילימינטים היהודים, שכבר נתאזרחו ונתאקלמו באמיריקה מימים רבים, מתחילה מורגשת באופן יותר נמרץ הנחיצות בעבודה יהודית מאוחדת לטובת עניניהם של היהודים.

משתי ההסתדרויות הללו שנוסדו עתה, עלולה לתפוס מקום

נכבד מאד, עפ"י תכנית עבודתה וחשיבותה, רק האגודה האמיגראציונית. כבר הגיעה השעה, שאל נדידת־הבהלה היהודית תוכנסנה תכנית ידועה ושיטה מסוימה וקולעת אל המטרה. כמו שהדבר נוהג תמיד אצלנו כבר נדבר הרבה בנידן זה וכמעט שלא נעשה מאומה. אפשר שעתה כבר באה העת של עבודה יותר מעשית וממשית במקצוע זה. העת הזאת כבר באה בוודאי, והדבר צריך להיות ברור לכל, כי לעבודות יהודיות־עממיות כלליות צריכים להתאחד כל הכחות הצבוריים האקטיביים של היהודים.

עיון רציני בשאלה האמיגראציונית מוכרח שיראה סוף סוף את הדרך היחידה ואת הפתרון היחיד, שאליהם תביא פעולה זו.

ירחון יהודי־רוסי חדש.

מתחלת יאנואר החל לצאת בפטרבורג ירחון יהודי חדש בלשון הרוסית „העולם העברי". המערכת הציבה לה למטרה: „מחקר אביקטיבי של שאלות היהודים המדעיות, החברותיות והפוליטיות, הצטלמות אמנותית של חיי היהודים וסיוע להתפתחות הערכים הלאומיים בכלל". מצדנו, כמובן, הננו יכולים אך לפגוש ברצון ירחון יהודי חדש, אשר עם הופעתו יתרבה מספר האורגנים המתעסקים בבירור שאלות חיינו. ירחון יהודי־רוסי כזה ודאי שיוכל להיות לו ערך ידוע.

יש בתוך האינטיליגנציה ובין הצעירים שלנו רבים, אשר חיינו האי־נורמליים הרחיקו אותם מעל עמם ומעל שפתו. בהם טמונים כחות רבים, אשר יכלו להביא תועלת מרובה לעמנו ואשר ערכם, פוחת ואובד באין להם יסוד בחיינו הלאומיים ובאין להם האפשרות להשתמש בכחותיהם לטובת עמם. יש גם בחבלי רוסיה השונים יהודים מן המעמד הבינוני, אשר השפה הרוסית יורשת בחייהם את מקומה של היהודית. בעד האילימנטים האלה יוכל להיות לירחון יהודי כזה תפקיד חשוב במובן הלאומי. כמובן, לא כזה שלירחון בעברית וגם ביהודית, לו היו השפות האלה מובנות להאילימנטים הניכרים. מתוך נקודת הראות הזאת הננו מתיחסים בחיוב אל תפקידו הפובליציסטי והמדעי של הירחון.

לגמרי אחרת היא התיחסותנו אל תעודתו האמנותית, מפני שלא נוכל להאמין בהאפשרות ליצור ערכים אמנותיים בעד העם העברי בשפה הרוסית. דבר, שאינו צריך יותר להוכחות הוא, כי היצירה העממית קשורה בהשפה העממית וכי יצירה אמתית יכולה להתקים אך ורק באותה השפה, אשר היתה לחלקה של נשמת העם, שפת העבר שלו ואשר במשך מאות בשנים התפתחה וגדלה, עד הגיעה ליום הזה, ואשר תהיה לשפת העתיד של העם. רק בשפתו הלאומית של העם יקנו להם הערכים האלה ערך לאומי כללי בעד כל העם וישתמרו באוצרות העם לדורות הבאים.

בכל זה אי אפשר כמובן לאמר בנוגע אל השפה הרוסית. הזרה לרוח עמנו. השפה הרוסית היתה לשפת קומץ קטן של יהודי רוסיה וגם זה רק בעשרות השנים האחרונות. היא התפשטה בין אותה האינטליגנציה אשר נתרחקה מעל עמנו ומעל תרבותו ולא נכנסה לעם אחר ולתרבות אחרת. רק אותה הספרות הניזונה מחיי העם, רק אותה היצירה ששרשיה יונקים מנשמת האומה יש להן ערך נצחי. וספרות המשוללת כל אלה חסרה היא תנאי קיומה ההכרחיים וסופה שתבול על גצניה הראשונים. את הדבר הזה הראתה לנו כבר הספרות היהודית־הרוסית.

וכל התאמצות לגדלה באופן מלאכותי, לא תצלח. גם להבא מוכרח יהיה הירחון למלא, כמו עד עכשיו, את חוברותיו תרגומים מהספרות העברית והיהודית, והתרגומים האלה, נעיר אגב אורחא, נבחרו ברובם באופן כזה, שאין בכחם גם האפשרות לעורר את ההתענינות ואת תשומת הלב אל אותה הספרות, שממנה לוקחו.

ערך חשוב יכול, כפי שאמרנו, להיות לחלק הפובליציסטי של הירחון; אבל כדי שימלא הירחון את התפקיד הזה כראוי, צריך החלק הזה לקבל צורה אחרת. די להראות עתה על הדבר הזה. בשני הספרים הראשונים שיצאו עד כה לחדשי יאנואר ופברואר, בכל החשקפות והסקירות המוקדשות לשאלות שונות, – אין אף זכר לתנועה הציונית, לא נאמר אף חצי דבר על אדות גדולה והתפתחותה של התנועה הזאת, הנכרים כל כך בחיי היהודים. אין זכר גם למאורעות בתורקיה ולתוצאות הכרוכות בהם ליהודי המזרח ולתנועה הציונית;

אין אנו מדברים מנקודתנו הציונית. אולם ירחון המתעסק „בשאלות החברותיות והפוליטיות" של היהודים והמצלם בתוכו את חיינו, איננו יכול לעבור בשתיקה על זה, ועל אחת כמה וכמה בשעה שכזו. יש, ששאלה זו או אחרת תופסת את המקום הראשון בחיים, והצופה הער והבוחן איננו יכול לבלי לעמוד עליה. אין כל ספק, כי הציונות עמדה עתה, לרגלי המאורעות בתורקיה, במרכזם של החיים העברים, ואי אפשר להסתלק מלברר את היחס אליה, שתיקה כזו מסוגלת רק לעירר רגשי תמהון. אותה הננו יכולים לבאר לנו רק ברצונו של הירחון לעמיד מחוץ לכל מפלגה, אבל השתיקה הזאת היא ההוכחה היותר ברורה, עד כמה אפשרית אי־מפלגותיות זו, המכריחה לכפור במציאות השאלות היותר נכבדות.

נחוץ להעיר כי בהשקפותיו הלאומיות־העקריות עומד הירחון הזה על מדרגה גבוהה יותר מן ה„וסחוד" שקדם לו. בו מתגלה רגש לאומי והכרה עצמית. ניכר, כי התגברות התנועה הלאומית בשנים האחרונות לא עברה מבלי־השפיע במדה הגונה, פחות או יותר, גם על אלה מחלקי העם שעמדו מחוץ לציונות. אולם ערכו זה של הירחון היה גדול הרבה יותר, לו התבטא בו יחס יותר ברור ומסומן לשאלות חיינו, יחס ברור להפרובלימות של עתידות עמנו.

מזכרונות ע"ד לויטאן.

זה לא כבר התארח בוילנא המבקר המוזיקלי הנודע מר ד. שור ממוסקבה. בחברת מכרים וידידים הקריא את זכרונותיו ע"ד תיורו בארץ־ישראל. הרבה דבר על הודה של הארץ המזרחית ועל ההשפעה הגדולה, שהיא יכולה להשפיע על ציירים ואמנים עברים ועל עתידותיה של האמנות העברית בכלל. מר שור ספר דברים מענינים על הציירים היהודים, אשר נפרדו מעל עמם וילכו לבקש חומר ליצירותיהם בחיי עמים נכרים. הוא הראה על הטרגדיה הנוראה שהתחוללה בלבותיהם של ציירים ואמנים עברים שונים. ארץ־ישראל, יכולה לפי דבריו, להיות לא רק מקור של שירה ויצירה בלתי פיסק, אלא גם של רפואת הנפש לכל הנפשות הרצוצות האלה, התועות כל חייהן באין דרך. לאחרונה מסר המבקר אחרים מזכרונותיו על הצייר הגדול לויטאן שרחק מעמו וששמו כמעט איננו ידוע להקהל העברי.

„זוכרני שחרית־סתו של יום אוקטובר, השעה שיעד לי ליטאן לראיוננו, אשר בו היה עלי למסור לו את בקשת עורכי הנשף של חברת „מפיצי השכלה" במוסקבה להכין ציור־קשוט לתכנית של הנשף הזה.

לויטן חי חיי מתבודד, הוא דר אז על יד הבולבאר הפיקריבי.

נכנסתי לחצר גדולה, מכוסה עשב, דומה היה כאלו זוהי סביבה כפרית, אף על פי שהמקום נמצא במרכז העיר. לקראתי יצא ברוניט בעל פנים תוַרים. מראהו זה והתוים הדקים של פניו, המעוטרים. בלורית שחורה וזקן שחור מאד, גלו באופן מבליט את מוצאו השמי.

הוא שאלני למטרת בקורי, ואני הרציתי לו במהירות, מחוסי על עתו, את חפצי והוספתי, כי טוב יהיה אם הקשוט הזה יהיה מכוון אל אותת התנועה, שתקפה בעת האחרונה את העם ושתפסה מקום חשוב כל כך בחייו.

אולם מדברי לויטאן נוכחתי, כי החיים האלה זרים לו כ"כ, עד שאין לו על אודותיהם כל מושג, וכי הוא משתוקק להכיר את התנועה הזו, אם רק אובה לקחת עלי את הטרח לברר לו את תכונתה. שהיתי אצלו מן השעה התשיעית בבוקר עד הראשונה אחרי הצהרים. כפרתי לו כל אשר ידעתי, וידעתי אז מעט מאד. דברתי על הערך הכביר שיש לציונות בחיי עמנו, על אותה השאיפה הגדולה לציון, שתקפה את ההמון היהודי, על התהיה הרוחנית הנשקפת ממנה. דברי עשו רושם עז על הצייר המהולל. לפני צאתי מאתו, אמר לי כי ישים לב לבקשתי, ואם יעלה במחשבתו דבר מה—יודיעני. כעבור שבוע קבלתי ממנו פתקא, ובה כתוב: „כמדוכה, שיעלה בידי איזה דבר". וכעבור עוד שבוע קבלתי גם את הקשוט—תמונה קטנה, שהצטינה בכל מעלות כשרונו של הצייר האמן הזה, התמונה הקטנה מתארת המון רב, צועד על חרבות עיר מזרח, ופניו אל האור הבוקע ועולה מציון.

אחרי הקונצרט חפצנו להביע את רגשי כבודנו לצייר המהולל. ערכנו נשף בחברת מתי מספר של עסקנינו וצעירינו. הנשף היה מוקדש כולו לשם לויטאן. כל זה נגע בלבו כל כך, וכ"כ הרגיש הצייר פתאם את קרבתו לעמו, שמקרבו יצא וממנו הלך, עד שנתמלאו עיניו דמעות, כשהודה אותנו. חש אני — אמר לנו לויטאן — „כאילו שבתי אל בית־אמי, אל עמי שבקרבתו ישבתי ואת חייו לא ידעתי".

ואני חשבתי אז על אותה הקללה המיוחדת שלנו, שהאמנים העברים עוזבים את עמם ומתמזגים בקולטורה נכריה, תחת שהיו יכולים אולי להביא לאנושות פי מאה, לו שאבו את כחם מנשמת אומתם.

התמונה הקטנה של לייטאן הראתה לנו, כמה גדול היה האמן העממי הזה שהלך מאתנו".

א. ש. הרשברג.

ירושלים העתיקה והמזודותיה *).

ממחרת בואי בשעה העשירית בבקר הלכתי בחברת צעיר אחד מקרובי אל הכותל המערבי,—המקום אשר אליו יסור ראשונה כל איש יהודי המבקר את ירושלים. היום היה יום בהיר, השמש אמנם בערה אבל לא להטה, כבאחד מימי התחלת הקיץ אצלנו. עברתי את ההצרות ואת המבואות אשר דרכם באתי, אחרי כן נטינו לימין ונבא לשוק הירק (שוק־אל־חדרא) המקורה, ונלך ישר דרך שוק אלדאלין, עד לפני שוק בב־אל־סלסלה, פה העירני בן לויתי על שני בתים עתיקים עומדים זה מול זה, אשר אבני בנינם גדולות ויפות הן, והדבק שביניהן הוא עופרת במקום מלט, וסביב חלונותיהם יש כרכוב של פתוחים יפים. בן לויתי אמר לי, כי הבתים האלה המה, לפי המסורה, חלק מהיכל הילני המלכה, ואולם סגנון הבתים טבוע בחותם דבניה של ימי' הבינים, ובאמת היו בתי־ספר לנערים ולנערות בתקופת הצלבנים, נכנסנו משם לימין במשעול צר ומשופע, ונעבור דרך רחובות וחוצות צרים ועקומים אשר במעלה ואשר במורד, דרך מבואות מפולשים ושאינם מפולשים, עד בואנו למבוי אחד קטן וצר בלתי מפולש, אשר מעברו האחד עומד הכותל המערבי ולמולו כותל אטום של אחד הבתים השפלים והדלים של המערבים.

בבואי מצאתי רק שני אנשים עומדים לפני הכותל ומתפללים, ויתרם היו עניים ספרדים, אשר מהם עמדו ומהם ישבו על הקרקע וגם על תבה שהביאו אתם. השמש הספרדי נגש אלי ויקרע את כנף בגדי ויתן לי ספר תפלות להתפלל בו את התפלה המיוחדה לאורחים המבקרים את הכותל ראשונה. החילותי לקרוא את התפלה והנה נפתח פתאום בעיני מקור דמעות, אשר לא ידעתיו עד היום ההוא, ולא יכלתי להתגבר עליו,—ההליכה דרך החוצות המזוהמים, המבואות המלוכלכים, מראה פני הערבים והערביות, ילדיהם וילדותיהם המטונפים, לבושי סמרטוטים קרועים ויחפי רגלים, שנפגשו בדרך הלוכי, המיתו בקרבי את הרגש האסטתי, לבלי התפעל עוד מכל מראה עינים, בבואי לפני הכותל הרגשתי אמנם, כי במקום קדוש לנו עומדות רגלי, אבל הייתי כנדהם, עד כי באה התפלה הזאת, הנוגעת גם בכל פגעי בני אדם השונים ובמכאובי לבבו הפרטים, ותתיר בפעם אחת את האסורים מעל רגשותי ותתקין אותם לקראת כל הרשמים השונים, אשר התפרצו לבוא אליהם מכל עברים. והנני רואה לפני את הכותל הדל והשפל הזה כעד ראיה אלם לקוממיות עם ישראל בארץ הזאת לפני אלפי שנה, והנני רואה לעומתו את כל מקומות הנדודים, הגליות, הענוים והרדיפות, המפוזרים על כל כדור ארצנו; כל הדורות של שמדות, הריגות וטביחות של עמנו האמלל עוברים לפני עיני רוחי איש אחרי אחיו—והאבנים: האחדות האלה את מקומן לא הניחו, האותיות אשר בספר התפלות: מדלגות לפני, עצבי הולכים ומזדעזעים בלי הפסק, כל נימי הרגשתי היותר טמונים באו לידי תנועה, לא יכלתי לעמוד על מקומי ואברח מפני הכותל הפעם מבלי לגמור גם את התפלה אשר התחלתי, כי בושתי לעמוד לפני הזקן הזה, כשהנני בקטנות רוחי ובחולשת עצבי. והנה אחז השמש בידי ויתן לי פתיל, כי אדליקנו במנורת שמן קטנה ודלה העומדת בקצה הכותל. באותה שעה נדמה לי, כאלו הוא נותן לי להדליק נר לנשמת אומתנו; ההולכת וכבה שם בגולה. עשיתי את אשר הטיל עלי האיש הזה, ואח"כ הושיט לי את ידו לבקש את שכרו. ויחלק בן לויתי בינו ובין העניים הספרדים את המטבעות הקטנות, שמסרתי לו מקודם ונצלתי באופן כזה מכף הקבצנים הספרדים המתנפלים על כל מבקרי הכותל בחוצפה יתרה, הקבצנים האלה לא יתנו לאיש חדש לשפוך את שיחו במנוחה, והמה מוחקים את הרושם הגדול, אשר יעשה הכותל על כל איש יהודי. הנני מתפלא על הרבנים הספרדים והאשכנזים, למה לא יתאמצו להסיר את הנגע הזה מעל הכותל.

הכותל הזה הוא חלקה הקטן של החומה אשר הקיפה אתו הר הבית ממערבו, *) ארבעים ושמנה מטר ארכו בצירוף חלקי

*) מרשמי מסע שלי בא"י בשנת תר"ס—סא אשר קצתם נדפסו בגליונות שונים של „העולם" בצאתו בקלן.

*) והיה ידוע ונקדש לבני עמנו עוד לפני בא אמר לירושלים, והאמינו כי הוא של בית המקדש הלא כה המה דברי המדרש שהש"ר על הפסוק. הנה זה עומד אחר כתלנו! „אחר כותל מערבי של בית המקדש, למה? שנשבע

שכסו אותם בניני הערבים המערבים שבשני קצותיו, ושמונה עשר מטר גבהו; מלבד חלקו היותר גדול של תשעה עשר נדבכי אבן גדולים הטמונים בתוך הקרקע. תשע המערכות התחתונות הנה של אבני גזית גדולות, אשר לא כולן מהוקצעות. למעלה מהן יש חמש עשרה מערכות של אבנים קטנות מהן, ואולם בין אלה האבנים הקטנות יש גם אחדות גדולות. בחלקו הצפוני של הכותל יש אבן בת חמשה מטר, ובחלקו הדרומי יש אבן בת ארבעה מטר.

מקום הכותל נמוך מקרקע הר הבית עשרים וחמש רגל, 770 מטר. על פי החפירות החדשות נגלה, כי בימי הבית היה קרקע המקום הזה נמוך ששים ושבע רגל מכפי שהוא היום. כל כך רב העפר והאבק שנצברו במקום הזה. אורך המבוי של הכותל 28 ורחבו 3,60 מטר.

בששת ירחי שבתי בירושלים היה הכותל המקום החביב לי ביותר, בהיותו השריד האחד המיוחד המקוים על פי המסורה ועל פי חקירת דורשי קדמוניות־הארץ והוא קדוש לכל בני ישראל כזכר לאומי לימי תפארתנו וגדולתנו. אליו ינהרו כל בני ישראל אשר בירושלים בעתים מזומנות, לשפוך לפניו את שיחם. לפניו יעמוד ראשונה כל איש ואיש מישראל, הבא לבקר את הארץ, וגם ההרים מבני העמים יבקריהו להתבונן אליו, ביחוד, בשעה שמתאספים לפניו שארית בני עמנו בכל טפוסיהם השונים מרובי־הגונים להתפלות מנחה וערבית בערבי שבתות וימים טובים ולתפלות המוספים למחרתם בבקר, לקריאת סדר עשית קרבן הפסח בערבי פסחים ולתקון חצות בליל תשעה באב.—קבוצים, קבוצים המה עומדים לפניו: פה קבוצה של יהודים תימנים, גופיהם דקים ורזים, פניהם השזופים דלים וארוכים, חוטמיהם חדים, תלבשתם ערבית ודלה, עומדים ואומרים קדושה בהברתם המיוחדת, ושם קבוצה של ספרדים הדורים בחיצוניותם, מעיליהם שחורים ורחבים, תרבושים צנופים לראשיהם, קומתם זקופה, פניהם יפים, מלאים ומאירים, עומדים ואומרים קדושה בהברתם הספרדית ובהטעמתה ובמנוחת הנפש המיוחדה להם: פה קבוצה של פרושים בתלבשתם האירופאית־הערבית ושטרימליהם בראשיהם, ביניהם זקנים נכבדים וצעירים בעלי פנים הורים ודלים, מקמטים את מצחיהם ומתנועעים תנועה מרודה ואומרים קדושה בהברתם האשכנזית ובהטעמתה, ושם קבוצות קבוצות של חסידים לפי כתותיהם ורביהם שבחוץ לארץ בתלבשתם המיוחדת, במעיליהם החמוצים של סמט ארום, צהוב וכחול בהיר, תנועותיהם משונות, ראשיהם מגולחים ופאותיהם הארוכות מטולטלות לכאן ולכאן, ואומרים הם קדושה בבהילות יתרה. הנשים האשכנזיות עומדות מרחוק, מדלגות בכל קדושה וקדושה, אך חבה יתרה נודעת לכותל מאת הנשים הספרדיות הפשוטות העטופות רובן סדינים לבנים, אשר להתפלל אינן יודעת ובמקום התפלה שבפה הנה משתמשות בתנועות וברמיזות שונות, ביחוד עשו עלי רושם טוב תנועותיהן בהפרדן מאת הכותל. אחרי נשקן כל אבן ואבן לבדה הן נפטרות ממנו כשהן צועדות לאחוריהן ופניהן אליו, אצבעותיהן שטוחות ומפוזרות נגדו ועיניהן נשואות כלפי מעלה.

חרפה תשבר לבב כל יהודי בהתבוננו אל המעמד החיצוני של הכותל. מקומו בתוך השכונה היותר דלה והעניה שבשכונות העיר, מבואו האטום נעוץ בקצהו האחד בבית ערבי מערבי. ויש אשר בהתאסף העם להתפלל והמבוי מלא מפה לפה, והנה נדחקים אל תוך ההמון המתפלל הערבי עם חמורו, הערבית וילדיה השבים אל ביתם, והמה הולכים ומקללים את היהודים הנבזים. ויש אשר מן הגג אשר מאחורי המתפללים זורקים אבנים או עפר על ראש המתפללים. ואולם בימי חג ויום טוב עומד אחד משוטרי הממשלה על יד הכותל לשמור על הסדר. בימי היותי בירושלים מצא ערבי אחד אשה עבריה עומדת לבדה לפני הכותל ומתפללת, ויקרב אליה ויירק בפניה פעמים אחרות עד כי התעלפה מרב פחד, פעם אחת בשובי מן הכותל בלוית אחד הירושלמים עפרה אותנו בעפר ילדה אחת ערבית, ואולם אביה הצטדק לפני ויבקש סליחה, משום שחזות פני ותלבשתי העידו עלי כי אירופאי אנכי, ומפני האירופאי וביחוד מפני הקונסול של האירופאי מפחד כל ערבי, אך את האשכנזים הירושלמים הלבושים בגדיהם המוזרים יש אשר יעפרו בעפר נערים ערבים שובבים בפגשם אותם בלכתם לבדם. ואולם מקרים כאלה הולכים ופוחתים בימים האחרונים ומימי מתן הקונסטיטוציה כמעט שאין מקרים כאלה כלל.

הברון אדמונד רוטשילד כשבא ראשונה לירושלים הביע את הפצו לקנות את הבתים הסמוכים לכותל המערב, לעשות את המקום הזה ראוי לזכרון המקום הקדוש הזה ויתנגדו אז החכמים הספרדים לזה, בחפצם, שיטיל את הכסף לקופתם.

על כל פנים מעיד מעמד הכותל המערבי היום עדות גמורה על חסרון רגש גאון לאומי בקרבנו, מעיד הוא, עד כמה קטן ודל בעינינו כבוד ערך עצמנו.

על פני אבני הכותל חקוקים ורשומים בדיו שמות אנשים, ובשדרות האבנים האמצעיות תחובים מסמרי ברזל *) בין האבנים. כל זאת עושים מבקרי הכותל מבני חוץ לארץ לשם סגולה.

למחרת אותו היום בבוקר הלכתי לחורבת רבי יהודה החסיד,—לפני מאתים שנה (בשנת ת"ק) בא רבי יהודה החסיד משדליץ שבפולניא ואתו שיירה גדולה לירושלים (יש הנותנים את החסיד הזה לאחד ממחזיקי שבתי צבי), ויקנו נחלה בתוך העיר ויבנו בה בתי מושב ובית הכנסת. אולם בחסור להם כסף נתנו את נחלתם בערבון למלוים ערבים אשר ירדו אחרי כן לתוך הנחלה להפרע ממנה את חובם ויקחו את כל אשר בה; את בית הכנסת שרפו ואת המותר החריבו ועל כן היא נקראת גם היום בשם: „חורבת רבי יהודה החסיד", או סתם, „החורבה", אעפ"י שמשנת תקצ"ו שבה לידי היהודים האשכנזים והיא מלאה כעת בתי צבור והנויות, באתי לרחוב היהודים, אחד הרחובות היותר צרים שבירושלים; בתי אבן קטנים ודלים עומדים צפופים בו והמה מלאים נקבים וחלולים המשמשים למקומות חנויות היהודים, שרובן מסתפקות במקח וממכר העולה לפרוטות התנועה והלחץ גדולים ברחוב בכל זמן. נכנסנו דרך פתח קטן של אחד הבתים שברחוב ונבוא לחצר לא גדולה, שהיא החצר הצבורי של הקהלה האשכנזית, כלומר של ה„חורבה". בחצר בית הכנסת הגדול „בית יעקב" שני בתי מדרש: שערי ציון ומנחם ציון; חדרי התלמוד תורה; הישיבה הגדולה „עץ חיים"; מקום מושב הרב האב"ד של האשכנזים ובית דינו. בית הכנסת „בית יעקב" הוא היותר גדול (מלבד זה של פתח־תקוה) והיותר יפה

לו הקב"ה שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער החולדה לא חרבו לעולם". כנראה, התקיימו עוד בימיהם השערים השנים האלה מהכותל העתיק של חומת העיר;

*) חמוץ (גרעל).

*) למנהג הזה נמצא מקור בוי"ר פ"ה. הוא שהנביא מקנתרו ואומר מה לך פה, ומי לך פה, כי חצבת לך פה קבר (ישעיה כ"ב) וכו' אפילו איזה מסמר קבעת כאן, מכאן א"ר אלעזר צריך אדם שיהא לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום, וגם בירוש', חגיגה ריש פ"ג; והוה תמן חד כיף שיש והוה כל חד וחד נכיב חד מסמר וקבע לית בגווה . . .

שבכל ארץ־ישראל, ביחוד מצוין הוא בכפתו, כפת אבן גבהה ויפה. גם ארון קדשו נאה מאד. חבל כי הבנין היפה הזה אשר עלה בכל כך עמל והוצאות, *) חבוי בתוך החצר הצרה הזאת. גורלו הוא כגורל כל בתי מדרשיהם ועל כן רבה העזובה בו. בימי היותי בירושלים ערכו בביהכנ"ס הזה היהודים נתיני אנגליה בירושלים תפלה מטעם הקונסול שלהם בעד נצחון ממשלתם במלחמתה עם הבורים (גם קריגר נשיא הבירים שלח את נדבתו לקהלה היהודית בירושלים, למען יצליח הוא במלחמתו). נוסח התפלה חובר בידי אשכנזי אחד בטוב טעם. לפי הסדר שנערך מראש, צריך היה אחד הרבנים לקרוא באזני העם את התפלה, והשני—מזמורי תהלים מיוחדים. בבואי לביהכ"נ היתה ההמולה גדולה בו, כחק לישראל גם בארצנו. גם נוצרים אנגלים אחדים באו אל התפלה, וביניהם ממלא מקום הקונסול, אחרי כן באו שני הרבנים הראשיים של האשכנזים ושל הספרדים. רגעים אחדים עברו בדברי משא ומתן בין הרבנים הראשים על ידי שליחים הולכים מזה לזה עד כי יצאה הפשרה, ורב האשכנזים מלא מצדו את ידי אחד תלמידי החכמים מבני קהלתו (ריבלין), והחכם באשי את אחד החכמים הספרדים (ר׳ יעקב מאיר), ויעלו שניהם על הבמה לחלק ביניהם את העבודה. לבסוף לא נתן האשכנזי לחכם הספרדי להשתתף בעבודת החגיגה והוא לבדו קרא את הכל, והחכם הספרדי ירד מן הבמה. דבר הלמד מעצמו הוא, כי ההמולה לא פסקה גם בכל משך העבודה.

נכלמתי בעיני עצמי בפני האנגלים האחדים שהיו באותו מעמד; כי כשאני לעצמי הלא הסכנתי בחזיונות כאלה גם בעיר מושבי בליטא. השנאה הכבושה אשר בין האשכנזים והספרדים שנבלטה פה באפן גם מאד עשתה עלי רושם רע מאד.

יצאתי מבית הכנסת ועליתי במעלות למעקה אשר סביב לגגה (מעקה יפה עשויה ברזל, חקוק עליה שם מנדבה מבני ארצי). בהיות בית הכנסת הזה אחד הבנינים הגביהים אשר בתוך העיר, על כן נראית מגגה כל העיר בראיה אחת: רחובותיה, חוצותיה, סמטותיה ומבואיה; גגותיה השטוחים עם כפותיהם הבולטות באמצעיתם; בתי תפלותיהם של בני אמונות וכנסיות שונות; היכליה ומגדליה; גם הערים אשר מסביב לה. ביחוד נטיו עיני אל ההר הקרוב ממולי, אשר בשבילו עליתי על הגג; והוא, הר המוריה, אשר השתמר עליו שטח גדול בפאת דרומית מזרחית של העיר מסוים במצריו למקום מקדשנו לפנים. המקום הזה קדוש הוא גם למושלימים, מחמד צוה למאמיניו בראשונה טרם הפרדו מן היהודים, כי יפנו בתפלותיהם נגד ירושלים, גם היום עולה רק מקה בקדושתה על המקום הזה, ועל כן לא נתנו לבן דת אחרת מדרך רגל על אדמת המקום הקדוש היה עד מלחמת קרים (בשנת תרט"ז), אשר אז נפתחו שערי המקום הזה גם לפני בני יתר האמונות, על פי אחד מתנאי הברית שבין הממשלה התורקית ובין יתר הממלכות. היום מקבלים על נקלה מאת הרשות המקומית על ידי אחד הקונזולים רשיון לבקר את המקום הזה וגם הרשות שולחת מצדה חיל אחד, על פי רוב מתאגדים סירים אחדים לאגודה אחת הלוקחת אתה גם את הקאואס של הקונזול. השיח המראה את מקום המקדש מקבל 12 גרוש מכל איש, החיל והקוס — גם כן 15 גרוש. ואולם

*) רק בעמל רב ובהשתדלות הלורד נפיר, ציר ממשלת אנגליה בחצר השולטן, נתקבל הרשיון לבנין ביהכ"נ הזה שנגמר בשנת תרכ"ד בהשתתפות הרבה מגדיבי עמנו.

משום שההלכה נוהגת קדושה במקום המקדש גם היום *), לא בקרתיו ונסתפקתי רק בזה שהתבוננתי אליו מאחד הגגות.

(סוף יבוא)

יעקב כהן.

וְלֹא עָצַרְתִּי כֹחַ עוֹד...

(מ„חזיונות התשבי").

וְלֹא עָצַרְתִּי כֹחַ עוֹד וָאֶשְׁאַג שְׁאָגָה גְדוֹלָה אַחַת —
וַתַּעֲמֹד הַשְּׁאָגָה כְּעֶצֶם בְּגְרוֹן הַשָּׁמָיִם...
יָאֹחִישׁ וְהִנֵּה נַעֲלָה מִצָּלֵי כְבִיד יָ,
וָאֱהִי כְּעָלֶה נִיפַל מֵעֵץ,
אֲשֶׁר יִהְיֶה לְמִשְׂחַק כָּל־רוּחַ וּלְמִרְמַס כָּל־רֶגֶל,
וַאֲשֶׁר רִגְעֵי חַיָּיו רִגְעֵי מוֹתוֹ הֵמָּה.
וָאֵפֶן אֶל הַסְּלָעִים לְהִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּחַ וְעַל הַסַּבְלָנוּת,
וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהָנִיד שְׂפָתָי;
וָאֹמַר לָשׁוּב אֶל מְרוֹמַי וְאֶל שְׁבִילַי הַבּוֹדְדִים,
וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהָזִיז רַגְלָי;
נִתַּק הַדָּבָר מִפִּי וְהָרֶגֶשׁ מִלְּבָבִי
וּכְנָפַי כָּבְדוּ כַּעוֹפֶרֶת.
וַתֵּרֶד עָלַי הַדְּמָמָה הַגְּדוֹלָה, כְּצִנָּה בַּלַּיְלָה יָרְדָה,
וַתָּנַח עָלַי חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ וְעַל כֹּל אֲשֶׁר מִסְּבִיבִי,
וַתְּהִי לְשִׁכְבַת־כְּפוֹר דַּקָּה מִן הַדַּקָּה עַל רֹאשִׁי,
כַּאֲשֶׁר תִּהְיֶה שִׁכְבַת־הַכְּפוֹר
עַל רֹאשׁ אַנְשֵׁי־הַשֵּׂיבָה,
קַלָּה וּכְבֵדָה כְּאַחַת, תַּעֲרוֹבֶת יֵאוּשׁ וְתַנְחוּמִים,
וְיֵשׁ בָּהּ מִן הַזִּיו הַקַּר אֲשֶׁר לַתְּבוּנָה,
וְיֵשׁ בָּהּ מִשְּׁלוֹם־הַטָּהֳרָה שֶׁבַּפְּרִישׁוּת...
וַתְּהִי הַדְּמָמָה כְּשֵׂיבָה דַקָּה מִן הַדַּקָּה עַל רֹאשִׁי,
וַתַּחְדֹּר, צִנַּת לַיְלָה, גַּם אֵלַי יְצוּרַי פְּנִימָה,
וְהָלַךְ הָלְכָה נַפְשִׁי וְקָשְׁתָה וְהַגְלֵד קֶרַח,
וְהָרַף [illegible] עָלָי...

וְהִנֵּה קוֹל כָּאֵב מֵאֲדָמָה עוֹלֶה בְאָזְנָי —
וָאֵפֶן וָאֵרֶא אִישׁ עוֹמֵד וּמְדַבֵּר לַשְּׁחָקִים,
וּפְנֵי הָאִישׁ כְּשׁוּלֵי־הַקְּדֵרָה,
וְכִנְחֹשֶׁת מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ יָצָאָה.
וּבְאֵלִי נֶאֱבַק נֶאֱבַק הָאִישׁ
עִם בְּכוֹרֵי־נֶפֶת בִּמְדוּרוֹת תַּחְתִּיּוֹת הַתֹּפֶת,

*) אעפ"י שהמקדש היום חרב בעונותינו, חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו... (יה"ח הלכות בית הבחירה ז׳, ז׳). אעפ"י שהוא מדבר חייבין על מחיצתו עכשו כשהוא חרב, בשם שמחויבין על מחיצתו כשהוא בנוי (שהש"ר ב׳ במגדל דוד).

כָּל גְּרָמָיו מוּצָקִים וְנֻקְשִׁים וְנֶחֱרִים הָיוּ
וּמַבַּט-עֵינָיו כְּפִי-מַאֲכֶלֶת קַר,
וּכְפִי-מַאֲכֶלֶת קַר וָחַד כֵּן הָיוּ דְבָרָיו,
עַד אֲשֶׁר לֹא נוֹדַע,
אִם תְּפִלָּה הֵם בְּפִיו וְאִם מְאֵרָה לִשְׁחָקִים —
וְכֹה דִבֶּר הָאִישׁ:

„אֱלֹהִים!
מְחֵנִי-נָא מִסִּפְרְךָ, אֱלֹהִים.
הַמְטֵר עָלֵינוּ חֲזִיזִים וְאַבְנֵי-אֶלְגָּבִישׁ
וְהַשְׁמִידֵנוּ כְּאִישׁ אֶחָד מֵעַל פָּנֶיךָ.
וַאֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ מְנַדֵּינוּ מִמֶּנּוּ לָקַחַת,
אֶת נַפְשֵׁנוּ,
קַח אַתָּה עִם חַיֵּינוּ, אֱלֹהִים.
כִּי הִקְשִׁיתָ אֶת לֵב הָעָם הַזֶּה הַקָּשֶׁה כָּאָבֶן,
לִבְלִי רְאוֹת וְלִבְלִי הָבִין דַּרְכּוֹ,
כִּי סָגַרְתָּ בַּעֲדוֹ אֶת כָּל שַׁעֲרֵי הַחַיִּים,
וְאֶת שַׁעֲרֵי הַשָּׁמַיִם לֹא פָתָחְתָּ.
פְּתַח אֵיפֹא עַתָּה אֶת פִּי הָאֲדָמָה —
וּכְאֶבֶן נִשְׁקַע תְּהוֹם!
וְלֹא תִמַּח הַדִּמְעָה אֲשֶׁר שָׁטְפָה כִּנְחָלִים אַלְפֵי
שָׁנִים,
וְלֹא יִהְיוּ לָהּ נִחֻמִים.
וְלֹא יְכֻפַּר עַל הַדָּם הַנָּקִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּךְ עַל-פְּנֵי-
כָּל הָאָרֶץ,
וְלֹא יִהְיוּ לוֹ תַשְׁלוּמִים.
וְלֹא תָקוּם הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ
בִּימֵי-קֶדֶם ·

וְאָבְדָה לָנֶצַח...”

וָאֵשְׁטְ מֵעַל הָאִישׁ,
מִפְּנֵי כְּאֵבִי הָרַב וַחֲרוֹן-אַפִּי שָׁטִיתִי —
מִהַרְתִּי דַּרְכִּי הָלְאָה, בְּלִי-רַעְיוֹן וּבְלִי-מַטָּרָה,
כְּמַזָּל נִדָּח, מִתְנוֹעֵעַ לְעַצְמוֹ,
הָלְאָה הָלְאָה, בִּשְׂדֵי הַמַּחֲשָׁבִים הָעִוְּרִים.
וְאָרֹךְ אָרְכוּ שְׂדֵי-הַמַּחֲשָׁבִים, בְּלִי-קֵצֶה אָרְכוּ,
וַאֲנִי, מַזָּל תּוֹעֶה, נָדַדְתִּי בָם, נָדַדְתִּי
הָלְאָה, הָלְאָה,
בְּלִי-מַעֲצָר,
כְּאוֹמֵר לָבֹא עַד גְּבוּל הָעוֹלָם, עַד סוֹף הָעוֹלָם...
(מינכן, תרס"ו)

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות חתוכות).

טו.

— טועה אני בו — אמר לי אברהם מנוחין בנוגע לעצמו — אינו רך ואינו מהדואגים לעולם. הדואגים לעולם, דואגים לכל העולם, ורוצים, שהעולם יהיה דוקא כך כמו שהם רוצים, והוא — אין לפניו אלא מה שהוא רואה עין בעין, ואל השאר לא ישים לב. אינו גם בעל-מוסר, אם כי את המלה „מוסריות” אינו ירא, ופורקי-עול אינם בעיניו המובחרים שבבני אדם („נושאי כל עול ופורקי כל עול — בר בבד ישאו”). ובמעשים טובים, ביחוסים רצוים, הוא אמנם רואה את הדבר האחד, שבלעדיו אין דבר כלל... בכלל, למה לי להגדירו, וההגדרה כוזבת, לרוב. אם יודע הוא דבר על עצמו, הוא, אולי, רק שני קוים ובשלילה: שאינו עלה נדף ושאינו אוהב לעמוד באמצע הדרך. טבע של עקשן בעל-כח לו וגם של מעיז-פנים... קצת כח-רצון, קצת אנרגיה... ני, באנו לידי קומיזם: דברנו על עצמנו דיינו... אם כי מאידך גיסא בשעה זו אין מה לעשות אחרת... אלך ונלכה למעונו — ונתגולל קצת על המטה... אינו ירא את הבדידות, אדרבא ואדרבא, אבל מעון מצער לו...

בעלת מעונו של אברהם מנוחין היא, אמנם, אשה לא נעימה, בודאי לא הגיעה עוד אפילו לארבעים — וכבר היא כולה קמטים וחנופה. כשאין איש אתו, היא נכנסת לחדרו עם בתה הבוגרת לשפוך את לבה לפניו ולספר לו דברים, שרק „לו לבדו היא יכולה לספר”. מובן, שאילו היה רוק אחר מתגורר שם — גם אז היתה רק לו לבדו יכולה לספר. מנוחין הוא שליט ברוחו ואינו מביע את רגש-התעוב המתעורר בו על כרחו; ואולי אין רגש כזה מתעורר בו כלל — מי יודע... אסונה של אשה זו הוא, שיש לה בת והיא חושבת לה לחובת-עצמה להציגה לראוה לפני כל נפגש... הבת — נערה אנגלית-יהודית, ריקנית ובטלה, תאותנית קוקטית ופתיה, ואני ביחוד איני יכול לסבול את סנטרה השמן ואת שערותיה המשוחות... אלמנה היא בעלת-מעונו של מנוחין, אוכלת לחם חסד, לחם קרוביה, והיא אינה נותנת לנו מנוחה בעשרה הקודם, מלפנים, ובמדרגת-ההשכלה של בתה... חנוך הבת תופס המקום היותר נכבד בחייה, היא אומרת... צריך היה ללמדה צרפתית ואשכנזית — אויה!... והכניסה למעון אברהם אף היא נעשית בתחבולות שונות, נשף אחד — הבת נכנסת תחלה לפשפש, כביכול, בארון שלהם העומד בחדר, והאם נכנסת אחריה לראות בשלומה — ונשארת... ממחרת — האם נכנסת תחלה לכבד את ה„דג'נטלמן” ב„ערבא טבא”, והבת צועקת מאחורי הכותל: „מאדהער! מאדהער!” — עד שגם היא נכנסת... „בתי, תחיה, אינה יכולה לחיות בלעדי!” — מצטחק הפה המקומט והאומלל... שלם להם אברהם שכר המעון ומהרו האם והבת לקנות איזו „מנטיליה” לבנה, שנתלתה בארון אשר בחדר — והבקורים לראות בשלום ה„מנטיליה”, ללבשה ולהסירה, לרכס כפתוריה הגדולים, נעשו יותר תכופים. „בתי אינה יצאנית!” — קובלת, כביכול, הזקנה האמללה — הרי זו בתולה-זהב... (כלומר: ולכבוד יחשבו לכם בקוריה בחדרכם...) אינה יכולה לעזוב את אמה לו לרגע... עספעסעלי, נפשה של בתי מרה עליה בימות החורף הזה... אשתקד התגורר כאן תלמיד של קולידזש לרבנים... גם אישי היה אז בחיים, עליו השלום, אבל הוא היה „דילער” לעת

זקנתי... אתם „ירוקים" יאינכם יודעים, בודאי, מה זה „דילער"? דילער — זה הקונה דברים ישנים... לפנים היינו סוחרים גדולים יגרנו בליעדז, אבל דגיתני נשרפה ינשארני בעירום ובחוסר־כל... וועלל, אישי לא היה שבע רצון מהתלמיד שבביתנו... הוא — בעלי עליו השלום — היה כבר אז נוטה למית ומשתעל כל הלילות, והם, הבנים הצעירים, היו יושבים עד השעה המאוחרה, לומדים יחדיו, צוחקים, צרפתית היה מלמד אותה, כנהוג בזמן הזה... עינים לי לראות, וראיתי, שאין הסטודנט יכול לחיות בלי בתי אפילו שעה אחת... כשלא היתה בתי יושבת לאכול — לא היה הוא יושב בשום אופן... על שלחני היה סמוך... בבוקר, מיד ליקיצתו משנתו, הוא יוצא בתהתוניו, בבחילה... מה שלומה, מה שלומה של בתי?.. כשהיו חברים באים אליו מתלמידי הקולידזש והיו באים בדברים עם בתי. לא היה הוא יכול לסבול את זה מקנאה והיה גוער בהם: אלי באתם ולא לבעֻטי, לא לבת בעלת מעוני... הנה עד היכן הגיעו הדברים!... כה יש לדבר — הבנים של עכשיו... וגם בתי אהבה איתו, אָהבה — מה יש לכחד... כי כלום פנים כאלה היו לה אז? בריאה היא, ברוך השם, גם עתה, שכולה אין בה, אבל...׳ לא זה... ראשה כואב כמעט תמיד, בחזה יעיק לה ושערותיה נושרות... אָ, שערותיה... שתי צמות היו לה... פעמים היו מסובבות את ראשה... מה אפשר לעשות... היא אינה שוכחת... „אבל, אמא, היא טוענת, אמא, מדוע אינו כותב אפילו, מדוע? הוא עתה ביווקספורד — מדוע אינו כותב? וכי כך צריך לנהוג אדם ישר?" כמו שאתם רואים אותה...

— מאדהער! — גונחת הבת־הקרבן, העומדת על הסף, כשהיא מושיטה צוארה ובעיניה יגון, יגין בלי זהר כל שהוא, אותו היגון הקודר של משחק־בקוביא, אשר שם את כל רכושו במשחק — והכל אבד. החלומות הנעימים על בעל משתכר ארבע ליטראות לשבוע, על „מנטיליות" בלי סוף, על שתי שפחות, על קנאה מכל צד, על „דרורי־ליין־תיאטרון" — נגוזו, נגוזו. הכל אבד. בעותי לילה ובקר ריק לאחריהם...

— מעון לא טוב מחליפין — אמר לי הוא, אברהם מנוחין — את זה כבר יודע הוא, אבל כאן אי אפשר... למעונו יש עוד מעלה זו, שבלילות היא יכול להכניס לתוכו את כל מי שהוא רוצה — ואין מוחה בידו... גם הנערה הלזו העומדת על המפתן — מעכבת בדבר... אי אפשר להשאיר ככה בלי כל סיוע „נערות עומדות על המפתן"...

— אסור?

— לא „אסור", לא „אינו רשאי", לא „חייב אדם" — אם המלות הללו מוצאות חן בעיני מחוכמים, שעלעלו בספרי פילוסופיה או חברו ספרי פילוסופיה, ונפשם — אבק פורח. אבל כך היא הדבר, כך. האדם לא נברא ישר במובנם של אותם ריקנים ויהא „ישר" — בכל אופן, לא חלק. נפש חלקה — טעות היא, אין ההן על צד החלק. לכאורה, הדבר פשוט כל כך: הזכר צריך לנקבה, הנקבה צריכה לזכר או לכלכל את גויתה בבשר ובגין — והחיים מניחים על זה את חיתמם, את הפיסמא שלהם: פשטות. אולם טעות היא. כשהיה נער בן חמש עשרה, בן שש עשרה, בן שבע עשרה שנה, ובעיר גדולה, ובסביבה ידועה — דמה גם לו הדבר לפשוט, לרגיל. בריאותו הטבעית גרמה לזה, שלא חלה, למרות אשר הגדיש את הסאה חמש שנים רצופות. אולם פעם לן שם, ב„בית" אחר, ארבעה לילות רצופים, וביום החמשי בבוקר קם ושאל את עצמו: מה אני עושה? — ומאז לא דרכו רגליו שוב במקום ההוא. קרוב לעת ההיא נפגש גם ונתקרב לאותו טאלר, ואותו טאלר הכניסו תחת כנפי האושר העליון — יאז נפקחו עיניו לראות אחרת. לא. לא להוכיח בשער ואין אדם מורה לחברו אפילו במשהו), לא לאחוז בקרני הצווי־לכל, לא להסיח דעת, כיפ־סיף, כן האסון, שבעימק הכל, מן דאכון שבכל אופן — רק להכיר, שכך הוא הדבר, כך. כך הוא הדבר וכך הוא בעצמו — ואינו צריך להיות אחר. הוא ואיתו טאלר היו אז ראשי הצ"ק המקומי. שני גופים — ונשמה אחת. הוטלה אשה קטנה בינותם. עתה הוא — במקרה — רואה לפרקים את האשה הזאת, נפגש עמה אפילו, יודע מה עלה לה, ומבין, כי מעיקרא דדינא פירכא. אולם אז היתה כולה טהרה וחן קודש. כך נדמה. טאלר דבקה נפשו בה, והיא, הקטנה, נמשכה אליו, אל מנוחין. גדול היה הנסיון — ודברי ריבות צמחו בינותם, בין ה„צרים", ה„מתחרים", דברי ריבות פחותים, מכאיבים, עוקצים, מלאי עשן קנאה ונקמה, דברי ריבות עולים־מעליהם על כל שאלה מצערה, על כל פרט קטן שבקטנים. אם אמר האחד כך — היה מובן מאליו, שהשני יאמר אחרת. כאב גדול! בינתים, ואותה האשה הקטנה, אשר בתם־לבבה המדומה היו בטוחים גם שניהם, סבבכה, סקרה וצפתה. לא היה מוצא מן הדבר, ומי יודע מה היה סופו... פעם אחת עמדה על הפרק הצלת נפשות. טאלר אמר „לא", לבלי ללכת ולהציל, אבל גם „הלא" הזה לא נאמר בטהרה, כי אם רק מפני שבאמרו „הן", היה על מנוחין להיות מן העולים, וטאלר לא רצה להעמיד את נפש עמיתו־אויבו בסכנה, ושוב בעטיה של איתה האשה: אם מנוחין יעלה ויצליח — בערה הקנאה, ואם יפול בניפלים — מה יהיה אז את לבבה?... לא, לא, לא צריך ללכת... יש בחיים פלצות. אבל עליה נשמתית אחת ישרה כל עקוב. הוא מנוחין, בחום־עלומיו, קפץ לתוך ים־הסכנה תחילה, הצליח, ואת המוצל הביא ישר למעונו של טאלר!... רודפים אחרינו — עמי אתה איפוא בסכנה! בסכנת נפשית! אח ורע!.. וטאלר הבין. הוא לא פלל לכזה — וכל הפרצה האיוכה נתמלאה בכהרף־עין. שלמות גמורה, נשגבה, הושגה ברגע אחד. איש נפל על צוארו של אחיו־אויבו — וההדר הכהה והמלא הרדה נתמלא אורה. גופותיהם נפרדו בהכרח, בגזרת הדבר אשר לו עבדו, עוד באותו הלילה — אבל נשמתיהם כבר היו בלתי נפרדות לנצח, בלתי נפרדות ע"י נשיקת־אש אחת... איתה הנשיקה... מי אשר יעמוד על טיבה...

י. י. וואהל.

לִזְכְרוֹן מ. ז. פַייעֶרְבֶּרְג.

למלאת עשר שנים לפטירתו, (י"ט אדר תרנט.)

ובשעה שעולים וחולפים לפני עיני רוחי זכרונות העבר, צללי אנשים גדולים שפעלו ועבדו בתקופה ארוכה בתקופת המעבר, ששאפו לגדולות וחלמו ע"ד עתיד יותר מזהיר, שבקשו מעשים גדולים ופעולות כבירות ומברק זהרם האצילו איזה קוי־אירה וישליכו אותם אל הרחוב הצר, בשעה שעוברים לפני כל איתם הלוחמים בשביל חרות החיים, חרות המעשים, חרותה של היהדות על יסודות אנושיים, ואני מביט בפניהם המלאים הדרת הקדושה והוד אלים, אני רואה את אמונתם־החזקה, את תקותיהם לשנות את ערכי החיים, להעביר את עצמם ואת דורם מאותו המדבר הנורא, למען יבא הדור השני

העלז והרענן אל הארץ הטובה והברוכה — באותה השעה עובר לפני גם הוא. אותו הצעיר היהודי בעל הפנים החורים והעינים העמוקות, החולמות והמלאות צער עילמי, אותו הצעיר הזך, המהור, „ששרשי נשמתו בתיך התהום וענפיו מסתעפים למלוא רחוב העולם" *): אותו המשורר־החולם מ. ז. פייערברג...

מ. ז. פייערברג נולד ברחוב היהודים וקלט אל קרבו את כל ערכי היהדות הישנה הקשה, המלאה דינים ואזהרות, העגומה והזועמת, הדורשת מאת כל מחזיקיה הכנעה גמורה, המתת החיים וּבטול־היש... הצעיר החולם בעל הנפש הרכה והדמיונית לא יכול להסתפק באותה היהדות הצנומה וחסרת־לח, ויבקש איזה תכן יותר רך ומעדן, יותר עמוק ושובה, הוא חפץ למצא את הפיוט־שביהדות, את גרעינה המוסרי וערכה העולמי־הכללי... האגדה, הרז והסוד, החסידות והמון נסתריה, הקבלה והתאמצותה לחדור אל עמקי האין־סוף ולהסיר את המסכה הנסוכה על פני התרקמות־היצירה — כל א"ו הדברים אמנם הרכו מעט מעט את מהותה של היהדות הישנה, נסכו בקרבה איזו לחלוחית־מוסרית, איזו תמצית פיוטית וחמה, אשר בכחה להלהיב נפש דמיונית ומלאה שירה כנפשו של פייערברג, אבל העלם הרך מביט לוּגעים על הענק־האגרי הזה המלא הוד יפעה והוד־נורא — וירא מפניו...

— הנני ירא, אבי, הנני ירא מפני הצל... הנני ירא...

פ"ג רואה, כי היהדות קפלה תחתיה את כל החיים, את כל חמדת ההיים, ששונם ועליצותם, שמה אותם בתוך תחום מוגבל, בתיך גבולים צרים מאד, כי היא גדולה, כבדה, לוחצת ומפחידה — ונפשו הצעירה והפיוטית, השואפת לאור מהמרמרת, מתפרצת, מזדעזעת ושואפת לאויר, למרחב...

והאויר מה מתוק, והמרחב מה נעים!... גלי אור שטים פה ושם, הרוח נושא על כנפיו ממרחקים זרמי ריח־ניהוח אל הרחוב... הטבע מלא רעננות... הבריאה כולה מנגינה נפלאה: הודו לד' כי טוב, כי לעולם חסדו!...

יאותו המשורר־החולם לא התענג מימיו על הנעימות האלו. התלמוד, ספרי מוסר, ש"ע ופיסקים היו לו ההגיון שבחיים, וספרי השכלה ומחקר — השירה שבהם... היהדות בכללה, בכל עמקה, רחבה והקיפה, נאדרה ומלאת יפעה, אבל היא נוראה מאד... היצה"ר הס"א, הקליפות, יראת חטא וענשו, הגיהנום, הספרים הקדושים, הקמעות, ההשבעות — כולם, כולם מלאים הוד־נורא, אבל הם גוזלים את החיים, ממיתים את נעגועי־הנוער, את ששון עלומים ויפעתם...

ופה מהחלת המלחמה הפנימית הנוראה, האיומה, מלחמת הערכים הישנים עם החדשים, ערכי היהדות והאנושיות, החיים עם הספר, העילם הגדול, המלא אור ושמש, עם „הצללים" — אותה המלחמה אשר תאר פייערברג בכל כך אמנות, בכל כך געגועים וצער פנימי...

פייערברג איננו מצייר אוביקטיבי המתרומם מעל החיים ומתאר אותם באיזו מנוחה אפית ושקטה; בציוריו אין עלילות ומעשים, אין השתלשלות מאורעות, אין הסתבכות מסבנת והתרתן, ואין גם אמתית־ציורית. חפני הרעב הבא מן החדר ומבקש אוכל ומסרב לקבל את השומן והאנכים ומבקש לספר לו מעשיה יפה, ואמו העגומה והזועפת הדואגת לבעלה, אשר נסע ליריד בליל סגריר זה, היושבת פתאום ומספרת ע"ד ה„פריץ", ור' יוסף המוכסן ובנו היפה „כמלאך ה'", גם הזקן המקובל המדבר בלי כל סבה ע"ד „הקליפה„, המחין ההולכים ומתקטנים, השכינה היורדת למטה מ„עשר ספירות" וע"ד ה„שקאלות". גם נחמן זה גבורו של הספור „לאן" בכבודו ובעצמו, המתמרמר והמתפרץ, המצטיין בדברנות יתרה המגיעה לידי דרשנות — כל אלו — הטפוסים יותר משהם לקוחים מעולם החיים והמציאות, הנם נפשות דמיוניות, נשמות ערטילאות, סימבוליות. אבל מתחת מעטה הסימבוליות פה ושם מתגלה לפנינו נפש נענה ומדוכאה, סובלת, מרויה־דמעות ומלאה קרעים פנימיים וחצאיות, אשר מעבר מזה הנה אחוזה וקשורה בנימיה היותר דקים אל היהדות ומכורת־אבות, ומעבר השני — היא מזדעזעת במעמקיה, מתפרצת ושואפת אל העולם־הרהב המלא אור וחיים... פה ושם הננו רואים נשמה עלובה ולקויה, אשר מחציה ולמעלה היא דהורמיז ומחציה ולמטה — דאהרימון, ואותם החלקים מעורבים זה עם זה ויונקים זה מזה... ובשעה, שנחמן־פייערברג מתמרמר, כועס וצועק, כי הוא מרגיש, כי בית המדרש הוא בית־הכלא של העם, וספריו — הם פרי עבודתו בבית־כלאו, ובשעה שהוא קורא את קריאתו המלאה רעל: הוי עם אמלל, בשעה שעמנואל קנט הפיץ אורה לכל העולם „בבקרת התבונה", ישב גאונך הגדול במחשכי בית מדרשך ויעדר וישדד את ד' אמותיו"!... באותה השעה הוא חש בקרבו נענועים עזים אל אותו בית־הכלא, אינו יכול לעזוב את אהוביו „הצללים", אינו יכל לצאת מן ה„חדר השמם", אף „כי יודע הוא, כי מבלעדי החדר־השמם, יש עוד אוצרות רבים ושונים שם בעולם הרחב"..

נחמן, גבורו של „לאן", איננו כשמואל. גבורו של „הדת־והחיים". האחרון יודע את אשר לפניו, מחשבתו ברורה בעיניו, הוא כבר גמר את חשבונותיו עם העבר ומבקש לו עתיד מזהיר בשבילו ובשביל עמו, לוחם בעד העתיד הזה נגד כל העומדים על דרכו. הם מרגישים בכל זאת בתוך אותו שאון המלחמה, איזו מנוחה נפשית, איזו שמחה־של־מצוה, בדעתו, כי הם נלחמים בעד משא נפשם, בעד האידיאל הקדוש להם... לא כן נחמן גבורו של „הלאן": היא איננו לוחם ואיננו מסוגל כלל למלחמה. המלחמה הזאת מבצבצת מתוכה וכמו באה מאליה ומתלקחת בנפש המשירר. מלחמת שני עולמות, מלחמת הישן והחדש. מלחמת החיים עם הספרים, כבל־הירושה עם ערכי האנושיות... והטרגדיה היותר איומה שבמלחמה הזאת הוא, כי נפשו של המשורר מזדעזעת מאד פן יפול הנצחון על אחד משני הצדדים. „אם ינצח הישן, הלא יקפא הלב המתגעגע, ואם ינצח החדש, הלא יחרב עולם מלא"... ואז מתפרצת מתוך לבו השאלה המרה „לאן?".

ולפני עיני רוחי עובר עוד זכרון מר ומראיב. זוכר אני, איך כתב פייערברג את ספורו „לאן"? אני וזצר היינו חבריו היותר קרובים, וכל גליון שכתב נתן לנולקרוא ולחות את דעתנו. בבית שררה דומיה, המצייר החולם יושב על הכסא, גבו כפוף, והוא כותב במהירות, כמו מרגיש הנהו כי קרב קצו. ואמנם המות האכזר כמו הניח עליו את חותמו, וכולנו הרגשנו כי ימיו ספורים, אנחנו הבטנו על פני חברנו החורים, על עיניו הנוצצות, ועל האודם החשוד שעל לחייו ועל לבנו העיקה השאלה המרה: „לאן?"...

פייערברג שאל את השאלה המחרידה הזאת. בלבו התלקחה אותה המלחמה הנוראה — מלחמת היהדות התנוטה, החבושה והארוזה בארונות של ספרים ואבק דורות — עם העולם המלא, הרענן, המפיץ אורה, עם האנושיות הבריאה, השלמה והמלאה תכן רוחני; הנה הוא עומד על מפתן בית המדרש, רואה כי כתליו מטים לנפול, סוקר ומביט על המיה החיים המלאים יפי וברק — ומבקש איזה מוצא, נפשו מתגעגע מאד על שרידי העבר,

*) דִּבְרֵי אחד־העם בְּמִכְתָּבוֹ אלי ואל חֲבֵרִי זצר,

תועה בין הקברים הישנים ומחפש איזה מפלט — וּבכל זאת הוא מביט אחריו בהתרפקות וגעגועים על אותם הקברים... קשה עליו להפרד מהם...

פייערברג שאל את השאלה המרה הזאת, אבל כמו מתוך הערפל מתגלה לפנינו, כדברי נחמן וממאמרו של המנוח, „ספרות היפה וחובותיה", תכנית שלמה של עבודה בעתיד ואותה התכנית בכל אי־בהירותה היא כעין תשובה על השאלה המרה הזאת.

על דוח האומה מעיקות חומות הגיטו ואיננה יכלה להתפשט ברחב ובגובה ולקבל צורה עצמית לאומית־אנושית. בנפול אותן החומות ובצאת עמנו מעבדות הגלות, תחדל גם עבודתו הרוחנית. העם העברי צריך לשוב אל ארצו לא בשביל להמלט מן השוט והרעב, אך בשביל להניח שם יסוד לחברה חדשה ולחיים חדשים, לחברה עברית בריאה ורעננה, חברה שתהי למופת לכל יושבי התבל כלה... שם בארץ אבות לא יהיה מקום לכל אותם הלקויים הפנימיים שבנפש האומה, לא יהיה מקום לכל אותה המלחמה הכברה המתחוללת בנפשו של בן־בין־השמשות והגלות. היהודי של העתיד, היהודי־החפשי המחונך בארצו בתוך „חרות רוחנית מעול רוחות זרות" יהיה בעל נפש בריאה ושלמה „מתפתחת ברוח עברי על יסודות אנושיים כלליים", והיהדות של העתיד החשף את גרעינה הרוחני והאנושי והיתה ליהדות לאומית־אנושית...

הנצחון היותר גדול של היהדות הוא נצחון הספר בתבל!...

כה שר וחלם אחד מחולמי הגיטו מ. ז. פייערברג.

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

נצחון ועד „האחוה והשויון" כבר שייך אל העבר של דברי ימי הפרלמנטריות בתורקיה. אחרי הנצחון הגדול ההוא שנחלו התורקים הצעירים על קיאמיל־פחה ו„הברית הליברלית" החלה העבודה האטית, הארוכה והכבדה של ימי־החול. חילמי־פחה יורש מקומו של קיאמיל לקח בידיו את המושכות המשורבבית והמסובכות של הממשלה הניכחית ויגמור בכי־טוב את המשא ומתן, שהחל קיאמיל־פחה עם אוסטריה ואונגריה. החרם שהכריזו על סחורות אוסטריה בכל תורקיה. בטל. ועד „השויון והאחוה" שאסר את הסחורות האלה התירן לבא עתה אל שוק העותימנים. הממשלה השלישית של תורקיה, „ועד החרם" הסיר מעליו אצטלא זו; וישובו הסוחרים, חברי הועד הזה, כל אחד לאמתו ולמאזניו. הסוחרים האוסטרים שבתורקיה — רובם מאחינו — ושבאוסטריה עצמה שאפו רוח. מקוים המה, כי הימים הטובים של מסחרם ישובו. שמחים גם התורקים. סוף־סוף סבלו גם המה מהחרם הזה: מחיר צרכי החיים עלו כחמשת ירחי החרם; ובשביל איזו זכות הסטורית, שאתה אין נוהגים להתחשב בעולם־המעשה, קבלה הממשלה סכום יפה של קרוב לשלשים מליון פר'. בכסף הזה תוכל הממשלה לכתום הרבה חורים, ולתקן הרבה בדקים.

אם ישובו סוחרי אוסטריה לאיתנם הקודם בתורקיה — זוהי שאלה אחרת. רבים האומרים, כיון שהתרגלו התורקים בסחורות אנגליה וצרפת משך ירחי „החרם", שוב לא ילכו שבי אחרי הסחורה האוסטרית; וגם הסוחרים הפראנציים והאנגליים לא ישבו בחבוק־ידים, ובטח ישתדלו להרחיב ולכבס את השוק שכבשו בהיסח־הדעת.

אבל בין כך וכך וענין „בוסניה והירצוגובינה" נגמר בכי־טוב, וההורקים שמחים. מקוים המה גם כן, כי ענין בולגריה יוגמר בימים האלה, באמצעותה של רוסיה. „בירייה אחת ימיתו שתי ארנבות"; בולגריה תשלם לתורקיה את חובה שזו תובעת ממנה, ותורקיה תפטר ממס־המלחמה, המגדיל את חובה, הגדול גם בלי זה.

ובשעה, שהמצב החיצוני של תורקיה הולך וטוב — הולכות וגדולות הטענות והתביעות בפנים. תובעים מועד „האחוה והשויון", כי ירד מעל במת הממשלה ויהי למפלגה מדינית ולא למחוקק נסתר ואי־אחראי. ישנם גם מאשימים את הועד הזה ב„ריאקציוניות". על כל פנים מספר המתאוננים על הועד הולך וגדול.

על הטענה, שטוענים מתנגדי ה„ועד", כי עליו למלא את הבטחתו ולחדול מהיות בית־מחוקקים רואה־ואינו־נראה, שעינו בכל, ועין איש זר לא תשלוט בו, אחרי שיש עתה בית־נבחרים אחראי לפני העם, — על טענה זו משיבים חברי ה„ועד", שעוד טרם הגיעה שעתם לרדת מעל הבמה ולהשגיח מקרוב על מעשי הממשלה: החושמה איננה עוד די מבוססה ובטוחה, והמעשה עם קיאמיל־פחה מוכית. המה חברי ה„ועד" יצרו את המשטר החדש ועליהם לשמור עליו כי לא יהרסוהו. כשהמנוחה והסדר ישתררו בארץ — ימסרו את ההשגחה על הממשלה לבית־הנבחרים. לעת עתה בית־הנבחרים עודנו צעיר, וגם הוא טעון השגחה.

כמובן, שעל השאלה: מתי ישתררו המנוחה והסדר ומהי הבחינה, ה„קריטריומם", שיש להם למנוחה ולסדר — אין להם תשובה ברורה. וזה נותן מקום למתנגדיהם — ביחוד חברי „הברית הליברלית" ומצדדי קיאמיל־פחה — להתנפל עליהם.

ובימים האלה זכינו לוכוח חריף מאד בין שני עתונים משני המחנות. ה„ליונט הרלד" האנגלי־צרפתי, המופיע פה זה יותר משלשים שנה, הביע את דרישות המתנגדים להועד ויגן על קיאמיל־פחה. ה„תנין", עתונם של חברי ה„ועד" — של הלאומיים הקצוניים ביותר — ענה במאמר „נמרץ" יותר מדי, והשתדל להגן על הועד בשורה של חרופים וגדופים, באיומים „לגרש את עורך ה„ליונט־הרלד" מתורקיה משך 24 שעות" וגם בדבות ש„הליונט הירלד" קבל שוחד מהממשלה האוסטרית.

הפולמוס הזה קבל בסוף אופי אישי עד מאד, עד ששכחו לדבר ע"ד עצם הענין ועורך אחד הזכיר „לחברו" את חטאיו ואת חטאי בני משפחתו.

אבל עיקר הטענות נגד „הועד" תורגמו גם תורקית, ע"י עתוני תורקיה התומכים ב„ברית הליברלית" ובקיאמיל־פחה; והיכוח נטוש עד בית־הנבחרים.

ושם התעורר הוכוח לרגלי חוק־האספות החדש. מימי יולי עד הנה התרגלו יושבי הבירה באספות. אספות־העם והמיטינגים נתחבבו על הקהל, ולפעמים קרובות עד מאד אפשר לראות ברחובות קושטא תהלוכות־עם, המועדות לככר בית־הנבחרים, ששמה מברכים או מוחאים נגד איזה איש או מוסד.

בשבוע העבר יצא הקול, כי הנוטים אחרי „הברית הלי־ברלית" אומרים להתאסף תחת כפת־השמים ולערוך תערוכה של כבוד לקיאמיל־פחה ולקרא לו שישוב לכהונתו. מיד שלח חילמי־פחה הנמרץ הצעה לבית־הנבחרים, כי העורכים אספות־עם יודיעו יום לפני האספה למשטרה את דבר האספה, תכן הנאומים

ושמות הנואמים, והמשטרה התן שטר=קבלה על הודעה זו, וזה יחשב לרשיון.

חשוב השבו, כי בעלי „הברית הליברלית" לא יוסיפו קום אחרי מפלתם עם קיאמיל=פחה, והנה הכניסו ה„אחרריים" (כמו שקוראים להם בבית=הנבחרים) הצעה לבית=הנבחרים לפנות ב„שאלה" להמיניסטריום בדבר הגבלת חופש=האספות.

יום תמים התוכחו ע"ד שאלה זו, והרבה נאומים מעניינים שמעו מצד צירי ה„אחרר" וצירי הועד. מובן הוא, שאלה כמו אלה הורו בעיקר הקדוש של חופש האספות. אבל השאלה, אם המשטרה תוכל גם לבלתי תת „שטר=קבלה" על ההודעה (לאמר — רשיון לאספה) או היא מחויבת לתת בכל האופנים—לא נפתרה.

וכאשר העמידו את דבר ה„שאלה" (אינטרפלציה) למנין נדחתה ב=130 דעות נגד 50. שני המספרים האלה מעניינים. בעת נפילת קיאמיל פחה היה מספר הדעות בעד 198 ושמנה נגד (מספר הדעות בכלל 240). כארבעים יונים, ארמנים ועוד נמנעו אז מהביע את דעתם, ועתה נספחו מחדש — ובגלוי — על „הברית הליברלית".

ובשעה שהפרוד בין שני האגפים האלה: ה„אחוה והשויון" ו„האחרר" הולך וגדול, הולכת ומתיסדת מפלגה חדשה, מרכזית, שמטרתה תהי לאחה את הקרעים ולאחד את הנפרדים.

בית=הנבחרים לא יסגר, כמו שחשבו מראש. לרגלי רבוי העבודה ימשיכו הצירים את עבודתם הפרלמנטרית עד חדש יולי. ובהיות, שדבר הארכת=הישיבה תלוי בשולטן, יבא הוא, בכבודו ובעצמו, אל בית=הנבחרים לבשר להצירים, כי הוא מאריך את ה„ססיה" לשלשה ירחים. בצעד הזה רוצה עבדול=חמיד להוכיח, עד כמה נאמן הוא להסדר החדש.

וכמו שהחיים התורקיים הפנימיים רחוקים עדיין מחיים מסודרים ורגילים, כן גם העדות היהודיות בתורקיה האירופית. אמנם, הקונסטיטוציה שמה קץ לכל אי=הצדק, אי=המשפט ואי=הסדרים שבערות היהודיות, אבל עד עתה לא נסתדרו עוד הקהלות, ואין עוד בהן הצדק, המשפט (בנוגע למס=הגדה) והסדרים הצריכים להיות בעדות מסודרות כאלה העומדות כמעט ברשות עצמן לגמרי. החשך והצללים גורשו, אבל האור עוד טרם השתרר; חדל התהו והבהו שבעדות, אבל רחוקות הן גם מסדרים. התקופה הנוכחית היא להן תקופת=בין=השמשות, שחשך ואור עודם משמשים בערבוביא.

יש מוסדות ושמות למוסדות, אבל אין עוד למוסדות האלה כל תכן, שיכנים בהם רוח חיים. ישנן גם מחשבות ותכניות, אבל האחרונות הן בבחינת נשמות ערטילאות, שאין להן גוף ולא דמות הגוף.

ואחד החסרונות היותר עצומים שבעדות האלה הוא חסרון הכנסה תמידית. מהממשלה אין העדות מקבלות כל תמיכה. יש להן מסים שונים: מס=הבשר, מס=הגבינה ומס=היין, אבל ע"פ רוב אין הקצבים ומוכרי הגבינה והיין משלמים את המגיע מהם.

— חורית! טוענים המה; ה„חרות" נתנה; ובכן, חושבים המה, פטורים הם גם ממסים. ולמרות התקלה המרובה, שיצאה ע"י אי=סדרים זה, עוד לא נסו הקהלות לבקש עזרה מהממשלה, כדי שיוכלו לנגוש בבעלי=החוב של הקהלה.

מיום הנתן ה„חשמה", הולך ונמשך ענין ה„גבילה" (מס הבשר). כבר הכריזו „אסור" על בשר הקצבים, הממאנים לשלם את המס וכו'; אבל כל זה לבלי הועיל. סוף=סוף תאולצנה העדות לאחוז באמצעים נמרצים, למען בסס את מצבן החומרי, כדי שתהי להן היכלת לעביד.

ורצון יש לעדות פה, רוצות הן לפתוח גני־ילדים, לתקן את בתי „התלמוד־תורה", וכדומה.

ביחוד הורגש הנחיצות בכסף עתה, אחרי שאושר רבי נחום לחכם־בשי ע"י השולטן, ונגש להוציא את תכניתו היפה והרחבה לפועל.

אתמול, ביום א', אחרי האשור היה טקס ההשבעה של החכם־בשי החדש, ובחצות היום היתה החגיגה הזאת. ששה חברים מה„מיג'ליש הרוחני, העממי והג'יסמני (המצימצם) הלכו לקרא את החכם=בשי למיג'ליש החדש.

והמיג'ליש החדש הנהו בנין מפואר עם חדרים מרוחים ורהיטים נהדרים, ובכללו עושה רושם יותר טוב מלשכות המיניסטרים שבקרתי.

במיג'ליש נתאספו כל חברי המיג'ליש הרוחני והג'יסמני. הרב ומלויו באו, ולפניהם מקהלה של ילדים יפים לבושים תלבשות שרד עם פסים אדומים (הורקים) ופסי תכלת, ועל מצנפותיהם תמונת החכם־בשי.

היו גם אורחים, ביניהם ארבעת הצירים היהודים שבבית הנבחרים—פררג'י, ששון, קרסו ומצליח, שני פחות יהודים (גלימידי= פחה ומולכו־פחה) בבגדי השרד שלהם עם אותות הכבוד, פרנגדים (באכת יק"א בקושטא), עתונאים ועוד.

מראה נכבדי העדה ו„חכמיה" הישישים, שישבו סביב החכם=בשי הצעיר, היה נהדר.

ראש המיג'ליש פרחי=אפנדי פתח את החגיגה בנאום קצר מעניינא=דיומא שנגמר בבקשה לחכם־בשי כי ישבע.

אז יקום החכם=בשי החדש וישא נאום יפה ע"ד ערך הרגע הזה בחייו הפרטיים ובחיי הקהלות שבתורקיה. רבי נחום מרבה לדבר ע"ד האחדות הלאומית שבין כל היהודים („כל היהודים — גוף אחד, ונשמה לאומית אחת לנו") וע"ד התפקיד רב=האחריות שיש עתה ליהודי המזרח. נאומו היפה נגמר בשבועה:

נשבע אני להשאר נאמן למלכנו הקונסטיטוציוני עבדול־המיד כאן!

נשבע אני להשאר נאמן לקונסטיטוציה העיתומנית!

נשבע אני להשאר נאמן לדת היהודית והמסורת היהודית!

נשבע אני להשאר נאמן לעם היהודי!

ואחרי השביעה ברכו כל הנאספים את החכם=בשי החדש, וכמנהג המזרחיים נגשו לנשק את ידיו, והחכם=בשי הצעיר מתנגד לזה בתנועה ענותנית.

החגיגה הפשוטה הזאת היתה מלאת־הוד נאצל, ועשתה רשם עמוק על כל הנאספים.

ב„ללויד העותומני" (עתון־אוסטרי=גרמני, המופיע פה על חשבון שתי הממשלות האלו) אנו מוצאים בגליון האחרון מאמר מענין ע"ד ההתחרות המסחרית שבין היונים והיהודים שבסלוניקי. בעל המאמר יודע, כנראה, את מצב הדברים, ולא למותר יהיה להביא בזה את קצור המאמר הנזכר.

זה כמה, אומר בעל המאמר, נרגש יחס מסחרי לא טוב בין היונים והיהודים בסלוניקי. עתה קבל היחס הזה צורה, המרשה להגיד מראש, כי עומדים אנו בתחלת תנועה אנטי=יהודית.

זמן רב וכמעט עד השנים האחרונות היה היחס שבין היונים והיהודים טוב, אחרי שהיהודים שאפו לחיות בשלום עם כל הלאומים פה. עד הזמן האחרון לא הופיע היחס הטוב הזה, ולוא גם היו רוצים לדחוק את רגלי היהודים, היה נחשב הדבר לאי־אפשרי, מפני שהיהודים בסלוניקי המה רוב גדול. אבל מהשנה שעברה החלה במונסטיר תנועה נגד הסוחרים היהודים,

ומעשי אלמות נעשו בסוחרים היונים שלא רצו להשתתף בתנועה זו, משמה נתפשטה התנועה במקרוניה ובסלוניקי, והמשטר החדש לא רק שלא יכול להפריע בעד התנועה הזאת, אלא, במובן ידוע, פנה לה דרך. והתנועה כולה נסתדרה באופן שטתי, ומוציאים אותה לפועל גם כן בתבנית ובשטה.

אמנם היונים רוצים לתת לתנועה זו צורה מדינית. אבל דבר זה אינו כה קל בשבילם. התנועה מיוסדת על העיקרים האלה: היהודים המה מועט בארץ, שלמרות שכלם ולמרות ידיעותיהם במסחר, שגרמו להם, כי ירכשו מצב טוב בימי המשטר הקודם, לא יוכלו עמוד בפני היונים הרבים. התנועה נשענת על יושבי ערי־השדה, ששמה היונים המה המרובים. ראשי התנועה משתדלים לעורר את היונים שלא יקנו דבר לא אצל היהודים ולא על ידיהם, אלא אך ורק אצל היונים ועל ידיהם, בכל אופן, עד כמה שהדבר הזה אפשרי עתה ע"פ תנאי המקום, כי בפועל אין היונים יכולים עדיין למלא את הפקידם המסחרי בלי עזרת היהודים. ומחוללי התנועה נותנים לתנועתם בסים „תיאורי" כזה: היונים מחויבים לבא לידי הכרת כחם המדיני והמסחרי. ובעל המאמר מוסיף: אין לבא בתביעות על היונים, אם עודם זוכרים אותם הימים הטובים, כשהמה היו בעלי הארץ ומסחרה, טרם שכבשוה התורקים וטרם שבאו הנה יהודי ספרד ולקחו בידיהם החרוצות את המסחר. השאלה הנה, מי יהיה המנצח במלחמה המסחרית הזאת?

מאמצעי המלחמה של היונים אפשר להכיר את הבאנקים והסניפים להם שכבר יסדו במקרוניה. המהומות והמבוכות של השנים האחרונות גרמו לזה, שהרבה סוחרים מערי הפרזות הלכו לעיר הראשית של מקרוניה, סלוניקי, וייסדו שמה בתי־מסחר. מובן הוא, שבני שבטם נמשכו לבתי־המסחר שלהם, וככה נבראה התחרות טבעית ביניהם ובין היהודים „בעלי־המצב" קודם. וההתחרות, למרות זה שהיהודים נתנו בהקפה ולזמן ארוך וכדומה, הלכה הלוך וגדול, עד כי הקימיסיונרים היונים היו עומדים על תחנת מסלת־הברזל והיו מושכים את המערפיה (קונדשאפט) היונית כמעט בחוזק יד לבתי־המסחר היונים.

א"כ קבלה התנועה צורה חדשה. לא רצו לבא עם היהודים בקשרי־מסחר ויכריזו חרם על פקידים יהודים. אפילו בסבלים יהודים ובבעלי־עגלה יהודים הדלו היונים להשתמש. הרבה סוחרים יונים מערי השדה התנו עם בתי־המסחר בסלוניקי, שאת הסחורה הנשלחת להם לא יביאו למסלת הברזל בעגלות יהודיות ולא יטעינוה בידי יהודים.

מובן, שהיהודים ראו את עצמם מחויבים לעמוד על נפשם, ואומרים המה לענות ליונים בטכסיסים יוניים, מה שבלי כפק יזיק למסחר היונים. אם התנועה היונית תפסק ע"י זה—שאלה היא. בכל אופן המצב מתחדד וחוששים גם, שהדברים יגיעו לידי מלחמת ידים.

בכל אופן עומדים פה לפני פרק חדש בהתפתחות היחסים של הגזעים השונים במזרח, ופ"ק זה יהיה ג"כ חושו בדברי ימי היהדות שבמזרח.

אנשים חכמים מיעצים לא לחדד ביותר את המצב. אבל מובן הוא, שהיהודים, שתמיד חיו את שכניהם בשלוה, אינם יכולים לסבל בשקט את מעשי היונים.

עד כאן דברי בעל־המאמר.

לפי מה ששמעתי מסוחרים יהודים מסלוניקי הנמצאים עתה בקושטא, אין המצב רע, כמו שמתארו הסופר של ה„אוסמאני־שער לויד". אמנם נרגשת תחרות בין היונים והיהודים, אבל גם היהודים הסתדרו בימים האחרונים ואוחזים באמצעים חריפים וחוקיים כנגד היונים. החלט החליטו להוציא את כל פקדונותיהם מן הבאנקים היוניים וכדומה. הסתדרות הסוחרים היהודים רוצה ליסד באנק יהודי גדול, נוסף על הבאנקים היהודיים הפרטיים, הנמצאים כבר, ובתורה היו מקבלים את סיוע הציונים. לפי מה ששמעתי, אומרים המה לפנות בהצעה מעשית בנידון זה אל הציונים.

הד"ר ריזה־טבפיק־ביי, ציר בית־הנבחרים וחבר „האחוה והשויון" קבל עליו את התפקיד של שליח־הציונות בין היהודים הספרדיים. אחרי הדברים היפים האחרים שאמר לפני שבועים לפני עשרות אנשים בבאלאט על הציונות, ושנתפרסמו בעתונות הלועזית והיהודית המקומית ושעשו רושם אדיר—נאם אתמול גם בחגיגת־הפורים, שערכו הצעירים היהודים שבבאלאט, נאום ארוך ע"ד הציונות. החגיגה היתה תחת נשיאותו של הד"ר ריזה־טבפיק־ביי. (הציגו את החזיון „דרייפוס" על הבמה). הד"ר ריזה־ביי פתח את החגיגה הגדולה הזאת, שבה השתתפו יותר משש מאות איש, בנאום יפה ונלהב שנמשך כשלשת רבעי שעה ע"ד הציונות, מענין דרייפוס עבר אל הציונות ואמר: כל היהודים מחויבים להיות ציונים. מבין אנכי את הציונות בתור תנועה יהודית־לאומית שתעסוק בישוב ארץ־ישראל. ארץ זו שוממה עתה, והיהודים יוכלו להביא בה תועלת רבה. תמיד נכון אנכי ומזומן להקדיש את כחותי לעבודה היפה הזאת, ואהיה הראשון לתמוך בתנועה זו. גם בשאלת־השפות של היהודים נגע הביי התורקי הזה ויאמר: נא, ידידי, שכחו את השפניולית שלכם, שפת האינקויזיציה, למדו את לשונכם העברית, למדו „לשון הקודש", (דברי הוא) ולמדו גם את שפת־הארץ, את השפה התורקית. מובן, שהדברים האלה עשו רושם יותר מאלפי מאמרים ונאומים ציונים.

קושטא, שושן־פורים, התרס"ט.

מ. פ. ז—ן.

מִכְתָּבִים מִגַּלִּיצְיָה.

II.

ריח של בחירות נודף עתה באוסטריה, — שאלת־הלאומים (נאציאנא־ליטעטען־פראגע), היא השאלה „הארורה" בממלכתנו, שזה רבות בשנים היא מחכה לפתרונה הנכון ות ריקלי — היתה גם עתה הסבה להמשבר בהפוליטיקה הפנימית שלנו, הסכסוכים בין הצ'כים והאשכנזים, שהגיעו בשנה זו להנקודה היותר גבוהה, הסבה לסגירת בית־המחוקקים וליסוד מיניסטריום חדש, ואין כל ספק, שרוב הצירים לא יביעו רגשות־אמון לה„שרים" החדשים ואז יפזרו את הפרלמנט הזה, ותקבענה בחירות חדשות.

ולע"ע שבו הצירים לבתיהם ולבוחריהם והמה מאספים אסיפות, קוראים דין־וחשבון על מעשיהם בהפרלמנט, מעוררים את העם על הסכנה הנשקפת לה„פרלמנט העממי הראשון" (זה הפרלמנט הוא הראשון האוסטרי, שנבחר ע"פ בחירות כלליות, ישרות ושוות), מכינים אותו לקראת הבחירות העתידות.

וצירינו העברים, אלה הצירים היחידים, שנבחרו מעם ישראל ואך לשמו ולתועלתו, באים גם הם אל העם למען הציע לפניו את רוב מעשיהם בהפרלמנט והעם שומע, מבין ומרגיש, כי אמנם יש להם, להצירים, מה לספר ובמה להתפאר. תוצאת עבודתם היתה רבה ועשירה, הרבה יותר ממה שאפשר לדרוש ולקוות ממספר של צירים קטן כזה.

והאספות, שנסדרו בערי גליציה כדי לשמוע את הדו"ח של חברי ה„קלוב העברי", מתחילות ונגמרות בהבעת רגשי־אמון, אהבה וכבוד רב לצירינו הנאמנים.

אספת־עם רבתי כזאת היתה גם בלבוב בירת גליציה, העיר, שהתבוללות הכתה בה שרשים עמוקים הרבה יותר מבכל ערי גליציה, ובכ"ז נגמרה בתרועות כבוד, חבה ואמון לצירינו.

האספה היתה בהאולם הגדול והמפואר „יד חרוצים". התאספו בערך אלף איש, רובם הגדול — תושבים יהודים שיש להם זכות הבחירה. לנשים וצעירים נתנו להכנס אך במספר מצומצם מאד.

ראשונה דבר ציר בית המחוקקים, הד"ר ה. גבל. הוא מתאר את כל המלחמה, שלחמו שונאינו מבית ומחוץ נגד הרעיון של פוליטיקה עצמית יהודית, אבל הזמן הקצר של קיום ה„קלוב העברי" בהפרלמנט האוסטרי הראה לדעת, שלהרעיון הזה יש זכות-הקיום, עבודת ה„קלוב העברי" הנחילה להרעיון הזה נצחון שלם וגמור.

אנו רואים ושומעים, כי הרעיון הזה מצא לו עתה הד בכל ארצות אירופא. מתארגנים עתה אחינו לעבודה משיתפת, ובכל מקום, שהיהודים נחתים שמה, שואפים המוניהו לפוליטיקה יהודית עצמית. קולנו החזק למען עם ישראל ובשמו השפיע גם על הצירים היהודים באונגריה, ובעת האחרונה אנחנו שומעים אותם מדברים בהפרלמנט האונגרי כיהודים ועל שאלות יהודיות, דבר שלא קרה שם עד כה.

ולא אך על חלק העם, שהתיחסו עד כה בשויון-נפש לרעיוננו, ניכרת השפעתנו, כ"א גם על — מתנגדינו, על אלה מאחינו שהיו תוקעים ומריעים, כי עלינו להתאחד עם ה„כתות המשוכחים" במדינה, ואלה ה„כחות" דרש ירדשו את זכיותינו.

וכשהתאספו כל הצירים היהודים של הפרלמנט האוסטרי לדון בשאלה, איך לעזור לאחינו בבוסניה, שהממשלה האוסטרית תיבלת תחבולות לגזול מהם את זכות הבחירה להלנדטאג הבוסני העומד להוסד והציר קוראנדה הציע. שנבקש עזר הפרוטסטנטים הבוסנים בדבר זה, עמד מתנגדנו הציר אפנר וענה, כי די לנו לבקש עזרת אחיים, כי המקיים הראוי לרעת, כי התוחלת הזאת כוזבת, ויש סכנה בדבר, כי נאחר המועד!..

בבוקובינה התארגנו כל התושבים היהודים לעבודה פוליטית כדי להלחם עם הסכנה האנטישמית המרחפת עתה גם על אחינו בארץ זו. ואמנם בהבחירות האחרונות לבית מועצת העיר בצרנוביץ נחלו האנטישמים מפלה גמורה, אף אחד מהם לא נבחר.

וגם בגליציה ניכרים עתה כל שדרות עמנו בנחיצות ובתועלת הסתדרות יהודית חזקה, שתגן על זכיותינו וכבודנו, והם הולכים ומתארגנים; ואפילו מתנגדינו, המתבוללים כבר החלו לדבר בדבר הסתדרות „יהודית" פוליטית, והם הולכים ואוספים את שארית פליטתם להתסתדרות הזאת, אבל חושבים המה, כי ליהודי גליציה אסור לחבוק את ידי אחינו אשר מחוץ לגבולי גליציה, ועל"כ המה נעזבים גם מ„חבריהם" אשר במערב-אוסטריה ובמעהרען, ופה בגליציה, הלא יודעים אנחנו, כמה קטן ודל מספרם כיום, וכי קצם כבר קרוב, קרוב מאד! —

המתבוללים שלנו היו משיבים וטוענים, כי יפה כחם להגן על אחינו מכח הצירים, חברי ה„קלוב העברי", יען כי הם באים להממשלה בשם ה„כלוב הפולני", שהשפעתו רבה, וכחו חזק בהפרלמנט, אבל מה עשו כל אלה לטובת אחינו מזמן קיום הפרלמנט הנוכחי עד היום הזה? הדברו שמה על כל הצרות והיסורים שסיבלים אחינו מה„הסטאראסטוועס"? ההרימו קולם להגן על בתי-הספר העברים, שנסגרו מטעם הממשלה המקומית? המחאו נגד הבויקאט האיקונימי על היהודים? אמרו ש„קול חברי כלוב בעל השפעה כמו ה„כלוב הפולני" ימצא אזן קשבת בספסלי המיניסטריום", אבל הקול הזה לא נשמע...;

ולא עוד זה, אלא שגם לחתום את ידם על האינטרפלציה של חברנו שטרויכער בדבר גניבת נערות עבריות כדי למסרן לשמד לא חפצו!

הנואם מדבר אחרי-כן ע"ד עבודת-תעמולה בין שדרות העם הרחבות וע"ד יחס הפוליטיקה הגלותית להעבודה בארץ-ישראל, שצריך עתה לשים לה לב ביותר מרץ ועוז מאשר עד כה, וגומר את דבריו ע"ד המצב הפוליטי הכללי ומודיע, שה„כלוב העברי" יתאחד בכל השאלות הכלליות עם האילימנטים הרדיקלים אשר בהפרלמנט, אולם אם האילימנטים הללו יותרו על הכל אך כדי להמשיך את קיום הפרלמנט הזה, כמו שעשו הס. ד. בזמן האחרון, לא ילך עמהם ה„כלוב העברי" בדרך זו! לו, לה„כלוב", לא הפרלמנט הוא העיקר, כ"א זה שהוא נותן, ואם הפרלמנט נמצא במצב כזה שבראשו עומד מיניסטריום קלרקלי — אז איננו נחוץ לנו!

עם ישראל וצרכיו המרובים יהיו גם להבא יסוד עבודתנו ופעולתנו!.."

(מחיאת-כפים ארוכה). אח"כ עולה על הבמה הציר ארולף שטנד. הנאספים מקבלים את פניו במחיאת כפים ובהתפעלות שאין כמוה, את נאומו, מפסיקים כפעם בפעם בתרועות-הידד. הנאספים שומעים את דברי חביב-העם הזה בתשומת לב מיוחדה שיש בה מעין קדושה.

אנחנו, מתחיל הנואם, באנו הנה לתת דין-וחשבון על מעשינו. ואף על פי שאנחנו לא נבחרנו בעיר הזאת, אבל אנו איננו חושבים את עצמנו כנבחרים של מחוז ידוע כ"א בנבחרי כל עם ישראל תושבי אוסטריה, ואשר על כן היו תמיד צרכי כל אחינו הקו והמשקולת לעבודתנו, ומטעם זה אנחנו באים לפני כל אחינו לתת להם דין וחשבון על עבודתנו, וגם כדי לשמוע את צרכיהם, לדעת את מצבם ולהבין את מאויהם.

בהפרלמנט עבדנו בתור אנשים מודרנים ויהודים נאמנים.

והנואם מונה אחת לאחת הרבה שאלות מדיניות-כלליות ומבאר את יחס ה„כלוב העברי" אליהן, יחס, שהרים את כבוד הכלוב בעיני כל הדמוקרטים הנאמנים ובעיני כל התושבים הישרים בנפשותם.

אחרי-כן מספר הנואם ע"ד עבודת הכלוב העברי בנוגע לשאלות היהודיות, איך הגין על כבודנו ובאיזה אופן הציע את דרישותינו.

בעת הוכוחים אדות הביודזשט דברו בשם ה„כלוב" שלשה נואמים. לשום כלוב אחר בהפרלמנט, לא לגדול ממנו ולא לקטן ממנו, לא היה מספר נואמים גדול, לפי הערך, כזה. אחדים מכם קראו בלי-ספק את דברינו אז, ואלה שלא קראו אותם יודעים את תכנם ע"פ הנסיון... יודעים המה את צרת עמנו בארץ זו ואת אשר אנו מוכרחים לסבול „ע"פ החק" ונגד החוקים... את כל אלה ספרנו אז לפני צירי בית-המחוקקים ודרשנו את זכויותינו, ובשאלות שונות אמנם עשו דברינו פרי.

נגענו אז בשאלת משרות רופאי הצבא, שאין יהודים מתקבלים אליהן אף על פי שגם עתה ישנן כמאתים מקומות פנוים, והראינו לדעת, כי הדבר הזה איננו אך אנטישמיות, כ"א גם אכזריות נוראה, שתוכל לחשב נזק רב להמדינה בשעת מלחמה. דברינו אלו הועילו, והפקיד האנטישמי אוריאל, הממנה רופאים לצבא, צריך היה להתפטר ממשמרתו, ועל מקומו יבא עתה איש ישר וליברלי!

וכשעמדה על הפרק הצעת הסוציאלים-הנוצרים לאסור על הסוחרים הקטנים לסובב על הבתים עם סחורותיהם, דברתי והוכחתי, כי כל הדעת הזאת איננה לא נוצרית ולא סוציאלית, הוכחתי אז את האנטישמים; כי הם לוחמים רק נגד עניי-ישראל ולא נגד עשירינו, אלה הטויסיגים והרוטשילדים; אדרבה, עם אלה האחרונים חיים האנטישמיים בשלום ונחת... ודברי השפיעו על רוב הצירים, וההצעה נתבטלה כליל! —

דברנו ע"ד המצב הנורא בה„קהל", שבראשו עומדים באשמת המשטר המקומי אנשים, שהם נגד רוח עמנו וחפצו, ומחאתי נגד התערבות פקידי הממשלה בעניננו הפנימים, ואמנם גם מחאתנו זאת הועילה. ב„קהלות" רבות, שלא היו בהן בחירות זה רבות בשנים, (במקרה אחד זה 24 שנה!) נעשו בשנה זו בחירות ל„הקהל", ונבחרו אנשים חדשים, וביניהם גם ציונים אחדים.

כשעלתה הצעת-שמיד הידועה על סדר-היום, ההצעה להגביל את מספר התלמידים היהודים בבתי-הספר התיכונים — היינו אנחנו היחידים שהתקוממנו נגדה, ובפה מלא אני מבטיח אתכם, שלולא העבודה האינטנסיבית שעבדנו במשך שבועות אחדים, היתה ההצעה הזאת מתקבלת על ידי רוב הצירים, ואך הודות לשיחתנו הפרטית עם כל צירי הפרלמנט ותעמולתנו בה„כלובים" השונים הופרה עצת שונאינו! — ובעת שנודע הדבר, כי האנטישמי הידוע גיסמן, שעמד אז על משמרת מיניסטר, הודיע, שיסע לבוקובינה כדי לעורר את העם נגדו — הלכנו אל ראש-המיניסטריום ומחאנו נגד זה, שאיש המכהן במשרה גבוהה בממשלה, ישתמש במצבו זה כדי לעורר את התושבים לשנאה ולמלחמה בעם, שגם לו ישנן זכויותיו במדינה זו. והמיניסטר גוסמן אמנם — לא נסע לבוקובינה.

ובעת, שבגליציה החלו להצר לבתי-הספר העברים ולאסור את השפה היהודית על האספות, אמרנו בהפרלמנט, כי בחפץ הפולנים לעשות את כל ארץ גליציה לוונדביה גדולה... שמה הוכו ילדים פולנים אחדים על אשר השתמשו בשפת-עמם, ופה חפצים לעשות כזאת הפולנים בעצמם לעם שלם, עם היהודים.

כי אחרי הדברים האלה נתביישו הפולנים, ובתי-הספר שוב נפתחו והשפה היהודית עוד הפעם הותרה — הלא ידוע לכולכם! —

ומלבד כל העבודות הללו שיש להן ערך כללי וחברותי היה עלינו

להשתדל בעניני יחידים, - יהודים ופולנים, שפנו אלינו בבקשות שונות. מי בכתב ומי שבא בעצמו לאולמי הפרלמנט לבקש עזרתנו, ומעולם לא השבנו את פני איש ריקם, תמיד עשינו כל אשר ביכולתנו ולרוב הצלחנו.

מקרה אחד, שהוא יחידי במינו, הנני לספר לכם. הדבר היה אחרי חצות הלילה, ואשה אחת יהודית, העירה אותו משנתי ותספר לי, שאישה— בונדאי—ועוד פולני אחד נאסרו, ובשעה הששית בבקר הם נשלחים להגבול כדי למסרם לארץ הצפון ששם סכנת תליה מרחפת על ראשם. אנכי הלכתי תיקף לשר הפוליציה ולהמיניסטר, ועלה בידי לשחרר את שני האנשים האומללים האלה. בימים האחרונים קבלתי מהם מכתבים משוויץ, שבהם הם מביעים לי רגשי תודתם על אשר הצלתי את נפשם!

הנואם מספר אחרי כן את עבודת ה„כלוב" בועידת־השלום בברלין, דברים הידועים כבר להקוראים העברים.

לסוף, פונה הנואם בדברים קשים, נמרצים עד מאד נגד ה„פולנים בני דת משה" וגומר בבקשה לעם־ישראל שיעזור ל„הכלוב־העברי" בעבודתו הכבדה והקשה, אבל הנחוצה והגדולה!—

האספה, שבה השתתפו באופן רשמי גם ראשי הסוציאלים־היהודים (מין „בונד" גליצאי) ו„פועלי־ציון", קבלה אחרי־כן פה אחד רזולוציה, המביעה רגשי־אמון להכלוב העברי!—

ואמנם להרזולוציה הזאת יש בלי־ספק ערך גדול. על ידה אפשר לדעת את הרוח השורר עתה בין אחינו בלבוב, כי אך לפני שבועות אחדים היתה באותו אולם אספה כעין זו לציר בית־המחוקקים הד"ר דיאמנד, סיציאלי שנבחר ע"י יהודים בלבוב, ואחרי קראו דין־וחשבון על „מעשיו" בבית־המחוקקים, החליטה האספה ברוב גדול של דעות להביע לה„ציר" הזה רגשי אי־אמון ובלתי שביעת־רצון מ„עבודתו"!—

לבוב.

ד"ר אדאלף ראדין, נ"ע.

ביום י"ד שבט מת בניו־יורק אחד מעסקני הצבור היהודי שם, הרב הד"ר אדולף ראדין.

המנוח היה רב־פעלים בכל משמעותן של המלים האלה. לכל דבר הנכבד בעיניו התמכר בכל התלהבות נפשו הגדולה ולא נח ולא שקט עד הוציאו אותו לפעולה.

אהרן משה ראדין נולד ביום 5 אווגוסט שנת 1848 בעיר ניישטאדט־שירווינט בפלך סובאלק. הוריו האמידים נתנו לו חנוך־עברי קונסירבטיבי ברוח הימים ההם. רב אליהו תאומים היה אחד ממלמדיו הראשונים, והוא חש לו עתידות, כי לגדולות נוצר. בישיבות ולוזין ואיישישוק, ששם למד בנערותו הצטיין בכשרונותיו הנעלים. אבל התלמודי הצעיר לא מצא לו סיפוק בלמודי־היהדות בלבד, ובשנת הי"ט נסע לאשכנז, ששם נכנס אל האוניבירסיטה הקיניגס־בירגית ובשנת 1874 נבחר בתואר ד"ר לפלוסופיה. במשך העת הזאת כתב מאמרים רבים בשאלות היהדות והמדע הכללי בעתונים אשכנזים ועברים. אח"כ היה לעורך העתון האשכנזי ליהודים „גרענצבאטע".

כהונתו הראשונה בתור רב ומליץ היתה בעיר קינפין, אשר בפרוסיה. אח"כ שב לרוסיה ונתמנה לרב בקאליש, ומשם עבר ללודז, בלודז מצא כר־נרחב לעבודת הכלל, אשר התמכר אליה בכל כחותיו ועתותיו. במשך עת מועטת רכש לו שם תהלה ונתחבב בכל פולין הרוסית. בשנת 1881 נקרא הד"ר ראדין להיות לרב בניו־יורק, ששם, במקום קהלת־היהודים היותר גדולה שבעולם, מצא ראדין מה שבקשה נפשו הגדולה, פה נפתח לפניו שדה רחב־ידים של עבודה עשירה במקצועות שונים לטובת היחיד והצבור, ומיום בואו התחיל עוסק בצרכי־צבור בחריצות יתרה. בכל ענין שדרש עמל, זמן וכסף פנו אליו. הוא היה מטיף מצוין. בכל ימי השבתות היו אלפי יהודים שותים בצמא את דבריו מעל הבמה.

בימי נעוריו היה אסימילאטור קיצוני, אבל משנות השמונים ואילך נסחף בזרם התנועה הלאומית ונספח אל הציונים, ומני אז עבד הרבה לטובת הרעיון. כל הנוגע ליהודים מצא הד בלבו הרגש. הוא התעניין במצבם של אסירי היהודים, ויהי לרם למטיף ולמליץ, והאסירים אהבו אותו ויכבדוהו מאד.

עליליותיו של בינגהאם, שר הפוליציה בניו יורק על היהודים עוררה את הד"ר ראדין לערוך רשימה סטאטיסטית של כל בתי האסורים אשר בעיר, ורשות

לזה עלה בידו להוכיח, שהפרוצינט של הפושעים היהודים הוא קטן מאד ופחות הרבה מאשר בכל אומה אחרת לפי מספר התושבים.

כבוד גדול נעשה לו במותו. כל רבני ניו־יורק עם הד"ר מאגנים קשרו עליו מספד.

הלויה היתה גדולה מאד. הכונים המונים באו לחלק לרבם האהוב את כבודו האחרון. תנצב"ה.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

הדוה"ח של האנגלו פלשתינה באנק.

תוצאות שנת־העסק 1908 היו מרניניות.

ביפו התפתח הרבה באופן יפה העסק עם הסוחרים והתגרנים הקטנים; כן התרחב המו"מ המסחרי עם פירמות של מסחר ובאנקים בחו"ל. עוד כקודם תופסים מקום חשוב בהסניף ביפו העסקים עם הקולוניסטים אשר במושבות הסמוכות.

בירושלים התפתחו העסקים באותם הגבולים של השנה שעברה, מבלי התרחב, ולפי מצב־הענינים הנוכחי במקום הזה, אין לקוות עתה להתפשטות העסקים. סכום הפקדונות הגיע כמעט לזה של השנה שעברה.

בביירוט צמצמנו הרבה את עסקינו. בכל זה הביא שם הבאנק תועלת רבה, והרינו מקווים, כי יוסיף גם להבא לעבוד שם עבודה מועילה גם אם לא ירחיב את עסקיו ביותר.

בחברון עסקינו קטנים עדיין, אבל גם שם ישנם סימני תקוה למעשינו בעתיד. את ההוצאות שעלה לנו בהן יסוד הבאנק בשנה זו כמעט שכבר השבנו לנו.

בחיפה יסדנו לנו סוכנות. היקף עסקינו שם איננו גדול לעת עתה, אבל המקום עם הנמל היפה שלו והדרך המחברת אותו אל מסה"ב ההיג'סית נותנים לנו תקוות טובות לעתיד, וערכו גדול בעינינו מאד, מפני שחיפה היא מרכז־המסחר למושבות היהודיות שבגליל ושל הערים צפת וטבריה.

העסקים עם חברות־ההלוואות, שנוסדו על ידינו לטובת הקולוניסטים והאומנים מתפתחים באופן בטוח ורצוי מאד. מקרי־הפסד לא קרו לנו. בס"ה יש לנו עתה עסקים עם עשרים חבורות משותפות כאלה, שיש להן 887 חברים, אשר באחרית השנה היו חייבים להבאנק סכום של 12,515 לטרא שטרלינג.

אחרי נכוי הוצאות העסק נשאר ריוח נקי בסכום של
4794,17,6 ל"ש

(אשר סך 4632,6,3 ל"ש מהם הוא הריוח הנקי של המחלקות הפלשתינאיות).

עפ"י החלטתו של הדירקטוריום נזקף מהם על חשבון ההון הריזירווי — — — — — — — — 1500 ל"ש

3294,17,6 „

עם שיורי כסף משנת 1907 — 114,19,7 „

באופן שנשאר לחלק בין בעלי המניות סכום של 3409,17,1 „

הדירקטוריום החליט להציע לפני האספה הכללית, העתידה להיות ביום 16 מרץ דיוידינד של 10 d. לכל ל"ש (מעט יותר מ־4%); לכך נחוץ סכום של 2904,10,10 ל"ש באופן שסך 505,6,3 ל"ש ישארו נזקפים על החשבון החדש.

לונדון, ו' מרץ 1909

הדירקטוריום:
ד. וואלפסון, נשיא,

— מיום 16 עד 23 לפברואר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות כלליות	465,62 רו"כ
מס־עצמי	„ 37,93
מקופסאות	„ 21,39
מקערות	„ 6,35
בעד „יער־הרצל“	„ 30 —
ספה"ז (תשלומים שלמים)	„ 190 —
„ (תשלומים לשעורים)	„ 6 —
תוי קה"ק נמכרו ע"ס	„ 40,93
גליונות לתלגרמה ע"ס	„ 10,—
בס"ה	808,22 רו"כ

— נגמרת בדפום ובקרוב תצא לאור בהוצאת „קדימה“ בוילנה מהדורא רביעית של החוברת „ידיעות וועגען א"י“ עם הוספות ותקונים שונים.

— יצא לאור כרוז מיוחד בעברית, יהודית ורוסית ע"ד מלאת עשר שנים מיום הוסד אוצר התישבית היהודים בלונדון.

— בקרוב יצא בשפה העברית דו"ח של הלשכה המרכזית להקרן הקימת ברוסיה בעד עשרת החדשים הראשונים לעבודתה (מן 15 לפברואר עד 15 לדיצמבר 1908) יחד עם הדו"ח הנ"ל מוציאה הלשכה חוברת מיוחדה בשפה הרוסית ע"ד פעולת הקרן הקימת בכלל, החוברת הזאת תשלח ביחד עם הדו"ח לכל האגודות.

— בקרוב יצא ג"כ תו חדש של הקרן הקימת. תכן ציור התו: הד"ר הרצל עומד על נהר רהיין ובדמיונו הוא רואה את מגדל־דור והמון־עם משתוקק לעלות אל המגדל, מחיר התו החדש ברוסיה 2 קופ. עם צאת התו הזה איננה פוסקת גם מכירת התו הישן בן האגורה האחת.

— נתקבלה ידיעה, כי ספר התקנות של ה„חברה להכשרת הישוב העברי בא"י“ הוכנסה לתוך הרשימה של החברות האקציונירויות באנגליה, ובאופן כזה מתחילה החברה הזאת את עבודתה באופן רשמי. הדירקטוריום של החברה: הפרופ. וורבורג, ברטרד המבורג והד"ר ג. היימן בברלין, הד"ר ח. ווייצמן, וליאופולד קסלר באנגליה. למנהל החברה נבחר הד"ר ארטור רופין. כעת הולכת ונגמרת הכנת המניות בעד האקציונרים, אשר שלמו את כל תשלומיהם. תשלחנה בקרוב גם המניות שעל שם הבעלים.

— באספה הכללית של „גאולה“, שהיתה באודיסה ביום 30 ליאנואר הוחלט לשלם לבעלי־המניות דיבידנד בסכום של 3 רובל בעד התלוש הראשון. את הדיבידנד אפשר לקבל בהקונטורה של „גאולה“ באודיסה (רחוב רישליבסקי נומ. 48) אפשר לשלח את התלושים ע"י הפוסט ולקבל ע"י דפו ט ג"כ את הדיבידנד.

— ח. גרינברג בקר בימים האחרונים לתכלית תעמולה ציונית את הערים קישינוב, קאלאראש ואונגיני.

— ל. רובינוב בקר את בירדיאנסק, מליטופול, גניצסק וקרטש.

— בלוקוב פלך סידליץ נשא בשבוע העבר מר ב. מ. רוזנבלום נאום בביהכ"נ ע"ד הציונות. ודבריו השפיעו הרבה על קהל השומעים.

— א. גולדשטיין גמר את נסיעתו לבקר את שבע הערים האלה: וויטבסק, קלינצי, סוראז, נובוזיבקוב, הומל, בברויסק ורגטשוב. בכל הערים האלה נאם מר גולדשטיין באספות גדולות ובאספות מצומצמות של ההסתדריות הציוניות המקומיות.

= מאוציאני כותב אלינו מר י. ק., כי בעת האחרונה מורגשת שם התענינות גדולה בציונות. האגודה הציונית המקומית רכשה יותר ממאה שוקלים וכלם אנשים כאלה, אשר מקודם עמדו מרחוק להציונות. ההסתדרות שלנו כבר מונה כמאה וחמשים איש, מזמן לזמן בוחר לו הועד אנשים הראויים לכך לנאום בימי השבת בבתי־מדרש שונים ע"ד הציונות, שאיפותיה ומוסדותיה האיקונומיים. להתעוררות הרוח הזאת גרם הרבה המטיף שבא אלינו זה לא כבר מטעם הועד המרכזי.

— סטורנוביצה, פלך קיוב, מודיעים, כי נוסדה שם אגודה ציונית, וכי הרבה מן הפועלים ובעלי ההון בעיר נתנו ידם לציונות. רבים מתכוננים ללכת להשתקע בארץ־ישראל.

— בסוחים קמה לתחיה האגודה הציונית, שהיתה שם מכבר. האגודה מונה ארבעים חבר. קבוץ השקלים כבר נגמר. בין יהודי סוחום נתגברה השאיפה לעבודה בארץ־ישראל.

בסלוניקי הוצג בפעם הראשונה החזיון של מ. נורדוי, „ד"ר כהן“, בשפה האיטלקית, בית התיאטרון „עדן“, שבו הוצג החזיון הזה היה מלא מפה לפה. כל האריסטוקרטיה היהודית המקומית באה לראות את המחזה, שעשה עליהם רשם עז מאד. החזיון הזה יוצג עוד פעמים אחדות באותו התיאטרון.

בעיר אוסקוב הקרובה לסלוניקי נוסדה אגודה ציונית בשם „בית תלמוד תורה ואוהבי ציון“. בחג הפורים היתה אספתה הראשונה, אחרי נאומים נלהבים נאסף סכום של 20 לירא תורקית לטובת הקרן הקימת.

— בשבוע העבר נגמרה הקראת השעורים לחקרי דעת פלשתינה, שנערכה ע"י האגודה הציונית „תיאודור הירצל“. המתחיל היה האגרונום ארונסון, ואחריו קראו ד. טריטש, הפרופיסור אוביר־הומיר, האינז'יניר לוי, ד"ר בר־קובין, ד"ר סנדלר, הכהן איבירהארד והפרופיסור קרויז. הנאומים היו ברוח מחקרי־מדעי ובכללם גללו תמונה שלמה ומקפת מחיי פלשתינה ובירורו ברחבה את אפני אפשרות התישבות של יהודים בארץ הקדושה. נראה, כי הקורסים הללו ממלאים צורך מורגש מאד לכל אחד השומעים, אפילו לאלה, ששקדו זמן הרבה על הספרות הפלשתינאית, היתה עתה ההזדמנות לשמוע מפי הנואמים. אשר רבים מהם ישבו זמן רב בפלשתינה וחקרו את הארץ חקירה עמוקה, הרבה דברים חדשים ולהעשיר את ידיעותיהם ע"ד פלשתינה עושר רב.

כל נאומי־השעורים האלה עומדים להתפרסם בקרוב בירחון „פלשתינה“. לע"ע נעיר, כי שני הליקטורים הבלתי־יהודים, הכהן איבירהארד והפרופ. אוביר־הומיר, באו שניהם לידי מסקנה, כי עלולה פלשתינה לשוב ולהיות ע"י עבודה ע"פ תכנית מסוימה לארץ „זבת חלב ודבש“.

מספר שומעי השעורים היה בס"ה 284 איש (גברים 255 ונשים 29). מ־255 השומעים היו 212 סטודינטים ו־43 בלתי־סטודינטים. מ־29 השומעות היו 23 סטודינטות ושש בלתי־סטודינטות. ע"פ חשבון ממוצע בקרו את השעורים בכל יום 235 אנשים. ביחוד רב מספר המבקרים בשעות שלפני הצהרים, משעה 11—12 ובשעות שאחר הצהרים משעה 3—4.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

קביעת קתדרה עליונה תמידית ללמודי מחקר פלשתינה.

הפרופיסור ד"ר אובורהומיר, שקרא שעורים ע"ד הגיאוגראפיה של ארץ־ישראל בהקורסים הפלשתינאיים, שנערכו זה לא כבר בווינה ע"י האגודה „תיאודור הירצל“, יקבע בזמן החורף הבא שעורים מיוחדים תמידיים לעניני חקירת פלשתינה. המלומד הנזכר נתעורר לכך, לפי דבריו, ע"י הרושם היפה שעשו עליו השעורים העליונים לחקירת פלשתינה.

האדמיניסטראציה של העתון „פלשתינה“ פרסמה את הדברים האלה:

כל הלקחים העליונים בחקירת פלשתינה, שנערכו זה עתה ע"י אגודת „תיאודור הירצל“ בווינה, עומדים להתפרסם כלם בחוברת מיוחדת של הז'ורנאל „פלשתינה“. בזה ניתנה היכלת להקהל לרכוש לו את ידיעת המתקרים של גדולי המלומדים המומחים לחקירת פלשתינה.

כל חותמי הז'ורנאל הנזכר ואלה שיחתמו עליו במשך חדש מרץ, יקבלו גם חוברת גדולה ע"ד המצב הקולטורי והסוציאלי של פלשתינה מאת י. גורסטמאן. מעירים על זה, כי על חובבי פלשתינה להשתדל להפיץ ביותר מאשר עד כה את העתון הנזכר, אשר בשביל מחירו הקטן מאד (שלשה מארק לשנה. האדריסה: מינכן, פעטענקאפערשטראסע 25) אפשר בנקל להרבות את מספר חותמיו. העתון „פלשתינה“ צריך להמצא בכל האגודות, הביבליותיקאות והריסטוראנים. ביחוד אפשר להציע אותו כתשורה יפה בשביל הציונים ובשביל בני הנעורים.

בעלי־מלאכה ביפו ובירושלים.

בהדוה"ח של הקונסול הצרפתי על אודות פלשתינה לשנת 1907—08 ישנה רשימה סטאטיסטית של הנודדים היהודים, שבאו במשך שנות 1906—08 ליפו ולירושלים. בהדוה"ח שלו אין הקונסול מזכיר את המקורות, שהוא שואב מהם את ידיעותיו, וע"כ קשה לדעת, עד כמה יש לסמוך עליהן. בכ"ז אנו

מוסרים פה את הרשימה הסטאטיסטית, המוכיחה לנו, באיזה מספר הגון באו בעת האחרונה בעלי-מלאכה וסוחרים יהודים לא"י.— הרבה מהם מצאו עבודה בשכר טוב. אבל ישנם גם ענפי אומנות ומסחר, שמספר העוסקים בהם גדל הרבה יותר על הצורך באופן, שיש אשר לכמה מהם עולה רק בעמל מרובה ובקושי גדול למצוא את לחמם מאומנתם.

מספר הנודדים הבאים עלה.

כיפו:

רופאים — — —	10	רופאי־שנים — —	9
מילדות — — —	2	כובסות, מגהצות וצובעות —	21
רוקחים ועוזרי־רוקחים —	9	מוכרי־ספרים — —	10
אגרונומים, אינג'ינירים וחימאים	11	כורכי־ספרים — —	11
מורים ומורות — —	43	אופי־לחם — — —	10
מורים למוסיקה, לזמרה ולשרטוט	16	עושי־חביות— — —	8
בוכהאלטירים וקוריספונדינטים	13	אופי-תופינים ובעלי פאבריקאות קטנים למאקארונים —	7
סוכנים וקומיסיונירים —	20		
סוחרים וחנונים — —	114	קצבים — — —	12
פוטוגראפים וציירי־שלטים —	6	מחזיקי בתי־מלון — —	27
חרשי־עץ — — —	58	משרתים — — —	14
תופרים ותופרות — —	38	פועלים מחוסרי אומנות קבועה	8
חרשי־מסגר, נפחים וצורפי-זהב	26	ז'ורנאליסטים — —	79
עושי־שעונים — —	8	פאבריקאיים למעשה מנעלים	14
רצענים, בורסקאים ואורגי פוזמקאות	53		

ס"ה 658

בירושלים:

מורים, מורות ואומנות לילדים	25	אורגים — — —	8
מילדות — — —	8	עושים בנחשת, עושי רקועי-פחים. צורפי־זהב — —	22
עוזרי-רוקחים — —	1		
אינג'ינירים ואדריכלים —	4	עושי שעונים ומחסים —	18
בוכהאלטירים וקוריספונדינטים	10	ציירים — — —	4
קומיסיונירים — —	6	בנאים, אופים ומחזיקי אכסניות ורוקמים במכונות-תפירה	38
חנונים ורוכלים — —	38		
פוטוגראפים— — —	5	פועלים — — —	11
כורכי־ספרים — —	7	תלמידים — — —	14
רצענים, זגגים וחרשי-ברזל —	25	טוחנים — — —	7
תיפרים, תופרות ומודיסטות	54		

ס"ה 354

—המצב בהקולוניה עקרון. החיים במושבה זו מתפתחים באופן יפה ורצוי מאד. לאשרנו כבר עברה העת, שהקולוניסטים היו שרויים בה בפחד תמידי, שמא יסתבכו בסכסוך עם הנהגת השלטון ואז אפשר שישללו מהם את תמיכתם והם עלולים להשאר בלי משען-לחם. עתה מקווים הכל לעמוד על בסיס איתן ולהתבצר יותר ויותר בתור אנשים עומדים ברשות עצמם.

ביותר סובלת מושבה זו מחוסר קרידיט רחב. הרבה מהקולוניסטים הוכרחו עתה, בכדי להכין להם מזרע ומספוא למקנה, ללוות כסף מאת הפועלים הערביאים, והם משלמים להם רבית חדשית בעד כל פונט תורקי (22.75 פר') באשליק אחד (52.—מפר') ויש אשר גם באשליק וחצי.

תועלת מרובה מפיקה עקרון לעצמה ע"י התישבותן של י"ג משפחות מקווקז, אשר לקחו להן בחכירה מאדמת הנאציונאל-פונד אשר בחולדה הקרובה. הכסף שהם משלמים להקולוניסטים בעקרון בתור שכר-מעון, מחיר מאכל, מכשירי החרישה והבהמות, שהם משתמשים בהן לעבודתם, מקיל עליהם הרבה את מצבם במשך שלשת חדשי־החורף, אשר בהם אין לו להקולוניסט מה למכור, והוא חסר כל הכנסה, בעוד שהוצאותיו מרובות.

בעת האחרונה ירדו בעקרון גשמים במדה מרובה, ולפיכך אי אפשר היה לצאת אל העבודה במועדה.

במזרח.

מערכת העתון החיספניולי „לה ליברטד", היוצא לאור בסלוניקי, מודיעה, כי תחל להוציא בקרוב שבועון עברי. בשבועון הזה תבאנה כל הידיעות ע"ד היהודים במזרח, ע"ד תורקיה וע"ד ארץ ישראל. הרב ר' יעקב מאיר, החכם באשי בסלוניקי, משתדל גם הוא, כי יצא השבועון הזה בהקדם היותר אפשרי. למרות הקושי הגדול להוציא בסלוניקי עתון עברי מחוסר בית דפוס ולמרות זה שמספר הקוראים העברים בסלוניקי איננו מספיק עדיין לכלכל עתון כזה, מקוה העתון ההיספניולי, כי השבועון העברי יוכל להתקיים אחרי שבודאי יפגשוהו ברצון רב, גם מחוץ לסלוניקי, כל אלה שחיי היהודים במזרח מעסיקים אותם.

בתפוצות ישראל.

ההתראה הראשונה.

בימים האחרונים קרה בפטרבורג מאירע שהפנה אליו את תשומת לבם המיוחדת של הסופרים ושל הצבור העברי שם. ביום 18 לפברואר היתה בבית הארטיסט הידוע תודוטוב אספה, שבה נקראה הדרמה החדשה של שלום אש „היהוס", באספה השתתפו כ-26 איש וביניהם 14 יהודים. התחילו וכוחים ע"ד הדרמה של ש. אש. בוכוחים לקחו חלק גם הסופר צ'יריקוב מחבר הדרמה „היהודים". להשתוממותו הגדולה של המשתתפים באספה היהודים, הביע מר צ'יריקוב את הדברים האלה, שאנו מביאים אותם מה„פריינד", שלו נמסרו ע"י עד שמיעה. היהודים — אמר צ'יריקוב — כבשו את כל; הספרות הרוסית בידיהם, הבקורת התיאטראלית והספרותית הרוסית היא בידיהם, ולפיכך מקלקלים הם את ציור החיים (бытъ) הרוסים. היהודים היו הראשונים שהכריזו כי ציור החיים הרוסים אבד בספרות הרוסית, יען כי הם אינם מבינים את החיים הרוסים, את התיאטרון הרוסי. ולפיכך הם מתנפלים על כל יצירת־ספרותית, שיש בה ציור החיים הרוסים, ומהללים ומשבחים את הספורים מחיי היהודים. הוא, צ'יריקוב, יודע את היהודים והתיחס אליהם תמיד ברצון. הוא היה הראשון, שחבר דראמה מחיי היהודים, והוא היה תמיד מצדד בזכות האחוה הלאומית. אך היהודים היו הראשונים, שנתנו אות למלחמה ועוררו בנגדם התמרמרות. הם צועקים בכל מקום: „אנחנו היהודים!". תשמרו, אפוא: אם אתם הנכם יהודים— הרינו רוסים. רוסים, אמתיים! אתם יכולים לאמר את אשר יעלה על רוחכם, אתם יכולים להגיד, כי אני הנני חבר ל„אגודת העם הרוס" — אחת היא לי: אך מרה תהיה אחריתכם. אנחנו נלחם כנגדכם, היהודים, בספרות הרוסית.

הספר אראבאז'ין, מי שהיה עורך העתון הסוציאל-דימוקרטי „סע־ווערני-קוריער", מלא את דבריו:

„לצ'יריקוב — אמר אראבאז'ין — היה האומץ להביע בגלוי את אשר חשבנו, אנחנו הסופרים הרוסים, זה במה, אלא שהסתרנו זאת בלבנו.

— עד עכשיו היתה המלחמה ערוכה בכם מצד חלאת הצבור, מצד החוליגאנים; מעכשיו — תלחם בכם האינטיליגינציה הרוסית! זו היא ההתראה הראשונה!"

במכתבו אל „הפריינד" התאמץ אראבאז'ין להחליש את הרשם שעשתה הידיעה שלהם „בהפריינד" ולהוכיח, כי הוא נשאר נאמן לדעותיו הפרוגריסיבותי. ימים אחדים אחרי כן נדפס ב„הפריינד" מכתבם של שלשה הסופרים היהודים שלקחו חלק באספה הנ"ל, שלום אש, א. ואלינסקי וא. דימוב. במכתב הזה מאשרים הסופרים האלה את הידיעה שבאה ב„הפריינד" ואומרים, כי דבריהם של צ'יריקוב וארבאזין בכללם נמסרו בדיוק, חוץ מפרטים אחדים שאין בהם כדי לשנות את עיקר הדבר.

ספרות ואמנות.

* נתקבל הגליון הראשון של העתון הבדיחותי „ליהודים". (עתון חושמתי) שיצא לאור בירושלים בעריכתו של ק. ל. סילמן.

ביום 8 למרץ יקרא בוילנא הפסל א. גינצבורג הרצאה ע"ד האמנות היהודית. הנשף נערך ע"י „האגודה היהודית לאמנות, לספרות ולמדע".

—נתקבלה החוברת השניה (לחדש פברואר) של הירחון „Еврейскій міръ".

תקון טעות.

במאמרו של הד"ר ש. ברנפלד „היהודים הספרדים במזרח" („העולם" גליון ח' צד ג' עמוד ב' שורה כ"ג) נפלה, לצערנו, שגיאת-הדפוס. צריך להיות: אין חסידי הטמיעה... ואין הפטריוטיות המזויפת.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

„השחר"

נוסד בית מסחר ספרים חדש בכל מקצועות הספרות ע"י

מ. קפלן בשם „השחר", ווארשא, רימארסקא 16, טעלעפאן 67—149.

בית מסחר הספרים „השחר", ימציא לדורשיו כל מיני ספרים בשפות: העברית, היהודית, הרוסית והפולנית.

בית מסחר הספרים „השחר" הציג לו למטרה למלא כל הדרישות מערי השדה בדיוק ובזריזות מצוינה היותר אפשרית.

בבית מסחר הספרים „השחר" נמצא תמיד המבחר היותר גדול מכל התמונות, תוים וכרטיסי־פוסטה מצוירים.

בבית מסחר הספרים „השחר" מתקבלת החתימה על כל העתונים העברים והכללים היוצאים לאור בכל השפות.

בבית מסחר הספרים „השחר" אפשר להשיג כל מיני מכשירי כתיבה.

מוכ"ס, מורים, בתי־ספר, תלמוד־תורות ובי־בליותיקות מקבלים הנחה.

קטלוג מפורט יופיע בקרוב וישולח לכל דורש.

המכירה הראשית והיחידית מכל ספרי „אביב" וספרי א. כהנא מקיוב, היא בבית מסחר הספרים „השחר".

כתובת „השחר":

Книжный магазинъ	Buchhandlung
„ГАШАХАРЪ"	„HASCHACHAR"
Варшава, Рымарская 16.	Warschau, Rymarska 16.

אַ רפואה

פאר קאנוואולס-ליידענדע (חולי נופלים), קווי אויך נערווענשוואכע קען מען בעקומען ביי:

Шулимъ Боренштейнъ. Лодзь, Складова, 23.

בעשרייבען די קראנקהייט און צולעגן א מארקע אויף אנטווארט.

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור.

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

— די —

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין אגוטע ריכטיגע לייכט-פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל.

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

№ 1. Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд.

№ 2. ידיעות וועגען ארץ-ישראל, צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפאר־מאציאנס־ביוראָ. דריטע אויפלאגע.

№ 3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).

№ 4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.

5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.

№ 6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Рупина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. безъ перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

№ 7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

КИШИНЕВЪ. — **קישינעוו.**

איך שיק ארויס אין אלע שטעדט פון רוסלאנד טרוקענע פרוכטען, ווייסע וועלישע, כשר'ן וויין רויטען און ווייסען, אויך בעזעמער צום קערען די שטיבער (Вѣники)

Адресъ: Іосифу Бланку, Кишиневъ.

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT	בית־ספר למסחר ולשפות לנערים
Villa «Bel-Air»	HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT
Moderne Sprachen. Religiöse, individuelle Erziehung. Beste Referenzen.	Villa „Petit Monruz"
	שפות חדשות, למודים כלליים ועבריים ידיעות המסחר, חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה, תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchâtel (franz. Schweiz.)

פרנקפורט ע"נ מאיין

פנסיון לנערים עברים

(מאושר על ידי הממשלה)

המנהל P. Klibansky, Körnestr. 14.

החנוך מתנהל ע"י אנשים מומחים לדבר, ברוח האמונה ואינדיבידואלי, הכנה מורה לכניסה לבית־ספר למסחר, לגימנזיום, להפוליטיכניקום ועוד גם בשביל נערים באלה שעוד לא רכשו להם שום ידיעה קודמת. כלכלה מצוינה, השגחה מעולה מתוך אהבה ויושר לב. שעורי למוד מיוחדים לשפות עברית ורוסית. חניכים מתקבלים בכל עת. כתבי מליצה ותעודות מגידי תהלה מאנשים נכבדים בארץ ובחו"ל. פרוספקטים נשלחים חנם לכל דורש.

Принимается подписка на

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ“,

посвященную еврейскимъ интересамъ, выходящую при ближайшемъ участіи: А. Д. ИДЕЛЬСОНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, Д. С. ПАСМАНИКА, Ю. Д. БРУЦКУСА, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА и С. К. ГЕПШТЕЙНА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ“ —единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ —будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы, волнующіе еврейскую мысль и чувство. „Разсвѣтъ“ будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

Подписная цѣна:

въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.— 1 руб. 25 коп.; за границ. на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:

С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 47.

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

אייער־ אונד בוטטער־ אגענטור־ אונד קאמ־ מיססיאנסגעשעפט

פאן

L. KELLER

HAMBURG, Hansastr. 77.

טעלעגראמם-אדרעססע:

Eierkeller, Hamburg.

3 קאמפלעקטען

„דאס יודישע פאלק“

(1906—1908)

פאר 2.50 ר׳ מיט פארטא.

אדרעססע:

„Ред. ГАОЛАМЪ“.

Вильна.

[illegible] על פסח

אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים

קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

נעוויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי״ש [illegible] איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, [illegible] ריח, מיט זיין קריסטאל [illegible]. דער [illegible] פון יאהר 1865 [illegible].

Вышла въ свѣтъ новая брошюра.

Изданіе «КАДИМА» № [illegible]

Б. А. Гольдберга

НАШИ БАНКИ.

1) Еврейскій Колоніальный банкъ,

2) Англо Палестинскій банкъ,

3) Англо-Левантинскій банкъ,

Цѣна—три копѣйки безъ пересылки

При выпискѣ ста экземпляровъ, три рубля, съ пересылкой.

Съ требованіями обращаться къ:

И. Л. ГОЛЬДБЕРГУ, ВИЛЬНА.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריצפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל“ בורשא.

PALÄSTINA

Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.

הירחון היהודי היחידי המוקדש לחקירת פלשתינא.

מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50, ועל ניר טוב 3 ר.

לזמן פחות משנה אין החתימה מתקבלת.

ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:

Б. А. Гольдберга, Вильно, Александровскій бульваръ, 18.

מר ברוך לרנר מדוניבצי, לאות הכרת תודה לחבריו הציונים שבאו לברכו ליום הכנסו בברית הנשואין את העלמה מרת רוזה הולדילכיאן מסאראקא, נדב לטובת הק״ק ח״י זהובים (עפ״י שובר של ועד השוקלים הדוניבצי № 14).

שתו רק יין „כרמל“

תרס"ט | שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזל)

№ 10

התֹכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ׳

תֵּה כשר לפסח תֵּה

אפילו למהדרין מן המהדרין

„מהמחלקה האודיסאית"

של חברת בית המסחר

ו. וויסאצקי ושותפו מאסקווה

(קלונימוס זאב וויסאצקי)

נמצא למכירה בהמחלקות שלנו:

בווילנה ובווארשה

בהארקוב ובריגה

בטיפליס, רוסטוב, סימפירופול וקרימינטשוג

ובערים אחרות.

התה יעורך ויחובש ויעוטף פה באודיסה רק ע"י פועלים יהודים בכשרות ובזהירות גמורה על צד היותר טוב וכשר ובהשגחת הרב דפה הר' זוסיה פרידמאן ונאמניו וישולח לכל המחלקות בערי השדה בדיוק, בנקיון ובהשגחה מעולה.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ТРЕХМѢСЯЧНИКЪ

„ЕВРЕЙСКАЯ СТАРИНА",

Издаваемый Еврейскимъ Историко-Этнографическимъ Обществомъ, подъ редакціей С. М. ДУБНОВА.

Цѣль изданія: научная разработка исторіи и этнографіи евреевъ въ Польшѣ и Россіи отъ древнѣйшихъ временъ до настоящаго. Въ трехмѣсячникѣ помѣщаются: изслѣдованія по первоисточникамъ или неизданнымъ матеріаламъ, сырой документальный матеріалъ въ подлинникахъ, мемуары, переписка, рецензіи о новыхъ книгахъ, отчеты о публичныхъ засѣданіяхъ Евр. Истор.-Этн. О-ва, прочитанныхъ рефератахъ и пр.

СОТРУДНИКИ: С. А. Ан—скій, М. Балабанъ (Львовъ), А. И. Браудо, М. М. Винаверъ, С. Е. Винеръ, М. Л. Вишницеръ, И. В. Галантъ, С. М. Гольдштейнъ, А. Г. Горнфельдъ, Л. О. Канторъ, Л. С. Кацепельсонъ, М. И. Кулишеръ, І. М. Кулишеръ, П. С. Марекъ, С. В. Познеръ, С. П. Рабиновичъ, Л. А. Севъ, Г. Б. Сліозбергъ, С. М. Станиславскій, М. Г. Сыркинъ, М. Л. Тривусъ, Х. З. Черновицъ, Л. Я. Штеренбергъ и др.

„ЕВРЕЙСКАЯ СТАРИНА" выходитъ съ 1909 г. трехмѣсячными книжками (4 раза въ годъ) по 10 листовъ каждая, образующихъ въ концѣ года два тома большого формата. 1-я книжка выходитъ въ мартѣ.—Подписная цѣна: за годъ 4 руб., за полгода 2 руб. (для членовъ „Евр. Историко-Этнографъ. Общества" за годъ— 3 руб.).

Рукописи, литературную переписку и книги для рецензіи адресовать: Редакція „Еврейской Старины", С.-ПЕТЕРБУРГЪ, В. О. 8-я ЛИНІЯ, Д. 33, КВ. 11.

Подписныя деньги и заказы адресовать: Комитету „Еврейскаго Историко-Этнографическаго Общества" (С.-Петербургъ, Захарьевская, 25).

סוכן „העולם" בעיר

בריסק־דליטא ובסביבותיה: מר בנציון ניימארק.

„הבקר"

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה, לספרות, למדעים, לאמנות, לבקירת ולכל ענין המעסיק את הקורא).

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר" מיום הראשון לחודש מארט שנה ז.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ'.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ" ВАРШАВА Холодная, 8.

Red. „Haboker" w Warszawie Cholodna 8.

מתקבלת החתימה על העתון השפניולי

„איל אימפארסיאל"

אפאריסי קאדה דיאה (EL IMPARCIAL)

רידאקטור אין קאפו אלבירטו מאטאראסו.

אבונאמיינטוס:

סאלוניקו	און אנייו 60 גרוש (מיג' 19), 6 מיזיס גר"	35
אימפיריייו	„ „ 100 „ „ „ „	55
איסטראנגיירו	„ „ 30 פראנקוס „ „ פר:	18

מתקבלת החתימה על העתון הצרפתי

„LE PROGRÈS DE SALONIQUE".

Journal quotidien, politique, literaire et comercial.

Redacteur en chef ALBERT MATARASSO.

Abonnements:

Salonique	Un an Ps. or 75,	6 mois Ps. 40.
Turquie	„ „ „ „ 100,	„ „ „ 55.
Etranger	„ „ Frs. „ 35,	„ „ Frs. 20.

מתקבלת החתימה על העתון העברי

„חבצלת"

(שנת השלשים ותשע)

היו"ל בירושלם ע"י ישראל דוב פרומקין.

(שלש פעמים בשבוע)

מחיר החתימה:

	לשנה	לחצי שנה	לרבע שנה
בירושלם	10 פראנק	5,50 פר'	3,— פר'
בארצנו	13 „	7,— „	4,— „
בחו"ל	15 „	8,— „	4,50 „
ברוסיא	6 רו"כ	3,25 רו"כ	1,75 רו"כ

האדריסה:

(Redaction „HAWAZELETH" Jerusalem, Palestine)

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, ב׳ ניסן, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 11-го Марта 1909 г. № [illegible] WILNA, 24-ten März, 1909.

ד״ר שמעון ברנפלד.

בְּאַרְצוֹת הַמַּעֲרָב.

ב.

עסוקים אנו כעת בשאלה קשה ומסובכה -- שאלת „האנוסים" בגרמניה ובאוסטריה.

המרת־הדת רבתה מאד בשנים האחרונות במדינות גרמניה ובקצת המדינות באוסטריה; ביחוד בערים הגדולות, מרכזי־היהודים. בברלין, ברסלוי, פרנקפורט, המבורג, ווינא, פראג, ברן וכו׳ — בערים האלה מרבים היהודים להמיר, בפומבי או בחשאי, כפי שהם רואים צורך או תועלת בדבר. בקצה ערי אוסטריה מפרסמים המומרים בעתונים, על ידי מודעות, כדברים האלה: „החלפתי את דתי בדת הקטולית (או הפרוטסטנטית), פלוני בן פלוני". ממש כאדם שהחליף את דירתו, והוא מודיע זה למכריו ואנשי בריתו. ויש, שעושים את הדבר הזה בסוד ובחשאי, כי כן מצריכים עניניהם הפרטיים. בווינא הנהיגו מטעם שלטון הקהל לפרסם בכל שבוע את שמות האנשים והנשים שהמירו: שמותם, שם עיר מולדתם, עסקם וזמן לידתם. לפרסום זה יש טעם מספיק. אומרים, כי קצת פקחים שבהם היו יודעים לאחוז את החבל בשני ראשיו. הם המירו, כדי לפנות לפניהם את דרכם; אבל מצד השני קבלו תמיכה ממוסדים ישראליים ומנדיבים יהודים. ואחינו הלא הם רחמנים ויודעים, עד כמה קשה כעת ליהודי לתפוש מקום בחיים, והיו נותנים בשפע. כדי לקלקל את „החשבון הכפול" הזה, עמדו ופרסמו את שמותם.

הרשימות האלה ראויות הן לדייק בהן. אנו מוצאים בהן שמות של משפחות חשובות בישראל, ונדמה לנו, כאלו יכרתו זה אחר זה ענפים של עץ־הדר. לפני זמן מה מצאתי, כי הביר חתנו של האציל ארנולד רפופורט, נכדו של הרב שי״ר, הוא ואשתו וכל ילדיו. זה ימים מספר קראתי ברשימת המומרים שם חבר בית־המשפט הגלילי וולרשטיין, בן חמשים ושבע שנים. משפחת וולרשטיין בטרנופול (וברשימות המומרים נאמר בפירוש, כי נולד האיש בעיר טרנופול בגליציה) ידועה היא ומפורסמת לשבח. בית וולרשטיין נחשב על קבוצת משכילי הרבים בגליציה, על חברי יוסף פירל והרב שי״ר. בהיותו בן חמשים ושבע שנה, וכבר הגיע לשירות חשובה גם ביהדותו, מתנצר אדם כזה. מעין מאורע זה אירע לפני ימים מספר גם בברסלוי. יהודי, חבר בית המשפט, התנצר לעת זקנתו יהויע זה ללשכת שר־המשפטים. מיום עמדי על דעתי, הוא כותב, נתתי את היתרון לדת המשיחית, וכן הנכתי את ילדי בדת הזאת, אבל בעצמי נשארתי יהודי, שמא יחשדני אדם, כי ממיר אני לשם הנאה חמרית. עכשיו אין עוד מקום לחשד זה — כי כלום לעת זקנתי אעלה עוד לגדולה? לכן עשיתי מה שעשיתי.— לפני איזו חדשים התנצר נכדו של הרב מיכאל זקש, בנו של הפרופיסור היהודי יעקב פרידנטל. אביו היה אדם גדול וחוקר מפורסם. זמן רב הורה בקתדרא בבית מדרש הרבנים, ולספריו יצאו מוניטין בעולם המדעים, ביחוד ספריו לחקר הביוגרפיה של שפינוזא. כעשרים שנה לפני מותו נתמנה לפרופיסור מן המנין בברסלוי. ובנו של זה בועט ביחוס בית אביו וממיר!

ההמרה אחזה כעת את כל פנות העם. מתנצרים אנשים ונשים, זקנים ונערים, עשירים ועניים, חשובים ופחותים. לפני איזו שנים התנצר סופר חשוב בווינא, הוא וביתו, ובו בזמן פרסם מאמר בעתון ציוני בכבוד היהדות. ברשימות המומרים אתם מוצאים שמות בנקירים, עורכי־דין, רופאים, פקידי הממשלה, סוחרים, עוזרי־מסחר, חנונים, רוכלים, בעלי־מלאכה, נישאי־סבל, גורפי ביבין, תלמידים ותלמידות של בתי הספר ושל בתי המדרש לחכמה ולאמנות וכו׳ וכו׳. על פי החוק מותר באוסטריה לכל נערה ונערה מבת י״ד שנה ומעלה להמיר את דתה אפילו שלא ברצון הוריה. מספרים, כי נער יהודי שאיננו מצליח בלמודי הדת ומתירא מפני המסה, מתנצר ותיכף הוא מוצא במורה הדת הקתולי מליץ ופרקליט. ואפילו אם איננו מצליח בשאר הלמודים, מכיון שהמיר, עושים עמו לפנים משורת הדין.

ומה היא סבת ההמרה־בהמון הזאת? כמובן, ברוב המאורעות אשמות חולשה מוסרית וקלות הדעת. היהדות היא לרבים איזה עכוב, הן בפרנסתם והן בחיים החברתיים. אין ספק, כי העכוב בחיי החברה הוא גורם גדול מאד, כפני שעל ידו ממירים אנשים ונשים, שאינם תלויים בפרנסתם בדעת אחרים. האנטישמיות החברתית היא כעת מין דבר מתפשט בחשאי ומפיל חלליו בחשאי. אין אמר ואין דברים — אלא. אינם חפצים בחברת יהודים, בחברות חשובות אין מקבלים את היהודי. אין נותנים טעם לעלבון זה, אלא אין מקבלים אותו. בא יהודי ויושב לו בצד נוצרים, מרמזים לו, כי אין חברתו נעימה על מסבתם, איננו מבין, או איננו חפץ להבין את הרמזים האלה— פונים להם הנוצרים ידליכם. ודוקא העשירים והמשכילים בישראל

מתגעגעים כל כך על החברה „משלהם"! החברה היהודית — אני מכיר זו שבברלין — כבר קבלה באמת צורה גיטאית. בהיותם בינם לבין עצמם, אינם מתביישים עוד אלו בפני אלו, אוהבים לדבר ז'רגונית ביניהם, כי הדבור הז'רגוני עוד לא נשכח מהם כל עיקר. קצת יהודים מתרעמים על זה. והלא גרמנים אנו ולא יהודים „פולאקים"! אבל דוקא הז'רגוניים הם עזי פנים ולצים ומתלוצצים בנקיי-הדעת האלה, בגרמנים המואסים בז'רגון. גם ספרות ז'רגונית יש להם כבר, ספרות ז'רגונית-גרמנית, ציורי חיי היהודים הגיטאים בגרמניה, והמשכילים האסתנכים ואניני הדעת קוצפים על זה ומתאוים לצאת מן „הגיטו החדש" הזה. ואיך יצאו ולאן יצאו? לא נשאר להם אמצעי אחר — אלא להמיר!

אמנם רואה אני, כי בעוד שנות מספר גם ההמרה לא תועיל, אלא יוסד גיטו של מומרים...

על המאורעות האלה היה אפשר לעבור קצת בצער וקצת בבדיחות-הדעת. מצטערים אנו לראות כמה מאחינו ומאחיותינו שאינם עומדים בנסיון, ובשעה שהם מוצאים איזה עכוב בדרכם מצד הדת, הם עוזבים את היהדות. ונספחים למראית עין אל הדת המשיחית. בבחינה ידועה נוכל לסמן את האנשים והנשים האלה בשם „אנוסים", הגם שאין באונס זה גם „סכנת-נפש", כמו שהיה הדבר נוהג בשנות המאות הקודמות. דורנו הוא מפונק יותר מדי, רך הלבב, חלוש-העצבים, ואיננו יכול לעמוד בנסיון ולקבל על עצמו יסורים. אבל בכל אופן אנו מוצאים בקצת האנוסים האלה גם מעין חרטה על מעשיהם, מעט געגועים אל היהדות, מעט חבה אל מקור מולדתם, ומהצד השני, כמה מגוחכות הן לפעמים התמונות האלה! ביחוד אלו המומרים. שלא על דבר „לחם חוקם" המירו, אלא מפני קלות-הדעת, כדי להתקבל אל החברה הגרמנית. בברלין נמצא יהודי רופא, בן משפחה יהודית הגונה, וזה התנצר לפני זמן מה. הוא חבר בית באי-כח-העם בגרמניה, פטריוט גרמני נלהב — ומשיהי „אדוק". פעם אחת דבר גרמני נוצרי בועד המדיני על דבר עניני דת ומוסר, ובדבריו היו איזו חדודים כלפי הדת המשיחית, ולא יכול „הנוצרי" מאתמול להבליג ברוחו וגער (דוקא הוא — הנוצרי החדש) בנזיפה בחברו הנוצרי מלידה. „דבריך פוגעים ברגשותי המשיחיים", אמר „הנוצרי" מאתמול בחמת רוחו. וחברו ענה לו בלעג שנון: „מבין אני את צערך; המשיחיות לך כולה חדשה". ויהי המומר לצחוק.

עלינו לסמן את העובדה המעציבה, כי לפני איזו ירחים היה לבחור באחד הפרורים, בברלין. שרוב בוחריו יהודים הם, לבית מועצת-העיר. על הבחירה העמידו את „הנוצרי" מאתמול, שרגשותיו המשיחיים הם כל כך מפונקים, ורוב היהודים לא נמנעו מלבחור בו. והסבה, כי מטעם הנהגת הכת הליבראלית העמידו את האיש הזה לבחירה. אמת, שלא עשו כהוגן; אמת הוא, כי פגעו בזה הרבה „ברגשות הישראליים" של היהודים; אמת הוא, כי יש בזה עלבון חריף ליהודים — אבל גזרה היא, ואין להרהר אחריה. הנהגת הכת הליבראלית גזרה — ומי יבוא אחריה, לתקן את אשר כבר עשתה?

הלא כן אמר לודויג בירנה. ההיסטוריה מחקה את טרגידיותיו של שקספיר; יסורים והוללות באים כאחד.

אבל מבהיל הדבר לראות, כי זרם של רגשדתי, הנמצא כעת בלי ספק בקרב היהודים בגרמניה, גורם גם כן במדה מרובה להמרת הדת. המשפט הזה יראה, בהשקפה ראשונה, כעין פרדוכס. אבל הוא בכל זה עובדא אמתית.

כזה היה כבר בגרמניה בראשית שנות המאה הי"ט, שאז רבתה כל כך ההמרה בקרב היהודים בספירות העליונות. הסופרת המפורסמת רחל לוין סמנה ברשימותיה, כי בשנות-מספר המירו רוב היהודים בברלין. וזהי טעות, כי לא רוב היהודים המירו אז, אלא רוב היהודים ממסבתה, כלומר: מן המשכילים. ואל תטעו להאמין, כי כולם המירו מפני חולשה

נ. כ.

שיחת חולין.

(פוליטון)

— מה היא „אוגרת"? — שאל הרב את האברך, שבא אליו להתנסות „בשחיטה".

— „אוגרת" — „אוגרת" — השיב האברך, הרוצה להסמך לשוחט — „זו היא בתולה שבאה עתה מכבר להנשא לאיש".

כן? — שנה אחריו הרב בגחוך קל, ויוסף לשאול — אם כן. „בוגרת" מה היא?

— „בוגרת" — „בוגרת" — ענה המנוסה בגמגום-של-מבוכה — „דומה אני, שזוהי... תאנה יבשה".

אז הוסיף הרב לצחוק, וישאל: „אם כן, מה היא „גרוגרת"?

ויעמוד המתנסה על רגליו, ויאמר בהקפדה: הנשמע כזאת? אני בא להתנכות ל„שחיטה", והוא שואל אותי: מה „גרוגרת"!

שאלה כזאת רשאי היה הקנדידט-לחזנות בחרונינגין, בהולאנד, לשאול את הרב דשם, שתהה על קנקנו, האיננו, במקרה, ציוני?

חקרני — נא חוקר, ה„טינור" אני, או „באריטון", היודע אני פרק בשיר, היש לי „קולוראטור" אם אין, המשורר אני סלה, או עם להקה, או אולי רק בלוית עוגב, ואם יודע אני את פירוש המלות — אבל מה ענין „הציונות לכאן? אטו מי שהוא „ציוני" אין קולו נאה?

הרב שטאקפיש דרש מאת הקנדידט-לש"ץ שטר בתוב וחתום, שאיננו „ציוני".

והקנדידט אמר: יכול אני לתת שטר שלא אתעסק ב„ציונות", אבל שאינני „ציוני" — שטר כזה אינני יכול לתת!

רצה האומלל ההוא לתת להרב „שטר-חצי-זכר", אבל חצי-שעור זה לא הספיק.

הוי, ר' מאטילי, ר' מאטילי, אני אמרתי, ש„רביד-הזהב" שלך הוא האחרון להוספות אל השו"ע — אך לא! לא! עוד לא נכתבה השורה האחרונה, עתידה מהדורה חדשה לצאת עם הגהות רבנו שטאקפיש!

כי הנה במהדורות הידועות לנו לא נמצא כתוב, שאין ממנים ש"ץ ציוני. נמצא כתוב רק, שהש"ץ צריך להיות „פרקו נאה וזקנו מגודל".

ואגב — לכשידפיסו מהדורה חדשה, במטותא מינייכו, רבני הולאנד: מחו-נא מספרכם את הדין של „וזקנו מגודל"!

חזן דפוס אמשטרדם — אין זקנו מגודל! כשראיתי בפעם הראשונה את החזן המנוח היימאן, זקן בלי-זקן, השתוממתי על המראה. היה אדם זה חרד ועסקן במצוות, אך הנגוד בין ברו ותוכו עשה בי רשם לא-נעים, כי היה מראהו כפאסטור, ואני אוהב את הזקנים היהודים בצביונם וקלסתר פניהם, כמו שכולנו רגילים לראות אותם.

אחרי שהיתה לי קרבה יתרה עם הזקן הפקח ההוא, ונעשיתי עמו „כל ולך", שאלתיו פעם, חציי בתמימות, חציי בצחוק, האין דעת הקהל סולדת בזה, שאין חזן שכמותו מגדל את זקנו?

— לא, לא! — השיב המנוח — להפך! דעת הקהל היתה סולדת, אלו גדלתי את זקני! זקן מגודל הוא כאן חתיכא-דאיסורא! יש „תקנה", שאין חזן רשאי לגדל את זקנו!

מחוי כבדיתותא, ועובדה היא! רוצה אתה, ידידי, להיות לחזן בהולאנד, לך התגלח, ואחרי כן תן שטר, שאין אתה ציוני!

או שמא אתה מוסמך לרבנות בסמיכה סימינארית, ונתין אשכנז, ורוצה אתה לחנות בק"ק קלן, מתא דיתבא על נהר רינוס ודופיסבאך, הוי טוכן ומזומן, שאיש מראשי הקהל ידרוש ממך, שתלוה מת בתופים ובמחולות

מוסרית או מפני קלות־הדעת. נמצאים אז יהורים ויהודיות, אשר נגררו אחרי הזרם הכללי של הימים ההם ובקשו חיים־דתיים. כי בקרב הגרמנים שלט אז זרם מוסרי דתי כזה; והימים ימי שלירמכר וסייעתו. ובקרב היהודים היו אז מנהגים דתיים, חקירות מדעיות, שלטון הקהל, מס־הקהל, רבנים, חזנים, שוחטים ושמשים — אבל לא השפעה דתית ולא דעת היהדות בתמציתה הדתית. ומכיון, שלא מצאו אלו „הדתיים" את הפקידם ביהדות, עמדו ויצאו לרעות בשדה אחר, ובפרט, כי עם החליפין האלה יש גם מחיי העולם הזה!

אי אפשר לי לדבר בפרטות על אודות המאורעות בימים ההם. זוהי חקירה מדעית, שעלי להעמידה על בסיס מדעי. אבל מסתכל אני בדיוק מרובה במה שנעשה כעת לפני ולעיני, באמת אני רואה עכשיו בקרב היהודים בגרמניה, בקרב אלו, שנשארו ביהדותם ואינם חפצים להפרד ממנה, זרם דתי מרובה. אבל חושש אני, כי זהו זרם דתי, לא זרם דתי יהודי, וזה מביא לידי המרה. מספר היהודים האורתודוכסים מעט היא. אלו הם יהודים — ובניהם אחריהם קצתם נשארים ביהדותם וקצתם ממירים. כן הדבר נוהג. מן האורתודוכסיה קופצים בפסיעה אחת אל ההמרה. אבל בכל אופן יודעים האורתודוכסים את אשר לפניהם. ומה היא שאיפתם: קיום התורה הכתובה והמסורה; קיום המנהגים הדתיים בלי שום הגבלה ובלי שום בחינה. זוהי שיטה מסויימת ומבוררת. אם אפשר לקיימה — בזה אין אני דן הפעם.

אבל רוב היהודים בגרמניה ובכל ארצות המערב רחוקים כל כך מן האורתודוכסיה, וגם הם מבקשים דת, מבקשים חיים דתיים, אלא שאינם יודעים, איך להשביע ולהרגיע את הרגש הזה. חושש אנכי, כי לבסוף יבואו מתוך שאיפתם „ליהדות צרופה" אל ההמרה, אל הטבילה, כי „לצרף ולזקק את היהדות", כמו שהם אומרים, הלא נבערים הם מדעת היהדות, ואין להם אף נדנוד של הכרה היסטורית. אחר אשר סלקה הממשלה בפרנציה את ידיה מעניני הדת, ונעשית זו דבר פרטי כרצון איש ואיש, החלו גם היהודים בארץ הזאת לסדר להם את עניני היהדות הצבורית (כי ביחידות הלא כל יהודי עושה כחפצו), ותיכף יסדו להם קצתם גם קהלה של ריפורמה, מעין זו הנמצאה בברלין, קהלה, שאי אפשר לה לא לחיות ולא למות, הגם שדוקא כעת עומדים בראשה „יהודים טובים" מתגעגעים אל היהדות. אין ספק, כי באמת ובלב תמים עמלים אלו בהקמת כנסיה ריפורמית. חושבים הם „לצרף ולזקק את היהדות", כדי שתוכל להתקיים, ו„הצרוף והזקוק" הזה עושה בגרמניה זה קרוב לשבעים שנה את שלו — כבר הביא את היהדות לידי שחפת וגסיסה.

אבל מה לעשות? האם נעמיס על הצבור את החוב לקיים את מנהגי היהדות כמצות אנשים מלומדה, בלי אמונה ובלי תורה שבלב? גם זו היא עצה נבערה, ובכל אופן לא ישמעו לקולנו. אין ספק, כי אלו שנשארו לעת עתה ביהדותם, היו חפצים לקיימה, והם מבקשים דרך המוביל אל מטרה זו. אבל איזה הדרך הנכון? עושים כמעט בכל שנה נסיונות חדשים; בברלין נמצאה חרושת של ריפורמה העובדת בתמידות. כמעט בכל יום הם באים בהצעות חדשות. פעם אחת בתקון „התפלה בצבור", ובפעם השנית בסדר העבודה בשבתות וימי מועד. בתי התפלה הם ריקים מאדם, מלבד בימי ר"ה ויו"כ. אומרים, כי באמת גם שלשת הימים מספיקים לאדם „מודרני", אבל גם שני ימים של ר"ה כבר הולכים ובטלים בערי גרמניה, ואנו רואים, שרוב העם מורה לו היתר לחלל גם את קדושת ר"ה, שכל כך החמירו בה עד קרוב לימים אלה. ובאים „מומחים" ואומרים לנו: ומה בכך? איך צמחו ימי מקרא קדש אלה בישראל? אם יבטלו אותם ישאר לנו יום הכפורים. ויש לחשוש, כי באמת גם זה לא ישאר, אלא מן הריפורמה אל ההמרה. זהו ההגיון ההכרחי, שאין להמלט ממנו. העיקר הוא, כי רוב המנהגים הדתיים של היהדות, וביחוד שבתות וימי מנוחה, הם מנהגים לאומיים. וליהדות הלאומית לא נתבצר מקום בחיים המוסריים

מעשה ומת יהודי אחד, שהיה חבר בחברת אנשי־המלחמה (קריגער־פעראיין), וצריך היה ללוותו, לא לבית־עולמו, אלא לבית־הנתיבות, להוביל את גופתו במקום ששם שורפים את המתים, מפני שכך היתה צוואת שכיב־מרע, והמנהג הוא, שהלוחמים מלוים כל חבר שמת, במקהלות נוגנים. ועוד מנהג הוא, שהרב עובר בסך בבגדי כהונתו לפני המת, כחוקות הגוי, ומאן הרב לעבור דרך כל העיר „בצלצלי שמע ובצלצלי תרועה", אם תנגן המקהלה. בבית־הנתיבות התיר לנגן, אך לא בשוק.

ועמד עליו אחרי כן ראש־קהל אחד מן ה„פני" (דמתקריין: „ריפריזינ־טנטים") וצוח ככרוכיא: אחת ביובל יש לנו זכיה כזאת, ללוות „איזראאיליט" בכבוד גדול כזה, וגוזר אותו דוקטור על המנגנים שלא ינגנו! וכי נאבד עולמנו מפני דוקטורים כאלה? צריך לנעור בו בנזיפה!

ודברו אליו בני אדם, דרך ליצנות ודרך תמימות: מה החרדה? רוצה אתה להקבר בתופים ובמחולות — אדרבה, ואדרבה, הקבר! ואחד הציע למנות רב מיוחד להלויות עם להקות־נוגנים.

בקושי גדול נתקררה דעתו של אותו אדם מן ה„פני".

יפה לכם, רבני אשכנז! אחרי שדחלותם לעבור לפני המתים, עוד תזכו ותראו, שיציעו לפניכם לשאת דגלים, לאחוז את התוף בידכם, או להלך בשתי שורות ולשיר בקול ממושך...

ואם תאריכו ימים ותזכו לשם טוב — עשה יעשו לכם... חלון בבית־הכנסת!

חלון בבית הכנסת — חלון בבית הכנסת — מהו? בית הכנסת הוא בית הכנסת. חלון הוא חלון, רב שמת הוא רב שמת—כיצד מצטרפים כל אלה יחד?

הצרוף הזה נעשה באמריקה. עשו שם חלון חטוב חקוק, מצויר, מעשה הגלף איזיקיאל, עם „גרופה" חשמונאית, וקבעו אותו בבית כנסת אחד לכבודו של רב אחד, שמת זה כבר, ושמו וכנויו היו: סטיפאן ויז.

ונקרא שם החלון: חלונו של ויז.

מסופקני, אם זוכרים האנשים הטובים עוד, מה הוא בית־כנסת יהודי והו בית בלי פסילים, בלי אנדרטאות, בלי מצבות, בלי קברים, כמעט בלי קשוטים. בית שאין עליו שם אחד קדוש, בית שאין בו לא מזבח, לא פולחן לאותו איש, או לאותה... אשה, אלא יש בו איזה ספרי־תורה וכל־בו ישן, ומתפלל בו העם, דורות אחרי דורות, ואין זוכרים כלל, כמה רבנים עמדו שם על „מקום הרב" בכותל מזרח, ויש שזוכרים, ואומרים: בית־הכנסת של הרמ"א, או בית־הכנסת של מהר"ם, אבל חלונות לא קרעו ולא קבעו אפילו לרמ"א ולמהר"ם, אעפ"י שמכבדים את הרמ"א ואת המהר"ם יותר משמכבדים יהודי אמריקה את הריבירינד המנוח מר סטיפאן ויז.

אמשול לכם משל.

לפני שנים גזר התגורר בפאריז אדם אחר, שהיה לפנים חיל אלגירי— ועסקיו לא היו טובים; היה לו תיאבון עצום, ומזונות מועטים. לעבוד באופן רגיל, כנראה, לא יכול היה; לגנוב היה מתירא, ולשוב אל שדה־המערכה לא רצה, מפני שאין הדבר נעים ביותר.

במלה אחת. בן אדם זה היה מדוכא בצער ודאגות. לא אחת רוצה היה ללכת ולתלות את עצמו — אלו נותנים לו חבל במתנה, אבל בפאריז, אהה, נותנים מתנות רק לראש שנתם, יחל ייחל אפוא לראש השנה ולחבל, ואדהכי ודהכי היה בשרו מתדלדל ומוחו מנוקר ממחשבות. חשב, חשב, ולבסוף מצא התחבולה לרמות את הבריות, ואפילו את החכמים. התחבולה היתה פשוטה. התחיל בר־נש זה מוכר עכברים, שיש להם חוטמים... כחוטמי הפיל.

בעיר קם שאון. מה טיבם של עכברים כאלה, וכי יצאו מגידי החרשות מדעתם? — היה כל אדם שואל, וכל מי שהיתה לו פרוטה בכיסו היה רץ אל ביתו של העני ההוא, והיה קונה עכבר — עם חוטם הפיל. לבסוף נתגלה הסוד.

האינבאליד הפקח כך היה עושה. היה נוטל עכבר אחד, ואחרי כן עכבר שני. לאחד היה עושה פצע בקצה חוטמו, ולשני — בקצה זנבו, והיה

של אחינו שבמערב. אין להם יהדות, אלא תפלה בצבור בימי שבת ומועד, ואלו הם בעיקרם לאומיים. „זכר ליציאת מצרים", שעליו נוסדה קדושת המועדים בהתפתחותם ההיסטורית, הוא קלוש מאד להם. ואפילו אלו הבאים אל בתי הכנסיות אינם מוצאים בהם מזון רוחני־דתי ונפשם ריקה. עד כמה שיראה הדבר בתור פרדוכס, אני מטעים כאן את משפטי: הזרם הדתי בישראל מביא בגלותנו לידי המרה — „האנוסים" יתרבו, אין יהדות בלי הטעמת התמצית הלאומית שבה. ומכיון שהם כופרים בזו, בהכרח שהם באים לידי המרה.

מ. שאליט.

אֵיפָה וָאֵיפָה.

בשנים האחרונות נתעשרה הספרות הסוציאל־דימוקראטית במערב־אירופה בכמה ספרים מלאי־תוכן בדבר השאלה הלאומית. המציאות עצמה הכריחה את הסוציאל־דימוקרטיה המארקסיסטית, שעפ"י יסודי תורתה היא מתיחסת מעולם באי־רצון אל עניני הלאומיות השונים, — להתעסק ברצינות בפרובלימה הלאומית הבלתי־נעימה הזאת. ושאלה זו העמדה לא רק באופן תיאורי בלבד. ונהפוך הוא: מתחלתה דנים בה מן הצד המעשי, כשאלה, העומדת תמיד על סדר היום והדורשת דרישה נמרצה את פתרונה. והסבה היחידה, הגורמת לכך. היא המלחמה הריאלית המתמידה של העמים בעד הקפם במדינות, שהם יושבים בהן מעורבים יחד. אם קודם אפשר היה לדון בשאלה הלאומית במתינות ובמנוחת־הנפש, לדון בה באופן תיאורי ובשויון־נפש, לטפל בה כבשאלה של אמנות וספרות לאומית, — כבר נהיתה עתה מלבד זאת, ביחד עם התפתחותה של ההיסטוריה וביחוד עם רבוי הקאפיטאליזם, לא רק לשאלה קולטורית, כי אם לשאלה מעשית פוליטית. צבורית וממלכית par excellence, ומנקודת־המבט הזאת נהיה לברור ולמובן ביותר, מפני מה נעשתה בהספרות הסוציאל־דימוקראטית מהפכה נמרצה כזו בנוגע להתעניגותם בשאלה הלאומית. וההתעניינות הזאת מרובה כ"כ, עד שמלבד ספרים חשובים אחדים, והרבה קונטרסים יותר קטנים, נוסד בשתי השנים האחרונות ירחון מיוחד בשם „Der Kampf", המטפל כולו ברצינות מרובה בחקירת השאלה הלאומית.

יותר מכל ידועית במקצוע זה עבודותיו של רודולף שפרינגיר (סינאפטיקוס. שמו האמתי הוא קארל רינר) עוד בשנת 1899 היה הוא הראשון אשר נסח את ההנחות המעשיות, שפרוגרמה לאומית מסויכת במצריה מביאה אליהן. הרעיון היסודי והפרינציפ העיקרי של התיאוריה הלאומית החדשה הוא — כי צריך להכיר כל אומה ולשון בתור אישיות יורידית עם סכום ידוע של זכיות־ממלכיות; עם זה נקבעת הנתינות לאומה זו או אחרת רק ע"י מודעה חפשית, שהאזרח מוסר אותה להממלכה, שהוא שייך לה. יוצא מזה, כי בממלכה בעלת לאומים רבים צריך להניח בתור יסוד לסדור השאלה הלאומית את הפרינציפ האישיי (הפרסונאלי) ולא הטיריטוריאלי. את האומה אפשר לערוך לא בתור הטיבה טיריטוריאלית שלמה, כי אם בתיר אגודה של אנשים, לא בתור מלוכה, כי אם בתור עם, לא על פי מין זכות־מלוכה מופשטת, כי אם עפ"י זכות־החיים הרגילה. כמובן מאליו, מדובר פה בנוגע לממלכה בעלת לאומים רבים, ששם יכולה השאלה הלאומית למצא את פתרונה היותר טוב והיחיד רק באופן המבורר בכאן. ושפרינגיר ממהר להוסיף על זה: „בוודאי אין עם יכול להתקיים בלא טיריטוריה; מזה יוצא רק, כי ההסתדרות הפנימית של העם צריכה להעשות עפ"י פיזורו הטיריטוריאלי. ואם הינח הפרינציפ האישי בתור יסוד של הבדל אומה אחת מעל השניה

מרכיב את חוטמו הפצוע של האחד בזנבו הפצוע של השני כרוכב את הענף. אחרי כן היה מטיל את שני העכברים על דף, ומניחם שם במשך איזה ימים, עד שזנבו של האחד נדבק בחוטמו של השני, וכשנדבקו, ועלתה הרכבה, חתך את זנבו של העכבר השני, ונמצא, שנעשה חוטמו של הראשון כחוטמו של פיל.

באופן זה מדביקה החירורגיה החדשה חטמים לבני אדם, שלרגל איזה מאורעות נעימים ולא־נעימים בחייהם הם מאבדים את חוטמיהם. האנשים, שנתוח כזה נעשה בהם, סובלים יסורים גדולים, עד שהאבר המורכב מתדבק היטב, וגם אחרי שהוא מתדבק היטב — הרי זה בעונות — חוטם זר...

באופן כזה הורכבה לנו הגלחיות החדשה, כביכול, שקוראים לה „רבנות" באמריקה, ובאופן כזה — הנה הרכבה חדשה שבחדשות: חלונות מצוירים לזכרון ריבירינדים שמתו...

„חוטם מלאכותי" זה, נקרא במקורו הראשון בשם: „וימראו".

ה„וימראוז'ס" יעשו את בית הכנסת עוד יותר דומה ל„דום" ול„קתדרה" משהוא דומה עכשיו...

והואיל שיש לנו, ברוך השם, הרבה ריבירינדים באמריקה, והואיל, שהטבע מחייב, שהם מתים, יש לנו אפוא תקוה, שבעוד מעט יהיו אחינו באמריקה מתהלכים בין ויטראוז'ס, חלון לריבירינד, חלון לריבירינד.

לי יש מכר אחד, גוי גמור, חובב ומאסף את עתיקות בתי־הכנסיות; כשמציאים לו דבר־חפץ, שאיננו עוד בבית־גנזיו — יום טוב הוא לו! קוליקציונר! אגב־אורחא הוא גם... מנהל מוזיאום לחרשת־של־אמנות. יש לו אפוא איזה מושג ע"ד אמנות.

בשנה שעברה, עזרתי על ידו לערוך התערוכה מן החפצים שיש באספתו, ששייכת [illegible] לענינים הללו בפפד"מ. במשך ההכנות היה זורה [illegible] את כל החפצים, שאין להם צורה יהודית, היו ביניהם גם חפצים יפים, [illegible]...

ויהי היום ואני פצרתי בו לקבל אל התערוכה חפץ אחד, שנראה לי נאה.

— לא! — אמר — לזה תהיה לי תערוכה מיוחדת!

חשבתי, שהוא רוצה לערוך תערוכה מיוחדת בשביל בתי הכנסיות החדשים, בשביל ה„היכלות". כשהשמעתי את השערתי זאת בדת:

— לא! — אמר — בעוד שלשה ירחים עושה אני פה תערוכה לחפצים של בתי התפלה הקתולים...

את ה„ויטראזים" בודאי הית מציג בתערוכה בתראה.

ושואל אני אתכם, יהודים, בני רחמנים, למה אתם קורעים, כשאתם רואים את ה„סאנטא־מאריא־לא־בלאנקא", שהיתה בית־הכנסת, והפכוה לבית תפלה קתולי?

הלא אנו עושים זאת בידינו!

זה הוא מה שקונן המקונן: אשר קדם מודיעים ואת אשר עשו לא מודיעים...

אין צורך עוד לינע את הספרדים שיקצצו ויקטעו וישנו את בתי כנסיותינו, הרי אנו עושים זאת בעצמנו.

הבימה באמצע היתה מעכבת. ניכר היה בסקירה אחת, כי זה הוא בית הכנסת. נטלו והזיזו אותה הלאה מזרחה עד הארון.

הבגדים הפשוטים, שהרבנים והחזנים היו לבושים היו מעכבים — נטלו והלבישו אותם בגדי... „כהונה" ותמנא־ליצלן, באשכנז כפאסטורים, בצרפת ככומרים קתולים, ברוסיה — ג"כ מעט כפאסטורים, אעפ"י שאינני יודע למה.

הלשון של הדרשה מעכבת — התקינו, שידרשו בלשון המדינה.

התפלות בעברית מעכבות — מעט מעט מתחילים להתקין גם תפלות בלשון המדינה. ואין הפתאים מבינים, מדוע אנו מוחים כנגד כל אלה? אטו אנו קנאים? אטו נמסור את נפשנו על הדין של „בימה באמצע"? ומה אנו חסרים, כשהמטיף חובש לראשו מגבעת וכפתור באמצעיתו? והמעיל הרחב [illegible] על הצוארון — מה איכפתו לן? ואם דורשים בשפת

ובאיחיד כל אחת מהן לחטיבה שלמה, ימלא הפרינציפ הטיריטוריאלי תפקיד גדול בתור פרינציפ הסתדרותי". (סינאפטיקוס. „מלוכה ולאום" III).

וזהו בדברים כלליים וקצרים הרעיון היסודי והפרינציפ העיקרי של התיאוריה הלאומית החדשה, אשר נסח שפרינגיר ראשונה בקונטרסו. ביותר דיוק וברוב ענין פתח אח"כ את התיאוריה הזאת בכפרו היותר גדול „מלחמת הלאומים באוסטריה בעד המלוכה".

במשך העת הזאת כבר נבראה ספרות גדולה וחשובה בדבר השאלה הלאומית, ובכל מקום מציגים את הפורמולה של שפרינגיר בראש, בתור מרכז לכל מחקר בשאלה זאת. אבל שפרינגיר לא עשה עדיין הכל, הוא סקר על השאלה הלאומית רק מצד אחד, היינו מאותו צד, שהוא מומחה לו: שפרינגיר הוא תיאורי בחכמת-המשפטים, ולפיכך נושאת עליה כל חקירתו תכונה של מחקר יורידי בעלת צד אחד, השואפת לנסח בדיוק מרובה את כל ההזיונות שבחיים הלאומיים בנרמות משפטיות ידועות ולהכניס אותן במסגרת של סעיפים אלה או אחרים של המשפט הממלכי. עם כל מעשיותה של שיטה פכחית כזו, היא מוכרחת להיות כולה בעלת צד אחד וצרה.

לפיכך היתה מורגשת נחיצות גדולה בכפר, אשר ימלא ויעמיק את מחקריו של שפרינגיר, אשר יפח בהם רוח ח' ורענן של נקודת-מבט יותר רחבה, מרובת-הצדדים ומדעית, וספר אשר כזה יצא אמנם,—זהו ספרו של אוטו בויאיר „השאלה הלאומית והסוציאל-דימוקרטיה", שנתפרסם בימים האלה בתרגום רוסי ע"י הוצאת הכפרים „סירפ".

בויאיר הוא חוקר בעל השקפה פילוסופית רחבה ומצוין בידיעותיו העמוקות בהמדעים הכלכליים והסוציאליים. ספרו עשיר בחמר היסטורי-מדעי, המברר את מהותה של השאלה הלאומית. בכל מקום ניכר הדבר, שהמחבר הוא חוקר רציני, המומחה מאד למקצוע, שהוא עוסק בו. השיטה, שבויאיר משתמש בה למחקריו היא כמובן, שיטת המאטריאליזם ההיסטורי. אבל, כמו שאפשר היה לחכות, הרחיק בויאיר, ברצון או שלא ברצון בדומה לקויטסקי וליתר תיאוריטיקים סוציאל-דימוקראטים, בשעה שהם מגיעים אל השאלה הלאומית, לנטות הרבה בכפרו מהמאטריאליזם האורטודוכסי-היסטורי, —מה שנתן לו את האפשרות להתעכב באופן יותר חפשי על הרבה גורמים פסיכולוגיים וקולטוריים. בכלל מקיף ספרו של בויאיר את השאלה בכל רחבה; ישנם בו המחלקות היסודיות הללו: „אומה". „ממלכה לאומית", „ממלכה בעלת לאומים הרבה", „אוטונומיה לאומית", „הטינדינציות של המלחמה הלאומית באוסטריה", „והמיטאמורפוזית של הפרינציפ הלאומי" וה„תכנית והתכסים של הסוציאל-דימוקראטיה האוסטרית (בשאלה הלאומית)". כל הדברים האלה יחד, עושים את ספרו של בויאיר בלי-ספק להספר היותר טוב, שיצא עד כה בהכפרות הסוציאליסטית. כפריהם של שפרינגיר ובויאיר כבר היו להמפלגות הסוציאליסטיות לכפרי-העקרים בשאלה הלאומית.

אבל מה יש לעשות עם הפרינציפ הארור של «Deux poids, deux mesures» (אבן ואבן איפה ואיפה)?! הכל יפה לכאורה, אבל מכיון, שנוגע הדבר אלינו היהודים, והנה נחלפת פתאום התמונה כולה! בנוגע אלינו מוכן תמיד, אפילו אצל בחירי הדור, משקל מיוחד, מדה מיוחדת...

איתו אוטו בויאיר, שחבר ספר יקר-הערך כזה, המוקדש כולו לביסוס האידיאה, כי לכל אומה ולשון צריכה להנתן אוטונומיה בכל הענינים העצמים שלה, אוטונומיה אישית עפ"י נוסחתו של שפרינגיר,—אותו בויאיר, זה החוקר הסוציאליסטי החפשי, שולל את הזכות הזאת מאת הלאום הישראלי! פרק שלם מיוחד בכפרו הוא מקדיש לשאלה, אם יש גם ליהודים זכות על אוטונומיה לאומית. בהתעוררות שאלה זו כשהיא לעצמה ישנו כבר עלבון גדול מאד. אבל הטעמים והנימוקים, שמברר בויאיר באותו הפרק בכדי להוכיח בהם, כי היהודים אינם לאום,

---

המדינה — מה האמון? וגם התפלות — „שמע, בכל לשון שאתה שומע"!

זאת היתה השקפתם הקפויה של המשכילים דאתמול. לא הבינו, שאין שאלת הדין כאן, אלא שאלת הטנדנציה, המטרה, הריוח.

לנו יש השקפה מיוחדת בענינים הללו. לכל הדינים יש מטרה אחת: השמירה על היחוד וההבדל הלאומי. מה היו כל אותן י"ח גזרות, שעליהן נמסרו תרפ"ט דינים? בפירוש נאמר: על יינם משום וכו' ועל בנותיהם משום וכו'... זה ה„וכו'" — מהו? ההתבוללות!

וכבן, כשישראל עומדים ביחודם ובשלמותם, בלי כונת טמיעה ובגידה—איך שרבניהם, מוריהם ובחיריהם פוסקים את הדינים בינם לבין עצמם, העיקר, ה„קוצו של יו"ד" איננו זז ממקומו. יש שמחמירים ויש שמקילים. אם באתרא ד"ר יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב, אכלו ולא נתכוונו להתבולל ע"ז. אם התקינו להתפלל איזה תפלות בארמית, התפללו ארמית ולא התכוונו להתבולל. כל המימרות שמביאים הריפורמאתורים לראיה מהקדמונים אינן מוכיחות כלום. העיקר הוא — הכונה. ואין ספק, שמטרת כל הריפורמות החדשות היו להן לטשטש את צורתה ואת צביונה של אומתנו, למחות מעליה את צלמה המיוחד, להשקיעה ולהבליעה בין האומות האחרות. על כן תועבה הן!

ותועבה הן לא רק משום שהן מוליכות אל השמד, כי גם בשביל שהן ממיתות בקרבנו את מה שהוא בח-היוצר בכל אומה: את העצמיות האישית הפרטית, את המקוריות, ומפתחות בנו את הקופיות.

מתוך עצמו צריך כל עם לברוא ערכים רוחניים, מוסריים, אסטתיים. רשאי הוא ללמוד גם מאחרים, אבל העיקר: היצירה העצמית. מי שאינו אלא מחקה, בת-קול, פאפאגאי, מי שאין לו משלו כלום אלא משל אחרים, מעיד הוא בעצמו, שאין לו זכות-הקיום.

הרב היהודי כמו שהיה — היה גורל שגידלה תרבותנו. ואין אני מכופק, שהטפוס הזה לא ישאר מוצק לדורי דורות, ואינני רוצה כלל, שיהיה מוצק לדורי דורות. כולנו נשתנה, וגם רבנינו ישתנו — אבל צריך שהשינוים האלה יצאו בדרך התפתחותית מתוך תוכנו, בלי חנופה וזחלנות וקריצה ורמיזה כלפי חוץ. אבל הריפורמה היא כולה חיצונית.

בדברים כאלה אין אפילו לקבוע כללים, מפני שה כל הל בהרגשה. אם יש לך חוש-השמע חד ודק, או כשתשמע נגינה מנוגנת והמנגן יזייף לפום ריהטא, תוך-כדי-שמיעה ועשה יבשרך חדודין חדודין. לא למדת מעודך את הכללים, אבל מרגיש אתה, שאין „הקול הזה, ההברה הזאת, הצרוף הזה שייך לכאן".

ויעמד המנגן-המזייף וצועק: פיסימיסט, מה אתה רוצה? אי אפשר בקול אחד. אין נגון אלא צרוף קולות שונים!

— אמת! אין נגון אלא צרוף קולות שונים, ואעפי"כ דוקר ורוצע אותי הקול... במחילה, החלון הזה!

אי אפשר לי אפילו להראות לכם דין, שאסור לקבוע חלון של איזה מטיף בבית הכנסת—אבל תחוב דבר זה כעצם בגרוני, איני יכול לבלוע אותו.

מרגיש אני בזה... שרש גוי, כמו שאני מרגיש שרש גוי — בצנזוריה ואינקביזיציה על ההתמניות בקהלות יהודיות, מקום שבריהים וממשמשים ומחטטים, שמא האיש הרוצה להתמנות הוא ציוני...

ענין ההתמניות הוא דבר שאני רוצה לדבר עליו, מפני שהוא נוגע אל מפלגה חשובה בעמנו, ומסיחים דעת מענין זה... לא-בצדק.

אם תצרפו יחד את כל האנשים המשמשים במשרות — בקהלות, בחברות, באגודות, במפלגות ובמוסדות של יהודים, לשמוש של ארעי ובלאחר יד לשם כבוד, אלא שמוש קבוע, של חובה ואחריות, עם שכר קבוע וקצוב, אז יעמוד לפניכם מחנה ראוי להתכבד בכמותו, ואולי גם באיכותו.

בכל עם אחר נקרא המחנה הזה בשם מעמד מיוחד: מעמד של פקידים. בארץ ידועה, בתקופה ידועה ובמצב ידוע של הנפשות, למשל, ברוסיה כעת, הזכרת שם זה לבדה מספיקה לחולל זוו טינא, איזו התמרמרות של היתול וביטול: „ביורוקרטיה". אבל דבר זה הוא רק מקרי ועובר, מתיחס אל סבות מקומיות, מוחה כנגד הצדדים הרעים המקומיים. מופשט מן המקום,

ויפיבך אין להם צורך באנטישמיות, כדם אנו רואים עוד יותר מעלבון; איה המה פשוט נימוקים אנטישמיים. המכוונים רק להרצין יסודי אחד: „הבל, היין מן היהודים, אשר אינני יכולים לסבול אותם"! כל הבסים „המדעי", כביכול, לפרק זה נלקח עוד מקינטרכו הידוע של מארקס „לשאלת היהודים", המפורסם כבר במדה מרובה כ״כ עד שאין מן הצורך עוד לדבר על אודותיו. בעריתי של בויאיר בשאלת היהודים גדולה יותר מזו של מארקס. מופלא הדבר! בויאיר, זה דתיאוריטיק המצוין, בעל השכלה יתבד כזאת, מראה את עצמו בעם-הארץ גמור, אך היא נגש לטפל בשאלת היהודים. מה יכאב הלב לראות יהם אשר כזה גם מצד היקר סוציאליסטי מיפלג שבמותו.

ואפשר שצדק הד"ר זיטליבסקי. כן, היא צדק אמנם מאד. בהקדמתי לספרו של בויאיר הוא מתעכב הרבה על הפרק הנזכר ובפתח דבריו הוא אומר כבר ברגש-גאון של איש-האמת: „כי אלמלי היתה השאלה בדבר האיטונומיה היהודית הלאומית שאלת חיים בוערת כזאת, אלמלא היה בויאיר סוציאליסט, אשר בפיו רובשת האנטישמיות הלאומית-פוליטית ערך מיוחד וקנה-מדה מיוחד להכרה הצבורית, אז היינו חושבים לנו לפחיתות הכבוד לטפל בנתוח הפרק הזה, שאיננו ראוי למחברו".

בויאיר סותר בפרק זה את דברי-עצמו על כל צעד. אבל כל רעיונותיו מביאות לידי מסקנה אחת: לטמיעה! היינו — היהודים יתבוללו לגמרי בין העמים ויהיו כלא היו. ההוקים הכללים של ההתפתחות ההיסטורית, חוקי ההתפתחות הקאפיטאליסטית הגורמים, כמו שמוכיח בויאיר בספרו, להשתלשלות התפתחותה של ההכרה העצמית הלאומית אצל העמים, המעוררים ומעודדים את העמים לחיים ולמלחמה בעד זכיותיהם, — כל החוקים האלה קימים בנוגע לכל העמים, אבל לא בנוגע לעם היהודים, אשר אצלם מוליכים אותם החוקים, להפך, לידי כליון! גם לבתי-ספר יהודיים אין מעמד-הפועלים נזקק. בשביל מה ילמדו בשפתם עצמם, אם... „לעשות מסדר עם הפילאנים — אומר בויאיר — יכולים היהודים בשפת פולין; יוכלו גם להגן על זכיותיהם בלשון הפולאנית!" (צד 394).

אבל בשביל מה נזיל ברוכלא ונמסור בכאן את כל דברי בויאיר? הלא צדק זיטלובסקי גם בבואו בהקדמתו המצוינה לידי מסקנה זו: „לא בררנו ולא נתחנו את כל טעמיו ונימוקיו של בויאיר כנגד האיטונומיה היהודית. אנחנו התחלנו בנתיחם של הנימוקים הללו במעמד-רוח סאטירי קצת, אבל באמצע העבודה תקף אותנו רגש צורב של קנאה... רגש של קנאה להעמים המאושרים האלה, שיש להם, למצער, חלקת-אדמה כל שהיא מיוחדת שיש להם ארץ-מולדת עצמית, ואשר בשביל כך לא תצוירנה בנוגע להם שאלות ומיתודות לפתרונן, כאותן, שיש לנו בהן עסק בפרק זה בספרו של בויאיר"... אמנם, זה מעורר אצלנו רגש צורב של קנאה...

נ. פינס.

הַחִנּוּךְ הָאֶסְתֶּטִי.

(המשך)

פה הגענו לתנאי ההכרחי השני לכל הנאה אסתטית. אחרי שתפקיד האלוזיה הבריאה הוא, להכיר ולהרגיש על ידי הקלפה (התמונה, הפסל, הזמרה) את התוך (העצם או הרגש), שישנו בטבע ובחיים, הלא יובן על נקלה, שקודם כל צריך המתחנך לרכוש לו חוג הכרות ברורות בשניהם, שתהיינה ליסוד להבנתו ולהרגשתו את היפי. כמו שהוא נשתקף באמניות השונות. „במה" — אומר ספנסר — „עולה כשרון האיש על כשרון הילד, בהשגת חנה והדרה של איזו תמונה יפה, אם לא בבקיאותו היתרה של הראשון באמתיות הטבע והחיים, אשר דמותן מחוקה על התמונה?" נמצא, שאין לנו שום אפשרות לחוש ענג אסתטי, בהביטנו

נטול מן התרבות המקרית הזמנית הרעה, הפקידות לעצמה איננה לא טובה ולא רעה משאר מקצועות-העבודה. כל ממשלה שתיסד, מוחלטת שבמוחלטות, או הפשוטה שבחפשיות, כל עבודת-קהלה שתעשה וכל עבודת-עם שתעשה, צריך, שבני אדם ידועים ומוכשרים לכך יקדישו את עצמם אליה ביחוד, ולבני אדם אלה צריך להספיק את האמצעיים לפרנסה בכבוד. הרי פקידים!

פקיד הוא המיניסטר במלכה. פקיד הוא הפרופיסור הממונה מאת הממלכה לשבת בכתדרה, ופקיד הוא גם האהרון שבאחרונים המשמש באיזו משרה. כן הוא הדבר לא רק במדינות, כי גם במפלגות. כל זמן שהדבר הוא רק איזו התעוררות, איזה שעשוע, איזה „ספורט", או בעונת הדמיון הראשון ובמצב „הדיולי", די שאיזה אנשים טובים מתעסקים בו עסק נדבה לשם מצוה, אבל כמעט כובש לו הדבר מצב נכון בעולם המעשה, כבר אין הנדבה מספקת, וצריך למצוא אנשים מסורים כולם לעבודה זו. פקידים כאלה יש גם למפלגה הסוצדיי"ת, והם הם העושים את העבודה באמת.

זו היא רק מימרא ושיגרא-דלישנא, שבארצות חפשיות מושל העם כולו, אפילו בארצות היותר חפשיות האיקסיקוטיבה היא ביד הפקידים, ורק הליגיסלטיבה היא, כידוע, ביד בחירי העם. ואחרי אשר ברוב הארצות קוצבת הממשלה שכר גם לבחיריהם, הרי שוב דבר זה נעשה ג"כ מעין פקידות, ועוד: אפילו כשאומרים בחירי העם „דעות" ע"ד החוקים, עיקר המומחיות לדבר הוא ברשות הפקידים, ואליהם פונים בעלי העצה, כידוע, כי אלה הם בעלי הנסיון העוסקים בדברים תדיר. ויש שהמפלגות בפרלמנט מתחלפות, אבל הפקידים קבועים. יש גם שהמיניסטריאות מתחלפות — בארצות קונסטיטוציוניות גמורות. אבל הפקידים אינם מזוזים ממקומם: בארצות, ששם חילוף הממשלה מושך אחריו את חילוף הפקידים (למשל, באמריקה ידוע שזה הוא אחד הקלקולים היותר גדולים. דבר זה מראה, שבחירת הפקידים היתה עפ"י מגמה ידועה, וכיון, שממשלה המגמה נמצאים פנים לאחרים. ויפיכך מבתדלים בעת לתקן את הקלקול הזה גם שם. זה הכלל: הכשרון והרוחנית של הפקידים הם יסוד כל מדינה וכל מפלגה של צבור.

אין ארץ אשר בה אנו רואים את אמתת הדבר הזה כאנגליה. היודעים אתם במה כח אנגליה גדול למשול במתי מעט אנשים בתוך עמים רבים ועצומים אשר בארץ הודו? רק בכח הפקידים הנפלאים! שולחת היא שמה, לא כרוסיה לפולין את הפסולת, אלא את הסולת. מי שקבל את כל ה„סקולארשיפס" ב„קולידז", ואח"כ באוקספורד, המצוין שבמצוינים, העילוי שבעילוים — ישולח לשמש שם בתור פקיד. מכיון, שכל הכח של המעטים למשול ברבים הוא רק יתרון האינטליגנציה, צריך יתרון זה להיות ככל האפשר גדול. זה מובן.

וגם ההתיחסות אל הפקידים היא התיחסות של כבוד בכל עם שהוא מכבד את עצמו. אין אני אוהב את ההתיחסות הזאת באשכנז: היא נכנעת וזחלנית ביותר. אין אני אוהב את ההתיחסות הזאת בצרפת: רוצה שם כל אדם להיות לפקיד. זה הוא אידיאל מעשיי ביותר. מאים עלי ענין ה„טשינובניק" ברוסיה, המגשים בקרבו חלק גדול או קטן מאותו הכח הגדול שאין לו גבול. ההתיחסות היותר ישרה והיותר הגונה היא באנגליה: לא פנוק ולא בטול, אלא התחשבות עם כח חשוב, נחוץ, נכבד.

עמנו, בעוה"ר, איננו מכבד את עצמו, וכל אשר לו. הוא מזולזל בעיניו. כל חול הגיטו נראה בזה. הליטיראט, בכל אומה הריפריזנטנט הרוחני, נושא הדגל, עמוד התוך — בינינו מחבר עני מחזר על הפתחים. המורה, הפרופיסור, פדגוג העם — בינינו מלמד עם עוד איזה תארים ידועים שהוסיפו על זה. מזכיר העדה, או דהבור, המיניסטר זעיר-אנפין — אצלנו כפרא-דמתא, שהכל מקנחים בו את ידיהם המלוכלכות. מארק-טבן שלנו הוא כדהן, ואנטוקולסקי שלנו, כל זמן שהוא נשאר בינינו, הוא מחוקק מצבות. רצה אדם להכבד על הבריות הללו, צריך היה להביא עמו את הכבוד מן החוץ. אז — היו נופלים על פניהם... בפנים היה כבוד עפ"י רוב רק לעגל הזהב. איש שמשלמים לו שכר — איך יכבד? הלא גם אני נותן פרוטה! הלא הוא חי מן הצבור! משועבד!

וחושבים אנו, שכבר יצאנו מן הגיטו הזה — אבל טעות היא, טעות

בתמונה המתארת דבר, שלא ראינו אותו וכיוצא בו מעודנו. או בקראנו שיר, שהרגש המונח ביסודו זר לנו לגמרי, בזאת לא אחפץ לאמר, שהמתבונן בתמונה או הקורא שיר צריך לראות אותו הדבר או לדעת אותו הרגש, שהיה לעיני הציר או בלב המשורר, אך את הסוג שלו צריך הוא בלי שום ספק להכיר מקודם. האיש שראה איזה נהר או הר עוד יוכל להבין ולהרגיש גם התענוג, בהביטו על תמונה המתארת את הים או הררי האלף, אבל לא זה, שבכלל לא ראה שום נהר והר מעודו. אם תראה לאיש, שלא ראה עץ מימיו, את תמונת „החורשה הקדושה" של בקלין או תקריא לפני איש, שלא ראה אש בוערת מעודו, את השיר „הפעמון" של שילר, במקום שבו מצוירת „הבערה", אז לא רק שלא ירגיש את ההוד והקסם העולמי השפוך על החורשה ועזוז תקפה של האש עם כל בלהותיה ונוראותיה, כי אם בכלל לא יבין את אשר לפניו.

הנה כי כן, דורשת האלוזיה הכנה מוקדמת מן האדם המתבטאת בחוג של הכרות, רעיונות, מושגים ורגשות, שהוא רוכש לו אחרי התבוננות בסביבתו. אמנם יש, שהאלוזיה של האדם מתפרצת אל הטבע בעצמו ובונה שם עולמות חדשים. המשוררים והאמנים וגם כל האנשים, שחוגגו בפנטסיה חזקה נופחים נשמת חיים בטבע המת, וכלו חי לפניהם ואומר שירה*). הם רואים רסיסי טל בפרחים ומתארים בדמיונם את הפרחים בוכים, ובעיניהם נוצצות דמעות; גלי הפלג יוצאים לפניהם במחולות, ועצי היער לוחשים סודות נעלמים באזניהם. אם המשורר מתפלל, ידמה לו, ש„קול תבל כולה לו קול התפלה", וכל העולם מרגיש מה שהוא מרגיש באותה שעה:

אָז אִתִּי אַרְזֵי אֵל יִרְקְדוּ לֵאלוֹהַּ,
צִפֳּרִים שָׁרִים אִתִּי יִתְפַּלָּלוּ,
וּבְנֵי אֱלֹהִים, כָּל צִבְאוֹת גָּבוֹהַּ,
אִתִּי יִבְעָיוּן, מִשַּׁדַּי יִשְׁאָלוּ! (מיכ"ל).

ואם הוא שמח — אז הרים ירקדו כאילים וגבעות כבני צאן". ויש שהאלוזיה מחליפה תמונה אחת טבעית בחברתה הדומה לה: כפת השמים הכחולה עם שמש הערב היורד על קצוי מערב מקבלת את התמונה

קְעָרַת סַפִּיר הֲפוּכָה עַל פָּנֶיהָ,
תַּפּוּחַ זָהָב נָפַל מִשּׁוּלֶיהָ... (יל"ג).

אבל כאשר נתבונן בכל אלה, נוכח. שגם לאלוזיה הזאת נחוצות הכרות נכונות מוקדמות. בלי כל מושג ע"ד התפלה ובלי דעת מה זה הר, ספיר ותפוח זהב, אי אפשר בשום אופן להבין את החרוזים המובאים למעלה ולהרגיש את כל היפי האצור בהם.

אולם חוג הכרות גם היותר פשוטות לא ירכוש לו האדם בלי עזרת החושים, ולהכרות המביאות אותו אל עולם היפי נחוצים חושים טובים. החושים הם הסרסורים בין העולם החיצוני ועולמו הפנימי של האדם ובלעדיהם אין כל הכרה וידיעה נכונה. בנידון דידן דפועלים הם שני החושים העליונים—הראות והשמע. יתר החושים יוכלו להרגיש רק את הנעם, שאינו שייך אל האסתטיקה, אבל לא את היפי והנעשה. *) כלי זינם של שני החושים האלה—העין והאזן—משוטטות בעולם, מוצאות שם

*) ונבדלה האלוזיה השירית הזאת מהאלוזיה החולה, שהראשונה היא א ר ע י ת ותמיד מלוה אותה רגש של ענג (לוסטגעפיהל), וגם אם יתעורר לרגלה יגון נעלם בלב האדם, הוא דק ורך ומלא נעם, משא"כ האחרונה, שהיא ת כ ו פ ה, ובעקבותיה באים תמיד רגשי פחד וחרדה.

*) קנט מבדיל באופן כזה בין הנעים (אנגענעהם) ובין היפה (שען) והנעלה (ערהאבען). הנועם הוא, לדעתו, סוביקטיבי ותלוי בטעם היחיד ולפיכך אומרים: אין דנין על דבר שבטעם. היופי הוא אביקטיבי; היופי האמתי הוא מה שיפה בכל מקום ובכל דור אצל בני אדם, שיצאו ממעמד הפראות (הבבל וגוס, המדונה של רפאל והכרובים של רובנס), ונעלה הוא

גסה, דוקא אלה החושבים שכבר התערבו בגוים, למדו מן הגוים רק את הדברים החיצונים, אשר כל קוף יכול לחקות, אבל לא למדו מהם את הכבוד הפנימי. המיליוניר היהודי, המתבולל שמתבוללים, לא למד להתיחס אל הרב, כמו שאציל נוצרי אמתי מתיחס אל רבו שלו. איננו יכול להשתחרר מן העזות הגסה המציינת כל „עבד כי ימלוך", כל „איש־תרומות" (פארוני), ואיננו יכול להתרומם מן הגאותנות אל האצילות המעודנת והענותנית. נעשה פרנס בקהלה — אז הכל צריכים להיות כפותים לו. הן הוא הואיל להעשות פרנס, ואיננו מקבל שכר, ומה אלה הרבנים, המטיפים, סופרי העדה נחשבים לנגדו! הן הוא מקדיש את עתו היקרה! שהשכר שהוא נוטל — הכבוד! — גדול הוא אליו מהשכר שהעלובים האלה נוטלים, שהוא משולם באופן הרבה יותר ותרני, במה שהוא יכול להשתרר, להתגאות ולהתנאות על הבריות, דבר שמביא לו תענוג מרובה, וה הוא ענין שהוא אוהב לשכוח, ושבני אדם שטחיים שוכחים גם הם. הנה הוא הגדול!

ובכן, אם הוא אנטי־ציוני, יבקש מאת הפקיד, שיהיה גם כן אנטי־ציוני. ואם הוא בעצמו לא יבקש זאת — או יבקש הרב... „דג מראשו מסריח". הקלקול יורד מהמדרגה היותר עליונה עד הדיוטה התחתונה. כשהרב הוא „ארוגאנט" לגבי הרב, הרב הוא „ארוגאנט" לגבי הש"ץ, והש"ץ לגבי המשורר ומטה מטה.

גרוע הוא המצב עתה עוד יותר משהיה. בקהלות האשכנזים מושלים בעת ה„קומרציענראטה"ים, בקהלות האנגלים ה„פריזידנטים" השונים, ב„אליאנס" כל אותם הטפסרים, שתמונותיהם מזהירות לעינינו מעל עמודי ירחון אשכנזי אחד... נמכרנו לאלה, ופודה אין מידם. הרבנים, איך שהם, עכ"פ חוט של רוחניות כתות עליהם, אבל הטפסרים, הטפסרים היהודים, כשממנים פקידים, חושבים הם שהם ממנים אותם בשביל עצמם. מין „אנשים צעירים".

הועד־המבקר של ה„אליאנס" היה בירושלים. שם השתדל אחד המובהקים בין יודעי נגן, שיתנו לו משרת מורה בבית הספר. הרבנים כמעט הבטיחו, אבל להחליט לא יכלו. להחליט יכולים רק הגדולים. שם בפריז עתה באה ההחלטה: אין האיש יכול להתקבל, משום שהוא... ציוני!

אדם רוצה לשמש בהוגנת מורה בציון, צריך להביא ראיה, שהוא... שונא ציון. בטוח אני, שאפילו הגזרה בחרונינגן בהולאנד לא מאת רב יצאה, כי אם מאת טפסר, שהרב הוא משועבד אליו.

אם פקידינו שלנו הם כל כך שפלי רוח, עד שהם אנוסים להשתעבד לכל בעל־כיס; אם אין להם הכח המוסרי להסתדר ולהשתחרר, כי עתה צדקו האומרים, כי „פקיד" הוא שם של גנאי.

השתעבדו לטפסרים, רבנינו הנאורים! בחייכם תזכו לזה, שהטפסרים ימשכו עליכם חוט של חסד, ואחרי מותכם — יקבעו לכם חלונות...

במוסקבה מבקשים מאת היהודי הרוצה לשבת שם — תעודת־מומר־דתי. חרונינגן מבקשת מאת החזן, ופריז מאת מורה יהודי — תעודת מומר לאומי.

דבר זה כדאי לצייר על חלון ולקבוע אותו לדורות. מה לנו „גרופה" של תשמונאים? הנה „גרופה"! קנדידטים שבים בפחי נפש, נפסלים לעדות ולשבועה, לחזנות ולהוראה, משום שהם ציונים. רפי־הרוח הולכים להביא תעודות. אונס! מה לעשות? אשה וילדים רעבים... וגבורי־הרוח שבהם נושאים את בשרם בשניהם. כך נגזרה גזרה! צריך לסבול רעב... או ילכו אצל נכרי לבקש עבודה, אם יתן. בודאי לא יתן; אבל עכ"פ לא ישאל שאלות שלא מן הענין, ואינקביזיציה לא יעשה...

התמונות נחמדות וקולות הרמוניים לוקחי לב ומביאות אותם אל מח האדם, והוא חש ענג אסתטי. מובן מאליו, שלא רק בהעדר החושים האלה, אך גם בהיותם לקויים, לא יקבל האדם רשמים בהירים מסביבתו, כי אם כהים ומטושטשים, שאינם אומרים כלום ללבו ולרגשותיו, וממלא תכהה הרגשתו ויפגם טעמו. קצר־רואי אין ביכלתו להקיף במבטו צלמון (פייזאַזש) שלם, ואיך יוכל להבין את יפי הטבע? וכבד האזן המאזין רק קולות גדולים וגסים, איך ירגיש את היופי המקסים של איזו סמפוניה, שבה מתלכדים קולות וצלצלים דקים שברקים? ולכן החובה על המחנך לחזק באמצעים מתאימים את אברי הראות והשמע למען ימלאו את תפקידם באמונה.

מכל האמור הוברה לנו למדי הדרך המובילה אל מטרת החנוך האסתטי: א) חנוך החושים, ב) הבאת המחנך את הילד בטבע ובחיים, ג) חנוך האלוזיה. עתה נשאר לנו רק להראית על האמצעים, שבהם על המחנך להשתמש, כדי שישיג לבטח את חפצו ויהיה מעשהו שלם.

א) חנוך החושים. החנוך האסתטי מלבד שהוא דורש מאברי הראות והשמע יחד עם החנוך הכללי, שיהיו בריאים ומוכשרים לעבודתם, כי, כאמור, כל הכרותיו של האדם באות לו באמצעות החושים, ועבד טוב צריך להיות בריא — הנה יש לו להראשין אליהם עוד דרישות מיוחדות, פרטיות, שנחוץ לשים להן לב, בחפצנו להביא את הילד אל עולם היופי. גם עין בריאה, חדה ורואה למרחוק אינה מסוגלת עוד להיות סרסור טוב בין היופי הנמצא בעולם החיצוני ובין האדם, אם לא נתחנכה להכיר היטב את הצבעים השונים וחסר לה מה שקוראים חוש־הצבעים (פאַרבענזינן). ובצדק אומר אחד הפדגוגים, שה־ש הכרת הצבעים הוא אחד מעמודי התוך, שהחנוך האסתטי נשען עליהם. אמנם הכרת הצבעים תלויה בעוצם גרוי גלי האויר את רשת העין ובמדת ארכם ולזאת מוכשרים כל בני האדם, חוץ מאלה שהוכו במחלת עורון הצבעים (פאַרבענבלינדהיים). אבל הכשרון להבדיל בין הצבעים היותר עדינים ולהכיר את גוניהם, צלליהם וצללי צלליהם הדקים מן הדקים נקנה עפ"י רוב רק בשמוש, והוא פרי חנוך מסוים.

האמצעים הפדגוגיים לתגברת חוש הראות בנוגע להכרת הצבעים רבים הם, וכלם מיוסדים על חק ההדרגה, מן הקל אל הכבד ומן הפשוט אל המרכב. בענין זה הרבו לעשות פרבל ותלמידיו הבאים אחריו, שהמציאו משחקים רבים ועבודות שונות להעסיק בהם את התינוקות, ואשר אחת ממטרותיהם היא לטפח את כשרונה של העין להכרת הצבעים. עוד בחדשים הראשונים של היונק מיעץ פרבל לתלות ממעל לעריסתו כדור ששני חצאיו צבועים בשני צבעים יסודיים, למען התרגל עין הילד ע"י התבוננותו התמידית בכדור להבדיל ביניהם. במשך הימים נותנים לתינוקות למשחק כדורים בעלי שלשה צבעים ויותר, בראשונה היסודים ואחרי כן המרכבים משני יסודיים [ירק, כחל (ויאָלעט) וצהב (אָראַנזש)], ובגדלם יותר, נותנים לפניהם לענף גם את הצבעים היותר מרכבים. וכן ברבות מהעבודות, שנותן פרבל לתינוקות בבית האב ובגן הילדים, תופסים הצבעים מקום חשוב: החוטים, פסות הניר, הזגוגיות שביד הקטנים על כולם להיות צבועים ובכולן נחוץ לעבור בהדרגה מן הצבעים היסודיים אל המרכבים עד שילמדו להכיר את כולם עם כל גוניהם וחליפותיהם וההרמוניה המושלת בשלל צבעים. בין כל העבודות, שהילד

הדבר המעורר בנו ברב גדלו וגאונו השתוממות והתפעלות (רקיע זרוע כוכבים. הררי האלף, הר־שרפה בירקו אש) ונפשנו בראשונה כמו מתכוצת בנו ונכנעת ומרגישה את אפסיתה, ואח"כ היא מתרוממת ומתעלה ומקבלת תענוג נאצל.

אוהב להתעסק בהן, הכי נכבדה היא מלאכת הציור היכולה לשמש כאמצעי טוב לפתח ע"י אז חוש הצבעים. להלן ידובר על חשיבות המלאכה הזאת ביחס אל חינוך האלוזיה. אך בעת, שלמטרה ההיא נכבדה בעיקר התבנית (פאָרם) למעשה החקוי בעצמו, הנה למטרתנו פה העיקר הם הצבעים. את תבנית הדברים שבסביבתו כבד לילד, שנפשו חשקה לציר, לחקות היטב: תחת זאת קל לו, אם נותנים לו לציר בצבעים, לחקות את צבעי הטבע, ותשוקת החקוי גוררת אחריה התבוננות תמידית בצבעי הטבע בעצמו. דבר, שניכל לחשבו לאמצעי הכי טוב לפתח את חוש הצבעים. רק אחרי הסתכלות אטית ועמוקה בצבעים הבהירים והרעננים של הטבע החי, תבא ההכרה האמתית שלהם. מראה שולי הרקיע בבקר ובערב, עין הקשת בענן. נוצות העופות, כנפי הצפרים ויותר מכלם שלל צבעי הפרחים, כל אלה רבה יכלתם ללמד את העין להכיר את כל צבע עם כל גוניו וחליפותיו. ובכלל צריך לזכור, שכל מה שנותנים לתינוק, הבגד שהיא לובש, הצעצוע שבו יצחק והעפרון שבו יציר, כולם צריכים להיות בעלי צבעים שונים.

אותם הדברים האמורים ע"ד חנוך הראות נוכל להגיד גם בנוגע לחוש השמע. אזן שומעת היא דרישת החנוך הכללי ונוסף על זה דורש החנוך האסתטי גם אזן בוחנת, ולזאת יש אמצעיים פדגוגיים רבים המרגילים את האזן בהדרגה להבחין גם בין הקולות היותר עדינים. האמצעי הכי טוב הוא, כמובן, הזמרה, מלודיה פשוטה ונעימה לוקחת לב התינוקות והם מתאמצים לשוררה בעצמם, וחפץ החקוי גורר אחריו גם פה את ההכרה האמתית הבאה אחרי הבחנה נכונה. ההדרגה של המלודיות, שמזמרים לפני הקטנים, עודנה מחכה לפתרון, אבל נחיצותה היא וראית. לבד זאת מרגילים את הילד להבדיל גם בין קולות בודדים שונים. אם נציג שתי כוסות דומות לגמרי זו לזו, האחת מלאה מים והשנית ריקה ונקיש עליהן, ישמעו שני קולות שונים. הילד מקשיב ומתאמץ להכיר כל קול וקול לבדו, ואח"כ ע"פ משחק מתאים, הוא צריך להגיד מבלי ראות על איזו כוס הכו עתה, על המלאה או הריקה. בהכיר הילד את הקולות, מוסיפים כוס שלישית, שמלאה מים עד חציה, ועושים כבראשונה. כן עושים במטבעות השונים זה מזה בגדלם ובחמרם. בהשליכנו אותם על אבן או מתכת, והילד מכיר כל מטבע ע"פ צלצולו; והכל צריך להעשות בהדרגה: בראשונה קולות הנבדלים הרבה זמ"ז, ואח"כ הקרובים יותר; בראשונה רק שני קולות, ואח"כ מוסיפים והולכים; בראשונה מקרוב, ואח"כ מגדילים את המרחק יותר ויותר. אצל פרבל ותלמידיו יש משחקים לאין מספר הערוכים למטרה זו. הנה, למשל, בשחוק שמשון, שהילד העור צריך להכיר את חבריו עפ"י קולם, כפי שהם מחקים את קולות בעלי החיים, המטרה העקרית במשחקים כאלה היא ההפתחות חוש השמע של המשחקים. *)

ב) הבאת הילד בטבע ובחיים. הרחבת חוג הכרותיהם של הקטנים בסביבתם—היא דבר שידרוש חנוכם בכלל, והמתודות המלמדות את אופן רכישתן יכירן מקומן בהדידקטיקה הכללית. אך להחנוך האסתטי יש גם פה תביעה כפציפית. ההכרות הראשונות צריכות להיות אסתטיות ולא מדעיות. טבע האדם בעצמו מראה לנו את הדרך נלך בה. התינוק מבתלק בדבר המוצא חן בעיניו והוא מתרגש ומתפעל ממנו; התפעלות מביאתו לידי התענינות, התענינות להתבוננות, וההתבוננות להכרה. כן אם נפנה אל תולדות השלמת האדם — התורה שהרבה

---

*) ראה למשל את שיר־המשחק „בין בעלי החיים" וההערה שאחריו בספרי „הזמיר" עמוד 99-100, הוצאת „מוריה", מהדורה שניה.

הרבה לומדות ממנה הפדגוגיה — נראה, שהתפלאותו של האדם הקדמוני ליפי היצירה קדמה לידיעתו אותה. הוא ראה את השמש והירח והכוכבים וישתאה וישתומם לגאונם והדרם עד שחשבם לאלהים, ורק במשך הימים התחיל להתחקות אחריהם ולבא עד תבונתם. כן עושה גם המחנך לילד. הוא מביאהו אל הטבע לא למען ד ע ת איתו, רק לשם נוי וענג אסתטי בלבד. אני לא הייתי מבאר לילד רך, בהראותי לו, למשל, על הקשת בענן, את מהותה וסבותיה, כי אם עוררתי בכל האמצעים שבידי את תשומת לבו אל יפיה וצחוק צבעיה והרמוניתם, ובלי כפק כפרתי לו אז גם את האגדה הבבלית הנפלאה ע"ד הקשת, או שרתי לפניו איזה שיר מובן לו על־ארותיה, ואת „הידיעה" עזבתי לעת אחרת, כאשר יגדל יותר, והרושם האסתטי של הקשת כבר יחרת עמוק עמוק בלבבו, או אז אשתמש בשעת הכושר לבאר בזה כפי הדרוש. הסדר הטבעי הזה נכבד לא רק לחזוק רגש היופי של הילדים, כי אם גם לבהירות דכרתם המדעית. כי עליצות הלב הבאה לרגלי הכתכלות בדבר יפה מעוררת את האינטרס אליו, שהוא אבי כל ידיעה נכונה, כאשר יאמר שילר:

Nur durch das Morgenthor des schönen
Drangst du in der Erkenntniss Land.

הלא צריך להודות, שכל אותן ידיעות הטבע המקוטעות והסחופית, שמקנים לתינוקות בלי שום התענינות מוקדמת מצדם, אינן שוות כלום כשהן לעצמן, ובינת ששכרן מוטל בכפק גדול, הפסדן ודאי, כי פושטות הן מהטבע את שמלת החן והרוממות והתמימות המקסמת אשר עליו ובזאת יפכידו הרבה לקבלת רשמים אסתטיים טהורים וחזקים. אין כל ספק, שזה שהראה לחניכו את הגולם או התולע, שממנו יצאה הצפורת, בטרם יכפיק הילד להשביע עיניו בכנפיה הנחפית בשלל צבעים, הביא לו הפסד רב בזאת, שלא יתפעל עוד למראה היצור הנפלא, שהקדים איתו לפני רגע ביפיו, והמשל הזה דיו להקיש ממנו על השאר.

(עוד יבוא)

דוד שמעוניביץ.

לַיְלָה חִוֵּר. דְּמָמָה. נוֹשֵׁב רוּחַ.
בַּשָּׁמַיִם שָׁטוֹת אַט עֲנָנוֹת;
אַךְ לַשֶּׁלֶג אָבַד כְּבָר זָהֳרוֹ,
אַךְ בַּגָּן כְּבָר שְׁחוֹרִים הָאִילָנוֹת...

הַרְחֵק זָעִים אֲדִים חַמִּים, חִוְּרִים.
שָׁם הָאָבִיב פּוֹקֵד הַחֲיָלוֹת;
עוֹד בַּסֵּתֶר יַעֲשֶׂה אֶת מַעֲשֵׂהוּ,
עוֹד לֹא בָאָה עִתּוֹ לְהִגָּלוֹת...

אֲנִי נִשָּׂא מַהֵר בֵּין הַשְּׂדֵרוֹת,
בְּמִשְׁעוֹלִים רֵיקִם וְדוֹמֵמִים;
דָּבָר אֶל לִבִּי יְגַנֵּב נִיב מַזְנִיִּם,
בַּמַּעֲמַקִּים רוֹעֲשִׁים וְהוֹמִים...

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות תתוכות).

טז.

מציאה מפליאה. האדרת הקרועה, אשר מנוחין היה לבוש בה כל החורף, היא מירושת טאלר, של אותו טאלר, של טאלר המניח. מחמת החום שבאביב הסירה אברהם מעליו, ושנינו נתכסינו בה בליל זה, שלנתי אצלו. בבוקר, לאחר לכתו לעבודתו, תקעתי שלא במתכון את רגלי בפרצה אחת שבשולי הבגד — והגדלתיה. אז נפלו לי משם, כפתקאות משמיא, קטעי מכתבים ישנים, מכתבים שלא נגמרו ולא נשלחו לתעודתם, וכולם חתומים בט׳ רומית. עפ״י המועד המסומן שם נכתבו בסיביריה בשנה האחת־ונה למותו ובתקיפה, שכבר לא היה שייך לשום אורגניזציה. נזכרים שם גם שמותיהם של שמעיה אחי הכותב, של חוה אחותו וגם של חיה רחל. הכתב מעוקל, רוסי, וקשה לקריאה. אבל זעיר שם אני מוצא גם קטעים אחרים בכתב נקי וביהודית רשומים על דפי כפוי יוטי. מבעל לאחר, לדוגמא, רשום „מעין הקדמה לצוואתו של נע־ונד וחני" והוא מתחיל: „והימים ההם, אברהם בני, באמת אינם רחוקים ממני" —

ושם להלן:

„ועתה לא באתי, אברהם, לכפר לפניך ע״ד השנוי אשר נהיה בי למן העת דהיא, כי על צד האמת אין בני־אדם משתנים בנשמתם, ואין הנפש ניזונית אלא ממה שיש בה מתחלת יצירתה" —

מחוק הרבה וכתוב:

„...מן הימים ההם נשארו לי רק: אחריות בפני כל ובעד כל — ורחמים...

„רחמים... זו המלה... עד כמה לא תרפני... והן בימים ההם העירה בי רק בוז... „רחמנות!" — הייתי מושך בכתפותי ומשים המשקפים על עיני הכואבות וחוטמי הגבנוני —

„חזק הייתי בדעתי ומלות חזקות היו על לשוני. בתוך־תוכי ודאי, שמעולם לא חדל למשול אלהי החמלה והחנינה, אבל בחיצוניותי, בכל ההתגלמיות של חיי, היו: בדידות, זעף, גאות, בוז לכל אלה החיים של בעלי־בתים ולכל אלה בעלי הבתים. אם אכזריות היתה מוזרה גם אז לי, בן אברהם, יצחק ויעקב, אם לזו המדה האחת לא היה מקום בהויתי, הנה איזו תקיפות היתה בי, תקיפות, שרנה הכל ברותחים ביני לבין עצמי, תקיפות, שנקבה בדינה את ההר, שחרתה איתיות במצחם של בני אדם: זה בורגני, זה שפל, זה מאמין בהבלים — ולפיכך: פרי מעלליהם יאכלו —

„שמע, אברהם! אל תבהל ברוחך ואל תירא ואל תפחד, בני הטוב! אין אני מתכוון, חס ושלום, לאמר לך, שעתה חדלתי מבדידות ונהייתי לנושא תיבת־מנגינה (כלום יש כזו בסיביריה?), שעתה עזבוני התקיפות והשנינה, אלו האחיות הבהירות, והכל הושיה בעיני, שעתה חדלתי מזעף, מגאות ומכל אותן המדות המשובחות, המעלות את ההויה —

„חלילה לי! כל מה שהיה בי אז, הרי יש בי גם עכשיו, ולא עוד, אלא שכל מה שיש בי עכשיו, היה בי גם אז. כל זמן שהנשמה עדיין בקרבי, כל זמן שאני ממשיך בעל־כרחי את הויתי, יש מקום רק להתגליות חדשות ולא לבריאת יש מאין... ואני אומר עתה אמנם רק לחוות לך ממה שנוסף בי, נוסף ולא נולד, נוסף ע״י מה ששברתי את המשקפים מעל חוטמי הגבנוני ועיני הדולפות מתוגה..

„היא - ”

שורות אחדות מטושטשות—ושוב:

„וחבל, שאיני יכול להגיד לך, אברהם, הכל בנשימה אחת, בשביל שתבין (עד כמה שאפשר בכלל להבין נשמת אחר) את כל מה שאני רוצה להגיד, צריך הייתי להגיד הכל בנשימה אחת, צריך הייתי להסיר את כל החוחים והתאורים השונים והכסותות שאינן צריכות לגוף, אבל רחימאי. לא בידינו טובנו, ואין אנו יכולים להביע הכל כרצוננו ובדרך שאנו רוצים. ואתה, הקרוב אל לבי, ידוע תדע, שמוכרחים אנו לאחוז, לרוב, בדרך הנוטה לצדדים; ושם בארות בארות חמר, ויש אשר נשקע שמה בטיט, ואלהי החמלה, אחי הטוב יכפר בעדנו, בניו האומללים”—

מכאן ואילך קרוע.

ולהלן, על הדף שבקצה הפנקס, רשום: „קצת מדברי איש אשר הלך למנוחות”. הסגנון מבולבל עוד יותר ואקסטזה ריליגיוזית מחלחלת בו. הרי התחלה:

„מותי קרוב—עשיתי חשבון הנפש. כי משיצא אדר—מרבין בשמחה ובחדותא דנשמתא. כך אני גוזר, אברהם! הראוי לגלויו ישתבח והמוכן ומזומן לקבל תודה מפיו, אני חי וקים, כי יצא אדר ופטרנו את עצמנו כלומר „ארור המן וברוך מרדכי”, ונעלינו על ראש הצורר גיפו „הנאטשאלניק קראַיאַ” שלנו וידי בגתנא ותרש סריסיו ואחורי היושב בשער המלך מתנגדו, ושכחנו את כל הענינים והמשא־ומתן והמסירות שלהם, והסרנו מעלינו את בגדי החורף שלנו, על אף הקור הנורא והחזק, וסיימנו את האספות והדרשות וקול הקריאית שבמינסק, ופתחנו בנשיאות ונשיאים—אברהם! אברהם!

„בנשיאות ונשיאים וגשם ורוח. יום יום עולה על חברו, יום יום שונה בנשיאו, יום יום צמח וגדל, יום יום ומקריב את קרבנו שלו,—אברהם, הנני!

„ניסן, הללויה. כל הנשמה תהלל יה. ואם אין מפלט מן הגסות ש„ביורטות”, אם אין מנוס מן הזוהמא שבחצרות, אם אין דרך מפני הטומאה הרצוצה הבוקעת ועולה מן השוקים (שם שוקים, ופה כפן—הא בהא תליא), אם אין מחסה ומסתור מפני קולות הימים—הנה יש פנה שוקטה לה' צבאית, הנה יש בעלות־הבוקר לה' צבאות, והנה יש אנא לה' צבאות...

„ואם תמצא לאמר: אין ה' צבאות—אנא יש...

„אנא, כלומר, אני ואברהם ופנתנו הסיבירית ובעלות־הבוקר שלנו וה' הצבאות אשר בנו. ואחרי תום נדודי כל הלילית, אחרי כלותנו לראות את כל שלא ניתן לשים עין לראות, אחרי חיטי־ההפסקה הבאים ומלפתים את ממשלת־החושך, אז—בטרם יבקעו עפעפי שחר—יש שאנו מתכנסים לתוך פנתנו על אותה האבן ומחכים לגלוי...

„ויודע אני, אני, אברהם! הראוי לגלויו ישתבח וכו' כנ"ל, שכגון דא בודאי חשוב ורצוי ומקובל ושהויתנו בעלמא הדין בידאי שטובה היא ושאין מדרגה יותר גדולה בעולם הבריאה מתשוקתנו לאצילות ולגלוי ולקרן אור—

„אגב אורחא: כל עצמותי תאמרנה, שאנו היא קרן האור בעולם הזה ושאנו יש, אנו ותשוקתנו לגלוי—

„ואני קורא: הגלה!

„אברהם! אברהם!—ואמר: הנני.

ויודע אני, שהיום ההיא לא ירחק חוק—

יז.

הכל על מכונו, אבל מראש חודש ניסן ואילך—עתה כבר ב' דחוהמ"פ—הנני גר ביחידות. ליברמן הלך מזה, באין רצונו לגור בכפיפה אחת עם טאלר, ש„מסר ממש את השביתה אל סרטן, בעוד שהקהל הגדול היה על צדנו, והרס בידיו ממש את כל האגודה”. מילא, יעקבזון נשאר נאמן לשיטתי: האגודה האנגלית מצאה, כי סרטן צדק: אי אפשר לעצור בהתפתחות התעשיה—ולא רצתה לבוא לעזרה, ולפיכך הלך גם הוא, ה„ענגילשמאן”, ומכר את עצמו לבעל הבית, ביראו מאימת הדין... אבל טאלר — כאלר מאי עבידתיה?!.. ליברמן הוא עתה בלי עבודה, אוכל „מן המוכן”, לן אצל מנוחין וכל היום הוא סובב מבית מקרא הציונים אל בית מקרא האנגלים, ומשם אל שני בתי מקרא של המסיונרים—לשוב אל בית מקרא הציוניים. מקוה הוא, בכל זאת, להשיג עבודה בקרוב, החיים, בעצם, אינם כל כך רעים, כמו שיכולים לדמות...

גם משפחת טאלר תצא בקרוב ממעין זה לצפון־העיר — לסטוק־ניואינגטון. אגודת החייטים מתפתחת וצר לה המקום באולם זה ורוצה היא לשכור „לוקל” אחר, שלא יהא עוד שייך לטאלר. לבר־מן־דין בוקעים כבר פה ושם קולות של אי־רצון נגד טאלר בכלל, ש„בטל אגודת־פועלים באיבט־ענד ושנה את הפרונט; אין הדבר חסר מעתה, אלא שיהיה לציוניסט אופי־ציאלי”. ואמנם, בעת האחרונה, כשבאה השליחה הבונדאית מאגודת „המעוררת, סניף לבונד”, אותה השליחה הדומה לצפור שחורה בלי כנפים, לצבור כסף באגודת־החייטים האינטרנציונלית לטובת ה„זיון”, כמימים ימימה, לא נתן לה טאלר הפעם לבצע את זממה, ונאם, כי אגודת־פועלים באה רק להטיב את המצב האקונומי, ולא למטרות ריבולוציונריות. חבל שלא היה מיסטר יעקבזון באותו מעמד!

(עוד יבא).

אֲסֵפַת הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַגָּדוֹל בְּקֶלְן

ביום 15 למרץ 1909 (למ"ח) נפתחה בקלן אספת הועד הפועל הגדול. באספה השתתפו:

הנשיא דוד ולפסון, פרופ' א. ורבורג, י. קאן (האאג), ש. גרונימאן, ד"ר מ. בודינהיימר, ד"ר קומיל לוי, י. פישר, ד"ר ס. פרנצי־ברנשטיין, ליאופולד קסלר, ד"ר י. צ'לינוב, י. רוזוב, ד. טריטש, א. אידלסון, ברטולד פייול, י. ל. גולדברג, פרופ' ג. בילקובסקי, ד"ר שמריהו לוין, יעקב מאזער, הרברט בנטוויטש, י. קרעמנצקי, ד"ר האנטקע, ד"ר היימאן (בתור מבקר החשבונות והמרצה של הקומיסיה הפיננסית), נ. סוקולוב וי. ברגר (בתור מנהל הפרוטוקולים של הישיבות). מלבד אלה, השתתפו באספה בתור אורחים: ד"ר בוגרצ'וב, ישראל בלקינד, פקידי אוצר התישבות היהודים — ה' הירש והמזכיר ניימאן וגם המזכיר של הקומיסיה הפלשתינאית בברלין ה' אבדיוביץ. מחברי הוע"פ הגדול שלא באו לאספה נתקבלו תלגרמות ברכה והבעת צער על שלא יכלו לבא לאספה. האדונים מ. אוסישקין ואלכסנדר מרמורק, שהודיעו קודם על דבר בואם, לא יכלו לבא, מפני שחלו פתאם.

יום אחד לפני אספת הועד הפועל הגדול, ביום א' 14 למרץ, היו אספת הועד הפועל המצומצם, אספה מיסדת של החברה להכשרת הישוב בא"י (Palestine Land Development Comp.) ואספת הועד של החברה לנטיעת עצי זית בא"י (Oelbaumspende).

הישיבה הראשונה של הועד הפועל הגדול היתה סגורה. בה דנו בדו"ח של הוע"פ המצומצם, דנו בפרוטורוט בהמצב

הפוליטי הנוכחי ובררו את העבודה העומדת על הפרק.

היום השני היה מוקדש לדו"ח של הקומיסה דפלשתינאית בברלין (Palastina-ressort) שהירצה ע"י הפרופיסור ורבורג. אחרי משא ומתן ארוך, נתקבלה שורה שלמה של החלטות.

ביום השלישי דנו בעבודתה של הקרן הקימת.

נבחרה קומיסיה מיוחדת, שעליה להכין ולעבד עד הקונגרס הבא תכנית ליצירת מוסד לקרדיט קרקעי.

החלט למסר לעת עתה לרשות של האנגלו־פלשתינא־באנק סכום של 200,000 פר. לשם קרדיט קרקעי, ולהוציא לפי הסכום הזה אבליגציות.

אחרי שקלא וטריא בדבר מקומו וזמנו של הקונגרס היחלט למסר את שאלה זו להועד הפועל המצומצם ועליו לקבל החלטה גמורה בנידון זה.

דו"ח מפורט ע"ד ישיבות הועד הפועל הגדול נדפים בגליון הבא.

א. ח—י.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

(בבית־הנבחרים. — התנועה הערבית. — ההגרה היהודית לארץ־ישראל דרך קושטא. — החכם־באשי החדש והשולטן. — שונות). —

בית־הנבחרים העותומני השיג את מאויו.

ביום ה' לשבוע העבר הוזמנו ציריו לישיבה יוצאת מהכלל, ובקצת חגיגיות — מעין זו של חול־המועד — הקריא ראש המיניסטריום, חילמי־פחה, את מאמר השולטן להאריך את ישיבות הבית התחתון התורקי וגם אלו של דבית העליון לשלשה ירחים. שני הבתים צריכים היו להסגר בימים האלה; ועל פי ה"אירדה" הנזכר תמשכנה ישיבותיהם עד אמצע ירח יוני.

המאמר הזה לא הפתיע איש. הוא רק אישר את רצון הנבחרים. פה הורגלו כבר למנהג "הקונסטיטוציוני", שרצון העם הוא רצון השולטן. הורגל לזה גם השולטן עצמו, ובאין לו דרך אחרת הוא עושה רצון "בניו" בשמחה גלויה. אם שמחה זו היא גם פנימית, זו היא שאלה אחרת, שאלה, שאין מתענינים בה עתה בתורקיה.

זה שלשה ירחים שנפתח בית־הנבחרים. הארץ כולה, שהיתה צמאה לחופש וסדר, קותה, שכאשר אך יפתח ה"פרלמנט — וכל הרע יחלוף ואיננו. אבל עברו שבועית וירחים, הצירים נאמו, התוכחו, בקרו, מחאו־כף, הפילו מיניסטרים, והעזרה המקווה עוד טרם באה. אי־הסדר שבערי־השדה נשאר כמעט כמו שהיה; בהרבה וליות גדלו עוד יותר מאשר בראשינה הסכנה ואי־הבטחון. וגם בממשלה המרכזית לא נראו שנויים רבים ונכרים, אותו רבוי־הפקידים, אותה ה"ביורוקרטיות" האוכלת את כל גוף הממשלה, אותו ה"יבש־יבש! (לאט לאט) ואותו חסר כל סדר וכל תכנית. עברו כשבעה ירחים אחרי הכרזת הקונסטיטוציה, כרבע שנה אחרי התאסף בית־הנבחרים — ו"עיקר המעשה נשכח".

תקציב של הכנסות והוצאות, שבלעדיו לא תוכל מכונת הממשלה לעבור את עבודתה, **לא היה לממשלה התורקית החדשה ואיננו גם כיום**, למרות זה שנקרא בהור עוזר לשר הכספים אחד מגדולי חכמי הכלכלה בצרפת, מר לורן, ששב עתה אחרי עבודה רבה בלבירינט של "השער הגבוה" לארצו.

מובן הוא, שבתנאים כאלה גדולה ההתרעמות בכל הארץ. "המסחר שובת, הדרכים הן בחזקת סכנה, הדואר התורקי לא רק שלא שפר את סדריו, אלא להפך. בכל פינה—אי־סדרים, אי־בטחון וחוסר־כל־תכנית—ומה עושים נבחרינו הטובים?!"

אבל—הישיבות נמשכות, ובישיבה הראשונה של ה"ססיה" המחודשה, בין השמשות ממש, קבלו בחפזון ובמעמד של חצי בית־הנבחרים את התקציב **לחודש הנוכחי**.

כי, כאמור, אין עוד תקציב לכל השנה, ומי יודע, מתי, ואם בכלל יהיה בשנה זו תקציב שנתי לממשלה התורקית. כה רבו אי־הסדרים והגנבות ב"סדר" הקודם, עד שלמרות כל הרצון הטוב ועבודתם־הרבה של שרי הממשלה החדשה, אי אפשר לדעת בדיוק את סכום ההוצאות וההכנסות.

ויש אומרים, כי במשך כל השנה הבאה יציעו לבית־הנבחרים לאשר את התקציב חלקים־חלקים, בכל חדש החלק השנים עשר, עד תום השנה.

והפעם נחפזו חברי בית־הנבחרים ויקבלו את התקציב על רגל אחת, מפני שבאותו יום נגמרה שנת־החשבון של כספי הממשלה בתורקיה, ולולא היו מקבלים את התקציב הנזכר, היתה הממשלה נאלצה לפשוט את הרגל לפקידיה המרובים, שבלאו הכי הם מתאוננים על מעוט משכורתם ואי־הדיקנות בשלום המגיע להם...

עתה, כשבית־הנבחרים יעבור עד יוני, מקוים, שיכונן לפחות, את **הבסיס** לבנין החדש של תורקיה הצעירה. מדבר אני ע"ד שנוי הקונסטיטוציה התורקית. הקונסטיטוציה הנוכחית שעבד מידחט־פחה לפני שלשים שנה ויותר לקויה היא ופגומה. היא איננה מתאימה לרוח הזמן, ואיננה "ליברלית" למדי. וזה כשני ירחים מן היום שנבחרה בבית־הנבחרים הועדה לתקון הקונסטיטוציה ולשנויה. והיא לא הגיעה עוד לחצי עבודתה. במשך שלשת הירחים הבאים בטח תגמור הועדה את העבודה הזאת. ואם יעלה בידי צירי בית־הנבחרים לקבוע גם מעין תקציב שנתי, אז יוכל בית־הנבחרים התורקי הצעיר להתברך בפרי עמלו.

ובשעה שגדלה ההתרעמות על בית הנבחרים מחוץ, נראתה תסיסה חזקה גם בבית הזה עצמו.

ה"ברית החפשית" *), שיום נפילת קיאמיל־פחה נחשב גם ליומה האחרון, תקנה את פרציה, אספה את נדחיה, וביום אחד בהיר הופיעה שנית על במת־החזיון המדינית שבסטמבול—ולה יותר מחמשים חבר. כל אלה הצירים ממתנגדי "האחוה והשויון", שטעותו של קיאמיל־פחה הרחיקה אותם ממחנה ה"ברית החפשית" — ומספרם אז עלה כמעט למספר כל חברי ה"ברית החפשית" מלבד 8, שתמכו בקיאמיל־פחה "עד הרגע האחרון" — כשנדמה להם, כי הממשלה החדשה רוצה להגביל את חופש האספות, שוב נקהלו כביב הדגל של ה"אחרר" (כך קוראים עתה פה ל"ברית החפשית") ויעמדו במחנה המתנגדים אל הממשלה הנוכחית ואל ועד ה"אחוה והשויון".

כת המתנגדים אל הממשלה, שרוב חבריה יחשבו על ה"אחרר", איננה גדולה ואינה חשובה ביותר. הרוב של ה"אחוה והשויון" מוצק ובטוח לימים רבים, ואפילו לשנים. "והברית החפשית" ותכניתה הלאומית — והתכנית הלאומית הזאת היא אבן־הבחן של "המפלגות" האלו וסבת הפרוד ביניהן — הנן "מנגינת העתיד" בתורקיה. בכל זאת גדול השאון, שכת זו — בכונה אינני קורא לה מפלגה, כי מלבד התכנית הלאומית אין הבדל גדול בין ה"ברית החפשית" ו"האחוה והשויון" — הקימה בעתונות התורקית.

בבית־הנבחרים לא היתה הזדמנות לשתי הכתות (מלבד בהצעת־החוק ע"ד חופש האספות, שאז נצחו חברי "האחוה

*) עיין "העולם", גליון ה' "השאלה הלאומית בבית הנבחרים התורקי".

והשויון"), לתנור מלחמה. לא כן בעתונות. גבורי־העט של שני המחנות התנפלו בחמה שפיכה איש על רעהו, וכמובן, הועילה המלחמה האישית והאי־פרלמנטרית הזאת אך מעט לברר את הדעית ולמצא את הדרך הישרה, את שביל הזהב. היא רק הביאה לידי כך, שהעתונות, שבחה עד עתה היה גדול פה, נשנאה על האיסטנסים, ושהפרוד בין שני המחנות הנצים גדל.

אמנם, נמצאו גם מתווכים ורודפי־שלום בין צירי הפרלמנט, שיסדו מפלגה חדשה, „מפלגת המתווכים", כדי לתווך בין שתי המפלגות הנזכ־ות. אבל הנסיונות שעשתה מפלגה זו עד עתה כדי לאחד את הקצוות לא הביאו לכל תוצאות. כמעט שאפשר לאמר בבטחה, שמפלגה זו לא תראה ברכה בעמלה; כי, בעיקר הדבר, אין הבדל גדול בין שתי המפלגות; ובנוגע לשאלת הלאומיות—רחוקה אחת מהשניה „כרחוק מזרח ממערב". האמרה של האחת: הרכזה; והשניה רוצה באיטונומיה לאומית.

רק החיים יוכלו לתווך בין שתי אלו.

ולעת עתה אין החיים מעמידים בפני תורקיה החדשה את השאלה: הרכזה או אוטונומיה. השאלה הזאת איננה „בוערת" עיר כיום. חסרים פה עתה עוד הרבה דברים יותר אלמנטריים. כשהחסרון הזה ימלא, יבא גם תור השאלות הלאומיות, ואז תצטרך תורקיה המנומרת בלאומיה ושבטיה לתת גם תשובה ברורה, נכונה ו ח י ו ב י ת על שאלה זו.

המלחמה הנוכחית שבין „האחוה והשויון" היא רק מלחמה לשם מלחמה, או מלחמה אישית — לכל היותר, ותו לא.

התנועה הערבית, שעל אדותיה כה הרבו לדבר לפני שתים, שלש שנים, נתנה חומר מענין בשבוע זה לעתונים התורקים.

עוד בראשית ימי בית־הנבחרים התורקי נתעוררה בבית הזה השאלה הערבית, לרגלי קול־קורא שהפיץ ערבי אחד ושמו מוטרן (סורי), שבו פנה לאחיו הערבים, כי יקרעו מעל הממלכה העותומנית. הצירים הערבים בבית־הנבחרים העותומני מהרו, כמובן, למחא נגד ה„בוגד" הזה, אחדים מהם גם החריבוהו מעל הבמה.

אגב, מענין מאד טכסיסם של הצירים הערבים בבית־הנבחרים התורקי. לה„אחוה והשויון" לא נכנסו מפני שאיפותיהם הלאומיות, שאינן יכולות למצא סעד ותמיכה ב„אחוה ושויון". את חברי ה„ברית החפשית" גם כן לא התאחדו, מפני שכת זו חלשה עדיין; לע"ע המה מפלגה לאומית בלתי־תלויה כמי שהוא; אבל לפעמים קרובות מראים אחדים מהם את „ריאקציונותם". בכל אופן, אין ספק, כי לערבים — שהמה החלק הרביעי ממספרי הצירים בבית־הנבחרים יהיה תפקיד חשוב בבית הזה.

עתה מביאים העתונים התירקים המקומיים פרטים מענינים ע"ד תעמולת מוטרן ואחיו.

ב„סבח" אנו קוראים:

בראש התנועה להעמדת סוריה וערב ברשות עצמן תחת שלטון כליף ערבי עומד מוטרן הבכור. הוא הלך לאמיריקה להפיץ את דעותיו בין מאת אלף ערבי סוריה הגרים שם. אחיו הצעיר עבר שנים אחדות אצל התלין התורקי המפורסם איזט־פחה ויצבר הון רב. גם האח הזה הלך לפריס לעבוד לטובת התנועה הערבית. האח הבכור יצר הסתדרות ערבית גדולה באמריקה, הנחלקת עתה לשלש מפלגות. במפלגה ראשונה נכנסים דורשי ה„אוטונומיה הסורית". בראש המפלגה הזאת עומד מוטרן הבכור, והוא מוציא שני עתונים. דמפלגה השניה, שיוצרה ג"כ מוטרן הבכור, הנהו ה„קלוב לאחדות סוריה", ומוטרן הנהו נשיא הכבוד של „קלוב" זה. למפלגה השלישית נכנסים כל המהגרים הבאים מסוריה והמתנגדים התנגדות גמורה לשתי הראשונות.

כמו שמוכיח ה„סבח", אין התנועה הזאת של האחים מוטרן אלא נסיון, הנתמך גם עתה ע"י איזט־פחה וחבריו, להפוך את הסדר הנוכחי ולשוב לימי השלטון היחידי. דעה כזו על אדות התנועה הערבית הביע גם כותב הטורים האלה במאמרו ב„השלח" ע"ד התנועה הערבית. היא, כנראה, איננה רחוקה מהמציאות.

בשבועות האחרונים החלו באים לקושטא יהודים, שפניהם מועדות ארצה־ישראל. כמעט מדי שבוע בשבוע עוברים אורחים כאלה לעשרות. ביניהם הרבה צעירים בעלי רצון כביר ושאיפה לעבוד, וגם בעלי־הון לא מעטים.

בשבוע האחרון עברה דרך קושטא אניה רוסית שהובילה מאה מהגרים יהודים לא"י. הרוב מהם היו צעירים, שהונם עולה מחמשת עד עשרת אלפים רובל; לרובם יש תכנית עבודה ברורה. אחדים הולכים זו הפעם השניה לא"י. מספרים הם הנוסעים האלה, כי בערי התחום מורגשת עתה התעוררות גדולה לכל הנוגע לארץ־ישראל, ורבים האומרים לעזוב את רוסיה כתום ימי־הפסח.

וגם מין מהגרים חדש שבחדשים ראינו, מהגרים שעד כה לא הורגלנו למצא אותם בין החלוצים העולים ארצה־ישראל. בימים היותר אחרונים החלו באים הנה צ י ו נ י ם מ ג ר מ נ י ה, וגם אלה הולכים ארצה־ישראל להשתקע שם. בימים האלה עבר דרך עירנו צעיר אחד בעל־הון, הרוצה ליסד בית־חרשת לפירות שמורים. בידיו הון לא קטן, תכנית ברורה וידיעות מסחריות עמוקות; הצעיר הזה ספר לנו, כי בשבועות האחרונים הלכו שנים־עשר ציונים מ ב ר ל י ן ו מ מ י נ כ ן להשתקע בארץ־ישראל. רובם בעלי־דיפלומים, ישנם ביניהם בעלי־הון, אבל לכלם יהיה די מחיתם.

לחלוצים כאלה חכתה ארץ־ישראל זה כמה.

בשבוע זה נקרא החכם־בשי החדש לבקור רשמי אל השולטן, אבל דחכם־בשי לא קבל את דהזמנה, כפני שהוזמן ליום הששי, ביום, שבו מקבל השולטן את צירי הממשלות, ושעל פי החוק לא נועד לראשי הדתות. החכם־בשי בקש שיועידו לו יום אחר, כי עפ"י החוק הוא צריך לבקר, כעבר שבוע אחרי הבקור ב„אילדיז־קיוסק", את ראש המיניסטריום ב„שער הגבוה", וביום הששי שובתים ב„שער הגבוה".

אין כפק, כי יזמינו את החכם־בשי ליום אחר, כמו שקרה גם לפטריארך הארמיני לפני חדשים אחדים.

— החכם־בשי התחיל מקבל מערות שינות תלונות על אי־הצדק הנעשה ליהודי אותם המקומות. ככה קבל בימים האלה מכתבי־תלונה מ ט ב ר י ה על תעמולה, הנעשית שם על ידי הפקידים הנוצרים נגד היהודים. מצנעה—על הצרות שסובלים היהודים שם מהתושבים הקנאים, מירושלם—על העול שנעשה ליהודים בנוגע לבחירות אל המועצה הפלכית מג'ליש אידרה, שלפי התקינים החדשים לא יבחר בה אף יהודי אחד, וכדומה. החכם־בשי פנה אל המיניסטריום, ואין ספק, כי להתלונות האלו יושם לב.

— מחכים פה לביאת ח. נ. ביאליק, שיסור הנה בדרכו לא"י.

אַשְׁמוֹת — וּתְשׁוּבוֹת בְּצִדָּן.

(מכתב אל המערכת).

אין נוהגים להשיב על בקורת, אבל משיבים על אשמות — לו גם מפי מבקר תצאנה.

והד"ר ברנשטיין בבקרתו למאסף „Пережитое" („העולם" גליון ז') מאשים אותי בדבריו על מאמרי „רבי ישראל סלנטר" באשמות הללו:

א) „החלפתי את מושג התנועה במושג השיטה". לדעתי, אין ה„מוסר" תנועה, „כמו ש„חובות הלבבית" של רבנו בחיי נתקבלו בכל ישראל ומעולם לא עלה על דעתו של איזה חוקר לראות בזה תנועה חדשה".

ב) שאיננו „מראה את המקורות שעליהם הוא מבסס (כיצד מבססים על מקורות?) את כל החומר הרב".

ג) איככה זה אמרתי ש„אחדים חפצו למצא במוסר כתה אנלוגית של החברות האנגלו־אמריקנית".

ד) על אשר את הפיל לא ראיתי — דעת מל"ל במאמרו „עולם התהו".

אך בכדי להשיב על האשמות די לי, אם „יכה יוסי את יוסי" או הד"ר ברנשטיין את הד"ר ברנשטיין, וממילא ימצא תשובות על אשמותיו.

א) בדברי ימי ספרותנו איננו מוצאים, כי תהיינה פלגות בישראל על „חובות הלבבות" של רבנו בחיי, ממילא אי אפשר לדבר בהן, ב„חובות הלבבות", כמו על איזו תנועה. וכשמדבר הד"ר ברנשטיין על תקופת המוסר כעל „תקופה עשירה, מלחמה רבה פנימית ואכזריה", הרי הוא בעצמו מעיד, כי המוסר הזה — בתור ראש פינת היהדות, וזה חדושו — לא נתקבל מכל היהודים, ו„יהי רק תנועה בתוך היהדות, שהסבה ב„מלחמה רבה וכו'".

ב) בנוגע למקורות. „בזכרנו — כותב מר ב. — כי רוזנפלד הוא הראשון כמעט בספרות הישראלית, שבא להאיר את התקופה הסוערת ואת ראשי מחולליה" וכו' הרי הוא מעיד, כי אין מקורות רבים „שעליהם הייתי יכול לבסס את כל החומר" וכו'. כמדומה, שהד"ר ברנשטיין קרא מאמרי לא במאסף המדובר, כ"א ב„הפריינד", ששם הסירותי בכונה את מראי־המקומות, אבל במאסף הראיתי על כל דבר קטן וגדול איפה לקחתיהו, ומה שלא הראיתי, לקחתי מן החיים עצמם, אותם חייתי ימים רבים בחברת בעלי המוסר ובקרבתם.

ג) אם תמימות היא למצא „כתה אנלוגית" למוסר בחברות האנגלו־אמריקניות" — שייכת התמימות הזאת לאחד העם, באחד ממאמריו ב„השלוח. ובכן אין זאת עוד תמימות יתרה, כי אמרתי להוכיח את טעותו של א"ה בזה. אבל אני, כאשר רואה כל קורא, רחוק הנני מבקש מדעיות־חצונית ב„מוסר".

ד) נשאר לנו הפיל. מסכים: את הפיל לא ראיתי, אבל עכשיו שראיתיו בקצור, בדברים שהביא בשמו מר ברנשטיין במאמרו, נוכחתי לדעת — לשמחתי — ש„כונתי לדעת גדולים". האם משפטי על רי"ס, „גדלו, רום כשרונו ובקשתו את האמת איננו שוה ממש לזה שהוציא עליו גם מל"ל?

אינני יודע אם השוה מר ב"ש את דברי לדברי מל"ל בנידון זה; אבל אם השוה ולא ראה את השויון ביניהם, אפשר לו, למר ברנשטיין, — אם נרבר במליצתו — רק להצטער על אשר „את הפיל לא ראה".

ש. ראזענפעלד.

מילאן, י"א למרץ.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

זִכְרוּ אֶת הַשֶּׁקֶל.

לימי השקל נקבעו ימי חול־המועד פסח.

הימים האלה — ימי השקל — צריכים להיות ימי עבודה היותר נמרצה, ימי פרסום וכבוש לרעיוננו, ימי רכישת כחות חדשים לתנועתנו והגדלת מספר השוקלים — הבוחרים לקונגרס הבא.

הקונגרס הולך וקרב. ולמותר להזכיר לחברינו, עד כמה גדול וחשוב ערכו של הקונגרס הזה, הקונגרס התשיעי.

על הערים והאגודות שלא דרשו עדיין שקלים, כרווים וחוברות ציוניות להפצה, לדרש אותם תומ"י מאת הועד המרכזי.

— בחוזרו של הועד המרכזי № 6, שיצא בשפה היהודית שורה 26 נפ"ה טעות הדפוס. במקום 33 קופ' שמשלמים בעד התלוש הרביעי של מניות אוצר התישבות היהודים צריך להיות 23 קופ'.

— מיום 23 לפברואר עד 2 מרץ נכנסו לקופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה.

	נרבות שונות	224,20 רו"כ
	מס עצמי	18 50 „
	פנקסי־שוברות	23,— „
	קופסאות	37,30 „
	יער־הרצל	15,— „
ספה"ז	תשלומים שלמים	595,— „
	תשלומים לשעורים	21,83 „
נמכרו ע"ם	תוי קה"ק	54,26 „
	גליונית־תלגרמה	2,60 „
	ס"ה	991,19 רו"כ

— ע"פ הידיעות המתקבלות בועד המרכזי עושים עתה חברינו בכל מקום תעמולה לטובת הקולוניאל־בנק העברי והאנגלו־פלשתינא באנק. משתדלים למכר מניות חדשות ומסדרים בכל מקום את תשלום הדיבידנד בעד ארבעת התלושים הראשונים של מניות הקולוניאל־בנק ובעד התלוש הראשון של מניות האנגלו־פלשתינא־באנק.

— חבר ועד הפועל, מר י. ל. גולדברג, יצא ביום 1 למרץ לארץ ישראל. הוא ישהה שם כשני חדשים.

— הדירקטור של אוצר התישבות היהודים, ד"ר נ. קצנלסון, שוהה כעת בארץ ישראל.

— עורך העתון „ראזסויט", א. אידלסון, יצא לזמן מה לארץ ישראל.

— אחרי האספה הכללית של הועד האודיסי התחילו מתקבלים במדה מרובה ע"י הועד שאלות על דבר עבודתו. עד יום 15 לפברואר ענה הועד על 400 שאלות כאלה. האמיגרציה לפלשתינה נמשכת. כן הראשון ליגואר שנה זו עברו דרך אודיסה לא"י למעלה ממאה איש.

— הועד הפלשתינאי אומר ליסד בקרוב שעורים ללמוד דעת ארץ-ישראל. מלבד זה ישלח הועד אנשים מיוחדים לקרא שעורים ע"ד ארץ-ישראל בערים שונות.

— למלאת עשר שנים להוסד אוצר התישבות היהודים, נערכה בווילנה ביום ב', 9 למרץ, תחת נשיאותו של מר בן-יעקב אספה ציונית, שבה הרצה מר ב. גולדברג ע"ד אוצר התישבות היהודים. מר ל. יפה מלא את דברי המרצה.

— מאת ל. רובינוב, שבקר במלאכות דועד המרכזי את פלכי וואהלין, יקטרינוסלב ועריסאחדות בקרים, קבלנו את ההרצאה הזאת: בימי נסיעתי בקרתי בפלכי וואהלין, יקטרינוסלב וקרים כעשרים עיר, ויכול אני להעיד, כי התנועה הציונית תופסת מקום חשוב בערים ההן; תנועתנו הלאומית חדרה אל תוך שדרות ההמון הרחבות. אחרי הכרזת הקונסטיטוציה בקונסטנטינופול התחילו להתענין בתנועתנו גם רבים מאלה, שרחקו ממנה בשנים האחרונות—רצוני לאמר, הארציים. בערים אחדות, כמו, למשל, בקרמניץ ועוד, לקחו חלק בהגשמת אחת ההחלטות היותר חשובות של הועד המרכזי והמועצה המוסקבאית גם הטריטוריאליים. מאת ההנהגה דורשים עבודת מעשית.

ההתענינות בציונות שונה היא בכל פלך ופלך שבקרתי. ציוני וואהלין רואים בציונות תנועה לאומית גדולה; הם רואים בה לא רק שחרור היהודים, אך גם שחרור היהדות. כל שעל אדמה הנקנה בא"י על ידנו הוא להם צעד להגשמת רעיוננו. הם אינם שבעים רצון מן ההנהגה, מפני, שלפי דעתם, ממעטת היא לעבוד לטובת הישוב. אהבתם אל העבודה המעשית היא כל כך גדולה, עד שהם נכונים להביא את הקרבנות היותר גדולים בעדה. בערים אחדות (בלוצקי, בורימיל בערעסטעטצקא ועוד) רפתה העבודה המקומית, מפני שהעובדים האקטיביים נסעו ברובם ארצה ישראל. ביחוד גברה התמיסה בין הצעירים והצעירות; מבערעסטעטצקא, בורמיל ולוצק נסעו אל ארץ-ישראל הצעירים והצעירות היותר מסורים לעבודתנו, ביניהן ישנן עלמות משכילות אמידות הלומדות בחשק את מלאכת התפירה, כמו שעשו רבות מחברותיהן, ומטרתן — לנסע לארץ אבותינו ולחיות מעמל כפיהן.

לא כך מביטים על הציונות בפלכי הנגב—יקטרינוסלב וקרים. בעבודתה האקטיבית והפוריה מצטינת פה העיר לוזוביה; כמעט בכל בית ובית ישנן קופסאות של הקרן הלאומית. ה„רזסוט" מתקבל פה במספר של 40 אקזמפלרים. אך, בכלל, כמעט שחדלה העבודה הציונית אחרי הקונגרס השביעי: פה היתה הציונות בשעת הפרחתה לענין פילנטרופי ולא יותר. הסתדרויות הצעירים השתדלו לתת להציונות צורה חדשה, צורה לאומית; אך אחרי ימי החפש, לא יכלו הצעירים לעמוד נגד הזרם וילכו להם אל המפלגות הפרוליטריות, והעבודה הציונית פסקה בערים אחדות לגמרי. רק אחרי התחדשות המשטר בתורקיה נתעוררו אחרים מהעובדים הישנים. בתוך היהודים האמידים פה ובתוך הנאורים המדופלמים עושה הטמיעה שמות; הציונות חדרה שם ביחוד אל תוך שדרות ההמון. ראש האגודה הציונית בפבלוגרד, למשל, הוא בעל מלאכה, וכן גם רוב החברים.

יותר גרוע מצב הציונות בקרים. ישנם סמני עבודה ציונית בברדינסק, אך בערים אחרות אין שום תנועה. הציונים המקומיים,- או אלה החושבים את עצמם לציונים, אומרים, כי תנאי המקום המיוחדים אשמים בהתרשלותם; אך גם תנאי העבודה בוואהלין אינם נוחים יותר ובכל זאת עובדים שם, מתאספים מתוכחים... בערי קרים עלתה לי כל אספה ואספה בקושי ובעמל רב. אולם בכלל, יכולים אנחנו להגיד, כי גם בהפלכים האלה עומדות השדרות הרחבות של ההמון על צדנו. דרישת הועד נמלאה בכל מקום ומקום.

נחוצה עתה עבודה תדירית ואקטיבית של אינסטרוקטורים הגונים ביחוד בערי הנגב. ההמון מתיחס בחבה לתנועתנו, וגם בין הצעירים מורגשת עתה מין תמיסה, מעין חשבון הנפש.

— שומעי הקורסים הפדגוגיים למורים בהורדנה קנו ליום מלאת עשר שנים מיום הוסד אוצר התישבות היהודים מניה של האנגלו-פלשתינה-באנק ונתנו אותה במתנה להקרן הקימת.

— בשבוע העבר הרצה הד"ר בוכמיל מארץ-ישראל בקלוב העירוני בניקוליוב הרצאה ע"ד „ארץ-ישראל וישובה". את הרצאתו סים בדו"ח מפורט ע"ד הישוב העברי במשך כ"ח שנים.

— מדוברוזין, פלך פלוצק, כותבים אלינו: אתמול, בכ' לחדש אדר היתה בעירנו אספה ציונית, אשר בה נאם מר אפנבך ע"ד הציונות. מיד מכרנו מניות חדשות של האפ"ק. מקוים אנחנו, כי בשנה זו יגדל בעירנו מספר השוקלים הודות לרבוי ההתענינות בציוניות מצד הצעירים. את דרישת הועד המרכזי מלאנו בדיוק, בקרוב נשלח מאה רובל לקרן הקימת.

— מסוקולקי, פלך גרודנא, כותבים אלינו: בערב פורים נאם בביהמ"ד החדש מר יצחק גיסנבוים. נאומו עשה רשם גדול על השומעים. הנא דרש ע"ד הקרן הקימת, השקלים והועד האודיסאי. נספחו הרבה חברים להועד האודיסאי ולאגודתנו המקומית. כאשר קבלנו את החוזר האחרון של הועד המרכזי בדבר חג היובל של הקולוניאל-בנק העברי, קראנו לאספה ומכרנו מיד חמש עשרה מניות של האנגלו-פלשתינא באנק.

אחדים מבעלי ההון בעירתנו מתכוננים ללכת אחרי החג ארצה ישראל למטרת קנית אדמה.

מנובואלכסנדרובסק, פלך קובנה, כותב אלינו מר ד. יופמן: במשך החרף הזה התחילה הציונות בעירנו להראות סימני חיים ועבודה. נתארגנה מחדש אגודתנו „בני ציון", ונבחר ועד פועל; בכל שבת ושבת מתאספים חברינו לבית המדרש, ואחדים מהם נואמים על כל דבר הנוגע לציונות להלכה ולמעשה, קוראים דברי ימי ישראל וכל החוזרים המתקבלים מן המרכז; הדבר הזה גרם לרכישת הרבה חברים מן החרדים הודות לחברנו פנחס דבידוב היודע לקחת בנאומיו את לבות הזקנים. בימים האחרונים החלונו לעשות תעמולה בין הצעירים. לפעמים קרובות עורכים אנו אספות, ולאט לאט נספחים לאגודתנו חברים חדשים. מורגש פה חסרון בית-עקד. בחנוכה ערכנו נשף ציוני מוסיקאלי וספרותי, שהשאיר אחריו רושם ניכר בעירנו. בכל שבוע ושבוע הולכים אחדים מחברינו לגבות כסף השקלים מהמשלמים אותם לשעורין, על התחנונות נמכרים תוי הק"ק; בכל בתי המדרשות נדבקות לארקים יריעות מארץ-ישראל; זה לא כבר גמרנו לשלוח את התשלום האחרון על חשבון הרשימה בסה"ז וקבלנו ע"ז תעודה. רשמנו בסה"ז את הציוני המנוח הרה"ג ר' מרדכי פיינשטיין ז"ל, בחג הפורים הזה ערכנו נשף בבית איש פרטי, וארבעה חברים דברו ע"ד הציונות, ועל המאורעות האחרונים בתורקיה מנקודת השקפה שונות. שני תלמידים מבית הספר העירוני ספרו בעברית את פרשת חג הפורים, דקלמו שירים עברים ושרו שירי ציון; מפיצים אנחנו את עתונינו ואת הספרות הציונית; מורגש אצלנו צורך בהטפה. את דרישת הועד המרכזי מלאנו בדיוק.

— מרעזועל כותבים אלינו: בפורים ערכנו נשף עברי. החגיגה היתה נהדרה מאד. כל בני עירנו לקחו בה חלק. השירים, הדיקלומציה והקשוטים באולם נשאו עליהם חותם לאומי. החלק הראשון היה מוקדש לילדים. הוצג מחזה ביהודית בארבע מערכות. תוצאות הנשף הרוחניות והחומריות היו טובות. בעת החגיגה נמכרו בשבעים רובל חפצי עבודת „בצלאל".

הד"ר שמריהו לוין, שעבר באמיריקה למטרת מעשה-תעמולה לטובת יסוד טיכניקום עברי בחיפה, עשה שם חיל רב. בידו עלה למשוך אל הרעיון הזה אחדים מגדולי היהודים באמיריקה, והם: מורטומיר ל. שיף, לואיס מארשאל, הפרופיסור שלמה שיכטיר, פרופיסור כרש אדליר והשופט מאיר זולצבירגיר. האנשים האלה נכנסו בתור חברים אל המועצה המפקחת של הטיכניקום. מועצות כאלה תתיסדנה לאותה מטרה בכל ערי אירופה הגדולות. כידוע, נדב הבאנקיר בניו-יורק, מר יעקב שיף, מאת אלפי דולור ליסוד הטיכניקום, מלבד זה נאספו עוד סכומים גדולים לטובת הדבר. יעקב שיף בעצמו לא נכנס אל המועצה, מפני שכבר מסובל הוא במשרות ובהגנות של כבוד, ולפיכך הציע שיבחרו בבנו מורטומיר להיות תחתיו לאחד מחברי המועצה.

גם בבאלטימורי היתה בענין זה קונפירינציה, שהשתתפו בה גדולי היהודים שמה. פרופיסור האוניבירסיטה המקומית ה. הולינדיר פתח את האספה בנאום קצר ע"ד תחית עם היהודים בפלשתינה, ואחריו נשא הד"ר ש. לוין נאום מצוין מאד, אשר עשה רושם חזק על כל הנאספים. באותה אספה נאספו שלשת אלפים דולאר לטובת הטיכניקום.

בימי 27, 28 פיברואר הוצגו תוצאות ביה"ס לאמנות „בצלאל" אשר בירושלים לראוה בבית-המוזיאום היהודי שבווינה. המון רב, וביחוד ציונים באו אל אולמי המוזיאום לראות בעבודות תלמידי „בצלאל". זהו קובץ קטן ויפה, אשר הוגש לתשורה להמוזיאום מאת האגודה הקולוניזאציונית היהודית. ביחוד מצטיינים ביפים פתוחי-הכסף, חפצי-תכשיטים קטנים ומהם גם תשמישי-דת. מגלה בזעיר-אנפין מרהבת את העין בטוב טעם ואמנות העבודה. יפה גם קובץ תמונות קטן במסגרות-עץ נהדרות מאד. חלק המרבדים, המקצוע היותר יקר מתוצאות „בצלאל", אינו עשיר במוזיאום. ישנם רק מרבדים קטנים ופשוטים לקשוטי-הכלים, ועליהם ציורי נוף מחמדת הטבע בפלשתינה.

בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

מהחלטות המועצה הפלשתינאית בחדשי כסלו—שבט.

א) לקרא לאספה כללית, שבה ישתתפו באי-כח מכל העדות העבריות בערים ובמושבות בא"י, וגם באי-כח החברות העוסקות בעבודת הישוב בא"י,

מטרת האספה לבחור במועצה פלשתינאית כללית ותמידית ולהניח יסוד להסתדרות עברית כללית.

ב) ע"פ הרצאת ד"ר חיסין, החלט להציע לפני האספה הכללית של חו"צ באודיסה ליסד מושב לפועלים עברים בכפר סבא.

כפר סבא נמצא במרחק 12 ק. מ. מפתח-תקוה ומכיל 7230 דונם. אדמתו נתחלקה למאה ושלשים ושני חלקים, חמשים דונם החלק, מלבד 693 דונם שהוקצעו לבתים ולחצרות. על האדמה הזאת נטועים כבר כשלשת אלפים דונם עצי פרי. במגרש אשר במושבה נמצאת באר יפה, בית אבן ושני בתי עץ.

את האדמה שאינה נעבדת, מחכירים הבעלים לערביים העוסקים שם בזריעות. הנטעים של היהודים נעשים ע"י ערביים, וכזה מעסיקים כשלש מאות ערביים במשך 7—6 חדשים בשנה, ורק לעתים רחוקות באים גם יהודים לעבוד שם.

בעלי המחזות בכפר סבא הם יושבי פ"ת, ירושלים ויפו ואינם נוטים ליסד מושבה, אב כי כפר סבא מוכשר מאד להיות מושבה יפה ונהדרה מרוב אדמתו ואקלימו] המשובח. הוא עומד על יד הדרך, העולה מיפו לשכם ולחיפה, ויכול לקשר גם את פ"ת וחדרה. עתה מציעים להושיב שם כעשרה פועלים, שכל אחד מהם בהכניסו אלף פר' מכספו יקבל חלקה אחת של חמשים דונם והלואה של אלפים פר' לבנין בית ולנטיעה. מציעים להושיב שם רק פועלים צעירים שכבר יושבים שנים אחדות בא"י ושכבר עבדו על אדמת כפר סבא — ההלואה תנתן בתנאים של תשלומים לשעורין, מאה פר' לשנה ושנים אחוזים רבית.

בהיות, כי בעלי האחוזות היושבים במקומות אחרים מתענינים, כי יהיה ישוב בכפר סבא, יכולים לחשוב, כי יעזרו לזה וביחוד בהוצאות ווכסיות וביתר הדברים השייכים לישוב, וצריך להושיב שם מורה ושו"ב מן השעה הראשונה, לתקנות הבאים להתנחל. המלוה הנחוצה להנחלת עשרה פועלים היא סך של עשרים אלף פרנק.

המועצה הפלשתינאית מוצאת את הדבר לנכון, שע"י כך יתישב כ"ס הפועלים יבאו לידי מעמד בטוח, וגם יותר בעלי האחוזה יהיו נמשכים להתישב שם.

בנין בתים ופרורים לפועלים: הרצאת ה' רפאל סברדליב.

המרצה מראה על הסבות המפריעות בעד השתקעות הפועל העברי בא"י, אחת מהסבות הכי נכבדות היא חוסר בתים ופרורים לפועלים, על סמך עובדות שונות בא המרצה לידי הצעה שעל חו"צ להתחיל לעסוק:

א) בבנין בתים לפועלים רוקים בני 50—25 איש. בתים כאלו החליטה המועצה לפני שנים אחדות לבנות, וכעת בא הזמן שחו"צ יגשו להוציא את זה אל הפועל.

ב) בנין פרורים לפועלים ע"י תשלומים לשעורים במשך עשרים שנה. בית וחמשה דונם אדמה בכפר ובית ודונם אחד בעיר. וזה יתן את היכלת לפועל העברי להתקים בתור פועל במושבה, וגם חרשים יוכלו להשתקע.

האלימנט המזרחי, אינו בא למושבה לעבוד מפני חוסר בתים, ובהבנותם תוסר סבה זו, וחו"צ צריכים לקבל עליהם את האיניציטיבה לאחד כל המוסדות לתכלית זו.

ג) החלט לשלוח בשם המועצה הפלשתינאית ממורנדום לאספת חו"ץ ע"ד גורל ערך המצב הנבחי בא"י וע"ד נחיצות עבודה מעשית.

מראשון-לציון כותבים: קולוניסט צעיר הביא לו מכונה להמלטת אפרוחים, והנסיונות שנעשו בה הביאו לתוצאות טובות מאד. ממאתים הביצים, שהנית במכונה יצאו 174 אפרוחים בריאים, הגדלים באופן מצוין מאד. הקולוניסט הזה החליט להביא לו עוד מכונות אחרות כאלה.

נוסדו פה שעורי־ערב מדעיים־פופולאריים, שבהם קורא חימאי מלומד אחד הרצאות ע"ד החימיאה והפיזיקה.

— הפועלים היהודים יסדו תמחוי-לעם בזול, ועי"ז הוקלו עליהם הרבה החיים בהקולוניה. בשנה זו עסוקים בהמושבה כ"ד פועלים יהודים. גם מסלת החצץ נבנתה רק ע"י פועלים יהודים.

— באספת הדירקטוריום של היקב בראשון נתברר, כי היין הולך ונמכר מעט לעת יותר ויותר. עתה יש באפשרותה של ההנהגה לתת להקולוניסטים למפרע דמי קדימה במחיר [יינם לשנת 1906] בסכום של חמשים אחוזים מכדי שויו.

— נטעו בכאן הרבה מטעים חדשים, ביחוד נטעו אפרסקים, שזיפים, תפוחים ורמונים.

- השתא עלה זרע השדות בבית-דגן באופן יפה מאד. דגן היהודים עולה בטיבו ובכמותו ע"ז של הערביאים, וזהו, מפני שהיהודים עובדים במחרשות אירופיות וחורשים את אדמתם משתים עד שלש פעמים.

עצי-הזית הביאו מכל קנטור 28 אחוזים שמן לעומת עצי-הזית של הערביאים, המביאים רק 12 אחוזים מכל קנטור. גם בזה מתבלטת הצטיינות מרובה מצד היהודים.

— גשמים ירדו השתא במדה הראויה ולמועד הנכון, באופן שיש לקוות לשנת-ברכה.

— הקולוניה הפרישה סכום כסף ידוע ליישב אצלנו את יהודי-תימן. הגברים יהיו לעיברים בשדות ולרכבים, והנשים תעסוקנה בעבודות-הבית, כמין תכבופת לבנים ועוד עבודות כאלה.

— דר. מויאל ואשתו, שבאו הנה להשתקע ממצרים, מיסדים חברה בשביל לאחד את הספרדים ואת האשכנזים. הם נתנו לחברה הזאת את השם המזור מעט: „ואהבת לרעך כמוך" ובצרפתית: „Union israëlite national" עכשיו התעוררה בחברה החדשה השאלה על דבר הלשון. ה' מויאל ואשתו — סופרים ידועים בספרות הערבים, והם חפצים להפיץ ולהזק את השפה הזאת בין יהודי יפו, אף על פי שהם מתנגדים להתבוללות ומכירים את השפה העברית בתור שפתנו הלאומית.

— בחרף הזה מתעסקים ביהודה הרבה בקריאות. בראשון-לציון קורא המורה ויטבינם פעם אחת בשבוע דברי ימי ישראל ופעם של ספרותנו החדשה, החימיק ויניק קורא שתי פעמים בשבוע ע"ד יסודות החימיה; ב„רחובות" קורא ה' וילקאני, המורה מ„קרית ספר", פרקים מידיעת הטבע; ב„פתח-תקוה" קורא המורה ד"ר מרשק דברי ימי ישראל שתי פעמים בשבוע. הקריאות האלה מושכות אליהן קהל גדול. ביחוד מרבים לבוא הצעירים, הצעירות והפועלים.

— הפועלים, עם לשכת המודיעים ביפו, יסדו „לשכת פעולה" לתת ידיעות על עבודה לפועלים ולנותני עבודה.

בַּמִּזְרָח.

מאיזמיר כותב לנו הד"ר ש. מ.:

היום בקרתי פה את בית הספר של ה„אליאנס" ואת ה„תלמוד תורה" או „בית ליתומים". שני הבנינים האלה יפים הם למאד. בבית הספר של ה„אליאנס" דברתי עם מורים אחדים וגם עם התלמידים. כמעט כל התלמידים אינם מבינים עברית אבל מדברים צרפתית יפה. מספר התלמידים בבית הספר הזה רב מאד. משם הלכתי אל התלמוד תורה, מספר התלמידים בבית הזה עולה לחמש מאות. ענג גדול הוא לשמע את הילדים מדברים עברית צחה במבטא הספרדי, המורה מר משה הלוי הציע לפני לשוחח עם התלמידים. על כל שאלותי ענו הילדים בעברית שוטפת. וניכר היה, כי לשוננו הלאומית היא באמת שפתם המדוברת. נוכחתי, כי הילדים יודעים היטב גם את דברי ימי ישראל.

בלוית המורה משה הלוי בקרתי גם את יתר החדרים. מר משה הלוי הודיע לי, כי כל המורים ב„תלמוד תורה" הם ציונים, ועתה הם משתדלים לאחד את כל הציונים שבעיר ולעשות תעמולה בין היהודים הספרדים. הם מקבלים את העתונים העברים: הצבי הד-הזמן, העולם, ועוד עתונים אחדים.

בית הספר של ה„אליאנס" ו„התלמוד תורה" של יהודי איזמיר — מה רב ההבדל ביניהם!

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

איסור השחיטה בפינלנדיה.

אסור השחיטה בפינלנדיה היה לדבר שבמעשה. כידוע, התיחס הגינירל-גוברנטור הפינלנדי וועד-המיניסטריום הרוסי אל הצעת החוק הזה של הסינט הפינלנדי בשלילה, אבל הסינט השיג סוף סוף את מאויו, והחוק נתאשר עתה ע"י הרוממות.

— זה לא כבר יצא לאור הדו"ח של „הועד לתמיכת נגועי הפרעות שהיו בסידליץ בימי 8—9—10 ספטמבר שנת 1906". מן החשבון הזה אנו רואים, כי כל הסכומים שנכנסו לקופת הועד מערים שונות ברוסיה ובחו"ל [ובזה נכלל גם הסכום 1.795.56 מסידליץ גופא] עולים לסך 17.805.014.

הסכומים האלה נחלקו בזמנם באופן כזה:

1. למשפחות ההרוגים — — — — — — — 33675 רובל.
2. לנגועי הפרעות — — — — — — — 121501 רובל, 7 ק.
3. למוסדי־צבור שונים, אשר סבלו בימי הפרעות — 11452 „ 72 „

4. „העזרה המהירה" שנתארגנה תיכף אחרי הפרעות עלתה בכסף — — — — — — — — — 7205 „ 52 „

5. נתנו תמיכות לאנשים, אשר אחרי הפרעות הוכרחו לנדד לארצות נכריות — — — — — — 3189 „ 59 „

6. והוצאות לצבת הועד עלו בכסף — — — — 1026 „ 24 „

— בשבוע שעבר היתה לנשיא סוד „המיניסטרים האוסטריי הבארון בינירט שיחה, שנמשכה שעות אחדות, עם חבר הקלוב העברי אשר בהרייכסראט, הפרופיסור ד"ר ימאהליר, ע"ר התנאים, שהיה הקלוב העברי נכון בהם לתמוך בהפוליטיקה של הממשלה. כידוע משתדל הבארון בינירט להטות אליו את דעת הפראקציות הקטנות, בכדי ליסד מהן רוב דעות בהרייכסראט.

היהודים באפריקה הדרומית.

מספר התושבים היהודים באפריקה הדרומית, וביחוד בטראנסבאל, עולה ע"פ הרשימה הסטאטיסטית האחרונה לסך חמשים אלף נפש בערך. בטראנסבאל יושבים 25,000 יהודים, בקאפלאנד — 20,000, בנאטאל 1700, במדינת־החופש אוראניה — 1500, ברהודיזיה 600. מלבדם יושבים כשלש מאות יהודים בהקולוניות הפורטוגיזיות וביחוד בעיר לוהינצו־מארקיז. רוב היהודים יושבים ביאהאניסבורג, ששם נמצאים בין 85,000 הלבנים 15,000 יהודים. ביוהאניסבורג ישנם ששה בתי־כנסיות, הרבה מנינים לתפלה, חברה לתמיכת אמיגראנטים עניים, ועד של נשים, המכלכל על הוצאותיו בית ליתומים, בית־ספר לילדי האמיגראנטים ועוד כמה מוסדות. כן יש ליהודים בעיר הזאת בית־ספר ללמודי הדת וביבליותיקה. בקאפשטאדט ישנם שלשה בתי־כנסיות, אגודה לתמיכת עניים, חברת נשים לתמיכת חולים, מקלט ליתומים, בית־ספר של הקהלה, קלובים אחרים. חברות ומוסדים כאלה נמצאים גם בהערים: פריטוריה, קימבירליי, פורט־אליזאביט, כלומפונטיין, קרונשטאדט, מאריצבורג, ודורבאן. הגוברנאטור האנגלי בדורבאן, עיר המטרפולין של נאטאל, סיר מתיואם נתן, הוא יהודי.

בכלל עוסקים שם היהודים באותם ענפי־המסחר, שעסקו בהם באירופה. רובם הנם רוכלים וחנוגים קטנים. יותר טוב מַמצבם של החנוגים הוא מצבם של אלה, שיש להם עסקי־מסחר אצל מכרות־הזהב, הרחק מהערים וממסלות־הברזל, מפני שאין שם להבורים ולהקאפרים חנויות ומחסנים אחרים לקנות בהם את צרכיהם. עסק־מסחר כזה קשה מאד להשיג.

באפריקה הדרומית נמצאים במספר רב בע"מ יהודים: חיטים, רצענים חרשי־עץ, חרשי־ברזל ועוד. רוב האומנים יושבים בפרברים. רבים התחילו מטעם זה, עוסקים בעת האחרונה בעבודת־האדמה ובגדול־מקנה. בכל הארץ אין יותר מי"ב רופאים יהודים. מהם באו רובם בטרם שיצא החוק החדש, כי באפריקה רשאים לעסוק באומנתם רק הרופאים שיש להם דיפלומים מאוניבירסיטאות אנגליות. בעת האחרונה מתרבים שם גם יוריסטים ופארמאצעבטים יהודים. אבל ה„יוריסטים" הללו הנם באמת אנשים בלי השכלה יורידית ואין להם הרשות לטעון בבה"ד העליונים, כי אם בבתי־המשפט הנמוכים.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— משוררנו ח. נ. ביאליק והסופר י. ח. רבניצקי יצאו לחג הפסח לארץ ישראל.

— ביום 8 למרץ קרא הפסל הדוע א. גינצבורג בוילנא הרצאה ע"ד הסקולפטורה אצל היהודים והתעודות הקולטוריות של היהודים. בשעת הרצאתו הראה מר גינצבורג ע"י פנס קסם תמונות מיצירותיהם של הפסלים מ. אנטוקולסקי, ברנשטם, אהרונסון ושל המרצה בעצמו.

— חדל לצאת לאור השבועון „אידישע וואכענשריפט" שנערך ע"י י. ל. פרץ.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

1. א. מ. וויסענבערג „געזאמעלטע שריפטען". 1־טעם בוך, 3־טער באנד פון שימינ'ס גרויס „וועלט־ביבליאטעק". ווארשא. תרס"ט. פרייז 25 קאפ.

2. „רשפים" חוברת ט"ז, הוצאת „ספרות" בורשה, ערוך ע"י דוד פרישמאן, המחיר 10 קאפ.

Р. РУБИНОВЪ. Экскурсія въ область Талмудъ торъ. 3, Полтава, 1908.

4. דין וחשבון של הישיבה הגדולה באודיסא. לשנות תרס"ז ותרס"ח;

5. האחים ז. וא. גרדין. גן תיאטרוני לילדים בני ארבע וחמש, עם תוי נגינה, חלק א. וילנה. תרס"ט.

6. מ. קראסינסקי. רעיונות ע"ד האדם וקיומו בחיים. ברדיצ'יב. תרס"ח.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Принимается подписка на

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ",

посвященную еврейскимъ интересамъ, выходящую при ближайшемъ участіи: А. Д. ИДЕЛЬСОНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, Д. С. ПАСМАНИКА, Ю. Д. БРУЦКУСА, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА и С. К. ГЕПШТЕЙНА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ" — единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ — будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы, волнующіе еврейскую мысль и чувство, „Разсвѣтъ" будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

Подписная цѣна:

въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.— 1 руб. 25 коп.; за границ. на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:

С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

PALÄSTINA

Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.

הירחון היהודי היחידי המוקדש לחקירת פלשתינא.

מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50, ועל ניר טוב 3 ר.

לזמן פחות משנה אין החתימה מתקבלת.

ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:

Б. А. Гольдберга, Вильно, Александровскій бульваръ, 18.

Рдакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ.

Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

„הד־הזמן“.

עתון יומי, יוצא בווילנה עפ"י פרוגראמה רחבה, כללית ויהודית, ובפורמאט גדול, ככל העתונים האירופיים.

תנאי החתימה עם המשלוח:

בחו"ל: (במשלוח יומי).	בחו"ל: (במשלוח נ"פ בשבוע).	ברוסיה:
לשנה 13.— רובל.	לשנה 10.— רובל.	לשנה 8.— רובל.
לחצי שנה 6.50 „	לחצי שנה 5.— „	לחצי שנה 4.— „
לרבע שנה 3.25 „	לרבע שנה 2.50 „	לרבע שנה 2.— „
לחדש אחד 1.10 „	לחדש אחד —85 — „	לחדש אחד — לפי הערך.

מחיר גליון בודד של „הד הזמן“ רק 3 קופ'.

„ביבליאותיקה של הד הזמן“.

ביבליאותיקה לחכמת היהדות וביהודה, וגם למקצועות המדע והקולטורה הכלליים, שיש להם יחס להמדע היהודי, יוצאת פעמים בחדש. הביבליאותיקה הכיל ספרים שלמים מעובדים ומתורגמים מהלשונות: הגרמנית, הפראנצית והאנגלית ועוד. כל כפר מכיל 5 גליונות של דפוס (80 עמודים), שהם 120 בגיון לשנה (בס"ה 2000 עמודים בערך).

תנאי החתימה עם המשלוח ברוסיה ובחו"ל:

לשנה—8 רובל; לחצי שנה—4 רובל; לרבע שנה—2 רובל; לחדש אחד—80 קופיקא.

מחיר כל ספר בודד 40 קופ'.

הנחה לחותמי „הד הזמן“:

החותמים הקבועים של „הד הזמן“ מקבלים את ה„ביבליאותיקה של הד הזמן“ בהנחה גדולה, שאין דוגמתה, היינו רק בעד תוספת של 2 רובל לשנה, 1 רובל לחצי שנה, 50 קאפ' לרבע שנה, ובערך זה לחדש.

המחיר עם המשלוח של העתון „הד. הזמן“ ביחד עם ה„ביבליאותיקה של הד הזמן“:

בחו"ל: (במשלוח יומי).	בחו"ל: (במשלוח נ"פ בשבוע).	ברוסיה:
לשנה 15.60 רובל	לשנה 12.60 רובל.	לשנה 10.— רובל.
לחצי שנה 7.80 „	לחצי שנה 6.30 „	לחצי שנה 5.— „
לרבע שנה 3.90 „	לרבע שנה 3.15 „	לרבע שנה 2.50 „
לחדש אחד 1.30 „	לחדש אחד 1.05 „	לחדש אחד — לפי הערך.

החתימה על הביבליאותיקה של „הד הזמן“ עפ"י ההנחה הנ"ל, מתקבלת דוקא לאותם חדשי החתימה ומאותם החותמים, שעל העתון „הד הזמן“.

בחו"ל אפשר לחתום גם ע"י בתי הדואר שם.

האדרס:

Вильна, Геедъ-Газманъ. — — Wilna, Hoed-Hasman.

פרס להחותמים של „הד הזמן“.

ספר „דברי ימי היהודים“, החלק האחרון מספרו של הד"ר גריץ, בתוספת הפרק המיוחד על אדות ישו הנוצרי, שני ספרים בכרך אחד. מחירו של הפרס עם המשלוח: ברוסיה 2 רובל; בחו"ל 2.25 רובל.

החתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה של הד הזמן“, מתקבלת רק מראשי החדשים עפ"י הלוח הרוסי.

מארקאות — במקום ממון מתקבלות רק של הרואר ובנות 2 קופיקות כל מארקה. מרקאות של חו"ל אינן מתקבלות בחשבון.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ПРИДАЕТЪ СИЛУ ЗДОРОВЬЕ СЕНЪ РАФАЭЛЬ ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО С. РАФАЭЛЬ ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

Grand-Prix и золотая медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.

דער געשמאקסטער יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפרים)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

Вышла въ свѣтъ новая брошюра.

Изданіе «КАДИМА» № 8

Б. А. Гольдбергъ

НАШИ БАНКИ.

1) Еврейскій Колоніальный банкъ,
2) Англо Палестинскій банкъ,
3) Англо-Левантинскій банкъ,

Цѣна — пять коп. безъ пересылки.

При выпискѣ ста экземпляровъ, три рубля, съ пересылкой.

Съ требованіями обращаться къ:
И. Л. ГОЛЬДБЕРГУ, ВИЛЬНА.

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים, הירחונים העברים והז'רגונים במחיר הרידקציות; והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים“ חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא“, והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש“.

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востребованія, Вильна.
O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד וכברכת ציון

יהושע הלוי מזח.

יצאה לאור ונשלחה להחותמים חוברת ג׳ של „השלח״.

כרך כ׳ (מארט).

תוכן הענינים:

מתקבלת החתימה על השלח לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר., וכפי ערך זה בכסף חו״ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו״ל אנו מבקשים לשלח לנו, מלבד הבחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו ע״ד משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים.

ארבעת הכרכים ט״ז, י״ז, י״ח וי״ט של „השלח״ (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר׳.

— שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר׳. —

פרם להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה ר. יקבלו חנם את הספר:

= שירי הר״ר י. קמינר =

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 ק׳.

הכתובת למשלוח כספים:

М. М. Усышкину. Одесса, Херсонская 46. | Издат. „Ахіасафъ", Варшава Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja, 46. | Aerlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 319.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

שתו רק יין „כרמל"

ISR. MÄDCHEN-PENSIONAT

Villa «Bel-Air»

Moderne Sprachen. Religiöse, individuelle Erziehung. Beste Referenzen.

בית־ספר למסחר ולשפות לנערים

HANDELSINSTITUT MIT INTERNAT

Villa „Petit Monruz"

שפות הרשות, למודים כלליים ועבריים וידיעות המסחר. חנוך פרטי, דתי ולאומי. השגחה מעולה. תעודות מצוינות.

Dir. Dr. M. ASCHER.

Neuchatel (franz. Schweiz.)

יצאה לאור מהדורה שניה

של ספר אגדה חלק ראשון.

המחיר 1 רובל; עם המשלוח 1,16 רובל. מחיר החלק השני 75 קו״פ; עם המשלוח 87 קופ׳.

מחיר שני החלקים בכריכה יפה עם המשלוח — 2,25 רובל.

נמצאות למכירה אצל:

Издат. „МОРІЯ"—ОДЕССА.

יצא לאור ספר יקר ערך

„דרשות נ״טנבוים"

במספר ששים ושש דרשות לכל שבתות השנה והמועדים.

למותר הוא להגיד שבחו של הספר הזה, אחרי כי שם מחברו, הנודע לשם ולתהלה והתחבב על כל מפלגות עמנו זה רבות בשנים, נקרא עליו. ואך אפשר להעיר, כי המו״ל השתדל לשים נוספות על יקרת ערך פנימיותו בהוצאה מפוארה ומהודרה עד מאד.

מחיר הספר 1 ר׳. עם המשלוח 1.14

עפ״י המחאה 1.31 ר׳. למו״ם רבט.

להשיג בכל בתי מסה״ס ומידי המו״ל:

Л. Эпель, - Вильна.

L. Eppel, Wilna. Russland.

סוכן „העולם" בעיר הוראדנא

מר בצלאל יפה.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

שנה שלישית | תרס״ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ
משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

№ 11–12

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳, ועל שאר העמודים 10 קופ׳.

האדריסה:

Редакция „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Сольдатская 3. — Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר הגליון הזה 15 קאפ.

להחותמים (עד אפריל).

עם הגליון הכפול הזה נגמרת חתימתם של החותמים שחתמו על „העולם" רק לרבע שנה, החל מן חודש ינואר ש"ז. והללו מתבקשים שיואילו איפוא לחדש בלי איחור את החתימה, בכדי שלא יפסק להם המשלוח מן הגליון (№ 13) הבא.

האדמיניסטרציה.

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לחתום על העתון יואילו נא להזדרז במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון. החותמים אשר יתמהמהו בחתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן חתימתם, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

כדי להקל את משלוח הכסף בעד החותמים מחו"ל פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KOLN, a/Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית בסטאניסלאוו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Brando. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלוח את כסף חתימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנות להם המקום הראשון מפני הקמון בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי־הדואר, באוסטריה־אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות־הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ג) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בוילנה כספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכרונר ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ד) החותמים כמו בחו"ל כן ברוסיה יכולים לשלח את כסף חתימתם בתלושי המניות של הקולוניאל־באנק העברי.

ה) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי הבנדרול ולכתוב כמו כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

ו) החותמים בחו"ל השולחים את דמי־חתימתם ישר להמערכת בוילנה, צריכים להודיע מיד ע"ד מסרת כספם והאדריסה שלהם במכתב מיוחד, מפני שמתלושי המחאות הדואר המתקבלים מהפוסטה אי אפשר לדעת מאומה בשביל זה בא עכוב במשלוח גליונות העתון במועדם. והחותמים מתלוננים אח"כ עלינו.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים לדשוות מיד את חשבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלוח הגליונות אל החותמים ולמכירה לאחדים.

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי־המנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.

לקמץ בהוצאות המשלוח יכלים הסוכנים לשלח את שוברות ההומנה על העולם לא במעטפות סגורות כי אם במעטפות פתוחות ולהדביק עליהן מרקאות בנות שתי קופ'.

III. הנחות גדולות.

א) הוצאת „אחיאסף" נעתרה לבקשתנו להמשיך בשביל חותמי „העולם" את ההנחה על ספריה גם להרבע הבא וכל חותמי „העולם" הקודמים שאחרו את זכות ההנחה, בפעם הראשונה וכן החותמים החדשים מן אפריל והלאה, יכולים לרכש להם מעתה את כל הספרים או מקצתם במחיר הנמוך עפ"י תנאי ההנחה הגדולה המבארת בהפרוספקט המיוחד.

ב) שלשה קינפלקטים (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנודעים בתכנם הספרותי העשיר — למחיר 2.50 ר' יחד עם הפורטה.

מתקבלת החתימה לרבע השני, מן אפריל.

בשביל שבחוה"מ"פ לא יצא גליון „העולם" הדפסנו את הגליון הזה כפול (י"א—י"ב).

ועד החברה
לתמיכת בני ישראל
עובדי אדמה ובעלי מלאכה
בסוריא ובארץ־ישראל
אודיסה.

КОМИТЕТЪ
ОБЩЕСТВА
ВСПОМОЩЕСТВОВАНІЯ ЕВРЕЯМЪ
земледѣльцамъ и ремесленникамъ
въ СИРІИ и ПАЛЕСТИНѢ.
г. ОДЕССА.
Телефонъ № 24/35.

אדר ניסן תרס"ט.
Мартъ 1909.

לתוצאות האספה הכללית.

I.

החלטות האספה

א. לשאלה האגררית.

1) האספה הכללית, בשימה לב אל השאיפה שהתעוררה בזמן האחרון אצל אנשים יחידים וקבוצות שונות לקנות קרקעות בא"י, ממלאה את ידי הועד להתעסק בהדרכות עבודת היחידים והקבוצות האלה ולסייע בכל האמצעים שישנם בידו להוצאת הקניות האלה אל הפועל.

2) האספה הכללית ממלאה את ידי הועד לברוא בא"י, בהסכמה עם המוסדות האחרים העובדים שם, אורגן מיוחד, שבאמצעיתו תצאנה אל הפועל כל הקניות, בין של חברות, בין של יחידים.

3) בשים אל לב, כי יצירת אורגן לקרדיט קרקעי באיזה צורה שתהיה היא עכשיו דבר שיש לו חשיבות ממדרגה ראשונה, מטלת האספה הכללית על הועד את החובה לבוא בדברים עם חברות של ישוב שונות ועם בעלי הון פרטים, בכדי לברוא בכחות מאוחדים מוסד של קרדיט כזה.

4) לטובת הפונד של קרדיט קרקעי משתדל הועד מצדו לרכוש סכומים מיוחדים ומקדיש למטרה זו על פי ראות עיניו חלק מכספיו המיוחדים.

ב. לשאלת הפועלים.

1) מפני שהאספה הכללית מוצאת, שהתפתחותו הנורמאלית של הישוב העברי בא"י דורשת, שישתדלו באופן סיסטמטי לחזק ולבסס בארץ את עבודת הפועל העברי, ביחוד עבודת הפועל הקרקעי,— היא מטלת חובה על הועד ועל באי כחו בארץ ישראל לגשם בהדירות את הפרינציפ הזה בחיים.

2) על הועד לסייע, במדה שכחותיו ואמצעיו החמריים נותנים לו את האפשרות לזה, לכל אותם המפעלים הכלכליים והקולטוריים של הפועלים, המובילים אל המטרה והמביאים תועלת לעבודת הישוב בא"י, כגון: סדור עזרה מדיצינית, יסוד בתי תמחוי בזול וכדומה.

3) האספה הכללית בהכירה בעיקרו של דבר בתועלת שיש ביסוד חוות של פועלים, מציעה להועד להמשיך את עבודתו במקצוע זה, בהסכמה עם המוסדות הקולוניזציוניים האחרים, ובהתחשבות עם הנסיון של עבודתו בעבר.

4) בכדי לגשם בחיים את המפעלים המפורשים בסעיפים ב' וג' יש להועד הרשות להשתמש, עד כמה שיהוה צורך ואפשרות לזה, בין בחלק מהכנסותיו הכלליות, בין באמצעיה של קפת הפועלים. ואולם בכסף קפת הפועלים מותר להשתמש רק לקנית חלקות האדמה הדרושות בכל פעם ופעם למטרה זו.

5) האספה הכללית מציעה להועד להתחקות אחרי האמצעים המסוגלים להרבות את זרם הנדידה לא"י מצד האלמנטים המוכשרים באמת להסתגל לתנאים הקשים של עבודת פועל קרקעי בארץ המתחלת זה עתה להתפתח. ואולם בכל אופן צריך הועד להמנע מלהגדיל את האמיגרציה באופן מלאכותי.

ג. בדבר שרות—מודיעין.

1) האספה הכללית, בהכירה את ענין האינפורמציה לאחד הגורמים החשובים להתפתחות החיים הכלכליים והתרבותיים מכל צדדיהם, מוצאת לצורך הכרחי לפתח ולחזק גם להבא את לשכות המודיעין הארצישראליות כמו בארץ־ישראל, כן גם בחו"ל.

מפני זה

2) מבטיח הועד בכל האמצעים התלויים בו גם להבא את קיומן של לשכות המודיעין שיסד בעזרתם של חברות ומוסדות עבריים אחרים בין בארץ ישראל ובין בחו"ל.

3) לשם התפתחותה והתרחבותה של עבודת האינפורמציה ע"ד ארץ־ישראל מציעה האספה הכללית לפני הועד לרכוש, כמו בעבודתו בעבר, את תשומת לבם והשתתפותם, בין באמצעים חמריים ובין בעיקר העבודה, של חברות ומוסדים עבריים אחרים ברוסיא ובחו"ל.

ד. לעניני בתי־הספר וההנוך.

1) ביסוד עבודתו של הועד במקצוע החנוך וההשכלה בא"י מונח הרעיון העברי הלאומי.

2) הועד שואף לברוא בא"י מוסדות של חנוך ובתי ספר ולהעמידם על בסיס נכון, כדי למסור אותם אחרי כן, כשקיומם יהיה כבר בטוח, לרשותו של הצבור העברי המקומי.

3) א) האספה הכללית מציעה להועד, שבהקדישו את כחותיו לצרכי החנוך הכללי, בין להשכלה אלמנטרית ובין להשכלה בינונית, יסייע יחד עם זה גם להבא לשעורים פרופיסיונאליים מסוגים שונים

בהתאמה לצורך שיורגש בהם.

ב) האספה הכללית מציעה להועד לסגל את בתי הספר במושבות לצרכיו ומטרותיו של משק הכפר מאותו צד, שמומחים לדבר ימצאו למתאים ביותר אל המטרה.

4) האספה הכללית מציעה להועד להשתדל למשוך במדה האפשרית שדרות יותר רחבות לעבודה לטובת הקרן הקימת לעניני בתי הספר על שם הד"ר פינסקר, שיש בידי הועד.

5) הועד עובד גם בערים גם במושבות.

6) הועד צריך לתמוך אף להבא את הגמנסיה העברית ביפו.

7) על הועד להשתדל גם להבא לפעול ע"י מוריו על מוסדות החנוך העבריים האחרים בא"י ברוח לאומי.

8) הועד תומך באגודת המורים בא"י ומסייע לחזוקה והתפתחותה.

9) הועד תומך בהוצאות ספרותיות בא"י שיש להם ערך קולטורי-חנוכי.

10) האספה הכללית מציעה להועד ליסד ולהחזיק סמינריון להכנת מורות בשביל גני-הילדים שבארץ ישראל.—

האספה הכללות החליטה ג"כ למסור את ה"גן-שמואל", שנוסד לזכר הר"ר שמואל מוהילבר ז"ל והעומד ברשותו של הועד, במתנה לצמיתות ל"קרן הקימת לישראל", בתנאי שזו תקבל עליה את חובותיו של הועד התלויות ב"גן שמואל".

II.

לחברינו העסקנים!

החלטות האספה הכללית אשר לפניכם בזה מראות לכם, כמה עבודות חשובות, מרובות הגוונים ומסתעפות לסעיפים רבים, הטילה האספה על הועד שנבחר מחדש. ההכרה בחשיבות הרגע ההיסטורי הגדול, שאנו עומדים בו והדורש בכל תוקף את הרחבתה והגדלתה של עבודת הישוב בכל מקצעותיה השונים, עוררה את הנאספים למלא את ידי הועד לעבודה ישובית רחבה ע"פ תבנית מסוימה ומרובת הצדדים. האספה לא מצאה מפני זה לאפשר לצמצם את חוג פעולותיו של הועד בהתאמה אל הכנסותיו, שהיו מעטות עד כה בערך לתעודותיו הרבות והחשובות. ולהיפך שמה על הועד תפקיד של מוסד ישובי גדול העוסק בכל מקצעותיה של העבודה העומדת על הפרק. ברור הדבר, כי החלטותיה של האספה הכללית מטילות לא רק על הועד, אלא גם על כל חברינו העסקנים, את האחריות הגדולה על הגשמת כל המפעלים החשובים, שנמנו בהחלטות האספה; בחיים. בעזרתם של חברינו ובהשתדלותם להרבות את הכנסות הועד ככל האפשר בהתאמה לצרכיו הרבים והגדולים—תלוי הדבר אם יוציא הועד לפעולות את תכנית העבודה שהטילו עליו האספה הכללית והרגע ההיסטורי הגדול, או לא.

בראש כל עבודתנו צריכה לעמוד עתה, כפי שהוברר למד באספה הכללית, שאלת „גאולת הארץ". במובן זה הטילה האספה על הועד עבודות מסוימות, שמלואן דורש סיועם של חברינו העסקנים במקומותיהם במדה מרובה: 1) על חברינו לסייע להועד להוציא את התועלת הממשית הכי גדולה מהשאיפות לקנית קרקעות בא"י שהתעוררו בזמן האחרון בין אנשים יחידים וקבוצות שונות. עליהם לבוא בחליפות מכתבים עם הועד, להודיע לו בקביעות את כל פרטי העבודה והתנועה במקומותיהם ולעזור לו בכל האפשר ובהתאמה להוראותיו, כדי, לרכז ולאחד את עבודת היחידים והקבוצות הבודדות על פי מטרה ברורה ותכנית מסוימה*). 2) החלטת האספה הכללית למלא את ידי הועד לקבל עליו את האיניציאטיבה בדבר יצירת קרדיט קרקעי ולסייע מצדו

בכל האפשר להגשמת המפעל הזה, מחייבת את חברינו לעשות מצדם את כל אשר בידם, בכדי לרכוש את הלבבות לרעיון זה, לפעול כל אחד בחוג השפעתו ברוחה של החלטה זו ולהשתדל להכשיר את הקרקע לעבודה חרוצה ואינטנסיבית במקצוע זה. 3) על חברינו לזכור ג"כ, כי ע"פ החלטת האספה הכללית על הועד להשתתף בעצמו ביצירת המוסד לקרדיט קדקעי ע"י רכישת סכומים ספציליים והקדשת חלק מכספיו המיוחדים למטרה זו. דבר זה מחייב את חברינו לעשות את כל אשר בידם, בכדי להרבות ככל האפשר את הכנסות הועד לקנית קרקעות בא"י.

הערך הגדול שהאספה הכללית נתנה לשאלת הפועלים וכבוש העבודה בידי יהודים התבטא בהחלטות שנתקבלו בנוגע למקצוע זה. ע"פ ההחלטות הללו על הועד, קידם כל, להמשיך את עבודתו במקצוע של יסוד חוות מיוחדות לפועלים בקרבת המושבות. מלבד זה נפתח לפני הועד כר נרחב לעבודה במקצעות רבים של תקנת הפועלים: יסיד בתי תמחוי בזול, עזרה מדיצינית וסיוע לכל המוסדות הכלכליים והקולטוריים של הפועלים. כל זה תלוי, כמובן, באמצעים החמריים, שיהיו בידי הועד לצרכים הללו, אחרי שבכסף קפת הפועלים מותר להשתמש רק לקניות חלקות האדמה הדרושות ליסוד חוות לפועלים. על כל חברינו, היודעים להוקיר את עבודתו של הפועל העברי ואת חשיבותו הגדולה להתפתחות הישוב העברי בא"י, לבוא לעזרתנו בדבר זה ולהשתדל להמציא לנו את האמצעים הדרושים, בכדי לגשם בחיים את כל המפעלים המנויים למעלה ולבסס את עמדתו של הפועל העברי בארץ.

האספה הכללית הכירה ג"כ בחשיבות הגדולה, שיש לשרות מודיעין נכונה ומסתעפת לכמה סעיפים ובתועלת המרובה ששרת-מודיעין כזו מביאה לעניני הישוב ולהתעוררותה של האיניציטיבה הפרטית. מטעם זה מצאה לנחוץ להחליט לפתח ולהרחיב בעתיד את העבודה במקצוע זה. גם גורלה של החלטה זו תלוי, כמובן, במצב הקפה של הועד ובעזרתם של חברינו.—

הכרת הערך הגדול והמיוחד, שיש בעבודת החנוך וההוראה בשביל כל עתידות עבודתנו—עוררה את האספה הכללית לקבל שורה שלמה של החלטות, שמטרתן היא לחזק ולהרחיב את העבודה במקצוע החנוך בא"י. מההחלטות האלו ראויה להזכר ביחוד ההחלטה ליסד ולהחזיק בא"י סימינריון למורות בשביל גני הילדים שבא"י. בכדי שאפשר יהיה להועד למלא אחרי כל ההחלטות הללו הטילה האספה הכללית על הועד את החובה להשתדל למצוא אמצעים להרבות את כספי הקרן הקימת לעניני בתי הספר אשר על שם הד"ר פינסקר, שיש בידי הועד.

ישתדלו נא חברינו מצדם לבוא לעזר לנו בכל האפשר ויעשו את כל אשר בידם, בכדי לסייע להגשמתן של כל ההחלטות החשובות הללו. ביחוד אנו מבקשים את חברינו העסקנים, שיואילו להזדרז להמציא לנו את הכספים והתרומות השונות שבאו כבר לידם, כמו כן שיזדרזו לגמור את גבית כל הכספים והתרומות השונות על חשבון שנת 1908 העומדות עוד לגובינא ולהמציא אותן לנו בהקדם היותר אפשרי.—

שימת לב והשתדלות מיוחדה דורשת העבודה להרבות את

---

*) מעירים אנו בזה, שהועד שלנו נכון מצדו לסייע בכל האפשר להוצאות הקניות אל הפועל והוא מקבל עליו בחפץ לב את הקניות בין בשביל יחידים בין בשביל קבוצות. מובן מאליו, בתנאי שיכניסו למפרע חלק ידוע מסכום הקניה. בהוצאת הקניות אל הפועל יעביד הועד ביחד עם החברה „גאולה", שיש לה נסיון רב במקצוע זה והעוסקת בעבודה זו על יסוד תקנותיה המאושרות.—

הכנסות הועד מתרומות השנתיות של החברים. כבר העירונו את חברינו העסקנים, כי, לצערנו, ההכנסות ממין הזה, שהן העיקר והרוב היותר גדול של כל הכנסותינו, לא רק שאינן מתרבות בהתאמה לעבודתנו ותעודותינו במקצועותיו השונים של הישוב, אלא גם הולכות ופוחתות במקומות רבים. מהראוי, שחברינו העסקנים ישתמשו עתה בהתעוררות וההתענינות המיוחדה בעבודת הישוב, המורגשת בעת האחרונה בשדרות שונות של העם—גם בין אלה שעמדו עד עכשיו מרחוק או מנגד לעבודתנו,—בכדי לקרב את אחינו האמידים לעבודתנו ולהרבות את תרומות החברים במדה הדרושה, בין ע״י רכישת חברים חדשים ובין ע״י חזוק העבודה והגדלת התרומות של החברים הישנים, עד כמה שאפשר. סימני התקרבות לעבודתנו מצד חוגים שונים, שאנו רואים בזמן האחרון, מוכיחים לנו, שאין הדבר תלוי אלא בעבודת המעשים ובהשתדלותם של חברינו העסקנים, בכדי להעמיד את העבודה לטובת חברתנו על הגובה הראוי.—

יעשו נא חברינו את שלהם, בכדי שיוכל גם הועד לעשות את שלו! ימלאו נא את חובתם בשעה ההיסטורית הגדולה שלפנינו, בכדי שנוכל גם אנו למלא את חובתנו!—

רשימת הערים, שבאו מהן חברים וצירים להאספה חכללית.

אומאן	טירספול
אקרמן	יקטרינוסלב
אורהיוב	יליסבטגרד
אובידיופול	לובלין
אונגני	מירופול
אנגיוב	מינסק
אלכסנדרובסק	מוסקבה
באלטא	ניקוליוב
ברזובקה	נוביה-אושיצה.
בנדרי	סלבוטה
ביליסטוק	פינסק
בייראמטשא	פטרבורג
בילצי	פרוסקורוב
בוריס-גליבסק	קלמי
בוברויסק	קרמנצ׳וג
ברדיצ׳ב	קישינוב
באחציטאריאי	קיוב
גולטה	קרינקי
ורשא	רובנה
וילנא	רזינה
ויניצה	ריגא
ז׳באנעץ	רוסטוב ע״נ דן
ז׳יטומיר	שאמראיבקה
חרקוב	שפולה
טאטארבונארי	

ידיעות שונות.

מיפו מודיעים לנו, כי האגודה „אחוזת בית" נגשת עכשיו לעבודתה, לבנות שכונה יהודית חדשה ביפו, בקרוב ינשו גם לבנין בית הגמנסיה העברית ביפו. בנאים באבן ובעץ יכולים למצוא עכשיו עבודה ביפו.

למצב המושבה „זכרון יעקב" כותב לנו הד״ר הלל יפה את הדברים האלה:

„דעתי נוחה מאד מזכרון יעקב. מושבה זו שרבים הכבינו להתיחס אליה בלעג, ראויה, לדעתי, לשימת-לב מיוחדה. בשום מקום אחר בא״י אינם מרבים ואינם מטיבים כל כך לעבוד כמו פה.

האכרים, ביחוד צעירי המושבה, עובדים, אוהבים את עבודתם ומאמינים בה. יש לנו פה „בית-עם", פנס קסם. יש לנו שלשים ושלשה פועלים עברים. במושבה הנהיגו שעורי ערב בכל יום לשתי קבוצות, בשני מקומות מיוחדים, למתחילים ולאלה היודעים כבר את ראשית הלמודים. קוראים שעורים בלשון העברית, הספרות העברית, דברי ימי ישראל, חשבון, פיסיקה, חימיה וידיעות הטבע. יש פה אגודה לקריאת המשוררים העברים. חברי האגודה הם בני האכרים ופועלים. מסתדרת פה מקהלת מנגנים.—במושבה הנהיגו אחריות כנגד מיתת בהמות. יש לנו פה קפה למלוה ולחסכון. היק״א נותנת למטרה זו ששה עשר אלף פרנק בלי רבית. בס״ה נתנו בהלואות שמונים אלף פרנקים ואת כל הכסף הזה קבלנו בחזרה. אנחנו משלמים להבנק האנגלו-פלשתינאי ביפו רבית $6\frac{1}{2}$ ו—$7\frac{1}{2}$ אחוזים למאה ומלוים להאכרים פה ברבית של 5%."

נסיעתו של הד״ר י. בוכמיל ברוסיא.

מפני חשיבות הרגע שאנו עומדים בו, הדורש עבודה ישובית תכופה ואנרגית, החליט הועד האודיסאי לישוב ארץ ישראל להזמין איש מומחה ובקי בכל השאלות המשפטיות והכלכליות של טורקיה בכלל וא״י בפרט, שיבקר את הערים היותר גדולות ברוסיא לשם תעמולה לטובת עבודה זו. ע״פ הצעת הועד נאות הד״ר לתורת המשפטים י. בוכמיל, שישב קרוב לשלש שנים בא״י והתעסק בכל משך הזמן הזה בחקירת הארץ מצדדים שונים בעיון ובמעשה, לבקר ערים אחדות ברוסיא. עיקר עבודתו יהיה לעשות תעמולה לטובת יצירת קרדיט קרקעי, לתת לקבוצות השונות המסתדרות לשם קנית קרקעות בא״י את הידיעות וההוראות הנחוצות ולהפיץ בקהל ידיעות ברורות ע״ד עבודת הועד האודיסאי בא״י. חברינו העסקנים בערים הגדולות החושבים, שבקורו של הד״ר בוכמיל בעירם יוכל להביא תועלת מוחשית לעבודת הישוב, מתבקשים לפנות להועד במוקדם האפשרי ולהודיע לו, מתי טוב, לדעתם, שיבקר הד״ר בוכמיל את עירם, כדי שידע הד״ר בוכמיל, איך לסדר את נסיעתו.—

האספה הכללית של החברה „גאולה".

ביום 30 לחודש יאנואר היתה אספה כללית לבעלי המניות של החברה „גאולה". באספה השתתפו שלשים וששה איש, באי כח של שמונים ושלש מניות. ליו״ר באספה נבחר פה אחד הרב מזאה ממוסקבה, למזכיר—מר א. דרויאנוב. האספה קבלה את ההחלטות האלה:

1) האספה הכללית מאשרת את הדו״ח לשנת 1907 שנתפרסם כבר ומביעה את תודתה להנהגה.

2) לתת לבעלי המניות של „גאולה" דיוידנד בסכום האמור בדו״ח.

3) לעשות את האספה הכללית הבאה לא יאוחר מחודש מאי שנת 1910 ולפרסם עד הזמן ההוא את הדו״ח לשנות 1908 ו—1909.

4) האספה הכללית מציעה להנהגה לבלי לקנות מעכשיו ועד האספה הכללית הבאה אדמה בתחום הערים.

5) האספה הכללית נותנת להנהגה יפוי כח לקבל תשלומים נוספים מאנשים שחתמו על מניות ולא הכניסו עד עתה את כל תשלומיהם.—

מר ח. אתינגר מודיע, שבא כח החברה בא״י, מר מ. דיזנהוף, הודיע להנהגה, שהוא מתפטר לחלוטין ממשרתו, ואולם נכון הוא לגמור את עסקי החברה „גאולה", שהתחיל כבר, בלי תשלומים.

מר י. רווב ואחרים מציעים להאספה הכללית להביע למר דיזנהוף תודה על עבודתו לטובת „גאולה" ואת צערם של החברים על התפטרותו ממשמרתו. ההצעה מתקבלת פה אחד.

לחברי ועדת הבקורת נבחרו ה״ה מ. אוסישקין (אודיסה), ש. ברבש (אודיסה), ה. לוין (אודיסה), ח. רוזנטל (אודיסה), י. ברלין וי. מ. קודריאנסקי (א״י), א. פידלישבסקי (ורשא), מ. פלדשטין (ורשא).

רשימה סטטיסטית

ע"ד האנשים שנדדו לא"י באמצעיתה של לשכת המודיען אשר ע"י הועד האודיסאי לישוב ארץ ישראל במשך ששת החדשים

מר"ח יולי 1908 עד ר"ח יאנואר 1909.

חודש	מספר הנוסעים: בסך הכל	זכרים	נקבות	שנותיהם: קטנים עד 15 שנה	בני 15–30 שנה	בני 30–40 שנה	למעלה מ־40 שנה	משלח ידם: אכרים	בעלי מלאכה	עוסקים במסחר	בעלי מקצועות חפשיים	מאין: [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	רכושם: מאה עד אלף ר'	מ־1000 עד 3000 ר"כ	מ־3000 עד 10000 ר"כ	מן 10000 ר"כ ולמעלה	כסף הכל	מטרת הנסיעה: [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	לאן: לירושלים	ליפו	לחיפה	לצפת	לטבריה	לשאר ערים	[illegible]	[illegible]	[illegible]
יולי	195	125	70	37	43	46	69		21	51	13	5	47	72	30	10	29		2	24	11	8	5	463500	119	50	21	3	2	109	50	10	2	21	3	71	19	161
אויגוסט	371	194	177	72	82	66	151		61	45	20	14	89	156	81	20	1	6	4	77	14	11	7	226300	222	126	13	7	[illegible]	191	115	5	5	47	8	111	24	240
ספטמבר	126	73	53	38	32	30	26		18	19	10	7	48	43	13	1	8	6		14	4	5	5	182800	103	8	4	9	2	43	42	11	9	2	1	38	13	253
אוקטובר	139	95	44	20	56	29	34		26	19	16	9	31	60	28		5	6		20	12	1	2	75600	89	29	2	17	2	37	72	4	13	9	4	34	14	259
נובמבר	226	140	86	40	80	41	65		52	33	10	17	73	70	57		4	5		32	10	8	1	116200	165	48	2	8	3	69	127	5	3	15	7	52	23	212
דיצמבר	116	81	35	17	57	21	21		38	16	15	16	52	27	14		1	6		11	5	5	1	50900	86	11	10	7	2	21	70	1	6	17	1	23	23	193
בס"ה	1173	708	465	221	350	233	366		216	183	84	68	340	428	223	31	48	29	6	178	56	38	21	1115300	784	272	52	51	11	470	476	36	38	129	21	329	116	1318
הערך החלקי		60	40	19	30	20	31		15	38	17	6	29	36	19	3	4	2½	½						67	23	4½	4½	1	40	41	3	3	11	2	28	10	

מישיבות הועד האודיסאי.

ביום 12 לחודש פבּרואר היתה ישיבת הועד ברשתתפותם של רבּרים עסקנים אחרים. נקרא הפרוטוקול של הישיבה הראשונה של הועד החדש, שבה נבחר ה' אוסישקין לראש הועד, מר ש. בּרבש לגזבר וד"ר צבי הימלפרב למזכיר.

הועד דן בישיבה זו בשאלת בחירת ועדות שונות על יד הועד. מפני שלא כל הועדות שנבחרו בשלש השנים הקודמות עבדו באופן הדרוש, החלט להסתפק לפי שעה בבחירת שתי ועדות: לעניני החנוך ובתי הספר בא"י, ולעניני הכספים. לחברי הועדה לעניני החנוך נבחרו ה"ה ד"ר י. רײמיסט, י. ח. רבניצקי, האגרונום א. זוסמן, ח. נ. ביאליק, ד"ר י. קלוזנר וד"ר מ. י. גליקזון; לחברי ועדת הכספים נבחרו ה"ה ד"ר י. ספיר, ח. אטינגר וג. לוינסון. לועדה נתנה הרשות להרבות מצדם את מספר החברים בהסכמת הועד. עבודת ועדת הכספים היא להשתדל להרבות את הכנסות הועד מעיר אודיסה, ביחוד להשתדל בדבר רכישת חברים נכבדים המשלמים מאה רו"ב לשנה.

האספה החליטה לקרא ליום ב', 16 במארץ, לאספה כללית שניה, שתדון ע"ד שנוי תקנות החברה.

בישיבה זו דן הועד גם ע"ד שאלת בנין בית מיוחד בשביל הועד ביפו בשכונת האגודה „אחוזת בית". אחדים הוכיחו, כי לועד יש צורך בבית מיוחד ביפו בשביל מוסדותיו השונים: לשכת הועד הפועל, הביבליותיקה לזכר ליונדה „שערי ציון", לשכת־מודיעין ומוסדות אחרים, העומדים או הצריכים עוד להברא (בית־עם וכדומה). מתנגדי ההצעה הזאת הראו על ההוצאות הרבות שבבנין בית מיוחד דורש, על רחוק מקום השכונה ממרכז העיר, כמו כן על זה, שבנין בית מיוחד ביפו מחייב את הועד למפרע לקשר את הועד הפועל שלו גם בעתיד דוקא ליפו. באחרונה הוחלט לכתוב לבאי כח הועד שבא"י ילבקש מהם תבנית מפורטה וברורה של הצעה זו, בכדי לשוב ולדון אח"כ בשאלה זו.

באותה ישיבת הועד הוחלט ג"כ להוציא דו"ח מפורט של האספה הכללית האחרונה בלשון הרוסית. לתכלית זו נבחרה ועדה רידאקציונית. לחברי הועדה נבחרו ה"ה ד"ר י. קלוזנר, א. מ. ברוכוב, ד"ר מ. י. גליקזון ומ. קליינמאן.

תנועת היציאה לא"י במשך ששת החדשים מר"ח יולי 1908 עד ר"ח יאנואר 1909.

הרשימה, שנדפסה פה בעמוד 7 נותנת תמונה סטטיסטית מהיציאה לא"י במשך חצי השנה שעבר, מספר הנודדים בכל חורש, שנותיהם (בריבריקאות מיוחדות לקטנים, צעירים, בינונים וזקנים), משלח ידם ורכושם (בקטגוריות שונות), מאין באו, לאן נסעו, מטרת נסיעתם וכדומה. בכדי לעמוד היטב על אפיה של תנועת הנדידה הזו מצאנו לנחוץ לציין בפרטות את היחס המספרי שבין הקטגוריות השונות של הנוסעים ואת השנויים שבאו בנדון זה בזמן שאנו עומדים בו לעומת הזמן הקודם. לתכלית זו נשוה את הרשימה הזו אל רשימת הנדידה במשך ששת החדשים הראשונים של שנת 1908 ושל שנת 1907 בכלל. (ראה „ידיעות הועד" מפבּרואר ומאגוסט 1908).— בכלל אנו מוצאים, שהיציאה לא"י התגברה בשנה האחרונה, למרות קושי ההסגר, שנהגו בו מפני חשש החולירע במשך כמה חדשים עם האניות שיצאו מרוסיא לא"י, ולמרות הקושי הגדול שהיה מפני זה במשך זמן רב להשיג כרטיסי נסיעה של האניות, ביחוד מהמחלקה השלישית. בחציה השני של שנת 1908 יצאו לא"י בס"ה 1173 איש ואשה, ברציה הראשון של שנה זו — 921, בס"ה עלה אפוא מספר הנוסעים בשנה זו ל־2097, לעומת 1746 בשנת 1907. בין 1173 הנוסעים בששת החדשים האחרונים היו קטנים מבני ט"ו 224, שזהו

19% (בחצי-השנה הראשון 22%, בשנת 1907—20%); בני 15—30 שנה 350=30% (בחצי-השנה הראשון 30%, בשנת 1907—24%); בני 30—50 שנה 233=20% (בחה"ש הקודם 25%, בשנת 1907 24%); זקנים מחמשים שנה ומעלה 366=3.% (בחה"ש הקודם 21%, בשנת 1907—30%).

נתנו ידיעות ע"ד משלח ידם 483 איש, שזהו 41% מכל הנוסעים (בחה"ש הקודם 44%, בשנת 1907—43%). מהם היו בעלי מלאכה, פועלים ועובדי אדמה — 216 איש, שזהו 45%—כמובן מאלה, שנתנו ידיעות ע"ד משלח ידם—(בח"הש הקודם 38%, בשנת 1907—50%); עוסקים במסחר ותעשיה — 183 איש =38% (בח"הש הקודם 44%, בשנת 1907 40%); בעלי פרופיסיות חפשיות 84 איש =17% (בח"הש הקודם 1.%, בשנת 1907 10%).

נתנו ידיעות ע"ד רכושם 293 איש =25% מכל הנוסעים (בח"הש הקודם 22%, בשנת 1907—13%), שהוציאו בס"ה לא"י, ע"פ הידיעות שנתנו, סך 1115300 רו"כ, שזהו במספר ממוצע 3800 רו"כ לאיש מאלה שנתנו את הידיעות (בח"הש הקודם —2750 רו"כ); או 950 רו"כ במספר ממוצע לכל נוסע (בח"הש הקודם 600 רו"כ).

שנויים ידועים באו ביחס המספרי גם בנוגע למטרת הנסיעה. נסעו במשך ששת החדשים האלה להתישב — 784 איש=67% (בח"הש הקודם 70%, בשנת 1907—60%); לבלות את ימיהם האחרונים בא"י — 272=23% (בח"הש הקודם 12%, בשנת 1907—20%); לזמן (לראות את הארץ, להתראות עם קרוביהם, עניני מסחר וכדומה) —52=4½% (בח"הש הקודם, כמו כן בשנת 1907—15%); לבקר בית ספר—51=4½% (בח"הש הקודם 2½%, בשנת 1907—1%); להתרפאות—14=1% (בח"הש הקודם ½%; בשנת 1907—1%).

בין הנוסעים היו בני א"י (כמו בזמן הקודם היו גם עכשיו כמעט כולם בני רוסיא, שהתישבו בזמנים שונים בא"י ושבאו לזמן מה לרוסיא משום עסקי משפחה או מסחר, או צעירים שבאו לעמוד לצבא. היו גם כאלה שזה רק מקרוב השתקעו בא"י ושבאו לגמור את עסקיהם ולקחת את משפחתם לא"י) 68=6% (בח"הש הקודם קרוב ל—7%; בשנת 1907—4%); מנפית הדרום 340=29% (בח"הש הקודם 26½%, בשנת 1907—35½%); מליטא 428=36% (בח"הש הקודם 19%, בשנת 1907—27%); מפולין 223=19% (בח"הש הקודם בערך 8%; בשנת 1907—16%); מבוכרה 31=3% (בח"הש הקודם בערך 14%. התמעטות מספר הנוסעים מבוכרה בששת החדשים האחרונים מתבארת בזה, שהבוכרים נוהגים לנסוע

לא"י ע"פ רוב לפני חג הפסח); מקוקז 18=4% (בחצי השנה הקודם 2%. הנוסעים מקוקז היו רובם אכרים ועובדי אדמה מנוסים, שיצאו לא"י על מנת להתנחל שם על האדמה. חוסר מוסד לקרדיט קרקעי בזול, שרבים יוכלו ליהנות ממנו, הכזיב, כנראה, את תוחלתם של רבים מהם להתבסס על הקרקע ועצר גם בעד תנועת היציאה לא"י, שהקיפה מקודם חלק גדול מהיהודים ההרריים.); מיתר הנפות שמחוץ לתחום 29=2½% (בח"הש הקודם 4%). מספר הנוסעים מכל הנפות שמחוץ לתחום עלה אפוא הפעם ל—9½% של המספר הכולל במקום 38% בח"הש הקודם ו—17% בשנת 1907.

מן הנוסעים נסעו לירושלים 470 איש=40% (בח"הש הקודם 45%, בשנת 1907—43%); ליפו—476=41% (בח"הש הקודם 39%, בשנת 1907—36%); לחיפה—36 (בח"הש הקודם 3=3%); לבירוט 38 (בח"הש הקודם 9=3%); למושבות—129=11% (בח"הש הקודם 13%, בשנת 1907—14%); לצפת ולטבריה—24=2% (כמו בחצי השנה הקודם).—לירושלים נסעו גם עתה כמעט כל הזקנים והנוסעים להתפלל במקומות הקדושים (אלה רבים ביחוד בין היהודים הבוכרים), אבל גם מהמתישבים החדשים נסעו בשנה האחרונה במספר הגון לירושלים, המקום המרכזי, שאליו באים הנכונים לעסוק במסחר ובמלאכה היתה גם עתה יפו, אלא שלא כל הנוסעים ליפו נשארים בה, רבים נוסעים אח"כ משם להמושבות ולערים אחרות. במדה הגונה התרבה הפעם מספר הנוסעים לחיפה ולבירוט, לזו האחרונה נסעו ע"פ רוב צעירים על מנת להכנס לבתי הספר הגבוהים אשר שם.

על פי קריאת קרוביהם הגרים בא"י נסעו במשך ששת החדשים 329 איש=28% (בח"הש הקודם 30%, בשנת 1907—34%). לא מעטים היו גם הנוסעים שהיו כבר לפני זה פעם או פעמים בא"י ועכשיו נסעו להתישב שם.

במשך ששת החדשים האלה נתקבלו מכתבים בלשכת המודיעין 1318 (כארבע מאות יותר מאשר בששת החדשים הקודמים ובמאתים יותר מ ב כ ל שנת 1907). במכתבים האלה פונים ללשכתנו בשאלות ע"ד הנסיעה; אפשרות ההתישבות, המסחר, חרושת המעשה, מלאכה ועבודת האדמה בא"י, תנאי החיים הכלליים וכדומה, בחדשים האחרונים נתרבו ביחוד השאלות ע"ד אפשרות קנית אדמה בתשלומים לשעורים וע"ד קרדיט קרקעי. על השאלות בדבר מסחר ומלאכה היו תשובות הלשכה במספר הגון חיוביות, בעוד אשר על השאלות בדבר קרקעות וקרדיט קרקעי היו כמעט כל התשובות שליליות לרגלי חסרון מוסד לקרדיט קרקעי. —

הכנסות הועד

לחודש דיקבר 1908.

אדעססא, ע"י י. כהנא 97 ר' 20 ק' (תרומות חברים 97 ר', נדבה זמנית — 20 ק') ע"י ש. בעלפאר 7 ר' 80 ק' (לטובת בתי הספר בא"י) ע"י ב. לאדיזשינסקי 6 ר' (תרומת חבר) ע"י א. ראדום 5 ר' (לטובת בתי הספר בא"י) **אטאקי**, ע"י ג. סאקאלאווסקי 3 ר' 32 ק' (קערות) **אינגולעץ**, קאלאניע חרסון ע"י נ. פינוס 4 ר' 75 ק' (הוצאות—15 ק', קערות—4 ר' 60 ק') **אלכסאנדראווסק**, יעקאט. ע"י א"מ הענשאפט 644 ר' 25 ק' (לטובת הגמנסיה העברית—475 ר', נדבה למטרה מיוחדה—100 ר', מנשף—6 ר', לטובת בית למוד מלאכה אשר על יד התלמוד תורה ביפו—11 ר' 25 ק', נ"ח 2 ר') **אלכסנדריא** חרסון ע"י ש. פלאטקין 21 ר' 50 ק' (קערות) **אסטראג**, ע"י פ. טאקסער 15 ר' (עד לחשבון) **אקקערמאן**, בסרביא, ע"י כ. קאמאראוסקי 4 ר' 75 ק' (בחודש אקטאבר 15 ר', ס"ה 19 ר' 75 ק', קערות) **באגוסלאוו**, ע"י ד. לוטשינסקי 51 ר' 79 ק' 1 מניה של הבנק העברי 9 ר' 50 ק' ס"ה 61 ר, 29 ק', (קערות 61 ר' 29 ק') **באלגראד**, בסרביא ע"י י. בארנאווסקי 15 ר' (קערות) **באראדיאנקא**, קיוב ע"י ב. הערמאן 6 ר' 25 ק' (הוצאות 15 ק' קערות 6 ר' 40 ק') **בייראמטשא**, ע"י הד"ר וו. באנדראראווסקי 41 ר' 50 ק' (תרומות חברים 36 ר', לקנית אדמה—3 ר' 50 ק', לטובת בתי הספר—2 ר') **באריסאגלעבסק**, טאמבאוו ע"י ז"מ לעווין 36 ר' (תרומות חברים) **בעלאסטאק**, ע"י ש"ת היילפערין 56 ר' 45 ק' (הוצאות—6 ר' 55 ק', תרומות חברים—53 ר', מנשף—10 ר') **בענדערי** ע"י נ. כהן 25 ר' (עד לחשבון) **בענדין**, פעטראקאוו ע"י וו. ב. פישעל 2 ר' 50 ק' (הוצאות—15 ק', קערות 2 ר' 65 ק') **בערליי**, ע"י א. הנטקע 18 ר

51 ק' (לטובת הגמנסיה העברית) **דאמבראווי**, פעטר. ע"י ב. יאנאווסקי 11 ר' (תרומת חבר.—6 ר', קערות—5 ר') **דובאססארי**, חרסון ע"י שר המחוז 23 ר' 90 ק' (הוצאות 15 ק', מנשף 24 ר' 05 ק') **האמעל** ע"י ל. כהנוביטש 6 ר' 28 ק' (קערות) ע"י פ"מ רובינשטיין 14 ר' 85 ק' (הוצאות—15 ק', נדבות זמניות 15 ר') **הוראדנא** ע"י ב. יפה 13 ר' (תרומות חברים) **וואליא־קרישטאפארסקאיא** ע"י מ. שערעשעווסקי 10 ר' (קערות) **וואפניארקא**, פאד. ע"י ז. פאדווא 11 ר' 55 ק' (קערות) **וואראנעזש** ע"י הד"ר י. לונץ 61 ר' 40 ק' (תרומות חברים 39 ר', קערות—22 ר' 40 ק') **ווארנע**, קאוונא ע"י לייפער 5 ר' (קערות) **ווארשא**, ע"י ב. פראנק 114 ר' 30 ק' (הוצאות 12 ר' 70 ק', תרומות חברים 127 ר') ע"י י. ראמבערג 13 ר' (תרומת חבר—3 ר', נדבה זמנית 10 ר') ע"י הד"ר פאזנאנסקי 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"י י. ניסנבוים 60 ר' 06 ק' (עד לחשבון) **וויניצא**, פאד. ע"י א. שאפירא 8 ר' (קערות) **זאווערצע**, ע"י י. ניסנבוים 22 ר' (קערות שנת תרס"ח 7 ר' 50 ק', קערות שנת תרס"ט—14 ר' 50 ק') **זאמעחאוו**, פאד. ע"י מ. זיידמאן 5 ר' (קערות) **זשאגארי**, קאוונא ע"י ב"נ טאנקעל 19 ר' 47 ק' (הוצאות—36 ק', קערות 19 ר' 83 ק') **חארבין**, ע"י ח"א טשאפליגסקי 6 ר' 60 ק' (קערות) **חארקאוו** ע"י ג. בעלקאווסקי מפטרבורג 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) **טאמאשפאל**, פאד. ע"י ל. לעווין 47 ר' 40 ק' (תרומות חברים—33 ר', קערות—12 ר', נדבות זמניות—2 ר' 40 ק') **טאשקענט**, ע"י מ. קאצמאן 3 ר' (תרומת חבר) **טורעק**, ע"י א. רומיאניק 2 ר' (נדבת זמנית—1 ר' 40 ק', קערות 60 ק') **טשארני־אסטראוו**, ע"י מ. פערעל 30 ר' 45 ק' (הוצאות 25 ק', קערות 30 ר' 70 ק') **טשערנינאווקא**, טבריא ע"י ש"ה קיסעלהאף 84 ר' (תרומות חברים 78 ר', לטובת בתי הספר 6 ר') **יוזעפפאל**, פאד ע"י י. טארגאוו 5 ר' 5 ק' (קערות) **יעדינצי**, בסרביא ע"י מ. תאלעוו 10 ר' 71 ק' (קערות) **יעוופאטאריא** ע"י מ. שוחט 95 ר' 50 ק' (תרומות חברים 108 ר', לטובת בתי הספר 17 ר', הרב מארקוס נ"ת 29 ר' 50 ק') **יעזנא**, ווילנא ע"י י. זילבער 5 ר' 13 ק' (הוצאות—15 ק', קערות—2 ר' 50 ק', לטובת בתי הספר—1 ר' 14 ק' לקנית אדמה—86 ק' למטרה מוחדה 78 ק') **יעקאטארינאסלאוו** ע"י מ. ברוק 741 ר' 59 ק' ע"י ד"ר מוסינזאן 100 ר' ובחדש נובימבר 100 ר', ס"ה 941 ר' 59 ק' (לטובת הגמנסיה העברית—795 רו"כ, מנשף—168 רו"כ 95 קאפ' נ"ת 22 ר' 36 ק') **לאדז**, ע"י מ. הלולא 275 ר. (תרומות חברים 72 ר' לקנית אדמה—3 ר' עד לחשבון 200 ר') **לאזאוואיא**, ע"י מ. שוחט 90 ר' 50 ק' (תרומות חברים 74 ר', לטובת בתי הספר 2 ר' לקנית אדמה 14 ר' 50 ק.) **לאזאוואיא**, פאוולאווקא. ע"י הרב י. לעוונער 3 ר' (קערות) **לוגאנסק**, יעקאט' ע"י הרב י. לעוונער 50 ר' (בחדש ספטמבר 75 ר', ס"ה 125 ר' תרומות חברים 90 ר', ע"ח לאזאוואיא פאוולאווקא 3 ר' עד לחשבון 32 ר') **ליובאמיל**, ע"י מ. א. פעלדמאן 25 ר' 78 ק' (תרומות חברים 9 ר', לקנית אדמה 3 ר' 08 ק', קערות 13 ר' 70 ק') **מאהילוב**, פאד. ע"י י. גאלדענשטיין 100 ר' 30 ק' (קערות) **מאסקווא**, ע"י א. טשערנאמארדיק 10 ר' (תרומת חבר) **מאריאמפאל**, סובלק ע"י א"י ראזענטאל 34 ר' 88 ק. (בחדש נובימבר 10 ר' 47 ק' ס"ה 45 ר' 35 ק', קערות) **מינסק** ע"י א. חאנעלעס 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"י ת. חורגין 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) **מיחיילאווקא** ע"י מ. שוחט 43 ר' (תרומות חברים 42 ר', לטובת בתי הספר 1 ר') **מענא** ע"י י. באלאטין 5 ר' (קערות) **נאוואגרודאק** מינסק ע"י נ"א געצאוו 15 ר' (קערות) **נאוואיא בוחארא** ע"י פלאקסמאן 220 ר', ע"י הד"ר מוסינזאן 100 ר' (מנשף) **נאוואמינסק** ע"י מ. קאפלעוויטש 40 ק' (קערות) **סאווראן** ע"י פ"מ שווארץ 12 ר' 36 ק' (הוצאות 15 ק', קערות 12 ר' 51 ק') **סאפאצקין**, סובלק ע"י מורגנ 3 ר' 06 ק' (קערות) **סטאווישטשע**, קיוב ע"י י. קאפלעוואצקי 10 ר' 64 ק' (הוצאות 16 ק' קערות 10 ר' 80 ק') **סטאראקאנסטאנטינאוו** ע"י א. קאפלער 19 ר' 35 ק'

(הוצאות 67 ק', קערות 20 ר' 02 ק') **סטעבליעוו**, ע"י ש. דארפמאן, י. שקאלניקאוו 6 ר' 08 ק' (קערות) **סטרעטענבק** ע"י י"נ הערשהארן 5 ר' (קערות) **סינעלניקאוו**, ע"י מ. שוחט 42 ר' (תרומות חברים) **סלאוואטא**, וואהלין ע"י ל. חריף 4 ר' 39 ק' (קערות) ע"י מ"פ בראנטמאן 15 ר' (נדבות זמניות 45 ר' 76 ק', נ"ח 30 ר' 76 ק') **סלאנים** ע"י י. ניסענבוים 82 ר' 74 ק' (תרומות חברים 53 ר', נדבות זמניות 29 ר' 74 ק') **סלאווגאראד**, יעקאט. ע"י ב. ריוולין 16 ר' 50 ק' (הוצאות 23 ק', קערות 16 ר' 73 ק') **סלוצק** ע"י פ. קאראן 69 ר' 31 ק' (תרומות חברים 27 ר', נדבות זמניות 18 ר' 50 ק', קערות 23 ר' 81 ק.) **סימפעראפאל** ע"י מ"פ חאווקין 23 ר' 89 ק' (קערות 20 ר' 39 ק', נדבות זמניות 3 ר' 50 ק') ע"י וו. זאגאראדסקי 35 ר' 28 ק' (קערות) **סקווירא** ע"י ז. סגל 16 ר' 74 ק' (קערות) **פאטשעפ**, ע"י ק. פריינקיל 1 ר' (נדבה זמנית) **פאלטאווא** ע"י ר"נ ווילענסקי 50 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"ד ג. ש. מירקין 3 ר' (תרומת חבר) **פארחאוו**, ע"י י. מעלמאן 2 ר' (קערות) **פאסטאוו**, קיוב ע"י ג. ביאליק 14 ר' 20 ק' (הוצאות 45 ק', קערות 14 ר' 65 ק') **פילאדעלפיא** ע"י י. צאאוזמער 2 ר' (קערות) **פעטערבורג** ע"י ג"א בעלקאווסקי 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"י א. טאנענבוים 180 ר' (הוצאות 7 ר' 42 ק', תרומות חברים 185 ר', נדבות זמניות 2 ר' 42 ק') ע"י ש"ד נאטהילף 100 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) נאסף ע"י א. ווילקאריסקי 13 ר' 85 ק' (קערות) נ"ח 13 ר' 85 ק' **פעטראפאוולאווקא**, טבריא ע"י פ. גארעליקאוו 30 ר' 90 ק' (הוצאות 50 ק', תרומת חבר 3 ר', לקנית אדמה 6 ר' 70 ק', קערות שנת תרס"ח 3 ר' 68 ק', קערות שנת תרס"ט 4 ר' 82 ק', נדבות זמניות 5 ר' 50 ק', לטובת בתי הספר 7 ר' 70 ק') **קאוועל** ע"י ה. העללער 25 ר' (הוצאות 1 ר' 12 ק', תרומות חברים 6 ר', קערות 20 ר' 12 ק') **קאלא**, קאליש ע"י ג. באביאצקי 4 ר' (הוצאות 15 ק', קערות 4 ר' 15 ק') **קאלוואריא**, סובלק ע"י י. מושקאט 34 ר' 20 ק' (קערות) **קאלינאווקא**, פאד. ע"י מ. שרמאן 11 ר' 80 ק' (קערות) **קאלינקאוויטשי**, מינסק ע"י י"ח דאראשקא 10 ר' (קערות 9 ר', לקנית אדמה 1 ר') **קאנסטאנטינאגראד**, פאלטאווא ע"י פ. נעמירובסקי 27 ר' 21 ק' (הוצאות 36 ק', קערות 27 ר' 57 ק') ע"י מ. שוחט 69 ר' (תרומות חברים 57 ר', לקנית אדמה 12 ר') **קאסאסווא**, הוראדנא ע"י ג. פערצאוויטש 5 ר' (הוצאות 20 ק', לקנית אדמה 5 ר' 20 ק') **קאראבעץ**, סמאלענסק ע"י מ"ל יפה 6 ר' (תרומת חבר 3 ר', לקנית אדמה 1 ר' 50 ק', לטובת בתי הספר 1 ר' 50 ק') **קונעוו**, וואהלין ע"י י. ליטוואק 12 ר' 74 ק' (הוצאות 23 ק', קערות 12 ר. 97 ק') **קיוב** ע"י א. שטיינסאפיר 3 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) **קישינין** ע"י בערליאנד 46 ר' 50 ק' (קערות) **קריוואי־ראג** ע"י מ. שוחט 68 ר' 76 ק' (תרומות חברים 45 ר', קערות 22 ר' 56 ק', לקנית אדמה 1 ר' 20 ק') **ראדאם** ע"י ש. דימאנט 121 ר' 14 ק' (הוצאות 89 ק', קערות 122 ר' 03 ק') **ראוונא** ע"י שר המחוז 149 ר' 97 ק' (הוצאות 50 ק', מנשף 150 ר' 47 ק') ע"י הד"ר אוערבוך 40 ר' (3 ר' מגיע ממנו, עד לחשבון 37 ר') ע"י גערשטיין 10 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) **ראמני**, פאלטאווא ע"י וויטוחנאווסקי 48 ר' 81 ק' (קערות) **ראססיעני**, קאוונע ע"י ב"י אבראמאוויטש 34 ר' 30 ק' (הוצאות 56 ק', נדבות זמניות 13 ר' 81 ק', קערות שנת תרס"ח 10 ר' 40 ק', קערות שנת תרס"ט 10 ר' 65 ק') **ראציאנוש**, פלאצק ע"י מ. וויים 11 ר' (קערות) **ריבניצא** ע"י י. קונטורשטשיק 5 ר' 73 ק' (המגיע ממנו) **רעטאווא**, קאוונא ע"י ל. פריסמאן 13 ר' 78 ק' (הוצאות 22 ק', קערות 13 ר', נדבה זמנית 1 ר') **שאוולי** ע"י צ. שפירא 43 ר' 07 ק' (הוצאות 46 ק', קערות 43 ר' 53 ק') **שארגאראד**, פאד. ע"י ש"ד בלושטיין 18 ר' 20 ק' (הוצאות 69 ק', קערות 18 ר' 89 ק') **שיריאיעווא**, חרסון ע"י ג. גרינבערג 6 ר' 33 ק' (תרומת חבר 3 ר' קערות 3 ר' 33 ק')

ס"ה 5343 ר. 64 ק.

הכנסות הועד

לחודש יאנוואר 1909.

אדעססא ע"י מ"מ אוסישקין 34 ר' ע"י ד"ר י"ש וואראשילסקי 100 ר' ע"י ל. לעווינסקי 15 ר' ע"י מ. פערילמאן 9 ר' ע"י א. מארקוס 24 ר' ע"י הד"ר נ. שפאליאנסקי 3 ר' ע"י מארדער 6 ר' ע"י שווארץ 6 ר' ע"י בעלפאר 3 ר' ע"י מאטאליאנסקי 3 ר' ע"י פ. פרידמאן 3 ר' ע"י ש. שרייער 36 ר' ע"י י. בהנא 313 ר' ע"י אנשים שונים 142 ר' (תרומות חברים) אומאן, קיוב ע"י פ. טאשקער 48 ר' (תרומות חברים) ע"י א. ספיוואק 3 ר' (תרומת חבר) אוננעני, בסרביא ע"י מ"י פעלדעסמאן 9 ר' (תרומות חברים) אושאמיר, וואהלין ע"י ז"מ גלוזמאן 14 ר' (תרומות חברים 9 ר', לטובת בתי הספר 5 ר') אחטירקא, חרקוב ע"י י"ש חלפין 6 ר' 67 ק' (קערות) אטאקי, בסרביא ע"י מ. שווארצמאן 3 ר' (תרומת חבר) איוואנאווקא ע"י מ. שוחט 124 ר' (תרומות חברים 103 ר' לקנית אדמה 21 ר') אלכסנדריא, חרסון, ע"י ל. לעווינסקי 5 ר' (תרומת חבר) אנאניוב, חרסון ע"י י"ז ריוולין 15 ר' (תרומות חברים) אני, קוטאאיס ע"י הרב ד. באאוו 5 ר' (קערות) אפאטאוו, ראדאמסק ע"י ח. ווייסבליום 8 ר' 45 ק' (הוצאות 15 ק. לטובת הפועלים 8 ר' 60 ק') אקערמאן, ע"י אנשים שונים 9 ר' (תרומות חברים) ארבאשע, וואהלין ע"י ש. קאפסמאן 2 ר' (הוצאות 20 ק', קערות 2 ר' 20 ק') ארליא הוראדנא ע"י י. ליאצקי 4 ר' 26 ק' (הוצאות 1 ר' 15 ק' נדבות סתמיות 5 ר' 41 ק') ארעהאוו, טבריא ע"י ז. אבוגאוו 108 ר' 17 ק' (הוצאות 40 ק' תרומות חברים 93 ר', קערות 13 ר' 37 ק', נדבות זמנית 2 ר' 20 ק') באושעדאראווקא ע"י מ. שוחט 50 ר' (תרומות חברים 33 ר', לטובת בתי הספר 17 ר') באלמא ע"י ק. סענדעראוו 72 ר' (תרומות חברים) בעלאיא־צערקאוו ע"י י. גרינפעלד 49 ר' 27 ק' (בחודש אוקטובר 50 ר' ס"ה 99 ר' 27 ק' מגיע ממנו 30 ר' 46 ק' עד לחשבון 68 ר' 81 ק') בעלצי, בסרביא ע"י י. יוסיעוויטש 5 ר' (קערות) בענדערי, בסרביא ע"י ה"ל כהן 452 ר' 95 ק' ע"י הד"ר מוסינזון 25 ר' (הוצאות 12 ר' 50 ק' תרומות חברים 397 ר' לקנית אדמה 12 ר' 78 ק', קערות 83 ר' 15 ק' נ"ח 2 ר' 48 ק') בערלין ע"י ש. הורוויטש 37 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) בערעסטעטשקא, וואהלין ע"י ב. בערגער 33 ר' 61 ק' (הוצאות 8 ר', קערות 41 ר' 61 ק') בעשענקאוויטשי, וויטעבסק ע"י מ. זאק 10 ר' 34 ק' (הוצאות 15 ק', תרומת חבר 3 ר', קערות 6 ר' 14 ק', לטובת בתי הספר 35 ק', לקנית אדמה 1 ר') בריאנסק, הוראדנא ע"י י. לובאשיץ 7 ר' 36 ק' (קערות) גאלאיא־פריסטאן ע"י י. פעלדבוים 14 ר' 70 ק' (תרומת חבר 3 ר' נדבות סתמיות 11 ר' 70 ק') גאלטא ע"י אנשים שונים 6 ר' (תרומות חברים) גאניאנדז, הוראדנא ע"י ח. ניימאן 12 ר' (קערות 7 ר', נדבות זמניות 5 ר') נעליא־נאווא, ע"י ל. אוזדין 1 ר' 50 ק' (קערות) גראיעווא, ע"י א. פיינשטיין 30 ר' 23 ק' (נדבות זמניות) דובאווא, קיוב ע"י פ. זבארסקי 7 ר' 8 ק' (הוצאות 15 ק' קערות 7 ר' 23 ק') דובאסארי, חרסון ע"י י. וויסאקי 10 ר' (מנשף) דובנא ע"י נ. כהנע 10 ר 84 ק' (בחודש אוקטובר 77 ר' 72 ק' הוצאות 4 ק', ס"ה 88 ר' 60 ק' תרומות חברים 72 ר' לטובת בתי הספר 2 ר' לקנית אדמה 13 ר' 60 ק', נדבה זמנית 1 ר') דווינסק ע"י א"ז קלמנסאן 200 ר' (מנשף 100 ר', עד לחשבון 100 ר') דערבענט ע"י נ. יצחיקאווימש 19 ר' 69 ק' (קערות) דרושקאווקא ע"י מ. שוחט 30 ר' (תרומות חברים 26 ר' לטובת בתי הספר 4 ר') הייסין פאד. ע"י ש"פ זאגיקא 12 ר' 75 ק' (הוצאות 15 ק' תרומות חברים 12 ר' נדבות זמניות 90 ק') וואלאטשיסק ע"י פ"א מוטשניק 26 ר' 75 ק' (הוצאות 25 ק', תרומות חברים 27 ר') ווארשא ע"י ת"נ גינצבורג 3 ר' (תרומת חבר) ע"י ב. פראנק 108 ר' (הוצאות 12 ר' תרומות חברים 120 ר') ע"י הד"ר טאלאווייטשיק 75 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ווילנא ע"י י. נאלדבערג 100 ר' (תרומת חבר) ע"י ח. גרינבערג 3 ר' (תרומת חבר) וויניציא, פאד. ע"י י"מ לוואוויטש 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"י א. שפירא 4 ר' 55 ק' (עוד קערות 2 ר' 55 ק' למטרות מיוחדות 2 ר') וווישניעווא ווילנא ע"י מ. זענדעל 4 ר' 68 ק' (הוצאות 15 ק' לקנות אדמה 4 ר' 83 ק') זאבלודאווא, הוראדנא ע"י מ. ז. פעטלי 9 ר' 6 ק' (הוצאות 15 ק', קערות 9 ר' 21 ק') זאמאסטיע, ליובלין ע"י הד"ר י. געליבטער 68 ר' (תרומות חברים) זנערזש ע"י מ. מרחיב מלודז 7 ר' 50 ק' (תרומות חברים 6 ר' לקנית אדמה 1 ר', לטובת בתי הספר 50 ק') זנאמענסקאיע, אירקוטסק ע"י ש. קאפילעוויטש 3 ר' (עד לחשבון) זשאשקאוו ע"י א. דין 1 מניה של הבאנק העברי 9 ר' 50 ק' (נדבות זמניות) זשוואניעץ, פאד. ע"י מ. היילפרין 15 ר' 49 ק' (הוצאות 15 ק', תרומת חבר 6 ר', קערות 8 ר' 64 ק', נדבות זמניות 1 ר') זשיטאמיר ע"י י. באטעלמאן 58 ר' 48 ק' (הוצאות 3 ר' 60 ק', קערות 62 ר' 8 ק') ע"י מ. האנטמאכער 3 ר' (תרומת חבר) זשיטקאוויטשי, מינסק ע"י י. האמארניק 6 ר' 50 ק' (הוצאות 15 ק' קערות 6 ר' 65 ק') זשעלעזנאיא ע"י מ. שוחט 152 ר' (תרומות חברים 128 ר', לטובת בתי הספר 24 ר') חרסון ע"י מ. ליכט 3 ר' (תרומת חבר) טאמאשפאל, פאד. ע"י ל. לעווין 4 ר' (תרומת חבר 3 ר', נדבה זמנית 1 ר') טאשקענט ע"י מ. קאצמאן 6 ר' (תרומת חבר) טיפליס ע"י הד"ר ב. ראמענדיק 144 ר' 47 ק' (מנשף) טיראספאל, חרסון ע"י ב. שווארצמאן 3 ר' (תרומת חבר) טעמיר־חאנ־שורא, דאג. אבל. ע"י א"י סקירסטימאנסק 3 ר' (תרומת חבר) טרישקי, קאוונא ע"י י. קאפלאן 5 ר' 30 ק' (הוצאות 14 ק', לקנית אדמה 5 ר' 44 ק') טשעטשעלניק, פאד. ע"י ב. וואקסער 3 ר' 3 ק' (קערות) ע"י מ. סאלגאניק 3 ר' (תרומת חבר) טשערנאביל ע"י מ. קעלמאן 7 ר' 40 ק' (הוצאות 10 ק', קערות 7 ר' 50 ק') טשערקאססי ע"י ש"א פערטשיק 80 ר' (עד לחשבון) יעדראוואבנא, ע"י פיאנטניצקי ודאמא־וויטש מלאמזא 26 ר' 70 ק' (קערות) יעליסאוועטגראד, ע"י א"ל שקלאווסקי 2 ר' 53 ק' (עד לחשבון 91 ר', הוצאות 1 ר', ס"ה 94 ר' 53 ק'.—קערות) ע"י י. טארגאוועצקי 3 ר' (תרומת חבר) יענאקיעווא ע"י מ. שוחט 101 ר' 50 ק' (תרומות חברים 83 ר', לקנית אדמה 12 ר' 50 ק', לטובת בתי הספר 6 ר') יעקאטערינאסלאוו ע"י מ. מיידאנסקי 117 ר' (עד לחשבון 238 ר' 1 ק', ס"ה 355 ר' 1 ק', עוד קערות 44 ר' 87 ק', תרומות חברים 310 ר', נדבות זמניות 14 ק') יפו, ע"י י. בערלין 15 פר.=5 ר' 75 ק' (נדבה סתמית) לאדז ע"י י"מ שאפירא 74 ר' 60 ק' (תרומות חברים 24 ר' 50 ק', לטובת הגמנסיה העברית 25 ר', קערות 20 ר' 10 ק', נדבות זמניות 5 ר') ע"י ב. גינצבערג 25 ר' (לטובת הגמנסיה העברית) ע"י מ. מרחיב 45 ר' (תרומות חברים 40 ר', לקנית אדמה 4 ר', לטובת בתי הספר 1 ר') לאמזא ע"י א. דאמאוויטש וג. פיאנטניצקי 63 ר' 81 ק' (הוצאות 1 ר' 53 ק', קערות 65 ר' 34 ק') ליאנצקארון, פאד. ע"י ל. ראבינאוויטש 33 ר' (עד לחשבון) ליובלין ע"י ד. ראטבוים 23 ר' (תרומות חברים 18 ר', לטובת בתי הספר 2 ר', לטובת בית גאמן 3 ר') לעאווא, בסרביא ע"י ש. רזבינגער 20 ר' (בחודש נובמבר 39 ר', ס"ה 59 ר' עד לחשבון) לענין, מינסק ע"י מ. ציקליק 9 ר' 60 ק' (עד לחשבון) מאהילוב, גוב. ע"י פ"פ ב. גיסען 53 ר' 80 ק' (תרומות חברים 52 ר', לטובת בתי הספר 1 ר' 80 ק') מאזאוועצק, לאמזא ע"י י. ראצקי 11 ר' 18 ק' (קערות) מאסקווא ע"י הרב י"י מאזה 103 ר' (הוצאות 25 ק', תרומות חברים 60 ר', קערות 43 ר' 57 ק', נ"ח 32 ק') ע"י ח. פאניזאווסקאיא 50 ר' (תרומת חבר) מאריאופאל ע"י מ. שוחט 7 ר' (תרומות חברים 6 ר', לקנית אדמה 1 ר') מיניץ, יעגיפעט ע"י י. זווייסמאן 20 ר' (נדבות סתמיות 9 ר', לקנית אדמה 11 ר') מינסק ע"י א. קאפלאן 656 ר' 7 ק' (קערות 214 ר' 77 ק', עד לחשבון 441 ר' 30 ק') מעזשירעטשיע, סעדלעץ ע"י ש. יאווערבוים 45 ר' (הוצאות 31 ק', קערות 45 ר' 31 ק') ע"י ד. קאהן 113 ר' (תרומות חברים 108 ר' לטובת בתי הספר 2 ר' 30 ק', לקנית אדמה 2 ר' 50 ק') מעהאוו, קעלעצק ע"י א. סערצארזש 1 ר' 50 ק' (קערות) מעליטאפאל, טבריא ע"י ל. קראווצאוו 86 ר' 17 ק' (תרומות חברים 77 ר', קערות 9 ר' 17 ק') מערעטש, ווילנא ע"י א. צירעלשטיין 10 ר' 12 ק' (קערות) נאווארחאנגעלסק, חרסון ע"י ש. ראזענבערג 2 ר' (קערות) נאוואגראד־וואהלינסק ע"י א. ארבויטמאן 34 ר' 54 ק' (הוצאות 58 ק', קערות 35 ר' 12 ק') נאוואגראד ע"י פיאנטניצקי ודאמאוויטש מלאמזא 1 ר' 90 ק' (קערות) ניעזשין ע"י הרב ב. בר"י 3 ר. (תרומת חבר) נערטשינסק, זאב. אבל. ע"י ר. סאדאוויטש 22 ר' (תרומות חברים 18 ר' לקנית אדמה 4 ר') סאסנאוויצא ע"י ה. סטאווסקי 97 ר' 84 ק' (תרומות חברים 45 ר', קערות 52 ר' 84 ק', סאקאלקא. הוראדנא ע"י י"א גאלדשטיין 12 ר' 80 ק' (הוצאות 15 ק'

קערות 12 ר׳ 95 ק׳) **פאראכאשיצא** ע״י מ. קעלמאן 1 ר׳ 30 ק׳ (קערות) **כוויסלאטש**, הוראדנא ע״י ש. בעלקין 10 ר׳ 35 ק׳ (קערות) **סטאוויסקי** ע״י פיאנטניצקי ודאמאוויטש מלאמזא 6 ר׳ 43 ק׳ (קערות) **סניאדאווא** ע״י פיאנטניצקי ודאמאוויטש מלאמזא 7 ר׳ 45 ק׳ (קערות) **סעבעזש** ע״י י״ל פערלאוו 16 ר׳ 75 ק׳ (הוצאות 11 ק׳, קערות 16 ר׳ 86 ק׳) **סערעיא** סובלק ע״י ד. וואזבוצקי 36 ר׳ (הוצאות 44 ק׳, תרומת חבר 3 ר׳ קערות 33 ר׳ 44 ק׳) **עין־גנים**, פלשתינה ע״י א. דין 3 ר׳ (נדבה) **פאביאניץ**, פעטראק. ע״י מ. ליעויצקי 9 ר׳ 48 ק׳ (תרומות חברים 6 ר׳, קערות 3 ר׳ 48 ק׳) **פאלאננאיע** וואהלין ע״י אפער 20 ר׳ 50 ק׳ (מנשף) **פאלאצק**, וויטעבסק ע״י ד. מאהעלואן 6 ר׳ 96 ק׳ (קערות) **פאלטאווא** ע״י א״ש כארעל 107 ר׳ (הוצאות 41 ק׳ קערות 97 ר׳ 41 ק׳, עד לחשבון 10 ר׳) ע״י ל״ש אייזענשטאדט 20 ר׳ (לטובת הגמנסיה העברית) **פילאדעלפיא**, אמעריקא ע״י י. צאאוזמער 5 ר׳ (נדבה 3 ר׳, למטרות מיוחדות 2 ר׳) **פעטראפאוולאווקא** ע״י גארעליקאוו 68 ק׳ (נדבות זמניות) **פראסקוראוו** ע״י י. חעלעמער 3 ר׳ (תרומת חבר) **צאריצין**, סאראטאוו ע״י י״ב טייטעלבוים 3 ר׳ (תרומת חבר) **קאברין**, הוראדנא ע״י א. פאלאנסקי 1 ר׳ 80 ק׳ (ע״ח תרומת חבר 1 ר׳ 50 ק׳, קערות 30 ק׳) **קאדינא**, מאהילוב ע״י נ״י דימענטמאן 8 ר׳ 60 ק׳, תרומת חבר 3 ר׳, קערות 5 ר׳ 60 ק׳) **קאווארסק**, קאוונא ע״י מ. לוריא 2 ר׳ 55 ק׳ (קערות) **קאוונא** ע״י ז. זאן 140 ר׳ 50 ק׳ (בחדשי ספטמבר ואוקטובר נתקבל 180 ר׳, הוצאות 18 ר׳ 53 ק׳, ס״ה 339 ר׳ 3 ק׳, תרומות חברים 124 ר׳, קערות 218 ר׳ 13 ק׳, לטובת הגמנסיה העברית 1 ר׳, לטובת בצלאל 1 ר׳, לטובת בתי הספר 2 ר׳ 50 ק׳, נ״ת 7 ר׳ 60 ק׳) **קאמענעץ־פאדאלסק** ע״י א. מאווערגאן 44 ר׳ 23 ק׳ (קערות 43 ר׳ 27 ק׳, נ״ת 1 ר׳ 4 ק׳) **קאנסטאנטינאווקא** ע״י מ. שוחט 6 ר׳ (תרומות חברים) **קאסקאווא**, הוראדנא ע״י ג. פערצאוויטש 3 ר׳ (לקנית אדמה)

קאפציאווא, סובלק ע״י ב. שימשעלעוויטש 12 ר׳ 89 ק׳ (הוצאות 21 ק׳, תרומת חבר 3 ר׳, קערות 7 ר׳ 10 ק׳, נדבות זמניות 3 ר׳) **קאפרעשטי**, בסרביא ע״י י. מאטעוויטש 8 ר׳ 60 ק׳ (תרומת חבר 3 ר׳, קערות 5 ר׳ 60 ק׳) **קארעליטשי**, מינסק ע״י מ״א וואלפין 5 ר׳ (קערות) **קיוב** ע״י אנשים שונים 9 ר׳ (תרומות חברים) **קיזליאר**, טערסק. אבל. ע״י י. קאוואלסקי 12 ר׳ 43 ק׳ (תרומות חברים 6 ר׳, לקנית אדמה 5 ר׳ 43 ק׳, לטובת בתי הספר 1 ר׳) **קישיניוב** ע״י י. יוסיעוויטש 50 ק׳ (לקנית אדמה) ע״י ש. בערליאנב 136 ק׳ (תרומות חברים) **קלינצי**, טשערניגוב ע״י א. מלכין 25 ר. 67 ק׳ (תרומות חברים 24 ר׳, קערות 1 ר׳ 67 ק׳) **קרעמענטשוג** נאסף ע״י פ. פרידליאנד 99 ר׳ (תרומות חברים) נ״ת 99 ר׳ **ראדאאי**, בסרביא ע״י קירא 1 ר׳ 30 ק׳ (קערות) **ראדאשקאוויטשי**, ווילנא ע״י י. איזינזאן 25 ר׳ 71 ק׳ (עד לחשבון) **ראוונא** ע״י הד״ר י. אווערבוך 100 ר׳ (עד לחשבון 37 ר׳, ס״ה 137 ר׳, מנשף 24 ר׳ 53 ק׳, עד לחשבון 112 ר׳ 47 ק׳) **ראמאנאווקא**, בסרביא ע״י ז. טוליאנסקי 13 ר׳ 83 ק׳ (הוצאות 22 ק׳ קערות 14 ר׳ 5 ק׳) **ראמאני** ע״י ג. זויטוחנאווסקי 78 ר׳ (תרומות חברים 70 ר׳ קערות 8 ר׳) **ראסטאוו־דאן** ע״י הד״ר מ. אייזענשטאדט 201 ר׳ (עד לחשבון) **רינא** ע״י ז. לוניץ 400 ר׳ (עד לחשבון) **רעזינא** ע״י ב. גיטשקא 21 ר׳ 81 ק׳ (קערות) **רעטשיצא**, מינסק ע״י ש״ב קאראטקין 3 ר׳ (הוצאות 36 ק׳, תרומת חבר 3 ר׳, עוד קערות 36 ק׳) **שאמראיעווקא** ע״י ה. בארסקי 3 ר׳ (תרומת חבר) **שארקאווטשיזנא**, ווילנא ע״יל. אוזדין 5 ר׳ 48 ק׳ (קערות) **שטשוטשין**, לאמזא ע״י א. גאלדוואסער 26 ר׳ 75 ק׳ (קערות) **שטשערבינאווקא** ע״י מ. שוחט 11 ר׳ 24 ק׳ (תרומות חברים 46 ר׳ לקנית אדמה 57 ר׳ 74 ק׳ לטובת בתי הספר 6 ר׳ 50 ק׳) **שפאלא** ע״י ד. קאניעווסקי 25 ר׳ (לטובת הגמנסיה העברית) **שקלאוו** ע״י א. בערלין 42 ר׳ 18 ק׳ (תרומות חברים 15 ר׳ 50 ק׳ קערות 26 ר׳ 68 ק׳)

ס״ה 6721 ר. 4 ק.

העמר

יצאה לאור חוברת א׳ לשנת תרס״ט.

תוכן הענינים:

I.

ראשי פרקים. בר־טוביה.
בין החרבות [דרמה בג׳ מערכות]. יעקב רבינוביץ.
מולדת [שיר]. יצחק קצנלסון.
רעיון ה„תעודה" בישראל.—ד״ר שמעון ברנפלד.
עגונות [ספור]. ש״י עגנון.
תמונות וצללים. ג׳ השיך עבדול קדיר.—חוג׳ה מוסה.
לחם ומים [רשימה]. יהושע אייזנשטדט.
השומרונים. דוד ילין.

II. (בחיים ובספרות).

הישוב החדש. א. מושבות הגליל. משה סמילאנסקי.
מכתבים על מדע היהדות [א]. סוקר.
בעקבי הקונסטיטוציה הטורקית. י. ל.
בעקבי ה„חשכה" העברית פיליטון. חיים סופר סתם.

III. (החלק השמושי).

רפואת הצמחים ובלבלתם.—יעקב פרנקל.
קופות מלוה והסכון.—מרדכי בן הלל הכהן.

קובץ ספרותי־מדעי
מיצא בארץ־ישראל
לארבע תקופית השנה, חוברת לשלשה חדשים.

תנאי החתימה: לשנה 4 רובל; לחצי שנה 2 רובל.

להחברים לחברת־הישוב (הועד האודיסאי) ולחותמי „השלח" נעשית הנחה גדולה מן המחיר:

לשנה 2 רובל, לחצי שנה 1 רובל.

מחיר חוברת אחת 1 רובל.

למוכרי ספרים רבט.

הכתובת למשלות כספים: M. M. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.

החוברת השניה נמצאת בדפוס

מתקבלת חתימה על **השלח** לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ־לארץ: לשנה 6 רובל, לחצי־שנה 3 רובל, וכפי ערך זה בכסף חו״ל.—לזמן פחות מחצי־שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו״ל אנו מבקשים לשלוח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו את משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים:

ארבעת הכרכים (ט״ז, י״ז, י״ח וי״ט) של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 רובל, במקום המחיר הקצוב 12 רובל.

—) שני כרכים במחיר 5 רובל במקום 6 ר. (—

פרס להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה רובל, יקבלו חנם את הספר

שירי הד״ר י. קמינר

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 קאפ.

הכתובת למשלוח כספים:

M. M. Усышкину, Одесса, Херсонская 46.
M. M. Ussyschkin, Odessa (Russland), Chersonskaja 46.

Издательство „Ахіасафъ", Варшава, Почтовый ящикъ № 25.
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. Почтовый ящикъ 319

Redaction des „Haschiloah", Odessa [Russland], Postfach 319.

Типографія Х. Н. Бялика и Ш. Бурышкина. Одесса, Успенская, 77.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, י"א ניסן, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 20-го Марта 1909 г. № 11–12 WILNA, 2-ten April, 1909.

נ. ס.

יְצִיאַת מִצְרָיִם.

אין אדם צריך להיות בקי בהירוגליפין של המצרים הקדמונים למען הבין, שתורת עם ישראל היא ההפך המוחלט והנגוד הגמור של דעותיו, חוקיו ומנהגיו של העם המצרי. אלה היו שתי השקפות־עולם, שתי קולטורות, שתי נטיות מתנגדות, מכחישות וסותרות זו את זו לחלוטין. מה היתה דמות פני מצרים העתיקה? זאת היתה ממשלה מסודרת בעוז, בעלת השפעה גדולה ומצב איתן, ועומדת על מדרגה קולטורית גבוהה לפני ערך הזמן ההוא. המדעים והאמנויות היפות התפתחו ותפרחנה שם. האסכולה המצרית היתה אז למופת, לנקודת הצמצום ולצנתרת ההשפעה לכל העולם הקדמון. חרטומי מצרים היו תקיפים בחצרות מלכי בית פרעה האדירים, אבל בכל זאת לא היו החיים ההם חיים אמתיים, והאנושיות ההיא לא היתה אנושית עד מה. אזרחים עפ"י המושג העברי, שהיה יסוד ושרש המושג האזרחי הקדמון, לא נודעו במצרים; היו רק מושלים ונכנעים. אין צרך להגיד, שחיי העבדים היו שלשלת של צרות. אבל גם חיי המושלים לא היו חיי אושר. חסרים היו את היסוד הנחוץ לאושר: מנוחה, שלום, נחת. חלוקת העם לכתות נטעה בקרב לבית בני האדם את הגאוה ואת הבוז ואת העזות, הזילה נטפי מרה לתוך הלבבות, בלי יכולת לטעת רגשי חופש ואחוה. חוץ מזה היתה מצרים אז ממלכת כהנים, ומפלגת הכהנים היתה החזקה והעצומה בכל המפלגות, המפלגה השלטת אשר לרגליה תכו גם המלכים והנסיכים, עד כי גם המשנה למלך, שהיה לו שלטון בלתי מוגבל (בראשית מ"א, מ') לא יכול היה לנגוע בנחלתם, בעת אשר העם המדוכא והעני היה גוע ברעב (בראשית מ"ו, כ"ב). אך מלבד סדרי התהו האלה שלטו גם יסודות מזיקים אחרים אשר לא נתנו את ההרגשות הנאצלות והעדינות ואת המחשבות הזכות והישרות להכות שרשים חזקים. מפלגות וכתות דתיות לאין מספר עמדו אשה מול אחותה נכונה לקרב תמיד. התגוללו כנחשים עקלתונים בחיק העם, התגולל והלחם, כלה ובלה את כחו והונו של אדם לא רק בלי תועלת, כי גם למרבה המעקשים, התקלות והקטטות, הצער והיסורים. התכונה הכתית הזאת היתה תולדה מחויבת והכרחית של שיטת רבוי האלהיות, שהיו לה אלפי רבבות מעריצים ומאמינים במצרים ובכל העולם הקדמון, השיטה, שעליה נוסדו חיי העמים ההם, דעותיהם והשקפותיהם, משפטיהם ומנהגיהם, סדריהם ושאיפותיהם, השיטה, אשר כל מי שחפץ למחות כנגדה, לערער עליה אף ערעור קל נתחייב כליה וכרת בלי חמלה. כמו בנחיל של דבורים המה שם הכל מרוב אלים, טובים ורעים, זקנים וצעירים: פה אלהי האהבה ושם — השנאה, פה אלהי הסליחה והגמול ושם — העונש והנקמה; פה אלהי האש ושם — המים, פה אלהי האדם ושם — החיות והצמחים. ואיש איש מהאדירים המדומים האלה, מהשורים המפוטמים, או החתולים המיובשות, היו לו חסידיו המאמינים בו באמונה שלמה ולוהטת, ויהיו לכל אחד בתי מקדשו וכהניו המוליכים את העם שולל בפולחן ודינים ומנהגים לאין קץ. ואמנם בשפוני טמוני פולחן כזה, בראשית עונת פריחתו של כל מנהג צפונה היתה איזו כונה לא רעה, איזה רמז מחוכם, אבל בהמשך הזמן לא נשאר מאומה בכל הקליפות והמסכות והלבושים הרבים האלה, והכהנים המלומדים לא התחברו עם העם וצרותיו וסבלותיו, אך עשו להם מדור בפני עצמם בתור כת עליונה נוטרת מסתורין שלה וזכיות יתרות ושלטון ועריצות שלה ושוטמת ורודפת את כל אלה שלא נכנעו לה ברצון. רבוי האלהיות, פרוד הכתות, עריצות, עבדות, פריצות התאוה והזמה, בהלה־להון, בהמיות, כשפים, הבלים –– אלה היו אותות הרקבון והקלקול הגמור של הקולטורה ההיא, שהיתה לפנים עצומה מאד, ואשר את עקבותיה אנו רואים עוד בתבנית פיראמידות, אובליסקין ו... פגרים מיובשים.

מן הפיראמידות עד — לוחות העדות, מן האובילסקין עד — ארון הקדש, מן טיט היון עד — המעין הטהור, מן הטומאה, התועבה, הגלולים של העם המצרי עד הבהירות והמנוחה, החירות והאמת, האהבה והחסד, השווי והיושר, שהעם העברי זכה אליהם ע"י ההתגלות — איזו תהום ענקית, איזה מרחק אשר לא ימד! רינן כותב במקום אחד, שגלוי כל הכחות הנעלמים של הטבע וכל חלקי העולם הלא־ידועים לא השפיע אף חלק אחד מאלף על רוח האדם כנגד השפעת ההעברה מעבודת האלילים אל אחדות־האל. אין זאת — אומר רינן — תמורה דתית, כי אם תמורה מוחלטת חודרת עד עומק הנפש ומשנה אותה תכלית שנוי. מי שעומד על היסוד המצומצם של נוסחאות דתיות רואה רק שנוי קטן. בחור בחר האל בעם אחד, ויגלה לו דברים שלא גלה לעם זולתו. נס גדול, אבל עכ"ז רק זכיה בגורל, מאורע יוצא מן הכלל, נסים שנפלו בהיסח הדעת! אבל כל אדם חודר לתוך פנימיותי של סוד זה, כשהוא חופש את הקשר אשר בין הסבות והתולדות בחיי העמים והתפתחותם ובתכונת איתם הכחות שעל ידיהם בני אדם מתחברים ועושים עם, ובני־

ארם אחרים מצטרפים מצד אחר ועושים עם בפני עצמם. כשאדם מתחיל להבין, כי מה שנקרא בשם דת היהודים, תורתם, חוקיהם ומשפטיהם, הוא פרחו ופריו של חלק אלוה ממעל אשר בקרב העם הזה, הוא צלם־אלהים שעל פני נפשו וקלסתר ציוריו ושאיפותיו ורצונו ונטיותיו שנתבדלחו באופן נשגב ומסוים בדברי ההתגלות, שנשמעו ע"י נותן התורה בפי ראש נביאי האומה, אז אך אז יודע הוא להוקיר את הרוממות ואת ההוד של יחוד הנשמה העברית עם אלהיה ואת קדושת הברית הלאומית אשר כורתה לעדי עד.

כשאנו מתבוננים מתוך נקודה זו אנו רואים את ההבדל המוחלט בין המצריות והעבריות. המצריות התאמצה למעך ולשקע בתוך נרבכיה ולטבוע בחותמה את כל כהותיה, ומפלגותיה. זה היה כור הברזל, בית העבדים—ובית עבדים כזה היתה כל הקולטורה של אלילים. רק הקומץ העברי שכר את מהותו העצמית, רק הוא הודה נתיבות אחרות, רק לו היו נטיותיו שלו, זכרונותיו שלו, יחוסיו שלו, מסרת בית־אבות שלו, נטועה עמוק עמיק בקרב נפשו פנימה: „ויזעקו בני ישראל, ותעל שועתם אל האלהים, וישמע אלהים את זעקתם", זו היתה איזו צעקה איומה ואדירה של נפש־עם, איזו מחאה מוכרחת, מוחלטת, שאין להמלט ממנה, איזה נגוד מבעי בין שתי קולטורות שאינן מתאימות. שום שבט קדמון מהשבטים הנכנעים לא „זעק"; הכל נמעך, נתלל, נדרס לאיזה חומר לא־תמונה, רק הקומץ הרפה הזה לא נתן את עצמו להשקע בתוך הפיראמידות המצריות. ומן הדרמה ההיסטורית הזאת, מן הנגוד היותר גדול הזה שהיה בקורות תבל, יצא העם העברי. זאת היתה „יציאת מצרים"...

והעם העברי לא קם לבעבור הוסיף עוד שבט אחד על מספר השבטים המתחרים והמתקנאים איש ברעהו, ולא „יצא" העם העברי למען הקים כחותיו שלו, עריצות שלו, למען בנות פיראמידות שלו ולמען חנוט את פגריו שלו. בתורת אהבה תמה וזכה לכל האדם, ברגש כבוד והודאה אפילו למצרים, יצא העם העברי בכח הרגשתו הפנימית להגשים ולגלם את דעותיו בחוקים ולהוציא את החוקים לפעולות בחיי מדינה מסודרים, ברורים, נקיים ותמימים. תחת מסתורי הערפל הכמוסים והמבולבלים של מצרים—הדעות הברורות כשמש והבלתי־משתנות כאמת הנרסית הכתובות בתורת משה; תחת הפיראמידות—הלוחות, אשר גם אם נשברו אלף פעמים, ואשר גם אם נכתבו, והגוילין נשרפו, אותיותיהן פורחות באויר וממלאות את כל חללו של עולם הישוב.

זה הוא הערך ההיסטורי של חג הפסח. כל החגים העברים נמשכים והולכים מתוך זכרונות לאומיים־היסטוריים, אבל אין אף אחד בהם כל כך יסודי וטפוסי, כל כך בחינת „נקודת המוצא", כל כך היסטורי־נקי. כל כך רחוק מהסודות והרמזים, כחג הפסח. כי הנה חוץ מהמסורה המקודשת ע"ד הנסים, חוץ מזהרי־הקשת של האמונה... מאיר ככוכב־מנהל המעשה ההיסטורי, המאושר ע"י כל עמודי הקורות והמקוים ע"י קיום האומה והמשכה הבלתי נפסק, הטרגי, הנפלא, החידתי. אך אל נא נהי למומיות, כאותן המומיות המצריות, ואל נא תהי לנו היסטוריה שלנו כהירוגליפין של מצרים! נחיה ונגשים בתוך חיינו הלאומיים את כל התוכן המוסרי, את כל הנכלל בלוחות העדות ההם, כי בלעדי זה אין אנו כדאים והגונים לכך באמת להתימר בכל הזכרונות הנשגבים האלה, ובכל הסדרים והחגיגות והחוקים שהם אמנם עתיקים כפיראמידות המצרים, אבל אינם צריכים להיות מתים וקשים וגולמיים כמוהם... כל המשטר המורכב, המפורט והמדוקדק הזה של חוקים, אשר חושנו הטבעי המגין על עצמו צוה לספות עליו סיג על סיג, בה במדה שהפזור הלאומי הלך הלוך וגדל, והגלות—הליך ותקף, הלא הוא רק אות חיצוני. סמל, תבנית, אמצעי לשים לנגד עינינו את יסודנו העממי, את

משה זילבורג:

עירתי.

I.

כשאתה עולה על ההר השקוע, החפור פה ושם שיחין ובורות, מיד נפגש מבטך במבטו האפל והדומם של היער... נתיב־חול־צחר, שוכב ועליז מתחמק במורד, משתלשל ומרפרף, ברצועת משי זו באויר, עד העירה הזעירה המציצה במזרך מתוך מרגליותיו של היער... ערים ותרדים, בכנופיה של צפרי־יער, מושיטים אהלי־העני מתוך הצל העגום את תודי ראשיהם הזקנים, חבושים כפות של אזוב ירוק, וצופים נכנעים ודלים לתוך מרחבי העולם. סגר עליהם המרחק הלבן, ובדממה הרותתת אפשר רק להקשיב לנשימתם השלוה של האופקים הרחוקים... רואה אתה לפניך את החלל הפעור—ורגע קל וע ונבהל בך הלב מפני העין הצופה למרחק שכזה... ורתמיך נכמרים על עירה דלה וזעירה זו, העומדת נדחה ובטלה בחיק האדמה הדוממה, תחת שמי־רום לא־ידועים, בזרועות הנצח הקר...

עומדת לה כך העירה הצנועה חבויה בסודו של היער, עומדת לה מדורות וזמנים, בודדה וזעירה תחת שמי־הרום הגאיונים. אין זוכר את ראשיתה ואין דואג לאחריתה. אגדות חורות וקלות, ברוחות חרישיות, בכנפי הדמיון של תינוק, תועות ומספרות עליה בעולם הגדול. ואיש כי יזכיר שם את שמה צפה היא ועולה בדמיונו, כעב־בקר קטנה המנמנמת על פני האופק...

סימים קדמונים עומד על העירה היער־העתיק, בזקן ישיש וקפדן שאשמורותיו מורדות לו... עומד הוא ואינו גורע ממנה את מבטו האפל... דומה, כאלו הוטל עליו כל ימיו לפקח על תם־לבה של העירה וצניעותה; נושב עליה בנשימתו הקרירה ומנגן לה את נגינת־הנצח... ערום וגלוי־לב כביום יצירתו, ערוי עד תהום־נשמתו עומד פה הטבע בקפוא, ומתמיד על מחשבה אחת, המתארגת בתוכו זה אלפי שנים... חלום מרהיב כי יולד, רגש־אור כי יתעורר בלב—מיד הוא קולטו לתוך סודו ועומד בשלותו קפוא וסתום כקדם. רגיל הוא אל יצוריו־ילדיו, הרוחשים בחיקו גם הם משנות אלפים, מחטטים בחיק האדמה האלמה, כורעים לה ומתרפקים עליה, מלטפים כל צמח־ירק משלה ומקדמים בצהלת־ילד כל ציץ הצומח מחוה... ודאגה חרישית, בקשת־נצח בעיניהם אל אמם מפרנסתם...

יש, ששעמום גדול תוקף את העולם. יורדים השמים ומשתפלים נמוך נמוך על פני העירה. אופק אל שני נועץ מבט חד מתחת אשמורתו השחורה... עונה לו השני בקול רעם הצוף וצלול, כשחוק־פרא... מתעורר היער, מזדעזע ומניע בראשו השב על העולם שתש כחו. מתיפחים השמים, שופכים נחלי דמעות אל חיק חברתם הזקנה—האדמה, פורש העולם לתוך עצמו, מתלבט בתוך העמעום ומבכה את מזלו... — — — — —

— — — — ושוב עולים השמים, נשאים ונתלים מרוחקים, קרים ושקטים... ושב המרחק הלבן אל חלומו שאין לו פתרון... רוחשות הבריות העלובות כשהן שרויות בצפוי תמורי מאו־שהוא, לדבר־מה, ועיניהן נשואות אל על. דומה, כאלו יראות הן ונזהרות לבלי הפריע את מנוחת־מי... אין פוסע פסיעה גסה ואין מרים קול רם, שישבית את המחשבה העתיקה... באין רואה, תחת נגינת הנצח, בדממה האילמת, נולדים פה בני־האדם וגדלים לאט־לאט. באין רואה, באותה הדממה, יזקינו פה, שחים, גוססים ונבלעים; עוצם מי מהם את עיניו—מובילים אותו אל אחורי ההר (בית הקברות אין פה) אל איזו עירה לא־רחוקה. נדמה: בני־אדם אינם מתים פה באותו המות המר, שכנפים שחורות לו, אלא נפטרים ועוברים, אי־כוח קרוב, אל עולם אחר, שהכל יודעים על אדותיו ואין איש רואה אותו...

יש לו לכל דור פה „מאורו הגדול": ישיש שב שמצח גלוי לו, החי חיים כשרים ופרושים, מרפרפים מעל פני האדמה ולוטים בסוד קדושים בארון זה תחת הפרכת... הוא־הוא המנחמם בדברים רכים בשעת פקפוק ורפיון הלבבות, והוא המליץ בעדם לפניו, כביכול, לפני מי שקשה לצאת חובתו... כל נשמה שבאה לאור העולם הוא מקדם בברכה על זרועותיו הכשרות וכל נפטר הוא מלוה לבית־עולמו, בתפלה בעד נשמתו... דור דור „ומאורו

החבור וההתקשרות עם העבר והארץ, את יחוסנו ואת מטרתנו, ובלעדי החבור הזה ובלעדי התוכן הלאומי והתורני הכל נהפך למצות אנשים מלומדה ולמיחאניקה בלי נשמה ובלי כונה. אל נא נהי לאיזה שריד ארחיאולוגי ששומרים אותו בבתי אוסף העתיקות, ולא לאיזה דיוקן רוחני פורח באויר דלית ליה תפיסא כלל בעולם המעשה, אך נהי לעצמיות חיה ופועלת על הבמה האנושית, פועלת בלי שים לב לאחרים. בלי סגת אחור, באהבה ובענוה, בדעת את כל אשר היא חסרה עוד, אך בלי זחלנות ועבדות, בלי יאוש ושממון, בלי אנחת העיני ויללת הדלות, בלי אופי מרופרף, מטושטש ומתהפך לכמה גוונים של התבוללות. מתוך הרגשה זו חוג המבט שלנו הולך ומתפשט ומתרחב, והזכרון של העבר נעשה לא רק לגעגוע כמוס, עמוק, פיוטי, אך גם לכח חיוני עצום ואדיר דוחף אותנו לשעבד את מעשינו ואת שאיפותינו למעשה גדול אחד אשר לוא גם ידמה לקריעת הרבה ימים ולטלטול בהרבה מדבריות — אצל קץ היגיעות סיקרת ממולנו מטרה עדינה ואצילה, זכה ומרוממת אשר בשבילה אנו חיים וקימים —- עם ישראל בארץ ישראל!

Dreamer.

הַכֹּחַ הַדּוֹחֶה.

מאורע צ׳יריקוב=אראבאז׳ין, שאינו חשוב כשהוא לעצמו, קבל ערך גדול יותר מדאי הודות לחסרון אינטרסים חברתיים מענינים אחרים בתוך חיי הסביבה שלנו, ואולי גם הודות להתחדדות הנפרזה של הרגשת האינטליגנט היהודי, החש באופן חולני כל נגיעה בלתי זהירה וכל רמז עולב. והמאורע הזה נתרחב על עמודי העתונות העברית והרוסית והיה לספרות שלמה, היוצאת כבר מעבר לגבולות הענין הנידון, והמביאה אותנו כמעט לידי שכחת הסבה הראשונה שהולידה את הפולמוס. אנחנו המביטים על שאלת=היהודים בלי אונאת=עצמנו ובלי מורך, ואשר לנו היתה הזדמנות יותר מאחרים לעיין בהפרובלימה הלאומית ופתרונה—לא ראינו כל דבר חדש ומוזר בעצם המאורע, ואין אנו מוצאים כל חדש גם בהויכוחים הממלאים עתה את העתונות העברית והרוסית. כל ההשקפות שאנו שומעים עתה ע״ד הלאומיות וע״ד ערך היהודים ותפקידם בהקולטורות והספרויות הזרות נאמרו ונשנו כבר בצורה יותר נמרצה ורצינית בספרותנו ובאספותינו. אולם ענין צ׳יריקוב יכול לקבל בלי ספק ערך הגון. ע״י זה, שיביא לידי הרהורים ומחשבות אותם הסופרים והאינטליגנטים היהודים אשר הכחישו תמיד את ישותן של השאלות הלאומיות אצלנו, או עברו, באופן היותר טוב, בשתיקה על השאלות הללו. כן הביא לנו המאורע תועלת בזה, שאלין אחדים מהעומדים בראש האינטליגנציה הרוסית המתקדמת להביע בגלוי ובברור את דעותיהם ע״ד השאלה, ההת שעד כה מצאו לנכון להחריש בכל ענין הנוגע להיהודים.

השאלה ע״ד תפקיד היהודים וערכם בתרבות העמים וספרותיהם אינה חדשה עוד גם בהעתונות הרוסית. המחשבות, שצ׳יריקוב ואראבאזין רמזו עליהן כלאחר=יד, נתבטאו כבר לפני שתי שנים בערך בצורה יותר חביבה ויותר ברורה ומקיפה ע״י המבקר, הרוסי הצעיר ובעל=הכשרון ק. צ׳וקובסקי. הוא היה הראשון ברוסים הפרוגריסיבים שהוכיח, כי למרות שהסופרים היהודים משתדלים לחדור להספרות הרוסית בהמונים גדולים, לא יצליחו לעולם להתאזרח בה ולהעשיר אותה ביצירות בעלות ערך=נצחי, כי רוחה הפנימי ישאר תמיד זר ובלתי מובן להם. איזה טעגל=קסמים מבדיל בין היהודים והספרות הרוסית, ובקרבם אליה הוא

הגדול״; בטרם שאחד נפטר והולך מהם—יוצא חלציו — ישיש שב שמצת גלוי לו—כבר עומד למלא את מקומו, ומקבל בטהרה ובקדושה את הסוד הגדול...

לעתים רחוקות יוצאים מזה בני־אדם יחידים, מטפסים ועולים על ההר ברגל אחרי סום כחוש והולכים להם הרחק הרחק מפה... אחר הם חוזרים, וניצוץ־אור מוזר לוחש ומנצנץ בעיניהם, איזה סוד־חלום כמוס בקמטי בגדיהם, בכל תנועות גופם, ומספרים הם אז, מספרים על איזה דבר רחוק, החי ומפרפר באיזה עולם מוזר—עד שמתפכחים ולבם מתחיל להסס בדבר.. באין רואה מתגנבת יד העת המתה, מרגיעה וקורמת את הכל בקרום חור... נדעך ניצוץ־האור בעינים וקמות הן מכיטות מחוריהן כנגדן ומסביב להן. נפסלות המלים ומזויף צלצולן, כבדויות מלב... מתמתנות התנועות תחת הנשימה הקרה הנושמת פה מכל פנה... הכל יודעים פה, כי אי־זה, שם במרחק יש עולם גדול שאינו נח יומם ולילה—אלא שזה רחוק כל כך, רחוק כל כך ואין הלב מאמין משום־מה... אטומים, חורים־בדויים. כמאחורי חומה עבה, אין יודע איזו הדרך, תועים ובאים הנה הדי־החיים של אותו העולם הסואן. איש כי יעבור דרך העירה—דומה כאלו עורב שחור חלף באויר בקריאה צורמת... מאורע כי נפל על פני שמח־האדמה—ואיש רעהו שואל ומספר, תמהים ומתלחשים, תמהים ומתלחשים כילדים המספרים על מעשיות נוראות...

כך מתנמנמת לה העירה בחיק האדמה הדוממה, תחת שמי־הרום המרוחקים, חבויה בסורג של היער... אין זוכר את ראשיתה ואין דואג לאחריתה. אגדות חורות וקלות, כרוחות חרישיות, בכנפי הדמיון של תינוק, תועות ומספרות עליה בעולם הגדול. ואיש כי יזכיר את שמה—היא צפה ועולה בדמיונו, כעב־בקר קטנה ורחוקה המנמנמת על פני האופק...

יְרָקוֹת.

מאת

י. ד. ברקוביץ.

(המשך)

ג.

שפרה הופכת פניה לחלון הפתוח ומציצה אל הרחוב הריק והשוקט. מסביב דממת=צהרים ושלוה וחום. כנגד, בצלו של בית ישן ונמוך, יהודית זקנה מתבודדת, יושבת כפופה, בלי=נוע, על גבי מלאכת פוזמק ונראית כמנמנמת במשקפיה הכחולים והעגולים. באחת הפנות, הנשכחות מרגל אדם, מתחת לגדר ישנה ודחויה שעשבים עולים בה, תינוקות יחפים הומים ונטרדים ועושים במלאכה, טורחים בבנין של שבבים על גבי עפר תחוח, ומחמת רוב עיון וטרחת יתירה קלוחים דקים יוצאים להם מחוטמיהם וזנבות כתנותיהם מוזקפים להם מאחוריהם. ושם, מאחרי זוית של רפת, על אבן מאבני החצר, ישב לנוח אכר זקן ויחף, שקומתו מגודלת, חזהו השעיר חשוף כולו ושרוולי כתנתו מופשלים על זרועות ידיו האדומות. יושב לו אותו אכר ביחידות, סועד לבו בפת=קיבר, לועסה בפיו בלא טעם וחשק, ופניו המקומטים והאדומים זועפים ושרויים בהרהורים. מתוך הרהורים אלו הוא קם בחשאי מעל האבן, מצדד והולך בצדי=דרכים ומתעכב בדרך־הלוכו ליד שלחנה של היהודית הזקנה, המוכרת מי=סודה ומיני תרגימה. הזקנה מרימה ראשה מן פוזמקה, כניעורה מתוך נמנומה, זוקפת על האכר זוג משקפים אלמים, מביטה עליו שעה קלה באין אומר ודברים ורומזת לו באצבע על חמרת שלחנה. האכר מתגרד אחורי אזנו, עומד רגע ומהרהר הרהוריו, ואחר־כך שולח ידו בחשאי לתוך בית־שחיו, מוציא שם חריטו ומתירו, הותב לתוכו שתי אצבעות והופך בו ומפשפש וחושב חשבונות, עד שאחת המטבעות נופלת לארץ. אז כופף האכר [illegible] הזקנה כולה מתוך מתינות והתרשלות מרובה, כמי שכפאו שד, מרים

משליך אותם לאחור בבת מזיר וכביר, באופן שהם נאלצים „להיות בהספרות הזאת למאספים, למתרגמים ולקוריספונדנטים. יורשי התלות־דוד יכתבו קוריספונדנציות ועושים אינטרויואים אצל קורופטקין. להשמיע בכל קצות־התבל את „שיר־השירים", ולהכנס א"כ בתור עוזרי־מקהלה לספרות זרה וצעירה כדי להחיר ולשנות מנגינות זרות ולשיר ע"פ נימות נכריות בקול בלתי נשמע במעט. האם אין זו עבדות־רוחנית, שפלות?... והיהודי הבא לעבוד בהספרות הרוסית ממלא בה את התפקיד, היותר פחות לא מפני שהוא מחוסר כח וכשרון, אלא מפני שהשפה אשר הוא כותב בה איננה שפתו הוא, והאסתטיקה שהוא מכניס ליצירתו איננה האסתטיקה שלו.

„מי יודע כמה שיקספירים מתגוללים בחדרי־הקוריספונדנטים של הרידאקציות השונות, כמה נפשות יפות ופיוטיות אובדות בחשאי ובבלי השאיר רושם, רק מפני שנעשו הסופרים היהודים לעבדים בעולמם של פושקין, גוגול וצ'יחוב, במקום שצר וקשה לדם, ובמקום שהצער אינו דומה להצער שלהם, העליצות אינה העליצות שלהם וההומור אינו איתו שלהם. שימו לב לעניי הנשמה האלה, אשר היו יכולות להתפתח ולשיר לולא נפלו שבי בידי לשון נכריה, טעם זר ודרישות אסתיטיות זרות, ולולא נאלצו לאבד את עצמן לדעת בבובן לאומי בתור תנאי נחוץ לחייהם הרוחניים...

„הצעירים היהודים, המצטיינים בתור בעלי־דמיון־ומחשבה, בבירי־רצון וניחים להתפעל, נדונו להשאר עצי־סרק. איזו קללה שטנית נחה עליהם. הרגש הארור של הזרות והפרוד עשה את בעלי הכשרונות והבחית הרוחניים היותר מצוינים אצל היהודים לבאנאליים, לחסרי־צבע ולבלתי־רצויים ביותר, והרגש הזה גוזל מתוך ידם את החומר שהיו יכולים להניח עליו את הותם האישיות שלהם".

הבאנו את כל הציטאטה המפורסמת הזאת, מפני שהיא מכילה השקפה ברורה על ערך העבודה של היהודים בספרות זרה. צ'יקיבבקי דן על השאלה לא מנקודת־ראות התועלה או הנזק, שהעבודה הזאת תוכל להביא להספרות הרוסית, אלא מנקודת־השקפה יהודית. הוא מראה לנו אבדן דכחות היהודיים, הבא מזה, שאחינו עוזבים את אדמת־מטעם הם ומשתדלים להכות שורש על אדמת־נכר. אבל בהשאלה אשר לפנינו יש עוד צד אחר, הנוגע להשפעת היהודים על אותה הספרות הזרה שהם נכנסים אליה. ועל הצד הזה דן צ'יריקוב, אם כי באופן שטחי ובלתי רציני ימרי, ואחר כך החלו לעסוק בזה גם בהעתונות הרוסית.

התמרמרות ידועה על התפקיד, שממלאים היהודים בהקולטירות והספרויות הזרות נתבטאה כבר בא־צות מערב־אירופה, שהיהודים נכנסו בהן אל התרבות הכללית הסובבת אותם; וההתמרמרות הזאת נובעת מסבות עמוקות הכרוכות במצב היהודים, להשאלה של הלאומיות היהודית, להתבוללות שלהם ולתכונת ההתפתחות של עמי־אירופה.

אם נשמח על החזון או לא, אבל זו היא עובדה קיימת, כי בכל אחד מעמי־אירופה מורגשת עתה תנועה חזקה של ההרכזות לאומית ושאיפה כבירה להתאחד לגוף לאומי שלם ולגלות את „הפנים הלאומיים" המיוחדים שלו, אם נשתמש במבטאו של סטרובי.

ובמדה שמתקדמת ההתפתחות הקולטורית של כל עם, יהברתו הלאומית מתגברת, במדה שהתרבות שלו מתחזקת ומתגדלת בערכה והיא נעשה יותר ויותר להמבטא הנכון של החיים הרוחניים אצל העם – באותה מדה מוסיף העם ההוא להכיר את עצמו בתור אישיות אינדיבידואלית מיוחדה והוא משתדל להגן על אישיות זו ולשמור על קיומה. מובן מאליו, כי השאיפה הזאת להקיום הלאומי וההתפתחות עצמיותו מניעה את כל עם להרחיק

את הנטבע, משפשף אותה ומסתכל בה הסתכלות ארוכה. כאילו קשה עליו פרידתה מאד,—עד שיצרו תוקף עליו והוא מוסרה ליד הזקנה, מוסר ואומר: „נא!" במחיר מטבע זו הוא בורר לו עוגת־סולת אחת, נוטלה בדרך־ארץ ומעיין בה, נושכה נשיכה קלה ומעיין בה שוב, מנענע בראשו אילך ואילך בגוזף בעצבת, ואוחז דרכו באמצע הרחוב, מתנהל לאטו מתוך הרהור ועצלות, ורגליו היחפות והאדמימות דורכות בחול הרך ומשאירות אחריהן עקבות גדולים ונכרים. ושוב עזוב הרחוב ובודד, ושוב שלוה ודממה וחום, ובשמי־צהרים הבהירים עננים זכים תלויים בלי־נוע, עננים מוארים באור החמה, קלים ולבנים ומזוקקים, כלובן השלג בנפילתו.

וכשמוציאה שפרה מתוך תרמילה את ספרה, שהביאה אתה מן הכרך ויושבת על השלחן וקוראת בו, דוורת על כל כתוב וכתוב בלחש ובכונה עצומה ובטעם מיוחד — מתפרץ אז האב מן החוץ עיף ומזיע כולו, פניו פני נרדף ומתיאש, והוא מציג את מקלו לתוך הזוית ברעש ומדבר בקול נזיפה כלפי הכותל:

— אה, תפח רוחו של אותו רמאי צהוב! כל היום כולו אני חוזר אחריו, עשרה נסיונות נתנסיתי עמו — ולא כלום... כלתה פרוטה מן העיר! קץ כל בשר! אוף, החמה לוהטת!...

אחר־כך הוא יושב מתוך עיפות אל השולחן, שואף רוח בכבדות, מוחה זעת־פניו במטפחתו ומעיף עין זעומה לצד שפרה. זו מרימה ראשה מעל ספרה, מסתכלת בפני האב וממתינה.

— במה את מעיינת כאן?

כך, לא כלום... זהו ספר, שאני קוראת בו.

— ספר? מאי משמע ספר? איזו תועלת לך בספר?

כך, לא כלום... כל הקורא בספר, זוכה לדברים הרבה, נהנה ממנו בינה והשכלה...

— אהא, עכשיו מבין אני! כלומר: השכלה, מתמשכלת את, מתבלבלת... ובכן, איזה פועל יוצא לך מזה, שאת מבולבלת?...

איזה פועל יוצא? כך, לא כלום... אפשר לבוא לבין הבריות, להכנס בשיחה, להשמיע דבר...

אהא!...

האב יושב רגע ושותק, ופניו זעומים. אחר־כך הוא קם בכבדות מעל הספסל ונוטל שוב את מקלו.

— נו, דבורים ריקים... ואף־על־פי־כן, צריך להשיג מעות. אה, תפח רוחו של אותו רמאי צהוב!

ביציאתו הוא מתעכב בפתח ועומד כפוף־דאגה ומדוכא ונואש, ומתוך כך הריהו הופך ראשו לצד שפרה, ופניו הקודרים מתעותים בבת־צחוק, שאינה הולמתם:

כונתי... אילו, לכל הפחות, הבאת מן הכרכים שלך לעת כזאת דבר שיש בו ממש, מאות אחדות, דרך משל... נו־נו, קראי לך, קראי והתבלבלי, אין איש מפריע אותך, חס ושלום...

כעבור רגע נשמע מן החצר קולו הצרוד והרוגז:

— אברמצי! אברמצי! הבחור איננו... היכן אבד אותו בחורון, תפח רוחו!...

ואחר־כך הולך האב ומתרחק מן הבית בצעדים כבדים. שיעול קשה ויבש מנסר בחללו של הרחוב הריק והשוקט, ובת־קול בודדה ועגומה עונה לו מתוך האויר הזך והחם של צהרי קיץ...

(המשך יבא).

ממנו ולהוציא מקרבו שלא בטובתו, באופן אינסטינקטיבי, אותם היסודות הזרים שאינם יכולים להתעכל ולהתבולל בו מבלי השאיר איזו שארית, והמשפיעים עליו מצדם, בעכבם את התאחדותו הלאומית ואת ההתגלות הנקיה של תכונתו המיוחדה. ולתערובות זרה ובלתי מוכשרה להתבוללות כזו אפשר לחשוב את היסוד, שהיהודים מכניסים להרבות אותם העמים, שהם חפצים להאחד עמהם.

העמים הדומים זה לזה, שכל אחד מהם חי באופן חפשי ובלתי תלוי ברשות אחרים ומפריח את התרבות שלו בשביל עצמו — עמים כאלה שואלים ולוקחים הרבה איש מאחיו על יסוד החליפין החפשים. כל אחד מהם לוקח מחברו את הנאות להתרבות שלו ואת המתאים לתכונתו, והוא שואל ממנו כל דבר המוכשר להתעכל ולהיות לשלו לגמרי, לחלק מהקולטורה שלו. חליפין כאלה והתבוללות כזו, „התבוללות הדתחרות", נחוצים להתפתחותו של כל עם.

אולם בנוגע להיהודים המצב שונה מזה. בתור נפוצים בין העמים והקולטורות השונות ובתור עם שאינו חי חיים לאומיים מיוחדים, אלא מקדיש את כחותיו להסביבה הזרה מבלי יכולת להתבולל בה — מזכים היהודים את שכניהם בדברים, שאין האחרונים יכולים לעכל ולעשותם לשלהם, והם מכניסים להתרבות הזרה הערובות שאינה מתבוללת ונמסה בה, ועל כן יתרה ומזיקה. תחת לנגן — נשתמש במשל שגור — על כלי־השיר שלו את נגינתו המיוחדה והנחוצה להרמוניה של המקהלה הכללית, בחר היהודי להוסיף צליל זר לקול כלי־זמר של שכנו, והוא מפריע ע"י זה את ההרמוניה הכללית. בשעה, שהיהודים היו מרוחקים מיתר העמים והתבודדו בהגיטו הסגורה והמסוגרת, לא הגיעה עוד השפעתם, ע"פ מבטאו של סופר אחד, למרוצת־הדם של העמים האחרים, ואז לא יכלו היהודים למלא תפקיד מקלקל כזה. אולם אחרי שהחלה תנועת השחרור והדתבוללות אצל היהודים, התחילה גם השפעת הסגולות המיוחדות שלהם על שכניהם, דבר שהוליד, כמובן, התנגדות מצד העמים; והתנגדות זו מתחזקת במדה שתגדל ההכרה־הלאומית אצל העמים, שהיהודים יושבים בקרבם, ובמדה שיוסיפו היהודים להתקרב להקולטורה הזרה שבסביבתם. העמים סבלו את היהודים וקבלו שרותם, כל זמן שהיהודים התאמצו לבטל מעט מעט את אישיותם המיוחדה ולאבוד את ערכם המיוחד, וכל זמן שהעמים האלה יכלו לקוות עוד, כי היהודים מוכשרים להגיע סוף סוף לידי התבוללות שלמה והתבטלות גמורה; אבל המצב נשתנה לגמרי, מיד כשהחלו היהודים להראות את עצמם בתור יהודים ולגלות את הצורה הלאומית שלהם. סט־יבי תאר באופן ברור את היחס של היהודים לתרבות הסביבה שבה הם נמצאים, באמרו: „אין ברוסיה לאומים זרים אחרים, שתפקידם בהקולטורה הרוסית יהיה גדול כל כך, כמו זה של היהודים. ואי־נעימותו של הדבר היא בזה, „שהם ממלאים את התפקיד הזה בהשארם יהודים. בלתי־מסופק הוא, למשל, הפקידם של הגרמנים בהתרבות הרוסית, ביחוד על שדה־המדע ברוסיה, אבל פעולת הגרמנים, שהפרתה את הקולטורה הרוסית, נבלעה בה מבלי השאיר שארית מיוחדה במובן קולטורי; בעוד שהדבר שונה בנוגע להיהודים, אם באמת ישנה לאומיות יהודית, כמו שאומרים הציונים".

העיקר הוא איפא בזה, שהיהודים ממלאים בכל מקום את התפקיד הזה בהשארם יהודים ובלי התבולל בין העמים המקיפים אותם, באופן שלא ישאירו שום שיור, כי התבוללותם הגמורה היא בלתי־אפשרית. למותר להרבות עתה דברים ע"ד אי־אפשרות הדבר הזה. היהודי המתבולל מרסק ורוצץ את נשמתו, אבל הנשמה הזאת תשאר כמעט תמיד יהודית, והיא לא תהיה בכל אופן לעולם לגרמנית, רוסית, פראנצית וכדומה. החיים הנפשיים של היהודים, שהתבוללותם הגיעה אפילו למדרגה היותר קצונית, אינם דומים ממש לאותם של בני הלאומים, שבהם נתבוללו. לכל היותר — אומר סיפר גרמני אחד, הקרוב ליהודי־המערב וידוע לידיד־ישראל—יכולים היהודים לרכוש להם דעות פראנציות, גרמניות או של עמים אחרים ולהדמות לשכניהם בכל ענין הנוגע להרעיון, השכל והמחשבה, אבל לעולם לא יקנו להם היהודים את הרגשות והאינסטינקטים של רגרמני, למשל; וכידוע אלה האחרונים הם העיקר בהחיים הנפשיים.

„הרגשות והאינסטינקטים הם ירושה של עבר ארוך, וההיסטוריה של היהודים היא שונה לגמרי מקורות־העבר של עמי־המערב. היהודים נשארו בלי אינסטינקטים מיוחדים, זולתי השכל אין להם דבר ורק על פיו הם צריכים לחיות. ובאופן כזה היו היהודים ליצורים בעלי־תיאוריה החסרים דבר־מה, והחסרון הזה מעכב את ישותם מהיות שלמה ומלאה. להיהודים חסרה אותה התקיפות השקטה והבטוחה, שאין השכל יכול להמציא אותה, להם חסר חוש של המהלך הטבעי ופלוס הדרכים בחיים. ומכאן הפקפוק הנורא שלהם ואי־האמון בכח־עצמם. להיהודים אין אימפולסים. הגרמנים היותר טובים שבין היהודים נראים להגרמנים האמתיים רק כתמונות־צללים, שנבדלו כאיזו גרמנים. היהודים הועים כאנשים־מקוטעים, שנשלל מהם הכח־החיוני..."

התפקיד הזה של היהודים שנעשו לאירופאים ואינם יכולים להיות לגרמנים, פראנציים וכדומה, בהשארם זרים להחיים הלאומיים של שכניהם—התפקיד הזה היא הוא סבת „ההרחקה הלאומית", סבת הכח הדוחה. התלונות האלה, שהיהודים מכניסים את סגולותיהם הגזעיות להקולטורות הזרות, נשמעות ביותר ויותר תכיפות ביחוד בגרמניה, ולאו דוקא מפי אנטישמיים. על קרקע זו גדלה האנטישמיות הקולטורית והגזעית של העת החדשה, והאנטישמיות הזאת מוצאה לה מחזיקים בין האנשים היותר גדולים וחשובים.

אין אנו יכולים להתעכב יותר על השאלה החשובה והמקפת הזו, מוכרחים היינו לגעת רק בקוים הכוללים, עד כמה שמרשה המסגרת הצרה של מאמר בעתון שבועי.

מהמון העובדות המציינות את יחס העמים לתפקיד היהודים בהספרויות הזרות נבחר דוגמה אחת: אופן יחוסה של גרמניה לאחד ממשורריה היותר גדולים, הייני־ך־היינה. כידוע, לא הוקמה עוד להיינה בגרמניה אף מצבת־זכרון אחת, וכל הצעה השואפת למלאות את החסרון הזה פוגשת תמיד התנגדות עצומה מצד דעת הקהל־הגרמני. העם הגרמני ששירי היינה שגורים בפיו, לא יחדל לראות בהמשורר את היהודי, einen Juden durch und durch, כמו שאמר אחד מכותבי תולדותיה של הספרות הגרמנית.

הסופר האיטאלקי Ferrero כותב בספרו „אירופה הצעירה" את הדברים האלה ע"ד יחוסה של גרמניה להיינה: „כל גרמני קורא את יצירות המשורר הזה ומתפעל מהיופי שלהן, מהחרוזן והאירוניה המרה שלהן, אבל כמעט כל גרמני מרגיש גם זה, כי בההגלות בת־השירה שלו צפון איזה דבר הפוגם את רגש הקורא. האחד חושב את היינה לפריבולי, למצטיין בקלות־ראש, השני — למטיל מרה בכל דבר, השלישי — למשחת־במדות, והרביעי מוצא, כי המשורר לא הבין את רוח גרמניה והתיחס לארץ־מולדתו באופן בלתי צורך ואכזרי. הקוראים מביטים על שירי היינה כעל צמח־מתוק ומעלה ריח־בשם, אבל ארסי".

דוגמאות כאלה אפשר היה לציין בכמות מרובה.

הרגש המהגלה עתה אצל האינטיליגנציה הרוסית ובהחוגים הספרותיים בארצנו ומבקש לו איזה מוצא — הוא רק המשך אותו הרגש שראינו כבר במערב־אירופה. אותו החזון שפגשנו כבר שם, קם לעינינו גם ברוסיה, מיד כשהחלו להתבלט כאן

השרטורים הלאומיים של היהודים, והרוסים החלו להרגיש את פעולתן של סגולות לאומיות זרות ובלתי מובנות להם. ההזדמנות הקלושה נתנה פתחון־פה להרגשות, שזעזעו זה כבר את הלב ונכבשו עד כה תחת מכבש־הדומיה. „הכח המרחיק מן היהדות" החל להראות את פעולתו. החזיון הזה אינו חדש בעינינו, וכמובן אינו מבעית אותנו. אין אנו זקוקים „לאזהרות" כאלה, והן אינן מפתיעות אותנו. הן נראות בבאות לפתע־פתאם וכנושאות סמנים־מבשרים ידועים רק בעיני אותם האנשים, שאינם מוכשרים להבין אזהרות פחות קולניות ופחות קשות. שמחים אנו על המאורע שקרה עתה, כי אנחנו מוצאים, שהוא עלול לפעול פעולה טובה ומבריאה על חלק ידוע מהאינטליגנציה שלנו, שנתקיימה בו עוד איזו שארית של הרגש היהודי וגאוננו הלאומי. המאורע הזה יכול להראות להאינטיליגנטים שלנו על אותו דרך־ההצלה, שלא חדלנו לדבר על אודותו זה שלש עשרות שנה, ואשר כל המציאות של החיים היהודיים מראה עליו כעל המוצא האחד. המוצא היחידי הזה הפשוט ביותר והראוי לכבודנו — זו היא השיבה לעצמנו בכל ענפי העבודה החברתית, כפוליטיקה כמו בספרות. עלינו להמנע מלכת למקום, ששם אנו פוחתים ערכנו ומאבדים את עצמנו. שם אנחנו למעמסה לאחרים ונחשב לאנשים זרים ובלתי נחוצים, שם עלינו לכפות את שרותנו על אחרים בתור מיותרים ובלתי רצויים, ובזה מביאים אנחנו את האחרים להתמרמרות ושנאה. עלינו לשוב להמקור שלנו, לאדמת־מטענו העזובה והשוממה והמשוללה מיטב כחותיה, עלינו לשוב להמקום, שאנו נחשבים שם לקרובים ונחוצים ביותר, לרצויים ומקווים מכבר, להמקום, שכל טפת־זיעה שלנו, כל קורטוב הרגש והמחשבה שלנו נחוצים ויקרים שם מאד, להמקום, שכחותינו יוכלו להתנער שם מחדש, להתפתח ולפרוח.

מובן מאליו, כי זה לא ישביע רצון רבים מ„אפוטרופסינו" שנתרגלו — ובעזרתנו — להביט עלינו כעל חומר מיוחד לשרות ידועה, כעל אמצעי המשמש לצורך המטרות הלאומיות והמפלגתיות שלהם. האנשים האלה מוצאים, כי לא הגיעה עוד העת, וגם מסוכן עוד הדבר לדבר אצלנו ע"ד הרגש הקיים של „ההרחקה מהיהדות", מפני שלא הספקנו עדיין למלא את כל תפקיד־שרותנו. אולם להאדונים האלה אין אנו חייבים אפילו תשובה, ואם נחפוץ להעביר על מדותינו ולהענות להם, אז נענה להם בדברי אחד החלוצים היותר טובים בתנועת תחיתנו הלאומית, בירנאר־לאזאר: „מה הנכם רורשים איפא מאתנו? אתם חפצים, שנוציא מקרבנו הוגי־דעות כדי לפרנס ולהלביש אתכם, שנתן לכם היסטוריונים אשר יכתבו את קורות תולדותיכם, שנמציא לכם משוררים כדי לשיר את שיריכם ולספר את אגדותיכם, שנספיק לכם חכמים ומלומדים שיורו לכם הורהכם וינהלו אתכם בעצתם. אבל הן אנו רוצים לחשוב, לשיר, לחלום, לברוא, לעבוד וליצור בעד עצמנו. ואז נגדל לכם פרחים, שיהיו הרבה יותר יפים מאותם, שאנו מוציאים כעת, מפני שהפרחים העתידים, יהיו נטועים במקום שיש בו די אורה, אויר ומרחב".

י. ז. לבנטין.

דַּרְכֵי־הַיִּשּׁוּב.

מאמר ראשון.

תַּחֲנוֹת־לְנִסְיוֹנוֹת.

בכל הארצות הנאורות נתרבו בשנים האחרונות תחנות לידיעות, כי באו לידי מסקנא, שהשפעת התחנות וגידול ... התפתחות עבודת־האדמה ועל הטבת הזרעים; על גדול הבהמות ועל כל התעשיה המקושרת עם האכרות.

יסוד תחנה אחת בארץ אבותינו הוא עתה דבר הכרחי ונצרכי, ומבלעדיה לא יוכל הישוב המתקים על האכרות להתפתח ולצאת מן הערפל אשר בו החתל כאשר אבאר להלן. ואולם מוצא אני לנחוץ לבאר בדברים מועטים את פרשת התחנות הללו ופעולותיהן בארצות־הברית אשר באמיריקה הצפונית.

רק לפני עשרים שנה יצא באמיריקא חוק hatch ונתקבל ע"י הקונגרס, כי כל מדינה ומדינה של ארצות־הברית מקבלת מקופת הממשלה המרכזית חמשה עשר אלף דולר לשנה לכלכל הוצאות תחנות־לנסיון. וכל מדינה עוד הוסיפה משלה כסכום הזה כדי להגדיל את עבודת התחנות החשובה; ועל פי חוק Adams משנת **1906** פוסקת הממשלה המרכזית לכל תחנה הוספה שנתית עד שלשים אלף דולר. בכלל הוציאו כל חמשים ושתים התחנות של ארצות־הברית בשנת **1906** יותר משני מליון דולר, או לערך ארבעים אלף דולר לכל תחנה. בכל התחנות עבדו **950** עובדים תמידים, מלבד הפועלים הרבים ושכירי־יום. בין העובדים התמידים ימצאו חמשים ושנים מנהלים, **171** כימאים, **47** מומחים לעבודת שדה, **68** אגרונומים, מומחים לנטיעת גנים, לגדול עופות ובהמות, מומחים למעשה חלב וגבינה, בוטניקים, רופאי־בהמות אנטומולוגים, מיטיריאולוגים, עוסקים בפיזיקה, בביאולוגיה, בבקטיריאולוגיה, מהנדסים מומחים לחפירת תעלות ובארות, להשקאה וכו'.

לא למותר הוא המספר הרב של כל העובדים והמומחים הללו, משום שעל פי חק Hatch סעיף ב' כל התחנות־לנסיונות מחויבות לעשות נסיונות ובחינות בכל מיני זרעים ובכל מקצעות המזרע, ללמוד ולעשות נסיונות בפיזיאולוגיה של הצמחים, הנטיעות והבהמות, ללמוד לדעת כל מיני המחלות של הצמחים ורפואותיהן, ללמוד, לחקור ולדרוש לדעת את המהות הכימית של הצמחים בפרקים שונים של צמיחתם וגדולם, לעשות נסיונות בזריעות שונות לפי תכונת האדמה והזרעים, לעשות אנליזים של מעבה־האדמה ושל המים, לחקור את המהות הכימית של כל מיני זבל ותכונותיהם לפי סגולתם לאדמה שונה, לעשות נסיונות בכל מיני עשב למאכל־בהמות, ובכלל, ללמוד לדעת את כל השאלות הנוגעות למשק האכרות, תכונות המכונות שבעזרתן תעבד האדמה ויזורעו השדות וכו'.

והתחנות הללו מלאו את תפקידן באמונה רבה, ולפיכך גם פעולתן והשפעתן גדולה מאד. את כל תוצאות נסיונותיהן המרובים מחויבות התחנות לפרסם בביוליטינים המיוחדים לכך ולהפיצם בעם; המנהלים ועוזריהם מוסרים את ידיעותיהם לכל השואל בעצתם, מלמדים את כל הבא אליהם, נותנים עצות ועונים על כל שאלות האכרים והפרמרים, ואם אלה לא יבאו אליהם — אז נוסעים המה אל הפרמרים, קוראים שעורים לפניהם, פוסקים הלכות, עושים נסיונות לעיניהם ומראים להם את תוצאות נסיונותיהם, אשר רכשו להם, וגם האכרים עצמם יבאו תמיד לעזרתם בנסיונותיהם על שדותיהם, — ולכן יעשו חיל רב!

ומשרבו התחנות, גדלה עבודת־האדמה באמריקה והגיעה למעלה גבוהה מאד, ובצדק יכול להגיד המיניסטר לעניני עבודת האדמה בארצות־הברית, „כי אין ארץ בתבל אשר שם הגיעה עבודת־האדמה למדרגה קולטורית גבוהה כבארצות הברית".

והמופת היותר נאמן הוא, כי בשנת **1907** עלה יבול האדמה שם לסכום של **שבעה מיליארד דולר וחצי**; וההתפתחות הזאת היא נורמלית ואיננה תלויה במקרה, שהרי רואים אנחנו, שמשנה לשנה יגדל יבול האדמה באופן מבהיל

ונפלא: בשנת 1907 היתה תבואת הארץ 37% יותר מבשנת 1899, 25% יותר מבשנת 1903, 17% יותר מבשנת 1905 10% יותר מבשנת 1906.

לפי החשבון הבינוני מכנים כל היקטר קרקע בארצות־הברית אלף פרנק, כלומר, פי חמשה ממה שמכניסים (לפי הרשימה המובאה בהעולם גליון ז') הקולוניסטים במושבה ימה, למשל, שאין להם מורה דרך בתורת האכרות הנוסדה על המדע ועל הנסיון.

השאלה הזאת חשובה היא במאד, ולפיכך הננו מרשים לעצמנו להביא מספרים מקבילים אחדים.

במושבה ימה זרעו האכרים 2200 דונם חטים וקצרו 1195 כלי או 80065 קילוגרם או, לערך, 364 קילוגרם מכל היקטר; בארצות־הברית אספו בשנת 1906 מכל היקטר 1040 קילוגרם וברוסיא רק 523 קילוגרם.

במושבה ימה נזרעו שעורים על שטח של 803 דונם והכניסו 1285 כלי או 65535 קילוגרם או, לערך, 816 ק. מכל היקטר; בארצות־הברית אספו בשנת 1906 שעורים 1400 ק. מכל היקטר וברוסיא ערך 700 ק.

תבואת חטי־תירס הגיעה בשנת 1907 בארצות־הברית לסכום אדיר של מיליארד אחד ושלש מאות וחמשים מיליון דולר; ברוסיא מאספים מכל היקטר 650-980 קילוגרם תירס; ברומניא — לערך 1900 ק. ובארצות־הברית מן 8000 עד 10,000 קילוגרם!...

התבואה הזאת היא היותר יקרה וחשובה בנפות הנגב של ארצות־הברית, ששם הגשמים מעטים כדי להרוות את האדמה; ועלינו לשים לב בפרט אל העבודה הזאת. כי רק לרגלי הדרישות והחקירות שנעשו בתחנות־לנסיונות לדעת את טבע הצמח הזה ותכונותיו הוטב זרע התירס, התגדל משנה לשנה היבול, נוצרו כלי־מחרשה וכלי־זריעה המסוגלים לעבודת התירס והתרבו תעשיות חדשות אשר לא שערון מראש ואשר מוצאות הנה רק מן התירס. הנה כן, למשל, מוציאה החברה "Cluose Lugur Refining" בבתי־החרשת שלה ארבעים ושמונה פרודוקטים שונים מהתירס, נפת, דקסטרין, לינולאום, עמילן (קרחמל), מאכלי־בהמה, קונסירבים שונים, גומי מלאכותי וכו'. הפרופיסור Stuart הוכיח, כי מקני השבלים של תירס אפשר לקבל אפילו סוקר, ויש מינים הנותנים כמות של סוקר לא פחות מקני־הנפת.

בשנת 1887 עלתה בארצות הברית הבואת הסוקר הבאה מן הסלק רק 560 טון, ומוצא הסוקר מן הסלק היה 10—12%, בראשית שנות התשעים החלו התחנות־לנסיון לעשות בחינות וחקירות בצמח הזה—ופעולתן היתה, כי בשנת 1897 כבר עלתה תבואת הסוקר מן הסלק ליותר מארבעים וחמשה אלף טון ובשנת 1907 הגיעה לחצי מיליון טון, ומוצא הסוקר התגדל עד 15—16%. מדינות רבות בארצות־הברית החלו להתעסק, תחת השפעתן של התחנות, במזרע הסלק, וקרקעות הרבה נעבדו והוכנו מחדש רק לשם מזרע הסלק, ולכן עלה גם מחיר כל אכר קרקע שבמקומות האלה ממאה דולר למאה וארבעים ואחד. בשנת 1907 הכניסה התעשיה של מעשה סוקר־מסלק 45 מיליון דולר, ולתעשיה נשגבה ומעשירה כזאת זכתה הארץ רק לרגלי עבודת התחנות־לנסיונות ובגלל חקירותיהן החשובות.

התחנות הללו הן שהביאו לארצות הברית את העשב לוצרנא, המאכל היותר טוב ונוח לבקר, והדבר הזה הביא עושר רב לבעלי־האחוזות עד שמכר כל התבואה של העשב הזה בשנת 1907 נערך למאה מיליון דולר.

הן עובדה מעציבה היא, כי עסק החליבה כמעט לא נפרץ כלל במושבות בא"י, מחיר החלב והחמאה גדול מאד, ובכלל קשה למצא בא"י חמאה וגבינה טובות למאכל, ועיקר הדבר הוא, שאין שם אנשים הבקיאים במקצוע החשוב הזה. רק תחנות־לנסיון יכולות למלא את החסרון הגדול הזה. והא ראיה שבמדינת דניה התפשטה מאד התעשיה בכל מיני חמאה והגיעה בשנים האחרונות למדרגה גבוהה, רק אחרי שהפקידה הממשלה מומחים, אשר עשו נסיונות רבים ואשר למדו את דרכי החליבה לכל האכרים ואשר סדרו את העבודה הזאת לכל פרטיה.

וכן רואים אנחנו כדבר הזה גם בארצות־הברית. במדינת ויסקונסין נעשתה בשנת 1900 חמאה על סכום של 60 מיליון ליטרא, ובשנת 1907 כבר הגיע הסכום לתשעים וששה מיליון. במדינת מיננסוט עלה הסכום מ־44 מליון ל־89 מיליון ליטרא; במדינת איובא — מ־77 עד 98 מיליון וכן הלאה. עשית הגבינה ג"כ מתרבה משנה לשנה: במדינת ויסקונסין מ־78 מיליון ל־120 מיליון ליטרא במשך שש שנים. וכן יתגדל רבוי הפרות החולבות בכל מדינה ומדינה: למשל במיננסוט היו, בשנת 1901, 38 אלף פרות חולבות ובשנת 1907 יותר מחצי מיליון! והכי, נכבד הוא, כי במקומות אלה מתרבה גם כמות השומן המתקבל מחלב־הפרות ובשנים אחדות התגדל מ־145 עד 162 ליטרא. —

וכל המעשה הרב הזה וכל העושר הזה באו רק מידי התחנות שנוסדו במדינות האמורות, ואשר עשו נסיונות הרבה הן בנתינת מאכל לבהמית, הן במיטודות של החליבה, הן בטבע הפרות והן בכשירי־העבודה.

הודות לעבודת התחנות התפתחה תורת הסליקציון של הצמחים, והנסיונות החשובים והפוריים הביאו ברכה מרובה מאין כמוה לכל הארץ. — עוד טרם עברו עשר שנים מעת שהחלו התחנות להתעסק במקצוע רב־הערך הזה, וכבר יש לנו עדותו של מומחה נאמן—"שבעושר הרב, שהוציאו עובדי־האדמה בארצות הברית מן הנסיונות שנעשו בסליקציון, כבר שולמו כל ההוצאות המרובות, שפזרו מדינות הארץ הזאת לכלכלת התחנות הללו".—

ידוע הוא, כי טבע הצמחים ותכונותיהם העצמיות משתנים ונוטים לצדדים שונים, ואעפ"י שהנטיות האלה כשהן לעצמן מצערות בהיותן נמשכות מדור לדור, הרי הן מביאות לידי גלוי איזו תכונה אופיית, ומן הזרעים יצמחו צמחים אשר להם נטיות מיוחדות, שבאו להם בירושה מאבות־הזרעים. ובכן אם נשתמש משנה לשנה בזרע אשר לו תכונה מיוחדה חשובה ויקרה לזורע, אז נקבל צמח חדש המסוגל לתת פרי רב באקלים אותו המקום ובתנאי אותו הקרקע ששם יגדל ויפרח. זה הוא דבר הבחירה המלאכותית שבצמחים ובבהמות, שתכונתם העצמית ואפים המיוחד המה תולדות־הבחירה, זה הוא בקצרה דבר ה"סליקציון", שלא פה המקום לדבר עליו באריכות.

מובן, כי הדבר הזה יוכל להעשות רק בידי אגרונומים מומחים אחרי חקירות ודרישות רבות ואחרי נסיונות רבים, ואת התוצאות המבוקשות אפשר להשיג רק בעזרת התחנות לנסיון, שיש להן אחוזות קטנות למזרע שטחים שונים בזרעים שונים.

יש בידינו להביא ראיות נאמנות לאין קץ לבאר את התועלת המרובה הבאה מן העבודה הזאת, שהעשירה ארצות נאורות רבות. ובפרט חשובה וצריכה היא העבודה הזאת בא"י, כי טבע הקרקע ואקלימה ותכונות הזרעים והנטיעות המסוגלים לצמוח ולפרוח שמה מוזרים גם למלומדים הנודעים באירופה.

ע"י הסליקציון של החטה הקשה אשר הובאה מאפריקה לארצות־הברית הגיע יבול החטה לסכום אדיר של שלשים מיליון דולר, במדינת מיננסוט הגדילה הסליקציון של החטה הפשוטה

את היבול הבינוני על 115 קילוגרם מכל היקטר, הודות לנסיונותיה של התחנה שבניבראסקה, בסליקציון של תירס התגדל היבול משלשה עד חמשה בושל מכל אקר.

ואל יאמר הקורא, כי הנני מיעץ לזרוע תירס או סלק כדומה בא"י. לא! אינני יודע, ואין איש יודע, איזה זרעונים טובים ונוחים לאקלים הארץ ולטבע הקרקע. אבל יודעים אנו, כי עשירה ופוריה ארץ אבותינו ותוכל לתת את יבולה לא רק להעובד את אדמתו בזעת אפו, כי אם ביחוד לזה אשר ידע את דרכו אשר לפניו ולא ימשש באפלה ולא יחקה את מעשה האכר שכנו הפלחי ולא את מעשה האכר של הארץ אשר ממנה יצא, כי גם זה וגם זה בחשך ילכו ואור המדע והנסיון לא יאיר את דרכם ואת עמלם.

הנה, למשל, כל איש יודע את גדל־ערך הזבל לעבודת האדמה. בלעדיו יַעשה הקרקע רזה, ולשדה ידל. הזרעים ילכו וידלו מדור לדור, והנטיעות תלכנה לאבדון. הזורע מבלי זבל את האדמה מלסטם את משמני הארץ מבלי השיב לה את כחה ואונה. ובימינו אין מזבלין את הקרקע אלא רק אחרי נסיונות רבים ושונים, יען כי כל מין זרע ידרש זבול אחר, וכל מין קרקע מסוגל לקבל את השפעת זבול שונה. וגם מיני הזבל רבים ושונים המה בזמן הזה: מלח־נתר הבא מטשילי, פוכפורטים, טומשלקים, חמרים המכילים אזוט וכו', ולא הרי זבול מוצלח ופורה של קרקע בארץ אחת כהרי זבולה של קרקע בארץ אחרת, והזבל המביא תועלת במקום זה יוכל לקלקל במקום אחר, וגם שונות הן התחבולות להשקיע את הזבל באדמה ושונים הם גם פרקי הזבול. פה חשובה ונחוצה לא רק התורה כי אם הנסיון, ורק התחנה־לנסיון העומדת תחת השגחתם של מומחים תוכל להביא את התועלת המבוקשה והאמתית. —

והרי דוגמא אחרת. בארצות הסינים והיפונים זורעים, כידוע, מין צמח אשר למשפחת הפולים יחשב, ושמו סויה, (Soja hispida), ומלבד המאכלים אשר יעשו ממנו, עוד מוציאים ממנו גם מין חָלָב, הטוב, לפי סגולותיו הכימיות לכלכלת האדם, והוא מבריא, וטעמו כטעם החלב, בשעה שמחירו ימעט פי עשרים ממחיר חלב־הפרות. כיוצא בזה נעשים מחלב הצמח הזה גם מיני גבינות כגבינת־שויץ או רוקפור. ולפיכך פשטה הסויה בשנים האחרונות גם באנגליה, גם בפרנציה ובפרט באמיריקה; לפי אקלים ארץ אבותינו נוכל לשער, כי הצמח הזה שתועלתו רבה יתפשט גם במושבות ארץ־ישראל, אם רק יבאו אנשים מומחים אשר יחקרו את הדבר ויתנו להסויה מהלכים בקרב האכרים ורק ע"י המומחים בתחנה־לנסיון יעשה הדבר הזה.

(סוף יבוא)

נ. פינס.

החנוך האסתטי.

(המשך)

ג) חנוך האלוזיה. כמו כל הכוחות הטבועים באדם, כן דורשת גם האלוזיה להשתלמותה עבודה מתאימה המשמשת לה בתור מזון תמידי, אם האלוזיה היא היסוד לכל אמנות, הנה מהצד השני, כל התעסקות אמנותית משפיעה על שכלול האלוזיה, כמו שעבודת כפים פועלת על התחזקות שרירי היד. אבל איזו התעסקות אמנותית נוכל לתת לילדים? על זאת נען: קודם כל תנו לילדים לשחק!

המשחק הוא המדרגה התחתונה של האמנות, וכל אמנות היא משחק רק פחות או יותר משוכלל, וכן אומר שילר אחרי הוכיחו בראיות נאמנות, שרק הצחוק מביא את האדם לשלימות הגמורה: „עם הנעים, עם הטוב, עם השלם האדם רציני, אך את היופי הוא מצחק". המשחק והאמנות שניהם רק מחקים את החיים, ואינם החיים בעצמם; כל הגבורים והמעשים והפעולות שבשניהם אינם אמתיים, כ"א מדומים, ורק האלוזיה בכחה הגדול מחיה אותם. הילד לוקח מקל, שם אותו בין רגליו ורוכב עליו ומתענג, בחשבו עצמו לפרש רוכב על סוס: הילדה לוקחת בובה על זרועותיה ומניעה ומישנת אותה, ואם תחלה הבובה, יושבת היא עצובה על ידה ומחכה לבא אחיה הרופא. כל הגבורים והפעולות האלה הם מדומים: הילד אינו פרש, והמקל אינו סוס, הילדה אינה אם, כמו שהבובה אינה בתה, ורק מחקים הם הקטנים את החיים, הם רק משחקים, ומה עושה האקטורית על במת התיאטרון, בשבתה על יד בנה החולה, והיא כולה סמל יגון, תוגה מגושמת? הלא היא באמת איננה אמו של הילד השוכב לפניה על המטה, כמו שהוא אינו בנה, היא רק מחקה את האם האמללה שבחיים, היא רק משחקת, שתיהן— הילדה והאקטורית—מציגות טרגדיה לקוחה מעולם המציאות; על שתיהן משפיעה האלוזיה ובאותם הרגעים, שהן משקיעות עצמן במצב האם, תשכחנה לגמרי את החיים ההוים והן מרגישות צער ויגון, כאלו ילד טפוחן ממש מוטל לפניהן על ערש דוי. ההבדל ביניהן הוא רק זה, שהראשונה אינה מחקה חקוי גמור את המציאות, והשניה מצלמת את החיים בכל פרטיהם ודקדוקיהם, מבלי שיחסר כקוצו של יוד, וזוהי האמנות השלמה; ובכן נוכל לאמר בצדק, שמה שהאמנות היא לגדולים; המשחק הוא לקטנים, והפקיד החנוך האסתטי להעביר את הילד לאט לאט ע"י משחקים ראויים לכך מהמדרגה התחתונה של האמנות עד מדרגתה היותר עליונה, המרחק הרב הזה הולך ומתקצר, בה במדה שהמשחקים הולכים ומתקרבים אל החיים, והחקוי אל המחוקה, אשר במציאות, הכל לפי השתנות גיל הילד והרחבת הכרתו את סביבתו. ילדה בת שנה או שנתים מסתפקת בגזר עץ עטוף בסמרטוט, והיא מניעה ומישנה את עוללה זה ומתענגת עליו כאם על בנה, כי לרגלי מעוט הכרותיה, אין האלוזיה שלה מרגישה את ההבדל בין גזר העץ לילד חי; משא"כ ילדה כבת שבע־שמונה, היא תשליך גזר עץ כזה בשאט נפש הלאה, מפני שהאלוזיה שלה לא תוכל עוד למצא קשר בינו ובין אותו הדבר מן החיים המתגשם בו. היא תשמח רק על בובה הדומה לגמרי בפניה לילדה חיה ולבושה כמוה ומניעה את ידיה ורגליה ופוקחת וכוגרת את עיניה, בקצור: פסל הקרוב ביותר אל הבת הקטנה שבעולם המציאות, ורק אז מתחלת האלוזיה של המצחקת לפעל את פעולתה ומשכחת אותה, שזוהי רק בת מדומה ומשבעת אותה תענוג של אם אוהבת מפרי בטנה. וכן הוא ברובם הגדול של יתר משחקי הילדים: כפי שישתנה הגיל של הילד, ותגדל ידיעתו בסביבתו, כן תדרש לה האלוזיה למזונה משחקים יותר קרובים אל החיים, לרוב עושה זאת הטבע בעצמו. תשוקת הצחוק הטבועה בנפש הילד מלמדת אותו באיזו משחקים לבחור בכל תקופה ותקופה משנותיו, ועבודת המחנך מצטמצמת רק בזה, שהוא בא לעזרת הטבע וממציא את החומר הדרוש, אבל יש ילדים, שאין בהם כח מניע פנימי חזק די צרכו, ואותם צריך לעורר כח חיצוני, וזאת יעשה המחנך בנתנו להם משחקים מודרגים לפי שנותיהם והבנתם, משחקים, שיטעו בהם את הכשרון להשקיע עצמם בדברים או מעשים מדומים, כלומר יחזקו את האלוזיה שלהם.

משחקי הילדים, שהאלוזיה פועלת בהם באופן היותר חזק, הם עפ"ר אלה המתיחסים אל האמנות הדרמתית, הילדים מצחקים

בעגלונים, בחנונים, בחילים, הילדות משתעשעות בבובות, עוסקות באפיה ובשול—בכל אלה ממלאים הם תפקיד של עגלון, חיל, אם, מבשלת ומחקים את מעשיהם ממש, כמו שעושה האקטור בתיאטרון. בבית האב מתגלה המשחק הדרמתי, כמובן, בצורה פרימיטיבית. אך המחנך המבין משתמש בכשרון הזה של חניכיו ונותן לו דחיפה עצומה לפנים ע"י שיחבר אליו את הדקלמציה והמימיקה. תיכף אחרי ספרו להם איזו אגדה וספור, או אחרי קראם שיר אפי, הוא מחלק את התפקידים בין התלמידים, מלמדם את תנועות הגוף המתאימות אל התכן, ותצא דרמה שלמה, שכבר נוכל לקראה בשם הזה באמת. הנה, למשל, אחרי שספר המורה לתינוקות את האגדה „הכפה האדומה", הוא בוחר לו כפעם בפעם אחדים מהם, זה יהיה הזקנה, זה הכפה האדומה, וזה־הזאב, והם מעבירים את כל החזון לפני חבריהם, ותהיה האגדה חיה נגד עיניהם. במשחק כזה חזקה היא השפעת האלוזיה על המשחקים והרואים שבעתים, מפני שהשחוק מתחזק ע"י דקלמציה ותנועות הגוף. כן חיבים לעשות בהרבה ספורים מכה"ק, כגון אברהם מציל את לוט, מכירת יוסף וכדומה.

ממשחקים כאלה לדרמה אמתית רק צעד אחד. מזמן לזמן מועיל מאד להביא את הילדים אל התיאטרון, את הקטנים אל תיאטרון של בובות ואת הגדולים אל תיאטרון מצוי ובלבד, שיהא התכן לקוח מעולמם וברור להם כראוי, והעקר—יפה ומושך את הלב. בחו"ל נתפשט המנהג זה כבר להציג מחזות הנועדים רק לילדים, ובעת האחרונה הבינו גם ברוסיה את הברכה הצפונה במנהג הזה והתחילו מחקים אחריו, כי אמנם רבה היא פעולת דרמות ממין אלו על חזוקה של האלוזיה והשתלמותה אצל הקטנים, וזהו הדבר היותר נכבד לחנוך האסתטי.

הצחוק והרוב של יתר פעולות התינוק, המשפיעות לטובה על החנוך האסתטי, מתחילים עוד בבית האב, וגן הילדים *) ובית הספר ממשיכים את העבודה הזאת, בראגם להמציא לקטנים את כל המכשירים הדרושים, שכבד לאיש פרטי להשיגם, ואם נחוץ—הם נותנים לפניהם גם משחקים טובים ומועילים, כי נכבד לדעת, שלא כל המשחקים, שנתקבלו בין הילדים, הם טובים ורצוים באמת, והמורה־המחנך יוכל בחכמתו להטות את לב הקטנים אל המשחקים, שבחר הוא, בלי כל מעשה אונס והתערבות חזקה מצדו. כמובן, הדברים אמורים בבית ספר הראוי לשם זה באמת, בית ספר, שאינו רק מקום לפטם את הילדים בידיעות, כביכול, כי אם בית חנוך, הדואג להתפתחותם הכללית של חניכיו, שזאת היא באמת מטרתו העקרית של כל בית ספר הגון. כן ראוי להעיר, שהצחוק, יחדו עם השפעתו הגדולה על החנוך האסתטי, פועל לטובה גם על יתר מקצועות החנוך; הוא מחזק את החושים, מרחיב את חוג מבטם של התינוקות ומכשירם אל הלמוד, מרגילם לסדר ומשמעת, כפתה את הכרתם הסוציאלית, מאמץ את השגתם, זכרונם, רצונם וכח השופט שלהם ועוד דברים רבים, שלא פה המקום לפרטם.

אחרי המשחק, שהוא האמצעי הראשי לחנוך האלוזיה, יחשב הציור. לרגלי תשוקת העבודה ותאות החקוי הטבועות בנפש הילד, אוהב הוא לציר את העצמים מסביבתו הלוקחים ביותר את לבו, ועפ"ר—את האנשים היותר קרובים אליו ואהובים לו. דעת לנבון נקל, שבין הציור ובין המצויר יש הבדל מבהיל.

הוא עושה מיני קוים משונים וקורא: „זוהי אמא!" הגדול מבקש גם רמז של השואה ודמיון ואינו מוצא, אך אין בזה כל רע, „הפעוט"—אומר אחד הפסיכולוגים של הילדים **)—„אינו מקיף במבטו דבר שלם, כ"א חלק קטן ממנו, שעל פיו הוא מכיר את כלו, לבד זאת, תמלאה אלוזיה שלו את התהום הרבה הרובצת בין החקוי ובין המחוקה". אצלו זו היא אמא, זו הממלאה את כל צרכיו, הדואגת לו כל כך, ושהוא אוהב כל כך. מעט מעט, כאשר תתחזק ידו, והפרספקטיבה שלו וגם הכרתו תתרחב, יהיה גם הציור אחר ויתקרב יותר ויותר אל מקורו, ממש כמו שראינו במשחקי הילדים. מזה יוצא ברור, שעל הילד להיות חפשי ביצירותיו, כמו שהוא חפשי במשחקיו, ורק אז נוכל לקות להתפתחות מודרגת ומשוכללה, ועבודת מחנכיו כלולה רק בזאת, שהם ממציאים לו את החומר והעצמים מן החיים והטבע, המתאימים ביותר לנטיותיו המיוחדות, אם כבר הספיקו להשתקף במעשי ידיו. לדאבוננו, לא רבים שמו לב לאמת הפשוטה הזאת, וגם בבתי הספר, המעטים המתוקנים שבהם הנהיגו את הציור; מאלצים עפ"ר את הקטנים להאר איזו קוים זקופים משכבים ואלכסונים איזו רבועים ועגולים, וסוף סוף אחרי יגיעה רבה הם מתחילים לציר איזו צעצועים וארנמנטים, שלא ראו דוגמתם בחיים, ואינם מושכים לגמרי את לבם, ובמקום שאין הלב לוקח חלק, איך תוכל להיות השתתפות האלוזיה? „רק לאותן התמונות"—אומר האסתטיק לאנגע—„הלקוחות ישר מהחיים ומהטבע, יש כח חיוני אמתי וכשרון להתפתחות בריאה". לכן יקח נא התלמיד חומר לציוריו מהמקור הראשון, כפי שיורהו הטבע—המחנך היותר טוב, ולא יחטיא את המטרה. „ככל אשר נרבה"—אומר ספנסר—„לעורר בלב הילד את התשוקה לציר דברים מושכים את הלב מעולם המציאות, כן יגדל בטחוננו, שברבות נסיונותיו יתחיל להתענין בכל סביבתו, וכן ילך ויתקרב יותר ויותר אל העצמים שבחיים ובטבע". מההנחה הזאת יוצא לנו יסוד שני, שכיון שהילד צריך לציר את הדברים הלקוחים מהטבע והמושכים את לבו ביותר, צריכה הצביעה לתפוס מקום בראש במלאכת הציור, כי, כידוע, מרהיבים את עיני הקטן והגדול גופים צבועים ולא עכורים וכהים, ולא לחנם כה שמחים הקטנים כמוצא שלל רב, בהנתן להם עפרונים בעלי צבעים שונים. גם את היסוד הזה לא הכירו עוד רבים ממורי הציור ועד היום מבכרים הם את העפרון האפור והחשוך על הצבוע והמבריק. ולבד ההפסד, שהם מביאים בזה להסתכלותם הנכונה של חניכיהם, הם משחיתים הרבה גם לרגש הכרת הצבעים שלהם, דבר שנחיצותו כה רבה לחנוך האסתטי, כאמור למעלה. צריך אני להעיר, שתכלית מלאכת הציור, כמו המשחקים הדרמתיים של הילדים, אינה שיהיו כלם צירים ואקטורים, והעקר הוא רק לפתח ולעדן את טעמם ולחזק באמצעותם את חוש היופי שלהם, ואם גם לא יהיו יוצרים, יבינו, לפחות, את האמנות על בוריה, ונעלה הוא המבין הטוב על האמן הרע.

אל הציור שייכות הרבה עבודות כפים המקובלות בגני פרבל המתוקנים ואשר נחוץ מאד להמשיכן למטרת החנוך בכלל והאסתטי בפרט גם בבית־הספר, כמו: קליעה, רקימה, הנחת קטניות, יתדות או הדבקת פסות ניר צבועות, כי סוף סוף אחת היא, במה מציר הילד, אם בעפרון ובמצבוע או בזוגיות, ניר וחוט. ביחוד נכבדה היא מאד מלאכת עשית תבניות (מאדעללירען) מחמרים רכים (דונג, חמר), שנוכל לחשבה להמדרגה התחתונה של הפסלות (בילדהאוערקונסט), ויתרון גדול לה על הציור בזה, שאין בה נחיצות הפרספקטיבה, והילד מקיף במבטו את התבנית מכל צדדיה, משא"כ בציור, שלפרקים הוא מתקשה ועושה

---

*) מאמרי „בתי ספר של פרבל ונחיצות גני ילדים עברים" „ב„הפדגוג" תרס"ג חוברות א' ב—ג.

**) Dr. Brahn. Kinderpsychologie, die Phantasie des Kindes. Leipzig 1907.

לסוס, שהוא מצייר, שתי עינים, משום שאין ביכלתו להבין, מדוע צריכה להיות לסוס המצויר רק עין אחת. כן אין לשכוח את חשיבות מלאכת הבנין, שהילדים עוסקים בה בתשוקה רבה כל כך, ושהיא הצעד הראשון אל הבניה (אַרכיטעקטור). הצד השוה שבהן, שבכלן מחקה הילד את העצמים שבסביבתו, ועבודתו דורשת את השתתפות האלוזיה.

לבד המשחק ומלאכת הפסלות והציור במובנם הרחב, יש עוד אמצעים לאין מספר לחנוך האסתטי; ולבלתי היות ארוך יותר מדי, אראה עוד רק על איזו מהכי נכברים שבהם והם: המוסיקה, השירה וההסתכלות ביצירות אמנותיות.

עד כמה משפיעה המוסיקה על התעוררות הפנטסיה של האדם, זוהי אחת מן המפורסמות, שאין צריכות ראיה. השירה דומה בכללה אל המוסיקה, אם היא לירית ויסודה ברגש, והאפית תשוה כמעט בכל דבר אל הציורות והפסלות, כי מה שעושה הציר במצבועו, הפסל במפסלתו, יעשה המשורר בשפתו. איך שיהיה, שתיהן מרחיבות ומעמיקות ב ת כ נ ן את הרגש, ובצורתן;— הראשונה בהתלכדות קולותיה, והשניה בהריטמוס והחרוז שלה— תפעלנה על חוש השמע ומרגילות את האזן להרגיש ולקלט בתוכה צלצולים הרמוניים דקים ועדינים המביאים את האדם לידי התפשטות הגשמיות, כלומר אל התעוררות האלוזיה. מובן מאליו, שבהתחבר שתיהן יחד (שיר עם מלודיה) הן מצטרפות לכח אדיר הפועל באופן נמרץ על האלוזיה, והאדם טועם תענוג אסתטי מיוחד.

כמעט בכל האמצעים הנקובים למעלה, הילד אקטיבי בפעולותיו, והוא בבחינת י ו צ ר. הוא בעצמו מצחק ומצייר, פיסל ובונה. ואם כי לדברת אחד הפדגוגים הגדולים (לינדנר) „חשוב הוא מעשה ה ח ק ו י להשתלמות הסתכלותו של האדם פי עשרה מ ה ת ב ו נ נ ו ת פשוטה בעלמא", אין לנו להקטין גם את ערך אלה האמצעים, שבהם הוא פסיבי ומושפע, כמו ההסתכלות ביצירות אמנותיות. למעלה נוכחנו, עד כמה משפיעה האלוזיה על הרואים בבחזה על במת התיאטרון, וכן הוא ביתר מקצועות האמנות. התינוק פותח את אלבום הציורים אשר לפניו ורואה כלב גדול עם פה פתוח ולשין שלוחה, הוא כמו נבהל ונסוג אחור, ואחר ישוב ויושיט אצבעו אל פי הכלב וכרגע הוא משיב במהירות שנית את ידו אליו, כאלו ירא פן ישכנו הכלב. אם נתבונן במעשי הילד, נראה, שמהצד האחד הוא מרגיש, שהכלב המצויר אינו אותו הכלב, שהוא רואה בחוץ, המפיל עליו אימה ופחד, ומהצד השני הוא בכל זאת ירא ממנו. מפני שהאילוזיה שלו מתארתו לרגעים לפניו ככלב חי היכול להזיק; וזהו הלא יסוד הכשרון להבין ולהרגיש את הציירות ויפיה. לפיכך מועיל מאד לתת לקטנים אלבימי ציורים ותמונות פוטוגרפיות להתבונן בהם, גם לתלות כאלה על קירות חדר הילדים ובית הספר, ובלבד שיהיו מעשי ידי אמן ולא יעלו על מדת השגתם, ר"ל שיהיו מתוארים בהם דברים כאלה, שכבר קנו בהם הקטנים איזו הכרה. אל הסתכלות *) ממין זה נוכל לחשב גם ספורי אגדות מעשיות המעוררות ביצירותיהן הרמוניות או הריאליות את עסקנות האלוזיה, ולכן רבה חשיבותן להחנוך האסתטי.

(עוד יבא).

*) הסתכלות (אנשאאונג) אינה הבטה בעינים דוקא, כ"א בכלל התבוננות והתעמקות באיזה דבר, וכן הוא „הסתכל בשלשה דברים וכו'" (אבות, ג' א').

אֲסֵפַת הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַגָּדוֹל בְּקֶלְן.

ארבע הישיבות הראשונות של הועד הפועל הגדול מיום ב', 15 למרץ, בבקר עד יום ג' אחרי הצהרים היו סגורות. בהן דנו ע"ד מצב הענינים בתורקיה ועל התנאים החדשים, העושים לאפשר שם עבודה לויאלית, שהזמן גרמה, בהתאמה להשתלשלות הענינים בארץ הזאת.

ביום ג', 16 למרץ, קרא הפרופ' ורבורג הרצאה ע"ד עבודתה של הקומיסיה הפלשתינאית בברלין (Palästina ressort). אחת העבודות החשובות של הקומיסיה הזאת היתה רכישת אמצעי־כסף בעד החברות והאגודות השונות העומדות תחת הנהגתה.

1) ה ח ב ר ה ל ה כ ש ר ת ה י ש ו ב ב א" י (Palästina Land Development Co.). לטובת המוסד הכי חשוב הזה נעשה עדיין מעט מאד. סבת הדבר מונחת בעקרה בזה, שחברינו לדעה עוד לא בררו להם כראוי את הנחיצות הגדולה של החברה הזאת. החברה כבר נוסדה ונתאשרה באופן רשמי. העבודות במקצוע המשק הכפרי, שהתחילה החברה בכנרת, מביאות לתוצאות מרנינות. עד הראשון לינואר שנה זו הגיעה החתימה על מניות החברה ליתר מארבעת אלפים ל"ש.

2) ה ס י נ ד י ק א ט ל ח ר ו ש ת ה מ ע ש ה ב א" י (Palästina Jndustrie Syndikat). הסינדיקט לוקח חלק בעבודות שונות בא"י. נגמרו עבודות ההכנה ליסוד עסק של טרנכפורט. הסינדיקאט הזה יקח חלק גם במפעל אחד, שיתעסק בהשקאת האדמה בא"י. הסינדיקאט ביחד עם אחת הפירמות שביפו לקחו על עצמם הנהגת-בית למעשה־מלט, הנותן תקוות טובות לעתיד.

3) ה א ג ו ד ה ל נ ט י ע ת ע צ י ז י ת (Oelbaumspende). התרומות לטובת האגודה הזאת הולכות ומתרבות, והקומיסיה הפלשתינאית משתדלת להגדילן יותר ויותר. ברבוי ההכנסות האלה תלויה במדה גדולה השפעתה של ההסתדרות הציונית על המוסדות הקולטורים בא"י.

4) האגודה לנטיעות בא"י (Pflanzungsverein-Palästina). בקרוב יצא הדו"ח הראשון של החברה הזאת. במשך החדש הזה יקבלו כל חברי האגודה את מנתם מפרי הארץ.

5) החברה לרכישת נכסי דלא ניידי בא"י (Terraingesellschaft Haifa). מן הראשון לינואר עד 19 למרץ שנה זו נתקבלו חתימות לטובת החברה הזאת, העומדת להוסד, על סכום ששים וחמשה אלף מרק. באופן שאפשר לקוות, כי הסכום שמונים אלף פר', הנחוץ על פי הפרוספקט, כדי שתוכל החברה להוסד—יאסף בקרוב.

חקירת ארץ־ישראל, שקודם עסקה בה החברה, איננה תופסת עתה את המקום הראוי. לזה נחוצים אמצעים מיוחדים. הפונד הקולטורי, שיצירתו עלתה כבר במחשבה, ושתעודתו הראשית יהיה יסוד גמנסיות, בתי עקד, בתי־אסף ועוד מוסדים כאלה, צריך לתת את האמצעים גם לזה.

אחרי קריאת הרצאתו של הפרופ' ורבורג דנו בשאלת ע"ד סדור עניני האינפורמציה בא"י. אחרי הוכוחים, שבהם העירו המשתתפים על הנחיצות הגדולה לשכלל את עניני האינפורמציה בא"י וגם על הנחיצות לעבור במקצוע זה ביחד עם הועד האודיסאי ועם הסתדרויות אחרות, נתקבלה ההחלטה הזאת: ה ו ע ד ה פ ו ע ל צ ר י ך ל ה ח ל י ט ב ד ב ר ה ש א ל ה ע ל א ד ו ת ל ש כ ת ה מ ו ד י ע י ם ב ה ס כ ם ע ם ה ה ס ת ד ר ו י ו ת ה א ח ר ו ת.

יום ד', ישיבת הבקר.

על סדר-היום שאלת הגימנסיה העברית ביפו.

הד"ר בודינהיימר מקדים לברר, כי באספה הכללית האחרונה של הנציונאל-פונד העברי נתקבלה החלטה, למלא את ידי הדירקטוריום להפריש מקופת הנ"פ את סכום הכסף הדרוש לקנין חלקת-אדמה לבנות עליה בית להגימנסיה העברית ביפו. הגשמת ההחלטה הזאת התנגשה במפריעים שונים, רובם פורמאליים, התלויים ביחוסה של הגימנסיה העברית אל אגודת „אחוזת-בית". אבל מלבד זאת קבל היעה"פ המצומצם מחאה מאת לשכת מזרחי כנגד הגשמת ההחלטה הזאת. מפני שני הטעמים הללו מצאנו לע"ע לנכון לדחות את הוצאת ההחלטה אל הפועל. ישיבת-הועה"פ של היום צריכה לדון בשאלת המחאה הנזכרת ולמסור את מסקנותיה להאספה הכללית של הנ"פ, והיא מצדה תחליט דבר בנוגע להגשמת ההחלטה הקודמת.

לאחר שנקראה הרצאת „מזרחי" בנידון זה, התשובות על ההרצאה זו מצד הפלשתינא-אמט ומצד הגימנסיה שביפו ותשובת „מזרחי" על זו של האחרונה, התחילו הוכוחים בשאלה זו.

הד"ר גרונימאן מביע את צערו על חריפות-הסגנון היתרה בתשובת הגימנסיה העברית על מחאתה של מזרחי. הוא איננו מסכים אמנם לדעתו הפרינציפיאלית של מזרחי, כי אין להציונות הרשמית לעסוק ביסוד בתי-ספר בפלשתינה ובתמיכתם; והוא רוצה להחליט, להפך, כי אין להציונות תעודה יותר חשובה מהמצאת עזר וסיוע לבה"ס בפלשתינה. אולם עם זה אי אפשר לבלתי התיחס בשלילה לשיטה שאחז בה אחד ממורי הגימנסיה, הד"ר מוסינזון, עפ"י הידיעות השונות וגם מהדוה"ח של הפלישתנא-אמט יוצא ברור, כי המורה הזה הטיף לקח לפני נערים צעירים במקצוע בקרת-המקרא. אך למותר הוא אפוא להוכיח, כי למוד כזה איננו נאות כלל וכלל לתלמידים צעירים. מהדו"ח של הפלשתינא-אמט נראה, כי גם המועצה הפדגוגית על יד הגימנסיה העברית עצמה לא הסכימה לשיטת-הלמודים של הד"ר מוסינזון, אבל למרות זאת בא הועד הפלשתינאי לידי מסקנה, כי בהיות הגימנסיה העברית מוסד מסייע להתפתחות הקולטורה בארץ-ישראל, כדאית וראויה היא לתמיכתו של הנ"פ. מפני שצריך להאמין, כי השגיאה שנעשתה לא תשנה, ההחלטה הקודמת צריכה להשאר בתקפה.

אח"כ נתנה רשות הדבור להדירקטור של הגמנסיה העברית, שהשתתף באספה בתור אורח.

הד"ר בוגראצ'וב: פה יצאו מערערים על חריפות הסגנון שבתשובת הגימנסיה, אבל צריך לשים אל לב, כי מחאתו של מזרחי העליבה את הגימנסיה באופן גס ע"י חשדים קשים. במכתב-מחאתו של מזרחי נאמר על מורי הגימנסיה, כי אינם מוכשרים לאומנתם, כי אינם מנוסים ומומחים להוראה ועוד. כנגד זה אני צריך להדגיש הדגשה יתרה, כי הגימנסיה העברית רכשה לה את המורים היותר טובים, שאפשר היה להשיג, — כולם אנשים מצוינים בכשרונותיהם ובידיעותיהם המרובות ומסורים לאומנתם בהתלהבות יתרה, כולם שקדו שנים הרבה על בתה"ס העליונים ועזבו את התקוות היותר טובות לכונן להם מעמד באירופה, בכדי לעבוד ולפעול בפלשתינה לטובת האידיאל שלהם בתנאי-חיים קשים ובקרבנות מרובים. כי במוסד רך וצעיר אי אפשר לקבוע בפעם אחת את כל הסדרים הנחוצים, זהו דבר, המובן מאליו: מעשי שגיאה וקלקול נעשים לפעמים גם בבתה"ס האירופיים, שכבר יצא להם שם בתקוניהם ובסדריהם היפים. אבל אין זה צריך להיות יסוד ואמתלא למעשה-אגיטאציה נמרצה, אשר היא -- אפשר להחליט אל נכון, מכוונה בעיקרה. לא כ"כ אל הגימנסיה, כי אם אל רוח הקולטורה, היוצא ממנה. עכ"פ עובדה היא, כי בכל העולם עוד לא הביע איש מחאה כנגד הגימנסיה, מלבד הלשכה הפראנקפורטית, הרוצה לעורר את האמונה, כי מאחריה עומדים המוני-עם מרובים.

הגימנסיה מתיחסת בניטראליות גמורה אל הזרמים הדתיים השונים שביהדות, ושום התנפלות לא תשפיע עליה להעביר אותה על דעתה בזה. אבל בשום אופן לא תסבול שום התערבות זרה מן החוץ בתכנית-הלמודים שלה. המועצה הפדגוגית של הגימנסיה קבעה את תכנית-הלמודים ע"פ שיטה מסוימה ומדויקת והיא דואגת להתחשב עם כל התביעות ולמלא אחריהן לפי מדת האפשרות. אם יש שנעשות שגיאות, דואגת המועצה עצמה לתקנן, הלא במועצה ישנה זכות של חוות-דעת גם להפלשתינא-אמט. באופן זה הלא יש מקום להסתדרות הציונית להשפיע השפעה מרובה על מהלך הגימנסיה. עוד אחת אני רוצה להגיד: כמעט שמעליב אותנו הדבר, אם מוצאים לנחוץ להטיל עלינו לחובה, כי לא נפגע ברגשות הדתיים של אחינו. הלא זהו אחד מיסודי הגימנסיה שלנו, אשר נחיצותו מובנת מאליה, ואך למותר אפוא לדבר על זה. אני מבקש מכם, להגשים את החלטתו של הקרן-הקימת בלי שום הגבלה.

אידלסון סובר, כי הציונים צריכים לתמוך בכל המוסדות הקולטוריים שבפלשתינה בין שהם מתנהלים ברוח החפשיים או החרדים. אם תהיה באפשרותו של מזרחי ליסד גימנאסיה, שתהי מטפחת את הרוח הלאומי שלנו, אז נתמוך גם בה.

הד"ר האנטקה: נקל הדבר מאד לבוא בטענות מן החוץ, עכ"פ הוא נקל הרבה יותר מיצירת מפעל גדול, כהגימנסיה העברית בפלשתינה, את השגיאות נחוץ לתקן. לאחר שנקבל תשובה נכונה מאת הגימנסיה, כי השגיאות תתוקנה, עלינו לשים קץ להענין ולהוציא את החלטתו של הקה"ק אל הפועל.

יום ד', ישיבת-הצהרים.

מוזיר מעיר, כי שלא בצדק מטילה מחאת המזרחי ספק בהערת הגימנסיה, כי נמצאו כמה ערים ומושבות, אשר הביעו את משאלתן הנלהבה, כי יעבירו את הגימנסיה אליהן. הנואם יכול להעיד, כי בהיותו בא"י פצרו בו בהרבה ערים ומושבות, כי ישתדל בכל יכלתו, להעתיק את הגימנסיה העברית מיפו אליהן. מכמה צדדים נטו לקנות, במספר מסוים את מניות הגימנסיה, בכדי שיהיה להם רוב בהאספה הכללית, ואז יוכלו לבצע את חפצם בדבר העתקת הגימנסיה.

ד"ר שמריהו הלוי: יש לי הזכות המוסרית לדבר על אודות הגימנסיה מפני שבעת ישיבתי בפלשתינה, עבדתי בה שעות אחדות בכל יום. אי אפשר לגדור גדרים ולקבוע מסמרות במקצוע בקרת-המקרא. עד כמה שידוע אני את רוח „הגימנסיה, עלי להגיד, כי הייתי שמח, אלמלי שרר רוח כזה בקרב האורתודוכסים שלנו. מעולם לא שמעתי כי יהיו מלמדים באיזה בית-ספר אחר את כתבי הקדש באותו הרוח העברי, שהוא נלמד בהגימנסיה העברית ביפו. אבל אין מחאה זו מכוונת כנגד בקרת-המקרא, כי אם כנגד הד"ר מוסינזון, שהוא גם אחד מנושאי הקולטורה בפלשתינה. הוא קורא הרצאות, שרוח החופש מבצבץ מהן, ולפיכך לוחמים כנגדו. שוב מצאו קלקלה בהגימנסיה, כי מוריה אינם פדגוגים מומחים למלאכתם. אבל הכי דאגנו, כי יהיו לנו מורים שעטרתם הולמתם? הכי רבים המה המורים העברים המומחים, ההולכים לפלשתינה? לאט לאט, בהמשך הזמן תלך הגימנסיה הלוך והתפתח; אל נא נפריע בעד

ההתפתחות הזאת ע"י זה, שנתנה עמה תנאים ונדרוש ממנה ערובות. אני מציע, כי נעבור על פני הענין לסדר היום.

הנשיא ו א ל פ ס ו ן מביע גם הוא את השתתפותו ורגשי חבתו להגימנסיה. לפי דעתו אין לנו מפעל יותר יפה מהגימנסיה. אבל בשביל כך איננו טוען כנגד אלה המוחים כנגד קלקולים שנעשו ודורשים שלא יוסיפו לעשותם עוד. בודאי שיש לנו הרשות לכך, ואין זה עלול אלא רק להיות לתועלת להגימנסיה.

בזה נגמרו הויכוחים ע"ד שאלת הגימנסיה העברית. את ההחלטה בשאלה הזו הוציאה האספה הכללית של הקרן-הקימת. (עיין למטה)

הקרידיט הקרקעי.

ד"ר ב ו ד י נ ה י י מ י ר: האספה הכללית של הקרן-הקימת, שהיתה קודם להקונפירינציה השנתית, קבלה החלטה זו:

„האספה הכללית של הקרן-הקימת מחליטה, למלא את ידי הדיריקטוריום של הקה"ק לתת להאנגלו-פלשתינה-באנק ביפו הלוואה בסכום עד למאתים אלף פראנק ביחוד למטרת קרידיט קרקעי לאגודות משותפות בפלשתינה בערובתו של הבאנק ובתשלום של 4 פרוצינט".

למטרת הגשמת החלטה זו הוחלט בישיבת הדירקטוריום, שהיתה אחריה, למלא את ידי הפלשתינא-אמט לעבד את התכנית ולשלוח העתק ממנה לכל אחד מחברי הדיריקטוריום לאישור. הפלשתינא-אמט עבד הצעת-חוזה, והמציא אותה להדיריקטוריום. בינתים נתעורר הרעיון בדבר יסוד באנק קרקעי. הד"ר צ'לינוב פנה, על יסוד ההחלטות שנתקבלו במועצה המוסקבאית, אל הקה"ק בבקשה נמרצה, לבלתי הוציא לפועל את החלטתה של האספה הכללית, כי אם להמתין בדבר, עד שתתברר שאלת הבאנק הקרקעי.

הד"ר צ ' ל י נ ו ב: השאלה, שאנו צריכים עתה להחליט דבר על אודותה, היא חשובה מאד. תמיד הננו טרודים כ"כ בהחלטותינו ובמועצותינו ע"ד שאלות ומאורעות היום, עד שרק לעתים רחוקות מאד יש לנו שהות ואפשרות לשאול את עצמנו, עד כמה עלתה בידנו להביא באופן כזה לידי התקדמות את תעודתנו הראשית. אלמלי שאלנו את עצמנו שאלה זו, היינו צריכים להודות, כי במשך 15-20 השנים האחרונות כמעט שלא צעדנו אף צעד אחד קדימה בנוגע לרבויה ולהרחבתה של אדמת היהודים בפלשתינה. מיום-הוסדה של המושבה האחרונה בא"י, רחובות, כבר עברו שמונה עשרה שנים. מאז נוסדו אמנם מושבות אחדות בגליל, אבל המושבות האלה כמעט שאינן מוסיפות כלום על מספר המושבות שלנו, אחרי שהנן כפלות לאלה הקיימות מכבר. בשנה האחרונה עשה גם הועד האודיסאי נסיונות ליסוד שתי מושבות, אבל הן קטנות מאד, וככה הוא גם ערכן. ואם מאמינים אנחנו כולנו, כי התעודה הציונית בא"י עלולה להתגשם במעשה, רק אם נתפוס לנו בסיס איתן בארץ, כאשר תהיה לנו אדמה יהודית ומתישבים יהודים, צריכים אנחנו להודות, כי בתור ציונים פוליטיים עוד לא עשינו במקצוע זה כלום. אל נא נשכח, כי שטח הקרקעות, שיש ליהודים בפלשתינה, הוא קרוב רק לשני אחוזים מכל סכום אדמתה, ויתר ה-89% שייכים לאחרים, וגם זה נכבש רק בעשרת השנים האחרונות.

איך נהיה הדבר, שתעודתנו הראשית לא התקדמה אפילו במעט? על שאלה זו אפשר להשיב בנקל.

להיהודים העשירים לא היה, עד העת האחרונה לכל הפחות, הרצון ללכת לא"י. העניים, הרוצים בכך, הנם מחוסרי-יכולת להתישב שם. בזמן האחרון התחילה תסיסה בין בני המעמד הבינוני. גם קודם, וביחוד עתה מורגש בתוך בעלי השדרה הזאת שאיפה חזקה ללכת לא"י, אלפי משפחות ישנן ברוסיה, ובוודאי ישנן הרבה כאלה גם במקומות אחרים, שלכל אחת מהן יש הון של 2000, 3000, 4000 רובל, והן רוצות להתישב בפלשתינה. אבל בהון זה אינן יכולות לכונן להן מעמד בפלשתינה. נזקקות הן לקרידיט. אבל איפה תמצאנה את הקרידיט הזה. ולפיכך הן נשארות יושבות במקומותיהן ואינן הולכות לא"י.

נחיצות קרידיט-קרקעי לפרעון בזמן ארוך לשם התפתחות הישוב בפלשתינה הורגשה זה כבר. בימי הקונגרים האחרון נעשתה אגיטאציה נמרצה מאד ליסד מוסד כזה תיכף בכספי הקה"ק. בהקומיסיה הפלשתינאית הגדולה של הקונגרים קבלו מניני הרעיון הזה, הפרופיסור ווארבורג ואוסישקין, רוב דעות. אבל אנחנו התנגדנו לו מפני הטעמים הללו, לפי החוקים, שהיו נהוגים בתורקיה עד עכשיו, היה חסר המושג של אישיות משפטית, באופן שעל פיהם קשה היה לאיש זר לקנות אדמה בא"י. עניני האפותיקא היו מסובכים מאד. בתנאים כאלה אי אפשר היה להשיג כל בטחון יורידי ובסיס קים למוסד כבאנק לקרידיט קרקעי. צריך היה אפוא להשתמש במעשי קנוניה, ובגלל זה לא היה כמעט כל בטחון משפטי להלוואות.

בתנאים כאלה לא הרהיבו להעמיד בסכנה את כספי הקה"ק. להשתמש במצב כזה בכספים של שדרות אחרות לאותה מטרה, זה היה מן הנמנע. וכספנו אנו עצמנו, הלא היה תמיד מצומצם מאד, כידוע.

רק עתה אחרי השתנות מצב הענינים בתירקיה, באה העת לגשת להגשמת תעודתנו זו, החשובה כ"כ. כמו שמידיעים עיבדה הממשלה התורקית הצעות-חוק, שתציע בקרוב לפני הפרלמנט, המכוונות לברוא אותו היסוד המשפטי לפי התכנית הנהוגה באירופה, כמו שמודיעים ממקורות נאמנים מאד עתידות הצעות החוק הללו להתברר עוד בסיסיה זו הממושכה של הפרלמנט, ולכל המאוחר בסיסיה השניה. אם כזאת תהיה, אז תוכל הקרן-הקימת לפתח את פעולתה בפלשתינה בכל הקיפה. אז נוכל ליסד גם אגודה עותומאנית, אשר תהיה לה הזכות לקנות קרקעות, לתת הלוואות ולגבות אותן ע"י בית-דין, באחת: כל הזכיות, שישנן לבאנק קרקעי בכל הממלכות.

בתנאים כאלה מקבל ענין יצירת באנק קרקעי בפלשתינה יסוד אחר לגמרי, — בטחון יורידי. ואז תסור מאליה הטענה כנגד השתתפותה של הקה"ק במפעל זה. ואם תקדים הקה"ק להשקיע במפעל זה סכום כסף גדול. אז יכולים אנו לבטוח בסיוע גדול מצד השדרות הרחבות של ההסתדרות שלנו, אשר הדבר נוגע אל לבן מאד, וגם מצד אותם החוגים הבלתי-ציונים, המתיחסים לעבודתינו ולשאיפותינו בחבה מרובה.

אבל הכי יש באפשרותו של הקה"ק להוציא מכספיו, שברובם הוקדשו כבר לענינים אחרים, סכום גדול לאותה מטרה? חושב אני, כי לשעת הנחיצות יהיה לו סך של מיליון פראנקים מונחים בקופתו. אל נא נשכח, כי על סכום של שלש מאות אלף הפראנקים, שנועדו ל„אחוזת בית", עתיד האנגלו-פלשתינה באנק להוציא אובליגאציות של 4½%, אם נשים לב אל בטחונו של המפעל הזה, לערובתה של האפ"ק, וגם לזה, שסך 4½% היא רבית הגונה מאד, אז אין הדבר נראה לקשה כ"כ להוציא את האובליגאציות על הסכום הקטן הזה במשך עת קצרה. ברוסיה נפיץ חלק גדול מהן, וגם באירופה המערבית תמצאנה להן מהלכים. עוד נשארו מאתים אלף הפראנקים, שבקונפירינציה האחרונה הוחלט לתתם בתור הלוואה לאגודות משותפות. איני רוצה לטעון

כנגד האגודות הללו; בוודאי שהן מביאות תועלת; והתפתחותן בעתיד רצויה מאד; אבל אופן הקרידיט הזה הנהו רק חלק מהתעודה הכללית, העומדת עתה לפנינו. ובעת, שיש לפנינו תעודה גדולה, אשר להגשמתה צריכים אנחנו לאזור את כל כחותינו, הלא אין לנו לפורר את כספינו ולהחסיר מהם מאות אלפי פראנקים. זה היה טעמי ונימוקי, כאשר חויתי את דעתי בהקונפירינציה הקודמת כ נ ג ד נתינת הקרידיט הזה, והוא הוא הדבר, שבשבילו עמדתי ברוב תוקף על דעתי אחרי כן לדחות לעת עתה את הגשמת ההחלטה הזאת.

כן יש לנו הרבה שטרות־ערך, חלק מהם נצטרך להחליף בכסף למטרה זו; אם נקצב לאותו צורך גם את הכנסת השנה החולפת, שתעלה לכהפ"ח לרבע מיליון פראנק, אז אין כל ספק בדבר, כי נוכל לתת מכספי הקה"ק מיליון פראנק לאותה מטרה. אז נפנה בהחלטתנו זו אל כל ההסתדרות שלנו ונקרא אליה לעשות כמעשנו ולהיות לסיוע בדבר גם היא. מקוה אני, כי קריאתנו תמצא לה הד ותעשה את הרושם המבוקש. אינני יודע ברור, כיצד חושבים בדבר בארצות האחרות. אצלנו ברוסיה מתיחסים עתה הכל בהתלהבות אל רעיון יסוד באנק קרקעי. בכל מקום שוררת האמונה, כי באה עת העבודה, וכי את העבודה אפשר לפתח ולהרחיב רק ע"י יצירת קרידיט קרקעי לפרעון לזמן ארוך. הכל מחכים להחלטתנו אל האיניציאטיבה שלנו. אבל מצדנו לא נעשה עדיין, לצערנו, דבר. כשנתחיל לקבץ כסף לצורך זה, מובטחני, כי נאסף שני מיליונים פראנקים.

עבודתנו זו איננה מצומצמת רק בחוגים הציוניים. אחרי הקונפירינציה האחרונה היתה לי ההזדמנות להכנס בשיחה עם נשיאה החרוץ של אגודת „העזרה", הד"ר פאול נתן, ולגעת במרוצת דברי אתו גם בשאלה ע"ד נחיצות יסוד באנק קרקעי בפלשתינה ועד כמה יש תקוה להשיג כסף לצורך זה. גם הד"ר נתן חשב כמוני, כי אם תהיה ערובה יורידית לדבר, אז יש לקוות, כי ישתתפו בו גדולי הפינאנסיסטים היהודים באירופה. ביחוד יש לקוות בוודאות גמורה על סיועם של אותם החוגים הפינאנסיים בארצות שונות, אשר בשעת יסוד היק"א הביעו את חפצם להקדיש את כספם ולפעול בכל כח השפעתם לטובת מפעלים ממשיים בארצות המזרח. ובנוגע ליק"א אמר: אם נפנה אליה בתכנית של עבודה ברורה ומבוססת על יסוד נאמן, אם אנחנו בעצמנו נאסף לאותו צורך שלשת מיליונים פראנקים, אז תשתתף אתנו בכספה בוודאי, ואפשר כי גם בסכום כזה, מפני שכך היא דרכה של החברה הזאת לתת לכל מפעל כסכום, שמאספים האיניציאטורים עצמם לטובתו. כן צריך יהיה להטות אל הדבר גם הסתדרויות יהודיות אחרות. הן לא תעמודנה מרחוק לתעודה כזאת. אני לוקח לי את הרשות להחליט, כי אם נפעול באופן כזה, אז תעלה בידנו לאסוף בשביל הבאנק סכום כסף, כאותו שאספנו בשעת יסוד הקולוניאל־באנק בשעתו. ובהון כזה לא יבצר מאתנו לבצע את תעודתנו הכי נכבדה, שעתה נעשתה לחשובה ונחוצה ביותר. אל נא נשכח, כי השתנות מצב־הענינים בכל הארץ עלולה לעורר חיים חדשים גם בא"י. אם לא נהיה שם לעת אשר כזאת; אז יכולים אחרים לבוא ולבצר להם מעמד שם, ואז נאחר את המועד... לפיכך נוכח אני, כי אין תעודה זו מוקדמת יותר מדאי, כי אם דבר בעתו, שאין לרחותו. במשך שנה אחת עלולים להתגשם השנויים היורידיים, הנחוצים לנו, עד העת הזאת עלינו לגמור את עבודות־ההכנה שלנו, בכדי שלא נאחר את המועד.

אבל הכי אפשר להתחיל בקבוץ־כספים לטובת הדבר, בטרם שניתנו הבטוחות המשפטיות ובטרם שנעבד הענין כתקונו? אנפי סובר, כי אפשר ואפשר. גם בשעת יסוד הקל"ב החלונו בחתימה זמנית. כזאת נוכל לעשות גם עכשיו. ע"ז יתברר לנו באופן היותר טוב, עד כמה אנחנו יכולים לקוות לרגשי הסימ־פאטיה ולסיוען החמרי והמוסרי של השדרות הרחבות, המנויים על אקציות הבאנק הקרקעי ישלמו רק את התשלום הראשון, שיעלה לערך 20—10 פרוצינט, ואת המותר יתנו לאחר שיהי נברא היסוד המשפטי.

יש מחליטים, כי יכולים אנחנו להשיג את סכומי־הכסף המרובים, הנחוצים לנו לעבודתנו בפלשתינה ע"י הפצת המניות של האנגלו־פלשתינה־באנק. אמנם נחוץ הדבר הזה, וגם עשה נעשה אותו, אבל צריכים אנחנו לשים אל לב, כי בכדי לעורר אינירגיה עצומה היוצאת מגדר הרגיל, בכדי שנגדיל לעשות, צריכים אנחנו להציע לפני השדרות שלנו ולפני כל העם איזה מפעל גדול ונאדר, לתת לו אמרה חדשה, ולפחת בו רוח של התלהבות חדשה. אם נפנה אל העם בקריאה להפיץ את מניות הבאנק שלנו. הקיים מכבר, ואפילו אם תועלתו המרובה מוטלת למעלה מכל ספק, לא נשיג עי"ז את מטרתנו.

הד"ר צ'לינוב מסים את נאומו בהצעת ריזולוציה, שנתקבלה אחר כך בשנוים אחדים קטנים ע"י האספה.

הנשיא ואלפסון: על הדברים שאמר הד"ר צ'לינוב על דבר נחיצותו וערכו של קרידיט קרקעי, נכון אני לחתום בשתי ידי. אולם, ככל שהיה נאומו מעניין מאד, צריך אני להוכיח על זה, כי כנראה נחוץ יהיה לשוב ולשאת את הנאום הזה עוד פעם, היינו, כשתבוא באמת השעה הנכונה, שנוכל להתוכח בה בשאלה ע"ד יצירת באנק קרקעי בא"י. הלא הדגיש הד"ר צ'לינוב עצמו, כי בתנאים הנוכחים יצירת באנק קרקעי בא"י הוא דבר שאי אפשר. אינני רואה, איזו תועלת תהיה בדבר לדון בשאלה זו בתנאים האלה וגם לגשת ליסוד קומיסיה, אשר נטיל עליה להתחיל לעסוק במעשי־הכנה לדבר, שלא נתברר עדיין, לטובת אותו הענין וגם לתועלתה של הסתדרותנו. צריך אני להתנגד למעשה נסיונות מוקדמים כאלה, העלולים להכשיל אותנו בשגיאות. החוקים הישנים שוררים עדיין כמקודם, ואינם נותנים מקום לשום מחשבה ע"ד יכולת יצירת קרידיט קרקעי, ואתה אומר לעבד תכנית של פעולה, ליסד קומיסיה, גם לגשת לקבוץ־כספים ע"י מניות, וכל זה על יסוד מצב־משפטי, העומד עדיין להברא. דווקא מפני שאני חושב את רעיון יסוד באנק־קרקעי לנכבד כל כך, דווקא מפני שאינני רוצה, כי הדבר הטוב הזה יעורר אליו יחס של אי־אמון עוד לפני יצירתו, דווקא מפני שאני רוצה, כי יתגשם הרעיון הזה במעשה ברצינות ובאינירגיה, שהוא ראוי להן, דווקא מפני כל הדברים האלה אני יכול רק לבקש מכם לדחות את הצעתו של הד"ר צ'לינוב.

הד"ר צ'לינוב מציע ליסד קומיסיה, שתחקור ותדרוש את התנאים המשפטיים, אשר על יסודם אפשר לברוא באנק קרקעי בא"י. כשאני לעצמי איני יכול לצייר לי עבודתה של קומיסיה זו. מה אפוא תחקור ותדרוש קומיסיה זו? האם את החוקים הנהוגים עתה? כי אי אפשר על פיהם ליסד באנק קרקעי, הלא בזה מודים הכל, ואך למותר הוא אפוא לעשות חקירה ודרישה בזה. האם את החוקים המשפטיים החדשים? אבל הלא אלה אינם עדיין במציאות כלל. הלא החוקים האלה עומדים עדיין להברא. הבה נחכה עד אשר יהיו במציאות; אז יהיה אולי איזה ערך לקומיסיה זו, אבל עתה אין לה שום ממשות כלל. תורקיה עומדת עתה באמצע התפתחותה למדינה מודרנית, בכל מקצוע נעשים מעשי־תקונים, ואין מטיל ספק בדבר, כי המהפכה עלולה להביא בתוך הממלכה העיתומאנית שנויים רבי־העליליה והתוצאות,

אבל לחקירה ודרישה היום מה זו עושה? מה יכולה קומיסיה לעשות בשעה זו של התפתחות והתחדשות?

ודבר עוד מוקדם יותר הוא הרעיון ע"ד חתימה על מניות באנק כזה, אשר לפי הצעתו של הד"ר צ'לינוב אנו צריכים להתחיל עתה בהגשמתה. על איזה יסוד יהי קבוץ-כספים זה נעשה? אין איש יכול להגיד כל דבר ברור בזה. אי אפשר לעשות שום דבר בפועל לטובת חתימה כזו. הד"ר צ'לינוב מזכיר אותנו את זמן החתימה הקודמת בשעת יסוד הקולוניאל-באנק העברי, ורוצה, כי נפתח חתימה זמנית בדומה לה גם לטובת הבאנק הקרקעי. אני, אשר הייתי המנהל את עניני קבוץ-הכספים בשביל הקל"ב, אשר בצעתי את כל הענין מתחלתו ועד סופו, אני יכול רק להזהיר אתכם בכל לשון של אזהרה לבלי לשוב אל שגיאה זו. יודע אני כמה עבודה, זמן וכסף ירדו אז לטמיון. עלינו לשמור את עצמנו מלשוב וללכת בדרך זה. עכ"פ, כשעדיין לא רכשנו לנו שום נסיון במקצוע הפינאנסי, כאשר לא ידענו עדיין, עד כמה מגיעים כחותינו החומריים, אז היה מבחן-הכח הזה נחוץ ובזמנו. אבל היום; כשהמוסדות הפינאנסיים שלנו נמצאים במצב של הפרחה וגם עסקו כבר בקרידיט קרקעי, היום היתה זאת מצדנו שגיאה לא נוכל כפרה, אלמלי באנו לשוב לסדר קבוץ-כספים ע"י מניות תחת ללכת בדרך המעשי היחיד, אשר יש באפשרותנו היום ללכת בו.

והנה בא הד"ר צ'לינוב ודורש מאתנו, כי כבר נפנה בענין זה אל יתר ההסתדרויות ואל בעלי ההון השונים. צריך אני להגיד, כי את החלק הזה מהצעתו של הד"ר טשלינוב אינני מבין כלל. הדבר האחר, שהיינו יכולים להשיג ע"י מעשה זה, הוא,—לאבד את הקרידיט, אשר רכשנו לנו ע"י עבודה ממושכה ובעמל מרובה. בשנגשנו בעתו ליסד את הקל"ב שלנו, וכאשר פנינו אל ההסתדרויות הגדולות ולאילי-הכסף בבקשה, כי ישתתפו אתנו במפעלנו זה, אז שחקו עלינו ונבאו הריסה בטוחה להמוסד הפינאנסי שלנו. והנה אחרי שנים הרבה של עבודה קשה עלתה בידינו להוכיח, כי איננו הוזים-חולמים במקצוע המסחר והעסק, כמו שחשבו אותנו. לא רק הקולוניאל-באנק שלנו, כי אם גם האנגלו-פלשתינה-באנק, שבשעת יסודו התיחסו אליו בספקנות מרובה, נחשבים היום גם בעיני מתנגדינו למפעלים, שרכשו להם חשיבות גדולה מאד בנוגע להתישבות היהודים בא"י. והנה אתה בא ודורש מאתנו, כי נבוא עתה בהצעות כאלה אל החוגים הפינאנסים, כי נמשוך את לבם למפעל, אשר אינך יודע בעצמך עדיין, אם אפשר יהיה להוציאו לפעולה ובאיזה אופן.

מה שאפשר היה לעשות עד כה לטובת הקרידיט הקרקעי, הלא כבר עשינו. בניגוד גמור לדעתו של הד"ר צ'לינוב אני יכול להביע רק את צערי, כי הנסיונות, שכבר עשה הבאנק שלנו בעניני הקרידיט הקרקעי, לא נתרחבו עדיין יותר, וכי מאתים אלף הפראנקים, אשר קצב הנאציונאל-פונד לצרכי קרי-דיט לזמן ממושך לאגודות משותפות, עוד לא הוצאו לתעודתם. אלמלי כבר נתנו היום את מאתים אלף הפראנקים הללו להאנגלו-פלשתינה-באנק, אז כבר היינו עתה יותר עשירים בנסיונות ויכולנו לגשת אל הדבר באופן אחר לגמרי. הלא אין לשכוח, כי בתיאוריות גרידה לא נוכל להסתפק. הלא צריכים אנחנו לעשות דבר במעשה ובמקצוע קשה ומסובך כמו קרידיט קרקעי, ובתנאים כאלה השוררים בא"י, וע"כ הלא עלינו להתיחס אל הדבר במשנה-זהירות, וזקוקים אנחנו לנסיונות מרובים. אני מזכיר אותך את הנסיון, שעשה האנגלו-פלשתינה-באנק באגודות-המלוה המשותפות. הודות להנסיון הזה יכול עתה הבאנק שלנו לעשות במקצוע זה מעשים יותר גדולים ובהצלחה מרובה. מלבד זאת עשה הנסיון הזה רושם יפה מאד כלפי חוץ והביא לידי כך, שגם יתר ההסתדרויות מתחילות להשתמש בהבאנק שלנו בא"י. זהו הדרך, שבו נבא לידי עבודה משותפת עם יתר ההסתדרויות, ע"ז שעל יסוד הנסיונות המעשיים שלנו נציע לפניהן הצעות, הניתנות להתגשם בפועל.

כי במעשה אין הדבר נראה כמו שהוא מצויר בתיאוריה, זה יוצא מהדין-והחשבון ע"ד שאלת הקרידיטי הקרקעי, אשר קבלתי מאת מוסדות-הבאנק שלנו בא"י. בדו"ח זה נאמר בתוך שאר הדברים לאמר:

„לפי דעתנו נחשב יסוד באנק קרקעי עפ"י התנאים השוררים עתה פה בארץ לדבר, שעוד לא הגיע זמנו. בתנאים של היום אי אפשר גם לחשוב ע"ד יצירת באנק כזה. רק לאחרי שישתנה המצב המשפטי במובן האירופי, כשתסודרנה זכיות הקנין, כשדבר רכישת קרקעות לא יהיה מסובך כ"כ, כשיוסרו הסכסוכים, ועניני הגבולים יתוקנו, באופן שיהיה אפשר לכרות במשך עת קצרה אמנת קנין או אפותיקאי, כמו שהדבר נוהג באירופה, רק אז תהיה האפשרות לגשת להגשמת רעיון כזה, אבל אל נא נשכח אפוא, כי באופן היותר טוב ימשך שנוי המצב הזה לימים רבים, מפני שאת החסרונות והקלקולים המרובים, הנמצאים בענין רכישת אדמה בתורקיה, אי אפשר, איך שיגבר החפץ בכך, שאין להטיל ספק בזה,—לתקן במשך זמן קצר באופן מתאים אל הדרישות האירופיות בזמננו.

רבים חושבים, כי לבאנק קרקעי יש ערך גדול מאד לענין התפתחות הקולוניזאציה היהודית בא"י. אין להכחיש את הדבר, כי אמנם כן הוא במקרים ידועים. אבל אין לנו להסיח את דעתנו מזה, כי עפ"י התנאים דהאידנא עולה התישבות כל משפחה לסך חמשה עשר אלף פראנק לכהפ"ח, שלחמשת אלפים פראנקים מהם עולה עפ"י חשבון ממוצע מחיר האדמה. נניח, כי יתן הבאנק הקרקעי בהלוואה להמתישב את הסכום האחרון הזה, הדרוש לו למקנה אדמה, הלא עדיין דרוש לו עוד סכום של עשרת אלפים פראנק לכהפ"ח. אבל, לצערנו, אנו צריכים להדגיש את העובדה; כי אנשים שיש להם רכוש של עשרת אלפים פראנקים, מלבד אחדים יוצאים מן הכלל, עוד לא באו עדיין להתישב בפלשתינה.

נכון הדבר, כי קרידיט קרקעי לזמן רב הוא במקרים מרובים צורך-הכרחי לעבודתנו בפלשתינה. אבל צריך להתחיל אותו בצורת פונד קרקעי ולהרחיבו אח"כ באופן מודרגי לאט לאט. מטרת הפונד הקרקעי צריכה להיות:

א) לתת הלוואות לקולוניסטים חדשים, שכבר רכשו להם אדמה בכספם וזקוקים הם להלוואה מיוחדה לזמן ארוך לצירך מכשירי העבודה וכדומה;

ב) לתת קרידיט לאגודות משותפות עם ערובה משותפת למטרת הרחבת שטח אדמתם של הקולוניסטים, העומדים כבר על הקרקע, ואשר הכל מכירים את כשרונם לעבודה וכי נאמנים הם להשיב את חובם.

ג) לקנות חלקות-אדמה קטנות בשביל הפועלים, בכדי לברוא חוות של פועלים אצל המושבות הקיימות מכבר, וגם לבנות בתים בשביל הפועלים, העובדים שם.

ד) לתת קרידיט לזמן שש—עשר שנים להקולוניסטים למטרת הטבת מצב המשק הכפרי שלהם, כמו שנוהגין לעשות באירופה. במקרים ידועים אפשר יהיה לתת הלוואות גם לאנשים יותר אמידים, אם לא יגרור הדבר אחריו מעשי ספיקולאציות. כן אפשר יהיה לתמוך בחברות לבנין בתים, ועוד.

פונד קרקעי כזה יסול, לבסוף, את הדרך לבאנק-קרקעי,

לאחרי שהתפתח והתקדם הקולוניזאציה היהודית במדה מרובה, ויסוד באנק קרקעי יהיה לדבר הכרחי הניתן להתגשם במעשה.

עוד נשארה לנו השאלה, כיצד להשיג את אמצעי־הכסף, הנחוצים לכך. הצעד הראשון לכך כבר נעשה ע"י חצי המיליון פראנק (שלש מאות אלפים פראנק לאגודת „אחוזת־בית" ביפו ובחיפה ושתי מאות אלף פראנק לאגודות קרקע משותפות) שהכניסה הקה"ק להאפ"ק. אבל סכום־הכסף לא יספיק למלא בו לזמן רב את דרישות הקולוניזאציה המתקיימת. את הפונד הזה צריך להגדיל בעוד חצי מיליון פראנק בערך, ואז תבא רוח חיים בהקולוניזאציה שלנו. את סכום־הכסף הזה לא נוכל למצוא בשוק־הכספים האירופי, אלא בין חברינו תמימי־דעה העשירים והאגודות היהודיות, המתעניינות בהתישבות היהודים בא"י".

מלבד זאת אני צריך להזכיר עוד, כי גם הד"ר כהן־ברנשטיין, העומד בוודאי בעד העבודה המעשית בא"י, כותב לי מפורש כדברים האלה:

„עד כמה שחקרתי ודרשתי למצב הענינים פה, אי אפשר הדבר להתחיל תיכף בקרידיט קרקעי במדה מרובה. לפיכך אני מיעץ ברוב תוקף לבלתי פתוח בכאן באנק־קרקעי גדול ומיוחד, הושב אני, כי יותר טוב הוא להחזיק בהחלטת האספה הכללית האחרונה של הקה"ק ולקצוב לע"ע מאתים אלף פראנק לקרידיט נתון למשך זמן רב. אם יוכיח לנו הזמן, כי המפעל הולך ומתקדם באופן רצוי, אז אפשר יהיה אחר כך להגדילו ולהרחיבו לפי מדת הצורך".

אדוני! רואים אתם, כי הדבר איננו פשוט כ"כ, כמו שהוא מצויר בכאן, אל תכלכלו את מעשיכם בחפזון, אל תעמידו בסכנה את עניני תנועתנו וגם את דבר הקרידיט הקרקעי ע"י מעשה מבוהל ובלתי־מתון.

הד"ר לוין: מעמד הרוחות ברוסיה ובאמריקה נשתנה. עד כמה שחקרתי את מעמד־הרוחות באמריקה, אני יכול לאמר, כי ימצאו שם עתה הרבה סכומי־כסף לצורך יסיד באנק קרקעי. מתירא אני, כי יבאו אחרים ויעשו את הדבר הזה, אם אנחנו לא נעשהו. בשקלים וכדומה אין לבוא עתה אל העם באמריקה. לעומת זה אפשר יהיה לעשות שם גדולות, אם נבא במעשים גדולים.

אידלסון: רוצה אני להוכיח על מעמד־הרוחות, השורר עתה ברוסיה. בכלל מחזיקים עתה אצלנו ברוסיה בדעה, כי מצב הענינים בתורקיה נשתנה כ"כ, עד שיש האפשרות לעסוק שם בעבודה מעשית. זוהי הפעם הראשונה, שנאספנו בכאן יחד אחרי הנהגת הקונסטיטוציה בתורקיה, והעולם הציוני מחכה, כי הועד הפועל הגדול ישמיע מכאן איזה דבר רב־הערך. טענותיו של מר ואלפסון הנן אמנם צודקות מאד; צריכים אנחנו להיות נזהרים בתכלית הזהירות. אבל עלינו להחליט את הדבר בעיקרו, כי אם אין, אינני יודע מה נוכל להגיד עתה להעולם שמבחוץ. בעת האחרונה הלא כל העינים נשואות לפלשתינה. אם באספה האודיסאית השתתפו ציונים רבים, הלא זה רק מפני שחכו לדבר־מה משם. רוצה אני, כי נקבל החלטה, שבה נברר את יחוסנו אל הדבר באופן נכון ומדויק.

ד"ר האנטקה: את הקרידיט הקרקעי אי אפשר עדיין להגשים במעשה. אבל צריכים אנחנו לעסוק בעבודת־ההכנה. היום לא נוכל עדיין לגשת לקבוץ־כספים ליסוד באנק־קרקעי. עלינו לקבל החלטה, המעידה, כי המפלגה עתידה לשים את לבה ביחוד אל המצב והתנאים הקרקעים בפלשתינה. הריזולוציה צריכה, להערך באופן כזה, שתהי ברורה ומובנה לחוגי הסוחרים ואנשי־המעשה. היא צריכה להדגיש, כי אמנם יודעים אנחנו, שעלינו לחכות להתפתחות מצב־הענינים בתירקיה, אבל עם זה עלינו לעשות את עבודת־ההכנה; עד כמה שתורגש נחיצותן משעה לשעה. נחוץ גם, כי החלטתנו הקודמת בדבר האגודות המשותפות תוצא אל הפועל, על הדיריקטוריום לקחת בידו בהקדם היותר אפשרי את המפעל הזה ולהגשים אותו במעשה.

טריטש: הדוה"ה הפלשתינאי שנקרא בכאן נערך בפיסימיות יתרה על יסוד הנסיונות הרעים שנעשי שם. לא א"י ולא מצב־הענינים אשמים בזה, כי אם אנחנו, שלא הבינונו את הדבר אל נכון. האנגלו־פלשתינה־באנק רכש לו חלקות־אדמה שוממות וחפץ למסרן לאחרים בתנאים קשים מאד. אבל צריך היה להטיב ולהשביח את האדמה קודם ולמכרה אח"כ בתנאים נוחים. בזה היתה השגיאה. אין אני חושב את מר ליוואנטין למומחה במקצוע זה. אבל הבאנק כשהיא לעצמו הגדיל לעשות, ונחוץ לסייע להרחבתו. אבל אין החששות, שנשמעו בכאן, צריכות להפריע בעדנו מחוות דעתנו לטובת מפעל גדול הניתן תקוות גדולות. מציע אני לקבל את הצעתי של צ'לינוב בכללה.

פייוול: גם פה במערב־אירופה, מורגש זרם רצוי לכך, ואם גם איננו, אפשר בוודאי לעירר אותו. מהצד הפרינציפיאלי לא ההיה הגשמת יסור באנק קרקעי גדול דבר שאי אפשר גם במומנט הנוכחי. בנוגע להריזולוציה של הד"ר צ'לינוב רוצה אני להעיר, כי אם לא תתקבלנה הצעותיו במלואן, צריך לקבל את החלק הראשון של הצעתו ובנוסח עוד יותר נמרץ, עי"ז יתעוררו מעמד־רוח חדש והתלהבות חדשה.

בינטוויטש מתנגד ליסוד באנק־קרקעי, מפני שהוא סובר, כי המוסדות שלנו הקיימים מכבר יוכלו להגשים במעשה את דבר הקרידיט הקרקעי.

מוזיר: סובר אני, כי צריך ליסד קומיסיה, אשר תחקיר ותדרוש את הדבר, ואח"כ תציע לפנינו הצעות ממשיות. בלי תכנית מסוימה במצריה איננו יכולים לקבל שום החלטה חיובית.

הנשיא ואלפסון: כנגד הרעיון ע"ד הבאנק הקרקעי אין לטעון מאומה. הדבר האחד, שאני דורש, הוא, כי נעביד כאנשי־מעשה. אם רוצים אנחנו לעשות דבר מה, הלא אין לנו להתחיל בדברים בעלמא. יותר נכון היה להחזיק לע"ע בהחלטה, שקבלנו קודם, שעל פיה צריך לתת להאפ"ק סכום של מאתים אלף פראנק לצורך קרידיט לזמן ארוך, ולהרחיב לאט לאט את חוג העבודה הזו יותר ויותר. באופן זה נוכל גם לרכוש לנו נסיונות בדבר. אם ישתנו בהמשך הזמן בתירקיה התנאים המשפטיים, הלא נהיה אז מוכנים ומזומנים למפעלנו כמנוסים ומומחים באופן יותר טוב מאשר ע"י יסוד קומיסיה לדבר.

הבה נשמיר את עצמנו לשוב וליסד מפעל חדש בלי ישוב הדעת קודם. ע"י יסיד מוסדות חדשים לעתים תכופות מפוררים אנחנו את כחותינו ומערערים את הקרידיט שלנו. הלא טוב טוב לנו לתקן, ולשכלל ביותר את המוסדות הקיימים מכבר. צריך לדאוג לכך, שהפונד הקרקעי, העומד להוסד במאתים אלף הפראנקים של הקה"ק, יתרחב ביותר. זו היתה מצדנו התחלה מחוכמה. אבל הצעתו של הד"ר צ'לינוב לא תצעיד אותנו, לפי הוכחתי העמוקה, אפילו צעד אחד הלאה, והיא עלולה, להיפך, להזיק לכל הענין.

הרבו לדבר בכאן על השאיפה לא"י השוררת בכל מקום. שמח אני מאד על התלהבות זו. אבל אם השאיפה הזאת חזקה ברוסיה כ"כ, הלא צריכים אתם, אדוני, להשתדל, להפיץ שם את האובליגאציות בסכום של חצי מיליון פראנק, אשר קצבה האפ"ק לצרכי האגודות המשותפות ו„אחוזת בית". כפי שאתם מציירים את מעמד הרוחות, השורר עתה ברוסיה, הלא יקל לכם

הדבר למצוא שם קונים לשטרות־הערך האלה. כאשר יצלח הדבר בידכם, אם תבואו אל הישיבה הבאה לאחר שמכרתם את האובליגאציות; אז יקל הדבר לגשת גם ליסוד הבאנק הקרקעי.

על דבר אחד אני צריך עוד להעיר אתכם: אמרו פה, צריכים אנחנו להביא אתנו דבר־מה לביתנו, דרושה לנו החלטה, שיהא ביכלתה לשוב ולהלהיב רוח חברינו שמבחוץ. אני מזהיר אתכם מדרך זה. יכול אני להבין, אם הקונגרס מפיץ למטרת חזוק האגיטאציה והפרופוגאנדה דבורים מפוצצים ומוציא אמרות ידועות. אבל הועה"פ נועד לנהל את עניני ההסתדרות הציונית ולעסוק בעבודה מעשית. אין על הועה"פ להתלהב ע"י דבורים מפוצצים ולקבל בשבילם החלטות, שאיננו יכול לערוב בעד הגשמתם. אפשר, שאין ההמונים הגדולים מבינים תמיד תיכף את נקודת־המצב הזאת. אבל כמה יחזיקו לנו תודה, כאשר תוכיח אח"כ ההיסטוריה, מה מאד צדקנו במעשינו, אם לא נמשכנו אחרי תנועות־הרגע לדימונסטראציות מחוסרות־תועלת ובלתי קולעות אל המטרה.

ד"ר צ'לינוב: המכשולים אינם כ"כ קשים עד שנרתע לאחור מפניהם. על המכשולים, שהראה מר ליוואנטין במכתבו, אפשר להתגבר בנקל. מר ואלפסון העיר את תשומת־לבנו על חשיבותן של האגודות המשותפות; אבל התעודה הזאת הלא יכולה להמלא עוד באופן יותר טוב ע"י הבאנק הקרקעי. מה שדבר מר ואלפסון על אודות הדברים המכבידים להתחיל בחתימה זמניה, שהכיר אותם לדעת בשעת יסוד הקל"ב, משמש רק בתור הוכחה, שצריכים אנחנו להכשיר את עצמנו גם אל השאלה הזאת למועד הנכון. אח"כ הראו מצדדים שונים על המכשולים היורידיים הרבים. המכשולים הללו בוודאי שהם הגם היותר נכבדים, אבל בזה אין לנו דרך אחרת בלתי אם לחכות להתפתחות המאורעות. בכל מקום מחליטים ביודאות גמורה, כי עוד בסיסיה זו של הפרלמנט התורקי יתבררו החקים הקרקעיים ושאלת האישיות המשפטית. ולפיכך באה העת, שעלינו למהר ולגשת אל עבודת־ההכנה. ועבודת־ההכנה זו שלפנינו היא מרובת־המקצועות. צריכים אנחנו ללמוד לדעת את כל ענין הקרידיט הקרקעי בארצות שונות ולבחור ממנו את כל הנאות והיפה לנו. את הקרידיט הקרקעי, את מקצוע האגודות הקואופיראטיביות ואפני הקרידיט הנתון להן,— את כל אלה אנו צריכים להבנים אל התכנית שלני. דבר זה דורש זמן לעשיתו.

אם נקבל עתה החלטה בדבר, רק אז נגש תיכף ובאינירגיה מרובה אל עבודות־ההכנה. אבל יותר נכבד הוא, אם גרכז תיכף את כחותינו, היינו את אמצעי־כספנו. עלינו להתאמץ, לאסוף בהקדם היותר אפשרי את שלש מאות אלף הפראנקים, שנקצבו לצרכי „אחוזת־בית"; אנחנו לא נתן לצרכי קרידיט להאגודות המשיתפית מאתים אלף פראנקים, לאחר שיהיה עלינו להפריש את כספנו בשביל תעודה מתאמת לזו, אבל יותר גדולה ומקפת. וגם את הכנסותינו במשך השנה הזאת נוציא בה־אם אל החלטתנו.

עוד טענה אחת נשמעה בכאן: לא טוב הדבר, שאנו באים ליסד אגודה חדשה. אבל אם הרבינו כ"כ ליסד אגודות בשביל מטרות יותר קטנות, התפריע זאת בעדנו עתה, בשעת שאלת־חיים גדולה ועצומה כזו? מר ואלפסון חושב, כי ע"י המוסד החדש הזה הננו עלולים לגרום לידי כך, שדעת הקהל לא תתיחס באמון אלינו. ואני סובר להיפך. הקרידיט שלנו כמעט שכבר אבד, מפני שרואים אותנו תמיד עוסקים בחברות קטנות ובדברים פעוטים בכלל. הבה נוכיח פעם אחת, כי יש בנו החפץ לברוא גם גדולות, כי מרגישים אנחנו בנו את הכחות לכך, ואז נשיב אלינו את הקרידיט הקודם שלנו. שימו נא אל לב, באיזו תנאים נוסד הקולוניאל־באנק שלנו: ברוחו של הירצל נגשו אל העבודה, והמפעל הצליח. אותו הרוח צריכים אנחנו עתה לעורר בנו, ואז נשיג את מטרתנו.

אחרי הוכוחים העמדה למנין ונתקבלה ההצעה הזאת:

בשים לב אל הערך הגדול של השנויים, העומדים להעשות בחוקי תורקיה, וגם בשים לב אל דרישות תנועתנו והזרמים, המורגשים עתה בשדרות הרחבות, מוצא הועה"פ הגדול, כי באה שעת־הכשר לגשת ליסוד באנק־קרקעי גדול בא"י, ומחליט להתחיל תיכף לעסוק בכל האינירגיה בעבודות־ההכנה למטרה זו.

כן מחליט הועה"פ הגדול ליסד קומיסיה, שעליה מוטל:

א) ללמוד לדעת את שאלה יסוד בנק־קרקעי מצדה המשפטי, הכלכלי והכספי, ולהציע לפני הישיבה הבאה הרצאה מפורטת בנידון זה.

ב) לדון ביחד עם הועה"פ המצומצם והבאנק בדבר החתימה על מניות למטרה זו ולהציע הרצאה בשאלה זו.

בתור חברים לקומיסיה זו נבחרו הא'דונים הללו: ד"ר צ'לינוב, פרופ. ורבורג, ד"ר פרנץ אופנהימר, ד"ר האנטקע, ד"ר בודינהיימיר, ד"ר היימאן, פרופיסור בילקובסקי, ולאדימיר אידילסון, בורים גולדברג וש. רוזינבוים.

בישיבה האחרונה של אספת הועד הפועל הגדול נתקבלו עוד ההחלטות האלו:

הועה"פ הגדול מחליט לקצוב בשביל ביה"ס „קרית־ספר" של ישראל בלקינד לצרכי חנוך חמשה יתומי־הפוגרומים סך שש מאות פראנק לכל אחד, ביחד שלשת אלפים פראנק מפונד־העזרה הרוסי, בתנאי, אם ימצא הפלשתינא־אמט, כי יש ערובות מספיקות, שהילדים יקבלו בביה"ס הזה חנוך הגון.

הועה"פ הגדול מקבל בשובע־רצון את ההודעה, כי האנגלו־פלשתינה־באנק, תנש לעשות בתוך שדרות העם הרחבות אגיטאציה נמרצה לטובת הפצת מניותיה.

באספה זו אישר הועד הפועל הגדול בתור פדרציה מיוחדת את ההסתדרות „פועלי־ציון", שהכניסה שוברות שקלים במספר יותר משלשת אלפים.

ביום ד', 17 למרץ, היתה אספה כללית של הקרן הקימת לישראל. באספה נתקבלה בנוגע לגימנסיה העברית ההחלטה הזאת:

אחרי אשר בחנה ובדקה האספה הכללית את כל החומר ושמעה את בירורי דבריו של הד"ר בוגראצ'וב, שיוצא מהם, כי חבורת־המורים עצמה כבר הכירה בשגיאות האחדות שנעשו ותתן את לבה להרחיקן בעתיד, מוצאה האספה הכללית לנכון להשאיר בתקפה את החלטתה הקודמת ולמלא את ידי הדירקטיריום לתת להגימנסיה העברית חלקת אדמה לבנין בית בשבילה.

הד"ר בודינהיימר הרצה ע"ד המו"מ עם „ההילפס־פריין" בדבר החלטת האספה הכללית העברה של הקה"ק לתת להחברה הנ"ל חלקת אדמה לבנין בית הטיכניקום. מפני שהעיר ההילפס־פריין בתשובתו לד"ר בודינהיימר, כי אפשר הדבר, שאשור זכות בעלים של הקרן הקימת באופן רשמי על האדמה, שהיא נותנת למתנה, יוכל לגרום למעצורים לטכניקום בעתיד—קבלה האספה את ההחלטה הזו:

האספה ממלאה את ידי הדיריקטוריום לבא במו"מ עם

ההילפס־פריין בדבר השתתפותה של הקרן הקימת בדבר ע"פ אופנים אחרים. ביחוד מסכמת האספה הכללית, כי תנתן מקופת הקרן הקימת להטיחניקום הלואת כסף אפותיקאית בסכום הדרוש לקנין חלקה־אדמה, ולא תביא אותה הקה"ק לידי גוביינא כל זמן, שיהי הטיחניקום משמש לאותה המטרה, שנועד בשבילה.

יעקב לֶרנר.

אָח לְצָרָה.

קַר, וְאָבֵד הוּא הָעַרְעָר
בָּעֲרָבָה הַנִּרְדָּמָה.
אַתָּה אָחִי, בֶּן־יְשִׁימוֹן,
סֵמֶל־נֵצַח שֶׁל־הַדְּמָמָה!

הֵן כָּרַתְנוּ בְּרִית שֶׁל־אַחֲוָה,
וְהַמִּדְבָּר — אָב לִשְׁנֵינוּ;
שְׁנֵינוּ תוֹהִים וְלֹא־נֵדַע
מָה־אֲנַחְנוּ, מַה־חַיֵּינוּ.

יוֹם־עֲרָפֶל אֶחָד אָרֹךְ
תַּחַת כַּנְפוֹת שַׁחַק עָכוּר.
הַגֵּד, אָחִי, אִם יָדַעְתָּ,
מַה־בֵּין אֶתְמוֹל וּבֵין־מָחָר?

צֵא וְהַבְדֵּל יוֹם מִיָּמִים —
וְהַיָּמִים כֻּלָּם דּוֹמִים!
שְׁמָמָה אַחַת יְלָדָתַם:
אַחִים הֵמָּה, אַחִים תּוֹמִים.

לָמָּה תַּבִּט עוֹד לַשַּׁחַק,
מַה־יַּעַנְךָ מַסְוֵה בְּדִילוֹ?
וְהַשֶּׁמֶשׁ מַה־לְּךָ יִתֵּן
וּמַה־יּוֹסִיף גַּם בְּהִלּוֹ?

כָּל הַמְּאוֹרוֹת לוּ־יַגִּיהוּ,
כְּלוּם יָבִיאוּ לְךָ תַּנְחוּמִים?
עוֹלָם כֻּלּוֹ עֵירֹם סְבִיבְךָ —
מִי־יְכַסֶּה הַמַּעֲרוּמִים?

קְפָא, עַרְעָרִי, בְּבָשְׁתְּךָ
וּבְעֶרְיָתְךָ זֶה הַזְּקוּפָה —
עַד שֶׁיִּמַּק שְׂרִיד גִּזְעֲךָ
אוֹ מִמְּזָרִים תָּגַח סוּפָה...

יצחק מרגולין.

* *
*

לֹא אֲסַפֵּר לָךְ, אֲחוֹתִי, הַזִּכְרוֹנוֹת, הַנִּשְׁכָּחוֹת...
לֹא אֲסַפֵּר עַל הַמְּאוֹרוֹת, שֶׁכְּבָר כָּהוּ, שֶׁכְּבָר כָּבוּ;
הָיֹה הָיוּ כּוֹכְבֵי־אוֹרָה, נָגְהוּ, נָגְהוּ וְחָדֵלּוּ,
וְחָדֵלּוּ.

חֶרֶשׁ נֵשֵׁב שְׁנֵינוּ, אָחוֹת, בְּתוֹךְ הַדְּמָמָה הַמַּחֲנִיקָה,
חֶרֶשׁ נַקְשִׁיב מַה יְסַפֵּר בֵּין הַצְּלָלִים, צִלְלֵי־אֹפֶל;
מְלֵאֵי סוֹד בְּלֵילוֹת־חֹשֶׁךְ שָׁם מִתְלַחֲשִׁים כָּל הַצְּלָלִים,
כָּל הַצְּלָלִים.

וְאִם גֵּץ אֶחָד הֵם מַסְתִּירִים בְּתוֹךְ הָאֹפֶל הַחֲשָׁאִי,
וְאִם גַּם זַהֲרוּר אֶחָד יֵשׁ שָׁם, הַמִּתְחַבֵּא בֵּין הַצְּלָלִים;
זַהֲרוּר אֶחָד מֵאִיר, מַבְהִיק, קַו שֶׁטֶּרֶם כָּבָה אוֹרוֹ,
כָּבָה אוֹרוֹ...

אָז נִתְעוֹדֵד, אָחוֹת, שֵׁנִית, נוֹסִיף קַוּוֹת וּנְיַחֵלָה,
חֶרֶשׁ נֵשֵׁב שְׁנֵינוּ כָּכָה, חוֹלְמִים, חוֹזִים מַחֲזֵה־קֶסֶם,
לֹא נְסַפֵּר עוֹד נִשְׁכָּחוֹת; אַךְ בִּדְמָמָה אַט נְקַוֶּה,
אַט נְקַוֶּה...

שאול טשרניחובסקי.

שִׁירַת הַקָּצִיר.

(משירי Richard Dehmel)

יֵשׁ שְׂדֵמַת זָהָב מְלֵאָה יְבוּל,
וּמֶרְחָב לָהּ וְאֵין לָהּ גְּבוּל,
טַחֲנִי, טַחֲנָה, טַחֲנִי!

וְהָרוּחַ בְּמֶרְחַקִּים נָם,
וְהַרְבֵּה טַחֲנוֹת עוֹמְדוֹת שָׁם.
טַחֲנִי, טַחֲנָה, טַחֲנִי!

הָעֶרֶב בָּא בֵּין עָבֵי דָם,
לַלֶּחֶם קוֹרֵא הֲמוֹן עָם.
טַחֲנִי, טַחֲנָה, טַחֲנִי!

וּבְחֵיק הַלַּיְלָה סַעַר, וְעוֹד
מִמָּחֳרַת יוֹם זֶה לַעֲבוֹד.
טַחֲנִי, טַחֲנָה, טַחֲנִי!

הָרוּחַ תְּטַאֲטֵא שָׂדוֹת חִישׁ,
וְלֹא יִרְעַב עוֹד לַלֶּחֶם אִישׁ.
טַחֲנִי, טַחֲנָה, טַחֲנִי!

משה סטאווסקי.

הַמִּטְפַּחַת.

(חזיונות ותמונות.)

מטפחת אדמדמת־כהה של אטון פשוט עם פטורי ציצים רבי הגוונים. לארבעת ירכותיה מהפתלה משבצה בעלת שמונה קצוות כהומים־חומים משולבים איש באחיו ומקולעים בתוך בקו ירוק, המתלכד בזוית עם קו שני ונקלע עמו בעניבה.

מספרים קטנות הקשורות בחוט אל שלחן החנות גזרוה והפרידוה מעל יהר אחיותיה וישלחוה אל הוך העולם הרחב והגדול.

I.

בערב פסח קנוה; היתה לנחלתו של יהודי, יהודי פשוט — חנוני, מלמד, בעל־מלאכה, מי יודע? יהודי שכבר הסיר מעליו את בגדי החול, טבל את בשרו במים לכבוד החג והתעטף בזיו האביב.

זכות היתה לה, כי השתמשו בה תכף לדבר מצוה. את המצה־שמורה כרכו ונשאו בה...

כל ארבעת כנפותיה מקובצות ומהודקות אל הוך כף יד אחת, ומקרבה בולטות, עד כדי למנות, מצות עגולות כאלו מהחת מחוגה יצאו: אחת, שתים, שלש... שש...

בזהירות רבה היא נשואה מושטה קדימה, כשהיא תמוכה ביד השנית, כאלו חסו להעמים עליה, בטרם הסכינה עוד, משא כבד כזה.

והפרחים, המשבצות והקוים כאלו התלחשו ביניהם מתוך חפש, קדושה והוד, כאילו הכריזו: הזהרו, פנו מקום, מצה שמורה כרוכה בתוכנו...

כל אחד מפנה לה מקום, נוטה הצדה, מביט אליה בחרדת קדש, מנענע בראשו ומברך: יהי רצון שהזכי גם לשנה הבאה.

זה היה צעדה הראשון העולה אל הקדש...

ומאז הלכה הלוך ועלה; אך צעדה את הצעד הראשון לא יכבד עוד הדבר ממך, מצוה גוררת מצוה...

לפנות ערב עטפו בה את היין לארבע כוסות, כשנשאוהו דרך הרחובות.

בקבוק מלוטש עם פקק של זכוכית בולט מתוכה, כל העוברים עליה מכירים תיכף, שיין, יין־צמוקים אדום בתוכה.

אולם לא לכל עין מותר לראות את אשר בתוכה, הנה עובר על פניה אכר הדר באותה שכונה, כשהוא לבוש עוד אדרת עור כבשים, לבנה עם כובע של שֵׂעָר גדול על ראשו, מסתכל בה ושואל: „אַ צא טא, ווינא נא קידעש"?*)

והיא קורצת אליו עין בלצון בפטורי הציצים שלה, מתגרה בו: מגינה ומכסה אני, לא תחדור אל תוכי כל עין זר, לא תראה בי מאומה.

בלילה. ליל התקדש החג.

על השלחן המכוסה לבן מבריקות מנורות נחשת מרוטות, ובהן נרות דולקים, ובתוך ספל חדש נתונה ביצה צלויה, שרופה למחצה, ועצם נחרה זכר לקרבן פסח.

הנה שבו מבית הכנסת, כל אחד ישב על מקומו מסביב לשלחן.

כוס כל אחד עומדת לפניו מלאה יין, ובבקבוק עם יין־הצמוקים האדום מצטלם כל אשר על השלחן ומסביב לו, כל כלי הבית, המנורות והעששית, מתגלים בתמונות שונות מעוקמות ומפותלות גבנונים—דקים וארוכים עד שיכול אתה להעבירם דרך נקב של מחט, או כרסניים, רחבים כיצוקים על מחבת. לזה צואר ארוך, סנטר ופה שרוע וצר כסדק של דלת, ולזה הכל שטוח, חתיכת חוטם שטוח, הראש, המצח, החוטם כיצוקים לאחד, והעינים כאלו אברו ואינן. פה רחב, לחי אחת גבוהה, כאלו צבה, והשניה שטוחה, שקועה וכבושה. חוטם כפוף וארוך המגיע עד לאזנים, שפתים רחבות ודקות כחוטי משי, או חוטם רחב כשפוך על גבי הפנים, וזוג של שפתים עבות גדולות וצבות.

תמונות ומראות שונות.

ובין כל אלה מצטלמת גם המטפחת וקולעת את הפרחים ופטורי הציצים מקלעות שונות. קושרת ומענבת את המשבצות עם הפסים הירוקים.

בראש השלחן מקופה, המצה־שמורה מכוסה בה...

וביראת הכבוד ובחרדת קדש מביטים אליה. חוט של קדושה קלוע בתוך המשבצות והפסים.

והפרחים ופטורי הציצים מתלחשים ומספרים על דבר עבר רחוק, עמוק, עצב ומלא יגון. הרבה, הרבה צער, לחץ, נגישות, עבדות ושפלות. ילדים מושלכים אל היאור, נתונים לתוך החומה במקום לבֵנה!...

וגם על דבר אמץ, גבורה, גאולה, חירות, גאון ונקמה, מספרים ומתלחשים.

הכל תקרא מעל המטפחת, הכל ידוע לה, אין דבר נעלם ממנה...

ומתוך שמחה הם זוכרים ומספרים; הכל עבר על נפשם, חלף וטבע במצולת הנצח. מביטים ומראים עליה כעל אות חי, הנה היא, היא, זהו הכל...

— — — — — — — — — — — —

לקדושה, לרוממות כזו לא הגיעה אף מטפחת אחת, אפילו זו של חג־הסכות, שבשעת אריגתה נתכונו לדבר מצוה, לכבוד אותו החג, ועליה רקום כל הקידוש, ההבדלה והאושפיזין, עץ החיים ועץ הדעת, כל שנים עשר השבטים והמזלות, הכותל המערבי, קבר רחל אמנו, ואשר כבר עברו עליה עשרות בשנים, ומלאה היא כתמים של יין קידוש, — לא הגיעה לידי קדושה, לידי רוממות כזאת.

כתום ימי החג והיא נהפכת למטפחת של כיס. מטפחת של כיס פשוטה, אבל בפשטותה כל גדולתה...

ואז מתחילים לה ימי חייה הנכונים, בלעדיה לא יצעדו אף פסיעה אחת. לכל דבר ודבר משתמשים בה, ותמיד היא תופשת את המקום היותר חשוב, היותר נכבד...

II.

הנה פנה היום, שעת מנחה הגיעה; ברשול ובמתינות מתאסף ה„עולם" להתפלל בצבור. כל אחד ואחד עודנו שקוע במחשבותיו. עסקיו ודאגותיו הפעוטות, שהשתרגו עליו במשך היום. ועיף הוא מוחו ונלאה, עד שאינו קולט מה שמדברים אליו.

הנה פלט מי שהוא איזו מלים מקוטעות, ועוד מעט והיו לשיחה, וקם חברו ומפסיקו, פתאם כאלו נתמוטט הקרקע מתחתיו, השיחה נפסקה, הקולות נפוצו ולא ימצאו עוד זה את זה. איזה ספור עולה על זכרון מי, על לב השני עולה להוציא דבה על חברו, מטים את האזנים ושומעים בחפץ לב... נזכרים פתאם, נסוגים, נושכים את השפתים, נזהרים לבלי להכשיל את הפה בדבר עבירה—ומחרישים.

*) מה זה, יין לקידוש?

והחמה שוקעת שקוע וירד עד אחורי בית־המסגד. שופכת את קרני הפז האחרונות על ראשו המוזהב, מסתתרת ונבלעת בין העצים אשר מסביב לו. הרקיע מתעטף ארגמן עב ועצב, וגעגועים חרישים עולים ממקום לא נודע ומשתפכים על כל, רוח ערב קריר מנשב, רעדה עוברת, תנומה של ליאות מרחפת, קול פהוק משוך נשמע, כאלו חפצו לאמר: מי יתן ועברה כבר התפלה, סעודת הערב, ואעלה לנוח על משכבי.

וכשמוציאים את המטפחת מן הכיס אוחזים בה בשתי קצותיה באלכסונה ואת השאר מפשילים פעמים אחדות וחוגרים בה את המתנים; ישתנה הכל בין רגע ויקבל צורה חדשה, כאלו עור חדש נמתח על הכל, זרם של קדושה ישטוף אל תוך הבית, המתנמנמים והמפהקים יתעוררו והיו „למנין" יהודים, בית הכנסת, ולו גם החדר הפשוט, נהיה פתאם „למקום־קדוש"

והמטפחת האדמדמת־כהה עם הפרחים הקטנים היתה „לאבנט".

כל הפנים מפיקים איזה כבד־ראש, עמקות, חלפו הדברים־בטלים, נגוזו הדאגות, אספו האנחות. זרע קדש המה.

ומתנשאים למעלה, למעלה מן העולם השפל, עם ההשגות הפעוטות, אל עולם רחוק, רחב, יפה ונשגב, עולם שכלו אמת, חסד ורחמים, עולם של זמרה, שיר ושבח, עולם, שהמלאכים מנשאים ומפארים בכל יום.

והמשבצות הקלועות עם הקו הירוק, הפרחים הקטנים ופטורי הציצים כאלו ישוררו ויעריצו גם הם:

קדוש ונשגב הוא עולמו של הקדוש ברוך הוא, אדיר ונשא מאמרו... על הכל נסוכה רוח קדשו, מזיו אורו כל העולם כלו ניזון.

יתברך ויתרומם בורא הכל.

III.

וכשאוחזים אותה באמצעיתה כונסים אותה לתוך האגרוף ועושים ממנה כעין כיס ומשימים לתוכה פרוטות אחדות, ומעברים תלויות הקצוות ומתנועעות, והמשבצות בעלות שמונת הקצוות הקלועות עם הפסים הירוקים כאלו מכריזים, מדברים בלשון בני אדם, בניגון עצב הקורע סגור לב:

יהודים בני רחמנים!

בת ישראל עומדת להנשא, בוגרת שהגיעה לפרקה, אלמת, לא עליכם, גלמודה כערער בערבה...

מקשה לילד, בעלה הלך למדינת הים, צריך לשלוח עגלה ולהבהיל את הרופא...

יתום הנקרא בשם אמו... האב לוקח לצבא, מינקת נחוצה עבורו...

תינוקות של ישראל חשקה נפשם בתורה, ואין מקלט להם...

תלמידי־חכמים מקדשים את שבתותיהם על פת חרבה, השבתות נשבתות, חלול השם!...

קצרים הם ימי חייכם, תעיף עין ואינם, מי יודע מה ילד יום. חרדו מאימת הדין!...

וערפל כבד ועב מכסה את פני הרחוב, הכל משפילים ראשם ארצה, בין רגע חשו—והנה כלם קרובים, הכל נהיה לאחד, יגון עמוק חבר ואחד אותם יחד, כל אחד חושב את עצמו כבעל־חוב להבוגרת האלמת, כל אחד חש את נפשו כאח ליולדת, כאב ליתום; כל אחד ממהר לפרוע את חובו, ירא הוא לדחותו, מי יודע את הצפון בחיק העתיד... אין שעור קצוב, איש איש כפי יכלתו, כפי נדבת לבו...

בפנים מביעים רחמים דיא נגש, מניח לתוכה את נדבתו כמתחנן: הואילי נא וקחי, יותר לא אוכל, פרוטתי האחרונה היא...

ובמנוחה הוא שב לדרכו. נגולו האבנים המעיקות מעל הלב, החוב פרוע...

ובמטפחת מתערבות ומתמזגות כל הטפות, דם אחד הוא, דם אחים... והיא נשאתן והביאתן שמה—לתעודתן. הנה, הכר נא! טפות טפות אספתיו, קבצתיו, ואולם עתה התמזגו והיו לאחת...

הנה לך ברכה מכל הקרובים אל נפשך!...

והיא שבה והיתה למטפחת פשוטה, ושוב היא עם פרחיה הקטנים מזוהמה ומגאלה שבה אל עבודת החול הפשוטה, כאלו לא קרה דבר...

IV.

צעיר וצעירה זרים ומוזרים זה לזו...

נערה צעירה תמה וזכה, אברך צעיר, תמים ומתביש...

שניהם אוחזים במטפחת. בפעם הראשונה תפגשנה עינים זכות ותמימות, שלב טהור נשקף מתוכן כמתוך מראה.

נפגשו, הבריקו, איש נוגה הזהירה מתוכן, והן פונות הצדה, ורגש מלבב של ילדים תמימים, שהיו זרים עד עתה, מרחף ועובר מן האחד אל השני...

אחותך, רעיתך הנני, בדרכך אלוך, צלך, חלומך, חזיונך. את שדי לילדיך אחלץ... שלך אני, הכל בשבילך, חזק, אמץ, משול!

אתה הראשן, היה גם האחרון...

כנפי נשר צומחות על גבי, צפרנים חדות וחלקות לי, את יונה רפת כח, בכנפי האדירות אהיה למגן לך, מחסה מפני קרני השמש הלוהטות, צפרנים חזקות וחדות לי, מות יומת כל הנוגע בך!

הכל בשבילך... הלב, האהבה, האמון, העמל, הזעה, החיים...

קשר נקשרנו והיינו לאחד.

ושוב באה המטפחת לתוך איזה כיס, שבה אל מלאכתה, מלאכת חול פשוטה.

ושוב שבה הנערה המתבישת אל חדר הנשים.

ואולם הניצוצות היו ללהב, מפיצים קרנים הרחק הרחק, לא יבדיל ביניהם כל קיר, לא יפרידם כל שטח, לא ידעו כל עת וזמן, מבריחים את השנה וגורמים לילות נדודים...

בקשר חזק ואמיץ נאגדו, היו השנים לאחד.

רחוקים המה וקרובים זה לזה.

געגועים כבדים מעיקים על הלב, אנחה מתפרצת, נשאת ומגיעה עד למרחוק, עוד מעט ובת־צחוק תרחף, רוח על הלב. לחש, קטעי מלים, הכל הכל אין איש יודע, אין איש שומע, רק הכרים שומעות, סופגות וקולטות אל תוכן, מסתירות, מצפינות בקרבן את הסודות עמוק עמוק ומחרישות, לא תשמענה אף הגה...

רחוקים וקרובים...

V.

יהודים זרים ומוזרים איש לרעהו כורתים ביניהם ברית מסחר.

לכל אחד ואחד יקרה פרוטתו...

לכל אחד מהם אשה שלו ובנים שלו, כל אחד מהם שואל להביא לחם לטפו, נעלים ובגדים לעורם.

ונעשים בני האדם לזאבי טרף...

שניהם אוחזים במטפחת והנה היו לאחד, כיס אחד להם, פרוטת חברי שלי הוא ופרוטתי היא גם של חברי, חדלה הקנאה וההתחרות, בדרך אחת הם הולכים, למטרה אחת הם שואפים,

שניהם רוצים לחיות, לשניהם נשים ובנים, לכל אחד שלו, וכל אחד מהם אוהב את שלו, רק את שלו, ואולם הנה היו לאחד, דרך אחת להם...

זאת המטפחת, עם פרחיה הקטנים והקו הירוק, היא היא שקשרה אותם להיות לאחד.

וקדושה היתה האגודה...

* * *

הרבה, הרבה עברו על פניה בימי חייה הקצרים...

הרבה דמעות ספגנה אל קרבה, הרבה לילות עמל מנו לה, „תקון־חצות" ערכה, גזרות רעות השאירה מאחריה, נחמה אבלים.

בצער כלם השתתפה, סבלה, מחתה את הדמעות מעל כל פנים עד אשר היתה לנאד...

ואולם גם לשמחה של מצוה זכתה:

נשאה את הטלית, את האתרוג לבית־הכנסת, רקיקים ומגדנית לסיום התורה, לפדיון־הבן, לבר מציה, ומי יוכל למנות את הכל...

— — — — — — — — — —

וברוב הימים נתמעכה, בלתה, ורק קרעים קרעים נשארו ממנה, את החמץ בערו בה באש.

מכובסת, נקיה, קשורה לכף של עץ עם נוצת אווזים לבנה, שתים שלש פתותי לחם יבש. זהו החמץ האחרון.

בחרוה ישא אותה נער קטן אל בית הנפח, ילדים רבים מתאספים מסביב לראות בבעורה...

והפרחים שכבר היו לאפר, הקצוות הקלועות עם הפסים הירוקים כאלו מתלחשים:

אתנו יקברו סודות רבים כל כך, ים של זכרונות...

— — — — — — — — — —

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות תחתונות).

יח.

סערת הרוחות בין אורחי מיאכה עולה על כל מדה. לא מכונת סדור. אחת מכנים סרטן לבית דפוסו, אלא שתים; אחת בשביל היומן ואחת בשביל השבועון ועבודות ארעיות. ה„אפריי־טור" של האחת יהיה שטקטורוב, של השנית — יעקבזון. עורך השבועון יהיה — טאלר. נוראות ונפלאות!

יט.

קיץ, קיץ... האויר — נוח היה לו, לכבוד קיץ, להיות קצת יותר פושר, קצת פחות אדי, אבל בכלל... בכלל — קשה, אבל לא רע ביותר... כל כך לא רע, עד שכמעט אין שום חפץ לרשום דברים בספר... לא! אפשר לחיות, אפשר... ודוקא ברחוב נקי ושלו, קרוב לגן־טיול, כאותו שטאלר מתגורר בו...

אידיליה על אידיליה. בקומה התחתונה מתגורר אחד מכלי־הקודש היהודים־האנגלים, אב להרבה בנות יפות, אשר הבכירה מהן כבר נשאה בימים האלה לאברך מדופלם מאוקספורד, והוא סמוך על שלחן חותנו; אבי־המשפחה הלז הוא אדם טוב־לבב ושמח בחלקו, עוסק בחבור על חמשה חומשי תורה. בשם „גיל ורנן", שקצתו כבר נמסרה לדפוס, לגילו ורנונו של ר׳ ליבוש הזקן, אשר נפשו נכספה וכלתה כל כך למלאכה באותיות רש״י, וגם לרוחתו־לישועתו של אברהם שלי, אשר, אם לא זה, לא היה יודע מה לעשות: עכשיו הוא מתפרנס מהגהת הספר הזה, ביחד עם הגהת השבועון, שנמסרה לו. בקצור, טוב מכל צד. הבנות היפות אמנם שמעו מאמן, כי אבא ה„רברנד" משקיע בזה כסף הרבה — ויהי הדבר בעיניהן לחידה מלאתי־צער... להשקיע „מאני" בדבר בלתי מובן כזה, בעוד שהצרכים האחרים רבים כל כך... אבל צערן הוא עד ארגיעה: סוף סוף יש אמונה בלבן, שאבא ה„רברנד" לא יעשה לעולם דבר שלא יביא פירות...

עד כאן קומה תחתונה. למעלה מתגורר האדון טאלר, עורך השבועון של סרטן — הוא וחיה רחל אשתו. חוה נשארה לגור במזרח אצל אחת מרעותיה, כי רחוקה סטוק־ניואינגטון מבית־הדפוס, והיא עושה שם במלאכת קפול־העתונים מן הבוקר עד הערב. הצרכים במקום החדש מרובים, ההונורר של עריכת־השבועון לע"ע מועט — ואי אפשר לוותר על עבודתה של האחות־הגיסה. בכלל, בלונדון אין הולכי־בטל. עלמה כזו צריכה להשתכר לפרנסתה. פרוטה לפרוטה מצטרפת. ביחוד עתה ב„קורס החדש", במקום החדש... מתרחשות אמנם אי־נעימיות שונות, אי־ההרגל שבמקום, ובחצר — איזה בית־מדרש הומה, אבל בכלל — ברוך שפטרנו מאיסט־ענד! שם הבריות כל כך מטרידים, באים, ממלאים את הבית... מה מתיק לחיות לבדד ול;בל רק מבקרים מובחרים מעת לעת!... את ה„ליין" שבווענטוואורטה־סטריט אין לה לחיה רחל מעתה שום מגע ומשא, מלבד מה שהיא שולחת לשם את השפחה לקנות צרכי־אוכל. אז היא מלווה אותה עד המעלות ברצינות ובדאגה רבה ואומרת: „לוק היר... הביטי הנה... את הבשר תקני שם, במקולין הראשונים ו„בקרנר" תמצאי כרפס ותקני... אבל הכרפס צריך שיהא דק... התביניו?"

חיה רחל ממוללת באצבעותיה ומסבירה את דקות־הכרפס כבעלת־בית זקנה. ענין ארוחת־הצהרים בשביל זה, שיבוא בעוד שעות אחדות מן הרידקציה, הוא, כנראה, הרבה יותר חשוב מהמחלוקת עם „איסקרא" לפני רבות בשנים. —

* * *

ובחדרו הישן של מנוחין — קולוניה „רוכית" שלמה: הוא, ליברמן, אנכי, אחרים... בעלת־ביתו הבלתי־נעימה אינה מקפידה על זה: אוהבת היא, שהמון גברים יסתובבו לא הרחק מבתה... ואם גברים עניים — הרוסים הכל יכולים... אנשים משונים.. היום הם עניים, ומחר — מי יודע...

לכלנו הרבה פנאי — ואברהם אבינו (כך אנו קורין לו) אוהב לחיות ויודע לחיות. הוא אומר: לפני עת מועטה דברנו, כמדומה, על ההנאה. בעיקר הדבר. אין לנו בעולמנו, באמת, מלבד העונג. אנכי, למשל, מתענג בתקופה זו על כחי, על בריאותי. לפעמים, כשאני יוצא החוצה, והשמש מאירה, אני מרים מאלי את ידי באויר. מתענג אני על כחן, על החיים שבהן — על השלמות שבי. —

והחוצה אנו יוצאים כלנו לעתים קרובות מאד. יציאות טיולים ארוכים על חיף טמזה־הנהר. מה לנו ולהאנגלים? את הלחם אנו קונים בהמון, בחדוה, ברב ענין, מים חמים ולחם לרוב. סבובים עליזים בחדר חלוצי־נעלים, יחפים. מ„גיל ורנן" אנו ניזונים. נמשכים החיים, חא־חא... לעזאזל הכתיבה!

כ.

כשמנוחין יוצא לעבודת־הגהתו, יש שאני מעלעל באלבומי־הצמחים שלו. נפלא הדבר, מהיכן ירק זה יונק וחי...

— גדולי־קרקע כשהם לעצמם הוא חובב — אמר לי אמש בקולו הצלול, הנמוך, העמוק והשוקט, בשבתנו באכסדרת־הבית לאחר חצות הלילה — יכול הוא לומר: מאד חובב. צמחים, דשאים נאים, אביב, קיץ — זה הלא הכל, שהחיים יכולים לתת. החיים מוגבלים בהיקפם ומוגבלים ביכלתם, אין לדרוש מהם

דברים אחרים, אושר אחר; אין לדרוש מהם יותר ממה שהם יכולים לתת. כך הוא הדבר, כך. בדרישות גדולות אפשר לבוא אל האדם, אל עצמו. וכאן תתם ותשלם ממלכת הצומח. כאן גם גבול החיה: עד פה תבואי! כך הוא הדבר, כך. אדם, הוא אומר, אדם—לא אדם־אל, לא אדם־עילאה ולא אדם־חיה. להזהר ביותר דרוש מפני האדם־החיה, אבל לא מעט גם מפני האדם־הצמח. ילוד־האשה אינו צמח, אינו יכול להיות רק צמח ואינו צריך להיות רק צמח (הפסקה). האני, שומעו, איני יודע, לשם מה הוא מפטפט? וכי לא טוב לשבת דומם קצת? (שוב הפסקה). לו אירע פעם — לפני שנות הרבה היה הדבר, והוא, כמדומה; כבר ספר לי זאת — שהלך ושחרר מידי הרשות ילוד־אשה אחד, שהיה עלול לסבול הרבה, ועתה, אמש, נפגש בו, כשהוא עסוק בעלמה אחת, וראה, שזה לא אדם, אלא חיה־צמח. יחס האדם לבת־מינו אחד הוא. אדם בריא הוא, מנוחין, בריא ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ויש לו הרשות להגיד זאת. מובן, שלהתחרט על זה, שהשליך אז את נפשו מנגד בעבור הלז, אין מה, אבל הטעות היתה טעות. האושר אז היה אמנם במעשה־השחרור כשהוא לעצמו, במסירת הנפש שבשחרור ולא בתוצאותיו!... ואף על פי כן... אַח, כן, כן... חיי אושר אין, אין אושר בחיים, גם אם לא יזכיר את המות, אבל יש אושר, ואושר אמתי, ברגעים ידועים. יש אושר ברגע. הגבורה היא לא ברגע, כי אם בההתמדה, אבל האושר... כך הוא הדבר, כך.

הגבורה... כן, כן, חייו בסיביריה הורוהו: לא ברגע הגבורה, כי אם בהתמדה, בהן תמידי, במעשי ובחיי יום יום. יודע הוא מן הנסיון: נקל ואפשרי להיות אמיץ לשעה, להתגבר על נסיון קשה, למסור את הנפש ולעשות פעם מעשה שלא יעשה, לצאת בפלוגה של הגנה נגד קהל רוצחים במונדירים ובלי מונדירים, ואפילו לצאת לגרדום. אבל כשהתחיל לחיות בערבות סיביריה יום, שני ימים, שלשה ימים, ארבעה ימים, ובכל יום ויום לדאוג שלא למות ברעב, בכל יום ויום לראות את הכליון שמסביב, בכל שעה ושעה להענות מגלות־סיביריה בכל פרטיה ובכל קטניותיה, ובכל זאת, לא היות תוהה על הראשונות, לא נופל ברוח, — אז הבין, כי המדרגה היותר רמה היא: לעמוד על משמר של חשיבות האדם בלי הפסק, שעות, ירחים ושנים, להתיחס כאדם תקיף אל כל הנפגש גם — וביחוד — בפעוטות, בנמושות, בשונות... להיות בחינת אב לכל יתמות שבעולם, ואב לא לרגע, אלא לימים ולשנים. היעמוד בו לבו אם יפגש בזה במציאות? — על כגון דא, ורק על כגון דא, יש לדאוג, אלמלא היתה הדאגה בכלל מן המדות הבלתי מהוגנות. הצורך לזה — יודע הוא ברור — נובע מעצמותו; צורך זה, להיות כך ולא אחר, שלו הוא, לא מבחוץ בא אליו, אבל מה בכך—היכול יוכל? כחו המיוחד הוא בזה, שאינו תלוי במפריעים קלים, חיצוניים, שאינו מתירא מפני אי־נעימיות שונות, העומדות בדרך כצר... אבל בכל זאת... כלום די בזה?... אַח. ככה? השעה השנית כבר?... ברקאי...

הגמנסיה העברית ביפו.

הרני.

מִכְתָּבִים מֵהַגָּלִיל.

על פי פקודת הממשלה הגבוהה התאספו חברי מועצות ערי המחוז אל עיר הפלך עכו לבחר ארבעה חברים אל מועצת הגליל אשר בביירוט („מג'לִש עמומי של ואלית ביירוט).

בפקודה שבאה מקושטא ע"ד קריאת מועצת הגליל נאמר, כי המועצה הזאת תדון ביחוד על הענינים האלה. א) תקון הדרכים; ב) הרמת מצב עבודת האדמה; ג) הרמת מצב המסחר; ד) סדור עניני הורקו (מס קרקעות), ועוד.

באספת עכו נכנסו לישיבה חברי מועצת כל מחוז לבד ועבדו הצעת תקונים שמצאו לנחוץ לתקן במחוזם, בנוגע לענינים שעליהם תדון מועצת הגליל.

למטה אביא הצעות התקונים שעבדו מועצות צפת וטבריה ושהוגשו למועצת הגליל ע"ש הואלי, שהוא גם נשיא המועצה. אך מוצא אנכי לנכון להקדים דברים אחדים על הקלקולים והפגעים השוררים בסדר ההוה, ושעליהם עמדו עורכי ההצעות.

א) הדרכים. בידוע; יש בהורקיה מס מיוחד, דרביה, שנועד לסלילת דרכים חדשים, הכנסת המס הזה, העולה לסכומים הגונים; היתה עד עתה נשלחת מכל ערי המחוז וערי הפלך אל עיר הגליל, ואיש מתושבי המקום לא ידע מה נעשה בכסף הזה. המס הזה היה למשל ולשנינה בכל מקום, ביחוד בגליל העליון. במקום שאין כבישים ואין מסלות כלל, ועוברי ארח מסכנים את נפשם לרכוב בנתיבות עקלקלות ולעביר בין סלעי הרים; על פני תהומות ופחתים. יבול השדות וכל מיני סחורות מובלים שם רק על גבי פרדים וגמלים, וההובלה עולה בקושי גדול וביוקר נורא. מובן, כי המצב הזה מעכב בעד התפתחות התעשיה והמסחר ומדכא את עבודת האדמה.

ב) עבודת האדמה עומדת במדרגה נמוכה בא"י כמו ברב מדינות הממלכה העותומנית. סבות רבות מעכבות בעד התפתחותה. עורכי ההצעות הבאות למטה רואים את מקור הרעה בסבות האלה: א) מצב הדרכים שכבר נזכר למעלה; ב) הגנבות והגזלות המצויות בשדות ובכפרים; ג) המסים הרבים העמוסים על האכר, וביחוד מס המעשר.

המס הזה כשהוא לעצמו (13½%) הנהו משא כבד על האכר; אך שבעתים גדולה רעתו בגלל סדר גביתו. כידוע, נוהגת הממשלה להחכיר את המס הזה. החוכר, שהוא על הרב איש עשיר ותקיף ומקורב לממשלה, מתאנה להאכר, בא עליו בטרוניות וערמומיות שונות ומכריח אותו לשלם הרבה יותר מהמס החקי. ביחוד סובלים הכורמים והגננים. ע"פ החק נגבה מעשר הכרמים והגנים ע"י שומא, והשמאים מטים, כמובן, את הדין לטובת החוכר, ועל הרוב בוחר בעל הכרם או הגן להתפשר עם בעל דברו התקיף ממנו ע"פ התנאים אשר ישית עליו.

בשנת ברכה ירבו הקופצים על חכירת המעשר, וע"י התחרותם יעלו את דמי החכירה, ובשנת רזון יתרחקו החוכרים, כי אין להם חשבון לשלם את הסכום של אשתקד. אך פקידות הממשלה נוקטת את הכלל: מעלים במעשר ואין מורידים. מה היא עושה? היא חובשת את מחתר (זקן) הכפר וכופה אותו לחתום בשם העדה, כי היא מתחיבת להעלות לממשלה את הסכום, ששלם החוכר בשנה הקודמת.

כל החומרות והגזרות האלה אינן נוהגות אלא לגבי הפלחים המסכנים; ואולם בעלי האחוזות הגדולות התקיפים מתחכמים תמיד לשלם הרבה פחות מכדי שויו של המעשר, כי אין החוכרים מעיזים לחכור את מעשר אדמת התקיפים ולהעלות את המחיר, ואין הממשלה מדקדקת אתם. ואלה חוכרים על הרוב בעצמם את מעשר אדמתם, ובסכום מצער, לפי הערך, וגובים מהפלחים העובדים אותה, ככל אשר יתנם לבבם.

בין הסבות שעכבו את קדמת עבודת האדמה תופסת מקום חשוב בערות האכרים ומשמרותם. הפלחים אינם משנים כקוצו של יוד בסדרי עבודתם והנם מחזיקים במנהגים ישנים, שעברו בירושה מדור לדור במשך אלפי שנים. ואולם מועצות הערים שבפלך עכו לא דנו על הרעה הזאת בכלל ולא עמדו אלא על פרט אחד מתוצאות הבערות.

הערבים אינם משביחים ואינם מזבלים את אדמתם, וכל הזבל המוצא מהבתים והרפתים יערם לערמה אחת ענקית ההולכת וגדלה משנה לשנה, היא המזבלה, המשמשת למקום מועד דתושבים, שער העיר.

בעלי ההצעות העירו על הרעה הכרוכה בשטה הזאת לעבודת האדמה ולבריאות יחד.

ג) הורקו; בשם הזה יקרא המס המוטל על כל נכסי דלא ניידי לפי שוים. גם במס הזה היתה שוררת ערבוביא נוראה. העשירים והתקיפים היו משחדים את השמאים הממונים מהממשלה להעריך את נכסיהם בפחות משוים, והעניים, כנהוג, היו משלמים יותר מכפי ערך נכסיהם.

הממשלה פקחה עין עתה על המעוות הזה והכניסה את הענין הזה, לסדר הענינים שתדון עליהם מועצת הגליל.

ואלה הן ההצעות, שהגישה מועצת מחוז צפת.

א) כדי להקל את המשא והמתן, וביחוד הובלת פרי האדמה ממחוז צפת, צריך לכבש את הכבישים האלה: מצפת לעכו דרך הג'בל (צפת, מירון, פקיעין, תרשחה, קברה, עכו) ודרך השגור (מירון, פורדיה, רמיה, מגרל־אל־כרום, עכו); מצפת לטבריה; מצפת על גבולות מחוז עמק עיון ומצפת דרך גשר בנות־יעקב עד גבולות דמשק.

ב) כדי לשמור על מנוחת העם ושלותו דרוש לקבוע בעיר צפת ארבעה משמרות שוטרים חדשות וגם להוסיף על מספר החילים והשוטרים הנמצאים, לקצוב להם משכורת מספקת אשר תשולם להם מדי חדש בחדשו.

ג) צריך לכבש כבישים בין הכפרים ולקבוע משמרות אנשי צבא, גם להפקיד חילים אשר יעברו ממשמר למשמר להגן על העוברים (סדר כזה נהוג בלבנון. הכותב).

ד) אסור להוציא אף פרוטה אחת מהכנסות העיריה מחוץ לעיר, כ"א כלן תהיינה מוקדשות להוצאות הנקיון, ההארה והקשוט של העיר עצמה.

ה) לתועלת אוצר הממשלה וגם לטובת האכרים והרמת מצב עבודת האדמה צריך לשחרר את האכרים מהעשק, שחוכר המעשר עושקים אותם. לזאת צריך לבטל לגמרי את שטת המעשר הנהוגה בנוגע לאדמת זרע ולמטעים, ותחת המעשר יושם מס קצוב על האדמה לכל דולם, כמו מס הורקו;

ו) צריך ליסד בי"ס בינוני בעיר המחוז ובת"ס למתחילים בכפרים כדי ללמד בהם את כל בני העותומנים ילידי הארץ, מבלי הבדל דת, תורקית, ערבית ומדעים בתנאי; שהמורים יהיו בעלי השכלה מילידי הארץ.

(לפי עדות חברי המועצה נמצאה על גוף הכתב ההוספה, כי מורים מיוחדים יהיו לכל דת ודת; הכותב).

ז) בהיות, שחוסר המים היא רעה רבה לתושבי העיר, בפרט בימי הקיץ, ע"כ צריך להביא מים מהמעינות הקרובים כדי להספיק לצרכי התושבים בקביעות בכל תקופות השנה.

ח) בהיות, שהמזבלות (ערמות הזבל) הנמצאות בתוך הכפרים מזיקות מאד לבריאות ומקלקלות את הדרכים, ביחוד, בימי הגשמים, ע"כ צריך לאסור לערם את הזבל בכפר ולצוות על האכרים להוציא את הזבל אל הגנים והשדות, ועי"ז יוטב מצב הבריאות ועבודת האדמה יחד; ולהשגיח ע"ז בקביעות נמרצה.

ט) בהיות שישנם אנשים במחוזנו, שאין להם כל מלאכה קבועה ודרכם ללסטם את הבריות ולבוז בז (פה יבאו שמות שבטי בדוים שודדים), ובעלות עליהם הממשלה ימלטו אל ההרים ויתחבאו בנקיקי הסלעים, ע"כ צריך לאסר את ראשיהם כדי למנע אותם מעשות רע. ויען כי ישנם אכרים המחזיקים בידי עושי הרשע האלה ומסתירים אותם מאת הממשלה ושומרים את כליהם ורכושם בעת המלטם, צריך להכריז, כי לא יעיז איש להגן על השודדים, כ"א להפך, חובה לתפשם ולהסגירם לממשלה, והאיש אשר יחזיק בידם ויסתירם מהממשלה או ישמר אתו את הפציהם יחשב גם הוא לשודד ורשע. צריך לתת פקודות נמרצות בנוגע לזה לכל מחתרי הכפרים.

י) הכנסת מס הדרכים (דרביה) צריך להשאיר במחוז עצמו לתקון הדרכים והגשרים, ואסור להוציא אף פרוטה מחוץ למחוז.

יא) לתועלת קרמת גדול הטבק צריך לבטל את פקידות חכירת מס הטבק (Règie) כתום זמן החכירה, וכל השותל טבק ישלם מס ידוע לפי שטח האדמה השתולה.

יב) כדי לשמר על זכויות אוצר הממשלה וטובתו צריך לחדש הערכת הורקו (מס לנכסי דלא נידי) בהקדם האפשרי בכל הערים והכפרים שבמחוז, וההערכה תעשה ע"י אנשים נאמנים מנכבדי הואליה.

יג) בהיות, שהעדר המנוחה ומקרי אסונות רבים הנם תוצאות כלי הנשק המסוכנים (ברודות, מרטינות, אקדחים וכלי זין אחרים) הנמצאים בידי השודדים והמהגרים המערבים—צריך לתת פקודה נמרצה לפרק מעל האנשים ההם את כלי נשקם בלי כל אחור ולהשגיח ע"ז השגחה מעולה.

מועצת מחוז טבריה הגישה גם היא הצעת תקונים דומה לזאת, בהוספת סעיפים אחרים הנוגעים לצרכים המיוחדים של העיר טבריה והמחוז. והנה הדרישות היותר חשובות.

א) לסלל סניף למסה"ב חיפה-דמשק מהתחנה סמך אל טבריה.

ב) לכבש כביש מטבריה לצפת (בהסכם לדרישה צפת).

ג) להעמיד משאבה בתוך ים כנרת שתספיק מים טהורים אל העיר, כדי שלא יצטרכו יושביה לשתות מהמים אשר על שפתו המלאים סחי וחלאה.

ד) להחכיר את חמי טבריה לעשרים וחמש שנים ע"מ, שהחוכר יתקן את המרחצאות, באופן שיוכלו למשך אליהם אנשים רבים ולהביא תועלת לעיר.

ה) כי ינתן רשיון ליסד בית חרושת לכבישת סרדיניות הנמצאות בים כנרת לרוב.

ו) כי ינתן רשיון ליסד בית חרושת לסוכר, בהיות שלפת הסוכר עולה יפה בסביבות טבריה.

אלה הם התקונים שהוצעו מאת מועצות הערים צפת וטבריה. הצעות דומות וקרובות לאלה הוגשו גם מחיפה ועכו (שתיהן תמכו בדרישות צפת בנוגע לדרכים מצפת לעכו). כמובן, אפשר לדון הרבה על פרטי התקונים האלה, אך בכללם הם טובים ורצויים, והלואי שיזכו להתגשם במעשה.

ואולם לא אוכל לעבור בשתיקה על פרט אחד חשוב, כונתי לסעיף הנוגע לחנוך העם והשכלתו. בלי"ס צדקו החברים הערבים בדרישתם, שהממשלה תפתח בת"ס נמוכים בכפרים ובת"ס בינונים בערים ללמד את בני העותומנים את השפה התורקית והערבית, אך ההיתה הרשות לנבחרי היהודים להשתתף בהצעה הזאת, מבלי להעיר כלום מאומה בנוגע לבני עמם ואמונתם?

לפי דעתי לא! וחושב אנכי כי לא אהיה יחיד בדעתי.

לא ככל „הגויים" בית ישראל בא"י.

בין הערבים ובפרט בין המושלמים נמצא יודע ספר אחד בכפר או בשבט, ובינינו אין אף אחד גם הפחות שבפחותים, גם העני שבעניים שאיננו שולח את בנו לבית אולפנא לכה"פ חמש-שש שנים. יש לנו חדרים, ת"ת וישיבות ובת"ס ממינים שונים העולים לנו בסכומים לא מעטים. יש לנו חברות שונות שעוד לפני מתן החושמה דאגו להפיץ בינינו תורה ודעת: „שומרי תורה" (בגרשים ובלי גרשים), חו"צ, עזרה, חכי"ח, אגודת אחים, ח' למל, יק"א וכו' וכו'. ואם אמנם יש במוסדות האלה מעותים וחסרונות גדולים, הרי אנו יודעים אל מי לפנות בהצעות ובדרישות תקונים, ואיננו זקוקים לממשלה שתפתח לפנינו בת"ס ללמדנו כתב ולשון כמו לבני הפלחים והבדוים.

אמנם לפי עדות אחד מנבחרי היהודים הקדימו רפואה למכה ויציעו, כי ילמו בבתה"ס העותומנים גם את דת ישראל לילדי היהודים. יהיו לנו אפוא בת"ס עותומנים, שבהם ילמדו לילדי ישראל תורקית וערבית ו„חכם" או רב יהיה ממונה ללמוד הדת. אך כבר ראינו הגדולים שגדלו בת"ס כאלה בארצות הגלות ולא לגדולים כאלה נושאים אנחנו את נפשנו פה בארץ אבות.

אמנם יודעים אנחנו ומבינים, כי בארץ הזאת יהיה חנוך בנינו תלוי בידנו, אם אך נרצה, אך היא הנותנת, כי עלינו להיות זהירים מאד במעשינו בנדון זה.

אך הנאה ליהודים לפרוש מיתר העותומנים?

לא נאה, לא נכון ולא ישר לפרוש מיתר התושבים בכל הנוגע לםלוי חובותינו לארץ ולממלכה, אך זאת תפארתנו להבדל מעמים אחרים בכל הנוגע לחנוך בנינו, לתחית לשוננו ולקיום היהדות.

יכולים אנו לאמר בלי כל חשש ופקפוק לשכנינו הערבים המושלמים והנוצרים: יד ביד נלכה אתכם יחד בכל הנוגע לתקון הארץ וסדרי הממשלה; אך בת"ס היו לנו מעולם שהחזקנו אותם בכספנו וגם להבא לא נחשך כל קרבן למען חנוך בנינו והשכלתם. ואם בימי המשטר הישן זלזלו בהוראת השפה התורקית והערבית בבתי ספרנו, נשתדל עתה למנות את החסרון, כמו שמאידך גיסא בודאי ימצאו הרבה ערבים משכילים שירצו ללמוד וללמד את בניהם את שפתנו העברית.

ע"פ הדברים האלה היו החברים היהודים צריכים להציע (ובודאי היו החברים הערבים מסכימים להם) לדרוש בת"ס רק לאלה מתושבי הארץ, שאין להם עדיין בתי אולפנא כלל.

הארכתי בענין הזה מפני שלא מקרה בודד הוא. כי אם כבר נשנה ועלול הוא להשנות אם לא נזהיר עליו בעוד מועד.

כידוע לי דנו על שאלת החנוך גם באגודת „קדמה ואחדות" וגם שם התקבלו החלטות במשמעת ההצעה שדברתי עליה, החברים היהודים הסכימו עליהן או הודו בשתיקה. ההחלטות האלה נותנות כבוד לחברים הערבים, אך כלל וכלל לא לחברות היהודים הבאים לדון על ענינים שקיום היהדות ותחיתנו הלאומית תלויים בהם מבלי היות להם לזה לא המומחיות הדרושה ולא יפוי כח.

חברים נכבדים הזהרו בדבריכם!

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

המצב הכללי.—המפלגות והיהודים. — החכם־באשי ב„אילדיז קיוסק" ב„שער הגבוה" ואצל ראש בית הנבחרים. — לארץ־ישראל)

מצב המיניסטריום של חילמי־פחה רחוק מעורר קנאה. בית־הנבחרים איננו פוסק מתבוע הצעות לחוקים — עפ"י הקונסטיטוציה הנוכחית אין לבית־הנבחרים זכות „האיניציאטיבה" — וראשי המחלקות השונות במיניסטריום נרפים ורשלנים כמו „בימים הטובים ההם" של המשטר הישן, ואינם מספיקים למלאות את דרישות הארון החדש שלהם, בית הנבחרים, שאינו חדל לקרא „הב־הב!". ולא בלי סבה נרפים הם האדונים העומדים בראש המחלקות השונות של המיניסטריום. בית־הנבחרים אומר ל„קצץ" בתקציב של השנה החדשה, והחשבון הראשון שאומיים לעשות, הוא בשכרם הגדול של... ראשי המחלקות המרובות והשונות של המיניסטריום... ובפנים הארץ לא רק שלא השתרר עוד הסדר המקווה, אלא שהמבוכות ואי־הסדרים הולכים וגדולים. נופות רבים שבערב יצאו במלחמת תגרה על הממשלה. השבטים הבדואים הורסים את מסלת־הברזל ההולכת להיג'ס, בקורדיסטאן ובקיסריה מתקוממים בממשלה ובפקידיה. בטריפולי, באסיה הקטנה ובנופות אחדים של אלבניה שורר רעב, אנשים טתים כזבובים; והממשלה העניה והמדולדלה צריכה לאזור את כל כחותיה למען תמוך במסכנים הצועקים ללחם.

נוסיף לזה אי־שביעת־הרצון של כל אלה הפקידים, שגורשו ממקומותיהם הבטוחים, והממלאים עתה את רחובות קושטא — והעיקר, חוסר פקידים, שידעו מה משרתם דורשת מהם, ואז נבין את מצבה הקשה של ממשלת חילמי.

ומצבו התחדד בימים האחרונים לרגלי מקרה חדש, שכבר טפלו בו בבית־הנבחרים, ושאולי תהיינה לו תוצאות מדיניות גדולות. צירי סמירנה התאוננו על הואלי שלהם, שהיה זקן ורפה־כח. ויחליפהו חילמי הנמרץ בואלי חדש צעיר. עוד טרם גמר הואלי החדש את נאומי־ה„שהחיינו" שלו והבטחותיו המרובות, וביום הרביעי ל„ממשלתו" התקבל תלגרם מאת הממשלה המרכזית שבקושטא, כי פוטרים אותו ממשרתו, יען כי לא יכול להושיב על מקומו שר־פלך חדש, שתושבי אותו הפלך לא רצו בו. ובמקום אותו הואלי ממנים... את מי שהיה ויזיר גדול בימי המשטר הישן, את פריד־פחה, שעד עתה הסתתר מחמת ההמון בימי יולי — בחו"ל!

ולא רק זה בלבד, אלא „בוחרים" בפריד־פחה זה לחבר בסינט. כי זה היה תנאי sina qua non לקבלת משרתו בסמירנה.

מובן, שתושבי סמירנה אינם שמחים במתנת זו מאת הממשלה החילמאית; מתאספים המה ומוחאים. מוחאים על אשר מגרשים מתוכם ואלי שמצא חן בעיניהם ושולחים להם אחד משומרי המשטר הקודם. סערת־הרוחות גדלה, וחילמי־פחה רואה את עצמו נאלץ לקרא אליו את צירי סמירנה שבבית־הנבחרים ולבקש את עזרתם להשתיק את ההמון שבסמירנה.

ואחרי שהרוב בבית־הנבחרים הנוכחי הוא „שהמליך" את חילמי־פחה, צריך הוא לשתות את הקובעת עד גמירא. ולמרות אי־הנעימות שדבר זה יכול לגרום להרוב — תומכים צירי הרוב גם במעשים כאלה של חילמי־פחה, וטוענים המה יחד עם חילמי־פחה: כל מה שהממשלה הנוכחית עושה — לטובת המדינה היא עושה. אם אין אנשים חדשים שיהיו ראויים למשרות חשובות ומרובי האחריות, אפשר להשתמש גם באנשים כשרים מהמשטר הישן!

למחאות ה„אחרריים" (צירי „האגודה החפשית") אינם שמים לב. כי הלא המועט המה. אינם שמים לב גם לטענתם הצודקת, שעל־פי החוק אסור לו לסינטור ללבוש באותה שעה אצטלא של ואלי בערי־המדינה.

ועוברים אל „סדר־היום".

זהו מצב המיניסטריום של חילמי פחה, שלמרות מרצו וידו החזקה חושב הנהו מחשבות ע"ד יציאה בדימוס; ווזהי התיחסותו של בית־הנבחרים אל המיניסטריום הראשון שהקימה.

כיצד מתיחסים היהודים למלחמת המפלגות בתורקיה (שעליה דברנו בהגליון הקודם), ואיזה מקומנו בתוך מלחמה זו?

יחס היהודים אל המפלגות בתורקיה יכול להיות רק אחד: ללכת שלובי יד עם „האחוה והשויון":

וזה מפני הטעמים הבאים:

א) רוב בעלי „האחוה והשויון" המה תורקים. יחוסם הטוב של התורקים אל היהודים ידוע למדי. התורקים לא שללו את זכיותינו בימי הסדר הישן של חוסר־כל־זכיות, ומה גם עתה.

ב) ובה בשעה כמעט כל חברי „האחרך" („האגודה החפשית) המה ארמנים. יונים וערבים, שעל דבר יחוסם הטוב אל היהודים עוד טרם שמענו, והחרם של יוני אנטוליה על סחורות היהודים מראה אך את קצות צפרניהם האנטישמיות.

ג) האוטונומיה הממשלתית לא רק שהיהודים אינם שואפים אליה עתה, אלא גם כשסדור־ממשלה כזה ישתרר בתורקיה החדשה, יקבלוה היהודים „בהיסח הדעת". כי אין המה שואפים עתה לכך, ולוא יצאה שאיפה כזו לפעולה, לא היו היהודים העותומאנים — מפני מעוטם המחלט — יכולים להשתמש בה בפועל.

ומסבה זו תומכים היהודים ב„שויון ואחוה". זו אולי הפעם הראשונה וגם הארץ היחידה, שהיהודים בה „מדיניים־מעשיים", ואינם עומדים בין מתנגדי הרוב.

ובצדק!

ה„צרמוניה" של עלית רבי חיים נחום על כסא החכם־באשי נגמרה בימים האלה בבקורים רשמיים אל השולטן ב„אילדיז קיוסק", למיניסטרים ב„שער הגבוה" ולראשי הבית התחתון והעליון שבבית־הנבחרים.

והבקורים האלה נעשו בכל ההדור והכבוד, שבקורים כאלה נעשים במזרח.

ביום הששי בצהרים באו אל המיג'ליש היהודי שלש מרכבות מחצר־המלך. במרכבה הראשונה ישב סגן שר־החצר, שבא לקרא להחכם־באשי, וחמשה סוסים מאורוות השולטן נשלחו בשביל שמשי המיג'ליש.

התהלוכה היפה יצאה מהמיג'ליש בשעה הראשונה אחרי הצהרים ללכת אל ה„אילדיז". במרכבה הראשונה ישב החכם באשי, לימינו סגן שר־החצר ולמולם, מתורגמן החכם־באשי וסופרו, משה־אפנדי פריסקו; במרכבה השניה— החכמים שבתי הלוי (אחי מי שהיה ממלא מקום החכם־באשי עד רבי חיים נחום) ודי פוניס, סגני ראש ה„בית־דין", וחברי המיגל'יש הרוחני; ובמרכבה השלישית -- האדונים אברהם פרחי וקרספי, ראש המיג'ליש העממי וסגנו.

סביב המרכבות האלו דהרו שמשי המיג'ליש על סוסיו האבירים של השולטן.

ויפה היה המחזה של התהלוכה הנהדרה, בעברה דרך הרחובות המלאים תנועה וחיים. לא בלי גאון הביטו היהודים אל ראשם הרוחני, המובל בכבוד כזה לחצר השולטן.

כשהגיעה התהלוכה אל חצר־המלך, קבל את פני החכם באשי שר החצר והטקסים (Ceremonie) ויכניסו בלוית פרחי־אפנדי, ראש המיג'ליש, אל אולם־הכבוד. שם עמד השולטן, לבוש בבגדי השרד של אדמירל, לימינו ולשמאלו שני בניו. הוא קבל בעמידה ובחבה רבה את הרב נחום. החכם באשי פנה אל השולטן בנאום תורקי יפה, שבו הודה להשולטן על אשור בחירתו. בשם היהודים הודה רבי נחום להשולטן על החסדים, שהוא עושה את העדות היהודיות. כמו כן הביע לו את תודתם העמוקה של היהודים להשולטן על הקונסטיטוציה שהכריז. בסוף נאומו הבטיח החכם באשי, שיחזק בלב היהודים את רגש האמון, שיש להם אל השולטן ואל הממלכה, ויסים בתפלה, כי האלהים יאריך את ימי השולטן.

בתשובתו הודה השולטן להחכם־באשי על ברכותיו. ביחוד, אמר השולטן, שמח הוא לשמוע את הבטחתו לחזק את רגשי האמון בקרב היהודים אל השולטן ואל הממלכה. הוא בוטח בטחון גמור באמונם של היהודים, נתיניו הנאמנים. הוא מאושר להוכח, כי אמנם כנים הדברים ששמע ע"ד חכמתו ושכלו של החכם־באשי החדש. ביחוד, אמר השולטן, שמח הוא לשמוע את החכם־באשי מדבר בשפה תורקית צחה ולהוכח, כי יש לו כשרון גדול של נואם. ויסים השולטן בברכה, שהחכם־באשי ישב שנים רבות על כסא־הרבנות. החכם־באשי הודה להשולטן בעד קבלת־הפנים היפה, והשולטן הביע את שמחתו לראות את ראש העדה היהודית סורחי־אפנדי, סגן המנהל של מחלקת העתונות.

ואז הובל החכם־באשי ובני־לויתו אל אולם אחר, ששם כבדום במשקאות מתוקים. שם בֵרך השולטן עוד פעם, ע"י אחד משלישיו, את החכם־באשי ואת מלויו.

ובסדר שבאה שבה התהלוכה לבית המיג'ליש היהודי. רבים מנכבדי העדה חכו שם לשיבת החכם־באשי ויברכוהו בשמחה רבה.

באותו הסדר, ובלוית מרכבות רבות, שבהן ישבו נכבדי העדה היהודית שבקושטא, הלך, ביום כ', החכם־באשי אל „השער הגבוה" לבקורו הרשמי אצל ראש המיניסטרים, חילמי־פחה, ויתר המיניסטרים.

גם אתמול ברכו אלפי יהודים בכבוד גדול ובשמחה רבה את רבם. בבוא התהלוכה אל „השער הגבוה“ חלק משמר-הכבוד של החילים, העומד שם תמיד, כבוד-צבא להחכם-בשי.

השר הממונה לכך קבל את החכם-בשי באולם הכבוד.

שם צריך היה רבי נחום לחכות כחצי-שעה, כי הילמי-פחה נקרא, לרגלי ענין מדיני חשוב, אל היכל המלך; ומשם תלגרם לרבי נחום בבקשת-סליחה, כי יחכה לו זמן מועט.

כשהילמי-פחה בא, יצא אל החכם-בשי ויקבלהו בחבה רבה מאד. החכם בשי פנה אליו בנאום ויביע לו בשמו ובשם העם היהודי את רגשי הכבוד, שהם רוחשים לו. החכם בשי הבטיח להורות ליהודים את הדרך המתאימה לתועלת הממלכה, לפתח את רוחם ולדאוג לחנוכם הלאומי. „מיותר להוסיף, אמר, כי בכל כחותי אעבוד, כדי לחזק ולאמץ את רגשי הרעות והאחוה שבין עמנו ובין יתר עמי ארץ תורקיה. כבוד מעלתך יודע את רגשי האמון של האומה היהודית, שזה שנים מאות מתיחסת ברגשי חבה להלאום העותומני. ההתקשרות הזאת לארץ-המולדת החביבה לכלנו תתחזק עוד יותר עתה, אחרי שהוכרזה הקונסטיטוציה הנותנת זכיות שוות לכל העדות“. החכם-בשי גמר את נאומו בברכה, כי יתן האלהים הכמה בלבות השרים והיועצים להוביל את תורקיה בדרך האושר והקדמה.

על הנאום הזה ענה הילמי-פחה בדברים הבאים.

„מכל הלאומים שבארץ העותומנים הלאום היהודי המפואר (noble) הנהו מהמצטינים ביותר בשכל, בדעת, בכשרונות ובשאיפה למדעים ובהתאמצות לרכוש את המקום הראשון במדינה. היהודים הוכיחו את טוב טעמם והשכלתם המרובה בזה, שבחרו באיש משכיל כמוך בתור ראש רוחני לדם. בחירתך היתה לעונג-רוח גדול לממשלה העותומנית. כנים דבריך, שהיהודים הצטינו תמיד בהתקשרותם הגדולה ובידידותם הרבה לאומה המושלמית הגדולה. שני העמים האלה חיים באחדות, כמו הגוף והנפש. העם היהודי הנהו אלמנט זריז ומועיל, ומקוים אנו, כי עוד יביא תועלת מרובה לארץ-המולדת והממשלה. ביחוד הנני מודה לך בעד הבטחתך, לעבוד לחזוק הקשר בין האלימנטים העותומנים השונים ובעד החבה שהבעת לי בשמך ובשם בני עמך. יעזור לך האלהים במשרתך החדשה!

אחרי שיחה ידידותית לוה הוזיר הגדול את החכם-בשי בכבוד רב. אז בקר החכם בשי את סופרו הראשי של הזיזיר הגדול, את מיניסטר החיצון, את ראש מועצת הממשלה. בכל מקום קבלוהו בכבוד גדול ובחבה גלויה.

כשעזב החכם-בשי את „השער הגבוה“ שלח הוזיר הגדול את שלישו ללוות אותו עד המיג'ליש, שגם הפעם התאספו שמה רבים מנכבדי העדה היהודית, וביניהם ארבעת הצירים היהודים שבבית-הנבחרים.

החכם-בשי בקר גם את אחמיד-ריזה, ראש בית-הנבחרים, את שרי המלחמה, הים, הכספים, ההשכלה ואת השיך אול אסלם, כלם קבלוהו בכבוד גדול ובסבר פנים יפות, ביחוד מענין הבקור אצל ר א ש ב י ת-ה נ ב ח ר י ם. אצלו שהה החכם-בשי כשעה וחצי וירבו לדבר ע"ד השאלה היהודית. אחמיד ריזה אמר להחכם-בשי, כי הממשלה רוצה עד מאד, שיהודי רוסיה, רומניה ויתר הארצות, ששם הם מרגישים את עצמם ברע, יבאו לארצות תורקיה. פה יש להם די אדמה ודי מקום לאכרות, לחרשת המעשה ולמסחר. הממשלה מרגישה אמון רב להיהודים ו ב ש מ ח ה ת ב ר ך א ת ה ת י ש ב ו ת ם ב ת ו ר ק י ה. כתום הראיון לוה ראש בית-הנבחרים את החכם-בשי עד ירדם עד המדרגה האחרונה של בית-הנבחרים, הנמצא בקומה העליונה. מחר או מחרתים ישיב אחמיד-ריזה בקור להחכם-בשי; מלבד זה הבטיחהו לבקרו לפעמים קרובות בביתו, החכם-בשי נמצא ביחס טוב מאד גם עם יתר מנהיגי „האחוה והשויון“, שהתרועע אתם עוד בפרים, בעת למודיו שמה.

וההגרה לארץ-ישראל הולכת וגדולה. האניה הרוסית האחרונה הובילה לא פחות ממאה וארבעים יהודים לא"י. חזיון, שזה כבר לא הורגלנו לו. בין הנוסעים היו גם „עולי רגל“ רבים וביניהם ביאליק ורבניצקי. לצער העברים שבקושטא שהו שניהם רק יום אחד בעיר, אבל מקוים שבשובם יכבדו את עירנו בבקור יותר ארוך. באניה ההיא היו גם בארבעים יהודים בוכרים וביניהם אחדים בעלי-הון—הראו לי על אחד, שאומרים עליו, כי הוא מיליונר.— ה ח ל ק ה ג ד ו ל מ ה ם א ו מ ר ל ה ת י ש ב ב א ר ץ-י ש ר א ל.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי.

כידוע לקוראינו, ממלא הקלוב Cerele des intimes תפקיד חשוב בחיי היהודים בעירנו הגדולה, וגם בחיי היהודים בתורקיה בכלל, ולפיכך לא למותר והיה לדבר ע"ד פעולתו של הקלוב הזה בעת האחרונה.

מספר חברי הקלוב עולה למאתים והמשים איש ממבחר הדור הצעיר שבסלוניקי, בין חבריו נמצאים עורכי עתונים, סופרים, מנהלים ופקידים גבוהים, בנקירים, סוחרים, קומיסיונירים ובעלי בתי חרשת. האמרה שלהם — תחיה מוסרית ולאומית. ראשית מעשי הקלוב היה לאחד את כל הקורפורציות השונות של הפקידים, בעלי המלאכה והפועלים וליסד קורפורציות חדשות מאלה הסוגים שעוד לא התאחדו. כל אלו נתאחדו תחת דגלו של הקלוב ולו הם נשמעים. בעת ישנן תחת הנהלתו 58 קורפורציות, ומספר חבריהן עולה לערך עשרים ושמונת אלפים איש. הקלוב עבר וסדר תקנות לכל אגודה ואגודה והנהיג, שיתא כל חבר מכניס מס קבוע לקופת החסכון המוקדש לתמיכת החברים בעת חלים ובעת שהם חסרים עבודה. עתה החל הקלוב לאסוף מדי שבועים לבתי תפלה שונים את האגודות האלו, ושם מבארים להם חברי הקלוב את נחיצות האחדות, ההשכלה והמוסר ומעוררים בלבם את הרגש הלאומי. וכן היה הקלוב הזה למבשר התחיה הלאומית ליהודי סלוניקי. מלבד זה מתאסף ועד הקלוב ביחד עם ראשי כל האגידות השונות להתיעץ ע"ד עניניהם. את כחו הראה הקלוב בעת החגיגה לכבוד פתיחת הפרלמנט. הוא ערך תהלוכה, שהיתה גדולה ונהדרה יותר מכל התהלוכות, שנערכו ע"י בני העמים השונים היושבים בסלוניקי. הקלוב מתענין גם בענינים הפוליטיים, ואנו מקוים, כי הפוליטיקה שלו תהיה תמיד יהודית לאומית. הקלוב סדר גם שעורי ערב לשפה התורקית, העולים לו לשלשת אלפים פר' לשנה. ויש לקוות, כי עתה אחרי שאחינו בתורקיה התחילו מכירים יותר ויותר את ערך הלשון העברית, בודאי ימצא הקלוב לנחוץ לערוך שעורים גם בשפה העברית.

עתה כאשר גדלה ההתחרות בין היהודים והיונים (כידוע לקוראי „העולם“), התעורר הקלוב לעבוד ביותר מרץ למטרת אחוד היהודים, כדי שיוכלו לעמוד בפני ההתחרות של היונים. באחת מהאספות האחרונות של הקלוב דנו בדבר יסוד בנק יהודי לאומי בסלוניקי, שיבצר את מעמד היהודים וישקל עליהם את תגרת ההתחרות. עבודת הקלוב מתפשטת גם מחוץ לסלוניקי, בערים הסמוכות, ששם אומר הקלוב ליסד בתי מסחר גדולים, שיעמדו להם ליהודים במלחמת ההתחרות.

ערך גדול וחשוב יכל להיות ליסוד סניף של הקולוניאל באנק העברי בסלוניקי גם במובן החמרי גם במובן הרוחני. מורגשת פה נחיצות רבה בבנק יהודי, וניכר רצון חזק, שזה יהיה בנק עממי. בנק כזה יוכל לעשות עסקים טובים, יהודי סלוניקי בודאי יקדמו בשמחה בנק כזה, וכל הסוחרים היהודים יפנו בטח אליו בעניני עסקיהם, השפעתו של סניף כזה על הקהל העברי תהיה גדולת מאד.

הקלוב החליט ליסד בית ספר עברי, שהשפות העיקריות תהיינה עברית ותורקית, ומלבד זה ילמדו בו גם שפה אירופית אחת הנחוצה למסחר. בבית הספר הזה יהיה שורר רוח לאומי. הוקצב בוידז'ט של ארבעים אלף פר' בעד אלף תלמידים. שלשים ושנים אלף פר'. ימציא הקלוב. חסר רק הסכום של ששת עד שמונת אלפים פר', הקלוב אומר לפנות אל החברות היהודיות, העוסקות במזרח על שדה החנוך בבקשה לעזר לו להוציא את תכניתו אל הפועל.

כר נרחב לעבודה לאומית במקצע החנוך ישנו פה להציונים, ואין להעריך את חשיבות עבודה זו בעד תחית יהודי המזרח ובעד תנועתנו.

מצב החנוך פה שפל מאד. גם בחדרים ו„בתלמוד תורה“ אין הלמודים העברים תופסים את המקום הראוי. לה„תלמוד תורה“ הסלוניקי היה יכל להיות ערך גדול במקצע החנוך. בו מתלמדים כאלף ומאתים ילדים, מספר המורים העברים 24, מורי השפה התורקית 10 (חמשה מהם הם מושלמים). השפות העיקריות בבית הספר הזה הן העברית והתורקית, אבל הלשונות האלה במעט זרות לתלמידים, שביניהם הם מדברים השפניולית.

סבת המצב הזה — חסרון מורים מומחים. רק מעט מן המורים עברית ראוים לשם זה.

החדרים הקטנים נמוכים, אפלים ומלאי זוהמא, באויר המחניק של החדרים האלה יושבים מאות ילדים וילדות, חורים ותלשים, ובקול המולה קוראים הם יחד בסדור שורה בעברית ושורה בשפניולית. בעת האחרונה התעוררו להיטיב את המצב הזה, וגם בזה ניכרת האינציאטיבה של הקלוב הנ"ל.

הקלוב „דעס אינטימ“ התחיל עתה להוציא פעמים בחדש, עתון בשפה השפניולית בשם „האומה“. האמרה שלו היא: „כל ישראל ערבים זה בזה“. בגליון הראשון מברר הקלוב את תכנית העתון. ביתר דבריו הוא אומר: „כל ישראל ערבים זה בזה“—זוהי האמרה של הקלוב שלנו, והיא תהיה גם האמרה של עתוננו. האמרה הזו שמרה אותנו במשך אלפי שנים, והיא תשאר חרותה על דגלנו לנצח... בימים האלו התחילו כל שדרות עמנו נוהרות אל התנועה הלאומית, ועתוננו יהיה כלי מבטאה של תנועה זו. הוא יברר את כל שאלות לאומנו",

בחוברת הראשונה נדפסו מאמרים ע"ד תפקיד הנשים בתנועה הלאומית, ע"ד הפועלים היהודים, ע"ד הקלוב של הסוחרים היהודים, ע"ד גן הילדים, ע"ד מצב היהודים ברוסיה ואוסטריה. העתון עושה רושם טוב והוא חביב על קוראיו. הגליון הראשון נמכר במספר אלף אקס', והדרישה רבה כל כך, עד שהקלוב מוכרח להדפיסו מחדש. הקלוב אומר להוסיף על העתון גם חלק עברי.

— הציונות הולכת ומתפשטת בקרב אחינו פה. חברי הקלוב „דעס אינטים" קונים ומוכרים שקלים ומניות של אוצר התישבות היהודים. ביחוד חשובה עבודתו של הקלוב „בני ציון". לפני ימים מועטים ערכה אגודה זו אספת עם רבת ונהדרה, שעשתה רשם גדול על הקהל העברי פה. נאמו מר יוסף עוזיאל, מזכיר הקלוב, הפרקליט משה כהן ועוד.

— האדון דוד נחמה, נשיא הקלוב „דעס אינטים", נסע לארץ ישראל, כדי ללמד לדעת את מצב הענינים שמה. בקורו זה יביא לו תועלת גדולה בעבודתו בסלוניקי לטובת ישוב א"י.

— אבדולה-בי, שר ההשכלה של ואלית סלוניקי, בקר בשבוע העבר בלוית הפרקליט משה כהן אפפנדי את גן הילדים העברי של חברת „עזרה" וביע את שביעת רצונו מן הסדרים היפים ודרכי הלמוד הטובים. הוא בקש מאת המנהלת, מרת חנוביץ, להרשות לו לשלח אל הגן הזה עלמות תורקיות שתלמדנה את אפן ההוראה, כדי לפתח אח"כ גנים כאלה לילדי התורקים. אחדים מעשירי התורקים ההלו לשלח את ילדיהם אל הגן העברי.

יהושע קנטורוביץ.

מ. ה.

הועידה השנתית של ציוני גליל סטניסלו.

אחרי הועידות הציוניות של שאר הגלילות הגליציים, נועדו גם הציונים שבגליציה הדרומית ביום ז' אדר לאספתם השנתית, שהשתתפו בה יותר מארבעים צירים, שלוחי כ"ב חברות ציוניות בט"ז ערי הגליל, מלבד חברי הועד הגלילי ושנים מחברי הועד המרכזי בלבוב.

בשעה העשירית עשרה פותח הד"ר ש ו ר את הועידה בנאום קצר ובברכה ובוחרים בהד"ר פכטמן (דרוהוביץ) ליו"ר.

מ ר ת מ ל ר, המזכירה של הועד הגלילי, קוראת דו"ח ע"ד פעולות הועד במשך השנה. מלבד העבודות הרגילות, שהוטלו על הועד, כמו קבוץ השקלים דאשתקד, שליחות נואמים להערים הסמוכות ע"פ דרישתן וכו', לא חסרה להועד האיניציאטיבה גם בענינים היוצאים מגדר פעולתו השכיחה. ע"פ השתדלות הועד בחרו הקהלות בגלילנו בצירים ציוניים לאספות הקהלות, שהיתה בשנת זו בוינא, שהטביעו את חותמם עליה. מפה יצא הרעיון של יסוד אגודת בתה"ס העברים (שול-פעראין), שתקנותיה אשרו כבר ע"י המיניסטריום. השתדלו גם להפיץ את עתונות-המפלגה והפיצו כרוז מיוחד בדבר „העולם" וה„טגבלט", שהועיל להרבות חותמי העתונים הללו. ביחוד עבדה הרבה הקומיסיה לעניני ההסתדרות. היא ערכה גליון של שאלות, שהועיל לחזק את בדקי ההסתדרות הציונית. בס"ג מקומות קימות חברות ציוניות. בכל הגליל נאספו שקלים ע"ס 13603.80 כתרים.

מתחיל המו"מ ע"ד הדו"ח. לא כל הצירים שבעים רצון מפעולות הועד. אחדים אינם נמנעים מלמתוח בקרת קשה על הועד, שלא מלא את דרישות החברות בשליחות נואם.

ה ד"ר פ כ ט מ ן ממליץ על הועד. הועד עשה כמה שהיה ביכלתו. בכל עיר, אף היותר קטנה, יש למצער צעיר אחד, שיכול לנאום לעת הצרך. אין להועד נואמים מן המוכן, שיוכל לשלחם ע"פ דרישתו של כ"א ואחד. ימלא כ"א את חובתו הוא ולא יצטרך לקבול על הועד.

מפסיקים את הויכוחים לשעה, ואחר מרצה הד"ר ר י נ ג ל מ ל ב ו ב ע"א המצב הנוכחי של הציונות בגליציה והתפקיד שלה.

המרצה מראה על העובדה, שאי אפשר לנו לרכז את פעולתנו על שדי הציונות בלבד. אין להיהודים בגליציה שום הסתדרות, שתגן על עניניהם החמריים והרוחניים, ומשום הכי עלינו למלאות את החסרון. מטעם זה עצמו הכנסנו אנחנו את ראשינו לתוך הפוליטיקה. אבל כדי שלא לערבב את המושגים נחוץ לברוא הסתדרות מיוחדת בשביל עניני פוליטיקה, שלכאורה לא תהיה לה שייכות אל ההסתדרות הציונית, אבל באמת תעמוד תחת חסותה והשפעתה של זו.

אח"כ קורא מר ו כ ס ל ר מ ל ב ו ב את הרצאתו ע"ד פעולתנו הפלשתינאית.

המרצה מחלק את העבודה במקצוע זה לשתים: לעבודה בעד א"י בגולה, ולעבודה בא"י עצמה. הוא מראה עד כמה אפשר עתה לעבוד. קימים כבר מוסדות שונים, המאפשרים לכל אחד ואחד להשתתף בעבודה, הכל לפי יכלתו והאמצעים שיש לו. הוא מראה הלאה על העובדה, שגם בתוך שאר ההסתדרויות לישוב נוטים כעת לעבוד בא"י, לדוגמא: האיק"א, ה„הילפס-פעראיין" ובשורה האחרונה גם היק"א.

בסוף הוא מציע את הריזולוציות דלקמן:

הועידה מוצאת את העבודה הנמרצה לטובת א"י ומוסדותיה הציוניים לנחוצה.

הועידה רואה נחיצות בבחירת ועדה מיוחדה לעניני א"י, שתשתדל ליסד גם בהערים הסמוכות קומיסיות כאלה, שתהיינה עומדות ועובדות תחת השגחתה היא והשגחת הועדה לעניני א"י בלבוב.

הועידה רואה נחיצות ביסוד סניף לאגודת הנשים, שמטרתה לתמוך במוסדות הקולטוריים בא"י, והעומדת תחת נשיאותה של מרת זרבורג.

בתום הרצאתו של מר וכסלר קורא מר מ א י ר ה ע נ י ש, ראש ועדת הגליל לקה"ל, את הדוה"ח ע"ד הקרן הקימת לישראל.

במשך השנה העברה נאספו בגליל סטניסלו לטובת הקה"ק 11226.67 כתרים, מעט פחות מהחלק ה ר ב י ע י של הסכום הנאסף בכל א ו ס ט ר י ה. בדבר זה עולה גליל סטניסלו על כל גלילות גליציה, בן אספו את הסכום היותר ג ד ו ל, ה ן ב נ ו ג ע ל ה כ ס ף ע צ מ ו ו ה ן ב י ח ס ל מ ס פ ר א ו כ ל ס י ה י ה ו ד י ם ש כ ו. בשני מקומות אספו יותר מאלף כתרים, היינו בסטניסלו 1814.91 כתרים, ובדרוהוביץ 1628.67 כתרים. ובט"ז מקומות יותר ממאה קר'. אם נביא בחשבון את הסכום הנ"ל ביחס למספר הנפשות מיש-אל, יעלה לנו 5½ הלר לכל נפש.

מלבד המספרים הנ"ל, המוכיחים למדי על עוצם הפעולה וטיבה, יש עוד להראות על העובדא, שאנחנו גורמים הרבה לזה שתתקיים כיום באוסטריה הסתדרות בריאה וחזקה בנוגע להקה"ק. ע"ז יעידו הועדה האוסטרית בוינא והד"ר בודנהימר, שהיה בעצמו בקיץ העבר בגליציה בדבר הקה"ק.

אחר ההרצאה הזו, שנתקבלה ברצון ובמחיאות כפים מכל הנאספים, התפתח ויכוח ע"ד שתי ההרצאות הקודמות.

מר ז ד מ ן מדרוהוביץ מראה על פעולות הועד האודיסאי ועל פעולות הציונים בעירו בתור מופת. הוא קובל על הציונים האמידים בארצנו, הרוכשים להם נכסים הרבה בגולה ולא"י אינם שמים לב. מן הועדה לעניני א"י שבלבוב אינו מקוה הרבה. הוא מציע שהועידה תחיב את הועד המרכזי בלבוב להקדיש את ההצי מהכנסותיו לטובת הועדה הפלשתינאית.

מר קרומהולץ מציע ליסד לשכת-מודיעין ע"ד א"י בגלילנו.

מציעים עוד. שהועד שיבחר מחדש ישים את לבו אל ביה"ס מיסודו של הברון הירש. בהרבה מהם החנוך, ביחוד העברי, פרוע. נחוץ להשתדל גם בעד אגודת-בתה"ס העברים, העומדת להוסד כעת.

בעת מנין הדעות נתקבלו כל ההצעות, מלבד הצעתו של מר זידמן.

מתקבלת פה אחד ההצעה להודות להועד בעד עבודתו, ביחוד מביעה הועידה את שביעת-רצונה למר העניש ולמרת מלר.

נגשים אל הבחירות. בנוגע להאנשים העומדים על הבחירה נחלקו הדעות, ואחר מלחמת דברים ארוכה בחרו סוף סוף בועד חדש.

בנאומים הקוראים לפעולה ולשלום, נסגרה האספה בשעה העשירית בלילה.

סטניסלו.

מכתב־חוזר № 7.

תקופה חדשה, שלא היתה דוגמתה בדברי ימי תנועתנו, הגיעה עתה לעבודתנו בארץ-ישראל. השנוי שבא עתה בחיים הפוליטים בתורקיה מסיר מעל דרך עבודתנו את המכשולים והמעצורים היותר עקרים. גם בימי המשטר הקודם, בשעה שאשור קנין כל אחוזת קרקע היה תלוי בדעתם של כמה וכמה מוסדות והיה נמשך שנים שלמות, ואפילו הקמת איזה בנין היתה טעונה טרח הרבה, גם בעת ההיא לא המכשולים מחוץ היו האשמים

היחידים בתוצאות הדלות של עבודתנו, אלא שמעוט המעשה היה תלוי במדה מרובה בנו בעצמנו. אילו היה רצוננו גדול יותר, אילו הבינונו יותר לעבוד כראוי עבודה מסודרת, היינו יכולים גם בעת ההיא להתקדם הרבה למטרתנו — לעשות את ארץ־ישראל לארץ עמנו, היינו יכולים להרבות בתוכה את כחותינו החומרים והרוחנים, ולהתקין לעצמנו הכרעה פוליטית בארץ. ועל אחת כמה וכמה שאפשר לנו לעשות הרבה לטובת ישוב הארץ עתה, אחרי שהונהג משטר קונסטיטוציוני במדינה.

המקרים האחרונים בארץ־ישראל, כגון הבחירות הראשונות לבית הנבחרים התורקי, גלו את כל חולשתנו במספרנו הדל, העושה אותנו למעוט בארץ. עתה גלוי וברור לכל, כי, כדי שתעשה ארץ־ישראל מרכז לחיים העברים, נחוץ שירבה שם במדה גדולה הישוב העברי בכל מקצועות החיים, שרוב שטח אדמת ארץ־ישראל יעבר לידי היהודים, שידי פועלים עברים יגלו את מצפונות הארץ ויוציאו מחיקה את ברכותיה, שיהא מספר היהודים מכריע גם בעיר גם בכפר, ושיהיו היהודים זוכים, לפי חוקי תורקיה, להשתתף בהנהגת הערים והכפרים.

המהפכה הפוליטית קבעה בתורקיה סדר משפטי, שאינו נופל מזה של יתר הארצות הנאורות. הוא מצטיין רק בזה, שאיננו מוציא את היהודים מן הכלל. בתורקיה שוים היהודים בזכויותיהם לא רק על גבי הניר, אלא בפועל ממש. שווי משפטם וזכויותיהם של היהודים בתורקיה הוא יסוד מוסד, שנוהגין על פיו בחיים. הטרחנות המשפטית, שהיתה למכשול גדול כל כך לכל הנתינים התורקים (וביניהם, כמובן, גם ליהודים), בטלה. עתה, אחרי כל אלה, יכולים אנו להחליט בודאות, כי הצלחת ישוב ארץ־ישראל, כבושה החומרי, הרוחני והפוליטי תלוים מהחלתם ועד סופם בנו, ורק בנו, באינירגיה ובכח העבודה אשר לנו. עתה אי אפשר עוד לסמוך על המכשולים המשפטיים כדי להצדיק את מעוט עבודתנו.

המושג „אנחנו" לא אל הציונים בלבד הוא מכוון עתה אלא לכל אלה היהודים, הרואים את עצמם בנים לאומה העברית וחושבים את מחשבת תחיתה. הרעיון ע"ד יצירת מרכז עברי בארץ־ישראל חדל עתה מהיות ענין לעתיד הרחוק. זהו עתה דבר־עבודתנו המעשית היותר קרובה. הרעיון הזה יצא עתה מן המסגרת המפלגתית הצרה ויהי לשאלת העם כולו.

ולולא הגלות הארוכה, גלות אלפי שנים, שהשכה את העם במובן הלאומי, ולו הציל העם אותם הכחות החיונים המחויבים בטבע כל עם, לו גם נרדף ומעונה — כי עתה היו כל המעמדים, כל המפלגות, כל הכתות מבדילים את כל אוצר כחותיהם הגשמיים והרוחנים, הכמוסים גם עתה בקרב האומה, כדי להוציא את כל התועלת משעת כשר מצוינה כזו. עתה הולכים ומתגלים בתוך היהדות שבמערב אירופה ובאמריקה סמני יקיצה, ההכרה הלאומית, הכרת המאויים והשאיפות הלאומיות. נעשית בהירה יותר ויותר. הציונים, שהם היו המעוררים תמיד את ההכרה הלאומית הזו, שהעמידו את הצרכים הלאומיים בשורה הראשונה, שלא חדלו לדבר ולהוכיח, כי רק יצירת מרכז עברי בארץ־ישראל — הוא האמצעי הרדיקלי היחידי, שיש בכחו לשנות שנוי גבור את צביונה של שאלת היהודים בכל העולם ואת תנאי קיומם בכל הארצות, — הם הם ההיבים ללכת בראש כל השאיפות האלו ולפנות דרך לכל אישי האומה המתעוררים לעבודת הכלל.

ואנחנו, הציונים המסודרים, צריכים להיות הראשונים בעבודה המעשית בארץ־ישראל. אנחנו צריכים להקדים ולהראות, כי שאלת ישוב ארץ־ישראל, התרכזות הכחות העברים בה, איננו לנו, הציונים, רק ענין תיאורי, רק הלכה מפלגתית, זוהי שאלת החיים, שאלת חיינו הפרטיים.

הציונים האקטיבים צריכים להיות הראשונים המקיימים בעצמם את עבודת הישוב ולהיות למופת לכל אלה, שארץ־ישראל מענינת אותם.

במשך עשרות השנים האחרונות נוצרו בפלשתינה מוסדות רבים המקילים במדה מרובה את ההתישבות בארץ. עתה ישנו שם באנק, שבידו אפשר לכל אדם להפקיד את הונו במשך ימי המעבר וההתאחזות, ישנה חברת „גאולה", שעל ידה אפשר לרכש קרקע מבלי לחשוש מפני סוכנים וסרסורים שאינם בני סמכא, ישנם בתי־ספר מתוקנים לילדים, ישנן לשכות מודיעין, המספיקות ברצון ובדיוק ידיעות שונות, ישנן הסתדרויות של פועלים, המשתדלות להמציא עבודה לפועלים היהודים ולהגן על עניניהם, והעיקר, ישנו נסיון גדול מאד כמעט בכל מקצועות עבודת האדמה והתעשיה. ולא כחלוץ יבא עתה הבא אל א"י, הוא ימצא לפניו דרכים סלולות בכל ענפי המשק. עתה קל הרבה יותר מכפי שהיה להסתגל אל חיי המקום. מובן מאליו, שאי אפשר להראות לכל אחד ואחד את דרכו, אי אפשר לאמר לאדם: כזה עשה ותצליח. כל אדם ערב לעצמו, והוא צריך לקחת על עצמו ורק על עצמו את אחריות שכרו והפסדו, אנחנו יכולים רק לתת הוראות אחדות כלליות וסתמיות.

1) אלה, שהונם מגיע לסכום עשרת אלפים ויותר — הנם יסוד רצוי מאד לישוב, וביחוד, אם האנשים האלה יצרפו אל הונם גם את כח ידם ואת חריצותם. סכום כזה דיו לעסק של מטעים, עבודת אדמה, מבח־ או חרשת לא גדולה. מובן מאליו, כי כדי להתפרנס בהכנסה בלבד מבלי לשתף אליה את העבודה, נחוצים שם, כמו גם פה, סכומים גדולים יותר.

2) את אלה החפצים להתישב בא"י על הקרקע הננו יועצים, שיקנו חלקת אדמה לא פחותה ממאתים דונאם. חבל אדמה כזה (חוץ מן הקרקעות שבתחום יפו והמושבות שבגלילה) — מחירו הממוצע 2000—2500 ר'.

לפי ההחלטה שהוחלטה באודיסה הסכימה חברת „גאולה" לקחת על עצמה רכישת חלקות אדמה כאלה ליחידים או לחבורות שלמות על פי התנאים האלה:

א) כל החפץ לקנות חבל אדמה צריך לשלח, ביחד עם הודעתו ע"ד רצונו לרכש חבל אחד או יותר, דמי קדימה בסכום של חמש מאות רובל לכל חבל.

ב) את שאר הכסף המגיע בעד האדמה חיב כל אחד מן החבירה להכנים במשך חצי שנה.

ג) אם הקונה עובר לא"י מיד, אז הוא מקבל מידי „גאולה" חבל אדמה מוגבל במצריו וגם תעודות הנותנות לו יפוי כח של בעלים.

ד) אם הקונה איננו רוצה או איננו יכל לעבר לא"י מיד, אז לוקחת עליה גאולה לשמר על החבל, למסרו בחכירה או לעבד אותו בעצמה, אבל רק לזריעה ולא לנטיעות.

ה) ההכנסות המתקבלות מחבל האדמה מושבות — אחרי נכיון כל המסים לאוצר הממשלה ולצרכי הצבור, וההוצאות להנהלה — לבעליו בסוף כל שנה.

ו) אם תרצה איזו חבורה לעסק גם בנטיעות אז היא צריכה למסר את העבודה הזו לאחד מחבריה, שהחבורה תבחר בו להיות נאמנה ובא כחה. ואולם גם „גאולה", כמובן, תעזר להם בכל אשר תוכל, הן באינפורמציה והן בהוראותיה ובעצותיה, וכן גם תבקר, אם יהיה צורך בזה, את פעולתו של בא־כחם.

3) בלי כל ספק, ישנה עתה שאיפה גדולה להתישב בארץ־ישראל, השאיפה הולכת ומתפשטת ותוקפת רבים מן השדרות

הלאומיות של עמנו. בשאיפה זו נחוץ לתמוך בכל האפשר. נחוץ להשתדל, שתתבטא השאיפה הזו בצורה מעשית בדמות יסוד חבורה של התישבות מעיר אחת או מגליל אחד, כעין החבורה „מנוחה ונחלה" שיצרה בכחותיה ועל אחריותה את רחובות, המושבה הפורחת היום.

חבורה זו צריכה שתהא קובצת את כספיה בבאנק האנ־גלו־פלשתיני ביפו, ושתשלח את אחד או אחדים מחבריה לא"י לשם עבוד התכנית לבנין המושבה והוצאת תכנית זו אל הפועל בהתאמה אל האמצעים החומריים של החבורה. שם, בא"י, ימצאו צירי החבורה את באי־כח הועד האודיסאי, הבאנק האנגלו־פלשתיני, „גאולה", לשכת המודיעים ומוסדות אחרים שלנו. שם ימצאו את כל הידיעות וההוראות הנחוצות, יוכלו להוציא את כל התועלת מן הנסיון העשיר של הישוב בא"י.

לאגודות הישוב, בין שברוסיה ובין שבא"י, חשוב ביחוד סיועם של באי־כח הועד האודיסי ומוסדותיו, אחרי שאלה קבלו על זה יפוי כח מיוחד מאת האספה הכללית, שהיתה זה לא כבר באודיסה*).

*) בכל השאלות הנוגעות לסדור חבורות ואגודות של התישבות צריך לפנות ע"פ אחת מן הכתבות האלו:

1) Комитету Общества вспомоществованія евреямъ земле дѣльцамъ и ремесленникамъ въ Сиріи и Палестинѣ. Одесса, Овчинниковскій переул. 12.

2) Товариществу «Геула», Одесса, Ришельевская 48.

3) Б. А. Гольдбергу, Вильна, Александровскій бульварь, 18.

ביחוד, תקבל ההתישבות בא"י דחיפה גדולה, כאשר יעלה בידנו ליסד בעתיד הקרוב באנק קרקעי, שיוכל להלוות כסף בערבון נכסי דלא נידי בתשלומים לשעורים קטנים.

יצירת מוסד כזה מעסיקה עתה את כל עסקנינו המסורים לעבודתנו. אספת חברי הועד הפועל הגדול החליטה לגשת ליצירת מוסד זה ובחרה בקומיסיה של עשרה אנשים, כדי לעבד תכנית לבנאק אפותיקאי כזה. על הקומיסיה הטילו לברר את דבר המפעל הגדול הזה לכל פרטיו, הן מצדו המשפטי והן מצדו הממוני והאקינומי, התכנית תוצע לפני הקונגרס. בקומיסיה לוקחים חלק במדה מרובה גם אלה, שהכשירו את סדור הקולוניאל־בנק העברי ויסודו, ולפיכך יכולים אנו לקוות, כי היא תצליח במעשיה. בכל אופן, אי אפשר עכשיו לציוני לבלי ראות ברור. כי עבודתנו לבשה צורה אחרת, וכי אנו עומדים עתה בשעה גדולה וחשובה מאד. כל יום העובר לבטלה הנהו לתנועתנו אבדה שאינה חוזרת.

כל אחד ואחד חיב לשתף את עצמו באופן ישר או בלתי ישר, אל אחד ממקצועות העבודה בתוך ארץ־ישראל, או לכל הפחות, לעזור לעבודה כזו. חובת הציוני עתה בכל מקום שהוא לברר לעצמו ולהשריש בלב אחרים, קרוביו וחבריו, את ההכרה, כי הצלחת תנועתנו תלויה רק בנו, ורק אנחנו החיבים עליה, וכי במדה שנהיה נאמנים ומסורים לעבודה מסודרת ומתוקנה בתכניתה, במדה שנוסיף לרכז את כחותינו הגופנים, החומרים והרוחנים בארץ־ישראל—בה במדה נצליח.

ניסן, וילנה. הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית.

זִכְרוּ אֶת הַשֶּׁקֶל.

לימי השקל נקבעו ימי חול־המועד פסח.

הימים האלה- ימי השקל- צריכים להיות ימי עבודה היותר נמרצה, ימי פרסום וכבוש לרעיוננו, ימי רכישת כחות חדשים לתנועתנו והגדלת מספר השוקלים — הבוחרים לקונגרס הבא.

הקונגרס דולך וקרב. ולמותר להזכיר לחברינו, עד כמה גדול וחשוב ערכו של הקונגרס הזה, הקונגרס התשיעי.

אל ההסתדרויות והפידיראציות בכל הארצות.

הועד הפועל פונה אל ההסתדרויות והפידיראצות שבכל הארצות בדרישה הנמרצה.

להתחיל תיכף ומיד בקבוץ השקלים.

העבודה צריכה להעשות עתה בכל מקום בחריצות היותר מרובה, צריך להמציא תיכף להאגודות ולהמורשים המיוחדים את ההוראות הנחוצות לדבר.

זמנו ומקומו של הקונגרס לא נקבעו עדיין. אבל כמעט תהי להועד הפועל המצומצם האפשרות, אז יפרסם ברבים בעת היותר קצרה, מתי ובאיזה מקום יהיה הקונגרס; אבל כבר עתה הננו מעירים, כי בהתאם אל תקנות ההסתדרות שלנו צריכות כל הבחירות להיות נגמרות —

לכל הפחות ארבעה שבועות קודם להקונגרים.

עפ"י ספר התקנות שלנו יש זכות הבחירה רק לאותן הקבוצות, אשר המציאו למועד הנכון את סכום כסף השקלים הדרוש אל הועד הפועל המצומצם.

אנו מרגישים הדגשה מיוחדת, כי ערכו וכבודו של הקונגרים מטילים על הועד־הפועל לחובה נמרצה להקפיד על מלוא התקנות האלה בכל חומר הדין. בלי יוצא מן הכלל ינתן יפוי־כח רק לאותם המאנדאטים, אשר הבחירות שלהם נעשו ע"פ התנאים הנזכרים למעלה לא מאוחר מארבעה שבועות לפני הקונגרים וע"י יסוד מאתים השקלים שלכל קבוצה, שנמסרו לועה"פ.

ובכן עומדת עתה לפני ההסתדרויות הארציות והפידיראצ־יות, לפני האגודות והמורשים התעודה התכופה לגשת תיכף ומיד ובכל מאמצי־כח אל קבוץ־השקלים, בכדי שאפשר יהיה לעשות אח"כ את הבחירות באופן נכון ובסדר הראוי. רק באופן זה תהיה להם היכלת לרומם את הקונגרים לאותה הגובה, המתאים לרצונם ולערכם.

קלן, א' בניסן, שנת תרס"ט (23 למרץ). ועד הפועל

הנשיא: דוד ואלפסון.

מחוסר מקום מוכרחים היינו להשמיט את כל חלקי „השבוע", שהיו צריכים לבוא בגליון הזה.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

מיום 2 עד יום 16 לחדש מרץ נכנסו לקופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

א.	נדבות כלליות	650,24 רובל
ב.	מס-עצמי	„ 51,13
ג.	מפנקסי שיברות	„ 125,99
ד.	מקופסאות	„ 128,67
ה.	מקרקעות	„ 46,86
ו.	לטובת „יער הרצל“	„ 111,—
ז.	על חשבון ספר הזהב [תשלומים שלמים]	„ 199,61
ח.	„ „ „ [„ לשעורים]	„ 104,90
ט.	תוי הקה"ק נמכרו ע"ס	„ 81,46
י.	גליונות-תלגרמה נמכרו ע"ס	„ 3,

בס"ה 1502,86 רובל

„אידישע צייטונג“

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב-יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג“

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

— די —

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך),

אין אגזטע ריכטיגע לייכט-פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע“ — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג“ צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע“ אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל:

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ“, Вильна.

רעדאקטאר-הערויסגעבער פ. מארגאלין.

יי"ש טבעי של גפנים לפסח

הוא רק היי"ש ההזק מארץ ישראל, אשר ימכר בבקבוקים שלמים וחצאיים על ידי

חברת כרמל, ווארשה.

Вышла въ свѣтъ новая брошюра.

Изданіе «КАДИМА» № 8

Б. А. Гольдбергъ

НАШИ БАНКИ.

1) Еврейскій Колоніальный банкъ,
2) Англо Палестинскій банкъ,
3) Англо-Левантинскій банкъ,

Цѣна — пять коп. безъ пересылки.

При выпискѣ ста экземпляровъ, пять руб., съ пересылкой

Съ требованіями обращаться къ:

И. Л. ГОЛЬДБЕРГУ, ВИЛЬНА.

מרכז הסתדרות המורים מודיע:

א) כי החבר פנחס שיפמן, מנהל הועד הפדגוגי והסדרותי, יצא למסעיו במלאכות הועד לסיר את בתי הספר העברים.

ב) לשכת המודיעין שלנו ממציאה מורים עברית מנוסים לבתי-הספר ולחדרים הצבוריים. מפקחי ביה"ס מתבקשים להודרז בדרישותיהם לימי הסיון הבא עפ"י הכתובת: Николаевъ, М. Морская, 14, М. Голмштоку.

ג) אלה החברים השולחים עשרה רובלים לפתיחת הסניף אינם נפטרים מתרומותיהם להסתדרות המורים עברית, שהרי עשרת הרובלים הם נמסרים לשלטון הליגלי הכללי שהוא אורגן מיוחד כוללי ולא ספיצילי למורים עברית.

Разрѣшенная г. Кіевскимъ губернаторомъ

въ г. Кіевѣ, при мыловар. заводѣ Х. Л. РАТНАГО

ПЕРВАЯ ВЪ РОССИИ

ШКОЛА МЫЛОВАРЕНІЯ

Х. Л. РАТНАГО и д-ра химіи Б. М. ЭПШТЕЙНА.

Практическое и теоретическое мыловареніе всѣхъ сортовъ мыла, курсъ 3-хъ мѣсячный. Проспекты франко. Адресъ: Митрофаніевская 17.

Печатается и скоро выйдетъ въ свѣтъ

ПОДРОБНЫЙ ОТЧЕТЪ (на рус. языкѣ)

О ПОСЛѢДНЕМЪ ОБЩЕМЪ СОБРАНІИ ПАЛЕСТИНСКАГО ОБЩЕСТВА.

состоявшемся въ Одессѣ 27, 28 и 29 Января с. г. Въ отчетъ войдутъ: ДОКЛАДЫ: М. М. Усышкина, агр. А. А. Зусмана, Як. Рабиновича, А. М. Борухова, Д-ра Раймиста, І. Бухмиля и Д-ра І. Б. Сапира. Рѣчи и резолюціи. Предисловіе Д-ра І. Клаузнера.

Цѣна съ пересылкой 20 коп., за 20 экз. 3 руб., 40 экз.—4 руб.

Въ виду ограниченнаго количества печатаемыхъ экз., просятъ съ заказами обращаться заблаговременно.

Адресъ: Обществу вспомоществованія евреямъ земледѣльцамъ и ремесленникамъ въ Сиріи и Палестинѣ, Одесса, Авчиниковскій пер. № 12.

מר ברוך לרנר מדוניבצי, לאות הכרת תודה לחבריו הציונים שבאו לברכו ליום באו בברית הארוסין את העלמה מרת הולדילמאן מסראקא; נדב לטובת הקה"ק ח"י זהובים (עפ"י שובר של ועד השוקלים הדנעבצי נומר 14).

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים, הירחינים העברים והזרגונים במחיר הרידקציות; והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים“ חלק שלישי, החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא“, והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש“.

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востребованія, Вильна.

O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד ובברכת ציון

יהושע הלוי מיזח.

Grand-Prix и з. л. итзя медаль на выставкѣ 1908 г. въ Римѣ.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח

אויך רעקטיפיצירט (פיינשפרים)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ

и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים

קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

געגויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יו"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.

דער וואוזער עקזי' פון יאהר 1866 הב"ת.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ НЕРВЫ И ЗДОРОВЬЕ

„СЕНЪ РАФАЭЛЬ"

ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО

С. РАФАЭЛЬ

ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ

COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

3 קאמפלעקטען:

„דאס יודישע פאלק"

(1906—1908)

פאר 2.50 ר' מיט פארטא.

אדרעססע:

„Ред. ГАОЛАМЪ".

Вильна.

הוצאת „הספר"

יצא לאור

מהעבר הקרוב

עשרים וארבעה ספורים

בשתי מערכות

מאת מיכה יוסף ברדיצבסקי

תכן הענינים:

מערכה ראשונה:

א) צללי ערב.
ב) נדויה של אתה.
ג) הקדיש.
ד) ארבעה דורות.
ה) ראשי אבות.
ו) עולם עובר.
ז) בתים.
ח) תג האות.
ט) דישנים.
י) השאלה.
יא) שלום בית.
יב) שלש מדרגות.

מערכה שניה:

יג) אהבת נעורים.
יד) לארץ אבות.
טו) לפלגות עיר.
טז) הבודדים.
יז) פרה אדומה.
יח) ממקום למקום.
יט) ואת הפעם.
כ) לא בא אל החוף.
כא) המחיצה.
כב) בינתים.
כג) ימי קיץ בפתו.
כד) וכה בגורל.

מחירו 1,30 רו"כ, ע"פ 140 רו"כ

מכורך הדר 1.60 רו"כ, ע"פ 1,70 ר'.

המכירה הראשית אצל ח' אחיאסף

Изд. АХІАСАФЪ Варшава

Verlag „Achiasaf", Warschau.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

הוצאת ל. עפעל ווילנא

חריסתומתיה (חדשה)

לשנות הלמודים השניה והשלישית

ערוכה וסדורה ע"י המורה מ. מ. אליצקי.

עם ציורים מאת נ. טשארני.

כל הספורים והשירים, התמונות והציורים המה לפי רוח הילד העברי גם עפ"י סגנונם הקל וכן עפ"י תכנם ורוחם.

הספר כלו הנהו מנוקד.

גם ההדור החיצוני הוא על צד היותר טוב.

מחיר הספר 60 ק. עם פארטא 70 בכ"ג 72 ק.

להשיג בכל בתי מסחס"פ ומידי המו"ל:

Л. Эпель, Вильна. | L. Eppel, Wilna, Russland.

יצאה לאור מהדורה שניה

של ספר אגדה חלק ראשון.

המחיר 1 רובל; עם המשלוח 1.16 רובל. מחיר החלק השני 75 קו"פ; עם המשלוח 87 קופ'.

מחיר שני החלקים בכריכה יפה עם המשלוח — 2,25 רובל.

נמצאות למכירה אצל:

Издат. „МОРІЯ"—ОДЕССА.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.	JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.
Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи) Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.	Direktion: Frau Dr. Pasmanik Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

תרס״ט

שנה שלישית.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(מתכנית [illegible])

№ 43

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ', ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакция „Гаоламъ", Вильна. | | Redaction „Haolam", Wilna.

„מוריה“

חיניךש חזב

היצאת ספרי למוד מקרא ומכשירי חנוך לתלמידים באדיסא.

„מוריה“ שמה לה למטרה לברוא בשביל בתי ספר והדרים קורס שלם ומתוקן של הלמודים העברים, קורס מתוקן, שאין בו עראיות והסתגלות אל השוק, אלא מסודר כלו בשטה קבועה אחת, מכונת לנקודה מסימה, ערוך ברוח אחת, רוח לאומית אנושית, ובהתאמה לכל דרישות הפדגוגיקא ותורת החנוך בימינו.

כל הוצאותיה של „מוריה“ נערכות על־ידי חבר פדגוגים מנוסים ובעלי טעם ספרותי, ה"ה:

י. ח. רבניצקי, ח. נ. ביאליק, ש. בן־ציון (א. גוטמן).

בית־מסחרה של הוצאת „מוריה“ מצטין בזריזותו, בדיקנותו ובישרנותו המסחרית, וככר קנה לו שם טוב בעולם מסחר־הספרים שבכל הארצות.

הכתבת למשלוח מכתבים, כספים והזמנות:

Издательство «МОРІЯ», Одесса.

Verlag «MORIAH», Odessa.

בארץ־ישראל לפנות על פי כתבת זו:

S. A. Gutmann, Jaffa, (Palestina).

רשימת ספרי „מוריה“.

א) ספרי למוד.

ק. ר.

1. שפת ילדים—ספור למוד לקריאה וכתיבה עם ציורים ח"א, מאת ח"פ ברנמן וש"ח ברכוז — 40—
2. בן־עמי—ספר מקרא לילדים עם ציורים ותמונות, ספר ראשון, מאת א. גוטמן (ש. בן־ציון) — 40—
3. מכתבי הקדש מאת הנ"ל — — — 10—
4. בן־עמי—ספר שני עם ציורים ותמונות מאת הנ"ל — — — 75—

שני חלקי בן־עמי מאושרים מטעם הרשות.

5. הזמיר—שירי ילדים מאת נ. פינס בהוספת שירים מאת ח. נ. ביאליק, ש. טשערניחובסקי — 60—
6. טעמי זמרה—נוטין לשירי ילדים מאת פ. מינקובסקי ושאר מנגנים מפורסמים — 1—
7. שירת אסיר—נוטין מאת פ. מינקובסקי — — — 15—
8. ספורי המקרא עם ציורים ותמונות ח"א (ספורי בראשית) — 40—
9. „ „ „ „ „ ח"ב (ספורי שמות, ויקרא, במדבר, דברים) — 50—
10. „ „ „ „ „ ח"ג (יהושע, שופטים, רות) — 40—
11. „ „ „ „ „ ח"ד (שמואל א', ב', מלכים א' עד רחבעם) — 50—
12. „ „ „ „ „ ח"ה (מלכים א' וב', דברי הימים, מגלות) — 65—

כל חלקי ספורי המקרא מאושרים מטעם הרשות.

13. Библейскіе разсказы תרגום ספוהמ"ק ח"א מאת בן־עמי — 25—
עם ציורים ותמונות — — — 30—
14. פירוש המלות (Словарь) לספורי המקרא א' — — — 5—
15. „ „ לספורי המקרא ב' — — — 10—
16. דברי תורה עם דברי חכמים — כולל חלק המצוות שבתורה, ערוכים ומסודרים ע"י י. ח. ראבניצקי וח. נ. ביאליק — 30—

ספר זה, כמו ששמו מעיד עליו, „דברי תורה עם דברי חכמים“, כולל בתוכו, זה למטה מזה, שני חלקים, שהם אחד. כ„דברי־תורה“ שלמעלה באים מסודרים רוב חקי תורתנו, עקרי המצוות והמשפטים הדתיים, דמוסריים, המדיניים וכו' עם כל השייך להם מדברי האזהרות והתוכחות בעניני דעות ואמונה, ערוכים ומתוקנים בסדר ובמדה הראויים לילדי בתי־ספר יהודים, וכתובים בצורתם ובלשונם בגוף התורה.

כל מאמרי חז"ל שבחלק „דברי חכמים“, כמו גוף „דברי תורה“, מנוקדים.

מחיר „דברי תורה“ עם „דברי חכמים“ 30 ק.

פירוש המלות (תרגום המלות ברוסית) ל„דברי תורה“ עם „דברי חכמים“ 10 ק'.

17. פירוש המלות (תרגום המלות ברוסית) ל„דברי תורה“ עם „דברי חכמים“ — 10—
18. דברי נביאים ח"א—ישעיה, ירמיה — — — — 50—
19. „ ח"ב—יחזקאל, תרי עשר — — — — 50—
20. דברי כתובים—תהלים, משלי ואיוב — — — — 50—
21. דברי אגדה לספורי המקרא — מסודרים ע"י י. ח. ראבניצקי וח. נ. ביאליק חוברת א' — 30—

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים

(לתלמידים)

סדורות, מפרשות ומנקדות על ידי

י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק.

בספר „דברי אגדה“ נתכונו המסדרים לתת את היכולת לתלמוד העברי להכיר ע"י מבחר הדוגמאות את האגדה כמו שהיא בצורתה היפה ובלשונה הנוחה ושתהא עם זה ההכרה מלאה, כפי האפשר, וקנויה בדרך מתוקנה ובסדר יפה.

לתכלית זאת השתדלו המסדרים לאסוף לתוך ספרם זה מכל מקצועות האגדה שבתלמוד ובמדרשים את כל הטוב והיפה ואת כל הנאות לפי דעתם וטעמם לילדים.

ספר „דברי אגדה“, העשוי במתכנתו של „ספר האגדה“ הגדול לגדולים, נחלק את הוא לפי עניניו לארבעה חלקים.

החוברות של „דברי אגדה“ תצאנה תכופות זו אחר זו. בחוברת הראשונה, שיצאה עתה, באו כל האגדות לספורי בראשית, ובראש החוברת „פתיחה“ (מאמרי האגדה על דבר האגדה עצמה).

הספר הזה, מלבד שהוא חרסטומטיה יפה ללמוד האגדה בסגנונה, עוד יכול לשמש בידי המורה והתלמידים כעין מלואים יפים ללמוד ספורי המקרא, בהיות רוב האגדות, הנוחות וקלות מאד בצורתן ובלשונן, ומושכות את הלב בתכנן, קשורות קשור פנימי עם ספורי המקרא. ובאופן זה יעבור התלמיד מאליו מן הסגנון התנכי לסגנון האגדה, שהוא השליט בספרותנו החדשה.

כל הספר נדפס באותיות גדולות ומנוקדות ובהדוק רב.

מחיר החוברת 30 ק.

22. שירת ישראל—מבחר שירי ר' שמואל הנגיד, ר"ש בן גבירול, ר' משה בן עזרא, ר' יהודה הלוי, ר' יהודה אלחריזי ועמנואל הרומי — 40—
23. תולדות הספרות העברית—חוברת א', מאת א. ז. רבינוביץ — 20—
24. שלום התלמיד- כללי בריאות לתלמידים — — — — 5—

ב) מקרא לבני הנעורים.

25. הירשלי—ספור מאת ש"י אברמוביץ (מנדלי מו"ס) ובסופו באור המלים והמבטאים — 25—
26. ספורים ומעשיות (ספר ראשון) מאת שלום־עליכם — — 5—
27. יתומים (שני ספורים)—מאת ש. בן־ציון, ובסופו באור המלים והמבטאים — 25—
28. ציורים ורשימות—ששה ציורים מאת ד. פרישמן — — — 20—
29. ל"ג בעומר—מאת בן־עמי מתורגם ע"י ח. נ. ביאליק — — 20—
30. בימים ההם—(ספורו של זקן)—מאת יהודה שטינברג — — 30—
31. בימי חמלניצקי—ציורים הסטוריים מאת א. ז. רבינוביץ — — 30—

ג) מקרא לקטנים.

32. הרבי [illegible]—מחזה [illegible] לילדים מאת שלום־עליכם — 5

Га'оламъ · שנה - שלישית · Ha'olam

העולם

ווילנא, כ"ז ניסן, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 5-го Апрѣля, 1909 г. · № 13 · WILNA, 18-ten April, 1909.

ד"ר שמעון ברנפלד.

בָּתֵּי־הַסֵּפֶר הָעִבְרִים בַּמִּזְרָח.

זה קרוב לחמשים שנה, אשר אחינו שבארצות המערב עסוקים בחנוך בני הנעורים של יהודי המזרח. באמצעות בתי־הספר השפיעו; כמובן, הרבה גם על התפתחותם המוסרית, התרבותית והכלכלית. כעת הוא כבר הדור השני, שרואים אנו בו השפעת החנוך הזה. בשנת התר"ך נוסדה בפרים חברת „כל ישראל חברים", שעיקר מטרתה היה תיכף יסוד בתי־ספר ליהודים במדינות המזרח; בממלכת תורקיה האסיאטית והאי־רופית, ברומיניה, בולגריה וסרביה. מפעלה זה לא היה פרי החלטה פתאומית של מיסדי החברה הגדולה הזאת — אלא כבר עשרים שנה לפנים, בימי מאורע דמשק הנודע, כאשר עברו השתדלנים הידועים מונטיפיורי, כרמיה ומונק בערי המדינות האלה וראו את המצב המוסרי והתרבותי של אחינו במזרח, עלה במחשבה לפניהם, להחל בעבודה הלאומית הזאת. אבי הרעיון החשוב הזה היה שלמה מונק, אותו החכם המסכן, אשר נשתכח שמו ולא נזכר כלל על המפעל הזה. בשנת **1840** אי־אפשר היה להוציאהו לפעולה מפני כמה מניעות — ובעיקר הדבר; יען כי זולת בארצות פרנציה והולנדיה עוד לא זכו היהודים בכל מדינות אירופה (אפילו באנגליה!) לזכיות אזרחיות ולשויון גמור. בשנת **1860** נשתנו כבר הענינים הרבה. שעת הכשר היתה אז לישראל מאין כמות להתאחד ולהתאגד למפעלים לאומיים רצויים. אז נוסדה החברה „כל ישראל חברים", אבל שלמה מונק היה בימים ההם לקוי כבר בעורון.

על דבר פעולת חברת כי"ח במקצוע החנוכי נדבר בימים האחרונים הרבה — לשבח או לגנאי. זה היה מנקודת יחוסנו אל אופן הנהגתה בבתי־הספר בארצות המזרח. אין את נפשי להכנס הפעם בוכוח זה, שלפי דעתי אי־אפשר עוד להעמידהו על משפט אוביקטיבי. בתי־הספר של חברת כי"ח הם בכל אופן עובדא היסטורית חשובה מאד, עובדא היסטורית ותרבותית לא רק בנוגע להתפתחות יהודי המזרח, אלא גם בתולדות ההתפתחות התרבותית של הארצות האלה בכלל. עלינו לצרף כעת אליהן גם את מדינות פרס, מרוקו וטונים, כמעט שצריכים אנו לכתוב בשלמות תולדות המדינות האלה בחמשים שנה האחרונות, כדי שיהיה משפטנו צודק וישר בכל פרטיו. אפשר לבקר את הפעולה החנוכית של המוסד הזה, ואני בעצמי לא נמנעתי בשכבר הימים מלהטעים את המגרעות והטעיות שבה. אבל האמת תחייבנו להודות, כי בקרת כזו היא רק לצורך השעה, כדי להשפיע על הנהגת בתי־הספר לשם תכלית ידועה, אבל משפט אוביקטיבי היסטורי אפשר לברר רק בספר גדול, מקיף את כל הפרטים ומצייר את המצב המוסרי והכלכלי של יהודי המזרח לאמתו.

את אשר אנו טוענים על פעולת החברה במדינות המזרח, כי לא העמידה את החנוך על בסיס לאומי כפי השקפתנו, הנה נמצא סבת הדבר כבר בטבעו. מצד עצמו אין זה מצב רצוי, כי ימסרו עניני החנוך, הדורשים ידיעה עמוקה ומקפת בכל הגורמים השונים, בידי אנשים רחוקים במקום ובדות. עלינו להאמין, כי כונת האנשים שעמדו בראש ההנהגה המרכזית בפרים היתה תמיד רצויה, שהרי לא יעלה על דעתנו, כי במתכוון ובמזיד אמרו לקלקל את החנוך, או כי שהיתה להם מטרת הטמיעה הגמורה והמוחלטת. האנשים האלה אמרו לזכות את אחיהם מחוסרי התרבות בארצות המזרח באותה הטובה, שהוו הם נהנים ממנה ומתנאים בה; בתרבות אירופאית, בהשכלה אנושית כללית. ובנוגע לקיום היהדות, הנה לא עלה על דעתם אף רגע אחד, כי הם, יהודי המערב, אינם יהודים נאמנים וכי תועים הם מן הדרך הישרה. אדרבה, ברור היה להם, כי רק יהדות כזאת, „יהדות צרופה ומזוקקת", שאין בה שום עכוב לאחוה אנושית כללית, רק יהדות כזאת היא תפארת למחזיקיה וברכה לכל המין האנושי. וכזאת נאה גם ליהודי־המזרח.

אבל חנוך בני הנעורים איננו רק ענין למודי, כי אם גם ענין שמושי, ובכמה פרטים חשובים ועיקריים הוא משתנה לפי טבע התנאים הגורמים, לפי השפעת המסבות, המקום והזמן. מה שאפשר שיהיה חנוך רצוי מאד בארצות המערב, יוכל להיות קלקול מרובה בארצות המזרח. אם אומר לפרט כל הענינים האלה בדיוק, אין אני מספיק אלא בספר גדול. אבל זה יובן לכל אדם מאליו, כי חנוך רצוי ומתאים אל מטרתו יוכל להקבע רק במקומו. להשפיע מפרים על מהלך החנוך במרוקו ובפרס ולדעת משם את צרכי המקום ותביעותיהם הצודקות של אנשי המקום — זהו דבר בלתי טבעי.

ועם כל זה אפשר, כי החנוך האי־טבעי הזה היה בזמנו הכרחי, ומטעם זה גם מועיל. אם נאמין, כי בלי השפעה מן החוץ, לא היה חנוך בני הנעורים מתפתח כל עיקר, והמצב התרבותי האי־רצוי לא היה מקבל שום שנוי, הנה אין ספק, כי סוף סוף דבר גדול עשתה חברת כי"ח ביסדה את בתי־הספר לבני ישראל בארצות האלה והנהיגה אותם על פי השקפתה היא

בפרים. כיף כוף תרבות וחנוך הביאה לאחינו בארצות המזרח, בזמן שלא היו נעשים מאליהם.

אין אהר מעשי ההיסטוריה כלום. ולא בזה המקום להרדר, איך היה אופן התפתחותם המוסרית והכלכלית של יהודי המזרח, אלו היתה חברת כי"ה קובעת שיטה אחרת בהנהגת בתי-הספר ובתכנית למודיהם.

אבל מה שנחוץ להטעים כעת היא: כי טובת אחינו במזרח, לכל הפחות בארצות תורקיה, והתפתחותם המוסרית הטבעית והרצויה דורשת, שתחדל מעתה האפטרופסות, ותחל עבודה עצמית של אחינו, כי יפקחו הם בעצמם על עניני החנוך על פי הכרתם והבנתם בטיב הענינים. דעתי נוטה, כי שנוי זה, הנחוץ מאד, צריך שיתהוה בלי תגרה בהנהגת חברת כי"ה, אלא בהסכמתה ובעצתה ובסיועה. חברת כי"ח קבלה עליה לפני המישים שנה פעולה לאומית מאד נעלה: לחנך כמה רבבות מאחינו במדינות רחוקות שהיו צריכים לחנוך, ולפי מצבם לא היו יכולים אז להתפתח במצבם המוסרי והתרבותי מאליהם. אפילו כי טעתה בכמה פרטים, ובכל מפעלי בני אדם נופלת הטעות, הנה אין ספק, כי דבר גדול עשתה, ושמה לא ישכח לעולם בהיסטוריה הישראלית. ואולם ברור היא, כי העיקר בעבודת החנוך היא תמיד, לפקח על ההתפתחות הטבעית של המחונכים, למען יעמדו אחרי כן ברשות עצמם וידעו להשתמש בכחותיהם המוסריים והחמריים שמוש מועיל ורצוי. ומעולם לא שמענו, כי ינהיגו אופן חנוך לאומי בתנאי, כי כל הימים יעמדו המחונכים ברשות אחרים, ברשות אפטרופסים מן החוץ.

אם יעמדו ראשי חברת כי"ח על אמתת הדברים האלה בלי הקפדה ובלי רוגזה, הנה עליהם לסייע בעצמם בכל כחם, כדי להביא את אחיני שבארצות תורקיה למצב רצוי כזה, שיהיו עניני החנוך מסורים בידיהם וברשותם, ולא יהיו תמיד תלוים בדעת אחרים. אין אני רואה בזה מין „מרד ומעל" בהנהגת החברה, מין „התקוממות" עליה, אלא מין בגריות מצד יהודי המזרח. וכי אקפיד על בני, על כי גדלו והצליחו ויצאו לרשות עצמם ועושים באחרונה הכל על אחריות עצמם? זהו מנהגו של עולם, וכן צריך להיות. אם לפעמים הם נמלכים בי ושואלים בעצתי, אני מכוון בודאי תמיד להשיאם עצה טובה, אבל לא אוכל לדרוש, כי יהיו תמיד כרוכים אחרי ונתונים על אפטרופסותי. חושב אני, כי התפטרות אחיני שבמזרח מכל אפטרופסות מוסרית והמרית הבאה מן החוץ, צריכה שתעשה קימעא קימעא. ולא זו בלבד, אלא שאני חושב, שאפילו הסיוע החמרי צריך שיחדל בימים הבאים זולת הסיוע החמרי בארץ ישראל, מפני שאני מוצא בו תועלת מוסרית גדולה לא רק למקבלי הסיוע, אלא גם לנותניו. ואפשר כי תועלת הנותנים גדולה מתועלת המקבלים. החבה לארצנו ההיסטורית היא חלק חשוב של היהדות, עליה עומדת נצחיות היהדות. הסיוע בשביל ארץ ישראל מקשר ומאגד את איברי האומה הישראלית הפזורים.

אבל בארצות תורקיה ובבולגריה על חברת כי"ה להרגיל את אחינו, כי ידאגו בעצמם להנוך בני-הנעורים וימשכו את ידיהם מן התמיכה, שבכל אופן יש בה הרבה מן השפלות המוסרית. אני מוצא גם סכנה עצומה במצב הנכחי. כמה מוזר הדבר ומשונה, כי הנהגת בתי-הספר באיזו מדינה תהיה בידי חברה היצונית! כעת עוד אין אנו מרגישים את כובד הדבר, מפני כי לרגלי השנויים המדיניים הגדולים שהיו בשנה זו בממלכת תורקיה, גברה השפעת פרנציה ודחתה מפניה את השפעת גרמניה. ואולם הכי יודעים אני, עד מתי יתמיד המצב הזה?

החנוך בבתי הספר העבריים בארצות תורקיה צריך שיקבל צורה לאומית ותוכן לאומי. את זה אנו דורשים לא רק מתוך השקפתנו הלאומית, אלא גם מתוך הצורך השמושי. לעת עתה אנו רואים את הממלכה התורקית „בשעת חבה ראשונה" — הכל היא עליזות ותקוה טובה לעתיד. אבל המצב הזה אי אפשר לו שיתמיד זמן מרובה, עוד מעט ותתעורר שם השאלה הלאומית בקרב העמים השונים, ואין אנו יודעים, באיזה אופן תפתר שם. הסכנה היא קרובה, כי יהיה גורל אחינו בארצות תורקיה כגורלם של אחינו באיסטריה — שיהיו מוטלים ומושלכים בכף הקלע מפנה אל פנה: היום יהיו תורקים, ומחר יהיו ארמינים, ולמחרתו יהיו יונים, או סרבים או בולגרים או

בן-עמי.

מִן הַחוּרְבָּן הֶחָדָשׁ.

(לזכר נשמת קדושי טרינוב).

אנכי שבתי לביתי דרך ימה של ג'נבה. ירדתי מהררי לסבן, המתנשאים בגאון יפים על פני מונטרה, ואשב באניה בבילנב — עירה שקטה, ישנה וחולמת במקום אשר הרונה נופלת אל הים.

היה היום החמשי, יום החרות לתלמידים בבתי הספר פה. ראשי ההרים המו מן התלמידים והתלמידות הרבים, אשר נאספו באו הנה בלוית מחנכיהם ומחנכותיהם מן הערים ומן הכפרים השונים, היושבים על גדות הים ועל מורדות ההרים הסובבים אותו. והעלמות הצעירות הניכות בתי הפנסיונים בשמלותיהן הלבנות נראו מרחוק כעדת צפרות כרמים פורחות בין עשבים דשנים ורעננים, אשר המון נרציסים לבנים כשלג הלבנין מתרוממים בגאון וגובה מביניהם.

באניה היתה רוחה. שררה דממה מפלת, שנה עמוקה. הכל מסביב כמו צלל בתרדמה נעימה. ים התכלת הקטן אשר מתחת לא נע ולא זע כים התכלת הגדול הנטוי עליו מלמעלה. מבעד לחלקת המים השוה והצלולה נשקפה שלשלת ההרים המסתתרת בגבבי הים כממלכת כשפים נעלמה. נרדם עמק הרונה מתחת לקרני השמש הלוהטות, ישן דוא בהשקט ובבטחה והשומר הענק בעל שבע הגולגלות דנדמידי כוכך לראשו. הרונה היפפיה הגאיונה מפכה את מימיה לאט לאט בעצלות ובאיזו עצבות תמאית, דומה, שצר לה לערבב את מימיה במימי הים, והיא בוששת, מאחרת פעמיה, משתוממת ומהרהרת טרם תעשה את הצעד האחרון.

ממעמקי המרחק גח ארמון-שילון ואז נגלה כולו נאדר באפלתו הכבדה. דמיונו למושל עריץ נושא בסתר נשמתו הזועמת והקודרת נוחם משחית ומכלה על החטאים הנוראים אשר חטא. גדולים תאוות העריץ, ורב הדם אשר נשפך בקרבו: בנבכי מרתפיו החשכים והמהובים נשמעה לעתים קרובות גם אנקת אסיר יהודי — אף כי מעט מאד היה מספר היהודים במקומות האלה. לא אחד היה היהודי, אשר שכב בליל-חייו האחרון על המשכב הקשה, שנחצב בסלע המתנשא מכינות למים. קצרה יד היהודי ממצוא לו מקום מנוחה בכל העולם כולו, אבל את מנוחת המות ואת מכאוביו מצא בכל מקום שפנה...

והנה נפתחה נקרת-שדרן, נגלה איטד ההרים המסתתר עמוק עמוק בין סעיפי הסלעים, ונראו המים היורדים מלמעלה ובשטף מרוצתם הם מקפצים על הסלעים, מנהרים אותם ומתנפלים בכח גדול ממדרגה למדרגה. ואז יצאו לקראתנו איש אחרי אחיו סלעי אבנת השעירים, שני ג'מן הענקים, צורי-גיי הנזעמים, ועוד, ועוד. כולם הם נראים מרחוק קרובים זה לזה ונערמים זה על גבי זה, ועל כולם שרוי מורא הוד. השעה החמישית אחרי הצהרים כבר עברה, והחום עודנו בוער בכל תקפו. ונעים היום ומלא קסם נפלא. האויר הצלול והלוהט משתפך מסביב כים של כשפים, מיתרים של זהב משתרגים בתוכו והם מנגנים בלי אומר ודברים נגונים עליזים השאים ומלאים הרמוניה רוממה ונשאה.

כמעט בכל רבע שעה סרה האניה אל החוף ומשלכת את העוגן מבלי שאון, רק קול המלח המכריז את שמות התחנות ישמע. ובעמוד האניה תקפוץ

אלבנים, דוגמת זה שעלה לאחינו באוסטריה-אונגריה, כי היה עליהם להחליף את „לאומיותם", לפי החליפות והתמורות שהיו בארבעים שנה האחרונות בשיטה המדינית של הממלכה הזאת.

על היהודים בארצות תורקיה להטעים בעוד מועד את לאומיותם הישראלית ולהעמיד עליה את חייהם הצבוריים, וביחוד את עניני בתי-הספר, את עניני החנוך בכלל. אם יאחרו את המועד, כאשר עשו אחינו באוסטריה ובאונגריה, תצא להם תקלה גדולה, שאין לה תקנה עולמית. אין אני דן בזה מנקודת השקפתנו הלאומית, שכל כך היא רואה התקדמות תקותנו העתידית על ידי השנוי הגדול שנעשה בארצות תורקיה. תועלת אחינו בעצמם במדינות האלה דורשת בכל תוקף ועוז ברור ההשקפה הלאומית הישראלית, שלא יטעו את עצמם ואת אחרים בזה, כי סוף הטעה כזאת הוא הפסד גדול נצחי.

הקהלות הישראליות בארצות תורקיה היו מסודרות בכח החוקים סדר חיצוני, אבל חסר להן הסדר הפנימי. וגם הסדר החיצוני צריך כעת לתקון גדול לפי המצב החדש. אנו רואים שם כעת תנועה לחיים צבוריים לאומיים. האופן היותר רצוי בההתפתחות התרבותית הוא האופן הטבעי, שיהיו הדברים נעשים בכח עצמי ובהבנה עצמית. אין להאמין, כי יקבלו אחינו הספרדים במזרח השפעה בדרך ישרה מצד היהודים האשכנזים. כי מלבד הנגוד הפנימי שביניהם הנמשך והולך זה כמה מאות שנה, ועוד לא בטל לגמרי, הנה גם דרכי החיים שונים מאד בין היהודים הספרדים ובין האשכנזים. נטיעים זרים על האדמה ההיא, ספק גדול הוא, אם יצליחו ויעשו פרי. אבל די יהיה ומועיל מאד — אם יהיה קשר וחבור ביניהם, אם יתחזק היחוס הרצוי בין הספרדים והאשכנזים. הנה אנו שומעים, כי בדעת כמה ממשכילי היהודים הספרדים ליסד עתונים עברים במרכזים הגדולים של ממלכת תורקיה, במקומות שנמצאים שם רבים מאוכלוסי ישראל. אין אמצעי יותר רצוי לקרב את משפחות ישראל זו לזו ולאחה את קרעינו, כעתונות טובה רבת-התוכן. היא תכשיר את התפתחות אחינו הספרדים, לקבל את ההשפעה הטובה מצד אחינו האשכנזים, כלומר הסלוים, בהדרגה ובמתינות, ובאמת אין המלה „השפעה" מסמנת את שאיפתנו כהוגן, העיקר הוא יחוס וקשר ביניהם, ואז תהיה ההשפעה שוה משני הצדדים. ההתחלה צריכה שתהיה בבתי-הספר ובאופן החנוך הלאומי.

את התגלמות תקותנו הלאומית אני רואה רק בדרך הלאמת יהודי המזרח. וכבר ברותי, עד כמה נקלה זאת, שבאמת היא כבר במציאות, אלא שהיא צריכה לצורה בולטת ומוחשית. המטרה האחרונה היא ארץ-ישראל, ארצנו ההיסטורית, אבל הדרך המוביל אליה הוא בקהלות הישראליות בארצות המזרח. רוב העכובים והמעצורים שאנו מוצאים בפעולתנו הלאומית החנוכית אינם שם. דבר גדול יהיה, אם בתי-הספר העבריים בארצות תורקיה יהיו פטורים וחפשים מכל אפטרופסות שבעולם, והרוח הלאומי יתפתח שם על פי תנאי המקום הרצויים מאד להתפתחות כזאת.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵי־הַיִּשּׁוּב.

מאמר ראשון.

תַּחֲנוֹת לְנִסְיוֹנוֹת.

(סוף)

נפנה נא לענין אחר, שערכו גדול מאד לאכרות.

ישנן עתה מכונות רבות ושונות לעבודת-האדמה, לכל פרט ופרט של העבודה: מחרשות, מכונות לזריעה, לדישה, לאלם אלומות וכו', כל בתי-החרושת הרבים באירופה ובאמיריקה מכינים את המכונות ואת המחרשות לפי טבע האדמה ולפי הצרכים המיוחדים אשר לכל ארץ וארץ. הטפוסים השונים של המכונות היותר ידועות ומקובלות, כגון עקרט או סק, מק-קורמיק או דירינג, קליטון או לנץ וכדומה משתנים תמיד ומסתגלים לצרכי עבודת-האכרות. והתחנות-לנסיונות עוסקות הרבה בבחינת המכונות הללו לחקור את סגולותיהן, טיבן, מגרעותיהן ויתרונותיהן. גם ברוסיה עושות רוב ה„זימסטוות" בחינות במחוזיהן כמעט בכל

כפעם בפעם על מכסה ערת עלמות צעירות, פניהן מאדמות מחום ועיניהן מבהיקות משמחה ועמרים של נרציסים בידיהן. המחנכות המובילות אותן נחפזות אחריהן והן תרות בעיניהן מסביב באיזו יראה מסותרה ובידיהן הן מקנחות את הזעה מעל הצואר והמצח.

האניה הולכת ומתמלאת נוסעים מתחנה לתחנה, עד כי לאחרונה יגדל הדוחק מאד, ורבים עומדים על רגליהם מאין מקום לשבת.

הנה קפצה על האניה חבורת נערים כארבעים במספר. פניהם שזופים ותמימים כפנים אשר לבני הכפרים, מלובשים הם בגדי יו"ט, שקי ההרים על שכמם וצרורות פרחים גדולים קשורים להם מסביב למקלותיהם. בראש החבורה נמצא המורה, זקן בעל פנים תמים, חפורים קמטים עמוקים ומגולחים שלא כהלכה, מרחוק נדמה לאכר אמיד כשהוא יוצא לשוק העיר מלובש בגדי יום טוב, שצורתם נפסלה קצת וכתמי זעה להם. אבל מקרוב נגלו תוי פניו הנחמדים המפיקים שכל וחכמה — חכמת איש, אשר האלהים עשה אותו ישר, והוא ממלא את חובתו באמת ותמים, בדעת ואמונה מבלי כל התחכמות טפלה ומזויפת.

כל הנערים עמדו במקום אחד סמוך לחוטם האניה, חטפו ואכלו בשמחה רבה את שירי הלחם והגבינה שהוציאו מישקיהם ושתו מפעם לפעם לתיאבון מבקבוקים של כתכות קשורים ברצועות של עור המושלכות להם מעבר לשכמם.

גם המורה הזקן גמע דבר מה מתוך בקבוקו ואז נתן אות לתלמידיו. התלמידים עמדו כחצי גורן עגולה, מהרו לבלוע את הלגימות האחרונות, נגבו את השפתים, חכחכו בגרון, והמורה הזקן הגיף את ידו ושירת-מקהלה נעימה נשמעה באויר: „ארץ הררי השלג! לך עד לשמים מתנשאים קולותינו" וגו'.

המורה זמר ביחד עם התלמידים בקולו הזקן והמרוסק, ומדי זמרו אורו פניו, ועיניו בערו. הוא הלך והתלהב לזכר ארץ המולדת היפה והנעימה ולזכר האבות הגבורים אשר נלחמו לחירותה, והתלהבותו הגיעה למרום קצה בזמרו את המלים: „כמוהם (כמו האבות) כמונו אנשים כנים אנחנו ומפני המלכים המסתערים עלינו נגין בעד זכיותינו, כבני חורין לעולם".

ככה מזמרים הימנון של ארץ מולדת יקרה וחביבה. מרגישים, שכל מלה יוצאת ממעמקי הנשמה של בנים לעם האוהב את ארצו בכל כחו ואונו, המוכן לתת את כל אשר לו בעדה. ואמנם יפה היא הארץ הנפלאה הזאת, יפה ובת חורין כהררי השלג אשר בקרבה, ומי האיש אשר לו ארץ מולדת כזאת והוא לא יאהב אותה בכל נפשו ובכל מאודו?

אחרי אשר נפשו הנערים מעט נתן להם המורה עוד הפעם אות ובאויר צללו קולות „קרן הררי אלף":

מהררי אלף הבודדים
קול הקרן הערב ישמע
כהדי תפלותינו הנעימים
יתנשא הקול עד לשמים. וגו'.

שירת המקהלה נגמרה. הנערים נפוצו לארבע כנפות האניה שמחים וטובי לב, אבל בלבי אני היתה שמה ושאיה. מדי ראותי את חגי הילדים אשר בזה, את טיולי התלמידים והתלמידות ואת פניהם הנוהרים משמחה וחיים, מדי שמעי את שירותיהם הערבות לכל אוזן שומעת—סערה גדולה

שנה ושנה לדעת את המובחרות שבמכונות, לבור את הטוב מן הפסולת ולבכר את מעשה בית-חרושת אחד על משנהו. וגם בעלי-התעשיה עצמם מוסרים את פרי מעשיהם לידי מומחים שבתחנות-לנסיון, כדי שישפטו את פעל-ידם אם לשבט או לחסד, וכדי שייטיבו את מלאכתם על פי ידי משפט המומחים הנוסד על הנסיונות.

ובמושבותינו בא"י ראיתי מחרשות מושלכות באשפה ככלי אין חפץ, יען כי האכרים קונים אותן מכל הבא בידם טרם יבחנו ויחקרו לדעת, אם מסוגלות הן לצרך הקרקע שלהם; ולכן גם בני המושבות, כהערבים הפלחים, משתמשים במחרשות שבהן עבדו את אדמתם נח ובניו בדור-המבול. — ב„עקרון", ב„פתח-תקוה" ובמושבות אחרות דשים האכרים את תבואות שדיהם במורגות כגדעון בשעתו. האכרים בארו לי, שמכונות הדישה הבאות מאירופה נותנות תבן שלם, ולהם נצרך דוקא תבן מודק היטב, כדי שיהיה נוח ורך למאכל הבהמות.

ואולם הן כבר יש הרבה מכונות לדישה המוציאות את התבן כשהוא מודק ע"י הצנור בדחיפת הרוח יחד עם המוץ, והם נקבצים לערמה אחת או לערמות שונות כפי צורך המקום. מכונות כאלו נעשות ע"י בתי החרושת Gaar Scott או Russel et Co. באמיריקה או Rustou Proctor באנגליה; ובתי-המחרשות הנודעים Avery או Huber מכינים עוד מדיקי תבן מיוחדים המספיקים להמשתמשים בהם מאכל טוב ונוח לבהמות.

על שדה מכרי ב„ראשון-לציון" עברתי וראיתי פועלים אחדים עודרים במעדר. הקרקע יבשה מאד וקשה כסלע, השמש בוער כאש, והפועל העברי, אשר לא הסכין לא במלאכה קשה כזאת ולא באקלים החם, עובד את עבודת פרכו זו ביגיעה וברב עמל, ומזעת אפו תרטב האדמה. מכרי אמר לשמחני במחזה הנעלה, לראות את צעירינו הטובים עובדים במסירות-נפש את אדמת אבותינו. ואולם אנכי תוגתי והותי גדלו מאד: תחת העבודה הקשה הזאת, המפרכת את הגוף והמטמטמת את הנפש, יכול יכלו הפועלים לעשות מעשיהם במחרשות נוחות כמעשה האמריקנים היושבים במנוחה על גבי המכונה העושה את שליחותה באמונה ובמהירות, והפועל עצמו לא ייעף ולא ייגע לריק. הנה, למשל, במקומות רבים עובדים עתה במחרשות של קיטור; בית-החרושת Avery, הנזכר, מעמיד מכונות אלה, אשר לפי הנסיונות הרבים שנעשו בהן בתחנות ובפרמות, חורשות הן עד עשרה היקטור ליום בעומק של 18 סנטימתר וברוחב של שני מתר, *ונער קטן נוהג בהן*. בית החרושת Gaar-scott בונה מחרשות גדולות החורשות בעומק של 35—45 סנטימות; ואפילו בארץ-מצרים משתמשים במחרשות אלה, והן יכולות למלא מקום עבודת „הבחר" בא"י שהיא עבודה קשה מאד, ושבה מתרגלים הפועלים הבאים מחרש לארץ-ישראל.

המכונות לזריעה *בשורות* תפסו בימינו מקום גדול ונכבד באכרות, במשך שנים אחדות התחילו משתמשים בהן בכל הארצות, ואפילו ברוסיה נמכרות מכונות אלה בכל שנה ושנה לאלפים, ובתי-החרושת אינם מספיקים למלא את הדרישה הרבה. ואין כל פלא בדבר, שהרי המכונה לזריעה *בשורות* מביאה ברכה מרובה להאכרים; הזריעה תעשה במדה ישרה ובשורות שורות ישרות על פני כל שטח השדה, הזרעים יעמקו בעומק אחד במעבה-האדמה ולכן יצמחו הצמחים במדה אחת ובקצב אחד, יינקו את כל החמרים המבריאים אותם והנותנים להם את לשדם ולכלכלתם, יעמידו שבלים בצביון אחד ובקומה אחת וכו'. הבחינות והנסיונות הראו למדי, כי מכונה כזאת העושה, למשל, עשתי-עשרה שורות יכולה להזריע עד חמשה היקטור ליום; ואם בזריעה פשוטה נצרך לערך 160 קילוגרם זרעים על כל היקטור, תוציא המכונה רק 80—90 ק., והיבול יגדל כפלים. — אבל המכונות האלה שונות הן במיניהן לפי תכונת המקום ולפי תכונת הזרעים ולפי מיני התבואות, ורק ע"י נסיונות נוכל לדעת באיזה מהן לבחור. ונסיונות כאלה נעשים ביחוד ע"י תחנה-לנסיון.

הדוגמאות האלה שהבאנו דין להוכיח לכל בר-דעת, כי בבואנו להתישב בא"י דרושה לנו לכה"פ תחנה אחת לנסיונות, ובלעדיה לא תעשה עבודת-האדמה חיל ותהיה תועה בעולם הטעיות והשגגות, ואל כל אשר ידפנה הרוח לשם תלך בלי תכנית, בלי משטר ובלי מטרה נכונה ונאמנה, ובפרט שאכרינו רק מקרוב באו לארץ נכריה ומוזרה להם, והמה ואבותיהם ואבות-אבותיהם לא היו מעולם אכרים, כי אם חנונים, סוחרים, סרסורים או רוכלים, ווה

סערה גדולה אוחזת אותי, ולבי בקרבי יהמה. לפני עיני קמות נצבות התמונות החשכות והאפלות מחיי ילדינו אנו, תמונות חסרות כל צבע, כל אור. בתקופת החדר היו גם לילד העברי חגים משלו. היה לו חג ל"ג בעומר, והוא שמח בחגו שמחה גדולה אשר לא תאומן כי תסופר, היו לו גדגדה לחנוכה, מרעיש לפורים, דגל לשמחת תורה. החגיגות האלה הוציאו את הילד העברי מעולם-החולין, מלאו את לבו שירה גדולה, אשר לא נכחדה לנצח מקרבו—ועתה מה? מה יש לו עתה לילד העברי בעולמו—והוא בעודנו באבו נתלש מקרקעו, מורכב ומורזת נכריות, מזויף וממולא בשפות ובמחשבות זרות, בהרגשות וכומרות חיצוניות, אשר לא תקלטנה בתוכו לעולם, ומאומה לא תדברנה לנשמתו האומללה? במה נחמם את לב הילד, לבל יקפא כל כך מהר, לבל יתאבן בעודנו רך וענוג? איה קרני האורה אשר יטהרו את הנשמה מאבק החולין, יאירו את חשכתה, יחלימוה ויחיוה? לפנים בישראל היתה תקופה נוראה—תקופת החוטפים, חטפו את ילדי העברים מן הרחובות ומן הכתים ומסרו אותם לעבודת הצבא כדי להרחיקם מילדותם מן הסביבה העברית ולחנכם לעבדים נאמנים להאדונים הנכרים—ועתה מה? עתה מוסרים האבות בידיהם עצמם את בניהם ואת בנותיהם לנכרים, בידיהם הם מקריבים את ילדיהם לעבודה זרה! לב מי לא יתכוץ ולא יטפטף דם למראה הנורא הזה? אוי ואבוי לעם שככה לו...

ובעודני הוגה נכאים הופיעה על מכסה האניה להקת מנגנים נוסעים מבני-איטליה, כעשרה אנשים, בתפזון העמידו את עמודיהם מתחת לירועת בד בקרב ההמון הנדחק, ומיד נמלא האויר הבהיר והצלול מנגינות טרביאטה, אירנגו, סטנמבולה. הקולות הערבים ערבו עוד יותר בסביבה הנפלאה, חדרו לתוך הלב כקרני שמש צוהלות וימלאו אותו זוהר-וחדוה. העלמות הצעירות סבבו את המנגנים מכל עברים, בלעו בצמאון את המנגינות הנעימות. וכאשר החל המנגן על הכנור, איש גבוה וחום, אשר לו עינים חלקות כמשי ומראה להן כמראה השקדים, לחזור על הקהל בקערתו, המטירו עליו מכל הצדדים, וביחוד מצד העלמות הצעירות, המון מטבעות קטנות בנות שתים וארבע סו.

המנגנים השמחים בחלקם רצו לעשות נחת רוח להקהל ונגנו עוד מנגינה אחת ממנגינות מלך ה„ולסים" יוהנן שטרויס. מה נפלאים קולות הקסם האלה! כמה עצבות לוחצת, כמה אנחות דוקרות כמדקרות חרב נשמעות לפעמים מתוך מנגינת ה„ולס" העליזה!—כי על כן מנגינה יהודית היא טבולה בדמעות ובדם. דמיונה כרקידת-חסידים, כ„פריוליכס" על חתונת-יהודים, אשר יקרעו את הלב לגזרים ממכאוב אין קץ.

השמש ירדה על שלשלת הררי היורה והיא עומדת להתעלם מתחת לדבשתה השעירה.

מהררי סבויאה נפלו צללים ארוכים על הים, וחלק הים הקרוב לגבול סבויאה השחיר כולו והיה כטס של נחושת קלל. וממולו לעבר-השויץ נמשכו לאורך כל הים רצועות של זהב אדומות כדם.

עמק הרונה התחיל מתמלא ערפל. ההרים מסביב התחילו מתעטפים בטלית של תכלת אפלה והביטו נועמים. וראשי השלג אשר לאחדים מהם אדמו מאד בנפול עליהם קרני השמש האחרונות. אז הגיחה השמש עוד הפעם מן הערפל אשר מאחורי דבשת היורה, וראשי השלג האדומים השחירו והיו כחורבות ענקות מוצלות מאש.

האניה התרוקנה מעט מעט מנוסעיה הרבים. הנשארים ישבו רוחים: ורק העלמות הצעירות חניכות בתי הפנסיונים, אשר כרובן בנות חוץ לארץ הן, ישבו צפופות אשה אצל אחותה, נבדלות למתנות קטנים, על פי רוב, ללאומיותן.

עתה ראו בראשונה את הקרקע ואת עבודת־האדמה, ואמנם כן נראה בעליל, כי זה יותר מחצי יובל שנים עבר, ואכרינו עובדים, שוגים ומשגים, ממששים כעורים קיר, פונים לכל עבר למצא דרך סלולה ונכונה, ורק בקושי ובהוצאות רבות לאין תכלית יעלה בידם להתקרב רק מעט אל מטרתם, ובאמת כולם המה רחוקים מאד מן האכרות לפי מצב המרע, ההשכלה והנסיון של כל עמי הארצות הנאורות. ובאותה שעה ינהרו לשם פועלים חרוצים ומשכילים, שאינם יודעים פרק בהלכות האכרות האינ־טינסיבית, לפיכך עתידות התחנה גדולות וחשובות לנו מאד, כי היא תהיה המרכז, אשר אליה יבאו הפועלים טרם יאחזו בארץ וילמדו ע"י המומחים פרטי העבודה והמעשה או איזה סניף האכרות כאשר עם לבבם, כי רק התורה והנסיון המה יתנו בידי העובד החרוץ והמשכיל כלי־זין ללחום בעד הצלחתו, אשרו ועשרו, לכבוש את הטבע ולהפריח את האדמה אשר תתן את כחה ופריה רק ליודעיה. — ונקל לתת מחרשה טובה ומכונה טובה בידי הפועל העברי, ונקל לו לעבוד עבודה אינטינסיבית, יען כי הוא איש מפותח מבין דבר, והוא יסגל לו בנקל את דרישות המדע והנסיון ועוד ייצר ברוחו ברבות הימים חדשות בכל פרטי העבודות והמכונות, ואז בהכרח ימלאו הפועלים העברים מקום הפלחים הממלאים עתה את המושבות העבריות בא"י, יען כי הערבים לא יוכלו לכלכל את המעשה החדש בשכל ובטעם.

האומנם לא לפי כחנו הוא יסוד התחנה האחת, התחנה הראשונה במרכז מושבותינו בא"י? כי יש מאתנו אנשים רבים מומחים באגרונומיה, אנשים אשר גם עשו להם שם בעבודתם ובספריהם זאת ודאי ידע כל איש מישראל, כי את שמעם שמע ואולי גם על דבר עבודתם קרא. ואולם עיקר השאלה היא, אם יש לנו מוצא לכסף, כדי להוציא את הרעיון הזה לפועל?

דברי ימי התפתחות התחנות יראו לנו לדעת, כי בראשית התיסדותן היו כסניפים לבתי־ספר של עבודת האדמה. הנה כן, למשל, היתה התחנה באמיריקא כסניף ל—«Harvard-College» והתחנות היותר טובות שברוסיה (לע"ע רק לנסיונות במכונות ובזרעים) נמצאות על יד הפוליטיכניקום אשר בקיוב תחת השגחת הפרופיסור שינדלר ועל יד האינסטיטוט לאכרות במוסקבא תחת הנהגת הפרופיסור גוריאטשקין. לכן מחיב הדבר, כי גם התחנה הראשונה בא"י תוסד על יד בית־הספר והפרמה „מקוה־ישראל". לא נדבר על אודות השגגות ואולי גם הזדונות שישנם בדברי־ימי־בית־הספר הזה, אבל בכל אופן מוצאים אנחנו פה כר נרחב לעבודתנו. בתים לעבודה וללברטוריום, פרמה גדולה ודי אדמה לנסיונות שונות ולכלקציון, כלי־עבודה, בהמות וכו'. צריך להפקיד במקוה־ישראל מומחים לאגרונומיה, לבוטניקה, למטריאולוגיה, לוטרינריה, למכונות וכדומה, ונחוץ להעמיד בראש העבודה איש אשר לו הסגולה והמדע והנסיון לעבודה רבה וחמורה כזאת, ואשר יקח עליו אחריות של כל המפעל הגדול הזה. ומוסד אחד יש בעולם היהודי, שעליו מוטל החוב לעין בדבר הזה— הוא הועד הפועל של הציונים, השואף להרחבת ישוב הארץ ע"י עבודת האדמה, ולפיכך מחויב הוא לבא במשא ומתן עם חברת „כל ישראל חברים", להבינה ולהסבירה את גודל־נחיצות התחנה הזאת ואת התועלת המרובה שתביא להישוב העברי בא"י, ואולי תשים החברה הזאת לב לדברים פשוטים ונכונים.

ואם תמאן החברה הזאת לשים לב לדבר הזה ותוסיף לשבת בחבוק ידים בעת רצון כזאת כשיש בידה להגדיל את ישוב ארצנו, הנה יש מוסד אחר אשר יוכל להיות המתחיל בדבר ליסד תחנה הגונה לנסיון. כונתי להטיכניקום העתיד להוסד בחיפה ע"י חברת „עזרה".

אמנם כשם שאנו רואים תמיד עולם הפוך בכל מעשינו הצבורים, כך אנו רואים עולם הפוך גם במוסד הזה: ארץ־ישראל מסוגלת לפי מצבה ההוה רק לעבודת־האדמה, והתעשיה עוד רחוקה ממנה, ורק מעבודת־האדמה יבנה בית־ישראל בארץ אבותיו, כי גם התעשיה העתידה תשגשג רק אחרי השתלמות האכרות,—ובכל זאת במקום יסוד בית־ספר הגון לאגרונומיה אומרים ליסד בית ספר לטכניקום, שלא תהיה להם עדיין עבודה בא"י. אבל בכל אופן הלא יכל יוכל המוסד הזה להרחיב את עבודתו, כי תהיה בו גם מחלקה ללמודי האגרונומיה, ואם רק יעמד בראש המחלקה הזאת מומחה ובקי במקצועו ולו עוזרים, ממורי־בית־הספר, אז הנקל יהיה להניח אבן־הפנה לתחנה־לנסיון. נחוץ רק, שהקרן־הקימת לישראל „תשתתף בהדבר

מטולי ישב מתנה קטן מעשר ועד שתים עשרה עלמות, קצתן חבוקות אשה בידי אחותה וקצתן ראשיהן נשענות על לבות חברותיהן או על כתפותיהן. יש גם אשר תחבק האחת בשתי ידיה את צואר רעותה ותלחץ בפעם כפעם את שפתיה אל הכתפים הערומות. עתים יתפרץ מביניהן קול רעש צחוק גדול והצחוק מצלצל ומתדבק כצחוק כל הנערות הצעירות, אפל איזה דבר מיוחד נודע לי מתמול שלשום, מסתתר בתוכו. או התחילו עפות לתוך אזני פעם אחר פעם מלים רוסיות מתוך דבור צרפתי מקולקל, ואדע כי לנו הן הנערות.

התבוננתי בפני הנערות ואשתומם ליופי הגדול והנשגב אשר לאחדות מהן. לאחת פנים חורות כהות, עינים גדולות רטובות ומראה להן כמראה הערמונים ועפעפים ארובות תכסינה אותן, מצח לבן ובולט, אשר נידים כחולים דקים במאד מאד ישתרגו בו, ראש גאיוני מעוטר בעטרה של שערות מצבע הערמון. והנה הזעירה האחרת הצהובה, המשתעשעת כחתלתול בורועות חברתה ומפטפטת בפטפוט של ילדים מפונקים, פעם היא מחבקת את הצמה העבה אשר לרעותה ופעם מצחקת בצוארון הנחמד אשר לה: מה דקים, מה אציליים תוי פניה! מה יפות הן עיניה־תכלת, אשר קו דק מן הדק, ספק יש בו ממש ספק אין בו ממש, מקיף אותן ונותן להן מבטא של עצב חשאי עמוק. נועם נפלא וטהור שפוך על כל היציר הרך והענוג הזה. והנה גם הנערה השלישית, אשר קומתה דמתה לתמר. חומה היא ועינים לה שחורות ובוערות כשתי גחלי אש, ומדי תחבקה את צואר רעותה יחדור מבט־עיניה לתוך המרחק הגדול, וכל פעם כשהיא שומעת דבור או צחוק גדול קצת יוצא מפי חברותיה היא נרגזת ואומרת בקולה המוזר והמלבב: חדלנה, פתיות, מה טוב עתה, מה נעים.

גאוה מסותרת על בנות־ישראל היפות התגנבה אל לבי. מבלי משים אני משוה את תויהן היפים והאציליים, את עיניהן המפיקות חכמה ונשמה יתרה אל הפנים האחרות, אשר עלו בזכרוני, ואני אומר אל לבי: אומה, אשר גם על אדמת נכר תחת לחץ האויב הנורא והאימה הנצחת עוד כחה רב לה לברוא בריאות נאות ונחמדות כאלה, אוצרת בקרבה כחות רעננים שלא ייבשו לעולם, ועתידות גדולים נכונו לה.

והנה נערה צעירה ומלאה קצת, אשר לה חוטם עבה מעט, וצמה צהובה ועשירה יורדת לה על ערפה, באה נחפזה אל מתנה הנערות היושב מטולי ואמרה: אנחנו עורכות־מקהלה, היש את לבבכן להתחבר לנו?

—ישויש—קראו כל הנערות היושבות מטולי קול אחד ותוך כדי דבור עמדו וכוננו את צעדיהן אל חוטם האניה, מקום שם עמד כבר המון עלמות צעירות.

בעוד רגעים שנים נשמעה שירת המקהלה—אבל מה השירה הזאת? האפשר הדבר? „לאורך האם רולגה"... *)

איני יודע משום מה, אנכי הרגשתי, כי רטט עבר בכל יצורי גוי...

מה זרים, מה משונים היו הקולות. העצבים של שירת־הבכי, אשר לעבדי רוסיה מושבי האניות על הולגה, טה בין גלי־הלמן, בין חררי החופש והדרור אשר מסביב! אלפי רוסים עוברים פה, ומי יודע אם גם בלב אחד מהם נתעורר החפץ לשיר את שירת אחיו הנכנעים במקום הזה. רק בנשמת הנערות העבריות יכלה הדרת הטבע הכבירה אשר בארץ הברוכה להעיר ולעורר געגועים אל „שירתם הם", רק בלבן הטוב והמכיר טובה יכלה להולד המחשבה הגדולה לחבר את נהר הולגה אל ימה של ג'נבה.

וכלעומת שגברו קולות המקהלה ועצמה ההתלהבות של הנערות המשוררות, רבו ועצמו הזכרונות והתמונות הנוראים והמעוררים זועה, אשר

*) „Вдоль по матушкѣ, по Волгѣ.

הזה לקנות אחוזת קרקע עם כל מכשירי־העבודה לעשות הנסיונות.

ואין כל ספק, כי בא"י תוסדנה ברבות הימים גם תחנות־שניות «substations» ברוב המושבות, כמו שהיה באמריקא, והאכרים יבאו לעזרת התחנה הראשית בנסיונותיהם ובעבודותיהם על אחוזותיהם, והקשר בין המומחים בתחנה ובין האכרים יהיה אמיץ, ואיש את רעהו יעזור למעט את ההוצאות, והמומחים יבאו לזמנים תכופים אל המושבות לנהל בעצתם את האכרים, לקרוא לפניהם שעורים במקצועות שונים, לחקור אחרי העבודות השונות הנעשות בידי האכרים ולבקר את כל תוצאות הנסיונות.

נעשה עוד צעד אחד ונחקור לדעת את סכום ההוצאות הדרושות בערך, כדי לכלכל תחנה אחת, אפילו אם תהיה לא כסניף למקוה־ישראל או להטיכניקום in spe, וגם הפעם נפנה לתחנות אשר בארצות־הברית ונשאב משם ידיעות כדי שנוכל להשיב על שאלה זו. האגרונום ב"ב יוסף רוזן, אשר הרצאתו להזמסטווא היקטרינוסלבית: „התחנות לנסיון בארצות־הברית" שמשה לי מקור למספרים רבים שהבאתי למעלה, האגרונום המומחה הזה, אשר חקר ודרש הרבה על אודות התחנות לנסיונות, אומר: „תחנות, שהכנסותיהן מועטות ודלות והן מוכרחות לקמץ בשכר להמנהלים ועוזריהם־המומחים, לא תעשינה תושיה, שמשום שיסוד כל תחנה הוא ה מ ו מ ח ה, אשר נהירים לו שבילי המדע של האגרונומיה, ולא הבית הנהדר, ואפילו לא האפרטים שבהם יעשה את נסיונותיו. —

ולכן עלינו לדעת, כי ראשית דבר עלינו לבקש אחרי מומחה ראוי והגון לאיצטלא זו ואחרי עוזרים מנוסים ונאמנים ורק בשכר טוב נוכל למצא אנשים כאלו.

הוצאות ארצות־הברית על התחנות גדולות מאד והן מתרבות משנה לשנה: בשנת 1901 עלו ההוצאות ל—1231,8 אלף דולר ובשנת 1906 ליותר משני מליון דולר, אבל אם נתבונן להוצאות תחנות מיוחדות נראה, כי התחנה בניברסקא הוציאה בשנת 1906 לערך 27 אלף דולר, והתחנה באילינויסק—96 אלף דולר, ובראשית התחלת עבודתן היו תחנות, שהוצאותיהן עלו ל—15 אלף דולר לשנה.

נקח לדוגמא את חשבון ההוצאות של התחנה המצערה בדקוטא: שכר להמנהל ולעוזריו המומחים לערך 8 אלפים דולר; שכר פועלי־יום — 4,3 אלף, פרסום החקירות של המומחים ונסיונותיהם—1,3 אלף; חומרי־עבודה, זרעים, מכונות, כלי מלאכה וכו' לערך 5,3 אלפים; מאכל לבהמות, קנית בקר לעבודה ועוד — 1,2 אלף; הוצאות בית־עקר הספרים — 0,9 אלף; הוצאות שונות ונסיעות המומחים להפרמרים — 0,8 אלף דולר; סך הכל לערך 22 אלף דולר. מן החשבון הזה יראה כל איש, כי בשנים הראשונות די בהוצאות של 70—75 אלף פרנק לבסס את המוסד הנחוץ הזה. —

הלא נוכל לקות, כי החברה יק"א, שהיא היחידה בזמן הזה הפועלת לטובת ישוב הארץ, לא תקמץ בהוצאות לכלכל מוסד חשוב וגדול כזה, רק נחוץ להשפיע עליה, כי תתן את ידה לעבודה זו, ואולי יבא לעזרת התחנה גם הנדיב הגדול עדמונד רוטשילד, אשר את גדלו וערכו הרם בענין הישוב אנחנו רואים על כל מדרך כף רגלנו בארץ אבותינו, אף כי פעל, לדאבוננו, רק כפילנטרופ וסכומים רבים הוציא לבהלה.

ה„קרן־הקימת" תוכל להעניק מהונה את המוסד הזה באחוזה, בית, כלי־עבודה ומכשירי־הנסיונות; ועד חובבי ציון שבאודיסא וחברת „עזרה" בברלין ודאי יעזרו גם הם לפי כחותיהם ליסוד בית־נאמן זה לטובת כל הישוב. ומלבד זאת תהיינה גם הכנסות לתחנה מהאנליזות אשר תעשה בעד אכרים, כורמים ובעלי־פרדסים, ממכירת זרעים וזבל וכדומה. הנה, למשל, באמיריקה, טרם באה הממשלה לעזרת התחנות לנסיונות, קמו אנשים וייסדו „אגודות של אכרות" ומכספם העניקו את התחנות הללו; ובודאי תוכל להתקים גם בא"י אגודה כזו העלולה בכלל להביא טובה רבה לכל עובדי־האדמה, כאשר עוד נבאר במאמרינו הבאים, ואגודה כזאת ודאי תספיק הרבה מצרכיה של התחנה. —

ומה חסר לנו? רק ה א י נ י צ י א ט י ב ה! והיא תוכל להקיר רק ממעין נאמן, הוא הועד־הפועל של הציונים, שהוא נסמך על דעת כל קהל הציוניים השואפים לזה, שישוב הארץ יכונן רק על בסיס חי וקים. והקהל הזה יודע ומבין, כי אין בונה בית בלי ארדיכל מומחה, יען כי כל רוח מצויה יהרס בית כזה עוד טרם העמדו הדלתות. האומנם נחפץ לעשות כמקולקלים שבאומות

נצבו כמו חיים לפני עיני רוחי. קמו ויעמדו לפני תמונות כל אחיהן ואחיותיהן הנענים, הנרמסים והנדכאים מן הולגה ועד הדניפר, וכר כל הקרבנות אשר נפלו מקישינוב ועד טרינוב, מאודיסה וקולוראש עד בילוסטוק וסידליץ. ואנכי נשא הלאה על גלי ים השחור הגדול, אשר עמקו מי ידענו ואחריתו מי ישורנה. הומים זורמים גלי הזכרונות בשטף אף, באכזריות חמה.

והעלמה החומה והחולמה, אשר לה העינים השחורות הבוערות כגחלי אש, נפרדה מעל המקהלה. בדד עומדת, ראשה כפוף לה מעבר לשפת האניה ומבטי עיניה חודרים אל מעמקי הים המשחיר והיא משוררת חרש ברגש.

Зелененькій барвиночку
Стелися низенько,
А ты, милый чернобривый,
Присуньси близенько.

ונערה צהובה מלאה, אשר אפה כתפוח־האדמה, נשענה על שתי צלעותיה והתחילה מפזזת ומכרכרת, כאשר תעשינה בנות רוסיה־הקטנה, וכאשר קרבה אל הנערה החומה והחולמה חבקה אותה בשתי ידיה בחוקה ושוררה בתשובה:

Таки дубъ, таки дубъ,
Таки зелененькій,
Таки козакъ, таки бравый,
Таки молоденькій.

מתחלה הדפה אותה הנערה החולמת מעל פניה בקצף, כאיש חסיד העומד ומתפלל ופתאום נחתה עליו יד נסה והפסיקה את תפלתו. אבל מהר עבר קצפה, צחוק עליז נראה על פניה, וכולה מתהוללת שורה עם רעותה את שירתה, ואז נעצבה עוד הפעם אל נפשה ותשר חרש:

Не хилися, явороньку,
Що ты зелененькій,
Не журися, козаченько,
Що ты молоденькій.

הנערה הצהובה שורה עם רעותה, ושתי הנשמות הישראליות התאחדו והתדבקו בנגוני אוקרינה העצבים.

ועל יד תושם האניה הלכה ונמשכה זמרת המקהלה. שם זמרו לא מנגוני אוקרינה כי אם משירי רוסיה.

ואנכי שכהתי איפה אני, שכחתי, כי הררי אלף המכוסים שלג עולמים סובבים אותי, נעלמה מעיני שלשלת ההרים, ומכל עברים סבבוני כחזוני תמונות איומות, תמונות רבבות קוזקים מחמילניצקי ועד הנה. נגוזו גם הנהרות המתנפלים משיא ההרים בין סעיפי הסלעים, ונדם קול שאונם, ואנכי לא שמעתי ולא ראיתי בלתי אם נחלי דם ומוח רועשים קול רעש גדול, ועל גליהם שחות שטות רבבות גויות מתבוססות בדמיהן, שם אנשים שחוטי־צואר, נשים תפורות בטן שנמלאה חתולים חיים, שם עוללים רטושים קשורים לצואר אמותיהם, נערות נענות תחובות־שדים... והמית נחלי הדם הולכת וגדלה באזני והיא משתקת את קול המון הגלים השחורים, אשר התרוממו פתאום והתחילו מכים בכל מאמצי כחם בירכתי האניה בהשתובבות נוראה, כמו עוררו שירות הקוזקים גם בתוכם את התאוות הפראיות המסתתרות בחובם, את תשוקת ההרס והכליון.

תרגם מכ"י בר־טוביה.

(סוף יבא).

העוזבות את האכרות לנפשה מבלי היות לה מורים ומומחים לנהלה בדרך נכונה וישרה? האומנם נוסיף לבנות את ההיכל הגדול, אשר כל תקוות עם ישראל תלויות בו, על יסוד רעוע, בלי משטר, בלי תבנית, באין מנהל ונוסיף על השגיאות הרבות אשר נעשו בתקופה הראשונה של הישוב עוד שגיאות שתהיינה למשא על כל התפתחות הישוב? האמנם לא תחדל עבודת־האדמה בא"י לפרפר בין המות והחיים, בין היאוש והתקוה, בין עבודת הפרך והבטלנות? לא! העבודה בא"י תהיה מיוסדה על אדני המדע והנסיון או לא תהיה כלל...

נ. פינס.

הַחִנּוּךְ הָאֶסְתֶּטִי.

(סוף)

כל האמצעים הנקובים למעלה ודומיהם ישיגו את מטרתם, רק אם בכל מעשי המחנכים ישתמרו במלואם החקים הפדגוגים האלה.

א) הדרגה. כמו בחנוך הכללי, כן גם בחנוך האסתטי נחוץ לשמור את חק ההדרגה הידוע. כמו שלא יתנו לתלמיד, שלא למד עוד את ארבעת יסודות החשבון, חידה מכללי המשולשים, כן אין להביא נער קטן בתיאטרון, שיראה בהצגת החזיונות אוטלו, המלט או פויסט וכדומה, דבר, שלדאבוננו גם רבים מן ההורים המשכילים נכשלים בו. וגרוע הוא הרבה יותר המקרה האחרון מן הראשון, משום שהילד, אשר נתנו לפניו חידת חשבון בלתי מתאימה לידיעותיו, יקראנה פעם ושתים ומהרה יוכח, שהיא נשגבה מבינתו, ואז יסיע את הגליון ממנו והלאה ויאמר: „איני מבין", דבר כזה סוף סוף אינו מועיל אך גם אינו מזיק. לא כן באופן השני: כל הכרה אסתטית צריכה להתרשם עמוק עמוק בנפש. הרשמים, שמקבלים החושים מהגרוי החיצוני של העצם האמנותי, צריכים להכנם ולחדור עד תהומו של הלב, ורק בזמן שיש קשר אמיץ בינו ובין החושים, תהיה ההרגשה מלאה והתענוג שלם, כי האסתטיקה ליבא בעי. אך בנידון דידן אין כל אפשרות ללב להשתתף בעבודת החושים לרגלי קוצר המשיג ועומק המושג וינתק הקשר ביניהם: העין רואה והאזן שומעת, והלב לא חלי ולא מרגיש, ובזאת כרוכה הסכנה היותר גדולה לחנוך האסתטי, כי החניכים מתרגלים מילדותם להסתפק בסקירה שטחית על מעשי אמנים ולקבל רשמים מוחשיים, המרפרפים ממעל לנפש או נוגעים בה רק נגיעה קלה, שכל עומת שבאה כן תלך ולא יודעו עקבותיה. והרעה עוד תגדל שבעתים, אם יגונב אליהם שמץ דבר ממראה עיניהם, כי אחרי שלפי השגתם יוכלו להכיר רק דברים חיצוניים וצדדיים, יתרגלו לחשוב תמיד את הטפל לעיקר ואת העיקר לטפל וגם ביצירות היותר גדולות ישימו לב רק אל הקלפה ולא אל התוך, אל הגוף ולא אל הנשמה. אנשים כאלה ישארו כל ימי חייהם מאחורי הדלת והמזוזה של מקדש היופי, ואל ההיכל פנימה לא יבואו. ולפיכך נקוט כלל זה בידך: אין מראין לו לילד אלא מהרהורי לבו, ומה שלא יוכל לבא בחוג מחשבותיו לא ירצה לחנוך האסתטי.

ב) לא הכמות עיקר, רק האיכות. זה עתה הוכחנו, שהחנוך האסתטי יחטיא את מטרתו, אם יתרגל הילד לראות בעיניו ולשמע באזניו ולבבו לא יבין, אך לא רק בההבנה תלוי הדבר. נניח נא, שהמתחנך כבר מפותח כראוי, שיוכל להבין כל תמונה שנעביר לפניו. בכל זאת, אם נביאהו במוזיה ונראה לו מאה תמונות חדשות בבת אחת, אי אפשר הדבר, שיקבל מכל אחת מהן כל אותם הרשמים, שהיתה יכולה לפעל עליו, לו ראה רק אותה לבדה. כל הסתכלות אמנותית דורשת קודם כל התבוננות אטית ומתעמקת, ופה לרגלי רבוי החומר הנופל למשא בבת אחת על הרואה, אין לו כל אפשרות לעבדו בקרבו ולטעום בו טעם אסתטי אמתי, ועוד הפעם תהיינה אותן התוצאות המעציבות הבאות לרגלי חוסר הבנה והכנה. לפיכך אין להראות לילדים הרבה תמונות וציורים, או לספר להם אגדות אחדות ולהשמיעם מלוריות שונות בפעם אחת, ואל ישפיעו עליהם רב טובה שאינם יכולים לקבל. למטרת החנוך האסתטי נחוץ בכל חומר לשמור את הכלל: טוב מעט בכונה מהרבה שלא בכונה.

ג) עבודה עצמית חפשית. כבר נמנו וגמרו הפדגוגים, שהעבודה העצמית של התינוקות היא עיקר גדול בלמוד ובחנוך, ואם כן הוא בחנוך הכללי, במקצוע האסתטי שלו, שכולו נוסד על השתתפות הרגש ועבודה שבלב על אחת כמה וכמה. העבודה העצמית צריכה להיות גם חפשית, כלומר נובעת מהתשוקה הפנימית של הילד, עבודה היוצאת מן הלב ומשעשעת את הלב, וכל התערבות חיצונית שלא במקומה ושלא בזמנה, ואין צריך לומר מעשי אונס וכפיה, משחיתים בזה כל חלקה טובה וישיגו את ההפך מן המטרה הרצויה. את הדברים האלה חיבים לזכור יותר מכל מנהלות גני הילדים ומורי הציור. —

אם נשים לב לכל האמור ונהבונן במצב החנוך האסתטי אצלנו, נבא לידי מסקנות מעציבות מאד. אם כי בכלל שוררים אצלנו אי־סדרים וערבוביה נוראה בכל הנוגע למעשה החנוך, בכל זאת נוכל למצא איזו רמזים למה שקוראים הפדגוגים החנוך השכלי, המוסרי, הלאומי וביחוד — הדתי. אמנם זה לא פרי מעשה במחשבה תחלה ועבודה על פי שטה מסודרת ושאיפה למטרה מסוימה, על כל פנים יש איזו תוצאות חיוביות מצד השקפה זו או אחרת. לא כן הוא בכל מה ששיך לחנוך האסתטי. פה רואים אנו, כאלו המשפחה ובית הספר התחברו יחדו להלחם בכל עוז עם התביעות הפיוטיות, שהניח הטבע בנפש הילדים הרכה ולשרש אחריהן עד תומן. צריך להודות, שהרבה אשמים בזה גם החיים שלנו: הגלות המרה נבלה ונולה את חיינו, בהרחיקה אותנו מן הטבע — מקור היופי והשירה, הנותן נשמה בכל הרגשה אסתטית ונופח חיים בכל יצירותיה. אבל תחת להקטין את הרע הבא עי"ז כפי האפשר ולמנות פחות או יותר את החסרון באופן זה או אחר, הנה רובם הגדול של הורינו ומורינו, בכונה או שלא בכונה, עוד תומכים במצב המעציב הזה ומתאמצים הם גם מצדם לחנק כל התגליות של נטיות ושאיפות אמנותיות בנפש חניכיהם ולהפסיק את חוט התפתחותן עוד בראשית צמיחתן. את השחוק, שבלי כל הגזמה נוכל לכנותו כח הקיטור של הילדות, הדוחף את התינוקות לכל מיני השתלמות בגוף וברוח, חושבים אצלנו מאיזו סבה להוללות ושובבות. כל מלאכת מחשבת, שהקטנים מתחילים לעשות בעצמם מנטיה פנימית, פונשת מצד הגדולים מעצורים ומכשולים על כל צעד, כדבר שאין חפץ בו הגורם לאבוד זמן לבטלה. והיחס המשונה הזה הביא פרי ישוה לו. מי לא ידע, שלילדי ישראל אין ילדות, שרחוקים הם מכל התענוגים הילדותיים ועליצות החיים, שיש לילדי כל עם ועם גם מהמדרגות היותר נמוכות? בבית האב אין יודעים ואין יכלים ולרב גם אין חפצים להתחשב עם הדרישות האסתטיות של התינוקות, שהן להם המקור היחידי לכל שמחה וענג; גני ילדים אין לנו, ובהגיע זמן הלמוד, קופץ על העלובים האלה רגזו של החדר עם ה„עברי", החומש והרש"י שלו או בית הספר מהמין הידוע עם הגרמטיקה והמתמטיקה ויתר המדעים

שלו. הצד השוה שבהם, ששניהם מרחיקים אותם מעולם היופי וחמדת הנוער. שניהם מיבשים בקרבם כל לחלוחית של הרגשה פיוטית ותמימות ילדותית, ובטרם שהספיקו לטעום מפרי עץ החיים שבגן עדן הנעורים, כבר גרשו ממנו חסרי דמיון וכבדי רגש, והם ילדים שנזדקנו, ילדים „שיצאה נשמתם מתוך גופם ונכנסה לתוך הספר".

קובלים אנו, שאין לנו אמנות עברית, שבה יכלו להשתקף כל חיינו כבאספקלריה מאירה. אבל אמנות צריכה לעם, ואם העם על ידי תנוכו המקולקל רחוק מאמנות בכלל, אין לה להאמנות העברית על מי להשען, ומה יש להתפלא, אם אמנינו עוזבים אותנו והולכים לרעות בשדה אחר? מתרעמים אנחנו על התיאטרון היהודי המקלקל, לבד באיזו מקרים יוצאים מן הכלל, את טעמו של העם. אך הלא צריך להודות, שעפ"ר ההצעה מסתגלת אל הדרישה. לו היה לבני עמנו חך טועם, אז היה התיאטרון ריק, כשמציגים על הבמה איזה „חינקע־פינקע" או „קוני למיל", וממילא לא יכלו מחברי דרמות כאלו. והמשחקים בהן להתקים ואולצו לפנות מקומם למחברים ואקטורים אחרים, אבל חך טועם אינו מן הנופל מן השמים, הטעם הוא פרי חנוך אסתטי. מה שחסר כה לנו.

אך מה עלינו לעשות כדי למלא את החסרון הזה?

אלה, שקראו את מאמרי זה בתשומת לב, ימצאו את המענה על נקלה. ראשית כל צריך להביא בלב הורנו את הדעת, שכל משחק אינו מעשה רע, שהצחוק דרוש לילד כלחם לאכול, וכל ילד שאינו משחק הוא אי־נורמלי וצריך לשאול בעצת רופא או מחנך מומחה ולבקש תחבולות לעורר בקרבו את התשוקה הטבעית הזאת, כמו שדורשים ברופאים, אם אין לילד תאות האבילה. אם מרגישים הם בתינוק, שאוהב הוא לציר, לרקום, לקלוע וכדומה, אל יפריעו אותו מעבודתו; אדרבה, יתאמצו בכל יכלתם לתמוך בו את החפץ הזה וימציאו לו במועדו את החומר הדרוש, שמחירו פרוטות, ולתועלתו אין ערוך. כל מה שנותנים לילד, הכלי שהוא אוכל בו והכוס שהוא שותה ממנה, הצעצוע שבו הוא מצחק והעפרון, שבו הוא מציר וכדומה, צריכים להיות כפי האפשר מגוונים ומבריקים ולא אפורים ועכורים. בעלי היכלת חיבים לשים לב גם אל חדר הילדים, לא רק שיהיה נקי ומלא אור—זאת ידרוש החנוך הגופני לא פחות מהאסתטי, אך זה האחרון דורש, שיהיה גם יפה, שהטפטים של הקירות יחזקו את חוש הצבעים של העין בגוניהם ויפתחו את רגש היפי בציוריהם. למען הקרב מעט את הילדים אל הטבע מועיל מאד— במקום שאפשר—לנטוע גנות פרחים על יד הבית ולשתף בזה את הקטנים; ואם זה אי אפשר, יגדלו לפחות בעזרתם צמחי בית הנותנים פרחים יפים, דבר שיוכל לעשות גם העני שבישראל כמו שעושים זאת העניים שבאומות העולם, וכן יש עוד אמצעים לאין מספר הרומים לאלה המפורטים למעלה. אך מפני שלפי התנאים הקולטוריים, וביחור האקונומיים שלנו, אי אפשר לסמוך לגמרי בחנוך הבנים על בית האב, עד שיגיע זמן הלמוד שלהם, לכן נחוצים גני ילדים צבוריים בכל אתר ואתר, שבהם תחת השגחת גננות מומחיות יתאספו הילדים לצחק ולהשתעשע ולעסוק בכל מלאכת כפים ועבודת הגן. תשע הידות מכל הדברים, שמעסיקים בהם את התינוקות בגן־ילדים מתוקן שייכות אל החניך האסתטי, המשחק הוא הגלגל המניע העקרי, ואחריו יבאו זמרה, שירה, ציור, עשית תבניות מחמרים רבים, רקימה, קליעה, בניה ועוד ועוד. כל אלה שייכים בעיקר אל מקצוע החנוך הזה. גן הילדים יוכל להרחיב הרבה את ההחלות של בית האב, מפני שיש לו מכשירים טובים, שאין ביד איש פרטי להשיגם. המשחק מקבל צורה חדשה ורוב ענין לרגלי השתתפותם של ילדים רבים יחדו. ע"י הנהגה שיטתית ומסודרת של פדגוגה, שהתמחתה ביחוד לטפוחם של קטנים, ועוד מעלות רבות, שלא איכל לחשבן פה לאחת אחת. מגן הילדים עובר התינוק לבית הספר; לא ביה"ס של עכשיו, שבו אין בכלל מקום לא לחנוך האסתטי ולא לחנוך איזה שהוא, אך לביה"ס החדש, שהטפוס שלו הולך ומתברר לעינינו יותר ויותר, ואנחנו כבר שומעים את קול צעדיו הראשונים. בית הספר הזה לא יפסיק את עבודת גן הילדים, להפך, הוא ממשיך אותה ביתר עז, ביתר רצינות וססטמתיות עד מחלקתו הגבוהה, עד שהמשחק יקבל צורת דרמה, המשיחה בצבעים ועשית תבניות תתקרבנה יותר אל הצירות והפסלות, הנחת קוביות (ווירפעל)—אל הבניה וכן ביתר העבודות. את התקרבות הילדים אל הטבע, שהתחיל גן הילדים לעשות בעזרת עבודת הגן וגדול פרחים, מגדיל ביה"ס יותר ע"י טיולים תכופים בשדה וביער; לא אותם הטיולים ה„מדעיים", שנוהגים עתה המורים המתוקנים שבנו, בצאתם עם תלמידיהם מחוץ לעיר ל ב א ר להם את הטבע, כ"א טיולים לשם טיול ותענוג אסתטי בלבד הבא לרגלי הסתכלות ביפי מראות היצירה וחמודותיה. יצאו נא הילדים מחדריהם הצרים למרחביה של הטבע, יתענגו על תפארת השחר בבקר ויפי שקיעת החמה בערב; יראו הדר צמחי הכרים וחמדת שדות תבואה; ישמעו זמרת הצפרים, המית הפלגים ולחש עצי היער; יתפשו צפרות, ויקטפו פרחים וישביעו עינם בשלל צבעיהם, וסוף הידיעה לבא, כי כל מה שמענג אותנו יקר לנו, וכל היקר לנו חפצים אנו להכיר ולדעת. וכמו בטיולים כן בלמודים צריכה האסתטיקה לתפוש את המקום־הראוי לה. המורה המבין מחבר את המשחק עם למוד השפה ואת הציור עם מלאכת הכתב וכדומה. מרבם הגדול של הספורים, שהוא מספר לתינוקות, יוכל לחבר משחקים יפים ונעימים, כמו מספורי החול וכן מבה"ק, ומן הציור אל הכתב הלא צעד קל אחד. השירה והזמרה מקבלות זכות אזרח בתכנית הלמודים. בההתגוששות מביאים גם את המחול, נחוץ לשים לב גם לחזוק השרירים גם ליפי תנועות הגוף והגרציה שלהן, בכלל אין לך למוד, שלא נוכל להביא בו את האסתטיקה, וגם בלמודי החשבון והדקדוק היבשים נוכל לפחת רוח שירה, אם נעשה את התכן של החידות והתרגילים מלבב ומקסים את נפש הילדים.

אם כל הדברים האלה יתגשמו בחיים וירכשו להם את מקומם הראוי להם בבית הספר העברי החדש; יש תקוה שהדור הבא יהיה דור מלא כחות נעורים ועליצות החיים, דור עם חך טועם ולב חם להבין ולהרגיש את היופי בכל מלואו, ואז בלי ספק תקום אצלנו אמנות עברית חיה ורעננה הנחוצה כל כך לכל עם החפץ להיות עם חי ורענן.

דוד שמעונוביץ.

עֲרִירִים.

עַל שֵׁן צְחִיחַ סֶלַע בְּמִדְבָּר לֹא אָדָם
אֶל עָל מֵרִים אֶרֶז אֶת רֹאשׁוֹ הַשַּׂגִּיא
וּבְמַחֲסֵה מַצַּבְתּוֹ בֵּין נַחֲשֵׁי שָׁרָשָׁיו
צָץ פֶּרַח חֲוַרְוַר וְעָנֹג.

הֵם שְׁנֵיהֶם פֹּה זָרִים, גַּלְמוּדִים, אֲבֵלִים,
וּשְׁנֵיהֶם מִתְגַּעְגְּעִים לִמְקוֹר מְכֹרָתָם,
אַךְ תּוֹמֵךְ הָאֶרֶז צַמַּרְתּוֹ בַּשְּׁחָקִים,
מִתְפַּלֵּשׁ הַפֶּרַח בָּאָבָק.

וּבְלֵילוֹת חַג מִדְבָּר, עֵת דּוֹהֵר הַיְשִׁימוֹן
וְזְוָעָה תֶּאֱנַק עַל כַּפִּים עֲנָקִים,
מִשְׁתַּגֵּעַ בִּמְחוֹלוֹת חוֹל קַדְמוֹן וְלוֹהֵט
עִם לִילִית הַסּוּפָה הַיְשִׁישָׁה —

אָז יִסְאַן הָאֶרֶז בְּאַלְפֵי עֲפָאָיו,
וְהִקְשִׁיב הַמִּדְבָּר וּסְלָעִים יַאֲזִינוּ,
אִם לֹא שִׂיא הַלְּבָנוֹן זֶה קָרָא מִלְחָמָה,
אִם לֹא מֵתֵי עוֹלָם נֵעוֹרוּ.

אַךְ תֵּצֵא הַשֶּׁמֶשׁ, וּדְמָמָה תִּשְׂתָּעֵר,
הַמִּדְבָּר שׁוֹקֵעַ בִּשְׁנַת בְּלִי חֲלוֹמוֹת,
וְעוֹמֵד כְּבָר שְׁנִית הָאֶרֶז גֵּא, אֲבָל
וּמְכֻתָּר בַּעֲטֶרֶת עֲרָפִלִּים.

רַק בַּת־קוֹל עֲרִירִית וְרָפָה מְרַחֶפֶת
עַל מֶרְחַב הַשְּׁמָמָה וְאוֹבְדָה בַּמֶּרְחָק:
זֶה בּוֹכֶה הַפֶּרַח, מִתְגַּעְגֵּעַ לַשָּׁרוֹן
מֵאֶרֶץ אֲכוּלַת הַשֶּׁמֶשׁ.

וּמַאֲזִין הָאֶרֶז וְקַר הוּא וְאִלֵּם,
לֹא יִפְנֶה לַפֶּרַח וְלִבְכִיוֹ הֶעָגוּם,
הוּא מְעָרֶה בִּשְׁאָגָה אֶת סוּפַת תַּמְרוּרָיו,
הוּא שׂוֹנֵא אֲנָחוֹת אֵין אוֹנִים...

וְקִינַת הַפֶּרַח כִּפְלַיִם עֲגוּמָה,
פִּי שֶׁבַע עֲזוּבָה, יְתוֹמָה וְזָרָה
מְרַחֶפֶת וְאוֹבְדָה בְּלִי זֵכֶר וּשְׁאֵרִית
בָּאֶרֶץ אֲכוּלַת הַשֶּׁמֶשׁ...

מיכה יוסף ברדיטשבסקי.

הַהֵלֶךְ.

(רשימה)

— וכבר אמרתי להציב ציון לאיש פלאי זה, שידעתיו בימי עלומי—הנה אשלם את נדרי.

הוא היה בן רבנים, הבן השני לרב גדול וזקן ממשפחת רבנים ואצילים. אחיו הבכור יהונתן, בעל קומה זקופה, בעל שכל חריף וחד־הדבור, היה איש ידוע בעיר ובבתי מדרשיה וראש המדברים ובעל השיחות הבטלות בכל מקום. ואחיו הקטן כמנו, מנחם, בעל גוף דל ועינים מרוטות, היה הלמדן והירא והיה מיועד לשאת על שכמו הכחוש סבל־הירושה הכבדה ולשבת אחרי מות אביו על כסאו להורות ולדון בישראל! תחת זה היה הוא, אלחנן, אלחנן משה, שדבר מעט; התעצל בלמודו והתרשל במלבושיו ובחיצוניותו, אדם שאין שמים לו לב. ואם דברו בו בעיר, היה זה רק על אודות זרותו, כי לא ידע אלחנן כל עול, אם כי כבר נשוא היה ובעל בנים חמשה. אשתו הכחושה יוכבד; היתה קצת חנונית והיתה נאכלת כולה מצרכי הבית. והוא היה; אם תרצו דוקא, שאסמן לכם מעמדו; מלמד; מעט מלמד; אם נוכל לכנות בשם מלמד את האיש, שיבואו אליו שלשה או ארבעה תלמידים ללמוד, והוא מלמדם היום זה ולמחר אחרת; ובאמצע הזמן ימלט מהעיר, יעלם לאיזו שבועות ואיננו..; גם בביתו לא ידעו איהו ולא ידאגו לו. למדו כבר בזה שלא לדאוג לו, כי כבר תכנו את רוחו, שבעת כזאת הוא סובב על עירות, ששם גרים קרוביו, ויושב עמהם. בעיקר היינו הך: גם „כשהתאכסן" בביתו—במלה זו סמן הוא בעצמו את יחוסו לאנשי ביתו—לא הועיל מאומה ולא נשא במשא הבית מאומה. הוא היה האב, בעל הבית, אבל לא התערב ברבריו, לא כהה בבניו, אם עשו שלא כרצון. הוא לא הראה בשום ענין את רצונו ולא האיץ בעשית כל דבר.

הוא לא אכל מימיו בעתו ולא התפלל בעתו. ארוחת הצהרים, מעט מרק ותפוחי אדמה או פולים וערשים, היו „מניחים לו" בביתו על השלחן, כי כשהלך לבית המדרש, היה האחרון לצאתו משם, או גם השכים להתפלל בבקר, ואח"כ הלך לטייל סביב העיר חצי פרסה. הוא למד את תלמידיו, בשעה שהיה חדרו קבע אצלו, פעם בביתו, פעם בעזרת־הנשים של בית־הכנסת ופעם בבית הוריהם. ואז היה יושב שם כל היום, ורק בעמל ידחקוהו הביתה. שיחותיו היו מקוטעות. על פניו הלבנים, שסבב אותם זקן שחור דק, היה מרפרף תמיד מעין שחוק קל בעת שדברו עמו, כי לא התעצב ולא דאג מימיו. את הגאות לא ידע, כאשר תבינו, אבל גם לא את הבטול, כלומר את הבטול הפנימי. גם הוכחות היה יכול לשמוע כבלי להשיב, ולא ענה קשה, גם אם המטיר איש חרפות על ראשו על לא דבר. הוא היה יכול לבוא ל„קרוב" אחד פתאום ולהשליך עליו ועל ביתו יהבו במשך שבועות, לאכול ולשתות שם ולעתים גם ללמד את הבנים שם, ובבקר אחד היה משכים ויוצא מבלי אמור דבר ומבלי קחת פרידת־שלום... וכשהיה רעב בלכתו בדרך היה מקבל ארוחה ומלון מכל מי שנתן לו, ולפעמים גם נדבה פשוטה, אם ניתנה לו בחשאי, והוא לא ספר את הפרוטות ששם בצלחתו; וכשראה עני אחר, היה יכול לקחתן ולתתן לו מבלי השאיר לו מאומה.—כשעיף בצהרים, ביום קיץ, והוא עובר מעיר לעיר, היה מליט את פניו בין תבואת־שדי המלאה, ושם בין השבלים העומדות צפופות מצאה נפשו מנוחה.

ואם לפנות ערב היה הדבר, והוא כבר התפלל תפלת מנחה ובא לשפת נחל, היה משתטח פרקדן על החול, צופה ומביט לעולמו של הקב"ה, המתאדם בזהב שמש יורד, ואין חזון. — —

במעמקי נפשו של גבורנו זה, במקום שמליבא לפומיה לא גליא, לא היתה אותה השלוה ואותה העצלות שראינו בו. הוא פרק את דרכי החיים מעליו, כי זר היה לו מהלכם. התורה והאמונה עמדו למראשותיו; בספרים, בספרי־עיון קרא לפנים, נסה לקרות... ואין פשר: בכל נוכל לומר ישר והפוך, השאלה לאו שאלה, והתשובה היא כאתרוג שניטל פיטמו,—כל אדם

מתנועע בחייו כלולב, כלומר מניעים אותו; וכל תקותיו ומדותיו של אנוש הנן כ„הושענות", הגדלות בטח על פני המים ואח"כ הן חבוטות... מדוע ישא האדם אשה ולמה זה יוליד? בנין קוראים לו אב; וכן הוא לאביו... שלשלת ארוכה, ואין מסיר ואין פורק... ובחרת בטוב ומאסת ברע, והטוב, לכאורה, אינו טוב בעצם;.. כל אדם עושה רק מה שיש לו בו תועלת, וגם התועלת לאו תועלת היא..; מרמה. בכל איזו מרמה עצמית ואחיזת־עינים... מרמים האנשים את עצמם במזיד ובשוגג... וגם המרמים מרומים הם מאחרים... המותר, שיש לראובן על שמעון ולפלוני על פלוני, הוא רק טעות, ואינו עולה על חסרונו של אחר. הכל שוקלים בכף מאזנים ואינם מניחים מאומה.;. השקים ריקים, ובמקום ששם אפשר שיש מה, אין מפתח...

מחשבות, צל מחשבות כאלה ואי־ברורן, כסו את רוחו והליטו את רוחו. הוא מצא שקט רק בזה, שלא נסה לשאת במשא של זיוף החיים ולתת עצמו לדברים עוברים. שוטה הוא רק זה, השט באניה והוא עמל להביאה אל החוף, ומאמין, כי ימצא את תוחלתו שם בחוף; אבל אין כל עמל, אם תתעה ןתתעה אתה בן־אדם כל הימים. מה יש לאבד? ומה יש למצא?

בימי עמידתו, בהימים שבין עשרים ובין שלשים, היה נמק זמן מה בחטא והיה מאמין בחטא. ואז, כאשר אמר להפש לו דרך, צעקה נפשו לאלהים, ואין עונה. מה זה החטא, ובמה זה יחטא האדם, אם לא ידע מה לו בכל המעשים? עומדים אתם המחפשים והעמלים על דרכים שונות, נוטים לכאן ולכאן... קהלת יאמר: הכל הבלים, איוב מקלל ומתנה, ובתהלים נאמר: אשרי, ובני־נשי—זה שוכב על מטה מוצעת, זה שוכב על קרקע קשה ואצילי ידיו מתחת לראשו, והלז ער ועמל כל היום, ובערב שלשתם ימצאו אחת. ——

כה היה חי משנה לשנה ומיום ליום ושם מסגרת לרוחו· הוא לא השיב על דבר, גם במקום שידע להשיב, לא שטה אחרי בירור ענין והוכחות ענין; תמיד היה יושב ושומע מבלי משים למה שידברו אחרים. וכשהיה בא למקום שאין מכירים אותו ומצא כנופיא או חבריא עוסקים בדברי עיון, היה משים עצמו כשוטה מבלי הבין.

בניו גדלו. אחד מהם נלקח לצבא ונשלח למרחקים, במקום שאין שם גם יהודי אחד. בנו השני הבור מהראשון דבקה נפשו בבת־תופרת וישא אותה למגינת לב הרב הזקן ויהי בעצמו לסוחר תבואה פשוט. יוכבד אשתו חלתה, וכל העול ניתן על בתו כבת שמונה עשרה שרה, והיא רכה וענוגה וגם מוכת לב מעט. בכל הבית בקעים, ואם תבוא רוח סערה או גשמים בעתם ושלא בעתם ימצאו להם בו רב נתיבות, והוא לא אבד את מנוחתו ולא נסה גם יום אחד לחגור כחו לעבודה ולהקל במשא ביתו, מה יפעל אדם—גם בעושר וברוח הן נמות. בימי חג או בימים, שהיה מצוי בעירו, היו הקרובים מדברים על לבו—וזה עשו מאה פעמים ואחת—לבסס לו חדר קיים, ולהיות לעזר לבני ביתו, והוא בהשמטה: התחת אלהים אני, גורלי לא אשנה, ובעיקר לא טוב לכם ממני היום... יוכבד לא תדבר כלל עמו על אודות זה ואינה מוכיחה אותו כלום. יודעת היא זה שלשים שנה, שהיא בבחינת אלמנה... ה' רצה כך, ובעיקר הדבר, גם לא תשנא אותו, את החי בצד, בלבבה. איך תשנא אשה עבריה את בעלה? והוא הן גם ישר הוא, ישר לפי דרכו.

האיש המוזר הזה היה גם קרוב ומודע לאבי. לא אדע אם „שני בשני" או „שני בשלישי" היו. וב„ימי ההפקר" של אלחנן משה—כך קראו לאותם הימים, שבהם נשמט מביתו כולו והיה נודד מקרוב לקרוב וממשפחה למשפחה—היה בא גם אל ביתנו והיה יושב אתנו כחדש ימים או יותר ואוכל מלחמנו והיה שותק כל אותו המועד יותר ממה שידבר. אנכי הייתי שונה מאחי, ואבי התגאה בי לאמר, כי גם שאר רוח לי, ובאמת הייתי אוהב את ההתעמקות בספרים ואתמיד בדעת ספרים ועמלתי גם לתהות על קנקן אלה, ששגו בספרים. אבל כל יגיעי להתקרב אל האורח הזה ולהוציא ממנו דבר לא הועיל לי. הרגשתי את ה„מה" בזה האיש, היושב אתנו לפי אופקי אז, והוא השתמט ממני בכל פעם, הבאתי אותו במצר שאלה עיונית ואם הקשיתי והעזתי ואמרתי למשל: הלא אין בתשובת ה„חבר" שייכות נכונה לדברי הכוזר, היה לוקח את ספר „הכוזרי" מידי, סוגרו ושמו בארון־הספרים במקומו, אין פתח ללבבו!—

היו ימי חורף. הוא לא בא אלינו זה שלש שנים. והורי כבר התפלאו על זה ויזכירו שמו בשבתנו לאכול, והנה נשמטה הדלת ממקומה, והוא בא. לא הכרנו אותו. הוא כמעט זקן במשך הזמן הקצר, ולחייו נפלו. הוא משתעל, מעמיד את מקלו, ענף כרות, בקרן זוית—הוא הלך רגלי כדרכו—מתיר את חגורו מעל בגדו העליון הישן ומסיר את בגדו מעליו. צרור אין אתו, מלבד טליתו בכיס זה ותפלין בכיס האחר. הוא נטל את ידיו, נגבן וישב לאכול. ראיתי בפניו, והנה הם ירוקים. הוא משתעל עוד פעם ומסתיר פיו במטפחת אדומה, שלא ידעה מים עידן ועדנים. הוא חולה. התקרר זה כמה. כחו אין עוד אתו לילך הרבה כמקודם. „חורף!" הוא אומר לי, כאשר קמו אבי, אמי ואחותי ממושבם, „אנוח מעט על הספסל" הוסיף והשתעל. הוא הסיר הפעם מנעליו בעת ששכב — מין הרחבה שלא ידעתי אצלו.

איזה ימים עשה אצלנו כך ולא חדל להשתעל. אמי בטוב לבה נתנה לו חלב רותח, מהול בנופת. הוא היה שוכב ועוצם עיניו. בפני אבי, שמטבעו לא היה בעל לב קשה כלל וידע להיטיב עם הבריות, הכרתי, שאין דעתו נוחה מן המקרה הזה; מה לו ולכל זה? וזה, שצריך לדרוש ברופא, לא עלה על לב אחד מאתנו. מה שיך, אלחנן משה התקרר, ותו לא.—

לילה לפני חצות, והשעה הזו עוד עתה נצבת לנגד עיני. אבי ואמי כבר הלכו לחדרם לישון ואנכי נשארתי את החולה לבדי, כי חלקתי עמו יחד את החדר. על השלחן הארוך דלק חרש נר של חלב, ובעד החלונות נשקף האופל. כמעט אשמע את הלב הדופק, של החולה ואנכי יושב על כסא, וראשי מתעמל ב„שער היחוד".

והנה קם החולה וישב במטתו, וחזהו השעיר נגלה מבעד כתנתו הקרועה, ויפנה אלי ויבקש ממני מים לשתות. קמתי ואגיש לו צלוחית מלאה וישתה מעט ויעמיד אותה על השלחן, ומשפמו נטפו המים. הוא מאמץ את ידו הכחושה אל לבבו וקורא: לא ינוסו הצללים... הלב בוער ואין שמן... הם באים, ואני רץ ברחובות... יחף אני הולך... תן לי את מנעלי..., חורי עיניו נטוים אלי. פחד־מקשה אחזני, ובקשתי לקרוא לאבי, אך הוא אמר אלי: הנח, אל תירא. וידום איזה רגעים ויתחיל שנית: הגדר פתוחה... והסולם רעוע... כי תגדל וידעת... עמלים הם לריק... בהחבית חור... היא לא תמלא... עוברי־אורח אנו... עוברים... הוא נשען על הכר ויאמר לישון. הנר בא עד קצהו ויכבה, ויעלה עשן, ואפשט את בגדי, ואין תנומה לעפעפי...

ואחרי שבוע ימים יצאה נשמת הבודד הזה באהלנו. והוא אז כבן חמשים שנה. ותהי טהרה ולויה קטנה בשכונתנו, ויקברו אותו בשורה הרביעית של בית העלמין בעירנו, המשתרע בתחתית הר מצלי.

תהיה נשמתו הערטילאית צרורה בצרור החיים!

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות התוכות).

כא.

תמוז. „בין המצרים" מצר.

בעיקר הדבר, לא אירע כלום, או אם אירע -- אירע מה שהיה מוכרח לארע, מה שהיה ידוע מראש. ואף על פי כן — מצר, מצר...

אירע מה שהיה מוכרח לארע. היא בת שמנה עשרה, בעלת דם רותח ולא חשבנית ביותר, סבבה, סבבה את הבחורים העברים בבית הדפוס, באספות, בקונצרטים — והם דחו אותה בקש ובנגבאו ספר למקרא, הערה סוציאליסטית, קומפלימנט, לכל היותר, קנית-ממתקים, היה זה — ליברמן — באיפק, וגם הוא נתמזמז קמעא, קמעא... אפילו לנגע בה באצבע קטנה לא נסה מעולם! את „הערל" עשו האלהים אחר...

אירע מה שהיה ידוע מראש.

ההבטיה לה שטקטורוב דבר מראש, ועכשיו הוא חוזר בו, או כל הדבר נעשה, כרגיל, בלי הבטחות מסוימות, אלא במשיכה עורת ובדברים נעימים ומבטיחים בעלמא, שהכל יהיה טוב ונעים — למאי נפקא מינה? ה„כרקטריסתיקה" של שטקטורוב אינה מן הדברים העומדים ברומו של עולם. העיקר הוא, ששטקטורוב עונה עתה אחת ושתים. אחת: אינו בטוח, כי הוא האשם... שנית: אין בדעתו לישא אשה...

נבלעה גם חכמתו של טאלר-האת הפעם. הוא היה אומר תמיד כמתמם: חבל, שאני נשוי, חבל, שאני נשוי. אסור בעבותים. впрочемъ, מה בכך שאני נשוי? אם יש לי גן לבדי — משום זה אסור לי לטייל בגן אחר? כך יכולה לחשוב רק חיה. רחל שלי, האי עלמא, נכבדי, בי הלולא. חטוף עלמה! חטוף אשה! הושט ידך וחטוף! הטבע חכם ממנו. הטבע אינו רוצה לדעת חשבונות סוציאליים. הטבע ברא את האדם ישר.

עכשיו כבר יחרה אפו: אם שטקטורוב אדם ישר הוא — הרי טוב, ואם לאו אתבעי לדין!... באנגליה אין עוברים על דברים כאלה מבלי להענש...

לדין... גרונו של שטקטורוב חזק למדי לירות חא-חא-חא. יודע הוא גם כן, כי לא נעים יהיה לו לטאלר לעורר שערורה בפומבי: אדם שקנין הקהל הוא...

עדיין הדבר אינו נשא על כל פה. אבל היא, המאושרה האומללה, מגלה את סודה לכל שלא ברצונה. לסתותיה נפלו, פניה לא היו לה ושרטוטי צורתה כאילו נתמזמזו. כבד עליה גוה ועיניה נתרחבו.

מצר, מצר, מצר!

כב.

מי יכול לראות בצערו של ליברמן! מי יכול לראות בצערו! לאיש הזה אין מקום. גם לקרוא חדל, גם לעסוק בפתוחי-חותמיו שכח. גם מלאכתו בימים האחרונים לעשות תמונות על גבי מכתבים גלוים מן הקלישה של צלם פניו אשר לו—דבר שהיה בא בשמוש רב—נעזבה ממנו. יומם ולילה הנהו מתלבט בחדר.—

בחדשים האחרונים כמעט שהחל לשכחה—ולהרגע. עזרה לזה הרבה דבקותו במנוחין. עתה—שוב נתעוררו הפצעים.—

ברגע הראשון לשמעו את הבשורה היה כמי שהכוהו בגרזן על קדקדו. -- „דבר נפלא, אני ידעתי, כי כך יהיה!" — הוציא ברגע השני מבין שפתיו כבעין עונג... אבל ברגע השלישי נתכרכמו שפתיו אלו כל כך, עד כי נעוו העומדים עליו מראות!—אין מפלט מפני ה„גוים", אין מפלט... עד הנה ירדפו אחרינו, אחרי בנותינו... הוא, ליברמן, אינו יכול כבר לשאת... הוא צריך לברוח גם מכאן... קצת כסף עדיין יש לו... לאמריקא ילך. לפלשתינה יעלה.—

בבית הדפוס מתלחשים כרגיל—וצוחקים. שטקטורוב נתעלה בעיני הכל, אם כי אהב לא יאהבוהו. היחס לחוה הוא כיחס למוג-לב, אשר הוכה לחי והוא לא הגין על עצמו. קטלנסקי, הרידקטור, ה„בעל-יועץ", הקונקורנט של טאלר, מגזים את הדבר עד כמה שיש באפשרותו. סרטן מסוכסך עתה בשלו (ענינו עם בת האצילים העניה, אומרים, קרוב לגמר) ולא היה בבית דפוסו זה ימים אחדים. אפלבוים המנג'ר, הסוכן על בית הדפוס ודבר תוצאת העתון, אומר, כי אך יודע סרטן מזה, לא יתן לחוה להוסיף לעבוד בביתו זה. חלול-ריפוטציה.

אצל אחיה היתה חוה רק פעם אחה וגם זה בהסתר. מתבישים בפני המקום הנכבד, הצנוע והשלו, אשר הם מתגוררים בתוכו, בעל ביתם—מחבר, חצי-רב ווזב לבנות נשואות ובלתי נשואות. המסכנה משלמת בעד רגעי-ענגה רבית קצוצה ורבית דרבית. אחיה כבר העיר את אזנה על ה„אופירציה הדרושה—הכל כנהוג!—אבל היא רעדה: היא יראה, היא יראה... „פתיה! אחר כך תשובי לרוסיה, לאמנו". יותר לא היה דרוש. היא התנפלה על הארץ ותחבוק את רגליו:

— רק לאמא אל תכתוב את הדבר, שמעיה'לע... רק לה אל תודיע דבר... רק לא תודע אמא... אמא...

סמל הבלהות של מצבה עמד לפניה כמו תי בתור הודעה קצרה לאמא...

אבל לצעוק לא נתנו לה: עוד ישמעו מתחת...

כג.

ארשום הדבר כהויתו.

היום יום ה' בשבוע—יום צאת גליון השבועון של סרטן. טאלר ישב על מקומו ותרגם מאנגלית באופן חפשי מאמר מפורט על הרומן „דזשאנגעל", שהטיל רעש. מנוחין ישב נכחו והביט בעלי ההגהה האחרונים אשר לפניו. שאר „אנשי-הרידיקציה, ישבו זה בכה וזה בכה. פתאם נגש אל טאלר האדון סרטן נגישה משונה, בטיסה, ביעף, ופזר לפניו צרור אמרות, אשר קשר לא היה ביניהן:

— יאמר נא לאחותו... לא יותר... אני פקדתי את זה גם על מר העררי... על השומר... לבל יניחנה... צר לי מאד... חבל... איני יודע במי האשם... אבל כבודי וכבוד בית דפוסי... עלמה הרה...

קטלנסקי התנודד על מקומו מנצחון, הוא ראה באויבו—בטאלר—את אשר לא חזה בחלום חזיון לילה. מענה טאלר היה בקול-מלחשים, עד כי נבלע ולא נשמע ברעש האופנים וצלצולם, אולם כרגע היתה דממה בתוך המהומה, אברהם מנוחין מבלי קום ממקומו, דחף מעל פניו את עלי-ההגהה, ויפן לסרטן:

—דבר לי אליך, מר סרטן!

-- „מר סרטן"?—נשתומם בעל הבית לרגעים אחדים—ומה הוא הדבר?

—הדבר... רוצה הייתי להגידו בעודך לבדך..

— סודות?! אין לי כל סודות... כל סודות...

הכל ראו, כי האדון נתכוון להוסיף „אתך"—ולא הוסיף. מנוחין צחק שלא כדרכו; אין סודות? אפשר שיש. לנו

לכלנו. למשל, ידוע רק סיד הפרסים, שהוא, מר סרטן, מבטיח לשלם למגירי החידות אשר בשבועון. המגידים שולחים, כמצויה, תוי-פוסטה בהדי תשובותיהם. זה עולה לאיזו סכום. ומר סרטן עומד ומודיע, ששלח את הפרסים לפלוני ולאלמוני בהמבורג ובאספסיא—ומי יכחישו? זאת ועוד מיני תרגימא. סידות...

—מה?!—לא האמין סרטן למשמע אזניו, אך את מקומו לא עזב ומבטו תעה.

מניחין המשיך.—אולם דבר אין לכל זה ולשום איש. בהדי כבשי דקהלתא ג"כ אין לנו. אלא—אַל יצטדק מר סרטן הרבה! אם אינו רוצה, שיוגד לו הדבר באזניו הוא—יוגד בפני כל עם ועדה: אַל יצדק הרבה... אילו היו א נ ש י ם אצלו, היו כלם כאיש אחד פונים אליו עורף ביום אשר הוא מגרש מן המקום הזה אשה נקיה וטובה ממנו.

—העשתה אותך אחותי לאפטרופס לה?—הפסיק טאַלר את הדובר.

בבית הדפוס הופסקה העבודה מאיליה. הכל הריחו את הבאות, התקבצו ועמדו במעגל.

—בעל-החברה הלז נותן את הדבר אל לבו יותר מדאי—התלחשו הפועלים—אפשר שהוא הוא המזיק ולא ה„גוי"...

—שותף הוא בודאי—העירו אחרים.

—בעין אחת הוא מביט לקבר, ובשנית...

—מחו לא נתיבש!...—אמר אפלבוים.

—לאן אתה הולך מזה?—קפא בתוך. זה מנוחין לאדונו, בראותו, כי הלז ינוע לצאת ממצבו הנבוך („כשאומרים משוגע"—דורש יעקובזון בהסבירו את התנהגותו המוזרה של סרטן באפיזוד זה)—אל תדאג לכבוד בית דפוסך ולכבוד עתוניך. הכבוד, כאמור, אינו גדול גם בלאו הכי. „אינך יודע במי האשם"—שקר! יודע אתה... הכל יודעים... הנה הוא עומד..

ומנוחין הורה על שטקטורוב. וכאן קרה המחזה הבלתי-צפוי, הפתאמי, שטקטורוב—בכתנתו הכחולה—חור בפעם הראשונה מאז יצא הדבר לגלוי, ומיד חטף מאת יעקבזון את הפטיש, שהיה ביד זה לישר את דף הסדור, ויאמר להורידנה על ראש היהודאי המדבר, אז אחזו היהודאי בידו ויבט לתוך עינו:

—שטקטורקה—מיראַבא... את כובעך המוחלף. אינך זוכר... לא הכיתיך מעולם...

יש חזיונות מרעישים בחיי האדם.

(עוד יבא).

מ. פ. ז—ן.

מִכְתָּבִים מִגַּלִיצְיָה.

III.

נברא לנו מוסד חדש במינו: בנק ציוני למען יהודי גליציה.

דבר יסוד הבנק הזה הוצע על האספה הכללית של ציוני גליציה שהיתה בשנה העברה. הד"ר ברוידא היה מציעו וגם מוציאו לפעולת-ידים. בעצמו יצא לערי גליציה וסבב על פתחי עשירי הציונים, ועלה בידו לאסוף חתימות על מניות הבנק על סכום של מאה וארבעים אלף קרונות, ואז פנה הד"ר ברוידא למנהלי הקולוניאל-בנק בהצעה, שהוא ישתתף ביסוד הבנק הזה בסכום של ארבע מאות אלף כתרים, אבל הק"ב השיב את פני המבקש ריקם, דבר שעורר התמרמרות רבה בחוגי הועד-המרכזי הגליצי, ואז בא לעזרה מר לוציאן ברונר מווינא, הידוע בתור יהודי-לאומי ועוד יותר בתור מיליונר, וע"פ השתדלותו התחייבו בנקים אחדים בווינא להלוות להבנק-היהודי החדש הזה סכומים גדולים; ויציאתו לפעולת ידים בטוחה! —

זאת היא בקצרה תולדת המוסד הזה.

מה הסב ליסוד הבנק הזה? לאיזה מטרה שואפים מיסדיו? למי ולמה המה חושבים להביא תועלת במוסדם החדש הזה?

כי הבנק הזה לא יביא שום תועלת ל ה צ י ו נ ו ת במשמעותה הפשוטה — ידוע לנו מתקנותיו, שעל-פיה הוא מוסד קרדיטי פשוט ורגיל, שמרכזו הוא בלבוב, ויש לו הרשות לעשות עסקים אך בארץ-אוסטריה...

אומרים, שתעודת הבנק הזה לשחרר את מפלגת הסוחרים מהשפעת הבנקים הגליציים, שבראשם עומדים המתבוללים והם מאלצים את סוחרינו בימי בחירות לתת את דעותיהם לה„פולנים בני דת משה", אבל הלא יודעים אנו, כי גם התקוה הזאת ממנו והלאה, כי הוני הבנקים של המתבוללים עולה ל מ י ל י א ר ד י ם, ולהבנק „שלנו", שהונו מצומצם וקטן מאד, לא תהיה היכולת להתחרות את אלה של המתבוללים, ולא תהיה לו האפשרות לפתוח סניפים בערי-השדה, מקום אשר המתבוללים שולטים ממשלה בלתי-מוגבלת...

ובחוגי הועד-המרכזי שמחים מאד על הצלחת המוסד הזה. פה היו יראים מפני יום-הדין — הוא האספה הכללית של ציוני גליציה, שתהיה בחודש זה, וחושבים עתה, כי דבר הוצאת הבנק לפעולת-ידים יכסה על כל חטאי הועד-המרכזי.

וחטאותיו של הועד-המרכזי רבים מאד. במשך ימי „ממלכתו", כשנה וחצי, עזב לגמרי את העבודה לטובת המוסדים הציונים והארצי-ישראלים. הוא לא עשה מאומה כדי להרבות את מספר השוקלים וכדי לבאר להעם את חשיבות המומנט הנוכחי ואת נחיצות העבודה בארץ-ישראל; עד כמה שנעשתה העבודה הזאת בארץ-גליציה נעשתה ע"י ה„פועלי-ציון" וע"י ציונים יחידים שאינם חברי הועד-המרכזי. ועיקר עבודתו של הועד המרכזי, עד כמה שעבר, היתה הפוליטיקה המקומית.

ונחוץ להודות, כי לפי מצב הרוח השוררת עתה בגליציה, אפשר היה לעשות הרבה מאד לטובת הציונות. בכל עיר ועיר שבגליציה נמצאים ציונים המסורים לרעיוננו בכל נפשם במלוא מובן המלה הזאת. עדים המה הסכומים העצומים, לפי הערך, שנותנת גליציה לטובת הקרן הלאומית, והקרבנות הרבים שהציונים מביאים בערי-השדה לטובת בתי-הספר העברים. חסרה היתה אך האינציאטיבה, חסרה היתה המ"ה האוטוריטטית של הועד-המרכזי, והעם היה משתתף במדה רחבה בהעבודה הגדולה הנעשית עתה ע"י ציוני ארצות אחרות...

מטעם ה„פועלי-ציון" סבבה בערי גליציה מרת פוזנר הידועה ואספה סכומים גדולים לטובת ביה"ס „בצלאל", ומר יהושע רדלר (הסיפר הידוע בשם ר' בנימין) בא מטעם הפרופ. ורבורג, ובידו עלה לאסוף, אך בשת מ-שלש ערים, יותר מאלף מניות לטובת ה„חברה להכשרת הישוב בא"י" ואחר חג-הפסח יבקר את יתר ערי גליציה, ויש תקוה, שמספר קוני מניות החברה הלזו יעלה בגליציה לחמשת אלפים ויותר.

ו ב ד ר ו ה ו ב י ט ש נוסדה חברה „פלשתינאית", שהונה עולה ל מ א ת א ל ף כתרים, ומטרתה ליסד איזה מפעל אינדוסטרי בארץ-ישראל.

אבל כל העבודות הללו הולכות ונעשות, בלי עזרת הועד המרכזי, זה „טרוד" אך בפוליטיקה-הגלותית, בעניני בחירות, וכדומה...

ומובן, שהמצב הזה צריך ומוכרח היה לעורר את שדרות הציונים לא רק נגד הועד המרכזי, כ"א גם נגד אלו העבודות, שהועד כ"כ מוקיר אותן ומשתדל עבורן...

ועתה, לפני האספה הכללית, שלחה האגודה האקדמית „יהודה" („Judea") מכתב-חוזר לכל האגודות הציוניות, שבו היא מציעה לפניהן לשלות את ציריהן להאספה, כדי שימחאו נגד כל עבודה-פוליטית בגלות ע"י הועד המרכזי של הציונים...

בכל אופן — מציעה האגודה, אם אין בדעת ההסתדרות לסלק לגמרי את ידה מן העבודה הזאת, — תיסד נא הסתדרות מיוחדת, שתעסוק אך בעניני הפוליטיקה...

ובאים המעשים ומטפחים על פני אלה החושבים, שאפשר למסור את העבודה הפוליטית בארץ-גליציה לאחרים, לאנשים, שאי-אפשר להיות בטוח באהבתם ובמסירותם לעמנו ולצרכיו.

חיים אנו בארץ, שאדוניה המה עם המשולל חירות לאומית, עם הצועק תמיד לעזרה ודורש משפטו, משפט צדק.

והעם הזה הסובל מתגרת ידי אחרים, העובד עבודה נאמנה לטובת

שחרורו הלאומי, מוצא לו לצורך ולאפשר לגזול נפשות חיות, עלמות עבריות כדי למסרן לשמד.

גזלת בנות־ישראל למסרן לשמד ע"י הפולנים בגליציה היתה ל„מעשים בכל יום", למקרים רגילים, שהעתונים היהודים כבר מודיעים אודותם באותיות פטיט, ועצבי הקוראים אינם מזדעזעים מהם.

ונגד המעשים המכוערים האלה, המשפילים והמבזים את כבודנו באופן נורא וגס כזה, לא מחאו עד היום כל אלה ה„אחרים", כל אלה היהודים היושבים בבית־המחוקקים. אדרבה, כאשר חפץ הד"ר שטרויכר להביא לבית־המחוקקים אינטרפלציה אדות זה, השתמטו „היהודים בני דת־משה" לחתום את שמם על האינטרפלציה הזאת!..

אבל סוף כל סוף הצליח ה„כלוב העברי" להשיג את מספר החתימות הדרוש ובהאינטרפלציה שלו הוא מונה שלשים ואחד מקרים כאלה שנעשו בשנת האחרונה, ובימים האלה ידונו עליה בבית־המחוקקים.

והציר אדולף שטאנד הביא להפרלמנט אינטרפלציה אדות בחירות ל„הקהל" בעיר קוטי.

בעיר הזאת התפטר לפני עשר שנים „ראש הקהל" ממשמרתו, ושר־השוטרים (בעצירקס־הויפטמאן) מנה את ידידו את משנה־הראש, לממלא־מקום ראש־הקהל. בכל העת הזאת נהל „הממלא" את עניני הקהל באופן כזה, שהרבנים, השוחטים והשמשים לא קבלו את שכרם... בית־המרחץ נסגר, ועוד ועוד (אם כי העדה היא, בכלל, עשירה בערך, והכנסותיה לא מעטות). חברי הקהל, כמובן, מחאו נגד המצב הזה, אבל שר־השוטרים אטם את אזניו לשמוע את המחאות הללו. אולם סוף כל סוף נאלץ היה להרשות לעשות בחירות הבחירות היו לפני שנה בערך, ובין הנבחרים היו גם חמשה ציונים, דבר שלא הפיק רצון מאת האדון השר.. ולכן ביטל את הבחירות, וה„ממלא־מקום" נשאר על משמרתו.

הלכו חברי־הקהלה לשר־השוטרים ובקשו ממנו שיזמין לבחירות חדשות והשר ענה, שיזמין לבחירות, אם חברי הקהלה יתנו לו את דברתם שלא יבחרו בציונים או ביהודים־לאומים, דבר שרבים מחברי־הקהלה לא יכלו ולא חפצו להסכים לו, ואין בחירות ל„הקהל", ואין כסף להרבנים, להשוחטים, להחזנים ולהשמשים. בית התלמוד־תורה נסגר, ובית־המרחץ נהרס, ומצב הקהל נורא מאד...

הנוכל להיות בטוחים, ש„אחרים" לא יסכימו לדרישות מעין אלה, שהציע שר השוטרים?!

— בשבוע זה חגגו ציוני־גליציה יום מלאת שבעים שנה לאחד מחבריגו היותר מצוינים, הד"ר ראובן בירר. חתן־היובל הוא הציוני הראשון בגליציה. ביחד עם פרץ סמולנסקין והד"ר נתן בירנבוים יסד הד"ר ר. בירר בווינא את האגודה הציונית „קדימה", שהיתה האגודה האקדמית הראשונה בארצות־המערב, שנוסדה בשם הלאומית העברית, ואחר־כן יסד בלבוב את האגודה הציונית הראשונה בשם „מקרא קודש".

ביום־הובל באו לברך את הד"ר ר. בירר כל חברי הועד־המרכזי של ציוני גליציה וצירי אגודות רבות ונאמו נאומים לכבוד היום, כנהוג.

הד"ר בירר הוא גם עתה אחד מהציונים היותר מצוינים בארץ גליציה. דבריו ונאומיו המה גם עתה מלאים התלהבות וחמימות, שקשה למצוא דוגמתן גם בין צעירינו..

הישיש־הלוחם הזה ראוי לתהלה ולברכה!

לבוב.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.*)

בעתון הציוני הרשמי „Die welt" גליון (12 ש"ז) הובא דין וחשבון מן הישיבה האחרונה של הועד־הפועל הגדול, ובתוך שאר הדברים מובא שם, שהוחלט ליכד קומיסיה, שתדרוש ותחקור בדבר יסוד קרדיט קרקעי בארץ ישראל, ולתוך קומיסיה זו נבחרו: ד"ר י. צ'לינוב, פרופ. ד"ר ווארבורג, ד"ר פרנץ אופנהימר, ד"ר האנטקע, ד"ר בודנהימר, ד"ר ה. נ. היימאן, פרופ. בלקובסקי וול. אידלסון, בירים גולדברג, שמשון רוזנבוים.

הכל יודעים, שהאספה הכללית האחרונה של הועד לישוב א"י באודיסא, שנתאספה כחודש ומחצה קודם ישיבת הועה"פ הגדול ושהשתתפו בה כארבע מאות איש וביניהם הרבה מן הציונים החשובים, כבר החליטה לעסוק ביסוד קרדיט קרקעי בא"י, והרבה יודעים גם זה, שבמשך כמה שנים הרבה להטעים את נחיצותו של קרדיט זה ראש הועד לישוב א"י באודיסה וראש האספה הכללית הנזכרת, חבר הועה"פ הציוני מ. אוסישקין, לתמהוננו הגדול לא נזכר כלום בדו"ח הנזכר ע"ד יחוסה של ישיבת הועה"פ הגדול אל החלטת האספה הכללית בנידון הקרדיט הקרקעי בפרט ואל הועד לישוב א"י, שהוטלה עליו החובה לגשם את ההחלטה הזאת, בכלל. ולא עוד, אלא שבתוך הנבחרים להקומיסיה החדשה אין אנו מוצאים שמו של מ. אוסישקין כלל, — כאילו אין שום ערך להועד ולהאספה הכללית והחלטותיה ואפילו לא למה שמר אוסישקין היה המתחיל בדבר... והדבר יפלא ביותר, אם נשים לב אל הטענות והמענות, שנשמעו באספה הכללית באודיסה מצד באי־כחה של האורגניזציה והעתונות הציונית, שעתה יש צורך לעבוד „עבודה משותפת" לכל המוסדים הציוניים וכל העומדים בראשה, שבודאי אין להוציא מכללם את הועד לישוב א"י שבאודיסה ואת נשיאו. —

בתור חברי האספה הכללית, אנו פונים איפוא לחברי הועה"פ דגדול י. ל. גולדברג וי. רזוב, שהשתתפו גם בישיבה הקילנית וגם באספה הכללית האודיסאית, בשאלה: מה היו טעמי הבחירה להקומיסיה החדשה והאמנם רק אל הועד לישוב א"י באודיסה ואל נשיאו אפשר לבוא בטענות ע"ד „עבודה משותפת", או בטענה זו ראוי לבא אף אל האורגנזציה הציונית כולה?

משה ליב לילינבלום, א. ל.
לווינסקי, ד"ר י. ספיר,
ד"ר י. קלוזנר, מ. קליינמן.

אודיסה ו' ניסן תרס"ט.

II.

בגליון ה„רזסויט" נומר 12, נדפס מכתב אל המערכת מאת ה' מ. ל. לילינבלום, א. א. לווינסקי, ד"ד י. ספיר, ד"ר י. קלויזנר ומ. קליינמאן. בין אלה, שהחתימים על המכתב פונים אליהם בשאלותיהם, נמנה גם אנכי, לא הייתי מוצא לנחוץ להשיב על שאלות שנשאלו באופן כזה, לולא שמות החתומים הנכבדים. אולם גם עכשו מוצא אנכי, בתור חבר הועד הפועל, לנחוץ לתת תשובה־מעיקרא רק על השאלות שאין להן אופי פרטי.

השאלה ע"ד נחיצות מוסד לקרידיט קרקעי בא"י איננה חדשה לאלה האנשים והמוסדים העובדים על שדה העבודה הארצי ישראלית בתוך ההתדרות הציונית ומחוץ לה, מוזר היה להחזיק טובה למי שהוא, ועל אחת כמה וכמה לעסקן מובהק ומכובד כ"כ בהתדרותנו כמו מ. מ. אוסישקין ולמוסד כמו החברה הפלשתינאית האודיסית, בעד זה, שמר מ. אוסישקין דבר לא אחת על דבר קרידיט קרקעי, ושהאספה הכללית של החבריה הפלשתינאית דנה בשאלה זו.

והרי קשה להזכיר אף אספה אחת, קונגרס אחד, או מועצה

*) הננו מדפיסים מכתב זה באיחור זמן, מפני שנתקבל לפני החג אחרי חתימת הגליון הקודם. המערכת.

חשובה ע"ד העבודה בא"י, שלא נגעו בהם בשאלה ע"ד נחיצות בנק קרקעי. ההבדל הוא רק בזה כיצד עמדה שאלה זו, והדבר הזה נכבד מאד.

אני מעיד, כי רק עתה, רק בקילן, העמדה שאלה זו ע"ד מוסד לקרידיט קרקעי על הבסיס הנכון, ורק עתה אפשר לקוות, כי יגיע הדבר אל הקונגרס, ולו, להקונגרס, ההיה האפשרות לגשם בחיים ולסדר לטובת העבודה בא"י בכל הרצינות הראויה אותו המוסד הממוני הגדול זהנחוץ כל כך, מוסד שרק עתה אפשר לברא אותו, ושרק אז יוכל להיות לו ערך, אם תהיה תכניתו רחבה, התגשמותו מוצקה וקיומו מבוסס.

מה שנוגע לשאלה שנשאלתי ע"ד הפרינציפ של „עבודה משותפת" מוצא אני לנחוץ להוסיף, כי אל התכנית הריאלית לטובת הדבר הגדול, יזומנו עתה מעל במת הקונגרס כל הכחות החיוניים של הסתדרותנו בכל העולם ושל כל עמנו.

קבוץ הכחות וסדורם לעבידה גדולה זו יכולה לקחת עליה רק ההסתדרות הציונית שבכל העולם, ואל תחת דגלה צריכים להתאסף ולהתאחד כל אלה, שתחיתנו הלאומית בארץ-ישראל קרובה ויקרה להם.

ישראל רוזוב.

אוסקאר מרמוריק ז"ל.

אחד אחד הולכים ומתמעטים בני-העליה שבציונים הווינאים הראשונים, תלמידיו של הד"ר הירצל ועוזריו היותר חרוצים בעבודתו על שדמת הציונות.

בשנה שעברה הובלנו לקברות את הד"ר קוקיש; עוד לפני ירחים מועטים נפקד מאתנו הד"ר ליאופולד כהן, ועתה מת באופן כ"כ מרעיש בטראגיותו הצעיר שבחבורת זקני העסקנים הציונים בווינה — האדריכל המפורסם אוסקאר מרמוריק, בשנת המ"ו לימי חייו.

אוסקאר מרמוריק לא היה מן התינוקות, שנשבו לבין העכו"ם וחזרו ושבו אח"כ לעמם. לאומיותו של אוסקאר מרמוריק קדמה הרבה לציונותו. עוד משחר ימי ילדותו נתחנך בבית אביו—יהודי נלהב, רופא בעיירה הקטנה סקאלה שבגאליציה— הוא ושלשת אחיו, שהאחד מהם הד"ר אלכסנדר מרמוריק, עשה לו שם בעולם ע"י גלוי נסיובה למחלת הטובירקוליזה, חנוך עברי-לאומי ברוח מורשת-אבות. בימי עלומיו, כשעקר אביו דירתו למטרפילין של אוסטריה, נהיה שם ביתם מרכז להשאיפות הלאומיות הישראליות וועד לכל מוקירי הלאום העברי ויצירת רוחו.

לא נפלא הדבר, אם האחים מרמוריק היו מן הראשונים, אשר נמשך לבם אחר הירצל ברעיון „מדינת היהודים" שלו תיכף לאחר שנתפרסם על ידו בקהל. וביחוד נסחף בזרם התנועה הציונית מיסודו של הירצל איש-הרות ובעל הדמיון הנלהב אוסקאר מרמוריק. מן הרגע הראשון, אשר התודע אל הירצל, התמכר אתו בכחיצתו אל העבודה הציונית בכל חום נפשו, ועד יומו האחרון של המנהיג הציוני לא זזה ידו מתוך ידו.

עד יום מותו של הירצל היה אוסקאר מרמוריק חבר לועד-הפועל הציוני המצומצם, והקדיש לטובת הציונות את כל כחו וזמנו והביא לה קרבנות עצומים ומרובים בחמר גם ברוח. הוא עמד על ידו של הירצל בכל הרגעים הקשים, שעברו על הציונות, ובהתלהבות עצומה תמך אותו במלחמתו את כל אויביו המרובים.

אוסקאר מרמוריק, שהיה נואם מצוין, הקהיל קהלות ברבים והטיף לרעיון הציוני, והרבה שיות נדחות השיב אל חיק הלאומיות הישראלית. בימי בכורי התנועה עשה נסיעות הרבה בערי גאליציה וקרא אספות ויסד חברות ציוניות ואגודות להפצת הלשון והספרות העברית ודעת תולדות עמנו.

בקונגרסים הציונים הראשונים עזר אוסקאר מרמוריק בהרבה מסירת-נפש אחרי הירצל לבצע את כל מחשבותיו הגדולות, והירצל הוקיר מאד את כשרונותיו של אוסקאר מרמוריק והתיחס אליו בחבה יתרה. בספורו הידוע „אלט-נייילאנד" צייר הירצל את דמות דיוקנו הרוחני של מרמוריק בשם גבורו „שטייניק".

אוסקאר מרמוריק השתתף בהאיקספידיציה, שנשלחה מאת ההנהגה הציונית לתיר את חצי-האי סיני וועד-על-עריש ולעשות שם חקירה מדעית, אם יכשר המקום להתישבות המונית של יהודים.

לפני שנתים, בשעת ההשתתפות הראשונה של הציונים במלחמת-הבחירות אל הקהלה הישראלית הווינאית, נבחר אוסקאר מרמוריק לאחר מחברי-העדה. בכהונתו זו שמש עד יום מותו ותמיד עמד על המשמר והגין על האינטירסים העברים-הלאומיים.

בכלל היה לב אוסקאר מרמוריק ער ופתוח תמיד לכל הנעשה בישראל. כל עניני האומה היו קרובים לנפשו, ופזר נתן ביד נדיבה לכל הצרכים היהודיים. כן תמך בכספו להמון אנשים פרטים קשי-יום, שפנו אליו לעזרה.

כשמת הספר העברי ראובן ברודס והשאיר את אשתו וילדיו בעירום ובחסר כל, דאג אוסקאר מרמוריק לטובת המשפחה האומללה ויהי אפוטרופוס ליתומיו.

בן עשרים ושלש שנים גמר אוסקאר מרמוריק את חוק למודו במחלקת הבנאות בבית-הספר הטיכני העליון בווינה. כעבור חדש ימים אח"כ קבל את הפרס הראשון בהתחרות של האדריכלים. בשנת 1889 השתתף בבנין שער-המצבה הפאריזי. כן היה סופר-עוזר בעתונים וז'ורנאלים לאמנות ולאדריכלות באוסטריה, אשכנז ופראנציה.

מרמוריק היה בנאי אמן והעשיר את המקצוע הזה בהרבה יצירות מצוינות. הוא בנה היכלים, טירות וארמונות-חמד, צבוריים וממלכיים, ועל כל בניניו האציל קסם של הוד ויופי משלו. הוא קבל הרבה פרסים ראשונים בעד תכניות שונות לבנינים, וגם בעד בית-הבירזה הבודאפישטי.

הוא היה עובד חרוץ ומהיר על שדה האדריכלות, לפני שנים אחדות קבל את תאר הכבוד הגדול „אדריכל קיסרי".

בימים האחרונים נעשה לו נתוח קשה מאד בחטמו, ומאז הוכה במחלת הזדעזעות-עצבים, שהלכה הלוך וחזק עליו. ביום הרביעי לשבוע שעבר הלך אל בית-הקברות אשר ליהודים ושם אבד את עצמו לדעת על קבר אביו. ת נ צ ב" ה.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

— וַעֲדי השוקלים, האגודות הציוניות והעסקנים הציוניים למקומותיהם מתבקשים להמציא תיכף להועד המרכזי של ההסתדרות הציונית את כל סכומי השקלים הנמצאים מכבר בידי הגזברים ואת אלה שנאספו ב„ימי השקל".

ביחד את הכסף צריך להמציא להועד המרכזי דו"ח כללי מעבודת ההסתדרויות הציוניות למקומותיהן ב„ימי השקל".

באספה הכללית מן המנין, שהיתה בקילן ביום 16 מרץ, נקבע לתת בעד שנת 1908 דיווידינד של עשרה פינס (39 קאפ') לכל מניה של ליטרא שטרלינג על התלוש מספר ב'.

— עבודת מכירת מניות חדשות של האנגלו-פלשתינא-בנק הולכת ונמשכת. את המניות צריך להזמין אצל הועד המרכזי, מניות סתמיות נשלחות בעד כסף מזומן או בוקיפה, ומניות שמיות נשלחות רק כשמתקבל מחירן למפרע.

—יצאה לאור חוברת חדשה בשפה הרוסית: „הקרן הקימת לישראל" (סקירה על עבודתה בעבר ובעתיד) מאת הד"ר יחיאל צ'לינוב. בהזמנות צריך לפנות ע"פ האדריסה:

Москва, д-ру Е. В. Членову, почтовый ящикъ № 420.

— בהוצאת ה„ציוניסטישע קאפיקע-ביבליאטעק" יצא לאור הנומר 17 „די יודישע קאלאניאל-בנק און איהרע אבטהיילונגען" מאת ב. גולדברג 15,000 אקס. המחיר 2 ק'.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מא"י קבלנו את המכתב הזה:

אחרי נסיונות שונים ביסוד מוסדות לפועלי א"י יסדנו כעת חברה אי־מפלגתית ממאה חברים, שמטרתה לעזור להתיסדות חברות ומוסדות משותפים לצרכי הפועלים בא"י. החברה קבלה עליה לחקור את תנאי התיסדות חברות משותפות בכל מקום וההפתחותן ועליה להפיץ את הידיעות הללו בין הפועלים בא"י ולהמציא להאגודות והמוסדות, שיוסדו בערי א"י ומושבותיה, את הקרידיט הכספי הנחוץ לזה. הפרטי־כל של אספות החברה, ההחלת מעשיה ותכניתה נדפסו בגליונות „הפועל הצעיר" נומ. 5, 6 התרס"ט.

בין המעצורים שאנו פוגשים על דרכנו נחשב גם חסר נסיון וחמר להכגה, ובו בזמן שלכל עם ועם ישנה ספרות רחבה לזה, עלינו לגשש באפלה, וכל צעד נקנה בעמל רב. אי לזאת נבקש את חברינו בדעה, שבארצות הגולה המתענינים בשאלת הפועלים או שאלת הקואופרציה לבוא לנו לעזר בעצמם ובנסיונם ולשלוח לנו, באיזו שפה שהיא, חמר ספרותי, תכניות בתי־תבשיל, חנויות משותפות, קופות מלוה וחסרון, קופות חולים וכו', מחברות ועתונים,בקצור, כל החמר השייך למקצוע זה.

ביחוד מבקשים אנו את חברינו בדעה בארצות אנגליה, גרמניה, שוציה ובלגיה לשום לב למכתבנו זה ולמלאות את בקשתנו.

בשם החברה־מרכזית למוסדות־משותפים לפועלים בא"י.

המזכיר אלי' מינציק.

כתבתנו:

S-te Hapoelzair, Jaffa, Palestina, für Hachevra Hamerkasit.

יפו, אדר, תרס"ט.

— בימים האחרונים נעשה חוזה בין ממשלות תורקיה ומצרים לבנות מיפו לפורט־סעיד מסלת ברזל, אשר תעבור דרך ועד־על־עריש ותחבר את ירושלים, חיפה ובירות. המסלה החדשה הזאת עתידה להכניס זרם של חיים חדשים בהמסחר והתעשיה בארץ־ישראל.

— הסופר י. ח. ברנר, הנמצא עתה בארץ־ישראל, נכנס לועד המערכת של העתון „הפועל הצעיר".

בַּמִּזְרָח.

סופרנו התמידי מקושטא כותב אלינו:

— כמו בכל השנים נתנה הממשלה המקומית גם בשנה זו ששת אלפים פר. „מעות חטים" לעניי היהודים. ומה שיותר מפליא הוא, כי הממשלה הרוסית מתחרה בזה את הממשלה המקומית, והקונסול הרוסי בקושטא חלק לעניי היהודים הרוסים שבקושטא בשר ותפוחי־אדמה לפסח.

— האדון דוד פלורינטין, עורך ה„אבינירי" הסלוניקי, עבר דרך קושטא בלכתו ארצה־ישראל, וינאם ב„האחוה" ע"ד „חובת היהודי העותומני לארץ־מולדתו ולעמו". הנאים היה ציוני מראשו ועד סופו ונשא חן בעיני השומעים הרבים. ציר קושטא, מר פירנג'י, שהוזמן לנשף ההוא, הצטדק בתלגרם, כי איננו יכול לבוא.

— יהודי ברוסה יסדו חברה לישוב. חברית פנו אל הממשלה, שתתן להם קרקעות ושתעזור להם להתישב על אותן הקרקעות בתור אכרים. זוהי החברה הישובית הראשונה, שניסדה בין יהודי תורקיה.

— כפי שמודיעים עתוני קושטא, משתדל האדון פרננדיס בא־כח היק"א וראש הקהלה של יהודי איטליה בקושטא, בדבר רשיון בנין מסלת־הברזל בין פורט־סעיד ויפו.

— עוד מודיעים העתונים, ששר־המלחמה פטר את יהודי תימן משלם מס האסקריה (מס במקום העבודה בצבא). החסד הזה נעשה את יהודי תימן בגלל עניותם ויען כי מהשנה הבאה והלאה יקבלו יהודים לעבוד בצבא העותומני.

— החכם בשי בקר בימים האלה את הפטריארך הארמני ונתקבל בכבוד גדול, למחרתו בא הפטריארך ומלויו לברך את החכם־בשי בברכת חג־הפסח.

— החכם־בשי בקר את הד"ר מרקוס, רב העדה האשכנזית. זוהי הפעם הראשונה שבאי־הכח הרוחניים של שתי העדות מחליפים בקורים רשמיים. יהי נא זה לאות אחוה ושלום בין שתי העדות!

— במונאסטיר (מקודניה) נוסדה אגודה ציונית בשם „חובבי־ציון". חברת „בני ציון" בסלוניקי שלחה לאגודה זו שקלים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

קבלנו את הקול הקורא הזה:

ישראל הוא עם הספר! על ברכי ספר הספרים גדל ויתפתח ובספריו אצר את רוחו, הם היו שעשועיו ביום טוב ותנחומים לנפשו בעת צרה. ולכן אם אצל כל עמי התבל, אשר השאירו אחריהם בנינים נשגבים, מצבות תועפות ואבני זכרון למכביר, לא נוכל להכיר את תכונת רוחם ונפשם בלתי אם על ידי ספריהם, הנה על אחת כמה וכמה יקר לנו לדעת, מה נוצר אצלנו בדורות עברו, ומה הן התעודות המעידות, כי לא פסקו חיי הרוח בקרבנו אף רגע. ופה אין כל חלוק אם נשים פנינו אל ספרי הגדה או הלכה, אל באורי כתבי הקדש או אל ספרי מחקר וסוד, אל דברי מליצה ושיר או אל קורות הימים והעתים, אל ציונים ורשימות או אל מגלות נפרדות,—את הכל עלינו לקבץ ולאסוף מתהום הנשיה, כי רק באספנו את הנדחות ובקבצנו את הנפזרות רק אז יהיה בידינו לבנות בנין בית חכמתנו ממסד ועד הטפחות, לשכללו ולפארו כראוי.

ואמנם למרות מה שהשתדלו תמיד להדפיס ספרי הראשונים ותבוריהם, הנה נדע כי רב יותר ממספר הספרים הנדפסים הוא מספר הספרים המונחים בכתובים באוצרות שונים והמחכים לתחיה, וביניהם רבים אשר נשמרו רק בכ"י יחידי, ורבים גם כאלה אשר אם לא נצילם מהרה משן הכליה לנצח יאבדו, ולכן החובה עלינו לגאלם ממחשכי מטמוניהם ולפרסמם בקהל, ועם זה להשגיח גם על נוסחאותיהם המדויקות, להופיע נהרה על מחבריהם וזמנם ולברר את תכונתם על פי דרך הבקרת כמו שהוא נוהג בכל ספרות וספרות. אף לשום לב אל מראיהם החיצוני, למען יהיה כל ספר וספר לכלי מפואר אשר נקל יהיה להשתמש בו.

והנה כידוע נתיסדה עוד בשנת תרכ"ד על ידי הרא"ל זילבערמאן בליק חברה בשם „מקיצי נרדמים" אשר שמה לה למטרה לעורר ישנים ולהזכיר נשכחים, אף הדפיסה כ"י שונים ויקרים, עד אשר הפסיקה את מעשיה בשנת תרל"ד. אחר זה נתיסדה שנית בשנת תרמ"ה על ידי הרה"ח מו"ה אברהם ברלינר הי"ו ותגדיל את פעולתה ותזכה את בית ישראל בהמון ספרים חשובים ורבי הערך בכל פנות התורה והחכמה. אולם גם היא חרלה את תנובתה אחרי עבור עשרים שנה להתיסדותה, היינו בשנת תרס"ה, מפאת זקנת מיסדה, ומאז כמעט שנסתם נחל נובע. לזאת הסכימו החתומים מטה לשוב ולחדש את נעורי החברה הזאת ולבססה על יסודות מוצקים, והרה"ח מו"ה אברהם ברלינר הנ"ל אשר לא ירע רפיון וליאות במקום שנוגע הדבר לחכמת ישראל, הואיל להיות לנו לאב ולפטרון לקבל עליו משרת נשיא הכבוד ולעמוד לימיננו בכל דבר שנצטרך אליו. אף כבר עשינו חוזה עם חכמים שונים אשר אל ידם ימסרו כתה"י לעבור. על פניהם ולהכינם לדפוס כל אחד ואחד במקצוע שהוא מומחה בו.

הספרים, אשר מגמת פנינו להדפיסם מיד בראשית פעולתנו הם:

פירוש על יחזקאל ותרי עשר לר׳ אליעזר מבלגנצי תלמידו של הרשב״ם, אשר את חשיבותו ש ענו רק בעת האחרונה.

פירוש על מסכת מועד קטן לר׳ שלמה בן היתום, אחד מהמחברים המעטים אשר חיו באיטליא הדרומית ואשר פירושו זה ימצא בכ״י יחודי בעולם בפירינצי ונתגלה אך זה מקרוב.

מעשה הגאונים. ספר הקרוב בתוכנו אל ספר הפרדס המיוחס לרש״י וחשוב מאד לקורות השתלשלות ההלכה בארצות הרינוס.

דיואן רבי יהודה הלוי. זה הענק הגדול במשוררינו אשר הדפסתו החלה ע״י חברת מק״נ הראשונה ואשר רובו נדפס ע״י השניה יגמר בעז״ה על ידינו.

אולם אך אז נוכל להוציא מחשבתנו אל הפועל, אם יתמכו בידינו בחמר וברות, אם ימצאו לנו רעים וידידים במספר הגון, אשר לא לבד בעצמם יספחו אל חברתנו, כי אם גם ירכשו לנו חברים, הן בין אנשים פרטים, הן בין קהלות ומוסדים שונים, ואשר ישלמו לא לבד המחיר הקצוב (חבר סתם), כי אם בחפץ לב יוסיפו עליו (חבר מוסיף). אל כלם נקרא: לכו ונלכה באור אשר האירו לנו אנשי הרוח אשר מקרבנו יצאו, נחיה את זכרם ונעלה את נרם. אל נא נשכח כי רק בנו עזרתנו, כי אין לנו לא אקדימיות ולא בתי תחכמוני אשר ישימו לב אל ספרותנו הנעזבה ואם אין אנו לנו מי לנו. תנו לנו את ידכם ועמדו לימיננו להציל את הפליטה הנשארת, כי אין לנו שיור רק התורה הזאת!

ועד החברה: דוד סימאנסען, קאפינהאגין אהרן פריימאן, פפד״מ

יושב ראש סגן היו״ר

שמואל אברהם פאזנאנסקי, ווארשא, (טלאמאצקא 7). המזכיר. בנימין זאב באכער, בודאפעשט. אברהם ביכלער, לונדון. חיים בראדי, פראג. מרדכי בראנן, ברסלו. דוד גינצבורג, פטרסבורג. אברהם אליהו הרכבי, פטרסבורג. דוד ילין, ירושלם. ישראל הלוי, פריש. שמואל צבי מרגליות, פירינצי. אברהם עפשטיין ווינא. שניאור זלמן שעכטר נויארק.

התשלומים לשנה הם: 10 מארק=12 קראנען (בכסף אויסט׳־אונג׳)=10 שיללינג=5 רובל=12½ פראנק=2½ דולאר=9 קראנער (בכסף סקנדינוויא), ובעד זה יקבל כל חבר הספרים הנדפסים על ידי החברה. המשלם בפעם אחת 200 מארק 240 קראנען וכדומה יחשב לחבר בכל משך ימי חייו (חבר עולם). כל אחד מאנשי הועד מקבל חברים, ואמנם ברוסיא ופולין טוב לפנות אל אחד משלשת חברי הועד בפטרבורג או בווארשא הנקובים לעיל.

— כידוע החליטה הממשלה להבדיל את אלה המחוזות בפלכי לובלין וסידליץ, הנמצאים על העבר השמאלי של נהר בוג לפלך חלמאי מיוחד, שיהא שייך אל החבל הקיובי. עכשיו ביארה מועצת־המיניסטרים, כי כל ההגבלות הנהוגות בנוגע ליהודים בפלכים הרוסיים, אשר בתוך התחום, ושיהודי פולין חפשים מהן, תהיינה חלות גם בפלך החלמאי החדש, היינו, שיהי אסור על התושבים היהודים שם להתישב בכפרים, לקנות אדמה או לקחת בחכירה.

—שר החבל בפיאטיגורסק הוציא פקודה, האוסרת על היהודים החולים לבוא לעונת־הרפואה הבאה להתרפא במקומות מעינות מי־המינירל שבקווקז.

כן נאסר גם על המנגנים היהודים שם להשתתף במקהלות־המוסיקה של הממשלה.

— מיניסטריום־הצבא דחה את השתדלותו של הדיפוטאט ניסולוביץ לטובת יהודי ארמאוויר, שנגזרה עליהם גזירת גירוש, על יסוד החלטת אברי המקום, כי היהודים מביאים הפסד בכל המקצעות, שהם עוסקים בהם.

— אל הדומה העירונית החדשה באודיסה, שהיא כמעט כולה שחורה, עומדים להבחר חמשה גלאסנים יהודים מקרב גבאי בתי־הכנסיות עם הד״ר אבינוביצקי בראש.

— בשבוע שלפני חג הפסח העבר נמצאו שרויים בפחד עלילת־דם היהודים תושבי עיר הפלך לובלין, והעירה הקטנה נובו־ווילייסק הסמוכה לווילנה.

—הארץ החדשה של יט״א. בעת האחרונה נתפשטה שמועה בעתונים, כי האורגאניזאציה היטאי״ת מצאה סוף סוף את הארץ המבוקשת, הנאותה לקולוניזאציה אוטונומית של יהודים, בקרוב תפרסם הלשכה הלונדונית דו״ח מפורט ע״ד האיקספידיציה, שעברה תחת הנהגת הגיניראל־גוברנאטור מטריפולים בחוף הצפוני של אפריקה ובמצרים המערבית, ועל יסוד החקירות והדרישות שעשתה שם הציעה את הטיריטוריה התורקית קירינייקה אצל הגבול המזרחי של טריפולים למקום נאות להתישבות. הארץ הזאת נמצאת תחת שלטון תורקיה, ויש שחושבים אותה לנכנסת בשורת הארצות, הסמוכות לפלשתינה. משפט יותר מדויק אפשר יהיה להוציא רק אחרי פרסום הדוה״ח, לע״ע מוסרים בשם אנשים היודעים את טיב הארץ הנזכרת, כי בעיקרה מוכשרת קירינייקה לגידול מקנה.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

אדולף זונינתאל.

כל עולם האמנות התיאטראלית מתאבל עתה על גאון המשחקים האשכנזים באוסטריה ודיריקטור התיאטרון הקיסרי בווינה, אדולף זונינתאל, אשר מת פתאם ע״י שבץ־הלב בשנת הששים והשש לימי חייו.

מעניינות מאד הנה תולדותיו של המשחק המופלא במינו הזה. נער עברי עני, בנו של חיט, זכה, הודות לכשרונו המצוין, להכנס אל השדרות היותר עליונות של הצבור, נתעלה למעלת אציל אוסטריי, קבל את „נזר־הברזל״, — אות־הכבוד היותר גדול במדינה, והיה יוצא ונכנס בבתי גדולי האריסטוקראטים האוסטריים וגם מוזמן לשלחנות האירצ־הירצוגים עד לזה של הקיסר ועד בכלל. אבל האביר פון זונינתאל לא שכח מעולם את הנער אהרן זונינתאל אשר רץ יחף בחוצות פרסבורג, ובחבה מיוחדת זכר את ימי ילדותו.

בעשרת השנים האחרונות התקרב אדולף זונינתאל אל חוגי הסטודינטים העבריים הלאומיים בווינה. הוא היה אחד ממיסדי המוזיאום לעתיקות היהודים בווינא, וסייע הרבה להתפתחותו.

ביום 21 אוקטובר שנת 1908 הקריא זונינתאל באולם האגודה המוסיקות את שירי מוריס רוזינפילד בז׳רגון לכבוד המשורר היהודי המפורסם, שבא מאמריקה להשתתף בעצמו בנשף. לעולם לא יסוף מזכר הנאספים הרושם הכביר, שעשו עליהם השירים ה„סער וה„קבצן הנודד״ בהקראתו הגאונית של המשחק הגאון אדולף זונינתאל.

ועוד לפני ירחים אחדים השתתף אדולף זונינתאל בחגיגת האבל הנהדרה אשר נערכה שם ע״י פועלי־ציון לזכר המנוח ד״ר הירצל, ודקלם לפני הקהל אחדות מיצירות־רוחו המצוינות של מנהיג הציונים, שהיה בחייו מידידיו היותר קרובים.

בצוואתו בקש זונינתאל, כי יקברו אותו ע״פ מנהגי היהודים. „נולדתי יהודי — כך כתב בצוואתו — ואני רוצה למות יהודי״.

וזה כמה אשר לא ראתה ווינה לויה נהדרה כזו, שנעשתה לאדולף זונינתאל. זו היתה לוית נסיך מורם מעם. הקיסר הישיש פראנץ יוסף שלח להשתתף בלויה בתור בא־כחו את האוביר־הופמייסטיר הנסיך מונטינואובה. בין המון המספידים היה גם סגן ראש העיר. אותו הנואם הנוצרי־סוציאלי, יד ימינו של לואיגר ונשיא שלטון־הקריה האנטישמיי, דבר על זונינתאל כעל אמן אשכנזי, צבי האמנות האשכנזית! נשיא קהלת היהודים בווינה, הד״ר אלפריד שטירן, הרים על נס את הנפטר בתור בן נאמן לאמונת־אבותיו.

ספרים חדשים.

1) זלמן עפשטיין. לשאלת תחית שפת עבר. מכתב גלוי לראשי הסתדרות „עבריה״, פטרבורג.

2) צבי שרפשטיין. מה הוא ביליק? חרקטריסטיקה. חוברות לעם ולבני הנעורים. לבוב. המחיר 10 ק׳.

3) מ. ב. לזבניק. שירים. הוצאות „שירה״ ־ וושה. תרס״ט. המחיר 1 רובל. המכירה אצל „תושיה״ ורשה.

4) חרסתומטיה לשנות הלמודים השנית והשלישית מאת המורה מ. א. אליצקי. הוצאת ל. עפעל וילנה. מחירה 60 ק׳.

5) מריס קארפילאוו. אין די שטורם-טעג. דראמא אין 4 אקטען, ניו-יארק, פרייז 15 סענט.

העורך־המו״ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ספרים שנמצאים אצל „מוריה“ בקומיסיון.

	ק. ר.
שירי ביאליק	3,—
„ „ בכריכה יפה	4,—
„ „ מהודרה מאד	5,—
ספר אגדה ח"א 1 רו"כ, ח"ב 75 ק', ביחד	1,75
„ „ עם המשלוח	2,—
„ „ „ מכורך יפה	2,50
כתבי מנדלי בעברית 1,50 עם המשלוח	1,75
„ „ „ „ מכורך יפה	2,25
שבעה ספורים מנדלי מו"ס הוצ' רבניצקי	1,—
המלון א. כהנא (רוסי-עברי)	2,75
„ „ בכריכה	2,25
העומר כרך א', ח"א 1 רו"כ; ח"ב 1 רו"כ; ביחד	1,80
כתבי א. ז. רבינוביץ	1,—
ספורים ואגדות לבני-הנעורים	,25
חתן-דמים	,5
אשכלית, ד' חוברות ביחד	,20
כתבי מידניק עם תמונתו	,60
שירי קמינר עם תמונתו	,75
החדר	1,50
שיחות לתמונות מאת י. גלס ח"א 80 ק'; ח"ב 60 ק'; ח"ג	,30
תרגילי החשבון הוצ' „קהלת“ חוב' א' 30 ק'; ב' 60 ק'; דוגמאות	5
קול המורה גליון ד—ה 20 קאפ'; גליון ו—ז	,30
חוברת שיפמן	,5
תקנון (של המורים)	,5
הוצאת „טל“ קטעים 3 קאפ', יומן	,3
שפת ילדים חלק ב', מאת ברגמן וברכוז	,50
„ „ „ מעולמנו	,60
דקדוק לתלמידים חלק א', מאת קנטורוביץ	,30
התינוק מאת מאגין ומישקים	,35
משירי הזעם, מאת ח. נ. ביאליק	,10
אלע כתבים פון מענדעלי מוכר ספרים, יובילייאיום-גאבע, ערשטעס בוך	1,—
צוויי מוידטע — אויף פורים; פון שלום-עליכם	,8
א פאר פאלק — אויף פסח, „ „	,8

Помощь.	3.50
Бенъ-Ами. Ицикъ	.20
„ Разнощица Удель	.25
„ Хедерныя сумерки	.25

הכתובת למשלוח כספים והזמנות:

Издательство „МОРІЯ“, Одесса, Почт. ящ. 916.

Verlag „MORIAH“, Odessa, Postfach 916.

Разрѣшенная г. Кіевскимъ губернаторомъ

въ г. Кіевѣ, при мыловар. заводѣ Х. Л. РАТНАГО

ПЕРВАЯ ВЪ РОССІИ

ШКОЛА МЫЛОВАРЕНІЯ

Х. Л. РАТНАГО и д-ра химіи Б. М. ЭПШТЕЙНА.

Практическое и теоретическое мыловареніе всѣхъ сортовъ мыла. Курсъ 3-хъ мѣсячный. Проспекты франко. Адресъ: Митрофаніевская 17.

„אָבִיב“

הוצאת ספרי למוד ומקרא לבני הנעורים ולעם.

עד הנה יצאו לאור ונמצאים למכירה:

מהמחלקה „ספרי למוד“:

1) **הַיֶּלֶד** (ספר אלפא-ביתי לראשית הקריאה העברית).
א. ליבושיצקי.
מחירו 25 ק', משלוח 4 ק'.

2) **עִבְרִית בִּכְתָב** (מתודה חדשה לראשית למודי השפה)
ל. שאצקי.
מחירו 25 ק', משלוח 4 ק'.

3) **קוֹרוֹת הָעִבְרִים** (לבתי ספר ולמתלמדים, חלק ראשון, תקופת כתבי הקדש, עם הרבה ציורים ומפות).
ש. דובנוב.
מחירו 60 ק', משלוח 5 ק'.

4) **קוֹרוֹת הָעִבְרִים** (חלק שני עד הגאונים עם הרבה ציורים, תמונות ומפות).
הנ"ל.
מחירו 70 ק', משלוח 10 ק'.

מהביבליותיקה „הַקּוֹרֵא הַקָּטָן“ (מנוקדת ומצויירת).

1-2) **מִבְחַר אַגָּדוֹת הָעִבְרִים** (ערוכים בסגנון ילדים ולרוח הילדים, בלוית הרבה ציורים).
ע"י מערכת „אביב“.

3-4) **סִפּוּרִים וּמַעֲשִׂיּוֹת** (לילדים)
מאת י. קצנלסון.

5) **מְסִלַּת הַבַּרְזֶל** (ספור המעשה, עם תמונת סטיפינסון וציורים).
מאת יעקב פרנקיל.

6) **שִׂיחוֹת חַיּוֹת** (ספורי זואולוגיה לילדים עם ציורים).
מעובדים ע"י ש. ש. קנטורוביץ.
מחיר כל נומר 10 קאפ'.

תיכף אחרי חג הפסח יצאו:

מהביבליותיקה „אנשי שם“ (לעם):

1-3) **הָרַב מִלַּאדִי** חייו, השפעתו ואגדותיו
מאת הלל צייטלין.

4-5) **הַמַּגִּיד מִקָּאזְנִיץ** (חייו, סביבתו ואגדותיו). מאת ע. נ. פרענק.
מחיר כל נומר 10 קאפ' בלי משלוח:

מהביבליות' „ספרית יפה“, (לגדולים):

1) **י. ל. פרץ**: כתבים חדשים (חוברת א' ממעשיות ר' נחמנ'קה).
עם תמונת המחבר.

2-3) **הַגּוֹלֶם** (מעשה)
מאת ד. פרישמאן
עם תמונת המחבר.

4) **אַגָּדוֹת יָוָן** (מבחר ספורי המיתולוגיה היונית, עם ציורים רבים.
מעובדים בסגנון ביבלי מהמקורות הראשונים ע"י א. ב. רוזנשטין.
לע"ע יצאה לאור חוברת ראשונה (5 אגדות בלוית 4 ציורים).

5) **מְרוֹרֵי הַחַיִּים** (ספורים ורשימות, חוברת א'.
א. בן-דוב.

6) **בְּ לְדוּת**, מאת א. ליבושיצקי.

מחיר כל נומר 5 קאפ' בלי משלוח.

נמסרו לדפוס ויצאו במשך הקיץ:

1) **הַיֶּלֶד הָעִבְרִי** (המהדורה המסודרת מחדש של „הילד“).
מאת א. ליבושיצקי.

2) **קוֹרוֹת הָעִבְרִים** (חלק ג', סוף הספר
מאת ש. דובנוב.

3) **20** נוּמְרִים של המחלקה „ספרית יפה“

4) **25** נוּמְרִים של המחלקה „הקורא הקטן“.

5) **15** נוּמְרִים של המחלקה „אנשי שם“ (גדולי הצדיקים והחסידים עם תמונותיהם).

פרוספקט כללי מצויר נשלח חנם.

הכתבת לכל עניני המערכת:

Книгоизд. „АВИВЪ“, Варшава, Новолипье, 15.

הכתבת למכירה הראשית:

Книжн. маг. „ГАШАХАРЪ“, Варшава, Рымарская, 16.

סוכן „העולם“

למדינת אמריקא בכלל ולעיר ניארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאן (כימ"ב)

L. Prackerman. NEW-JORK, 50 Canal str.

חמדה (גרטה) הַרְטְבְּרוֹד · אהרן חרמוני

מ א ר ש י ם

ברלין

„הבקר"

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה, לספרות, למדעים, לאמנות, לבקירת ולכל ענין המעסיק את הקורא).

בעריכת דוד פרישמאן

ובהשתתפות בחירי הסופרים בישראל.

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר" מיום הראשון לחודש אפריל שנה זו.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ'.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ" ВАРШАВА, Холодная, 8.

Red. „Haboker" w Warszawie, Cholodna 8.

יצא לאור מהדורה שניה

של ספר אגדה חלק ראשון.

המחיר 1 רובל; עם המשלוח 1,16 רובל. מחיר החלק השני 75 קיפ; עם המשלוח 90 קיפ.

מחיר שני החלקים בכריכה יפה עם המשלוח — 2,25 רובל.

נמצאות למכירה אצל:

Издат. „МОРІЯ"—ОДЕССА.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik.

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

הוצאת „הספר"

יצא לאור

מהעבר הקרוב

עשרים וארבעה ספורים בשתי מערכות

מאת מיכה יוסף ברדיצבסקי

תכן הענינים:

מערכה ראשונה:

א) צללי ערב.
ב) נדויה של אתה.
ג) הקדיש.
ד) ארבעה דורות.

*

ה) ראשי אבות.
ו) עולם עובר.
ז) כתים.
ח) חג האית.

*

ט) השנים.
י) השאלה.
יא) שלום בית.
יב) שלש מדרגות.

מערכה שניה:

יג) אהבת נעורים.
יד) לארץ אבות.
טו) לפלגות עיר.
טז) הבודדים.

*

יז) פרה אדומה.
יח) ממקום למקום.
יט) זאת הפעם.
כ) לא בא אל החוף.

*

כא) המחיצה.
כב) בינתים.
כג) ימי קיץ בסתו.
כד) וכה בגורל.

מחירו 1,30 רו"כ, ע"פ 140 רו"כ

מכורך הדר 1.60 רו"כ, ע"פ 1,70 ר'.

המכירה הראשית אצל ח' אחיאסף

Изд. АХІАСАФЪ Варшава

Verlag „Achiasaf", Warschau.

חריסתומתיה

לשנות הלמודים השניה והשלישית.

ערוכה ע"י המורה

מ. מ. אליצקי

יצאהזה עתה לאור.

הספר כרי דגרי מנוקד.

המחיר 60 קאפ. למו"ס ילבתי ספר רבת

להשיג בכל מס"ח ומידי המו"ל

Л. Эпель Вильна.

РАФАЭЛЬ

ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО

ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ

И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ

ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ

БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ

ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО

С. РАФАЭЛЬ

ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ

COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הרציפטים היותר מעולים של הרופאים, יסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לעורר את הדם ולהבריא את [illegible]

תרס"ט | שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזל)

№ 14

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. | Redaction „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ'

יצאה לאור זה עתה.

„הסטוריא ישראלית"

שעורים בדברי ימי ישראל. חלק ראשון.

„מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים"

עשרים שעורים

מאת ד"ר יוסף קלוזנר.

„ההסטוריא הישראלית" נועדה: לצעירים שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יותר שלמות; למורים עבריים, הרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות אלא גם הבנת המאורעות וקשורם הפנימי ולסתם קוראים משכילים שיש להם חפץ לחדור אל פנימיות ההיסטוריא הישראלית ולהכיר מתוכה את השתלשלות חיינו ההיסטוריים..

„ההיסטוריא הישראלית" מציעה את המסקנות היותר חדשות של החקירות בקדמוניות בני שם בכלל ובתולדות ישראל בפרט, ואף על פי שהיא מדעית לגמרי היא נוחה למקרא וקלה להבין מאוד, כי בהיותה ערוכה שעורים, שעורים היא מסלקת את ההערות היבשות ואת החטוט והנקור בפרטים ופרטי פרטים בשעה שאינם נצרכים לגופי הענינים, והיא משתדלת להסביר אף את הענינים היותר מופשטים על ידי דוגמאות ומשלים לקוחים מעולם המציאות ומן הנסיון ההיסטורי המאוחר.

החלק הראשון של ההיסטוריא הישראלית הוא דבר שלם ונגמר בפני עצמו, כי מקיף הוא את התקופה התנכ"ית במלא רוחב מובנה. בהיסטוריא שעד חורבן הבית באו כל תוצאות החקירות החדשות באשורולוגיה ובאגיפטולוגיה ונתבארו דברי הנביאים והתנאים המדיניים הכלליים והרוחניים שגמרו להופעתם, בפרטיות יתירה. ובהיסטוריא שמתקופת גלות־בבל ועד תקופת החשמונאים, שבספרי היסטוריא אחרים הנם, כמעט, „דף חלק" מתוארים ימי גלות־בבל ושיבת־ציון, יסוד המעלה ימי אלכסנדר מוקדון ויורשיו התלמיים והסיליקיים והמריבה שבאה בעקבות רדיפותיו של אנטיוכס אפיפנוס בפרטות יתירה, כדי שידמה הקורא בחוש איך הולכים ומתרקמים החיים הלאומיים החדשים בלא עמידה והפסק.

הספר מחזיק קרוב לעשרים גליונות דפוס ונדפס בהדור גדול.

המחיר בלא המשלוח 150. ועם המשלוח באחריות עוד עשרים קאפ' ובכריכה—2 רובלים בלא המשלוח

המכירה הראשית בהוצאת מוריה אודסה. על פי הכתובת.

Издательству «МОРІЯ», Одесса.

או Ferlag „MORIAH", Odessa.

יצאה לאור ונשלחה להחותמים חוברת ד' של „השלח".

כרך כ' (אפריל).

תוכן הענינים:

מתקבלת החתימה על **השלח** לשנת 1909

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים).

המחיר ברוסיא ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר., וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו"ל אנו מבקשים לשלח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיענו ע"ד משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

פרס להחותמים החדשים.

ארבעת הכרכים ט"ז, י"ז, י"ח וי"ט של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

(— שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. —)

פרם להחותמים לשנה שלמה:

החותמים לשנה שלמה, כלומר, אלה שישלחו ששה ר. יקבלו חנם את הספר

= שירי הד"ר י. קמינר =

עם הקדמה מאת אחד־העם.

עליהם להוסיף רק בעד המשלוח 25 ק'.

הכתובת למשלות כספים:

М. М. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.	Издат. „Ахіасафъ", Варшава Почтовый ящикъ № 25.
M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja, 46.	Aerlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 319.

Вышла въ свѣтъ новая брошюра.

Изданіе «КАДИМА» № 8

Б. А. Гольдбергъ

НАШИ БАНКИ.

1) Еврейскій Колоніальный банкъ,
2) Англо Палестинскій банкъ,
3) Англо-Левантинскій банкъ,

Цѣна — пять коп. безъ пересылки.

При выпискѣ ста экземпляровъ, пять руб., съ пересылкой.

Съ требованіями обращаться къ:

И. Л. ГОЛЬДБЕРГУ, ВИЛЬНА.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

1. Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд
2. ידיעות וועגן ארץ־ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפאר־מאציאנס־ביורא. דריטע אויפלאגע.
3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Рупина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

סוכן „העולם"

בעיר נעזשין (פלך טשרניגוב) ובסביבותיה:

מר ל. מ. היילפערין.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, ו' אייר, תרס״ט.

ВИЛЬНА; 14-го Апрѣля, 1909 г. № [illegible] WILNA, 27-ten April, 1909.

משה ליב ליליענבלום.

אִם לֹא עַכְשָׁו – אֵימָתַי ?

אחרי המהפכה בתוגרמה הננו שומעים לפעמים מצד אחד דברי צער על מדתו המצערה והפעוטה של הכבוש שרכשנו לנו בארץ אביתינו בשלשים השנים האחרונות, ומצד השני דאגה פן יבואו אחרים בהונם הגדול ובידיהם החזקות על ארץ אבותינו, יכבשו אותה ולא ישאירו בה שריד לנו, ההולכים וסתקרבים למטרתנו הלאומית בצעדי סרטן.

לשמע הצער והדאגה האלה היה מקום לחשוב, כי אלה אשר הטיפו לנו בעשרים השנים האחרונות לאמר: עבודת הרוח במדרגה הראשונה, ועבודת המעשה במדרגה השניה או השלישית, וכל הימים אשר לא יכבוש הרוח לפניו את העם לא תצלח עבודת המעשה,—יודו עתה כי בשעה דחוקה כזו „מעשה גדול", וראוי לבכר את עבודת המעשה על עבודת הרוח. מובן, שבשם „עבודת הרוח" אינני מכנה את העבודה להפצת הרעיון, שאנו עוסקים בה זה כשלשים שנה, וכבר יש לנו בה ספרות שלמה בשם זה אני מכנה את הדרישה לחנך את העם ברוח חדש, ביחוד בגולה, כפי שיורון מטיפי הרוח.

להוציא מלבנו מחשבת פגול כזו בא עתה ה' אחד העם במכתבו הגלוי 1) לעסקני הישוב בארץ־ישראל. תמצית דבריו בנוגע לעניננו (כי עם צעירי גבורינו המזוינים, השובתים, וכל מיני בעלי הסערה מזמן תנועת החופש אין לי עסק) התן לנו את הלקח הזה:

התוגרמים הצעירים הצליחו במפעלם מפני שלקחו ליסוד מעשיהם לא את הכח, כי אם את הרוח. הכלל הזה נתון לנו זה יותר מאלפים שנה על ידי הנביא: „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות". גם הם ידעו, כי לא בחיל ולא בכח ינצחו את אויבם, רק על ידי שנוי עיקרי ברוח העם הבא על ידי החנוך. גם אנחנו מזמן הבית השני עד הימים האחרונים נלחמנו על קיומנו לא בחיל ולא בכח (ומלחמת המכבים? ומלחמת בר כוכבא, אשר אם אמנם לא הצליחה, הלא הסכים לה ר' עקיבא שהיה בלי ספק מאנשי הרוח?). רק הציונים נטו מן הדרך הזו, ועל כן לא הצליחו, לא מעבודת הרוח התחילו, אך מעבודת המעשה, ועל כן כל השיטה שלהם היא מגדל הפורח באויר מיום היותה. היא אינה רוצה להודות, כי כל הפעולות הממשיות שלה אין להן שורש ותלויות בנס, וכן יהיה כל הימים עד שיצלח להביא מהפכה עיקרית ברוח העם; לחנך דור חדש אשר ירגיש בכל לבו את מרא[illegible] הקרע של „נשמת האומה", ואת הנחיצות הגדולה לבנות מרכז לאומי בארץ האבות. אבל הציונות רצתה תמיד להיות תנועה מעשית, ובאין לה האפשרות לזאת, מחסרון יסוד אמיץ בנשמת העם, החליפה תמיד את שיטתה, בתחלה, בעת שנקראה שמה „חבת ציון", בחרה בבנין קולוניות אויר (את כל הקולוניות שנוסדו בארץ־ישראל, מלבד אולי „משמר הירדן" הקימו המחאה היותר תקיפה כנגד הדברים האלה), ואחרי שלא יכלה להסתיר את אפיסות מעשיה ולהאריך אותם נסעה לבבל ושנתה את שמה ושיטתה (אם כן, יוצר הציונות החדשה, המנוח הרצל לא רצה לחדש תנועה חדשה לפי דעתו, רק להביא תקונים בשיטת „חבת ציון"), ואחרי שגם היא לא הצליחה, הננו שומעים עתה, אחרי המהפכה בתוגרמה, שירה חדשה. הננו עורכים למו עתה „תכניות" יפות כמעט חדשים לבקרים: על דבר קנית קרקעות בארץ־ישראל, ע"ד יסוד מושבות, יסוד בנקים, חברות למסחר וחרושת ועוד עסקים גדולים. אך לכל אלה חסר דבר אחד: יסוד נאמן בהכרת העם. אפשר כי איזו מעשים פעוטים יצלחו בידנו, אך בשעה שנעשה את המעשים הפעוטים האלה, ישתמשו תושבי הארץ בתנאים החדשים הטובים, וגם מאירופה ינהר ההון, בהריחו מרחוק עסקים טובים; לא בטפות טפות אך כנחל שוטף, ואנחנו נשאר בעבודתנו המעשית באויר, ובקנאה נביט ממרומי מגדלינו על כל הנעשה שם מתחת, על האדמה.

אמנם אין הוא רוצה להגיד בזה, כי כל הנעשה עתה אין לו שום ערך, וכי יותר טוב היה אילו לא היה נעשה (וזה יוצא כבר מדבריו, כי עד המהפכה העיקרית ברוח העם כל המעשים יהיו בלי שורש ותלוים בנס), אבל עלינו להשלים עם הרעיון המעציב, כי ההתפתחות האקונומית בארץ־ישראל, בעתיד הקרוב הבא ביותר שלא על ידנו. אמת שאין לנו להתיאש מתקוה—שהרי אין מקום ליאוש בעבודה לאומית, כי בעתיד היותר רחוק, אחרי השנוי ברוח העם, יוכלו בני עמנו לתקן את אשר פגרו, וברב כח ישיבו להם את היד העליונה, אשר לא יכלו לרכוש להם בשעת הכושר בדרך יותר קלה. אך העבודה הזאת צפונה לבנינו או לנכדינו, ולנו עתה לעבוד עבודת הרוח, שבזה לא נפגוש התחרות עתה מצד אחרים. עלינו ליסד שם בתי ספר בינונים וגבוהים. אמנם גם עבודה זו דורשת

---

1) יעווריסקי מיר חוברת ג'.

כחות חמריים ורוחניים גדולים, אבל בכל אופן לא כל כך גדולים כמו הדרושים להכבוש האקונומי. עוד זאת, העם נמשך יותר אחרי עבודה רוחנית מאשר אחרי עבודה מעשית, כמו שמוכיחה הצלחת החברה לתחית שפת עבר, שרכשה לה לבבות יותר מהחברה לסדור האמיגראציה. עם זה אין מטרת מכתבי זה להתוות תכנית פעולה, אך להזכיר את האמת הפשוטה, כי אי אפשר לבנות בנין גדול וחזק בלי יסוד, וכי היסוד לכל תנועה לאומית הוא רוח העם.

זהו תמצית דבריו, שכפי הנראה איננו חושב אותם לתיאוריה, שהוא מלגלג עליה לא בלי יסיר.

בהיות שאין הבנת המהפכה בתוגרמה מעסקת איתנו הרבה, לא אכנס בויכוחים, אם חיל סלוניקי, אשר אמר לעלות על בירת תוגרמה, היה „חיל" רק במובן אלעגארי, ובאמת רק „רוח", או היה „חיל וכח" ממש? אם היה הרוח משפיע על חיל סלוניקי, אם היה החיל הזה מקבל שכרו וחקו במועדו בזמן כמשלת הזדון? ואם היה הרוח ההוא מצליח שם, אם היו שם מצד אחד עשרות אלפי אצילים מאותם שאינם נושאי משרה, שהשיטה הישנה נוחה להם, ומצד השני—עשרות אלפי אכרים ופועלים (ובין האחרונים רבים מאד מאד נערים שלא נתבגרו), שהחופש המדיני בלבד אינו כלום אצלם והעיקר הוא להם לכבוש לעצמם בכל מיני הדרכים שיוכלו את הקרקעות ובתי החרושת הנמצאים בידי אחרים? את כל הויכוחים האלה אעזוב למי שירצה בהם, ואני אשוב אל הרוח.

לדעתי, העיקר „לא בחיל ולא בכח" היה לכלל גדול בחיים לא להתוגרמים, כי אם לנו.

להדברים „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" יש שני פירושים. האחד — באותו מובן, שאמר עוד נביאנו הראשון: „ד' ילחם לכם ואתם תחרישון". בראות הנביא כי אין לישראל שום אפשרות להושע בכח עצמו, לא נשאר לו כי אם לסמוך על הנס. כן אמר ישעיה הנביא בראותו את חיל סנחריב הולך וקרב אל ירושלים: „הנה ד' מסעף פארה במערצה". הפירוש השני הוא לבטל את החמר ולהגביר רק את הרוח. אבל דרך זה הוא רק פרי הגלות, והנביא שאמר כן הוא עצמו נולד או נתחנך בגולה. אנחנו באורח חיינו קבלנו את הכלל הזה בשני הפירושים. מיום שגלינו מארצנו לא רצינו לשוב אליה בארח טבעי, וחכינו רק לישועת משמים. למרות דברי ר' אבא דבורים: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא" [2] נפתינו להאמין באיזה „קץ" נכתר לזמן קבוע, שהתחכמנו לחפש אותו לשוא בספר דניאל, ואשר מחשבי קצין בכל דור דרשיהו ככל העולה על רוחם. „השביעונו" שלא נדחוק את הקץ, הננו מתפללים „שתעלנו בשמחה לארצנו" „ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ". ואנחנו בעצמנו מה? — אנחנו „מחכים לו בכל יום שיבא"!

וכה נשבתה מלבנו התשוקה לעשות בעצמנו דבר לטובתנו, עד שגם אלה שאינם מחכים עוד לישועות משמים אינם מוכשרים לעשות איזה דבר לגאולת עמנו וארצנו. הנאורים שבנו גם עתה רואים את תשועת עמם רק בחינוך האזרחי, להסתגל להשכלת אירופה. מורשה היא לנו עוד מימי הבית השני לבכר את עבודת הריח על עבודת המעשה, כמו שכבר אמרתי במקום אחר, שבעת שהיו בכל דור תלמידים לעזרא, לא היו כגו תלמידים לנחמיה [3].

ובזווג שתי התכונות האלה אפשר לראות גם את הקרירות שבנו למראה המהפכה בתוגרמה, שהתפלא עליה ה' אחד־העם. ובאמת מעוררת הקרירות הזו השתוממות נוראה. מיום שגלינו מארצנו לא היתה שעה מוכשרת לשיבת בנים לגבולם כימים האלה. בכל הזמן הזה היו לנו מעצורים חזקים. זמן רב לא היינו רשאים לצאת מאיזו מדינות שישבנו בהן, ואפילו בשעה

2) סנהדרין צח.

3) מאמרי „חמר וקדש" בדוספה להצופה נומר 279 גליון של חנכה.

בן־עמי.

מן החורבן החדש.

(לזכר נשמת קדושי טריגוב).

(סוף)

וגאותי הגדולה על בנות ישראל הלכה גם היא וגדלה ועצמה משעה לשעה ומרגע לרגע, ואם זה מעט עורר יפין החיצוני בלבי תקוות גדולות מלאות אורה רק לעתידות עמנו אנו, הנה עתה, כאשר נגלתה לפני ההרמוניה הנפלאה השורות בנשמתן בכל עוזו ויפיה, נמלאתי תקוות מזהירות ומבריקות לעתידותיה של כל האנושיות כולה, של כל הארץ והדרים עליה. אשרי העולם, שנשמות רחבות מני ים כאלה שרויות בתוכו. נשמות המשיגות את הכל, האורבות את הכל, הסולחות על הכל! ואלפי פעמים אשרי האומה, אשר מאוצר נשמתה נבראו הנשמות הנפלאות האלה!

ובאמת! בשעה שהמסך השחור המכסה על הכל התחיל יורד, ועצבת חשאית התחילה מתגנבת אל הנשמה ותורדת אל מעמקי מעמקיה - בשעה אשר כזאת כל נשמה צרה סגורה ומסוגרת בחוג אומתה היתה זוכרת את עמה ואת גורלו והיתה מתכוצת מכאב גורא... היתה זוכרת את רבבות הצרות הרעות והמרות אשר באו על עמה והשחו לעפר את נפשו מבלי תת לו להרים ראש בעמים, את התפוצה הנוראה אשר נפזן איש לעברו ואין גואל ואין מושיע, את ההתנונות המהלכת אימים אשר כל טעם וכל תכלית אין לה — כאלה וכאלה היתה הנשמה הצרה זוכרת ונרתעת כנשוכת אלפי נחשים. לא כן נשמת בנות יעקב! רחבה היא הנשמה הזאת, ורחבה מני ימים! מה להן לכל אלה התניכות בבתי הפנסיונים אשר בארץ השוין, לכל אלה השומעות לקחים בבתי המדרשות אשר בכל העו"ם, המבקרות את כל האספות, הרצות אל כל הדרישות של מאורות כל המפלגות, מה להן ולאמותידן המרחיקות איתן מעל עמן, המסתירות מהן את גורל עמן — מה לדן וליהודים ולשירת הירידים ולצרת היהודים?

בשעה של עצבת חרישית וגעגועים נעלמים זכור, תזכורנה בנות ישראל את צרות כל העולם, התגעגע תתגעגנה אל הולגה הרחבה ואל שביריה מושכי אניותיה, אל אוקרינה ואל קוזקיה — אבל זכר אחיהן ואחיותיהן הנרמסים בפרסות כל הסוסים, המבורססים בשני כל החזירים לא יעלה על לבבן! עוד טרם בלו הגעלות והשפלות מעלינו, אשר בהן לוינו את אלפי הקרבנות שנענו באכזריות חיתו טרף, אשר בהן ברחנו אל כל אשר נשאונו העינים, ברחנו משוגעים מפחד, שכורים מריח דמנו, עוד קול מצעדי האויב הרודף אחרינו ושאגתו השובבה והפרועה מצלצלים באזנינו, ובנותינו ואחיותינו אומרות שירה משירות תליניהן ומעגירן, תליני כל עמנו, מעניו ונוגשיו! ואחרי כל אלה יאמר נא כל העולם, יאמרו נא כל הגוים, כי אין לנו גדלות הנפש, כי אין בנשמתנו הרמונית רמה ונשאה! יאמרו נא כל באי־עולם, כי אין לנו הכח והכשרון לעבוד כשפחה נחרפת, ככלבים נאמנים את כל האדונים מימין ומשמאל אשר הרכבנו לראשנו, כי אין לנו הרצון והיכולת להוציא את נשמתנו מקרבנו, לגזולה בשופכין של כל עביט, לבוססה בטיט כל חוצות!

גדול הוא רצוננו זה וכחו איתן, ומי ידע ומי יגיד מאין בא אלינו? מרותב הנפש או ממורא החלש הזוחל על כפות ידיו ורגליו לפני מנצחו החזק ומלקק ומנשק את עפרו — מאותו המורא הבהמי האינסטינקטיבי, אשר הגיע למרום קצה שפלותו בנשמת בני דורו של נירון קיסר, אשר אחרי השפט בניהם או אבותיהם משפט מות קשטו את בתיהם בפרחים והביאו קרבנות תודה לאליליהם לכבוד התלין הנורא נושא העטרת; מאותו המורא של הנערה האומללה מומן השרימה הקרובה, אשר בעמדה לפני גויות אביה ואמה שנשחטו זה מעט לעיניה, התנפלה לרגלי הרוצחים, חבקה ונשקה את ידיהם המגואלות בדם אבותיה, הבטיחה להם לעזוב את עמה ואת אלהיה ובלבד שישאירוה בחיים? האין המורא הבהמי הזה אותו הכח הפועל בנשמת כל המתעטף בטלית פטריוטית, שחורה או אדומה, בכל אותם המתגלים אל מעניהם והמבקשים את הגאולה במקום אשר משם יצא תמיד הכליון, העוזבים את מחנה ישראל ובורחים אל מחנה האויב במדה שכמעט שלא היתה במותח

שגרשו אותנו מאיזה מקום היה הדרך לארץ־ישראל רב מאד ודרושים היו חדשים רבים, טלטולים נוראים וגם כסף רב להגיע אלה. נוסף על זה היו השעבור והתלאות בארץ־ישראל עצמה לא פחותים, ולפעמים עוד יתרים, מאשר בארצות הגולה.

עתה אין כמעט מדינה בכל כדור הארץ אשר לא תאבה להפטר ממנו, מלבד תוגרמה. הדרך מכל קצות אירופה עד ארץ־ישראל לא יותר מעשרים יום, ובארץ־ישראל עצמה זכיות שוות לבני ישראל עם שאר התושבים, ולא עוד אלא שהם נכונים להתקבל שם בפנים יותר מסבירות לעמת אחרים, ועם זה חופש מדיני כמו בארצות אירופה המערבית. האם התעורר העם עתה אפילו חלק אחד מאלף ממה שהתעורר בערך לפני מאתים וחמשים שנה? העם באירופה שמע אז, כי במרינת תוגרמה נגלה המלך המשיח בשם שבתי צבי. היש מספר להרקודים והמחולות, להשירה והזמרת בבתי־הכנסיות, להצירים שנשלחו אליו מקצות הארץ?

האם היה אז העם רוצה בגאולה יותר מעתה? אי־אפשר להחליט כן, אך אז לא נדרשה מאתו שום פעולה. הנה בא לו משיחו המקווה, הוא יהדוף את השלטון מכסאו, יביא את העם על כנפי נשרים לארץ אבותיו, והכל יהיה טוב ויפה מבלי שום עמל מצד העם. עתה הננו דורשים פעולות, פעולות אמיצות ותכופות, הדורשות גם זמן רב, גם עמל גדול. דבר כזה איננו נקל לעם הרוח.

אמרתי „איננו נקל", כי סוף סוף לא בזה לבד אני רואה את סבת הענין הזה. לפי דרכי לבלי להביט על כל דבר רק מן הנקודה הרוחנית, אבל למצא לו גם סבות חמריות, יצריך אני להודות, כי בני עמנו, לאסוננו, אינם מוכשרים עוד עתה לעלות בהמון לארץ־ישראל, אבל לא מפני חלישות רוחנית, אלא מפני חלישות חמרית. בארץ־ישראל לא תוכל להיות עבודה לעשרות אלפי ידים, בטרם שיהיו בה דרכים מתוקנים, בתי־חרושת וכיוצא בזה, אך לדברים כאלה, שרק העשירים יכולים לעשות אותם, אין עשירי עמנו מסוגלים. בעלי הון באנגליה, צרפת, בלגיה ועוד הם מלבד עשרם גם מומחים לסלילת דרכים, ליסד בתי חרושת וכל כיוצא בזה, ועשירי עמנו ברובא דרובא מוכשרים אך למסחר פשוט של מקח וממכר או לבנקים. בעלי הון, אינז'ינירים, מיכאניקים וכיוצא בזה מעטים בנו מאד, ולדרוש מבעלי הון פשוטים שיסמכו על בקיאות אחרים להשקיע כסף רב באיזה עסק זר להם קשה מאד. על פי רוב משנים עשירים את מקומם, בשעה שעסקיהם אינם משתנים; אבל לא הורגלו לשנות עם מקומם גם את ערכי חייהם.

אם יתוקן המעוות הזה, אם לאנשים אמידים בינונים תהי מצויה אדמה לקנותה בכל עת, אז ינהרו לארץ־ישראל גם מאות אלפי עניינו הנודדים מדי שנה בשנה לאמיריקה גם כן בלי הכנה רוחנית ומטרה רוחנית.

לאות על אמתת דברי אלה אביא מופת אחד הידוע גם לה' אחד־העם. בשנת תרנ"ג עלה לארץ־ישראל איש אחד הדבוק בשיטת הרוחניות בכל לבו ונפשו לא פחות מה' אחד־העם בעצמו. בשעה שעלה היה עם לבבו להשתקע שם, ומצד הונו לא היה לזה שום מעצור. אבל בבואו שם ראה, כי אין תנאי המקום נוחים לו שם וישב לרוסיא. אם לאיש כמוהו לא הועילה הרוחניות להגביר אותו על התועלת החמרית, מה תועיל לנו הרוחניות שנתמוך עליה את כל תקותנו?

אבל מלבד זה עצתו של ה' אחד־העם להמתין עד שעל ידי העבודה הרוחנית תבא מהפכה עיקרית ברוח העם ויתחנך דור חדש אשר ירגיש בכל לבו את מרירות הקרע של נשמת האומה, הרי היא בעיני כעצת שלומי אמוני ישראל להמתין עד ביאת הגואל. אני, לצערי, אינני רואה שום אפשרות לחנך בגולה „דור שכלו זכאי" כזה, דור אשר ירגיש את מרירות הקרע של נשמת האומה לא יוכל להיות דור בחורי הישיבות

עד עתה? — אבל ההסתגלות אל המענים לא תועיל ולא תציל. לא חסה עין הרוצחים על הנערה האומללה, אשר נתנה את אלהיה כופר חייה. הרוצחים ענוה ויטמאוה ואחרי כן קרעוה לגזרים. לא הצילו הפרחים והקרבנות את חיי העבדים הרומאים, הכבד הכבידו את לב הקיסר הרוצח וביום פקדו ופקד על כל המלקקים השפלים את חטאתם אשר חטאו ואשר לא חטאו...

והלילה הלך הלוך וקרב, וערפל שחור כסה את ממלכת־האופל השוקעת בשנה עמוקה...

רק פה ושם נראו מתוך החשכה כצללים גדולים תמונות הגבעות הקרובות אשר מסביב.

ובמרחק על גדות הים השקועות בתוך העשב העב דמדמו אורות רבות עד אין מספר ויהיו כאלפי תולעי יותנא המזהירים מבינות לעשב.

מן ההרים נשבה הרוח. האויר היה רענן מאד. הנוסעים התעטפו איש איש בבגדים אשר עליו. והעלמות הנשארות נדחקו אשה אל אחותה ושותתו חרש, אחדות מהן נשענו על כתפות חברותיהן ונרדמו. נרדם הכל מסביב ולא נשמע מאומה מבלעדי שאון הגלים בהכותם כפעם בפעם אל ירכתי האניה.

והנה נראו מאורות האיליקטרון על גדות הים המשתרעות מסביב כחצי גורן עגולה, ואשה צרפתית באה בימים פנתה אל חברתה, אשה גבוהה וצנומה העומדת ככר עמוסה צרור גדול, ותאמר בהתפעלות רבה: אין זה כי אם מעשה כשפים!

— כן, מעור עינים! — הסכימה גם האשה הגבוהה והצנומה.

— מה יפה, מה נעים! — קורא גם אשכנזי חום. גבוה ומלא, אשר מגבעת טירולית מעוטרת נוצת־תוכים גדולה חבושה לראשו, אל אשתו המלאה ושזופת־הפנים.

והאנגלים הנמצאים באניה מהרו להוציא את ספרו של בדקר מכיסי בגדיהם ולקרוא את כל הכתוב בו על ארזת החזיון המצודד נפשות ביפיו הנפלא.

האניה עמדה, והנוסעים ירדו ממנה ללכת אל העיר.

במעט שבאתי לחדרי והדלקתי את המנורה נגלה לעיני פתאם על השולחן ספר עברי גדול הדור נאה בהידור שלא נראה כמוהו בספרות העברית. מה זאת! „ח. נ. ביליק. שירים" — הזהירו מול עיני האותיות הנאות והנחמדות המתנשאות מעל המסגרת היפה.

כל שירי ביליק! ובתוצאה מהודרה כזאת!

שמחה גדולה התפרצה אל לבי ותמלאהו על כל גדותיו. לי נדמה, כי כל החדר כולו נמלא איזה דבר גדול, גדול מאד.

בכליון עינים פתחתי את הספר ובצמאון בלעתי את השירה הגדולה אל קרבי. כמה פעמים אמרתי שירה זו, כמעט אין דבר בה, אשר לא ידעתי זה כבר — ובכל זאת הכל כל כך חדש, כל כך חזק, נאדר ונערץ!

העולם ומלואו נשאר מאחורי, ואנכי נשא לפנים, הלאה הלאה במרחב יה, במרחק עליון אין סוף.

הנה טבעתי כולי בגלי הלילה השחורים, במצולות צללים נערמים זה על גבי זה ויוצאים זה מתוך זה, צללים גדולים, ארוכים, מכסים את פני כל הבריאה כולה. וממעמקי תהום החושך הגדול, אשר רק כוכב קטן אחד מדמדם על פניו, מביטות עלי רבבות עינים אפלות, מתנשאות לעומתי רבבות קולות אלמים, רזים נעלמים, סוד שיח שר של לילה.

וכמעט שהוצאתי את ראשי מלוע ים החושך השחור ואני חוצה כבר עד צואר בים הגדול של קרני אורה מעזרות, צורבות, לוהטות. שמחה ואורה משתפכות מסביב! כל הבריאה שבורה מחדוה, רוח יופי ותפארת!

ובעודני סופג אל קרבי בצמאון בוער את כל קסמי היופי הגדול והשלו, בעודני מקשיב בחרדת קודש את לחש השדות והעשבים אשר על פניהם, את תעלומות סתרי היערות והעצים אשר בהם — והנה קול מחריד ומרגיז קורא באזני: לא לנו! לא לנו!...

לפני עיני רוחי נתגלתה שכינה אבלה עטופה בבגדי אלמנותה, פניה פני אשה מצרה מפיקים צער נורא ותמלה רבה, והשכינה שולחת את ידה הרכה והכהה אל טיפות הטל היורדות מכנפיה הצחורות והטהורות להשיב בהן את לבה הנדכא והנחר ולרחוץ את הדמעה אשר קפאה בעיני המשורר כנך

באנשי בית המדרש מן הימים הטובים שעברו, כי באויר של חנוך כלואים כאלה לא יורגש לעולם שום קרע. דור כזה יוכל להיות אך דור נאור הרואה ומבין את חיי עמי אירופה וחיי ישראל הגרים בתוכם ומושפעים מהם בעל כרחם. אבל החנוך הוא דבר שאינו תלוי ברצון מנהיגיו. אלפי סבות טמונות ונסתרות שאין כל רואה משפיעות על כל איש ואיש לתת לו השקפה ברורה. הרבה קריאת ספרים שונים עושה, הרבה עושים חברים שונים, הרבה הסביבה עושה. בני צדיקים גמורים עוזבים את [illegible] דתם, בני פקידים גבוהים נמנים עם מהרסים, ובני יהודים מתבוללים גמורים שבים ללאומם בכל לב. ובכלל, למה לא יודיע לנו ה' אחד-העם, איך נוכל לחנך דור כזה, בשעה שהחנוך אינו מסור בידינו כלל. בעל כרחנו הננו יושבים בתוך עמים אחרים, ובעל כרחנו אנו מקדישים חלק גדול מזמן למוד בנינו לשפות נכריות, לידיעות שונות, שאין להן ענין עם לאומנו, בעל כרחנו אנו שקועים בסביבה זרה ומושפעים מקולטורה זרה, ובכל זאת קללתו בענין זה מרובה משל חברו. די לראות את מצב [illegible] בשפתנו ומצב ספרותנו — ולהוכח עד כמה נוכל לסמוך על נסים כאלה. מודה אני שיהיו לנו בכל דור יחידים, אשר ירגישו את הקרע בנשמת האומה, אבל יחידים יש לנו גם עתה, ואם בעוד שלשים או חמשים שנה יהיו יחידים כאלה במספר אלפים [illegible] (ומה שעודנו מוטל בספק), סוף סוף יהיו רק יחידים, ולא דור שלם.

המהפכה העיקרית צריכה להיות ואפשרה להיות לא כל כך ברוח העם אך בבקיאות גדוליו ועשיריו. הוא בעצמו אומר, שבאירופה מרויחים עסקים טובים, והון רב ינהר לארץ ישראל לרומם את מצב הארץ. אם באירופה יוכלו לעשות זאת לא מתוך עבודת הרוח, כי אם מריח עסקים טובים, למה לא יוכלו עשירינו להביא את ההון הזה בלי מהפכה ברוח. ההון [illegible] גם את הקרקע, אם יבנו מסלות ייסדו על גבולותיה קולוניות להרבות את התובלה; אם ייסדו בתי-חרושת — יצטרכו לזרוע לפת, פשתן, צמר גפן וכאלה. העיקר לנו הוא ההון, באנשים עניים אשר ישרתו את ההון הזה אין לנו מחסור גם בלי מהפכה ברוח, כמו שהם נוסעים עתה לאמיריקה בלי מהפכה כזו.

ה' אחד-העם מפצה אותנו ואומר, כי יסוד בתי ספר בינונים וגבוהים, אשר לפי השערתו, שאינה מבוססת כלל, לא יעסקו בזה בעתיד הקרוב אחרים, לא ידרוש כסף וכחות הרבה כהעבודה המעשית. והוא מוסיף, שגם העם מרגיש לזה חבה יתירה, והוא יותר מסור לתחית שפת עבר מאשר לסדור האמיגרציה, אבל אין זה אלא טעות. לא לבד שהעבודה המעשית מביאה פירות ויכולה למשוך לב רבים לשם תועלת חמרית — בשעה שיסוד בתי ספר לא יביא שום ריוח לאלה שיתנו עליהם כסף, ודרושים לזה רק בעלי צדקה — גם בין אותם שאינם דורשים ריוח יתירה החבה לעבודה מעשית מאשר לעבודה רוחנית, כמו שמוכיח הקרן לשם החנוך על שם הד"ר פנסקר שנוסד על יד ועד חו"צ, שנתן במשך שש שנים רק פרוטות. אם יש גואלים רבים לתחית שפת עבר יותר ממה שיש גואלים לסדור האמיגרציה — הדבר פשוט מאד, לשכות מודיעין לנודדים יש בהרבה ערים גדולות, וסדור האמיגרציה דורש ידיעות רחבות, עמל רב וכסף לא מעט, אבל לתחית שפת עבר די הוא, שאיזו מורים ופרחי משכילים יתכנסו לפטפט בשפת עבר או לכל היותר — לקרוא לקח, טוב או גרוע, על אודות ספר פלוני.

ה' אחד העם דורש להשלים עם הרעיון, כי ההתפתחות האקונומית בעתיד הקרוב מוכרחת להיות בעיקרה על ידי זולתנו, רק הוא מנחם אותנו, שסוף כל סוף ימלאו בנינו או נכדינו את החסרון וישיבו להם את היד העליונה. אבל אין סומכים על הנס. רשות בידינו לקוות, אבל אפשר גם כן כי לא תבא תקותנו. אם תמלא הארץ תושבים זרים לא יוכלו

ופתאום קול צלול נשמע: אל טל! שבינתי, אל טל! כוס של דמעות הביאי, כוס של דמעות חרשות, אשר תחרדנה את כל הלבבות, תרגזנה את כל הנשמות!...

ופתאום נעלמו כל החזיונות האלה, נדמו הקולות, והרוח החזקה נושאת אותי הלאה והלאה ומביאני לתוך מעבה יער-בתולה, אשר לא נגעה בו יד כל אדם מעולם, ולא חדר אליו מבט כל עין מששת ימי בראשית. ופה בעבי היער בצל אלונים עבותים ענקיים ראיתי ברכה מסתתרת. שלוה הברכה, נכלמה וצנועה כבת ישראל מימים עברו, נאוה, חבויה. ישן כל היער כולו, השחר טרם עלה על האפק; גלי קיטור לבנים כנטפי חלב וחולים על פני האדמה, מתחממים ומתפתחים לאור קרני השמש הראשונות הבאות ממרחקים; ובלעומת שיתקרב השחר ותתגבר האורה, יתאבכו, יתנשאו הגלים כמשאת העשן, יתמרו, יעלו מעלה מעלה, קבוצות קבוצות יתלו על ראשי העצים הרמים והנשאים. והנה עלה השחר, השמש שולחת את קוצות היער והענק בקרני אורה הלוהטות. בין נעורי העצים קמו הצפרים משנתן, והברכה הצנועה פקחה את עיניה והיא מבטת [illegible] נאוה ושלוה סביבה. ופתאום באה רוח סערה מעבר ליער. על פני השמים נערמו עננים [illegible] העננים שחורים כפחם, איום מראם כמראות גדודי צבא ערוכי מלחמה, וכברקים מעופפים אותות יתנו זה אל זה; [illegible] השחר, היער כולו [illegible] עוד טרם ידע מי הוא האויב ומאין הוא בא, מאזין הוא ומקשיב לכל [illegible] קולה [illegible] לכל אשר הרגישה והוא מתעתד לפגוש את האויב בכל [illegible] רק הברכה השוקטה חרד [illegible] היא מתכוצת [illegible]. אז עברה הסערה, ערבה השמש, וליל קיץ שלו ירד על הארץ [illegible] הלבנה התורות מתגנבות דרך הבדים, מתמקמקות בין הגזעים, והן אורגות על פני היער והברכה המסתתרת בתוכו מסכת כסף ותכלת נפלאה...

הוי, שירת „הברכה"! מי ימלל את כל גבורות יפיה? היא כמעין הנובע שירה נצחת, אשר לעולם לא תחרב, לעולם לא תפסק, [illegible] חרש היא מספכה, מלטפת ומכשפת בנועם שלותה, ופעם היא מתגעשת, מסתערת כסופה נוראה, אדירה, איומה! מה קשה לעזוב את הפנה הנפלאה, שככה היא מרגיעה את הלב הסוער, שככה היא מחלימה, מחיה את הנפש הרצוצה! מה טוב להשאר פה לעולמי עד, לשבת ולהביט אל חלקת הברכה הנעלמת והנרדמת עטופה בטלית לבנה קלה, שנארגה מאדי בוקר קלים, מקרני זהב של שמש שחרית ומקוי כסף של לבנה חורה! מה נעים להשתרע על העשב הדשן והרענן הסובב את הברכה ולנוח בצל האלון הענק הסובך עליה, מציץ מחרכי כפת העלים הירוקה אל מעמקי תכלת-השמים, מקשיב את שיחת העופות הנעימה, את צפצוף הצפרים העליז!

אבל הברכה נעלמה, גז היער, ומרחם האופל גח נהר האבדון! בחורי ישראל ובתולותיו מובלים שבי, ראשיהם כפופים, ועיניהם מורדות מטה, דרך חול בוער בין סלעים לוהטים הם נודדים אל אי נדח צחיח, חסר עשב, חדל לח, ולרגליהם רובץ תהום האבדון, אשר למראהו יקפא הדם, ימות הלב. תהום האבדון פותח את לועו השחור לעומתם — והם הולכים וקרבים אליו. שם, בנבכי המצולה האיומה, הם מקוים לשכוח את כל הצרה והתלאה אשר מצאום בחיים, למצוא את המנוחה ואת המרגעה לנשמתם הנדכאה והנהלאה...

בחרדה נוראה נרתעתי לאחורי. הספר נפל מידי.

תהום האבדון רובץ לרגלינו, סובב אותנו מלפנינו ומאחורינו, והוא בולע, סופג אותנו אל תוך תוכו! למי, המשורר, שרת את שירתך הגדולה? — צעק לבי בקרבי.

לבנות ישראל, אשר לבן ער לצרות כל העולם, אשר אזניהן קשובות לכל האגדות, ראשן פנוי לכל הדרשות אשר נדרשו ואשר תדרשנה, ואת עמן לא ידעו ואת שמע אגדותיו, ספרותו ושירתו לא שמעו מעולם?

לבחורי ישראל המשרתים והמסרסרים לכל המפלגות האפשריות והבלתי אפשריות, הלובשים אדרת כל אומה וכל לשון למען התכחש לאומתם הם, העושים מכל התורות ומכל המחשבות נשרים לברוח דרכם מעל אומתם המושפלת עד שאול תחתיה.

בנינו לנשל אותם מעל אחוזותיהם אפילו בהון רב. כמו שאי אפשר לנשל יושבי מדינות אחרות, ומי יודע אם במשך הזמן הרב הדרוש לחנך דור חרש כרצונו לא יתמעטו באירופה רדיפות אחינו, והדור ההוא ישלים עם הרעיון, שאין להקפיד על הקרע שבנשמת האומה, כמו שרבים מאחינו עתה אינם מקפידים על זה?

חושב אני, כי אך בשביל זה הוא דורש להשלים עם הרעיון הנורא, שבעתיד הקרוב תהיה ההתפתחות האקונומית בארץ־ישראל על ידי זולתנו, מפני שהוא הולך לשיטתו, שהמרכז בארץ־ישראל צריך להיות דוקא רוחני, וכי על כן צריכים העולים שמה להיות אנשי הרוח ומלאי אידיאלים במלוא מובן המלה, ולא אנשים פשוטים וכל שכן גסים. אבל עם שתי ההנחות האלה, היוצאות ממבט אחד, צריך להלחם בכל מאמצי כח. בשום אופן אין אנו רשאים להשלים עם הרעיון, כי גם בעתיד הקרוב תהיה פעולתנו מצומצמת בארץ־ישראל לעמת פעולות אחרים, וכי לארץ־ישראל צריכים לעלות אך יחידי סגולה. אין אנו רשאים לחכות לדור זכאי, אשר לעולם לא יהיה בגולה, אין אנו רשאים לדחות ברצון את עבודתנו לדור יבא, ואין אנו רשאים לעזוב את הארץ שיקדימונו בה אחרים, ושנהיה אנחנו אחרי כן מן הצועקים ואינם נענים, וממרומי הרוח נביט בקנאה על הנעשה שם מתחת על האדמה.

נר לרגלנו צריך להיות פתגם הד״ר פינסקר בסוף ספרו „אוטו־עמאנציפאציה“: „אם לא עכשו—אז אבדה כל תקוה!“

את הפתגם הזה עלינו להטיף ולהטיף, עד שתפקחנה עיני העורים ואזני החרשים תשמענה.

אחד העם.

הַגִּיעָה הַשָּׁעָה! *)

(מכתב שני **)

אך כשנתים ימים עברו מאז כתבתי אליכם, חברים נכבדים, את מכתבי הראשון — וכמה נשתנו פני החיים בינתים! רחוק הייתי בשתי השנים האלה— תחלתי ברצון וסופי באונס — מן הבמה הצבורית והספרותית שלנו, ועכשו, כשאני עומד לפניה ומסתכל בה, לא אכיר מראה, כאלו הייתי „גם שבעין שנין“, כחוני המעגל בשעתו.

בתוך „ים זועף“ עזבתי את במתנו בגולת לפני שנתים. אניות אניות נשברו וירדו תהומות לעינינו, ולא „נחשון“ אחד, כי אם אלפים מאחינו „קפצו לתוך הים“ בהתלהבות שאין דומה לה ובאמונה שלמה, שיגדל כחם לשחות בארבות ידיהם לכל רחבו, עד שיגיעו לבסוף אל „חוף האושר“ המקוות. עתה נח הים מזעפו, דממה דקה מסביב, ואך „שברי לוחות“, שארית כל „הצי האדיר“, צפים על פני המים בעצלתים. ו„השוחים“ — אים?...

ואתכם, הפליטה הקטנה בארץ אבות, עזבתי אז מתלבטים בתוך ה„בצה“ השוקטה של המזרח הנרדם בכבליו, בצה שכל ה„רוחות“ שבעולם נראו כאלו אין להן בה שליטה עולמית. ומי פלל אז, כי בעוד שנתים תזדעזע הבצה כמו מאליה, לא בסערה ולא ברעש, ומתרדמת עולמים יקיץ הענק המזרחי, ינתק כבליו כפתיל נעורת ויקום על רגליו לדרוש חלקו בחיי גוי ואדם?

עוד אין השעה מוכשרת לנתח בדעת מיושבת את החזיונות הגדולים אשר עברו על פנינו מזה ומזה; עוד לא חלפה כליל ההתרגשות אשר מלאה את נפשנו למראה כל אלה, ואין אנו מסוגלים עדיין לבחון הכל בכח השופט בלבד, בלי כל נטיה לצד איזה רגש של אהבה או שנאה. שנצת בלב בעבר הקרוב ועוד לא ככתה אשו. אבל משפט אחד נראה לי, בכל זאת, בולט כל כך מתוך מהלך המעשים בעת האחרונה, עד שכבר גם עתה אין אנו

*) המאמר הזה נדפס במאסף „העמר“ שיצא לאור בימים האלה בארץ־ישראל.

**) מכתב ראשון נדפס „בהעמר“ כרך א׳ חוב׳ א׳.

או לאבותיהם ולאמותיהם של בחורי ישראל ובתולותיו—לאלה האבות והאמהות, אשר בעד כל תעודה מטעם הם מוכנים ומזומנים בכל יום ובכל עת ובכל שעה למכור את עמם ואת אלהיהם, אשר בעד כל כבוד פעוט ונבזה הם מקריבים בידיהם את בניהם ואת בנותיהם לכל מולך, לכל שקוץ משומם?

או אולי לעדת הכלבים, השומרת את חצר אדוניה ועובדת בספרותי בשקידה רבה ובגיעה עצומה, המשלכת את עצמה על צואר כל עובר אורח לאמר: שלי אתה! טולסטוי שלי! דוסטויבסקי שלי! בשעה שכל אלה בועטים בה ברגליהם, הודפים אותה מעל פניהם בבוז, בשאט נפש?

לאלה, משוררנו הגדול, שרת את שירתך הגדו׳ה? לאלה, אשר עליהם רובצת האלה הנוראה:

„ובעוד בשרכם מטפטף דם בין שני זולליכם.
תאכילום גם אכול את נשמתכם.
ובניתם אתם למנדיבכם את פיתום ואת רעמסס.
והיו ילדיכם לכם ללבנים“...

לאלה יצרת את יצירתך האדירה, אשר כל מלה ממלותיה היא קרן אורה, או נתח דם קרוש מלבך הפצוע, הקרוע לגזרים, או פטיש אדיר וחזק מפוצץ לבות סלעים?

מי ישמע את אנקת נשמתך, מי יחוש את מכאובך הגדול הלוהט, את אהבתך הכבירה, את קצפך הסוער כהר געש מורה אש, את יאושך המר והנורא? מי ירגיש את קסמי שפתך הנפלאה, המתרוממת לשפת החוזים הנפלאים, את קסמי צבעיך, אשר בהם צירת את תמונותיך הנשגבות, הנצחיות? מי מכל העדר הנפוץ יעמוד רגע ויטה את אזנו לשמוע את קולך — שר של שירה?

בקרן זוית יהיה מונח ספר נבואתך הגדולה, נשכח מכל לב, כאשר נשכחו יצירות הנביאים הענקים, אשר רוחם דובר בך ואת עבודתם אתה ממשיך. ואם יש אשר יבוא איש אל היכל שירתך לא יראה את שכיות חמדתו ולא ישמע את קול אלהים המתהלך בו, כי אם גשש יגשש באין עינים

ותשט יחטט בנשמתך הכבירה באותן הידים הגסות, אשר בהן יחטטו כפעם בפעם בנשמות הנביאים, כמו שחטטו בנשמה הרכה והעדינה של רבי יהודה הלוי.

לא!

„את רצפת האש מעל מזבחך זרה הלאה, הנביא!

ואת פטישך, פטיש הברזל, אשר נשבר מרוב דפוק על לבות אבן לבלי הועיל

תשבור שבר על פני שבר וכתות אותו למעדר וכרית לנו קבר“!

קבר ומות! האומנם? האומנם זאת המלה האחרונה של הנביא האחרון בישראל, נביא החורבן השלישי והאחרון של עם ישראל?—או אולי מן המשואות, מעיי—המפלה, ההריסה והשממה, עוד יולד דבר מה?

„נפל דבר בינינו, ואין יודע מה נפל
ואין רואה ואין מגיד
אם זרח ורתה לנו השמש ואם שקעה --
ואם שקעה לעולמים
וגדול התהום מסביב ונורא מסביב התהו
ואפס מפלט“... שמה ושאיה מסביב!

ובודד עומד הנביא במדבר הגדול
וכדד דום מכל העולם פרוש
מגדלו נצב שם ומאיר על השממה
והכל כאלו מהרהר כאן ברממה:
למי ולמה?“.

תרגם מב״י בר־טוביה

יכולים להתעלם ממנו. והמשפט הזה אמנם לא חדש הוא. עוד לפני אלפי שנה נשמע ראשונה מפי איש יהודי בשעת משבר לאומי, ומני אז נעשה יסוד מוסד לחיינו הלאומיים, והוא שעמד לעמנו להתגבר על כל תלאותיו בכל הדורות, עד שבאו בדורנו „מהפכי עולמות" בהבל פיהם ועשוהו לשחוק בעיני הבריות ונערים מתקלסים בו.

„זה דבר ה' אל זרבבל לאמר: לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי".

עניה ודלה היתה הכנסיה הקטנה ששבה מבבל באותם הימים. ההבטחות המזהירות של נביאי הגולה, שעוררו בלבות טובי העם את התשוקה לשוב לארץ אבות, — לא נתקימו אפילו במקצת, ועדת השבים ראתה עצמה מוקפת אויבים תקיפים, החוסמים דרכה לפניה, והיא שפלה ואומללה, בלי „חיל" ובלי „כח", תלויה במאמרו של מלך נכרי, המושל בארץ כרצונו. וכי לא היה מספיק כל זה לכבות את הזיק האחרון של „האש הקדושה" בלב העולים ולהביאם לידי יאוש ורפיון ידים? והנה הנביא בא וקורא להם: אל יפול לבכם! החיל והכח הגשמי אמנם לא לכם הוא, כי אם לאויביכם. אבל יש בעולם עוד כח אחר, יותר חזק ויותר מתמיד — כח ה ר ו ח. את הכח הזה הנחילו לכם נביאיכם, בו תחיו ובו תנצחו.

שמעו אבותינו לקול נביאם האחרון — ותחי „רוחם". ומן העת ההיא ועד הדור האחרון היו כל חיי עמנו אך מעין התגשמות רעיונו של הנביא בצורה מוחשית. לא בחיל ולא בכח הגין עמנו על קיומו נגד כל איתני עולם אשר קמו עליו לכלותו; לא בחיל ולא בכח שמר על קניניו הלאומיים בארצות נכר ואף הצליח להטביע את חותמו הלאומי על קנינים ידועים מן הקולטורה האנושית הכללית; לא בחיל ולא בכח חדרה השפעתו לפני ולפנים של חיי העמים אשר בקרבם הוא יושב, המתאבקים עמה בכל כחם ואינם יכולים להשתחרר ממנה. וככלל, הנה כל ההיסטוריה של עמנו, מראשית הבית השני ועד הדור האחרון, אינה אלא הימנון אחד ארוך לכח הרוח, בהתנגשו עם כחות גשמיים השואפים לבלעהו.

ואולם בזמננו, כידוע, הורידו את הרוח מגדולתו והושיבוהו „בעליה" רעועה על „גגה" של ה„איקונומיקה". אף תינוקות של בית רבם יודעים עכשו שאין ההיסטוריה נבראת אלא על ידי „הכחות הריאליים" היוצאים מתוך החיים האיקונומיים ומלחמת המעמדות בכל תקופה, וכל אלה הכחות הרוחניים והאידיאלים הרוחניים, שמדברים עליהם סופרי ההיסטוריה מבית המדרש הישן, אינם אלא מלים ריקות שברו להם ה„בורגנים" לשחק בהן מתוך שובע. על פי הכלל הגדול הזה מחפשים עכשו בנרות אותם הכחות הריאליים גם בהיסטוריה של עמנו, הנראית כמורדת בתורת „הבית והעליה". אבל לא נקל כל כך למצוא את האיקונומיקה בתוך ערמות האפר של אבותינו שנשרפו חיים על „קדוש השם" דור אחר דור, כי הם לא דאגו להשאיר לדור אחרון זכרון אותם „האינטרסים האיקונומיים" אשר עליהם הורגו כל היום, ובכן אין החומר הנמצא מספיק להבינו, איך הספיקו הכחות הריאליים שלנו להיות למחסה לנו במשך אלפים שנה נגד כל הכחות הריאליים של כל האומות ובתנאי חיים שונים ומשתנים מתקופה לתקופה. וכה נשארה ההיסטוריה שלנו „בלתי ברורה" עד היום. וכל העמל להעלותה „על הגג" לא הצליח לעת עתה.

ואולם סתירה קטנה כזו אינה באה בחשבון. התורה — תורה היא, והחיים מוכרחים להיות על פי דין, אם יאבו ואם ימאנו. וכשהתחילה להתעורר ברוסיא תנועת השחרור — תנועה שנולדה באמת על ידי עבודה קודמת של א נ ש י ר ו ח, שהשפיעו מרוחם על חלק גדול מן העם והביאוהו להרגיש את הצורך בחיים של כבוד וחירות — מיד יצאו ממחבואם כל התלמידים שלא שמשו כל צרכם, דחופים ומבוהלים ותורתם בידם, וקודם שהספיקה התנועה להגיע לגמר בשולה ברוח העם, התיצבו הללו בראשה, להוליכה בדרך „התורה". ואמנם אין להכחיש, שהצליחו באמת לעשות הכל „בתורה". „האדיאליסמוס הבורגני" של אנשי הרוח היה לבוז וקלסה, ותחתיו נתקבלה ההלכה הפסוקה: שאין בעולם אלא מלחמת מעמד במעמד, אגרוף באגרוף, ואין החירות שוה בלום אלא אם כן תבוא על ידי מלחמתו ונצחונו של הפרוליטריאט בעזרת הכחות הריאליים, הצפונים אך בו — בו לבדו. וההמון החשוך שמע את „הבשורה החדשה" והבין. כלומר, את הפלפולים הדקים וחלוקי הדעות שבין „המרובים" ו„המועטים" לא הבין אמנם ההמון ואף לא רצה להבין, אבל די לו שהבין את המסקנא האחרונה: שבאה שעתו לקחת לו הכל בזרוע. וכה הלך ונמשך הדבר זמן מה, וכבר האמינו בעלי התורה, כי להם נתנה הארץ. אלא שמרוב עיון ב„שלחן ערוך", שיהא הכל עשוי כדין, שכחו לעיין גם בחיים, אם באמת כבר כלו כל „הכחות הריאליים" של הצד שכנגד. וסוף הדבר ידוע.

ובאותה עת עצמה ישבו להם „אסיאטים פראים" בפריז ובשאר מקומות שנדחו לשם ועשו אף הם מלחמה בדיספוטיסמוס השולט בארץ מולדתם. אבל הם, האסיאטים, לא ידעו את „התורה", ובשכלם הפשוט הבינו, כי „לא בחיל ולא בכח" ינצחו את אויבם, ואם לאגרוף — שלו גדול משלהם. ואולם יחד עם זה הבינו כמו כן, כי שני העמודים החזקים שעליהם נשען הדיספוטיסמוס — מחנה מזוין, לדכא כל תנועה חפשית, וחבר כהנים חשוכים, להוליך שולל את העם — אפשר לערער יסודם על ידי עבודה ר ו ח נ י ת, חנוכית. סוף סוף גם אנשי החיל וגם כהני הדת בני עמם הם ורוח אדם להם, ואם מעט מעט יתפשט האור במסתרים בכל מפלגות העם, יבוא יום ויבקיע גם לתוך רוחם של אלו, — ומה נקל יהיה אז לנצח את החושך! וגם זאת הבינו האסיאטים, שעבודה כזו השמה לה למטרה להביא שנוי יסודי בהלך רוחו של עם שלם, עבודה ארוכה וקשה היא, הדורשת סבלנות לאין קץ. מיום ליום ומשנה לשנה צריך להמשיך את העבודה בדרך אחת, מבלי פנות הצדה. ואל ייעף הפה לדבר, ואל תיגע היד לכתוב, ולב העובד אל יפול, בראותו ימיו ושנותיו עוברים כמו לבטלה ועבודתו אינה נושאה פרי נראה לעין. אנשי רוח מאמינים, כי סוף הפרי להגלות, אם בדורם או בדור אחר, אשר ימשיך עבודתם, — אחת היא. וכה עבדו האסיאטים את עבודתם הרוחנית עשרות שנים בלי הפסק ובלי ליאות. בשוד ורצח לא השתמשו למטרתם; את האמצעים „הריאליים" האלה הניחו לאויביהם, והם הסתפקו בכלי־זיין רוחניים. דברו אל העם השכם ודבר, השכם ודבר; הטיפו לאור, לחירות, לחיים יותר נאים, יותר „אנושיים", לאהבת אדם, „לאחדות ופרוגרס". מושגים כאלה וכאלה, שברא „האידיאליסמוס הבורגני", השתדלו להכניס ללבות בני עמם, ומעט מעט נכנסו דבריהם ללבבות, ומעט מעט נשתנו הרוחות במעמקים — ועין לא ראתה. וכשהגיע השנוי במצב הרוחות עד למדרגה הדרושה, התפרץ פתאום החוצה ביום אחד, לתמהונו של כל העולם. ישב לו הדיספוטיסמוס שקט ושאנן ביום ההוא, כבכל יום; רבבות אנשי חיל עומדים סביבו לשמרו, כבתחלה; המון מרגליו סובבים בשוקים וברחובות „לכלות קוצים מן הכרם", כבראשונה, והכהנים והעם קוראים לאלהיהם בבתי התפלה להוריד עליו ברכת שמים מעל, — הכל כשהיה. „הכחות הריאליים" לא נשתנו מאומה מבחוץ; רק מבפנים נשתנה דבר קטן: ה ר ו ח „בעליתו" פשט צורה ולבש צורה, — וכל הכחות הריאליים של הדיספוטיסמוס היו כלא היו, והוא יושב בדד, אין אונים, בלי משען ומשענה... ואולם בזה עוד לא תם החזיון. האסיאטים נשארו אסיאטים עד גמירא. גם לאחר שנצחו לא סרו מדרך הר ו ח, ובהיותם עתה שליטים לבדם בכחות הריאליים של המדינה, לא נפתה לבם להשען אך על אלה ולהרגיז את „הרוחות" בגאוה ובוז. יודעים הם, כי אחר כל מהפכה ברוח גוי ואדם, עדיין נשארים הרבה משרשי העבר בעמקי מעמקים, ואי אפשר לעקרם בבת אחת. לכן לא דחקו את „הקץ" והניחו את השרשים האלה כמו שהם, עד שיכלו מאליהם ברבות הימים על ידי הנטיעות החדשות שימלאו את הלבבות יותר ויותר...

כן, חברים נכבדים, שני החזיונות עברו לפנינו בעת אחת, כאלו היתה כאן כונה מכון, להציבם זה לעומת זה, כדי ללמד בינה לתועי רוח. אבל אין הדבר נקל כל כך, „ללמד למלומדים" הבאים ותורתם בידם. תחת ללמוד דבר מה ממה שעיניהם רואות, הם „מבטלים" מראה עינם ורואים אותו כאלו אינו, וכבר בימים הראשונים אחר המהפכה בטורקיה יצאו איזו „ממלומדינו" במסירת מודעה, שמהפכה כזו לאו שמה „ריבולוציה", לפי שלא נעשתה „כדין"...

אבל נניח את אלה. לא להם, כמובן, מכונים דברי פה, כי אם לשלנו — „המחנה הנשאר לפליטה". גם אנו יש לנו מה ללמוד מן החזיונות האלה, וכמדומה לי, א י ן אנו למדים. המהפכה בתורקיה אמנם עוררה את הלבבות במחננו במדה מרובה, וכבר דנו עליה מצדדים שונים. אבל מתוך כל מה שקראתי על הענין הזה רואה אני, שאין אנו שמים לב אלא ל ת ו צ א ו ת ה מ ע ש י ו ת של המהפכה ביחוסן לארץ ישראל, כחלק ממלכת תורקיה, וכל מחשבותינו סובבות רק על שאלה אחת: עד כמה מוכרחים אנו עתה לקצץ ב ע נ פ י ם של שיטת העבודה הציונית, בשביל לעשות את ה ש ו ר ש מוכשר לחיים והתפתחות בתנאים החדשים שיצרה המהפכה בתורקיה בכלל ובארץ ישראל בפרט? אבל אין איש שם על לב, כי תכונת המהפכה הזאת מ צ ד ע צ מ ה — אף אם נשכח רגע אחד, שארץ ישראל היא חלק ממלכת תורקיה — נותנת לנו לקח טוב, המקצץ לא רק בענפים, כי אם בעצם, ה ש ו ר ש

של שיטת העבודה הציונית, אם בכלל אפשר לקרוא „שיטה" למגדל הפורח באויר ומשנה דרכו בכל יום „לרוח היום".

כי אמנם במגדל הפורח באויר שטה הציוניות מיום הולדה ועד עתה, וה קרוב לשלשים שנה. מעודה לא רצתה להודות, שכל פעילותיה ה„ריאליות", אין להן „אחיזה בקרקע" ותלויות ועומדות בנס, כל זמן שלא הצליחה להביא שנוי יסודי ברוח העם, לחנך דור חדש אשר ירגיש בכל לבבו את הצער של פזור הנפש הלאומית ואת הצורך המוחלט לשוב ולכונן מרכז לאומי בארץ האבות. רוצה היתה הציוניות תמיד להתראות כתנועה „מעשית", שאינה מבלה זמנה וכחה „בדברי רוח", אלא עוסקת בפעולות „ממשיות", שהישועה קרובה לבוא על ידן, ובהיותה משוללת יסוד חזק ברוח העם מבפנים, לא יכלה לבסס מעמדה ולהתפתח בדרך אחת מוגבלת ומתמדת, כי אם התנודדה לכל „רוח", הלכה ושבה, היום לצד זה ומחר לצד אחר. בראשונה, כשהיתה נקראת עדיין „חבת ציון", מצאה לה פעולה „ממשית" בבנין מושבות באויר. ואחרי כן, כשלא יכלה עוד להצפין את מצבן האמתי של המושבות האלה ואי אפשר היה עוד להמשיך את העבודה בדרך זו, הלכה לה לבזיליא ושם שנתה שמה וטעמה כאחד: קראה לעצמה „ציוניות מדינית" והכריזה על פעולותיה הקודמות שהן בטלות ומבוטלות ושמעתה תעסוק בפעולות ממשיות באמת — בשתדלנות בחצרות מלכים ושרים על דבר יסוד „מדינה יהודית". ולאחר שנים, כשהתחילו הכל רואים, כמה מן ההויה יש גם בפעולות האלה, ובינתים נתעוררה ברוסיה תנועת השחרור והכל רצו אחריה, — הלכה שוב הציוניות למקום אחר (להלסינגפורס) ושוב שנתה שמה וטעמה: קראה לעצמה „ציוניות סינתיטית" והודיעה לכל העולם, שעד שתוסד המדינה היהודית לעתיד לבוא, אין היא, הציוניות, בת חורין להבטל משחרור המדינה הרוסית בהוה. ולא פללה אז עניה זו, כי אחר זמן קצר תהיה גם „ממשיות" זו לאפס, וממזרח יבוא הרוח וידחפנה שוב לצד אחר. עתה אנו שומעים עוד הפעם שירה חדשה. שם חדש אמנם לא נשמע עוד, אולי מפני שלא הספיקו עוד להתאסף בשביל לרון בדבר, ואפשר שנזכה עוד בקרוב גם לציוניות „אנאליטית"... אבל בעצם הענין כבר אנו שומעים כרוזים יוצאים ומודיעים, שמעולם לא חלמה כלל הציוניות על דבר „מדינה יהודית", ושכל מגמתה היא אך להושיב יהודים בא"י, שיחיו שם בשלות וחירות ויעבדו יחד עם כל התושבים להצלחתה של ארץ מולדתם הכללית. אלא שלעתיד, כשיהיו רוב התושבים שם יהודים, הרי ממילא תהיה הנהגת הארץ בידם ורוחם שולט בה. אם זו היתה באמת לשונה של הציוניות „הכשרה" (ציוניות „פסולה" אמנם השמיעה דברים כאלו לא אחת) מן הקונגרס הראשון ועד הנה — לא נשאל עתה, ונסמוך על שר של שכחה, שישכיח את העבר גם מלב אחרים ולא ישאלו גם הם. העיקר היא, שכששבה עתה הציוניות על עקבה, למקום שעמדה שם לפני חלום המדינה, הרי היא מתחילה הכל „מבראשית": לבנות מגדלים של „ישוב" באויר, כבימים הראשונים, המגדלים החדשים אמנם גדולים ויפים מן הראשונים. אבל יותר שיגדל הבנין, יותר גדולה סכנת המפולת, כשאין יסוד לו. כמה „פרוגרמות" נאות נבראות עתה חדשות לבקרים: על דבר מקנה קרקעות בא"י, יסוד מושבות, בנקים, חברות מסחר וחרושת המעשה ועוד פעולות גדולות כאלה — פעולות „ממשיות" באמת כשהן לעצמן, אלא שחסרות הן דבר אחד עיקרי, שבלעדו אינן אלא דמיונות: יסוד ממשי ברוח העם.

כל תנועת „אוירית" אסונה היותר גדול הוא, כשמקרים נאותים מסירים מעל דרכה את המכשולים החיצוניים וכאלו אומרים לה: הרי „הדרך כבושה לפניך, לכי בה!" אז תגלה חרפתה לעיני הכל, כי לא המכשולים החיצוניים הם שעצרוה במהלכה, אלא שהיא עצמה „אין לה רגלים". לפנים, בימי המליצות הרמות על דבר מדינה אבטונומית, „טשרטר" וכו', הייתי אומר בלבי: מה מאושרים אנחנו, שכל המליצות האלה ישארו אך מה שהן: מליצות נאות ולא יותר, וכמה גדול היה האסון, אלו נעשה גם זה ה„טשרטר" היה לדבר שבמציאות. כי חלא אז היה כל העולם רואה את „הפסיכולוגיה הלאומית" שלנו עכשו בצורתה האמתית, וכתב־ה„טשרטר" היה גזר־דיננו הלאומי, לתתנו לדראון עולם, כאומה שיבש מקור חייה ואינה מוכשרת עוד לפעולה לאומית גדולה. עתה הנה הביאונו המקרים לידי נסיון מעין זה, אם כי „בזעיר אנפין". „טשרטר", אמנם לא נתקבל, והציוניים היותר „מדיניים" כבר מכירים ומודים, שצריך למחוק מלה זו מתוך „ספר המלים" הציוני. אבל גם בלעדי „טשרטר", הלא המהפכה בתורקיה מפנה את הדרך לפנינו במדה שלא יכלנו אף להעלות על לב זמן מה לפני זה. אם כל הסימנים אינם מטעים, עתידים שערי א"י להפתח לפנינו בקרוב בלי מעצור, וגם תנאי ההתישבות והעבודה ישתנו לטובה בכל פרטיהם. מקנה קרקעות ובנין בתים לא יפגשו עוד במעצורים קשים, שיטת המסים תהיה אף היא יותר נוחה, ובכלל, כל המכשולים החיצונים שעשו עד כה את „הקולוניזציה הגדולה" בא"י לדבר שאי אפשר, עתידים להבטל בעתיד קרוב פחות או יותר. ולא עוד אלא שהשמועה עוברת, שמנהיגי המדינה עתה דעתם נוחה מהתישבות היהודים ונכונים לקבל את האורחים החדשים בסבר פנים יפות. ועתה הגע בעצמך, אלו היתה בעמנו באמת תשוקה חיה וחזקה לתחיתו הלאומית בארץ אבותיו—מה היינו רואים עתה? הלא כזרם אלקטרי צריך היה השנוי הפתאומי הזה להרעיש כל הגוף הלאומי ולעורר כל עצביו לתנועה ועבודה במדה שאין למעלה הימנה! אבל מה אנו רואים בפועל? הבשורה הגדולה נתקבלה בדממה ובמנוחת נפש, ומשום צד אין אף רמז להתלהבות לאומית. נוסף אך „נושא" חדש לוכוחים, למלאות הריקות בכתבי העת ובאספות. אבל הרצון הלאומי לא נתעורר כלל להוציא מתוך המאורע ההיסטורי הזה כל מה שאפשר להוציא מתוכו להשגת מטרתנו הלאומית בא"י, על ידי פעולה גדולה היסטורית, באחדות הכחות, כמו שהיה עושה כל עם זולתנו במצב כזה.

מדוע איפוא?

שאלו את התורקים ויאמרו לכם...

זה כשלשים שנה אנו עובדים את העבודה הציונית — דור שלם! אבל כמה זמן וכח יצא לבטלה במעשים „ריאליים" פחותי ערך, שעשו את האידיאל „חולין", ובמעשים „מדיניים" אוחזי עינים, שתפשו את העם בלבו אך לשעה קלה! ואלו הוצאנו כל אותן השנים וכל אותם הכחות בעבודה אחת תכופה ונמרצה להביא שנוי יסודי במצב הרוח, להרימו משפלות הגלות, לעורר בו רגש הכבוד הלאומי והכרת עצמותו, לחזק בו את הקשר ההיסטורי עם קניניו הלאומיים בכלל וארץ ישראל בפרט; אלו עשינו כל זאת עיקר עבודתנו ולא אך טפל לאותם „המעשים", לא אך אמצעי להוציא פרוטה יתרה מכיס של העם לצרכי אותם המעשים;—אלו כך עשינו, מי יודע אם לא היה לנו כיום מחנה גדול של יהודים בריאים ברוחם, שהיו מוכשרים להרגיש, להתפעל ולפעול במובן הלאומי ככל שאר בני עמים בריאים, ולהיות ככה היסוד לבנין בשעת הכושר.

אבל עכשו — אין צורך לרוח נבואה בשביל לראות מראש, מה יהיה סופה של האגיטציה לטובת העבודה האיקונומית בא"י, היוצאת עתה מתוך „מרכזים" ידועים. „גם בתקוע השופר ובהנשא הנס — היתעורר המת? היודוע המת?" ואם אלף כרוזים נוציא עתה לכלל ישראל, שימהר לכבוש את הארץ באמצעות הרכוש והעבודה, ואם גם, נוסף על זה, יתאספו איזו מאות איש מערים שונות ויחליטו „החלטות" ליסד חברות, בנקים וכו', — הבאלה נצליח לעורר פתאום בעמנו תנועה לאומית לישוב הארץ במדה הדרושה לבצר עמדתנו שם בזמן קצר בערך, שלא יקדמונו אחרים? תנועה לאומית כזו אינה יכולה להברא על ידי כרוזים ואספות, אם אינה יוצאת מאליה מתוך המקור החי של רוח העם. באופן היותר טוב ימצאו אולי יחידים, זעיר שם זעיר שם, שיקנו קרקע ויוסיפו עוד מושבות אחדות, ועוד יחידים, שיבנו אולי איזו בתי חרושת, ואיזו עשירים יתנדבו אולי בשעת רחמים לקנות איזו מניות של חברה פלונית או אלמונית, ועוד כדומה לזה. ובאותה עת יתעוררו יושבי הארץ עצמם, המושלמים והנוצרים, להשתמש בתנאים החדשים להנאתם, ומאירופה יזרום הקפיטל — בהריתו עסקים טובים — לא טפות טפות, כי אם כנחל שוטף, להרים מצב הארץ ולגלות מצפוני עשרה. ואנחנו, עם כל עבודתנו הריאלית, נשאר באויר גם עתה, מביטים בעינים כלות ממרום מגדלינו על הנעשה שם בארץ מתחת.

מובן מאליו, כי אין כונתי בזה לאמר, שהמעט אשר יעשה אין לו שום ערך ומוטב שלא יעשה. אבל עלינו לדעת מראש — ולהשלים בעל כרחנו עם הרעיון המעציב הזה — שההתפתחות האיקונומית והחברתית של ארץ־ישראל בעתיד הקרוב תבוא בעיקרה לא על ידנו, וחלקנו בה לא יהיה אלא „כשיבא מכשורא". אין אנו צריכים אמנם להתיאש מן התקוה—אין יאוש בעבודה לאומית! — שבעתיד יותר רחוק, בשסוף סוף תברא לה תנועתנו בסיס „ריאלי" באמת, לא בדמיון, כי אם ברוח העם, יצליחו בני עמנו לתקן את אשר עותו עתה ולהשיב לעצמם ברוב עמל אותה „ההגמוניה" שלא השכילו לרכוש בשעת הכושר בדרך יותר קלה. אבל אז לא אנו נהיה העובדים, כי אם בנינו או בני בנינו. ולנו עתה נשארה רק דרך אחת לרכוש לנו בכל זאת בזמן קצר מקום חשוב בחיי הארץ ולהגיע שם למדרגת כח ריאלי שרשומו ניכר. והדרך

האחת הזאת היא גם פה—ישתקי ה„ריאליים“ בכל מלוא גרונם!—ד ר ך ה ר ו ח.

אם העבודה האיקינומית בא"י עתידה למשוך אליה בקרוב בעלי יכולת זולתנו, הנה העבודה „הקולטורית“ תשאר שם עוד זמן רב בלי „בעלים“. התושבים עדיין לא התפתחו במדה הדרושה לעבודה זו; הממשלה תהיה טרודה עוד ימים ושנים בענינים הנוגעים עד נפשה יותר הרבה כמצב הקולטורה באחת ממדינותיה הקטנות על קצה הגבול, ומארצות אירופה יבוא הקפיטל לשם „עסק“, אך לשם „השכלה“ בלבד בודאי לא יעשו שם האירופיים בעתיד יותר ממה שעשו עד כה. והנה איפוא לפנינו פה שדה רחב ידים לעבודה פוריה, אשר תגדיל ערכנו והשפעתנו בארץ ובסביבותיה במדה שאי אפשר לשער מראש ותתן לנו יכולת לתפוס מקום בין הכחות הפועלים ולבצר לאט לאט גם את מעמדנו האי־קונומי. נצייר לנו בדמיוננו רגע אחד, שבעוד עשר שנים ימצאו בא"י בתי ספר ובתי מדרש ע ב ר י ם להשכלה כללית, למדעים ולאומנות היפה, ומן הבתים האלה יצא אור הקולטורה להאיר על הארץ וגם מעבר לגבולה, — האם לא יהיה הדבר הזה „כבוש הארץ“ למחצה?

אמנם, גם הכבוש הרוחני הזה דורש כחות חמריים ומוסריים במדה מרובה, אבל, עם כל גדלם של הכחות הדרושים, קטנים הם שלא בערך מאלו הדרושים לכבוש האיקונומי, וכמו שהראה נסיון אחד במובן זה, שנעשתה התחלתו בעת האחרונה ועדיין לא קבל צורה מוחלטת,—אין הדבר מן הנמנעות, שימצאו לנו עתה הכחות האלה, גם אם לא ירבה מספר המשתתפים בעבודה לאלפים ולרבבות, ואך חלק ידוע מבעלי הכח שבעמנו יהיה מסור לה בכל לבו. ולא עוד אלא שקרוב בעיני מאד, שדוקא מפעלים רוחניים כאלו בא"י מסוגלים למשוך אליהם אלפים ורבבות מישראל יותר מכל ההצעות הריאליות המוגשות עתה לקהלנו על דבר העבודה האיקונומית שם. יאמרו „הריאליים“ מה שיאמרו. ומי שאינו מעלים עין מן המציאות לא יוכל להכחיש, שאם עוד חי בלב עמנו זיק של רגש לאומי תחת אפר של גלות המכסהו, נקל הרבה יותר להביאו לידי גלוי ולעשותו ללהב בוער על ידי מעשים לאומיים ר ו ח נ י י ם. בימים האלה הביע אחד הסופרים מבעלי ה„תורה“ את תמהונו הגדול על חזיון אחד הסותר „הלכה פסוקה“. בפטרבורג נוסדו לפני זמן מה שתי חברות חדשות, אחת לסדור האמיגרציה ואחת לתחית שפת עבר. על פי „הדין“ צריכה היתה הראשונה, המכונת ל„אינטרסים „ריאליים“ למשוך אליה לבות העם יותר מן השניה, השוגה באידיאל לאומי רוחני. והנה היאת הנסיון, להפך, שהאורגניזציה הרוחנית העירה תנועה ידועה בערי המדינה, בעוד שחברתה „הריאלית“ לא עשתה רושם כלל. כמובן, השתדל הסופר „לישב בדוחק“ בהסכם עם ה„דין“. אבל האמת היא, שכח „הרוחניות“, ששלט בתולדות עמנו בדורות שעברו עדיין לא בטל לגמרי. עוד גם עתה ישנם הרבה ורבבות בעמנו, שלבם מתחיל דופק בחזקה, כשאנו נוגעים בנימים הלאומיים הרוחניים הטמונים שם עמוק עמוק, בעוד שענינים לאומיים גשמיים, בין בחו"ל ובין בא"י, אינם מעוררים את הרגש הלאומי באופן ניכר, ואין היהודי על הרוב מרגיש בהם אלא כשהם נוגעים לעצמו ולבשרו. ודאי, מצב כזה אינו סימן של בריאות לאומית. „התפשטות הגשמיות“ מחלת הגלות היא וצריכה רפוי. אבל כל זמן שלא נרפאה, צריכים אנשי מעשה להתחשב עם המציאות ולכוין מעשיהם לפיה.

ואולם הצעה מ ע ש י ת זו לא באה כאן אלא מפני שהיא יוצאת כמו מאליה מתוך הצעת המחשבות שקדמו לה. אבל מגמתי העיקרית היתה לא להציע שיטה של „מעשים“ כי אם אך להזכיר לעסקנינו את האמת הפשוטה הזאת: שא"א לבנות בנין גדול וחזק בלי יסוד חזק, ושהיסוד לכל תנועה לאומית הוא — רוח העם. כמה לקינו כבר על שלא שמנו לב לאמת זו, — ועדיין לא שבנו מטעותנו!

ויודע אני אמנם, חברים נכבדים, שכל האמור פה הוא בעיקרו ויסודו אך ח ז ר ה על דברים שכבר אמרתים וחזרתי עליהם בצורות שונות פעמים אין מספר, ושכבר דשו בהם רבים ודנו אותם לזכות ולחובה—לחובה יותר מלזכות — פעמים אין מספר, עד שכל הענין נראה „כישן נושן“. אבל כל זה אינו מונעני מלשוב ולהזכיר את האמת הנשכחה בכל עת שאנו מגיעים לפרשת דרכים ושואלים „לאן“? לפי שכבר למדני הנסיון, שדברים „ישנים נושנים“, כשחוזרים עליהם בכל שעת הצורך, מבלי להתבייש בפני המלעיגים, יש שנעשים לבסוף לקנין כללי של דעת הקהל, אם כי לפעמים בשנוי שמם והשכחת מקורם, שיהיו נראים כחדשים... ושעת הצורך בדברים אלו הרי בודאי הגיעה, כי אם לא ע כ ש ו „הגיעה השעה“ לנו לבחון דרכינו — איני יודע עוד אימתי.

לונדון, כ"ו שבט תרס"ט.

ב. ז.

הָאֶמִיגְרַצְיָה הַיְהוּדִית בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית בַּשָּׁנָה הָאַחֲרוֹנָה.

בכל שנה יוצא בוואשינגטון דו"ח רשמי מאת הקומיסיה הממלכית ע"ר האמיגרציה, שעל פיו אפשר לסמן בדיוק את אופיו ותכונתו של זרם־היציאה במשך העת הזאת.

בשנת 1907—8, היינו בשנה האחרונה, (שנת־החשבון היא מיום 1 יולי עד 1 יולי), נכנסו בס"ה אל ארצות הברית האמיריקאיות 782:870 נודדים. לעומת זרם־הכניסה של שלשת השנים האחרונות נפחתה האמיגראציה במדה מרובה עפ"י חשבון זה: פחות ב—502,479 מאשר בשנת 1907 (שעור ההפחתה עולה ל—39 פרוצנט), פחות ב—317,865 מאשר בשנת 1906 (29 פרוצ.), ופחות ב—243,629 מאשר בשנת 1905 (24 פרוצ.).

הדוה"ח מברר את סבת הפחתה זו של האמיגרציה בשנה האחרונה ע"י שתי הסבות הללו: א) הסבות, הגורמות עפיה"ר אל הנדידה מאירופה לאמיריקה לא היו בשנה זו נמרצות ותכופות כ"כ כקודם, וביחוד ברוסיה, וב) המשבר הכלכלי באמיריקה המעיט את הדרישה לפועלים־עובדים.

גם נדידת היהודים נפחתה, כמובן, אבל לא באותה המדה של הנדידה הכללית, כמו שראינו נתמעטה האמיגראציה הכללית בשנה האחרונה לעומת שנת 1907 בסך 39%, אבל האמיגראציה היהודית נפחתה רק בשיעור של 32%. ביחס הפרוצנטי, בהשוואה אל הנדידה הכללית, עולה מספר הנודדים היהודים בשנת 1907 ל—11,6%, בשנת 1908—16,6%, מה שהוא פרוצנט יותר גדול בערך, כל העובדות הללו מוכיחות ברור למדי, כי הכניסה והנדידה היהורית הנן מיוחדות במינן, ובענין הנדון מעיד זה, כי הכחות המכריחים את היהודים לנדידה הנם חזקים הרבה יותר מאשר אצל יתר האומות, וכי המשבר הכלכלי באמיריקה לא יכול להשפיע באופן מעכב למדי על האמיגראציה היהודית.

העובדה הזאת אינה מסמנת עדיין את כל התכונות המיוחדות של זרם נדידת היהודים, בהרוה"ח הנזכר נמצא חומר מרובה לבירור עוד כמה הנחות ומסקנות אחרות.

האמיגראציה היהודית הנה בעיקרה א מ י ג ר א צ י ה ש ל מ ש פ ח ו ת. בעוד אשר בנדידה הכללית עולות על כל אלף גברים 544 נשים, היה המספר היחוסי בין ה י ה ו ד י ם כ—837: 1000, אם נשים לב אל הסטאטיסטיקה של שנות חיי הנודדים יתבלט לעינינו האופי המשפחתי של האמיגראציה היהודית במדה יותר מרובה. 80,5% של הנודדים הכלליים הם מעמדות העוברים מבני 45—14 שנים, 14,3% של בני פחות מ—14 שנים ו—5,2% בני יותר מ—45 שנים. אבל אצל היהודים היחס המספרי הוא שונה לגמרי, $1/4$ מהנודדים היהודים הוא מבני 14—1 שנים, וזה מוכיח, כי בין הנודדים נמצא מספר גדול של משפחות. התכונה המשפחתית של האמיגראציה היהודית גורמת בין שאר דברים גם לכך, כי הנודדים היהודים באים להתישב בארץ ישיבת קבע על מנת שלא לחזור עוד משם, ובמקומות שיש להם בהם קרובים ומכירים, היינו ב מ ר כ ז י־ ה כ נ י ס ה ה ג ד ו ל י ם.

הדוה"ח נותן תוקף לשתי ההנחות הללו. בשנה האחרונה נ ד ד ו ב ח ז ר ה מ א מ י ר י ק ה 345,073 נודדים, היינו, שיותר ממחצית הנכנסים שבו ועזבו את אמיריקה וחזרו למקומם. ביחוד התגברה נדידת האיטלקים: יותר מ—42% מהם עזבו את אמיריקה.

אבל לא כן היה בנוגע להנכנסים היהודים: בס״ה נדרו בחזרה רק 7702, היינו פרוצינט קטן מאד לפי הערך, רק המחסור כשהוא מגיע למדרגתו היותר גדולה עלול להבריח את הנודדים היהודים לעזוב את אמיריקה. עובדה זו מאשרת את ההנחה הראשונה, כי היהודים מתישבים באמיריקה, על מנת להשאר יושבים בה לעולם. ההנחה השניה, כי הנודדים היהודים מוסיפים עדיין להתישב ברובם במרכזים הגדולים, מוכחת ע״י עובדה זו: 60% מכל הנודדים היהודים, פונים לניו־יורק. מטבע הדברים הוא, כי המון משפחות עם ילדים רבים פתותים מבני י״ד שנה אינם יכולים לעשות את הדרך הרחוקה אל הארצות המערביות, מלבד זאת משפיע הרבה לכך גם זה, שבין הנודדים היהודים נמצאים בעלי־מלאכה במספר רב מאד, המוכרחים, כמובן, להתישב בערים הגדולות. על מהלך האמיגראציה היהודית משפיעה גם העובדה החשובה הזאת. 93% של כל הנודדים היהודים במשך השנה האחרונה באו לקרוביהם, 47% לידידים ומכירים, ורק 3,8% באו לאמיריקה מבלי היות להם שם כל קרוב ומכר, ויען כי המספר הגדול של הקרובים והידידים נמצאים בניו־יורק ובהמרכזים הגדולים, הסמוכים אליה, כבר מסוים מראש מהלך זרם הנדידה של היהודים.

כן מראה הדוה״ח על החזיון המעניין, כי נתמעטה הנדידה מרוסיה ונתרבתה, להפך, מאוסטריה, אנגליה ורומניה. עוד בשנות 1905 באו 8/10 מכל הנודדים היהודים מרוסיה, אבל בשנה האחרונה באו רק 7/10 מכל הנודדים היהודים מרוסיה, ביחוד נתרבתה הנדידה מרומיניה. רבוי הנדידה מאנגליה מתבאר ע״ז, שמשם נודדים ביחוד, אנשים, שעוד זה לא כבר נכנסו אל הארץ הזאת ובצאתם מאנגליה לאמיריקה הם ממשיכים באמת רק את דרך נדידתם.

לבסוף כדאי הוא לסמן את שלשת החזיונות האלה, שעליהם מתעכב הד״ר יעקב סגל במאמרו ע״ד הדוה״ח (עיין „צייטשריפט פיר דעמאגראפיע אונד סטאטיסטיק דער יודען" חוברת ד). התנאים האיקונומיים בין הנודדים היהודים נראים רצוים בערך. אם יביאו בחשבון אותם הנודדים היהודים, שאפשר לחשבם לבעלי־כסף (יוצאים מן הכלל נשים וילדים במדה ידועה) ושמספרם הוא 44,1% מכל הנכנסים היהודים,—אז יוצא, כי על כל יהודי עולה סכום של 27,90 דולאר, על כל איטלקי רק 20,80 ד׳, על כל אחד מן הנודדים הכללים 32,20 ד׳, כן יוצא, כי מדרגת־ההשכלה של האמיגראנטים היהודים היא יותר גבוהה מזו של הנודדים מבני העמים האחרים. הפרוצנט של הנודדים, שאינם יודעים קרוא וכתוב הוא אצל האיטלקים 42,50, אצל הרומינים—37,60, אצל הרוסים—41,10, אצל הרותינים—51,70 ואצל היהודים רק—30. עם זה צריך לשום אל לב, כי בין הנודדים היהודים גדול מאד הפרוצנט של הנשים, בעוד אשר אצל האיטלקים, למשל, רוב הנודדים הם גברים, שמזה יוצא, כי בערך היחוסי גדולה מדרגת־ההשכלה של האמיגראנטים היהודים עוד יותר משמוכיח הפרוצנט שלהם. לבסוף נתבונן גם אל החזיון השלישי. בשנה האחרונה לא נתנו להכנס לאמיריקה ל־10,902 נפש, בס״ה, היינו ל—1,37% של הבאים. מן הנודדים היהודים נאסרה הכניסה רק על 679, היינו 0,65%, הסבה הראשית של איסור הכניסה היתה מחלות מתדבקות (28,40%). בשביל חוסר אמצעי מחיה לא נשלח מאמיריקה בשנה האחרונה גם יהודי אחד, בעוד אשר בשנת 1907 הושבו בגלל זה מאמיריקה 808 נפש, היינו 0,64%.

יעקב כהן.

לַיְלָה שָׁחוֹר נָגַע בִּי...

לַיְלָה שָׁחוֹר נָגַע בִּי בִּכְנָפוֹ וַיַּעַכְרֵנִי...
לֹא, לֹא לַיְלָה שָׁחוֹר – נַעֲרָה קוֹדְרָה, עוֹטָה קוֹדְרִים,
חָלְפָה עָלַי, רִפְרְפָה עִם צִלְלֵי שִׂמְלָתָהּ,
שָׁתְקָה עָלַי, הִשְׁרְתָה בִּדְמְמַת־הָרַחֲמִים
צִלְלֵי שִׂמְלָתָהּ...

תְּהוֹמוֹת לַיְלָה נִפְקְחוּ לְפָנַי בִּמְלֹא עָמְקָם...
לֹא, לֹא תְהוֹמוֹת לַיְלָה – עֵינֵי נַעֲרָה שְׁחוֹרוֹת־אֵבֶל
עָמְדוּ בִּי וְצָפוּ בִּי וְחָדוּ לִי חִידָתָן:
כַּמָּה כוֹכְבֵי־פָז וְאוֹצְרוֹת־חֹשֶׁךְ בָּנוּ שְׂפוּנִים?
חָדוּ לִי חִידָתָן...

לֵץ מִסְתַּתֵּר צָחַק לִי מִמִּסְתְּרֵי הַלַּיְלָה...
לֹא, לֹא לֵץ מִסְתַּתֵּר – נַעֲרָה טוֹבָה וּקְשַׁת־רוּחַ
רָקְדָה סְבִיבִי, רִחֲפָה סְבִיבִי וּצְחֹק זָר צָחֲקָה;
עַנְנֵי עוֹלָמָהּ כֻּלָּם קָפְאוּ בְּעֵינֶיהָ,
לִבָּהּ קִרְבָּהּ רָבַץ תַּחְתָּיו אִלֵּם מִן הָעָקָה –
וּצְחֹק זָר צָחֲקָה...

*

הוֹ, כַּסֵּנִי כַּסֵּה הֵיטֵב, לַיְלָה שָׁחוֹר!
הוֹ, בִּלְעוּנִי עֹמֶק עָמֹק, תְּהוֹמוֹת־חֹשֶׁךְ!
לֵץ מִסְתַּתֵּר, קְרַע לְבָבִי אַלְפֵי קְרָעִים,
קְרַע לְבָבִי!

נַעֲרָה קוֹדְרָה! אֲנִי צָמֵא אֶל עִצְּבוֹנֵךְ,
כָּמַהּ אוֹרִי, עָיֵף יוֹמִי לְצִלְלַיִךְ,
הֵא לָךְ אָשְׁרִי! רִמְסִי אוֹתוֹ עַל דָּמֵךְ,
רִמְסִי אוֹתוֹ!

*

מִן הַלַּיְלָה חֶרֶשׁ עוֹלֶה קוֹל מַעְיָנוֹת טְמִירִים הוֹמִים,
רָוִים, לֹא יְדָעָם שֶׁמֶשׁ, עוֹלִים עִם קוֹל הַמַּעְיָנוֹת,
שׁוּלֵי עוֹלָם כְּבֵדִים, טְעוּנִים שִׁמְרֵי רַעְיוֹן לֹא יְבֻטָּא...
לַיְלָה שָׁחוֹר,
הַב לִי כּוֹס־הַשְּׁמָרִים, אֶשְׁתֶּה, אֶכְבַּד מֵרַעְיוֹנֵךְ פְּלָאִי!

אַלְפֵי צִיצִים עִם כּוֹכָבִים לוּטִים, נָמִים בְּמַחֲשַׁכִּים,
יִפְעָה, לֹא יְדָעָהּ שֶׁמֶשׁ, בְּמַחֲשַׁכִּים נָמָה, חוֹלְמָה,
פֹּה וָשָׁם יֵשׁ יָקִיץ פֶּרַח, פֹּה וָשָׁם יֵשׁ יָצִיץ כּוֹכָב...
נַעֲרָה קוֹדְרָה,
עוֹרְרִי לִי כָּל פְּרָחַיִךְ, כָּל מְאוֹרַיִךְ לִי הַדְלִיקִי!

יֵשׁ גַּם זִיו נוֹבֵעַ חִוֵּר מִבֵּין מִפְלְשֵׂי הֶעָבִים,
לְבָנָה רַכָּה תִּפְרֹשׂ חַסְדָּהּ מִבֵּין מִפְלְשֵׂי הֶעָבִים;
דְּאָבָה אִלְּמָה, דַּאֲבַת־עוֹלָם, וּמִתְגַּלְגְּלִים דְּרַחֲמִים...
לְבָנָה רַכָּה, אָחוֹת טוֹבָה,
גַּלְגְּלִי עָלַי וְעַל הַכֹּל כָּל תּוֹרָתֵךְ וְחַסְדֵּךְ [illegible]

י. ח. ברנר.

[illegible]

כד.

מיאסה מכניס־אורח הוא בוחן לבבות גדול; הוא אומר: ליברמן הנהו על הספסל! ב„על הספסל" מגדיר מיאסה את הרוק, שהחלט בתוכו לישא אשה — ויהי מה, מיאסה בבב מכיר הוא, מבלי אשר יאמרו לו, מי הוא על הספסל ומי לא. אין מנוס — אומר מיאסה — מפני הספסל. היום אתה — מחר הוא. מקודם, לאחר זמן, [illegible] הספסל אין מנוס. היום הרי אתם שומע מפי איזה בחור: מי? אני? אני אשים צואר בעול? חס ושלום! וכי איני רואה את ההצלחה של מכרי, שהקדימו נעשה לנשמע? לכאורה, דברים הראוים להשמע... וממחרת — ראה, הוא בעצמו על הספסל! גם את זאת ראיתי. כלומר, ראיתי הוא, המיאסה: כשהבחור יושב על הספסל באמת, אין הוא מדקדק אז, אם ראשון הוא לבחירתו ואם לאו. בקיצור, רבותי, ליברמן הוא על הספסל!

וליברמן היה אמנם נתון עתה בין שני מגנטים: מגניט אחד: לצרור את בספו המעט אשר נשאר לו ולנסוע לארץ ישראל, „למרות מה שהוא טריטוריאלי בפרינציפ; מגניט שני: לקבל את המשרה בבית הדפוס של אמרכון, אשר הציעו לפניו, ולהשאר לגור דוקא במעון זה, שמנוחין גר בו ושאיתה הבתולה, שדוד־לבבה נסע לאוקספירדי מציעה שם את המטית...

— דבר נפלא... יש שהוא מדבר למנוחין — לך, אברהם, אני מגלה הכל, [illegible] אתך אני מדבר בהתגלות־לב גמורה, ממך, אברהם, אינן מבפה בבב... אגיד לך האמת... איני רוק זקן... אבל שעתי הגיעה... איני מכוער, כמדומה, אבל חן מיוחד אין לי בעיני העלמות, אשר אני נפגש אתן... שמא יודע אתה משום מה?...

[illegible] לך דרוש [illegible] למצא אם [illegible] לך דרוש ילדה אשר תחבק את [illegible] אשה ומשוך בשפקה... אשר [illegible] אשר ידיה המרת־השחורה שלך... נו, רגל קטן, מהיר, נו, פשוט... שומע אתה?

[illegible] אגיד לך האמת... — הוסיף שלום ליברמן להתוודות לפני אברהם — הנטיה הטבעית שלי התפתחה בזמן קדום מאד... וזה שנים אחדות, מאז, מסתפינא לומר נהייתי לבן שבע עשרה, הנני נושא בחבי [illegible] באיזו חגרת אמללה — נבנת איני רוצה... נבנת אינו אוהב — אבל להפגש בחגרת אמללה ולהדבק בה... בשעה של דכדוך אני משיה בנפשי, איך שגם היא דוחה אותי מעל פניה... מכאוב... צער מרובה... או יש אשר אני חולם [illegible]

להוציא איזו אשה מבית הפקר ולשאתה לאשה... כח הדבר בעיקר אברהם אבינו [illegible]
[illegible] בעצמך [illegible] ילדים [illegible] מנחין בראשו [illegible]
[illegible]
[illegible] אתה אומר [illegible] ליברמן — הוא הדבר, [illegible]
דבר... גם אני חשבתי כזאת... ולפיכך נשארה לי עתה... נשארה לי [illegible] לנסוע מכאן... לנסוע לנסוע... [illegible]
[illegible] לפלשתינא [illegible]
[illegible] לאמריקא, לפלשתינא — לכל אשר ישאוני עינים...
— לא צריך, איני בעל עצות ואיני מורה־דרך, אבל, שלום, כך [illegible] הלא אתה צריך להטלטל ממקום למקום בעלמא. מה תעשה שמה? פלשתינא — עבודת אדמה [illegible] כשאדם עובד אדמה [illegible] בכל מלאכות האחרות [illegible]
נו, איך שהוא, ואתה, שלום, [illegible] עובד־אדמה... ובבית־הדפוס מוטב לך לעבוד פה... השאר... קצת כסף יש לך... ודבר אחר: אני שומר בלבי [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] עשרת ימי תשובה. — ברחוב היהודים רב הקשקוש המשך ימים קדמונים; נשפה בכל אלה אין כבר...
[illegible] אברהם מחפש אחרי עבודה — ואין, הוא אינו שומע אנגלית, ובבתי הדפוס האנגלים אין מקבלין אפילו יחידים השומעים את השפה; מה שנוגע לבתי הדפוס היהודים — שם כבר שמעו על אדותיו ולא לשכח [illegible]
[illegible] בעיני לבני נהיה לנושא־סבל; כחו אתו. —
[illegible] עם עזיבתו את מלאכתו אצל סרטן, נגמרה תעודתו הסוציאלית, קרבנו בעד האמת... עתה הוא מתכונן לתקן תקונים אחרים...
[illegible] לבא־ביתו נהיה משום מה גם יעקבזון. הוא קרוב לארבעים ונשוי, אב לילדים, ובכל זאת הוא רוחו חזק עוד למדי להריח ריח עלמה פנויה. [illegible]
[illegible] אתמול, צום גדליהו, בבוא אברהם מעבודתו־דיומי בשעה התשיעית בערב, מצא את הבתולה שלו מעמנו מוציאה את ה„מנטיליה" שלה מן הארון השבור.
[illegible] מנוחין נתן בה עיני העיפות ונכנס עמה לדברים בבתכון. — סתיו בחוץ... לא טוב ללכת...
[illegible] מר יעקבזון אומר...
[illegible] יעקבזון [illegible] קרא מנוחין ישר ובגסות לא מצויה אצלו — בבית הדפוס יש כבר מקפלת עתונים אחרת... זה כבר... לחנם איפוא נקראת, ידידתי... מה שם הכבודה? בעמי... ראש בריא, בעמי, לא צריך לשים בערש דוי...
[illegible] בעמי הבתולה אינה אוהבת את „הדוב" הזועף (בעיקר הדבר, דומה אברהם יותר לאריה מאשר לדוב, וגם זעף אין אתו!), אבל יראה היא מפניו, ויראה היא, ביחוד, את השפעתו העצומה על ליברמן...
— אם בעמי הכבודה רוצה באמת לעבור — הוסיף אברהם — אזי יכול הוא להיות לה לעזר בדבר מה. בבית המזון, שאני אוכל בו, דרושה משרתת. אשת מיאסה קרבה ימיה ללדת אל פחד... בבית־המזון הזה — האנשים המבקרים בו מִשלנו הם; לא יאונה לאיש בו כל און. בית מזון זה אינו דומה בשום דבר לשאר בתי־מזון. אפילו לשחוק בקרטים אסור בו.
— כאן נתגלתה האם בתרעומות.
— במחילה, במחילה, מר מנוחין... ועוד „אברהם אבינו"!... ממנו לא פללה, שייעץ לבתה, כי תהיה למשרתת... ככה עוד לא נפלו... ומר ליברמן שומע, יושב ושותק... אה, מר ליברמן? —

חושים שבו לעב ש״א, ... «מיסטיים» ... ״לם ...

... אין מקום לרוח האשה המעוברת, ... ומשונים.
... שלם ... מעין — ואיש לא ידע ... איך.
... ואינה יוצאת ...
אשה ... אשר ... לא ...
אברהם לדרוש ... לא ...
רחל, כי חפץ ...
לעצת אנשים ... לעצה ... הלכה
משם... לשטקטונוב... הלכה... כי ...
אבל ... לא ...
נתעוררה בה ... שבה ... כל ...
— משוח אני בנפשי — מתלהב ליפרמן — משוח אני בנפשי, בבמה חלאה עלה לה ... זה... ומשוח אני בנפשי גם בבמה עלה לי לאברהם שלנו ללבת ... של ... ... חצי שנה לא הלך... לא רצה להפגש... אתה אינך יודע דבר? אה, ... אשתו של ... נודעתי ... אהבה אותו ... עד לשגעון... אברהם שוח, כי ... כמה... גם חוה, כמו שנודע לי, ברחה מחברתנו רק בגללו... היא אינה יכולה לשאת לפעמים את מבט עיניו... לפעמים... בפניו היא חשה ... עצמה לחוצאת... אף כי הוא ... הוא יתנהג אתה רק כמו שהוא יכול להתנהג, ותמיד בפיו: אין דבר; חוה, אין דבר... הכל יהיה לטובה... הכל... אבל היא פתיה!... אוי, פתיה, פתיה!... (אנחה עמוקה).

ה„פתיה" עכשו היא מתגוררת במעוננו. אברהם מצא את ... בבית אשה ... ואת דרכו אליה ... בעסי ואמה. הוא ספר להאם ולהבת את כל הדבר, הוסיף עוד כמה הנשים אובדות ע״י חרפתן המדומה, ע״י חרדתן הפתית; באר, עד כמה הוא ירא שלא תעשה פיאושה מה שמעצים לה, את הדבר הרע באמת, המתועב, הבלתי טבעי; דמו, כי עוד הפל׳

יכול ליהפך לטוב, כי אותה העלמה תוכל למצא את האיש אשר יאהב ... האשה והבת ... השבו, כי על ענינן הן תלוב כל השיחה והתענינו. מהתענינות רבה ... גם ... לאחר שנודע, כי לא בדותא היא וכי ... עמהן בעלמה ממשית ולא במשל כלפיהן, להיות לעזר בדבר. אברהם נטל מליפרמן כל מה שהיה לזה בצלחתו. ... איזה ספים להאשה הטובה בעד הכנסת האורחים שלה, בעד ... ובעד זה שלא יהיו לה כל „תביעות" ... לה את חוה למוטחה ברבר, אלא שפלוני אמר, כי כבר הוא ... לקחו שכר טרחה גם האם והבת ... אנו שנים ... בחדר אחד: ששון ונחום.

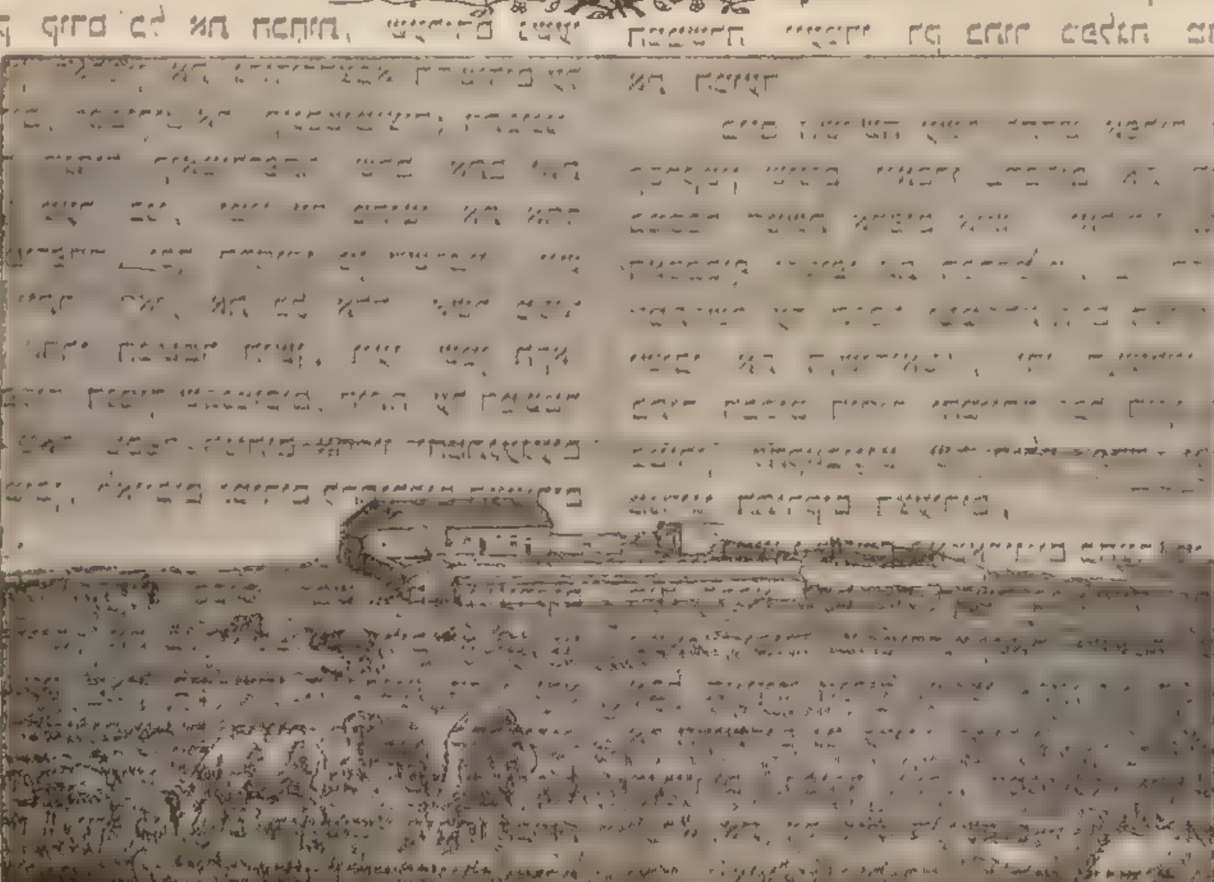
הריבה של חוה מתחיל מתבלט מיום ליום — ורוגז עצביה להתגבר. בכדי לעשות איזה ריוח בחדר, ההליטו להוציא את הארון השבור מכאן, אל חדרם הם — חדר האם והבת. נטל אברהם והעתיקו ממקומו ביד אחת. אחזה בו, בארון, גם בעתי שמצאה מקום להראות את עצמה קצת לגברים וצעקה: אוי, כמו אני פוחדת... אמא... אולם חוה פחדה באמת משום מה ... האורך, חורה פסיד ... על כתפו של ליברמן... ... פחדה של אשה מעוברת מגיע לפעמים!

... פחד ... ואי נעימה, והאם והבת אתך עוברות על שבתן אף פעם אחת מבלי הבעת ... גלויה: „צרתך" לגבי דודה הלא ... למעט כלום: בעסי לא נתעברה; חוה נתעברה מגוי — והילד במעיה... ... בפניה... אין דבר, חוה! מדבר אליה אברהם ... לעבודתו ... שבי ביתה... הידעת, מה חלמתי הלילה? את אחיך ... ראיתי בחלום... את אינך זוכרת אותו... מותר לך להתגאות ... הוא מת על ידי ב„זורטה", בסביריה... לפני מותו הזכיר לי את שמך... הוא אהב אותך... את אחיך לא, לא אותך אהב...

(ש׳ שבתי)

תמונה זו מתארת מושב עברי חדש ... שנוסד באמצע ... התברה להכשרת הישוב בארץ ישראל על אדמת הקרן הקימת. המושב נקרא בשם „בנרת". כנרת היא מושב פרמה כעין סנ׳רה, שנוסדה זה כבר ע״י יק״א. בפרמה להנך זו לומדים הפועלים העברים באופן סיסטמתי ומעשי את כל פרשת המשק הכפרי. פרמה זו מתקינה את העובדים בה להיות לאכרים טובים, שיהיו היסוד היותר טוב ומוכשר

... קמה שבעמק ... הלקוסר ... בארצנו ... בפית מסחה על ... חלקת אדמה הנקראת ... ... לקנין הקרן הקימת משנת 1905, עבודת 1908 ... בחבירות ... משתרעת לשון עברי ... כנרת ואצל ... בענף התופי של מסלת הברזל ... ... בפרמה ... עובדים עתה 32 פועלים עברים ...

כנרת. הפרמה של החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל.

ש. צ.

הַמְאוֹרָעוֹת בְּתוּרְקִיָּה וְנִצְחוֹן הַקּוֹנְסְטִיטוּצְיָה.

במשך שני השבועות האחרונים היתה תורקיה גיא־חזיון למעשים ולמאורעות כבירים ונמרצים מאד, שאין למצוא דוגמתם בכל מהלך ההיסטוריה החדשה.

עוד הריבולוציה היולית, שערערה כמעט בין־לילה את שלטון האבסולוטיות העריצית בממלכה העותומאנית, הרעישה באופיה ותכונתה את כל העולם הנאור. מהפכה ריבולוציונית נמרצה כזו בכל סדרי החיים המדיניים בלי שפך טפת דם אחת, — זהו דבר, שלא היה לעולמים. התורקים הצעירים התיצבו לעיני כל כצלמי־אגדה, עוטי הוד קסם פאנטאסטי. מעטים היו עד כה היודעים אותם ואת מעשיהם בארץ ומחוצה לה, ופתאום כמו מתחתיו צמח כח נעלה ונאדר כזה גם בחמר גם ברוח! והכח הזה סחף אחריו בזרם פעולתו את כל טובי־העם, את כל האילימנטים שבו, השואפים לאורה, לחופש ולהתקדמות.

וגבורי־העם הללו לא זחה דעתם עליהם בנצחונם הראשון, בענות ובצניעות יתרה, אבל בהתלהבות עצומה ובמסירת־נפש, חתרו לבוא אל מטרתם. ובמשך שמונת הירחים האחרונים הגדילו לעשות: הנהיגו קונסטיטוציה בארץ, יצרו את הפרלמנט, יסדו קבינט מיניסטרי משלהם, אף שמו לב לעקור משורש את כל המגרעות והקלקולים שבהנהגת מוסדות השלטון האזרחי והצבאי ולבער אחרי כל המונע והמפריע בעד התפתחותה החמרית והרוחנית של המדינה, שבאשמת מנהיגיה ומנהליה הישנים הגיעה לידי הריסה, מן המסד עד הטפחות. אולם ידעו והרגישו האנשים האלה, כי עוד סוף דרכם מהם והלאה, כי עדיין רבה המלאכה לפניהם להגות את המון המכשולים ואבני הנגף ממסלתם, כי אם בגלוי נשמעים ונכנעים להם הכל, אבל ישנם הרבה כחות תשוכים בקרב העם, הרוקמים בסתר מזמות כנגדם לקרוע מידם את העמדות, אשר כבשו להם עד כה. לפיכך שאפו התורקים הצעירים להחליש למפרע את הכחות, העלולים להעמיד בסכנה את המשטר החדש. הם מצאו לנכון להרחיק קודם כל את הכחות, שעליהם נשען המשטר הישן, להוציא מן הארמון את גדודי־הצבא החשודים על ריאקציה ולהחליפם באחרים, המסורים אל הקונסטיטוציה; התבוננו, כי אין לבו של הויזיר הגדול קיאמיל־פחה שלם אתם ואת שאיפותיהם והפילו אותו מעל כנו, ומנו על מקומו את אחד מאנשי־שלומם, את חילמי־פחה. וכך הרחיקו מן השלטון, ויש אשר באמצעים נמרצים יותר כדאי, את כל אלה, אשר מצאו בהם נימא של נטיה אחרי המשטר הישן. ויען שמן הקאמארילה החצרונית עד הפקיד הנמוך שבנמוכים, היתה על המשטר הזה פרנסתם; לכן רב מאד מספר הנוהים אחריו והמתגעגעים עליו; וכל אלה נהפכו, כמובן, לאויבים גמורים להתורקים הצעירים ולהועד, העומד בראשם.

ומלבד האויבים הללו התלוים בכים, רכשו להם התורקים הצעירים גם שונאים מוסריים, את בעלי מפלגת הליביראלים, או ה„אחראריים". באמת כמעט שאין בין שתי המפלגות הללו ולא כלום, אלא שהתורקים הצעירים אינם רוצים להכנס בסכסוכים הזכיותים של הלאומים כל זמן שלא יבצרו את הממלכה התורקית בצרון גמור מבית ומחוץ, והליביראלים דורשים תיכף הכרזת זכות של אוטונומיה ושלטון עצמי לכל בני העמים השונים. אבל הפירוד הקטן הזה נתרחב ע"י העתונים משני הצדדים והיה לפרץ גדול, ולאט לאט נתערב בו גם הרבה מן הנטיות האישיות, הפרטיות, והוא הלך והתעמק יותר ויותר עד שנעשה מעשה ונרצח מו"ל העתון „סירביסטי", האסאן־פיהמי, איש בעל נפש סוערת ולוהטת, אשר היה מתנפל תמיד במאמרים חריפים על ועד התורקים הצעירים ומנהיגיו, וביחוד על אחמד־ריזה, נשיא הפרלמנט. אז הוציאו את הקול, כי היה זה רצח פוליטי מצד התורקים הצעירים, והכהנים והשופטים חניכי בתי־הספר לתורת האמונה, הפיצו את השמועה הזאת בתוך העם ועוד הוסיפו עליה המון עלילות ודברי שקרים ודבות בזויות, אשר מצאו להם אזנים קשובות, ועי"ז הפחיתו הרבה מן האוטוריטיט של הועד.

בפרץ הזה, שנעשה בין מפלגת התורקים הצעירים והליביראלים השתמשו הריאקציונירים. עם השופטים בראש עוררו תנועה למלחמה בעד האיסלאם כנגד חברי הועד, „הבונים החפשים הכופרים בדת ומסירים את לב העם מאחריהם". על בסיס התנועה הזאת נוסדו אגודות אחדות כמו אגודת „האחדות המושלמית", „אגודת המחמרים הטהורים" וכיוצא בהן, אשר באמת היו מכוונות כולן לא להגנה על האמונה, אלא כנגד ממשלת התורקים הצעירים.

בהלוית עורך ה„סירביסטי" שנרצח, השתמשו גם הליביראלים גם הריאקציונירים לעשות את הדימוניסטראציה הפומבית הראשונה כנגד הועד של התורקים הצעירים. בדימונסטראציה זו השתתפו הרבה מכהני־האמונה ומושלמים חרדים, אגיטאטורים נאמו נאומים מלאים רעל כנגד התורקים הצעירים, שרצחו נפש האכאן פיהמי, מפני שגלה את שוליהם על פניהם והוכיח, כי תחת למלא את הבטחותיהם בדבר מעשה־תקונים, הנם מנצלים את העם. ביחוד האשימו כולם את התורקים הצעירים, כי כבשו לעצמם בחזקת היד את מושכות הממשלה, והכל רק משום תאות הבצע. המאשימים סמכו את עצמם בזה על קיאמיל פחה הנדח, וגרמו בנאומיהם לעורר בקרב העם התמרמרות גדולה מאד וסערת־חמה על התורקים הצעירים.

מיום הרצח ואילך התחברו יחד הליביראלים והריאקציונירים בעצה אחת למלחמה בנגד הועד, נכנסו יחד לאספות חשאיות וקבלו החלטות בסודי־סודות. התורקים הצעירים; אשר הרגישו בקושי המצב עשו מעשה לפיים את מתנגדיהם, כי הלכו והכריזו ברבים, כי מן היום והלאה הם מסלקים את ידם מהתערב בעניני הממשלה ויעמדו רק בתור מפלגה מדינית. אבל כבר אחרו את המועד.

ביום השלשה עשר לחדש אפריל התקשרו חיילים בבתי־קסרקטין שונים ויאסרו בחבלים את האופיצירים שלהם ויצאו במספר חמשת אלפים איש, ואליהם נספח המון עם רב מבני האספסוף והקיפו את הפרלמנט. כל הלילה נמצא חיל הגארניזון המתקשר על הככר וממחרת היום הציעו את הדרישות הללו: כי ישיבו את ה„שיריאט", זהו ה„שולחן ערוך" של האיסלאם, בתור הבסיס היחיד והמיוחד לכל חוקי המדינה בעתיד, כי יתנו פטורין להקאבינט של חילמי פחה וכי יגזרו גזרת גלות על מנהיגי התורקים הצעירים.

נמצאו שלשה באטאליונים בחצר מיניסטריום־הצבא, שאפשר היה לדכא בהם את הקשר בראשיתו כהצעת שר המבצר הקונ־סטאנטינופולי מחמוד־מוקטאר, שאמר לצוות לירות במתקוממים, אבל הוויזיר הגדול חילמי פחה, לא הסכים לו. מלבד זאת עברו אל הקושרים גם גדודי המורים הסלוניקואים, משגבם של התורקים הצעירים, לפיכך ראתה הממשלה את עצמה מוכרחת סוף סוף למלא את דרישות הקושרים, אשר האולימים והכהנים היו להם לפה. יצאו בדימוס בתחלה המיניסטרים, אחריהם נשיא הפרלמנט, אחמד ריזה, ולבסוף גם הויזיר הגדול חילמי־פחה, והשולטן מהר לקבל את פטוריהם. מיניסטר־המשפטים, אחד הדיפוטאטים ואופי־צירים רבים נרצחו מאת החילים הקושרים, והרבה מהם בענויים

ויסורים קשים מאד. רק אחמד־ריזה, דזשאוויד ביי, עורך ה„טאנין" וכמעט כל חברי ועד התורקים הצעירים נמלטו על נפשם בשלום.

ומאת היודעים את מצב־הענינים לא נעלם, כי היו בקשר הזה ידי הרבה מכחות החושך, ידי הריאקציונירים וצרורות כספם. ביום הריבולוציה היו לכל אחר מהחילים, הרעבים תמיד ללחם, מחמש עד עשר מידז׳ידיות, כמעט קרוב ללירה תורקית, בכיסו. אומרים בבטחה, כי לפני שבוע נתקבל על השבון הארמון מבית הבנק העותומאני הקיסרי סכום של חמשים אלף ליטראות תורקיות. גם בתי־הספר של חניכי־הכהנים קבלו עשרת אלפים ליטרה מאת האילדיז.

ככה התחברו יחד הבערות הגסה, הקנאות הדתית, הדימאגוגיה הפוליטית, שנאת המפלגות וחמדת־הבצע של הריאקציונירים לעולל בעפר את ועד ה„אחדות והקדמה".

נתמנה מיניסטריום חדש, אשר נכנסו אליו עפ"י הצעת הקושרים והריאקציונירים העומדים מאחריהם מזקני הגיניראלים, הידועים בלויאליות שלהם. נתמנה גם ויזיר גדול חדש, טיופיק־פחה, דיפלומאט בדוק ומנוסה. לא נשאר מחברי המיניסטריום הקודם בלתי אם מיניסטר החיצון, ריפאת־פחה. הממשלה החדשה הזאת, אם אי אפשר לומר, כי היתה ריאקציונית קיצונית, אבל נאמנה ומסורה אל הכסא ואל הטראדיציות הישנות בלב ונפש. בימיה הראשונים היתה נבוכה, תועה ומבקשת לה דרך, איש לא ידע לאן פניה מועדות, התקום ותכחיד בפעם אחת את פרי כל העמל, אשר עמלו התורקים הצעירים לעשות לתקון המדינה בימי־תקפם המועטים, אם אין, וגם הממשלה בעצמה לא ידעה את הדבר. קודם כל צריך היה להקים את הסדר במטרפולין, כי השתובבו החילים הקושרים שכורי־הנצחון, פרקו מעליהם כל עול של דיסציפלינה ומשמעת ועשו כה שלבם חפץ. וביחוד התחילו מבקשים אחרי גבורי המשטר החדש, אחרי האופיצירים, בעלי־בריתם של התורקים הצעירים, להשמידם מן הארץ. אח"כ נתברר, כי בשנים, שלשת ימי הבהלה הראשונים הרגו החילים הקושרים כשתי מאות אופיצירים מחברי התורקים הצעירים, אשר נפלו לידיהם.

צריך להעיר, כי אף על פי שהעיר נמצאה במשך שני ימים בידי חיל משתובב והמון פרוע, בכל זאת לא סבל ע"י זה אף אחד מנתיני חוץ לארץ הרבים, וגם אף נוצרי אחד. בערי השדה החלו פרעות, וביחוד באדאנא, שבה נהרגו במלחמת המושלמים עם הארמינים יותר מעשרת אלפים איש.

והדיפוטאטים הימנים של הפרלמנט, — כי מכל הדיפוטאטים השמאלים והקרובים אל האנף הזה לא נשאר כמעט אף אחד בקונסטאנטינופול מאימת הריאקציונירים—נכנסו לישיבותיהם, וראשית פעולתם היתה לקבל באהבה את פטוריו של נשיא בית נבחרי־העם הקודם, אחמד־ריזה, ולמנית אחר תחתיו, וגם לתת תוקף והרשאה להממשלה החדשה.

אולם אם בגדה המטרפולין בהקונסטיטוציה לפי שעה, אבל הפרובינציה נשארה נאמנת ומסורה לה ומחזקת בבריתה ברב־תוקף כבתחלה. אך הקיפה השמועה בערי־השדה ע"ד המהפכה, אשר חוללו הריאקציונירים בעזרת החילים הקושרים ועל אודות מפלת ועד התורקים הצעירים, ותהומנה ותזדעזענה כולן מהתמרמרות נמרצה. „הקונסטיטוציה בסכנה!" — זאת היתה הקריאה הראשונה, אשר פוצה מפיות מיליוני התושבים שבערי הפרובינציה, והאמרה הזאה הלהיבה את הרוחות ועודדה את הלבבות לצאת שכם אחד למלחמה כנגד הריאקציה בעד הקונסטיטוציה והחופש. ביחוד גדלה הסערה בסלוניקי. העיר הראשה המקידונית, שממנה יצאה ראשונה תנועת השחרור אל כל ערי המדינה והיא נתנה את האות הראשון למלחמה בשלטון העריצות. לסלוניקי נזעקו כל ראשי מנהיגי התורקים הצעירים, אשר נמלטו על נפשם מקונסטאנטינופול, וגם כל חבריהם גבורי־התנועה שבחוץ־לארץ. לסלוניקי מהר גם הגבור הנערץ אינוויר־ביי, ראש מחוללי הריבולוציה היולית, שנשא משרה במלאכות העותומאנית בברלין, ניאזי־ביי ועוד הרבה מאנשי שלומם. הצבא קדם את פניהם בתרועת שמחה ובקריאה נלהבת למלחמה נגד כל שונאי הקונסטיטוציה, והחופש והמשטר החדש.

מיד נמנה ונגמר ללכת אל המטרפולין וללחום שם בחרף־נפש כנגד החותרים תחת הקונסטיטוציה והמשטר החדש, להרסם ולבלתי עזוב את שדה־המערכה עד אשר ישיבו אותה לבצרון ותוכל מעתה עמוד בפני כל הרוחות הסוערים עליה להפיצה. והקורפוסים הסלוניקואים התחילו מזדיינים ומכינים את עצמם לדרך.

ובהתלהבות והתרגשות עברו במהירות־הברק מסלוניקי לכל ערי מקידוניה ואלבאניה וסוריה וליתר חבלי־המדינה התורקית. ובכל מקום שהן מגיעות חדרו בכח אל שדרות העם היותר רחבות. הסכנה הכללית המרחפת על הקונסטיטוציה והחופש השכיחה מלבות האלבאנים והיוונים והבולגארים את חשבונותיהם וסכסוכיהם הישנים עם התורקים הצעירים, ומקרוב ומרחוק נהרו המונים המונים חילים־מתנדבים להספח אל מחנה הצבא שלהם, ההולך לקונסטאנטינופול.

וביחוד רבתה התנועה בין יהודי סלוניקי, אשר היו בתומכי תנועת־החופש בראשיתה, וגם עתה בבא ימים קשים להתורקים הצעירים נשארו באמנה אתם. יודעים ומרגישים היהודים, כי בבצרון המפלגה הזאת יתבצר מעמדם בארץ גם הם, ובנפלה אין להם בטחון ותקוה בעתיד. ויהודי סלוניקי מכל פנית התושבים קמו על נדיבות ויעניקו סכומי־כסף הרבה וצרכי מזון ובגדים להחילים המתנדבים, וגם מקרבם העמידו גרודי־צעירים אחדים אשר עם נשק ביד נלוו אל הצבא היוצא ללחום את מלחמת־החופש. בראש אחד הגרודים המתנדבים האלה התיצב הדיפוטאט היהודי קאראסו. אך נשמע בקונסטאנטינופול דבר מסע מחנה־הצבא המקידוני, ונפלה כל רוח בין המפלגות השונית, הצוררות להתורקים הצעירים. בקרב הליביראלים־האחראים רבתה המבוכה מאד. עוד מעט קודם לכך הכירו, כי הגדישו את הסאה, כי בהתחברם אל הריאקציונירים נוקשו ונלכדו ברשתם והיו גם הם במסייעים להריסות הקונסטיטוציה ולנותני־יד לשלטון האבסולוטי. גם האולימים וגדולי־כנסית־האמונה האינטיליגנטים עמדו על שגיאתם והתחילו מבקשים עצות לתקן מעוות. התחילו מחזירים על בתי־הקסרקטין ומטיפים באזני החילים הקושרים דברי־מוסר ומעוררים אותם לדיסציפלינה ולהכנעה אל הפקידים הגבוהים עליהם, נשמעו דעות של אוטיריטיטים בדברי אמונה ודת, כי אין הקונסטיטוציה וה„שיריאט" מתנגדים זה לזה, וכי החופש האנושי הוא, להפך, אחד מעיקרי הקוראן. רפו הידים גם באילדיז־קיוסק, מבצר הריאקציה.

ומכל קצוי המדינה עפו אל הפרלמנט המון טלגרמות במחאות נמרצות כנגד מעוררי המהפכה וכנגד הממשלה החדשה, שאין איש מכיר בזכות קיומה. בין המוחים היו גם רבני היהודים, חברי הפרלמנט נכנסו לישיבות ודנו בדבר המחאות הללו והמצב שנתהוה על ידם. דיפוטאטי־הפרלמנט נמצאו בין שני מאגניטים: בין הריאקציה עם השולטן בראש ובין דעת הקהל, ההולכת וסוערת, ומרגש הפחדנות הרכינו בראשם לכאן ולכאן. נדמה גם קול העתונות הפרוגריסיבית.

והתורקים הצעירים העתיקו את הועד שלהם לסלוניקי, ומשם התחיל שולח דיריקטיבים והוראית וצירקולארים ובירורי־דברים במדינה ומחוצה לה. „לא ללחום מלחמת אחים ולא לשפוך דם אנחנו הולכים — ככה פרסמו בקהל — כי אם לענוש את

מחוללי המהפכה, יהיו מי שיהיו, ולהשיב את עטרת הקונסטיטוציה והמשטר החדש ליושנה".

ובכל אשר יכפו צבאות התורקים הצעירים ללכת הלך וקרב לקונסטאנטינופול, כי חזק שם רוח אוהבי החופש ורבתה החרדה בין שונאיה. מן האילדיז-קיושק נשלחו צירים מתווכים אל גדודי החיל כבואם אל טשאטאלדזי, המבצר האדיר שלפני קונסטאנטינופול, להתוכח עם ראשי הועד במו"מ של שלום, אבל המו"מ לא הביא לשום תוצאות. התשובה היחידה שנתנו חברי הועד לכל הצירים, שבאו אליהם בשם השולטן והממשלה, היתה: „עוד מעט ובאנו לקונסטאנטינופול, ושם נתראה!" לא הועיל גם המו"מ של צירי הפרלמנט עם החיל.

ולאט לאט החלו דיפוטאטי הפרלמנט מבעלי בריתם של התורקים הצעירים ויתר המפלגות הקרובות לצד שמאל להתאסף מכל המקומות אשר התחבאו שם, ויבאו ונכנסו לישיבותיהם. באחת הישיבות הללו נשא הדיפוטאט היהודי נסים מצליח מסמירנה נאום נמרץ מאד, שאנו מביאים בזה קטעים אחדים ממנו: „הממשלה הוליכה את העם שולל כיה שהדפה במהירות את נשיא הפרלמנט ופרסמה פרוקלמציה, שבה נאמר, כי אין לירוא מאומה. גם העתונות הפריעו את הרוחות [illegible] בזה שהחליפה את סגנונה והתחילה משמיעה דברים ברבים במורך לב, מתוך אימה ופחד. גם בית-הנבחרים הרתיע את העם בשוא, בפרסמו ברבים פרוקלמציות של שלום. בעוד שהרבה מחברינו הוכרחו להמלט מפני סכנת-המות, אשר רחפה על ראשם, הודיע הפרלמנט, כי אין כל אסון נשקף להקונסטיטוציה.

„איש מכם—קרא מצליח—לא הרהיב עוז בנפשו לפצות פה ולדבר את אשר עם לבבו. אני הייתי בכאן גם ביום השלישי והרביעי ואף היום באתי הלום; אעפ"י שהריני דולה גדול, אין אני רוצה להתפאר בהפטריוטיות שלי, אבל הריני מחויב להגיד לכם, כי אין לכם עוד חופש המעשה והדבור. ואתם הנכם רוצים לענות על הטלגרמות של הפרובינציות: בכל שורת מנוחה! מצטער אני מאד על שהנני חבר לאספה כזו!"

וביום הששי לשבוע שעבר כבר נמצא הדגל של צבאות הועד בסאן-סטיפאנה, הנמצאת במרחק עשרים קילומטר מעיר המטרופולין. שם נקבצו אל המחנה כמעט כל חברי הפרלמנט והסינאט, באו כל ראשי מנהיגי התורקים הצעירים וגם אחמד-ריזה, מי שהיה נשיא הפרלמנט, בתוכם. בכה היתה סאן-סטיפאנה הקטנה לפי שעה המרכז לכל החיים הפוליטיים של הממלכה העתומאנית. הדיפוטאטים של הפרלמנט והסינט התחילו להכנס יחד לישיבות ולמועצה הנשאות בזו אחר זו, ואח"כ הכריזו את עצמם לאספה לאומית, כדוגמת הקונויינט בשעת הריבולוציה הפראנצית. באחת הישיבות הללו דנו בשאלה, אם להשאיר את עבדול-חמיד יושב על כסא-המלכות לאחר שיתן ערובות בטוחות כי ישמור על הקונסטיטוציה, או להורידו ולהמליך תחתיו את הפרינץ רישאד אחיו. בשאלה זו נתחלקו הדעות. רבים התנגדו להדעה האחרונה, כדי שלא להקניט את המון העם, הכרוך עדיין אחרי השולטן, ואולי גם את ממלכות הנכר, דבר שנשמרו התורקים הצעירים ממנו בכל מאמצי-כחם. עוד הדיפוטאטים יושבים ומתוכחים יחד בשאלת עבדול-חמיד, והנה נגשו אל החוף אניות המלחמה היותר גדולות, ומפקדיהן, שנחשבו למתנגדי התורקים הצעירים, באו אל האספה הלאומית והודיעו, כי הם מעמידים את עצמם לפקודתה. שאלת הכסא נשארה בכ"ז לע"ע תלויה ועומדת באויר.

וממחרת היום נכנסו כל צבאות-החיל אשר להתורקים הצעירים אל שערי קונסטאנטינופול. גדודים אדירים תפשו את מרומי האילדיז, ואחרים פשטו על בתי-הקסרקטין של הגארניזון. אחרי מלחמה קשה במשך שלש שעות אחרות נכנעו גם האילדיז וגם כל החילים אשר בעיר לפני צבאות התורקים הצעירים, המפקד בראשו נתן צו לשמור על חיי השולטן וגם לנהוג בו כבוד מלכות.

עתה כבר נגמרה המלחמה, והמנוחה שבה לקדמותה. בכה נגדעה קרן הריאקציה, ונצחה הקונסטיטוציה.

התורקים הצעירים הוכיחו עתה לעולם, כי כל העם אשר בתורקיה וכל הסימפאטיה של העם שייכים רק להם, וגם העניים והצבאיים אינם יולדים גדולה לעצמם, אלא מיחסים אותה להקונסטיטוציה, להחופש ולההתקדמות. שעלידם הגם לותמים אפשר, שמעו איזו מגרעות בעבודתם הפרלמנטרית הנה שגרמו להמהפכה האחרונה, אפשר שלא הבינו להתחשב כראוי עם הרבה גורמים נכבדים, וביניהם גם ברגש הדתי של ההמון, אך אין כל ספק, כי הרבה ילמדו מהמהפכה האחרונה מעתה ויהיו זהירים יותר בכל פעולותיהם.

ובשמחת נצחונם של התורקים הצעירים משתתפים גם היהודים, אוהבי ההתקדמות והחופש וביחוד הציונים, המוצאים בהם משגב וחוסן רב לעתידותיו הלאומיים של הלאום העברי.

השבוע.

הציונות.

—ועדי השקלים, האגודות הציוניות והעסקנים הציוניים למקומותיהם מתבקשים להמציא תיכף להועד המרכזי של ההסתדרות הציונית את כל סכומי השקלים הנמצאים מכבר בידי הגזברים ואת אלה שנאספו ב„ימי השקל".

—מהקומיסיה הפלשתינאית.

בעת האחרונה פונים אלינו בשאלותיהם מוכרי מניות החברה להכשרת הישוב בא"י, כי המניות תלויות ונעשות לאקציונרים, שישלמו את מחיר המניות במלואו עד 1 למאי וקבלו את המניות במשך חדש מאי. הקונים מקבלים אותן בתוספת סגנון סתמיות [illegible] מאי.

המניות הסתמיות נשלחות גם בקופה, באחריות מקבל דמי קדימה בסכום לא פחות משני רובל לכל מניה.

עקרי התקנות ופרוספקטים נערכים ובקרוב יתחילו להפיצם בלשונות עברית, יהודית, רוסית ואשכנזית.

כדי להקל את החשבונות הננו מבקשים מכל בעלי-המניות, שעדיין לא שלמו את מחיר המניות במלואו להכניס במוקדם היותר אפשרי את התשלומים האחרונים.

הקומיסיה הפלשתינאית מקבלת כספים ותשלומים בעד מניות החברות האלה:

1) החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל (Palestine Land Development Comp.) מחיר כל אקציה אמית 9 רובל 55 קאפ. סתמית 10 רובל 27 קאפ.

2) החברה „אחוזת-בית" בחיפה (Terraingesellschaft Chaifa) מחיר המניה 500 מארק—233 רובל.

3) הסינדיקאט לתעשיה המעשה (Palästina-Industrie-Sindicat) מחיר המניה 1000 מארק—466 רובל.

כל הידיעות הנחוצות וכן גם פרוספקטים נשלחים לכל דורש.

הכתובת של הקומיסיה הפלשתינאית:

Вильна, Александровскій бульв. 18, Б. А. Гольдбергу.

— באספה הכללית מן המנין של האנגלו-פלשתינא-בנק, שהיתה בלונדון ביום 16 מרץ, נתקבלה להת בעד שנת 1908 דיווידינד של עשרה פינס (9% ק׳) לכל מניה של ליטרא שטרלינג על חשבון מספר יב׳.

יצא מדפוס פרוספקט מפורט ע״ד האנגלו-פלשתינא-בנק, פעולתו וערכו. כל חברינו וכל האגודות הציוניות יכולים לקבל אותו חנם במספר הדרוש להם מאת הועד המרכזי.

— כהתקבל הידיעה ע״ד פטירתו של איסקר מרמוריק שלח הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה למשפחתו של המנוח ולאחיו אלכסנדר מרמוריק תלגרמה של תנחומים והשתתפות בצערם.

— הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה שלח תלגרמה של ברכה לועידת ציוני גלוציה, שהיתה בלמברג בימי 18, 19, 20 אפריל (מ״ח).

מיום 16 עד 31 לחדש מרץ נכנסו לקופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות בלליות	333,53
מס עצמי	17,51
פנקסי שיבורות	70,09
קופסאות	214,18
תשלומים שלמים	424,27
תשקלים לשעורים	60,50
יער הרצל	117,25
תו׳ קרן הקימת ע״ס	66,41
גלויות-תלגרמה ע״ס	15,20

כ״ה 1578,99 רו״ב.

— ל. רובינוב יצא במלאכות הועד המרכזי לפלך פולטבה.
לפלך קובנה וקורלאנד יצא המאם ח. י. זכס.

— ביום 4 באפריל היתה בקמיניץ-פודולסק אספה פלכית של הציונים בפודוליה. באספה השתתפו 30 צירים מן 13 ערים. דו״ח מפורט יבא בגליון הבא.

הד״ר צילינוב מבקש מאתנו להעיר, כי בהרהו״ה של אספת הועד הפועל הגדול שנדפס ב„העולם" נומר 11—12 נמסרו דבריו במלים אחרי שלא כהוגן. בשם הד״ר נתן נמסרו על ידי הד״ר צילינוב רק הדברים האלה: „אם תהיה ערובה יורדית לרמה אז יש לקוות, כי ישתתפו גדולי הפינאנציסטים היהודים באירופה" (צד 18 עמוד א׳). הדברים הבאים להלן הם של הד״ר צילינוב.

ליום הולדת הששים של הד״ר מאקס נורדוי.

הלשכה הראשית של הנאציאנאל-פונד העברי בקלן פנתה בהצעה אל האירגאניזאציות הציוניות שבכל העולם, לעשות זכרון כבוד ליום הולדת הששים של הד״ר מאקס נורדוי, שחל ביום 29 יולי שנה זו, ע״י שאגודות ציוניות הרבה וציונים יחידים ירשמו את שמם בספר הזהב.

אבל לכבודו ושלא תתחשבל ... ושלא תתפורר הפעולה הזאת לפרורים קטנים, היינו, שלא יעשה כל אגודה וכל יחיד את הדבר בפני עצמם אלא שיתאחדו יחד למעשה כללי ונאדר כראוי לתנועתנו.

על כך זה פונה הלשכה המרכזית לכל מקומות הקבוץ בארצות השונות והקומיסיות של הנ״פ העברי בבקשה, לגשת לאספת נדבות לקשות הקנכת שמו של מאקס נורדוי אל כפר-הזהב על ידי ההסתדרות הציונית. הנדבות האלה תרשמנה על ידי המאספים ברובריקה מיוחדת, ובולן תצטרפנה יחד לסכום אחד גדול. גמר רשימות הנדבות האלה צריך להיות לא יאוחר מיום הראשון לירח יולי.

שלטון הקה״ק אומר להגיש את הדיפלום של כפר-הזהב להתן-היובל ביום הולדתו; לשלוח העתקים ממנו לכל אלה האגודות ולחברים הידידים, אשר ינדבו לצורך זה לא פחות מחמשה ליטראות שטרלינג, מאה מארק, מאה ועשרים קרונית, חמשים רובל, מאה ועשרים וחמשה פראנקים.

לשכת הקה״ק מקוה, כי ישתמשו הציונים בהזדמנות זו שבאה לידם להביע רגשי כבוד ותודה גלבבת לחתן-היובל הנעלה באופן נהדר כראוי לו.

— כל הציונים הבאים לויסבאדן (Wiesbaden) לזמן פרוץ או יותר גדול מתבקשים להודיע את כתבתם האדון Ludwig Lowin, Michelsberg 9, Wiesbaden. האגודה הציונית בוויסבאדן

— האספה השנתית של הפדרציה הציונית באמיריקה עתידה להיות בניו-יורק מיום 12 עד 16 יוני. בסדר היום עומדים מלבד הענינים הרגילים גם הרצאות שונות, בדבר שיטות החנוך ושאלות מיוחדות ע״א התקומה הציונית.

בארץ-ישראל

משורריני ח. נ. ביאליק שבקר את א״י נפגש ע״י הקהל העברי שם בערים ובמושבות בהתלהבות ובהתרגשות סוערת.

את המכתב המפורט מא״י ע״ד בקורו של ביאליק והפגישה שנערכה לו מוכרחים אנו, מחוסר מקום, לדחות לגליון הבא.

— בבית המדרש למורים בירושלים מיסודו של הדילפס-פיראיין ליהודי גרמניה כלו בשנה זו את חוק למודם, זו הפעם השלישית לקיומו, תשעה תלמידים.

כל תשעת התלמידים עמדו במבחן. בתור מורים מלבד צעיר אחד שהוא יוצא רוסיה, גולדו כולם בפלשתינה, חמשה מהם בערים ושלשה בקולוניות. חמשה הם חניכי ביה״ס של לימול בירושלים, יתרם יצאו מבה״ס שבקולוניות או מבית ישיבה, ואח״כ הכינו את עצמם ללמודים הנחוצים להכנס אל הסימינריום.

— המבחן נגמר ביום 13 מרץ במחוזות שבע״ב.

— התלמידים הללו קבלו משרות מורים גם בביה״ס של לימול ובבה״ס שבהקולוניות ושל הדילפס-פיראיין.

— מעינות הגפרית החמים אצל טבריה, שהיו מפורסמים עוד בימי קדומים כסגולה של רפואה לחולי מחלת הרהעמאטיזם והעור, והמושכים אליהם בכל שנה אלפי מבקרים מסוריה ופלשתינה, נמסרו בשנה זו, ע״פ האינציאטיבה של הסינדיקאט לאינדוסטריה בפלשתינה, בחכירה ליהודי סוריה. כפי שמודיעים ישתדלו מעתה, כי מקומות הרפואה הללו, אשר בהיותם בחכירה אצל הערבים נמצאו במצב שפל מאד, ותמיד שרנו בהם חוסר סדרים, תקונים טובים וגם אי נקיון במדה מרובה, יתוקנו וישוכללו מעתה ע״פ הטעם האירופי המודרני. יש לקוות, כי מעתה ירבו יותר המבקרים את הטיבריה לא רק בין יהודי סוריה ופלשתינה בלבד, כי אם גם בין עשירי יהודי אירופה, אשר יבואו לשם לבקש ... מזור, בי בכל אופן, אין המי-פבריה נופלים בסגולת מרפא שלהם מן המרחצאות שבאבין, למשל. המעינות בטבריה נמצאים בסיבוך והמסה״ב אפשר לבא לשם מחיפה במשך 4—5 שעות.

— ששים יהודים מבוכארה עזבו את מקום מולדתם ונסעו לפלשתינה. הונם הכללי עולה למיליון רובל.

במחזה התורכיה

מאיזמיר מבקשים מאתנו להעיר, כי מצב הלמודים העברים בבתי הספר של הכי״ח איננו גרוע כל כך, כמו שמתואר במכתבו של ש. מ.. הסופר בא לידי טעות, מפני שלא הספיקה לו העת, כנראה, להתבונן כראוי אל דרכי בית הספר. השפה העברית מרוכזת היא, באמת, בפי תלמידי בית הספר הגלל וכו במחלקות הנמוכות, למרות הסרין העברית המורגש שם. ולמרות זה שבבית הספר של האליאנס מלמדים עברים רק שעה או שתי שעות ביום.

יהודי תורקיה מתיחסים בחבה ללשוננו הלאומית, ובני עדתנו כמובן, היו מקבלים בשמחה כל תקון לטובת הרמת מצב הלמודים העברים בבתי ספרנו.

Редакторъ-Издатель Н. Н. Гольдбергъ.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

יום ב׳ לאיר היה יום הזכרון לצעירי ציודנוב הגבורים שנפלו חלל בטרינוב בלכתם לחרף את נפשם בעד אחיהם, שהיו שרוים בפחד פוגרום.

— המיניסטר לענינים הפנימיים הוריע את הג״ג הוילנאי, כי הותר לאגודת „חובבי שפת עבר״ ולסניפיה לקרוא את הרצאותיהם באספותיהם בשפת עבר.

הכתבת של האגודה „חובבי שפת עבר״

С.-Петербургъ, Офицерская ул. д. 50, кв. 3. „Обществу любителей еврейскаго языка“

— מהילזינגפורם מודיעים, כי פקודת איסור השחיטה ליהודים עפ״י חוקי היהודים, כבר יצאה אל הפועל. בידי המשתדלים בפטרבורג לא עלתה לעשות בזה גדולה או קטנה. יהודי־פינלנדיה הם אובדי־עצות מבלי דעת מה לעשות. יצאו אנשים לפטרבורג להתיעץ שם, אולי אפשר הדבר, שישלחו משם בשר כשר לפינלנדיה.

— שמועה נתפשטה, כי בית־העקד העברי המפורסם בעיר ווילנה ע״ש המנוח מתתיהו שטראשון קרוב להסגר, מפני שגבאי העיר פסקו מהמציא לו סיוע.

— ביום י״ז סיון הבא תמלאנה שלשים וחמש שנה מיום שהתחיל הרב הד״ר י. ל. קאנטור לעסוק בעבודתו הספרותית בתור ז׳ורנאליסט עברי. לפי הנשמע מתכוננים מכבדי ערך פעולתו הספרותית של הד״ר קאנטור בריגה, שנבחר שם לרב העיר, לחוג את יובלו הספרותי ברוב פאר והדר כראוי לו.

האספה הכללית של ה„הילפס־פיראיין״ ליהודי אשכנז.

בברלין היתה תחת נשיאותו של דז׳ימס סימון האספה השנתית של אגודת העזרה ליהודי־גרמניה. חברי האגודה הזאת עולים עתה לעשרים אלף (בשנת־החשבון נוספו 2000 חברים), ויש לה 683 מחלקות באשכנז בלבד. אבל האגודה רכשה לה שם־תהלה וגם הרבה עוזרים ומסייעים בכל ארצות התבל. כספו של ה„הילפס־פיראיין״ עולה למיליון מארק, והכנסתו השנתית עלתה בשנת־החשבון ל־264,000 מארק (לעומת 249,000 מארק בשנת 1907). בשנת 1908 קבלה האגודה שתי נדבות גדולות: מאת אלף רובל מאת יורשי המנוח וויסוצקי במוסקבה ליסור טיחניקום עברי בחיפה ומאת אלף דולר מאת הבנקיר יעקב שיף מניו־יורק ג״כ לאותה מטרה.

האגודה עובדת ביחוד לטובת הפצת ההשכלה. פעולתה זו עלתה להאגודה בשנת־החשבון בסכום של 139000 מארק, אשר הוצאו על יסוד ותמיכת ב״ס בגליציה, ברומיניה ובולגריה ועל כולם בתורקיה.

בדבר פעולותיה של האגודה בממלכה העותומאנית קרא לפני הנאספים הרצאה מיוחדת הד״ר פאול נתן. המשטר הקונסטיטוציוני החדש — אמר הד״ר נתן — הקל במדה מרובה את עבודתו החנוכית של ההילפס־פיראיין. לאחר שבירר המרצה את תכנית האורגניזציה ואפני התאמת המוסרות של האגודה אל הצרכים המקומיים, דבר בשפת יתר על חשיבותה של הלשון העברית בתור הבריח המאחד את כל יהודי ארצות הקדם. מזה עבר לדבר על דבר הנחיצות לתקן ולשכלל את בתי התלמוד־תורה ע״פ דרישות־החנוך המודירניות, מבלי הזיק, כמובן, בזה להאופי הרתי שלהם, וכן גם על אורות הצורך המורגש בהשכלה טיחנית בארצות־הקדם, אשר שם התחילו עתה עוסקים בעבודת חבור הדרכים ומפעלי אינדוסטריה. כשיהיו בארץ יהודים אינז׳י־נירים, איליקטרו־טיחניקים ואנשים בעלי השכלה טיחנית בכלל עלול זה להרחיב את שוק העבודה לפני היהודים ולהגדיל את האמיגרציה שלהם אל המזרח הקרוב. יהודי־המזרח הם האלימינטים היותר רצויים להפיץ את הקולטורה האירופית בארצות הממלכה העתומאנית, המפגרות מלכת אחרי החיים המודירניים. אומרים ליסד בפלשתינה אינסטיטוט טיחני, שבנינו יעלה לסכום של שבע מאות אלפים פר. בערך, וכלכלתו השנתית משמונים עד מאות אלף. הרעיון הזה מצא לו — לפי דברי הנואם — מכבדים ומעריצים ותומכים בכל מקום ובין בעלי כל המפלגות. כבר נקנה בחיפה שטח אדמה לצורך בנין האינסטיטוט הזה.

מפני שהורע מצבם של היהודים ברוסיה ומפני המשבר האמיריקאי הוציאה האגודה בשנת 1908 על צרכי האמיגרציה סכום של 280,001 מארק.

תודה מיוחדת הביעה האספה להד״ר שמריהו לוין בגלל עמלו הרב להוציא את רעיון יסוד הטיחניקום בפלשתינה לפעולה.

— ההתאחדות הכללית של כל הסתדריות העזרה היהודיות.

כידוע, מתאמצים זה זמן רב להביא באגודה כללית אחת את כל המוסדות, העוסקים בהמצאת עזרה ליהודי־המזרח ולהטבת מעמדם ע״י קולוניזציה רחבה. גם בברלין, גם בניו־יורק עמלו ויגעו הרבה לבצע את הרעיון החשוב הזה. מפני שהכל הכירו, כי רק ע״י עבודתם המשותפת של כל המוסדות יוכלו לפעול לטובת מטרותיהם ושאיפותיהם בהצלחה מרובה. עד כה הדגישו ביחוד, כי התבור של המוסדות הישראליים הוא דבר הנחוץ רק ביטים של קטסטרופות גדולות.

עתה מודיעים מפאריז, כי בימים האחרונים עשתה חברת יק״א צעד גדול להגשמת הרעיון הגדול הזה. יק״א יסדה לשכה מיוחדת, שאליה תפנינה במקרים ידועים ההסתדרויות היהודיות, שתוברו יחד למטרה כללית. הלשכה הזאת תעמוד אתן בתבור ישר, וביחוד תשתדל להביא לידי אספת קונפירינציה, שכל הסתדרות תשלח אליה שני צירים. האורגניזציות, שכבר נתנו את ידן אל הדבר הן: יק״א, חברת כי״ת, ה„הילפס־פיראיין״ של יהודי־אשכנז, אגודת־אחים בלונדון, האליאנס בווינה ואגודת ועדי יהודי־אמיריקה בניו־יורק.

— בגליל ניו־יורק הוכרה הלשון העברית בתור לשון מדעית, העומדת על מדרגה אחת עם כל יתר הלמודים, הנותנים את הזכות להכנס אל האוניבירסיטה, ואם יקבל האחד את מספר הציונים הנחוצים בעד הלשון העברית או פטור הוא מהבחן באחד הלמודים הנדרשים מאחרים.

— נבחרי הנהגת הקריה בברלין הסוציאל־דימוקראטים הציעו בישיבה האחרונה, שיאסרו את השחיטה עפ״י אמונת היהודים משום צער בעלי־חיים, אבל הצעתם נדחתה.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

ביום 8 לאפריל מלאו חמש עשרה שנה לעבודתה האמנותית של היותר מצוינה על הבמה העברית מרת אסתר רחל קאמינסקי, המשחקת של התיאטרון האמנותי היהודי הראשון. ביום ההוא הציגו להבינפיס של המשחקת בפטרבורג, ששם שוהה עתה הלהקה שלה, את המחזה מיר׳לה אפרת. הקהל, שמלא את כל התיאטר מפה לפה, ערך להמשחקת אובציות סוערות. האינטליגנציה העברית בפטרבורג והסופרים העברים חוגגים ביום השבת, 18 אפריל, את חג יובלה של מרת קאמינסקי.

— בקרוב יתחילו לצאת בוילנה קובצים ספרותיים בשפה היהודית בשם „יודישער אלמאנאך׳ הנערכים ע״י ש. גורליק. בהקובץ הראשון יבאו, מלבד יצירות בלטריסטיות של טובי הסופרים היהודים, גם המאמרים האלה: „יודישע מיסטיק״ מאת הד״ר מרטין בובר, „די ליעבע צום פאלק״ מאת עפראן, „דאס וועזען פון יודענטום״ מאת בן־חורין, „בריעף צו א פריינד (חמשה מכתבים חדשים) מאת ש. גורליק, „ל. שעסטאוו״ מאת ליאון גס, א„צוואה פון אנ׳איינזאמען״ מאת ***. יבאו ג״כ מאמרי בקורת על הספרות העברית, היהודית והכללית, ותרגומים מיצירותיהם של רודנבך, מולטטולי, אלא הנסון ועוד. בכל עניני מערכת צריך לפנות.

Ш. Горѣлику, Вильно, гостиница Соколовскаго.

העורך־המו״ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ספרים חדשים.

1) הקדם ספר עתי לידיעות שמיות ולחכמת ישראל. יוצא אחת ברבע שנה בהשתתפות חכמים מובהקים ע"י יצחק דובער מארקאן, ד"ר אברהם וארזאווסקי, פ"ט פטרסבורג. שנה שניה. חוברת כפולה 4—3.

2) מקורות לקורות דיני נשים ועריות אצל הקראים. יוצאים לאור ע"פ כתבי יד עברים וערבים, מאת יצחק דובער מארקאן. חלק ראשון, חוברת ראשונה. פ"ט פטרבורג ה' תרס"ט.

3) יצחק דובר מארקאן מאמר על אדות מחוור מנהג כפא. פטרסבורג תרס"ט.

4) מקרא מפורש הוצאה חדשה של בה"ק, נועדה למורים ולתלמידים. ספר מלכים א', ספר מלכים ב', עם באור קצר מספיק ומדויק, מאת י. א. טריווש, ד. נוטיק וג. לווין ווילנה תרס"ט.

5) Heinrich Grünau. Unterwegs, Drama aus dem jüdischen Leben, Köln und Leipzig 1909. Jüdischer Verlag.

6) A. Böhm. Zionistische Palästinaarbeit, 1—10 Tausend, Preis 30 h., Wien 1909.

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב-יאהר,
1,50 רובל א פירטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"
וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א ווויכטיגע-פרעמיע

די

אידישע געשיכטע
(גרויסע אויסגאבע)
פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין אנגעטע ריכטיגע לייכט-פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל

:אדרעס

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר-הערויסגעבער פ. מארגאלין.

Разрѣшенная г. Кіевскимъ губернаторомъ:

въ г. Кіевѣ, при мыловар. заводѣ Х. Л. РАТНАГО

ПЕРВАЯ ВЪ РОССІИ

ШКОЛА МЫЛОВАРЕНІЯ

Х. Л. РАТНАГО и д-ра химіи Б. М. ЭПШТЕЙНА.

Практическое и теоретическое мыловареніе всѣхъ сортовъ мыла, курсъ 3-хъ мѣсячный. Проспекты франко. Адресъ: Митрофаніевская 17.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно. работа изящная. цѣны умѣренны.

„אביב"

הוצאת ספרי למוד ומקרא לבני הנעורים ולעם.

עד הנה יצאו לאור ונמצאים למכירה:

מהמחלקה „ספרי למוד":

1) הילד (ספר אלפא-ביתי לראשית הקריאה העברית). א. ליבושיצקי. מחירו 25 ק', משלוח 4 ק'.

2) עברית בכתב (מתודה חדשה לראשית למודי השפה). ל. שאצקי. מחירו 25 ק', משלוח 4 ק'.

3) קורות העברים (לבתי ספר ולמתלמדים, חלק ראשון, תקופת כתבי הקדש, עם הרבה ציורים ומפות). ש. דובנוב. מחירו 60 ק', משלוח 8 ק'.

4) קורות העברים (חלק שני, עד הגאונים עם הרבה ציורים, תמונות ומפות). הנ"ל. מחירו 70 ק', משלוח 10 ק'.

מהביבליות' „ספרות יפה", (לגדולים):

1) י. ל. פרץ: כתבים חדשים (חוברת א') ממעשיות ר' נחמנ'קה). עם תמונת המחבר.

2-3) הגולם (מעשה) מאת ד. פרישמאן. עם תמונת המחבר.

4) אגדות יון (מבחר ספורי המיתולוגיה היונית, עם ציורים רבים. מעובדים בסגנון ביבלי מהמקורות הראשונים ע"י א. ב. רוזנשטין. לע"ע יצאה לאור חוברת ראשונה (5 אגדות בלוית 4 ציורים).

5) ממרורי החיים (ספורים ורשימות, חוברת א'. א. בן-דוב.

6) בלדות, מאת א. ליבושיצקי.

מחיר כל נומר 5 קאפ' בלי משלוח.

מהביבליותיקה „הקורא הקטן" (מנוקדת ומצוירת).

1-2) מבחר אגדות העברים (ערוכים בסגנון ילדים ולרוח הילדים, בלוית הרבה ציורים). ע"י מערכת „אביב".

3-4) מפורים ומעשיות (לילדים) מאת י. קצנלסון.

5) מסלת הברזל (ספור המעשה, עם תמונת סטיפינסון וציורים). מאת יעקב פרנקיל.

6) שיחות חיות (ספורי זואולוגיה לילדים עם ציורים). מעובדים ע"י ש. ש. קנטורוביץ. מחיר כל נומר 10 קאפ'.

תיכף אחרי חג הפסח יצאו:

מהביבליותיקה „אנשי שם" (לעם):

1-3) הרב מלאדי חייו, השפעתו ואגדותיו מאת הלל צייטלין.

4-5) המגיד מקאזניץ (חייו, סביבתו ואגדותיו). מאת ע. נ. פרענק. מחיר כל נומר 10 קאפ' בלי משלוח:

נמסרו לדפוס ויצאו במשך הקיץ:

1) הילד העברי (המהדורה המסודרת מחדש של „הילד"). מאת א. ליבושיצקי.

2) קורות העברים (חלק ג', סוף הספר מאת ש. דובנוב.

3) 20 נומרים של המחלקה „ספרות יפה"

4) 25 נומרים של המחלקה „הקורא הקטן".

5) 15 נומרים של המחלקה „אנשי שם" (גדולי הצדיקים והחסידים עם תמונותיהם).

פרוספקט כללי מצויר נשלח חנם.

הכתבת לכל עניני המערכת:

Книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Новолипье, 15.

הכתבת למכירה הראשית:

Книжн. маг. „ГАШАХАРЪ", Варшава, Рымарская, 16.

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולע"ע נויארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאן (כימ"ם)

L. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1־טען אפריל אויף די נייסטע און פערשפרייטעסטע אידישע טעגליכע צייטונג

„היינט"

(צווייטער יאהרגאנג)

אלע אבאנענטען פון „היינט" בעקומען אימזיסט א וויכטיגע און גרויסע פרעמיע:

אהויז־ביבליאטעק

אבאנעמענטס־פרייז:

איאהר 6 רובל, אהאלב יאהר 3 רובל, אפיערטעל יאהר 1,50 רובל, אחודש 50 קאפ'.

„די הויז־ביבליאטעק" בעקומען נאר די אבאנענטען וואס שרייבען אויס דעם „היינט" ניט וועניגער ווי אויף א פערטעל יאהר.

דער וואס וויל אויך בעקומען די „הויז־ביבליאטעק" דארף בעצאהלען נאך עקספעדיציע־הוצאות:

א יאהר—50 קאפ'. א האלב יאהר—25 קאפ'.

א פיערטעל יאהר — 15 קאפ'.

אדרעס.

ВАРШАВА, Ред. газ. „ГАЙНТЪ", Холодная, 8.

WARSCHAWA, Redaction „HAINT", Cholodna, 8.

יצאה לאור **מהדורה שניה**

של ספר אגדה חלק ראשון.

המחיר 1 רובל; עם המשלוח 1.16 רובל. מחיר החלק השני 75 קו"פ; עם המשלוח 87 קופ'.

מחיר שני החלקים בכריכה יפה עם המשלוח — 2.25 רובל.

נמצאות למכירה אצל:

Издат. „МОРІЯ"—ОДЕССА.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ

(д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים, הירחונים העברים והז'רגונים במחיר הרידקציות; והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי, החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא", והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש".

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востребованія, Вильна.

O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד וברכת ציון

יהושע הלוי מזח.

הריסתומתיה

לשנות הלמודים השניה והשלישית.

ערוכה ע"י המורה

מ. מ. אליצקי

יצאה זה עתה לאור.

הספר כלו הנהו מנוקד.

המחיר 60 קאפ. למו"ס ולבתי ספר רבט

להשיג בכל מס"ה ומידי המו"ל·

Л. Эпель Вильна.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ЦѢЛЕБНЫХЪ ЗДОРОВЬЕ. СЕНЪ РАФАЭЛЬ ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО. ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО С. РАФАЭЛЪ ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

הוצאת „הספר"

— יצא לאור —

מהעבר הקרוב

עשרים וארבעה ספורים בשתי מערכות

מאת מיכה יוסף ברדיצבסקי

תכן הענינים:

מערכה ראשונה:

מחירו 1,30 רו"ב, ע"פ 1,40 רו"ב

מכורך הדר 1.60 רו"ב, ע"פ 1,70 ר'.

המכירה הראשית אצל ח' אחיאסף

Изд. АХІАСАФЪ Варшава

Verlag „Achiasaf", Warschau.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

תרס״ט   שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזל)

№ 15

התֹכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 38 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна. Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

!!!מורה עברי מנוסה!!!

יודע גם את השפה הרוסית

מבקש קונדיציאה.

לפנות למערכת „העולם" בעד A. C.

הוצאת מרכז „עבריה"

הקונפרנציה ההאגית.

א—ט. אלול התרס"ב

דין וחשבון של עבריה.

(תמישה בוינגן דפוס, המחיר 20 קאפ)

מסבות חצוניות שונות (ביחוד מפני שקשה היה לסדר את החומר המפוזר) נתאחרה הוצאתו של הדין־והחשבון עד עתה, אבל הרעיונות השונים על תחית הלשון העברית בכלל ועל הדבור העברי בפרט, רעיונות שיש ביניהם מקוריים וחשובים מאוד; והוכוחים המרובים כמעט על כל שאלות הלשון והספרות העברית, כל אלה עושים את הדין והחשבון למלא ענין וחפץ גם זמן מרובה אחרי הקונפרנציה ההאגית, ואפילו לאלה שעומדים עדיין לעת עתה מרחוק להתנועה ההיא.

יתר הוצאת „עבריה".

א) „הלשון והחנוך". מאת אחד־העם, ד"ר קצנלסון וש. דובנאוו.

מחירו 20 קאפ.

החנוך העברי—והו הצעד הראשון להפצת לשוננו הלאומית. על כן מצאה עבריה לנכון להוציא את שלש הדרשות הללו, שדרשו שלשה אנשים גדולים ומפורסמים על ערך הלשון העברית בחנוך העברי. בהן יכול הקורא למצוא לא רק דברים חשובים על חשיבותה ונחיצותה של לשוננו בחנוך העברי, אלא גם על אפשרותה.

ב) „מה לעשות?" לשאלת המשבר בספרות העברית. מאת ד"ר יוסף קלוזנר. מחירו 10 קאפ.

הקונטרס הזה שנכתב לפני שנתים הנהו בעתו עוד עתה. עוסק הוא לשאלת הספרות היותר חשובה — לשאלת המשבר. מזמן לזמן בא משבר בספרותנו, לזמן יותר מרובה או מועט. המחבר מבאר את הסבות הגורמות לזה והאמצעים איך לרפא את המשבר.

ג) „בספר". מאת ד"ר מ. י. ברדיטשבסקי. מחירו 10 קאפ.

חקירות ועיונים בעניני הספרות ותנאי הספרות, דברים שראוים להשמע.

ד) „החנוך העברי בא"י ובגולה". מאת המורה בראשון לציון מר ויתקין. מחירו 5 קאפ.

המחברת נכתבה בפקודת מרכז המורים בא"י, אשר מלא את ידי המחבר לכתוב בשמם את הצעותם על דבר החנוך העברי בגולה ובא"י.

ה) „הכלי לשון". מאת ח. נ. ביאליק. מחירו 5 קאפ.

חקירות והסברות בדבר תחית הלשון ו„תחית הסגנון" ע"י הרחבה מפנים — היינו מתוך הלשון גופה, ומחוץ — משאר לשונות.

ו) „אל העבריים". קונטרס פרוגרמתי. מחירו 5 קאפ.

הקנטרס מבאר את היסודות והעקרים של עבריה, כתוב בסגנון חם ומלבב מאוד.

ז) הדבור העברי נחיצותו ואפשרותו מאת הד"ר יוסף קלוזנר. מחירו 5 קאפ.

שמו של הקונטרס מעיד עליו, הוא מבאר בטוב טעם ודעת את נחיצותו ואפשרותו של הדבור העברי. שני הקונטרסים האחרונים כדאים שיה' בכל בית־עברי.

הכתובת למכתבים וכספים:

Издательство „Иврія". Одесса. почт. ящикъ 596.

עס ווערט אָנגענומען דאָס אַבאָנעמענט

פון 1־טען יעדעס מאָנאַט 1909

אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט"

(צוויטער יאהרגאנג)

אַבאָנעמענטס־פּרייז:

אַ יאָהר 6 רובל, אַ האַלב יאָהר 3 רובל, אַ פּיערטעל יאָהר 1,50 רובל, אַ חודש 50 קאָפּ.

אַלע אַבאָנענטען, וועלכע ווילען בעקומען די 50 ביכער פון דער „היינט־ביבליאָטעק", וועלכע איז געגעבען געוואָרען אַלס ביילאַגע צום „היינט" אין פערגאַנגענעם 1908 יאָהר, דאַרפען צוצאָהלען 1 רובל אָהן באַנד; געבונדען אין צוויי בענדער (25 ביכער אַ באַנד) — 1,25 רובל.

די אבאנענטען וועלכע האבען שוין איינגעצאהלט פאר די „היינט־ביבליאטעק" וענען מיר מודיע, אז קירצליך וועלען ארויסגעהן פון דרוק די לעצטע דריי ביכער, און דאן וועלען זיי בעקומען אלע 50 ביכער צוזאמען.

אדרעס.

ВАРШАВА, Ред. газ. „ГАЙНТЪ", Холодная, 8.

WARSCHAWA, Redaction „HAINT", Cholodna, 8.

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך):

אין אגוטע ריכטיגע לייכט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ

(д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, י"ג אייר, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 21-го Апрѣля, 1909 г. — № 15 — WILNA, 4-ten Mai, 1909.

ל"י.

נִצְחוֹן הַחוֹפֶשׁ בְּתוּרְקִיָה וְהַצִיוֹנוּת.

המשבר הנמרץ והקשה, שעבר זה עתה על תורקיה, ואשר הביא בסכנה לא רק את הקונסטיטוציה, אלא היה יכול גם להרוס את הממלכה התורקית ולפוצצה לרסיסים — הביא לחורבן הסדר הישן ונגמר בנצחונם המזהיר של התורקים־הצעירים נושאי דגל־החופש של עמם.

בהתרגשות גדולה ובהתענינות עצומה, עוד יותר מאשר בימי יולי העבר, התבונן כל העולם אל המלחמה הזאת המלאה הוד וגאון, המתגלה כחזון אגדה מזרחית, המוזרה כמעט לעמי אי־רופה. התורקים הצעירים הפליאו את העמים הקולטוריים ועוררו אצלם רגשי־התפעלות לא רק באומץ־לבם המתמיה, בתוקף־דעתם ובכחם לשאוף למטרתם בלי מורך ופקפוק — אלא גם בהמתינות והטאקט, הניכרים בכל צעד שלהם, ברצונם להמנע משפך־דם שלא לצרך, ובזה שנקו מעריצות ומאהבת הנקמה הבלתי נחוצה, דברים המצויים ביותר אצל המנצחים.

בני אותו העם שנחשב עוד זה לא כבר בעיני כל האנשים התרבותיים לסמל העריצות והפראות, שתארו אותם כפראים מרושלים או באשיבאזוקים צמאים־לדם — הופיעו לעינינו בתור אותם הדזינטילמינים של המזרח, שעל אודותם דבר עוד ביקונספילד־דיזראילי לפני איזו עשרות שנה. הם התנשאו פתאום לעיני כל העולם וחרתו בספר־התולדה של מלחמת־החירות אחד העמודים היותר יפים והיותר נעלים, שכמותם מעטים גם בקורות עמי אירופה.

גם אותם הספקנים, שהתיחסו זה לא כבר בחוסר־אמון להמהפכה התורקית, אינם יכולים עכשיו להטיל ספק בבטחון הקונסטיטוציה ובקיומה האיתן. המאורעות האחרונים היו לכור־מבחן נעלה לקונסטיטוציה זו, לאותה האש־המצרפת, שבה הוקדש ונתחזק החופש של התורקים.

אין ספק, שהתורקים־הצעירים, אדוני המצב, שהיו מיושבים ברוחם ומצוינים במשמעתם הפנימית באופן נפלא גם עד עתה, ילמדו הרבה מהמאורעות הללו. הם ישתדלו עתה בודאי לבסס בסוס גמור את ממשלתם, להבטיח את הסדר החדש ולאחוז בהאמצעים הדרושים, בכדי למנוע בעד נסיונות של קונטר־ריבולוציה כזו בעתיד. התורקים הצעירים יגשו ויכף בלי ספק לסדור התקונים האדמיניסטראטיביים הנחוצים כל כך לתורקיה ואשר בהנהגתם התרשלו עד כה, כן יכריחו המקרים האחרונים את התורקים־הצעירים להחליש קצת את שאיפותיהם להתרכזות־הממשלה, ולהתחשב יותר עם הדרישות והצרכים של הלאומים השונים, שעניניהם מתנגשים יחד בתורקיה החדשה, ובודאי לא תשובנה כל אותן השגיאות שנעשו ע"י התורקים הצעירים שכורי הנצחון היולי הקל.

בהתענינות מיוחדה ובהתרגשות רבה הביטו יהודי כל הארצות אל המקרים בתורקיה; ובחרוה מיוחדה קדמו את כל צעד שהקריב את התורקים הצעירים לנצחונם. מלבד האהבה ומסירות־הלב, שעם היהודים מראה תמיד להחופש והצדק בכלל, ישנו ביחס היהודים לתורקיה עוד מומינט אחד: רחשי ידידות פנימית ורגש הכרת־תודה להעם התורקי. העם העברי לא יוכל לשכוח, כי תורקיה היתה במשך כמה מאות שנה פנת־האורה האחת, שבה מצאו היהודים מגן ומחסה. גם בעת ששרר בתורקיה הסדר הישן, לא נבדלו היהודים בזכיותיהם מכל אזרחי הארץ. ולמותר הוא להגיד, כי מצב היהודים היה יותר טוב תחת חסות השלטון האבסולוטי הקודם בתורקיה ממצבם ברומיניה הנוצרית והקונסטיטוציונית, אחרי שנשתחררה מעול התורקים. יחיד במינו הוא מצב היהודים בתורקיה, ונפלא הוא ליהודי אירופה. והמצב המיוחד הזה הטביע את חותמו גם על הפסיכולוגיה של יהודי הארץ הזאת. תורקיה אינה מכירה את שאלת־היהודים, ושאלה זו קשה גם השערתה שם. היחס של התורקים ליהודי ארצם מתגלה ביחוד בעת, אחרי שחרור הלאומים בתורקיה. היהודים קבלו את החופש בארץ זו לא בתור מתנה, הנתונה להם ע"י איזה מפלגה שלטת או עם מושל, ולא במחיר קרבנות לאומיים גדולים, —בטול העבר שלהם וכפירה בעתידם, כמו שקרה ברוב ארצות אירופה. יהודי תורקיה הם אחד העמים השונים במדינה שיחד אתם נשאו עד כה בעול האבסלוטיות בארץ זו ומבלי הכיר שום שעבוד מיוחד בתור יהודים, ויחד עם כל הלאומים האלה נלחמו והגיעו לשחרור המדינה וממילא לשחרור עצמם.

העתונים משתדלים להביע בכל עת־מצוא את רגשי־חבתם וידידותם להיהודים, הם שמחים על זה, ש„הלאם העברי המפואר מצטיין ביותר בין כל עמי תורקיה בשכל, בדעת, בכשרונות, בשאיפה למדעים ובהתאמצות לרכוש את המקום הראשון במדינה" (דברי הוויזיר הגדול חילמי־פחה בנאומו שנשא בעת קבלת־הפנים הרשמית של החכם־בשי).

אין להתפלא איפא על ההתרגשות הנלהבה וחרף־הנפש שהראו יהודי־תורקיה במלחמה בעד החופש, ומובנת היא גם

ההתענינות הגדולה, שמאורעות הארץ הזאת עוררו בקרב כל היהודים הפזורים בעולם.

ושבעתים יגדל ערך המאורעות האלה לנו הציונים. בנצחון החופש בתורקיה קשורה האפשרות לעבור בעד תחית ארצנו, הגשמת שאיפותינו. בנפש סוערת עמדנו כלנו לפני המאורעות האלה, וּבברכה ובשמחה קדמנו את נצחון החופש.

וכמובן, שרק בודדים היו אלה בין הציונים, שמתוך דקדוקי עניות של פוליטיקה עלובה מהרו תיכף אחרי המהפכה להשלים מנקודתם הציונית גם עם הרז"ים הישן בתורקיה. אין איש מסופק, כי המצב החדש של הענינים יפתח לנו דרך לאפשריות גדולות מאד, שאין לשערן עוד. כל זה, שלא יכלנו עד עתה גם לחלום עליו, כל זה, שהיה עד עתה רק נושא לחקירות תיאוריות בתור הלכתא-למשיחא—יכול להתגלם עתה בצורות ממשיות ולהיות למקצוע של עבודה חיה. אפשר לאמר בלי הגזמה, שפלשתינה נפתחה עתה לפני העם העברי, ועתידו בארץ-אבותיו תלוי רק ברצונו הפועל, בהכשרתו להשתמש בהרגע הרצוי הזה ובמדת התאמצות כחותיו.

היחס להתנועה הציונית מצד תורקיה המתקדמת—יחס שאיננו תלוי ברצון איש פרטי ונטיתו, אלא המתבטא ע"י העם התורקי, ע"י אותם היסודות, השולטים בפועל בהמצב הנוכחי והנושאים את שאיפותיו ומגמותיו של כל העם—מתגלה לעינינו יותר ויותר. והיחס הזה היא טוב ורצוי באופן שאי אפשר היה גם לשער מראש. העתונות התורקית והמנהיגים היותר משפיעים של תנועת התורקים הצעירים משתמשים בכל הזדמנות נאותה בכדי להביע את חבתם להציונות, ובכדי לגלות את רצונם לראות את האמיגרציה היהודית נוטה לתורקיה ואת היהודים מתישבים בפלשתינה בתור היסוד הקולוניזציוני הנחוץ כל כך להעם התורקי.

הקוראים העברים יודעים את ההשקפות, שהביע כמה פעמים אחד המנהיגים היותר מצוינים של התורקים-הצעירים, הד"ר ריזה-טיוופיק-ביי. הוא מכיר, כי פלשתינה שייכת לעם העברי, וכי התישבותם בהארץ העזובה הזאת תחשב לברכה לתורקיה. הוא הבטיח לעזור להתנועה הציונית, להקדיש את כחותיו להרעיון הנעלה הזה ולהיות לאחד הלוחמים הראשונים בעד התגשמותו. לפי דעתו של ריזה-טיופיק-ביי מחויבים כל היהודים להיות ציונים, והוא מתפלא, שהציונים עוסקים בויכוחים, במועצות ובאספות, בשעה שעליהם לגשת תכף לעבודת ההתישבות בפלשתינה, הפתוחה כבר לפניהם.

כן השתמש המנהיג של תנועת התורקים-הצעירים ונשיא הפרלמנט, אחמד-ריזה, בקבלת-פניו הרשמית של ראש יהודי תורקיה, החכם-באשי, כדי להודיע להיהודים ולההסתדרויות היהודיות בחוץ לארץ, שתורקיה היתה מקבלת ברצון נודדים יהודים, היוצאים מהארצות שהם נרדפים בהן, כמו בארצות רוסיה ורומיניה, וכי הממשלה העותומנית היתה מביטה בשמחה על היהודים המתישבים בארץ בתור היסוד היותר רצוי לישוב ארצה.

הדברים האלה מצלצלים באזנינו באופן מוזר ונפלא בעת הזאת, בשעה, שהמדינות—אלו דוחקות בלי חמלה ובכל האמצעים את יהודיהן לעזוב את הארץ, ואלו, שנחשבו עוד זה לא כבר להמקלט היחידי של המוני הנודדים היהודים, הולכות ונסגרות לפניהם יותר ויותר, למרות דאגתן של הארצות האלה „לשמור את דגלן לכל יכתם".

כמו לפני ארבע מאות שנה, אחרי גרוש ספרד, כן גם עתה היתה תורקיה — הפעם ארץ חפשיה, המכינה עצמה לקראת חיים חדשים — הארץ היחידה הקוראה להיהודים המשוללים ארץ-מולדת לבוא ולחסות בצלה.

והיחס הטוב, שגלו מנהיגי התורקים-הצעירים למפעלנו, מתבטא גם בהעתונות התורקית. עוד לא נשמעה עד כה בתורקיה אף דעה אחת מתנגדת להציונות.

החזון הזה מתבאר לא בנימוקים של הומאניות ואהבת הצדק בלבד. התורקים יודעים להעריך את חשיבות היהודים בעד ארצם, הנצרכה כעת להעשיר את ישובה ביסוד חדש, יודעים הם כי היהודים יכולים להיות היסוד היותר רצוי לזה. התורקים מבינים, עד כמה גדול ערכם של היהודים בעד תחית פלשתינה, העתידה להתעורר בקרוב לחיים חדשים. העם התורקי מתחיל להרגיש, שהיהודים הם הידידים הטבעיים והאמתיים שלו, וכי הם יכולים לשמש לו גם בתור תרים נגד כחות זרים אחרים, החודרים לפלשתינה, השואפים שמה למטרותיהם המיוחדות לרעת תורקיה והמבקשים להבנות מחלישותה והתפוררותה של תורקיה.

עוד סיוע חשוב ורב ערך תמצא לה תנועתנו בתורקיה: היהודים המזרחיים — אחינו אלה, שכמעט לא היו ידועים לנו כלל עד כה, המלאים עוד כחות רעננים, הדבוקים בעמם ושומרים בנפשם את תקות עתידותיו.

שונה היתה התפתחותם של יהודי המזרח ולכן נבדלים הם מאחיהם שמערב. הרגש הלאומי שלהם נשאר שלם ובריא, וכל שאיפה של התבוללות עוד לא פגמה אותו. וכשנשתחררו בכלל כל העם התורקי, וכשהגיעה לאזנם קריאת התחיה, מיד נספחו אלינו היהודים מתוך תמימות הרגש הלאומי שלהם, מתוך שלמות הנפש שביהודי שבהם, בלי חקירות תיאוריות והתחכמות יתרה. אחינו המזרחיים עוד לא הספיקו לשקוע באותה „העבדות בתוך חרות", האוכלת את היהדות, שנתבוללה למחצה באירופה המערבית; הם אינם זקוקים להתנצל על הרגש הלאומי שלהם ועל הקשר שיש ביניהם ובין יהודי שאר ארצות וארץ-ישראל, והם אינם צריכים לפחוד פן יאשימו אותם בסתירה בין הפטריוטיות והציונות שלהם. כשערכו התורקים-הצעירים משתה לכבוד נסים-מצליח, שנבחר לדיפוטאט בפרלמנט, ואחד הנואמים בקש את בעל השמחה להביע בשמם תודה ליהודי תורקיה — השיב לו הלז בשם כל עמו המפוזר בתבל.

העיר סלוניקי, מרכז תנועת החופש התורקי, העיר הזאת, שהיהודים המה רוב מנינה ורוב בנינה — היתה גם למרכז התנועה הציונית בתורקיה. והדיפוטאט קאראסו, אחד מראשי התורקים-הצעירים ומבחר כחותיהם—גלה את דעתו בעד הציונות, והוא משתדל עתה לטובת הועד, העתיד לקחת עליו עבודת ההסתדרות של האמיגרציה היהודית, הפונה לתורקיה.

אין כפק בעינינו, שיהודי תורקיה עתידים למלא תפקיד גדול וחשוב במהלך תנועתנו. העם התורקי חושב את היהודים, היושבים בקרבו לבעלי-בריתו היותר נאמנים המסייעים לשחרורו בחרף-נפש והמשתתפים בצערו ושמחתו; ועל כן יתחשבו התורקים בודאי עם שאיפותיהם של היהודים האלה ודרישותיהם.

אחרי שעברו עלינו, על המעוט הקטן של העם העברי, שנים רבות של עבודה קשה ומיגעה, למרות שרק הוא, המעוט הזה, הביע את שאיפות העם ותקותיו; אחרי עבודה ארוכה וקשה בסביבה המלאה חוסר-בינה, שויון-נפש והתנכרות—הגענו, לסוף, לימים יותר טובים ומשמחים.

רגע רצוי כזה לא היה עוד להציונות, ואולי גם בכל משך ההיסטוריה של נדודי היהודים וגלותם לא היתה עוד שעה מוכשרת כזו לרכישת ארץ-ישראל בעד העם העברי. בעתים היותר קשות, בכל שעות החירום, נשאנו אנחנו הציונים בסבל התנועה לשחרור העמולא הזיזו אותנו ממקומנו

כל המעצירים והפגעים, — נשאני אותה נשוא ועבור עד הלים.

עתה הגיעה שעת העם.

בעת האחרונה אין לפגוש עוד כמעט מתנגדים לעיקר תכנה של הציונות והכרחיותה. כל תוכן של הטענות העיקריות וכמעט היחידות נגד הציונות בעת האחרונה לא היו אלא המעצורים החצוניים המעכבים את התגשמותה, ביחור הראו מתנגדינו על המשטר הדספוטי השורר בתורקיה ועל יחס ההתנגדות המדומה לרעיוננו מצד העם התורקי. עכשיו בטלו הטענות והספקות האלה, וכל הספקנים והפקפקנים, כל המפגרים והמצפים יכולים להספח עתה למחננו. לשורות המערכה שלנו צריכים לשוב עתה גם אלה מחברינו, שעזבו אותנו מתוך פחד מפני המכשולים הרבים ומפני העבודה הקשה והארוכה, — אלה שחשבו, כי „כל תקוותינו וכל השתדלותנו לרכז את העם העברי המפוזר בארץ אחת נופצו עד כה אל סלע העריצות התורקית, והנוכחים עתה, כי בטלה הסבה שעכבה. לפי דעתם, „את פלשתינה והארצות הסמוכות לה מהיות למרכז טירטוריאלי לעם היהודים" [1].

כל איש יהודי החי עם עמו וחושב מחשבות על דבר עתידות עמו צריך לתת כעת יד לתנועתנו. במדה שיגדל במחננו מספר היהודים אמיצי־הלב ותקיפי־הרצון, השואפים לשחרורנו הלאומי — באותה מדה ימהר רעיוננו להתקדם ולהתקרב למטרתו.

יותר מבכל שעה אחרת צריכים אנחנו לזכור עתה את דברי מנהיגנו: „אנחנו בראנו את הזרם האליקטרי של אחדותנו, ואין גם החלק היותר קטן צריך להפרד ממנו".

העם העברי המאוגד והמאוחד יצליח להשיג מה שהמעוט הקטן שלו — גם בקרבן שארית כחותיו — לא עצר כח להגיע אליו.

אחריות גדולה מאד מוטלת כעת על כל העם העברי, על כל החי והמוכשר לחיים בעמנו. לטראגיות נוראה ואירוניה אכזריה היתה מביאה אותנו ההיסטוריה הארוכה שלנו, לו הוכרחנו ברגע כזה לקרוא: באנו עד משבר וכח אין ללדה! ההתרשלות והפקפוק בשעה כזו יכולים להיות לשגיאה שאין לה תקנה ולעון פלילי לפני תעודת העם ועתידותיו. הננו קוראים עתה ביותר אומץ וביותר בטחה מאשר עד כה לכל כבירי הרגש הרצון בעמנו, שיבואו להשתתף בתחית ארצנו, בהשגת שחרורנו הלאומי.

ז"ס.

לְתוֹלְדוֹת הַפּוֹעֲלִים בְּמוֹשָׁבוֹת א"י.

עוד בהתקופה הראשונה, כשהופיע רעיון חבת ציון בקרב עמנו, החליטו מנינים אחדים מצעירי עמנו שבגולה לבוא ארצה ישראל בתור פועלים יהודים לרוות את אדמת ארצנו בזעת אפם ולהפריחה בעמל כפיהם. כמעט כל החלוצים הראשונים שבאו לא"י על מנת לסול דרך בעד עבודת היהודים, — כמעט כלם לא היו פועלים לפני בואם לא"י, ורק הרעיון של שיבת ציון השפיע עליהם ויביאם לידי הכרה, כי כדי לבנות את חרבות ציון ולקומם את הריסותיה נחוצים לא רק אכרים יהודים אלא גם פועלים יהודים. לכן רבים מהם, שלפני איזו חדשים היו יושבים על ספסל בית המדרש, ואחרים שוקלים במאזנים, מודדים באמה, מנהלי השבינות יכרומה, כלם התנדבו לעייב את משלח ידם ולבוא לארץ אבותינו להשתתף בתחיתה בידיהם ממש.

הם הסכימו לשאת במנוחה את כל התלאות והמצוקות שסבלו, ויפקירו את עצמם לבלי לבגיד במשאת נפשם. ההתנדבות והתשוקה לעבוד על שדמות ציון היתה גדולה כ"כ ביניהם, עד כי לא נמנעו לפעמים גם מעבוד אצל ערבים (לרוב בערך בשליק ליום) למען יוכלו להתקים בארץ אבותיהם. אפס רצונם הכביר להשאר בא"י בתור פועלים ממש הלך ורפה מזמן לזמן לרגלי השפעת השטה הפילנטרופית ששררה אז בכל המעשים של חובבי ציון בימים ההם. הבילויי"ם עבדו זמן רב במקוה ישראל בתור פועלים שכירי יום, אבל מצד אחד הציק להם מאד יחס ה' הירש (מנהל ביה"ס מקוה ישראל), מצד השני עבר גם עליהם רוח התמיכה שקרע את דגל הפועל היהודי, דגל, שהרימוהו קודם כל כך בגאון ובאומץ לב, והתנדבותם לעבוד נתטשטשה והתנדפה מתקופה לתקופה. אלה שזכו לקבל שכלול של אכר נשארו במושבות, ואלה שלא הצליחו להשתכלל בחרו לעזוב את הארץ, ואחדים מהם עברו לערי א"י ויפנו לפרנסות אחרות.

בכל איפן, למרות כל החסרונות של החלוצים הראשונים בתור פועלים, הצליחו אלה במשך הזמן הקטן לפנות דרך צר ולכבוש מקום קטן בעד הפועל היהודי; כי גם אחרי שהחלו לשכלל את החלוצים הראשונים לא נפסקה העליה לא"י, ולפיכך הוסיפו כפעם בפעם לבוא מספר קטן של צעירים על מנת לעבוד במושבות והיו מתאמצים להשיג עבודה במושבות. ביחוד קבלה תנועת הפועלים צורה ממשית משהתארגנו בשנת תרמ"ד להסתדרות מיוחדה בשם „אגודת פועלים". בהסתדרות זאת נמנו הפועלים האידיאליסטים וייסדו בית תבשיל משותף וגם הנהיגו ביניהם חיים של קומונה. באגודה זו נמנו אז משלשה עד ארבעה מנינים חברים, וכמעט כלם עבדו בראשון־לציון; ורק אח"כ שלחו מתוכם חלק קטן לפתח־תקוה. רוב החברים שכרו להם בר"ל ארוה שבה גרו, ורק אחרים שכרו להם חדרים בבתי אכרים. חלק גדול מהם עבדו אצל אכרים פרטיים ויקבלו שכר. עבודתם 7 גרוש ליום ולהערבים היו משלמים בגרוש אחד פחות. האגודה הזאת שאפה ביחוד לכבוש העבודה בידי היהודים וכך מביאה גם הכרוניקה של הישוב החדש „בכנסת ישראל" (שנה ב' עמוד 207) לאמר: „אגודת פועלים צעירים נוסדה להיות פועלים ושכירי יום בהקולוניות, כדי שלא יאמרו על הקולוניסטים, כי עובדים הם את אדמתם בעזרת הערבים ילידי הארץ ומבלעדם לא יוכלו להתקים". עד כמה עבדו בחשק, אפשר להוכח מזה שספר לי אחד מאכרי ר"ל, שאינו נמנה בין חסידי הפועלים היהודים, כי אחדים מהם הצטיינו כ"כ בעבודתם, עד כי הפועלים הערבים לא יכלו להתחרות אתם. בשנת תרמ"ז, כשהתפרצה המחלוקת בין אכרי ר"ל ובין פקיד הנדיב ה' אוסובצקי, השתתפו חברי אגודת הפועלים באופן אקטיבי במלחמה זו, ואז הרגישה הפקידות, כי לפועלים היהודים, וביחוד למאורגנים, יש כח ממשי להצר את צעדיה, ובפרט שהפועלים הם חפשים לנפשם, אינם קשורים למקומותיהם כאכרים ואינם מצפים לתמיכות הנדיב, ותמצא לנכון להפסיק את התפתחות כח מסוכן כזה, ולכן שמה את לבה בראשונה לחסום את הדרך בעד תנועת הפועלים בתוך המושבה, כאשר התפרצה המריבה בין הפועלים והפקיד, והאחרון הביא „חילים" לגרשם מן המושבה, התרגשו האכרים מאד ויגרשו את הפקיד יחד עם החילים מהמושבה. אח"כ כשנמנה ה' חיים לפקיד במקום א. הודיע בו ביום, כי במצות הנדיב הוא גוזר ג' גזרות: א) „שלא יכוננו כל חברה במושבה, בלתי אם יסכימו לזה בפריז; ב) שלא יכניס אדם לביתו אורח שלא

[1] „יעצטיגער מאמענט אין ציוניזם" — מאת ד"ר נ. סירקין. „דאס יודישע פאלק" נומ. 7, ניו־יורק.

מבני המושבה, בלי רשות פקיד המושבה, יותר מכ"ד שעות ליום; ג) שלא יקחו פועלים לעבודתם בשדה בלתי אם ברשות הפקיד". מובן מאליו, ששלשת הגזרות האלה הועילו להרחיק חלק גדול מהפועלים שעבדו אז במושבות, גם אלה שנחשבו לכבשים תמימים, או שעוד טרם נפגמו בעיני הפקידות בכלל. לא נתקבלו לעבודה בזרועות פתוחות, אחרי ששני הגננים הראשיים היו אז נוצרים, שמלבד שכרם הטוב והנאתם הפרטית היה הכל זר לנפשם ורחוק מלבם.

הפקידות קותה, שבגזרות הנ"ל תצליח להפטר מהפועלים היהודים, אבל האחרונים היו מתחכמים להשיג עבודה במושבות הנתמכות ע"י הנדיב באמצעים שונים, כמו תעודות מהאכרים וכדומה. ועל אפה וחמתה של הפקידות היתה מוסיפה לתת להיהודים לעבוד במושבותיה, ולא עוד אלא שגם לעבודותיה היתה מקבלת יהודים. דוקא באותה השנה, שפרסמו את שלשת הגזרות הנ"ל בשם הנדיב, קנה האחרון שטח גדול ע"י אדמת ר"ל (עיון) ויודיע: „האיש, אשר בני משפחתו רוצים ויכולים לעבוד בידיהם את האדמה, ואשר יקבל עליו לשכור פועלים עוזרים יהודים (הדגיש ז"ם) ושלא יתן מקרקעותיו בחכירה להערבים, יזכה בשטח וכו'" [1]. אולם בזמן שהברון רוטשילד היה מצוה כפעם בפעם לקבל פועלים יהודים, היו פקידיו משתמטים למלא אחרי פקודותיו במלואן והיו נותנים עבודה ליהודים בלי רצון. בבואי לא"י בשנת תרנ"א סח לי אחד מבני פתח־תקוה, שכשבא הברון בשנת תרמ"ז וראה שבשדות עובדים ערבים במספר עצום, כעס מאד ויצו לגרשם ולקבל יהודים במקומם. הספור הנוכחי נחשב אז בעיני מעין דברי אגדה, כי אמרתי, אטו לא ידע הברון, מי הם פועלי המושבות? אח"כ נוכחתי בהמשך הזמן שנשארתי בא"י, כי גם הספור הנ"ל אינו יכול להיות בדוי, אחרי שגם בשנת תרנ"ג בבואו בפעם השנית לא"י נודע לו בזכרון יעקב, כי בה עובדים יותר מאלף ערבים, וגם לנגרים וסנדלרים יש עוזרים נכרים, בשעה שמספר הפועלים היהודים מגיע רק למאה, ויתרגז מאד, וידרוש מהפקידים להחליף את הערבים ביהודים. אבל במקום שעל פקידיו היה להתאמץ למלא את רצונו עשו את ההפך, כי כעבור ימים אחדים, אחרי שעזב הברון את א"י, פטרו עוד עשרות אחדות מהפועלים היהודים שעבדו בזכרון־יעקב. ככה קרה עוד פעם בשנת תרנ"ט, כשבא הברון בפעם השלישית, פטרו אחרי סיורו פועלים רבים מהמושבות, והפקידים הטעימו, כי הנדיב חפץ לקמץ בהוצאות. בכלל היו הפקידים פוטרים פועלים יהודים כשהיו מתעוררים לקמץ בהוצאות, ובאותו הזמן היו מפקידים על זוג פועלים פקיד, שהיה מקבל שכר גדול.

הפקידות היתה נותנת עבודה ליהודים בלי חשק, כאלו כפאה שד. לו היו, לכל הפחות, הפועלים היהודים אנשים פשוטים, שקשי יומם הכריחם לבקש עבודה למען כלכל את נפשם, היתה הפקידות סובלת אותם, אבל בין הפועלים נמצאו אנשים משכילים ובני אמידים שבאו לעבוד לשם האידיאל של „חבת ציון", וצעירים כאלה היו זרים ולא רצויים בעיני הפקידים, לכן הרבו להציק להם בדרכים שונים. היא היתה מצננת את התלהבות הפועלים הטובים, שחפצו לעבוד באמונה ובחשק, בשטתה לשלם שכר אחד לכל הפועלים; בין לצעיר בין לזקן, בין לחלש בין לחזק. כל פועל נוכח, כי לחנם יחגור את כחותיו, אין איש שם לב לא אל איכות עבודתו ולא אל כמותה, וכן היו מתרגלים לעבוד כלאחר יד, בלי מסירות והתמרמרות ובלי תקוה להצטין בעבודה. היחס האינדיפרנטי אל עבודת הפועל היהודי והרז'ים הקשה, ששאף להכניע את קוממיות הפועלים המשכילים, כל זה היה משפיל את ערכם ומחליש את רצונם להשאר פועלים במושבות לזמן רב. לפרקים קרה, שבכונה היו נותנים ליהודים עבודות קלות כלקיטת עשב, גרוד במגרפה וכדומה, וביחוד בזמן האחרון כשבאו הפקידים הראשים שייד והירמנס. הם נתנו לפועלים הערבים את העבודות היותר חשובות, והפועלים היהודים היו מתבישים מאד, כשהפקידים באו לבקרם וימצאום עסוקים בעבודה של ילדים. חלק ידוע מהפועלים לא היו, בכל זאת, נסוגים אחור מפני התנאים הבלתי נעימים האלה והיו מוסיפים לעבוד במושבות.

(המשך יבא).

[1] „כנסת ישראל" ספר א' עמוד 943, ,

אברהם סולודר.

מַלְכַּת־הָאָבִיב.

עִם שִׁירַת הַסְּנוּנִית
עִם תְּכֵלֶת הַשַּׁחַק
הִיא בָּאָה וַתִּצְלֹל
בָּאֲוִיר הַמְצַחֵק.
וַתְּרַפְרֵף בָּעֵמֶק
וַתַּעֲמֹד עַל גִּבְעָה
וַתָּרֹן צוֹהֶלֶת,
נֶהֱגֵית כִּזְוִיָּה:
„לִי עֶדְנַת־עֲלוּמִים
וּנְגֹהוֹת־תַּלְתַּלִּים,
לְטַפּוּנִי, הַפְּרָחִים,
הַפֶּלֶג, הַךְ גַּלִּים!..
„פְּחִי, רוּחַ חֲמִימָה,
בִּירִיעוֹת־הַדְּשָׁאִים,
שַׁבְּרִינִי בְּעֶגְבֵךְ
עַל בָּרֵי־עֲדָיִים.
„קְרָא, זָמִיר, לַלְּבּוֹת:
דִּמְיֵי־נֶשֶׁף, צֵל־עָבִים.
וְזָרְמֵי־גַעְגּוּעִים
וַהֲלוּכוֹת־אֲהָבִים".

י. ח. ברנר.

מִן הַמֵּצַר.

(מגלות התוכות).

(סוף)

כב.

שוב חורף. „שעורי־הערב ונאומי־הצבור מתחילים. אפילו מרת טאלר קצתה כבר נפשה, כנראה, לשבת בית ומהר תראה

בפני הבריות בטוינביהל ותדרוש על „תנועת שחרור־הנשים באנגליה".

ליברמן עובד אצל אמרסון; משתכר לא רע. נפשו מתחילה שבה למנוחתה תחת יד־האם הרחמניה של אברהם. אברהם וחוה מבקרים אותו בנשפים במעונו החדש. יתר הקולוניה שלנו—אברהם, חוה ואני—נדדה למיאסה. לחדר העליון אשר בבית־מזונו. מאותה דירה נפטרנו בבזיונות. בכל החצר ידעו, כי אשה הרה מתגוררת אצל „הרוסים", כי העלמה הרה מגוי, וכי אחד—היותר עשיר שבכלם—ישאנה לאשה.

— ואני איני יכולה לסבול דברים כאלה—דברה האם הזקנה באזני השכנות—הנשמע כדבר הזה... חרפה וכלמה... לא כך?... הן גם לי בת... בתי אומרת: אמי, זה לא לפי כחי לסבול; הראי להם את הדלת; אינם אלה אנשים כלל...

אחת השכנות העירה:

— את האחד מהם ראיתי יוצא מבית המקרא של המיסיונרים...

— אויה לי!—גנחה בעלת ביתנו—בתי! שומעת את? עתה מובן הכל... עתה ברור הכל...

אולם הכל, באמת, — עדיין לא ברור. ליברמן תוהה ומהסס. לרגעים—הוא מתאונן—היא מאוסה עליו כל כך!... הוא אוהבה, הוא, אוהבה, הוא לא חדל לאהבה... אבל... כשהוא נזכר, כשהיא נזכר...

— אני יודע, שלום, אני יודע...—מדבר מניחין על לבי—קשה לך... כעין כתם עליה בעיניך... אבל, העיקר, אל תינה את עצמך, שלום, אל תוגה... צריך אתה לה, והיא צריכה לך... ועיקר הקושי הוא בזה, שיאמרו הבריות... סלח לי... הבריות יאמרו... נו, אתה משוה בנפשך, מה יאמרו הזוחלים הללו... פלוני לקח את הבכורה והשאיר את הפסולת לליברמן... נו, העל זה, העל זה, שהבריות זוחלים הם, תשבר חייך וחייה?

— איתו אי אפשר לשכוח... אי אפשר... אותו... הערל...— יש שליברמן גונח מעצמת מכאוביו.

— מי? אתה?... מה לעשות... מה לעשות... גם אתה תשכחו... בזכות ילדו תשכחו... ילד נעים יהיה, בריא, חזק, נחמד... הן רואה אתה, שלום... לך בעצמך נראה לפעמים הדבר פשוט כל כך... רק כשאתה רואה אותה, מתעוררים בך הרעיונות המרים... אבל זכור: כשאתה חושב לבדד אתך—הדבר הלא מובן לך אז כל כך... פשוט כל כך...

— אוי,—מתפעל ליברמן—אמת, אמת... כל זמן שאני רחוק ממנה—אני תמה על עצמי... אני תמה על מה יקשה לי הדבר... אוי, אברהם! מהיכן אתה יודע כל זאת?

ואברהם ממשיך:

— קצת התגברות עצמית נחוצה, קצת התגברות עצמית, קצת נשמה יתרה, קצת נשמה יתרה... מן הטבעיות התחתונה אל הטבעיות העליונה... מן הדרגא הפחותה אל המדרגה שלמעלה...

— אני, נו, אני...—מגמגם ליברמן—אבל היא... היא...

— היא כבר שכחה אותו, שלום, כבר שכחה אותו, אני אומר לך... נמחה זכרונו מלבה, נמחה... היא אינה דומה ל א ו ת ה אשר אמרת ללכת אחריה... זוהי אם, רק אם... כל מה שעשתה לא עשתה בכונה תחלה... האם שבה דחפהה לזה... והוא... בידי הטבע העיר היה היא לכלי־שרת... רק לכלי־שרת, לכלי־שמוש... לפיכך, שלום, בן־אדם, היה אדם... ילך הכל על פי דרכו... תגור היא לעת־עתה אתי... וכשיבוא יומה—תובא לבית־חולים, תלד, תבריא—ותבוא אליך, היא והילד. מה הוא אותו פר, כי לא תשכחו? זכר לא יהיה לו... היא אינה מזכירתו זה כבר...

וחוה אמנם אינה מזכירה את שטקטורוב כל עיקר לא לשבט ולא לחסד. השכחה אותו באמת? — מי יודע לבבה. אבל היא אינה מזכירתו. כאילו לא היה כלל בעולמה. יוכל היות, כי כסילותה, הבאה לה עכשו מרפיון גופה וכובד־גופה, גורמת לזה... אפטיה! בכלל פניה נעשו כסיליים כל כך ואבדו חיוניותם ותֻמם... לבי לליברמן... לבי גם למנוחין... מה כבד הדבר גם לשניהם!

היזכור ליברמן, איך שנתן לי את „הסוניטה הקרייצרית", היזכור?—חוזרת חוה בכל פעם ופעם אחר אמרה בודדה זו, כאילו כל אמרה אחרת לא יוליד לבה הריק וכאילו באמרה זו כל תשועתה...

בסתר לבה היא מחכה לאושר—בסתר הלב הכל מחכים לאושר—אבל בגלוי היא מודיעה, שאינה מאמינה, כי ליברמן יסוכך עליה בכנפו באמת. בתום לבבה היא מספרת: יעקובזון פגש אותה והציע לפניה לדאוג לה... הבריות מדמים, מכיון שנפל אדם—הכל רשאים כבר לנגב בו את הידים... לולא „אברהם אבינו" היה מסוכך עליה... מפניו יראים...

ומה תעשי את הילד, חוה?

— את הילד?... אודיע בעתונים... אפשר שיקבלוהו אנשים טובים... לאל ידי אין לפרנסו... דיי אם אפרנס את עצמי...

כרסה, בין שניה—ולקבל עליה מיד איזו משרה, להשתכר בה את לחמה, אין היא מוכשרה. כרסה בין שניה, והיא אינה נושאת אותה בגאון אשת־איש מעוברת, אבל גם אינה עושה תנועות־הסתר יתירות. חברתנו החפשיה משפיעה גם עליה—הפשוטה, ה„בלתי מפותחת"—לבלי להתביש בהריונה יותר מדאי. ההיפנוז של אברהם, כי העובר שבמעיה היא עובדה חשובה, רבת־אחריות, עובדה נעימה, גגול מדעת הקהל אשר בבית־המזון ומעבר לבית המזון של מיאסה. ואברהם עוד יתרה יעש. הוא אינו אוחז באמצעי־שתיקה, כלומר, לעבור בשתיקה מכוונת על זה הדבר שצריך, כביכול, לשחוק עליו, כי חרפה מדומה בו. לא, אפילו לא חרפה מדומה, כי אם כבוד, כבוד ואושר אין קץ. בכל שעת הכושר הוא מחליק שערותיה ואומר:

— נו, חוה שלי, כמה נשאר עוד... מתי תאשרנו בפרי בטנך המבורך... ראית את הקטן של מיאסה, ראית?... קטן כזה יהיה גם לך... תיניקיהו, תטליהו על כפים... התלמדי, התלמדי... תגדליהו למעשים טובים... ועיני שלום שלך רואות... מתי, חוה, מתי יהיה האות הזה?

ב. ה.

כתוב בספר בראשית: ויקרא האדם שמות לבהמה ולחיה. מלמד, שמדרכו של האדם לקרוא לכל דבר בשמו הנכון, ואברהם מנוחין — א ד ם הוא.

שעורה של מרת טאלער בטוינביהול, שלא נקרא, למרות ההמון הרב, שבא לשמוע, והופעת הקוראת במועדה — בסבתו של מנוחין לא נקרא.

מצד זה לא ידעתיו עד היום: הוא בתור מחולל־שערורות!

חיה רחל היתה עטיפה במגבעה קטנה בעלת שולים כפופים למטה, שדמתה קצת למגבעות, שלובשות הנשים מחיל־ההצלה, ומקושטה בפרחים ובנוצות. היא אחדה בתיכה באותה שעה אמנציפציה, השכל ודעת עם שימת־לב לטואליט וחן של אשה. „לפנים חשבו — ענבה על שומעיה לפני לכתה אל הבמה — כי האשה המתקדמת צריכה להיות דוקא מכוערה, כבדה, „פוזמק כחול". תודה לאלוה! עתה עברו הזמנים הללו!"

אולם בלכת הנואמת אל הבמה, וטר טאלר על ימינה, בתור יושב־בראש, נגש ה ו א אליהם ואמר בלאט: וכי אין

הדרשנים הנכבדים שמים לב כל עיקר לעשות דבר מה בשביל עצמם ובשרם, שתהיה לאם בקרוב, ושעתה אין לה מקום להניח בו את ראשה?

— אה, ערבא טבא... מנוחין...

מנוחין היה כלו מכוסה בקמח אשר נשא לפני שעה. האשה הערויה הסבה מעליו את תלבשתה, לבלתי תתלכלך, ואמרה: נעים הוא מאד מצר כר מנוחין לבוא לשמוע אל נאומה. ידידים ישנים לעולם ידידים הם...

— נאומה? לא בא לשמוע לנאומים. הלא שמעו את אשר שאל...

— האם לא ייטיב מר מנוחין — השתמט הזוג בתנועת אי־רצון — לבוא לביתנו... כאשר עשה פעם... עתה לא עת... עיניו הרואות... ובכלל, מה שאפשר לעשות — יעשה... למרות הכל, למרות איומיו וחברת מרעיו — שטקטורוב יתבע לדין... סכנה היא לתבעו לדין — שטקטורוב יוכל לתקוע סכין בגוף אויבו — אבל הוא יתבע ...

— טוב... — העיר מנוחין אגב — לדין... אבל מה ענין דין לכאן?.. מה יועיל הדין?

— נוצריות!.. — לא התאפקה הנואמת — לבלי לתבוע בדיני אדם... „אל תתנגד לרע"... „אל תשפטו ואל תשפטו"... אַח, בשביל זה אין מר מנוחין רוצה גם לשמוע לנאומי... הנוצריים המודרניים מתנגדים כלם משום־מה לשחרור הנשים...

— לא לשחרור הנשים, מרת טאלר — המה אברהם מנוחין — לא לשחרור הנשים. ההתנגדות היא — לזנות ולזונות...

— ?!

— כן, לזנות ולזונות — הרים אברהם את קולו — לא לחרות, לא לשחרור.

כט.

— — — —

ל.

עוד שני חדשים עברו. הכל כלה. הכל.

ואחרי ככלות הכל — מצר־עולמים, מצר עולמים.

לא.

— — — — — — — — — — —

לב.

— „וכך הוא הדבר, כך". כמו שהיה הוא אומר, הוא. כשל כח הסבל. כשל כח הסבל.

מבלי אשר, לאו עיני — בקרוב תמלאנה שנתים להיותי כאן, עולם ומלאו. כשל כח הסבל.

מחלתי מוצצת, מנצחת. תפסה את החזה. המקה את הריאה. זהו התוכן האמתי! זוהי האמת היחידה!

נהייתי מרוגז עוד יותר ואי־צודק ביחס לעצמי ולאחרים. צדק! צדק! — לעזאזל...

ודאי עכשיו רק דבר אחד: הויתי הדלה תסוף במהרה, במהרה... ירע לי מרגע לרגע — ירע עד לבלתי נשוא... ונשוא אשא... וחיי יתמו. לא ביופי ולא ברוב ימים... יופי — מה זה יופי?... לאמנות היופי... רוב ימים — אַה, רוב ימים...

והוא, אברהם מנוחין... חיי אברהם מנוחין... לא ארע את כל החיים ההמה... אבל מה היו? הונאה, הונאה... קושי בלי הפסק... צ... בלתי רצוי... ולו גם היו איזו ניצוצות —

מה בסופם? מה היה יכול להיות בסופם? התנונות ואפיסה... הרף עין — ותשכת־נצח...

טוב האדם, רע האדם — שקר! שקר! אין טוב האדם ואין רע האדם... יש רק מצוקת האדם, אבדן האדם, מצר האדם...

אבל לקולנו אין שומע, אין שומע לקולנו.

וחזר הדין.

לג.

הושב שטקטורוב לארצו ולמולדתו מטעם בית המשפט — והשאיר כאן שלשה: חולה אחת מתהפכת בציריה, תינוק אחד בחתוליו ובריה אחת — כל עוד בה מתום.

רגע איום היה אותו רגע, בעת אשר להב הסכין של בית המבשלות נכנס חציו לראשו של המגין — רגע־זועה.

חרד בית המזון של מיאסה.

אבל החיה השכורה לא הסתפקה בזה: היא חפצה דוקא גם לפצוע את מנוחין בלבו...

— מוסרים אותי לדין, לעבודת פרך... למה גזלת איפוא ממני את שלי? השב לי לשעה את שלי... את יהודיתי תנה לי... דמי בראשי... את היהודיה החזר לי... איני צריך לה... אבל את שלי — אל תקח!... אהרוג!...

צריחת חזיר מיער היה הקול; התפרצות להבת־נסרת היו התנועות. לפני שלשת ירחים היה האסון.

ליברמן המסכן. בינתו לא הסתתרה, בעוד „שעיניו נפקחו פתאם בנהורא מעליא", כי בטעות כלכל את עצמו כל העת, בטעות ובאשמת „אדם זה, אדם זה". יחוסיה לשטקטירוב לא נפסקו אף ליום אחד, אף ליום אחד. אלמלא שכך, לא היה הערל מעיז פנים כל כך. מהיכן שאב כחות־העזה כל כך הרבה, להשמיד ולהרוג, אלמלא היה בטוח, שהיא שלו, שהיא שלו, ושמנוחין גוזל אותה ממנו בהגנתו?

מנוחין, מנוחין — הוא שחת את חייו, את חיי ליברמן. לנסוע למחוז חפצו לא נתן לו, לעשות את הישר בעיניו לא נתן לו, במרמה השיא את נפשו, את הפרוטה האחרונה נטל ממנו, עד אשר גם במה לברוח מצרותיו אין לו. אין לו במה לזוז ממקומו, במה לנסוע...

אבל הוא נסע, סוף, סוף, מזה. נסע ליברמן, הלך.

גם אני הולך מזה.

לד.

חוה בכתה. מובן, לא בפעם הראשונה. הוא, אובדת עצות. הילד אינו בקו הבריאה. מבית החולים נשאתו למעונו של מיאסה כמעט ערום — ונתקרר. ובכלל אינה יודעת מה לעשות עמו, אינה יודעת איך להתנהג עמו. מבכירה צריכה בעצמה לאם מפקחת. ימות הילד, ימות.

אבל הילד אינו מת. חוטם עב, חוטם של אביו לו, פנים רחבים, גסים... נמצא מקום בשבילה. דרושה מינקת באותו הבית, שטאלר מתגורר בו, בשביל בת הרב הנשואה. טאלר ואשתו אמרו אמנם, כי יעזבו את המעון, אם רק תהין חוה לבוא לשם ולהשחיר את פניהם. אולם מי ישגיח בהם? ברם, מה לעשות את יונתן, את יונתן בן פיודור שטקטורוב? חוה אינה יכולה להפרד ממנו. על מי תעזבו?

לד.

אברהם מנוחין עודנו חי! חולה יצא מבית החולים, ומום בראשו — אבל חי הוא, משענת בידו, אבל יש תקוה, כי בקרוב

ישוב לאיתנו לגמרי ולא יצטרך לה. איתן האיש. עור פניו הושחר. הושחר צבע פניו. דומים הם פניו עתה לדמות דיוקנו של אותו האיש בתמונתו של מרילו. כשראני. אמר: יה, יה— מן המצר.

לה.

אשת מיאסה פרשה כפיה ואמרה בקולה הרצוץ: מה היא יכולה לעשות, מה היא יכולה. את כל העולם של ילדים עזובים אינה יכולה להכניס לתוך ביתה, להאכילם, להיניקם ולטפל בהם. מה רוצים ממנה? אינה יכולה לדאוג לכל העולם...

על זה התחנן אברהם ואמר: שרה צודקת, צודקת. אבל אנו הלא אין אנו הולכים לחפש ילדים עזובים בעולם בשביל לאספם אל ביתנו. הקטן הלז הלא אינו סתם מן העולם. הוא שלנו. לו אין אב. של כלנו הוא; כל זמן שאנו פה — צריך להיות פה גם הילד.

שמע מיאסה את הדברים האלה ומצא בהם רמז, על פי דרכו, כי אם לא תסכים מרתו להשאיר אצלה את הממזר, נעזוב את בית מזונו — ויחר אפו, ויודיע, כי הטובות שאנו עושים לו בכלל ובזה שאנו גרים אצלו בפרט, יכולים אנו לשקול ולזרוק לפני... — ולא כלה.

לו.

נעלמה חוה שוב. גם זה אפשר היה לנבא מראש. מרוגזה וחולה הלכה להיות מינקת לילד זר. למרת מיאסה הבטיחה לאצול שלשה רבעים ממשכורתה בעד קבלת יהונתן — אם רק לא הפסל שם ולא יפטרוה ממשמרתה. אבל היא ברחה משם בעצמה, היא, סוף סוף, כבת שמנה עשרה, ושם, בבית ה„רברנד" דרשו ממנה גם כי תבשל ותכבוס, והיא לבשל ולכבוס אינה יכולה! וגם לא התנו אתה מראש על זה! אין צדק כמין האדם! היא לא יכלה להשאר שם עוד!

נעלמה חוה האם — ועקבותיה לא נודעו. לאן יכלה ללכת? לאמה, אשר ברוסיה? — מהיכן נטלה להוצאת הדרך? לא, יותר קרוב לשער: לבירת ארגנטינה הובלה ע"י אנשים טובים. המסחר בנשים גדול שם.

לז.

עודני, הכותב, על מקומי. שב המקור לפכות את מימיו. וחזר הדין.

„הסכום אינו עולה, החשבון מקולקל" — אבל למה חשבונות? מי מאתנו בעל חשבון, כל זמן שהנשמה בקרבנו — מודים אנו..

הסך־הכל של חיי אברהם מנוחין אינו כביר — התרעמתי— אבל המספרים הבודדים...

ומספרים בודדים, אחדים, עוד יש. ויהא מספר אחד — אבל מה נשגב!

עודנו חי, חולה הוא וחי; עודנו חי.

— מתפלל אני עתה — אמר לי האיש — רק לשני דברים, למען אברך את הויתי. לשני נסים אני צריך, אחד בשבילי ואחד בשביל יונתן, ושניהם בשלילה. לי... כתנת אין לעורי, ואני ישן באדרתי, בקיץ, — אל תפרח בי הצרעת, ונגעים אל נא יגעו בי לרעה... אבל לא. כל זמן שלא יחלה יונתן — איני ירא גם מפני זה, ובלבד שלא יחלה הילד! אל יחלה הילד. בטוח אני, שכחו של אביו ונשמת אחי אמו בו. אל נא יחלה. באדרת אחי אמו אני מכסהו. יעשה נס. יגדל.

כל היום הילד על כפיו. „תנועה אחת ילדותית שלו — אומר אביו המאושר — שקולה כנגד עולם כלו ותלאותיו". יונתן, הילד המלא עם עיניו החיות, צוארו הרך, שערותיו הצומחות, מוהו הרופס...

בגלוי אחר שב אלינו הקיץ דאשתקד.

נמוכים האילנות הרכים בספרינגפלדס, הגן הרה"ק בצפון העיר, אבל יפה הככר. נסגר הוא בשמנה שעות בערב — ועל דא ודאי אנו מצטערים. מהליכה רבה עלו גבשושיות באצבעות רגלינו — וקשה לשוב.

בלילות מקומותינו שבבית מיאסה שכורים לאחרים, למשלמים, אבל חמים הלילות — ואני ומנוחין מטיילים בקומרשל־סטריט ורואים את כל בני גילנו שמה, המהלכים בלילות. רבים הם...

מגילה אחרונה.

דבר אברהם אשר היה אלי בספרינגפלדס, בטרם אשר נסגר הגן מאחורנו, לאמר:

— שואל אתה אותי, החושב אני על המות ומה אני חושב על המות? לא רחיק אני מן המות — וחושב אני עליו, אבל מה יכול אני לחשוב עליו, אשר הוא הוא המוהה כל מחשבה עליו?

מות אמות בתקופת־טבת, בליל־קרח. נסתר מעין שוטר שכוב אשכב, סמוך לגדר — ונשמתי תצא בטהרה. בי יהיה הכאב האחרון, והשלג הרך וזכרון ילדותי יישנוני עד אגועה. זכרונות קשי־חיים לי מימי ילדותי, אבל באותה שעה של נצח־נצחים יצא הטוב שבהם ללוותני, אבטח בו.

מחוסרי־לחם היו אבותי, ואני למדתי בתלמוד־תורה, אשר בעזרת־נשים של „בית הכנס ; הקר". עניים מחזירים על הפתחים שכנו שם, באותה עזרת־נשים — הם ונשיהם וילדיהם. יום הששי היה, ערב שבת, למוד־תורה מעיק רק עד חצות היום— חי רוחי. אז ראיתי בפנה פנים מכורכמים — אשה בוכיה. אשה! אשה! אשה טובה! מה את בוכיה? רעבה את? לכי ונלכה עמדי. לארוחת־הצהרים אני הולך. קשואים מבושלים היום בביתנו. אמי תתן לך מחצית חלקי. ותלך האשה עמי... בן שש שנים הייתי אז.

„וכבן ארבעים היה האיש הנמצא" — יכתיב שפינר „עושה־החרשות" בעתוניו של סרטן וימסור את החדשה לטאלר, כי יקצר את הסגנון וימחוק את המיותר — „מלבד הילד אשר בכפיו לא היה דבר אתו".

אני ישן אישן אז באופל, ולא יהיה איש, אשר יוסיף בהגהה: „הילד היה מורבק אל המת הנמצא וישן שנת־ילדים מתוקה".

והוספה זו נחוצה היא. הילד אשר יתום ישאר אחרי, הילד אשר לא יבוא תחת השבט של מורים ומחנכים, הילד אשר אנכי נטלתיו בזרועותי, אשר אנכי השקיתיהו חלב, אשר אלי היה מודבק ברגע היותר גמור של קיומי החולף, אשר על כפי ישן שנת־ילדים מתוקה — הוא יגדל — — —

כה אמר אלי בגן־שדה־האביב, בטרם תשקע החמה, אברהם המסדר — המגיה — הנושא — האב.

והחמה שקעה: נשקעה בשמנונית אדמדמה ושקעה. האילנות הנמוכים שתקו. כגר השומר את הגן.

מ. שאַליט.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלְיוֹגְרַפִיּוֹת.

„דאָס נייע לעבען“.

„דאס נייע לעבען“, ירחון בלשון היהודית, ערוך ע״י הד״ר חיים ז׳יטליבסקי ויוצא בניו־יורק. חוברת א—ג (מדיצימבר שנת 1908 עד פיברואר ש' 1909).

כבר יצאו שלש חוברות מן הירחון הזה, ועתה אפשר כבר לעמוד על אפיו ומהותו. קודם כל הוא ז׳ורנאל מקורי. כמדומני, שבזה כבר נאמר הכל. ואם נדבר ביתר בירור נאמר: כי זהו ז׳ורנאל, הרחוק מכל שאבלונה ומדברים שכבר דשו בהם רבים, אלא משמיע מלה חדשה, שלא נאמרה עד כה. לפיכך אנו מוצאים בהחוברות הקטנות והדקות של „דאס נייע לעבען“ כ״כ הרבה חום, נוער ורעננות־החיים. אבל הכי לא הפרזנו בזה על מרת שבחיו?

לא ולאו, כשאנו באים להעריך את הז׳ורנאל המונח לפנינו בהקבל אל כל מצב ספרותנו העתית דהאידנה, אז לא הגזמנו במשפטנו על אודותיו כלום. זהו באמת ז׳ורנאל מלא חיים ומעוף־הרעיון ההוקר והחפשי.

ואם רוצים למצוא את המפתח לכך — צריך לפנות אל העורך שלו, להד״ר חיים ז׳יטלובסקי: הירחון „דאס נייע לעבען“ והד״ר חיים ז׳יטלובסקי הם עצם אחד שלם, כפתילה ושלהבת הקשורות זו בזו. כחזיון הזה אנו רואים אך לעתים רחוקות מאד.

עשרה מכ״ה המאמרים, השירים וההשקפות, הנמצאים בשלש החוברות של ה„דאס נייע לעבען“, נכתבו ע״י הד״ר ז׳יטלובסקי עצמו. ואם המאמרים הללו מכילים בכמותם יותר מט״ו הנשארים, יוצא, כי יותר ממחצית הז׳ורנל תופשות יצירותיו של הד״ר ז׳יטלובסקי גופו. אבל אין זה חסרון, אלא מעלה יתרה. כל מאמריו הנם מעניינים ומקוריים, ואם הוא תופש מקום גדול כזה בהז׳ורנאל, בוראי שאינו תופש בו מקום יותר קטן ממנו באיכות. היינו: ב„דאס נייע לעבען“, מרחף בכל מקום, בכל שורה ושורה שלו, רוח עורכו, והכל בו מוטבע בחותם שלו, ואם יעזוב ז׳יטלובסקי את ה„דאס נייע לעבען“, אי אפשר לז׳ורנאל כזה להתקיים כלל.

מהו אפיו של ז׳יטלובסקי? קודם כל הוא איש בעל מזג חי, בעל נפש ערה, איש שדפק החיים דופק בו בחזקה. איש שכל דבר אנושי לא זר לו. אבל אם כל דבר כך קרוב ללבו, כל דבר שיש לו שייכות אל האנושות—ישנם שני אידיאלים בחיי האדם, הקרובים לו ביותר: הריבולוציוניות והלאומיות — הלאומיות היהודית. ובאופן יפה מאד התאחדו בו שני האידיאלים הללו: הוא ריבולוציוני־עברי־לאומי נלהב ועם זה גם עברי־לאומי־ריבולוציוני נלהב. ובאופן קולע אל האמת מאד צייר עתון הומוריסטי אמיריקאי אחד את תמונתו של ז׳יטלובסקי: ז׳יטלובסקי עומד על הבימה בטלית ותפלין ונושא נאום נלהב עפ״י הנוסח היותר חריף של הריבולוציה הסוציאליסטית.

אבל הכי אפשרית היא בכלל סינטיזה של שתי נשמות כאלה בלבו של אדם אחד? — זהו ענין פסיכולוגי מעניין מאד, היוצא מחוץ לגדר רשימתנו זו. אבל ברור הדבר, כי פה עלתה הסינטיזה הזאת יפה במדה מרובה, מה שעושה את אישיותו של ז׳יטלובסקי ליותר מעניינת וליותר עמוקה. צריך לזכור עוד, כי ז׳יטלובסקי הוא פובליציסט בעל השכלה ופלוסופיה יסודיות למדי ומלומד במדעים הסוציאליים־איקונומיים, — מעלה, שאין חזיונה נפרץ, ביחוד אצלנו בספרותנו, שכ״כ מעטות בה ידיעות יסודיות, השכלה וקולטורה. השאיפה ליופי, המתבלטת במאמריו של ז׳יטלובסקי, יש שהיא נראית לפעמים גם במאמרים, שאין רגילים לבקש אותה בהם: במאמרים מדעיים. מעולם אין ז׳יטלובסקי כותב דברים יבשים. ברוב מאמריו המדעיים (ביחוד ואולי רק באלה הכתובים יהודית) ישנה התלהבות החיים ושאיפה ליופי כברוב מאמריו הפובליציסטיים־אמנותיים.

ובכל זאת, לַמרות כל מעלותיו אלה, לא יצר ז׳יטלובסקי כל שיטה, כל שיטה משלו. מה שיצר אחד־העם במאמריו, מה שכל מלה וכל רעיון שמשמיע אה״ע מחובר חבור־אורגני בשטה יסודית אחת, בשיטה אחת, בשיטתו שלו מתחלתה ועד סופה, — את זאת לא יצר ז׳יטלובסקי. וזאת אין ביכלתו לברוא: יצירתו היא מפוזרת יותר מדאי, כשרונו מגומר יותר מדאי, והחיים מפכים בו בחזקה יותר מדאי, שיהי יכול להתרכז בדבר אחד, שיוכל לצמצם את כל תשומת־לבו ביצירת שיטה יסודית אחת, רעיון־יסודי אחד. לזה ז׳יטלובסקי פלוסוף פחות מדאי ואגיטטור־ריבולוציוניר־לאומי במדה מרובה יותר מדאי. אפשר שיראה זה כפרדוקס, אבל יש בזה הרבה מן האמת: אין לו, פשוט, העת הצריכה לכך!

בשלש החוברות כתב ז׳יטלובסקי ע״ד „הועידה הצ׳רנוביצית“, ע״ד „אזוב“, ע״ד „המאורעות הפוליטיים והסוציאליים בשנת 1908“, ע״ד „כתבי מורים רוזינפילד“, ע״ד „לאומיות ופרוגרים“, ע״ד „האמנות החפשית והבקרת החפשית“, ע״ד „המות והתחיה של אלילים ואמונות“...

כל אחד מהמאמרים הנזכרים הוא מקורי ומעניין, ומעיד בכל אופן על אופי מחבּרם, המצויר למעלה. ביחוד יפים באמת וכתובים באמנות מרובה שלשת המאמרים האחרונים. האחד מהם „התחבריות־האידיאות ההיסטוריות“ הוא פרק שלם של פלוסופיה והגיון, המבואר באמנות ובידיעה מרובה להקורא העברי בשפה יהודית עשירה. בכל אחד ממאמרי ז׳יטלובסקי פזורים פה ושם רעיונות עמוקים, דוגמאות חריפות לקוחות מן ההיסטוריה, מן הספרות, ועל פני הכל מרחף הרוח העברי הנלהב והמלא גאון. יש שאפשר לטעון כנגד דעותיו הבודדות של ז׳יטלובסקי, ולפעמים אי אפשר להסכים אליהן כלל, — יש שהן יותר פרדוקסליות משהן אמתיות, או תמימיות וסנטימינטליות יותר מדאי, אבל תמיד אתם מרגישים את השפעתן. ז׳יטלובסקי כותב כמו שהוא חושב, ואך לעתים רחוקות תמצאו פובליציסט בעל רוח אמיץ כמהו.

מלבד מאמריו של ז׳יטלובסקי עצמו, מעטים מאד בירחון פובליציסטים מקוריים. אחד מהם — י. עפרון — שהוא סופר צעיר עדיין, מבטיח הרבה לעתיד, כמו שיש לשפוט עפ״י שני מאמריו „שאלות הזמן“, שנדפסו בחוברת א' וג' של הירחון. בשני המאמרים האלה מורגש רעיון עמוק, חפשי ורענן — כל המעלות, המעידות על אישיותו המיוחדה של הסופר. הוא סוציאליסט עברי עפ״י השקפותיו, ובמאמריו הנהו מדבר על אודות המשבר בתנועת הפועלים היהודים, ומסיר את נזר התפארת לא מעל ראש אליל אחד, שהאמין בו הסוציאליזם העברי ושהביא לידי המשבר של זה האחרון. המסקנה היסודית, שבא אליה המחבר, היא, כי הסוציאליזם העברי יוכל לשוב ולהבנות רק כשיהיה לפרודוקט של החיים הסוציאליים היהודיים דהאידנה וחלק אורגני מן הרוח העברי שלנו, מכל הירושה ההיסטורית של העם העברי. אין ספק, כי בזה השפיע עליו המומינט, שאנו חיים בו, והנאות מאד „למעשי בקרת“ ול„חשבון הנפש“. אבל מר עפרון השמיע את רעיונותיו יפה בעתם, בגלוי וברוח עוז, וזו תהלתו. בשלש החוברות נמצאים גם המאמרים הפובליציסטיים והבקרתיים הללו: „המאורעות בתורקיה והציונות“ (ע״ד המאמר הזה כבר נדפסו דברים בפני

עצמם ב„העולם" גליון 4) מאת מ. ב. ראטניר, „הנדידה היהודית" מאת ד"ר ק. פורינבירג, „שלום־עליכם" מאת בעל־דמיון, „כרוניקה ספרותית" מאת אברהם רייזין; הדרמה של שלום אש „שבתי צבי" מאת ליאון הים ו„התיאטרון היהודי בניו־יורק" מאת ד"ר י. ווארטכמאן.

החלק הבילטיריסטי עני וערוך במקרה. ישנם בשלש החוברות הללו שירים וספורים מאת יהואש, משה טייטש, י. אדליר, י. בלייכיר (תרגום „טשיילד היהולד" לביורון, השיר הראשון, חוות העת בדבר ההרגום תהי אפשרית רק לאחר שיוגמר כולו); ש. אנ—סקי, מ. בלינקין, וצבי גירשקאן. מהם אין שום יצירה מוצלחת אחת. מצטיין בהם רק שירו של יהואש, שעלה יפה; ה„דין־תורה" מאת אנ—סקי הוא האגדה שלו „Судъ", שנדפס בה „Евр. Міръ".

וזהו החסרון העיקרי בהז'ורנאל של ז'יטלובסקי: חסרה בו בילטיריסטיקה, ספרות יהודית יפה. אם יתיחס ביותר תשומת־לב למחלקה זו ויטפל יותר אך בשאלות יהודיות (תנועות־לאומיות יהודיות, הספרות היהודית, הקולטורה היהודית), אז יהיה יותר מעניין ומלא חיים, וירכש לו סימפטיה מרובה בין כל חלקי העם העברי ההוגים.

אמן.

ע״ד פְּעוּלַת הַחֶבְרָה „עֶזְרָה ע״י עֲבוֹדָה" בְּוִילְנָה.

(„Трудовая Помощь")

בהרוה"ח של החברה ע"ד פעולותיה במשך שלשת השנים האחרונות, משנות 1905־7, שנתפרסם זה עתה, מורגשת העיבדה, כי החברה רכשה לה נסיונות מרובים בפעולתה במקצוע נתינת עזרה ע"י עבודה. בעברנו על פני הדוה"ח רואים אנחני, כי אמנם השתמשה החברה בכל האמצעים, שנמצאו ברשותה, למלא את תעודתה הנכבדה על צד היותר טוב ומועיל. מפני שהאידיאה עצמה של החברה — לתת עזרה לעניים ע"י עבודה — עודנה כמעט חרשה לגמרי, ואין לה דוגמה בכל החברות היהודיות השינות לעזרת סובלי־מחסור, לא יכלה עבודתה בראשיתה למצוא לה את הצורה הנאותה ואת הדרך הנכונה אל התועלת המעשית במדרגה היותר גבוהה. גם היתה החברה בודדה בעבודתה: שדרות הצבור עמדו ועומדות עדיין מנגדה מבלי המציא לה שום השתתפות וסיוע מצדן. מפני כל הסבות הללו תעתה החברה זמן הרבה בהפוש אחרי דרכי עבודה רצויים. אבל עכשו, אחרי חמש שנות עבודה והנסיונות המרובים, אשר רכשה לה במשך העת הזאת, מצאה סוף סוף את הדרך אשר בקשה לפעולתה.

בגשתה אל העבודה נסתה החברה להתעסק בשני אפני העזרה בבת אחת: בעזרה של צדקה לעניים ובעזרה המכוונת להגן מפני המחסור. היא פתחה לשכת־מודעין למצוא מלאכה לפועלים הולכי־בטל וגם בתי למוד לאומנות התפירה, הרצענות והנגרות בשביל אלה הנצרכים לעבודה והמחפשים אחריה.

בתי־הלמוד ולשכת־המודעין הוכרחו להסגר תיכף, מה שהיה ברור להחברה עצמה מראש. הלשכה נתבטלה מפני שאי אפשר היה למלא את בקשת כל המון דורשי עבודה. בוילנה אין כמעט לגמרי שום דרישה לפועלים יהודים מחוסרי אומנות קבועה. היהודים הפועלים הללו נדחקים ע"י הפועלים הנוצרים. מפני שבגליל הצפוני מערבי מרבים לביא אל הערים עובדים מן הכפרים. הפועל שכיר־היום, הבא מן הכפר הוא יותר נוח ורצוי לנותן העבודה, מפני שהוא חזק בגופו יותר מן היהודי ומסתפק בשכר מועט יותר, ועוד. ובתי־הלמוד הוכרחו להסגר, מפני שחסרו להחברה אמצעי־הכסף הנחוצים לכך, וגם לא היו לה די הזמנות; החברה הפסידה על בתי־הלמוד כמה אלפי רובל. הפסד גדול הסב להחברה גם בית־הלמוד למעשה חביות והמחלקה לבירור גזרי־ניר. גם שני בתי הלמוד הללו בטלו. בכל בתי־הלמוד ביחד מצאו להם עבודה מאות אנשים סובלי־מחסור, ואלמלי היו להחברה אמצעי־כסף יותר מרובים צריכה היתה להתאמץ בכל כחותיה להחזיק את בתי־הלמוד הללו עד בוא ימים יותר טובים, או, בשעת הדחק היותר גדול, להפחית את העבודה בהם. אבל לא לסגור אותם לגמרי. אולם מפני שקופת החברה היתה ריקה, לא נשארה לפניה כל דרך אחרת בלתי אם לסגרם. בנוגע לבית־הלמוד למעשה חביות, שנפתח בשביל המטרה המיוחדת להנהיג בקרב יהודי וילנה סוג חדש של עבודה, מקוה עדיין החברה לשוב ולפתוח אותו, כמעט יהיו לה האמצעים הדרושים לכך.

בשנות 1905—6 נתבטלו נסיונותיה הראשונים של החברה, ובאיתה העת גם נמצאו על ידה אותן מיתודות העבודה, שהיא מחזיקה בהן היום. החברה העבירה את פעולתה למקצוע ההשכלה הפרופיסיונלית. בעת הזאת ישנם להחברה המוסדים הללו: א) בית־ספר לנערות למלאכת התפירה, ביחוד מתכוונים להביא בלב התלמידות את דעת אמנות העבודה. בביה"ס הזה ישנן שתי מחלקות — להתפירה ולמעשה רקמה אמנותית. אל ביה"ס הזה מתקבלות נערות עבריות מבנות י"ג ומעלה, שכבר גמרו חוק למודן בבי"ס למתחילות או בבי"ס־לעם (או אלה היודעות את שיעור הלמודים של בי"ס כזה). בשנת 1906 למדו בבי"ס הזה חמשים נערות. כמספר הזה היה גם בשנת 1907. ב) קורסים ללמוד מעשה רהיטי־עץ ובנין. מטרת השעורים הללו היא להקנות לתלמידים ידיעות טיכניות תיאוריות וגם להרחיב את חוג הידיעות המעשיות. הפרוגרמה של הקורסים רחבה ומקיפה את כל הידיעות הגיאומטריות והבנין הנחוצות, וגם שרטוט ולמודים אחרים תיאוריים מיוחדים ועוד. בעזרת יק"א הוזמן בשנת 1906 בתיר מנהל הקורסים הללו אמן־אינסטרוקטור. בשנת 1907 היו להקורסים 36 שומעים. ג) בית־מעשה נגרות למופת. בבית הזה עובדים ששה עשר נגרים יהודים צעירים, שומעי הקורסים. שכר העבודה הוא מחמשה עד תשעה רובל לשבוע. בבית הזה נעשים רהיטי־עץ. מתקבלות הזמנות גם מאת אנשים פרטיים, אבל רק כאלה שיש תועלת בעבודתן לעובדים, היינו שנעשות עפ"י מיהודה אחת וצורות שוות. ד) מחסן של רהיטים וחפצי־בית מעשי ידי שומעי הקורסים, שערכו להחברה נכבד מאד. בשנת 1907 מכר המחסן הזה סחורה (רהיטים) בסכום של תשעה עשר אלף רובל. ה) מחסן של חמר בלתי־מעובד לנגרים. החברה באה במחסן זה לעזרת הנגרים, בתתה להם סחורה טובה במחירים זולים לפי הערך ועפ"י תנאי תשלומים נוחים. 6) לשכת־מודעין בשביל אמיגרנטים. זוהי מחלקה של יק"א. הלשכה עובדת באופן רצוי ומועיל מאד. בשנת 1906 המציאה 310 ידיעות, בשנת 1907—7,1106) שני בתי־מחסה ליום לילדים עברים, בשנת 1906 נמצאו בהראשון מהם מ־65 עד 91 ילדים בכל חדש, בשנת 1907—65, בבית־המחסה השני מוצאים מקום מחמשים עד ששים ילדים. כל המוסדות הללו של החברה קבלו תמיכה ביחוד מיק"א, במקצת גם מאת הברון גינצבורג, מאת ההילפס־פיראיין ליהודי גרמניה ומחברת המסחר הוילנאית.

אבל החברה הנכבדה הזאת אינה מסתפקת עדיין במעשיה

אלה והיא משתדלת להרחיב את הפרוגרמה שלה ולמצוא לה מקצועות עבודה חדשים. והחברה כבר סמנה לה איזו מקצועות חדשים, והיא נכונה לגשת אליהם בקרוב. אבל חובה מוטלת על כל הדואג לטובת הכלל העברי להמציא סיוע להחברה ולבלתי עזבה לנפשה. ראויה היא החברה, כי יהודי וילנה וגם יהודי התחום כולו — וביחוד השדרות האמידות שבהם — יתעניינו בה ובמעשיה המועילים ויתנו לה ידים להרחיב את חוג עבודתה ולהעשיר את ענפי פעולתה, לתת עזרה לנזקקים אליה ע״י השכלה פרופיסיונלית ועבודה. — זוהי הדרך היותר יפה וגם היותר מעשית ומועילה למטרת הטוב והחסד.

י. בן־מש״ר.

בִּיאַלִיק בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

אם יש אמת בפי אלה המתליצים, שכחות־החיים של כל עם נמדים ונערכים לפי כמות האהבה והכבוד, שעם זה מרגיש ומראה לסופריו ומשורריו — עלינו לקבל תנחומין, בקבלת־הפנים החמה והנפשית, שקבלה ארץ־ישראל את משוררנו הגדול.

התלהבות כזו, חדוה כזו, של כל השדרות, של כל הכתות, של כל העדות—מסופק אני אם זכה לזה סופר עברי מימיו!

ההתחלה נעשתה בבירות. התלגרמה, שנתקבלה שם מקושטא כדבר נסיעתו של המשורר ובני־לויתו זעזעה את כל הקולוניה העברית הקטנה. הכינו הכנות, בחרו בועדה של פגישה. המשורר בקר בבירות כל הראוי לבקור, התענג על התנועות הגמישות של חבורת המתעמלים בהקולידג׳, והספיק במשך הזמן הקצר גם לראות ולהראות בבנקט, שנערך לכבודו בביתו של הסופר גרזובסקי. בחזירתו על האניה לותה את המשורר חבורה גדולה של מכבדים, בסירות מיוחדות, בשירים עברים.

קבלת־הפנים האמתית התחילה רק מכניסתו של משוררנו ליפו. קשה למסור לבני־הגולה את רשמיה של הלולא ארצישראלית, ושבעתים קשה זה בנוגע להלולא זו, שתקפה את ארץ־ישראל עם ביאת משוררנו.

כדי שלא לאחר את הפגישה התחיל העולם מזדרז להגמל עם בקיעת הזהרורית הראשונה.

מלבד הקהל הגדול של יחידים, נשלחו גם דיפוטציות שלמות, דיפוטציות בשם אגודות, דיפוטציות בשם חברות, וביחוד דיפוטציות של בתי־הספר: חבורות, חבורות של תלמידים ותלמידות, מהגמנסיה העברית, מבית־הספר לבנות, מ„עזרה" וכו׳, כל חבורה עם זרי־הפרחים שלה, ועל הפרחים רשומות רק שתי מלים: „למשוררנו הלאומי!"...

כשהתקרבה האניה, נסעו לקראתה הקרובים ביותר להמשורר, והדגל העברי התכול מנפנף לפניהם בראש הסירה, שממנה נשמעים השירים העברים. עברו רגעים אחדים, והסירה שבה עם האורחים ומתקרבת יותר ויותר אל הקהל שעל החוף, שכלו צפיה. דומם וברעדה נגש כל אחד להמשורר ולחץ את ידו; דומם וביראת הכבוד הביט על המראה גם כל הקהל הנכרי, שנמצא באותו המעמד.

נגמרה קבלת־הפנים, התחיל כל הקהל מלוה את המשורר להאכסניא שלו לביתו של הסופר ש. בן־ציון, ומכיון שבית זה נמצא בפרור „נוה צדק", בקצה השני של העיר, העבירו באופן זה את המשורר בכל רחובות יפו, והקהל הולך וגדל סביבו, והדגל העברי מנפנף לפניו.

ובין רגע היה משוררנו לגבור היום בכל יפו. בחוצות ובשוקים, בחנויות ובבתי־המדרש דברו אך בו. במשך כל היום לא פסקו הכנופיות לסובב לפני ביתו בכדי לראותו בלבד...

נזדרז ושלח מכתב־ברכה למשוררנו הגדול גם רב העיר והמושבות, ראי״ קוק, ומשוררנו השיב על המכתב בבקור אצל הרב.

ברחובות העיר הדבקו ונתלקו מודעות גדולות ע״ד הפגישה הפומבית, שתערך לכבוד המשורר בו בערב. נבחר לצרך זה אחד האולמים היותר גדולים והיותר יפים שבעיר.

כמעט כל העיר הסיחה דעתה מדאגותיה וטרדותיה ובאה לחלק כבוד לאורחה היקר.

הדחק היה גדול כל כך, עד אשר אולצו המסדרים לקבל את פני אורחם בגן, תחת כפת השמים.

על אחת הגזורות בגן העמידו שולחן והדליקו נרות, והבמה נכונה. ובעוד כה וכה הופיע המשורר בלוית בני לויתו הסופר י״ח רבניצקי, ש. בן־ציון ועוד. להתרגשות כזו, שבה פגשו את המשורר, בודאי לא זכה עוד כל סופר בעמנו.

מהרה התחילו הברכות — הרשמיות. מטעם הועדה המסדרת נתנה רשות הברכה, רק לבאי־כחיהן של הסתדרויות ואגודות. ברכו מטעם הציונים הכלליים, מטעם „הפועל הצעיר", מטעם „פועלי־ציון", מטעם „העדה הספרדית", מטעם „צעירי־הספרדים", אגודת המתעמלים, „אחוזת בית" ועוד, ועוד.

הברכות היו קצרות, מסוימות, וה„לייט־מוטיב" של כלן היתה תחינה להמשורר, שישאר בארץ־ישראל. שישאר בארץ ויחזה לנו את חזון התחיה, את משא ירושלים, כשם שחזה לנו ברוסיה את חזון הגולה, את משא נימירוב. והקהל מסייע לכל דרישה ודרישה ברעם של מחיאות כפים ובקריאות ממושכות.

סוף סוף עלה גם המשורר בעצמו על הבמה. הוא מדבר על החיים החפשיים והעצמיים של הישוב הארצישראלי החדש, אלא, שלדעתו, חלילה להקל ראש גם בהעבר. „בלי זכות אבות לא נגאל!". העתיד שלנו צריך להיות נעוץ בהעבר. אותם הזקנים הרצוצים, שהיו מסכנים בעצמם לעלות לארץ הקדושה ולהקבר בה — הם שפנו את הדרך בשביל דור התחיה.

והמשורר מתאר את נסיעתו על הים, את חלומותיו על הים, את געגועיו על הים, כיצד השתדל לחדור לעמק הסוד של הנגינה הימית העצובה והנצחית, כי הים, בגליו ומשבריו, הלא הוא סמל הכח הנצחי והחיים הנצחיים, ויש זה, באותה השעה שהוא שקוע בתוך תוכה של אריגת חייו, באותה השעה הוא שולח את גליו עד החוף בכדי ללקק ולחבק גם את הקברים...

וחוזר המשורר שוב לסימני־התחיה שבארץ־ישראל. בסגנון של געגועים טמורים מוסר הוא את רגשותיו במשך כל הזמן, ששעשע על ברכיו את אחד התינוקות, שדבר עמו עברית טהורה, עברית חיה, עברית טבעית. רק תינוקות כאלו, רק הם, שגם הורתם וגם לידתם וגם טפוחם היו בקדושה, רק הם יכולים להחזיר את העטרה ליושנה. ומי יודע? אפשר שאחד התינוקות הללו כבר נושא בלבו את חזון־התחיה, החזון, שכלנו כל כך צמאים ומתגעגעים לו, ושבשום אופן לא יחזה ע״י שום משורר גלותי.

ככלות את דבריו הלך המשורר בלוית ידידיו אל שפת הים. אבל דעת הקהל המולהב לא נתקררה בזה, הלך ושיר, הלך ורקד, לוה כל הקהל הגדול את המשורר לביתו, סמוך להים. הקהל לא חפץ להפרד מחביבו: ועד כמה שהיה המשורר מרוגז ועיף מעמל־הנסיעה ומקבלת־הפנים הארוכה נאזר בכל זאת לבטל את רצונו ולצאת פעמים אחרות אל הקהל, שנצפף סביבו, וחבקו לטפו, והרימהו למעלה...

למחרת — היה יומם של הסופרים והמורים העברים שביפו. מרכז־המורים החליט לקבל את פני המשורר — מי שהיה מורה לפנים — במסבה מיוחדת של חברים קרובים פחות או יותר להספרות, בנקט נהדר נערך בשביל המשורר בטרקלין מפואר. הוזמנו אל בנקט זה רק כשבעים איש. הכל היה ערוך בטעם עברי, על הכל היה שפוך חן עברי...

גם הMenu היה טבוע בטעם עברי מעניני דיומא. המאכלים נקראו בשמות שירים שונים של המשורר.

ובין מאכל למאכל שירה, חדוה והתול. חתיכה של שירה היה גם נאומו של הסופר ש. בן־ציון; זכרונות פיוטיים מחיי המשורר, וביחוד משעת בקורו את נמירוב אחרי הפוגרום...

ואחרי מבול של תשבחות, שנשמעו מהן ברצינות ומהן מתוך לצנותא דחביבותא, לכבודו של האורח דבר גם המשורר. אין הוא רואה את עצמו כסופר כלל וכלל... לפי דעתו אנוס כל בעל־נפש על פי הדבור למצא בטוי ליסורי נשמתו — איש־איש לפי דרכו. כיהודי פשוט בעל יסורים וגעגועים וכליון־הנפש בקש לו גם הוא בטוי לנפשו, במקרה ע״י השירה, אבל כל זה נעשה רק בשבילו, רק בשביל הקלת המשא מעל לבו, ומעולם לא עלה על דעתו להיות סופר במובן הרגיל, להיות מורה ומחנך לקהל... ע״ד ארץ־ישראל, לא פסק לחלום אף רגע. הוא חי בה ונשם את אוירה וחלם את חלומותיה גם כשבתו בגולה... אבל אהבה כזו איננה טבעית. היא יותר מדי אוירית, יותר מדי דמיונית. לאהוב את ארץ־מולדתו כראוי יכול רק זה שנולד בה וגדל בה, זה שאוהב אותה כמו שהיא בלי כחל ושרק פנטסטיים, זה שזוג את נשמתו הזדוגות ממשית עם סגולות הארץ, זה שלטף יום־יום את הציצים והפרחים שלה, מה שאי־אפשר לאוהב כזה, הרואה את הארץ מרחוק, רק בדמיון. לא לחנם יחסה האגדה את מיתתו של ר׳ יהודה הלוי סמוך לכניסתו להארץ. משורר גדול זה, אמת, אהב את ארץ־ישראל אהבה בערת, אהבת עזה, אבל אהבה זו לא היתה טבעית, היא נבעה ממעין הדת והדמיון... ומכיון שמצא המשורר ארץ אחרת מזו שתאר לו בדמיונו, מזו שספרו לו כתבי־הקדש, מוכרח היה למות—למצער מיתה רוחנית...

המשורר מדבר אח״כ על זהרורי החנוך העברי בא״י. בהנאה מיוחדת מצרף המשורר את עצמו למפלגת המורים, נושאי הקולטורה העברית...

דבר באותו הערב גם הסופר י״ח רבניצקי, הראשון, שגלה את כשרונו

של ביאליק, וגם הוא זכה לאיבציות מצד הקהל. ואחרי הסעודה, בשעת חדוה, התחילו הרקודים, הרקוד הארצי ישראלי.

ביום הרביעי יצאו האורחים בלוית ידידים אחדים לסייר את המושבות. מתחילה מקוה ישראל, אח"כ ראשון לציון, רחובות, וכו' וכו'. ובכל מקום נפגש משוררנו בהתלהבות, בחיבה. בכל מקום, אם אך ידעו מראש ע"ד בואו, הכינו לו הפתעות ופגישות נהדרות, אבל מכל המושבות הצטיינה רחובות העברית. בכניסה—קבלת פנים פומבית בירוזת ולפיות, בדגלים, בזרי פרחים, בתהלוכה, ובערב הכינו בשביל המשורר בנקט אינטימי בההוטל הגדול שבמושבה: אותו הערב היתה הלבנה מלאה, והסביבה של רחובות, הגבעות החוליות הצהובות מקרוב והרי־יהודה המעולפים בזהרורית כהה כהה מנגד---ומי יכול לשבת לעת כזו כבית?...

והוציאו את כל הכבודה לחוף, והשתטחה כל החבורה על אחת הגבעות, השתטחה כחצי גורן עגולה והמשורר באמצע. נתמלאו הלבבות יותר, ותתחילה נערה אחת שרה „משאת נפשי", והתבורה מסייעה לה, והקולות עולים ויורדים, רצים ומשתפכים ומגיעים עד ההרים.

ביחוד רבו ההכנות בירושלים. שם בחרו בועדות מיוחדות של סדור, חשבו ע"ד תהלוכה של עשרת אלפים איש. כשנודע להמשורר דבר ההכנות הפומביות, שמכינים לבואו ביום הראשון של השבוע הבא, הלך והקדים את עצמו ובא לירושלים ביום ו' עם דמדומי־חמה — בחשאי, בצנעא... וגרם הדבר גם לקוריוז: בגליון „הצבי" של יום הראשון התנוססה עדיין ההכרזה הקולנית: „יהודים, באו להתחנה לפגש את משוררנו!"...

ובכל זאת עשתה ירושלים את שלה, אם כי כבר במדה יותר קטנה, אספו אספות, ערכו נשפים, נאמו נאומים, ועוד, ועוד מן הדברים המקובלים במקרים כאלו. בירושלים חגגו האורחים גם את יום הראשון של החג, בראשון לחולו של מועד בקרו את חברון, וע"י זה נשבת החג כפתח־תקוה, שהכינה את עצמה באותו היום לפגישה נהדרה לכבוד משוררנו. המודעות הצעקניות, שבשרו מעל כתלי הרחובות ביפו ובמושבות את ביאתו של המשורר לפ"ת, משכו לשם קהל גדול. חכו, צפו, הביטו לצדדין, ולבסוף נתקבלה ידיעה, שעכבו את המשורר בירושלים ופתוהו לבקר באותו יום את חברון...

אבל למה שלא זכתה פתח־תקוה, זכתה רחובות פעמים. יום החמשי, השני לחולו של מועד בארץ־ישראל, נועד במושבה זו להלולא מגוונת אריכתא. הפרוגרמה היתה עשירה: תהלוכה גרנדיוזית עם כל התגים, התחרות במרוץ־סוסים, התחרות בהתאבקות, התחרות ביריות. מגוון ומנומר היה שם גם הקהל הגדול, שנתאסף לכבוד ההלולא מכל אפסי ארץ־ישראל (אפילו מהגליל!): פה קבוצה של יהודים הרריים מקוקז בתלבשתם הלאומית, שם חבורה של פועלים בבלוזות תכולות, אצלם יהודים מגוהצים בפראקים שחורים, סמוך להם כנופיות של אכרי המושבות.

את הימים האחרונים של החג בלה המשורר עוד פעם ביפו. כאן מכינים מחדש נשף בשבילו, נשף ספרותי בהשתתפות המשורר, שפריו יהיה קדש לטובת הוצאת קובצים ספרותיים בשביל בני הנעורים.

זהו הפרק הראשון של „ביאליק בא"י", הפרק של יהודה. בשבוע הבא נוסע המשורר לגליל.

מ. פ. ז—ן.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

IV.

האספה הכללית של ציוני גליציה

בימי 18, 19 לאפריל (לפי המספר החדש) היתה בלמברג אספה כללית של ציוני גליציה.

האספה היתה בהאולם הגדול והמפואר „יד חרוצים". בה השתתפו מאה ושמונים וארבעה צירים.

היו"ר של הועד־המרכזי, הד"ר מרדכי ברודא, פותח את האספה בנאום קצר ומזכיר את שמות החברים האוסטרים שנפטרו בשנה זו, וגם את הד"ר ליאן כהן ואת הציר שמואל הירשנברג (הנאספים קמים ממושבותיהם).

לנשיאות נבחרו: הציר ארולף שטנד—יו"ר, הד"ר יהושע טוהן (קרקוי), הד"ר אברהם זלץ (טרנוב), הד"ר גרשון ציפר (לבוב) ומר קוגיטנר (רוהטין) לסגנים.

מזכיר הועד, מר ל. וקסלר, קורא דו"ח מעשי הועד־המרכזי מזמן האספה האחרונה עד היום הזה.

להועד־המרכזי היו במשך עת קומו (כשנה וחצי) 67 ישיבות, הוא קרא לועידות־חשאיות את חברי ערי־השדה הידועים לו ארבע פעמים. מכתבים נתקבלו על ידו—860 ונשלחו — 1014.

מפרוטוקולי הישיבות אפשר להוכח, שהועד עשה הרבה פחות מזה שחפץ לעשות... ולא עשה — מפני חסרון אמצעים. החברים בערי־השדה לא שלחו די כסף, וכמעט את כל הוצאות הועד־המרכזי נתנו החברים מלבוב.

ע"י הועד־המרכזי נוסדה קומיסיה פלשתינאית, שאספה סכומים עצומים לטובת המוסדים הארצי־ישראלים והוציאה לאור ירחון פופולרי למען ההמון בשם „זרובבל", שכולו היה מוקדש לשאלות ארץ־ישראל.

הנואם מרבה דברים ע"ד הנצחון הגדול שנחל הועד־המרכזי ביסוד הבנק הציוני בעד גליציה, שעוד מעט ויתחיל פעולתו.

בהבחירות להסיים הגליצי לא נצחנו, אף אחד מאתנו לא נבחר, אבל אפשר לנו לשבוע־רצון מהעובדא, שכל הקנדידטים היו מוכרחים להביע גלוי את יחסם להיהודים ולהציונות.

ביום 17 מאי שנה עברה, באותו יום שבו נצחנו את הנצחון הגדול בימי־הבחירות לבית־הנבחרים, סדרנו בכל ערי גליציה אספות פוליטיות, שעשו רושם גדול על התושבים היהודים.

ככה היו גם אספות ציוניות בכל ערי גליציה ביום־השנה לפטירת מנהיגנו הגדול הירצל ז"ל (כל הנאספים קמו ממושבותיהם), ובאותו יום נאספו סכומים גדולים לטובת „יער־הירצל".

גם חגי־המכבים הביאו תוצאית חשובות לטובת המוסדים הציונים.

הנואם מרבה עתה דברים ע"ד עניני הסתדרות־קהלות גליציה ויחס הועד המרכזי אל הדבר הזה, דברים הידועים כבר לקוראי „העולם".

שקלים נאספו בשנה זו אך 4500. הכנסות הועד־המרכזי היו 3637, וההוצאות עלו עליהן בערך חמשה כתרים".

עולה על הבמה הציר אדולף שטנד לקרוא דו"ח ע"ד עבודת „הכלוב היהודי". הוא נפגש מאת הנאספים במחיאת־כפים נלהבה מאד.

הנואם מונה אחת לאחת את חובות ציר־בית־מחוקקים ביחס לשולחיו וביחס לעמו ומראה לדעת, ע"פ המעשים שעשו חברי הכלוב, כי הצירים הציונים בבית־המחוקקים האוסטרי מלאו את משלחתם באמונה. הם עשו הכל, ובמקרים שונים הצליחו להיטיב את מצב בנ"י באוסטריה בכלל ובגליציה בפרט. ולא אך טובת יהודי אוסטריה היתה מגמתם, כ"א גם בעת ידועה ובמקרים אפשריים יעשו גם לטובת יהודי ארצות אחרות. הנה יש כבר תקוה קרובה לוראי, שבקונגרס השלום שיהיה בשנה הבאה ברומי, יעסקו גם בשאלת יהודי רומיניה, והמרצה יהיה הנואם בעצמו.

עתה פונה הנואם כלפי המבקרים את הפוליטיקה הגלותית והאומרים שהעבודה הזאת מתנגדת להציונות.

ישנה, אומר הנואם, ציונות מכנית וציונות אורגנית. חסידי הראשונה חושבים, שאפשר לפתור שאלת־היהודים אך ע"י יסוד „מדינה־יהודית", שתבא ב„בקר לא עבות אחד". הם אינם מבינים את כל הצורך בעבודת־ההכנה של היהודים עוד בגלות עצמה, הם אינם מרגישים את נחיצות העבודה לבטל את הגלות בגלות עצמה, הצורך להכין את ההמון שלנו, כדי שיהיה ראוי ומוכשר לעבודת הבנין, בנין ארצנו, הצורך לתת להארץ הטובה גם עם טוב!—וכל העבודה הזאת הלא היא עבודת הציונות האורגנית, עבודה המקשרת והמאחדת את היום והמחר, את ההוה המר עם העתיד המזהיר...

כי אי אפשר להביא את עם ישראל כמו שהוא עתה לארץ־ישראל,—את זה אנו מבינים כולנו, שהרי לשם ההכנה הנחוצה אנו עוסקים זה כבר ביסוד בתי־ספר עברים וחברות להתגוששות — לכן נחוצה לנו גם העבודה הפוליטית בארצות־מושבותינו עתה, נחוץ לשחרר את המונינו מההשפעה המזיקה של המתבוללים, אלה עוכרי־עמנו, שגזלו וחמסו אותו, שהשפילו אותו עד לעפר.

ולו גם לא עשינו דבר בהפרלמנט לטובת אחינו, כדאית היתה בחירתנו להפרלמנט, שע"י זה שללנו את היכולת מארבעת מתבוללים לשבת בבית־המחוקקים ולדבר בשמנו! —

מיום שנוסד ה„כלוב היהודי", חדל השם „יהודי" להיות לכנוי של בזיון וגנאי. אמנם השנאה לישראל לא חדלה, אבל היחס אלינו הוא בכל־אופן לא יחס של בוז וחרפה.

אומרים, שהעבודה הפוליטית מפריעה להעבודה הציונית, אבל אנכי בקרתי במשך שנה זו 42 אספות ובכל המקרים הללו דברתי אך על הציונות ולא על העבודה הפוליטית.

אבל מלבד העבודה הציונית הפנימית בין המוני אחינו, הלא תורו שנחוצה וצריכה גם עבודה ציונית כלפי חוץ, וחברי „הכלוב העברי" דברו פעמים רבות עם שרי־הממשלה ועם באי־כח ה„פריסה" ע"ד הציונות, אנחנו נתנו לאלה הכחות־החיצונים ידיעות נאמנות ע"ד תנועתנו ושאיפותיה, ידיעות, שעד כה קבלו אותם מ„באי־כחנו" המתבוללים, מהלונשטיינים והקילישרים, והלא תבינו, עד כמה מן האמת והטוב למעננו היו „הידיעות" שנתנו מתנגדינו ע"ד תנועתנו! —

ואפשר הדבר, שעוד תהיה באיזה זמן מן הזמנים אספה האגית, ואז הלא נחוצים וצריכים יהיו לנו צירים יהודים...

אתם קוראים לכל עבודתנו באירוניה בשם „פוליטיקה גלותית", אבל דבריכם היו צודקים, לוא אמרנו, שהגלות היא תכליתנו וסוף תקותנו...

ע"י עבודתנו נקל יהיה יותר לכבוש את הקהלות, עבודה שבציונותה אין מי שיפקפק יותר. עד כמה שאנו מצליחים בהעבודה הזאת אנחנו מביאים תועלת לעבודתנו הציונית!

הנואם גומר את דבריו ואומר, שהוא בטוח, כי אין נגוד וסתירה בין העבודה הפוליטית בגלות והציונות, אבל אם האספה הכללית תחליט אחרת, אז נכון הוא וחבריו להתפטר ממשמרתם בתור צירי־הפרלמנט ולשוב לעבוד עבודת הציונות הטהורה.—(מחיאת־כפים רועשת מאד מאד).

עם הנאום המצוין הזה נגמרה הישיבה הראשונה ואחרי ארוחת־הצהרים מתחלת הישיבה השניה בריפירט של הד"ר מיכל רינגל ע"ד העבודה האיקונומית.

רוב דבריו היו מוקדשים לשם הצדקת העבודה הזאת ע"פ השקפת הציונים. דברים שזה כבר נאמרו ע"י החברים ברוסיה ובמקומות אחרים, והוא מציע לסדר ולארגן חברות פרופיסיונליות לכל מיני בעלי־מלאכה וסוחרים.

הנאום היה יפה, והשקפותיו היו להרוב חדשות לגמרי, ועשה רושם חזק על הנאספים.

מתחילים הוכוחים בדבר שלשת הנאומים הללו. ראשונה דבר מר הייזלר מקוסוב, הנותן צדק לדברי הנואמים הקודמים ומראה, שעירו היא הראשונה בכל דבר ציוני; היא קנתה הרבה מניות של האוצר־הלאומי, נותנת סכומים עצומים לפי הערך לטובת כל המוסדים הארצי־ישראלים, והדבר הזה לא הזיק כלל לחברי־האגודה בעירו לעסוק גם בהעבודה הפוליטית.

מר טומכך, אחד ממנהיגי המתנגדים להפוליטיקה בגלות ידבר אך ע"ד נחיצות החלטה גמורה בענין זה, כדי שנדע סוף כל סוף, הציונית היא העבודה הזאת אם לא? —

מבקר קשה את הועד המרכזי הד"ר פלדבלום מקרקוי, שלפני שנים אחדות היה ממנהיגי ה„פועלי־ציון". הוא מראה לדעת, שהועד לא ידע את חובותיו הציוניות, יחסו אל הבנק לא היה כראוי וכשורה, לטובת הקרן המפלגתית לא עשו מאומה. הד"ר ברודא אמר בועידה הקלנית, שהקרן הזו איננה פופלרית בגליציה, אבל באמת לא חפצו המנהיגים לעבוד למענה. הם גם לא נקפו באצבע לטובתה, הפוליטיקה הגלותית טובה ונחוצה, אבל באופן שהיא נעשית עתה, היא — אי־פוליטית... הוא מציע לסדר למען העבודה הפוליטית הסתדרות מיוחדה, כדי שאלה, שאינם מסכימים להטקטיקה של ה„כלוב היהודי", יוכלו בכ"ז להשאר ולעבוד בההסתדרות הציונית. במצב כזה נמצאים יהודי מערב־גליציה, שע"פ אינטרסיהם המיוחדים אין להם חפץ ללכת שלובי־זרוע עם הרוטינים. ה„ועד המרכזי" מצטדק, שלא עבד כראוי — מחוסר כסף, אבל אלה האדונים היושבים בהועד נתנו או אספו אלפים ורבבות בעת מלחמת־הבחירות... לעגל נתנו, אבל למשכן לא חפצו לתת... לסוף הוא מודיע, שהוא לא ישתתף במנין־הדעות להביע רגשות־אמון להועד הישן. —

עולה על הבמה היו"ר בהועד המרכזי, הד"ר ברודא, הנפגש מאת הצירים באובציה סוערת ואומר, שבדעתו היה לבלי לדבר כלל ולבלי השתתף בהוכוחים הללו, אבל בכ"ז הוא מוצא לנחוץ להשיב להנואם הקודם. דבריו שידבר הם, אפשר, האחרונים שהוא מדבר בגליציה, מפני שהוא עוזב את הארץ הזו לבלי שוב אליה (הד"ר ברודא נתקבל בתור מטיף לעדת הנאורים בלודז).

הוא אומר, שהיחס בין הפוליטיקה הגלותית והציונות „הטהורה" דומה הוא לזה שבין הציונית ההרצלית ודעות ה„חובבי־ציון". הירצל הבין, כי ע"י נדבות אי־אפשר לברוא עם, ע"י קולוניזציה פעוטה לא נגאל את ארצנו. נחוצה עבודה גדולה ורחבה, מלאה ושלמה. וגם אנחנו אומרים, שע"י נדבות מקיבוץ־כספים לא נברא עם. נחוצה לנו ארץ להעם, ועוד יותר עם למען הארץ. והפו־ליטיקה, שבה אנחנו עוסקים, התן לנו את העם הזה... אדוני, עליכם לזכור, כי אנחנו היינו מוכרחים לעסוק בהעבודה הזאת, כי הלא לא אנו בראנו את מצב המלחמה בין הפולנים והרוטינים, ועל המוני היהודים הלא היה להביע את יחסם לעם זה או אחר... אומרים אתם, שלרגלי עבודתנו הפוליטית הננו מוכרחים לעזוב את העבודה הציונית, אבל מי מניא את אלה החפצים להקדיש את עצמם אך להעבודה הציונית. אנחנו נכונים תמיד לעזור לאלה, אבל אך בימי־שלום, בעת שאין מלחמה של בחירות. לנו אין פוליטיקה אחרת מלבד פולי־טיקה ציונית, אין אנו חפצים להפקיר את המונינו בידי שונאינו כנפש המתבוללים והסיציאליים. עלינו, הציונים, מוטל חוב אחד ומיוחד: לשמור את העם היהודי למען עתידו! —

מדברים עוד נואמים שונים, וסוף כל סוף בוחרים בשני נואמים ראשים, את מר שלמה שילר — נגד הפוליטיקה הגלותית, ואת הד"ר ישראל ולדמן— בעדה.

הראשון דבר דברים קצרים ונמרצים. הוא דורש בשם היושר ובשם הציונות לבלי לכפות את ההר כגיגית על אלה שאינם מסכימים להפוליטיקה הגלותית והחפצים בכ"ז לעבוד עבודה ציונית. צריך להפריד בין שתי העבודות הללו וליסד שתי הסתדרויות, כדי שכל אחד ואחד ימצא מה שלבו חפץ.

הד"ר ולדמן אומר, שבינינו שורר בלבול המושגים. לא בפוליטיקה־גלותית אנחנו עוסקים כ"א בעבודת־ההוה, והדבר הזה הלא הותר לנו, ומזמן ידוע היה לאחת מחובותינו. אצלנו מתירים אך מה שנאמר בפירוש בהפרו־טוקולים, ושם נאמר, כי „כבוש הקהלות" מותר, והרי הפוליטיקה הגלותית היא מעין „כבוש הקהלות", ז. א., שהיא נותנת לנו היכולת לכבוש את כל ההשפעה על העם.

הנואם מרבה דברים על דבר מלחמות־הלאומים השונות וגומר, כי מלחמתנו שונה מכל מלחמת־לאום אחרת, אנחנו איננו חפצים, ואין לנו יכולת, לנצח את מי שיהיה, להתעשר על חשבון אחרים; מלחמת מגן לנו, עלינו להגן על עצמנו מאחרים החפצים לבלוע אותנו חיים... את הדבר הזה עלינו גם לבאר להמוננו כדי שידע ויבין, כי עבודת ההוה הזו היא אך למען ההוה, ועתידו הוא בציונות! —

מדבר עוד הד"ר רינגל ואומר, שהוא שמח מאד לשמוע את הנאומים, של מתנגדי הפוליטיקה הגלותית המלאים אהבה וחבה לארצנו בעתיד ומסירת נפש להציונות — זהו אות, כי „הפוליטיקה הגלותית לא הקהתה את רגשותינו! —

עומדים למנין. מתקבלת ברוב דעות גדול הצעת הד"ר רינגל, שעל הציונים לעסוק גם „בפוליטיקה גלותית", ושהאחרונה היא חובה על כל חברי ההסתדרות.

ישיבות יום־השני מתחילות בהודעת היו"ר ע"ד טלגרמות־הברכה שנתקבלו מהועדים־המרכזים של ציוני רוסיה, אונגרן, אשכנז, מהחברים בארץ־ישראל, מראשי־קהלות, ועוד.

על סדר היום שאלת העבודה לטובת המוסדים בארץ־ישראל, הנואם הוא הד"ר פכטמן מדרוהוביטש.

הנואם מרבה דברים ע"ד נחיצות העבודה הזאת וע"ד הצורך שעבודת זו תהיה מסודרת. אם ה„פוליטיים" אינם חפצים בעצמם לעבוד עבודה זו — הננו דורשים שתנתן לנו היכולת לעשותה. הוא מציע ליסד הסתדרות מיוחדת למען העבודה לטובת המוסדים הארצי־ישראלים, שבהיותה אמנם תלויה בהועד־המרכזי תהיה בכ"ז אויטונומית בעבודתה ובתעמולתה.

אף שהנאום הזה היה מלא רגש ועצמה, בכ"ז לא הסכימו לו הנואמים שבאו אחריו, כי הלא תכליתו היתה לשחרר את הועד־המרכזי מהעבודה הציונית וליסד הסתדרות חדשה להעבודה הזאת.

לסוף בחרו בקומיסיה מיוחדת שתעבד את ההצעה הזאת ואת יתר ההצעות ושתציען לפני האספה הכללית.

במשך הוכוחים נכנס אל האולם הד"ר פרנץ אופנהימר, שבא הנה לקרוא ריפירט על נשף־פלשתינאי, שסדרו ה„פועלי־ציון". הוא נתקבל מאת הנאספים בתרועות הידד ובמחיאות־כפים רועשות מאד.

היו"ר מברך את האורח החשוב הזה בתור איש ציוני ומלומד ידוע.

הד"ר פרנץ אופנהימר מודה להיו"ר ולהנאספים על קבלת־הפנים הנהדרה שנערכה לכבודו. הוא לא חכה לקבלת־פנים כזו, האובציה הזאת מצד טובי ציוני גליציה תהיה למענו כפקודה לשוב אל העבודה! (מחיאות כפים).

היו"ר מברך עתה את יתר האורחים שבאו אל האספה, ה"ה מרת פוזנר מארץ־ישראל והד"ר ע. צווייג מווינה.

הד"ר יהושע טוהן קורא עתה ריפירט ע"ד ה„עבודה הקולטורית",

היו ימים, אומר הנואם, שעל כל קונגרס וקונגרס היינו שומעים רפירט יפה ע"ד נחיצות העבודה הקולטורית ואחרי־כן בוחרים בקימיסיה מיוחדת שתעיין בדבר... עד שנקבר הדבר. היו גם ימים, שלא נתנו גם מקום לריפירט כזה, כי יראו את תעמולות המזרחים. היו רבים בינינו, שלא הבינו את צורך העבודה הזאת.

הסבה פשוטה: האנשים האלה לא באו אל הציונות דרך הלאומיות העברית, לא צרת היהדות הביאתם לרעיוננו. הם היו ללאומים־עברים, יען כי היו ציונים, יען כי ראו בציונית מרפא לצרותיו החומריות של העם, לא הבינו את השאלה הגדולה שאינה נותנת לנו מנוח—שאלת האדם־והיהודי.

בכל אופן, לא נעשתה העבודה הזאת מעולם ע"י ההסתדרות הציונית. ההנהגה לא עזרה בהעבודה הכי־חשובה הזו, ובכ"ז רואים אנחנו, כי דוקא העבודה הלזו עושה חיל ומביאה פרי טוב למכביר. במשך העת הזאת נתיפתה ונתרחבה שפתנו העברית וספרותה. האמנות־היהודית קבלה צורות חדשות ורצויות, ציירינו המודרנים נותנים לנו תמונות יהודים מלאים הכרה עצמית, גאון ויופי, ועיניהם מלאות תקוה ועצמה!

וכל הדברים הללו נעשו כמו מעצמם בלי שום עזרה מצד ההסתדרויות של הציונים, ונחוץ הדבר, שהציונים לארצותיהם, יעשו גם הם את המוטל עליהם: יעבדו גם הם את העבודה הקולטורית, יעשו גם הכה לפעמים איזו עבודת־ההוה, שיש לה גם ערך למען עתידנו! (מחיאת־כפים רועשות מצד מתנגדי העבודה הפוליטית).

הנואם מציע אחרי־כן שורה שלמה של תצעות בדבר העבודה הזו.

מחויבים אנחנו להמשיך גם הלאה את עבודת המשכילים הראשונים. עבודתם המועילה להרבות השכלה בעם נהרסה, כמו שהולכות ונהרסות כל ההתחלות הטובות בגלות; להביא בינה בלב העם, לתת לו הידיעות האלמנטריות הנחוצות לאדם באשר הוא אדם -- נחוץ ואפשר לעשות.

אומרים לנו, שאין עבודה להאגודות הציוניות, אם לא נעסוק בפוליטיקה גלותית — הנה לכם עבודה רבה וחשובה שתוכל להעסיק את כל האגודות הציוניות!

אמרו, כי נחוץ לעסוק בפוליטיקה כדי שלא לתת להמתבוללים להשפיע על העם, ועוזבים את העבודה הקולטורית, עבודת החנוך וההשכלה דוקא בידי אלה המתבוללים העושים אותם ברוחם ולפי השקפותיהם.

נחוץ ליסד בתי־ספר עממים, ביבליותיקאות, שעורים לגדולים, ועוד ועוד.

ישנה לנו הסתדרות ציונית של בחורים־חסידים, הם מוציאים גם ירחון עברי המוקדש לחפצם בשם „השחר". הצעירים הללו היו יכולים להיות מקור־ברכה לרעיוננו — לו בא הועד־המרכזי לעזרתם!

וצריך לעזור להצעירים הללו. יהודים טובים הנה, יודעים המה את היהדות, אבל חסרה להם השכלה כללית, ועל הועד־המרכזי לעשות איזה דבר לטובתם.

הנה לפניכם די־עבודה שאפשר ושנחוץ לעשות בגליציה עצמה.

אבל עלינו גם לדאוג למען העבודה הקולטורית בארץ־ישראל.

והנואם הולך ומונה את המוסדים הקולטוריים בארץ־ישראל, מספר תולדותם ומטרתם, ובדברים נמלצים ונמרצים עד מאד הוא דורש מאת ההסתדרות, שתעזור להמוסדים הללו ושתעבוד לטובתם.

מתחילים הוכוחים וההצעות. אחד מציע שייסדו בתי־ספר פרופיסיונלים, השני מציע, שלהועד־המרכזי יהיו מטיפים בשכר, השלישי... והרביעי... כולם באו בהצעותיהם, עד שמחליטים למסור את כל הדברים האלה לידי קומיסיה מיוחדת.

על הפרק — שאלת „ההסתדרות, התעמולה והעתונות", אבל רבים מהנאספים עוזבים את האולם בחפצם להשתתף בהאספה הכללית הראשונה של „הבנק הציוני הגליצי", שנוסד זה עתה. הנואם א. פ. ושין מדבר ואין שומע לו. הנשארים עסוקים כבר בהבחירות להועד־המרכזי, שרבים רואים בזה, ובצדק, את הבטחון היותר נאמן להצלחת הציונות בארץ גליציה.

ע"פ הצעת הד"ר פבטמן הוחלט לקרוא בקרוב לאספה מיוחדת שתדין בשאלת ה„הסתדרות תעמולה ותעתונות" ובהשאלות הארצי־ישראליות. האספה צריכה לחיות עוד לפני הקונגרס הציוני.

נגשים אל הבחירות. נבחרו: הצייר אדולף שטנד בתור יו"ר, הר"ר מיכל רינגל למשנהו; לחברי הועד־המרכזי נבחרו: ד"ר אברהם קורקיס, ד"ר אלכסנדר הויזמן, שלמה שילר, ד"ר הנריך לונהרץ, יעקב שלמה פהיליפ, ברייש יאהר.

בנאום קצר, יפה ונמרץ, סגר היו"ר, הד"ר יהושע טוהן, את האספה הכללית של ציוני גליציה.

במשך ימי האספה היו גם ועידות חשובות אחדות, שהביאו לידי תוצאות חיוביות נכבדות, כגון הועידות של ראשי בתי־הספר העברים, של גזברי הקרן הלאומית, האספה הכללית של מיסדי ה„בנק הציוני הגליצי".

וְעִידַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ פּוֹדוֹלְיָה.

בימי כ"ד, כ"ה וכ"ו ניסן היתה בקמניץ־פודולסק ועידת הציונים של פלך פודוליה, שבה השתתפו עשרים ושמונה צירים משלשה עשר מקומות: (בלין, דונאיבצי, הורינין, ויניצה, זבניץ, חטין, ירמולינצי, לנצקרוני, מינקובצי, סמוטריץ, קמניץ־פודולסק, קופין, קיטאי־גורוד). באי־כח הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה, ח. גרינברג, ובא־כח הועד הפלישתנאי האודיסאי, יעקב רבינוביץ. מערים רבות נתקבלו הרצאות והצעות בכתב, יען כי הצירים שנבחרו שם לא יכלו לבוא מפני קלקול הדרכים בחבל, הנמצא הרחק ממסלת הברזל. אל הועידה באו גם 15 אורחים. ליושב ראש נבחר העורך דין המושבע מר דוד שליפר.

שלש הישיבות הראשונות היו מוקדשות להרצאות הצירים ע"ד מצב העבודה הציונית בעריהם. ההרצאות הראו לדעת, כי מצב הציונות בהערים, ששלחו צירים אל הועידה, בכלל, איננו רע. כמעט בכל אחת מהערים האלה ישנן קבוצות ציוניות, העובדות לטובת כל המוסדות הציוניים וגם לטובת הועד האודיסאי, מפיצות את ספרותנו ובכלל משתדלות להפיץ את רעיוננו. אפשר להרים בזרה הגונה את המצב ע"י אגיטטורים בשביל הצעירים, וע"י נואמים עממים בשפה המדוברת בשביל החרדים. לדאבון לבם של רבים מהצירים, אין הועד המרכזי שולח בעת האחרונה נואמים מן הטפוס השני.

תחת השפעתם של המאורעות בתורקיה (אחדים מהצירים רואים את הסבה גם בחוקי־ההגבלה בנוגע לכניסת הגרים לאמריקה הצפונית) ניכרת בעת האחרונה התענינות נמרצה בא"י בתור ארץ להגרה יהודית. במקומות שונים כבר אפשר לראות נסיונות ליצירת קבוצות של קוני אדמה בא"י. העשירים אמנם מתיחסים אל הקבוצות האלה באדישית, אך את האלמנטים הבינוניים אפשר למשוך אליהן, לו התחילו מוסדותינו הציוניים לעבוד בנידון זה.

אחרי ההרצאות ע"ד מצב העבודה בהערים ששלחו את ציריהן, נשאו ונתנו ע"ד המצב בכל הפלך בכלל. הוברר, כי ברוב הערים, שאין להן באי־כח בהועידה (מספרן 58), אין ציונים אקטיביים, והעבודה מתנהלת שם בכבדות. ישנן ערים רבות, שהעבודה נפסקה שם לגמרי, ועל המכתבים, שנשלחו שמה מאת הועד הקמניץ־פודולסקי, לא נתקבלו כל תשובות.

את סבותיה של ירידת המצב בארו הצירים באופנים שונים. לדעת אחדים מהם, אביה לציונים הזקנים האמונה באפשרותה של עבודה רחבה בא"י, והצעירים הלכו מאתנו בתקופת תנועת השחרור.—במקומות אחדים מתחילים הצעירים עוד הפעם להתענין בתנועתנו, ועלינו לפתח ביניהם תעמולה רחבה בכתב ובעל־פה. צירים אחדים ראו את סבת „הירידה" בסכסוכים הפנימיים האוכלים בלי הרף את מרכזי ההסתדרות, ובמדה ידועה, גם ברוע התנאים האדמיניסטראטיביים, ביחוד בערי־השדה. רבים הראו גם על בטול האגודות, שהביא לנו נזק מרובה ועזר לירידת העבודה המעשית. כמעט כולם דברו ע"ד נחיצותו של עתון יומי בשפה המדוברת, שיהיה לכלי־מבטאנו בהוך השדרות הרחבות של ההמון וירים את קרנה של הציונות.

אחרי הוכוחים השיב בא־כח הועד המרכזי על השאלות, שנעורו ע"י הצירים ופרסם ידיעות רשמיות אחדות.

שתי הישיבות האחרונות הוקדשו להרצאותיהם של יעקב רבינוביץ וח. גרינברג ע"ד העבודה הישובית בא"י ועל אדות מצבם של המוסדות הציוניים. — בהוכוחים על אדות ההרצאות השתתפו כמעט כל הצירים, ומהם אנו רואים, כי רוב הצירים מתמרמרים על הסכסוכים והחכוכים השוררים במרכזיה של ההסתדרות ושואפים לשים להם קץ, ביחור, עכשיו, בשעה אחראית גדולה, כשלפנינו עומדות תעודות מעשיות חשובות.

כשנגמרו הוכוחים, נתקבלו ההחלטות הבאות מטה, ובא-כח הועד המרכזי ויושב ראש הועידה סגרו את הועידה בקריאה לעבודה משותפת, נמרצה.

החלטות הועידה.

I. בנוגע להעבודה בערי הפלך:

1) הועידה בוחרת ועד פלכי, שתעודתו לבוא בכתובים עם כל ערי הפלך, לפקח על מהלך העבודה בהן ולשלח אינס-טרוקטורים ונואמים, כפי הצרך והיכלת.

2) אל הועד הפלכי נבחרים ששה חברים: שנים מקמנץ-פודולסק, אחד מזבניץ, אחד מהרונין, אחד מדוניבצי ואחד מויניצה (נבחרו: שליפר ד., גולדמן י., בלנק י., אלטמן ש., דרכלר י. ואיסרזון ג.). חוץ מזה, צריך הועד בעצמו להזמין עוד חבר שביעי מאחת משלש הערים האלה: בלטה, מוהילוב או פרוסקורוב.

3) לשכת הועד הפלכי נמצאה בקמנץ-פודולסק.

4) התקציב השנתי של הועד הפלכי הוא לא פחות משש מאות רובל. 300 רובל מהם משיג הועד ע"י הערכת הערים שבפלך ומוציאם על כלכלת הלשכה, ועוד 300 רובל על הועד להשיג מאת הועד המרכזי ולהוציאם על נסיעותיהם של חבריו ומורשיו המיוחדים.

5) הועידה מחיבת את הועד הפלכי לגשת מיד אל עבודת-ההכנות אל הקונגרס,—לחזק את העבודה המעשית בכל מקום ומקום ולסדר את הבחירות אל הקונגרס.

6) הועד הפלכי מתחייב לסדר את הבחירות אל הקונגרס באופן כזה, שמהצירים העתידים להבחר בהפלך, יהיו לכה"פ, חמשה מהעסקנים התמידיים בערי פודוליה.

7) הועד הפלכי צריך ליסד פונד בשביל הצירים ע"י הערכה פרופורציונלית של הקבוצות הפועלות שבפלך.

8) הועידה מחייבת את העסקנים הציוניים למקומותיהם להשתדל בהפצת המניות של האנגלו-פלשתינא-בנק.

9) הועידה מוסרת לועד הפלכי את דבר סדור הקבוצות של קוני אדמה בא"י.

II. בנוגע אל ההסתדרות בכלל.

1) הועידה מכירה בנחיצותה של הוצאת עתון יומי בשפה המדוברת ומבקשת את הועד המרכזי להגן על ההצעה הזאת בועידה העתידה של הציונים הרוסיים.

2) הועידה מציעה לועידת הציונים הרוסיים להחיות את שטת-האגודות, שהיתה מקודם, בהכירה אותה למתאימה ביותר לתנאי-העבודה הנוכחיים.

3) הועידה מוצאה, כי החכוכים השוררים בין חברי מוסדותינו המרכזיים מביאים נזק מרובה להתפתחות תנועתנו, ומביעה את רצונה, כי כל החכוכים יבוטלו בקרוב.

4) הועידה מכירה למועיל בשביל התפתחותה הנורמלית של העבודה הישובית בא"י להכנים עסקנים אחדים מרוסיה אל הועד-הפועל המצומצם ומציעה לצירי הקונגרס התשיעי מערי פודוליה להשתדל במובן זה.

5) הועידה מציעה לצירי הקונגרס מפלך פודוליה לדרוש מאת הקונגרס ליסד בעתיד היותר קרוב מוסד של קרדיט קרקעי בשביל א"י.

6) בהכירה, כי פעולת הקרן הקימת צריכה להצטמצם אך ורק בהרחבת משק-הכפר בא"י מציעה הועידה לצירי הקונגרס התשיעי מפלך פודוליה לדרוש, כי כל כספי הקרן הקימת ישמשו רק לרכישת קרקעות בא"י, הצריכים להמסר ליהודים בחכירה.—

7) הועידה מבקשת את הקבוצות הציוניות בפודוליה לעבוד באנרגיה לטובת הועד האודיסאי הפלשתינאי, ובזה היא גם מביעה ומדגישה את רצונה, כי המוסדות הציוניים והועד הפלשתינאי יעבדו באחדות ובהסכם גמור.

8) הועידה מביעה את אי-רצונה על העברתם של סכומים ידועים ע"י הבנק הקולוניאלי מהאנגלו-פלשתינא-בנק לארצות הגלות ומציעה לצירי הקונגרס התשיעי לדרוש את העברתם של כל כספי הבנק לא"י בעתיד הקרוב.

9) הועידה מבקשת את הועד המרכזי להשתדל למלא את דרישותיהם של אלה, שרכשו קרקאות של השרס-קלוב.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

על כל ועדי השוקלים, האגודות ועל חברינו בכל מקום ומקום להקדיש את שלשת ימי ההגבלה, ג', ד' וה' סיון לעבודה היותר נמרצה לטובת קבוץ השקלים. קרובה השעה, שבה נחוץ יהיה לגמור את העבודה הזו עד סופה ולהביא במספר את כל השוקלים הבוחרים לקונגרס. מקום הקונגרס וזמנו יפורסם בעוד עת קצרה, ואנו צריכים להיות נכונים ועומדים לו.

— יצא בתוצאה מיוחדת בעברית ויהודית החוזר השביעי של הועד המרכזי, וישלח לכל במספר שידרש.

— המהדורה הרביעית של החוברת „ידיעות וועגען א"י" נמכרה במשך ימים אחדים, וכעת נמסרה לדפוס המהדורה החמישית.

הקומיסיה הקרקעית שנבחרה בהאספה האחרונה של הועד הפועל הגדול שהיתה בקילן צרפה לחבר לה פה אחד את חבר הועה"פ הגדול מ. מ. אוסישקין.

מיום 31 לחדש מרץ עד 6 אפריל נכנסו לקופת הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	185,90 רו"כ.
	מס-עצמי	7,50 „
	פנקסי-שוברות	10,99 „
	קופסאות	144,57 „
ספה"ז	תשלומים שלמים	95,— „
ספה"ז	„ לשעורים	35,— „
	„קערות"	20,60 „
	יער-הרצל	44,80 „
נמכרו	תוי קרן-הקימת ע"ס	54,80 „
נמכרו	גליונית תלגרמה „	9,—
	ס"ה	608,16 רו"כ.

מיום 6 אפריל עד 13 לאפריל נכנסו לקופת הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה:

נדבות כלליות	185,69
מס־עצמי	264,45
קופסאות	146,14
ספה"ז תשלומים לשעורין	25,—
יער־הרצל	13,—
נמכרו תוי קרן הקימת ע"ס	41,10
" גליונות תלגרמה ע"ס	10,—

ס"ה 685,38 ר'.

— בהחוזר האחרון ששלח „ועד השוקלים" באודיסה אל האגודות המקומיות הננו מוצאים את המספרים האלה: בעד שקלים לשנה 11 נכנסו 521.50 ולשנה 12 נכנסו לע"ע 115.50. הועד הטיל לחובה על כל חבר וחבר לרכוש לא פחות מן 10 שוקלים. לטובת צרכי הסתדרות שונים נכנסו 1163.65, לטובת הנ"פ—1561.97, בעד „יער הרצל"—203.76, לטובת „בצלאל"—132.

בעד המוסדים הפלשתינאים נכנסו במשך 15 ירחים 2147.14. מניות החברה ל„הכשרת הישוב בא"י" נמכרו ע"ס 514.50. דיבידנד בעד תלושי המניות של הקו"ב שלם הועד 412.74. תשלום הדיבידנד הועיל הרבה לפרסומו של הבנק. בס"ה נכנס להועד במשך 15 הירחים האחרונים לטובת מוסדים ציוניים שונים 4049.87.

חוברות ציוניות מתוצאת „הקופיקה ביבליותיקה", הועד המרכזי ותוצאות אחרות נפוצו—12861 אכזמפלר. חוזרי וכרוזי הועד המרכזי—3150 אכזמפלר. הועד עסק בהפצת ה„ראזסוועט", „העולם", „Die Welt" ו„הפועל הצעיר". גלויות מצוירות נמכרו—4552 אכזמפלרים. התעמולה הציונית בע"פ לא היתה שכיחה לגמרי בשנה האחרונה באודיסה מפני התנאים הידועים.

יש לציין את העובדה, כי בעת האחרונה נתגלה בין הציונים באודיסה הרצון עוד הפעם להתארגן באגודות. שבה לתחיה האגודה „אם אין אני לי", נוסדה אגודה חדשה „יהודה המכבי", ועומדה להוסד עוד אגודה שלישית.

— הועד הציוני בחרקוב מבקש להדפיס את חשבון הכנסותיו לטובת מוסדים ציוניים שונים במשך השנה האחרונה: בעד שקלים—112.80, מסמפלגתי—57.40, בעד הנ"פ—177.38, לטובת „בצלאל"—132, „יער הרצל"—12. לטובת הפונד המיוחד בשנת הי"א לקונגרס—100., בעד מניות האפ"ק (15 מניות)—153, בעד „חברת הכשרת הישוב בא"י (36 מניות)—108., בעד הגימנסיה העברית ביפו (32 מניות)—1300., לטובת הפונד המיוחד בשנת הי"ב לקונגרס — 935, בעד הועד האודיסאי: משנת 1907—תרומות-חברים—452, מקערות—102.72, נדבות סתמיות—3.; משנת 1908—תרומות-חברים (חלק מהן—250., מקערות—137,74. בס"ה היו הכנסות הועד 4246.04.

— האגודה „צעירי־ציון" בביליסטוק המציאה לידנו את הדו"ח של עבודתה במשך העת האחרונה. האגודה מתחלקת לשלש קבוצות, ובשורה הראשונה עומדת אצלן העבודה התיאטרית. בחנוכה ובפסח ערכה הקבוצה נשפים, אשר הביאו לידי תוצאות טובות. האגודה עוסקת בקבוץ שקלים לטובת הנ"פ. בקופת האגודה נמצא סך קרוב למאה רובל ובכסף הזה הוחלט לרשום את האגודה בספה"ז.

— מגרודזיסק, פלך ורשה, כותב אלינו מר א. י. לוין: ביום כ"ב בניסן נערכה ע"י הועד של האגודה „ציון" אספה, אשר מטרתה היתה ליסד קופה לקנית קרקע בא"י. אחרי הנאומים נוסדה חברה כזו. מספר השותפים איננו מוגבל, ציונית אחת נדבה באותו מעמד להקופה את צמיד ידה, שמחירו חמשים רובל. החברה בחרה בועד מיוחד.

— הקומיסיה האגיטציונית שעל יד קבוצת הציונים הצעירים בויניצה פלך פודוליה מבקשת אותנו להדפיס את דו"ח עבודתה בשנה האחרונה: הקומיסיה ערכה שני נשפים לאומים והרצאה אחת של ש. גוריליק. בעזרתו של הועד המרכזי באה הקומיסיה בקשר עם העירות הסמוכות לויניצה ובידי הקומיסיה עלה להפיץ בהעירות את הספרות והעתונות הציוניות. בס"ה נפוצו ע"י הקומיסיה במשך זמן קיומה 744 ספרים וחוברות ציוניים, 556 אקזמפל. של העתונים הציוניים, 1300 חוזרים וכרוזים שונים. לבד זה ערכה הקומיסיה שורה שלמה של קריאות ע"ד הציונות, דברי ימי ישראל וכו'.

— הלשכה של ההסתדרות הציונית באשכנז מכרה מיום 26 מרץ עד 26 אפריל 450 מניות של האנגלו־פלשתינה־בנק.

— ממקור נאמן נודע לנו, כי חברי לשכת „בני־ברית" בווינא החליטו לעשות בשנה זו ט י ו ל ל א ר ץ י ש ר א ל, ולתכלית זו שכרה כבר את האניה היותר יפה של „העסטרייכר ללויד" אשר בשם „אוטליה" תכוגה. הלשכה פנתה גם אל חברותיה בערי־השדה בהצעה, שגם חבריהן יקחו חלק בהטיול. ויש תקוה, שגם רבים מאלה יקחו חלק.

כידוע, חברי הלשכות הללו המה היהודים היותר עשירים, ואין ספק, כי הטיול הזה יכול להביא גם לתוצאות מעשיות.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מחברת „אחוזת בית" ביפו קבלנו את המכתב הזה:

אחרי שבאו בזמן האחרון ידיעות בלתי נכונות בעתונים שונים על דבר „אחוזת בית", שהביאו את הקוראים לידי טעויות, הננו חושבים לנו לחובה לפרסם את הדברים האלו: החברה „אחוזת בית" נתיסדה מששים חבר, שכל אחד ואחד מהם לוקח חלק בהלואה של החברה. ששים אלה החברים ישנם כבר כלם — מובן שהם דוקא תושבי הארץ — ואין מקום לחברים חדשים בחברתנו שישתתפו בקבלת ההלואה מהקרן־הקימת ע"י האפ"ק. אולם המגרש של החברה מכיל בקרבו יותר ממאתים וחמשים אלף אמות, שמהן רכשו כבר החברים ביחד עם הגמנסיה־העברית כמאה ושלשים אלף אמות אדמה, והמותר עומד למכירה לחברים חדשים (בלי הלואה). תנאי המכירה הם לע"ע אלו: כל אמה [1]) מרובעת בפרנק אחד ותשעים סנטים (עד ההעלאה הבאה). מזה $1\frac{1}{5}$ פרנק בעד האדמה עצמה לע"ע ו־0,75 פר' בעד ההוצאות הכלליות, כמו: רחובות, צנורות למים ושופכין וכדומה. אין החברה מוכרת אדמה לתשלומין לפרקים, אלא במזומנים בבת אחת, ולא פחות מאלף אמה לאיש. הקונה מגרש מתחייב להכנע לכל התקנות של החברה ולשאת בעול ההוצאות הכלליות השנתיות; הוא מתחייב גם לבנות עליו בית במשך שנה וחצי מכספו הוא (ואם לא — מעמיסים עליו בהוצאות הכלליות, כאלו היה ביתו בנוי). תקנות החברה רובן דואגות בשביל להבטיח לגרי המושב החדש את הנקיון האפשרי והאויר הנחוץ במדה מספקת. רוחב הרחובות יהיה 12 מטר, והרחוב הראשי — 14 מטר, וגנות בנות 3 מטר ברוחב תהיינה אצל כל בית ובית משני עברי הרחוב. גם בנין הגמנסיה־העברית יוקם בתוך המושב החדש הזה. המגרש נשען מצדו האחד אל דרך המלך העולה שכמה (шоссе), בתוכו עוברת מסלת־הברזל יפו־ירושלים; מחוף הים הוא מרוחק 500 מטר, ומקצה הרבע העברי של העיר — מהלך 10 דקים. המקום היותר גבוה הוא 18 מטר והיותר נמוך — 15 מטר מעל רמת הים. הקושן נכתב על שמו של יעקובוס הנריקוס כהן מהאאג, ובא כחו של הא' כהן בארץ ישראל הוא הדיריקטור של הבנק העברי ביפו הא' ליבנתין. וכל מי שקונה מגרש יקבל מהבא־כח הזה שטר־מקנה על חלקתו. בראש החברה עומד ועד של 7 אנשים. הכתבת בשביל „אחוזת בית": Jaffa L. K. Weis.

המנהל: עקיבא אריה ויס.

המזכיר: ש. ורשבסקי.

— כשנודעו ביפו המאורעות האחרונים בקונסטנטינופול, התגברה שם וגם בירושלים סערת־הרוחות במדה מרובה, המוני־עם גדולים הלכו אל בתי מוסדות הממשלה וידרשו מהם דרישה נמרצה, כי יעמדו בכל תוקף בעד החופשיות שנרכשו וקיום הקונסטיטוציה. מזה הלך ההמון אל בית־המכס, ששם הודיעו אותם הפקידים, כי מכאן ואילך לא יוסיפו לשלוח עוד את הכנסות המסים לקונסטנטינופול, עד אשר לא ישוב המיניסטריום הקונסטיטוציוני ליושנו.

— יהודי קווקז במתנים. לפני חצי שנה בערך ניתנה האפשרות, בעזרת האדמיניסטרטור של יק"א בראש פנה, לשמונה משפחות יהודיות מקווקז להתישב ב מ ת נ י ם. מתנים, הרחוקה מהלך חצי שעה מראש פנה היתה לפנים קולוניה יהודית, אבל לפני שנים רבות נעזבה מיושביה הקולוניסטים, והבתים עמדו רקים. יהודי קווקז בוננו להם במתנים מעמד טוב, וכמו שיש לקוות יתעורר עתה המקום הזה לחיים חדשים.

— סיירים יהודים בירושלים. מעולם לא ראתה ירושלים בקרבת המון סיירים כזה שבא בשנה זו למועד חג הפסח. מרוסיה, אשכנז, אוסטריה ואפריקה הדרומית באו האנשים האלה, וביניהם גם עשירים הרבה. במלון קמיניץ, ששם מתאכסנים רוב האורחים, ישבו יחד בלילות הסדרים משמונים עד מאה נפש, אשר אף כי היו בני ארצות שונות, הרגישו את עצמם תיכף כבני משפחה גדולה אחת, ובלו יחד את זמנם בשיחות ובנאומים מעניני דיומא ועל עתידות האומה.

הסיירים האלה בקרו כמעט את כל המוסדות אשר ליהודים בירושלים.

מקווים, כי המנהג לעלות לחג הפסח לארץ־ישראל יתפשט בין היהודים יותר ויותר.

— מלקוש בא"י. המלקוש, שכבר נואשו ממנו, ירד בכל הארץ

[1]) האמה או הפיק היא 75 סנטימטר. ולפי החשבון עולה, שהמטר המרובע מכיל $1\frac{7}{9}$ אמות מרובעות. אלף אמות מרובעות מספיקות רק לבית ולחצר בינונית.

בשפע רב בימי חוה"מ של פסח, ואם כי לא יכול להשיב את כל ההפסד המרובה של הבצורת שעברה, בכל זה הועיל לתקן ולהטיב הרבה; בכמה מקומות, שהקדימו שם לזרוע, עתיד הקציר להיות רע מאד, אבל בחלק היותר גדול של הארץ יש לקוות לקציר בינוני.

— מטעי עצי צמר־גפן. אחר שבשנים הקודמות נעשו בהקולוניות היהודיות נסיונות קטנים במטעי עצי צמר־גפן, התחילו בשנה זו עוסקים במקצע זה במדה יותר מרובה. בעל האחוזות הערבי סורסוק נוטע עצי צמר־גפן מנגב לטבריה על שטח גדול, אשר השקה אותו ע"י מימי נחל יארמוק ומסרהו לעיבוד לעובדים מובאים ממצרים. קולוניסטים יהודים אחדים, אשר עשו עד כה בפתח־תקוה איזו נסיונות במטע עצי צמר־גפן, העתיקו גם הם את עבודתם זו בקרבת עיר טבריה, ושם הם נוטעים מטעי צמר־גפן על שטח של הרבה מאות דונם, אשר לקחו בחכירה מאת הקולוניה מלחמיה. בכל מקום מחכים בכליון עינים לתוצאות טפות מקצע המטע הזה.

— אחוזת־בית. ביום האחרון של חוהמ"פ נעשתה ביפו הגרלת מקומות־הבנין ברובע העיר החדש „אחוזת־בית" בין ששים החברים. בשבועות הקרובים יחלו לבנות את הבתים. מלאכת הבאר, הנועדת להספיק מים ע"י תעלות לתושבי רובע־העיר הזה, כבר נגמרה.

— אורחים יהודי־רוסיה בגדרה. הסיירים היהודים ממוסקבה ופטרבורג בקרו בדרך עברם בקולוניות היהודיות גם את המושבה גדרה. הם התעניינו מאד לדעת את מצב יהודי תימן, שאברי גדרה לקחום אליהם בתור פועלים עובדי־אדמה, ובטרם צאתם מאת הקולוניה נדבו סכום כסף לבנין בית למעון בשביל הפועלים הללו.

— תעלות־מים ברחובות. ע"י הלוואת סכום כסף לזמן ארוך שקבלו הקולוניסטים ברחובות מאת יהודי עשיר אחד, שבא לשם מאמיריקה, עלתה להם עתה לבצע את מחשבתם הישנה בדבר תקון תעלות לרכנסת מים דרך צנורות אל הבתים. הצנורות כבר הונחו, ועוד במשך השנה הזאת תוגמר המלאכה. באופן זה תהיה רחובות הקולוניה היהודית החמשית, שיש לה תעלות־מים, תעלות כאלה נמצאות לע"ע בראש־פנה, בזכרון־יעקב, בפתח־תקוה ובראשון־לציון.

בַּמִּזְרָח.

המצב בתורקיה.

לאחר שנכבש האילדיז לפני חיל התורקים הצעירים שבו הדיפוטאטים והסינטורים חברי האספה הלאומית מסאן־סטיפאנו לקונסטנטינופול, ושם התחילו ממשיכים את ישיבותיהם החשאיות. באחת הישיבות הללו הוחלט ברוב דעות להוריד את עבדול־האמיד מעל כסא המלוכה ולהמליך תחתיו לשולטן את אחיו רישאד־איפנדי בשם מחמד החמישי.

בקומיסיה, שנבחרה להודיע לעבדול־האמיד את דבר הורדתו היה גם הדיפוטאט היהודי עמנואל קאראסו מסלוניקי.

ראש כהני המושלמים, השייך־אול־איסלאם פרסם ברבים את פתשגן כתב הדת (פיטווה), שבה הוא מונה לאחד אחד את פשעי השולטן עבדול־האמיד ואת כל הרעה אשר עשה לעמו ולארצו, והולך ומוכיח ע"פ השיריאט, כי א"א להשאיר אותו על כסא מלכותו, וכי צריך למסרה לרעו הטוב ממנו.

וממחרת היום הזה הכריזו ע"י יריות מכלי־תותח, כי עלה רישאד־איפנדי בשם מחמד החמישי לשבת על כסא העותומאנים.

הידיעה הזאת נפגשה ברצון גדול מאת כל פנות העם, מפני שהשולטן ידוע מכבר לאיש טוב ומטיב בעל השקפות ליבירליות ומסור אל הקונסטיטוציה בלב ונפש.

והשולטן החדש נשבע אל הקונסטיטוציה ולהמשטר החדש שבועת־אמונים.

ביום שלאחר זה הועבר השולטן המורד מעל כסאו, עבדול־האמיד, מקונסטנטינופיל לסלוניקי. שם הוקצה לו מדור לשבת בארמון־הקיץ היפה, אשר ליהודי השפאניולי העשיר אלאדיני.

בזה נגמרה הדרמה הקונסטנטינופולית.

נגשו ליסד קבינט של מיניסטרים, והטלגרף כבר הביא נוסחאות אחרות של רשימות המיניסטרים. באחת הרשימות נזכר היהודי ויטאלי סטרוגדזה בתור מיניסטר לעבודת־האדמה, וברשימה שניה נזכר עוד יהודי אחד דז'אוויד־ביי בתור מיניסטר הכספים, אבל עדיין לא הוברר הדבר, והקבינט המיניסטרי עודנו תלוי ועומד באויר.

בשעה שאנו עורכים את הטורים האלה הביאה הסוכנות הטלגרפית הפטרבורגית ידיעה מקונסטנטינופול, כי ועד הטורקים הצעירים הודיע ברבים, שאין דעתו נוחה מהקבינט החדש, שנוסד ע"י טיופיק פחה, וכי בישיבה הבאה של הפרלמנט עתידים לבטל אותו.

אבל הידיעה הזאת צריכה ברור, אשר יביאו אותו בוודאי הימים הקרובים.

השפה הרשמית של החכם־באשי מקונסטנטינופול.

החכם־באשי מקונסטאנטינופול, רבי חיים נחום, שלח אל הרבנים הכוללים בכל הקהלות העומדות תחת פקודתו, מכתב־חוזר, שבו היא מציע לפניהם, כי ישתמשו בכל המכתבים והתעודות, שהם מריצים אליו, רק בלשון העברית. במכתבו זה הוא מעיר על הקלקול, כי רוב האגרות והכתבים הנשלחים אליו בעסקי כהונתו כתובים בכל הלשונות וביניהן גם סרבית, אשכנזית, הולאנדית ועוד ורק לא עברית. וקשה הדבר למצוא בקונסטנטינופול מתרגמים לכל השפות הללו.

מארם־צובה כותב אלינו מר מ. נחמד:

סוף סוף עלה ביד העסקן האדון שעיו, ליסד אגודה, שמטרתה לעבוד בתור לשכת כוריען, להביא רבים ממהגרי רוסיה להשתקע פה, לעזור לאיזו בעלי־מלאכות בכסף ולגבות מהם הכסף מעט מעט. התועלת היוצאת: א) להמציא מנוחה להגרים, ב) להפיץ רוח הלאומיות בין אחינו תושבי חלב הנרדמים עד כה, ג) ללמד מלאכה ואומנות לילדי בני ישראל הושבי עירנו, להטיב מצבם הגשמי והרוחני, כי לצערנו דל מאד מצב המלאכה והאומנות בין היהודים פה. האגודה שמה לה למטרה להפיץ את שפתנו פה וליסד בית־ספרים עברי, כי עד כה לא נמצא פה אף עתון עברי. סנדלר אחד בא אלינו מרוסיה וגם ע"י לשכת המודיעים שביפו הבאנו לנו עוד אחד שגמר את מלאכת הגזרה בפריז. הם התחילו כבר לעבוד, והקונים שבעים רצון. פה נחוצים עוד סנדלרים טובים. אין ידי שני הפועלים היהודים מספיקות למלא את כל הדרישות הרבות. הסנדלרים הנוצרים נתעשרו ממלאכתם, בנו להם בתים וקנו אחוזות. הפועלים יוכלו להרויח פה כעבר זמן מה לבואם;

בגליונות „העולם" הננו קוראים, כי מאות יהודים מהגרי רוסיה, באים לארץ ישראל להשתקע שם ועמם אלפי רובלים. לפלא בעינינו, מדוע לא יבאו אחרים מהם לארצנו ארם צובה אשר נקדשה בקדושה שניה בימי דוד המלך. הלא עירנו עיר גדולה, ומסחרה רב מאד. פה אפשר לעבוד ולסחור בהצלחה, כי מאתים אלף נפש נמצאים פה, וביניהם כשנים עשר אלף יהודים. המושלמים המה אנשים מפותחים, ואנחנו חיים עמהם בשלוה. ממשלתנו אינה מבדלת בין מושלמים לשאינם מושלמים. עירנו מספקת מפרי הארץ לערים הרבות אשר סביבותיה, לערי קורדסתאן ולקצת מערי ארמיניה. הרבה מיבול ארצנו ותנובותיה נשלח לערי אירופה ולמצרים: חטים, שמן, אפרסקין (פסתיק), ביצים, כבשים, ועורות כבשים, ועוד. מובן, כי פה יש כר נרחב למסחר, לבתי חרושת, לעבודה ולאומנות. מחיר הנסיעה במסילת הברזל מבירות לעירנו הוא חמש מג'ידיות, לערך ששה רובל וחצי. אקלים הארץ הזאת טוב ויפה כמו בירושלים, כי ארבע תקופות פה בשנה; אביב, אסיף, קיץ וחורף. החיים בזול יותר מבירושלים ויפו;

מסלוניקי כותבים: בימי הפסח שעבר שהה בעירנו שלשת ימים הדירקטור של האנגלו-ליוואנטין-בנק קומפאני בקונסטאנטינופול, הד"ר יעקובסון, ונתקבל בסבר-פנים יפות ובידידות מאת הפרקליט המפורסם עמנואל סאלים, הבאנקיר יעקוב מודיאנה וועדי „הצירקל די אינטים" ואגודת בני-ציון. ביום 11 אפריל לפני הצהרים נשא הד"ר יעקובסון בבית ה„צירקל די אינטים" הרצאה ע"ד הציונות במעמד יותר מחמש מאות איש מן השדרות העליונות של הצבור היהודי הסלוניקאי. על הנאספים עשתה ההרצאה רושם כביר, וככלותו לדבר רעש האולם לקול סערת מחיאות-כפים.

בימי שבת הד"ר יעקובסון אצלנו היו בכאן מועצות אחדות ע"ד יסוד בנק עברי בסלוניקי. כמו שאומרים הביעו עשירי היהודים פה את חפצם לחתום על חמשים אלף ממניות הבנק.

אומרים, כי בקרוב יוסד פה ועד שיטפל בעניני בניסת היהודים לתורקיה וביחוד לפלשתינה.

ביום 11 אפריל אחר הצהרים ערך „הצירקל די אינטים" אספה עממית, שהשתתפו בה יותר משני אלפים איש, בבית הכנסת של התלמוד-תורה הגדול. הנואמים עוררו את הנאספים, להשתדל לתת לילדיהם חנוך עברי-לאומי הגון. בין הנואמים היו הדיפוטאט היהודי מסלוניקי, עמנואל קאראסו איפינדי, הפרקליט מ. כהן איפינדי, פ. מוריאנו ועוד. באספה זו הודיעו, כי בקרוב יפתח הקלוב בית-ספר גדול לעם.

בערב של אותו היום בקר הד"ר יעקובסון את אגודת בני-ציון ונשא שם נאום קצר.

ביום שביעי של פסח קרא הרצאה באגודה עורך העתון „ז'ורנאל די סלוניקי" וה„איפוקה" ע"ד הלאומיות והציונות. ההרצאה המצוינת נתקבלה בתשואות חן, וככה גם נאומו הנלהב של האדון יוסף עוזיאל בדבר נחיצות תשלום השקל. האספה, שהשתתפו בה ארבע מאות איש, נגמרה בשירת „התקוה".

בְּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

שאלת השכלת-היהודים בדומת-הממלכה.

ביום הששי שעבר, 18 אפריל, כשהתבררה בדומת-הממלכה קצבת המיניסטריום להשכלה, השתמש מנהיג הקדיטים, מיליוקוב, בהזדמנות זו לדבר על ההגבלות הנהוגות ליהודים בבה"ס הבינונים והעליונים, אשר בימי שווארץ התחילו לדקדק בהן בכל חומר הדין. מיליוקוב מבקר קשה את בירורו האחרון של המיניסטריום, כי לפקודת הרוממות, המתרת לקבל אל בה"ס למעלה מן הנורמה את ילדי היהודים, שנשאו משרה ושעבדו במלחמה כנגד יאפוניה, היתה תוקף רק בשעת המלחמה, ועתה כבר בטלה.

מזה עבר מיליוקוב לדבר על שיטת הממלכה בענין השכלת היהודים לפנים והיום. במשך מאות השנים האחרונות השתדלה הממשלה למשוך את היהודים לבה"ס הבינונים והגבוהים, ועתה היא נועלת דלתותיהם בפניהם. אפילו בבה"ס הפרטים המתכלכלים בכסף היהודים הונהגה הנורמה הפרוצינטית.

מיליוקוב סיים בדבריו, כי רוסיה צריכה לקחת לה למופת את תורקיה המחודשת, אשר תעודתה הראשונה היא לברוא ב"ס, אשר ילמדו בו בלי הבדל לאום ואמונה.

בכדי שיתגשם המשטר החדש ברוסיה, נחוץ להגשים מקודם את רעיון השויון האזרחי הכללי, כי הממלכה, אשר היהודי לא נחשב בה לאזרח, אינה יכולה להתחשב לממלכה, שעברה אל המשטר החדש.

באותה הישיבה דבר כנגד מיניסטריום ההשכלה ובעד היהודים גם הדיפוטאט הסוציאל-דימוקראטי גיגיצ'קורי.

— באחת הישיבות האחרונות של דומת-הממלכה יצאו הימניים בקובלנות כנגד הממשלה על שהיא מוסרת את הקבלנות להספקת כל צרכי האינטינדאנטסטבה בידי היהודים הרמאים והנוכלים. נמצאו דיפוטאטים אחדים מן האוקטיאבריסטים גם מיתר המפלגות שבטלו את טענותיהם של הימניים.

— בקומיסית השאלות של דומת-הממלכה נתקבלה ברוב דעות שאלת הימניים בדבר הצירקולאר הידוע של סטוליפין מיום 22 מאי שנת 1907 בנוגע לעיכוב גירוש היהודים ממקומות שמחוץ לתחום. למרצה בשאלה זו נבחר הדיפוטאט גולולובוב.

— ביום ג', 21 לאפריל, נפתחה בוילנה אספת הרבנים. בה לוקחים חלק רבנים ידועים מערים שונות ואדמורי"ם אחדים. ישיבות האספה סגורות.

— לשכת המשפטים במינסק בטלה את פסק הדין של הבי"ד הגלילי, ששלל לחצי שנה את הזכות להיות טוען בבית המשפט מאת העוה"ד רוזנבוים, מי שהיה דפוטאט בדומת הממלכה הראשונה ואשר הרצה את עונו על חתימתו הויבורגית.

פרעות נגד היהודים בגליציה. בעיר המצערה פשעדווארסק (גליציה) התאספו בשבוע העבר כשלש מאות צעירי האכרים והחלו להכות את העוברים והשבים היהודים, ואח"כ התנפלו על חנויות היהודים ובזזו ושללו ע"פ כל חוקי הפוגרום... כשלשים יהודים נפצעו. השוטרים ושר-השוטרים בראש ראו את כל הנעשה, אבל לא מחו בדבר, למרות בקשות היהודים ותחנוניהם. היהודים מהרו להודיע את הדבר למערכת „הוסתור" (העתון הרשמי של הציונים), והם הודיעו את הנעשה לציר בית המחוקקים, שהלך תיכף לנציב-המדינה הד"ר בוברושינסקי; האחרון נתן פקודה לפקידי המקום לעשות קץ להפרעות ולתבוע את הנאשמים לדין. מובן, כי הפקודה נמלאה, ופקיד המקום הבטיח, שמעתה תהיה מנוחה בעיר, ובקש סליחה ומחילה מאת עדת היהודים על הנעשה.

הסבה להפרעות היא תעמולת האנטישמיים שהתגברה בזמן האחרון.

— קרוב לחג השבועות הבא תהיה בברלין האספה הכללית הרביעית לחברי האגודות היהודיות לחלוץ-עצמות. עפ"י הידיעות שנתקבלו תשלחנה לאספה זו גם החברות לחלוץ-עצמות שבקילן, פוזנה, גראץ, ווינה ועוד. התנועה לחלוץ עצמות התפשטה בשנים האחרונות במדה מרובה, ועתה עולה מספר החברים ליותר משלשת אלפים, הנמנים על כ"ב אגודות. בשעת האספה הזאת יוחג גם חג מלאת עשר שנים למיום הוסד החברה לחלוץ עצמות בברלין בשם „בר-כוכבא".

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת:

— הולך ונכון לדפוס קובץ מאמריו של משה ליב ליליענבלום. הקובץ הזה יכיל את רוב המאמרים שהדפיס מל"ל במשך ארבעים ושתים שנה.

— בהוצאת „מוריה" יצא לאור ספר חדש „היסטוריא ישראלית" מאת ד"ר יוסף קלוזנר — שעורים בדברי ימי ישראל, חלק ראשון, מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים, עשרים שעורים.

— ביום 12 אפריל היה בפטרבורג נשף של מוסיקה יהודית עממית, שנערך ע"י החברה למוסיקה היהודית העממית. הנשף היה ערוך ע"פ תכניתו והנהגתו של המבקר המוסיקאלי י. ד. ענגעל ממוסקבה, שדבר בתחלת הנשף על דבר ערכה של המוסיקה העממית. הנשף עשה רושם עז מאד על כל חוגי החברה היהודית בפטרבורג.

— הוצאת Herman Seemann Nachf. Berlin, שהוציאה לאור את „מדינת היהודים" של הרצל, אומרת עתה להוציא בלשון האשכנזית בשם „אוצר הספורים" את היצירות היותר טובות של הסופרים היהודים בשפות שונות. בכרך הראשון והשני תבואנה יצירותיהם של המספרים היהודים הגרמניים, כמו, יורק שטיינר, מרטין בובר, הרצברג, פריינקל ועוד. בכרך השלישי יבא ספורו של שלום עליכם „רחלה", ברביעי ספורי שלום אש, נ. ברוידס, דוד פינסקי, מנדלי מוכר ספרים, י. ל. פרץ, א. רייזין ומ. ספעקטאר. בכרך החמישי יודפסו ספוריהם של זאכר מאוך, ספיר ועוד, בכרך הששי, — ספורי ליזה ארזעשקא רוזה פומרנץ, בכרך השביעי — יצירות הסופרים הרוסים מקסים גורקי, צ'יחוב, קורולנקא ועוד. בכרך השמיני — ספורי סופרים צרפתים — אנאטול פרנס ועוד. הכרך התשיעי מוקדש כולו ליצירותיו של ישראל זנגביל. בכרך העשירי בא הרומן של המשורר והמספר הידוע לודויג יעקובובסקי.

— בשבוע העבר הציגו בברלין בתיאטר „נייע פרייע פאלקס ביהנע" את המחזה הביבלי „מכתב אוריה" מאת ערנסט בערנ ארד. בשם הספרותי הזה כותב הד"ר עמיל כהן, מי שהיה רב לעדת היהודים בברלין, ושקהלת ברלין פטרתהו ממשמרתו בגלל היותו ציוני.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете с[illegible]а блистать

КРАСОТОЮ,

МОЛОДОСТЬЮ,

ЗДОРОВЬЕМЪ,

употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ **„КАЗИМИ“** МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

[illegible] ДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ высылается по требованію

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

1 Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд
2. ידיעות וועגן ארץ-ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפאר-מאציאנס-ביורא. דריטע אויפלאגע.
3. „בצלאל“, זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ-ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В Е. Жаботинскаго
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Руппина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима“ обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

שתו רק יין „כרמל״

„הבקר“

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה, לספרות, למדעים, לאמנות, לבקירות ולכל ענין המעסיק את הקורא).

בעריכת דוד פרישמאן

ובהשתתפות בחירי הסופרים בישראל.

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר“ מיום הראשון לחודש אפריל שנה זו.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ׳.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ“ ВАРШАВА, Холодная, 8.

Red. „Haboker“ w Warszawie, Cholodna 8.

מתקבלת החתימה על העתון העברי

הוצאת ל. עפעל ווילנא

(חדשה) **חריסטומתיה** (חדשה)

לשנות הלמודים השניה והשלישית

ערוכה וכדורה ע"י המורה מ. מ. אליצקי.

עם ציורים מאת נ. טשארני.

כל הספורים והשירים, התמונות והציורים המה לפי רוח הילד העברי גם עפ"י סגנונם הקל וכן עפ"י תכנם ורוחם.

☞ הספר כלו הנהו מנוקד. ☜

גם ההדור התיצוני הוא על צד היותר טוב.

מחיר הספר 60 ק. עם פארטא 70 בנ"נ 87 ק.

להשיג בכל בתי מסחס"פ ומידי המו"ל:

Л. Эпель, Вильна. | L. Eppel, Wilna, Russland.

שמעו עצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל״

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל“ בורשא.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно

работа изящная. цѣны умѣренн[illegible]

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"י משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל
(פרוגרמה בזל)

№ 16

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קופ'.

מתקבלת החתימה לרבע השני, מן אפריל.

מאת האדמיניסטראציה של „העולם".

I. אל החותמים:

א) הרוצים לחתם על העתון ייאילו נא להזדרז במשלוח כסף החתימה, כדי שאפשר יהיה לדעת כמה אכזמפלרים להדפיס מכל גליון וגליון. החותמים אשר יתמהמהו בהתימתם לא יקבלו אח"כ את הגליונות שיצאו עד זמן חתימתם, יען כי הגליונות נדפסים במספר מצומצם והמעט הנשאר הולך וכלה מפני רבוי החותמים.

ב) כדי להקל את משלח הכסף בעד החותמים מחו"ל פתחה האדמיניסטראציה שתי מחלקות בחו"ל, אחת בקלן ע"פ האדריסה: KÖLN, a|Rhein Redaktion „DIE WELT", Karolingerring, 6. ושנית — בסטאניסלאוו (גליציה) ע"פ האדריסה: Stanislau, Herrn Dr. M. Brando. ומעתה יוכלו החותמים בחו"ל לשלח את כסף התימתם לאחד משני המקומות הנזכרים, אפס שנוח להם המקום הראשון מפני הקמין בפורטה, כי הכסף ע"ש מערכת „די וועלט" מתקבל בבתי-הדואר, באוסטריה-אונגריה וגרמניה, באמצעות טופסי תעודות-הדואר (Post-Erlag-Scheine).

ג) מאת החותמים בחו"ל מקבלת האדמיניסטראציה של „העולם" בוילנה כספי חו"ל: פראנקים, מארקים וכדומה ובלבד שיהיה הכסף בשטרות ולא במטבעות. האדריסים צריכים להיות נכתבים בכתב ברור ונקי ויוסיפו גם את שם מדינתם.

ד) החותמים כמו בחו"ל בן ברוסיה יכלים לשלח את כסף חתימתם בתלושי המניות של הקולוניאל-באנק העברי.

ה) החותמים שיש להם איזו שאלה או טענה אל האדמיניסטראציה יואילו נא לרשם במכתביהם את הנומר שלהם הנרשם על גבי הבנדרול ולכתוב כמו כן אם הם מן החותמים הישנים או החדשים.

ו) החותמים בחו"ל השולחים את דמי-חתימתם ישר להמערכת בוילנה, צריכים להודיע מיד ע"ד מטרת בסכם והאדריסה שלהם במכתב מיוחד, מפני שמתלושי־ המהאות דריקות המתקבלים מהפוסטה אי אפשר לדעת מאומה בשביל זה בא עכוב במשלח גליונות העתון במועדם. והחותמים מתלוננים אח"כ עלינו.

II. אל הסוכנים.

א) כל הסוכנים מתבקשים להשוות מיד את חשבונותיהם עם האדמיניסטראציה, כדי שלא יהיה עכוב במשלח הגליונות אל החותמים ולמכירה לאחדים.

ב) הסוכנים מתבקשים ג"כ להזהר לבלי להזכיר במכתבי־הזמנותיהם שם חותם אחד שתי פעמים.
לקמץ בהוצאות המשלוח יכולים הסוכנים לשלח את שוברות־ההזמנה על העולם לא במעטפות סגורות כי אם במעטפות פתוחות ולהדביק עליהן מרקאות בנות שתי קופ'.

III. הנחות גדולות.

א) הוצאת „אחיאסף" נעתרה לבקשתנו להמשיך בשביל חותמי „העולם" את ההנחה על ספריה גם להרבע הבא וכל חותמי „העולם" הקודמים שאחרו את זכות ההנחה, בפעם הראשונה וכן החותמים החדשים מן אפריל והלאה, יכולים לרכוש להם מעתה את כל הספרים אי מקצתם במחיר הנמוך עפ"י תנאי ההנחה הגדולה המבארת בהפרוספקט המיוחד.

ב) שלשה קומפלקטים (משלש שנים) „דאס יודישע פאלק" הנודעים בתכנם הספרותי העשיר — למחיר 2,50 ר' יחד עם הפורטה.

עס ווערט אָנגענומען דאָס אבאָנעמענט
פון 1־טען יעדעס מאָנאַט 1909
אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט"

(צווייטער יאהרגאנג)

אבאָנעמענטס-פּרייז:
אַיאָהר 6 רובל, אַהאַלב יאָהר 3 רובל, אַפיערטעל יאָהר 1,50 רובל, אַחודש 50 קאָפּ'.

אַלע אבאָנענטען, וועלכע ווילען בעקומען די 50 ביכער פון דער „הויז-ביבליאָטעק", וועלכע איז געגעבען געוואָרען אַלס ביילאַגע צום „היינט" אין פערגאַנגענעם 1908 יאהר, דאַרפען צוצאָהלען 1 רובל אָהן באַנד; געבונדען אין צוויי בענדער (25 ביכער אַ באַנד) — 1,25 רובל.

די אבאָנענטען וועלכע האבען שוין איינגעצאָהלט פאַר די „הויז-ביבליאָטעק" ווערען מיר מודיע, אַז קירצליך וועלען ארויסגעהן פון דרוק די לעצטע דריי ביכער, און דאַן וועלען זיי בעקומען אַלע 50 ביכער צוזאַמען.

אדרעס.

ВАРШАВА, Ред. газ. „ГАЙНТЪ", Холодная, 8.
WARSCHAWA, Redaction „HAINT", Cholodna, 8.

„אידישע צייטונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור
פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב-יאהר, 1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.
א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"
וועט געבען איהרע אבאנענטען ־ זעהר אוויכטיגע פרעמיע
— די —

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)
פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).
אין אנוטע ריכטיגע לייכט-פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.
דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.
די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:
אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל

אדרעס:
Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.
רעדאקטאר-הערויסגעבער פ. מארגאלין.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, כ"א אייר, הרס"ט.

ВИЛЬНА, 28-го Апрѣля, 1909 г. — № 18 — WILNA, 11-ten Mai, 1909.

נ. ס.

חפש צבאות

כמו שנתנו הקדמונים לאלהות את התאר הנוסף: צבאות — ה' צבאות, אלהי צבאות, כן אנו צריכים לתת להופש התורקים הצעירים, לכל מעשיהם שעשו וגם לנצחונם האחרון, את התאר הנוסף הזה. הכל נעשה ע"י הסיף, ע"י הגבורה, ע"י החיל! דבר זה הוא כחו של נצחון החופש התורקי, והוא גם אין שלא נעים הדבר להגיד — גם רפיונו לע"ע כחו. מפני שהכל יכול להעשות היכף, בלי מלחמת דעות, בלי התפתחות מודרגת, בלי התבררות הדבר בפנימיותו, אלא בבהלה, במהרה, באופן בלתי־אמצעי; רפיונו לע"ע — מפני שהמנצח ע"י החרב עלול גם להיות מנוצח. למען יהי הנצחון בטוח לגמרי, צריך, שמאחורי הצבא, יעמוד גם העם, אם לא כולו עכ"פ רובו. חפצים אנו לקוות, כי מאחורי הצבא המנצח עומד העם ברובו, ואם איננו עומד עוד — כופו לעמוד. הכח היא גורם כביר בכל הארצות, וביחוד בארצות המזרח. חפצים אנו לקוות, שהתורקים הצעירים, שהראו עתה גבורה וחכמה נפלאה, וגם הסתדרות ותרבות חיצונית מאין כמוה, יצליחו גם למשול בכח וביושר ובהשכלה ולהראות את כל העמים יושבי תורקיה בפועל, שכשם שהרסו את ממשלת הזדון והחזיה והעצלות והשוחד והשלטון היחידי, כך יוכלו, בינם ליסד סדרים נכונים וחפשים בכל מקצועות המשרה, ההנהגה, הכלכלה, המסים, ולעשות את כל התקונים בישובו של עולם, למען תדמה תורקיה לאנגליה, לאיטליה ולכל ארץ חפשית, מתוקנת, ומיושבת ומנומסת. אמנם בארצות אחרות היה בדרך היציאה מעבדות לחרות נבדל מן הסדר שראינו כעת בתורקיה. בצרפת הוכנה הריבולוציה הגדולה ע"י העם והצבא נמשך אחריו רק לאט ובכבדות ולקירוגין ועם הפסקות. באנגליה נתקיימו הסדרים הקונסטיטוציונים במשך דורות, והצבא כמעט לא לקח חלק בהם. לפיכך יש באירופה הרבה קטני אמנה, האומרים, ולא לגמרי בלי יסוד: עדיין לא נגמר הנצחון! אבל אין דנים עכשיו, בקורות העמים. נוטים אנו להאמין, שתורקיה היא נבדלת בתכונתה מארצות אחרות, ושהיא היתה צריכה להשתחרר ע"י הצבא...

...סבת הדבר היא; מפני שתורקיה כולה היא אומה של צבאות. התכונה העיקרית המסמנת את טבע התורקי היא תכונת הגבורה. התורקים כבשו את מעמדם באירופה בעצם וראשונה ע"י הצבא, בלי חיבתנו להתורקים אנגנה, נגלה לקבעת אותנו לתת להם עשרת שאננה והמלחמה לאמתה למשל שהם חקולונים בחם חרוצים כהאנגלים, או שהם אדמיניסטרטורים הרוצים כהפרסים או כהאונגארים. אולי עתידות התכונות האלה להתפתח בהם, עד עתה היו רק גבורים, אנשי מרנה, בעלי תכסים, מסתפקים במועט, מגינים על נחלתם בחרף־נפש, רוב התורקים הצעירים הם אופיצירים בפועל, או מוכשרים לשמש כאופיצירים בשעת הצרך. ממשלה השולטן היתה אמנם נשענת על האמונה, על המסורת, על הירושה, על אפשריות המלחמה הקדושה, על האדיקות הדתית, אבל בפועל היתה מבוססת על החיל. בקורות תורקיה היתה רק מרידה אחת, והיא היתה מורדת היאניטשארים; מידהט־פחה נסה להנהיג קונסטיטוציה ע"י הבחות רעממים, ע"י הזקנים והמחוקקים, וגם עם היתר מאת השיך־אל־איסלם, היתה אשר בעלי הכח יכולים להשיג תמיד; אבל השינוי ההוא אולי טוב היה באנגליה, בבילגיה, באיטליה ולא במדינה של היילות. צריך היה להתחיל מן „הארמיה", והתחילו מן „הארמיה", ולע"ע גם סיימו בה. קונסטיטוציה של תורקיה — גבורים כביב לה! „הארמיה", שהיא אפילו בארץ חפשית ורפובליקנית כצרפת מיסד קונסרבטיבי, והרבה פעמים גם ריאקציוני, ואין צריך לומר באשכנז, ששם היא ריאקציה שבריאקציה, אשר אם רק ישריק לה המושל, נכונה היא בכל רגע להפוך את הקונסטיטוציה ואת הפרלמנט לתל — בתורקיה היא לא רק ה„אבן־גרדה" של החופש, אך גם רוב בניני ורוב בנינו. בצרפת צריך היה להחריב את ה„באסטיליה"; בתורקיה הרכה ה„באסטיליה" את ה„אילדיז־קיוסק"! האופיצירים, שהם באשכנז „יונקרים", בצרפת קלריקלים וחשודים באורליאניות — הם בתורקיה נושאי דגל החירות, ראשי המטות, הגינראל־שטאב של החופש היה בסלוניקי. צבא קונסטנטינופול קבל בתדלה מרות, ונשאר ברובו נאמן; אבל כשהתחיל תוסס ומפקפק יחותר וגם בתגר במעוטו, צריך היה לכבוש לגמרי את הבירה ולתפוש את השולטן אשר כנראה היה עוד רוקם בתר.

הצבא, שהוא לפי תכונתו בעל תרבות, מפני שעבודת הצבא נוסדה על תרבות, עשה גם את המהפכה בסדר נכון; ריבולוציה עממית היא פרועה יותר, אפילו כשהיא מושיבה בי"ד ודנה (לואי הששה עשר); ימר גם כשאיננה דנה כלל. בארץ הקטנה הנוצרית, שנשתחררה מתורקיה, בסירביה, התנהגו עם המושל באופן מיותה. הריבולוציה המוגנת, החיילית שבתורקיה, אעפ"י שהחריבה את הקרקתין של הבוגדים הראתה גם רוח נדיבה

שמציינת את הגבורים. עבדול־האמיד נתפש, הורד מכסאו ונשבה באותה סלוניקו אשר ממנה יצא אור החופש. רצה להכלא בארמון אשר בו היה מוראד כלוא כל ימיו—לא! אפילו החלום האחרון הזה של הפאדישאה לא נתקיים. קונסטנטינופול, כיון שכבר נתפסה פעם אחת במינות, היא חשודה מעט. העבר התורקי נקבר חי בארמון אלאטיני בסלוניקי.

ונסתם הגולל על העבר התורקי. הנסיון האחרון של ריאקציה ובגידה לא הצליח. בתורקיה האירופית יד התורקים־הצעירים תקיפה. באסיה־הקטנה יש איזו זעזועים, אבל גם שם יכולה הריאקציה רק לגרום שערוריות זמניות, כמו באדאנה, ששם, כשהותרה הרצועה, הכין האכספוף טבח לארמינים, אבל אין אנו מאמינים, כי איזה קנדידט־למולטיאן יצליח להתמיד שם את המבוכות כמו במרוקו. בנוגע לזה יש לסמוך על גבורת החיל התורקי. אלה שכבשו את קונסטנטינופול יכבשו גם את הקורדים, גם את הערביאים המורדים, ואם לויתן־האמיד בחכה הועלה, מה יעשו דגי הרקק?

מה שהתורקים־הצעירים חסרים הוא היסוד הפיננסי, ביאת המונים אל הארץ, ישוב, עבודת אדמה, חרושת מעשה. זהו המקום הרפה, אבל את החסרון הזה ימלא הזמן. יעבור עוד איזה זמן, ומלכותו של מחמד החמישי תכון, והיה נאמן לשבועתו ונוהג ביושר ובחופש, והפרלמנט ישמש בעבודתו, והתקונים יעשו בכל ענפי הממשלה וחיי האזרחים—אז יהיה גם מוצא לכסף, ותוגרמה תמשוך אליה המונים המונים, ומקוים אנו, שאחינו יעמדו בראש, וארץ ישראל תעלה מעלה מעלה. התורקים־הצעירים שואפים לעבודה קולטורית, הם הראו עד היום פקחות פוליטית נפלאה, אפילו את עבדול־האמיד לא היו מורידים מכסאו, אלו לא חזר לסורו. מתונים היו עד הקצה האחרון, ורק כשראו, שהנחשים אשר בחיקם מתחילים לנשוך ולהטיל ארס, אנוסים היו לחנקם או לכלאם. פקחותם זאת היא ערובה נאמנה, שלא יתמידו את מעשי הגבורה רק עד כמה שהשעה צריכה לכך. הריאקציה שנענשה ועוד עתידה להענש קשה תשוב אל החורים ואל מחילות העפר, ונקוה שלא תשוב עוד להרים ראש.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵי—הַיִּשּׁוּב.

מאמר שני:

הַקּוֹאוֹפֶּרַצְיוֹת:

אי־אפשר להשיג את המטרה הנשגבה—הגשמת הטוב והאושר בחיי־העם—רק ע"י התרוממות הרוח וההתלהבות, כי אם גם ע"י מלחמה תמידית וסיסטמטית, ע"י פעולות נגלות וריאליות המתאימות להתפתחות ההיסטורית ולהגורמים האמתים של משטר חיינו, לא רק יחידי־סגולה יוצאים במסירות נפש להגין על הרעיונות הנשגבים הכוללים תחית האומה והצלחתה, כי אם גם כל המון העם, כל הצבור הגדול, כל החברה הנאגדה, מחויבים ללחום בעד קיומם, בעד משפטם ואשרם; לא רק מפעלים אדירים יניעו את גלגל החיים של העם להביאו להשתלמות החמרית והרוחנית, כי אם גם המעשים הפשוטים מדי יום ביום, המעשים הנערכים בטוב טעם והמתאימים לצרכי־הכלל ולמצב־החברה—המה מחדשים לאט לאט את כל מנהגי חיינו ומביאים אל כלילת השתלמותנו.—

ובין המעשים האלה תופס לו את המדרגה העליונה מעשה־הקואופרציות, שהנה הכי נכבדות וחשובות בין כל הגורמים הרבים הנותנים לעובדים ולפיעלים נצחון גמור על כל אויביהם מסביב.

המאה התשעים ושבע למנינו היא הרת מהפכות עצומות, הרת הגיונים רבים ונשגבים, הרת מפעלים, אשר לא שערום מראש ומקדם; ובין ההמצאות הנפלאות של המאה הזאת, בין הרעיונות המרעישים והסואנים כמים אדירים, אשר כגלי ים גדול שטפו וסחפו בזרמם לאומים והמונים,—נולד על סף המאה הזאת גם רעיון הקואופרציות אשר סלל לו דרך חדשה; ומבלי שאון והמולה, כמי השלח ההולכים לאט, חודרות הקואופרציות אל תוך העם, אל השררות הרחבות של כל העובדים, נוקרות עד תהום חייהם ומפכות, כמעין מים חיים, אושר נצחי, הצלחה מרובה וטובה רבה למחזיקי־בה.—

שמריהו גוריליק.

ז'וֹרְז' רוֹדִינְבַּאךְ.

„יפי־היגון נעלה יותר
מיפי־החיים".
(רודינבאך.)

אם רוצים לדעת את המשורר, צריך קודם ללכת לארצו, — זהו מנהג נכון וישן, שאין לשכוח אותו ביחוד כשאנו נגשים לאישיות כז'ורז' רודינבאך, „הברבור של בילגיה הצעירה", כמו שקוראים לו, משורר ה„דומיה והיגון".

„רק ערים יפות בוראות נשמות יפות" אמר רודינבאך. אם אמנם נכון הדבר, אז נכון גם זה, כי רק פלאנדריה העתיקה, השקועה בזכרונות־קדומים שלה, עם תעלותיה המתות, אשר על פניהן מרחפים דוממים ותפושי־מחשבות הברבורים הלבנים, פלאנדריה, אשר „רק הצלצול המילאנכולי של פעמונים הרבים מפריע את דומית המות השורר בה, הצלצול, הנדמה לרודינבאך כהמית מפתחות, אשר „הנזירה" מלוה בהם את העת אל תהום הנצח,— רק פלאנדריה זו הקונסירבטיבית מאד, הנשארת נאמנה להקולטורה הישנה שלה, יכלה להוליד פייטן כרודינבאך.

כמה אנו צריכים להצטער על שאין בספרותנו תרגומים מספרי רודינבאך, על שאין שמו ידוע אצלנו בכלל. רודינבאך ראוי לתשומת־לב מיוחדת, מפני שממנו אפשר ללמוד את השירה ואת החכמה, הכלולים במניחה, בדומיה, בשתיקה, „באהבה לעצמים"; אנו היהודים הננו טרודים תדיר בחבישת חפצינו, הננו מעתיקים את מושבנו ממעון אחד אל השני, סובבים־נוסעים אנחנו. היהודי הוא גודד בכח, ולהפסיחיקה שלנו זרה האהבה „למקום", האהבה אל „עצם". כל התנאים הבלתי־טבעיים של החיים ההוים בכלל ושל חיינו בפרט גורמים לכך, שאין אנו מרגישים את כל היופי האצור במהלך אטי ובצעדים חרישים. מפני כך אין אנו רואים הרבה דברים, שראוי לראותם, בשביל כך ניתן לנו ללמוד רק את הגלוי המיתאני של ה„עצם" ולא את „נשמתו". בכדי לראות את הנשמה, צריך להתעכב לעתים מרובות ולהסתכל עמוק עמוק... אי־אפשר לברוא בבהלת הדרך שטה פנתיאיסתית.

להאדם שבזמננו כל דבר קרוע, מובדל ומופרד מן השני, אין שום קשר וחבור, שוררת האינדיבידואליות הברברית, שאין לה שום שייכות אל המושג האמתי של מלת „אינדיבידואליות"; להאדם דהאידנה, להקולטורה דהאידנה אין המלה „קדושה" במציאות כלל, מפני שאין מקום לעצם שבזה, מאחר שהכל נמכר, מאחר ש„הדת" נחלפה בפוליטיקה והיופי בלוקסוס...

ובתוך עולם השאון והמהומה, בתוך הצבעים הצעקניים, הזלזול והמהירות הפליל'ית נצב ז'ורז' רודינבאך בתפלת־לחש על שפתיו; עולמו איננה במת־המלחמה, לא השוק, כי אם היכל ובית־מקדש; לכן אין למצוא בשירתו של רודינבאך אפילו שמץ מן המוטיבים הצבוריים. בית מקדש איננו לא טרקלין ולא בודואר. לפיכך לא תמצאו בהשירה של רודינבאך חלון־ראוה עם אבנים טובות ומרגליות נוצצות, עם ארגמן ומשי. הוא מתרחק בכוונה מן הסימפוניה המנומרת בשלל צבעיה וגווניה. בשפתו הוא מצטין באסקיטיות מופלאה במינה. וסבת הדבר הוא, לא מפני ששפתו עניה, לא מפני שחסרים לו מלים ומושגים. גבריאל ד'אנונציה, שיש אצלו דפים שלמים ע"ד אבנים ופרחים שונים, הוא פייטן יותר פחות מרודינבאך, אף כי ידועים לו כל הסגנונים של כל התקופות, אף כי עשיר הוא במלים. הלא יש אשר אוצרות

האגודות האלה קבלו צורות רבות, גוונים־שונים לפי תנאי המקום והזמן, לפי דרישת הצרכים המרובים והשונים של העובדים והעמלים, אולם יסודן רק אחד: לעזור לכל אישי החברה עז"ה עצמית, להיות כל יחיד עובד בעד הכולל והכולל עובד בעד היחיד.

„רעיון ההשתתפות וההתאגדות", אומר הפרופיסור המנוח טשופרוב, „בחיי האכרות הוא משובח ונכבד לא פחות מההמצאות החדשות של הטכניקה". — והאיש אשר הקדיש את כל ימיו להפצת רעיון ההתאגדות, פאול וגנר, אומר: „מטרתנו לא לשלוט כי אם לעבוד". —

ואמנם בקואופרציות כל איש ואיש שורר באחוזתו ובחלקת שדהו ובנכסיו כישר בעיניו, וכל האגודה תעבוד רק למענו, לאשרו ולהצלחתו. „איש את אחיו יעזורו" — זה הוא הכלל הגדול בקואופרציה. —

הקואופרציות מתפשטות רק בין החקלאים הפעוטים, וזה מובן, מפני כי האכר, שיש לו אחוזה קטנה ושצריך לו למלא את כל צרכיו המרובים מתוצאות שטח אדמתו הפעוט, מוכרח לבקש עזר וסעד בחברת בני־גילו לבל יפול בנופלים בידי עושקי כחו ואונו, בידי המלוים ברבית ובידי התגרים, החנונים והסרסורים, אשר כולם יחד ימוצו את טובו ופרי־עמלו. הקואופרציה תתן לו היכלת והתחבולות להוציא מאחוזה קטנה יבול רב יתר, מאשר תתן לו אדמתו את תבואתה מבלי השתמש בזביל, בחמרים ובכלי־עבודה ובאינטסיביות של האכרות. הודות השתתפותו עם שכניו ורעיו והודות לידיעות הנרכשית בתחנות־לנסיונות הוא, האכר הבודד והיחידי, מקבל זרעים ממינים המשובחים לזריעה, הוא מגדיל ומרחיב את כל קולטורת אחוזתו, היא משתלם את חקלו הפעוט וגם יצעד צעד לתעשיה המיוסדה על תביאתו: עבודת־כרם, הכנת קונסירוים מירקות ומפרי עץ, החליבה ותוצאותיה, גדול עופות ובהמות, קבוץ בצים למכירה וכו'. האגודה תתן קרדיט לאכר בעל אחוזה של שלשה־ארבעה היקטר, כמו לבעל אחוזה גדולה, ע"י השתתפותו בקופות מלוה. הקואופרציה משחררת אותו מן האפטרופסות הנמבזה של בעלי־הטוב, מוצאת אותו מן השתעבדותו ימן עבדותו אל גומלי־חסדים אתו, נותנת לו עזר עצמי להיות עומד ברשותו ולכונן צעדיו לאשרו לפי הבנתו ולפי אמץ רוחו. וכל מה שיתגדל חוג עבודת האגודות המשותפות בחיי האכרים, וכל מה שהשפעתן תתרחב ותתעמק, כן תגדלנה טובותיהן שמביאות לחבריהן וכן תפעלינה רבות ונכבדות לאין קץ לכל המון עובדי־האדמה לאשרם ולהצלחתם. —

ומלבד זאת הודות להקואופרציות מתגדל למעלה עושר כל האומה אשר האכרות אשיתה. והלא אין אומה ולשון בעולם — מלבד עם ישראל המדולדל — אשר לא תשען ראשית עוזה וגבורתה על עבודת־האדמה. ואמנם הרעיון הציוני נוסד על ההחלטה הבהירה ודקימה, כי תשועת ישראל תוכל לבא, רק כאשר יכבוש יד עם ישראל מקום נאמן בישוב הארץ, כלומר בעבודת האדמה בארץ אבותנו הברוכה והפוריה.

וכל זמן, שהמתישבים היחידים יהיו בודדים בעבודתם, תיעים בעולם האכרות, כל זמן שלא יתאגדו לעביד שכם אחד להפרחת הארץ, להעמיד קיומם על בסיס נאמן, על כחם ועל זרועם, ולא יסמכו על דנדיבים ועל המתלהבים ברעיון חיבת הארץ, התלהבית פיוטית וריקה. לא יתנחלו בארץ, לא ימצאו להם מעמד ומצב חי ובריא!....

החכם הרברט ספנסר בחקרו את האבולוציה של הקואופרציות אומר: „הקואופרציה הנובעת מישיב הדעת, מההכרה הפנימית, מקושרת ומאיחדת, בעודנה על המדרגות הראשונות של התפתחות החברה האנושית, עם ההכרה של נהיצות הקיבוץ למלחמת־מגן". ואמנם בבואנו לדין על נחיצות ההתאגדות במצבנו עתה, חיבים אנו להטעים את דברינו לקוראינו, כי כל האגודות, שמיסדים האכרים בארצות שונות ושמוכרחים ליסד גם אכרינו בהתישבם בארץ אבותנו, מגמותיהן לתת כלי־זיין בידי חבריהן הבודדים והיחידים להלהם עם אויביהם המתנקשים בנפשם לקחת מהם את כל פרי עמלם. ואויביהם אלה—המה המלוים ברבית, נושכי נשך, ואחריהם כל הסוחרים והחנונים הפעוטים, הספסרים והסרסרים וכל כת דלהון אשר יפלו אליהם כארבה לרוב.

יהלא די לנו לפרש את העובדה המעציבה (הובאה ב„העולם"

המלים אינם אלא רק פסלתם של האמנות האמתית ושל רגשות עמוקים אמתים.

Wo Begriffe fehlen
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein...

רודינבאך מקמץ במלים ובצבעים, מפני שמה שגדול ונעלה באמת אינו מתלבש מעולם בלבוש ארגמן, בת־שירתו של רודינבאך לבושה תמיד בגדים פשוטים... לבנים. הצבע הלבן חוזר ונשנה תמיד אצל רודינבאך בכל ספריו: „חבצלות לבנות", „ברבורים לבנים", „יריעות לבנות", „שביסים לבנים" על ראשי הנזירות. והבגדים הלבנים מתמזגים בהרמוניה נעימה עם הצעדים החרישים והאטים של גבוריו, עם התפלות החרישות, אשר אין בהן התביעות הנמרצות לאל, ושנשמעת בהן רק בת־קול של יגון.

כשמדברים על אודות רודינבאך נצרכים לפעמים להשתמש במלת „דומיה", מפני שזוהי כמעט שרש נשמתו. רודינבאך הוא הפייטן היותר חרישי, שהיה עד כה. היותר „חרישי" ולא היותר „שָׁלֵו". מפני שבכדי להיות „שלו" במלוא מובן המלה הזאת צריך להיות גאון, צריך להיות לגיתו, להביט מלמעלה למטה, לעמוד על הר האולימפ. רודינבאך היה „אדם" יותר מדאי מהיות שלו, אבל בהיותו אי־שלו היה רחוק ממחאה, מטראגידיה, מזעם. עוגבו עשיר רק בצלצלי יגון חרישי.

הוא לא רק היותר חרישי, כי אם גם הפייטן היותר עצבני, שהיה עד עתה.

ותוגתו שלו אינה נובעת אצלו ממקור הפיסימיות. הפיסימיות, זו המרה שבמרורות, גדלה ומתפתחת כרובה על יסוד האסון דאישי. אצל האנשים דפעוטים מתבלט תמיד המומינט האישי גלוי לעין, ותמיד הוא מבצבץ ועולה. לא כן הוא אצל האנשים הגדולים. הפיסימיות, הנובעת מסבות אישיות הולכת הלוך וגדל אצלם עד שהיא מגיעה למעלת טראגידיה עולמית. הודות לכשרונם, הודות לשאר־רוחם הכביר הם מנשאים את הפיסימיות עד אל המדרגה היותר גדולה של היאוש, כמו שאנו רואים אצל ביירון, ליאופארדי וסטרינדבירג, או עד אל המדרגה היותר גדולה של האירוניה, כמו שאנו רואים אצל אנאטול פראנס ואחרים.

רודינבאך איננו יודע לא את הטראגידיה של הפיסימיות ולא את האירוניה שלה. על פניו אינם אותם הפרכוסים הקונבולסיביים מצעקות מר, ובוודאי לא תראו אצלו את הגיחוך המלא אירוניה זועמת, הרוצה להסתיר מעיני העולם את צרותיו והרפתקאותיו הפנימיות.

פני רודינבאך מפיקים יגון ועצבת, וכך היא גם השירה שלו, לא „הריסת" אלונים גדולים, כי אם „נבילת" פרחים קטנים מבכה רודינבאך. מפני כך אין אצלו יללה, כי אם דמעה חרישית.

בכדי שיבא רודינבאך לידי הלך נפש של יגון, אין הדבר נחוץ; כי תודע לו איזו קטסטרופה עולמית גדולה, או שיהי נעשה עול נורא. אין זה נחוץ, מפני שבדבר היותר קטן רואה רודינבאך את היותר נעלה, את היותר עצב. רודינבאך הוא פייטן הפאנתיאיזם. הוא איננו יודע דברים פעוטי־הערך ומחוסרי־נשמה, הוא איננו יודע את הקטנות. הכל נכבד, הכל נעלה, בכל יש נשמה. ולכן מתעוררים אצלו רעיוני־יגון לא רק בשעה שכדור הארץ מזדעזע על יסודותיו, לא רק בשעה שמן השמים נופלות ומתגלגלות אבני־אש, וברקים מבריקים, וקול הרעם בגלגל נשמע. די לו שיבול, שייבש עלה ירוק אחד...

רודינבאך מטיל על פני הגן ורואה את המזרקים מקלחים מימיהם עד א' שטי־רתבלת. אבל שב אין מסביבים, כי יגיעו דמים אלידם, והם חוזרים ונופלים לארץ, הכרי אונים ומנוצחים,

שנה זו), כי בני המושבה עקרון הוכרחו ללוות כסף בכדי לקנות מורע ומכפיא, מאת הפועלים הערבים בתשלומין 27% 10, לשנה! העבודה הזאת מרעישה מאד, יען כי המעשה היה עלול להרוס עד היסוד כל אושר המתישבים ואת כל עתידות הישוב, כי אין עסק בעולם אשר יוכל לשלם רבית איומה כזאת, וחוב קדוש מוטל על כל דורש ארצנו לעמוד בפרץ ולחלץ את העשוקים האלה, אבל חלילה לנו לעזור בגמילות חסדים, בצדקה ונדבות, כי אם רק בעזרה עצמית ע"י הקואופרציות.

כל איש מאתנו יודע, כי פרי אדמת האכר ותבואת עמלו מתגלגלים [illegible] מקנה לסבה [illegible] לתגר [illegible] הצבכן [illegible] להתבואה הביא [illegible] אלה [illegible] להם את החלק הגדול ממחירה בשוק, ורק החלק הקטן ישאר בידי העיבר, וכן גם כל הדברים: כל החמרים, כל כלי־עבודה, כל צרכי־נפש, אשר בלעדם לא יוכל האכר לחיות, מתגלגלים מבתי־החרשת [illegible] מקום [illegible] מתפיטונות [illegible] אל ידי הסוחרים, התגרים ואל ידי הסרסורים והחנונים עד שיגיעו לבית האכר, ולכן מחיר [illegible] לשלם [illegible] [illegible].

ולפיכך באנו לידי המסקנה הפשוטה, שנחוץ להאכרים להתאגד [illegible] הקואופרציות [illegible] את פרי־גניהם ותבואת שדותיהם באופן בלתי אמצעי להקונה הצרכן או על השוקים [illegible] וכן [illegible] את כל צרכיהם המיוחדים מהמוכר הסיטוני או אפילו גם מבתי־החרשת מבלי בקש עזרת [illegible].

[illegible] חשוב מאד הדבר הזה בראשית שאיפתנו להתישבות בארץ אבותינו, כי זה רעה חולה בעמנו, שהתרגל תחת יד [illegible] לאחוז במעט רק בשני סניפי העבודה של הרבים האנושית: בתגרנות ובמלאכת־יד; ולכן מוכרחים בני עמנו להספח אל העבודות האלה גם בכל הארצות אשר לשם ינועו לבקש להם מנוח־כף־רגליהם האיומים; והתוצאות הרעות ידועות לכל אשר חקר ודרש את חיי הנודדים האלה בניו־יורק, בלונדון, בפריז וכו'. ולדאבון נפשנו נראה, כי גם בא"י יגדל הרע הזה בהגבר תנועת ההגירה לשם. כל המתבונן להמעשים אשר יהיו ביפו, בירושלים ובערים אחרות יראה ויוכח לדעת, כי מתרבים מאד החנונים הפעוטים והסוחרים השונים למיניהם, והתחרות תגבר מיום ליום, ואתה תגדל הדלות, העניות, העקמת הלחץ והדחק וכל הרעות הכרוכות אתן, הד"ר צלינגר כותב במאמרו „קרן קימת לישראל", כי „השתומם נגרתע למראה הכרכות המזוהמים ורבתים העומדים צפופים ותקיפים בערי ארץ אבותינו כמו בשאינשפיל או בוילנה" — אבל סבה אחת לכולם: שאיפת המתישבים לתגרנות פעוטה; וכמובן, בנין פרבר נחמד ביפו להעשירים היחידים לא יועיל להקטין את הרעה הזה, כאשר ידמה בלבו המרני הנכבד הזה.

רק התרחבות הקואופרציות תוכל לשרש מקרבנו השאיפה לתגרנות בארץ תקותנו, והאיש אשר ביכלתו וברצונו להחזיק במחרשה ולעבוד את אחוזתו, הוא יתנחל בארץ; והאיש אשר אין לו העוז והכח לעבודה הזאת, ישוב לו על עקביו או לא יבא אל הארץ כלל: רעיון הישוב יהודי רק טובת כלל האומה ולא הפרדת הישוב של דלים ורפי־אונים. הדוק ישתרש בארץ על יסודות בריאים, והחלש ינדף מן הארץ; ואל נפנה להולך רוח שלא ישוב אלינו, כי רק באופן זה יקום דור דרש ודוק ואמיץ־כח אשר יגדיל את כבוד כל האומה. עשרי העם לא יגדלו החנונים הפעוטים המתחרים איש ברעהו, כי אם רק עובדי־האדמה ובעלי־מלאכה ופועלים בכל הרשת המעשה, אם תנאי עבודתם מתגלגלים לדרישות המדע והנסיון של האקונומיה הכבודה והאמתית.

(המשך יבא)

לתולדות הפועלים במושבות א"י.

(המשך)

בראשית שנות התשעים, כשגדלה העליה לא"י, באו יהודים

אצל רודינבאך יש קובץ שלם של שירים בשם „מורקירטים". כל הוסר־ דאגים של דרגון, כל האגדיה של [illegible] האדם [illegible] כל מה שאנו מרגישים [illegible] ושלא ימלא לעולם [illegible] בשירים הללו [illegible].

[illegible] כי אם משתעלת היא כנפש חיה, היא משתעלת, ועלינו [illegible] לרוצצ את לבנו [illegible].

הפיוטן הבלגי הזה הנהו בודד, אבל הבדידות איננה מיזאנטרופיה. המיזאנטרופים כועס ומתרגז תמיד ומתקצף על העולם כולו, רק אליהם, אל המיזאנטרופים כיון דודיו בדבליו „רק הרעים כוגרים את עצמם". בדידותו של רודינבאך היא אחרת ושונה לגמרי: אפשר למצא בו בגולה, מפני שלו נתן האמתי למלא את חללו הבודד תמונות שונות. בשבתי לבדו הוא הוא נמצא בתוך חבורה גדולה של פרצופים, שכולם שירה, הוא יכול בכל עת להשתעשע עם היקרים לו. בחדרו של רודינבאך אין דברים [illegible] על הכל מכסה צעיף של חמימות נלבבת, של זכרונות עתיקים ויקרים. אבל [illegible] באבנים, והיו בפרח וכלה בקולטורה הישנה, בעיר המתה ברוגה, לפיכך בת־שירתו כ"כ מלאה יגון, כ"כ לירית.

[illegible] הפיוטן [illegible] ליגאו, גבל. הגרונבאך [illegible] של. עצמו [illegible] צעיף בגינון לא נראה [illegible] בבת־בחיים [illegible].

[illegible] בשביל־מה? אפשר מפני שהיופי האמתי ברים מדות התפתחותו מוכרח לעורר נשמה רכה ועגונת־העצבים עד לדמעות ומילאנכוליה [illegible] לפי זה אחד מטעמי־דרגות הפיוטיים היותר נמרצים ורוממים (אידגאר פ"א).

רודינבאך עצמו לא דמתיש מעולם את ובקיתו בסמטאות של יגון, את געגועיו אל דצלצול המילאנכולי של הפעמונים, אל הראש הכפוף מעט אל [illegible] של האבן הבלטית [illegible].

„מפני מה [illegible] עצבה?" — שואל אחד מגבורי רודינבאך את ארושתו. „מפני שמראה פניך מפיק ב"כ הרבה יגון" — היתה תשובתה. ואנחנו עצמנו, אנחנו כולנו הקוראים, האם איננו אוהבים את הפיוטנים בשביל פניהם העצובות. באמת אין פיוטנים עליזים במציאות כלל [illegible] הם שמחים תמיד ורנים מעצמם, ולפיכך מאריכות הפילוסופים [illegible] מתוך שביעת־רצון מעצמותיהם. ניטשה מת בדמי ימיו, גיטשה נשא מדעתו מפני שהיה יותר פיוטן, יותר אמן מפילוסוף, מפני שהוא בקשה [illegible] הפיוטנים מרבים לשאול תמיד, ולפיכך אינם תמים לאורך ימים [illegible].

ככל הפיוטנים הגדולים [illegible] רודינבאך [illegible] את [illegible] „חיוך, [illegible] על שדה־רחבים בניגון עליז: [illegible]

„Durch Wald und Feld zu schweifen
Mein Liedchen hinzupfeifen
So geht's den ganzen Tag."

אבל הנשמה האילינית של רודינבאך ראתה לא רק את הצמיחה, כי אם גם את האבדן, לא רק את הפריחה, כי אם גם את הכליה, את מיתתו של כל דבר, שאנו מתדבקים בו, שאנו מתמכרים אליו בכל אמונת נפשנו ואהבתנו. „עוד הפרחים בשעת גדולם וכבר יש לרם צעיף רק בעין, הנשי, ישנו [illegible]

[illegible] שהתרצו לעבוד במושבות, עד [illegible]. [illegible] מקפת הפועלים [illegible] האלה היה חלק הגון של צעירים [illegible] שעבדו בהשקאה [illegible] פועלה [illegible] ששמה שרוב [illegible] קובעים שכר יותר גדול לפועלים [illegible] חלשים ובלתי רגילים [illegible] תוספת קטנה [illegible] גרוש [illegible] לפועל [illegible] לעצמה; [illegible] חשבון [illegible] 3,16 [illegible] יותר גדול [illegible] הפועלים [illegible]

[illegible] הפועלים [illegible] לפנות [illegible] הפועלים והאכרים [illegible] הקיים בחברת [illegible] בין פועלי [illegible] אשר המושבות [illegible] שבאות פועלים [illegible] שלשה [illegible] שנים [illegible] והכלים על שבטיהם [illegible] לפניהם, ולפעמים נפגשו גם בדגל [illegible] הפועלים היו נפגשות לפני המושבה [illegible] של אנשי צבא. [illegible] הפועלים [illegible] את החובות [illegible] רחובות [illegible] המושבה [illegible] יהודים, לכן [illegible] קורא [illegible] [illegible] המבקש עבודה יבוא לרחובות [illegible] עבודה בשבה, [illegible] לפני"ם[1]). [illegible] גם אגודת [illegible] שלחה את [illegible] הנקבים [illegible] האגודה [illegible]

[illegible] גדול. [illegible] המושבה [illegible] ע"י יהודים [illegible] לשבת הפועלים בעלי המושבות [illegible] [illegible] הפועלים [illegible] „אגודת אחים" [illegible] של חברים [illegible] עשרה; מספר [illegible] עד ששים; [illegible] חמשים [illegible] [illegible] לחיות [illegible] ארוך" של השביעית [illegible] באגודה [illegible] ואגודת [illegible] אהרונה [illegible] 60 [illegible] [illegible] שבאו [illegible] [illegible] ששים [illegible] [illegible] הפועלים [illegible] עד כי שאלת הפועלים היתה לאחת השאלות [illegible] [illegible] בשאלה זו [illegible] שאלת האכרים [illegible] עוד לא [illegible] בשאלות הפועלים [illegible] הדעה הזאת [illegible] בין הפועלים [illegible] ובשיחות [illegible].

בזמן ההוא גדל מאד החשק לעבד במושבות מתוך פועלים, למן [illegible] המושבה חלק גדול מהם [illegible] לעבד, [illegible] שלא [illegible] לעשות [illegible] לעמוד [illegible] אלה [illegible] בני [illegible] אחרים [illegible] במושבות [illegible] היו משלמים לפועלים, [illegible] וברחובות [illegible] [illegible] אנשים [illegible]

[illegible]

„אבד דברימה" [illegible]

[illegible]

נמצאו כאלה שחפצו לרכוש נסיון בעבודה זו. את כולם דחף הרצון לפנות לעבודת אדמה או, לכל הפחות, לטעום איזה זמן את טעם העבודה במושבה פלשתינאית. השאיפה לעבודת הארמה, הנטיה לריח השדה גדלו כ"כ בין האנשים ההם, עד כי אף שידעו מראש, כי עבודתם זאת היא לזמן ארעי, בכ"ז חפצו להתרגל בעבודות השכיחות במושבות ולרכוש לכל הפחות מעט נסיון. מפני זה נראה, כי ברחובות, שבה היו נותנים פנקסים לכל פועל יהודי, ניתנו 1500 פנקסים, ובאותה השנה עברו בקביעות רק כארבע מאות איש, כי רבים מהם היו ממהרים למאוס בעבודת המעדר, שהנחיל להם יבלות על הידים, וכח סבלם היה מתפקע בשבוע השני, ונחפזו לסגת אחור, ואחרים היו מסתפקים בעבודה של איזו שבועות, או, לכל היותר, חדשים אחדים. הכולמוס לעבוד בתור פועלים במושבות כ"כ גדל אז בין האמיגרנטים, עד כי ביניהם אפשר היה למצוא, לדוגמא, איש־זקן, פבריקנט בביליסטוק, שבמקום לעסוק במקצועו הוא, או לכל הפחות לקנות נחלה, בחר גם הוא לעבוד בשדה שני חדשים יחד עם כל הפועלים. בכלל נקל היה אז למצוא בין הפועלים ההם אנשים, שמסרו לראש הועד הפועל שביפו אלפי רובלים ובעצמם הלכו לעבוד במושבות. להאנשים ההם חסרה שטה ידועה, שהיא דרשה מהם להיות רוקא לפועלים, זו היתה פשוט אהבה לעבודת אדמה שבארץ־ישראל. לפיכך אפשר היה למצוא בין האנשים ההם גם אומנים שבאו לא"י ולא חפצו לעסוק במקצועם ויבחרו לעבוד בתור פועלים קרקעיים שכירי יום, ובשאלי פעם את אחד הנגרים סבת היותו לפועל קרקעי, ענני, כי חפץ הוא בראשונה לעבוד „אדמת הקודש" בידיו הוא.

התקופה ההיא נבדלה לרעה בזה. שרוב הפועלים פנו אז לעבודת האדמה לא מפני חפצם להתקים בתור פועלים ולא מפני שפרינציפים ידועים דרשו מהם להיות דוקא לפועלים, כי אם, פשוט, מפני חבתם ל„אדמת הקודש" — לקיים את המצוה של עבודה קרקעית בא"י. לכן נבין את תולדות החזיון, שרק חלק קטן מהפועלים היו נשארים לעבוד במושבות גם אחרי „ירח הדבש" הראשון, והחלק היותר גדול — היו ניצוצי אהבתם לארמת הקודש הילכים וכבים בלבם משבוע לשבוע. אלה החלו לדאוג „לתכליתם", ומפיהם היתה מתפרצת הטענה הידועה בא"י: „עד מתי יענו את עצמם" (פלאגען זיך)? ואלה שצפו לקולוניזציה בחלה נפשם בתוחלת ממושכה, שנולדה רק מתוך הרהורי לבם בחלמם את שיבת ציון. הצירים שנלאו להמטיר מכתבים לאגודותיהם שבחו"ל על דבר משלוח כסף, התחילו להרגיש, כי הקרקע הולך ונשמט מתחת לרגליהם, וכל נסיונותיהם ובקיאותם המדומה תהיה מעין ברכה לבטלה. האמידים חשבו, כי כבר יצאו את ידי חובתם לקים מצות חבת ציון, בהיותם שבועות מספר עובדי אדמה במושבות; האינטליגנטים — התקררה אהבתם לעבודתם, ונמשכו יותר אחרי האספות וה„התקהלויות" שביפו והיו מרבים לנהור ליפו לפגוש את האניה הרוסית, שהיתה באה בכל יום ג', והיו נשארים איזו ימים להכיר את האורחים החדשים, להריח ולתפוש את הנעשה לפנים מן הקלעים בעולמם של „חובבי־ציון". יחס הפקידות והאכרים לפועלים היהודים שבמושבות הנדיב היה גם הוא גורם נכבד למאוס בעבודה. וכך הלכו מחנות הפועלים הלוך והרוק, הלוך והתקטן, בסוף הקיץ של שנת תרס"א, כשנגלה הקריזים בזמן ההוא, הרבה גם הוא לנפות את שרידי הפועלים, ובשנת תרנ"ב ירד מספרם עד ארבע מאות איש, שבתוכם נכללו גם פועלי היקבים, מהם 250 ביהודה ו—150 בגליל.

רבים מהפועלים שנשארו עוד לעבוד במושבות הוסיפו להתאסף ולטכס עצות, איך לבצר את מצבם בא"י, ויסדרו אגודה, שתדאג לעתידותיהם. על אגודה זו נמנו כל אלה, שקוו, כי יצליחו עוד בדרכים שונים להבנות ולהתאחז בא"י. ביחוד גדלה תקותם בראותם, שהמנהג לנדב נדבות לטובת הפועלים בא"י — שבא ע"י התעוררות ה„חובבי־ציון": ש' ברלינד מקישינוב ומ' מירנסקי ואוסישקין מיקטרינוסלב בסוף שנת תרנ"ב — התחבב והתפשט בין היהודים, והנדבות התרבו מזמן לזמן ויעלו לסכומים הגונים. אז נולדה גם ההצעה הידועה על דבר יסור אגודה בשם „הארץ והעבודה" ונתפרסמה על ידי ה' דיזינגוף 1). כפעם בפעם היתה האגודה קוראת לאספות, ששם היו דנים ומתוכחים על דבר כל ההצעות החדשות, במה להטיב את מצב הפועלים שנשארו בא"י. אלה הציעו לבנות בתים ולחבר להם דונמים אחדים לגדול ירקות ועופות, אחרים דרשו לקנות פרות, ואלה היו בעד נחילי דבורים. חלק גדול מהפועלים היו מוכיחים, כי רק אז יתבצרו בארץ, אם יקנו למענם נחלות קטנות על מנת לסלק לשעורין, אחרים צדדו בזכות הפבריקאות המוכשרות להעסיק פועלים במספר גדול, וגם שכר הפועל האינדוסטרי יותר גדול משכר הפועל הקרקעי. היו גם אז הצעות ללמד סתת אבנים ומלאכות ביתיות אחרות. הפועלים, ששאפו לכבוש העבודה הציעו הצעה משונה, שהאכרים ישלמו להם רק פרנק אחד ליום, כשכר הערבי, ומקרן הפועלים יוסיפו לכל אחד עוד חצי פרנק ליום.

ה' בינטשוק שהיה אז ראש הועד ביפו הציע לשכלל בראשונה עשר משפחות מהפועלים ב„בני יהודה" שעל יד ים כנרת. אח"כ דרש ליסד מושבה למופת של 25 פועלים רוקים, שיעלה לכמאה והמשים אלף פרנק. לזה התנגדו אז 88 פועלים, שדרשו לשכלל את כולם ולא רק חלק מהם, לקנות בעדם בגליל שטח גדול המוכשר לזריעה, והם יסבלו ויחכו במנוחה, עד אשר יהיה די כסף להנחיל את כולם. ה"ה שלעפין ואפשטיין, שהיו אז בצפת. דרשו להושיב את הפועלים בקולוניות שונות הנמצאות מכבר ולקנות לתכלית זו כחמשה עשר % משטח כל קולוניה ולתת לכל פועל מאה דונם, בית, רפת וכלים ולעזבם לנפשם בלי כל תמיכה, ואם אחרי 4—3 שנים לא יצלחו בעבודתם יחליפום באחרים. ועד חו"צ החליט בראשונה להסתפק במועט להנחיל רק לשלשים פועלים מארבעים עד חמשים דונם לכל אחד, אח"כ דחו את השאלה מפני שאלת משמר הירדן, כי חפצו להושיב שמה פועלים 2). בזמן ההוא נולד הרעיון הידוע ליסד את „גן שמואל" בכדי להעסיק בו את הפועלים שנשארו בלי עבודה. ה' סירקין הציע לקנות את קוסטיניה ולהנחילה לבחירי הפועלים, וכן באה אז הצעה לחכור אדמה בחדרה בעד הפועלים העברים. ובכן הננו רואים, כי הפועלים יחד עם העסקנים שהתענינו בהם כולם חשבו איך להפוך את הפועלים, שעבדו אז במושבות לאכרים.

(המשך יבא)

1) בקבץ „ירושלים" שיצא ע"י יעבץ שנת תרנ"ב חוב' ב' באה ההצעה הזאת בפרוטרוט. תמציתה היתה, שכטרת הישוב „איש עובד אדמתו וחי בעבודתו, וזאת עוד לא זכינו לראות בא"י". והנסיון הורה: „כי העברים הם הפועלים היותר טובים בשביל בעלי אחוזות עברים, כי באמונה הם עובדים עם אחיהם", לכן הם רוצים „להקים דור חדש, דור עובד בידיו ממש את אדמתו אשר רכש לו בא"י": צריך למצוא „דרך חדשה אשר על פיה יתאחדו הקנין עם עמל הכפים". לתכלית זו נוסדה האגודה „הארץ והעבודה". כל חבר ישלם תרומתו וגם את הוצאות ההנהגה, חו"צ ילוו להאג' במשך שבע שנים 105 אלף פרנק (בכ"ש 15 אלף פרנק) ובכסף זה יקנו קרקע. את הקרקע יחלקו לנחלות בנות כ"ה דונם, ושום חבר לא יקבל נחלה, אם לא עבד במושבה לכה"פ שנה ומחצה. מלבד האחוזה יתנו לו עוד 300 פרנק בתור עזרה לנטיעה. מן השנה החמשית יכניס לו הכרם כשש מאות פרנק לשנה, ויוכל גם להוסיף לעבוד אצל אחרים ולסלק קמעא קמעא את חובו.

2) עיין „בחשבון ועד התמיכה" של חו"צ שיצא בשנת תרנ"ו

יהודה קרני.

מִשִּׁירֵי הַהֵיכָל.

א.

וּבְהִתְקַדֵּשׁ הָעֶלֶם אֶת פְּנֵי יְחִידָתוֹ לְשַׁחַר
וּבְנָגְעוֹ בְּכַפּוֹת הַמַּנְעוּל שֶׁל שַׁעַר הַבַּיִת —
אָז נֶהְפַּךְ הָעֶלֶם לְאַחֵר,
כִּי קָרַן אוֹר פָּנָיו, וּתְפִלָּה חֲשָׁאִית
הִתְפַּלֵּל בַּפְּרוֹזְדוֹר וַיִּשָּׂא אֶת זִכְרָהּ עַל שְׂפָתוֹ.
וְהָיָה כִּכְרֹעַ הַכֹּהֵן בְּבֹאוֹ לִפְנַי וְלִפְנִים
בַּקֹּדֶשׁ עֲשׂוֹת עֲבוֹדָתוֹ,
כַּךְ כָּרַע הָעֶלֶם בַּהֵיכָל וַיִּצְמָא לְאוֹר אֱלֹהִים.
וְכַךְ הָיָה אוֹמֵר: הַשֵּׁם,
חָנֵּנִי בְּקֶרֶן מִקַּרְנֵי הָאוֹר!
וַיָּקָם הָעֶלֶם מִכְּרֹעַ רַק אַחֲרֵי שֶׁשָּׁקַע הַיּוֹם, —
וּמְהֵרָה יַד נֶעֱלָמָה אֶת שַׁעַר הַהֵיכָל לִסְגֹּר.
וּרְגָעִים עוֹד חָרֵד הַהֵיכָל מוּל עֵינֵי הָעֶלֶם
גַּם אַחֲרֵי צֵאתוֹ;
וְעַד הָאַשְׁמוֹרָה הַשְּׁלִישִׁית עוֹד רָעַד לְפָנָיו הַצֶּלֶם
שֶׁל פְּנֵי יְחִידָתוֹ בְּבֵיתוֹ.

משה זילבורג.

מַעֲשֶׂה בְּאָדָם...

(פרק מספור.)

בעירה אין איש יודע מי הוא, מאין ולשום־מה בא אליהם, אל בני־אדם דלים וחלשים שכמותם. רק שלב כל אחד הגיד לו מיד: איזו מחשבה סתומה נקרעה מעל העולם הרחוק והטרוד ותועה נתגלגלה הנה...

בשנת עשרים ושמונה לימי חייו, לחשבונן של הבריות, נפל אותו המאורע בעילמו פתאום (אולי רק נדמה כך לאחרים). באחד הימים החורים, נשתתק ופסק מדבר עם בני־אדם. תעה והתלבט ביניהם כשהוא חי בעולם אחר, ואזניו קשובות לאיזה הד־קול רחוק... ורגש קר נשא בלבו: „הוא" אינו אלא רק חלום של המרחק הלבן שבו נולד; סופו לשוב לשם ולהבלע במרחב הפעור, בתוך אותם החלומות, שדוממים הם נולדים ודוממים גוועים..." פעם, כשנפל מבטו על פני חומות־האבן העמומות והקשות, גחך לו גחוך קר בזוית אחת משפתיו המהודקות, הלך, עזב את העיר ויצא מבלי הביט לאחוריו... הלך ובא הנה. ודומה היה, שנראה על פני שלשת המבואות של העירה בבת־אחת... לעיני כולם בצבץ ועמד: גבה־קומה ודק־הגוף, כתפים בולטות כמגובנות מקור, שביניהן, בעמקן, יושב לו ראש קטן מגודל פרע שערות שחורות. מתוך פרע השערות הציצו פני־ילד חורים, שתי עינים שחורות קפואות בחוריהן, שסקרו מבלי נוע סביבן ולפניהן סקירות שחורות וקרות כמות. באותה שעה הרגישו כולם, כי שונה הוא אדם זה ומחשבותיו הסתומות מהם וממחשבותיהם... האנשים היחידים, שהיו פוגשים בו, או שראוהו מרחוק — לא יכלו לגרוע עין ממנו; הלוכו עורר בהם תמהון: החלק העליון של הגוף נשא ישר וזקוף, מבלי זוז, על רגליו הדקות. דומה: גולם־עץ לבוש בגדי אדם יצא שלוח במצותו של צדיק... לא רשות נתנה לו ולא רצון עצמו; עושה הוא רק את רצון בוראיו והולך בדרך נעלמה וסלולה לפניו...

דומה, כאלו גם האויר רותת מנגיעתו של גוף בולט זה, החוצה אותו מתון וחתום בהלוכו המשונה...

אחד מצל בכף ידו על עיניו כשהוא עומד על מעקה ביתו, מסתכל בקצה הרחוב ושואל בקול אטום וצרוד את חברו:

— מי הוא אדם זה?..

— מי יודע?..

— ?

— ?

מאז רואים אותו יוצא בכל יום מתוך ה„אכסניה" הכרסנית, הנבדלת מיתר הבתים בגנה הארוך והמגודל אזוב ירוק, כשבה מיותחת זו חבושה שבים משי ירוק בין בעלות־בית פשוטות.. ידיו הרזות והארוכות תחובות ורבוקות בכיסי מעילו־העליון הקצר, — כך הוא יוצא דומם, חתום וסגור בתוך עצמו, כמזלו של בני־האדם, ובוקע את האויר בגופו הבולט... יש, שרואים אותו מתקרב אל חורבה, העומדת בקצה הרחוב על פני ככר ריקה ושממה, עומד ומסתכל זמן רב בחורי החלונות, בסדקיה השחורים ונקפא על מקומו כשהוא כפוף קצת, כעץ זה על מצבת־קבר... ויש, שהוא בא ועומד באמצע השוק, מביט הבטה מתונה זמן רב על הפרות הכחושות האחדות, התועות להן כשצואריהן נטויות למטה... ורגע קל מתעורר גחוך קר ועמום בזוית אחת משפתיו הדבוקות ואינו סר גחוך זה, מרפרף ורועד כל היום...

מי הוא?..

כעשן דק וסמוי של קוסם נגררת אחריו, בעקבותיו, אלמת ועורת, החידה הסתומה, מציצה מתוך עיניו. כלילה מתוך אותה החורבה... ומבליטה את גופו החד ומוזר...

הוא, כשהוא שואל עתה את עצמו „מי הוא?" מיד הוא חוזר ומשיב: הוא — זהו „חלום המרחב"... הוא־הוא גם עתה אותו התינוק, שחי פה לפני שנים, בחורבה ההיא העומדת בקצה הרחוב. הנה פעור לפניו המרחב הלבן שהולידו, עכשיו הוא שב אל חיקו. הנה הוא עומד לפני אותו הנצח, שעד עתה עוד לא זז... אלא שבאלו התקרב אליו נפתר ומובן ביותר; כאלו הוא מרגיש את נשימתו עליו... שנות הפחד והרגז, שעות הטירוד של העילם הגדול נסוגו, נתטשטשו ונבלעו, ועתה הוא חפשי, כבת־קול זו ביער... עכשיו ברור לו, שאחריו אין כלום, ולפניו הכל פתית ופעור עד תחתיתו... עכשיו הוא רואה את עצמו כחלק מאותה המחשבה האלמת המתרקמת בחלל העולם.

מאחורי העירה, במקום שמתחמק נתיב ישר ועליז ונתקע בעצם לבו של היער וסודותיו — לשם הוא הולך לו ומתעלם... בא ועומד בין האילנות העבותים, מזדקף ישר, מניף את ידיו, עוצם את עיניו ואומר אל נפשו: „הריני אילן"... וכך הוא נשאר עומד זמן־רב קפוא ואלם, כמקולל. אחר הוא תועה בין האילנות הגבוהים והרצינים קר ואפל, כסודו של היער... ולאט, לאט, ראשו מורד כשהוא מביט עמוק לתוך עצמו, הוא יוצא מתוך עמקי־האפל אחוז סודותיו... צר לו לעזוב את היער... רוצה היה להשאר שם במצב הדומם, אילן באילנות. תשורנה עליו הצפרים את שירתן, יתהולל לו הרוח בענפיו — נצח ונצחים היה עומד פה דומם, נצח על מקום אחד, ונופו בלב השמים הכחולים והקרים...

בשעת בין השמשות, כשהוא יוצא מן האכסניה, יש שהוא מהפך את פניו והולך לאותו צד, ששמש בא הנה, אל ההר: באלוה לב קל ומזוקק, כנביא הנגלה ההולך לשוב אל אלהיו; כך הוא נשא ומתרומם למעלה, למעלה כנתיב החול; הרקיע ומתפתל לפניו בתנועות חן רכות כנחש זה ומניח את ראשו על לב ההר; צעד אחר צעד הוא מתעלה למעלה, למעלה, ונדמה לו, שהוא מתקרב אל פתרונו של הסתום, אל אותו שויון הנפש השורר בלי מחשבה ובלי [illegible]... כשהוא עולה על לב ההר הוא עומד [illegible] כדרך הצפרים בכנפיהן, ומדבר אל עצמו מתמוגג: עוף!.. התרומם!.. העלם!..

המעגל השחור של האופק מתכווץ... צללים אלמים ורצינים, כנזירים לבושים מעילים שחורים, מחליקים ומרשרשים, מטפסים מתוחים להר על-גבי, משתטחים על-פני האדמה האלמת, ומתכנסים [illegible]

[illegible]

... בעינכם אין איש יודע מי הוא... מאין ולשם-מה בא הנה. אינו הבריה לא כהותה נפלה. עברה מאיש אל שנים; אינה צער חבוש. חדר לתוך לבות בני אדם נתקפם, בפגשם בו... נאנחו, בהסתכלם בו, הניעו ראש אחריו ונזכרו בבן-מלך שנגלה מעל שולחן אביו...

באכסניה... בתחילה לבאים לבם לתשוש לשתיקתו... במורה ולמבטו... דבר אינו מבקש; מחריש הוא מקבל כל דבר שמגישים לו ומתבונן...

התחילו מתלחשים על זה [illegible]

באחד הימים ההודים, בשעה, ששממית-העצב ארגה את קוריה על פני העירה, יצא אל השוק ועמד שעה קלה. גהוך קר, וברסה-הרעה נזרקו שתי מלים מפיו: „הגיעה השעה"... ובאותה שעה לגלג בלבו, לגלוג קר על עצמו, על שהוא משמש בלשון בני-אדם... „הגיעה השעה" הכיצד?... היש לה ראש וסוף?... אך איזה דבר גלוה אליו כל אותו היום, הלך מאחריו, לפניו וסביבו. נדבק ולו תלחש על אזניו בקול קבר: „השעה"... „השעה"... „השעה"... הוא לא פסק משאול את עצמו: „אפשר, שלא הגיעה השעה"?... מיד עונה לו אותו הקול הטמיר:

— „השעה"... „השעה"... „השעה"...

כל אותו היום היה תועה מאחורי העירה, ובזוית אחת משפתיו הדבוקות, הנחון הקר...

צל שחור יחלף בלי אושת בעדה, מפף עבר מאיש אל חברו ובשת [illegible]

„זה שלשה ימים ושלשה לילות הוא שוכב על שפת הנהר"... „זה שלשה ימים ושלשה לילות הוא שוכב על שפת הנהר"...

איזו יד טמירה רמזה, משכה את כולם אל הנהר וגזרה עליהם להתבונן בעינים פקוחות וקפואות...

באו בני-אדם ונהגו במאכלת חיה לנתחים את הגוף הזה. באה עגלת-עוני והובילה את הנתחים בדרך ההר ולרגליו מחנה מלוים נשאר עומד, תמהים ונבהלים, כשעיניהם נשואות למעלה...

ומאן-דהוא אלם ועור נשאר ביניהם, עבר מאיש אל איש, נחן ולחש ללב כל אחד:

— הכל הבל... הכל הבל... הכל הבל...

שואל איש את חברו:

— מי?..

ורגע, כבהלה איך איש יודע לעבתו ואחרי השעה קלה מתחיל מספר בתוך המכתב:

— מעשה באדם...

ס. [illegible]

רשימות ביבליוגרפיות

ירושלים

Jerusalem: The Topography, Economics and History,
By George Adam Smith. Two vol.
London. 1908.

הפרופיסור דזורדז סמיט (George Smith) הוא אחד החכמים הכוללים, חוקר כתבי הקדש ומבקר, מדקדק [illegible] בקי בקדמוניות, מטיף נכבד, תייר רגיל בנסיעות, אומן בציור-אויר, בקי בחכמת הטבע ובדעת הכלכלה, חוקר העדות והמנהגים של אומות העולם, רוכב ומנהיג שיירות [illegible], מכיר ומודע לכל המומחים במקצועות שונים החיים בדורנו זה. והנה את תוצאות כשרונותיו המרובים ונסיונותיו הארוכים במשך שבע ועשרים שנה שם לפנינו המלומד הזה בשני הכרכים שלפנינו. [illegible] המחבר את הענין, שהוא עוסק בו עד עומקו, ולא רק יודע הוא אותו; אבל גם כשרון גדול יש לו לשים לידיעותיו פנים מסבירות, [illegible] מתחלתו ועד סופו אעפ"י שהוא כולל הרבה רשימות סטטיסטיות יבשות וקשות, איננו מייגע את הקורא, אלא מלמדהו דברים שונים בטעם ובנעימות.

המחבר הזה חיבר מכבר את הספר הידוע: „הגיאוגרפיה ההיסטורית של הארץ הקדושה" (The Historical Geography of the holy Land) ואפשר לחשוב את הכרכים הנכחים כבנין ותוספת לספרו הנ"ל. שני הספרים הם שוים במעלותיהם, יש לו למחבר זה לא רק עין חדה ובחונה של גיאוגראף, שרואה בדיוק ובבהירות את הגבולים ואת התבנית ואת כל התכונות של המקום [illegible] הצללים [illegible] הציורים ואת הספורים בהוספות ובאורים, ולהציג את העבר כמו חי באספקלריא של ההוה הקיים ועומד לנגד עינינו. חבל רק, שהמחבר לא בא בספרו לידי סיום נכון. צריך היה להגיע עד חורבן ירושלים ע"י טיטוס, וכן גם חשב המחבר לסיים, אבל החומר שנפל תחת ידו כל כך, ונוסף עליהם ליה הפתיחות ארוך מאד, [illegible] (Embarras de richesse) [illegible]

[illegible] (The Essential City) [illegible] הציור הזה [illegible]

[illegible] כתור אם-הדרך לאורחות סוחרים, אלא משום חשיבותה בתור מקום נאמן

(חזק), בין ההרים, שאפשר לבצר אותו ולהגן עליו ולשמור בו לבטח את קדשי האומה ביתר עז ובטחון משהיה זה אפשר במקומות אחרים שעל הדרך אשר בין ארם ומצרים. המחבר מוכיח, שארץ ישראל שייכת לפי טבעה יותר לארם וסוריא משה־א שייכת למצרים, לפיכך הוא רואה את התקופה הקצרה—לערך מאה שנים—של שלטון מלכי בית תלמי המצרים בארץ ישראל כתקופה עוברת ומקרית. מאריך המחבר לחקור את שאלת הספקת המים לירושלים. לפי דעת הקדמונים רואים מצד אחד את חוסר המים בסביבות ירושלים כמעלה וכשכירה מעולה, משום שהדבר הזה היה מכשול גדול לעמים זרים שנלחמו אל ירושלים ויצורו עליה. אבל מצד השני היו עמלים ומתיגעים בכל כחם להספיק באופן מלאכותי מים ליושבי העיר. למען תת לקורא מושג דוגמא מאופן השתמשות המחבר במקורותנו הידועים, די להביא פרט אחד, הוא כותב באחד מפרקיו, כי בירושלים־קדמוניה אפשר היה לראות המון־עם רק על הגגות, כלו, שהמנהג לא היה להתאסף ברחובות, כמו למשל ברומי. אך יושבי הבתים עלו על הגגות. מנא ליה הא? מן הכתוב: עלו כלכם על הגגות. אם קבלה היא נקבל -- אבל יש גם כתובים מזכירים, שהעיר הומיה ומלאה אדם. על יסוד קלוש כזה אי אפשר לבנות. אבל בפרקים אחרים, במקום שדברי ההיסתוריה עשירים, מצטיין המחבר הזה בשפעת חומר. כן למשל בתקופת הורדוס.

מעולה הוא החלק הטופוגרפי. כאן אנו רואים את כל הדיוק, כמעט את הותיקות של חוקר, שמונה וסופר כל מלה. מה הם המקורות של ידיעות הטופוגרפיה? תוצאות החפירות שנעשו ע"י חברת החופרים וחוקרי הקדמוניות, האנגלים והאשכנזים וע"י הדומיניקנים הצרפתים ועוד אחרים. אבל החפירות עוד לא נגמרו, ויש מקומות שהם מלאים בנינים עומדים צפופים ולא ניתנו בשביל זה להחפר ולהחשף. השאלות המתעוררות בתחום של חקירה קשות הן מצד עצמן. חוקרים ומוצאים בעמק האדמה שכבות שכבות, וצריך לדייק לאיזו תקופה כל שכבה שייכת, ויש שהשכבות אינן מתוללות ורבוצות זו על גב זו אלא מעורבבות ומסובכות, וגם יש, שהחוקרים „כעלים במצודתם" איזו השערה, ולמחרת—תפירה חדשה נעשית, ומתגלים דברים שנעלמו, והם הופכים את כל בנין ההשערות למשואות. על כן זהיר הוא המחבר הזה בהשערותיו ואיננו קובע את דבריו כמסמרות, אלא מרצה הוא את תוצאות החקירות לע"ע, עד כמה שנגמרו עד היום.

כנוצרי נותן המחבר את לבו בכונה יתרה אל הצדדים הנוגעים לדתו, אבל כאנגלי, שספרי „הברית הישנה" שגורים לו לא פחות מספריו שלו איננו מבליע את הצד העברי. בטוח אני, שאלו היו לנו מומחים, והעיקר: אמצעיים לעשות חקירות ותפירות, אזי היה גם לחכמה זו טעם עברי מיוחד. אבל מה נעשה — אנו צריכים עוד בנוגע לעתיקותינו ולקדשינו, להשתמש בשל אחרים? עכ"פ הספר הזה הוא מהמעולים של אחרים.

הרני.

מִכְתָּבִים מֵהַגָּלִיל.

II.

הרב האמריקני מסלוצק הנקרא בפי מעריציו בשם „הגאון הרדבז" רוצה לזכות את בני המושבות באסור עבודה לשנת תר"ע, שנת השמיטה. לתכלית זאת הוא משתדל מצד אחד להשיג הסכמה מאת רבנים רבים לאסור, ומצד אחר להשיג כסף מאת עשירים „יראים" לכלכל את כל האכרים בשנת השמיטה, למען ינוחו הם ואדמתם ובהמתם והחרתים הערבים אשר בקרבם. כנראה אין הרדבז בוטח ב„ספיח" ובברכת השנה הששית והנהו חפץ לתרץ את קשית „ואם תאמר" כארח ארעא דישראל „בחלוקה" חדשה. והאכרים, שבגללם טורח הגאון את כל הטרח, מביטים על כל הענין הזה בחמלה ובמנוד ראש.

ובשעה, שרבנינו וגאונינו מבקשים למצא אסור לעבודה והיתר לקבצנות, מבקשים כהני הנוצרים למצא שרידי חרבות תפארתנו מקדם.

בתל־חום (כפר נחום או תנחום) אשר על שפת ים כנרת עוסקים כהנים פרנציסקנים זה שנים אחדות בחפירת גבעה אחת, וכבר הצליחו לגלות שרידי בנין נהדר עתיק, שארכו 24 מתרים ורחבו 17 מתר. לאורך הבנין באמצע נמשכה שורת עמודים נהדרים, שאך חלקיהם התחתונים נשארו במקומם, וחלקיהם העליונים נערמים שבורים מסביב. עליהם מפותחים פרחים וציורים אחרים מעשי אמן, מצד אחד מדרגות יורדות אל חוף ים כנרת. כל אבני הבנין מפליאות בגדלן הענקי וביפי מחצבתן.

הנך עומד משתומם למראה האבנים הגדולות שאין עתה דוגמתן: איככה יכלו להניען ולהשתמש בהן? ביותר יגדל הפלא, באשר האבנים האלה הן אבני גיר, שאינן מצויות בסביבות המקום, שכל אבניו אבנים שחורות, אבני בזלת. איזה הדרך ובאיזו אופנים היבאו הנה מרחוק הסלעים המהוקצעים האלה?

כה היה הבנין הזה? הכהן הפרנציסקני אומר, וכן סוברים מומחים רבים, כי היה בית תפלה יהודי. אך מה הם המכבשים ויתר הכלים הענקיים המתגוללים בין החרבות האלה? אומרים, כי הרבה אבנים נשברו, נגנבו, ונמכרו לבנין. מי יודע אם על האבנים הגנובות, שנמצאו בגובה הבנין, לא היו כתבות, שיכלו לגלות לנו תעלומות דברי המקום הזה? עכ"פ ברור הדבר, כי לפנינו שרידי בנין יהודי עתיק.

היו אפוא ימים, שעל שפת ים כנרת ישבו יהודים, השונים תכלית שנוי מצאצאיהם יושבי טבריה בזמן הזה, והיהודים ההם מצאו כח, חפץ ורצון להקים בנינים נהדרים, ששרידיהם מפליאים אותנו כיום הזה בגדלם, בחסנם ובתפארתם.

הנך פונה משם מלא מחשבות, רגשות, חידות ופליאות, עולה מעלה מרחק רבע שעה, והנה לפניך לא שרידי חרבות ימי קדם כ"א תחלת ישוב חדש. בתים נבנים, עצים נטעים, מים מועלים בכח הקטור מים כנרת אל גבעה גבוהה. תנועה ועבורה.

פה מתיסדת מושבה אטלקית!

הפרנציסקנים בקשו לקנות את המקום הקדוש להם, מקום ביה"ת העתיק, ולמען השיגו לא עמדו על המקח, ויקנו את כל אדמת הכפר תל־חום במחיר אשר הושת עליהם, ועתה מכרו את האדמה כארבעת אלפים דונם לחברה ישובית אטלקית, ולהם השאירו רק את מקום מקדשם.

והאטלקים מתישבים במקום הזה, בונים בתים, זורעים ירקות, נוטעים כרמים, מכינים משתלות לעצי פרי שונים, ועתה הם נושאים ונותנים בקנית קרקעות סמוכות אחרות, והגם מתפארים, כי יעבירו את היהודים העובדים בגליל זה עשרים וחמש שנים.

חנם נגשים עתה להקים בנין, שיעלה להם בשנים עשר אלף לירה אנגלית. מה יהיה טיבו של הבנין הזה? קשה להציל מפיהם דבר ברור. אך בודאי לא בכדי מוציאים סכומים גדולים כאלה.

הנך מעיף עינך מהמושבה האטלקית דרומה מזרחה, ולפניך טבחה, מקום מושב באי־כח חברה גרמנית־קתולית, שכבר הכפיקה לפרוש רשת של בת"ס בכפרים רבים. פה על שפת ים כנרת בנוי גשר יפה וחזק העתיד להיות לנמל חשוב. למקום הזה מנבאים עתידות טובים לעת אשר יכבש כביש לצפת, וסירות קטור תלכנה מסמך לטבחה.

מדרום למושב הזה מתכוננת מושבה גרמנית חדשה בכפר מגדל, העשיר בשפעת מימיו, וכביש נמשך והולך משם, בדרך העולה לטבריה.

ככה מוקף ים כנרת כאזור פרנציסקנים, אטלקים, גרמנים, קטולים וגרמנים פרוטסטנטים או היכלנים.

ואנחנו? אנחנו, אין כחנו אלא בפה.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

סלוניקי.

(היהודים ומלחמת החופש ; שיחה עם ויטאליס סטרומסה.)

סלוניקי, מצילת הקונסטיטוציה, חגגה בצדק את חג החופש בימי ז', ח' וט' אייר. בחגיגה זו לקחו כל הלאומים השונים חלק. כל אחד הביע את שמחתו ע"י קריאות שונות. כל אחד התהלך בגאון ברחובות, בדעתו, כי עירו היא היא שהיתה מולדת הקונסטיטוציה, והיא היתה בימים האחרונים מצילתה מכף אויביה. וברחובות הרעימו התזמורות, הרעישו הקריאות: „יחי השולטן מחמד החמישי, תחי הקונסטיטוציה, יחי הועד „אחדות וקדמה" ! ויותר ויותר נתחבב הועד על הקהל, וחביבות זו בטאו כולם, לרבות גם הילדים והילדות שמלאו את הרחובות. גם הם השמיעו קריאותיהם: „יחי הועד" ! והועד הזה קבל עליו לערוך בעד סלוניקי חגיגה יפה, נהדרה, כמו שראוי לה. וביום ז' אייר סודרה תהלוכה של יותר מעשרים אלף איש, שביניהם היו כל הקורפורציות השונות. כולם עברו דרך השוקים הגדולים וישאו נאומים וישירו ויקראו „הידד", והתזמרת לותה אותם בכל צעד וצעד. בלילה היתה העיר טובעת בים של אורה, ומרחוק הזהיר הים, ונוצצו המנורות שעל האניות, שהתקשטו לכבוד החג.

והיהודים — הם לקחו חלק בראש החגיגות, חגיגתם הצטיינה מכל אלו של האחרים. ה„קלוב דעס אינטים" אסף את כל הקורפורציות היהודיות והקלובים, שמספרם עלה כמעט לעשרת אלפים איש, וכולם עברו בתהלוכה מסודרה באופן יפה מאד דרך השוקים הגדולים של סלוניקי. לפני הקלוב של אנשי הצבא ושל „אחדות וקדמה" נאמו הארונים יעקב גזים, בשם הקהלה, ומשה כהן נאומים נלהבים ויפים מאד, ועליהם ענו מחברי הועד „אחדות וקדמה" דברים מלאים תהלות לקהלה היהודית של סלוניקי בפרט ולכל היהודים העותומנים בכלל. בראש התהלוכה לקחו חלק הקלובים האלה: הקלוב של הסוחרים היהודים, הקלוב הציוני „בני ציון", ה„קלוב דעס אינטים", „חברת התלמידים הקודמים של כי"ח ועוד. שתי תזמורות יהודיות לוו את התהלוכה הזאת, ומכל צד קבל איתה ההמון הרב בקריאות הידד ובמחיאות כפים.

היהודים לקחו חלק חשוב לא רק בחגיגת החופש, כי אם גם במלחמת החופש. מאות צעירים יהודים מתנדבים משדרות שונות התחברו אל גדודי הצבא שהלכו לקושטא להלחם במורדים. מסלוניקי הלכו יותר משש מאות צעירים וממונסטיר, אוסקוב ועוד, הלכו יותר משבע מאות יהודים. ה„קלוב דעס אינטים" יחד עם ועד העדה ענה לועד „אחדות וקדמה" על שאלתו, אם יוכל הועד להיות בטוח בעזרת הקהלה היהודית, — כי הם נכונים להמציא לתנועת החופש גם כסף וגם אנשים. ובאמת עזרו מכל צד. ולכן שלח הועד „אחדות וקדמה" אחדים מחבריו אל ה„קלוב דעס אינטים" להביע ליהודים את תודת הועד על שלקחו חלק חשוב בתנועה האחרונה לטובת הממלכה. ולסוף הראה הקלוב הנ"ל עוד הפעם את נאמנות היהודים לארץ המולדת, בהתעוררו לאסף כסף, והוא נדב בראשונה חמשים לירה תורקית, כדי להקים מצבת זכרון לאנשי הצבא שנהרגו בימים האחרונים במלחמה עם המורדים, ועוד הפעם הביע הועד „אחדות וקדמה" את תודתו, וישלח אחדים מחבריו להיות בועדה, שהקלוב היהודי בחר לתכלית הנ"ל.

„הקלוב דעס אינטים" שלח את התלגרמות הללו בשם הקהלה היהודית של סלוניקי:

לשר הצבא מחמוד שיבקט־פחה: „הננו מביעים להוד רוממותו את ברכותינו מעמק לבנו בעד הנצחון של הימים האלה. כבודו ראוי להקרא הבן היותר חשוב של האומה העותומנית והנהו ראוי לתואר „מציל עיר הבירה", כי החריב את העריצות והציל את עיר הבירה".

לנסים אפנדי מצליח, מורשה מסמירנה: „אתה שמת את חייך בסכנה, אתה נאמת בבית הנבחרים נאום מלא מרץ, שהסב תשומת לב רבה בכל תורקיה ואירופה. אומץ לבך הוא כבוד להאומה היהודית, והננו מאושרים להביע לך ביום הזה את ברכותינו הרבות".

לעמנואל אפנדי קאראסו, מורשה מסלוניקי: „הננו מברכים אותך בעד מעשיך לטובת ארץ המולדת בשעת המקרים האחרונים. הואל נא למסור בשם האומה היהודית את ברכותינו ורגשי מסירותנו להדר מלכותו ולהמיניסטריום החדש".

בשבוע העבר פרסמו העתונים היהודים והתורקים את רשימת המיניסטריום החדש. בין המיניסטרים נמנה בן עמנו ויטאלים אפנדי סטרומסה, המזכיר הראשי של הועדה המקדונית, בתור שר עבודת האדמה, יערות ומכרות. העתונים התורקים והיהודים דברו הרבה בשבחו של ויטאלים אפנדי וכלם הביעו את דעתם, כי הוא הנהו האיש הראוי למשרה החשובה הזאת. בחפצי לדעת אל נכון, אם כבדו את בן עמנו זה במשרה החשובה הזאת, וכין כה וכה לשאל את דעתו אודות השאלות שלנו בכלל והציוניות בפרט, בקרתי את הארון ויטאלים סטרוססה במשרדו וברכתיו למשרה החדשה. אולם הוא ענני, כי הידיעה אינה נכונה, וכי המיניסטריום החדש איננו בטוח, והוא מצטער מאד, על אשר מהרו העתונים לפרסם את החדשה הזאת, בעת שהוא חושב את עצמו לאי־ראוי למשרה כל כך חשובה כזו. בכל אופן בקשתיו להגיד לי את דעתו אודות השאלות היהודיות, והוא מלא את בקשתי.

בראשונה ספר לי, עפ"י בקשתי, את תולדות ימי חייו:

„הביוגרופיה שלי אינה מענינת ביותר. נולדתי בשנת 1865 בסלוניקי ונשלחתי בהיותי בן אחת עשרה שנה לקושטא. שם בקרתי את בית הספר התיכוני גלטה־סריל, אחרי גמרי את חק למודי שם, נסעתי לצרפת, למונטפוליר, ושם למדתי בבית המדרש הגבוה את תורת עבודת האדמה. בשנת 1887 קבלתי משרה במשרד לעבודת האדמה בסמירנה ואח"כ הייתי שם למנהל ביה"ס לעבודת האדמה ואשאר במשרתי זאת עד שנת 1889. אז קראוני לסלוניקי והפקידוני למנהל עניני עבודת האדמה של כל פלך סלוניקי, ובשנת 1906 מנו אותי למזכיר הראשי של הועדה המקדונית תחת חילמי פחה, ואת המשרה הזאת הנני נושא עד עתה".

— האם התענין אדוני בשאלות היהודים ?

— בשאלות היהודיות הכלליות לא התעניתי, כי משרתי לא נתנה לי אפשרות וזמן לזה; אולם בשאלות הקהלה המקומית התעסקתי בתור חבר הועד של בתי הספר אשר לכי"ח. בזמן האחרון שמעתי את נאום האדון הד"ר יעקבזון ב„קלוב דעס אינטים" והתענינתי מאד בדבריו. דברתי גם בפרטיות עם האדון הד"ר יעקבזון אודות הציונות, והוא הבטיח לי, כי אין בציונות כל שאיפה ספרטית בעד ארץ ישראל. גם אני מאמין בזה, כי אנחנו הלא צריכים אנו לחיות באחדות עם התורקים, אשר פתחו לפנינו את שערי ארצם ונתנו לנו שווי זכיות, בעת שיתר אחינו נרדפים בארצות מושבותיהם השונות. אולם אם הציונים ידרשו בעד היהודים את ארץ ישראל דוקא, אז יחשדו אותם התורקים, כי הם שואפים לספרטיות. על כן טוב יותר להשתדל בעד הגירת היהודים לארץ תורקיה סתם, וזה אפשר להוציא לפועל, כי בטוחה היא תורקיה בנאמנותם של היהודים. אמנם מובן הדבר, כי היהודים, אם לא תהיה להם תקוה לבוא לא"י, לא יסכימו להגר לתורקיה, כי היהודים קשורים עם א"י ע"י דתם ודברי ימיהם, ורק שם יוכלו לעבוד לטובת תרבותם ולטובת הממלכה העותומנית. בכל אופן, עתה אי אפשר לדבר אודות הציונות. ראשית כל, צריכים הציוניים להוכיח לתורקים ע"י עתונות, כי אינם שואפים לשום אוטונומיה, לשום התבדלות ולהביא להם ראיות מדברי ימינו, כי כל זמן שנתנו ליהודים שווי זכיות וחופש להתעסק בתרבותם לא השתדלו כלל להתקומם נגד הממשלה הראשית, כמו היונית או הרומית, וחיו בשלום אתה. באופן כזה אפשר להגיע לאט לאט אל המטרה — א"י בתור מקלט בית בעד היהודים, שיהיו באותו זמן גם עותומנים נאמנים. בקיצור, אני חושב, כי צריך להשתדל בהגירת היהודים לתורקיה, שתוכל להביא תועלת גם לאחינו וגם לממלכה אך לא לדבר לעת עתה אודות ארץ ישראל.

— מה חושב כבודו אודות הלאומיות היהודית ?

— מובן הדבר, כי היהודים צריכים לשמר את אחדותם ומסורתם, אשר בעדם סבלו כל כך הרבה. ראשית כל צריך להיות יהודי ואח"כ עותומני.

— כבודו יודע בודאי ע"ד העבודה להחיות את הלשון העברית. — מה דעתו בענין זה ?

— בודאי! הלא נעזוב סוף כוף את הז'רגון שלנו ונרכש לנו שפה יפה ומצלצלת כמו לשוננו הלאומית, אולם עלינו ללמוד גם את השפה התורקית, למען נוכל להועיל על ידה לנו ולממלכתנו.

הבעתי לו את תודתי על דבריו ותקותי, כי סוף סוף תכיר הממשלה את בניה הנאמנים וההגונים, והוא יהיה לשר עבודת האדמה, ואז בודאי ישתדל לטובת עמנו, כי צריכים אנו לאנשים כמוהו.

— „אינשלה"! (אם ירצה השם!) ענה לי איש שיחי וכות נפרדתי ממנו.

יהושע קנטורוביץ.

הַמּוֹעָצָה שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הַמִּפְלָגוֹת הַלְאוּמִיּוֹת־הַסּוֹצִיאַלִיּוֹת הַיְהוּדִיּוֹת.

ביום 4 אפריל היתה בניו־יורק מועצה לבאי־כח שלש המפלגות הלאומיות־סוציאליות הללו: סוציאליסטים־טיריטוריאליסטים, פועלי־ציון וסוצ.־ריבולוצ.־טיריטוריאליסטים (סירפיסטים), שנתבררה בה השאלה ע"ד התאחדותן הכללית.

חברי הט"ס, שהם היו מכונני האספה, שלחו הזמנה גם לה„בונד", אבל הוא ענה, שצריך תחלה להתיישב בדבר, ואח"כ יודיע את החלטתו. בכן נפקד מקום ה„בונד" בהמועצה.

אך נגשו לדון בסדר־היום הוכנסה הצעה, שתדין המועצה בשאלה, אם אפשר הדבר לברוא פרוגרמה כללית של עבודה לכל שלשת המפלגות.

עפ"י הויכוחים שנתעוררו נתברר, כי כל הנאספים הבינו את גודל הערך ההיסטורי, שיש להתאחדות כזו, של יצירת מפלגת פועלים עברים סוציאליסטים אחת. אבל אחדים מהם חוו את דעתם, כי השאלה הזאת היא מוקדמת עדיין, וכי יותר טוב הוא לדון לע"ע בשאלות של סדר היום ע"ד העבודה הלאומית בגלות שהכל מסכימים לה.

אבל רוב הנאספים מצאו לנכון, כי צריך להעמיד תיכף את השאלה הזאת, וטעמם ונימוקם אתם, כי ההחלטה או הפרוגמה שתתקבל מאת האספה אינה מוטלת לחובה על המפלגות, והן יכולות לקבל אותה או לדחותה, ולפיכך אין לה אלא ערך מוסרי בלבד.

הד"ר ז'יטלובסקי (סר"ט), נשיא הקונפירינציה, מדבר ראשונה ומוכיח, כי כל העת היו לשלשת המפלגות נקודות־מאחדות, אבל תחת להבליט ולהרגיש את הדברים, שהן מתאחדות בהם, העמידה, להפך, כל מפלגה על הפרק את הדברים, שהן נפרדות בהם אשה מעל רעותה. הסירפיסטים הם עכ"פ גם טיריטוריאליסטים ומנקודת מבט זו היו יכולים לעבוד ביחד עם הטיריטוריאליסטים והציונים ולהתאחד למפלגה אחת, אלמלי התחיבו האחרונים לעסוק בפועל בעבודת־הגלות, שהכל מודים בחשיבותה.

נשען על זה מציע הד"ר ז'יטלובסקי, כי שלש המפלגות תתאחדנה יחד למפלגה אחת מבוססת על העיקרים הללו: פלשתינה, מיסופוטמיה (ארם־נהרים) והעבודה הלאומית בגלות.

הד"ר נ. סירקין (ס"ט) מדבר ע"ד המהפכה הגדולה, שנעשתה בתורקיה, על נצחון הריבולוציה שם מן הצד האחד, וגם על נצחונם של הריאקציה ברוסיה מהצד השני. המאורעות החיצוניים הועילו הרבה לקרב את כל המפלגות הללו זו לזו. יט"א שמה זה כבר את עיניה במיסופוטמיה בשביל השנויים החדשים. בזכותה של מיסופוטמיה נעשית גם פלשתינה חשובה מאד להטיריטוריאליסטים, אשר באמת לא הכחישו מעולם בערכה הלאומי הגדול. עתה נעשתה פלשתינה חשובה מאד במובן הטי־ריטוריאלי, והיא יכולה להיות באמת למדינת־היהודים המבוקשת. אבל בשעה שהאמינו, כי עוד מעט ותנצח הריבולוציה הרוסית, לא חפצו הסירפיסטים לשים לב אל העבודה הטיריטוריאליסטית, וחפצו להגשים את רעיון הסיים תחלה. אבל החיים הכריחו אותם לוותר מעט ועתה יעבדו בשביל הטיריטוריאליות.

ל. חזנוביץ (פוע"צ) אומר, כי הוא מאושר מאד, שנמצא במועצה, שהיא היסטורית לפי דעתי, היא סובר, כי ההתאחדות תצא אל הפועל. פוע"צ ברוסיה היו בשביל הסיים ועבודה לאומית, מפני טעמים הרבה הוא מחווה את דעתו גם בעד מיסופוטמיה, באמת נוטה לכך גם דעת ציונים הרבה, אין לשכוח כי אפילו הפרוגרמה הבזילאית מדברת על אורות הארצות הסמוכות, עד כמה שהכיר לדעת את הס"ם מסכימים כולם לבקר את הפרוגרמה שלהם. הוא סובר, כי יקבלו את הפרוגרמה החדשה בשמחה, והוא מנבא לה עתיד מזהיר, יען ש„מאוחדים יחד הננו הכח היותר גדול שביהדות", ולא נשאר לו בלתי אם לקדם בברכה נלבבת את הצעד החדש.

ח. אפלבוים (פוע"צ) שואל: מפני מה דווקא מיסופוטמיה? מדוע לא ישאר כמו שכתוב בהפרוגרמה, הבזילאית: פלשתינה והארצות הסמוכות, בגדר הארצות הסמוכות נכנסת גם מיסופוטמיה, ומעלה יתרה יש לדבר, כי אם אין מיסופוטמיה נאותה למטרתנו, אפשר יהיה לבחור בארץ כמוכה אחרת.

אב. גולדברג (ס"ם) אומר, כי מפלגת ס"ם עמדה תמיד בעד עבודה לאומית בגלות. הוא מודה, כי אחרי המאורעות האחרונים בתורקיה שנה את דעתו ע"ד פלשתינה, פלשתינה יכולה במדה ידועה לפתור פתרון טיריטוריאלי את שאלת היהודים, אבל בלי הארצות הסמוכות אין פלשתינה יכולה לפתור את שאלת־היהודים פתרון טיריטוריאלי, ולפיכך הוא מחוה את דעתו בעד מיסופוטמיה.

אם יכניסו הציונים בגלוי אל הפרוגרמה שלהם את מיסופוטמיה, אז היו הטיריטוריאליסטים יכולים להכנס אל האורגניזציה הציונית.

מר גרינאדיר מדבר בשם הסירפיסטים, גם הוא רוצה בהתאחדות, אבל אין צריך למהר בדבר, כי אם להגשימו במתינות ובהדרגה יתרה, הוא סובר, כי הטיריטוריאליסטים והפלשתינאים רחוקים עדיין אלה מאלה; אבל לא כן הוא בנוגע לעבודה בגלות, שבה יכולים הכל לעבוד ביחד. לו, בתור סירפיסט, נחשבת שאלת העבודה הלאומית עד היום לשאלה היותר חשובה, הוא עומד בעד העבודה בפלשתינה, מדוע תהי פלשתינה גרועה מארץ אחרת שבגלות?

דווידוביץ מדגיש, כי הס"ם עומדים בעיקר רק בעד מיסיפוטמיה, מאשר בעד סעיפים אחרים של הפרוגרמה. הוא מבין היטב, כי פוע"צ והציונים יעברו באותה אינירגיה בפלשתינה, אבל סוף סוף יהיו מאוחדים כולם. אמנם יהיו אז שלשה זרמים במפלגה, אבל המפלגה תהיה אחת.

וואלדשטיין (פוע"צ) סובר, כי „תפשת מרובה לא תפשת". נחוץ עתה לעבוד בעד דבר אחד, בעד פלשתינה, ולאחר שתתבצר הפוזיציה הזאת אפשר יהיה לגשת אל השניה, אבל לא קודם לכך.

עוד נואמים אחדים מחווים את דעותיהם בדבר.

הד"ר סירקין מוכיח בנאום־הסיום שלו, כי אם קרוב הדבר באמת ללב פוע"צ, אז אין להם להתיחס אל השאלה בתור מנצחים, יש להם הזכות המוסרית להיות בעד מיסופוטמיה, השאלה היחידה, העלולה להכביד על הענין היא אולי: איזו מהן להעמיד במעלה ראשונה: אם את מיסופוטמיה או את פלשתינה? אבל את פתרון השאלה הזאת צריך להניח לפוע"צ, וכאשר יחליטו, כן יקום דבר. בכן תלוי עתה הדבר בפוע"צ.

הישיבה נפסקת לשעה קלה. פוע"צ נכנסים אל האולם הסמוך להתיישב בדבר. את תוצאות המועצה מודיע מר אפלבוים בדברים הללו: במומינט זה חדשה היא השאלה לפוע"צ לגמרי, לפיכך הם מבקשים להם ארכא של ימים אחדים לישוב הדעת ולקבלת החלטה. צריך לדחות את הדבר אל המועצה הבאה.

בקשתם של פוע"צ נתמלאה.

אבל הוצעה ונתקבלה פה אחד הריזולוציה הזאת:

המועצה מוצאת, כי רצוי הדבר וגם אפשרי עתה

לאחד את כל שלשת המפלגות הלאומיות-הסוציאליות למפלגה יהודית לאומית סוציאליסטית אחת.

כן נתקבלה החלטה לשוב ולהתאסף בעוד ימים אחרים ולהביא את הדבר לידי גמר.

מְחָאָה עִבְרִית לְאוּמִית בְּהָרֵייכְסְרַאט הָאוֹסְטְרִי.

בימים האחרונים דנו בהרייכסראט האוסטרי ע"ד שאלת המיניסטריום הארצי בגליציה. בשאלה זו דברו נשיא המיניסטרים והמיניסטר הגליצאי, והרבה פעמים קרא בשם את שני העמים יושבי גליציה: את הפולנים ואת הרותינים, ועל היהודים עברו בשתיקה מוחלטת.

הנבחר הציוני ד"ר גאביל השתמש בהזדמנות זו להעיר על ההנהגה המוזרה והאי-לויאלית מצד הממשלה בנאום המעניין הזה:

אספה נעלה! במלאכות חברי בקלוב העברי הלאומי אני בא להעיר הפעם את ההערה הנחוצה הזאת:

האדון המיניסטר הארצי בנאומו שנשא בקלוב הפולני לרגלי עלותו למשרתו וגם נשיא המיניסטריום פה בהרייכסראט אמרו שניהם, כי בגליציה ישנם רק שני לאומים. הדבר הזה איננו מתאים אל המציאות. בגליציה יש לאום שלישי: הלאום העברי. הלאום העברי שלח אותנו בתור באי-כחו אל הבית הרם הזה; אנחנו נבחרנו על יסוד הפרוגרמה העברית-לאומית. מוטלת עלינו החובה לברר בזה את הפרוגרמה העברית-הלאומית הזאת של בוחרינו. כי היהודים נכנסו אל החיים כלאום, כחטיבה לאומית מיוחדת. על זה מוכיחות הבחירות האחרונות אל הרייכסראט.

רוצה אני להעיר אתכם, אדוני, כי משבעים גלילות-הבחירה העמדנו את הקנדידטים שלנו רק בארבעה עשר, ובהקנדידטים הללו התאחדו שלשים אלף דעות של יהודים, שזהו יותר ממחצית מכל דעות היהודים בגליציה. זה מוכיח, כי היהודים קיימים בגליציה; בתור הטיבה לאומית, ובתור חטיבה לאומית נכנסו אל החיים הפוליטיים. גם עובדות אחרות מעידות על הדבר. יש לנו עתונות לאומית, היוצאת בשפתנו, בלשון העברית וגם בלשון היהודית. יש לנו בני הנעורים העברים הלאומים, שבאוניברסיטאות הם מכירים את עצמם לחברי הלאום העברי ומסמנים את הלשון היהודית בתור שפת-המולדת שלהם. יש לנו בתי-ספר ללמודים העברים, יש לנו אורגניזציה עברית-לאומית, שישנם לה באי-כח בהעיירות היותר קטנות.

לפיכך לא נכון הדבר ובלתי-צודק, אם האדון המיניסטר הארצי וגם האדון נשיא-המיניסטרים עוברים על פני העובדות הללו לסדר היום. אם עוברים הם בשתיקה על העובדות הללו ואין מתחשבים אתן בספירות השלטון, מספר היהודים, שהם כמעט החלק התשיעי מכל תושבי הארץ, נותן לנו את הזכות לדרוש, כי יהיה בהמיניסטריום הארצי פקיד בא-כח האינטריסים המיוחדים שלנו. אינטריסי היהודים, מצבם הכלכלי, הקולטורי והלאומי המיוחד, דורש, כי תמנה הממשלה בהמיניסטריום איש מומחה לכך, אשר יבאר ויברר לה את כל הדברים הנוגעים למצבנו ולתנאי חיינו.

את הדרישה הזאת עוד נציע לפני הממשלה בשעת הכשר. לע"ע אנו מדגישים בזה, כי האדון המיניסטר הארצי הגליצי והאדון נשיא המיניסטרים סטרו להצדק על פניו, אם עוברים הם על פני העובדות הקיימות, על פני קיום הלאום העברי, לסדר היום. הלאום העברי מתקיים זה אלפים שנה, הוא איננו נזקק כי המיניסטריום יכיר אותו לעם, והוא יוסיף להתקיים בעתיד גם בלי זה. הלאום העברי הולך ומתפתח, הולך ומתארגן, אבל מפאת היושר אנו דורשים, כי לא יעברו המיניסטרים בשתיקה על המציאות, וכי יתיחסו אלינו במדת החסד.

אֲסֵפַת הָרַבָּנִים בְּוִילְנָה.

ביום ג', י"ג אייר, נפתחה בוילנה אספת הרבנים, שבה לוקחים חלק כארבעים רבנים ואדמורי"ם שונים מערי רוסיה ופולין, ביניהם הרב ר' דוד פרידמאן מקארלין, ר' חיים סולוביציג, ר' ישראל מאיר („חפץ חיים") מראדין, ועוד; האדמורי"ם מליובאוויץ, מגור ועוד. לאספה הוזמנו גם בעלי בתים אחדים מערים שונות. הישיבות סגורות. פרוטוקולים קצרים אחרי כל אספה ניתנים לפרסום.

האספה נפתחה ע"י הרב קצנלנבויגן מפטרבורג. לנשיאות נבחרו: לנשיא הכבוד הרב ר' דוד פרידאן מקארלין, ליו"ר בפועל—הרב ר' חיים עוזר גרודזנסקי מוילנה, לסגנו—הרב ר' יצחק ראפאלוביץ. נבחרו גם מזכירים ומסדרים. על סדר היום עומדות השאלות האלו: 1) ע"ד צינז לרבנים. 2) שאלת החנוך, 3) שחרור התלמידים היהודים, הלומדים בבתי-הספר הכללים בחלול שבת ויו"ט. 4) יסוד אגודה כללית לחזוק הדת. 5) מנוחת השבת. 6) שאלת השחיטה בפינלנדיה. 7) פרטים בדבר הקומיסיה הרבנית העתידה.

הרבה דנו בדבר שאלת הצינז והרבנות הכפולה. הכל הסכימו, כי במקצוע זה נחוץ להביא שנוים. רק הרבנים הדתיים צריכים להיות עומדים בפועל בראש העדה. אך בנוגע לשנוים נחלקו הדעות. אחדים מחברי האספה חוו את דעתם, שנחוץ, כי יהיה לרבנים צינז, אך על האספה להשתדל, כי ימעיטו את הצינז הזה ויעמידוהו על המדרגה כמו שהוא בפולין, ואז תבטל הרבנות הכפולה לגמרי. אחרים מצאו, כי הרבנים הדתיים אינם צריכים להיות נזקקים לצינז, עליהם להתעסק רק בעניני אמונה ודת, ולהיות בהם באי-כח העם לפני הממשלה, והרבנים הגשמיים צריכים להיות ממונים רק על עריכת ספרי המיטריקאות. אחרי וכוחים ארוכים נתקבלה החלטה זו.

נחוץ להשתדל לפני הממשלה, שתכיר בזכותם של הרבנים הדתיים בלי שום צינז, להיות שייכים להם כל הענינים הדתיים, ההשגחה על הכשרות ועל כל המוסדות הדתיים וגטין וקדושין. עריכת ספרי המטריקאות וכדומה צריכה להשאר ביד הממונים על זה עד עתה.

באחת הישיבות הקרובות דנו בדבר הקומיסיה הרבנית העתידה להיות. מפני, שבחוקי הממשלה על אדות הקומיסיה הזו הותר לבחור לקומיסיה אפילו אנשים שאינם רבנים רוחנים, והנסיון הוכיח, כי לפרקים נבחרו אנשים, שאין להם כל ידיעה בתורת ישראל — קבלה האספה פה אחד את ההחלטה הזאת:

„אספת הרבנים מציעה ומבקשת מאת הממשלה, שתבאר לפני העם בהצירקולארים על אדות בחירת חברי הקומיסיה, שיש לבחור רק באלה שיש להם בקיאות בידיעות התלמוד וההלכות, עד כדי לדון ולהורות בשאלות דתיות, אנשים הידועים להעם, אשר על-פי ידיעתם בתורה ראויים הם להיות רבנים רוחניים בישראל".

האספה החליטה ליסד אגודה לחזוק הדת מעין האגודה „כנסת ישראל", שתקנותיה תהיינה ליסוד גם להאגודה החדשה. כדי להגיה ולעשות שנוים אחדים בספר התקנות נבחרה קומיסיה

משבעה רבנים, לקומיסיה יש רשות לצרף אליה מומחים בענין זה.

ביום ה׳, ט״ו אייר, דנו בישיבת הערב בשאלת המנוחה ביום השבת. לישיבה זו הוזמנו גם אחרים מנכבדי הקהלה בוילנה.

אחד מהם, מר ליפעץ, מרצה לפני האספה על מצב שאלת המנוחה ביום־השבת בדומת־הממלכה.

מר טריינין מפטרבורג אומר, כי אין לחכות עד שאפשר יהיה להשתדל בדבר זה ע״י הקומיסיה הרבנית שתאסף ע״י הממשלה, פן תקבל דומת הממלכה עד העת ההיא בשאלה זו חוק, שיתנגד לחפץ בקשתנו. על הועידה בעצמה לבא לפני הממשלה בבקשה לשלוח את דבריה להקומיסיה של דומת־הממלכה ולבאר, כי שמירת השבת הוא אחד מעיקרי הדת היהודית, החוק שלא יתחשב עם דתנו יכריח את היהודים לחלל את השבת, והעם יהיה אנוס לעבור על דת, או לסבול נזק, וחייו הכלכליים יתערערו עד מאד.

מר געץ (וילנה): להועידה יש הרשות רק להרצות דברים לפני הקומיסיה הרבנית ולא יותר. אך חברי הועידה יכולים בתור רבנים פרטיים, ולא בתור חברי הועידה, להגיש בקשה כזו ולהשתדל, שגם יתר קהלות היהודים והרבנים יגישו הרצאות כאלה. לפי דעתו נחוץ לשלוח דיפוטאציה לפטרבורג וחברי הדיפוטאציה צריכים להתראות עם חברי הדומה ולבאר להם את כל הנזק החמרי והרוחני, שיסב ליהודים חוק־המנוחה ביום הראשון.

האדמו״ר מליובאוויץ מביע את דעתו, כי על הועידה הרבנית כולה, ולא על הבריה בתור רבנים בודדים, להביע את דעתה ולהרצות את דבריה, אחת היא לאיזה מוסד יתכוונו, אם להדומה, או להמיניסטריום, שהרי חלול השבת מרופף את כל עמודי היהדות.

מר יעקב הורויץ מריגה מוצא, כי הרבנים הרוחניים צריכים לדון על השאלה הזאת רק מנקודת ההשקפה הדתית ולא לבוא בהרצאות כלכליות.

הרב מאדייעווסקי (חורול) אומר, שעל הרבנים להראות על מנוחת השבת כעל אחד מהאמצעים, הנחוצים להרמת הדת, כפני שביום השבם יערכו שיעורים להמשרתים והפועלים, ולכן דרוש לשחררם ליום הזה.

הרב משוויל, מוצא, כי נימוק זה מחליש את כבוד קדושת השבת עצמה.

אחרי המשא־ומתן הוחלט: למלא את ידי הנשיא של האספה, שיבקש את המיניסטר בשם הועידה, להכנים את הרצאת הרבנים בשאלת המנוחה ליהודים ביום השבת להקומיסיה של הדומה, כפני שהשאלה תפתר עוד בטרם תקרא אספת הרבנים. ליסוד ההרצאה יונחו נימוקים דתיים ובדרך אגב יתואר גם המצב הכלכלי הרע של היהודים, שיורע עוד יותר, אם תתקבל חובת המנוחה ביום הראשון גם ליהודים.

ביום הששי ט״ז אייר דנה אספת הרבנים, בדבר שחרור התלמידים היהודים, הלומדים בבתי הספר הכלליים מחלול שבת. הרבי מליובאוויץ התנגד להעמדת השאלה הזאת על הפרק, שהרי אם ידברו הרבנים כנגד הבקור ביום השבת הרי יאשרו ממילא את עצם העובדה של הבקור בבתי־הספר, וזהו דבר, שאין הרבנים צריכים להסכים לו. אחרים טענו, שיש להגיש השתדלות רק שלא יכתבו ילדי היהודים ביום השבת, אבל אין לדרוש מהממשלה לשחרר לגמרי את הילדים מבתי הספר ביום השבת, לפי שזוהי גזירה, שאי־אפשר לעמוד בה. סוף־סוף נצחה הדעה השלישית, המבקשת מהממשלה לשחרר את ילדי היהודים לגמרי מבקר את בתי־הספר בימי השבתות והמועדים. האספה עוד לא נגמרה.

לְחַג יוֹבְלוֹ שֶׁל הַד״ר י. ל. קַנְטוֹר.

הספרות העברית ומוקיריה חגגו את היום החמישי לחדש אייר, הוא יום מלאת שלשים וחמש שנים לעבודתו הספרותית של הד״ר יהודה ליב קנטור וששים שנה להולדתו.

יהודה ליב קנטור נולד בעיר וילנה בשנת תר״ט בחמישי לאיר, לאביו, — החזן הראשי בבית־הכנסת הגדול שם.

את ימי ילדותו ונעוריו בלה י. ל. בחדרים ובבתי־ה„ישיבות", כמנהג הימים ההם, „וימלא את כרסו בש״ס ובפוסקים". אולם נפש הצעיר הזה, בעל הכשרונות הגדולים, לא מצאה את ספוקה בד׳ האמות של ההלכה היבשה. רוח ה„השכלה" הוציאתהו מבית מדרשו ותביאהו אל בית־מדרש הרבנים בז׳יטומיר. בגמרו את חק למודו שם בשנת 1873 הלך לברלין וילמד שם את תורת הרפואה. אולם כשרונו הספרותי, שהחל לפעם אותו בעודנו צעיר לימים, הכניסהו לעולם הספרות, שלה הקדיש הד״ר קנטור את עבודתו. עבודתו זו התחילה בעודנו תלמיד האוניברסיטה. ככר בעת ההיא היה עורך את ה„הצפירה", שיצאה אז בברלין ע״י מ. סלונימסקי, וגם ב„השחר" של פ. סמולינסקין הרבה אז לכתוב מאמרים ושירים. בשנת 1879 הוזמן הד״ר י. ל. קנטור להיות עורך השבועון הרוסי־עברי „Русскій Еврей", שיצא לאור בפטר־בורג ע״י ה׳ רבינוביץ וי. ברמן. אחר זמן מה היה עורך גם את הירחון „Еврейское Обозрѣніе". בשני העתונים האלה כתב הרבה מאמרים, פיליטונים וסקירות.

ללשוננו הלאומית חשובה, ביחוד, עבודתו של הד״ר י. ל. קנטור בשנות 1886—7, זו היתה התחלת תקופה חדשה בספרותנו. בשנה ההיא התחיל הד״ר קנטור להוציא לאור את „היום" — העתון העברי הראשון, שיצא בכל יום. קשה היתה העבודה המחדשת הזו וגרמה הרבה עמל ומלחמה, אבל היא היא שהוציאה את הלשון העברית ממחבואה בירחונים ובשבועונים, הפשיטה מעליה את בגדי השבת ועשתה אותה ללשון פשוטה, ללשון שבני אדם נזקקים לה. העתון הזה התקיים שתי שנים. בעת ההיא הוציא הד״ר קנטור גם את הירחון „בן־עמי".

בשנת 1890 התחיל הד״ר להשתתף גם ב„המליץ" וב„וסחוד" בפיליטונים ובמאמרי בקרת שונים.

הד״ר י. ל. קנטור לקח חלק גם בספרות היהודית. בראשונה בשבועון „יודישע פאלקס־בלאט", שהיה גם עורכו במשך זמן ידוע ואחרי כן ב„פריינד" היומי, ב„דער יוד" וב„דאס יודישע פאלק". בכל העתונים האלה הרבה הד״ר קנטור תחת מסוה פסיבדונימים שונים לפזר ביד רחבה את מאמריו ואת פיליטוניו. בעת האחרונה הנהו אחד מן המשתתפים התמידים בהאינציקלופדיה העברית היוצאה בלשון הרוסית.

בשנת 1892 נתמנה הד״ר י. ל. קנטור לרב בליבוי ובשנת 1906 נבחר לרב בוילנה. לפני שבועות אחדים בחרה בו למשרה זו העיר ריגה.

הד״ר י. ל. קנטור הוא אחד משרידי תלמידי החכמים המצוינים של דור ה„השכלה", שבו התאחדו תורת היהדות וההשכלה האירופית ברהב משמעותן של המלים האלו.

ביחד עם כל מוקירי לשוננו הלאומית וחובבי ספרותנו הננו מברכים את החתן היובל, כי יאריך ימים ויוסיף להעניק לספרותנו מפרי חכמתו ואוצר ידיעותיו הרבות.

יְדִיעוֹת בְּעַד הַמְּהַגְּרִים לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

I.

במקצוע עבודת-האדמה.

במקצוע עבודת-האדמה והמשק-הכפרי יכולים יהודים הרבה למצוא להם את מחיתם בפלשתינה. כמות הפרנסה תלויה בהונם, במספר שנותיהם ובמצבם המשפחתי (נשואים או רוקים) של האנשים הבאים לא"י.

א. אנשים בלי הון.

אנשים כאלה יכולים למצוא להם עבודה בתור פועלים או בהקולוניות למטעים שביהודה או במושבות למזרע-השדות בגליל. תחלה עובדים הפועלים הללו בתור שכירי-יום, אח"כ יכולים הם להשיג עבודה גם לירחים. כפני קושי העבודה מוכשרים אליה רק אנשים צעירים, בריאים בגופם. זמן העבודה הוא שמונה שעות ביום. שכר עבודת הפועל ליום בעת הראשונה הוא 1,25 פר' (50 קופיקות); פועלים מנוסים מקבלים בהמשך העת עד לשני פר' (שמונים קופ') ליום. בעד עבודת כ"ה ימים בחדש מרויח הפועל הזה בתחלה 32 פר' ואח"כ עד ל-50 פר'. השכר הזה איננו מספיק לכלכלת משפחה שלמה, כי משפחה של איש, אשה ושני ילדים דורשת לצרכיה 75 פר' לחדש, היינו 15 פר' דמי דירה ו-60 פר' לצרכי אוכל. אבל פועל פנוי יכול לפרנס את עצמו בסכום זה, כפני שלכלכלתו של פועל שכמותו מספיקים 40 פר', ובשעת הדחק גם פחות מזה.

הבא לארץ כוב שיביא אתו מ-200—100 פר', להיות מוכנים לו לצרכי פרנסתו בעת הראשונה, כשעודנו ממעט להרויח, ויש שיושב בטל בלי עבודה.

פועלים, שעסקו שנים אחדות בפלשתינה במשק הכפרי ונתנסו בתור אכרים חרוצים, תקוה נשקפה להם לעמוד על הקרקע בסיוע אגודה קולוניזציונית יהודית בתור חוכרים או קולוניסטים ולהגיע עי"ז למצב של בעלים בפני עצמם.

ב. אנשים שיש להם הון של אלפים אחדים פראנקים.

גם אנשים כאלה יכולים למצוא את חית-ידם בא"י רק בתור פועלים. אבל יש להם האפשרות להביא אליהם גם את בני-משפחתם, כי גם האשה הילדים יכולים להרויח באופן זה:

א) ע"י גדול בהמות. כחיר פרת אחת הוא 150 פראנק בערך, ובתנאי טפוח מעולה אפשר להרויח ע"י מכירת חלב, חמאה וגבינה סך של 10—5 פר' לחדש.

ב) ע"י גדול עופות. עריכת חצר גדולה של תרנגולים ותרנגולות עולה לסך מחמש מאות עד אלף פר'. בהמשך הזמן אפשר להרויח ע"י מכירת ביצים ותרנגולות מעשרים עד שלשים פר'.

ג) ע"י מזרע גני-ירק (תפוחי-אדמה, קשואים, אבטיחים בצלים ועוד). גני-הירק (וכך הוא גם עסק החלב והתרנגולות) אפשר שיצליחו, רק למי שיש לו בית קטן לעצמו עם גן ובאר, מה שעולה במחיר ארבעת אלפים פר', אז אין המשפחה צריכה להוציא כסף לדמי דירה ויכולה היא להרויח ע"י מכירת הירק עשרים פר' לחדש ויותר מזה.

ג. אנשים בעלי הון של חמשה עשר אלף פר' בערך.

הם יכולים להתישב בתור קולוניסטים. כיפני שקשה הדבר בפלשתינה לרכוש אדמה בחכירה או על מנת לשלם מחירה לשעורין במשך שנים הרבה, צריך הקולוניסט לשלם את מחיר האדמה במזומן ולהוציא את הסכומים הללו:

בעד 250—200 דונם אדמה במחיר 40—30 פר' כל אחד	6000—10000 פר'
בית עם ארוה	3000—4000 "
מקנה, עופות ושאר מכשירים	1000—2000 "
זרע למזרע השדות וצרכי כלכלה עד הקציר הראשון	1000—1500 "

11,000—17,600 פר'.

מושבות למזרע-השדות הנן המושבות שבגליל וביהודה: חדרה, זכרון, ארטוף, גדרה וקסטיניה. באחדות מהמושבות הללו עוד ישנה מעט אדמה לקניה. מחוץ להקולוניות היהודיות אי אפשר לאנשים יחידים לקנות אדמה, מפני שהמו"מ בדבר הקניה קשה מאד, ומלבד זאת עימדות למכירה רק חלקות אדמה גדולות. בכדי לקנות אדמה מחוץ להמושבות היהודיות צריכים להתאחד יחד מט"ו עד כ' איש לכה"פ לאגודה מיוחדה.

הקולוניסט, שיש לו 250 דונם אדמה מוכשרת לזריעה, יכול אם הוא עובד חרוץ ומנוסה, להרוית אלף וחמש מאות פר' לשנה. הסכום הזה מספיק במושבה למחיה בדרך של כבוד לכל משפחה שאינה רודפת לחיי מותרות.

ד. אנשים בעלי הון של 25,000 פראנקים.

הם יכולים בתור קולוניסטים לזרוע שדות-דגן על שטח של 250—200 דונם ולטעת על שטח של 100 דונם גם מטעי שקדים, אפרסקין ועצי-זית. מטע כעין זה דורש הון של עשרת אלפים פראנק במשך תשע שנים, והוא מכניס כעבור 12—9 שנים אלף פראנק לשנה. למשק מעורב כזה (מזרע-שדות ומטעי גני-פרי) ישנן הרבה מעלות טובת.

ה. אנשים בעלי הון בסכום של 60,000 עד 80,000 פראנק.

הם יכולים לטעת מטעים אוראנז'ים על שטח של 70—60 דונם. עסק של מטע כזה דורש מחמשים עד ששים אלף פראנק, מלבד סכום מי"ב עד עשרים אלף פראנק לצרכי כלכלה במשך משש עד שבע שנים. אחרי שש או שבע שנים עושים הגנות פרי ומכניסים משש עד שבעת אלפים פר' לשנה.

II.

במקצוע המסחר ועסקים שונים.

המסחר הפלשתינאי איננו נותן אפשריות מרובות כ"כ למקורי-פרנסה בשביל הנודדים הבאים להתישב בארץ.

המסחר הגדול, שהתפתחותו מועטת עדיין, נמצא ברובו בידי הערבים והיהודים הספרדים, אשר אתם לא יוכל היהודי הבא ממזרח אירופה להתחרות בעת הראשונה מפני שאיננו יודע את תנאי הארץ ואת שפתה (הערבית).

לשכות וקונטורות של מסחר ישנן במספר מועט מאד, ולפיכך מועטות הנה גם המשרות במקצוע זה. יותר תקוה לקבל משרה יש לקורספונדינטים, היודעים את הלשון הצרפתית, יש שדורשים גם ידיעות השפות העברית, האנגלית או האשכנזית. שכרו של המשמש במשרה זו הוא מששים עד 250 פר' לחדש.

גם בענפי המסחר הקטן אין מקום להרויח, כי רבים יותר מדי המחזיקים בהם מקרב המון הנודדים ממזרח אירופה, שבאו אל הארץ בשנים האחרונות. בעוזרים ומשרתים בחנויות משתמשים רק במקומות מעטים, וביחוד לוקחים למשרות כאלה רק את ילידי-הארץ היודעים את הלשון הערבית ומשלמים להם שכר מועט מאד—משלשים עד ארבעים פר' לחדש.

במקצוע העגלונות עוד יכולים אולי יהודים למצוא את פרנסתם אם בתור בעלי כרכרות בערים או בעלי-עגלות מוליכים נוסעים ממקום למקום בארץ, וביחוד בין הקולוניות היהודיות.

בתי-מלון ככר ישנם אמנם בערים ובהמושבות היהודיות הגדולות, אבל את המקצוע הזה אפשר עדיין להרחיב ביותר. בערים אחדות, כמו בחיפה ובטבריה, יכולים בתי-מלון מתוקנים ומשוכללים בטעם אירופה ומצוינים בנקיון ויופי למשוך אליהם אורחים רבים. גם בקולוניות אחרות עוד מורגש הצורך בבתי-מלון קטנים, אבל נקיים. כן אפשר לעשות עסקים טובים ע"י יסוד בתי סנטוריומים למרפא ולנופש במקומות היותר יפים שבארץ.

בהרבה מקומות אפשר ליסד בתי-מרחצאות חמים יקרים, שנחיצותן מורגשת בארץ מאד.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

חברים נכבדים!

מחפצי האדיר להקים זכר חברנו הבלתי נשכח, הד"ר ליאו כהן, אספתי בעת האספה הכללית של הועד האודיסי לישוב ארץ-ישראל **200** רובל לפי רשימה זו: ל. מינץ (רוסטוב) **30** ר', ש. מ. ברבש (אודיסה), מ. פינס (מוסקבה), ישראל רזוב (פטרבורג) וי. ל. גולדברג (וילנה) — כל אחד — **25** ר', מ. גרנובסקי (אודיסה) וד"ר י. סלונים (קיוב) כל אחד **15** ר', מ. אוסישקין (אודיסה) **10** ר'. ד"ר י. ספיר (אודיסה), ב. גולדברג (וילנה), א. קפלן (מינסק), מ. ברוק (יקטרינוסלב) וא. ל. לוינסקי (אודיסה) — כל אחד — **5** ר'. ת. אטינגר (אודיסה) — **3** ר', פ. פרידמן וג. פרנקפילד (אודיסה) — כל אחד — **1** ר'.

הסכום הזה **200** ר' הוכנס אל אוצר הועד האודיסי ועומד להצטרף אל הסכומים שכבר נאספו בא"י ועוד יאספו למטרת יסוד בית-עם באחת המושבות היותר עניות בא"י לזכר הד"ר ל. כהן.

מקוה אנכי, כי זכר חברנו המנוח, שנקטף בעמדו על

משמרת עבודתו הקדושה, יעורר את חברינו ברעה להוסיף עבור לטובת הדבר הזה, כדי שנוכל להוציא אל הפועל את רעיון יסוד בית עם לשמו ולזכרו של המנוח.

בברכת ציון
ד"ר י. כפיר, אודיסה

השבוע.

הציונות.

הקונגרס הציוני התשיעי.

בשים לב אל השאיפה הכללית והצודקת לכוון את עבודת הקונגרס הבא אל מצב הענינים ותנאי המשטר החדש במורח, לאחר שיתבררו שם בירור גמור, החליט הועד הפועל המצומצם, לאחר שדן בעבודה העומדת לפניו ובההכנות הנחוצות, שמפני המאורעות המפתיעים האחרונים, מן ההכרח היה לדחותן, לקרוא את הקונגרס התשיעי במשך חדש דצמבר לשנה זו.

הזמן המדויק והמקום המיועד לקונגרס יתפרסמו בהודעה מיוחדת.

בכדי למנוע מטעיות, אנחנו מעירים הערה נמרצה, כי הבחירות אל הקונגרס התשיעי, תהיינה נעשות, כמובן, על יסוד תשלום השקל בשנה זו (לשנת-הקונגרס השתים-עשרה, תרס"ט). מפני ששנת-השקל נגמרה ביום 30 יוני, צריך לגמור את מכירת השקלים לאותו היום.

יתר הפרטים ע"ד זמן הבחירות ואפניהן יתפרסמו בקרוב.
הועד-הפועל.

קילן, 5 מאי, 1909.

על כל ועדי השוקלים, האגודות ועל חברינו בכל מקום ומקום להקדיש את שלשת ימי ההגבלה, ג', ד' וה' סיון לעבודה היותר נמרצה לטובת קבוץ השקלים.

אף על פי שהקונגרס נדחה לחדש דצמבר שנה זו, בכל זאת צריך קבוץ השקלים לשנת י"ב להגמר עד 17/30 יוני (כ"ט תמוז), בהתאמה לתקנות הסתדרותנו.

הלשכה המרכזית של הקרן הקימת לישראל ברוסיה הוציאה בלשון הרוסית כרוז בשם „מה יכול וצריך כל איש יהודי לעשות לקרן הקימת". הכרוז הזה ישלח חנם לכל דורש. לפנות ע"פ הכתבת:

Москва, почтовый ящикъ № 420

— יצא ביהודית ורוסית פרוספקט ע"ד האנגלו-פלשתינא-בנק וערכו בעבודת הישוב בארץ-ישראל. הפרוספקט ישלח לכל דורש במספר הנחוץ.

— הוצאת הספרים „קדימה" בוילנה מכינה לדפוס חוברת חדשה בשם „מוסדות התחיה". החוברת תכיל מאמרים ע"ד תולדות יסודם ומהות עבודתם של כל המוסדים הציוניים העובדים בפלשתינה ובעד פלשתינה. בהחוברת ישתתפו עסקנים ציונים חשובים מארץ-ישראל ומחוצה לה.

— ל. רובינוב בקר בימים האחרונים את האלא-פריסטאן, ניקופול, קאבעליאקי, קריוקוב והורול.

— ז. טיר יצא במלאכות הועד המרכזי לפלך צ'רניגוב.

ב„הולט" נו' 18 נדפס המכתב הזה אל המערכת מאת הד"ר מקס נורדה:

עורך נכבד מאד!

טובה יתרה היתה זאת מצד ה„ולט" הרוצה בגליוננו האחרון לקרוא את יום הולדת הששים שלי, שלצערי מפריד אותי ממנו רק משך של שלשה חדשים, בשם „יום-שמחה". יום הולדת העשרים אפשר שכך הוא, אבל את יום הולדת הששים לא ירגיש איש בתור יום של שמחה. ואני הייתי אסיר תודה, אלמלא עברו על היום הזה בלי שום תשומת-לב. אבל אינני יכול להפריע בעד זה, שידידי וחברי-לדעה יזכרו את אותו היום. אם רוצים אתם להשתמש בהזדמנות זו להרבות את הכנסותיה של הקה"ק שלנו, ישביעני הדבר רצון. התרבות הקופה שלה מרנינה את לבי תמיד, בין שאנכי או אחר או איזו סבה ידועה גורמים לכך. מי שרוצה להרים איזה סכום כסף להקה"ק ליום הולדתי יבא ויעשה את הדבר, ואני נותן לו את תודתי על ככה למפרע. מי שרוצה להיות עושה ומעשה ולעורר גם אחרים בחוג שלו על הדבר, זה ראוי להכרת-תודה מיוחדת. אבל מה שאינני יכול להרשות בשום אופן הוא, כי יפתחו בעתונים קבוץ נדבות בשביל הקה"ק על שמי וידפיסו את הרשימות במשך ירחים הרבה על הסדר. דבר כזה עלול לפגוע באופן מלעיב ברגשותי, ואי אפשר שהתכוונו לכך ידידי, שפרסמו את קריאתם בכוונה היותר רצויה, אבל מבלי להקדים והודיע אותי את הדבר מקודם ולשאול את דעתי בזה.

אני מקוה בודאית גמורה, כי ישימו לב לדברי אלה וימלאו אותם.

ד"ר מ. נורדה.

מהסתדרות „התחיה" שבניו-יורק קבלנו את הדוה"ח של עבודתה מראשית שנת תרס"ט עד ר"ח ניסן בה.

בראשית השנה נמנו על „התחיה" 60 חבר. במשך העת הזאת יצאו מהאגודה 15 חבר, ונוספו עליה 25. עתה יש לה ל„התחיה" שם 70 חבר.

אספות כלליות היו בחג הסוכות, בחנוכה ובחמשה עשר בשבט, אל האספות באו מ-200 עד 700 איש.

במשך החורף נקראו 12 הרצאות, שאליהן באו מ-75 עד למעלה מ- 20 איש.

לטובת הקרן הקימת נאסף 194,12 דולר.

לטובת הפונד הקולטורי המציאות „התחיה" לע"ע 25 דולר. ע"י חברי „התחיה" נאספו מציונים שונים 120 שקלים, מלבד זה יאספו עוד שקלים בתוך האגודה עצמה. בחמשה עשר בשבט נאסף לזכר הד"ר א. מ. ראדין 15.25 דולר לנטוע על שמו 10 עצי זית בא"י. להפידירציה שלנו הכנסנו 10 דולר.

לקופה המפלגתית — 7 דולר.

„התחיה" רכשה חותמים בעד „דאס יודישע פאלק" על סכום 64 דולר. הפיצה גם חוברות הקופיקה-ביבליותיקה.

— עפ"י הזמנתם של פועלי-ציון בלבוב בא לשם, הד"ר פראנץ אופינהיימיר להרצות ע"ד התיאוריות האיקונומיות שלו וביחוד על אודות הצעתו בדבר יסוד ישובים-חברותיים ומשותפים לעבודת-האדמה בפלשתינה.

ביום 19 אפריל ערך הועד המקומי של פוע"צ באולם הגדול של הפילהארמוניה נשף-פלשתינאי נהדר. הד"ר פראנץ אופינהיימיר נשא נאום במשך שתי שעות, שבו בקר קשה את הזרם השורר עתה בציונות, הרוצה ע"י עבודות פעוטות לעשות את פלשתינה מקום לאמיגרציה היהודית, והרצה ברחבה ע"ד התיאוריה המפורסמת שלו.

אחרי הקונצירט הנערך ע"י מקהלת-הצבא, הראו תמונות וציורים מפלשתינה ע"י פנסי-קסם. באחרונה נאם מר גרום מקילן, אשר הודיע, כי הדירקטוריום של הקרן-הקימת מתיחס בסימפטיה מרובה לרעיון יסוד ישובים משותפים של פועלים בפלשתינה.

ביום הרביעי, 21 אפריל, ערכה גם אגודת פוע"צ הסטודינטים „חירות" נשף לכבודו של הד"ר אופינהיימיר.

בארץ-ישראל.

מיפו כותבים אלינו:

בימים האלה היה לנו חג חנוכת הבנין החדש לבית הספר לבנות פה.

כל התלמידות של בית הספר התאספו, לבושות בגדי חג, שעות אחדות לפני התחלת החגיגה על המגרש שלפני הבית.

לפתיחת החגיגה מסר ועד הבנין עם מר דיזנהוף וד"ר חיסין בראשם את מפתחות ביה"ס החדש למנהלו הד"ר נ. טורוב, בפתחו את הבית באר האחרון לילדות, כי הבנין הנהדר הזה עובר מעתה לרשותן.

שתים שתים נכנסות הילדות אל הבית לקול שירת המקהלה,

תהלוכת־הכניסה הנהדרה, שארכה כחצי שעה, עשתה רושם עמוק על כל הנאכפים.

בחצר הפנימית המחברת את שלשת אגפי הבנין סודרו הילדות בחצאי־עגול. המורה מר פפר ברך בלוית המקהלה ברכת שהחיינו. אח"כ נשא הד"ר נ. טורוב נאום לפני התלמידות. הילדות דקלמו שירים שונים אחת אחת לכל מחלקה, התחילה היותר קטנה ונגמרה הגדולה.

אח"כ נפתחו חדרי הבית, והילדות סבבו אותם בשירים.

רושם החגיגה לא ישכח לזמן רב.

— בירושלים וביפו נערכו קונצרטים אחדים בהשתתפותו הראשית של המנגן י. פירוז'ניקוב, שבקר את ארץ־ישראל. הקונצרטים עלו יפה מאד.

—בקרוב תצא לפלשתינה חבורה של שלשה מנגנים לערוך שם שורת קונצרטים. בדרכם יערכו קונצרט גם בקונסטנטינופול ובעוד אחדות מערי תורקיה. אחד מהם, שהוא עסקן בחברת המוסיקה היהודית העממית שבפטרבורג, ירשום ע"י פונוגרף את שירי העם והמנגינות המתהלכות בין יהודי א"י.

-- הועד הפלשתינאי באודיסה החליט להפריש, מלבד התמיכה השנתית בסך 1200 פרנק שהוא נותן לביה"ס „בצלאל" בירושלים, תמיכה שנתית שניה בסכום של שלש מאות פרנקים ליסוד תמחוי בזול לתלמידי ביה"ס הנזכר.

בַּמִּזְרָח.

מסופרנו בקונסטנטינופול קבלנו את התלגרמה הזאת:

אוסקר שטרויס, מי שהיה לפני שנים אחדות מלאך אמיריקה בקונסטנטינופול ואחר כך שר המסחר באמיריקה, ישוב לקונסטנטינופול בתור מלאך ארצות הברית באמיריקה.

נסים מצליח יתמנה לסגן מיניסטריום המשפטים או של עבודת האדמה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

—בישבת דומת הממלכה, שהתבררה בה קצבת המיניסטריום־להשכלה, העיר הדיפוטאט היהודי פרידמן על זה, שרוסיה היא המדינה היחידה, הקובעת חוקים מיוחדים ומגבילים להשכלת העם. במדינה, שהמשפט והצדק שוררים בה, פתוחות דלתות בית־הספר לא רק לאזרחים, כי אם גם לבני־הנכר. החוקים המגבילים, הנהוגים ברוסיה ביחס להיהודים, גודרים את הדרך רק בפני השכלת העניים שביניהם, שהרי העשירים מוצאים סוף כוף לפניהם פתוחים הרבה בתי־כפר פרטים. ההגבלות האלה מניחות על ילדי היהודים משחר ילדותם חותם של משוללי־זכיות, ילדי־הרוסים מתרגלים אל המשטמה הלאומית, אל פחותת הכבוד של האישיות־האנושית, ובאופן זה מפרות ההגבלות אי־סבלנות ושנאה־לאומית. ההגבלות מהפכות את בית־הספר הרוסי לבית־ספר, המשניא את עצמו על העם.

דבר בשאלה זו גם הדיפוטאט בילואוסוב. הוא אמר, כי אין נותנים ליהודים לרכוש להם השכלה אפילו בכספם. בכמה מקומות מוציאים מקופת מכס־הבשר של היהודים על צרכי הפוליציה. הנהגת הנורמה הפרוצנטית איננה עפ"י החוק וצריכה להבטל.

—ביום 22 אפריל התברר בישיבה סגורה שאלת קריאת הצבא. הימני זאמילובסקי יצא בנאום ארוך להוכיח באותות ומספרים, כי הסבה הראשית לגרעון שבצבא היא: השתמטות היהודים מעבודת־הצבא. היהודים משתמטים מן העבודה לא רק בשעת הקריאה, אלא גם אחרי התקבלם אל המחנה. הם מטילים מומים בגופם ונמלטים המונים המונים. גם מחליפים הם אנשים בריאים בחולים. התושבים היהודים נותנים למחנה הילים פחות משני פרוצינטים בימי מלחמה.

המרצה חוזאשצינסקי (אוקטיאברי) אמר, כי כל עוד שיהיו היהודים מוגבלים כ"כ בכל זכיותיהם, לא יתכן להראות על מספרים סטטיסטיים כמו שהם. אי אפשר להוכיח בדברים קשים את העמים, שמכל צד הם מוגבלים בזכיותיהם האזרחיות.

פירגאמינט מוכיח, שלא הבין זאמילובסקי את המספרים, שהשתמש בהם. הגרעון מוסב רק ע"ז, שהיהודים נקראים לצבא במספר גדול יותר מדאי בערך ליתר העמים. רק מי שמתיחס אל המספרים בלי יושר־לב, יכול לאמר, כי היהודים משתמטים מעבודת־הצבא.

קרופינסקי הציע, שיפסקו מקבל יהודים אל מחנה־הצבא, וכי ישיתו עליהם כופר פדיון נפשם.

פאבלובין מוצא, כי היהודים בעצמם היו שמחים שמחה רבה, אלמלי שהררו אותם מעבודת הצבא, מפני שמרגישים הם בנפשם, כי אין עבודה זו מתאמת לטבעם ותכונתם.

בוביאנסקי מכחיש את מספריו של זאמילובסקי.

— עפ"י הצעת־החוק בדבר שלטון הערים בפולין בוחרים היהודים במקומות, שהם שם מחצית התושבים, חמשית אחת של כל הגלאסנים. בכל יתר הערים הם בוחרים את החלק העשירי של הגלאסנים. עפ"י ההצעה הנזכרה אין ליהודים הרשות להיות ל־ראשי־הערים, לגלאסנים ראשים יהודים לחכחר, אבל לא יותר מבמספר $^1/_3$ של חברי האפראווה.

— חבר מועצת־הממלכה וויינילוביטש הכניס הרצאה אל המועצה, שבה הוא מוכיח, כי נחוץ הדבר מאד לבטל את תחום המושב ליהודים לגמרי.

בהרצאה זו הוא מברר, כי הגבלות זכיות הישיבה של היהודים הנן בלתי־צודקות מצד המוסר וגם משפיעות מאד לרעה על סחר־הארץ והתעשיה שלה.

—גירושי היהודים הולכים ומתרבים, למרות הצירקולאר הידוע של סטוליפין מיום 23 מאי שנת 1907.

בשבועות האחרונים גורשו הרבה משפחות של יהודים מפלכי ויטיבסק, אורעל, יקטירינסלב, ירוסלבל, מאיקופ ועוד.

— מפטרבורג נשאלו מוסדות־השלטון שבערי התחום, אם אמת בפי השמועה, שנתפשטה בעתונים, כי אחרי הנהגת המשטר הקונסטיטוציוני בתורקיה התגברה בין היהודים האמיגרציה לפלשתינה.

-- מיניסטר־המסחר מצא, כי אי אפשר להגיש עתה השתדלות ע"י הרוממות בדבר נתינת רשיון ליהודים לבוא למעינות המיניראל שבקווקז למשך עונת הרפואה.

— הדיפרטמינט למסי־המסחר הוציא פקודה על יסוד החלטת הסינאט להוציא ממעמד־הסוחרים את היהודים הדאנטיסטים וסגני־הרוקחים, מפני שנספחו אליו כנגד החוק. אבל מיניסטריום המסחר מצא, כי מתוך שנעשה הדבר פתאום עלול הוא להסב הפסד מרובה להמסחר ולחרשת המעשה, ולכן צריך לדחות לע"ע את הגשמת הפקודה הזאת.

— ועד אספת הרבנים שהיתה בורשה מסר להאוביופוליצמייסטיר הוורשאי את רשימת ההחלטות בנוסחתן האחרונה שנתקבלו באותה אספה ושנתפרסמו בעתוננו בשעתן במכתב סופרנו מורשה.

— הסינאט ביאר, כי יש הרשות ליהודי לקבל את אמונת המושלמים, אבל עם זה נשארות חלות עליו כל ההגבלות המיוחדות הנוהגות ביחס ליהודים.

— במוצ"ש, 25 אפריל, נערך בווילנה ע"י מוקיריו של הד"ר י. ל. קנטור נשף הפרידה לכבודו. ביום 27 אפריל יצא הד"ר י. ל. קנטור לריגה, מקום כהונתו החדש.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

— נתקבל העתון הציוני „די יודישע פאהן" היוצא לאור פעמים בחדש בשפה המדוברת ביוהניסבורג שבאפריקה הדרומית. העורך בן־ציון ז. הערש.

כתבת המערכת:

Johannesburg P. O. Box, 4168.

—שירתו של ביאליק „מגלת האש" תורגמה ליהודית ע"י י. י. שווארץ ויצאה בהוצאת ש. דרוקערמאן בניו־יורק. בחוברת רצופה תמונתו של המחבר.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. ‏ ‏ Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

המערכת הקדמת של „העולם" בקעלן

מקבלת גם עתה חתימות ומודעות.

בשביל „העולם" הוילנאי.

האדריסה:

Rdaction „DIE WELT".

KÖLN, a.|h,. Karolingerring, 6.

מַרְאֵה עֵינַיִם

ראשית למוד שפת עבר בשטת

עברית-בעברית.

ספר למקרא, לכתיבה ולדבור

למתחילים בדרך קלה ופשוטה

מאת מ. מיסוביץ, ליבוי.

הוצאה חמישית

מתוקנה מעֻבּדה ומרֻבָּה.

הספר הזה נתקבל בחבה יתרה מאת כל המורים העברים ובמשך זמן קצר נתפשט בכל תפוצות ישראל לרבבות, עד כי נדפס בחמש מהדורות. ובעת ... נעשה בו תקונים ונוספות רבים ... למען שכלל אותו ולעשותו לכלי מחויך ברבר מרובה, לסול את הדרך לבניני הקטנים ולהקל להם למוד שפת עבר-בעברית:

המחיר: חלק א' 40 ק. חלק ב' 60 ק.

להשיג בכל בתי מסחרי הספרים ומידי המו"ל.

Л. Эпель, Вильна.

L. Eppel, Wilna. R ssland.

סוכן „העולם'

(לקבלת חיתמים ולמסבר עלים בודדים

בעיר ברדישוב ובסביבותיה

מר יצחק בן חיים

פיפעלשטיין

סוכן „העולם"

(לקבלת חיתמים ולמסבר עלים בודדים

בעיר מינסק ובסביבותיה

מר י. דייבעס.

Д.йлксъ, Югвего, Зол.л. у.л.

סוכן „העולם" בעיר

בריסק-דליטא ובסביבותיה: מר בנציון נייזיארק.

סוכני „העולם"

בעיר מסקוי ובסביבתה

ה' ד"ר מ. ראזענטהאל (Мясницкая, 13.)

וה' ד"ר י. צלענאוו (Юшковъ пер. д. общества „Россія", или: почт. ящ. № 420)

סוכן „העולם"

למדינת אנגליה בכלל ולעיר לאנדאן ולסביבותיה בפרט

מר ר. מאַזין ושותפיו (בימ"ס)

R. Mazin, London, 141 Whitechapel Read E.

סוכן „העולם"

בעיר וויטעבסק ובסביבותיה:

מר ש. גילקין.

Табач лавка, по Вокзальн. ул.

סוכן „העולם"

בעיר לאמושא ובסביבותיה:

מר וו. ב. דראָזדאָווסקי.

סוכני „העולם"

(לקבלת התימות ולמכירת עלים בודדים לאדרים,

בעיר קאוונא ובסביבותיה:

א) בימה"ס של מהת ל. בייערסאוויין יצ"ו.

ב) „ „ ה' קאפעל הורוויין.

סוכן „העולם"

בעיר סמאלענסק ובסביבותיה:

מר א. נ. דאבקין.

סוכן „העולם"

בעיר דווינסק ובסביבותיה:

מר א. ז. קאלמאנסאן.

(בימ"ס, רחוב אופיצירסקי)

לסוכן „העולם"

בארץ-ישראל" נמנה מר ק. ל. סילמן ביפו.

כתבתו:

K. L. Sillman, Jaffa, (Palestina)

סוכן „העולם"

בעיר גראַעווא פלך לאָמזא:

מר אלימלך פאמעראנץ.

סוכן „העולם"

בעיר סמארגאן (פלך ווילנה) ובסביבותיה:

מר ב. ב. שימשלוויין.

סוכן „העולם"

בעיר נעשין, פלך טשערניגאוו,

ובסביבותיה:

מר ל. מ. היילפערן.

3 קאמפלעקטען

„דאס יודישע

פאלק"

(1906—1908)

פאַר 2.50 ר' מיט פארטא.

אדרעססע:

Ред. „ГАОЛАМЪ".

Вильна.

באודיסה

מתקבלת החתימה על „העולם":

א) אצל הד"ר י. ספיר (Ришельевская № 66.)

ב) במערכת „השלח" (Почтовый ящикъ № 319.)

ג) חברת „כרמל", רחוב (Уг. Ришельев. и Б.)

Арнаутская, д. Барбаша 66.)

סוכן „העולם"

בעיר פינסק ובסביבותיה:

מר אַ. גאלדמאן.

סוכן „העולם"

בעיר בענדין, פלך פעטראקאוו:

מר י. יַאוויין.

סוכן „העולם"

בעיר נעזשין (פלך טשרניגוב) ובסביבותיה:

מר ל. מ. היילפערין.

סוכן „העולם"

בעיר זשוואַנעץ (פלך פודוליה) ובסביבתה.

המורה מר אלתר גאלדשטיין.

Вышла въ свѣтъ новая брошюра.

Изданіе «КАДИМА» № 8

Б. А. Гольдбергъ

НАШИ БАНКИ.

1) Еврейскій Колоніальный банкъ,

2) Англо Палестинскій банкъ,

3) Англо-Левантинскій банкъ,

Цѣна — пять коп. безъ пересылки.

При выпискѣ ста экземпляровъ, пять руб., съ пересылкой.

Съ требованіями обращаться къ:

И. Л. ГОЛЬДБЕРГУ, ВИЛЬНА.

בווארשא מתקבלות חתימות ומודעות

בשביל „העולם".

אצל חברת „אחיאסף" (Граничная, 6.)

„ הוצאת „תושיה".

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאַן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать

КРАСОТОЮ,

МОЛОДОСТЬЮ,

ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

BY ROYAL LETTERSPATENT

КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

1. Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд
2. ידיעות וועגען ארץ-ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפארמאציאנס-ביורא. דריטע אויפלאגע.
3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ-ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В Е. Жаботинскаго
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Руппина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Зсѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

שתו רק

יין „כרמל"

„הבקר"

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה לספרות, למדעים, לאמנות, לבקורת ולכל ענין המעסיק את הקורא).

בעריכת דוד פרישמאן

ובהשתתפות בחירי הסופרים בישראל.

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר" מיום הראשון לחודש אפריל שנה זו.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ'.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ" ВАРШАВА, Холодная, 8.

Red. „Haboker" w Warszawie, Cholodna 8.

מתקבלת החתימה על העתון העברי

הוצאת ל. עפעל ווילנא

(חרשה) חריסטומתיה (חרשה)

לשנות הלמודים השניה והשלישית

ערוכה וסדורה ע"י המורה מ. מ. אליצקי.

עם ציורים מאת נ. טשארני.

כל הספורים והשירים, התמונות והציורים המה לפי רוח הילד העברי גם עפ"י סגנונם הקל וכן עפ"י תכנם ורוחם.

☞ הספר כלו הנהו מנוקד. ☜

גם ההדור החיצוני הוא על צד היותר טוב.

מחיר הספר 60 ק, עם פארטא 70 בנ"נ 87 ק.

להשיג בכל בתי מסחס"פ ומידי המו"ל:

Л. Эпель, Вильна. | L. Eppel, Wilna, Russland.

שמעו עצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הרציפטים דייתר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר. וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки [illegible]

Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и [illegible]-леніями исполняетъ заказы скоро и аккуратно [illegible]

[illegible]

תרס"ט.

שנת שלישית.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י
משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזיל)

№ 17

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

„דאס יודישע פאלק"

3 קאמפלעקטען פאר דאס יאהר 1906, 1907, און 1908 ווערען ארויסגעשיקט (אויך פערנאכנאהמע) צו 1 רובל א קאמפלעקט. פאר אלע 3 קאמפלעקטען 2,50 רובל, מיט פארטא. אין אויסלאנד—מיט 25 קאפ. אויפ'ן קאמפלעט טייערער.

(געבליבען שוין גאנץ וועניג)

זיך ווענדען: אין רעדאקציע „העולם" ВИЛЬНО, СОЛДАТСКАЯ 3/15

אדער: И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ, ВИЛЬНО.

בעד הנוסעים ארצה—ישראל.

ספר.

שמוש

לידיעות ארץ ישראל.

מאת דוד טריטש

מעֻבד ומתֻרגם

ע"י י. גרזובסקי.

י"ל ע"י מ. שיינקין.

עם הוספה

תרגילים בדבור הערבי.

תכן הענינים:

מחיר הספר 15 קאפ. עם המשלוח

לפנות אל י. ל. גולדברג, וילנה.

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

אפשר לחתם גם על ידי הצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. — J. L. Goldberg, Wilna.

כתבת המערכת:

Луганскъ, ред. „Гапрохимъ" — Red. „Haprochim" Lugansk.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

פון 1-טען יעדעס מאנאט 1909

אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט"

(צווייטער יאהרגאנג)

אבאנעמענטס-פרייז:

א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 רובל, א חודש 50 קאפ'.

אלע אבאנענטען, וועלכע ווילען בעקומען די 50 ביכער פון דער „הויז-ביבליאטעק", וועלכע איז געגעבען געווארען אלס ביילאגע צום „היינט" אין פערגאנגענעם 1908 יאהר, דארפען צוצאהלען 1 רובל אהן באנד; געבונדען אין צוויי בענדער (25 ביכער א באנד) — 1,25 רובל.

די אבאנענטען וועלכע האבען שוין איינגעצאהלט פאר די „הויז-ביבליאטעק" וענען זיך מוריע, אז קירצליך וועלען ארויסגעהן פון דרוק די לעצטע דריי ביכער, און דאן וועלען זיי בעקומען אלע 50 ביכער צוזאמען.

אדרעס.

ВАРШАВА, Ред. газ. „ГАЙНТЪ" ...

WARSCHAU, R... „HAINT", ...

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

הָעוֹלָם

ווילנא, כז אייר, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 5-го Мая, 1909 г. № 17 WILNA, 18-ten Mai, 1909

ד"ר שמעון ברנפלד.

כִּבּוּשׁ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

עיני כל העמים התרבותיים נשואות עוד הפעם אל הממלכה התורקית, שעברו עליה בימים האחרונים מאורעות מדיניים גדולים. ברור הוא, כי שאלת הממלכה העותומנית, שזה כמה מאות שנה אינה מתקיימת עוד בכח עצמה, לא נפתרה עד היום פתרון גמור ומוחלט. מה תהיה אחרית אותם המאורעות, שהרגיזו עתה את כל העולם, קשה לשער מראש. בענינים כאלה טוב לו לאדם מבין ללמד את לשונו לומר: איני יודע, ובפרט בשעה שהוא חושב לקבוע את דבריו בדפוס; שמא יתבדה עוד טרם יבש הדיו על הניר. את זה למדנו בימינו אלה למור מספיק; כי עד כמה, שקרובים אנו כעת אל עמי המזרח על ידי חבור הדרכים וקשר הענינים המשותפים, עדיין אנו יודעים ומכירים רק את חיצוניותם בלבד.

ובשעה, שנדברו בני אדם בימים האחרונים על דבר עתידות הממלכה העותומנית בכלל, עלה לזכרון לפניהם גם גורל פ ל ש ת י נ ה בפרט. חושב אני, כי אנו, היהודים המשכילים, טועים הרבה בהבנת היחס שבין העמים התרבותיים וארץ־ישראל, מפני שאין אנו יודעים לשער אל נכון את תוקף ה ז ר ם ה ד ת י ו ה ח נ ו ך ה ה י ס ט ו ר י המשפיע על העמים. נדמה לנו, כי עומדים אנו בתקופת שלטון הכחות החמריים, הגברת התביעות החמריות על המוסריות. ומה היא ארץ־ישראל בתקופה הזאת, ביחוסה אל החיים המדיניים של העמים? „ארץ שוממה וחרבה", „ארץ הקברים ועיי מפלה". היא נושאת ענין של איזו זכרונות היסטוריים מטושטשים, היא שייכת לימים שעברו. ומה תסכון ארץ כזאת בימינו אלה לבני אדם, אשר יעמידו את כל עמלם על התועלת הממשית, על הישות המוחשית? אבל באמת אין הדבר כן. השפעת הדת, באיזו צורה שתהיה, גדולה היא גם על רוב המשכילים והמלומדים, וארץ־ישראל היא מרכז הזכרונות ו ה ר ג ש ו ת הדתיים; של אלו הרגשות, שאינם נופלים בגדר החשבון ההגיוני, היא מושכת אליה עוד בכח עצום את לבות העמים המשיחיים. אי־אפשר לבטל את השפעת החנוך ההיסטורי, שהיה נמשך והולך אלף וחמש מאות שנה ויותר. כל החקירות המדעיות, וגם כל אופני החיים המדיניים, אינם כמספיקים להסיח מלב אומות העולם את געגועיהן לארץ הזאת, מולדת הדתות החיוביות. החקירה המדעית בוחנת ומבטלת כמה הנחות מוסכמות, מכחישות כמה אגדות מקובלות; אבל הרגש האנוש, הולך ונמשך בכח נפשי נסתר אחרי המקומות הנזכרים בספורי ההיסטוריה והאגדה. העמים המשיחיים לא יסיחו את דעתם מהם. בספרות, בשירה, באמנות וגם בחיים הצבוריים נראה אותם עסוקים בזכרונות האלה.

מובן, כי בימינו אלה לא יאספו המון קנאים נלהבים לעלות על הארץ הקדושה לכבשה, כאשר עשו בימי מסעי הצלב. אבל הכבוש יוכל כעת להיות באופן אחר, והכבוש האיקונומי הוא קשה ויותר מוחלט מן הכבוש בכח הסיף. אפשר, שאותם הכובשים בעצמם, אינם נותנים דין־וחשבון ברור לנפשם, מה היא התכלית במעשיהם, אינם מכירים הכרה מספקת בכח הרעיון ההיסטורי המשפיע עליהם, אבל אין צורך בדבר. דוקא תנועה עממית, שאין חשבונה ברור, והכח המניע שבה הוא איזה רגש נעלם, אינסטינקטיבי, מתגברת ומצליחה ביותר. אנו רואים כמה פעולות משתתפות למטרה זו, פעולות שלא באו עליהן ב ה ס כ ם מ ק ו ד ם, אלא כי מוצאן מאיזה כח פנימי, שהוא המשתף אותן ומאחרן כלפי מטרה אחת.

הנה, למשל, החקירה המדעית, היוצאת מתוך חבה עצומה, בחקר הארץ הזאת, דעת גבולותיה ורשומיה ההיסטוריים. אי נ ק ו ד ה בארץ, שלא שמו החוקרים את עיניהם בה, לחקרה ולבררה מכל צד. אין רושם היסטורי, שלא יסדו עליו ספרות שלמה; אין זאת עבודה מדעית גרידא, עבודה של השכל הפועל; אלא עבודת־הנפש, עבודה שיש בה מן השתוף הנפשי, מן החבה הטוסרית העצומה. ובדבר הזה, כלומר: בעבודה החיובית משום חבת א"י, אין ספק, כי ש ל ה ם גדול מ ש ל נ ו, המעט שאנו עושים במקצוע זה בארצות המערב, הוא גם כן רק בכח ההשפעה מן החוץ. אבל אנו מאמצים את כחנו לעשות מה, והתלהבותנו היא — למה נכחד את האמת? — רק מלאכותית, עשויה, מן השפה ולחוץ; בעוד שהם עושים פעולה שלמה כחשאי בכח מוסרי פנימי. החוקרים בכחם הרוחני, ובעלי הכסף בסיוע של ממון. כמעט שאין עם תרבותי בעולם, שלא ימצא בו מוסד לחקר הארץ הקדושה, לידיעת עניניה הגיוגראפיים וההיסטוריים. הספרות הרחבה והמרובה, שכמעט אי־אפשר לסוקרה, אשר יסדו על ידיעת הארץ, היא מתחלקת לכמה גוונים: מן ההרצאה המדעית העמוקה עד הספור הפשוט, השוה לכל נפש, ומושך את הלבבות בקסם מיוחד אל ארץ־הפלאות הזאת. ומכל הכתות העממיות עושה היא נפשות לתבת הארץ.

זהו כ ב ו ש ה א ר ץ, כבוש מוסרי, הולך ומתפשט, הולך וגובר, בכל שעה, בכל רגע. ואם אנו, היהודים הלאומיים,

התעצל במעשים ונעער פסיעות קטנות. ועל כל פסיעה ופסיעה נעמור, כמנהגנו, ונחל להתוכח, „לברר ולבן”, להעלות אבק מריבה בדאבקנו בפלפולי העצים אם אני עושים כן, אין ספק לי, כי הם יקדמו אתנו ויעבירו בדרכם את כל שאיפותינו. עוד טרם נבוא לידי הסכמה וגמר־דעת, במה עלינו להחל; ואיזה הדרך שיבור לו עם ישראל, כדי לבוא אל הארץ. מה הוא קורם: מדרש או מעשה? — יתפשו הם שם מקום ויתישבו בה, ומכיון שיתישבו הם בה, אין לה עוד גאולה עולמית. ימינו אלה הם ימי המעשה לעמי אירופה, ימי המאורעות והעובדות, רכוז הכחות, החמריים והמוסריים, מה שהם עושים בהגברת הכחות האיקונומיים והכחות הרוחניים יחד, היא פעולה ממשית ושלמה, רבת התוצאות. ואנו? עוד לא ברּרנו לעצמנו, מה אנו חפצים.

התכלית המבוקשת בעבודתנו הלאומית — כולנו יודעים ומכירים אותה. כולנו מודים בה, מלבד אלה, שעדיין הם „הולכים לתור להם ארץ” באפריקה או באמריקה או על הכוכב מאדים. שאיפתנו הלאומית היא, הגדלת הישוב העברי בא״י במהירות מצד אחד ובמתון גמור מצד השני. הישוב העברי בא״י צריך שיהיה מרובה הכמות וגם גדול האיכות, שיהיה לו בסיס חמרי ורוחני בטוח. אבל התגלמות שאיפתנו הלאומית, כמה קשה היא! בחיינו הלאומיים אירע פעם אחת אסון גדול מאין כמהו בתולדות העמים התרבותיים: כי עקרנו את גופנו מארצנו ההיסטורית ונתרחקנו מעל אדמתנו, שאר העמים החזיקו לכל הפחות חלק חשוב מהם, מעמד בארצם ההיסטורית בכל מה שעבר עליהם, בעת שהיו נכבשים ורדויים, מה שאין כן בעם ישראל, ועכשיו אנו עמלים בדבר שאין דוגמתו במאורעות ההיסטוריים: בשיבת בנים לגבולם.

ובשעה שאנו מסכימים לתכלית המבוקשת, „למלה האחרונה” ישנן שאיפתנו הלאומית, הרעות מחולקות על דבר האמצעים. גם בימים האחרונים נתחדש במחנה הלאומיים, הוכיח הנלהב בדבר השאלה: מה קודם? עבודה איקונומית או עבודת הרוח? שאלה זו נתעוררה בבית־מדרשנו מחדש על ידי דבריו של אחד־העם („הגיעה השעה!”) שנדפסו בבת אחת ברוסית ובעברית.

אי־אפשר עוד לחדש עוד מה בברור השאלה הזאת, אבל יש כאן ענינים מובנים מאליהם, ודוקא מתוך פשטותם מסיחים רבים מהם את דעתם מהם. העבודה האיקונומית בא״י, אם נעשית היא בחשבון ובכשרון, היא בודאי עבודה מועלת, ובאופן אחר אי־אפשר לנו לצייר במוחנו מציאות ישוב עברי ממשי. המחלוקת בזה אפשרית רק בפרטים, באופן העשית העבודה האיקונומית, וזהי שאלה שמושית, שאין אני בקי בטבעה ומהותה, ויכולה היא להפתר רק על ידי מומחים לה, הבקיאים בתנאי החיים הכלכליים בארץ־ישראל.

אבל הכח המניע בתחיתנו הלאומית, בהגדלת הישוב העברי בארץ־ישראל, למסע את המחנות, להעיר את הלבבות, להחיות את העצמות היבשות — כל זה אפשר רק בכח מוסרי ורוחני, ופלא בעינינו, איך אפשר שימצא בקרבנו אדם חולק על זה. יד כמה שנים, אשר שמענו קצת בני אדם „מתעסקים” (כלומר: מדברים) בענין תחיתנו הלאומית, רק מתוך השקפת הסיוע החמרי הנצרך לעניים. „רוב אביוני בני ישראל נמצאים בארצות שונות בצרה גדולה — וכדי להוציאם מאפלה לאורה; נשתדל להסיעם אל א״י ונושיבם שם על אדמתנו ההיסטורית”. כבר ראינו, מה פעלה ציונות זו של „קבצנות”. אין ציונות ממשית, באמת; אלא זו של תחית הרוח, של תחית הכחות המוסריים בעמנו. בכל אופן עלינו להודות, כי אפילו שתהיה עיקר פעולתנו באמצעים איקונומיים, בלי הכחות הרוחניים והמוסריים, שבהם נמצא את הכח המניע למעשינו, לא נעשה כלום. צריכים אנו

ד. שמעונוביץ.

* *
*

בערב, בערב, עת שמש פרוים
פיגון צחוק נפרדת מצמרות הבכאים,
בלבבי הלוהט געגועים נעורים
לילה האפל ירוו השחרים...
צפה לאפל בגר כליתי
לבשורה רחוקה מארץ ילדותי,
אצפה לשעות החן ההימניות,
עת שפי מתגנבים אלי החלומות...

אלי המה יורדים בלילה, בלילה
עדנים ובהירים כמלאכי מעלה;
בבקעים עמוקים ובקעים אפלים
מתחבאים אז קולות הליל האבלים;
דמית־הסוד אז פנות שותקת,
ורמז אם יולד היא אותו הונקת,
וצללים התועים בעמקי מחשבים
מציצים ומהלים, מציצים ומדבים...

אלי המה יורדים, הם הודרים אל לבי
ובקרבי מלהיבים ניצוצי אש אבי
ממכבדים באורים משואות ארמוני,
את לבי הדר... אביני וגאוני...
אז גם קדמוני ישתפך הין קבריו,
מנשמות כל צליליו, מלבבות כל שבריו,
ואיש אם ישמעו לעד לא ירגע:
הוא יהלם, הוא יהלם עד אחרון הרגע...

וקרא אז מיתה עליזים כלבבי,
לא הזה כמוהו כל קוסם, כל נביא...
לצלילי הפלא מתקבצות מסביב
כל שירות הבקר, כל תקוות האביב...
ורקדו פתאום מיתרים נעלמים
מהודות אין ספורות, מאפסי עולמים,
ילדית הבינה, ומלים יזלו
ופלגים צחצחים יצללו... יצללו...

תרס״ה

לכח מוסרי, כדי שתהיה התישבות אחינו באי"י בכל אופן, בלי שום תנאי, שתתגבר על כל העכובים והמעצורים. אנו משתדלים להקל זאת, לסייע בכל האפשר להעולים, אבל, כדי שלא יארע לנו עוד הפעם, כי באיזו רוח שאינה מצויה יעקר הישוב העברי מא"י, כדי לקשר את הישוב העברי הזה אל ארמתנו ההיסטורית בקשר של קיימא, אנו צריכים בעיקר לכח מוסרי.

אנו צריכים לישוב גדול של יהודים בא"י עוד קודם להפרחת הארץ במצבה האיקונומי. אם תפרח הארץ ותהיה לכח מושך, למשוך אליה במצבה האיקונומי הרצוי את בני אדם, הנה לא רק יהודים יבואו שמה, אלא גם משאר העמים. אפשרות יסיד ישוב גדול של יהודים בא"י הוא רק, אם נהיה אנו העולים הראשונים. זה יהיה רק בהתגברות הכחות המוסריים, הלאומיים, שתהא הארץ חביבה על רבים מאחינו גם במצבה הנכחי; ושירבו בעלי היכולת לסייע בהגדלת הישוב מתוך השפעת הכחות המוסריים. אם אנו באים אל אחינו המבקשים עבודה ואומרים להם: הנה בא"י עבודה מספקת ומביאה שכר טוב; ואם נאמר לבעלי הממון: הנה עסקים טובים בארץ הזאת להשקיע בהם את כספכם, שיביאו לכם פירות — הנה עד שנאמר אנו כזאת, ואחינו יאמינו בדברינו, לשמוע בקול עצותינו, הם יראו ויכירו מאליהם, ועל יהודי אחד שיתישב בא"י, יתישבו מאה מהם. אם אומרים כעת לאחינו: בא"י יש עבודה מעטה, ולהרבה אומץ־הלב וסבלנות אתם צריכים כדי להשתרש בארץ; על הרבה עליכם לותר, כדי להשאר בה. אנו אומרים לעשירי היהודים: בודאי יש עסקים טובים ומעולים בחו"ל, להשקיע בהם את כספכם, אלא כי באי"י שכרכם הוא רוחני וצפון לעתיד לבוא, כדי להגדיל כעת את הישוב העברי בא"י אנו דורשים קרבנות מעמנו; וכח מוסרי מניע משלים את החסרון החמרי, לחבב עליהם את הארץ גם בתנאים בלתי רצויים. בכלל כל תנועה מדינית צריכה לכח רעיון, לכח מוסרי — ותנועתנו הלאומית תבוסס כולה רק על חשבון ההנאה האיקונומית? אין אני מאמין, שאפילו התנועה הסוציאלית היא כולה מטריאליסטית, הגם שהם מתפארים בזה. הגזימו בימים הראשונים והעמידו את כל העולם התרבותי על הגורמים הרוחניים, ובזה טעו, אבל גם הקיצוניות המרובה מצד השני, להעמיד את הכל על בסיס איקונומי ולכחוש במציאות כחות מוסריים, היא טעות גדולה. אין האדם בחייו הנפשיים רק צרוף חשבונות בלבד.

ופלא היא לראות, עד כמה אנו מסוגלים לעצום את עינינו מן המציאות בפלפולנו החריף. הנה אמרנו תמיד, כי שאר העמים בחושם הבריא והטבעי הבינו להשתמש בכחותיהם החמריים לצורך קיומם ולצורך התפתחותם, עשו והצליחו. ולעומת זה היינו אנו שקועים כל הימים ברוחניות נפרזה, ולכן אי־מוצלחים היינו בחיינו. ואולם באמת יודעים הם בבירור, מה הוא כח הרעיון אפילו במוסדים איקונומיים. הרי לנו ראיה מן המציאות: בשנים האחרונות שמו הגרמנים אל לבם, לכבוש את ארצות הקדם, מיסופוטמיה וסוריה, כבוש איקונומי. יודעים אנו, כמה היו עמלים ומשתדלים עד שקיים השולטן עבד אלחמיד בידם את בנין מסלת הברזל בארצות האלה. בכמה יגיעות דיפלומטיות עלה הדבר בידם. ולאחר שזכו במקחם, הלא היו צריכים לבעלי הכסף, שישתתפו בעסק זה, כסבורים אנו, כי הדבר פשוט מאד. בנין מסלת הברזל במדינות מיסופוטמיה וסוריה הוא בודאי רק עסק איקונומי ולא יותר. ובאיזה אופן ימשכו את הבריות לעסק זה, כי ישתתפו בו בממונם? בודאי רק בחשבון ברור ומבריק כך וכך צריך להשקיע בעסק זה, וכך וכך יש לקוות כי יביא פירות. מי שיתן כספו לבנין מסלות הברזל יקבל אחרי כן את הקרן במלואו ופירות במדה חשובה, יותר ממה שמביאים

א. ביילין.

אם הבנים

א.

כשנסתלקה נשמתו של ר' אברהם־יצחק הסופר סת"ם, יהודי חלש וצנום שהשתעל כל ימיו, ספדת ובכתה עליו מרה אלמנתו שרה־רבקה כיאות לבת ישראל כשרה. התכנסו גם שכנותיה ויעזרו לה, סבבו במקהלה את הנפטר, ששכב מתות על הרצפה מכוסה אדרת שחורה, ומתחתיה נתבלט חוטמו שנתחדד ובטן גבוהה, שלא התאימה כלל אל הגו הדל והרזה של ר' אברהם יצחק.

הנשים עקמו שפתיהן, הריקו מיין אפיהן לתוך שולי מטפחותיהן הגדולות שהיו עטופות בהן, הקשיבו לטענותיה ושירותיה של שרה־רבקה, שישבה על הרצפה וטענה לה„רבונו של עולם" בנגון ובסגנון המקובל, נענעו ראשיהן, והעמיסו על הנפטר תלי בקשות ותחנונים ופריסות שלום לקרוביהן ומכריהן בעולם האמת.

בכו גם הנרות, שעמדו סביב ראשו של הנפטר והורידו טפות חמות; התאחדו גם שמשות החלונות, ודמעותיהן התגלגלו למטה.

אליבא דאמת לא נגע מאד דבר מותו של ר' אברהם־יצחק ללבב אלמנתו שרה־רבקה. להיפך, בשובה מבית הקברות חשה כמו הוקל לה מעט. ולא משום שהיו לה תרעומות על בעלה. חס וחלילה! במשך העת של ארבעים ושלש שנים שהיתה חיה אתו, לא התפרצה ביניהם כל מריבה. אמנם, היו רגעים, שלא היתה שבעת רצון הימנו ביותר, ואירע שגם קשות דברה אליו, אלא שדבר זה אירע בשביל הילדים ולא בשביל עצמה. צר היה לה, שלא תפסו הילדים בלבו את המקום הראוי, וכשהיתה מציקה לו שיבקר אותם, היה מתחיל לבטלה בתנועות ידיו, מנענע ראשו באירוניה, ועונה בבת צחוק מרגיזה:

— חדלי, אין לנו ילדים.... שומעת את, שרה רבקה?... אין לנו ילדים...

דם לבה היה צף לראשה לשמע מענה כזה. היתכן? אב וקשית כה לבו! בשביל מי סבלה כל ימי חייה? למי הקדישה כל כחותיה ושנותיה, אם לא להם? הנשמע כזאת?

אלא שכל טענותיה ותביעותיה לא היו מועילות לה, ר' אברהם יצחק תומך את ראשו על שתי ידיו, עיניו עצומות בחוקה כמו מכאב עז, והוא שומע ומקשיב, ובין שעול ושעול הוא מסנן:

— אין לנו ילדים... אין לנו ילדים...

מתפקעת סבלנותה של שרה־רבקה, מתעטפת היא במטפחתה בחפזון, ועוזבת את הבית בתור מחאה.

ובשובה — כאילו נשכח הדבר, היא מתפיסת, סולחת לו ונכנעת, ושוב מתחילים וחולים ימים ארוכים של שלום ושל שלוה כבדה, כימיו של עין נובל עירירי, שכבר נשרו עליו, והוא רוקב, והוא רוקב...

כך, היא היתה נכנעת, אלא שלבה, לב אם אוהבת, לא שקט אף רגע, ואהבתה העצומה לילדיה. היא שגרמה שתתנחם אחרי אישה, ובפרט, שחייו של ר' אברהם־יצחק בימיו האחרונים לא היו חיים כלל, ולא אחת בקש את המות שיבא ויגאל אותו ממכאוביו הקשים.

במשך ימי מחלתו היתה תדיר נמצאת אצלו וכפותה למטתו, לסעדו לכלכלו, להגיש לו כל הנחוץ, לגזול שינה מעיניה בלילות, שמא יאחזהו שעולו העז, שעל ידו פניו מוריקים, ועיניו מתבלטות מחוריהן מלאות דם. אלא שלעצמה לא דאגה, העיקר הוא, שלא היה לה פנאי לבקר את הילדים אלא לעתים רחוקות, וזה לרגעים אחדים, דבר שהסב לה צער מרובה. וכלום אפשר להפקיר הכל בשביל חולה, שימיו כבר חוצצו?

עכשיו הרי היא בת חורין גמורה. עכשיו יכולה היא להקדיש את כל שעתה הפנויה בשביל „גוליה". שהדה במרומים, שרק בשבילם היא חיה ובשבילם היא נכונה להביא את כל הקרבנות שבעולם.

עסקים אחרים. שהרי זולת זה על מה ישקיעו הגרמנים את כספם בבנין מסלות הברזל במדינות הללו? מה להם ולמדינות מיסופוטמיה וסוריה? ועם כל זה היה מהלך הענינים באופן אחר לגמרי.

גם בדבר הזה בקשו ומצאו את התוך, את הרעיון המוסרי, את ההשפעה הקולטורית. טרם כל דבר השתדלו להגדיל את הכרת הארצות האלה בגרמניה על ידי חבורים מכל המינים, על ידי דרשות ברבים. אפילו דרשותיו המדעיות של דיליטש בדבר „בבל וביבליאה" סייעו הרבה להעיר את הלבבות ולחבב את המזרח בלבות העם. לא שמו די ספוקם בהרצאות המצב האיקונומי של המדינות, בספור הענינים „הממשיים", אלא שתפו לזה את הזכרונות ההיסטוריים הקשורים בהן, את העושר הקולטורי ואת יחוסם ההיסטורי אל המקומות המסומנים. לא רק עסק איקונומי אמרו ליסד בבנין מסלת הברזל, אלא גם מפעל קולטורי חשוב ורב הערך. הפרופגנדה היתה מסתעפת לכמה פרטים חשובים, וקשה היה להכיר תמיד את עקביתיה. אין ספק לי, כי בעלי העסקים האלה גרמו הרבה בשנים האחרונות להגדיל גם את „חבת הארץ" בקרב הגרמנים. ואנו בשמענו את מלת „חבת הארץ", פלצות תאחזנו מפני „הבטלנות" הזאת.

רק בטלנים גמורים מוצאים בכל כח רוחני „בטלנות"; הטעמת הגורמים האיקונומיים, ורק האיקונומיים, בכל ענין, והשפלת ערך הכח המוסרי — זוהי השקפה דרדקאית.

ברור הוא, כי התנועה הלאומית תצליח רק בהגברת כל הכחות הלאומיים, המוסריים והחמריים. כדי לשתף את כל הכחות החמריים בעבודה הזאת צריכים אני לכח מוסרי מניע. נחוץ לנו להלאים את כל היהודים בארצות פזוריהם, להעיר את לבם הנקפא והמטומטם, עלינו לחדש את ההכרה הלאומית, ההיסטורית, בלב רוב אחינו, לחדש את הרגש הלאומי הישראלי, לאסוף את „הנדחים" במובן הלאומי והמוסרי. את אלה שנתרחקו מעל בית ישראל וכבר ותרו על עתידנו הלאומי. כח כל אומה היא באוכלוסיה וגם ברכושה החמרי. עד גבול זה גם אני מודה בחשיבות הכחות החמריים, אבל באיזה אופן נקשר את כל אוכלוסי ישראל אל תנועתנו הלאומית? איך נרכז את כל רכושנו החמרי לצורך התכלית הלאומית? הלא רק בסיוע הכחות המוסריים.

במקצוע זה היתה פעולתנו עד הנה מעטה מאד. אמנם יש בזה כמה מניעות ועכובים הנמצאים בתנאי חיינו בגולה— אבל המצב הזה לא יחייבנו לבוז לכל פעולה רוחנית, להרחיק את עבודת־הרוח. יש לנו כמה גורמים חשובים. אפשריים פחות או יותר גם בגלותנו, ובהם צריכים אנו להשתמש עד כמה שידנו מגעת. איני אומר, כי עלינו לצמצם את עבודתנו רק בתחית הרוח, בהכשרת הדור הבא שיהא ראוי לכך, לחכות עד שיהא הדור כלו זכאי. ומודה אני בדבר, כי הצלחת מצבנו החמרי בא"י הוא גם כן גורם גדול, לחבב את הארץ על עמנו. יש בני אדם, אשר באופן אחר אי־אפשר למשכם לחבת הארץ, ואפילו אם אתה מדבר על לבם כל היום, לברר להם חשיבות א"י בנוגע לחיינו הלאומיים והמוסריים, אין הם נשמעים לך. אבל הקטנת ערך העבודה הרוחנית והמעטת חשיבותה היא חסרון גדול, אשר תוצאותיו והשפעתו לרעה נרגיש בודאי, אם נתמיד בטעותנו זאת.

וכי באמת באנו כבר עד הלום, כי יש צורך בדבר להטעים בקרבנו את הערך המרובה של עבודת־הרוח בתנועתנו הלאומית? באיזה כח אנו חיים ומתקיימים ביהדותנו עד היום, ומעלים עוד את זכר ארצנו ההיסטורית על לבנו, אם לא בכח הרעיון, בכח השפעה מוסרית? האם צריך להזכיר אותנו, כי לא רק פתרון שאלת היהודים אנו מבקשים בא"י, כי אם גם פתרון שאלת היהדות, וכי אם אפשר לנו לעקור מלבנו את שאלת היהדות, תפתר שאלת היהודים גם בארצות הגולה מאליה?

ב.

כאילו נשמה חדשה היתה מתחילה לפרכס בגופה של שרה־רבקה, בשעה שהיתה באה לפקוד את גויהם של ילדיה. הכל בה חביב וכה קרוב ללבה.

בין שורות עצים נטועים בסדר, מתנוססות מצבות שיש יפות, קרות, ועליהן פתוחים שוגים עם אותיות זהב מוזהירות, מספרות בשבחיהם וביחוסיהם של הנפטרים הטמונים בקרקעיתן. מתחרות הן המצבות, וכל אחת מגזימה לפני חברתה על מעלותיו ויתרונותיו של החוסה בה.

נפרדות זו מזו הן עומדות מוקפות שבכי ברזל, ומזכירות הן משום מה אולמים גדולים נשענים על עמודים עבים, חלקים וראיים גבוהים, ועלמות חורות תועות בהם גוגות, אלמות, עטופות שחורים.

ובמורד—קברי דלת העם. נדחקים הם זה לזה. גל על גל, מצבה למצבה ותלי עפר ערומים בלי כל מצבות, גורי עץ שבורים, שיורי מצבות שנפלו ונהרסו ונרקבו משני העת, מזרם וממטר.

נודף ריח יער ארנים. ליאות מפעפעת בכל האברים, רשת מזורה לפני העינים, והדממה מעיקה כבדה ומספרת רזי עולם אחר, כה קר וזר, כה נוגה וקרוב.

אל המקום הזה כוננת שרה־רבקה את צעדיה.

בעונג מיוחד היא מטילת בין הקברים. המצבות היותר יפות וחזקות בפנה זו לילדיה הם. לכל אחד במין ארגז של עץ רבוע משוח בשֶשר אדום עם גג שפוע עם רעף על אחד מקירותיו ועליו כתובת קצרה.

הנה בשורה השנית מצבתו של הבכור יעקב. מת בשנת העשרים וארבע לימי חייו. שם בשורה הששית הקבר הרביעי הוא קברו של רחלה; היא מתה בהקשותה ללדת. בצד ימין—דינה'לע. מלמטה יוסף'ל, נפטר שני שבועות קודם לחתונתו. קרוב אליו—אלתר'ל בן זקוניה, הוא מת באותה שנה שמת בה יוסף'ל, וקבריהם קרובים זה לזה. במורד—קברו של ר' אברהם־יצחק בעצמו. הוא ראה בקבורתם של כל יוצאי חלציו. סמו הרופאים, שלכל בניו ובנותיו הוריש את מחלתו, מחלת השחפת; אותו השעול ואותה נזילת הדם דרך הגרון, אלא שהם הקדימו אותו במיתתם.

נגשת היא לכל מצבה, דופקת עליה ומבשרת את בואה, בודקת כל חור וסדק, מתקנת ומנקה את העפר ומישרת את המשעול סביב סביב.

אחר כך היא תומכת על יד המצבות ומשיחה את לבה, מתנה במנוחה על קורותיה ומאורעי היום, ומכל החדשות שקלטה אזנה בעיר. יש לה מן המוכן בשביל כל ואחד. ליעקב היא מספרת אדות חבריו האברכים וחיי משפחתם, לרחל'ה- אדות הנשים הצעירות וסודותיהן, לדינה'לע—על הבתולות ובגדיהן וארחן ונשואיהן, ליוסף'ל—על רעיו הבחורים, לר' אברהם יצחק—על הסופר סת"ם החדש שבא במקומו, ותורתו שנמצא בה פסול בשעת קריאה...

ולפנות ערב, כשהחמה גוזעת, וצללי המצבות מתמתחים ורועדים חרש כמסתירות סוד המות בכנפיהם השחורות,—יושבת שרה־רבקה על יד קברו של אלתר'ל, משכיבה ראשה על מצבתו בדממה, ולואטת פניה. הלב נוהם ומתמלא נענועים; גופה מתחיל להתנועע בלט, כאילו מנענעת היא את עוללה בעריסתו, ובקול חליש וצרוד, ובמלות קטועות הנובעות מפה חסר שנים היא משוררת:

שלאף—זשע, שלאף—זשע

וואהגיוניו...

והמצבות האלמות שומעות ומקשיבות להקול הזר, ועשבי בית הקברות מרכינים ראשיהם ומאזינים לקולה קול אדם חי, המצלצל כה משונה בתוך הדממה הכבדה והאלמה.

בלב שאנן היא שבה העירה ללון בשביל לבא ביום המחרת עוד הפעם.

ג.

לאט־לאט חדלה שרה־רבקה להתענין בחיי העיר ובחיי האנשים הסובבים אותה. השאון והרעש הרגיזוה ויזעזעו את עצביה. היא לא מצאה לה פה כל תוכן, והתחילה להוקיר את רגליה מבית שכנותיה. יש שלקחה חלק בשיחותיהן לפעמים לא משום שהיה לה צורך פנימי לזה אלא מתוך ההרגל הישן.

גם מכירותיה מצדן הן התחילו להתרחק ממנה בימים האחרונים והין משתמטות ממנה אחת אחת,

כמדומה לי, שאין הדברים האלה צריכים להוכחה, אלא המעשים והעובדות מוכיחים אותם למדי. הוכוח על דבר אמצעי התחיה, אם בעבודה איקונומית קודמת, או בעבודת הרוח, הוא רק למורי ולא למעשה. אמת היא, כי העם נמשך יותר אחרי מוסדים חמריים בא"י; ומן עבודות רוחניות יסיח את דעתו. אבל חושב אני כי אין זה מונח בטבע הענינים, אלא באיזה סבות מן החוץ. בכל אופן ברור לי, כי קיום תנועתנו הלאומית כעת, עד כמה שתפשה מקום בעמנו, הוא רק בכח הרעיון, שהיה מושל עד עתה בישראל, היא קיים בלבנו את הגעגועים ואת התשוקה לארץ אבותינו; הוא היה הקשר בין העבר הישראלי ובין העתיד. ומי שמאמין בכח הרעיון ומוצא בו כח מניע להתפתחותו, אל יתיאש מן עבודת הרוח, אפילו אם כעת נראה, שאין השעה מסוגלת לה. בעבודת הרוח אין הפסקה. ומה שלא יפעל תיכף באופן מוחשי יפעל באחרית הימים. עבודת־הרוח הוא הקשר ההיסטורי בכל עם ועם; קיום הנשמה שבו וכחות הנפשיים; הוא התכלית האחרונה לכל פעולה צבורית.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵי—הַיִשּׁוּב.

מאמר שני.

הַקּוֹאוֹפֶּרַצִיּוֹת.

(המשך)

ראשית עלינו להקדים ולהציב ציונים נאמנים, למען נדע את תכונת הקואופ־ציות האמתיות ואת אפין, לבל יבאו אחרים לטעות ולמלא את הקנקן הזה ישן נושן.

אחד מראשוני היוצרים אשר יצרו את הקואופרציות, האנגלי Holyoake, אומר: „האגודה הקואופרציית האמתית והטהורה מכניעה ומשעבדה את הקפיטל לעבד לה; האגודה איננה ניתנת להחין, להקפיטל, שום ריוח בהכנסות האגורית; היא משלמת בעד הכסף המובא לה רק הרבית המועטה לפי ערכה בשוק הפיננסים בעת ההיא, וממעטת אותה (את הרבית) עד הדיוטא האחרונה. הריוח יתחלק רק בין חברי האגודה, בין עובדיה ופועליה בשוה ובערך לפעולות שהביאו לה.

החכם הנודע הפרנצי, Charles Gide, אומר: „תכונתן היותר נכבדה של האגודות הקואופרטיביות אנו מוצאים בזה, שהן אינן משביתות את הקפיטל, כי אם נותנות לו את המקום הראוי לו: להיות לכלי־יוצר בידי העמלים והפועלים, ולשלם בעד טרחתו לפי תועלתו.

בעת אשר במקומות שאין שם קואופרציות יקח לו הקפיטל את כל הרוחים, והעמלים יעברו רק לטובתם ולהפרחתם של בעלי־ההון, אנו מוצאים, שבקואופרציות, להפך, יקבלו הרוחים רק העמלים, ובעלי־ההון יעבדו לטובת הפועלים והעובדים.

הסמנים המובהקים האלה, אשר גבלו גדולי יוצרי הרעיון של ההתאגדות, יהא לנו למורה דרך להבחין, בין האגודה האמתית הנוסדה לטובת האכר הפעוט והאגודה אשר טנדנציותה להגדיל הונם של בעלי־הרכוש. —

החכמים מנו חמשה עקרים בקואופרציות.

העקר הראשון, כי כל חבר האגודה משתתף בעצמו בעבודתה ובפעולותיה שהתותה לה. לא המניה, לא החלק של ההון, שהחבר מביא בראשית התיסדות האגודה, יתן לו משפט חבר, כי אם ההשתתפות בעבודה התמידית הממלאה את כל הצרכים המיוחדים של אישי־החברה, — היא תתן לו חלק בין

איזו עול פעלה להן? מדוע הן עוברות לצד אחר של הרחוב כשהן פגשות אתה? מדוע הן נחבאות כשהיא נכנסת אליהן? — את זאת לא הבינה בשום אופן.

— צפרא טבא, בתיה, מה אצלך בחבילה זו? — היא פונה לאחת ממכירותיה כשהיא נפגשת אתה ברחוב — מה סחרת?

— בד, — עונה בתיה — קניתי אצל בריל האדום בשביל בתי תחיה. בעוד שני ירחים אנו חוגגים את חתונתה בשעה טובה ומוצלחת עד מאה ועשרים שנה.

— אמן. הראיני, בד לא רע. וכמה שלמת מחיר האמה? — שואלת שרה־רבקה בהוציאה קצה הבד ומששת בו והופכתו מצד אל צד.

— דרש רק עשרים אגורה ולא זז שעה שלמה. גרוני נחר. אלא שברוב עמל עלה לי להוציא מידו בעד שמנה עשר.

— הם... ; הסחורה איננה רעה כלל... נכונה אני בכל זה להשבע, שהבד שקניתי לתכריכיה של דינה'לע לא היה גרוע מזה ושלמתי רק שש־עשרה...

בתיה נשארת על מקומה בקפואה ועיניה לטושות מלאות בעתה. היד האוחזת את הבד רועדת והיא קוראת חורה מכעס:

— הנך מטורפת!... התדעי מי את?

והיא בורחת.

שרה רבקה מבטת אחריה בתמהון ואינה יכולה להבין מה קרה פתאום את בתיה.

וכשהן נפגשות אחר־כך מפנה בתיה את ראשה ועוברת בחפזון.

— אצל מי קנית את הנרות? — שואלת שרה־רבקה את שכנתה, כשהיא נכנסת לביתה בליל שבת אחרי ברכת הנרות.

— אצל ליבל אסתר'ס. וכי מה?

— מצאת לך מקום טוב לקנות. נרותיו מעלות תמיד עשן וצחנה. גם אני הייתי לפנים אחת מקונותיו, אלא בשמת יוסילע שלי, בערב שבת היה הדבר, ושלחתי לקחת נרות אצל שימעלע הזקן והדלקתי למראשותיו והאירו, האמיני לי, עד מוצאי שבת אחרי ההלויה, ומאז אני קונה תמיד אצל שימעלע.

רעד עובר בכל גופה של השכנה והיא ממהרת להפטר ממנה.

— לאן כה תחפזי מבוהלה? — עוכבת שרה־רבקה בעד אשה צעירה אחת העוברת על יד חלונה.

— אללי לי!... מה את סחה?... מיז הבוקר עזבתי את הילדים גלמודים... עוד לא אכלו כלום, אויה לי!

— הו, ילדים, ילדים! — קוראה שרה־רבקה באנחה — וכי כלום יש לי רגע של מנוחה בשבילם? הלב רועד תמיד. היום מצבה, מחר נרות, קדיש, חזן, שמש... כן כן, יקירתי...

אלא שהאשה הצעירה אינה יכולה לשמוע יותר. פחד נורא נופל עליה והיא מתעטפת ורצה הימנה.

ופחד־כזה היה נופל על כל א־ש שהיה נפגש אתה. היא חדלה כבר לעורר רחמים.

— ריח בית הקברות היא מביאה אתה! — היו הנשים מתלחשות.

— בר מינן נודף הימנה, רחמנא לצלן!

ד.

כל מה שהתקרבה אל המתים התרחקו ממנה החיים, וכל מה שהתרחקו ממנה החיים נעשו לה המתים אהובים וקרובים עוד יותר.

היא לא חשה עוד את הכאב של לב אם שכולה. הילדים היו שלה כמו שהם עכשיו, המצבות היו ילדיה, היא שכחה ולא הזכירה עוד את הימים שבהם היו ילדיה חיים.

מים דלוחים היו דמעותיה, הורידה אותם מתוך ההרגל אלא שלא נגעו עוד ללבה. היא בכתה לפעמים משום שגם אחרים נוהגים לבכות על מתיהם.

ומוזר היה הדבר לוא שאלו אותה פתאום אם רוצה היא בתחיתם של ילדיה.

ויש שהרגיעה לפרקים את נפשה, שבאותו היחס שמתיחסים אליה הבריות יש קנאה כבושה.

מגפה אם התפרצה ותפיל חללים, או כשהד החיים הסואנים הגיע גם לאזניה, ותשמע על דבר בהלות ואסונות ומלחמות וקרבנות אדם, — או היו

בוניה ובין מהוי־דעת באספות. האגודות שיכד אבי־הקיאופרציות בגרמניה, ריפאיזן, לא לקחי אפילו מניות ראשונות מחבריהן. קרן־המלואים (פונד רזרוי) יאסף בכל האגידות מהרוחים, והוא שייך לכל האגידה, ולא לחבר פרטי ולא לאגודה מרכזית ולא למוכד אחר, אפילו מיסד עממי. השתתפית החבר ויק בהונו ובכספו, ובמו כן השתתפות איזה מוכד צבורי, אפילו בנק עממי, במעשה האגודה, לא תתן להם הצדקה להיות בין מיסריה ובין מהוי־דעתם: ההבר ההוא או המוכד ההוא יכל לקבל רק את הרבית דנקצבה בעת ההיא. ולנו חשוב הדבר הזה בפרט, יען כי בודאי תצטרכנה האגידות לעזרת־כסף מהמוסדים הצבוריים שלנו כמו יק"א, קה"ק לישראל, אפ"ק וכו', ועל פי העקר הזה לא יוכלו דמיסדים האלה לשלוט באגודות ולהטיתן כפי חפצם ורצונם הכביר. —

העקר השני. הרוחים אינם מתחלקים בשום אופן לפי כמות המניות, כי אם רק לפי סכום הפעולות ותקופת העסקים שעשה כל אחד מחברי דאגודה. כלומר כל מה שפעל איזה חבר יותר לצרכיו ע"י האגודה, כל מה שלוה יותר מחברו, כל מה שרכנים תבואה למכירה יותר מחברו, כל מה שקנה חמרים וצרכי ביתו או צרכי חקלאתו יותר מרעהו, — כן יגדל הפרוצנט של הריוח שהוא מקבל מכל הריחים שקמצה דאגידה. וכן הדבר באגודות המרכזיות, שהרבתה אחת מהאגודות הנאגדות למלא את צרכיה ע"י האגודה המרכזית, יותר יגדל גם ככים הריות על חלקה. בהתחלקות הריוחים מנכים בראשונה סכום מוגבל לקרן־המלואים של האגודה, כי כל מה שהילכת וגדולה הקרן הזו. כן יתוסף עוז ועצמה להחברה להגדיל את פעולותיה משנה לשנה. אחרי־כן משלמים את הרבית לחברי האגודה (הרבית שמשלמים בעד הכסף הלקוח מהבנקים או מאנשים פרטים תבא בכלל ההוצאות של עסקי־האגודה), והנשאר ימסר להחברים לפי ערך עסקיהם, כאמור. —

העקר השלישי. כל החברים משתתפים באספות הכלליות, ולכל חבר או חברה יש רק דעה אחת: אחד המרבה במניתו ואחד הממעיט. כל החברים שוים בזכויותיהם ובחובותיהם המוטלים עליהם. הדעה שיש לו באספה לא תוכל להמסר לרעהו, חבר האגודה, כי אם לאחד מבני ביתו, אם הוא בעצמו לא יוכל להשתתף באספה. — אספת כל הדברים ביחרת בכל שנה ושנה ועד של הנהגה, וגם יעד לבקרת אשר יבקר לא פחות משלש פעמים בשנה את כל עניני האגודה. חברי היעד לא יוכלו לקבל שכר בעד טרחתם; רק בסוף שנת העבודה, אחרי שערכו חברי־הועד וחברי־דבקרת חשבון פרטי מכל פעולותידם וממצב האגודה, תוכל האספה לקבוע לחברי ההנהגה סכום מצומצם מריוח האגודה בעד עבודתם לטובתה. רחברים שהיפקדו להיות ריאי־השבון, גזבר ומזכיר, מקבלים שכרם כאנשים פרטים המשרתים בעבודת האגודה, והאגודה קובעת להם שכרם. —

העקר הרביעי. כל חבר של האגודה ערב בעד כל עבודתה והוא אחראי ברכושו ובנכסיו. ישנן אגודות, שאחריות החברים מוגבלה, ויישנן כאלה, שאחריות החברים בלתי מוגבלת, חקר דברי הקואיפרציות יראה לנו לדעת, כי האגודות תשאפנה לעבוד באחריות בלתי־מוגבלת, יען כי הבנקים והסוחרים הגדילים יתנו אמנה למעשה אגודות, אשר יסודן בערבות שלמות של החברים.

הראשון אשר החל ליסד קופית של מליה, קופות משיתפית, בין המתישבים בא"י, מנהל האנגלו־פלשתינה בנק, ז. ד. ליבונטין, אומר במאמרו „אגודות משותפית בעולם ובעולמנו": ... „אצלנו החברים ערבים כל אחד לפי מדת הסכום של הקרדיט הנקצב לו. התנאי הזה להגדיל את מדת הערבות של הדברים... היה מוכרח, מפני כי קשה היה למשוך את החברים לקופה של ערבית בלתי מוגבלת... ולהלן מהאונן העסק הזה, כי הסרה

וורמים בלבה גלי אושר, שבטוחה היא בילדיה וסביבה הם כולם.

-- אללי לי!—היתה משיחה למצבות—גוולים ילד מזרועות אמו ושולחים אתו למלחמה רחוקה, והוא נופל שמה ואין איש יודע קבורתו. לב אם צריך להיות חזק מברזל בשביל לשאת כל הצרות הללו.

והיא הודתה לאל, על אשר רחם אותה ויתן חנה בעיניו ולא הביא אותה לידי נסיון.

ה.

ימים רבים כה עברו עליה במנוחה.

רק לעתים רחוקות, רחוקות מאד, היו מתעוררים בחביון לבה איזה רגשות לא ברורים, איזו נימין נסתרים התחילו נוהמים וימוצו ויעיקו לה. יש שהיתה יושבת ביום חג או שבת ליד החלון בשעת בין השמשות, בשעה שהשמש שוקעת מאחורי בית הקברות, הכל טובע בנהר ארגמן, ואנשי העיר יוצאים לטיל מלאי חיים ושמחים ומקושטים. דרך חלונה עוברים אנשים עם נשיהן, הורים עם ילדיהם, בחורים ובתולות, והם מתלוצצים ושוחקים וממלאים את הרחוב חיים ותנועה, ורק היא יושבת בודדה, גלמודה ורחוקה מילדיה. צללים שחורים עומדים עציבים בזוית הדרה, גדלים ומתארכים, נגשים בדממה אחד לאחד ומתלחשים ומשיקים בפחד, ובאיתה שעה היה איזה דבר מתחיל להכביד על לבה ולכוצו, ודמעות היו מתחילות וזחלות על הלחיים הקמוטות.

בשנים האחרונות החלה לחוש אפיסת כחותיה. רגליה צבו ומתגררות הן בעמל רב, ובלילה תנוד שינה מעיניה ומתהפכת היא מצד אל צד. היא החלה לחוש את קרבתו של המות העומד ואורב לה על כל צעד, וקריאה מרה מלאה כאב היתה מתפרצת מחזה:

— על מי אעזוב את גוזלי? מי ישים עליהם עין? מי ידאג למענם? ורק בשבילם היתה רוצה לחיות.

ו.

היה יום קיץ, יום שרב. כצללים הכתוכבו אנשים, התעלפו העצים, העשבים נצהבו והתכווץ הנהר.

ומאחורי החורשה התחילה וזחלת עננה כבדה, חשכה, מעיקה בעופרת יתגחן לארץ; ורוח אדיר הלך לפניה והרים ענני חול. קרע גגות מהבתים, שבר דליות מהעצים והכל התערב וישרוק ויסתובב.

ויכס הענן את השמים, ותשוב הדממה, דממה אלמה, מחניקה. חדל הכל מלנשום.

ויברוק ברק ויבקע את העננה, ויפתחו השמים וגשם שוטף נתך ארצה. ואחר כך האירה השמש שוב, והחליקה על הארץ בקרניה ברוך, וטהורים היו השחקים, והקשת עם צבעיה המזהירים היתה נוחה ומלאת חן. לעומתה שחקה הארץ כשוכב שנתקל ונפל בהשתובבותו וקם וצוחק.

מהבתים התפרצו האנשים החוצה, וילדים יחפים הדליחו ברגליהם את האגמים החמים ויזו אגלי מים בתרועה וגיל.

באותה שעה נראה שרה־רבקה רצה בחפזון בדרך המובילה אל בית הקברות.

העצים הפיצו את ריחם המיוחד. המצבות של שיש התחדשו, הסירו מעלידן את האבק ונוצצו, והשמש לטפה באותיותיהן ברמזים של זהב וחמטן וצחקה.

ושם במורד עמד כבר ריק ועליו שמיכת טיט הלקלקה שטוחה לנוכח השמש ומתיבשת. נתישרה דארץ, מהמצבות לא נשאר אף שריד ומתוך הטיט בצבצו רק עצמות.

שרה־רבקה קרעה את בגדיה ורצה ברחובות העיר בקול צעקה נוראה:

— נולד! ילדי! ילדי!

היא תופפה בזרועותיה על לבה, תלשה שערותיה ושאגה:

— אין לי ילדים! ילדי אים? ילדי אים?

לונדון, תרס"ז.

לנו האמונה איש ברעהו, וכל אחד חפץ לבנות במה לעצמו... ורבים לא חפצו להכנס אל אגודות כאלה מיראה, פן יהיה עליהם לשאת בהפסד שיגרמו אחרים".

הדברים המרים האלה יראו לנו בעליל, עד כמה עוד רחוקה הבנת מתישבי־ארץ־אבותנו מהתועלת העצומה והכבירה, היוצאת מעבודה משותפת ומעזרה עצמית. חשבונות הקואופרציות מראים לנו, כי האחריות הבלתי־מוגבלת לא הביאה שום הפסד להחברים, ולהפך — העקר הזה נתן להקואופרציות כח ועצמה להגדיל ולהפריח את עבודתן: מנהלי החברה יודעים את האחריות הרבה המוטלה עליהם ולכן יעבדו בעסקי האגודה בזריזות יתרה ובזהירות רבה, נזהרים המה בכל עסק ובכל מלוה ובכל הקפה, ולא יעשו דבר עד שיחקרו ויבחנו לדעת, כי הוא נחוץ והכרחי לחבר האגודה, כי ההקפה או המלוה תביא תועלת נחוצה למבקשה. ומלבד זאת עומדות תמיד האספות הכלליות של חברי האגודה על המצפה ומשגיחות בעין פקוחה, כי לא יפול שום דבר מעילה בקרשי־החברה. —

העקר החמישי הוא ההסכמה החפשית של כל חבר האגודה. הוא נכנס אל האגודה בלב שלם ובנפש חפצה, והרשות בידו לעזוב אותה בכל עת ובכל זמן, אם לא מצא חפץ ורצון בפעולותיה או בהנהגתה. רק עליו מוטלת החיב להיות ערב בעד פעולות האגודה לשבועות אחדים, עד שיתפשרו ביניהם ועד שיבואו בחשבון עסקיו הפרטים שבינו ובין האגודה. וכן תוכל האגודה באספתה להוציא ממנה את החבר, אם יש טעמים חשובים מאד לזה.

(המשך יבא)

ז"ס.

לְתוֹלְדוֹת הַפּוֹעֲלִים בְּמוֹשְׁבוֹת א"י.

(המשך)

גם פקידות הנדיב שהיתה מוסיפה לפרקים לתת נחלאות לאיזו פועלים שהיו רצוים לה ולצעירי המושבות כמו בבנות זכרון יעקב, בר"ל, בגליל העליון, וגם פועלים שהתנחלו במוצא בעזרת חברות אחרות, כל זה השפיע על הפועלים הנוטים אחרי קולוניזציה להכריע את ההצעות שעסקו בענינים אחרים. ביחוד גדלה קנאת הפועלים, כאשר ראו, כי פקידות הנדיב קנתה את השטח הגדול של מתולה ותושיב בה פועלים רבים בש' תרנ"ו, וכעבור חדשים אחדים הושיבו גם חו"צ חלק מחבריהם בקוסטיניה בכסף אשר אספו לטובת הפועלים. לפיכך כל צעד מצד הנדיב וחו"צ, (ואח"כ „עזרה" ויק"א) להנחיל ארמה למשפחות אחרות שבין הפועלים, היה מגדיל את תשוקת הפועלים לבקש אמצעים, שעל ידם יוכלו גם הם לקבל אחוזות, אף אם תהיינה קטנות. לכן הוסיפו כל הפועלים, שלא חפצו להפרד מהרעיון ע"ד שכלול, להתאגד למטרות קולוניזציוניות, אך בפועל אושרה מטעם הועד האודיסאי רק בראשית ש' תרס"א ע"י אחד העם בבואו אז לא"י. מספר הפועלים בכלל אז 506, מהם 343 בעלי משפחות, ו—163 רוקים [1] גם לא כל המספר האחרון היה פועלים קרקעים, כי מהם רק 33 עסקו בעבודות קרקע, ויותר 274 הפועלים היו עסוקים ביקבים בתור פועלים תמידיים, חרשי ברזל, חבתנים וכדומה. כעבור זמן החל מספר הפועלים להתמעט מאד, כי אז עברו המושבות לרשות החברה יק"א ונפחתה העבודה, וגם יק"א העניקה כסף רב לאלה שעזבו את המושבות, וחלק ידוע מקרב הפועלים בחרו לעזוב את הארץ בהוכחם, כי לא יזכו בקרוב לשכלול, וכן הלך מספרם הלוך ופחות, עד כי נשארו רק כארבע מאות פועלים, ומהם כמאה היו חסרי עבודה.

בין הפועלים שנשארו בא"י נמצאו רבים, שעוד הוסיפו לחלום ע"ד קולוניזציה, אחרי שהנדבות לטובת הפועלים לא נפסקו, והיו נדפסות למכביר בעתונים ונאספות בראשי הומיות, ועוד פעם הגיעו לסכום הגון. זה השפיע על הפועלים לשלוח שני שליחים פריזה להשתדל לפני יק"א והברון לשכלל את טובי הפועלים, והועד האודיסאי מצא לנכון לתמוך לעת עתה בכך 600 פרנק לחדש את הפועלים, עד אשר יתברר גורלם. אחרי שהצירים לא הצליחו במשלחתם, פנו הפועלים לועד האודיסאי, כי הוא יקבל עליו לדאוג לגורלם, והועד החליט להשתתף בסכום של 200 אלף פרנק, אם יק"א והברון יוסיפו עוד מיליון פרנק לקרן הזאת, למען שכלל חלק אחד בתור אכרים וחלק שני בתור חרשי־בית. בבוא צירי הפועלים לאספה הכללית של הועד האודיסאי (בש' תרס"א) התנגדו לחרשת בית וידרשו לשכלל מאה פועלים על הקרקע. אחרי האספה נסעו שליחי חו"צ ובני א"י להתיצב לפני הנדיב, והאחרון הסתפק רק בהבטחה לתת לפועלים נחלות בגולן, כאשר תתקבלנה הזכיות הרשמיות. כוף הדבר היה, כי בפועל, רק חלק קטן מהפועלים קבלו נחלות ביהודה [2], גם פועלים אחדים שבגליל היו בין הזוכים לשכלול, אך מסבות שונות נתעכב הדבר ואיזו מהם לקחו את דמי שכלולם ויתאחזו ביהודה. אגודת הפועלים הישנים מוסיפה להתקים גם כעת, אבל סימני חיים אינם ניכרים בה, אף על פי שהיא מונה בתוכה יותר ממאה חברים, ואף כי הועד האודיסאי נתן להם 15,000 פרנק ליסוד קופה לעזרה עצמית, אחרי שכמעט כולם חדלו מהיות פועלים.

אף כי כמעט בכל שנה, משנת תרנ"א ואילך, היו באים צעירים חדשים לעבוד במושבות, ותוצאות הפועלים הקודמים לא עצרו בעדם מהוסיף ללכת בדרך שסללו הראשונים, בכל זאת לא נראו סימני צמיחה במהלך תנועת הפועלים גם כשנכנסו לאגודה. ע"ד יחס הפקידות לפועלים כבר דברתי למעלה יע"י להוסיף הפעם, כי גם בעיני האכרים היתה, לרוב, [illegible]דת הפועל היהודי גרועה ופסולה, גם כשנמצאו אכרים יוצאים מן הכלל ונוטים לקבל פועלים יהודים, לא נמשכה נטיתם זו לזמן רב, גם הם היו מתחילים להשתמט מקבל פועלים יהודים;

החסרון היותר בולט וניכר של הפועלים ההם, אשר עבדו במושבות בשנים הקודמות הוא, שהחלק היותר גדול מהם לא שאף להתקים בא"י בתור פועלים. הם נסחפו אחרי הזרם של חבת ציון, והיו חושבים את עצמם למאושרים בזה, שבידיהם ממש יעבדו את אדמת אבותיהם, ולפעמים מפני שלא היתה להם ברירה אחרת היו נאלצים לעבוד במושבות, וכהראשונים כן גם האחרונים לא יכלו להסכים להשאר פועלים לזמן רב. מפני זה חסרו להם הרצון והנטיה להתמחות בעבודתם, כדי שיוכלו להתחרות עם הפועלים הערבים בכל מקצועות העבודה.

---

[1] „בספר השנה" שנה ד' מביא ה' קומרוב רשימות ע"ד כל הפועלים שנמצאו במושבות שנת תרס"א;

בעקרון 25 פועלים, ברחובות — 26, בודי חנין — 16, בראשון־לציון—103, בפתח־תקוה—52, בחדרה—20, בזכרון־יעקב—161, בעין זיתים—29, בראש פנה — 40, במחנים—4, במשמר הירדן—4, ביסוד המעלה—14, במתולה—12.

2) בחדרה הנחילו 4 פועלים, בפתח־תקוה — 4, „בתל אביב" שחו"צ קנו על יד ודי חנין — 21.

ולא עוד אלא שחלק ידוע מהם היו חושבים את עצמם לבחירי האומה, שבאו לעבוד לטובת הרעיון הלאומי, ולא יכלו לסבול את הדבר, שגם אותם — העובדים לטובת כלל ישראל — יעריכו ע"פ כמות עבודתם ואיכותה, כמו שעורכים את הפועל הערבי. עוד חסרון אחד היה לפועלים הקודמים — וכן גם כעת — שלא ניתן להם להתקדם כראוי, והוא, שלפני בואם לא"י היו חסרי הרגל בעבודה גופנית בכלל ונסיון בעבודה קרקעית בפרט, ועל כלם קושי ההתאקלמות ורבוי המחלות. כל אלה היו לאבני נגף בדרך הפועלים, ולכן גדל צבא הנחשלים, שהיו מרבים לעזוב את המערכה. לפי זה נקל יהיה להבין, איך התיחסו האכרים לפועלים כאלה.

האמת ניתנה להאמר, שלו היו האכרים רוצים להשתמש רק בפועלים יהודים לא יכלו להוציא את מחשבתם לפועל, אחרי שחסרו פועלים יהודים במדה מספקת. ומלבד זה שהאכרים היו מוכרחים לתת עבודה לפועלים ערבים, היו האחרונים מצטינים בכח גופני, בהרגלם להאקלים ולעבודות הארץ, בכשרינם לסבול ובשכרם המועט. נוסף לזה חוננו הערבים עוד במעלה אחת השקולה מאד בעיני האכרים היהודים, והיא, חסר התפתחותם, שלרגלי זה אינם יורעים מה לדרוש מנותני העבודה. הפועל הערבי היה לאכרים לעבד טוב, המסכים ללון בארוה עם הבהמות, להוציא את השופכין מן הבית, לישן את התינוק, לרוץ כל הדרך אחרי החמור או העגלה. הערבי מסכים לעבור כל ימות השבוע וגם חדשים שלמים ורצופים ולבלי לנוח אף יום אחד, ובעד כל זה אינו דורש היספה לשכרו הרגיל. ובכן, מצד אחד העדר פועלים יהודים במדה מספקת, ומצד השני כל דמעלות של עבד נכנע ורגיל בעבודה הרבו להשפיע על האכרים, כי יבכרו לרוב את הפועל הערבי, על היהודי. וכל כך התרגלו האכרים בפועלים ערבים, עד כי לא רק את העבודות הגסות הדורשות רק כח גופני, כי גם את העבודות היותר קולטוריות כמו הרכבה, זמירה וכדומה, הדורשות מהפועל יותר תבונה, שימת לב ועין בוחנת, גם עבודות כאלה החלו למסור בידי הערבים. ואף, שהאכרים בעצמם מודים, כי לעבודות עיוניות, הדורשות ביחוד התמכרות ואמון רוח, מסוגל הפועל העברי יותר מהפועל הערבי, — בכל זאת כח ההרגל והנטיה להשתמש בפועלים ערבים כל כך חזק בין האכרים היהודים, עד כי לא על נקלה יותרו לקבל פועל יהודי לעבודות כאלה, והיו מקרים, שהיהודים מנו גם משגיחים ערבים על פועלים יהודים. [1]

תקופה חדשה בתנועת פועלי המושבות שבא"י התחילה אחרי הזועות שהיו בקישינוב והומל. מאז החלו לבוא לעבור במושבות צעירים מטפוס חדש, ביחוד באו מהומל. הם לא באו רק לספק את הרגש הלאומי לעביד את אדמת הקדש, ולא מתקיתם להשתכלל פנו לעבודה, כי אם בחפצם להיות פועלים ממש, החיים מעמל כפיהם. אמנם בימים ההם התחילה מלחמת יפּניה, וחלק ידוע שברחו מפני הגיוס התגלגלו לא"י ויפנו גם כן לעבודת אדמה, והאחרונים — מלבד מתי־מעט — לא עבדו לשם העבידה, כי אם מן ההכרח, מאין ברירה. בכל זאת הכנים הקומץ הקטן של הפועלים החדשים — רובם היו פועלי ציון — שהחלו לעבוד בחשק ובשקידה, — זרם חדש של חיים בין שדרות הפועלים, והבורחים מפני הגיוס היו בטלים ומבוטלים ביניהם. הפועלים החדשים הוסיפו לעבוד בחשק ובהתמדה; ויתאמצו להצטין בעבודתם, ויחלו להסב עליהם את דעת האכרים, שכ"כ התרגלו לפסול את עבודת הפועלים היהודים ולהמנע מקבלם לעבודה. הפועלים החדשים הצטינו לא רק בהתלהבותם אלא, וביחוד, בהעדר שאיפתם לקולוניזציה, הודות לזה, שלהם היתה מטרה ידועה ולא שגו ברמיונות ויסתפקו בחפצם להיות פועלים בא"י, יכלו לעסוק בעבודתם כרצונם ולסבול באמץ לב את כל פגעי המקום ותלאות הסביבה. הם לא נסוגו אחור מפני ההתנגדות שפגשו מצד הקליריקלים שבין האכרים. קושי העבודה והחום הלוהט לא הוגיעו אותם, שכרם המועט לא הבהילם, גם מצוקות המחלות לא הרפו את ידיהם, ולמרות כל המכשולים הרבים שעמדו לשטן על דרכם, לא נמאסה עליהם העבודה ויוסיפו להשאר פועלים. ההתנדבות להאבק עם המכשולים ולהוסיף לעבוד בתנאים גרועים, וביחוד ההסתפקות בשכר מועט וההתנגדות לתמיכות מן הצד היו למורת רוח להפועלים הקודמים, שהיו מוכיחים, כי אין אפשרות להתקים משכר העבודה בלבד, ולא חדלו מחלום על דבר בתים, גנות, נחלאות וכדומה. גם בין האכרים נמצאו כאלה, שלא יכלו לסבול את הפועלים העברים שהיו למופת חי של אהבה ומסירות בהתרצותם לעבוד בשכר שמקבל הפועל הערבי, ובקבלם באהבה את היסורים של העבודה המפרכת את הגוף. בזמן שרוב האכרים נאנחו על תנאי חייהם, וכמעט שהיתה להלכה פסוקה, שקשה להם ליתר על הרגליהם ולשנות את דרכי חייהם בהתאמה למצבם; בזמן שחלק גדול מהדור הצעיר שבמושבות שואף לנדוד לחו"ל בפסלם את חיי א"י ופרוסת האכר בפרט — באו הפועלים החדשים, שביניהם נמצאו גם בני אמירים ובעלי השכלה, וקבלו עליהם, רק הודות לרצונם הנמרץ, להפרד מאירופה הקולטורית ולחיות בתנאים גרועים כמה וכמה מונים מחיי האכרים; ולא עוד אלא שגם אינם מתאוננים על רוע גורלם ועל כל הסגופים שיסבלו. מאליו מובן, שבעבור זה היו הצעירים האלה לצנינים בעיני בני המושבות, גם נשי האכרים לא יכלו להשקט בראותן, כי גם עלמות שבאו מאירופה אינן מואסות בעבודות קרקעיות ובהעבודות הגסות שאין נשי המושבות נטפלות להן.

כשהתעוררו בשנים האחרונות חו"צ וציונים לתמוך בידי הפועלים בסכום של ארבעים אלף פר. לא מהרו הפועלים להושיט יד ולהקדים אחד את השני להנות מהתמיכה. חלק גדול מן הפועלים החדשים התנגד לגמרי להתמיכה החדשה ויתיחסו בשאט נפש להצעה זו, שרק תפריע את הפועלים מעסוק בעבודתם כראוי. וחלק ידוע היה פוסח על שתי הסעיפים אם לקבל או לדחות את התמיכה. גם אותם שנטו לקבל את התמיכה התבישו וימנעו מהביע תיכף את הסכמתם. התמיכה הנ"ל היתה לסלע המחלוקת באספות ואגודות הפועלים, והיתה מולידה וכוחים נלהבים בין בעלי המבטים השונים, והמתנגדים לתמיכה היו לרוב מנצחים את המסכימים. האכרים והפועלים הישנים לא יכלו להבין ולהשיג את עקשנות הפועלים לבלתי קחת את התמיכה. זה היה אולי החזיון הראשון, שימצאו מנדבים הרוצים לתת ואלה, שעליהם היה לקבל את התמיכה בסבר פנים, ישתמטו מהנות ממתנה הגונה; לפיכך קפצו הפועלים הישנים ויודיעו, כי מכיון שהכסף מוקדש לפועלים שבא"י, הם מוכנים ומזומנים לקבל את התמיכה בנפש חפצה... אחרי פשרות וותורים שונים מצד המתנגדים לתמיכה הכריעו המסכימים, אך בתנאי כי הכסף ינתן לבנין בתים שישכירום בזול להפועלים. אך ההחלטה טרם יצאה לפועל, אף כי כבר עברה עליה יותר משנה, מפני שהפועלים לא נטו להיות מן הזריזים ונשכרים. אח"כ הופיע בין הפועלים קומץ קטן, ששאף גם כן להשתכלל על אדמת פינ"ה

---

1) ברחובות קרה בש' תרנ"נ, שאחד האכרים הפקיד משגיח ערבי על פועליו, שביניהם נמנו גם שני יהודים, והמשגיח הערבי הכה את הפועל היהודי, על שדבר את רעהו בשפה הז'רגונית שאינה מובנת לו.

שע"י פתח תקוה, אך גם האחרונים התרצו רק בתנאי, שתנתן להם הלואה על שבע שנים בערבון האפ"ק, כי הם חפצים מאד לשלם את כל המגיע מהם. בזמן האחרון יצא הדבר לפועל, ואדמת פ' שנקראה בשם „עין גנים" נחלקה בין 30 פועלים. גם בבאר יעקב התנחלו בחרף העבר אחדים מהפועלים החדשים, שהיה להם מעט כסף. הפועלים האחרונים נבדלו מהראשונים, שהיו שואפים רק לקבל את השכלול ולא שמו לב לסלוק החוב, בזה, שהם, להפך, מהצעד הראשון ניתנים בעצמם סכום ידוע ודואגים, שיתר הכסף שינתן להם בתור הלואה ולא בתור נדבה ינתן להם ע"פ תנאים כאלה, שאפשר יהיה לפרוע את החוב.

(סוף יבא)

י. בן־משה.

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

בימים האלה קרה בסג'רה מאורע, שגרם להתעוררות גדולה ביפו ובמושבות. אצל סג'רה נרצחו שני צעירים עברים. המעשה כך היה: אצל ערבי אחד סמוך לסג'רה, חמסן ידוע ורגיל בהטלת אימה על כל הסביבה, שכרו שני יהודים צעירים סוסים לבא בהם לסג'רה. היהודים קצבו לו שכר והתנו עמו, שיביא אותם לסג'רה בשעה קצובה. בדרך התחיל הערבי מתאנה להם. נפלה ביניהם קטטה, החמסן חשב שיש לו עסק עם „ילד־אל־מית" והתחיל מתנפל על בני־לויתו. התחיל חומס את הפציהם, ואז, רק אחרי הרבה דתראות, הוציא יהודי אחד אקדח וירה בו והמיתו. עובדה זו ודאי שהיא מעציבה מצד אחד, אבל צעירים אלו, למצער, לא עשו מה שעשו אלא מתוך הגנה על חייהם, ובמקום זה שלמו להם. כלומר: להיהודים, ודוקא ליהודי סג'רה, שאין להם שום שייכות לצעיר המורה—שלמו במארב. ארבו להשומרים העברים, העומדים על משמרותיהם בלילה וירו בהם מתוך הסבך והמיתו שנים בהם.

את החוב לזכר שני החברים ההרוגים שלמו בכל ארץ־ישראל באמונה, אבל ביחוד הצטיינה בחומה אזכרה זו שביפו. באולם גדול מקושט שחורים התאסף קהל גדול מאד, וספדנים שונים מכל המפלגות הורידו דמעות חמות על קבר הקרבנות, קרבנות־התחיה ולא של הגלות. הספדנים בכו אבל גם מצאו לנו תנחומים בעוזמתם של שני הצעירים הללו ובמסירותם לעבידתם הקדושה—עבודת כבוש העבודה. יודעים היו אלו, שערבי הסביבה שונאים אותם כמסיגי גבול, יודעים היו, שחייהם בסכנה ביחוד עכשו אחרי ההריגה של החמסן—ובכל זאת נשארו על משמרותיהם ולא עזבו את הנטירה, שכבשוה בכל כך עמל והפצרות. דוממים ואבלים עמד כל הקהל הגדול, אבל נכר היה, כי לא ינוסו עובדי התחיה מן המערכה אפילו אם תגדלנה האבדות פי שבע. „שנים נפלו ועשרות יבאו על מקומם"—צללו באויר דבריהם של הנואמים.

ובאותה השעה כבר רחפו באויר דאגות יותר עמוקות. מקושטא נתקבלו ידיעות ע"ד המהפכה ומרד הצבא, הועדים המקומיים של „אחדות וקדמה" קבלו פקודות לחזק את הקונסטיטוציה ולשמור את המקום מבלבולים ופרעות.

ירושלים נתבלבלה לגמרי, למרכז־העבודה נעשתה—יפו, זו העיר, שיד „אחדות וקדמה" בה על העליונה, שהתריעה בכל כך התלהבות לקראת „החוריה" בימים הטובים ראשתקד. נתכנסו חברי „אחדות וקדמה" בעיר זו לאספה רבתי והחליטו, ראשית, לסדר בעיר דמונסטרציה גדולה כלפי המהפכה הפתאומית, ולעורר את העם מחדש לטובת הקונסטיטוציה.—הועד של „אחדות וקדמה" פנה גם בבקשה להחברה היהודית ה„אחדות הישראלית הלאומית" *) (החברה הרשמית היחידה הידועה להם), שתואל להשתתף בדמונסטרציה זו בכל חבריה. יהודים אלו היו היותר רצויים להועד לצרך דמונסטרציה פומבית זו, מאחר שכלם ידועים למתקדמים, כלם מדברים ערבית ורובם לבושים גם תלבשת ערבית, אבל החברה היהודית לא רצתה לקבל את ההזמנה; אלא אחרי שהתחייב הועד „בהן" שלו, ששום דברי גנאי ובזיון כלפי השולטן (עבדול־המיד) לא יהיו נשמעים בדמונסטרציה זו. יודעים הם יהודי המקום כמה קדוש השולטן להמאמינים ויודעים הם ג"כ כמה קל הדבר לתלות את כל הקולר בהם, בהיהודים, ולעשות אותם אח"כ לשעיר לעזאזל.

הדמונסטרציה עלתה יפה, נואמים שונים הלהיבו את העם לחרות ולקדמה, הקימקם נשבע בהקורן להשאר נאמן להקונסטיטוציה, ראש בית־המכס (ג"כ „תורקי צעיר") נשבע, שלא ישלח לקושטא גם פרוטה אחת כל זמן שלא תתבסס הקונסטיטוציה כהוגן. סיזעם של היהודים היה נכר בדמונסטרציה זו ביחוד, חברי החברה ה„אחדות הישראלית הלאומית" באו כלם בבת־אחת, מסודרים ודגלים בידיהם. בשעת הדרשות התערבו אלו בין ההמון הערבי והסבירו לו את מהות הענינים, הסבירו לו מה זה קונסטיטוציה ומה זה חרות, ולבסוף, כשנסו איזו בריונים לעורר מהומה בין הקהל (שכורים היו ע"י כתת המשמרים) הסתדרו החברים ולקחו את הדגלים בידיהם והסיעו את כל הקהל להלוכה ברחובות, תהלוכה מולהבה לכבוד הקונסטיטוציה. הד"ר ש. מויאל קבל אח"כ הרבה מכתבי תודה מראשי היעד של „אחדות וקדמה", מהקימקם ועוד, כלם הבליטו את התגברותם המדינית של היהודים והתנהגותם הטקטית באותו היום.

המעשה השני של ועד „אחדות וקדמה" לבטחון הסדר המקומי—היתה ההצעה של יסוד מיליציה עירונית, גם הפעם פנה הועד ראשונה להיהודים וגם הפעם נענו לו אלו ראשונה, נענו ואחזו בהצעה בשתי ידים. במשך של יום אחד נרשמו כיותר מחמשים צעירים עברים, שהביעו את חפצם לעמוד מוכנים ומזומנים להגן על הסדרים בנשק ביד, לפי ההצעה צריכה היתה מיליציה זו להבחר מתוך כל הלאומים השונים שביפו, תחת השגחתם של אופיצירים תורקים, צריכה היתה להתחיל בלמודי תכסים, בלמודי־יריה, ועוד, אלא שבינתים התחיל האופק מתבהר קמעא, קמעא, והמיליציה ירדה לע"ע מן הפרק. וצריך להודות, שגם הפעם היו היהודים השמחים ביותר בידיעות שהתחילו באות מקושטא.

למחרת יום המלכו של מחמד החמשי נערכה חגיגה רשמית. הפעם כבר נפנפו הדגלים על כל בתי העיר, הפעם כבר התקשטו כל מוסדות הממשלה (את ב"ת פקודות העיר קשטו תלמידי „מקוה ישראל"), כל היום עבר בהלולא וחינגא, שחטו קרבנות, עשו עוד טקסים שונים, ולאט לאט התחילה השלוה הקודמת לוקחת לה שוב את מקומה בהלב. וגם ביום הזה לקחו היהודים חלק גדול. מלבד באי־כח רשמיים שבאו ליפו מכל המושבות הסמוכות באו באותו היום להשתתף באופן רשמי בחגיגה באי כח הבנק, „גאולה", לשבת־המודיעין" ועוד. במעמד קריאת הפירמן נמצאו כל רבני העיר והתזמרת העברית „כנור־

*) חברה זו נוסדה ע"י הד"ר מויאל מתוך היהודים הספרדים בכטרה להרים את רוחם, אבל יש בתוך החברה גם חברים אשכנזים אחדים.

ציון". ובערבו של אותו היום נערך מטעם היהודים, או יותר נכון מטעם החברה „האחדות הישראלית הלאומית", בנקט מיוחד לשם נצחון החרות. בהבנקט השתתפו מלבד כל תושבי־היהודים שבעיר (והרבנים בראשם) „הסלת" של הנוצרים, עשרים איש מהיותר חשובים שבחברת „אחרות וקדמה" (בהם שנים עשר אופיצירים), המופתי, (הכהן הגדול של המושלמים), הכהן הראשי של היונים, ועוד הרבה מפקידי הממשלה.

הבנקט נערך בביתו של הד"ר מויאל, נערך באופן מצוין, בטעם, בחן. ראשונה הקריאו את הטלגרמה הרשמית בדבר התכתרותו של מחמד החמשי, ונשיא החברה, הד"ר מויאל, הציע לפני כל הנאספים לקבל עליהם את מלכותו של מחמד באלה ובשבועה. הרבנים שנמצאו באותו המעמד ישבו בתור בית־הדין והיהודים נגשו אליהם אחד־אחד לקבל את עול המלכות בתקיעת־כף, ובקנין סידור. אח"כ נשלחה מטעם החברה להשולטן הטלגרמה דלקמן: -- „אדוננו השולטן הקונסטיטוציוני מחמד החמשי! אנחנו חברי החברה „האחדות הישראלית הלאומית", מבני בניהם של אותם ההרוסים והשדודים, שאבות־אבותיך קבלו לפני ארבע מאות שנה תחת חסותם בכל כך אהבה ורחמים, נתאספנו היום לחוג ולשמוח ביום עלותך על כסא מלכותך. קבענו בי"ד יהודי מהרב של ירושלים, הרב של היהודים העותומנים והרב של יהודי אירופה ביפו וקבלנו עלינו את מלכותך באופן דתי אמתי, שלא היה כמוהו מיום גלות ישראל מעל אדמתו. נשבעים אנחנו להיות לך נאמנים בגופנו ובממוננו במשך כל הזמן שאתה תהיה נאמן להקונסטיטוציה שלנו. ואנחנו מפצירים בהוד מלכותך שתקבל ברצון את ברכותינו הנאמנות". ועל החתום: — הד"ר ש. מויאל — ראש החברה; מאיר דיזנגוף — הסגן; יהושע אברביה — המזכיר.

אח"כ התחילו נואמים נאומים בעניני־דיומא, הגברת מויאל, סופרת ידועה בספרות הערבית, העבירה לפני הנאספים סקירה כללית מחיי שני השולטנים־האחים. דרש גם הרב ר' א"י קוק — דרש בשבחו של העם התורקי, המקבל גרים באהבה. ממילא מובן, שהמושלמים והנוצרים דרשו, להפך, בשבח היהודים, בשבח מדותיהם הטהורות וכו' וכו'. הבנקט ארך עד השעה השניה בלילה.

י. גרינביים.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

II.

יאן ילינסקי והאנטישמיות הקלירִיקלית.

בחודש אפריל שעבר מת יאן ילינסקי, יוצר האנטישמיות הקליריקלית עורך השבועון „ראלא", שהיה כלי מבטאה במשך עשרים ושש שנים. רשימות קצרות נדפסו אחרי מותו ברוב העתונים הפולנים - היוצאים בעירנו, וכמעט כולן ספרו בקצור היותר גמרץ את תולדותיו, דברו דברים אחדים על כשרונו הפובליציסטי, על סגנונו החד יותר מדי, על מלחמתו ביהודים — וכזה הסתפקו. רק עתון יומי אחד „דזין", התאונן מרה, שולינסקי בפעולתו הרס את כל בנין ההתבוללות, שנבנה בשנות הששים של המאה העברה. מהעתונים הפולנים השבועיים רק שנים הקדישו להמת מאמרים יותר גדולים: „מישל ניפודליגלא" — כלי מבטאם של החפשים בדעות ו„שטאנדאר" כלי מבטאה של „הדימוקרטיה הנוצרית", והנה נפלא הדבר, בשניהם נדון ילינסקי לכף חובה. בראשון מתואר הוא בתור גוכל ורמאי, אדם שלא חת לפני דלטוריא בימים היותר נוראים לפולין, שעשה „געשעפט" על השנאה ליהודים, שהמיט חרפה וקלון על הספרות הפולנית ועל כל העם, ובשני — בתור דימגוג שהשתמש בחגא הרתיות ונבא רק לשנאה ולרדיפות היהודים, ובכל פעולתו המיט רק חרפה על הנוצריות וגרם לה רעה רבה. ה„שטאנדאר" שנלחם תמיד בהשפעתה המזיקה של ה„ראלא" רוצה אפילו לקוות עכשיו, שאחרי מותו של ילינסקי יבא שנוי לטובה במצבה של התנועה הרתית בפולין, שעל ידי מעשיו נתעכבה בהתפתחותה.

ובאחד העתונים המוקדשים לשחוק ולסטירה נדפסה תמונה של חגיגה יהודית ברחוב נליבקי (רחוב שבו גרים רק יהודים) אחרי שהגיעה שם השמועה ע"ד מותו של ילינסקי, ותחת התמונה רשום — חגיגה שנית של פורים.

העתונים שלנו הקדישו כבר רשימות יותר גדולות ואפילו מאמרים שלמים להמנוח ופעולותיו. אמנם לא נרגשה בהם רוח של חגיגה, שהרי פעולתו של ילינסקי הביאה פרי, וקשה לקוות, שבמותו תמות גם שיטתו האנטישמית. בהשקפותיהם על אפיו של המנוח, על ערך פעולתו כמובן קרובים הם להשקפתה של „מישל ניפודליגלא" וכמה מתארים אותו בתור איש בליעל, שרצה להוציא עתון מתקדם והוציא עתון אנטישמי תחת השפעתו של יסקי־חוינסקי, ומפני החשבו בתור איש רודף בצע, שכל האמצעים היו טובים לו עד — להתקשרות עם הרוסיים האמתיים. על החזיון הצבורי רב הערך, שמתגלה בפעולתו של ילינסקי, פעולה נמרצה של 26 שנים, פעולה של אדם שהיה הראשון שזרק מרה ביהודים, אחרי שהושוו בזכיותיהם ע"י וילופולסקי וכששטת ההתבוללות משלה ממשלה בלתי מוגבלת, — על חזיון זה לא עמדה כלל העתונות היהודית כמו שלא עמדה העתונות הפולנית.

וב„ראלא" עצמה הוקדשו, כמובן, עמודים שלמים בגליון, שיצא אחרי מותו של העורך למכתביהם ותלגרמותיהם של עוזריו במלחמתו, מוקיריו וקוראיו — זר דפנים על ארונו של המת. והמכתבים והתלגרמות חתומים רובם בשמות בישופים וכמרים קטוליים, ואפילו שם הארכי־הגמון הורשאי אינו חסר, ומספרים הם בשבח אדם זה, שנלחם כל ימי חייו עם האויב הפנימי היותר מסוכן של הפולנים, המוצץ את דמו של המון העם, המרעיל את חייו.

ונפלא הדבר, בנו של ילינסקי ויורש כסא העורך שלו, בדברו על פעולתו האנטישמית של אביו, מוצא לנחוץ, להרגיש, שבכל ימי פעולתו של אביו לא היו פרעות ביהודים בפולין, כי העם הלך אחרי האמרה שנתן אביו: „לא נכה את היהודים אך לא נמסר את עצמנו בידם". ובכן מצד ידוע הגדיל ילינסקי להיטיב לא רק אתנו, אלא גם עם עמו לכל הדעות, שהרי מימי הפרעות ברוסיה לא חדלו הפולנים להתגאות ולהתהלל בזה, שלא התחוללו פרעות בפולין.

יאן ילינסקי יסד את עתונו „ראלא" בשנת 1883, כלומר בשנתים אחרי הפרעות שהיו בורשא, שהרסו בפעם אחת את האידיליה של החיים המשותפים של היהודים והפולנים, בני ארץ־אחת, כמו שהם נקראים בפי האוחזים בשטת ההתבוללות משני הצדדים. אולם עוד קודם לזה בשנת 1876 הוציא את מחברתו האנטישמית הראשונה: „היהודים הגרמנים ואנו".

במחברתו זו וב„ראלא" בשנותיה הראשונות, לא התרחקה האנטישמיות שלו כל כך מאותה הרגילה בפולין, אפילו מהשקפותיהם של אוהבי ישראל מפורסמים על צדדים ידועים מחיי היהודים, ולא קבלה עדיין את צורתה הקליריקלית והשחצנית. יאן ילינסקי יצא למלחמה לא נגד היהודים והיהדות בכלל, לא נגד התבוללותם בעם פולין, אלא נגד התגרנים היהודים המזיקים להתפתחות הארץ, המוצצים את דם האכר, ונגד הפינגסיסטים היהודים שאין מקדישים מהונם לטובת הארץ, ובכלל נגד כל המנהגים המפרידים בין שני העמים. בראשונה היה גם הוא בין מצדדי שיטת ההתבוללות הגמורה, ובהתפתחות המסחר הפולני, בחברות המשותפות, שמראשית פעולתו הטיף להן, ראה אמצעי לא לדחף את היהודים מן הארץ אלא להכריחם לעבור לעבודות יותר פוריות. היהודים צריכים להטמע טמיעה גמורה, שום יחס וקשר בינהם ובין יהודי חוץ־לארץ אי־אפשר לסבול, לפי דעתו, וחשוד היה בעיניו הדבר, כי העתון היהודי בלשון פולנית „איזראעליטא", שהיה כלי מבטאם של המתבוללים, היה רגיל להביא ידיעות מחיי היהודים בחוץ־לארץ, כשהצטין איזה יהודי באשכנז או באנגליה, עסק בעברם של היהודים בכל הארצות, ומעט מעט בא ילינסקי לידי מסקנא, שהתבוללות זו אינה אלא תחבולה חדשה של היהודים להכניע את הפולנים, לנצל את הארץ.

ובהשקפות כאלה לא היה ילינסקי תיחיד. אוהבי ישראל, עורכי העתונים המתקדמים, אותם האנשים, שקרא להם ילינסקי „עבדי היהודים", גם הם דרשו מהיהודים טמיעה גמורה, ובמציאות מנהגים מיוחדים, עדות מיוחדות, במלה אחת, בכל מה שמבדיל את היהודי מהפולני ראו לא רק

מפר ע, פחות או יותר חזק של ההתבוללות, אלא גם סבה מובנה של השנאה ליהודים, של הפרעות. אפילו שוינטוחובסקי, זה האיש שבזמן האחרון היה נחשב למגינם של היהודים, והיה צריך להבחר על ידם בחרף נפש כמעט לדומת הממלכה, אפילו הוא הביע לא אחת השקפות דומות לאלה ביחוד אחרי הפרעות של 1881 בורשא. גם לפי דעתו דרך אחת לפני היהודים: להזניח את כל מנהיגהם, „כסיסם האסיי" כמו שהוא קורא למנהג־חיינו, להרוס את העדות הנבדלות ולהכנס בלי שום תנאי לעולמם של הפולנים. אם לא ילכו היהודים בדרך זו, לא תפסק השנאה ולא תפסקנה הפרעות, שתתלקחנה מזמן לזמן. והשקפה זו מצאה את בטואה היותר שלם ומצוין בדבורו החד של שוינטוחובסקי בתשובתו לציוני צעיר אחד ששאלהו ע"ד הציוניות: „אפילו אם זמיר יהיה בקיבה זרה, ואם יזמר אפילו שם את זמירותיו היותר יפים יזיק מאד להאורגניזמוס". המסקנה היא ברורה, אלא „שאוהבי היהודים" לא הוציאוהו בעצמם, רק היו מוראים, שהמון העם מוציא אותה.

יאן ילינסקי לא רק שהוציא את המסקנה הזו, אלא הרחיק ללכת. הוא לא היה משתמש לעולם בהשויה כזו, שהשתמש בה שוינטוחובסקי, היהודים לפי השקפותיו היו לפרזיטים על גוף העם הפולני, בהתבוללות שלהם לא רק שחדל ברבות הזמן להאמין, אלא שלא רצה בה. היהודים המתבוללים, אלה שנכנסו אל חיי־העם מביאים אל החיים האלה רקבון, משחיתים את העדות, משתמשים בתגא של מתקדמים ומתקני עולם להנאתם.

ילינסקי נלחם קודם כל נגד המסחר היהודי, נגד המסחר הפעוט שאינו פוריי ושהוא מנצל את הקונה—את הבעל מלאכה ואת האכר. הוא לא רק הטיף להתחברות הקונים לאגודות משותפות, אלא גם ליסוד בתי מסחר פולנים—קתוליים ובכלל לזה שהפולנים, שהיו רחוקים מהמסחר, יתחילו לעסוק בו. האנטישמיים נלחמים לא נגד המסחר הפעוט בכלל, מפני ההפסד האיקונומי שהם מוצאים בו, אלא נגד המסחר הפעוט היהודי, שהוא ורק הוא מסחר של ערמה ומרמה. ובזה היה ילינסקי למרות כל למבטא את השקפותיה ודרישותיה של מפלגת הסוחרים הפעוטים בפרט ומפלגת הסוחרים בכלל, שהתחילה להתפתח בפולין ביחוד אחרי המרד של שנת 1863, אחרי שהשתחררו האכרים ובתוך הצבור הפולני התחילה, למשל, הפרוגרמה של העבודה האטית, האורגנית, שצריכה לחזק את גוף האומה על ידי חזוק כל אבריה. ה„ראלא" נשענה על החנונים הפולנים, על העירונים הפעוטים, ובכל חנות וחנות קתולית, ביחוד בהקטנות, אפשר היה למצוא את ה„ראלא".

(סוף יבא)

מ. פ. ז—ן.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

V.

בית־הספר העברי הלאומי — הוא מוסד צעיר בתפוצת הגולה הגליצית מיסדיו היו פליטי צעירינו מרוסיה, שבאו הנה בימי הכהומות בארץ מולדתם, בידיעות הגונות בשפתנו, באהבה רבה לעבודתם ובאנרגיה מרובה החלו פעולתם—ליבש מעט מעט את בצת־גליציה, להביא זרם חי לאומי בהחיים האלה, שהעבדות הנמבזה של המתבוללים והבערות המכוערת של החסידים עשו אותם לריקים ומשועממים.

מובן, כי לא קלה היתה המלאכה ליסד את בתי־הספר העברים, ועוד יותר קשה וכבדה היתה המלחמה עם כתות השחורים מכל המינים, אבל הצעירים הלאומים לחמו, והודות להעזרה הרבה והקרבנות הרבים של טובי הציונים בכל עיר ועיר — גם נצחו! —

ועתה רואים אנו כבר בתי־ספר רבים העומדים ומתקימים בערים שונות בגליציה. שומעים אנו את תלמידיהם — ועוד יותר תלמידותיהם, כי רוב מבקרות בתי־הספר העברים הנה הילדות והעלמות, — המדברות עברית כהוגן. בערים אחדות ישנן כבר אגודות „עבריה", שחבריה הן הנה העלמות שגמרו את חוק־למודן בבית־הספר העברי, וע"י האגודות הללו נבראה סביבה עברית במלוא מובן המלה הזאת, סביבה המשפיעה לטוב גם על אחרות, על אלו העלמות שמפני סבות שונות לא בקרו את בית־הספר ולא שמעו שעורים מפי מורה עברי, ובכ"ז — ראה זה פלא! — הן מדברות עברית, אם כי אינן יודעות לכתוב אף מלה עברית אחת כהוגן, וכבר אפשר לראות ילדים קטנים ששפת אמם היא שפת החוזים והנביאים...

ואם עוד נוסיף, כי ישנן גם שפחות נוצריות, מאלו המשמשות בבתי עברים לאומים המדברות עברית, ושאף ברחובות לבוב המתבוללת אפשר לפגוש ילדים המדברים בינם ובין עצמם בשפתנו הלאומית, ושצעירי הגמנסיה היודעים היטב ומדברים כראוי עברית איננו חזון בלתי נפרץ בזה—הרי לפניכם תמונת שלמה ונאמנה מהמצב המשמח של הצלחת שפתנו בארץ זו.

ומובן הדבר, שכל אלו העובדות המשמחות הנן אך בודדות. מעטות הנה הערים, שבהן כבר קנה לו בית־הספר זכות אזרח, ועוד רב הדרך לפנינו עד שיכירו גם שדרות־העם של החסידים והאדוקים את נחיצות בית־הספר ותועלתו.

ולכן, — מלבד אלו שתים־שלש ערים, שהציונים המה בהן מנהיגי הקהל, — עומדים בתי־הספר ומתקימים בנס. בכל עת וזמן המה עלולים להחרס ולהכחד מן העולם.

טובי העסקנים פה הבינו זה כבר את אי־נורמליות המצב הזה, הרגישו את הצורך ללחום נגדו ולבסס את קיום בתי־הספר, לאחוז באמצעים נכונים לעזור לבתי־הספר במקרים פתאומים ואי־שכיחים, ולכן לתמוך בידי אלה החפצים לפתוח בתי־ספר חדשים.

החליטו, כי כדי להוציא דבר זה לפעולות־ידים, נחוץ ליסד הסתדרות מיוחדה, שחבריה ישלמו תרומות שנתיות, ושגם ועדי בתי־הספר ישתתפו בה בכספם.

הדבר נמסר ע"י ועידה ציוני גליל לבוב למר שלמה שילר, שהוא יעשה ההכנות הדרושות ושהוא יקרא לאספה כללית את מנהיגי בתי־הספר העברים בגליציה כדי ליסד את ההסתדרות הזאת.

מר שילר מלא את משלחתו באמונה. אך שנים־שלשה חדשים עברו, וכבר אנו רואים תוצאות־עבודתו, התעמולה האינטנסיבית בפה ובכתב ע"י עתוני המקום לטובת יסוד ההסתדרות.

והיה בימי האספה הכללית של ציוני גליציה — היתה גם האספה המכוננת הראשונה של שלוחי החברות המקומיות המנהלות ותומכות בבתי־הספר, ושלוחי אגודות המורים העברים ועסקנים מפורסמים אחדים, והצעד הראשון נעשה—דבר יסוד הסתדרות קולטורית, שמטרתה הראשית תהיה לתמוך בבתי־הספר העברים — בטוח! —

האספה היתה באולם הח' „תקות־ציון", כשלשים צעירים השתתפו בה מלבד אורחים רבים.

את האספה פתח מר שלמה שילר בנאום עברי. הוא ברך את הנאספים בברכת התחיה ואמר, שתקופה חדשה של חיים לאומים והתעוררות לאומית מורגשת עתה במחנה ישראל, תקופה, שתוכל להביא לתוצאות טובות ומשמחות, אם נדע להשתמש בהמצב הזה ולהביא את הרגשות לידי מעשים ופעולות, עלינו לאחוז באמצעים כדי לשמור את היהדות מטמיעה והתבוללות. והשמירה היותר מעולה נגד המחלה הגלותית הזאת היא — החנוך, חנוך עברי ואנושי. יש לנו אמנם בתי־ספר עברים, שעשו אמנם הרבה ללאומיותנו ורעיוננו, אבל גם הם מלאים חסרונות, אין לבתי־הספר הללו פרוגרמה קבועה, אין סדרים ואין משטר בסדור הלמודים — ונחוצה אפוא הסתדרות חזקה, שיהיו לה גם סניפים בכל ערי גליציה ובוקובינה. הסתדרות זו תשגיח על הסדרים בבתי־הספר וגם תעזור להם באמצעים חומרים, כשיהיו צריכים לזה, הסתדרות כזו תהיה אבן־הפנה, שעליו נכנה את עתידנו ואת חנוך בנינו! —

אחרי הנואם הזה ברך את האספה בדברים קצרים ויפים הד"ר יהושע טהון בשם הועד־המרכזי של ציוני גליציה ונגשו לבחירת יו"ר ומזכירים.

מר רפאל סופרמן, ראש המרכז של אגודת המורים מדבר ע"ד מצב בתי־הספר הקימים בגליציה. בס"ה ישנם 24 בתי־ספר עברים בגליציה ובבוקובינה (נחוץ להוסיף, כי הנואם מביא בחשבון אך את אלה, שמוריהם המה חברי אגודת המורים, אבל ישנם עוד מספר הגון של בתי־ספר שאינם תלוים באגודת המורים) מספר המורים המשמשים בהם הוא — 43, ומספר התלמידים 2123, רוב התלמידים המה נערות, אך כארבע מאות נערים מבקרים את בתי־הספר העברים.

הנואם מספר ברחבה ע"ד המצב החומרי הרע של בתי־הספר, ע"ד רדיפות החסידים ועוד ועוד, ונגד כל אלה המכשולים, המעצורים והמפריעים להתפתחות החנוך העברי הלאומי בגליציה הוא רואה אמצעי אחד, וזה דבר יסוד ההסתדרות הקולטורית.

אחרי שקלא וטריא ארוך הוחלט ליסד את ההסתדרות הקולטורית, ונתקבלו החלטות שונות, כמו, בדבר חובות וזכויות החברים שיתנו ידם

להסתדרות וכרומה, ונבחר ועד של אנשים חשובים וציונים נאמנים, שבראשו עומד מר שלמה שילר, שיתחיל בעבודה.

— הועד־המרכזי הציוני שנבחר באספה הכללית האחרונה כבר התחיל בעבודה. בישיבתו הראשונה, שהיתה בשבוע זה, חלקו החברים ביניהם את העבודה, ורשות נתנה לכל אחד ואחד ליסד קומיסיה מיוחדת שתעזור לו בעבודתו. הוחלט לעשות בשנה זו את יום ל"ג בעומר ליום השקל בגליציה ולסדר ביום הזה לכל ערי גליציה אספות פומביות ולבאר להעם את המצב החדש בארץ־ישראל ואת מטרת השקל! הוח"ט להשתתף בהבחירות לבית־המחוקקים, שתהיינה בעוד שני חדשים בגליל בורשטין־בוברקה, לרגלי פטירת הציר־הפולני, מי שהיה מיניסטר, אברמוביץ, ממשמרתו.

בהגליל הזה אין אמנם רוב מוחלט של יהודים, אבל ביחד עם דעות הרותינים יש תקוה שיבחר יהודי־ציוני.

בעת הבחירות לפני שנתים עמד שמה על הבחירות הברוני הד"ר מלץ, ומצד הפולנים ראש־הכלוב הפולני אברמוביץ, ומובן הדבר, כי שרי־המשטר המקומים עשו הכל לבלי תת את ראש הפולנים לנפול במלחמת־הבחירה הזו, אבל עתה יש תקוה שהמלחמה מצד הפולנים לא תהיה כל כך איומה ואכזרית, ואז יבחרו היהודים והרותינים של הגליל הזה בציר להיות צירם בבית־המחוקקים האוסטרי.

— הקומיסיה הפלשתינאית בדרוהוביץ (גליציה) יסדה בחדש העבר אגודה בשם „פלשתינה", אגודה למסחר ולאינדוסטרה, שתהא ישיבתה בדרוהוביץ.

מטרת האגודה הזאת היא ליסד בפלשתינה מפעל אינדוסטריאלי. האגודה חושבת לגשת להגשמת מטרתה לאחר שיהיה לה סכום של 180000 קרונות.

באספת המכוננת רשמו המיסדים, שהם כולם ציונים, מאה מניות במחיר מאה קרונות כל אחת.

המיסדים עושים בארץ אגיטאציה נמרצה לרכישת קונים חדשים להמניות ומקוים לסיוע חשוב גם מצד הציונים שביתר הארצות.

האגודה הפלשתינאית היא המוסד הראשון בגליציה, השואף אל המטרה לתמוך באינדוסטריה בארץ ישראל.

אֲסֵפַת הָרַבָּנִים בְּוִילְנָה.

בישיבה הראשונה של היום הראשון, ל"ג בעמר, דנה אספת הרבנים בדבר שאלת החנוך בבתי התלמוד־תורה.

כמעט כל חברי האספה באו לידי דעה, שאין לת"ת כל תכנית מסוימה, ולכן נחוץ להראות לממשלה המרכזית את טפוס בתי הת"ת הרצוי לנו, שבהם יתחנכו בנים נאמנים לעמנו וברוח הדת. נבחרה קומיסיה משלשה רבנים לערוך ריזולוציה ברוח זה;

מר געץ סובר, כי נחוץ לדאוג גם לתקון החנוך של הגדולים. הוא מציע לתרגם את הספרים המובחרים של הסופרים היראים מגרמניה, מזמנם של הרבנים הירש וליהמאן עד עתה.

לדעה זו מתנגד הרב מבריסק, אחרי שהרבנים ברוסיה חיים בתנאים שונים מ„מחזיקי־הדת" באשכנז, אין הם יכולים, לפי דעתו, להסתפק בספרים מתורגמים, אלא עליהם ליסד ועד מיוחד מגדולי ישראל, שברשותו תהיה קופה מיוחדת להוצאת ספרים מקוריים ומועילים להרמת הדת. וכן צריך לקצוב פרסים מיוחדים ולתמוך במחברי הספרים ממין זה.

גם הרב מליובאוויץ מוצא, שהרבנים הרוסיים אינם יכולים כלל להשתמש ברוסיה באותם האמצעים ובאותה ההגנה, שמשתמשים בהם רבני אשכנז וצרפת במלחמתם להגנת הדת. הם צריכים לעמוד על המשמר ולהשתמש באמצעים הרגילים, בתורה ובעבודה, ולא לבקש דרכים חדשות.

האספה הקדישה שתי ישיבות לשאלת אסור השחיטה בפינלנדיה. אחדים התנגדו לקבלת החלטה בשאלה זו, וגם יראו לנגע בה, מפני שמצאו, כי דבר זה יוצא מן הגבולות, שהציבה הרשות להועידה. אך הרוב עמד בכל תוקף על קבלת החלטה איזו שתהיה בנדון זה, אחרי ויכוחים ארוכים נתקבלה הריזולוציה הזאת:

„אספת הרבנים החליטה פה אחד: להביע את צערה הגדול על האסון הנורא שהמימה גזרת אסור השחיטה על אחינו בפינלנדיה. ובחשבה, כי הגזירה הזאת יצאה מחסרון ידיעתו של הסינאט הפיני, כי הדבר הזה נוגע לאחד ממיסדי הדת הישראלית היותר עיקריים,—מצאה האספה נחוץ לפרסם, כי דין השחיטה הוא אחד מעיקרי הדינים האמורים בתורה שבכתב ומפורשים בתורה שבע"פ, ועם זה מבעת האספה את תקותה, כי כאשר תתברר השאלה הזאת שנית יהיו לנגד עיני העם הפיני חוקי חופש הדת, השוררים במדינת פינלנדיה, ולא ירשה להכרית אוכל מבריא מפי אחב"י תישבי המדינה וישוב להתיר ליהודים את השחיטה על פי דיני תורתם".

בין השאלות וההצעות שנתעוררו במשך הישיבות מענינת היא הצעתו של הרב ראפאלוביץ, שהעיר על דלדול הרגש הצבורי בקרב הרבנים ובעלי־הבתים, שכל אחד פונה לעברו מבלי שים לב לעניני הכלל. זה גורם הרבה לשפלות מצבנו הגשמי והרוחני של עמנו. נחוץ לפי דעתו להוציא בשם הועידה קול קורא, כי לא יסתפקו הרבנים רק בארבע אמות של הלכה וכי יתענינו יותר בצרכי העם. חובה מוטלת גם על בעלי הבתים לעבוד יותר עבודת הצבור. מהועידה צריכה לצאת הקריאה לחזוק הרגש הצבורי בין הרבנים והעם. גם האדמו"ר הליובאוויצי תומך בהצעה זו. היו"ר מציע לבחר קומיסיה, שתדין בהצעה זו לפרטיה.

נגעו באחת הישיבות גם בשאלת מצב הרבנים. אחדים דרשו, כי יטילו אסור לקנות „רבנות" בממון, דבר המשפיל את כבוד הרבנות בעיני העם.

ויכוחים עוררה החלטה אחת בדבר תינוקות שלא נמולו באשמת ההורים. בנוסח של ההחלטה, נאמר, כי אלה שלא נמולו מוצאים מכלל קהלת היהודים. מפני שהסעיף הזה עורר פקפוקים וחששות הוחלט להוציאו מתוך ההחלטות.

פה אחד נתקבלה הריזולוציה, שהוצעה ע"י הרב ר' דוד פרידמאן מקרלין:

„אספת הרבנים, ברוגה על הסבות הכלליות שהביאו לידי ירידת הדת בעמנו, באה לכלל הכרה, כי הסבה הראשית לזה הוא המצב החמרי הנורא של עמנו. הגבלת תחום המושב וההגדרה מהרבה ענפי פרנסות הביאו לידי עניות נוראה, והעניות מעבירה את היהודים על דעתם ועל דעת קונם. ולזאת החליטה האספה להביע את גורל שברון לבבה על המצב החמרי של עמנו בכלל. ועם זה לעורר את הקומיסיה הרבנית, העתידה להאסף, שתבאר לפני הממשלה את אמתת הדברים האלה, כי ירידת המצב החמרי של העם בהכרח שתביא לידי תוצאות מעציבות בנוגע לקדושת הדת. ובאשר כי אספתנו הנוכחית לא נתאשרה אלא לשם מטרת חזוק הדת, לזאת, לצערנו, עלינו להסתפק בדברים המעטים האלה, בעוד אשר באמת החובה עלינו לדבר ולהציע בזה הרבה פרטים".

לפני סגירת האספה נבחרה קומיסה לעריכת הפרוטוקול עם כל ההחלטות בנוסח האחרון בעברית וברוסית. מר טריינין מפטרבורג מזכיר את הנאספים, כי ועידת הרבנים הזאת תוכל להחשב לועידת כל רבני רוסיה, מפני שהשתתפו בה גדולי הרבנים והאדמורי"ם מרוסיה ומפולין. ולכן מחויבים משתתפי הועידה לקחת עליהם את העבודה לטובת הרבנית ברוסיה ולנהל אגיטציה נמרצה, שיבחרו אל הקומיסיה הרבנית רבנים שומרי דת ותורה,

הוא מודה להיו"ר ולעוזריו בעד רנהלת הועידה ומציע להדפיס את הפרוטוקול המפורט של האספה בחוברת מיוחדת.

היושב־ראש, הרב ר' ח"ע גרודזינסקי משיב תודה להמתחילים בדבר הועידה להאדמו"ר מליובאוויץ ולמר טריינין. אילו גם לא פעלה הועידה דבר, גם אז יש לה ערך גדול כשהיא לעצמה, כי היא אחדה רחוקים והשכינה שלום ואחדות בין הרבנים. אבל אין כל ספק, כי הועידה תביא לידי תוצאות טובות. ואם היו לפרקים חלוקי־דעות בועידה—הרי היו בחלוקת לשם־שמים וסוף־סוף נתגלה, כי כל הדרכים מובלים לנקודה אחת וכל הלבבות דופקים ברצון אחד ושאיפה אחת להרים את קרן הדת והתורה.

בהבעת תודה להאדמיניסטרציה המקומית, שהתיחסה להועידה בכבוד, להמיניסטר שנתן את הרשיון להאספה, ובהבעת רגשי נתינות נאמנה להוד מלכותו הקיסר נסגרה האספה:

וְעִידַת חַבְרֵי אֲגוּדַת הַקְּהִלּוֹת הַיִּשְׂרְאֵלִיּוֹת בְּאוֹסְטְרִיָה.

ביום הארבעה במאי למספר החדש נפתחה בוינה הועידה השניה של הקהלות הישראליות באוסטריה.

נשיא „אגודת הקהלות היהודיות", הד"ר אלפריד שטירן, פתח את הועידה בנאום, שהרצה בו קודם כל את תולדות ההסתדרות היהודית באוסטריה. בהארכיון של הקהלה הישראלית בוינה ישנן תעודות, המוכיחות, כי עוד בשנת 1849 נעשו נסיונות ליסד הסתדרות כזו. בועידה, שהיתה בשנה שעברה הונחה אבן הפנה להסתדרות יהודית כללית, ועתה כבר נערכה תכניתה לפרטיה. כבר היתה להנשיא כועצה בדבר עם פקידי המיניסטריום לעניני האמונות, ואחרי שבירוו את תכנית ההסתדרות, הבטיחוהו, כי תתקבל בספירות הממשלה ברצון. בכדי שתהי לועידה זו, הנצרכת להחליט החלטה מכרעת בנוגע לעריכת התכנית, יפוי־כח אוטוריטטי, הוכרחנו לדאוג לכך, כי תנתן בה זכות הדעה רק לחברי הנהגות הקהלות. אף כי ההסתדרות שלנו כמעט שאינה נוגעת כלל ביחוסי הרבנים אל הקהלות, בכל זה הזמינו לכאן גם את ראשי ההסתדריות של הרבנים וההסתדריות האורתודוכסיות שבוינה, בכדי להוכיח, כי אין שום יסוד להתנגדות האורתודוכסים הגליצאיים להסתדרות שלנו. מגליציה קבלנו הרבה מחאות. מאשימים אותנו משם, כי אומרים אנחנו לשלול את חופש הפעולה מאת הקהלות המיוחדות. כן לא נכונה היא התלונה, שנתקבלה מקרקוי, כי דחינו את כל הוצעות הגליצאיות. הנואם מוכיח, כי חברי הקומיסיה מגליציה הסתלקו למפרע מהשתתף בעבודתיה.

הד"ר גאביל יצא הראשון במחאה כנגד זה, שהקומיסיה, אשר נמסר לידה לעבד את תכנית ההסתדרות, עשתה יותר משהורשתה עפ"י יפוי־הכח הניתן לה ולא הניחה להשתתף בועידת זו לצירים, שאינם נמנים לגבאי הקהלות.

הציר הויפבויר מחה בשם האורתודוכסים הוינאים כנגד יצירת הסתדרות של כפיה, והביא ראיה מפרנציה ומיתר הארצות, שנמצאות שם קונסיסטוריות יהודיות, כי אין להיהודים האורתודוכסים להסכים להסתדרות כזו.

הציר שטיינר הציע, כי בכיהם תתאחדנה הקהלות הישראליות לשתי אגודות־גליליות, צ'יחית ואשכנזית.

נאום גדול נשא הדיפוטאט שטאנד. הוא הוכיח, כי בשעת קריאת הועידה נעשו הרבה דברים שלא כהוגן לא רק בנוגע לעבודת כללי ההסתדרות כי אם גם בזה, שנתקבלו מאת הפרובינציות מאנדטים בחוסר שמות בעליהם, שנתחלקו בוינה... אח"כ בירר את מוצא האופוזיציה הגאליצאית כנגד תכנית ההסתדרות, והוכיח כי לא יהיה כל ערך להההסתדרות הכללית, אם לא תוכנס גאליציה אליה.

הד"ר שטירן הודיע, כי מ־206 קהלות גאליצאיות נתקבלו מחאות כנגד ההסתדרות. מפני כך ובשביל נאומי צירים אחרים נשמעו דעות הרבה שיוציאו את גאליציה מתוך ההסתדרות.

אז הודיע הד"ר שטרוויכיר, כי אם תוסד ההסתדרות בלי גאליציה, לא תוכנסנה אליה גם הקהלות הישראליות שבבוקובינה.

הדיפוטאטים של הקלוב העברי אמרו, כי הם יצאו בהרייכסראט כנגד תכנית ההסתדרות, אם לא תוכנסנה הקהלות הגאליצאות אליה.

ההודעה הזאת עשתה רושם גדול על חברי הועידה, וכאשר העמידו למנין הדעות את ההצעה בדבר הוצאת גליציה מתוך ההסתדרות — נדחתה.

מפני הרושם הקשה שעשתה ההחלטה המוכרחת הזאת נפסקה לפי שעה עבודת הועידה.

יְטָ"א וּמִיסוֹפוֹטַמְיָה.

למן היום, שלא הצליחה ההצעה הקירינייקית נאם זה עתה זנגביל בפעם הראשונה באספה היטאי"ת, שהיתה בלונדון ביום 10 לחדש מאי. היו"ר באספה זו היה מר מאיר שפילמן, נשיא הפידירציה היטאי"ת באנגליה. בנאום הפתיחה שלו הזכיר היו"ר את הנאום, שעומד זנגביל לשאת באספה זו, ושבו נכללה פרוגרמת העבודה היטאי"ת בעתיד. זנגביל דבר בקצרה על אודות ההצעה הקירינייקית, שלא עלתה יפה, ואמר, כי לאחר שנתברר הדבר, כי אין קירינייקה מוכשרת להתישבות של יהודים, לא נשאר לשים לב בלתי אם למיסופוטמיה. בארץ הזאת צריכות להתרכז מעתה כל השאיפות הקולוניזציוניות של היהודים. בטרם שבירר זנגביל ע"ד מעלותיה ויתרונותיה של מיסופוטמיה בתור מקום של קולוניזציה יהודית רחבה, דבר בארוכה ע"ד המצב הנוכחי של התנועה הציונית. הציונות — אמר זנגביל — יש לה רק פרוגרמה, אבל לא תכנית של עבודה. אבל ליט"א ישנן תכניות של עבודה, אף כי עד כה לא הצליחו כולן. אולם עתה באה יט"א לאחד את העם לתכנית של עבודה אחת במיסופוטמיה. עוד לפני ירחים מועטים עיבד מר ויליאם וילקוקס הרצאה ע"ד אפשרות של התישבות במיסופוטמיה. האינז'יניר המפורסם בא בהרצאתו זו לידי מסקנה, כי בסכום של 150 מיליונים מארק אפשר לעבד במיסופוטמיה יותר משלשת מיליונים מעניות אדמה באופן, שיכניסו בכל שנה ריוח של עשרים מיליון מארק. ההצעה הזאת מונחת עתה אצל המיניסטריום התורקי לעבודת הצבור, שהוא מצדו כבר מסר את הדבר להוויזיר הגדול. המפעל הזה צריך להתגשם ע"י העם העברי, שיכול לתת להממלכה התורקית את ההון הדרוש, את כחות־העבודה ואת המוני־העם. גם אחמד־ריזה הביע את הסכמתו אל הדבר בפומבי. אבל העם העברי צריך לדרוש, כי תנתן לו האפשרות של קולוניזציה רחבה עם זכיות של שלטון־עצמי. כן צריך לבטל את איסור הכניסה לפלשתינה. אמנם עוד לא נחקרה מיסופיטמיה על ידי הקומיסיה הגיאוגרפית של יט"א, ולפיכך אי־ברור עדיין הדבר אם אפשר יהיה להוציא תכנית זו לפעולה, אבל כבר נתינה לו ההבטחה, כי אם תתברר הצעת מיסופוטמיה כמוכשרת להתגשם במעשה, אז ימציאו לה סיוע מחוגי גדולי בעלי־היכולת ביהודים. גם הירצל בשעתו כבר שם לב למיסופיטמיה, והציונים הכירוה באופן רשמי בתור אחת הארצות הסמוכות לפלשתינה. הוא מקוה, כי כל ההסתדרויות היהודיות תתאחדנה יחד בהגשמת ההצעה הזאת.

מר לוסיען וואלף הכניס ריזולוציה, המקדמת ברצון את ההצעה המיסופוטמית ופונה בקריאה אל כל ההסתדרויות היהודיות להקדיש לה את כל האינירגיה שלהן. הריזולוציה נתקבלה מאת האספה.

הִסְתַּדְּרוּת עֲמָמִית לְסִדּוּר הָאֶמִיגְרַצְיָה.

עוד בחדש פיברואר שנה זו היתה בנוי־יורק מועצה, שהשתתפו בה 250 צירים ממאה חברות ואגודות יהודיות שונות מכל המפלגות. מטרת המועצה הזאת היתה יצירת הסתדרות לסדור הנדידה היהודית אל ארצות־הברית של אמיריקה. אחרי ויכוחים, שנמשכו במשך שני ימים הוחלט ליסד „אגודה אמיריקאית יהודית לסדור האמיגרציה".

נתקבלו הריזולוציות הללו, המסמנות את טיבה של ההסתדרות החדשה הזאת:

א) האגודה החדשה צריכה להיות בלתי־מפלגתית.

ב) ההסתדרות לוחמת כנגד כל המוסדות, השואפים להוציא חוקים המגבילים את כניסת הזרים. עם זה תהי האגודה נזהרת מעשות שום תעמולה לאמיגרציה מארצות אחרות.

ג) בכל ערי אמיריקה תוסדנה חברות מקומיות בתור מחלקית להאגודה לסדור האמיגרציה, בכדי למשוך את השדרות הרחבות של התושבים היהודים לעבודה זו.

ד) האגודה החדשה תבא בחבור עם המוסדות שבערי היציאה ובערים, שהנודדים עוברים בהן על דרכם, אשר למטרה זו צריך לקרוא לקינגרים עולמי לפתור את כל השאלות, הנוגעות להאמיגרציה.

ה) המועצה פונה אל העתונות העברית בבקשה לתמוך בהאגודה החדשה.

נוסד ועד-הנהגה של מ"ח חברים, שבראשו עומד הד"ר האלפרין, ונכנסו אליו באי-כח מכל המפלגות הפוליטיות היהודיות.

זה עתה פנתה האגודה בקול קורא לכל העם העברי, שבו היא מבררת את ערכה של האמיגרציה בחיי העם היהודי. לחץ איקונומי והעקות לאומיות-פוליטיות מכריחים מיליונים של יהודים לנדוד למדינות הים, ומיליונים אחרים עומדים הכן לצאת בעקבותיהם. הנדידה היהודית הוא חזיון עמוק ומתקיים תדיר בחיים הלאומיים, ובכל זה לא הושמה אליה עד כה לב כראוי מצד המפלגות היהודיות והאינטיליגינציה. קול הקורא מצייר את ענות נפש האמיגרנטים, הסיבלים בארצות הנדידה ע"י סוכנים וחברות של אניות, הגוזלים את כספם וגורמים להם את העלבונות היותר גדולים. לאמיריקה באים האמיגרנטים היהודים עזובים לנפשם, ומבלי דעת את תנאי-העבודה בפנים הארץ הם מתנפלים על מספר קטן של ענפי-העשיה במרכזים הגדולים. תוצאות האמיגרציה המבוהלת הזאת הנה: התחרות גדולה מאד בין היהודים, ירידת המצב החמרי של הקהלות הישראליות, גריעות תנאי הכלכלה והדירה ובריאות הגוף. האגודה שואפת להטות את זרם הנדידה היהודית למקומות חדשים ולענפי-עבודה חדשים, וביחוד לעבודת האדמה.

יְדִיעוֹת בְּעַד הַמְּהַגְּרִים לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

III.

במקצועות עבודה בעד בעלי פרופיסיות יותר גבוהות.

א. רופאים.

רופאים טובים אחדים, וביחוד מומחים למחלות העינים והאזנים ולמחלות של נשים וילדים, יכולים למצוא להם פרנסה בא"י. בירושלים נמצאים רופאים במספר מספיק, מפני שבה מרוכזים בתי-החולים של כל בני הדתות השונות. לחיפה עומד לבוא בקרוב רופא יהודי. לעומת זאת עוד יש צורך ברופאים בהערים יפו, טבריה וצפת. בהקולוניות היהודיות הגדולות כבר ישנם רופאים, אבל אפשר, שבהקולוניות הקטנות מהן יש עדיין מקום לרופאים, המסתפקים בשכר לא רב.

החוקים התורקיים דורשים מרופא, הבא לעסוק באומנתו בתורקיה, כי יעמוד למבחן לפני קומיסיה, הממונה לכך בקונסטנטינופול; אבל אין מקפידים בחוק זה בתוקף הדין, וישנם בפלשתינה רופאים הרבה, שלא עמדו במבחן זה. אולם לאלה שעמדו במבחן יש חשיבות יותר מרובה בעיני פקידי השלטון. לאלה, שנבחנו באירופה ושיודעים את הלשון הצרפתית על בוריה, אין המבחן הזה קשה כל כך.

הוצאות המבחן יחד עם ישיבת שני ירחים בקונסטנטינופול עולות לסכום של 1500 פרנק בערך.

להרופאים, שיושבים זמן ידוע בא"י וכבר נודעו שם, יש תקוה להשיג להם משרה בבית-חולים או במושבה יהודית בשכר משנים עד ארבעת אלפים פרנקים לשנה מלבד זכות הרפוי בבתי אנשים פרטים. אבל קשה הדבר לרופאים היושבים באירופה להשיג להם כהונה כזו באמצעות חליפות מכתבים.

בתי-מרקחת נמצאים בכל עיר וכמעט בכל מושבה. חובשים נמצאים במספר מרובה בין תושבי פלשתינה. לכל רופא מספיקה ידיעת הלשון האשכזית או היהודית. עם זה רצוי הדבר, כי ידע גם את הלשונות העברית, הערבית והצרפתית.

שכר של רופא בשעות-הבקור שלו במעונו, הוא מפרנק אחד עד פרנק וחצי, ובעד בקור בבית החולה משנים עד ארבעה פרנקים.

ב. רופאי-שנים.

השגת עבודה לרופאי-שנים קשה היא בעת הזאת. בכל עיר, שיש בה מספר הגון של יהודים נמצאים כמה רופאי-שנים יהודים וערבים. להראשונים ישנם על פי הרוב דיפלומים של בתי-ספר רוסים.

בהמושבות היהודיות אין רופאי-שנים כלל, ומסופק הדבר, אם יכול רופא-שנים לכונן לו מעמד במושבה, יען שמספר התושבים במושבה היותר גדולה איננו מגיע ליותר מאלף עד אלף וחמש מאות איש.

תושבי פלשתינה אינם מבינים עדיין להקפיד ברפואת השנים. בכל זה אפשר הדבר, כי ביפו או בחיפה יוכל רופא-שנים למצוא לו את פרנסתו.

אין הממלכה התורקית דורשת דיפלום לעסוק ברפואת השנים.

ג. אדריכלים.

מלאכות-הבנין מרובות בפלשתינה מאד. בתי-החולים, בתי-הספר ותפלה הולכים ומתרבים משנה לשנה, וגם בתי אנשים פרטים, רובם קטנים שמחירם לא רב, נבנים במספר רב. עד כה הוזמנו לצורך בנינים גדולים אדריכלים מאירופה, בעוד אשר האנשים הפרטים בנו ברובם את בתיהם בלי עזרתם של אדריכלים כי אם באמצעות הבנאים המקומיים, אבל בכ"ז אפשר הדבר, שאדריכל בדוק ומנוסה ימצא לו די עבודה ביפו, בחיפה או בירושלים. עד כה ישנם רק בירושלים ובגליל שני יהודים, העוסקים באדריכלות.

ד. חימאיים.

לחימאיים אין בעת הזאת כל תקוה להשיג להם עבודה בפלשתינה אם אין להם עצמם הון. אנשים, שיש להם מעשרה עד חמשה עשר אלף פרנק יכולים למצוא להם פרנסתם ע"י חרשת של מעשי-רוקחים וע"י עשית קרח מלאכותי באמצעות מכונת-הקרח.

ה. טיחניקים ואינז'ינירים.

מפני שהאינדוסטריה התפתחה עד כה בפלשתינה אך במדה מועטת מאד, לפיכך אין שם לע"ע צורך כ"כ גדול בטיחניקים ובאינז'ינירים.

טיחניקים ואינז'ינירים נמצאים לע"ע:

א) אצל מסה"ב העתידות להבנות או שכבר התחילו עוסקים בבנינן. אל מטרה זו מתמנים אנשים ע"י ממשלת תורקיה. התקוות היותר גדולות לקבלת משרה יש לעותומנים, לצרפתים ולאשכנזים. דרושה ידיעת הלשון הצרפתית.

ב) בבתי-החרושת למכונות של שטיין וואגנר ביפו, עתיד בלוד וחיפה. בעת הזאת אין שם מקום פנוי. הצורך באינז'ינירים וטיחניקים יתרבה, לאחר שתתקרבנה יותר אל התגשמותן המון ההצעות בדבר השקאה מלאכותית, הכנת מאור של גאז ואיליקטרין, בנין של טראמים, מס"ב קטנות ומסלות של חצץ, לע"ע אין טיחניקים ואינז'ינירים מחוסרי הון מוצאים להם בפלשתינה שדה-פעולה נאות להם.

ו. רופאי-בהמות.

לרופאי-בהמות מומחים אחדים יש מקום עדיין להרויח בפלשתינה, לע"ע יש בפלשתינה רק רופא-בהמות אחד, שנתמנה ע"י ממשלת תורקיה, אבל הוא בא אך לעתים רחוקות מאד לבקר את המושבות. מפני שגם במושבות היהודיות גם באלה של האשכנזים יש מקנה הרבה, והמחלות בקרב הבקר והצאן מצויות מאד, יכולים רופאי-בהמות למצוא להם עבודה במדה מספקת ביהודה ובגליל העליון והתחתון. בכל אופן צריך יהיה לרופא-הבהמות בעת הראשונה להוכיח להקולוניסטים, עד כמה חשובה ורבת-התועלת היא רפואת-הבהמות, בשעה שהיא באה בזמנה. אם יצלח הדבר, אז אין ספק, כי גם המושבות היהודיות תמנינה להן כל אחת רופא-בהמות בשכר ידוע לשנה. אפשר הדבר, כי האגודות הקולוניזציוניות היהודיות תמצאנה סיוע למטרה זו. אולם אין לקוות, כי תעשינה עתה המושבות היהודיות חוזה בדבר עם רופאי-בהמות שבאירופה ע"י חליפת מכתבים.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיונות.

— על כל ועדי השוקלים, האגודות ועל חברינו בכל מקום ומקום להקדיש את שלשת ימי ההגבלה, ג', ד' וה' סיון לעבודה היותר נמרצה לטובת קבוץ השקלים.

אף על פי שהקונגרס נרחה לחרש דצמבר שנה זו, בכל זאת צריך קבוץ השקלים לשנת י"ב להגמר עד 17/30 יוני (כ"ט תמוז), בהתאמה לתקנית הסתדרותנו.

— האגודות הציוניות מתבקשות לדרוש מאת הועד המרכזי את הפרוספקטים והכרוזים ע"ד האנגלו-פלשתינא-בנק שיצאו ביהודית ורוסית. את הפרוספקטים צריך להפיץ בין הקהל ולהדביקם בכל בתי־הכנסת.

— מניות כתמיות ושמיות של הקולוניאל-בנק העברי ושל האנגלו-פלשתינא־בנק אפשר להשיג אצל: И. Л Гольдбергъ. Вильно מניה סתמית מחירה 10p.22 ושמית—9.50, סתמיות תשלחנה גם בזקיפה ושמיות — רק אחרי שמתקבל כחירן לפרע.

— הועד הציוני בבאקו הוציא זה לא כבר כרוז אל התישבים היהודים על דבר הקונגרס התשיעי והשקל.

— בל"ג בעמר נשא מר ארלוזורוב מבברויסק נאום ציוני בזלובין פלך מוהילוב. הועד הציוני בזלובין מביע את תודתו למר ארלוזורוב בעד התועלת שהביא בנאומו זה.

— מר ח. גרינברג קרא בשבוע העבר בטשרקסי ברשיון הרשות הרצאה ע"ד הזרמים היסודיים בתולדות ישראל בעת החדשה:

— ש. פומרנץ מרעזועל בקר בימים האחרונים את נרווא, ובהשתדלותו נוסדה שם קבוצה ציונית, אשר נגשה לסדר את העבודה הציונית לכל סעיפיה.

— יצא בעברית דו"ח של הכספים שנכנסו מרוסיה לטובת „הקרן הקימת לישראל" ע"י הדירקטור ד"ר יחיאל צ'לינוב מן 1 במארט 1908 עד 1 בינואר 1909 (עשרה חדשים).

— זה לא כבר היו בקובה, חבל דגסטן, אספות ציוניות, שבה השתתפו ג"כ אורחים של האגודה הציונית בדרבנד האדונים נפתלי יצחקי, יוסף אגרונוב ויוסף פנחסוב. באספה נאמו פנחסוב, אגרונוב, מאירוב, אליוביץ, מרת אגרונוב, ומר גלילוב. נבחר ועד חדש ונסתדרה העבודה הציונית המעשית. נתארגן בית ספר מתוקן ולמטרה זו נאסף בחמשת אלפים רובל, וגם לצרכי ההסתדרות הציונית המקומית נאספו כשבע מאות רובל.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

הסתדרות חקלאית של מושבות יהודה.

— בראשון לציון היתה אספה כללית מכל מושבות יהודה. היא נמשכה שני ימים ד' וה' אייר — ונגמרה ביסוד הסתדרות חקלאית למושבות יהודה. האדון גלוסקין נבחר לראש ועד הפועל ומר לובמן לסגנו.

באספה זו נתקבלו התקנות האלו:

1) מ ט ר ת ה ה ס ת ד ר ו ת. הטבתו והרמתו של המצב האקונומי, הקולטורי והפוליטי של המושבות העבריות ביהודה ע"י התאחדות כל הכחות העובדים במקצוע זה.

2) ה א מ צ ע י ם להשתדל להוציא אל הפועל:

א) יסוד סינדיקטים שונים לתכלית סדורה של מכירת תוצאות אדמת המושבות.

ב) הפצת כלים ומכשירים שונים להקלת העבודה והשבחתה.

ג) הכנת שדות־בחינה לזריעות ולנטיעות חדשות תחת השגחת אגרונום מומחה.

ד) יסוד חברה של אחריות נגד מחלות הבהמות, והזמנת רופא־בהמות מומחה, קבוע.

ה) הטבת המצב הסניטורי וההיגיעני של המושבות.

ו) הרחבת גבולותיהן של המושבות ושטחי אדמתן, ולתת היכלת לילידי המושבות ולאנשים מן החוץ להתישב בהן בתנאים נוחים וקלים.

ז) הפצת ידיעות חקלאיות בבתי הספר שבמושבות, ויסוד גנים ע"י המוסדים האלה.

ח) הפצת ידיעות חקלאיות רחבות בין כל תושבי המושבות על ידי שיחות וקריאות ועל ידי יסוד עתון מוקדש לשאלות כאלו, ע"י חוברות ועוד.

ט) ההסתדרות תעמוד על המשמר ותראה שהמושבות תהנינה במלואן מכל הזכיות האזרחיות והפוליטיות של המדינה.

ה ע ר ה. מובן מאליו, שועדי המושבות מצדם מחויבים לעזור תמיד להסתדרות בכל אשר יוכלו.

3) ה נ ה ג ת ה ה ס ת ד ר ו ת. עניני ההסתדרות נתהכים עפ"י שלשה אירגנים: א) האספה הכללית, ב) הועד הגדול, ג) הועד הפועל.

4) ה א ס פ ה ה כ ל ל י ת. האספה הכללית היא הכח הראשי להנהגת ההסתדרות. בה משתתפים נבחרי המושבות, שנבחרו במקומותיהם איש איש לעשרה בעלי זכות דעה.

5) זכות דעה בהסתדרות זו יש לכל אלו, שיש להם זכות דעה במושבותיהם.

6) אספה זו תקרא לכל הפחות אחת לשנה או לעתים יותר תכופות כפי שידרוש מצב הענינים.

7) האספה הכללית מאשרת את תקציב ההסתדרות, נותנת דירקטיבות כלליות להועד הגדול, בוחרת את הועדים, ודורשת דו"ח מהועדים על פעולותיהם.

8) ו ע ד ה ג ד ו ל. הועד הגדול יבחר כתושבי המושבות בהאספה הכללית במספר שנים עשר; שנים שנים משלש המושבות הגדולות. כמו פתח־תקוה, ראשון לציון, רחובות, ואחד אחד מיתר המושבות—נס־ציונה, גדרה, קסטינה, באר־יעקב, ולכולם יושב ראש.

9) הועד הגדול מתאסף לא פחות מפעם אחת לשני חדשים או לעתים יותר תכופות עפ"י דרישת הועד הפועל. —

10) הועד הגדול מצין בפרוטרוט את תכנית עבודת ההסתדרות עד האספה הבאה ומטיל את הגשמתה על הועד הפועל.

11) הועד הגדול יכל לקרא לאספה כללית בכל זמן שימצא לנכון.

12) ה ו ע ד ה פ ו ע ל. הועד הפועל ימצא במקום מושבתו של היושב ראש, ויהיה איפוא מרכב משלשה חברים.

ה ע ר ה. היושב ראש יבחר על ידי האספה הכללית.

13) היושב ראש בוחר לו מזכיר בשכר, בהסכם שני חבריו.

14) הועד הפועל מחויב להוציא לפועל את כל החלטות הועד הגדול כפי האפשר.

15) הועד הפועל קורא לאספות את הועד הגדול בכל עת שימצא לנכון.

16) ה כ נ ס ו ת. תקציב מיוחד מאת המושבות המשתתפות בההסתדרות בערך ½ % מההכנסות הכלליות של המושבה.

17) השתתפותם של אנשים ומוסדות שונים — בההוצאות.

18) ל י ג ל י ז צ י ה. ההסתדרות צריכה להתאשר ע"י ממשלתנו בתור אגודה עברית עותומנית.

— האגרונום א ר ו נ ס ו ן, שעשה לו שם בעולם המדעים ע"י צמח החטה הטבעית הקדמונית שגלה בפלשתינה, נסע במלאכות הועד, ליצירת תחנת־נסיון למשק־האדמה בפלשתינה העומד תחת נשיאותו של הפרופ' ורבורג, ושעל חבריו נמנים הרבה מגדולי המלומדים בארצות שונות,—נסיעה מדעית לצורך תחנת־הנסיון הנזכרת לפרנציה הדרומית, לאיטליה, לטוניס ולאלג'יר. בפרנציה נלוה מר ארונסון לחברה פרנצית, שנסעה למטרה מדעית לטוניס. בטוניס היתה בעת הזאת קונגרס לחוקרי תורת הבוטאניקה, שנבחר בו מר ארונסון בתור סגן הנשיא. בקונגרס זה חלקו למר ארונסון כבוד מרובה. ביחוד נתקבל האורח ברוב ידידות מאת מועצות־השלטון הערבים, ששמחו מאד לראות את המלומד המודירני, יודע את הלשון הערבית על בוריה. מר ארונסון, שהוא ציוני נלהב והשתמש בכל מקום לרכוש נפשות לרעיון הציוני, הטה גם פה בטוניס את לב הרבה מגדולי הקונגרס אל הציונות.

הקונגרס הבוטאניקאי הבא עתיד להיות בירושלים.

— בבית החרושת של „ע ת י ד", אשר ב ח י פ ה, קרה ביום החמישי אבון, שלשה פועלים ספרדים עבדו. בערב נתפקע הדוד ונתלקח הבנזין והלהבה אחזה את בית החרושת. אחד הפועלים מת מיד, הנשארים נכוו. אחד מאלה נמצא גם כן במצב מסוכן.

האש שרפה חלק חשוב מבית החרושת והנזק עולה, כפי שמעריכים, לסך חמשה עשר אלף פרנק.

סבות הדבר לא ידועות עוד ביפו. יש אומרים, כי הפועלים עבדו ועשנו באותה עת ונפלה האש למקום מסוכן ויש אומרים, שהדוד נתפקע מעלית חום הבנזין.

— בירושלים התחיל לצאת לאור שבועון עברי חדש בשם „הפרדס".

— העתון הז'רגוני הספרדי „פרדיזו", שיצא לאור ירחים אחדים בעריכתו של ה' ש. י. שריזלי, חדל לצאת לאור.

בַּמִּזְרָח.

מקושטא כותב אלינו סופרנו:

בין גלי ה„דז'ורנלים" (המסירות) ההולכים ומתגלים באולמי ה„אילדיז", נמצאה גם תעודה שביחוד תענין את הציונים, והיא מסירה על היהודים, הרוצים לכונן ממלכה יהודית בארץ־ישראל, תחת מלכותו של הברון רוטשילד.

תעודות מהמין הזה הובלו כבר בשקים ובעגלות למיניסטריום של המלחמה.

זו היתה עבודתו הראשית של עבדול־המיד: קריאת ה„דז'ורנלים". עתה מעוררות התעודות האלו רק אינטרס של „קוריוזם".

— המתנדבים, שבאו יחד עם צבא־החפש לקושטא, שבו לבתיהם, שנים מהם נשארו על שדה־המלחמה. אחדים שבו פצועים, אבל בהכרה היפה והמרוממה, שסבלו בשביל חפש ארצם.

טרם שובם לבתיהם בקרו כעשרים איש מהמתנדבים את החכם־באשי. מובן, שהמה נתקבלו בחבה רבה, לכל אחד ניתנו כשתי מג'ידיות כסף, חליפת לבנים, סיגרטים וכו'. בין המתנדבים היו גם ציונים, ועל התרבוש הלבן שלהם אפשר היה לראות את החרמש העותימני ואת ה„מגן־דוד" שלנו. (אגב, ציונים כאלה עשו המתנדבים הציונים יחד עם האמרה ותורקית „חפש או מות" גם לחבריהם התורקים שלא ידעו כתוב ושפנו אליהם בבקשה לרשום את האמרה על מצנפותיהם) את המתנדבים הציונים כבדו ציוני קושטא בעצי־זית ביער הרצל, ואת צבא־החפש כולו, ובראשו את הגבורים אֶנבֶיר־ביי וניאזי־ביי ברשמה בספר־הזהב.

— נעשות עתה ההכנות לחגירת חרב האוסמנים על ירך השולטן (חג־הכתר העותומני) והחכם־באשי הוזמן לחגיגה הזאת. בימים האלה יוזמן לבקר את השולטן החדש.

— כשישובו ימי המנוחה אומר החכם־באשי להתחיל בעבודה המרובה המחכה לו. בעוד 15 יום יתאסף ה„מג'ליש העממי" (הועד הפועל הגדול של העדות היהודיות בתורקיה) לאספותיו.

— לרגלי מות אחד החברים מה„מג'ליש העממי" יבחרו בימים האלה בחבר חדש. החבר הזה יהיה יהודי אשכנזי, במקום הספרדי, שהיה עד כה. בזה רוצה החכם־באשי להראות את שאיפתו לאחד את שתי העדות. זה יהיה החבר האשכנזי השני ב„מג'ליש העממי", המונה עתה שמונים חבר. ב„מג'ליש הרוחני" (מהרבנים) יושב מהאשכנזים הרב ד"ר מרקוס.

— החכם־באשי מסר לסופרכם, שהוא פנה להמיניסטריום בדבר „הניר האדום" ביפו. כשתתקבל התשובה אוריע את הפרטים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— בהקומיסיה להשכלת־העם, אשר על יד דומת־הממלכה בשעת בירור הצעת־החוק ע"ד ביה"ס־לתובשים המרכזי שבווילנה, התעוררו ויכוחים מעניינים על אודות הנורמה הפרוצינטית ליהודים. בהצעת־החוק של המיניסטר נמצאה הערה, שהתלמידים היהודים אין צריכים להיות בביה"ס הזה יותר מעשרה אחוזים. בנגד זה מחו הדיפוטאט פרידמאן ועוד אחרים. בפה־אחד החליטה הקומיסיה למחוק את ההערה הנזכרת מהצעת־החוק.

— בין הגלאסנים היפנים שבדומה העירונית האודיסאית החדשה נתעורר הרעיון להגיש השתדלות לפני השלטון העליון, שיוציאו את אודיסה מתחום המושב, וכי יגרשו את כל היהודים מן העיר.

— הסוחרים ב י ע ל ע ץ הגישו אל הדיפארטמינט לענינים הכלליים השתדלות ועליה שלש מאות חתומים, כי יגרשו את היהודים מעירם.

— דיפוטציה של יהודי ח י ל ם התיצבו לפני הארכיבישוף ייבלוגי, ובקשו ממנו, כי ישתדל, שבעת הבדלת חילם לפלך מיוחד לא ישללו את זכיותיהם משכבר הימים. ההגמון הבטיח להם למלא את בקשתם. דעת הקהל היהודי התיחסה, כמובן, בהתנגדות נמרצה להשתדלות הזאת.

— הממשלה כבר הכניסה אל דומת־הממלכה את הצעת־החוק בדבר הפרדת חילם לפלך מיוחד. הדיפוטאטים הפולנים מתכוננים לצאת במחאה נמרצה בנגד ההצעה הזאת.

— הפרוקורור של בי"ד הגליל הגרודנואי הגיש השתדלות אל לשכת המשפטים הווילנאית, כי ישללו את הזכות לעסוק בפרקליטות מאת חבר דומת־הממלכה הראשונה עוה"ד ה מ ו ש ב ע י ע ק ו ב ס ו ן, בשביל שחתם על הקריאה הויבורגית. אבל הלשכה המשפטית דחתה את השתדלותו של הפרוקורור.

— האדמיניסטרציה הקיובית נשאלה מאת מיניסטריום־הפנים, אם אמת הדבר, כי בפלך הקיובי נמצאות התאחדויות ציוניות, ואם כן הוא, אז צריך להפסיק את פעולתן.

עלבונם של יהודי בוסניה והירצוגובינה.

בימים האחרונים נודע הדבר, כי כבר נסדרו ע"י ממשלת אוסטריה הבחירות אל הלנדטג הבוסניי, העומד לתפתח בקרוב, ואת היהודים הוציאו מן הכלל ושללו מהם את זכות הבחירה האקטיבית והפסיבית. רק מקום אחד בלי בחירה ובלי זכות של חוות־דעת נתנו בהלנדטג להרב מסאראיוו: בין כהני יתר האמונות. וכל זה אחרי ההבטחות שקבלו יהודי בוסניה והירצוגובינה גם מאת הקיסר פראנץ יוסף, גם מאת מיניסטר־הכספים בוריאן! -

„האגודה הלאומית היהודית באוסטריה" החליטה בישיבתה האחרונה למסור לחברי הקלוב העברי שברייכסראט האוסטרי את מגלת־הספר הזאת:

„עפ"י העתונים נודע לנו, כי בבוסניה והירצוגובינה, ניתנה זכות של בחירה אל הלנדטג להסרבים, הקרואטים והתורקים, ורק את היהודים בלבד הוציאו מן הכלל,

הידיעה הזאת מעידה, כי למרות הבטחותיה המרובות הוליכה הממשלה את היהודים שולל, וכל זה אחרי עמלם המרובה להרמת המצב הכלכלי והקולטורי של הארץ.

אמנם ניתן מקום בהלנדטג להרב הספרדי, אבל הוא איננו יכול בשום אופן להיות בא־כחו הלאומי של העם, ואין הוא, התלוי בחסד הממשלה, יכול להיות לפה אל העם ולדבר את כל אשר ישימו בוחריו בפיו.

העלבון הזה, שהעליבה הממלכה האוסטרית את יהודי־בוסניה הוא מעשה אלמות נעשה לכל יהודי המדינה הנספחת, השואפים למלוא שאיפותיהם הלאומיות.

לא רק האהבה והאמון אל אחינו היהודים שבאוסטריה החדשה, כי אם חפץ הקיום הנטוע בנו, הוא הוא המכריח אותנו ללחום כנגד מחשבותיה של הממשלה.

במומנט החשוב הזה אנחנו פונים לחברי הקלוב העברי, באי־הכח היהודים של יהודי אוסטריה, בבקשה, להגיש תיכף אינטירפילציה בדבר אל הממשלה ולדרוש ממנו בירור־דברים מפני מה לא עמדה בדבורה, ולמרות הבטחותיה המרובות, שנתנה ליהודי בוסניה להשוותם בחוק הבחירה החדש אל כל תושבי הארץ, הוציאה אותם מן הכלל".

— בישיבת חברי הנהגת שלטון הקריה בצ'ירנוביץ נתמנה נבחר הרייכסראט, הציוני ד"ר ש ט ר ו י כ י ר לאזרח נכבד של העיר צ'ירנוביץ בגלל פעולותיו לטובת בוקובינה והמטרפולין שלה.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— נתקבלה החוברת הראשונה של המאסף ההיסטורי „Еврейская старина", היוצא לאור בכל שלשה חדשים על ידי החברה ההיסטורית־אתנוגראפית. בה נמצאים מאמרים מאת ש. ד ו ב נ ו ב („השפה המדוברת של היהודים ברוסיה ובפולין במאה הט"ז והי"ז), מ. ו ו י נ א ב י ר („כיצד עסקנו בהיסטוריה ?"), ב א ל א ב א ן („מצבות הזכרון של יהודים בפולין"), ש. א נ — ס ק י („לחשים לעיני בישא"), ג א ל א נ ט („החכרו היהודים את בתי־התפלה הנוצריים באוקריינה ?").

מלבד המאמרים האלה נדפסו בהמאסף תעודות היסטוריות שונות. בהן יש לציין את החומר בדבר הפוגרומים כנגד היהודים בשנות 82—1881 מתוך הרצאת הקומיסיה של הגראף פאלין, עם ההקדמה של מר דובנוב, והפנקס של ועד הקהלות בליטא, בתרגום רוסי ובהערות מאת מר ש. דובנוב.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

עם הגליון הזה נשלחים „ידיעות הועד" לתמיכת עובדי־אדמה ובע"מ בסוריה וארץ הקדושה.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ספרים חדשים.

1) ספר כבשונו של עולם. מאמרים על מציאות ה׳, ההשגחה והשארות הנפש, מספר „הדת הטבעית״ להחכם הצרפתי ז. סימון הוצעו באיזה קצורים והלופים ע״י אליהו קזאו (מבני מקרא) יופאטוריאה תרס.

2) ספר תורת האדם. ראשי פרקים מחכמת המהות העיונית והמעשית, הוצעו בלשון עברית על פי „יסודות מוסר״ להחכם הצרפתי פ׳ ז׳אניט ע״י אליהו קזאו (מבני מקרא) ווארשא תרס״ט

3) ספר אמת מא״ץ. והוא קצור ספר החכם הצרפתי וויגורו, „ספרי הקדש והמציאות החדשות אשר נמצאו בארץ ישראל בארץ מצרים ובארץ אשור״ נעשה ע״י אליה קזאו (מבני מקרא) מחברת ראשונה אודיסא, תרס״ט

4) ציצרו. (ציור ביוגרפי) מנחה אהבה וידידות לתלמידי בית מדרש אלכסנדר לחזנים אשר לבני מקרא בעיר יופאטוריאה מאת מלמדם אליה קזאו אודיסא, תרס״ט.

מיום 13 עד 20 לחדש אפריל נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה על פי הסדר הזה:

	נדבות כלליות	383,28 רו״ב.
	מס־עצמי	„ 79,90
	פנקסי־שוברות	„ 76,63
	קופסאות	„ 310,82
ספה״ז	תשלומים שלמים	„ 504,30
	„ לשעורים	„ 165,47
	„קערות״	„ 9,—
	יער־הרצל	„ 140,10
נמברי	תוי קרן־הקימת ע״ם	„ 123,51
	גליונות תלגרמה „	„ 11,40
	ס״ה	1804,61 רו״ב.

מיום 20 עד 27 לחדש אפריל נכנסו הסכומים האלה על־פי הסדר הזה:

	נדבות כלליות	163,39 רו״ב
	פנקסי־שוברות	„ 6,—
	קופסאות	„ 232,16
ספה״ז	תשלומים שלמים	„ 295,
	תשלומים לשעורים	„ 84,64
	יער־הרצל	„ 18,—
נמברי	תוי קרן־הקימת ע״ם	„ 57,50
	גליונות לתלגרמה ע״ם	„ 1,—
	ס״ה	887,99 רו״ב

בביתי יש מקום מרווח לשני נערים שהגיעו לחנוך. ספוק צרכיהם החמריים וחנוכם הלמודי והמוסרי יהיה עצהיו״ט בדיוק ובחבה. בעיר שרלוטנבורג נמצאים בתי־ספר מצוינים בשלמותם מכל המינים, ובהם מקובלים תלמידים בלי שום הגבלה. על דבר המחיר ושאר התנאים אודיע לכל שואל במכתב.

Dr. S. Bernfeld, Charlottenburg, Goethe str. 81.

לזכרון יום כלולת קריינע דאווידזאהן עם ב״ג חיים בריסקין שהיתה בקארעליטש ביום ו׳ תרומה ה׳ אדר נאספו ע״י מ. א. יואלפון וזאב שארף לנטוע שני עצי זית בגן הירצל מאבי החתן ה׳ שמואל בריסקין, מאבי הכלה ה׳ נחמן דאווידזאן ומהחתן והכלה כ״א 1 ר. ומשאר הנאספים 3 ר. בס״ה 6 רובל.

על חתונת בריינע מאלינאדסקי עב״ג נאסף ע״י יוסף פרידמאן 2,10 רובל ובקופת ד׳ ניסי איינשטיין נמצא 3,90 רובל. בס״ה 6 רובל לנטוע שני עצי זית בעיר [illegible]

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА

НА ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ НА РУССКОМЪ ЯЗЫКѢ

ДЛЯ ЕВРЕЙСКИХЪ ДѢТЕЙ

„ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ"

ЦѢЛЬ ЖУРНАЛА—дать еврейскому ребенку еврейскую книжку на русскомъ языкѣ, служа тѣмъ источникомъ, гдѣ ребенокъ сумѣетъ почерпнуть здоровое понятіе о родномъ народѣ и его культурныхъ цѣнностяхъ, привязаться къ нему, полюбить его. Это даетъ редакціи право надѣяться, что „ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ" найдетъ себѣ поддержку и вызоветъ симпатіи въ каждой еврейской семьѣ.

Подписчики, кромѣ №№ журнала, получатъ 12 ежемѣсячныхъ книжекъ

„ЕВРЕЙСКОЙ ДѢТСКОЙ БИБЛІОТЕКИ".

а годовые, сверхъ этого, сборникъ стихотвореній еврейскихъ авторовъ съ ихъ портретами.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

На годъ—4 р., на 6 мѣс.—2 р., 3 мѣс.—1 р.

Адресъ: г. Луганскъ, Екатериносл. губ., редакція журнала „ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ".

Проспекты по требованію высылаются безплатно.

Пробный номеръ при полученіи 12 коп. марками.

שווארצע טינט

אין פלאשען און טינטערס, אויף אַנגראָ און דעטאַל, צו בעקומען ביי הירש מאיר ווישנעווסקי. קאָוונאָ, ווילקאָמירער גאס, הויז גינזבורג.

די טינט צייכענט זיך אויס מיט איהר גוטען קוואליטעט, ווערט ניט געדיכט און פערלירט ניט די אמת׳ע פארב.

אין דעמזעלבען געשעפט איז צו בעקומען פערשיעדענע וארטען קלעיאָנקע (צעראטע) אין רעסטען, אויך געפלאכטענע צעראטענע קאָשיקעס. צו זעהר ביליגע פרייזען.

עס ווערט אויך ארויסגעשיקט פער נאַכנאַהמע ביים ערהאַלטען האנדגעלד נאָך ערך פון בעשטעלונג:

אדרעס:

Г. М. Вишневскому, г. КОВНО, Вилькомирская ул. д. Гинзбурга (противъ народн. дома).

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жа ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее [illegible]

ISRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräisch Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

[illegible]

סוכן „העולם"
למדינת אמריקא בכלל ולעיר ניארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

היסטוריה ישראלית

שעורים בדברי ימי ישראל.

חלק ראשון:

מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים.

עשרים שעורים.

מאת

ד"ר יוסף קלוזנר.

ה„היסטוריה הישראלית" נועדה: לצעירים, שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יתר שלמות; למורים עבריים, הרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות, אלא גם הבנת המאורעות וקשורם הפנימי; ולסתם קוראים משכילים, שיש להם חפץ לחדור אל פנימיות ההיסטוריה הישראלית ולהכיר מתוכה את השתלשלות חיינו ההיסטוריים.

ה„היסטוריה הישראלית" מציעה את המסקנות היותר חדשות של החקירות בקדמוניות בני שם בכלל ובתולדות ישראל בפרט, ואף על פי שהיא מדעית לגמרי, היא נוחה למקרא וקלה להבין מאד, כי בהיותה ערוכה שעורים, שעורים היא מסלקת את ההערות היבשות ואת החטוט והנקור בפרטים ופרטי־פרטים בשעה שאינם נצרכים לגופי הענינים, והיא משתדלת להסביר אף את הענינים היותר מפשטים על ידי דוגמאות ומשלים, [illegible] מעולם המציאות ומן הנסיון ההיסטורי המאוחר.

החלק הראשון של ה„היסטוריה הישראלית" הוא דבר שלם ונגמר בפני עצמו, כי [illegible] את התקופה [illegible] במלא רוחב מובנה. בהיסטוריה שער [illegible] בא כל תוצאות החקירות החדשות באשורילוגיה ובאגיפטולוגיה ונתבארו [illegible] הנביאים [illegible] הבבליים והרומיים, [illegible] להשפעתם, בפרטות יתרה. [illegible] שמתקופת גלות בבל ועד תקופת החשמונאים, שבספרי [illegible] היא כמעט דף חלק, מתארים ימי גלות בבל ושיבת ציון, ימי המשלה, ימי [illegible] מוקדון ויורשיו התלמיים והסלווקיים והמרידה שבאה בעקבות רדיפותיו של אנטיוכוס אפיפנס בפרטות יתרה, כדי [illegible] הקורא בחוש, איך הולכים ומתרקמים החיים הלאומיים החדשים בלא עמידה והפסק.

אל הספר נספחו ארבע טבלאות כרונולוגיות.

הספר מחזיק קרוב לעשרים גליונות־דפוס בפורמט בינוני, אוקטב, בכדי שיהא [illegible]

[illegible] 1.50 [illegible] עשרים קאפ. ובכריכה 2 רו"כ [illegible]

[illegible] על פי הכתובת:

Издательство „Морія", Одесса. Verlag „Moriah", Odessa (Russland)

ВИНО
„СЕНЪ-РАФАЭЛЬ"

является хорошимъ питательнымъ, укрѣпляющимъ и освѣжающимъ средствомъ, превосходно на вкусъ, способствуетъ пищеваренію при усвоеніи обыкновенной пищи послѣ болѣзни. Оно вноситъ жизнь въ изнуренный организмъ. Требуйте только вино Компаніи вина Сенъ-Рафаэль, Валансъ Дромъ (франція).

Остерегайтесь поддѣлокъ.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ, употребляйте непремѣнно

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ

КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО уже около ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ письмъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Casimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4883.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

שתו רק יין „כרמל"

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

работа изящная. цѣны умѣренны.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזל)

№ 18

התֹכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה: 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט כחילקת ארבעתים. — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

„דאס יודישע פאלק“

קאמפלעקטען פאר דאס יאהר 1906, 1907, און 1908 ווערען ארויסגעשיקט (אויך פערנאבנאהמע) צו 1 רובל א קאמפלעקט. פאר אלע קאמפלעקטען 2,50 רובל, מיט פארטא. אין אויסלאנד—מיט 25 קאפ. אויפ'ן קאמפלעקט טייערער.

(געבליבען שוין גאנץ ווייניג)

זיך ווענדען: אין רעדאקציע „העולם“ ВИЛЬНО, СОЛДАТСКАЯ 3/15

אדרעס: И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ, ВИЛЬНО.

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, ייצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך יהמ"ל י"ב לבנר.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

אפשר לחתם גם על ידי רצ"ק ביילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. / J. L. Goldberg, Wilna.

כתבת המערכת: Луганскъ, ред. „Гапрохимъ“ / Red. „Haprochim“ Lugansk.

מתקבלת החתימה על העתון העברי

„הבקר“

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה, לספרות, למדעים, לאמנות, לבקורת ולכל ענין המעסיק את הקורא).

בעריכת **דוד פרישמאן**

בהשתתפות גדולי הסופרים בישראל.

מתקבלת החתימה על העתון היומי „הבקר“ מיום הראשון לחודש אפריל שנה זו.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה	6 „
לרבע „	2 „	לרבע „	3 „
לחדש	75 קאפ.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ“ ВАРШАВА, Холодная, 8.
Red. „Haboker“ w Warszawie, Cholodna 8.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

פון 1-טען יעדעס מאנאט 1909

אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט“

(צווייטער יאהרגאנג)

אבאנעמענטס-פרייז:

א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 רובל, א חודש 50 קאפ'.

אלע אבאנענטען, וועלכע ווילען בעקומען די 50 ביכער פון דער „הויז-ביבליאטעק“, וועלכע איז געגעבען געוואָרען אלס ביילאגע צום „היינט“ אין פערגאנגענעם 1908 יאהר, דארפען צוצאהלען 1 רובל אהן באנד; געבונדען אין צוויי בענדער (25 ביכער א באנד) — 1,25 רובל.

די אבאנענטען וועלכע האבען שוין איינגעצאהלט פאר די „הויז-ביבליאטעק“ ועגען מיר מודיע, אז קירצליך וועלען ארויסגעהן פון דרוק די לעצטע דריי ביכער, און דאן וועלען זיי בעקומען אלע 50 ביכער צוזאמען.

אדרעס.

ВАРШАВА, Ред. газ. „ГАЙНТЪ“, Холодная, 8.
WARSCHAWA, Redaction „HAINT“, Cholodna, 8.

ЛУЧШИЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра le БАРРЕ высылается по требованію

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться подделокъ.

Compagnie du Vin St.-Raphael, Valence Drôme.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, ד' סיון, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 11-го Мая, 1909 г. — № 18 — WILNA, 24-ten Mai, 1909

ל"י.

בַּדֶּרֶךְ אֶל הַצִּיּוֹנוּת.

שני מאורעות בחיינו העבריים נתנו בימים האלה לעתונותנו ענין מיוחד. כונתנו אל מועצת שלש המפלגות הלאומיות-הסוציאליות, שהיתה זה לא כבר בניו־יורק, ואל המיטינג בלונדון, שבו נשא ישראל זנגביל נאום־פרוגרמה, המסמן את השקפותיה ואת דרכיה החדשות של יט"א. משני המאורעות האלה חשוב ביותר, כמובן, הראשון — מועצת המפלגות היהודיות הסוציאליות. המועצה הראתה לנו את דרך ההשתלשלות, שבה עברו ראשי מפלגות הפועלים שלנו בשנים האחרונות; היא הראתה, כי השנים האלה, שנים של אי־עבודה מאונס וחשוב כחשבות לא היו רק אבוד זמן גרידא. הן, השנים האלה, הכריחו אותם להתעמק, לשוב ולבקר הרבה והרבה דברים, שנחשבו אך זה לא כבר בעיני רבים מהם לעיקר שאינו צריך בדיקה, ליסוד מוסד בפרוגרמות שלהם ולחיץ מבדיל ומפריד ביניהם. במועצה האחרונה עוסקים ראשי המפלגות האלה רק באותם הדברים, שיש בהם כדי לאחד אותם במלחמתם על חופש עמם ועתידותיו, והדברים האלה המאחדים אותם נמצאים עתה יותר חשובים בהשקפותיהם מאלה שהפרידו ביניהם והרחיקום זה מזה. הם מעלים בראש וראשון את כל מה שיש לו בפרוגרמות שלהם ערך קים ועומד, לאפוקי כל זה, שהוא ארעי וחולף, כל זה שנטפל להם בעידנא דריתחא, בשעות החירום שעברו על רוסיה ועל תושביה היהודים ביחוד. בעוז־רוח ובתמימות־נפש קונה-לב הם מספרים בהשנוי שבא ביחוסם אל הרבה דברים, וזהי בקורת עצמית גלויה שרק אנשים בעלי רוח חזק מסוגלים לה בהכירם את טעותם. על המדרגה הראשונה עומדים עתה לא עניני המפלגה וחלוקי דעות המפרידות אותם, כמו שהיה נהוג, אלא עניני הכלל, עניני האומה. מן הויכוחים של המועצה נראה, כי נוצר הקרקע לאחדות שלש המפלגות, כי אין חלוקי דעות פרינציפיאליים בשני הסעיפים העיקרים המשותפים לכולם והעומדים עתה במעלה הראשונה, והם — יצירת מרכז עברי בארץ־ישראל ובמיסופוטמיה, ובצרון הלאום העברי בארצות הגלות. כל עיקר השאלה היא רק: מי קודמת לעבודה? פלשתינה או מיסופוטמיה, ופתרון שאלה זו נמסר לפועלי־ציון, שהם מעמידים את פלשתינה בשורה הראשונה. נשתנתה ההתיחסות אל פלשתינה בקרב כל המפלגות. היו"ר במועצה זו הודה במקום אחר, שאין לבטל כלאחר יד אידיאל עממי כמו ארץ־ישראל, ושאי אפשר לבלתי התחשב עם רגשי געגועים, שטפח העם במשך אלפי שנה, עם אמונתו, שאין קצה של גלות אלא בארץ־ישראל [1].

צעד חשוב צעדו גם הטיריטוריאליים הכלליים על דרך התקרבותם אל התנועה הציונית והתאחדותם עם הסתדרותנו.

בנאום הפרוגרמה שנשא בימים האלה זנגביל במיטינג שהיה בלונדון הוא אומר, כי עתה הגיעה שעת ההתאחדות של הארציים והציונים, וכי מיסופוטמיה יכולה להיות לנקודת אחדותם, אחרי שארץ זו נחשבת גם לציונים לאחת הארצות הסמוכות (Nachbarländer) של ארץ־ישראל. אחרי השנוי הפוליטי שבא בממשלת תירקיה, מיסופוטמיה היא הארץ היותר כשרה לכניסת היהודים וליצירת מרכז עברי אוטונומי. הישוב במיסופוטמיה צריך לאחד את כל ההתדרויות והמוסדות של עמנו, גם הציונים אינם יכולים להתנגד לו. מפי אחמד־ריזה קיראה לנו תורקיה הצעירה לבא אליה. אנחנו היהודים הננו להם היותר רצוים לישוב ארצם. אבל תורקיה צריכה גם לבא אתנו בדברים על אדות ארץ ההתישבות בממלכתם, צריכה לבטל את אסור הכניסה לפלשתינה, להקל את מצב האכרים במושבות העבריות שם.

בשנוי שבא בהתיחסות יט"א מה־גשת, כמובן, ביותר דחיפה מחוץ—מצד אחד נכזבו החשבונות והתכניות של הטיריטוריאליים, ומן הצד השני בא שנוי בתנאים הפוליטים בתורקיה, גם לשנוי היחס בקרב מפלגות הפועלים אל פלשתינה גרמה הדחיפה מחוץ, אלא שמלבד הגורמים החיצוניים פעלו על השקפותיהן סבות יותר עמוקות, והן — התעמקות המחשבה ושנוי הערכים, שאליהם הביאון השנים האחרונות.

בכל אופן, השנוי הזה הוא רב ערך ובא ללמר הרבה. מיסופוטמיה היא בלי ספק עוד צעד אחד והאחרון בדרך המובילה אל הציונות האמתית, ממנה עוד צעד אחד אל ההכרה הגמורה והמוחלטת לפי הפרוגרמה הבזילאית.

בשימת־לב מיוחדה הננו מקדמים את היחס החדש לתנועתנו, בין של אלה שנפרדו מעליה ובין של אלה שעדיין לא הגיעו אליה. אנחנו היינו מכירים תמיד ומאמינים באמונה שלמה, כי עמנו הולך הלוך והתקדם, הלוך והתקרב אל אחדותו הלאומית ואל ההכרה, שאין לשאלת היהודים פתרון אחר אלא טיריטוריאלי, ובטוחים אנו גם כן, כי כל ההולך בדרך הכרתו זו, מבלי נטות ממנה, דין הוא שיבא עד סופה האחד והמיוחד. עד—ארץ־ישראל.

---

1) בונדיזם און ציוניזם. ד"ר ח. זשיטלאווסקי. „דאס נייע לעבען",

הרבה היינו מצטערים, בשעה שנרתעו רבים מחברינו לעבודה מפני המכשולים והדרך הרחוקה, כשנסוגו ממנו ופנו לדרך, שאין בה ולא׳ כלום מפוליטיקה עממית ערוכה בתכניתה, מותיה ע״י הכרה לאומית צרופה; לדרך המביאה אותם בעל כרחם אל ויתורים ופשרות במובן הלאומי, אל פחיתות המטרה העקרית שהציבו להם בראשונה ומעוט דמותה.

בשמחה יתירה נקדם את השבים ומצטרפים אלינו ביחוד עתה, בשעה שכל כך נחוץ, כל כך יקר לנו כל חלק וחלק מן האנרגיה שלנו, בשעה שכל כך חשוב לנו כל משהו של הכח העברי, בשעה שלפנינו תעודות כל כך גדולות, שרק העם במלוא־אחדותו יכל יוכל למלא אותן.

אנחנו מקוים, כי אל אותם הגורמים מחוץ, המקרבים אלינו יותר ויותר את הארציים, תצטרפנה גם סבות רציניות וחשיבות יותר—הבנת הציונות בכל מלואה ועמקה, שלא תשוער אלא אם כן יש עמה ארץ ישראל.

אז יתאחדו אתנו אחוד גמור ושלם והשתתפו גם בשמחתנו גם בחבלי מלחמתנו מבלי להפרד מעלינו גם בעת רעה לתנועתנו, בשעה שמתרבים המכשולים. יחד אתנו ישאפו ויתאמצו להתגבר עליהם, ויחד אתנו יקריבו את כחותיהם ליצירת חיים לאומיים לעמנו בארץ־ישראל.

בְּחַיֵּינוּ.

אבנר היהודי ברוסיה.

מיום ליום מתגברת הריאקציה בארץ, ובכל צעד שהוא צועדת קדימה נעשה מצב היהודים יותר קשה. מעולם לא רבו כ״כ הגזרות על היהודים כבעת האחרונה, ומעולם לא התחזקו כ״כ הרדיפות כמו שהנן עתה.

אי אפשר הדבר כלל למצוא ראשית ואחרית לכל הגזרות והרדיפות הללו. הגזרה היותר קטנה והרדיפה היותר גדולה כולן ממקור אחד הנה, ושוות הנה כולן באיכותן ע״פ ערכן האוביקטיבי מנקודת־המצב של היחס דהאירנה אל היהודים.

בפרט האחרון הזה שוררת אחדות מופלאה בין כל בעלי־השלטון: מיניסטר־המסחר ה„ליבירלי״ טימיריאזוב הנהו ביחס זה ליבירלי כשווארץ. ואין שום הבדל ליהודים עתה, אם מיניסטר פלוני יורד ומיניסטר אלמוני עולה על דוכנו תחתיו. הפוליטיקה שלהם בנוגע ליהודים אינה משתנה אפילו שנוי כל שהוא.

הנה לפנינו המופת החותך הזה: נתמנה מיניסטר חדש למסחר — הליבירל טימיריאזוב. המיניסטר החדש נושא „נאומי־חופש״ נלהבים ע״ד התפתחות תנאי המסחר ברוסיה, והוא הולך ומברר, כי הפרחת המצב האיקונומי של המדינה צריכה לעניין גם את יתר הלאומים, וצריך לתת להם בזה זכויות ידועות וכו׳. אבל תיכף אחרי נאומו ממהר המיניסטר החדש לתקן את עותתו: קודם כל— אמר—צריך שישתמר כבוד מעמד־הסוחרים הרוסי, ובשורה ראשונה מתעניין המיניסטריום באינטירסי־המסחר הלאומיים של העם הרוסי. לכל נעשה ברור הדבר, כי איך שיהי יחוסו בנוגע לאחרים, אבל בנוגע ליהודים בוודאי ש„ישמור״ על האינטירסים הלאומיים, על ה„יסודות הלאומיים״ של האומה השלטת.

ואמנם כן היה: טימיריאזוב עבר מן המדרש אל „המעשה״. הצעד הראשון שלו היה בדבר הסוחרים־היהודים הדנטיסטים, סגני־הרוקחים ועוד. כמדומה, שהשאלה הזאת נוגעת בוראי באינטירסי־המסחר של הממלכה, ולוא יהי רק מפני התועלת המרובה גרידא, שהסוחרים היהודים מביאים להמסחר הממלכי, צריך היה, לכאורה, מיניסטר־המסחר לעמוד על צד היהודים. אבל טימיריאזוב מצא ליותר יפה להשתמש בהתחכמות דיפלומטית ולענות, כי באמת הדבר תלוי רק במיניסטריום־הפנים... שזהו, פשוט, הסכמה לאסור על היהודים הרנטיסטים, סגני־הרוקחים ועוד לעסוק במסחר. בימים האלה הרחיק מיניסטר־המסחר ללכת מזה בהפוליטיקה שלו ביחס ליהודים. כידוע יצא האסור על היהודים להתרפא

יהודה קרני.

מִשִּׁירֵי הַהֵיכָל.

ב.

אֲהַבְתִּיךְ...
וְאֶת סוֹד יֵשׁוּתֵךְ
נִכְנַסְתִּי לְבַקֵּשׁ בְּמַרְקְלַיִן, וּלְטַלְלֵי פִּיךְ
אֲנִי צָמֵא הָיִיתִי וְלְטַהֲרַת דְּמוּתֵךְ.

וְאֶל מִי אֶדְמֶה,
וְאֵי פִנַּת־אֵימָה מִמֵּנִּי הִצַּבְתְּ?
אֵלֶּה הַבַּקֶּשֶׁת בִּדְבִירוֹ שֶׁל צַעַר
אֲשֶׁר אָהַבְתִּי וַאֲשֶׁר אָהַבְתְּ.

וְאִם הַשְּׁמַיְמָה עָלִית –
שׁוּבִי
לִהְיוֹת בְּמוֹתֵךְ אֶת אֲשֶׁר הָיִית
לִי בְּחַיַּיִךְ: דְּמוּת עַמִּי וּכְרוּבִי.

וְעַל סַף הַמַּרְקְלִין יֵשׁ אֶבֶן, עִם שְׁקִיעַת
הַיּוֹם אֲנִי בָא וְעַל הָאֶבֶן הַזֹּאת
אֶשְׁכַּב וְאֶהְיֶה תְהִיֶּה אֶת תְּהִיַּת
עַמִּי הַמֵּת...

ג.

שִׁירִים שַׁרְתִּי בַּיּוֹם, שִׁירִים שַׁרְתִּי בַּלֵּיל,
אֵיכָה אֶגְמֹר אֶת שִׁירָי?
הִיא לֹא פָנְתָה לַשִּׁיר, הִיא לֹא בָאָה לַקּוֹל
הַבּוֹקֵעַ מִדְּבִירָי.

לְבַדִּי אֶשָּׂא בַּלֵּב אֶת אִלְמוּת הָאוֹר
וְאֶת יַם חֲלוֹמוֹתַי;
וּבְהִדָּלֵק הַיּוֹם וּבְהִדָּעֵךְ הַנֵּר –
זוֹרְעוֹת אוֹר אֲלוּמוֹתַי.

דְּבִיר הָצַבְתִּי מִצּוּר, וְאֵין חֵלֶק לַזָּר
בְּתוֹךְ קָדְשֵׁי קָדָשַׁי;

במעינות־הרפואה שבקווקז. שלטון מקומות המינראלים השתדל לטובת היהודים וביכס את השתדלותו בזה, שהאסור הנזכר עלול לגרום הפסד מרובה ל„אינטריסי־המסחר". אבל מיניסטר־המסחר הליבירלי ענה, ע"פ ידיעות העתונים, על זה, כי איננו מוצא ל„נאות" למסור את הבקשה לספירות הגבוהות. אשתקד, כשלא היה טימיריאזיב משמש עדיין בכהונת מיניסטר־המסחר, השתדל שלטון מעונות הרפואה שבקווקז להשיג רשיון הרוממות לטובת היהודים החולים, והשתדלותו עלתה יפה, אבל מה שהיה אפשר בשנה שעברה נהיה לבלתי־אפשר עתה, אחרי שנה שלמה של ריאקציה שאינה פוסקת!

ואם עוד צריך היה להת איזו בירורים לליבירליותו של טימיריאזוב, — מיותרים המה לגמרי בנוגע — לשווארץ, זה לא כבר התעוררו בדומת־הממלכה ויכוחים בדבר שאלת ההשכלה, ודיפוטטים אחדים דברו ביחוד על אודות „הנורמה הפרוצנטית". הפוליטיקה של מיניסטר־ההשכלה נתבררה למדי, עד כמה שצריכה היתה „בירור" עדיין, בנוגע להיהודים, שיטתו של מיניסטריום ההשכלה יותר מצטיינת בקשיותה מזו של יתר המיניסטריומים, לשוא כל השתדלות, לשוא כל האמצעים, ואפילו המרת־הדת אינה מועילה כלום...

וממיניסטרי המסחר וההשכלה למיניסטריום־הפנים, — מרכז המכונה הממלכית. מיניסטריום־הפנים, וביחוד ברוסיה ובמומינט הנוכחי, הוא הבריח־התיכון בין כל המיניסטריום. אין אף ענף אחד בחיים הממלכיים, שלא תהיה לו שייכות זו או אחרת אל מיניסטריום הפנים, ואפשר שצדק אמנם טימיריאזוב בשלחו בכל פעם למיניסטריום הזה...

וכאן קשה הדבר באמת למצוא ראשית ותכלית להגזרות ולהרדיפות. די לסקור רק על העת היותר אחרונה, ולנגד עינינו עוברת שורה שלמה של רדיפות וגזירות. ההתנפליות בלילות נעשות בקיוב באופן המזכיר לנו את ימי הבינים. נשים יהודיות הרות נסחבות מבתי־המלון והן כורעות ללדת בין גנבים ושכורים. מהרבה ערים ועירות מחוץ לתחום מגרשים את היהודים כבימי גרוש מוסקבה. במשכנות־הקיץ שאצל קיוב אין היהודים רשאים לגור. אפילו מאת היהודים, שיש להם זכות־הישיבה בקיוב דורשים את זכות־הישיבה בנאות־הקיץ. רק היהודים, שמותר להם לשבת בכל רחבי־המדינה רשאים לשאוף את הרוח הצח שבנאות־השדה אשר בקרבת קיוב! הגזרה הזאת חדשה היא במינה, פרי תגבורת הריאקציה של העת האחרונה. היהודים החולים והעניים, אשר נשאו את נפשם אל הקיץ ולאוירו הצח, הנם עתה אובדי־עצות כמתיאשים. הרבה מהם כבר יצאו, כבכל שנה, אל משכנות הקיץ, ועתה פנו בבקשה תלגרפית ע"ש הרוממית, כי ינתן להם הרשיון להשאר יושבים בנאות הקיץ עד סוף הסיזון. ולע"ע מספרים העתונים פרטים מרגיזי־לב ע"ד גירוש היהודים ממעונות־הקיץ שאצל קיוב. עד כאן גרושים מערים ועיירות, והנה עתה קמה צרה חדשה של פלך שלם. הקוראים יודעים כבר ע"ד הצעת־החוק, אשר הכנים מיניסטר־הפנים אל דומת־הממלכה על אודות הפרדת החלק המזרחי של פלכי סידליץ ולובלין לפלך רוסי מיוחד — לפלך החילמי. בהצעת־החוק הזאת ישנם שני סעיפים בנוגע ליהודים — שתי גזרות חדשות: א) איסור לעשות אמנות־קנין או כתבי־אפותיקה ע"ש איש יהודי על נכסי דלאניידי, הנמצאים מחוץ לעיר; ב) איסור לעשות ע"ש יהודי אמנות של חכירה או תעודות יפוי־כח להנהגת נכסי דלא ניידי הנמצאים מחוץ לעיר. ואיסור זה, שרוצה המיניסטריום להנהיג עתה היא גזרה חדשה; קודם, כשהיה הפלך הזה שייך לפולין, היתה ליהודים הרשות לקנות שם אדמה או לקחת אותה בחכירה כמו בשאר ערי פולין, אבל עכשיו באה הממשלה להגביל את זכויות היהודים. ומי יודע אם הצעת־חוק זו, — הצעת־החוק הראשונה כנגד היהודים — לא תתקבל מאת הדומה עתה, כשהרוב שבה הוא ריאקציוני גמור?! הצעת־החוק הזאת היא מכה רבה גם להעם הפולני, מפני שהיא קורעת לעולם שטח גדול מאדמת פולין, והדיפוטטים הפולנים החליטו להסתלק כולם מן המנדטים שלהם, אם תקבל הדומה את הצעת־החוק הזאת. ואיך נביע אנחנו היהודים את המחאה שלנו? מי יקום לנו להגן על משפטנו? ה„פרקציה" שלנו

הָבָה אֶחֱצוֹב אֶת שִׁירַת הָאוֹר מִן הָהָר־
וְאִם לֹא עַכְשָׁיו אֵימָתַי?

פָּנָה יוֹם, אָתָא לֵיל, יָרַד עָנָן עַל כֹּל,
וְלִי אוֹר בְּתוֹךְ דְּבִירִי;
שִׁירִים שַׁרְתִּי בַּיּוֹם, שִׁירִים אָשִׁיר בַּלֵּיל, —
תָּמוּת נַפְשִׁי עִם שִׁירִי...

תלוש.

בַּכְּרָמִים.

כאנדת־מזרח עצובה, מעולפת שושנים חורות, שגדלו על גדות נהרות עצובים, ופרחי סתיו, שצמחו על קברי נערים ונערות, שמתו באביב ילדותם, באה אלי אלילת היופי בלילה־של־לבנה אבל. דומם הביטה לתוך עיני, חוננה את נשמתי החולה בלטיפה עדינה, נשקה לי והתנשאה ברוח קל אל החרמון הלבן לתוך ארמונה הירוק הנהדר.

בא לילה עדין ודומם, לבוש בגדי אבל, והתחיל בוכה, כשהוא מתרפק אל האדמה, נעשיתי עצב.

הרחק מן המושבה על יד הסוכה של הכרם, שהייתי נוטרו ביחד עם ערבי צעיר, ישבתי על הארץ, ולבי חולם על אהובתי היפה והחולה, התועה עכשיו בעולם כמוני — בלי מטרה, בלי דרך בחיים... נתמלאו עיני דמעות, ולבי התחיל מתכוץ מכאב דוקר...

ובחלומי: „לילה סוער ואפל, תחת שמים שחורים בלי כוכבים, נופל על הערבה שאין־לה־גבול, הערומה והעגומה. גלמודים, בודדים, אנו תועים שנינו בחשכה; הרוח הומה באזנינו את המיתו המשושכה, ואין קץ לדרכנו"...

בסוכת הכרם יושב לו אַשְׁחַד הנוטר, עטוף בממפחת לבנה עם שפה שחורה על ראשו הנטוי קצת על צדו, ומביט דומם אל הכוכבים החורים המתנוצצים כספירים בתוך לילה אפל. יושב הוא ושר במנוחה על אשתו הַיְשַׁת שמתה\ קומתה דמתה לתמר על הר גבוה, ויפה היתה כליל־אהבה ויגון בעמק השרון.

ובשעת בין השמשות אחת, כששקעה הארץ בשנה קלה, מלאה חזיונות נעימים וחלומות נפלאים, באה אליו הישה אל הכרם. אז ראיתי אותה השחרחורת, ודמתה לי אז כחידת־פלא, כסוד ערפלי.

— היא מרחפת עכשיו במרומי שמים, תחת כסא הכבוד של אַללה היא נעשית קדושה — כך אמר לי אשחד.

— הביטה נא השמימה וראה את הכוכבים: אלה הן עיניה, המביטות לתוך נשמתי. לילה, לילה, בשעה שאני יוצא על גבי הכרמים, היא הולכת אחרי כצל. השמים ושמי השמים נשקפים מתוך עיניה. הה, אַללה! — הוריד אשחד את ראשו עוד יותר והשתיק: — — — — — — — — —

חרש דמה הרוח בין העפאים; גלים קטנים וקלים הכה בין העשבים והניע לאט את צמרותיהם של עצי־השקד, בשהוא בישנם באגדות פלא של

בהרומה היתה בעת האחרונה ליותר קטנה ועלובה. ניסילוביץ איננו, ולא נשאר לנו בלתי אם פרידמן בלבד.

הנה הגזרות והרדיפות החדשות כנגדנו. אבל הרשימה לא נגמרה עדיין, והכרוניקה העתונית מכמנת אותן בלי הפסק מיום ליום. אפשר להביא עוד שורה שלמה של גזרות קטנות וגדולות, החל מגירושים שונים, שמקורם בפקודות של הממשלה וגם במלשינות ובהחלטות של אלה מהנהגות הערים והכפרים המסורות בידי הרוסים האמתים, וכלה באיסור הישיבה במוסקבה, שיצא בעת היותר האחרונה על החילים היהודים, ששפכו את דמם בעד ארץ־המולדת במלחמה הרוסית־יאפונית. אבל למה כל הפרטים הללו? המצב הכללי שלנו בארץ הוא קשה עתה כ"כ, עד שכל שנוי, וגם היותר רע, שיתהוה במצבנו, לא יהיה אלא רק עוד פרט אחד נוסף על הכלל.

ע"ד נאומו של זנגביל.

לא לשם פולימיקה ובודאי שלא מתוך רגשי שמחה על שנתקימה נבואתנו אנו כותבים את הדברים האלה.

רושם מעציב עושים דברי זנגביל באספתה האחרונה של יט"א בלונדון. היתה ארץ ואין, אפשר שעוד תהיה, אלא שדרושים מיליונים, הרבה מיליונים. ואף שעשירי ישראל אין לבם רחב וידם פתוחה, בכל זאת יש תקוה, שהמיליונים יהיו לנו, מפני שהיהודים הנם סוחרים טובים ויבינו, שהמיליונים שישקיעו בארץ כמיסופוטמיה יביאו ריוח, ריוח גם הוא של מיליונים. ובכן, אין להתיאש כלל: על יט"א, כמאמ"ה של מרת זנגביל, אין לקרא כלל „עליה השלום", אפשר בפה מלא לברכה ברכת מזל טוב.

היתה ארץ — ואינה, והנה יש כבר ארץ חדשה.

והארץ נמצאה בגבולות תוגרמה. גם קירינייקה, הארץ שהיתה ושאינה כבר, היתה בגבולות תוגרמה. איזו טרגיות בחזיון זה!

אנשים נפרדו מעל מחננו, התנגדו לעיקר הארץ־ישראלי, הלכו לחפש להם ארצות אחרות, והכל בשביל שארץ־ישראל זו נמצאת בגבולות תוגרמה — והנה הביאם גורלם, אחרי ארבע שנים של חפוש ברחבי כל כדור הארץ, שוב לתוגרמה וארצותיה. ואל תחשבו ששמו הארציים עינם בתוגרמה אחרי שהוכרזה כבר הקונסטיטוציה. לא, בקירינייקה שמו עין, כשהיה עוד הכה"י הישן קים, וכשעוד לא חלם איש ע"ד קינסטיטוציה בתוגרמה.

כן, אין רחמים בחיים!

אמרו אז בימי הפולמוס נגד ציוני־ציון, שהמסורות ההיסטוריות אינן ולא כלום. היו גם אנשים שהוכיחו, שהמכורות ההיסטוריות הללו אינן אלא מפריעות—והנה הביאם גורלם המר של הארציים האלה לידי כך, שהם מרגישים את המסורות ההיסטוריות המקשרות אותנו עם קירינייקה, עם מיסופוטמיה.

מיסופוטמיה היא ערש־ילדותנו. וארץ־ישראל? אבל בארץ־ישראל חלשים אנו, רק 2% מכל אדמתה בידנו, רק 86 אלפים יהודים יושבים בה. הכניסה עדיין לא הותרה, בירושלים יושבים שנוררים, ואפילו יהודי אחד לא נבחר שם לפרלמנט התורקי,— ובכן איפא צריך לשים לב למיסופוטמיה, שאין בה אפילו מה שיש בארץ־ישראל.

ובמיסופוטמיה צריך קודם כל להוביל צנורות של מים, שלזה דרוש הון של 80 מיליון רוב'. מלתא זוטרתא — שמונים מיליון רובל, — אבל יש תקוה, שהרי היהודים הם סוחרים טובים ויודעים, שההון שיושקע בארץ יביא ריוח, וזנגביל מונה כבר את הריוח לעשרים ושנים מיליון ליטראות. אבל, איזו יהודים? העניים, האמידים או העשירים? מהעניים אי־אפשר לקוות, שהרי יט"א מראשית ימיה לא על המון העם היא בונה את קיומה, רוצה היא רק להושיע לו; העשירים—גם מהם לא תבא תקותה, למרות מה שבהקומיסיה הגיאוגרפית יושבים בעלי־מיליונים, שהרי זנגביל הרחיק כל כך ללכת בנאומו עד שאמר, כי עשירינו נותנים כסף לטובת כל דבר שהוא זר לעמנו וגם מזיק לעניניו, אבל לא להשגת טירטוריה עם אוטינומיה.

מה גדולה צריכה להיות המרירות ומפח הנפש, כשמשמיעים דברים חריפים כאלה! נשארו האמידים, שהם צריכים להביא את שמונים המיליון וגם להוציא שם מדי שנה בשנה 70 מיליון

יערי־עד. ירח מלא יצא יקר מאחורי הרי יהודה והאיר באורו המלא גלגועים את שורת עצי־השקד, חורש הזיתים, ערבות־הזהב, הכרמים, ושפך על הכל ציורי־פלא ורזי־רזין.

מן הסוכה נפל על העשבים צל עב, שחור ושטוח — נשמת נוטר תועה בליל־סגריר.

ורוצה הייתי כאותה שעה להדבק, להתלכד באור הלבנה החור, להשתפך כחול־של־כסף על ההרים ועל הגבעות, על העמקים והשפלות.

באותו לילה־של־לבנה רוצה הייתי לשחות על פני רקיע־השמים התכול־כהה כשירה בוכיה רועדת, מלאה יגון קודר וצער עמוק.

ועוד פעם חשבתי על אהובתי...

נתמלאו עיני עוד פעם דמעות, ולבי התחיל מתכוץ עוד פעם מכאב דוקר...

ישבנו דומם.

ודומה היה הלילה לסוד אחד גדול, לאגדה עתיקה של דורות קדומים. הוא עטף את הנשמה בלחץ מעיק ונשאה לעולמו, עולם האהבה והיופי. ואיני יודע, משום מה החחילו עולות על לבי מחשבות על דבר המות, על דבר פרחים נובלים של קברים עתיקים.

נמשכתי אל הנוטר הזקן, אַבְּרָהַם. ריבה נפלאה היתה אצלו, וַחְדְרָה שמה, שהיתה קוסמת אותי ביפיה הנפלא וכחנה המלבב. את אביה הרועה הרג בדואי פרא, והיא גרה אצל זקנה על הכרם. שירותיה הנפלאות היו נשמעות תמיד בכל הסביבה הירוקה ובאויר התכול. הרבה לירות בקש זקנה בעדה; לשוא חכו לה הבחורים האומללים, לשוא יצאה נפשם, בהשתפכם על החליל.

„אשחד"! אמרתי: „קום ונלך אל אברהים הזקן!".

„טַיִּב [1]) !" ענה לי אשחד, ובת־צחוק נראתה על פניו: „יַלְלָה [2]) !".

לקחתי את רובי על שכמי והלכנו. דומם הלכנו בין עפאים גבוהים לאורך השביל הצר. על הדרך הכבושה המשתרעת בין ההרים הלכה אורחת גמלים של ערביים.

„דין, דין, דין!" נשמע מן הפעמונים שעל גבי צוארי הגמלים, וקול צעיר וחזק שר על אהובתו שמתה, על ביתו שחרב... על מזלו הרע... על גלמודותו...

ואחרי כל חרוז וחרוז: — „יַ—לֵ—לִי! יַ־ לֵ־ לִי!".

ונשמע היה מתוך שירה זו עצב שאין להביעו, עצב הבא מתוך ליאות, עצב ישן־נושן, כשמש של סתיו מאיר יער אפל ומכלה על צמרותיו את קרני־זהבו האחרונות.

עמדנו. אשחד שקע במחשבות.

— „י—א—א—ל—לי!" נאנח מעומק לבו ועיניו השתווּת הועמו בדמעות.

— דין, דין, דין! — נשמע עוד פעם קול הפעמונים. והשירה הלכה הלך ושקוע, הלך וגוע, כאגדת קדם בפי מספר זקן.

— יפה הוא שר, אשחד?! — אמרתי לו, רק כדי להפריע את הדממה המעיקה.

אַיְוָה! [3]) ענה הערבי ועיניו נמשכו לצד הדרך.

אברהים ענה על ברכתנו בסבר פנים יפות, הרים את ידו מול לבו ואמר:

---

1) טוב. 2) נלך.
3) כן.

בכדי להרויח 10 מיליון רוב׳. המאמין יאמין ביכלתם, כמו שאמין בפקחות המסחרית שלנו.

עיפות מורגשת בנאומו של זנגביל. נראה כי עבודה קשה היא חפוש ארצות בשביל יהודים ועסק עם עשירי־ישראל. ויש שתעלה על לבנו המחשבה, שכבר נלאה זנגביל לחפש ארצות ורוצה היא לעמוד על הארץ שכבר נמצאה ולשים קץ לחפושים האלה. ואמנם, האפשר למצא ארץ שתהיה כלה טובה, ושקוביסיה, שתצא לחקור אתה, לא תמצא בה מגרעות? מר זנגביל אינו שבע רצון מהחלטת הקומיסיה ע״ד קירינייקה, והוא רק מרכין לה ראשו, והצדק אתו. למצוא ארץ מתאימה לכל הדרישות, אידיאל של ארצית, הצריכה להיות בלתי נושבת וצריכה להנתן ליהודים יחד עם אוטונומיה למצא ארץ כזו הרי זהו דבר היוצא מגדר האפשרות.

לא, ארץ לעם אי־אפשר לחפש. אנו יכולים לשנות אחרי דבריו של מר זנגביל. אם יש ארץ בשביל עם ישראל ישנה—וידועה היא, נוסיף, ואין צורך להפשה, ואם לא אין ואי־אפשר למצוא אותה.

אכן מחזה מרגיז דיא. אבל מקוים אנחנו, כי לא יארכו ימיו, כי למנהיגי התנועה הארצית שנפרדו מעלינו. ימצא אותו אומץ הלב הנחוץ כדי להודות, כי רעיון כזה אי־אפשר לו שיצא לפעולה, כי תנועתם, כמו שבודאי הספיקו להוכח, פרחה נשמתה. בטוחים אנו, כי כל אלה הנושאים את נפשם והעובדים ליצירת חיים לאומים וחפשים לעמנו יבאו סוף סוף אל הדרך היחידה המובילה להחית עם ישראל.

ענין הקהלה בפראג והקרן הקימת לישראל.

בעתון היהודי האשכנזי „Selbstwehr“ היוצא לאור בפראג אנו קוראים ידיעה מענינת המראה את טיבם של היהודים המתבוללים באוסטריה, שהם הם המנהיגים הרשמיים וראשי הקהל הכובשים להם את השלטון בחיי הקהלה למרות רצון העם ומבלי להתחשב עם שאיפותיו ותקוותיו.

זה לא כבר פנתה הלשכה של הקרן הקימת לישראל בקול קורא אל הנהגות הקהלות באוסטריה ובו היא מציעה לפניהן להשתתף בתמיכתן לטובת הקרן הקימת. בקול הקורא הזה מבארת הלשכה את ערך הקה״ק, שהציבה לה למטרה לרכוש את אדמת ארץ־ישראל בעד עם ישראל והצריכה להמית אליה לב כל איש עברי, איך שיהיה יחוסו אל הציונות. קהלות אחדות קבלו את הצעת הלשכה ושלחו לה את תרומותיהן, רק אדת מדן, זו קהלת פראג, לא קבלה את ההצעה, ולא עוד, אלא שדחתה אותה באופן מעליב. ע״פ הצעת היו״ר, הד״ר רוזינבאכר, עברה הקהלה, מבלי לדון בשאלה הזאת, אל סדר היום. כיפר העתון „זעלבסטויעהר“, שהודיע ע״ד המקרה הזה, מציע לפני הציונים הרבים בקהלה הפראגית והמכניסים לקופת ההנהגה את מס הקהלה להפסיק את תשלומיהם אל קופת ההנהגה העברית ולהכניס מעתה את המס הזה לבית פקידות העיר בצרוף נמוקם, כי הם מתיחסים באי אמון גמור ומוחלט להד״ר רוזינבאכר, שלצערם אינם יכולים להריחהו ממשרתו, אחרי שהוא מוצא לו חסות בחוקי הבחירה של הקהלה הנאותים לימי הבינים. דמציע מקוה, כי ציוני פראג ידעו להשיב תשובה כהלכה בעד העלבון שהעליבה את הלאומיות העברית ואת התנועה הציונית כנופית מתבוללים זו הפוסעים על ראשי העם והמדברים בשמו, מבלי שתהי לרם הזכות לזה, הרדוקים מחיי העם והזרים לכל מפעל הנוגע לעתידותיו.

קריאה למסע צלב חדש.

קול קורא משונה בבינו לעמים הנוצרים נדפס בימים האלה בעתון האשכנזי „Tag“ מאת איזה י. צ. קארטים. הוא מציע לפני העמים הנוצרים לקרוא למסע צלב חדש לפי רוח הזמן, כדי לרכוש להם את ארץ־ישראל.

„האידיאל הנשגב שמשך במאות שנות האמינה את כל אירופה לירושלים אומר קול הקורא לא חלף כליל עם נושאי הצלב האחרונים, היא נשאר אחריהם קים והיה לפני העמים הנוצרים גם בעתות הספקות ורלדול האמונה. זה שלשת אלפים

„ברוכים הבאים!“

ישבנו על ידו על הארץ, כשרגלינו מקופלות תחתינו.

אברהים עמד על ברכיו, כמתפלל, מול המדורה, שהולכת וכבה, והביט באש, שוקע במחשבות.

„מה שלומך?“ שאל אשחד מאת אברהים.

„תודה לאללה! ושלומך אתה?! ענה הזקן, כשהוא תוחב בעצלות את רנבוט [1]) לתוך המדורה.

בקשתי בעיני את חדרה ולא מצאתיה. התחיל לבי תוסס בי, הוא כאלו נתרוקן.

אל המדורה נגשה זקנה מגואלה ומטונפה, חצי־עירומה, לבושה כמרטוטים, וישבה נגדה.

נשפך עליה אורה של הלבנה מצד אחד ושל המדורה מצד שני, ודמתה למכשפה בלה, ללילית של אגדות היער.

פתאם הגיעו לאזני קולות רכים ועדינים, ככנפים צחורות של צפרים לבנות, הסובבות באויר הזך והצלול. והתחילו קולות אלו מלטפים אותי, מנשקים לי, מחבקים את נשמתי ופורחים אתה אל האור, אל השמש, אל השמים הבהירים הרחבים בלי קץ, בלי תכלית...

בא אלי מלאך טוב בשעה זו של געגועים, התרפק עלי, חבקני, הביט לתוך עיני ולחש לי:

„אהבתיך אחי, אהבתיך!“ —

ואת היתה חדרה, ששרה שם בתוך דמלונה.

— אללה! אללה! — נאנח אשחד והשתיק, אחרי שהתעטף בסודרו.

[1]) מקל.

„אברהים!“ פניתי אל הזקן: „הואל נא לתן לי מעט מים!“

— חדרה! תני הנה את הכד! — קרא הזקן — יש מים קרים, חוג'ה[1]), יש מים לשתית! —

ובכד קטן בידיה יצאה מן האהל חדרה, אותה הריבה השחרחרת הנפלאה, אותה החידה, יצירת המרתבית של הערבה.

שפכה עליה הלבנה את נגהה המילנכולי ונעשית יפה עוד יותר, פליאה יותר. היא גתנה אלי בגרציה מיוחדת, כתנתה נקעה מעל בשרה ולעיני נגלו שתי שדיה השחרחרות, דמלאות והגמישות; היא מסרה לי את הכד, כשבת צחוק מרחפת על פניה היפים.

— הנך יפה, חדרה! — אמרתי לה.

— הכל מאת אלהים הוא! — ענתה לי, ואודם קל כסה את לחייה. היא לקחת מידי את הכד, נטתה אל הצד, ישבה תחת עץ שקד ונעצה בי את שתי עיניה הגדולות, הבוערות כגחלים, שתאוה משוגעת, יציאת־נשמה מתוך אהבה ואומץ פראי נשקפים מתוכן.

איזה כח נסתר חוק משכני אל אותה ריבה, החשיך את רעיוני, בהשקיעו אותו יותר ויותר בעולם של דמיונות והזיות.

הרגשתי קור בגופי ונלחצתי יותר לאשחד, עצמתי את עיני...

...והנה חדרה לפני. היא לבושה בגד של קוי הלבנה, וכתר של הוד שבנצת על ראשה השחור, המוכתר ספירים נוצצים. היא הולכת בנתיב השמים לקראת נגה השחר ולקראת השמש המזהירת היוצאת על פני הארץ, וד' צבאות יושב על כסא כבודו ונהנה מבריתו...

ומסביב לכסא הכבוד עומדים במלאכו השרת ושרים.

„פרחה חבצלת השרון, — חדרה הולכת!“

[1]) אדון.

שנה, שהשאלה הבוערת הזאת מעסיקה את הממלכות... בימים האלה נשואות עיני כל העולם אל המזרח. האם לא עתה היא השעה הראויה להשמיע השכם והשמיע, כי הארץ הקדושה צריכה, סוף סוף, לעבור לאותן הידים, שרק הן ראויות למפעל של הנוצרי ורחשי כבוד של העמים הנאורים.

היש בעולם דרישה צודקת יותר מזו? זה כמעט עשרים מאות שנה לא היתה פרובלימה שנודעה לה חִבה רבה כל כך כמו זו. אל נא נשכח, כי פלשתינה. ובראש וראשון ירושלים, לנוצרים הן, ואין כל אמונה אחרת, ואין כל עם אחר יכולים לבא בתביעה עליהן. גם היהודים אין להם זכות זו, אחרי שתעודתם היחידה היתה מאת ההשגחה להכשיר את ביאת הנוצרי ולעמוד לעֵד הופעתו, כמו שמעידים הנביאים והאבות. זה כמעט אלפים שנה שירושלים איננה כבר, לפי דעת כל העולם, בירת עם ישראל; היא נחשבת יותר לארץ מולדתה ולערשה של הנוצרות... עכשיו נכרת בקרב הנוצרות התלהבות חדשה של מסע־צלב, התעוררות ברוח שאיפותינו העתיקות. היא נובעת מאליה ממצב הענינים, ואין מי שיעצור בעדה, מפני שזהו חפץ כל העולם הנוצרי והציביליזציה שהיא נוצרית לפי מהותה, ולכן מן הדין הוא, שתשימנה הממשלות לנגדן את הדבר הזה, מפני שכל אירופה תרגיש את זה הרגשה מכאיבה, כל זמן שהדרישות הצודקות של הנוצרות לא תמצאנה את ספוקן. ההיו התורקים עוזבים את מַכה בידי נוצרים? התורקים הצעירים צריכים למהר בפתרון השאלה, שעוד תוכל להיות להם לאבן נגף על הדרך שעברו אותה אחרי יגיעות קשות כל כך.

ירושלים ופלשתינה להנוצרים! הנה המטרה, שאליה צריכים לשאוף כל הנוצרים, בין עשירים בין עניים, בין נאורים בין שאינם נאורים, בשקידה, במסירות נפש ובארך־רוח".

גם לפני שנים אחדות היה מתעורר לפעמים בין הנוצרים המאמינים בעל הזיה זה או אחר, והיה בא לפני הקהל בהצעות וקריאות משונות כאלה.

י. גרינבוים.

עַד הֵיכָן הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים.

אכן עשו הרבנים בפולין מה שזממו.

הגישו להרשות את הפרוטוקול של אספתם המפורסמה, מתורגם רוסית, עם כל החלטותיה ודרישותיה.

כמעט שנשכח הדבר. שמועות שונות נתפשטו, שאבד הפרוטוקול, שנפלה מריבה בין חברי הקומיסיה הרידקציונית, שאחדים מחברי הקומיסיה, הודות להשפעתה של דעת־הקהל, הבינו מה הם עושים, ועד היכן הדברים מגיעים, ורצו לשנות דבר מה, אולם כנראה, שמועות שוא היו. הקומיסיה שקדה על מלאכתה, מצאה לה עורך־דין, שתרגם את ההחלטות רוסית, ובמנוחה ובשלום הביאה לידי גמר את אשר הטילה עליה האספה.

ולא הועילה דעת־הקהל שנתעוררה כנגד מעשיה של האספה והחלטותיה, לא הועילה העתונות העברית, שיצאה בזמנה במאמרים חריפים כנגד הרבנים, המבקשים עזרה מן החוץ, כנגד מחללי שם ישראל אלה. כי מה להרבנים ולדעת הקהל המתבטאת בעתונים? מגינים הם על השפעתם, על קיומם, ובמלחמה כזו אין משגיחים בדעת הקהל, בצרכי הרבים ובכבוד האומה.

הרבנים הלכו בדרכם שהתוו להם, וביד הרשות נמצא עכשיו דוקומנט נפלא וחשוב מאד. הדוקומנט חתום בידי באי־כחה של הרבנות הפולנית, באי־כחה של התורה, של הדת היהודית, ונאמרו בו דברים כאלה, הובעו רעיונות כאלה, ששמשו עד כה ליסוד להוקים מגבילים את זכויות היהודים, ושאוהבי ישראל מכל המינים לא פסקו לערער עליהם.

והנה הודאת בעל דין!

עיקר אחד ישנו, שעליו נבנה כמעט כל בנין ההגבלות: היהודים הנם אלימנט אנטי־סוציאלי, היהודים מהרסים את אשיות החברה הקימת. עכשיו נתאשר עיקר זה במלא מובנו והקיפו בשם—הדת היהודית.

שהרי הלך־מחשבתה של האספה הרבנית כך הוא: כל מי שאינו שומר את מצוות הדת, הרי הוא מהרס את

ומנפנפים המלאכים בכנפיהם הלבנות הרחבות וטובלים בים של אויר תכול.

ומתאמץ אני להתרומם אל על, לשמים, אבל מי־שהוא חזק ונורא קשר אותי בידו הגדולה והעצומה אל הארץ.

ומסביב לי מִדבר שמם, זעום ועגום. ואני, הלך עיף וצמא, הולך רגלי מים המלח ליריחו, החול חם מאד. השמש לוהטת בלי חמלה. כחותי הולכים ורפים, הולכים ודלים... אני נופל על החול הלוהט...

— אהה! מי יתן לי מעט מים פה בארץ ציה ושממון!? —

ופתאם קם רוח חזק והפך את המדבר השמם, העירום, לעמק פורח, מלא בִרכת ד'. מסביב נראו הרים ירוקים; על כל צעד ושעל מפכים מעינות וזורמים נחלים, כשפניהם מבריקים ומחליפים את גוניהם לעין השמש. הרבה דקלים מתַמרים גבוה, גבוה. שמי־התכלת עמוקים, עמוקים ומוארים בהרבה אורות של כסף, המפוזרות בהם לכל רוח. רוח קלה, משיבת נפש ומלטפת, עוברת על פני העמק...

„קומה נא, בחורי!" נשמע קולה המלבב של חדרה היפה: „קומה נא! „שתה וחזק! חביבי! רק אני ואתה כאן — ואין איש מבלעדנו! שם בפינות „המישור משתרע עמק קטן, מלא פרחי־„אדונית", נברחה נא, יקירי, שמה! „שם אתן לך לנשק את גוי השחרחר, שם אתן לך את דודי — את אהבתי „הסוערת, הצורבת כאש!".

היא מבריקה בעיניה השחורות העמוקות, — וכולה — תאוה בוערת. פתאם אחזתני בידי — ואנו נשאים באויר במהירות נפלאה...

— -- — הקיצותי. גבוהה, גבוהה עמדה הלבנה בשמים והביטה על הארץ ביגון דומם. המדורה כבתה לגמרי. אברהים, הזקנה ואשתו ישנו, כשפניהם מוארים באורה הפנטסטי של הלבנה. מוזרים היו כולם, ודמו אז לגבורי אגדה עתיקה. נגשתי בלאט אל המלונה. על גבי מחצלת של קנים שכבה חדרה אפרקדן מתוחה כמיתר. היא נשמה במנוחה, בשידה הימנית מונחת על שדה השמאלית, וידה השנית מדולדלת על ירכה. הדק הרוח הקל את שמלתה אל גופה ויצאה בולטת תבנית רגליה היפות. קרן הלבנה נזרקה לתוך המלונה דרך הסדק שבמחצלת הקרועה והאירה את פניה היפים, ואת בת־הצחוק העדינה והמקסימה שעל שפתותיה הפתוחות למחצה, עיני הועבו. בתאוה קדחתנית החילותי מנשק את שפתותיה, את עיניה, את צוארה... היא הקיצה וכמעט שנרתעה, אלא שראתה, שאני הוא שמנשקה, נשתתקה ולחצה אותי עוד יותר אל חזה הסוער.

... ועם עלות השחר חלמתי עוד הפעם, ובחלומי: אי ירוק בלב ים סוער. בארמון של בדולח על מטת ענני ורד, מחבקת אותי ומלטפת את פני — חדרה...

כאגדת מורח עצובה, מעולפת שושנים חורות, שגדלו על גדות נהרות עצובים, ופרחי כתיו, שצמחו על קברי נערים ונערות, שמתו בשחר ילדותם, באה אלי אלילת היופי, בליל־של־לבנה אבל. דומם הביטה לתוך עיני, וענקה את נשמתי החולה בנשיפה עדינה, נשקה לי והתנשאה ברות קל אל התרמון הלבן לתוך ארמונה הירוק הנהדר.

רחובות, תרס"ח.

אשיות החברה, ומכיון ששמירת המצוות הולכת ורפה, והצעירים אינם מקפידים כלל בענין זה, הרי המסקנה ברורה היא. ולא עוד, אלא שמסקנה זו נאמרה בפירוש בנוגע לצעירי הדור.

ובכן איפא אויב אחד להדת היהודית והמשטר הקים; ובכן איפא מתלכדים ומתאחדים אחרות גמורה אינטרסי הדת והמשטר הקים, וכמו שהרבנות רוצה להסתמך אכתפי של הרשית, כך צריכה זו האחרונה להשען עליה במלחמתה עם אויביה היהודים.

הדברים הם ברורים יותר מדי.

הדת היהודית היא אחד מיסודות המשטר הקים—כך מפרסמים באי־כחה הרשמיים, המגינים עליה.

זאת אומרת: הדת היהודית היא אחד מן היסודות של הגבלת זכויות היהודים היותר אלימנטריות.

ואחת היא עכשיו, אם תהיינה תוצאות ממשיות לכל החלטות הרבנים, או לא, אם תשארנה—כא באשכת הרבנים—רק על הניר לדראון עולם למחבריהן, או תצאנה לפעולות, כולן או מקצתן. הרבה יותר חשוב הוא אותו החזיון של חיינו הפנימיים, שנתגלה באופן כל כך בולט, חזיון של נושאי־דגל התורה והמסורה, של מחזיקי־הדת והמגינים על כבודה והשפעתה, יוצאים כנגד העם, מתיצבים בשורה אחת עם אויבי־העם הקוראים להגביל זכויותיו, ומאשרים באוטוריטט הדתי שלהם את הרריפות וההגבלות בכלל.

כמה נתעמק ונתרחב התהום, שבין העם החי הסובל והמתענה, ובין מגיני־תורתו ומסורתו הקדומה! פשוט אין אלה האחרונים מבינים את צרותיו ומצוקותיו, אין מרגישים בצרכיו ובמחסוריו.

כי אמנם מה הן ההגבלות לגבי הרבנים החיים בד' אמותיה של היהדות הישנה? לא כלום. מגבילים את זכות הכניסה לבתי־הספר, והרי בתי־הספר כולם אינם אלא מחריבים את עולמם, מגדילים ומחזקים את השפעתה של הרוח החדשה האפיקורסית. מגבילים את זכות־הישיבה וסוגרים את היהודים ב„תחום", — והרי צר הוא היקף עולמם. ואין הם מרגישים צורך גדול כל כך לשנות את תנאי־חייהם ע"י יציאה לפנים הארץ. יהודי פולין הם, שעוד לא נשמט הקרקע מתחת רגליהם כליל. שווי זכויות — והרי יש להם ליהודים שווי זכויות שלם: אפשר לסחור, להתפלל, ללמוד תורה — ומה עוד?

האנטישמיות, הפרעות — כל זה בא לנו בעונותינו הרבים, כל זה הוא עונש מן השמים, על שאין אנו מקיימים את מצות הדת כהלכתן. ובאנטישמיות אין הם מרגישים כלל, כי מה להם וליחוסם של בני אומות העולם? ופרעות, שפיכת דם, הרי ידוע הוא, שזה הוא פרי הפקרות הדור הצעיר.

שני עולמות! עולמות לא רק נבדלים אלא שנואים זה לזה, עולם של היהדות הישנה והיהדות החדשה.

ובאי־כחה של היהדות הישנה מקדישים מלחמה על החדשה זה מאה שנים, ובמלחמתם זו באו עד הנקודה האחרונה — עד אשור המשטר הקים, הגבלת־זכויות היהודים בשם הדת.

עד היכן הגיעו הדברים!

ש. א. הורודצקי.

הַחֲסִידוּת.

ד. *)

והחסידות, אחרי מות ה„ממלא מקומו" של הבעש"ט, ר' בער ממעזיריץ, ותלמידיו השונים שבו לארצם ולמקומם, ותחת המרכז הרוחני האחד נעשו מרכזים רבים. וכל אחד בנה היכל מיוחד לאלוה החסידות—החלה האחרונה לקבל צורות שונות, הכל לפי המקום וטבע היהודים שפגשה על דרכה, ככל דעה־דתית חדשה אחרי שתצא מחוגה הצר ותכבוש לה דרך בחיים בין שדרות העם הרחבות. ואנו רואים בתקופה ההיא, משנת תק"מ עד תק"פ בערך, תקופת התבססות החסידות וקבלת צורתה ואפיה המיוחד בכלל,—את ההבדל שבין חסידות מקום זה ובין חסידות מקום אחר, אבל, סוף כל סוף, לא היה ההבדל גדול כל כך. עפ"י רוב היו הצורות שונות רק מבחוץ, ופנים ותוכן אחד היה לכלן. הבדל גדול ועקרי, הן מבחוץ והן בפנים, ושאין למצוא דוגמתו בין יתר חלקי החסידות, ואשר רושמו ניכר במהלך ההיסטוריה של החסידות בכלל, אנו מוצאים רק בין החסידות הוואהלינית, שגם אוקריינה ופודוליה נכללות בה, ובין החסידות הליטאית, שגם רייסין נכללה בה. ועל שתי אלה חפץ אנכי לדבר בזה.

וואהלין לא היתה מעולם אכסניה לתורת הרבנות עם פלפוליה וחלוקיה, כשאר המקומות שהיהודים גרים בהם. לא היו לה ישיבות להרביץ תורה, ותלמידי חכמים ה„מנגחים זה בזה בהלכה" מעטים היו בה. פה ושם אנו פוגשים אמנם בה בגאון זה או אחר, וביחוד, ידועה העיר אוסטרהא ברוב גאוניה, שישבו בה על כסא הרבנות, אבל רוב הגאונים האלה מרחוק באו, והשפעתם על העם ברובו היתה מעטה וחלושה, והעם נשאר רחוק מתורת הרבנות ולמודיה.

הדבר הזה, העדר השפעת הפלפול הרבני, שהועיל להחריף את המח ולחדד את השכל, אם כי עפ"י רוב לא לטובה—מראה, שבני וואהלין בכלל לא היו מסוגלים מטבעם ותכונתם ללמודים כאלה, והם היו אפוא היותר מוכשרים לקבל בנקל זרם דתי רגשי ומסתרי, אשר הנפש הישראלית משתוקקת לזה מאז מעולם. הרגש והמסתרי הם התכונתה ואפיה האמתים, ורק מסבות הזמן ומקרים שונים, שאין פה המקום לדבר על אדותם, הכבידו עליה את עול הלמוד היבש והפלפול הצנום של הרבנות אשר לחמה המיד בהרגש והמסתרי שביהדות לגרשם מנחלת ישראל.

ואין כל פלא איפוא, שהחסידות נתקבלה בוואהלין, שהשפעת הרבנות היתה שם חלושה, בזרועות פתוחות, מבלי שום התנגדות כמעט מצד מי שהוא, וקבלה תיכף צורה המתאמת לנפש היהודים שנשתחררו, ברב או במעט, מעול הרבנות: צורה המחיה את הנפש ומנשאה את הלב: רגשית ומסתרית, ולא רק המעשי שבה: התפלה ויתר עשיית המצות, כי אם גם העיון שבה: תורתה ושיטתה, כולה רגש, כולה דמיון ומסתרי.

לשוא תחפשו בספרות החסידות הוואהלינית בתקופה ההיא חריפות השכל ועמקות המחשבה, כי לא תמצאו, לעומת זו תמצאו בה פיוט ודמיון, סוד ומסתרי, אגדות וספורים נפלאים מחיי הבעש"ט ותלמידיו.

הפיוט של החסידות, המסתרי שבה, נוצר בוואהלין וממנה הלך ונתפשט בכל הארצות, וכה נעשתה וואהלין לערש החסידות: בה חי הבעש"ט ובה נעשה למה שנעשה: בה סבב המורה בעצמו את כל הערים והכפרים ובעצמו, לא ע"י תלמידיו ותלמידי תלמידיו כבשאר המקומות, הפיץ את תורתו, בה חי ה„ממלא מקומו" ר' בער, ובה חי האפוסטול של החסידות, ר' יעקב יוסף הכהן.

והרבה עזרו להתפתחות החסידות הוואהלינית ולהתגברות היסוד של הרגש והמסתרי שמה, שני תלמידי ר' בער, שעמדו

*) שלשת המאמרים הראשונים נדפסו ב„העולם" של השנה הקודמת.

אז בראשה: ר׳ נחום מטשרנוביל ור׳ לוי יצחק, הרב מברדיטשוב.

שניהם היו בעל רגש חזק ודמיון נלהב: שניהם היו בעלי כשרונות נפלאים, חסידים נלהבים, מסורים לחסידות בכל לבם ונפשם, ושניהם חבבו את החסידות על היהודי הואהליני, שהעריץ וחבב אותם כל כך.

ר׳ נחום מטשרניביל, שהיה „למדן" ומקובל לוריני טרם שהכיר את החסידות, עזב את הלמדנות ואת הקבלה הלורינית יחד אחרי שנעשה לבעש"טי. הוא שזכה להיות שתי פעמים אצל הבעש"ט, והאחרון אמר עליו, שחפץ הוא לרכוש את כל העולם הבא — היה מסור בכל גופו ונשמתו לחסידות. הוא היה כמל התום והענוה, מסתפק במועט ושמח בכל דבר. הוא רואה בעולם רק טוב, לנגד עיניו היו דברי רבו: אין רע בעולם, „הרע הוא כסא לטוב" 1), וגם הוא, ר׳ נחום, היה אומר „יש טוב בכל דבר" 2).

והאיש הצנוע הזה, היה הולך ונודד, פעם ברגלי ופעם בעגלת אכר, מעיר לעיר ומכפר לכפר, והעיר את העם. העיר בו את רגשו הנרדם, את נפשו הנרכאה.

והוא לא הטיף לעם ללכת ל„ישיבות" ללמוד תורת הרבנות וחוקיה. הוא ידע היטב את טיב רוב ה„תלמידי חכמים" בזמנו: „כמה אנשים לומדי תורה בפלפול גדול — יאמר ר׳ נחום — והמה רחוקים מיראת ד׳ ומעבודתו, והיצה"ר שלם אצלם שלא נימוח ולא נתפוצץ כלל" 3) — הוא לא הטיף לעם לעזוב את עסקיו ומלאכתו ולצום ולבכות, כאשר הורתה הקבלה הלורינית, ואשר הוא בעצמו, ר׳ נחום, עשה את כל זאת טרם שנעשה לבעש"טי. לא, לא כל אלה היתה משאת נפשו עתה. הוא העיר בעם רגשים נעלים רוחניים; הוא העיר בו אהבה לאלהים ולכל הקדוש והטהור. הוא הלך והטיף את יסודי החסידות: חלילה לך לפרוש את עצמך מן החיים, עסוק במסחר, עשה את מלאכתך, אכול ושתה, היה שמח באור השמש והתענג על זיו החיים, רק עליך לדעת, להאמין ולהרגיש את רוח האלהים המרחפת על כל הדברים האלה; עליך לדעת, להאמין ולהרגיש, כי אלהים ואתה וכל אשר אתה עושה וכל הנעשה על ידך — הכל אחד. „הכל אחדות, אחר סוד אלוהותו י"ת" 4), „הכל גילוי אלהותו" 5). ואז, כאשר תבוא לכל זאת, מובן מאליו, שגם מתוך ארציות שלך תוכל לילך בעבודת השם" 6). כי אין חולין, אין רע בעולם. הכל טוב, הכל קדוש, הכל אלהים.

והעם התעורר. ובכל מקום שבא ר׳ נחום במקלו ובתרמילו התכנסו לשמוע את דבריו, פעם בבית הכנסת, פעם בשוק וברחוב ופעם בחברת מרעים.

(עוד יבוא)

---

1) הבעש"ט בכתר יום טוב ח"א.

2) מאור עינים וירא.

3) שם יתרו.

4) שם לך.

5) שם אמור.

6) שם בלקוטים.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵי־הַיִּשּׁוּב.

מאמר שני.

הַקּוֹאוֹפֶּרַצְיוֹת.

(המשך)

נפנה נא עתה ונחקר איזה המה סוגי־הקואופרציות.

I. הסוג הראשון — האגודות למלוה בערבנות משותפת. האגודות האלה מתפרדות לשלשה ראשים: אגודות מקומיות שבכל כפר וכפר, כלומר אגודות קטנות המאחדות את כל אכרי הסביבה או, בלשוננו, את עובדי־האדמה ואת הנוטעים ואת הפועלים היושבים במושבה אחת; אגודות מרכזיות המאגדות את כל החברות למלוה בסביבה אחת או במחוז אחר (ביהודה, בגליל וכו׳); הבנק המאוחד והמרכז אשר לכל המדינה. —

א. ריפאיזן אמר, כי המטרה הנשגבה, אשר אליה ישאף כל מבקש אושר העובדים, היא, „שבכל כפר תהיה קופת מלוה". ואין כל ספק, כי ימים מעטים יעברו, והאידיאל הזה יתגשם גם בא"י, יען כי בכל מקום יתבלט הצורך הגדול בקרידיט, שרק האגודה המשותפת תוכל למלאתו. מוצאים אנו, כי בגרמניה היו בשנת 1890 רק 1729 אגודות למלוה, ובשנת 1905 כבר הגיעו לסכום של 13811, וכמעט כולם (59,7%) נאגדות בשתי קואו־פרציות מרכזיות *). מספר החברים באגודות שונה הוא מאד: משבעה חברים עד אלף ויותר, ומקדים אני להטעים, כי לפיכך מיסדים אגודות מרכזיות, מפני שהן באות לעזרת האגודות הפעוטות הפזורות במקומות רבים והדלות בכחותיהן החמריים. בגרמניה התגדל מספר החברים באגודות המקומיות והנאחדות באגודה האימפירלית במשך של שמונה שנים מ—93,4 אלף חבר ל—543,7 אלף, ומחזור הקופות התגדל מ—746 אלף מרק ל—1537 אלף מרק. ובאותה עת אנחנו רואים עובדה מענינת, כי ברבות מספר האגודות נפחת הסכום הבינוני של החברים לכל קופה וקופה: ממאה ואחד עשר־חבר שבשנת 1894 ירד למספר 84, וסכום של מחזור החשבונית אשר לכל חבר וחבר הלך הלוך וגדול: מ—1813 מרק הגיע ל—2822 מרק!...

הלא המספרים האלה ילמדנו דעת, כי לא במספר גדול של חברים תלויה הפרחת האגודה ורבוי מעשיה לטובת חבריה, כי אם באינטנסיביות של מעשה האגודה, בזריזותה ובאמונתה.

בנוגע אל עבודה־בנקים אנחנו מוצאים, כי מחזור החשבונות של האגודות מצער הוא; ובגרמניה הרוב הגדול שלהן (עד 72% מהן) עושים עסקיהם בסכום של 50 אלף מרק לשנה עד 250 אלף; ומזה אנו לומדים, כי כולן בפרט ממלאות צרכים קטנים ופעוטים אבל חשובים ויקרים מאד לכל אכר, לכל עובד ופועל המצטרך לממון בשעת דחקו. —

עתה נסמן עוד דבר חשוב אחד. האגודות בארצות הנאורות פועלות ברוב ע"י קפיטל זר, הנקבץ לא ממניות החברים, כי אם מהפקדונות והמלוות בבנקים, ובכל שנה ושנה יתמעט הפרו־צינט של הקפיטל העצמי לערך כל ההון אשר לחברה, ובאותה עת מתגדלים הפקדונות מהחברים ומאנשי הסביבה, ונפחתות המלוות הנלקחות מהבנק. בשנת 1895 היה מחזור הקפיטל העצמי של אגודות גרמניה 7% והקפיטל הזר 93%; ובשנת 1903 בערכם 4,3% ו—95,7%. בשנת 1896 לוו אגודות גרמניה מהבנקים

*) רובי־המספרים שבמאמרי לקוחים מספרו של הפרופיסור אנציפירוב: „הקואופרציות בחקלאות אשר בגרמניה ובפרנציה".

13 מיליון מרק, וסכום הפקדונות כבר עלה ל—28 מיליון מרק, אבל בשנת 1902 עלה סכום הפקדונות ל—93 מיליון ולוו מן הבנקים רק תשעה מיליון.

וכמחזה הזה נראה גם ברוסיה. לפני מונחים החשבונות של קופות־מלוה אשר בפלך ריאזאן עיר מושבי. אם כי שנות קיומן מעטות עוד הנה, בכל זאת רואים אנו, כי בארבעים הקופות של המחוז הזה היה הקפיטל העצמי של החברים בראשית שנה זו רק 10,7 אלף רובל או 267 רובל לכל קופה, קרן־המלואים— לערך 8,6 אלף רובל או 217 לכל קופה, והקפיטל הזר הגיע ל—320 אלף ר' או ל—8000 ר' לכל קופה.

לפי חשבון המלומד אנציפרוב, על כל מרק גרמני של ההון העצמי מצאה לה החברה 23 1/2 מרק מקפיטלי־זרים, ולפי חשבונותי על כל רובל של הון עצמי של הקופות הנזכרות עולה לערך 16 רובל של הון זר. „והלא אין בנק בעולם, מוסיף המלומד הנזכר, אשר יכול להשיג רזולטטים כאלה; ומזה נראה מה גדול הבטחון להקופות האלה, אשר ערבותן לא הקפיטל, כי אם החברים המוכשרים לעבודה ולעמל והמקושרים בערבות משותפת לקופה הכללית". —

בשנת 1903 היה השיעור הבינוני של מניות החברים בקופות גרמניה 2107 מרק, והשיעור הבינוני של הפונדים הרז'רוים — 2597 מרק או פי שלשה מהשיעור אשר בקופות רוסיה הנזכרות.

אם נפנה עתה להחשבונות של הקופות למלוה הנוסדות בא"י, נראה מחזה אחר לגמרי. שתים־עשרה אגודות הכניסו קרן־קימת על סך 27,248 פרנק או בשיעור של 2240 פרנק לכל אגודה, וקבלו מהבנק על פי חשבון של סוף שנת 1900, 203 אלף פרנק או על כל פרנק של ממונם קבלו רק שבעה פרנק, הון זר.

הוצאות האגודות אשר בגרמניה מצערות מאד. בשנת 1903 הוציאו כל 6464 הקופות האגודות לערך 2,31 מיליון מרק או לערך 358 מרק לשנה לכל קופה, וההוצאה הזאת תערך ל— 0,15% מהמחזור הבינוני של כל קופה (לערך 238 אלף מרק בשנה ההיא). —

ההון הזר מתקבץ להאגודות מפקדונות של חסכון של החברים עצמם ושל אנשים פרטים אשר בסביבה ומההלואות שלוקחות האגודות מהבנק. לפי מצב הענינים בא"י בעת הזאת ומפני הדלות של יושבי הארץ ומפני החוקים השוררים לע"ע בתורקיה אי־אפשר למצא פקדונות של חסכון. אבל אין ספק, כי כאשר תעבורנה שנים אחדות של התפתחות האגודות והתגדלותן, וכאשר תגדל האמונה והבטחון אליהן, וכאשר יגדל גם הישוב בא"י ויוסיפו לבא אנשים בעלי־הון קטן או רב, כן יגדל סכום הפקדונות בקופות האלה, בפרט אחרי אשר ישונו חקי־הממלכה לטובת הקופות במשטר החדש הנוסד על הקונסטיטוציה. — לכן יש לאגודות רק דרך אחת לקבל מהבנק העממי, אנגלו־פלשתינא־בנק, את הכסף הדרוש למלא צרכי חבריה, ולשלם רבית כאשר יושת עליהן, ולהיות ערבות בכל נכסי חברי האגודה לפני הבנק הזה.

וכן ראינו, כי גם בגרמניה לא יכלו האגודות בראשית התיסדותן להתקים מבלי עזרת הבנקים, וגם ברוסיה נותן הבנק של הממלכה סכום מוקצב לאגודות מלוה המתיסדות בכפרים לפי צורך המקום ולפי שיעור החברים המשתתפים, ומקבל רבית 6% בערבות כל החברים. אולם הבנק איננו דורש כלל, שגם החברים ישתתפו דוקא במניותיהם. והרשות להועד של האגודה להלוות לכל אחד מחבריה, כפי ראות עיניו, מבלי שאול איזה רשיון מיוחד מהבנק. האגודות מקבלות, כמובן, גם פקדונות של חסכון ומשלמות רבית מעטה יותר מאשר משלם הבנק של הממלכה בעד הפקדונות המובאים אליו.

האפ"ק בא"י כונן את מעשהו על עקרים אחרים לגמרי. ראשית, הוא מציב גבול למספר החברים, שלא יהיו פחות מעשרים איש, ולכן לא יתן היכולת להתפתחות אגודות קטנות במושבות; והלא ראינו, כי הגבלה כזאת אין בשום אגודה בעולם. שנית, הוא מחיב כי כל חבר יכנים מניה, והמניות האלה מונחות דוקא בקופת הבנק עצמו, ואם כן אין פה שום אגודה קו־אופרטיבית, כי אם ועד מקומי אשר ברשותו רק להציע לפני מנהלי־הבנק על אורות קרדיט ולבקשם, כי יבא הבנק לעזרת פלוני אלמוני, שהכנים כבר את מניתו. — שלישית, הקרדיט של כל חבר יקצב בדיוק פי עשרה מסכום מניתו, שהביא לקרן־הקימת המונח לפקדון בהבנק; ובכן, האיש אשר הכנים, למשל, עשרה פרנק יוכל לקבל רק מאה פרנק, ואשר הכנים 500 פרנק יקבל חמשה אלפים פר', והיוצא מזה, כי האיש האמיד אשר יש לו הון עצמי יוכל לקבל בערבות חבריו. אפילו העניים, סכום גדול ויגדל את חקלאתי ואת עסקי־אחוזתו, והעני יהיה נדחף ולא יוכל למלא אפילו את צרכיו ההכרחיים, כמו לקנות מספוא לבהמתו או זרעים לזרוע את שדהו. — ולא יפלא בעינינו, כי „בעלי־האחוזות" העקרונים לוקחים כסף בנשך מבהיל מהפלחים, וגם לא נתפלא כי ימים יבואו וקמו הפלחים „העבדים" ויגרשו את „בעלי־האחוזות", בעלי חוביהם, וינשלו אותם מעל אדמתם. —

וברביעית, אחרי אשר יבדוק „הועד" את הבקשות ואחרי הציעו את הבקשה לפני מנהלי־הבנק, הרשות להם להשיב ריקם הצעת הועד, אם ימצאו כי ההלואה איננה בטוחה", ועוד כי אפילו „איננה זקוקה חברת אפ"ק לתת להחברים או להועד טעם למעשיה מדוע דחתה את ההלואה".

אני פונה לא אל גרמניה הנאורה כי אם אל רוסיה וזמטעים, כי גם שם הבנק של הממלכה איננו מתערב בעניני ההלואות, רק הפקיד של הממלכה בודק ומבקר מפקידה לפקודה את כל מעשי הועד של האגודה; וכאשר ימצא דבר חטא ואשם, או הלואה שאיננה בטוחה, או הנתונה לא לדבר חשוב בחקלאות של האכר, אז לו המשפט לאסוף אספה מכל החברים ולהציע לפניהם את כל אשר מצא ולבקש כי ישפטו וירונו מעשי־הועד. —

אבל האמת דורשת מאתנו, כי לא נשפט קשה מעשה המנהלים של אפ"ק, יען כי האשם לא בם, כי אם בשיטת התמיכה שאחזו בה גם הנדיב וגם חברת „חובבי־ציון" הקטנה. ותוצאות השטה הזאת, כי הבנק, במצבו עתה, לא יוכל, כפי הנראה, לתת אמון באנשים, שבעלי־הטובות הרגילו אותם לבקש נדבות ולא עזרה עצמית. ומאמינים אנחנו, שהימים האלה הולכים ועוברים; ואחרי אשר יוסר מאנשי המושבה עול האפטרופסות, אז יקומו האנשים ויסולו להם מסלה חדשה ובכחם ובחפצם האדיר יתנו יד להקואופרציות האמתיות, שעקרן אמונה ובטחון, זריזות ועזרה עצמית...

(המשך יבא)

ז"ס.

לתולדות הפועלים במושבות א"י.

(המשך)

הפועלים החדשים הסתדרו לשתי הסתדרויות, שאחת נקראה בשם „הפועל הצעיר" וכל חבריה הם רק בני א"י, והסתדרות „פועלי ציון" שהיא סניף מהסתדרות זו שבארצות הגולה. מסבות

ידועות שונות איננו יכול הפעם לנגוע בערך שתי ההסתדרויות ובתפקידן בחיי א"י והנני שב לגמור את דברי על דבר יחוס בני א"י להפועלים החדשים.

מהדברים שנאמרו למעלה התברר לנו קצת עד כמה לא היו האכרים מרוצים מהפועלים החדשים בהתנהגותם הזרה שעוררה תמהון גדול. במושבה פ"ת שבה מרובים הקלריקלים ורבים מתושביה אינם נמנעים גם מקבל מכסף הקלוקל של „החלוקה"—דוקא במושבה זו התרכז החלק היותר גדול של הפועלים. נקל להבין איך התיחסו האכרים בראותם, שהפועלים האלה אינם חפצים כלל להיות נכנעים ומתרפסים לפני נותני העבודה, ושואפים להיות בני חורין, שאינם תלויים בדעת בני המושבה, ואינם חפצים להתחשב עם השקפת נותני העבודה. הם לא יכלו לתאר בדמיונם, כי פועלים יהודים ישאפו להתקים רק בשכר העבודה, ומה גדל תמהון בעל פרדס אחד, שלא היה כלל נוטה אחרי פועלים יהודים, בהוסיפו לאחד הפועלים החדשים גרוש אחד על השכר הרגיל ששלם לערבים, בא הפועל ודרש ממנו שיגיד לו: אם הוא משלם את הגרוש הנוסף בתור מתנה, יחזיר לו את הכסף, ורק אם הוסיף לו מפני שעבודתו יותר שוה יסכים להוספה. בעל הפרדס הוכרח לענות, כי הוסיף לו מפני שהוא מצא חן בעיניו וחפץ שלא יעזבהו.

האכרים החלו לחשוב, שאלימנט כזה בתוך המושבה מסוכן מאד ויכול להזיק לדור הצעיר שבמושבה ולהרחיק את לב הבנים מהאבות, וביחוד הלך וגדל החשד בלבות האכרים, כשנזרקו לפעמים מפי הפועלים הדבורים המפוצצים: פרוליטריון, בורזואי „קלאסען־קאמפף" וכל הני מילי מעליותא, שכ"כ שגורים כעת על פי הצעירים שברוסיה. כל זה הוסיף להגדיל את מבוכת האכרים ולהוליד מחשבות זרות על דבר שאיפת הפועלים החדשים וכוונותיהם, ודי היתה הדחיפה היותר קלה מצד הפועלים, שהאכרים יבאו אתם בהתנגשות גלויה. איזו שמועה, שאחד הפועלים נסה לדבר עם הפועלים הערבים או לרמז לקצר את יום העבודה (אף כי טרם ראו שהערבים מלאו בפועל אחרי עצת הפועלים היהודים), איזו שמועה שהפועלים העברים אמרו, כי הם יוצרים את הקפיטל העברי שבמושבות, שמועות כאלה ומעט „לשון הרע" על הפועלים מהרו להפיח את זיקי השנאה, שהיו כבר כמוסים בלבבות האכרים ויתלקחו לאש בוערת, שבקשה לה מקום להתפרץ החוצה. בימי החנוכה הרשו להם הפועלים החדשים בלי הסכמת ועד המושבה לערוך נשף ולפרוש דגל שחור לזכר הזועות שקרו לפני שני חדשים בתרל"ו קהלות שברוסיה ולהתנחם בזכר המכבים הקדמונים. הצעד הזה היה די, שהאכרים יאסרו מלחמה על הפועלים העברים ולהחרים את המסוכנים שביניהם, וגם להוציא בגנבה את הספרים שנמצאו בביבליותיקה שיסדו הפועלים ולדרוש, כי שום פועל לא יקובל לעבודה רק עד אשר יחתום בכתב ידו, שהוא נכנע לועד המושבה. אכרי המושבה הרשו להם ביחס לפועלים מעשי כפיה ואלמות, אבל הפועלים עמדו במרדם ולא חפצו לחתום מלבד חלק ידוע, שרובם היו בורחים מהגיוס הרוסי. החרם נמשך זמן רב, עד אשר האכרים בעצמם התחילו להתחרט קצת, ואחרים נאנסו מפני חוסר פועלים לקבל פועלים יהודים שלא נתנו התימתם, וכך הלך ורפה כח החרם משבוע לשבוע ונשאר רק בתור חומר לדרשנים וסופרים ולכתם היסטורי בדברי ימי פ"ת.

כבר ראינו, שפתח־תקוה עמדה ועומדת גם כעת במדרגה הראשונה בנוגע לקבלת הפועלים החדשים, סג'רה היתה אז השנית, והשלישית נחשבה רחובות. בראשון־לציון קבלו—מלבד הפועלים הקבועים שביקב—מספר גדול של פועלים בזמן הבציר, בודי־חנין היו מקבלים מעט מהפועלים החדשים לעבודת הטבק. בנוגע ליתר המושבות רובן לא דרשו כלל אחרי הפועלים החדשים, ורק אחדות דרשו אותם לזמן שמירת הכרמים, הבציר או הקציר וביחוד ליקבים, והעבודות האלה היו נמשכות רק איזו חדשים. בזמן האחרון החלו לדרוש פועלים חדשים גם לחדרה ולמושבות שבגליל התחתון וגם למתילה, והאחרונות מספיקות לפועלים עבודה לכל השנה. בנוגע למושבות יהודה נראה, כי בזמן שבפ"ת כמעט כל הפועלים עובדים אצל אכרים פרטיים, ברחובות רק חלק קטן מוצא לו עבודה אצל אכרים פרטיים, ובראשון לציון מלבד המוסדות הצבוריים, שמחזיקים פועלים יהודים, חזיון יקר המציאות הוא, שאכר פרטי יחזיק פועלים יהודים. ואין ספק, שלו נתנו הרבנים הכשר להיין גם אם יעשה על ידי נכרים, כי אז מספר הפועלים שבמושבות הכרמיות היה כאין וכאפס.

ובכן הננו רואים, כי אותה המושבה פ"ת שמתנגדת כ"כ להפועלים היהודים שבקרוב באו, דוקא במושבה הזאת מכריע מספר הפועלים היהודים את מספרם שבשאר מושבות יהודה. סבת החזיון הזה הוא הצרך בפועלים יהודים. פ"ת היא כעת המושבה היותר גדולה שבין מושבות א"י, מה שאפשר להוכח מהעובדה, כי בשום מושבה שבא"י אין מספר הנערים והנערות הלומדים עולה יותר ממאתים נפש, ובפ"ת יותר משלש מאות וחמשים. ולא רק שמספר אכריה היא היותר גדול בערך לשאר מושבות א"י, כי גם שטח אדמתה שיעבד ע"י האכרים גדול מאד, ובמקום שבמושבות אח־ות מחכירים חלקים הגונים לערבים, אכרי פ"ת להפך, חוכרים אדמה מהערבים. נוסף לכל אלה שכיחה העבידה במושבה זו כמעט כל עתית השנה, אחרי שבה משק מעורב, ביחוד חיבת פ"ת לפרדסים שהתפשטו בה במדה היותר רבה, שעוד טרם נראה בחזיון הזה בשום מושבה שבא"י. ולא זו בלבד. שהצרך בפועלים יותר גדול במושבה זו מאשר ביתר המושבות, אלא שכפרי הערבים הנמצאים בסביבת פ"ת רחוקים מאד, ובהכפרים האחדים הסמוכים לפ"ת אין די פועלים. חוסר הפועלים במדה נצרכה גרם, כי שכר הפועלים שבפ"ת יותר גדול מאשר בשאר המושבות, וגם שעות יום העבודה פחותות, כי לפועלים הערבים צריך ללכת זמן רב עד אשר יבואו למושבה, וכן הדין בחזרה. הודות לכל זה הרבתה פ"ת להכנים פועלים עברים במדה יותר רבה מאשר בשאר המושבות, וזאת היא הסבה, שבפ"ת מרבים גם אנשים פרטיים לקבל פועלים יהודים, ומפני זה קשה היה להם לעמוד בדבורם להמנע מהפועלים המחורמים. גם בשנה העברה, כשאירע האינציגדנט של פועלי היקב בר"ל, ורובא דמנכר של הפועלים החדשים עבדו אז בפ"ת, דרשו אכרי פ"ת שנקראו לבוא אל ראשון לציון, לתת להם להתנפל על הפועלים ולעשות בהם שפטים, ורק בעמל רב הצליח בידי אחדים לעצור אותם משפיכת דמי הפועלים. ואע"פ שרבים מאכרי פ"ת דרשו אז להחרים את הפועלים שבאו לר"ל, מבלי להבחין בין אלה שבאו להשתתף באינצידנט או רק להתבונן, בכ"ז בשובם לפ"ת הוסיפו לקבל את הפועלים על אפם ועל חמתם.

עלי לציין הפעם, שבפ"ת מרבים, ביחוס למושבות אחרות, לקבל את הפועלים החדשים לא רק מפני חוסר פועלים בכלל, כי גם מפני שנוכחו, כי הפועלים החדשים מסורים לעבודתם ואינם מואסים בשום עבודה. לפיכך נותנים כעת אכרי פ"ת ערך לפועלים כאלה ומתחשבים אתם כעם פועלים הראוים לשם זה.

כשנעיף מבט רטרוספקטיבי על כל מה שהבאנו עד כה נראה: א) כי מזמן הראשון להוסד המושבות בא"י עד עתה היתה מתגלה כפעם בפעם ההכרה בדבר הנחיצות בפועלים יהודים, אך מצד נותני העבודה—לאפוקי הברון ופקידי „מנוחה ונחלה"—

לא נראתה שום השתדלות להשתמש דוקא בפועלים עברים, ורק היהודים שחפצו לעבור בתור פועלים היו מתפרצים ותודרים אל תוך המושבות כאורחים לא קרואים והיו מפנים וכובשים להם מקום ידוע בין פועלי המושבות; אך דא עקא, כי הפועלים הקודמים, שעליהם נמנו גם הבילויים ואף גם חברי „אגודת פועלים", ששאפו לכבוש העבודה, לא עמדו בנסיון זמן רב, והיו ממהרים לסגת אחור ולפנות ערף לעבודה הקרקעית שבמושבות; ב) חסר אמונה מצד האכרים ביחוס לפועלים הקודמים, וביחוד היחוס השלילי והרדיפות מצד הפקידות הרבו להשניא את העבודה הפשוטה על הפועלים היהודים. אולם קרוב לודאי, שלו היו הפועלים מוסיפים לעמוד על דעתם, כי אז היו משפיעים על נותני העבודה לשנות את יחוסם אליהם ואל עבודתם; ג) גם להתנועה הרבה של הפועלים הקרקעיים שהיתה בימי האמיגרציה הגדולה חסרה שטה ברורה וקבועה, והתעוררותם לעבוד במושבות היתה לרוב לא על מנת להשאר פועלים, כי אם לרכוש בקיאות ידועה בעבודות הנטיעות לשם מטרות פרטיות או לספק את הרגש הלאומי שהתלהב לשעה קלה; ד) כעבור „ימי הרעש" שבתקופה ההיא, הרבו מחנות הפועלים לשטוף בחזרה ולשוב לארצות הגולה, ובא"י נשארו כמעט כל אלה שצפו לקולוניזציה חדשה, שעל ידה יזכו גם הם להתנחל בתור אכרים, ומפני זה נראה, שבכל פעם ופעם כשנולדו הצעות שונות לטובת הפועלים, היו האחרונים מגינים ביחוד על ההצעה לשכללם בתור אכרים, והיו פוסלים אותן ההצעות שדרשו מהם להשאר פועלים; ה) הודות לזה שמצד אחד חלק הגון מהפועלים התנחלו על הקרקע, ומהצד השני הרבו יתר הפועלים לצאת מהארץ, נתמעט מאד מספר הפועלים העברים שבמושבות, והאכרים מתיחסים אליהם כאל פועלים ארעיים; ו) אחרי הטביחות שהיו בקישינוב והומל החלו שדרות הפועלים העברים שבמושבות להתגדל ביסודות חדשים, שהודות למטרתם הברורה ועקשנותם הנמרצה לכבוש את העבודות הקרקעיות, להתקים בתור פועלים החיים מן העבודה ולהמנע מכל תמיכה, הצליחו להסב אליהם את תשומת לבם של אכרים רבים; ז) אף כי גם הפועלים החדשים לא נתקבלו בראשונה ברצון, ולא עוד אלא שרבים מהאכרים מאי יכלתם לסבול את התנהגותם המוזרה והחשודה, רדפו והציקו את הפועלים העברים החדשים בכדי להפטר מהם, בכל זאת לא מהרו האחרונים לעזוב את המערכה, וימשיכו את עבודתם בחשק רב, עד כי גם מתנגדיהם שנו את יחוסם הקודם לפועלים החדשים.

על יסוד המסקנות האלה בדבר תנועות הפועלים העברים שבמושבות א"י, התברר לנו, עד כמה גדול ההבדל בין הפועלים שעבדו במושבותינו בשנים הקודמות ובין הפועלים שבאו בשנים האחרונות. ועלינו להוסיף עוד קו אחד. רק „בימי הרעש" הידועים היו הפועלים הקודמים שמחים לקראת חברים חדשים, אבל אח"כ, כשעברו „ימי הרעש" והמשבר הידוע, לא שאפו הפועלים שנשארו במושבות, הודות לצפיתם לקולוניזציה, כי יבואו חברים חדשים, כי הרי יותר שיגדל מספר הקנדידטים לשכלול, יותר תקטן האפשרות להתנחל. לעומת זה נראה, שהפועלים החדשים, הודות לזה, שעד כה היתה מטרתם העקרית להתקים בתור פועלים, לא רק שעינם אינה צרה בחברים החדשים, אלא להפך, הם שואפים בכל לבם, שמספר הפועלים העברים שבמושבות יגדל כהנה וכהנה. האמת נהנה להאמר, כי גם בין האחרונים מרובים כבר הנוטים להתנחלות, כי מצד אחד כבר עברו עליהם 3—4 שנים, וכחות חדשים אינם באים מן החוץ, וההכרה, שהם ישארו קומץ בודד של אידיאליסטים, מרבה להציק להם, מצד השני קשים עדיין תנאי הקיום של הפועלים העברים, והפגעים עדיין מרובים, וכל זמן שלא יתוקנו כל אלה התקונים והמוסדות המקילים את חיי הפועלים, יכבד עליהם להשאר פועלים לארך ימים. אולם גם בנטיתם אחרי התאחזות רב המרחק בינם ובין הפועלים הקודמים בזה, שהם אינם דורשים דוקא רבבות פרנקים לשכלול, כמו שדרשו הפועלים הקודמים, כי אם מסתפקים בחלקות קטנות כדי שיוכלו להיות גם אכרים, ולו רק למחצה ולשליש, ויתר הזמן יעבדו אצל אחרים; ולא עוד, אלא שגם חלק ידוע מההוצאות על ההתנחלות יתנו מכיסם הם ואת יתר הכסף יהיו זהירים לסלק בשלמותו. וגם בזה נבדלים הפועלים החדשים המתנחלים, שהם שואפים להשתמש רק בפועלים עברים.

בלי ספק הרבו הקיצונים שבין הפועלים החדשים להזיק בזה, שהתנגדו לכל תקון ומוסד שיעשה לטובתם מן הצד, וזה גרם לרבוי הנחשלים שביניהם. ויש לקוות, כי כשיחדלו מהיות נזירים יותר מהפועלים שבמדינות הקולטוריות הנהנים מן המוסדות, שהממשלה או חברות פרטיות או פילנטרופים מיסדים בשבילם כמו: מעונות בזול, בתי תבשיל וכביסה משותפים, חנויות משותפות, קופות הלואה וכיוצא באלה—כשיסכימו הקיצונים שביניהם להנות גם כן מאותם התקונים המקילים את תנאי הקיום בתור פועל, ולבלי לחשוש מפני אבק של תמיכה, יצליחו לסלול דרך בעד המוני הפועלים העברים שיבואו מארצות הגולה, בעד היהודים המזרחיים, ובעד הצעירים שבערי א"י הבלתי פרודוקטיביים בכלל.

הִגִּיעָה הַשָּׁעָה!

(מכתב אל המערכת.)

כל יהודי בין שהוא גר בארץ ובין שהוא גר מחוצה לה יודע ומרגיש היטב את הצורך המיוחד, ולכן איפא, גם את היכולת, להוציא לאור עכשיו עתון עברי חשוב בארצנו.

החיים בארצנו זורמים עכשיו במהירות ומפתיעים אותנו יום יום בחדשות נכבדות לנו גם בתור אנשים בכלל וגם — וביחוד — בתור עברים בפרט. אין לך יום, שאין בו חדשות הנוגעות פחות או יותר לרעיוננו ולתקותנו בעתיד. רוצים וצריכים אנו לדעת את כל הנעשה סביבותינו בין שנוגע לנו באופן ישר ובין שנוגע לנו באופן בלתי ישר; רוצים וצריכים אנו לדעת, כיצד להשתמש ברגע הנכבד והחשוב הזה ולהוציא ממנו תועלת לרעיוננו; רוצים וצריכים אנו להביט על כל הנעשה סביבותינו והנוגע לנו מתוך אספקלריא יהודית, מתוך השקפתנו. אם עד עכשיו היה עוד מקום לשאלה, הנחוץ עתון עברי בארצנו אם לא— הנה עכשיו אין שום מקום לשאלה זו. והצורך המיוחד והמורגש עכשיו בארץ בעתון עברי יומי חשוב, הוא הערבות היותר טובה גם בעד היכולת. יש עכשיו צורך ולפיכך יש גם יכולת!

הגיעה השעה, שאנחנו המיסדים עתונים בשביל אחרים נברא גם לנו בשבילנו במה עברית פה בארצנו, במה, שממנה ישמעו ענינים עברים בשפה העברית, במה, שמשם לא ישמעו חרפות וגדופים על עמנו מצד אחד וחקוי מעשי ברלין ופריז עם כל מגרעותיהם וגם נבול פה בכלל מצד שני.

הגיעה השעה! דרכו של העתון היומי היחיד שיש לנו בארצנו בימים האחרונים בכלל ושהתבלטה במאמרו „אנחנו" („הצבי" קס"ג) בפרט הראתה לנו, כי אין הוא, העתון הזה, יכול

למלא את דרישותינו. אין חפצנו להקניט ולחרף בזה את מי שיהיה, אולם בזה הננו פונים אל המוסדות השונים הנמצאים בארץ והדואגים להפרחתה, כגון המועצה הפלשתינאית, הסתדרות מושבות יהודה, הסתדרות המורים וכדומה, לגשת תיכף ומיד אל יסוד עתון עברי בארץ־ישראל, על המוסד הלוקח עליו את העבודה הזו להודיע תיכף בקהל על אודות זה ולדרוש מאת תומכי הרעיון הזה להודיעהו במהירות היותר אפשרית את סכום המנויים שהם חושבים להמציא להמערכת מעירם. מקוים אנו, כי חובבי־ציון, הציונים, „עזרה", ואולי גם יק"א תמלאנה את המגרעת שתהיה בזמן הראשון בתקציב ההוצאה של העתון הזה, עד אשר יוכל להיות נושא את עצמו, ועל כל יהודי מוטל החוב להשתדל להרבות את מספר המנויים בעירו ולהבטיח בזה את קיומו של העתון.

אנו החתומים מטה בהכירנו את גודל נחיצותו וערכו של הדבר הננו לוקחים עלינו לעשות מצדנו כל מה שאפשר לעשות בעירנו לטובת הרעיון הזה, הן ברכישת חותמים תמידיים והן בהפצת הגליונות הבודדים, ובטוחים אנחנו, כי גם חברינו לעריהם יעשו כמונו.

נגש אל העבודה ובודאי נצליח!

מאת מו"ל העתונים העברים נבקש להעתיק דברינו אלה בעתוניהם ותודתנו נתונה להם למפרע.

בברכת הכרמל.

אשר אֶרליך, נתן שיפרים, אילה וינבלט, שמעון וייסמן, יעקב גרבר, שמעון לוין, יעקב נחמנסון, יוסף ליפשיץ, יוסף קרול, אהרן שלמה פרידמן, יעקב כץ, מרדכי כספי, ליב גרד, יצחק פורטר, יצחק מונשטר, א. דוסטרובסקי, מ. חיים, ב. בנדרלי, ב. מכלים, ר. ויינר, אסתר קרוצבסקי, משה גוטל לוין, דוב חנוך לונץ, לאה מאירוביץ, יוסף ברגר, שמעיה קרייזבוים, ש"י פובזנר (מנהל „עתיד") אבא לוין, נתן כהן, א. א. ספקטור, נ. קיזרמן (מנהל אפ"ק), אברהם זרחי.

חיפה איר א' תתם.

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

חג חגירת־החרב. — בבית־הנבחרים. — הסגנים. — המשמרים והיהודים. — סופו של הקיימקם המפורסם מיפו. — במיג'ליש היהודי. — אחמיר־ריזה אצל החכם־באשי. —

אחרי שהמנוחה, שלה שאפה הארץ, החלה להשתרר, מהר השולטן החדש, מחמד החמישי, לחגור את חרב האוסמנים על ירכו: חרב זו הנה סמל השלטון בתורקיה. נושא החרב הזאת כבש את ביצנץ לפנים, וזה שחגר אותה בשבוע שעבר קבל אותה מידי אלה, שכבשוה עתה. הטקס של החגירה היה יפה ופשוט כאחד. עתה, בימים שכל תושבי הארץ יודעים את מצבה השפל של ארצם, לא היה שום מקום לאותן החגיגות הנהדרות והמזהירות, שבהן הצטיין בעריכתן עבדול־חמיד.

הצירימוניה נשאה חותם צבאי. הצבא הסלוניקי הביא את תורקיה לחגיגה הזאת, והיא גם שהיתה המשתתפת הראשית בה. ואחרי כל אלה נפלאה היתה החגיגה הזאת ותשאיר רושם עמוק על כל אלה שהשתתפו בה. ביחוד קבל העם הרב, שהתאסף באיוב, מקום קברו של אחד מנושאי־דגל הנביא, שנפל חלל במלחמתו את הביצנציים, בשמחה ובעליצות את השולטן החדש, שאינו רוצה בכל גדר וסיג בינו ובין עמו, ואת גבורי המהפכה הנוכחית.

השולטן החדש, הפשוט, שאינו מתהלך בגדולות, שסבל בעצמו יותר מדי בשביל שיהיה לעת זקנתו עריץ כאחיו הבכור, הולך ומתחבב על בני עמו. ההמון מהר ויכנהו בשם „השולטן הטוב".

* * *

וגם בית־הנבחרים עבר סוף־סוף אל „סדר־היום" שלו.

תשעת הירחים הראשונים שלו עברו לריבות־אנשים, לסכסוכים, לחכוכים של מה־בכך וללא־עבודה; רק כעבור ירחי־לידה אלה, וכשהארץ באה עד משבר, שב בית־נבחרים צעיר זה אל העבודה.

וראה זה פלא! משך שלשה שבועות עבד הבית הזה את החוקים ע"ד העתונות, הנעים־והנדים, תקן את בדקי ה„קונסטיטוציה", חסרת־הראש והרגלים, של מידחט־פחה, קבלה את התקציב לשני החדשים הבאים ועוד נשארים שני ירחי־עבודה לבית־הנבחרים.

אמנם זה לא נעשה בדרך נס. כובש קושטא, שיבקיט־פחה, הודיע לבאי־כח העם התורקים דברים ברורים, שאם לא יעבדו במשך ה„ססיה" של הקיץ חוקים כאלה וכאלה לא יסיר את מצב־המצור מעיר הבירה. וכמו שרואים, הועילו הדברים.

אמת הדבר, שהחוקים שנתקבלו עתה בבית־הנבחרים על רגל אחת ובתפזון יוצאי־מצרים אינם chef-d'oeuvre של מחוקקים. חותם השעה נכר עליהם, ואינם מצטינים כלל בליברליותם היתרה.

עד עתה לא ידע, למשל, החוק התוגרי את עונש־המלקות. בית־הנבחרים הנהיגו כחוק ע"ד הנעים־והנדים, וכן גם חוק־העתונות, אבל שגיאות כאלו אפשר לתקן על נקלה, וכשהארץ תשוב למנוחתה, ובית־הנבחרים יוכל לעבוד בישוב הדעת יתוקנו. אבל העיקר, שישנם עתה חוקים, וסוף „בין השמשות" בחיים המדיניים הפנימיים של תורקיה החדשה בא.

בעוד ימים מספר ידונו גם בדבר חוק החברות, שרוצים לתת להם זכות „אישיות משפטית".

ועל הצעדים האלה קדמה יכולים ידידי תורקיה רק לשמח. מהצעדים היותר חשובים של בית־הנבחרים בשבועות האחרונים יש עוד להזכיר את „הקצור" בתקציב הפקידים הגבוהים ומנוי הסגנים להמיניסטרים. את שכר־השרים והפקידים הגבוהים המעיטו בלי חמלה. רבים מהצירים התאוננו אמנם על זה, באמרם, שאם עתה מרגישה הממשלה קושי גדול בבחירות ומנוי פקידים הראוים למשרתם, כשיקטינו את השכר — על אחת כמה וכמה!

אבל פריד־פחה ענה בשם המיניסטוים, —שהדבר נגע לכיסם,—שהם מסכימים לצעד הזה, אחרי שהארץ נמצאה עתה במצב דחוק מאד.

מנוי הסגנים יכול להביא רק תועלת

תורקיה לא חנכה עד עתה אנשים בשביל המשרות הגבוהות שבממלכה. היו לוקחים בין הפחות והקרובים אל החצר מכל מה שיעלה המזלג. עתה, כשהתחלו בתורקיה חיים פרלמנטריים אמתים, רוצים למלאות גם את החסרון הזה, וייצרו את המשרה הזאת של סגנים למיניסטרים המתאים ל—Unter-staatssekretäre בגרמניה. מבין היותר מוכשרים שבין צירי־בית־הנבחרים ימנו סגנים למיניסטרים, שבמשך שנים אחדות ירכשו להם את הנסיון הדרוש.

הסגנים ילקחו מכל בני הלאומים. כמו שתלגרמתי ל„העולם" לפני ימים אחדים יתמנה צירנו מצליח לסגן שר־המשפטים או האכרות. דבר זה עוד טרם יצא אל הפועל, פי בית־הנבחרים עוד לא עסק בשאלה זו. אבל בשבוע זה תפתר גם השאלה הזאת.

* * *

כי המשמרים הקושטאים, שחפצו לערוך ב—24 לחודש העבר הרג בכל ה„כופרים", חשבו מחשבת־פגול גם ע"ד עריכת „פוגרום" יהודי לכל פרטיו והלכותיו תעיד העובדה הבאה, שנתפרסמה ב„ללויד אותומן":

ביום החמישי עמד באחד ממרכזי־המסחר, בשוק המזרחי „פרשסבה" אחד הרוכלים ועתון תורקי בידו ויקריא לפני קהל סקרנים, מאמר, שבו היה כתוב, שהחכם־באשי ועוד נכבדים יהודיים יתלו. במקרה עבר פקיד־ז'נדרמים, ויקשב גם הוא למקריא. הוא עמד ובקש, שהמקריא יראה לו בעתון את הדברים האלה. הלז נבוך, כי נתבדה. פקיד־הז'נדרמים הוביל את הרוכל לםשטרה. שם נודע להם ע"ד חברה קטנה שנוסדה במטרה לערוך „פוגרום" יהודי. חברי האגודה הזאת נאסרו וישאו את עונם.

ואותו הקיימקם מיפו, אסף־ביי, שערך לפי שנה וחצי בפורים את הפרעות ביפו, ושבין כה עלה לגדולה, (לרגלי המלצתו של אקרים־ביי, מי שהיה שר־הפלך בירושלם ועתה הולי של הארכיפלג, שגם הוא לא הורד בזכות אביו אחד המשוררים היותר גדולים של הספרות התורקית הצעירה),—ונמנה למוטי־סריף (גוברנטור) בג'יבל בירקט, קרוב ל'ארנה, נפל סוף־סוף, כמו שמתברר סדר הוא עתה את „הפרוגרום" הארמני במחוזו, וכנהוג, האשים בתלגרמים אל הממשלה המרכזית, את הארמנים, שהמה ערכו את „הפוגרום" ויתנפלו על המחמדים. כמו שנודע לי במיניסטריום הורד הנבל הזה וימסר למשפט־הצבא.—

ב„מיג'ליש היהודי" מתכוננים עתה לאספה הגדולה שתקרא בעוד שבוע.

בימים האחרונים כבדו את החכם־באשי בבקוריהם: אריסטידי־פחה המיניסטר ליערות ומכרות־ההרים, ואחמיד־ריזה, ראש בית־הנבחרים,

גם שיבקיט-פחה, המפקד הראשי של הסלוניקיים, הודיע „להחכם-בשי כי יבקרהו בשבוע הזה.

ע"ד בקורו של אחמיד-ריזה אצל החכם-בשי נודעו לי הפרטים הבאים: ראש בית-הנבחרים נשאר במיג'ליש קרוב לשעה. דברו ע"ד המצב הכללי של הארץ ויגעו בשאלת ההגרה היהודית לתורקיה. אחמיד-ריזה, חזר על דבריו שאמר להחכם-בשי לפני חדש, ויוסיף, כי עתה, כשהארץ תשוב למנוחתה, תדאג הממשלה להגדיל את הגרת היהודים ביחוד מרוסיה, החביבים עליה עד מאד, צריך לחכות זמן-מה. בימים הקרובים תעבד הממשלה תכנית מפורטת. דברו גם ע"ד „הגיר האדום". אחמיד-ריזה לא ידע, כי הגזרה הזאת עודנה קימת. וכהודע לו התמרמר ויבטיח להשתדל לפני המיניסטריום להעבירה.

וְעִידַת צִירֵי קְהִלּוֹת הַיְּהוּדִים בְּאַשְׁכְּנַז.

ביום 16 מאי נפתחה בברלין הועידה האחת-עשרה של צירי אגודת קהלות היהודים באשכנז.

עיקר מטרת הועידה הזאת היה בירור השאלה ע"ד תכנית־חוק של הסתדרות כללית לקהלות היהודים בפרוסיה.

נשיא ועד-ההנהגה, הפרופיסור פיליפסון, הרצה דו"ח ע"ד פעולות אגודת-הקהלות במשך ארבע שנים האחרונות.

המרצה הוכיח, כי בתקופת העת הזאת הגדילה אגודת־הקהלות לעשות במקצועות שונים. בהאינסטיטוט לחנוך ילדים אידיוטים נמצאו כ"ג נערים וי"ג נערות. הארכיבן הכללי התחיל פעולתו ביום 1 אוקטובר שנת 1906. מאתים קהלות ישראליות שלחו את הארכיבים שלהן אל הארכיבן הכללי. הארכיבן משמש לא רק חומר לסופר ההיסטוריה, או ליוריסט עוסק בדת ודין, כי אם גם מסייע להרבה משפחות של יהודים למצוא פתרון נאות לטובתן בכמה שאלות מסובכות. בהארכיבן השתמשו כבר קהלות רבות ומ"ח חברות מדעיות. שני המוסדות לחנוך הילדים העזובים עשו חיל. במוסד שלנערים בריפציך מתחנכים 165 תלמידים, ובזה שלנערות בפליצינזי — 48 תלמידות. תועלת מרובה הביאה ביחוד הקולוניה לפועלים יהודים בווייסענזיי. בשנה האחרונה היו בה 635 חניכים, ובשבע שנות קיומה נתחנכו בה 3152 צעירים יהודים משולחים לנפשם ופרועי-מוסר ויהיו לפועלים חרוצים. מזה עבר המרצה אל יתר המוסדות השונים ובתי הצדקה והחסד של אגודת הקהלות. הון האגודה עלה עד יום 1 למרץ שנת 1909 לסכום של 965,716 מרק.

אח"כ נגשו לבירור השאלה ע"ד תכנית חוקי הסתדרות לקהלות הישראליות בפרוסיה. הפרופ. פיליפסון ונבחר הלאנדטאג וואלף מליסה הציע, לבלי עורר וכוח כללי בשאלה זו. אבל ההצעה הזאת עוררה כנגדה מחאות נמרצות, מפני שצירים רבים דרשו, כי יוחלט דבר ע"י ויכוח כללי, אם הסתדרות של כפיה כזו רצויה היא בכלל.

יועץ-המשפטים פרידמן מגלוגוי ומר ליוו מפרנקפורט טענו, כי בלי וכוח כללי אי אפשר לברר תכנית המכילה 133 סעיפים. לסוף נדחתה ההצעה ברוב של 278 כנגד 202 דעות.

הפרופיסור פיליפסון והדירקטור ד"ר מינדין קראו הרצאות ע"ד שאלת ההשכלה, יסוד קהלות ובטולן, חוקי הנהגת שלטון העדות, מנוי פקידים ומשרתים וכדומה. רבים הציעו, כי לאלה, שפרנסתם על הקהלות, לא תהי זכות הבחירה. המורים והרבנים דרשו, כי תנתן להם זכות הבחירה הפסיבית, כמה צירים הביעו דרישה, כי יהיו הרבנים תלויים בדעת-עצמם, בכדי שתהיה תורתם חפשית. כל ההצעות נמסרו להקומיסיה בתור חמר להרצאה כללית, אשר תמציא הקומיסיה על אורותן להועידה.

הפרופיסור ד"ר בלאשקו הרצה ע"ד סעיפי התכנית, הנוגעים להרבנים, להחזנים ולמורי-הדת. רבנים אחדים מחו כנגד הסעיף השולל מאת הרבנים את הזכות להכריע בשאלות דתיות.

מפני שדחו החברים את הסעיפים היותר חשובים שבתכנית, נתעוררה שאלה בועידה, אם כדאי הדבר בכלל להמשיך את העבודה בענין ההסתדרות של הקהלות. אחרי וכוחים ממושכים החליטה הועידה למסור את התכנית יחד עם הריזולוציות שנתקבלו בתור חמר אל ועד־ההנהגה, אשר יוסיף לברר וללבן את השאלה הזאת, ובזה נגמרה הועידה.

מהציונים השתתפו בועידה הד"ר קלעע, לעשצינסקי, ד"ר צוירן, ד"ר ויטקובסקי, ד"ר פראנק (אלטאנא), הרב העפנער, ד"ר לוי (נושטעטין) ועוד.

מעניינת היא הריזולוציה, שנתקבלה באספת אגודת החבורות הציוניות המאוחדות שבכאן בישיבתה מיום 12 מאי בנוגע לועידת-הקהלות.

„ציוני ברלין — כך נאמר בהריזולוציה — מכירים לטוב את אגודת קהלות היהודים באשכנז בהשתדלותה לפני הממשלה, שתעשה שנויים בחוק-היהודים הפרוסי משנת 1847.

הציונים מבקשים מאת הועידה העשתי-עשרה של אגודת הקהלות, כי תחליט דבר על אודות מעשה השנויים הללו:

א) הנהגת-חובה של בחירה כללית, שוה, ישרה וחשאית בכל הבחירות, ובטול כל ההגבלות, שהיו שוררות בהן עד כה.

ב) בחירה ישרה של צירי ועידות הקהלות הפרובינציאליות והועידה הארצית ע"י חברי-העדות.

ג) בטול ההנהגה מצד הממשלה על מוסדות השלטון העצמי של היהודים וגם את הקונטרולה מצדה בשעת בחינות רבנים ומורי-הדת וגם קביעת ספרי למוד ומקרא.

ד) לתת ע"פ החוק זכויות מספיקות לרבנים ולמורים".

צריך להעיר, כי ריזולוציה זו לא באה לבירור בועידה כלל.

שְׁמוּאֵל בֶּן יוֹסֵף גְרוּזִינְבֶּרְג.

בפטרבורג מת פתאום הד"ר שמואל בן יוסף גרוזינבירג בשנת החמשים וחמש לימי חייו.

הד"ר נולד להורים מגזע היחש. בימי נעוריו הרבה ללמוד עברית. אח"כ קבל השכלה כללית בינונית וגבוהה. לאחרי שגמר בהאוניבירסיטה את הפקילטיט לידיעות הטבע נכנס אל האקדימיה הצבאית לרפואה. ויצא משם בתואר ד"ר למידיצינה.

עוד בשבתו על ספסל האוניבירסיטה התחיל עיסק בספרות הרוסית-עברית, והסב אליו את תשומת לב הקהל בכשרונו המצוין. מאמרו הראשון היה, על דבר המצב הגופני של היהודים, שנדפס במאסף „יבר. אוביזירניה". הוא כתב גם ב„המליץ" מאמר מדעי בלשון העברית על אודות הצרעת, שבו השיב על מאמרו של הד"ר קאצינילסון בענין זה.

כן עבד עבודה ספרותית קבועה בז'ורנלים המידיציניים ובעבודת תרגום מאמרי-מדע באינציקליפדיה הכללית לרפואה.

שנים רבות היה העורך הבלתי-רשמי של „הווסחוד", ונהל בו את המחלקה „בחו"ל" (בפסיבדונים „לעטאפיסעץ"). בשנת 1900 התחיל מוציא בעצמו את ה„בודושצ'נאסט", שהיה מוקדש להפצת הרעיון הלאומי והציונות. בעת הזאת צמצם את כל זמנו וכחו בהוצאות העתון הזה, שכתב בו בעצמו את רובי מאמריו. על העתון הזה, שהפסיד בו יותר מעשרים אלף רובל, מסר את נפשו ממש בהיותו כרוך אחרי העבודה הלאומית הגדולה, שנכנס בה ראשו ורובו.

הוא חדל להוציא את „הבודושצ'נאסט" רק אחרי חמש שנים של עבודה, בשעה שחובותיו עצמו מאד, ולא היה אפשר לו עוד בשום אופן להמשיך את עבודתו הספרותית. מאז חדל לעסוק בז'ורנליסטיקה וגם להתערב בעניני הצבור היהודי, שהין קרובים ללבו מאד, ושב אל עבודת הרפואה. להפובליציסטיקה העברית בשפת רוסיה, העניה כ"כ בכשרונות, אבד עובד חרוץ ומצוין מאד, ואבדה גדולה היא מיתתו גם להרעיון הלאומי העברי, שהיה המנוח מלוחמיו הנאמנים.

תנצבה.

השבוע.

הציונות.

— הועד המרכזי מציע בזה לכל ועדי השיקלים, האגודות הציוניות והעסקנים הציוניים למקומותיהם לעבוד עבודה נמרצה לטובת קבוץ השקלים בעד שנת הקונגרס הזו ולהביאה לידי גמר בזמן היותר קרוב.

אף על פי שהקונגרס נרחה לחדש דצמבר שנה זו, בכל זאת צריך קבוץ השקלים לשנת י"ב להגמר עד 17/30 יוני (כ"ט תמוז), בהתאמה להקנות הסתדרותנו.

—

— פרוספקטים ביהודית ורוסית ע"ד האפ"ק נשלחים לכל איש במספר הנדרש. את הפרוספקטים צריך להפיץ בקהל ולהדביק בבתי הכנסת. בהרבה ערים נשלחים הפרוספקטים ע"י הפוסטה לכל בית יהודי.

— מניות סתמיות ושמיות של הקולוניאל-בנק העברי ושל האפ"ק אפשר להשיג אצל:

И. Л. Гольдбергъ Вильно.

מניה סתמית מחירה 10.22 ושמית—9,50, סתמיות תשלחנה גם בזקיפה, ושמיות — רק אחרי שמתקבל מחירן.

— מיום 27 אפריל עד 4 לחדש מאי ש"ז נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הסכומים האלה על פי הסדר הזה:

	נדבות כלליות	223,27	רו"כ.
	מס־עצמי	22,71	"
	פנקסי־שוברות	22,41	"
	קופסאות	175,22	"
ספה"ז	תשלומים שלמים	100,—	"
ספה"ז	" לשעורים	92,—	"
	אגודות עצי זית (יער־הרצל)	50,34	"
	„קערות"	9,76	"
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע"ס	93,95	"
נמכרו	גליונות תלגרמה "	12,20	"
	ס"ה	801.86	רו"כ.

— בטמיר-חן-שורא נוסדה בהשתדלותו של מר יוסף פנחסוב מדרבנד אגודה ציונית של צעירים. נוסדה ג"כ אגודה של יהודי-רוסיה היושבים בעיר הזאת.

— ע"ד יסוד אגודה ציונית מודיעים ג"כ מרומנובקה.

— מאוליבסק מודיעים אותנו, כי האגודה הציונית הולכת ומתפתחת. נוסדה קופה להלואה וחשבון, שמטרתה לקנות קרקע בא"י. לע"ע נכנסו אליה שלשים חבר.

— ביקטרינוסלב נוסדה אגודה ציונית של צעירים.

— מנובואלכסנדרובסק כותבים אלינו: עירנו מונה כשבעת אלפים איש, המצב האיקונומי של היהודים רעוע. יש פה מוסדות צדקה שונים: בקור חולים, תלמוד-תורה, בנק להלואות פעוטות ועוד. בראשית החרף נתחדשה האגודה הציונית המקומית. התחילו לקבע אספות בכל שבת ושבת. זה לא כבר בקר את עירנו מר ז. פיטר מדווינסק ונאום בבית הכנסת הגדול וגם באספת החברים האקטיבים.

בארץ־ישראל.

— מפני שבעת האחרונה הולכים ומתרבים בארץ ישראל גני הילדים, מורגש חסרון גדול במורות בעד מוסדות-החנוך הללו. אולם אל רוב המשרות מתקבלות עלמות מבנות תושבי ארץ ישראל. החלק היותר גדול של גני-הילדים בפלשתינה נתמך ע"י ההילפס-פיראיין האשכנזי. הרוצות לקבל משרות מורות בגני הילדים שבא"י צריכות לפנות בזה אל האגודה הנזכרת, שכתבתה היא: ברלין, רחוב שטיגליץ מספר י"ב.

שפת הדבור בגני-הילדים היא רק הלשון העברית, והמורות מחויבות לדעת אותה על בוריה.

— בירושלים ישנם שני בתי-חולים ליהודים, ואחד אחד ביפו, בצפת ובהמושבות היהודיות ראשון-לציון ועקרון. בי"ח אחד בירושלים וזה שביפו הביאו אליהם מאירופה אחיות רחמניות מומחות לאומנתן, ויתר בה"ח מרגישים בזה עדיין חסרון גדול. עלמות שהתלמדו להיות שומרות לחולים יכולות למצוא להן שם משרה במחיר חמשים פרנק לחדש עם מעון.

מספקת למשרה זו דעת הלשון היהודית או האשכנזית, אבל רצויה היא גם ידיעת הלשונות הצרפתית והערבית.

— נתקבלה החוברת „בר-כוכבא", הוצאת „פועלי-ציון" בארץ-ישראל, אחדות, № 3.

— נתקבלה החוברת „ניצוצות", קובץ יוצא לאור ע"י אגודת „הדור הצעיר" בארץ-ישראל.

במזרח.

מקושטא כותב אלינו סופרנו:

— נסים מצליח מיסד עתה שני עתונים, אחד תורקי ואחד פ־נצי (L'Union). שניהם יהיו יומיים, ובהם ישתתפו המדיניים הכי חשובים שבתורקיה וצירי בית־הנבחרים והסינט. בה „Union" תהיה מחלקה מיוחדה לעניני היהודים; לעורכה נמנה מר הובברג, מי שהיה מנהל בית־הספר בטבריה וא"כ באחד מבתי־הספר בפרס.

ה „Union" יחל להופיע בעוד שבועים ובטח יכבוש את המקום הראשון בעתונות הצרפתית פה. התיחסותו החיובית של מצליח לתנועתנו ידועה.

מאיזמיר כותב אלינו ה' יעקב קאבולי:

היום כ"א אייר נערכה חגיגה בבית הת"ת החדש לזכר היום המאושר אשר בו עלה השולטן מחמד רישאד החמישי על כסא המלוכה תחת אחיו. כארבע מאות איש לקחו חלק בחגיגה. האולם היה מקושט בדגלים תורקים אדום ולבן. אל החג באו רבים משרי החיל בעירנו.

הרב יוסף בן סיביור פתח את הארון ויוצא ספר תורה ובאחזו אותו בידו באר לפני כל הנאספים את תכן היום. הוא דבר על דבר החוב המוטל על כל אחינו יושבי תורקיה לעבוד לטובת ארץ מולדתנו ולדאג תמיד לקדמתה ולאשרה.

אחרי כן עלה על הבמה האדון רפאל פנטרימולי, מורה שפת תורקית בבית הספר אשר לח' כי"ח, וידבר בשם הערה היהודית בשפת תורקיה. הוא נטה קו מקביל בין המשטר הישן ובין המשטר. החדש, המשטר הישן הביא לחורבן המדינה ולהתפוררותה: רק גבורת לוחמי־החפש הצילה את הארץ.

עתה בימי המשטר החדש נוכל להוכיח לעין כל, כי לא נופלים אנחנו מיושבי אירופה, וכי גם אנחנו בני תרבות כמוהם, רק יד העריצות היתה בעוכרנו.

גם האדון קלימנן גורגי, אחד מעורכי העתון „לה נוביל תרכי" היו"ל בסלוניקי, אשר היה בין הקרואים, דבר על הנחיצות לעבד במרץ לקדמת ארץ מולדתנו תורקיה הברוכה, היא הארץ היחידה, ששנאת היהודים לא מצאה קן לה בה.

ככלות החגיגה קמו כל הנאספים על רגליהם ויברכו את המלך החדש, כי יאריך ימים על ממלכתו.

התאחדות הקהלות בקונסטנטינופול.

בעת האחרונה מורגשת בתוך הקהלות הישראליות בקונסטנטינופול השאיפה להתאחד יחד. ביחוד שואפות לכך הקהלות האשכנזיות, שהיו עד כה מופרדות ומובדלות אחת מרעותה.

חחשובות שבקהלות האשכנזיות שבקונסטנטינופול הנן:

א) קהלת היהודים הקירטשית. לפני 70—60 שנת באו

הקירטשים לקונסטנטינופול וכעבור עת קצרה בנו להם בית-כנסת מיוחד ושדה-קברות לעצמם, ובהמשך הזמן היו לקבוצה של הרבה מאות משפחות.

ב) קהלת „אור-תורה"· לפני שש שנים התאחדה עם הקהלה הקירטשית ומנו להן רב אחד לשתיהן. לקהלת „אור-תורה" יש זה כעשרים שנה בית תלמוד-תורה, שעבר זה לא כבר לרשותו של ההילפס-פיראיין הברליני ונעשה על ידו לבית-ספר חשוב מאד.

ג) קהלת „אגודת התיטים", המונה גם כן מאות משפחות אחדות של יהודי רוסיה, העוסקים במלאכת-התפירה. גם לקהלה זו יש בית-כנסת מיוחד. לפנים היתה לה גם חברה-קרישא שלה. לקהלה זו יש חברה לעזרה משותפת וקופה לתמיכת חולים ועניים.

ד) הקהלה האשכנזית-האוסטרית הישראלית. על קהלה זו נמנות מאה ושלשים משפחות, ויש לה בית-כנסת גדול.

מלבד ארבע הקהלות הללו ישנה עוד קהלה חמשית, שלה בית-הכנסת היותר יפה שבקונסטנטינופול. אבל מפני שחבריה הם יהודים העוסקים במסחרים בזויים אין זוקפים אותה בחשבון ואין מתחשבים אתה כלל.

—לפני שבועות אחדים עבר דרך ביירוט אחינו, האדון סנטו סמו, אחד מראשי התורקים הצעירים, שנתמנה להיות עוזרו הראשי של סיר וילקוקס, הסולל האנגלי, שהוזמן מטעם הממשלה התורקית לכונן תעלות השקאה בארם-נהרים. „כהצבי" נדפסו כהעתון הצרפתי „לה ליברטה" ידיעות אחדות על דבר תולדות סנטו סמו.

סנטו סמו הוא אחד מאלה אשר פעלו והצליחו להביא את מדינתנו למצבה הנוכחי. שכלו המפותח, טוב אפיו, ישר לבו ונמוסו הנעים עזרו לו, לסנטו סמו, לפרסם את תנועת התורקים הצעירים בעולמות המדיניים העליונים. במשך עשר השנים האחרונות בקר את ערי הבירה הראשיות של מערב-אירופה ובברלין, בפריז, בלונדון, בהאג, בשטוקהולמה ועוד, השתדל להשתמש בכל הזדמנות לנאום באספות פומביות או באספות יחידים, כדי להוכיח עד כמה נחוצה התנועה של התורקים הצעירים, אשר הנסיך צבח אל-דין היה לאחד מראשיה.

סנטו סמו גולד ברוסצ'וק, בבולגריה, בשנת 1878 וקבל חנוכו הראשון בבית הספר של חברת כי"ח ואח"כ ב„גימנסיה" הבולגרית בעיר מולדתו, שבה קבל תעודת בגרות. בהיותו איש המשתוקק להשתלם בלמודים וצמא לחכמה הרגיש, כי נחוץ לו שדה יותר רחב לפתח כשרונותיו וילך לאירופה, ובאוניברסיתה אשר בגנט בבלגיה, למד שני שנים חכמת ההנדסה.

למען השביע רצונו הכביר לעבור לטובת התנועה שבעדה הקריב את עמלו התמכר אל למודי הספרות ואחר הרגיש בנפשו הנחיצות ללמודים מעשיים, וילך פריזה, ויכנס לבית הספר לסוללות, שממנו יצא בשנת 1903 מוכתר בתאר סולל מסלות. אחר כך למד בפריז במשך שתי שנים בבית-מדרש המדינה ושם השתלם והסתגל לפעולתו המדינית.

פעולתו המדינית של סנטו סמו התחילה בשעת הכנסו לביהמ"ד הזה. הוא חבר ספר באנגלית בעניני ה„פוליטיקה" בנוגע לשאלת ארצות המזרח בשם „לורד ביקונספילד וסטפן סטמבולוף". חבורו זה נחלק במספר מאות אחדות אקסמפל. בין חברי בית האצילים ובית מורשי העם, ועל ידי החבור הזה התקרב אל רבים מחכמי המדינה הבריטנים. רבים מאלה האחרונים הביעו במכתביהם למר סמו את מאוים הכביר לראות את תורקיה נכנסת לתקופה של חיים חדשים.

סנטו סמו עבד בלונדון בתור מורשה של התורקים הצעירים במשך שלש שנים. בשנת 1906 נאם בבית המורשים למסחר בלונדון ובנאומו זה עשה לו שם גדול. הוא השתמש בהזדמנות של אספת השלום בהאג להראות לארבעים ושלשה ציריו מהעולם הישן והחדש את המצב הרעוע של הממלכה התורקית אז והוכיחם לדעת, כי הפתרון היחיד לשאלת המזרח תלוי אך ורק בהתחדשות המדינה האומללה הזאת בכחה העצמי, בלי התערבות של נכרים ובדרך משטר קונסטיטוציוני.

דרשתו זאת הקימה מערה בחוגי המדיניים שפרשו אותה בעתונות של מערב-אירופה בפרושים שונים. ואין פלא; כי בעת פגישת מלך אנגליה וקיסר רוסיה בריבל, הזכיר גלידוב, ציר רוסיה בפריז, ונשיא אספת השלום, לאחד מחבריו מאנגליה, שהיה בועידה הזאת, את הצעיר סמו, שעורר תשומת לבם למצבה האומלל של תורקיה ואל פתרונו היחיד והאפשרי. גלידוב אמר, כי סמו הוא מנוסה בענין הזה יותר מהמדיניים בעלי הנסיון, שעסקו בעניני שאלות המזרח במשך חמשים ושש שנות עבודתם.

סנטו סמו לא צמצם את פעולתו רק בעניני המדיניות, כי אם עבד הרבה גם בשדה הספרות. זה עתה גמר את חבורו החזיוני „דון אברבנאל", שבו הוא מתאר את התקופה הכי נוראה והכי עזה בתולדות ישראל, שהוא סוף ישובם של היהודים וגרושם מארץ ספרד.

מר סמו יוציא לאור בקרוב רומן כשם „מורנה", המדבר על מנהיגיהם ודרכיהם של היהודים הספרדים.

— בנוגע להשקאת ארם-נהרים ולתכניות סיר וילקוקס הביא „הצבי" אחד ממכתביו של סיר ו' וילקוקס לאחד מידידיו במצרים, בו כתוב לאמר:

„עתה גמרנו את מלאכת ההכנה. ברור לנו עתה, כי בגדד היתה במרחק של שש מאות קילומתר ממפרץ פרס במדת ארך הנהר. העיר יושבת בגובה שלשים וחמשה מתרים מעל פני הים, והעיר בבל בגבה (3' מתר.

„כל אנשינו עסוקים עתה בסמון הדרך ובבחינת החומר שחושבים להשתמש בו בסלילת המסלה.

„אף טפת גשם אחת לא ירדה פה מחדש מרץ של השנה שעברה. הארץ יבשה מאד, כל מיני המזונות יקרים מאד, אף על פי שעוברים דרך המדבר שני הנהרות פרת וחדקל, והם נותנים, אפילו בשנה היותר שחונה, די מים להשקות ששת של ששה מליונים פדן שדה-לבן שאין על פני כל כדור ארץ משלו. כל המים שוטפים בלי כל תועלת לתוך מפרץ פרס".

— העתון הארמיני „מאגיג" הדפיס זה לא כבר מאמר של הסתה כנגד היהודים. העתון השפניולי היהודי „בורלאן", היוצא בקונסטנטינופול מסר את המאמר הזה במלואו ודן איתו ברותחין כראוי לו. עורך העתון הארמיני הנזכר, אם מיראתו מפני המשפט או ע"פ עצת ארמינים נבוני-דבר, שלח אל כל העתונים היהודים שבקושטא מכתב בבקשת סליחה. הוא הצטדק, כי מסבת מחלתו ועסקיו הפרטיים לא התערב בעת האחרונה בעניני הרידקציה והבטיח כי ידפיס מאמר בעתונו, שיבטל את דברי הראשון. אבל המאמר המיבטח הזה לא נדפס עד היום.

לפיכך מצא ועד קהלת היהודים בקונסטנטינופול לנכון להתערב בדבר הזה ובישיבתו האחרונה החליט לתבוע את עורך ה„ס גיג" לדין.

בְּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה.

— נתקבל רשיון הרוסמות להולים היהודים לבוא לרתרפא במעינות הרפואה שבקווקז.

— יהודי קיוב -גישו בקשה על שם הרוממות, שינתן לרם הרשיון לשבת בשנה זו לכל הפחות במשכנות הקיץ אשר מסביב לעיר.

— מנובוסיליצה, פלך ביסרביה, מודיעים, כי הז'נדרמיריה האוסטרית תופשת את כל האמיגרנטים היהודים מרוסיה העוברים את הגבול בלי תעודת-מסע ומשיבה אותם לארצם. האיספראווניק הנובוסיליצי הוציא פקודה להשיב אמיגרנטים כאלה למקומות מולדתם עם 'גדוד-האסירים.

— בקאמיניץ-פודולסק קבלו חנינה מאת הרוממות י"א אברים, שנדונו לענשים שונים בגלל מעשי-פוגרוים ביהודים.

— בקרוב תוקם מצבת-הזכרון להמפסל המפורסם מ. מ. אנטוקולסקי על שדה הקברות אשר ליהודים בפטרבורג.

— בוילנה נפתח סניף לחברת „מרבי-השכלה בין יהודי-רוסיה".

— מיניסטריום ההשכלה בטל את פקודת מי שהיה מיניסטר להשכלה גלאזוב, שהתירה לילדי היהודים, שעבדו במלחמת רוסיה-יפוניה, להתקבל אל בתי-הספר בלי הנורמה הפרוצינטית.

— הגרדונצ'לניק האוריסאי טולמצ'וב שלח לקרוא אליו את ראשי האינטיליגינציה היהודים ואמר להם, כי יודע הוא, שכל המאמרים, הנדפסים כנגדו בעתונים השמאליים נערכו ע"י האינטיליגינטים העברים, והנהו מוצא את הדבר מצדם כהזמנה למלחמה. המוני היהודים רחוקים מפוליטיקה ויושבים במנוחה, ועל כן יוסיף להגן עליהם כשהיה.

— ועד חברת מפיצי השכלה בין יהודי רוסית מודיע, כי ב-9 לאוגוסט שנת 1909 תהיינה הבחינות לאלה החפצים להכנס אל הקורסים הפדגוגים בהורודנה. הקורסים נמשכים שתי שנים.

שומעי הקורסים מקבלים למוד-חנם ותמיכה בסך 20 רו"ב לחדש. התלמידים העומדים בבחינות-היציאה, מקבלים את התאר מורה לכתחילים ללמודים העקרים והכלליים. אל הקורסים מתקבלים צעירים שמלאו להם לפחות 16 שנה. היתרון לאלה שנשתחררו כבר מעבודת הצבא. בקורסים מלמדים את הדברים האלה: הלשון הרוסית, תורת החשבון (אריתמטיקה, אלגברה וגיאומטריה), דברי הימים, גיאוגרפיה, ידיעות הטבע, פדגוגיקה (פסיחולוגיה, תולדות הפדגוגיקה, דידקטיקה, מתודיקה ותורת ההיגיענה של ביה"ס); הלמודים העברים (תנך, דקדוק, דברי ימי ישראל וספרותו), שרטוט, זמרה וגימנסטיקה.

מלבד זה נותנים התלמידים שעורים בבית-ספר למתחילים ולומדים את תורת ההוראה למעשה.

החפצים להתקבל אל הקורסים צריכים לפנות בהודעותיהם לעיר הורודנה (הקורסים הפדגוגיים). אל ההודעה נחוץ לצרף א) תעודת לידה או העתקת רשימת המשפחה, ב) תעודת המעמד, וג) אוטוביוגרפיה ברוסית ובעברית.

הקנדידטים יקראו ע"י הזמנות שונות. אלה שלא קבלו הזמנה אינם נכנסים לבחינה. העומדים בבחינה יחשבו לתלמידים אחרי בקרת הרופא.

תכנית בחינות הקבלה.

הלשון הרוסית: א) קריאה מהירה והרצאת המקרא לפי חוקי הדקדוק. ב) הרצאת כתב של הענין המוצע, ידיעת אתימולוגיה וסינטקסים.

אריתמטיקה: עד הערך המשולש.

הלמודים העברים: א) הרצאת המקרא לפי חוקי הדקדוק, ב) הרצאת כתב של הענין המוצע, ידיעות הדקדוק, ידיעה חשובה בתנ"ך. ידיעת דברי ימי ישראל בדרך כלל, ידיעה בספרות התלמודית, במיטב ספרות ימי הבינים והספרות החדשה.

בחו"ל.

מלונדון מודיעים, כי בין יט"א וחברת יק"א מתנהל מו"מ ע"ד עבודה משותפת במיסופוטמיה. אומרים, כי יק"א, אשר קנתה זה כמה שטחי-אדמה גדולים במיסופוטמיה, החליטה עתה, לאחרי הנהגת הקונסטיטוציה בתורקיה, להחל ביסוד ישוב קולוניזציוני של יהודים במקום הזה. המתווך במו"מ המתנהל בין יט"א ויק"א הוא הפילנטרופ-האמיריקאי הידוע יעקב שיף, השוהה באירופה זה יותר מירח ימים.

באספה היט"אית, שהיתה בשבוע העבר בלונדון, שבה נאם זנגביל ע"ד הצעת מיסופוטמיה, הודיע המיליונר היהודי הידוע יוסף פילס, אחד מחבריה האדוקים של יט"א, כי נכון הוא להקדיש את המחצית מהונו למקנה הטירטוריה החדשה הנזכרת בשביל עם היהודים.

המיניסטריום האמיריקאי לעניני-חוץ פרסם זה עתה קובץ של תעודות בדבר הקונפירינציה האמריקאית האחרונה. ע"פ הקובץ הזה יוצא, כי הצירים האמיריקאיים עוררו בקונפירינציה את שאלת היהודים והציעו, כי יכניסו אל האמנה האמריקאית סעיף בדבר נתינת שווי-זכיות ליהודים. אבל הסעיף הזה לא נתקבל, והקונפירינציה הסתפקה רק בזה שהביעה את חפצה, כי יתיחס השלטון ליהודי מארוקו באופן יותר טוב. קובץ-התעודות מוכיח, כי הצירים האמיריקאים, אשר לחמו בתחלה בעד זכויותיהם של היהודים, הסתלקו לבסוף בעצמם מדרישתם, סבת הדבר היתה, מפני שהדיפלומטים הפראנציים והאנגלים פצרו בהם לבל יעמדו על דרישתם בכדי שלא לעורר סכסוכים ע"י ענינים חצוניים, בשעה שהשאלה הראשית מסובכת כ"כ. מלבד זה הבטיחו הצירים הפראנציים והאנגלים את חבריהם האמיריקאים, כי הגזירות כנגד היהודים במארוקו מתקיימות על גבי הנייר יותר מאשר בפועל.

ה א נ ט י ש מ י ו ת ב מ ח נ ה-ה צ ב א ה א ש כ נ ז י. לפני זמן מועט נמסר לדין במילהויזין מפקד אחד האיסקדרונים מחיל הרוכבים האילזסים, הגרף גירסדורף, הנאשם בזה, שהיה מעליב תדיר באופן גס מאד את החיל היהודי הצעיר בלאך, ומרוב צער ויגון אבד הצעיר הזה את עצמו לדעת. ביה"ד ענש את הגרף גירסדורף למאסר-בית לשני ימים. העונש הקל הזה של הגרף האנ-טישמיי הרעיש מאד את דעת הקהל במילהויזין, כי הכל ידעו את הצעיר בלאך, שהיה מסור לעבודתו בלב ונפש, וכי רק העלבונות והחרפות אשר נשא בגדוד שלו הוציאו אותו מן העולם בימי עלומיו. התובע מצד אבי בלאך הגיש קובלנה על פסה"ד, והמשפט נתברר בימים האחרונים בבי"ד הצבא העליון.

הגרף גירסדורף הכחיש בבי"ד את כל האשמות שמטילים עליו. קודם כל — אמר — אינני אנטישמיי, ואם התמלטו מפי איזו דברים, שלא היו צריכים אולי להשמע, עשיתי זאת למראה רפיון המשמעת במחנה-הצבא, שהביא אותי לידי גרוי עצבים. טענות כאלה וכאלה טען מפקד הגדוד, ודבריו הכריעו את הכף לטובתו, כי הוציאו השופטים את פסק-הדין הזה:

פסה"ד הראשון מתבטל. הגרף גירסדורף נענש בעוון העלבה קלה בכבוד הסר לפקודתו למאסר ביתי במשך חמשה עשר יום. בעלבון אבי החיל הצעיר ביה"ד מכיר אותו לבלתי נאשם. כן מצא ביה"ד, כי אין שום שייכות לעוונו של הנאשם אל מותו של החיל.

מ ב ר ל י ן כותב אלינו מר א. ג.

אם אמנם הרעיון ע"ד „כבוש הקהלה" לא התגשם עוד כל צרכו באופן רשמי וגלוי לכל, הרי א"א סוף סוף לבלי להכיר את השפעתו על חיי הקהלות גם במערב אירופה, ולוא גם בהדרגה ידועה. עד עכשיו היה הטיפוס המצוי של הפקיד והממונה היהודי המשמש בכהונה צבורית במערב אירופה — המתבולל מן המין היותר גרוע, ממין זה שכבר עלה בידו לטשטש במתכוין את כל צורתו הלאומית (אפילו החיצונית ואפילו פרצוף הפנים; רושם כזה עושים רוב הפקידים היהודים במערב, מן השמש והשוער בביהכ"נ עד הרב המטיף מעל הבמה), אבל הרוחות החדשות המנשבות פה ושם בעולם העברי הביאו גם במקצוע זה שנוי גדול לטובה, שרשומו כבר ניכר היטב. הפקידים והממונים החדשים, שהקהלות העבריות במערב ממנות, הנם עכשיו ברובא דרובא יהודים לאומים גמורים, אפילו הדור החדש של הרבנים יוצאי הישיבות הגבוהות לחכמת ישראל הם עתה כמעט כולם יהודים בעלי הכרה לאומית עמוקה, ויש מהם גם ציונים, בפרהסיא או בצנעא, על אף מוריהם ורבותיהם מבני הדור החולף. וגם עתה, כשנפנתה בברלין—הקהלה, העברית היותר חשובה שבמערב—משרת דירקטור ראשי להנהגת הקהלה, נכתר בכהונה נכבדה זו הד"ר משה פ ר י ע ד ל נ ד ר — יהודי נלבב ולאומי בהמובן היותר עמוק של המלה, אחד מיחידי סגולה בין יהודי אשכנז, שנהירין לו גם שבילי הספרות העברית החדשה, והוא הוגה בה בכל עת. ו„יהדותו היתירה" זו, שמעולם לא עלתה על דעתו להעלימה ולהסתירה מעיני רואים, לא עמדה לו הפעם לשטן על דרכו בהנתן המשרה היותר חשובה הזאת על שכמו בקהלת ברלין, שהיתה תמיד מבצר ההתבוללות הגמורה בכל בטויה.

— העתונים היהודים באמיריקה מסמנים את התגברות כניסת היהודים מגליציה. בשנת 8—1907 באו לארצות-הברית יותר מט"ו אלפים יהודים מאוסטריה-אונגריה. צריך להעיר, כי מאוסטריה המערבית ומבודאפישט אין היהודים נודדים כלל, וגם זאת, שהרבה מהיהודים יוצאי אוסטריה בכלל הולכים לאשכנז, לפריז ולאנגליה. אחרי הנבוי הזה אפשר להחליט, כי היציאה היהודית מאוסטריה דומה בכמותה לזו של יהודי-רוסיה. עפ"י הרשימה הסטאטיסטית הרשמית משנת 1908 יוצא, כי האמיגרציה היהודית ממזרח-הארץ מרובה יותר מן הרבוי הטבעי של התושבים. עפ"י רשימות הנציבות הגליצית נמצאות בגליציה 253 קהלות ישראליות, אשר מספר חבריהן עלה בשנת 1908 לסך—793,360 נפש. בשנת 1900 עלה מספר יהודי גליציה ל-811,0.0. אחרי שבמשך שמונה שנים צריך היה מספר התושבים להתרבות בסכום של 12% לכתפ"ת, צריך היה להיות מספר היהודים בגליציה בשנת 1908 — 910,000, באופן זה החסירה הנדידה 117,000 יהודים מגליציה במשך שמונה שנים, היינו פי שנים מהרבוי הטבעי, וגרמה לפחיתת מספר היהודים תושבי הא"ץ בסך 18,000 נפש.

— בימים האלה אירע בגליציה מעין מאורע צ'יריקוב-אש בפטרבורג. בגליציה יש יהודי, פילדמאן שמו, הידוע לאחד מגדולי מבקרי הספרות והאמנות הפולנית. פילדמאן זה הוא מתבולל קיצוני. פולני מכף רגלו ועד קדקדו, ואין לו שום שייכות אל היהודים והיהדות. כל ימיו עמל ויגע למצוא חן בעיני הפולנים, ועד כה עלה הדבר בידו. אבל בעת האחרונה נימא מצאו בו הסופרים והפייטנים הפולנים, והתחילו רודפים אותו באף ובחמה, בתחלה מפה לאזן ולבסוף גם בספרות. ביחוד התנפל על פילדמאן הסופר הפולני המפורסם יורזי ז'ולאווסקי, במאמר גדול יצא להוכיח, כי „מאשקה המבקר" פרץ בחזקה אל הספרות הפולנית להזיק לה, וכי פילדמאן „הזר" מחלל את קדושת האמנות הפולנית, והוא מיעץ אותו, שיעזוב את הספרות הפולנית ויהי לתגרן, כראוי לו.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

נתקבלה חוברת ה', סיון תרס"ט, של „השלח". תכן הענינים: א) העברי הצעיר — ד"ר. יוסף קלוזנר. ב) סוסתי — מנדלי, מו"ס. ג) לחקר נשמת האומה (סוף) — ד"ר ד. פאסמאניק. ד) בעיר, ספור — ד. פ. סלוצקי. ה) מלחמת המתנגדים בחסידים — דוד כהנא. 1) חלום, ספור — א. א. קאבאק. ז) בלא יודעים... (שיר) — אברהם פרימן. ח) ילקוט קטן—אחד-העם. ט) הוצאת בעל דין (מעין בקרת)—א. ליטאי. י) נמוס ועבודה (לפני הקונגס התשיעי)—יחזקאל בן חיים. יא) השקפה עברית—המשקיף. יב) מחשבות ומעשים—רבי קרוב.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ОТКРЫВАЕТСЯ ПОДПИСКА

НА ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ

на [illegible] годъ

для ЕВРЕЙСКИХЪ ДѢТЕЙ

„ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ"

ЦѢЛЬ ЖУРНАЛА—дать еврейскому ребенку еврейскую книжку на русскомъ языкѣ, служа тѣмъ источникомъ, гдѣ ребенокъ сумѣетъ почерпнуть здоровое понятіе о родномъ народѣ и его культурныхъ цѣнностяхъ, привязаться къ нему, полюбить его. Это даетъ редакціи право надѣяться, что „ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ" найдетъ себѣ поддержку и вызоветъ симпатіи въ каждой еврейской семьѣ.

Подписчики, кромѣ №№ журнала, получатъ 12 ежемѣсячныхъ книжекъ

„ЕВРЕЙСКОЙ ДѢТСКОЙ БИБЛІОТЕКИ".

а годовые, сверхъ этого, сборникъ стихотвореній еврейскихъ авторовъ съ ихъ портретами.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

На годъ—4 р., на 6 мѣс.—2 р., 3 мѣс.—1 р.

Адресъ: г. Луганскъ, Екатериносл. губ., редакція журнала „ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ".

Проспекты по требованію высылаются безплатно.

Пробный номеръ при полученіи 12 коп. марками.

שווארצע טינט

אין פלאשען און טינטערס, אויף אנגרא און דעטאל, צו בעקומען ביי הירש מאיר ווישנעווסקי. קאוונא, ווילקאמירער גאס, הויז גינזבורג.

די טינט צייכענט זיך אויס מיט איהר גוטען קוואליטעט, ווערט ניט געדיכט און פערלירט ניט די אמת'ע פארב.

אין דעמזעלבען געשעפט איז צו בעקומען פערשיעדענע זארטען **קלעיאנקע** (צעראטע) אין רעסטען, אויך געפלאכטענע **צעראטענע קאשיקעס**. צו זעהר ביליגע פרייזען.

עס ווערט אויך ארויסגעשיקט פער נאכנאהמע ביים ערהאלטען האנדגעלד נאכ'ן ערך פון בעשטעלונג.

אדרעס:

Г. М. Вишневскому, г. КОВНО, Вилькомирская ул. д. Гинзбурга (противъ народн. дома).

[illegible]

FORTBILDUNGS-JNSTITUT

und TÖCHTERPENSION

Königsberg Pr., [illegible] 71.

[illegible] Sorgfältige Ausbildung und Erziehung. Haus mit Garten und Spielplatz. Junge Mädchen, die andere Bildungs-anstalten besuchen finden ebenfalls Aufnahme. Sommeraufenthalt in Zoppot. Einige junge Mädchen finden Aufnahme [illegible]. Pariserin im Hause.

Eugenie Bl[illegible]n.

בביתי יש מקום מרווח לשני נערים שהגיעו להנך. ספיק צרכיהם הדתיים והגיהם דלמידי [illegible] יהיה עצהיו"ט בדיוק ובחבה. בעיר שרלוטנבורג נמצאים בתי־ספר מצוינים בשלמותם מכל המינים, ובהם מקובלים תלמידים בלי שום הגבלה. על דבר המחיר ושאר התנאים אודיע לכל שואל במכתב.

Dr. S. Bernfeld, Charlottenburg, Goethe str. 81.

מורה מְנֻסֶּה

היודעת את השפה העברית על בוריה ואת הלמודים הכללים לפי הקורס של הגימנזיה מבקשת קונדיציה. היתרון ליושבים במעון קיץ. האדריסה:

Вильна, Алекс. бульв. гимназія П. П. Кагана, для Н. А.

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

1. Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд.
2. ידיעות וועגען ארץ־ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפארמאציאנס־ביורא. דריטע אויפלאגע.
3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Руппина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без. перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: Н. Л. Гольдберга—Вильна.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ПРІЕМЪ на „ПЕДАГОГИЧЕСКІЕ КУРСЫ" будетъ происходить въ началѣ Августа.

За свѣдѣніями просятъ обращаться Въ Гродно, Педагогическіе курсы.

ההיסטוריה הישראלית

שעורים בדברי ימי ישראל.

חלק ראשון:

מן התקופה היותר רחוקה עד תקופת החשמונאים.

עשרים שעורים.

מאת

ד״ר יוסף קלוזנר.

ה„היסטוריה הישראלית“ נועדה: לצעירים, שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יתר שלמות; למורים עבריים, הרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות, אלא גם הבנה המאורעות וקשורם הפנימי; ולסתם קוראים משכילים, שיש להם חפץ לחדור אל פנימיות ההיסטוריה הישראלית ולהכיר מתוכה את השתלשלות חיינו ההיסטוריים.

ה„היסטוריה הישראלית“ מציעה את המסקנות היותר חדשות של החקירות בקדמוניות בני שם בכלל ובתולדות ישראל בפרט. ואף על פי שהיא מדעית לגמרי, היא נוחה למקרא וקלה להבין מאד כי ברויה ערוכה שעורים. שעורים היא מסלקת את ההערות הקטנות ואת ההטיט וחקיר בפרטים ופרטי־פרטים בשעה שאינם נצרכים לגופי הענינים, והיא משתדלת להסביר אף את הענינים היותר מפשטים על ידי דוגמאות ומשלים, שהם לקוחים מעולם־המציאות ומן הנסיון ההיסטורי המאוחר.

החלק הראשון של ה„היסטוריה הישראלית“ הוא דבר שלם ונגמר בפני עצמו, כי מקיף הוא את התקופה התנ״כית במלא רוחב מובנה. בהיסטוריה שעד חרבן הבית הראשון באו כל תוצאות החקירות החדשות באשורילוגיה ובאגיפטולוגיה ונתבארו דברי הנביאים והתנאים המדיניים, הבלכליים והרוחניים, שגרמו להופעתם, בפרטיות יתרה. ובהיסטוריה שבתקופת גלות בבל עד תקופת החשמונאים, שבספרי ההיסטוריה אחרים היא כמעט דף חלק, מתארים ימי גלות בבל וישיבת ציון, יסד המעלה, ימי אלכסנדר מוקדון ויורשיו התלמיים והסלוקים והמרידה שבאה בעקבות רדיפותיו של אנטיוכוס אפיפנס בפרטות יתרה, כדי שיראה הקורא בחוש, איך הולכים ומתרקמים החיים הלאומיים החדשים בלא עמידה והפסק.

אל הספר נכנסו ארבע טבלאות כרונולוגיות.

הספר מחזיק קרוב לעשרים גליונות־דפוס בפורמט בינוני, אוקטב, בכדי שיהא מצוי בידי מורה ותלמיד במחלקות של בית־הספר, נדפס בהדור גדול.

המחיר 1,50 קופ. בלא המשלוח, ועם המשלוח באחריות עוד עשרים קאפ. ובכריכה 2 רו״כ בלא המשלוח 2,30 רו״כ עם המשלוח.

המכירה הראשית — בהוצאת „מוריה“, על פי הכתובת:

Издательство „Морія“, Одесса. — Verlag „Moriah“, Odessa (Russland).

„אידישע צייטונג“

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור
פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר,
1,50 רובל א פיערטעל יאהר, 50 קאפ׳ א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ׳.

די „אידישע צייטונג“
וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע
— די —

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)
פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין אגוטע ריכטיגע לייכט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ׳ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע“ — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג“ צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע“ אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל!

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ“, Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

שתו רק יין „כרמל“

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать
КРАСОТОЮ,
МОЛОДОСТЬЮ,
ЗДОРОВЬЕМЪ,
употребляйте непремѣнно

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ДО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ [illegible] „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ [illegible] их облике.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Casimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

שמעו בעצת הרופאים:

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת והצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באיזה מדה שמכילים אותו הרציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל“ בורשא.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича. — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

работа изящная. цѣны умѣренны.

תרס״ט
שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שיאפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פתרוסת באזל)

№ 19

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה $2\frac{1}{2}$ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

2. ידיעות וועגען ארץ־ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפאר־ מאציאנס־ביורא. דריטע אויפלאגע.

3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).

4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.

5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.

6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Рупина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна

8. НАШИ БАНКИ—Б. А. Гольдберга. Цѣна 5 коп. безъ пересылки, За 100 экземпл. 5 руб. съ пересылкой.

съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du Vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

BY ROYAL LETTERS PATENT

КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Cazimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1893 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

הוצאת „שירה"

מ. ב. לזבניק: שירים.

רוב השירים (שירים ליריים ופואימות) שבקובץ זה הם חדשים. הספר נדפס בהדור, מחיר הספר 1 רובל, עם המשלוח 1,12 ר'.

הממכר הראשי אצל הוצאת „תושיה":

Издательство „Тушія". ‖ Verlag „Tusciah" Warscau.

לחג היובל של מכס נורדו.

נמצאת למכירה חוברת ברוסית:

„נאומים ומאמרים" למכס נורדה וזה תוכנה:

א) המצב הנוכחי של היהודים. ב) הציונות ומתנגדיה. ג) מצב היהודים בשנות 8—1897. ד) אידיאל הכרחי. וה) שאיפות הציונות.

מחיר החוברת 10 קופ'.

בהזמנות לפנות אל:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

לזכר הנאום הציוני המצוין והנלהב בעברית, שנשא הסופר הגדול מר נחום סוקולוב

באולם הרמוניה בורשה בהוה"פ — אנחנו ציונים צעירים נוטעים 5 עצי־זית על שמו.

קבוצת ציונים צעירים
בורשה.

מתקבלת החתימה על העתון העברי

„הבקר"

(עתון עברי גדול מוקדש לפוליטיקה, לספרות, למדעים, לאמנות, לבקורת ולכל ענין המעסיק את הקורא).

בעריכת דוד פרישמאן

ובהשתתפות בחירי הסופרים בישראל.

תנאי החתימה:

ברוסיה:		בחו"ל:	
לשנה	8 רובל.	לשנה	12 רובל.
לחצי שנה	4 „	לחצי שנה 6	„
לרבע	2 „	לרבע	3 „
לחדש	75 קאפ'.		

האדרסה:

Ред. „Габокеръ" ВАРШАВА, Холодная, 8.

Red. „Haboker" w Warszawie, Cholodna 8.

שתו רק
יין „כרמל"

Изданіе «КАДИМА» Вильна.

„Органы эконом. возрож. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, כ״ב סיון, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 19-го Мая, 1909 г. № 19 WILNA, 1-ten Juni, 1909.

ר״ר ד. פאסמאניק.

הַצִּיּוֹנוּת וְהָאַרְצִיּוּת.

הכח ההיסטורי של היהודים סובב מסביב לפלשתינה. לעתים הם מתרחקים ממנו, אבל סוף סוף הוא מושך אליו כאבן־השואבת את מבטיהם ותקותיהם של היהודים. מי אשר עינים לו רואה את אמתת הדברים על כל צעד.

לפיכך לא יעורר אצלנו שום פלא השנוי הנמרץ, שנתהווה בעת ועונה אחת בין הארציים ובין המפלגות הסוציאליסטיות העבריות־לאומיות. כל הקבוצות הללו, שהתרחקו לפי שעה מפלשתינה, חוזרות שוב אליה, אמנם לא בצעדי־און, אבל באופן בולט למדי. פלשתינה חוזרת ונעשית למרכז האידיאל שלהן, כותב הטורים האלה חזה את הדבר מראש זה כבר, ולפיכך חוה תמיד את דעתו, כי אין מן הצורך ללחום כנגדו, וכי עבודת יצירה בפלשתינה היא האמצעי היותר יפה למשוך אליה בלי עמל מיוחד את תשומת לבם והתענינותם של כל האילימינטים הבריאים שבין היהודים. לא ריוולוציות, כי אם פעולות ומעשים יורו דרך לחיי היהודים.

בנו, הציונים, הדבר תלוי, כי הטיריטוריאליסטים ויתר האילימינטים העברים־לאומיים יספחו לגמרי אל הציוניות. אנחנו בעצמנו נתנו את האפשרות לזנגביל להודיע בפומבי, כי „להציונים יש פרוגרמה, אבל אין להם תכנית של עבודה". אמת הדבר, כי ליתר המפלגות היהודיות וגם להארציים בכלל, אין לא פרוגרמה ולא תכנית של עבודה, אבל הלא אנחנו, הציונים, רוצים וצריכים להיות מלח היהדות, הלא אנחנו רוצים וצריכים להיות לראשי העם, הלא אנחנו מדברים תמיד ע״ד תחיתה של האומה כולה. לפיכך צריכים אנחנו להיות למופת לכל העם, אבל אין פרוגרמה בלבד מספקת לכך: נחוצה לכך הגשמת „תכנית של עבודה" מסוימת בהתאם אל הפרוגרמה. לא די להורות לקצרי־יד את הדרך ילכו בה, אבל צריך לסול אותה, וצריך ללכת בעצמנו בדרך זו, ולמשוך אחרנו במעשנו את החלשים ויכולים. אנחנו להיות בטוחים, כי אלמלי פסקה הציוניות להיות סעיף של הפרוגרמה ושל הנאומים הקונגריסיים ונעשתה לחלק מחיי היהודים, לחלק מן המציאות שלנו, ולוא יהא גם במדה מועטת; ואז היו גם הארציים גם יתר המפלגות העבריות־הלאומיות, אשר נתעו לפי שעה בדרך אחרת, שבו בתשובה שלמה אלינו בלי שום תנאים ואמתלות.

לפיכך נחוץ הדבר, שתשתחרר הציונות ממצב־הקפאון, שנמצאה בו במשך שלש ארבע השנים האחרונות ותשוב להיות לחלק מן החיים. דבר זה היא יכולה להשיג רק בדרך האחת הזאת: להגדיל ולהגביר את האמיגרציה היהודית לפלשתינה, לברוא ערכים עבריים כלכליים וקולטוריים בארץ־ישראל ולבצר בלי הפסק את המרכז העברי בציון.

מעולם לא נמצאה הציונות במצב קשה כזה של עכשו. מעולם לא היתה אחריותם של הציונים בעלי־ההכרה לפני העם גדולה כל כך, כשהיא עתה, יען כי עתה יכולים הם על נקלה מאד לאחד מסביב להם את כל האילימינטים הבריאים שבתוך היהודים, עתה, בעת אשר כל האידיאלים של ההתבוללות, של הלאומיות הארכיבית שנתרוקנה מתכנה, של הטיריטוריאליות שמחוץ לציונות ושל הסוציאליזם הבלתי־יהודי, התפוצצו לרסיסים, אבל הציונות צריכה להמצא על גובה תעודתה, היא צריכה לעמוד בראש ההולכים (ולא בראש המבקשים) בדרך לציון, היא צריכה להיות ליוצרת חיים עבריים חדשים, ואם לא תעשה כזאת, אז תהי היהדות הולכת בצעדי־ענק הלוך וכלה, אז תבא שעת הגסיסה הגמורה שלנו, אז יהפכו כל החיים שלנו לארכיבן או לבית־מוזיאום בשביל פתקנים סקרנים.

להציונים צריכה להיות תכנית של עבודה. אין אנו יכולים להמצא עוד במצב של צפיה. דבר אחד ברי לי: אפשר וצריך תיכף ומיד להפוך את התיאוריה של הציונות למעשה. ושלשה דרכים ישנם עתה לכך: לברוא פונד גדול לצורך בצרון הקולוניזציה האכרית בפלשתינה, להעביר לארץ־ישראל עפ״י שיטה וסדר את כל הציונים בעלי־ההכרה ולהביא את יהודי פלשתינה לידי הסתדרות. הדרכים הללו יביאו במשך העת היותר קצרה ליסוד מרכז יהודי כלכלי ורוחני בפלשתינה, אשר יהיה ברבות הימים מרכז גם לארצות הגולה, היינו לכל העם העברי. בהגשמת כל תכנית העבודה הזאת אפשר להתחיל תיכף בכחות הנמצאים ברשותנו, אם רק יבואו הכחות הללו לידי מעשה. בכל אשר תרבה אמונתנו בהשגת מטרתנו האחרונה, בכל אשר תעצם האינירגיה, שנגש בה ליצירת הפונד הקרקעי, בה במדה נוכל ביותר מהירות לאסף את האמצעים הנחוצים להתחלת יצירת מושבות עבריות בפלשתינה, אבל מושבות המיוסדות על העבודה העצמית של הפועלים היהודים. לפי מדת האינירגיה שהציונים בעלי־ההכרה יפסיקו בה את יחוסיהם עם הגלות ויצאו להתישב בפלשתינה, בה במדה ירבו לצאת בעקבותיהם גם היהודים הבלתי־ציונים. וככל שתחזק ההסתדרות של יהודי־פלשתינה, אחרי

היותם לנתיני הממלכה העותומנית, ככה תרבה ביותר האפשרות ליסד ישוב קולוניזציוני של יהודים בארץ־ישראל עפ"י תנאים יותר קלים ונוחים. אז תהיה הציונות לכח־יוצר באמת בין היהודים. אז יספחו הארציים ויתר האילימינטים הרומים להם אל הציונות לא רק בריזולוציות, כי אם גם בעבודתם. החיים יבררו להם את הדבר הזה: מרכז עברי מאוחד, שיהי משמש יסוד לכל העבודה העתידה להעשות לתחית העם העברי, אפשר לברוא עפ"י התנאים הנוכחים ביתר קלות וביתר מהירות בפלשתינה מאשר במיסופוטמיה, ראשית, מפני שבפלשתינה ישנם כבר איזו אילימינטים יהודים מאורגנים, והשנית, מפני שהתנאים החמריים של הקולוניזציה העברית הם נוחים ביותר בפלשתינה מאשר במיסופוטמיה. החיים יבררו, כי כל קולוניזציה הוא פרוצים היסטורי, שאינו נעשה בפעם אחת, כמו שמצויר הדבר ברו־מנים, וכי במיסופוטמיה, אפילו לאחר שתתגשם הצעתו של ווילקוקס, הדורשת סכום של מאתים מיליונים פרנקים ליצירת אפשריות קולוניזציונית בארץ הזאת, אי אפשר יהיה לישב לא מאות אלפים וגם לא עשרות אלפים יהודים, ולפיכך לא תוכל הקולוניזציה של היהודים בפלשתינה לצאת לפעולה במיסופוטמיה בעת יותר קצרה מאשר בפלשתינה.

אבל החיים יבררו גם מצד אחר, כי לפי מדת תגבורת האמיגרציה של היהודים לפלשתינה, בה במדה יתפשט ביותר מהירות וביותר קלות הזרם האמיגרציוני של היהודים על פני כל אזיה המערבית, היינו במיסופוטמיה. במדת המהירות שיהודי פלשתינה יתבצרו במעמדם הכלכלי ויהיו לאילימינט־קולטורי יוצר, באותה מדה ישתתפו בהכרח השתתפות אקטיבית בהפרו־צים של תחית מולדתם הקדומה מיסופוטמיה, באותה מדה ירבו ליסד קולוניות בתורקיה האזיית בכלל ובמיסופוטמיה בפרט. זה יהיה פרוצים הכרחי של שיבת היהודים־השמיים לסביבה, המתאמת למדרגת התפתחותם ותוצאה מוכרחת של נחיצות נדירה המונית יהודית מאירופה האזיית. אז ימלאו מיסופוטמיה ביחד עם פלשתינה את מקומה של אמיריקה בתור מרכז אמיגרציוני, יען שאין ספק בדבר, כי עתידות גדולות נצפנו לתורקיה האזיית. אלה השופטים את הריבולוציה התורקית מנקודת־הראות של מעשים בכל יום הנם—קצרי־ראות. הריבולוציה התורקית היא—התחלת תקופה היסטורית־עולמית. פה מתעוררים לפנינו לתחיה המרכזים התורקים אשר היו לפנים להציביליזציה העולמית במזרח הקרוב, ערש הקולטורה האנושית. אירופה המבוססת על האינ־דוסטריה אינה יכולה להתקיים בלי הפרחת המרכזים האגרי־קולטוריים. ותורקיה יכולה אפילו במדרגת־קולטורה הבינונית שלה, לתת מקום למאות מיליונים נפש. תירקיה האזיית, ממגורת הדגן העתיקה של אירופה, נעשתה בדרך הטבע לחוליה המחברת את אזיה, אירופה ואפריקה, ארץ אשר כזו צריכה להתעורר לחיים חדשים. לזאת מוליכה התפתחות חבור־הדרכים בין שלשת חלקי־התבל האלה, שהם, הדרכים הללו, נפגשים זה בזה באזיה הקטנה. והודות לאפני חבור־הדרכים ההולכים ומשתלמים מעת לעת עתידה מיסופוטמיה להתקרב במדה מרובה לפלשתינה.

זהו הדבר, אשר אין הציוני בעל־ההגיון צריך להוציא את מיסופוטמיה ממרכז מבטו. אבל הציוני צריך להוכיח בפעולתו, כי המרכז הראשי של תחית־היהודים צריכה להיות פלשתינה מפני טעמים חמריים, רוחניים, טאקטיים ואפילו ביאולוגיים. ואם יראו הציונים מצדם פעולה אינירגית, אז יהיה הדבר כמו שאמרנו מראש: הארציים והסיימיים ישובו אל המחנה הציוני בלב נאמן ובכל כחם יסייעו לברוא במהירות היותר אפשרית מרכז עברי בריא בפלשתינה, אשר ממנה יתפשטו קרני אורה של חיים יהודיים על פני כל תורקיה האזיית וגם מיסופוטמיה בכלל.

אבל נחוץ לכך, כי אנחנו לא נשבע רצון מעצמנו יותר מדי ולא נסתפק בשמחה ובשביעת רצון למראה החזיון, כי הארציים והמפלגות היהודיות הסוציאליסטיות התקרבו אלינו ברי־זולוציות שלהם. רק ע"י עבודה תכופה נעשית באינירגיה יתרה אנחנו יכולים לקרב אותם אלינו קרבה גמורה ולקדם בפני ערבוביה חדשה, שההצעה המיסופוטמית עלולה להכנים לתוך חיינו בתנאי ההתרשלות ורפיון־הידים שלנו. צריכים אנחנו להשתדל, כי הקונ־

אברהם סולורר.

לְאוֹר־מַעֲרָב...

לְאוֹר־מַעֲרָב עִם הַשְּׁקִיעָה
בּוֹאִי בּוֹאִי, יַלְדָּה נָאוָה.
צִלְלֵי־אֹפֶל מְלֵא הֲדָרִי
וְלַבְבִי־יַם־לֶהָבָה,
עִם הַלְּבָנָה, אֵם הָרַחֲמִים,
זוֹרְחָה לִי מִתְּכֵלֶת־רָמָה,
לְתוֹךְ הֲדָרִי אַתְּ הִתְגַּנְּבִי,
שִׁלְטִי, שִׁלְטִי בִי, בַּדְּמָמָה.
וּבְעוֹדֶנִּי בּוֹעֵר כֻּלִּי,
מָלֵא כְבוֹדֵךְ וְיִפְעָתֵךְ,
לִי כְמַלְאָךְ אָז הִגָּלִי
וְגַאֲלִינִי בִּנְשִׁיקָתֵךְ.
הֲמִיתִינִי בִּנְשִׁיקָתֵךְ...
זאת תְּפִלָּתִי, יַלְדָּה נָאוָה.
אֶשְׁקַע נָא עַל אַהֲבָתִי.
כִּבְמַעֲרָב הַלֶּהָבָה.

משה סטאווסקי.

בְּנֵכָר.

לפנות ערב, בעוד היום גדול, התחילו החנויות להסגר. אנשים יהודים אצים להסיר מעליהם את החול ולהתעטף בקדושת החג. בנים ובנות זכרו את אבותיהם הזקנים והם רצים לקבל ברכה מהם. מי יודע, אם לא האחרונה היא... שונאים בנפש הושיטו יד זה לזה, שכחו את כל מה שהיה ועשו שלום ביניהם; הכל התיחד באהבת־נפש ובאחוה, כולם בני אב אחד המה, וכל אחד פרש את ידיו, נשא את עיניו למרום בתום,—אבי שבשמים! עזבתני והשלכתני מאחריך; קטונתי ופשעתי, פשוט לי ידך, מחה דמעה מלחיי ותנני להיות קרוב אליך...

ואני, אך התחיל היום לשקוע, וצללים, צללי לילה, צללים קלים בעלי כנפים כהות החלו לשוט באויר ולמלאותו,—הקיפוני וחרדו אל תוך לבי געגועים, געגועים לוחצים ונוקרים. עזוב אנכי ונתלש מביתי וממולדתי, נשכח מאמי, מאם אהובה ונאמנה, ומה רחוק אני מאלהים, מאלהי. בדד אנכי פה... גלמוד וזר... ושם... תועה ה„אני" שלי; פה אינני כולי. שם באיזה מקום, בביתי, נשאר חלק ממני... החוט לא נפסק, חזק הוא, והלב נלחץ מיצרי קורא, מושך, מקום לא אוכל למצא לי, ואיזה משא מכביד עלי, ומה צר לי פה... מה צר...

גרים התשיעי יתן לכל אלה הצמאים לכך באמת ובלב תמים „תכנית של עבודה" מסוימת בפלשתינה. ודבר זה דורש, כי כל ציוני באמת ימלא את כל חובתו המוטלת עליו. אלמלי נגשה ההסתדרות הציונית, בעת היותר קרובה, באינירגיה הראויה לכך לעבור לטובת יסוד הפונד הקרקעי, אז היה נעשה על ידי כך צעד גדול מאד לעבוד „תכנית מסוימת של עבודה". שכל כך צמאים אליה הארציים, ושלנו, הציונים, היא כל כך נחוצה.

היבינו הציונים את ערך המומינט הנוכחי?

בר טוביה.

נֵצַח־יִשְׂרָאֵל.

א.

סובבת הולכת רוח האדם מן הגשמיות אל הרוחניות ומן הרוחניות אל הגשמיות ועל סביבותיה שבה הרוח. סובבת הולכת רוח האדם שלא בטובתה, כי חזקה עליה יד היאוש הקשה והיא הודפת, דוחפת אותה תמיד הלאה, הלאה. שואפת, שוקקת הרוח אל היופי הנעלם המרחף לפניה בתהום המרחק; היא מבקשת להסתכל בו פנים אל פנים ולהתאחד עמו יחוד שלם, והיא חופרת, חותרת בקרבה פנימה, חוקרת, דורשת ואיננה מוצאה את החזיון אשר חזתה לה. נואשת, נרגזת, רעבה ותאבה היא קופצת אל נבכי העולם אשר מחוצה לה, בחומר הדומם היא מדמה לגלות את משאת נפשה, למצוא את האותות הקדושים הפורחים לפניה, והיא טובלת במצולות הגשמיות; יורדת, טובעת, שוקעת — עד אשר תנחת עליה עוד הפעם יד היאוש, להעיר ולעורר אותה, להוציאנה מטיט היון ולהעלותה אל שמי־על. הרוח הנואשת מן היופי הנעלם מבקשת שם, בתהומי מרומיה, את האמת הערומה, היא רוצה להסתכל באמת העולם, לראות אותה כולה כמו שהיא, והיא מתחננת: הראיני נא את כבודך! דופקת על כל השערים — והם נעולים, סגורים על מסגר. אבלה וחפוית ראש היא שבה על עקביה אל העולם הגשמי, בוחנת, בודקת את כל הנגלה, מרגלת, מנתחת את כל הנראה — ונחת־רוח איננה מוצאה בעמלה הרב. הנגלה והנראה צולל במעמקי הנעלם והנסתר, האמת הערומה מלובשת בגדים על גבי בגדים. אין אדם בעולם מספיק לפשוט מעליה את כל הבגדים הרבים האלה, ואין אדם בעולם מכיר מה יש שם תחת הבגדים ואם יש שם דבר־מה חוץ לבגדים. חלשה הרגשת־היופי, חלשה הכרת־האמת — התקצר גם יד הרצון מהשיג את מטרתו? הרצון הולך ישר ואי־ישר אל המטרה אשר הציב לו, כל האמצעים כשרים לו והכל נעשה כלי שרת בידיו — אפס כי המטרה היא ממנו והלאה. מי מעכב? איה המכשולים? בחומר הנחשל המפגר ללכת אחרי הרוח? ברות הטס מעבר למטרה? — וחוזר הדין.

ב.

אבל עד שרוח ספקנית ונקרנית סובבת הולכת סביב סוד ההויה סחור סחור, ועל סביבותיה שבה — הולכת לה ההויה לפני עין האדם ועוברת בדרך אחת וממנה לא תזוע. גלויה אותה הדרך לאדם ונראית לו מראשית הימים וכוראי כך תהא נראית לו עד אחרית הימים. מה ההויה? רוחניית או גשמיית? זו וזו בבת אחת או לא זו ולא זו? מה לפניה ומה לאחריה? מה דרכיה כי נדע? נעלמה היא ונעלמות דרכיה בסתרי אין סוף. רק משעול אחד צר פתוח לפנינו, ודרך המשעול הזה אנו רואים את ההויה עוברת ממדרגת הדומם אל הצומח, ובשתי המדרגות אין עינו של אדם תופסת אלא גשמיות לחוד, גשמיות בלא רוחניות. אז הולכת ההויה ומתרוממת אל מדרגות החי והמדבר ובשתי המדרגות הללו היא מתגלית לפנינו בשתי צורות קשורות זו בזו — בצורה גשמיית ובצורה רוחניית. פה בממשלת החי והמדבר אין גשמיות בלא רוחניות ואין רוחניות בלא גשמיות,

---

נחפז אני אל חדרי. עברתי, וחפתי דרך חדרה של בעלת־הבית, לבל אראה את החג, את האור המזהיר והקדוש, את השלחן המכוסה לבן; סגרתי אחרי את הדלת, סבבתי את המפתח במנעול, והנה אנכי בדד... אצלי ועמי...

העליתי את המנורה. אור רפה ואפורי למחצה חדר אל תוך האפלה והתערב בה.

על פני השלחן מתגוללים דברים שונים באי־סדר, זה כבר לא נגעה בו יד איש, וזה מרגשני. נגשתי אל החלון, בחפזה הורדתי את המסך על פניו לבל אראה את אור החג בחלונות ממול חדרי. מנסה אני לקחת ספר בידי, הופך את עליו כאלו מבקש דבר מה, חפץ אני להרגיע את רוחי, חפץ אני להשאר עם עצמי, לבדי.

הנה ראה! זה החדר — תדרך־עולמך הוא, פה על יד הכסא עם האגן לרחצה הוא מתחיל, והולך ונמשך הלאה הלאה עם הכותל האפורי... ושם על יד המטה עם המכסה הלבן־אדם המזוהם הוא נגמר, זה הוא הכל, יותר אין, השאר הוא רק פרי הדמיון — דמיונך... אחותי את ראשי בשתי ידי. חפץ אני לגרש מפני את הכל, מנסה אני להתעסק בספרי, אך עיני נעשות כהות, כל דף הספר כאלו כוסה בכתם שחור אחד, והשלחן וכל אשר עליו מתערבים ביחד, שטים ומתפרפים לפני עיני: כוס תה קר משויר למחצה, חתיכת לחם יבש, שירים של סעודה, הגליונות המתגלגלים, מכתבים, כרטיסים מצוירים: ערלית צעירה נושאת דליים על שכמה, תמונת סופר עברי שמת, — איזו מידידי הישנים העלו אותי על לבם וכתבו לי דברים אחרים לכבוד החג.

ונאחז רעיוני בידיד משכבר הימים. פנים חביבים עוברים וחולפים לפני עיני, כלבי מתעורר זכרון פנה אהובה ישנה ונשכחה, צלצולי דברים, דברים חביבים, יגיעו לאזני נפסקים ונקרעים.

הנני מחבק, לוחץ את ראשי בחוקה, חפץ אני לראהו בדבר אחד, להשאר עם דבר מה, להשען בדבר מה, להשען ולהאחז בחוקה, למען אשר אחל להרגיש את עצמי...

הנני לוקח את עטי; מתאמץ אנכי להעלות על זכרוני, למי אפשר לכתוב בעת, למי חיב אני מענה, וחוזר אני ומניח את העט. הנני פותח את תיבת השלחן, חוזר וסוגרה — קופץ מכסאי, מכבה אני את המנורה. עוד רגעים אחדים הנני רץ לארכו של החדר על פני עולמי החשוך והצר — כאלו שכחתי דבר מה ומתאמץ לזכור אותו והנה שוכב אני במטתי...

עמוק עמוק הטבעתי את ראשי בכר, לפני עיני מרקדות, מתרוצצות נקודות לילה בעלות אלפי רבואות צבעים, לאין מספר: מסתובבים, עפים מזה והלאה ושבים שנית. דממה, חשך ומשא כבד ומעיק. נדמה לי, כי נח עלי כותל כבד ושחור והוא לוחץ, לוחץ...

מן החדר השני, הולך, בא ונפסק — כמו מעולם אחר קול ילדים קטנים. מן הרחוב נשמעים צלילים נפסקים של ענלות נוסעות על פני המרצפת. הנה שומע אני את קול בעלת־הבית בדברה דבר מה למול חדר־הבשול. מבית־הכנסת שב בעל הבית, הנה פתחה לו את הדלת, נשמע „חג טוב" מצלצל ועליז, קול נשיקת הילדים...

קפצתי ממטתי, בחשך מששתי ומצאתי את כובעי, בקשתי ומצאתי את מקלי בפנה על יד הדלת, עברתי על פני הבית, מהרתי לרדת מן המעלות, עזבתי את החצר, והנה אנכי ברחוב...

מעוני נמצא עמוק עמוק בתוך השכונה היהודית הצרה. אני עובר מרחוב לרחוב. בכל שורות דממת קודש של חג. יהודים לבושי קפוטות של אטלס נמשכים והולכים מבית־הכנסת, וילדים ונערים על ידיהם. מאחד הבתים נשמע קדוש דחג על היין, ודשני יענה לעמתו בנגון יפה ומצלצל, דקיקות מתלכדים יחד, מתערבבים וממלאים את חללה של השכונה. בעד איזה חלון יורד ויורד של נרות החג ישתפך על פני בני הרחוב. פתאום באר ועבור

גוף ונשמה מורכבים זה בזה. אמת, האדם רואה בעיני רוחו עוד מדרגה עליונה, שההויה מגעת אליה ונעשית שם רוחניות טהורה מבלי שיהיה לה גוף ודמות־הגוף. אבל מדרגה זו היא נמצאת כבר למעלה מן האדם ומעבר לאדם, איתה יראה, אליה תכלה נפשו ועדיה לא יקרב. כללו של דבר: למטה מן האדם רואה האדם בחוש גשמיות בלא רוחניות, למעלה ממנו הוא רואה ברוח רוחניות בלא גשמיות, אבל בממשלת החי והמדבר - על הכל בממשלת המדבר - הוא רואה גשמיות ורוחניות מלוות זו את זו, מתאימות זו לזו, מדובקות זו בזו.

ג.

לנו אומרים: צא ולמד בספר דברי הימים לבני האדם וראית מה גדול כח הרוחני וממשלתו בעולם! בוא וראה מה שנעשה לפניך ולעיניך! הנה אותיות כתובות בדם ארום על גבי דם שחור פורחות באויר, מעורבות בקרעי כפרי הירוק, בפאות זקני אחיך ואחיותיך, בראשי חוטמיהם ובפטמי דדיהם. מן המזרח הקרוב נושא את כולם הרוח, משדה המהפכה. עדות המה לכל באי עולם, כי אין מהפכה באה בחיי האומות על ידי הכח הגשמי, כי רק הכח הרוחני לבדו היא המהפך את החיים, המפשט את עקמומיותיהם ומתקן ומעלה אותם. משל למה הדבר דומה, להמהפכה התורקית שנעשית בכח רוחני והצליחה הצלחה גמורה.

אבל עדיין מקום יש לבעל דין לטעון ולומר, שכל אותה הרוחניות, שנתגלתה במעשי האדם בין במלחמה ובין בשלום, בין במהפכה ובין בהתפרדות, היתה בשעת התגלותה בהכרח גם גשמיות וקודם התגלותה מיתנית מכמה וכמה גורמים גשמיים ורוחניים כאחד. ואותה המהפכה התורקית תוכיח. לכאורה היתה כל עקרה רוחנית, וכך נראית לרבים מבני האדם בחדשיה הראשונים, אבל חצי השנה טרם נמלא לה, והיא כבר גלתה לנו את צורתה השניה ולמדה אותנו לדעת מה גדול הוא כחה החמרי. ולא זו בלבד: דומה, שדוקא זה הכח החמרי הגדול הנמצא מאחורי המהפכה התורקית הוא שעמד לה שתהיה רוחנית, נזהרת מהוצאת כח לבטלה, מהריגות ורציחות אכזריות רשביות בשעת מהפכה. מחוללי המהפכה התורקית היו כל כך בטוחים בכחם הגשמי, כל כך מכירים אותו עד שלא מצאו כל צורך להשתמש בו קודם שהכריחו אותם מתנגדיהם לכך.

ד.

המהפכה התורקית הצליחה לפי שהיו לה גם כח רוחני גם כח גשמי. משום מה לא הצליחה המהפכה במזרח הקרוב? משום שלא היה לה אלא כח גשמי? מסופקני. מסופקני, אם היה לה כח בכלל וכח גשמי בפרט. היו לה הרבה בעלי־אגרופין, היו לה גם הרבה דרשנים ולמדנים, אבל להיוצרים הרוחניים של המהפכה—לא לכולם ולא לרוב מכריע בהם—לא היתה תכנית קבועה ומסוימה, שעל פיה היו רוצים לתת לארצם צורה חדשה. בלל ה' את שפת האנשים האלה ועל הכל את רצונם. הללו אמרו: אין כחנו גדול אלא לפסוע פסיעה קטנה, והללו פתחו את פיהם בהכמה וצעקו: כולנו גמולי טחולים והקוקי־כפות־רגלים ומרוצתנו כמרוצת־הנשר בשמים, ושוב אחרים כסבורים היו: פסיעות ומרוצות הללו למה הן באות? מוטב שנעמיד במקומנו, והארץ תקפוץ לנו ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. והיו גם מתלמידיהם של הרוצים בפסיעות ובמרוצות או בקפיצת הארץ שאמרו: באמת אין אנו נזקקין כלל לא לפסיעות ולא למרוצות ואפילו לא לקפיצת־הארץ אלא אם כן יחזירו אותנו מעט אחורנית, לפחות לזמנם של הקימוניסטים הראשונים שקדמו לבריאת העולם התרבותי. היו אמנם פה ושם יחידים, שגם בשעת הפלגה ובלבול לשונות כזו שמרו עדיין את שכלם הבריא אי חלק ממנו וידעו מה שיש לרצות. אבל מועט זה בטל ברוב הגדול והמכריע. וכשיצא רוב זה אל מערכת המהפכה להגשים את תורת רבותיו במעשה קיים זה מה שכתוב בזו - כלומר: גזר על ימין ועל שמאל וקצץ בידו האחת מה שנטע בידו השנית. הגשמיות והרוחניות מתאימות היו זו לזו. כאן ערבוביה של מחשבות ושם ערבוביה של מעשים. מה נשתומם אפוא, כי הארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני התהום?

כאלו נפלה מן השמים, — עגלה דרך הרחוב, וכאלו צר לה פתאום המקום פה, מתחילה היא להשתמט בלוית מבטי הרחוב האלמים. נעלמת היא ואיננה . . .

ואני הולך וגם מזה, הולך ועולה שמה!... לאלה הנמצאים שם, אל הרחובות הרחבים והמלאים יופי. הדרך ידועה לי. לבי נמשך מן החג הזול, אל השאון, אל המרוצה, השואנת והמסובכה. מהקדושה העדינה — ונתנפל אל תוך הפריצות המבהקת.

וברחובות הרבה אורה, מרכבות־טרם הדורות, הולכות ובאות, דורשות אישה בשלום רעותה על ידי צלצול ארוך ומונוטוני — חולפות וחוזרות.

כרכרות לאין מספר, כאלו נארג ונקלע דבר מה ברחוב, עניבה מכאן ועניבה מכאן, נתרות ונהדקות — חולפות ועוברות...

ים של אנשים... וזהגלים אצים, ממהרים, עוברים האחד על פני רעהו, ואני הנני ביחד עמהם, ביניהם, מתנפל אל תוך הזרם, נשוא על פני רגלים; הנני עובר על פני רחובות, יוצא ונכנס מרחוב לרחוב, ועל ידי ומסביבי אנשים כמוני, בני דורי ומעמדי... גלמודים... ככד עליהם המשא, העיק עליהם, ויברחו משם... ויביאו אתם געגועים, געגועים בני אלפי שנה נודדים ונזקרים, וימלאו בהם פה את הכל...

עצוב הוא מראה הרחובות המלאים ברק והדר; הגן היפה מפיץ קור וצללים כבדים על סביביו; דממה תשרור בו, ומלא הוא בדידות, רק פה ושם נראה על ספסל בעבי הצל איש צעיר בעל פנים חורים, לבוש מעיל דק, נערה עצובה לבושה שמלת קלה. הם יושבים, שותקים ורועדים... והעצים עטופי עצב מתלחשים, כאלו שופכים יגון לבם לפני האורחים העייפים והנחשלים, להעיר רחמים בלבם: השארו נא על ידינו, אל תעזבונו ינפשנו, מה קר לנו פה, וכה צר...

מעטים אני להביט אל פני העוברים והשבים. קרובים דמה לי, מרגישים אנו, מבינים אנו זה את זה, כאב אחד תקף את לבותינו, חפצנו לברוח מפנינו — והנה נשארנו עם עצמנו, נמלטנו מקננו, והנה תועים אנחנו מבלי אשר נוכל למצא לנו מקום, התרחקנו מתוך אם דתמניה, את זוועותיה הנאמנות הפתוחית לרוחה דחינו מעל פנינו, התרחקנו הלאה הלאה והתנפלנו אל תוך הבדידות...

הנני מרגיש־משא מעיק עלי, צר לי פה. רוח קר וזר נושב עלי... לבי נמשך שמה, לבית מולדתי, לשוב אל אנשי... אין זאת כי יקרה דבר מה, אין זאת כי אשוב־אל אלהי, הוא ישוב ויקבלני, כי טוב הוא, רחום וחנון. חפץ אני לשוב ולהיות ילד על יד אמי, תחליק נא את שערותי, בחיקה אסתיר את ראשי ואבכה ואבכה בדמעות ילדים טהורות, רכות וחמות...

ושוב הנני עמכם, מחר בא אבא אליכם, כי עלי לחזות את פני אלהים. חפץ אני להיות קרוב אל אחי, למען יתאחדו לבותנו בתפלה חמה, רכה וזכה...

. . . .

נדמה לי, כי רוח לי מעט. דפיקות לבי נעשו נוחות ושוקטות; הם יקבלוני, מוכרחים לקבלני, לא יוכלו לדחותני, — את הכל אספר להם, הכל, לא אכחד להם דבר, בדמעות על עיני אתחנן אליהם להושיט לי יד...

הנה חדלתי להיות לבדי, גלמוד. הנה שבתי אל ביתי, לבית מולדתי, בתוך קרובי ואהובי...

. . . .

שקוע ברעיונותי החדשים עברתי מרחוב לרחוב הלוך וקרב אל אנשי אני; לא ראיתי ולא התבוננתי, איך עברה עלי העת, שבתי אל רחובותי, אל הרחובות הנודעים לי. השעה כבר היתה מאוחרת בלילה. קדושת החג סבבה בכנפיה על הרחובות ועטפה אותם אל תיבה, נסבה על פני האדם רוח עדינה ותשכב אותם בשנה נוחה ורכה.

ה.

בעיקר הדבר, אין ערבוביה זו יונקת אלא מן הערבוביה הגזעית שבמזרח הקרוב. השאיפה אל סדרי המערב פוגשת מכשולים ומעצורים לא רק במוסדות הטטריים שנשארו בארץ, אלא קודם כל—בחלק הנשמה הטטריית של האומה הסלביית אשר גדל את המוסדות האלה, טפח ורבה אותם עד אשר הכו שורש למטה ועשו פרי למעלה. גדולה מזו: כל אותה השאיפה אל המערב ואל סדרי המערב היא כל כך פגומה בתוכנה ובצורתה עד שעתים קרובות אינה נראית כל עיקרה אלא מלאכותית ומזויפת מראשית צמיחתה ועד עתה—כלומר: מן הנסיונות הראשונים של פטר הגדול להכנים את ההשכלה בלבות נתיניו בשוט וברצועה ועד הנסיונות האחרונים של רבים מאנשי המהפכה להוריד את מלכות השמים אל ארצם בפוצצה ובאקדח. כל אלו הנסיונות יותר משהועילו להכנים אל הגוף הקבוצי שעליו נעשו את החדש, הועילו להוציא את הישן ולרוקן גוף זה מנשמתו. החדש לא יצא מתוך הישן ולא היה מחובר אליו חבור אורגני ועל כן לא יכל להקלט ולהעכל. היו אמנם מי שחשבו לחבר את הקומונה שעלתה במחשבתם של המערביים להבראות לעתיד לבוא אל שרידי הקומונה שנשמרו בארצות המזרחיות מתקופת הפראים הקדמונים, אבל יותר משאי אפשר לו לאדם לקרב את המזרח אל המערב אי אפשר לו לקרב את העבר הרחוק אל העתיד הרחוק ולקפוץ בקפיצה אחת על סדר זמנים.

ו.

בוא וראה, שלא רק הסדר הקומיניסטי, שגם במערב אינו אלא הלכתא למשיחא, אלא אפילו המשטר הקונסטיטוציוני, שהוא שורר במערב זה עידן ועידנים, אי אפשר לו עד עתה להקלט במזרח הקרוב. זה יותר משני יובלות שנים הולכת ונמשכת „המהפכה". נחנקת ומתעוררת, מתעוררת ונחנקת בערבות השלג אשר במזרח הרחוק, בערפלי המבצרים אשר מרחוק ומקרוב, באדי עליות ומרתפות. יריות ותליות. נוראים חבלי הלידה—וכח אין ללדת. האך מקרה הוא הדבר ולא תוצאה מוכרחת מנשמת העמים היושבים במזרח הקרוב ומכל תולדותיהם?—המשטר הקונסטיטוציוני הוא חלק מסדר העולם החדש, הוא המבטא המדיני של סדר עולם זה. היש לנו עובדות מוכיחות, כי האומה „הסלביית" יכולה לעבור מסדר עולמה היא אל סדר־העולם המערבי ולצאת מן המעבר בשלום? להפך. בקשו שבטי הסלבים היושבים בבהמן לעבור מהשקפת עולמם אל השקפת העולם החדש והיתה תבוסתם כמעט שלמה: מזמנם של הוס ותלמידיו מתחלת הגסיסה המדינייה של השבטים האלה. שוב בקשו שבטי הסלבים היושבים בפולניה לצאת מעולמם אל העולם המערבי ויצאה נשמתם המדיניית. עכשיו מבקשים גם הסלבים האחרים את הדרך אל המערב והם מתחבטים ומתלבטים זה זמן רב ואינם מוצאים את אשר הם מבקשים. משעה ששחררו את האכרים שרפו את האניות המובילות אחורנית,—אבל איה האניות אשר בנו כדי להובילם לפנים?—„האומה הפולנית לא נתנה לנו אפילו אות אחד, שהיא מוכשרת לצאת מן המצב הפיאודלי הנוסד על השתעבדותם של עובדי־האדמה"—כה אמר לא אשכנזי שוביני, כי אם קרל מרכס. יאמרו: עכשיו נשתנו כבר הדברים. כן! נשתנו הדברים, אבל על ידי מי? הפולנים והצ'כים לא יצאו מעולמם, הם הוצאו ממנו ביד חזקה. ומה יהיה הלאה? ימים יגידו.

ז.

אלה הן העובדות ופירושיהן בתורקיה ובמזרח הקרוב. ואנחנו מה? מה הן עובדותינו אנו ומה טעם יש להן? הללו אומרים באמונה ובתום־לבב: ישראל עם עולם הוא, הולך הוא ומתקיים בכל התנאים החמריים שבהם הוא נתון ואינו נזקק להם ואינו תלוי מהם, בכח הרוח היה חי וקים עד הזמן הזה ובכח הרוח יחיה ויקום לעולמים. לכאורה אמירה נאה זו כולה אמת וצדק, וישראל הוא מחאה חיה כלפי כל בעלי החומר למיניהם. אלא שבאו הקנטרנים ושדו בה נרגא. הקנטרנים אומרים: היה היה גם לישראל חומר, שבו ובזכותו נפלה מעל כל העמים

הנה גם חצרי, בחבה פתח לי השוער את השער, במפתח שבצלחתי פתחתי את דלת מעוני, עברתי את החדר הראשון על ראשי בהונות רגלי, לבל אפריע את שנת המאושרים, בנעימות ובזהירות, כאשר יעבור איש על יד מטת אחותו החולה...

נכנסתי אל חדרי, מהרתי לפשוט מעלי את בגדי, ועיף ונדכא התנפלתי אל תוך המטה.

אתך אני, בידך אפקיד רוחי, סכוך עלי ופדני, לישועתך קויתי — ונרדמתי.

דומם עבר הלילה, דומם, חרש וברוך. כאלו ישבה אחות על יד מטתי, עצמה את עיני וישנה אותי. בשוררה לי שירי־ערש; נרדמתי בתרדמה חרישית ועגוגה, כאלו שכבתי בחיק אמי, והיא חבקתני בזרועותיה, עטפה אותי בחם רך ועדין ועד הבקר לטפה אותי.

בהקיצי משנתי, ככר האיר היום, השמש עמדה ברום השמים, ואני גם שמוע לא שמעתי בקום האנשים בחדר השני, בשתותם את התה, בשלחם את הילדים לבית שכנם, למען ישתעשעו שם, ובלכתם לבית־הכנסת.

המחשבה הראשונה שעלתה על לבי היתה: אחרת המועד. הרבית לישון, אמלל!.. אבדת... הזמן לא ישוב עוד, עליך היה להיות ער כל הלילה, לשים רגליך במים קרים, לשמור ליום, לעשות חשבון נפשך, לרכוש לך לב, לב טהור- אחרת. לא הקשבת לדבר אלהים. עתה תשוב להיות לבדך, בדד, גלמוד . . . .

מהרתי ללבוש את בגדי, כאשר נוכחתי על פי השעון, כי עוד לא הגיעה השעה העשירית—הרגעתי את רוחי, רחצתי את פני ומהרתי אל הרחוב, אל בית אלהים, להיות ביחד עם אחים, בני אב אחד ואם אחת...

רבים המה בתי־האלהים, ל„מנינים" אין מספר. כל חצר, כל דיוטא מתפללת בפני עצמה; כל אחד ואחד הזמין אליו את הקדוש ברוך הוא. העמיד שלחנות במעונו, קרא לחזן מן הרחוב, המציא לו ספר תורה בשכר נועט,— ויהי הבית למקום קדוש...

ופה הם רוצים שיתגלה אליהם האלהים...

ואני הולך מבית־תפלה לבית־תפלה. בני אדם!

איה הוא המקום הנכון אשר אליו יואיל האלהים לרדת מרום שבתו. הנני מבקש את המקום הקדוש, היפה והצנוע אשר שם אתיחד עם אלהים. אך הנה באתי אל אחת החצרות, קרבתי אל איזה מעון צר ומואר באור כהה. מבעד החלון ראיתי, כי מתפללים שם... אנשים יהודים, יהודים פשוטים עטופי טליתות עד ממעל לראשיהם, באו לשפוך את לבם לפני האלהים, לפני אלהיהם, אלהי אבותיהם, אשר ינחילוהו גם לבניהם. הם קרובים אליו כמו אל אב, אתם הוא, מבין את שפתם, מרגיש בכאבם, מקשיב לאנחותיהם ומלוה אותם על כל צעד ושעל...

פה נשארתי. בקשתי ומצאתי את הדלת, באתי אל סף בית אלהים — ועמדתי. הלאה לא אעיז לבא, קטונתי, פשעתי והעויתי... של נעליך!...

מבעד הדלת הפתוחה חדר והגיע לאזני מבית־הכנסת קולו של בעל־התפלה. הגיעה תפלת מוסף...

קולו היה פשוט, תמים ויוצא מן הלב, כאשר ידבר איש עם אביו, כאשר ישפוך איש את שיחו לפני אביו; המלים נשאו על פני הבית — כיונים צחורות; כטפות שמן זכות והמות נטפי על הלב. הן רפאוני, חדרו אל תוכי; הנני מרגיש את עצמי כמו בביתי, קרוב אל אחי, והתרוממתי... רגלי נטלו מן האדמה, כנפים צמחו לי ומרחף אני במרום...

במשך כמה מאות שנים, החומר, שבו הכתוב מדבר, זהו סדר הכלכלה המיוחד שהיה לו לישראל בגולה ושהיה ממלא את תפקידו של החומר העיקרי נושא תולדותיה של כל אומה ואומה— של ארץ המולדת. כל זמן שישראל בגולה היה „המעמד השלישי" המיוחד בתוך שאר האומות שאליהן גלה, נבדל מעל אומות העולם הבדלה מעמדיית והבדלה לאומית וחי במדה ידועה חיים עצמיים. כך היה בימות־הבינים במערב־אירופה וכך היה במאות האחרונות בארצות־פולין ולימה ולאחרונה גם ברוסיה. משעה שהתחילו הגוים „מתיהדים" והעמידו להם „מעמד שלישי" מקרבם, נשתנה מצבה של כנסת ישראל באירופה תכלית שנוי— קודם כל נעשה פתח פתוח כפתחו של אולם לטמיעת ישראל בעמים.

ח.

אמת הדבר, מי שבא ותורתו בידו, שהיהודים לא נתקיימו בגולה אלא בזכותו של סדר הכלכלה שלהם,—הוא טועה טעות רבתי. אותו הדבר, שהיהודים הביאו עמהם מארץ־מולדתם אל ארצות הגולה ושמרוהו מכל משמר,—לא היה סדר הכלכלה שלהם שאין מדרכו להטלטל ממקום למקום, אלא מה היה? צורתם הלאומית, שמרוב בליטתה קשה היה לה להמחק זמן מרובה בכל המים הזידונים אשר עברו עליה. אלמלא היו בישראל בעלי צורה בולטת זו היו נבלעים זה כבר במצולות הערבוביה שהביאו לעולם אלכסנדר מוקדון ומלכות רומא בשעתם, ולא היה נשאר לשונאיהם של ישראל שריד ופליט זמן רב קודם שנעשו לרוכלים מחזירים בעירות אירופה. אלמלא היה ישראל „מין אנושי שני" (Genus Alterum) — כמו שקראו אותם בעולם העתיק בניגוד להיונים, הרומאים והברברים—כבר באסיה, לא היה נעשה מעולם ל„מעמד שלישי" באירופה. ראשו ורובו של ההמון היהודי ירד למערב לא באניות סוחר אלא בשלשלאות של ברזל. רק אחרי הרבה גלגולים שונים נתגלגלו זרע אברהם יצחק ויעקב בגופות של רוכלים וסוחרים, אומנים ופועלים, והיו לעם אשר לו משק של ממון. איגנץ שיפר אומר: „הלחץ, אשר לחצו העמים תמיד את הגרים, הוא היה הכח, אשר הניע את היהודי הנרדף לבקש בכל כחו את „אבן־החכמים". היהודי למד לדעת את הכח הגדול של הממון. הממון נתן לו כבוד וחשיבות. הממון היה כלי־זיינו המיוחד במלחמתו עם העמים החמסנים". מן הדברים האלה אין לגרוע ועליהם יש להוסיף: הממון היה כלי־זיינו של היהודי לא רק במלחמתו על קיומו הפרטי, כי גם במלחמתו על קיומו הלאומי. בדרכים שונים נלחם היהודי על קיומו בעזרת ממונו—ושר: ע"י תשלומין מרובים בעבור פירורים של זכויות לאומיות, אי־ישר ע"י המשק הממוני, אשר הבדילו זמן רב מעל האומות בעלות המשק הטבעי ונתן לחייו צורה מיוחדת.

ט.

אולם החומר העיקרי, שבו נתגלה ועל ידו נשתמרה הרוח הישראלית בגולה כמה מאות שנים, היה — הגוף של התורה: המצות המעשיות בין אלו שהן בקום ועשה ובין אלו שהן בלא־תעשה. הרוח הישראלית לא היתה רוח מרחפת בחללו של עולם ואף לא מצומצמת בארבע אמות של בתי־כנסיות ובתי־מדרשות— אלא רוח פועלת והיה בכל המעשה אשר עשה היהודי, בשתי מאות ושמונה וארבעים מצות־עשה ובשלש מאות וחמש וששים מצות לא תעשה, בהמון חומרות וחומרי־חומרות, שכל אלו שנזהרו אפילו בקצתן — „אפילו ריקנין שבישראל" — היו עומדים כבר פרושים ומובדלים מכל העולם כולו ואי־אפשר היה להם להתערב ולהתבטל אפילו באלפי אלפים. צא ולמד מה עלתה להם להשומרונים, שלא רצו להכנים את ראשם בעול הפרושים? כמה מהם ניצולו משן הזמן? איזו עשרות דלות שהן עומדות לעבור מן העולם בעוד זמן מועט! והקראים שפרקו מעליהם את עול הפרושים איה הם? כמה מהם נשארו לפלטה וכמה יארכו עוד ימי השרידים הפליטים? ומה הוא עתידם של נושאי היהדות „המתקנת" במערב אירופה? האינם הולכים לפנינו ולעינינו בעקבות אחיהם הגדולים, השומרונים והקראים, לתהום האבדון הרובצת סביבם? ומי ימנה מספר להשמות אשר עשתה הטמיעה אפילו

מבלי דעת, בצעדים קלים נכנסתי לאט לאט אל הבית.

הנה אנכי פנימה, דומם התקרבתי ליהודי מתפלל בפנה כהה, ועינתי במחזורו—הנה רק זה עתה התלו ב„תפלה". בבית־אלהים עומדות רגלי; הוא קבל לתוכו בן נדח, ונסך עליו רוח חם. אני קורא את התפלות — והדברים כה נעימים וחודרים אל הלב:

„כבודו מלא כל הארץ.
„כהשמיעך קולך מן השמים רגזה ותרעש הארץ.
„כבא יום המשפט חרדו וחלו תהומות הארץ
„צבי לצדיק זמירות נשמעו מכנף הארץ.
„סלו סלו, פנו דרך, ינוכבו חרדים מחרדת הארץ".

הנני מוסיף לקרוא — והדברים נעשים יותר עמוקים ויותר חודרים אל הלב.

טוב שוכן עד
בשעלו טפח שמי עד
כשלמה עוטה אור לעד...
תוקף תפארתו... קדושיו להב...

הנני מעביר באצבע על פני השורות, על כל מלה ומלה, בולע אני אותן בצמאון; כל תיבה, כל אות קרובה אלי ויקרה לי כחיי.

בבית הכנסת נשמע לחש חרישי, ולעתים קרובות — אנחה נפסקת — אבא! אבי שבשמים — וקול בכי חרישי ורך...

היהודי אשר על ידי שקוע הוא בתפלתו, עטוף בטליתו עד ממעל לראשו. אך הנה הרגיש בי. הוא קם ויציע לי את מקומו — אנכי סרבתי רבשיתי, וריא הוסיף לבקשני בדברים כה פשוטים ויוצאים מן הלב כאלו נגע הדבר עד לחייו. עשיתי לו נחת־רוח—וישבתי. תמכתי את ראשי בשתי ידי— הושיט לי את ידו, איש זר ומוזר, וכל כך קרוב אלי.

יהודים זרים ומפוזרים התאחדו, התרפקו זה על זה, חבקו זה את זה בחם ואני — גם אני עמהם ובתוכם...

שוב שבו הבנים הנעים ונדים אל אמם העזובה והנדחה...

זה עת כבירה אני יושב—נדמה לי, כי עבר עלי רק רגע אחד. ראשי עודו תמוך על זרועותי, חבוק בכפות ידי; קורא אני ובוכה ובוכה...

וללבי חודרים שקט, מנוחה ורוך—אחת אחרי אחת נגולות האבנים הכבדות,—הוקל לי, רוח לי וחם לי...

ומפני חטאינו גלינו מארצנו, אבינו מלכנו הופע נא, הגלה, ויראו נא הכל וידעו, קבץ את הנדחים והמפוזרים.

הנה הגיעו לכורעים.

הנני יורד, שח לארץ, הנני כורע לפני הגדולה, לפני היופי. כי אלהי האלהים הוא, מלך המלכים, הגדול, הגבור והנורא...

. . . .

מרגיש אני, כי נרפאתי, הלב שוקט, כל ספקותי נעלמו.

ודממה בקרבי, זהר ויופי, כמו אחרי חלום נעים, כמו אחרי שנה נעימה, כסהר בחצי החדש; כנשיקת אהובה בליל החופה...

— — — — — — — — —

במרכז ההמון היהודי, במזרח אירופה, משעה שהתחילה היהדות העתיקה מתרופפת והתרים העיקרי מפני פורעניות השמד מתפוצץ? גורל השומרונים בימות־קדם, הקראים בימות־הבינים והיהודים המתוקנים בימותינו — הוא אזהרה נוראה לשארית ישראל, הוא מחאה נמרצה כלפי השאננים המתברכים בלבם: אך עם עולם הוא ישראל ושן הזמן לא תגע בו לרעה.

י.

אתם אומרים: אנחנו מאמינים בנצחיות האומה הישראליות. אבל ילמדונו רבותינו: במה יתגלו החיים הנצחיים של האומה הישראלית בעולם הזה שאינו אלא עולם של התגלות והתלבשות? כיצד תחיה האומה הישראלית לבדה בלא גוף בעולם הזה, שכל החיים בתוכו כולם מעוטפים בגופות? המשק ממוני, שהיה מיוחד לישראל בגולה נעשה זה כבר משותף לכל באי־העולם התרבותי ועל ידו עוד לא יתנכר ישראל במעלליו, והתעשיה הלאומית שנגלתה לו לאחד הסופרים בחזיון לילה, אין אדם בעולם יודע מהי וכיצד תבוא לעולמנו. תרי"ג המצות המעשיות, שהיו מיוחדות לישראל, מתרופפות בידיו של ההמון הגדול ומצות לאומיות אחרות אין מי שיתנן ואין מי שקבלן עליו. שפת ישראל אפילו בבחינת שפה ספרותית, ואין צריך לומר מדוברת, היא לאו דוקא, וארץ־ישראל בבחינת נושאת תולדותינו לעתיד לבוא היא דבר שאין בו צורך ושאין לו תועלת! למדוני, אפוא, רבותינו: מה החלום הזה אשר חלמתם על נצחיות אומתנו העלובה, ומה פתרונו?!

יא.

אחד אני יודע: אחד הוא הפתרון לחלום החיים הנצחיים של אומה ישראלית רוחנית, מרחפת כרוח בלא מצות לאומיות, שפה לאומית, כלכלה לאומית וארץ לאומית. חלום חיים נצחיים אשר כאלה איננו כי אם חלום־המות ופתרונו: השארת הנפש הלאומית בעולם אחר, אשר להיהודים לא יהיה עוד חלק בו, השארת היהדות באוצר הנשמות העולמי לאחר שהיהודים עצמם יעברו מן העולם. בה במדה שהחומר הישראלי מתרחק יותר ויותר מלבנו באותה מדה עצמה מתקרבים הגוים אל החומר שלנו ובולעים אותו באופן זה או באופן אחר, ובאותה מדה עצמה הרוח הישראלית עוזבת אותנו ופורחת לתוך תרבות הגוים. לא רק הכרת־תולדותינו העתיקות, חקירת כתבי־קדשנו עברו זה כבר לידיהם של הגוים, לא רק ההתעמקות בספרותנו המאוחרת, תלמוד תורתנו ותולדתנו ולאחר החורבן הולכים ועוברים לפנינו ולעינינו לידי הגוים. לא זו בלבד! רבים מזכירים את העובדה, שאל הכרוז שיצא מעיר הבירה ליסד אגודות חובבי שפת עבר וספרותה נענו רבות מערי השדה, בשעה שאל הכרוז שיצא משם ליסד אגודות מסדרי אמיגרציה כמעט שלא שמו לב. אחד מגדולינו שמח גם על זה וראה בזה את נצחון הרוחניות על הגשמיות. אבל לשמחה מה זו עושה? יש לשמוח על מה שנעשה אם רב או מעט הוא, אבל כיצד יש לשמוח על מה שלא נעשה? אדרבה, הרבה יש לנו להצטער על חוסר־המעשה. בשעה שיעקב אינו דואג לאוכלוסיו, עשו בא ודואג להם. ביאתו של עשו מהי? — אם יבוא עשו אל המחנה והכהו: אמת! בזמן שישראל זוכין מלאכתם נעשית על ידי אחרים! אבל אוי ואבוי לזכות אשר כזאת!

יב.

בעיקר הדבר כל אותה התורה של ישראל הרוחני היא הקריקטורון העתיקה של חלום הנביאים הגדולים. הנביאים הגדולים חזו בעיני רוחם את ישראל יושב על אדמתו, מתקדש ומטהר בעבודת אלהי־ישראל, הולך ומתעלה בדרך הקדש העולה למעלה, מוריד את השפע האלהי מלמעלה למטה — אל הררי ציון ואל גבעת ירושלים, והשפע מתגבר ומאיר באורו הגדול לכל העמים כולו „והלכו עמים רבים ואמרו: לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו — כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים!". זה היה חלום הנביאים ומשאת נפשם: לא ישראל רוחני טס באוירו של עולם, אלא ישראל „מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", משל לסולם שראה יעקב אבינו בחלומו. באו העניים והאביונים, אשר קצרה נפשם מיחל אל היום הגדול ואמרו כמחמד בשעתו: לא רצה ההר ללכת אל מחמד, ילך מחמד אליו, והתחילו משתמטים מקרקעם, מתפשטים מגשמיותם ומתפזרים בכל ארבע כנפות הארץ, ומצודדים נפשות, וסוחרים בפירורים שנפלו מעל השולחן אשר לפני ה'. מעל „ישראל הגשמי" נקרעו, אבל אל מדרגת „ישראל הרוחני" לא הגיעו, כי אחד אחד נבלעו בגוים. לא רצו היהודים הנוצרים לקבל עליהם עול מלכות ישראל, נמנעו להשתתף במלחמת־הרוחות לעמם ולעדי אלהיהם — וקבלו עליהם את מרותו של הקיסר הרומאי! — כך היה וכך יהיה, והדברים עתיקים.

יג.

קשת עורף היא הרוח הישראלית. אינה רוצה להתגלות בלא גוף והיא הולכת ומתעלמת הלאה הלאה. בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות, בספרות העברית והיהודית לא נותר לה רק שריד כמעט. גם ב„מרכז רוחני" — אם יהיה בזמן מן הזמנים בארץ־ישראל — לא תתגלה הרוח הישראלית בכל עצמה ועזוזה כל זמן שלא תצמח כתחתה, מ„מרכז גשמי". הרוח הישראלית — ככל רוחות העולם — היא רוצה ותובעת חומר מוצק — עם חי וקים, מכה שורש באדמתו ומדבר בשפתו. דומה שכל החרטומים והמכשפים לא יעבירוה על רצונה זה ולא יכבשוה להתגלות ערטילאית. ואפילו אותו הנביא, אשר הודיע לעולם את דבר ה' אלהיו: „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" — לא על גדות הרונה והולגה נפקחו עיניו לראות את קדוש־ישראל ולדעת במה כחו גדול, כי אם על גדות־הירדן, על אדמת־הקודש. שם, תחת השמים המורידים את טל־חרמון על הררי ציון, בצל ארזי הלבנון, בין רועי עדר העזים שגלשו מן הגלעד, בין הבוקרים ובולסי השקמים, הבוצרים והיוגבים, החורשים והקוצרים, דורכי הענבים ומושכי הזרע על אדמת־ישראל, בין בנות ירושלים המחוללות בכרמים בתוך עלמות תופפות, שרים ונוגנים — שם שרתה רוח הקודש על נביאי ישראל, שם „נגלו אלהים לחוזיך וציריך".

ש. א. הורודצקי.

הַחֲסִידוּת.

(סוף)

ומעין איש כזה ועוד בהתלהבות יותר גדולה וחזקה היה חברו הלוי ר' יצחק מברדיטשוב.

הוא לא היה נוסע להפיץ את החסידות כחברו ר' נחום, הוא השפיע הרבה ממקומו על הערים הסמוכות שהתכנסו כפעם בפעם לעיר ההיא, מרכז המסחר ומשא ומתן, לרגלי מסחרם, וכולם ראו את האיש הפלאי הזה וכלם שמעו בחפץ לב את תורתו ואת תפלתו הנלהבה ושב כל אחד למקומו מסור בכל חום לבו לחסידות. ולא היה מתנגד, אף היותר גדול, מספרת האגדה בתמימות, שלא נהפך לחסיד נלהב, אם אך שמע, לו פעם אחת, את ר' לוי יצחק מתפלל.

הוא היה כלו רגש. כלו מסתרי, כלו „בוער באש ד'", כאשר מתארת אותו האגדה בסגנונה, תמיד מתדבק עם קונו; פונה תמיד אל אלהיו ומדבר עמו כאיש אל רעהו, פעם בתחנונות ובקשות, פעם בטענות ובתביעות ופעם גם בקול רוגז וכעס. ולא בשביל עצמו, לא בשביל צרכיו החומריים או גם הרוחניים, כי אם בשביל עמו שאהב מאד, שהיה נכון להקריב בשבילו את גופו וגם את נשמתו וגם את כל הקדוש והטהור לו.

והפנטסיה של החסידות הואהלינית מתארת אותו בתור „סניגור ישראל". בכל דור ודור, אומרת החסידות ישנו סניגור לישראל פה מתחת, כמו שישנו סניגור שם מלמעלה: המלאך מיכאל. סנגוריא של מטה מכוונת תמיד לסנגוריא של מעלה. רק לא בכל פעם זוכה הדור לראות בעיניו ולשמוע באזניו את הסניגור והסניגוריא, עפ"י רוב הוא, הסניגור, אחד מן הל"ו צדיקים נסתרים שבדור ודור, שהעולם נתקיים על ידם. ור' לוי יצחק הברדיטשובי היה ה„סניגור" הנגלה: הוא מלא את התפקיד הזה באופן היותר טוב.

ר' לוי יצחק אינו רואה רעה בעמו, אינו מוצא בו שום דבר מכוער ואף לא הדומה לכיעור. על כל דבר שבעמו הוא מביט רק מצדו הטוב, ועי"ז הוא בא תמיד ב„טענות" עם אלהים ותמיד הוא מוצא שהצדק עם ישראל ולא עם אלהיו. פעם, מספרת האגדה, נסע עם „בעל-עגלה" יהודי, ולעת תפלת הבקר ראה את בעל-העגלה מוכתר בטלית ותפילין מושח את אופני העגלה בזפת. הוא התלהב תיכף, בעיניו נצצה אש, והחל לצעוק: רבונו של עולם, כמה עמך ישראל אוהב אותך ועובד איתך תמיד. גם בעת משיחת האופנים אינו שוכח אותך ומברך איתך, ועוד אתה בא עליו בטענות ובמענות!

הוא לא השאיר מקרה אחד שלא השתמש בו לסנגוריא שלו. פעם, מספרת האגדה, בעת השוק הגדול בעירו, קם ר' לוי יצחק אחרי חצות הלילה ויקח אתו בשר ויי"ש והלך לשוק. ובשוק שקט ודממה. הסוחרים היהודים והנוצרים, שוכבים, זה על העגלה וזה מתחת העגלה, וישנים את שנתם. הרב נגש אל יהודי אחד ומעירו משנתו: קום ואכול רב קרוב, קום ושתה, הלא בודאי לא אכלת כל היום, הא לך להשיב את נפשך. היהודי התעורר ויבט אנה ואנה ויען: לא אדוני, לא אוכל לאכול אם כי רעב אני, יען אין מים לרחוץ את הידים. פני הרב אורו תיכף וילך ליהודי השני והשלישי, וכלם השיבו לו כדברים האלה, ויפן הרב אל נכרי אחד ויעוררהו לאכול ולשתות. הנכרי התעורר תיכף ויאכל וישת. פני הרב נעשו כפני להבים, וכלו בוער באש, ויפרץ אל בית הכנסת שלו ויניח את ראשו „בארון הקודש" ויצעק: „רבונו של עולם! ראה את עמך ישראל, כמו שאני רואהו, ראה את ההבדל שבינו ובין בני חם; ועוד אתה גוזר עליו גזירות כל כך רעות? ועוד אתה חושב כי לך הצדק?".

וצרות ישראל מררו את חייו מאד, הוא לא יכול לשקוט ולנוח. ובהתפללו פעם בראש השנה לפני התבה פנה באמצע התפלה אל אלהיו: „רבונו של עולם! אם תכתוב את עמך ישראל בספר החיים לשנה טובה ומתוקה טוב ואם לא, אני לוי יצחק הרב מברדיטשוב אומר לך שאסור לכתוב בראש השנה".

ככה יודעת החסידות הואהלינית לתאר את אהובה וחביבה.

שני החסידים האלה: ר' נחום מטשרנוביל ור' לוי יצחק מברדיטשוב השפיעו הרבה על החסידות הואהלינית ועשו אותה לרגש, לדמיון ומסתרי.

חסידות אחרת לגמרי היא החסידות הליטאית, מקום אחר ויהודים אחרים לגמרי פגשה שם החסידות וגם מורה ומנהל אחר. ר' שניאור זלמן מלאדי.

ליטא, מקום הישיבות הרבות, מקום החריפות והפלפול, מקום אשר תורת הרבנות משלה שם ממשלה בלתי מוגבלה,— מקום כזה לא יכול לקבל חסידות כזו המיוסדת ביחוד על הרגש והלב, ור' שניאור זלמן ה„למדן" והחריף גם אחר שנעשה לתלמיד מובהק של המגיד ר' בר, גם הוא הבין את החסידות במובן אחר לגמרי מחבריו ר' נחום מטשרנובל ור' לוי יצחק מברדיטשוב. הוא החריף הרבני נעשה גם לחריף חסידי, הוא התעמק בחסידות ועשה ממנה סינטעזי מן החריפות הליטאית ומן הרגש הואהליני וקרא אותה בשם חב"ד: חכמה, בינה, דעת. ובעוד אשר החסידות הואהלינית היתה כולה רגש, גם העיוני וגם המעשי שבה, הנה החסידות החבד"ית—רגש היא בעבודתה וחריפות והתעמקות בעיונה, בתורתה. החבד"ות היא הפילוסופיה של החסידות, בעוד שהחסידות הואהלינית היא הרגש, הפיוט שבה. אין החסידות הליטאית חב"ד, יודעת לספר „ספורים קדושים", כמו שהחסידות הואהלינית יודעת לספר? אין היא יודעת לאגד ולרקם אגדות כה נפלאות וכה יפות, כמו שיודעת האחרונה.

ר' שניאור זלמן התעמק בחסידות יותר מרבותיו בעצמם, אם כי היסוד שבנה עליו כל בנין החסידות שלו הוא בעש"ט, הוא עומד ברשות עצמו ואינו אוהב לסמוך על כתפיה דאחרים. בכל ספריו הרבים הוא מזכיר רק שתי פעמים את הבעש"ט ומעט מאד את רבו ה„מגיד", בעוד אשר יתר חבריו השתמשו עפ"י רוב רק בדברי רבותיהם, וכל ספריהם הם ברובם רק פירושים וביאורים לדברי מוריהם.

ובעוד אשר חבריו, בעלי הרגש, לחמו נגד הלמוד הרבני והביטו עליו רק כעל אמצעי ולא כעל עקר ותוך, ובעוד ש"ר יעקב יוסף מפולנאה, זקן תלמידי הבעש"ט, כותב מפורש: „לא ירגיל האדם להיות מתמיד בלמודו תמיד" 1), ורק התפלה הוא העקר, אשר התכון בזה לדברי הבעש"ט בעצמו; שספר שמה, שזכה שנתגלו לו דברים עליונים „אינו מפני שלמד הרבה מסכתות ופוסקים, רק משום תפלה שהיה מתפלל תמיד בכונה גדולה, משם זכה למעלה עליונה" 2)—הנה ר' שניאור זלמן הלמדן והחריף לא יכול להסכים לזה בשום אופן, והוא מרים את הלמוד למעלה מעלה 3). ובשחפץ הצדיק ר' שלמה מקרלין להתישב סמוך לגבולו ובקש ע"ז הסכם ורשיון מר' שניאור זלמן, הסכים האחרון ע"ז רק בתנאי, שלא ישפיל את הלומדים והלמוד הרבני 4).

על ידי ר' שניאור זלמן קרה לחסידות מה שקרה לקבלה אחותה הבכירה; מן הקבלה המתנגדת כל כך ללמוד הרבנים וחוקיהם, קבלו האחרונים, ע"י אחד מן המקובלים דוקא, את החזוק היותר גדול: מחבר ה„שלחן ערוך" היה ר' יוסף קארו המקובל, תלמיד מובהק של ר' משה קורדאירו המקובל, שאמר, „כי מעלת בעלי קבלה גדולה על בעלי מקרא ובעלי משנה חלק רב" 5);—והחסידות גם היא המתנגדת כל כך לרבנות ולמודיה וחוקיה—הנה האחרונה, הרבנות, נתחזקה עוד הפעם ע"י אחד מראשי החסידים דווקא: ר' שניאור זלמן חיבר „שלחן ערוך" 6).

1) תולדות יעקב יוסף, ויצא.

2) כתר שם טוב ח"א.

3) תניא ח"א פרקים: ה', נ"ב, נ"ג, עיין ווסחוד הירחי 92—1891 במאמרו המצוין של החכם דובנוב על אדות הרב.

4) את הדבר הזה שמעתי „מאדמור מקאשוס" ועיין בית רבי צד 128.

5) אור נערב ח"ד פ"ב.

6) וגם הדבר הזה, חבור שלחן ערוך כפי טעם הרבנים וחוקיהם

„שלחן ערוך" חדש! המעט לך הישן.

ר' שניאור זלמן הליטאי, בעל החריפות והחידוד שבחסידות, הוא רק הוא יכול היה לחבר ספר חוקים חדש, ואצלו נגעו שתי הקצוות, הרבנות והחסידות, זו ביו, יען כי נקודה אחת מרכזית היתה אצלו לשתיהן יחד: המוח, החריפות.

ואין שלום. ואי אפשר היה שיהיה שלום בין שתי החסידויות הללו. וזו לעומת זו עמדה כל אחת וטענה והוכיחה שרק לה הצדק. הוואהלינית טענה: החסידות היא תנועה דתית רגשית, תנועה דתית עממית, שכל העם יש לו חלק בה, ובעבור זה התקוממה ומחאה נגד הרבנות ולמידיה וחוקיה, יען כי האחרונה היא רק נחלת יחידים שבעם, „בעלי המוח". והחסידות החבד"ית גם היא נעשתה לפלפול ולחידוד חדש, וגם בה אי אפשר לעם ברובו לקחת חלק. והחבד"ית טענה נגדה; אי אפשר לעשות את החסידות חולינית פשוטה, המונית, אי אפשר לה להתקיים בלי תוך פנימי, מיוסד על המחשבה והתבוננות עמוקה.

והחבד"ית ההלה לדביט בגאון, על הוואהלינית, ויש אשר כנתה את האחרונה בשם: חסידות נסה, כפרית. כשם שהדת בכלל נוכל לחלק לשנים: העיוני והמחשבי שבה לאצילי הרוח שבעם, והמעשי שבה להוב ההמון. כן החסידות בכלל; החבד"ית הביטה על עצמה כעל האצילות שבחסידות שנועדה רק ל„יחידי סגולה", ויתר החסידות לרוב ההמון.

ובאמת הפריזו שתיהן על המדה. הוואהלינית מצד זה והליטאית מצד זה, שתיהן הרחיקו ללכת. הראשונה נעשתה רגש ודמיון יותר מדי עד שהחלה לאבוד את צביונה האמתי, והאחרונה, החבד"ית־הליטאית, נעשתה לפלפול חדש, פלפול חסידי. ומי יודע, עד כמה היו שתיהן מרחיקות ללכת, לולא קם בכל אחת מהן מבקר ועומד בפרץ, אצל החסידות הליטאית קם החסיד ר' אהרן משטראשעלע, תלמיד מובהק של ר' שניאור זלמן, ואצל החסידות הוואהלינית: ר' נחמן מברצלב.

ר' אהרן משטראשעלע, ששמש את רבו שלשים שנה, היה הראשון בין חסידי חב"ד שהחזיר את הרגש וההתפעלות לחסידות הליטאית ובספריו שכתב היא לוחם נגד אלה המרחיקים כל זה מן החסידות. ע"י דרכו החדשה זו הסב עליו מחלוקת ורדיפות מצד החסידות הליטאית הרשמית, וגם רבו הסב את פניו ממנו בשנים האחרונות, אבל רוא לא השגיח על כל זה והוסיף ללכת בדרכו שבחר, ואחרי מות רבו התחלקו החסידים: הרבה נשארו אצל „האדמו"ר האמצעי" והרבה הלכו אחרי ר' אהרן ומצאו את החסידות שלו יותר מתאימה לחפצם. 7)

ר' נחמן מברצלב ג"כ ראה, שהחסידות הוואהלינית הולכת ויורדת, ופה ושם „התחילו החסידים להתקרר" 8); ההארה שהאיר הבעש"ט נפסקה ולא נמשכה הלאה 9); החסידות נמחקה צורתה ונשארה חלושה, כהה. והוא, ר' נחמן, חשב להחזיר לה את כבודה הראשון, לעשות אותה „דבר הקיים לעד". מצד אחד היה הוא הראשון שיצא בגלוי נגד החסידות שהיתה בימיו, ואין אחר זולתו שהרהיב בנפשו לבקר ככה. ומצד שני השתדל לתת לה פנים יותר מסבירות ויותר עמקות והתבוננות, ג"כ על יסוד הרגש והמסתורי, הוא היא יסוד החסידות הבעשטי"ת. ובעצמו הוא אומר: „אני הולך בדרך חדשה; שעדיין לא הלך אדם בה מעולם. ואם שהיא דרך ישנה. מא"ד אעפ"כ היא דרך חדשה לגמרי" 10).

ע"י אחד מראשי החסידים, לא הועיל — לזכות את החסידות, בעיני הגר"א, ומספרים שהבעש"ט הזהיר לבלי ללמוד בשו"ע של ה„רב" וביראו פן יכשלו בו התלמידים צוה את מחותנו ר' אברהם דאנציג לחבר ספר כזה, והם הספרים: „חיי אדם" „וחכמת אדם" על כל דיני או"ח ויו"ד, וכל הגאונים אז בווילנא תמכו בו לפסוק כמותו.

7) בית רבי 134.

8) חיי מהרן ח"א ספורי מעשיות ח'.

9) שם ד"ב.

דַּרְכֵי־הַיִּשּׁוּב.

מאמר שני.

הקואופרציות.

(המשך)

נוסיף נא לחקור את האנליז של הקואופרציות. ונשאל, למי מהחברים יותן הקרדיט?

ההלואה נתונה לחברי האגודה רק למטרה חקלאית מדויקה, ואת המטרה הזאת יבאר הלוה בבואו לבקש לו הלואה. אנשי הועד מחויבים להשגיח, כי הקרדיט אשר המה מתירים יהיה באחריות גמורה. לכן רגיל הועד לדרוש ערבות של שני חברים, שהם אחראים בנכסיהם, אם נכסי־הלוה אינם מספיקים לערוב את ההלואה לפני האגודה. וכן בודק ומבקר הועד את תנאי־המלוה, כלומר מתישב ומעמיק בדבר איכותו העצמית של הלוה ואיכות נכסיו, וידין אם באמת תביא תועלת ההלואה הזאת, ואם לטובתי תהיה העבודה הזאת לפי ההשערה או אולי תביא לו נזק. אחרי שחוג החברים קטן, והמה כולם בעלי ברית ויודעים את טיב כל איש מהם ואופן הנהגתו, לא יקשה להועד לדון בישוב־הדעת על מעשי חבריהם, ובמשפטם הצודק לא יקפח הועד את החברים. בכל אופן יש לו יותר אפשרות לדין במשפט צדק ונאמן מאשר להועד אשר בבנק אפ"ק.

הקרדיט ינתן בשני אופנים: או באופן „חשבון־התמידי" (текущій счетъ). או באופן הלואה לזמן מוגבל.

האופן הראשון חשוב מאד. רשאי כל חבר לקבל איזו הכיאה, המוגבלת לו בהסכם הועד לפי תנאי־צרכיו התמידים. והיא לוקח איזה סכום בשעת דחקו ומחזיר בשעת הנאתו, אבל אי־רשאי היא לקח; יותר מהסכום המוגבל. וכל איש מבין, מה גדול כח האופן היה לדרגיל את האכרים לחסכון ולקמוץ מכל רכושותיו למען יוכלו להשיב פרוטות ושקלים ל„חשבון־הדיזר" שלהם בקופה, ואמנם הנסיון בארצות רבות יורנו, כי האכר מוקיר את קופתו זאת, אשר ממנה תוצאות טובות תמידיות לכלכלת ביתו והנהגת אחוזתו.—

האופן השני — הוא ההלואה שנותנים לכל חבר, החפץ להרחיב את גבולות כלכלת־אחוזתו, כלומר, לקנות בהמות, להגדיל את גנו לירקות שונים, לנטוע עצי־פרי, לקנות זבל המרבה תבואתו, או, במלים אחרות בלשון החכמים. אם יבקש לו „קרדיט מליאורטיבי". — האכר לפי חשבונו ישער, כי המעשה הזה יתן לו פרי טוב ויתן לו רוח נאמן ומן הכנסות המליאורציה הזאת ישלם את חובותיו להאגודה בזמן מוגבל. וחברי־הועד דנים ואומדים על ההצעה הזאת, שואלים עצה מפי המומחים בתחנה־לנסיונות ויתנו לו את ההלואה אם יבאו לידי ההחלטה, כי אמנם הענין הזה לא בהזין לב נולד, כי אם נוסד על חשבונות נאמנים, וכי מוכשר האיש לכלכל את אופן הטבת כלכלתו בדבר הזה, וכי ברכושו והמליאורציה העתידה די לו להיות אחראי בעד המלוה ההיא.

---

10) שם ח"ב, ועיין בספרי: לקורות החסידות ...

ההלואות על פי „חשבון־חוזר" תגדלנה משנה לשנה הרבה יתר מההלואות לזמן מוגבל כמעט בכל האגודות. במדינת העססען, אשר שם רובי־האחוזות של האכרים קטנות מאד, קבלו הקופות בשנת 1890 על פי ה„חשבון־החוזר" 2,8 מיליון מרק ונתנו 3,2 מיליון, ובשנת 1903 קבלו 20 מיליון מרק ונתנו 22,5 מיליון; והלואות זמניות נתנו על סך 10,4 מיליון וחזרו לקבל סך של 6,7 מיליון מרק. וכן החשבון הבינוני לכל ארץ גרמניה: על פי חשבון של שנת 1903 נתנו הקופות למלוה 184,3 מיליון לחבריהם ל„חשבון־החוזר" שלהם וקבלו 122,2 מיליון, ועל חשבון ההלואות נתנו רק 113,4 מיליון וקבלו 69 מיליון. —

האגודות המרכזיות משפיעות על מקומות רבים, ששם תתבססנה אגודות קואופרציות, אשר בכחן העצמי לא תוכלנה עמוד ממעוט חברים או ממעוט מניות החברים; האגודות המרכזיות משפיעות השפעה רבה על התפתחות הטבת־עבודת־האדמה, כלומר, המליאורציה, יען כי לאגודות קטנות אין די כסף ואין די קרדיט להמציא להן את הקפיטל הנחוץ להלואות לזמן מוגבל, לכן באה האגודה המרכזית לעזרתן, אם רק ראוי הדבר להתענין בו, ממציאה כסף בערבנותה מהבנק הראשי, ובאופן זה יצאו לפועל דברים נשגבים וכבירים במושבות קטנות, אשר בלעדי האגודה המרכזית אי אפשר היה להשיגם. וכמו שהאכר היחידי עומד בודד באחוזתו מבלי עוזר וסומך, רואה תחבולות להפריח את אדמתו, להגדיל את עשרו ואשרו, ואין לו הסגולות הנצרכות להוציא לפועל את מחשבותיו עד שיתאגד עם כל שכניו לאגודה אחת, כן עומדת בודדה אגודה קטנה מבלתי יכולת להפיק זממה לטובת חבריה עד שתתאגד עם האגודות האחרות. וגם לבנק הראשי יקשה לבא במשא ומתן עם אגודות רבות אשר צרכיהן שונים, ונקל לו לרכז את מעשיו בעניני־כסף כאשר הוא נושא ונותן עם אגודה גדולה, הנשענת בעסקיה על אגודות רבות האחראיות על כל ההלואות של האגודה המרכזית. —

האגודות המרכזיות מתיסדות באופן כזה, כל אחת מהאגודות המקומיות מביאה מניה להאגודה המרכזית ויש לה דעה אחת. האחרונה מאחדת רק את האגודות אשר לעובדי־האדמה ואינה מקבלת לחברים את האגודות הנוסדות לבעלי־מלאכה או לסוחרים יען כי מטרותיהן שונות. — האגודה המרכזית מגדילה את הקרדיט שלה ע"י ערבות כל האגודות בבנקים שונים או בבנק העממי וגם היא מקבלת פקדונות מאנשי הסביבה. ואחרי אשר מקום מושבה עיר גדולה, יש לה היכלת לאסף אליה פקדונות רב יתר מאשר בידי אגודות מקומיות, מותר לה להלוות רק לאנשי בריתה ואסור לה לעשות עסקי־ממון מלבד האגודות הנאחדות הן למלוה או למטרות אחרות כאמור להלן). הועד נבחר בכל האספה השנתית רק לשנה אחת, ומקבל שכר לפי צרך המקום. הוא בודק ומבקר את כל השאלות הבאות אליו מן האגודות המקומיות וממלא את דרישותיהן לפי סכום הקפיטלים אשר לו אחרי בחינה ובדיקה רבה. הוא נושא ונותן עם הבנקים ויש לו הזכות לחתום על השטרות המסורים להבנק. הריוח הנשאר תחת יד האגודה יתוסף אל קרן־המלואים מדי שנה בשנה למען תהיה לו הקרן למקור כסף להרחיב את פעולותיו, ורק אחרי שנים אחדות לעבודתו יותן מן הריוח איזו חלקים גם להאגודות הנאחדות.

ג. — הראש השלישי — הוא הבנק המרכזי, הבנק העממי העומד על גבי־כל הקואופרציות; הוא הצנור הגדול הממציא את כל האמצעים הנחוצים לכל האגודות. המשפיע על כולן השפעה רבה בכל עניני־ממון, המרכז בתוכו את כל קפיטלי־הארץ, והמספיק כסף להאגודות בעת דחקן. ולאושר ישוב הארץ יש לנו מוסד נכבד ונאמן, אשר גדל־רוח מנהיגנו המנוח תיאודור הרצל כוננו, הוא הבנק העברי, אשר עוד ימלא את תפקידו הכביר בימים הקרובים ויהיה למקור אושר להכתנחלים בארץ, אם כל המון בני ישראל בגלות וכל המתישבים בארץ אבותנו יוקירו אותו, יגדילו את הקפיטלים שלו ובפרט אם יזהרו בו ובמעשיו. —

II. — הסוג השני של הקואופרציות הנה האגודות לקניה ולממכר. קודם כל ננתח את כל מיני האגודות של הסוג הזה לחלקיהן ואז נלמד לדעת את מהותן ואיכותן ואת התועלת אשר נוכל לקבל מהן לישוב־הארץ. —

גם האגודות האלה תתפרדנה לשלשה ראשים: אגודות מקומיות, מרכזיות ואגודה אחת המאחדת את כולן למיניהן במדינה ההיא. לפי הלך עניננו ומצבנו נצרכות להמושבות אגודות מקומיות ואגודה אחת מרכזית לכל הארץ, אשר ההנהגה הראשית של הקואופרציות הללו תחת ידה, והיא מאחדת גם את האגודות לקניה וגם לממכר.

1. — האגודות לקניה מתפרדות לשני מינים.

א) האגודות אשר מטרתן לקנות בעד חבריהן כל צרכי־אכל וכל צרכי־בית. האגודה מסדרת במושבת חנות־מכלת, ששם ימצאו כל בני־המושבה את הדברים הנצרכים להם מדי יום ביום: תה, סוקר, טבק, קמח, דגים וכו' וכן גם מיני מטוה וארג, חוטים וכדומה, מן הדברים אשר לא יוכל האדם לסדר את ביתו מבלעדם. האגודה מיסדת גם מקולין להכין בשר לצרך המושבה וגם נחתומר להמציא לחם לחבריה.

אין צרך לנו להביא ראיות רבות ומספרים שונים לבאר את מחשבתנו בדבר האגודות האלה, כי התפשטותן רבה וגדולה בכל הארצות, גם בערים וגם בכפרים. בראשונה נוסדו אגודות אלה בין הפועלים בבתי־החרשת אשר בארץ־אנגל, והמה הראשונים אשר התאגדו וייסדו „חברות־לצרכנים" ויפתחו חנויות לצרכי־אכל נפש וגם לכלי־בית ולמלבושים וכו'. — התועלת המרובה אשר הביאו החנויות האלה לחברי האגודה, הריוח אשר נתנה להם פעולתם, הגדלת מחזור הסחורה התמידית, העזר הרב אשר הושיטה האגודה להחבריה בעת דחקם, ההנהגה הישרה והזריזות שבה הצטינה הנהגת הפועלים בעצמם, — כל זה היה לסימן מבליט ונגלה, כי יסוד האגודות מתאים לדרישות הפועלים והעובדים. לכן נמצאו רבים אשר חקו את מעשה החלוצים הראשונים ועשו כמוהם, ובימינו כמעט כל הפועלים בבתי־חרשת גדולים או העובדים במסלות הברזל נאגדים לאגודות ומיסדים להם חנויות כאלה או חברות־צרכנים, וכל חברה וחברה המנהלת באמון וביושר את עסקיה תצליח מאד במעשיה, — פרטי הדברים האלה יוכל כל החפץ להתענין בפעולות האגודות למצא בספרות הגדולה בכל לשון (מלבד, לדאבוננו, בלשוננו).

ורק משל אחד אביא לפני הקורא, ולוקח אני אותו מהחשבון המונח לפני, זה חשבון של האגודה בעיר מושבי, שגם משפחתי משתתפת בה. — היא מונה רק שלש שנים לקיומה. בשנה הראשונה החלה את עבודתה, והיו לה 72 חברים, וכל הקפיטל שלה ממניות החברים הגיע ל— 870 רובל. ע"פ החשבון של השנה השלישית נראה, כי היו לה 527 חברים, ורכושה ממניות החברים ומקרן־המלואים הגיע ל— 10118 רובל. היא מכרה בשנה ההיא סחורה של צרכי־אכל על סך יותר מ— 160 אלף רובל; ההוצאות (שכר דירה, שכר להמשרתים וכו') עלו כדי 5,4% מכל מחזור הסחורה הנמכרה, וקבלה ריוח 9768 רובל. מזה נראה, כי מחזור הסחורה גדל פי ששה־עשר

על הונה העצמי של החברה ובשנה אחת קבלה ריוח כמעט שוה לכל הונה.

בראשית התיסדות האגודה מביא כל חבר מניה אחת בשיעור לפי תנאי המקום ולפי יכלת החברים (משלשה עד עשרה רובל); האספה בוחרת בועד של שלשה אנשים, המנהל את כל המסחר, וגם ועד של בקרת, המבקר את מעשה ועד ההנהלה פעמים רבות בשנה, לדעת סכום הסחורה, מצב הקרדיט, לעין בההוצאות, לבדוקאת טיב הסחורה וכו'. כל הריוח יחלק בכל שנה ושנה לשני חלקים: החלק האחד יתוסף לקרן־המלואים, והחלק השני יותן לכל חבר לפי מכסת מחיר הצרכים שקבל לו בשנה ההיא, ומוסיפים לו רבית מוגבלה בעד סכום המניה אשר לו. הועדים אינם מקבלים שכר טרחתם, רק באספה מקציבים להם איזה פרוצנט מהריוח.

האגודות האלה עושות חיל בעסקן, אם בחנויותיהן תמצא רק הסחורה ההכרחית הנצרכה תמיד לבני־המושבה אבל לא הדברים אשר למותרות יחשבו; אם יקנו רק סחורה טובה ומשובחה ולא יכניסו סחורה רבה העלולה להתקלקל; אם יקנו רק מהסיטונות במחיר נמוך ובתנאים קלים ונוחים; אם יקצבו מחיר כל צרכי־אכל לחברי האגודה בשוין ובערך למחירם בשוק המדינה, ואם בכלל תהיה ההנהגה ישרה וזהירה.

כל האגודות אשר במושבות מוכרחות להתאחד באגודה מרכזית אחת הממציאה להראשונות את הסחורה הנצרכה להן במחיר מועט מבתי החרשת ומחוץ לארץ; היא באה בקשרי המסחר עם הסוחרים הגדולים והבנקים, הועד שלה מוסר שטרות לאחריות עד ימי השלום, אם מצב העסק דורש זאת ממנו, וכל הנהגתו עומדת תחת הבקרת של האספה הכללית ממורשי־האגודות המאוחדות.

ב)—אגודות אשר מטרתן לקנות כל צרכי העבודה של האכרים, העקר הראשי באגודות אלה הוא „להמציא לחבריהן את הקפיטל הנחוץ להעבודה המשוכללה במשק האכרות לא בכסף אלא בחמרי־העבודה". — העקר השני הוא לקנות את החמרים רק מן המינים המשובחים, אשר תועלתם הוראית הראו הנסיונות ורק כאשר נוכחו לדעת כי איכותם טובה ואינה מוטלה בספק. ולפיכך משתדלים האכרים ואגודותיהם, שתהיה במקומם תחנה־לנסיונות, שהיא מורה דרך להם בענינים חשובים אבל מסובכים אלה. —

הן ידועה לרבים המהפכה הענקית אשר התחוללה בעבודת האדמה הודות להמצאות גבורי המדע כמו ליביך, שוברט, מאיר וחכמים ואגרונומים רבים ההולכים קדימה להביא את האכרות להשתלמות מדעית. שטחי־אדמה זבורית או מדברית נהפכו למקומות פורים ומפריחים, לשדות חטה ולגנים. החקלאות האינטנסיבית הגדילה את יבול האחוזות ואת ההכנסה מהן למעלה גבהה. החלו לזרוע מינים חדשים של תבואה, ועי' הסילקציון הוטבו הזרעים באופן נפלא מאד, זורעים עתה מיני עשבים שונים למאכל בהמה הנותנים אזוט, מזבלים את השדות במינים שונים של זבול המכיל בקרבו פוספור, נתר, אזוט וכו'. ומעיד החכם אנציפרוב, כי הרזולטטים הכי־גדולים והכי־נכבדים באינטנסיביות החקלאות נראו ונגלו בפרט במקומות הללו שבגרמניה, ששם „האחוזות קטנות והחקלאות פעוטות". — והדבר הזה חשוב לנו מאד, יען כי עד היום יאמרו רבים מעסקנינו בישוב הארץ אשר לא חקרו ולא דרשו משק האכרות בארצות הנאורות, כי אדמה רבה נצרכה לכל המתישב בא"י למען יוכל לחיות בריוח ולא בדחק.

ובכן צריך האכר לקבל תמיד חמרים רבים ושונים להטבת אחוזתו, זרעים שונים ונטיעות טובות, כלי עבודה ומכשירי־המלאכה. והלא אי־אפשר לו ללכת ולחפש אחריהם בחנויות הסוחרים, ואם גם ימצאם ישלם אז כפלים וגם יקנה את המקולקלים שבחמרים ההם או שבכלי־העבודה ההם. ושבעתים יקשה הדבר הזה לאכר העברי היושב בארץ שוממה, רחוק מארץ נאורה, ממקום תירה וחכמה וממקום תעשית החמרים האלה וכלי־העבודה הללו. —

(עוד יבוא)

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

(המצב הכללי. — המשמרים הערבים בירושלים. — השאלה הלאומית. — תלונותיהם של הגרמנים מיפו. — אנאטול לירוא בול'ה ע"ד ההאלינס. — בעדה הקושטאית). —

זה כשני ירחים שאין לך שבוע, שיעבור בלי מקרים יוצאים מהכלל או בלי חגיגות מדיניות, שיש להן ערך היסטורי.

המאורעות החשובים של הימים האחרונים היו — השבעת צירי בית־הנבחרים והסינט ע"י השולטן החדש וטקס ההצגה של צירי שני הבתים הנזכרים, ראשי הדתות ובאי־כח העתונות, לפני מחמד החמישי.

הטקס הראשון הנהו חדש לגמרי בתורקיה. דרש דרשו שני בתי המחוקקים, כי השולטן יבא אליהם ויחזור על שבועתו שנשבע ברגע עלותו על כסא השולטנים להשאר נאמן לעם ולקונסטיטוציה. הם דרשו כזאת לא מפני שהם מתיחסים באי־אמון לשולטן החדש, אלא שרצו לעשות את זה למנהג קבוע, שכל שולטן ושולטן יבא וישבע באזני באי־כח העם שלא יבגוד בעם ובקונסטיטוציה.

מחמד החמישי מצא את עצמו קצת נעלב ע"י דרישה זו, ואחרי מו"מ ארוך קבעו נוסח, שע"פ ידרוש השולטן מהצירים, אחרי שיזכיר, כי הוא נשבע כבר, שישבעו גם הם.

בית־הנבחרים והסינט קבלו נוסח זה, וביום החמישי של השבוע שעבר בא השולטן לבית־הנבחרים וישביע את באי־כח העם. הצרמוניה היתה יפה בפשטותה, ובכללה עשתה רושם מרומם. השולטן ישב על כסא היו"ר, ובזה הראה שאין כל מחיצה בינו ובין באי־כח עמו, לאמר: בינו ובין העם.

לרגלי צרמוניה זו קרא הוויזיר־הראשי, במעמד השולטן, נאום־כסא לא ארוך, אבל ברור ובהיר. בנאום הזה קורא השולטן את בני כל הלאומים לאחדות, אחוה ושלום, מבטיח לכולם משפט, צדק ולכת בדרך הקדמה. וכל הדברים האלה נאמרו בלי מליצות, בדברים פשוטים, גלויים ומובנים. צריך רק לקוות, שבני הלאומים השונים, שאליהם פנה השולטן בנאומו זה, יבינוהו וישימו אליו לב, ושכל ההבטחות שהבטיח אותו הנאום תצאנה לפועל.

אבל דא עקא, כי באותו בית ובאותו יום שנשמעו ההבטחות היפות האלו ע"ד חפש ומשפט, מעבדים עתה חוקים הרחוקים מרוח החפש כרחוק מזרח ממערב.

אחרי המאורעות הידועים שנה בית־הנבחרים את טעמו, וכל החוקים המתקבלים בו או המעובדים בקרבו מקבלים צורה של חוקי־עונש.

ההתקוממות של החילים ב 13 לח' אפריל נסכה בצירי בית־הנבחרים איזו רוח של איבה ושנאה. כל החוקים המעובדים עתה בועדות השונות של הפרלמנט נושאים עליהם חותם ידוע של נקמה באותם הנבלים, שבשביל בצע כסף חפצו להפיך את הקערה על פיה. ובשביל אותם הנבלים כמעט ששוכחים, כי החוקים ההם נבראים בשביל הארץ כולה ובשביל כל העמים היושבים בתוכה.

ביחוד גדול כעסם של המחוקקים על העתונאים.

כידוע, היו בין גורמי ההתקוממות עתונים אחדים שקבלו תמיכה מאוצרות האילדיז; וכמו שהעירותי במקום אחר, לא היתה התיחסותה של כל העתונות הקושטאית, משך ימי המהפכה, אל הועד של „האחוה והקדמה". יפה ביותר:

פחד ומורך כשבוע הראשון—אחרי ה 13 לח' אפריל, זחילה והתרפסות, הכנעה ותנופה—אחרי כן, כשהחיל הסלוניקי התקרב לחומות קושטא.

ובוררים. עתה צירי בית־הנבחרים את חוקי־העתונות היותר קשים שבאירופה כולה ורוצים לשים את העול הזה על העתונות התורקית הצעירה, שזה עתה החלה להתפתח. והכל אפשר למצא בחוק החדש, שזה עתה נגמרה קריאתו הראשונה: עונש כסף ומאסר, סגירת העתון, עונש למו"ל, לעורכים ואפילו למוכרי העתונים (ע"פ רוב ילדים מבני שבע עד עשר); ואם בקריאה השניה לא ימתיקו גזרה רעה זו—אז לא יהיה זה חוק־העתונות, אלא, כמו שהעיר אחד העתונים המקומיים, חוק נגד העתונות: אסור יהיה לבקר את הממשלה ומעשיה, אסור יהיה לדבר בגנותם של פקידים, אסור יהיה לספר דברים המטילים צל על שרים ומלכים של ארצות זרות וכו' וכו'.

מובן, שהעתונות הרימה קול צעקה. אחדים מהם דורשים שישיבו את הצנזורה כמקודם אז, אומרים המה, ייטב להם מאשר עתה.

עתון אחר מדבר משפטים את הצירים ואימר: האדונים הצירים כועסים עלינו על אשר לא התנהגנו בגבורה באותם הימים. אבל איפה היתה גבורתם של האדונים הצירים עצמם? מי מהם העז למחות נגד מעשי הנבלים שכורי־הנצחון? הלא רק אחד (נסים מצליח)! וגם העתונים דברו אז בלשון אחרת מאשר שבוע לפני זה.

אבל מסופקני, אם כל הדברים הנכוחים האלה יעשו רושם על בית־הנבחרים. הלא נמצא גם בבית־הנבחרים מועט, שהתנגד לחוק זה בכל תוקף ולא יכל. הרוב נמצא עדיין תחת השפעתם של המקרים, וגם הליקטטורה החיילית של שיפקיט־פחה תכריע.

אפשר רק להתנחם בזה, שהחוקים אינם נצחיים, וכאשר תשתרר בתורקיה המנוחה האמתית ולאורך־ימים, אפשר יהיה להסיר מעל העתונות את החתים שישימו עתה באפה.

והמצב בערי־השדה הולך וטוב. ואם נאמין לדברי שר־הפנים, המצב הנהו מצוין, שקט ומנוחה באירזירום, ביטליז, ובאליפו. באדנה הוכרז מצב־המלחמה, ובתי המשפט של הצבא החלו את עבודתם. הממשלה עוזרת ומצילה את אשר יש להציל בארץ־דמים זו, ומבטיחה שמהומות ופרעות כגון אלו שהיו בחדש האחרון לא תהיינה עוד. נשלח מסלוניקי ומקושטא חיל־רגלי פרשים ורוכבים, ואלה ידכאו את המהומות עוד בראשיתן.

המעשה הזה של הממשלה בודאי טוב הוא ומתאים אל הרגע; וזה כבר שהממשלה התורקית לא הראתה אמץ ומרץ כאלה. גם בזה רואים את יד־הברזל של שיבקיט־פחה, שנמנה עתה לראש הצבא בכל תורקיה האירופית.

וגם אלבניה שממנה פחדו ביותר, מפני שהאלבנים המה שעמדו בראש המהפכה של ה־13 לח' שעבר, אלבניה זו שקטה. ועוד יותר—האלבנים שלחו שלשה עשר מראשיהם לועד המרכזי של „האחדות והקדמה"; ואחרי מו"מ ארוך נכנסו שנים מהמשלחת הזאת בתור חברים תמידים לועד „האחדות והקדמה", ויתרם שבו לבתיהם בהבטחה לשמור על הסדר.

רק מתימן באות שמועות ע"ד מהומות והתקוממות דתית. אבל מתי שרר בפנה רחוקה זו סדר? —

* *

— השאלה הלאומית עלתה שוב על סדר־היום.

הפעם היו היונים בין השואלים. והסבה לשאלה זו הפעם היא העבודה בצבא של האינם־מושלמים, היונים הארמנים והיהודים הראו במקרים האחרונים את אומץ־רוחם ויצאו למלחמה בשונא הכללי שלובי יד את אחיהם המושלמים. והשאלה, שרחפה זה כבר באויר, שאלת העבודה בצבא התורקי של האינם מושלמים, קבלה צורה מוחשית. המפקד הראשי שיבקיט־פחה, רצה להוציאה מיד לפעולה; ונוצרים כיהודים—מלבד השנוררים בירושלים, שקבלוה כ„גזרה" שמחו לקריאת השמועה הזאת. אבל היונים דרשו שיקציעו לנוצרים גדודים מיוחדים ויכירו ברשמיותה של לשונם. מובן, שהתורקים הצעירים לא יכלו להסכים לדרישה קצונית זו; כי אם ימלאו את דרישת היונים, הלא יהיה זה התחלת הסוף של האחדות העותומנית.

ומסעיף זה של השאלה הלאומית עברו אל השאלה הלאומית בכלל.

ה„תנין", שהחל בימים האלה אחרי הפסקה של ששה שבועות להופיע מחדש בקושטא, מביע באחד מגליונותיו האחרונים את דעת ה„אחדות והקדמה" על אותה שאלה.

צריך להוסיף כי הפעם אינם נלחמים באותה ריתחא שעד המהפכה של 13 לח' יולי, אלא מתוכחים בנחת ומביעים דעות.

וגם זה לטובה!

ואלה דברי „התנין":

...„אין בתכנית שלנו כל יעודים ל„תרק" את יתר התישבים של ממלכתנו, ולהפך הננו מתחשבים עם הזכויות הדתיות שיש לכל לאים ולאום.

כשבקרו בועדה של בית־הנבחרים את הקונסטיטוציה לא נשמעה אף בקרת כל שהיא בדבר הזכויות הדתיות של הלאימים השונים, זה מראה למדי שאין התורקים הצעירים מתיחסים באיבה לזכויות הללו. אמנם, שאלת הלשונות חשובה היא עד מאד, אם רוצים לשלול מאיזה עם את לאומיותו צריך לשלול קודם־כל את לשונו. והתורקים הצעירים קבלו עליהם, בתור פרינציפ: להנהיג בבתי־הספר למתחילים את שפת־המקום בתור שפת־הלמוד; לאמר, התורקים הצעירים מתחיבים לכבד את זכויות כל השפות שבהן מדברים בממלכה העותומנית".

אמנם, מודה העתון ההוא, התורקים הצעירים רוצים להנהיג את השפה התורקית בתור שפת־למוד בבתי־הספר הבינונים והגבוהים. אבל את שווי־הזכויות שהם נותנים לכל השפות רוצים הם להוציא לפעולה.

וגומר אותו העתון:

...„ומה רוצים התורקים הצעירים? רוצים המה להביא את הממלכה העותומנית למדרגה כזו, שבני כל הלאימים יתחשבו לבני ארץ־מולדת אחת וידעו להקריב את עצמם בשבילה בשעת הצרך. הלאומים השונים של הארץ אינם צריכים לעמוד זה נגד זה כמו שונאים אלא צריכים להיות אחים בני ארץ־מולדת אחת. ההבדל בין הדתות, השמות והלשונות יכול להשאר גם לימים הבאים. אבל צריך שרגשות בני הלאומים השונים יהיו — אחד"

על זה עונים היונים בדרישה, כי אותו שויון־השפות שבבית־הספר למתחילים יוכר גם בנוגע לבתי־הספר הבינונים והגבהים. דורשים המה את הזכות ליסד אוניברסיטה יונית, שאת הדיפלומים שלה יכירו כמו את דיפלומי האוניברסיטה התורקית, ושאת השפה היונית ג"כ יכירו בה לרשמית (מבטיחים המה, כמובן, ללמד בה גם את השפה התורקית). בקצור, הם דורשים, שבמקומות שהם הנם שם הרוב יכירו את שפתם לרשמית: אוטונומיה לאומית. בתור ראיה והוכחה לדרישותיהם מביאים המה את אוסטריה ואומרים:

„אוסטריה־אונגריה היא הארץ הדומה ביותר לפי רבוי לאימיה לארצנו. הקונצסיות השונות שנתנה הממשלה המרכזית בוינה לבני הלאימים השונים לא הפריעו ממשלה זו מהיות נחשבת על הממשלות האדירות"...

וראש דרישות היונים הוא, שייסדו בשביל חייליהם גדודים מיוחדים ושפת־הפקודות בהם תהי היונית.

התורקים הצעירים אינם נכונים כלל ברגע זה לפשרות כאלו, ועל דרישותיהם המרובות של היונים הם עונים:

— תפיסת מרובה!...

הוכוח התורי הזה, שלפי מצבה הנוכחי של הממשלה המרכזית עתה, לא יצא עוד משך ימים רבים מגבולות התוריות הוא מהותי אופיים ומעניינים ששמענו בשבועות האחרונים.

* * *

אנטול לירוא בוליה שבקר זה לא כבר את המזרח ואת א"י מפרסם בהירחון הצרפתי "La vive du deur mondes" מאמר „ע"ד השפה הצרפתית והמהפכה במזרח"; כמובן הוא גומר את ההלל על האליאנס ואומר בסוף מאמרו:

בתי־הספר האלה (של „האליאנס") פרחו כבר בימי מלכותו של עבדול המיד, ועתה, בימי המשטר הקונסטיטוציוני, עוד יפרחו שבעתים. כמו בתי־הספר של הישועיים שלנו, כך גם בתי־הספר של האליאנס פתוחים לבני כל הדתות, לפרקים קרובות פגשתי בהם מחמדים. בתי־הספר האלה לא יעוררו, לא מצדם הדתי ולא מצדם הלאומי, כל חשש בעיני הממשלה הנוכחית, ביחוד בעיני התורקים הצעירים (נשוה את הדברים האלה לדברי ה„תנין", עתונם של התורקים הצעירים היותר שוביניים, ונראה כמה יש בהם מאי־האמת והגוזמא), הלמוד בבהס"פ הללו הוא מודרני באמת (!) ובכבלנות דתית מרובה (sic), עד שהרבנים הזקנים והאורטודוקסים מחרימים אותם לפעמים. יש מאשימים את בתי־הספר של האליאנס שהמה סגורים לפני „הציונות"; הם אומרים, שבתי־הספר אלה מכינים את הדור הצעיר להתבוללות עם יושב הארץ המחמדי או הנוצרי, בשעה שהיו יכולים לפתח בקרבו את רוח־

רגוע, להפית בקרבו את החלום, שחלמו הרצל ותלמידיו בקונגרס הציוני האחרון בבזיל (sic) ע"ד בנין ממלכה יהודית (!). להממלכה התוגרית ולכל העותומנים הזהירות הזאת מפני הציונות היא רק מעלה ולא חסרון.

בנוגע לזה אין התורקים - הצעירים נבדלים מהתורקים הזקנים... אין להם כל רצון לראות את היהודים העותומנים, או גם מחוץ לתורקיה, מתיצבים בערכות החרבות של סוריה (ודברי אחמד־ריזה, ריזה-טבפיק והאחרים?), להפך, הם יביטו בדאגה (!) אל כל הנודדים האלה, הבאים מדי אביב באביב בקנאות דתית להתגדר ברגשות ע"ד עבר מזהיר וכו' וכו'.

כל כך מעור אי-הרצון ואינו נותן לראות את הדברים כמו שהם.

מר ז'ק בינר, המושל בכפת האלינס, בטח ישמח לקרא את דברי „הסופר המפורסם, החכם המדיני, וכו' וכו'", ואין שום ספק, שהדברים האלה יודפסו ברבבות אכסמפלרים לחלקם בתפוצות ישראל.

אבל, השפעת האליאנס — למרות כל זה — לא תאריך ימים במזרח; אנו שומעים כבר את קול המחאה העזה של היהודי המזרחי המתעורר והמכיר בלאומיותו, ורואה זות דור-התהפוכות, „שאינו לא לאלהים ולא לבני אדם", שטפחה האליאנס. וסלוניקי, העדה היותר גדולה במזרח, החלה במלחמת-מצוה זו בהאליאנס.

* * *

מירושלים כותבים ב-9 לחדש זה לאחד העתונים היותר חשובים בקושטא:

בימים היותר אחרונים גלו פקידי הממשלה בירושלים קשר של משמרים, שמטרתו היה לערוך בירושלים וביפו פרעות באינם-מחמדים, מעין אלו שהיו באדנה. התורקים המשמרים (הערבים?) התקשרו עם חבריהם בדעה היושבים בחברון ובסביבותיה ויאמרו להוציא לפעולה את מחשבות הבליעל שלהם ב-7 לחדש. הפרעות צריכות היו להתפשט בכל הארץ, כי גם בבירוט התכוננו המשמרים להתחיל ביום ההוא בפרעות, ורק ביאת אניות-מלחמה של הממלכות הזרות הפריעתם מהוציא את תכניתם לפעולה.

ובאמת שלחה הממשלה המקומית היום (ב 9 לחדש) לפנות בקר פלוגות אחדות של חילים לחברון, להוכיח למשמרי-חברון, שאם רק יאמרו ללכת לירושלים—דמם בראשם יהיה.

משערים, שמרכז התנועה היה בחברון, כי עוד בימי ממשלתו של עבדול-חמיד החלו להביא לעיר ההיא כליזין מרובים. עבודתם של המשמרים פה קלה ביחוד בגלל זה, שבפלגת האכרים (הפלחים) אינם מרגישים עד היום כל שנוי לטובה במצבם. להפך ע"י הכרזת ה„חורית" הורע מצבם יותר ומלבד שנאת-הדתות, אין שום ספק בדבר, כי גם במזרחה של סוריה היה מצבם הרע של האכרים גורם חשוב-הערך לפרעות ולמבוכות.

והלא ידועה חברון מאז לקן-הקנאות ולמרכזם של כל המעוררים מהומות ומבוכות...

ומיפו כותבים, ב 11 לחדש להעתון הגרמני „אותומנישר לליוד" המופיע בזה, כדברים האלה!

זה שבועות אחדים שבסביבות יפו נראתה חבורה מאורגנה ומסודרה של שודדים. בעצם היום היתה החבורה הזאת „עובדת" לעין-כל, ובלילה היו באים לתוך גני-תפוחי-הזהב והיו עוקרים עצים וביחוד נטיעים רכים, יהיו מאימים על בעלי-הגנים האלה כי יחריבו את כל הגנים, אם לא יתנו להם „בקשיש", פדיון-העצים. החבורה הזאת הצליחה „בעבודתה", ועסקיה היו מזהירים עד מאד. הודות להתעיבותם של התורקים הצעירים הושם קץ לעבודת ראשי החברה הזאת. שנים מהראשים האלה נעצרו בירושלים, וששה אמרו להסתתר. אבל למרות דרישות המשטרה להודיע לה את שמות השודדים ומקומם — אין בעלי הגנים מודיעים, כי יראים הם מפני נקמת השודדים.

והכותב מודיע ע"ד מכתב-אזהרה שקבל אחד מאכרי „שרונה" הגרמנית, שאם לא ישלם עד יום ידוע עשרים נפוליון לפלוני-אלמוני, יגנבו את פרותיו. גם בהמושב „וילהלמה" החריבו השודדים שדות תפוחי-האדמה...

ועוד מודיע אותו הכותב:

„לפני שבועים רצו פה הערבים הקנאים לעורר פרעות בנוצרים. רק הודות להתערבותו של ועד „האחרות והקדמה" (המונה פה רק 80 חברים) הופרעה מחשבתם זו, כי ראשי המעוררים נאסרו.

לרגלי דרישת המושבה האיטלקית שביפו באת הנה אנית-מלחמה איטלקית להיות למגן בעת הצורך. מחכים גם לביאת אנית-מלחמה „גרמנית".

* * *

ביום השבת נתקבל החכם-בשי מאת השולטן יחד עם באי-כח כל הדתות. לפי המנהג השורר פה משכבר הימים היה הוא הרביעי בסדר. הראשון היה הפטריארך היוני, והאחרון בא-כח הפרוטסטנטים, הפטריארך היוני נשא נאום ביונית, שתורגם א"כ תורקית.

פרט מענין: החכם-בשי נסע אל ההיכל במרכבה. ואיש אפילו מן החסידים לא מחה, כי מסורה בידם: דינא דמלכותא דינא; וגם רחסיד משד הריי היה נוסע, כשנקרא אל השולטן בשבת, במרכבה.

באותו יום נתקבלו לרעיון גם באי-כח העתונות, וביניהם היה מר פריסקו, עורך ה„טימפו" ההיספניולי.

— השולטן שלח מכתב תודה אל החכם-בשי בשביל התפלות שערכו בקושטא וביתר ערי-הממלכה ליום עלותו על כסא המלוכה.

— אפשר לקוות, שהסכסוכים שהחלו אחרי הכרזת החפש ע"ד „הגבילה" (מס-הבשר, ההכנסה הראשית לצרכי הקהלה היהודית) יגמרו באלה הימים. ראשי הקהלה החליטו ליסד מטעם הקהלה חברה קואופירטיבית למסכרי-הבשר. הקצבים יעבדו בחברה זו ויקבלו שכר ידוע לחדש, וההכנסה הראשית תשאר בידי הקהלה לצרכיה המרובים.

— הקהלה היהודית נגשת עתה לבנין בית-ספר גדול של העדה. לבית ספר זה תהיינה 16 מחלקות, ובו ילמדו יותר מחמש מאות תלמידים. התכנית שלו, כפי שאמרו לי ראשי הקהלה, תהיה לאומית. שפת הלמוד תהיה עברית, וגם לתורקית יקדישו שעות רבות מאשר ביתר בתי-הספר, וזה יהיה בית הספר היהודי-הלאומי הראשון בקושטא. להוצאות הבנין לותה העדה 200000 פ"ר מהאלינס ותשלם לאחרונה $3\frac{1}{2}$ למאה.

מנהל בית-הספר יהיה האדון בנבנישתי, מי שהיה מנהל בית-הספר של האלינס בירושלים.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי.

רעיון יסוד הבנק היהודי הלאומי הולך וקרוב אל הגשמתו. אחרי שבקר הד"ר יעקבזון את עירנו בימי חג הפסח, ונשא ונתן עם חברי הקלוב „דעס אינטים" ועם עוד מנכבדי העדה, באו לידי החלטה ליסד את הבנק הזה באופן, שסלוניקי תמציא עשרים וחמשה אלף לירה תורקית, וסכום כזה יתן הבנק הציוני, לאמר, החברה The Anglo-Levantine Banking Co.. אבל חלוקי דעות היו ביניהם בנוגע לשמו של הבנק ואופן עמידתו, אם בתור בנק מיוחד או בתור סניף. חברי הקלוב הביעו את חפצם, שיהיה המוסד הזה עומד ברשות עצמו ויקרא „בנק יהודי לאומי", אך הד"ר יעקבזון עמד על דעתו, שהבנק יהיה סניף למוסד הנזכר, שמרכזו נמצא בקושטא. והנה בשבוע זה נכנסו חברי ועד הקלוב הנ"ל ועוד מסוחרי קהלתנו לישיבה מיוחדה ודנו על אודות הענין הנ"ל וסוף סוף החליטו, כי הבנק הזה יהיה סניף לאותו המוסד הציוני שבקושטא, ושהם, יהודי סלוניקי, ימציאו את הסכום של עשרים וחמשה אלף לירה תורקית. לתכלית זו נבחרה ועדה מיוחדה שתתעסק בקבוץ הכסף הנ"ל. את ההחלטה הזו הודיעו להד"ר יעקבזון, מנהל הבנק הציוני בקושטא. אפשר לקוות, כי פתיחת המוסד הזה לא תאחר דרכה, מפני שאליה מחכים כבר יהודי סלוניקי בכליון עינים. לבנק הזה יהיו שני תפקידים חשובים מאד: חזוק המסחר בין יהודי עירנו והרמת הרוח הלאומי. אם נתבונן אל שמחת אחינו פה לבשורת יסוד הבנק הזה נוכל לאמר בבטחה, כי מלבד זה שימלא שני התפקידים הנזכרים, יעשה פה גם עסקים טובים מאד, כי בלי שום ספק יעמדו כל הסוחרים היהודים בקשר אתו, וכמעט רב המסחר הסלוניקי הלא הוא בידי אחינו!

ועוד בנק יהודי לאומי עומד להוסד פה. הקלוב של הסוחרים היהודים נגש עתה במרץ אל העבודה להגשים את רעיונם על דבר יסוד בנק יהודי לאומי, שרכושו יעלה לחמשת מיליונים פרנקים. שלש מאות אלף פרנקים כבר נאספו ע"י חתימות, והעבודה הולכת ונמשכת. אולם האם לא טוב היה לו התאחד הקלוב הזה יחד עם הראשונים בנוגע לעבודה החשובה הזו? האם לא חשוב יותר היה לו עבדו יחד עם הקלוב „דעס אינטים" ויסדו בנק אחד גדול? אמרו לי, כי אפשר, שבאמת לא יפרד הקלוב של הסוחרים היהודים מעל הקלוב הראשון בנוגע לענין הזה ועבדו שניהם יחד. הלואי!

— בשבוע העבר היתה האספה הכללית של האגודה הציונית „בני ציון". האדון דוד פלורנטין עורר את הנאספים להתחיל בעבודה נמרצה עתה, אחרי שהסדרים הושבו בתורקיה, למען השיג את הזמן שאחרו. החברים בחרו אח"כ אל הועד המנהל החדש את האדונים הללו: אברהם מלאך, יו"ר; דוד פלורנטין, סגן; יוסף אלחסיד, גזבר; אשר מלאך, רואה חשבון, יוסף עוזיאל, מזכיר, ובתור חברים האדונים: יצחק קבולי, יצחק צלמונה, אברהם פרנסיז, יצחק יהושע.

האגודה החליטה לרשום את הד"ר מקס נורדוי בספר הזהב ליום הולדתו.

שאלת השבת. בימים האחרונים התעוררה פה שאלת השבת, אך בצורת אחרת מאיזה שבארצות האחרות. עד עתה נשמרה השבת בכל תקפה בקהלה הסלוניקית ובגלל זה הוכרחו רבים ממוסדות הממשלה לשבות, כי פקידיהם הם יהודים. שמירת השבת הטביעה את החותם הלאומי על יהודי סלוניקי. אך לאט לאט החלו לפרוץ את גדר השבת, וסבות ותריצים שונים נמצאו לזה. בתי הקהוה שבסלוניקי היו לפני זמן מועט כמעט כולם בידי היונים, אך כאשר התחילה ההתחרות בין היונים והיהודים לדתדלד יותר ויותר

החלו היהודים לפתח בתי קהוה, וכמובן, שהיהודים נמשכו אל אחיהם. בימי השבתות והמועדים היהודים, כמעט רובם, מבקרים את בתי הקהוה ואינם מקפידים על איסור משא ומתן בשבת ובמועד. בתי הקהוה של היהודים נשארו גם בשבת ובמועד פתוחים למען התחרות עם היונים, ולאט לאט נעשה הדבר היתר. פתיחת הבתים האלה בימי המנוחה אינה עושה רושם קשה כל כך במובן הלאומי מפני שהיה כל הקהל היהודי יושב בשבת בבתי הקהוה של אחיהם. הרב לא התנגד לזה, מפני שנוכח, שאי אפשר להפריע בעד פתיחת בתי הקהוה, אולם לאט לאט החלו גם חנונים שונים לפתוח את חנויותיהם ביום השבת באמתלא, שהם מתחרים במתחריהם, וצעירים רבים מהמשכילים שבעם תמכו בהם. הרב ראה בזה, ובצדק, סכנה לשמירת השבת, זה חותם הלאומיות של אחינו הסלוניקיים, ולא נשא פני שום איש ויעמד על דעתו ויצו את החנונים ההם לסגר את חנויותיהם. אז פרצה מריבה בין הצעירים שראו בזה מעין מלחמת מצוה נגד האדוקים, אבל החכם-בשי ר' יעקב מאיר עמד בפרץ וינצח.

במקרה של ניברוקוס, שמושלמים גזלו נערה יהודית והעבירון אותה אל הדת המושלמית, קרה בימים האלה גם באישטיב, פלך אוסקוב. מושלמים אחדים הוציאו עלמה יהודית ארושה מבית הוריה, בעת שאלה האחרונים לא היו בביתם, וישמרוה אצלם ויאמרו להמיר את דתה. ההורים פנו תיכף אל החכם-בשי רבי יעקב מאיר בבקשה, שישתדל לפני הממשלה להשיב להם את בתם, וסוף סוף עלה בידו לפעול, שהעלמה תשולח לאוסקוב. ראש הקהל של אוסקוב דבר הרבה על לב הנערה וסוף סוף שבה אל דת אבותיה. המקרים האלה מוכיחים למדי, עד כמה מקולקל החנוך הלאומי של בנינו וביחוד של בנותינו בתורקיה. אשמים הרבה בזה ההורים בכלל ובתי-הספר בפרט, אשר אינם משתדלים לתת חנוך יהודי לאומי לבניהם, ולכן הולכים רבים ואובדים לנו, כמו העלמה היהודית שבניברוקוס, שלמרות כל ההשתדלויות עמדה במריה ועברה אל הדת המושלמית.

בימי חג הפסח בקר חבר המרכז הציוני של בולגריה האדון ד"ר לזרוף, את הקהלה של מוסטפה-פשה, לא רחוק מקושטא, כדי לעשות תעמולה לטובת הציונות בין בני עמנו יושבי המקום הנ"ל. הועד של הקלוב „סירקל איזרא-ליט" אסף לתכלית זו את בני הקהלה, וגם את הנשים בתוכם, אל בית-הכנסת. האדון ד"ר לזרוף דבר אודות צרות היהודים ברוסיה ורומיניה, באר את מטרות הציונות והוכיח, עד כמה גדולה החובה על היהודים בתורקיה לקחת חלק בתנועה הציונית, למען הביא תועלת לממלכתם ולאחיהם. הנאום הזה הלהיב מאד את הקהל ואחרי אשר שרו התלמידים שיר לאומי, נגשו לאסוף כסף לטובת הקרן הלאומית, וכל אחד נתן כפי יכלתו. נאסף סכום של מאתים וארבעים ושבעה פרנק, ותיכף, עפ"י הצעת האדון יום טוב בן בושת, נוסדה אגודה ציונית בת ששים חבר.

בעיר החוף קולה, בין קושטא וסלוניקי, שמספר תושביה היהודים עולה לערך ששת אלפים נפש, נוסדה בימים האלה אגודה ציונית בשם „אור ציון". אגודה זו פנתה אל אגודת „בני ציון" בסלוניקי בבקשה שישלחו להם שקלים.

גם מהעיר אישטיב בקשו מאגודת „בני ציון" כחמשים שקלים בעד חברי האגודה הציונית החדשה שנוסדה שם זה עתה.

בסלוניקי נמכרו עד היום כאלף שקלים, ויש תקוה למכור עוד מספר הגון.

יהושע קנטורוביץ.

III.

איזמיר.

גם השנה הזאת ככל שנה ושנה נערך טיול מצד חברת מי שהיו תלמידי בית הספר אשר לחברת „כל ישראל חברים". למקום הטיול נבחרה עיר „טיריה" הסמוכה לאיזמיר. ביום הראשון, כ"ה אייר, בבקר, מלאה התחנה המון יהודים מצעירי העם, אשר השתתפו בטיול הזה. המחזה היה יפה מאד. כחמש מאות איש, כולם יהודים, עמדו לבושי פאר כמו ביום חג נכונים לנסע. בשעה הששית בבקר עמדה הרכבת מקושטה כלה בדגלים תורקים. כאשר זזה הרכבת ממקומה, נשמעו אלפי קריאות, יחי החפש! יחי הדרור! יחי המלך שלטן מחמד החמישי!

רבים מנכבדי העדה היהודית אשר בטיריה יצאו לקראת הרכבת הבאה ויקבלו את פניהם בשמחה. הנוסעים הלכו כלם בסך לבקר את כבוד סעדת הפחה. האחרון קבלם בסבר פנים יפות, ויחלק להם לימונאדה. אז קם מתוך הנוסעים האדון רבנו קוריל, עורך העתן „איל פריגונירו" אשר גם משרה נתונה על שכמו—מ"מ התובע הכללי בעיר איזמיר, וידבר לפני הפחה ע"ד ערך היום, ויאמר: כי מאושרים הננו יהודי תורקיה הברוכה, אשר איננה שמה הבדל בין כל יושביה, כיהודי, כיוני, כתורקי, כארמיני. גם הפחה ענה לעמתו בדברים נלהבים ויאמר כדברים האלה: הנני שמח מאד בראותי אספה גדולה כזאת מצעירי העדה היהודית. קוה אקוה, כי יהודי תורקית, יתפתחו ויצטינו ככל העמים החוסים בצל ממשלתנו, כי נודעים המה היהודים בחריצותם בכל קצוי התבל.

אחרי כן הלכו לבית הספר אשר לחברת כי"ח הנכנה כעת, והמנהל, האדון אברהם פוליטי, דבר, בשבחה, של האליאנס הנותנת תמיכת 3000 פר' לבנין הספר והדואגת תמיד לתנוך בני ארצות המזרח.

משם יצאו וילכו לחדר חברי הועד „אחדות וקדמה", וגם שם נשמעו נאומים נלהבים משני הצדדים, ככלות הבקור הלכו כלם אל המקום הנועד, ויבלו שם את היום ברב שמחה וענג ולעת הערב שבו איזמירה.

יעקב קאבולי.

ר.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרָפִיּוֹת.

Die Geschichte der Juden in Palästina seit dem Jahre 70 nach Chr.

(קורות היהודים בפלשתינה משנת 70 עד היום הזה). מאת הד"ר הולשיר. לייפציג, 1909.

המחבר מעביר לפנינו את שלשלת הצרות והאסונות שבאו על אחינו יושבי פלשתינה מחורבן הבית השני עד כה, ואנו מוצאים בזה במדה ידועה פתרון להשאלה הבלתי-נעימה המחרידה אותנו לפעמים: מדוע נעזבה פלשתינה מבניה במשך כמה מאות שנה יותר מכל הארצות הנכבשות ע"י עמים זרים? יותר משהחלישו שפלת הגלות הארוכה והקוסמופוליטיות המסחרית את הרגש הטבעי של אהבת ארץ-האבות בלב היהודי — הקהו את הרגש הזה החרבנות והמהפכות הנוראים והמרובים שכסו את פלשתינה כחול ישימון שכבה על גבי שכבה. שרידי עם היהודים שנותרו בפלשתינה חיו ופרפרו עוד זמן רב אחרי החורבן העם והארץ במלחמת טיטוס והפליאו את העולם במרידותיהם העזות; ועוד בתחלת המאה השביעית, כחמש מאות וחמשים שנה אחרי החורבן ואחרי כל הגזרות והרדיפות — נותר בתוך השרידים המעטים האלה די מרץ לאומי כדי להתקומם נגד מושלי ביצאנץ הלוחצים אותם ולהתחבר לצבאות כוזרו השני מלך פרס העולים על הארץ. אבל סוף סוף גברה יד הכליון, השנאה והנקמה, וקדושתה של פלשתינה בעיני הנוצרים השמה אותה ודלדלה בה לגמרי את היסוד היהודי. אחרי הרדיפה הנוראה של הוראקליוס המתנקם תש כחם של יהודי פלשתינה — ותהי מעט מעט לארץ הקברים, הקבצנות וה„כוללים".

אולם גם אז לא נתק מעולם הקשר החי בין ישראל וארצו ההיסטורית, וגעגועי היהודים לפלשתינה קבלו צורה מסתרית; בהיות הדת והלאומיות כרוכות תמיד יחד אצל היהודים, קבלו שאיפותיהם הלאומיות איזה צבע דתי-מסתרי, בכל פעם שלא יכלו השאיפות האלה להתגלות בדרך טבעי. העם העברי הוליד ופתח את תקותו המשיחית מתוך יסורים ודלדול-הכחות. קורות היהודים בפלשתינה בכל משך הגלות הארוכה מגלים לעינינו מחזה מעניין ומעורר לב של עם מתאבק עם מיתתו הלאומית ומתרפק על ארץ-אבותיו באהבה היסטורית ומיסטית. איזו נצוצות של הדמיונות האפוקאליפטיים, שהציתו את רוח הלאומיים-הקנאים בתקופת טיטוס, נתזו ונפלו לתוך הקבלה של ימי-הבינים, המחשבת חשבונות וצרופים של הגאולה, ושואפת תמיד לקבוע את מרכזה בהארץ-הקדושה. המחבר מראה לנו איך נמשכו תמיד בעלי חכמת הנסתר לפלשתינה, מאגודת הקראים שנוסדה בסוף המאה השמינית (יחס הקראים להקבלה והאפוקאליפטיקה לא הוברר עוד כל צרכו) עד הרמב"ן, ר' יצחק לוריה וחיים ויטאל; והוא מבאר את הפריחה של המיסטיקה בא"י בזה „שהזכרונות ע"ד הימים הטובים של היהדות מתעוררים שמה בנקל ומולידים דמיונות פרועים ומסתריים". ובאמת שאפו תמיד כל היהודים החולמים על דבר שיבת ציון, באיזו תמונה שתהיה, לפלשתינה; מפני שהיא היתה נושא חלומם ומשא-נפשם. החלק החי והמרגיש בעם היהודים נהה בכל משך הגלות לארץ האבות, ושם נתגלו כמעט כל משיחי-השקר מסירינה עד שבתי-צבי, שמצאו להם בנקל אזנים קשובות אצל בני פלשתינה המצפים תמיד לגאולה ותחית-הארץ.

הדופק הלאומי החל לדפוק בחזקה אצל היהודים אחרי כל אסון וגזרה קשה, ובכל עת צרה בקשו נחומים אצל האם העזובה. אחרי גרוש ספרד

לבישל, ההלה פלשתינה להתישב במהירות נפלאת על ידי היהודים המגורשים ולקום מן השממון שהביאו נוסעי הצלב. לפני שנת 1492 נמצאו בירושלים רק שבעים משפחות עבריות, בשנת 1495 הגיע מספרן למאתים, ובשנת 1521 — לט"ו מאות. ובמדה זו גדלו אז גם יתר העדות היהודיות בפלשתינה. כמו כן נתרחב ביותר הישוב היהודי בא"י אחרי גזרת ת"ח. דבר זה מעיד על הקשר הטבעי שלא נתרופף מעולם בין ישראל וארצו ההיסטורית. אולם המחבר אינו מוציא את המסקנה מהמאורעות שהוא מעביר לפנינו, ואינו מקדיש אפילו שורה אחת להישוב החדש בא"י. תולדות הציונות יכתבו, לפי דעתו „בני הדורות הבאים". ההיסטוריה של פלשתינה איננה עוד, כנראה, בעיני המחבר נושא חי, אלא ענין של ארחיאולוגיה — והוצאות-המוסד של דיליטש בלייפציג לא טעתה בהדפיסה את ספרו בין ספרי החקירה ע"ד עתיקותינו.

מועצה ציונית.

בימי א' וב', 17 ו-18 לחדש מאי, היתה מועצת חברי הועד הפועל הגדול מרוסיה ביחד עם הועד המרכזי. המועצה עסקה בכל שאלות ההסתדרות העומדות על הפרק, דנה באפני העבודה לרבא וקבלה שורה שלמת של החלטות בנוגע להענינים שדנו בהם.

במועצה של חברי הועד הפועל הגדול ברוסיה ביחד עם הועד המרכזי נתקבלה ריזולוציה זו:

בשים אל לב, כי יצירת מוסד לקרדיט קרקעי בארץ ישראל, שהיא עתה אחת מן התעודות היותר חשובות והיותר קרובות של התנועה הציונית, הנה ענין כל ההסתדרות הציונית שבכל העולם, וכי אפשר להעמידה על הגובה הראוי, הן מצדה המשפטי והן מצדה הממוני, רק בהשתתפותם של ציוני כל הארצות, מוצאה המועצה לנחוץ להודיע לחברינו:

א) כי הקומיסיה הקרקעית, שנבחרה ע"י הועד הפועל הגדול, עוסקת עתה בחקר יסודות מוסד כזה הן מצד המשפטי הן מצד הממוני, בהכנת החומר הדרוש לקונגרס הבא ובעבור הצעת ספר תקנות שיהא מתאים אל דרישות ההתישבות בא"י וכמו כן אל התנאים המשפטיים והכלכליים של ארץ תורקיה המחודשה.

ב) כי רק אחרי שיגמרו כל עבורות-ההכנה ואחרי שתתקבל החלטה המתאימה לתכלית זו מאת הקונגרס הבא, יוזמנו כל הכחות האקטיביים של תנועתנו הציונית לעבודת סרור החתימה וקבוץ כסף לטובת המוסד לקרדיט קרקעי על פי תכנית רחבה ומסודרה ובמדה המתאימה לחשיבותו של המוסד.

השבוע.

הציונות.

— יצאה מן הדפוס המהדורה החמשית של החוברת „ידיעות וועגען ארץ-ישראל" בשפה היהודית.

— יצא מדפוס חשבון הכסף שנכנס מרוסיה לטובת „הקרן קימת לישראל" ע"י הדיריקטור ד"ר י. צלניב מן 1 למרץ 1908 עד 1 לינואר 1909 (עשרה חדשים). בראש ההוברת מצורפה ג"כ הקדמה הנותנת תמונה כללית של עבודת הקה"ק ברוסיה.

— בשני השבועות האחרונים בקר מר ז. טיר את הערים: קלינצי, נובוזיבקוב, סטרודוב, ניבגורוד-סברסק וקונוטופ.

— נוסדה אגודה ציונית בפולטוסק, פלך ורשה.

מיום 1 עד 11 לחדש מאי נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	75,11 רו"כ
	קופסאות	100,87 „
	פנקסי־שוברות	22,11 „
	עצי-זית	—,54 „
ספה"ז	תשלומים שלמים	295,— „
ספה"ז	תשלומים לשעורים	127,58 „
נמכרו	תוי הקרן־הקימת ע"ס	49,32 „
נמכרו	גליונות לתלגרמה ע"ס	9,40 „
	ס"ה	679,93 רו"כ.

במזרח.

נוסרה קומיסיה מטעם הממשלה העתומנית, אשר תעבד הצעת חוקים חדשים ע"ד אפני רכישת נכסי דלא ניידי. החוק הישן, שהיו נוהגים על פיו בימי המשטר הקודם, הביא נזק מרובה להאוצר הממלכי והפריע בעד ההתפתחות הכללית של המרינה.

אין כל ספק בדבר, כי החוקים החדשים ישפיעו הרבה לטובה גם על התישבות היהודים, כי יקלו עליהם את תנאי קנית הארמה, שהיו קשים עד כה מאד.

בשעה שבקר נשיא הפרלמנט התורקי אחמד-ריזה בפעם האחרונה את החכם-בשי ר' חיים נחום (עיין „העולם" גליון האחרון במכתב סופרנו מקושטא) שאל הנשיא אותו, אם כבר מלא מה שבקש ממנו בשעת הראיון הקודם, כי יהיה למתיך בין הממשלה התורקית ובין ההסתדרויות האמיגרציוניות היהודיות, ואיזו צעדים עשה להוצאת הצעתו אל הפועל.

על זה ענה אותו החכם-בשי, כי כבר כתב בנידון זה אל האורגניזציות, אבל עוד טרם קבל מענה מהן. הוא יוסיף להמשיך את פעולתו בדבר הזה בכל כחו, והריהו מקוה, כי יצלח עמלו בידו.

— בימים האלה בקר את החכם־בשי בקונסטנטינופול אחד מגדולי מנהיגי התורקים הצעירים, נאזים-ביי, המטפל ביחוד בעניני האמיגרציה. הוא נכנס בשיחה עם ר' חיים נחום ע"ד יסודי תכנית כניסה המונית של היהודים לתורקיה. בקרוב יתיעצו החכם־בשי ונאזים-ביי שנות בדבר ויעבדו הצעת-חוק כללית לבירור הפרובלימה של האמיגרציה, שתוכנס אל הפרלמנט לפתרון.

זה לא כבר בקר החכם-באשי, פ"י תלונות ובקשות הרבים, את המיניסטר לעניני-הפנים פיריד-פחה, וקבל לפניו בדבר הפתקאות האדומות, הנמסרות בידי היהודים, היורדים לחוף יפו. המיניסטר הבטיח אותו להוציא פקודה בדבר בטול הפתקאות. אם מלא המיניסטר את הבטחתו, — דבר זה איני ידוע. תעודה רשמית בזה לא קבל עדיין הרב ר' חיים נחום ממנו. אבל כנראה אפשר לחכות לקבלת התעודה הזאת, רק לאחרי שיכנים החכם-בשי קובלנה בדבר ע"י הקבינט המיניסטרי אל הפרלמנט.

אבל כמו שמודיעים ממקור נאמן, כבר נעשה תקון חשוב בדבר הזה. כידוע קבל עד כה כל יהודי מחו"ל שנסע לפלשתינה תעודת המסע עם הערה: „רק לשלשה חדשים". ההערה הזאת בטלה כיום הי"ר לחדש זה, ואינה נכתבת עוד בתעודות-

המסע של יהודי־הנכר. זהו כעין סימן טוב גם לבטול הפתקאות האדומות.

— למרות המאורעות האחרונים והמהומות בקונסטנטינופול הולכת עבודת בנין מסלת־הברזל הבגדדית ונמשכת בחריצות יתרה. הבנין בשטח שבין התחנה האחרונה בורגולי אצל המורד המערבי של הר תכור ובין המשור הזוליסי כבר נגמר. שלש מחלקות של אינזינירים ממשיכים את המלאכה מפאת מזרח לגיורי־דאג ומעבר לנהר פרת. המהומות השוררות בגליל ארנה תגרומנה בוודאי לאיחור השלמת עבודת הבנין, אבל עם זה לא יפריע הדבר בעד גמר הבנין עד־לקרבת מוסול אל המועד שהותנה באמנת החוזה של קונציסיה זו.

— בחוגי היהודים בקונסטנטינופול מורגשת התמרמרות עצומה מאד כנגד עורך „הצבי" בגלל המאמר הראשי, שנדפס באחד מגליונותיו האחרונים, המאשים את היהודים בכלל ואת יהודי א"י בפרט, על שהתיחסו בקרירות־רוח אל האסון, שהשיג את הארמינים באדאנה, בעוד אשר בימי הפוגרומים שנעשו ביהודים השתתפו הארמינים כמעשה־העזרה במדת מרובה. הארמינים נחשבים בעיני היהודים לעמלקים ולפיכך הם שנואים עליהם.

יהודי הממלכה העותומנית מוצאים את ההערה הזאת לטפשות גדולה מאד, העלולה לעורר שנאה בין שני העמים הללו, ולעלבון גדול, שצריך למחות כנגדו. המוסר היהודי, לא רק התיאורי, כי אם גם המעשי, וביחוד זה, עמד תמיד למעלה, מהאשמות כאלו. בארץ־ישראל כבר הובעו מחאות רבות כנגד בעל „הצבי". הציונים במט־פולין מתכוננים גם המה להביע מחאה כנגדו.

— האספה הכללית של היהודים האשכנזים בקונסטנטינופול העמידה על הבחירה שני קנדידטים לחברי־הנהגת שלטון הקהלה הישראלית. קרוב הדבר לוודאי, כי מן השנים הללו עתיד להבחר הציוני מר ·מ. וייפניר.

בתפוצות ישראל.

— באספה שהיתה בימים האחרונים לחברי הנהגת שלטון הקהלה הישראלית בפטרבורג נתקבלה החלטה להציע שאלה לפני הרב ·שם, ר' דוד טוביה קצינלנבוגין ביפוי כחו של מי נסע לווילנה להשתתף בועידת הרבנים שם.

— המיניסטר לעניני־הפנים אישר שוב את האגודה הטיריטוריאליסטית העברית בשם החדש אשר ניתן לה, ה„חברה האמיגרציונית היהודית" תחת נשיאותו של הד"ר יוחילמאן בקיוב.

מת מיתת חטופה הדיפוטאט של דומת־הממלכה השניה והשלישית אוסיפ יעקוב'ליוויץ פירגאמינט, הדיפוטאט מעיר אודיסה.

הוא מת מהתמרמרות ומכאב־לב. כשני ימים אחדים קודם לכך הודיע מיניסטר המשפטים לנשיא דומת־הממלכה, כי הדיפוטאט האודיסאי פירגאמינט נתבע לדין ע"פ סעיף, העלול לגרור אחריו שלילת־זכיות, ולפיכך דרוש להוציא אותו לפי שעה מתוך הדומה.

והמשפט הזה הוא בגלל האשה הנוכלת אולגה שטיין שנתפשה במעשי־זיוף ומעילה ונמלטה לחו"ל; ופירגאמינט למד סניגוריה עליה בבי"ד. עתה מאשימים אותו, כי הוא נתן לה יד למנוסתה מאימת המשפט.

פירגאמינט יצא הרבה פעמים ברומת־הממלכה בנאומים מצוינים לטובת היהודים.

— כידוע נאסרה בשנה זו על הרבה מיהודי־קיוב הישיבה במשכנות־הקיץ, אשר כסביבות העיר. בשבוע שעבר נאספו היהודים האינטיליגנטים שם לאספה וקבלו החלטה, כי איש מהם, אפילו אלה שיש להם זכות הישיבה, לא יצאו בקיץ זה לשבת בנאות־שדי.

— ביום כ"ג לירח מאי נפתח בעיר ק א נ ש ט א ד ט באשכנז פסל־הזכרון, שהוקם שם להפיטן בירתולד אויארבאך. חגיגת הפתיחה נערכת ברוב פאר והדר במעמד המון של אלפי אנשים, ובהם גדולי הסופרים והחכמים באשכנז.

וכמעט באותה העת נמכר ע"י ממשלת אשכנז במחיר עשרת אלפים מרק פסל הזכרון, שהקימה לפנים הקיסרית האוסטריית יליסאוויטה בגן־הבית שבארמון אחיליון על האי קורפו לפייטן החביב לה, היינריך היינה, ושהורחק משם לאחר שבא הארמון הזה ברשותו של הקיסר ווילהלם. פסלו של היינה קם למקנה להמו"ל ההאמבורגי קאמפה, בנו של המוציא לאור את ספרי היינה,

במטרפולין של אונגריה, בבודאפישט, נתפשו זה לא כבר ע"י הפוליציה תיכף ברדתם ממסלת־הברזל מ"ה משפחות של יהודים שבאו מאודיסה. בני הקבוצה הזאת, במספר מאה וחמשים איש, אמרו, כי מפני טעמים פוליטיים עזבו את רוסיה ללכת לאמיריקה, אבל לא נמצא אצלם הכסף הדרוש להם להוצאות דרכם לארצות־הברית, ועל כן אסרה אותם הפוליציה הבודאפשטית בכדי להשיבם מעבר לגבול. הפוליציה הרשתה לנודדים היהודים לשלוח מקרבם דיפוטציה אל הקהלה הישראלית לבקש ממנה עזרה. אבל מפני שלא נמצא בקופת הקהלה הישראלית פונד מיוחד לצורך שכזה, דחתה את בקשתם. אולם איזו מחברי הבירזה המקומית התעוררו לערוך הגרלה לטובת הנודדים, ובין כך בקשו מאת הפוליציה, כי תתן ארכא לנודדים היהודים עוד לימים אחדים עד אשר יעלה בידם להשיג בשבילם את סכום הכסף הנחוץ להם, שהוא מסוים מאד.

— בשבוע שעבר היתה בברלין אספה כללית לחברי הסניף של חכי"ח שם. נשיא האספה, יועץ־הסתרים המסחרי גולדבירגיר, הרצה דו"ח ע"ד פעולותיה של האליאנס בכלל ובמשך השנה שעברה בפרט. ביחוד התעכב על פעולות האליאנס במקצוע יסוד בה"ס בארצות־הקדם.

גם סכום של אלף מרק—אשר הם־צה—לא נמצא בידי האליאנס, כאשר יסדה בשנת 1812 את בית־הספר הראשון שלה במרוקו. בשנת 1875 כבר היו לה כ"ד בתי־ספר, בשנה ההיא נתן לה הברון הירש במתנת מליון פרנק ליסוד ב"ס חדשים בתורקיה. הודות לנדבתה של הברונית הירש בסכום קרוב לששה עשר מיליונים פרנק יכלה האליאנס להעלות עד לשנת 1908 את מספר בתי־הספר שלה ל—142 עם 41,000 תלמידים. בשנת 1908 עלתה ההוצאה הכללית לצרכי בה"ס לסכום יותר מ—2,300,000 פרנק. כזה השתתפו הקהלות בסך 900,000 פרנק, ואת המותר נתנה האליאנס מקופתה היא.

מלבד בה"ס יסדה האליאנס 33 מוסדות ללמודי מקצועות שונים של אומנות ל—1400 נערים ונערות, וגם שני בתי־ספר לעבודת־האדמה, האחד אצל יפו בפלשתינה והשני בדיידה בקרבת טוניס. בשני בה"ס הללו נתחנכו עד כה 336 אכרים יהודים.

מחיר בניני בה"ס ומכשיריהם ושטחי־האדמה השייכים להאליאנס בבולגריה, מרוקו, טונים, טריפולים, מצרים, פרס ובתורקיה האירופית והאזיית עולה לסכום של $3\frac{1}{2}$ מיליונים פרנק.

כן נוסדו ע"י האליאנס בתי־ספר וצדקה שונים, שהיו יכולים להחשב למרובי־ההון, אלמלא רבו הצרכים והמחסורים הרבה יותר ממדת האמצעים הנמצאים בקופתם.

הוצאות מוסדות החנוך באלג'יר, באוראן ובקונסטנטיני ניתנות כפני עצמן מאת אחרים מבעלי־הממון בפאריז. האליאנס אינה מוציאה מקופתה עליהם כלום, והיא רק המנהלת אותם להאליאנס יש אחת הביבליותיקאות היהודיות היותר עשירות ויפות שבכל העולם, שהוקצה לה מדור מיוחד ב—Auteuil שבקרבת פאריז. בספרי ביבליותיקה הזאת משתמשים לא רק בני המקום הנזכר, כי הורשה גם להלוות ממנה ספרים עפ"י תנאים ידועים גם ליושבי מקומות אחרים.

ספרות ואמנות.

— בחוגים הספרותיים של היהודים באמיריקה הוחלט עתה להוציא היסטוריה חדשה של העם היהודי, שתהי כוללת את תולדות הדת, הספרות והקולטורה הישראליות.

המתעסקים בהוצאה החדשה הם: הד"ר די סולו מינדיס, ד"ר דוד פיליפסון ומר איזידור זינגר, האחרון הוציא, כידוע, את האינציקלופידיה היהודית בשפת אנגליה.

ההיסטוריה היהודית החדשה תהי ערוכה ע"י הרבה מלומדים והיסטוריונים מפורסמים. לכל אחד מהם ימסר המקצוע, שהוא מומחה לו, בתקופות ידועות מן ההיסטוריה, ארצות ידועות ואנשים ידועים. בעבודה הספרותית הגדולה הזאת ישתתפו גדולי המלומדים והחכמים היהודים שבכל העולם.

הד"ר סולו מינדיס שלח זה לא כבר מכתב־חוזר על אודות הדבר הזה לכל הסופרים והחכמים והזמין אותם לסייע לו בההוצאה החדשה. ההיסטוריה תהיה בת י"ב כרכים, כל כרך בן שש מאות עמודים, בערך, עם תמונות וציורים הרבה. היא תצא במשך שנים אחדות.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

הוצאת „תושיה" ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ)

[2266 עמודים].

מאת **א. בן־יהודה** בהשתתפות **י. גרזובסקי.**

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו, הגהתו וסדורו בדפוס נמשכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה" לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה להת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העברית שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד, ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים, וגם לא אותם התרגומים השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשובים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים,—הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת — שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני:

מלון שלכים

עברית־רוסית־אשכנזית

מאת **י. גרזובסקי** בהשתתפות ד"ר **י. קלוזנר.**

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית ללועזית ומלועזית לעברית בתור מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעית ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כים" לבד 2,35 ר', מכ' הדר 2,60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, Warschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה. נלבקי, איבנוב בזר 1.

הוצאת „תושיה" ורשה.

ביבליותיקה גדולה

מבחר הספרות העברית הישנה, החדשה והצעירה.

חמשים (50) ספרים

בכל שנה.

ספר בכל שבוע, בפורמט 16 גדול, 5 בוגן בערך בכל ספר. (בערך 4000 עמודים בכל שנה).

אחרי שנות הכנה אחדות הננו נגשים עתה להגשמת מפעל ספרותי גדול, שאליו נשאנו את נפשנו זה כמה.

הננו נגשים להוצאת **ביבליותיקה עברית חדשה,** שתהיה מוקדשת לספרות המקורית שלנו בעברית, שתכיל ספרים וקבוצות כתבים של טובי חכמינו וסופרינו מלפנים והיום — מכל מקצועות הספרות: הפילוסופיה, החקירה והמדע העברי, ההיסטוריה, הפובליציסטיק והבקרת, המליצה והשירה, הספור והחזון ועוד ועוד.

הביבליותיקה הגדולה תמלא את הצורך הגדול המורגש זה כבר בספרותנו: לאסוף את כל הנבחר והטוב שבספרות העברית מכל התקופות שלה ומכל המקצועות שבה — בקבוצה גדולה אחת, בתבנית אחת ובסדר אחד ובצורה עממית פופולארית.

הביבליותיקה הגדולה תתן את היכלת לקהל העברי לרכוש לו בתנאים קלים את מיטב היצירה העברית המקורית בשפתנו הלאומית, מכל הדורות ומכל הזמנים, מימי הגאונים ועד היום, וגם מה שתחדש ותברא בימינו ובימים הבאים.

כל הספרים הטובים יקרי המציאות שאין להשיגם כעת או שמחירם רב מאד, גם כל הספרים והענינים שיש להם ערך ספרותי חשוב, הפזורים במאספים, ירחונים ועתונים למן המאסף הראשון שבימי בן־מנחם ועד עתה, שנשכחו כמעט מאת הקהל, יקומו לתחיה רוחנית ע"י הביבליותיקה החדשה הזאת, ויהיו מעתה לקנין הקהל הגדול בצורה נאותה צורת כתבים מאוספים בסדר נכון ועריכה מומחית מדעית ופופולרית כאחת, בנוסחאות מדויקות עם מבואים מאירים, תולדות המחברים גם עם תמונותיהם (במדה האפשרית) והערות מבארות.

הביבליותיקה הגדולה תתן כפעם בפעם לקוראים העברים גם ספרים חדשים בכל מקצועות הספרות שלא נדפסו עוד בשום מקום.

הביבליותיקה הגדולה תודפס באותיות ... בתבנית גדולה ונאה ובניר ...

הביבליותיקה הגדולה והאשכולית הזאת תהיה למקור מזון רוחני לעם, לאוצר של עשירות ספרותית ולפאר ולנוי לכל בית עברי.

הספרים יחלו לצאת מביהד"פ בקרוב.

מחיר כל ספר 50 קאפ׳, עם המשלוח 56 קאפ׳.
ולהותמים יעלה כל ספר רק במחיר 20 קאפ׳ „ „ 24 קאפ׳.

החתימה מתקבלת:

ברוסיה: לשנה	במחיר 10 רובל,	עם המשלוח 12 רובל.
לחצי שנה	„ 5 „	„ „ 6 „
לרבע שנה	„ 2,50 „	„ „ 3 „

בחו"ל: בהוספת 1 רובל לשנה בעד המשלוח.

הנחה גדולה לחותמי הביבליותיקה הגדולה
במשך שלשה ירחים מהיום:

כל אלה שיזדרזו לחתום על הביבליותיקה הגדולה החדשה במשך הנזכר יוכלו להחתם גם על
הביבליותיקה העברית
(מאתים ספרים בכל מקצועות הספרות)

1) לקבלה במשך שנתים בתשלומין לשעורין:
בהנחה של 40% מן המחיר הקצוב:
במחיר 24 רובל תחת 40 רובל עם המשלוח.
לשלם בכל רבע שנה 3 רובל.

החותמים החפצים לזכות בהנחה זו צריכים לצרף לדמי התיסתם עוד 3 רובל, בתור תשלום ראשון בעד הרבע הראשון, בשביל הביבליותיקה העברית, ויקבלו את 25 הספרים הראשונים תיכף, וכן הלאה בסלוק המניות הבאות.

2) לקבלה בבת אחת (בסלוק כל המחיר מראש)!
בהנחה של 50% מן המחיר הקצוב:
במחיר 20 רובל תחת 40 רובל עם המשלוח.

(בחו"ל: בתשלומין לשעורין, בהוספת 4 רובל בעד המשלות
בבת אחת „ „ 2 „ „).

החפצים בבת אחת בביבליותיקה עברית מכ׳ הדר בחמשים כרכים עליהם להוסיף 10 ר׳ בעד הכריכות. — בתשלומין לשעורין אפשר להשיג ג"כ כבורכים, אבל רק בארבעים כרכים, כפי סדר הספרים שיצאו ובהוספת רובל על המחיר.

כתבת „תושיה":

Издательство „ТУШІЯ", Варшава,	Verlag „TUSCHIJAH", Warschau,

בע"פ: נובוליפקי 7, או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו־באזאר 1.

אפשר לחתום בכל במה"ס העברים בכל אתר ואתר.

הוצאת „תושיה", ורשה.
ספרים חדשים.

1) **הקריאה והכתיבה.** להוראת הקריאה והכתיבה העברית ע"פ השטה הטבעית בדרך חדשה, בב׳ ספרים:

א) **ספר המורה.** מורה דרך למורים בהוראת הקריאה והכתיבה על פי השטה הקולית באופן שמושי. מאת ש. ל. גרדון וי. גרזובסקי, מחירו 50 קאפ׳, פארטא 8 ק׳.

ב) **ספר התלמיד.** תרגילי כתיבה וקריאה בהדרגה מכוונת על ידי מאמרים וספורי ילדים קלים ומלבבים, עם פרקי הכתיבה מראשית תורה הלשון עם תמונות וציורים רבים. מאת הנ"ל. מחירו 50 קאפ׳, פארטא 8 ק׳.

2) **ראשית הקריאה.** למוד הקריאה העברית ע"פ השטה הקולית בהדרגה קלה ונכונה עם תמונות וציורים. מאת י. שקודסקי, מחירו 30 ק. פארטא 6 ק.

3) **דרך חדשה.** מאת נ. פינס. פרוזדור לדקדוק ולארתוגרפיה העברית עם תרגילים. הס׳ כלו מנוקד ונדפס בהדור מצוין. מחירו 40 ק׳, פארטא 10 ק׳.

4) **דרך חדשה.** מאת נ. פינס. חקי הארתוגרפיה העברית עם תרגילים. נועד לשמוש־מעשי בבית הספר ובבית־האב. מחירו [illegible] ק׳, פארטא 12 ק׳.

5) **הדקדוק המעשי.** ספר דקדוק ללמד ע"פ השטה הטבעית וגם התרגומית, עם תרגילים ודוגמאות רבים, בשני חלקים, מאת מ. מ. מנוסביץ. הלומד מתוך הספר ירכש לו בנקל את ידיעת הדקדוק העברי באופן נעלה. הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור.
חלק ראשון. מחירו 60 ק׳, פארטא 8 ק׳.
חלק שני. מחירו 80 ק׳, פארטא 12 ק׳.

6) К. К. Волоцкій: ПРАКТИЧЕСКАЯ ГРАММАТИКА древне-еврейскаго языка. דקדוק מודרני, מלא ושלם של השפה העברית בשפת רוסיה. טוב ביחוד למען בת"ס העברים למתחילים וגם למתלמדים בעצמם. מחירו 10 ק׳, פארטא 8 ק׳.

7) **למען הקטנים.** חרסטומטיה מצוירת לילדים מבני שש ושבע שנים, ערוכה ע"י פדגוג עברי. מחירה 40 ק׳. פארטא 8 ק׳.

8) **מקרא ולמוד.** (חרסטומתיה מצוירת) עם תרגילים רבים בדקדוק ושמוש הלשון. מאת פסח קפלן. עם תמונות וציורים רבים מעשי ידי הציר ג. טשורני. מחירו 60 ק׳, פארטא 12 ק׳.

9) **טל שחרות.** חרסטומתיה מצוירת לילדי ישראל. מאת י. ברקמן. החומר מלא קסם, והשפה טבעית, קלה ופשוטה, עם באורים למלים הדורשות באור. מחיר הספר 60 ק׳, פארטא 10 ק׳.

10) **נטיעים.** חרסטומתיה לבני הנעורים, מאת א. ז. רבינוביץ. הספר בא להכשיר את בנינו ובנותינו בימי נעוריהם להבנת הספרות העברית. חומר הקריאה שבו מובחר ומענין. מחירו 50 ק׳, פארטא 6 ק׳.

11) **הרסטומתיה היסטורית.** ספר למוד תולדות ישראל על פי ביוגרפיות עם שאלות ותבניות הרצאות היסטוריות לתלמידים. ספר ראשון: אבותינו (מאברהם אבינו עד אחר חורבן הבית הראשון) מאת שלמה ברמן. מחיר הספר 75 קאפ. פארטא 12 קאפ.

12) **הנ"ל** במהדורא מיוחדת, בחוברות בודדות, למקרא ילדים. מחיר כל חוברת 6 קאפ.

13) **מגבורי האומה.** תולדות ישראל ע"פ ביוגרפיות. הנ"ל. יצאו לאור עתה עוד חמש עשרה חוברות חדשות: מן מר זוטרא השני עד רבי אברהם אבן עזרא. כל חוברת 6 קאפ. מכורכים יחד בכריכה יפה (כרך שלישי) 1.20. פארטא 12 קאפ.

14) **כנור קטן.** אסף שירי ילדים בלוית טעמי זמרה לגני ילדים ולבתי ספר. ע"י א. פרנק. ספר א׳, מחירו 30 קאפ. פארטא 4 קאפ.

15) **עין יעקב** לבני הנעורים. מבחר האגדות שבספר „עין יעקב", עם באור קצר וברור לתלמידים. נערך ונסדר על ידי י. ב. לבנר. מחיר הספר 1 ר׳, פארטא 16 ק׳.

16) **מלון רוסי־עברי־אשכנזי.** (באותיות עבריות). מאת א. בן־יהודה בהשתתפות י. גרזובסקי. מחירו 3.60 רובל, מכ׳ הדר 3.90 רובל, פארטא באחריות 40 קאפ. ביחד עם ה„מלון של כיס" (עברית־רוסית־אשכנזית מאת י. גרזובסקי בהשתתפות ד"ר י. קלוזנר) רק 5 ר׳, מכ׳ הדר 5.50 ר׳, פארטא 50 קאפ.

17) **תולדות היהודים.** היסטוריה פופולרית לעם ולבני הנעורים. (מאת יעקב פרנקל). חלק ששי (מתקופת גאוני בבל האחרונים עד תקופת הרמב"ם). מחירו 75 קאפ. פארטא 8 קאפ.

18) **פרץ הירשביין:** מחזות.
א) מרים. (מחזה בארבע מערכות) 25 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ב) נבלה. (דרמה בארבעה אקטים) 20 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ג) הולכים וכבים. (מחזה בארבעה מערכות) 25 קאפ. ע"פ 29 קאפ.
ד) עולמות בודדים. (דרמה באקט אחד) 10 ק׳, עם פארטא 12 קאפ.
כולם בקובץ אחד במחיר 80 קאפ. עם פארטא.

19) **שפראכען פיהרער.** שנעלסטע ערלערנונג פון שפראכען אהן א לעהרער. נאך דער מעטאדע פון פאליגלאט און קונצע. פאלניש. פרייז 25 קאפ; פארטא 4 קאפ.

קטלוג מפורט של כל ספרי הוצ׳ „תושיה" ישלח חנם לכל דורש.

Издательство «ТУШІЯ», Варшава.
Verlag „TUSCHIJAH", Warschau.

בע"פ: נופוליפקי 7 עמון 9. או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו באזאר 1.

תושיה
כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל
Издательство „Тушія", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau.
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

שנה שלישית

תרס״ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה באזל)

№ 20

התכן:

מחיר „העולם״ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

להחותמים (עד יוני).

עם הגליון הזה № 20 גומרת התימתם של החותמים שחתמו על „העולם“ רק לחצי שנה, החל מן חודש דצמבר ש״ע, והללו מתבקשים שיואילו איפוא לחדש בלי איחור את החתימה, בכדי שלא יפסק להם המשלח מן הגליון (№ 21) הבא.

האדמיניסטרציה של „העולם“.

מתקבלת החתימה על העתון העברי החדש.

„הבקר“

היוצא בורשה מיום 1 יאנואר שנה זו

בעריכת **דוד פרישמאן** ובהשתתפות **בחירי הסופרים העברים.**

מערכת „הבקר“ נגשה לעבודתה, עבודת יצירת עתון עברי ספרותי־אינפורמציוני במיטב משמעותן של המלים האלה, — בשעת חירום והרס בלי שים לב לקריאות־היאוש מעברים שונים, כי אין עתה מקום עוד לעתון עברי הגון.

עורך „הבקר“ ועוזריו היו בטוחים, כי קהל הקוראים עברית עוד מחכה לעתון עברי חשוב שיעמוד על מרום־תעודתו, ואז ימצא לו את קוראיו ומעריציו.

ולכן לא הרבה „הבקר“ בריקלמות למפרע. מערכת „הבקר“ אמרה לעורר ולמצוא את קוראיה לא על ידי הריקלמות הצעקניות, כי אם על ידי גליונות העתון עצמם, לעשות כל גליון של „הבקר“ לריקלמה בפני עצמו.

„הבקר“ בתור עתון נתן במשך כל הזמן שהוא יוצא מאמרים ראשיים, שהם מדברים על כל שאלה העומדת על הפרק.

„הבקר“ הקציע מקום מיוחד לחיים הכלכליים של ישראל.

בתור עתון, שאינו משועבד לשום מפלגה וחפשי מכל השפעה צדדית והשקפות של מפלגות, נותן „הבקר“ מקום לדברי בעלי מפלגות השונות ודן על כל שאלה בלי נטיה משוחדת ובלי צרות־השקפה.

„הבקר“ העמיד לו קוריספונדנטים בכל הערים הגדולות שבאירופה והם אנשים סופרים מן המדרגה הראשונה.

ובהיות ש„הבקר“ יוצא במרכז היותר גדול של חיי היהודים — בורשה, מקום שם מורגש תמיד דופק החיים של היהודים, מבדיל הוא מקום מיוחד לחיי העיר והקהלה העברית היותר גדולה.

„הבקר“, בחלק הפיליטוני שלו, עומד יחיד ומיוחד על מרום־נקודתו:

בכל יום הוא מביא פיליטון, או גם שנים, מאת אחד מן הסופרים המפורסמים והחביבים.

כמעט כל הסופרים העברים המפורסמים השתתפו עד עתה בעבודתם הספרותית ב„הבקר“, והם: אלדד, ב. אשר, בוק' בן יגלי, ב. בנימין, בעל־מחשבות, ד״ר מ. י. ברדיטצ'בסקי, ר. בריינין, ד״ר שמעון ברנפלד, יצחק גרינבוים, א. מ. וויסנברג, א. חרמוני, י. ח. טביוב, א. ל. יעקובוביץ, י. א. ליזירוביץ א. ל. לעווינסקי. פריבאט־דוצנט פ. ליפשיץ, ד״ר ג. לעווין, ה. ד. נומברג, ש. ניגר, מ. סטאווסקי, זלמן עפשטיין, ע. נ. פרענק, הלל צייטלין, יצחק קצנלסון, י. ח. רבניצקי, יונה ראזענפעלד, ג. שופמאן, ז. שניאור, יעקב שטיינברג.

ובאופן כזה לא יפלא, כי היה „הבקר“, במשך זמנו הקצר, לעתון החביב על כל קוראיו ובשמחה נוכל לציין בזה את העובדא, כי רב יותר מאשר חכינו הראו הקוראים, כי הכירו בקשי העבודה המוטלת עלינו ויתמכו בנו.

עבודת השכלול של „הבקר“ עוד לא נפסקה, כי אם נמשכת מיום ליום, כמו שעיני הקוראים רואות, ובכל כחנו נתאמץ שיאמת „הבקר“ את התקוות ששמו בו לכתחלה מיסדיו, ועתה — גם קהל קוראיו.

מחיר החתימה ברוסיה: לשנה 8 רובל, לחצי — 4 ר', לרבע — 2 ר', לחודש — 75 קאפ'.
„ „ בחו״ל: לשנה 12 רובל, לחצי — 6 ר', לרבע — 3 רובל.

Ред. „ГАБОКЕРЪ“, Варшава, Холодная 8. — Red. „HABOKER“, Warszawa, Chlodna 8.

המו״ל תנחום לעווין.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, י"ט סיון, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 26-го Мая, 1909 г. — № 20 — WILNA, 8-ten Juni, 1909.

אחד־העם.

„איך עושים היסטוריא".

בימי ילדותי שמעתי הלצה זו:

מעשה במלמד דרדקי באחת מערי השדה, שנתגלגל אחד מתלמידיו לעיר גדולה ונכנס לגימנסיא, לאחר שנים שב הנער לעיר מולדתו והלך לקבל פני רבו מלפנים, והלה הקיפהו בשאלות על דבר ה„נפלאות" שבעיר הגדולה:

— האמת השמועה — שואל המלמד — שיש שם באותו כרך גדול דבר הנקרא „טלגרף", אשר על ידו מוסרים הדברים למרחקים בשעה קלה?

— אמת — עונה הנער.

— ואיך נעשה הפלא הזה?

— מכונה יש שם... התחיל הנער לפרש, אך המלמד הפסיקהו ולא נתנו לכלות דבריו:

— „מכונה יש שם" — אתה אומר? אם כן הדבר פשוט ומובן, ואני חשבתי, מי יודע איזה סוד צפון שם. מכונה, ולא יותר!

ושלא במובתי עולה על זכרוני אותו המלמד עכשיו, כשאני רואה, איך חכמי הפוליטיקא שלנו מסתכלים בחזיונות החיים ואיך הכל פשוט ומובן להם: „מכונה ולא יותר".

הנה היתה מהפכה בטורקיא, מהפכה שעליה השתומם כל העולם הנאור, וכבר נכתבה כפרות שלמה על החזיון המפליא הזה, שאין דומה לו בתולדות העמים. אבל כמה פשוט הדבר בעיני „חכמינו"! בעלי־אגרופין הם הטורקים הצעירים, כלי תותח יש להם, ונטלו כלי התותח והפנו את החללים כלפי השולטן, ומה יכול אומלל זה לעשות, אם לא להכנע. באין ברירה? וכי יש לך דבר פשוט מזה?

אלא שעדיין יש בקרבנו, כידוע, מפולפלים חניכי הגטו, שאין מוחם סובל „פשטות" כזו ומבקשים הם את „התוך" הנסתר תחת הקליפה הנראית לעין. רואים הם את ה„אגרוף" המכה, ולא די להם בכך, אלא באים ושואלים: מה הוא הכח הנסתר, שמניע את האגרוף? רואים הם כלי תותח פונים לצד ידוע ובאים ושואלים: מה הוא הכח הנסתר שהפנה אותם לצד זה? ומפני מה במקומות אחרים ידועים, שגם שם יש כלי תותח, פונים חלליהם לצד אחר לגמרי?... אומרים להם: הרי זו „מכונה", ולא עוד אלא שקוראים לפניהם גם בשמה: „מכונה זו — „פרונונציאמנטו" שמה, — והם עדיין בשלהם „הכח הנסתר"...

ה„מלמד" העני! מעודו לא היה לו עסק עם „מכונה" ואך את שמעה שמע מרחוק, ועל כן היא מצטיירת ברמיונו כאלוה כל יכול, שאין שואלים, מה למעלה ממנו ומה לפנים ממנו... ואולם הללו שזכו להיות בעצמם בעלי־„מכונה" ולמדו להשתמש בה כראוי — הם שואלים ושואלים. לפי שיודעים הם מתוך נסיונם, כי „המכונה" אינה „עלת העלות", אלא רק כלי שרת לאותו „הכח הנסתר"...

האנגלים, למשל, ודאי יודעים להשתמש בכח האגרוף ובכלי תותח. עולם מלא כבשו להם באלה, וממלכה יסדו להם שאין השמש שוקעת בה. אבל יחד עם זה יודעים הם כמו כן, כי ממלכתם תאריך ימים „לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוח". ועל כן, בכל מקום שאפשר, משתדלים הם להחליף כח האגרוף בכח הרוח. היו ימים, שלא ידעו האנגלים את האמת הזאת — ואבדו „ארצות הברית" באמיריקא. הנסיון הקשה הזה לא עבר עליהם בחנם. מני אז הם יודעים סוד קיומם ושוב אינם שוכחים אותו. עתה יושבת המטרפולין הזקנה בשלוה ויורעת, שאין לה להראות אגרופה ל„בנותיה" הצעירות בשביל שיהיו נשמעות לה, לפי שקשורות הן עמה ברוח ונשמעות לה מאהבה. רק שנים אחדות עברו מעת שכל העמים האירופיים נדו בחמלה רבה לאסונם של „הבורים האומללים" בדרום אפריקא, אשר כבשו אותם האנגליים „לעבדים". והנה אך שקטה המלחמה, — והאנגליים השיבו אחור את האגרוף ואת כלי התותח, ובמקום אלה שלחו אל „המערכה" את רוחם — רוח של „חירות, שווי ואחוה". והרוח עשה נפלאות, אשר לא יעשו בכל כלי תותח שבעולם. הלבבות נתקרבו, ה„עבדים" ואדוניהם נהיו כמעט לעם אחד, החי על פי חקים שקובע לו לעצמו ותחת ממשלה מיוחדת לו, שבוחר לו בעצמו, ובראש הממשלה עומד אחד „הבורים" שהיה מפורסם בגבורתו בימי המלחמה עם אנגליא (Botho), וכלם יחד, העם ומושליו, מתיחסים בכבוד וחבה להמטרפולין הרחוקה ולא יעלה על לבם להשתחרר „מעולה". ומי יודע, כמה מן „הרחמנים" האירופיים של אותם הימים מביטים עתה בעיני קנאה על חיי הבורים והיו רוצים להיות תחתיהם... בעוד שמצד אחר, כששנאה ותחרות של שנות מאה, שנשרשו בלבבות מדור דור, עומדות לשטן על דרך הכבוש הרוחני, — עמלים ועמלים אלה האנגלים עצמם „להשקיט" את אירלנד באגרוף, וכל עמלם אינו עושה פרי.

ועל כן אין להתפלא, שהאנגלים, המלומדים בנסיונות

כאלה, לא „נתפעלו“ כלל „מכלי התותח“ של הטורקים הצעירים אבל נתפעלו לאין שיעור מן הכח המוסרי שהניע את כלי התותח. עוד בשנה שעברה, בראשית ימי המהפכה, לא נמנעו טובי כה"ע האנגלים להביע תמהונם והשתוממותם על תכונתה המוסרית של מהפכה זו, היחידה במינה. אבל, כדרך האנגלים, לא הסתפקו בחקירה מפשטת מרחוק, ונמצאו אנשים שהלכו למקום המעשה, בשביל לראות דברים כהויתם ולשפוט למראה עיניהם, ואחד מאלה האחרונים—איש שעסק בעניני טורקיא וראה אותה בעיניו עוד גם לפני המהפכה, בתור חבר „הועד הבלקני“ (Balkan Committel). ושמצבו החברתי והמדיני נתן לו יכולת לראות ולשמוע עתה דברים נסתרים מאחרים—הוציא באלו הימים ספר מיוחד על המהפכה הטורקית (1.

כמובן, אי אפשר למסור במאמר קטן תכנו של כפר שלם, ולא זו היא מגמתי פה. רצוני רק להודיע לחכמי הפוליטיקא ולאנשי המעשה שלנו, שטעות היא בידם מה שחושבים בטול־הרוח ורוממות־האגרוף כסימן מובהק לחכמה יתרה בפוליטיקא והבנה מרובה בהויות העולם. יכול אדם להיות עסקן מדיני באנגליא, ולא בתחום המושב, לראות מכביב לו אניות מלאות כלי תותח של עמו וארצו, ולא של אחרים,—ואעפ"כ (או מפני כן) לא יתבייש להודות בפה מלא, כי מה שנעשה בטורקיא הוא דבר שלמעלה מכלי תותח...

„יודע אני—אומר המחבר—כמה נקל הדבר, ביחוד במזרח, להוליך שולל את הזר הבא להתבונן; יודע אני גם את האשמות שטפלו על הטורקים הצעירים, ומכיר אני במציאות הסכנה, שמא אפריז בשבחם של אלו שאני משתומם על מפעלם. אבל גם אחר נכיון גדול ביחס לכל אלו התביעות, כשאני שוקל דעות המחייבים והמזכים, אינני יכול להמלט מן הרושם, שמה שנצח במהפכה זו הוא—כח מוסרי בלתי מצוי“. (עמוד 137).

והכח המוסרי הזה—לא יעף המחבר להטעים ולחזור ולהטעים בכל חלקי הספר—נגלה קודם כל בעצם האורגניזציא של הטורקים הצעירים („הועד לאחדות ופרוגרס“), אשר מראשיתה שמה לה ליסודה העיקרי: בטול־ישותו של היחיד, תועלתו ואהבתו העצמית, מפני המטרה הכללית. רק היסוד המוסרי הזה הוא הוא, לדעת המחבר, סוד נצחונם. כי „פקחות מדינית“ בלבד לא היתה מספקת לנצח את הממשלה התקיפה ולהעביר את המדינה לסדרים החרשים בלי מבוכה מרובה (ע' 133). והולך המחבר ומתאר מהותה של האורגניזציא הזאת, עד כמה שאיש מן החוץ יכול לדעתה. כי חוג ההסתר השולט בה מביא את חבריה לגלות אך מעט ולכסות הרבה (ע' 44). אבל גם המעט שמודיע לנו המחבר—מן סדר כניסת החברים באלה ובשבועה ובמוראים גרולים, עד לאופני העבודה בקרב העם והצבא במסירת נפש ובטול הישות—גם המעט הזה די הוא להראות, שבטרם עוד עשתה האורגניזציא הזאת את הפלא המוחשי הגדול לעיני כל העולם, הצליחה לעשות במסתרים פלא מוסרי עוד יותר גדול, בעקרה מלבות עשרות אלפי איש את שאיפותיהם האישיות הפעוטות, את האהבה העצמית והרדיפה אחר הכבוד, ויצרה מכלם יחד לב אחד גדול, המלא שאיפה אחת נעלה, לעבור בלי קנאה ותחרות להשגת מטרה אחת כללית.

„מנהיגים“ רשמיים אין לה להאורגניזציא הזאת. כל החברים, כקטן כגדול, שוים בזכיותיהם וחובותיהם, ואיש מהם לא יאבה בשום אופן להסכים, כי „מנהיג“ הוא וערכו גדול משל אחרים (ע' 94). ענותנים הם כולם וכמעט שאינם מרגישים כלל, שעשו דבר שאין דוגמתו בהיסטוריא (ע' 92). אי אפשר להביא את מי מהם לידי הודאה, שהוא או איזה חבר אחר עבד יותר משאר החברים. אם תהלל לפניו אחד מחבריו, ישיבך: „כן, הוא היטיב לעביד, עבודתו לא היתה גרועה מזו של האחרים“. ואם תאמר לאלו שעבדו במקדוניא, שעבודתם שם היתה קשה ביותר, ישיבו לך: „ודאי, אבל עבודת החברים שבאסיא הקטנה היתה מסוכנת יותר“ (ע' 134). „אנחנו למדנו תולדות מהפכות אחרות—אמר לו להמחבר חבר אחד מן היותר מפורסמים (Enver Bey)—וראינו, שפעמים רבות היו לאפס באשמת אנשים אשר השתדלו להתיצב בראש, באמרם, כי הדבר היותר נחוץ הוא—מנהיג... ואז שאלנו את עצמנו: מה צורך יש בכלל באיזו מנהיגים שיהיו?

1) Charles Roden Buxton, Turkey in Revolution. London 1909.

יעקב פיכמאן.

שְׁרְטוּטִים.

(א).

I.

פיטן לאומי ופיטן עממי. אין בדעתי להגדיר הגדרות ולעשות סייגים למושגים אלו: עד כאן גומר הפיטן הלאומי ומכאן ואילך מתחיל הפיטן העממי; יודע אני, כי כמעט כל הגדרה מופשטת בדברים שבשירה ממעיטה את דמותם ואת היקף תכנם. רק לפרקים רחוקים מאד אנו מוצאים בתולדות הפואזיה העולמית דוגמאות מדויקות של פיטנים עממיים טהורים או של פיטנים לאומיים גמורים. על הרוב תחומיהם יונקים זה מזה. המשורר הלאומי הוא כמעט תמיד במדה ידועה גם עממי, וכן להפך. ובכל זאת כיון שמצוים אצלנו שני מושגים אלו, כדאי הוא להתעכב עליהם ולברר את תכנם. בשנים האחרונות כבר „ישבו על מדוכה“ זו אחדים ממבקרינו, ואני חושב לא מותר לטפל גם כן קצת בענין זה, התשוב, לפי דעתי, בכמה וכמה בחינות, כדי לעמוד על אפים של אחרים מסופרינו.

סגולתו המיוחדת של הפיטן העממי היא כמעט התכטלותה השלמה של עצמיותו הוא בפני עצמיותו של העם. הפיטן העממי האמתי הוא משולל כמעט אינדיבידואליות פרטית, לא־עממית. נפשו סופגת כל כך את סגולותיו הרוחניות של עמו, עד שאין מקום בה עוד לסגולות פרטיות, שאינן נובעות ישר מתוך אופיה של האומה כולה. הפיטן העממי כולו מושפע מסביבתו, ואין מנוס לו ממנה. היא בולעת אותו כולו. מחוצה לה ראיתו מיד נפגמת, ולכן הוא אוהב ב"כ את הבסיס הבריא שלה, את שלמותה ובטיחותה. המשורר העממי הוא זעיר־האנפין של סביבה ידועה, עצם מעצמה ובשר מבשרה, והיא מטביעה עליו את חותמו, חותם צר, אך בהיר ושלם. בהשקפת־עולמה של סביבה שלימה יש תמיד הרמוניות ידועה, אך יחד עם זה גם צרות־האופק והעדר חירותה ורחבותה של ההסתכלות האינדיבידואלית.

ההבדל בין הפיטן הלאומי והעממי הוא מצד אחד במדת ההיקף של שטח־ראיתם ושירתם. הפיטן העממי מקיף את חייו ושאיפותיו של ההמון, על הרוב — של מפלגה ידועה של העם, בעוד שהפיטן הלאומי מביע את רוחו של כל העם במלוא היקפו. שירתו של הפיטן הלאומי — זוהי הסינתיזה של כל שאיפות העם ומפלגותיו — של שאיפות סותרות זו את זו ומפלגות צוררות אחת את חברתה. לפיכך עשיר הפיטן הלאומי כל כך בסתירות וניגודים פנימיים, העושים את שירתו לבת־קולם של היסודות הכי־מתנגדים של העם. כל אחד מוצא בו את צערו ואת תקותו. הפיטן הלאומי עומד למעלה מסביבתו, ובהיותו מושפע ממנה לא פחות מן הפיטן העממי, אין עצמיותו בכל־זאת מתבטלת מפניה, כמו זו של האחרון. לתוך נשמתו של הפיטן הלאומי משתפכים, כמו לתוך ים רחב ועמוק, זרמי המחשבה והרגש של כל פנות העם, ולכולם יש מקום, וכולם מתיחדים בה להרמוניה עליונה אחת של שכינת העם ושאיפותיו הנצחיות.

הפיטן הלאומי כולל בתוכו גם את סגולותיו של הפיטן העממי, ורק מאחר שהוא, לפי מהותו, יותר אינדיבידואלי, יותר מורכב מן האחרון, לפיכך יש, שיצירות ידועות שלו אינן קרובות ומובנות כ"כ להמון הרחב, מה שאין

נעבדה נא יחד—זהו רעיוננו. וזו היתה הדרך לנצחוננו" (ע' 135).

אנשים כאלה אין ספק שעושים רושם עמוק על כל הבא עמהם במגע ומשא. ולא יפלא על כן, שבזמן לא רב בערך הצליחו לקנות למטרתם לבותיהם של טובי העם ואנשי הצבא. אחר המהפכה היו מציגים בתיאטרון בקונסטנטינופול חזיון המתאר „איך נהיה הדבר". המחבר מביא איזו קטעים מתוך החזיון הזה, ומהם נראה, איך מצטייר בלב העם הטופס האידיאלי של בני אותה החבורה: איש שאין לו בעולמו שום „אינטרס" זולתי המטרה הכללית, שעובד וחי כל ימיו באיזו פנה חשכה, צפוי לסכנת נפש בכל שעה. ואינו מבקש לעצמו כלום, לא שם ולא ולא כבוד או שלטון, ואף לא את הגמול הרוחני, לראות סוף סוף את פרי עמלו. „אפשר—אומר גבור החזיון—שאנו לא נראה פרי עבודתנו. אבל אחרים יראוהו". (ע' 11).

ועוד הרבה והרבה פרטים מלאי ענין יכול הייתי להביא מתוך הספר הזה, אבל מה בצע בכל אלה? ילמדו האנגלים מן האסיטים, „איך עושים היסטוריא". אנו לא מפיהם אנו חיים. אנו יש לנו דרכים אחרים ל„נצחונותינו", דרכים יותר קלים וקצרים. הנה, למשל, באנגליא עצמה „מנצחים" הציוניים—אלו את אלו. לפני איזו שנים נצח מנהיג פלוני את המנהיג אלמוני, ועתה, אחר „עבודה" של שנים אחדות, חזר ונצח אלמוני את פלוני. ואם לרגלי הנצחונות האלה היתה הציוניות עצמה בארץ הזאת למשל ולשנינה, אין בכך כלום. ובארצות אחרות „מנצחות" זו את זו אורגניזציות ציוניות ידועות ו„חוטפות" חליפות זו מידה של זו את ה„המצאה" של „ביצה שלא נולדה", מפני שרוצה כל אחת, שיקרא שמה על בריה זו לכשתולד...

„ומנהיגים" ידועים „מנצחים" זה את זה ב„בחירות", ובאים אחרי כן סופרים שונים ומנצחים זה את זה במאמרים על ה„בחירות". הללו עומדים מצד „הנעלבים", והללו מצד „העולבים", הכל, כמובן, בשם האומה ובשם האידיאל הגדול... ועולמנו מלא חיים ותנועה „ועבודה"...

והאם לא „חלול-קודש" הוא, כשאתה בא ומדבר על כחות מוסריים ענקיים בתוך אטמוספירא מחנקת של שאיפות אישיות קטנות, המתאבקות זו עם זו בשביל צל של כבוד מדומה?

ואם חללת את הקודת ודברת, אין לך להתרעם, אם ישחקו על חלומותיך ויענו ויאמרו לך: „הטורקים הצעירים? ודאי חכמים גדולים הם, כי אגרוף להם וכלי תותח להם. ואלו היו כאלה גם לנו"...

אלו היו כאלה גם לנו—היינו מכלים בהם את עצמנו...

לונדון, י"א סיון תרס"ט.

ד"ר שמעון ברנפלד.

אַלֶכְּסַנְדֶר הוּמְבָּלְדְט.

בששי, לחדש מאי, למנין בני מערב, מלאו חמשים שנה ליום מות אלכסנדר הומבלדט. בגרמניה העלו ביום הזה את זכר האדם הגדול, המפואר בידיעותיו המרובות, במדותיו החשובות ובמעשיו הטובים, שעליו נוכל לומר במלא מובן המלה, כי העולם נתון בלבו. לא רק חוקר גדול היה, רב הידיעות וגדל המעשים, אלא גם אדם גדול, שעשה את כל החקירות המדעיות בסים לשלמות המוסרית של המין האנושי. בימינו אלה כמעט שאין מקום לנפש יקרה כזאת.

הומבלדט היה בעיקר חוקר הטבע, בוחן ובודק את הכחות הטבעיים ואת מחזות הטבע, אלא שהוא עשה את מחקריו כלל ולא העמיק רק באחד הפרטים, כדי להבינו ולהשתמש בו, כדרך שעושים חוקרי הטבע בימינו. כי לא השמוש היה לו העיקר בידיעותיו המרובות, אלא ההבנה. ולא את הפרטים, שהיה מסתכל בהם, חפץ להבין ולהסביר ידיעותיו לאחרים, אלא החבור המוסרי בעולם, יחס האדם אל המציאות הכללית; השפעת הידיעות האמתיות על ההתפתחות המוסרית של האדם; לפי השקפתו מוסיפות הידיעות בכחות הטבע שלמות מוסרית באדם. החקירה המדעית היתה יקרה וחביבה לו לא רק מצד הנשוא, אלא גם מצד הנושא—זה היה לו העיקר.

כן בפיטן העממי, אשר בו רואה ההמון רק את עצמו. הפיטן הלאומי עומד ביצירותיו הכי-נשגבות למעלה מכל סביבה ומכל מפלגה, אף כי רוחו מלאה את כולן.

ויש עוד הבדל יותר גדול ויותר עמוק בין שני סוגי הפיטנים האלה. הפיטן העממי נמצא רק בתוך סביבתו, ואין לו כמעט כל יחס ישר לחייהם של עמים אחרים. הוא רואה את אומתו כתטיבה אחת שלימה חיה, שאיפותיה, מנהגיה והשקפותיה — זהו כל עולמו, שהוא חי בתוכו ויונק מתוכו את יניקתו היצירית. הפיטן הלאומי רואה את אומתו כאבר אחד מן האורגניזמוס העולמי. לפיכך עינו מסוגלת ביותר לתפוס את מגרעותיה של אומתו, למרות שהיא חביבה עליו כל כך. הפיטן הלאומי חפץ לראות באומתו את הטוב שבכל האנושיות כולה. לפיכך הוא מתמרמר כל כך, לפיכך שירתו מלאה רעל כל-כך, ויאושו גדול ועמוק כל כך, בראותו את עמו בשפלותו. הפיטן העממי גם כשהוא מתמרמר ומטיף מוסר אינו מתמרמר ומוכיח אלא את מפלגה ידועה שבתוך העם, סביבה ידועה או מפלגה ידועה נשארת אצלו תמיד למעלה מכל תוכחה... הפיטן הלאומי רואה תמיד לפניו את כל האומה — פעמים שהיא כולה זכאית ופעמים שהיא כולה חייבת.

הפיטן הלאומי האמתי נולד אצל כל אומה כמעט תמיד בשעה שהיא עומדת על מפתן חיים חדשים, בשעה שהיא נעשית מסוגלת לקבל השפעה מן דחוץ, בשעה שבחירי בניה שואפים להחיים החדשים ודואגים באותה שעה לחורבנם של החיים החולפים ועוברים. השאיפה לסינתיזה מולידה אז את הפיטן הלאומי — מי שיודע להראות על זה, שראוי להשתמר, שנחוץ להשתמר לקיומה של האומה, ועל זה שסתירתו יפה לה.

הפיטן הלאומי שומר את סוד קיומה הנצחי של אומתו. הוא מנחמה ומוכיחה כאחד. לפניו גלויות בלהות תהומה, אך אין יודע כמוהו, גם את גנזי גנזיה.

בימים רעים לאומה קם לה משורר כזה. את כל ענותה בהוה ותקוותיה בעתיד הוא נושא בלבבו. ובגבור החשכה מסביב ואין מפלט, כשהכל הולך ואובד, ואפסה כל תקוה—יעלה ויזרח לה כוכב המשורר הנוגה והמלא תנחומים, הרומז לה ממרחקיו הרמים, מה עוד שמור לה בעתיד, כי לא הכל אבד...

.II

הפיטן והסביבה. יש משוררים הגדלים בתוך עמם, כאילן זה, שגדל בתוך יערו, כשהוא יונק את יניקתו מאותו הקרקע ששאר חבריו יונקים. שרשיו מסובכים בתוך שרשיהם של שאר אילנות, שאינם נותנים לו לשלוח אותם אל אשר יהיה חפצם וטבעם ללכת. ואם גם יגדל האילן ורם ושלח ענפים לכל עבר — הוא לא רק משרה את צלו על חבריו, אלא שרוי גם בצלם הם... משורר כזה משפיע ומושפע, מנהיג ומונהג כאחד. מי יציב גבולות בין רוחו ובין רוח סביבתו? מי יבדיל בין רצונו הוא ובין רצון הרבים המדבר מתוך גרונו, והוא לא ידע? ואם גם הלחם ילחם הפיטן בסביבתו, מהשפעת הברזל אשר לה לא ישתחרר, כי על כן הוא גדל בתוכה וחי את חייה. במשורר אשר כזה קיים גם ההוה וגם העתיד של סביבתו—צורות החיים של המציאות מתלכדות עם נגוהות הערפל של האידיאל הרחוק. צורות נמחקות לשם יצירת הצורות החדשות. אך מי יאמר לסותר: עד פה תבא ולא תוסיף! מי יפריד בין זרע העתיד הבריא ובין זרע הרקבון, אשר מת תוכו ולא תהיה לו עוד תקומה? על כרחך יש שאתה דן לחיים גם את זה, שכבר נגזר עליו הכליון, כדי להציל את זה שנושא בתוכו את פרי החיים הבאים...

אלכסנדר הומבלדט היה חכם וחוקר מבית המדרש הישן. אין ספק, כי בימינו אלה החקירות המדעיות, ובפרט אלו של דעת הטבע והכחות הפועלים בה, הן יותר מדוייקות, ודאיות, עמוקות. כעת טפל האדם החוקר לנושא ענין מחקרו. הוא מקדיש את כל כחותיו הנפשיים והמוסריים כדי להביא את מקצוע מחקרו לידי שלמות; לבאר בו כל סתום, לגלות את תמציתו, את תוכו. הענין איננו משפיע כלל עליו. החוקר והמחקר הם שני נמצאים נפרדים; החוקר הוא הנושא, וענין מחקרו הוא הנשוא. בדורות הראשונים לא היה הדבר כן, אלא החוקר שאף להוסיף דעת, מפני כי הידיעה האמתית, ההשגה הצרופה, היא בסיס השלמות המוסרית. אי־דעת היא טעות, וזוהי לקוי ומגרעת בנפש האדם. לא התועלת השמושית היתה מטרת החקירה, אלא המוסרית. הידיעות בכל מקצעות ההבנה האנושית היו מוסדי האתיקה. בהשקפה זו חי גם אלכסנדר הומבלדט. ולכן לא נתן אל לבו להעמיק במקצוע אחד של חכמת הטבע ולבוא עד תכליתו, אלא להקיף בהבנתו את כל העולם, ואותו העולם היה נתון בלבו. כחות הטבע שנגלו לו היו בעיניו כחות מוסריים, הדעת היא השלמות האנושית.

נודע ומפורסם הוא בנסיעותיו הרבות בכל הארצות והמדינות. הוא הרחיק ללכת והפליג בימים וטפס בהרים גבוהים, כדי לראות את הכל בעיניו. הוא יסד את החקירה המדעית בחכמת הטבע על מראה־עינים, על הדיוק הנקנה בעמל וטורח גדול. אבל באמת אפשר לאדם לדעת ולהבין בכל אלה גם בלי נסיעות מיגעית ומטריחות כאלה. ובפרט אם אין לו הפרט העיקר אלא הכלל. ואולם לא לזה נתכוון הומבלדט בנסיעותיו למרחקים. לא את מחזות־הטבע, את הכחות הדוממים שבה, חפץ לראות בעיניו, אלא מחזות־החיים, יחום האדם אל המציאות, את האדם במדרגות השונות של התרבות, של ההשכלה, של ההתפתחות בכחותיו המוסריים והחמריים. דברים כאלה מובנים לאדם מבין רק במראה עינים. כי לא הסקירה הפשוטה מספקת בזה, אלא המשפט האמתי. העיקר הוא, איך יתיחס הסיקר אל המחזות שהוא רואה בעיניו, מה הוא חפץ לראות. הומבלדט בקש בכל סקירותיו את האדם, ולא את האדם בבחינת בהמה נושאת משא ועובדת אלא בבחינת פועל שכלי.

ימי חנוכו והתפתחותו המוסרית היו בתקופת השאיפות האנושיות בחצי השני של המאה הי"ח. אז נתנו טובי החכמים והמשכילים את לבם, להבין בחיים ולשחרר את המין האנושי משעבוד ומשפטים קדומים, משעבידו לבערות ולעריצות; להרגיע את החיה הטורפת שבו ולהעיר את האנושיות. את כחות הטבע אמרו להבין, לא כדי להשתמש בהם, אלא כדי להוציא על ידי ההכרה הברורה מלב בני אדם השקועים בסכלות את האמונה הטפלה, את הקנאה הדתית, את שנאת הבריות. המחקר בחכמת הטבע היה סעיף להשכלה אנושית כללית, להשגה מוסרית צרופה, לשלמות מוסרית, להשקפה חפשית. אז שאפו לחבר את העמים ואת בני הדתות השונות, לקרב בני אדם זה לזה, להסיר טינא שבלבם, להגדיל את האחוה האנושית. הומבלדט חונך והתפתח באידיאלים של רוסו ובולטר, של גיטה ושילר, של כל המבשרים תקופה היסטורית חדשה — תקופת הגברת המדות הטובות באדם.

חנוכו וגדולו היו בתקופה שלפני המהפכה בפרנציה; חייו המוסריים בימי עלומיו היו מושפעים הרבה מצד השאיפות המוסריות, שהיו אז משאת נפש כל המעולים שבעמים. אבל עודנו במבחר ימיו נחרב העולם הזה, ועל מקומו בנו עולם חדש, עולם של קנאת־העמים ושנאת הבריות, אחרי מפלת נפליון קמה, כנודע, ריאקציה איומה בארצות אירופה. אל הפירוד הדתי בבני אדם, שהוא אמנם נמחה קצת בימים ההם, נלוה פירוד אחר, גדול וארסי מן הפירוד הדתי: הפירוד הלאומי. הדת היא לכל הפחות דבר שבבחירה. האדם נולד ומתחנך בדת פלונית או פלונית, אבל כאשר יתפתח בשכלו ובהבנתו יכול הוא להבחין ולבקר אם עליו להשאר בדת מולדתו, אפשר לו להחליפה באחרת, אם מוצא היא אותה עולה באמתה ובתמציתה המוסרית על זו שנולד בה, אבל הגזע ומקור המולדת זהו דבר שבמקרה, שאיננו תלוי ברצון ובבחירה. אין לך משפט־קדום יותר ארסי, יותר מפסיד ומעכב את השלמות המוסרית של האדם כגאוה הלאומית, זו התולה את המעלות המוסריות שבאדם במקרה.

במסבה כזאת, אשר השפעתה הלכה וגברה בשנות המאה הי"ט, חי אלכסנדר הומבלדט, אבל הוא עמד בהשקפתו הקודמת

וישנם משורים, הגדלים בתוך עמם כבנים חורגים. מחוץ ליער המולדת יש שיפול גרעין בודד במרחב הערבה וצמח לו ועלה, ואת אחיו לא ידע ולא יכיר. באמצע השדה הוא עומד לו בודד וחי את חייו וחולם את חלום הערבה אשר אין לה גבול ואין לה תכלית. רק השמש שופך עליו את אורה, ואליה הוא נושא את ראשו הבודד, ובאו ממרחקים הרוחות, בנות הנכר, רוחות מצפון ורוחות מדרום, וכולן לוחשות לו את סודן גשתות לו בחלקות, והוא את סוד כלן הוא שומר בלבבו ובכל דברי חלקות הוא מוצא לו תנחומין...

לבדו, לבדו גדל האילן, ולא ידע בלתי אם את אמי הערבה; אשר אין לה גבול ואין לה תכלית. זר ומוזר לו אביו היער, המשחיר ממרחקים. את סוד צלליו לא ידע, וזרה לו השירה, העולה ממעמקיו. שירות רבות ושונות טפחוהו מנעוריו; אך שירת מולדתו לא רפרפה על ערש ילדותו, ותהי שירתו בת־חורין ברחבי הערבה, אשר אין להם גבול וכרוחות המרחק, אשר אין להן מולדת...

בת־חורין ורות־גיל היא שירת האילן הבודד. ששון השמש הלבן לה ושקט הלילה העמוק והשבע. מעבר להרים תביאנה לה שי הרוחות הצעירות, וכל פרח בן־רגעו וכל פרפר בן־יומו מזוגים לתוכה את גוניהם הרעננים... הלא היא שירת המרחב, הנולדת עם כל זריחת חמה ועם כל נשיבת רוח ועם כל משק־כנפים של צפור פורחת...

שפוכת־זוהר ורבת־צבעים היא השירה. אך בערב בערב, בשקוע השמש, ובא ממרחקים אותו הדבר, הזורע את העצב הכבד על פני כל הערבה, וראה האילן את עצמו והנה הוא בודד, בודד. ובאו הצללים זה אחר זה, זה אחר זה, ואפפוהו מסביב ושכנו על גזעו ועל בדיו ועל צמרתו עד אשר יהיה לנציב־עלטה אחד, האובד בחשכת הלילה... אז יש אשר רוח הנכאים וההבדידות, התלויה ממעל להאילן כל הימים, תרד עליו פתאום ונגעה בו בכנפיה הקרות, הקרות — ורעד האילן בכל ענפיו, וידע, כי בודד הוא, גר ובודד בערבה הגדולה... והשתפכה שירתו אז עצבה יחודה, ובושה מן האורות הרבים, אשר טבלה בהן כל היום. דוממה ורכה תזל בדממת הלילה ועם צלליו תצא לבקש את אבדתה...

ובהיות הסערה וקשרה ליער כתר שחור של עבים, ואלפי בדים יפתחו פתח לרוח־הפרצים, ואלפי בדים יסגרו לפניו את הדרך, ובד עם בד יאבק ובד על בד יגן בפני הבא ומתפרץ לתוך היער בחוקה, והרעש יבא מעמקיו ועלה וגדל מרגע לרגע—

אז יעמוד האילן הבודד מרחוק, וטפחו הרוחות על בדיו ככל עבר, והוא לא ידע, לאן יפנה את ראשו... וראה מרחוק את היער השחור והגיע הרעש אליו ממעמקיו, והוא לא יבין, אם בשורת־נצחון עולה אליו ואם אנקת־נכאים... ועמד היער הגדול והעמוק לפניו כחידה שחורה וזרה, ובעצב יטה הבודד את ראשו והקשיב ושאל:

מה משפט הרעש, העולה מעמקי היער?...

בשאיפותיו המוסריות, בהבנתו הצרופה. הוא לא היה מין פרופיסור גרמני מגוהץ, אלא אדם אוהב את הבריות. ביחוד ראוי לשימת-לב מצדנו **יחוסו אל היהודים**, כדאי הוא האדם הגדול הזה, שכל גדולתו ואשרו לא העבירו איתו על דעת היושר והצדק ואהבת הבריות, כי נקדיש לו דף בהסטוריה הישראלית.

הומבלדט זכה לזקנה מופלגת ומת בן תשעים שנה (הוא נולד ביום י"ד ספטמבר שנת **1769** ונפטר ביום ו' מאי שנת **1859**). הוא ראה בעיניו את מסבית הזמן המתהפך ואת שנוי הדעות בעולם דמוסרי אבל הוא לא שנה את טבעו ואת אידיאליו האנושיים לא החליף עד זקנה ושבה. זקנהו המופלגת לא ביישה את ילדותו. עד יום מותו לא כהתה עינו הרוחנית ולא עומם שכלו החפשי; ברכיו לא כרעו לבעל השנאה, ופיו לא נשק לו. בימי נעוריו ראה עוד את האור הזורם בברלין, אור ההשכלה והאחוה האנושית, אשר יצא מבית **משה מנדלסון** וממסבתו. הוא היה מבאי בית **מרדכי הירץ** ואשתו המשכלת, שם לא היו בני אדם נפ־דים ליהודים ונוצרים, לגרמנים ועברים—אלא שם נתאחדו בעולם הדעות והמוסר בני אדם טובים ומשכילים, שואפים להשכלה ולהבנת המציאות.

וכאשר קם דור חדש בגרמניה, דור של גאוה לאומית ושנאת הבריות, חשו, בעיקר, היהודים בשנוי זה: נתפרדה החבילה, נהרכה המסבה. בבוז ושאט-נפש התיחסו רוב המשכילים הנוצרים אל היהודים. הם הביטו עליהם כעל דוחקים את עצמם לעמוד במקום שלא נאה להם; נרחקים לעולם שאיננו שלהם. קשה מן השחרור המדיני, שלו היו היהודים בגרמניה כתאוים, היה השחרור החברתי. איך יתפרץ היהודי להכנס אל המסבה האנושית? בדור של דעה והשכל משלו המשפטים הקדומים בעצם תקפם כבימי דבינים החשכים.

בימים ההם היה בית אלכסנדר הומבלדט פתוח תמיד לרוחה לפני כל משכילי ישראל, אשר היו באים לשאול בעצתו, ולפעמים גם כדי להסתייע על ידו. הומבלדט היה יוצא ובא בבית המלך ווילהלם השלישי, ובנו, המלך ווילהלם הרביעי, היה נחשב בתור תלמידו. אי-אפשר היה להומבלדט להשפיע על חצר המלוכה לטובת כלל ישראל, הגם שכל ימיו היה נוח ליהודים ודובר שלום להם; אבל כפעם בפעם סייע ליחידים, להסיר מכשול מעל דרכם. הוא לא התיחס אל היהודים בתיר אדם בעל מזג טוב חומל על רצוצי-משפט, אלא כאח ורע היה מתהלך עמם והשתתף בצערם. שאיפות היהודים המשכילים ומשאת נפשם היו ידועות לו: היהודים נדמו לו גם כן כמחזות חיי הטבע. העם הנפלא הזה היה חזון יקר בעיניו, על ידי יחוסו לחכמי ישראל בדורו ושיחותיו עמהם ידע, בערך, הרבה על דבר היהדות והזרמים המוסריים שבה. צונץ וזכס היו מבאי ביתו. אברהם גיגר נתקבל בעיר ברסלוי בתור דיין ודרשן, אבל האורתודוכסים הקנאים שמו לו מכשולים ועכבו את התמנותו. בתור יליד „העיר החפשית" פרנקפורט היה נחשב אז בפרוסיה בתור זר. צריך היה להתקבל בין נתיני ממלכת פרוסיה. כשנה ומחצה ארך המו"מ בדבר הזה. האורתודוכסים משטינים על גיגר לפני המלך הקנאי, והומבלדט מלמד זכות ומסייע לחוקר היהודי החפשי, אשר ישב בברלין, ולא זז משם, עד אשר עלה חפצו בידו. בימים ההם היתה הישיבה בברלין קשה „ליהודי מן החוץ", ובפרט לאלו שבאו ממדינת פוזנא. כמה מן החוקים והגזירות הידועים לאחינו ברוסיה על דבר „זכות הישיבה" היו נוהגים גם בפרוסיה. וכמה פעמים היו יהודים משכילים באים לברלין בלי „זכות הישיבה" ונסתייעו בהומבלדט. שהרי בודאי נודע לכם, קוראים נכבדים, כי הפרקליט האחר: השחד, איננו נוהג בפרוסיה, ומטבע של כסף או של זהב אינה כתרים ליהודי זר בפני הפורענות. ידוע הוא גם יחוסו של הומבלדט לר' חיים זליג סלונימסקי, אשר באמצע שנות המאה הי"ט נתעכב בברלין, והומבלדט הציגו לפני המולך. המהנדס והתובן היהודי מפולין מצא חן בעיני החוקר המפורסם הגרמני, ועל ידו זכה למשאת מאת המלך. הומבלדט הבין גם את היהודים הפולנים השואפים לתרבית והשכלה; הוא לא דן עליהם על פי חיצוניותם ועל פי שפתם הנלעגה, אלא על פי תוכם, על פי שאיפתם לשלמות ודעת. כמעט שלא עבר יהודי פולני משכיל דרך ברלין מבלי להתיצב לפני אלכסנדר הומבלדט, וזה היה מקבל כלם בסבר פנים יפות, ואם היו נצרכים לעזרתו היה עוזר ומסייע כפי יכלתו. ביחוסו אל היהודים לא היה ניכר כל עיקר איזה הבדל שבינו וביניהם, הוא בעצמו לא היה מכיר ומרגיש בו. האדם שבו היה נמשך בחבה וברגש כבוד ויקר אל האדם. לא היה צריך להרגיז בלבו את היצר הטוב על היצר הרע, כי בלבו לא היה נמצא מעולם אותו היצר הרע, המסית בני אדם בבני אדם. אהבת הבריות בלא שום הבדל היתה **טבעו**.

ובדור ההוא נמצאו קצת בני אדם, שלא היו יורדים לסוף דעתו וחשדו את האדם הגדול הזה **באהבת הכבוד**: כפני כה הוא מקבל בסבר פנים יפות את כל הבא בצל קורתו, ומפני כה הכל משכימים לפתחו? כפני כי הוא רודף אחר הכבוד המדומה ומתגאה בזה, כי כל איש משכיל הבא לברלין הוא מבאי ביתו. כן היו אומרים אלו, שקשה היה להסביר לעצמם את החזון המפליא הזה, אהבת הבריות בלי שום פניה—זהו דבר מתמיה. צריך לבקש לה איזו סבה פסולה וגרועה. אצילות הרוח צריכה לאמ־לא והתנצלות.

נודע היה אלכסנדר הומבלדט בתור אדם המעשה, מצוין במדות תרומיות, על כרחם הודו כל בני דורו, כי בתכונת נפשו אין שמץ ודופי. אף קו או נקודה של פסול מוסרי לא מצאו בו. אבל בזה לא הניחו את דעתם, בקשו ומצאו! בימיני אלה, כאשר החלו לדבר שטנה על היהודים, וקצת חכמים יצאו במחאה נגד הנבלה הזאת, אמרו עליהם, כי **שכורים** הם, כי שכרו אותם היהודים, כדי להפוך בזכותם: זהו בימי ההתקדמות האנושית בתקופתנו הנכחית. לפני ששים שנה ויותר לא היו אומרים עוד כדבר הזה על חכם גדול, אלא הניעו ראש ואמרו: הנח לו לשיטה הזה! הוא מוצא קורת רוח באורחים כאלה. ובכל זאת, בימים ההם היתה נפש יקרה כזו של הומבלדט עוד בגדר האפשר—בימינו אלה חושש אני, כי היא בגדר הנמנע.

הרגש הלאומי הוא בודאי טבעי בבני אדם, ואין מן הצורך להעירו ולחזקו, כשם שאין מן הצורך להעיר ולחזק את האהבה העצמית בלב האדם. התנכרות לעם מולדתו אינה שכיחה בעולם, זולת מה שאנו מוצאים קצת יהודים נמשכים אחרי הטמיעה ומתאמצים להתנכר לעמם. את הרגש הלאומי לא נגנה באדם, כמו שלא נגנה את הרגש הטבעי של אהבת האדם לעצמו, לבניו ולבני משפחתו, את רגש שאיפת הקיום הנמצא בכל חי. השלמות המוסרית בוודאי אינה שואפת לבטל את הרגש הזה, כי אין מתכלית ההתקדמות המוסרית **לכבוש את הטבע**. אבל היא שואפת לטעת בבני אדם את **ההכרה המוסרית**, כי לעת הצורך על האדם לבטל את תועלת עצמו מפני תועלת משפחתו, ואת תועלת משפחתו מפני תועלת עמו, תועלת עמו מפני תועלת המין האנושי, ובכל אופן לזכור תמיד, כי כל אדם נברא בצלם אלהים, והשתוף המוסרי של כל בני האדם קודם לפירוד הלאומי והדתי.

מכת אנשי המעשה האלה המעטים מאד בכל דור, מבני עליה אלו, מלכי העולם המוסרי, היה גם אלכסנדר הומבלדט. לא בתיה חוקר גדול וידען עצום נכבד את זכרו, אלא בתור ארם גדול בדעות ובמוסר. מצבנו בעמים זה אלפים שנים ויותר חדד הרבה את חושנו המוסרי. אין אנו יכולים לעמיד אלא בהגברת היושר והצדק, באנשים גדולים אנו מבקשים את טבעם המוסרי, אפשר כי מתיך השקפה זו קשה לנו להבין בטבעם מצד האסתטי. השגתנו בעניגים כאלה אינה משוחררת ממשא פנים, אבל נוטה אני להאמין, כי תכלית השלמות האנושית היא באחדות המוסר והאסתטיקה, הטוב והיפה, זו תכלית היעודים האנושים לאחרית הימים.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵי־הַיִשּׁוּב.

מאמר שני.

הַקוֹאוֹפֶּרַצְיוֹת.

(סוף)

צריכים אנו להביא עובדות אחוות ומספרים אחדים כדי לבאר ולבכס את חשיבות הרעיון של האגודות האלה.

עד שנוסדה הקואופרציה בגרמניה נמכר וגון של קמח־תומס במחיר 1,76 מרק הצנטר, ואחרי שעשו אנליז בתחנות־לנסיונות מצאו, כי הקמח־תומס הזה מכיל בקרבו רק 6% חומצן־פוספורי. ובכן יוצא לנו, כי כל פונט של חומצן־פוספורי הנצרך לזבול האדמה עולה במחירו ל—27,75 פפיניג, ובאמת שיעיר מחירו אז בשוק, גם בתוספת ריוח לסוחר, יהיה רק 11,25 פפיניג, ובכן שלמו אז אכרי־גרמניה 144% ריוח להסוחרים. אולם צריך להטעים, כי קמח־תומס טוב מחזיק בקרבו 17,5% חומצן־פוספורי, כלומר, פי שלשה מאשר קבלו האכרים בסחורתם, ובכן זבלו את אדמתם לא בפוספור הנצרך, כי אם בזבל מקולקל. בימים אלה מכרו סופרפוספטים שונים, שהיו מונחים זמן רב בחנוית, וע״י זה המה הולכים ומתקלקלים ומאבדים את תכונתם היקרה. עוד בשנת 1898 הוכיח קלינגנדיל באספת האגודות של ריפאיזן, כי הסוחרים מרויחים מהאכרים, במכרם להם חמרים נחוצים המתגלגלים ועוברים מתגר לתגר, מ—122% עד 1400% (אלף וארבע מאות פרוצנט!..) — והמרצה מוסיף, כי זה הוא מן המעשים בכל יום או בלשונו «An der Tagesordnung». —

ברוסיה החלו לזרע מין צמח המובא מארץ יפון למאכל לבהמות הנודע בשם "Panicum" ומינים שונים יש לו. בעלי־האחוזות משלמים עד עשרה רובל בכל פוד, ובאמת מקבלת אותו הצמח, כלומר זרעי־הצמח, תחנה לנסיונות ברוסיה ישר מארץ יפון במחיר רק שני רובל הפוד. אבל הקונים מקבלים לפעמים גם הזרעים של המינים הבלתי־חשובים ורעים, ומאבדים את ממונם ומביאים רעה רבה לשדותיהם!..*) המומחים יעידו הרבה פעמים, כי אצל הסוחרים הפשוטים ימצאו תמיד חמרים מזויפים: קמח של עצמות מעורב בחול. שיעור הפוספור בסופרפוספטים מגיע רק ל—3%, הגואנה מזויף ברובו וכו'. המלומד אנציפרוב מביא חשבונות פרטים ומוכיח, כי הודות להקואופרציות היזל בגרמניה מחיר החומצן־הפוספורי מ—51 פפיניג עד 15½, וכן נוכל להוכיח את אמתות המסקנה הזאת בראיות רבות לאין־קץ.—

זרעים טובים למזרע נחוצים מאד לכל אכר, כי צמיחת הזרע תלויה כולה בתכונתו המיוחדת; לכן אם אין אגודות קואופרטיביות, ואין תחנה־לנסיונות, אז יפנה האכר אל הסוחרים השונים הממציאים לו זרעים כלבבם ומכל הבא בידם ולוקחים להם ריוח בכל העולה על רוחם. אבל הן האכר, אם לא יקבל את הזבל המכיל בקרבו אזוט או פוספור או קלי כנצרך, או אם אין לזרעים התכונות הטובות — שוא כל עמלו והבל כל עבודתו, יען כי לא ישיג את מבוקשו. והאם יוכל בכלל לסמוך על איש סוחר, שגם הוא יודע רק הליכות המסחר ולא תכונת החמרים והזרעים, ושמטרתו, כמובן, רק להרויח? איך יוכל לסמוך בענין כזה אשר ממנו תוצאות לכל הצלחתו ואשרו על איש זר לו ולעבודתו? ממילא מובן, כי רק בעזרת אגודתו, שיש לה מומחה, ושהיא בעצמה תשען על הנסיונות של האכרים ושל התחנות המיוחדות אשר עליהן משגיחים המלומדים המומחים, ימצא את מבוקשו וילך בטח בדרכו הקשה.

ואמנם רואים אנו, כי הודות להאגודות האלה, מתרבה הצרך והשמוש בחמרים נצרכים וחשובים ובכלי־עבודה נחוצים, וכן מתגדלת התיעלת לאחוזות האכרים. כן למשל, בשנת 1898, בשנה הראשונה להוסד האגודה המרכזית בגרמניה לקנית חמרים, קנתה האגודה ההיא מלח־קלי בעד חבריה בסכום של 91,8 אלף צנטנר ומסרה לחבריה ריוח 5½ אלף מרק; בשנת 1904 קנתה 4,5 מיליון צנטנר מלח־קלי ומסרה ריוח לחבריה סכום של 388,6 אלף מרק. בשנה הראשונה קנתה 11,5 אלף וגון קמח־תומס, וכבר בשנת 1902 הגיעה הקניה לערך 34,8 אלף וגון!

האם יפלא בעינינו, אם נקרא מספרים מבהילים המראים לנו, איך התגדל הצרך בחמרים ההם, עד כמה התגדל אחרי כן אסם התבואות (בגרמניה פי חמשה), ואיך התרחבה התעשיה, אחרי שהתפשטו האגודות הללו? האם יפלא בעינינו, כאשר נוכח לדעת, כי האכרים בארצות האלה עושים חיל רב? —

גם האגודות האלה מנהלות את עסקיהן בשיעור גדול של קפיטלים זרים. וכן נראה מחשבונות האגודות בגרמניה, שבשנת 1903 עלה סכום מניות החברים בכולן לסך של 1,09 מיליון מרק, הסכום של קרן־המלואים (פונדים רזרוים) ל—2,12 מיליון והקפיטל הזר ל—35,56 מיליון, כלומר בערך 12,6% ל—87,4%. הריוח, שמחשבות להן האגודות, יעלה רק לפרוצנט אחד או לשני פרוצנטים מהמחיר שהן משלמות, יען כי לא הריוח הוא העקר, כי אם היכלת להמציא חמרים טובים ונחוצים להאכרים.—

לפי תנאי ישוב ארץ אבותנו די לאכרינו אם יתאגדו וייסדו לע״ע רק אגודה אחת מרכזית לקנית כל החמרים, כלי־העבודה וכו', כי, כמובן, אגודה אחת תוכל להספיק את כל צרכי־המושבות. אם תוסדנה במושבות גם אגודות קטנות לקנית כל צרכי־אכל, כאמור למעלה, אז תבאנה כולן באחוד להאגודה הראשית הזאת, למען תספיק להן גם כל הסחורות אשר להן מצטרכים האכרים מדי יום ביום, ותתאגדנה פעולות האגודות השונות לאחת.—

2).—אגודות לממכר. כי חשובות מאד אגורות כאלה להאכרים תראה לנו העובדה, כי בא״י כבר נוסדה אגורה כזאת, היא

*) מענינת העובדה הזאת. בשני עתונים המוקדשים לחקלאות קראתי שני מאמרים: הכותב האחד מהלל מאד את זרעי־פניקום, מקלל את היום שהחל להתעסק בזריעתו, כי רביא רעה לאחוזתו אחרי נסיונותיו; והשני מהלל את הצמח הזה, מרים את תועלתו למרומי־מעלה ומברך את נסיונותיו. והפליאה הזאת פסקה, אחרי שבא המאמר השלישי והכריע ביניהם. מלומד נודע שהיה בעצמו בארץ־היפונים ואשר חקר ודרש את מהות הפניקום, עשה נסיונות בתחנה־לנסיונות ולקח את זרעי־הראשון המחלל ואת זרעי־השני המהלל ובא לידי מסקנה פשוטה, כי הראשון קבל מהסוחר זרעי־פניקום פראי והשני קבל מסוחר אחר זרעים טובים! מזה נלמד, מה חשובה התחנה לנסיונות בארץ־ישראל!.

אגודת „פרדס", שמטרתה למכור את כל האורגזים מנטיעות אכרי־ארץ אבותינו להובילם לשוק הגדול אשר בא רופה ובחלקי התבל האחרים. ופעולת האגודה הזאת תהיה ברוכה ורצויה אם נוסדה על אשיות רעיון הקואופרציות האמתי והבהיר, כלומר אם כל הריוח יקבל העובד לפי ערך השתתפותו בפרי נטיעותיו, ולא הקפיטל, אשר לו מקציבים רבית מוגבלה.

וכן מעירים לנו המעשים בארצות נאורות, שנחיצות אגודות כאלה חשובה מאד לא רק לממכר פרי־נטיעות, שמוצאם רב, כי אם גם לממכר תבואות אחרות. — בארצות רבות באים האכרים העירה לימי השוק ומביאים תבואתם ומוכרים אותה או להסוחרים או גם להקונים הפשוטים. האכרים מתחרים איש ברעהו, הסוחרים יוזילו המחיר; ואם האכר מצטרך לכסף, הוא מוריד את המחיר עד הדיוטא האחרונה. לא כן אם הוא חבר לאגודת הממכר. התבואה של החברים תאסף אל האסמים, שמה יבורו את התבואה לפי מיניה השונים ומוכרים אותה לפי מינה להסוחרים הגדולים בארץ או בחוץ־לארץ. האכר מקבל דמי־קדימה מקופת האגודה לפי ההאמדה, ובכלות השנה או אחרי כלות כל המכירה הוא מקבל את הריוח לפי כמות התבואה ולפי איכותה בנכוי ההוצאות המועטות. נקח נא, למשל, זריעת ירקות. ארץ אבותינו מסוגלת לזריעת ירקות שונים ויקרים ולצמיחתם הטובה. מראשית השנה עד אחרית השנה יוכל האכר לזרע כל מיני ירקות, כמו אבטיחים, קשואים, כרוב, קטניות, תרבתר, תפוחי־אדמה. עגבניות, עדשים, אספרגוס, בצלים שונים וכו'. החלק האחד הוא מוציא למחית בני ביתו והחלק הגדול הוא מוציא אל שוק העיר. אם מרבים האכרים להביא את הירקות אל השוק, יורד מחירם, וגם הרוב יתקלקל בדרך ובמקום ממכרם, אבל האגודה מסדרת את ההובלה אל השוק ואת אפני המכירה לפי צרכי המקום; היא מזמנת לה חנות אחת ושמה תמכר במקח שוה להדורשים מבני־העיר או גם מביאה ישר אל הבתים בכל יום או פעמים בשבוע. האגודה מסדרת את המכירה גם באניות הבאות אל חפי־הארץ ממרחק, וכן תשלח ירקות למדינות הסמוכות (למצרים לסטמבול ועוד). ומלבד זאת תארגן גם מעשה הקונסרבים מהירקות הנשארים ואז תסחר גם בארצות רחוקות ותשלח את סחורתה למרחקי־ים. האגודה דורשת וחוקרת איזו מן המינים שבירקות משובחים בארצות אחרות. עושה נסיונות בזרעים שונים המובאים מארצות שונות, לומדת לדעת את תכונתיהם ואיכותם, את טעמם וטיבם המיוחדים, ע"י התחנות־לנסיונות, ונותנת היכלת לאכרים לזרע את הירקות הנחוצים, ואז מצליחים האכרים מאד במעשיהם.

נקח נא עוד משל אחד. בכל בית אכר יש תרנגולות הממליטות ביצים. בארצות החשוכות מביאה הכפרית את הביצים העירה ושמה תמכור אותן ותבלה יום שלם להבל. האגודות לממכר נותנות לכל האכרים את היכלת לאסף את הביצים אל מקום אחד (בפרטיות עוד נדבר בהמשך מאמרנו על אודות הכנת מקום לאוסף הביצים), ומשם תובלנה לארצות רחוקות ואיי־הים.

בשנת **1906** הוציאו מסיביר לאירופה ביצים על סכום של **148** מיליון פרנק. בשנת **1907** מכרו רק בארץ־אנגליה ביצים המובאות מרוסיה במספר **800** מיליון על סכום של 59.8 מיליון פרנק. בארץ־פרנציה ימכרו ביצים במחיר מ־$7\frac{1}{2}$ פר. עד **15** פר. בעד כל מאה. — הלא נראה מהמספרים המעטים האלה, כי יש כר נרחב לעבודה באכרות מלבד תפוחי־זהב. המעשים בא"י הוכיחו למדי, כי אי־אפשר להאכרים לבסס את חייהם רק על ענף אחד של האכרות, וככר רחפה סכנה על כל המתישבים עקב הדבר הזה, אלא מוכרח הוא להשען על כל ענפי־העבודה בחקלאותו ועל כל גוניה המרובים והשונים, ואין מעשה באכרות אף הפעוט שבפעוטים אשר לא יביא לו תועלת ואשר לא יחזק את מעמדו ומצבו.

נחזור נא לענינגו, אל האנליז של האגודות. הנה כן רואים אנו, כי אי־אפשר לאכר יחיד להוציא טובה רבה מחקלאותו, אם פעולתו בודדה, ונופל הוא בידי הסרסורים ומוכרח הוא למכר במחירים שונים, פעם בזול ופעם ביוקר; וכן זרה לו המהות של השוק הגדול אשר בארצות נכריות; לכן לא ידע מראש, אם יש שכר לפעולתו, או כל יגיעו לריק. אבל לא כן אם מתאחד הוא עם שכניו ורעיו לאגודה אחת; אז ידע את דרכו הנכונה לפניו, האגודה תורהו את המחיר הקצוב בשוקים הגדולים על תבואתו וגם תורהו איזה סכום של תוצאת עבודתו בשדהו יוכל למסר להשוקים האלה, לכן יש לו דרך לחשב ולמנות, אם נכון לפניו לאחז בענף זה או אחר; ואם הוא בא לבקש משען כסף מאגודת־המלוה להרחבת עבודתו, יודע הוא מראש, באיזה ענף יחזיק ולמה יאמץ את כחו. — האגודה המרכזית עומדת על המצפה לתור בשוקים הגדולים ולדעת את צרכי־האדם המתחדשים מתקופה לתקופה ואת הידיעות האלה תמסור לחבריה, למען יעשו נסיונות לעשות כמתוקנים בין אכרי אומות אחרות.

האגודות לממכר ולקניה מקושרות בקשר המשא ומתן עם האגודות למלוה אבל אינן מתאחדות לעולם ביניהן למען לא תערבבנה פעולות שונות. האחרונות נותנות להראשונות סכום מוגבל למען תוכלנה לעשות את מלאכתן באמונה ובזריזות.

בראשית עבודתו מציע כל ועד וועד של האגודות, הן לממכר והן לקניה, תכנית מיוחדה ומפורטה לפני הועד של האגודה המאוחדת המרכזית, והאחרון, על יסוד החקירות של המומחים בתחנות לנסיונות ועל יסוד הצרכים אשר נתבררו בפעולות בעבר ועל יסוד דרך ההתפתחות באכרות אשר כבשה לה העבודה בזמן ההוא, מקציב סכום מוגבל לכל מעשי־אלה בערבות כל החברים של האגודות; אבל באופן אם תפסיד איזה אגודה, למשל האגודה לממכר ירקות, במעשיה אין החברים של אגודה אחרת אחראים. ועד האגודה המרכזית בא במשא ומתן עם הבנק העממי בדבר עזרת־ממון בתשלומי רבית מוגבלה להפרחת העבודה של כל האגודות. ולפי שיעור העזרה הזאת ולפי שיעור סכום הסחורה שיוכל הועד לקבל בהקפה מאת הסוחרים הוא מרחיב או מצמצם בעבודת־כולן.

ואם נעמיק בכל הדברים שאמרנו הלא נראה, כי פשוטים המה מאד; ולא בשמים הוא המעשה הזה לאמר: נחכה לנו עד שיבא המלאך הגואל אותנו מכל רע ויריק לנו שפעת ברכתו; ולא מעבר לים הוא לאמר: יבא נא הנדיב ויארגן את פעולתנו וימטיר עלינו גשמי־ברכה, כי קרוב אלינו הדבר מאד ובידינו ובכחנו לעשות לנו את כל החיל הזה. רק איניציאטיבה נצרכה, אומץ־רוח והכרה פנימית כי הצלחתנו מידינו תבא.

ועלינו עוד לזכור את דברי החכם הגדול הרברט ספנסר: „יסוד טפוסים חברתיים משוכללים, כלומר העומדים במדרגה עליונה של השכלה והכרת היושר והצדק, מוסדים היותר טובים, אפשרים רק בידי אנשים היותר טובים". ואמנם אנו רואים בעליל, כי האגודות השונות מתפשטות ומתפתחות לטוב רק בארצות, שאנשיה המה בעלי־הבנה, מיושבים בדעתם, בעלי־השכלה, וההכרה העצמית גדולה ומפותחה בקרבם. בין העברים והנכנעים, בין האנשים ההולכים בחושך או המחכים לתמיכת הנדיבים או לנדבת הקצינים — אי־אפשר שתתרבה ושתתפתח עזרה־עצמית. אנשי־ישובנו, שאחרי שנות מהפכות

ויסורים באו בנסיונותיהם המרים. לידי עבודה אינטנסיבית, פועלנו החרוצים הנכונים להקדיש את נפשם על מזבח הרעיון הנעלה והנשגב של תחית עמנו בארץ אבותנו ע"י עבודה בשדה ובגן, האנשים החדשים המוסיפים לבא לארץ־ישראל בהונם ובכחם ובאומץ־רוחם, ועל כולם הרעיון הגדול, הרעיון הציוני, שהוא הבריח התיכון בכל עבודתנו בארץ הזאת, שהוא כולל בקרבו את האידיאה היחידית של כל הצבור הישראלי, של כל האומה המדולדלה והסחופה המבקשת גאולה שלמה מכל פגעיה, — כל אלה יתנו לנו תקוה, כי יופיע הרצון הכביר ליסד מוסדים נעלים להגשמת ההצלחה הכללית, כל אלה יעודדו אותנו כולנו לחזק ולאמץ את האגודות. אמנם, „הצלחת הקואופרציות כרוכה בהנהגה גם ישרה וגם חרוצה" כמאמר החכם — אבל אין איש אשר יטיל ספק בכשרון אחינו לפתח מוסדים גדולים ולנהלם בצדק, במשפט, ביושר, בזריזות ובחריצות.

לכן יעשו נא המתישבים בעצמם את הצעדים הראשונים, יארגנו המה את האגודות הראשונות, והבנק העממי יהיה בוראי בעזרם. וידעתם כי עליכם להשען על בינתכם, על נסיונותיכם ועל אומץ רוחכם! עוד מכשולים רבים על דרככם המלאה חתחתים, אבל הדרך הזאת תביאכם למחוז חפצכם, והדור הבא יברך את שם החלוצים האלה, אשר הניחו את היסוד הנאמן לבנין בית־ישראל ולהצלחתו החמרית!

עוד לפנינו לבאר את הסוג השלישי שבקואופרציות, — האגודות להעשיה, ולענין החשוב הזה נקדיש מאמר מיוחד.—

ב. ז.

פְּעֻלַּת לִשְׁכַּת־הַמּוֹדִיעִין לְנוֹדְדִים, אֲשֶׁר לְחֶבְרַת יְקָ"א.

הועד המרכזי של יק"א פרסם זה עתה דו"ח לשנת 1908 על דבר לשכות־המודיעין שלה לנודדים. הדוה"ח מצייר באופן ברור למדי את המעשים השונים מרובי־התועלת, שלשכות־המודיעין של יק"א עושות לטובת האמיגרנטים. מלבד זאת מפיץ הדוה"ח אור גם על כמה קוים ושרטוטים כלליים מעניינים ונכבדים מאד של זרם האמיגרציה היהודית, ההולכת ונמשכת עד היום ביחוד לאמיריקה הצפונית. כמובן, ערב בעד דיוקן ואמתותן של כל ידיעות הדוה"ח אורגן בר־סמכא כהועד המרכזי אשר ליק"א.

לשכת־המודיעין של יק"א נכנכה בשנת 1908 אל השנה הרביעית לקיומה: בתחלת שנת 1908 היו להלשכה באי־כח (ועדים מקומיים, מורשים וקורוספונדינטים) ב—295 מקומות. במשך השנה נוסדו ועדים בעוד ה־בה מקומות — אבל באותה העת חדלה העבודה בכמה מהם — ובאחרית השנה עלה מספר המקומות, שעבדו בהם מחלקות לשכת המודיעין לאמיגרנטים ל—360. רובם נמצאו בששה מפלכי החבל הצפוני־מערבי (155) ובחמשה מפלכי החבל הדרומי־מערבי (133 מקומות). האמצעי הראשי ליסוד המקומות החדשים היו מסעותיהם של באי־כח הועד המרכזי. מטרת המסעות הללו היתה גם להכיר לרעת את עבודת הועדים המקומיים ולהביא ביניהם אחדות בפעולתם. הצירים הנוסעים היו האדונים: ש. י. ינובסקי, י. נ. טפליצקי, וו. א. גרוסמאן ולפעמים גם ד. ל. בארינאלק. בתשומת לב מיוחדה התיחסו לליבוי, שחמש פעמים בקר אותה חבר הועד המרכזי ד. פ. פיינבירג ופעם אחת היו"ר בהקומיסיה האמיגרצ־יונית א. מ. גורדון. מלבד ליבוי שמה הלשכה המרכזית את לבה גם למקומות־הגבול (וורז־בולובה, ווילקובישקי, סובאלק, סוסנוביץ, גראניצה, ראדזיבילוב ועוד). הלשכה עמדה בחבור עם הרבה מוסדים ברומה לה בחו"ל (באשכנז, אוסטריה והולאנד), ביחוד דתקשרה הלשכה עם קורפורציות ומוסדות שונים בארצות־הברית, שהביאו להנדידה היהודית תועלת מוחשית.

בשנת 1908 הוציאה הלשכה עלונים וקונטרסים אינפור־מציוניים במדה יותר פחותה מאשר בשנה שעברה, סבת הדבר היא, מה שכל מערכת הקונטרסים ע"ד ארצות־האמיגרציה השונות נגמרה בדפוס אחרי צאת הדוה"ח. הספרות האינפורמציונית הזאת נפוצה בהרבה אלפי איקזמפליארים, אבל המקור הראשי של האינפירמציה בשביל הועדים המקומיים, בשביל המורשים וגם להאמיגרנטים, היה הז'ורנל המיוחד, היוצא פעם בשני שבועות „האמיגרנט היהודי", תחת השגחת הועד המרכזי. במשך שנת־החשבון נדפסו ב„אמיגרנט היהודי" מערכת שלמה של מאמרים ע"ד האמיגרציה, ארצות האמיגרציה, נמלים, תהנית־הבקרת, מחלות, ידיעות שמושיות ועוד, בס"ה נשלחו אל ערי השדה במשך שנת 1908 לא פחות מחמשים אלף איקזמפליארים קונטרסים וכי"ג אלפים עלונים.

הלשכה התעסקה גם בעזרת רופאים. הז'ורנאל האודיסאי המיוחד „ייעוור. מידיצינ. גאלאס" בא לעזרת הלשכה והדפיס שורה שלמה של מאמרים נחוצים ע"ד האמיגרנטים ורפואת מחלת הטראכומה. המאמרים הללו נשלחו אל רופאי הערים והעיירות, הנמצאים בחבלי האמיגרציה, בכלל השתדלה הלשכה להפיץ בין הרופאים הללו ידיעות ע"ד טראכומה ומחלות־העור אצל האמיגרנטים וחוקי האמיגרציה. מלבד זאת נתנה תמיכה לביה"ח, אשר למחלות־העינים בהומי"ל.

כן עסקה הלשכה בהכשרת האמיגרנטים אל המקומות החדשים, שהם הולכים לשם, למטרה זו הפיצה הלשכה קודם כל בין ההמון היהודי ספרי־למוד הלשון האנגלית ומלונים של כיס בשפות האנגלית והספרדית (האחרונים בעד אלה, הנודדים לאמיריקה הדרומית). אמצעי יותר ממשי להפיץ בין האמיגרנטים ראשית ידיעת השפה האנגלית היו שעורי־הערב בלשון האנגלית, שיסדה הלשכה במינסק באחרית שנת 1907.

מהצד השני מצאה הלשכה לנחוץ מאד להגן על אינטירסי האמיגרנטים בדרכם מפני הסיכנים והסרסרים השונים ועוד. דבר זה הוא, כידוע, אחד מן הדפים היותר נוראים ומרים של חיי האמיגרנטים היהודים. הדוה"ח מביא אחרות מהמון הדוגמאות, איך שהיתה הלשכה לעזר מרובה להאמיגרנטים בדרך נדודיהם. המק־יים הללו מוכיחים ברור, עד כמה נכבדה עבודת הלשכה במקצע זה, וגם את זאת, כי ע"י עבודה אינירגית אפשר להמציא להאמיגרנטים סיוע מרובה מעשי וממשי.

הלשכה עזרה להאמיגרנטים במקרים אחדים יוצאים מן הכלל גם בכסף (ב־143 מקרים בסכום של 2447 רובל; בשנה שעברה—ב־286 מקרים בסכום של 6560 ר').

עפ"י הצעתה של המועצה הפאריזית לקחה לשכה־המודעין עליה כבשנה שעברה לשלח לאמיריקה את תלמידי בה"ס למשק הכפרי, שיק"א תומכת אותם בכפפה ברוסיה (כבה"ס שבמינסק, בצינסטיחוב ובנובאיה־פולטאבקה), תלמידים כאלה היו—36.

הדוה"ח נותן ידיעות מדויקות ע"ד כל האירגנים המקומיים בכל גליל בפני עצמו (בגליל הצפוני־מערבי, בגליל הדרומי־מערבי, בגליל הדרומי, בפולין).

אנחנו מוסרים בזה את סך הכל. בשנת 1908 פנו האמיגרנטים אל הלשכה במספר מועט יותר מבשנה שעברה, סבת הדבר

מובנת מאד: המשבר האיקונומי הקשה באמיריקה הצפונית הפחית הרבה את האמיגרציה היהודית. הרשימה הזאת נותנת תמונה מדויקה וברורה מפעולת הלשכה במקצוע היותר נכבד בעבודתה האינפורמציונית:

השנים	מספר היהודים שבאו לאמיריקה דרך החוף הניו-יורקי *).	אלה שפנו אל לשכת-המודעין: מספר האנשים שפנו אל הלשכה הראשונה	אלה שפנו אל לשכת-המודעין: מספר הנפשות בקירוב **).	היחס הפרוצינטי של המספר האחרון למספר האמיג. היהודים
1906	156,961	19,000	38,000	24
1907	106,968	23,000	46,000	43
1908	45,172	16,000	32,000	70

כמו שמוכיחה הרשימה הזאת, פונה עתה אל הלשכה המון האמיגרנטים היהודים החושבים ברובם לצאת למדינות הים. באופן זה כבר ידועה הלשכה למדי בין שדרות היהודים הרחבות. ומשנה לשנה מתפרסמת הלשכה יותר ויותר. ומן הצד השני רוכשת לה הלשכה נסיון יותר ויותר.

ביחוד נכבדה היא עבודת הלשכה בערי-השדה. על זאת מעידה העובדה, מה שהאמיגרנטים ממעטים לפנות אל הועד המרכזי והם פונים יותר ויותר אל הועדים המקומיים. מובן הדבר, כי חזיון זה הוא נ ו ר מ א ל י מאד, מפני שהלשכות המקומיות יכולות לעבוד באופן יפה ומדויק יותר, מפני שהן באות בנגיעה ישרה עם האמיגרנטים.

בס"ה הוציאה יק"א בשנת 1908 על כלכלת לשכות-המודעין: על לשכת-המודעין המרכזית הפטרבורגית — 17,863 רובל, על הועד הליבויי (מבלי הביא בחשבון את התמיכה החמרית להאמיגרנטים) 4920 ר', על יתר המחלקות — 12,472 רובל.

אך למותר הוא אפוא להוסיף דבר עוד ע"א רוב התועלת והנחיצות הכרוך בעבודת הלשכות. הדוה"ח מדבר לעצמו בשפה היותר ברורה ומדויקת.

מֵהָעִתּוֹנוּת הַיִּשְׂרְאֵלִית.

זה לא כבר היתה, כידוע, באמיריקה מועצה למטרת התאחדות כל המפלגות הסוציאליסטיות העבריות הלאומיות. כמובן, לא המועצה היא העיקר, כי אם ה א י ד י א ה הכלולה בה. ברור הדבר, כי איזו ואיך שתהיינה תוצאות המועצה הנזכרת, היותר חשוב הוא — ה ד ר ך להתאחדות הכחות העבריים-הלאומיים, אשר הראתה לכל שדרות הפרוליטריון היהודי. אפשר הדבר, כי אצלנו, במקום ששוררים כ"כ הפלפול ובטול היש, תתעורר על בסיס ההתאחדות גופה מלחמת-המפלגות, ויתכן, כי נשוב לראות בכאן מפלגות מיוחדות עם תיאוריות מיוחדות בדבר השאלה: כיצד צריך לבסס באופן יותר „הגיוני-קונסיקווינטי" ויותר פרינציפיאלי את ה„פלטפורמה של ההתאחדות"...

בכל זמן שיארע כדבר הזה, ישוב ויוכיח אותנו, כי עדיין רופף אצלנו למדי הרגש העברי-הלאומי שבנו, כי מעט מאד אנחנו מרגישים עדיין את המצב הגלותי שאנו נמצאים בו. ולפיכך אנו צריכים לברר וללבן ביותר את הערך הגדול מאד הצפון בההתאחדות הכללית של הכחות לעבודות עממיות כלליות לעתידותינו.

המלה האחרונה והקונקריטית בנוגע לנסיון-ההתאחדות באמיריקה נשארה להאמר ע"י פועלי-ציון. בחוברת הששית של הירחון „דאס נייע לעבען" פרסם הד"ר ח. ז'יטלובסקי בנידון זה „מכתב גלוי לפועלי-ציון באמיריקה". המכתב הזה מעניין אותנו ביחוד עד כמה שהוא מברר את הטינדינציות הכלליות של ההתפתחות הלאומיות אצל האינטיליגנציה שלנו. הד"ר ח. ז'יטלובסקי מוכיח לפוע"צ, כי הואיל והם מפלגה מיוחדה של הפרוליטריון היהודי צריך שתהיינה להם גם תעודות מיוחדות בעבודת הגלות מבלי היותם תלויים בנידון זה בההסתדרות הציונית הכללית, יען כי „ההסתדרות הציונית הכללית איננה מפלגה, כי אם ל י ג ה, אגודה של אנשים שונים ממפלגות ומהלכים שונים, שיש להם רק נקודה משותפת אחת — העבודה בעד פלשתינה". לפיכך צריכים פוע"צ להספח אל ההתאחדות גם לענין עבודת הגלות.

כל מכתבו של ז'יטלובסקי מלא אהבה נלהבת אל האידיאה הציונית ובהתיחסות של כבוד לפועלי-ציון. מי שהיה איש-המפלגה אומר:

איני חושב כלל, כי ההתאחדות צריכה לצאת אל הפועל תוך כדי דבור. עוד היום גדול, ואמנם ד ר ו ש לכך זמן הרבה בטרם שנברר כולנו יחד את כל פרטי העבודה הציונית, הטירטוריאלית והעבודה המעשית הגלותית אבל במקום שיש הרצון, שם יש גם דרך. והרצון להתאחדות מוכרח לצמוח ולשגשג בקרב הפרוליטריון היהודי, מפני שצומחות צרותיו וצומחת בו הכרתו, כי בכחות מפוררים לא יעשה דבר. וצרותיו אחדות הן בכל העולם, ולפיכך צריכה גם ההתאחדות להקיף את כל חלקיו בעולם כולו.

עוד אחד מי, שהיה איש-מפלגה, הד"ר נ. סירקין, כותב ב„הפריינר" דברים ברורים כאלה באמון רוח כזה, אף כי סגנון דבריו עושה בחריפיתו המרובה רושם בלתי-נעים יותר מדאי.

„ביחוד עם תורקיה הקונסטיטוציונית ניתנו תנאים נוחים לברוא מרכז פוליטי יהודי מסביב לפלשתינה ובקרבתה ע"י קולוניזציה יהודית המונית גדולה. אבל שאלה היא: אם יראו היהודים את עצמם ראויים ומתגברים כל צרכם אל אותו המומינט? מה היה קודם? „תיאוריות" משונות, פסיתופטיות, מגוהכות ובלתי-צודקות לגמרי של האינטיליגנציה הסוציאליסטית הלאומית-העברית. מקורן היה החפץ להסתגל אל ה„היום" הרוסי בשעת הריבולוציה, בשעה שהיתה לה„היום" קצת ממשות. בדרך הזה הלכו כל המפלגות הלאומיות והציוניות מכל הגוונים, ויען כי סחבו אתן את צרורם הציוני-הטיריטוריאליסטי מקודם הוצרכו לעשות אותן ההעויות המכוערות, שבחורי הישיבה ונערים שלא נתבגרו קראו להן בשם „תיאוריות", וכל ה„תאוריות" האלה הוכיחו, כי לא צדק הירצל באמרו: „אם אינכם רוצים, הרי זו אגדה". היהודים ל א חפצו, ותנועת-השחרור שלהם נשארת בכל זאת לא אגדה, כי אם—קריקטורה מכוערה"...

„והנה נראתה שוב אפשרות ליהודים לנגוד בידיהם את התופש שלהם. כל הספיקות, הקשיות והתקירות צריכות לחלוף, כל הריבות והקטטות בשביל שטותים ו„תיאוריות" צריכים להבטל כנגד העובדה הגדולה — כי כל הלאום היהודי יכול להתאחד ולברוא ארץ יהודית חפשית מירושלים עד בגדד ומנחל מצרים עד פרת. שופר ההיסטוריה העולמית תוקע על חרבות היהודים. התרגיש האינטיליגנציה היהודית את הדבר? הישמע העם העברי?"

בנוגע להאינטיליגנציה שלנו — עונה על זה „הבקר" (במאמר „אספה מצוינה") גליון 103:

„יש רק להצטער על החזיון המעציב, כי המועצה עשתה רושם קטן כל-כך אצלנו. יכולים אנו להבין את היאוש הפתאומי וההתקררות הגדולה שאחזו את ה ה מ ו נ י ם. ההמונים אינם מתיחסים לדברים ברוח הבקורת. גם אמונתם גם יאושם עורים הם, מתלהבים וכבים פתאום. אבל אפיסת

---

*) את המספר הזה אפשר לחשוב למתאים בקירוב למספר האמיגרנטים היהודים מרוסיה: דרך החוף הניו-יורקי נכנסים לאמיריקה הצפונית לא פחות משמונים אחוזים של כל האמיגרנטים. מן הצד השני נכנסים אל המספר הזה גם יהודים מארצות אחרות (אוסטריה, רומניה), שהנם בכלל 30% של כל האמיגרנטים היהודים.

**) בחשבנו על פי חשבון בינוני כי בכל פעם פנו שתי נפשות אל הלשכה.

האינטרסה לחיים הצבוריים, לפרובלימות של חיינו, ניכרת עתה אפילו בספירות אותם האנשים, שאנו רגילים להפרידם מהמושג הכללי של ההמונים. גם „האינטיליגנציה" שלנו, כביכול, משוללת זאינטרסה לפרובלימות האלה, ודבר זה מעיר ואומר: כמה מן ההמוניות יש באינטיליגנציה זו".

ואמנם היה זה מעציב אלמלי היה מצב הענינים כמו שמצייר ה„בקר". אבל אם קרוב הציור אל האמת, אז צריכים גם אנחנו לשאול ביחד עם הד"ר נ. סירקין:

„האם יראו היהודים, כי ראוים הם ונתגברו אל המומינט?"

רק העתיד בלבד יוכל להוכיח את הדבר. אבל תעורתה של האינטליגנציה היהודית הלאומית היא במומינט של חוסר־אונים זה אחראית עוד יותר: היא עומדת עתה יחידה על שדה־החיים של העבודה היהודית בעד העתיד היהודי.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

ב.

יאן ילינסקי והאנטישמיות הקליריקלית.

(סוף)

במלחמה זו עזב לאט לאט ילינסקי את הדרך הרגילה והלך מדחי אל דחי והרחיק כל כך ללכת, עד שעכשיו העתונים של הדימוקרטיה הלאומית, שבעיקר השקפותיה על היהודים לא רחוקה היא כלל מאותן הדעות שתארתי, מוצאים לנכון למעט בדברים על אורותיו ולציין, שסגנונו היה חד יותר מדי. ובאמת אין כמדומה בשום לשון עתון כ„ראלא". כל גליון וגליון היה קתון של שופכים על היהודים במלא מובן המלה. היהודי כתור איש היה מתואר כאיש בליעל, המתכון תמיד לרעתו של הגוי, לנצלו ולהציגו ככלי ריק. היהודי בתור יהודי היה לסמל בלהות, לסמל כל רע ונשחת. החנוני הפולני, שמצא על דרכו את היהודי ועל כל צעד ושעל הוכרח להלחם אתו, דבר מתוך גרונו.

ולא רק החנוני אלא גם הכומר הקטולי. מובן מאליו, שאדם כילינסקי צריך היה להחזיק בדעות קליריקליות. היהודים השנואים לו ביחד עם אויביהם הרימו את דגל הפוזיטיביות, את דגל חפש־הדעות, ותחת חסותן של השקפות אלו נכנסו לתוך החיים וכצרו להם את עמדתם, בעוד שאותה המפלגה של הסוחרים הפעוטים, של האכרים, שעליה נשען ביודעים ובלא יודעים ילינסקי, החזיקה עדיין באמונתה ומסורתה בכל טהרותיהן. ובכלל רק הקטוליות ביחוסה הנודע ליהודי המחזיק ביהדותו, בהשקפותיה על היהדות של עכשיו כבעל מקור כל רע, יכלה לשמש בשבילו כתור בסיס כללי ותיאורי שבלעדו סוף כל סוף אי־אפשר להחזיק מעמד במלחמת הצבור.

ילינסקי אסר איפא מלחמה גם על המחשבה התפשית בשם הדת, על הערכין החדשים בשם המסורה, על פולין הצעירה הפוזיטיביסטית הסוציאלית בשם פולין הקתולית הלאומית. כמובן, גם פה לא שכח את היהודים, וכל אלה הדעות החדשות הנפסדות, המביאות רעה גדולה כל כך לפולין היו להמצאות היהודים נגד העולם הנוצרי בכלל ופולין בפרט.

לא יפלא איפא שהוא מצא את הסיוע היותר גדול בתוך הקלירוס הקתולי, והכמרים עזרו בכל כחותיהם, הפיצו את עתונו, הטיפו ליסוד בתי־מסחר קתוליים, על פי שיטתו של ילינסקי, ובכלל תמכו בו ונשענו עליו ועל עתונו.

ב„הגנה" שלו עשה ילינסקי חיל כל כך, עד כי ברבות הימים היה עתונו לדבר שאין מדברים בו בחברת אנשים מהוגנים, למוקצה מחמת מאוס. הוא היה נקרא בכל בתי־הקהוה שבורשה. אבל לא דברו בו ולא נלחמו בדעותיו. בראשונה עוד נלחמו בו העתונים המתקדמים וה„איזראעליטא", אבל ברבות הימים הניחו לו, ורק בשנים האחרונות לפני המהפכה התחיל עוד הפעם „גלאס" הרדיקלי במלחמה זו והוקיע בשורת מאמרים את כל הנבלה שבעתון זה, — אבל אי־אפשר להגיד כלל שמלחמה זו הביאה ל„ראלא" רעה כל שהיא. לא נתמעט מספר חותמיו ולא כיספר מודעותיו, הממלאות בכל גליון וגליון כמעט חצי עמודיו.

היהודים שהתמידו לקרא את העתון בבתי־הקהוה אמרו, שזה הוא עתון הומוריסטי ושחקו עליו מטוב לב, אולם „עתון הומוריסטי" זה הלך לדרכו ומלא את כל גליון וגליון בחרופים ובגדופים של חנוני קתולי פעוט, המתנפל על יהודי המתחרה אתו.

והאם אפשר להלחם נגד חרופים כאלה?

האנטישמיות הפולנית משוללת השפעה מדינית וכולה היא תנועה צבורית טהורה, הרוצה להשפיע על הצבור ולסדר אותו למלחמה עם היהודים. אין היא דורשת בפה מלא הגבלת זכויות היהודים ע"י החק, כי הוצאת חוקים לא בידי העם הפולני היא, ומלחמתה גם היא, כמובן, אינה אלא מלחמת מגן: העם הפולני צריך להגין על עצמו מפני היהודים המכניעים את ארצו ומוצצים את דמו.

בתמונתה המודרנית הזו התחילה האנטישמיות הפולנית להתפתח בשנות השבעים, כלומר אחרי מתן שווי־זכויות ליהודי פולין ע"י וילופולסקי. דבר זה הטביע עליה חותם מיוחד. לפני מתן הזכויות משלה בפולין ההשקפה, שטובת הארץ דורשת לעשות את היהודים לאזרחים פולנים הלוקחים חלק בחיי־הארץ, משתתפים בצערה ובבנינה. ההשקפות על אפים של היהודים ותפקידם בזמן שזכויותיהם היו מוגבלות. לא היו שוות, אבל הכל הסכימו, שסכנה היא בשביל הארץ להשאיר את היהודים במצבם המיוחד והמובדל ולהניחם לחיות בעולמם שלהם ולהשאר זרים להעם הפולני, משאלותיו ותקוותיו. האקט של וילופולסקי צריך היה לפנות את הדרך, להפיל את המחיצות המבדילות בין הפולנים והיהודים ולקרב את העת, שבה יהיו היהודים פולנים גמורים.

צריך לציין עובדה אחת, שהיא שופכת אור גדול על התפתחות היחוסים שבין הפולנים והיהודים. בסוף ימי קיומה בתור ממלכה חפשית היתה פולין נשענת כמעט רק על מפלגת האצילים. בשנות קיומה האחרונות התחילו כבר להבין, שבסיס זה צר הוא ואינו מספיק בשביל הממלכה, וכדי להחזיק מעמד צריך להרחיב את הבסיס ע"י הכנסת כל מפלגות תושבי־הארץ לתוך החיים הצבוריים. פרוצס זה של הרחבת בסיסו של הצבור הפולני, במובנו המדיני־הלאומי, שהתחיל במהן הקונסטיטוציה של 3 מאי לפני נפילתה של פולין, הולך ונמשך גם אחרי כן כמעט כל המאה התשע־עשרה, באותו זמן שפולין היתה צפויה לסכנות רבות וגדולות. הסכנות הללו גם הן, כמובן, השפיעו על מהלך הפרוצס, ויש שהכריחו להחיש את התלכדותן של מפלגות תושבי הארץ לעם אחד ויש שהפריעו בעדה.

בין כל תושבי פולין היו היהודים האלימנט היותר זר והיותר חשוב, אך להפטר מהם היה אי־אפשר אפילו לדעתם של אויביהם היותר רעים. תפקידם בחייה האיקונומיים של הא"ץ, מקומם בתוך צבור החי ע"פ רב על האכרות, שמפלגת העירונים בתוכו התחילה זה רק להתפתח — כל זה הכריח את העסקנים המדיניים הפולנים לאחז באמצעי התקרבות בנוגע ליהודים. הפוליטיקה שלהם היתה בהכרח פוליטיקה של טמיעה גמורה. צריכים היו לאחז בכל האמצעים להפך את היהודים לפולנים גמורים, בכדי שלא יהיו אותו האלימנט, שעליו יוכל להשען כובש־הארץ. כשהיתה עוד אפשרות לחק חוקים, נעשה כל זה ע"י החק, ואנו מוצאים באקט של וילופולסקי סעיף, הנותן זכות הבחירה רק ליהודים היודעים קרא וכתב פולנית, המבטל את זכותן המשפטית של התעודות הכתובות בלשון יהודית או עברית או אפילו באותיות עבריות, וכשאבדה יכלת זו, התחילו פועלים כחות צבוריים בלבד, שבעיקר הדבר המשיכו את הפוליטיקה הקודמת ולא פסקו מלהכריז ולשוב ולהכריז, שכל ההגבלות המשפטיות הן נגד רצונם, והנן מעשי ידי אחרים.

מפוליטיקה בזו של טמיעה גמורה, פוליטיקה של חשד, שהאלימנט הבלתי מתבולל בין היהודים הנהו או עתיד להיות לכלי־זין בידי הכובשים, מפוליטיקה זו של אהבה ליהודים פולנים או עתידים להיות פולנים ושנאה כבושה מתובלת בבוז להיהדות וליהודים שאין ברצונם להתבולל עד פוליטיקה אנטישמית גמורה—רק צעד אחד. והצעד הזה נעשה קודם כל. ובאופן הפרוגרמתי ע"י הדימוקרטים־הלאומיים, אותה המפלגה שכתבה על דגלה בראשית ימי התפתחותה את חרות פולין, ורק במשך העת הסתגלה לתנאי־הזמן והמקום. מפלגה זו הוציאה מעיקרי הפוליטיקה הפולנית בנוגע ליהודים את המסקנות הקיצוניות ודורשת היא, שחבריה היהודים יהיו כל כך פולנים עד שלא יתנגדו לפעולות צבוריות שתדחינה את היהודים מאיזה מקצוע של מסחר או עבודה, אם דבר זה יהיה דרוש בשביל חזוק האלימנט הפולני הטהור במקצוע זה.

טמיעה גמורה או דחית היהודים מכל מקצועות העבודה המסחר וחרשת המעשה — זו היא המימרא, שבעיון אפשר עוד להלבישה צורה

שלא תהיה אנטישמיותה דוקרת כל כך את העין, אבל בפועל מיד מקבלת היא צורה של אנטישמיות גמורה, של אנטישמיות כאותה של ילינסקי. ההבדל הוא רק, שילינסקי וסיעתו לא רק שפעלו את פעולתם האנטישמית אלא גם נתנו לדבריהם את הצורה המתאימה לפעולות כאלה. הבדל הסגנון — לא לחנם מצאו עתוני הדימוקרטיה הלאומית אחרי מותו של ילינסקי רק גנאי אחד שהיה סגנונו חריף יותר מדי.

מיום נפילתה של המרידה האחרונה והשתחררותם של האכרים מיד הרשות הרוסית מתחילה התפתחותה של הבורז'ואזיה הפולנית. יחד עם זה הולכת ומתפתחת תורתה—תורת העבודה האורגנית, עבודה לחזוק אשיותיה של החברה. צבור של אצילים מתחיל להתיחס יחוס אחר לגמרי להמסחר, לחרשת המעשה, והספרות היפה מתחילה לרומם את טפוסי הסוחרים ובעלי-החרשת. מפלגה זו ההולכת ומתהוה פגשה ופוגשת עוד, ביחוד בשדרות הנמוכות, את היהודים על כל צעד ושעל ואנוסה היא להלחם אתם מלחמת-התחרות. בתנאים האלה הסתעפה תורת העבודה האורגנית בנוגע ליהודים לשני סעיפים, ששניהם דרשו באת היהודים טמיעה גמורה, אלא שאחד האמין בטמיעה זו שתבא בזמן מן הזמנים והבליע בנעימה את ההתחרות וההדיפה ההולכות וחזקות, והשני עמד על החזיונות הללו ולא רק שלא העלים עין מהם, אלא יסד עליהם את השקפתו על היהודים ופתרון שאלתם בארץ.

כך נולדה האנטישמיות אפילו בצורתה השחצנית של ילינסקי מתורת העבודה האורגנית, שמחזיקים בה הפולנים זה יותר מארבעים שנה. את ההדיפה, שהמפלגה הפרוגרסיבית מבליעה אותה בנעימה, וכשמראים עליה יודעת היא רק, אם אפשר לומר כן, למשוך בכתפותיה ולהמטיר בפראזות כלליות של הומניות, הכניסה האנטישמיות לתוך תכנית פעולתה וקראה את המטרה בשמה הנכון. והאמצעים היותר מתאימים, היותר מובילים אל המטרה, הרי הם אלה הנותנים לשמצה לא את מושג היהדות אלא את היהודי החי, המתחרה, הרי הם אלה שמסתמכים על רגש האיבה הדתית, — ובאמצעים אלה השתמש באמנות רבה כל כך וגם בהצלחה יאן ילינסקי יוצר האנטישמיות הקלירוקלית בתמונתה המודרנית בפולין.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

שבוע מענין בבית-הנבחרים; נאומו של ראש המיניסטרים והבעת-אמון להממשלה; וכוחים ע"ד זכות הפועלים והפקידים להתאגד ולהכריז אמור; חלוקי-דעות בין הבית התחתון והעליון.—שונות.—כרוניקה יהודית.

השבוע האחרון היה אחד השבועות היותר מענינים שבחיי בית-הנבחרים התורקי. בית-הנבחרים עזב את הרגלו להוציא את החוקים באופן מ כ נ י כאלו קבל איזו פקודה נמרצה מגבוה לעבר כך וכך חוקים ברוח זו או אחרת, והחלה ב ק ר ת ההצעות מצדדים שונים; הושם לב לדעות, שנשמעו אולי בפעם הראשונה בעיר העתיקה סטמבול; הצעות הועדות לא נתקבלו הפעם על רגל אחת; שתים מהן—כמו שיראה הקורא להלן—הושבו בשביל שיעבדון מחדש וברוח אחרת; ונוסף על זה הודיע בא-כח הממשלה, ראש המיניסטרים חילמי-פחה, את תכנית-עבודתו וינאם נאום ארוך וחשוב ע"ד מצב הרגע בתורקיה.

אמנם, עבודה חיובית לא נעשתה בשבוע שעבר; לא נתקבל אף חוק אחד. אבל בעיני חשובים דברי הבקרת והוכוחים שנשמעו מאלפי חוקים מעין אלה, שנתקבלו לפני שבועים נ ג ד העתונות.

ועל מנוחה זו שב„מכונה לעבור חוקים" המתנגדים להגיון ולחפש אפשר רק לשמח.

כי—נדמה למתבונן מן הצד—בשבוע זה של הנאומים והוכוחים והשכתון בהוצאת חוקים מהירים עשה בית-הנבחרים ח ש ב ו ן-ה נ פ ש. בראותם את פרי שקידתם ואת אשר היו נכונים לעולל לעתונות המסכנה נרתעו צירי בית-הנבחרים לאחוריהם, חדלו להיות לעדר, הגשמע לפקודות ראשי הועדות, ויחלו להביע דעות ולהשמיע דברי-בקרת.

ואי-העבודה של השבוע שעבר בטח שתשפיע לטובה על העבודה החיובית של בית-הנבחרים.

וחילמי-פחה, הויזיר הגדול, התחיל בדבר. ביום ב' שעבר הציע את תכנית-עבודתו לפני חבר בית-הנבחרים והסינט, זו לא היתה תכנית-עבודה מחולקה לסעיפים וסעיפי-סעיפים. זו היתה הרצאה מדויקת ולא חסרת-ענין ע"ד מצב-הרגע בתורקיה ושורה של תשובות על השאלה: מה חסרה תורקיה בשביל שתוכל להתקים ולהתפתח.

חילמי-פחה גלה את מקום הנגע בלי כל מורא ופחד, הוא רמז על המצב הפנימי של תורקיה, המראה עדיין סמנים רבים של אי-נורמלוות, עוד צריך וצריך להתחשב עם המשמרים... לשאלה זו של המלחמה ב„ריאקציה" הקדיש חילמי-פחה חלק הגון מהרצאתו. ברחבה דבר ע"ד המבוכות באדנה. החלטת הממשלה היא לענוש את אלה שעוררו לפרעות, יהיו מי שיהיו. באדנה רואה הממשלה את השאר שבעיסת ה„ריאקציה" ושאר זה צריך לבער מן הארץ. הממשלה רוצה להכנים בארץ צדק ומשפט ולהכחיד ע"י זה את שרידי המשמרים.

אבל לא רק בפעולתם המזיקה של המשמרים רואה הממשלה את סבות המבוכות והפרעות. אחת הסבות למצב החולני הזה, שבו נמצאים רבים מנפות תורקיה, היא הרמת המסים, שנעשתה עד עתה לא במשפט ולא בצדק. ועד שבית-הנבחרים יעבד שטה יותר חדשה ויותר מתאימה אל החוק והמשפט, שלחה הממשלה פקודות נמרצות לפקידיה הגבוהים בואליות שישגיחו בשבע עינים לבל יפריעו בהרמת המסים את החוק הנוכחי.

אמנם אין זו אלא מה שקורין „פאליאטיבה". אבל יותר מזה לא יכלה הממשלה הנוכחית לעשות.

יותר חשובים המה דברי ראש המיניסטרים ע"ד העבודה הצבורית, שהממשלה רוצה להיות המתחילה בה, „עבודה שתכליתה לברא מרכזים, שבהם ימצאו בני ארצנו לתועלתם ולתועלת ארצם שדה-פעולה מספיקה".

גם בשנויים האדמיניסטרטיביים נגע הויזיר הגדול, ויראת על הסכנה שבדבר, אם ירחיקו בבת אחת אלפי פקידים וישאירום בלי כל מקור למחיה. „לאט-לאט ובשטה" הנה האמרה שלו בנוגע לשנויים בעולם-הפקידים.

וגם בשאלה היותר חשובה אולי בתורקיה, בשאלת בתי הספר, נגע. הוא הודה בנחיצות השכלה אלמנטרית כ ל ל י ת, אבל... האמצעים מאין יקחו? לפי מצב-הדברים עתה לא יכלה הממלכה להקציב לסעיף החשוב הזה יותר מקמץ, שבטח לא ישביע את הארי.

ואפילו בשאלת חופש-העתונות, שבית-הנבחרים התעסק בשקידה יתרה בהגבלתו, נגע; ויאמר שהוא וחבריו המיניסטרים כולם הם בעד חופש-העתונות.

את הרצאתו הארוכה סים הויזיר הגדול בהשקפה שטחית על מצבה החצוני של תורקיה, שאינו מעורר כל חשש, והביע את תקותו, שבאי-כח העם, הצבא והממשלה, יעבדו שכם אחד להצלחתה והפרחתה של תורקיה.

ובית-הנבחרים הביע לועד המיניסטרים של חילמי-פחה את אמונו ב 191 דעות נגד 5.

* * *

בפעם הראשונה נשמעו בשבוע העבר מעל במת בית

הנבחרים העותומני ויכוחים ע"ד הסוציאליות. דברו, התיכחו ע"ד התנועה הסוציאלית, הפרינציפים הסוציאליים, החוקים הסוציאליים — ולא נעו למשמע הדברים האלה אפילו החוג'ות והשיכים שבין הצירים...

התוכחו ע"ד זכות הפועלים והפקידים הנמוכים להתאגד ולהכריז אמור, והרוב הגדול של הנואמים, מלבד אחד או שנים, היו בשביל חוקים סוציאליים קצוניים, הרבה יותר קצוניים מאלה, שנתקבלו אחרי מלחמה ארוכה בארצות־המערב הנאורות.

דברו ע"ד „אקספלואטציה", עלוקות וכו' וכו', עד שהמיניסטרים לעניני־הפנים ולעבודה הצבורית צריכים היו להתערב בדבר; ולולא נאומיהם — בטח שתורקיה היתה נהפכת בין־לילה לממלכה סוציאליסטית: הראשון, שר הפנים, הראה על הסכנה שיש בקבלת החוקים האלה בארץ, שאין בה עדיין כל תעשיה, ושההון לא התחיל עוד להתפתח בקרבה מצד אחד; ומצד השני הראה על חוסר התרבות וההשכלה בין המון העם, שלא ידע להשתמש בזכויות היפות שיותנו לו, ועל הסכנה הכרוכה בזה למנוחה הפנימית של הממלכה. הוא הזכיר ג"כ את העובדה, שאמור הפועלים ברומוליה המזרחית בשנה שעברה היה אחת הסבות לכבוש מסלה זו על ידי הממשלה הבולגרית.

חכם ממנו המיניסטר לעבודות הצבוריות (ארמני), שבראותו, כי נכונה הצעת־החוק הסוציאליסטי להתקבל, בקש מאת הועידה המציעה, שתתן לו ארכה של ימים אחדים להוסיף מצדו חוקים אחדים. בקשתו זו נתקבלה. בין כה וכה נסע המיניסטר הזה לאירופה להודיע באופן רשמי לחצרי הממלכות את דבר עליתו של מחמד החמישי על כסא העותומנים. ועד שובו בטח שתתקרר השלהבת הסוציאליסטית של צירי בית־הנבחרים.

בין כה וכה — והעתונים המקומיים מתנקמים בצירי בית־הנבחרים בגלל החוק נגד העתונות; מוכיחים הם במאמרים ארוכים על גודל הסכנה, שיכול היה להביא החוק הסוציאליסטי, שחפצו הצירים לחוקק. כמעט כל העתונים מביעים דעה אחת, שבעלי־ההון לא יכניסו אף פרוטה לתורקיה מפני פחד האמור.

אגב, הודיע בימים האחרונים המיניסטר הממונה על העבודות הצבוריות, כי בכל יום ויום הוא מקבל חבילות־חבילות של בקשות על דבר רשיונות וקונצסיות. אבל, כשהוא פונה למבקשים ודורש מהם שיוכיחו את אפשריותיהם בנוגע לכסף — אין האדונים הללו שבים אליו יותר.

* *
*

היחס בין „הבית התחתון" ו„הבית העליון" שבסטמבול היה יחס ידידותי מאד עד הימים היותר אחרונים. לא לחנם קרא אחמד־ריזה, ראש בית־הנבחרים, לסינט בשם היפה והמתאים „אחינו הבכור". בשום ארץ אחרת לא זכו ליחס כזה בין שני הבתים האלה. בארצות־המערב יושבים על פי רוב בסינט פקידים גבוהים, נסיכים ורוזנים, המביטים בעין רעה על כל הבא מלמטה, מבאי־כח ההמון. גם פה, טרם שנפתח בית־הנבחרים, הביעו רבים את חששם, פן יריבו שני הבתים האלה ביניהם ויעכבו על ידי זה את גאולת תורקיה.

הפחד הזה היה עד השבוע האחרון פחד־שוא: אמנם, עד הנה לא היתה כל סבה שיכלה לעורר ריב בין שני הבתים האלה. החוקים שנתקבלו עד החודש האחרון בבית־הנבחרים לא יכלו לפגוש שום התנגדות בין יושבי־מעלה. החוק ע"ד ההלואות בא בזמנו: בלעדו לא היתה יכולה מכונת הממלכה להמשיך את עבודתה. גם החוק על דבר הנודדים שנתקבל בשני הבתים (חוק הדפוס עוד טרם נתקבל בסינט, כי עדיין לא גמרו את „הקריאה הראשונה" של כל הסעיפים בבית־התחתון) נתקבל בשעת מהומה ומבוכה, כשצריך היה לטהר את הארץ וביחוד את עיר־הבירה מכל החוטאים ואנשי הבליעל.

והיחס הטוב שבין שני הבתים עוד התחזק, כשבאו ימי הרעש. הישיבות בסן־סטיפנו, שבהן ישבו הצירים הצעירים מהבית התחתון כתף בכתף את הזקנים מהבית העליון ושבהן התיעצו על דבר שאלות החיים והמות של תורקיה, הישיבות ההן עוד אמצו את הקשר ותשארנה לזכר־עולם בדברי ימי תורקיה.

ובכל זאת... כעבור עשרים יום מיום הפרד „האספה הלאומית" והזקנים טפסו לעליתם, „עבר חתיל שחור" בין הצעירים והזקנים.

והנה הדבר:

בית־הנבחרים החליט להמעיט את החסרון של התקציב. עבודתו הראשונה היתה לקצץ בשכר הגדול שהיו מקבלים הפקידים הגבוהים, בין שנשארו במשרתם ובין שהתפטרו. ואחרי שהתיעצו על דבר קצבת שלשת הירחים מאפריל ואילך, החליטו לקצץ גם את שכר שלשת הירחים האלה.

החלטה זו נתקבלה בבית־הנבחרים ברוב גדול ונשלחה לבית העליון לאשור. הזקנים ראו בקציצה יתרה זו עוות־הדין. אם אומרים אתם לקמץ להבא — הרשות בידכם; אבל בנוגע לעבר (וירחי אפריל ומאי הלא עברו כבר) אין חוקקים חוקים. הבית התחתון קבל תשובה זו באי־רצון.

ויחליטו למנות ועדה משותפת מבין חברי בית־הנבחרים והסינט שתבא לידי פשרה.

אחרי עבודה במשך שבוע ימים נמצאה הדרך לפשרה זו, והיחס שבין שני הבתים האלה טוב כמו בראשונה.

* *
*

הוכוח ע"ד השתתפותם של האינם־מחמדים בצבא התורקי עוד טרם חדל בהעתונים הקושטאים. היונים עודם עומדים בדרישותיהם, שהאינם־מחמדים יעמדו בגדודים מיוחדים, מבססים המה את דרישתם זאת בנימוק הזה: לו היו קוראים לצבא את כל התושבים, בלי כל יוצא מהכלל ובלי שיקבעו מספר מיוחד, לא היינו דורשים מאומה; אבל, כיון שקבעו את מספר האינם־מחמדים לרבע הצבא התורקי, הלא בזה כבר שמו הבדל בינינו ובין התושבים המחמדים, ולכן דורשים הננו, כי יבדילו גם בין גדודי מחמדים ושאינם מחמדים.

על זה טוענים עתוני „האחדות והקדמה": קבעו את מספר האינם־מחמדים לרבע הצבא כולו, מפני שכך הוא, בקרוב, מספר האינם־מחמדים בכל הארץ, גם בבית־הנבחרים מספר הצירים שאינם מחמדים הוא 41 מ—244...

על זה עונים בצדק העתונים היוניים: 41 איננו רבע מ—244 ומבית־הנבחרים אין מביאים ראיה, מספר היונים היה צריך להיות הרבה יותר גדול בבית־הנבחרים משהוא עתה, לו נעשו הבחירות בצדק וביושר...

אבל אין לתת לוכוחים האלה ערך גדול יותר מדי. תנאי קבלת האינם מחמדים לצבא נעבדים רק עתה, ובשבוע הבא יוגשו לבית־הנבחרים, ואז יודע מצב הדברים כמו שהם.

אבל בכל אופן לא תסכים הממשלה ליסוד גדודים נבדלים.

בתימן. — הממשלה החליטה לשים קץ לאי־הסדרים והמבוכות בתימן. אבל איך תשיג מטרתה זו, ותימן כה רחוקה, והוצאות משלח הצבא שמה כה רבית?

שתי שמועות סותרות זו את זו נפוצו בנידון זה בימים האחרונים בקושטא, עפ"י שמועה אחת אומרת הממשלה לתת לאימן יחיה, שהרים את דגל המרד, מעין אוטונומיה, בתנאי

שיכנע וישלם מס לממשלה. ונוסח אחר מספר, כי הממשלה שולחת עשרים אלף איש לתימן, שידכאו את המרד, יורידו את כל הפקידים מכנם ויכניסו סרך בתהו-ובהו שם.

גם העתונים הקרובים ביותר אל הממשלה כמו ה„תנין" וה„איטיחד" לא יכלו להוכיח את אמתת אחת השמועות האלו.

בחורן. — באותו זמן מתקבלות גם מחורן שמועות רעות, שהדרוזים מתנפלים על כפרים רבים בנוף הסמוך לחורן ומטרתם לכבוש את חורן. החיל המקומי אין-אונים הוא נגדם, ויושבי חורן דורשים חיל חדש ורב כדי לעמוד בפני הדרוזים.

* * *

בימים האחרונים מרבים פה לדבר ע"ד אופיציר תורקי הרוצה להתיהד. הדברים אינם משוללים ענין, ורוצה הנני לספרם לקוראי „העולם".

כשבא צבא-החפש לחיידר-פחה (עירה סמוכה לקושטא), הלך אחד הציונים משם לראות אם אין ביניהם יהודים. הוא פנה בשאלתו לאחד החילים, והחיל שאל את חבריו, אם אינם מכירים בשורותיהם יהודים. אחד האופיצירים ענה כי הוא יהודי. הציוני תמה עד מאד לשמע הדברים האלה, אחרי, שכידוע לא עבדו היהודים עד עתה בצבא התורקי. ויספר האופיציר, כי הוא הנהו בן להורים יהודים, שמתו עליו בעודנו נער. כשנשאר יתום וחסר-כל לקחה איתו אליו אשה מחמדית אחת, אלמנה עשירה, ותחנכהו ותגדלהו, ותמר את דתו ותשלחנו לבית-הספר של הצבא. „אבל, הוסיף האופיציר, אני חושב את עצמי ליהודי ורוצה אני לשוב ליהדותי". בימי שהותו בחיידר-פחה הכיר גם עלמה אחת יהודיה ויאהבנה ויארשנה-לה.

הוא פנה אל השיך-אול-אסלם שיתיר לו לשוב ליהדותו. השאלה הזאת חמורה עד מאד, כי הלא אסור למחמדי להיות ל„כופר", ותשובה עוד טרם נתקבלה.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי.

(תנועת הנשים. — יסוד ליגה לאומית. — עלילת הדם בעתונים היונים. — התנועה הציונית. — הבחירה בקהלה).

בימים האחרונים מתחילים להרגיש פה שנוי בחיי הנשים של קהלתנו, איזה רוח של תנועה לאומית החל לנשב בחוגיהן. מתחילות הן לאט לאט לשים לב יותר לעניני החנוך, וגם לקחת חלק בתנועה הלאומית שהתהותה פה ע"י הקלוב „דעס אינטים", להקדיש את זמנן יותר ויותר לעניני הקהלה, לענין השכלת חברותיהן. לא כן היה עד כה, רק במקרת יוצא מן הכלל היו רואים איזו נשים באות לאספות עם לשמע נאומים לאומיים. עתה החלה התענינות בדברים כאלה להתפשט יותר ויותר בין חוגי הנשים האריסטוקרטיות שלנו. את ההתחלה עשה העתון „לה נאסיאן", כלי המבטא של הקלוב „דעס אינטים" היוצא פעמים בחדש. סופרים לאומיים החלו לפנות במאמרים נלהבים אל הנשים ולעורר אותן לקחת חלק בעבודות הלאומיות. העתון הקציע חלק מיוחד לזה. לאט לאט החלו גם הנשים לקחת חלק ברובריקה הנ"ל, וסוף סוף התאספו ביום הראשון שעבר כשש מאות נשים מהשדרות הגבוהות אל בית הכנסת של הת"ת הגדול לשמע את הנאומים, שנושאם היה חובת הנשים לקחת חלק בתנועה הלאומית. אמנם לא רק למטרה זו נקבע יום זה. בו היתה חגיגה כללית לרגל הלבשת ארבע מאות יתומים, תלמידי שני בתי הת"ת „ירדור" „וקלמריה". את העבודה החשובה הזאת, להמציא בחנם מלבושים חדשים לארבע מאות היתומים הנ"ל, קבל עליו הקלוב הנ"ל, אך כה לקחו חלק במדה חשובה גם הנשים. באותו יום נאספו כאלף גברים וכשש מאות נשים בביהכ"נ של הת"ת לקחת חלק בחגיגה של צדקה זו. החכם-בשי, ר' יעקב מאיר, וכל „פני העיר" נמצאו באותו מעמד; התזמרת של „חברת תלמידי כ"ת לפנים" נגנו מנגינות שונות, אח"כ עלה הפרקליט משה אפנדי בהן ובנאום יפה מאד

ומלא התלהבות פנה אל הנשים ויעורר אותן לקחת חלק בכל עניני הקהלה בפרט והעבודות הלאומיות בכלל; הנואם דבר על אודות מצב היהודים בארצות הגלות, על אדות השאיפה הגדולה לחפש שהתעוררה בלב רבים מן העם ועל אדות השתתפותן של הנשים בתנועה זו; הוא דבר על זה, שהנשים היהודיות בסלוניקי ובכל ארץ תורקיה לא נקפו עד עתה אף באצבע קטנה בעד העבודה הלאומית. הנאום עשה רושם חזק ונמרץ מאד על הנשים.

הזרע שזרע מר זבוטינסקי בנאומו ע"ד הליגה הלאומית החל לעשות פרי. עתה שבו לדבר ע"ד נחיצות ליגה לאומית שתאחד את כל היהודים העותומנים. בגליון של שבועות מפרסם האורגן של הכלוב „לה נאסיאן" מאמר בתור קול קורא אודות הענין הזה. מלבד חשיבותו של המאמר כשהוא לעצמו מענין הוא ביחוד מפני זה שהוא פרי עטו של הפרקליט אלברט אפנדי טריקי, נשיא הקהלה היהודית בסמירנה. האדון טריקה מעיר על קרירות-הרוח השוררת בין יהודי תורקיה שאינם מתאחדים לעבוד עבודה לאומית; איננו בטוחים, כי האנטישמיות לא תפרץ גם בתורקיה. כל הקהלות, כל היהודים שבתורקיה צריכים להתאחד יחד, כדי להגן על עניניהם הרוחניים, החמריים והלאומיים, ובראשם צריכה לעמד הליגה הלאומית שתבחר. כבר הגיעה השעה, וצריך להזדרז בזה. ה„קלוב דעס אינטים" שהיה הראשון בתורקיה, אשר חרת על דגלו את הלאומיות היהודית הוא צריך וחיב לקבל עליו את האינציאטיבה הזאת ולהוציאה לפועל. המערכת של ה„לה נאסיאן" מעירה, כי הקלוב התעסק כבר בשאלה הזאת, והיא מבטיחה לדבר בגליון הבא אודות זה בפרטות.

כמה הרפתקאות עברו על בני קהלתנו בימים האחרונים לרגל מלחמת ההתחרות בינה ובין היונים! עוד לא שקט הריב בנוגע לעגלונים היהודים והיונים, והנה קפץ עליהם רוגזם של בעלי הגנות (כפי שהודעתי במכתבי הקודמים); כמעט ששקט גם הריב הזה ובעלי הגנות היונים באו לבקש ממוכרי הירקות היהודים שימשיכו את המשא ומתן שהיה ביניהם עד כה, והנה נגלה ענין חדש ויותר נמבזה ושפל מצד היונים, ודוקא מצד המשכילים שבהם; שני העתונים היונים של סלוניקי, האחד „פרוס" (לאמר: פנס) והשני — „אליטיה (האמת), מפרסמים זה כחדשים אחדים רומן בתור פיליטון בשם ה„שטן של תורקיה", שאחד מפרקיו, שנדפס בשבוע שעבר, עוסק כלו בעלילת הדם. כו מסופר, כי היהודים גונבים ילדים יונים, מביאים אותם אל בתי תפלותיהם, מפטמים אותם כדבעי ואח"כ שמים אותם בחביות מסומרות ומנענעים את החביות עד אשר הדם יוצא, ואת הדם שולחים לכל בתי הכנסיות של היהודים להשתמש בו לצרכי חגם. אי אפשר לדעת, המצאו העלונים בעצמם לנחוץ לחדש את העלילה כדי לעורר את ההמון היוני הפראי המאמין לכל דבר נדפס, או איזו הסתדרות חשאית נגד היהודים בחרה לה דרך מלחמה זו ביהודים עתה, אחרי שלא הצליחה במלחמת ההתחרות עמהם. אבל איך שהוא, נקל להבין, כי ישנה איזו יד-סתר, המשתדלת בכל כחה להשבית את השלום בין היהודים והיונים. הרבה ה-בת יש ליהודים לעבד עתה, עליהם להתאחד ולהתקשר קשר אמיץ, למען יוכלו להשיב לאויביהם דבר.

מובן, שפרסום הרומן הזה עורר התרגשות עצומה בין בני קהלתנו, העתונים היהודים, הספניולים והצרפתים, וכן גם העתונים התורקים התנפלו על העתונים הנ"ל בגלל הנבלה הזאת במאמרים קשים וידרשו בכל תקף, ששני העתונים היונים יחדלו מהדפיס את הרומן ויענשו לפי המשפט הישר. העתון התורקי „יני אסיר" כתב בחריפות רבה ויגנה את שני העורכים היונים, על אשר הם משתמשים באמצעים שפלים, כדי להפריע בעד השלום בין היהודים והיונים ולעורר ביניהם תגרות, תחת שהם היו צריכים לעבד באחוד הכחות לטובת הארץ והממלכה.

החכם בשי ר' יעקב מאיר, התיעץ עם מועצת הקהלה והם הודיע את הענין להרב הראשי החכם בשי רבי נחום ויבקשו ממנו, שישתדל לעשות את כל הנחוץ, וכן פנו אל שר הפלך של סלוניקי, הוא הבטיח לעשות את כל הדרוש ויצו תיכף על שני העתונים היונים לחדול מהדפיס את הרומן, וכמובן הוכרחו האחרונים למלאות אחרי הפקודה הזאת. בין כה וכה פנה הרב ר' נחום אל הפטריארך היוני, והאחרון שלח תכף תלגרמה למטרופוליט של סלוניקי שיעשה את הכל למען השיב את השלום. כן הודיע החכם בשי של קושטא את כל הענין לשער העליון ויבקש להשתמש באמצעים הדרושים, למען ענש קשה את מחוללי הבלבולים, ולהראות, כי לא תורקיה החפשית היא המקום לעלילות כאלו. גם המטרופוליט היוני של עירנו הביע לפני העורך הראשי של

ה„איפוקה“ את התרגזותו על חדוש העלילה שבשקר יסודה, ועל פרסומה בעתונים:

„אני עצוב מאד על זה,—אמר המיטרופוליט—כל היונים בעלי הדעת חושבים כמוני. לא תארנו לנו, כי דבר כזה יקרה. ה„פרוס“ לא נכנס מעולם אל ביתי, ואת ה„אליטיה“ אנו מקבלים וקוראים, אך לא עלת על דעתי לקרא את הפיליטונים. גם לאלה שבסביבתי אין זמן לקרא רומנים, ובכלל לא שערו, כי בפיליטון ישתדלו להתנפל על היהודים. העתונות היא בית ספר, ואלה שמתעסקים בעבודה הזאת צריכים לאמר להמון דברי אמת וצדק, בפרט ברגעים האלה, צריכים אנחנו לאחד את כחותינו, כדי שההרמוניה והסדר לא יופרעו. עניני הדת אינם צריכים להיות מוצאים מחוץ לכתלי בית התפלה. אני יוני בבית תפלתי, אתה יהודי בקהלתך, והתורקי הוא מושלמי במסגד, אך בחוץ, בחיים הכלליים, הננו צריכים להיות כולנו עותומנים. אינני מרשה כלל וכלל התנפלות אי צודקת נגד עם או גם נגד איש אחד. קהלותינו חיו תמיד בהרמוניה, ומאד מאד נצטער, אם ההרמוניה הזאת תופרע“.

אח"כ מדבר הוא דברים קשים נגד עלילת־הדם בכלל.

העתון היוני „אליטיה“ מנסה להצטדק בדברים האלה!

„אנחנו לא נוכל לא לבטא את צערנו על אשר נתן חברנו ה„פרוגרס דעס סלוניק“ חשיבות רבה לה„אפיזודה“ של רומן הכתוב לפני ארבעים וחמש שנה, אשר מחברו רחוק מן הרעיון להפיץ דעות אנטישמיות ולהשתמש בבדותא של עלילת הדם, רק פרק אחד עוסק בעלילת הדם, והשאר מדבר בענינים אחרים.

ל„האליטה“ לא היתה שום מחשבה רעה. והרי לו חפצנו בפולמוס, לא היינו בוחרים ברומן, כי הלא ישנם אלפי אמצעים לתכלית זו. עד עתה לא השתמשנו אף באחד מהם“.

הצטדקות זו לא הפריעה בעד העתון היוני הנ"ל להאשים באחד מגליונותיו את הקלוב „דעס אינטים“ בשאיפה לעורר ריב בין היהודים והיונים. הקלוב „דעס אינטים“ מחה נגד זה בכל תוקף בעתון ההוא גופו.

התנועה הציונית הולכת ורכשת לה נפשות חדשות בערי מקדוניה. אמנם בהגיע הבשורה הרעה אודות המהפכה האחרונה בקושטא, נבהלו רבים כי חשבו, שהמשטר הישן יגבר ועוד הפעם יוכרחו לשוב אל תרדמתם. והנה עתה חדשו את כחותיהם ואגודות ציוניות חדשות הולכות ומתיסדות בערים השונות של תורקיה האירופית. האגודות הקודמות שבסלוניקי, אוסקוב, מונס־טיר, אדרינופול ויינה, הולכות וגדלות, גם זאת החדשה שבמוסטפה פחה מודיעה, כי היא עושה צעדים קדימה, ועתה בימים האחרונים נוסדו עוד שתי אגודות ציוניות חדשות. האחת בקולה, עיר החוף אחרי סלוניקי, שם האגודה „אור ציון“, ומספר חבריה עולה לע"ע לארבעים איש. השניה נוסדה באישטיב פלך אוסקוב. שתיהן פנו אל הקלוב הציוני „בני ציון“ אל עירנו בבקשה לשלח להם שקלים, בקשתם נמלאה.

במונסטיר סדרו בחג השבועות הזה נאומים שונים אודות הציונות בהקלוב „ציון“. בין הנואמים היה גם האדון משה בן בנישתי מנהל כיה"ס לה' כי"ח, נושא נאומו היה—הרחבת הציונות בין יהודי תורקיה. מענין הוא, כל גם אנשי האליאנס אינם מפחדים מפני הציונות ועושים לפי רגשי לבם ולא לפי ה„פקודות מגבוה“.

גם העתונים השפניולים של סלוניקי החלו לדבר אודות הציונות בתכיפות יותר ויותר. ביחוד העתון „איל אביניר“ היוצא פעמים בשבוע. הוא הקדיש רובריקה מיוחדת להציונות והנהו מבטיח לעורר מעל הבמה הזאת את יהודי תורקיה לקחת חלק בתנועה הזאת. גם ל„ה נאסין“, כלי מבטאו של הקלוב „דעס אינטים“ שפקפק עד עתה, הלגשת לתעמולה בעד הציונות אם לא, ההל סוף סוף להתעסק בציונות. הוא מבטיח לתת שורה שלמה של מאמרים שיבארו את הציונות, והמאמר הראשון, שהנהו כעין הקדמה, הנהו מלא תכן והתלהבות.

אֶל הַהִסְתַּדְּרֻיּוֹת הַצִּיּוֹנִיּוֹת.

הועד הפועל המצומצם ביחד עם הדיריקטוריום של הבנקים שלנו קבל את ההחלטה, לעשות מעשה גדול לטובת מכירת המניות של הבנקים הציונים, וביחוד את אלה של האנגלו־פלשתינה־קומפני.

הועה"פ המצומצם חושב למלא ע"י החלטה זו לא רק דרישה, שהובעה פעמים הרבה, וביחוד בעת האחרונה, באופן נמרץ מאת ציוני העולם כולו, כי אם גם את תביעות המומינט הנוכחי, הנראה למוכשר מאין כמהו למשוך את החוגים היותר רחבים של הציונים והבלתי־ציונים כדי שישתתפו במוסדות הבנקאים שלנו וישקיעו קאפיטלים בעסקים הנעשים בארצות המזרח.

יום יום אנחנו מקבלים ידיעות מכל הארצות, שמהן יוצא, כי שנוי מצב הענינים במזרח משך לתנועתנו גם את השדרות היותר רחבות, אשר עמדו עד כה הרחק מאתנו או שהתיחסו אלינו מתוך יחס של שנאה. גם עפ"י הרבה חזיונות אחרים אנו יכולים להכיר, מה מאד גדלה עתה התעניינותם של היהודים בכל הנעשה במזרח, וכי הרעיון ע"ד יסוד קולוניזציה של יהודים שם מצא לו המון מחזיקים גם בחוגים הבלתי־ציוניים. ובאמת כבר התעורר בארצות שונות החפץ מאליו לקנות את מניות האנגלו־פלשתינה קומפני, וביחוד מיום שנתפרסם הרוה"ח האחרון שלה, המודיע, כי בעד שנת־העסק של 1908 היא נותנת דיווידינד של עשרה פינסים לכל מניה, מה שעולה ל—$4\frac{1}{6}$ פרוצינט. בתנאים כאלה מחייב ההגיון הפוליטי להפיק תועלת ממעמד־הרוחית היפה הזה ולהשתמש בנטיה המהבלטת בין חוגי היהודים הרחבים למשוך אותם להשתתפות מעשית בעבודה הקולוניזציונית העברית. ותקוה טובה נשקפת עתה ביחוד להפרופוגנדה הנעשית למכירת המניות, מפני שרכישת האקציות היום איננה עוד דבר שבצדקה גרידה, כי צריכה היא להחשב כעסק טוב, שמתן שכרו בצדו.

אבל גם האגודות הציוניות והציונים עצמם משמשים עדיין כר־נרחב, שלא נעבד עד כה באופן מספיק, למעשה אגיטציה למטרת הפצת המניות של הבנקים שלנו. למן היום שהתאמצו כל הכחות אצלנו התאמצות מרובה מאד ביסוד הקולוניאל־בנק התמעטה חריצותם של חברינו בענין הפצת מניות הבנקים הציוניים. בינתים קם דור ציוני חדש, שברובו הגדול איננו עומד עדיין בקשרי־ברית עם הבנקים שלנו. פה מתגלה לפנינו הזדמנות חשובה מאד לקרב את החברים הללו להנועתנו ולהוסיף אקציונירים חדשים להבנקים שלנו.

הפרופוגנדה הזאת נותנת להאורגניזציות ולהאנשים הפרטים כר נרחב לעבודה רצויה ופוריה. פה ניתנה ההזדמנות לעורר כחות נרדמים ולהשתמש בהם למלוא תעודה גדולה מאד. האגיטציה הזאת, אם תעשינה ההכנות הנחוצות אליה ותהי נעשית באינירגיה ובחריצות יתרה, עלולה היא להכניס חיים חדשים אל האורגניזציה הציונית ולמלא אותה בכל מקום עוז ומרץ של כחות רעננים וחדשים.

אבל הגשמת התעודה הזאת מותנת בתנאי אחד, והוא:

כי תוכן הכנה מוקדמת ותוצא אל הפועל באופן, שבכל האופנים תהיינה תוצאותיה המוצלחות בטוחות למפרע. התנאים החצוניים הוכשרו לכך, ועתה אין הדבר תלוי אלא רק בחריצות העבודה.

הועד הפועל והבנקים שלנו יעשו את כל המוטל עליהם לתת להפרופוגנדה הנעשית למכירת המניות את העוז והתוקף הראוי לה. הבנקים מוכנים לתת להאורגניזציות אשר תתעסקנה במעשה פרופוגנדה גדולה ופורית, דמי קומיסיון בסכום של 5% מהאקציות, שתהיינה נמכרות על ידן, באופן שלא תעלה פרופוגנדה זו להאורגניזציות בהוצאות מיוחדות.

תעודתן של האורגניזציות והפידירציות הארציות תהיה מעתה לגשת אל עבודת־האגיטציה הגדולה ע"י האמצעים החשובים,

הנאותים לכך, ע"י הפצת חומר אגיטציוני, פרוספיקטים, קולות-קריאה ועוד; ע"י עריכת אספות, מאמרים בעתונים; ע"י השתדלותם הפרטית של אנשים מפורסמים ואנשי-שם; ע"י נסיעות למטרת משא נאומים והרצאות ועוד.

בכדי למלא את התעודה הגדולה הזאת לכל דרישותיה, נחוץ הדבר מאד, כי כל האורגניזציות תיסרנה ועד מיוחד לדבר, שהוא יהיה המנהל את כל העבודה.

חברי הועד צריכים להיות אנשים עסקנים מנוסים. רבי-פעלים ואנשי-שם. בעולם המסחר, והוא, הועד, צריך יהיה ביחוד להדגיש במפעלו את הבסים המעשי אשר לדבר. כן צריך יהיה ליסד קומיסיות נמוכות בכל עיר בפני עצמה. כמובן צריכה כל העבודה להיות מאוחדת ולהתנהל עפ"י כל האמצעים, שיש להשתמש בהם להגשמת מטרה, כזו.

הדרך היותר פשוטה וקלה להשגת האקציות היא באמצעית מכתב שלוח ע"י המרכזים הארציים אל הקולוניאל-בנק העברי בלונדון. כן אפשר לשלם את מחיר האקציות בבתי-הבנקים הרשומים מטה. אבל באופן זה צריך להודיע בשעת מעשה מפורש, כי התשלומים הללו ניתנים על חשבון הקולוניאל-בנק העברי. כזה יש לעשות גם בשעת קנית מניותיה של האנגלו-פלשתינה קומפני, מפני שחשבונותיהם של מקומות-התשלומים המיוחדים עם הבנק קשורים באיחור זמן מרובה. להאורגניזציות הארציות שמעבר לים יהיה יותר טוב ונוח לקנות את האקציות ע"י המחאות על לונדון.

אנחנו מבקשים מכם, כי תואילו להודיע אותנו את אשר עשיתם בכדי למלא את דרישתנו זאת. כן תואילו בטובכם להודיענו, אם אפשר לכם הדבר, פעם אחת בשבוע, ולכהפ"ח פעם אחת בכל חדש, ע"ד תוצאות פעולתכם במקצוע זה. אנחנו מצדנו נתאמץ ע"י קריאות מיוחדות לכך בה„וועלט" להיות לכם לעזר בכל יכלתנו.

בצפיה לקבל מכם את ידיעותיכם ובברכת ציון

הועד-הפועל

דוד וואלפסון.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

— ועד השוקלים של ההסתדרות הציונית בבריסק דליטא מבקש אותנו להדפיס את הדוה"ח של עבודתו מתשרי תרס"ח עד תשרי תרס"ט: ע"ח שקלים לשנה XI נאסף 224-20 ר', פונד מפלגתי — 86, מס מפלגתי 23.70, יער הרצל"—.6, דמי קדימה על מניות של „החברה להכשרת הישוב" 23.50, ע"ח הועד המרכזי—.100 ע"ח הקרן הקימת: מנדבות 179.34, מקופסאות 72.07, ע"י שוברות—.24. תוי הקה"ק נמכרו בסך 26.69. לצרכים ציוניים שונים נאסף סכום של 232.86 בס"ה: 998.36. מחוברות וכרוזי הועד המרכזי נתחלקו בעיר 2950 אכזמפלרים, מהוצאת „הקופיקה-ביבליותיקה" נפוצו 3000 אכזמפלרים. לטובת הועד האודיסאי נאסף סכום של 327 רובל.

— מרובנה כותבים אלינו: בכ"ש באייר הרצה מר ח. גרינברג בתיאטרון העירוני הרצאה אודות המשורר ח. נ. ביאליק. לאחר שנתן המרצה כרקטריסטיקה קצרה של המספרים ברדיצ'בסקי, פייערברג, אש ווייזין תאר את תמונתו ואפיו של ביאליק בתור משורר התחיה היותר גדול בתקופתנו.

— בשבוע העבר בקר ח. גרינברג את העיר סמורגון וישא שם נאומים אחדים באספות ציוניות וגם בבית-הכנסת לפני קהל גדול.

— לשכת המודעין בשביל פלשתינה ותורקיה בווינה מבקשת אותנו לפרסם את הדברים האלה:

כל האמיגרנטים הנוסעים לפלשתינה דרך ווינה מתבקשים שיבואו לפני צאתם לדרך בדבדים עם לשכת המודעין בשביל פלשתינה, ווינה IX, טירקענשטראסע 9. הלשכה מספיקה ידיעות בדבר תנאי החיים בפלשתינה ונותנת לחברינו את ההנחות האלה:

הנחה של 50 פרוצנט ממחיר הנסיעה במסלת הברזל במחלקה השלישית מווינה לטריעסט. (מחיר כרטיס-הנסיעה אחרי ההנחה הוא 12 כתרים).

הנחה של 30 פרוצנט ממחיר הנוסעים באניה של הלויד האוסטרי במחלקה הרביעית, השלישית והשנית. מחיר הנסיעה מטריעסט ליפו אחרי ההנחה הוא:

באנית הקטור המהירה (זמן הנסיעה ארבעה ימים וחצי) במחלקה הרביעית (בלי מטה ומזון) 61 כתרים עם 80 הלר; במחלקה השלישית (עד אלכסנדריה; זמן הנסיעה שלשה ימים וחצי; עם מטה ומזון)—94 כתרים עם 50 הלר.

באנית קיטור רגילה (המסלה הסורית, וזמן הנסיעה: עשרה ימים): במחלקה השלישית (בלי מטה ומזון)—51 כתרים עם 60 הלר; במחלקה השנית (עם מטה ומזון)—169 כתרים.

אניות הקיטור המהירות יוצאות מטריעסט בכל יום חמישי, האניות הרגילות — בכל יום ראשון. על האמיגרנט לבוא לווינה ולהלשכה שלנו לפחות שלשה ימים לפני צאת האניה, בדי שיספיק לקבל כרטיסים ולתת לבדוק את הפספרט שלו.

לבסוף הננו מעירים ביחוד את אוני האמיגרנטים וגם את ההסתדרויות שלנו ואת אנשי בריתנו, כי כל מוסדות הצדקה שבווינה אינם רוצים לתמוך באמיגרנטים שלנו. ולכן עליהם לדאוג בלי שום תנאי שיהיו להם הוצאות הדרך, ואם לא — נשקפת להם סכנה להשאר בחצי דרכם.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מראשון-לציון כותבת אלינו הגברת נ. פ.:

אבל גדול במושבותנו. היום בארבע שעות בבקר נפל חלל עצמו אחד בידי החלוצים הראשונים, האכר בנימין פיין, בן 48 שנה בערך.

הוא ירה בראשו מתוך קנה-רובה, באמצע פרדס האתרוגים שלו, שהוא הביאו לידי כך.

איש ישר וחרוץ, בעל מרץ ואינציאטיבה היה פיין, אך גם בעל הזיה,—והנה זה כשש עשרה שנה שעלה בדעתו רעיון אחד, שנראה לו כה גדול וענקי!—

הרעיון—להוציא משוק העברים את אתרוגי קורפו ולהחליפם באתרוגי ארץ-ישראל!

בלי אמצעים נגש לפעלו, בזעה ובעמל נטע פרדס אתרוגים אחד, אחרי כן את השני, במרץ שאין כמהו נסה לסלול לאתרוגיו ולאתרוגי מושבות יהודה בכלל דרך בשוק העברי, אשר ממנו מיליונים פרנקים של יהודים עוברים לידי צורריהם לתשמישי קדושה... נסה, אבל לא הצליח.

עד הרגע האחרון נלחם המסכן עם פגעי הזמן. הוא השקיע באתרוגים את כל כחו ואונו והון רבים, עד כי בא בין המצרים!

ברעה צלולה ערך מכתב לפני שלשה ימים, הוא שלח בו שלום לאחיו האכרים, באר להם את סבת מותו, מנה שלשה אפוטרופסים לילדיו—בן, כחמש עשרה שנה, בת כשש עשרה. בו הוא מבקש לשלם את חובותיו בכסף הנחלות ולדאוג לבניו, שגם אם אין להם (אמם מתה זה כבר), וגם אב לא יהיה.

רגעים אחדים לפני מותו נכנס לחדר הילדים במנוחה מדומה. נשק לילדיו באהבה ובחיבה ונפרד בשלום!...

נכנס אל הפרדס ויור ברובה בראשו.

שלום לך חלוץ ישר וחרוץ! בגבורה נלחמת וכגבור נפלת חלל.

שלום לעפרך!

ראשון לציון יום א', ג' סיון תרס"ט.

הסתדרות הקהלה הישראלית ביפו. הועה, שנבחר מאת השדרות השונות של התושבים היהודים ביפו לסדר את הקהלה הישראלית שם, ערך ספר-תקנות לפי שעה ועשה את הצעדים הנחוצים להוציא אל הפועל את

התאחדותם של כל היהודים תושבי העיר לקהלה אחת. ע"פ ספר-התקנות הזה יהיו נחשבים לחברי הקהלה ביפו אותם היהודים, שהם למעלה מעשרים שנה היושבים ביפו יותר משנה ומשלמים את מס-העדה. הנהגת הקהלה תהי נבחרת באופן זה, שכל קבוצה בת כ"ה חברים, שנוסדה רק למטרות של בחירה או המתקימות בתור חברות ואגודות מיוחדות תבחרנה מקרבן בורר אחד, והבוררים הללו יבחרו אח"כ את הנהגת שלטון הקהלה.

הנהגת הקהלה צריכה לדאוג, מלבד למוסדות-הצדקה, להנהלת עניני שדה-הקברות, בתי-הספר ועוד, גם להנקיון ולמצב הסניטרי ברבעי היהודים ובמשכנותיהם, לשמירת הסדר והבטחון ברחובות היהודים, להחזקת השלום בין היהודים, להקלת כניסת היהודים וגם להתערבות לטובתחברי הקהלה לפני הממשלה.

על הקומיסיה של הערכה, הנבחרת מאת האספה הכללית, מוטל לקבוע את סכום מס הקהלה, שעל כל אחד מן החברים לשלם.

מלבד המסים הישרים יש להקהלה הכנסות מיוחדות מתעודות לידה ומיתות, נשואין וכדומה.

ידיעות הועד ליסוד תחנה של נסיון למשק-הכפרי בפלשתינה. לאות החשיבות המרובה שישנה בגדול החטה הקדמונית, שגלה האגרונום ארונסון בפלשתינה, להמשק-הכפרי כטונים, מנה הבוי מטונים ע"פ הצעת הנציב מצרפת את מר ארונסון למעלת „אופיציר דו נישאן איפטיקאר" — אחד מאותות-הכבוד היותר גדולים בטונים.

כמו שכבר הודענו לקוראינו עשה מר ארונסון זה לא כבר מסע למטרה מדעית לצרפת דרומית, לאלז'יר ולטונים. מר ארונסון כבר שב ממסעו מרובה-התוצאות ועתה הוא נוסע במלאכות הועד העומד תחת השגחתו של הפרופיסור ד"ר ורבורג למטרת יסוד תחנה של נסיון למשק-הכפרי בפלשתינה לקאליפורניה, לאריזונה, לניבראסקה ולמדינות הידועות במטעי צמר-הגפן שלהן כטיתאס, מיסיסיפי ועוד. בשים לב אל השתות האקלים ומזג-האויר שבין פלשתינה וקאליפורניה, יהיה כזה ערך גדול מאד לעתידות המשק-הכפרי הפלשתינאי אם תחקר חקירה מדויקת התקדמות המשק-הכפרי בקאליפורניה, אשר כידוע הגיעו שם המטעים הגדולים במקומות קרובים לאזור-החם למצב של הפרחה מעולה. ביחוד ישים מר ארונסון אל לבו להכיר לדעת ידיעה שלמה את התניות-הנסיון שנוסדו בקאליפורניה עפ"י תוצאות-המחקר היותר חדשות, את בתי-הגדול הגדולים והמצוינים של מטעי אוראנז'ים, ויתים, שקדים ושאר מיני עצי-פרי, שיש בהם, כידוע, ערך גדול מאד לפלשתינה. כן ילמוד מר ארונסון לדעת בקאליפורניה את תרשת הקונסירווים, אשר כמו שצריך לקוות יהיה לה בקרוב בפלשתינה ערך מעשי גדול מאד. מלבד זה יתקור וידרוש מר ארונסון בחבלים הממוצעים (בניבראסקה ועוד) אל אופני עבודת האדמה במקומות היבשים ע"פ שיטת המלומד האמיריקאי המפורסם קימפביל ובאחרונה יתכונן אל טפות עצי צמר הגפן ולעבודת הבציר שלהם.

בחודש אוקטובר ישתתף מר ארונסון בהמועצה העתידה להיות בניו-יורק לבעלי האחוזות והאכרים היהודים שבאמיריקה הצפונית, והוא אומר להרצות שם ע"ד המשק-הכפרי בפלשתינה ותוצאות חקירותיו המרובות והשונות.

מברלין נוסע מר ארונסון לוושינגטון להכנס שם במו"מ ע"ד מטרת נסיעתו המדעית באמיריקה עם ראשי הדיפרטמינט שם, שהוא עומד אתם מכבר ביחוסי-דברים וקבל מהם לפני עת קצרה את ההזמנה לקבל עליו מעשה חקירה אגריקולטורית מדעית בסוריה.

בשים לב אל גודל תשיבות נסיעתו המדעית הזאת של מר ארונסון להקולוניזציה בפלשתינה, מן הראוי הוא, שחובבי ארץ-ישראל באמיריקה יהיו לעזור למר ארונסון, עד כמה שיכלתם מגעת.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— הגינירל-גוברנטור הקיובי טריפוב קבל ידיעה מאת נשיא ס"ד המיניסטרים, כי אפשר להתיר ליהודי קיוב את הישיבה לפי שעה במשכנות-הקיץ אשר בסביבות העיר.

—בוויטבסק ובדווינסק נתקבלה פקודה צירקולארית מפטרבורג לבלתי התיר ליהודים לשבת בנאות-שדה אשר מחוץ לעיר. האכרים בעלי משכנות-הקיץ, אשר מהם לחמם נמצא, פנו בטלגרמות ע"ש הרוממות בבקשה לבטל את האיסור, שנאסר על היהודים, מפני שעלול זה להרוס אותם ממעמדם. לע"ע לא נתקבלה תשובה על הטלגרמה הזאת.

— ביום 23 מאי נועד להתברר בעיר גרודנה ע"י סיסית לשכת המשפטים הווילנאית משפט עוה"ד המושבע א. הילרסון, הגאשם בגללי נאומו, שנשא בבי"ד בשעת בירור משפט הפוגרום הביאליסטוקי. אבל מפני שלא באו שני עדים מצד הסניגוריה, עוזרי ה„נוב. וור." וה„רסיה" נדחה בירור המשפט לעת אחרת.

— הגראדונאצ'אלניק הפטרבורגי הוציא פקודה, כי מכאן ולהבא ניטלה הרשות מאת פריסטאבי חבלי הפוליציה שבמטרפולין להתיר על דעת עצמם ישיבה ארעית בפטרבורג ליהודים באים מתוך התחום, והדבר תלוי בלשכת-הסופרים של הגראדונאצ'אלסטבה אם לאשר את זכיות הישיבה של היהודים ע"פ התעודות שישנן בידיהם, אם אין.

— בסינט נתבררה השאלה, הצריך לחשוב את רופאי-השנים לבעלי זכויות של הגומרים חוק למודם בבתי-הספר העליונים, אם לא. מפני שנתחלקו הדעות בשאלה זו נמסרה לפתרונה של ישיבת הסינט הכללית.

— הרב הפטרבורגי ר' דוד טבלי קצנלנבויגין מלא את אשר הוטל עליו ע"י אספת הרבנים בווילנה ויבקר בהילזינגפורס את הגינירל-גוברנטור ביקמאן וימסור לו את השתדלות האספה בדבר אסור השחיטה בפינלנדיה. הגינירל-גוברנטור הקשיב לדברי הרב קצנלנבויגין בתשומת-לב והודיע אותו, כי לאחר שתתברר השאלה בסים, יציע הרצאה על אודות הדבר לפני הרוממות באופן מתאים להשתדלותה של אספת הרבנים.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

הזכרת נשמה ערטילאית.

מזכירים אנו בזה נשמה ערטילאית, נשמת בן אדם אשר היה מרעיש בשעתו את עולם הספרות שלנו, ואחר כך היה ימים רבים באלו מת ועבר ובטל מן העולם.

אורי קאוונער היה שמו של בן אדם זה, אשר מת ונקבר בימים הללו בלוזוה, ואיש לא בכה לו, איש לא קונן עליו וגם איש לא שמח במותו.

אלמלי מת האיש הזה לפני ארבעים ושלש שנים, בודאי היו גדולי הסופרים העברים שבאותו הדור שמחים שמחה גדולה, המבינים היו מתאבלים, והספרות העברית לא היתה זוכה אז לבקרת ראויה לשמה.

בן אדם זה שנולד באחת הערים שבפלך קובנה, בא לפטרבורג בשנת 1866, ושם הוציא את ספרו „חקר דבר", אשר בו יצא בבקורת חריפה על הסופרים צוויפעל, גאטלאבער, חיים צבי לערנער, שלום יעקב אבראמאוויץ ועוד.

המהומה, אשר עורר קאוונער בספרו זה בתוך מחנה הסופרים העברים בימים ההם, גדולה היתה מאד.

„המגיד" בליק דן ברותחים את המחבר ואת ספרו, הסופרים הדפיסו חיברות מלאות מליצות של נאצות על קאוונער ועל ספרו והמבינים המועטים שבין הקוראים העברים באותם הימים הצדיקו בכל זאת את אורי קאוונער.

ואמנם בעל כשרון גדול היה קאוונער, ובחבה ורצון היו מאמריו מתקבלים בעתונים רוסים. ב„יעווריעסקאיא ביבלותיקה", אשר יצאה בימים ההם בפטרבורג, הדפיס אחר כך גם בקורת נאמנה וחריפה על הספור „התועה בדרכי החיים" של פרץ סמאלענסקין...

הוא נספח אחר כך לאחד הבנקים שבפטרבורג, אך מתוך קלות ראש מעל בממונו של הבנק ונשלח לסיביר.

כדי להקל את מצבו המיר שם קאוונער את דתו, וכששב משם התגורר באשר התגורר, התפרנס כאשר התפרנס, ואיש לא ידע ואיש לא שם על לב אם חי או מת הוא.

נטול היה מן היהודים, אשר נפרד מהם, נטול גם מן הגויים, אשר לא ידעוהו.

נשמה ערטילאית. („הבקר")

תקון טעות.

במאמר „דרכי הישוב", מאמר שני, הקואופורציות, נפלו, לצערנו, השגיאות האלה:

1) בגליון י"ז, דף ו' עמוד שני, שורה 26, תחת להגדיל צ"ל—להגביל.

2) בגליון י"ח, דף ח' עמוד שני, שורה 16 תחת המספר 59,7% צריך לקרא 95,7%.

— אחרי חתימת הגליון קבלנו מן הועד הפועל המצומצם תלגרמה, כי הידיעה שבאה בעתונים ע"ד זה, כי הקונגרס הציוני נועד להיות בהמבורג ביום י"ב דצמבר—אינה נכונה, מקום הקונגרס וזמנו בדיוק לא נקבעו לעת עתה.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

יחד עם הגליון הזה נשלח לכל חותמינו פרוספקט ע"ד ספרו של הר"ר יוסף קלוזנר „היסטוריה ישראלית".

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ: Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

סוכן „העולם"
למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאן (בימ"ם)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

היסטוריה ישראלית
שעורים בדברי־ימי־ישראל.
חלק ראשון:
מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים.
עשרים שעורים.

מאת

ד"ר יוסף קלוזנר.

ההיסטוריה הישראלית נועדה: לצעירים, שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יתר שלמות; למורים עבריים, הרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות, אלא גם הבנת המאורעות וקשורם הפנימי; ולסתם קוראים משכילים, שיש להם חפץ לחדור אל פנימיות ההיסטוריה הישראלית ולהכיר מתוכה את השתלשלות חיינו ההיסטוריים.

ה„היסטוריה הישראלית" מציעה את המסקנות היותר חדשות של החקירות בקדמוניות בני שם בכלל ובתולדות ישראל בפרט. ואף על פי שהיא מדעית לגמרי, היא נוחה למקרא וקלה להבין מאד, כי בהיותה ערוכה שעורים, שעורים היא מסלקת את ההערות היבשות ואת החטוט והנקור בפרטים ופרטי־פרטים בשעה שאינם נצרכים לגופי הענינים, והיא משתדלת להסביר אף את הענינים היותר מפשטים על ידי דוגמאות ומשלים, שהם לקוחים מעולם־המציאות ומן הנסיון ההיסטורי המאוחר.

החלק הראשון של ה„היסטוריה הישראלית" הוא דבר שלם ונגמר בפני עצמו, כי מקיף הוא את התקופה התנ"כית במלא רוחב מובנה. בהיסטוריה שעד חרבן הבית הראשון באו כל תוצאות החקירות החדשות באשורילוגיה ובאגיפטולוגיה ונתבארו דברי הנביאים והתנאים המדיניים, הכלכליים והרוחניים, שגרמו להופעתם, בפרטות יתרה. ובהיסטוריה שמתקופת גלות בבל ועד תקופת החשמונאים, שבספרי היסטוריה אחרים היא כמעט דף חלק, מתארים ימי גלות בבל ושיבת ציון, יסד המעלה, ימי אלכסנדר מוקדון ויורשיו התלמיים והסיליקיים והמרידה שבאה בעקבות רדיפותיו של אנטיוכוס אפיפנס בפרטות יתרה, כדי שיראה הקורא בחוש, איך הולכים ומתרקמים החיים הלאומיים החדשים בלא עמידה והפסק.

אל הספר נספחו ארבע טבלאות כרונולוגיות.

הספר מחזיק קרוב לעשרים גליונות־דפוס בפורמט בינוני, אוקטב, בכדי שיהא מצוי בידי מורה ותלמיד במחלקות של בתי־הספר, ונדפס בהדור גדול.

המחיר 1.50 קאפ. בלא המשלות, ועם המשלות באחריות עוד עשרים קאפ. ובכריכה 2 רו"כ בלא המשלות, 2.80 רו"כ עם המשלות.

המכירה הראשית — בהיצאת „מוריה", על־פי הכתבת:
Издательство „Морія", Одесса. Verlag „Moriah", Odessa (Russland).

מודעה

בעוד ירח ימים יופיע בסלוניקי, העיר האם ליהודי תורקיה הקונסטיטוציה התוגרמית, שבועון עברי בשם „התחיה".

השבועון הזה יתעסק בשאלות היהודים בכלל ואשר בתורקיה בפרט וכמובן במצב הממלכה התוגרית ביחס ליהודים ולשאיפותיהם.

בשבועון „התחיה" ישתתפו בחירי הסופרים העברים שבגולה כמו כן כותבים מומחים מכל ארץ תורקיה, א"י וכו'.

בהיות שהוצאת עתון עברי בסלוניקי כרוכה בהרבה הוצאות מחכים אנו עד אשר יאסף מספר המנויים הדרוש ואח"כ נוכל לגשת אל העבודה.

במה ימהרו אחינו שברוסיה, המתענינים במצב הענינים של תורקיה ואחיהם היושבים בה, לחתם על השבועון הזה.

מחיר המניה בעד רוסיה שלשה עשר פרנקים לשנה, שבעה פרנקים לחצי שנה.

האדריסה למשלח כסף:
S. F. Rabbi Jacob Meir, Chachambaschi Saloniqie Turquie

„הפועל הצעיר"

כלי מבטאה

של הסתדרות הפועלים העברים בארץ־ישראל.

„הפועל הצעיר"

יוצא לאור פעמים בחדש על ידי ועד המרכזי.

מחיר העתון:

בא"י: לשנה 5 פרנק, לחצי שנה 2,75 פרנק.
בחו"ל: „ 6 „ „ „ 3 „
בא"י גליון בודד 4 מתליקים.
בחו"ל „ „ 25 סנטים.

בידי הועד המרכזי נמצאות תעודות ספר הזהב של הקרן הקימת האלה, שאין כתבות בעליהן ידיעות לנו.

שם הנרשם. המנוח ד"ר הערצל, השתדלות עדת היהודים בעליי.	תרס"ד (תתת"י)	№ 1210
„ חדר המקרא בגוואזדזיק	(תרנ"ב)	„ 652
„ חיים בן זאב דעמבא	(תרס"ג)(תרע"ה)	„ 675
„ צבי הירש ברא	(תרס"ו) ותנצ"ו)	„ 1696
„ המנוח ד"ר הרצל ע"י „צעירי־ציון" בקוסטינקאוויטשי.	(תרס"ו)(תשב"ט)	„ 1729
„ אברהם יצחק בן משה זלמן עפשטיין ז"ל.	(תרס"ו) (ב'כ"ה)	„ 2025

FORTBILDUNGS-INSTITUT

und TÖCHTERPENSION

Königsberg (Pr.), Tragh. Kirchenstr. 71.

Erste Lehrkräfte. Sorgfältige Ausbildung und Erziehung. Haus mit Garten und Spielplatz. Junge Mädchen, die andere Bildungsanstalten besuchen finden ebenfalls Aufnahme. Sommeraufenthalt in Zoppot. Einige junge Mädchen finden Anschluss. Pariserin im Hause.

Eugenie Bloch.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים וקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

Изданіе «КАДИМА» Вильна:

1. Органы экоиом. возр жд. въ Палестинѣ. 2-ое дополн. изд.
2. ידיעות וועגען ארץ־ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפאר־מאציאנס־ביורא. פינפטע אויפלאגע.
3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Руппина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к. отъ 100 экз. 25 % скидки.
8. НАШИ БАНКИ—Б. А. Гольдберга. Цѣна 5 коп. безъ пересылки, За 100 экземпл. 3 руб. съ пересылкой.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

הַפְּרָחִים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

אפשר לרתם גם על ידי רצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна.	J. L. Goldberg, Wilna.
כתבת דמערכת:	
Луганскъ, ред. „Гапрохимъ"	Red. „Haprochim" Lugansk.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ

BY ROYAL LETTERSPATENT

употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Casimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

שתו רק יין „כרמל"

בית מסחר הספרים „תושיה"

ווארשא, נאלעווקי אייגענע הויז (נאלעווקי 39–31)

ימצא תמיד מבחר גדול של כל מיני ספרים בכל מקצועות הספרות, בעברית, ביהודית, ובלשונות לועזיות שונות.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מחלקה מיוחדה, ורבה ועשירה, לכל ספרי החנוך והלמוד ומכשירי הלמוד, ספרי המקרא לילדים ולבני הנעורים — של הוצאת „תושיה" ושל יתר ההוצאות והמו"ל השונים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מבחר גדול של ספרי תשורה, ספרים ואלבומים שונים, מכורכים הדר—בעד ילדים וגדולים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש אוסף גדול של תמונות ציורים, כרטיסי פוסטה מצוירים, כרטיסים עם שיריעם ותוי זמרה, טעמי נגינה וזמרה (נאָטען) — מהוצאות שונות ברוסיה וחו"ל.

בית מסחר הספרים „תושיה" ממלא את כל ההזמנות מערי השדה בזריזות ודיקנות מצוינה.

הסוחרים המוכרים את ספריהם לבימ"ס „תושיה" בקומיסיון מקבלים חשבונותיהם ושליקיהם בזמנים קבועים בדיוק גמור.

הקטלוג הגדול של בית מסחר הספרים „תושיה" נשלח חנם לכל דורש.

בקרוב תצא הוספה חדשה להקטלוג הנזכר.

האדריסה:

Книжный магазинъ „ТУШІЯ" Варшава

Buchhandlung „TUSCHIJAH" Warschau.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.	JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.
Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)	Direktion: Frau Dr. Pasmanik
Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія	Moderne Sprachen, hebraische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ высылается по требованію

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

תּוּשִׁיָּה

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau.

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

גרס״ם

שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י
משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פינסקר ז״ל)

№ 21

התֹּכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים. — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

כל גליון 10 קאפ.

„דאָס יודישע פאָלק"

3 קאמפלעקטען פאר דאס יאהר 1906, 1907, און 1908 ווערען ארויס־
געשיקט (אויך פערנאכנאהמע) צו 1 רובל א קאמפלעקט. פאר אלע
3 קאמפלעקטען 2,50 רובל, מיט פארטא. אין אויסלאנד—מיט 25 קאפ.
אויף יעדען קאמפלעקט טייערער.

(געבליבען שוין גאנץ ווייניג)

זיך ווענדען: אין רעדאקציע „העולם" ВИЛЬНО, СОЛДАТСКАЯ 3 15

אדרעס: П. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ, ВИЛЬНО.

„אידישע ציימונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע ציימונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור
פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר,
1,50 רובל, א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע ציימונג"

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין אגוטע ריכטיגע לייכט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה
פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע"—6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער ציימונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע"
אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל;

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

שווארצע טינט

אין פלאשען און טינטערס, אויף אנגרא און דעטאל. צו בע־
קומען ביי הירש מאיר ווישנעווסקי. קאוונא, ווילקאמירער גאס,
הויז גינזבורג.

די טינט צייכענט זיך אויס מיט איהר גוטען קוואליטעט, ווערט ניט געדיכט
און פערלירט ניט די אמת'ע פארב.

אין דעמזעלבען געשעפט איז צו בעקומען פערשיעדענע זארטען
קלעיאנקע (צעראטע) אין רעסטען, אויך געפלאכטענע צעראטענע
קאשיקעס. צו זעהר ביליגע פרייזען.

עס ווערט אויך ארויסגעשיקט פער נאכנאהמע ביים ערהאלטען
האנדגעלד נאכ'ן ערך פון בעשטעלונג.

אדרעס:

Г. М. Вишневскому, г. КОВНО, Вилькомирская ул.
д. Гинзбурга (противъ народн. дома).

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА

НА ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ
НА РУССКОМЪ ЯЗЫКѢ
для ЕВРЕЙСКИХЪ ДѢТЕЙ

„ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ"

ЦѢЛЬ ЖУРНАЛА—дать еврейскому ребенку еврейскую книжку на русскомъ языкѣ, служа тѣмъ источникомъ, гдѣ ребенокъ сумѣетъ почерпнуть здоровое понятіе о родномъ народѣ и его культурныхъ цѣнностяхъ, привязаться къ нему, полюбить его. Это даетъ редакціи право надѣяться, что „ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ" найдетъ себѣ поддержку и вызоветъ симпатіи въ каждой еврейской семьѣ.

Подписчики, кромѣ №№ журнала, получатъ 12 ежемѣсячныхъ книжекъ

„ЕВРЕЙСКОЙ ДѢТСКОЙ БИБЛІОТЕКИ".

а годовые, сверхъ этого, сборникъ стихотвореній еврейскихъ авторовъ съ ихъ портретами.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

На годъ—4 р., на 6 мѣс.—2 р., 3 мѣс.—1 р.

Адресъ: г. Лугансafкъ, Екатериносл. губ., редакція журнала „ЮНЫЙ ИЗРИЛЬ".

Проспекты по требованію высылаются безплатно.

Пробный номеръ при полученіи 12 коп. марками.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

Работа изящная. Цѣны умѣренны.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, כ"ו סיון, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 2-го Іюня, 1909 г. — № 21 — WILNA, 15-ten Juni, 1909.

א. כרמלי.

דְּבָרִים שֶׁכְּבָר נֶאֶמְרוּ. *)

I.

בקשנו לישב בשלוה. להתערן בזיום של התורקים הצעירים, ליהנות מנצחונם ולדרוש תלי תלים של הלכות על שערי „הפוליטיקה" החרשה „והעבודה" החדשה שנפתחו לפנינו בהיסח הדעת, — בא אחד־העם, ארם קשה זה, שכך דרכו תמיד לזרוק טפה של מרה ולערב את השמחה, ו„הפך קערה על פיה". ולא הספיק מכתבו האחרון, שערך לעסקני ארץ ישראל, להתפרסם במקורו העברי, וכבר נתגייסו „בעלי תריסין", מאלו העומדים בתיך העוגה הציונית ומאלו העומדים מחוצה לה, להלחם בבעל המכתב ובדעותיו „הנפסדות". „הא כיצד"? — מתמרמר וכועס אחד מן „המפורסמים" — גם עכשו, לאחר שהכל, לגמרי הכל, כבר נעשה „ברור ומובן" אפילו לתינוק דלא חכים ודלא טפש, לאחר ש„פלוסוף" גדול העיד על אחד־העם שאין עוד מלה בפיו, עדיין זה במרדו עומד!" ולא נתקררה דעתו של „המפורסם" עד שמסר מודעה רבה, שכל מכתבו של אחד־העם מראשו ועד סופו אינו אלא „חטא כבד" („ראזסוועט" נומר 16). השני נפרע בתיך כדי כעסו על אחד־העם מאת הפובליציסטיקה העברית בכלל והיא גוזר כליה על עלובה זו, לאמר שהיא „אבדה ואובדת את השפעתה על הדור שעבר בדרכו את מוריו מלפנים („הבקר" נומר 79), ובא השלישי נרעש ונפחד מאימת ה„רוחות", שעורר אחד־העם מקברם, ובקול מלא יאוש הוא מצוה עליהם שישובו למנוחתם ולא יוסיפו להטריד את החיים מעולמם (שם, נומר 96). ורשימת הכועסים והמרוגזים עדיין לא נגמרה, והפולמוס אפשר שגם הוא עדיין לא נגמר...

בקצרה: הכל כבראתמול, כמו לו כבר נעשה אצלנו הדבר ל„מחויב המציאות" שיהיו מאמריו ומכתביו של אחד־העם גורמים לא רק לפולמוס ספרותי, אלא ביחוד לכעס ורוגז. דומה שלא שכחנו כלום ושלא למדנו כלום.

ואולם מניח אני את הכעס ואת הרוגז, את התורקים הצעירים ואת שערי הפוליטיקה החדשה, והנני פונה לנקודה אחת, שנראית לי עקרית במכתבו של אחה"ע, ושרק לשמה נכתב, לפי השגתי, כל אותו המכתב, — לאותה הנקודה שלפני ימי דור אחד ידעו לקרוא לה „חבת ציון" ועכשיו, משגברה השאיפה לריאליות, לעובדין דחול, חזרו וקראו גם לה שם של חולין: „העבורה הריאלית בארץ ישראל." —

II.

הקצוות נפגשות, גם אחד־העם וגם הרצל, — אין לך קצוות יותר מרוחקות זו מזו כשנים הללו, — העמידו את קיום הציונות על אחת — על הרצון, אחד העם פתח את מאמריו הראשונים ב„התעוררות הרצון" וה„החלטה הלאומית" ומסים גם במכתבו האחרון, שעליו אנו דנין, ב„רצון הלאומי". והרצל התחיל גם הוא בהנחה, שהיהודים, אם ירצו, יזכו למדינה, והגיע לדבורו היפה: „אם תרצו — אין זו ברותא".

ואולם לא מתוך אוצר אחד אמרו שניהם לקחת את כלי זיינם, כדי ליצור את רצון העם.

אחד העם מעיד בפינסקר, אביה של הציונות, שהוא אמר לברוא את ההחלטה הלאומית מתוך ראיות והוכחות הגיוניות, כלומר, שאם העם הטובע בים צרה יכיר את צרתו ויבין את סבתה, דין הוא שיברא בקרבו רצון כביר להגאל ולהושע. ואת הדרך הזה התוה לעצמו גם הרצל, נביאה של הציונות. וכשגמר את ספרו ע"ד „מדינת היהודים", וחבריו התחילו דואגים לו, שמא נטו שכלו וכח הגיונו מן המסלה, מצא הוא את בטחון נפשו בטעות של חשבון אריתמטי שעמד עליה באותה שעה (עי' „הערצל'ס ציוניסטישע שריפטען", אויטאביאגראפיע), ואמר אל לבו: כיון שמשפטי והנחותי הגיונים הם, שוב אי אפשר שלא יביאו את האחרים לידי הכרה, ותיכף להכרה — רצון ומעשה. וכל כך גדלו בטחונו ואמונתו באמתו זו, עד שהוא מעיד על עצמו שחשב את כל הענין רק לרבר שבמעשה ושאין בו שום צורך ומקום לחלוקי דעות...

ולא עוד אלא שהרצל הרחיק עוד ללכת בדמיונו — ולטעות. פינסקר האמין (או, ביתר דיוק, רצה להאמין) רק שניתנה היכולת לברוא את הרצון הלאומי עפ"י דרכי ההגיון בלבד. והרצל האמין גם בזה, שאותו הרצון כבר ישנו במציאות ואין הוא חסר אלא גלוי. רצונו הפרטי, שלא ידע גבול וספוק, נראה לו כרצון העם, וכל אותן היצירות, שיצרה הציונות בימי תקופת הרצל, באמת לא נוצרו אלא בכח רצונו שלו, ונדמה לו, שרצון העם יצרן. ולפיכך לא היו כל אותן היצירות מכוונות כלפי פנים, כלומר, כדי לעורר ולגדל בקרב העם גופו את ההחלטה הלאומית, את

---

*) מבלתי חפצנו להגביל את חפש־הדעות הננו נותנים מקום למאמר הזה אף על פי שאיננו מסכימים להנחות שונות שבו.

המערכת

רצון. הגאולה והפדות, שהרי אותם ראה הרצל כאלו כבר ישנם במציאות ושהם פורצים להגלות מתוך עמקי הנפש של אישי האומה. אפשר שמשום שלא ידע הרצל את עמו, משום שלא ידע איש הפלאות הזה עד כמה מקולקלים הם הלבבות אשר אליהם פנה לפיכך לא דאג גם לתקונם, ולפיכך דאג רק „לתקון הדרכים", המובילים לכבוש הארץ ויסוד המדינה.

אלמלא קדם המות את הרצל קודם זמנו, מי יודע אם לא היה מכיר לבסוף את טעותו, ואפשר שהוא בעצמו, ברוחו הגדול, היה חוזר ומתחיל את הכל מבראשית. עכשיו שמת בלא עת גילתה מיתתו את מקום התורפה שבציונות. כמדומה לך, שכל מה שברא הרצל חי וקיים עדיין. הרי הסתדרות, ועדים וקונגרסים, הרי בנקים ופונדים ואפילו „עבודה ריאלית בארץ־ישראל" שהרצל התנגד לה כל כך. אלא שבל הדברים הטובים והיפים הללו דמות נשמות דאזלות ערטילאות להם: ניטלה מהם נשמתם, נפסק כחם החיוני — אותו הרצון הפרטי שהיה מחיה ומהוה אותם בשעתו — ונתגלה שרצון אחר, יותר חשוב ומתמיד, רצון לאומי חסר להם מתחלת יצירתם...

ואפילו אם לא תרצו — אין זו בדותא. ואפילו אם אלף נצחונות ינחלו התורקים הצעירים, ואפילו אם לערמה גדולה יערמו כרוזיכם והבטחותיכם שהשערים נפתחו, העם, אשר אליו אתם פונים, אם גם ישמע לא יבין, אם גם יקשיב לא ירגיש שהגיעה שעתו, כי על כן לא הכינותם אותו לכך, לא רפאתם את לבו ההרוס ורצון ואמונה לא בראתם לו...

כי „לא זו היא הדרך" הורה אחד־העם משעת כניסתו הראשונה לתוך התחומה של הספרות העברית. ואמנם צדקו מריביו: „עקשן" הוא האיש, בוטח באמתו, לא יבגד בה ומדרכו לא יסור. וכי ירד ברחובנו גשם של אמתיות חדשות „מאירות עינים", הסותרות זו את זו ובטלות זו מתוך זו בתוך כדי „הארה" ומשאירות אחריהן חלל ומקום פנוי וצער גדול של ריקניות ועומה — לא עליו יהיה הגשם ולא אותו ישטפו המים...

אחד־העם יודע שה„החלטה הלאומית" אינה עשויה להיות עומדת פתאם מאליה, ב„גזרת פתגמין קדישין", אלא שההחלטה המתמרת וקימת לדורות, — לא זו שמיתתה סמוכה ללידתה, — היא הסכום של עבודה נפשית קשה וזעזועי לב מרובי פנים שקדמו לה; שהרצון, — הרצון ולא הנרוי, — הוא הצרוף האחרון היוצא מתוך שורה שלמה של הרהורים המצטרפים לתקוות, של ספקות הנעשים לוראיות ושל שאיפות ותשוקות הגדלות ומגיעות למדרגה של חפצים. אין אומרים לו לאדם: „חפץ"! משום שכך מצוה ההגיון, שהרי „מה יעשה אם בכל זאת לא יחפוץ, כלומר לא ירגיש חפץ כזה? או עוד יותר — מה יעשה אם חפצים אחרים, החיים באמת בלבו, מתנגדים לחפץ כזה ומביאים אותו לעות גם את משפטי ההגיון, כדי להוכיח שאין עליו לחפוץ כלל, שאין לו גם רשות לחפוץ כלל?" (עפ"ד ח"א, עמוד ל"ר). ולא עוד אלא שידוע לנו גם מצב נפשי משונה ומצער כזה, „שרוצה האדם לרצות — ואינו יכול, מפני שמשולל הוא באותה שעה מהתנאים המוכרחים להתעוררות הרצון במדה הדרושה בשביל שיהיה לכח פועל" („הגיעה השעה" א', „העמר ח"א, עמ' ח'); הרי שהצווי המפשט של ההגיון בלבד אינו מחיב עדיין את הרצון ואת ההחלטה, ואין דרך אחרת אלא לגדלם ולחנכם חנוך טבעי ומעשי בתוך לבו של אדם ולעשותם לכח חיוני, שהכל יש בו: גם הגיון וגם שירה, גם תשוקה וגם אמונה...

III.

בכונה מיוחדת הרגשתי את המלים „חנוך טבעי ומעשי", כדי להוציא מלבם של המגלים בדברי אחה"ע פנים שלא כהלכה ומיחסים לו, אם בכונה או מרוב תמימות, דעה מוזרה שאפשר לעשות את הרוחניות המפשטה „דלית מחשבה תפיסא בה כלל" בסים לחנוך הרצון וגדולו. „סובבת הולכת רוח האדם מן הגשמיות אל הרוחניות ומן הרוחניות אל הגשמיות ועל סביבותיה שבה הרוח" כותב אחד מן החולקים על אחד העם („העולם"

יהודה קרני.

רֶשֶׁת שֶׁל לְבָנַת הַסַּהַר צְדָתְנִי בִּשְׁעַת הַשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה
בַּלַּיְלָה מִדֶּרֶךְ חַלּוֹנִי,

וּדְמוּיוֹת לְבָנוֹת
לִי רוֹמְזוֹת בְּהֶסְתֵּר. מִי יֶעֱרַב לָצֵאת בְּשָׁלוֹם מִפֶּתַח מְעוֹנִי,
וּלְהֵיכָן בְּשָׁלוֹם לִכָּנֵס?
וְיוֹצֵא אָנֹכִי לְבַדִּי
בִּשְׁעַת הַשְּׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה מִבֵּיתִי—
וְזֶה אֶל זֶה דּוֹבְרִים כּוֹכָבִים, וְזוֹ עִם זוֹ רוּחוֹת מְסַפְּרוֹת,
וּמִי זֶה יְדַבֵּר בַּעֲדִי,
אֲחוֹתִי־רוּחָמָה, אֲחוֹתִי־
לְבָנָה? הִתְעַטֵּף הַלֵּיל כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת.
וְנִקְדַּשׁ וְנָדַם, כִּי קִדּוּשׁ הַלַּיְלָה הַזֶּה מֵהֵאָמֵר בּוֹ תְּפִלָּה
אוֹ שִׁירָה,
הֵן אֶפְשָׁר, כִּי לֵיל זֶה—הַגָּדוֹל, הַגָּאֶה מִלֵּילוֹת,
וְאֶפְשָׁר הַלַּיְלָה—לֵיל לֶדֶת מַזָּלִי, הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן לַיְצִירָה,
עָלְתָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל עוֹלַם־הֲוָיָה בְּשַׁחַק לִתְמָהּ,
וְזָכֹר לֹא אֶזְכֹּר, אֵימָתַי
כֹּה הָיְתָה הַנְּשָׁמָה שֶׁבִּי בִּמְלוֹאָהּ, הַנְּשָׁמָה שֶׁלִּי בִּלְתִּי־פְגוּמָה;
הַלַּיְלָה — לֵיל קִדּוּשׁ־הַלְּבָנָה, הִתְחַדְּשׁוּת נִשְׁמָתִי.
וְטוֹבֵל אָנֹכִי בְּאוֹרוֹת הַלְּבָנָה הַזַּכִּים
וּבְאוֹר שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת;
בִּשְׁעַת הַשְּׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה דְּמוּת בָּאָה וְקוֹרְאָה לִי
לָצֵאת לִתְחוּמֵי־מֶרְחַקִּים,
וְיוֹצֵא וְתוֹעֶה אָנֹכִי לְבַדִּי עִם שַׁ״י־דָעוֹלָמִית...

דבורה באראן.

פֶּדְקָה.

עם הנץ החמה, בשעה שכל דרי העירה שרוים הם עדיין בבתיהם, כשהנם שקועים בשנה עמוקה — ממהר הוא פדקה, יוצא אל מרפסת בית־הדואר ומכין את פניו מזרחה. לפניו משתרעת דרך ארוכה־צרה, הכבושה בין שני שדות רחבים; פדקה מצמצם את שתי עיניו הגדולות התתרניות, מכוין

נומר 19). תמיהני אם לא היה אחד־העם עצמו חותם על הדברים האלה, אלמלא היתה המליצה יתרה על הכונה שבהם. דוקא אחד־העם, הרואה תמיד את החומר והצורה מובלעים זה בזו וניזונים זו מזה, אי אפשר שלא יהיה בטוח בטחון גמור שרק מעשים טובים הם האמצעים היותר נאמנים לעורר אמונה ואהבה" ו„כי רק במעשים טובים, ולא בדבר שפתים בלבד, יש לנו תקוה לנצח את הלבבות" (עפ"ד ח"א עמ' ד' ח'). השאלה היא רק זו: מה יש לו הזכות להקרא מעשה? אם נקרא מעשה לכל דבר אשר יעשה ואפילו לאותו שאין עמו כונה ותכלית אחרות אלא רק זו שלא תהיינה הידים נחות, אם כל עבודה ואפילו זו שאינה צריכה לא לגופה ולא לגוף אחר ג"כ שמה עבודה, ודאי שאחד־העם אינו מעשי לגמרי. אבל אם נקרא מעשים רק לאלו, שעשיתם יש לה כונה ותכלית והן מוכרחות מתוכם, והם, המעשים, יש בידם לשוב ולהעשות גורמים למעשים אחרים נחוצים ותכליתים כמותם, אין כל ספק שאחד־העם הוא המעשי ביותר. ולפיכך רבה היא אמונתו של אחה"ע בכהה והתמדתה של „אהבת הטפול", משום שכל העוסק בדבר ומשקיע בו את כחו, חוזר ונהנה ממנה, כופו שתעשינה האהבה ומסירות הלב לבר טפולו זה הלק גדול מנשמתו ו„לפי רבות תשוקת לבבנו אל הדבר, כן תגדל אמונתנו באפשרות השגתו וכן תחוקנה ידינו להתגבר על המעצורים העומדים לשטן לנו" (דרך החיים", עמ' ה').

ורק מכאן, מצד הכרתו את ערך ה„חימר" כשיש „צורה" נאותה עמו, מצד היותו כרוך אחרי מעשים טובים, המטיבים לעושיהם ומהנים את הבריות, בא אחה"ע לידי שיטתו הקבועה בחבת ציון. הנה אנו נושאים את נפשנו לארץ ישראל (אם לשם קבוץ גליות ופתרון שאלת היהודים. או לשם מרכז הרוח והתרת שאלת היהדות — מחלוקת זו אין ענינה לכאן) ואנו רוצים שישא גם העם, או, לכל הפחות, חלק חשוב ממנו, את נפשו אליה, כלומר שיבוא לידי החלטה, בלשונו של אחה"ע, „ששני דרכים לפניו: דרך החיים ודרך המות", ולידי רצון „לבחר בחיים— להקדיש מיטב כחותיו החמרים והמוסרים להצלתו זאת האחת: לתחיתו בארץ אבותיו", הרי זה דבר הלמד מאליו שאי אפשר להתחיל ממה שעתיד ויכול לבוא רק לבסוף, כלומר מן ההחלטה והרצון גופם, אלא מאותן ההכנות החנוכיות שצריכות לקדום להם. מהכנת הלבבות ותקונם. והדרך היותר בטוחה להכין את הלבבות ולקרבם לארץ ישראל היא חבת ציון המעשית גופה — העבודה בארץ ישראל והטפיל התמידי בתחיתה, העבודה והטפול המודרגים והמכודרים המתחילים בקטנות ומכיימים בגדולות, המעוררים את האהבה ומביאים לידי אמונה ורצון.

חולקים אלו שאינם מודים בהעיקר הגדול של הכנת הלבבות ומגלים קרן זוית „אפלה" בשיטתו של אחד־העם.

הם טוענים: הן אחה"ע גופו נמנה על „משוללי הגלות", כלומר אין הוא מאמין בדבר שבזמן מן הזמנים תהא כנסת ישראל שבגולה נתונה בתנאי קיום כאלה, אשר יספיקו לה את היכולת להיות לבבה שלם ורגשה הלאומי בריא, אלא שתמיד ובכל המצבים עתידה הגלות להיות ממעטת את דמותה של האומה ולעשותה כפופה ומשועבדת לא רק בגופה, כי אם ביחוד ברוחה ונשמתה להכביבה והתרבות הזרות לה ומעיקות עליה בכל אותן הדרכים הפתוחות בפני הרוב התקיף וסגורות בפני המעוט החלש. נמצינו למדין, שכל זמן שתהיה הגלות שולטת בנו אי־אפשר שיהיה לבנו מוכן הכנה גמורה ושנזכה לרגש ורצון לאומים בריאים ושלמים. ומאידך גיסא עומד אחה"ע ודורש כל ימיו, שאין תקוה לציונות אלא אם כן יבריא רגשו הלאומי של העם ולבו ירפא. הרי שדבריו סותרים אלו את אלו.

ואולם שוכחים או, ביתר דיוק, משביהים הטוענים הללו את התפקיד הגדול שחלק אחה"ע בעצמו לחבת ציון המעשית ביחס לתקון הלבבות ותחית הרוח. הציונות המעשית של אחד־העם קדמה לזו של רחולקים עליו ולחנם הם רואים בדבריו, ולא בדברי עצמם, רק איזו „מיטאפיסיקה" בלבד. קיומו של

ועושה את ידו כעין שפופרת, מגביהה וסוקר בעדה שעה ארוכה. מבחין הוא בנקודה שחורה מתנענעת, ההולכת וקרבה אל העירה — מרכבת הפוסטה החוזרת מתחנת מסלת־הברזל — והרי הוא זז ממקומו, מפשיל את שתי ידיו לאחוריו ומתחיל מטיל אילך ואילך על גבי המרפסת. קומתו הענקית וזקופה היא אצלו וישרה. מעילונו — מעילון נושא־מכתבים, המקושט בשתי שורות של כפתורים תכופים ונוצצים, מושך עליו חוט של חן. פניו השחרחרים מרוחצים־רעננים הם, ובלוריתו—רטובה, שחורה־מבהיקה ומסובכה קצת. ממנה שערות נבדלות ועומדות וקופות — קפואות כלפי מרום, וממנה שתים שלש קווצות משתלשלות ומתבדרות על מצחו, על רקותיו. תלתלים אלו מתנפנפים הם עכשו אצלו מתוך הליכה, מטפחים לו על מצחו, סורטים־מדגדגים ומגרדים־מלטפים בבת אחת. פדקה מצליף את מבטו כלפי מעלה, תולה בם את עיניו ומחיך.

בתוך העירה מתחילה בינתים תנועה. איזה תרנגול קורא, וקולו הולך מסוף העירה ועד סופה. שערים חורקים מתוך פתיחה וסן הרבתים האפלות מתפרצות פרות בודדות, המתכנסות אחת אחת אל הרחוב, כשהן מעלות גרה מתוך התרשלות, מגביהות ראשיהן, מכשכשות בזנבות ומשמיעות געיה מקוטעה אל כל תקיעה ותקיעה של חצוצרת רועם הנאמן. איזו אשה בעלת רגלים יחפות, התחובות בסנדלי־עץ, מושכת בכל כחותיה את קילונו של הבאר, שואבת, ממלאה את הדלי המכוסה באיזה ירקון ירוי ומריקה אותו אל תוך כדיה. המים נשפכים ברעש, כשכמה וכמה טפות נתזות מהם, מסתלקות לצדדין ונוצצות כלפי השמש העולה כספירים קטנים. תיש העירה עומד סמוך לאיזה פרגוד, הובק את אחת מכלונסאותיו בשתי כפותיו הקודמות, מפצל ממנה תתיכות חתיכות של קלפה ולועס. תריסים נפתחים, מתוך הארובות מתחיל מתמר ועולה עשן, ועל אבני המרצפת נשמע קשקוש של גלגלים: מרכבת הפוסטה מתעכבת סמוך לבית הדואר, פדקה נגש אליה אל מרכבה זו בקפיצה אחת, סונק אל תרמיל דעור הגדול, הומפו ביד אחת ומופלו אל לבו, היד השניה הרי היא מרפרפת עליו על תרמיל זה וממשמשת, נשמע רשרוש קל של מעטפות ניר, גלויות. לבו של פדקה מפרכס:

— אלמלי ידע כבר את מי ישמח היום ואת מי יצער!...

והרהורו זה — כלו מכוון הוא כלפי מאת המשפחות העבריות, הדרות שם, בתוך השפלה, שכולן אינן אלא תינוקות, וזקנים יבשים, ריבות ונשים שבעליהן נטרדו למדינת הים. — — — — — — — — — —

מצלצלת היא השעה התשיעית. פדקה נוטל את ילקוט העור שלו, מפשיל את רצועתו על גבי שכמו, מותחה באלכסון על חזהו, קושרה ומפרפה מתחת לבית שחיו ויוצא אל העירה.

את רחובו — רחוב הנוצרים—עובר הוא מתוך זריזות יתירה. מתעכב הוא כאן רק לרגע סמוך לביתו של הרופא, מוסר איזה גליון מקפל של יומן, הופך את פניו ומרחיב את צעדיו. משרתת הרופא, בפרית שמנה וגחכנית, מלוה אותו במבט ארוך, תאוני. דרך החלונות הפתוחים נראים ראשים בעלי שערות פשתות וצהובות — בחורות מדרי הרחוב נותנות בו עיניהן. אחוזות משגרות לו גם נשיקות אויריות ממושכות. פדקה — אין הוא מהגאן אפילו בסקירה אחת. מוסיף הוא לפסע את פסיעותיו התכופות־גסות, כשהוא מנקיש לפעמים במקלו באבני המרצפת ומשאיר אחריו עמוד דק של אבק, ההולך ומתמוזז בתוך האויר. קומתו הגבוהה כולה וקופה היא, כולה ישרה. ימינו חובקת את ילקוט העור, המלא מכתבים סגורים וגלוים ומאמצתם אל רחוה.

ומכיון שמגיע הוא לקצה רחובו המשופע ולפניו מתגלה השפלה הרחבה — הליכתו נעשית טפיפה ומבטו־תיוך. מעל גבי רוב האכסדרות, דרך החלונות ומעל כל האסקופאות נזקפים אליו עכשו אל פדקה ונתלים בו הרבה זוגות של עינים, הזוקרות בו מתוך צפיה של תקוה ופחד. נשים קופצות מעל המעקות, פוסחות על במה ובמה מדרגות בפסיעה אחת ומכוונות את

האידיאל הציוני בכל היקפו בעתיד והציונות המעשית התלויה בארץ־ישראל בהוה, בכל עת ובכל שעה, כרוכים ודבוקים הם זה בזו אליבא דאחה"ע, כשם שכרוכים ודבוקים הסבה והמסובב זה בזו. אמנם גדול ורב הוא כחה של הגלות, אדמת נכר כופפת את הקומה וממעטת את הדמות, הלבבות מתמעטים והרגשות נכהים ונקהים. אבל גדול ורב הוא כחו גם של טל התחיה הבא משם, מאותה הפנה הקטנה שבתוכה עתידים להקלט שירי הכחות הטובים והרעננים, שעדיין לא נפחתה איכותם הלאומית, הרוצים ויכולים להיות צומחים מתחתם ונעשים לעברים אמתים ושלמים בצביונם הטבעי, עד כדי שישמשו בחומר כברוח רמות וצורה לכל אדם מישראל שבגולה להדמות אליהם ולהיות כמותם. נופץ מחנה ישראל והוא שוכן בגלותו אהלים אהלים. ומי יאספם? הוכתה נשמת העם ותשבר לרסיסים. ומי יקבצם? מורדת האומה בעצמה, בעברה ובעתידה. ומי יכבוש אותה, כי ישיב אותה אל עצמה?—אין דרך אחרת חוץ מ„התרכזות רוח האומה בחבת ציון". ולפיכך „כל מעשה אשר יעשה בדורנו (ומי יודע עוד כמה דורות אחרינו) לשם חבת ציון, בין בחוץ לארץ ובין בארץ ישראל, צריך להיות מכוון לא להתרכזות האומה, כי אם למה שלפניה, להתכרזות הרוח"... (עפ"ד ח"א עג' XI). ותמיהני אם בכל הספרות הציונית הרחבה נאמרו דברים כאלו שאמרם אחה"ע (עפ"ד ח"א, עמ' פ׳—פ"ג) על ערכה של חבת ציון המעשית וגדלה כתרים בפני צרת הגלות ופורעניותיה. תמיהני אם כל „המעשיים" שלנו הדוגלים בשמה של „השעה הגדולה" ומדברים גבהה בשמם של „המעוף" ו„המרע",— אם כולם ידעו ויודעים להגיד בהקיץ אותם הדברים הברורים אשר הגיד אחד־העם בשעה שחלם את „חלומו" הנהדר, שיש בו גם מנחמותיה של האמונה וגם מיסוריה של המציאות...

IV.

וכבר אני רואה מנוד ראשכם ולעג שפתותיכם: „אחד העם, שכמוהו כהרצל התנגד לעבודת הישוב ודבר בו סרה, בתור נביאה של חבת ציון המעשית. הא כיצד?!"—

טועים אתם, רבותי, טעות גדולה. הצד השוה הזה שמצאתם בהרצל ואחד העם אינו שוה כלום ואינו אלא שטחיות גמורה. הרצל לא ידע ולא חפץ כלל לדעת את העבודה הישובית ה„פעוטה" בארץ ישראל, אם יפה היא כולה ומום אין בה או רעועה ומקולקלה היא. לו לא היתה נחוצה שום עבודה בא"י, תהיה איזו שתהיה, שהרי יבוא יום, והמכשולים שאינם תלוים ברצונו של העם אלא ברצונם של אחרים יוסרו מעל דרכו, ה„שערים יפתחו" ואז יקום העם ויתעורר וכנחל שוטף ישטוף בנעריו ובזקניו, בגדוליו ובקטניו, אל מדינתו, ותחל העבודה הגדולה אשר התם במשך שנות מספר. וא"כ הצעדים הקלים, הפסיעות הקטנות למה הם באים ולמי יש צורך בהם?

משא"כ אחד־העם, היודע „שלא מצינו בדברי הימים עם זוכה לממשלה מדינית—ולא ביד חזקה—בארץ שלא עמל תחלה בעבודת ישיבה" (עפ"ד ח"ב, עמ' ל"ט), הוא בא לידי התנגדותו ו„אמתיתיו" רק משום שגילה את המומים שבעבודה זו של עכשיו, משום שלא מצא בה את אשר בקש—גשירת גשר בין העם ובין הארץ, כדי שיוכלו שניהם להיות יונקים ונהנים זה מזו וזו מזה; משום שנסתכל וראה שהכל הולך ונוטה רק לצד אחד—שתהיה הארץ מקבלת השפעה ונהנית מאת העם ואין מעשה אשר יעשה כדי שיחזור העם ויהנה ויקבל השפעה מאת הארץ; משום שראה את חבת ציון, אותה חבת ציון שראויה היתה שעל ידה ינתנו להעם הרצון להגאל והאמונה בגאולתו, והנה היא הולכת ונעשית חולין גמורים ומגיעה למדרגת עבודה „ריאלית"; משום שצפה וראה, שאם תהא עבודה כזו הולכת ונמשכת „לא העשה חבת ציון ל„שבולת" של היהדות הלאומית", וכשתבוא השעה המוכשרת לעבודה גדולה ונמרצה ישאר העם עומד במקומו, לבו לא יחרד בקרבו ונפשו לא תמלא תקוה ואמונה ו„לא יהיה לנו ביום ההוא מחנה גדול של יהודים בריאים ברוחם, שיהיו

פניהן אליו. ריבות מסתלקות ממלאכתן, משלשלות ומורידות את שרווליהן המפשלים, וכשהן מעמידות לו לפדקה פנים כמוקים הרי הן מכתבות בו מתוך היוך של הכתנה וממהרות לקראתו אף הן, כששולי שמלתן מתגדרים להן מתוך ריצה. מצדי הרחוב צצים ומבצבצים פעוטות יחפים, המסירים את כובעיהם המעוכים מעל ראשירם ומתכונים לקבל את פניו של נושא המכתבים. והאחרון — במתינות הריהו הולך ומכנים את עצמו אל בין כנופית הנשים והטף ההולכת וגדלה מרגע לרגע, מבטו המרושל מתעכב פעם על פנים אלו ופעם על אחרים. ידו נתונה היא כבר בתוך הילקוט, ממשמשת במכתבים, מקפלתם, ממעכתם... רואה הוא שכל העינים תלויות על ידו זו ומסתינות באיזו אי־סבלנות משונה, והרי הוא משהה אותה בתוך הילקוט בכונה. קומתו זקופה אצלו, משכמו ומעלה גבוה הוא מכל הכנופיה הסובבתו, גופתו הנמושה, העטופה שחורים, בולטת ביותר מבין צבעי השמלות הבהירים של הנשים, כובעו שמוט לאחוריו, ובלוריתו השחורה מבהיקה כלפי השמש. פדקה מרגיש נחת בכחו ויפיו, מוציא הוא פתאם מבין שפתיו איזו שריקה מסולסלת ומגחך:

— באמתו של דבר הרי אין אני בא אלא לבשרכן, שעדיין ש„לכן" מטפלים שם בכתיבת המכתבים.

מדבר הוא יהודית משובשת, כשהוא מאריך „בריש" ומבטא את ה„הא" כ„חית". הבריות שמסביב לו צוחקות, מצביעות עליו מתוך איום ובקשה גם יחד:

— אי, ארכן, ארכן, עד היכן מתיש אתה את כחותינו בהלציתיך? פדקה צוחק אף הוא. מוציא הוא מתוך ילקוטו מעטפה גדולה ומנדנדה באויר, כשמבטו תועה ומחפש לבין הכנופיה:

— היכן היא שם חגוצה א? הרי „שלך" משגר לך את „פרצופו". פניה של הצעירה משתנים לכמה ובתת גונים ברגע אחד; וזוקפת היא את כל עשר אצבעותיה כלפי מעטפה זו, כשבל דמיה תוססים בתוך עורקיה. החבורה מסביב מצטמצמת עכשיו ומכנסת את עצמה לשטח קטן. זקנות מזדינות במשקפים ומגביהות את ראשן למעלה, אפילו זעירים תוחבים את עצמם לבין הגדולים, עומדים על בהונות רגליהם ומביטים מתוך צפיה של סקרנות.

הראשון שקורע את המעטפה הריהו פדקה. במתינות מערטל הוא את התמונה הפוטוגרפית מתוכה, מסתכל בה וצוחק:

— בלי פאות וזקן כשם שאני הנני יהודי...

ושוב מכניס הוא את ידו אל תוך ילקוטו:

— פסיל, היכן היא כאן פסיל—לך בעלך שולח קפיטל של שלשים „קרבים"...

יש שאל תוך דכנופיה נועצת פתאם את עצמה איזו אשה, כשנשימותיה תכופות הן מתוך ריצה, פניה מתולעים ומזיעים כלם, שתי ידיה הרי הן חיבקות דבר מה מתחת לסנורה המזוהם:

— פדקה—את, הרי אני זקוקה לעזרתך, הסתכל;

ומנענעת היא בתוך ידה בקבוק גדול:

— כמה ידים טפלו כבר בפקק זה, אלא שאין להזיזו ממקומו. נתחב—וחגל. פדקה משמיט לרגע את מקלו לקרקע, נוטל את הבקבוק, סניעו ומחזירו תוך כדי דבור, כשבין אגודלו וזרתו נתון פקק של זכוכית נוצצת. הוא מנענע בראשו:

— אי, נשים, נשים...

הבריות מקלסות אותו מתוך תמיה של כבוד:

— ידי גבר...

פדקה שומע את שבחו ושותק, בשתי עיניו מנצנץ רק איזה ברק לח

מיבשרים לדרגיש, להתפעל ולפעול במיכן הלאומי ככל שאר בני עמים בריאים ולהיות ככה היסוד לבנין", ו„באופן היותר טיב ימצאו אולי יהידים, זעיר שם זעיר שם, שיקנו קרקע ויוסיפו עוד מישבית אהדות, ועיד יהידים, שיבני אולי איזי בתי חרושת, ואיזו עשירים יתנדבו אולי בשעת רחמים לקנות איזו מניות של הב־ה פלונית או אלמונית"... („הגיעה השעה" ב׳, „העמר" ח"ד עמ׳ ז׳).

וכשאנו נעשים בעצמנו עריב חיים לאמיתתם של הדברים האלה, אין בנו אומץ הלב להוות על מעוהני, אלא על אומרם יזעף לבנו, „יהרהרנים" שבנו לובשים „נקמה וגבירה" ומכריזים עליו שהיא חוטא ומחטיא את הרבים...

עוד לא הספיק מכתבו ראחרון של אחה"ע להתפרסם במקורו העברי, וכבר קמה הזעקה במרננו: „הנה היא האדם הקשה, שגם בהגיע השעה המיכשרת, אשר אליה נשאנו את נפשנו, הוא אומר לרפות את ידי העם ולרופף את אמונתי"...

הלא תידו, רבותי, שזעקתכם זו זעקת שוא היא ואין בה שום ממש. הלא תודו שאין אחה"ע בא לרפית את ידי העם ולריפף את אמונתי, אלא הוא קירע את עיניכם העצומית בבינה ואומר: „הביטו וראו, הנה הגיעה השעה וידי העם רפית ואמונתו רפויה, דביטו וראו את אשר עוללהם לכם ולעם"!...

הלא תודו, רבותי, שכיף סוף הגיעה השעה שתפקחנה עיניכם לראות את צביונה האמתי של איתה העבודה ה„ריאלית", שכל כך אתם מכריזים ומתריעים עליה, ולהבין שעבידה שכזו לא היתה יכולה בעבר ולא תהיה יכולה גם בעתיד להגיע למטרתה העקרית — להביא את העם שבגולה לידי חבת ציון ולהכשיר אותו לקראת השעה המיכשרת...

„זה כשלשים שנה אנו עובדים את העבודה הציונית — דור שלם! אבל כמה זמן וכח יצא לבטלה במעשים „ריאליים" פחותי ערך, שעשו את האידיאל חולין, ובמעשים „מדיניים" אוחזי עינים, שתפשו את העם בלבו אך לשעה קלה!..." אל תרגזו ואל יכעיסוכם הדברים הקשים הללו, כי אמתים הם. אמנם דיר אחד, שלשים שנה אינן עיד תקופה גדולה בחיי עם, ומכש"כ בחיי עם כעמנו, דמינה את שנותיו לאלפים ושעצמיתיהם של ששים מדורותיו כבר בלו באדמת נכר. אבל הלא תודו, שהיתה לני הרשית לקוית, שאם במשך ימי דור אחד לא תכבש הארץ לפניני, יספיק האידיאל הארצישראלי לכבוש לו את העם או, לכל הפחית, הלק חשוב ממני. אמרני: אם עבידת הישוב בארץ־ישראל איננה עלולה להעשית בתקופותיה הראשונות גירם השיב ומינכר בחיי החמרים של העם ומי יודע כמה דורות יעברו עוד עד אשר יזכה היפה של א"י לקבל בסבר פנים יפות אפילו כחצי מספר היהודים המתקבלים שנה שנה בפנים זעומות בחיפה של אמירקה, עתידה היא, דעבייה הארצישראלית, להשפיע על רודו של העם, להחיית את לבו ולעשותו מדור לשירה חרשה ורוממה, להבינו ולהכשירו לקדושתה והודה של מסירת נפש, כשתגיע השעה הראויה והצריכה למסירת נפש. והנה אנו „עוכדים" ו„עובדים" זה קרוב לשלשים שנה, והנה הגיעה השעה הגדולה באמת שאנו קימין בה היום, ומה אנו רואים? אין כאן לא אידיאל ולא שירה, לא עם ולא מסירת נפש, לא קדושה ולא יופי, אלא מה יש כאן? הולין בזיים, קרירית איומה וזעימה, צרציר יבש ומשעמם של צירקולרים וכרוזים ו„מנין" עשירים, המתנדבים „בשעת רחמים" לעלות לארץ ישראל „ליום ולילה אחד", וכנגדם „מנין" של „מנצחים על העבידה" היוצרים בכוונה, כדי להפיש את „העשירים" בלבם, או שלא בכונה אלא רק מחסרון ידיעה, אגדות חדשית ו„מזהירות" ע"ד האפשריות הגדולות התיויות עכשיו בארץ, שהיום הוא זמנן ומחר כבר עבר זמנן לעולמי עולמים...

ואל תתפלאו: זהו ענשה של כל עבודה שאין בה רוח ונשמה, וזהו גם ענשה של עבודתנו „הריאלית" שלא ידעו עובדיה להרימה למדרגת חבת ציון!—

סיון, תרס"ט.

רגעי. במהירות מריק הוא את יתר המכתבים מילקוטו, נוטל את מקלו ומתיתק, מרגיש הוא, שהרבה זוגות של עינים תלויים בגבו, מלטפים אותו מגפפים. הוא משתדל ללכת בקומה זקופה.

יש שתשכת אחד מלילית הקיץ נהפכת פתאם לאורה. בתוך השפלה נופלת דליקה. מכבים אין בעירה. הנוצרים, דרי ההר, מכיון שהם רואים את שמיה של העירה מתאדמים, הרי הם מתחילים מטפלים קודם כל בהצלת מטלטליהם, והאש, ככת הורין גמירה, הרי היא זורקת בינתים אודים גדולים וקטנים לכל עבר, שולחת לשונות אדומות, ארוכות, ההולכות ומשתרבבות, הולכות ומתמשכות, מגיעות עד הגגים הקרובים, מלפפות, מלחכות ומבקשות לבלע באיוו רעבתנות משונה עוד בנינים ועוד; נשמע קול נפילתם של מרישים; קורות מדרדרות ונופלות מתוך רעש. הנה נכפף אחד הקירות ונתפזר לכל רוח, אחריו נשמט הגג ונחבט מתוך שאון בקרקע, כשהוא מתיז גחלים ונצוצות לכל עבר. בתוך השפלה מהומה. פרות נפחדות, שהוצאו מתוך רפתיהן, מתקבצות ממקום למקום, כשהן מתחככות זו בזו וגועות. תרנגולים בעלי נוצות פרועות תועים וממשמשים כסומאים בעינים פקוחות, כשהם משמיעים קרקור הצורם את האזנים. כלבים נובחים ומיללים. מעל ההר משמיע את צלצולו העצוב־ פעמונו של בית כנסת הנוצרים. נשים יחפות וערומות למחצה זוקפות כפיהן כלפי מרום, מטיחות דברים קשים כלפי מולן, מקללות את יום הולדן. אחריהן נגררים תנוקות, המזדעזעים מתוך קור, מתנודדים ומיבבים בקול. ברגע כזה עולה כמו מן הארץ גופו הגדול של פדקה, מרחוק הריהו מנענע עדיין בידיו כשהוא משתדל להשתיק את „צריחות והיללות, דעתו היא צלולה ומיושבת עליו, מפני הסכנה אין הוא חושש, בוחר הוא את הבנין היותר קרוב אל מקום האסון, מתכנס אל תוכו, מעמיס על שכמו כמה וכמה מטלטלים בבת אחת ומסלקם אל האתו. מכל צד סובבות איתו נשים, הפורשות אליו כפים, מתחננות אליו ומברכות אותו כאחד, פדקה מרגיע את כל אחת ואחת:

— אל תתחשנה, טפשיות — שמא אין אני עמכן?...

וכשמפציע ועולה אחר לילה כזה שחר חור, הרי האש שקועה כבר. מתוך שיורי החורבות מתמר ועולה עשן, בתוך האויר תועה ריח של עורות הרובים, חלב שנתמסמס. על גבי דאהו מתגוללות ערמית של מטלטלים צרובים, רהיטים שבורים. על גבי כרים וכסתות מלובלכים מוטלים תנוקות שקועים בשנה, פדקה אף הוא כאן. בלוריתו פרועה. פניו מכוסים בריר של זעה, הוא מנקה באיזה סמרטוט את חליפתו ומספר עם כנופית הנשים הסובבתו; האחרונות הרי הן משהות עליו מבטים חמים:

— אימתי וכיצד נוכל לגמול לך בעד כל חסדיך, פדקה, שמא פיום החופה שלך? פדקה מתלוצץ:

— וכיצד אכנס לחופה ואני — מטופל הנני בעשרות של נשים!

ומצביע הוא כלפי כל החבורה. כלן צוחקות, מניעות את ראשיהן:

— נו, ומה אתה סבור, פדקה — אח, אלולי אתה — מה כחותינו בלילה כזה? עדר של נשים...

פדקה עושה את עצמו כאינו שומע. מזדרז הוא וכובש לו דרך בין תלי המטלטלים, הממלאים את האתו, כשהוא מכון את פניו אל בית הדואר:

— ועכשו הריני הולך להביא לכן בשורות טובות ממדינת הים...

(סוף יבא)

* *

מֵעוֹלַם הַחֲלוֹמוֹת.

(מכתב מארץ ישראל)

א.

„דורשי ציון"—זה השם הרשמי של „אגודת האלף" במינסק, אחת האגודות אשר צמחו ככמהין וכפטריות אז, בימים הטובים ההם, בשנת תר"ן, בעת אשר אך נתאשר הועד האודיסאי, ובכל עיר מערי התחום חלמו על דבר נחלת שדה וכרם. העיקר — כרם, עם גפנים וענבים, אלה הענבים אשר כה יקר חזיונם בעיני התחום בליטה ופולין. אז נמצאו אברכים בכל הערים הגדולות, כמינסק, וילנה זיטומיר ועוד, מן „הקוראים הנכבדים" של „המליץ" המנוח, והאברכים האלה יצרו פרויקטים איזו הדרך לכביש את ארץ ישראל. אז נולד גם הפרויקט של „אגודת אלף", אשר על פיהו אלף איש יכולים לרכוש להם בית ושדה וכרם בא"י במשך חמש שנים, בהכניסם... ארבעים רובל לשנה, לא יותר. ומפני כי נמצאו אלף חברים, אלף אנשים, וזה היה רק לפני שמונה עשר שנה, ובכן עוד רבים מהם חיים אתנו כיום, לכן ידע הקורא כי אין בדברים האלה כחש או גוזמא, ורק דברים כהויתם אנכי מספר, ארבעים רובל לשנה במשך חמש שנה—ולכל חבר בית, שדה, כרם, וכמדומני עוד סכום כסף במזומנים... „הלב, מה לך עוד?"

זה היה על פי התכנית, אשר ערכו במינסק, כאמור, בשנת תר"ן, ובשנה ההיא או בשנה שלאחריה הלכו במלאכית „אגודת האלף" המינסקאית שני צירים לארץ ישראל לרכוש אדמה בשביל אגודתם. מובן, כי הצירים נבחרו מקרב יוצרי התכנית, שני מלמדים, שם האחד חפץ ושם השני סליפיאן, מלמדים „כמה שנאמר", אשר לא ראו מעודם לא שדה ולא כרם, ואינם מכירים בין חטה לשעורה, שני אלה באו לארץ ישראל ויקנו בשביל האגודה כברת ארץ בגליל העליון, ארץ הרים ובקעות, אבני סיד ואבני גיר, ויטעו גפנים ויעשו בנחלת האגודה כפי אשר הורה אותם רוח מבינתם, ובכן הביאו את האגודה עד משבר במשך שנים אחרות, והחלום אשר חלמו בני האגודה לבוא באלפיהם אל הנחלה הלך לו כמעט רגע.

ואולם זה היה בימים הטובים ההם, כאשר הנדיב הידוע עורר בארץ ישראל תעמולה רבה עם המון פקידים וגננים מכל המינים והמדרגות. אנשי עצתו של הברון היו אז שייד, ערלינגר, צדוק כהן, וכל צרה וכל תקלה בארץ ישראל באה אז עד הנדיב, והוא היה מושך את חסדו והיה מושך מן הטיט ומן הביץ את כל הענינים, אשר כמו באו עד משבר, אשר היו נכונים למועדי רגל. נשיא החברה „אגודת אלף" במינסק היה הסופר והעסקן הצבורי, רבי יהושע בר"י סירקין, איש נכבד ונשוא פנים, והוא פנה לעזרה מאחזי פני כסא הנדיב; ויעתר הברון לבקשת האגודה, ויקח את הנחלה אשר רכשו בשבילה ציריה בגליל העליון תחת פקודתו, והוא צוה עליהם פקידים ומנהלים, ויבנו שמה בתים למושב פועלים וגדרות למקנה וצאן, ויטעו שמה זיתים—הלא היא הנחלה „עין זיתון" אשר על יד העיר צפת בגליל העליון, מהלך שעה מהמושבה „ראש פנה".

ב.

חלום „האלף" גז ככל חלום. עין בעין ראו גם בעלי ההויה אשר בקרב החברה, כי אלף איש לא יוכלו להתנחל תחת דגל החברה „דורשי ציון". שני המלמדים, אשר קנו את הנחלה וינהלו אותה עד אשר לקחה הנדיב תחת חסותו, שבו למינסק לבקש להם מעמדים — לקבץ תלמידים חדשים. רבים, רבים מהחברים של „האגודה" חדלו להביא את תרומותיהם, בראותם כי מטרת האגודה מהם והלאה. עוד נמצאו שרידים, אשר הביאו איזו סכומים, והיה הכסף המעט הזה לכלכל את הסופר והמזכיר של האגודה. דבר אגודת־האלף, כלומר „דורשי ציון", הלך הלוך והשתכח מקרב הקהל, מקרב „חובבי ציון" ברוסיה.

והנחלה של „דורשי ציון", נחלת „עין־זיתון", אך באה לידים אמונות, ביחוד לידים מלאות כסף ואמצעים לכלכל נחלה,— קבלה פנים אחרים. המנהלים והגננים נהלו את הנחלה בכל אשר חסר לה, הגדילו את נטיעותיה, שפרו את אדמתה ויגדילו את רכושה, עד כי במשך עשר שנים לא היו להנחלה הזאת פניה הרעים עוד, היא עתה נחלה כבת ששת אלפים דונם, ועליה נטועים כשמונת אלפים זיתים ושבעים וחמשה הקטר ענבים. אמנם האדמה לא חדלה להיות את אשר היתה — אבני סיד, ועל גבעותיה לא תהיה מסלה לעולם ועגלה לא תעבור בה; אבל המקום יפה, עד מאד, אוירו טוב ובריא ומימיו זכים וטהורים ומתוקים, והוא קרוב אל העיר הגדולה צפת, במקום אשר הנקל למכור כל פרי משק הכפר. ולכן כאשר עברו כעשר שנים, זכרו בני האגודה „דורשי ציון" את נחלת „עין זיתון", הנמצאת ברשות הנדיב, ולא שכחו כי הנחלה הזאת להם היתה מבראשונה, ומפני כי גם הנדיב מסר את עניניו בא"י לבעלי חברת יק"א, והחברה ההיא שמה לב לגמור את כל „העסקים", אשר אין כל תקוה מהם כי יתיצבו בזמן מן הזמנים על רגליהם, לכן שמו לב גם אל הנחלה „עין זיתון", התבוננו, על מה ולמה משקיע הנדיב שנים מספר כסף רב בנחלה הזאת,—זאת הנחלה, אשר בעליה המה—אגודה שלמה, חברה בת אלף איש, אשר אין יודע מי ומתי יבאו להתנחל על האדמה הזאת, ולכן הציע ראשי יק"א לפני הנשיא של „דורשי ציון" לקחת את נחלת „עין זיתון" מאת הפקידות.

הנה כי כן החזירה החברה „דורשי ציון" את גרושתה, ותשב ותקח את נחלתה „עין זיתון" מיד הפקידות. אבל מי מן החברים יכלכל את הנחלה? אז—זה היה לפני שנים אחדות— קראו אספה כללית במינסק, ומכל האלף איש באו אל האספה רק איזו עשרות אנשים, והמה החליטו להוציא קול קורא אל כל החברים באשר הם שם, כי יבאו ויכניסו כסף די כלכל את הוצאת הנחלה „עין זיתון". וכל מי אשר לא יבוא לקול הקורא במשך שלש שנים ולא יביא את התרומה, כפי אשר הקציבו, אז אבד את זכותו. ובאספה הכללית ההיא בחרו, בועד חדש מאנשי עיר רעזיצא, עיר מחוז בפלך וויטעבסק, מאלה האנשים אשר הודיעו בעת האספה, כי המה נכונים לקבל על עצמם כלכלת הנחלה על פי התנאים, אשר החלטו באספה הכללית.

ובכן, באספה ההיא נולדה בת לחברת „דורשי ציון" ונקראה בשמה „שותפי עין זיתון" אשר לאגודת „דורשי ציון", והבת הזאת החלה לעשות את מעשיה בנחלתה.

ג.

ראשית מעשי הועד החדש בקרית רעזיצא היתה, כמובן, לשלות מנהל לקבל את הנחלה מיד הפקידות של יק"א ולכלכל את הנחלה, את מי שולחים? ברעזיצא היה איש חנוני, ולו היה בן יחיד, חולה מחלת השחפת, אשר הרופאים יעצוהו ללכת לארצות החמות. והנה הכל יודעים כי ארץ ישראל מקומה באזור החם, — ובכן הציע האיש ההוא את שרותו לפני הועד. ומובן, כי הועד מצא לטוב לפניו להשתמש במקרה הזה. האיש ובנו הצעיר החולה באו לארץ ישראל ויבאו אל נחלת „עין זיתון",

והנחלה היא בגליל העליון, ובימי החורף יש אשר גם השלג ירד שמה, ובנחלת „עין זיתון" קריר האויר גם בימי הקיץ; מחלת הצעיר גברה עליו, ולא ארכו הימים ורוחו שבה אל האלהים.

התנוני מרעזיצא, אשר בא להיות מנהל אחוזה בארץ ישראל, מצא שמה בעמק עין־זיתון בתים אחרים, ושמה יושבים פועלים עברים, שני אנשים צעירים בעלי משפחה. זולת שתי המשפחות האלה לא היה איש בכל האחוזה, אשר סביבה יושבים רק ערבים, מן הפלחים והבידואינים. הממלאים את כל עבודת השדות והנטיעות אשר בנחלה. החניני הזה איננו שומע אף הברה ערבית אחת, אין הוא יודע את מוצאי ומבואי המקום ההוא, בודד הוא בין סלעי גיר, גבעות עולם ועמקי תופת, וסביבו אנשים אשר לא ישמע לשונם. כראות את התאנים במדבר ראה את שתי משפחות הפועלים, היושבים עוד בתוך הנחלה, בטרם יצאו גם המה מקרבה. ושני הפועלים ומשפחותיהם אתם מחויבים לעזוב את הנחלה ולצאת מתוכה, יען כי קבלו כסף הענקתם מאת הפקידות של יק"א. ועליהם לעזוב את מקומם לבעלי הנחלה החדשים—לפקידי ומנהלי „דורשי ציון".

אז הסכימו ביניהם, המנהל־החנוני של „דורשי ציון" מצד אחד, ושני הפועלים מצד השני, כי שתי המשפחות תשארנה לשבת על נחלת „עין זיתון", וכי יסופחו גם המה לקהל החברים של „הורשי ציון" וחלק כחלק יתחלקו בנחלת „עין זיתון" עם יתר החברים ביום אשר תחלק הנחלה. מני אז היו שני הפועלים המנהלים האמתים של הנחלה, והאדון החנוני רק אישר את חשבונותיהם ואת מעשיהם של שני הפועלים, הועד ברעזיצא לא היה שבע רצון ממנהלו, וישלח מבקר לבקר את פעולות המנהל, וימצא בו און וגם את אשר עשה להביא פועלים זרים לגבול החברה. המנהל הוסר ממשמרתו, ועל מקומו בא להיות מנהל המבקר, אשר גלה את העונות והפשעים של ההנהלה הקודמת.

המנהל החדש, אשר בא מטעם הועד ברעזיצא לכלכל את הנחלה, מצא על המקום את שני הפועלים, — אבל המה כבר חדלו להיות פועלים, אנשים פשוטים הבאים על שכרם במחיר עבודתם, אך המה „חברים", ככל חברי האגודה „דורשי ציון" וכיתר „שותפי עין זיתון", ועוד יתרון להם על יתר החברים ועל יתר השותפים בזה, אשר השנים האלה יושבים להם על המקום, מתאחזים בנחלה, בעת אשר כל החברים ואף האדון הועד יושבים להם נפוצים, אובדים ונדחים בכל ערי התחום אשר ברוסיה הגדולה, שני הפועלים — ראוי וצריך לקרוא אותם בשמותם: שם האחד לעווינסאן ושם השני ראזענבלום — הבינו כרגע את מצב הענינים; כי עד אשר ימצא ועד „דורשי ציון" דין ומשפט, כי עד אשר תעשה דרכה מכונה נושנה, רבת הגלגלים וכבדת התנועה, כאגודת־האלף — יעברו ימים ושנים, ובין כה אפשר ואפשר להאחז בהנחלה. כי ראו הפועלים ונוכחו, כי כל הועד ברעזיצא חדל אנשים הוא, ובמקום החנוני אשר הסירו שלחו מנהל חדש, זקן כבן ששים וחמש שנה, חרש ואיננו שומע, המתפאר בזה, כי ארבעים ושלש שנה היה מלמד אצל הבע"ב היותר חשובים בקהל רעזיצא, עם ועד כזה, אשר לו מנהלים כאלה, אפשר מאד לנסות את ההצלחה, אולי תהיה היכולת לקחת את הנחלה „עין זיתון", לרשת אותה לאט לאט, דרך כה או כה...

(סוף יבא)

ד"ר שמעון ברנפלד.

אוּרִיאֵל אַקוֹסְטַה.

עד כמה שהיה רחוב היהודים, הגיטו, סגור ומכוגר בשנות המאה הי"ו והי"ז, סגור מ ב י ת מצד היהודים ומסוגר מ ח ו ץ מצד הגויים; עד כמה שהפקידו אז שומרי הדת בעמנו שומרים על חומתיה לבלי לתת לדעות „חיצוניות" להכנס אליו, והקיפוהו בתלי תלים של סייגים וגזירות—הנה אי־אפשר היה לכלוא את הרוח, למנוע את הזרמים המוסריים שהיו מניעים בהתפתחות עמי התרבית מלהפרץ אל בתי ישראל. השפעת הרוחות המנשבות במחנה העמים אנו מוצאים, אם הרבה או מעט, בכל ארצות פזורי היהודים. איזו חוטים נעלמים היו משוכים ממחנה למחנה.

הימים ההם היו ימי תסיסה מוסרית בקרב העמים. ימי הבינים, תקופת ה ע מ י ד ה ברות המין האנושי חלפו ועברו, והעמים התעתדו כבר לחיים חדשים, לחיים עליזים ומלאי־תוכן, לחיים של הנאה ושל חפש רוחני. מתחת לערמות עפר הוציאו את שרידי הקולטורה הקדומה העליזה, פרי הנאת החיים בדורות קדומים; חפשו אחרי היצירות היפות והנעימות של היונים, עד כמה שנצולו מן הכליה; החיו את רוח האדם העולה למעלה, אשר זה כמה מאות שנה היה שקוע באלפי אמונות טפלות והבלים דתיים אין מספר; זקפו את קומת האדם, אשר זה ימים רבים הלך שחוח וכפוף תחת עול כבר של עבדות מוסרית. בראש התנועה הזאת, תנועת השחרור הרוחני של עמי המערב, עמדו אנשים גלבבים, בעלי שאר־רוח, אשר נפתלו במסירת הנפש עם כמה מניעות ועכובים כדי להוציא את המין האנושי מעולם החושך אל עולם שכלו אורה, כדי לשחרר את רוח בני אדם משעבוד השקפות רגילות ודעות קביעות. ברמם ובנפשם עמדו על השחרור המוסרי הזה.

אותה הרוח הפסקנית חדרה גם אל רחוב היהודים בימים ההם. צר היה לכמה אנשים מישראל המקום בגיטו ה ר ו ח נ י ויאמרו לצאת למרחב. עול המנהגים הדתיים והדעות הדתיות המקובלות והקבועות מימים ראשונים היה כבר כבד מנשוא. גם השעבוד למנהיגי הקהלות ופרנסיהן היה קשה מאד. נסיון תמידי, להוציא את צוארם מן העול הזה, אנו מוצאים בתקופה ההיא מצד כמה יהודים בני כשרון, מאנשים חושבים, שפסקו להאמין באמתת הדעות המקובלות. הקהלות הישראליות חדלו „לקפא על שמריהן"; המנוחה הגמורה, מנוחת הקברים, שבתה כבר. באו בני אדם „פורצי גדר" ויאמרו לפרוץ „גדרו של עולם"; לבטל מנהגים קדמונים; להטיל ספק באמתת דעות דתיות, שהיו למסורת מימים ראשונים. גם ברחוב היהודים נשמע קול משק החיים החדשים, גברה התסיסה, רבו החבוכים והנגודים.

אחד מאלה האנשים, שבכל אופן נתיחס אליהם בסימפטיה, היה א ו ר י א ל א ק ו ס ט ה, אשר אחרי מלחמה תמידית עם אחיו, בני הקהלה המפוארה באמשטרדם, שארכה כעשרים ושלש שנה, אבד את עצמו לדעת בחדש אפריל שנת **1640**. מאורעות האיש הזה, אשר לא כגבור נפל במלחמתו עם החיים, הטרגדיה האישית הזאת, הם גם ציור קולטורי של הימים ההם; ציור קולטורי מרובה הגוונים. האיש הזה לא היה פלוסוף מעמיק, לא הצטיין ברעיונות מקוריים, לא חדש כלום בעולם הדעות והמחשבה, וגם אפיו הנפשי לא היה מוצק. הוא היה באמת רק אדם משכיל פשוט, אשר בימי שלום ושלוה היו חייו מפכים ונוזלים לאט ובנחת. תכונת נפשו היתה יותר ש ל י ל י ת מאשר היתה חיובית. הוא היה אדם רך וענוג, בעל הרגשה והתפעלות, נוטה לקבל דברים נוחים ובורח מן המחלוקת, ודוקא איש כזה, שלא

היה בו שום כשרון לעמוד בקשרי־מלחמה, הביאו המאורעות לידי כך, כי עברו עליו רוב ימיו במלחמות פנימיות ברוחו ובריב קשה עם בני אדם.

לאוריאל אקוסטה האמלל קם בימים האחרונים גואל, סופר מבין, אלפריד קואר, אשר נשא את נפשו לפעולה רצויה, לקביע לנחשל האמלל הזה, שנפל במלחמת החירות, את מקומו הראוי, לברר את הגורמים שהשפיעו על מאורעות חייו, להבין במסתרי נפשו ולעורר בלבנו חמלה על אדם צדיק שגוע בצדקתו בלי עתו, אחרי אשר סבל בחייו יסורים קשים, ואחרי אשר הכניעו אויביו את נפשו עד עפר. הציור שהמציא לנו אלפריד־קואר מחיי אוריאל אקוסטה ומלחמתו התמידית יפה הוא ומושך את הלב. אלא כי חסרה לו ידיעת היהדות ועניני הקהלות הישראליות בימים ההם, שבלעדם לא יובן לנו המאורע המעציב הזה על אמתתו, בלי פניה לשום צד.

אוריאל אקוסטה נולד בעיר אופרטי אשר בפורטוגל לערך בשנת 1590. מולדתו היתה מגזע היהודים האנוסים, אשר כתשעים ושלש שנה לפני זמן לידתו קבלו את הדת המשיחית באונס. ידוע היא, כי כמה מאות שנה היתה היהדות מתקיימת במשפחות האנוסים, אשר בימים הראשונים היו מתחתנים רק אלו באלו. שפינוזא מעיד (בספרו „על הדת והמדיניות" פרק שלישי), כי באספמיא באו האנוסים בזמן קצר לטמיעה גמורה, יען כי היה מצבם המדיני רצוי מאד; אבל בפורטוגל אחרה הטמיעה לבוא, מפני כי הבדילו אותם חוקי המדינה לרעה. ואנו יודעים, שגם באספמיא החזיקו כמה אלפים יהודים בדת אבותיהם ימים רבים; וכאשר היתה להם אפשרות להמלט על נפשם ולקבוע את דירתם בארצות אחרות (בפרט במדינות תורקיה ובהולנד), יצאו מארץ מולדתם ושבו אל דת ישראל בגלוי. אין ספק לנו, לפי זה, כי במשפחת אוריאל אקוסטה (בגיותו נקרא שמו גבריאל אקוסטה) היתה עדיין מסורת אבות, כי מישראל היא. אמנם העיד אקוסטה בודויו שכתב לפני מותו, כי אביו, אדם חשוב ועשיר, היה חי כקתולי לכל דבר. אבל אין זה סותר להחלטתנו, אביו זה מת והניח את בנו גבריאל הבכור עודנו נער, וקרוב הדבר, כי בפניו התנהג למראות עין כקתולי אמתי. אקוסטה יספר לנו, כי בימיו היתה סכנות נפשות לדבר על דבר נטיה להיהדות אפילו עם אנשי הבית היותר קרובים. כאשר עלה במחשבה לפניו לצאת לפורטוגל ולהמלט לאמשטרדם, כדי לשוב אל היהדות, נמלך באמו ובאחיו הצעירים — הגם שידע, כי סכנה גדולה היא, לדבר מזה אפילו בחדרי חדרים. בכל אופן מספקת לנו העובדה, כי הסכימו אמו ואחיו לדבר הזה. אף כי עלה להם בקרבנות גדולים. האנוסים היו חשודים מאד בעיני הממשלה, ולכן היה קשה להם לצאת מארצם, למכור את כל נכסיהם ולאסוף את כל רכושם לא עלה בידם. מיראתם שמא יודע הדבר לרשות, את ביתם באופורטו עזבו והפקירו מטעם זה.

כאמור, אביו של אקוסטה היה אדם חשוב ועשיר באופורטו וחנך את בנו בדרך האצילים העשירים. גבריאל אקוסטה למד בימי נעוריו תורת־המשפטים. גם היתה לו אחרי כן שירות מדינית: משרת מורה תורת־המשפטים הדתיים, אשר קנה לו בדמים (כמנהג בימים ההם). מטבעו היה בעל דת גדול, ולבו מלא התפעלות דתית מרובה. „כל ימי חיי סבלתי מה שאי אפשר להעלות על המחשבה בשביל הדת", כתב באחרית ימיו. הוא בקש תמיד את האמת, ובעד אותה האמת, שלפי הבנתו עמד עליה, היה מוכן להקריב את נפשו. אקוסטה לא היה אדם חושב, אלא מתרגש. את מעשיו לא עשה על פי שקול הדעת, אלא בהשפעת הרגע, בהשפעת הרגש ששלט בו באותה שעה. הטרגדיה היותר קשה בחייו היא, כי סבל כל כך בעד „אמתיות", שאחרי כן עמד בעצמו על טעותן ונלחם בהן. הוא, אשר חזר אל דת אבותיו, מפני כי נדמה לו, שאך היא אמתית ואין זולתה אמת, כתב בסוף ימי ענותו: „הלואי, שלא הייתי מתקרב כל ימי אל היהודים!" אלה היו דבריו האחרונים של איש, אשר הפקיר את עצמו ממש, כדי להדבק בישראל ובדתו.

בן עשרים ושתים שנה היה גבריאל אקוסטה, בזמן שעלו בלבו הרהורים וספקות על דבר אמתת הדת הקתולית. את היהדות כמעט שלא ידע כלום. זולת איזו זכרונות קלושים, שהיו שמורים במשפחת אביו, לא היה קבוע מאומה בלבו על דבר דת מולדתו. אפשר שקרא בספרים מה בדבר היהדות, אבל עלינו לזכור, כי ספרים כאלה היו מדברים בודאי רק בגנות היהדות. בפורטוגל, בימי ממשלת האינקויזיציה, לא היו נמצאים ספרים מדברים בשבח היהדות, אפילו להודיע מהיתה בהרצאה פשוטה. בימים ההם לא נמצאו בכלל באיזו שפה לועזית שתהיה ספרים עוסקים בהבנת היהדות על פי הנחה מדעית; ואת השפה העברית בודאי שלא ידע אז, וכנראה לא ידעה כל ימיו.

אחר שעברו עליו יותר מעשרים וחמש שנה הפליג בספינה, הוא ואמו ואחיו ובן אחותו, אשר אסף אל ביתו ויהי לו לאב (לפי עדותו שלם לו בן אחותו רעה תחת טובה והיה הגורם העיקרי, במאורותיו הרעים). ואחרי כמה הרפתקאות באו לאמשטרדם. שם התודע תיכף אל היהודים וגם נכנס בדת ישראל. הוא נמול כדין; אז הסבו את שמו בשם אוריאל, אלא כפי הנראה גם שמו הראשון נשאר לו במקצת.

אבל תיכף, ימים מספר אחרי הכנסו בדת ישראל, נתעוררו בלבו ספקות גם על אודות הדת הזאת. בתחלה החל לפקפק באמתת „תורת הפרושים", בחשיבות המנהגים הדתיים של תורה שבע"פ, הדבר לא יפלא בעינינו. בעיר מולדתו קרא אקוסטה רק את ספרי הביבליה בתרגום לעז. את שאר ספרי ישראל לא ידע. מתורת הסופרים והפרושים ידע רק מה שנאמר בספרי־הבשורה בגנותם. עד כמה שהתרחק מן הדת הקתולית ודבק בדת ישראל, אשר על אמתתה הפקיר את חייו, הנה בלבו נקבעו אותם הציורים הדבוריים, אשר ספרי־הבשורה משתמשים בהם כל כך. כפי הנראה היה בימי גיותו עיקר הרהוריו וספקותיו בדבר האמונה בהשארת הנפש וחיי עוה"ב. בדת המשיחית הלא האמונה בזאת עיקר גדול, וגם הפרושים התאמצו, כנודע, לחזק אותה ולקיימה בריבם עם הצדוקים. אוריאל אקוסטה ידע את המחלוקת הזאת מפי המבשרים, אלא, כנראה, לא ידע כי בישראל נצחו הפרושים, וגם היהודים בימיו מאמינים בהשארת הנפש ובחיי עוה"ב. זה היה לו חדוש גדול, שהרי בכתבי הקדש לא מצא רמז לאמונה זו. הרמזים הקלושים בדניאל מובנים רק למי שרגיל בחקירה דתית זו. בכלל היתה כל היהדות המעשית פליאה בעיניו. בבלאת לו עשרים וחמש שנה ויותר היה עליו להרגיל את עצמו בקיום כל מצוות היהדות. היינו: המנהגים הדתיים: להזהר מאכילת מאכלות אסורות, מלשאת משא ביום השבת וכדומה. זה היה לו לעול ולמשא.

שהרי רק על אמתת היהדות מסר את נפשו, על התוך שבה, על תמציתה המוסרית, על תכנה הדוגמטי. ועכשו עליו לשאת „בעול החקים", כדברת פולוס. אין ספק, כי דברי השליח פולוס כלפי התורה והחוקים היו מצלצלים מעכשו תדיר באזניו.

אוריאל אקוסטה לא היה, כפי הנראה, אדם מתון ושתקן, זהיר בדבריו ובמעשיו, אלא בתמימות גדולה היה מגלה כל מה שבלבו, הרהורי־הרגע, לכל אדם, מבלי להבחין בין אוהב ונאמן־דבר לאויב והולך רכיל, אלו היה יודע להצפין הרהוריו

בלבו, לא היה צריך לגלות מארץ מולדתו, לקבל על עצמו טלטול קשה ולהכנס בדת ישראל, אוריאל אקוסטה לא היה חוקר, מבקש את האמת המדעית וצופנה בלבו, כשהוא מוצא אותה, אלא אדם הרגיל לגלות תמיד את לבו. היום מצא איזו אמת לפי הבנתו, אשר אתמול היתה נעלמת ממנו, ולמחר היה מסיח אותה לכל אדם שנפגש בו. כזה אירע לו גם בדבר פקפוקו בהשארת הנפש ובחיי עוה"ב. נראה, כי תיכף אחר הכנסו בדת היהדות כבר החל להציע ברחוב הגיטו האמשטרדמי את אי־אמינתו לכל עובר.

וענין האמונה בהשארת הנפש וחיי עוה"ב לא דבר ריק היה בימים ההם—בישראל ובעמים! הלא זהו בסיס כל דת חיובית.

אילו נמצא אז אוריאל אקוסטה באחת הקהלות בגרמניה או בפולין, והיה מקיים כל המצות הדתיות וכל המנהגים; היה רוחץ את ידיו לכל סעורה, ואיננו הולך ארבע אמות בלי נטילת ידים, וכדומה מן המנהגים האלה, לא היה אדם מקפיד בדבר, כי היה מטיל ספק בענין השארת הנפש וחיי עוה"ב. שוטה הוא זה ונוטל את חייו מן העולם הבא. ראוי לרחם על האיש הזה—הוא זהיר במצוות וגם הפקיר את חייו כדי להיות יהודי, ועכשיו איננו מאמין בתחית המתים, ועגשו מפורש, שאין לו חלק לעוה"ב. אבל באמשטרדם נמצאו אז יהודים ספרדים ופורטיגיזים, אלו היו בקיאים פחות או הרבה בספרי דפילוסופיה הדתית; ידעו כי מלבד המנהגים הדתיים יש גם דעות דתיות, והכופר „בעיקרי הדת" הוא מין ואפיקורס וראוי לאבדו. ודבר שאין צריך לומר, כי מטילין עליו נדוי ושמתא.

בגיטו האמשטרדמי נורע, כי אקוסטה עוסק בסדור טענותיו על היהדות התלמודית, על תורה שבע"פ ועל האמונה בהשארת הנפש, בחיי עוה"ב ובשכר ועונש אחרי המות. כמובן, הסב הדבר הזה רעש גדול בקרב היהודים. רופא אחד, שמואל דה־סילווה, הקדים אותו וכתב חבור לקיים את האמונה בהשארת הנפש ובחיים נצחיים (נדפס בשנת שפ"ג, **1623**). אקוסטה קובל על איש ריבו הספרוהי, כי זלזל אותו וקרא לו מין יאפיקורס, כופר במציאות הנפש הנצחית וכמעט גם במציאות האלהים. חבורו של הרופא דה־סילווה עשה רושם גדול באמשטרדם. שמו של אקוסטה נתפרסם לגנאי. ונערים התקלסו בו. לפעמים נזעקו לפני פתח ביתו וזרקו בו אבנים. המלחמה החלה.

(סוף יבא)

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

קוּשְׁטָא.

המצב הפנימי והחצוני.—שאלת הסגנים והעבודה בצבא של האינם מחמדים.- קריטה והלבנון.—אויבי תורקיה הצעירה.—העתונות הקושטאית והציונות. - הבו ל.ו עתון ציוני.—„האחוה".—החכם־בשי והספירות הרשמיות—בא־כח יק"א מא"י בקושטא.—

הסערה קמה לרממה. חדלו המקרים המפתיעים, הגדולים, המהפכים את הקערה; וחיי תורקיה המדינים נכנסו לתחומיהם הרגילים, תחומי ימות־החול. נגמרה, או כמעט נגמרה, הריסת הישן, הריסה רעשנית, שואגת, צווחת, והחל הבנין...

וקשה הבנין, קשה פי שבעים מההריסה! והוא נעשה בלי רעש, בלי שאון ובלי צוחה. ואם יגיע עדינו קול הבונים — לא קול ענות גבורה הקול הזה...

שעת מנוחה הגיעה עתה לתורקיה הצעירה, זו המנוחה שאחרי הסערה שזעזעה את כל גופה של האומה הזאת, גוף שכה נחלש משלשים שנות עבדות תחת הממשלה החמידית.

ורוצים טובי האומה להשתמש בשעת־כשר זו ולהניח יסוד לאותו הבנין שהם רוצים לבנות במקום הנהרס; ומרכזים את כל כחותיהם ומניחים אבן על אבן, לבנה על גבי לבנה. אבל העובדים אינם מרובים. חסר גם מספר מסוים של ארדיכלים ומבינים בבנין. והשונאים מבחוץ—מה עצומים המה ומה רבים!—

ויש שיזכרו הבונים אותם ימי־העבדות, את הנרגנות האישית של אותם הימים, את הרדיפה אחרי הכצע, השום והבצלים—ויעמדו רגע, וריב תרישי יתחיל ביניהם; וכל אחד יפנה לעבר עניניו הפרטיים. אבל לאשרה של תורקיה הצעירה, מעטים הרגעים האלה; וכשיגיע רגע לא נעים שכזה, ימצא אחד העובדים הקורא את חבריו לסדר ולעבודה.

זוהי התמונה הכללית של המצב הנוכחי בתורקיה.

* *
*

ע"ד שתי שאלות חשובות דברו בשבוע שעבר בספירות הגבהות פה. ע"ד סגני־המיניסטרים וע"ד העבודה־בצבא של אינם־מחמדים.

על שאלה ראשונה שפכו כבר הרבה דיו, ולא מעט קולמסים נשברו—ועדיין לא מצאה שאלה זו פתרון נכון, ועדיין היא תלויה ועומדת.

הכל מודים, שאין לתור יה הצעירה אנשים משלה, שיוכלו לעמוד בראש המדינה ולקחת את רסן־הממשלה בידיהם. יש בין חברי ועד ה„אחדות והקדמה" אנשים בעלי רצון טוב, בעלי שאיפות טהורות ונשגבות, בעלי־כח, אבל אין ביניהם אנשים בעלי נסיון מדיני, שידעו את המכונה הממלכתית המורכבה והמסובכה על בוריה. נחוץ, אומרים כל יודעי תורקיה, לתורקיה הצעירה „בית ספר של מיניסטרים", ואין לך, מוסיפים הם, בית־ספר טוב מזה של המיניסטריום עצמו. עד עתה נאלצה תורקיה הצעירה—אפילו היותר צעירה—לקחת את המיניסטרים שלה מתוך שרידי המשטר הישן. פנו עד עתה לאנשים, שאינם, לפחות, מתנגדים לסדר החדש. אבל תנאי זה איננו מספיק—דברי הימים היותר אחרונים הוכיחו את זה באופן בולט—ויפלו על המצאת ה„סגנים". משרה זו נהוגה בממלכות היותר מסודרות. אנשים צעירים בעלי כשרונות—ע"פ רוב מבין צירי בית־הנבחרים—מתמנים לסגני־מיניסטרים, ואחרי שנים אחדות של עבודה במיניסטריום רוכשים להם נסיון וידיעת המכונה הממשלתית. ובנפול „מיניסטריום"—פונים אל מי־שהיו סגנים.

השאלה ברורה, ואין מי שיטיל ספק בתועלת התקון הזה בתורקיה. בהתלהבות נתקבלה ההצעה למנות סגנים. אבל מקבלת ההצעה עד הוצאתה לפועל הדרך רחוקה—ביחוד בתורקיה...

נתמנה סגן אחד, קראו גם בשמות סגנים אחרים, הדבר לא היה עוד מוטל בספק, והנה פתאום—החלו שאלות ממדרגה שניה: למה ימנו סגנים רק מבין צירי בית־הנבחרים, הן אפשרי הדבר עד מאד שגם בין בני־תמותה פשוטים, שלא זכו להכנס אל המג'ליש, ימצאו אנשים בעלי־כשרון הראויים לאצטלא זו?

ומה הן זכויותיהם של הסגנים? המשתתפים הם רק בעבודת המיניסטרים אם גם מקבלים חלק מהאחריות של האחרונים, ובכן יש להם גם „דעה" בסוד־המיניסטרים?

והשאלות האלו עוד טרם נפתרו; וכסאות הסגנים עודם ריקים.

ועוד שאלה אחת, לא פחות מענינת, מחכה עדיין לפתרון. הלא היא שאלת העבודה בצבא של אינם־מחמדים.

במכתבי הקודמים כבר נגעתי בשאלה זו. בשבוע האחרון קבלה שאלה זו צורה חדשה. היונים, שדרשו, כי ייסדו גדודים מיוחדים בשביל האינם מחמדים, ו.תרו על דרישתם האי־אפשרית. מסכימים לעבור בצבא העותומני כתף בכתף את הכחמדים. אבל הם אצים שיקבלום בתור אנשי צבא. אצים גם הארמנים. ולשניהם ישנן סבות מספיקות המבארות את חפצם להוכיח את מכירותם לממלכה העותומנית. לראשונים—מפני שענין „קריטה"—כמו שיראה הקורא להלן—הולך ונהיה לענין־היום ול„שאלה בוערת", ותוששים המה, פן יאשימום עתה בנטיה לממלכת יון, והארמנים רואים בעבודת־הצבא העותומני סגולה מפני „פוגרומים".

ואחרי שהצעת־החוק ע"ד העבודה בצבא נמסר זה אך בימים האחרונים אל בית־הנבחרים, ועוד טרם דנו שם על אודותיו,—החליט שיבקיט־פחה לרגלי השתדלותם של היונים והארמנים, לקבל לעת עתה מתנדבים־לצבא מבין היונים

והארמנים, שלעת עתה יקבלו עליהם את מרות־הצבא כחיילים התורקים, וכשיצא החוק ע"ד הצבא, יחשבו לחיילים לפי החוק.

לאשרנו, אין היהודים בתורקיה צריכים להביא הוכחות מיוחדות ל„נאמנות", ובמנוחה מחכים הם לקבלת־החוק.

* * *

וכשהונח קצת לתורקיה מפנים; החלו מטרידים אותה בשאלות־חוץ.

שאלת האי קריטה ונוף הלבנון צפת על פני החיים המדיניים בתורקיה ודורשת פתרון מיד.

אחרי המלחמה ביון שלחו הממלכות האדירות את חייליהן להשגיח על הסדר. סדר לא שרר אמנם באי, אבל מן היום שדרכה בו רגל החיילים הזרים חשבו את האי הזה לירושה של ה„ארם החולה". וכשהתחיל „הארם החולה" להבריא יצאו החילים וניחו אחריהם אותו אי־הסדר ששרר לפני ביאתם אל האי.

אבל במשך השנים האחרות שעברו בין מלחמת 98 עד היום הספיקה יון להתחזק ולחזק בקרב יושבי האי את הרצון להסתפח אליה.

ועוד טרם שעזבו חיילי אירופה את האי, הכריזו תושבי קריטה, כי הם חושבים את עצמם לנתיני מלך יון ואת צורתו קבעו על תוי הפוסתה וכשמו הוציאו משפטים.

כשהיתה תורקיה עסוקה בעניני עצמה, לא שם איש מאנשי־הממשלה לב למעשים האלה. עתה, כשהמצב הפנימי היה לבטוח פחות או יותר, וביחוד כשהחלה ממשלת יון לעשות את ההכנות הדרושות, שיכירו באירופה את האי לנוף יוני, קראה תורקיה: איני רוצה בכך — J'y suis — J'y reste!.

ובשבוע האחרון הקדישה העתונות הקושטאית את רוב מאמריה הראשיים לשאלת קריטה. כמעט כל המיניסטרים ורבי־הממלכה אמרו: בשבילנו אין כל שאלת־קריטה. האי הזה לנו הוא, ולא נמכרו במחיר. די הפסדנו בשנה שעברה, ולמדי הראנו את שאיפתנו לשלום. אם יון רוצה במלחמה, או אם יאבו תושבי קריטה להכנע—הננו!

ולפי מה שאפשר לדון ע"פ מצב־הרוחות בספירות הדיפלומטיות פה, לא תרשה אירופה לחדש את השאלה המזרחית ע"י התפין המוזר של יון לזכות במציאה.

וגם נוף הלבנון נתן בשבוע שעבר ענין לדבר בו.

סבת הדבר—מרד של משמרים והתנקשות בנפש הפחה.

זה חדשים אחדים שבנוף ההוא, שיש לו אוטונומיה והנמצא תחת חסותה של פרנציה, נרגשה התעוררות עצומה.

מיד אחרי הכרזת הקונסטיטוציה בתורקיה נרגשה בלבנון תנועה לשתף את הנוף האוטונומי הזה בחיים המדיניים הכלליים של תורקיה. מחנה ה„ליב־רלים" עמד בראש התנועה הזאת; והם הפיצו בקרב תושבי הלבנון את הדעה, שהנוף הזה צריך גם הוא לשלח צירים לבית־הנבחרים, בשביל שיוכלו גם תושבי הלבנון להנות מהחפש והקדמה הכלליים. וחפש וקדמה היו נחוצים ללבנון, כי גם שמה, כמו בתורקיה הגדולה, נוצרה „קמריליה" של הפחה, שהיא היתה ממנה את חברי „מועצת־הזקנים" (משרה שעברה בירושה מאב לבנו), והעשק והשחד משלה גם בהר הזה ממשלה בלתי־מגבלה, וגם תושביו סבלו מעריצותם של עבדול־חמידים קטנים.

נגד המחנה הזה התאגד מחנה כל העריצים הקטנים, קרוביהם וכל אלה שחפצו ב„מצב כמו שהוא" ולא בושו לקרוא לעצמם בשם היפה „משמרים", ויקראו למלחמה על כל בעלי הדעות החפשיות והחדשות. כמובן, התנגדו המשמרים לשליחת צירים לבית־הנבחרים העותומני. התחיל ריב־אחים, שנמשך ירחים אחדים. הללו דרשו שישאלו את פי העם, אם הוא רוצה לשלח צירים לבית־הנבחרים העותומני, והמשמרים החליטו לשאול את „מועצת הזקנים".

זה היה רק pro forma. כי הלא ידע ידעו מראש ש„מועצת הזקנים" תתנגד לשליחת צירים. וכן היה. לבנון לא שלח צירים לבית־הנבחרים שבסטמ־בול. אז נרגעו קצת הרוחות; ועתה, אחרי המאורעות האחרונים בתורקיה, גברה שם מחדש ההתרגשות, שסופה היתה השלכת פצצה אל היכלו של נציב החוף.

השמועות שהגיעו הנה ע"ד התנקשות זו סותרות אחת את השניה. בשער הגבה אומרים, שהמשמרים עשו מעשה־נבלה זה בשביל להנקם בפחה, התומך ב„ליברלים", ובעיר מספרים את ההפך כזה.

בכל אופן הגיעו לשער הגבה תלגרמות, שבהן דורשים להסיר את הנציב מעל כנו.

איך יתפתחו הענינים עוד טרם ידוע. בכל אופן חשובה מאד התיחסותם של תושבי הלבנון אל הממשלה המרכזית ברגע הנוכחי, כשהתנועה הערבית בסוריה, מיסופוטמיה ותימן הולכת וגדולה, ומי שהיה סופרו הפרטי של עבדול־חמיד, איזט־פחה הערום, מנצח על תנועה זו ממצרים.

* * *

ואחת הסכנות רצפויות לתורקיה הצעירה היא השאלה הערבית, זו השאלה שהתעוררה לפני חמש שנים, שנראה היה כאלו היא מכוונת כלפי עבדול־חמיד ובאמת היתה ערוכה ע"י אורביו ומרגליו, כמו שהוכח עתה ע"י „המסירות" שנמצאו בה„אילדיז".

התנועה הערבית השואפת, לבאורה, ל־אוטונומיה נופית והרוצה לשלול מאת השולטן התוגרי את כח ה„כליף" ולמנות כליף ערבי, התנועה הזאת מכוונת להבדיל את ערב מעל תורקיה. רבים מצירי בית־הנבחרים הערבים נושאים דעות אלו בחובם, אבל עוד טרם מצאו את השעה ראויה לפרסומן ברבים, בבירת תורקיה.

תנועה זו נשענה עד עתה על מרגלים אחדים מה„אילדיז", שרצו לגלות „מרד" חדש, ועל קנאים ממשכילי ערב. חסר להם ראש־מסדר, שיהיה נאמן לדגלו.

עתה נמצא לערבים הקנאים ראש גאוני בתור מסדר.

והוא אותו איזט־פחה שהזכרתי.

עד כמה ישאר זה נאמן לדגל—שאלה היא. והלא פנה מי שהיה העמוד התיכוני של עבדול־חמיד אל ועד „האחדות והקדמה" בבקשה שירשו לו לשוב לתורקיה, אחרי „שהוא הגין תמיד על הקונסטיטוציה והיה דורש את טובת התורקים הצעירים".

בכל אופן לקח הוא את ענין הערבים בידיו. רוצה הוא להנקם בזה נקמת מפלתו ומפלת אדונו. הוא קנה את אחד העתונים הערבים היותר גדולים בערב וישלח את שליחיו לסוריה, מיסופוטמיה, תימן, הודו ויתר ארצות האיסלם, כדי לעורר את דעת העולם המחמדי נגד השולטן החדש ונגד ועד „האחדות והקדמה".

לפי השמועות האחרונות, עושה איזט־פחה חיל. דעתו לקרא לקונגרס מחמדי גדול ולבחור כליף חדש מצאה לבבות, ואומרים, שנכון הדבר הזה לצאת לפעולה.

אבל קצרה ידם של התורקים הצעירים להלחם בשונאה זה היושב בקאירו. אמצעיהם היחידים — להכניס סדר בארצם ולהיטיב את מצב היושבים בה.

וכזה החלו.

* * *

בעתונות הקושטאית שבשפה הצרפתית ירד בשבוע שעבר גשם של מאמרים ע"ד הציונות והארציות.

כמעט כולם התנבאו בסגנון אחד, ויביעו חבה לשתי התנועות, ונדמה היה, שכל העתונים שאבו את ידיעותיהם ממקור אחד.

ובאמת, כ—"Temps„, שנתקבל באור לאותו יום מפריס, מצאנו את כל אותו המאמר, שנכתב לרגלי באו של איזה „אדון דוידוביטש, ראש הארציים" (?) לפריס, להשתדל שמה אצל ה„גבירים".

לא הייתי מספר את העובדה הזאת, שאינה חשובה ביותר, לקוראי „העולם", לולא מחשבות מרות אחדות, שעוררה זו עוררה בלבות הציונים המקומיים.

זה כשנה שבספירות הציוניות מדברים ע"ד נחיצות עתון ציוני בקושטא. כל משלם־שקל צריך, לכאורה, לדעת בעל־פה את כל התועלת, שעתון כזה היה יכל להביא לנו פה.

אמנם, נמצאו בין ציוני קושטא שאמרו, כי צריך להתחיל בהדפסת מאמרים ציוניים בעתונים שישנם. אבל נמצאו אחרים שעכבום — ואולי בצדק—בחששות: פן ואולי...

והנה התנפלה העתונות הקושטאית על המציאה הציונית־הארצית, שנפלה לידה בהיסח־הדעת; ועשו עורכי העתונים מטעמים לקוראיהם לפי הרגשתם ולפי רוחם.

אמת, שבכל המאמרים שנדפסו בשבוע שעבר התיחסו לנו בחבה פחות או יותר. אבל, למקרא המאמרים ההם אינך יכול לעצור בעד הצחוק הפורץ מפיך: איזו אי־הבנה! איזה סרוס עובדות ומעשים!

בכל זאת, שמחו הציונים בקושטא: הגיעה השעה, אמרו, שנופיע על הבמה העתונאית פה. העתונות הקושטאית התענינה מעצמה בשאלה הציונית. עתה יתנו בני־ממבא מבין הציונים מאמרים ע"ד תנועתנו. יקראו התורקים הצעירים המשכילים את דברינו אנו על דבר תנועתנו — ויוכחו, כי סרה דברו באזניהם...

עובר שבוע ימים. מעלעלים הציונים בכל העתונים הקושטאים, ואין קול ואין קשב!

האמנם, שואלים המה ביאוש, מחכים בני־הכסכא שבקרבנו לעתון הציוני? ומתי יופיע סוף־סוף זה.

כי אין לך שבוע שהעתונות הקושטאית לא תתעשר בחבר חדש: עתון חדש יומי או שבועי, צרפתי או ספניולי, יוני או ארמני של כת זו או של מפלגה אחרת.

רק העתון הציוני עוד טרם הופיע.

ושעתו הגיעה זה כבר!

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

1.

כי היהדות הגרמנית כמעט שמתה בהמאה האחרונה, כי אפסה כל תורה וחיים יהדיים בארץ הזאת, כי יהודי גרמניה, אלה מהם המקיימים עוד מצוות ווהירים עוד במנהגי ישראל — עושים זאת כעין אבטומטים בלי רוח חיים, בלי לחלוחית של קדושה, בלי נשמה יהודית — ידוע ומפורסם לקהל העברי. אבל פחות מזה ידוע, שאלה היהודים היו עלולים גם לכליון במובן הגופני שסכנה רחפה עליהם להכחד מן הארץ במלוא מובן המלה הזאת.

גרים המה יהודי גרמניה בערים, מקום שהאויר רע ומחניק את הנפש, עוסקים אך בפרקמטיא ובפרופיסיות חפשיות,—אלו ה„עבודות" המחלישות את הגוף ואת העצבים. הם התחתנו תמיד אך בינם לבין עצמם, (כי ביהודי המזרח הלא „חרפה" להתחתן, כי אלה אך „פראים" המה, ויהודי צרפת — הלא שונאי ארץ־מולדתם המה)... ותוצאות כל אלו העובדות היו: יהודים בעלי גופים חלשים, בעלי־מומים יותר מן המדה, ומשוגעים וחולי־העצבים במדה מרובה מאד.

מספרים מדויקים ונאמנים מוכיחים, שמספר חשוכי־בנים מרובה בין היהודים בגרמניה פי שלשה מאשר בין שכניהם הנוצרים, וככה גם בנוגע למחלות אחרות, ביחוד שכיחים בין היהודים הרבה, הרבה יותר מאשר אצל הנוצרים, חלושי העצבים.

והמצב המעציב הזה הולך ונמשך זה עשרות בשנים, ולולא הציונות, כי אז אפסה היהדות בגרמניה, ונכחדו היהודים הגרמנים מן הארץ...

באה הציונות ונתנה טעם לחיי היהודים האלה. הם החלו להתענין במצבם הכללי, ראו את המצב הנורא, הבינו כי נחוץ לאחוז באמצעים נגד הסכנה האיומה המרחפת על ראשם.

צעירי המשכילים בברלין היו המתחילים בדבר. לפני עשר שנים בערך, עמדו וייסדו את האגודה הציונית הראשונה להתגוששות כדי לחזק את הידים הרפות, את הברכים הכושלות, את העצבים החלשים.

ולא קלה היתה המלאכה. מלחמה עצומה לחמו ולוחמים הצעירים האלה בעד רעיונם. כי המתבוללים מניחים מכשולים שונים על דרכי המתגוששים, מלשינים עליהם לפני בעלי־האולמים־להתגוששות, כדי שאלה האחרונים לא ישכירו ל„שונאי־המולדת" את האולמים ועוד...

על־אדות מקרים רבים ממין זה מסופר בהספר שיצא זה עתה לאור בשם ה„תחיה הגופנית של היהודים". שם נאמר, כי בסבת המכשולים האלה נתבטלו אגודות אחדות להתגוששות, ואין להן תקומה עד היום הזה.

ובכ"ז, למרות כל הרדיפות, למרות מעוט האמצעים שהיו בידי המתגוששים הראשונים, הולך הרעיון הזה ומתפשט בין הצעירים במערבה ובמזרחה של אירופה, ואגודות חדשות מתכוננות, והישנות הולכות ומתחזקות ומתרבות.

וישנן עתה כבר אגודות ציוניות של מתגוששים בערים רבות בגרמניה, באוסטריה המערבית ובגליציה, בבולגריה, בשויציה ובתורקיה ובעת היותר אחרונה גם בהבירה האונגרית ובארץ־ישראל.

ולכל האגודות הללו ישנו ועד־מרכזי אחד, שמקום מושבו בברלין. הועד הזה מוציא־לאור ירחון מצויר המוקדש כולו להרעיון הזה, ואחת לשתי שנים מתאספים שלוחי האגודות הללו להתיעץ על השאלות של ההסתדרות וכדומה העומדות על הפרק.

אספה־כללית כזאת היתה עתה בברלין. בה השתתפו, מלבד חברי הועד המרכזי, עשרים ותשעה צירים של תשע־עשרה אגודות.

האספה ארכה שלשה ימים. ביום הראשון והשני לפני הצהרים הראו הצירים וטובי המתגוששים הברלינים את כחם ואמנותם בכל מיני התגוששות. קהל גדול מטובי הציונים הברלינים והרוסים הנמצאים עתה בבירת גרמניה באו לראות במחזה, שעשה רושם נעים וכביר על הנאספים וביחוד על חברינו מרוסיה...

ביום השני אחרי הצהרים נכנסו הצירים לישיבה לדון ע"ד השאלות העומדות על הפרק בההסתדרות הכללית.

את האספה פתח הד"ר הרנדט. הוא הראה על חשיבות האספה דהאידנא וע"ד חשיבות ההתגוששות לציונים וגמר, שעל המתגוששים לראות את עצמם כאלו הם המה חלוצי הציונים, ובמובן זה עליהם להמשיך את עבודתם ולעמוד תמיד על המשמר.

בוחרים ביו"ר ובסגניו, ליו"ר נבחר הד"ר הרנדט, ולסגניו הד"ר ירמיהוס—פוזן והד"ר ברנר—וינה.

קוראים דו"ח על דבר מצב ההסתדרות וע"ד חשבון הכספים של הועד המרכזי.

מספר המתגוששים נתרבו בשתי השנים האחרונות. נתרבו הארצות, שבהן ישנן עתה אגודות, ונתרבו האגידות בהארצות, שזה כבר מצא לו הרעיון הזה מהלכים בקרב הצעירים שם, ונתרבו גם החברים בכל אלו האגודות עצמן.

ולא רק בכמותה צעדה ההסתדרות צעדים לפנים כי אם גם באיכותה.

לפנים עבדו למען הרעיון הזה אך שנים־שלשה אנשים בכל אגודה ואגודה, ואם אלה התפטרו ממשמרתם או יצאו לעיר אחרת—נתבטלה האגודה, עתה נשתנה הדבר לטוב. כל חברי האגודה מרגישים, יודעים ומבינים את ערך העבודה החשובה הלזו, ומצב האגודות איתן וחזק.

ועתה עלינו להשתדל גם לחזק את הקשר המאחד והמאגד את האגודות: צריך שבין האגודות ישרור רגש אחוה, אחדות ורעות.

נשתנה לטוב, במשך הזמן האחרון, היחס של הציונות האופיציאלית להסתדרות של המתגוששים.

הרבה מקוה הועד־המרכזי להצלחת ההתגוששות בארץ־ישראל. שמה עובד עתה מומחה לאותו דבר, המסיר להרעיון הזה בכל נפשו, הוא מר אורלוב, שקבל את ידיעותיו בהתגוששות בברלין, וע"פ פקודת הועד־המרכזי הנהו עסוק עתה ביסוד ספר למוד בעברית למתגוששים.

הוצאות הועד המרכזי עלו לערך ארבעת אלפים מרק, שנאספו מתשלומי האגודות ומנדבות פרטיות.

וע"פ הצעת הד"ר ירמיהו'ס מביעה האספה פה אחד את תודתה להועד המרכזי בעד עבודתו הפוריה והראויה להיות למופת.

מר שלום מציע להעלות את תשלומי החברים מ—1.20 מרק על 2.70 מרק.

הד"ר כ"ץ־ברודי מתנגד להצעה הזאת ואומר, שהחברים בגליציה אינם יכולים לשלם מס גדול כזה. אחרי וכוחים ארוכים קבלה האספה את הצעת מר שלום, ורשות נתנה להועד המרכזי לעשות הנחה לאלו האגודות, שאין ביכלתן לשלם מס גבוה כזה.

היה מי שהציע, כי הועד המרכזי יפנה אל „הקהל" הברליני ויבקש תמיכתו בכסף לטובת ההסתדרות, אבל מנהיגי ההסתדרות מתנגדים לזה: „מאת אלה המתבוללים, שונאינו בנפש, אי־אפשר לנו לבקש תמיכה!".

על הפרק — נאום הד"ר כ"ץ־ברודי ע"ד המצב בגליציה.

הנואם מרבה דברים ע"ד הצורך הגדול שיש ליהודי גליציה בהסתדרות כזו, היהודים הגליציים חלשים הם בגופם; ביניהם שוררות מחלות מיוחדות, שכבר היו ל„לאומיות יהודיות"... הילדים מבלים כל יומם ב„חדר" הצר, החסר אויר לנשימה, ועוד ועוד, והוא מציע שורה שלמה של אמצעים, איך להפיץ את רעיון ההתגוששות בין יהודי גליציה, כגון הוצאת קולות־קריאה בז'רגון, עתון ז'רגוני להתגוששות, והעיקר יסוד גני־ילדים.

הצעותיו נמסרו להועד המרכזי שידון עליהן וישתדל להוציאן לפעולה.

הד"ר ברנר (ווינה) מדבר ע"ד חג־היובל של נורדוי, זה שהיה הראשון שדבר מעל הבמה הקונגרסית ע"ד הערך הגדול של ההתגוששות למען הרעיון הציוני, ומציע שההסתדרות תשתתף בהצעת מר קרמניצקי מווינה ביסוד קולוניה עברית בארץ־ישראל בשם „נורדוי".

ע"פ ההצעה הזאת נחוץ לאסוף מאתים אלף פרנק, ואם יעלה בידי המאספים לאסוף עד ימי חג־היובל לכצער החצי, אז יוציאו אח"כ קו"ק

להסתדרויות הציוניות, שתשתתפנה גם הן בהוצאות דבר זה אל הפועל. חלק גדול מן הסך הזה כבר נאסף, ועל האגודות וכן על הועד המרכזי להרבות בתעמולה לטובת ההצעה הזאת.

האספה מחליטה לתת תומ"י מאה מרק לטובת ההצעה הזאת, ושכל אגודה ואגודה תתן גם היא כפי יכלתה לטובת הדבר הזה.

מר שורץ (גרץ) קורא הרצאה ע"ד הנחיצות להכיר את השפה העברית בתור השפה הרשמית של ההסתדרות ושהיא תהיה גם שפת-הקומנדה.

הד"ר קורצר מראה על המעצורים המונחים על דרך זו. לע"ע אין לנו המלים הדרושות, ועד אשר לא נקבל את המחברת של אורלוב, העובד בענין זה, אי אפשר לנו לקבל החלטות, וגם כאשר תהיינה הצעות מר אורלוב בידינו, גם אז קשה יהיה להנהיג את השפה העברית בתור שפת-הקומנדה, כי ישנן אגודות, שמוריהן נוצרים, ואי-אפשר לדרוש מן המורים ההם שילמדו את הלשון העברית, אבל בכ"ז מודה הנואם בנחיצות הדבר ויודע הוא, כי כל ה„התחלות קשות", וכשתהיה השאיפה החזקה—תבוא גם ההצלחה המלאה!—

מדברים עוד נואמים אחדים, וסוף כל סוף בוחרים בקומיסיה מיוחדת שתדון על הדבר הזה ועל האמצעים איך להוציאו לפעולות.

על סדר-היום — הרצאה מאת מרת טומשבסקי ע"ד „רעיון ההתגוששות בין הנשים העבריות", אבל השעה מאוחרת, הצירים עיפים מעמל היום, וביום השני עליהם לקום בבקר השכם לנסוע מסע של טיול פוטסדמה, וע"כ מבקש היו"ר את הנואמת שתדפיס את הרצאתה בהעתון של ההסתדרות, דבר שהסכימה לו הנואמת.

בשעה הראשונה אחרי חצות הלילה נסגרה האספה המענינת הזאת.—

מס. פאזין.

ברלין.

מִכְתָּבִים מִבּוּלְגַרְיָה.

(הפרוגרמה החדשה של חכי"ח בבתי-ספריה שבבולגריה.)

בחדש ינואר ש"ז עברה דרך בולגריה הקומיסיה של כי"ח, ששולחה לבקר את בתי-ספריה של החברה במזרח.

ימים אחדים לפני בוא הועדה קבלו „ועדי בתי-התפלה" (Comitè synagogale) הזמנה לשלוח את ציריהם אל הועידה שתהיה בסופיה ב—23 ינואר, שבה ישתתפו גם מנהלי בתי-ספר כי"ח שבבולגריה.

ההזמנה כשהיא לעצמה כבר הטילה רעש במחנה הציונים והמתקדמים. „מדוע את „ועדי בתי-התפלה" ולא את „ועדי בתי-הספר"?

שאלה זו שאלו המורים, שאלה זו שאלו הציונים וכל איש מבין.

כתשובה על שאלה זו בא „מעשה" המועצה של צירי ועדי בתה"פ והחלטותיה, שעליהן נדבר להלן.

למען יתברר לקוראים המצב, — דברים אחדים על „הועדים"!

שני ועדים הם: „ועד בית-התפלה" ו„ועד ביה"ס". הראשון הוא ועד הקהלה, והשני עוסק רק בעניני ביה"ס: עריכת הפרוגרמה, הפקדת מורים וכו' וכו'. ולפני הממשלה ערב הוא ועד זה על מהלך ביה"ס; תקציב מיוחד אין לו לועד זה, עושה הוא את תקציב ביה"ס בכל שנה ומציעהו לפני ועד בית-התפלה; לאמר: הכל ביד ועד ביה"ס חוץ מהכסף, ולכן חושב תמיד ועד בית-התפלה את עצמו כאפוטרופסו ולפעמים הוא מתערב גם בענינים הפנימים של ביה"ס, והועד, ברצון או באונס, מביט ושותק.

רוב ועדי „בתי-התפלה" הם מסוג אותם ה„פרנסים" המתנגדים לכל חדש. ישנם כאלה הנבחרים בעזרת איזו סיעה מסיעות הממשלה, תחת אשר ועדי בתה"ס רובם אנשים צעירים מתקדמים, ורובם דרובם ציונים. חכי"ח אינה פונה לעולם לועדי בתה"ס אלא לועדי הקהלות שהכסף בידם. וכן פנתה גם הפעם לועדי הקהלות. ותזמינם אל הועידה.

בין הצירים היו במקרה איזו ציונים כמו: מר יקיר רומאנו—נשיא הועד המרכזי של הציונים, ד"ר אשירוף—נשיא החברה הציונית בט. באזארדז'יק ונשיא ועד ביה"ס. מר ח. פרחי—נשיא המכבים ונשיא ועד ביה"ס בסופיה, ויתר הצעירים היו „אליאנסים".

הפרופיסור הלוי פתח את האספה בנאום נלהב, בין יתר-דבריו אמר: שמעתי מרננים פה בבולגריה אחרי חכי"ח, כי מטרתה היא להפיץ את הצרפתיות; הנני אומר לכם בפירוש, כי דברים אלה אין להם כל יסוד, לפנינו רק שאלת הלחם. וכן ביום שתבואו ותגידו לנו, כי השפה הצרפתית איננה אותה השפה, שבה יוכלו תלמידינו למצוא את לחמם (כמו שהוא באמת, כי הגרמנית נחוצה עכשיו בבולגריה, ולא הצרפתית.—הכותב). אז הרינו מוכנים ומזומנים להמיר את הצרפתית בשפה אחת". על אודות העברית אמר: „בנוגע לעברית הננו בטוחים, כי שפה זו לא תוכל להלמד פה לעולם. אמנם אין אנו רוצים להפריעכם מהוסיף בנסיון שהנכם מנסים זה כמה שנים ואינכם מצליחים ושלעולם לא תצליחו, אולם יכול לא נוכל לעזור לכם בעבודה בשעה שהננו בטוחים שלא תשא פרי.

אחרי הנאום דזה החלו ההצעות מצד הקומיסיה וההחלטות בהרמת-יד. ומכיון שהמצביעים היו מנהלי בתי הספר, צירי ועדי בתי התפלה וחברי הקונסיסטור יום הרבני (שרנם אליאנסים לכל הדעות) נתקבלו כל ההצעות ברוב מחלט.

הצירים הציונים אמרו להם, אמנם, כי כל החלטותיהם אינן שוות כלום, אם ועדי בתי הספר לא יקבלון, אבל לא השגיחו בהם. ולפי דעת אחד מחברי הקונסיסטוריום הרבני דחלט, כי הפרוגרמה תעשה בפרים ע"י חכי"ח ותשולח הנה. הועידה נסגרה, והועדה נסעה.

לפני שבועים באה הפרוגרמה; כמובן לועדי הקהלות, ואלה, בדעתם את אפיסת כחם בענין זה, מסרו את התכנית. לועד ביה"ס. אולם הפעם ענה להם זה האחרון: „מכיון שאנחנו הננו הערבים בעד מהלך ביה"ס, תפנה חכי"ח ישר אלינו, ואין לנו כל צורך במתוכים כאלה שציריהם החליטו כבר בסופיה לקבל פרוגרמה זו". וזאת היתה תשובות הועדים המרכזים מחברים ציונים, ובפיליפופולי שועד ביה"ס יצם גם הוא אליאנסי החלו שני הועדים ביחד לעין בפרוגרמה ול„למדה" (L'etudier). התוצאות טרם ידועות.

אלה תולדות ה„פרוגרמה החדשה":

בשנים כתקונן היתה השפה הצרפתית השלטת בכל בית הספר מ„גן הילדים" עד המחלקות העליונות. בה למדו גם את המדעים; הבולגרית היתה נלמדת רק בתור שפה, והעברית היתה כאופן החמשי לעגלה.

בעת שהחלה הממשלה לפקח על בתה"ס העברים, ותלמידים חפצו תמיד לעבור מבית ספרנו אל הגימנזיה הבולגרית, קוצצו כנפי הצרפתית, והשפה הבולגרית לקחה את המקום היותר חשוב בפרוגרמה, בכ"ז עוד נשארה הצרפתית בגן הילדים ובכל המחלקות.

אולם מאת שהחלו להבחר ציונים אל ועדי ב"ס התחילו דוחפים את הצרפתית מכתה לכתה וימלאו את מקומה בעברית. בראשונה גורשה הצרפתית מגן-הילדים, אחר כך נתבטלה בכתה הראשונה. ולסוף גרשוה גם מן הכתה השניה והתחילו ללמד צרפתית רק מן הכתה השלישית ומעלה, והיו קהלות, כמו וידין, יאמבול ופיליפופולי, שגרשו את חכי"ח כלה מבתי ספריהן, הצרפתיות שהה עד לעפר, וחכי"ח ראתה און ולא דברה דבר. דביטה ושתקה.

אך לא לעולם חסן. הועד הציוני בפיליפופולי נפל. במקומו נבחר ועד אנטי ציוני (ככה קוראים בפיליפופולי לאלה שאינם ציונים). וזה האחרון כרע ברך לפני חכי"ח ויתחנן אליה לשוב לבתי ספריה. וחכי"ח ברב חסדה נענתה לועד ותבוא. מפי מנהליה נודע לה לחכי"ח, כי בבחירות האחרונות נבחרו במעט בכל הקהלות „ועדי-קהלה" לא-ציונים. ותמצא את שעת דכשר ותקרא לועידה. שם נוכחה המלאכות לדעת, כי עכשיו היא באמת שעת הכשר להכות את הציונים מכה אחת נמרצת; ראתה הקומיסיה דפריזית, כי כל הצירים (להוציא את הציונים) מקדימים נעשה לנשמע ומוחאות כף לכל הצעותיה—ותלך ותכן פרוגרמה משונה זו ותשלחה הנה, והנה לפנינו.

צדה הפדגוגי של תכנית זו הוא למטה מכל בקרת: הידיעות היותר נחוצות לחיים חסרות בה, סדר הלמודים הוא זר ומזור, שעות הלמודים ארוכות מ 50—90 דק. ההפסקות קצרות, ורק אחת לפני הצהרים ואחת אחה"צ. לאמר לעבוד שתי שעות רצופות בלי מרגוע, זמן העבודה לילדים בני 6 הוא כמו זה של תלמידים בני 14 ועוד, בקצור: „מפלצת פדגוגית".

והעברית?—שמעו נא:

אחרי עבודה ומלחמה לטובת העברית במשך יותר כחמש שנים, אחרי שאפילו בגני הילדים טלמדים רק עברית (מורים ומורות הביאו מא"י), אחרי, שהודות לעבודת הועדים הציונים, המורות והמורים העברים העובדים במסירת נפש, החלה שפתנו לחיות בפי התלמידים, אחרי שהתלמידים יודעים כבר להביע בנקל את רגשותיהם בעברית, ואחרי שהועדים מתאמצים לפתח עוד מחלקות בבתי הספר אך ורק כדי שתלמד העברית על בוריה, אחרי שכבר קרבנו אל מטרתנו לעשות את העברית לשפה מדוברת—באה חכי"ח ותגזור: Jnstruction religieuse (למוד דת).

והרי הפרוגרמה!

כתה I—קריאת אותיות וברכות; כתה II—קריאה ותפלות; III—תפלות ותרגום איזו פרקים מהתורה. כתה IV—תפלות ומנהגי הדת, מוצאי החגים. מחלקה V—תרגום התורה וכו' וכו'.

לבנות אין צרך בעברית: די להן שתדענה לקרא, לתרגם איזו פסוקים מהתורה ואיזו ברכות בע"פ".

וחכי"ת תפצה, כי יקבלו פרוגרמה זו המורים העברים והועדים הציונים הדורשים ללמד לבנות עברית לכה"פ באותה מדה שמלמדים לבנים.

כנוגע לעברית אומרת פרוגרמה זו:
„עשרים שנה אחורנית"!

הדבורה.

קול קורא.

בקול־קורא היוצא מן הלב אנחנו פונים אליכם, אחינו ואחיותינו, הנושאים בלבם את האידיאל הציוני, עתה, כשממשמש ובא יום־הזכרון החמשי למות מנהיגנו הבלתי־נשכח תיאודור הרצל.

בצעדי־און התקרבה האידיאה שלנו אל מטרתה בשנים האחרונות. כמעט לכל החוגים, שמתעניינים בהם בפתרון השאלה היהודית או בהקלת צרת היהודים, פלס לו הרעיון נתיב, כי רק המזרח הישראלי עלול להביא להם הצלה לדורות. האורגניזציות הציוניות והבלתי־ציוניות הרחיבו עתה פעילתן בארץ־האבות באופן שלא היתה דוגמתו עד כה. והנה עתה הופיעה בהדרת גאון שמש־החופש על שמי הממלכה העתומנית, ולא יארכו הימים אשר תאציל מקרני־האורה שלה גם על מפעלנו בארץ ישראל להפריחו ולהצמיחו ולהפרות ישע על ידו לעמנו.

מנהיגנו המנוח לא זכה לראות את המהפכה הנמרצה הזאת בעיניו. על דרכו הסונה בחוחים נחל יאושים הרבה. אבל ברגש אחד היה בטוח — ברגש האהבה והתודה של כל אלה, אשר יצר בשבילם אידיאל מלא תקוה, אשר הכנים אל לבם את רעיון החופש, ואשר הורה להם מוצא יפה מאד מן המצב הנורא, שעמנו נאנח בתגרתו בגלות.

לא בדברים אנו רוצים להביע לו את תודתנו. בשעה הרצינית הזאת צריך העם העברי להוכיח, כי מסור הוא אל המפעל ברצון כביר. הוא צריך להתאמץ בכל כחו להפיק תועלת מן המומנט הנוכחי. וכי העבודות, המחכות לנו, אינן מעטות, כי צריכים אנחנו לדרוש נזכם עזרה להרבה מטרות ציוניות, — דבר זה הלא ידוע לכם.

אבל עכשיו, לפני יום זכרון מות הרצל שלנו צריכים אנחנו להקריב קרבן־נדבה לפלשתינה. שיהיה גם לכבוד רב להאדם הגדול. זה שנים אחדות שמקבצים נדבות כסף לצורך נטיעת יער־הרצל, שיהיה מכיל מאת אלפים עצים, ועד היום לא נתקבל אפילו הסכום הדרוש להחלק החמשי של נטיעת היער הזה. אלמלי מלא כל אחר מכם את חובתו, אלמלי היה כל אחר נוטע עץ אפילו רק פעם אחת בשנה, ביום זכרון מות הרצל, כמו שצריך לעשות כל בן ביום זכרון מות אביו, כי אז כבר קרוב היה הדבר להתגשם במעשה.

ונדבת־הכסף המצערה הזאת, שאנו דורשים מכם, היא לא רק מתן כבוד להרצל, כי אם גם סיוע למפעל קולוניזציוני, אשר גם הציונים עוד טרם עמדו כראוי על ערכו הגדול.

הנדבות למטעי עצי־הזיתים נותנות לנו את האפשרות להוציא מאדמתנו שיש לנו בארץ ישראל ריוח מרובה ובטוח. אחרי משך שנים מעטות כבר יהיה יער־הרצל עם מאת אלף העצים שבו עלול להכנים סכום גדול של קרוב לשליש מאות אלף מרק. באופן זה יהיה המפעל המטעי הזה סיוע כביר לא רק למפעל ההתישבות ולהתחדשות צמיחת היערים בפלשתינה, כי אם גם יתן לנו את האמצעים להשפיע על ההתפתחות הקולטורית של הארץ ולהשגיא באופן זה מקצוע, שעד כה לא הושם אליו מצד הציונות לב כראוי,

לפיכך אנו פונים אליכם בק יאתנו: ערכו ביום מותו של הרצל לא רק חגינית של אבל, כי אם גם קבוץ כסף בחריצות יתרה לטובת יער־הרצל, בכדי שוכל זכרון־נצח זה למנהיגנו המנוח על אדמת־אבות לפרוח ולשגשג בקרוב בארץ ישראל ולהיות בכחותיו הפוריים משען־עוז להאידיאל שלנו.

אל יסתלק נא כל אחד מחובתו המוטלת עליו! זכרו את חובתכם לתיאודור הרצל, את חיבתכם להעם העברי!

האגודה לקבוץ נרבות למטעי עצי־הזיתים.

הפרופיסור ד"ר א. וארבורג, יו"ר; בירטראנד הםבורג, גזבר; דוד ואלפסון; אינז. י. קרמיניצקי; עוה"ר ד"ר א. האנטקה, סגן היו"ר; ד"ר האנס היימאן ממלא מקום הגזבר; ד"ר מ. בודינהיימיר; ד"ר ס. סוסקין.

אֶל הַקּוֹנְגְרֶים הַתְּשִׁיעִי.

בגליון האחרון של „ולט" (24 נומ.) נדפסו הדברים דאלה:

ההחלטה לדחות את הקונגרים עד לחדש דיצימבר היתה תוצאת התפתחות מאורעות ידועים, אשר לא יכול איש מאתנו לראות אותם מראש וגם לשנותם. כידוע, נתקבלה ההחלטה הנזכרת על סמך הטעמים השונים הללו: צריך לשים לב לתנאים המיוחדים של עבודת־המפלגה, לתקוות הפרופוגנדה, למשאלות הקבוצות המקומיות וגם, עד כמה שאפשר הדבר, לרווחת זמן־המסע; אבל למעלה מכל הטעמים החשובים הללו עומד המצב הפוליטי. ברור הדבר, כי בשעת בירור השאלה הזאת צריך היה לשים לב לא לפראזות, לא לכברות ע"ד האגיטציה ולא לדבורים מפוצצים ריקים, כי אם אך ורק להמצב הפוליטי. לכל היודע היטב את אינטירסי המפלגה שלנו יספיק הטעם הזה להבינם כמי את ההכרח שהיה בדבר לקבל את ההחלטה הנזכרת.

לפיכך לא נכון הדבר כלל, מה שהתחילו עתה אגודות ואכפות שונות לשלוח כנגד ההחלטה ריזולוציות, המיוסדות על טעמים ונימוקים בלתי חשובים כ"כ. הלא אך למותר הוא להגיד, כי כל איתם הטעמים הידועים לכל בעד קריאת קונגרים בימי הקיץ היו ידועים להנהגה גם בלאו הכי, ובכל אותן הריזולוציות לא היה צורך כלל.

עוד יותר מוזרים הם דביאורים, שנותנים עתונים שונים להחלטה הנזכרת. עתון אמיריקאי אחד סובר, כי נתקבלה החלטה זו בבכדי להרחיק את „הרוסים" מן הקונגרים. אמנם גדולה היא הפנטסיה ההוסבוגית של העתונים האמיריקאיים, אבל דעה תפלה שכזו יוצאת גם מגדר ההשערות היותר סינסציוניות.

עוד טענה מגיחכת אחת נשמעת ממקום אחר, והיא, כי ההנהגה הציונית מכלכלת דבריה ב„עצלתים", כי „עד לחדש דיצימבר תצא אורגניזציה אחרת עם ארץ גדולה מונחת אתה בקופסתה".

אנחנו חושבים, כי בשאלות הנוגעות לקונגרים צריכים לדון ביותר רצינות. בשביל מה כל חצי הריזולוציות הללו? מה צורך יש בתותחי־המהתלות או בהתעוררות „שאלת־הרוסים"? כל איש יודע, כי טוב היה לקרוא את הקונגרים בימי הקיץ, אבל הקונגרים של שנה זו דורש עבודות ידועות למפרע, אך בשביל מאורעות חיצוניים, שלא ראו אותם מראש, אי אפשר שתהיינה נעשות עד לחדש אוגוסט. ישלחו אפוא ריזולוציות כנגד המאורעות האלה!

והואיל שלא יוכל הקונגרים להיות בירח אויגוסט, אז הלא ממשמשים ובאים הימים הנוראים והחגים, אחריהם הבציר, ובשביל כך נהיה חדש דיצימבר להעת היותר יפה. לא יפה בשביל אורחי מקומות הרפואה, בשביל הטילים, ואולי קשה

מעט לאלה הצריכים לנסוע דרך רחוקה, אבל הלא כבר היה לנו קונגרים בירח דיצימביר, ובקונגרים זה הלא נעשו רוב המפעלים היותר חשובים, כמו יסוד הקה"ק לישראל ועוד מעשים הרבה. אמנם מספר המשתתפים בקונגרים זה לא היה גדול כל כך, אבל לעומת זאת היתה העבודה יותר נמרצה. אלה הבאים בימי החורף אל הקונגרים, באים רק להקונגרים. ההשערה, כי לא יבאו „הרוסים" אל הקונגרים, מוכיחה, עד כמה אין בעלי ההשערה הזאת יודעים את מסירותם של חברינו „הרוסים" אל הציונות.

אין להכחיש, וזה היה ברור למפרע, כי דחית זמן הקונגרים מוכרחת היתה לעורר איזה אי-רצון אצל העוסקים בקבוץ השקלים וביתר העבודות המוקדמות להקונגרים. אבל מפני שדחיה זו היתה נחוצה מפני מצב-הענינים, מפני צורך השעה, לפיכך חיכה מוטלת על ועדי-הארצות, על הפידירציות, על האגודות שבכל עיר ועיר ועל העתונים לבלתי התפש בלבם ע"י מעמד-הרוחות הזה ולבלי עורר ע"י ריזולוציות את הדעה המוטעת, כי דחתה ההנהגה את זמן הקונגרים ברצונה הטוב, אלא ללחום באינירגיה יתרה נגד כל הבעה של אי-רצון ולעבוד שכם אחד ובאופן נמרץ את עבודות-ההכנה אל הקונגרים התשיעי. צריכים אנחנו להשלים עם מצב הענינים כמו שהוא ולהפיק תועלת מצד הטוב שבהם. עתה יש לנו יותר עוז לעבודת קבוץ השקלים, להאגי-טציה, לעבודת-ההכנה, והקונגרם התשיעי הלא עתיד להיות רק תוצאות העבודות האלה. ככל אשר תרבה חריצות העבודה שלנו, בה במדה תצלחנה תוצאות הקונגרים התשיעי.

יעקב גארדין.

אחרי מחלה כבדה וממושכת מת בימים האלה בניו-יורק בשנת-הששים לימי חייו הדרמטורג היותר מפורסם בין שדרות עמנו, יעקב גארדין.

המנוח היה יליד רוסיה הדרומית. את עבודתו הספרותית התחיל בשנות השמונים בעתונות הרוסית. ימים רבים היה עוזר ביליסבטגרד בעתון המקומי ובז'ורנל „נעדעליא". אולם הוא לא מצא את ספוקו בעבודה הספרותית. לבו המתלהב נמשך בכל חומו עם הזרם הטולסטויי שתקף בימים ההם רבים מן האינטליגנציה. ובהיות יעקב גארדין, דברן מצוין אסף סביבו רבים מן הצעירים ויסד בעת ההיא את ה„אחוה הביבלית", שמטרתה היתה לברא איזו יהדות צרופה, לעשות בה תקונים על פי שיטתו של טולסטוי ולהעמידה על שתים: „ואהבת לרעך כמוך" ו„בזעת אפך תאכל לחם" — זוהי כל התורה כולה. בכל כחו התמכר להפיץ את הרעיון הזה בין צעירי ישראל. אבל הרדיפות מצד הממשלה הכריחוהו לעזוב את רוסיה, ואז הלך יעקב גארדין אל אמיריקה. נפשו המחוננת והשואפת התחילה מחפשת דרכים חדשות, ואז מתחילה עבודתו הספרותית היהודית. הוא נעשה לדרמטורג, לאבי הריפירטואר של הבמה היהודית, הריפירטואר שנתן להבמה היהודית צורה ספרותית-אמנותית פחות או יותר. הוא יצר בעד הבמה העברית יותר מחמשים דרמות, מלבד תרגומים, שכמעט רק מהן ניזונה הבמה היהודית באמיריקה וברוסיה. אך המנוח לא הצטמצם בעבודתו הספרותית. הוא היה בניו-יורק גם עסקן צבורי חביב על הבריות המשתתף בכל עבודות הכלל, לעסקן צבורי לאומי אף על פי שהוא בעצמו לא הודה בזה.

מיתתו היא אבדה גדולה לצבור היהודי שבניו-יורק בפרט ולהבמה היהודית בכלל. תנצב"ה.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

אנחנו מפרסמים בזה את חשבון השקלים, שנתקבלו מיום 1 נובימבר שנת 1908 (זמן פרסום הדוה"ח האחרון שלנו) עד יום 1 מאי שנת 1909:

הכנסות השקל לשנה העשתי עשרה.

נתקבל עד ליום 1 נובימבר שנת	1908	83 ק',	10,881 ר'
בעד ירח נובימבר שנת	1908	65 „	989 „
„ „ דצמבר	„ „	06 „	294 „
„ „ ינואר	1909 „	31 „	780 „
„ „ פיברואר	„ „	33 „	303 „
„ „ מרץ	„ „	16 „	197 „
„ „ אפריל	„ „	60 „	60 „
בס"ה		96 ק'.	13,506 ר'
או במרקים אשכנזיים		05	29,039

הכנסות השקל לשנה הי"ב.

בעד ירח נובימבר שנת	1908		5 ר',
„ „ דיצמבר	„ „		80 „
„ „ ינואר	1909 „	98 ק',	200 „
„ „ פיברואר	„ „	56 „	159 „
„ „ מרץ	„ „	53 „	294 „
„ „ אפריל	„ „	77 „	887 „
בס"ה		84 ק',	1627 ר',
אי במרקים אשכנזיים		86	3353

מזה נראה, כי מרוב המקומות עוד לא המציאו להועד המרכזי את כסף השקלים לשנה הי"ב, ומפני שבסוף חדש יוני נסגרים פנקסאות החשבונות של הכנסות השקלים, אנחנו מבקשים בקשה נמרצה למהר ולהשיב את כל סכומי השקלים, שנאספו במקומות שונים.

— עפ"י הידיעות שקבלה הקומיסיה הפלשתינאית מחכים, כי יעלה קציר-השדות בהחוה כנרת בשנה הראשונה באופן מספיק. עפ"י ההערכה, שנערכה שם בתחלת חדש מאי על יסוד צמיחת זרע השדות בכנרת, אפשר לשער בקירוב את הכנסות הקציר המחוכה לסכום של 33 אלפים פרנקים, עפ"י הרשימה הזאת:

חטים	מ—1300 דונמים	במחיר 15 פר. הדונם	—19,500 פר.
שעורים	„ 700 „ „	„ 10 „	7,000 „
פולים	„ 280 „ „	„ 10 „	2,800 „
קטניות	„ 130 „ „	„ 20 „	2,600 „
שבולת-שועל ותפוחי-אדמה	90 „ „	„ 10 „	900 „
בס"ה			32,800 פר.

אם יושם אל לב, כי אוסף קציר השדות בארץ-ישראל נעשה הרבה קודם מאשר במקומותינו, היינו בחדש מאי, צריך לחשוב, כי נעשתה ההערכה הזאת על יסוד תוצאות נראות לעין, היינו צמיחת התבואות בשדות, ובאופן זה הן קרובות אל האמת.

— מ ש ב ל י (פלך קובנה) כותבים אלינו: בירחים האחרונים התחזקה אצלנו העבודה הציונית לכל ענפיה. ההתענינות בציונית גברה בחוגים כאלה, שעד הנה עמדו מרחוק לתנועתנו. גם הצעירים שעברו לפני שנים אחדות בהמפלגות הפרולטריות הולכים ומתקרבים אלינו. בשבוע האחרון שהה אצלנו מר ח. גרינברג. הוא קרא הרצאה בתיאטרון המקומי ע"ד עתידות הישוב העברי בא"י. הדרישה הפינאנסית של הועד המרכזי נתמלאה בדיוק. לפני ימים אחדים נסעו מפה שני יהודים אמידים לא"י לקנות שם אדמה.

לחג יובל הששים של מקס נורדוי שיהיה ביום י"א אב, 29 יולי, עורכת ה„יורישער פערלאג" הוצאת כל כתביו הציוניים, ההוצאה הזאת, שבה יבאו כל נאומיו ומאמריו של מ. נורדוי, תכיל יותר מ—26 גליונות דפוס. המחיר (עם המשלח) שני מרק ושלשים פניג. בניר וֶלֶני— שלשה מרק ושמונים פפניג. הוצאה מיוחדה לחובבים בהדור מצוין שתודפס במספר לא יותר ממאה אקסמפ, ושלא תצא במהדורה חדשה מחירה, לאלה שיחתמו עליה עד 29 יולי ח"ח, יום חג יובלו של מ. נורדוי — 15 מרק. מ—29 יולי יהיה מחירה 20 מרק.

— בעתון „Yoshin Nippo" בקובי (יפוניה) נדפס בגליון מיום 8 מאי מאמר מעניין מאת דוד דילבורגד על דבר תקוותיה של התנועה הציונית בהוה. העתון הנזכר נפוץ מאד ביפוניה. מחבר המאמר הוא חבר ראגודה הציונית בשנחיי.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מיפו כותבים אלינו:

בשבת שעברה קרא ועד הציונים לאספה כללית של השוקלים ביפו. באספה נתברר יחס הציונים להסתדרות הכללית. באותה האספה נבחר גם ועד מיוחד של שקלים, שעליו להביא לידי גמר את חלוקת השקלים. הרבה שקלים נתחלקו כאן גם ע"י „המזרחי", ששלח לא"י את המגיף צ־יקוב לשם זה.

— אתמול הפליגו בים בחזירתם לרוסיה המשורר ביאליק והסופר רבניצקי, כמעמד חבורה של מכבדים ומעריצים. שני ימים לפני הפרידה נערך כאן „נשף ספרותי נגינותי", שביאליק קרא בו יצירה חדשה שלא נתפרסמה עדיין בדפוס. שם היצירה:—„מרינקה", תמונה מחיי היהודים בעירה רוסית. היצירה עשתה רושם גדול על השומעים והשומעות, אלא שקם באותו המעמד קנאי אחר והתחיל קובל על המשורר על הכניסו צלם בהיכל, ר"ל, כלומר: על שקרא „דבר" גלותי על נשף ארצישראלי.

הכנסת הנשף הוקדשה לטובת הוצאת ספרות לבני הנעורים.

ביום הראשון העבר בקר את המושבה ראשון לציון הפחה הירושלמי בדרך נסיעתו לעזה ולבאר־שבע. המושבה הכינה לו קבלת־פנים של כבוד. והפחה סייר את המושבה, בקר את היקב ואוצרות־היין ונשאר אצלנו ללון. בלוית הפחה באו ראש המחוז של באר־שבע, המופטי הירושלמי, פקידי יק"א האדונים אנתבי וכריל, ועוד. למחרת נסעה כל החבורה לגדרה.

גדרה היתה מקושטת ומפורכסת כולה. ומבוא המושבה הוקם שער כבוד. לקראת הפחה יצאו חמשה עשר צעירים על סוסים יפים ויהירים, שהקיפו את מרכבות האורחים ועשו לפניהם להטי־רכיבה שונים. הפחה פטר הביתה את משמר־החיילים שלו. „עכשיו — אמר — אין לי כבר כל צרך בכם. הרוכבים העברים ילוו אותי הלאה"...

תערוכת בית הספר „בצלאל". בית־הספר „בצלאל", אשר בעת האחרונה התפתח באופן מצוין מאד ומספר בתי־האמנות שלו עם הפועלים העובדים בהם התרבה במדה מרובה, חגג גם בל"ג בעומר של השנה הזאת את חג־בצלאל הטרדיציוני, וגם השתא הציג ביום הזה תערוכה מתוצאות עבודתו. מלבד המון קרואים יהודים הופיעו אל התערוכה גדולי פקידי השלטון שבירושלים: הגינירל־גוברנטור הירושלמי (מוטיסאריף), ראש אזרחי העיר ועוד שרים גדולים וחברי הקונסוליות. התערוכה עשתה על כל מבקריה רושם יפה מאד.

רובע חדש בירושלים. הקרן־הקימת הלאומית העברית רכשה בשביל בית־הספר „בצלאל" בתים אחדים על אחת הגבעות היפות והבריאות שבעיר ירושלים. במקום הזה לא ישבו יהודים עד כה, ועתה לאחר שקם למקנה להנציונל־פונד, התעוררו יהודים רבים וקנו את הככר הגדולה, הנמצאת בקרבת בתי הנ"פ, והם אומרים לבנות עליה בשנה הראשונה שלשים ואח"כ עד מאתים בתים. את הכסף הדרוש לבנין הבתים האלה תתן להם בהלוואה הח' „גמילות חסד".

הרב הישיש ר' שמואל סאלאנט הניח את אבן הפנה לרובע־היהודים החדש הזה.

בַּמִּזְרָח.

— בשבוע האחרון היו לחכם־באשי ראיונות את הוזיר הגדול ואת אחמיד־ריזה, ראש בית־הנבחרים.

— אחדים מפקידי הוליות הציעו ל„שער הגבה" להגדיל את „מס הצבא" לאלה שפטורים מהעבודה בצבא; ביחוד בקשו להגדיל את המס הזה, שמשלמים היהודים. הממשלה השיבה את בקשתם ריקם, באמרה, כי גם היהודים יעבדו בצבא, וכל תושבי תירקיה שוים בפני החוק.

— בשבוע שעבר בקרה האגודה הציונית להתגוששות „גבור" מפיליפופול, (סניף לאגודות ה„מכבי" בבולגריה) את אדריגנופולי. שבעים ושנים בחורים ועלמות באו לעיר זו להראות את ידיעתם ויכלתם. לכבודם נערכו שני נשפים. המון גדול, וביניהם גדולי־העיר, הולי, מפקד־הצבא, הקונסולים, ראש הרבנים וכו' וכו', באו לראות במחזה הנהדר של התגוששות והתעמלות. מפקד־הצבא שלח תומורת של חילים, והעם לא יכל להשביע את עיניו במחזה היפה.

הכנסות הנשפים הוקדשו לטובת קרבנות מלחמת 24 לח. אפריל. אחרי התגינות ערך ועד „האחדות והקדמה" נשף־פרידה ל„גבורים". ראש האגודה, מר מרדכי, באר בנאום יפה את תועלת ההתגוששות בין היהודים, והרב הראשי נאם בשם הולי ובשם בני עדתו נאום־תודה לאורחים החביבים מבולגריה.

ביאתם לאדריגנופולי עשתה רושם יפה עד מאד, וככר נגשו הבחורים היהודים של העיר הזאת ליסד אגודה יהודית להתגוששות.

ה„מכבים" הבולגרים רוצים לבקר עוד ערים אחדות בתורקיה וליסד אגודות מתגוששים בקרב היהודים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה.

— האוניברסיטה־לעם, אשר על שם שיניאיוסקי בפטרבורג הזמינה את מ. ווינאביר לקרא שעורים בתורת המשפטים האזרחים.

— נתקבלה פקודה צירקולארית מאת נשיא סוד המיניסטרים להתיר ליהודים בשנה זו את הישיבה במשבנות תקין אשר בסביבות קיוב, וויטבסק, דווינסק ועוד.

— מ ב א ק ו מודיעים, כי התעוררה תנועה אנטישמיית בין הבורז'ואזיה הארמינית שם.

— ראש השטאב של גליל צבא קווקז הידיע את שר החבל, כי הוד הקיסר הואיל לצוות לדחות את ההשתדלות בדבר נתינת הרשיון ליהודים, שאין להם ע"פ החוק זכות הישיבה בחבל הטורי, להשתתף במקהלות המנגנים אשר במקומות הרפואה הקווקזים.

— בחוגי היהודים בורשה שוררת התמרמרות נמרצה כנגד ה„קא"א" הפולנית יען שבהדיקלרציה שלה על דבר פלך חולם לא נגעה בשאלת היהודים כלל.

— הדומה העירונית באודיסה דחתה את בירור הצעתם של הסוציאליסטים לעורר השתדלות לפני הממשלה, כי יבדילו את יהודים לקוריה מיוחדת לענין בחירת דיפוטאט אל דומת־הממלכה מאודיסה במקום פירגמינט שמת. הדומה לא מצאה את השעה בשרה להשתדלות זו.

— ע"פ הצעת דומת־הממלכה בדבר הנהגת הערים בפולין בוחרים היהודים בערים, שהם מחצית התושבים בהן, שליש מכל הגלאסנים. בכל יתר הערים הם בוחרים $^{1}/_{10}$. ע"פ ההצעה הנזכרת אין ליהודים הזכות להיות ראשי־הערים, אבל רשאים הם להיות חברי האופראווה ורק במספר שליש מכל החברים.

— ביום 27 מאי היה במיניסטריום־ההשכלה מועצה מיוחדת תחת נשיאות א. נ. שורץ, שהשתתפו בה כל באי־כח המיניסטריום, שבתי־הספר הגבוהים נמצאים ברשותם. המועצה היתה מוקדשת לבירור השאלה בדבר קבלת יהודים אל בה"ס הגבוהים בהתאם אל ההחלטה, שנתקבלה בזה מאת מועצת המיניסטריום בשנת 1908.

המועצה בררה את השאלה ומצאה לבלתי רצוי לעשות הפסק בקבלת היהודים אל בתי־הספר הגבוהים. באחרונה באה לידי מסקנה, כי צריך לקבל את היהודים אל בה"ס הגבוהים עפ"י האופנים הללו: בערי־הבירה — בכמות של 3 פרוצינט, בערי הפרובינציות — בכמות של 5 פרוצינט ובערי תחום־המושב — בכמות של 10 פרוצינט ממספר כל התלמידים החדשים המתקבלים. המסקנה הזאת תמסר למועצת־המיניסטרים.

בחו"ל.

האליאנס והציונות.

זה לא כבר היתה בברלין האספה הכללית של מחלקת הכי"ח באשכנז. היו"ר באספה, הד"ר גולדבירגיר, נגע ביחס שבין הציונות ובין חכי"ח. בין יתר דבריו אמר: „התורקים הצעירים רוצים להיות ארונים בביתם ולהניח להזרים רק אותה ההשפעה המביאה תיעלת לאינטירסיה של תורקיה. האליאנס לא טעתה מעולם בנידון זה. אחרי המאורעות המעציבים ברוסיה וברומניה, כשארגנה, הציונות את הקונגריסים שלה והנהיגה תעמולה נמרצה ונלהבת לטובת שאיפותיה אשר בפועל נתקבלו ברצון גדול מאת בעלי הרגשות היותר עמוקים שבתוכנו, הכירה בכל זה האליאנס את הסכנה העלולה לצאת ע"י תגבירת פרופוגנדה זו גם לפעולותיה בתירקיה וגם ליהודים התורקים בכלל. לפיכך הניחה להתנועה הציונית להתפתח מחוץ לחוגיה, התחקתה אחריהם בתשומת-לב ובעין פקוחה אבל מעולם לא החליכה בנפשה לעשות צעדים או להוציא מפיה דברים, שאפשר היה למצוא בהם הסכם או סיוע לציונות. יחס-הזהירות הזה עורר כנגד האליאנס את שנאת הציונים ולהגם, אבל המאורעות הוכיחו, כי היה הצדק עם האליאנס. עתה הונהג בתורקיה משטר חרש, קונסטיטוציוני, והציונים הנבונים וטובי-הראות צריכים עתה להודות, כי מחשבותיהם שהם חושבים על תורקיה, תמצאנה להן התנגדות עצומה מאד מצד הרגש הלאומי, שנתעורר עתה בקרב העם העתומני ברוב עוז. אמנם הרחיבה האליאנס את פרוגרמת הלמודים העבריים בפלשתינה, וההוראה עצמה נוהגת שם עתה בשפה העברית (?) מה שמתאים למשאלותיהם של הציונים, אבל יותר מזה לא צעדה האליאנס אפילו צעד אחד, והיא מוסיפה עד היום לשמור במוסדותיה אשר בתורקיה על האופי היהודי וגם העיתומני. ההיסטוריה תוכיח, כי רק הפוליטיקה הזאת בלבד היא מחוכמה וממשית. ישתמשו להם אחרים לעבודת הפרופגנדה שלהם בהכתית המוסריים הצפונים בהציונות באמת; ינסו להם אחרים ללכת יד ביד עם הציונים על ידי יצירות דמיוניות, המתאימות לשאיפותיהם של אלו; תהיינה עיניהם סמויות ולא יראו, כי משחקים הם משחק מסוכן גם ליהודים העיתומניים וגם להם עצמם—אנחנו לא נחקה את מעשיהם, אנחנו נשאיר להם את האחריות בעד מעשיהם, כהבעת התקיה, כי האנשים המיושבים בדעתם יתנו לעצמם סוף סוף דין וחשבון ממעשיהם ואז יכירו וידעו, שבדרך שוא הם הולכים".

אחד מן הציונים שלקח חלק באספה, הד"ר היימאן. מחה נגד נאומו של היו"ר. הוא הראה, כי יחס תורקיה החדשה אל הציונות שונה הוא לגמרי מיה שתאר היו"ר. הוא דבר גם על יחס ז אליאנס אל הצעת התאחדות כל ההסתדרויות הישראליות. תחת השפעת נאומו של ד"ר הייכאן הביע היו"ר, כי הוא נכון לחזור בו מדברים אחדים ולהחליש מבטאים אחרים בנאומו.

אבל למרות הבטחתו זו נדפס בהדוה"ח נאומו של היו"ר בנוסחאתו הראשונה.

— הועד הפועל אשר להועד המרכזי של האגודות הציוניות באשכנז קבל בישיבתו מיום 7 יוני את הריזולוציה הזאת:

הועד המרכזי של האגודות הציוניות באשכנזית מוחה בהתמרמרות יתרה, כנגד הדברים, שהשמיע האדון יועץ-הסתרים גולדינבירגיר באספה הכללית של האליאנס ע"ד הציונות.

הועד המרכזי מביע את תמהונו על הדבר, כי איש, התופש מעמד אחראי כזה בהסתדרות יהודית כללית מצטיין במדה מרובה כזו באי-ידיעתו את יחוסיהם של הציונים אל ממשלת תורקיה ולתושביה ואת אפים של היהודים העותימנים.

חסרון רגש האחריות שהסתמן בדברי היו"ר באספה הכללית של האליאנס עושה רושם מעציב ביותר אם יושם אל לב, כי חברת כי"ח צריכה עפ"י העבר שלה ושמה להיות דואגת לכל האינטירסים הכלליים של היהודים. אם תחת זאת מדגישים בהדוה"ח של היו"ר ע"ד פעולת החברה דווקא את היסוד המפריד והמבדיל ופוגעים בהרגשתם של הרבה חברים, השייכים עם זה גם להסתדרויות יהודיות גדולות אחרות, אז צריכים לחשוב את הדבר הזה כנסיון להזיק להסתדרויות היהודיות האחרות לטובת האליאנס.

בטוחים אנחנו, כי הנסיון הזה להפריע בעד עבודת-השלום המאוחדת של ההסתדרויות היהודיות ישאר בודד בתולדות חברת כי"ח.

-- סוף סוף התליט השלטון המדיני בבוסניה ובהירצוגובינה לתת ליהודים שבשתי הפרובינציות האלה את זכות הב ירה אל הלנדטג, העתיד להפתח בקרוב. לפי זה יהיו ליהודים בהלנדטג הבוסנאי שני דיפוטטים: האחד, עפ"י התמנות מצד השלטון, הוא הרב הכולל הסיראיובי, והשני — זה שיהי נבחר ע"י הקוריה של היהודים.

— אל הרייכסראט האוסטרי הוכנסה בימים האלה הצעת-החוק על דבר מסחר הרוכלים. ע"פ הצעת-החוק הזאת נתנת הזכות לכל קהלות הערים והכפרים לאסור אצלם את עסק הרוכלות. כי הצעת-החוק הזאת מכוונת בעיקרה כנגד היהודים,—על זאת מעידה ההחלטה הזאת: „למועצת הקהלות רשות נתונה לתת גם להבא רשיונות לרוכלים, אם הם אנשים ישרים, שאפשר לתת אמון בהם, ויגל עסקם בפרנסתם, מובן הדבר מאליו, כי מועצת הקהלות באוסטריה שברובן רנן אנטישמיות, לא תמצאנה את היהודים מעולם לאנשים ישרים, ש„אפשר לתת אמון בהם". אם תתקבל הצעת-החוק הזאת אז עלולה היא להסב ליהודים הפסד איקונומי מרובה מאד.

— ה„נייע נאציאנאל-ציימינג" הווינאי מביא בגליון האחרון את חוות-דעתו של הפרופיסור וואמבירי ע"ד מיסופוטמיה, שהביע אותה עוד בשנת 19(7. הפרופיסור וואמבירי הוא מתנגד גמור להתישבות היהודים במיסופוטמיה, מפני שהארץ הזאת מרובה באיכלוסין של בידואינים שיעמידו תמיד את מושבות היהודים בסכנה.

סִפְרוּת וָאָמָּנוּת.

באולם ה„אגודה היהודית לאמנות, לספרות ולמדע" הרצו בשבוע העבר מרת ר. גילדברג, מר ב. עפשטיין וי. שסקין ע"ד נסיעתם לא"י, שממנה שבו זה לא כבר. הראשון קרא מר ב. עפשטיין ע"ד מצב הישוב בא"י ועבודת המוסדות העברים בה. מר י. שסקין דבר ע"ד חיי המושבות, ע"ד הפועלים העברים שם וע"ד יחס האכרים אליהם, מרת גולדברג דברה דברים אחדים ע"ד בתי הספר שלנו בערי א"י ובמושבותיה. האספה היתה רבת עם.

ביום ה' 28 למאי, ערכה האגודה הנ"ל אספה, שבה קרא ח. גרינברג הרצאה ע"ד ח. נ. ביאליק. באיתה האספה נקרא הדוה"ח של עבודת האגודה במשך השנה העברה.

— המשורר ש. פרוג העתיק את מושבו הקבוע לעיר חרסון.

--בימים האלה יצא לאור, ספר „שיר השירים" בתרגום רוסי מאת א. אפרת. הספר נדפס בהדור מצוין. בראשיתו באה הקדמתו של הסופר הרוסי המפורסם ו. רוזנוב. מלבד זה נדפסו בו מאמרים והערות ע"ד „שיר השירים" מאת רינן, הרדר, גיטה, קרפלס, פרופ' אוליסניצקי, סנדרו'נד, קימף, דליץ' ועוד. אחרי כל אלה באה אנתלוגיה--„שיר השירים" בשירה הרוסית. בספר נדפס גם התרגום העתיק של „שיר השירים" בלשון הרוסית-הדרומית ומשא ע"ד „שיר השירים" של תיאופן פרוקופוביץ, בן דורו של פיטר הגדול. בספר באו גם הערות לתרגום מאת המתרגם וביבליוגרפיה. בו צורפו גם תוי נגינה של טעמי „שיר השירים", שנכתבו ע"י י. ענגל. הקשוטים לקוחים מגוילים עברים עתיקים הוצאת ד. גינזבורג וו. סטאסאוו. מחיר הספר 2 ר.

— יצא קבץ שירים של דוד איינהארן בשפה המדוברת בשם „שטילע געזאנגען" (ליעדער) הוצאת „די וועלט" וילנה; מחיר הספר 30 ק.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. ‏ Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

בעד הנוסעים ארצה—ישראל.

ספר.

שמוש

לידיעות ארץ ישראל.

מאת דוד טריטש

מעֻבד ומתֻרגם

ע"י י. גרזובסקי.

י"ל ע"י מ. שיינקין.

עם הוספה

תרגילים בדבור הערבי.

תכן הענינים:

א. גבולות ארץ־ישראל; ב. מראה הארץ; ג. שטח הארץ, חלוקתה המדינית ויושביה; ד. יושבי הארץ; ה. אקלים הארץ, הרוחות ועתות השנה; ו. שנוי האקלים בארץ וטיב אדמתה; ז. מעדני הארץ; ח. חיות הארץ; ט. צמח הארץ; י. עבודת האדמה; יא. גדול בקר וצאן; יב. הדיגה; יג. גדול עצי פרי; יד. בנין המדרגות; טו. מצב הבריאות; טז. ארץ ישראל—ארץ משקה; יז. הדואר; יח. הטלגרף; יט. מסלות הברזל; כ. בתי מלון לנוסעים; כא. חופי הארץ; כב. חבור הדרכים בין החופים; כג. מסע התירים לארץ־ישראל; כד. המדה והמשקל; כה. מטבעות; כו. הקונסולים כז. מכס הגבול; כח. מסי הממשלה; כט. מסעות לארץ ישראל; ל. המקומות ההיסטורים; לא. המסעות בארץ; לב. מצב ההגנה בארץ ישראל; לג. המשפטים; לד. הנהגת הצבורים; לה. רופאים, רופאי שנים, בתי מרקחת; לו. בתי החולים העברים בא"י; לז. בית מרקחת לדרך; לח. בה"ס בארץ ישראל; לט. אופן החיים וצרכיהם; מ. מחיר צרכי אוכל; מא. חקים אחדים הנוגעים לקנית אדמה; מב. מחיר אדמה בא"י; מג. אופן בנין הבתים; מד. המושבות העבריות בארץ ישראל; מה. המושבות הגרמניות; מו. המסחר בא"י; מז. התעשיה בא"י; מח. התעשיה הביתית; מט. מכונות התנועה; נ. הבנקים; נא. חברות מלוה; נב. חברות לאחריות; נג. קלוב; נד. ספריות; נה. עתונים; נו. לוח ערי א"י ויושביהן; ז. לוח התפתחות הישוב בערים; נח. לוח עבודות האכר בשנה; נט. לוח הסחורות שנכנסו ליפו; ס. לוח הסחורות שהוצאו מיפו;

מחיר הספר 15 קאפ. עם המשלוה

לפנות אל י. ל. גולדברג, וילנה.

FORTBILDUNGS-JNSTITUT

und TÖCHTERPENSION

Königsberg (Pr.), Tragh. Kirchenstr. 71.

Erste Lehrkräfte. Sorgfältige Ausbildung und Erziehung. Haus mit Garten und Spielplatz. Junge Mädchen, die andere Bildungsanstalten besuchen finden ebenfalls Aufnahme. Sommeraufenthalt in Zoppot. Einige junge Mädchen finden Anschluss. Pariserin im Hause.

Eugenie Bloch.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים וקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר. מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

מַרְאֵה עֵינַיִם

רֵאשִׁית לִמּוּד שְׂפַת עֵבֶר בְּשִׁטַּת עִבְרִית־בְּעִבְרִית.

סֵפֶר לְמִקְרָא, לִכְתִיבָה וּלְדִבּוּר לְמַתְחִילִים בְּדֶרֶךְ קַלָּה וּפְשׁוּטָה

מאת מ. מנוסוביץ, ליבוי.

הוֹצָאָה חֲמִשִּׁית

מְתֻקָּנָה מְעֻבָּדָה וּמְרֻחָבָה.

הספר הזה נתקבל בחבה יתרה מאת כל המורים העברים ובמשך זמן קצר נתפשט בכל תפוצות ישראל לרבבות, עד כי נדפס בחמש מהדורות. ובעת (לרגלי הנסיון והערות מורים־מבינים דבר) נעשה בו תקונים ונוספות רבים (בחלק הראשון לבד נוסף יותר משני גליונות בדפוס) למען שכלל אותו ולעשותו לכלי מחזיק ברכה מרובה, לסול את הדרך לבנינו הקטנים ולהקל להם למוד שפת עבר־בעברית:

המחיר: חלק א' 40 ק. חלק ב' 60 ק.

נמצא בכל בתי מסחר הספרים ומידי המו"ל.

Л. Эпель, Вильна.

L. Eppel, Wilna. Russland.

„דאס נייע לעבען"

א מאנאטשריפט,

רעדאקטירט פון ד"ר. ח. זשיטלאווסקי

איז צו בעקומען ביים הויפט־אגענט:

י. לידסקי, ווארשוי, נאלעווקי, 36.

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

מודעה

בעוד ירח ימים יופיע בסלוניקי, העיר האם ליהודי תורקיה הקונסטיטוציה התוגרמית, שבועון עברי בשם „התחיה".

השבועון הזה יתעסק בשאלות היהודים בכלל ואשר בתורקיה בפרט וכמובן במצב הממלכה התוגרית ביחס ליהודים ולשאיפותיהם.

בשבועון „התחיה" ישתתפו בחירי הסופרים העברים שבגולה כמו כן כותבים מומחים מכל ארץ תורקיה, א"י וכו'.

בהיות שהוצאת עתון עברי בסלוניקי כרוכה בהרבה הוצאות מחכים אנו עד אשר יאסף מספר המנויים הדרוש ואח"כ נוכל לגשת אל העבודה.

בטח ימהרו אחינו שברוסיה, המתענינים במצב הענינים של תורקיה ואחיהם היושבים בה, לחתם על השבועון הזה.

מחיר המניה בעד רוסיה שלשה עשר פרנקים לשנה, שבעה פרנקים לחצי שנה.

האדריסה למשלח כסף:

S. E. Rabbi Jacob Meir, Chachambaschi Saloniqie Turquie

„הפועל הצעיר"

כלי מבטאה

של הסתדרות הפועלים העברים בארץ־ישראל.

„הפועל הצעיר"

יוצא לאור פעמים בחדש על ידי ועד המרכזי.

מחיר העתון:

באי: לשנה 5 פרנק, לחצי שנה 2,75 פרנק.

בחו"ל: „ 6 „ „ „ 3 „

בא"י גליון בודד 4 מתליקים.

בחו"ל „ „ 25 סנטים.

האדריסה

Red. „Hapoel Hazoir",—Jerusalem (Palestine).

חיה פּאמם　　ישראל גאָלדמאַן

מ א ר ש י ם

כ"ח אייר תרס"ט.

טשרנוביל　　(פלך קיוב)　　קָמֶנֶץ־פודולסק

הַפְּרָחִים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א׳ בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

אפשר להתב גם על ידי הצ"ק ביילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, Wilna.

כתבת המערכת:

луганскъ, ред. „Гапрохимъ" | Red. „Haprochim" Lugansk.

„דאס יודישע פאלק"

איינציגע ציוניסטישע וועכענטליכע צייטונג
אין אמעריקא און קענעדע

ארויסגעגעבען אונטער דער אויפזיכט פון דער אמעריקאנער ציוניסטישער פעדעראציאן.

פרייז:	1 פאל. א יאהר.	0 60 א האלב יאהר.
קענעדע:	1,40 „ „ „	75 „ „ „ „
אויסלאנד	1,50 „ „ „	80 „ „ „ „

אדרעס:

„DOS JIDDISHE FOLK", 198 E. Broadway, New-York.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ, употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Cazimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4083.

ספרים חדשים.

1) נתקבלו במערכת הספרים האלה:
ד"ר א. קאמינקא. „צהרים", שירים חדשים גם ישנים, ווינא, תרס"ט. מחיר הספר על ניר יקר 1,20, על ניר פשוט 75 קאפ׳.
2) רשפים, חוברת כ"א.
3) חזון למועד יופיע בכל חג ומועד, יו"ל ע"י ועד. גליון של פסח תרס"ט שנה ראשונה גליון א. יאססי 1909.
4) המקיף ירחון עברי ציוני יו"ל ע"י ועד. שנה ראשונה גליון ב׳ פיאטרא 1609.
5) Statistica sumelor intrate la Comitetul federatiunei Zionistilor diu Romania in Aniu 1906-1907-1908.

מיום 11 עד 18 לחדש מאי נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	107,66 רו"כ.
	מס־עצמי	78,50 „
	פנקסי־שוברות	28,59 „
	קופסאות	173,93 „
כפה"ז	תשלומים שלמים	100,72 „
כפה"ז	„ לשעורין	7,75 „
	„קערות"	10,53 „
	אגודות עצי זית (יער־הרצל)	123,10 „
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע"ס	50,21 „
נמכרו	גליונות תלגרמה „	2,— „
	ס"ה	887,99 רו"כ

מיום 18 עד יום 25 לחדש מאי 1909 נכנסו הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	208,07½ רו"כ
	מס־עצמי	22,50 „
	פנקסי־שוברות	20,— „
	קופסאות	312,79½ „
כפה"ז	(תשלומים לשעורין)	53,20 „
	אגודת עצי־זית	78,— „
נמכרו	תוי קה"ק ע"ס	102,95 „
	ס"ה	697,52 רו"כ.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

תּוּשִׁיָּה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau.

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

תרס"ט — שנה. שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזל)

№ 22

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

„דאס יודישע פאלק"

3 קאמפלעקטען פאר דאס יאהר 1906, 1907, און 1908 ווערען ארויס־
געשיקט (אויך פערנאבנאהמע) צו 1 רובל א קאמפלעקט. פאר אלע
3 קאמפלעקטען 2.50 רובל, מיט פארטא. אין אויסלאנד—מיט 25 קאפ.
אויף יעדען קאמפלעקט טייערער.

(געבליבען שוין גאנץ ווענינ)

זיך ווענדען: אין רעדאקציע „העולם" ВИЛЬНО, СОЛДАТСКАЯ 3/15

אדער: И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ, ВИЛЬНО.

בעד הנוסעים ארצה־ישראל.

ספר.

שמוש

לידיעות ארץ ישראל.

מאת דוד טריטש

מעֻבד ומתֻרגם

ע"י י. גרזובסקי.

י"ל ע"י מ. שיינקין.

עם הוספה

תרגילים בדבור הערבי.

תכן הענינים:

מחיר הספר 10 קאפ. עם המשלוח

[illegible]

„אידישע ציימונג"

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור

פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב־יאהר,

1.50 רובל, א פיערטעל יאהר, 50 קאפ' א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ'.

די „אידישע צייטונג"

וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך).

אין א גוטע ריכטיגע לייכט־פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ'ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.

דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע" — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג" צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע" אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ", Вильна.

רעדאקטאר־הערויסגעבער פ. מארגאלין.

Изданіе «КАДИМА» Вильна:

1. Органы эконом. возрожд. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд
2. ידיעות וועגען ארץ־ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו'ער אינפארמאציאנס־ביורא. פינפטע אויפלאגע.
3. „בצלאל", זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד"ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Рупина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.
8. НАШИ БАНКИ—Б. А. Гольдберга. Цѣна 5 коп. безъ пересылки, За 100 экземпл. 5 руб. съ пересылкой.

Всѣми заказами для изд. „Кадима" обращаться по адресу: И. Л. Гольдбергъ Вильна.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, ג' תמוז, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 9-го Іюня, 1909 г. — № 22 — WILNA, 22-ten Juni, 1909.

ב. גולדברג.

לשאלות הרגע.

א.

על ידי אחמד־ריזה פונות ספירות־השלטון של הממלכה התורקית אלינו בהצעה, לסדר אימיגרציה של יהודים לתורקיה, ולא אימיגרציה של יחידים, נודדים במקרה, כי אם המונית, אימיגרציה של קפיטליסטים יהודים, של מומחים ומלומדים, אומנים ובעלי־מלאכה יהודים. ואחמד־ריזה מדבר אלינו לא בתור איש פרטי, המתיחס בחבה ליהודים והחושב את כניסת היהודים לתורקיה לדבר שיש לה בו תועלת מרובה והצלה, ואת האידיאה הזו הוא מוסר לאיש פרטי אחר—לא מיניה ולא מקצתיה. אחמד־ריזה הוא מנהיג פוליטי, התופש בממלכה מעמד רשמי, הוא־נשיא הפרלמנט התורקי, עומד בראש אותם החוגים העותומניים, אשר כבר הספיקו להוכיח את בגרותם הפוליטית, את יכלתם להיות קברניטי החיים הממלכיים, ושבצרו איתן, לשנים הקרובות למצער, את עמדתם הפוליטית.

ואחמד־ריזה איננו רק נשיא ע"פ השם גרידה, הנוהג את מהלך הויכוחים בישיבות הפרלמנט התורקי, כי אם גם אחד מיוצרי המשטר הקונסטיטוציוני החדש בחיי תורקיה ואחד ממנהיגי הפוליטיקה התורקית היותר משפיעים והיותר אקטיביים. ואיתו אחמד־ריזה פונה זו הפעם השניה אל בא־הכח הרשמי של „הלאום העברי", אל החכם־בשי הקונסטנטינופולי, רבי חיים נחום הלוי, בהצעה ברורה, מסוימה וקונקריטית. הוא אומר, כי האמיגרציה של היהודים לתורקיה היא נחיצות מוחלטת לתורקיה, והממשלה התורקית השואפת להרבות את מספר היהודים בארץ, נכונה לעשות להאמיגרנטים היהודים את כל מיני ההנחות וההקלות. הממשלה תדאג לכך, כי יהודי רוסיה, רומיניה וגליציה יוכלו להיות תיכף לאזרחים עותומניים, וכי לפניהם יהיו פתוחים כל חבלי המדינה להכנס אליהם ולהתישב בהם.

זוהי מהותה של ההצעה הרשמית, שהציע המנהיג הרשמי של נבחרי העם התורקי להמנהיג הרשמי של „הלאום העברי".

אחמד־ריזה מבקש את הרב רבי נחום, שיפנה אל כל ההסתדרויות היהודיות העוסקות, בצורה זו או אחרת, בסידור האמיגרציה היהודית, בהצעה, שתעבדנה תכנית של אמיגרציה יהודית המונית לתורקיה וכי תקחנה עליהן את העבודה להוציא אל הפועל את הצעת ספירות הנהגת השלטון התורקי, שבודאי היא מתאמת גם לשאיפותיהם של היהודים הנודדים. האזיים התמימים! בתמימות לבם הם חושבים, כי המנהיג הרשמי של „הלאום' העברי הוא באמת מושג כולל אותו התוכן הפשוט שיש למלה זו ולמושג זה אצל כל עמי־התבל. אין האזיים יכולים לצייר בנפשם כלל, כי האינטליגנציה שלנו, הבורז'ואזיה שלנו, המנהיגים הרשמיים שלנו, נשיאי ההסתדרויות־היהודיות־כלליות שלנו מתיראים כמפני הארי מכל מה שיש לו יחס אל „הלאום העברי". פסה מלבם לגמרי הכרת האחדות הלאומית היהודית הכללית, ואם פונים מחוץ אל האחד מהם, בצדק או ע"פ טעות, כאל בא־כח הלאום העברי, מיד הם באים כולם במבוכה וחושבים את הדבר לטעות ותותרים בכל כחם לבטל את האילוזיה הזאת. לפיכך אין להתפלא כלל, אם יכל החכם־בשי, ר' נחום, להוריע לאחמד־ריזה, כי הוא שלח מכתבים להאורגניזציות, אבל לעת עתה עוד לא קבל מהן כל טענה.

תשובה יפה ומכובדה. אבל אם ראשי האורגניזציות היהודיות הגדולות, היוצאים מתוך אותם החוגים היהודיים, שההכרה הלאומית נקפאה אצלם, יכולים להסתפק בשתיקה,— צריך לחשוב את תשובת־השתיקה הזאת על הקריאה הנמרצת של השלטון התורקי מצד העתונות העברית לטעות שאין לה סליחה. העתונות צריכה היתה לתת בקולה, קול־עוז, להופעת המחזה ההסטורי המצוין הזה בחיי היהודים. היא צריכה היתה לעורר בלי־הפסק את דעת הקהל, וע"י התעוררותה של זו אפשר שעלה הדבר להמס אל הלבות הנקפאים של המנהיגים הרשמיים העומדים בראשי האורגניזציות שלנו.

מאליה עולה על לבי קריאה שניה בארץ אחרת, שיצאה מפי עסקן־ממלכי אחר, ושהיתה לפרוגרמת הפוליטיקה הממלכית ביחס אלינו זה משך שמונה ועשרים שנה, ושבודאי תהי הולכת ונמשכת עוד שנים רבות.

ביום 16 ינואר שנת 1882 אמר הגראף א. פ. אינגטיוב, מי שהיה אז מיניסטר הפנים, בשיחתו עם הד"ר י. אורשנסקי, את דבריו הראוים לעמוד לנס, כי ה„גבול המערבי פתוח לפני היהודים", ועם זה הוסיף לאמר, כי ב„כל פעם שיוצאים יהודים מרוסיה הם צריכים לזכור, כי לשוב לרוסיה לא יניחו להם בשום אופן".

הקבילו את הדברים הפרוגרמתיים הללו, שלא נשארו בצלצול ריק. אל הדברים הפרוגרמתיים של אחמד־ריזה; הקבילו.

את ההבדל הגדול שבין פתיחת שערי־היציאה לרווחה ובין הפתיחה החביבה של שערי הכניסה, והכרתם הכרה פנימית, גם מבלי היותכם בעלי רגש נלהב, את החשיבות המרובה, שצריך לתת לקריאתו של העסקן הממלכי התורקי, המנחילה כבוד גדול כ״כ לערכנו האנושי והלאומי. ואחמד־ריזה איננו העסקן הממלכי התורקי היחידי, אשר הודיע גלוי לכל בקול רם את התועלת הצפונה בהאימיגרציה של היהודים לתורקיה. עוד עסקן חשוב אחד בהפרלמנט התורקי, הדיפוטאט האדריאנופולי, הד״ר ריזה טיוופיק־ביי, חווה את דעתו בדברים הללו:

„בשביל־מה כל המון הקונפירינציות שלכם, וכל הויכוחים הריקים? רב לכם במלים, הגיעה השעה לגשת לעבודה. הכה תבקר קומיסיה של מומחים את ארצנו ותעבד תכנית ליצירת מרכזי־כניסה למדינתנו ולשלח אליהם את האמיגרנטים שלכם. הכל צריך להעשות עפ״י שיטה מסוימה, בכדי שיביא המפעל לידי תוצאות מוצלחות" ועוד.

אם נזכור עוד, כי בשנים האחרונות הרבו גם באנגליה גם באמיריקה להוציא חוקי־הגבלה כנגד כניסת היהודים אל הארצות האלה מפני היותם אילימינטים בלתי־רצויים, צריכים העסקנים היהודים של כל המפלגות והזרמים לחשוב את דבר פתיחת שערי תורקיה לפני הזרם האמיגרציוני של היהודים להמאורע היותר מצוין בחיי היהודים של עכשיו, ואם ישאירו אותו בלי תשומת־הלב הראויה, מבלי שאוף להשתמש בו לתועלת הרבים, יהיה זה חטא־היסטורי גדול.

לי אין כל ספק בדבר, כי אם תתחיל תנועה אמיגרציונית גדולה לתורקיה, תהי מכוונת קודם־כל לאותם המקומות, שהמכשולים יהיו מועטים שם יותר מבשאר מקומות, ובמקום שהבסיס יהיה יותר מוכן ויותר מוכשר, ומקום אשר כזה הוא בראש וראשון—פלשתינה.

מלבד הגעגועים ההיסטוריים אל מולדתנו העתיקה, העבודה היהודית במשך כ״ח שנים בארץ, הנסיון הגדול במקצועות רבים, המוסדות הרבים. ולבסוף, האטמוספירה העברית־הלאומית שנוצרה שם, דבר שגם הוא תופס בודאי לא המקום האחרון,—כל אלה יחד הנם מעלות גדולות כ״כ עד שבכל תכניותיה והצעותיה של האמיגרציה היהודית לתורקיה, היה תהיה פלשתינה אחד המרכזים הראשיים, אם לא ראש וראשון להם, בין אם יהיו העומדים בראש המפעל האימיגרציוני יהודים לאומיים או יהודים אסימילאטורים. הכח ההיסטורי מוליך את היהודים ציונה. לפיכך היתה עתה התאחדותן של האירגניזציות היהודיות שבכל העולם למטרת הוצאת תועלת מן המומינט ההיסטורי הזה לצורך סדור אמיגרציה המונית של יהודים למדינת תורקיה,—לאחת התעודות היותר נחוצות ובלתי סובלות דחוי בחיי היהודים.

העתונות ודעת הקהל העברית אינן רשאות לשקוט, כל זמן שהכחות המרוכזים בההסתדרויות היהודיות הכלליות שלנו, כמו יק״א, חברת־העזרה אשר ליהודי־אשכנז (ההילפספיראיין), חכי״ח בפריז, אגודת יהודי אנגליה, האליאנס הווינאית ועוד, לא יוצאו ממצב הקפאון שלהם ולא יתעוררו לעסוק ברצינות הראויה לכך בפרובלימת האמיגרציה של המוני היהודים אל המזרח הקרוב.

מובן הדבר מאליו, כי אנחנו הציונים, שעבדנו זה משך שלשים שנה בדרך זו ושהתחלנו באותה עבודה בתנאים הפוליטיים היותר קשים בתורקיה, צריכים להיות לא רק הראשונים במפעל הזה, כי אם גם לאותו ההמר התוסס, המעורר תדיר ושאינו מניח לחבק יד. תגבורת יהודי תירקיה בכמות ובאיכות זהו דבר גדול, המגביל מאד את האפשרות להוציא אל הפועל את התעודות הציוניות שלנו.

אוי להם לאותם עמים, שאינם יכולים להשתמש לטובתם בהמומינטים ההיסטוריים. ושיכולים רק לבכות ולהתיפח מרה על גורלם בהגיע ימים קשים, ימי עוני ונסיון.

מֵעוֹלַם הַחֲלוֹמוֹת.

(מכתב מארץ ישראל)

(סוף)

ד.

המלמד־המנהל נגש אל עקרבים. שני הפועלים עשו כל אשר היה ביכלתם להניס אותו מתוך הנחלה. שלחו בו את הכלבים, הסיתי בו ערבים, הוליכו עליו אימים בירותם על יד חלונו מקנה־רובה, גם חלקו לו מכות נאמנות ויגזלו ממנו תעודות ומכתבים, אשר היה להם צורך בהם. ואולם האיש הזה

דבורה בארון.

פֶּדְקָה.

(סוף)

ביום השבת נוהג הוא לסדר את המכתבים בשעה יותר מאוחרת. מתכון הוא לרדת אל השפלה בשעה שכאן סועדים את סעודת הצהרים. ברחוב היהודים שוררת או דממה, שמשה של שבת משהה כאן עכשו את קרניה, משפיעה רוב אור וחום לכל פנה. עזים מטילות מתוך התרשלות, תולות עיניהן בחללו של עולם והולמות. בתוך האויר נודף ריח של פשטידה ולפת. פדקה סופג ריח זה אל קרבו בהנאה יתירה וכשהוא פוסע פסיעות חשאיות הריהו מקשיב לקשקוש הכפות והמזלגות, המתפרץ דרך חלונות הבתים הפתוחים. מתוך הליכה מוציא הוא מילקוטו איזה מכתב, פותחו ומתכנס אל איזה בית:

— שבתא טבא!

מקבלים את פניו מתוך הסברת פנים. בעלת הבית ממלאה פנכה של פשטידה, מעמידה אותה לפני פדקה ומזרזת:

— הרי זה מצטנן!

פדקה מגיש כף של פשטידה אל פיו ומברך:

— ברווך אתה וכו' המוציא לחם מן הארררץ.

צחוק. בעלת הבית מטפחת לו על שכמו:

-- נו, הלא תאמין, פדקה, ויש שאני מהרהרת: אלמלא היה פדקה שלנו יהודי, אלמלי — כלום לא היה בא ביום השבת ומוציא את נשי השפלה בקדוש על היין?..

פדקה מסיר את ילקוטו ומניחה לפניו. מסיחים על עניני השפלה, על עסקי משפחה. בעלת הבית מספרת בשבח בניה, או בגנותם:

— הנה בנה זה, שהוא רואה כאן סמוך לשלחן, הרי הוא גדל מיום ליום, ושאל — לאיזה תכלית?

פדקה מסתכל במדובר, ופניו נעשים פתאם רצינים:

— והרי הוא כבר בחור באמת... ואנכי לא התבוננתי עד עכשו.

ומודד הוא במבטו אה גופתו של הנער מתוך איזה אי־מנוחה בלתי מצויה.

— איזו כתפים... והרי כבר תחומת זקן, כמדומה לי...

וכעבור רגע הריהו זורק:

— ונשי השפלה אינן חוזרות עדיין אחריו?..

הוא מלגלג, אלא שבתוך עיניו תלוי ומחלחל איזה ברק משונה, בלתי טוב:

— רוצה את לשמע בעצתי — שגריהו לאמיריקה, שגריהו...

ואין דעתו מתקררת עד שהוא רואה את עצתו מתקבלת על הלב.

עד שהוא בא למסור את אחד המכתבים לבית אחר, כאן כבר מתכוננים

קשה־עורף, מן הטפוס הישן של חובבי־ציון הישנים, היודע כי אין ארץ ישראל נקנית אלא ביסורין, ולכן לא נסוג אחור ואת מקומו בעין־זיתון לא הניח. אמנם, מלמד־עקשן, לא־חכם,—אבל איש ישר, נוטה שכמו לסבול חרפה ומהלומות, וחפץ להציל את הנחלה מיד עושקיה. זהו האיש, המנהל החדש, וזאת תכונתו.

אבל גם הפועלים משתדלים לבלי לשלוח מידם את אשר בלעו.

ונחלת עין־זיתון, כאמור, קרובה היא אל העיר צפת, והעיר הזאת קדושה היא, ובה רבנים ובעלי שטריימלעך כילק לרוב. שמה תמצאו רבנים עם חותמות מכל המינים, וגם חותמות בלא רבנים. שמה, בעיר צפת, יושב לו גם הרב רידב"ז, הידוע גם בסלוצק, גם בווילנה, ואשר גם אמיריקא הקיאה אותו מקרבה, ויבוא ויתישב גם הוא בצפת, מחזיק שמה ישיבה של שנים־שלשה אברכים, ותוקע ומריע עליה כעל „ישיבה" גדולה. בקהל הלומדים גדול שם רידב"ז כאחד המומחים בתלמוד ירושלים; אבל בתור איש באנשים—לאו דין בר נש כלל; מחרחר ריב, חונף עשירים, דובר שקר גם בפיו גם בספריו, מלוה ברבית באופן גס, ובשנה הזאת, ערב שנת השמיטה, הוא חפץ ומשתדל לעשות סחורה באיסור השמיטה. אליו פנו שני הפועלים, לעווינסאן ורוזינבלום, הוא הלוה כסף גם להמנהל־החנוני, אשר היה בעצה אחת עם הפועלים, והפועלים הבטיחו להרידב"ז כי יספחו גם אותו לקהל החברים, למען יתנחל גם הוא על אחוזת „דורשי ציון". הרידב"ז לקח תחת ידו את כל העסק הזה, ואמנם עסק לא קטון הוא—לגזול אחוזה גדולה בת ששת אלפים דונם מידי החברה „דורשי ציון".

אז החלה שורה ארוכה של פסקי־דינים וקנוניות. שני הפועלים השיגו בעיר הקודש צפת פסק־דין מאת איש אחד אשר לו „חותם" כי הוא רב, ועל פי פסק־דין הזה נתחלקה הנחלה עין־זיתון לעשרה חלקים, כמו רק עשרה חברים ולא עשר מאות לחברת „דורשי ציון", ומובן, כי שני הפועלים לעווינסון ורוזינבלום היו בתוך העשרה, בקנוניא בין המנהל־החנוני עשו דין־תורה, בקנוניא עשו להם חלוקה בהנחלה, בקנוניא קראו לשמאים להעריך את הכרמים ואת הזיתים ובקנוניא הפילו גורל ביניהם. כל זה היה אך מעשי קנוניא ואחיזת עינים עם הבית־דין ועם המנהל, מעשי תרמית וגזל רבים, והרידב"ז הקדוש בצפת הקדושה האפיל בטליתו על כל הנבלה הזאת, והרמיה הזאת עודנה מחרכת את צידה גם היום... המנהל החדש אמנם גלה את הערוה הזאת ואת כל קלון הנבלה הזאת, והועד ברעזיצא מעמיד קול זועות ודורש את משפטו, פורש בידיו לכל עובר, כי יצילו אותו מיד עושקיו בשקר ובמרמה. אבל עד היום עוד תשועה רחוקה ממנו.

בחורף העבר, בצר למנהל, פנה אל אחד מן העסקנים הצבורים ביפו בבקשה, כי ישפיע על פקידי יק"א אשר בגליל העליון להציל את הנחלה מיד הפועלים ולהשיבה לרשות „דורשי ציון". העסקן הזה—הסופר מרדכי בן הלל הכהן—בהיותו אחד מחברי „דורשי ציון" לפנים ומידידיו ומכבדיו של נשיא החברה ומיסדה, הר"י סירקין, נסה אמנם לשום שלום בעין־זיתון, אך לא עלתה בידו. פעמים הלך מר כהן אל הגליל העליון, ובפעם השניה הביא עמדו גם בית־דין מפשר, כפי שהותנה בין שני הצדדים ונכתב ונחתם לעיני הפקידות של יק"א בראש־פנה, אבל עושקי הנחלה מאנו להביא את הענין לפני הבי"ד, מבלי חפץ להקיא את החיל אשר בלעו. בשוב מר כהן בפעם השניה מראש־פנה, לפני הפסח העבר, קרהו אסון, כי הסוס אשר רכב עליו השתובב והרוכב צנח ממנו ונשברה אחת מעצמותיו. מני אז עסק עין־זיתון מונח כאבן שאין לה הופכין. הנגע בעינו עומד, ואין יודע מי יציל את הנחלה מיד הפועלים אשר עשקוה. נחלת „דורשי ציון" היא עתה בידי זרים, ועיני הועד ברעזיצא מנהלו בארץ ישראל רואות וכלות כבלוע זרים את אשר להם...

ה.

עוד אז, כאשר לקח הנדיב בחסדו את נחלת „עין־זיתון" מידי האגודה „דורשי־ציון" לנהלה ולכלכלה, לא אבו פרנס האגודה להודות, כי רעיון „דורשי־ציון"—לשכלל אלף איש על פי תכנית מיסדי האגורה—בשקר יסודו, וכי החלום הזה דבר שוא; נשיאי, „דורשי־ציון" לא חפצו להודות כי רעיון לבם פשט את הרגל; ועוד שעשעה את לבבם תקוה, כי עוד יעשו ויצליחו. ולכן, כאשר מסרו לרשות הנדיב את נחלתם „עין־זיתון", בקשו מאתו נחלת שדה במקום אחר. „לא הצלחנו בהרים—אמרו— הבו לנו ארץ מישור, ואז נוכל ונצליח". ויתן להם הברון אלף ושש מאות דונם במושב חידרה, אדמת זרע ונטיעות, והחברה „דורשי ציון" החלה עבודתה מחדש. קריאה יצאה אל כל החברים. ואם כי רבים היו בנחשלים ולא הביאו את תרומתם אל הקופה, יען כי נואשו בחברה ובפעולותיה, וגם נוכחו כי

לשנת הצהרים. התריסים הם סגורים, ובבית שוררת תשכה מחניקה. נשים וריבות, שאינן לבושות אלא כתנות ושמלות קצרות, מבקשות להבריח את עצמן מפדקה מתוך בושה פדקה משתיקן, כשהוא מניע בידיו:

— ש.—ש—ש—ש...

כמו בהיסח הדעת נתקלת ידו באיזה חזה גבוה ורך, על פניו מרגיש הוא פתאם נשימה לוהטת, המרתיחה את דמו:

— פ—ד—ק—ה...

וכשהוא חוזר מהשפלה, השמש נוטה כבר לצד מערב. בבית־כנסת הנוצרים מצלצלים הפעמונים ומבשרים את ביאתו של יום הראשון — חג לנוצרים. מרחוק רואה הוא פדקה, שהרבה מדרי רחובו, הלבושים בגדי חג, נוהרים כבר אל בית כנסתם. פדקה איננו שם לב אליהם. לבו מלא עתה רגשות מנוחה וענג אין קץ, במתינות עובר הוא בין שתי שורות הבנינים הנמוכים, שבתוך השפלה. כאן על גבי האכסדרות יושבות כנופיות כנופיות של נשים ומשוחחות. מדברים על אדותיו, על אדות פדקה. איש איננו יודע מהיכן בא זה לכאן, מה הוא ומי. יש שמפקפקים גם בנוצריותו:

— והו מי שהיה יהודי. את דתו המיר רק בשביל שיהא לו שרי לקרוע את מעטפות המכתבים בשבת...

אחרים מוחים:

— פדקה לא היה מעולם יהודי, אלא ששרת ימים רבים בבית יהודים עשירים. פעם היה שרוי בסכנה גדולה והצילוהו בעליו, מכאן ואילך נשבע להיטיב עם היהודים...

מבטיחים גם:

— מיום שנטל זה עליו את משרת נושא המכתבים בעירה, לא נזדמן עדיין שאיזו בשורה רעה תבא ע"י הפוסטה ממדינת הים...

פדקה מרגיש שמסיחים על אדותיו. חש הוא שהכל מלוים אותו במבטיהם, לפעמים שומע הוא גם את שמו יוצא מאחד הפיות. הוא פוסע פסיעה דקה, מנקש במקלו באבני המרצפת ומחייך. דרך חטמו מסתנן שלא בכונה נגון של איזה מחול ידוע.

קול יש לו לפדקה רענן וצלול.

ויש אשר רואים את פניו מקדירים — מתכרכמים. וזה מתארע דוקא בשעה שיושבי השפלה שרוים הם בשמחה: שנים־שלשה „אמריקנאים" חוזרים לשבת־בהירה־אחת הביתה. כל השפלה צוהלת אז. נשים מתפרכסות, מתכנסות אל בתי האורחים, מברכות את בעלות הבית:

— יתחבב עליך אורחך!

— הלואי שיהיו חביבים עליכן חייכן...

הבית הומה, תינוקות מביאים בקבוקי יין לכבוד הבאים. מפצחים אגוזים, כוסות מקשקשות. האורחים מוסרים דרישות שלום לדרות השפלה „משלהן".

בשבת כזו צקלון הפוסטה מונח הוא מקופל ומבויש על גבי תחתית המרכבה. פדקה — לבו מנבא לו שבך יתארע, ואין הוא יוצא כלל אל המרפסת

רעיונם עלה בתהו; נמצאו בכל זאת אנשים, אשר נתנו די המלאכה, והד"ר סוסקין, אגרונום מלומד, היה המפקח על הנחלה.

כאמור, הנחלה הזאת היא במושבת חידרה, זאת המושבה הידועה בארץ ישראל, ואשר מבין תושביה הרבתה הקדחת הירוקה להפיל חללים. בחדשי הקיץ האחרונים היתה המושבה כמעט סוגרת ומסוגרת, וכל תושביה היו עוזבים אותה ללכת לזכרון-יעקב, לפתח-תקוה, ליפו, לכל אשר הלכו, מרמת הקדחת... באופן כזה אי אפשר היה לקוות, כי מן החברים אשר ברוסיה, מאלה אשר נשארו נאמנים להברת „דורשי-ציון", יבאו לחידרה וידאגו לנחלת אגודתם שמה. גם המנהל, הד"ר סוסקין, חלה פעמים אחדות, וכל עמל ותלאה נשא עד אשר הצליח בידו לעשות איזה דבר בחלקת הנחלה, אשר נתנו על ידו לעבדה ולשמרה. הוא נטע פרדס על שטח חמשים דונם וגם כרם על שטח שבעים וחמשה דונם. אבל הכסף מקופת האגודה חדל זה כבר, והמעין אשר בתוך הפרדס גם הוא הדל להת מים די השקות את עצי הפרדס, והגפנים גם הן לא הביאו כל הכנסה, יען כי חדלו לקבל אל יקבי הנדיב ענבים ולשלם בעדם מחיר יקר, בפרט אשר כרמי „דורשי-ציון" בחידרה נמנו על מספר הכרמים „טרפה", היינו שאין היקב מחויב לקבל אותם גם במקחם השוה. יתר האדמה מחלקת „דורשי-ציון", לבד שטח הפרדס והכרם, לא נעבד ולא נזרע...

במצב כזה הלך לו הד"ר סוסקין ויעזוב את משרתו, וינער את חצנו מעבודתו אצל „דורשי-ציון". את פקודתו. פקודת משגיח עליון על רכוש דורשי-ציון בחידרה, לקח מר אהרנסון מזכרון יעקב, אחד מן המפורסמים בארץ ישראל בידיעות רחבות בכל ענפי הכלכלה החקלאית. אבל באין כסף אי אפשר לכלכל נחלה, בפרט פרדס וכרם, ולכן היה על מר אהרנסון להביא את צוארו בעול חובות, ויש אשר היה מוכרח לשלם רבית קצוצה. לפני שנתים בקר הר"י סירקין, נשיא „דורשי-ציון", את נחלת האגודה גם בחדרה, ולדאבון לבבו אמנם ראה כי רבה העזובה, ועול חוב גדול, איזו עשרות אלפים פרנקים, רובץ על הנחלה, אמנם, נכה נכו ראשי „דורשי ציון", לבקש כסף בפאריז; אבל השנים הטובות עברו לבלי שוב עוד...

ומה יהיה גורל הנחלה בחידרה?

ומה יהיה גורל עין-זיתון ? . . .

לא נכונים היו דרכי נשיאי האגודה „דורשי-ציון" בימים ההם, ולא נכונים המה גם היום.

על מיסדי ופרנסי האגודה היה לזכור את מאמר חז"ל: „כשם שמקבלין שכר על הדרישה, כך מקבלים שכר על הפרישה", וכשם שצריך לדעת עת ומשפט ליסד אגודה, כן צריך לכון את השעה לגומרה, לסגור אותה, לעשות ליקוידציה. היתה שעה והלכו ויסדו אגודה; אבל מכיון שנוכחו, אחרי הנסיון בנחלת עין-זיתון, כי אגודת-אלף לא תצא אל הפועל, לכן דרוש היה יחשבו תיכף מחשבות ע"ד גמר העסקים של האגודה, ולסדר את הענינים באופן כזה, צריך היה למכור את הנחלה להנדיב או ליהודים אחרים, לחלק את הכסף בין החברים לפי מכסת הכספים אשר הביאו אל הקופה, ונגמר. וכן היה צריך לעשות לפני שנים אחדות, כאשר השיב הנדיב את נחלת עין-זיתון לידי החברה. הן נחלת עין-זיתון, בכל ששת אלפי הדונמים אשר לה, בכל זיתיה וכרמיה, תוכל להספיק רק, לכל היותר, לשתים עשרה או לחמש עשרה משפחות א כ ר י ם, היינו לאלה אשר יכולים לחיות חיי אכר, לעבוד ולחרוש ולבציר, ויתר המון הדברים מה יהא עליהם? האם כל עבודת „דורשי-ציון". כל השאון והכספים אשר אספו והסכומים אשר הוציא הנדיב במשך ימי כלכלתו את הנחלה היה בשביל קומץ אנשים, אשר גם אחר כן עוד טרם ידוע, אם יתבססו שמה, על אדמת עין-זיתון, בסיס נאמן ושכלול גמור?

והנחלה בחירה? הפרדס והגן בשנים האחרונות לא הביאו מאומה, ונהפך היא יש איזו עשרית אלפים פרנקים חובות, שהנהלת הנחלה חייבת לשלם. ובכן הכנסת הנחלה היא שלילית. וכן הלא תהיה תמיד, כל עוד שאין הנהלה נמצאת בידי בעליה ורק פקידות - ארמיניסטרציה בלע"ז - מכלכלת אותה. אין בדעתנו להטיל חלילה שום חשד על הפקידים בחידרה; מר אהרנסון איתמחי יידוע לאיש ישר. אבל כך טבע הדברים תמיד, אם נחלה מתכלכלת לא על ידי בעלים, רק ע"י שליח, ע"י פקידים. בעלי „מנוחה ונחלה" אשר ברחובות יאשרו לכם את העובדה הזאת בכל תוקף. ובכן אין ספק, כי הנחלה בחידרה, כל זמן אשר תמצא ברשות החברה, ואז הלא המלאכה שמה תעשה ע"י פקידים — מוכרח הדבר כי תביא רק הוצאה, ולא הכנסה. זאת ועוד אחרת: נאמר, למשל, כי גמרה החברה למשול בעצמה בנחלתה זאת ולחלקה בין חבריה. אבל איזה

לקבלו. אל השפלה יורד הוא בשעה עוד יותר מאוחרת מבכל השבתות. מרחוק עדיין רואה הוא את דרות הרחוב, כשהן יושבות צפופות על גבי אכסדרות האורחים. בגדי הצבעונין שלהן מבהיקים כלפי השמש, שרשרות של שעונים ועגילים נוצצים ומסמאים את העינים בברקם, ומבין הכנופיות הללו מבהירים וכולטים ביותר „פרקים" שחורים, מגבעות גבוהות, פנים מגולחים ונזירים גברים.

לבו של פדקה נכוה. במהירות מוסר הוא את שתים-שלש הגלויות שבילקוטו והופך את פניו. נשים מקושטות חוסמות בעדו את הדרך, מבקשות לעכבו:

— בא ושמע מה שמספרים על הניך שלי... אדרבא, קבל גם אתה מעט נחת...

בחורות קופצות בנגדו, אוחזות בכפתרי מעילונו:

— לא, הפעם לא תשתמט, הניע ומנך ליהנות משמחתנו...

הוא שותק.

תולים בו עינים מתמיהות:

— פדקה, מה אתך? חושש אתה באחר מאבריך? הנך חולה?..

— הנחנה לי...

ובפנים זעופים ופסיעות גסות עוזב הוא את השפלה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

לפנות ערב, כשפעמון בית כנסת הנוצרים משמיע את צלצולו התכוף, נראה ברחוב הפוסטה עמוד של אבק גדול: דרי השפלה יצאו לטיל. האורחים בשורה אחת עם נשיהם הולכים בראש, אחריהם נגררת כנופיה גדולה של נשים, ריבות. נראים גם שנים-שלשה זקנים כפופים ויבשים. תינוקות מפוזים.

על אחד מספסלי מרפסת בית-הדואר יושב פקיד בית הדואר, מטולו-רעיתו ופדקה. הפקיד מסתכל שעה ארוכה בכנופיות המטיילים ועוברת וזורק:

— אומרים, שממון רב הביאו „הללו" מאמיריקה.

פדקה מתכעס:

— נקוט כלל זה בידך: אין סומכין לעולם על מה ש„אומרים".

אשת הפקיד אומרת:

— ממון — אלא במה יכולים „בגון אלו" לעסוק כאן, במה? יתם הכסף ואז מה?

פדקה מצליף בה מבט מלא תודה ואחר הוא אומר:

— „ואבי מים" אלה! אלו היתה מתחילה כאן פתאם איזו מלחמה — תיכף היו מבריחים את עצמם מכאן...

ותולה הוא את שתי עיניו בפניהם של האורחים. מצחו הוא מיד ומבטו — איש שחורה. וקללה חשאית מסתלקת משפתיו ורודפת אחרי הכנופיה כלה, ההולכת ומתרחקת מהעירה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

הדרך מחלקין פרדס בן חמשים דונם בין אלף או גם בין מאות חברים? הלא אין בזה כדי חלוקה, הלא זה הבל ורעות רוח!..

אשר על כן אין דרך אחרת לפני „דורשי ציון" רק לגמור את עסקיה פעם אחת, לעשות ליקבידציה. תמכיר את נחלותיה בארץ ישראל, את „עין זיתון" ואת פרדסה בחידרה, ותשלם את חוביתיה להועד ברעזיצא וליתר נושיה אשר בחידרה, ואת המותר מן החובות תחלק בין החברים הנמצאים, אשר ידרשו את חלקם במשך זמן ידוע. ואם לא ידרשו מספר חברים את חלקיהם, אז תכנים החברה „דורשי ציון" את הכסף הנותר לקופת הועד האודיסאי או לקופת האוצר הלאומי, והיה שם ושארית לחברת „דורשי ציון". בדבר הזה יגמרו ראשי „דורשי ציון" את עניני החברה בכבוד ובסדר, כנהוג בין אנשי הישוב. כי הלא כה אמר גם הקהלת: „עת לנטוע ועת—לעקור נטוע"...

ד"ר שמעון ברנפלד.

אוּרִיאֵל אַקוֹסְטַה.

אפשר כי נשאל את עצמנו: על מה סובל אוריאל אקוסטה את הבזיונות והרדיפות האלה? וכי כל כך היה קשור כבר אל היהדות, כי אי־אפשר היה לו להפרד ממנה? מה שעשה שפינוזה אחרי החרם בחדש אב שנת ת"ו, כי נפרד בקר־רוח מן הקהל האמשטרדמי ובעיקר גם מן היהדות, היה אפשר גם לאוריאל אקוסטה. אבל הוא מסביר לנו סבת הדבר, כי סבל כל כך וקבל על עצמו חומר הענשים של עדת אמשטרדם. הוא היה גר בארץ נכריה, את המזרחים ההולנדים לא ידע, וגם את שפתם לא הבין. מטבעו היה איש רעים, דבק בבני אדם ונצרך לחברתם. אפשרות חייו היתה רק במסבת בני משפחתו, אשר רחקו ממנו בימי עניו, ובמסבת אחיו היהודים, שהיו לו לאויבים.

הוא לא יכול למשול ברוחו. על חבור הרופא שמואל דה־סילווה השיב הוא בספרו שכתב פורטיגיזית: „בחינת קבלת הפרושים בהשואה אל התורה הכתובה, עם תשובה למחרף המזייף שמואל דה־סילוה (נדפס באמשטרדם בשנת 1624). תוכן החבור הזה אפשר לשער משמו ומן הדברים המעטים שמביא אקוסטה בודויו. כי הספר בעצמו נשרף אחרי כן על פי פסק דין של שלטון העיר, ומאז לא ראהו איש. אומרים, כי קרוב הדבר, שנמצא אכסמפלר אחד בארכיון של הקהלה הספרדית באמשטרדם. אבל שלטון הקהלה הזאת סרב עד היום הזה, להראות לאיש את הכתבים המתיחסים למשפט אקוסטים הגנוזים בארכיון.

חבורו הסב רעש גדול בקרב היהודים. תיכף לפרסומו נאספו אנשי „המעמד" ופרנסי הקהלה (הוא קורא להם Senatoreset Magistretus Fudaicus), וקבלו על מחברו לפני שלטון העיר: אקוסטה פרסם ספר לכפור בהשארת הנפש, וזה סותר לא רק את היהדות, אלא גם את הדת המשיחית. שלטון העיר צוה להביא את אקוסטה במאסר, ושם נשאר כשמונה או עשרה ימים. ורק אחרי אשר נתן ערבון סכום אלף ומאתים זהובים, ושני אנשי העיר: מיכאל אסטניו די־פינה וזואן פרץ דה־קוניה ערבו בעדו (כן נראה לי, שמלבד בטחון הכסף ערבו עוד אנשי העיר בעדו) יצא לחירות עד חתיך גזר־דינו (קלאר בכפרו עמוד 166). לבסוף נפסק הדין, לשרוף את ספרו של אקוסטה ולקנום את המחבר בסכים שלש מאות זהובים דמי עונש. זה היה מצד דיני המדינה, אבל היהודים הטילו עליו עוד בשנת 1618, לערך, נדוי, ומן העונש הזה לא פטרוהו, עד אשר יתחרט לפני בי"ד ויחזור בתשובה.

אבל המאורע הזה לא הכניע עוד את רוח אקוסטה. הוא הוסיף להרהר בעניני הדת האלהות, ובלבו נולד ספק בענין תורה מן השמים. בהרהוריו בא לאחרונה לידי הכרה, כי תורת משה לא מן השמים היא, אלא נימוס דתי ומדיני, שכמהו נודעים כמה וכמה בעולם. בימים ההם, כאשר נקבעה הכרה זו במחו, עמד עדיין בנדויו, אשר גזרו עליו מנהיגי קהלת אמשטרדם. אלא כי בו בזמן, שלפי עדות עצמו כפר כבר בתורה מן השמים, גמר בדעתו להתפיים עם בני דתו ולהכנע מפניהם. אחד מבני משפחתו והיה מתווך את השלום בינו ובין הקהל, לאחר שעמד אקוסטה חמש־עשרה שנה בנדויו. הוא התחרט על דבריו וגם כתב וחתם את חרטתו על פי הצעת אנשי הקהל. אז נסלח לו.

אין ספק, כי זה היה רפיון גדול בתכונת נפש אקוסטה, חולשה מוסרית. לא היה לו „לחזור בתשובה" אחרי חמש־עשרה שנה של „מרד ומעל", אחרי שדוקא בימים ההם גברו הספקות בלבו יותר ויותר, וכבר הגיע עד הנקודה האחרונה, אבל לא נמצה עמו את עומק הדין. אוריאל אקוסטה היה אז כבר כבן ארבעים ושלש שנה, והוא נכרי בארץ. אשתו שרה מתה עליו ביום כ"ט דצמבר שנת 1622 (על זה העיר מינסמה בספרו „שפינוזא ומסבתו" שנדפס בשנת 1896). בני משפחתו רחקו ממנו, אם מיראתם את תקיפי הקהל, או מפני כי גם הם הרשיעו את אקוסטה והיו לו לאויבים (כן נראה מדבריו בעצמו). ובימים ההם חשב אוריאל אקוסטה לקחת עוד הפעם אשה. כל זה, וגם מזג רוחו החלש מטבעו, הסב הדבר, כי קבל על עצמו את הדין וחזר בתשובה למראית עין. בודויו התחרט על „התשובה" הזאת. „הלואי שלא היה עולה רעיון זה מעולם על לבי"! כתב לפני מותו. חייו היו מלאים חרטות.

רק ימים מעטים עברו אחרי השלום, וכבר העיד עליו בן אחותו, שאסף אל ביתו, כי אוריאל אקוסטה אוכל טרפה, ובכלל איננו מתנהג כיהודי בתוך ביתו. עתה התלקחה המלחמה עליו בפעם השנית. גם אחיו נפרדו ממנו בכעס עליו, וגם קרובו, אשר תווך את השלום בפעם הראשונה, היה לו לאויב. להגדיל את המדורה אירע בימים ההם, כי באו מלונדון ואמשטרדם שני משיחיים, אחד איטלקי ואחד אספני, להתיהד. האנשים לא היו מזרע יהודים, אלא מבני הנכר. הם נועצו תחלה באקוסטה, איך יחוברו אל היהדות. והוא, אשר אז כבר התחרט הרבה על מה שעשה בעצמו, השיא להאנשים הנמלכים בו את עצתו, לבלי להתיהד; שהרי בעול כבד מנשוא הם שמים את צוארם. והם הבטיחו לו, שיהיו הדברים עמם בסוד, אבל אחרי כן הלכו בו רכיל. לפי עדותו עשו זה מאהבת הבצע. הדבר נודע ברחוב היהודים, וחמת הקהל עלתה עליו עד להשחית. תקיפי הקהלה בצרוף חכמי העדה (אז שרתו בקדש הרבנים שאול מורטאירה, מנשה בן ישראל ודוד פארדו; אבל לפני שנת שנ"ט לא היו עוד שלש קהלות לקהלה אחת) נועדו עליו, ולפני בית הכנסת עמד המון סוער וקרא בקנאתו הקשה: „צלבוהו! צלבוהו!"— כן מסר לנו אקוסטה בודויו, ואין ספק, שקריאה זו אפוקריפית היא. מליצה ידועה מספרי הבשורה הפש.

אוריאל אקוסטה נקרא לעמוד לדין לפני תקיפי הקהל. בקול מרעיד ומחריד קראו את כתב השטנה לפניו, כאלו הרג את הנפש. הם איימו עליו להטיל על החוטא את „החרם הגדול", אם לא יקבל על עצמו את גזר דינם להתחרט בפומבי, וחרטה

זו מה טיבה? עליו ללבוש שחורים ולעמוד בבית הכנסת ביום הקהל ונר דולק בידיו, להתחרט על עונו כפי נוסח התשובה, אשר סדרו תקיפי הקהל בצרוף חכמי העדה. נוסח התשובה היה קשה מאד, מלא דברי הכנעה ובזיון לעצמו? חטאיו הגיעו עד לשמים. אחרי כן ילקו אותו ארבעים חסר אחת בבית הכנסת, ולבסוף עליו להשתטח על מפתן הבית, וכל הנאספים יעברו עליו בצאתם מבית הכנסת.

לא לחנם היו אבותיהם של אלו קתולים זמן רב וישבו בקרב עיבדי האינקויזיציה הרומית. הם למדו את מעשיהם של המחבלים האלה, להכניע את הנפש החוטאת עד עפר, להבזותה, להשפילה, לדכאה, לשימה למרמס. ולא רק את זה למדו, אלא גם את הסגנון המלא רחמים וחבה. כלום אכזרים הם ותפצים במות המת? כלום לרעתו ולחרפתו הם מכונים? הלא רק להציל את נפשו, לפדות אותה מרדת שאול, להעלותה מאש גיהנום. הכנע, בן אדם! שחי, נפש אמללה, ונעבור עליך. את נפשך, חוטא אמללי. אנו מצילים.

אוריאל אקוסטה, זה האיש החלש, רפה-ידים ושפל-ברך, כאשר שמע את פסק דינו, עלה אש באפו, ובכל זה משל ברוחו והשיב, כי גזר-דין זה איננו מקבל עליו. תיכף הכריזו עליו את החרם הנורא.

נוסח החרם האמשטרדמי הוא ידוע לנו. עשרים ושתים שנה אחרי כן (ביום ז' אב תי"ו) הכריזו אותו בבית הכנסת בשם „לוש סיניוריש דיל מעמד" על האדם הגדול ברוך שפינוזא. אז היה אותו החרם מאורע הסטורי גדול, רב הערך. בפעם הזאת רמסו לארץ נפש חלשה, דחפו באיבה איש רפה ידים, אשר סוף סוף הלא לשמע היהדות עזב את ארץ מולדתו ואת מצבו הטוב ויבוא לחסות בצל ישראל, והאיש הזה הלא חטא, אפילו לפי מושגם, רק בדברים שבין אדם למקום.

שבע שנים עמד אוריאל אקוסטה „במרדו". כל העדה רדפה אותו, וגם בני משפחתו קמו עליו. בחליו לא סעדו איש על משכבו, ואם באה צרה עליו, שמחו לאידו—זהו גמולו על מריו ועל מעלו. הוא נסה להביא משפטו וריבו לפני השלטון העירוני, אבל עמלו היה לשוא. מה היה אפשר לעשות, אם בני דתו ואחיו הרחיקוהו? ובינתים העתירו עליו קצת בני משפחתו את דבריהם: הכנע וקבל עליך גזר-דין הקהל. הלא רק לטובתך הם מכונים, להטיבך באחריתך, להציל את נפשך החוטאת. הכנע, זכור את בוראך. לבסוף נלאה וקבל את ענשו.

בית הכנסת היה מלא אנשים ונשים וטף. הם באו לראות את החזון המשמח. בשעה קבועה עלה אוריאל אקוסטה על הבימה וקרא בקול רם לפני הקהל את ודויו. הוא חלל את הדת הישראלית וגם הריח אחרים מאחרי היהדות. הוא מצדיק על נפשו את הדין ומקבל את העונש, אשר שמו עליו. כאשר כלה לקרא את ודויו ירד מעל הבימה. אז נגש אליו ראש הקהל ולחש לו באזניו, כי ילך אל קרן-זוית של בית הכנסת, שם פשט את בגדיו עד מתניו, חבש מטפחת לראשו וחלץ את נעליו; אחרי כן חבק בזרועותיו את העמוד ועמד מוטה, ושמש בית הכנסת אסר את ידיו מאחורי העמוד. אז נגש חזן הכנסת והכהו ברצועת עור ארבעים חסר אחת. כתום ה„חזיון" הזה ישב לארץ, ואחד מחכמי העדה בא להתיר אותו מנדויו. אז לבש את בגדיו, בא והשתטח לפני מפתן בית הכנסת, וכל היוצאים עברו עליו, זקן ונער.

ולא משנאה ומאכזריות עשו זה. חלילה! אחרי אשר יסרוהו מלקות ארבעים והתירו את נדויו, באו לנחמו ולפייסו, דברו אליו דברים טובים ונחומים והראו לו סימני חבה ורצון: אחינו אתה! אחינו אתה!

כבן חמשים שנה היה אוריאל אקוסטה ביום ההוא, כאשר נרצה עונו לפני הקהל הקדוש. כאשר שב אל ביתו זכר את הבזיון, אשר נעשה לו בפומבי גדול כזה. בודאי לא חבבו עליו את היהדות במעשים כאלה. בתורה מן השמים ובהשארת הנפש ובחיי עוה"ב ובשכר ועונש אחר המות לא האמין גם עתה. הרצועה אינה מופת מוכיח לעקרי הדת; השתטחותו על המפתן, למען יעברו עליו זקנים ונערים, לא הטעימה לו את אמתת היהדות. יותר מעשרים וחמש שנה נלחם בספקותיו והרהוריו, עתה בא לידי חרטה — לא על ספקותיו, אלא על עזבו את הדת הקתולית כדי להספח אל דת ישראל. בדת הקתולית לא האמין גם עתה, אלא הפעם נעשה בן-חורין באמת, ובמחשבה לפניו עלו דעות דתיות חפשיות. עתה ידע, שחייו היו טעות ארוכה, ובשביל הטעות האיומה הזאת נשא וסבל יסורים קשים. המאורע האחרון השפיל את נפשו יותר ויותר. עתה נלאה האיש החלש הזה, האיש הרך והענוג, לשאת עוד את משא החיים. הוא הסתתר בביתו ורשם בדם התמצית את ודויו, פרט את מאורעות חייו ואת אשר עבר עליו. וכהתימו לכתוב את דבריו סיים: שמי היה בפורטוגל, כאשר הייתי משיחי, גבריאל אקוסטה, ובישראל— הלואי שלא הייתי מתקרב אליהם לעולם — הייתי קרוא בשנוי קצת אוריאל דה-קוסטה". אז ירה אל עצמו באקדח וימת.

לקול היריה, מספרים, פרצו אל חדרו וימצאוהו מת, וכתב ודויו לפניו. זה היה נעלם ארבעים ושבע שנה מעין כל אדם. בשנת 1687 נתפרסם על ידי לימבורג בתור „דוגמא של חיי אנוש". לא מרוב חמלה לאובד זה פרסם הכהן הפרוטסטנטי את הודוי הזה אלא כעין אזהרה והתראה לכל אדם „שוכח אלהים", אשר יקשה את לבו מלהאמין בתורה מן השמים, בהשארת הנפש, בחיי עוה"ב ובשכר ועונש אחרי המות.

בימים ההם, ימי הכנעת אוריאל אקוסטה, היה ברוך שפינוזא נער בן שבע שנים. קרוב הדבר, כי גם עיניו ראו בחזון זה. שהרי אז נתאחדו כבר שלש הקהלות לקהלה גדולה אחת. ואביו מיכאל היה אחד מחשובי העדה ופרנסיה. בכל אופן שמע הנער המבין את המאורע המבהיל הזה, ונקל לשער את הרושם שעשה עליו. כאשר החרימו אותו אחרי מות אביו, שש עשרה שנה אחרי מאורע אקוסטה, לא נכנע לבו לחזור בתשובה ולקבל על עצמו עונש כזה, אשר שמו על אוריאל אקוסטה.

לא אדם גדול היה אוריאל אקוסטה, לא חוקר מעמיק, מרקיע שחקים ברעיוניו — גם לא אדם אמיץ לב בגבורים להלחם מלחמת החירות המוסרית, אלא אדם משכיל מבקש את האמת לפי הבנתו והשגתו. כמהו היו אז רבים בישראל. אבל הוא לא ידע להזהר בדבריו ולהתחשב עם החיים הנהוגים והקבועים. אי-זהירותי ורפיונו היו בעוכריו, ולבסוף מת לא מות גבורים הנלחמים בחרף-נפש בעד דעותיהם, אלא נרמס. אחריתו המרה תעיר רגש חמלה בלבנו. מאושר היה האיש הזה בחייו, אלמלי היה דורש מעט הרוחה בעולמו המוסרי; ומאושר היה האיש הזה, אלו נולד בדור אחר, בקרב בני אדם שאינם מדקדקים עם איש על דברים דתיים המסורים ללבו.

בהסטוריה הישראלית רשומה מרטירולוגיה ארוכה. רשומים שמות אנשים ונשים שקדשו את השם ומתו על אמונתם באלהי ישראל. המרטירולוגיה הזאת ארוכה מאד, ולחללי הקנאה הדתית מצד אלו שכנגדנו אין מספר. אבל עוד מרטירולוגיה אחת רשומה בתולדות ימינו, רשימת שמות האנשים שמסרו נפשם

על האמת לפי השגתם ועל החירות המוסרית. וגורל האנשים האלה, אשר עוד לא זכו למשפט צדק וישר בהסטוריה הישראלית היא טרגדיה מרה, טרגדיה שתקנית, נוקבת ויורדת לעומק הלב. גבורים שנפלו במלחמה, וגם קבורה בכבוד לא היתה להם...

א. ש. הרשברג.

יְרוּשָׁלַיִם הָעַתִּיקָה וְהַמּוֹדוֹתֶיהָ *).

(המשך)

ב.

— לפי הידיעות שבאו אלינו ממקורים ערבים, בבוא אמאר לירושלים צוה על הפטריארך הנוצרי כי יוליכנו למקום מקדש שלמה. בבאו אל המקום הזה מצא אותו מכוסה באשפה אשר צברו עליו הנוצרים כדי לבזות את היהודים.

מקום המקדש נקרא בפי הערבים בשם בית-אל-מקדש, או חרם אש-שריף, בקצור הוא נקרא היום: „החרם", לאמר הקדש, המובדל. הוא מתפשט כמעט על כל הר המוריה—אחד מארבעת ההרים אשר עליהם עומדת ירושלים, והוא מקיף שטח העולה בגדלו לחלק ששי מן העיר. תמונתו איננה מרובעת מדויקת אחרי כי איננו שוה ברוחותיו, מדתו לפאת מערב היא 490, לפאת צפון 321, לפאת דרום 383, לפאת מזרח 470 מתר. פאתי מערב וצפון מוקפות קצתן בתים, מזרח ודרום מוקפות חומה. דרך שבעה שערים, אשר ברוחו המערבית. נכנסים מן העיר אל הקדש. על כל שטחו מפוזרות הרבה מסטויות או מסטבות א) (רמות) המשמשות למקומות תפלה, וגם סבילים (בארות) לרחיצות דתיות. חלק גדול מקרקעיתו מרוצף אבנים חלקות ויתרו הוא ממראה שחרחר, ורק באביב, אחרי הגשם, הוא ירוק. גם נטועים עליו בלי סדר מספר עצים, ביחוד ברושים. במקום אחד נראה סלע ההר, באמצעיתו מתנשאת רמה מרובעת מרוצפת אבנים חלקות העולה לחלק ששי מכל המקום, על הרמה הזאת עומד בית המסגד הגדול והקדוש למושלימים הנקרא בשם: „אל סכרא" לאמר: „הסלע". מדת הבית הזה בפנים היא במדה הממוצעת חמשים ושלשה מתר. ארבעה שערים בו לארבע רוחות השמים. הבא אל הבית ישל נעליו מעל רגליו. כל מבקריו משתוממים על העשר הגדול הצפון בבנינו. ביחוד הוא מצטין במלאכת המחשבת של המָזַיקו שלו. כתליו מצופים שיש. רצפתו מָזַיק שישי. הבנין הזה הוא של התקופה הערבית (על פי כתבת הנמצאת בו, נבנה בשנת 691).

הסלע אשר על שמו נקרא הבית מוקף סורג ברזל, שארבעה פתחים לו, והוא עצמו סגור במסגרת עץ. ארך הסלע 177, רחבו 135 וגבהו מן הארץ 1,25 מתר. לפי המסורה המושלימית זה הוא אבן השתיה, שהיתה אבן קדושה מונחת בקדש הקדשים, ומשנגנז הארון היה הכהן הגדול נותן עליה את מחתות הקטרת ביום הכפורים, ולדברי אגדת ישראל הושתת ממנה העולם. המסורה הערבית הוסיפה לעלף את הסלע באגדות נפלאות: על פיה אין לסלע כל משען תחתיו והוא מרחף באויר על פי התהום. במערה אשר מתחתיו הוא מראה מקומות תפלה (הדומים קטנים) לאברהם, לדוד, לשלמה ולאליהו. מחמד אמר: טובה תפלה אחת על יד אבן השתיה מאלף תפלות במקום אחר. באחרית הימים תבא הקאבא ממיכא אל הסכרה, אחרי כי בה ישמע קול השופר אשר יקרא למשפט, וה' ישב לכסא על הסלע הזה. גם מראים המושלימים שם את מקום החלל, אשר דרכו עבר גוף נביאם ברכבו על סוסי בוראק בעלותו השמימה. האבן פתחה אז את פיה ועל כן יש לה כדמות לשון בפתח המערה; גם חפצה האבן ללכת אחרי הנביא ולא נתנה המלאך גבריאל, ועוד היום נראה רשם ידי המלאך באבן. לפני המבוא הדרומי קבוע בקרקע לוח ישפה אשר נתן בו מחמד תשע עשרה יתדות זהב, אחרי עבור תקופת ימים קצובים תפול אחת היתדות, ובנפלן כולן יבא קץ העולם. באחד הימים עלה בידי אחת הרוחות להפיל את היתדות זו אחר זו, עד כי לא נותרו מהן אלא שלש וחצי, ויפריע אותה המלאך גבריאל מעבודתה ויצל בזה את העולם מכליון. הלוח הזה מכסה לפי אגדתם את קבר שלמה אשר תחתיו, גם שערות הזקן של מחמד טמונות בבית הזה, כמו כן דגליו ודגלי אמאר.

הבנין העתיק הזה עשה רשם גדול על כל האירופיים בימי הבינים, כלם האמינו כי מקדש שלמה לפניהם, ועל כן נקראו אגודות הפרשים על שמו. ליתר הבנינים הנמצאים עליו, כמו בתי הספר ללמורי הקורן ובתי מעון, אין כל ערך, נכבדות מהם הנה הבארות העמוקות הנמצאות שם,—רובן הנה עתיקות.

בעברנו את הבמה הננו יורדים במדרגה של עשרים ואחת מעלות דרומה והננו באים לאגן מים עגול גדול, אשר מימיו נמשכים ובאים מברכות שלמה, אשר על הדרך העולה חברונה. לפני האקסא מזרחה נמצאת באר המלך (הנקראת גם בשם „הים"). עמקה 13, הקפה 224 מתר. היא חצובה בסלע. כנראה היא מתמלאת מים גם כן מברכות שלמה. טציטוס וכל התרים הראשונים כבר ידעו ממציאותה, כנראה נחצבה עוד לפני ימי הורדוס.

בית המסגד השני נקרא בשם: אל אַקסאַ (המקדש היותר רחוק). ארכו שמונים מתר ורחבו חמשים וחמשה. בראשונה נבנה לבית תפלה לנוצרים, אחרי כן נהפך לבית מסגד מושלמי. בית התפלה הזה עושה גם היום רשם גדול בגזרת בנינו המיוחדת. גם בבנין הזה קשורות אלפי אגדות נוצריות וערביות. אשר אין לישראל חלק בהן. בפי הפרשים היה נקרא בשם: מקדש שלמה. בפי היהודים הוא נקרא גם היום בשם: מדרש שלמה.

כל המקצוע הדרומי המזרחי של מקום המקדש נשען על בנינים תחתיים, אשר לא היתה להם מטרה אחרת, כי אם לישר ולשוות את פני שטח המקום המונח על גבנון הר הבית, את שני עבריו הגביהו בדרך מלאכותית ואת חלקיו הבולטים במקצוע צפוני מערבי הסירו. המבוא אל הבנינים התחתיים האלה נמצא על יד אולם קטן. אשר במקצוע הדרומי המזרחי של מקום המקדש, ברדתנו שלשים ושתים מעלות הננו באים בבית תפלה מושלמי קטן אגדות נוצריות אחדות קדשו את המקום הזה. מפה עולים לבנינים תחתיים מרווחים הנקראים בשם: ארוות שלמה. לפי תמונת הבנינים עתה (כנראה מלאכת ידי ערבים) הנם חקוי של בנינים עתיקים, כאלה שהיו במקום הזה. חמר בנין העמודים, אשר על פי רוב הוא של אבני גזית מהוקצעות בקצותיהן, מעיד על עתיקותם. תחת הכפות האלה מצאו יהודים רבים מפלט בימי מלחמתם עם הרומאים. עדים רבים מעידים, כי בנינים תחתיים כאלה היו פה גם בימי קדם. בימי הבינים היו פה „ארוות סוסים של המלכים הפרנקים וההיכליים, עוד

---

*) עיין העולם נום. 9.

א) מסטבא בערבית — היא רמה בעברית, הוראתה: מקום מושב מיוחד לאומן, לתגוני ולמתפלל, הוא גבוה מעט מעל הארץ. נמצאת נזכרת בשהש"ר, פ' לא ידעתי: ושרי מסתכל לההוא מסטוביתא דהוה נהיג יתיב ומחייט עלה, ובירוש' כלאים פ"ט: בנתון ע"ג מסטווה, והקבוץ מסטויות נמצא בירושלמי פסחים ספ"ה.

היום נמצאים נקבים בקצות עמודי האבן, אשר אליהם נקשרו סוסיהם. הכפות מתפשטות ממז־ח למערב—83 מתר, מדרום לצפון—60 מתר. בכללן הן שלש עשרה כפות, אשר אינן שוות לא בארכן ולא ברחבן, הנשענות על שמונים ושמונה עמודים בשתים עשרה שדרות מקבילות. מלבד כל אלה עוד יש שם הרבה בנינים תחתיים שלא חשבנום ואשר עוד לא נחקרו כל צרכם ב).

בחמר הבנין של החומה המקפת את הר הבית מסמנים ארבעה מינים; א) אבני גזית מהוקצעות בקצותיהן ופניהן בלתי מסותתים. ב) אבני גזית מהוקצעות בקצותיהן, ופניהן חלקים. ג) מוספות חלק, אבל בלתי מהוקצעות. ד) חמר בנין פשוט מאבנים בלתי מסודרות, השנים האחרונים המה חדשים. המין השלישי הוא לפי סמנים מובהקים מימי יוסטיניון. המינים השנים הראשונים המה קרוב לודאי מזמן הורדוס. המין הראשון נמצא בעמק 11־18 מתר משטח פני הים. המה בלי מלט. בכל זאת מתאימות האבנים אלה לאלה עד כי אין לתחוב סכין ביניהן. רחומה אינה בנויה בקו אנך, אלא כל נדבך אבנים קבוע לפנים מנדבך שלמטה ממנו.

ע"פ חקירות חדשות מיוסדות על חפירות רבות במקום המקדש מצאו גם שרידים של בנין שלמה. למשל בנדבכי האבן התחתונים אשר מתחת לקרקע בפאת מזרחית דרומית של חומת הר הבית מצאו אותיות צוריות בצבע אדום, אשר רשמו וחרתו הבנאים הצורים אשר עסקו בבנין שלמה. ג)

פעמים הרבה עליתי על הגגות הסמוכים להר הבית להתבונן אל המקום הקדוש הזה מצדדים שונים, הוא נשקף היטב להעומדים על גג ביה"כ „תפארת ישראל" לחסידי וואהלין על שם רבי ישראל מרוזין הנקרא בירושלים בשם ביהכ"נ של נסים בק.— בית הכנסת הזה הוא השני בהדרו החיצוני אחרי ביהכ"נ „בית יעקב", אבל נופל הוא ממנו הרבה בפנימיותו, כי מקום התפלה מיוחד בו רק במכפלתו השניה, ואין לו בפנים אותו הגודל והגובה של הראשון. הוא עושה רושם של לשכת חסידים אצלנו. בבאי מצאתי בו חסידים זקנים יושבים ומספרים ספורי מעשיות. השמש הושיט לאחד מהם יי"ש מארגזו, הכל כנהוג אצל חסידי ארצנו. אחד מהם נתן לי שלום ויקלל באזני קללות נמרצות את אחד ממבקרי הארץ, משולחו של אחד מעשירי ארצנו, אשר בשובו לביתו, הרבה לגנות את הלכלוך והאי נקיון שבבית הזה. ובאמת רבה שם הזוהמא עד לגעל נפש. הירושלמים המה דקי הרגש בכל מה שנוגע לכבוד העיר ולתושביה. מאמינים המה, כי לא ינקה כל איש המבקר אותם ואת מעשיהם לרעה ד). השמש שהיה מבוסם מעט פתח לי בשכר קטן את הדלת, אשר דרכה עליתי במעלות על הגג. מפה היטבתי לראות את כל מקום המקדש ובניניו הראשים כאלו היה כולו שטוח לפני. השמש ספר לי: „לפני שנבנה בידי הרוסים בית התפלה על הר הזיתים ממול הבית הזה, היה רבי שמואל'קה שיחיה מאה ועשרים שנה (הרב רבי שמואל סלנט) עולה על הגג הזה שלש פעמים בשנה לראות מפה את הר הבית". גם נשקפתי עליו בעד חלון בית מושב זקנים, גם בעד חלון בית הכנסת של „בתי מחסה", גם מעל גג החצר הרדשקביצי ה), המקום היותר קרוב אליו. מעל גג החצר הזאת נשקפתי עליו בפעם האחרונה ביום הראשון של חג הפסח. מנהגם של בני ירושלים לעלות בימי החגים על הגגות הסמוכים להר הבית ולראות את פני מקום המקדש — זכר למצות ראיה בזמן הבית. ואעל גם אנכי בלוית פקיד חובב ציון על הגג הזה. מצאנו שם שני זקנים נכבדים עומדים ופניהם מול הר הבית וקוראים לפי מנהגם! ומפני חטאנו גלינו מארצנו... ונפשותיהם משתפכות עליהם בקול בכי חזק.— כמו שיתגלה לפנינו לנגה הברק באפלת הלילה כל היקום אשר מסביב, כך נגלו אז לפני כל דברי ימי עמנו, מיום שנבנה הבית במקום הזה שלפנינו בידי שלמה עד ימינו אלה, בכל אוריהם וצלליהם, כפי שהצטירו בנפשי ברגעים האלה. במקום הזה ובשעה הזאת הרגשתי הרגשה מיוחדה את גדל ערך האבדה שאבדה לנו פה, ואת הסכנה הרבה שבה נמצא קיום עמנו, כל זמן שנהיה כאבן שתיה זאת באגרת הערבים, מרחפים על פי תהום נוראה באין תומך וסועד.

(סוף יבא)

ג) הבנינים התחתיים האלה נחשבו בעיני חכמינו לחול, כאשר אמרו בתוספתא כלים ב"ק א. י"א: מחילות שתחת היכל חול.

ג) בחקירות האלה הצטין ביחוד הבנאי ד"ר שיק אשר העלן בספר „בית אל מקדש" בגרמנית. במשך כששים שנה עסק בחפירות ובחקירות ירושלים, עד כי היה לאחד המומחים היותר גדולים בחקירות קדמוניות ירושלים ועתיקותיה. הוא העמיד בתמונה קטנה, מלאכת עץ נפלאה, את תכנית הר הבית ובית המקדש הרא-ון והשני וגם את מלאכת המשכן, אשר בקרתיה בשבר־כניסה קטן בחברת תירים אחדים, ויורנו חתנו את פרטי הבנין וכלי המקדש, ונשתומם מאד על יפי המלאכה ודיקנותה.

ד) ככל שהתרגשו גם רבותינו חכמי התלמוד מכל המבקר את מומי ירושלים וקראו אליו בכעס: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים, צא ובדוק בתועבות אמך, מגילה כ"ה).

ה) החצר הזאת היתה לסלע המחלוקת בשנת תרכ"ג בין הרש"ב הכהן מראדאשקוויץ ובין אחדים מרבני ירושלים. גם זקני רבי ליב יעב"ץ וצ"ל נסתבך במחלקת זו. נדפס על אדותה קונטרס; „אמת ומשפט", „מכתב גלוי". ועיין המגיד תרכ"ג גליון 15 מאמר משארי המנות רבי אברהם יעבץ כזכות זקננו. המחלוקת הזאת, אשר עוררה בשעתה רעש גדול, קמה לרגלי דברי התעודה אשר נתן ראזאן קונזול גרמני בירושלים אז לקוני החצר הזאת, כי מטותם להחזיק בהכנסתה את הישיבה „עץ חיים", אשר תכליתה היא ללמד את צעירי ישראל תורה, ובשפתו הגרמנית אמר: אום די יודישע יוגענד צו בילדען, והנה התחולל סער גדול על ראשי קוני החצר, כי המה רוצים להחריב את ירושלים ולעשות בילדונגען בה. אם כי האחרונים לא היו נופלים בתמימותם ובקנאותם הדתית מן הראשונים, עד כי נתבררה הכוונה האמתית של הבילדונגען, ואז שקטה המחלקת.

יעקב פיכמאן.

שְׂרְטוּטִים.

(ב)

מיכה יוסף ברדיטצבסקי.

(קוים אחדים.)

1.

יגון האלים המתים האפיל על ברדיטצבסקי מן הרגע הראשון, אשר עיניו נפקחו לראות את מאור החיים. בת־חורין ורחבה ושפיכת זוהר השתרעה לפניו הארץ הגדולה ותקרא לו ליהנות מזיוה ומהודה, אך רוחות העצב השחורים לווהו מימי ילדותו ובתנועותיהם הסמויות מן העין קרא את תוכחותיהם האלמות, ולא ידע אם לרחם על נפשו הצמאה לחיים ואם לרחם עליהם,- על האלים המודחים אשר חלול גאונם נגע עד לבבו...

לא את ידם הקשה הרגיש ברדיטצבסקי, כי יתעורר ככפיר לקרא דרור לנפשו בחזקה. הטרגיקה שבנפשו היתה בזה, כי לא אויב עמד לפניו, אשר ילחם בו ויכריעהו או יפל שדוד לפניו, כי אם אלהים עלובים על משואות היכליהם ותחנה דוממה ואלמה בעיניהם הנדעכות...

לא היה עם מי להלחם... במקום שיש רחמים, שם אין

מקום למלחמה, והלהב אשר אין לו מוצא, אוכל מקרב רק את הנפש, החיה על עצמה ויונקת מצערה ומגעגועיה...

עם צללי נפשם נלחמים תמיד גבוריו של ברדיטצבסקי, אך יודעים ומכירים הם, כי אין מנוס מזה, שהיה לחלק מעצמם מהויתם... לפיכך היא המלחמה פסיבית וחרלת מעשים כל כך, לנסים הם מחכים, לבת־קול מן השמים, לצווי מגבוה, אשר ינחום בדרך החיים האפלה, אשר יקלו מעליהם מעט עולה של רגש האחריות בעד הכל, המונח תמיד כמשא כבד עליהם, כי מי יזכה ומי יצדק במשפט החיים?...

את האמונה הם חסרים. גבורי ברדיטצבסקי הם כמעט כולם אנשים רילינגיוזיים, אנשים שיש בנפשם צורך עמוק באמונה, אמונה באלהים גדולים ואדירים, אשר יסוככו בכנפיהם על נשמת האדם התועה, האובדת במחשכי החיים. האמונה לא רק משעבדת, היא גם משחררת, היא משחררת את האדם מעצמו, מסבל עצמו, מסבל האחריות בעד הכל... כי ההכנעה היא לא רק קבלת מרות, כי אם גם הסרת העול, הטלתו על הכח העליון הכל־יכול, כשם שהחירות השלמה היא קבלת האחריות בעד הכל... ומי יכול לשאת את סבל הכל על עצמו, רק על עצמו?...

אך היכן הם, האלהים הגדולים והאדירים? איך נמצא בהם מחסה, אם הם עצמם טעונים רחמים?... וחפץ אתה בכח אמונתך להשיב להם את גאונם מלפנים, את עוזם ותפארתם, אשר אבדו להם זה כמה, ואולם מביט אתה על סביבותיך—מה רב ההרס! מי יש בכחו להקים לתחיה את זה, שנגזר עליו כליון?

והנשמה משתוקקת לאיזה משען שהוא. עון פלילי הם החיים וחטאת שאול הם לא־החיים. איה המוצא? על מה יש להשען, אם לא על רחמי שמים?

„קח רצועה ויסר בה את בשרך—קורא אחד מגבוריו—הנח עצמך על הארץ, למען ידושו בך העוברים והשבים, הנח את עצמך לפני ספסל בית־הכנסת למען ידרסו עליך הבאים להתפלל, הכנע ובא לבית־הכנסת... בן אדם, לך ושוב אל אלהים"...

השיבה אל האלהים — זהו המנוס מעצמו, מן החירות המטילה אחריות גדולה כל כך על בעליה... זהו המנוס מכחות הטומאה, הפורשים להם פח מסביב בדרכי החיים החדשים, מה יתן ומה יוסיף להם השחרור מן האלהים, אם השטן אורב להם על כל שעל?...

לשוא יאמרו להמלט מן הצללים המלווים אותם אל החיים הרחוקים והיפים, אם שרש נשמתם יונק מקרקע אחר. לשוא הם משתוקקים לסינתיזה, לשלמות נפשית. הסינתיזה דורשת גם שלילה וגם חיוב. אך הם מוקירים יתר מדאי את ספקותיהם, כדי להשתחרר מהם שחרור גמור. הספק הוא מקור חיותם הרוחנית. כשקיים עוד הספק, אין האמונה עוד בטלה לגמרי, להפך, קיום הספק מוכיח על הויתה של האמונה, לפעמים,—ועל ניצוצות האמונה לא יותרו לעולם...

החיים הם ערבוב של אור וחושך, טהרה וטומאה. האלהים והשטן מושלים בהם כאחד, נלחמים זה בזה—ומשלימים האחד עם חברו. אי־היכלת להשלים הכחות המתנגדים, שהם הם מהות החיים, הצורך בהתמכרות שלמה לעבודת אל אחד והעדר עבודה זו, העדר מובנה והכרחיותה — זוהי הטרגיקה שבחיי האנשים, העוברים לפנינו ביצירותיו הראשונות של ברדיטצבסקי.

II.

ברדיטצבסקי נשאר כמעט בודד כחזיון ספרותי עד היום, למרות השפעתו הגדולה על הרבה מסופרינו. הוא אחד מאותם המעטים שיש להם כח הפראה ברמז השירה, ביכלתה הכמוסה, שאין לה הבעה בעצמה, אך שהיא יוצרת בנו את הבעתה... כנשיבת ליל רכה ורחוקה נוגעת שירתו במיתרי נפשנו, ויש עוז וקסמים נעלמים בבת־קולה יותר מבקולה... כמה הוא עני במלים וצבעים; כהולך בישימון הוא מבקש את פרח הציור הרענן, אשר יביע את הרגשתו. בקושי הוא מוצאהו, וגם אז רק רמז רזי לו, רמז רחוק ומובן לחצאין; האור אור רועד וחור, מתגלה ומסתתר חליפות, כאיר כוכבי הערב הרחוקים... אך אור זה הוא שלו, של נשמתו, לא טהרתו מועמת ומטושטשת, כי אם שלהבתה, שהרות זורקה את לשונותיה האדומות לכל עבר ומחוירן...

אל מעמקי נפשו הוא מביט ואל עצמו הוא מקשיב, אל הקולות המתהלכים בנפשו ומתפרצים החוצה. אלפי קולות—ואיזה הוא שלו, האמתי?... בכלם הוא מאמין ובכלם הוא מסתפק. „עולמו הוא של כל הדורות, של כל הזמנים"—הוא קובל בוידויו השירי העמוק „המשורר", הנוגע עד הלב בתהום יפיו ובמחשכי עצבונו—„ערב אני בנפשי לכל אלה. אנכי הריתים, אנכי ילדתים, אנכי הנני נושא אותם בחיקי וסובל את עונותיהם"... את כל צער העולם קלט לתוך נשמתו. אך רוצה הוא לפעמים להבקיע לו דרך בתוך עצמו, להקשיב רק את קולו הבודד, להשתחרר מנטל דורות ועולמות אין מספר, ולתנות רק את אבלו, אבל היחיד...

גבוריו כורעים ונופלים תחת משא הקולטוריות שעליהם, תחת נטל חלומותיהם הרבים. לשמש אחד הם כמהים, ושמשות רבים רומזים להם ממרחקים, וכל אחד מושך אליו, ולכל אחד אורו שלו. איך יתנו את היתרון לאחד על השני, וכלם טהורים, כלם בהירים? כל אחד קורא רק אליו — ואי הגבול בין אורות לאורות?...

III.

לאיזה חוף שקט חתרה אנית נפשו של ברדיטצבסקי בימים האחרונים. הסער קם לדממה, וממרחקי השמים הרחבים חופפים דומם על ראשו ענני הטוהר הרכים. ברדיטצבסקי כותב האגדות ומעשיות־העם והספורים „מהעבר הקרוב" — כמה רחוק הוא ברדיטצבסקי שקט ואפיי זה, שהתחיל כותב בסגנון ביבלאי תמים ויפה, מאותו הפיטן הסוער מרוכדך הלב והנפש, שכתב בסגנון לירי שבור ומעורבב את „מעבר לנהר" ו„מחנים" ו„עורבא פרח"! האמנם זוהר השמש וירק ההרים הם, אשר רפאו את לבבו ו„יאחו את קרעיו" וישיבו לו את מאור־העינים ומנוחת־הנפש, שהחשיבו לו „דפי הספרים הצהובים" ורוחות הקדומים העגומים, או סוד אחר הוא, אשר בכחו שבר את כבליו וימצא את המפתח, לשערי החיים הבהירים?

מי יודע? מי יציב גבולות בין האורות והצללים בנשמה עמוקת הצער ורבת האמונה הזאת? יש אשר תרד עלינו ברכת השמש, ונפשנו עיפת העצב תחרד לקראת קרני האור הבאות, ורבצו הצללים בפנה עזובה, נשכחים כלא היו, עד אשר ירד הערב ויגונו ושב לשפוך עלינו את ממשלתו...

בשעות המעטות, כי ישכח הלב את אשר היה לו, תרוקם שירת השקט בנשמה, ועד אשר ירד היום ובאו הצללים, ישכן האור באין מחריד והשרה על הכל את ברכתו הנצחית...

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

המצב הפנימי: גמר־הסכסוך עם חברת מסלת־הברזל המזרחית.— קריטה.—בתימן.—בית־הנבחרים.—מצב המלחמה והעתונות. שבוע יהודי חשוב.— הציונות על במת העתונות בקושטא. אספת המיג'ליש והחלטותיה.—שונות.

המצב הפנימי של תורקיה מעורר יותר ויותר בטחון. השאלות הארורות והבוערות מחוץ מוצאות זו אחרי זו פתרון. והממשלה הנמרצה של חילמי־פחה ופריד פחה בהשתתפותו של יד שיבקיט־פחה החזקה יכולה להתעסק בלי מפריע ומעצור בהכנסת סדרים ובדכוא הפרעות והמבוכות, המתפרצות פה ושם.

התמונה הממלכית של תורקיה בשבועות האחרונים היא תמונה של ממלכה פחות או יותר נורמלית, שבראשה ממשלה, היודעת מהי רוצה ולאן היא הולכת.

בשבוע שעבר הסירה הממשלה התורקית שתי אבני־נגף מעל דרכה. נגמר הסכסוך עם חברת המסלה המזרחית וגם שאלת־קריטה נפתרה לזמן פחות או יותר ארוך.

המסלה המזרחית מקשרת את קושטא עם מערב אירופה ועוברת דרך פרכיה ובולגריה. אחד מראשי בוניה היה הברון הירש. ידועים הסכסוכים שהתעוררו בין הברון הירש והממשלה התורקית אחרי שנבנתה המסלה. לא פה המקום לחזור עליהם, וזה לא מעניננו הפעם. אחרי הכרזת הקונסטיטוציה ב־24 לח' יולי של השנה שעברה, כשהממשלה התורקית היתה עסוקה ראשה ורובה בעניני ארצה הפנימיים, תפשה בולגריה, שלטשה זה כבד עין על מסלה זו שעברה דרך ארצה את חלק המסלה הנמצא בגבולותיה. התעורר סכסוך בין חברת מסלת־הברזל ובין הממשלה התורקית בדבר הקטנת הכנסות הממשלה. בולגרית שרצתה להיות פזרנית על חשבון תורקיה אמרה לפצות את החברה בסכום של ארבעים מיליון פר., אבל החברה חפצה לבא בדברים עם האדון האמתי של המסלה, לאמור עם תורקיה.

אחרי מו"מ ארוך — וכל המו"מ בתורקיה ארוכים המה גם ביום — באו לידי הפתרון הבא:

א. החברה של מסלת־הברזל המזרחית נהיתה לחברה **עותומנית**.

סעיף זה חשוב לתורקיה עד מאד, הן מנקודת־המבט הלאומי והן מהצד הדיפלומטי.

ב. הממשלה נותנת להחברה—אחרי נכוי חובות מהחברה להממשלה— כשבעה־עשר מיליון פרנק, מהסכומים שהממשלה התורקית מקבלת מאת הממשלה הבולגרית.

ג. הממשלה מקטינה את הכנסותיה מהמסלה (במקום 55% שהממשלה היתה מקבלת מהריוח שעלה על 10,300 פר. מקילומטר תקבל רק 30%).

להותורים האלה של הממשלה גרמה התיחסותה הטובה של החברה לתורקים הצעירים בימי־המהפכה האחרונים. בלי ליאות ועיפה עבדו אז פקידי החברה ובמשך שבוע ימים העבירה מסלוניקי לקושטא כארבעים אלף חיילים, תותחים, וכל הנחוץ למלחמה.

*

גם בשבוע העבר הכתה העתונות התורקית בתופים ותתקע ותתריע. באויר־קושטא החלו להריח ריח אבק־השרפה.

— למלחמה! קראו מכל צד ועבר. בשום הון שבעולם לא נותר על קריטה שלנו, דינו באבדן בוסניה, הרצוגובינה ורומיליה המזרחית.

ובמשך ימים אחדים התרכז צי־המלחמה התורקי במימי הבוספור ו„קרן הזהב" ויפליג לים־השיש להכין את עצמו לקרב; וממרכזי־הצבא, סלוניקי, ואדרינופולי הגיעו שמועות, שגם בצבא מתכוננים.

ההכנות האלו, הקריאות למלחמה מצד העתונות, ודעת־הקהל התורקית שהתרגזה על חוצפתה היתרה של יון פעלו את פעולתם.

הממשלות „המגינות על קריטה" שחפצו לקרא את צבאיהן מהאי ההוא חזרו מהחלטתן: הצבא ישאר באי.

הפתרון הזה איננו שלם ואיננו משמח את התורקים ביותר: על ידי זה שהאי איננו עובר לרשותה של יון עוד לא נהיה לגוף תורקי, כמו שרוצים התורקים, שהותו של הצבא המעורב באי איננו מניע את יון מעורר את תושביה היונים של האי נגד הממשלה התורקית ונגד שכניהם התורקים. אבל החלטה זו הסירה לזמן בלתי־מוגבל את פחד־המלחמה.

אבל שמחים הפטריוטים האמתים שבתורקיה, כי בשעה הקשה הנוכחית, כשנחוצה להם התרכזות כל הכחות בארץ עצמה, לא תצטרך להסיע את מחנותיה לעבר תיסליה.

*

והמצב בתימן ובערב איננו חדל מהעסיק את מחות ראשי הממשלה, ומעורר הוא דאגות וחששות מבוססות בלבות אוהבי תורקיה.

האקלים של ארץ זו שונה מאקלימן של כל יתר הארצות בתורקיה, חוסר הדרכים הסלולות, אופן חייהם של השבטים הנודדים, שאינם יושבים בארץ זו אלא עוברים בה, לארכה ולרחבה, ושרירות לבם של השבטים האלה ומאונם לישא עול מלכות וחוקים, כל אלה עושים את הכנסת הסדר בנופים האלה לאי אפשרית.

לסדר אלמנטים כאלה בארץ כזו באיזה סדר ממלכתי שיהיה הוא דבר היוצא מגדר האפשרות.

גם ממשלת עבדול־חמיד השתדלה לא פעם לפתור שאלה קשה זו והעלתה חרס, לא הועילו לא הערמומיות והדיפלומטיות של אותו מושל, לא מנחות וקרבנות כסף ואנשים. הארצות האלו לא נכנסו בפועל תחת נתינותו של אותו העריץ.

ואם הממשלה העריצית של עבדול־חמיד לא יכלה להכניע את השבטים הפראים ההם — הממשלה החפשית עתה על אחת כמה וכמה!

נסה דבר אל בדואי המדבר ע"ד שויון החוק לכולם. דבר אתו ע"ד החפש והאחוה.

ולוא גם רצתה הממשלה הנוכחית „ליסר אותם בשבטים ובעקרבים"— והיא היתה רוצה, לו רק... היתה יכולה — גם בשטה זו לא היו משיגים את המטרה: רחבה הארץ יותר מדאי, ופזורים יותר מדי השבטים הקטנים הנודדים בה.

הוא הדין בתימן, בערב ובמסופוטמיה, הארץ החדשה שנגלתה עתה ע"י הארציים.

ויושבת הממשלה החדשה על מדוכה זו של תימן ואינה יודעת באיזו אמצעים תאחז בשביל להרים קצת את מצב הארץ הזאת ולבלתי תקרע מעל „העין העותומני".

נמצאו חכמי מדינה המיעצים לממשלה להציל את הנופים האלה ע"י הרכבה של חפש, אותו החפש לעמידה ברשות עצמה, שהארץ ההיא נלחמת בשבילה זה כמה. מיעצים המה את הממשלה לתת לתימן ולנוף היג'ז „אוטונומיה" ולקשר את הארץ ההיא לתורקיה כולה רק ע"י הפקידות הצבאית. אומרים לרכז את כל השבטים הנודדים סביב השבט היותר גדול, שיבחר מקרבו ראש, ושהממשלה המרכזית צריכה תהיה לאשר אותו. נתנו עין בהאימם יַחיה, שהרים לפני כמה שנים את דגל המרד. מיעצים להרים את ערך האימם הזה בעיני יתר השבטים ולהבירו בתור ראש רשמי. הצבא, שהממשלה תשלח לתימן, צריך יהיה, לפי ההצעה הזאת, לעזור ע"י יהיה לחוק את ממשלתו.

להצעה זו מתנגדים, כמובן, כל התורקים הלאומיים. טוענים הם, מעשה זה יהיה התחלת הסוף של שלמות תורקיה. יהיה ישתמש בכח שהממשלה תתן לו להקרע לגמרי מעל תורקיה. ומלבד זה, טוען עתון תורקי אחד המדבר בשם המתנגדים לאוטונומיה, עוד לא אכשר דרא בתימן לממשלה אוטונומית. לא בחופש, מסימים אלה, אלא בכח.

והממשלה מחפשת את שביל־הזהב, ועוד טרם מצאה אותו ומי יודע אם ימצא שביל כזה בנוגע לשאלה כה קשה וכה מסובכה? —

* * *

וכשהמנוחה החלה להשתרר בארץ, שב בית־הנבחרים לצעדי־הצב שלו. למרות הישיבות המרובות והתכופות של באי־כח העותומנים מעטה היתה **עבודתם**. הוכוחים מרובים וההחלטות מעטות. רוב ההצעות מושבות לועדות, כדי לשוב ולהתוכח בעת מצא. כבר בת־קול מנהמת שימשיכו את ישיבות בית־הנבחרים עד סוף הקיץ. אם יש ידים לשמועה זו — עבודת בית־הנבחרים לא תגדל על ידי זה. החום השורר בקושטא בימי הקיץ, וקטנותו של אולם־הישיבות וחוסר־האויר בו יפיקו את שלהבת העבודה, שיש עוד לשרידי בית־הנבחרים (הלק גדול מהצירים נסע לנאות־הקיץ).

ובוכוחים שהיו בבית־הנבחרים בשבוע שעבר הרגישו את השפעת החום.

היו שתי ישיבות סוערות עד מאד. האחת ע"ד דת־הממלכה וע"ד בתי־הספר שאינם תורקיים והשניה ע"ד... מנין השעות.

בהצעת הקונסטיטוציה, שנעבדה עתה יש חוק האומר, כי הממשלה מחויבת להגין על כל הדתות, כל זמן שאינן גורמות לחשש קלקול המוסר הצבורי או למנוחת הצבור. הצירים הנוצרים מצאו בזה עלבון לדתם, ויצעקו

לעזרה, ואין מושיע להם. הממשלה והרוב טוענים שלא רצו להעליב את דתם. במקצת צודקת הממשלה. הנוצרים נוהגים בתורקיה לירות באקדחים ובקני-רובה בעת התהלוכות הדתיות (היונים בחג הפסחא), ובכל שנה ישנם קרבנות אדם מהיריות האלה. עד עתה לא הועילו בזה כל האמצעים, שאחזה בהם הממשלה. הארמנים נושאים את מתיהם בראש כל חוצות, ופני המתים גלויים וכדומה...

ביחוד גדל שאון היונים כשהחלו להתוכח ע"ד בתיה"ס. אין היונים רוצים לותר על זכיותיהם. הם דורשים שהממשלה לא תתערב כלל בעניני בתי-החנוך שלהם; והממשלה עונה: בתי-החנוך למתחילים המה בידי העדות הדתיות, והממשלה לא תתערב כמעט כלל בעניני הבתים האלה; במקום זה רוצה הממשלה להשגיח על בתי-ספר הבינונים והעליונים.

למרות מחאות הצירים היונים והארמנים נתקבלה הצעת הממשלה ברוב גדול.

ראשי-הדתות של היונים והארמנים (גם הבולגרים יעשו כזה) ימחאו במרץ נגד „העלבון בדת הנוצרית" ונגד התערבות הממשלה בעניני בהס"פ.

אופית ביחוד היתה הישיבה האחרונה, שהזכירו בהרבה את ישיבות בתי-הנבחרים בוינה ובבודפישט.

הוכנסה הצעה לשנות בתורקיה את מנין השעות. עד עתה מנו פה את השעות ע"פ החשבון התורקי מצאת השמש עד באו; השעה הראשונה התורקית הקבילה לשעה השביעית a'la franco בימי החורף ולשעה החמישית, בקירוב, בימות החמה). זה הכנים ערבוביא נוראה בממלכה שבה חיים כל כך הרבה אירופיים.

אבל הצירים התורקיים, ביחוד „מכלי הקדש" שבהם, הקימו שאון נורא. הכו בספסלים, חפצו להתנפל על ה„אפיקורסים" ולק-ע אותם כרגים: ערכו „אובסטרוקציה" לכל פרשיה והלכותיה.

ואחמיד-ריזה שישב ראש עזב את האולם, והישיבה נסגרה.

* *

התלינים נחים, ובית-המשפט של הצבא מוציא פסקי-דינים „קלים" בערך: מאסר לכל ימי חיי הנאשם, שליחה לארץ גזרה וכדומה. ובעיר-הבירה אינך מרגיש כמעט את מצב-המלחמה.

במקום זה מוציאים את רע גזר-הדין על העתונות, בשבוע שעבר נסגרו פה שני עתונים ארמנים על כתבם בדבר פרעות אדנה דברים מרים יותר מדי, ואתמול חתמו משפט-מות על זקן העתונים היונים „ניאולוגוס", בשביל שהטיח דברים קשים כלפי הממשלה בנוגע ליחסה לדתות הזרות ולבתי-הספר.

לא קל עתה תפקידו של העתונאי התורקי הישר, וגורלו אינו נעים ביותר.

* * *

בהיסח-דעת הציונים בקושטא, וכמעט למרות רצונם *) עלתה שאלת הציונות על גליונות העתונות המקומית לבלתי רדת מעליהם. כל עתון המכבד את עצמו בקושטא מביא עתה מאמרים על „הציונות", „הציונות והארציות" „הציונות ותורקיה הצעירה".

בשביל מבול המאמרים הזה, שיועיל לא מעט להכנת דעת-הקהל המקומי בשביל הדעה הציונית, ושאולי יוציא לא מעט עקמומיות מלבות חברי בית-הנבחרים והממשלה, עלינו להודות לאיזה אדון י. כהן, מסלוניקי. האדון הזה, המכריז על עצמו ב„מאמרו", שעל ארותיו ידובר הלאה — „היה גם בפריס", לא יכל נשא את החרפה, שעתונים גויים, הנדפסים בשפה הצרפתית ובאותיות לטיניות יקדישו מאמרים ראשיים לשאלות כה יהודיות כמו הציונות והארציות.

ויחגור את מתניו ויכתוב מאמר לאותו העתון הגויי, ויספר „שהוא היה בפריס", שבפרנציה ובאנגליה אין היהודים ציונים ואינם רוצים ליסד „ממלכה יהודית"; ואלה הרוצים ליסד ממלכת כזאת מעטים המה ורעים וחטאים, וצריך לבער אותם מארץ תורקיה וכו' וכו', ויסים את ה„מאמר" בקריאות: ירידה לציונות! יחי הלאום העותומני! וכו'.

המסירה הגסה והטפשית הזאת, שהדפיס עתון צרפתי, שאינו נקי מאנטישמיות, הסבה להתרגשות נוראה בין כל היהודים.

התרגזו גם שאינם ציוניים. רבים מגדולי היהודים פה, שאינם יודעים את הציונות, הביעו לי את כעסם והתרגזותם על המאמר השפל ההוא.

וממחרת הופעת המאמר ההוא, וכל העתונות הצרפתית שבקושטא מלאה מאמרים על דבר הציונות.

בעתון „Turqie" נדפסה תשובה קצרה וחמה מאת אחד הספרדים בתור מכתב גלוי לד"ר ריזה טבפיק-ביי, ציר אדרינופולי. כותב המכתב קורא לציר האדרינופולי שיקום להגן על הציונות, שלפני חדשים אחדים החל להפיצה בין היהודים המקומיים, ומסים את מכתבו: תנו כבוד להרצל, מיסד הציונות! תחי הציונות!

אותו העתון „Stamboul", שהדפיס את מכתבו של י. כהן, הדפיס תשובה יפה מאת שנים מנכבדי היהודים המקומיים. הם מבארים את מהות הציונות ונחיצותה, מראים על האפשרות להיות ציונים טובים ועותומנים טובים באחד ומסימים את מכתבם בזו הלשון:

„איננו רוצים להכנס הפעם בוכוחים מה עדיף: ציונות, או ארציות, את הריב הזה נניח לאלה, שאחזו בידם את דגל חפש-העם. אבל אל-נא נניח ע"י חששים אישיים אבני-מכשול על הדרך הכבדה, שבה הולכים הציונים והארציים, ואל נא נגדיל עי"ז את קושיה של העבודה הקדושה הזאת.

תחת משטר אוטונומי או אחר נוכל לשמור תמיד את רגש אהבתנו לארץ-מולדתנו העותומנית שלם, וכשיהיה צרך בדבר נרע להקריב לה את דמנו".

ומערכת אותו העתון, החושש מפני ההתחרות, מבקש להתנצל על אשר הדפיס את מכתבו של י. כהן. בזה לא רצה לגרום, חלילה, רעה לעם היהודי, שהוא, כידוע, מחבבו. אלא רצה לברר אחת השאלות היהודיות היותר מעניינות, והוא, „סטמבול", יהיה מאושר, אם ע"י וכוח זה יתקרבו רבים מהיהודים העותומנים לרעיון הציוני. וכעין תשלום בעד הצער שגרם הוא מבטיח להדפיס באחד מגליונותיו הקרובים מאמר מאת אחד מעוזריו הנאמנים, האדון פלוני... יהודי מומר Sancta simplicitos!

ובעתון Courrier d'orient דן הד"ר י. אוירבך ברותחין אותו י. כהן, והעורך המדיני של העתון ההוא, תורקי, התחיל היום בשורה של מאמרים ע"פ הציונות.

כפי שסופר לי, גרם הרבה הוכוח הזה להתפשטות הציונות בין יהודי תורקיה. אמרו לי, שבאחת המערכות המקומיות נתקבלה מחאה מיהודי סלוניקי נגד ה„סטמבול" על הדפיסו את המכתב הנזכר, ועליה חתומים עד עשרת אלפים איש.

בכל אופן, ברוך יהיה לנו האדון י. כהן, שעזר לנו ליצור עתה אטמוספירה ציונית כזו בתורקיה.

* * *

בעתון התורקי „סבח" שואל „אחד היהודים", מה נתנה הקונסטיטוציה ליהודים, ואומר:

בימי המשטר הישן היו היהודים האלימנט היותר עובד, היותר חרוץ, היותר נושא בעול, ובכל זאת מעולם (?) לא שלמו להם בשביל זה באיזו משרה חשובה בממלכה.

המה לא התאוננו יען כי ידעו, כי דבר לא נעשה אז ברצינות, וכי במשטר ההוא לא יכלו לעבוד לממלכה כרצונם.

אבל ממשלת העריצות נפלה. הוכרזה החרות. והמה אינם יכולים להתגבר על הצער, שהממשלה החדשה גורמת להם ומכאיבה את אהבת-עצמם הלאומי.

ב„מועצת-הממלכה" הכניסו את בני כל הדתות. חסרים שמה רק היהודים. במיניסטריום אנו מוצאים גם כן בני לאומים שונים, רק בין היהודים לא מצאו שום איש מוכשר למשרה רמה כזו. לשום יהודי לא נתנו משרה חשובה בממלכה. ובכל זאת הלא שמר שמרו על כבודם. הם נשארו נאמנים לממשלה, והם אינם פחות משוללי כשרון והשכלה מיתר בני הדתות בתורקיה.

אין ליהודים ההרגל לחפש משרות לתועלת עצמם. אבל כח „האיניציאטיבה" והפעולה לא חסר גם להם. רוצים המה שיתנו את המשרות החשובות לאלה שכדאים לזה ע"פ חריצותם וכשרונותיהם. ולכן הלא צודקת דרישתם שיתנהגו אתם ע"פ חוקי-השויון כאת יתר בני-הלאומים, שאינם מחמדים.

הקונסטיטוציה אינה אומרת: „היהדות הנה אבן נגף על הדרך העולה למשרה חשובה", ודורשים הננו במפגיע שיתהלכו אתנו לא כמו בהסדר הישן, כי לא יעשונו לאנשים בני מדרגה תחתונה, וכי יתנהגו אתנו כמו שמתנהגים את יתר הלאומים העותומנים".

אמנם, משרות גבהות לא נתנו בשנה שעברה ליהודים. בכל זה מגזם קצת כותב-המאמר. הרבה אשמים בזה היהודים עצמם, שמעטים עד מאד ביניהם יודעי תורקית כדבעי.

בכל אופן, אפשר רק לשמח על „חוצפה יהודית" כזו. בארצות אחרות לא נזכה לשמע דברים גאים כאלה מפי יהודי.

* * *

*) עיין מכתבי הקדם ב„העולם".

אתמול התאסף ה„מיגליש האוממי" בפעם הראשונה אחרי עלות הרב נחום על כסא החכם-בשי. כששים איש מחברי המיג'ליש באו אל האספה, שנמשכה מעשר בבקר עד השעה השלישית אחרי הצהרים, התיעצו ע"ד התקציב של השנה הבאה.

זו הפעם הראשונה שהגישו לאספה הזאת תקציב מעובד.

אחרי וכוחים מרובים נתקבל התקציב שהוצע מטעם הועד:

*) גרוש 92,800 לצרכי החכם-בשי (דירה, בקורים רשמיים, סופרים וכו')
" 80,500 לשכת-הסופרים של המיג'ליש.
" 68,520 המיג'ליש הרוחני (דמי פצוי למי-שהיה חכם בשי, לשמשים, לחמשה חברי המיג'ליש הרוחני וכו'.)
" 73,160 נבילה, מכס הבשר (שוחטים, מנקרים, משגיחים וכו')
" 9,600 מכס היין והגבינה (משגיחים וכו')
" 7,800 תמיכה לעתונים.
" 144,000 בתי-ספר.
" 31,000 שונות.
" 144,540 לצרכי צדקה.

652,000

ביחוד באו תקנות בפרק ה„הכנסות". עד עתה סבלה העדה מחוסר-ההכנסות. כעת ישימו לב, שההכנסות תהיינה מסודרות ושלמות. הממשלה הבטיחה את עורתה. מלבד מכס הבשר, הגבינה והיין יוסיפו עתה את מס-העדה. ההכנסות שתביאנה מסס-העדה תוקדשנה לצרכי בתי התלמוד-תורה החדשים, שהעדה אומרת ליסד (בלי עזרת מוסדות מחוץ).

נגשו גם לעבוד תכנית העדות, נבחרה לשם זה ועדה, שבה נכנסו מלבד 4 חברי בית-הנבחרים היהודים (ששון, קרסו, פררג'י, מצליח) ה"ה מנשה ז"ק, דוד פריסקו, פיזה מאדרינופולי, ד"ר שיינמן מקושטא.

הועדה הזאת תעבד תחת ראשותו של החכם-בשי תכנית כללית להסתדרות העדות. את התכנית המעובדת ישלחו לכל העדות היהודיות שבתורקיה, וכאשר תתקבלנה ההערות השונות, יקראו לאספת המיג'ליש הגדול שבו ישתתפו מלבד 80 הצירים התמידיים עוד 40 באי-כח מהערים האחרות.

עוד דברו ע"ד חוק-הצבא ונבחרה ועדה של 6, שאליה נכנסו גם 3 „חכמים", שתשתדל אצל הממשלה ע"ד ההקלות בנוגע לחיילים היהודים מנקודת המבט הדתי.

ככה התל, סוף-סוף, המיג'ליש הלאומי למלא את תפקידו. נברכו שיראה ברכה מרובה בעבודתו ושיעלה בידיו לסדר את היהודים התורקיים.

א. ח—י.

II.

ארם-צובה — חלב (אלעפא).

ביום שבת נערכה פה חגיגה לכבוד הצולטאן החדש מחמד רשאד החמישי בבית הכנסת הגדול ברוב פאר והדר, בית הכנסת כולו הואר בעששיות שמן מגוונות שונות. בכל הבית מפנים ועל הפתח הורמו מאות דגלי עותומנים. התיבה היתה מקושטה בפרחים שונים ובדגלים עותומנים, בראשם רמוני כסף ובתוכם דגל החרות מארג משי ארום ולבן, ועליו כתוב באותיות גדולות, „ואהבת לרעך כמוך". האולם היה מוצע במרבדים של קטיפה, הקירות מכוסים בפרכות של משי, לפני ההיכל מונחים שנים עשר ספרי תורה לתפארת היום. בשעה המיועדת באו הקרואים הנכבדים שהוזמנו מאתמול מטעם ראש הרבנים הרה"ג חזקיה שבתי שליט"א: פחת עירנו רשיד בי, פחת צבא המלואים חסאן בצרי-פאשה, פחת הצבא וממלא מקום הק'ומנדאר שכרי פאשא, ראשי ועד „אחדות וקדמה", וביניהם ראשי המג'לסים. המה ישבו באולם, ולפניהם מימין החכם בשי ומשמאל ראש הועד הרוחני. למטה מהם, מימין הועד הרוחני וכל הרבנים, משמאל הועד הגשמי וכל הנכבדים. בית הכנסת היה מלא מפה לפה. כולם עטרו צפופים מאפס מקום. בעזרת הנשים ועל הגגות נתאספו אלפי נשים ונערות לשמוח בחגיגה. הרב קם ואחריו קמו כל הקהל והקרואים. אחד מנכבדי העדה מסר ספר תורה לראש הועד הרוחני. אחרי תפילת הנותן שהתפלל הרב החכם-בשי, נשא נאום בשפת תורקיה ויביע את שמחתו וברכתו בשם הקהל למלך, לצבא, ולאגודת „אחדות וקדמה" אשר נלחמו בכל נפשם לקיים את החירות, ויחתם את דבריו בקריאת יחי הצבא, יחי העם, תחי ה„אחדות והקדמה". מחיאות כפים לאין סוף נשמעו למרחוק. אחרי כן קם חסאן בצרי פאשא וישא נאום א׳ וך בתורקית ויהלל את החירות, השויון והצדק, הוא הביע את אהבתו ליהודים, ויאמר: הנני נושק את הרב לאות חבה לכל היהודים, ובדברו את הדברים האלה, נגש להרב וישקהו לקול מחיאת כפים רועשות. אחריכן קם אחד מנשיאי „אחדות וקדמה", וינאם בשפה הערבית. הוא הביע בשם האגודה תודה ליהודים אשר הראו את חבתם לחירות, להשויון, האחוה והצדק. הקהל יצא מבית הכנסת בארבע שעות שמח וטוב לבב. יום שמחה כזה לא היה לקהלתנו זה ימים רבים.

מ. נחמר.

*) הגרוש הנהו $12^{1}/_{2}$ קופ',

הועידה הכללית של הציונים באונגריה.

ביום 30 מאי היתה בעיר בודפישט ועידה כללית לציוני אונגריה, שהשתתפו בה 94 צירים מל"ו מקומות. מאת ההסתדרות הציונית האסוטריית באה דילינציה מיוחדת, ובראשה נבחרי הרייכסראט אדולף שטאנד והיינריך גאביל.

הד"ר לאיאס הרצה דו"ח מפורט ע ר פעולות הקה"ק לישראל באונגריה. במשך השנה שעברה נכנסו לקופת הקה"ק נדבות בסכום של 2141 קרונות יותר מבשנה הקודמת. המקור הראשי של ההכנסה הוא בהקופסאות שבבתים, שהכניסו לקופת הקה"ק חמשים אחוזים מכל הסכומים שנתקבלו.

אחרי כן נקרא הדוה"ח של הועד המרכזי, שעל פיו יוצא, כי בשנה החולפת התפתחה ההסתדרות הציונית הרבה באונגריה. התנועה הציונית שהתרופפה באונגריה מסבת מיתתו של הד"ר הרצל והפירוד שנתהווה בין הציונים בקונגרים השביעי, שבה והתחזקה במשך שתי השנים האחרונות לאחר שהעתיק הועד המרכזי את מושבו מפריסבורג לבודפישט ונתרבתה הרבה ההתעניינות בציונות מצד השדרות השונות של היהודים באונגריה. הועד המרכזי החדש התחיל עוסק במדה מרובה באגיטציה ובפרופיגנדה. נפוצו יותר מעשרת אלפים חוברות וקונטרסים ציוניים, אל כ"ה ערים גדולות נשלחו אגיטטורים. הועד המרכזי עבר בזה עפ"י שיטה מסוימה: בתחלה אימץ לעבודה את האגודות הציוניות הישנות, חזק את הידים הרפות במקומות, שכבר נקפאה הציונות בהם, ורק אח"כ נגש ליסוד חברות חדשות. ובשיטתו זו הצליח וגם עשה פרי. עתה יש באונגריה 150 אגודות ציוניות; מהן נוסדו 53 במשך השנה שעברה.

הרבה מכשולים ומפריעים פגשה ההסתדרות הציונית האונגרית מצד המפלגה העממית האנטישמית, אשר חתרה בכל כחה ע"י הפצת דבות שוא ועלילות על הציונים להטות את לב הממשלה להוציא חוקים מגבילים את זכויות היהודים. המלחמה הזאת, שנעשתה ע"י אגיטציות באספית ובעתונים, מצאה לה בטוי גם בהאינטרפילציה הידועה, שהכניס הדיפוטט האנטישמיי שמירצאני אל הפרלמנט האונגרי על דבר הנהגתם הבלתי-פטריוטית של היהודים הציונים. לבשתם של המתבוללים נמצאו ביניהם כאלה, אשר תחת להתמרמר כנגד עלילותיהם של האנטישמיים מהרו להסתלק מאת הציונים, שהם „אזרחים בלתי-הגונים". אבל הסכנה, שרחפה על ההסתדרות הציונית באונגריה לבלתי קבל אישור מאת הממשלה, עברה מהר. ראש הועד המרכזי הציוני, מר איסטרכיר, הרצה לפני נשיא סוד-המיניסטרים, הגרף אנדראשי, בירורי-דברים על אודות מהיתה של הציונות. בפרלמנט הגין באינירגיה מרובה על הציונות אחד ממנהיגי המפלגה הקשוטית — הגרף בוטאני. כל האילימנטים היותר טובים שביהודי-אונגריה מלאו התמרמרות כנגד כנופית המתבוללים-הבוגדים, וסוף דבר היה, כי אחרי גמר

הסכסוך מלבד שלא התרופף מצב הציונות, גם התחזק הרבה, והתנועה רכשה לה הו׳בה כחות חדשים מטובי יהודי אונגריה.

באותו היום אחר הצהרים נערך באולם הגדול אשר בבית מועצת העיר מיטינג עממי גדול במעמד אלף איש ואשה מכל שדרות העם.

האספה נפתחה ע"י הנשיא ד"ר בילה איסטרייכיר. בנאום־הפתיחה שלו. הראה על ההתפתחות המרובה של התנועה הציונית באונגריה. מזה עבר להוכיח את נחיצות יסוד מקום־מקלט לעם היהודי. מפעל־הגאולה אינו יכול להעשות ע"י יחידים, כי אם על ידי העם כולו.

„אנחנו הציונים — חתם הנואם בדבריו — מקוים, כי פלש־תינה איננה רק ארץ העבר של היהודים, כי עוד נצפנו בה להם עתידות יותר מזהירים. לא רחוקה היא העת, אשר יכירו היהודים הכרה ברורה ושלמה, כי פתרון רדיקלי לשאלת היהודים אפשר למצוא רק בציונות.

אחרי שהחליטה האספה לשלוח תלגרמה של הכנעה להקיסר הישיש פרנץ יוסף ומכתב־ברכה לראש הנהגת הציונים בקלן, התחילה קריאת התלגרמות והמכתבים של ברכה, שנתקבלו ממקומות שונים. בראשונה נקראה ונתקבלה בסערת־רצון אגרת הברכה מאת נשיא הציונים מר דוד וולפסון. נקרא גם מכתב מהגרף תיאודור בוטאני, סגן הנשיא במפלגה הקושוטית, המלא חבה להתנועה הציונית. אח"כ נקראו יותר מחמשים תלגרמות, שנתקבלו מכל חלקי אונגריה.

נבחר הרייכסראט האוסטריי, הד"ר אדולף שטאנד. נשא נאום מצוין ומבריק בסגנונו ובתכנו על מהותה של הציונית. הנאום ארך כשעה וחצי.

„הציונות—אמר הנואם—היא אבן־הפנה האחרונה של היצירות הקולטוריות, שיצרו אבותינו במשך הרבה מאות בשנים. על השאלה, מדוע לא הקדים רעיון ההשתחררות מן הגלות להתעורר בקרב היהודים, ענה הנואם־המצוין: עוד לפני עשרות שנים היו היהודים רחוקים לגמרי מן הקולטורה האיו ופית. מלבד זאת היתה רק מאת התשע־עשרה למאת התנועות הלאומיות: התאחרותן של האומה האשכנזית והאיטלקית, של עמי־הבלקן יכלה להתגשם רק במאה הזאת, גם היהודים אמרו: רוצים אנחנו להיות לעם! אבל כל אידיאה דורשת להתפרצותה רחיפה מן החוץ.

ישנם יהודים המחליטים, כי הציונות היא בגידה בארץ־המולדת. אנחנו ממלאים בארצות מושבותינו את כל החובות האזרחיות. היהודים מחויבים להחזיק לאונגריה טובה מרובה, אבל אין אהבת ארץ המולדת אוסרת עליהם לעזור לאחיהם האומללים ברוסיה, ברומניה ובגליציה, לברוא להם מקום־מקלט.

מחליטים גם כן, כי הציונות אינה אלא דמיון; אבל הדמיון של היום הוא המציאות של יום המחרת. גם קולומבוס וסטיפינזון היו בעלי־דמיון. את מהלך־הנצחון של אידיאה אפשר לעכב לאיזה זמן, אבל אין האפשרות להפסיק אותו לגמרי.

הציונות היתה עוד לפני הירצל. ברוסיה פעלו פינסקר ואחד־העם, באוסטריה—בירנבוים, באונגריה הד"ר ריינאי. אבל להנועה עולמית נעשתה הציונות רק ע"י הירצל, גם הוא היה בעל־דמיון. ובכל זה הביא לידי כך, כי אחרי אשר מנעו אילי הכסף את תמיכתם ממנו, אסף לטובת הבאנק שלו במשך ירחים מועטים מקרב העניים שבעם סכום של חמשה מיליונים פרנק! הרבנים טענו כנגד הירצל: תעודת היהדות בסכנה! תעודתי של היהודים היא להפיץ את רעיון־אחדות־הבורא בין העמים. כן אולי אפשר הדבר בין ההוטנטוטים והבושקירים, אבל לא בין עמי־אירופה הנאורים. תעודתנו היא רק קומני־העצמי, אם רוצים אנחנו להפיץ קולטורה, אז לא אירופה המקום לכך, כי אם—הקדם.

כשמת הירצל אמרו, כי אתו מתה גם הציונות. סוף אדם למות, אבל האידיאה היא בת אלמות. עצמות מנהיגנו נחות בשדה־הקברות שבדיבלינג, הגופניות שבו פרחה, אבל נשמתו חיה היא בלאום העברי. עמים אחרים מקימים לגדוליהם מצבות־זכרון ממתכת ואבן — בודפישט ויהודי־אונגריה תעבודנה להגשמת האי־דיאות של הירצל, וזאת תהיה מצבת־הזכרון היותר יפה שלו".

נאומו של שטאנד עשה רושם נמרץ מאד על הנאספים. ברגעים הללו היתה רוחו של הירצל מרחפת באולמי בית מועצת־העיר הבודפישטית.

אחריו נאם נבחר הרייכסרט הד"ר נאביל. אחרי נאום־הסגירה של הנשיא קבלה האספה פה אחד ריזולוציה, המביעה מחאה כנגד עלילת האנטי־פטריוטיות ומעירה את תשומת לב ההנהגה הציונית, שמפני שנוי המשטר בתורקיה תתחיל מעתה להרחיב ולהעצים ביותר את פעולתה בא"י.

בישיבות יום המחר הוקדשו הויכוחים לשאלות ההסתדרות והאגיטציה. השאלה האחרונה היא חשובה ביחוד בשים אל לב, כי הציונות היא התנועה הלאומית היחידה בין יהודי־אונגריה, והיא נזקקת לנהל מלחמה על שתי מערכות: כנגד המתבוללים וגם כנגד האורתודוקסים החרדים. שיטות־המלחמה על כל אחת המערכות הללו שונות הנה ולפי זה שונים הם גם אפני האגיטציה. בין האורתודוקסים עושה חיל האגיטציה מצד מזרחי.

הרבה דנו בשאלה שנתעוררה ע"י „המזרחים" ע"ד המחאה שלהם נגד הסדרים בהגמנסיה העברית ביפו. אותה המחאה שהוצעה על ידיהם לפני איזה זמן בישיבת הועד הפועל הגדול. נתקבלה ריזולוציה המביעה תקוה, כי חלוקי־דעות אלה יוסרו בדרך שלום בקונגרס הבא.

ע"פ הצעת האינז׳ינר ביסיליכעס נתקבלה החלטה ליסד קומיסיה פלשתינאית, כעין הקומיסיה הפלשתינאית הגרמנית, שתעודתה לעורר תעמולה לטיבת המיסדים בא"י.

באחרונה נבחרו חברים אל הועד המרכזי. לנשיא־ההסתדרות נבחר שוב הד"ר וו. איסטרייכיר. ליתר חברי הועד נבחרו: האינז׳יניר א. ביריני, הד"ר ג. כהן, ד. כהן, ל. ליבוביץ והד"ר י. שיינפילד. האחרון נבחר גם לעורך העתון המפלגתי של הציונים האונגרים «Cionista Szervoret». לשכת הועד המרכזי והרידקציה של העתון הנזכר תהיינה בבודפישט.

ביום הראשון בערב נערך לכבוד צירי הועידה בנקיט, שהשתתפו בו מאתים איש. היו"ר בבנקיט היה חבר הועד־הפועל הציוני מר שמואל ביטילהיים, את ברכת־הכוס הראשונה נשא הנשיא ד"ר איסטרייכיר. הוא זכר את הירצל ושתה את כוסו לכבוד ועה"פ ונשיאו וולפסון. הד"ר נימן כהן ברך את נבחרי הרייכסראט היהודים, הדיפוטאט נאביל ברך את ציוני־אונגריה, הדיפוטאט שטאנד—את המזרחיים. נאמו גם שמואל ביטילהיים וגוהאויר בעברית. תלמידי האוניברסיטה שרו שירי ציון. הבנקיט נמשך עד שעה מאוחרת בלילה.

הועידה של ציוני אונגריה עשתה רושם יפה ונעים בהרבה משדרות היהודים ועוררה ביניהן רגשי חבה להרעיון הציוני.

הַוְעִידָה הָעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שֶׁל הַצִּיּוֹנִים בְּרוּמֶנְיָה.

ביום הראשון, 17 מרץ, נפתחה באולם אורפיום בעיר גאלאץ הועידה הי"א של ציוני־רומיניה. באו אל הועידה ששים ציר מכ"ג ערים,

בשעה העשירית לפני הצהרים נפתחה הועידה ע"י ראש הועד של ציוני רומניה, מר היינריך שיין, הוא ברך את הצירים ונתן את רשות־הדבור להד"ר ק. ליפא מיאסי, שעורר את הנאספים לעבודה כללית ושלוה לטובת הציונות.

מר מ. שיין הרצה דו"ח ע"ד מצב הציונות ברומיניה. ממנו יוצא, כי התנועה הציונית ברומיניה התרחבה במדה מרובה. ההכנסות הכלליות בשנת 1908 עלו לסכום של 35,257 פר., בעוד אשר בשנת 1907 עלו רק ל־26,034 פר., ובשנת 1906 — רק ל־13,917 פר. מכל המוסדות הציוניים מביאה הקה"ק לישראל את ההכנסה היותר גדולה. בשנת 1908 נכנס לקופת הנ"פ סכום של 20,035 פר., אשר 5203 מהם היו לנטיעות עצי־זיתים. נחלקו בארץ אלף קופסאות של הקה"ק, שהביאו לידי תוצאות טובות. בשנה שעברה רשמו 38 אנשים את שמותיהם בספר הזהב. המס המפלגתי הכנים בשנת 1907, 3574 פר. ובשנת 1908—3732 פר.

מר שיין מסר להנאספים את הידיעה המרנינה; כי עפ"י השתדלותו של הד"ר בודינהיימר נאות הברון רוטשילד למסור לקופת הקה"ק את החמשה ועשרים אלף פרנק, שהופקדו בידו לפני שנים הרבה מאת „חובבי־ציון" הרומינים בשביל הקולוניות בוסטרה וגירנים.

הד"ר נימידוביר הרצה ע"ד עתידות פלשתינה ואמר בסוף דבריו: חובתנו היותר קדושה היא עתה לעסוק בחריצות יתרה בעבודה המעשית בפלשתינה. תהיה לנו ההסתדרות הרוסית בזה למופת. צריך ליסד גם ברומיניה קומיסיה פלשתינאית, אשר תנהל בעצה ובפעולה את היהודים האמידים והבלתי־אמידים, הרוצים להתישב בפלשתינה. הציונות הרומינית צריכה לתפוש איזה מקום בהקינגריסים.

בישיבה הבאה הרצה הד"ר נ א כ ט ע"ד שאלת הקולטורה. הוא עורר על נחיצות תקונים בחנוך הבנים והבנית ברוח הלאומיות העברית; על נחיצות הרחבת הלשון העברית וההיסטוריה העברית. ברוח זה נאמו גם הד"ר ליפא ואחרים.

בסערת רצון קבלו הנאספים את הצעתו של הד"ר מוסקוביצי, כי הסכום של כ"ה אלפי הפרנקים, שמסר הברון רוטשילד להנ"פ יהיו מוקדשים לצורך בנין מעונות בשביל הפועלים בהמושבה הרומינית העומדת להוסד בפלשתינה.

באחרונה נבחרו חברים אל ועד ההנהגה, ובזה נסגרה הועידה.

קונגרים לשפה ולקולטורה העברית.

מבקשים מאתנו להדפיס את הדברים האלה:

אחרי תסיסה וירידה בחיינו הרוחנים־הלאומיים, נתגלו שוב באומתנו כחות חיוניים עצמיים ומקוריים, שהם הולכים עכשיו ומתכנסים. מתחת ערמות החרבות מציצים שוב פה ושם נצני־תחיה מרובי־גונים המחכים לטפוח ולהפראה. פה ושם הולכות ומתגלות שאיפות לחיים עברים חדשים. הכל מרגישים שאיזה תוכן חדש הולך ומתרקם, הולך ומתהוה בעולמנו הרוחני. אפילו באותן הארצות ששם לא מצא לו הרגש הלאומי כמעט כל בטוי עד הזמן האחרון, מתגלה לנגד עינינו עכשיו איזו התעוררות לקבוץ־גליות רוחני, להתרכזות נפש ישראל הכללית. הרצון העליון של הקיום הלאומי הולך וכובש לו דרך וכובש לו לבבות ביודעים ובבלא־יודעים, והוא מתגבר ומשפיע על רצון האנשים הפרטיים מבני אומתנו לקומם את הנהרסות ולהפרות ולשגשג את נצני־התחיה הרבים.

אולם כל כחות התחיה הללו עובדים את עבודתם בלי תכנית קבועה ומסוימת, בלי פרוגרמה מקיפה ואחדותית. נוסדו אמנם בזמן האחרון אגודות שונות ומוסדים שונים להטבת החנוך העברי, להרחבת השפה והספרות העברית, ליצירת ערכים קולטוריים עבריים מקוריים. אבל כל המוסדים והאגודות הללו, לפי שאין לכולם תכנית אחת מוצקה, ולפי שלרוב הם תלויים ועומדים בחסד יחידים ומאורעות, הרי כחותיהם הולכים ומתפוצצים, הולכים ונפרדים זה מזה, כל אחד עובד על דעת עצמו ועל אחריות עצמו, ולפיכך אין עבודתם של אלו שלמה, מקיפה, אחדותית וראויה לשם של עבודה לאומית במובנה היותר מעולה, אלא היא לקויה, ופגומה, רצוצה ומרוסקה.

ולפי שאין כל תקוה גם לעתיד להקולטורה העברית לתפוש את מקומה הראוי לה בעולמנו, להשפיע על רוחות בני־עמנו ולהיות לנשמת חיים לשאיפותיה המקוריות של אומתנו, כל זמן שתהא עבודה זו מחולקת ומרוסקת על ידי איניציאטיבות שונות והשפעות שונות, שהן לפעמים סותרות ומבטלות זו את זו, לכן עלינו ללכת בדרך הנועדה לכל הצבורים המהלכים עם החיים — לברוא ה ס ת ד ר ו ת ־ כ ו ל ל ת א ח ת, שתחבר את כל כחות התחיה והיצירה העברית הנפוצים באומתנו, ולהביאם לידי בטוי וגלוי ב ת ו ך ה י ק פ ה ש ל ע ב ו ד ה מ א ו ר ג נ ת.

כדי לברוא את ההסתדרות הזאת, אנו קוראים את כל המכירים בנחיצותה אל

ק ו נ ג ר י ס ל ש פ ה ו ל ק ו ל ט ו ר ה ה ע ב ר י ת

ש י ה י ה ב י ר ח ד צ מ ב ר 1909.

על הקונגרים העברי הזה יהיה:

א) ל ע ב ד א ת ה ת כ נ י ת ל ה ס ת ד ר ו ת כ ל ל י ת בשביל עבודה מקיפה ומאורגנת לצרכי תרבותנו, להרחבת השפה והספרות העברית, לחנוך עברי מתוקן ומסודר ולהפצת הדבור העברי החי.

ב) למצוא בסים ריאלי בטוח—כמו יסוד קרן קימת מיוחדה—שיפרנס את כל סניפי אותה העבודה, למען שלא תהא זו מקרית וארעית, אלא קבועה ותמידית.

קונגרים עברי זה אינו ועידה של מפלגה זו או זו, אלא ועידה ל א ו מ י ת כ ל ל י ת. וכל אחד מישראל, המודה שהשפה העברית היא לשוננו הלאומית והוא חפץ להשתתף בעבודה מאורגנת לתחיתה ולהתקדמותה, יכול לקחת חלק בקונגרים זה.

עלינו להקדיש את כל כחותינו לא רק לקיומה המדיני והחמרי של אומתנו, כי אם גם לקיום נשמתה במקוריותה ושלמותה. אי אפשר לה לאומה העברית בלי קולטורה עברית, ההולכת וממשיכה ואורגת את חוטי המחשבה העברית, ובלי הסתדרות קולטורית לאומית המקשרת את החוטים האלה עם חיי העם.

פרטי ההרצאות שתבאנה בקונגרים זה, כמו כן סדר היום והגבלת הזמן והמקום בדיוק יפורסמו בעוד מועד.

ש. י. אברומוביטש (מנדלי מוכר ספרים) (אודיסה), מ. מ. אוסישקין (אודיסה), אחד העם (לונדון), ח. נ. ביאליק (אודיסה), א. ל. בן־אביגדור (ורשה), א. בן־יהודה (ירושלים), ש. בן־ציון (יפה). ד"ר מרדכי ברזידא (למברג), יהודה גרזובסקי (בירות), שמעון דובנוב (פטרבורג), ש. א. הורודצקי (ברן), פרופ. יוסף הלוי (פריז), ד"ר חיים זיטלובסקי (ניו־יורק). ד"ר י. חזנוביץ (ביאליסטוק), פרופ. צ. פ. חיות (פלורנץ), ד"ר יהושע טהאן (קרקוי), דוד ילין (ירושלים), מרדכי בן הלל הכהן (יפה), יעקב כהן (ברן), א. ל. לווינסקי (אודיסה), מ. ל. ליליענבלום (אודיסה), ד"ר י. ל. מאגנעס (נויארק), יעקב מזא"ה (מסקוי), ד"ר י. נומירובר (יאסי), ד"ר מ. נרדוי (פריז), נ. סוקולוב (קלן), ד"ר נ. סירקין (נויארק), ד"ר נ. סלושץ (פריז), ד"ר מ. עהרנפרייז (סופיה), זלמן עפשטיין (פטרבורג), יצחק עפשטיין (לוזן), דוד פרישמאן (ורשה), ד"ר י. צ'לנוב (מסקוי), ד"ר יוסף קלוזנר (אודיסה), פרופ' ליאון קלנר (צ'רנוביץ), ד"ר י. ל. קצנלנסון (פטרבורג), י. ח. רבניצקי (אודיסה), שלמה שילר (למברג), שלום עליכם (נרבי), ז. שניאור (ורשה), פרופ. ב. שץ (ירושלים).

מרכז „עבריה". מרכז אגודת המורים בארץ ישראל. הסתדרות המורים העברים באוסטריה. הסתדרות המורים עברית ברוסיה. „הזמיר" בורשה.

ה ו ע ד ה מ כ י ן ב ב ר ל י ן:

ד"ר מרטין בובר. ד"ר יחזקאל בנעט, מורה בבימד"ר. הגבוה לחכמת־ישראל. ראובן בריינין. ש"י איש הורוויץ. ד"ר מרדכי ווארשויער, רב. ד"ר עמיל לעווי, רב. ד"ר היינריך לאווע. ד"ר שמריה הלוי לעוין. א. ל. מאצקין. ד"ר יצחק אבגינוס מיטוואך, מורה בהאוניברסיתה. ברתולד פייוועל.

ס ו פ ר י ה ו ע ד: בן־ציון גוטליב. יוסף ליאן.

ה כ ת ב ת ל כ ל ע נ י נ י ה ק ו נ ג ר י ם:

Herrn Dozenten Dr. E. Baneth, für Kulturkongress-Komitee,
Berlin C., Rosenthalerstrasse 25,

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

ביום ו', כ' תמוז (26 יוני ה"י, 9 יולי ה"ח) תמלאנה חמש שנים מיום פטירת מנהיגנו תיאודור הירצל ז"ל. אנחנו מציעים לועדי השוקלים, לכל האגודות ולכל חברינו לעריהם להקדיש את יום האבל ואת עת ההזכרה שתערך ביום ההוא לקבוץ תרומות לטובת יער הרצל, הנטע לזכרו על אדמת ארצנו.

אנו בטוחים, כי חברינו ישימו לב אל „קול הקורא" שנדפס בגליון „העולם" בשבוע העבר מאת האגודה לקבוץ תרומות למטעי עצי זיתים וידעו למלא את חובתם לזכרון מנהיגנו המנוח.

—בלשכת הועד המרכזי אפשר להשיג את החוברת «Еврей-ская жизнь» לחדש אוגוסט שנת 1904, המוקדשת כולה לזכר תיאודור הרצל, ושני גליונות „דאס יודישע פאלק" שיצאו ליום פטירתו של הרצל, אחד בשנת 1906 ואחד בשנת 1907. בגליונות ההם נמצא חימר רב המוקדש לזכר המנוח.

מחיר החוברת „Евр. Жизн" 30 ק'. מחיר כל גליון של „דאס יודישע פאלק" 12 ק' עם המשלח.

מיום 25 לחדש מאי עד 1 לח' יוני נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	90,04 רו"כ.
	מס־עצמי	17,04 „
	פנקסי־שוברות	19,62 „
	קופסאות	187,51 „
ספה"ז	תשלומים שלמים	95,— „
ספה"ז	„ לשעורין	31,88 „
	אגודת עצי־זית	4,30 „
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע"ם	120,70 „
נמכרו	גליונות תלגרמה „	2,— „
		ס"ה 566,09 רו"כ

ע"פ הידיעות המתקבלות בועד המרכזי מתרוננות אגודות רבות לחוג את חג יובלו של גורדו ע"י אספות אגיטציוניות, אסף כסף לרשם את שמו ב„ספר הזהב" וע"י עריכת הרצאות בפומבי ע"ד עבודתו הספרותית והצבורית של גורדו.

— בהרבה ערים הולכים ונגמרים בעת חשבונות השקלים לשנה השתים־עשרה, ובאחדות כבר התחילו לעשות את ההכנות להקונגרס התשיעי.

הועד הפלכי בקמיניץ־פודולסק שלח בימים האחרונים שני חוזרים אל האגודות בפלך ההוא ע"ד הנחיצות לגמר את חשבונות השקלים ולעשות את ההכנות אל הקונגרס.

— מקולקי פלך וואהלין כותבים אלינו:

זה לא כבר ערכו הציונים אספה אגיטציונית בביהמ"ד, והארונים ימפולסקי ופרילמן נאמו על התפתחות הציונות בשנים האחרונות ועל מצבת החדש של תנועתנו. רבים מהחסידים וגם שני הרבנים דפה נספחו אל האגודה הציונית המונה כעת מאה וחמשים חבר.

—מ א ר ג י י ע ו ו כותב אלינו מר ז. ספיוואק:

בשבוע העבר נקטף בשנת העשרים וחמש לימי חיו, האברך ח. א. מנדריין. המנוח היה אחד משרידי צעירינו המשכילים מהדור הישן־חדש, שנתחנך בין כתלי הישיבה ונכנס לתוך עולמנו הכללי, אחרי שהיה לו כבר בסיס מוצק בספרות העברית העתיקה.

המנוח הצטין בהרגשה עברית שהיתה בולטת בכל מפעליו לטובת הרעיון הציוני, שפתנו וספרותנו הלאומית, אשר אהבן בכל חם נפשו. לבו היה ער ופתוח לכל הנעשה בישראל, וגם בשכבו על ערש דוי—חולה במחלת הכליות—לא חדל מלהגות ברעיון התחיה, שהיה לעצם מעצמו.

אבדה גדולה היא מיתתו לכל חבריו ומעריציו, וזכרו לא ישכח מקרב לב כל מכיריו שמיתתו עשתה עליהם רשם מדכא מאד.

יהי זכרו ברוך.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— האדריכל היהודי המפורסם וילהלם סטיאסני בוינה קבל ברכת־תודה מאת החברה „אחוזת־בית" ביפו בגלל התכניות השונות שעבד וערך בשביל הבתים העומדים להבנות ע"י החברה הנזכרת בסביבות יפו.

האדריכל סטיאסני ערך את תכניות הבתים באמנות יתרה וברוח הלאומיות העברית, באופן שיהיו לפאר בתוך הסביבה היהודית החדשה בארץ ישראל. צריך להזכיר, כי האדריכל הנזכר הוא אחד מגבאי הקהלה הישראלית בוינה.

— בהמושבה ימה נרצח הקולוניסט היהודי בלום ע"י ערבים. הנרצח בנו של אחד האכרים האמידים מראש־פנה, נשא לו לאשה את בת אחד הקולוניסטים בימה. הוא היה בן כ"ז שנים. הרוצחים הם שנים מבני המשפחה הערבית האלאייקה־איסה, אשר השייך שלהם, איסה שמו, היה קודם שומר אדמת הקרן־הקימת ויק"א בדאלייקה ובאומילדיוני. בני המשפחה הזאת חיו בשלום עם היהודים בימה ובכנרת, מפני שהורשה להם להחזיק את אהליהם על גבעות אדמת יק"א והקה"ק. בקרבת דאהלים האלה היתה להקולוניסט הנרצח בלום חלקת־אדמה גדולה. הערבים משכו אותו בערמה אל המקום הזה באמתלה, כי רוצים הם לעשות חוזה אתו בנוגע אל חלקת־האדמה הזאת. כאשר בא ביום 19 מאי בלוית שומר ערבי אל המקום ההוא, ירו בו שני ערבים יושבים במארב עוד בטרם שהשפיק לרדת מעל עגלתו. הוא נשאר תיכף שוכב מת בעגלתו. עבדו הערבי לא חפץ תחלה לגלות את שמות הרוצחים, מיראתו את נקמתם, ועשה זאת רק לאחרי שהכריח אותו הקיימאקאם לכך. משערים, כי מטרת הרצח היתה חפצם של בני משפחת איסה להטות את חמת הרצח כנגד בני משפחת סיכה הקרובה השנואים עליהם ולהרחיקם באופן זה מסביבתם. הם האמינו, כי יצלח בידם לעורר כנגדם את החשד הזה, מפני שלפני זמן קצר נפלה קטטה בין הקולוניסט בלום ובין אחד מבני המשפחה הנזכרת. הרוצחים נמסרו לדין.

בַּמִּזְרָח.

מ ק ו ש ט א כותב אלינו סופרנו

בשבוע שעבר ערכו העברים המעטים הנמצאים בקושטא חג־פרידה לחביבים ביאליק ורבניצקי, שעברו דרך קושטא בשובם מנסיעתם לארץ־ישראל.

בעשרים איש התאספו לבית־המלון היהודי „תבין" ושמה נערך בנקיט לכבוד האורחים. נשמעו נאומים חמים ע"ד ערך ביאליק, ערך השפה העברית וארץ־ישראל, וביאליק דבר ע"ד הרשם החזק שעשה עליו הדבור העברי החי בארץ־ישראל.

—ביום א' האחרון ערכה האגודה להתעמלות „מכבי" טיול מחוץ לעיר. בטיול השתתפו כמאתים איש ואשה. אחרי התגוששות, התעמלות ומשחקים שונים נאמו ה"ה אברמוביץ, ראש האגודה, אברהם סגנו וחרמוני ע"ד ערך ההתעמלות בין היהודים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

בְּ ר ו ס י ה.

— החלטות ועידות־הרבנים, שהיו בעת האחרונה בוריטה, בוילנה ובערים אחרות כבר נמסרו למיניסטריום־הפנים והן עומדות להתברר בקומיסיה הרבנית, אשר תגש בקרוב לעבודתה בפטרבורג.

מאת הקומיסיה הרבנית תוכנסנה כל השאלות הללו לדומת־הממלכה.

עתה החליטו עסקנים־צבוריים ידועים לפנות אל הממשלה בבקשה, כי תתן את הרשיון לקרוא גם ועידה של עסקנים צבוריים יהודים. לפני שבועות אחדים נתקבלה במיניסטריום־הפנים בקשה כזו מקובנה. קבוצה של עסקנים צבוריים בקובנה עם מר איסר וואלף בראש מבקשים מאת המיניסטריום את הרשיון לקרוא בירתי־הקיץ ועידה של עסקנים צבוריים יהודים מפלך קובנה ומפקידות ארוים.

להמיניסטריום ככר נמסרה הפרוגרמה של הועידה. בועידה תתבררנה השאלות האלה: א) מצב בעלי־המלאכות היהודים בערי החבל הררומי־מערבי; ב) אמצעים להטבת מצבם והכחות הפרודוקטיביים שלהם; ג) מכס הבשר והנרות בנוגע אל התקונים בקהלה הישראלית; ד) איך להיטיב את הלמודים בבתי הת"ת אשר להיהודים; וה) בדבר סדור עבודת חברות־הצדקה אשר ליהודים.

המיניסטריום פנה אל הגוברנטור הקובנאי בשאלה, אם אפשר להרשות קריאת ועידה שכזו בקובנה. מאת הגוברנטור כבר נתקבלה תשובה, כי אפשר להרשות את הועידה הזאת, והוא חושב, כי גם נחוצה היא ועידה כזו, ובכן אין לחכות לשום עכוב בזה מצד המיניסטרים.

— מר מ. ווינאביר אמר לאחד העתונאים, כי ע"פ הצעתו יעמידו הקדיטים על הבחירה באודיסה קנדידט יהודי במקום פירגאמינט, מספר דעותיהם של הקדיטים והיהודים בהקוריה האודיסאית הראשונה עולה לשמונה מאות (ובס"ה ישנם 1700 בוחרים). בפעם האחרונה באו אל הבחירות 1200 איש. מהם היו 800 דעות בעד פירגאמינט ו—400 בעד הסויוזניק.

— בשנה זו יתקבלו תלמידים יהודים אל האינסטיטוט הפוליטיכני בפטרבורג בכמות של שלשה אחוזים, אך ממספר התלמידים החדשים, ולא מן המספר הכללי של הסטודינטים.

— בקורסק משתדלים הסויוזניקים לפני הגוברנטור, כי ירשה לסוחרים היהודים לבוא אל יום־השוק, העתיד להיות שם בקרוב, יען שהעדרם יגרום הפסד מרובה למצב המסחר בעיר. אבל הגוברנטור דחה את השתדלותם.

— אחדים מגבאי בתי־הכנסיות באודיסה פנו אל המיניסטר לעניני־הפנים בהשתדלות, כי יקבעו באודיסה בחירות לרב מטעם, בהוכיחם, כי אע"פ שמשרה זו ניתנת ע"פ בחירה בכל זה היתה האדמיניסטרציה ממנה במשך עשרים השנה האחרונות קנדידטים לה. תוצאות ההשתדלות הזאת היתה, כי בפקודת הגרודנצ'לניק נפסלו שנים מהחתומים עליה מהיות לעתיד חברי מועצת בתי־הכנסיות באודיסה.

— העלמה היהודיה מרת ויקאטירינה פליישיר, שגמרה חוק למודה בהפקולטיט היורידי אשר בהאוניבירסיטה הפאריזאית, קבלה מאת לשכת־הסופרים אשר להאוניבירסיטה הפטרבורגית תעודה, כי עמדה בנסיון בכל מקצעות תורת־המשפטים. מרת פליישיר נרשמה בתור סגנית לעוה"ד המושבע מ. ל. גולדשטיין והגישה בקשה אל מועצת עוה"ד המושבעים, כי תקבל אותה אל מעמד הפרקליטים.

— ביום הששי לשבוע שעבר מת מיתה חטופה עורך ה„דרוג" פאבולאקי קרושיבאן.

קרושיבאן ידוע בתור אנטישמיי נלהב, שהמלחמה כנגד היהודים היתה מטרת חייו. במאמרי־ההסתה שלו כנגד היהודים היה הגורם בהפוגרום הקישינובי המפורסם והסבב בשפיכת הרבה דמי נפשות נקיות מישראל.

ראשית עבודתו בהפובליציסטיקה האנטישמיית התחיל בה„ווילינסקי וויסטניק", בזמן שיצא ע"י ביוואלקיביץ הידוע ביחס־השנאה שלו לישראל.

מוילנה עבר קרושיבאן לקישינוב ונכנס למערכת ה„ביסרב. וויסטניק". אבל כל עוזרי העתון הנזכר הביעו מחאה כנגדו ולא חפצו בשום אופן לעבוד אתו במחיצה אחת.

אז התחיל קרושיבאן מוציא עתון בעצמו, שהקדיש אותו כולו להתנפלות על היהודים והיהדות. אחרי הפוגרום הקישינובי בא ע"פ הזמנתו של מיניסטר־הפנים פליבה לפטרבורג, והתחיל מוציא שם את עתונו „זנמיה", שקבל תמיכה מאת הממשלה. גם ה„זנמיה" היה מוקדש אך ורק למאמרי־הסתה נגד היהודים. באחד הימים ההם התנפל הסטודינט העברי הצעיר פנחס דאשיבסקי על קרושיבאן בלכתו בחוץ ועשה לו בסכינו שרטת קטנה בצוארו, שבשביל כך נדון מאת ביה"ד לישיבת חמש שנים בגדוד־האסורים. כידוע יצא דאשיבסקי לחפשי, אחרי שבתו במאסר שלש שנים, ע"פ המניפסט של הרוממות.

קרושיבאן נבחר לדיפוטאט מקישינוב אל דומת־הממלכה השניה, וגם בה לחם במרירות יתרה כנגד היהודים.

אחרי פזור הדומה שב קרושיבאן לקישינוב והתחיל מוציא שם את ה„דרוג" ומחדש את המלחמה על היהודים ביתר עז.

בימים האחרונים נפסלה בחירתו אל הדומה העירונית בקישינוב.

עוד לפני חג הפסח שעבר נסה לעורר „בדרוג" שלו עלילת דם כנגד היהודים.

בחו"ל

— נשיא הפרלמנט התורקי, אחמד־ריזה, קבל מאת נשיא ההסתדרות היטאי"ת בלונדון, ישראל זנגביל, מגלת־ספר מבארת את התנאים שלפיהם היו היהודים נאותים ליסד ישוב גדול במיסופוטמיה. נשיא הפרלמנט הציע קודם כל את מגלת־הספר הזאת לפני הדיפוטאטים היהודים, ועתה כבר נוסדה קומיסיה מאותם הדיפוטאטים וגם מנבחרי הפרובינציות הערביות, שנמסר לה לעיין במגלת־הספר של זנגביל ולחוות את דעתה בענין זה.

— ביום הששי לשבוע שעבר הזמין אליו נשיא סור המיניסטרים האוסטריי, הבארון בינירט, למועצה את נבחריי הרייכסראט היהודים הדרי"ם שטרזיביר ושטאנד. במועצה זו דן אתם ראש הקבינט המיניסטרי ביחוד ע"ד השאלה בנוגע להשתתפות היהודים בהלאנדטאג הבוסנאי. בהזדמנות זו השתמשו הדיפוטאטים היהודים הנזכרים להרצות לפני נשיא־המיניסטרים את תלונות היהודים ודרישותיהם בענינים שונים.

— נודע הדבר, כי כל הידיעות שהתפשטו בעתונים, כי כבר ניתנה ליהודי בוסניה והירצוגובינה זכות־הבחירה אל הלנדטג, העומד להפתח שם, הנן מוקדמות לעת עתה.

— ביום העשירי לחדש זה חגגו יהודי אנגליה ברוב פאר והדר את חג הולדת השבעים של הרב הכולל, ד"ר הירמאן אדליר. כל הקהלות הישראליות באנגליה שלחו דיפוטציות ללונדון להביע ברכה בשמן לחתן היובל, והרבה מהן מסרו על ידו אדריסות יפות מקושטות מעשה ידי אמן ותשורות יקרות. נתקבלו טלגרמות ואגרות של ברכה מכל קצוי המדינה וגם מחו"ל. בין המברכים את חג היובל בטלגרמה היה גם מלך אנגליה, אידוארד השביעי, ורבים מגדולי הכנסיות הנוצריות. הלורד ליאופולד רוטשילד ערך במשכן־הקיץ המהודר שלו אשר מחוץ לעיר לכבוד חתן־היובל קבלת־פנים נהדרה, אשר השתתפו בה כשלשת אלפי איש.

הד"ר אדליר הוציא ליום חג יובלו כרך גדול, המכיל את דרשותיו, אשר דרש בקהל־עם בזמנים שונים, בשם „זכרונות אנגליים־יהודיים". אל הספר הזה נכנסו 2700 מנאומיו, שנשא במשך חמשים השנה האחרונות.

— בעת האחרונה נעשה בגליל הבחירה בוברקה בגליציה מקום פנוי לקנדידט אל הרייכסראטה. הציונים השתמשו בהזדמנות זו שבאה לידם, והעמידו אל הבחירה את הציוני הד"ר גרשון ציפר, והתחילו עושים אגיטציה לטובתו. בכל האספות שנעשו עד כה, החליטו כל הנאספים פה אחד, לחוות את דעתם בעד הקנדידט הציוני. בכל מקום של בחירה נוסדו ועדי־בחירה, שנכנסו אליו בוחרים מכל שדרות הצבור. צריך להעיר, כי גם מתנגדי הציונים מתיחסים בסימפטיה לבחירתו של הד"ר ציפר. גם הרותינים החליטו לתמוך בבחירות בידי הקנדידט העברי הלאומי הנזכר, מה שמגביר את התקוה, כי יבחר הד"ר ציפר אל הרייכסראט, ועל הקלוב העברי יתוסף עוד דיפוטט יהודי אחד.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

בהוצאת קרל רונקר בברלין יוצא בימים האלה ספר חדש מאת מקס נורדוי „Der Sinn der Geschichte".

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

Открыта подписка съ 1-го Іюля 1909 года

на

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ

ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ“,

посвященную еврейскимъ интересамъ, выходящую при ближайшемъ участіи: А. Д. ИДЕЛЬСОНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, Д. С. ПАСМАНИКА, Ю. Д. БРУЦКУСА, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА и С. К. ГЕПШТЕЙНА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ“—единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ—будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы, волнующіе еврейскую мысль и чувство, „Разсвѣтъ“ будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

СОТРУДНИКИ: Бруцкусъ Ю. Д., Бруцкусъ Б. Д., Бороховъ Б., Бабковъ Л. С., проф. О. Варбургъ, Виленскій А. (Ковно), Гарткавъ А., Гепштейнъ С. К., Гринбаумъ И., Гитинъ Я., Гольдбергъ Б. А., Гольдштейнъ А. М., Жаботинскій В. Е., Зайденманъ А. О., Зайденманъ С. О., Закъ Б. (Канада), Злотинъ С. (Египетъ), Идельсонъ А. Д., Клейнманъ М. (Люксембургъ), Кремлинъ М. И., Капланскій Капланъ (Вѣна), Клебановъ Я., Коганъ Л., Крупецкая А., Левинсонъ С. (Ю. Африка), Левинъ Ш. Х., Лещинскій Я., Лазаревъ М. (Нью-Іоркъ)., Литвакская Р. (Іерусалимъ), Маршакъ С., Мечтатель, Моцкинъ Л., Нейфахъ И. І. (Константинополь), Новый С. (Бейрутъ), Оппенгеймеръ Фр. (Берлинъ), Пасманикъ Д. С., Поляковъ Л., Равиковичъ С. (Берлинъ), Сапиръ І., Соколовъ Н. (Кельнъ), Смѣлянскій Д. (Яффа), Смѣлянскій М. (Петахъ-Тиква), Соловейчикъ М., Тричъ Д. (Хайфа), Теплицкій Я. Б., Фругусъ Н. А., Усышкинъ М. М., Членовъ Е. В., Шейнкинъ М. (Яффа), Шварцъ Ш., Шварцъ М., Эберлинъ И. (Парижъ), Эйнгорнъ С. (Лейпцигъ), Яновскій С. Я., Яшунскій І. В., Яффе Л. Б. и др.

Подписная цѣна:

Въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.—1 руб. 25 коп. За границу на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Съ 1-го Іюля по 1-го Января 1910 г. 2 р. 50 к.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:

С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

שתו רק יין „כרמל“

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1909 ГОДЪ

на ЕЖЕДНЕВНУЮ БОЛЬШУЮ, ПОЛИТИЧЕСКУЮ, БЕЗПАРТІЙНУЮ ГАЗЕТУ

„СЛОВО“

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДУМА съ подробными (по стенограммамъ) отчетами объ ея засѣданіи.

Въ газетѣ принимаютъ ближайшее участіе:

З. Д. Аваловъ, С. А. Адріановъ, К. К. Арсеньевъ, К. С. Баранцевичъ, Н. А. Бердяевъ, С. Н. Булгаковъ, П. К. Бѣлецкій, А. Васильевъ, А. Вергежскій, Н. М. Волковыскій, В. С. Голубевъ, А. В. Карташевъ, Максимъ Ковалевскій, А. Ѳ. Кони, проф. Несторъ Котляревскій, С. А. Котляревскій, В. Д. Кузьминъ-Караваевъ, Н. Н. Львовъ, Н. Н. Любчинскій, В. А. Маклаковъ, Гр. Спир. Петровъ, проф. А. Л. Погодинъ, Вл. А. Поссе, М. Я. Пергаментъ, М. А. Славинскій, Старый земецъ, П. Б. Струве, П. А. Тверской, кн. Е. Н. Трубецкой, Н. Н. Фатѣевъ, С. Л. Франкъ, Д. Н. Шиповъ, Г. Н. Штильманъ, А. Е. Яновскій, Л. И. Яснопольскій, М. М. Ѳедоровъ и др.

Фельетоны:

И. В. Жилкинъ, С. Б. Любошицъ, Оптимистъ, В. Г. Танъ Богоразъ, Чужъ-Чужениnъ и друг.

Въ литературно-художественномъ отдѣлѣ принимаютъ участіе:

А. Блокъ, П. Д. Боборыкинъ, Л. Я. Гуревичъ, Сергѣй Городецкій, А. А. Измайловъ, В. Каррикъ, С. С. Кундурушкинъ, И. И. Крыжановскій, И. И. Лазаревскій, В. Лихачевъ, Тадеушъ Налепинскій, А. В. Оссовскій, А. Ремизовъ, Н. Рерихъ, Н. Е. Рынинъ, Ѳедоръ Сологубъ, Дмитрій Цензоръ, Георгій Чулковъ, Ольга Чумина, О. Шапиръ, Т. Л. Щепкина-Куперникъ, И. Л. Щегловъ (Леонтьевъ) и друг.

Подписная цѣна на 6 мѣсяцевъ.

Съ 1 Іюля по 1 Января ШЕСТЬ РУБЛЕЙ.

Съ доставкой и пересылкой.

На 1 годъ 12 р., 6 м.—6 р., 4 м.—4 р., 3 м.—3 р., 2 м.—2 р. 15 к., 1 м.—1 р. 10 к.

За границу: на годъ 20 р., 6 м.—11 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м. 4 р., 1 м.—2 р.

Для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, волостныхъ и сельскихъ обществъ, сельскаго духовенства, учителей и учительницъ и фельдшеровъ на годъ 8 р., на 6 м.—4 р., 4 м.—3 р., 3 м.—2 р. 25 к., 2 м.—1 р. 50 к., 1 м.—80 к.

Подписка принимается въ Главной конторѣ, С.-Петербургъ, Невскій, д. 92.

Для ознакомленія № газеты высылается безплатно.

Издатель М. М. ѲЕДОРОВЪ. Редакторъ С. А. АДРІАНОВЪ.

סימע וינצקיא | נתן ויינר

מארשים

ח' סיון תרס"ט.

אוסטרוג [illegible] | בלינים [illegible]

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר.

פרס חנם: מלון רוסי-עברי לתלמידים.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

כתבת המערכת:

Г. Луганскъ, ред. „Гапрохимъ". | Red. „Haprochim" Lugansk.

אפשר לחתם גם על ידי הצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, Wilna.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כס אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריצפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים וקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ

употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующія отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

יצא לאור ונמצא למכירה

העתיד

היצאת „סיני" בהשתתפות „תושיה")

— ספר שני —

מחירו 1,50 רובל, פארטא 16 ק'.

שני הספרים ביחד 2,50 ר', פארטא 30 ק'.

המסבר הראשי אצל הוצאת „תושיה" בורשה:

Издательство „ТУШІЯ" Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH" Warschau.

הננו מברכים את ידידנו וחברנו מר **אלתר דרוינוב** ורעיהו ליום הכניסם את בנם יהונתן בבריתו של א"א, ולזכרון הננו נודבים לנטיעת שני עצי-זית ב„יער הרצל".

ב. גולדברג (3 רו"כ)	נאטיק (50 קאפ').
ל. עפשטיין (2 „)	א. רובינשטיין (50 „)
ל. עפעל (1 „)	י. וואלאועלסקי (50 „)
ל. יפה (1 „)	

וילנה | כ"ט סיון תרס"ט

ליום הכנסת ידידי וחברי מר **אלתר דרוינוב** את בנו יהונתן בבריתו של א"א (כ"ט סיון תרס"ט) נדבתי 3 רוכ' לנטיע עץ-זית ביער-הרצל על שמו של הנולד ומביע אני את ברכתי לדרורים.

וילנה | י. ל. גולדברג

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаэльскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du Vin St.-Raphael, Valence Drome.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau.

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

ב"ה

זה היא הסבה כי נתן רפיה
ובפעם ההתועדה של [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] מדוע [illegible] [illegible]:
[illegible] שאין [illegible] [illegible] [illegible]
התמונה שנשלחת יש בה רשמו
ונקבל [illegible]. [illegible] שנדרשת [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] את [illegible]
[illegible] 13.10 [illegible]

[illegible]

גרס״ט

שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(תכנית באזל)

№ 23

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 ½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסת 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מקבלות החתימה על „העולם" לחצי שנה הבאה
מן 1 יולי עד 1 יאנואר שנת 1910.

בשביל כל החותמים נמשכת ההנחה הגדולה על כל ספרי אחיאסף גם השנה (התנאים מבוארים בפרוספקטים המיוחדים הנשלחים לכל דורש).

להחותמים (עד יולי).

עם הגליון № 24 הבא נגמרת חתימתם של החותמים שחתמו על „העולם" רק לחצי או לרבע שנה, החל מן ינואר או אפריל ש"ז. והללו מתבקשים שיואילו לחדש בלי איחור את החתימה, בכדי שלא יפסק להם המשלח מן הגליון № 25.

האדמיניסטראציה של „העולם".

בביתי יש מקום מרווה לשני נערים שהגיעו רתנך. ספוק צרכיהם החמריים ודניכם הלמודי והמוסרי יהיה עצהיו"ט בדיוק ובחבה. בעיר שרלוטנבורג נמצאים בתי־ספר מצוינים בשלמותם מכל המינים, ובהם מקבלים תלמידים בלי שים הגבהר. על דבר המחיר ישאר התנאים אודיע לכל שואל במכתב.

Dr. S. Bernfeld, harlottenburg, Goethe str. 81.

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים. לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר.

פרס חנם: מלון רוסי־עברי לתלמידים.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

כתבת המערכת:

Г. Луганскъ, ред. „Гапрехимъ". | Red. „Haprochim" Lugansk.

אפשר לחתם גם על ידי הצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, Wilna.

יין רק יין „כרמל"

ליום הולדת הששים של מקס נורדוי — י"א מנחם־אב א' ת'ס, 29 יולי, 1909

יצאו עתה לאור:

הכתבים הציוניים של מקס נורדוי

(בשפת אשכנז)

בהוצאת הועד הפועל הציוני

450 עמודים, עם תמונת המחבר, המחיר 2 מרק.—

הוצאה לתשורות עם כריכה יפה, המחיר 3,50

הספר המכיל 28 עמודים בדפוס, הנמצא כעת לדורשיו במחיר חצי־חנם, בכדי לזכות בו את הרבים, הוא כולל את כל הכתבים והמנאמים וההרצאות של הסופר הגאוני, ויכול להחשב כמקור רב־התוכן לקורות הציונות.

פרוספקט מפורט ישולח חנם והפשי.

את הספר הזה יש להשיג בכל בתי מכחר הספרים וישר מאת

יודישער פערלאג, קלן אם רהיין, קאראלינגערינג, 6. —

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau.

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי בה אחת יהצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באיתר מדה שמכילים אותו הרופאים היותר מעולים של הרופאים, יסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים וקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" בורשא.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, י' תמוז, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 16-го Іюня, 1909 г. — № 23 — WILNA, 29-ten Juni, 1909.

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְהוּדִים בְּאוּנְגַרְיָה.

אלו נתנו לבני עמנו עינים לראות במחזות החיים ולב להבין לאחריתם, כמה היו יכולים ללמוד ממאורעות הימים האחרונים באונגריה בנוגע לאחינו ומצבם המדיני והחברתי בממלכה הזאת.

אם יש בעולם, תחת כפת השמים, ארץ וממלכה, אשר תנאי-החיים שבה יכולים וצריכים להיות נוחים וטובים ליהודים— הנה זאת היא בלי ספק ארץ אונגריה. אם אפשר בכלל לשני עמים, או לבני דתות שונות, לשבת יחדו בשלום ובאחוה, הנה זהו בודאי בארץ הזאת בנוגע ליחוס המדיארים אל היהודים. נסיח לשעה קלה את דעתנו מן הבדל הדת והגזע שבין היהודים ובין המדיארים. אם אין הבדל זה מעכב מטבעו, כי ישבו שני עמים יחדו, בלי תחרות ושנאה ביניהם, שיהיו נוחים זה לזה, הנה היהודים והמדיארים, צריכים להיות במקצוע זה לאות ומופת לכל בני-עולם. בכל אופן, מה שהיה ראוי להעשות מצד היהודים, כדי להתקרב אל המדיארים, שבתוכם הם יושבים; מה שהיה להם לעשות להדמות לשכניהם, עשו הם בודאי. יותר מזה אי אפשר היה להעשות מבלי למחוק את הקו האחרון של הבדל הדת והגזע. התקרבות במדה יותר גדולה אינה אלא טמיעה גמורה. היהודים באונגריה באו בדבר הזה עד הגבול האחרון, עד הנקודה האחרונה. טעבך לנקודה זו, ככר מגיע בטול המציאות האישית, בטול היהדות בתור חזיון דתי, מה שלא היה מונח כלל בטבע היהודים בארץ הזאת.

ומה שעשו היהודים באונגריה, לא עשו מתוך חשבון של תועלת, ומכל שכן מתוך אונס וכפיה מן החוץ, אלא מרצונם, ובלב שלם, מתוך נטיה פנימית, מתוך אהבה שאינה תלויה בדבר. בלאומותם הרגישו את עצמם מדיארים.

אמרו על איש ואשת החיים בזווג מוצלח זמן מרובה, כי לא רק נטיותיהם הנפשיות ואפים הטבעי יתקרבו זה לזו, אלא שגם קלסתר פניהם מקבל צורה דומה. החבור הנפשי יראה גם בדמות דיוקנם. בזווג כזה חיו היהודים והמדיארים זמן מרובה. היהודים באונגריה היו למדיארים גמורים—בגופם ובנשמתם. על כמה קנינים לאומיים ותרו; כמה סימנים לאומיים מחקו. כבר היה מי שהחליט, כי אין אלו בני אברהם יצחק ויעקב, אלא מבני בניהם של הכוזריים, אשר התגיירו, אין אני נכנס כאן בעומק החקירה האתנולוגית הזאת. שווי-פרצופים איננו סימן מובהק, לפי השקפתי, להחלטה כזאת, אבל זה ברור הוא: ברבות הימים כמעט שבטלו היהודים באונגריה את כל שתוף לאומי ביניהם ובין שאר אחיהם בארצות הגולה, ממש כנהוג מאז בין הגויים. אנו רואים בקרב העמים, כי אין שתוף המנהגים הדתיים והחיים הדתיים מעכב את הפרוד הלאומי ואת השנאה הלאומית. כזה ראינו גם בקרב היהודים באונגריה. כל כך היו דבקים בשכניהם המדיארים, עד כי שכחו כמעט לגמרי את יחוסם לעם ישראל. הם היו באמת „מדיארים בני דת משה". מה שתשבו אחינו בשאר ארצות המערב להיות ולא עלה בידם, היו הם בהחלט;

ומה שהוא נפלא ביותר: לא רק היהודים החפשים בדעות התקרבו כל כך אל המדיארים בכל ענפי החיים התרבותיים, לא רק „הניאלוגים"—כפי שהם נקראים שם—היו כל כך למדיארים, אלא גם האורתודוכסים. ההבדל שבין אלו לאלו, כלומר בין הניאלוגים והאורתודוכסים, היה נראה רק במנהגי הדת, כשם שיש הבדל בין מדיארים בני הדת הקתולית ובין מדיארים בני הדת הקלווינית. אבל בלאומות היו כלם בעצה אחת.

ומלבד הנטיה הפנימית מצד היהודים באונגריה לשכניהם המדיארים, מלבד האהבה שאינה תלויה בדבר (לכל הפחות מצד היהודים), הנה גם התועלת הממשית מצד המדיארים היתה מצרכת את האחוה והרעות בין שני העמים האלה: זווג של אהבה ושל תועלת ביחד!

המדיארים הם, כנודע, המעטים באוכלוסיהם בממלכה הזאת, ועם כל זה הם שולטים בה. השלטון נמצא בידם באופן אי-טבעי, בכח האלמות והתקיפות. הם שולטים בשאר העמים (הסלווים, הרומינים והגרמנים) בזרוע. ולא רק בהוה אין להם זכות טבעיית לשלטון זה, אלא אפילו בעתיד. הם אינם פרים ורבים, בכדי שבאחרית הימים יהיו הם המרובים. והעמים הנכבשים תחת ידיהם אינם נושאים בעול זה באהבה, אלא תמיד הם משתדלים להשתחרר משעבודם להמדיארים. וכשם שלא הצליח לאלו לקבוע את ממשלתם המדינית בשאר העמים, כן לא עלה בידם—ואפשר שזה עוד במדה יותר גדולה— לשעבד את העמים אל ממשלתם התרבותית; הנכבשים אינם חפצים לבטל את לאומתם מפני הלאומיות המדיארית ולהשכיח את שפתם הלאומית מפני השפה המדיארית; ובכלל אין בתרבות המדיארית ובשפת המדיארים כח הכבוש הרוחני. רק היהודים קבלו עליהם ועל זרעם ברצון ובלב שלם את התרבות המדיארית ואת השפה המדיארית. עמלו המדיארים לעקור את השפה הגרמנית

מארצם—רק היהודים נאותו להם, הגם שהיו נזונים לפנים מן השפה הזאת בתרבותם הרוחנית וגם ביהדותם. לשעבר היתה רק שפה יהודית אחת בעולם — הגרמנית, בה נמצאה כבר ספרות יהודית עשירה, ועד שיבראו כזאת בשפה המדיארית, יעברו ימים רבים. ומי יודע, אם בינתים לא יגלו היהודים מארץ זו...

היהודים היו למדיארים גמורים לא רק בשעת הצלחת העם המדיארי, משנת 1867 ואילך, אלא גם קודם לכן. מזמן שהחלו המדיארים להלחם בחרף־נפשם על חרותם הלאומי והמדיני, השתתפו להם היהודים במלחמה זו, ואחים היו להם גם בצרה. ולפיכך, כאשר הגיעה לאונגריה שעת חירות והצלחה, זכרו המדיארים ליהודים את חסדם ואת עמלם, ויאמרו להטיב עמהם בכל הטוב אשר זכו הם בו.

בשנת 1882 היה מאורע עלילת הדם הנודע, אשר התברר בחדש מאי שנת 1883 במשפט טיסה־אסלר. אז ראו כל באי־עולם, כי ממלכת אונגריה שקועה עדיין בפראית האכזריה של ימי הבינים. מאורע טיסה־אסלר לא היה מקרה בעלמא, אלא גלוי־דעת העם. יודע אני, כי מצד השני אפשר להטעים את מאורע קסטן ואת מאורע קוניץ בגרמניה; אבל איני מסרב, אם גם מאלו ילמדו על פי היקש המעשים בכגון זה...

בכל אופן רוב הגרמנים „האמתיים" לא פסקו מלהכריז, כי זרים היהודים בארצם, מה שלא טענו המדיארים. שנאה עצומה כזאת מצד המדיארים להיהודים, עוררה אז תמהון גדול „טובי" המדיארים, שהיו מתביישים בחזון זה, מצאו שתי אמתלאות לו. א) מאורע טיסה־אסלר אירע בצפונה של אינגריה באחד המקומות, ששם עוד לא בשלה הטמיעה די צרכה. בצפון אונגריה עוד היהדות „הזרה", היהדות הגליצית, משפיעה הרבה, פה עוד אין רוב היהודים מדיארים גמורים, ולכן מתיחס עם הארץ עליהם בשנאה, ובכל אופן זרים הם לו. ב) עוד לא חדלה השפעת הקלריקלים המסיתים את העם בהיהודים. אינגריה נשתחררה שחרור מדיני ולאומי, אבל עוד לא נשתחררה שחרור תרבותי. ולפי זה צריכים באונגריה להתקרבות יותר גדולה משני הצדדים. עדיין ההבדל הדתי מעכב.

אז החלה השתדלות ראשי העם ומנהיגיו, לבטל את השפעת הקלריקלים, לקבוע חוקים חדשים המקרבים את בני הדתות השונות אלו לאלו, המחלישות כח הקנאה הדתית. כעשר שנים ארכו ימי הפולמוס הזה, אשר הפליא את עמי אירופה, ובימים ההם התגברה כבר הריאקציה המדינית והדתית בכל הארצות; העמים הנאורים הלכו בהרבותם האנושית לאחור ולא לפנים, ורק באונגריה עמדו המשכילים והמעולים שבעם בקשרי מלחמה להגביר את החירות המוסרית.

וכמה עכובים עמדו להם לשטן בדרכם! באוסטריה גברה אז התנועה הקלריקלית, האנטישמית. במסבת המושל גברה השפעת התנועה הזאת. כהני הדת הקתולית השתמשו בכל האמצעים האפשריים כדי לבטל את מחשבות הליברלים. ראה ציר האפיפיור אשר ישב אז בוינה, כי יש צורך בדבר לבוא בכבודו ובעצמו לאונגריה כדי „להלהיב את הלבבות למלחמת־מצוה זו", ולא התעצל לכתת את רגליו וללכת שמה. הממשלה האונגרית לא נכנעה מלפניו—אלא רמזה לו, כי ימהר לצאת מן הארץ. „מעשה רב" כזה נגע כבר בענינים המדיניים המשותפים לשתי הממלכות: אוסטריה ואונגריה. איך נועזה ממשלת אונגריה לפגוע בכבוד ציר האפיפיור? שר החיצון התערב בדבר. אבל ממשלתו אונגריה לא נבעתה; גם שר החיצון היה אנוס להפטר משירותו. העם המדיארי היה אז רצוי נפש כל בני חורין באירופה: אך זהו עם הנלחם על חירותו המוסרית, שאיננו חפץ לשים את צוארו בעול הקלריקלות!

החוקים הליברלים נקבעו. לא רק היהודים זכו שם לשווי־זכיות גמור, אלא גם היהדות. הדת הישראלית נחשבה מאז בתור אחת הדתות ה„מקובלות" באונגריה, ואין ביניה ובין הדתות הנוצריות בנוגע לזכויותיה המדיניות ולא כלום. התירו אז

י. ל. ברוך.

עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה.

דִּמְדּוּמֵי־עַרְבַּיִם עֲנֻגִּים
אַט שָׁטִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,
לְבָדָד רַק שְׂרִידֵי זֳהֳרוּרִים
עוֹד לוֹהֲשִׁים כְּרַחֲבֵי שְׁמֵי רָמָה;

לְבָדָד כְּרִקְמַת עֲנָנָה
קַו אוֹרָה מְהַבְהֵב, גּוֹוֵעַ;
כְּמוֹ מִפְרָשׂ שֶׁל מֶשִׁי שְׁחַרְחַר
עַל שַׁחַק כַּלָּט מִשְׂתָּרֵעַ.

בָּאֲוִיר רוֹךְ־צִנַּת עֲדָנִים
מְנַשֵּׁב מֵרִכְבֵי הַגְּבָעוֹת;
עֲתֶרֶת שֶׁל רֵיחוֹת חֲרִיפִים
מִתַּמֶּרָה מִכָּרִים וּבְקָעוֹת.

כְּקְסוּמִים נִצָּבִים אִילָנוֹת
בְּעֶצֶם לְבְלוּבָם הָרַעֲנָן,
בִּמְרוֹמֵי דְאִיֵּי הַמִּתְנַדֵּב
מְצַיֵּר אַט שִׂיאָם הַשַּׁאֲנָן.

בַּמֶּרְחָק עֲטוּפָה אַד־תְּכֵלֶת
מִשְׂתָּרְעָה שַׁלְשֶׁלֶת הֶהָרִים,
כְּגוּשֵׁי־מַהֲשַׁכִּים מַשְׁחִירִים
עַל גַּבֵּי צַלְעוֹתָם יְעָרִים.

וְדוֹלְכָה הָאָרֶץ וְקוֹדְרָה
וְהוֹלְכָה עֵין שַׁחַק וְקָמָה,
יְהֻלָּלוֹ שֶׁל עוֹלָם לְאִטּוֹ
מִתְמַלֵּא עֶצֶבֶת נַעֲלָמָה.

עַל גַּבֵּי גַבְנוּנֵי הַגְּבָעוֹת
וּבְסֵתֶר עֲרוּצֵי עֲמָקִים,
בִּירַקְרַק הָעֵצִים הַקְּפוּאִים,
בִּשְׁבִילֵי דִמְדּוּמֵי הַשְּׁחָקִים, —

בַּכֹּל מְרַפְרֶפֶת וְשָׁטָה
עֶצֶבֶת זוֹ חֲרִישִׁית וְרַכָּה, —

להמיר את הדת המשיחית בדת היהודית, בעוד כי קודם לזה היה אפשר ליהודי להתנצר, אבל לא לנוצרי להתגייר.

מה שהיה אפשר להיהודים והיהדות להשיג בארצות הגולה, השיגו באונגריה. כמובן קוו, שמעתה תבוא גם התקרבות חברתית. וכזה היו דנים: כל הימים, אשר יש איזה הבדל כל שהוא בין היהודים והמדיארים, בין היהדות והדת המשיחית, כי מבדילים מצד חוקי המדינה את היהודים והיהדות לרעה, מורגש זה גם בחיים החברתיים. העם מרגיש, כי אין היהודי דומה לו, אינו חברו, איננו במדרגה אחת עמו. זה יוליד איזה נגוד פנימי בלבו, והנגוד מוליד שנאה דתית ולאומית. זהו מקור האנטישמיות. עתה נעקרה הנטיעה הארסית הזאת עם שרשיה, לא הסתפקו ברפואת המכה, אלא הרחיקו גם כל סבה וכל גורם להתהוותה מחדש. העם המדיארי לא יהיה עוד עלול למחלה מוסרית זו.

ראינו ושמחנו. ופקחים שבנו היו אומרים: מאורע זה בונה אב ליחוס היהודים אל העמים בכל המדינות. רוצים היהודים לשבת בשלוה ולהנות מחייהם, יעשו כאחינו באונגריה בשתים: א) ישתדלו גם הם לטובת החירות המדינית הגמורה, כי אין שלות היהודים אלא בהצלחת החירות; ב) יתקרבו בכל האפשר אל העמים, אשר בתיכם הם יושבים. איזו זכות־הקיום יש ליהדות פרטיקולרית? מקום היהדות הוא בבית הכנסת, ובשוק החיים לא תראה ולא תמצא. כל מין תרבות יהודית מיוחדת, באיזה אופן שתהיה, גורמת לפרוד הלבבות ומביאה לבסוף לידי שנאה דתית ולאומית.

לא ארכו הימים, ובאו המעשים והמאורעות וטפחו על פני כל הפקחים שבנו.

מובן מאליו, כי הקלריקלים, בראותם שיד ישראל באמצע בנוגע לקביעת החוקים האי־רצויים בעיניהם, נטרו איבה להיהודים והוסיפו להסית את העם בהם, ואין ספק, כי לב העם המדיארי היה נוטה לזה, החירות והאחוה האנושית היו רק כרוזים נאים, מן השפה ולחוץ. האנטישמיות החברתית לא תמה מן הארץ בסבת החוקים המדיניים, אלא אדרבה גברה עוד יותר ויותר. כמעט בו בפרק, עוד לא נתיבשה הדיו על הכתב, שכתבו את חוקי החירות, החלו תלמידי האוניברסיטה בעיר הראשה להראות את שנאתם הקשה לחבריהם היהודים. מעשים מכוערים אירעו אז לעיני הממשלה, אשר ראתה אין והחרישה. קשה לברר, אם היה בידה למחות ולא מחתה, או הכירה, כי אין בכח כל הון שבעולם לקרב רחוקים. החוקים החדשים היו גם מכשול גדול לקיום היהדות באונגריה, כי התירו נשואין בין יהודים ונוצרים, מה שהיה הולך ומתרבה משנה לשנה. גם ההמרה היתה מאז כעין מכת מדינה. הממשלה חדלה למנות יהודים לאיזו שירות מדינית אם לא המירו תחלה. היחס בין הממשלה ובין היהודים היה תחלה מוזר מאד. עוד לא חפצו להורות על שנאתם להיהודים ועשו כזה שעשו בצנעה, בהערמת וגנבת דעת הבריות. הממשלה התביישה עוד להראות בפומבי כקלריקלית. אבל באחרונה הרגילו בזה, בשנים האחרונות נעשו כמה מעשים, כדי להרע ליהודים לא רק בחייהם החברתיים והמדיניים. אלא (וזה בעיקר!) גם בפרנסתם, בחיי־הכלכלה. אין מן הצרך לפרט את כל התחבולות המשונות, שהשתמשו בהן שרי־הממשלה בימים האחרונים לרעת היהודים. כבר יודעים אנו למדי, איך כירתים אוכל מפי יהודים בכח חוקים וגזרות, שאין מזכירים בהם שם היהודים מפורש. היהודים באונגריה, אשר תחלה חשבו, כי אין זה אלא דבר עובר, „התאמצות אחרונה מצד מורדי האור" כדי לקיים את הפראות של ימי הבינים, נוכחו בינתים, כי באונגריה כאוסטריה נמכרו לזמן ארוך בידי „מורדי אור", בידי הקלריקלים. נפלא הדבר, כי אותו הד"ר וויקירלי, שעמד בראש הממשלה הליברלית, כאשר קבעו את החוקים הליברלים למרות נטית המושל, ומטעם זה יצא נזוף מחצר המלכות, הוא בעצמו עמד באחרונה בראש הממשלה הקליריקלית, אשר הביא את האנטישמיות המדינית לידי „שלמותה".

כִּמְדוּמֶה שֶׁנִּשְׁמַת הָעוֹלָם
בַּכֹּתֶר נִפְתַּר מִבַּכָּה...

כִּמְדוּמֶה, שֶׁחֲלוֹם הַחַדָּלוֹן
זוּ נֵעוֹר עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה
וּבְאַפְסֵי הֶחָלָל כַּשְׁמָמִית
הוּא רוֹקֵם רִקְמָתוֹ הַנְּשָׁמָה...

יְרָקוֹת *).

מאת

י. ד. ברקוביץ.

ג.

הגיעו ימי לקיטת קישואים. אותם הימים ימי־רעש היו, משונים ונבדלים משאר ימות השנה, ימים שמן הנץ־החמה ועד חצות־הלילה היה תלוי ועומד בחללו של בית שאון הומה ומטריד, מין אנדרולמוסיה ובהילות נוראה ורתיחת־הדם וריצת־רגלים וצווחת־נואשים ורדיפה מסובכת של בני־אדם עניים ורעבים אחרי קרן של תקוה, שנצנצה להם מן המרחק... יותר מכולם היתה בהולה האם. בימים ההם היו פניה של אשה קטנה זו נראים מתוך הסער כפני חיה שכולה. לא אכלה ולא שתתה, לא נחה ולא שקטה ולא ידעה שנה בלילות. כל העולם כולו לא היה כדאי עכשיו בשבילה, כל חייה והוויה נצטמצמו עכשיו ונעשו כולם נקדה אחת: קישואים...

בדמדומי־בוקר, כשמקיצה שפרה משנתה עם זהרי־שחר ראשונים הרי היא מוצאת את אמה ערה מכבר, מתכודדת ומפשפשת במחיצתה האפלה. יחפה, פרועת־שער ותשופת־חזה מופיעה דמות האם מתוך מחיצה זו, פוסעת פסיעה חשאית ומרפרפת בחשכה, נראית ואינה נראית, כחלום בוקר זה מתיצבת ליד הדלת והמזוזה ומהרהרת שם הרהוריה ביחידות, שולחת עשר אצבעותיה וצפרניה לתוך שערי־ראשה ומתגרדת בו להנאתה מתוך כוונה יתרה וצמצום כל התושים. אחרי־כך היא עוברת בחשאי, כצל עובר, לחדר־הבשול, עומדת שם כלפי החלון הקטן ומהרהרת שוב הרהוריה ביחידות ונאנחת בפני עצמה; ואז נדמה לה לשפרה, שהאם לא ישנה כלל. כל הלילה כולו היתה זו עומדת חבויה באפלה, ערה ובודדה, טעונת דאגה ורבות מחשבות בלבה, עומדת ומצפה עד כלות הנפש: מתי יעבור לילה ויבקע אור־שחר?...

אבל לא כך היא דרכה של האם לעמוד בחבוק־ידים ולהציץ מ החלונות. כעבור רגעים נשמע קול שפך־מים לתוך עביט של שופכים. האם נוטלת ידיה בזריזות, חוזרת ונכנסת לתוך המחיצה האפלה, ותיכף לכניסתה היא מתחילה מעוררת את בעלה הישן. מתחלה קולה נשמע בלחש ובזהירות מתוך תחנונים ותנופה רבה, אלא שבמשך הזמן קול זה משתנה קימעה־קימעה בהדרגה מדויקת, עד שהוא נעשה מאליו קול רם ותובע וזועם, קול מר צורח המנסר בחללו של בית ומרעישו ממסד עד הטפחות.

— אליה, קום־נא! אליה, די לך לישון. אליה, עורה, למה תישן! אליה, כבר הגיע זמן של קימה. אליה, רצונך לישון—הרי נכונה לך שינה בשבת! אליה, ראה־נא פרוץ זה שלי, האיך הוא מוטל אצלי בפישוט־רגלים להנאתו!... אליה, למה עתה עושה עצמך חרש? אליה, השומע אתה שמדברים אליך? אליה, מין נחרה משונה נפלה עליו פתאום מן השמים, כאילו לא יש זה חמשה לילות רצופים!... רבונו של עולם! עוד מאתמול מתגוללות כב[illegible]

*) המשך מגליון 12—11.

לפני ימים מספר אשרה הממשלה את דבר הקמת גימנסיום מיוחד להיהודים. גם מאורע זה בא ללמדנו הרבה.

בימים „הטובים הראשונים" נדב יהודי עשיר סכום גדול להקמת גמנסיום יהודי בעיר הראשה בודפשט, אבל הממשלה הליברלית לא חפצה אז לאשר את המוסד הזה, כדי שלא לעשות פירוד. עתה, בימי משול הקלריקלים, עשתה השתדלות היהודים פעולה רצויה. אין ספק, כי לא לטובת היהודים כוונה הממשלה אלא כדי למצוא אחרי כן פתחון פה, שלא למנות יהודים בתור מורים בבתי־הספר הצבוריים. שהרי להיהודים בתי־ספר לעצמם. אבל בכל זה, א נ ו מ צ ד נ ו נשמח על הדבר הזה. אין לקוות, כי הגימנסיום היהודי יהיה בקרוב בית־ספר לאומי, ומשם תצא דעת השפה העברית ואהבה לאומית ליהודי אונגריה, אבל סוף סוף גורם בית ספר יהודי ב מ ע ט, אפילו בקרב המתבוללים, לקיום היהדות ולקיום עמנו. די הוא, אם ילמדו שם מעט עברית, אם יהיו ימי השבת וימי חגי ישראל נזכרים ונעשים; אם יחנכו מורים יהודים את בני הנעורים; אם לא יהיה שום צורך לתלמידים היהודים לכחוש למולדתם ולדתם, בית־ספר יהודי בלתי לאומי אפשר לו שיתהפך בימים הבאים לבית־ספר יהודי לאומי, לבית־ספר עברי.

הנסיון הלא הורה למדי, כי אין היהדות מתקיימת בגולה מרוב טובה. מתוך השקפה זו אנו אומרים בנוגע למאורעות המעציבים באונגריה: חביבים יסורים!

והיהודים באונגריה, אשר לאומיותם העברית נתמעטה כל כך בדורות האחרונים, מצויינים גם בכמה מעלות טובות: באמץ־רוח ובכח נמרץ, באהבה לעבודה צבורית, ברוח נדיבה, בחוש צבורי. במדותיהם אלו השתמשו עד הנה לטובת אונגריה ולטובת העם המדיארי, מה עלה להם חלף עמלם וחלף אהבתם לעם זה, הלא ראינו למדי. אין ספק לי, כי העם העברי יאריך ימים ויגדל באחריתו על העם המדיארי, שחציו אירופי וחציו אסיאטי, חציו תרבותי וחציו פראי. אבל ההבטה לאחרית הימים לא תוכל להוציא את המרירות מלבנו לראות, איך עבדו אחינו את המדיארים כמאה שנה בכל לבם ונפשם—ומה גמלו להם באחרונה. זו אהבה נאמנה וזה שכרה!

אחוד איברי עמנו, אחרי ימי הרסוק והפזור, הוא עובדה היסטורית. אין ההיסטוריה עושה את פעולותיה תמיד בפנוק וברוך, באמצעים נעימים ונוחים, אלא לפעמים קשים מעשיה ואמצעיה. את עמנו היא מעמדת על טעותו, על השאיפה לטמיעה ולפזור, אחרי שנכשל בה הרבה. וכמה מכאבת הכרת הטעות הזאת!

קשה צער חבלי התחיה לעמנו.

שרליטנבורג, שילהי סיון תרס"ט.

ב. גולדברג.

לְשַׁאֲלוֹת־הָרֶגַע.

ב.

במאמרי הראשון אמרתי, כי אחת התעודות היותר חשובות ודוחקות את השעה בחיים העבריים ברגע זה, שאנו עומדים בו עכשיו, צריכה להיות התאחדות ההסתדרויות היהודיות הכלליות הקימות למטרת הגשמת תכנית של יציאת המוני היהודים לארצות הממלכה העותומנית ע"פ ידי שיטה ברורה ומסוימה במצריה. השתדלתי להוכיח את התועלת המרובה הכרוכה באמיגרציה כזו לתורקיה גם מצד הציונות הטהורה, היינו. למטרת יצירת מרכז לחיים היהודיים בפלשתינה, ועד כמה היא עלולה לסייע להתפתחות הקולוניזציה בארץ־ישראל. כנגד זה טוענים, כמובן, ועוד יוסיפו לחזור על טענה זו גם להבא, כי כל עמלנו אך לשוא, כי כל המעשים המלאכותיים האלה יעלו בתהו, כי קודם כל צריך לברוא דור אמיץ ברוחו, בעל הכרה לאומית חזקה ורצון כביר אל

שלש עגלות של קישואים, וזה סרוח על מטתו ואינו חושש ואינו מרגיש...
א—ל—י—ה!...

— הא! מה!— מתעורר האב משנתו, כנופל מכרוסים, ושואל בקול נחר.

— הא! מה!— מעקמת עליו זוגתו את שאלתו.—ברוך הבא, אורח אתה... מריסי עיניך ניכר, שכבר שכחת את שלש עגלות הקישואים מיום אתמול? הא?!...

— קישואים—ענויים... עוד חצות־הלילה בחוץ!

— הרי לך! „קישואים" נעשו אצלו פתאום „ענויים"... כלום מצאת לי פרנסה אחרת נאה הימנה, מפרנסי ונותן־לחמי היפה? וכי ראיתם מימיכם תאוה מגונה כזו אצל בן־אדם: לשכב בפישוט־רגלים ולנחר?... דומה, שכבר הרבית בשינה כל הלילה כולו. די לך! שאם לא כן—הרי אין לדבר סוף! כלום באמת חייב אדם לטבול עד צואר בתוך שינה?...

האם מפסיקה רגע בשטף־לשונה ומשתתקת. אחר־כך נשמע שוב דבורה מתוך המחיצה האפלה, אלא עכשיו נשתנה קולה פתאום ונעשה רך ותנון ולוחש. דומה, שהאם רואה לפניה מהרהורי לבה ומדברת לנפשה.

— ברוך השם, הרי אני זה דרכי תמיד, שתדד שנתי ממני כל הלילה. כלום יודעת אני? ודאי ירושה היא זו לי מאבותי, כסבורה את: אדרבה, מכיון שהגוף עמל כל היום וכורע תחת סבלו... ואף־על־פי־כן, רחקה שנה מעיני. מיני רעיונות באים ומבלבלים את המח, מיני חלומות... באמת אמרו: החלומות אינם אלא דברים בטלים, ואף־על־פי־כן... הנה שוכבת אני במטתי, שוכבת ועיני פקוחות; דומה, שאין אני ישנה כלל. ופתאום נפתחת הדלת כמו מאליה, ואני רואה מתוך החשכה את אבא שלי, עליו השלום, נכנס בחשאי, ירמולקה חבושה לראשו ופוזמקאות לבנים על רגליו, וכך הוא מהלך לאטו, חובט במקלו בקרקע, לפי שכך היתה דרכו של אבא מעולם, במחילה ממנו... אליה! שוב אתה ישן? לא! אחת דברתי — אין אני הולכת עוד אל הגן!... לדידי — יהא הכל הפקר? לדידי — יבואו החזירים ויסחבו כל מה שיש שם! לדידי — ילך לטמיון כל העמל כולו! לדידי — תרקבנה שלש ערמות של קישואים אחורי הגדר שלש ערמות של קישואים!... מניחה אני את הכל והולכת מזה — אין זה עניני. יאחו לו את בניו היפים ויחד עמם יכה ראשו אל הכותל! אליה! השומע אתה מה שאני מדברת אליך?...

נצחה האם, והאב יוצא מבוהל ונדחף מתוך המחיצה האפלה. נכנס הוא ברעש לאותו החדר, שבו ישנה שפרה, פוסע ברגלים יחפות פסיעה גסה, כולו לבן, כולו רוגז, וקומתו הזקופה מפילה אימה. תריסי־החלונות מוגפים עדיין, ואפלולית שרויה בחדר. האב משתעל ורוקק מתוך רוגז, ממשמש וממשמש בחשכה עד שהוא מוצא את מבוקשו — את הטבק שלו, ומתחיל מגולל ציגרה עבה. עומד הוא נשען אל השדה שבזוית החדר, עומד בלי־נוע, בקומה זקופה, מעשן ציגרתו העבה ושותק, אורג שנאה כבושה בלבו וחורש רעה בחשכה, ובכל פעם אש ציגרתו מנצנצת מתחת לשפמו הזועם ומאירה לרגע את פניו הזועפים והקודרים עם זקנו הארוך והפרוע.

באותה שעה טורחת האם במסדרון הבית, פותחת את הדלתות לרוחה ונטפלת לשקים מלאים, סוחבתם אילך ואילך ואינה יודעת מנוחה אף רגע. רוח צח של בוקר פורץ בעד הדלת הפתוחה ומנשב מתחת לשמיכה, פסי־אור מתגלים בחדר האפל ותועים על פני אחד הכתלים—ושפרה מתהפכת על משכבה, כובשת פניה בכר ומתאמצת לגרש את הרהוריה הרעים, המתרגשים ובאים עליה.

מן המסדרון נשמע קולה של האם:

— השומע אתה שם? כבר דבקת אל הפעפוע שלך? אוי לו לפעפוע זה!... הולכת אני אל הגן. הבדל תיכף מעל הפעפוע שלך ומהר ובוא אחרי. זכור ואל תשכח: שלש ערמות של קישואים מתגוללות אחורי הגדר...

— נו, ומה מה תהא עליו? מי יכין לי טה? — שואל האב בקול צרוד ושואף עשן מציגרתו העבה, והאש מנצנצת מתחת לשפמו הזועם ומאירה את קומתו הזקופה והלבנה ואת פניו הזועפים והקודרים,

החיים הלאומיים, ואז יהי נעשה הכל מאליו על צד היותר טוב. אז יזרום למקום שצריך דרכוש הידידי, העבידה היהודית והאינטיליגנציה היהודית ועוד כחות אקטיביים יהודיים בדומה להם, וכל קריאתיכם תהיינה מיותרות לגמרי. אם תעברנה גם יק"א גם יתר ההכתדרויות בפלשתינה אי לא אחת היא; עוז רצונו של העם ישמש במקום כל אלה ויסול בשבילו מאליו את הדרכים הנחיצים. אבל הסכסוך התיאורי הזה לא חדש היא, ועוד יותר מזה, גם מקורי איננו. הוא חוזר ונשנה אצל כל העמים בשעת כל מהפכה גדולה, המהדוללת בחיים הצבוריים, ההיסטוריים או הממלכיים. בשעת כל מעשה־נסיון לשנות את המשטר הממלכי, בכל תקון פוליטי גדול, העומד להעשית, כמו הנהגת זכות הבחירה הכללית, הרהבת יפוי כחם של נבחרי־העם, ובכל תקון סוציאלי גדול, — תמיד השמעו טעם ונימוק אחר, המתבטא בסגנון אחד. כן; התקון הזה בוודאי שהוא טוב ויפה וקולע אל המטרה, אבל עמנו עוד לא הוכשר אליו; חנכו קודם את שדרות העם, הרימו קידם את העם למדרגה קולטורית גבוהה, ורק אז תהי אפשרית הגשמת תקון זו או אחרת. אבל אלה הרוצים בתקונים מחליטים את הרפך. כל זמן שלא יתרחבו יפויי־כחי של העם בעריכת הוקים. כל זמן שלא יונהגו התקונים האיליטינטריים של הארצית הקולטיריות, עד העת ההיא לא יתכן לחשוב כלל ע"ד חנוך משוכלל של המוני־העם ועל דבר הרמת המצב הקילטורי של העם בזמן קרוב. ובוודאי שצדקו שני הצדדים יחד. אבל ההיסטוריה היכיחה זה כבר והשכילה להבין את כל אלה, הרוצים לקחת הירה מפיה, כיצד להחלץ ממעגל־הקסמים הזה. הנסיון ההיסטירי מלמד אותנו, כי אם יאמרו לדחות את הגשמת כל תקון גדול ממלכי או צבורי עד העת, שהעם כולו, או אפילו הרוב שלו, יהי מוכשר אליו ומרגיש הרגשה עמוקה בנחיצות הנהגת התקון הזה, אם יאמרו להחזיק על הסדר בדרך זה, שהוא הגיוני בוודאי, אז לא היה אף תקון גדול אחד, אף מהפכה אחת בחיים הממלכיים או הצבוריים מתגשמים בחיים והאנושית היתה מוספה לקפוא בכבלי העבדות האזרחית, הפוליטית והלאומית. אלמלי דחה ועד התורקים הצעירים את הנהגת המשטר הקינסטיטוציוני עד שיחונך העם התורקי ברובו הנוך פוליטי ומוכשר כל צרכו, כי אז נשאר המשטר העריצי הקודם בכל תקפו, ובגורלה של הממלכה התורקית היו מוסיפים לשלוט ולהטות לחפצם כריסי־החצר השונים ויתר חברי הקמרילה החצרונית. ההיסטוריה היא היא המלמדת אותנו, כי כל המהפכות הפוליטיות, כל התקונים הצבוריים הגדולים התגשמו רק בזמן, שעל במת העבודה הפוליטית יצא המיעוט האינטיליגינטי, האיתן בדעותיו, המאוחד כולו בההכרה הברורה והמסוימה של נחיצות המהפכה או התקון הזה, ברצון וביכולת לעביד עבודה תמה ומועילה ולמשוך אחריו אותם חלקי העם, שאינם מוכשרים לכך כדי הצורך, שאין להם לע"ע הכרה מספקת, ושלא הוכשרו עדיין הכשרה פוליטית במדה הראויה. מובן הדבר, כי מלבד העבודה האקטיבית והנעשית מתוך הכרתו של המיעוט ההולך בראש, נחוץ מאד גם תנאי זה, כי אותם השנויים הפוליטיים והצבוריים, ששואף הגדוד החלוץ הזה להגשים בחיים, יהיו מתאימים אל האינטרסים הממשיים של העם, אל השאיפות הטבעיות של כל עם לחיים יותר חפשיים, יותר טבעיים, יותר בלתי־תלויים באחרים ויותר צודקים מן הצד הסוציאלי. תעודתם של אנשי־הרוח שבעם העומדים בראשו להפש ולמצוא את הדרכים, אשר באמצעיתם תוכלנה השאיפות הללו, המונחות בטבעם של כל בני־האדם, לידפך לכחות אקטיביים, תעודתם נכללת בזה, שבשפת הירת הפהיזיקה רגילים לאמר: לדפיך את האינירגיה שבכח (השאיפות שלא־מדעת הנעלמות מן העין והנרדמות בקרב המוני־העם) לאינירגיה שבפועל (להלביש אותן צורות גלויות ומעשיות). ובנסיון ההיסטורי האיליטינטרי הזה בכל הקיפו יש להשתמש גם בנוגע להתנועה הציונית שלנו.

להתעסק בעבודה החנוכית, להכשיר את העם, לטפח בו רצון עממי חזק לאהבה עמוקה אל ערכיו וקניניו הלאומיים,

---

— ברוך הבא! פתאום תשקה נפשו בטח... כלום חסר זה אלא טה! אני טוענת לו בקישואים והוא מודה לי בטח... ניכר, שלא העירותי את הפריץ שלי משנתו אלא כדי שישב אצלי כאן וישתה להנאתי טה! אין לאדם זה לא חרפה ולא בושה לגרגרותיו: בשעה כזו טה... וכי קלה היא זו בעיניך — טה?! כסבור אדם, שהורתו ולידתו היו בטה! נו־נו, לבש שם בגדיך ומהר ובוא. עוד מעט יקיצו בניך ויעשו לך טה וגם אבוי לשונאי... הוי, רבונו של עולם! מה יהא סופו של זה?...

— איזה בנים? מנין לך בנים? בנים נאים העמידה לי — תפארת לעין ושמחה ללב...;

דומיה משתררת. האב עודנו עומד נשען בקומתו הזקופה אל השדה שבזוית החדר ומהרהר הרהורי־רוגז והוריש ריח בתשכה ומעשן ציגרתו, זו הציגרה העבה, שאין לה סוף. שפרה מתרפקת ומתרפקת על משכבה, כובשה פניה בכר ויסורי־נפשה תוקפים עליה: מי ימצא לה מוצא מחייה אלו?...

הבנים ניעורים וקמים ממשכבם אחד אחד, ויחד עמם ניעור שאון מטריד ומהומה ומבוכה בבית. הללו וילדים מתחת לשלחן ומתחת לספסלים, מחפשים פוזמקאות שאבדו, שמלות, מעילים, תחתונים, כובעים... ודללו פושטים זרועות לאויר, מעמידים קול־זוועות, זועקים זעקת־שבר, קוראים לריב ומראים אגרוף־רשע האחד כלפי חוטמו של חברו. וכולם ביחד הם עומדים בתוך הבית חצים ערומים ומתגרדים בשערית ראשיהם מתוך יאוש רב. רק אחת היא פרדקא השוקטת והשאננה, שאין חלקה עמהם. פורשת היא לקרן־זוית שלה, מרוחקה ומובדלת מכל המהומה והמבוכה, סורקת קווצתה החלקה כנגד אספקלריה קטנה ופגומה באמצעיתה ועושה מעשיה בדממה ובהשקט, מתוך הרהורי לבה.

שפרה יוצאת אז החוצה, יושבת על מעקה הבית הרעוע, השרוי בתוך צללי בוקר קרירים, ומהרהרת ביום־הקיץ ההולך ובא, יום שכולו ארוך ודם וריק ללא תכלית וללא קרן מזהירה של תקוה; ומהרהרת היא בערב ההומה, שעתיד לבוא אחרי היום, ובלילה הקצר ובמשכב הקשה ובקול האם הבוכה ומנסר, שניעור הוא עם בקיעת אור ראשון של שחר. חייה אלו מה תהא עליהם?...

ובאותה שעה מרחפת רוח־בוקר קלה וצוננת, ומאחורי הבתים והרפתים, ממקום השדות הירוקים והתלולים, האובדים במרחקי השמים, נראית החמה ביציאתה. ראשי אילנות וגגות נצתים בלהבות אש אדומה, מסביב רק דממה והשקט ותרדמה נסוכה; דלת כי תשרוק או תריס אחד החלונות כי יסוב על צירו—ונשמעה בת־קול יוצאת ועונת בכל הרחוב כולו וגועה באויר השוקט. ושוב רק דממה והשקט ותרדמה נסוכה על־פני כל. רואה שפרה גלגל־חמה זה, המובל ועולה מקצה השמים השוקטים והחורים, והיא עוצמת עיניה ויושבת בלי־נוע וכולה נדהמת מרוב רגשותיה בה. נדמה לה שחמה זו הבוערת מופיעה עכשיו לכאן מעולם אחר ורחוק, והיא נזכרת בכרך הגדול שעזבה, אותו הכרך ההומה מאדם, והיא רואה כמו בחלום אותם הרחובות הארוכים עם צדי־הדרכים הרחבים והנקיים, עם השוערים הזורקים מים מתוך שפופרותיהם, עם המית הבוקר העליזה והנרגשה ועם הרית החם והרענן, העולה ונישא מתוך בתי־המאפה דנמוכים... ולבה בוכה בקרבה, כי בכל מקום בודדה היא ונשכחת ואין איש פונה אליה, וחייה הולכים וכלים ואין איש משגיח בהם...

והיא קמה ונכנסת לתוך הבית, סובבת כורה אילך ואילך בתוך השאון והדחק, בתוך כרים וכסתות ממועכים שניטלו מעטפותיהם מהם, בתוך שמיכות קרועות, שהמוכים מבצבצים מתוכן, ואז היא נגשת ועומדת כלפי האספקלריה הפגומה והכרה, שוהה אצלה שעה ארוכה ומפהקת מתוך דמעות ורואה את פניה הדלים והמוריקים ואת חוטמה הארוך ואת עיניה הזועפות ואת היאוש בהן.

לתוך השאון הזה מתפרצת פתאום האם הבהולה, והיא כולה שרויה בזעה ומגשבת בכבדית, מטפחתה רחבה שמוטה מעל ראשה ומרוב חמתה בה אין דבור בפיה. רגע עומדת היא נטועה במקומה כנדהמה ועיניה מבליטות, וברגע השני מתמלא חלל הבית קול יללה איומה מחרדת־לבבות;

לשפתו, למולדתו ההיסטורית ואת הרצון הטבעי הפשוט לחיות חיים עממים לאומיים כל זה הוא טוב ויפה מאד, אבל להסתפק רק בעבודה זו של חנוך והכשרה, לא די שדבר זה לא יתכן, אלא שהיה זה שגיאה ענקית, וגם חטאת לאומית. הלא בצד עבודת ההלאמה שלנו זורם גם זרם מתנגד לה — זרם השפעת ההתבוללית של כל הסביבה, המקפת איתנו, והמכריעה אותנו גם בכמית גם באיכית. יעדיין שאלה גדולה, כח השפעתן של מי יגבר ביותר. לפיכך צריכה להיות תעודתי העיקרית של ההלוץ, המנהיג אותנו, לבקש אחרי דרכים ברורים, שבאמצעותם יוכלו רצין-העם מחוסר-ההכרה והשאיפית הצפונות בנשמת העם למצוא מוצא ברור וריאלי. רק אז, רק לאחרי שנבראית צורות של עבודה מסוימות ומעשיות, מתגלים הכחות העממים הצפונים והנרדמים החוצה ונהיים לגורם גדול וחזק בחיי-העם.

האם אינה צפונה בעמקי נשמת האומה הישראלית השאיפה להחלץ מן החיים העלובים של נודד מחוסר-בית ועבד-עולם בכל מקום? האם אין ההפץ להשתחרר מן החיים הללו, חיי רציצי-משפט וכלבים, מספיק לעירר בו את השאיפה, המונחת בטבעם של כל בני-האדם, לחיים נורמאליים על בסיס-עצמי איתן ואת האפשרות לבלתי היות כל ימיו תלוי ועומד בהתיחסותם של בעלים אלה או אחרים, שאספוהו אליהם בחסדם? האם השאיפה הטבעית של כל בן-אדם ושל כל עם לשמירה-עצמית אינה מספקת כדי לשאוף לחיים עצמיים, לחיים חפשיים, לשמירת שפתו, המסורות ההיסטוריות שלו, מנהגיו ויתר הקנינים העממים, היקרים לו והקרובים לנשמתו?

לא, לא העבודה החנוכית היא העיקר עתה, כי אם יצירת אופני-פעולה מוחשיים, בירור כל התנאים האפשריים, הניתנים את היכלת לשעבד את הרצון הלאומי הנמצא בכח לתנאי החיים האישיים.

בשפטנו ע"פ התוצאות של הישוב הא"י צר-ישראלי בתקופה הראשונה, הדלות, בערך, בכמיתן, אמנם נדמה לנו אנחנו, שאיננו מוצאים ספוק בהתפתחית האטית של ישוב זה, כאלו באמת אין העם שם לב לעבודתנו. אבל אם נחדור ביותר עמקית אל תולדית תנועתנו, בודאי שנבא אז לידי מסקנות אחרות לגמרי. בכל משך הזמן של התקופה הישובית שלנו לא עשינו בלתי אם זה, שהרחקנו את העם מן הארץ ע"י איומים שונים, שעכבנו בעד היציאה לפלשתינה. עד היום אנו מחליטים, כי רק אלה האנשים, שיש להם סכומי-כסף גדולים (החל מ-6 אלפים רובל) יכולים לבוא, כי יכוננו להם מעמד בפלשתינה. ועד היום משמשות יותר לשבת-המודעין שלנו לעכב בעד היציאה לא"י, מאשר לתמכה ולסעדה. עד היום אין אנו יועצים לאנשים בעלי-אשה, שיש להם משנים עד שלשת אלפים רובל, לנסוע לא"י ואפילו אם מוכשרים האנשים הללו לעבודת-האדמה. עד כה אין הרוצה לצאת לא"י מקבל שום עזרה חמרית, גם באותה המדה המצומצמת, שנהגו לתת ושניתנים למי שיוצא לאמריקה. ובכל פעם, שהתחיל זרם הנדידה לא"י מתגבר, כמו שהיה הדבר למשל, בשנת 1891 ובשנת 1904, מיד התחילו בעתונות העברית מרעישים עולמות על זה, די לזכור את המאמרים, שכתב בנידון זה מר מ. ל. לילינבלום ב„המליץ".

בכל משך זמן תקיפת הישוב הא"י שמענו רק פעם אחת קול קורא לאנשים מחוסרי הון לבא לא"י. זו היתה קריאת אגודת-הפועלים הצעירה „הפועל-הצעיר", וכאשר נשאלו יתר המוסדות אם אפשר להשען על קריאתו זו של ה„פועל הצעיר" ואם אפשר באמת להטות את זרם יציאת אנשים בלתי-אמידים לא"י, נתקבלו על זה תשובות, הסותרות זו את זו.

בעוד אשר „הפועל הצעיר" דבר ע"ד היציאה של אלפי איש (אחד מראשי האגודה הנזכרת אומר, כי במשך השנה הבאה יוכלו לצאת לא"י משמונת עד עשרת אלפים פועלים), החליט

הבחור איהו?!... היכן נעלם פתאום הבחור? אין אלו בנים כלל, אלא „שוחטים", הכל שוחטים! הזמן קצר והמלאכה מרובה וצריך לאסור תיכף ומיד את הסוס בעגלה ולהוביל את הקישואים השוקה—ודנה עמד זה ונעלם פתאום ואיננו! ודאי תכף יצרו עליו והלך לרחוץ בנהר—הלואי שיהא רוחץ מכאן ולרבא בנהרי נחלי דם, רבונו של עולם!..

מתוך קללה נמרצת זו היא מזדרזת ומתחילה קולפת תפוחי-אדמה בחפזון רב, ופניה פני חיה שכולה הטורפת באפה. הקטנה בבנותיה, תינוקת כבת ארבע, נגשת אליה מתוך בכיה בכונה להתחטא—ומיד היא מקבלת הימנה מתנת-סרפק הגונה.

— סורי ממני, פן אביא עליך מיתה משונה במקום הזה!... וכי חולה בתולה שבמותך לשלוח ידה במלאכה? לא כלום! האם נקרעת לגזרים, והבתולות הללו, מפלי-בשר...

שפרה מובבת אילך ואילך בשמלתה הלבנה והנקיה, מובדלת מכל הנעשה בבית. ופתאום מנצנץ רעיון במחה והיא מחליטה לעשות דבר, ומתוך החלטה זו היא נגשת אל אמה:

— אמא, הולכת אני היום לעבוד בגן!

האם מציצה בה מתוך תמהון.

— מאי משמע—הולכת את אל הגן? מה לך ולגן?

— אם כן יתנו לי להוצאות דרכי ואסע מכאן...

— מאי משמע—להוצאות דרכך?—שואלת האם במבוכה.

— הרי אין לי מה לעשות כאן, קצתי בחיי...

— ובכן? כלום כופים אותך, שתסעי מכאן? מדברת את דברי רוח. חכי, בתי, כמעט-רגע. הרי עיניך הרואות, שכולנו עסוקים פה... דן, עכשיו, ראוי לומר, אנו חיים כולנו בעולם-התוהו, והכל מפני הקישואים... הנה יעברו ימים ונראה. כי יודעת אנכי? אפשר ישוב האלהים ויושיענו... כלומר: הרי עליו, ברוך-השם, אין לנו לסמוך. מה? לא כלום... הרי אין זה, ראוי רלום, אלא כן אדם...

האם כבר נפטרה מתפוחי האדמה ועומדת בפתח ושקה עמה.

— לא, הולכת אני אל הגן. מאחר שהכל עובדים...

(עוד יבא)

הָרַב וְהָאֲרִי.

מעשיה.*)

מאת מיכה יוסף ברדיטצבסקי.

„זכור את יום השבת לקדשו, כי בו בחר אלהים לנוח בו מכל מלאכתו. התבל כלה מבקשת מנוחה מעבודתה. ישבות ביום השביעי כל יצור וכל חי מעמלו, לא יצא האדם בו לפעלו ולא יפריע בר-נש דממת עולם".

לפני מאה וחמשים שנה היה הדבר, ויהי בעיר אחת רב אחד חסיד והוא שומר שבת מחללו, לא עבר כל ימיו על מצות חכמים ודקדק בחוקי יום המנוחה הרבים, ויהי היום והיה הרב צריך ללכת אל מקום אחד רחוק לדבר מצוה. והדרך דרך-מדבר גדול מהלך שנים עשר יום. ושם חית שדה ושודדי אדם; רק שירות שירות עברו שם, כולם מזוינים, ולהם צדה הרבה. וישכור לו הרב פרד לרכוב עליו במדבר וישם עליו צרור חפציו, ועמו יצא לדרך עוד חברת אנשים רוכבים על פרדות וגמלים; ותנאי הותנה את ראש השירה לנוח ביום השבת, ובעד היום ההוא ישלם לו משכורתו פי שלשה ויצאו לדרך.

---

*) עפ"י „מעשיות נוראים ונפלאים".

מנהיגי יותר המיסדות הארצי ישראלים ע"ר מקום לעשרות פועלים. לכותב הטורים האלה ידוע יותר מאשר לכל איש אחר, מה עצום, מה ענקי הוא מספר האנשים, השואפים לצאת לא"י לעומת מספר האנשים שיצאו לשם בפועל. וההבדל הזה מוכיח הוכחה נמרצה, כי עד כה לא יכלנו, או שלא ידענו, כיצד להכשיר אותם התנאים, המסייעים להפיך היציאה ההמונית של היהודים לא"י מן הכח אל הפועל.

אמנם אמת הדבר, כי עד העת האחרונה הפריעו מכשולים חצוניים בעד עיבוד תנאים נאותים ליציאה המונית, וביחוד על יסוד עבידת-האדמה והמשק-הכפרי. גם קנית-האדמה. גם בצרון זכויות בעליה עליה, יצירת קרדיט-קרקעי, תנאי מס-האדמה ועוד, היו כ"כ אי-נורמליים, עד שקורם כל צריך היה לחשוב על דבר הרחקת המכשולים הללו, ורק אח"כ, בהמשך הזמן, על דבר העבודה בארץ גופה.

והנה הגענו לאותה השעה, בעת שאפשר לחשוב את רוב המכשולים החצוניים לבטלים, או שהם עומדים, לכל הפחות, להבטל בתוקף מצב הענינים הפוליטיים, שנברא בתורקיה בלעדנו. ועתה אנו עומדים וממתינים, כי בקרוב תנתן לנו אפשרות גדולה להשתמש בכחותינו לרווחה. עד כמה תמשך תקופה זו של אפשרות עבודה ישובית רחבה וחפשית, שגדולי מנהיגי הספירות העליונות שבארץ מסבירות לה פנים, דבר זה אין איש יכול לדעת מראש. ויען כי בכדי להפיק את התועלת הראויה משעה זו דרושה התאמצות הכחות החמריים וגם הצבוריים במדה מרובה מאד, לא תהיה זאת השפלה-עצמית מצדנו, אם נודה בגלוי, כי תעודה זו אין בכחות עצמנו לבדם למלא אותה, והגשמת תעודת-הרגע תלויה בזה, אם תעלה בידנו לאחד בעבודה לשם יצירת תנאים נאותים לנדידה המונית של יהודים לתורקיה את כל ההסתדרויות היהודיות הקימות.

מה שאין לפי כחו של חלק אחד מן העם ולו יהי גם היותר מסור והיותר מסוגל ונכון לכל קרבן—את זה יעשה כל העם באחור כל כחותיו. העם המאוחד המאוגד יוכל להגשים אותו הדבר, שלמטובתו הקדשנו את כחותינו ושיצא עתה מחוג מפלגה אחת והולך ונעשה יותר ויותר לנחיצות מוחלטת וודאית לכל העם.

לפיכך, מבלי שים לב לפי שעה להתעודות החשובות המרובות, שישנן לפנינו בעת הקרובה, כמו: א) יצירת בנק קרקעי על יסודות רחבים; ב) שכלול מוסדותינו המרכזיים באופן שיהיו מסוגלים אל התנאים החדשים של העבודה בא"י ובתו.'קיה; ג) יצירת מקור חדש להמון אמצעי-הכסף הדרושים, העלולים לסייע למפעל הקולוניזציוני, בצורת חברת-אחריות יהודית; ד) הכנת התנאים להרחבת שרה-העבודה בשביל הפועלים היהודים בפלשתינה ועוד,—צריכה להיות עתה עבודתנו הראשונה לאחד את ההסתדרויות היהודיות כמו יק"א, חברת כי"ח, ההילפס-פיראיין, אגודת אחים באנגליה ואפילו את יט"א בדבר האמיגרציה ההמונית של היהודים לתורקיה.

מודים אנחנו, כי אין הפרוגרמה הציונית שלנו בכל הקיפה יכולה לשמש לנקודת-ההסכם הכללית, אבל גם ההתאחדות בתעודות הקונקריטיות, הקשורות בשעה זו שאנו עומדים בה, כמו קנית שטחי-אדמה מרובים או רכושת קונציסיות גדולות, נחשבת ברגע זה לנחיצות היסטורית, שאינה סובלת דחוי.

היו ימי שרב. חום גדול ונורא מלא את פני האדמה לענות אדם ובהמה. וכל אשר הולכים ועוברים רק שמי נחשת ממעל וערמות חול מתחת, אין צמח ואין מעון, ויכלו להם כבר ביום החמישי המים מן החמת ולא אבו לנות ביום הששי ולחכות עדי תעבור השבת.

היום רד, השמש נטה לבוא, הרב רפציר במלויו עד בוש, כי יעמד, עמו, כי בנפשו הוא לחלל יום כזה, וימאנו האנשים שמוע לו ויתנו בתף סוררת לכל בקשותיו. ויאמרו, כי אם לא ילך עמהם, אז יעזבוהו לנפשו. כרגע עמד הרב נדהם מעוצב ודאב רוח, ויתרוצצו בו הדעות, אם ללכת עמהם בשעת הסכנה, כי ירא מאד להשאר כבד ותדבקו הרעה ומת, — או גם ללכת עמהם. והמנהל אין בו לאמר: גמור בדעתך ואל נא תעכב אותנו בזה. ויקם וירד הרב מעל הפרד ויקח צרורו מאתו ויאמר: טוב, אשאר בכאן לנוח, וה' יעמוד לי. וישחקו עליו אלה, אשר במחנה, ועל משבת לבו; ואחדים מהם דאגו ואמרו, הולך הוא זה למות בעבור אמונתו. ותעזוב אותו השירה ותלך לדרכה, וישאר הוא לבדו במדבר.

והשבת באה ותפרוש את כנפיה בכל רחב עולם. נטו צללי ערב, והרב לקח מאמתחתו את בגדי-השבת וישם אותם עליו ויתגר באבנטו ויפן פניו למזרח ויתפלל ויזמר תפלת הערב בקול נעים ויקבל את השבת השאננה בבטחון לב.

ובכלותו להתפלל, לקח מצרורו שתי עוגות חלות אשר אתו לקדש עליהן את היום, ויאכל מהארוחה המעטה אשר לפ.יו, ושפתיו תהללנה בזמירות את יום השבת כי קדוש.

ובישבו על צרורו מזמר לכבוד קונו ויסב עיניו וירא, והנה ארי אדיר עומד ממולו, ותפול עליו חרד ת־מות למראהו ולא האמין בחייו. אך הארי רבץ לפניו ויבט עליו בתחלה כאומר: אל תירא, להנ עליך באתי ולא יפול משערת ראשך ארצה. והפחד חלף לאט לאט מלב האדם, ויתרגל כמעט קט אל מלך החיות, ויקח מלחמו ויתן לרעהו הגדול, וישב לארוחתו ולזמירותיו ויברך בכונה

את ברכת המזון, וישם אחר זה ראשו על צרורו ויפקוד את נשמתו בצל עליון. וגם הארי נרדם ויישן, וחלום לא בעתהו. באה בעפרות המדבר נבואת חוזה ישראל, אשר חזה: נחה שקטה כל הארץ!

ויעבור הלילה והשחר הבקיע אורו, וייקץ הרב משנתו, וירא את שומרו שוכב וכורע למולו; וגם הארי התנער, ויברכו שניהם לאלהי הבקר איש כדרכו.

ויתפלל הרב תפלת שחרית ומוסף ויחלקו את א־וחת השבת, האדם והארי, חלק כחלק ויאכלו וישבעו וייטיבו לבם.—ויקם הארי ויטייל מעט סביב הרב, והרב מבלה את יום הקדוש בשירות ובתשבחות. ה' שמח ביצוריו, כבים עולם וכבשנים קדמוניות!

ובבא השמש, התפלל הרב תפלת מנחה וערבית ויבדל בין יום שכל קודש ובין דבא אחריו. ויחל הארי ככלב נאמן להניע זנבו וילקק יד התמיד בפיהו ובלשונו ויכרע וירבץ עוד הפעם לרגלו, כמו מבקשהו לרכוב על גבו; וישמע הרב לקולו וישם עליו צרור חפציו, כעל פרד, וישב גם הוא עליו, ויתנשא הארי בדהרות אביריס, וירץ כסוס דוהר בהריחו ריח מלחמה, הרב אחז בשערות צוארו הרחב ויהיו לרסן בידיו. וישאהו הארי במרוצה כל הלילה, ותנהמנה החיות מכל עבר, והרב בטח לבו. ויהי בעלות השחר וישיגו שניהם את בעלי השירה, רובצים על יד הגמלים והפרדים. ויתמהו איש אל אחיו וישתוממו. וינח הארי, וירד הרב ממנו בשלום ויברכו. והארי נהם בקול תרועות עוז. קווצות שערותיו רתעופפו והוא הרים את זנבו, וישב המדברה, וחיש רתעלם מעיני רואיו ואיננו. ויפלו האנשים על פניהם ויאמרו עתה ידענו כי גדול אלהים!

צבי שרפשטן.

מחיי אחינו בגליציה.

א.

המשכילים העברים.

כשמסתכלים לחיי אחינו בגליציה, כפי שהם מתגלים בההנהגה הביתית־הפרטית ובפעולה הצבורית, פוגשים על כל צעד ושעל את המשכילים העברים ואת רשומם הנכר. גליציה מוסיפה עוד עד היום הזה — ויש לקוות שחזיון זה יתמיד גם בעתיד הקרוב, — משכילים עברים מן הטפוס הידוע בתקופת ההשכלה. בתוך עומק החיים היהודיים שבגליציה שורר עוד גם היום אותו צביון החיים הפטריארכלי־הגיטואי, שברוסיה נשאר לו עכשו רק זכר בספרות משנות הששים. בחורים למאות יושבים עוד בבתי הכנסיות ובתי המדרשות כפופים על גבי כרכי התלמוד העבים והוגים בו יום ולילה, תחת השגחת הוריהם ולמדני העיר. החיים הביתיים מתנהלים על יסודות החקים הדתיים, הנשמרים בכל פרטיהם ודקדוקיהם בכל עוז ותקף, במדה שאין לתושבי ארץ אחרת גם מושג מהם. מובן מאליו שהאלימנט הזה הנהו הכי מסוגל ליצירת הטפוס המשכילי. מן הצד האחד למוד מפולפל ויבש, בלתי מועיל במלחמת הקיום ומשמעת דתית קשה ומעיקה, ומאידך גיסא — אור ושמש ושאיפות חיות להתחדשות האומה. מתוך חמר זה נוצר המשכיל העברי, שמהותו וערכו הפנימי מתברר אחר כך בהכנסו לתוך עולם העשיה.

ובהכנס המשכילים הללו לעולם המעשה, — הם הולכים ונפרדים לשני דרכים. הרוב מהם — הנכנס לעולם המסחר — נשאר גם להבא באותה עמדה, ובדיוקנו הרוחני נשארים בבליטות גמורה כל אותם השרטוטים והקוים האפיים, שסמנו את צביונו הקודם. הוא אמנם משועבד למסחר, מוכר לו את רוב עתותיו והגיונותיו, אבל לפרקים קרובים תוקפים אותו געגועים לאותם הענינים הרוחניים, שלהם הקדיש את שנותיו בימי שחרותו ובחרותו וחפץ עז להמשיכם. המשכיל הזה שומר עוד את חבתו להספרות העברית, קורא קצת מן הספרות החרשה וחוזר לפעמים על הספרים הטובים שבספרות ההשכלה. את ההכרח להלחם את מלחמת הקיום לכלכלת ביתו — הוא מקבל בתור עול קשה, האונסו להשתעבד למעשים פעוטים וחסרי ערך קים, בעוד שרוחו שואף לעולם האצילות ולפעולה צבורית לאומית. הרומנטיקה והסנטימנטליות, שבהן התחילה עונת השכלתו, תופסות גם עתה מקום חשוב בהלך־נפשו הפנימי ובעסקנותו הצבורית. המשכילים הללו הם הכחות האקטיביים והעמודים היחידים, שעליהם נשענת התנועה הציונית בעירות. בתור מחונכים משחר ילדותם על ברכי היהדות שינקו את ליח נשמתם מתוך מעמקי היצירה העברית המקורית ושבלו את ימיהם הכי מאושרים בחלומות עוטי זוהר ורוויי גאון לאומי של חיים לאומיים בארץ אבות, — בתור בעלי לב עברי חם כאלו היו הם הראשונים אשר שופר הקריאה הנלהבת להשתחררות האומה זעזע אותם עד עמקי נשמתם. הם באו אל הציונות לא מתוך ההכרה של אי־האפשרות האוביקטיבית להמשכת הקיום הכלכלי והלאומי בגולה ולא מתוך צרך ריאלי, אלא מתוך התרגשות לאומית וגעגועים וצרכים נפשיים — אינדיבידואליים, שאין החיים הגלותיים מספקים אותם. אותם המשכילים הם גם מיסדי בתי הספר העברים ותומכיהם בחמר וברוח, הם הנם גם חברי האגודות לתחית הדבור העברי ויתר החברות שיש להן מטרה עברית לאומית.

רובם של המשכילים הללו הנם בחייהם הפרטיים — פשרנים. בתור מתהלכים בתוך העם ימים ושנים ובתור אנשים, שאותו ההמון הפשוט חביב עליהם והנהו האוביקט של דאגותיהם ופעולתם הצבורית, אין הם רוצים לקפד ביד אותם הנימים החיצוניים המקשרים אותם אל אותו ההמון ומסמנים את אחדות חייהם, אבל גם לנצור דקדוקים קיצוניים שאין טעם להם אינם יכולים, והלכך יסדו להם את חייהם על מין סינטזה שבין הצורה הפטריארכלית הדתית ובין המודרנית. עוברים המה על אסורים קלים ומתירים לעצמם לפעמים גם לבלי חבוש שטריימיל בשעת התפלה, אבל „עברות חמורות" לא יעברו, כדי שלא להקניט את העם. כך היא צורת חייהם הפרטיים של רוב המשכילים, אבל מספר הגון מהם, מאלו שאין להם אומץ הלב לחיות ע"פ הכרתם הפנימית או שהוכרחו ע"י סבות חיצוניות, נוהגים מנהגי חיים דתיים עם כל הפרטים והדקדוקים, למרות הכרתם והשקפת־עולמם האפיקורסית שנקנתה להם „ממורי נבוכי הזמן", „תולדות הפילוסופיה החדשה" ו„חקר אלוה". יש אשר תראה את אחד מהם הולך בערב שבת לבית הכנסת לקבל את שבת מלכתא לבוש ז'יפיצה של משי רחבה, חבוש שטריימיל בעל זנבות ארוכים, פאותיו רטובות עוד ממימי המרחץ, והשכינה, כביכול, שרויה על פניו, — וחשבת שאיזו רב או אדוק אמונה לנגד עיניך, והנה אחרי איזה זמן ימצא בכרך שנסע שמה לרגלי עסקיו והוא סוגר את דלת חדר מלונו בבריח ומעשן פפירוסה בשבת בדפיקת לב של פחד ובהנאה משונה, על שהוא מרעים את הרבונו של עולם...

הכת השנית של המשכילים הבוררים להם את הדרך השנית הם — המשכילים ע"מ לקבל פרס. אלו דומים ברב או במעט אל אותם המשכילים הראשונים ברוסיה, שהיו אחר כך למנהלי בתי הספר לעברים או שקבלו את חכירת היי"ש והיו לאפיקורסים ומומרים להכעים. המהפכה הרבה שבאה בדעותיהם הגיעה להם ע"י השנוי הרב והפתאומי שנתהוה בעולמם הכלכלי. בכל אותו הזמן של למוד בספרות היהדותית העתיקה וההשכלית היו חיים בתוך עולם אצילי זר ורחוק, עולם שיש לו נגיעה עם עבר רחוק ואנשים מתים ואין לו כמעט שום שיכות עם ההוה וראגותיו. למלחמת החיים לא היו מוכנים כלל, והנה פתאום — ע"י נשואין — הוצגו לפני העולם הגדול, ובלי ספינה וגם בלי ידיעת הקברניטיות הוכרחו לשוט על פני ים החיים ולהלחם את הגלים. הימים הראשונים הללו של חוסר תקוה וחסרון מוצא, שערפל היאוש והפקפקנות כסה אותם במעטהו העגום, הביאו אותם לידי הרהורים ומחשבות זרות ולידי שנוי ערכין. המשכילים הללו התחילו להביט על ימיהם הראשונים כעל בלוי זמן בדברים בטלים, ועל למודיהם והשכלתם העברית — כעל בטלנות גרועה ופחותה והתחילו להשתדל להתרחק מעולם זה שדלות וקבצנות ומסגרת צרה של חברה בלתי חשובה תלויות בו, ולשאוף לחיים חדשים, לחיי המתבוללים שהשיגו עושר ותקיפות ומצב גבוה בחברה. המשכילים הללו שהנם חוכרי המכסים השונים, בנקירים, נבחרי מועצות הערים וראשי הקהלה היהודית בכל מקום הולכים ומתהוים מרוחקים בכל פעם יותר מעניני היהדות, שואפים לבוא בתוך חברת הפקידים הפעוטים ויתר „השמן והסלת" של האריסטוקרטיה הנוצרית בעירות הפרובינציאליות ומחנכים את בניהם בכונה לטמיעה והתבוללות והשגת עוה"ז.

אלו הם שני הטפוסים העקריים של המשכיל הגליצאי, אבל צריך להודות שהטפוס השני הנהו מועט מאד, בערך וגם בהחלט, לעומת הראשון, הנפוץ בכל גליציה. כל ההתעוררות הלאומית החזקה שעברה בשנים האחרונות כסופה בשדרות ההמון היהודי בגליציה יכלה להגיע לידי נקודה גבוהה זו רק אחרי פעולה רבה פנימית

ומתמדת ע"י המשכילים העברים, וכל הפעולה הלאומית ההוית הנה נשענת אך ורק על כתפיהם של האחרונים, וחבל רק שההתבטלות מפני הדוקטורים קננה כל כך עמוק בלבם, עד שבראש כל אגודה ציונית בגליציה העמדו רק הם, שקבלו חנוך בלתי יהודי והנם רחוקים על הרוב מעמם, בעוד אשר הם הנאמנים והמסורים בלב ונפש, נשארו רק חילים פשוטים. אבל גם אלו ואלו נדחקים עכשיו להשורות האחרונות ע"י הצעירים נושאי דגלנו, שלהם נקדיש את אחד המכתבים הבאים.

נְאוּם-עִבְרִי לְאוּמִי בְּהָרַייכְסְרַאט הָאוֹסְטְרִי.

(בשאלת הבודז'יט מיום 18 יוני).

ביום 18 יוני נשא הד"ר היינריך גאביל בהרייכסראט האוסטרי נאום לבירור שאלת הבודז'יט. אחרי הקדמה קצרה עבר הנואם אל סדר היום. בכוונו את דבריו ביחוד אל מצב היהודים בגליציה, הוא אומר:

„...הממשלה עושה את עצמה חרשית, בשעה שפונה אליה עם קטן בתלונות. הממשלה יודעת היטב את צרותיהם של הלאומים הקטנים, אבל היא אינה עושה דבר למנוע ביזון. מה שנוגע לתלונותינו אנו על מצב הלאום הישראלי המעורר יאוש. עליהן עוברת הממשלה בשתיקה גמורה. היא יודעת היטב מאד את המצב הזה — הלא אנחנו תארנו אותו לפניה לפרטיו — ובכל זה לא הבטיחו אותנו אפילו במלה אחת מעל ספסל המיניסטרים, לא נתנו לנו שום הבטחה פומבית, כי סוף סוף יושם קץ להמצב הנורא הזה. אין אנו רואים אפילו שום סימן של רצון טוב לחקור ולדרוש אחרי המצב הזה.

בשעה שאנו מבררים את הבודז'יט, רואים אנחנו את החזיון הזה בכל מקצועות־השלטון, אצל כל המיניסטרים. בכל מקום רמסו ברגלים בנוגע ליהודים אפילו את היסוד עצמו של המדינה האוסטריית, את שווי־הזכיות, שניתן ע"י היסודות העיקריים של המדינה, ושנשבעו לו המיניסטרים שבועת־אמונים. כתחיל אני ממיניסטריום האמונות וההשכלה.

עול גדול היא, כי עניני אמונת היהודים מתנהלים במיניסטריום־האמונה ע"י פקיד בלתי־יהודי, וכי הנותן דין־וחשבון על אודותם הוא מרצה שאינו יהודי, האם לא מן הראוי הוא — וכמדומני תודה כל מפלגה בזה — שעניני אמונת היהודים יהיו נחתכים ע"י פקיד יהודי? (הנבחר הציוני הד"ר מאהליר: וקהלות היהודים! — הנבחר ד"ר קוראנדא (יהודי): על איזו קהלות מדברים בכאן: על האורתודוקסיות או על אלה של המתקנים?) אנחנו היהודים הננו חטיבה שלמה, אנחנו איננו עושים שום הבדל בין אורתודוקסים למתקנים (הנבחר ד"ר מאהליר: את הטענה כנגד דרישה זו טוב טוב לנו להניח לאנטישמיים!) או לאלה, שאינם מרגישים את עצמם כיהודים. מחזיקים אנחנו תודה למיניסטריום־האמונה ולהאדון המיניסטר על אשר קרא ביבליותיקאי יהודי אל מיניסטריום־האמונה, ומודים אנחנו, כי הביבליותיקאי הזה הוא מצוין בידיעותיו ומומחה למקצוע שלו, אבל מדוע לא ימסרו להאדון הזה לחוות את דעתו בעניני היהודים בגלוי? מה צורך יש להאדון מיניסטר־ההשכלה להשתמש באיש הזה לכסות־עינים, אם הוא מתכוון בכך — ואני איני יודע, אם אמנם זאת היא כוונתו — למלא סוף סוף את דרישותינו הצודקות?

הבה נשים לב אל הפקיד לעניני אמונת היהודים בגליציה. שם נתנו לנו פקיד לעניני אמונת היהודים, אבל מנויו נעשה באותו אופן, שנתמנה בו האדון הביבליותיקאי. לא שאלו בזה לחוות־דעתו של שום מורשה יהודי, כי אם לקחו פרופיסור, אשר אפשר שמומחה הוא לענין ידיעת השפה הרומאית והיונית, אבל על עניני־היהודים אין לו מושג כלל. לא שאלו איש דבר בנוגע למנויו, גם לא בחנו בתכונתו המוסרית... הבה נתהה על תכונתו המוסרית: הפקיד הזה על עניני אמונת היהודים איננו עוסק בשום דבר, בלתי אם בעסקי דלטוריה ומלשינות על המורים היהודים, שהוא חושד בהם, כי הם עברים־לאומיים. הדבר הזה כבר איננו ראוי לתהלה כשהוא לעצמו, יען כי הדעות העבריות־הלאומיות אינן גורמות הפסד לא להממלכה ולא להארץ. אבל בכל זה חושבים את האנשים האלה, כי הם עברים־לאומיים, כאלו היו אנשים כמותם שונאי הארץ והמולדת.

הפקיד לעניני היהודים בגליציה גם אינו מעורר את המורים על החשד הזה, הוא אינו נותן להם שום אמתלה להצטדקות, ואם הם מעירים אותו על דבר המלשינות, אז הוא מתנצל בדברי־שקר וטוען להר"ם. הוא עוד הרע לעשות מזה: כשנתקבלה החלטה ליסד בהוצאות היהודים סימינריום למורים, דרש בפה מלא מאת התלמידים והפרופיסורים, העומדים להתקבל אל הבית הזה, כי יודיעו בכתב, כי אינם מכירים בלאומיות הישראלית וכי הם שונאי הנטיה הזאת. הלא זהו חטא גדול מנשוא כנגד המוסר, אם הוא פותח לפני התלמידים והפרופיסורים את דלתותיו של בית־ספר מדיני, של אינסטיטוט־מדעי מדיני, רק אם מתכחשים הם ללאומיותם ובוגדים בה.

מזה עבר הנואם לדבר ע"ד מעשיהם הסקנדאליים וכרכוריהם של פקידי שלטוני הגלילות והנציבות בגליציה בשעת בחירות חברים אל הנהגות הקהלות ועוד, והוכיח את אמתת טענותיו באותות ומופתים חותכים. אח"כ הוסיף לאמר:

עתה אדבר בקצרה ע"ד הדרישות, שהצעירים היהודים מציעים לפני מיניסטר ההשכלה. הדרישות הללו הן מצומצמות מאד. אין הן נוגעות לגימנסיות, אין הן נוגעות לאוניבירסיטאות — אל נא תירא מזה, אדוני יועץ־החצר, קוראנדה! — כי אם נכללות הנה בכך, שתנתן האפשרות לבני־הנעורים ללמוד את תולדות עמם, את תולדות היהודים, ואת שפת עמם, את השפה העברית. בשנת 1904 היו באוניבירסיטאות ובהטיחניקומים בערך 4000 תלמידים יהודים, בבתי־הספר הבינונים בשנת 1903 — 15,880 ובבה"ס אשר לעם בשנת 1900, היינו עוד לפני עשר שנים — 110,264 תלמידים יהודים.

הלא טוב וישר הוא, כי תנתן היכלת להצעירים הללו ללמוד את תולדותיהם ואת לשונם, כי ייסדו לכל הפחות בבתי־הספר הגבוהים שבלבוב ובקרקוי קתדראות לתולדות היהודים וללשון העברית וכי בבתי־הספר הבינונים ינהיגו בשביל התלמידים היהודים שעורים של חובה במקצועות הללו. אבל לבד שאין נותנים לצעירים היהודים את היכלת ללמוד לדעת איתו החלק המובחר שבחיי היהודים, עוד רודפים אותם בשעה שהם רוצים לעשות את הדבר באמצעי־עצמם. בעיר סאמבור, למשל, הוציא דיריקטור הגימנסיה פקידה נמרצה, כי לא יבקרו הצעירים היהודים את בה"ס הפרטים, שמלמדים שם את הלשון העברית. אם רוצים הצעירים העברים לחשוב את עצמם לבני הלאום העברי, נחשב להם הדבר לעוון גדול. קודם היו נוהגים בבה"ס הבינונים והגבוהים האוסטריים לרשום את „לאומיותם" של התלמידים. אז אסרו על התלמידים היהודים לרשום את המלה „עברית". כשהתחילו רושמים במקום המוקצה לכך את המלה „ערבית", ראו אז, לאיזו מעשים מגוחכים מכריחים אותם,

ובטלו מנהג זה של רשימת הלאימיות, אף שהוא נוהג בכל ארץ אחרת. בשעת גמר חוק הלמיד כבה ס אין מרשים להצעירים להרשם בדיפלום בתור בני הלאום העברי, כי אם בתור „מחוסרי־לאימיות". „Sine natione". באופן זה הודיעו בפומבי, כי יש באוסטריה לאים, הנקרא בשם „מחוסר־לאים" (צחוק). הלא מגוחך הדבר באמת וגם מכאיב לצעירים היהודים ביחוד, אם שוללים מהם את לאומיותם שלהם, ומכריחים אותם לתת את עצמם לבני העם הפולני ולבני עמים אחרים.

עתה אני עובר אל מ י נ י ס ט ר י ו ם־ה פ נ י ם.

קובל אני, כי גם מיניסטר־הפנים מתיחס אל היהודים כמיניסטר־ההשכלה. אנחנו רואים גם במיניסטריום־זה את המנהג לבלתי הכיר בלאומיות העברית ולרדוף באף ובחמה את היהודים. המחזיקים בלאומיותם; אנחנו מציעים לפני מיניסטריום־הפנים את הדרישה, כי בשעת מפקד־העם, העתיד להיות בשנת 1910 ינהיג את המחלקה לרשימת הלאומיות, הניתנת את האפשרות לכל איש להודיע בגלוי בן איזה עם הוא. באופן זה אנו רוצים להוכיח הוכחה נאמנה עד היכן מגיע כח עמנו על ידי מספרים רשמיים מצד הממשלה, ולהכריח אותה להכיר בלאומיות העברית אבל אין מרשים לנו את הדבר; אין רוצים להודות, כי דרישתנו הצודקת הזאת צריכה להתמלא. מזכירים אנחנו את הבחירות של שנת 1907, כאשר נועזו אז היהודים להוריע על עצמם בגלוי, כי הם חושבים את עצמם לבני הלאום העברי, לחמו אתם מלחמה חזקה ורדפו איתם בכל מיני רדיפות קשית. סגרו את מחסניהם, הרסו אותם ממעמדם וכ"ו, רק בשביל שהרהיבו לחוות את דעתם בעד קנדידט עברי־לאומי. פנינו אל הממשלה בתלונות למאות, אבל התלונות הללו נחקרו ונדרשו ע"י אותו שר־הגליל, אשר בתור בא־כחו של מיניסטריום־הפנים רדף את היהודים הללו, וכמובן נשאר שר־הגליל הזה בלי עונש. מאז עברו שתי שנים, ולהממשלה היה די זמן להוכח, כי אנחנו איננו בעלי מפלגה טרחנית בתלונותיה, המרבה בדרישות שאי־אפשר למלאותן, כי הרינו מרצים את קובלנותינו במדה צודקת, ובכל זאת אין פוסקים עדיין מלרדוף את היהודים בשביל שהם מכירים את עצמם לבני הלאום־העברי. ובוברקה תיכיח, ששם נעשות עתה בחירות חדשית, שם עומד על הבחירה קנדידט, הנמנה על המפלגה שלנו. וביום הראשון, כאשר נתפרסם ברבים דבר הקנדידטורה הזאת, קבלנו משם מכתב עם חתימות של אנשים הרבה, המתאוננים על הרדיפות, הנעשות להביתרים היהודים, והארון נשיא סוד המיניסטריום הלא הבטיח אותנו, כי תהי בחירה זו נעשית בכשרות גמורה.

הנואם מציע את דרישות הקלוב היהודי על דבר כערות הבחירות במחוז הנזכר.

כיצד מתיחסים פקידי־השלטון אל היהודים בנוגע לזכותם היותר פרימיטיבית להכיר את עצמם לבני הלאום־העברי, — את זה אוכיח בכאן ע"י עוד שתי דוגמאות אחרות.

בעיר סניאטין אסרו על היהודים בכלל לדבר באספה יהודית בלשון היהודית. זכותם של היהודים לדבר בינם לבין עצמם בשפתם נשללה מהם ע"י פקודת שר־המחוז (קריאות של תמהון). בזלוטשוב, ששם משמש, לצערנו, יהודי מתבולל בכהונת ראש־האזרחים והוא גם הבר הלאנדטאג, החרימו את מודעות־ההזמנה לבוא אל האספות, שנדפסו בלשון היהודית (קריאות של תמהון). רואים אנחנו, איך רומסים ברגלים את הזכויות הפרינציפיאליות של היהודים להשתמש בלשונם.

משאלה עברית־לאומית זו אני עובר אל השאלות היהודיות הכלליות. בנוגע לשאלות הללו, בוודאי שלא ימצא אף יהודי אחד בבית הזה, שיטעון כנגדי. עובדה גלויה וידועה לכל היא, כי ההמונים הגדולים של הלאום העברי בגליציה נמצאים במצב כלכלי נורא מאד, ומיום ליום מעמדם הולך ונהרס יותר ויותר.

עובדה מפורסמת היא, כי אף שהמדינה הולכת ומתפתחת יותר ויותר, דכר שאי אפשר להכחיש בו, הולך מספר היהודים בגליציה, ואפילו בערים הגדולות כלביב וקראקוי, הלוך ופחות, באופן שמשנת 1890 עד שנת 1900 נדדו מגליציה קרוב לעשרה אחוזים מתוך היהודים. הדבר הזה יוכל להעיד לכם, כי צרת־היהודים הולכת ומתרבה מיום ליום.

כיצד מתיחסים פקידי השלטון אל היהודים? אף כי יש האפשרות להנציבות הגליצאית להוציא לפעולה את החוק בדבר מניחת היום הראשון, הגורם הרבה להריסות מעמד היהודים, באופן הומאני, בכל זה איננה עושה את הדבר למרות בקשותינו המרובות בנידון זה.

אם דבר איזה מסחר ועסק תלוי בנטילת קונציסיה לכך מאת הממשלה, אז אין היהודים מקבלים את הקונציסיה מעולם.

הנואם מביא עובדות אחדות המוכיחות את אמתת דבריו.

פוסח אני על מיניסטר־המשפטים, אם כי יש לי לדבר הרבה גם על אורותיו; יען כי בנוגע למיניסטריום זה עתיד חברנו הד"ר שטרויכיר להציע את דרישותינו בשמנו.

סובר אני, כי הצרות הכלכליות האלה של העם העברי צריכות להגיע ולהמריץ את גבחרי היהודים מכל המפלגות להתאחד יחד, לעשות ביניהם אגודה או הסכם, לכל הפחות, בכדי שכולנו יחד נוכל לעשות איזה דבר חיובי ולהגן הגנה נמרצת על אינטיריסיו של העם העברי, אבל לצערנו נשאר קולנו בקודם כקול הקורא במדבר. אולם אנחנו מנחמים את עצמנו בזה, כי העם העברי ימצא גם בלי הנבחרים היהודים־האסימילטרים את האמצעים והדרכים הנחוצים לחלץ את עצמו ממצבו המעציב עתה. האמצעי העקרי לכך הוא: ה ס ת ד ר ו ת ה י ה ו ד י ם ה צ ע י ר י ם עם תעודתה הכפולה בנוגע להפוליטיקה של הארץ מן הצד האחד ובנוגע להעבודה ה פ ל ש ת י נ א י ת מן הצד השני, ע"י ההסתדרות הכלכלית והלאומית העלה בידי הידודים להטיב את מצבם הסוציאלי המעציב פה בארץ מושבם מן הצד האחד, ומן הצד השני — להניח במולדתם העתיקה וההיסטורית את אבן הפנה לעתידנו היפה והמאושר.

בזה אני מסיים את דברי. (איתית־רצון סיערים).

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

ה מ צ ב ה פ נ י מ י: קריטה, — שאלת־הסגנים, — החוק על דבר האגידות, — שאלת בתי־הספר. — ה צ י ו נ ו ת ב ת ו ר ק י ה: מבול־המאמרים בעתונות הקושטאית. — פצצתו של גרונברג. — המהגרים ארצה־ישראל. — במיג'ליש האומה.

יודעי־דבר החלו להתבונן אל מצבה הפנימי של תורקיה דרך משקפים שחורים. עבודת בית הנבחרים רחוקה ממלאות את דרישות הפטריוטים התורקיים האמתים, והמנוחה בארץ פנימה עוד טרם השתררה למרות הריפריסיות שאחזה בהן הממשלה, רבים רוצים לראות בשקט השטחי עתה את הדומיה שלפני הסער, אפשר כי ימי־הרעש שלפני שני רחים למדו את „הרואים שחור" לחכות להפתעות ולסערות, שאילי לא תבאנה. אבל אפשר מאד כי יודעים האנשים ההם את אשר הם מנבאים. בכל אופן קשה עד מאד לאיש השוהה פה אך ירחי־מספר להתנבא ולראות מ אש את המקרים העומדים לבא בחיים המדיניים

שבארצות יותר מסודרות, ושהחיים. בהם יותר טבעיים, נסתלקה הנבואה—ומה גם בתורקיה!

יכול הנך רק לרשום את המעשים שנעשו, הדברים שנדברו, הרשמים שנתקבלו—ולסכם הכל. ואם כזאת תעשה—תבא לידי החלטה, כי המצב הנוכחי יכול לעורר חששים.

אחד הדברים היכול לשמש בתור גפרית שתבעיר את הבערה הגדולה שמריחים „רואי־שחור" תוכל היות שאלת־קריטה. השאלה הזאת, שנתעוררה פה זה כחדש ימים, אינה רוצה לרדת מעל עמודי־העתונים ומעל סדר־היום של החיים המדיניים בתורקיה. כל העתונאים והדיפלומטים מסיחים בענין הזה. והיה גם עתון בעיר־הבירה (אמנם — עתון פרנצי) שלא בוש לכתוב באותיות גדולות בראש עמודיו את השאלה התמוהה והארורה: למי יהיה האי קריטה? — השאלה הזאת כשלעצמה באופן האי־נמוסי שהוצגה מראה, כי „איזה דבר רקוב בתורקיה".

כי שאלה היא, ששואלים גם התירקים את עצמם. אמנם בסתר לבם הם שואלים את זה, כי בשפתותיהם — אינם רוצים גם להודות על ישותה של שאלה זו: למי יהיה האי?—מה השאלה? תורקיה הנה בעלת האי!

ועל כל מקרה שלא יבא מזדינים התורקים. העבודה במטות־הצבא מרובה. מעולם, אומרים, עוד לא עבדו בתורקיה בחפזון כזה. אבל יותר מאשר מפחדים התורקים מפני תוצאות המלחמה הישרות, מפחדים הם מפני תוצאותיה הבלתי ישרות. ומה יהיה, שואלים המה בחרדה את עצמם, אם תפרוץ מלחמה, והשונא מפנים יתעורר גם הוא?

* *

ויותר שהאלימנטים המתקדמים של בית־הנבחרים רוצים לצעוד קדימה ולגשת סוף סוף לשנויים ממשיים ולהכניס רוח חיים ואנשים חיים וחדשים אל תוך התהו־והבהו של „השער הגבוה"—יותר מוצאים המה על דרכם מכשולים שלא הרגישו בהם קדם.

עד עתה הצטין בית־הנבחרים העותומני בזה, שבו לא היו מפלגות של חפשים (ליברלים) ומשמרים, ולא מעט הללו נשבחו את ההוג'ס והאולימס, היושבים במיג'ליש על דעותיהם החפשיות.

והנה פגעה ה„עין הרעה" במיג'ליש הצעיר, ורוחות משמרים התחלו לנשב גם בבית הזה. וכנראה לא יועיל להם שום לחש.

העתונים התורקים מדברים בימים האחרונים ע"ד מפלגה חדשה של משמרים. אפשר שגם הפעם רואים את צל ההרים כהרים. ומפלגת משמרים אולי עוד טרם הסתדרה.

אבל למעלה מכל ספק הוא, כי קבוצה קטנה של צירי בית־הנבחרים עצרו לפני ימים אחדים את תורקיה במהלכה קדימה עצירה ממשית ומוחשית.

הנני מדבר על אדות שאלת־הסגנים.

נמנה וגמור היה בין חברי הרוב של בית־הנבחרים (וכל חברי בית־הנבחרים היו אז בין „הרוב") שצריך להנהיג בתורקיה את משרת סגני־המיניסטרים. באופן זה יתנכו בתורקיה מיניסטרים ואנשי־מדינה מבין צירי בית־הנבחרים, לאמר, מתוך אלה, שהעם רוצה בהם ובחר אותם. הצעה יותר מתאימה למצב־הרגע לא יכול היה להציע אף החכם שבחכמי־המדינה. זה היה פתרון נפלא לשאלה הקשה של חוסר־אנשים לממשלה, בשעה שנאלצים לקחת מכל מה שיעלה המולג.

וכבר מנו שלשה סגנים מבין צירי בית־הנבחרים ואת שמות יתר הסגנים הודיעו בראש כל חוצות, ואיש לא יכול היה לחשוש, כי הסגנים המה „ביצה שלא נולדה" ושגם לא תולד.

והנה באה בשעה מוצלחת שאלת־הסגנים לפני בית־הנבחרים וההצעה.. נפלה. היה לה רוב גדול—ובכל זאת נפלה.

אכן, נפילה זו היתה מקרית. במקרה חסרו רבים מבין חברי בית־הנבחרים שהיו מביעים את דעתם בעד ההצעה. ובמקרה לא מצאה ההצעה רוב של $^2/_3$, כמו שדורש החוק.

אבל העובדה, שההצעה נפלה, על מקומה עומדת.

המנוצחים מתנחמים בזה, שכאשר אך יהיה להם רוב—יכניסו מחדש את ההצעה הנחוצה הזאת—וינצחו.

* *

וכה בשעה עובד בית־הנבחרים בשקידה לשים חחים על העם בדמות החוק נגד העתונות הידוע לקוראי מכתבי. בשבוע זה נגמרה ה„קריאה השניה" של רוב סעיפי החוק העריצי הזה ולמרות המועט — הפעם היה המועט בעד החופש, וזה מוכיח למדי את חוסר־הפרינציפיות של צירי בית־הנבחרים—יצאה החוק הזה גם הפעם בשלום,—ולא הקטינו את העונשים הקשים בעד ה„חטא" היותר קל. עתה שמים העתינאים את כל תקותיהם בסינט, שבדעתו המיושבה יחזיר את ההצעה זאת לעביר חדש.

אבל בית־הנבחרים לא הסתפק בטובה זו שרצה להעניק לעם התורקי, ועתה הוא יושב על האכנ"ם לעבד חוק ע"ד האגודות.

והתדעו באיזה חוק בחרו? — בחוק הרוסי!

ואם יתקבל החוק הזה, אז לא תוכל שום אגודה שיש לה איזה צביון מדיני להתקים, מלבד אולי אגודות לקריאת „תהלים" והקורן.

אתמול קראו הצעה זו בבית־הנבחרים.

צירים אחדים הקימו שאון ויפסיקו את ראש הועדה שעבדה את ההצעה הזאת. הלז הראה, במעט בגאון, בתור תשובה על דברי המקטרגים על החוק שנשיר באחד מכתלי בית־הנבחרים מהירות, שירו התילים המתקוממים ב־13 לח. אפריל.

אפשר לחשוש ש„מנא־מנא, תקל ופרסין" זה של המיג'ליש העותומני יספוג לתוכו את כל החפש, שהארץ מחכה לו זה כמה.

* *

ושאלת העבודה בצבא של האינם מחמדים ושאלת בתי־הספר לא מצאו עדיין פתרון גם הן.

ביחוד מטפלים עתה בזו האחרונה, לרגלי שאלת חופש הדתות ושיווין שהתעוררה, כמו שכתבתי במכתבי העבר, לפני שבועים.

רוח השוביניות נתגברה, כנראה, בספירות הממשלה, וכמו שמספרים היא אינה נרתעת לאחור, אלא, להיפך—דורשת, שבכל בתי־הספר הבינונים תהי שפת הלמוד השפה התורקית.

למלאות דרישה זו הוא כמעט מן הנמנעות, אפילו לו הסכימו לה היונים והארמנים בחפץ־לב.

ואלה לא יסכימו לזה לעולם.

ואיך יסכימו—ולתורקים אין כמעט שפה, שבה אפשר יהיה להורות מדעים. איך יסכימו—ולהם יש קולטורה, מה שחסר לתורקים.

והולכים הוכוחים בשאלה החשובה הזאת ונהיים יותר ויותר חמים, ותר ויותר בוערים. נמשך אל הוכוח הזה גם החכם־בשי. השתתף בה גם „הטימפו".

והנה איך לקח בה חלק החכם־בשי, שלכאורה, אין לו ענין ישר לשאלה זו, כי ליהודי תירקיה הלא אין בתי־ספר בינונים, ושמחים הם שמקבלים את בניהם בזרועות פתוחות בבתי־הספר של ה„אחים הישועים" הטובים?

הלך הלך אחד העתונאים היונים אל החכם־בשי לשאול את דעתו ע"ד שאלת בתי־הספר.

ויען החכם־בשי תשובה דיפלומטית. לנו אין בתי ספר בינונים ובבתי־הספר הנמוכים לא יגעו לרעה. זאת ראשית. שנית אין מלמדים בבתי־הספר שלנו בשפתנו הלאומית (למה?) ולכן אינני מותאים נגד הממשלה. אבל אם יהיו לנו בתי־ספר בינונים ושפת־ההוראה תהי בעברית—אזי בטח נמחה. כי תמימי־דעים אנו עם הפטריארך...

כך, בקרוב, ענה החכם־בשי.

ויתרעם מר פריסקו, עורך ה„טימפו" היהודי, החצי־רשמי (של העדה), ויעיר על דברי העתון היוני: החכם־בשי לא יכול להיות בשאלה זו תמים־דעים עם הפטריארך היוני. ליונים יש שפה לאומית ולנו אין.

כך דבר האדון פריסקו, האוהב את השפה העברית והרוצה בתחיתה. היש להתפלא על ההתיחסות הזאת? ברוסיה, בגליציה, בארץ־ישראל—כן; בתורקיה—לא. שלשים ושלש שנות מלכות עבדול־חמיד וארבעים שנות מלכות האליאנס השאירו אחריהן רשמים עמוקים שלא במהרה ימחו.

מענין הדבר שבוכוח ההוא השתתף גם אחד העתונאים התורקים והביע את דעות האדון פריסקו.

ועל זה אפשר היה להתפלא, לולא כתב אותו התירקי לפני 15 שנים או יותר מחברת ע"ד היהודים, ויביע בה דעות שאינן נקיות מאנטישמיות.

כן, גם תורקים כאלה ישנם. לא לחנם שאבו רבים מהם את ידיעותיהם—באירופה.

* *
*

והשאלה הציונית מביון שעלתה לפני שלשה שבועות לרגלי המאמרים

בעתונות הצרפתית המקומית שנגנבו מה-Temps ולרגלי המכתב הטפשי של אותו ההדיוט—שוב אינה יורדת. אין לך יום, שהעתונים המקומיים לא יביאו איזו ידיעה, איזה מכתב או איזה מאמר ע"ד השאלה הציונית.

ומהעתונות הצרפתית והאשכנזית שבפה עברה השאלה אל העתונות התורקית, וגדולי העתונים התלו מקדישים מאמרים ארוכים ע"ד שאלה זו.

בין עשרות המאמרים שהיו עד כה היו רק שנים נגד הציונות. ושניהם לא הצטינו לא בחכמה מרובה ולא בספרות יתרה.

קהל הקוראים -- ביחוד היהודים — בולעים כל מלה ומלה על דבר הציונות. ביחוד מוצאים הד־קול המאמרים שהם בעד הציונות.

אין ספק, שלו נוצרה פה בעת הסתדרות ציונית, היו אלפים יהודים נכנסים בהתלהבות תחת דגל הציוני. אבל עוד טרם הגיעה השעה ליצירת ההסתדרות מפני חוסר כחות מסדרים. טובי הציונים החליטו לחכות וזמן־מה לרכז את כחותיהם, למשוך אליהם את הכחות שישנם בין היהודים פה ולצאת אז אל המתנה.

ההתלהבות הציונית גדלה כל כך בין ההמון היהודי, עד שהעתונים ההיספניולים המופיעים פה, שפכו בימים האחרונים קתונים של שופכין על אחד מחבריהם, שחפץ לעבור על שאלה זו בשתיקה; ויכריחוהו לנגע בשאלה זו.

אבל לפני יומים נפתעו ציוני קושטא ע"י פצצה שבאה מלונדון מעורך ה„דושואיש קרוניקל", אל סופרו הקושטאי ושנדפסה בכל העתונים המקומיים בזו הלשון:

„נא להבטיח בכל מקום באופן היותר פורמלי, כי שום הסתדרות שבמערב איננה ממריצה (h'encourage) את ההגרה לאיזה נוף שיהיה בתורקיה, מבלי שהמגרים יקבלו עליהם את הנתינות העותומנית. דעות פוליטיות ובכור (pre'fe'ranci) של איזו ארץ אינם נכנסים ג"כ בשום אופן (בעבודת ההסתדרויות").

אם החלק הראשון של תלגרמה זו ע"ד קבלת הנתינות מתאימה אל האמת, ואם בנוגע ל„דעות הפוליטיות" ג"כ אפשר להסכים לשולח התלגרמה — הנה המשפט האחרון „ע"ד משפט הבכורה לאיזו ארץ" אי-מובן וסתום לגמרי, ויכול לגרום נזק רב לעבודת כל ההסתדרויות.

ומי ומי הוא האדון המו"ל של ה„Jewish Chronicl" דמעיז לשלח תלגרמות מבולבלות כאלה לעתונות הקושטאית? האמנם נתנו כל ההסתדרויות את יפוי-כח לאדון המו"ל?

ציוני קושטא מסופקים בדבר זה והמה מוכי-תמהון מצעד בלתי מדיני שכזה, שאין לראות את תוצאותיו.

* * *

בימים האחרונים שלח הסינטור בכור אפנדי את כתב־ההתפטרות שלו להמיג'ליז האומטי, שהיה אחד מחבריו.

המיג'ליש קבל בצער את הפטורין, אחרי שבכור-אפנדי היה אחד החברים היותר מכובדים והיותר מנוסים.

סבת הפטורין עוד טרם נודעה לי, ומקוה אני שבמכתבי הבא אוכל להודיע פרטים אחדים על אודות הענין הזה.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי.

גם בסלוניקי מורגשת איזו התעוררות של התנגדות לציונות, כמובן מצד המתבוללים וגם מצד הפחדנים, הנרתעים לאחור אף אם אין גם קול עלה נדף. בעיר החפשיה הזאת, אשר יהודיה הם אלה היהודים החפשים שלקחו חלק במדה מרובה בתנועת החרות ואשר אינם מתבישים עדיין בשם „יהודי" נגד שכניהם, היינו צריכים לקוות, כי הציונות תתפוש מקום חשוב בין כל השדרות, הן בין ההמון והן בין המשכילים והעשירים, והנה גם פה החלו לשכח את עצמם. אמנם הציונות עשתה פה חיל בזמן הקצר, מספר רב של שקלים גם של מניות הבנק הלאומי נמכרו פה, והרבה הרבה מכל מפלגות הקהלה נמשכו אחרי הציונות, אולם כמו שאמרנו, עוד רבים הם העומדים מרחוק, גם מורגשת התנגדות, בה בשעה שמקהלת סלוניקי קוינו הרבה יותר. המצב הזה הכריח את ועד „בני ציון" לפרסם בכל העתונים הספניולים בירורי דברים, ואני חושב כי הדברים האלה יענינו את קהל הקוראים:

„למען הסיר כל מיני שניאות ולהעיר את דעת הקהל על הציונות בכלל ועל עבודתנו בפרט, אנו מבארים בזה על הצד היותר ברור את אשר יבא להלן:

להציונות לא היתה מעולם מטרה אחרת, כי אם לעבוד בעזרתו ובחסות תוגרמה, לטובת הממלכה ולטובתה עצמה, בעד ישוב א"י וסביבותיה ע"י מהגרים יהודים.

בשום זמן ובשום הזדמנות לא היה שום ציוני מבין חושב להתנגד, באיזו צורה שהיא, לתוגרמה האחת והאי-מתחלקת ולנגוע באינטרסים שלה.

ציוני העולם כלו שואפים לחזק את ממלכת תוגרמה וכלם חשבו את הכרזת דקונסטיטוציה בתור האמצעי היותר טוב לחזוק תוגרמה. הנאמנות של כל היהודים, בכל מקום שהם, לממשלת תורקיה היא דבר מוכח מכבר.

ישוב א"י ע"י מהגרים יהודים הוא לתורקיה עצמה טובה גדולה מאד, כפי שמביעים את זה בכל עת מצא גדולי הלאומיים הנודעים, אחמד ריזה ביי, נשיא בית הנבחרים, וד"ר ריזה טכפיק ביי, חבר חשוב לועד „אחדות וקדמה".

אנו מבינים, כי ישנם אנשים פרטים או מוסדים החושבים את עצמם מחויבים להתיחס אל הציונות בזהירות יתרה, כי מאמינים הם, שעבודה זו מתנגדת לעניני הממלכה. ע"כ, למען מנוע את הקלקולים ששניאות כאלו תוכלנה לגרום, נגשנו אל עבודתנו להעיר את דעת הקהל.

מעטים היו בינינו אלה שידעו את הציונות היטב, ע"כ סדרנו הרצאות שונות ופרסמנו אותן כחוברות ובאופן כזה מצאנו גם כן לנכון להודיע את אופן מצב אחינו בא"י. בשבת זו סדרנו הרצאה אודות א"י בבית הכנסת של בית הת"ת הגדול" ברשיון ועד הקהלה. גדולה היתה תמיהתנו, בראותנו כי ההרצאה הזאת שהיתה רק אודות מצב היהודים בא"י, נעשתה לשאלה שיכולה היתה לרביא לידי סכסוכים.

על כן הננו מודיעים גלוי בזה, כי תמיד היינו ונהיה ישרים גם בהתיחסותנו אל אופן העבודה של האנשים הישרים שנחשבו עד כה למתנגדינו. יען לא היתה להם ההזדמנות להכיר אותנו, ואנחנו נתמיר בעבודתנו להעיר את דעת הקהל, עד שלא ישאר אף צל של ספק לא רק בנאמנותנו אנו, כי אם גם בנאמנות ואהבת כל הציונים לתורקיה הצעירה הקונסטיטוציונית.

בשבת שעברה הרצה האדון דור פלורנטין, עורך העתון „איל אבניר" לפני יותר מאלפים איש בבית הכנסת של הת"ת הגדול את רשימות מסעו בארץ ישראל. האספה נסדרה ע"י ועד „בני ציון", וכה לקחו חלק מכל מפלגות הקהלה וכראשם החכם-באשי הרה"ג יעקב מאיר, ראש הקהל האדון ש' דניאל מודינו, יתר חברי ועד הכולל, חברי הועדים של הקלובים „סירקל דעס אינטים" „וסירקל איזראליט" ועוד. המרצה תאר לפני הקהל בדיוק נמרץ מחזות אחדים מהחיים במושבות א"י ועריה, דבר בהתלהבות אודות המוסדים הציוניים, הגימנסיום העברי, הבנק, כן ע"ד בתי הספר של „חברת עזרה ליהודי גרמניה", בית חנוך עורים וכו'. הביע את דעתו אודות תקוות העיר חיפה בתור עיר רחוק של א"י, התפתחות החרשת בא"י, והעיר לסוף את הקהל לעבוד בעד א"י, כי בעבודה זו חיב כל יהודי עותומני לקחת חלק, כי לטובת אחיו היא ולטובת הממשלה התורקית. אחרי כלות ההרצאה שרו תלמידי בית התלמוד תורה את „התקוה".

מלריסה (יון, על גבול תורקיה) מודיעים ל„בני ציון" בעירנו, כי נוסדה שם אגודה ציונית בשם „ציון". כן מודיעים „ממגניסיה (אזיה הקטנה) אודות יסוד אגודה ציונית בשם „בני ציון".

„החכמים" (הרבנים) הצעירים יסדו פה אגודה בשם „תעודה בישראל", ומטרתה היא לחזק את מוסר היהדות בקהלת סלוניקי. הם התאספו בבית־תפלה, והחכם הצעיר מיכאל שלם נאם אודות נחיצות השפה העברית וכן עורר לעבודה בעד חנוך יהודי לאומי. אגודה כזאת, אם תלך בדרכה שהתותה לה, נוכל לרביא תועלת רבה ליהדות בסלוניקי, כי לדאבוננו היהדות הולכת ומתנונת פה, ואתה יחד הולך גם הרגש הלאומי ונעלם, ואם לא יעמדו בפרץ, אז קשה תהיה העבודה להחיות את הלאומיות.

הרה"ג יעקב מאיר, חכם באשי של עירנו, נסע לחודש ימים לוינה להתרפא בבתי־המרחצאות.

י. קנטורוביץ.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

II.

דברי האדון גולדבירגר בנאומו אשר נשא באספת כי"ח בברלין נגד ההילפס-פיראיין והציונות, שתמציתם היתה, כי עבודת אלה אינה מתאימה למטרתה, מפני שהיא נגד האינטירסים של ממלכת תורקיה (עיין „העולם נומ. 20), עוררו התמרמרות רבה בין יהודי גרמניה וביחוד בין החוגים הציוניים.

ויודעים פה היטב את מקור כל הענין. סוד גלוי, כי אך הקנאה בה„הילפס־פיראיין" מדברת מתוך גרונו של ה„אליאנס" בגרמניה. וזה ההילפס-פיראיין, שלמרות ציונותו, כביכול, הוא הולך ומתפתח, הולך ורוכש לו ידידים

רבים בין כל עשירי יהודי גרמניה, ועסקי האליאנס סובלים עי"ז. השפעת ראשיו ומנהיגיו נחלשה.

והחלה פרשת המחאות נגד נאומו של האדון גולדבירגר. מחה ההילפס-פיראיין, מחה הועד המרכזי של ציוני גרמניה, כח ז אנשים יחידים וחברות ואגודות שונות.

נאספה גם אספת-מחאה עממית גדולה ב ב ר ל י ן.

האספה נקראה מטעם הועד המרכזי של ציוני גרמניה, ונערכה בהאולם הגדול „טירגרטנהוף", שהיה מלא אנשים ונשים, כשמונה מאות בערך, מכל שדרות העם היהודיות.

את האספה פתח הד"ר ג ר ו נ מ ן. הוא מודיע, כי קבל מכתב ממר גולדבירגר שבו הוא מודיע, כי איננו יכול, לרגלי ענינים פרטים, לבוא אל האספה ומוסיף, כי על עורכי האספה הזאת היה בתחלה להתיעץ (!) אתו ע"ד יום-האספה כדי שיוכל גם הוא לקחת בה חבל.

רשות-הדבור נתנה להד"ר אליהו א ו י ע ר ב ך.

והאמת נתנה להגיד, כי למרות מה שהוא אהוב וחביב בהחוגים הציוניים והיהודיים בזה ולמרות שהנהו דברן מצוין ובעל כשרון לא עשה הפעם את הרושם המקווה ולא הפיק רצון מאת שומעיו.

הסבה פשוטה. מר אויערבך דבר דברים „דיפלומטיים" יותר מדי. הוא איננו מאשים כלל את האדון גולדבירגר על מעשהו, מפני שאחרים שמו את הדברים האלה בפיו, ומראה לה„אליאנס" לדעת, כי כדברים כמו אלה היא גורמת רעה לא אך להציונים כי-אם לה לעצמה, יען כי היא מוכרחה עתה במקרים שונים לעבוד ברוח הציונות. והרי הנהיגה חברה זו בבתי-ספר רבים שיטת „עברית בעברית". ועוד מראה הנואם, כי התכסיס הזה של ה„אליאנס" היא נגד היסודות, שהתוו לה מיסדיה שכתבו על דגלה: „כל ישראל ערבים זה בזה". הוא מוכיח את ה„אליאנס" על שהיא מחנכת פטריוטים צרפתים, וכו' וכו'.

על הבמה עולה מר ק ל ו ז נ ר, המזכיר של ה„אליאנס", ומודיע, כי מר גולדבירגר דבר מה שדבר ב ש ם כ ל מ נ ה י ג י „ ה א ל י א נ ס" ו ב ה ס כ מ ת ם, ומכחיש שה„אליאנס" חושבת מחשבות להנהיג את השפה העברית בתור שפת-הלמוד בבתי-ספריה, „דבר כזה לא היה ולא יהיה", ומגין על ה„אליאנס" ועל מעשיה. זאת היא—הוא אומר—ד ע ת י ד ו ע ה, וגם „לה„אליאנס" הרשות להביע דעתה"...

על הבמה עולה הד"ר ה י י נ ר י ך ל ו י, זה חביב-העם היהודי בגרמניה. הוא נתקבל הפעם במחיאת-כפים רבה מאד. הכל הרגישו, כי ה ו א ידע לאמר עתה את המלה הנכונה, היא ידע למחוא נגד הנבלה באופן הראוי! ואמנם — לא שגו.

„לא דעות, אמר הנואם, פרסמתם, כ"א מלשינות פשוטה, וכזה הלא היו מעשיכם תמיד במלחמתכם נגד הציונים. עודנו זוכרים היטב, איך הלשנתם עלינו שפטריוטים רעים אנחנו, שונאי-ארץ-המולדת, אבל אז לא הועילו דבריכם, לא הביאו את הפרי שאליו קויתם, ועתה—עלילה חדשה; פטריוטים רעים בתורקיה אנחנו. מקור אחד לכל העלילות הללו!

ואנחנו?—אנחנו נלחמנו אתכם לא בעלילות, כ"א במעשים. מעולם לא נגענו בכבוד אנשים פרטים מכם, לא חשדנו את מי מכם בכוונות רעות, אך בקרנו את מ ע ש י כ ם, הראינו, כי מעשיכם אינם מתאימים לאינטרסי היהדות.

עדים המה כל גליונות ה„יודישע רונדשוי" שיצאו בעריכתי. התמצאו שמה חרופים וגדופים, עלילות-שוא וחשדים נגד ה„אליאנס"?— אדרבה. באותו הזמן שנגשו אחדים ליסד את ה„הילפס-פיראיין" הייתי אני הראשון שלחמתי נגד הדבר הזה, אמרתי אז, שאין צורך ליסד חברה חדשה, במקום שישנה כבר ה„אליאנס", זה מתנגד לרעיון האחדות של היהודים.

אמרו ל„האליאנס", שחניכיה אינם לאומים, שהחנוך בבתי-ספריה איננו יהודי כדבעי, והיא משיבה, שתלמידיה מתחנכים ב ר ו ח ה א מ ו נ ה, דבר שהנהו שקר גמור. בעיני ראיתי איך מורי האליאנס מעשנים בשבת, ודוקא בפרהסיא. יודע אנכי גם, מה פעל ועשה ה„אליאנס" בבתי-הספר לבנות בדמשק, ובמה עוסקות עתה מי שהיו חניכותיו... חרפה וקלון הן ממיטות על עם-ישראל...

אבל תחת לשמוע היטב את דברינו ובקרותינו—הייתם באים תמיד בעלילות-דברים ובחשדים נמבזים. נגשנו ליסד הקולוניאל-בנק—אמרתם אז, שהירצל וגורדוי חפצים להתעשר על חשבון העניים, דברנו ע"ד הציונות,— עניתם לנו, כי מקום הירצל בבית-המשוגעים, ועתה, כאשר אנחנו נגשים אל עבודה גדולה ופוריה, שמתם לנו עלילות דברים, כי כונתנו לרעת התורקים..

והדבר הזה הוא סכנה גדולה לא אך להציונים, כ"א לכל יהודי תורקיה, ביחוד בעת כזאת, שהרוחות נרגשים שם וכל חשד קטן יכול להביא לידי תוצאות מעציבות.

וסכנה גדולה גם לה„אליאנס" בתור מוסד. היא לוחמת עתה נגד אלה העתידים להיות מנהיגיה בדור הבא. כי הלא אתם זקנתם, ועוד מעט ואחרים יהיו מוכרחים למלאות את מקומכם, וכי הדור הצעיר לא ילך בעקבותיכם.— זה ידוע לכם. „הדור הזה אתנו הוא, הוא ציוני במלוא מובן המלה"!

אחרי הנאום הזה, שנתקבל במחיאת-כפים ממושכה וסוערת מאד, דברו עוד נואמים רבים, ביניהם הבנקיר היימן, בויער, ד"ר ויטקיבר וברתולד פייביל מצד הציונים, ושנית מר קלוזנר ועוד אחד, וילנר, בשם האליאנס. וכאשר העמידו את החלטת-המחאה למנין נתקבלה בכל דעות הנאספים נגד ש ל ש ה.

בשעה השניה אחרי חצות הלילה נסגרה האספה הסוערת הזאת.

ברלין.

מס. פאזיין.

כַּרְמֶל מִזְרָחִי.

דין וחשבון מפעולות החברה במשך שתי השנים האחרונות,

(מן 1 ינואר 1907 עד 1 ינואר 1909).

עם סוף שנת 1908 נגמרו חמש שנים לפעולת כרמל מזרחי בהחוג שגבלו לה בערי הקדם.

קשה מאד היה מצב כרמל מזרחי בהשנים הראשונות לקיומו. המחירים המגוזמים שקצבה יק"א להיינות — מצד אחד, וההפסדים המרובים באסמים אחדים — מצד שני, הגדילו משנה לשנה את ההפסד של חברתנו עד כי גדל מאד בסוף 1906 והגיע לסכום עצום של 46000 פרנק בערך. ורק משנת 1907 החל המצב להשתנות לטוב: האגודה המאוחדת (Syndicat) שקבלה את הנהגת היקבים בשנת 1906 בטלה, כידוע, את המחירים של ההנהגה הקודמת ותקצב מחירים רגילים העוברים לסוחר, מחירים המתאימים כמעט לתנאי אלה הערים והמקומות שנכנסו לחוג פעולתנו. כן הוטב במשך הזמן מהלך העסקים גם באלה האסמים שהביאו מקודם היזק רב, ומאז התיצב המסחר של כרמל מזרחי על בסיס טבעי והחל לשאת גם פרי. אולם הרוחים משתי השנים האחרונות לא הספיקו עוד לכסות כלה את ההפסדים מהשנים הקודמות גם אחרי שנכתה חברת יק"א 31374 פר' מהחשבון האחרון שישנו עמדה ורק אחרי תם שנת 1909 יכוסה כנראה מותר ההפסד ונוכל לקות כי בעלי המניות יזכו באיזו רוחים.

ה מ צ ב ה נ ו כ ח י ש ל א ג ו ד ת נ ו. אם כי בהשנים האחרונות התפתח המסחר של כרמל מזרחי באופן בולט וחשוב בכל זאת לא הוטב המצב הכללי שלו בהתאמה להתפתחות זו, ושתי סבות בדבר: אחת—יען כי ההתפתחות בעצמה תסב הוצאות יתרות כמו הרחבת הדירות, הסכלול וכדומה, גם ההוצאות הרגילות מתגדלות משנה לשנה, הודות להיוקר שיתחזק בארצנו, ופקידי ועוזרי המסחר לא יוכלו עוד להתקים על שכרם המצער שקבלו בראשונה, ושנית— יען כי ההתחרות עודנה תקיפה בחוגנו ולא תרשה להטיב את המצב באופן מתאים ע"י איכות המכירות.

ובכן לא עלתה בידנו עוד לכסות את כל ההיזק מהזמן הקודם, והפסדנו כיום הזה מגיע לסכום 1618,33 פרנק, לפי החשבון דלקמן:

ההפסד בסוף שנת 1906 היה — — —	46218, 63 פר'	
הפסדים שונים בשנת 1907 — — — —	150, 41 "	46399 04 פר'
הריוח בשנת 1607 — — — — — —	7085, 93 פר'	
" " 1908 — — — — — —	6320, 12 "	
נכיונות מהמקחים לפי החשבון האחרון עם יק"א	31374 ,66 "	44780, 71 פר'
שארית הפסד בסוף 1908		1618,33 פר

ההפסד כיום הזה הוא איפא מצער ואין לו שום ערך ממשי לעומת הקרן של כרמל מזרחי וגם הוא יעבר וכלה בטח בקרוב, וחברי אגודתנו יראו בלי ספק ברכה בעסקי כ"מ אם מעט ואם הרבה.

בשנה האחרונה השפיע לרעה על עסקנו הכללי פתיחת אסם חדש בפורט־סעיד (במצרים).

העיר הזאת מצערה היא ומספר אחב"י שם מעט מאד, אבל יען כי יושבת היא על תעלת „סועץ" ואניות רבות תעבורנה מדי יום ביומו — החלטנו לנסות שם דבר אולי נצליח, בפרט אחרי כי קרובה העיר לנו ואפשר להשגיח על העסק ולבקרו על נקלה. הנסיון הראה אמנם כבר לדעת כי הבטחון בהאניות הרבות לא נתאמת, וזה יען כי האניות האלה הן לכות כולן למרחקים תצטידנה בכל הנחוץ להן במקום צאתן משם ורק לעתים רחוקות יחסר להן המזון בעברן על פני פורט־סעיד ואז יפול גם בגורלנו איזה פדיון לא חשוב, לעומת זה עמד לנו ריוח מתושבי פורט־סעיד עצמו והעסק יתפתח גם שם באופן רצוי. המניע להתפתחות עסקנו בעיר נכריה זו הוא היתרון של יינות „האגודה המאוחדת" שלנו, הן באיכותם והן במחירם הנאות, על כל אלה שמביאים לשם מחו"ל. בעת האחרונה למדו במצרים בכלל לבכר את יינות יקבינו על אלה שמוצאם ממקור אחר, כי שמם הטוב הולך לפניהם ומפנה להם בשוק מצרים כר נרחב ההולך וגדל באופן שלא פללו מעולם.

התהלה של יינותינו עשתה פעולתה גם בפורט־סעיד, אשר סוחריה היונים והאיטלקים אינם נוטים רב חסד לתוצאת א"י בידי ישראל, אלא בע"כ ענו אמן לדרישת הקהל.

זה העסק של פורט־סעיד סבל במשך 15 החדשים לקיומו הפסד של 4200 פר, אפס ההפסד הזה חל ברובו, לפי החשבונות החדשיים מפ"ס, על החדשים הראשונים להתיסדותו וככל אשר נתבצרה עמדתו בהחדשים האחרונים כן הוטב מצבו ולפי השיגות מהעת האחרונה אין שם הפסד כלל.

התפתחות פעולתנו. כאמור לעיל התפתחו והתקדמו עסקי אגודתנו בהשנים האחרונות בבנות ניכרה מאד, כמו שמעידים המספרים בהרשימה שלפננו.

בשנת	1906	מכרנו	יינות	שונים	בסכום	197.700 פר'
"	1907	"	"	"	"	218.000 "
"	1908	"	"	"	"	225.000 "

אמנם בין המכירות הנ"ל ובפרט בשנת 1907 היו גם מכירות מקריות שאין לחשבן לתדירות ולרגילות, אבל גם בלעדן היתה כמות המכירה יותר גדלה מאשר בשנים הקודמות, ונקוה כי מהפדיון האחרון לא נגרע גם בהשנים הבאות. והפדיון החשוב הזה יביא פרי ישוה לו ואצ"ל כי לא נוסיף לסבול עוד היזק, אם לא במקרה יוצא מהכלל.

קרן החברה. אחרי שחלק גדול מהכורמים כבר שלמו בשלמות את מניותיהם שלקחו על מנת לשלם לשיעורין עולה כיום מכסת המניות שלנו למספר 613 ומתחלקות בין 173 חברים באפן זה:

3 חברים בפריז עם 300 מניות
103 — ברוסיה — 199 —
67 — בא"י — 114 —

ובהתאמה למספר המניות עולה הקרן של חברתנו 613 מניות א 265 פר' 162,445 פרנק, הבדל בקורס 117, 06

162562, 06 פרנק

חוץ מהסכום הנ"ל נמצאים עוד בידי כרמל־מזרחי 9400 פרנק ששלמו כורמים אחדים בתור קדימה על מניות ושבמהרה יעברו ג"כ לחשבון הקרן.

כמו בהשנים שעברו כן גם הפעם לא החסרנו את שארית ההפסד מן קרן החברה, הסכום המצער של ההפסד עבר לחשבון „ריוח והפסד" עד אשר מחה כולו ע"י הרוחים שעתידים לבוא, והקרן (Capital) נשארה בשלמותה.

תוצאות פעולת כרמל מזרחי. בהביטנו כעת על הדרך הכבדה שעברנו במשך חמש השנים לעבודתנו, ועל המכשלים הרבים שפגשנו בה ושיכלנו להם באחרונה, הננו שמחים לראות כי עמלנו הרב נחל זר הנצחון וכי סוף סוף השגנו את המטרה שאליה שאפנו מעת התיסדות חברתנו.

באמצעות כרמל־מזרחי ימכר החלק החמשי לערך מכל היינות של האגודה המאוחדת מכורמי המושבות.

המחירים שמשלמת חברתנו להנהגת המרתפים בעד היינות מתיחסים לסוג המחירים הבינונים שיפדו בעד סחורות היקבים הנ"ל בכללן.

החברה כרמל־מזרחי מתמדת להגדיל ולפאר את השם הטוב של יינות היקבים ולהרחיב את המסחר בפרי גפני המושבות.

וכאשר תונח לה מההפסדים שנשאה חברתנו עד היום תחשוב הנהגת כרמל מזרחי לשים את לבה גם לשאר תנובת המושבות, כמו שקדים וכדומה ותשתדל להגן באופן זה על השער של פרי המושבות נגד ההתחרות.

ואם נוסיף לזה כי עשרות משפחות עבריות חיות בשרותן בעסקי כרמל־מזרחי — אז יכולים להיות אך שמחים בתוצאות העבודה של חברת כרמל מזרחי, מי יתן ופעלה ישנה כהנה וכהנה.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

ביום ו', כ' תמוז (6 יוני ח"י, 9 יולי ח"ח), תמלאנה חמש שנים מיום פטירת מנהיגנו תיאודור הרצל ז"ל. אנחנו מציעים לועדי השוקלים, לכל האגודות ולכל חברינו לעריהם להקדיש את יום האבל ואת עת ההזכרה שתערך ביום ההוא לִקבוץ תרומות לטובת יער הרצל, הנִטע לזכרו על אדמת ארצנו.

אנו במוחים, כי חברינו ישימו לב אל „קול הקורא" שנדפס בגליון „העולם" נומ. כ"א מאת האגודה לקבוץ תרומות למטעי עצי זיתים וידעו למלא את חובתם לזכרון מנהיגנו המנוח.

— המהדורה הראשונה של החוברת „Наши банки" לב. גולדברג נמכרה כילה. נגשים להדפסת המהדורה השניה. האגורות מתבקשות לעשות הזמנות על החוברת הזאת.

— מהרבה ערים מוריעים, כי בכ' בתמוז, יום מלאת חמש שנים לפטירתו של מנהיגנו ז"ל הערכנה אזכרות בבתי־הכנסת, אספות, אניטציוניות והרצאות רשמיות. מהארגן ג"כ אסף תרומות בעד „יער הרצל".

— איתנו מוריעים, כי הקרן הקימת קבלה בימים האלה מתת גדולה, זוהי המתנה הגדולה השניה. את המתנה הראשונה, 10,000 פר. קבלה הקרן הקימת על פי צואתו של ה' זאקס מדוינסק; ועתה הכניסה מרת רבקה קליור מאוריכה בעצמה לאוצר הקרן הקימת 1500 ליטרא ש., היינו, 40,000 פרנק.

מרת קליור ובא־כחה א. אומאנסקי מצד אחד והד"ר צ'לינוב, בהסכם הדירקטוריום של הקרן־הקימת, מן הצד השני גמרו ביניהם ע"ד התנאים המפורטים בנוגע למתנה הזו. היותר עקריים מהם הם: מרת קליור מכניסה את סכום כספה זה בתור קרן קימת לזמן א־וך אבל לא לצמיתות. הקרן הזו תהא מינחת ונותנת את פירותיה במשך 500 שנה. זהו המקסימום של הזמן.

אם במשך העת הזו יפול דבר, שיעמיד בסכנה את קיומם ובטחונם של כספי הצדקה אי את הוצאתם על דברים המתאימים אל מטרות הקופה הלאומית, או אם יקרה, כי להכלית הגשמת תעודותיה של הקופה הלאומית, ידרשו סכומים גדולים, אז יש לקופה הלאומית, ע"פ החלטת שני שלישי דעית, הזכות להשתמש בכל עת וזמן בכסף הקרן של מרת קליור וברבית שיביא. ועד הזמן ההיא רק שליש אחד של הרבית בא בחשבון הכנסותיה של הקופה ושני השלישים מצטרפים אל הקרן.

כל מה שתברא הקופה הלאומית בא"י בכספי מרת קליור צריך להקרא על שמה.

ביחד עם הידיעה הזו מציין הד"ר צ'לינוב בענג מיוחד, כי העובדה המשמחה הזו מאשרת אשר מרנין את בטחונו שהביע במחברתו ע"ר הקה"ק, כי אלה המפרישים סכומי כסף, לפעמים גם גדולים, לדברים שבצדקה, יזכרו גם את הקופה הלאומית. אנו יכולים לאמר בבטחה, כי במתנתה זו, צרפה מרת קליור את שמה אל המוסד היותר נצחי, היותר מהולל שבולו עמנו באמת.

הבה נקוה, כי נדיבות־רוח זו תהיה למופת לרבים מעמנו.

מקובנה כותב אלינו מר יש"ר:

אבדה גדולה ובלתי נשכחה אבדה להתסתדרות הציונית פה במות עליה אחד מחבריה היותר מסורים לעבודתנו, ה"ה זעליג בר' שמואל קרן ז"ל.

צעיר ורך לימים היה המנוח, עוד לא מלאו לו שבע עשרה שנה, בתוך הסתדרותנו אנחנו מכירים אותו כבר זה שלש שנים כחור חביה היותר אקטיבי והיותר חרוץ. באינירגיה מצוינה ובמסירות בלתי רגילה התמכר העלם המצוין הזה להציונות. לא היה פרט אחד של עבודה שלא הקדיש לו את כל מסירותו המצוינה למרות מעוט בריאותו ורפיון גופו. המנוח לא הניח מקרה אחד שלא השתמש בו לטובת הציונות. העבודה הזו היתה תוכן חייו. עוד בחג הפורים העבר סבב את העיר ומכר הרבה שקלים. המנוח ידע היטב את הלשון העברית ותולדות ישראל, וזה שנתים שיסד קבוצות קבוצות של בני הנעורים מתלמידי בתי־הספר באן ללמד אותם עברית ותולדות היהודים. צער גדול ויגון עמוק מרגישים הציונים פה לרגלי מיתתו הפתאומית, וזמן רב עוד נרגיש חסרונו, וזכרונו לא ימחה מהר. לפני שבועות אחדים חלה במחלת הטיפוס וביום ב' פ' קרח מת ביסורים קשים. על קברו קשר עליו מספד מר חברי הועד הציוני העירוני: הד"ר שוריץ, הד"ר לאפין ועוד אחרים מחברינו.

— בסלוצק מת לפני ימים אחדים חברנו יצחק קארפמאן. המנוח היה עסקן צבורי נכבד. הוא יסד בעירו בית־עקר, קופת תמכון והלואה, „סומך נופלים" ועוד ועוד. להזכרה שנערכה לו נאסף המון רב. נשאו גם נאומים. מיתתו היא אבדה שאינה חוזרת לעירנו.

מניו־יורק כותב אלינו ה' הרא־ביאנאי:

אגודת „התחיה" בניו־יורק ערכה נשף ספרותי זמרתי במוצאי חג השבועות. היו"ר בנשף היה הציוני הידוע מ. גרורסקי. נאמו הד"ר ל. קפילוביץ על דבר „חג השבועות בתור חג לאומי" והד"ר ש. ביכלער על דבר „חג שבועות הישן והטפוסי". הנשף הזה, שתותם ציוני־חברותי־לבבי היה טביע עליו, עשה רושם גמור.

מלבד הנאומים היו בו גם מנגינות, שירים, ודקלמציה.

אגודת „התחיה" נוסדה ע"י חבורת של צעירים יוצאי רוסיה שהביאה אתם אל הארץ החדשה את החבה לציון ואת התשוקה לעבוד לטובת הרעיון הלאומי. רבים מחברי האגודה מכורים בכל האנרגיה שלהם לעבודתנו הלאומית. בכלל מצטינת האגודה הזאת בזריזותה. תמיד יש לה קתדרה־קבועה שמעליה ישמעו פרקים בשאלות היהודים מתוך השקפה הלאומית והציונית. בין השעורים שנערכו בתוך העבר היו גם השעורים החשובים האלה: שתים עשרה שנים של עבודה ציונית—י. אפעלבוים; תעודות הצירים האמריקאים—ברנרד ריטשרדס; חנכה—אב גולדברג; הציונות באמריקה א. גרייזל; ארבע שנים של עבודת הטריטוריאליסטים—י. מאלטין; העבודה הלאומית בגלות י. זארן; הציונות בפוליטיקה—רעו. יוסף יסין; שאלת השפות אצל הציונים ש. ה. נייהויזען; התקוות האחרונות בתורקיה—י. ל ברסקין; תורת־החקים של התורקים—רעוו. יוסף זעין; הועידות הציוניות באמריקה—מ. גרודסקין; הקונגרס הציוני התשיעי—ד"ר יחזקאל ווארטסמאן. בחמשה עשר בשבט נאם באגודת „התחיה" נאום יפה אודות הציונות מר שמואל שטרוים עורך העתון האנגלי המפורסם „די גלאוב" (The Glob) היוצא לאור בניו־יארק.

בעד המוסדות הציונים אספה „התחיה" מן הועידה הציונית של ציוני אמיריקה ה־XI עד עתה הסכומים הנוכחים: לטובת הקרן הקימת 36.397 דולר—להקולוניאל בנק 32.00 דולר—יער הרצל 30.50 דולר — לטובת הבית־נאמן בירושלים 5.50 דולר—להקופה המפלגתית 48.00 דולר—לטובת הפונד הקול טורי 25.00 דולר. שקלים נאספו ע"י חברי „התחיה" ע"ס 61.75 דולר—להפידיריציה הכניסו 18.75 דולר—לדועד הכללי של ציוני ניו־יורק 3.00 דולר—ל„קהלה" העברית בנוי־יורק 5.00 דולר—לגן־הילדים העברי 500 דולר—ספרות 87.00 דולר—„התחיה" היתה האגדה הראשונה שנתנה סכום קצוב לטובת יסוד עתון ציוני באמיריקה, וע"י שני מחבריה נאספו יתר הסכומים ואז יכדו את העתון „דאס יודישע פאלק" הנופיע מדי שבוע. האגודה רכשה לע"ע 95 חותמים בעד העתון הנ"ל—הפיצו 3000 חוברות ה„קופיקה־ביבליותיקה", את ה„פועל הצעיר" וה„ראזסוועט". „התחיה תערוך הזכרה למות מנהיגנו הד"ר הירצל במוצאי שבת 10 להדש יולי בחיבור אינסטיטוט (Educational allionce). ביום 22 לאוגוסט עורכת האגודה פיק־ניק בליבירטי פארק. 25 פרוצנט מההכנסה ינתן לטובת השבועון הציוני „דאס יודישע פאלק".

אגודת „עטרת ציון" תחת הנהגת נשיאה, מר מרדכי גראסמרק, החלה לעבוד בזריזות לטובת הקרן הקימת. היא עורכת מעת לעת אספות כלליות בבתי כנסיות. אל האספות האלה יבאו תמיד יהודים רבים מן האורטודקסים, שבלאו־הכי קשה להציונים להגיע ולהפיץ ביניהם את רעיוננו. העבודה הזאת חשובה ותועלתה רבה.

הציונים פה עושים הכנות גדולות בשביל הועידה של ציוני אמיריקה העתידה להיות פה.

ביום ב' 14 בחדש יוני, תהיה **דמונסטרציה גדולה בחוצות ניו־יורק** לכבוד הצירים והאורחים שיבואו הנה להועידה הציונית.

ביום ה', 13 לחדש מאי, היתה אספת האגודה הספרותית „אחיעבר". אחרי וכוחים ומו"מ החלט להשתדל לטובת העתונים העברים, כדי שתהיה להם האפשרות להתקיים באמיריקה, להפיץ את השפה העברית וספרותה ע"י אספות כלליות, קריאות, וכוחים, קבוצות ללמודי הלשון, קונטרסים, שעורים ועוד, לתמוך בספרות העברית **וביחוד בספרות הארצישראלית**. נבחרו אב. גולדברג—נשיא; דניאל פרסקי—סגן; פ. מזיא—מזכיר; יהושע בלאך—סופר.

אגודת „דארביאנער יאינג מען ענד לייריעס ליטעראַרי ענד בענעוואלענט אסס'ן" מוציאים לאור מאסף שבו יבאו כל השירים הציוניים שנדפסו בעתונים וקובצים בכל השפות מן הקונגרס הראשון עד עתה ולהגישו מנחה ליליד עירם, נשיא ההסתדרות הציונית מר דוד וואלפסון.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— יצא „אירדה' מהשולטן המאשר את יסוד „הבנק הארצישראלי למסחר בירושלים'. מיסדי הבנק המה ערבים, יהודים ונוצרים. מהיהודים משתתף בו האדון אנטבי מירושלם, מהערבים שני צירי בית־הנבחרים. אומרים שגם ה„אנגלו־פלישתין־קומפ. ישתתף בבנק זה בכספיו. מטרת הבנק לעורר את האיניציאטיבה הפרטית ולהגדיל את המסחר והתעשיה בארץ־ישראל.

— ביום השבת, ט' סיון, היתה ביפו בבית הספרים „שערי ציון" אספה פומבית שנקראה ע"י ועדי אגודות „הפועל הצעיר" ביפו. באספה השתתפו כ־400—500 איש. האספה דנה בדבר „אחוזת בית", אחרי נאומים, שבהם בררו את מצב הדברים נתקבלה פה אחד ההחלטה הזו:

„האספה דורשת מאת הבנק הציוני, (אפ ק) שלא יתן את הכסף לחברי „אחוזת־בית" עד שלא יהיה בטוח, כי הבתים יבנו בידי יהודים, מאלו הפועלים הנמצאים בארץ".

— „בהצבי" נומ. 189 נדפסו דברים מענינים אחדים ע"ד פעולת ועד „אחדות וקדמה" שבעזה. ראש הועד הוא הערבי מוסטפה מוזה אפנדי, יליד ארץ בבל. לפני שלש שנים היה מוסטפה פקיד האחוזת של עבדול חמיד בקושטא, אך אחמד איזט פאשא הורידהו ממשמרתו הגבוהה, מפני שהביע דברים קשים נגד פעולתו של איזט פאשא. הוא נתמנה אז לפקיד הג'יפטליג (אחוזת דמלך) בעזה. שם יסד סניף־חשאי לועד „אחדות וקדמה". בביתו היו החברים מתאספים לדון על עניניהם ושם מצאו מקלט כל אוהבי החירות בעזה. הוא היה הראשון שקדם את הכרזת הקונסטיטוציה בשמחה גלויה, בזמן שאיש לא הרהיב להאמין, כי נתן החפש לעם העותמני.

מוסטפה מוזה בקי ובן־סמך בעבודת האדמה, והוא מבאר, כי אחרי התבוננו לעבודת האדמה בשטה הנהוגה, מצא, כי אין תקוה להקמת הריסות הארץ, אלא אם יבואו יהודים לעבדה ולשמרה. הוא מוצא, כי אך היהודים, כפי שהראתה עבודת חצי היובל האחרון, עלולים להפוך את המדבר, את ערבות

החול לגני עדנים, והוא משתדל בכלל להכניס אל עבודת האדמה את התרבות האירופית ושכלולה, ולכן יסד הועד המקומי של „אחוות וקדמה״ — שבראשו עומד מוסטפה זה, — בית ספר לעבודת אדמה, ולמירה העבודה היבא מר יוסף כהן מבאר־טוביה. לעת עתה משלם לו הועד מאה ועשרים פרנק לחדש. זריעות הובאו מצרפת.

מוסטפה אפנדי הציע לפני הממשלה למכור את האדמה שלארך שפת הים, מגבול מצרים עד יפו, לאנשים שיעבדוה, ישמרוה ויפריחו אותה. לפי הנשמע קבלה הממשלה את הצעתו ותשלח הנה ועדה שתעסוק בחלוקת הקרקעות ובמכירתם.

הועד, בחפצו להפיח רוח חיים בעצמות היבשות של עזה מיצא נחיצות להרחיב בה את חרשת המעשה. למטרה זו הוא משתדל להשיג מכונן יהודי ליסד בית חרשת של יציקה וכל מעשה מתכת, והועד יעזור לו, אם יהיה נצרך לזה, גם בהלואה של כסף.

עד עתה סבלה עזה מאד מחסר בית חרשת של מתכת, כי לרגלי זה לא יכלו להתרבות פה מכונות הקטור, וגם בעלי המכונות שישנן עתה בשנים עשר הפרדסים סובלים מזה מאד, כי בכל פעם לכשיקרה איזה מקרה במכונות אין איש שיתקן אותן.

הועד רוצה לתמך בנשים חייטות שתרצינה לעבד עבודתן בעזה.

— זה כמה אשר בין היהודים בא״י מורגשת התמרמרות נמרצה בנגד „הצבי״ הירושלמי, מפני שאינו לפי טעמו של הקורא המשכיל והוא נערך בקלות־דעת הבאה מתוך הבנה שטחית במהותה של עריכת עתונים.

זה לא כבר התאחדו יחד יחידי־סגולה מתושבי יפו והחליטו ליסד עתון חדש בלשון העברית ולאסף מניות לצורך זה בא״י ישראל ובחוץ לארץ. מקוים לרכוש לעתון תת״ש חותמים במספר הנחוץ להגשמת המפעל הספרותי הזה. את עבודת הפרופוגנדה בזה קבלו עליהם הארונים מרדכי בן הלל הכהן, הד״ר י. לוריא וש. בן־ציון (גוטמן).

— המלחמה שהקדיש „הצבי״ על מר ענתבי, מנהל בית־הספר של חכי״ח בירושלים, הולכת ונמשכת. בכל יום מתפרסמים בו מאמרים חדשים, המציירים את הנהגתו העריצית של ענתבי בכהונתו. באספה פומבית היחלט להגיש בקשה אל הועד המרכזי של האליאנס בפריז, כי ידחה את ענתבי ממשרתו. לעומת זה פרסם הדיריקטור של האנגלו־פלשתינה קומפאני מכתב בעתוני ירושלים שבו הוא מגין על ענתבי ומפזר לו תהלה בתור עסקן חרוץ, שהביא בעבודתו תועלת מרובה להקולוניזציה של היהודים בפלשתינה.

— הפרופיסור גוטהיל מניו־יורק יבא בימים האלה לירושלים ויקבל עליו את הנהגת האינסטיטוט הארכיאלוגי האמירקאי.

בַּמִּזְרָח.

— ההגרה לארץ־ישראל שוב נתגדלה. כל אניה רוסית מובילה עתה לארץ־ישראל איזו עשרות יהודים, ביניהם מספר הגון של צעירים.

— לה„נייע פרייע פרעסע״ מודיעים מפריז, כי בקונסטנטינופול עומד להוסד בימים האלה בנק לאומי. חברות הבנקירים אשר התחרו קודם זו בזו, הפרנצית תחת הנהגת הבנק העותימני, הבנק לא פארי והסוצ. ג׳ינראל והחברה הבנקאית האנגלית, שבראשה עומד סיר אירניסט קאסיל, התאחדו יחד ליסד בנק לאומי בקונסטנטינופול עם הון של חמשה מיליונים לטראות, וגם הבנק האשכנזי בברלין נתן ידו אליהן. בהבנק די פאר. כבר היתה האספה המכוננת הראשונה תחת נשיאותו של המארשל מוקטר־פחה, וכמעמד סגנו הגרף קימונ־דוי דוחלט, כי ראשית עבודת הבנק הלאומי תהי: ליסד בנק קרקעי תורקי. הבנק הלאומי יסדר את עניני־הכספים בתירקיה ויברא את הבסיס להתפתחות הקרידיט האינדוסטריאלי והמסחרי בארץ.

— בעתון הצרפתי הגודע „לה־תירקי״ היוצא לאור בקושטא הולכים ונדפסים מאמרים ע״ד הציונות מאת א. חרמוני. המערכת קדמה את המאמר הראשון, הראשי, בדברים חמים אחדים. המאמר הזה עורר שימת לב בין חוגי הקוראים.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

מבקשים אותנו להדפיס את המכתב הזה:

מפני ש„חברה הספרותית היהודית״ פותחת עתה את סניפיה בערים רבות, לכן מוצא הועד המרכזי הפטרבורגי של החברה לנחוץ ולמועיל לבוא ביחוסים קרובים עם כליתר החברות היהודיות לספרות, הקימות זה כבר ברוסיה, וגם עם אלה האגודות לאמנות ולזמרה, שיש בהן מחלקה לספרות. התחברות כזו יכלה לתת להחברות השונות, השואפות למטרות צבוריות, את האפשרות להסתייע סיוע משותף בענינים רבים, שיש להם ערך כללי.

הועד המרכזי פונה איפוא ע״י עתונכם הנכבד בבקשתו אל האגודות והחברות הנ״ל, כי תודענה לו את כתבתן המדויקת.

הועד המרכזי של ה„חברה הספרותית היהודית״ בפטרבורג.

כתבת הועד:

Въ Комитетъ Еврейскаго Литературнаго О-ва, С.-Петербургъ, Коломенская ул., д. 12, кв. 3).

— בשבוע העבר היו בקורסים הפדגוגיים בהורודנה בחינות שומעי הקורסים הגומרים את למודם בשנה זו. משלשים הנבחנים עמדו במסה 28, שנים נשארו לשנה הבאה.

ע״י התלמידים שגמרו, העוזבים עתה את הורודנה, נערכה חגיגת־הגמירה והפרידה. החגיגה והפרידה היו נלבבות מאד. התלמידים ערכו לפני צאתם מן העיר אספה, שבה דנו בשאלה, איך לבצר לימים הבאים את קרבתם ויחוסיהם.

בשלישי לחדש יוני (ח״ח) היתה בברלין תחת נשיאותו של דז׳ימוס סימון אספת הועד של חברת „העזרה״ ליהודי גרמניה. האספה היתה מוקדשת לשאלת הקצבה לטובת המוסדות של החברה ברוסיה, בגליציה, ברומיניה, בתורקיה, והעקר בפלשתינה לטובת המוסדות של „עזרה״ בא״י הפרישה החברה יותר מ־100,000 מרק.

בנוגע לדבר זה נשמע באספה חלוף־דעות על דבר אופי פעולתה של החברה בא״י.

נשמעה דעה, שהעבודה הזו, הצעירה בזמן, הביאה כבר פרי רב ונתפרסמה לתהלה בארצות המזרח. בכל מוסדותיה משתדלת החברה, בנגוד לשאיפות טנדנציות פדגוגיות אחרות, לנטע בלב חניכיה את האהבה לארץ מולדתם ולעמם. לכן הוקצע בבתי הספר המקום הראשון, מלבד הלמודים השמושיים, ללמוד לשונות־הארץ, מבלי להביא, כמובן, גם כל נזק ללשונות אירופה. הלשון העברית, שבמזרח מצאה לה את ביתה הטבעי ושבבית הספר שם הנה הלשון היחידה המאחדת את כל בני ישראל ללשונותיהם השונות, קבלה שם את מקומה הראוי לה לפי ערכה בחיים ולפי חשיבותה למטרות פדגוגיות. מטרה זו של ההילפס־פיראיין — לתת ליהודים במקצוע המדעים וידיעת הלשונות השכלה כזו, שתתן להם את האפשרות הגמורה להיות משתתפים בחיים הצבוריים של תורקיה ובמשק הארץ — מטרה זו חשיבותה נכרת ביחוד עתה, כשתחית הארץ נהפכה מענין של עתיד לדבר־היום. וכדי לפתח פתח רחב להשתתפות היהודים בהתפתחות הארץ לקחה „עזרה״ עליה את האיניציאטיבה לפתח בחיפה מוסד טיכני וכבר נגש להגשמתו.

באותה האספה הורצה גם זה, שהמיעצה שנקראה ע״י ההילפס־פיראיין בעיר קניגסברג ושבה השתתפו באי כחה של הלשכה המרכזית לאמיגרציה בברלין ולשכת המודיעין של יק״א ברוסיה, קבלה החלטות חשובות בנוגע לסדור האמיגרציה, ביחוד ע״י עבודה מסודרת ברוסיה.

סִפְרוּת וְאָמָנוּת.

— בקרוב יצא לאור באמיריקה קבץ הדרמות המובחרות של יעקב גארדין בשני כרכים ע״י ידידי המנוח.

העורך־המו״ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

מודעה.

הקולוניאל־בנק העברי

(THE JEWISH COLONIAL-TRUST LTD.

בזה הננו מפרסמים ברבים, כי האספה הכללית השתים עשרה שעל פי הסדר של בעלי־מניות הקולוניאל־בנק העברי תהיה בשלישי לחדש אוגוסט (ה"ח) שנת 1909 בשעה 12 בצהרים בלשכת החברה על פי Brook House Walbrook, London, E. C.

ס"ר היום הזה:

סדר היום:

1) קריאת ההרצאות של הדירקטוריום ורואי־החשבון ודין־וחשבון של שנת 1908.

2) בחירת הדירקטורים ורואי־החשבון.

3) קבלת החלטה ע"ד הריות הנקי משנת 1908.

4) הנהלת סדר היום הנהיג ושונות.

ע"פ התקנות ספרי הבנק ורשימות החברים של החברה יחתמו מיום 21 ליולי עד השלישי לאוגוסט 1909 (שני הימים האלה בכלל).

על פי תקנות החברה צריך להמציא ללשכת החברה (Brook House Walbrook, London, E. C.) את ההרשאות, לכל הפחות, אם אחד שלם לפני היום הנועד לאספה.

ע"פ התקנות וע"פ ההחלטות שנקבלו בנידון זה מאת הדירקטוריום צריכים בעלי המניות הכתמיות החפצים להשתתף באספה הכללית ולהשתמש בזכות הדעה עליהם להפקיד את המניות בלשכת החברה Brook House, Walbrook, London, E. C. ולקבל על זה תעודת פקדון הניתנת להם את רשות הכניסה וההשתתפות במנין הדעות.

בשם הדירקטוריום

נ. נייכאן

המזכיר.

Brook House, Walbrook,
LONDON, E. C.

ביום 24 לחדש יוני (ה"ח) 1909.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать
КРАСОТОЮ,
МОЛОДОСТЬЮ,
ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

BY ROYAL LETTERS PATENT

КРЕМЪ „КАЗИМИ" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО уничтожаетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, [illegible] подпись C. Bimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головы [illegible] съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложен[illegible] къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" [illegible]

הוצאת „תושיה" ורשה.

ביבליותיקה גדולה

מבחר הספרות העברית: הישנה, החדשה והצעירה.

חמשים (50) ספרים

בכל שנה.

ספר בכל שבוע, בפורמט 16 גדול, 5 בוגן בערך בכל ספר. (בערך 4000 עמודים בכל שנה).

אחרי שנות הכנה אחדות הננו נגשים עתה להגשמת מפעל ספרותי גדול, שאליו נשאנו את נפשנו זה כמה.

הננו נגשים להוצאת **ביבליותיקה עברית הדשה**, שתהיה מוקדשת לספרות המקורית שלנו בעברית, שתכיל ספרים וקבוצות כתבים של טובי חכמינו וסופרינו מלפנים והיום — מכל מקצועות הספרות: הפילוסופיה, החקירה והמדע העברי, ההיסטוריה, הפובליציסטיקה, הבקרת, [illegible], השירה, הספור והחזיון; ועוד ועוד.

הביבליותיקה הגדולה תמלא את הצורך הגדול המורגש זה כבר בספרותנו: לאסוף את כל הנבחר והטוב שבספרות העברית מכל התקופות שלה ומכל המקצועות שבה — בקבוצה גדולה אחת, בתבנית אחת ובסדר אחד ובצורה עממית פופולרית.

הביבליותיקה הגדולה תתן את היכלת לקהל העברי לרכוש לו בתנאים קלים את מיטב היצירה העברית המקורית בשפתנו הלאומית, מכל הדורות ומכל הזמנים, מימי הגאונים ועד היום, וגם מה שתחדש ותברא בימינו ובימים הבאים.

כל הספרים הטובים יקרי המציאות שאין להשיגם כעת או שמחירם רב מאד, גם כל הספרים והענינים שיש להם ערך ספרותי חשוב, הפזורים במאספים, ירחונים ועתונים, למן המאסף הראשון שבימי בן־מנחם ועד עתה, שנשכחו כמעט מאת הקהל, יקומו לתחיה רוחנית ע"י הביבליותיקה הדשה הזאת, ויהיו מעתה לקנין הקהל הגדול בצורה נאותה — צורת כתבים מאוספים בסדר נכון ועריכה מומחית, מדעית ופופולרית כאחת, בנוסחאות מדויקות עם מבואים מאירים, תולדות המחברים גם עם תמונותיהם (במדה האפשרית) והערות מבארות.

הביבליותיקה הגדולה תתן כפעם בפעם לקוראים העברים גם ספרים חדשים בכל מקצועות הספרות שלא נדפסו עוד בשום מקום.

הביבליותיקה הגדולה תודפס באותיות של הו"ל יפות, בתבנית גדולה ונאה ובניר מודרני טוב ויפה.

הביבליותיקה הגדולה והאשכולית הזאת תהיה לעיקר מזון רוחני לעם, לאוצר של עשירות ספרותית ולפאר ולנוי לכל בית עברי.

הספרים יחלו לצאת מביהד"פ בקרוב.

מחיר כל ספר 30 קאפ', עם המשלוח 36 קאפ.
ולהותמים יעלה כל ספר רק במחיר 20 קאפ' „ „ 24 קאפ.

החתימה מתקבלת:

ברוסיה: לשנה במחיר 10 רובל, עם המשלוח 12 רובל.
לחצי שנה „ 5 „ „ „ 6 „
לרבע שנה „ 2,50 „ „ „ 3 „

בחו"ל: בהוספת 1 רובל לשנה בעד המשלוח.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1909 ГОДЪ

НА ЕЖЕДНЕВНУЮ БОЛЬШУЮ, ПОЛИТИЧЕСКУЮ, БЕЗПАРТІЙНУЮ ГАЗЕТУ

„СЛОВО"

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДУМА съ подробными (по стенограммамъ) отчетами объ ея засѣдан.

Въ газетѣ принимаютъ ближайшее участіе:

З. Д. Аваловъ, С. А. Адріановъ, К. К. Арсеньевъ К. С. Баранцевичъ, Н. А. Бердяевъ, С. Н. Булгаковъ, П. К. Бѣлецкій, А. Васильевъ, А. Вергежскій, Н. М. Волковыскій, В. С. Голубевъ, А. В. Карташевъ, Максимъ Ковалевскій, А. Ѳ. Кони, проф. Несторъ Котляревскій, С. А. Котляревскій, В. Д. Кузьминъ-Караваевъ, Н. Н. Львовъ, П. И. Люблинскій, В. А. Маклаковъ, Гр. Спир. Петровъ, проф. А. Л. Погодинъ, Вл. А. Поссе, М. Я. Притыкинъ, М. А. Славинскій Старый земецъ, П. Б. Струве, П. А. Тверской, кн. Е. Н. Трубецкой, Н. И. Фалѣевъ, С. Л. Франкъ, Д. Н. Шиповъ, Г. Н. Штильманъ, А. Е. Яновскій, Л. Н. Яснопольскій, М. М. Ѳедоровъ и др.

Фельетоны:

И. В. Жилкинъ, С. Б. Любошицъ, Оптимистъ, В. Г. Танъ (Богоразъ), Чужъ-Чуженинъ и друг.

Въ литературно-художественномъ отдѣлѣ принимаютъ участіе:

А. Блокъ, П. Д. Боборыкинъ, Л. Я. Гуревичъ, Сергѣй Городецкій, А. А. Измайловъ, В. Каррикъ, С. С. Кундурушкинъ, И. И. Крыжановскій, И. П. Лазаревскій, В. Лихачевъ, Тадеушъ Налепинскій, А. В. Оссовскій, А. Ремизовъ, Н. Рерихъ, И. Е. Рѣпинъ, Ѳедоръ Сологубъ, Дмитрій Цензоръ, Георгій Чулковъ, Ольга Чумина, О. Шапиръ, Т. Л. Щепкинъ-Куперникъ, И. Л. Щегловъ (Леонтьевъ) и друг.

Подписная цѣна на 6 мѣсяцевъ.

Съ 1 Іюля по 1 Января ШЕСТЬ РУБЛЕЙ.

Съ доставкой и пересылкой.

На 1 годъ 12 р., 6 м.—6 р., 4 м.—4 р., 3 м.—3 р., 2 м.—2 р. 15 к., 1 м.—1 р. 10 к.

Заграницу: на годъ 20 р., 6 м.—11 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м. 4 р., 1 м.—2 р.

Для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, волостныхъ и сельскихъ обществъ, сельскаго духовенства, учителей и учительницъ и фельдшеровъ на годъ 8 р., на 6 м.—4 р., 4 м.—3 р., 3 м.—2 р. 25 к., 2 м.—1 р. 50 к., 1 м.—80 к.

Подписка принимается въ Главной конторѣ, С.-Петербургъ, Невскій, д. 92.

Для ознакомленія № газеты высылается безплатно.

Издатель	Редакторъ
М. М. ѲЕДОРОВЪ	С. А. АДРІАНОВЪ

הנחה גדולה לחותמי הביבליותיקה הגדולה
במשך שלשה ירחים מהיום:

כל אלה שיזדרזו לחתום על הביבליותיקה הגדולה

הביבליותיקה העברית

(מאתים ספרים בכל מקצועות הספרות)

1) לקבלה במשך שנתים בתשלומין לשעורין:

בהנחה של 40% מן המחיר הקצוב:
במחיר 24 רובל תחת 40 רובל עם המשלוח.
לשלם בכל רבע שנה 3 רובל.

התותמים החפצים לזכות בהנחה זו צריכים לצרף לדמי חתימתם עוד 3 רובל, בתור תשלום ראשון בעד הרבע הראשון, בשביל הביבליותיקה העברית, ויקבלו את 25 הספרים הראשונים תיכף, וכן הלאה בכלות המניות הבאות.

2) לקבלה בבת אחת (בסלוק כל המחיר מראש)

בהנחה של 50% מן המחיר הקצוב:
במחיר 20 רובל תחת 40 רובל עם המשלוח.

(בחו"ל: בתשלומין לשעורין, בהוספת 4 רובל בעד המשלוח
בבת אחת " 2 " ").

החפצים בבת אחת בביבליותיקה עברית מכ' הדר בחמשים כרכים עליהם להוסיף 10 ר' בעד הכריכות. — בתשלומין לשעורין אפשר להשיג ג"כ מכורכים, אבל רק בארבעים כרכים, כפי סדר הספרים שיצאו ובהוספת 8 רובל על המחיר.

כתבת „תושיה":

Издательство „ТУШІЯ", Варшава,	Verlag „TUSCHIJAH", Warschau,

בע"פ: נובוליפקי 7, או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו-באזאר 1.

אפשר לחתום בכל במה"ס העברים בכל אתר ואתר.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ.

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

Оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.	JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.
Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи) Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія	Direktion: Frau Dr. Pasmanik Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

работа изящная. цѣны умѣренны.

שנה שלישית

תרס"ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

([illegible])

№ 24

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחרש 38 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מתקבלת החתימה על „העולם“ לחצי שנה הבאה מן 1 יולי עד 1 יאנואר שנת 1910.

בעבור כל החותמים נמשכת ההנחה הגדולה על כל ספרי אחיאסף גם להבא (התנאים מבוארים בהפרוספקטים המיוחדים ונשלחים לכל דורש).

עם הגליון הזה נגמרת חתימתם של החותמים שחתמו על „העולם“ רק עד יולי.

„אידישע ציימונג“

א גרויסע, נייע טעגליכע צייטונג פאר אינפארמאציע, פאליטיק און ליטעראטור
פרייז 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב-יאהר,
1,50 רובל, א פיערטעל יאהר, 50 קאפ׳ א חודש.

א נומער אין איינצעלפערקויף 2 קאפ׳.

די „אידישע צייטונג“
וועט געבען איהרע אבאנענטען זעהר א וויכטיגע פרעמיע

די

אידישע געשיכטע

(גרויסע אויסגאבע)

פון ש. דובנאוו

4 בענדער, אין 12 ביכער (אלע חדש — א בוך),

אין אגוטע ריכטיגע לייכט-פערשטענדליכע איבערזעצונג מיט א הקדמה פונ׳ם מחבר, געשריבען ספעציעל פאר דיזער אידישער אויסגאבע.
דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע“ — 6 רובל.

די אבאנענטען פון „אידישער צייטונג“ צאהלען פאר דער „אידישער געשיכטע“ אלע 12 ביכער מיט פארטא:

אין רוסלאנד — נאר 2 רובל; אין אויסלאנד — נאר 3 רובל.

אדרעס:

Редакція „Идише Цайтунгъ“, Вильна.

רעדאקטאר-הערויסגעבער פ. מארגאלין.

Изданіе «КАДИМА» Вильна:

1. Органы эконом. возрожд. въ Палестинѣ. 2-ое дополнен. изд
2. ידיעות וועגען ארץ-ישראל. צוזאמענגעשטעלט פון דעם יפו׳ער אינפארמאציאנס-ביורא. פינפטע אויפלאגע.
3. „בצלאל“, זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט פון ד״ר י. לוריא (יפו).
4. די מוסדים פאר דער עקאנאמישער אויפלעבונג פון ארץ-ישראל.
5. Что такое Базельск. программа? — В. Е. Жаботинскаго.
6. Плантація въ Палестинѣ. Д-ръ А. Рупина, Яффа.

ЦѢНА упомян. выше брошюръ: По 2 коп. за экз. без перес., за 100 экз.—1 р. 50 к. съ пересылкой.

7. Палестина. Перспект. и возможн. экономич. возрожд. Д. Тритча. Переводъ съ шестого нѣм. изданія. Цѣна съ перес. 15 к.—отъ 100 экз. 25 % скидки.
8. НАШИ БАНКИ—Б. А. Гольдберга. Цѣна 5 коп. безъ пересылки, За 100 экземпл. 5 руб. съ пересылкой.

Всѣми заказами для изд. „Кадима“ обращаться по адресу: И. Л. Гольдберга—Вильна.

סוכן „העולם“
למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאן (בימ״ס)

S. Druckerman, NEW-JoRK, 50 Canal str.

PALÄSTINA

Monatschrift für die Wirtschaftliche Erschlissung Palästinas.

הירחון היהודי היחידי המוקדש לחקירת פלשתינא.
מחיר הירחון לשנה על ניר פשוט 1,50, ועל ניר טוב 3 ר.
לזמן פחות משנה אין החתימה מתקבלת.
ברוסיה אפשר לחתם על הירחון אצל:
Б. А. Гольдберга, Вильно, Александровскій бульвар, 18.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философія)
Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik
Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)
Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.
работа изящная. цѣны умѣренны.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ, УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

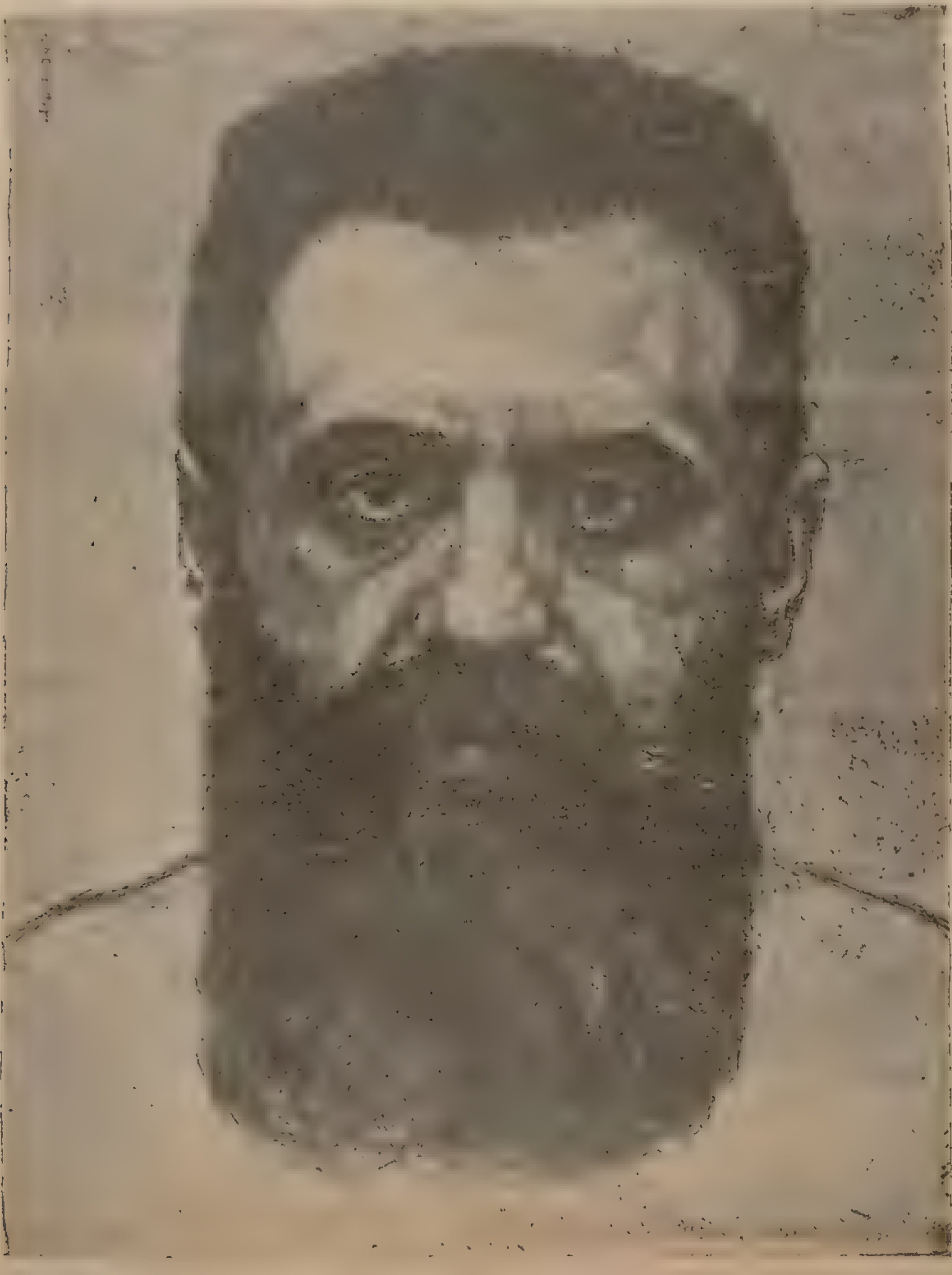
Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ВИЛЬНА, 23-го Іюня, 1909 г. № 21 WILNA, 3-ten Juli, 1909.

מאכס נורדוי.

לִשְׁנַת הַחֲמֵשׁ לִפְטִירָתוֹ.

עברו חמש שנים מאז נלקח מאתנו:

בעוד איש המופת, הגאון, חי, עלולים אנו לנכר את ערכו. אולם לאחר מותו יתרחש בו פלא, המרומם אותו למעלה מעל המון העם ומראה אותו לעיני הכל בצביונו האמתי, בתיר מפלס נתיבות, מורה דרך, מפרה, משפיע־אונים ויוצר ערכי מוסר חדשים.

פלא זה הוא שנוי הפרספקטיבה.

אדם מן השוק החוק־האופטי שולט בו: המרחק הזמני והמקומי מקטין אותו; ככל שהוא הולך ומתרחק מאתנו כן הולך מראהו הלוך והתכוץ וכן הולכים רשמי־תבניתו הלוך והתטשטש, עד שלבסוף הוא שוקע לגמרו ונעלם מן העין.

אולם הגאון הולך וגדול ככל שהוא הולך ונסוג אחור אל העבר. הוא הולך ונעשה יותר מרומם, יותר מזהיר, ושרטוטי מראהו הולכים ונעשים בולטים ביותר, עד כי הבאים אחריו רואים אותו ביתר בהירות וביתר זהר מכפי שראו אותו בני דורו.

ואת הפלא הזה אנו רואים בהרצל.

היום, חמש שנים לאחר מותו, עומדת לפנינו דמות תבניתו גדולה ומזהירה וקרובה לכלנו, מתנשאה למעלה מעל כל אותם האנשים, אשר לפנים נדמה, כאלו הם שוים אליו בגדלם אי גם עולים עליו. והוא טרם הגיע עד לשיעור קומתו היותר נעלה!

מי יפקפק כיום הזה, כי היה גאון, אשר כמותו תיליד ההיסטוריה היהודית רק אחת למאית בשנים?

הוא קם לישועת עמו. לצערו ולאסונו של העם היהודי נלקח מאתו הרבה קודם זמנו. אולם זכרו שופע עדיין ברכה, רעיונותיו משמשים לעמו מקור־עושר שאינו פוסק, ואת הרכוש הזה, שהנחיל לו הרצל, לא יאבד לעולם, כל זמן שיחיה ויהיה מוכשר להיות נוחל נחלה.

פאריז 19 יוני 1909.

ל"י.

אַחֲרֵי חָמֵשׁ שָׁנִים.

(הגיונות).

באחד מנאומיו אמר הרצל כדברים האלה: מפעלנו כל כך נעלה, עד שיש לדבר עליו רק במלים היותר פשוטות. והוא אמנם כן דבר, כל אשר שמע את דבריו עודנו זוכר את הפשטות הכבושה של נאומיו, את שקט־ההברה, את צניעות הדבר. וברגעי התלהבותו הגדולה, המתלקחת, היה הוא, נדמה, משפיל את קולו, משקיע את העוז, את האש התוססת במליו, כאלו חשבה לפוצץ אותן, ולעומת זה עוד יותר חזק הרשם של הכח הבלתי מצוי הזה שהיה מתבקע מתחת קלפתה של כל מלה ומלה עם כל פשטותן השוקטת למראה עין, „מנשמת רעיוני, זיוו והודו, שאב אותן!".

ורק במלים פשוטות יש לדבר גם על הרצל. כי כל מה שיש לאמר עליו, כל זה בעצמו ממלא תכן עז ועמוק את המלים ולו תהיינה גם היותר פשוטות.

אמרו על שיריו של המשורר האנגלי ברנס, שאין לחבר להם מנגינה מפני שהם הם כולם מנגינה;

* * *

חמש שנים עברו מיום מות הרצל. במשך העת הקצרה הזו השתערו על עמנו צרות אין־ספורות, נסיונות אין דוגמתם; כל אלה ירדו עד דכדוכה של נפש האומה ועקרו הרבה מזכרונה. רק תמונה אחת נשארה חקוקה בזכרונה חיה, בהירה עד היום הזה — זהו דמות דיוקנו של הרצל, זה האיש שכבר בחייו היה לגאון העם ומשושו, לגבור־אגדתו, זה האיש שכל עוד היה חי, יותר שקטה תוגתו של העם, יותר הזהיר עתידו. וביראת־כבוד מיוחדה שומרים את זכרונו אותו קומץ האנשים שהיו עובדים עבודת התחיה עד בוא הרצל, שנפשם היתה כמהה וכלה, מבקשה ומצפה לנביא ומנהיג, שנתמלאו גיל ביום הופיעו, שבמסירות ובאהבה למנהיגם עבדו יחד עמו, שאכולי יגון־קודר

תיאודור הרצל.

סְפִינַת־הָאֲוִיר הַמּוּנְהָגָה.

בדמדומי ערב ישבה תחת אילנות חבורה הגונה של נשים וגברים. הנשים היו כבודות, בכל מה שאפשר היה להכיר על פי כל תכונתה של השיחה, שהשתתפו בה רק הגברים. אף על פי שנדברו בענינים שונים באין אונס, בכל זאת לא נשמעו שום דברי ליצנות גסים ואיש לא עסק ביבילות או בחדשות היום הפחותות. הנשים אחראיות תמיד בעד סגנון־השיחה במסבת רעים, מפני שהגברים מכוונים לקרא את הכל בחוות עיניהן, גם את הנעלה גם את השפל. ברם במסבה זו יש אשר נועזו להוות הויות בקול ולספר ספורי־בדים מודרניים, אשר במסבה אחרת היו נראים מגוחכים.

אחד מבני החבורה, שבא זה עתה מפריז סח על הדברים שראה בעיניו. הוא דבר על המודות החדשות, אבל לא כחיט, אלא התאמץ לברר את מוצאם ומובנם של ההויונות. הוא החל באופן־הרכב, אשר שנה את מראה פני הרחובות. מי פלל כזאת לפני שנים אחדות, כי כלי־המשחק הזה עתיד לחולל מהפכות גדולות כאלה? עכשיו הנה מופיעות העגלות בלי סוסים. מה הן התמורות שהללו עתידות להביא? כל חדשה במקצוע חבור־הדרכים עלולה להביא לידי תוצאות כבירות ובלתי־צפויות מראש. באופן מוזר מתגלה החזיון הזה בחייו של המון העם, במעמדו החמרי ובמדותיו. מציצות ועולות מחלות חדשות, או מין האדם משתבח ומבריא יותר. תנאי הקיום משתנים בדורנו זה במהירות יתרה מבכל תקופה היסטורית אחרת.

בענין זה היו מסיחים שעה קלה. והנה אמר הדוקטור בלצון: תמה אני, על אשר איש מאתנו לא הזכיר עדיין את ספינת־האויר העשויה המונהגה.

„אנחנו כולנו חשבנו על אודות זה" ענה הצייר רוביר בטנוחה".

„אמנם כן" אמר הפריזי, „ההמצאה הזאת תצא סוף סוף אל הפועל. אפשר, שהאיש אשר יתמיה את המין האנושי בחדוש־הפלאות הזה, כבר חי בעולם. מתאוה אני לדעת, מה יהיה מראה העולם לאחר שתתגלה המצאה זו".

„ואני" אמרה אחת הנשים „הייתי מתאוה לראות את האיש, אשר יגלה את ההמצאה: זה יהיה בוראי גבור, בן אלים!".

„סבור אני להפך" אמר הדוקטור בצחוק „זה יהיה בן אדם מגוחך, בעל־הויה מסכן ולא־יוצלח. את התעמולה שלו יגנבו ממנו; אחרים יעשו בו עושר והוא לא יקבל מאומה מלבד מצבה — לאחר מותו. אולם את חייו ימררו בלי ספק מרבה להכיל. ובצדק! ההמצאה תהיה פשוטה עד מאד וקרובה אל הדעת. מדוע עברנו עליה כולנו בלי שים לב? כמה גדול העלבון שלנו! חושב אני, שבשעה שאשמע, שאחד ממכירי המציא את ספינת־האויר המונהגה אכהו על הלחי. מדוע היה הוא הממציא ולא אני?".

והנה נשמע קולו העמוק של הצייר רוביר, אשר אמר: „ספינת־האויר המונהגה כבר המצאה ואני יודע את האיש הממציא אותה".

כבר שלטה אפלה, עד כי אי־אפשר היה לראות ברור את שרטוטי פניו של האיש המדבר. הוא אהב לספר ספורים, אשר לצון וכבד ראש משמשים בהם בערבוביה. הנשים ידעו זאת ולפיכך בקשו ממנו: „אנא ספר לנו את הדבר".

והצייר ספר את הדברים האלה:

שמו היה יוסף מילר: שם זה אינו חשוב ביותר, אולם הוא קבל אותו מאביו. הזקנים שבגרי הרחוב לוידאן, אשר בגליל השמיני, עדיין

הלכו אחרי ארונו ושגם עתה הם ממשיכים את עבודתו. אחד מידידיו של הרצל, לא־ציוני, כתב אחרי מות הרצל כדברים האלה: „ואת דרכי בחיים יגיה האושר, שהייתי חברו בספרות". את האושר הזה מרגישים ביחוד אנחנו, שעמו יחד עבדנו וכאחד נדבקנו ונלחם בעד משאת נפשנו. וההכרה הזו, כי בני דורו היינו, כי אתו חיינו ועמו עבדנו, היא היא הזורעת אורה ואושר על דרך חיינו ועבודתנו וממלאה את לבנו גאון.

חי חי הוא לנגד עינינו בימים האלה. הנה היא בת־צחוקו־המקסימה, הצנועה ונוגה. הנה הן עיניו הכמהות ועורגות עריגת־נצחים. בהן הנה נשקף כל צערו העמוק ותקות עמו הנושנה. הן הן העינים אשר נשאו מבטן מעבר למרחקי החיים וקורותיהם, לעמקי זמנים ודורות, העינים אשר חזו עולם אחר, עולם פלאי לאחרים ואינו נראה.

„כל העינים יפות, כשהן פונות אל השמים", ועיני הרצל יפות היו בכל עמק מובן המלה הזו. ואשר ראה את עיניו, ואשר קלטה נשמתו מתוכן לו גם זהרור אחד לא ישכחן לעולם. והתלקח הזהרור בקרבו, ונצתה הנפש וערגה לאותו העולם שחזו העינים ההן, לאותו העולם, שאליו קרא הוא, שאליו משך משכה גם הויתו לעצמה.

ובכל זמן, במשך חמש השנים האחרונות, שנות ההתבדרות והמבוכה בקרב היהדות, בימים הקשים, בשעה שהיתה מלחמתנו נטושה בסביבת קור־קפאון, התנכרות וחסר־הבנה; בשעה שמסביב רבו כל כך שלוי־הנפש ופקחי הדעת, אלה שכל ימיהם תוכם חולין באין חזון ומשאת נפש, באין הבין כל שאיפה שאין עמה חיי־שבע, חולין נהנים מעצמם, אלה, הפקחים והמחוכמים, שגם מוראות חיי העם היותר איומים לא יכלו להחריד אותם מרבצם השאנן ולהפריע את מנוחתם הנעימה; אלה שהשם „בעל דמיון" הנהו להם הגרוע בשמות הגנאי, שהמלה איש הרוח היא להם שם נרדף עם „משוגע", באותם הימים, כשהיינו רואים מסביבנו אלה בני האדם, והנשמה היתה משתוחחת ומתקדרת — היה עולה אלינו דיוקנו של אותו מנהיג, של אותו חולם שגיא ונהדר, של אותו בעל הלב הגדול שנגע ביסורי העם החומריים והרוחניים, של זה שהיה עונה את שואליו שלא הבינו, מדוע התמכר הוא לעבודת העם היהודי, הוא, שצרות היהודים אינן נוגעות כלל בו בעצמו — לאמר: „אם יולד בלב אדם רעיון, והרעיון ממלא את כל נפשו, מרעיד אותו כולו ואינו נותן לו מנוח; — אות הוא, כי אמת הוא הרעיון הזה. ומאליו מתגלה אז לעינינו כח דמיונו ואמונתו שלא ידעו ולא הודו בכל מכשול ובכל מעצור, „אין דבר אי־אפשר בעדנו", „כשתרצו, לא תהיה זו אגדה".

ובשעה שטמטום־הלב והשפלות היו שפוכים מסביב, בשנות העדר הבנה ואמונה במסירות לשמה, בשעה שעל לוחמי חפש עמם היו טופלים חשדים ודבות שוא ומעפרים לעומתם בעפר, — והיו הידים רפות, והנפש מרה ומתענה ושואלת: היש להם לאלה תקנה, השוה לעבוד בעד שכמוהם? — אז, בימי ספק וממרורים, דמותו של מנהיגנו היא שעמדה לנו והיא שלמדתנו להשכיל ולסלח. זכרנו וזוכרים אנו גם עתה את דברתו אשר שם בפי אחד מגבורי ספורו „ספינת־האויר המונהגה". כאשר ספרו על אדם אחד שהרס ואבד לדעת את המצאתו הנפלאה „ספינת־אויר מונהגה", כי ראה את בני האדם מסביב והנה אינם כדאים וראוים להנות ממנה, „כי אין אלה ראוים לעוף, כי יכולים הם רק לזחול" — „אמר אחד השומעים: הוא שכח כי לא לבני־דורו ולא לפחותים בהם עבד עבודתו, כי אם לדורות הבאים. האנשים המעולים בוא יבואו". — „ודבר אחד היה חסר אותו אדם לאצילות נפש — הוסיפה גברת אחת מן השומעות — מדת הסליחה".

ובימי עבודת־החולין הפעוטה, שלרבים היא מתרוקנת מעט מעט מנשמתה, מפיגה את הודו והדרו של הרעיון שלשמו היא נעשית, בשעה שרבים מסיחים מלבם, כי אין עבודה זו אלא אמצעי, דרך אל מטרה הנשגבה ממנה לאין שעור, בשעה שהרגעי, החולף, מאפיל ומשכיח את הקים והנצחי, — אז יקום לפנינו זה האיש אשר רק האידיאלים היותר נשגבים של האנושיות היו חלומו על עתיד עמו. עולים בזכרוננו דבריו שכתב זמן מועט לפני מותו אל הצעירים:

יזכרו בודאי את אביו, אשר ישב במרתף קטן סמוך לרחוב המבשלים ועסק בטליאת נעלים כשפניו היו מאירות בשעת מלאכה כפני אחד הפלוסופים היונים. אני מציין במתכוין את השם ואת הרחוב כל כך בדיוק, לבל תחשבו, כי הספור הזה הוא כולו קלוט מן האויר. אדוני הדוקטור, עשה נא חקירה ודרישה ברחוב לידאן, אם לא גר שם לפנים רצען אחד ושמו מילר.

יוסף מילר למד אצל חרש אומן את מלאכת המכניקה. במשך הזמן נעשת לשוליה ובאחד הימים המציא את ספינת האויר המונהגה. נראה הדבר, כי את מהות ההמצאה גלה מתוך עיון ושקול הדעת מרובה. ידיעתי בתורת הפיזיקה איננה גדולה ולפיכך ארמה, כי הביאור שלי יהיה לקוי.

רק את האחת יודע אנכי, כי יוסף מילר לקח לו למוצא חקירתו את התפוח. הוא התבונן, כי מצבו של התפוח באויר שונה, למשל, ממצבו של כדור הארץ. אם אין אנו רוצים, שהתפוח יפול על הקרקע צריך להניחו על השלחן. לעומת זה מרחפת הארץ חפשית כחללו של העולם. התנועה משמשת איפוא במקום מסעד ומשענת, ולפי זה יכל כל גוף להשאר פורח באויר באין מעצור, אם התנועה והסבוב שלו יהיו מכוונים בשעור ידוע לפי מדת משקלו. יוסף מילר חשב את חשבונו של השעור הזה וימצא גם את חמרי הנפץ, אשר שמותיהם נתעלמו ממני ברגע זה, ואשר בהם אצור הכח הדרוש להוליד בליהשך את התנועה, כי בשעותיו הפנויות היה עוסק בלמוד החימיה, לפי ששער זה כמה, כי את התנועה באויר אפשר לחולל רק על ידי שורה בלתי פוסקת של התפוצצויות קטנות, שיש לנו אם אפשר לומר כך, שליטה עליהן. כיצד שעבד לו את כח ההתפוצצויות, כיצד השתמש באדים של חמרי הנפץ, טרם נתן להם לנדף, למטרת סבובה והטיתה של כל מכונת הספינה, את כל זה לא אפרש לפניכם. ענין זה יוגיע את הגבירות. מלבד זה, הרי אין אני רוצה כלל לתאר את ספינת האויר, אלא את הגורל המיוחד במינו של ממציאה.

ארבע עשרה שנה חשב יוסף מילר מחשבות, הגה בספרים ויעשת חשבונות ונסיונות. ובכל זאת לא בטל ממלאכתו ויהי פועל חרוץ לבעליו. רק לשיחות רעים ולמעשי אהבים לא נטל לו פנאי. אך בהגיעו לשנת השלשים והחמש לימי חייו, בעצם השנה שבה גלה את ההמצאה שלו, התודע אל בתולה קנתרנית אחת שגרה בשכנותו ושלקחה את לבו. בכל יתר הדברים היה אדם נבון דעת. זה ניכר היה ביחוד על פי אותו האופן, שבו דבר אחר כך הוא עצמו על דבר ההמצאה שלו. לדבריו לא גלה אותה אלא במקרה ובעצמו של דבר לא לו לצדקה תחשב, כי הוא מצא אותה, כשהיה מנשש כעור קיר. אמנם אותו הרגע, אשר בו הכיר, כי פתר את הפרובלימה של הפריחה היה בשבילו רגע של התרגשות נמרצה. מעיניו פרצו דמעות והוא בכה גלמוד במעונו הדל. ברם, מה שמצא לא היה עדיין אלא הלכה גרידא; רק מילודיה ולא יותר, אפס הוא ידע תיכף גם את מערכת כלי השיר אשר ינגנו את המילודיה הזאת והוא שער מראש, מה נהדרה תהיה המנגינה ומה גדול יהיה שברונו ומצהלותיו של הקהל.

ואז הבליג על סערת רוחו והתחיל לעבד את תכניותיו לפרטיהן. שוב עבד עבודה ארוכה ורבת עמל. כאשר גמר לכסוף את מעשי השרטוט, את התשבונות וקצבת ההוצאות הגיש את כל אלה לפני אדוניו האומן. הוא חפץ, כי אדוניו יתאחד לאגודה עם אומנים אחרים וכי האגודה הזאת, אשר אליה יצטרף עוד מנין של מיכניקים מלומדים, תוציא כרוז אל הקהל, בכדי להמציא את סכום הכסף הנצרך. הסכום הזה היה גדול, סמוך לשני מיליונים גולדן. כי מן הצורך היה לבנות בית חרשת מיוחד למעשה החלקים השונים של הספינה. מלבד זה דרושות היו לבורטוריות מיוחדות למעשה חמרי הנפץ. כללו של דבר, נחוצים היו לא פחות משני מיליונים.

אדוניו צחק לו בפניו ויאמר: מוטב שיגרש את השטות הזאת מלבו; זהו ענין שגעוני, אשר שום אדם בר־דעת לא יאבה לטפל בו, יוסף מילר

פעם אמרתי כי רציונות היא אידיאל נצחי, ואמנם, מאמין אני, כי גם אחרי שתהיה א"י בידינו, לא תחדל רציונית מהיות משאת נפש, מפני שהציונות, כפי שאני מבין אותה, איננה רק שאיפה לדמציא לעם היהודים מקום מקלט, כי אם גם שאיפה לשכלול רוחני ומוסרי".

וגם עתה, כשקמו לפנינו תעודות חשיבות וקשות, כשאנחנו מתענים ומבקשים דרכים חדשות, הנה בכל מקרה ולכל מאורע תתעורר בלבנו מאליה מחשבה, איך היה הוא מתיחס אל זה, מה היה עושה הוא, מנהיגנו מאציל-הרוח, שגם עתה רוחו קוראה אלינו מבית קברו לחיות ולהלחם.

* * *

ויש שהוא נקדש בעינינו לא רק בתיר בחיר העם, סמל פליטת יפיו ועוזו, לא רק בתיר מנהיג למפעל משאת-חיינו, בתור משיב לתחיה את תקוות העם כי מצודדת האישיות האינדיבידואלית השלמה בכל מלוא יפיה, וכאלו על ידה הפיק הטבע להראות עד היכן, עד איזה גובה בלתי מושג יכל להגיע האדם.

הנפש מתמלאה גיל וגאון בזכרני, כי בקרבנו ואצלנו היה חי ועובד איש אשר כזה, כי עוד יש אשר בקרב אותו המין בני האדם זוחלי-עפר, מעוטי-הדמות ודלי-הנשמה, שקומה אחת לכולם ומראה אחד לזה כמו לזה, כאלו במדה אחת נמדו כולם, כי יש אשר יופיעו אישים אשר כאלה. הולכת וגדולה האמונה באדם, בזיו נשמתו ותפארתה. מאליה מתחילים מפכים ונובעים נעגועים עזים לנהדר, לנשגב. מאליה מתחילה הנפש מתרפקת על יפיה שנועד לה והמעוב והעומם תחת אבק-החיים, נפתוליהם ושאונם.

אחד המבקשים ערכי יופי חדשים, סופר נוצרי ידוע בספרות האשכנזים שידע את הרצל ואח"כ התודע אל הציונית, אומר: „הרגשתי, כי זהו חלום-יופי מקסים ומצודד, כי רק אומה רמה זוכה שיראו לה מראות כאלה. ועוד ראיתי ויהי בעיני לפלא: כל ימי ערגה נפשי וכלתה לרעיון-גבירים. אמרתי, אך זהו אסון זמננו, כי עני הוא מגביר, ולכן היא קודר ושומם, ואהי תמיד נידד ותועה במרחבי האמנות, ועיני כלות לתור ולבקש את ההיד שבגבורה. הבו לנו רעיונות-אלים, הבו לנו גבור באדם! כמה פעמים קראתי את הקריאה הזאת, והנה נתנו לנו היהודים את זה! כולנו התאוננו, תלונה אחת היתה בפי כולנו: — אנשים קטנים כבינוני, כתרוני ריקי-נפש, אמירי-קפאון קטנונים, ואדם אין, ואין גבור... והנה הנם! ולמראה הגבורים האלה אנחנו גם אנו מתנשאים ומשתפרים".

* * *

ואדם זה בעל האישיות האינדיבידואלית המיצקה עד להפליא, בעל הרצון הכביר שאין לפניו הכנעה, בעל ההכרה הבהירה, היודע ומכיר את גודל תעודתו ואת אחריותה, אדם שבודאי היתה בו נטיה של שליט ומצוה, נטיה המצויה בטבע כל אדם גדול — אדם זה היה לפעמים נפלא בענותנותו. ביכלתי לשכח ולטשטש את אישיותי, כשהיה הדבר נוגע לעבודת העם. הוא השתדל והתאמץ תמיד להפריד את הרעיון מן האישיות — „איש זה או אחר יחלוף ועבר, והרעיון יעמוד".

ידידו וחברו היותר קרוב של הרצל, מאכס נורדוי, מספר, כי הוא אמר פעם אחת במעמדו של אלכסנדר מרמוריק כדברים האלה אל הרצל: לו הייתי אני מן המאמינים ולו הייתי רגיל לדבר בלשון מיסטית הייתי אומר, כי בואך אל העם בימי מצר ועני האלה — יד ההשגחה היא שעשתה את זה. השעה הקשה והרעה הזו היתה חסרה איש מופת, אדם בלתי-מצוי, והנה באת אתה להשיב תקוה למתיאש, להבטיח עתיד לידים הרפות.

פני הרצל אדמו מתוך ענותנותו התמימה שלא ידעה התחפשות, הוא גם התרגז...

לא ולא, איך אתה יכל לאמר דברים כאלה, אתה המבין לפרושה של מלה. אין כל דבר לא-מצוי. לא רגיל במקרי אני. ולו היום אני חילף, ובאו על מקומי למאות ולאלפים ודגישו את עצמם לבחירת העם והמשיכו את עבודתי מן המקום ששם הפסקתיה.

הלך מאתו בבשת-פנים, אולם מן הרמצאה שלו לא הסתלק כל עיקר. הוא רק אמר לנפשו, כי אי אפשר לו לצפות לחסדיהם ולעזרתם של אחרים. ומתוך ארך-הרוח הכביר המיוחד לו התחיל לחפש אחרי אמצעים מעשיים, בכדי להוציא את מחשבתו אל הפועל.

בין כה וכה נודע הדבר בבית המלאכה, כי רוח שטות נכנסה ביוסף מילר. חבריו הפועלים התחילו לקנתר אותו על דבר ספינת האויר המונהגה, והוא צחק מטוב-לב על הלצותיהם רגכות. בין הפועלים נמצא ליצן אחד, דוגמת אותו הבדחן, שאפשר לפגש בכל מקום, שאנשים אחדים חיים בחבורה אחת, הלז הרע להתעולל במפציא שלנו יותר מכל חבריו. זמן מה סבל יוסף מילר את עקיצותיו, במנוחה. אולם פעם אחת התקלס בו הבדחן בפני רבתולה הקנתרנית והיא צחקה על הלצותיו בקול, עד כי נמהן לבו של הממציא האומלל. היא הוסיפה מהתלות אחרות משלהן; אולם גם בעד זה הטיל יוסף מילר בנפשו את האחריות על ראש הבדחן, מפני שעדיין אהב את הבתולה הכתומה ולא חפץ להודות לעצמו, כי קשת לב היא. למחרת בבקר כאשר נטפל אליו הליצן שוב בדברי בדחנותו, התנפל עליו יוסף מילר ויכהו מכות נמרצות, עד שכמעט שלא נשברו גרמיו. הוציאו את הליצן כל עוד רוח חיים בקרבו אל החצר; ברם, עד מהרה התעודד ויחי. יוסף מילר שב במנוחה לעבור את עבודתו, כשהוא מוקף יחשי כביר ידועים מצד חבריו. בעבור שעות אחדות קרא אותו אדונו אל החדר; שם נמצאו שני אנשים זרים, אשר שמעו על דבר ספינת האויר המונהגה וחפצו לדבר עמו בענין זה. בחפץ לב ובהתלהבות הציע לפניהם יוסף מילר את כל רעיונו. נראה רדבר, כי הענין מצא חן בעיניהם והם בקשו אותו ללכת עמם. הוא עלה אל מרכבתם והם הובילו אותו אל בית המשוגעים.

שם נמצאו ממציאים אחרים של ספינות אויר המונהגות ויוסף מילר התרועע עמם בידידות וכפקחות. הוא הכיר וראה עד מהרה את המשגה שעשה: ממציא שכמותו איננו רשאי להיות רתחן; כי הבריות דנים לכף חובה את כל מעשיו של האיש, החושב מחשבה גדולה. את פועל אחר ודאי שלא היו שמים בעד מעשה-הכאה כזה אל בית המשוגעים. יוסף מילר היה, לאשרו, בעל רוח עליזה במדה מרובה. הוא נשא את גורלו במנוחה. בקורת רוח היה מכלכל את הצפרים שקננו בגן היפה אשר ליד בית המשוגעים, הקשיב אל רננת האביב שלהן ויתבונן אל דרכן, כיצד הן פורחות. התבוננות זו עוררה אותו לעשות תקונים אחרים בהמכונה שלו. מובן מאליו, שלאט לאט עלתה בידו להוכיח להרופאים, כי כבר שבה בינתו אליו וככה הוציאו אותו מקץ ירחים מספר לחפשי, כאדם שכבר שב לאיתנו.

יוסף מילר לא היה כסיל, אף על פי שהיה אדם גאוני. הוא היה מחונן בחוש המציאות ויסתכל בעינים בהירות אל צרכי החיים הפשוטים. הוא אמר לנפשו, כי עליו להשפיל את כח דמיונו למטה, בכדי להיות למה שקוראים הבריות הבר מועיל של החברה האנושית. ולפיכך הלך אל חרש איליקטרי ובמשך עת קצרה השבית לו מכונות אחדות, עד כי הלז מהר לעשות אותו לשותף בעסקו, בכדי שלא יעזוב איתו. על אודות ספינת-האויר המונהגה לא הוסיף עוד לדבר. לעומת זה יצר מוציא-פקקים חרש, מחליץ-מכנסים, גליל של כבסים, מגהץ לחיטים; כללו של דבר, הוא עסק ברמצאות כאלה, המבכרות את בעליהן על הבריות. ההמצאות האלה אמנם לא הכניסו לו הרבה, מפני שלא השתדל לקבל עליהן פטינט בכל המדינות. אפס בשעה שהמציא מעכב הפועל מאליו בשביל מסלות-הברזל השתחרר גם מן השריד האחרון דזה של אידיאליזמוס. הוא מכר את המעכב הזה בעד חמישים אלף גולדן לאחד הקבלנים, שהתעשר מזה. כשנודע הדבר לאותה הבתולה הקנתרנית, באה אליו בלב מלא אהבה והערצה לו. הוא נתן לה מעט כסף ובקש מאתה, לבלי להטריד אותו יותר. הוא הלך הלוך והעשות מעשי יותר ומכובד יותר. אחר כן המציא שפופרת של גומי בלתי נקרעת

מה גדולה ומה נוראה היתה שגיאתו! כמה טעה הוא האחד, שאין דוגמתו, האחד, שאין תמורתו.

* * *

הוא מספר ע״ד שובו אל עמו, ע״ד חפצו לחנך את בניו, שיהיו יהודים שלמים ונאמנים, ולמענם התחיל מדליק בחג המכבים את המנורה — המאור העתיק והנושן של העם. המנורה שעברה מיובל אל יובל—מנהג־עם עתיק, שמאות שנים לא הריקו את תכנו, ולא הניסו לחלותיותו. נר הדליק נר, אבוקה אחת את רעותה. המנורה היתה לו לסמל התלקחות האומה. הוא חפץ לחדש תבניתה הקפואה, להשקות את שרשיה, כהשקות את שרשי העץ, מבלי לנגע בצביונה העתיק, העדין.

הוא חשב, כי שיבתו לאחיו הוא רק מעין מלוא חובת האדם לעמו, כי בזה הוא עושה רק את הישר והטוב, אבל היא מצא גם ספוק געגועיו ליופי. המנורה היתה יפה...

הוא הצית את האורות; ומתוך זוהר האורות האלה עלתה עלה והתלקח האהבה הגדולה, אהבת הפלאים לעמו, זו אכלה ושרפה את לבי. ונאמן הוא אותו הכהן שהיה מדליק את הנרות— נר־השמש, שאין אשו אלא להדליק את שאר הנרות. „בראשונה יבער נר אחד, ועוד שורר מסביב החשך. מהבהבת אבוקה גלמודה ונוגה. אחרי כן תלוה אליה עוד אחת, עוד אחת... החשך חלוף יחלוף...

בין הצעירים ובין האומללים יתלהב האור בראשונה, אחר כן ילוו אליהם גם אחרים, אוהבי יושר וצדק, חופש וקדמה, אהבת־אדם ויופי. וכשיעלו כל הנרות, נפשך שמחה ותמהה למראה פועל־ידיך, ואין גורל חביב ומזהיר מגורל כהן־האור...״

והוא קם ויהי אותו משפיע־האורה, אשר הדליק לעמו את אורות התחיה, אורות חנוכת העם.

וראה כל אחד וקם ועשה כמוהו והיה לכהן האור, למדליק נגוהות באפלת חיי העם, לחוצב כתחת ערמות הסלעים שכבות־ זהרה, כמוהו גם אנו צריכים לזכור ולהאמין, כי—

„אִם הָרְרֵי נֶשֶׁף עָלֵינוּ נֶעֶרְמוּ ;
לֹא דָעֲכוּ כָּל הַנִּיצוֹצוֹת, לֹא תָמּוּ :
מֵהָרֵי הַנֶּשֶׁף עוֹד נִתְצַב לֶהָבָה,
מִנִּקְיקֵי הַסְּלָעִים–סַפִּירִים לִרְבָבָה,
עַל־קַרְקַע הָעָם וּבְהִתְהַוּוּת נִשְׁמָתוֹ
עוֹד תִּגַּהּ וְתִנּוֹצֵץ שְׁכִינָתוֹ...״

* * *

אפשר שכבר עברו הימים היותר קשים לתנועתנו, ימי נכיון ובדידות נדחת. מעוט קטן שאין כל כחו אלא באהבתו לעמו, באמונתו בצדקו ובנצחונו של משא־לבו, נשא את רעיונו נשא ועבר את דרך הימים הרעים, ולא נפל לבו, ולא כשלו רגליו מפני חמת סופה וסער שהשתרעו על ראשנו, בשעה שתקפו את העם בהלה ומבוכה, ורבים מאלה התיעים לתור ישועה קרובה, בראותם את דרכנו והנה היא ארוכה וכבדה וירתעו ויסוגו ממנו וילכו לקדם כל גאולה־מדומה. ואותו הקומץ הוסיף לעמוד במלחמתו מבלי אבוד דרך ומבלי הרפות מדגלו גם אז, כאשר היו קרני חופש־זרים מעורות עיני רבים, כאשר גברה תריעת המלחמה הזרה וכאילו החרישו כליל את קולנו הקורא לתחיה, ויגרפו ויאבדו הנחשלים והכושלים, אלה, שאבדתם, כמו שאמר מנהיגנו, איננה אבדה.

ועתה זכינו לימים טובים יותר, לימים שבהם השקפותינו פורצות וחודרות בלי חשך אל לב הקהל העברי. ויותר ויותר מתקרבים ובאים אלינו מאפסי העם ומקצותיו. ובקרב העם, בקרב כל אלה המוכשרים לחיים, בקרב כל אלה שלא נשרו כמו עלים נובלים מן האילן בימי סער, אנו נוחלים עתה נצחון אחרי נצחון במובן הכרת צדקת רעיוננו, נחיצותו ואמתו.

ויש שכאב ובושה יתקפונו בזכרנו את אלה שעמדו מנגד באותם ימי האפלה, כשהיה דמנו שותת, שארית כחותינו כושלת ואנחנו נלמודים מאין מבין; בזכרנו את אלה שלא היו עמנו. כשהיינו עוברים את כברת הדרך היותר קשה, בשעה, שכבדי

בשביל הווילוסיפידים והשתכר בה את המיליון הראשון. עששית של גאון חדשה שהמציא הכניסה לו שני מיליונים בצרוף פרסום עולמי. לבסוף כונן בית־ חרושת גדול למעשה מכונות, אשר מתוכו יצאו הלוקומוטיבים היותר ענקיים.

כשהגיע יוסף מילר עד הלום, מסר את כל עניניו למנהלי העסקים שלו ויסע למסעיו. הוא בנה לו אניה נאדרה, אשר קרא לה בשם „איגיאון״. אצלי הזמין את קשוט הכתלים אשר בחדר־האוכל והטרקלין; אז הכרתי אותו לדעת. הוא היה אדם עליז רוח, אשר בוה את בני האדם ואשר יצר לו את אשרו בעצם ידיו. באניתו היפה היה נוסע לעתים תכופות מטריעסט אל אחד האיים הדרומיים. מה מעשהו שם, לא ידע איש. אפילו למתי סודו לא הגיד דבר, וזולתי שהוא בונה שם בית־חרושת חדש. אלמלי כבר ידעתי את מאורעות חייו הקודמים; כי אז אולי שערתי, מה הוא עושה שם בסתר. אי לזאת נגלתה לי התעמולה רק בשעה שהזמין אותי ביחד עם עוד שני אנשים אחרים למסע־אביב באניה „איגיאון״. בדרך ספר לנו את קורותיו. הוא חפץ להיות ממציא מאושר ולא אחד מאותם ה„קדושים״ של הפרוגרים, שמענים אותם כל ימי חייהם. ולפיכך הלך בדרך המעשי, למן מוציא־הפקקים עד הלוקומוטיב.

בלילה הגענו עד האי. על מרומי הסלע דכרנו את רשמי־התבנית של בנינים, אשר מתוך אחדים מהם התנוצץ מאור איליקטרי. יוסף מילר בקש אותנו ללכת לשכב. הוא עצמו ישב בסירה ונסע אל היבשה. אולם שלשתנו נשארנו עדיין כשעה על מכסה האניה ושוחחנו. פתאום השמענו שלשתנו בבת אחת קול צעקה. קיר החומה הקודר, אשר לפני אחד הבנינים שעל הסלע, שקע, זרם של אור השתפך על הים ומתוך הפתח הרחב של הבנין התפרץ בקול נהם, בשאון ורעש איזה עצם גדול בעל עינים לוהטות. העצם הזה כבר הספיק להעלם בחשכת הלילה בטרם נתישבה דעתנו עלינו ונגרשים קראנו את הקריאה;

„ספינת האויר!״

נגרשים ונרעשים חכינו שעות הרבה לשוא לתשובתו של העוף הפורח; לבסוף תקפה עלינו העיפות ואנחנו נרדמנו תחתינו. עם קרן השמש הראשונה העיר אותנו יוסף מילר ויאמר בבת־צחוק:

„הראיתם כבר את ה„האלקיאונה״ שלי? בלילה הזה עפתי בה מעל לקונסטנטינופול וקפריסין. עתה אראנה לכם לאור היום״.

הוא הוליך אותנו על ראש ההר. בבנין שעמד על גב המורד הזקוף של הסלע ושהיה דומה לתחנת־מירות נחה ה„האלקיאונה״ על פסי ברזל. בצורתה נדמתה לילק, חלקיה המוצקים היו עשויים אלומיניום וחלקיה הרכים היו של משי לבן כפול מאה. יוסף מילר עלה על הרכב הנפלא הזה ויפנה אלינו בפנים של שאלה. אנחנו עלינו אחריו. לבי דפק בקרבי בחוקה. שני בחורים יונים, שכבר היו מצויים אצל מסע־האויר הזה, הצמידו אותנו הדק היטב אל מושבותינו ואחר קפצו במהירות גם הם אל אחורי הרכב. אדונם נתן אות ואנחנו היתלקנו מתוך הבנין הלך והתנשא למעלה. מתחלה פחדתי פחד גדול, אולם אחר כך גבה ורחב רוחי בקרבי. אנחנו ישבנו מאחורי המתמה־מרות אשר צורת פסל (קייל) לו ושהיה עשוי מגביש הרים ולא הרגשנו שום אי־נעימות, עד כמה שלא טסנו במהירות נמרצה. אפס לעתים היינו מרחפים בלי תנועה או היינו משוטטים במעגל הלך וירדת למטה, וכאותה שעה נדמו כנפיה הנוצצות של „האלקיאונה״ לכנפי נשר. אם השפלנו אז לרדת עד לראי הים, אז היה היתה מועקה באחד הכפתורים, בכדי להעלות אותנו שוב בקו ישר למעלה. לאחד היונים היה כניר זהב והוא נגן עליו וישר שירים קדומים. אני לקחתי מידו את הכנור ואשיר את שירת האביב

ללכת עמנו היה נחוץ לשחות נגד הזרם; בזכרנו את אלה העומדים גם עתה מפקפקים ומחכים למאורעית הבאים מבלי מצא אמץ בלבם להסתפח אלינו. אבל ידע ידענו, כי כולם כולם יבאו אלינו, כי כולם יהיו באותה האניה, שפניה מועדות מזרחה.

הרצל מספר על דבר אניה המפליגת אל המזרח.

היו רבים שמאנו לרדת באניה בנמל הראשון, שמשם יצאה. אלה — קשה להם נסיעה ארוכה בים, יראים הם מפני המית הגלים וטלטלת-אניה בלב ים, ואלה — אין לבם בוטח בטיב האניה וקברניטה. חפצים הם להוכח, המנוסה האניה, המונהגה היא היטב. ויש גם שאחרו לבוא לשעת-ההפלגה, או שלא עלה על דעתם, כי בדרך זו אפשר לנסוע למזרח. ושונים הם הטעמים והסבות שבגללם אין יורדים אל האניה בנמל הראשון רבים מאלה שילוו אחרי כן בדרך, ושסוף סוף יתאספו גם כולם אל האניה ההולכת אל המזרח.

ויותר ויותר הם באים ונלוים אלינו אלה הנוסעים שפגרו מבוא. „וכשיכנעו הפגעים והמעצורים, היותר קשים, ושרצו והמו כל אלה „מושיעי העם". אך ידוע ידע העם, מי הם אוהביו באמת — הם אלה שלא את טובתם הפרטית בקשו בציונות, אלה שלחמו וסבלו בשעה, שהעבודה הנחילה קלון תחת כבוד, בשעה שהעבודה לא נתנה תועלת פרטית לעובדיה כי אם דרשה קרבנות".

ובשמחה ובגאון אנו יודעים ומכירים, כי אנחנו היינו הראשונים באניה המוליכה לחפש העם ולישועתו, כי אנחנו נשאנו וסבלנו את כל כובד הדרך, כי אנחנו הראשונים סלונו אותו הדרך, שבו יקל לאחרים ללכת.

* * *

ויותר מבכל עת אני מרגישים בימים האלה את העדרו, עתה, כשיותר ויותר מתכוץ החוג שבו נאנק ונחנק העם, ובחיריו מתלבטים ומאבדים את כחם למצא לו מוצא מצר, עתה כשהוסרו מכשולים רבים, שעמדו כקיר ברזל בפני מנהיגנו; בימים האלה, כשאנחנו רואים את עצמנו לפעמים נבוכים, ושחים תחת כובד העבודה הקשה, הדורשת כחותיו של עם שלם וחי, שמשאת נפש אחת כנסה ואחדה את כולו, כשאנחנו רואים אותה העבודה מעמסה על המעוט הקטן של העם—בימים האלה הננו מרגישים ברגש מענה ונוקב עד תוכה של נפש, עד כמה הוא נחוץ לנו, הוא בלבו הגדול, במעוף דמיונו הנובע, המרקיע, בכשרון-הפלאות לכנוס ולאחד.

„... רַב פְּעָלִים, אִישׁ חַי, אֲשֶׁר יִפְעַם בּוֹ לֵב,
וּבַלֵּב יִבְעַר זִיק זִיק מַרְתִּיחַ הַדָּם,
וּבָרֹאשׁ יָגֵהַ שְׁבִיב מֵאִיר דֶּרֶךְ הָעָם,

— — — — — — — —

אֲשֶׁר מְעַט מַשָּׂא-לֵב, הַרְבֵּה אֱמֶת, עֱזוּז,
שִׂנְאָה עַזָּה לְמִנַת חַיֵּי עַבְדוּת וָבוּז,
חֶמְלָה גְדוֹלָה בַּיָּם, רַחֲמִים כַּבִּים כְּגָדוֹל
שֶׁבֶר עַמּוֹ הָאֻמְלָל וּכְכֹבֶד הָעֹל.

כָּל זֶה יֶהֱמֶה בַלֵּב, יֶהֱמֶה יֶחֱמַר כַּיָּם,
כָּל זֶה יִבְעַר כָּאֵשׁ, יִבְעַר יַצִּית הַדָּם,
כָּל זֶה יִרְעַם כְּהֵד תָּמִיד יוֹמָם וָלַיִל:
קוּם עֲבוֹד, קוּם עֲשֵׂה, כִּי עִמָּנוּ יִשְׂרָאֵל!"

* * *

ישנה אגדה לאחד הסופרים תרוסים, העולה על זכרוננו תמיד בזכרנו את הרצל.

חיו היו בימי קדם אנשים עליזים, גבורים ואמיצי לב, ויהיו האנשים שמחים בחלקם. והנה הגיעו להם ימי רעה: שבטים זרים באו וינשלום מאדמתם ויגלום אל עמקי ועד עבה ואפל באין קרן שמש להאיר ולחמם, ואדי רעל היו עולים עד להחניק, והאפלה העיקה עד נפש. וכשעברה רוח סערה וגבר עוד יותר הפחד, ויהיו האנשים נופלים חללים;

אשר ב„הואלקירים". כלנו שרנו, לא יכלנו לדבר. רק אדונה של האלקיאונה שתק מתוך כבד-ראש במשך כל הזמן שהיה מפרית אותנו באויר.

בכה עפנו שני ימים מעל כל חפי הים התיכון. על ראשי הרים אחדים קבע יוסף מילר תחנות ושם כלכל את רכבנו בחמרים חימיים. בפרק-הזמן ההאלקיאוני הזה הכרנו לדעת עולם חדש מלמעלה.

ביום השלישי נטל עלינו לרדת שוב „באיניאון" ולהפליג בים. לתמהוננו ראינו והנה ה„האלקיאונה" קשורה בשלשלת אל אניתנו ואנו סוחבים אותה מאחרינו כפגר מת. איש מאתנו לא נועז לשאל את אדון האניה, מה זה על מה זה. מראהו היה כל כך משונה, עד כי אי אפשר היה לגשת אליו. כאשר באנו בלב הים, צוה להתיר את השלשלת. ספינת האויר הצפה היתה מחוברה אל „האיניאון" רק בחוט אילקטרי דק, שנתגולל בלי קץ מעל סליל. כבר התרחקנו מעל שיטת-האויר הנהדרה מרחק רב. מדומה היה, שאותו הדבר המפוז שם על הגלים אינו אלא שחף מת. עכשיו נגש אלינו יוסף מילר ויאמר:

„כאן אני עוזב את „האלקיאונה". אני עמדתי בדבורי, וזהו העיקר; אחדים מידידי, שאני מכבד אותם, יודעים זאת. לטובת בני האדם בכלל איני רוצה לעשות מאומה, מפני שענו אותי כשהייתי עני ועוררו בי געל נפש באפסותם, כשגדלתי ושחוקתי. די להם לבני אדם במוציאי-פקקים, במגהצים ובעששיות. הם אינם כדאים לפרח. יצורים שכמותם אינם ראויים אלא לזחילה".

הוא לחץ בבת צחק על אחד הכפתורים: נשמע קול רעם וגל מים מכוסה קצף התרומם למעלה במקום שנחה ה„האלקיאונה"; עד לאניתנו התעופפו ובאו גזרים קטנים של כנפיה הלבנות כציצים. ובלבות עגומים נסענו הלאה על פני הים, אשר עינו כעין היין..."

הצייר רובירט נדם. שהות הרבה התשו בני החבורה, עד שנאלם בלבם הדו של הספור.

לבסוף אמר הרוקטור:

„אמנם יוסף מילר שלך לא היה שוטה כלל. אין כל ספק, שהבריות היו מקלקלים את ה„האלקיאונה" שלו. מתחלה היו משתמשים בה בודאי לרעה לצרכי מלחמה, אחר כן היתה משמשת להרבות את הנאתם של תקיפים ונטילי כסף אחרים, ובאותה שעה עצמה היתה מגדילה את סאת העוני בעולם".

„סוציאליסטי אתה יותר מדי, ידידי החביב" השיב הפריזי; „יוסף מילר לא צדק, והעיקר הוא, שלא הבין את תפקירה של המצאתו. הוא לא היה רשאי לשים לבו אל בני דורו ומכל שכן אל הבריות הפעוטות אשר בסביבתו. האיש היוצר את העתיד צריך שיהיה לו הכשרון להביט מהלאה להוה. האנשים המעולים בוא יבאו".

אז פנתה אחת הנשים אל המספר ובקול מצלצל בנעימות באפלת הערב אמרה: „בכדי להיות לאדם גדול חסרה לגבור המעשיה שלך רק מדה אחת, הלא היא: מדת הסליחה".

אז יחלו הילדים והאנשים לבכות ולקונן, והאבות ישבו שקועים בעצבת. גבורים היו האנשים ההם ואמיצי רוח ויכל יכלו לערות נפשם למות במלחמה עם אלה שנצחום והכניעום, אך הם לא יכלו לקפד את חייהם בשדה קרב, כי רעיונות־סגולה ודברות קדש היו להם, ובמותם ואבדו הדברות והרעיונות האלה אתם; ויהיו יושבים בתוך אדי־בצות מרעילים בלילות החשך הארוכים, ביליל רוחות־אימה, וחושבים מחשבות, ויכשלו כחותיהם במחשבות־דאגה, ותעבר על נפשם בלהה, ותרתק הידים החזקות, והנשים חוללו אימה ביללתן על פגרי האנשים שמתו באדי־רקבון ועל גורל אלה שחיים עדנה אסירי פחד. וישמעו דברי מרך... ויאמרו האנשים ללכת אל האויב, להוביל לו למתנה את חייהם וחפשם, והנה הוא בא והצילם. הוא הוליכם אחריו. כולם כאחד הלכו אחריו והאמינו בו. קשה היה הדרך, וחללי אדם נפלו בו — זמן רב הלכו, והדרך הולכת וקשה, והכחות הולכים וכלים. ויתלוננו על מנהיגם: למה הוליכם אחריו הוא הצעיר והסר־נסיון בדרך לא ידעוה. והוא הולך לפני המחנה ופניו נוהרים ולבו אמיץ. אך פעם, כאשר התחוללה סופה והדרך קשתה מאד ויפל לב האנשים היגעים, אך בוש בושו הנחשלים להודות, כי חסרי־אונים הם לדרך הזו, ובכעסם התנפלו על מנהיגם ההולך לפניהם. ויאשימו אותו ויאמרו, אין זה יודע לנהל אותנו.

—אתם אמרתם אלי: נהלנו! ואנהל אתכם, קרא אליהם מנהיגם.

—נהלתי אתכם, כי היה לי האומץ לנהל אתכם, ואתם? מה עשיתם אתם לעזרתכם? אתם רק הלכתם אחרי מבלי דעת לשמור אומץ לבכם לדרך יותר ארוכה. וחמה לוהטת התלקחה בלבו, אך מרחמיו לבני אדם שככה חמתו. הוא אהב את האנשים האלה ויירא פן יתמו בלעדיו. ולבו נצת באש־רצון להצילם ולהובילם לדרך סלולה...

ופתאום קרע את חזהו ויוציא מתיכו את לבו וירימהו הרם ממעל לראשו. ויתלקח הלב ויבער ויזהר כשמש, ויהי אורו גדול מאור השמש. והחריש היער מואר בלפיד האהבה הגדולה הזו לבני אדם, ויגז החשך...

ויזנק קדימה בהרימו למעלה את לבו הבוער ויאר להולכים את דרכם. והם רצים אחריו אמיצים ונלהבים למראה המחזה הנפלא של הלב הבוער. והוא הולך בראשם, ולבו לוהט, לוהט...

ופתאם נחצה לפניהם היער ויעמד מאחריהם, ואת כלם עטה ים־שמש ואויר זך...

ועל המרחב הגדול הפרוש לפניו העיף הגבור הנהדר הגוסס את מבטו, העיף את מבטו הצוהל ויפול וימת...

ואפשר, כי ברגעי המות ראה מנהיגנו בעיני רוחו מראש פסגת תקוותיו והתלהבותו אותה הארץ, ארץ החפש, שאליה נשא את נפשו...

* *

לא הרחק מירושלים, בין כפי הים וסלעים נטוי מושב עברי. ומתחתיתם בעמק מפכה ושוטף פלג־צורים. על שפת פלג זה היו קוטפים בימי קדם ענפי ערבות נחל, שהיו נושאים אותם בלכת העם הלך וחגג אל בית המקדש. על שפת הפלג גבעה ועל ראש הגבעה ברוש. ממרחק רב נראה הוא באויר ארצנו השקוף. לפני עשר שנים נטע אותו מנהיגנו בידיו על הגבעה הזאת, וצומח ומשגשג הברוש ביפיו ובקומתו הנהדרה.

אהבתי לשמע את ספורי האכרים העברים בארצנו ע״ד בקורו של הרצל בארץ־ישראל. כחלום־שמש הבריק ועבר בארצם ובחייהם. ובתוך קדשי נשמתם הם שומרים את בקורו, את דבריו, את הדמעות, שהזילו עיניו למראה צעירי ישראל—דור העתיד—שיצאו לקראתו רוכבים על סוסים דוהרים ויפגשוהו בפנטסיה ערבית, ואהבה ויראת־הרוממות כל כך גדולה וגעגועים כל כך רבים נשמעים בספוריהם הפשוטים, עד כי לשמעם תרעד הנשמה בינון ודמעות.

ואל הברוש הזה יבאו מדי שנה בשנה לזכור את נשמתו ביום־האבל.

ולפעמים היה הברוש בעיני כסמל אותו הרעיון שהחיה מנהיגנו בלב עמו, שהשקהו בדמו ושמת על קדושתו,—סמל הרעיון שיוסיף להכות שרשיו, להצמיח צמח ולפרח; עד שיגיע למרום שגשוגו ויפיו בארצנו הנפלאה, בארצנו הקמה להחיה.

י. ל.

המושבות במחוז טבריה.

I.

דברי ימי המושבות.

המושבות במחוז טבריה פחות ידועות לקהל הגדול מאשר מושבותינו האחרות בארץ־ישראל, אף על פי שהן היותר בריאות והיותר נכבדות בתיר נסיון לעבודת הישוב. המושבות האלה בנויות על יסודות אחרים לגמרי מאשר המושבות שקדמו להן גם ביהודה גם בגליל. הן הנן כפרים אמתים על פי מראן החיצוני ועל פי חייהן הפנימיים, וכפרים מתוקנים ומשובחים ההולכים ומתקרבים אל משאלותינו לראות ישוב אכרים עברים בארצנו. הקהל הגדול לא התענין בצמיחתן ובגידולן של המושבות בגליל טבריה, מפני שהן נוסדו לא בהשתתפות מיסדות לאומיים או חברותיים, כי אם רק על ידי הפקידות של יק״א, וכו בזמן, בעת שדעת הקהל הלכה בשאיפותיה הלאומיות אחרי נטיות הרחוקות מעבודה מעשית בארץ־ישראל. גם ריחוק המושבות האלה ממרכז הישוב היפוני גרם לזה, שידעו רק מעט על אודות כפרינו מסביב לטבריה, שהלכו והתפתחו על ידי עזרת יק״א, או יותר נכון, על ידי עזרת הברון רוטשילד, עד אשר עלה להיהודים להעביר תחת ידיהם מחוז גדול המשתרע ממזרח לנצרת עד שפת ים כנרת מדרום וממערב על שטח של יותר מ—100,000 דונם.

אחרי שיק״א לקחה עליה את הנהלת המושבות בארץ־ישראל קנתה בשנת 1900 אדמת סדז׳רה והחליטה ליסד שם חוה לחנך פועלים עברים וללמד אותם את עבודת האדמה. בשנית 1901, 1902 קנתה יק״א עוד אדמה מסביב סדז׳רה, ועל הקניות האלה נתוספו גם חלקי אדמה שנרכשו בשנות 1904—5 ובשנה שעברה, הקניות האלה נעשו בשביל בני המושבות זכרון, ראש פנה, יסוד המעלה ומתולה, אשר התאוננו על חסרון האדמה שהכריח רבים מהם לעזוב את הארץ. מלבד זה היה עוד צריך לקנות אדמה בשביל 18 אכרים אשר התישבו על אדמת חורון ואשר הוכרחו לצאת משם, מפני שהאדמה בחורון נמכרה לרוטשילד בתנאי, שלא יושיב עליה תושבים חדשים ושלא יגרש את הערבים היושבים שם מכבר. כל הקניות בגליל התחתון מנצרת עד ים כנרת נעשו לא בבת אחת, כי אם חלקים חלקים במקומות שונים, וכבר בראשית העבודה במחוז הזה נולד הצורך לאחד את כל החלקים המפוזרים בין חלקי אדמה של הערבים, וזה גרם הרבה להרחבת אחוזות היהודים. האדמה נקנתה ברובה אצל אפנדים שונים, בעלי הכפרים הערבים, אשר הפלחים היו שם אריסים או פועלים. העברת אדמת האפנדים לידי היהודים השאירה חלק הגון מן הפלחים בלי כל אמצעים ובלי עבודה,

ולכן לא חפצו האחרונים לעזוב את האדמה אשר הם עבדו אותה הרבה שנים, וצריך היה לבקש עזרת חיילים כדי לגרש את הערבים מעל האדמה הקנויה. הערבים שמו מכשולים רבים ב„מפרוז", בקביעות הגבולות, וצרות רבות סבלו היהודים עד שעלה בידם לרכוש את הארץ בפועל, אחרי שכבר רכשו אותה על ידי הקניה. הערבים בקשו אמצעים שונים לבלי תת את היהודים להאחז, והם הגישו קובלנות אחת אחר השניה לבירות ולקונסטנטינופול ושלחו שתדלנים אל ראשי הממשלה. אך רק הודות למרץ הגדול שהראו פקידי יק"א, וביחוד האגרונום קוברסקי, עלה סוף סוף בידי היהודים להאחז בארץ הקנויה במיטב כספם. אבל גם אחרי שנעשה המפרוז סבלו עוד היהודים הרבה מהערבים השכנים שישבו בין אחוזות היהודים. בכעסם על היהודים שלחו לפעמים קרובות את מקניהם על אדמת היהודים והשתדלו בכל מקרה ומקרה לשדוד ולהתנפל. הגנבות, הגזלות והסכסוכים התכופים מררו מאד את רוח היהודים שנאלצו להגן על רכושם על ידי שמירה מעולה שעלתה ועולה גם עד הנה בכסף רב, בדאגות תמידיות וגם בקרבן נפשות. ולפיכך הכריח המצב הבלתי בטוח את היהידים לשאוף לאחד את המושבות הקטנות באוכלוסיהן, לגדל ולהרחיב אותן בשביל להפטר מן השכנים הרעים. הפקידות שמה לבה למצב הזה ודאגה להשתמש בכל הזדמנות הבאה לידה לקנות עוד אדמה מסביב ולחזק בזה את המושבות המיוסדות. ואם עד הנה לא עלה עוד הכל בידי הפקידות, ואם במסחה עוד נמצאים שכנים המפריעים את המנוחה והבטחה במושבה, ואם סדז'רה עוד נמצאת תמיד בסכנת מלחמה עם הכפר הערבי השוכן על גבולה, בכל זאת היטב המצב כבר במדה גדולה על ידי הרחבת הישוב העברי, מפני שמסביב למלחמיה, ימה, כנרת ומצפה משתרע כבר חבל אדמה של יהודים המרחיק את המישבות האלה מן הישוב הערבי. אבל העבודה בנוגע להרחבת המושבות בגליל התחתון עוד לא נגמרה: יק"א משתדלת לקנות עוד אחוזות מסביב למושבותיה ובונה עוד בשנה הזאה בתים במקומות החדשים שנרכשו, כמו 6 בתים „במצפה", 4 בדרך בין „מצפה" וטבריה, 10 „בכנרת" על יד החוה „כנרת", המתנהלת על ידי הפקידות הציונית, ועשרים בית בבית ג'ן או בסביבותיה על יד המושבה ימה. מצב הדברים בגליל התחתון יביא לידי זה שכל הקימאקמיה של טבריה תהיה למחוז יהודי, מפני שלא רק תועלת היהודים ובטחונם דורשת מהם לאחוז בכל האמצעים בשביל להגדיל את ישובם בסביבה הזה, כי אז גם הערבים בגליל הזה אינם יכולים להתקיים יותר במצבם הקודם. באיזו כפרים בין המושבות העבריות נשארו לערבים סכום אדמה כל כך מצומצם, עד שאינם יכולים להתפרנס ממנו, ולכן מבקשים גם הם לפעמים את האפשרות למכור את חלקי אדמתם הקטנים וללכת לחורון או למקומות אחרים, אשר שם האדמה מצויה בזול גדול. חלק מן הערבים שישבו במחוז טבריה כבר הלך לעבר הירדן, ועוד קבוצות שונות נכונות ללכת שמה. מסביב למושבות היהודים נמצאים ארבעה כפרים של ערבים אשר באו מאפריקה אחרי המלחמה בין אלג'יר וצרפת ועכשיו הם נתינים לעזוב את הארץ ולכן פנו אל פקידות יק"א בהצעה שיחליפו אתם את אדמתם במחוז טבריה באדמת הברון בחורון, אבל הם דורשים בעד החלף שני דונמים בחורון בעד כל דונם בגליל ולכן השיבה הפקידות את פניהם ריקם, אבל סוף סוף יבוא מצב הדברים הטבעי לידי כך, שהשכנים שאינם יכולים לשבת יחדו יפרדו לשביעת רצונם של שני הצדדים.

ביחוד אי־טבעי הוא המצב בסדז'רה, ובאמת הוא מחודד עד מדרגה כזאת, שהמושבה העברית איננה לוקחת לה פועלים מן הכפר הערבי הנמצא על ידו, וגם היהודים וגם הערבים אינם יוצאים הרחק השדה בלי כלי זין. החוה סדז'רה בנויה על ראש גבעה. המושבה העברית לרגליה מצד אחר, והכפר העברי לרגלי הגבעה מצד השני. בסדז'רה יש עוד גם כן חלקים מעורבים בין אדמת היהודים והערבים, ומצב כזה מוליד תמיד סכסוכים עם הערבים. היהודים סובלים מזה הרבה, ורק אמץ לבם של היהודים והתקוות לעתיד נותנים להם את הכח המוסרי להתגבר על הלחץ ולהרגיש אותה התרוממות הרוח אשר מרגישים בעת סכנה רק חלוצים המסורים לדעה נשגבה. היהודים כבר בנו בתוך הכפר העבי 14 בתים. ובהם יושבות 5 משפחות יהודיות. אלה הם איזו יהודים מקורדיסטן שבאו לארץ ישראל ואיזו ספרדים. הם יושבים בבתי הערבים שאין להם חלונות ושאין בהם כל כלים וחיים בכפר הערבי כמו הפלחים. מצב היהודים בכפר הערבי העומד תמיד במלחמה עם המושבה הקרובה לא כל כך נעים. רק יהודים ערביים וספרדים יכולים לחיות בתנאים כאלה. הם הולכים כל יום בבקר לעבודה אל המושבה העברית ושבים בערב אחרי העבודה אל הכפר הערבי. אני בקרתי את היהודים הא ה בבתיהם ולתמהוני לא שמעתי מהם כל תלונה. הערבים לא נגעו בהם גם בימים האחרונים, בעת שגואלי הדם מן סדז'רה הערבית חפצו לנקום בסדז'רה היהודית וגם הרגו שני יהודים. בכפר העברי בנו היהודים לא רק בתים, כי אם גם נטעו את הזיתים הנמצאים שם וגם את הבאר חפרו הם. כמובן, נותנים היהודים לערבים להשתמש בבאר, כמו שהם נותנים להם תמיד מים בלי כל מפריע גם במושבות. כל הדברים האלה הם אופיים ומראים, שמצב כזה לא יוכל להמשך זמן רב. הערבים שנשארו בסדז'רה (בערך כחמש מאות נפש) לא יוכלו להחזיק מעמד על חלקת אדמתם המכילה רק כאלף דונם ויאלצו לעזוב את המקום הזה וללכת לעבר הירדן ששם ישנה הרבה אדמה לזריעה ומרעה רחב לצאן ולבהמות.

במחוז טבריה נמצאות המושבות האלה: חות סדז'רה יחד עם המישבה שנוסדה בשנת 1902, ימה, מסחה ומלחמיה שנוסדו בשנת 3—1902, כנרת—החוה השייכת לציונים והמישבה בשם הזה העומדת להבנות עוד בשנה הזאת, מצפה הנבנה עכשיו ובית ג'ן הנמצאת אצל ימה. שטח כל האדמה עולה עד 102,524 דונם לפי החשבון הזה:

מלחמיה	3381	ד'	החבלים האלה נקנו בשנת 1901,
אבידיה (ימה)	4166	„	
דליקה (בית ג'ן)	11,654	„	
אום ג'בל (מסחה)	3320	„	
מסחה	7120	„	
סדז'רה	17,717	„	
ימה	5875	„	
סירי (ימה)	3933	„	נקנו ברובם בשנת 1903,
שמשיה (ימה)	1828	„	
בית ג'ן	1375	„	
איזבח	5600	„	
דליקה סחו (ימה, כנרת)	14,555	„	
לאביה	7000	„	
אטושה	2000	„	
חיתין (אדמת הקרן הלאומית)	2000	„	
כנרת	4000	„	
מצפה וטבריה	7000	„	

הישוב הכפרי הראשון במחוז טבריה היה בחות סג'רה. היא הנחלה היחידה של יק"א בארץ ישראל, וכל הנחלות האחרות, ובכלל, כל העבודה האחרת בארץ ישראל רק נעשות על שמה של יק"א ועל ידי פקידיה, אבל בכספו של הברון רוטשילד שהקדיש ליק"א סכום ידוע בשביל המשך עבודת הישוב בארץ ישראל. בחוה הזאת החלו לעבוד עוד בשנת 1900 ורק אחרי שקנו אדמה מסביב החלו גם ליסד מושבות חדשות.

שנות העבודה הראשונות היו קשות גם מלבד הסכסוכים התמידיים עם הערבים. היהודים באו למקומות שלא היו עוד מוכנים. לא היו להם בתים, וצריכים היו לשבת בתוך השדה באהלים או בבנינים זמניים של קרשים, הם, נשיהם וילדיהם יחד עם הבהמות, ובסביבה שהיתה מלאה שונאים, גנבים ושודדים. בסביבה כזאת היו נאלצים לחיות בני האכרים של מושבות הברון שהסכינו מכבר לקבל תמיכה ביד רחבה ובעד כל דבר נחוץ ומיותר. אל המצב הזה נתוספו עוד פגעים שדכאו את האכרים. בשנת 1902 באה החולירה והפילה חתתה על המושבות החדשות באופן כזה, שהרבה אכרים ממלחמיה, מסחה וימה עזבו את הכלים והבהמות לנפשם וברחו לטבריה. הערבים המגורשים השתמשו בזה ולקחו להם עוד פעם את אדמת היהודים הנעזבה בלי עובדים וחרשו אותה. הבהמות הנעזבות נגנבו. רק הודות למרץ הפקידים שהראו שהסכנה מפני החולירה אינה כל כך גדולה, שבו רוב הבורחים לבתיהם. אבל כל המושבות סבלו הרבה מן החולירה. הקרנטין הקשה נתק את הקשר בין המושבות ובין העולם מחוץ, אי אפשר היה להשיג את הדברים היותר נחוצים לעבודה, מפני שזה היה עוד בראשית התיסדות המושבות, ואי אפשר היה לעבוד במדה מספקת. אחרי החולירה שלקחה לה גם איזו קרבנות אדם בא פגע חדש בצורת עכברים שבמספר עצום מלאו את השדות ואכלו את כל היבול. האכרים מתרגשים גם היום בעת שהם מספרים על מחנות העכברים שאכלו את כל פרי עבודתם. מצב התבואות בשדה, מספרים הם, היה טוב. קוו לשנה טובה, אבל מה גדול היה שבר לבם כשבאו לקצור ומצאו רק שבלים ריקות. והסאה עוד לא נמלאה, אחרי העכברים בא הדבר על הבהמות. הדבר נגע בכל מושבות הגליל. לא היה אף אכר אחד שלא סבל פחות או יותר ממכת הדבר. היו אכרים שכל בהמותיהם מתו. אחרי כל הפגעים האלה היו הרבה אכרים שנשארו בלי בהמות ובלי כלים. לא היה להם לחם לאכול, ותבואה לזריעה. בקמצנות גדולה אבל מוכרחה ומועילה נתנה הפקידות קרדיט לאכרים, אבל לא בסכומים שדרשו. במלחמיה, שבה סבלו יותר מאשר במושבות אחרות, דרשו האכרים קרדיט של 40,000 פר' ותחת זאת נתנו להם מ־5 עד 66 אלפים. האכרים שזכרו עוד הימים הטובים של התמיכה עשו שביתה ולא הלכו לעביד בשביל להכריח את הפקידות לתת להם את כל הסכום. אבל לאושר המושבות עמדה הפקידות על דעתה ולא שמה לב לשביתת האכרים. הפקידות חפצה, ובצדק, להראות, שהאכרים הם עומדים ברשות עצמם ועליהם בעצמם לדאוג להם. הימים הנחוצים לעבודה הלכו עברו, השדות חכו לחרישה, והאכרים לא יצאו השדה בחכותם לתמיכה. האכרים ראו שסכנת רעב נשקפת להם, וחדלו מהשביתה הפרועה, אבל הם כבר אחרו את הזמן ומפני זה היתה השנה ההיא להם שנת בצרת, כך למדו האכרים לקצור רק מה שהם זורעים.

התלאות הרבית שעברו על האכרים בראשית התישבותם שברו את כח הסבלנות של היותר חלשים מהם, ואחרי המגפה נמצא חלק הגון שנואש מכל תקוה ועזב את המושבה. כך יצאו ממסחה 11 אכר, ממלחמיה יצאו 3—2 משפחות, ומימה 16 משפחה. זהו אחוז גדול, אבל בחמש השנים האחרונות לא יצאה מן המושבות אף משפחה אחת, ובכלל, כח הסבלנות התחזק, המעמד הוא איתן, ואם יש עוד אכרים המתאוננים על מצבם הם דואגים רק איך להיטיב אותו בהטבת העבודה ובהכשרת האדמה. הם יודעים, שרק פה בארץ כל תקותיהם.

ב. גולדברג.

לְשַׁאֲלוֹת הָרֶגַע.

ג.

עַל דְּבַר הַקְּרֶדִיט הַקַּרְקָעִי.

מסביב להמוסד־העוזר החדש הזה לעבודתנו בפלשתינה, הנמצא עדיין במחשבה, נתעוררו במשך מחצית השנה האחרונה כ"כ הרבה „אינצידינטים" וכל מיני סכסוכים, נכתב כ"כ הרבה נייר ונשברו כ"כ הרבה קולמוסים והובעו תקוות מוגזמות כ"כ מרובות, עד שבמחו של הקורא הבינוני, שאיננו בקי בפרטי השאלה הזאת לכל דקותם, צריכה היתה בוודאי להברא ע"י כל אלה רק ערבוביה משונה.

במאמרי זה אני רוצה לנסות לברר את השאלה על דבר יסוד בנק־קרקעי על בסיס אובייקטיבי ומעשי.

בברירות יתרה ובוודאות גמורה אפשר להחליט, כי כל האמצעים וכל המכשירים, שנמצאו עד כה להתישבות הארצי־ישראלית, לא הספיקו כדי דדרוש, וכי למען שתצא ההתישבות בא"י ממצריה המוגבלים והמצומצמים דהאידנה ותתפשט במדה יותר מרובה ותוכל להיות לגורם חשוב בחיי היהודים, נחוץ להוסיף על השיטות והתכניות, המוכנות אצלנו מעובדות מכבר, מכשירים חדשים ואמצעים חדשים, שיוכלו להרחיב ולהאדיר את הקולוניזציה הא"י ולתת לה את האפשרות להיות יותר ויותר למרכז דמינכר של החיים היהודיים.

בתור דרכים חדשים כאלו צריך לחשוב את ההצעות, שנתעוררו במשך השנים האחרונות בדבר יסוד שני המוסדות החדשים האלה:

א) מוסד לנתינת הלוואות־כסף לזמנים ארוכים באפותיקי של קרקעות ובתים בא"י.

ב) אגודה להכשרת הישוב בא"י.

להמוסד הראשון נקרא מפני הקיצור בשם בנק־קרקעי. רוב יהודי־הגלות מכירים היטב מהותו של בנק כזה, מפני שלכל בעל־בית מן היותר קטן עד היותר גדול ידוע הדבר, כי בלי הקפה, או, אם לדבר ביותר פשיטות, בלי „כסף" הבנק אי־אפשר לבנות ואי־אפשר לרכוש אף בית אחד, אף אחוזה אחת וכל נכסא דלא ניידי בכלל. דבר זה ידוע במדה שוה ליהודי ולשאינו־יהודי, מפני שנתבצרו הבנקים בחיים כנחיצות גדולה, אשר בלעדיה לא תצויר כל עבודה טיכנית בחיי־המשק בזמננו, לפיכך מתיחסים אל הצעת יסוד בנק־קרקעי בתשומת־לב מרובה, וכמו שנהוג הדבר אצלנו, אנחנו נוטים להפרזה ולקיצוניות ומתחילים רואים במוסד זה את „האלף והתיו" של כל מפעלנו. מפני נטיה מופרזה זו לצד אחד צריך להזהיר בעוד מועד, יען כי היא עלולה, כמו כל נטיה מופרזה, כמו כל קיצוניות, להביא לאחר זמן, לכשתתגשם בחיים, לידי המון יאושים, לידי המון תקוות נכזבות. הבנק־הקרקעי הוא אמצעי חדש רב־הערך, העלול לסייע להתישבות של אנשים אמידים אם רב אם מעט.

הרוצים להתישב בא"י אם יחפוץ האחד לכונן לו משק בסכום של 12—10 אלפים פרנק ויש לו במזומנים רק 8—6 אלפים, אפשר לבנק־הקרקעי לסייע לאיש אשר כזה. מובן הדבר מאליו, כי אלה, שכבר יש להם הנהגת משק בפלשתינה, השייכת להם בזכויות של קנין פרטי, יכולים לקבל באפותיקו של המשק שלהם סך 60—50 אחוזים משויו בתור הלואה, ובהוספת אמצעי־הכסף החדשים האלה בוודאי שישתמשו האכרים ובעלי־הבתים הא"י לשכלל ולהרחיב את המשק שלהם. אבל כשאנו קוראים ב„הד־הזמן" את המכתבים מהמון עיירות בפלכי ביסרביה ופודוליה, המציירים את המצב הכלכלי הקשה של תושבי העירות, ההולך הלוך ורע מיום ליום בגלל החנויות המשותפות לצרכי־מכולת, המיוסדות ע"י הסיוזניקים ובגלל עוד סבות אחרות, ומודיעות אח"כ) כי השאיפה לנדוד לא"י מתגברת בין בני השדרות העניות יותר ויותר, והם עומדים ומחכים רק לפתיחת הבנק הקרקעי הא"י, אשר יתן להם את האפשרות לרכוש להם אדמה על מנת לשלם מחירה לשעורים ארוכים. חושש אני מאד, כי רוב השואפים הללו ישארו גם לאחרי פתיחת הבנק הקרקעי עומדים על תקותם ריקם. מסוכן הדבר לעשות משחק בשאיפותיהם של המוני־העם. הבנק הקרקעי איננו אגודה להתישבות, הבנק הקרקעי נוסד רק בשביל אלה, שכבר יש להם איזה הון, בשביל אלה, שעפ"י מצבם הסוציאלי הם נחשבים על השדרות הבינוניות של האנשים האמידים ולמעלה מהן, שיש להן שתי שלישיות או, לכל הפחות, מחצית מאותם אמצעי־הכסף המרובים, הנחוצים להנהגת משק־כפרי בא"י. בשביל העניים או לאלה שאין להם אפילו מחצית הסכום הדרוש ליסוד משק בא"י, — הבנק כאלו איננו במציאות כלל.

מזה יוצא גם כן, כי הבנק הקרקעי יוכל להיות לאמצעי חשוב להרחבת דבר ההתישבות בא"י והתפתחותה רק אז אם יתיסד באופנים הראויים ככל מוסד אירופי כל שהוא.

וכמעט כל המוסדות בדומה לו לנתינת הלוואות לזמנים ארוכים נוסדו באופן, שאמצעי הבנק נבראים משני חלקים: מן ההון היסודי של האקציונרים ומן ההון האובליגציוני.

ההון האקציונירי הוא זה, שמתאסף מסכומי בעלי המניות, המשתתפים במפעל, כמו שיסדנו את הקולוניאל־בנק העברי מסכומי הכסף, שנתקבלו בעד המניות, שנמכרו בכמות של אחת, שתים, חמש, עשר ובשעורים אחרים (במחיר ליטרא שטרלינג המניה האחת). בעל המניה הוא עסקן, המשתתף בעסק רק בסכום המניה שלו, הן ברויח והן בהפסד. אם העסק מתנהל יפה, הוא מקבל ריוח גדול, ואם הוא מתנהל באופן גרוע, אז הוא מקבל ריוח קטן, או שאינו מקבל ריוח כלל.

לא כן הוא בנוגע להון האובליגציוני. ההון הזה נאסף ע"י זה שמוכרים בבירזות, בבנקים, בקונטורות של בנקים ולבעלי הון פרטים אובליגציות (היינו גליונות־הלוואה, המובטחים ע"י ההון של בעלי המניות וגם ע"י כל הרכוש, המושקע בהעסק), המביאות ריוח ידוע ומותנה מראש. תלושי האובליגציות אינם מתנועעים במחירם, כתלושי המניות, התלויים במהלך העסק, כי אם קבועים הם למפרע. בעל־הון המשקיע את כספו באובליגציות יודע בבירור מראש; כמה הן עתידות להכנים לו. האנשים, הרוכשים להם אובליגציות הם בטוחים מהפסד, מפני שלכתחלה הם שמים לב רק לבטוחות הכסף ולכמות ההכנסה, שהוא עלול להביא.

ומפני, שכפי שהוכיח הנסיון בכל הארצות, הבנקים הקרקעיים הם אחד העסקים היותר בטוחים, לכן יש קופצים על האובליגציות שלהם בשוק הכספים, והבנקים הקרקעיים מושכים אליהם משנה לשנה יותר ויותר המון מיליונים משוק הכספים.

אם נקח שתי דוגמאות מנסיון החיים ברוסיה, אז רואים אנחנו, למשל, את הדבר הזה: להבנק הקרקעי הוילנאי יש הון ממניות בסכום קרוב לתשעה מיליונים וחצי מיליון רובל, והוא מוציא אובליגציות בסכום של 140 מיליון ר', להבנק הקרקעי הפולטבי הון ממניות בסכום של $5^{1}/_{2}$ מיליונים ואובליגציות בסכום של $58^{1}/_{4}$ מיליונים, להבנק הקרקעי הקיובי יש הון ממניות בסכום של ששה מיליונים רובל ואובליגציות בסכום של $89^{8}/_{10}$ מיליונים, ועוד.

באחת: כל סכום ההלוואות הניתן לשעורים ארוכים נאסף מסכומי הכסף, המתקבלים ממכירת האובליגציות. ההון מן המניות הוא רק הון חוזר, המבטיח, כי התשלום של הרבית וההון עפ"י האובליגציות יהי משתלם תמיד כסדרו באופן הראוי.

מה אפוא היא סבת ההתפשטות המרובה כ"כ של האובליגציות אשר להבנקים הקרקעים בשוק הכספים? הסבה הוודאית היא, ששלמות הכסף המושקע בהם בטוחה בטחון־איתן. סכומי ההלוואות הניתנות במשכנתא של אדמה, בתים, אחוזות ונכסי דלא ניידי אחרים, נרשמים במלוא מדויק של כל החוקים וסיגי סיגיהם בפנקס־התעודות של נכסי דלא ניידי הללו (בפנקס, שנרשמות בו הזכות שיש לבעלים על נכסיהם) ע"י פקידים ממונים לכך (ברוסיה—ע"י זקני הנוטאריונים), וההלוואות הללו נזקפות אז בתוקף משפטי על נכסי דלא ניידי האלה (חוב של אפותיקי). כשעוברים הנכסים האלה מבעלים לבעלים במקרה מיתת בעליהם הראשונים או מכירה או מסירה במתנה, או במקרי החרמה בעד חוב, בעד שמיטת כספים לנושים ועוד, ובמקרה כל חלוף בעלים שיהיה, תמיד נשארות ההלוואות נזקפות על הנכסים הללו, והבעל החדש; שלרשותו נכנסים הנכסים האלה, מקבל אתם יחד גם את החוב הזקוף עליהם. אם בעל הנכסים איננו פורע את חובו בדיוק, אז נעשים הנכסים, עפ"י אפני החוקים הקבועים בזה, לקנין הבנק, שמכאן ואילך יש לו הזכות לעשות בהם מה שהוא מוצא לטוב. כנהוג מוכרים הבנקים נכסים כאלה מכירה פומבית או מחלקים את הנכסים הגדולים לחלקים קטנים ומוכרים כל חלק וחלק בפני עצמו. ומפני שלפי תנאי החיים הרגילים עולים נכסי דלא ניידי מעת לעת במחירם ע"י התרבות מספר התושבים, אין להבנקים הקרקעיים נשקפת כמעט סכנת הפסד כלל, בטחון איתן זה בשלמות כסף ההלוואות, הניתנות מאת הבנקים הקרקעיים, הוא הוא המבצר את המוסדות הללו והגורם לכך. כי האובליגציות של הבנקים הקרקעיים מתפשטות בשוק־הכספים במדה מרובה מאד.

על פי הדברים הללו, הידועים לכל איש מעולם המעשה, צריך לבוא לידי מסקנה, כי אי אפשר ליסד בנק קרקעי, אם אין החוק נותן לו זכויות של אפותיקי, היינו, את הרשות לזקוף את החוב על הנכסי דלא ניידי ולעשות בקרקעות כרצונו להעבירם מבעלים לבעלים, וכדומה. בלי הזכיות המשפטיות אין שום אפשרות ליסד בנק קרקעי הגון ולקוות, שאפשר יהיה למשוך אליו סכומי כסף גדולים.

מובן הדבר מאליו, כי בימי המשטר הישן של עבדול־חמיד, בעת אשר לא ידעו החוקים התורקיים לא אפני־מלוה ע"י אפותיקאות, לא מעבר חפשי של אדמה מבעלים לבעלים, ולא זכויות של איזו אגודות, אז לא יכלו לדבר כלל ע"ד יסוד בנק־קרקעי, בלתי אם בצורת קבלת־זכות מיוחדת (בצורת צ'ארטיר או קונציסיה). זוהי סבת הדבר, שבתורקיה אין בנקים קרקעיים (מלבד הבנק הממלכי Banque Agricole למטרות מיוחדות), ובמצרים הקרובה. מן היום שהיא נמצאת תחת הנהגתה של אנגליה,

נוסדו הרבה בנקים קרקעים עם הון אקציונירי ואובליגציוני בסכום של מיליונים הרבה.

אך נשב רוח הקונסטיטוציה בקונסטנטינופול ונולדו תקוות להנהיג בארץ את התקונים הנחוצים, עמדה על הפרק הראשון השאלה בדבר מעשה תקונים בחוקים הקרקעיים, על דבר חופש־המעבר של נכסי דלא ניידי וע"ד זכויותיהן של אגודות אקציונירויות לרכוש להן נכסי דלא ניידי. אז עוררו החיים עצמם את שאלת יסוד בנקים קרקעיים. בעתונים הקונסטנטינופוליים הולכות ונרפסות ידיעות ע"ד הרבה בנקים קרקעים שעלו במחשבה להוָסד, וההצעה שלנו היא רק אחת מהמון ההצעות בדבר יסוד מוסד לנתינת הלואות לזמנים ממושכים.

תקוותינו התחזקו עוד יותר בתחלת החורף שנה זו, בעת אשר בתכנית התקונים של העתיד הקרוב, אשר הכניס המיניסטריום הקונסטנטינופולי הראשון אל הפרלמנט התורקי, נסמן גם התקון של הנהגת פנקס לרשימת שטחי־הקרקעות שבארץ והצעת חוק לענינים הקרקעיים. המהלך השלו של עבודת עריכת חוקים התירקית, שהוצאותיה הנן כ"כ חשובות לחיי המשק שבא"י ולכל עבודת ההתישבות שלנו, הופרע בכת בירחי מרט ואפריל שנה זו ע"י מהומות מתנגדי הקונסטיטוציה ומאורעות־הדמים של הקונטר־ריבולוציה. וכבוש האילדיז והורדת עבדול־חמיד מכסא־המלכות וע"י עוד מעשים פוליטיים הרבה בתורקיה. ומובן הדבר מאליו, כי בשעת־המבוכה הזאת נשכחנו אנחנו, המתענים בתקונים לגמרי. וגם בשעה זו קשה עדיין להגיד, מתי תבוא העת הראויה ליעבודת הרמת מצב חיי המשק, שיש לה ערך מרובה לא רק לנו, כי אם גם לתורקיה כולה.

השאלה נעשית לקשה ולמסובכה ביותר גם עי"ז, שתקון עקרי בהחוקים הקרקעיים בודאי שיגרור אחריו מעשי הפרעה ושנויים באיזו מן העיקרים היסודיים של השאריעת („שולחן־הערוך" המושלמי), מה שעלול לעורר במדה ידועה את הרוחות בחוגי המושלמים -אדוקי־האמונה. הבטחון המשפטי הזה, הוא העיקר היותר גדול באפשרות יסוד בנק־קרקעי חשוב לנתינת הלוואות לזמנים ארוכים. מפני שכנראה לא בזמן קרוב כ"כ תוכל תורקיה לעסוק במנוחה בעבודת עריכת חוקים, ולהשפיע על מהירות הגשמת התקון האגרארי, זהו דבר הקשה מאד, למרות ההשפעה הפוליטית המרובה, שישנה לארבעת הדיפוטטים היהודים, המסורים לענינו,—מתעוררת השאלה, אם לא יכשר עתה הדבר לפנינו להגשים את הצעת יסוד בנק ק־קעי בדרך הישנה — בדרך הקונצסיות. מפני שיצירת החוקים מתנהלת באטיות יתרה כבר נעשים עתה מעשים רבים בתורקיה ע"י קונציסיות, באמצעות חוקים פרטיים, וספרי־תקנות מיוחדים. בדרך הזאת היותר קרובה הולכים עתה גם יתר המיסדים בנקים קרקעים, ובדרך הזה נצטרך כנראה גם אנחנו ללכת אחרי התבררות הענין מכל צדדיו.

(המשך יבא).

י. גרינבוים.

בֶּרֶק יוֹסֶילֶבִיץ וּבְנוֹ.

(דף אחר מדברי־ימי היהודים בפולין).

זה עתה אם כי שלא בזמנו חגגה פולין הלאומית, פולין הרוצה בהתבוללות היהודים, יחד עם היהודים המתבוללים, את זכרונו של אחד מהיהודים, שהשתתף במלחמות חירותה של הארץ ונפל על שדה קרב. העתונים הביאו ידיעות מפורטות על דבר החגיגות בקראקא ובלבוב — בורשה אי־אפשר היה, כמובן, לחוג חג כזה — ספרו בשבחו של הגבור, הורידו דמעות על קברו של יהודי־פולני זה, שהיה צריך להיות לסמל לדורות הבאים ובעונותינו הרבים לא היה.

ואמנם מלא ענין הוא דף זה של דברי־ימינו בפולין וכדאי הוא לספרו בשביל הקוראים שלנו.

לפי השקפותינו המצויות היה עולמם של היהודים בפולין בסוף המאה השמונה־עשרה נבדל לגמרי מעולמם של הפולנים, ושום קורבה רוחנית לא היתה ביניהם. הפולנים, שנלחמו בימים ההם על קיום מדינתם, היו מתוכחים בכתב ובעל־פה בהסיים של ארבע השנים על דבר שאלת היהודים, רצו להרים את מצבם, לקרבם אל תושבי הארץ, להביא שנויים נכבדים ורבי־תוצאות בסדרי חייהם, בשביל שיהפכו מאלימנט זר לאזרחים מועילים, לבנים נאמנים של הארץ, והיהודים כמעט שלא לקחו חלק בוכוחים אלה — רק שתים שלש חוברות נכתבו על ידי יהודים ותו לא.

ובכל זאת נראה, שאין השקפה זו מתאימה לגמרי אל האמת. מעובדות אחדות נראה, שבחיי היהודים בימים ההם היה ניכר רישומם של המהפכות, של שנוי הדעות שהתחולל בפולין. אחת מהעובדות הללו — הוא ברק יוסילביץ, זה היהודי שקבל רשות מהמצביא הראשי של צבאות פולין, תדיאוש קוסציושקא, לזין פלוגה עברית מיוחדת והוציא אל הפועל מחשבתו זו ונלחם בראש פלוגתו על חומות פראגא; זה היהודי שהלך בגולה יחד עם גבורי פולין ונכנס יחד אתם אל לגיונות הפולנים, שעבדו בצבא צרפת הריבולוציונית ואחרי כן הנפוליונית. זה היהודי ששב יחד עם הלגיונות לפולין ונכנס לצבא הנסיכות הורשאית שהקים נפוליון, ובמלחמה עם אוסטריה נפל על שדה קרב בקוצק העיר. ועובדה זו — לא זה שאיש יהודי לוקח חלק במלחמותיהם של הפולנים, ששמו חרות על הדף היותר נפלא של דברי־ימיהם, על דף, המספר את גבורות הלגיונות, הרפתקאותיהם, תקוותיהם ושאיפותיהם, שהרי אפשר לצייר שימצא איש אחד כזה בתור יוצא מן הכלל, אבל העובדה של פלוגה יהודית שנתאספה בזמן קצר להלחם בעד חירותיה של פולין וכמעט כולה נפלה על חומות פראגא, — עובדה זו היתה כל כך זרה, כל כך בלתי מתאימה להשקפות המצויות, עד שהיסטורי מובהק כקורזון שחקר תקופה זו, הביע את דעתו בפירוש, כי הידיעה על דבר פלוגה יהודית אינה אלא אגדה.

אולם לא אגדה היא.

לפי העובדות שאסף ארנסט לונינסקי, שהוציא ספר מיוחד לזכר ברק יוסילביץ ובנו *), כבר ברור הוא שטעות היתה בידי קורזון ושצריך לתקן מעט את השקפותינו המצויות שלנו.

ברק יוסילבוץ נולד בקריטינגא שבליטא והיה למתוך, לפקטור, של הארכי הגמון מאסאלסקי, בתור פקטור, שנסע בפקודות אדונו במדינות חוץ לארץ, התפתח, כנראה, ברק יוסילביץ ובא באיזו נגיעה עם ההשקפות הריבולוציוניות, ששררו אז במערב אירופה. בשעה, שהסיים של ארבע שנים התוכח ע"ד התקונים בסדרי חייהם של היהודים, כבר ישב ברק בפראגא, פרור ורשה; ונשהתמילה ורשה להזדיין ולהכון כנגד האויב, כבר היו היהודים לוקחים חלק בעבודת ההכנה ועומדים

*) Ernest Łuninski: Berck Joselewicz i jego syn. Zapys Jistoryczni. Warscawa, 1909 r.

בשורות הראשונות של המגינים על ורשה, שבה היה מותר להם לשבת רק חמשה ימים בזכות כרטים מיוחד, שהיו צריכים לקנות. בשנת 1794 הגישו ברק יוסילביץ ויוסף אהרונוביץ בקשה אל המצביא הראשי לתת להם רשות לאסף ולזין לגיון יהודי מיוחד. המצביא הראשי הסכים בשמחה להצעה זו והוציא כרוז, שבו דבר דברים אחדים על רדיפות היהודים וצרותיהם, הוכיח, ששוים הם ליתר האזרחים, הזכיר את גבורות היהודים בימים קדמונים במלחמות־חירותם. אחריו הוציא ברק יוסילביץ כרוז מיוחד אל אחיו, כרוז שהוא תעודה נכבדה של ראשית התקרבות היהודים לעם פולין ושל־ההתבוללות. בכרוז זה קורא ברק את אחיו היהודים לקום למלחמה בעד חירותה של ארץ־המולדת: „מי שעל לבו חרות שם אל שדי, מי שרוצה לבוא לעזרת ארץ־המולדת במלחמה, — מה שמחויבים לעשות כל בני־אדם, — לו הגיע עתה הזמן להקדיש את כחותיו. כן הוא, אחי־הנאמנים. מעוררת אתכם לזה אהבת־ארץ־המולדת שלכם, כדי שתמלאו דם חדש, שזה שנים רבות נחשים מוצצים מכם". הוא מספר בשבח המצביא הראשי, שצריך להדמות אליו ושואל: ומרוע זה לא נזרין אנחנו הנענים, שאנו נענים יותר מכל בני־אדם עלי ארץ?" מדוע לא נעבד להגיע אל החירות, שהובטחה לנו באופן הבטחה כל כך נאמנה ובלב כל כך טהור, כמו ליתר בני־אדם? אבל צריך להיות ראוי לחירות זו". הוא מבטיח, שילך לפני אנשיו בקרב, שכבר הגיעה השעה למגר את האויב. שאלהים רוצה בזה ונתן כבר את אותותיו וקורא לאחיו שיתעוררו להלחם עד טפת דמם האחרונה, ואל נא יחכו עד שיקחו אותם אל הצבא בחזקה כי אם יבואו ברצונם הטוב"*).

כרוז זה, שכבר מוצאים אנו בו את אחד מרעיונותיה היותר מצוינים של ההתבוללות, את זה שצריך להראות שראויים אנו לחירות, שצריך לזכות בה בשכר השתתפות במלחמה, לא החטיא את המטרה. במשך של שלשה שבועות נאספו כבר תחת דגלו של ברק יוסילביץ כחמש מאות יהודים, ועמדו מיד בשורות הראשונות של מגיני פראגא. לפי עדותם של בני־הזמן הצטין הלגיון היהודי בגבורה, בחריצות ועל הכל בהתלהבות. פראגא נפלה, ולגיוני של יוסילביץ נפל כמעט כולו על שדה קרב, ברק נס מהמהפכה ויחד עם מצביאו הגנרל זאיאנציק נסגר ע"י הרשות האוסטרית במצודה אומוטוניק. אבל לא ארכו הימים והם הצליחו לנוס מן המצורה והלכו לפרנציה, שממנה קוו פטריוטי פולין לתשועה. ברק יוסילביץ נכנס כמו יתר האמי־גרנטים אל הלגיונות הפולניים ולקח חלק במלחמותיהם באיטליה ואחרי כן באשכנז ושוב באיטליה בתור איש־חיל פשוט בראשונה עד שקבל את אות לגיון הכבוד והיה לקפיטן; לקח אחרי כן חלק במלחמות נפוליון עם אוסטריה ופרוסיה ונכנס אל צבא הנסיכות הורשאית כבר בתור סגן־פולקובניק. היו לו בצבא הפולני עוד חברים יהודים, שהצטינו בגבורתם, אבל הוא היה החשוב בכולם. הכבוד שנהגו בו היה שכרו בעד הצרות שסבל בלגיונות, דרדיפות מחבריו הפולנים האצילים שסוף סוף ראו בו יהודי והכריחוהו להתחיל את הכל מחדש.

בנסיכות הורשאית הורע מצב היהודים ממה שהיה, כשעמדה הארץ תחת רשותה של פרוסיה. רצה אפילו הנסיך פוניטובסקי להשוות את היהודים עם יתר תושבי־הארץ ולקחת אותם אל הצבא, אבל אנוס היה להשיב אחור את הפקודה שהוציא מפני שמוקרטיה היהה, והיהודים בעצמם בקשו להמיר את מס הדם במס־כסף. כל זה הרים עוד את ערכו של ברק, עד שקבלו אותו בתור חבר אל לשכת המסונים „האחים הפולנים המאוחרים", שהיה להם תפקיד חשוב בחיי הארץ, ועוד בתור „אח ממדרגה גבוהה".

במלחמה עם אוסטריה בשנת 1809 לקח יוסילביץ עוד הפעם חלק. במלחמה זו נפל הרוג בחמישי במאי, כשתתנפל במתי מעט על פלוגה אוסטרית.

מותו עשה רושם. גדולי פולין הספידוהו.

וברבות הימים היה ברק יוסילביץ, זה היהודי שאהב את פולין כל כך עד שהקריב את דמו על מזבחה, לאגדה, לסמל.

(סוף יבא)

י. בן־משה.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל אֲגֻדַּת הַגִּמְנַסְיָה הָעִבְרִית.

(מכתב מארץ ישראל).

במעמד של חבורת חברים, של באי־כח מוסדות שונים (הועד האודיסאי, הפקידות הפלשתינאית), של מורי הגמנסיה ושל סופרי עתונים, נפתחה בעשרים וחמשה בסיון האספה השנתית הכללית של אגודת הגמנסיה העברית ביפו.

את הישיבה הראשונה פתח ראש הועד־המפקח, מר שיינקין. הוא מדגיש את הערך הגדול, שיש לאספות השנתיות של האגודה, כי הן מועילות הרבה לברור המצב וגורמות הרבה טובה להתפתחות הנורמלית של המוסד. צריך להתחשב באספות הללו לא רק עם מספר החברים הארצישראליים, הנמצאים בשעת האספה, אלא גם עם אלו שבגולה, החרדים למצבו של מוסדנו ובהולים על כל ידיעה שהם יכולים לקבל ממנו. אח"כ מזכיר מר שיינקין את הד"ר לאו כהן, חבר הועד המפקח על הגמנסיה, שהיה אחד העובדים במסירת־הנפש בשביל הגמנסיה העברית. הוא מציע לתלות את תמונתו של חבר נכבד זה באולם הגמנסיה וליסד על שמו סטיפנדיה בשביל תלמיד עני. הנאספים, שכלם הכירו והוקירו את המנוח, קמים ממושבותיהם ומסכימים להצעה ע"י שתיקה של הידאה.

עוברים לבחירת יו"ר לאספה. נבחר הד"ר י. לוריא, שנתן רשות למר שיינקין לקרא את הרצאתו ע"ד „המצב החומרי של הגמנסיה".

המרצה מתחיל מהמקום, שעמדה עליו האספה דאשתקד, כלומר: מתחלת הקיץ של השנה העברה. המצב החומרי לא היה אז בטוח ביותר, והועד־המפקח על הגמנסיה החליט לשלח לרוסיה שני חברים, את מר שיינקין ואת הד"ר מוסנזון, בכדי לפתח שם תעמולה גדולה ולהבטיח עד כמה שאפשר את קיומו של המוסד. להתועלת הראשונה והעקרית, שהביאה משלחת זו, צריך לחשוב את הצלחת השתדלותה לפני הועד האודיסאי להוסיף עוד אלפים פרנק לשנה על שלשת האלפים, שקצב הועד קודם, ולקחת על עצמו את האחריות בעד כל התקציב. ע"י זה שהיה הועד האודיסאי לגזבר אחראי בעד התקציב נתן דחיפה גדולה להתפתחותה של הגמנסיה. שני הצירים בקרו אח"כ ארבעים עיר ברוסיה, ובכל מקום פגשו פנים מסבירות, בכל מקום מצאו חבה להמוסד שבשמו באו לדבר. מצב־החנוך של עמנו ברוסיה הוא כל כך פרוע וסדוק, שאין כל פלא, אם בעלי הרגש שבאחינו שם תולים עיניהם בשביב של אור, המציץ לעיניהם מן המזרח. מאות צעירים לומדים ומכינים את עצמם לפי תכנית־הלמודים של הגמנסיה העברית, כדי שיוכלו אח"כ להתקבל לתוך המחלקות העליונות שלה. המשלחת אספה בשביל אגודת הגמנסיה שלש מאות חברים חדשים, שמאה ושלשים מהם סלקו את כל כסף מניותיהם בשלמות (מאה רובל המניה) והשאר לקחו מניותיהם על מנת לשלם לשעורים. ביחד הגיעו הכספים שנקבצו לסכום כולל של שמונים אלף פרנק.

המרצה מוסר מספרים מענינים המראים את התפתחותה של מכירת המניות, זאת אומרת: התפתחות הקה"ק של הגמנסיה. בשנת תרכ"ז, השנה הראשונה של האגודה, היתה כל החתימה על המניות רק בארץ־ישראל. כלכך

*) Gazeta Rzondowa עמוד 371—372. גליון 92, שנה 1794; לפי הספר הנזכר עמוד 116—117.

והגיעה אז לסכום של 6000 פרנק (במזומן רק שלשת אלפים); בשנת תרס"ח עלתה החתימה לעשרים אלף פרנק (במזומן—שבעת אלפים), ומהם בארץ־ישראל אלף ומאתים פרנק. אבל בשנת תרס"ט, כאשר אמרנו לעיל, הגיעה החתימה לשמונים אלף פרנק. ומפני שאיזו אלפים פר' לצרכי מכשירי־למוד וספרים היה מן ההכרח לקחת מהקרן־הקימת, ומכיון שמקרן זו נלקחו גם איזו אלפים פרנקים לפרוע בהם את הדיפיציט של תקציבי שתי השנים הקודמות, לפיכך משער המרצה, שהקרן־הקימת של הגמנסיה העברית מגיעה עכשו לסכום קרוב למאת אלף פר' (החשבון וגם הכספים של הקה"ק מתנהלים ע"י הועד האודיסאי, וחשבון מפורט לא הספיק להתקבל לזמן האספה). אמת, בשביל שתהיה הגמנסיה בטוחה לגמרי בקיומה ולא תצטרך להסמך יותר לא על נדבות ולא על תמיכות, היא צריכה לקרן קימת של חצי מיליון פר', שבפרותיה בלבד אפשר יהיה להספיק את כל הצרכים, אבל היסוד הונח, וצריך לקוות שגם הבנין בעצמו לא יאחר לבא.

מניחה את הדעת גם הטבלא של מספרי־התקציבים השנתיים, העולים למעלה עם כל שנה ושנה. מוצאים אנו כך: בשביל שנת תרס"ז נקבע תקציב, של חמשה עשר אלף פרנק, והדיפיציט של אותה השנה הגיע לאלפים פרנק, התקציב של שנת תרס"ח עלה לעשרים וחמשת אלפי פרנק, והדיפיציט של התקציב—לשלשת אלפים פרנק. בשביל שנת תרס"ט, השנה האחרונה, כבר עלה התקציב לשלשים ושנים אלפים וחמש מאות פר'. בה בשעה שהדפיציט הודאי של השתא יגיע רק לאלף וחמש מאות פר'.

בשביל שנת תר"ע מציע המרצה בשם ועד המפקח תקציב של שלשים וששה אלפי פרנק. והוספה זו נחוצה בשביל פתיחת המחלקה החמישית. ההכנסות הבטוחות של שנת תר"ע הן: שכר־למוד—15000 פר', כועי' חו"צ—5000 פר., מועה"פ הציוני—6000 פר., מהקרן הקימת של הגמנסיה למכשירי למוד—5000 פר.; ובכן חסרים לע"ע רק חמשת אלפי פרנקים, שאפשר לקוות שיתמלאו ע"י נדבות ומניות.

את הדיפיציט של חמשת אלפי הפרנקים הללו היה אפשר לפרוע גם בהרבית של כספי הקרן הקימת, אילו היו התמיכות המובטחות להגמנסיה משתלמות במלואן, אבל דא עקא, שיש תמיכות, המסתבלות בעצמן בדפיציטים. הועה"פ הציוני קצב לטובת הגמנסיה בשנת תרס"ח תמיכה של ארבעת אלפים פרנק, והסכום הזה נכלל אז בתוך ההכנסות הבטוחות והודאיות של התקציב, ובכל זאת לא הכניס הועה"פ יותר משש מאות פרנק. ואותו הדבר גם בשנת תרס"ט:—הבטחה של חמשת אלפי פרנקים והכנסה של איזו מאות.

המרצה מציע לפנות בבקשה להמרכזים הציונים שבכל ארץ וארץ א) שיחזיקו בועה"פ בסכומים מיוחדים לטובת הגמנסיה; ב) שיגבו מהחברים שבמקומותיהם את הוגותיהם על המניות ויאספו חברים חדשים; ג) שישתדלו בקבוץ תרומות מקריות לטובת הגמנסיה; ד) שיקבלו עליהם להחזיק על חשבונם מספר ידוע של תלמידים עניים. „לא צלצול של פרוטות אנו מבקשים מחברינו לדעה שבגולה—אומר המרצה הנכבד—לא צלצול נבוב שאינו אלא מרבה רעש והמולה בלי שום תועלת ממשית. אנו מבקשים מהם עבודה אנרגית, עבודה מתאימה לנסיון חשוב כיסוד הגמנסיה העברית הראשונה בארץ־ישראל".

המרצה עובר לבסוף לשאלת הדירה של הגמנסיה ובנין בית קבוע בשבילה. רצו חברי הועד־המפקח של הגמנסיה לישב בשלוה ולהמשיך את עבודתם רבת האחריות, והנה קפץ עליהם רגזם של ה„מזרחיים". אלו לא הסתפקו בזה, שהתחילו לחלק את המחנה לשני חלקים ולפרסם כרוזים ע"ד גמנסיה אורתודוכסית שלא באה ושלא תבא לעולם; לא הסתפקו בזה, שהתחילו בודים עלילות על הגמנסיה העברית, אלא שהתאמצו בכל האמצעים להפריע בעד קנית מגרש לבנין הבית מכספי הקופה הלאומית, הפרטים ידועים. האספה האחרונה של הועה"פ הציוני הגדול הסתפקה בביאור שניתן מאת חבר הדירקטוריום של הגמנסיה הד"ר בוגרצוב והחליטה למסור מיד סכום ידוע בשביל קנית המגרש. בסכום זה נקנה מגרש יפה של חמשה עשר דונם בתוך השכונה העברית החדשה „אחוזת־בית" ובקרוב יגשו לעבודת הבניה. אמת, לפי התכנית של הבית, שנערכה ע"י מהנדסים וארדיכלים מומחים, צריך להוציא על הבנין לא פחות ממאה ושלשים אלף פרנק. אבל הועד־המפקח החליט לבנות לע"ע במאת אלפי הפרנקים מנדבתו של מ ו ז ר בלבד, ולהשאיר איזה אגף לזמן, שיקובץ שאר הכסף הדרוש, ובכן תפטר הגמנסיה בזמן היותר קרוב משאלת הדירה, שנטרדה ונטרדה בה בלי הפסק.

והמרצה הנכבד מסיים: „שלשים התלמידים, שנשלחו אלינו מכל קצות הגולה, עשר האמהות שעזבו את קינהן בגולה ובאו להתישב בארץ ישראל לשם חנוך ילדיהן—אלו מטילים עלינו אחריות גדולה, אבל נותנים לנו מרץ עוד יותר גדול, ולפיכך אנו מלאים גם תקוות וגם אמונה בעתידה המוצלחת של עבודתנו".

אחרי שעה קטנה של וכוחים מתחיל הד"ר מטמן מרצה את הרצאתו המענינת ע"ד המצב הרוחני של הגמנסיה העברית. מעביר הוא אחד לאחד את הלמודים שבהגמנסיה העברית, מראה עד כמה גדול כחם של התלמידים בלמוד זה או אחר, ומה הן הסבות שגרמו לקצת התרשלות בלמוד זה או אחר. כיתיד חשוב הוא כרוזו של המצב הרוחני ה ש ת א , מאחר שעם גמר המחלקה הרביעית נשארו התלמידים עומדים לפני פרשת דרכים. מועצת המורים והמנהלות דאגו לכך, שחלוקת הלמודים תסתיים במחלקה זו סיום ניכר ובולט, באופן שגם אלו מהתלמידים, שאינם יכולים או אינם רוצים להמשיך הלאה את למודיהם, יצאו מתוך הגמנסיה כשתורתם מסוימה ושגורה בפיהם.

המרצה מרגיש את קצת הבלבול, שגרמה למהלך־הלמודים נסיעתם של איזו מהמורים לאירופה לשם קנין־שלמות במקצועותיהם. נסיעה כזו אמנם נהוגה בכל בתי־הספר המתוקנים באירופה. כי הדידקטיקה והפדגוגיקה אינן עומדות על מקום אחד, הן מתפתחות בלי הפסק, ולפיכך הרי זה מן ההכרח שהמנהלים של בתי־הספר לא יסגרו את עצמם בתוך ד' האמות של בית־ספרם בלבד, אלא ישתדלו לבא תדיר ביחוסים משותפים עם שאר בתי־הספר, בכדי ללמוד מה שיש ללמוד, בכדי לתקן מה יש לתקן, ולדעת תמיד את המלה האחרונה שנתחדשה בבית המדרש. אבל פה, בהגמנסיה העברית, מאחר שחמר־הלמודים גדול פה בערך לשאר בתי־ספר תיכוניים, ומאחר שלא לכל הלמודים בהגמנסיה העברית נמצאו מיד מורים מן המוכן למלאות את מקום־הנוסעים—משום כך גרם הדבר בהכרח לקצת בלבול, ונצרכה היה הרבה התאמצות־הכחית מצד חבורת המורים והרבה שעות יתרות על הפרוגרמה בכדי להחזיק את הסדר ולגמור את הקורס.

ועוד פעם הקושי שבהכנת חמר־הלמודים! קושי זה, שמרגישים מורי הלמודים הכלליים של הגמנסיה (ובמדה ידועה גם שאר בתי־הספר שבא"י), בשעה שהם צריכים, לברא יש מאין בהכנת השעורים—קושי זה אינו, כנראה, רק מן השפה ולחוץ, כי כל המרצים בכל האספות הכלליות של הגמנסיה מתעכבים עליו ודנים בו. נוסף לזה, או ב ש ב י ל זה, החליטה מועצת המורים של הגמנסיה, שכל מורה מחויב להכין ולהמציא להמועצה מראש תכנית מפורטה ומעובדה של שעוריו לשבוע שלם; וחובה זו ודאי שמעוררת עוד יותר את המרץ ואת הזריזות של המורים.

אבל עבודה זו של המורים היא עבודה לדורות ולא של עתה בלבד. חמר־למודים זה, שהמורים עובדים עליו עכשיו בשעת הכנתו, ישמר ויהיה לעינים לאותם המורים עצמם, או למורים אחרים, בשעה שיחזרו על הקורס בשנים הבאות. הטוב והמנופה שבחמר זה גם יודפס על חשבון הפונד להוצאת־ספרי למוד מנדבתו של יעקב שיף. נבחרה גם ועדה ספרותית מיוחדת בנוגע להדפסה זו, שמלבד המנהלות של הגמנסיה נבחרו לתוכה גם הד"ר לוריא, הד"ר ניסן טורוב והאדון יצחק וילקונסקי. מן החמר המוכן לדפוס אפשר כבר לציין ספר חשבון של מר רוזנשטיין וספר ללמודי הטבע (לחמש השנים הראשונות) של הד"ר ל. מטמן, ובודאי יעבדו בקרוב גם שאר המורים את חמר־למודיהם לדפוס.

הגמנסיה אינה מסתפקת בכלל רק בגמירת־הקורס, שמטילה עליה תכנית הלמודים אלא היא משתדלת בכל אופני הפדגוגיקה המודרנית לפתח ולטפח את כשרונותיהם וסגולותיהם של התלמידים. היא משתמשת לזה, ראשית, בטיולים שונים, המסוגלים ביחוד לעורר את הסתכלותו של הילד. במשך השנה האחרונה ערכה הגמנסיה שלשה עשר טיולים, בהדרגה, בתכנית מפורטה, ואפשר לומר בבטחון, שכל הצמחים והשרצים והרמשים שבסביבת יפו ידועים עכשיו להתלמידים לכל פרטיהם ולכל סיגיהם. שנית—הקריאות של התלמידים, הקריאות הביתיות, המתבקרות אח"כ ע"י המורים, והקריאות בביה"ס הנוהגות בכל שבת ושבת בתוך הגמנסיה. ע"פ הרוב קוראים אז התלמידים „ילדי רוחם" הם, והמורים שבאותו המעמד עוזרים לנתוחן ובבירורן של היצירות הללו. מלבד זה הונהגה גם ק ר י א ת ־ ח ו ב ה , ומספר ידוע של ספרים, המתאימים לכל מחלקה ומחלקה ולכל למוד ולמוד.—קריאתם חובה על הילדים.

לבסוף מזכיר המרצה גם את שעורי־הערב ומדעים שונים, הנערכים בהגמנסיה בשביל גדולים, ושגם הם משמשים בתור סיוע להתפתחות התלמידים

מאחר שהם מראים לפניהם סביבה עברית, המתעסקת ג״כ באותם הדברים, הרוחניים, הקרובים ללבם הם, ללבות־התלמידים.

ההרצאה המלאה, שהמנהל הנכבד של הגמנסיה, מסר בת תמונה שלמה של הגמנסיה, עשתה רשם טוב על הנאספים. ניכר היה, שאין זה בא לעשות רקלמות בדבריו, אלא מוסר דברים כהויתם, בלי כחל ובלי סרק. מפני השעה המאוחרת נדחו הוכוחים והבחירות למחרת. אבל הישיבה השניה לא הביאה כל חדוש:—איזו וכוחים רפרופיים, איזו שנויים קלילים בספר־התקנות, בחירה חדשה של אנשים ישנים — וחסל.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

המצב הפנימי: מלחמת־הלאומים.—בבית־הנבחרים: התקציב וחוק־האגודות.—כרוניקה יהודית ביאת ולפזון וסוקולוב לקושטא; עתון יהודי חדש.—שונות.—

שאלת קריטה שעליה דברנו במכתבנו הקודם, נדחתה עתה מפני שאלה יותר חמורה, שאלת־היונים במקדוניה ובתורקיה האירופית.

אמנם, גם שאלה זו אינה חדשה בתורקיה, זו הארץ העשירה בשאלות והעניה בכסף ובפתרון־השאלות. שאלת־הלאומים במקדוניה היא שהביאה לתורקיה את ה־24 לח. יולי, שאותו הכירו עתה פה לחג לאומי באופן רשמי ושחפצים, למרות העתים הרעות לחוג בהדר מזרחי. אבל המהפכה של 24 לח. יולי לא פתרה את השאלה הזאת באופן רצוי. גם משך ימי־החורף הגיעו לעיר־הבירה ממקדוניה תרועות־מלחמה בין הלאומים השונים, היושבים בנוף ההוא. היו מלחמות דתיות בין היונים והכו־גרים ומלחמה כלכלית בין התורקים והיונים, היהודים והיונים וכו׳. ולא פעם דנו אז בבית־הנבחרים על קלקול מדיני זה. חברי „האגודה הליברלית“, עליה השלום, הציעו אז את תרופתם — אוטונומיה לאומית. אבל הכת של הנסיך סבהדין היתה אז המועט בבית־הנבחרים, והצעת חבריה לא נתקבלה.

בא יום ה־24 לח. אפריל. „האגודה הליברלית“ נתפזרה לכל ארבע רוחות השמים. המשבר שעבר אז על תורקיה השכיח את כל השאלות הלאומיות. בני הלאומים השונים התחרו אז איש באחיו, וכל אחד השתדל להוכיח שהוא אוהב את ארץ־המולדת יותר מהשני, ונכון להעלות על מזבחה יותר קרבנות מחברו או משכנו.

חשב חשבו שתור־הזהב של אחרית־הימים, שבהם יגור זאב עם כבש, שב לתורקיה, וכי שאלת־הלאומים הוסרה לאיזו שנים, עד שהממלכה כולה תשוב לאיתנה.

והנה אך עברו ימי הרעש ו„השאלה הלאומית“ יצאה מפנתה שהסתתרה ותקרא „הנני!“.

אכן, התורקים הצעירים אשמים במקצת בהופעתה הפתאומית והמהירה של שאלה ארורה זו על הבמה המדינית.

שכורי־נצחון היו, ויחד את שרידי המשטר התמידי חפצו לבער מארצם גם את השאלה הלאומית, שהיתה כעשן לעיניהם, לא התחשבו עם זה שהם אינם הרוב המחלט במדינה, גם לא הלאום היותר תרבותי, ויגזרו אומר: לאום אחד נהיה! שפה אחת ודברים אחדים!

השגת לא השגיחו בזה שלארמנים וליונים יש תרבות פחות או יותר עתיקה, שיש לאלה בתי־ספר בינונים לעשרות, שיש להם ספרות לאומית, פחות או יותר חשובה, ושלהם, התורקים, הרוצים להיות האדונים של הארץ בחומר וברוח, אין כמעט מאומה מכל הרכוש הזה, הנצרך בימים האלה, שלא על החרב לבדו יחיה האדם וימשול בסביבתו; לא שמו אפילו לב שאין להם, אפילו לצרכיהם הם, שפה מרעית, שאין להם אפילו החלק האלף ממספר המורים, הנצרך לבתי־ספר למתחילים.

וגזירה רצו לגזור ששפת־הלמוד בבתי־הספר הבינונים תהי—התורקית. הדרישה הזאת עוררה מחאה עצומה בין בני כל הלאומים. היוני נתן את ידו לשונאו התמידי הבולגרי, והלז למתנגדו הארמני, וכולם החליטו למחות מחאה עצומה נגד גזרה רעה זו.

(על התיחסותם הפשרנית של היהודים לשאלה ההשובה הזאת, התיחסות שהקימו נגד היהודים את התורקים ואת בני הלאומים הזרים, כי לא השביעה רצון לא את אלה ולא את האחרים, ככר דברתי במכתבי האחרון).

וכך נתעוררה השאלה הלאומית אחרי ה־24 לח. אפריל,

המלחמה, אמנם, לא החלה, כי האות עוד טרם נתן. הצעת הממשלה לא קבלה עדיין צורת חוק. אבל ההתמרמרות גדלה עד מאד, ביחוד בין היונים

והמלחמה הכלכלית בין היונים והתורקים התחדשה גם אחרי 24 לח. אפריל. ומלחמה היתה גם ליונים כבולגרים בדבר בתי־התפלה. סכסוך עתיק־יומין שיחדל, כשתחדל גם הקנאה הדתית.

וידוע הוא שתושבי מקדוניה אינם נלחמים בפה בלבד וגם לא בעט בלבד. לפרקים קרובים המה אוחזים גם בקני־רבה, וגדודים גדודים מתנפלים על שונאיהם, ונופלים חללים מצד זה או מצד זה. פונים אל הממשלה והיא שולחת חיילים, המפילים ג״כ חללים. וכך חוזר חלילה.

בימים האחרונים נפלו חללים אחרים מבין יוני מקדוניה. כי בימים האלה של שאלת־קריטה אין הממשלה המרכזית מביטה בעין יפה יותר מדי על היונים—וגם אין להתפלא. מרגישה הממשלה, כי סכנת קומה בגרורים היונים ובתעמולה ההילינית, שמרכזה באתונה.

אבל איש לא יתפלא ג״כ, שהיונים מרגישים את עצמם לא בטוב ורוצים להגן על זכויותיהם ולתבע את עלבונם.

עתה הגיע הדבר לידי סכסוך בין מפקד־הצבא מחמד שיבקיט פחה ובין הפטריארך היוני. הסכסוך הזה הידוע כבר לקוראים מהעתונים הכללים הדד עוד יותר את היחס בין התורקים והיונים.

* * *

ובה בשעה שרעד פנימי עובר בגופות האומות העותומניות ובאויר תורקיה כולה מריחים את הסער הבא, יושב בית־הנבחרים ועוסק בעבודותיו המרובות, נגשים לקריאה השניה והשלישית של הצעות החוקים, שהוכנסו זה כבר ומכניסים חוקים חדשים.

בעוד זמן מועט צריך בית־הנבחרים להסגר. מדברים שיאריכו את ישיבותיו עד סוף הקיץ. אבל רק מעטים מאמינים באפשרות הדבר. הישיבות באולם הצר אינן אפשריות גם עתה ומה גם בחום הגדול של החדשים הבאים!

ובשבוע שעבר שמע בית־הנבחרים נאום ארוך ויפה מאת אחד מצעירי ציריה, דגביד־ביי מסלוניקי, ע״ד התקציב לשנה הבאה.

סוף־סוף יכול בית־הנבחרים לגשת אל שאלת־התקציב לכל השנה אחרי שקבלו משך חדשים אחדים תקציב לחדש.

דגביד־ביי מפורסם בבית־הנבחרים בסטמבול בתור מומחה בעניני־הכספים ובתור נואם בעל־כשרון.

כשנאם את נאומו הראשון, בחורף שעבר, פערו כל הצירים את פיהם („חכמה זו מניין לציר סלוניקי, הוא מדבר כאחד ה...אירופאים!) הראש, אחמיר ריזה, ברך אז בקול ובשמחה ברכת „שהחיינו לשמע נאום מדעי שכזה בבית־הנבחרים שלנו!“ וכל הצירים ענו אחריו בהתלהבות גדולה „אמן“! — מחזה שלאו כל „פרלמנט“ זוכה לזה!—

בנאומו של שבוע זה לא גלה אמנם כל אמריקה, באמרו כי מצב־הכספים רע ואי־אפשר לתקנו מיד. אבל, אך החל לדבר, והתלהבות חבריו גדלה מרגע לרגע עד שהחלו הקריאות מעין זו: אשרני, שזכיתי לחבר מצוין שכזה! וכדומה, קריאות שעוד טרם נשמעו ולא ישמעו בבתי־נבחרים אחרים.

ולא עברו שלשה ימים מיום קראו את ההרצאה ע״ד התקציב והוא נמנה לשר־הכספים!

היתוקן מצב הכספים של ארץ מסכנה ע״י המנוי הזה, על שאלה זו קשה לענות בחיוב. המצב הוא כה מסובך, חובות כה מרובים הצרכים, כה שונים ומשונים וההכנסות כה אי מסודרות עד שגם מנין שלם של דגבידים — לא יועילו הרבה.

את הקורא העברי בטח תתענין העובדה כי שר־הכספים החדש הנהו „דונמי“, מאותה הכת, שהלכו אחרי שבתי־צבי; בני הכת יצאו מתוך יהדותם ולמחמדים גמורים לא היו...

* *

ותמול דנו בבית־הנבחרים ע״ד חוק־האגודות.

הצעת־החוק נערכה ברוח של משמרים קצונים. ע״פ ההצעה הזאת כמעט אי־אפשרי קיום של איזו אגודה שתהי. מובן הדבר, שבית־הנבחרים לא יכול היה לקבל הצעה כזו. חוק כזה היה סוגר אפילו את ועד ה„אחדות והקדמה“, אחרי שגם לאגודה זו יש מטרה לאומית, וע״פ החוק החדש אגודות כאלו אסורות.

בית־הנבחרים דחה הצעה זו כמעט פה־אחד. שר־הפנים, מי שהיה פעמים אחדות „וזיר גדולי“ בימי ממשלת עבדול־חמיד, חפץ להגן על ההצעה, ויאמר להוכיח כי ארץ־המולדת תהי בסכנה, אם ההצעה לא תתקבל. היו״ר יעץ אותו להביא את הוכחותיו בעת „הקריאה השניה“,

במקום זה בשר, חולמי=פחת, הזיזר הראשי, שמועצת=המיניסטרים החליטה להכניס לבית=הנבחרים הצעה בדבר נתינת האפשרות לאגודות לרכוש על שמן קרקעות ונכסי דלא=ניידי.

* *

בשבוע זה התעשרה העתונות היהודית שבתורקיה כחבר חרש בשפה הפ־נצית.

מר לוסין שוטו, עוזר בעתונים צרפתים שונים, נגש להוציא שבועון יהודי בשם „השחר“.

קטן „השחר“ ודל. רק על ארבעה עמודים קטנים ישתרע, נבר, שהעורך היה עד כה רחוק מעניני היהודים והיהדות, אבל בשורות המעטות של הגליון הראשון המונח לפני מורגש רצון כביר להיות ליהודי טוב ולהגן על עניני היהודים.

אם יעלה בידי העורך למצוא עוזרים הבקיאים בעניני היהדות ותמיכה חומרית, אין ספק, של„השחר“ יהיה תפקיד חשוב ונכבד בהת=תחות הלאום היהודי שבתורקיה.

יפה המאמר הראשון שב„השחר“—„תכניתנו“.

„בראש הגליון הראשון של „די וועלט“—מתחיל המאמר—כתב גבורנו הרצל, עליו השלום:

„העתון הזה יהיה עתון יהודי. הננו מקבלים את התאר, שבשביל אחרים הנהו שם גנאי, והננו רוצים לעשותו לתאר של כבוד“.

הדברה הזאת הנה כל „הפרוגרמה“ שלנו, והיא מספיקה לתאור שאיפתנו.

הייגו יכולים לסים כמלים האלו ולעבור לסדר=היום, אל צ.יכים אנו למסור עוד מודעה: עתוננו לא יהיה עתון־למלחמה.

אם זכות=הקיום של עתוננו תראה לו איזו דרך מסוימה—ימלא תמיד עתוננו את חובתו בדרכי שלום ובנמוס. שמור נשמור ביחוסנו לאלימנטים האחרים של תושבי ארצנו את הנמוס, וביחוד נשתדל לחזק את קשר החבה שבין היהודים והלאומים בני הדתות האחרות.

בלי הרף ישאף העתון לאידיאל הזה, וגם בלי הרף ובלי מורך=לב יגן העתון על העניגים היהודים.

ובעשותנו כזאת, נשאף תמיד למטרתנו אנו; אבל שכח לא נשכח כי קדם לכל ועל הכל — שם תפארתה (le prestige) של ארצנו, שאנו היהודים מתגאים להיות בניה“. וכו׳.

אבל, אם אחרי ההקדמה הזאת, יחשבו הקוראים כי העתון הנהו ציוני— יהיו שרוים בטעות. במאמרים אחרים הן של העורך והן במאמר הקצר של מיודענו הציר מצליח נמצא דברים שציונים ואף יהודים לאומיים לא יחתמו עליהם בשום אופן.

בנוגע לזה „השחר“ הנהו ראי נכון ממצב=הרוחות של הדור הצעיר של יהודי תורקיה: אנדרלמוסיה ברגשות וערבוב בדעות; ציוגות והתבוללות משמשות בערבוביה—משפטים קרומים ע״ד „התעודה“—במובנה היותר קדמוני — ושאיפות למרכז=רוחני...

הדור הזה דורש חנוך יהודי. וצריך להתחיל מאלפא=ביתא. היוכל „השחר“ הקטן להעמיס עליו את העבורה הזאת והיצליח בה?

— הלואי!

והופעתו הפתאומית של „השחר“ על שמי היהדות בתורקיה גרמה להתעוררות עצומה. שמחים הצעירים, שגם להם יש עתון שלהם, עתון יהודי — Yuif ולא israelite; וזקני־הדור מתרגזים: מבול המאמרים ע״ד היהודים והיהדות, השאלה היהודית והציונית בעתונים הכלליים, ועתון מיוחד לנו — למה הם? מה יאמרו הגויים?! — — —

* *

לפני שלשה ימים באו הלום האדון והגברת ד. ולפזון בלוית הסופר נ. סוקולוב, המה השתקעו בנאות=הקיץ שעל חוף הבוספורוס טירפיה. ראש הסתדרותנו אומר להשאר פה כששה שבועות. אם כי לבקור הזה אין ערך רשמי—ישתמשו בו מנהיגי התנועה להוציא החלטות שונות לפעולה. ביחוד אומרים לגשם את ההצעות ע״ד העתונות הציונית בתורקיה. מחכים לביאתם של שני חברי הועה״פ מרוסיה למען ערוך מועצה על אדות הענין החשוב הזה.

* *
*

היהודים ועבודתם בצבא העותומני.

כמו שהודעתי בשעתו נבחרה באספה האחרונה של המיג׳ליש ועדה בדבר משאלות היהודים להממשלה בדבר העבודה בצבא. היהודים, כמו כל האינם מחמדים ילקחו לצבא רק בשנה הבאה, אחרי שבית=הנבחרים יקים את החוק בדבר העבודה בצבא של האינם=מחמדים.

הועדה של המיג׳ליש עיגה בדבר ותחליט לענות לממשלה על שאלתה, מי ומי פטורים מהעבודה בצבא, כי בסוג זה נכנסים ה„חכמים“ ותלמידי=החכמים מהישיבות שעמדו במבחנם. עוד תשתדל הועדה לפני הממשלה כי בכל גדוד וגדוד, שבו יהיה מספר יהודים, ימנו „חכם“ שהוא יהיה גם „שוחט“, ושהיהודים ישלחו לאותן הערים, שיש בהן עדות יהודיות.

בנוגע לשאלת „הכשרות“ דורשת הועדה, שהממשלה תשלם לחילים היהודים שירצו בכך, כסף=מאכלם, למען יוכלו להכין להם מאכלי=כשר.

הועדה תבקש מהממשלה, שיתנו לחיילים היהודים חופש בימים הנוראים ובימי־הפסח, ושבכל שבת ושבת יפטרו אותם בעת התפלה מהעבודה.

* *
*

בין צירי בית=הנבחרים העותומני, שיבקרו בימים האלה את פריז ולונדון ישתתפו, בתור סופר החבורה, נסים מצליח וגם האדון ששון מבגדד.

— צירנו עמנואל קרסו נמנה לחבר הועדה הצבית ההולכת לערוך חקירה בדבר הפרעות בארגה.

א. ח—י.

מִכְתָּבִים מִגַּלִּיצְיָה.

אחרי שהחליט הועד המרכזי של ציוני גליציה להשתתף בהבחירות להפרלמנט, שתהיינה ביום 30 יוני בגליל בורשטין־בוברקה־רוזדול, לרגלי פטירת המיניסטר אברמוביץ, מי שהיה ציר הגליל הזה, נגש להוציא את החלטתו אל הפועל והעמיד בתור קנדידט את חברנו הד״ר גרשון ציפר מלבוב.

ההשתתפות־בבחירות הזאת, הנעשית עכשיו לא תחת מסוה היהדות־הלאומית, כמו בעת הבחירות הקודמות בשנת 1907, אלא על טהרת הציונות ותחת דגלה, נכבדה היא לנו, הן מהצד החיובי והן מהצד השלילי שבה. ע״י התעמולה העצומה, הנעשית ע״י הועד־המרכזי בהשתתפותם של מיטב חברינו מכל קצוי גליציה, בהערים והכפרים השייכים לגליל־הבחירה הנ״ל, חודר הרעיון הציוני לתוך כל החוגים של עמנו ורוכש לנו נפשות הרבה, שעמדו עד־הנה מנגד לנו, ומאידך גיסא עוזרה השתתפותנו זו לגלות פני הלוט על הצבועים והחנפים משני המחנות גם יחד, ממחנה החשובים מכת „מחזיקי הדת“ וכמו״כ ממחנה ה„פולנים בני דת משה“, שכאלו כן אלו טובת עמם בפיהם, בעוד שבאמת לטובתם הם מתכונים, אע״פ ששכרם יוצא בהפסד אינטרסי עמם.

אבל בעוד שהראשונים מסתפקים רק בה„קול קורא“, שהדפיסו בסטרוטוס „קול מחזיקי הדת“ לטובת הקנדידט הפולני, ב״ב של ה„רדה נרודובה“ ואנטישמי ידוע, ממלאים פה המתבוללים תפקיד מגוחך ומעציב כאחד: נוסעים הם בכל ערי הגליל לעשות תעמולה לטובת הקנדידט האנטישמי ונגד הד״ר ציפר. אלא שאין די להם בזה: אם יבואו להמתין, עד שהבוחרים היהודים יגיעו לידי דהכרה, שטוב טוב להם ולכלל ישראל לבחור בציר פולני־אנטישמי מאשר בציר יהודי־ציוני, אז יצטרכו להמתין עדן ועדנים. ובכן הם באים במאמריהם הנדפסים יום יום בגליונות ה„סלובו פולסקי“, כלי־מבטאם של ה„נרודובו דמוקרטים“, ודורשים מאת הממשלה הפולנית להציל את המנדט הפולני מידי עושקיו (אגב: הפולנים אינם הרוב בגליל הבחירה הנ״ל) ע״ז, שתכוף את היהודים הבוחרים בכל האמצעים שיש לה, לרבות גם טירור, לבחור בהפולני. וכי הממשלה תשמע להעצה הטובה הזאת ותציית להם — בזה אין להסתפק כלל...

מן הראוי לציין גם התיחסותם של הסוציאל־דמוקרטים להבחירות הללו ולהעומדים עליה, למרות מה שמתימרים הם הסוציאל־דמוקרטים למתקדמים, לא נמנעו בכ״ז לדבר בעתונם „גלוס“ בשבח הקנדידט הפולני הריאקציוני ולגנות בהקנדידט המתקדם והדימוקרט המיוחד, הד״ר ציפר. גם פה השנאה להיהודים מקלקלת את השורה ואת הפרינציפים של הסוציאליות...

ראוי להרים על נס רק את התיחסות הרותיגים. הם פרסמו באורגנם „דילא“ כרוז להרותינים, שיבחרו בהד״ר ציפר, ואגיטטורים רבים מהם נוסעים ומסובבים בכל ערי הגליל וכפריו לעשות תעמולה בשביל הקנדידט היהודי. בין האגיטטורים נמצא גם ציר־הפרלמנט הרותיני ד״ר טרילובסקי *).

*) זה עתה נודע לנו, כי בבחירות האלה נצח הקנדידט הפולני באָ־סאריצקי, שקבל 4105 דעות. להקנדידט הציוני הד״ר גרשון ציפר היו רק 1416 דעות. הקנדידט האוקרייני הד״ר ליוויצקי קבל רק 895 דעות.

בקשו היהודים-הפולנים שבבירת גליציה הזדמנות בשביל התגלות-לבם הפולני ומצאו את — ברק יוסלוביץ. ביום 5 מאי נמלאו מאה שנה למות הגבור היהודי הזה, שלקח חבל בהמרד של הפולנים תחת הנהגת קושצאשקא ובמלחמות נפוליאון. המה מצאו שאת היום הזה צריכים לחוג בשורה הראשונה היהודים-הפולנים, משום שיוסלוביץ נלחם ומת במלחמתו בשביל חירותם של הפולנים. והם אמנם חגגו אותו, אך החג הזה נהפך פתאם לדימונסטרציה אנטי-ציונית בזויה. מהלך-מחשבותיהם של האדונים הללו הוא, כנראה, כזה: מפני שעמד יוסלוביץ לימין הפולנים, בודאי התיחס, כמוהם, על הלאומיות הפולנית. ומן הלאומיות-הפולנית, במובנם הם, אל האנטי-ציוניות רק צעד אחד. אך הנחותיהם מופרכות הן מעיקרן, כמו שמסקנותיהם מוטעות הן. יוסלוביץ השתתף בהמרד הנ"ל לא בתור פולני כ"א בתור יהודי. מעידה ע"ז העובדא, שאסף אל תחת דגלו חיל מיוחד של יהודים, שהראה נפלאות בהגינו על פרגה. ומעידות ע"ז דרישותיו היהודיות של יוסלוביץ מתחלתן עד סופן, ובראשן: שווי זכיות מכל הצדדים בשביל עמו. הוא שואל: „מדוע לא נעמוד אנחנו, שהננו בגולה, שהננו המוכים והבזויים ביותר על אדמת ד', מדוע לא נעמוד לימין הלוחמים בעד החפש, למען נשיג גם אנו אותו החפש, שמבטיחים אותו לנו והמגיע לנו כמו לכל"? בסגנון כזה ובמלים כאלו אינו מדבר איש, הבוזה ליקהת-אם. כך מדבר איש, שלבו דואג לשבר עמו והוא מקוה, שהמרד הזה יביא מרפא בכנפיו גם לעמו, שע"כ הוא משתתף בו בעוז ובמרץ כ"כ. בקיצור, כך מדבר יהודי-לאומי, ציוני. מובן, שלוא הבינו המתבוללים שלנו על ההסטוריה בשימת-לב הראויה, ולא בשטחיות, כי אז הבינו, שיוסלוביץ הוא בשבילם אך — מעשה לסתור ולא יותר; כי אז הבינו אולי עוד יותר — ושבו מדרכם הרעה...

בשבוע העבר, ביום 10 יוני, אבדה היהדות העתיקה שבגליציה את אחד מבחירי בניה בוניה, ע"י פטירת הרה"ג ר' אריה ליבש הלוי איש הורוביץ, אב"ד בסטניסלוי.

המנוח היה רב-אורתודוכסי גדול בתורה, עדים המה ע"ז שני חלקי שו"ת שהדפים בחייו בשב „הרי בשמים". כמעט כל רבני דורו הכירו אותו לגאון והריצו אליו את שאלותיהם, ולא אחת נחתכה הלכה על פיהו, אך לא רק בגאוניותו הצטיין מכל רבני דורו, כ"א בשאר-רוחו, במדותיו התרומיות וכסבלנותו. חזיון לא נפרץ הוא, שרב אורתודוכסי גליציי ידע להשתמש בלשון אחרת, מלבד עברית, על בוריה. והמנוח, מלבד שסגנונו העברי היה יפה וצלוטש, ידע גם אשכנזית על בוריה והשתמש בה בהזדמנויות שונות. הוא היה סבלן גדול ולא הביט און באיש בגלל דעותיו החפשיות. עפ"י הכרתו היה יהודי לאומי ולא פעם הביע את חבתו אל הציונות, שבגלל זה רשמו ציוני סטרי — המקום, ששמש בו בכתר הרבנות לפני סטניסלוי — את שמו בספר הזהב של הקה"ל. הוא הבין היטב את תפקידו של הרב בישראל לפנים והיום. ופעם התאונן לפני כותב הטורים האלה על שהתואר „מדברנא דאומתא" נתרוקן כבר מתכנו ואינו הולם עוד את הרב דהאידנא...

המנוח היה גם בר-אבהן גדל. הוא ביוצאי חלציהם של השל"ה וה„חכם צבי", אבותיו ואבות אבותיו שמשו בכתר הרבנות בסטניסלוי ולבסוף הורישוהו לו, והוא שמש בו עד יום מותו, הוא מת כבן ס"א. חבל!

מאיר העניש.

סחר-פלשתינה.

(הדוה"ח של הקונסול האנגלי לשנת 1908).

א.

אחד המקורים היותר חשובים, שאנו שואבים מהם את ידיעותינו ע"ד המצב הכלכלי של פלשתינה, הוא הדוה"ח השנתיים של הקונסול האנגלי בפלשתינה, מר ע. צ. בליך, המצטיינים בפרטיותם ובדיקנותם. בשביעת-רצון מיוחדת אנו קוראים את הדוה"ח שלו לשנת 1908, שנתפרסם זה עתה בדפוס. הדוה"ח הזה מוכיח, עד כמה גדולים אמונתו ובטחונו של אותו האיש, זה האיש הבלתי מפלגתי, המומחה והמתבונן למצב הענינים בפלשתינה, בהתפתחותה המתקדמת ובעתידותיה של הארץ הזאת.

בראשית השנה היו תקוות המסחר טובות מאד. הגשם ירד במדה מספקת ומצב הקמה בשדות היה יפה. אבל אי-הבטחון הפוליטי בסבת המאורעות בקונסטנטינופול בסוף חדש יולי והחרם שהוכרז על סחורות אוסטריה-אונגריה השפיעו לרעה על התפתחות המסחר והפרקמטיא, וגרמו לידי כך, שהרבה קוני-סחורה דחו את הזמנותיהם. לפיכך היה האימפורט לשנת 1908 פחות לעומת השנה שעברה בסכום של 5600 לטרא שטרלינג, היינו קרוב לאחוז אחד. אבל תחת זאת עלה האיקספורט למרות התנאים הפוליטיים הבלתי-טובים לסכום לא פחות מ-72,000 ל"ש, או ט"ו אחוזים לעומת השנה החולפת, והיה גדול כמעט פי שנים מזה של שנת 1904.

בהאימפורט הכללי ליפו בסכום של 803,400 ל"ש השתתפה אנגליה ב-4,400 ל"ש והקולוניות האנגליות בסכום 44,000 ל"ש. מלבד זאת נכנסו סחורות אנגליה בסכום של יותר ממאת אלף ל"ש דרך ביירוט (שעל כן נראו ע"פ הסטטיסטיקה כאלו באו מתורקיה), אשר עי"ז עלה החלק האנגלי בהאימפורט לכ"ז אחוזים מן האימפורט הכלל ליפו.

האימפורט מאוסטריה-אונגריה נפחת, כמובן, מסבת הבויקוט, אבל ע"פ המספרים שעד כה צריך לקוות, כי בשנה החדשה יתמלא החסרון.

מיתר הארצות התרבתה ביחוד השתתפותה של רוסיה בהאימפורט בסכום 18,000 ל"ש או כמעט ל-36 אחוזים לעומת השנה שעברה, ביחוד נתרבה האימפורט של סוכר מרוסיה תחת הסוכר האוסטריי, שהוכרז עליו חרם.

הדוה"ח מדגיש בשביעת-רצון את העובדה, כי הרבה סוחרים אנגלים בקרו בשנת החשבון את ירושלים ותוצאות נסיעתם זו היו להם לקורת-רוח מרובה. הוא יועץ להסוחרים האנגלים לרכוש להם הזמנות לסחורתם רק בדרך זו ולא באמצעותם של סוכנים בביירוט, כמו שנהוג הדבר עכשיו. בין הקונים מורגשת הנטיה לבלתי השתמש בסוכנים אנשי-הבינים ולקמץ עי"ז בהוצאות הסרסרות, כי אם להזמין את הסחורות הנחוצות להם ישר מאת בעליהן.

הקונסול שבע-רצון מהתפתחות המסחר האנגלי בפלשתינה. אף כי ביחיד במסחר סחורות צמר-הגפן גדולה ההתחרות מאד, בכ"ז מצב השוק האנגלי איתן בסחורות ה„פלאניל" מתחרה ביחוד אטליה, ובסחורות צמר-גפן מתחרה בילגיה באנגליה.

אורז מתקבל ביחוד מראנגון. אנגליה מוציאה לפלשתינה בכמות מרובה תופינים, ממתקים, סוכריות ודגים ממולחים. מעת לעת מתרבה הבאת דגים יבשים מאנגליה. מסחורות הברזל מובאים מאנגליה מכשירי מבשל, כלי-בשול, קעריות וקדרות של מתכת ועוד חפצים בדומה להם ומטות-ברזל. כלי-מלאכה באים ביחוד מפרנציה ובמקצת גם מאשכנז. מנעולים מובאים מאשכנז, וממינים ידועים גם מאיטליה. בחפצים כאלה ובדומה להם דורשים רק את המין היותר זול.

סבת פתיחת האימפורט של סחורות צמר גפן היא הקניה המופרזה של סחורות אלה בשנה שעברה, באופן שהן נמצאות עדיין בחנויות ובמחסנים במספר מרובה.

רבוי האימפורט של קורות-ברזל מוכיח, כי מלאכות-הבנין לא נפסקו.

כמות הפחמים שהובאו ליפו בשנת 1908 עלתה כמעט פי שלשה לעומת שנת 1907. הצורך במכונות מתנועעות ע"י נפט הולך הולך וגדל, יותר ממחצית המכונות באות מאנגליה. ביחוד משתמשים במכונות לשאיבה גידול האוראנז'ים, גם הנפש הנחוץ לכך מובא בכמות גדולה יותר ויותר. כנגד שנת 1907 נתרבה האימפורט כמעט במחצית.

נייר לחבישה בא ביחוד מאוסטריה, נייר יותר טוב ומעטפות — מאשכנז. המקחים הנם כ"כ זלים, עד שלא יכלה אנגליה להתחרות בסחורות הללו; למינים יותר טובים אין דורשים מרובים.

האיקספורט נתרבה בסכום של 72,000 לטרא שטרלינג או קרוב לט"ו אחוזים, ביחוד גדל האיקספורט של מיני בורית שונים, אבל גם בשאר מיני סחורה נתרבה האיקספורט מכפי שהיה.

(סוף יבא).

זכרו את „יער הרצל", אספו תרומות למטעי עצי זיתים בארץ ישראל לזכר מנהיגנו ז"ל!

מחוסר מקום לא יכלנו לתת בגליון הזה את כל חלקי השבוע.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель. И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1909 ГОДЪ

НА ЕЖЕДНЕВНУЮ БОЛЬШУЮ, ПОЛИТИЧЕСКУЮ, БЕЗПАРТІЙНУЮ ГАЗЕТУ

„СЛОВО“

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДУМА съ подробными (по стенограммамъ) отчетами объ ея засѣдан.

Въ газетѣ принимаютъ ближайшее участіе:

З. Д. Аваловъ, С. А. Адріановъ, К. К. Арсеньевъ. К. С. Баранцевичъ, Н. А. Бердяевъ, С. Н. Булгаковъ, П. К. Бѣлецкій, А. Васильевъ, А. Вергежскій, Н. М. Волковыскій, В. С. Голубевъ, А. В. Карташевъ, Максимъ Ковалевскій, А. Ѳ. Кони, проф. Несторъ Котляревскій, С. А. Котляревскій, В. Д. Кузьминъ-Караваевъ, Н. Н. Львовъ, П. И. Люблинскій, В. А. Маклаковъ, Гр. Спир. Петровъ, проф. А. Л. Погодинъ, Вл. А. Поссе, М. Я. Притыкинъ, М. А. Славинскій Старый земецъ, П. Б. Струве, П. А. Тверской, кн. Е. Н. Трубецкой, Н. И. Фалѣевъ, С. Л. Франкъ, Д. Н. Шиповъ, Г. Н. Штильманъ, А. Е. Яновскій, Л. Н. Яснопольскій, М. М. Ѳедоровъ и др.

Фельетоны:

П. В. Жилкинъ, С. Б. Любошицъ, Оптимистъ, В. Г. Танъ (Богоразъ), Чужъ-Чуженинъ и друг.

Въ литературно-художественномъ отдѣлѣ принимаютъ участіе:

А. Блокъ, П. Д. Боборыкинъ, Л. Я. Гуревичъ, Сергѣй Городецкій, А. А. Измайловъ, В. Каррикъ, С. С. Кундурушкинъ, И. И. Крыжановскій, И. И. Лазаревскій, В. Лихачевъ, Тадеушъ Налепинскій, А. В. Оссовскій, А. Ремизовъ, Н. Рерихъ, И. Е. Рѣпинъ, Ѳедоръ Сологубъ, Дмитрій Цензоръ, Георгій Чулковъ, Ольга Чумина, О. Шапиръ, Т. Л. Щепкинъ-Куперникъ, И. Л. Щегловъ (Леонтьевъ) и друг.

Подписная цѣна на 6 мѣсяцевъ.

Съ 1 Іюля по 1 Января ШЕСТЬ РУБЛЕЙ.

Съ доставкой и пересылкой.

На 1 годъ 12 р., 6 м.—6 р., 4 м.—4 р., 3 м.—3 р., 2 м.—2 р. 15 к., 1 м.—1 р. 10 к.

За границу: на годъ 20 р., 6 м.—11 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м. 4 р., 1 м.—2 р.

Для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, волостныхъ и сельскихъ обществъ, сельскаго духовенства, учителей и учительницъ и фельдшеровъ на годъ 8 р., на 6 м.—4 р., 4 м.—3 р., 3 м.—2 р. 25 к., 2 м.—1 р. 50 к., 1 м.—80 к.

Подписка принимается въ Главной конторѣ, С.-Петербургъ, Невскій, д. 92.

Для ознакомленія № газеты высылается безплатно.

Издатель М. М. Федоровъ. Редакторъ ... Шапиро.

Открыта подписка съ 1-го Іюля 1909 года

на ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ“,

посвященную еврейскимъ интересамъ, выходящую при ближайшемъ участіи: А. Д. ИДЕЛЬСОНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, Д. С. ПАСМАНИКА, Ю. Д. БРУЦКУСА, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА и С. К. ГЕПШТЕЙНА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ“—единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ—будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы, волнующіе еврейскую мысль и чувство, „Разсвѣтъ“ будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

СОТРУДНИКИ: Бруцкусъ Ю. Д., Бруцкусъ Б. Д., Бороховъ Б., Бабковъ Л. С., проф. О. Варбургъ, Виленскій А. (Берлинъ), Гартглясъ А., Гепштейнъ С. К., Гринбаумъ И., Гитинъ Я., Гольдбергъ Б. А., Гольдштейнъ А. М., Жаботинскій В. Е., Зайденманъ А. О., Зайденманъ С. О., Закъ Б. (Канада), Злотинъ С. (Египетъ), Идельсонъ А. Д., Клейнманъ М. (Лембергъ), Крейнинъ М. Н., Капланскій-Капланъ (Вѣна), Клебановъ Я., Коганъ Л., Крупевецкая А., Левинсонъ С. (Ю. Африка), Левинъ Ш. Х., Лещинскій Я., Лазарсонъ М. (Нью-Іоркъ), Лишанская Р. (Іерусалимъ), Маршакъ С., Мечтатель, Моцкинъ Л., Нейфахъ И. І. (Константинополь), Новый С. (Бейрутъ), Оппенгеймеръ Фр. (Берлинъ), Пасманикъ Д. С., Поляковъ С. Л., Равиковичъ С. (Берлинъ), Сапиръ І., Соколовъ Н. (Кельнъ), Смѣлянскій Д. (Яффа), Смѣлянскій М. (Петахъ-Тиква), Соловейчикъ М., Тричъ Д. (Хайфа), Теплицкій Я. Н., Тривусъ И. А., Усышкинъ М. М., Членовъ Е. В., Шейнкинъ М. (Яффа), Шварцъ Ш., Шварцъ М., Эберлинъ И. (Парижъ), Эйнгорнъ С. (Лейпцигъ), Яновскій С. Я., Яшунскій І. В. Яффе Л. Б. и др.

Подписная цѣна:

Въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.—1 руб. 25 коп. За границ. на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Съ 1-го Іюля по 1-го Января 1910 г. 2 р. 50 к.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:

С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

— יצא לאור ונמצא למכירה —

סֵפֶר הָאַגָּדָה כרך שני.

(חלק שלישי ורביעי)

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים

סדורות לפי הענינים ומפורשות

ע"י י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק.

תוכן הענינים. ספר שלישי: הקדמה:

פרק א, ישראל ואומות-העולם: חבתם של ישראל, בין ישראל לעמים, טיבם של ישראל, ישראל ויסורים, סמניהם של ישראל, פושעי ישראל, ישראל אגודה אחת, שונאיהם ואוהביהם של ישראל, אין מזל לישראל, ישראל קימים לעולם, טהרת המשפחות בישראל, גרים בישראל, גרי אריות (כותים), אומות העולם.

פרק ב, ארץ ישראל: הארץ וישראל, הארץ וישובה, חבת הארץ, תורת הארץ, ארץ זבת חלב ודבש, ירושלים.

פרק ג, לשון: לשון הקדש, לשון הקדש ושאר לשונות, דקדוק בלשון.

פרק ד, גלות: קשי הגלות, ישראל לחרפה בגוים, הקב"ה שותף בצערם של ישראל, שומר ישראל, שומר מה מלילה.

פרק ה, גאולה וימות המשיח: גנזי צרות וגנזי ישועות, זכות אבות, הקץ, עקבות המשיח, גאולה וקבוץ גליות, יום חשך ואור, משיח.

פרק ו, לעתיד לבוא: הטובה העתידה, סעודה לצדיקים, תחית המתים.

פרק ז, תורה: שבחה של תורה ותלמוד תורה, במה התורה נקנית ובמי מתקימת, תורה לשמה, מלמדי תורה ודרכי למוד, לומדי תורה ודרכי תלמוד, רב וחבר, שמושה של תורה, כבוד התורה ולומדיה, תלמיד חכם ועם הארץ, תורה שבעל פה, כתבי הקדש ושאר ספרים, לשון תורה ותרגום, תלמוד ומעשה, מצוות התורה, סיג לתורה, סתרי תורה.

פרק ח, חכמה ונבואה: חכמה, נבואה ורוח הקדש. פרק ט, שבת וימים טובים: שבת, קדוש החדש ועבור השנה, ראש השנה ויום הכפורים, רגלים, חנוכה ופורים.

ספר רביעי. פרק י, הקב"ה ובין אדם למקום: הקדוש ברוך הוא, פמליא של מעלה, עבודה זרה, מינים, בין אדם למקום, תפלה. פרק יא, טוב ורע: יצר טוב ויצר רע, מצוה ועברה, צדיק ורשע, תשובה, שכר ועונש, העולם הבא, גן עדן וגיהנם.

מחיר הכרך השני, 1 ר' 25 ק'; עם המשלוח—1 ר' 40 ק'.

מחיר הכרך הראשון. ספר ראשון 1 ר', ספר שני 75 ק'.

ביחד עם המשלוח — 2 ר'.

המסכר הראשי אצל „מוריה" באודיסה:

Издательство „МОРІЯ", Одесса. | Verlag „Moriah" Odessa.

כשר כשר

בהסינטוריום העברי שבמקום המרפא לימות החרף

סט. בלאזיען, הנמצא תחת השגחת רופאים, יש עוד מקום לחולי ריאה ועצבים.

פעולת-הרפואה שם משובחת מאשר באיטליה. בית זה, המיוחד במינו, מצטיין בשכלולו.

הזמן המאוחר לפנות בנידון זה הוא עד 1 בספטמבר.

Der Waldhaus Felomeck, St. BLASIEN (Schwarzwald) Deutschland.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.

העורך והמו"ל י"ב לבנר

פרס חנם: מלון רוסי עברי לתלמידים.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

כתבת המערכת:

Г. Луганскъ, ред. «Гапрохимъ». | Red. «Haprochim» Lugansk.

אפשר לחתם גם על ידי הצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:

И. Л. Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, Wilna.

בביתי יש מקום מרווח לשני נערים שהגיעו לחנוך. ספיק צרכיהם החמריים וחנוכם. הלמודי והמוסרי יהיה עצהיו"ט בדיוק ובחבה. בעיר שרלוטנבורג נמצאים בתי־ספר מצוינים בשלמותם מכל המינים, ובהם מקובלים תלמידים בלי שום הגבלה. על דבר המחיר ושאר התנאים אודיע לכל שואל במכתב.

Dr. S. Bernfeld, Scharlottenburg, Goethe str. 18.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כף אחת וחצי של יין „ברזל" מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות: המכירה אצל חברת „כרמל" וארשא.

ליום ההולדת הששים של מאקס נורדוי —

י"א מנחם־אב א' תת"ם, 29 יולי, 1909

יצאו עתה לאור

— הכתבים הציוניים של מקס נורדוי —

(בשפת אשכנז)

בהוצאת הועד הפועל הציוני

450 עמודים, עם תמונת המחבר. המחיר 2 מרק. —

הוצאה לתשורות עם כריכה יפה, המחיר 3,50.

הספר המכיל 28 עמודים בדפוס, הנמצא כעת לדורשיו במחיר חצי־חנם, כבדי לזכות בו את הרבים, הוא כולל את כל הכתבים והנאומים וההרצאות של הסופר הגאוני, ויכול להחשב במקור רב־התוכן לקורות הציונות.

פרוספקט מפורט ישולח חנם וחפשי

את הספר הזה יש להשיג בכל בתי מסחר הספרים ־ וישר מאת

— יודישער פערלאג, קלן אם רהיין, קאראלינגערינג, 6. —

שתו רק יין „כרמל"

שנה שלישית   תרס"ט

העולם

שבועון עברי.

הציונות שיאפת לרכוש מקלט-בטוח ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמת בזל)

№ 25

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת אר־עתים. — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. — Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מתקבלות החתימה על „העולם" לחצי שנה הבאה
מן 1 יולי עד 1 יאנואר שנת 1910.

בעבור כל החותמים נשפטת הרנחה הגדולה על כל ספרי אחיאסף גם להבא (התנאים מבוארים בהפרוספקטים המיוחדים, ונשלחים לכל דורש).

הגליון הנוכחי (№ 25) הוא הראשון להחותמים על „העולם" מן חודש יולי.

הַצְּבִי.

עתון יומי

לכל עניני ארץ ישראל במה שהם מתגלים בחייהם של כל יום ויום.

כי שרוצה לדעת ולהכיר את הלשון העברית החדשה כמו שהיא מדוברת בארץ־ישראל, בגני הילדים ובבתי־הספר, במסבות רעים, בשוקים וברחובות.

ימנה על העתון היומי
הַצְּבִי.

„הצבי" משתדל למלא תפקיד של עתון יומי מדיני ולתת לקוראיו מהנעשה ונשמע בכל התבל הגדולה והרחבה בתלגרמים מיוחדים יומיים ובכתבות מיוחדות.

„הצבי" ממלא את תפקידו ביחוד בנוגע לעולם המדיני של הממלכה העותומנית הגדולה, העומדת עתה בשעת הרת־עולם, בשעת התחוללות מהפכות גדולות ועצומות.

כשלשת השבועות האחרונים, מיום התפרצות המרד כנגד השלטן התישמאי עמד „הצבי" על המשמר למען ידעו קוראיו לא פחות מאשר בני קושטא, בירת תורקיה, בעצמם. יום יום נתנו פרטים רבים מעניינים בתלגרמים ובכתבות מיוחדות.

„הצבי" בא בימים האלה במו"מ תמידי, עם באי־כח מנהיגי התנועה התישמאות שבירושלם, ויספר לקוראיו מדי יום ביומו פרטים מעניינים וחשובים.

„הצבי" חי בלי כל תמיכה; „הצבי" הולך ומתפתח מיום ליום ומגיע למטרתו רק על חשבון עצמו, על חשבון הכנסותיו היומיות; לאמר: עומד הוא, „הצבי" על בסיס טבעי שיואל להבטיח לנו את קיומו!

„הצבי" מתחיל להרחיב את החלק הספרותי, שבו ישתתפו, לבד הסופרים הקבועים שהשתתפו בו עד כה, סופרים רבים מהטובים שבארץ־ישראל ובחוץ־לארץ.

מחיר „הצבי" ברוסיה—10 רו"כ; ביחד עם הירחון ההתולי „חמר־גמל" 11,50. מחיר ה„חמר־גמל" לבד—שני רו"כ.

לשנה. לפי ערך זה לחצי ולרבע.

המען של המערכת:

Redaction „HAZWI", Jerusalem.

ברוסיה אפשר להמנות על ידי סוכני:

„Haschachar" Varschau Rymarska Str. № 16.

שתו רק יין „כרמל"

עס ווערט אָנגענומען דאָס אַבאָנעמענט אויף די איינציגע גרויסע טעגליכע בילליגסטע

„אידישע ציימונג"

פאר פאליטיק, ליטעראטור און אינפארמאציע.

די אבאָנענטען פון דער „אידישער צייטונג" בעקומען אימיטער דעם מאָנאַטליכען זשורנאל „מאָדערנע ליטעראטור". יעדעס מאָנאַטליכעס בוך וועט ענטהאַלטען נים ווייניגער פון 64 זייטען גרויסען פאָרמאַט, וואו עס וועלען קומען אָריגינעלע ערצעהלונגען, פובליציסטיק און וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען.

אין „אידישער צייטונג" האָבען ביז אַהער זיך בעטייליגט פאָל־

גענרע שריפטשטעלער:

א. איזגור, י. ה. בערקאָוויטש, ד״ר י״ל ברוכוביץ, ש. גאָרעליק, א. י. גאָלדשמידט, ב. מ. גאָליצקי, פ. היילפּערן, צבי הירשקאָן, דניאל טשארני, ש. טשערנאָוויטש, ב. כ״ץ, אליהו לעווין, ליפמאן־לעווין, יעקב לעשטשינסקי, ד. מאַרשאַק, ש. ניגער, יעקב פיכמאַן, ש. ה. ציטראָן, דוד קאַסעל, א. קאַטיק, ה. קאַלמאַנאָוויטש, ד״ר מ. ראַבינזאָהן, שרה רייזין, ז. שנייאור, מ. שאַליט, שמשון און אנדערע.

דער פרייז פון דער „אידישער צייטונג" צוזאַמען מיט'ן זשורנאַל איז יעהרליך ניר 6 רובל, א האלב־יאָהר — 3 רובל, א פערטעל־יאָהר —1,50 רובל, מאָנאַטליך 50 קאָפּ.; דער אבאָנעמענטס־פרייז אויף'ן זשורנאַל אליין איז יעהרליך 2 רובל מיט 40 קאָפּ.

א חוץ דעם בעקומען די אַבאָנענטען פון דער „אידישער צייטונג" די גרויסע פרעמיע: „אלגעמיינע אידישע געשיכטע" פון ש. דובנאוו, אין 12 בענדער, פאַר 2 רובל.

פאַר ניט־אַבאָנענטען איז דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע 6 רובל.

די ערשטע ביכער פון דער „אידישער געשיכטע" זענען שוין ארויס פון דרוק און פונאנדערגעשיקט געוואָרען.

דער אדרעס:

Въ контору газеты „ИДИШЕ ЦАЙТУНГЪ". Вильна.

מעיר ירושלים נתקבל בהמרכז לטובת המוסדים האלה:

4,10	ר'	בשביל הקומיסיה הפלשתינאית, ע"י „תפארת ציון".
3,73	„ „	„בצלאל" ממרת חנה נוסנבוים.
50 — ק"פ	„ „	ממר סאלאווייציק.
2 — ר'	„ „	ה„קרן המפלגתית בקלן, ממר האלבערשטאדט.
5	„ „	הקבינט הפיזיבי של הגמנזיה ביפו, ע"י דוואָרקין.
15,33 ס"ה		

Га'оламъ | שנה שלישית | Ha'olam

העולם

ווילנא, כ״ד תמוז, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 30-го Іюня, 1909 г. | № 25 | WILNA, 13-ten Juli, 1909.

י. ל.

הַמּוֹשָׁבוֹת בִּמְחוֹז טְבֶרְיָה.

II.

הַמַּצָּב הַחָמְרִי.

במושבות שבמחוז טבריה שמה לה פקידות יק"א למטרה לברוא משק כפרי שיוכל להתקיים בלי תמיכה ובלי פקידות. ביסוד המושבות האלה עזבה הפקידות את דרכיה הראשונות וקמצה בהוצאות, אבל היא לא נמנעה מתת כל האמצעים הנחוצים לחזוק הכפרים והתפתחותם. בבת אחת נתנו לאכר את הכל, ובזה נתנו לו את היכולת להשען רק על חריצותו ועל כשרונותיו. על פי התקציב שעשו מקודם צריכה היתה לעלות התאכרות כל משפחה ל—12,000 פרנק,. אבל מפני ההיצאות שלא שערו מראש ומפני השנים הרעות בראשונה עלו ההוצאות למשפחה עד 20,000 פרנק. לכל אכר נתנו אדמה מ—250 עד 300 דונם, בית טוב ומרווח, אף שבלי המותרות המזיקות, ודי כסף בשביל זריעה, בהמות למחיה עד הקציר הראשון, לפעמים נתנו לאכר רק אדמה וכסף במזומנים, בכדי שהוא ידאג לו בעצמו לכל הנחוץ לו, כך נתנו לכל אחד מאכרי מלחמיה 8000 פר' מלבד אדמה, והאכרים בעצמם בנו להם בתים, קנו להם בהמות, כלי עבודה, זריעה ואילך. הפקידות הנהיגה שיטות שונות בהתאכרות. בסדז'רה הושיבה רק אריסים, במקומות אחרים גם אריסים, גם אכרים. בתור אכרים הושיבה את התושבים ששבו מחירן ובני המושבות שהתאוננו על חסרון אדמה, ובתור אריסים הושיבה פועלים, אשר היא בחרה אותם. את הנסיון הראשון באריסות עשתה יק"א בסדז'רה, לפני שבע שנים הושיבה שם 10 אריסים, אחרי כן הוסיפה עליהם 10 ולבסוף עוד 5, במסחה יושבים 19 אכרים ו—8 אריסים, בימה ובבית־ג'ן אכרים ואריסים 58, האחרונים עד 25. במלחמיה הושיבה הפקידות 21 אכרים ואחרי שאחד מהם מת לפני שלש שנים, הושיבה על אדמתו אריס. בזמן האחרון נוהגת יק"א להושיב אנשים חדשים רק בתור אריסים, כך היא נוהגת עכשיו בבית־ג'ן, במצפה, בכנרת ובאטליט המחודש.

האכרים לא שלמו עוד עד היום כלום מחובותיהם ליק"א, הם משלמים רק ובדיוק את הכסף שהם לוקחים ממנה בהקפה לצרכים ידועים. אבל חלק גדול מהאכרים כבר יכול וגם נכון לשלם את הכסף שהוציאה עליהם הפקידות. ואם הם נמנעים משלם עד כה הם נותנים טעם לדבר הזה בחפצם שתהיה להם האדמה על שמותיהם הם ושיעשה חוזה עם הפקידות, עכשיו עומדת דפקידות בשאלה זו במשא ומתן עם האכרים, והדבר כבר קרוב לידי גמר.

התנאים עם האריסים לא בכל המקומות שוים. על פי הרוב נתנה הפקידות לאריסים אדמה, בתים, ו—3000 פרנק במזומנים לקנית בהמות, כלי־עבודה וזריעה. האריסים בסדז'רה משלמים ליק"א 10 אחוזים בשנה על חשבון הכסף שלקחו במזומנים וחומש בתבואות השדה. האריסים חפשים מכל מס, גם מעשור, שהפקידות לוקחת אותם עליה. ערך החימש עולה בקרוב ל—250 עד 300 פרנק לשנה. במסחה משלמים האריסים לפקידות במזומנים 200 פר' לשנה, אבל הם בעצמם משלמים את מסי הממשלה. בימה ובבית ג'ן יש 18 אריסים המשלמים 250 פרנק לשנה והעשור הוא על חשבונם, 3—4 אריסים משלמים ליק"א רבע תחת החומש, ו—3—4 משלמים חומש בעד האדמה והם משתמשים לעבודתם בהבהמות והכלים שלהם.

האריסים כולם משלמים את חובותיהם בזמנם. והאריסים, שמצבם בסדז'רה רע יותר מאשר בכל מושבות הגליל התחתון האחרות, לוים כסף ומסלקים את חובותיהם לפקידות. יש בסדז'רה אריסים החייבים כבר עד 600 פרנק למוסדות שונים ולאנשים פרטים. המצב בסדז'רה הוא יותר רע, מפני שאדמתה היא כחושה ומלאה אבנים. החטה נותנת בסדז'רה רק 6—7, פול—4, בעת שבכל מושבות הגליל התחתון האדמה טובה מאד ונותנת באותן ההוצאות והעבודה אשר בסדז'רה הרבה יותר. במלחמיה, למשל, החטה נותנת לפי החשבון הממוצע פי 14, בחלקים היותר טובים גם 18, ובחלקים היותר גרועים בכל אופן לא פחות מ—6; שעורים נותנות במלחמיה 20.

המראה החצוני של המושבות במחוז טבריה הוא לכלן אחד. הבתים כולם בנוים מאבן ועומדים בשורות ישרות. ההבדל הוא רק בזה שלא בכל המקומות נמצאות אבנים ממין אחד, ולכן צבע הבתים במושבה תלוי בצבע האבנים בסביבותיה. ברוב המושבות הבתים בנוים מאבני סיד, ורק בימה הבתים בנוים מאבני בזלט השחורות שפסי הסיד עוברות ביניהן. הגגים הם בכל המקומות מרעפים ארומים. הבתים גבוהים ויפים אם גם פשוטים. לפני הבתים נמצאת תמיד גנת ירקות. לפעמים אפשר למצוא לפני הבית גם עצים הנותנים את הדרם על הבית או גם גני פרחים. יחד עם הבית מאחריו בנויה חצר גרולה עם אורוות טובות, אם אין גנת ירקות לפני הבית אז היא נמצאת תמיד אחרי הבנינים. ברוב הגנות נכרת השגחה מעולה, ביחור

במושבות שיש להן די מים וצנורות בכל חצר וחצר, כמו בימה ומלחמיה. בסדז׳רה אין צנורות מים, ולכן יש לאכרים ירקות הצומחים בחורף, ובקיץ יש להם רק ירקות שאינם נזקקים כל כך למים.

הרושם הראשון שעושה המושבה בגליל התחתון הוא לגמרי אחר מאשר במושבות הנטיעות. פה איננו מוצאים אפנדים עברים, כי אם אכרים פשוטים ואמתים. פה איננה שפוכה רוח הארנות והעצלות, אין פה נכרת יד הפקידות שקלקלה כל כך הרבה במושבות הקודמות. פה אין יושבים אנשים בעלי דרישות גדולות, בעלי אהוזות לפי רוחם ושאיפותיהם העובדים במוחם ולא בידיהם, כי אם אכרים העובדים ואוהבים את עבודתם. אכרים מלובשים בגדים פשוטים, ופניהם בריאים ושזופים מן השמש, וידיהם חזקות ומורגלות בעבודה. ברחוב אנחנו פוגשים אכר הולך טעון כלי עבודה על כתפו, פה אנחנו רואים צעיר נוסע בעגלתו הרתומה לזוג סוסים חזקים מוביל עשב מן השדה. לפני הבתים איננו רואים שפחות ערביות כמו במושבות הנוטעים. בגנות אנחנו רואים אכרים או בניהם ולפעמים גם נשיהם או בנותיהם משקים את הירקות. במושבות שאין מים על יד הבתים הולכות הצעירות ונוהגות חמוריהן להביא מים מן הבארות הרחוקות. המראה הזה הוא כל כך חדש וכל כך נבדל ממראה מושבות הנטיעות, עד שאם ביהודה מתחילים לפעמים לחשוב שהיהודים אינם מוכשרים אולי כלל לעבודת האדמה, אז בגליל אפשר עוד פעם לרכוש את האמונה בכחות העם וביכלתו לתת גם מפלגה בריאה של אכרים.

כמובן, לא כל האכרים שוים ביניהם בנוגע להסתגלותם לחיי אכר. יש עוד חלק הגון גם בין אכרי הגליל שקבלו את חנוכם המוסרי תחת הנהלת הפקידות בזכרון, ראש פנה ויבוה המעלה, ושהתרגלו להשען לא על תוצאות עבודתם, כי אם על נדבות הברון ועושי רצונו; יש עוד ביניהם אנשים המבקשים עסקים צדדיים, המבקשים קרבה עם הפקידות. יש, וביחוד בימה — המושבה היותר גדולה בין המושבות החקלאיות והיותר גרועה ביניהן על פי מצבה המוסרי — חלק גדול בין האכרים שאינם עובדים בעצמם את אדמתם ושמבכרים להיות, כמו בימים הטובים של הפקידות, משגיחים על עבודת הערבים ומנהליה. והדבר הרע שנפרץ ביחוד בגליל הוא הטפוס של החרתים; הם הערבים; שעיבדים על אדמת היהודים לא בתור פועלים בעד שכר ידוע; כי אם בתור שותפים המקבלים בעד עבודתם חומש מיבול השדה. על ידי התנאי הזה חפצים האכרים לענין את הערבים העובדים אצלם בהוצאות העבודה שהם יעבדו בחריצות ובזריזות. מספר החרתים הערבים הוא גדול עד מאד בגליל. במסחה הקטנה נמצאים 10 חרתים, יש גם שם שלשה אכרים (מהם אלמנה אחת), שלכל אחד מהם שני חרתים. וזה מראה, שהאכרים במסחה אינם עובדים די הצורך הנחוץ. ביחוד גדול הוא מספר החרתים בימה. כמעט שאין אכר שאין לו חרת, שם נמצאים גם אכרים שיש להם שנים שנים חרתים. רק בסדז׳רה ובמלחמיה אין חרתים כלל. החרתים הם אסון גדול למושבה, מפני שהם מבטלים את תוצאות המלחמה הכבדה שהיתה בעד כבוש האדמה; הם מבטלים את התפקיד הלאומי שלנו לברוא עובדי אדמה עברים שיוכלו לדתפרנס בעצמם מפרי עבודתם ושלא יהיו תלוים בעבודת אחרים. החרתים במושבה הם האלימנט המהרס ומבטל אותה. למה כל העבודה הרבה הזאת, אם היא מביאה רק לזה שיבא יהודי וינצל כח אחרים? מושבה שבנינה נעשה ברובו על ידי ערבים איננה מושבה עברית; אכרים החיים ומתקיימים על ידי העבודה הערבית אינם הגורם הנחוץ לנו לבנין המעמד החדש הדרוש להקמת עמנו ולתחיתו. בין מושבות הגליל מצטינת לטוב בנוגע לעבידה המושבה מלחמיה. שם עובדים האכרים בעצמם

ירקות

מאת
י. ד. ברקוביץ.

ג.
(המשך)

ושפרה מתחילה פוסעת ומהלכת כרגש לאורך החדר ולרחבו. רעיון זה, להכנס לגן ולהשתתף בעבודתו, הולך ומתרחב אצלה לאט-לאט, עד שהוא לובש צורה חדשה, צורה נהדרה לוקחת לב, בדמיונה והנה היא עובדת בשדה כל היום, למן הבוקר ועד הערב; עובדת היא ביחד עם שאר הפועלות בנות־הכפר, ואף־על־פי־כן רואה בה כל אדם בטביעות־עינו מיד, שמקומה לא יכירנה פה, כי בת־כרך היא. ומעולם אחר באה לכאן, מעולה שכולו טוב... הפועלות בנות־הכפר מקבלות אותה לחברתן בזרועות פתוחות, כולן מביטות עליה ביראת־הכבוד, כולן כרוכות אחריה וחובבות אותה חבה יתירה וקוראות לה „גבירה". בכניסתה לגן תתמכרנה הפועלות הללו לעבודתן בשקידה רבה וכזריזות שאין למעלה הימנה, כי מי עוד כמוה יודע להתהלך לפי רוחן של „נוצריות"?... ואחר־כך... ואחר־כך יעבור כל הגן לרשותה ורק על פיה ישק כל דבר. הקישואים יעלו יפה ביותר... כל מעשיה תכלכל בדעת ובינה יתירה לה להשגית, שלא ילך לטמיון אפילו פחות משוה פרוטה. ואמנם הפדיון יגדל שבעתים ויאספו ממון לרוב... ואז תקח בידה גם את הנהגת כל הבית ותקשטו בכלים נאים ובוילונות מקולעים, הכל במנהג הכרך. לאחיה לאברמצי תקנה נעלים לרגליו... הכל יהיו נשמעים לה ויחכו למוצא־פיה. אביה ואמה יראו וישמחו בסתר־לבם. ופעם אחת יתלחשו שניהם בצנעה אחורי המחיצה האפלה, ואמה תאמר לאביה: „ראה, מה בינגו לבינה, שהיא היתה בכרך וראתה תבל ומלואה". ואביה יענה אף הוא חלקו: „אמנם כן. אלא שאין אני רוצה להגיד לה שבחה בפניה. הרי תינוקת היא"...

וכשבאה שפרה אל הגן וסוכך־המשי בידה, הרי היא מוצאת שם את אביה ואמה עומדים באחד המבואות, סמוך לערמת קישואים גדולה. אברמצי אף הוא כאן. עומד הוא בתוך עגלה עמוקה, כולו אדום ושזוף־שמש, וזכר יהף בעל זקן־תיש מחורר מגיש לו שקים מלאים קישואים ומריק אותם ברעש לתוך העגלה.

אברמצי מעיף על שפרה מבט מרפרף של עין אחת, כזה של אדם ששעתו יקרה לו, ופונה אל האכר וקורא לו בקול גם בלשונו.

— אי, הארי טעבי, זאבאר! דאוואי שודי, פריטקא! (רב לך, זכר! מהר והבא הנה!)

שפרה עומדת כנבוכה מבלי לדעת את המעשה אשר עליה לעשות. רגע היא מביטה סביבה בגן הגדול ורחב־הידים ורואה את הערוגות הארוכות, המכוסות ירק, המתיבשות ולוהטות כנגד החמה, ואת הפועלות, העומדות מרחוק הבורות־הבורות, כולן כפופות למלאכתן במכושים שבידיהן, וברגע זה נמוגים פתאום כל דמיונותיה הבהירים, נמוגים וכלים כעשן כלה תחת השמים. דממה מסביב, דממת רבה וחום והשקט. רק לפעמים תופרע הדממה בזמר של פועלות. חבורה אחת מתחילה בזמר זה, ומיד מצטרפות לה גם שאר החבורות שבגן. האכרות מניחות לרגע עבודתן, תומכות ידיהן במכושיהן, מרימות ראשיהן כלפי מעלה — ושירה עזה צורחת, שירת־הכפר, משתפכת כיללה על־פני מרחב השדות מסביב, החת שמי־צהרים בהירים, היוקדים בחומו של קיץ. עוד רגע והשירה נפסקת פתאום באמצע, אחת הבתולות מסיימת בקול דק ומשונה לשם בדיחות־הדעת, נשמע קול צחוק עליז ורם, בת־קול יוצאת ועונה לעומתו מן המרחק, ואחר — דממת־השקט מסביב, נשתתק פתאום העולם כולו, ורק השמש בגבורתה מושלת יחידית בתוך הדממה...

האב עומד ליד ערמת הקישואים שקוע בהרהוריו ומקלו בידו. טפות זעה כבדות מתגלגלות מעל מצחו, פניו השעירים זועפים ושרויים בעצבות, והוא עומד ומביט לאויר העולם ומקשיב רב קשב.

אבל האם אינה מניחה לו לעמוד בחבוק־ידים.

— אליה, שמעני, הבכר שקעת בהרהורים?.. ומי ילך לשוק?

שפרה מתקרבת אל האם בכונה להכריז על עצמה.

— אמא, הרי באתי לכאן על־מנת לעבוד.

האם עומדת טעונת־דאגה ואינה משגיחה בדברי שפרה.

— חמש עגלות של קישואים כבר הובלו השוקה, וזו תהא הששית.

יחד עם בניהם. שם עובדים כל הצעירים, ופועלים תמידים — והם כולם יהודים — ישנם רק לאלה שאין להם בנים. בני האכרים לא רק שהם עובדים על אדמת אבותיהם, כי אם עובדים עוד גם בתור פועלים על חלקת אחרים, בעת שהם חפשים מעבודתם בשדותיהם הם. בככר שזרעה המושבה מלחמיה צמר גפן עבדו בתור פועלים כל צעירי המושבה. ומפני אהבתה לעבודה ובאהבתה לאדמה שבה מצטינת כל כך מלחמיה, היא המושבה היותר טובה והיותר בריאה גם בנוגע לכל הצדדים האחרים. היא המושבה היחידה שלא שמעתי בה אף מאיש אחד, כל תלונה והתאוננות לא על מצבם בכלל ולא על חסרון קרדיט, ולא על הפקידות המתערבת במושבות אחרות בענינים הפנימיים וגם לא על מחלקות ומפלגות. המושבה היא ממין אחד. מטפוס אחד, שלום ומנוחה שפוכים עליה, בה שוררות שביעת רצון, אמונה בעתיד ובכחות העצמיים, בריאות מוסרית ובריאות גופנית. גדרה ביהודה ומלחמיה בגליל הן מושבותינו היותר טובות המנחמות ומשעשעות את הנפש.

עקר העבודה במושבות שבמחוז טבריה היא זריעה. לכל אכר או אריס יש 250 דונם, רק לעתים רחוקות נפגשות משפחות שסכום אדמתן מגיע עד 300 דונם. אף על פי שגדול הוא מספר האנשים שסכום אדמתם נחשב ל־300 דונם, אבל סכום כזה נמצא על הניר ולא בפועל. ואם גם נתנו לאכרים 300 דונם, הלא צריך לנכות עוד מן הסכום הזה חלק על חשבון הבנינים והגן. רק לאחדים מאכרי ימה נתנו חלקי אדמה גדולים יותר גם עד 400 ו־500 דונם, וזה נתנו למשפחות גדולות, אשר היו להן גם בנים גדולים שיכלו כבר בעצמם לעבוד ולעזור לראש המשפחה.

החלק של 250 עד 300 דונם הוא החלק שאכר אחד יכול לעבד אותו בעצמו, אם הוא יעבוד בזוג סוסים או בזוג פררות. רק בימי הקציר, בעת שהעבודה מרובה, יצטרך האכר לעזרה, והעבודה הזאת יחד עם עבודות אחרות תוכל להעסיק פועל לא יותר משני חדשים בשנה, אבל בתנאי שהאכר בעצמו יהיה עובד חרוץ ומסור. לאכר כזה מלבד העזרה הנזכרת נחוצה תהיה עוד עזרה בעבודה בבית, להשגיח על הבהמות, על הירקות. אכרים טובים ומנוסים, שיש להם גם עזרה קטנה מצד הבנים הקטנים ומצד הבנות והאשה (בנוגע לעבודות מסביב לבית), אין צרך בעזרה צדדית, אכרים כאלה יכולים לנהל את משקם על צד היותר טוב בלי כל עזרה. אך אם חורשים בשורים אז נחוצים שני זוגות בשביל לעבד חלקה מ־250 עד 300 דונם, ולכן נחוצים גם שני עובדים: האכר ופועל תמידי. לפעמים גם שוה לעבד את האדמה בשורים, כמו במקומות המלאים אבנים או על ההרים. אכר צריך גם להביא בחשבון שכלכלת שורים וגם מחירם איננו עולה בדמים מרובים, כמו זה של סוסים. לכלכלת זוג סוסים צריך להוציא 5 בישליקים ליום (יותר מרובל). בכל מושבה ממושבות הגליל ישנם אכרים המעבדים בעצמם את כל אדמתם, אם הם חורשים בסוסים, או ישנם אכרים העובדים רק עם פועל אחד, אם הם חורשים בשורים. אבל צריך להודות, שמספרם הוא קטן, ורק אלה האכרים, שיש להם ילדים היכלים לעזור בעבודתם בשדה, אינם משתמשים בעבודת פועלים. כמובן אין מצבם החמרי של האכרים שוה. אף על פי שכמעט כלם החלו בתנאים שוים ובאמצעים שוים. גם במשך השנים המעטות כבר נראה ההבדל הגדול המתבלט בין אכרים חרוצים, מנוסים ומסורים ובין אלה שלא חוננו במדות האלה.

ההכנסה נטו הנשארת אחרי נכוי כל הוצאות העבודה בשדה (בלי הוצאות צדדיות, כמו שבור כלים, מות בהמות. הוצאות צבוריות) עולה לאלה העובדים בעזרת חרתים בערך 900־8 פר'.

— אמא...

— שפרה! חייך, שמדברת את כדבר התינוק. הרי עיניך הרואות, שעסוקים אנו...

— מה הדבר? — שואל האב שאלת אדם קן־הצר.

— כלום יודעת אנכי? פתאום חשקה נפשה לעבוד כגן.

— אהא!...

אברמצי, העומד בתוך העגלה, מרים אל שפרה זוג עינים, המבליטות מתום. אחר־כך הוא מציץ בפני האב ופורץ פתאום בשחוק.

— הי — הי — הי!...

אחריו צוחק גם הערל זכר, שאינו יודע עדיין לצחוק מה זה עושה. מרים הוא מעל השקים את זקן־התיש המחודד שלו, מגלה את שניו הלבנות ומביט אל שפרה לפי תומו בעיניו הטובות והשותקות. שפרה עומדת רגע כנדהמה, ופתאום היא מפנה ראשה ויוצאת את הגן. הערל זכר, שעכשיו כבר ירד לתוך עומקו של דבר, קורא אחריה בקול:

— אי־הי! ניע נאשאוו אשצע באטקא ושעניתא! ניחאי מאמא שוקאיע וואט יאק!... (ראה, האב לא מצא לה עדיין חתן. תלך נא ותחזור עליו בעצמה!)

שפרה פונה לדרכה בלב הומה. מאחריה נשמע קול האב המפייסה:

— שמעיני, שפרה! מוטב לך שתלכי הביתה ותכיני כוס חמים. חי נפשי, שלמצוה גדולה תחשב לך זאת!...

— בודאי, בודאי... — לוחשת שפרה לעצמה ואש נצתת בקרבה, והיא ממהרת ומרחיקה מן הגן בפסיעות גסות, כבורחת ממקום סכנה, ואינה יודעת את דרכה לפניה. תועה היא בשדות שטופי־זוהר, בין שבלים גבוהות המנמנמות בחום־היום, השמש לוהטת ומכה על פניה, ועה מכסה אותה, ראשה סחרחר ולבה עזבה. ואז היא עומדת בדרך־הלוכה ומחננת קולה לאמר:

— מה אעשה? מה אעשה?

והיא שבה הביתה עיפה ורפת־אונים, פניה אדומים ובוערים, עיניה מבליטות, ותיכף לכניסתה היא נופלת על ספת־התבן הקשה, כובשת פניה בה, פורשת ידיה המרושלות לכותל הקר ושוכבת בלי־נוע.

נכנסת פרדקא מן החוץ. שפרה הופכת פניה כלפי מעלה ונועצת עיניה הדלוחות בתקרה.

— פרדקא'לי!

פרדקא נגשת אליה ועומדת סמוך לספה, כולה שאננה וטובה, כולה נאמנת לאחותה הבכירה ונכונה לעשות רצונה.

— פרדקא'לי, השומעת את?... מר לי, מר לי מאד. הכל עסוקים כאן וטרודים, ואני בודדה לנפשי ועזובה... ואין אני יודעת, מה יהא בסופי...

פרדקא מביטה אל אחותה בתמהון ואינה מבינה דבר. ואף־על־פי־כן היא חורדת ממקומה ושואלת בדאגה רבה:

— שמא חולה את, חלילה?

— לא זאת, אלא סתם... לבי מר לי מאד...

עיניה של שפרה מתמלאות דמעות.

— מה? מה חיי? הנה ראי, שערותי כבר התחילו נושרות...

פרדקא עומדת לפניה מבולבלת וכולה אדומה, כובשת פניה בקרקע ומתחילה מטפלת בחגורתה המקולעת, ממשמשת בה עת רבה באצבעות רועדות, עד שחגורה זו נפתחת מאליה ונופלת ברעש לארץ.

כעבור שעה עומדת שפרה כלפי האספקלריה הקטנה בפנים מרותצים למשעי ובחוטם אדום ונוצץ ולבה טוב עליה. מסרקת היא את שערות־ראשה ומשדלת את פרדקא בדברים, שכדאי לה ללמוד את הלשון הרוסית; לפי שכל הלומד את הלשון הרוסית — אשריהו וטוב חלקו. גם בשעה שיסורים באים על האדם, הרי היא עומדת לו כתרים בפני הפורעניות.

— אני מעצמי חויתי זאת. פעמים שמר לי ללבי מאד, ואז אני יושבת לקרוא בספר. וכשאני יושבת לקרוא בספר, מיד אני מסיחה את דעתי מכל דבר והכל נשכח מלבי. וכל זה הוא מפני שקוראת אני רק בספרים טובים ומובחרים. בספרים הללו מסופר מעשה שהיה באנשים אינטליגנטים, חכמים ונבונים, כיצד הם חיים חיים שיש בהם עושר וכבוד, כיצד הם יפים ונעימים, כיצד הם מדברים גבוהה־גבוהה ומדברם נאוה מאד... ומלבד זאת דרכם של האנשים הללו לחזור אחרי אשה ולאהוב אותה. האהבה יקרה בעיניהם מכל, ואפילו אם נוטלים את חייהם בשבילה. יש שבני־אדם אלו יוצאים מדעתם מאהבה. וטוב ויפה הדבר הזה להבתולות אשר שם. בתולות

ואם אכר עיבד בלי חרת, אז הכנסתו נטו עולה עד 1300—1200 פר. לשנה לפי החשבון הבינוני, והכנסה כזאת מספיקה די והותר לחיי משפחה בכפר. האכרים מוצאים שאם רק הכל בסדר וכשורה ואם אין הוצאות גדולות צדדיות, כמו גשואי בת, נסיעה, מחלה ממושכה, מות בהמות, אז ההוצאות עולות ל־50 פר' לחודש, מפני שלכל משפחה יש בית, די ירקות, חלב ועופות.

מלבד ההכנסה הזאת מיבול השדה יש לכל אכר עוד הכנסות. הם מוכרים עופות, ביצים, ירקות, חלב. ישנם איזה אכרים, שאצלם נמצאות עכשו גם מכונות לגדול עופות, הנותנות תוצאות טובות. בגדול העופות מתעסקים הנשים והילדים. במושבות עושים גם נסיונות להתעסק מעט בנטיעות, בכדי למצוא גם מהן הכנסה נוספת. כך נטעו בסדז'רה עצי שקדים וזיתים, בימה שקדים ובמלחמיה זיתים. במלחמיה זרעו המושבה בשותפות עם תושב אחד מפתח תקוה 30 הקטר צמר גפן. הנסיון הזה בעצכו הדורש הרבה כסף והרבה עבודה והנעשה בלי כל עזרת אחרים הנהו מופת חותך למצב הטוב של אכרי המושבה. יש לקוות, שהצמר גפן במלחמיה יעלה היטב, מפני שהמושבה נמצאת בבקעת הירדן העשירה במים, והיא איננה נבדלת מן האדמה ממזרח לירדן המצטינת בצמר גפנה והשייכת לערבי עשיר אחד. במלחמיה מקוים הרבה מן העבודה החדשה הזאת, מפני שמצמר גפן אפשר לקבל הכנסה נקיה כמאתים פרנק מכל דונם ודונם. בנטיעות עוד לא עסקו בגליל התחתון במדה מרובה והנטיעות עודן כלן צעירות, אבל הן תהיינה בלי ספק לעזר גדול למשק הכפרים, ביחוד באותם המקומות שהאדמה שם איננה מוכשרה לזריעה, כי אם לנטיעות, כמו על צלעות ההרים ואדמת סלעים.

הכנסה טובה אפשר לקבל בגליל מגדול בהמות. אפשר גם לעשות עושר. צלעות ההרים התופסים חלק גדול בגליל ורבוי המים בכל המקומות הם תנאים מבורכים למקצוע הזה. ביחוד מתעסקים בגדול בהמות בסדז'רה ובימה. יש אכרים בעלי עדרים גדולים המוכרים עזים, כבשים וגם סוסים, פרדות ופרות מגדולם. האכרים האלה רואים ברכה במשלח היד הזה, יש עכשיו גם כאלה החפצים לעשות את גדול הבהמות לעקר עבודתם. יש אכרים שקבלו מהעסק הזה 30 % ריוח בשנה שלא כתו בהמות. אבל לא בכל המושבות יש די מרעה. על יד מסחה נמצא כר נרחב למרעה על הר־תבור, והכר הזו נקנתה זה מכבר על ידי היהודים. רק עד כה עוד לא נעשה המפרוז והמקום עודנו נמצא בידי הערבים. מלבד זה יש עוד מכשול גדול לפני התפתחות גדול בהמות במושבות היהודים, המחלות הפוגעות לפעמים קרובות בבהמות ארץ ישראל. מספר הבהמות המתות מגיע לפעמים למדרגה נוראה. איש אחד מסדז'רה קנה עזים ובזמן קצר מתו שלשת רבעי העדר. להאכרים אין די ידיעות בנוגע לשמירת הבריאות של הבהמות. רופא לבהמות אין בארץ. ונותני עצות בעת מקרה רע הם האכרים שהנם רק תלמידים פחות או יותר גרועים של מוריהם הערבים. שגם בהמותיהם מתות במספר עצום. יכאב הלב בראיתנו, איך האכר, הוא אובד־עצות בעת שיקרה אסון את בהמתו המכניסה לו חלק גדול של פרנסתו ושהיא כל עשרו ורכושו. אכר אחד כפר לי שהוא אינו ישן מפני שהרבה פעמים בלילה הוא יוצא לראות את שלום בהמותיו— ובאיזו אהבה דבר האכר הזה על ארותיהן. כמובן אין מושבה אחת יכולה להחזיק רופא בהמות, והמושבות אינן מסודרות עוד שיוכלו לעשות צעדים כלליים ושיזמינו יחד רופא, טוב שיסע ממושבה למושבה, אבל אם המושבות אינן יכולות למנות את החסרון הזה אז צריכים המוסדים המתעסקים בישוב לשלוח רופא בהמות, שהוא ילמד היטב את תנאי המקום, את מחלות הבהמות

אלו—הכל חובבים אותן, הכל כרוכים אחריהן, הכל מסורים להן. מנהג העולם שם, שהכל מתקוטטים ביניהם בשביל בתולה יפה ומחרפים ומגדפים איש את רעהו, עד שלבסוף הם באים כולם לכלל דעה, להזדמן ביער ולראות האחד בחבירו לשם דואיל... וחיים הם כולם בטוב ובנעימים. הכל יושבים בנאות שדה ויער, ומשרתים רבים להם וסוסים ומרכבות. בימות הקיץ הולכים הגברים לצוד דגים, והבתולות לובשות את מעיליהן הלבנות, הדקות והקלות, ורצות בחבורה לרחוץ בנהר. ולעת ערב מתכנסים כולם ויושבים על־גבי המרפסת, מסבים לשלחן ומדברים צרפתית ושותים יין־שמפניה, מין יין יקר המציאות, שמחירו אין לשער כלל...

פרדקא עומדת ושומעת ושמחה בכל לבה, שיש לה יד לשפרה בכל הדברים הטובים האלו. ומטעם זה היא כובשת פניה בקרקע, נחוך רך ושאנן מאיר מתחת לעפעפיה השחורים והארוכים, והיא עונה מתוך בושה:

— אני כבר הגעתי בחשבון לידי „חיסור", אבל אז עמדו ומסרו את המורה כהן לעבודת הצבא. אבא אומר, שדי לה לנערה כמותי גם בזה.

— לדברי אבא אל תשימי לב. כלום אינך יודעת עדיין, שאבא פנטיק גמור הוא?...

ושפרה לובשת את מגבעתה ואת נעלי־ידיה הלבנות, מכסה פניה בהינומה, נוטלת את ספרה בידה ויוצאת ללכת לבית־עקד הספרים שבעיר.

בבית־עקד הספרים שבעיר יושב בתמידות איש צעיר וקטן־קומה, שתלתליו שחורים ונוצצים ועיניו הקטנות אף הן שחורות ונוצצות ונראות כשתי טפות דיו. פניו העגולים אדומים ומבהיקים, כאלו נמשחו בשומן המבהיק, ואל מצחו דבוקה תמיד תחבושת קטנה, עגולה ושחורה, העשויה לדבר. ומדבר האיש הקטן הזה בקול צרוד ובחשאי, מטעים כל מלה ומלה וממתיקה במתק לשונו, ומביט הוא בשעת דבורו על כל קוראיו בבת־צחוק של רצון ואושר וברגשי ידידות רבה. אף על שפרה הוא מביט בידידות רבה וקורא לה „מדימואזיל".

— איזה ספר, למשל, מדימואזיל, אתן לך היום?

— תנה לי היום, הרי יודע אתה, ספר אמתי וטוב, שיהא מלא ענין.

— במטותא מנך, מדימואזיל... ובכן אתן לך סוציולוגיה?

— כלום אין זה טורגניזוב?

עיני האיש הצעיר הקטנות והשחורות מביטות על שפרה ברגשי ידידות רבה, שאין למעלה הימנה.

— לא, מדימואזיל, הסוציולוגיה היא חכמה העוסקת בשאלת־הפועלים. אולם אני רואה בך, מדימואזיל, שכל כונתך אינה אלא רומן, רומן טוב.

— בודאי, אין כונתי אלא רומן טוב. לפי שעל־דבר הפועלים כבר קראתי די והותר עוד בשבתי בכרך. שם הדברים הללו מתגוללים ממש על פני חוצות...

קבלה שפרה את הספר, והרי היא עומדת רגע כנגד האיש הצעיר, עומדת ושותקת. רוצה היא להגיד לו איזה דבר טוב, אלא שאינה יודעת במה להתחיל. האיש הצעיר וקטן־הקומה עומד אף הוא סמוך לשולחנו ושותק לעומתה וממתין ומביט אליה בבת־צחוק של רצון ואושר.

— מה, מדימואזיל, חם היום בחוץ?

— חם מאד. ממש כחומה של איטליה... כמדומה לי, שאין טוב בחום שכזה אלא לישב ולקרוא בספר מלא ענין.

שפרה עומדת עוד רגע, ואחר־כך היא נגשת מתוך החלטה לשלחנו של בעל־דברה ומגלה לפניו את כל לבה:

— אילו ידעת... אסירת־תודה אני לך בעד ספריך הטובים, הגורמים לי הנאה מרובה כל־כך. כמדומני, שלי אתה נותן את הטובים שבספרים...

פני האיש הצעיר העגולים מאירים מתוך אושר ונחת.

— נו, זאת היא חובתי! ובפרט ל„באַרישניה" — זה דרכי תמיד לתמוך „ברישניה" בכל לבבי ובכל נפשי!

— האמנם?—מתפלאת שפרה ומכונת לעומתו תנועת־חן ואין היא יודעת עדיין, מה יהיו דבריה הבאים.—המבין אתה... אבותי הם מבני הדור הישן, ההולכים בחושך...

— נו, ממילא מובן: האבות... „הפוקולוניה" הישנה...

— אותך אני רואה מדי ערב בערב... הולך אתה לטייל מחוץ לעיר.

— באמת? דומה, שגם אני רואה אותך בכל ערב. האת היא, היושבת תמיד על המעקה?

והעופות המתהלכות בארץ וילמד את האכרים איך להתנהג. צריך רק שישלחו לא רופא מתחיל, חסר־נסיון, כי אם רופא מנוסה ובקיא. רופא כזה יביא תועלת גדולה לכל הישוב. ואם אמנם שכרו יהיה גדול, אבל הישוב ירויח בכל זאת מהוצאה כזו. הרופא לא רק שיציל רכוש גדול של האכרים ההולך מדי שנה בשנה לאבוד, כי אם גם יתן את היכלת להרחיב את ענף העבודה הזה. הנכבד כ"כ בארץ ישראל.

ם. שאליט.

חֶבְרַת „כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים" וּפְעוּלוֹתֶיהָ.

א.

מיום שנוסדה חכי"ח הרבו לכתוב ולדבר על אדותיה,— פעם ברגשי השתתפות וחבה מרובה. פעם בסגנון חריף ויש אשר גם בדברי־תוכחה קשים, הכל לפי זמן־פעולתה שנדונו בו. אבל כמדומה לא העריכו מעולם את פעילותיה של ה„אליאנס" באוביקטיביות גמורה, היינו, כמו שהן. או שהרימו אותן עד לשמים ותלו בהן תקוות מזהירות מאד, או ששללו ממנה אפילו את התהלות הראויות לה בצדק. ככה היה גם יחס ההיסטוריה אליה: או נצחונות מופרזים או מפלות, שלא היתה ראויה להן.

שמה עצמה של „חברת כל ישראל חברים" כמו נתן לה אופי עברי־אינטרנאציונאלי. בעתונות האנטישמיות הרוסית מתחלת שנות השמונים לא היה לה„אליאנס" כל שם אחר מלבד „אינטרנאציונאלקה ז'ידית", שמטרתה לכבוש את כל העולם; והעתונות הנוצרית אדוקת־האמונה כ„הצירקובני וויסטניק" ועוד האשימה את ה„אליאנס", כי היהודים שואפים להשמיד בעזרתה את הכנסיה הנוצרית. כ"כ נוראה היתה אז בעיני שונאי־היהודים ה„אליאנס" העברית־אינטרנאציונאלית התקיפה והכל יכולה...

מן הצד השני עשתה ה„אליאנס" רושם נמרץ על היהודים עצמם. הכל נשאו את עיניהם אליה בתקוה מרובה. ומכל עברים קוו לראות עזרה ממשית מצדה. העובדה גופה, כי בראש ה„אליאנס" עבדו עסקנים מפורסמים כ א ד ו ל ף כ ר מ י ה ו א ל ב י ר ט כ ה ן, כי באה ה„אליאנס" בראשית שנות קיומה במו"מ עם מלכים וקיסרים ע"ד מצב היהודים, וכי לעתים הצליחו גם השתדלויותיה בידיה ע"י משה מנטיפיורי ואדולף כרמיה, כמו בשנת 1864—65 אצל השולטן במרוקא ועוד יותר בשנת 1878 בשעת הקונגרס הברליני, שנתן שווי־זכיות ליהודי רומיניה,— כל זה הרימו את ערכה בעיני היהודים ועשו לה שם של הסתדרות חשובה ותקיפה.

והנה באה שנת 1881 הנוראה והתחילו נעשים פוגרומים ביהודי־רוסיה ואחר כך היציאה ההמונית של היהודים. הכל חכו לראות ולשמוע, מה תאמר ומה תעשה עתה ה„אליאנס". כשבא בא־כחה של ה„אליאנס" קרל ניטר לברודי, ששם נאסף המון של עשרים אלף משפחות של אמיגרנטים שדודים ורעבים, — התנפלו עליו מכל עברים בידים פשוטות לעזרה... אבל ניטר נעלם, הוא נראה שנית וחזר ונעלם. ה„אליאנס" לא יכלה להושיע.

וכבוד שמה של ה„אליאנס" יורד. אחד העתונים העברים החשובים בלשון רוסיה יצא אז כנגד ה„אליאנס" במאמר־ראשי חריף מאד, להוכיח אותה על פניה, כי בגדה במטרתה, כי פעולתה באה עד משבר, כי קצרו ידיה מעשות דבר לטובת האמיגרציה היהודית, וכי יהודי־רוסיה גופם צריכים לקחת בידם את סרור הזרם האמיגרציוני, ומבלי השען על איש בזה, כי אם

— אין לי עם מי לשית שיחת אינטליגנטים, והרי אני יושבת יחידית על המעקה, נו, עניני „הטבע" אף הם מן הדברים...

— טאק־ס!—מפיים האיש הצעיר על מהרת הלשון הרוסית, והוא מביט על שפרה וממתין, ועיניו הקטנות והשחורות מתנוצצות ברגשי ידידות רבה.

שפרה יוצאת מבית־עקד הספרים ומהרהרת בדרכה באיש הצעיר הנפלא הזה ומחזיקה טובה לעצמה, שדברה אתו דברים של טעם, והיא מוסיפה ומהרהרת בו ודבריו, שמשנית הוא בה בשבתה בערב על־גבי המעקה והיא חוסדת בלבה את תלתליו השחורים והנוצצים ואת קולו הצרוד והנעים.

לעת ערב שבים בני־הבית מן הגן, כולם עיפים וחשלים מעמל היום. מכניסים שקים גדולים ומלאים, ובחללו של בית נשא ונודף ריח של עשב לח ורענן. האב פושט קפוטתו, מתפלל תפלת ערבית, פוסע בחדר אילך ואילך ומכין עצמו לשתית חמים. אברמצי, כולו אדום ומזיע, יושב כנווף ונזול על קערת הקרופניק שלו וגומע מתוכה לתיאבון. ואז מתירה האם מעל סינורה את חריטת־הבד שלה, המלאה „נחושת" כבדה, מפנה לעצמה אחת מזויות השלחן ויושבת למנות את מטבעות־הנחושת הגדולות והחלורות. מונה היא מעותיה בלחש, שפתיה נעות וקולה לא ישמע, חושבת חשבונות על־גבי אצבעותיה, מתאמצת לזכור נשכחות ומתוך מחשבתה היא מסתכלת הסתכלות מרובה בעששית הקטנה והמעשנת ופניה הצומקים והמקומטים מאירים באותה שעה באור רך ומרפרף של יגון ודאגה.

שפרה סוגרת את ספרה, משפשפת עיניה וקמה מלפני השלחן, והיא מלאה דמיונות הרבה, מבולבלת מחמת רוב קריאה ובמחה ערפל. בבית דממה והשקט ושלוה מרובה. בעד החלונות הפתוחים מרחף ובא ליל־הקיץ החם. נשמע קול שיחת שכנים, המאחרים שבת לפני אחד הבתים בחוץ. הר שריקת המוט שעל־גבי הבאר הישנה ובכי ילד עזוב, הבוכה לנפשו בקול רם וביאוש רב, ואין מנחם לו... רוח קלה מתרגשת ובאה בעד החלון הפתוח—והנה חרדה ורעדה אש העששית וחרדו וזעו פתאום אף הצללים על־גבי הכתלים גדה מסביב ריח השדות הקרובים.

בחדר־הבשול, על־גבי הכירים, רותח ומפעפע בקול הקומקום הגדול; שמרוב ימים נתחרך והשחיר כולו. להבות האש הבוערת מתיזות ניצוצות מתוכן, מאירות את הכותל שמנגד ומרעידות את הצללים מסביב. כלפי אש זו עומדת עכשיו פרדקא, פניה פני להבים, כולה מוארת, כולה שאננה ותפושת־מחשבות ועיניה מושפלות לקרקע. האב נגש בפסיעה חשאית אל התנור והבירים לחקור בקומקום—ותיכף הוא שב על עקבו שבע־רצון, דעתו זחה עליו והתקוה משחקת לפניו, והרי הוא מתהלך בחדר לארכו ולרחבו, נוהם בנהימה חרישית את אחד הניגונים, נגש ועומד מאחורי אשתו, מסתכל רגע במעות שהיא מונה ושואלה:

— נו ? . . .

— מה „נו"?—נוזפת בו אשתו ודנה אותו ברותחים.—הנה נתעלמו ממני כאן חמשה שקים של קישואים... „נו" הרי זה בא להשמיעני!...

שפרה יוצאת את הבית, יושבת יחידית על המעקה, תומכת ראשה בידיה ומרימה עיניה למרום, לאפלת השמים, הזרועים כוכבים בודדים. סחה עדיין נתון בערפל, לבה מנתר בקרבה ורועד בתוך כאב חשאי ורך ולפני עיניה מרחפות עדיין אותן הנפשות, שהיו משחקות ברומן. ה ו א—בעל קומה זקופה, כולו הדור ונאה ומלא כח־עלומים; ה י א—שערותיה הרכות והכבדות מתפזרות ונופלות על ערפה החשוף. עיניה האפורות מתיזות רשפים, רשפי־אש. וכולה צעירה וסוערה ומקנאה קנאה גדולה לאהבתה, אהבה אסורה של אשת־איש... ועוד נפש אחת: ה ב ע ל. אדם שכולו מחמדים, אלא שעובר הוא כצל... ועדיין תוהה שפרה על חידת־פלאים זו ואינה מבינה: מה מום מצאה א ו ת ה האשה בבעלה, שנקעה נפשה מעליו והייה עמו היו עליה למשא ? לכאורה, הרי אדם הגון הוא ונחמד למראה ועשיר מאד: ואף־על־פי־כן, נתגלגלו המון רחמיה בה ולבה בוכה בקרבה על עניה של עלובת־נפש זו...

— שפרה! שמא רוצה את בכוס חמים? בואי ושתי. עוד רבים החמים בהקומקום!—הקול קול האב, קול רטוב ורך לאחר שתית החמים. בדומית הלילה נשמע קול זה, כאילו הוא מפייס ומשדל ומלא רחמים וחנינה, ולב שפרה רועד רגע בקרבה ובתמלא הרגשה חמה ועדינה. ואולם ברגע השני תוקפת אותה רוח עקשנות מרובה—נגלתה עליה פתאום דמות־דיוקנה של אותה האשה הצעירה והקנאית וגאון־רוחה הסוער... ופתאום נמאסים עליה

על כחותיהם עצמם *). זו היתה קטיגוריה חריפה יותר מדאי, שלא היתה ה„אליאנס" ראויה אליה כלל. אבל התעודה ההיס־טורית הזאת מוכיחה מאידך גיסא באופן נמרץ, מה רבו היו התקוות, אשר שמו אז היהודים בה„אליאנס", אם יכלו לבוא אליה בדרישות גדולות כאלה ואם יכול היה היאוש להיות כל כך חזק . . .

אבל מאז בטל לגמרי ערכה של ה„אליאנס" בתור הסתדרות עברית־אינטרנציונלית תקיפה. איש לא חכה כבר, כי תבא במו"מ עם מלכים וקיסרים, ואיש לא קוה, כי המו"מ הזה עלול יהיה להביא ישועות ליהודים. אולם אז נכנסה ה„אליאנס" לתקופה השניה של פעולתה. — היא מתחילה לטפל ביחוד בהשכלת־היהודים בארצות־המזרח. היא הסתלקה מן הענינים המרעישים של הפוליטיקה והדיפלומטיה ונהיתה להסתדרות חזקה ונמרצה עוסקת בעניני השכלה. כיצד היא ממלאה את תעודותיה ואיך עוסקת בעניני השכלת היהודים, — זוהי שאלה אחרת.

* * *

נמסור בזה בדברים קצרים את תולדות התיסדותה של ה„אליאנס".

עוד בשנת 1851 הציע אינז'ניר פאריזאי אחד, היהודי קארוואלה לקרוא קונגרס של באי־כח היהודים מארצות שונות לדון בענינים הכלליים של היהודים. בשנת 1858 נעשה נסיון כזה ע"י איזידור כהן, עורך העתון הצרפתי „Archives Israelites". להצעתו נענו יהודים רבים מארצות שונות באירופה, לבסוף החליטה בחדש מאי שנת 1860 קבוצה קטנה של יהודים ליסד „אגודת היהודים שבכל העולם". ואלה היו מיסדי האגודה: הרב אסטרוק, עורך העתון „Archives Israelites" כהן, האינז'יניר קארוואלה, הסוחר קרעמאנט, הסוחר מ. ערלאנג'ער, הד"ר מ. ליווין, הפרקליט נ. ליווין, הפרופיסור לוי אלוואר ע., לוי אלוואר ג. הפרופיסור מאנואיל א., מאנואיל ע., הסוחר ניטר, הד"ר שלום, הפרופיסור שורנשטיין, והמפתח פתוחים שטירן. כל האנשים הללו נועדו יחד והאספה הראשונה של האגודה החדשה עסקה בעריכת קול קורא ליהודים, שהיה מבוסס על האידיאה הראשית, כי היהודים צריכים סוף סוף ללחום בעד זכויותיהם, וכי לתכלית זו צריך לאחד את הכחות, כי אם יתאחדו יחד הכחות המפוזרים והמפורדים של היהודים לשאיפה אחת, אז יהיו לכח כביר. אחד מחברי האספה הדגיש אז, כי האגודה נוסדה ע"י צעירי היהודים הצרפתיים. זה מוכיח, כי חיים עדיין הרוח העברי ואמונת היהודים (את המלה עם, לאום, לא העיזו הצעירים היהודים של העת ההיא להעלות על שפתם) בקרב השדרות השונות של היהודים, וזה שהצעירים עומדים בראש, ערובה נאמנה היא, כי האגודה תהי עומדת על גובה המטרות האנושיות כלליות, הפרוגריסיביות וההומאניות. בכלל בולטות בנאום הזה וגם בקול הקורא הראשון של „אגודת־יהודי כל העולם" (אליאנס) „ובקריאה אל היהודים" המאוחרת של כרמיה, — מלבד המון הרגשות יהודיות אמתיות וגאון יהודי, גם המון השקפות של התבוללות פטריוטית. דומה, כי עוד בנאום הראשון ובהקריאה הראשונה של ה„אליאנס" כבר נסתמנה מהות כל העבודה העתידה של האגודה הזאת....

בחדש דיצימבר שנה זו (1860) היתה האספה השניה של האגודה. המעשה האחרון של האגודה הזאת היתה בחירת ועד־המרכזי מוקדם, שנכנסו אליו האנשים הללו: הרב אסטרוק, הפרופיסור של הסימינריה היהודית כהן, האינז'יניר קארוואלה, הפרקליט כרמיה, חבר האינסטיטוט פראנק, חבר האינסטיטוט

*) עיין „רזסויט" גליון 21 שנת 1882, מאמר הראשי.

אביה ואמה עם ענים ודחקותם ועם חייהם הדלים, העוכרים תמיד בחושך ובמהומה, והיא עונה ממקום־מושבה בקול רם ובהחלטה גמורה וברגש של נקמה גלויה:

— אין אני רוצה בחמים!

ובאותה שעה הולך הרחוב ומתרוקן. עזבו השכנים והשכנות את שבתם על־גבי הזיזים ונכנסו לבתיהם לישון. תריסי החלונות הוגפו כבר, ודממת הלילה יורדת ועוטה שדות ובתים בחשכה ומשרה שלותה עליהם. שפרה עדיין יושבת על המעקה, תומכת ראשה בידי ומהרהרת הרהוריה. מהרהרת היא עכשיו בזה, שיהידית היא יושבת בלילה על המעקה, יחידית ובודדה בכל הרחוב הישן, וגם בזה, שהיא האחת בכל הרחוב כולו, הקוראת בספרים טובים ומחשבות טובות בלבה. ובאותו רגע היא מעלה על זכרונה את דברי האיש הצעיר, המפקח בבית־עקד הספרים, והרי היא מגחכת בקרבה ומשוה לעצמה את האיש הצעיר הזה ואת קומתו הקטנה ואת תלתליו השחורים והניצצים ואת קולו הצרוד והנעים... מי יודע? אפשר, שאותו האיש הצעיר עצמו יושב אף הוא בשעה זו על מעקה ביתו והוגה בה?...

ומענין לענין היא עוברת בדמיונה לאותו ענין שלגבי איש צעיר כמותו הוא דבר שבית ומעשים בכל יום. בדמיונה והנה היא יושבת כפעם בפעם על מעקה ביתם, כולה נתונה להרהוריה הטובים. הלילה ההוא יהא אחד הלילות היותר יפים של קיץ... עוד היא נתונה להרהורי־לבה, והנה תראה את האיש הצעיר עובר ומטייל ארוכות וקצרות לפני ביתם. אחר־כך תשתרר דממה רבה ברחוב. ואז יגש פתאום אליה וישאל אותה, כאדם השואל לפי תומו, אם יש לו הרשות לשבת אצלה ולנוח רגע. לבה יחרד בקרבה וינבא לה דבר... ואף־על־פי־כן תעמיד פנים שלוים ותתחיל בשיחה על עניני חכמה והשכלה ודרך־ארץ. ורק כשיגיעו לעצם שיחתם, יאחזנה פתאום בידה ויאמר לה בקול רועד: „שמעיני, מדימואזיל! לא אוכל התאפק עוד... לא אוכל נשוא עוד את הסוד הכמוס בלבי... רואה אני אותך יום־יום, והנה שונה את מכל הנערות אשר ראיתי לפניך. כל הנערות נבובות־לב הן ושוגות בהבלים, ורק את עלית על כולן . . . את—עינים נפלאות לך: עמוקות הן ומושכות את הלב"... ואז תנסה בלב נפעם להוציא את ידה מתוך ידו, ואולם הוא לא ירף ממנה ויאמצנה בכל חומו ועוזו. ופתאום... יגש את ידה אל שפתיו: „האמנם אין את מבינה עדיין, מדימואזיל?"... וכאן לא תוכל אף היא להתאפק עוד ותנית את ראשה על חזהו ותפרוץ בבכי חשאי. והוא יחליק לה על שערותיה וינחם אותה וידבר על לבה בקולו הצרוד והטוב. ואז ישאל אותה בקול מלחשים: „היש לי תקוה?"... והיא לא תשיב אותו דבר, ורק תחבק אותו ותאמצהו אל לבה ותנשק לו נשיקה ארוכה במצחו. התתבושת הקטנה, השחורה והעגולה, לא תהיה לו עוד באותה שעה...

ואז יגיעו ימים לה, ימי אורה ושמחה וחדות־הלב. בקרוב יודע הדבר לכל יושבי הרחוב והכל ישיחו בה ובאהבתה. וכך תגיע השמועה גם לאביה. אביה ישמח בלבו, אלא שיחפוץ לראות את הבחור פנים אל פנים. והוא ימצא חן בעיני אביה מאד: איש הגון ונבון מאין כמוהו... ותיכף יתחיל האב, לדבר בעניני נדוניה, אבל אז יכנס הוא בדבריו ויפסיקהו ויאמר: „אדוני ליפשיץ, פארדון! נקוט כלל זה בידיך: מכיון שאני אוהב „ברישניה", אין דרכי לדבר בנדוניה"... האב כמנהגו תמיד, יצחק לו: „אוהב—תועב... דברי הבל! אני יש לי כלל שלי: מכיון שאנשים צעירים נכנסים לחופה, מיד הם זקוקים לכסף". על זה יענה הוא: „כסף יש לי לעצמי די והותר, ומה שאמרת בדבר האהבה—פארדון, אדוני! גדולה אהבה וחשובה מאד!"...

וסוף־כל־סוף יבוא לה יום כליון־נפשה ושעת אשרה הגדול. חתונתה תהיה ברוב פאר והדר: מקהלת מנגנים תנגן לפניה, בחורים ובתולות יצאו במחולות בנגדה, קרובי החתן העשירים ירבו עליה מתנות הדרשה... ואחר כך, כשישארו שניהם בחדרם, חדר דירתם החדשה, והם נרגשים ונלהבים ועיניהם בוערות ואיש אין אתם—אז תפול על צואר בחירה, תחבקו בכל כח ותנשקו בכל חום ותגפפו בכל גופה הצמא לאושר ותלחש לו על אזנו: „. . . היקר לי!—שמו המפורש אינה יודעת לעת עתה—הביטה עלי וראה! הן אשה צעירה אני עדיין, בעצם ימי עלומי אני, בעצם ימי עלומי הטובים"...

הלוי, חבר-קוריספונדינט של האינסטיטוט קיניגסוזארטיר, הפרקליט ליווין, הפרופיסור מאנואיל, הסוחר ניטר והיו"ר בהאגודה המירציינית בפאריז אוטירבורג *).

ליום 31 מאי של שנת 1861 היו להאגודה 850 חברים. במשך שנות 1862—1863 נגמרהן עבודת הסדור הפנימי של ה„אליאנס". בתור נשיא האליאנס נבחר א ד ו ל ף כ ר מ י ה (1862) — סינאטור ומי שהיה מיניסטר המשפטים בפראנציה, ששמש בכהונתו זו עד יום מותו (בשנת 1880). מספר חברי ה„אליאנס" נתרבה במשך העת הזאת עד לסך 1386. המספר היותר מועט של החברים היה ברוסיה: שלשה בס"ה. מפני סבות בלתי-ידועות נשאר אותו המספר ברוסיה במשך עוד שנים רבות. בעת הזאת—הדבר היה בתחלת שנות הששים של המאה שעברה — נעבד ונתאשר ספר התקנות של ה„אליאנס", שנשאר בשלמותו עד היום הזה.

מטרת החברה מנוסחת בספר-התקנות באופן זה:

ס ע י ף א': מטרת „חברת כל ישראל חברים" („Allianse israelite universille") היא:

א) ל ע ב ו ד ב כ ל מ ק ו ם ב ש ב י ל ה א י מ א נ ס י פ א צ י ה ו ה פ ר ו ג ר ס י ם ה מ ו ס ר י ש ל ה י ה ו ד י ם;

ב) ל ה מ צ י א ס י ו ע ב פ ו ע ל ל א ו ת ם ה י ה ו ד י ם, ה ס ו ב ל י ם ר ק מ פ נ י ש ה ם י ה ו ד י ם;

ג) ל ס י י ע ל כ ל ה ת ע ו ד ו ת, ה ע ל ו ל ו ת ל ה ו ל י ך א ל ה מ ט ר ה ה ז א ת.

יתר כ"א התקנות של החברה מוסבים על ההסתדרות, הועד-המרכזי, הועדים המקומיים וע"ד מעשה שנויים בספר-התקנות.

עוד נחוץ להזכיר, כי כדי להיות לחבר האליאנס די להסכים לתעודת החברה, להגיש בקשה ולהכניס 6 פרנק לשנה. לא פחות.

י. גרינבוים.

בֶּרֶק יוֹסֶלֶבִּיץ וּבְנוֹ.

(דף אחד מדברי-ימי היהודים בפולין.)

(סוף)

ברק יוסילביץ הניח אחריו בן שרצה ללכת בדרכיו ולהמשיך את פעולתו. אולם הבן-יוסף ברקוביץ—לא הצליח כלל במעשיו. תולדותיו עד התקוממות הפולנים בשנת 1830 הן שלשלת ארוכה של הרפתקאות, של בקשות ע"ד פנסיה, ע"ד עבודה, הצטדקות מהאשמות שהאשימוהו שונאיו, ומצוין הדבר שחומר לתולדותיו שאב המחבר ע"פ רוב מגנזכי הקומיסיה המושלת שהיתה בפולין ממחלקת ההכנסה וההוצאה, עכשיו „קאזיאנגאי פאלאטא". האין זה לעג מר?...

גם הוא עבד בצבא פולין בראשונה, לקח חלק במלחמת 1812 ואחרי כן במלחמותיו האחרונים של נאפוליאון, ואחרי שנפצע הרבה פעמים במלחמות אלה, הוכרח סוף סוף לעזוב את המערכה ולבקש לו משרה.

עבודה זו לא היתה קלה כלל, אף שזכות אבא סיעה לו; איזו שונאים נעלמים חתרו תמיד תחתיו והוא אנוס, היה להצטדק כפעם בפעם לפני הרשות שנתנה לו משרת משגיח יערית.

חייו אלה אינם כלל מענינים ואין הם מצטינים בשום דבר. מורגש בהם רק דבר אחד, שנבדל היה ברקוביץ מקהל הפולנים וכנראה גם מקהל אחיו. ברשימות הפקידים הוסיפו תמיד שהוא יהודי, כאילו בזה היה איזה חטא אשר חטא, מעיר בתמימות מחבר הספר שלפנינו.

כך נמשך הדבר עד שנת 1830, שאז התקומם העם הפולני עוד פעם. לפני התקוממות זו, כשהתחילו טובי העם להרהר אחרי סדרי החיים בארץ, נתעוררה עוד פעם אותה השאלה הנצחית, שהיתה למכשול לפולין, שאלת היהודים. אולם הפעם בכל הספרות הגדולה, שנכתבה אז בשאלה זו, לא נשמעו כבר אותן הדעות החפשיות, שנשמעו בזמן הסיים של ארבע שנים, וכל ההצעות של תקון סדרי החיים של היהודים כוונו או להחיש את הטמיעה ולו גם באמצעי אונס וכפיה, או לעשות את היהודים לבלתי מסוכנים, לבלתי מזיקים. נשמעו גם כן דברי שנאה חזקה, שנאה עורת, שלא האמינה לא בהתבוללותם וגם לא בהתנצרותם של היהודים ודרשה פשוט, שקיסר אלכסנדר I יגרש את היהודים לאיזה מקום בלתי נושב, בערבות אסיה או רוסיה הדרומית. רק אדם אחד, לוקשינסקי, שעמד אחרי כן בראש המתקוממים, דבר בזכות היהודים, הוכיח בדברים חמים את שונאיהם והגין על השקפות הסיים של ארבע שנים. היהודים גם כן לקחו חלק במלחמת דברים. מצד אחד יצא אל המערכה איזה משה בן אברהם שבמחברתו „קול העם היהודי אל הנוצרים הפולניים האמתיים" הגין בדברים חמים על עמו לפני אותם התקונים, לעג להצעה למשוך את היהודים אל עבודת האדמה, בשאלו, שמא רוצים להשתמש בהם לעבודתם ולהתנהג אתם כמו שמשתמשים ומתנהגים עם האכרים, ומן הצד השני יצא דוד פרידלנדר בהרצאה מפורטת שהתאימה בדרישותיה לאלה של לוקשינסקי. אולם כל המלחמה הזו לא הביאה כלום: הסיימים לא חקקו שום חק חדש, ואלה שעמדו בראש המתקוממים בזמן הראשון עמדו עוד בתחומן של המסרות העתיקות, וכשבקשו היהודים רשות להכנס אל הצבא, ענה מוראבסקי מיניסטר המלחמה, שאין להרשות זאת, בכדי שלא יתערב דם אבירי-פולין עם דם היהודים ולא יהיה זה בעיני אירופה לקלון למלחמת החירות.

השקפות אלה כמובן, לא הזקו את רוחם של היהודים הפולנים, אולם הם לא אמרו נואש, ויוסף ברקוביץ הגיש בקשה להדיקטטור שירשה לו לאסוף ולזין פלוגה יהודית, כאביו מלפנים הוציא גם הוא קול קורא אל אחיו להתיצב תחת דגל לוחמי החירות. הממשלה הסכימה למחשבה זו ועיבדה תכנית שלמה של הלגיון היהודי. כל יהודי שיכנס אל הגדוד יקבל זכות אזרח ואחרי מותו במלחמה תעבורנה הזכויות גם אל אלמנתו. שנוי זה ברעותיה של הממשלה בא מפני זה, שהיהודים המשכילים העשירים שנדחו באופן גם כל כך לא התרחקו, אלא נדבו סכומים גדולים לטובת הארץ ועוד הפעם הגישו את בקשתם, שירשו להם לנדב גם את חייהם ודמם. גם דעת הקהל נתעוררה והתיצבה על צד היהודים: תלמידי האוניבירסיטה קבלו 11 חברים אל הגברדיה של כבוד שיסרו.

הממשלה רצתה להוכח, אם אין הצעתו של ברקוביץ וחבריו אלא הצעת יחידים ושאלה את „הדאזאר הורשאי", כלומר את מנהלי העדה בורשה. התשובה היתה שלילית. למנהלי העדה נודע רק מכתב הממשלה ע"ד מציאותה של הצעה כזו, ובכלל אין דעתם נוחה ממנה, כי אין הם רוצים להבדיל את היהודים מיתר התושבים והושבים לבא-כחם רק את הועד, שנבחר לקבוץ נדבות בשביל הנכנסים אל הצבא מרצונם הטוב.

תשובתם של מנהלי העדה היא תעודה נכבדה ומצוינה, התעודה השנית של ראשית ימי ההתבוללות. בה הננו מוצאים

---

*) עיין במאמרו של הד"ר א. אורשאנסקי „Всемірный еврейскій Союзъ" בהשבועון „Русскій Еврей" בגליונות 38,39,41,45 של שנת 1880 ובגליונות 13,15 של שנת 1881. המאמר הזה מכיל השקפה ע"ד פעולתה של ה„אליאנס" במשך כל העת ע פ"י ה ד ו ה"ת ה ר ש מ י ם של ה ח ב ר ה.

כבר את הרעיון; שסכנה היא לברא מוסדים מיוחדים, להבדל מתוך העם הפולני; שבשביל ההתקרבות בין היהודים והפולנים יותר טוב שיכנסו היהודים לתוך הגדודים הפולנים ויחיו יחד עם חבריהם הפולנים; שצריך לפחד, שבהיות עוד הרעיון של קבלת יהודים אל הצבא חדש, יאשימו את הגדוד היהודי, אם יקרה איזה אסון. הם נכונים להוציא קו"ק אל היהודים שיכנסו אל הצבא וכי יתנו כסף להכין את כל הנחוץ להנכנסים. *) בימי ברק יוסילביץ עדיין לא היה מי שיאמר דברים כאלה.

אולם ברקוביץ לא עזב את מחשבתו, וגם הממשלה לא חדלה לתמך בו, כי כנראה, לא הסכימה לטענותיהם של מנהלי העדה. ברקוביץ קרא לאחיו, כי לא יאמינו לאלה האומרים שלא תועיל ההשתתפות במלחמת החירות, שהרדיפות וההגבלות לא תחדלנה. התלהבותם של הפולנים בני דת משה עצמה, ומספר הרוצים להכנס אל גדודו של ברקוביץ היה רב; בשורות הראשונות עברו תלמידי בית הספר הרבני שהיה קים בורשה, שממנו יצאו זקני ההתבוללות הפולנית. הנדבות התרבו וכמו כן הקריאות, הכרוזים בעתונים, שבה נקראה פולין בתיר ארץ-מפרנסת, ארץ, — שבה נקברו אבותנו, ארץ בית-מקלט-ציון השנית. מנהלי העדה גם הם קראו לנדבות ודרשו מן היהודים שיתנו את עטרות הכסף והזהב של הטליתים. פנו גם אל יהודי ערי המדינה.

הממשלה גם היא נסחפה בהזרם והוציאה פקודה המשוה בכיכול את היהודים בזכויות עם הנוצרים, אם נכנסו אל הצבא והצטינו בדבר מה או עברו בו עשרה שנים לא פחות. מובן, שפקודה זו הועילה יותר מכל הקריאות הנלהבות. אולם למרות כל אלה לא גמר ברקוביץ את מעשיו ולא עוד, אלא שגם לבסוף האשימוהו שונאיו שמעל בהכסף, שנקבץ לטובת הגדוד. הוכחות לא היו, אבל החשדים וההאשמות הפריעו בעד הוצאתה לפעולה של מחשבת-ברקוביץ.

יותר הצליח אנטוני אסטראווסקי ראש הגברדיה הלאומית. הוא היה מושפע מרעיונות המהפכה הפרנצית ורצה להיות בפולין כעין לא-פאיעט בפרנציה. הוא השתדל קודם כל, שתרשה הרשות ליהודים, שכבר נדמו ליתר התושבים בחיצוניותם להכנס אל הגברדיה. מספר הרוצים להכנס היה רב, אלא שקדמו אותם חבריהם לא בזרועות פתוחות כלל. הפעם יצאו כנגד היהודים לא האצילים אלא העירונים שיראו שמא יבטלו את ההגבלות, ותגבר ההתחרות מצד היהודים. אולם התלהבותם והתמדתם של החילים היהודים השפיעה אפילו עליהם וכעבור זמן מה נבחרו מתוך היהודים פקידי-צבא אחרים.

גם מצד היהודים התנגדו למעשהו של אוסטרובסקי. החרדים יצאו למלחמה נגד חיבת גלוח הזקן. אוסטרובסקי לא רצה שמלחמה זו תתארך, וישתדל שתנתן רשות לאסף גדוד מיוחד של גברדיה מבעלי הזקן. הרשיון נתן, אבל מספר חילי הגברדיה בעלי הזקן היה לא יותר מ-850. גם הם הצטינו בגבורתם בהגינם על ורשה, כמו גם אלה החילים שעבדו במחנה הצבא.

ובכל זאת הוציא הסיים בהחלטתו מיום 31 של מאי שנת 1831 את היהודים מכלל התושבים המתקבלים אל הצבא ושם עליהם מס כבד, פי ארבעה מזה ששלמו עד כה... מנהלי ההתקוממות לא יכלו להשתחרר מהשקפותיהם על היהודים, כמו שלא יכלו להשתחרר מהשקפותיהם על האכרים עבדי-האצילים, ורחפו את הראשונים כן את האחרונים.

*) נמצא באחד מגנזכי ורשה.

יוסף ברקוביץ ובנו ליאון נכנסו אל הלגיון הליטאי ולקחו חלק במלחמותיו ואחרי שעבר יחד עם חבריו את גבול אוסטריה וישב זמן מה במצודה יצא לפרנציה. וכשישב יחד עם חבריו האמיגרנטים בפרנציה נתעוררו עוד הפעם חשדים שונים, האשימוהו שהוא מלוה לחבריו ברבית וכדומה. בימי שבתו בצרפת כתב ספור פנטסי „סטאניסלאוו הולאן פולני במסבתו של נפוליאון באי אילבא". את הספור כתב צרפתית ותרגם אותו אחרי כן אנגלית אחרי שכבר התישב בליברפול, ששם מת בשנת 1846. שני בניו יצאו לאמיריקה ושם נעלמו.

כן נגמר הדף הראשון של תולדות התבוללות היהודים בפולין, הדף המספר ע"ד השתתפותם של יהודים במלחמות החירות של הפולנים...

—

שום מסרת חיה לא נשארה מיוסילביץ ובנו. בני-בניו של ברק אבדו לא רק ליהודים, אלא גם לפולנים, ויעלמו באמיריקה, ובפולין לא נשאר ממשפחה זו שום שריד ופליט. בין היהודים וכמו כן בין הפולנים כאילו מת גם זכרונם, וכשרצו בשעת-חירום, כמו לפני ההתקוממות של שנות 1863, לחדשו, כבר עשה הספור רושם לא רק של אגדה אלא של בדיה.

יוסילביץ היה לאגדה אבל רק לפולנים ולמפלגת המתבוללים הקטנה — ההמון היהודי לא ידע אותו, הוא היה לסמל ההתקרבות בין היהודים והפולנים, לסמל הטמיעה הגמורה, אבל עוד הפעם רק ליהודים המתבוללים ולפולנים הרוצים בהתבוללות של היהודים — להמון היהודים היה שמו זר לגמרי.

ותנועת ההתבוללות של יהודי פולין לא ינקה כלל ממקור זה, מהלכה היה נתק מפעם לפעם, כי ראשי התנועה בתקופה אחת כבר יצאו באופן זה או אחר מהעולם היהודי ואבדו לו לגמרי ומקומם לקחו אנשים אחרים, שהתחילו הכל מחדש וגם הם לא השאירו בתוך היהודים דורות חי עם מסרת חיה, והלכו להם ואבדו ליהודים, דומה, כאילו איזו מפלצת קורעת כפעם בפעם מן הגוף היהודי חתיכות חיות, בולעת ושבה וקורעת.

תנועת ההתבוללות לא הולידה שום אריסטוקרטיה בת קימא, מפני שהיא אינה אלא סכום פרוצסים מובדלים ושלמים. אלא שמתקופה לתקופה מתרחב היקף הפרוצסים הללו לפי תנאי החיים שבכל תקופה ותקופה, לפי גדל כח משיכתם של היהודים לתוך חיי הצבור המקיף אותם וקולטורתו.

מ. בן-אליעזר.

מְחִצָּה עַל מְחִצָּה.

(זכרונות משפחה)

לדבורה בארון.

לאחר תפלה שחרית היה סבא יושב בבית-המדרש עטוף בטלית-ותפילין ושונה את פרקו. שעה זו היתה כולה קדש. סבא היה רגיל ללמוד בעיון בלבד בלי השמעת קול ומרחוק היה נראה כמסומר אל מקום אחד. השיחות בכותל המזרח במקום שהיה יושב, לא הגיעו לאזניו וההמולה שמאחורי הבימה לא עוררה אותו. הלימוד היה בולע את כל רוחו.

גמר את פרקו, היה סוגר את הגמרא ומביט על סביבותיו כאדם שבא מן הדרך ורוצה להכיר את המקום שהגיע אליו. היה כורך בנחת את טליתו ותפליו, זוקף את קומתו ויוצא מבית

המדרש בפסיעות קטנות ולבו טוב עליו, כאדם שפרע כל חובותיו ויודע כי „נאמן" הוא.

אותה שעה היה סבא מתרכך ומתעדן והיה נוח לבריות, אף על פי שמטבעו היה קפדן. התורה האצילה עליו מנדיבותה וצרפה את לבו. כל העולם נראה בעיניו ראוי לאהבה מתוך חמלה, כך מסתכל בעולם אדם הרואה את עצמו עליון ומרוחק מן הבריות והמונן.

היה סבא פוגע בתינוק הרץ אל „החדר", עצר בעדו; צבט בלחיו בחבה, שאל בן מי הוא ונתן לו אגורה לקנות אגוזים.

בא אל ביתו ולא מצא את סבתא היה מוציא את מקטרתו ובנחת היה ממלא אותה טאבאק, יושב על יד החלון ומעשן במין קורת רוח, כאלו היה בטוח, כי הנאה קטנה זו מעולם־הזה מותרת לו לכל הדעות אחרי שליש שעות של עבודת־הבורא.

לאחר שעה קלה היתה נדחפת אל הבית אשה גיצא בעלת פנים מקומטים, ובהעיפה עין על היושב היתה נבהלת אל בית־המבשלות. זו היתה סבתא.

בעוד רגע היא עומדת לפני סבא ומתנצלת לפניו על שאחרה לבא.

— הן עיר שכולה גזלנים היא.. שמעתי שחנה האלמנה חולה ונכנסתי לבקרה... מצאתיה שוכבת באין אונים, בבית קר, הילדים בוכים... והרי שכנים גרים שם ואיש לא בא לסעדה... יכול אדם לגוע ולמות ואין פוצה פה.. הסקתי שם את התנור, האכלתי את הילדים, הושטתי לחולה קצת מרקחת להשיב נפשה.. בין כך וכך עברה השעה..

סבא שומע את כל הטירדה במנוחה שלמה. רגיל הוא בכך ויודע, כי אשתו „קובצת" מצוות. על פי רוב הוא שותק בשעה שסבתא מספרת בענינים כאלה, על פניו מרחף לגלוג קל. כך מביט עשיר־נכסין המכניס בכל יום מאות ואלפים על העני המלא שמחה כשהרויח איזו פרוטות:

ואולם יש שהוא פונה לסבתא ואומר:

— מה בצע לך בכל המצוות שאת צוברת, אם הכל־הכל שייך לי... כך נאמר בגמרא: „כל מה שקנתה אשה קנה בעלה". ובכן...

סבתא שומעת יחיוך קל עובר על פניה.

— הן לא תהי אכזר כל כך עד כדי ליטול ממני את כל רכושי, לא כך?... אין רע, אין רע, עוד אתבע אותך לדין־תורה... לעת־עתה טול ורחץ, ארוחת הבקר נכונה. —

ביתו של סבא עומד בקצה כבר־השוק. זהו בית־חומה שהדרת זקנה חופפת עליו. ממולו גם מימינו ומשמאלו עומדים בתים חדשים שנבנו אחרי „השרפות" או בנינים מחודשים שנתקני „לפי רוח הזמן", אך הוא לבדו נשאר איתן ולא שנה את מראהו.

לפנים, בעת ש„הפריצים" היו יושבים באחוזותיהם, הדרך אל הכרך היתה מהלך שני ימים ולילה אחד, היערות בסביבות המקום היו רבים וגדולים, ואמיריקה היתה רחוקה־רחוקה בקצה תבל — אז בימים ההם היה ביתו של סבא — המלון הגדול — צינור „פרנסה" שהיה משפיע על חצי העיר.

בימים ההם היתה סבתא טרודה מן הבקר עד הערב. החדר הגדול הפונה אל השוק היה בית־מרזח; והחדרים הפנימיים שמשו מעון „לסוחרים" ול„פריצים" שהיו באים אל העיר לרגלי עסקיהם. כל היום היו נכנסים ויוצאים אל המלון סרסורים, חוכרים, חנונים, בעלי־אומנות. השאון היה רב, הדלת סבבה על צירה בכל רגע, והכל נשאו עין אל גרי המלון.

סבא לא התערב מימיו בעסקי פרנסה. על פי רוב היה יושב בחדר המיוחד לו, שמעולם לא השכירו אותו, ומעיין בספר או ישן שינה צהרים. הוא היה „האורח" הכי־חשוב במלון וסבתא היתה מטפלת בו תמיד ביתר דאגה מאשר בכל ה„פריצים". בעיר היו מקנאים בסבא שיש לו שני עולמות: עוה"ז ועוה"ב.

כל זה היה לפנים. עכשו שבאה אנדרלמוסיא לעולם: ה„פריצים" נעלמו ואינם, מסלת־הברזל קרבה את העיר הקטנה אל הכרך, היערות נהפכו לאדמה צחיחה ועליה פסי ברזל, ואמיריקה נתפרסמה בעיר והכל רצים אליה — אז ירד גם כבוד המלון. בית־המרזח שמם, כפעם בפעם בימות השוק אכרים זקנים סרים אל הבית, שואלים לשלום סבתא, מנענעים בראשיהם, מעלים את זכר הימים הטובים שעברו, שותים שעה קלה ויוצאים. ויש בהחדרים הפנימיים מתגורר לפעמים „מגיד" או „משולח" במקום ה„פריצים" ו„הסוחרים".

ואולם „העתים הרעות" באו לבעלי המלון בזמן שבניהם ובנותיהם כבר יצאו לרשות עצמם. נשארו רק סבא וסבתא, שצרכיהם אינם מרובים ופרנסתם מצויה להם גם היום מן הבית המכיל בקרבו „דירות" רבות.

סבתא מביעה לעתים שבח והודיה להבורא יתברך המנהיג עולמו בחכמה רבה. שהרי אלמלי היו השנים כמקדם; כי אז היתה שקועה כל ימיה ב„פרנסה" ולא היתה מספיקה לרכש לה עולם הבא.

וכל אותן השנים האחרונות עסוקה סבתא בצבור „מצוות". היא זריזה לעשות כל דבר שיכנים לה משהו „עולם הבא". נראה הדבר, כאלו היא רוצה להשיג עתה מה שהחסירה בימי „השפע".

ובכל אלה אין די לה. היא מקנאה בסבא המסובל בתורה ובמעשים טובים. מפי הספרים הקדושים שקראה יודעת סבתא, כי השכר בעולם הבא שנותנים בשביל תלמוד תורה אין לו שיעור, ואישה הרי עסק ועוסק בתורה כל ימי חייו, ומה רב ועצום אפוא השכר המצפה לו!

לעתים היא מהרהרת אחרי מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא על אשר נתן את כל התורה לגברים. ומה היה איכפת לו, אלו היה גם לנשים חלק בה?

והיא באה לידי מסקנא, כי כשם שאין אנו מבינים בעניני עולם־הזה, מפני מה יש לו לאחר רבוא רבבה ולשני אין כל, כך קשה לנו להבין דרכי אלהים, מדוע האשיר את הגברים והעליב את הנשים...

לאחר שינת צהרים רגיל סבא לשתות חמין בהרחבה. יש לו מלבוש מיוחד למשתה זה, הקבוע בכל יום בשעה מיועדה.

כשהוא יוצא מחדר המטות, הרי הוא מוצא על השלחן מיחם מוכן ועליו כוסות וקערות קטנות. אז הוא נגש אל הארון, מוציא משם ספר ומניחו על השלחן, מוזגין לו כוס ראשונה והוא פותח את הספר.

סבתא יושבת בריחוק מקום ממנו, סורגת פוזמק ושפתיה נעות. מביטה היא לעבר פני סבא המעורר בקרבה בשעה זו יראת־כבוד.

כבר הספיקה סבתא להכיר בפני סבא את תכן הספר שהוא מעיין בו. אם מצחו מתקמט, ראשו מתנועע אט־אט וידו הימנית אוחזת בזקנו—„גמרא" הוא לומד. וכשהפנים שקטים, רק העינים תועות, ומפיו יוצאות הברות קטועות: „כיצד"?, „האיך"?, „פשיטא!" — הרי זה „שלחן־ערוך". אם סבא מעיין בספר ופניו אינם רציניים — אין זה אלא „חבור" של הרבנים הרגילים.

הרבנים המחברים העוברים דרך העיר רגילים לסור אל

בית סבא ולסעד על שלחנו בשבתות. ויש אשר סבא מתחיל לדון עמהם בדברי תורה; מעט-מעט מתלקח ריב, העינים מתנוצצות, הקולות מורמים. העומד מרחוק יאמר בלבו, כי אנשים נצים כאן. אך סבתא רגילה במחזות כאלה ויודעת כי זו היא מחלוקת של תורה...

השם „תורה" מעורר בלבה של סבתא את הרגשות היותר עדינים. איזו קסם נפלא שורה על המושג הזה. הדמיון של סבתא מתאר לה את „התורה" בדמות דבר נאצל שאין ערוך לקדושתו וליפיו.

יש לה הרבה ספרים קדושים ב„עברי-טייטש". שהיא בקיאה בהם ומתענגת עליהם. אך כל אלה אינם מגיעים בעיניה למדרגת „תורה". כלם הם רק צלה של התורה ולא יותר.

הנה על פני כתל המזרח תלויות התמונות של בנה ונכדיה. בכל ערב שבת, אחרי הדלקת הנרות; הרי היא רגילה לגשת אל הפרצופים החביבים, לנעוץ בהם את עיניה ולקרא: „שבתא טבא, מחמדי!".

אך כעבור רגע לבה מתמלא געגועים רבים... „הלא אלה הם רק צללים". אשרי עין הזוכה לראות את הצורה האמתית...

(סוף יבא)

סחר-פלשתינה.

(הדוה"ח של הקונסול האנגלי לשנת 1908).

(סוף)

קציר האורנז'ים אשר נתן תקוה טובה בראשיתו התנזק ע"י הברד, ולפיכך לא הרבו לעשות פרי, גם החבישה לא נעשתה כראוי. ואם כי הוצאו בשנה זו מ"ה אלפים תבות יותר מבשנת 1907, אבל מחיר הסחורות המיצאות נפחת בסכום של יותר מעשרת אלפים ל"ש.

„נויאה לי — כך נאמר בהדוה"ח — כי אם יוציאו באנגליה איזה סך כסף להדפיס מודעות בעתונים ע"ד האורנז'ים היפואים, אז תתרבה הדרישה עליהם, ואנכי יעצתי כמה פעמים את בעלי-הפרדסים לעשות את הדבר.

האיקספורט של היין התרבה שוב, אף כי לא הגיע עוד לכמות של שנת 1905.

מחיר „תשמישי-הדת" שהוצאו היה כמעט פי שלשה יותר מבשנת 1904. התעשיה הזאת פורחת מאד. באמת גדול האיקספורט יותר משמוביאה הרשימה, מפני שהרבה משלוחים נעשים בצורת מכתבים ואינם נרשמים בהסטטיסטיקה של סחורות-המכר.

החלק היותר גדול של הוצאת האורנז'ים מובל לאנגליה, וככה מובא לשם גם חלק גדול מן התבואה המוצאת. אבל התבואה נשלחת מעזה ולא מיפו.

גם חבור-האניות נתרבה הרבה, כן בנוגע למספר האניות וכן בנוגע למדת הטונים שהן מכילות.

רושם יפה מאד עשה הדבר, שבשנת 1908 בטלו כמעט הקאראנטינים הארוכים והמכבידים, אשר נסגרו בהם קודם לעתים כ"ב תכופות הנוסעים הבאים ממצרים, וגרמו להם הרבה ענויים והסבו הפסד מרובה להמסחר.

ההחלטה האחרונה של המועצה הקונסטנטינופולית המפקחת על הבריאות, כי אנשי האניות הבאות מנמלים אשר במקומות שלא היו בהם מגפות, רשאים לבוא בחבור עם היבשה עד שתי שעות אחר שקיעת החמה. ואלה שיש להם רשיון מיוחד על זה יכולים לעשות זאת עד כל שעה בלילה שהם רוצים, בעוד אשר עד כה הורשה החיבור עם היבשה רק עד שקיעת החמה—החלטה זו עלולה בלי ספק להביא תועלת מרובה למסע-האניות.

כן עוד נזכרו בהדוה"ח ההצעות שעלו במחשבה בנוגע לישוב גליל באר-שבע, שהגשמתו היתה דורשת הזמנות מרובות של מכונות-משאב, צנורות ועוד. ההצעות הללו נדחו מפני המאורעות בקונסטנטינופול, אבל יש תקוה, כי עתה ישובו לשים עליהן לב.

„שמח אני מאד להודיע — נאמר בהדוה"ח — כי הודות להאינירגיה של האנגלו-פלשתינה-קומפאני, אשר מצאה לנכון לפתוח ביפו מחלקה מיוחדת לאימפורט, התרחב הרבה המסחר האנגלי במכונות-חרישה ובמינים שונים של סחורות מאנשיסטר".

הדוה"ח מביע תקותו, כי יתרבה האימפורט של מכונות אילקטריות, של מעשי רוקחים, נשק, מכונות של כתיבה ועוד, לאחרי שיתבטלו האמצעים שנאחזו עד כה ע"י שרירות לב השלטונים להפריע בעד הכנסתם לארץ. מסה"ב היפואית-ירושלמית מנהלת מו"מ עם השלטון בדבר בנין נמל ביפו והמשכת מסה"ב עד החוף, אשר יקל הרבה את החבור המסחרי עד הבנות הנמל. בנין נמל היה קשה מאד ודורש הוצאות-כסף ענקיות, אבל המסחר היפואי, אם יהיה הולך ומתפתח כדרכו עד כה, ימצא לו את היכלת בזמן קרוב לשאת במשא צרכי הנמל, מפני שע"י הנמל יתפטר מתשלומים אחרים, שהיו מוטלים עליו עד כה.

עפ"י הרשימה המוצעה בכאן אפשר לראות את התפתחות המסחר הפלשתינאי במשך חמש השנים האחרונות:

	1904	1905	1906	1907	1908
	ל"ש				
אימפורט . . .	473,320	460,000	660,000	809,000	803,400
איקספורט . . .	225,300	370,000	500,000	484,340	556,370
ביחד	768,620	830,000	1,160,000	1,293,340	1,359,770

רואים אנו בזה התרבות שאינה פוסקת, שהעכובים המקריים אינם משפיעים עליה להמעיטה.

אח"כ מרחיב הדוה"ח את הדברים על אודות המו"מ המתנהל בדבר קונציסיות שונות. בעל-הון אטלקי אחד הגיש בקשת קוציסיה לבנין מס"ב מיפו דרך עזה לגבול מצרים; מציעים בנין מסלה אחרת מחיפה לאורך החוף ליפו ומסלה שלישית מירושלים לאיס זאלט עד מסה"ב החידז'אסית. כבר ניתן הרשיון לחפש אחרי חומר הפוספאט בעמק ים המלח לאינז'יניר איטלקי אחד, שחברה פראנצית מלאה את ידו לכך. הדוה"ח מרים על נס את החשיבות הגדולה, שיש לאוצרות חמרי המיניראלים של הארץ, ומזהיר לבלתי המעיט את ערכם.

בשבועות האחרונים נפתחה לשכה מסחרית בירושלים, שבוודאי תשפיע הרבה לטובה על המסחר הפלשתינאי.

המשבר הפינאנסי במצרים ובאמוריקה השפיע להמעיט את כמות התירים ועולי-הרגל, שבאו לפלשתינה בשנת-החשבון. עפ"י הרשימה המובאה בכאן אפשר לראות את מספר התירים ועולי-הרגל מהשדרות היותר עליונות, שבקרו את פלשתינה בשנת 1908.

העמים	מיום 1 יוני 1905 עד יום 31 מאי שנת 1906	מיום 1 יוני שנת 1906 עד 31 מאי שנת 1907,	מיום 1 יוני 1907 עד 31 מאי שנת 1908.
אנגלים	1,102	1,011	1,248
אמיריקאים	1,479	1,943	1,536
פרנציים	503	511	799
אשכנזים	660	748	893
מאוסטריה-אונגריה	337	1356	757
משפאניה	53	239	20
מאיטליה	64	217	30
שונים	184	351	238
	4,464	6,376	5,221

במסה"ב מיפו לירושלים נסעו במשך שלשת השנים האחרונות:

	שנת 1906	1907	1908
נוסעים במחלקה הראשונה.	9500	10,00	2,500
	91,500	112,000	113,000
	101,000	122,000	122,500

סחורות נשלחו במסה"ב הזאת בשנת 1908 מיפו לירושלים במדת 32,000 טון לעומת 31,500 טון שבשנה העברה, ומירושלים ליפו במדת 4000 טון לעומת 4500 בשנת 1907.

הויצה־קונסול האנגלי ביפו מודיע גם את הדברים הללו:

סחר יפו גדל בשנת שעברה במדה מרובה, הסוחרים והקונים היו שבעי־רצון מן התוצאות המושגות, מקרים של התרוששות היו חזון בלתי־נפרץ. מחיר האדמה התרבה בעשרים אחוזים, לפיכך עלה בשיעור כזה גם מחיר החכירה.

גם מספר התושבים גדול בכסיף שנת 1907 ויחד עם תושבי הכפרים והקולוניות הסמוכים מעריכים אותם לסך חמשים אלף נפש. ביניהם ישנם ט"ו אלפים יהודים, שהם חרוצים מאד ומסייעים הרבה להתפתחות המסחר והמשק הכפרי של הארץ הזאת וגם להתפתחות האינדוסטריה העניה בערך.

ארבעת הבנקים הגדולים הקימים פה, הבאנק העתומאני הממלכי, הקרידיט הליאוני, אנגלו־פלשתינה־קומפאני והבאנק הפלשתינאי האשכנזי הביאו הכנסה הגונה וריוח יותר גדול מבשנת 1907.

הקציר עלה באופן משביע רצון, מה שנתן את היכלת להנוטעים להרבות את מטעיהם ביותר.

הרוה"ח מזכיר את הנסיונות שנעשו מצד היהודים במטעי עצי צמר גפן, שהביאו עד כה לידי תוצאות רצויות.

הסוכן של הקונסול בעזה מודיע:

גליל עזה מוכשר רק לעבודת־האדמה. האדמה פוריה מאד, אבל הכנסתה תלויה בכמות הגשם היורד. עד היום משתמשים עדיין בכל מקום בהשיטות היותר פרימיטיביות של עבודת־האדמה.

התקוה האחת להטבת המצב היא כניסת אירופיים אל הארץ, שיביאו אתם את השיטות האירופיות של עבודת־האדמה. אני דברתי על לב יהודי אנגלי ליסד להם קולוניה בגליל זה, והם מלאו את ידי לקנות בשבילם שטחי־אדמה במדה הראויה לכך. השתדלתי לקנות בשבילם חלקת־אדמה בקרבת גבול מצרים, אבל המצב הבלתי־מסודר של הממשלה הנוכחית הפריע אותי להביא את הדבר לידי גמר. אבל מקוה אני להשיג את האדמה כעבור איזה זמן".

מזג האויר בעזה הוא כאותו של המקומות, אשר באזור החם, והוא נוח לבריאות בכל מקום. יש שתקרינה פה מחלות־עינים, מחלת המאלאריה ויתר המחלות המתהלכות באזור החם.

הסחורות המוכנסות באות דרך ביירוט ויפו, אם בדרך היבשה ע"י גמלים, או באניות. יש תקוות טובות לקשר יחוסי־מזרח ישר עם אנגליה.

הדוה"ח מכיל גם ידיעות גיאוגראפיות מעניינות מאד. העיר עזה מונחת במרחק שני מלים מן החוף, על גבעת בגובה מאה רגל, ומספר יושביה עולה לארבעים אלף, ביתר מקומות הגליל יושבים לערך שלשים אלף נפש. עזה נמצאת לפאת מזרחית־דרומית מפלשתינה, רחוקה רק מרחק י"ב מלים מרפה, שהיא מקום הגבול שבין תורקיה ומצרים. בגליל זה נמצאים עוד ששים עיירות וכפרים.

מיאדאל היא העיר היותר גדולה שבסביבה. היא נמצאת במרחק י"ב מלים לצפון עזה, ויש בה תחנה של טלגרף. מספר תושביה י"ג אלפים נפש, העוסקים מלבד בעבודת האדמה גם במלאכת האריגה.

באר־שבע נמצא במרחק כ"א לפאת דרומית־מזרחית נמצאת נמצאים בה 130 בתים. בה השלטון המרכזי של הגליל, שהעומד בראשו נקרא בשם מוטיסאריף. ערכה של העיר הזאת הולך הלוך וגדול. כל הבידואינים, היושבים בבקעות החבל הזה במספר שמונים אלף נפש, נכנעים אל השלטון הזה.

בעיר העתיקה איל־האפיק יש קיימאקאם, של הממשלה. העיר נמצאת עשרים מיל לפאת דרומית־מזרחית מבאר־שבע, על יד הגבול. הממשלה התחילה לבנות שם בית־שלטון, גם כבר נוסדה שם תחנה טלגרפית. לע"ע יושבים שם פקידי־הממשלה באהלים, כבנין המבצרים, שעלה במחשבה לבנות על ידי הגבול, עוד לא התחילו לעסיק.

לפירמות מסחריות אנגליות יש תקוות מרובות לעשות במקום הזה עסקים טובים. בשנת 1908 פתחה שם חברת־אניות אשכנזית מחלקה של סוכנות.

גם לבאנק היה אפשר לעשות פה עסקים טובים, מפני שהלוואת־כסף מושגת כבאן אך ברבית גדולה מאד. במשך הקיץ שעבר היה להבאנק הפלשתינאי האשכנזי סוכן בעזה.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

המצב. — בבית־הנבחרים. — השנויים במיניסטריום׳ — האיש החדש. — אנשי־העתיד. — הממשלה והארמנים. — הגרת הארמנים מאדנה. — סגירת עתון ארמני שונא ישראל. — הממשלה וישוב היהודים בארץ־ישראל. — הניר האדום. —

בעוד שבעה־עשר יום יחוג העם היושב בתורקיה את חגו „הלאומי" החדש, חג־הקונסטיטוציה. עשירה היתה שנה זו במקרים יוצאים מגדר הרגיל, בהפתעות, בחלפות ושנויים. לו היה שב לתורקיה איש שישב בה לפני שנה ושמשך שנים־עשר החדשים האחרונים לא קרא כל עתון ולא שמע כל שיחה מדינית — בטח שלא היה מכיר את תורקיה. שולטן חדש, ממשלה חדשה, בית־נבחרים; ובארץ שורדת רוח חדשה.

ואם ישב אותו האיש כחדש ימים בבירת תורקיה ויטה אוזן קשבת לכל מה שמדברים בבית־הנבחרים התורקי ובעינים פקוחות יתבונן לכל הנעשה סביב בספירות־הממשלה ויתשטש; ויחקר בתוך הכורת המדינית — ידע ויבין, כי המהפכה עוד טרם נגמרה, כי הסדר והמשטר החדש שאליו שואפים טובי בניה של תורקיה החדשה, עוד טרם השתררו. ואם יש לאיש ההוא די „מנוחה פילוסופית" וסבלנות מדינית — יראה וירגיש איך עוברת מדינה שלמה מתקופת עריצות ושלטון בלתי־מוגבל לתקופת החפש ושלטון־החוק.

שנה ראשונה זו של חפש תורקיה היתה השנה הראשונה של שנות המעבר. עם לא ישנה את השלטון המדיני של ארצו ביום אחד ולא בשנה אחת. את הצורה, את השטח אפשר לשנות בן־לילה, אבל לא את התוך. והמהפכה הפנימית של תורקיה זה עתה החלה.

בכל אופן, מובטחני מראש, שהחג הרשמי שיחגו בעוד שבועים־שלשה שבועות, שיעלה אולי ביפיו ובהדרו החצוני על חג־החפש הפתאומי שהוחג בשנה שעברה, — לא יצטין העם ברוב שמחה: הרבה צללים יתערבו בהמון האורות והאורים שלהחג הזה...

* * *

אורות וצללים...

למרות „בנליותם" של שתי המלים האלו, אי־אפשר לא להשתמש בהן, כדי לציין את הנעשה עתה בבית־הנבחרים ובספירות הממשלה הגבהה בתורקיה, ובנוגע לבית־הנבחרים יש שמרובים הצללים על האורות.

כי אם מצטין בית־הנבחרים העותומני באיזה דבר — אותו הדבר הוא חוסר־עיקרים. ויש שבישיבה לפני הצהרים תשמע במיג'ליש העותומני נאומים אדומים שבאדומים נגד השלטון, נגד ההון ונגד כל מה שבמערב־אירופה הרגלו לקרא „עמודי החברה החדשה", וכל הצירים מ„הסוציליסטים" האחדים עד האחרון שבחוג'ס והשיכים הערבים מערבות תימן מוחאים־כף לאותם הנאומים האדומים... ובישיבה של אחרי־הצהרים של אותו יום תצלצלנה אזניך למשמע נאומים שחורים; והחלטות תתקבלנה, המצעידות את תורקיה עשרה צעדים אחורנית.

אמנם, לא צריך למוד את עבודת בית־הנבחרים התורקי באמת־מדה אירופית. אבל יש גם שאמת־המדה המזרחית, העותומנית, מראה מספרים מבהילים ומפתיעים.

ידוע הדבר, למשל, כמה סבלה תורקיה מהשלטון הבלתי־מגבל של השולטן ובכמה קרבנות עלה לתורקיה הצעירה להגביל את השלטון הזה. והנה בשבוע שעבר בשנגעו בבית־הנבחרים בשאלות זכויות השולטן למנות ולפטר את הוזיר הראשי, החלט ברוב מכריע, לתת לשולטן את הזכות הזאת מבלי גם שישאל את בית־הנבחרים (בימי־החפש של בית־הנבחרים).

אמנם, כל תורקיה מתיחסת באמון רב אל השולטן הנוכחי. הוא בטח לא יפגע בקונסטיטוציה התורקית לרעה, ואולי לא ישתמש כלל בזכות הזאת הנתונה לו מבית־הנבחרים. אבל, האם מעבדים חוק־שלטון לשנה או לשנתים? ומי זה יערוב, כי השולטן הבא לא ישתמש בזכות־הפטורין לוזיר הראשי בירחי החפש לערוך Coup d'etat? —

משל שני — החוק נגד העתונות. כל אחד יסכים שבמהפכה של 13 לה. אפריל היו אשמים גם עתונים אחדים, שהתעו את החיל ואת העם. מה עשה בית־הנבחרים? הלך ועיבד חוק קשה נגד העתונים בכלל, חוק שצריך להגן על החופש, ושלכאורה, יעניש קשה את העתונים שידברו רעות על הממשלה הקונסטיטוציונית.

אבל כיון שאין שום דבר נצחי בתבל, ובאחד הימים יכנל החפש לעבור מבית־הנבחרים ומאולמי המיניסטרים לבתי־המערכת—תוכל הממשלה המשמרת של הימים ההם להשתמש באותו החוק בשביל לדכא כל התנגדות מצד העתונות לנסיגה לאחור.

אבל גם נקודות־אור אינן חסרות בבית־הנבחרים שבסטמבול. ואחת מהן היא בלתי־ספק החוק ע"ד האמור ואגודות־הפועלים.

עוד לפני חדש ימים רצו להכניס הצעת־חוק ע"ד זכות הפועלים והפקידים להתאגד ולהכריז אמור*), ואז נשמעו נאומים „אדומים", שהיו משמחים לב כל „סוציאל־דמוקרט" נאמן. אבל באו אז שר־הפנים ושר העבודה הצבורית ויקלחו במים קרים את ראשי הנלהבים שבין חברי המיג'ליש, והממשלה לקחה בחזרה את ההצעה כדי לעבדה מחדש. בשבוע שעבר הכניסה הממשלה מחדש את ההצעה המעובדה. שוב נשמעו נאומים לא רעים נגד ה„אקספלואטציה" של בעלי־ההון וכדומה. שני צירים ארמנים התעטפו ביום ההוא בטלית שבולה אדומה ויגינו בכל כח על זכות הפועלים להפסיק את עבודתם.

שר העבודה הצבורית נמצא עתה באירופה — ותכרו, שר הפנים, פריד־פחה, שלמרות בקיאותו בהלכות הפקידות התורקית ונסיונותיו המרובים (הוא היה כשש פעמים ויזיר ראשי בימי עבדול־חמיד), ידיעותיו בכלכלה המדינית מעטות הן, צריך היה להגין „על הסדר הצבורי". על ידו עזר אחד והפקידים הצעירים מהמיניסטריום לעבודות הצבוריות, וגם הוא איננו עוקר־הרים במסכת „העבודה וההון". הוכוחים היו מענינים. פעם יתרה גלה בית־הנבחרים העותומני את פשטותו הקדמונית וחוסר אנשים חרשים בקרבו.

אחרי הוכוחים הארוכים נתקבל חוק־מפשר. ע"פ החוק הזה אין אמנם לפועלים ולפקידים הנמוכים זכות להתאגד, אבל בכל פעם שיפול סכסוך בין הפועלים ונותני־העבודה, צריכים הפועלים לשלח חבורה מקרבם למיניסטר־המסחר. המיניסטר שולח מפשר. ואם נותני־העבודה אינם מקבלים את פסק־הדין ישלמו עונש־כסף.

וכן, יוכלו מקבלי־העבודה להתאגד בפועל, כי עליהם הלא לבחור בחבורה, שתבא בדברים את הממשלה. אכן, אין החוק הזה ברור ושלם כל צרכו, אבל מראה הוא למדי על חפץ המחוקקים לשים גבול וסיג לכח ההוני

* *
*

מנוי הנבחר הצעיר דג'ביד ביי, שהיה ראש הועדה לעניני התקציב בבית־הנבחרים ושהצטיין בנאומיו הבהירים והיפים ע"ד מצבה הכלכלי של תורקיה (עיין מכתבי הקודם) למשרת ויזיר, עורר בתורקיה וגם חוצה לה תרועות שמחה וצהלה, כמו שנהוג במזרח, הגזימו ויתארו את דג'ביד־ביי בתור קולומבוס וגליליי בעולם־הכלכלה, ולמרות המאמרים הארוכים והמרובים שהקדישו לכבודו עוד טרם גמרו את ההלל עליו. הציגוהו גם בתור מצילה של תורקיה, ואחד מידידיו תלגרם לו: „אינני יודע את מי אברך, את תורקיה או אותך".

מיותר היא להוכיח כי דג'ביד־ביי איננו גאון בחכמת הכלכלה המדינית. ומניין לו הגאוניות בענף זה, שהיה עד כה זר ואי־ידוע בתורקיה? אבל תורקיה איננה זקוקה לגאוניותו של דג'ביד־ביי. אם יעלה בידי המיניסטר הצעיר הזה לסדר את ההכנסות וההוצאות של הממלכה, להגדיל את הראשונות ולהקטין את האחרונות, ולשים קץ לתהו־ובהו, ששרר עד כה במצע זה — ודבר זה איננו למעלה מכח איש המסור אל עבודתו, ושיועצים מומחים כמו לורן הצרפתי וגרבפור האנגלי יעמדו לעזרתו — תוכל תורקיה לאמר: דיני! —

אבל, גם אם נחסיר תשעים ותשעה למאה מכל התהלות והתשבחות, שירדו בימים האחרונים כעין מבול על ראשו של שר־הכספים הצעיר (הנהו כבן שלשים), ואם נזכור את העובדה עצמה, כי עורך־דין פשוט ומורה צעיר, שאין לו כל תאר ושלפני ירחים אחרים שמש בתור מורה באחד מבתי־הספר של סלוניקי, עולה ע"י נאום יפה בבית־הנבחרים, לגדולה ועומד בראש הממשלה, בתוך פחות ושרים, בעלי־יחוס, אותות כבוד ועושר—עובדה זו עצמה משמחת:

אכן, בתורקיה החדשה אנו תיים!...

* *

ועד „האחדות והקדמה", כיון שדלתות „השער הגבה" נסגרו לפני הסנגנים, שהוא רצה לשלח לאולמי־הוזירים—החליט לכבוש את בית־הממשלה ע"י מיניסטרים.

*) עיין מכתבי ב„העולם", גליון 20

מנוי דג'ביד־ביי הנזכר היה רק אות. דג'ביד־ביי, מלבד מומחיותו בעניני הכלכלה המדינית היה לו גם יתרון אחר: הוא היה חבר הועד המרכזי של ה„אחדות והקדמה". וועד זה חזר מטעותו למסור את הממשלה בידי הפחות מהמשטר הישן. הפחות הא'ה—בבשרים, שבהם הנני מדבר—אפשר שפקידים טובים המה ויודעים לנהל את אנית־הממלכה לפי המסורת שקבלו מהקודמים להם; אבל אינם ראשי ממשלה קונסטיטוציונית.

קשה לו לאדם, שרוב ימיו עברו עליו בעבדות והכנעה כלפי מעלה ובעריצות ושלטון כלפי מטה, לשנות את רוחו וטעמו, ולחשוב את הנבחרים הצעירים, שבשנה שעברה לא היו. אף משרתי אותם הפחות מכבדים אותם במבט ישר, לחברים ולדומים להם.

והגיעה השעה, אומרים חברי „האחדות והקדמה", שאנשים משלנו יקחו את רסן־הממשלה בידיהם.

עד כה פקפקו הצעירים הללו בדבר, פן לא יצליחו, פן יעשו משגה. עתה נוכחו כי הזקנים אינם טובים מהם בנוגע לזה. המיניסטריום של קיאמיל־פחה ושל חילמי־פחה לא הרבו לתקן את המצב.

ומדברים עתה ע"ד שנויים מחלטים במיניסטריום.

מלבד השנוי במיניסטריום־הכספים, החלו לעשות תקונים במיניסטריום המשפטים, וקראו שני מומחים, שאף כי בני חו"ל המה—מפורסמים המה כתור יודעי המשפט התורקי. אחד מהם הנהו אחינו העו"ד עמנואל סלים, יועץ משפטי מפורסם בסלוניקי, שיסד בעיר ההיא את הבנקים היותר גדולים.

מרבים גם לדבר ע"ד מנוי הציר היהודי ששון מבגדד, שהלך לפני ימים אחדים לאירופה עם יתר הנבחרים שיבקרו את פריז ולונדון, למיניסטר המסחר והעבודה הצבורית.

* *
*

מרכז־הכבד של שאלת־הלאומים בתורקיה היה לפני שבוע במחלקת שנפלה בין היונים והתורקים, לאמור, בין הפטריארך היוני ושיבקיט־פחה. המחלקת קבלה צורה בלתי־דיפלומטית ועברה את חוקי הנמוס המקובלים. כשראו שני הצדדים המריבים שפולמוס זה נכון להרוס את הנשאר מהיחס הטוב פחות או יותר בין בני הלאומים הנזכרים נרתעו אחורנית, ואות נתן לעתונים היונים והתורקים לא להגדיל את השלהבת. ולמרות שענין קריטה הלך השבוע העבר הלוך והסתבך עברו על שאלת היונים בתורקיה אל סדר־היום.

ובמקומה התעוררה השאלה הארמנית,

בשבוע שעבר בקרו מיניסטרי המשפט והפנים את הפטריארך הארמני החדש, הלז הביא לפניהם את תלונות הארמנים באדנה הנשפטים לא לפי החוק. עוד מתאוננים הארמנים מהנופות שנפגעו לא כבר ב„פוגרומים" כי הממשלה המקומית מפריעה בעד עבודת ועדי־העזרה מתוך הארמנים, והפטריארך מצדו הביע את מחאתו על אשר שפטו כהנים ארמנים ואת פיו לא שאלו, וכן לא יעשה.

שני המיניסטרים הבטיחו לשים לב לתלונות, לעשות חקירה ודרישה ולמנוע בעד מעשים כאלה.

כפי שרואים יש לממשלה הנוכחית, בנוגע לשאלת הלאומים אבן ואבן, איפה ואיפה. את היונים היא מתהלכת בקשי־עורף; ולתלונות היונים, הצודקות לפעמים, אינה שמה לב.

ברור הוא שבהתיחסות סוביקטיבית כזאת לא יפתרו פה את שאלת־הלאומים המסובכה לעולם ורק יגדילו את הקנאה והשנאה השוררת גם מלבד זה בין בני הלאומים השונים, קנאה ושנאה שהן המכשול היותר גדול להתפתחותה של תורקיה.

והארמנים אינם מתיחסים באמון רב לדברי־הממשלה. על זה מעידה העובדה שהגרת הארמנים מארנה, מרסינה, סיליציה ואליפו הולכת וגדולה. העתונים חוששים, כי הנופות האלה ישארו בזמן קרוב בלי תושבים ארמנים.

* *
*

לפני שני ירחים נתרגשו יהודי קושטא לרגלי פיליטון אנטישמי מעליב שנדפס באחד העתונים של עיר־הבירה. החכם־באשי צוה לתרגם את הפיליטון ההוא וישלחו בלוית הערות אל שר־הפנים. הלז מסר את עורך־העתון למשפט.

לפני עשרה ימים נסגר העתון. העורך חדש אותו העתון ויוציאו תחת שם חדש. שנוי שם זה ג"כ לא הועיל. מחדש אסר עליו שר־הפנים מבא בקהל, ובשבוע שעבר בא עורך העתון ההוא אל החכם־באשי, ויכרע אפים

ארצה, וינשק את רגלי הרב, ויבטיח לחזור בפרהסיא בתשובה—רק יעבירו מעליו את רוע הגזרה.—אמרתי לו, ספר לי החכם-בשי, כי ידי קצרות מהועיל לו. צריך שהמשפט יתברר.

* * *

בימים האחרונים מרבים לדבר ע"ד שנוי לרע שבא ביחס הממשלה התורקית לישוב היהודים בארץ-ישראל. סופר ה-Yewish Chronicle מקושטא שלח לעתונו „מכתב-תוכחה". הלז הדפיסו; באו אז עתונים וזינאים אחדים שהפיצו ידיעות-שקר ע"ד „התנגדותה של הממשלה התורקית אל הציונות", וגם עתון עברי אחד מצא לנחוץ להדפיס את מכתבו „החשוב" של ה„דז'ואיש קרוניקל" בלי כל באורים.

והגיעה השעה לברר את האמת.

ואחרי שסבת כל השמועות הבדויות הללו הנהו מכתבו של סופר ה„דז'ואיש קרוניקל", כדאי—עד כמה שלא מענין ולא חשוב הדבר כשלעצמו—להראות על אישיותו של ה„סופר" ההוא.

כתבו של ה„דז'ואיש קרוניקל" בקושטא הנהו בנו של עורך עתון קטן אחר, הקרוב עד מאד למתבוללים ולחברת כי"ח. ה„סופר" הזה הנהו „קומים-יונר"—בכל אופן אין לו מהלכים בספירות הממשלה והידיעות מגיעות אליו ע"י צנורות שניים ושלישיים—ע"פ רוב אלה של האליאנס —

האדון הזה, שהנהו הניך האליאנס ונשאר נאמן לה, עוין את הציונות ואת הלאומיות העברית; וכיון שהחלו להדפיס בעתונות הקושטאית מאמרים בעד הציונות—נודעזע ויערוך את מכתבו המפורסם לה„דז'. קר.". עורך העתון היהודי-האנגלי, שאינו מכיר, כנראה, את כתבו הקושטאי, נזדעזע אף הוא וימהר לשלח לכתבו תלגרם „בשם ההסתדרויות היהודיות", שאין ליהודים שאיפה מדינית מיוחדת, שהיהודים שיבאו לתורקיה יהיו לעותומנים, ו„שאין ההסתדרויות נותנות משפט בכורה לשום ארץ". הכתב מהר לפרסם תלגרם זה בעתונים הקושטאים. [אבל ראה זה פלא! בעתונו של אבא לא נדפס המשפט האחרון: „ע"ד משפט הבכורה לשום ארץ". וכמו שנודע לי אח"כ מהמקור היותר נאמן הוסיף כתבו של ה„דז'-קר." את המשפט ההוא בעצם ידו, והמו"ל של ה„דז'-קר" לא כתבו! וזה בשביל להפיר את מחשבות הציונים הרעים ולקלקל את השפעתם...

זוהי צורתו הרוחנית של סופר ה„דז' קר." ואלו הן „ידיעותיו מהמקור הראשון"! אמנם, דברו ע"ד שאלת הישוב היהודי בארץ-ישראל. דברו לרגלי בקשה שבאה מטעם החברה „אגודת נוטעים", שחפצה להרשם בתור אגודה עותומנית, אבל את השאלה לא פתרו לא בחיוב ולא בשלילה. במועצת-הממלכה ובמועצת-המיניסטרים נמצאו גם מצדדים וגם מתנגדים.

וכי זוהי חדשה מפתיעה, שיש בין אנשי-הממשלה התורקית מתנגדים לישוב יהודים בארץ-ישראל? ומי לא ידע את זה? ומהי עבודתם המדינית של הציונים אם לא להתגבר על המכשול הזה? אבל לבא ולהודיע „מהמקור הראשון", שבספירות הממשלה מתיחסים באיבה לעבודת היהודים—זהו, בלשון פשוטה, להגזים ולשקר. ואיך לקרא לאנשים המדפיסים תלגרמות מסורסות?— —

בעצם הדבר לא השתנתה השקפת הממשלה על הישוב היהודי בארץ לרעה. להפך, רבים בין שרי הממשלה מודים בתועלת המרובה שיביאו היהודים לארץ-ישראל ולתורקיה; ואם הממשלה איננה ממהרת לפתור שאלה זו בחיוב—אין זה אלא מפני שיש לה חששים אחרים.

ומהי עתה עבודת הציונים אם לא לפזר את החששים הבלתי-מיוסדים האלה?—

* * *

בשבוע שעבר שוב התעוררה במיניסטריום שאלת ה„פתקא האדומה" שנותנים ליהודי רוסית הבאים ליפו. המו"ל את ה„רוסיויעט", מר בבקוב, כבואו ליפו נאלץ ג"כ לקבל גיר-קלון זה, וישלח תלגרם של מחאה לחכם-בשי, מר נחום, ויביע את מחאתו על הגזרה, שנגזרה רק על היהודים הרוסים; כי הרוסים האמתים שבאו יחד אתו הורדו בלי כל תקלות".

החכם-בשי שלח את סופרו עם התלגרם הזה בלוית „תקריר" (הערות) לפריד-פחה, שר הפנים, וימחה גם הוא על הגזרה הזאת הנהוגה רק נגד יהודי רוסיה, רומניה, אוסטריה וגרמניה (אמריקה ואנגליה מחאו בשעתן; וליהודי שתי הארצות האלו אינם נותנים את הפתקא האדומה).

פריד-פחה לא היה באותה שעה במיניסטריום, וסגנו שקבל את סופר החכם-בשי אמר שבמיניסטריום אין יודעים מגזרה שכזו (?) וכי הוא שולח מיד תלגרם לשר-הפלך בירושלים לדרוש באורים.

עד עתה עוד טרם נודעו תוצאות הדבר.

א. ח—י.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

III.

אספה מענינת היתה בשבוע העבר בברלין, מענינת בנושא-ענינה, מענינת בתכונתה שהשתתפו בה.

בהוטיל „אדלאן", זה ההוטיל היותר יפה והיותר עשיר בברלין, התאספו כחמשים איש מסלתה ומשמנה של הבורז'ואזיה היהודית בברלין, כולם, מלבד הציונים האחדים שהיו באותו מעמד, בעלי-שמות-תואר מצלצלים, „יועצים" מכל המינים, למשפט, למסחר ולהממשלה; ודנו ע"ד מצב היהודים במזרח אירופה וע"ד ההתישבות בארץ-ישראל.

האספה היתה חשאית, ואך „המובחרים שבמובחרים" קבלו מכתבי הזמנה. לסופרי עתונים לא נתנה הרשות לבוא. היא נערכה ע"פ האיניציאטיבה של היער-המרכזי של האיק"א בהשתתפות עוד אנשים אחדים ממיליונירי ברלין.

את האספה פתח יועץ-המשפטים מר פרידמן, הידוע בתור מתנגד גמור להציונות. הוא אומר כי המצב הנורא של אחינו במזרח-אירופה והמצב הטוב של הקולוניזציה היהודית בארץ-ישראל מוכיחים לנו, כי הדרך היחידה לפתור את שאלת-היהודים (כלומר, שאלת יהודי רוסיה, גליציה ורומיניה) אפשרות אך בארץ-ישראל.

אבל, מוסיף הנואם, להתחלמה האמורה אין שום יחס להציונות. זאת האחרונה היא תנועה פוליטית-לאומית, ואנחנו איננו חפצים לעסוק בפוליטיקה יהודית ולא בלאומיות עברית, כ"א בהתישבות ממשית כדי לעזור לאחינו הנדחים והעניים אשר במזרח-אירופה. ואלמלי היתה העבודה הזאת ציונית היה הנואם מתנגדה הגמור אנשים מעשיים אנחנו ומתוך השקפה זו באנו לידי החלטה, כי העזרה היחידה שאפשר להביא „לאחינו האומללים", היא רק ע"י עסקנו בעבודת התישבות רחבה וגדולה בארץ-ישראל.

לסוף מודיע הנואם, כי בהאספה הזאת נמצאים אנשים אחדים שבאו זה עתה מארץ-ישראל והיודעים היטב את מצב-הענינים שם. הם נכונים להשיב על כל השאלות שיציעו לפניהם.

ואמנם נמצאו רבים שהציעו שאלות שונות, אדות המצב המשפטי, הכלכלי, הפוליטי והתרבותי.

אופי מעשי וסריוזי היה כמעט לכל השאלות שנשאלו. ניכר היה שהאנשים האלה מתענינו כבר במצב-הדברים ושמחים חמה על המקרה שנתן להם אפשרות לקבל ידיעות נאמנות אדות השאלות שלא ידעו פתרונן ואת התשובות ששמעו רשמו בספריהם.

על כל השאלות השיבו הד"ר סוסקין, הד"ר רופין, אינג'נר טרייטל והחבר לבית-מועצות עיר ברלין, העורך-דין זלושינסקי.

אח"כ דבר האינז'ינר גינסבורג, ג"כ ממיליונרי ברלין. הוא מעורר את הנאספים שלא יסתפקו בהתענינות גרידא וגם לא בנדבות פחות או יותר גדולות, כ"א להתחיל בעבודה גדולה מסחרית בהארץ שעתיד כ"כ יפה נשקף לה, ובזה יעשו גם טובה רבה עם אחיהם, העניים הרבים המבקשים עבודה ואין.

את הנאום היותר יפה ומענין נשא הפרופ. בהפוליטכניקום השרלוטנ-בורגי מר קולישר. הוא דבר כיהודי-לאומי נאמן, וכדבריו ע"ד העבודה בארץ-ישראל הרגיש את ההשקפה הלאומית ובכ"ז אפע"פ שרוב הנאספים מריעים תמיד ע"ד אי-לאומיותם העברית, עשת רושם חזק, וכולם, מבלי יוצאים מן הכלל מחאו-כף לדבריו שנאמרו ברגש-חם ובהתלהבות גמורה.

היועץ-למשפטים, ד"ר איגנץ פוקס, מספר ע"ד הרושם החזק שעשו עליו המושבות בארץ-ישראל, שבמקרה בקר אחדות מהן, מעולם לא חשב שהיהודים יהיו מסוגלים באופן כזה להמשק הכפרי.

בנאום ארוך ממלא את דבריו העורך-דין ולזשינסקי השב זה עתה מארץ-ישראל. הוא מתאר בדברים יפים את החיים בהמושבות העבריות, את הצלחת המושבות וכו' ומספר, שטרם נסעו ארצה-ישראל השתדלו תמיד הציונים-מכיריו „להשיגו" לעשותו ציוני, אבל—בלי כל תוצאות, מפני שהוא, הנואם, ידע ע"ד מציאות מושבות בארץ-ישראל שנוסדו במיליוני רוטשילד ושמע תמיד, כי מיליוני רוטשילד המה כמושלכים על פני חוץ, כי אין שום עתיד להמושבות, אבל הוא הלך שמה, ראה הכל בעיניו ובא לידי החלטה, כי ההתישבות בארץ-ישראל היא היותר מצליחת בעולם ושעתיד מזהיר נשקף לה.

ציוני—איננו הנואם גם עתה. הוא חושב את הציונות ל„ענין פרטי" של כל יהודי ויהודי והוא איננו מאמין ביסוד מדינת היהודים, אבל הוא הנהו עתה חסיד גדול של ההתישבות בארץ-ישראל ונכון הוא לעבוד בעדה בכל כחותיו.

התוצאות „הרשמיות" של האיספה היא, כי נאספו אלפים אחדים לטובת האיק"א, שלשה וחמשה איש מהנאספים נתנו באותו מעמד את ידם להחברה הזאת, והאחרים בקשו שיבאו עוד אליהם הביתה.

התוצאות ה„בלתי רשמיות" היו, שאנשים יהודים אחדים בעלי הון ודיעות רחבות מתענינים עתה בעניני ארץ-ישראל ויש תקוה שבשנים הקרובות נראה תוצאות מעשיות גדולות מההתענינות הזאת!—

*
* *

— היתה אספה כללית של האגודה „עזרה"—לתמיכת בני-ישראל עובדי-אדמה בארץ ישראל". היו"ר של האגודה מר מוריץ דורן קורא דין-וחשבון ע"ד עבודת האגודה בשנה החולפת. הכנסת האגודה בשנה העברה עלתה לסך 17,177 מרק, והקרן לטובת המושבה „בני יהודה" עלתה לסכום של 52000 מרק. בין ההכנסות ישנו גם הסכום 981 מרק שנדבה הקהלה היהודית בפוזן לבנין בית בעד פועל-עברי באחת המושבות, היו"ר מודע שאחדים מהאכרים החלו לשלם את חובותיהם להאגודה, דבר משמח המראה לדעת, כי מצב האכרים איתן וכי יודעים המה גם את חובתם לכלל-ישראל.

האגודה תמכה בשנה זו א) את ביה"ס „קרית-ספר" של בלקינד בסך 2.400 מרק. בעד הסך הזה נתקבלו ארבעה נערים לבית-הספר. ב) בסך של אלף פרנק בידי שני צעירים, בני אכרים, תלמידי הסימינר למורים של ה„ההילפס-פיראיין אשר בירושלים.

האגודה עסוקה עתה ביסוד בנין בתים לפועלים העברים בארץ-ישראל. לתכלית זו קנתה חלקת אדמה של 675 הקטר ב„כפר סבא" ובשנה זו יבנו את הבתים ויחלקו אותם בין פועלים אחדים, שיקבלו גם חלקת-אדמה קטנה לגן ירקות. ובזה תהיה להם היכלת להתפרנס מעבודתם כתור פועלים במושבות הסמוכות ומפרי-גניהם.

בשנה זו נעשו הקושנים על שמות האכרים בהמושבה „בני יהודה", שעלו להאגודה בסך 1600 פרנק, המושבה הזאת נמצאת בעבר הירדן, ורחוקה היא מהמרכזים העברים, וע"כ קשה הדבר להביאה לידי השתלמות גמורה, בה נאחזים עתה ששה אכרים שאינם נצרכים עתה לתמיכה מן החוץ, והאגודה חושבת עתה להרבות מספר תושבי הקולוניה הזאת..

לסוף נבחרו עוד הפעם כל חברי הועד שהיו גם בשנה העברה.

הַוְעִידָה הַשְּׁתֵּים-עֶשְׂרֵה שֶׁל הַפֵּידֵירַצְיָה הַצִּיוֹנִית בְּאַמֶרִיקָה.

ביום 12 יוני נפתחה בניו-יורק הועידה השתים-עשרה של הפידירציה הציונית באמיריקה, בועידה השתתפו 197 צירים מ-107 אגודות ב-61 מקומות מ-21 גלילות.

לפני פתיחת הועידה נערכה אספת עםנהדרה שנפתחה ע"י מר שמואל שטרוים עורך ה-„Globe" בניו-יורק, בנאומו המצוין אמר כתוך יתר דבריו:

עד כמה התפשטה התנועה הציונית באמיריקה, — על זאת ירצה לכם בפרטיות נשיא הפידירציה. אבל תנועה רוחנית גדולה אי אפשר להעריך עפ"י קופת הכסף שלה או עפ"י אורך רשימת חבריה. מאושר אני מאד, כי ישנם במאת-העשרים שלנו דברים כאלה אשר לא נתנו למוד אותם באמת-הסוחרים, והריני שמח, כי הציונות היא כאחד מהם.

שומעים אנחנו לפעמים אומרים, כי הציונות והאמיריקאיות מתנגדות זו לזו. אבל מי שמחליט כדבר הזה מעיד עליו, כי איננו יודע את מהות שתיהן. יודע הוא הציוני היטב הפטריוטיות מה היא, ודווקא מפני שהוא ציוני הוא יכול להיות אמיריקאי יותר פטריוטי. הציונים מבינים יותר מאחרים את קריאתה של אמיריקה לכל אחד מתושביה, כי יעניק לטובתה את היותר טוב שיש בו, כבר אמר וואלט וויטמאן: „הסימפוניה האמיריקאית האמתית יכולה להתמזג להרמוניה נעימה רק בעת, שיהי כל אחד שר את השירה שהוא יודע אותה באופן היותר טוב". והפייטן האמיריקאי הגדול הזה בוודאי שהיטיב לדעת את הארץ החדשה מאשר מחבר החזיון „כור-המצרף" הבלתי-אמיריקאי. (מכוון כלפי זנגביל).

מזה עבר מר שטרוים לדבר ע"ד מחשבותיהם של הארציים ואמר: „הציונות אינה רוצה בבית של ארבעה כתלים וגג, כי אם במולדת. היא אינה שואפת לארץ, כי אם למולדת. הציונות אינה מבקשת מקום בארץ, שיהא היהודי נשלח לשם, כי אם מקום, שיהא שב אליו.

בשם העיר ניו-יורק, „העיר שיש בה יהודים במספר יותר מרובה מאשר בכל עיר אחרת", הביע ברכה להועידה במלאכות ראש העיר מר נ. טיילור פיליפ. חבר לפקידות הקונטרולה בניו-יורק. הוא אמר על עצמו שהנהו ציוני נלהב, שנסחף בזרם התנועה עוד מימי הירצל. אבל עם זה הוא גם אמיריקאי אדוק, פרצוף של אותו אמיריקאי, שאבותיו באו אל הארץ לפני מאות שנה, ולמרות זאת או דווקא בשביל כך הוא ציוני מסור אל הרעיון בלב ונפש. המקום להגשמת הציונות הוא ציון ולא בשום מקום אחר.

התלהבות הנאספים עלתה לנקודת הרתיחה, כאשר עלה על הבמה הד"ר ל. מאגנוס. סגן נשיא הפידירציה. הכל התנשאו ממקומם, והאולם נבקע כמעט לסערת מחיאת-הכפים הכללית, שהוכיחה, עד כמה חביב מגנוס על הציונים ועל הצבור בכלל. נאומו היה יצירה פיוטית מעשה ידי אמן בצורת קריאה לטובת פלשתינה. הוא נגע גם בתכניותיהם החדשות של הארציים.

„הארציים אינם מבינים אותנו. מה שהם רוצים לעשות, הם רוצים לעשות בשביל אחרים. אבל אנחנו איננו עובדים בשם אלה, הסובלים מעבר לים, כי אם בשבילנו עצמנו, בשביל שנוכל להיות פה בעיר הגדולה והמהוללה הזאת יהודים בלי קרע ברוחנו ובלי מורך בלבבנו".

אח"כ נשא נאום נשיא הפידירציה הד"ר פרידינוואלד. זה היה נאום-הפתיחה של הועידה. בתחלה הזכיר את הציונים שמתו בשנה שעברה: את הדרי"ם ליאופולד כהן ואוסקר מרמוריק, וגם את הד"ר ראדין, אחרי כך הביע בדברים חמים את ברכותיה של הפידירציה לד"ר מכס נורדוי ליום מלאת לו ששים שנה. הפי-דירציה נכונה לחוג את יום הולדתו בפאר ובכבוד הראוים לכך.

אחרי כן דבר הנואם ע"ד מאורעות השנה שעברה והזכיר ראשונה את יצירת הקהלה הישראלית הכללית בניו-יורק. המון היהודים היותר גדול שבכל העולם והמורכב מהאלימינטים היותר מתנגדים מצא לנחוץ להתאחד לקהלה מסודרה, והנסיון עלה יפה מאד, לנו הציונים נכבד הדבר ביחוד, מפני שבו התבטאה

התחזקות רגש האחדות וגם בשביל כך, שהם היו יוצרי הרעיון וסייעו הרבה להוצאתו אל הפועל.

התנועה הציונית התקדמה באמיריקה באופן רצוי מאד. במשך השנה שעברה נתגשמה במעשה ההצעה שכבר עלתה במחשבה זה כמה ברבר הוצאת שבועון ציוני ע"י הפידירציה. כספי השקל, הקה"ק ויתר ההכנסות הציוניות עלו בשנה החולפת לסכום של 15,000 דולר. אבל ההתקדמות היותר חשובה אפשר לראות בתקון ושכלול הצד האדמיניסטרטיבי של האגודות ובסדרים האורגניזציוניים של הפידירציה. מסעות־התעמולה של מר פרו־מינזון הביאו תועלת מרובה. גם עבודתו החרוצה והקשה של המזכיר ד"ר יאסון במקצוע הבאת סדרים בחיים הפנימיים של הפידירציה היתה מוצלחת מאד.

בשיבע רצון מזכיר הנואם את התפתחות העבודה הציונית בפלשתינה. הוא מזכיר בראש וראשון את הטיכניקום העברי העומד להוסד בחיפה, אשר אף כי אינו נמצא בידי ציונים, אבל קרוב הוא אל הציונות. הפידירציה הציונית מתגאה בזה, שהיא היתה המעוררת את הד"ר שמריהו לוין לבקר את אמיריקה, שבקורו זה הביא לידי יסוד הטיכניקום בפלשתינה.

ההתעניינות הגדולה בפלשתינה התבטאה גם ביסוד חברות רבות לקנית אדמה בא"י, שנוסדו בעת האחרונה באמיריקה, וביחוד חברת „אחוזת־נחלה" בניו־יורק, והחברות בס"ט־לואיס ובטיבאס. החברות הללו עתידות לעשות בהמשך הזמן גדולות לטובת הישוב בא"י, גם מספר המבקרים את א"י ההולך הלוך ורב מעת לעת מוכיח, עד כמה מרבים יהודי אמריקה להתעניין בפלשתינה.

המאורע היותר גדול, המאורע ההיסטורי של השנה שעברה, הוא — הריבולוציה התורקית.

עתה באה ההזדמנות להציונים לפתח את פלשתינה ולהפוך את שממותיה המרובות לארצות פוריות. יש לנו האפשרות לחזק ולבצר עתה את ישוב היהודים בא"י יותר ויותר. עתה הדבר תלוי ביהודים עצמם להשיג את מטרתם, ביהודים שבכל העולם, כי בלי עזרתנו לא יצליחו כל הנסיונות. היהודים שבכל העולם צריכים להשתתף עתה ברכישת אדמה ועיבודה ובהגשמת המחשבות והתכניות הגדולות להרמת המצב הקולטורי ולהטבתו, ועוד. המוסדות הקימים בא"י מכבר צריכים להתבצר ביותר, ורק אמיריקה צריכה להמציא את סכומי־הכסף היותר גדולים להמוסדות שלנו, ביחוד להבנקים.

הד"ר פרידינוואלד מראה על השנוי שנעשה בהשקפותיהם של הארציים, אשר כנראה רוצים הם לשוב ולהתקרב אלינו. אבל אין זה צריך להניע אותנו לוותר אפילו כמלוא השערה מרעיוננו. הפרופגנדה הפלשתינאית שלנו צריכה להתבצר יותר ויותר, להתפשט ולהתעמק בקרב היהודים שבכל העולם.

אח"כ נקראו טלגרמות ומכתבים של ברכה מאת הנשיא וואלפסון, בהן פרופיסור ווארבורג, ד"ר מאקס נורדוי, ד"ר בודינהיימיר מ. אוסישקין, נ. סוקולוב ועוד.

אחרי נאומו של המטיף מאסליאנסקי והרצאה מצוינת של הפרופיסור מאקס מרגולית בשם „הציוני הגדול של הגלות" נגמרה אספת העם הנהדרה בשירי־ציון.

(סוף יבא)

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

— הלשכה המרכזית של הקרן הקימת ברוסיה הפיצה בימים האלה את הקול־קורא נו. 7. הקול־הקורא הזה נותן דו"ח מפעולת הלשכה בעת האחרונה. בו אנו מוצאים ע"ד חג יובלו של מקס נורדוי את הדברים האלה:

כבר בתחלת צמיחתו של רעיון הציונות המדינית בפריז, בשעה שאך התחילה להתרשם תבנית ההסתדרות הציונית, היה נורדוי משתתף השתתפות קרובה בעבוד תכניותיו של הרצל. נאומו בקונגרס הראשון הרעים בקול הרועת מלחמה הקורא ומעורר לחיי־כבוד ומלחמה עקשנית. עד כמה היה נאום זה עז, עד כמה היה גדול הרשם שעשה, יעידו עדות נאמנה דברי אחד־העם על ארותיו — ע"ד „זכרון השעה הגדולה והקדושה, בעמדם כלם,—נדחי ישראל אלה אשר באו מכל קצוי ארץ—כאחים יחדו, לבם מלא רגשי קדש ועיניהם נשואות באהבה וגאון אל אחיהם הגדול העומד על הבמה ומטיף נפלאות על עמו, כאחד הנביאים בימי קדם", ומאז היתה שעת נאומיו של נורדוי לשעה היותר נעלה, היותר מרוממת של כל קונגרס. נורדוי הלך במשך השנים הלך וגדול בהבנתו את הציונות, כמו שגדל גם הרצל וכמו שגדלנו גם אנו, עד שהגיע לגבהו היותר נעלה בנאומו האחרון ההאגי. בנאום הנפלא הזה נפתחת לעינינו הפרובלימה הלאומית האמתית בכל עזוזה, בכל רחבה והקיפה. זו איננה כלל וכלל פרובלימה של אמיגרציה, גרידא. היא איננה גם רק מדינית או איקונומית. כל הטרגידיה הגדולה של האומה הקמה לתחיה, האומה, שהכרתה מראה לעיניה את גדלותה של התחיה הבאה, שלבה חש ומרגיש אותה, ורגליה טובעית בביץ־עבדות וידיה אסורות בשלשלאות — כל זה מסתמן לעינינו בכל הודו האיום במשבצת הנפלאה של אמן־המלים הגדול. אבל אין זה מספיק כלל כדי להראות את תפקידו וערכו של נורדוי בתנועתנו. כל כך נצמד לבנו אליו במשך שתים עשרה השנים האחרונות, עד כי מקרי חייו היו למקרינו אנו. ולכן הננו בטוחים, כי ביום יובלו הששים יהיה כל אחד ואחד מאתנו מרגיש בלבו צרך להראות בפועל באיזה דבר ממשי את רגשי הכבוד והתודה בעד כל זה שעשה לתנועתנו, לעמנו. לכבד את נורדוי נחוץ באפן מתאים אל אותו המפעל, שלו הקדיש חתן היובל בחבה נאמנה כ"כ 12 שנים. הרבה והרבה תעודות עומדות לפנינו בארץ ישראל שבהן יכולים אנו לקשר את חפצנו לכבד את היובל הזה. נראה בזה על אחדות מהן הקשורות בקרן הקימת. הדבר הראשון, המצוי והרגיל בינינו, הרשימה בספר הזהב. ברשימות האלה אפשר לשתף גם מאלה שאינם נמנים על הציונים, כי לא רק לנו ובינינו גדול שמו של נורדוי ותהלתו. האמצע הממשי השני הוא להפיץ בכל האפשר את תוי הקרן הקימת המיוחדים לחג היובל. על כל תו מתנוססת תמונה יפה של חתן־היובל, ממעל לה המלים „קרן קימת לישראל" ומתחתיתה שם חתן־היובל. ישנם פנקסים קטנים בחוברות מהודרות, שכל אחד מכיל 60 תוים. מחיר כל תו — קופיקה אחת. הכנת התוים נגמרת בימים האלה, והננו מבקשים למהר בהזמנות.

הלשכה מציעה גם להקדיש את תשעת ימי אב בכלל ואת התשיעי בו בפרט לעבודה נמרצה לטובת הקרן־הקימת. לתשעה באב תוציא הלשכה מגלה עפה מיוחדה.

— במשך השבוע הזה נתקבלו הרבה ידיעות ע"ד האזכרות שנעשו בכ' בתמוז לזכר מנהיגנו הד"ר הרצל בכל הערים. בעת האזכרות נערכו ג"כ

נאומים וקראו הרצאות ע"ד ערך היום הזה. יש לציין, כי בשנה זו נערכו האזכרות ביתר פאר והדר והקהל שבא לכבד את יום-האבל היה יותר גדול מאשר בשנה העברה. בעת האזכרות הפיצו הציונים ספרות ציונית, קבצו תרומות „ליער הרצל" ומכרו תוי הקרן הקימת.

— ליום פטירתו של תיאדור הרצל נערכה ביום השבת, כ"א תמוז, אזכרה לנשמתו כמעט בכ' בתי הכנסיות ובתי המדרשות שבווילנה ובפרבריה. רושם עז ביחוד עשתה האזכרה בבית הכנסת הגדול שנערכה ע"י החזן מבאכמוט, שנתמנה עתה לחזן בבית הכנסת הזה.

— ביום א', כ"ב תמוז, נערכה ע"י הציונים בווילנא בבה"כ „טהרת הקדש" אזכרה לזכר מנהיגנו ז"ל. ביהכ"נ היה מלא מפה לפה. החזן ברנשטיין ומקהלתו שרו שירי אבל. נאמו ה"ה ב. גולדברג ול. יפה.

— יצא מן הדפוס, הפרוטוקול של האספה השביעית מן המנין לחובבי ציון שהיתה באודיסה בימי 9-8-27 יאנואר שנה זו. הספר נדפס ברוסית. הוא כולל ג"כ הקדמה מאת הד"ר י. קלוזנר.

— בכ"ז בתמוז קרא מר גרינבוים בלובלין הרצאה ע"ד ההתשות והמסחר בפלשתינא, דבריו עשו רושם חזק על השומעים.

— ל. רובינוב בקר בימים האחרונים את הערים נובוגרד וואלינסאן והאראדניצא ועתה הוא יוצא בםלאכות הועד המרכזי לפלך מוהילב.

— חיגרינברג קרא הרצאות בסובלק, הורודיק ומריאמפול.

— ג. מילייקובסקי יצא במלאכות הועד המרכזי לפלכי פולין.

— מדובנא קבלנו תלגרמה, כי שם מת העסקן הציוני והסופר זלמן אשכנזי.

— בפרייבורג מת פתאום בשנת המ"ט לימי חייו העסקן הציוני המפורסם מוריץ וויל. המנוח היה מסור לתנועה הציונית בלב ונפש והרבה פעל ועשה להתפתחותה. הוא היה גם אחד מחשובי ראשי הקהלה בעירו ועסק בצרכי צבור הישראלי בחריצות יתרה. תנצב"ה.

בבזיל היה זה לא כבר ועידת חברי, האגודות הציוניות בשווייציה. חבר הועד המרכזי, הד"ר הורן מציריך, הרצה דו"ח על מצב הציונות בחבור עם המעוראות האחרונים בתורקיה. דו"ח ע"ד פעולת הועד המרכזי קרא הד"ר פינקוס. אגודות חדשות נוסדו בג'ניבה, בלוזאנה ובבזיל. חבר הועה"פ הגדול הד"ר לוי גביל הרצה ע"ד פעולותיו של ועה"פ. ההרצאה עוררה וכוחים מרובים. הד"ר בירלזבין מבירן הביע את חפצו, כי הועה"פ יעבוד עבודתו ביותר חריצות וכי יודיע כפעם בפעם להמפלגה את הדברים אשר הספיק לעשות.

הציר אי ז מציריך מביע מחאה כנגד זה, שהועה"פ נותן תמיכה להגימנסיה העברית ביפו, שבו מלמדים המורים לתלמידיהם את בקרת המקרא. הוכוחים, שהשתתפו בהם גם יתר הצירים, נגמרו בנאום של תשובה מאת הד"ר לוי. לאחר בירור יתר הענינים שבסדר היום נעשו בחירות להועד המרכזי. לנשיא הועד נבחר הד"ר מוריץ לוי מליסטאל.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— בעתונים באה ידיעה על דבר סגירת ביה"ס „קרית-ספר" של מר ישראל בלקינד, עתה מודיעים אותנו, כי הסגירה הזאת אינה אלא לפי שעה. עתה נוסד בברלין ועד מאנשים מפורסמים, אשר קבלו עליהם להשיג את אמצעי-הכסף הנחוצים לכלכלת „קרית-ספר".

— שומר מושלמי בבית-הספר לעבודת-האדמה מקוה-ישראל אשר בקרבת יפו תפש גנב ערבי וימיתהו בנריה על מקומו. תושבי כפר מושבו של הערבי המומת נאספו והתנפלו על בית-הספר. בשעת מלחמת-האגרופים שפרצה נפצעו אחדים מתלמידי בית-הספר. בינתים שלחו להודיע את הדבר ביפו, ותיכף באו משם חילים, אשר הקיפו את הערביאים המתנפלים. עתה שבה שם המנוחה.

— לפני זמן מה באו לירושלים בלוית הד"ר פייטילוביץ שני צעירים מבני היהודים הפלאשים. שני הצעירים נמסרו אל הסמינריום למורים של ההילפס-פיראיין לרכוש להם שם השכלה ודעת ולשוב אח"כ לאחיהם בתור מורים ומפיצי השכלה. האחד מהם כבר למד קודם במשך שנה וחצי מפי הרב ד"ר מרגולית בפלורינץ. הוא יודע את הלשון העברית וגם מדבר בה יפה ועושה בהליכותיו ובנימוסיו רושם של איש אינטיליגנטי. השני איננו יודע עדיין מאומה ומביט על העולם ועל בני-האדם הזרים אשר בסביבתו בעיני-תמהון.

הד"ר פייטילוביץ נשא בירושלים נאום מעניין מאד ע"ד רדיפותיהם של היהודים הפלאשים היושבים בארץ אביסיניה, ע"ד השקפותיהם הדתיות ושייכותם אל הלאום העברי. שני הצעירים הפלאשים הם שחורי-פנים ודומים בקלסתר צורתם אל הכושים האביסיניים.

— ע"פ מנינגו נחשבת השנה הבאה לשנת השמיטה. ע"פ חוקי השמיטה צריכה, כידוע, לשבות האדמה בשנה זו לבלתי העשות בה כל עבודה. אבל אלמלי באו למלא את החוקים האלה, היה גורמים בזה להאכרים היהודים שבמושבות הפסד חמרי מרובה מאד. הזרעים והנטיעות היו עולים בתהו והמושבות היו צפויות לרעב. בכלל אי אפשר לצייר מצב שכזה, שתהיינה כל עבודות-האדמה השונות אסורות במשך שנה שלמה. בעוד אשר הרב קוק ביפו ואתו עוד כמה רבנים בא"י מצאו סמך להתיר את העבודה בשמיטה, (והתירם של הרה"ג ר' יצחק אלחנן מקובנה, הנצי"ב מוואלוזין ור' מרדכי על-יאשבערג מבוסק ז"ל—איהו?) נמצאו רבנים אחרים, האוסרים את הדבר. הם החליטו לשלוח דיפוטציה להברון רוטשילד בפריז וליתר ערי אירופה לאסוף נדבות כסף לטובת הקולוניסטים, ששבתו מעבודתם בשנת השמיטה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— הסינאט הפינלאנדי התיר להכנים אל הארץ בשר כשר מרוסיה עפ"י התנאים הללו:

א) לכל משלוח של בשר צריכה להיות תעודה; כי הוא משחיטה שנעשתה עפ"י חוקי היהודים.

ב) כשר-חוץ זה צריך להתיר רק ליהודים.

— ניתן הרשיון למו"ם ולמולי"ם היהודים להשתתף בועידה הכללית למו"ם ולמולי"ם בכל ערי רוסיה שתהיה בשבוע זה בפטרבורג.

— מיניסטר-הפנים שלח פקודה צירקולארית, כי יתירו מעתה ליהודים תלמידי בה"ס השונים להשתתף בכל האיקסקורסיות המדעיות אפילו בערים שמחוץ לתחום המושב.

— בישיבת סוד המיניסטרים מיום 23 ליוני נתבררה הרצאתו של מיניסטר ההשכלה שווארץ בדבר קבלת תלמידים יהודים אל בתי הספר העליונים.

סוד המיניסטרים הסכים לחוות-דעת מועצת המיניסטריומים השונים כי לא נכון לעשות הפסק בקבלת יהודים אל בה"ס העליונים והחליט לחשוב הנורמה הפרוצינטית עפ"י מספר התלמידים החדשים ולא עפ"י הסך הכללי שלהם.

ככר נשלח צירקולאר בבירור-דברים זה לכל המפקחים על גלילות-הלמודים.

מיניסטר ההשכלה החליט לבטל את הנורמה הפרוצנטית, שהיתה נהוגה בנוגע ליהודים בבה"ס הטיכניים הנמוכים.

— ביליסבטגרד התרבו בעת האחרונה מקרי המרת-הדת בין הצעירים היהודים, שלא נתקבלו אל בה"ס העליונים, ומעציב מאד הדבר לשמוע, כי כולם קבלו לכך הסכמה גמורה וסיוע מוסרי מהוריהם שכולם הם אינטיליגנטים ובעלי-בתים חשובים בעיר. קרו מקרים שההורים עצמם הציעו לפני בניהם לבוא בברית האמונה הנוצרית.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

— יצא לאור בהוצאת „אידישער זשורנאל" בלונדון המאסף „וועלט ליטעראטור" — קבץ ספורים מתורגמים משפות שונות. בקבץ הזה באו ספורים מאת לעאניד אנדרייעוו, ארטהור שניצלר, אנאטאל פראנס, עדגאר פאע, ביער סטערנע ביערנסאן. התרגומים נעשו ע"י ס. דינגאל.

— נתקבל הירחון הציוני „דער וועקער" היוצא לאור ע"י קבוצת צעירים באנגליה. הירחון עושה רשם טוב גם בפנימיותו גם בחיצוניותו, בכל לבני הננו מברכים את הירחון החדש בהצלחה רבה.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

יצא לאור ונמצא למכירה

ספר האגדה כרך שני.

(חלק שלישי ורביעי).

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים
סדורות לפי הענינים ומפורשות

ע"י י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק.

תוכן הענינים. ספר שלישי: הקדמה:

פרק א, ישראל ואומות-העולם: חבתם של ישראל, בין ישראל לעמים, טיבם של ישראל, ישראל ויסורים, סמניהם של ישראל, פושעי ישראל, ישראל אגודה אחת, שונאיהם ואוהביהם של ישראל, אין מזל לישראל, ישראל קימים לעולם, טהרת המשפחות בישראל, גרים בישראל, גרי זריות (כותים), אומות העולם.

פרק ב, ארץ ישראל: הארץ וישראל, הארץ וישובה, חבת הארץ, תורת הארץ, ארץ זבת חלב ודבש, ירושלים.

פרק ג, לשון: לשון הקדש, לשון הקדש ושאר לשונות, דקדוק בלשון.

פרק ד, גלות: קשי הגלות, ישראל לחרפה בגוים, הקב"ה שותף בצערם של ישראל, שומר ישראל, שומר מה מלילה.

פרק ה, גאולה וימות המשיח: גנוי צרות וגנזי ישועות, וזכות אבות, הקץ, עקבות המשיח, גאולה וקבוץ גליות, יום חשך ואור, משיח.

פרק ו, לעתיד לבוא: הטובה העתידה, סעודה לצדיקים, תחית המתים.

פרק ז, תורה: שבחה של תורה ותלמוד תורה, במה התורה נקנית ובמי מתקימת, תורה לשמה, מלמדי תורה ודרכי למוד, לומדי תורה ודרכי תלמוד, רב וחבר, שמושה של תורה, כבוד התורה ולומדיה, תלמיד חכם ועם הארץ, תורה שבעל פה, כתבי הקדש ושאר ספרים, לשון תורה ותרגום, תלמוד ומעשה, מצוות התורה, סיג לתורה, סתרי תורה.

פרק ח, חכמה ונבואה: חכמה, נבואה ורוח הקדש. **פרק ט, שבת וימים טובים:** שבת, קדוש. החדש ועבור השנה, ראש השנה ויום הכפורים, רגלים, חנוכה ופורים.

ספר רביעי. פרק י, הקב"ה ובין אדם למקום: הקדוש ברוך הוא, פמליא של מעלה, עבודה זרה, מינים, בין אדם למקום, תפלה. **פרק יא, טוב ורע:** יצר טוב ויצר רע, מצוה ועברה, צדיק ורשע, תשובה, שכר ועונש, העולם הבא, גן עדן וגיהנם.

מחיר הכרך השני, 1 ר' 25 ק'; עם המשלוח—1 ר' 40 ק'.
מחיר הכרך הראשון. ספר ראשון 1 ר', ספר שני 75 ק'.
ביחד עם המשלוח — 2 ר'.

המסבר הראשי אצל „מוריה" באודיסה:

Издательство „МОРІЯ", Одесса. | Verlag „Moriah" Odessa.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать
КРАСОТОЮ,
МОЛОДОСТЬЮ,
ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ

употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ „**КАЗИМИ**" МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись [signature] 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

Ежедневная, большая литературная и политическая газета

„НОВАЯ РУСЬ".

Издается при ближайшемъ участіи А. А. Суворина и постоянныхъ сотрудниковъ „Руси"

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ доставкой и пересылкой:
На годъ.—12 р., 11 м.—11 р. 25 к., 10 м.—10 р. 25 к., 9 м.—10 р. 8 м.—9 р., 7 м.—8 р., 6 м.—7 р., 5 м.—6 р. 10 к., 4 м.—4 р. 90 к., 3 м.—3 р., 70 к., 2 м.—2 р. 50 к., 1 м.—1 р. 30 к.,

Заграницу:
На годъ.—20 р., 11 м.—19 р., 10 м.—18 р., 9 м.—17 р., 8 м.—15 р., 7 м.—13 р., 6 м.—11 р., 5 м. 10 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м.—4 р., 1 м.—2 р.,

Подписка на **десять дней** мѣсяца, начиная съ любого его числа (безъ перехода въ слѣдующій мѣсяцъ), съ доставкой и пересылкой—50 коп., на **полмѣсяца**—70 коп.

Для студентовъ, сельскихъ учителей, сельскаго духовенства, сельскихъ фельдшеровъ подписная цѣна въ мѣсяцъ—90 к., 3 мѣс.—2 р. 40 к., 6 мѣс.—4 р. 50. к.

Въ газетѣ кромѣ обычныхъ отдѣловъ не менѣе пяти разъ въ недѣлю помѣщается отдѣлъ „**КОНКУРСЫ**", благодаря которому читатели газеты получаютъ безплатно на весьма значительную сумму въ мѣсяцъ различные предметы домашняго обихода и товары, о которыхъ помѣщаются въ газетѣ объявленія. Въ отдѣлѣ этомъ читателямъ предлагается къ рѣшенію разнообразныя задачи и вопросы и отвѣтившимъ правильно выдаются безплатно преміи—отъ 20 до 55 премій по каждому конкурсу. Кромѣ того, приславшимъ въ теченіе мѣсяца наибольшее количество вѣрныхъ рѣшеній выдается 100 премій по «конкурсу за мѣсяцъ». За минувшій мѣсяцъ по отдѣлу «Конкурсовъ» было выдано и выслано читателямъ нѣсколько сотъ премій, въ томъ числѣ: швейныя машины, фотогр. аппараты и принадлежности, музык. инструменты, граммофоны, мебель, разнообразныя новѣйшія изобрѣтенія, часы, обувь, игры, предметы домашней и садовой обстановки, билеты въ театры и проч.

Издатель—товарищество издательскаго и печатнаго дѣла „Новая Русь" въ лицѣ уполномоченнаго **В. А. Ульянова**. Редакторъ **И. К. Заіончковскій**.

Ред.: СПБ., Разъѣзжая, 10. **Главная конт.:** СПБ., Фонтанка, 30.

ЕВРЕЙСКІЙ ПЕНСІОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, Mme Dr. D. PASMANIK

ספרים חדשים.

1) השושנים, קונטרס א' לילדים ולבני הנעורים, נערך ויו"ל על ידי בן־יבם, לונגסק.
2) כנור קטן. אסף שירי ילדים בלוית טעמי־זמרה לגני ילדים ולבתי־ספר (השירים הם ביחוד מאלה ששרים בגני הילדים וכבבתי־הספר בא"י). ערוך על ידי אברהם פרנק. ספר ראשון. הוצאת „תושיה", ורשה, תרס"ט. מחיר הספר 30 קאפ'.
3) „רשפים". ערוך ע"י דוד פרישמן. הוצאת „ספרות", חוברת כ"ב וחוברת כ"ג. ורשה, תרס"ט. מחיר כל חוברת 10 קאפ'.
4) ההתחלה. ראשית למודי לשון עבר, מאת הלל מאלאכאווסקי. ניו־יורק.
5) הנסיון הראשון, והוא מורה לשון עבר לילדי ישרון בדרך קצרה מאת הלל מאלאכאווסקי, ניו־יורק.
6) במה נרים את רוח הדת בקרב נשינו ובנותינו? פרופ. דוד קויפמן. תרגום מ. קאמיאנסקי, ז'יטומיר, 1909.
7) Отчетъ о дѣятельности правленія общества пособія бѣднымъ евреямъ города Харькова за 1908 г. Годъ существоаавія общества IV.

מיום 8 עד 15 לח' יוני נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	178,33 רו"כ.
	פנקסי־שוברות	„ 29,01
	קופסאות	„ 107,24
כפה"ז	השלומים שלמים	„ 95,—
כפה"ז	„ לשעורין	„ 47,70
	אגודת עצי־זית	„ 24,38
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע"ס	„ 22,66
נמכרו	גליונות הלגרמה „	„ 9,60
	ס"ה	313,92 רו"כ

מיום 15 עד יום 22 לחודש יוני 1909 נכנסו הסכומים האלה:

	נדבות כלליות -	114,08 רו"כ
	מס־עצמי	„ 73,40
	פנקסי־שוברות	„ 42,—
	קופסאות	„ 320,24
ספה"ז	(תשלומים שלמים	„ 100,
ספה"ז	תשלומים לשעורים	„ 9,52
	אגודת עצי־זית (יער הרצל)	„ 100,53
נמכרו	תוי קה"ק ע"ס	„ 50,40
נמכרו	גליונות לתלגרמה	„ 17 —
	ס"ה	827,24 רו"כ.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כה אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש כו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומיעיל ביותר וזיל ביותר מכל שאר היינות
המכירה אצל חברת „כרמל" ווארשא.

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים יפיפיות שונות אפשר להשיג אצל
Издательство „Тушія", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

יצא לאור

קול המורה

עילה באיכותי על החוברית הראשונות, וראוי לעלות על שלחן כל מורה ואב המתענין בשאלות בתי הספר וההוראה.

תוכן הענינים.

א) זווג הנביונות. פ. שיפמן.
ב) לתעודתה של הסתדרות מורי עברית בן ציון פרדקין.
ג) החנוך הדתי בביה"ס העברי. מ. פולינקובסקי.
ד) חנוך הבנות (פרופ. ד. קויפמן) תרגום. מ. קומינסקי.
ה) שמירת הבריאות בביה"ס (ד"ר ליאוקומוביץ) תרגום. א. גולדין.
ו) ביה"ס החדש (ז. אסלנדר) תרגום מ. בירמן.
ז) השקפה על הקורסים למורים בהורודנא. ל. יחיאלצוק.
ח) מספוריו של ירוחם, מי שהיה מלמד (ב). בן ציון פרדקין.
ט) בקרת של מה בכך י. ליברמן.
י) תפקיד המורה בביה"ס (ב) מרחב.
יא) לסדור כתותינו. מ. קפון.
יב) מכתב להמערכת. המטיף לוי יצחק ליצמן.
יג) לך ואמרת (מעין שירים בפרוזה). ש. ד. גולדימנד.
יד) גורלי (שיר). י. ל. חייטוב.
טו) למורים (שיר מעין חוזר). מ. זרבבל.
טז) להתפתחות השפה ושטת למודה. י. ליברמן.
יז) דרכי התורה. נ. מתוהוב.
יח) לאחי המורה (שיר). יעקב קפלן.
יט) כרוניקה למורים ובת"ס.
כ) ממצב תנועתנו.
כא) המקורות לכלכלת בתה"ס. ד"ר ל. מנדלברג.
כב) תכנית לקופת הסכון.
כג) סקירות הסוקר.
כד) הוספה לקול המורה (אנקיטה חוזרים)
כה) שונות.
כו) הודעת המערכת.
כז) מודעות.

מחירו 30 קאפ. עם המשלוח, הקונה ארבעה אבז. ישיגם במחיר רובל אחד.
להשיג אצל „מוריה" באודיסה.
לפנות בורישות: Издательство „МОРІЯ", Одесса
אלה שיש להם חשבונות מההוברות הקודמות יפנו למר מ. רוזנבלט בקיוב.
Кузнечная 67.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛ
предлагается какъ
ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ
Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ
высылается по требованію.
оно превосходно на вкусъ.
Остерегаться поддѣлокъ.
Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

בביתי יש מקום מרווח לשני נערים שהגיעו לחנוך. ספיק צרכיהם החמריים וחנוכם הלמודי והמוסרי יהיה עצהיו"ט בדיוק ובחבה. בעיר שרלוטנבורג נמצאים בתי־ספר מצוינים בשלמותם מכל המינים, ובהם מקובלים תלמידים בלי שום הגבלה. על דבר המחיר ושאר התנאים אודיע לכל שואל במכתב.
Dr. S. Bernfeld, Scharlottenburg, Goethe str. 18.

תרס״ט — שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(פרוגרמה בזל)

№ 26

התכן:

מחיר „העולם“ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים. — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаолам“, Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam“, Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

לחותמי הו"ל!

האדמיניסטרציה של „העולם“ מודיעה, כי האופן היותר טוב ונוח, ליושבי אוסטריה־אונגריה וגרמניה, לחתום על „העולם“ הוא באמצעות מחלקות־הדואר, המקבלות את ההזמנות מיד החותמים וממציאות לנו בלי שום עכוב, ומעלה יתירה לאופן החתימה הזאת בשתים: ראשית, כי החתימה גופא עולה לחותמים בזול והשנית, כי הגליונות מתקבלות ביתר דיוק.

☛ הד"ר מ. ברוידא בסטניסלוי (גליציה) חדל, בגלל החליפו את עיר מושבו, להיות סוכן ל„העולם“ ומעתה בל יוסיפו לשלח דמי־חתימה על שמו לשוא.

בהוצאת מרכז הסתדרות המורים עברית

יצאו במשך שנת הועידה הראשונה הספרים האלה:

א) „קול המורה“ ד־ה . . . . 25 קאפ'.
ב) „קול המורה“ ו־ז . . . . 30 „
ג) „קול המורה“ ח־ט . . . . 30 „
ד) להטבת המצב החמרי של המורים מאת שיפמן 5 „
ה) דניך הבנות (מאת הפרופ. קופמן) תרגום מיקומינסקי 5 „
ו) התקנון בשפ"ע להסתדרות המורים . . . 5 „
ז) התקנון בשפ"ר . . . . 5 „
ח) האנקיטה בחוברת מיוחדת עם המשלוח . 3 „
ט) דו"ח מעבודת ההסתדרות במשך שנת הועידה הראשונה פורים תרס"ח — תמוז תרס"ט 10 קאפ'.

להשיג אצל „מוריה“ באודיסה.

Издательство „МОРІЯ“ Одесса.

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

תושיה

Издательство „Тушія“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

יצא לאור ונמצא למכירה

ספר האגדה כרך שני (חלק שלישי ורביעי)

מבחר האגדות שבתלמוד ובמדרשים מסודרות לפי הענינים ומפרשות

ע"י י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק.

מחיר הכרך השני 1 ר' 25 ק'; עם המשלוח 1 ר' 40 ק'.
מחיר הכרך הראשון, ספר ראשון 1 ר', ספר שני 75 ק'.
ביחד עם המשלוח 2 ר'.

המסבר הראשי אצל „מוריה“ באודיסה:

Издательство „МОРІЯ“, Одесса | Verlag „MORIAH“, Odessa.

גימנאזיום עברי!

Jüd. Pr.-gymnasium des Dr. Jung, Storozynetz (Bukowina).

חינוך עמוק בכל לימודי הגימנאזיא לכל המפלגות כפי הנדרש מחקי הממשלה דאוסטריה לנסיון פומבי, חוץ מזה חינוך רחב ועמוק בכל שטחי התורה הקדושה: תנ"ך, רש"י, גמרא ותוס'. שלחן ערוך וכתב ולשון עברי. מנהל ללימודי קדש: הה"ג מו"ה משה דוד גראס לפנים רב בק"ק ליצקין מה"ס „דע מה שתשיב“. השגחה פרטית! רעזולטאטע נפלאות! פרטים תודיע

Die Leitung.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, ה' מנחם אב, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 10-го Іюля, 1909 г. — № 26 — WILNA, 23-ten Juli, 1909.

ב. גולדברג.

לִשְׁאֵלוֹת הָרֶגַע.

ד.

עַל דְּבַר הַקְּרֶדִיט הַקַּרְקָעִי.

ערבוב המושגים ע"ד הבנק הקרקעי והפונד הקרקעי מכביד ומסבך הרבה את הבנת הענין. הד"ר פסמניק, למשל, מחליט במאמריו, כי אין לנו כל צורך בבנק ומלבד זה אי אפשר יסוד בנק כזה, ואפשר לדבר רק ע"ד פונד קרקעי. רוצה אני להעיר, כי פה הסכסוך וחלוקי-הדעות לא ע"ד עצם השאלה, כי אם ע"ד צורתה, ע"ד הטיכניקה של המוסד, שאנו באים ליסד. פה ההבדל רק בכמות, ולא באיכות.

בתור פונד קרקעי רגילים לחשוב סניף טפל לאיזה מפעל של עסק או למוסד ממלכי, העוסק בנתינת הלוואות לזמנים ארוכים במשכנתא של נכסי דלא ניידי, עם זה נתנות ההלוואות הללו רק בכסף מזומן.

בנק קרקעי הוא מוסד קרדיטי מיוחד, העוסק כמעט רק בנתינת הלוואות לזמנים ארוכים במשכנתא של קרקעות, בתים, בתי-חרשת, מטעים, יערות ועוד, ועם זה נתנות ההלוואות לא בכסף, כי אם באובליגציות של אותו הבנק, והלוה עצמו מחליף את האובליגציות בבירזה, בבנק או אצל שולחני בכסף כפי השער הבירזאי של שטרי האובליגציות הללו. עפ"י כל זה נקל לראות, כי ההבדל פה הוא רק בצורת ההלוואות הנתנות (בכסף או באובליגציות) ועד כמה שאותו המוסד נתון ברשות עצמו.

אבל אין זה עיקר גדול, אם יהיה הקרידיט הקרקעי שלנו מוסד בפני עצמו עם ספר-תקנות מיוחד, עם הנהגת-שלטון מיוחדת ופקידים מיוחדים, או שיהא נקרא עפ"י שמו מחלקת האנגלו-פלשתינה-בנק. — לדידי אין שום הבדל עיקרי בדבר. הקרידיט הקרקעי הוא מפעל גדול בפני עצמו, הנבדל הרבה מאת עסקי-המסחר הרגילים, הדורש הקפדה מרובה במלוא הרבה פורמאליות משפטיות, אנשים בעלי ידיעות טיכניות (שמאים ומודדי-אדמה), וממילא יהיה צורך גם בדיריקטור-מנהל מומחה לאותו דבר. יוצא מזה, כי השאלה בדבר עמידתו החפשית של המוסד או יסודו בתור מחלקה על יד האנגלו-פלשתינה-בנק, הוא לא שאלה, הנוגעת לעצם הענין, כי אם לצורתו, שאלת שלט זה או אחר, ביפו ישנה נטיה יתרה בחוגים הבנקאיים לאחד תחת הנהגת הבנק את כל מה שיש לו יחס לעסקי קרדיט ואדמה בפלשתינה, אבל אני סובר, כי זו שאלה בלתי ממשית כלל. כך היה ביפו בשעה שדנו בשאלה, שנתעוררה בדבר הצעת יסוד חברת אחריות יהודית בתורקיה. אז הובע ביפו החפץ, ליסד לע"ע בתור התחלה חברה קטנה לתכלית זו בתור סניף נטפל אל האנגלו-פלשתינה-בנק.

נכבדה יותר מעט — אף כי גם זה הוא רק לצורת הדבר ולא לעצמותו — היא השאלה בדבר מהותן של ההלוואות. כל לוה, הנזקק להלוואת כסף, פונה לבקש אותה רק בשעה, שהוא יכול לבקש תיכף את הסכום הדרוש לו במעות מזומן. מובן הדבר, כי ללוה כזה לא יסכון לקבל אובליגציות, שלא יוכל לתת אותן בכסף, ולכן נהיה תמיד חלוף האובליגציות בכסף מזומן לעבודתה היסודית של הבנק. בנק קרקעי אינו יכול לגשת לפעולתו, כל זמן שאין האובליגציות שלו עוברות לסוחר בבירזה או בין החוגים הבנקאיים. וזוהי אמנם עבודתם הראשית של מיסדי-הבנק. יודע אני מוסד אחד לנתינת הלוואות לזמנים ארוכים, שנוסד על ידי אנשים, שלא היה להם גם הכסף הנחוץ לעריכת ושכלול לשכת-סופרים הגונה ואשר גם פעולתו הפעוטה נמשכה רק הודות לאיש פרטי אחד, שהיה קונה, בזול גדול אמנם, את האובליגציות שלו. והנה עבודתו של המוסד הקרדיטי הפעוט הזה קבל כמעט בן רגע מהלך אחר, אך עלה הדבר בידי בעליו להכנים את האובליגציות שלו אל הבירזה הפטרבורגית ולתת להן מהלכים בשוק הכספים. אז נתעלו האובליגציות בפעם אחת והוצאו בסכום של עשרות, מאות אלפים רובל. וכך הדבר הולך ונוהג בכל הבנקים הקרקעיים, משקבל הלוה את ההלואה באובליגציות, מראים לו, להלוה, אם באופן רשמי או באופן בלתי-רשמי (אין שום נפקא מינא בדבר), איפה ובאיזה מחיר יוכל להחליף את האובליגציות הללו בכסף. ולכל בנק-קרקעי הגון יש שלשה. ארבעה, וגם יותר מזה, מוסדים בנקאיים, המשמשים בתור מתווכים וסרסרים בשעת חלוף האובליגציות והוצאתן אל שוק-הכספים.

אמנם בארצות העניות בקולטורה עם תושבים חצי-פראים, ששם חסר קרדיט ממונאי מסודר, נותנות האגודות הקולוניזציוניות הלוואות בכסף. זהו, בקירוב, כעין הקרדיט, שנותנת יק"א להקולוניסטים. אבל זהו לא אותו הקרדיט, שאנו מכוונים אליו, ושפרעוננו המסודר צריך להשמר בכל חומר הדין. הקרדיט האחרון המיוסד על יסודות מסחריים הגונים, מתגשם עפיה"ר ע"י הוצאות אובליגציות לשוק-כספים זה או אחר, ואם

כן אין בין הלוואה הנתונה מאת הפונד הקרקעי ובין הלוואה נתונה מאת הבנק הקרקעי אלא זה, אם המוסד הוא גם המוציא את ההלוואה האובליגציונית גם המחליף אותה בכסף, או כי בכל הלוואה הוא נותן רק להלוה את האובליגציות בהוראת מקום להחליפן שם בכסף ובאיזה מחיר. בעצם הדבר כך הוא: באופן הראשון מחליף המוסד את כל ההלוואה האובליגציונית בכסף בפעם אחת, ובאופן השני נעשית הריאליזציה חלקית ומודרגת, קימעא, קימעא. כבר הוכיח הנסיון לא רק באירופה, אבל גם ברוסיה, שאינה מצוינת בקולטורה שלה והעניה בממון, כי הדרך השניה היא מעשית יותר וקולעת אל המטרה. רק המוסדות הממלכיים והעירוניים מבכרים את הריאליזציה של הלוואות אובליגציוניות גדולות בפעם אחת, בעוד אשר למוסדות־קרקעיים מן הטיפוס הרגיל נראה דרך מעשה ההלוואות החלקיות ליותר יפה להתגשם במעשה. יוצא מזה, כי השאלה בדבר מהותה וצורתה של ההלוואה הניתנת אינה גם כן אלא רק שאלת שיטת העבודה ולא עצמותה.

חשיבה ונכבדה מאד היא השאלה בדבר גבולות המפעל והמקורים, שיהיו נלקחים מהם סכומי־הכסף הדרושים. הדבר האחד, כהשני, הנם שני צדדים של פרובלימה אחת.

אותם האנשים ואותן החברות שלנו החושבים, כי אין בפלשתינה לע"ע האילימנט הקולוניזציוני הדרוש ליסוד בנק קרקעי גדול, וסוברים, כי לא כ"כ מהרה יהיה שם האילימנט הזה גם בעתיד הקרוב, — אלה המה מוצאים, כמובן, את דבר יסוד בנק־קרקעי לבלתי עיקרי כ"כ, ואם גם יאמרו ליסד מוסד לנתינת קרקעות לזמנים ארוכים, צריך שיהיה לא מוסד גדול, כי אם פונד קטן, ותו לא. את הדעה הזאת, שיש נוטים אחריה גם בפלשתינה גם בחו"ל, אני חושב למזיקה ולמסוכנת מאד, היא מוכיחה על חוסר־אמון־אל־עצמו, אל הארץ, אל כחותינו ואל האפשרות של עבודה גדולה ורחבה. ואלמלי הכריעה דעה זו בחוגי־ההנהגה שלנו, אז היתה מעמידה את כל דבר המוסד הקרקעי בסכנה, כי היתה הופכת את השאלה על אדות יסוד גלגל־מניע גדול ונמרץ מאד להעבודה הקולוניזציונית לשאלה פעוטה, שאין לה עכשיו ערך מיוחד, ע"ד בצרון קיומם של אותם הקולוניסטים, הנמצאים כבר בארץ והסיבלים כבר מזה, שאחרים דואגים יותר מדי לבצרון קיומם, ושכבר התבצרו במדה מספקת, עד כמה שאנשים חיים יכולים לבצר את מעמדם בכלל.

אמנם אפשר להרגיע את כל הפחדנים הללו. אותם הדברים ואותם הטעמים נשמעו בגלוי גם בפלשתינה גם מחוצה לה בשעת יסוד האנגלו־פלשתינה בנק. גם אז לא פסקו מהחליט, כי הארץ עניה, וכי לא יהיו עסקים לבנק־מסחרי חשוב, כי ההלוואות תרדנה לטמיון, וכי כל זה יהפך למין חלוקה חדשה, למין חדש של תמיכת הברון ועוד. גם דמיונו העז של מ. אוסישקין לא הרחיק אז ללכת יותר מסכום של ארבע מאות אלפים פרנק (מאה וחמשים אלף רובל) בתור הון יסודי של האנגלו־פלשתינה־בנק. עברו שבע, שמונה שנים מן העת ההיא, והקפיטלים, שהשקיעו ההאנגלו־פלשתינה־בנק לבד שלא אבדו, לבד שההלוואות לא ירדו לטמיון, אבל גם הפרוצנטו של הנזקים, שאינם מן הנמנעות בכל עסקים קרדיטיים, איננו גדול מבכל בנק שיהיה ביתר הארצות ולא עוד אלא שהוא גם פחות מזה. עסקי הבנק מכניסים ריוח טוב, ולאט לאט, בתוקף ההתפתחות הטבעית של מהלך הענינים, כבר הספיקה לעבור להאפ"ב מחצית גדולה של קפיטלי הקל"ב העברי, וכולם מוצאים להם מהלכים בשוק המסחר הפלשתינאי. שבע, שמונה שנות עבודת האנגלו־פלשתינה־בנק הוכיחו, כי פלשתינה והקולוניסטים אשר בה ראויים שיתיחסו אליהם באמון, וכי צריך

משה סמעליאנסקי.

יוֹם הֶרְצֶל בִּרְחֹבוֹת.

לחמש שנות האבל.

(מזכרונותי)

1.

זה היה בשנת תרנ"ט...

תקופה קשה היתה לנו אז, לנו לבני־הישוב. שמועות מקוטעות רחפו באויר, כי הנדיב יבוא לעשות את המושבות החשבון האחרון... הללו שמחים והללו מתעצבים. הללו אומרים: יבוא הקץ, יתבררו הדברים — מות או חיים! והללו אומרים: עוד לא הגיעה השעה, עוד הילד בחתוליו... ועוד שמועות חדשות באות: הנדיב מוסר את המושבות ל„חברה" חדשה. אלו אומרים ליק"א ומתרגזים ושואלים: באיזו רשות? מבלי לשאול את פינו? ואלו אומרים: לחברה חדשה שתוסד מכל ה„חובבים" שבעולם... ועוד אומרים... אלא מה לא אמרו אז?!

ואנחנו הצעירים יותר ממה שמטרידים אותנו שיחות דבריות ושמועות האויר — מטרידנו היתוש שבלבנו. הוא נוקב עמוק, עמוק עד התהום... ובתוך התהום מתהוה איזו ריקניות והיא עולה למעלה וממלאה את הלב שעודנו תוסס, את המוח שעודנו חולם... „נדיב — לא נדיב", „קץ — לא קץ" מה לנו בכל אלה? הבזאת בקשה נפשנו?.... מה היא מבקשת אותה הנפש העלובה לא ידענו בעצמנו: אבל זאת ידענו: צר לה המקום בתוך ד' האמות של „מקל הענבים", של „מכתב מפריז", של „נרגנות הפקידות והזקנים"... ויאוש שחור פורש את כנפיו לבלוע את הקודש שבנו...

בחוץ־לארץ כבר ידעו את הרצל. הציונות החדשה כבר הלכה הלוך וכבוש את הלבבות. אנחנו עוד לא ידענו את הרצל. הציונות עוד היתה חשודה בעינינו.

פקידות הנדיב מצד האחד, חובבי־ציון שביפו מצד השני — אלה תרתי דפליגי — כאלו השליםו ביניהם בהסכמתם נגד הציוניות. הפקידים אסרו את השקלים במושבות, הרופא המשכיל שבראשון־לציון כתב ונאם על הסכנה הכרוכה בציונות הרשמית, הרודפת אחרי פרסום: כל בן א"י הלוקח שקל חוטא בנפשו ובנפש האומה. וגם החוקקים שביפו — שנשמת מעשיהם היה ה„סוד", שכל היום היו „מתלחשים" חרש — צעקו חמס על הפרסום של הציונות: האפשר? היתכן? אבדנו! אבדנו!

הצבור התיחס בשויון נפש גמור לכל הענין החדש.

אנחנו הצעירים קנתה את לבנו התיחסותם השלילית של הפקידים שנואי־נפשנו, וגם התנגדותם של החובבים הסודיים — שגם אותם לא אהבנו — הוסיפה בעינינו אות חן על הציונות... ובכל זאת לא לבב אותנו החזון החדש הזה... „מדינת היהודים" לא לקחה את לבנו, החיוניות חסרה בה... זאת הקסם, שאותו בקשה נפשנו, מבלי אשר הרגשנו בעצמנו בכך, לא ראינו מרחוק... ופתאום באה המהפכה.

2.

באחד מימי כסליו הראשונים, לפנות ערב, היה הדבר.

הגשמים טרם היו בארץ והעבודה עוד לא התחילה. אנכי וחבורת צעירים עמדנו על אם הדרך הבאה מעקרון ונעסוק בשיחה בטלה. פתאום וארא: מעל גבעת המושבה רץ אלינו נערו של ראש־הועד כחץ מקשת, ובעודנו ממני והלאה קרא בחטיפה:

—אל אבא, מהרה, דבר נחוץ!

—מה הבהלה? פניתי בתמיה אל חברי.

—איזו „פוליטיקה" חדשה! אמר אחד מן החבריא.

הימים ההם ימי הפולמוס בין „הזקנים" וה„צעירים". היו. בית־הספר היה לסלע המחלוקת בינינו, וראש הועד—חצי־צעיר, חצי־זקן—היה כמתוך בין שני הצדדים.

בעצלתים הלכתי אל הבית אשר על ראש הגבעה למול „הפעמון".

לנו מעתה להסתלק לגמרי מאי-האמון הפחדני, שהיה מטביע את חותמו על פעולותנו. אבל אם את האנגלו-פלשתינה-בנק, המיוסד כולו על כספי הקל"ב אפשר היה ליסד בתחלתו בגבולות צרים ולפתח אותו לאט לאט, נשען על המקור הקבוע של הקפיטל המונח מוכן ומזומן אתנו בקופבתיו, — היתה זאת אך טעות מצדנו להחליט, כי באופן זה אפשר ליסד גם בנק קרקעי שיש לו ערך קולוניזציוני מרובה. מהותו של בנק קרקעי בתור מוסד לנתינת הלוואות לזמנים ארוכים דורשת סכומי-כסף יותר גדולים משדורש בנק מסחרי הנותן הלואות הנפרעות בזמן קצר. ההון של בנק מסחרי סיבב-חוזר שלש, ארבע פעמים במשך שנה אחת. בעוד אשר הקפיטלים של בנק-קרקעי מושב רק פעם אחת במשך 30 20 שנה, ויש אשר גם רק פעם אחת ב—60—50 שנה. פה אין הקפיטל, שכבר הוצא פעם אחת, חוזר עוד לעשות בו עסקים אחרים, ובמשך שנים ארוכות כמו איננו נמצא במציאות כלל. ופה, אם יתחילו בהון קטן בלי בטחון זרם תמידי של קפיטלים חדשים, לא יוכל המוסד להתקיים בשום אופן.

אם נסתפק, למשל, בקבוץ פונד של מליון פרנק בין החוגים הציוניים (וזהו בשעה זו הסכום היותר גדול, שאפשר לקבץ בהתאמצות כל הכחות), אז יהי הסכום הזה מספיק לעבודה של חצי שנה, של שנה שלמה לכל היותר, ובזה התמו. המוסד יוכל לתת הלוואות על אפותיקו של כ"ה—ל' אלפים דונמים אדמה אי משנים אלפים עד שני אלפים וחמש מאות דיסיאטיניות, חושב אני מחיר דונם אדמה עם הבנינים הנחוצים לששים פרנק לכהפ"ח, ואת ההלויאה (עד לשתי שלישיות) לארבעים פרנק הדונם.

כמובן אין מדברים על אודות מוסד שכזה, כי אם על מוסד, שהיה עלול להפרות בפועל את העבודה הקולוניזציונית ולתת את האפשרות לאנשים בעלי הון בינוני לבנות להם מעמד בפלשתינה.

אם באים אנחנו ליסד בנק קרקעי, חובה מוטלת עלינו ללכת בדרך הכבושה לכל הבנקים ממין זה. צריכים אנחנו לבקש ולמשוך אלינו את הספירות הפיננסיות, ואז יועמד המצב דכספי של הגורם המניע החדש הזה בנפעל הקולוניזציוני שלנו על דבכים המסחרי הגאות ולא יהי מצומצם רק במיליון ואפילו בשני מיליונים פרנקים.

בזה צריך יבאר את טעמי הדחלטה, המוזרה קצת בסקירה הראשונה, שנתקבלה מאת הדברים הרובים של יעה"פ ושנתפרסמה בגליון י"ט של ה„עולם" ובגליון כ"א של ד„ראזסויט", המציעה לפני הציונים, שימנעו לע"ע עד הקונגרס מקבוץ כסף לצורך יסוד בנק קרקעי.

אמנם אין לנו להניח את המפעל הנכבד היה מידנו ולהשאירו כולו בידי בנקירים. בודאי צריכים אנחנו לרכוש לנו השפעה בהבנק דאגררי, יכשעת קבוץ ההון היהודי צריכים מוסדותינו להשתתף בו יותר ממחצית, וכנראה יצטרך הבנק שלנו לערוב בכל דוני את כדיר תשלים דפרוצנטים ע"פ התלישים וכבומי האיבליגציית היוצאת בטיראו', אבל המקור היסודי אפשר וצריך להיות הוצאת האובליגציות בשוקי-הכספים שבלונדון, ברלין, פריז, קונסטנטינופיל, ובהמשך הזמן גם בירושלים, בביירות וביפו.

רק באופן זה אפשר ויצויר הדבר ליסד בנק קרקעי מוכשר לעבודה ועומד על מרום תעודתו.

כשאני לעצמי הריני מצייר לי את הדבר ע"פ הקוים היסודיים הללו: מוציאים לצורך הון-יסודי מניות, 250 פרנק מחיר המניה האחת, אשר המחצית מהן לוקחים המוסדות שלנו (דקו-לוניאל-בנק והקרן קימת לישראל), ומחציתו השניה מפיצים בין

רק פתחתי את דלתי החדר של ראש הועד ואביט אל פניו—ידעתי כי אין כאן ענין של „פוליטיקה", כי „חדשה" רבת הערך בפיו...

פניו היו חורים, וכלו קדחת... הוא מהר לסגור את הדלת מאחורי, ויפנה אלי:

--הרצל ביפו!

פרץ מפיו הדבר שהעיק לו...

— הרצל ?!...

וארגיש כי קולי נשתנה ופני חורו.

—הרי, קרא.

והיד החרדה הגישה לי מכתב:

„היום בבקר ירד הרצל ועמו חברי ועד-הפועל מהאניה. עוד היום ילך לראשון-לציון. לרחבות יבא ללון".

ככה כתב אבר מראש-פנה, שהיה בא בכתובים עם הרצל.

„הרצל ביפו! מנין? איך? מתי?"

אנחנו היינו רגילים כי כל „סוד" של החובבים היה מתגלה בראשי-חוצות ארבעים יום לפני שהוכרזה ילידתו... ופתאום: הרצל בא ליפו, ואיש לא ידע מזה לפני שעה אחת... וגם ראש-הועד, שכל ה„סודות" גלוים לפניו לא ידע... „וגבורה" כזו מצד איש הפרסום!

עמדתי כנדהם. מחשבות ממחשבות שונות התרוצצו במחי...

ואיש שיחי רץ בחדר אחת הנה ואחת הנה: צר לו המקום בתוך כתלי חדרו...

—היודע אתה פשר דבר ? . . . אנכי מבין ! הרצל והנדיב עשו יד אחת... כן! מעכשיו יעבדו שכם אחד את עבודת הישוב. ממקור נאמן ידוע לי, שבעוד חודש ימים יבא הנדיב... ועתה בא הרצל... התבין?

הקומבינציה הזו נראה לי קומבינציה יפה!

והלב דופק בחוקה: אתחלתא דגאולה?...

וכמה פעמים כבר דפק הלב לצל של אתחלתא!...

ופתאום התעוררנו שנינו כאחד:

—עוד מעט יבא הרצל... אולי הוא כבר הולך לבא ואנחנו טרם הכינונו מאומה ! . . .

—ורז נא את הצעירים!

מתחנן אלי איש שיחי והוא קורא שנית במכתב כאילו מבקש בו את פתרון החדות, פתרו, הסערה שבלב...

בצאתי מן הבית נתקלתי. בחבר הצעירים המחכים לי...

—מה „חדשו" הזקנים?...

אחדים פניהם נועמים ואחדים מלאים סקרנות.

— הרצל ביפו !

— הרצל ?! . . .

ורואה אנכי איך הפנים נעשים מארכים, רעד קל עובר בתוך ברק העינים הצעירות, הנוצצות . . . והתבורה הולכת וגדולה. כזיק חשמלי עברה הידיעה במושבה. מכל צד נמשכים אנשים בודדים וחבורות, איזה צעיר שאחר לבא רץ כל עוד נשמתו בו...

וכל הפנים מלאים התעוררות וכל העינים מלאות תמהון...

רוב בני המושבה עומדים על הגבעה- וראש-הועד באמצע והמיון „הקומבינציות" שלו מתלהב ומתרחב...

— הנדיב נתן את ידו להרצל . . . מלא את ידו ללכת בשמו אל השולטן... ועכשיו הוא בא הנה ואחריו יבוא הנדיב...

עקבות ה„גאולה" נראים על כל פנים...

ועוד הפעם שכחנו על ה„הכנות".

ופתאום ורץ בא אל המושבה. מן הדרך העולה לראשון-לציון בא. סוסו כלו זיעה, פני הרץ חרדים וכעודנו. על סוסו הושיט מכתב ליד ראש-הועד.

הוא פותח את המכתב וקורא בקול רועד:

„הרצל ילון בראשון-לציון. הפקידות עשתה לו נישה נהדרה: בבית הד"ר יערכו לו משתה. מחר בבקר ב„רחובות".

הפקידות עשתה להרצל פגישה נהדרה! משתה בבית הד"ר... זה מתנגדו התקיף ואויב הציונות!

הפיננסיסטים הציונים והבלתי־ציונים. עם זה מוציאים סריה שלמה של אובליגציות, כל אחת של שני מיליונים פרנק, וסריות כאלה אפשר להוציא לפי מדת הצורך עד לעשר בסכום הנזכר. את האובליגציות מוציאים באופן הנהוג עתה בבנקים הקרקעיים, היינו של 4½%. הפצת הסריות הראשונות בשוק־הכספים צריכה להיות מובטחת בראשית יסודו של המוסד, ובלעדי זאת אי אפשר לגשת להתחלת עבודת הבנק הקרקעי.

כסדומה יהיה יותר טוב ליסד את הבנק בגבולות תורקיה, בקונסטנטינופול. אולם זהו כבר פרט, הנכנס לגדר חוות דעתה של הקומיסיה.

אבל העיקרים הכי נכבדים ביסוד בנק קרקעי הם: **יצירת יסוד יורידי ואפשרות הפצת האובליגציות שלו בשוק־הכספים.**

ם. שאליט.

חֶבְרַת „כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים" וּפְעוּלוֹתֶיהָ.

ב.

מזה נעבור אל ה„אליאנס" של עכשיו ונתבונן לפעולותיה עפ"י הדוה"ח הרשמי לשנת־החשבון האחרונה. *)

כבר עפ"י חשבון־הכספים יוצא, כי יש לנו פה עסק עם הסתדרות יפה ומבוססת ורבת־פעלים. נתעכב בכאן על כרטים אחדים מחשבון־הכספים הזה. ההכנסות הכלליות של הועד המרכזי אשר ל„האליאנס" בשנת 1908 עולות לסכום 1,680,102.84 פרנק, וההוצאות הכלליות — 1,747,479.98. החברה קנתה ושכללה עוד בשנת־החשבון נכסי דלא ניידי בשביל בתי־הספר בסכום 83,961.45 פרנק. מלבד זאת היו לביה"ס המזרחי של ה„אליאנס", הנמצא בפריז, הוצאות מיוחדות בסכום יותר ממאת אלף פרנק. באופן זה היתה לועד־המרכזי בעצמו בשנת־החשבון קצבה של שני מיליונים פרנק. ואם נוסיף על זה את חשבונותיהם של ועדי־הסניפים (ברלין—108,169.89 מארק; בודאפיסט—5,482.5 קרונות; קלן — 5,684.12 מרק; פרנקפורט ענ"מ — 10,860.75 מרק; מאנהיים — 5,936.57 מרק; נירנבירג — 5,993.40 מרק; הולאנד—7,534.66 ופוזנא—2,090.83 מרק) — אז יצא מזה, כי ההון־החוזר של ה„אליאנס" בצירוף הועדים שלה עלה בשנת 1908 ל־2¼ מיליון פר. ביחס לחברת־השכלה פרטית, כמו ש„האליאנס" היא עתה בפועל, הוא סכום עצום מאד זו המדבר בעד עצמו.

מעניין לסמן בזה סעיפים אחדים של ההכנסות וההוצאות. הכנסותיו של הועד המרכזי בשנת־החשבון מתשלומים יסודיים ושנתיים, מתנות ונדבות, שהכניסו אליו חברים ושאינם־חברים, היו בערך 350 אלפים פרנק, והכנסות שונות—890 אלפים פרנק; תמיכה מיק"א — 263 אלפים פר., תמיכה מאת ממשלת טונים— 10 אלפים פר., לטובת עבודות־החנוך באלז'יר — 36 אלפים פר., הוצאותיו של הועד המרכזי בשנת־החשבון היו לצרכי בית־הספר להכנה לנערות—88 אלפים פר. בערך; לב"ם לראשית־למודים לנערות ולנערים—785 אלפים פר., ב"ם בינונים ועליונים — 22 אלפים פר; מזון והלבשה לתלמידים עניים—93 אלפים פר., בתי־ספר לחרשת ולאומנות בארצות־הקדם לנערים — 61 אלפים פרנק, לנערות—11 אלפים פר., ביה"ס הפרופיסיונלי בירושלים—

*) Bulletin de l'Alliance Israelite Universelle. Troisième sèriee. № 33. Annèe 1908. Paris. „כל ישראל ערבים זה בזה"

פני ראש־הועד נהרו, הקומבינציה שלו מתאמתת... „הפקיד קבל צו מפריז לפגוש את הרצל!"

והקומבינציה האמתית לא עלתה אף על לב אחד מאתנו. שכחנו את הקיסר ווילהלם ואת באו.

ואנכי אין הקומבינציות לוקחות עוד את נפשי . . . לבי הולם, הולם . . .

3.

באותו ליל לא ישן אף איש ברחובות.

יחד עם שקיעת החמה יצאו כל בני המושבה אל עבודתם: לנקות את החצרות, את הרחובות, הצעירים בורקים את סוסיהם, המורים והתלמידים עורכים מקהלה...

אחרי חצות הלילה נשתתקה המושבה. אבל לא נשתתקו הלבבות. האנשים מתהפכים על מטותיהם...מאיך תישן והלב ער?

עם קריאת השכוי הראשונה יצאתי מפתח ביתי...

בחוץ על יד הפתח עמדו שני צעירים. הכרת פניהם ענתה בהם: עקרונים הם.

— אדוני, — פנה האחד אלי — עקרונים אנחנו, הנוכל לקחת חלק בין הרוכבים הרחובותיים?...

— בודאי!

ומבט של אושר היה שכרי. שני הצעירים פנו עורף ללכת...

„מי הוליך את הקול לעקרון?"

מראש הגבעה יורדת במהרה תמונת איש זקן — קטן וכפוף והטלית והתפילין מתחת לזרועו... זה הוא „ר' יעקב" שלנו, חביב הצעירים. ממהר הנהו אל בית־התפלה להקדים את בא היום...

ומתוך החצרות כבר נשמעת שריקות השערים. צעירים אחדים הולכים אל הבאר להשקות ולרחוץ את סוסיהם...

ופאת המזרח מתאדמת, מתאודמת...

— יחד עם זריחת השמש היו כל בני המושבה „על רגליהם". החצרות והרחובות נקיים, העלמות לבושות שמלות לבנות וכל הפנים מוארים ונעורים. הכל מדברים ומתיעצים על הפגישה: הזקנים מתוכחים — זה אומר: רק לחם ומלח וזה אומר: גם ספרי־התורה. ור' יעקב צועק: בודאי ספרי־התורה! ר' יעקב לבוש ה„קפוטה" של סמיט שלו והאבנט של משי והמצנפת של שבת על ראשו. כבוקר בתפלת השחרית לא אמר „תחנון": — חג לנו היום — יום־טוב!

הנערות מתלחשות, צובטות זו את זו ומצפצפות: עסוקות הן בעשית פרחים... בעוד לילה הביאו מן הגנה של הפקיד בעקרון... תלמידי ותלמידות ביה"ס מסתדרים בשורות...

אנכי וחברי ששה־עשר במספר יוצאים את המושבה רוכבים על סוסינו: שנים, שנים בשורה... ושני העקרונים על המאסף.

דוממים אנו עוברים עד לגבעת החול, אשר על גבול אדמת מושבתנו.

— פה נשב ונחכה!

אנו יורדים כולנו מעל סוסינו ועומדים במעגל.

„מתי יבוא"?" שואלים כל הפנים החרדים והעינים פונות אל הצפון, אל עבר הדרך הבאה מראשון־לציון.

אחד הצעירים עומד על המצפה.

„כשתראה מרכבה פונה מדרך העוברת ליד ועדי־חנין שמאלה — תודיענו!"

ואנו יושבים במעגל על גבי החול וסוסינו עומדים מאחורינו.

— דבר נא, הגד נא לנו איזה דבר!

פונים אלי אחדים מהיותר צעירים...

אבל מה אומר ומה אדבר להם? כשהלב מלא רגשות קודש — הפה ריק... כשהנפש מרפרפת וסוערת — הלשון אלמת...

אין אנו מדברים כלום, רק מביטים אנו איש אל פני רעהו ומבטינו מדברים יותר מכל הדברים שבעולם.

„ברל'ה הנפח", איש קטן ודל הבשר עם שריטה עמוקה לרוחב חוטמו — שריטה זו „תהלתו"! במלחמת רחובות עם ערב־סטריה נפצע חוטמו ואז,

73 אלפים פר. ביה"ס לעבודת־האדמה ביפו — 75 אלפים פר., בי"ס־החוה בדז'ידיאידא--63 אלפים פר., הוצאות האחוזה בריגה איא (אלז'יר)—35 אלפים פרנקים; האיקספידיציה לאביסיניה אל הפאלאשים--28 אלפים פר. סכומי־כסף שונים בתור קצבית ופרסים—29 אלפים פרנק; הביבליותיקה — ? אלפים פר., עניני־דפוס—12 אלפים פר. הוצאות שונות—62 אלפים פר. הלשכה הברלינית—50 אלפים פר. הקופה הפינסיונית— 62 אלפים פר., ההוספה התמידית אל ההון היסודי— 141 אלפים פר.; הוצאותיו של הועד הברליני היו על העתון „אסט אונד ועסט"—16 אלפים מרק; עזרה לנודדי־רוסיה 22 אלפים מרק; תמיכות לחברות שונות לעזרת נודדי רוסיה—עשרת אלפים מרק.

באופן זה מוכיחים גם כן פרטי חשבון־הכספים של ה„אליאנס" לשנת 1908, כי מרובה מאד פעולת האגודה כמעט אך ורק בתור חברה עברית להשכלה וביחוד בארצות־הקדם.

* * *

אמנם עסקה ה„אליאנס" גם בדברים, שאין להם שייכות להשכלה, אבל פעולה זו אינה אלא צל אותה העבורה היהודית האינטרנציונלית הצבורית־פוליטית, אשר עמדה בראש שנות קיומה הראשונות. כך, למשל, שלחה ה„אליאנס", הנאמנת לספר־התקנות שלה, איקספידיציה לחקור ולדרוש למצב הפאלאשים באביסיניה, והדוה"ח לשנה שעברה מכיל הרצאה מדויקת ע"ד המסע והחיים המדותיים, הדתיים והכלכליים של הפאלאשים עפ"י ידיעותיהם של שני הצירים, שהשתתפו בהאיקספידיציה. מטרתה של ה„אליאנס" במשלוח איקספידיציה זו היתה: לקבוע בערך את מספר היהודים הפאלאשים, מצבם הסוציאלי והכלכלי וצרכיהם. אל האיקספידיציה נכנסו מר חיים נחום, מי שהיה תלמיד בית מדרש הרבנים בפרנציה ופרופיסור של ביסדה"ר בקונסטנטינופול (החכם־בשי דהאידנה) ומר איבירלין, ד"ר צעיר מרוסיה. האיקספידיציה עזבה את אירופה בחדש יאנואר שנת 1908; ביום 16 פיברואר באה אל עיר המטרפולין של הניגוס, לאדיס־אביבה, וביום 6 מרץ נתקבלה לרעיון מאת הקיסר מיניליק, שמסרה לו אדריסה מאת ה„אליאנס". האיקספידיציה השיגה את המטרה, אשר התותה לה, וכמו שכבר הובא למעלה, הביאה דו"ח מפורט ע"ד הפאלאשים וחייהם (אל הדוה"ח הנדפס נוספו גם מפה גיאוגרפית של המקומות שעברה האיקספידיציה בהם ותמונה מנשי הפאלאשים, אחד מכהניהם, בתיהם ובה"ס). האיקספידיציה מבטיחה לפרסם מחקר מיוחד ויותר מפורט ע"ד הפאלאשים. בהדוה"ח שלה היא באה לע"ע אל המסקנות הללו: א) הפאלאשים הובאו. כנראה, בברית האמונה הישראלית ע"י קבוצה של יהודים, שבאו למצרים במאה השניה או השלישית בערך לפני ספיה"נ—וקרוב לוודאי שהיה זה בתקופת תלמי אייערז'יט, בשעה שיסד את מרינתו; ב) הפאלאשים נמצאים עתה במכפר משש עד שבעת אלפים בערך, והם נחלקים לקבוצות של חמש, עשר משפחות, שמוצאן משבט גדול; ג) אבל בכ"ז קשה הדבר, ואולי גם בלתי־אפשר כלל, לדעת אותם כולם ולאחדם בכדי להשפיע עליהם השפעה נמרצת, וד) הפאלאשים עומדים עדיין על מדרגה רוחנית נמוכה, ושאי־אפשר להשתמש בנוגע לה בשיטות־החנוך, שהנהיגה ה„אליאנס" במרוקו ובהורקיה. פה נחוץ לפעול בזהירות מרובה, אם רוצים לקרב אלינו את הפאלאשים קרבה מוסרית ורוחנית *)

מפעולותיה של ה„אליאנס", שאינן נוגעות למקצוע ההשכלה

*) במסרנו בכאן את דעותיה של ה„אליאנס" בדבר הפאלאשים הרינו להעיר, כי ישנם בשאלה זו חלוקי־דעות. מכוונים אנחנו בזה לידיעותיו של הד"ר פייטילוביץ, המתנגדות לאלה של ה„אליאנס".

במלחמה זו, הצטין על כל אחיו — אינו סובל את מנוחת חבריו — מנוחה של סער — הוא קופץ לרגעים ומביט אל העומד על המצפה: מה?...

— מנוחה! — לוחש לו בקצת רוגז הגבור שבחבורה: עלם חסון כאלון עם פנים טובים ותמימים ועם עינים שחורות, עמוקות... עוד טל הילדות על פניו ועוד הדבור הרוסי בפיו. מ„פנים רוסיה" בא רק לפני שנים אחדות. והוא אוהב „דיסציפלינה".

— חי נפשי, מעט קוניאק... צריך להשתיק את הנשמה... היא מתפרצת!... חי נפשי... מה?

מדבר מתוך גמגום „צעיר" אב לחמשה בנים עם פנים דקים ועם מצח מקומט ועם עינים קטנות, שחורות ונוצצות...

אנכי מסבים לו מתוך שתיקה: והוא קופץ וצועק: האח, ישׂשון החיים!... ואחד „הקטנים" בחור בריא וחלק עם שפם שחור ועם צחוק נצחי קל על שפתיו עולה על סוסו ורץ אל המושבה וכהרף עין שב ושני בקבוקים בידו...

שותים לחיים: לחיי הרצל, לחיי התחיה, לחיי רחבות, לחיי הצעירים...

ה„אדמוני" איש כבן שלשים. רוח החיים של החבורה עם נשמה של ילד, עם שירה נצחית בפיו מתחיל לסלסל בקולו... אלא שירתו נפסקת... אין לשיר כשהנפש סוערת!...

— מרכבה באה!

שומעים אנו את קול העומד על המצפה, קול פחדים... כרגע אנו יושבים כולנו על סוסינו!...

— הלאה!

סוסינו צועדים צפונה...

4.

מן הגבעה מעבר השני לועדי־חנין, צפונה, בדרך הבאה מראשון־לציון ירדו שתי מרכבות. הכרנו את המרכבה העוברת בראש: מרכבת הפקיד... בה נוסע הרצל!

עצרנו את סוסינו.

— לחכות עד אשר תצא המרכבה מועדי־חנין!

ונעמוד.

רק רגעים מעטים נעצרו המרכבות בועדי־חנין ושוב אחזו את דרכן... והרי הן פונות שמאלה בדרך לרחבות!

— הלאה!

דפקנו את סוסינו ונעף לקראת המרכבות. סוסינו דוהרים, גומאים את הקרקע...

רואה אנכי מרחוק כשהמרכבה נעצרה מעט, דלתה נפתחה, ראש איש נשקף אלינו, ושוב נסגרה...

כפשע בין המרכבה עצרנו את סוסינו וגם המרכבה נעצרה: אחד הרוכבים עמד לרחבו לעומת הסוסים ונקרא למחמד—רכבו של בלוק!--עצור!

יחי הד"ר הרצל!

פרצה קריאה מפי כולנו...

כרגע ירדנו כלנו מעל סוסינו. דלת המרכבה נפתחה עוד הפעם ומתוך קפיצה של נער קפץ אלינו איש גבוה עם זקן שחור מרובע יורד על מדותיו, עם עינים שחורות. גדולות ועמוקות... ועם צער עמוק, עסוק בתוך העינים ועם עצבות שפוכה על המצח ועל הפנים. וגם הצחוק הקל המרחף על השפתים נובע ממקור של צער... פניו קסמוני... מעודי לא ידעתי פחד של התרוממות, הפעם נתמלאו ברכי חלחלה...

—רחובות שולחת את ברכתה לד"ר הרצל!

אמרתי בשפה רפה... חברי שמעו לקולי ורעם של קולות נשמע מאחורי:

— יחי הד"ד הרצל, הידד!

והקולות היו קול צעקה, צעקה של פחד... וידעתי מבלי להביט אף אחרי, כי פניהם חורים ורועדים...

וכלם לא היו מוגי לב...

אנכי לא הסרתי את עיני מעל איש־הקסם העומד לפני... ואראה

צריך גם להזכיר כה שעשתה במשך השנה שעברה לטובת היהודים במקרי-אסון שונים ועיד. בהדו"ח אנו מוצאים השקפות על מצב היהודים ברוסיה, רומיניה, תורקיה, מרוקו ופרס בשנת-החשבון.

כך, למשל, נתנה ברוסיה תמיכות לקהלות ישראליות שונות, שסבלו כבעירות גדולות, ביניהן הקהלות בקוטאאים, בוואלקאוויסק (פלך גרודנה) ובטילז (פ. קובנה). היא המציאה עזרה למוסדות שונים של צדקה. וביחוד באודיסה, שבאו לידי משבר ושקיומם נמצא בסכנה. כן תמכה בידי סטודינטים יהודים אחרים ואמיגרנטים יהודים.

ברומיניה חלקה ה„אליאנס" עשרים אלף פרנק בין משפחות היהודים, שגורשו מן הכפרים. כן השתדלה ה„אליאנס", כי גם הברות יהודיות אחרית תבאנה לעזרת היהודים האומללים.

בתורקיה עזרה ה„אליאנס" לבחירתו של ר' חיים נחום לחכם-בשי, והיא מוכיחה בהדו"ח, כי רק הידות לה השתתפו היהודים השתתפות נמרצת בתנועת-החופש התורקית, מפני שהכניסה אור והשכלה בין התישבים היהודים שם. תלמידי ה„אליאנס" היו נושאי-הקולטורה, ולא פעם אחת נשמעו בהמיטינגים והאספות של לוחמי-החופש התירקים: קריאות: „תחי האליאנס"! הדו"ח מזכיר את ה„אליאנס" לטובה גם בגלל זה, שמארבעת הדיפוטטים היהודים שנבחרו אל הפרלמנט התורקי בשעת הבחירות של דיצימביר 1908—ששון מבגדד, פאראג'י מקונסטנטינופול, קאראסו מסלוניקי, — שני האחרונים הם מתלמידי בה"ס של ה„אליאנס". מלבד זאת בקרו אחדים מהדיפוטטים התורקים הבלתי-יהודים את ביה"ס אשר להכי"ח. האחד מהם ריזה טיופיק-ביי, נמנה לחבר לאגודת „התלמידים הישנים של האליאנס" בסלוניקי, ובאספות הרבות שהיו בסלוניקי, בקונסטנטינופול ובאדריאנופול, דבר טיופיק-ביי בהתלהבות מרובה ע"ד התועלת הגדולה, שהביאה ה„אליאנס" בפעולותיה להפצת ההשכלה. בסוף השקפתה של יהודי תורקיה מדגישה ה„אליאנס" שוב את השתדלותה הנמרצת לטובת בחירתו של ר' חיים נחום לחכם-בשי. ביחוד — אומרת האליאנס—לחמו כנגד ר' חיים נחום הרבנים החרדים באשכנז. בכל האמצעים השתדלו, כי החכם-בשי המצוין בהשכלתו האירופית ינוצח בבחירות. אבל למרות כל המלחמות—כותבת ה„אליאנס" נצח הצד שלנו: בע"ד דעות מפ"ו בוחרים נבחר ר' חיים נחום לחכם-בשי ובחדש מרץ שנת 1909 (הדו"ח של ה„אליאנס" נדפס באפריל שנת 1909) נתאשר גם מאת השולטן. בדבר זה, בבחירתו של ר' חיים נחום לחכם-בשי, יכולה ה„אליאנס" לשבוע עתה רצון יחד עם הציונים...

בנוגע ליהודי מרוקו כתבה ה„אליאנס" מכתבים להמיניסטר הפרנציי ולהמלאכות דפרנצית בפיץ, שבו הראהה להם ע"ד מעשי-האלמות המרובים שנעשו במרוקו בעת האחרונה כנגד היהודים. עם זה הזכירה את הפירמאן, שקבל המנוח משה מנטיפיורי בשנת 1864 מאת השולטן ושנתאשר בשנת 1874 מבולי-האסאן. הפירמאן מבטיח ליהודי מרוקו, כי לא יעשו להם שום מעשי-אלמות, אבל בעת האחרונה לממשלה מולאי-האפיד אין דבטחה זו מתקימת. ה„אליאנס" קבלה תשובה מאת המיניסטר הפרנציי, כי ישתדל, שתשתמרנה הזכויות של היהודים. אח"כ פנתה ה„אליאנס" ישר אל השולטן המרוקואי ע"ד הוויזיר-הגדול במרוקו. גם השולטן מהר לענות, כי הידיעות ע"ד מעשי-האלמות אינן נכונות וכי השולטן מולאי-האפיד נוטה רצון לכל והוא אוהב להטיב לכל, וכל ידיעות העתונים ע"ד הרעות שהוא עושה, הנן שקר מוחלט". הדו"ח מחליט, כי ההערבות של ה„אליאנס" הביאה סוף סוף טובה להיהודים. הלואי שיהי הדבר לאורך ימים...

באחרונה מספר הדו"ח ע"ד פעולותיה של ה„אליאנס" לטובת היהודים בפרס. גם פה שלחה מכתבים להמיניסטר הפרנציי

והנה רעד עבר על פניו ובתוך עיניו נוצצה... דמעה ?.. האמנם ?!

הוא מושיט את ידו לי, הוא מושיט את ידו לכל חבריו הדוחקים את עצמם אליו... הוא מדבר אלינו גרמנית, אנחנו עונים לו עברית... גם יתר חבריו ירדו אחריו וינשו אלינו, האכר מראש-פנה לוחש איזה דברים על אזני ואין אנכי רואה איש ואין אנכי שומע דבר... רק את עיניו הגדולות והשחורות, העמוקות והענומות אנכי רואה ובתוכן נוצצת.. דמעה?... היתכן?...

— על הסוסים!

אנחנו עלינו על סוסינו, הרצל ישב במרכבתו, את הדלת אינו סוגר שוב, ראשו צפוי אלינו ועיניו מביטות אלינו...

— יחי הרצל! תחי רחובות! יחי הרצל! תחי רחובות!

מרעימים קולותינו את האויר וסוסינו משתגעים מתחתינו: קופצים, דוהרים ושוב קופצים... וסוסתו של הגבור בחבורה—אסילה—הריתה ריח של התגזרות ותעף כחץ בעיגול מסביב, מסביב למרכבה... רוכבה נדהק אליה ויהי לבשר אחר... ופניו תורים ועיניו נוצצות ותרדות...

הרצל אינו מסיר את עיניו מעלינו. מרגיש אנכי בכל עת את מבטו. ובכל פעם שסוסו סובב על אחורו רואה אנכי את ניצוצן...

— עמדו!

ושוב הכל עומדים על מקומם וגם המרכבה עומדת וראשו של הרצל עד חצי גופו נשקף אלינו מן החלון...

— הרי לפניכם גבול אדמת רחובות, תחי רחובות!

קראתי אל האורח... איני יודע אם הבין את קריאתי העברית או רק הרגיש בי ובקולי... אבל זאת ראיתי היטב: הדמעה הנוצצת בתוך העינים ירדה פתאום על הפנים, ירדה והתגלגלה למטה ואחריה עוד דמעה ועוד דמעה... שתי העינים זולגות דמעות...

וגם חברי ראו את הדמעות וקריאותיהם היו לרעם של צעקה:

— יחי הרצל! תחי רחובות!

כל הסביבה הקרובה והרחוקה רעמה.

— הלאה!

ושוב דורדים וקופצים הסוסים, ושוב מתנהלת המרכבה לאטה, והעינים העמוקות והשחורות מביטות אלינו והן נעשות יותר שחורות, יותר עמוקות... והדמעות זולגות, זולגות...

עלינו על גבעת-האבנים:

רחובות נשקפה לרגלינו...

5.

ברחוב „עקרון" היתה כל המושבה.

בראש עמדו חברי-הועד עם זקני המושבה. בידי אחד הזקנים לחם ומלח ושנים מחבריו מחזיקים „ספרי-תורה", מאחורי הזקנים עמדו כל בני המושבה ובאחרונה כל התלמידים שתי שורות זו לעומת זו.

הרוכבים דהרו עד לעמדת הזקנים ויחצו לשתי שורות משני עברי הדרך ומרכבת הרצל נכנסה באמצע.

הרצל ירד מן המרכבה ואחריו כל חבריו. ראש-הועד נגש אליו ברכהו יציג לפניו את כל חברי הועד ואת הזקנים. הוא הושיט את ידו לכל אחד ואחד ויביט אליהם מתוך סקרנות יתרה.

ורנה יצא מתוך הזקנים ר' יעקב בקפוטתו של סמט ובאבנטו של משי וינש עד להרצל ויושט לו את ידו הקטנה והרזה וירם את כפיו ויאמר בקול רם:

„ברוך אתה ד' אלהנו מלך העולם שהחינו, וקימנו והגיענו לזמן הזה"!

ויפנה אל הקהל ויקרא שוב:

— „א גוט יום-טוב יודין, א גוט יום-טוב!..."

מרגיש אנכי בזיק האש היוצא מפי הזקן ומצית את כל הלבבות...

מביט אנכי אל פני המסובים ורואה אנכי שפני כלם חרדים... איזו נימים דקים, דקים בעומק נפשם התעוררו, התעוררו ויכו גלים...

ולאנשים אחרים, אבל השתדלותה לא הביאה את הפרי המבוקש, מפני המהומות, השוררות בפרס. מעשי-האלמות, שנעשו ליהודי פרס בשנה שעברה עדיין ידועים לנו היטב. ה„אליאנס" שלחה אז תיכף אחרי קבלה את התלגרמה הראשונה ששת אלפים פרנק לטובת נגועי הפרעות.

בזה נגמרת ההשקפה ע"ד פעולות ה„אליאנס" לטובת היהודים במקצע החסד והעבודה הפוליטית-צבורית. מקצע זה של עבודתה נשאר לה מיום הראשון לקיומה, אבל הוא תופס עתה מקום מחוסר-ערך כמעט לעומת עבודתה הגדולה והנמרצה של ה„אליאנס" על שדמת ההשכלה והחנוך בין היהודים בארצות-הקדם.

מ. בן־אליעזר.

מַחֲצָה עַל מַחֲצָה.

(זכרונות משפחה)

לדבורה בארון.

(סוף)

ששה בנים וחמש בנות ילדה סבתא, אך מכולם לא נשארו בחיים כי אם בת־יחידה נשואה לאיש עשיר ובן־יחיד היושב על כסא הרבנות בעיר רחוקה.

ואף על פי שהבת מתגוררת בעירה, אין סבתא שכיחה אצלה, קצת מחמת שבת זו אינה חביבה עליה ביותר, וקצת מפני שסבא אינו אוהב את בעל־בתו.

ואשר לכן שמו ההורים כל מעינם בבנם היחיד. הוא הוא גאון המשפחה, והוא הוא ממלא את לבות סבא וסבתא רגשות עדינים.

יש שהם יושבים שניהם לפני השלחן ואין ביניהם שום שיחה. שותקים שעה ארוכה, כאלו נזדמנו שני אנשים זרים לפונדק אחד, ואיש איש מהם חי ברשות היחיד שלו. ואולם כיון שעולה זכר הבן, מיד הם מתקרבים זה לזה ועולמם נעשה משותף.

— כמדומני, שזה שלשה שבועות אין מכתב מאברהם שלנו — פותחת סבתא.

— מה יש לו לכתוב? — עונה סבא.

והשיחה הולכת ומתגלגלת על אודות אברהם. סבא מספר בשבחו ומפליג את גדלו, וסבתא מזכירה את ימי ילדותו, את מנהגיו והרגליו.

אותו היום שמתקבל מכתב מאברהם יום־טוב הוא. סבא יושב וקורא מקרא ותרגום. הוא מתרגם ומסביר את הדברים באריכות. וסבתא שומעת כל דבור בהקשבה רבה, ויותר ממה שהאזן שלה קולטת הרי העינים מבינות על פי תנועות הפנים של סבא. ועל כולם בא הדמיון שלה ומשלים את פגימת התרגום של סבא.

ואחרי כל קריאה וקריאה, אחרי כל שיחה ושיחה סבתא מתפללת תפלה קצרה: — הלואי שאזכה לראות אותו בחיי!

אותה הבת המתגוררת בעיר אחת עם הוריה יש לה גם היא בת יחידה, שזה שנים רבות משדכים לה שדוכים ואינם עולים יפה.

ולכן כאשר אנה אלהים את המיועד היתה השמחה רבה מאד. החתן היה בן עשירים ומיוחס והדור במנהגיו עד אשר השביע רצון גם את המחותן והמחותנת וגם את הכלה עצמה.

מובן, כי ההכנות אל החתונה היו רבות וגדולות. כל אחד

הרצל אינו מעביר את עיניו מעל פני הזקן ורואה אנכי: צער משתפך על פניו... אינו שומע לדבריו... רק הרגש ירגיש לו אבל הבין לא יבין...

ראש-הועד מתרגם לו גרמנית את דברי הזקן ופניו נהירין...

— יחי הרצל! תחי רחובות!

רועדת כל הסביבה לקול רעם הקולות.

שתי שורות התלמידים נגשות עד להרצל. אחת התלמידות לבושה לבן וכחול עם פנים צחורים, עינים תכלת ותלתלי-זהב מגישה להרצל זר פרחים... הוא אומר לה תודתו ונושק לה על מצחה... הילדה מתחילה בשיר התקוה, קולה הרענן מצלצל כפעמון כסף וכל התלמידים עונים לעומתה וכל הקהל אחריהם...

„מלך איל יהוד!"

מתלחשים הערבים העומדים מבין לעצים...

הרצל הולך קדימה למעלה ברחוב „יעקב" וכל הקהל אחריו...

ויבא עד ראש הגבעה... והנה חבורת ספרדים מרמלה באים... מביאים הם את ברכתם... שנים מהם אנשים זקנים נגשים אל הרצל כורעים לפניו על ברכיהם מברכים אותו ונופלים על פניהם... הם נושקים את סימני עקבותיו בחול... הרצל נבהל, נסוג אחורנית וכלנו נבהלנו...

— בכה יעשה למשיח בן יוסף!

מבאר אחד הספרדים הזקנים...

הרצל נכנס אל דירתו של ראש-הועד וכל הקהל אחריו עד שנתמלאו כל חדרי הבית מפה לפה ושורה ארוכה של אנשים עמדה מחוץ לבית...

— הד"ר הרצל רוצה לנוח מעט... רק כחצי שעה ירדם ויצא אליכם... שובו אל בתיכם... מדבר ראש-הועד על לב הקהל.

— ילך לישון, ינוח — אנחנו נחכה לו!

ואין איש זז ממקומו.

רק כחמשה רגעים נעלם הרצל מעיני הקהל ושוב חזר אלינו ושוב מביטות אלינו עיניו העמוקות, הלחות מדמעה... ושוב עיני כולנו דבוקות בו.

וישבו האורחים ובעלי הבית לאכול, ואנחנו עומדים ומביטים אליו...

באמצע הסעודה קם הרצל, כוס יין לקח בידו וישם את פניו אל הקהל וידבר...

גרמנית דבר, קולו רועד, הדמעות שמות מחנק לגרונו... לרגעים יתעכב יעצור בקולו ושוב ידבר... את דבריו לא שמענו ולא הבינונו... אבל מה לנו לדבריו?.. האין קולו מספיק לנו? האין קולו מדבר אלינו יותר מכל הלשונות שבעולם?..

ויותר שהוא מדבר יותר גדולה התעוררותו של הקהל...

רעם של מחיאות כפים מכסה את סוף דבריו. הקהל לא הבין את הדברים אבל ידע את הרצון!

— יחי הד"ר הרצל!

לאחרי הצהרים יצא לסובב בבתיהם של חברי-הועד, וגם אל ביתי בא כי גם אנכי בין חברי הועד אז. ויהי כי ראה את תמונת הקונגרס הראשון ויקרא בעליצות:

— הרי כל חברינו פה!

וכשברכתיו על הכוס ענני שאינו מבין את דברי, אבל יתאמץ לכשיבא בפעם השניה לדבר כאחד העברים...

ולפנות ערב יצא הרצל את פני המושבה...

ושוב מלוה אותו כל המושבה ושוב דוהרים סוסינו אחריו עד לגבעת החול...

פה עמדה מרכבתו והוא ירד אלינו ויבקשנו לשוב אל המושבה...

מבני המשפחה השתדל להציע דבר, אשר יגדיל ויאדיר את תפארת החתונה, למען ישאר זכר היום הזה לארך ימים.

אז באה המחותנת, אם הכלה, אל סבא וסבתא ואמרה, כי מן היושר הוא, שיבא א ב ר ה ם אל החתונה.

מתחלה העמיד סבא פנים מתרעמים וסרב בדבר. „זוהי טרחה יתרה לרב לנוע ממקומו לשבוע ימים". אך כאן עמדה סבתא והודיעה, כי כדאי הוא להשתמש בהזדמנות זו. „זה כעשר שנים שלא ראיתי את פניו, ומי יודע מתי אזכה לראותו".

אפשר כי גם סבא השתוקק לראות את פני בנו יחידו; ואולי רצה לעשות נחת רוח לסבתא; אך בין כך ובין כך נתן את הסכמתו והבטיח להזמין את אברהם ליום החתונה של נכדתו.

ואותו היום שקבלו ההורים את פני בנם היה חג גדול בחייהם. הוא בא ביחד עם אשתו ובניו. הנה כי כן נתחלקו האורחים אחרי שאילת־השלום לשני מחנות. הרב נכנס לרשותו של סבא, וסבתא התחילה מטפלת בכלתה ונכדיה.

מי שלא ראה את פני סבא בעמדו בבית־המדרש על יד בנו הגאון, לא ראה פנים מאושרים מימיו. רבי אברהם היה אז כבן ארבעים, בעל קומה ובעל בשר. פניו העדינים ועיניו הטובות הפיקו את האצילות של סבא ואת הנדיבות של סבתא. על כל תנועותיו היה טבוע חותם של רבנות.

סבא היה זורק מבט לעבר פני בנו והרהור קל היה חולף בלבו: „זהו אברהמ'ל שלי", ומעין חיוך היה עובר על פניו בהעלותו ברמיונו, כי אותו האיש הרציני העומד על ידו הוא הוא אברהמ'ל בנו.

ואולם סבתא התמכרה בכל נפשה ומאדה אל הילדים בני אברהם. אל בנה יכלה רק להביט מרחוק, וכאשר חבקה ונשקה את נכדיה, עמד לפניה אברהמ'ל שלה...

כבר עברה השעה של „קבלת־פנים" ביום החתונה; המחותנים משני הצדדים כבר נתקוטטו ועשו שלום ביניהם; הבית מלא אנשים ונשים וטף העומדים צפופים ומאזינים את נגינות ה„כלי־זמר" ואת חרוזי הבדחן; „כחותנים" עדוים ומקושטים נכנסים ויוצאים.

באותה שעה שקודם החופה יושבת בחדר קטן חבורה קטנה: סבא, סבתא ורבי אברהם. שלשתם שותקים שקועים במחשבות.

סבתא מפסיקה את הדממה.

— זה היום שצפיתי לו... לא אזוז מכאן עד שיבטיח לי, כי כן יהי...

— אין אני מבין כראוי, מה אמא שואלת — ענה אברהם ואמר.

— מה יש כאן להבין? רצוני שיתן לי כתוב וחתום, כי כל המצוות שעשיתי בחיי שייכות ר ק ל י, ומן השכר שיקבל לאחר מאה ועשרים שנה בעד התורה שלמד יתן גם לי חלק...

סבא שישב במנוחה קפץ ממקומו והניע בידו לאות כעס. עיניו נעשו נזעמות ומפיו יצא דבור:

— שטותים!

על פני רבי אברהם הופיע צחוק קל. בעינים מלאות חבה ורחמים נסתכל בפני אמו המקומטים. אז אחז בידה וענה:

— אמא, אל תדאגי, הקדוש־ברוך־הוא לא יקפח את שכרך... הוא יודע את המעשים הטובים שלך...

אך סבתא לא נרגעה ובהחלטה גמורה הודיעה:

— בחיי, אם לא אקבל את ה כ ת ב, לא אלך אל החופה..

— תהי אפוא החופה בלעדיך! — ענה סבא בקלס.

אז נשתתקה סבתא, ובעיניה נראו דמעות.

רבי אברהם הפנה ראשו אליה והתחיל משדל אותה בדברים:

וגרד כלנו מסוסינו וגברכהו איש איש, והוא הביט אלינו מתוך חבה ויושט לכל אחד את ידו.

האחרון נגש אליו ברל'ה הנפח ויאמר יהודית:

— נזכה לראות את הד"ר הרצל—פריזידנט הריפובליקה העברית!..

וגיחוך קל עבר על שפתי הרצל ויכת בידו הימנית על שכמו...

ועוד הרבה זמן עמדנו ועינינו נטויות אחרי המרכבה ההולכת ונעלמת מעינינו...

שבנו אל המושבה.

הלב כבד, כבד...

— עוד לא אכלנו היום!.. קורא האדמוני...

כן, כל היום לא אכלנו... וגם בערב לא יכולתי לאכול וגם לישון לא יכולתי... לא ידעתי את נפשי, מוכה ורצוץ הייתי...

6.

למחרתו ידענו:

הרצל פגש את הקיסר ווילהלם במקוה־ישראל בלכתו מיפו לירושלם. הקיסר ראה את הרצל בין הקהל הגדול ויט את סוסו מן הדרך אליו ויברכהו, וידבר עמו רגעי מספר...

למתרתו ידענו:

הרצל הולך לירושלים לעמוד לפני הקיסר ולדבר באזניו בשם הרעיון הציוני.

נגלה ה„סוד", וכל ה„קומבינציות" מאתמול פור התפוררו...

ונפלא הדבר: הידיעה המפליאה הזו לא הקסימה את דמיוננו ולא העירה בנו שום רגשות חזקים. עיפים היינו, עיפי הרושם מאתמול, הקסם מאתמול...

—

שם הרצל נעשה מני אז קדוש ונערץ במושבות. כשנפתח הבנק נמכרו בראשון־לציון חמש מאת מניות וברחובות שלש מאות. מאות שקלים היו נמכרים במושבות על אפה ועל חמתה של הפקידות.

הרבה שנים עברו, הרבה מים נפלו מן הירדן אל הכנרת ומן הכנרת אל ים המלח... הרבה נשתנה מני אז וקדושתו של הרצל לא נתמעטה...

חבורת הצעירים הקטנה שלנו נפוצה לכל רוח. חדשים קמו ויקחו את מקומם וגם אלה נפוצו...

מן הראשונים: ברל'ה הנפח בארגנטינה, האדמוני באמריקה, הגבור החסין כאלון באוסטרליה, והנערה תלמידת ביה"ס, שהרצל נשקה על מצחה, „בוגראית" באחת מערי השדה שברוסיה... וגם ראש־הועד באמריקה... ואנכי לבי פצע על פצע, נפשי חבורה על חבורה...

ונפלא הדבר: ציוני „מדיני" לא הייתי מעולם ואיני עד היום... הקונגרס הששי היה בעיני לחורבן שלישי, ואת „מרד" חרקוב חשבתי לקדוש. המאורע אחד־העם־נורדוי השחית לא מעט מדמי... ואחרי כל אלה נשארה אצלי— ה א ח ד ־ ה ע מ י — תמונת הרצל: התמונה היותר קדושה, היותר נעלה, וקסמו צודה את נשמתי עד היום...

ודבר אחד ברור לי כשמש:

את כלנו, את חבורת הצעירים, את „רוכבי הרצל", הנפוצים בכל ארבע כנפות הארץ, מאחד רגש קדוש אחד: זכרון היום היותר בהיר בחיינו — י ו ם ה ר צ ל ב ר ח ו ב ו ת... ומתוך חרדת קודש נזכירהו עד יום המות...

— למה תבכי, אמא. אבא נכון לותר על חלקו בהמצוות שלך ולך לברך תהיינה. לא כך, אבא?

סבא נענע בראשו. אך סבתא לא נרגעה.

— הוא מחויב לחלק לי מן התורה שלו...

— אי אפשי! — פסק סבא.

שעה קלה שררה דממה. לאחרונה התחילה סבתא מדברת כמו אל עצמה:

— חמשים וארבע שנים עברו מיום שנשאתי... יאמר נא, כלום יש לו טענה אלי?... האם לא עשיתי כל מה שבכחי לנהל את הבית בשלום ובמישור?...

— הלא זוהי חובתך! — לא התאפק סבא.

— חובתי? כלום כל העולם נוהג כך להטיל את כל העול של פרנסה על האשה? האם בחיי ידעתי תענוגות אחרים מלבד „התענוג" לעמוד כל היום ולשרת את „הגוים".

— מי כמוהו יודע — הוסיפה סבתא — כמה ימים רעים עברו עלינו בשנות חיינו. ואנכי השתדלתי תמיד להרחיק מעליו כל פגע וכל דאגה. היו ימים שה„חובות" שלנו עצמו ומוחו היה מתפוצץ מפני החשבונות במה לשלם להנושים — והוא לא ידע מאומה. צער גדול בנים? הה, רבש"ע! כמה לילות נדודים. כמה דמעות, כמה בלהות — שבעתי כל אלה — ועליו הייתי חסה להפריעו מלמודו. ובעת הוא אומר, כי לי אין כל חלק בתורתו...

נשתתקה סבתא, ראשה נשען על יד הכסא שישבה עליו. בעוד רגע התחילו עיניה זולגות דמעות...

רבי אברהם פנה אל סבא:

— אבא, הבטיח לה...

— כועס אני על התביעות... וכי אין אני יודע כי ראויה היא לשכר בעד תורתי?... אלא שונא אנכי את הטענות...

דלת החדר נפתחה. איש בא לקרא את רבי אברהם.

סבא נשאר יושב על מקומו לפני שולחן קטן. עיניו הפיקו מחשבה וידו החליקה את זקנו הלבן: סימן לסדור הרעיונות.

לאחרונה קם ממקומו לצאת, אך בעברו על יד הספה, שעליה ישבה סבתא תפוסה בשרעפיה ועיניה מלאות דמעה, נתעכב רגע, נסתכל בפניה ואמר:

— קומי, נלכה, לא נאה, מה יאמרו הבריות?...

שתיקה.

— שרה, — פנה סבא אליה — יש לי צער מזה... חדלי נא...

סבתא העיפה עין עליו, אך לא זזה ממקומה.

— שרה — התחיל סבא — וכי כך אני בעיניך? אין את מאמינה לי בלי כתב... האמנם קמצן אני עד כדי לקחת הכל בשביל עצמי?...

קולו של סבא היה רך ומלא חמלה בהוסיפו:

— אלהים בשמים יודע ועד, כי כל ימי הגה לבי שבח לך בעד כל מה שעשית למעני... תמיד שמרתי בלבי את הרעיון: היא עמלה לעולם-הזה לשנינו ואני עמל לעולם-הבא לשנינו... חלק כחלק לנו, מחצה על מחצה...

— — — — — — — — —

אחרי החופה התחילו המחולות. הצעירים והצעירות „הראו נפלאות" ברגליהם. אך בשעה מאוחרת בלילה, כשהמחוללים והמחוללות ישבו לנוח מ„עבודתם הקשה", פקדה סבתא על ה„כלי זמר" לנגן, והיא לבדה יצאה במחול...

כל הקהל עמד מסביב לה בעגול, וברציצה רבה התבוננו הכל אל הריקוד הנפלא של סבתא. אך איש לא ידע ולא הבין את הכח הצפון בריקוד זה שעורר בלב הרואים רגשות בלתי-ברורים של הערצה וגעגועים לעולם עובר...

י. א. ניידיץ.

רְשִׁימוֹת מִמַּסָּעִי לְאֶרֶץ־הַקֹּדֶשׁ.

מוקדש לאחותי ר. ניידיץ.

מפורט-סאיד — ליפו.

האניה כבר הרימה את העוגן שלה, חליל... אחת, שתים ושלש. שריקת המכונה והמית המים מסביב. הננו עוזבים את החוף האחרון של ארצות נכריות, מחר כעלות השחר נראה את חוף ארצנו — חוף יפו.

שמש מצרים הלוהטת כבר ירדה לפאת ים, ובתכלת רקיע, התכלת העמוקה של שמי המזרח כבר הלבין כשיש חצי-הסהר. הנני עומד על מכסה האניה ומתבונן אל יריעת התכלת ממעל ואל מצע התכלת מתחת בגלי הים. מחר אראה את רקיע התכלת בארץ אבות. ורוח מסביב בא, רוח צח, רך וקל, אט ינועו גלי הים כמו יתלחשו חרש... והרוח בא גם לעמקי הלב ויך שמה גלים, גלי תכלת, של ילדות, שחרות ונוער.

הנני מתקרב אל הארץ שהיתה לי בחיים ראשית הכל ואחרית הכל, ארץ „אבלי ומשושי, יאושי ותקותי".

הנה ימי חיי עוברים לפני במחזה, והנני מסתכל בהם, מאזין ומקשיב המית הנימין היותר דקים שבלב, סודות מני קדם...

רחוקים, רחוקים מאד הימים האלו!

ואנכי אז ילד קטן, קטן מאד!

שבת אחרי מנחה.

בחוץ ייליל הסער ויביא בכנפיו מטרות גשם ושלג יחד, הקור והלחלוחיות בחוץ גדול מאד. בחדר חצי ערפל של בין השמשות.

שם מסביב לשולחן העגול יושבים כעשרה אנשים. בראש השולחן אבי זקני, בעל זקן ארוך היורד לו על חזהו. מימינו איש-שב ועל ראשו מצנפת בעלת זנבות. האיש הזה הוא שד"ר לארץ-הקדושה.

ובין זמירה לזמירה הוא מספר ע"ד אה"ק, אודות קברי הנביאים והמלכים, קבר רחל, ע"ד מערת-המכפלה אשר כל הבא אליה לא ישוב עוד לחיים. ע"ד הכותל וחורבת ר' יהודה החסיד ועל הבת-קול המנהמת כיונה. על הרבה דברים בנסתר ובקבלה... הקהל שומע ומתאנח. וגם אנכי הילד הקטן שומע והדברים נכנסים עד עמקה של נפש, ובעלותי על ערשי, דמיוני ישוט ויראה לארץ הפלאות הזו, לארץ תחית המתים. וכבר אז נפשי צמאה לראותה.

וערבי שבתות אנכי זוכר בעירי ובחדרי. אחרי עמל שבוע תמים ימים ולילות, היום נלמד רק חצי היום. היום ערב שבת.

וחצי היום נלמד לא גמרא כי אם נביאים, מה קדוש היה לי היום הזה. כי לא הרגשתי את החדר שהיה לנו לזועה בכל ימי השבוע. ביום הזה כמו התקדש החדר בעיני, הלא דברי נביאי אל אשמע! ודבריהם ירדו כטל ללבבי וישקוהו בתנחומות, ומרככים, מרככים הדברים האלו את לב הילד, ומשוטטת

הפנטסיה שלו למרחב אין קץ. דמעות גיל תרדנה עיני: עוד לא אבדה תקוה, עוד ישובו בנים לגבולם. צהלו לפני השמים, הארץ, התולדה כלה, ויהיו אז חלומותי וחזיונותי על דבר הארץ אשר שוב תשוב לתחיה!

והרוח ישאני הלאה הלאה אל תהום העבר!

ערב תשעה־באב היום.

אנכי יושב בחדר ולומד „אמר ר' יוחנן". החום לוהט בחוץ, שמש אב בוערת, ובפנים — מה מתלהט הלב לשמוע כל אשר סבלו אבותינו, ע"ד חרבן העיר, המקדש והארץ. כמה דמעות חמות ירדו אז מעיני, כל קרבי בכו כל היום. ובערב אחרי הקינות, כאשר נתאספו בבית המדרש ללמוד מדרש איכה, הקשבתי כל הספורים ע"ד נחלי הדם ששפך האויב, בכיתי בדד, בכיתי בדממה. „כי באש אתה עתיד לבניתה", ואנכי חכיתי לרכב אש, חכיתי לענני שמים ותהי לי זאת נחמתי האחת ביום האבל.

הימים האלו, ימי חום ואמונה, עברו. אז בא השפק ללבבי, וישם שמות באמונתי בנסים ונפלאות.

וגואל חדש אז בא: ההשכלה, בין איש ואיש ובין עם לעם לא תפריד.

מתהום העבר אנכי שומע צלצלי שירה:

„הקיצה בת עמי, עד מתי תישנה?

הן גז הליל, השחר האיר!"

והשירה הזו שרו בכל תפוצות ישראל, שרוה הדור הצעיר עברית ויהודית..

„שטעה אויף מיין פאלק

עס איז דאך שוין טאג"!

ויחכו לאיר היום ההולך ובא. אך ימי התקוה האלו לא ארכו, באו הפרעות ויראו לנו את החלום ושברו, אז ראינו כי הלכנו לא לאור היום כי אם לנוגה עץ רקבון. ועוד הפעם בא אז המלאך הגואל מציון אך לא עם ענני שמים: העם הקם לתחיה יחיה את ארצו.

יותר מחצי יובל עבר מן היום ההוא, אך עד עולם לא אשכחנו. עוד נצב לנגד עיני החדר הקטן שבו התאספנו, אנשים שונים לפי שנותיהם, רוחם ומצבם, זקן ונער. אנשים, שעד כה לא ידעו איש את רעהו, רוח אחד קבצם. קול הקורא לתחיה! זוכר אנכי את מדברותיהם הלוהטות, הלב פעם בעוז, המו בו רגשות חדשים — לחיים גדולים ולעבודה גדולה! —

האספה נגמרה — האגודה התכוננה. החברים החדשים התנפלו איש על צוארי אחיו, אחים לאמונה באל תקותנו.

ומני אז אלי זה לא עזבני ויהי לי לחזון חיי, ויהי לי להגיגי יומם ולחלומי לילה ויהי לקדש הקדשים עמוק עמוק במעמקי הנפש...

אל ארצי זו, אל ארץ אשר כמעט מיום החילותי דבר שמה נשא על שפתי, אל הארץ הזו אנכי הולך עתה.

מחר אראנה!

ומסביבי יושבים אחדים משיירתנו. בני הדור הצעיר, ואנכי מתבונן בהם, היחושו המה אף אחד מאלפי הרגשות אשר ירחש לבבי עתה? היבינו מה היתה לנו „בני החדר" הארץ הזו בחיים?.. היחושו, היבינו? לא! להם הארץ הזו, אולי ארץ עתידתנו עפ"י ההגיון אך לא ארץ חזות הכל וחזון החיים! הם לא למדו בחדר, הם לא סגלו להם את האהבה בחלבם ודמם!...

מחר אראה את ארץ הגיגי ותקותי! התביא לי תקוה ונחם? התאזרני עוז וכח לפעול ולעבוד בשארית חיי ביתר שאת ולהקדיש כל כחותי לתחיתה? האמצא בה רגלי מבשר, משמיע ישועה, וצללי אורות של שחר הפרוש על ההרים?...

אט ינועו הגלים כמו ישקו איש את אחיו. השחר הולך ובא, פושט לבנוניות על הגלים כמו מלבישם במעטה־בד. רוח קל נושב ובושם בכנפיו: ריח נצני הדרום, ריח פרדסים וכרמים מחופים רחוקים, והרוח חם ומחמם את הנפש, וממלאה נועם, אור־טל ותקוה וכמו ילחש באזני! „משאת נפשך תבא"!

ארבע שעות בבקר.

הנה נראה החוף, חוף ארץ מולדתי. מרחוק נראו הרי יהודה, הם לבנים ורוחצים את ראשיהם בטל בקר, מאחורי ההרים תתבקע השמש, שמש מזרח לוהטת, אדומה. מקרניה מאדמים ראשי האלונים על הרי יהודה, כמו בוערים באש לוהטת. ריח הפרדסים מביא לנו הרוח.

הנוסעים הקיצו כלם משנתם ויעלו על מכסה האניה העליון, הכהנים הפרוטסטנתים עומדים דומם על מכסה האניה, כמו נאסרו למקומם. הם קוראים ברממה פרקים מ„הברית החדשה", גם הכהנים הקתולים הדשנים ועבי־הברס באו וספריהם בידיהם, עומדים ומתנועעים. אך אחינו הנוסעים באו בלי ספרים, עומדים הם ומתבוננים ועיניהם תרדנה דמעות, דמעות בן אשר יפגוש את אמו בפעם הראשונה, והוא עד עתה לא ראה אותה, אך את שמעה שמע, והדמעות נוזלות ונופלות חרש...

הנה מרחוק נשמע מסירה קטנה צלילי שיר „התקוה": זה קול אחינו הפוגשים אותנו. אנחנו עונים להם מאניתנו חרוזי שירת „עוד לא אבדה" מהולים ברמעות. שטף הדמעות מקרב יחניקו את הקול!..

הנה חוף ארץ מולדתי, הנה יפו ופרדסיה, גניה וכרמיה! שלום לך ארץ משאת נפשי, ארץ שירת חיי, ארץ הרת־עולם!...

יפו, ניסן תרס"ט,

תיאודור הרצל.

שְׁבוּעַ הָאֵבֶל.

(לתשעה באב)

שבוע אבל. מקור קברים עולה העבר ומתרה ודופק על פתחי לבנו, ומתוך חיי החול אנו מזדעזעים נרתעים ומביטים נפחדים אל פניו. פניו יגעים וצומקים מיגון, ומעיניו, כמו מתהום אלפי שנות נשיה, מציץ האסון הגדול שלפניו תכנע כל לשון.

אין קולו נשמע, אין לשון ליגון־העולמים; אבל מבטו האלם המלא יגון עמוק מרעיד אותנו עד עמקי הנפש. אין שפתיו נעות, אך עיניו מעירות בחביון הנשמה הד־קול, צליל־רעד, כצליל הנוגע אל אזן השיט הכובש נשימהו ומקשיב, בשסירהו נשאת בדומית הלילה על פני שחור־נתיבות גלים — צליל תמרורי־געגועים של פעמוני עיר קבורה.

עיר קבורה. יובלות נוסעים, יובלות גזים, משיקים חרש בכנפיהם מעל חרבותיה הקודרות, אך רועד עדנה בנשמה ההד ונגינתו העצובה: „על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו".

* * *

„על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, תלינו כנורותינו

על הערבים". זו היא מנגינה קורעת לב, דמעות שנתגלמו לשירה, כאב שנחרז חרוזים, הנוקבים את המח. „על נהרות בבל ישבנו גם בכינו", זו היא זעקת־כאב הנשאת והולכת ואיננה נפסקת, הנמשכת וחוצה אפלת אלפי שנים. זו היא מגלה־הגלות שהיתה לשירת החיים, למנגינת־לויה של דורות־אומללים אין מספר.

ובחדור המנגינה אל עמקי נשמתך, ואתה את עיניך עצמת ובהוך ההיכל אתה יושב, וההיכל עטוף שחורים, וצללי לילה מלאי־סוד מרחפים במלא חללו הגבוה, והנרות בטרם יכבו מהבהבים וזעים — בתשעה באב — אז תחזה מדבר שממה, עמודים נהצים נשקפים אליך באין נחם, וחרבות ציון — תלי ציה עוטי שיבה, וזעוך יאוש־פרא להתנפל על החרבות הקרות, לבכות ולקונן.

מהבהבים חרדים הנרות בהיכל. בחלון הפתוח פורצת לרגעים כנף־רוח מהירה. נטפי שעוה יורדים על התיבה, יורדים ונקפאים בשוין־קהה־ענותני. צללים מורים על הקירות יזועו. מלפני התיבה נשאים מזמורי האבל, וכולם קול אחד להמה, וכגלגלי העגלה הכבדים, החורקים חריקת מחזורם המדודה, מתגלגלים ושורטים בנשמה. ושכנך היושב לשמאלך תולה בשלהבת את עיניו באין בהן זיק־נחם מעודד: זה הוא הערב לשנת החמשים הוא יושב באבלו וכואב כאבו האלם. כה ישב במקומו גם אביו גם זקנו, כה ישבו אבות אבותיהם גם המה למאות השנים הרבות — שדרה ארוכה, ארוכה, מביטה בעיניה הקמות אל תוך השלהבת המהבהבת, ודמעות צורבות נופלות על העמוד השחור — דמעה אחרי דמעה.

* *
*

„על נהרות בבל ישבנו גם בכינו". נהרות בבל אים? בכל, במקום עם רצוץ מתנה לחופשו. באפריקה, בפרס, באמריקה, ברומניה. מימי בבל בבל, במקום בני ישראל נפוצים.

* *
*

נהרות בבל בלי הרף הם שוקקים, הומים נגרים ועוברים. והדמעות נבלעות בנבכי משברים ואובדות ונפוצות לימים רחוקים. והכנורות הם תלוים עדנה על ערבי־היגון, אך נתקו עליהם מיתרים. החלודה אכלתם והאבל האלם. ורק בחצות סערות־חיים זועפות את צמרות הערבים — ירעדו עוד צלילים יתומים יגעים ונחרים.

* *
*

זה מקרוב עבר ההלך על יד חורבות־השיבה, על יד עמודי ההרס, וחדשה נפלאה הוריד אל אחיו. מתחת לסלעי־הקדומים תנועה לא־היתה תנוע. כמו רטט של חיים הרעיד עמודי ההרס. ככה ירעדו רגבי האדמה הקרים כגעת בהם בראשונה נשיקת שמש האביב.

רגשות־חיים, ניחוחי חלומות אביב. צומחת חמימות ופורצת. צומחת ועוד מעט ותתפרץ בהוד הדר פרחים נחפים בצבאות שעשועי־צבעיהם. רועדת ופורצת בין רגבי־השיבה, ומעירהם ומניעתם, ועמודי ההרס ננערים על פני האדמה המקיצה לתחיה.

וערבי־האבל? הם טובעים כזרי הפרחים, העוטים זהרי הצבעים ומשתרגים מסביב לגזע ולעפיו במלא הוד תפארתם. הכנורות לבשו נימי מועד, משתפכים צלילי רנה זכה, שירה נפלאות, הללוית־הויה.

תרגם
א. ס.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

נסיגה־לאחור אצל היהודים. — החכם־בשי ושאלת בתי־הספר. — שיחה עם החכם בשי. — נאום חדש של ריזה טבפיק, ע"ד „הגיר האדום". —

במחנה היהודים שבתורקיה מרגישים הננו בימים האחרונים כעין נסיגה לאומית. השאלה הלאומית שהתעוררה בימים האחרונים בתורקיה ביתר עוז ותהי לשאלת־היום הבוערת של תורקיה היותר חדשה פעלה פעולה הפוכה על „הספרדים הגאים" שלנו, שאותם היינו מעמידים בעת האחרונה בתור משל של יהודים לאומיים ע"פ טבעם והלך־רוחם.

אות הוא שתהום נוראה רובצת בינינו, ולמרות כל נסיונותינו לנתח את רוחם הזרה לרוחנו העלינו חרס בידינו — und wir sind so klug wie zufor

אותה התנועה שגרמה לתסיסה לאומית חזקה ולדרישות לאומיות מוגדשות אצל היונים והארמנים השחה את קומתם הזקופה של אחינו הספרדים.

וישח היהודי הספרדי, וישפל העברי התורקי, ותחת ההליכה הישרה, ראש מורם ונשא, עינים שושר תבטנה — זחילה, התרפסות ורמישה על גבי הקרקע.

לא ראינו את ראשיתה של הנטיה הזאת כלפי הכוץ והקרקע, לא הרגשנו את התפתחותה של „התנועה" הזאת ואיננו יודעים הארוכים יהיו ימיה כימי הגלות או ספורים המה כימי מחלה עוברת.

הופעה כזו נראתה בחיי היהודים שבתורקיה, וחטא יהיה מצד כותבי הרשימות אם לא יראו עליה.

ואת חובתי הנני ממלא.

וסבת מחלת־הזחילה — הפחד; היראה מפני „מה יאמרו". הרגשתם הלאומית והשובינית של אדוני הארץ התחדדה עד מאד בימים האחרונים, ודוקא להכעיס הרבו לטפל בעתונות התורקית בימים האחרונים בשאלה היהודית: ידברו ע"ד הציונות ועוד דברים נוראים.

ויחרדו המושקה'ס שבין הפריסקו'ם והדלמדיגוס ויחלו להטיף להתבוללות גמורה עם... התורקים. היש במי להתבולל? התפצים התורקים בהתבוללות? איך יתבוללו עם התורקים, וספרות תורקית, תרבות תורקית, אין?

אלו הן שאלות צדדיות. העיקר — „להתבולל", זוהי „רפואה בדוקה" שבה השתמשו כבר „בני דתנו" בארצות אחרות, והסגולה הזאת הועילה, פחות או יותר, למראית־עין.

וראש העתונאים ומדברנא דאומתא, עורך ה„טימפו", צנור ההשפעה של המיג'ליש הלאומי, פותח בשורה של מאמרים „על אדות ירידת היהדות בתורקיה", ואחרי הקדמה מליצית ודברים כתובים בטעם הוא בא במאמרו הראשון להחלטה המפתיעה, כי הנהגת השפה התורקית בתור שפה רשמית ושפת־המכתבים ב„בתי־הקהל" שבעדות היהודיות תסתום את כל הבדקים...

כי בין ראשי העדות ישנם יותר יודעי־עברית — למרות מעוט ידיעת העברית בין היהודים הספרדים — מיודעי תורקית, לזה אין העורך הנכבד שם לב, אין הוא שם לם גם לזה, שהתורקים אינם דורשים — ואינם יכולים לדרוש דבר כזה משכניהם היהודים — שיכניסו את השפה הזאת בבתי־הקהל היהודים. אין העורך הנכבד שם לב גם לזה שישנם צרכים אחרים, הדוחקים הרבה יותר את השעה, מאשר הרצת מכתבים רשמיים בין העדות היהודיות בתורקיה: היש קהלה מסודרה, בכלל, בתורקיה? הישנם לקהלה הלא־מסודרה שבתורקיה המוסדות היותר הכרחיים, היותר אלמנטריים? הלא גם בבירה, למרות ה„עושר" באנשים ובעסקנים צבוריים, עוד לא נסדרו ההוצאות וההכנסות, והקופה ריקה כמו שהיתה בימי משה הלוי; ובכלל שמענו עד עתה רק הבטחות יפות ותכניות־עבודה פחות או יותר מענינות — ועבודה עוד טרם זכינו לראות, והתהו־ובהו שורר בכל... והנה בא הלז ובאמרת־הקסם שלו „חליפות־מכתבים בין הקהלות בשפה התורקית" רוצה לתרץ את כל הקושיות והאבעיות ולרפא את כל המחלות.

ואמצעי מיוחד במינו ישנו לאותו העורך הנכבד. יודע הוא להמתיק את „רפואותיו"; וכמעט תמיד אחרי מאמר כזה ברוח ההתבוללות היותר טהורה הוא מדפיס דברים אחדים נלהבים „ע"ד השרידה היחידה", שהוא אוהב באמת ובתם־לב, ובסופם שיר מאת יל"ג כעין „הקיצה, עמי!" ובזה הוא חושב לאחה את הקרעים שבנפש...

התמימות הקדושה!

כזה עשה גם אחרי המאמר הנזכר. ועומד הנך ותמה על קדמוניותם

של מתבוללי תורקיה. ויותר שהנך מתבונן אל ה„מתבוללים" האלה—יותר הנך מכיר בהם טפוס שהיה ידוע לך משכבר הימים ושנשכח... אה, כן, זה היה „המשכיל", ה„אפיקורוס" שלנו, שראה בלמוד הדקדוק הרוסי או הגרמני את גזר־היצירה, תכלית־הכל ופתרון כל השאלות.

ואם ה„מתבוללים" החדשים של מאת העשרים לא למדו מאומה—לא שכחו מאומה. רוח מנדלסון—או יותר נכון הרוח הרעה של יורשיו—מרחפת על פני המשכילים היהודים בתורקיה, והם חולמים ע"ד תקונים בדת, תרגום התפלות והתלמוד בשפת הארץ (היש שפת ארץ בתורקיה).

וסח לי יהודי צעיר לאומי ממכירי, שבקר באחד הימים בלוית מיניסטר, את אחד מראשי הקהלה. והאיש ידוע ב„מודרניותו", והלאומים מקרב היהודים התענגו על לאומיותו. והחלה שיחה בין המיניסטר ואותו נכבד הקהלה ע"ד תקונים בחייהם התרבותיים של היהודים, ויאמר הנכבד, שהתקונים שהוא חושב להנהיג בראשונה המה תרגום התלמוד (sic!), התנ"ך והתפלות בתורקית, כדי להפיץ ידיעת שפה זו בין היהודים.

התקונים האלה מצאו חן בעיני המיניסטר, ויביע את שמחתו על הנתינות הנאמנה של היהודים.

כך עושים עתה טובי יהודי תורקיה „פוליטיקה".

וההמון הגדול, שכשמו מדברים ועושים הפרנסים מהטפוס הישן ושרים את ה„מה יפית", ההמון טובע בים של נוולות חומרית ובערות רוחנית. לא בתי־הספר של ה„אליאנס" ולא תרגום תפלות אחרות בתורקית, שפה אי־מובנה לרוב מנינם ובנינם של היהודים פה—יחזקו בקרבם את ההכרה הלאומית והאנושית (ע"ד תרגום התלמוד וכתבי הקדש אין מה לדבר עתה: אין מתרגמים, ומלאכת תרגום ספרים כאלה מלאכה קשה היא אפילו למומחים תורקים שעדיין לא נולדו).

ידועים הדרכים והאמצעים שבהם אפשר היה להרים את מצבם הרוחני של המונינו בתורקיה; אבל לא פה המקום לדבר ע"ד זה. צריכים אנו לדעת ש„ברוחניותנו" לבד נשיג פה אך מעט. נחוצה רשת של בתי־ספר לאומיים, של עתונים טובים ונחוצים עסקנים בעלי השפעה, והעיקר—נחוצים אמצעים חומריים: בסף, כסף וכסף.

בסוף אעיר כי הנסיגה־לאחור של היהודים פה הנה גם הריקולה של הנסיגה לאחור שם, בפריז, בחלונות ה„אליאנס"; ואין ספק כי אחת מסבותיה הנה המריבה שפרצה זה לא כבר בין ה„הילפס־פיראיין" ו„האליאנס" בדבר החנוך הלאומי במזרח, או בלשון יותר פשוטה—הנהגת הלמוד העברי בבהי"ס שבמזרח.

זה מראה לנו, כי השפעת ה„אליאנס" גדולה פה עד מאד, ואם רוצים אנו בתקון היהדות פה עלינו להתחיל בהריסת מבצרי־ההתבוללות של ה„אליאנס", ואת זה לא נשיג ע"י פולמוס בעתונים וגם לא ע"י אספות־עם בפריז ובברלין, אלא ע"י יסוד בתי־ספר טובים למתחילים פה, שבהן נלמד את שתי השפות עברית ותורקית.

* * *

בשבוע שעבר הודיע אחד העתונים המקומיים, כי החכם־בשי בקר את הפטריארך הארמני וישוחחו ע"ד התיחסות היהודים לשאלת בתי־הספר. לפי דברי העתון ההוא, אמר החכם־בשי: „ההצעה החדשה של הממשלה בנוגע לבתי־הספר איננה נוגעת לבתי־הספר של היהודים, אחרי שהדור החדש מבקר את בתי־החנוך הפרנציים. ובנוגע לבתי־הספר של היהודים, אלה הם בתי־חנוך שנוסדו רק בשביל רבנים, והנם אך־ורק דתיים.

השיחה בין החכם־בשי והפטריארך—ספרו לי—היתה... בעברית, כי הפטריארך, כרוב הכהנים המשכילים של הארמנים, יודע עברית.

הדברים שהעתון הנזכר יחס להחכם־בשי „הדור החדש מבקר בתי־חנוך פרנציים" (של ה„אליאנס" או של האחים הישועיים?) וההגדרה של בתי־הספר היהודים „שנוסדו רק בשביל רבנים ושהנם אך ורק דתיים" היו תמוהים בעיני, ביחוד אחרי שאותו החכם־בשי אמר לי במעמד עתונאים אחרים יומים אחרי עלותו על „כסא חכם־בשי דברים לגמרי אחרים ע"ד התקונים שהוא אומר לעשות בבתי־הספר היהודים ושפרסמתי בזמנם ב„העולם" (עיין „העולם" ש"ז, גליון ד', „החכם־בשי ע"ד תכנית עבודתו).

ואלך אל החכם־בשי לברר את ספקותי. כשתי שעות דברנו ע"ד השאלה הזאת. לצערי נוכחתי שגם במחשבותיו היפות של החכם־בשי באה נסיגה לאחור. הוא נוטה עתה להתורקית הרבה יותר מאשר לעברית—פה רואה כותב הטורים חובה לעצמו להעיר שלא הוא ולא יתר חבריו הלאומיים אינם מתנגדים ללמוד השפה התורקית בבתי־הספר היהודיים. להפך, עד עתה זלזלו עד מאד בלמוד השפה הזאת, ועכשיו הגיעה השעה לתקן את המעוות. אבל מכאן עד — תורקית בתור שפת דבור ולמוד בבתי־הספר למתחילים—הדרך רחוקה. אבל, למרות הפרוד בדעות, צריך אני להעיר כי „אין השד כה נורא" כמו שתארו העתון הנזכר.

ואלה דברי החכם־בשי ע"ד שיחתו עם הפטריארך הארמני:

„העתון שיחס לי את הדברים המוזרים ע"ד התיחסותם של היהודים לשאלת בתי־הספר מסורסים המה. לא דברתי כדברים האלה ע"ד בתי־הספר ליהודים ולא ע"ד לשון־הלמוד, אמנם דברנו ע"ד שאלת־השפות מנקודת־ראות שפת־הלמוד בבתי־הספר, ואומר לפטריארך, כי היהודים אינם יכולים להתיחס לשאלה זו כמו שמתיחסים לה היונים והארמנים. לאחרונים יש שפה לאומית שהמה מדברים בה זה שנות מאות; וליהודים אין שפה „לאומית" כזו. מדברים היהודים בתורקיה ספרדית, ערבית ויונית, ואת השפות האלו איננו יכולים להכיר לשפתנו הלאומית. אמנם בין יהודי ארץ־ישראל החלו להכיר בעברית בתור לשון־אם ולשון „לאומית", אבל בתורקיה אין מצב הדברים כך. חסרה לנו לשון אחת ומאחדת. ילדינו למדו עד עתה בבתי־הספר בפרנצית, גרמנית ואיטלקית. בנוגע לשפה שבה נבחר בעתיד בבתי־הספר שלנו לא דברתי כלל את הפטריארך. אבל יכול אני להגיד את דעתי הפרטית בדבר זה, וזוהי—חושב אני—גם דעת רוב יהודי תורקיה. השתדל נשתדל להכנים בבתי התלמוד־תורה ובבתי־הספר של העדה—טפוס בתי־ספר, העתיד להברא—את למוד שפת־עבר באופן רציונלי וחדש. למד נלמדה בתור שפה חיה ולא רק בתור שפת־תרגום להבנת התפלות. ועוד יותר, בעברית נשתדל ללמד גם למודים שיש להם נגיעה לידיעת היהדות, כמו: דברי ימי היהודים, למוד־הדת.

בנוגע לבתי־הספר למתחילים, הנה החלט ליסד בית־ספר למורים, להכין מורי עברית, שידעו את השפה, את הלכות ההוראה החדשים ושיוכלו ללמד עברית־בעברית. עד עתה סבלו כל בתי־הספר מחוסר־מורים עברים, אצלנו זו לבשו עד עתה חכמים זקנים, שידיעתם לא היתה גדולה לא בעברית ולא בהלכות־ההוראה. בית־ספר למורים זה יהיה בקושטא. אין אני יכול לפרט יותר את הלכות הבית הזה כי אין זו אלא תכנית, אבל הנני מבטיח להשתדל שיוציאוה לפועל.

ואם יהיה לנו מחנה מורים עברים טובים, אזי נוכל קוות כי השפה העברית תכה פה שרשים, והלמוד בה יביא תוצאות טובות. במקום זה אינני יכול להגיד מאומה בדבר עתידן של יתר השפות הנהוגות בבתי־הספר שלנו עתה. אפשר מאד כי ההכרח יאלצנו להנהיג למודים אחדים בתורקית. רוב היהודים דורש עתה את זה, מפני שבתי־הספר העליונים של הממשלה מקבלים אך תלמידים כאלה היודעים את שפת־המדינה על בוריה".

— ירשה נא כבודו לשאלו היש אמת בשמועות שמפיצים בהזכרת שמו, כי יכירו את התורקית בתור שפה רשמית ובה יריצו מכתבים בין העדות?

— לא ולא! יראה־נא אדוני — והחכם־בשי מראה לי גל מכתבים — כל המכתבים שנשלחו אלי מהרבנים ומהעדות נכתבים בעברית, בעברית טובה או גרועה, אבל בעברית; כל השמועות שמפיצים בשמי ע"ד הרחקת העברית מהמיג'ליש אינן אמתיות: אלו הן דעות של אנשים פרטיים אחרים והם אחראים על זה; יראה־נא כבודו, במיג'ליש קבענו אפילו משרה מיוחדה לסופר עברי.

הלא הוא אשר אמרתי „אין השד כה נורא" כמו שתארו העתון הנזכר. אבל בטח יוכחו גם הקוראים, הזוכרים את דברי החכם־בשי, שהבאתי בגליון ד' של „העולם", כי עתה זהיר החכם־בשי הרבה יותר בדבריו בנוגע לעברית.

ובנוגע לבית־הספר למורי־עברית—ומדברי הרב הבינותי, כי הצעה זו נולדה במחות ה„אליאנס", אולי בשביל להתחרות ב„סמינר" הירושלמי של ה„הילפס־פיראיין" - אם אך תצא הצעה זו לפועל, — הרי היא המחשבה היותר מוצלחה שנולדה במחות אנשי ה„אליאנס" בחצי־היובל האחרון, ועתידה היא להיות לברכה רבה ליהודי תורקיה.

* * *

מאיזאמיר כותב לי אחד מחברינו בדעה:

בשבוע שעבר היה לנו יום חג. את עירנו בקרה אורחת הנכבדים ההולכת לבקר את לונדון ופריס, וביניהם מיודעינו מצליח־אפנדי, והד"ר ריזה טבפיק־ביי. האחרון השתמש בשעות האחדות שבלה בקרבנו לשאת לפנינו נאום יפה ע"ד הציונות,

בבנין ה„תלמוד תורה" החדש, שהיה מקושט יפה, התאסף המון גדול שעלה לשלשת אלפים איש. בשעה העשירית בבקר היתה החגיגה היפה הזאת. כאשר נכנס חביב ההמון, ריזה טבפיק ביי, בלוית שני הצירים היהודים, רעדו קירות האולם הרחב ממחיאות־הכפים ומקריאות־השמחה. ראש העדה, שלום מזרחי, אומר בשם העדה, לאורחים הנעלים „ברוכים אתם בבאכם!" ונבחר סמירנה, מצליח הצעיר, מציג לפני הקהל את חברו החביב, ד"ר ריזה טבפיק.

ואז מתחיל התורקי הצעיר, ריזה טבפיק, את נאומו בשפה הישפניולית צחה מתובלת במלים עבריות. בדבריו הראשונים הוא כובש את הקהל, שבלבות פעמים הוא בולע כל מלה ומלה. רבים לא רצו, לא יכלו להאמין, כי תורקי מחמדי מדבר אליהם; כה נקי הוא מבטאו וכ"כ יהדות שפוכה על פניו.

אחרי הביעו את תודתו לאספה בשביל קבלת־הפנים הנהדרת הוא אומר: מאושר אני לחבירכם. אהבתיכם עוד טרם ראותי אותכם, כי אוהב הנני את עמכם אהבה נצחת ולעולם לא אשכח את ימי ילדותי היפים, שבליתי באחד מבתי־הספר שלכם וכו'.

ואז עבר לדבר על הציונות. . . .

הציונות ימיה כימי צרות היהודים, מאז אבדו לעמכם חופשתו ועמידתו ברשות עצמו הוא שואף לשוב לארץ־האבות שלו. יותר שהדריכוהו מנוחה העמים שישב בקרבם, יותר שהציקו והעיקו לו יותר התחזקו געגועיו לארץ־עברו. זכר הארץ ההיא לא סר מעינו אף לרגע „אם אשכחך ירושלים—תשכח ימיני!" נשבע, וכו'...

...הנני ציוני, אבל ציוני לפי טעמי ורוחי. ורוצה הייתי, שכל היהודים בתורקיה יהיו ציונים כמוני. תעודת הציונות, לפי דעתי היא, להכשיר את התנאים הנחוצים בשביל להרים את מצבם החברותי והמדיני של ההמונים הרחוקים מתוך היהודים, שלצערנו אין להם האפשרות להנות מזכויות אדם, למרות הקדמה והתרבות עוד ישנם כיום מיליונים של יהודים הנלחצים והנאנקים כמעט בכל הארצות, מלבד יוצאות מהכלל שביניהן נוכל למנות לשמחתנו גם את תורקיה, בשביל יהדותם. אחד האמצעים שבהם אפשר יהיה להרים את מצבם החברותי והמוסרי של ההמונים האלה הוא לתת להם קרקע, בסיס תחת רגליהם. והייתי רוצה שקרקע זו תהי בתורקיה: א') יען כי יש לנו הרבה ארצות בלתי־מעובדות, אבל פוריות למדי. ב') יען כי בטוח אני שהיהודים אוהבים ארץ יפה זו. ג) יען כי מעולם לא סבלו היהודים מהתורקים, והיום נפגשם באותה החבה של אתמול ואולי גם בחבה יותר גדולה מאשר אתמול. וד) יען כי אינם טפשים בשביל „לשחק בפוליטיקה" והמה יכולים להיות לעזר לחזוק המצב הכספי של תורקיה.

תורקיה הנה הארץ היותר מכשרה לישוב היהודים, ובטוח אני כי ממשלתנו לא תשים שום מכשולים לפני ההגרה היהודית, אבל אם הציונות תהי ליהודים רק למקור שירה ורגשות חושש הנני כי תנועה זו תהי להותם, כי אז יגרמו גם בתורקיה „לשאלה היהודית" שתביא לתוצאות מהופכות".

ברעם של מחיאות כפים הודתה האספה הענקית לנואם, והאדון כהן, חבר האגודה הציונית שבאיזמיר, הודה בשם כולם לנואם בעד דבריו היפים, ויקרא את תקנות האגודה „אהבת ציון" שבסמירנה, המתאימות לעצות הנואם. ציוני תורקיה אמר, רוצים רק לתת האפשרות ליהודים הצריכים להגר לתורקיה לבא הנה ולהתישב לתועלתה של תורקיה ולתועלתם הם. גם הציונים התורקים, סים הנואם, המה ראשית כל עותומנים נאמנים לארצם, שבשבילה יקריבו את חייהם ומאודם.

דבריו האחרונים של הנואם הביאו את האספה לידי התרגשות קצונית. מכל עבר צעקו „תחי תורקיה החפשית!", והרגע ההוא הזכיר בהרבה את היום הראשון של נתינת הקונסטיטוציה בתורקיה.

מענין הדבר, שעתונון היספניולי של איזמיר, בהביאו דו"ח מהאספה הזאת ערבב את „דעותיו" הוא בדעות ריזה טבפיק, הדו"ח בעתון ההוא יכל לעשות על קוראיו רשם מהופך, כאלו דבר ריזה טבפיק נגד הציונות.

כך נלחמים בנו מתנגדינו! א. ח—י.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

הבחירות אל הפרלמנט במחוז הל"ד נגמרו כבר, ונבחר, כמו שאפשר היה לראות מראש, הקנדידט של ה„רדה נרודובה", האנטישמי ביסירצקי.

תוצאת הבחירות הללו לא הביאה לנו שום הפתעה, ביחוד מעת שראינו ונוכחנו, שאין בין נציב־המדינה הקודם, הגסיך פוטוצקי, שהומת ע"י הסטודנט הרותיני, ובין זה של עכשיו, בובז'ינסקי, ולא כלום. נתחלפו רק האנשים, אך לא נתחלפה השיטה אף במשהו: אותן הרדיפות ביהודים, אותן העקות והלחיצות, אותם האיומים והיסורים הנוראים, ממש כמו בעת פוטוצקי, בעל ה„יד החזקה". לא נמנעו גם מלאיים בפוגרומים, כמו לפני שנתים.

ולשבח היהודים הבוחרים צריך לציין את העובדה המשמחת, שכמעט כולם (מסופקני אם היו 5% יוצאים מן הכלל) לא שמו את לבם אל הסכנה הכרוכה בשבילם בעקב השארם נאמנים לעמם, בבחרם בהציוני ד"ר ציפר.

בין היוצאים מן הכלל, שיצאו בריש־גלי נגד הקנדידטורה של הד"ר ציפר, נמנים בשורה הראשונה, כמובן, ראשי הקהלות, אלו האנשים, שהגיעו לידי ממשלתם רק בתוקף ובזכות זה שצרו לישראל...

והואיל שפה הוא מקור הרע, הטיב הועד הציוני המרכזי לעשות בהפנותו כעת את תשומת־לבם של היהודים בגליציה לצד זה ובהעירו ע"י כרוז, שפרסם בעתונות מיד אחרי הבחירות, לצאת למלחמה על האויבים מבפנים ו„לכבוש את הקהלות". אלא שכדאי להעיר את הועד־המרכזי, שלכרוזים יש רק אז איזה ערך כוחשי, כשאחריהם באה הפעולה, המכונת אל המטרה..

לא חסרו במלחמת־הבחירות זו גם פרטים מגוחכים, שאחד מהם כדאי לציין בזה: האדמו"ר מבעלז, זה העבד הכפות של ה„רדה נרודובה", פרסם קו"ק אל היהודים זבו העיר ש„הננו יהודים נאמנים לד' ולקיר"ה. אך לפני הממשלה יר"ה חלילה לנו להתנהג ביהודית ביותר, נירא את ד' ומלך, נעשה כאשר נצטוינו ע"י שליחי המלך (?) יר"ה, אשר תחת כנפיו אנו חוסים ועם שונים אל „תתערב", כלומר: בחרו בהאנטישמי ולא בהיהודי. הקו"ק הזה נתפרסם בהרבה אכזמפלרים, שנשלחו לכל הערים שבמחוז־הבחירה להדביקם. כמובן סרבו היהודים להדביק אותם ונאלצו למסור את דבר ההדבקה לשוטר נוצרי, והוא מצדו הוסיף בראשם אות הצלב, למען לא יהפוך אותם בעת ההדבקה, והדביקם בכל המקומות הגלויים, וכתוכם על שערי בתי־התפלה לנוצרים. וכה זכינו לראות את הקו"ק של הצדיק מבעלז, עם צורת צלב בראשו דבוק על שער ביה"ת לנוצרים, המזהיר אותנו „לבלי התנהג ביהודית ביותר".

וצחוק המקרה הוא, שדוקא בעת שהד"ר אשכנזי עושה בונים ומכרכר כרכורים בשם הלאומיות הפולנית ולטובתה, דוקא בעת שהוא נוסע ומקהיל קהלות לטובת הקנדידט של ה„רדה נרודובה"—דנה אותו העתונות הפולנית, ביחוד האורגן של ה„נרודובה־דמוקרטים", ברותחין, על ההינו לעמוד על הבחירה בתור הסגן השלישי של נשיא עיר לבוב. המשרה הזאת—טוענים הם—היתה מאז ביד הנוצרים—פה מדגישים כבר את המומינט הדתי, מפני שלענין הלאומיות חושב א"ע הד"ר אשכנזי לפולני—ואיך זה מעיז יהודי לבא בדרישה, שתנתן לו?—

ומה עושה הד"ר אשכנזי? הוא הולך ומוסר מודעה שגם בנוגע להדת אין כל מניעה מצדו, משום שאיננו יהודי ע"פ דתו, כ"א „בן־בלי־דת"! איך שיהיה, והדבר הזה הוא אופי ומענין כאחד. נכונים הם האדונים הללו לכל התורים שבעולם, ובלבד שתצא להם מזה תיעלת פרטית. כדאי רק לדעת, איזו שייכות יש לה עדיין לבריה כזו ולהיהדות; בריה, שע"פ לאומיותה הנה — פולנית, וע"פ דתה — לא כלום... הפולנים יאמרו בודאי גם להבא יהודי הנהו, ומדוע תשא היהדות חרפתו?..

בעת שנתבונן למעשי מתבוללינו דהאידנא ותעלוליהם, עלינו להתיחס ביראת־כבוד אל דור המתבוללים העבר, אל אנשים כגולדמן, רפפורט וכו', איך שנתיחס אל דעותיהם ומעשיהם של אלו, עלינו להודות, שהם היו אנשים ישרים—ולוא גם תמימים!—והתבוללותם היתה להם למשא־נפש. כ"ז יכולים ליחס גם להד"ר פרוכטמן, ציר־יהודי־עיר סטרי בהלנדטג הגליציי במשך עשרים שנה ויותר, שמת בשבוע העבר בשנת הע"ד לימי חייו. המנוח היה אולי השריד האחרון לדור המתבוללים העבר...

ולמרות שעבד המנוח את האדונים הפולנים בלב ונפש משך הרבה שנים, בכ"ז אינן מורידים אלו האחרונים אחריו דמעות, אדרבא: משתמשים הם הפולנים בהזדמנות זו לגזול גם את המנדט היהודי הזה ולהקטין עי"ז את רכוש היהודים, הקטן גם בלאו־הכי. מיד אחרי סתימת־הגולל חשו להודיע שהמיניסטר דולמבא יעמוד על הבחירה במקום הד"ר פרוכטמן.

זו היא מצבת־הזכרון מצד הפולנים וזו היא תודתם להד"ר פרוכטמן ולהעם היהודי. ואחרי כל אלה עוד ישנם כאלו האומרים, שהפולנים כפוי־טובה המה בנוגע להיהודים!..

ולא רק את המנדטים בלבד גוזלים מאתנו פה בגליציה, אלא אף את בנותינו. על מקרי־גולת בנות ישראל מבית הוריהן למען הביא אותן אח"כ לחיק הדת הקטולית, חזיון הנפרץ מאד בגליציה, נתוספו בימים האחרונים עוד שנים, אחד בכפר בורקה אצל טרנופול והשני בכפר הלהו'ש, מחוז פורהיץ. כדבר שניהם משתדל, ע"פ בקשת ההורים, נבחר ה־ייכסרט ד"ר גבל, להשיב את הבנות הנגזלות, הנמצאות בבית־הנזירות בלבוב, להוריהן.

כמה אפשר לקוות מההשתדלויות הללו אצל פקידי־השלטון ומדרישת־משפט בנידון זה, הראונו כבר המקרים הקודמים. לשוא כל ההתאמצות מצד מי שיהיה. פה אינן מועילות גם האינטרפלציות בהפרלמנט, שהכנים ככר הד"ר שטרויכר. דברי המיניסטר פיענטק, שנאמרו עוד בשנת 1900 בעת מקרה אראטן, ש„לפני חומות בתי־הנזירות פוסקת תקיפ־ת־השלטון", יכולים להשנית עוד היום. לע"ע כל מה שבולעים בתי־הנזירות אינם פולטים.

להביא שנוי לטובה בענין זה יש רק דרך אחת: עבודה בפנים. חנוך־הבנות נמצא אצלינו, כידוע, במדרגה מאד נמוכה. ולכן אין כל פלא, אם נמצאות אצלנו „נדחות" הרבה. פה צריך קודם כל לשנות את החנוך בעיקרו ולהפיח בלב בנותינו, ביחוד בלב אלו שבעירות הקטנות והכפרים, את ההכרה הלאומית. החוב הזה מונח בשורה הראשונה על החברות־הציוניות לנשים, הן תוכלנה להועיל הרבה במקצוע זה, לוא רק תחפוצנה. על הועד המרכזי מוטל החוב של האינציאטיבה בנידון זה.

בראשון ליולי נפתח בלבוב הבנק הציוני בשם „קרדיט אוניון". אפשר לכל איש להתיחס אל עבודת־ההזה בגולה מצד הציונים בחיוב או בשלילה, אך בנוגע להמוסד הכספי הזה עליו להודות, שמעשה־רב הוא מצדם. הסוחרים־הקטנים ובעלי המלאכה היהודיים בגליציה, שהם הם הרוב המכריע של היהודים בארץ, צפויים בכל עת ורגע להרס ואבדן. מצבם הכלכלי הרופף מצריך אותם לעתים תכופות, לקבל הלואות כסף. והם, שאין להם דריסת־הרגל בהבנקים הגדולים, נופלים בהכרח לידי מלוה ברבית, הפושט את עורם והמביאם במשך זמן קצר עד ככר־לחם. והציונים, בחפצם להרים את המצב הכלכלי של של היהודים בגליציה, יסדו את הבנק הנ"ל, שע"י יוכלו בנקל במשך הזמן להיות לבעלי־השפעה גם במובן הפוליטי והחברתי. מובן, שבענין זה נצרכים אנחנו לזהירות יתרה, כי גדול הכח המושך של הכסף, מה שיכול להפחיד אותנו, לבל יבואו, זרים בנחלתנו, לבלע את מעשינו...

אל פתיחת הבנק באו חברי הדיריקטוריום, חברי הועד־המפקח, באי־כחו של הועד־המרכזי הציוני והרבה ציונים מלבוב ומערי השדה. הרבה ציונים הריצו את ברכותיהם ע"י מכתבים ותלגרמות.

הד"ר ליאון רייך, מי שהיה העורך של השבועון הציוני הרשמי „ווסכור" השוהה עכשיו בפריז, מוציא לאור בקרוב „אלמנך" בשפה הפולנית, כעין ה־,,Rocznik Zydowski" שי"ל בלבוב משך שנים אחדות בעריכתו של נבחר הרייכסרט שטנד. בה„אלמנך" יבואו מאמרים ודברים ספרותיים מאת המצוינים שבסופרים היהודיים. את השתתפותם הבטיחו ככר הד"ר נורדוי, פיליכובסקי, הד"ר אהרנפרייז ועוד.

לרגלי המשטר החדש בתורקיה נתרבה, כמובן, החפץ גם בלב הרבה מציוני גליציה לצאת ארצה ישראל. אלא בעוד שהיוצאים שעד הנה היו כמעט כולם צעירים, שלא שפעת־האמצעים החמריים וגם לא התקוה המיוסדת ששם יוכלו ליסד להם מעמד בחיים, הביאום לידי היציאה, כ"א האידיאליות המרובה שלהם,—הרינו פוגשים עכשיו ביוצאים מסוג אחר. זה עתה מתכוננת שיירה גדולה, כבעלת חמשים נפש, לצאת לארץ־ישראל, וליסד שם קולוניה שלמה. המסדר של הדבר, שהוא הוא גם הוגה הרעיון, הוא חברנו ליב בלעך מסטניסלוי, בעצמו איש אמיד, שנכון למכור את נכסיו פה ולצאת שמה. הנ"ל עם עוד חבר לדעה מסטניסלוי תירו לפני הפסח העבר את הארץ ושהו שם כירת ימים. עתה הם מפרסמים בעתונים את החלטתם לצאת א"י וליסד שם קולוניה, ומראים ככר על כברת ארץ, אצל מסלת הברזל, מהלך שעה וחצי מיפו וכמו"כ מירושלים, המכילה לערך 5500 דונם. כפי שמודיעים הלאה נתחברו להם ככר אנשים, שהונם עולה לארבעים אלף כתרים לכל אחד, אלא שגם אלו שיש להם 10,000—8 כתרים יכולים להשתתף בדבר. כפי שנודע לי הביעה גם יק"א, שאליה פנו בנידון זה, את חפצה, לתת להם קרקע בתשלומין לשיעורים אלא מפני שהמהגרים הללו שמו כבר את לבם להאחוזה שצינתי לעיל, שאינה שייכת כלל להיק"א, מקוים הם, להשיג ממנה הלואת כסף בתנאים נוחים. בכל אופן כדאי לציין, שיק"א מתיחסת אל הדבר ברצינות ובשימת־לב הדרושה שלא כמנהגה מאז, מה שמוכיח על שנוי־היחס מצד יק"א להתישבות בפלשתינה,

מאיר העניש.

הַוְּעִידָה הַשְּׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שֶׁל הַפֵידֵירַצְיָה הַצִּיוֹנִית בְּאַמֶרִיקָה.

(סוף)

הישיבה הראשונה של המועצה היתה ביום הראשון לפני הצהרים. נקרא מכתבו של נשיא ההנהגה ד. וואלפסון. אח"כ נקראו מכתביהם של הפרופ. ווארבורג ואוסישקין, המוכיחים את נחיצות יסוד בנק קרקעי בא"י.

הועדים השונים נתנו דו"ח פעולותיהם. הדוה"ח של הועד לטובת הקולוניאל־בנק העברי והק"ק לישראל נתבקרו מאת הצירים בבקרת קשה וסוערת מאד. האשימו את היעד, כי לא עשה את עבודתו כפי חפץ הצירים. אח"כ הוכנסה ריזולוציה, המביעה את צערה של הועידה, כי מפני עבודתו הבלתי־מספקת של הועד לטובת הקל"ב לא עשה כל פרי. ביחוד האשימו את הועד בזה, שלא השתדל להוציא אל הפועל יסוד סניף להקל"ב בניו־יורק, כנגד זה טענו, כי הדבר הזה לא יצא אל הפועל רק מפני חוקי המדינה, שאינם מתירים לבנק, שיהיה סגור בימי השבתות. לפיכך נדחתה הריזולוציה הזאת, והובע הרעיון, כי מעתה אין ליסד שום מוסד בלתי אם רק בפלשתינה. הצעת אחד החברים למהר בפתיחת סניף להקל"ב בניו־יורק נדחתה.

אחרי כן נתעוררו ויכוחים בדבר הדוה"ח של הועד להקה"ק. במשך הזמן שמיום 1 יוני 1908 עד 31 מאי שנת 1909 נאספו הסכומים הללו:

בעד מרקאות הקה"ק	2,803,72	דולאר.
מקופסאות הק"ק	1,257,44	„
רשימות בספר הזהב	1,715 ,01	„
ע"י נדבות	1,650,98	„
ס"ה	7,427,15	

בישיבה שאחר הצהרים קרא מר לוין אפשטיין דו"ח ע"ד הועד הפלשתינאי, בהדוה"ח שלו נסמך על מסעו האחרון בפלשתינה והנסיונות שרכש לו בזה, הוא אינו יכול לצייר את הרושם הכביר שעשתה התקדמותן של יפו והמושבות הפלשתינאיות עליו, הפלשתינאי הישן, הוא כמעט שלא הכיר את המושבות, ואף זה כשמונה שנים עברו מיום בקרו את א"י בפעם האחרונה.

הוא מדבר באריכות ע"ד התקדמות הישוב העברי בא"י.

אבל כל זה אינו אלא רק התחלה. כל איש יהודי צריך לרכוש לו אדמה בא"י, למטרה זו משמשת אגודת נטעים, שגם הבלתי־אמידים יכולים להשתתף בה. אבל היהודים העשירים צריכים לנדב סכומי־כסף גדולים בכדי לרכוש בשביל העם העברי שטחי־אדמה בא"י יותר ויותר. הוא עוסק עתה בעיבוד תכנית של הצעה בנידון זה ומקווה לפרסם אותה בימי החורף הבא ברבים.

נתעוררו ויכוחים בדבר עבודת הועד הפלשתינאי, שנתבקרה בקו־ת קשה גם היא. האשימו את היעד, שלא הביא את התועלת הראויה.

מעניינת היא הרשימה הסטטיסטית הזאת:

בשנת החשבון נאספו:

למטעי עצי־זית 1355,98 דולר.

ל„בצלאל"	458,44	„
לאגודת נטעים	89,50	„
לביבליותיקה הלאומית	12,50	„
לגימנסיה העברית	21,00	„
לפונד הקולטורי	25,00	„

ס"ה 1962,45 דולר.

לעומת 1566,53 שבשנה שעברה. הרבה התאוננו על מיעוט הסכום הנוסף והוכיחו, כי יש האפשרות לאסף באמריקה סכומי כסף יותר מרובים לצרכי פלשתינה.

ויכוחים חריפים נתעוררו ע"ד הריזולוציה, שהוכנסה ע"י הנהגת הפידירציה, המעוררת את הציונים, שיאחדו את כל כחותיהם בהמצאת תמיכה להמוסדות הציוניים, הקיימים בפלשתינה. מס"ט-לואים הכניסו הצעה, שייסדו בכל מקום באמריקה אגודות לרכישת קרקעות בא"י ויוציאו מניות בת מאה דולר מחיר המניה האחת לשלם מחירה במשך עשר שנים בסכומים של עשרה דולר לשנה. בכסף שיתקבל בעד המניות יקנו אדמה בא"י, הפי-דירציה תבחר בועד מיוחד לדבר, אשר יפקח על הענין כולו.

מצד אחר טענו כנגד ההצעה הזאת, שהיא עלולה להביא לידי התפוצצות הכחות, ולפיכך יותר טוב הוא להקדיש את כל האינירגיה לטובת המוסדים הרשמיים הקיימים מכבר.

גם האגרונום ארונסון, השוהה עתה באמריקה ושהשתתף בהועידה, היה כנגד הצעת הציונים מס"ט-לואים בשביל הטעם המובא למעלה. אחרי ויכוחים נמרצים בשאלה זו נתקבלה ריזולוציה של פשרה, שהוכנסה ע"י הד"ר מאגנוס: „הועידה השתים עשרה של הפידירציה הציונית מוצאת לטוב יסוד הסתדרויות כאלה, אשר תתנה את האפשרות לכל איש יהודי לרכוש לו אדמה בפלשתינה, ומציעה ליסד ועד בן חמשה אנשים לעבד תכנית מעשית מפורטת למטרה זו".

בישיבת היום השני נמשכו הויכוחים ע"ד ועד ההסתדרות, שגם הוא לא מלא את תפקידו כראוי, והצירים לא אישרו את הדין-וחשבון שלו.

אח"כ התעוררו ויכוחים על דבר פעולותיו של ועד חנוך הצעירים. הכל הורו, כי הועד הזה הגדיל לעשות מכל. הוכנסו הצעות רבות איך ובאיזו אופנים להפיץ את החנוך הקולטורי-לאומי בין הצעירים היהודים שבאמריקה. הוחלט להרבות את מספר הציונים בהנהגת שלטוני בתי-הספר. ראש הועד החנוכי, מר דוד שנייבירג, קבל תודה מרובה מאת הועידה בגלל עבודתו הפוריה.

הישיבה שלאחר הצהרים עברה בויכוחים פוליטיים. הנהגת הפידירציה הכניסה הצעה, שבה היא מוצאת לבלתי-רצוי את הדבר, כי בקונגרס הבא יעשו שנויים בפרוגרמה הבזילית. אבל אם יהיה הדבר נחוץ בתוקף מצב הענינים בתורקיה, יצטרך הקונגרס לפרסם הודעה רשמית על דבר מהלך הפוליטיקה שלנו. ההצעה הזאת עוררה ויכוחים הרבה, נשמעו דעות בעדה וכנגדה. מר כהן הציע, שצריך להרגיש בהפרוגרמה הבזילית בסגנון יותר חריף את המטרה הלאומית של הציונות ולדרוש מאת ועה"פ, כי יסתלק מכל עבודה פעוטה בא"י ויתמוך רק בהתישבויות, שיש להן ערך פוליטי. עוד נואמים הרבה הדגישו את האופי הפוליטי של התנועה, אבל הרוב שבין הצירים נטה אחרי העבודה המעשית בא"י. ההצעה בדבר מעשה שנויים בהפרוגרמה נדחתה ברוב של 70 כנגד 54 דעות. תחת זאת נתקבלה הצעת ההנהגה ב—66 כנגד 51 דעות.

אח"כ התעוררו ויכוחים בדבר הפרוגרמה הבזילית: איזה מהלך צריך להיות מעתה להפוליטיקה של הציונות? בשאלה זו נשא הד"ר מאגנוס נאום מצוין. הוא אמר, כי צריך יהיה להתחשב עם שנויי הזמן. צריך לשים על לב, כי חבת-ציון טובה היתה בעתה וכי גם הציונות ההירצלית יפה היתה בשעתה. אבל עתה הגיעה עת חדשה. מן היום שהתחוללה הריבולוציה התורקית, התחיל הוא, הנואם, מכריע את הכף לצד חבת ציון. הציונות הפוליטית הביאה תועלת מרובה. בלי עבודתה לא היה העם העברי שב לפלשתינה, כמו שהוא עושה היום. אבל צריכים אנחנו להתחשב עם שנויי המצב. מה אפוא הבסיס הלאומי והפוליטי של תנועתנו? האם אין ישוב היהודים בפלשתינה תחת ממשלה חפשית מספיק למלא אחרי כל דרישותינו בדבר? הנואם מבקש מאת הועידה להוריע, כי היא רוצה בשלמותה של הממלכה העיתומנית, וכי אין התנועה הציונית שואפת לשום מטרה של התבדלות והתפרדות. מחובתם של הציונים היא למצוא סינתיזה בין חבת ציון והציונות ההירצלית. גם הוא חושב, כי אין לעשות את ההסתדרות הציונית אחראית בעד עסקים ומפעלים של אנשים פרטים.

הנואם מציע, כי תשלח הועידה מכתב-ברכה ליט"א, על אשר התעוררה סוף סוף לשאת את עיניה אל הממלכה העיתומנית. אבל עם זה צריך להגיד, כי אין הציונים יכולים להסכים להצעה המיסופוטמית וכי הם מוצאים אותה לבלתי-מעשית ולמחוסרת כל ערך לעומת פלשתינה. הציונים צריכים לדרוש מכל ההסתדרויות לעסוק רק בעבודת הישוב בא"י.

לבסוף קבלה המועצה את הריזולוציה הזאת:

„הועידה מאשרת את הפרוגרמה הבזילית. אם המצב הנוכחי בתורקיה דורש בירור-דברים מיוחד, אז יקבל הקונגרס הבא ריזולוציה בדבר, שתבורר את תעודתה והשקפותיה של כל ההסתדרות הציונית ביחס אל תמיכת העבודה הציונית בפלשתינה.

אנחנו מביעים את שמחתנו על נצחון כחות החופש בתורקיה, שבה יהי מובטח לכל בני הלאומים השונים חופש לאומי בממלכה המאוחדת.

שולחים אנחנו ברכות-אחים לאחינו היהודים העובדים במחנה-הצבא הקונסטיטוציונלי, ואנחנו מברכים בשובע-רצון את התקבלותם בתיר אזרחים עותומנים חפשים של הלאום העברי החפשי ע"י חבריהם העותומנים".

אח"כ נעשו בחירות אל הנהגת הפידירציה לשנה הבאה. בשעת הבחירות התנגדו אחרים לבחירתו של הד"ר מאגנוס אל הנהגת הפידירציה מפני זה שהוא, לפי דעתם, דבר בנאומו לא לפי רוח הציונות המדינית. אבל למרות זה נבח' מאגנוס לחבר היו"ר. ליו"ר נבחר שנית הד"ר פרידינוואלד.

ביום השני בערב נערכה תהלוכה נהדרה ברחובות רובע היהודים, שהשתתפו בה יותר מאלף ציונים ותשע מאות ילדים. אחרי התהלוכה נערך מיטינג עממי תחת כפת השמים.

בועידה השתתפו 197 צירים מ-107 אגודות ב-61 מקומות ו-22 גלילות שונים.

החלט לערוך בכל מקום חגיגות ביום הולדתו של הד"ר מאכס נורדוי וליסד אגודת נשים ציוניות.

בהתפעלות והתלהבות מרובה נגמרה הועידה השתים עשרה של הציונים האמיריקאים.

קול קורא!

בכדי להקים מזכרת-נצח ליום מלאת ששים שנה להולדת האמן הגדול מכס נורדוי, היום הנכבד כ"כ להציונות, החליט ועד הפועל המצומצם ליסד בארץ ישראל

אינסטיטוט מיקרו-ביאולוגי,

שהכרתו מורגש במדה מרובה לדמושבות דקימות מכבר, העתידות להוסד ולכל תושבי הארץ בכלל.

מטרתו של המוסד הזה היא חקירת המחלות המתדבקות גם של בני-האדם, גם של חיות-הבית ושל המטעים והצמחים. מגפות הבהמות ומחלות הצמחים גרמו להקולוניזציה נזקים גדולים מאד. דמכשול העיקרי, שהפריע ברוב המקרים ללחום כנגד המחלות, היא, מה שלא הכירו לדעת את הסבות המולידות את המחלות הללו ואת התנאים הנוחים להתפשטותן.

תעודתו של האינסטיטוט המיקרו-ביאלוגי תהיה להפיץ אור על הדבר ולמצוא את האמצעים הנחוצים לעכב בעד התפרצות המחלות לעתיד לבוא.

אך למותר הוא לברר את גודל ערכו של דמוסד הזה בחיי המושבות ושל אלה העומדות להוסד ושל תושבי הארץ בכלל. המוסד הזה, שבו תברא הציונות עוד מפעל הטוב אחד העלול להחיש את ארץ ישראל ולהחלים את כחה יסייע הרבה להפרחת מצב הארץ.

האינסטיטוט הזה יוכיח לתושבי פלשתינה ולכל העולם, עד כמה רצינית היא שאיפתנו להכנס לפלשתינה בתור נושא ומפיצי הקולטורה וחלוצי ההתקדמות המדעית והאיקונומית.

אנהנו פונים לכל אלה, המסורים בלב ונפש להקולוניזציה ולהפרחתה של ארץ ישראל בקריאה, להשתתף השתתפות נמרצת ביצירת המפעל ההדיש הזה לטובת ההתקדמות וההתפתחית המודרנית. ומקוים אנחנו, כי מפעלנו יתקבל ברצון מאת השדרות היותר רחבות.

הועד הפועל

דוד וואלפסון, י. ה. כהן, פרופיסור ד"ר ורבורג.

השבוע.

הציונות.

להג יובלו של נורדוי.

כמו שכותבים לנו, מתכוננים הציונים בהרבה מקומות לחוג את חג יובלו של מכס נורדוי שיהיה ביום י"א אב, 16/29 יולי, בעריכת נשפים, ברשימה בספר הזהב ועוד. הננו נותנים פה את כתבתו של נורדוי על פי בקשת רבים מחברינו:

Mr. M. Nordau. Paris 9 rue Henner

דפידירציה הציונות בפארין עושה הכנות מרובות להגיגת יום הולדת הששים של הד"ר מאכס נורדוי, העתידה להיות ביום 16/29 יולי. כבר נוסד שם ועד-יובלי תחת נשיאותו של הד"ר אלכסנדר מרמוריק לעריכת חגיגת-היובל. החגיגה תמשך שלשה ימים. ביום 29 יולי יערכו בנקיט, ביום 30 תהי אספת חברים בהאוניבירסיטה לעם וביום 31 יערך מיטינג גדול.

מחכים לבוא ראשי הציונים מארצות שונות. עד כה נודע, כי לחג היובל יבאו ד. וואלפסון, א. ורבורג, מ. בודינגהיימיר וג. סוקולוב מאשכנז; י. קובין וגרינבירג מאנגליה, רייך מאוסטריה, ז'אן פישר מבילגיה ואחרים.

גם הפידירציה הציונית באמיריקה מכינה את עצמה לערוך את יובל הששים של הד"ר מכס נורדוי בכל הארץ ברב פאר והדר.

- במערכת „העולם" מתקבלות תרומות לטובת יסוד אינסטיטוט מקרו-ביאולוגי על שם הד"ר מכס נורדוי. כל תרומה היא של 40 ר'. התרומות מתקבלות מאנשים פרטים, מאגודות ומקבוצות.

בגליון האחרון „די ולט" נומר 29 כבר נרשמו תרומות על סכום 12,950 כתרים.

—ביום 7 לחדש יולי היתה באחת מערי פלך סעדליץ מועצת ציוני הגליל. במועצה השתתפו עשרים וארבעה אנשים, באי כחם של 9 ערים. במועצה לקחת חלק גם בא כחו של הועד המרכזי. את פרטי המועצה ואת הזלטותיה נביא בגליון הבא.

—הקומיסיה הפלשתינאית מבקשת לפרסם, כי היא קבלה כבר את קבוצת המניות הסתמיות הראשונה של החברה להכשרת הישוב Palestine Land Develompent Co. והיא מחכה לקבל בקרוב גם את המניות השמיות של כל אלה ששלמו את מחירן במלואו.

המניות הסתמיות נשלחות גם בזקיפה אחרי קבלת דמי קדימה בסכום לא פחות משני רובל.

—מיום 22 עד 29 לח' יוני נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	128,54 רו"כ.
	פנקסי-שוברות	23,95 „
	קופסאות	75,11 „
ספה"ז	תשלומים שלמים	95,— „
ספה"ז	„ לשעורין	47,— „
	אגודת עצי-זית יער הרצל	61,55 „
נמכרו	תוי קרן-הקימת ע"ם	179,47 „
נמכרו	גליונות תלגרמה „	2,60 „
	ס"ה	613,22 רו"כ

תקון טעות

במאמר „חבית כל ישראל חברים" עמוד 6, שורה 22, צריך לומר: קאראסו מסלוניקי, מצליח מסמירנה— שלשת האחרונים הם וכו'.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25

המערכת של „די וועלט" בקלן

Köln, a/Rh. Karolingerring 6, Red. „Die Welt".

מקבלת הותמים ומודעות בשביל „העולם" בווילנה,

☞ יושבי מדינות אוסטריה־אונגריה וגרמניה יכולים לשלות את דמי התימתם על ידי טופסי תעודות־הדואר (Erlag-Scheine) הערוכים על שם כתובת המערכת הנ"ל ומקמצים עי"ז בהוצאת הפוסטה.

פון 1 (14) טען יולי האט אנגעהויבען ארויסגעהן אין ווארשא

א טעגליכע צייטונג

„די נייע וועלט"

אין וועלבער עס וועלען מיטארבייטען די בעסטע יודישע שריפטשטעלער.

„די נייע וועלט" וועט זיין א אינפארמאציאנס צייטונג פון א גרויסען פארמאט.

„די נייע וועלט" וועט זיין פול מיט די פרישעסטע נייעס, געגויעסטע און ריכטיגע ידיעות, טעלעגראמען, ספעציעלע פון אייגענע קארעספאנדענטען און פון טעלעגראף־אגענטורען.

„די נייע וועלט" וועט געבען די רייכסטע יודישע כראניק אין רוסלאנד און אין אויסלאנד, די אויספיהרליכסטע און גענויעסטע נייעס פון ווארשא אין לאדז, די וויכטיגסטע ידיעות פון ארץ ישראל.

פאר געשעפטסלייט א. ד. גל.

אין „די נייע וועלט" וועט אלעס זיין געדרוקט אין א דייטליכער פערשטענדליכער שפראך און אין א שענער פארם.

„די נייע וועלט" וועט געבען לייכטע פאפולערע און ערנסטע פובליציסטיק, ווי אויך א גרויסען פלאץ פאר ליטעראטור, קריטיק און וויסענשאפט.

צווישען פיעל אנדערע פעליעטאנען פון אונזערע בעסטע שריפטשטעלער, דרוקט זיך אין די ערשטע נומערן א גרויסען פעליעטאן פון

„שלום עליכם"

„פאר וואס גיעב איך נים ארויס קיין צייטונג"?

און באלד דערנאך וועט זיך אנהויבען דרוקען א סעריע פעליעטאנען אונטער אן'אלגעמיינעם נאמען:

„אייזענבאהן־געשיכטען"

שריפטען פון א קאמי־וואיאושאר.

ארויסגעגעבען פון שלום־עליכם

די ערשטע אייזענבאהן־געשיכטע „קאנקורענטען".

אבאנעמענטס־פרייז:

אין רוסלאנד: 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב יאהר, 1,50 ר. פיר 3 חדשים, 50 קאפ. א חודש, א איינצעלנע נומער 2 קאפייקען.

אין אויסלאנד: צו שיקען טעגליך: א יאהר 12 רובל, א האלב יאהר 6 ר., 3 חדשים 3 ר., א מאנאט 1,20 ר. שיקען 3 מאל וועכענטליך: א יאהר 9 ר., א האלב יאהר 4,50 ר., 3 חדשים 2,25 ר., א חודש 1 ר.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Ди Найе Велтъ", Варшава, Налевки 38.

Redaction „Die Neue Welt", Warschau, Nalewki 33.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

ארויסגעבער: ל. מילשטיין, מ. ספעקטאר, י. ח. זאגאראדסקי.

הוצאת „חנוך"

טלי־בקר

מקרא עברית אחרי האלף־בית.

מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יחיד במינו נפרץ במשך זמן קצר ואלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ויתיקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:

Книж. магаз. „Гацефира", Варшава, Налевки 33.

המצפה

עתון שבועי

(עם הוספה ספרותית חדשית)

העורך ש. מ. לזר (קרקוי).

מחיר החתימה:

לשנה — באוסטריה־אונגריה — 7 כתרים; באשכנז — 8 כתרים; ברוסיה — 3.50 רוב'; בשאר הארצות — 9,50 פרנק ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

הכתובת:

Gaz. „Hamicpe", Krakow (Galiz.)

בית־הדפוס של „הצפירה"

אחד מבתי־הדפוס היותר גדולים להדפסת ספרים עבריים בורשה מקבל כל מיני עניני דפוס בשפת עבר ובזשרגון וממלאה את רצון דורשיה על צד היותר טוב.

בבית־הדפוס נמצאים הרבה מיני שריפטען שונים עם אורנמנטים יפים, מכונת ההדפסה עובדת בכח האילקטרון.

Электрическая типографія „ГАЦЕФИРА",
Варшава, Панская, 40. Тел. 153—12.

החלק הראשון של הספר **תולדות היהודים** להפרופיסור גרעץ בתרגום נ. סוקולוב,

שנספח בתור תשורה לחותמי „הצפירה" נמצא עוד במספר מצומצם, כל הרוצה בו יואיל לפנות אל בית־מסחר־הספרים של „הצפירה".

מחירו 75 קאפ. עם פורטה 90 קאפ.

אפשר לשלח את המחיר במרקאות.

Книж. маг. „Гацефира" Варшава, Налевки 33.

או: Типографія „Гацефира" Панская 40

הוצאת „אסף"

נגשת להוציא — מזמן לזמן — בארץ־ישראל מבחר יצירותיהם של הסופרים העברים ותרגומים ממבחר הספרות הכללית.

B. Silkiner c/o Druckerman, 50 Canal street,
New-York City.

ЦИРКЪ-ТЕАТРЪ ВИЛЬНА. Георг. проспектъ.

Т-во УКРАИНСКИХЪ АРТИСТОВЪ

подъ режис. **Д. А. ГАЙДАМАКИ и О. З. СУСЛОВА**

ЕЖЕДНЕВНЫЕ СПЕКТАКЛИ.

При участіи извѣстныхъ артистовъ:

Е. Ф. Зарницкой, Ю. С. Шостаковской, Л. Я. Макько,

Д. А. Гайдамаки и О. З. Суслова.

Соединенный хоръ. • Національные танцы.

Начало ровно въ 9 часовъ вечера.

קרקוס־תיאטרון וילנה (רחוב הגיאורגי)

ההבורה האוקרינית של

ד. א. הַידימַקי יאָ. ז. סוסלאָוו

מעלה יום, יום מחזות בשפה האוקרינית.

בהמשתתפים נמנו בחירי המשחקים הנודעים:

מרת י. פ. זארניצקאַ ומרת שאָסטאַקאָוויסקאָ, ל. נ. מאַנקאָ,

ד. א. הַידימַקי יאָ ז. סוסלאָוו.

להקת שרים. • מחולות ורקודים.

התחלה בשעה 9 בערב בדיוק.

בעד הנוסעים ארצה־ישראל.

ספר.

שמוש

לידיעות ארץ ישראל.

מאת דוד טריטש

מעבד ומתֻרגם

ע"י י. גרזובסקי.

י"ל ע"י מ. שיינקין.

עם הוספה

תרגילים בדבור הערבי.

מחיר הספר 15 קאפ. עם המשלוח

לפנות אל י. ל. גולדברג, וילנה.

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאַן (בימ"ם)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать

КРАСОТОЮ,

МОЛОДОСТЬЮ,

ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כח אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" וארשא.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

работа изящная. цѣны умѣренны...

שתו רק יין „כרמל"

שנה שלישית
גרש"ם

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(תכנית באזל)

№ 27

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דילר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמיד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

יצאה לאור ונשלחה להחותמים, בימים הראשונים להדש זה, חוברת ו' של „השלוח" כרך כ' (יוני).

תוכן הענינים:

מתקבלת החתימה על השלח לשנת 1909

החוברת הנוכחית היא האחרונה לכרך העשרים.

מי שרוצה לחתום על חצי-השנה הבאה (כרך כ"א) יואיל נא להזדרז במשלות דמי-החתימה.

עוד הפעם אנו מעירים, שאין „השלח" מקבל שום תמיכה חמרית מאיזה צד שיהיה והוא מתקיים רק על חשבון חותמיו. ועל-כן חושבים אנו, שחוב מוטל על כל הרוצים בקיומו גם להבא לחתום עליו ולזרז גם אחרים לזה. תשוקתנו הזקה להרבות לא רק את מספר השורות של „השלח", אלא גם את מספר גליונותיו, וכלום הדבר תלוי במוקיריו, שיתנו לו את האפשרות לכך על-ידי השתדלותם להרבות את מספר חותמיו.

ובכן אנו פונים אל סוכנינו הנכבדים ואל חובבי-שפת עבר בכל מקום שהם להשתדל בזה ולרכוש חותמים ל„השלח" במספר היותר גדול שאפשר, ואנחנו מצדנו נשתדל להגדיל את כמותו בשאך תהיה לנו האפשרות הראשונה.

בכרך הבא נשתדל להרחיב את חלק בקורת הספרים החדשים בעברית ובלועזות.

על פי בקשת רוב החותמים שלנו ולפי שעוד נשאר בידינו מספר מצומצם משירי הד"ר קאמינר, החלטנו לתת את הפרס הזה גם להחותמים לחצי השנה הבאה, ומי שיקדים לשלוח לנו את דמי החתימה על „השלח" כרך כ"א יזכה בהפרס הזה חנם: עליו להוסיף רק בעד המשלח 25 קופ'.

הספר מכיל 236 עמודים ונדפס בתוצאה מהודרת עם הקדמה מאת אחד העם ותמונת המחבר.

המחיר ברוסיה ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר., וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

הנחות להחותמים:

א) ארבעת הכרכים (ט"ז, י"ז, י"ח וי"ט) של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

(— שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. —)

ב) „הדור" שנה ראשונה (50 גליונות) במחיר 2 רובל במקום 3 רובל.

הכתובת למשלוח כספים:

М. М. Усышкину. Одесса, Херсонская 46. | Издат. „Ахіасафъ", Варшава, Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja, 46. | Verlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 319.

ע"י ה' קלמן בר-כהן מבאברויסק וה' דאבקין מוואַרשא נאסף בעיר דובעלן (פלך קורל.) ביום זכרון-האבל של הר"ר הרצל ז"ל לטובת „יער הרצל" מאת הנקובים:

וויענדראווסקי, יוסף דאבקין כ"א 3 ר'. וועליקאוווסקי, קלמן בר-כהן, כ"א 2 רו"כ. מרת אלישב, גרינסאן, בנדר ורמקווסקי, גראדזענסקי, האראל, ניישולר, צ. פאדאוויץ, העלמה קאפלאן, ש. גלזר, א. ברוסין, ש. וואלפסאן, מרת רבניקאוו, ברעסט, פרנקל; א. מורבאוויץ, הערץ, ר. ש. ווילענקין, מרת זגלמאן כ"א 1 רו"כ. ס"ה 28 ר'.

סוכן „העולם"
למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאַן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

יצא לאור ונמצא למכירה

העתיד

(הוצאת „סיני" בהשתתפות „תושיה")

— ספר שני —

מחירו 1,50 רובל, פארטא 16 ק'.

שני הספרים ביחד 2,50 ר'. פארטא 30 ק'.

המסבר הראשי אצל הוצאת „תושיה" בורשה:

Издательство „ТУШІЯ" Варшава.

Verlag „TUSCIJA" Warschau.

יצא לאור ונמצא למכירה

ספר האגדה כרך שני (חלק שלישי ורביעי)

מבחר האגדות שבתלמוד ובמדרשים סדורות לפי הענינים ומפרשות

ע"י י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק.

מחיר הכרך השני 1 ר' 25 ק'; עם המשלוח 1 ר' 40 ק.'

מחיר הכרך הראשון. ספר ראשון 1 ר', ספר שני 75 ק', ביחד עם המשלוח 2 ר.

המסבר הראשי אצל „מוריה" באודיסה:

Издательство „МОРІЯ", Одесса | Verlag „MORIAH", Odessa.

גימנאזיום עברי!

Jüd. Pr.-gymnasium des Dr. Jung, Storozynetz (Bukowina).

חינוך עמוק בכל לימודי הגימנאזיא לכל המפלגות כפי הנדרש מחקי הממשלה דאוסטריה לנסיון פומבי, חוץ מזה חינוך רחב ועמוק בכל שטחי התורה הקדושה: תנ"ך, רש"י; גמרא ותוס', שלחן ערוך וכתב ולשון עברי. מנהל ללימורי קדש: הה"ג מו"ה משה דוד גראס לפנים רב בק"ק לוצערן מח"ס „דע מה שתשיב". השגחה פרטית! רעזולטאטע נפלאות! פרטים תודיע

Die Leitung.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים, מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, יא׳ מנחם אב, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 16-го Іюля, 1909 г. — № 27 — WILNA, 29-ten Juli, 1909.

ר. פסמאניק.

מַכְס נוֹרְדוֹי — הַצִּיּוֹנִי.

(ליובל הששים שלו).

ההיסטוריון, העתיד לכתוב את תולדות הציונות, כשיבא להפיץ אור על מוצא התנועה הזאת ומדרגות התפתחותה הראשונות, יצטרך להקדיש לא פרק אחד להכרת דעת אישיותו ויצירתו הציונית של מכס נורדוי.

הירצל הוא הסטאטיקה של הציונות, הכח־היסודי הקים שלה. הציונות שלו דמיונה כפסל שיש נאדר, המתנשא ממעל לראשי כל בני זמנו. נורדוי מְכַכֵּם את הדינאמיקה של הציונות, הכח־המתנועע שלה. הציונות שלו היא כציור־מקובץ מעשה ידי־אמן עם המון תמונות, מחזות וסמלים, המציירים את המציאות בכבליטות יתרה. פרצופו של הראשון, בהיותו חטיבה שלמה מתקימת בפנים אחדות בלתי־מתחלפות, אין הדמות נמצאת לתאורו; לא נקל הדבר להטביע איזה חותם ידוע גם על השני מפני חליפות־הפנים שלו. אבל דווקא מפני אותה התחלפות־המראות ימציא מכס נורדוי להיסטוריון הבא יסודות ללמוד לדעת על פיהם את הציונות יותר מדויקים מאשר הירצל, שטרם יעברו ימים רבים יהיה לאישיות הגדית בלתי־הסטורית.

מה הוא אפוא מכס נורדוי בתור ציוני? —

בתחלה ציונותו באה מתוך מחאה כנגד האנטישמיות. בהיותו יושב בפרנציה, בארץ, אשר גם על בתי־האסורים שלה חרותות המלים: „חופש, שויון ואחוה", שמע פתאום את האספסוף קורא בקול־מאים: „A mort les Juifs"! (מות ליהודים!) הקול הזה הלמהו, וכאיש בעל גאון נפש ענה: „יהודי אני"!

בעת הזאת עלתה על הבמה הציונות, שאישיותה המקסימה של הירצל האצילה עליה מהודה, ומכס נורדוי היה לציוני [1]. ממש כתולדות ציוניתם של ציוני מערב אירופה ושל רוב הציונים הרוסים מקרב האינטליגנציה. הציונות הזאת מבססת הכל על האנטישמיות, אשר „לא תחלוף כ"כ מהר", יען כי „הכתה שרש עמוק מאד בנפש האדם" [2]. בתחלה נצטיירה גם האנטישמיות עצמה בצורה היותר גסה של ברבריות נוראה, הגורמת ליהודים צרות ויסורים. בתקופה זו „אין הציונות של נורדוי שואבת את טעמיה „לא מן התורה ולא מן המשנה" [3]. ולפיכך כל תעודתה של הציונות היא, „להושיב את היהודים העניים בפלשתינה". באחת — הציונות היותר באנאלית, הציונית הפילנטרופית, המכוונת רק לטובת ה„אחים האומללים". זו היתה המדרגה הראשונה בהשתלשלות התפתחות הציונות של מכס נורדוי. אבל ככל אשר הרבה להזדמן עם ההמון היהודי על הקינגרסים, כך הוסיף לחדור ביותר אל מהותה של הפרובלימה היהודית, וביחוד, ככל אשר הוסיפה צורתה זו הראשונה של הציונות, צורה פשוטה למדי, לעורר מחאה כנגדה מצד היהודים האסימילטורים, כך מוסיף נורדוי לגלות את אפי־המלחמה שלו, כך הוא מעמיק לנתח את המציאות היהודית, כך מתרחב לפניו יותר ויותר היסוד ההיסטורי של הציונות, כך התחיל מתגדל בעיניו תפקידן של „התורה והמשנה", כך התחילו לצלצל בנפשו פנימה ברוב עוז קולות נשכחים עולים ובוקעים ממקור הספרות העברית, כך נעשו קרובים אליו יותר ויותר פרצופיהם של ה„מכבים" ובר־כוכבא. וצריך להודות: כאשר עורר נורדוי את הפרובלימה היהודית בכל רחבה ועמקה ההיסטוריים, נתח אותה מכל צדדיה, באופן שלא הניח מקום להתגדר בו. הרבה מאתנו עמלו על יצירת התיאוריה של הציונות, ולרבים מאתנו נדמה; כי הנם מגלים רעיונות חדשים, שלא נאמרו עד כה. אבל לא כן הוא באמת. כל יסודי התיאוריה הציונית — ובכלל זה גם בירור המצב הכלכלי, הרוחני והמוסרי של היהודים — נמצאים בנאומיו ובספריו הציוניים של מכס נורדוי, אנחנו רק

1) M. Nordau: Zionistische Schriften, 376. 201 עמוד

2) שם עמוד 199. 3) עמוד 5.

הרחבנו, ויש שרק העמקנו את אש־ כבר הביע נורדוי באמנות מרובה ובפורמולות מדויקות, אם כי קצרות. המדרגה השניה בהתפתחות הציונות של נורדוי היה אותו המומנט, בעת אשר בשרטוטים בולטים וצבעים בהירים צייר את תמונת יהודי־הגלות בזמננו ויגלה את כל צדדי חייהם, וציוריו הגיעו באמתותם למעלת יצירות פיוטיות נשגבות, יצירות־חזון. במדרגה זו מבסס נורדוי באופן אחר לגמרי את הציונות שלו, שנהיתה אצלו „שם חדש לדבר ישן מאד", יען כי „המשיחיות והציונות היו במשך שני אלפים שנה מושגים נרדפים". בתקופה זו אין הציונות שלו מצטמצמת ביהודים העניים, כי אם שואפת היא „לשוב ולעשות את עם היהודים לעם נורמלי"; לפיכך כבר נעשות עתה אצלו למקור הציונות לא רק האנטישמיות, כי אם גם הטינדינציות הפנימיות של הנפש הישראלית והתפתחית רעיון חופש הלאומיות במאה התשע עשרה. והוא בא לאותה ההבנה היותר רחבה של הציונית בדרך בקרת הגלות. קראו בשום־לב את נאומו בקונגרס החמשי ותתפלאו לראית מה מאד העמיקה לח־ור עין חוקר דק מן הדק זה של הגלות הישראלית! בפראזה אחת סמן את עם היהודים כולו. „עם היהודים הוא — עם אוירי (Luftvolk). וכל מה שהחוקרים הספיציאליים יכולים לעשות, הוא רק לעבד, להעמיק ולהרחיב את ההגדרה הזאת, יען שהיא מקפת את כל צרדי חיינו בגלות, גם את החיים הרוחניים, התלושים מן הקרקע, שאין להם יסוד ושרש במעמד סוציאלי עצמי, גם את החיים החמריים והמוסריים. וכשהוא מתחיל לברר בירור מפורט את הצדדים השונים של חיי היהודים, אז נרעשים אתם למראה דיקנותם של ציוריו. כל מה שנתחדש אח"כ על ידי חוקרי־חיינו השונים הוכיח את אמתת המסקנות, שבא אליהן נורדוי בקונגרס הציוני החמשי. בדברים קצרים ובהירים, מדויקים וקילעים אל המטרה סמן את אופים של המסחר העברי והאומנות העברית ושל הפרוליטאריון הרוחני שלנו. ולבסוף הוא מנסח את הדיאגנוזה המלאה שלו: „רק העם העברי איננו גוף כלכלי שלם, מפני שחסר הוא את היסוד היותר נחוץ לכך: אדמה. אין לו בקרבו אנשים, המוציאים מן האדמה צרכי איכל נפש וחמרים בלתי־מעובדים". ותוצאת הדבר הזה היא: יהודי הגלות נסבלים רק עד כמה שהם מביאים תועלת לעמים אחרים. „אנחנו איננו מטרה בפני עצמנו, כי אם רק אמצעי. בזאת מונחת הטרגיות היותר גדולה של מצבנו הבלתי־נורמלי. בזאת מקור כל צרותינו — הכלכליות והרוחניות, יען כי העם, הפוסק להיות מטרה בפני עצמו, אין לו גם הרשות גם האפשרות לברוא ערכים עצמיים והוא חסר את היכלת לרכוש לו כבוד־עצמו. הוא צריך להיות ריאקציונירי בכדי להיות ראוי לחסד בעליו הריאקציוניר, הוא עושה ריבולוציה בכדי למצוא חן בעיני אדוניו הריבולוציוניר, וסוף דבר הוא, כי צריכים „אנחנו לפחד מפני הריאקציה ואין אנו יכולים לשמוח על נצחון הפרוגרים".

אלמלי היה אמת הדבר, כי הכרת המחלה היא חצי הרפואה, אז צריכים היו נאומיו של נורדוי לקרב אותנו הרבה בדרך להבראתנו. יען כי כל איש לפניו ולאחריו לא יכל להגדיר כמותו באמתיות כ"כ מרובה את מחלתי של העם העברי, אף כי אין אתם מוצאים אצלו לא המון לוחות סטאטיסטיים, לא השקפות מדעיות ארוכות, לא פראזות מארקסיסטיות או אנטי־מארקסיסטיות. הכל נאמר אצלו באופן כ"כ פשוט עד שנראה בסקירה ראשונה לבאנאלי. נדמה לו לכל אחד, כי השמיעו לו דברים הידועים לו מכבר, אבל אם תקראי את כל הספרות העברית בנוגע למצב עמנו, אז תוכחו לדעת, כי היא חוזרת ושונה על רעיונותיו היסודיים של נורדוי. קחו למשל, את הויכוחים, שכבר דשו בהם רבים, ע"ד השאלה, אם אפשר לעשות את הציונות והסוציאליזם מתאימים, וקראו את הנאום שנשא נורדוי בשנת 1899 באמשטרדם, במקום שישנו, כידוע, פרוליטריון עברי גדול! תיכף תעמדו על רוב גדלו של החושב היוצר הזה! בפראזות אחדות הוא מסמן את הערך היסודי שיש להשתתפותו של הפרוליטריון העברי בעבודה הציונית, ומברר

מכם נורדוי.

ההילוטים וְהַשְׁפַּרְתָּאִים.

(נאום בחגיגת הסטודנטים היהודים בוינה בש' 1899).

כשלמדתי לדעת את תולדות העם ההיליני בתקופת שחרותי, משכו עליהם ההילוטים של לאקידימוניה את מעיני באופן מיוחד ע"י מסתרי חייהם. אנו יודעים רק מעט ע"ד העם המאופל והאומלל הזה, מקור מולדתו הוא בלתי ברור, וחיי הרוח והרגש שלו כמוסים ממנו לגמרי. הידיעות המעטות שהגיעו אלינו ע"ד ההילוטים נמסרו לנו ע"י לוחציהם ובוזיהם השפרתאים, והם בעצמם מחרישים. בימי חייהם לא יכלו ההילוטים להשמיע את קולם להדורות הבאים לא בלשון הגאיונית של ההיסטוריה, החצובה בעמודי־זכרון של אבן וברזל, ולא מתוך הצלילים הנצחיים של חרוזי המשורר. ובמותם הושמו בקבר־האחים הדל של ההיסטוריה, שאין לו שם וזכר.

קרוב לשער, כי ההילוטים השמיעו אנחותיהם וצעקותיהם, ככל היצורים הסובלים והנענים, כי דמיונם רקם להם אגדות ובדיות המתארות אותם בתור אדונים ואת השפרתאים בתור עבדים, וכי היו להם משלים ופתגמים, הנוקמים מנוגשיהם בתדודים בעד עגויים, ושירי יגון מר שבהם השתפך יאושם. אולם הזעזועים האלה של נשמת העם האומלל לא נתגלו לנו. ההילוטים שפכו אולי את הגות־לבם רק בלחש, בהתגנבם בין־השמשות למרתפים וחדרים פנימיים, ובהזהרם שאזן של שפרתאי לא תקשיב להגינם. ההילוטים הם נאשמים שנדונו שלא בפניהם ואשר לא יכלו ללמד זכות על עצמם.

וזו היתה אולי הסבה שקרבה את לבי להההילוטים. אמרתי: מי יתן והייתי סנגורם של הנאשמים חסרי־ההגנה האלה. אז לא חשבתי עוד על דבר הדמיון שבין גורל ההילוטים לאותו של בני־עמי; המחשבה הזאת לא העסיקה עוד אותי לפתות מתוך דעה צלולה. ימי נערותי ולמודי בהגימנזיום חלו בשנות הששים. ובעת ההיא לא היתה עוד האנטישמיות לתנועה גלויה; אדרבה בכל מקום דתכוננו אז לתת ליהודים שווי־זכויות ובשום אופן לא יכולתי לחשוב את עצמי בימים ההם להילוט, ואת גורלי — לאסון הילוטי.

הנערים האחרים חלמו בשבתם על ספסל בית־הספר ע"ד כתיבת דראמת מחיי הרומאים; ואנכי החלותי לחלום, מיד כשנתעוררה בי התשוקה הספרותית, ע"ד כתיבת טרגידיה מחיי ההילוטים. מעיני נשתקעו כ"כ בעניני ההילוטים עד ששכחתי תבל ומלואה. שנאתי את המזתאקים הגאיונים הנולדים מאם הילוטית ואב לאקידימוני ובוזים ליקהת אמם, ותעבתי את הניאודאמורים, ההילוטים המתבוללים בין השפרתאים, אשר בחשבם את עצמם למעולים מאחיהם הנדכאים יפנו להם עורף. דמעות של קצף אין אונים שפכתי למראה הקריפטיאה — הפרעות השנתיות, שהביאו שממון, יסורים ורצח על ההילוטים, ואשר נסתדרו על ידי הממשלה כדי להמשיך את יחוסי הפרוד והשנאה בין השפרתאים וההילוטים; ורגשי בושה נוראה תקפוני לזכר כוס השכרון המסואב שהשקו את ההילוטים, כדי להראות לצעירים השפרתאים עד כמה מבוערה הסביאה היתרה. וכהעמיקי להתבונן לכל המצבים השונים של הנפש ההילוטית, נתעוררה בי יום אחד מחשבה נוראה ביותר שהפחידה אותי.

מי יודע — אמרתי בלבי — אולי היו גם הילוטים כאלה ששמחו בחלקם וגם התענגו על מצבם, הילוטים כאלה שאהבו את היין ותשבו את המשקה המוגש להם בחנם לברכת־אלהים. ובעת שערכו את החזיון התנוכי, המתאר את ההילוטים השכורים בתור בריות שפלות ונמבזות, כדי להבליט ע"י זה בעיני הלאקידימונים הצעירים את גאון עצמם ואת עדינותם המוסרית — נדחקו אולי כמה הילוטים בתוך ההמון, כדי שיבחרו בהם בתור מופת להשכרון הגס; הם שתו אולי את היין המוגש להם בהנאה רבה ובשפתים ממצמצות, השיבו את הכוס בקריצת־צחוק כדי שימלאו אותה מחדש, ובטרם שבלבל המשקה את רוחם היתה אולי מחשבתם האחרונה: „הוי, שפרתאים שוטים! האם אינני יותר ערום מכם? בוזו לי כאוות נפשכם, ואני שותה בתוך

את יחס הסוציאליזם אל הציונות, כשני זרמים שמלבד שאינם מתנגדים זה לזה, הם גם נכללים זה בזה, עד, כמה שהסוציאליזם הוא עברי, ששרשיו יונקים מתוך החיים העברי והקולטורה העברית, יען כי התוכן היסודי של היהדות היא הצדק הסוציאלי. וכל הספרות שנבראה אח"כ בשאלה זו מפתחה ומרחבת רק את רעיונותיו היסודיים של נורדוי.

אבל בזאת אינה מצטמצמת עדיין השתלשלות התפתחות הציונות של נורדוי. בא משבר, מת המנהיג, הידיד החביב; הרבה מהנוטים אחריו עזבו את המחנה הציוני, והנה מחשבתו של נורדוי מוסיפה לעבוד. וככל שנעשה רחוק יותר המומנט של שיבת דתילה לאיתנו, כך מגדיר הריפא את מהלתו ביתר בירות. בקונגרס השמיני הוא מגדיר בנאומו את הציונות באופן היותר מקיף והיותר אמתי לפי דעתנו. הוא מודיע כבר, כי „האנטישמיות היתה לכל היותר רק אמתלה, אבל בשום אופן לא היתה מעולם „סבתה של הציונות", והנהו בא לידי מסקנה נוראה מאד: „או הציונות או ליקבידציה לאומית!" הוא כמו ראה מראש את טענותיהם של הלאומיים שלנו בגלות, והוא שואל „בשביל מה אנחנו שומרים על קיומנו בתור עם מיוחד בגלות? בשביל איזה עתיד? לאיזה גורל? במה התכלית האחרונה?"...

אתם מרגישים פה את ההתפעלות הגדולה של היצירה המלאה ואת עמקי נוראות המות המקפיאות את האברים. הציונות איננה אמצעי לעזור בה למי שהוא, להציל מה שהוא, לעשות דבר טוב; הציונות היא — שאלת החיים והמות של האומה הישראלית. יבואו אחרים עם התיאוריות השונות שלהם בדבר נצחיותם של הגלות, של היהודים והיהדות, באמת אין כל אלה אלא שניות וחצאיות, או שיהיו היהודים ככל העמים, או כי לא יהיו כלל. יען שבגולה התערעו יתערערו כל מוסדות החיים העבריים, כה במדה שחיי העמים המקיפים אותם יוסיפו להתפתח, וכה בכיה שיתמעט סכום כחות היצירה הלאומית של היהדות באופן המיוחד לה. ואל נא יחשבו, כי נקל הדבר כ"כ לבוא לידי מסקנות כאלה. אלמלי יכלו המבקרים שלנו להסתכל בנפשנו פנימה, אלמלי יכלו לשמוע את אנחותינו הנסתרות. כי אז הבינו, כי רק אחרי יסורים פנימיים במשך זמן הרבה הוצא המשפט החרוץ הזה.

העוד־רפיועל שלנו, המקדיש לנורדוי את הוצאת ספרים הציוניים, ממשיל אותו להנביא ירמיה. נורדוי אינני ירמיהו. כשם שהגלות שבימינו אינה פלשתינה שלפני חורבן הבית הראשון. אבל בכשרונו לצייר את מצב היהודים בני זמנו היא מזכיר אותנו באמת את ירמיהו יוצר ה„איכות".

עוד בדבר אחד הוא דומה לירמיהו: יכול הוא להטיף דברי־נחומים, לחפש ולמצוא צדדי־אורה גם בחזיון היותר קודר. בהרגישו את העובדה, כי אנהגו הציונים הננו עד כה המיעט שבקרב היהודים, הוא מזכיר, כי בשנת 1789 לא נמצאו בכל פרנציה אפילו עשרה ריפובליקאים, והיסטוריון מפורסם אחד כתב כי בשנת 1851 לא מצא באיטליה גם איטלקי אחד (דהינו גם לא איש אחד שיהי נוטה לאיטליה המאוחדת). אמנם בנוגע להציונות העסקנית הרי זו נחמה קלושה מאד, אבל בתיאוריה היא מבוססת למדי. ונורדוי הוא רק איש של תיאוריה בכל. ואם נסתלק מכל היקשים ומשלים, אז נאמר בפשטות: בהשתלשלות התפתחותו הממושכה היה נורדוי ליוצר המחשבה הציונית במלוא מובנו של המבטא הזה, אם כי רק עד כמה שהמחשבה הציונית מבוססת על הגלות ועד כמה שמחשבה זו יוצאת מן העבר וההוה של עמנו. יען, כי שום איש אחר מלבד נורדוי לא הרגיש עפ"י נסיון עצמו את כל חויות הגלות. איש לא חדר במיהו אל כל הפנות החשכות של חיי הגלות. ולכן יכול להשתחרר ממנה בפנימיותו ולנתח אותה נתוח אוביקטיבי. לפיכך כל מה שהשמיע ע"ד חיי היהודים בגלות היא כ"כ מלא אמת ויוצא מלב רגש.

אבל יותר מזה אל תדרשו ממנו. בשעה שנורדוי דבר על דבר היצירה בפלשתינה עצמה, ע"ד דקילוניות שלה וחייה, היינו ע"ד הגשמת מחשבתו במעשה, — אז הוא איבד

כך את ייני הטוב ונהנה ממנו!" השקפה זו, החושבת את ההשפלה היותר גדולה למקרה מאושר ומוצאה תועלת בהעלבון היותר מבזה — הראתה לי את המדרגה היותר נוראה בטמות־התוגה של ההילוטים.

מחשבתי לכתוב טרגידיה מחיי ההילוטים לא יצאה מעולם לפעולות. כשגדלתי והייתי לאיש נדחתה מחשבה זו מפני שאיפות אחרות ונתטשטשה מעט מעט ברותי בתור חלום־הנעורים. החלותי להשתתף בהמלחמות הרוחניות של התקופה, מבלי חשוב הרבה ע"ד מקור־מחצבתי, כי הייתי מתגאה בערך־האדם שלי ובהתרבות הגרמנית־הלאומית, שרותי ינק ונתמלא ממנה. אולם יום אחד פרץ פתאום שאון־המלחמה של האנטישמיות גם לחדר־עבודתי, וזלזולים גסים כנגד היהודים חדרו לאזני; קפצתי ממושבי ומהרתי החוצה בהיות לבי בטוח, כי אמצא את בני עמי הנעלבים מזוינים ונאספים בכל מרכזי־הקבוץ שלהם, בתור מוכנים לפעולות כבירות של אנשים הנפגעים בכבודם באופן נורא. אבל לעיני נגלה חזון אחר לגמרי. ראיתי רק לוחמים בודדים העומדים על נפשם בעוז־רוח יפה, בעוד שההמון הגדול של היהודים נשתמטו לצדי־הדרכים, כפו קומתם והביטו מסביב בעיני פוזד ותחנונים. אז קמה פתאם לנגד עיני הטרגידיה של ההילוטים, שעל אודותיה חלמתי בימי נעורי, בכל מציאותה החיה. ראיתי את הקריפטיאה, הפרעות כנגד היהודים, המתחוללות בכל קצות אירופה; ראיתי את המותאקים, חצי־היהודים, החפצים להחשב לאריים כפולים ומהודרים; ראיתי את הניאוראמודים, גבורי־ההתבוללות, המגיעים בהתבוללותם עד האנטישמיות היותר ארסית והיותר שפלה; וראיתי — הוי בושה שאין לכלכל אותה! — גם הילוטים־ירידים כאלה, הקורצים בעיני ערמומיות וצוחקים כשסוחבים אותם לסביאת־הראווה המשפילה. כן, עיני ראו יהודים כאלה המתופפים על כיסם בנחת ואומרים: „האריים חושבים את עצמם למעולים ממנו ושוללים ממנו את ערך־האדם. מה איכפת לנו זאת? הלא אנחנו הכמים מהם, כי בתוך כך אנו מרויחים אצלם כסף". העלבון המביא ריוח והשפלות שעל ידה אפשר להבנות ולהיות למליונר, נראים להם לא רק כענין מתקבל אלא גם כצדוק דמקרה, כהתיל נבתי של ההשגחה!

לעלבון כבר מנשוא היתה יכולה להיות לי קרבת־המשפחה של ההילוטים המתעשרים האלה. לאשרי, לא אחרה התנועה הציונית לקום באופק־השקפתי ותחצה ביני וביניהם. הרעיון הציוני התגלם לפני בתמונות נעלות, והיותר רוממת שבהן היא אותה של ידידי הירצל. בקונגרסי בזיל למדתי להכיר יהודים ממין אחר, אשר השלימו ביני ובין עמי. ומעת שהיהודים האלה נצבים לנגד עיני לא הוספתי עוד לחשוב ע"ד טרגידית־ההילוטים שלי.

היהודים הציונים אינם הילוטים כלל. שפרתאים הם. „לחלום עם המגן, או למות עליו". הפתגם הזה נעשה עתה ציוני־יהודי, כמו שהיה לפנים שפרתאי. ההכרה דגאיונה החיה בלב הציוני היא: כבוד גדול הוא להיות יהודי, מפני שבמה היבית קשורים בזה, ועירכו המוסרי של האדם יגדל במדה שהוא מוכן לשעבד עצמו לחובות ידועים.

רשומת־המצבה, היותר יפה בעיני גיתה היא:

„Denn er ist ein Mensch gewesen,
Und das heisst ein Kämpfer sein".

(כי הוא היה איש, היינו — לוחם).

כמה היה צריך איפא גיתה להלל את היהודים־הציונים החדשים? כי היות ציוני היינו — היות לוחם כפול ומשולש...

דרך. יען כי הוא איננו איש-המעשה, כי אם נושא המחשבה, הוא איננו יוצר העתיד וצורות חדשות של החיים, מפני שעפ"י טבעי הוא כפקן גדול ומצמצם את דמיונו בתכלית הצמצום. לפיכך איננו נושא בקרבו את כח הרצון היוצר, כמו שהיה הירצל: בו מפותח מאד כח-הנתוח ותיכף הוא מוצא את צדדי-השלילה של תכנית-העבודה העתידה. בכדי להיות יוצר חיים חדשים צריך להיות בעל אמונה עורת בכחות-עצמו, בבני-אדם, בחיים. ונורדוי לחם בכל ימי חייו בכל צורה של אמונה עורת, שלא ניתנה לשום נתוח, העוצמת את עיניה לפני נגודים וסתירות, ושאינה רוצה לראות את המפריעים החיצוניים. כל ציוניותו של נורדוי יוצאת לא מאת האידיאל החיובי ע"ד יצירת חיים עבריים חדשים בפלשתינה, כי אם מן החזיון השלילי של אי־האפשרות להמשיך את החיים היהודים בגולה. לפיכך הוא יכול רק לעורר רצון בלב אחרים, עד כמה שניתן בכלל לרצון להברא ע"י מחשבה. הוא יכול למצוא את סימני המחלה, לסמן את הדיאגנוזה שלה, אבל איננו יכול לרפא. הוא איננו משפיע ע"י מופת־עצמו, כי אם מאיר את הדרך; הוא פועל מבחוץ ולא מבפנים. ובשעה שבא לידו לחדור לפנימיותו של דבר, ללב החיים הציוניים, הוא כמו אובד דרך; אובדת לו שלמותו, ואסוננו הוא בזה, כי עניים אנחנו בבני־אדם גדולים, ולפיכך הרינו רגילים לדרוש מאת אותם האנשים הגדולים המועטים, שיש לנו, כי יהיו מושלמים במדה שוה בכל המעלות והסגולות— גם במקצוע המחשבה—התיאוריה—ובמקצוע העבודה המעשית. נורדוי הנהו אך ורק התיאוריטיק של הציונות. אל תדרשו מאתו ציונות-מעשית, פה מוכשר הוא להורות רק את דתנאים הכלליים והיותר פשוטים של המעשה. „בראו רצון עממי!" זוהי הסיסמה שלו במקצוע העבודה המעשית. אבל אל נא תדרשו מאתו, כי הוא יהיה יוצר אותו הרצון העממי. יען כי הוא איננו מנהיגם של המוני־העם, אשר קול שאונם מחריש את אזניו ומביא אותו במבוכה.

אשרה היותר גדול של הציונות היה זה, שמראשית צמיחתה עמדו בראשה שני אנשים גדולים כהירצל וכנורדוי. האחד היה השלמתו של השני, תוצאת הופעת שניהם היתה, כי משכה הציונות אליה תיכף את עיני העולם כולו.

על דפי ההיסטוריה הישראלית יזכירו לנצח שמו של נורדוי בצד שמו של הירצל.

ג'ינזבה, 3 (16) יולי, 1909.

צ'יזארו לומברוזו.

לְנוֹרְדוֹי.

האיש, המשקיף כמוני על מאורעות-החיים בעמדו בערוב שמש חלדו, רואה לצערו, כי הטוב והצדק אינם כלל בבן־אדם אלא כפרט היוצא מן הכלל, ואיתו פרט חזיון יקר מאד הוא ביחוד אצל האדם־הגאון.

במשך ימי חיי הארוכים מצאתי רק שני אנשים בעלי רוח יתרה ולב־טוב כאחד: מארצולו ונורדוי.

שמו של מארצולו לא חדר מעבר לחוג תלמידיו, אשר ימותו עם שמו על שפתם, ושלא יכלו בכל זה להעלותו למרום אותה התהלה-העולמית, שהוא ראוי לה; — לעומתו נורדוי, אדם ישר, נדיב־לב גאון רוח par excellence, אשר הקדיש חלק מחייו לטובתם של הנענים והנרחים, מבלי אשר אברה בזה לבטלה אפילו שעה אחת למחקריו המדעיים; נורדוי רואה את שמו מתפשט בכל העולם מיום ליום; זה פרט גדול, נעלה, היוצא מן הכלל, חזיון נאדר בלתי־מצוי, המשלים אותנו עם האנושיות.

(„די ולט")

מכס נורדוי.

Vaè soli

במאמר אחר בשם „Vae soli" (הוי לבודד) הנדפס בה-„Gegenwart" מתאר מכס נורדוי את גורלו של הסופר הבודד החי בארץ נכריה. הננו להביא קטעים אחדים מהמאמר הזה:

„באמת — כותב מכס נורדוי — נאלצתי תמיד לחיות חיי בודד. בתיר בן פרוסי אחר הנולד בפיסט לא מצאתי לי חבר-ברוח בעיר זו, שבליתי בה ימי ילדותי ונערותי; גדלתי מבלי התערב בחברת קרובים ורעים, למדתי להביט על סביבתי בעיני אבי, שאחז בהתרבות הגרמנית בשיב־ניות ובקנאת עוזה, ולבי נתמלא געגועים לארץ-אבותי האמתית שעשוני לאי-סבלן ואולי גם לאי־צודק ביחוסי לארץ-מולדתי. בזמן מאוחר הניעוני התנאים המקריים של פרנסתי להתישב בפריז, וגם שם הייתי ונשארתי בהכרח זר עד היום הזה, מפני שלא חפצתי לוותר על רגשותי העצמיים וערכי הפרטי, שרק במחירם יוכל הזר לכנוס לחוג האזרחים, המקבלם אותו לחברתם אחרי איזו הגבלות נסתרות וקצת השפלה מצדם. בודד הייתי בפיסט, ובודד אני גם בפריז. הידידות השטחית שהיתה ביני ובין חברי בבית-הספר נפסקה בעזבי את פיסט, ורעים חדשים לא ירכוש לו בנקל איש כמוני העוזב את תקופת השחרות, ואשר לא הרגיל בתור מתבודד תמידי מיום הולדו לצאת בנקל מהתרכזותו הפנימית, וככה נאלצתי לותר לחלוטין על זכויותיו של האיש השייך לאיזה סייעה, האוסר מלחמת-הקיום יחד עם חבריו, ומגיע עמם יחד ע"י עזרה משיתפת לנצחונות פחות או יותר גדולים.

ובתארי לי עד כמה יקל יותר המעבר בדרך־החיים להאנשים היותר מוצלחים ממני מצד תנאי קיומם, ועד כמה היתה יכולה גם פעולת־היצירה שלי להיות יותר מצליחה לולא התקומם נגדי גורלי המיוחד של איש זר בכל מקום בואו—הייתי קרוב להוציא אנחה חלושה ומרירית: חבל על עצמי!

אולם מצב הרוח הקודר היה לא ארך אצלי הרבה, ואחרי שקלי בדעתי בעיון רב את עניני חיי באתי לידי החלטה, כי בדידותי הביאה לי טובה רבה במובן רוחני ומוסרי, וכי היא באמת תנאי מכרח לקיומו ופעולתו של כל סופר או אמן השואף למטרות יותר רמות מהספקת צרכיו של רגש הכבוד-המדומה. ההשקפה הזאת יצאה אולי מעומק הרגש הטבעי שלי. בתור התגלותה של שאיפת האדם להסתגל למצבי חייו שאין בידו לשנותם כחפצו, להסתפק בחלקו אף על פי שהוא מעציב, ולהיות שמח בהצדדים הטובים שבו. אבל כמדומני אין הדבר כך בנוגע לענין זה, והשקפתי היא נכונה ואוביקטיבית.

יותר נעים הוא בלי ספק, מנקודת-הראית של האיש הפרטי, לחיות בחוג חם וחביב של תהלות, קטרת ואהבה, אבל אין חוג כזה מביא ברכה לפעולת-היצירה, תאורי היצירות החדשות מתחילים להתלכד ברוחו של האמן עם תאורי ההגלות השבחים, או גם רגשי-ההתפלאות, שהיצירות האלה תולדנה לפחות בחוגי ידידיו היותר קרובים; ומתוך כך עלול האמן

לטעות ולהשיב לפעמים את תשוקתו להתשבחות ולהמהללים להתביעה הפנימית של צורך־הגלוי האורגאני והאמנותי. ואז עובר האמן ההוא לא מפני שיש ברוחו איזה דבר השואף בעוז להתגלם בצורה אמנותית, אלא מפני תאוות הנצחון הקל תשים בידו את המכחול או את החרט. ככה נולדות יצירות שאינן מעשרות כלל את האמנות והספרות, מפני שאינן נובעות משום הכרה פנימית. פעולת היצירה תהיה אז להרגל, והאמן הולך ונשנה בכל פרי־כשרונו בחקיתו את עצמו. הוא לא יפגוש בדרכו שום נסיון קשה שיוכל להיטיב את דרכו, וגם אם כשרונו מקורי הוא נבלע בתוך המהלך שסלל לעצמו.

סכנה כזו אינה נשקפה להבודד. הסיפר — אם נדבר רק בו ביחוד — החי במצבים הרומים לאותם של חיי, מדבר את דבריו כמו במכונת־הטיליפון. הוא אינו רואה את פני בעל־דברו, שאליו הוא מכונן אמרותיו, ואינו פוגש שום מבט חביב, שום הסברה ידידותית בתור רושם טוב של דבריו, שהיה יכול להחניף לאהבת־עצמו ולעוררו להמשיך את שיחתו. ועל כן הוא משוחח רק במדה ההכרחית, ואינו מאריך בדבריו אף רגע מיותר רק לשם תענוג הפטפטנות.

נגד הסופר הבודד קמים — מחמת הסבות הפסיכולוגיות המבוארות בהנתוח היפה של מכתב ידידי—כל המבקרים מוגי־הלב, בעוד שכל מעריצים וחונפים, כל ידידים ורעים לא יעמדו לימינו. הסופר הזה, שמוח בקדקדו, יודע, כי כל יצירה היוצאה מתחת ידו יכולה להתקבל רק באחד משני אופנים: או הקהל יתיחס אליה בשויון־נפש והעתונות תעבור עליה בשתיקה גמורה, או הקהל יתעניין בה, והעתונית, שלא תוכל להחריש אז, תמצא בזה הזדמנות להתנפלות חרשה על המחבר ולהוצאת דבות חרשות נגדו; ושני האופנים האלה אינם מלבבים ביותר. הידיעה הודאית מ־אש, כי יאבד את זמנו וכחו לבטלה בשוחחו לעצמו מבלי אזנים קשובות כמטיף מגוחך במדבר, או כי כבורו יעלב ויחולל מבלי יכולת להגן עליו — תעורר בהסופר הזה את החפץ לרום כל עוד שיוכל להתאפק. הוא ישמיע מלתו רק אז, כשלא יוכל לעצור עוד ברוחו באופן פשוט. ובכל פעם שיוציא ספר חדש לאויר העולם ידע מראש כי נכונו לו ירחי עמל, ואולי גם שנות יגון של הרחור־ריב שפל, ועל כן אין ספק שלא יכנים את ראשו בצרה זו אלא על ידי הכרח פנימי, בשמעו בקול פקודה נמרצה, קשה וגם נוראה. הדבר הזה הוא ברור: היצירות הנולדות באופן כזה אינן יכולות להיות פרי השבלוניות והחקוי השגור, בהן מתבטא הכרת סוביקטיבי, וערכן האוביקטיבי תלוי בהחשיבות הרוחנית של מחברן. בכל אופן לא יכשל סופר כזה בהעלאת־גרה, והכתבנות המרובה מתוך הרגל כדי לעשות סחירה בנצחונות מוקדמים היא בלתי אפשרית אצלו.

בנוגע אלי אני יכול להוכיח את אמתת דברי ע"י מספרים. את ספרי הראשון פרסמתי בראשון לחורש מאי ש' 1878, ומני אז עברו כמעט עשרים שנה. במשך העת הזאת הוצאתי לאור עוד שלשה־עשר כפרים, שבהם נכללים חוברת בת 92 עמודים הנדפסת בהביבליאותיקה־האוניברסאלית של ריקלאם, שלש דרמות לא גדולות וקובץ המכתבים הנבחרים שכתבתי בפריז. לפי החשבון הממוצע נכתב איפא כל אחד מספרי במשך שנה ומחצה ואין ספק אצלי, כי הייתי יכול לכתוב פי שלשה יותר מזה בלי התאמצות יתרה. לוא היו מקרי ספרי יותר רצויים הייתי בודאי משלש את מספרם, ומי יודע—אולי הייתי עושה אז עול, כמעט אחרי כל כפר שאני מדפים אני מחליט לבלתי כתוב עוד והחלטתי זו היא נמרצה ביותר אחרי הדפסת אלה מיצירותי הנקראות ביותר והמעוררות ויכוחים רבים, היינו אלה הזוכות למה שקוראים „הצלחה". כמה פעמים—כמו אחרי פרסום „הפרדוקסים", „מחלת הדור" „והבליון"—שמרתי את הבטחתי לחדול מהיות מחבר במשך ארבע וחמש שנים, נלחמתי עם הנטיה לחדש את יצירתי והתאמצתי לעקור מרוחי כל גרעין מחשבה ע"ד ספרים חדשים. יצירה חדשה לא יצאה מתחת עטי אלא כשנתטשטש מעט בלבבי מצד אחד זכר פגעי העבר, וכששפך עלי מצד השני איזה רעיון את ממשלתו במדה כזו שהייתי מוכרח לבטא אותו ולהיות מוכן שנית לסבול מאנשים שפלים ולפחות בלתי־צודקים.

הלקח היוצא מנסיונותי הוא אי־זה, כי רק אותו הסופר שאינו יכול לצפות לחביביתי של הקהל ורואה את כל אחד מהספרים היוצאים מתחת עטו כפורעניות חדשה בשבילו — מוציא את כל כח כשרונו ביצירותיו ומציע לנו את מיטב פרי־רוחו.

אולם, כמובן, אין הסופר יכול לחיות ולברוא במשך זמן רב בלי כל הרגשות נעימות, וההרגשות האלה אינן חסרות גם להבודד, אם כי תכונתן שונה מאותה של רגשי המוצלחים החיים באהבת החברה. היצירה בעצמה, הנולדה ומתפתחת תחת השפעת ההכרח הפנימי, מביאה תענוג נעלה להנפש ומכניסה ללב המחבר את ההכרה הנעימה, כי הוציא לפעולות ענין נחוץ. ואם היצירה הזאת עשתה את פעולתה על הקהל למרות כל הזלזולים שנשמעו כנגדה, אז יראה היוצר באופן גלוי שיש לו השפעה ידועה על רוח בני דורו, ולבו יתמלא אותה הכרת־התקיפות, שאינה ידועה כלל להסופרים היכולים לחשוד אולי הגיעו לנצחונותיהם רק הודות להשתדלות יד ידידיהם ו„לרוח־היום" שנולד ממנה.

? Vae soli — לא ולא. גם להבדידות ישנם יתרונות מיוחדים. היא מגדילה את תנובת היוצר בשעה שתרבותה החמורה ממיתה כל ציץ חלוש בעודו בגרעינו. והיצירה שהבדידות משאירה בחיים — היא בלי ספק בת־קימא".

תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל מ. נוֹרְדוֹי.

ד"ר מכס (שמחה מאיר) נורדוי נולד בבודפישט ביום 29 יולי 1810. חמר מענין ע"ד מוצאו, הוריו, חנוכו, השתלשלות השקפותיו, הננו מוצאים במכתב שכתב מ. נורדוי לסופר ר. בריינין ע"ד תולדותיו*).

„...בני משפחתי מצד אבי היו כפרדים. אבותי גרו לאחרונה בעיר שיגוביה (Segovia) בספרד ומשם גרשו. בני משפחתי גרו שלשה דורות, אחרי הגרוש הזה, בטונים; משם הלכו נדדו לתורקיה וישבו בארץ הזאת ארבעה דורות. בסוף המאה השבע עשרה נקרא אחד מאבותי לקראטשין (Krotoschin) מחוז פוזן להיות נאמן—רענדאנט—בעדת ישראל של העיר הזאת, ומהעת ההיא, זה כשתי מאות שנה, נשארה המשרה הזאת בקרב בני משפחתי, כירושת אבות וכנחלת הקדמונים ההולכת ונמסרת מדור לדור, מאב לבן. גם כיום הזה ישא עליו אחד מדודי משרת מזכיר לעדת ישראל בקראטשין. אבי נולד בקראטשין בשנת 1799 ושמו היה גבריאל בן עוזר בן שמחה נאמן, וכנויו זידפלר (את הכנוי הזה בחר לו אבי זקני, בשעה שנגזרה גזרה על היהודים בפוזן לקבל עליהם כנויי משפחה). אחי אבי זקני הבכור בחר לו את הכנוי וויענער. את הכנוי נורדוי בחרתי לי אנכי בעצמי בהיותי נער בן שש עשרה שנה, בהסכמת אבי וברשיון הממשלה.

*) אחיאסף שנת תרנ"ח.

אבי הלך בהיותו נער ללמוד תורה בישיבת ליססא במחוז פיזן, ויהי לחריף ותלמיד אהוב לבעל ה„חוות דעת", ומידי הגאון הזה קבל אבי את התאר „רב".

מורה מורנו הרב ר' גבריאל בן דחכר רב עיזר (זה היה תארו וכנויו) שנא את הרבנות, ולא חפץ להורות ולדון, להכשיר ולהטריף בתיר רב באחת העדות, כי אם בחר בעבודת מורה ומחנך לילדי ישראל. אחרי אשר שמע אבי בלמודים בהאונברסיטים של ברלין ושל ברעסלוי לוקח בתיר מירה לבית הרב רבי שי"ל ראפפורט בפראג, ומשם לבית משפחת הרב רבי משה סופר בפרסבורג. מבית החת"ם סופר נקרא אבי להיות מורה ומדריך בבית פישהאף באלטאפען (Altofen), חכם המדינה ד"ר ארולף פישהאף היה תלמידו וחניכו האחרון של אבי.

מספרי אבי אקרא לפניך: א) „יסוד שפת עבר" (דקדוק לשון עבר). ההוצאה הראשונה נדפסה בפראג בשנת 1831 ואח"כ יצאו מספר זה מהדורות רבות ושונות. ב) העתקה אשכנזית מספר קהלת עם הערות תולדיות ופלוסופיות. ג) „לקוטי פרחים", שני הספרים האחרונים נדפסו בפראג בשנת 1850. ד) שירים רבים בשפת עבר, מקוריים וכן גם מתורגמים משפת אשכנז, אשר נדפסו ב„בכורי העתים".

אבי מלבד שהיה בקיא בחדרי התורה וסופר עברי ממדרגה העליונה, היו ידיו רב לו גם בשפות ומדעים. הוא ידע ידיעה עמוקה את השפות המופתיות, את השפה הצרפתית והאיטלקית. הוא כתב שירים וחזיונות גם בשפת אשכנז, אחד מחזיונותיו— דרמה — בשם Mathilde Doüglas נדפס, ואם זכרוני לא יטעני הנה גם הוצג על אחת הבמות.

אחרי כל אלה היה אבי עני מדוכא בכל ימי חייו, וכל ידיעותיו הרבות והשונות לא הועילו לו. הוא מת בחדש אפריל שנת 1872, עוד בטרם תמלא לו שנת השבעים ושלש לימי חייו.

אמי רוזליה (שרה) לבית נעלקין היא בת ריגא, היא נולדה בשנת 1813. לאשרי אמי עורנה חיה והיא יושבת אתי בביתי בפריז.

אבי היה שומר מצוה וחרד על כל מנהגי ישראל במלא מובן המלה, והיה משתדל לחנך גם אותי ברוחו, להיות זהיר במעשים ובמצוות כיהודי נאמן לאלהיו ולעמו. למדתי בנעורי תנ"ך, דקדוק שפת עבר וגמרא. כאשר נעשיתי בר מצוה לבשתי טלית ותפלין. בפסח הייתי מקיים את הסדר כהלכתו ובסכות הייתי יושב בסכה; צמתי והתעניתי בימי הצומות והתעניתים ושמחתי בשמחת תורה. הנך רואה איפוא, כי שנות נעורי עברו עלי בתורה ומצות כשנות נער יהודי בבית יראים וחרדים. אולם אבי, בכל היותו קשור ודבוק בהיהדות ההיסטורית, היה הוגה דעות חפשי ברוחו, לכן לא הניח מכשולים על דרך התפתחותי הרוחנית. במעשה הייתי צריך להיות ככל היהודים ולהתנהג כמוהם, אבל איש לא שם מעצור לשכלי לחקור ולדרוש בכל העולה על רוחי.

במלאת לי חמש עשרה שנה, עזבתי את אורח חיי היהודים ולמוד התורה. היהדות היתה לי מעתה רק זכרון, בכל אופן זכרון נעים. דפיוט של שנות ילדותי ותלומות שנות נעורי עשו מסגרת אור להזכרון הערב הזה. אבל הרגשתי את עצמי מעתה כאשכנזי, ורק כאשכנזי, חברי ורעי, מכירי וידידי, מורי ומאורי היו מעתה רק אריים ולא עברים, ובלי ספק הייתי מגיע בשטת ההתבוללות שאחזתי בה למעשה עד הקצה האחרון, אולי עד מקום משם לא אשוב, לולא הייתי מתעב, מצד אחד, בכל נפשי את השקר והכחש לקבל דת אשר לא אאמין בה, ומצד

השני נכמרו נחומי על אמי לבל אמרר את חייה בעזבי את עמי, ולבל אחלל את זכרון כבוד אבי החרות עמוק בלבי.

וכן חייתי משנת השש עשרה עד שנת הארבעים ליִמי חיי בלי כל קשור וחבור אל היהדות. על פי דעותי, השקפותי ורגשותי הייתי אשכנזי לאומי מכף רגלי ועד קדקדי. רגש מולדתי נרדם בי, עד כי דמיתי כי כבר מת בקרבי וגם עקבותיו נמחו מעל לוח לבי. שאלות הקולטורה בלעו את חיי רוחי ולבבי עד אפס מקום לגעגועי הילדות ולזכרונות הנער. בספרות התכל עבדתי בתור סופר אשכנזי, מבלי אשר היו נכרים בי רשומי גזעי. האנטישמיות היא היא אשר פקחה את עיני לשוב ולהביט על יהדותי אשר שכחתיה, השנאה אלינו. היא אשר למדתני לאהוב את עמנו. ומשנה לשנה הגדל בי התפעלותי והתלהבותי לעמי, הרב בי גאותי אשר אני מתגאה במולדתי. עתה יודע אנכי כי אח אני לכל בני ישראל. וכאשר הדפיס ידידי היקר הירצל את ספרו „מדינת היהודים", והוא ורעי האהוב השני זנגביל דרשו מידי, כי אהיה לעזר להעובדים לתחית ישראל וארצו, אז הקרבתי את מעוט כחותי וכל אשר בי על מזבח הרעיון הזה, אשר לקח את כל לבי ולכל בו חיי רוחי".

מאביו קבל נורדוי את חנוכו הראשון וגם את ידיעת הלשונות לטינית, יונית ועברית בעיר מולדהו בודפישט ששם נכנס אח"כ אל האוניברסיטה. הוא הקדיש את עצמו למקצוע הרפואה אך התענין גם בספרות, והדבר הזה השפיע הרבה על מצבו לימים הבאים.

עוד בהיותו תלמיד האוניברסיטה בשנת 1863 התחיל את עבודתו הספרותית. בשנה ההיא הדפיס פואמות אחדות, מאמרי מחקר וספורים. בשנת 1865 היה לעוזר תמידי של העתון „פעסטער ללויד". אחרי גמרו את למודו באוניברסיטה בשנת 1873 יצא למסעיו שנמשכו כשש שנים. הוא בקר את גרמניה, רוסיה, סקנדינביה, אנגליה, איסלנדיה, פרנציה, היספניה ואיטליה. בשנת 1878 שב לבודפשט ושם התחיל לעסוק ברפואה ובשנת 1880 בא לפריז והשתקע שם בתור רופא.

הספרות היתה מושכת אליה תמיד את מעיניו של נורדוי ולה קדיש הרבה מעתותיו ואת מיטב כחותיו. כבר בימי מסעיו היה סופ־ם הקבוע של ה„פרנקפ. צייט.", „פאסיש. צייט.", „פעסטער ללויד", „וויענער מעדיצינישער וואכענבלאט". הידיעות שאסף בימי מסעיו שמש לו חמר לספריו הראשונים. בשנת שובו אל בודפשט יצאו לאור בלייפציג ספרו Aus dem wahren Milliardenlande בשני כרכים (המהדורה השניה יצאה בשנת 1881). ספרו Vom Kreml bis Alhambra בשני כרכים (לייפציג, המהדורה השלישית בשנת 1881) הוא התוצאה השניה ממסעיו. באותה השנה יצא גם ספרו Seifenblasen (הוא יצא בהוצאת ריקלאם).

בשנה הראשונה לשבתו בפריז כתב את ספרו „Unter der dritten Republik" (1880, המהדורה הרביעית 1890) וספרו Ausgewählte Pariser Briefe (1887, המהדורה השנית 1888), בשנת 1880 כתב, הוא ביחד עם פרדיננד גרוסס, את יצירתו הדרמתית הראשונה „Die Journalisten" אשר נתפרסמה אח"כ בשם „Aus der Zeitungswelt" כעבור שנה יצאה הדרמה החרשה שלו „Der Krieg der Millionen", הראשון בקבוצת הספרים הראשונה שפרסם את שמו והנחילהו כביד ותהלה בספרות־העולם היה הספר Die Konventionelle Lügen der Menscheit (לייפציג 1883, המהדורה ה־19 בשנת 1903) הספר הזה נדפס כמעט בכל לשונות אירופה והטיל בזמנו סער גדול. בכח עז לבלי חת הוא מערער והורס בספרו זה את השקרים המוסכמים של האנושיות, הנחשבים ליסודות מוצקים של הצבור בכל מקצועות חייו. ברוסיה ובאוסטריה

היה הספר הזה אסור לבוא בקהל. את האקסמפלרים שמצאו היו מחרימים. באוסטריה יצאה פקודה רשמית שאסרה את הספר בעד חטאיו השונים. היותר חשובים בהם הם: העלבה בשלטון המלך, העלבת הדת השלטת ועוד.

הספר השני המפורסם של נורדוי הוא Paradoxen (לייפציג 1885 המהדורה השמינית 1903, תורגם לעברית ע"י ר. בריינין ויצא בהביבליותיקה העברית הוצאת „תושיה).

מיתר ספריו של נורדוי נזכיר עוד את הספרים האלה Die krankheit des Jahrhunderts (לייפציג 1887 המהדורה השניה 1902) Gefühlskomedie נובלה (ברסלוי 1902); Seelenanalysen (בולין 1892), „Das Recht zu Lieben" — דרמה בארבע מערכות, הוצגה בליסינג-תיאטר בברלין ובתיאטראות הגדולים ברוסיה ובאיטליה. שימת לב מיוחדת, שאון גדול וגם פולמוס של התמרמרות ואי רצון עורר ספרו Entartung שיצא בשנת 1892. בספר זה מעביר נורדוי תחת שבט בקרת חריפה וקשה את ספרות סוף המאה ואת נושאיה. הוא מורד במדה אחת את הסופרים היותר גדולים, גם את יצירותיהם של סופרים כמו טולסטוי, מטרלינק, שאינם מתאימים לאמת־מדתו ולרוחו. הוא רואה ביצירותיהם מחלת נפש ושגעון.

בשנת 1897 יצא הרומן שלו „Drohnenschlacht" ובשנת 1898 יצאה הדרמה שלו ד"ר כהן (המהדורה השלישית 1900), שבה כבר השתקפה השפעת הציונות והזרמים החדשים בחיי היהודים.

עוד מזמן לפני הקונגרס הראשון הננו רואים את מ. נורדוי עומד בשורה אחת עם תיאודור הירצל על שדה הציונות ועד היום הנהו בתנועתנו האישיות היותר בהירה ונאדרה.

א. ורבירג.

מוֹסָד מִיקְרוֹ־בִּיאוֹלוֹגִי בא"י עַל שֵׁם נוֹרְדוֹי.

הננו מביאים בזה מהגליון האחרון של „ולט" את החלק היותר עקרי ממאמרו של הפרופ. א. ורבירג ע"ד האינסטיטוט הזה.

המיקרו־ביאולוגי, שהחליט ועה"פ הציוני ליסד בפלשתינה לזכר יובל־הששים של הר"ר מכס נורדוי.

המטרה הקולטורית הזאת, נמצאת מן הצד האחד בשייכות גדולה אל מעמדו של בעל־היובל בתור רופא חולים ומן הצד השני צפונה בה תועלת מרובה להכשיר את אדמת פלשתינה למקום התישבות. לכתחלה חשבו ע"ד יסוד אינסטיטוט של רפואה בכלל, אבל אח"כ כשנמלכו בדבר עם הר"ר נורדוי עצמו, באו לידי הסכם כללי, כי יותר חשוב הוא ליסד בפלשתינה אינסטיטוט מיקרו־ביאולוגי. מוסד זה איננו נזקק לכבונה גדולה, אפשר לו להצטמצם בדירה בלתי מרובה בחדרים, ומכשיריו אינם אלא המיקרוסקופים, הטירטוסטאטים (מכונה להחזקת מזג־האויר במצב אחד) וחדרי־הצטננות, שכל אלה אינם עולים בהוצאות מרובות, ומספר המלומדים הלא אפשר להגדיל או להמעיט לפי מדת היכלת החמרית.

כמובן דורש אינסטיטוט שכזה סכומי־כסף מרובים, אם רוצים להבטיח את קיומו לימים רבים, היינו אם אומרים לברוא פונד גדול שכזה, שיהי האינסטיטוט יכול להתכלכל מן הרבית, שהוא עלול להכנים. אבל אין זה נחוץ כלל אם יהיו בידנו חלקת־האדמה הדרושה לבנין הבית וכל כלי המכשירים שלו ופונד, שיספיק את הוצאות כלכלתו למשך ארבע שנים, אז יכולים אנחנו להביט אל העתיד בלב מלא תקוה. אם לא יביא האינסטיטוט במשך ארבע השנים הראשונות פרי טוב, אז איננו ראוי, שיתקיים עוד בבא. אבל אם יתברר, כי היה במשך העת הזאת לתועלת והביא רב טוב להתפתחותה של פלשתינה, אז יתפרסם כ"כ עד שבנקל יהיה להשיג בשבילו את סכום הכסף הדרוש לכלכלתו גם בעתיד. קרוב הדבר לוודאי, כי גם הנהגות שלטוני הערים גם הממשלות, שירבו אל נכון להשתמש בהאינסטיטוט, תהיינה לו מצרן לעזר בחמר וברוח.

מפני שהקה"ק לישראל יכולה להקצות בית להאינסטיטוט, כמו שעשתה ביחס ל„בצלאל", דרוש לו כסף רק לצרכי התקון והשכלול ולכלכלתו. אם נחשיב את הוצאות התקון והשכלול יחד עם המכונית הנחוצות לסכום של 50,000 פרנק, וכסכום כזה לצרכי הביבליותיקה, וקצבה שנתית בסך 25,000 אז יספיקו מאתים אלף פרנקים להבטיח את מצב האינסטיטוט למשך ארבע שנים, וסכום שבזה לא יכבד להשיג מאת הרבה אלפי הציונים, שישתתפו בדבר אם מהערכתם את ערך המפעל הגדול אם מפני התיחסות של כבוד לחתן היובל. בראש וראשונה מטרת המוסד היא לבער מן הארץ את מחלת המאלאריה, לעצור בעד כל דבר ומגפה עושי־שמות. המיבאים לפ־קים ירועים מהודו דרך ערב, ולרכא איתם בראשית התפרצותם ע"י ההשגחה על דרכי אורחות עולי־הרגל והחפוש אחרי קני הבאצילים מפיצי המחלות, ללחום כנגד מגפית חיתו הבית, וביתיר כנגד מגפית הבהמות, שהיא מכשול כ"כ גדול בדרך הרחבת הקילוניזציה. כן עתיד האינסטיטוט הזה ללחום כנגד מחלות־המטעים, הגורמים לפעמים להקולוניסטים נזקים מרובים.

אכן רבות הנה התעודות אשר לפנינו! קודם כל צריך יהיה להעביר אל המזרח את השיטות הדיאגנוסטיות ואת אמצעי־ההגנה, שנעבדו באירופה, דבר, שאי אפשר יהיה להעשות, כמובן, מבלי שנויים ידועים. כן צריך יהיה להורות את ילידי הארץ כיצד יגינו עליהם וילחמו כנגד הרמשים השונים, הבאצילים והמיקרובים השונים מפיצי המגפיה. כן יצטרך האינסטיטוט לעסוק בחקירות עצמיות בנוגע להמחלות המתהלכות בין בני האדם, החיות והמטעים, אשר בארצות־המזרח.

אם נסתלק לע"ע מן המלחמה כנגד מחלות-המטעים, שאולי יהי נמצא ליותר טוב לחבר את המקצוע הזה אל תחנות־הנסיון למשק־הכפרי, אז צריך יהיה למנות לע"ע שני מלומדים, האחד באקטיריאולוג, שבידו תמסר הנהגת האינסטיטוט וגם איש מומחה לרפואת החיות, אשר יחקור וידרוש למחלות החיות וילחם כנגדן, כן צריך יהיה להעמיד שני משרתים, שהאחד מהם יפקח על סדרי האינסטיטוט, והשני יהיה משרת בתור עוזר על יד המלומד וגם ידאג לטפיח חיות־הנסיון.

ע"ד המקום ליסוד האינסטיטוט אי אפשר שיהיו שום חלוקי דעות. הוא צריך להיות במקום, שמשם אפשר יהיה לבוא בנקל לכל חלקי פלשתינה, באופן שאם תתפרץ מגפה באחד מהם, יוכלו ללכת תיכף לשם ולהעביר את הנסיובא הנחוצה להרכבה במקומות־הסכנה. מקום אשר כזה הוא רק חיפה, שבמשך עת קצרה אפשר להגיע משם ליפו וגם לגליל העליון, וכן לביירוט, לדמשק וגם לטמה"ב ההולכת למיקה, המקום המוכן תמיד לסכנת התפשטות המחלות המתרבקות.

בעוד שירושלים נשארת עיר הלמודים ויפו עיר־המסחר, נועדה חיפה להיות לעיר הטיחניקה, למרכז מרעי־הטבע. כה עומד להוסד ביה"ס הטיחני, פה תוסד תחנת־הנסיון למשק

הכפרים, וכנראה יבחרו את המקום הזה גם ליסוד האינסטיטוט המיקרו-ביאולוגי. הלואי שיהיה זה הפרח הראשון בזר המוסדות המידיציניים בארצנו.

משה סמילנסקי.

„הַפּוֹעֵל הַצָּעִיר".

1.

הכל תלוי במזל ואף ספר-התורה שבהיכל!

כך רגילים לבאר אצלנו הרבה מחזיונות החיים כשהם מעוררים בנו השתוממות ותשומת לב מיוחדה. וכשאנו רואים עגל-זהב שמרקדים לפניו וספר-תורה המונחה בקרן זוית ואין איש שם לב אליה, אנו מושכים בכתף ואומרים: מזל!

אבל לאו כולא עלמא במזל תליא!

ואף אותו החזון שבחיינו המעסיק ברגע הזה את מחי אינו יכול להתרץ רק במזלו.

שואל אנכי את נפשי:

גלוי ומפורסם שאנו הציונים חולשה יתרה לנו לפרסום, כל דבר שאנו מתחילים בו—התרועה מקדימה לו, התרועה מלוה אותו, ורק „לויהו" נעשתה בחשאי, ואין פלא! אטום לב העם מהרגיש, עיניו מראות ואזניו משמע. ורק מתוך תרועה גדולה מן הבקר ועד הערב ישמע את אשר אנו מדברים לו, או יותר נכון: יעשה את עצמו כשומע. והרגל נעשה טבע, שלשים שנה ויותר אנו רגילים לעשות את גרוננו שופר ונשכח לדבר כבני אדם...

וראה פלא: באותו הזמן שכל מעשה קטן וכל מפעל מצער בארצנו ואף זה שערכו—קליפת השום, ותיבנו—אגוז נפוח, מעורר שאון והמולה ומכה גלים בכל תפוצות ישראל, מחולליו ו„מיסדיו" בו יתימרו וכל „מקורביהם" יקלסוהו וישבחוהו באלף לשונות—באותו זמן עצמו אנו רואים:

חבר אנשים צעירים, אנשים בלי „שם" ובלי כל אמצעים חומריים, נגשים בצנעא, בפנה נסתרת, אל מפעל ספרותי וחברותי: לברא עתונות בארץ, אשר ה„צבי" ו„החבצלת" נקראים בה עתונים, לעשות דעת-הקהל במקום אשר „הסכמת" שנים או שלשה „עסקנים" נקראת בו—דעת הצבור!

ואותם חבר האנשים מתמידים בעבודתם הגדולה זה שלש שנים: מן ההקטוגרף עברו לבית דפוס, מגליון אחד לשני חדשים, אחד לשלשה חדשים, עברו לגליון לחודש ולאחרונה לגליון לשבועים. ועד גליון לשבוע—רק צעד אחד. והצעד הזה בלי ספק יעשה אם בזמן מוקדם ואם בזמן מאוחר מעט, ואיתם האנשים לא פרשי את כנפיהם בכל ארבע כנפות הארץ, לא שלחו „משולחים" חוזרים על הפתחים, ולא הרימו קול צעקה אשר ילך מסוף העולם ועד סופו להודיע: הצלת הישוב אנו מבקשים, צעדי הגאולה אנו מקרבים!

וישימו להם לחוק: „זכות קיומו של „פועל-הצעיר" [1]) בתוכנו".

ואותם חבר האנשים הצעירים עשו באמת מעשה הגון: את יסיד העתונות הארצישראלית הניחו, את יסודה של דעת-הקהל עשו, ואם יבאו אחרים אחריהם ועשו עתונות יותר גדולה, ואם יבאו אחרים אחריהם ובראו דעת-קהל יותר מקיפה—זאת היא דרך ההתפתחות. אבל מניחיה היו מיכרי „הפועל-הצעיר".

1) „הפועל הצעיר" יוצא לאור פעמים בחדש, בירושלים.

לכאורה היה צריך מעשה כזה למשוך אליו את התענינות הקהל, לכאורה היה חזון כזה צריך לענין את הלבבות הערים לציון. ככה לכאורה... אלא מה אנו רואים למעשה?

בחו"ל קונים את „הפועל-הצעיר" בכמות זעומה מאד. וזה אחרי כל הצעקות על הרעבון לדברים מהתם! בא"י קונים את „הפועל-הצעיר" בכמות גדולה מאד—בערך לכמות הישוב—אבל „אילו" הצבור הארצישראלי מנגחים בו ונלחמים כנגדו בשצף קצף.

אי הרעבון לדברים מציון? אי התפלה לעתון פלשתינאי? או שהרעבון—רעבון-מדומה, או שהתפלה—תפלת-שוא?

2.

יש טוענים:

„הפועל-הצעיר" עתון מפלגתי ואנו לעתון בלתי מפלגתי צריכים.

„הפועל-הצעיר" צעיר יותר מדי, דעתו קלה, רגש האחריות אינו מפותח בו, המתינות חסרה לו.

„הפועל-הצעיר" מדבר בקול מחוצף... ויש שמוסיפים: „הפועל הצעיר" מחריב את הישוב;

ככה מדברים ראשי העסקנים הפלשתינאים שלנו.

„מפלגתיות"...

כן, „הפועל-הצעיר" עתון מפלגתי, הוא כלי מבטאם של הסתדרות הפועלים בא"י, אבל רוצה הייתי לדעת איזו מהעתונים הציוניים אינו מפלגתי? ובמובן הרבה יותר צר, במובן אישי ולא רק צבורין אחשוב למיתר להביא ראיות.

והאם אפשר לו לעתון להיות בלתי מפלגתי?

ולו היו עסקנינו ביפו עורכים עתון, ההיה העתון ההוא בלתי מפלגתי?

הלא יודעים אנחנו כמה כתות מכתות שונות נמצאות ביפו ובירושלים: כל אישיות צבורית והכת דילה! והרי כל אחת ואחת מן הכתות הללו רואה את עצמה כמלח הישוב ואת כל הנשארים כטפל!

ככת המפלגיות האישית דבקה בנו במדה כזו שאנו צריכים להתחשב עמה. כעם חזון מתמיד שיש לו בנו סבות אורגניות עמוקות... ואנו צריכים לדעת מראש כי כל עתון אשר יהיה לנו—יהיה מפלגתי, ואין אנו יכולים לדרוש מסופר ציוני שיהיה לא מפלגתי, לאמר שיחדל מהיות מה שהוא ישנו. הדבר האחד שאנו יכולים לדרוש מאת כל עתון ציוני ובכללם מ„הפועל-הצעיר" הוא: שבאותו זמן אשר יתן את המקום הראשון לעניניו הוא אל ימנע את שאר המקומות מעניניהם של יתר המפלגות, שבאותו זמן אשר יתחס אל עניניו הוא כאוהב אל יתיחס אל הענינים שמחוץ למפלגתו כאויב.

ואת הדרישה הזו מלא ה„פועל הצעיר" באופן שאין לדרוש ממנו יותר.

„הפועל-הצעיר" הוא כלי מבטאם של הפועלים בא"י ומעצמו מובן שאת המקום הראשון ואת רגשי חבתו יתן לפועלים, אבל האם לא פתח „הפועל-הצעיר" את דלתותיו לרוחה לכל עניני הישוב? האם לא מצאו בו הד—והד הרבה יותר ברור ומפורט מבכל העתונים הציוניים—הענינים של האכרים, של הכורמים, של בתי-הספר, של כל מוסדותינו הצבוריים בארץ ובחו"ל? האם לא הגיעו הקוריספונדנציות של „הפועל-הצעיר" מן הערים ומן המושבות למדרגה של התפתחות כזו שכמוה לא היתה בשום עתון ציוני. ואי העתון הציוני בו תמצאו קוריספונדנציות מקיפות ועמוקות כאלו של „האורח" מירושלים?

„הפועל הצעיר" הגיע לאי־המפלגיות האפשרית בתיך תנאי החיים הסובבים אותו. הארה אחת אנו מוצאים אצלו לכל הכחות הצבוריים בא"י, אינו „אוהב" אף לאחת מהן ואינו „אויב" אף לאחת מהן, במדה של האמת שלו הוא מודד את מעשי כולן.

ועוד אחת: גם ביחס אל מפלגתו הוא — אם ראה עון הגיד, ואהבתו לא כסתה על פשעי חבריו. ואם יש הפיזה ובטיחות יתרה בדבריו כשהוא דן את מעשיהם החיוביים של בני מפלגתו — עם מי אין כמו אלה?

3.

„מתינות..."

זה הוא מושג ממותח מאד ובלתי מוגבל... ואת הקוראים הסליחה אם אאריך קצת בכדי לבאר: המתינות הארץ־ישראלית מה היא?

עסקנינו הצבוריים „עושי" החיים הצבוריים שלנו, הנהיגו את אניתם, במשך שלשים שנה, בין סלעי הים ושרטוני החול... הרבה סבלו העסקנים הללו והרבה מדמם הושחת עד אשר למדו את אצבעותיהם להחזיק משוט ולנחות את אניתם בדרך הקשה, כי לא תשבר ולא תנפץ על כל שעל ושעל... ואת אשר למדו אינם יכולים לשכוח עוד! גורל הישוב, מיום הבראו, היה נתון מצד האחד בידי הרשות שרירת הלב ומצד השני בידי הפקידות הפרועה. כזו כן זו בקשו להבנות מחורבנו של הישוב: הראשונה בהיות הכל אסור בעיניה והאחרונה בהיות הכל מותר בעיניה.

ואיך יכלו עסקנינו הצבוריים במושבות ובערים להשלים עם הרשות ועם הפקידות אם לא ע"י מרמה ושקר וכסות עין? הלא „מצוה" היתה להוליך שולל את אויבי־הישוב אלה, הלא „מצוה" היתה לרמות את העלוקות הללו הקוראות „הב, הב!" כל היום. וכל המרבה לרמות את הרשות הרודפת אחרי בצע ואת הפקידות, המבקשת לבלוע כל חלקה טובה, הרי זה משובח.

וככה נברא הנימוס של העסקנות הצבורית שלנו, ככה נבראה המדה למרוד את „החריצות" הצבורית שבה מוסיפים עסקנינו למדוד עד היום... הרגל נעשה טבע! העסקן הצבורי למד במשך שלשים שנה, כי „הלשון נתונה לכסות בה את הרהורי הלב", העסקן הצבורי למד לראות את עצמו בכל עבודה צבורית כאילו הוא עומד לפני בלוך ואוסובצקי או לפני אחד הקימקמים או הפחות... ואת אשר למד לא ישכח. אינו יכול לשכוח. לדבר ישר ולעשות ישר בלי ערמומיות ובלי עקמימות אינו יכול! וה„נימוס" הזה דבק כמחלה רעה באויר הצבורי שלנו וכל הנוגע בו לא ינקה. ואף החדשים שאת בלוך ואיסובצקי לא ידעו ולפני הפחות לא עמדו למדו מן הראשונים ובדרכיהם הלכו, ואף בימים האחרונים שאת הפחות יש לדבר בלשון חדשה — תורת הראשונים לא נשכחה.

וזאת היא ה„מתינות" המהוללה שעסקנינו הצבורים מצטינים בה ומתימרים בה, זאת היא ה„מתינות" ש„הפועל הצעיר" בגד בה, ותקם מהומה ומבוכה: מחריבי הישוב עליך, ישראל!

רוצה הנך לדעת את העסקן הפלשתינאי? לעולם לא תעמוד על דעתו. לעולם לא יגיד לך בהתגלות הלב את אשר עם נפשו. או שיבחר לו לשון ערומים, יגלה טפח ויכסה טפחים— וכי תאמין לו וילעג לך בלבו ויחשבך ל„שוטה" — או שישתוק — השתיקה השחורה אם כל חטאת. ואם יתחשב לאיש „נאמן" היודע להחזיק „סוד" ישפוך על כל מתנגדיו קתון של שופכין.

ואל תאשימו את עסקנינו באשר הם—פרי הסביבה הנם, פרי החיים ה„אסורים" של שלשים שנה!

מעצמו מובן שבתיך הסביבה הזאת היה קולו של „הפועל הצעיר" כדיסוננס נורא הצורם את האזן.

שם הסכינו להתחכם במסתרים; להתחמץ בסתר האוהל... אבל לצאת במלחמה גלויה נגד עושי העול, נגד העריצים, חשבו לחוצפה, למעשי נערות.

ו„הפועל הצעיר" הלך הלוך ושבור את „בנין" הנימוס ששלשים שנה עמלו בוניו בו! ו„הפועל הצעיר" הלך הלוך והרס בלי רחמים, בתמימות של טל ילדות את „עמודי" החיים... האינו מחריב את הישוב? ואל תלעגו לעסקנינו הצבוריים! בעיניהם הם, לפי נמוקיהם הם „מעשי־הנערות" של „הפועל הצעיר" אמנם חורבן הוא, חורבן הדבר אשר בו חיו, אשר עליו הם חיים עד היום. אל תלעגו להם... לרחמים הם צריכים: מי שהלך שלשים שנה בחושך, אור השמש מעור את עיניו!

העסקנים שלנו אינם יכולים להבין כי יחד עם המהפכה הכללית שבתורקיה צריכה שתהי מהפכה גם בחייהם הם, בנמוקיהם החיוניים ובהשקפותיהם על החיים. את המהפכה הכללית הם משבחים בכל פה ובתוך עולמם הפנימי נשארו עבדים, עבדי העריצות הגסה.

אם בימי המשטר הישן היה מקום לאותה „המתינות" של עסקנינו הראשונים, אם בימי המשטר הישן היינו מסכימים בהכרח אל אונאת־הדעת שעליה ניסדו מעשינו — כי כלום היתה ברירה אחרת לנו: המלחמה בעד קיומנו הביאתנו לידי כך! — הנה עכשיו עלינו לבער אחרי איתה „המתינות". עכשיו עלינו לעשות מה שמותר, מה שאפשר לעשות, בהתגלות־לב מלאה או לא לעשות כלום! עכשיו עליני לדבר בלשון חדשה ולהשתמש באמצעים חדשים.

לא די שהאנשים הישנים יקראו עתה „אמן!" למעשה התורקים־הצעירים כמו שקראו לפני זה „אמן!" למעשי הפחות של עבדול־חמיד. צריך שאת מקום האנשים הישנים יקחו — חדשים עם נמוקים חדשים ועם הבנת־חיים חדשה.

אם בימי המשטר הישן היינו משלימים על אפנו ועל חמתנו עם המרמה והשקר, החנופה והעבדות, ששפכו רעל ומות לתוך הספירה הצבורית שלנו — עכשיו אנו צריכים לבער את כל אותן המדות ואת כל תולדותיהן. לא מדבשן ולא מעוקצן!

אם בימי המשטר הישן היה להסכים במובן ידוע; כי „נערים" כ„הפועל הצעיר" יכולים ל„הזיק"—עכשיו בימי המשטר החדש רק „נערים" עזי נפש ותמימי לב כאלה, ש„מתינות" לא ידעו ו„פשרות" בל עמהם, יכולים לבער את החלאה, אשר דבקה בנו ולברא אטמוספירה חדשה יותר נקיה ויותר מרוממה...

רק גשם שוטף כי ירד בסופה ובסערה ירחץ את כל מה שרבק בנו במשך שלשים שנות החושך והעריצות.

4.

האמת נתנה להאמר:

יש שה„טון" של „הפועל הצעיר" יוכל להרגיז את העצבים...

יותר מדי הוא, לפעמים, חד, יותר מדי הוא לפעמים בטוח בו בעצמו, בשעה שלאדם העומד מן הצד נראה אותה הבטיחות קצת מגוחכה.

אבל עם מי, שדמו צעיר בו, שנפשו סוערת, ש„המנוחה" טרם כבשה אותו ואת רוחו — אין כמו אלה? אדם חי יש שהוא כועס, יש שהיא מפריז על המדה מתוך כעסו, יש שהוא בא גם לידי שטות... אבל כמה עדיף איש החי הזה עם כל ה„מגרעות" שבו מהקופא על שמריו שהמות תקפו! יותר מדי אנו נרדמים בא"י, יותר מדי אנו שוקטים על פני מימינו העומדים, ואותה

הסערה הבאה להגיע קצת אותם המים העומדים, להכות את גליו — ברכה בה. ואם בחמה ובסופה יבוא — כך דרכו של הסער.

ב„טון" אי־צודק ביותר השתמש „הפועל הצעיר", לעתים קרובות מאד, בדברו על המושבות ועל בני המושבות. והרבה הפריז „הפועל הצעיר" על המדה בדברו על ה„רקבון" של הראשונים... אותו הרקבון עם כל רקבונו אין לבטלו לגמרי. הרבה ברא בתוך הישוב ועוד הרבה הוא עומד לברא. אבל כאמור: מדה זו של בטול הראשונים כרוכה בכל צעיר מתחיל— כך דרכו של העולם. ואם אותם החדשים מביאים באמת איזה דבר ממשי חיובי, אנו יכולים למחול להם על מדתם הרעה.

וכי „הפועל צעיר" הביא לתוך המושבות דבר חדש — בזה אין להטיל ספק.

את שאלת הפועלים במקום היותר ראוי לו, העמיד „הפועל הצעיר". את ההארה היותר נכונה לשאלת הפועלים, נתן „הפועל הצעיר". לפתרון שאלת הפועלים כשהיא לעצמה עשה „הפועל הצעיר" מעט מאד –– מחסרון כחות ונסיון –– אבל הרבה מאד עשה לפתרון הערך שיש לשאלה זו בנוגע אל קיום הישוב בכללו.

הכל ידעו את ערך העבודה העברית בבנין הישוב, אבל הידיעה הזו לא היתה כה מדגשה, כה בולטת, כה ברורה לכל ומלובנה לכל כמו שהיא. עכשיו — הודות להטפתו של „הפועל הצעיר", ההטפה הבלתי פוסקת. יחד עם כל ההתמרמרות שמתמרמרים רבים מבני המושבות על „הפועל הצעיר", יחד עם כל הטענות — הצודקות ובלתי־צודקות –– שהם טוענים כלפי הפועלים הצעירים החדשים, יחד עם כל אלה הולכת הכרה אחת וכובשת את הלבבות של בני המושבות, הכרה, שאין עתידותן של המושבות בטוחים אם שלא תכבש העבודה ע"י העברים. ואת הכרה זו ברא „הפועל הצעיר".

רבים הרגישו את ההכרה הזו בלבם גם לפני בא „הפועל הצעיר", אבל אלה היו מתי מספר וגם הכרתם של אלה היתה חלשה, בתוך פנת הלב היתה נסתרת ולחוץ לא יצאה. את הצורה החיונית, את הצורה הלוחמת, את הצורה הכובשת נתן להכרה זו „הפועל הצעיר".

אפשר להגיד בבטחה שאין עכשיו אף אכר אחד במושבות שלא ירגיש בעומק נפשו את צדקת ההכרה הנזכרת. יש טוענים שלא אלה הפועלים יכולים לכבוש את העבודה, אבל כי פועלים עברים צריכים לכבוש אותה וכי בלעדי זה בסיסו של הישוב—חול, בזה הכל מודים אם בגלוי ואם בסתר נפשם. אוכל להגיד בבטחה: רוב האכרים—לבם מכה אותם, בראותם את עבודתם נעשית ע"י נכרים, ולא לפועל העברי הומה נפשם, שאינו מוצא עבודה, אלא להם לעצמם הם דואגים, לעתידותם הם פוחדים, עתידותם, שבלי פועלים עברים במושבות, הם צפוים לסכנה... כמעט כל אכר התחיל להרגיש „אי־מנוחה" בנוגע לשאלת הפועלים עד כמה שקיום עצמו תלוי בה. ואי־מנוחה זו תוצאות רבות וגדולות לה, זאת היא הכנונית הראשונה המבשרת את בא המהפכה...

בטוח אני, שתקיפי פתח־תקוה אשר „נצחו" את הפועלים ויגרשום ממושבתם, עד שממספר מאתים פועלים נשארו שלשים, בטוח אנכי שגם התקיפים הללו ה„יתוש של טיטוס" מנקר במוחם, מנקר ואומר: לא אותם נצחתם, כי אם את עצמכם נצחתם, לא הם המנוצחים כי אם אתם המנוצחים!... „הפועל הצעיר" עשה מהפכה בלב האכר בנוגע להבנת ערכה של שאלת הפועלים. ומהפכה זו עשה תעשה פרי.

ובעד המעשה הזה אנו יכולים למחול לו את המרירות היתרה, את הבטיחות הדוקרת ואת החוצפה... לזמנים!

אשרי מי שאומרים לו:

— יצא הפסדך בשכרך!

5.

כל הדברים האמורים בזה לא באו כבדי להשלים את לב „המתינים" שביפו ובמושבות עם „הפועל הצעיר". מי שמוצא עוז בנפשו לעמוד לימינו של העריץ הירושלמי, שרמס ברגליו כל חוקי צדק ויושר, שזרע בכל הסביבה כל מדה מגונה של עבדות ושל הכנעה, ששם את הציונות בכל עת ובכל זמן לחוכא וטלולא, לעמוד לידו גם בזמן ש„הצבי", הנמכר בעד כסף, עומד להלחם בו. מי שמוציא את עצמו מוכשר לתת יד לעריצי ירושלים לדכא ולהרוס הסתדרות של פועלים; מי שמוצא את עצמו עלול להסכים בחשאי ל„חרם" הפתח־תקואי—אלה האנשים לא ישלימו עם „הפועל הצעיר" ולא ימחלו לו על אשר אינו יכול להשלים ולא ישלים לעולם עם ה„מתינות" שלהם!

רצוני היה להרצות את הדברים כמו שהם או כמו שהם נראים לי, כי מקוה אנכי שבין הציונים בכל אתר ואתר עוד ימצאו אנשים „צעירים" בנפשם שידעו להוקיר כמוני את „השלילות" שב„הפועל הצעיר", שישמחו כמוני ל„חורבן" שהוא עושה. עוד לא אלמנה הציונות מאנשים שעבידה צעירה קדושה ויקרה להם.

בטוח אנכי ש„הפועל הצעיר" יוכל להחזיק מעמד גם בפני הרוחות המנשבים לעומתו עכשיו. אלה האנשים עודם יודעים להקריב קרבנות־מחים לשם הענין היקר וקדוש להם. עוד האנשים האלה יודעים לעבוד בחצי־חנם ולחיות בחצי־רעב, בשעה שידיהם עושות עבודת־קודש.

ובמקום שיש „מקדש מעט" ימצא גם כח־מושך למשוך אליו את יד אלה, שעוד נפשם לא שקטה ועוד נשמתם לא חדלה מהזדעזע...

מכתבים מתורקיה.

המצב הכללי: השאיפה לאחדות; בעולם היהודי: אי־מעשה והתאוננות. - ל„מבררים" שלנו. - שונות.—

חג החפש עומד אחר כתלינו. בכל מקום הכנות מרובות לחוג את חג־החפש הראשון ברוב פאר והדר.

בעוד ארבעה ימים ירעמו כלי־התותח ויעוררו בלבות אזרחי־תורקיה את הזכרונות היפים של 24 לחדש יולי שנה שעברה. אבל בטח יתערבו בין הזכרונות הנעימים גם זכרונות לא־נעימים ביותר, ע"ד ההתקוממות ב־13 לח. אפריל, ע"ד כל אותו חדש־הפחדים, וע"ד הערבוביה השוררת גם כיום בחלקים רבים של תורקיה.

אבל לא רק ברחובות מרגישים שחג־החפש משמש ובא. נכר דבר זה גם בלבבות. זה כשבועים שהחלו לדבר ע"ד הכנת־הלבבות, ע"ד התאחדותם של כל בני הלאומים העותומנים לממלכה בריאה ומוצקה אחת.

ומשמחת העוברה, שהתורקים היו המתחילים בדבר. הם הרימו את הדגל שעליו כתובה המלה היפה „אחדות"; וזה—אחרי הנסיון הבלתי־מוצלח של מחות נלהבים אחדים שבקרבם ל„אחד" את הלאומים השונים בחזקת היד, כמו ש„מאחדת" הממשלה הפרוסית את הגרמנים והפולנים.

אותה המלה, אבל איזה שנוי בתוכן!

וכל בר־דעת יסכים, שלהתאחדות־בשלום נכון עתיד יותר מזהיר מאותה האחדות, שבאה כעין גזרה, שאין רוב הצבור היושב בתורקיה יכול לעמוד בה.

ולנו היהודים יגעם לדעת, שיהודי תורקיה יקחו עליהם במקומות רבים את התפקיד היפה של ה מ א ח ד י ם. ככה, בסלוניקי, הסכימו כל בני הלאומים לבחור ביהודי בתור ראש הועדה הכללית של ה„אחדות העותומנית".

דבר זה מראה לנו על גדל התפקיד של יהודי תורקיה ועל מקומם בממלכה שהיו יכולים לתפס, לו ידעו להשאר את אשר הנה, לו הלכו בקומה זקופה. לצערנו אין יהודי תורקיה מבינים את ערכם, מקומם ומצבם, וכבר רמזנו על נטיתם לזחול. על ארבע, נטיה שאינה ילידת־הארץ אלא זמורת־זר, שהובאה מחוץ...

אחינו שבתורקיה צריכים לגרש את הרוחות הרעות האלו שבאו כהמערב היהודי הרקוב; אבל עדיין אין אנו רואים בין יהודי תוגרמה את אלה, שיבינו את הסכנה הכרוכה בנטיה המוזרה ההיא — — —

*
* *

בין הקהל היהודי שבתורקיה וביהוד בין זה, היושב בעיר־הבירה מורגשת בימים האחרונים אי־שביעת רצון. מעברים שונים התחילו מתאוננים על מעוט עבודה צבורית ועל אי־הנהגת תקונים במוסדות־הצבור.

כשנה עברה מיום נפילת החכם־באשי הישן, שאותו האשימו בכל אי־הסדר ובתהו־ובהו ששרר בעדות היהודיות, ומאז לא נעשה כמעט דבר לתקן את המצב הזה.

היהודים הנאורים והדור הצעיר שמו את כל תקוותיהם בהחכם־באשי החדש, שהנהו כידוע איש צעיר ובעל השכלה אירופית. וגם הוא לא חדל מהבטיח תקונים בכל המוסדות, מבתי־הספר עד אספה לאומית שגה ישתתפו צירי כל העדות. וב־24 לח. יולי עומדות העדות היהודיות שבתורקיה על אותו המקום שעליו עמדו ביום הזה של השנה שעברה. גדולה ביחוד התאוננותם של השדרות התחתונות, שמהן מרימים את כל המס (מס־הבשר, מס הגבינה ומס־היין) מבלי תת להם שום דבר תמורתם. שומע הנך את התביעות האלו בשיחות פרטיות וקורא הנך על אדותיהם בעתונות ההיספניולית.

וצודקים המתלוננים. המיג'ליש האוממי החדש לא רק שלא עשה עד עתה שים שנוי דמנכר, אלא, לפי הידוע ולפי שנראה, איננו אומר לעשות בימים האלה שנויים עיקריים.

בונים, למשל, בגלטה, בית־ספר גדול — חכי"ח הלותה להעדה 200 אלף פרנק לצרך זה—ולמרות כל ההבטחות היפות ע"ד שנוי בתכנית־הלמודים, ע"ד הגדלת מספר השעות לעברית, ע"ד התקונים בלמוד הלשון העברית, הבטחות שנשנו ושנשלשו עד שכל קורא עברית יודע אותן בעל־פה, למרות כל ההבטחות, יהיה—לפי מה שנודע לי מהמקירות היותר נאמנים—בית־ספר זה מהדורה חדשה של בתי־הספר לאליאנס: הצרפתית תהי השפה הנלמדת, הצרפתית תהי שפת ההוראה והצרפתית תהי גם שפת־הדבור בבית־ספר זה של הקהלה הספרדית בגלטה. אמנם ירחיבו קצת את הלמוד התורקי. שאלתי את אחד מהעוסקים ביסוד בית־ספר זה ע"ד המקום שיקציעו ללמודים העברים, והאדון הזה למרות חבתו לשפתנו, אמר „שעל אדות זה עוד טרם החליטו דבר, וכי הוא איננו רואה את הנחיצות המעשית בהנהגת הלמוד הזה".

נוסף לבית־הספר הזה, „לפי־דוגמת־האליאנס" אומרים ליסד גם „תלמוד תורה" (ללמוד התפלות בתרגום ההיספניולי) וגן־ילדים שבו ילמדו... צרפתית ואולי גם קצת עברית.

אלו הן ההבטחות, ואלה—המעשים!

אבל שונות ההבטחות. לנו מבטיחים דברים שאנו היינו רוצים בהם, ולאחרים — דברים הנעימים לחך האחרים.

ושוכחים, כנראה, חברי המיגליש, כי אין ה„מיג'ליש היהודי הלאומי,— בית־אוכל שכל אחד צריך למצא בו את הנעים לחכו...

*
* *

בימים האחרונים החלו „מבררים" את מצב הציונות בתורקיה. בעתון יהודי־אנגלי נדפס מכתב־שקר מאת כתבן שונא־ציון על דבר גזרות שעתידות לצאת בתורקיה על הציונות והציונים, גזרות שלא יצאו ולא תצאנה—וידפס אותו העתון את המכתב ההוא בשלמותו, בלי כל הערה מצדו; ואחרי־כן עבר למאמרי־„בירור". אחרי המכתב שקדם ל„בירור" מאמר שני—„בירור", ואחריו— מאמר שלישי: „אחרי הבירור". בטון של נצחון מבשרים „בבירור" כי עת צרה ומצוקה היא לציונות ושצריך שהעומדים בראשה ימהרו להציל את האפשר. מה מ ב ר ר אותו העתון ומהו רוצה לברר בטון־הנצחון שלו? כי „המעצורים לביאת המוני יהודים לפלשתינה כבר התחילו לצאת אל הפועל"? ו ז ה לא א מ ת, אם כי, לפי דברי „הבקר", דברים כאלה נדפסו בה„וועלט". אנכי לא קראתים בה„וועלט", אבל אם גם נדפסו — טעה חברי מה„וועלט". מעצורים לביאת המוגים לא"י לא התחילו. המעצורים האלה עומדים וקימים זה שנים בצורת ה„פתקא האדומה". עמלים עתה להסיר „אות־קלון" זה, ומקוים שזה יעלה ביד העמלים בדבר. ואם גם לא יעלה אין זה סמן שהתורקים הצעירים מתנגדים עתה לציונות יותר מאשר קודם. להפך, סמנים רבים מוכיחים שהתנגדות זו בשדרות התורקים הצעירים—זאת ישותה של התנגדות בין תורקים צעירים רבים ל א ה כ ח י ש א י ש מ ע ו ל ם — הולכת וחלשה.

כמובן, רבה העבודה כדי להוכיח לתורקים שאין הציונות רוצה לקרע את ארץ־ישראל מעל תורקיה וליסד „ממלכה יהודית", אבל עבודה זו נעשתה, גם טרם שהתחיל „הבקר" מברר, נעשה עתה ותעשה, ואפשר לקוות, בהצלחה.

עוד רוצה בעל המאמרים הנזכרים ל„ברר" „שסכנה צפויה למוסדות־החנוך שלנו בא"י". ותמה אני על המברר, שאין לו כל ידיעה ממצב הדברים בתורקיה. סופר ה„וועלט" בא לחשש זה לא ע"י ה„דזואיש קרוניקל" אלא ע"י הצעת־החוק ע"ד החנוך, שבטח לא יתקבל, מפני שהצעה זו איננה רק אנטי־ציונית, אנטי־יונית ואנטי ארמנית, אלא מפני שהיא מתנגדת לשכל הישר ולאינטרסים של הממלכה העותומנית, כמו שבארתי כבר במכתבי הקודמים ב„העולם".

ובכן מה רוצה עורך „הבקר" לברר? — שהוא מביט בצרות עין לכל הנעשה בעולם הציוני?—וזה ידענו משכבר הימים!

*
* *

חברי האגודה להתעמלות „מכבי" שבקושטא עושים עתה הכנות רבות לקבל את חבריהם המרובים שיבאו הנה בשבוע הבא מפיליפופולי ומערים אחרות שבבולגריה, כדי לערוך יחד חגיגה יהודית להתעמלות.

האגודה המקומית פנתה למחמוד שיבקיט פחה בבקשה לפנות להם אולמים בבית הספר של הצבא כדי לקבל את אורחיהם; המנצח של 24 לח. יולי נענה להם ברצון ויבטח ל„מכבים" את עזרתו בכל מה שיוכל. המתעמלים היהודים מבולגריה יבקרו גם את סלוניקי, אדריגופולי וסמירנה.

בכל מקום מכינים להם קבלת פנים יפה. יש לקוות שהבקור הזה יועיל הרבה להתפתחות ההכרה הלאומית בין הדור הצעיר, ואגודות רבות להתעמלות תוסדנה בין צעירי הספרדים.

— העתון האופיציוזי „איטטיחד" כותב באחד מגליונותיו האחרונים: אחרי שנפתרה שאלת הארמנים באדנה, ואחרי שהשאלה היונית בתורקיה נהיתה פחות בוערת, צריך לגשת לבירור השאלה ה י ה ו ד י ת.

— תמול בא הנה הברנו מר אוסישקין. בעוד יומים יבא גם מר רוזוב מפטרבורג, חבר הועד הפועל. שניהם ישהו פה ימים אחדים.

— החכם באשי בקר אתמול את האדון ולפזון בבית המלון „זוממר פלץ" בטירפיה ונשאר שם שעות אחדות.

א. ח.—י.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

III.

תקציבה של הקהלה הורשאית.—בתי־ספר של הממשלה בשביל היהודים.—חברות הצדקה והצעת התאחדותן.—עונת הקיץ.

זאת הפעם השנית שהנהגת הקהלה הורשאית מפרסמת ברבים את הצעת תקציבה. תקון זה הנהיגה בשנה שעברה, אלא שאז נתנה רק את המספרים בלי שום ידיעות מבררות אותם, כמו למשל ע"ד מספר בתי־הספר ובתי התלמוד־תורה, מספר חניכיהם וכדומה. עכשיו נשמעה ההנהגה להערות המבקרים מדאשתקד והוסיפה את הידיעות הנחוצות.

הקהלה הורשאית, שהיא המרובה באוכלוסין בכל אירופה, יש לה חשיבות מיוחדת מפני ששתקה לה השעה בשנות השבעים של המאה העברה והתכוננה על בסיס חזק של מס־העדה הנגבה בעזרת הרשות ונשענה היא לא על מתפללי־בתי־המדרשים אלא על משלמי־המס שהם הבוחרים את ההנהגה. לפני הזמן הזה היה „הדאזאר בוזניצי" נבחר ע"י מתפללי בתי־הכנסיות ובתי־המדרשים, מה שהיה, כמובן, למקור לגנבת הדעות וכדומה, והנהגת הקהלה היתה כולה בידי חסידים. המשכילים־המתבוללים הסירו את התקלה הזו, אולם יחד עם זה לא שכחו להבטיח את ממשלתם גם לעתיד והנהיגו שרשות

הבחירה תהיה רק למשלמי מס מחמשה עשר רוב. ומעלה. באופן כזה ניתנה הקהלה בידי העשירים שרובם מתבוללים חפשים או חסידים, ומעוטם הקטן נשמע לדברי האופוזיציה הלאומית והציונית.

זה שנים אחדות שהולך ונמשך הפולמוס בדבר השלטון בקהלה, ואחת מהדרישות היותר נכבדות והיותר הכרחיות היא תקונו של חק הבחירות. אולם דרישה זו הוצאתה לפעולות קשה מאד לא רק מפני התנגדותם של המושלים משלנו, אלא מפני שהיא תלויה בדעת הרשות, שכבר דחתה פעם אחת הצעה של תקון חק־הבחירות, שרחוק היה מדימוקרטיות, שעיבדה והגישה ההנהגה בעצמה.

הקהלה הורשאית היא איפוא הקהלה המסודרת היחידה בכל רוסיה העומדת על בסיס חזק של מס והמקפת בפעולותיה הרבה צדדים של החיים הצבוריים.

היקף פעולותיה נראה באופן בולט מן התקציב.

מלבד הוצאות ההנהגה, שכר הרבנים והפקידים וכו' העולות עד 67,969.69 רוב. מוציאה הקהלה על עניני למוד והשכלה 86,069.43 רוב. על עניני צדקה ועזרה צבורית 56,110 רוב. על בית העלמין וכו' 42,704.75 רוב. על תשלום החובות של הקהלה 38.250 רוב. סך הכל 291,112.87 רוב. מלבד זה מסכומים מיוחדים מוציאה עוד לעניני צדקה 107,983.93 רוב. הסכום הכולל של כל ההוצאות עולה איפוא עד 3 99,096.80 רוב.

מההכנסה נציין רק שני מספרים: מס העדה עולה עד 212,110 רוב. ומחיר המקומות בבית העלמין והקבורה וכו' עולה עד 49,059.80. יתר ההכנסה היא מנדבות פרטיות לעניני צדקה שונים ומפרי העזבונות, הנמצאים בידי הנהגת הקהלה, והרכוש שיש לה. סך הכל עולה ההכנסה עד 399,103.49 רוב.

מרשימת הוצאות ההנהגה אנו רואים שאת הסכום היותר גדול היא מוציאה על עניני חנוך ולמוד. היא מחזקת בתשעה בתי תלמוד־תורה שבהם לומדים 1200 תלמידים, בעשרים בתי־ספר למתחילים רשמיים. מהם 12 לנערים, 8 לנערות, ומספר התלמידים והתלמידות לא נרשם, ובית־ספר לאומנות לנערים ונערות עם שמונה מחלקות ו־118 תלמידים ושעורי־ערב בשביל בעלי־מלאכה, שמספר התלמידים בהם עולה עד 240.

מכל המוסדים האלה רק הנהגת שני האחרונים נמצאת באמת בידי שלטון העדה. בתי התלמוד־תורה מתנהלים ע"י השלטון רק למחציתם, כלומר בלמודי־החול וכהסדרים החיצוניים, ולמחציתם השנית, בלמודי הדת, שורר בהן רוח החסידים. אולם למרות זאת אין לחסידי ורשה ואדוקיה אמונה יתרה בתלמודי־התורה, שהעדה מחזיקה בהם, שהרי יסדו להם תלמודי־תורה פרטים רבים. בתי־הספר למתחילים הרשמיים כבר אינם תלוים במאומה בדעת שלטון העדה הנותן רק את הכסף הדרוש להחזקתם לשלטון העיר (המגיסטרט), והאחרון מוציא אותו כפי דרישתו של המשגיח על בתי־הספר העממיים, ושלטון העדה אינו מקבל אפילו דין וחשבון מהסכומים המוצאים.

ענין בתי־הספר הללו הוא פרק מיוחד ומצוין במינו וכדאי הוא לספרו, ביחוד עכשיו, כשנתפשטו בעתונים ידיעות רבות בלתי נכונות ע"ד יחוסו של שלטון העדה אל בתי־הספר האלה וע"ד בקשותיו שהגיש אל הרשות בענין זה.

בתי־ספר עממיים בשביל היהודים נמצאים בהרבה ערי פולין ומתנהלים לפי פרוגרמה רשמית אחת. מובן, ששפת הלמודים היא רוסית, ואפילו באותו הזמן, שנתקבל רשיון להנהיג בבתי־ספר העממיים, בשביל הפולנים את השפה הפולנית כתור שפת־למוד, הוצאו בתי־הספר שלנו מתוך הכלל. בפרוגרמה שלהם נזכרו אפילו הלמודים העבריים, למודי הדת, אבל מעטים הם מאד בתי־הספר בכל המדינה, שבהם לומדים את הלמודים הללו, והסבה פשוטה, המורים—מעוטם חניכי הסמינריות למורים הכלליים ורובם מתלמידים שעמדו בנסיון וקבלו תעודת מורה למתחילים — אינם יודעים לא את הלשון העברית ולא את הלמודים העבריים, ומלבד זה אין איש משגיח שימלאו סעיפי הפרוגרמה הללו. ל„הדרקציה הלמודית", המשגיחים על בתי־ספר העממיים, יש דאגות אחרות הרבה יותר חשובות מכדי להשתדל שילמדו בבתי־הספר העברים את הלמודים העברים, והיהודים גם הם אינם דורשים זאת ע"פ רב, שהרי אין אלה חדרים ותלמודי־תורה, אלא בתי־ספר רשמיים, והמורה היא מעין פקיד...

באופן כזה היו בתי־ספר האלה למוסדים של רוסיפיקציה, ותעודתם זו בסביבה פולנית היתה בולטת עוד יותר בשנים האחרונות, כשהתחיל העם הפולני את המלחמה בעד בתי־הספר. וצריך להגיד את האמת, בתי־ספר אלה עושים את שלהם: חניכיהם לומדים לדעת את הלשון הרוסית ומתקרבים אליה ובה במדה, שהם מתרחקים מן הלשון הפולנית; ע"ד הלשון העברית אין אף צורך לדבר.

זאת היא צורתם הפנימית של בתי־ספר אלה. אולם מצוין היא גם אופן הסתדרותם. מאליו מובן, שאין הממשלה מחזקת אותם על חשבונה. במקומות אחדים משלמים מס מיוחד להחזקת בתי־ספר, והמס נגבה ע"י שלטון הערים ונאסף לקופה אחת, וכשרוצים היהודים לפתח בית־ספר בשבילם צריכים הם להתחיל בהשתדלות, שאינה קלה כל כך, להפריש מתוך הסכומים הכוללים של מס־בתי־הספר סכום בשביל בית־הספר העברי. לפעמים תצלח השתדלות זו, ולפעמים יש שלא תצלח, והיהודים נשארים בלי בית־ספר, או הקהלה מוכרחת להפריש מהכנסתה איזה סכום או בתור תמיכה או בתור דמי־החזקה.

בורשה ובערים אחדות מתפרנסים בתי־הספר מכספי שלטוני־הערים היהודים בתור תושבי הערים משלמים את כל מסי־העיר כיתר התושבים, אבל בשביל החזקת בתי־הספר העירוניים ליהודים אין שלטון העיר נותן אפילו פרוטה אחת, והקהלות צריכות להפריש מסכומיהן. נמצא באופן כזה, שהיהודי משלם שתי פעמים מס־אחד, או שבכסף יהודים מחזיקים בתי־ספר, שאין היהודים נהנים מהם.

לפי החק אמנם מתקבלים יהודים לבתי־ספר למתחילים הכלליים, אבל היהודים משתמשים, לפעמים, רק בבתי־ספר לנערות במקומות שאין בתי־ספר יהודיים. הסבות הן פשוטות ומובנות ואין צורך לפרטן.

כאמור אין להקהל העברי שום דעה ושום השפעה על בתי־הספר הללו, ביחוד בערים הגדולות. הנהגת הקהלה הורשאית עומדת זה שנים אחדות בקשרי מלחמה עם „ההשגחה" בענין בתי־ספר, וכבר נתפשטו שמועות משמועות שונות ע"ד יחוסה ה"ע של ההנהגה אל בתי־הספר, ע"ד רצונה להנהיג את הלשון הפולנית, ע"ד מגמתה להגדיל את שכר המורים ובדומה. בימים האחרונים עברו בכל העתונים שמועה, שהגישה בקשה להגינרל־גוברנטור, ובה הובע הרעיון, שבבתי־ספר אלה צריך שלשון הלמודים בהם תהיה הלשון הפולנית. לפני מונחת בקשה זו, והנה לא להגינרל־גוברנטור הוגשה, אלא לוע דת־התקציב של המגיסטרט ואין בה אפילו מלה אחת ע"ד לשון הלמודים. הנהגת הקהלה מבארת רק את דרישתה שבתי־ספר למתחילים לפי טיבם הנם בתי־ספר עירונים וצריכים להתפרנס על חשבון הקופה הכללית של כל העיר. אין ההנהגה דורשת כלל שיעברו בתי־ספר אלה לרשותה — דרישה זו היתה לאומית יותר מדי — אלא להפך, מביעה היא את הרעיון, שאין שום הבדל בין בתי ספר בשביל היהודים ובין אלה בשביל הקתולים לא ע"פ החק ולא ע"פ הפרוגרמה שלהם, ולכן אין צרך בקיומם המובדל, ובבתי־הספר הכלליים אפשר היה שילמדו גם יהודים, אם רק ילמדו שם את למודי־הדת היהודית וישחררו אותם לימי חגי היהודים. צריך שיהיה טפוס אחד של בתי־ספר כלליים, ורק באותם חלקי העיר שרוב תושביהם יהודים יהיו התלמידים יהודים ברובם. פתרון זה נותנת ההנהגה של הקהלה לשאלת בתי־הספר. עד כמה רחוק הוא מהפתרון שחלמנו לתת בימים הטובים של ומי־החפש! אז בזמן שנתגברה התנועה נגד בתי־הספר הרשמיים וכשנתגלה באופן בולט כי נמצאים אנו בין הפטיש והסדן דרשנו וכתבנו שצריך לעשות את בתי־הספר האלה לבתי־ספר עממיים באמת ולהנהיג בהם את הלשון העממית בתור לשון למודים, אבל זה היה אז, בימי התקוות הגדולות והדרישות הרחבות.

עכשיו המצב מסובך. את כל הדרישות להרבות את בתי־הספר, להגדיל שכר המורים, שולחת „ההשגחה" אל שלטון הקהלה, והוא דוחה אותן מפני שרוצה לפתור את השאלה ומפני שאין לו אמצעים, ואינו רוצה לתת כסף בשביל מוסדים שאין לו שום דעה בהנהגתם. וספק גדול הוא אם ישתנה מצב זה בקרוב. והמורים— את האמת צריך להגיד, רובם מהטפוס הידוע של „פקידים" יהודיים—מתרעמים ומתמרמרים, ושמועות מתפשטות ששלטון העדה הנמצא בידי המתבוללים אינו רוצה בטובתם של בתי־ספר מפני נמוקים של התבוללות. אולם השאלה היא חשובה ומסובכה עד למאד.

לא מעט הוא הסכום המוקדש לעניני צדקה. ההנהגה תומכת בבית־החולים היהודי, בבתי־מחסה לזקנים ולילדים, מחזקת אמבולטוריום, נותנת תמיכות לעניים סתם ומחזקת בית־מלוה (לאמבארד) בלי פרוצנטים.

אין שלטון העדה עושה איפוא אחרת ממה שעושות חברות הצדקה הרבות והשונות המתקיימות בעיר, מלבד ענין בתי־החולים. והחברות, ביחוד אלה העממיות באמת כמו „לינת־הצדק" הגדולה ורבת החברים, מובן, שהן יותר קרובות אל העם משלטון העדה. שלטון העדה משפיל את עצמו בנידון זה

למורגת שלטון איזו חברה של צדקה בשעה שתפקידו בתור הסתדרות מקפת וכעלת שררה, ה״ה צריך להיות אחר לגמרי.

בכלל ענין חברות הצדקה העובדות בורשה הוא פרק בפני עצמו. החיים הצבוריים של יהודי ורשה ביחוד בזמן האחרון נתרכזו בחברות הצדקה, כי מעטות הן מאד החברות שאין להן מטרות של צדקה, ובמובן ידוע הן הראי הנכון של חיינו. בעשרים חברות ישנן בורשה, וכמעט בכולן שולט פחות או יותר רוח ההתבוללות. לא אותה ההתבוללות המדינית הפרוגרמתית, אלא אותה, שהיא אולי יותר מסוכנה, של הסתגלות לתנאי המקום. אם תקחו למשל את הדינים והחשבונות שהוציאו חברותינו בסוף שנה זו תמצאו שרובם הגדול נכתבו פולנית, מעוטם היותר קטן גם עברית, ורק הדין וחשבון של „הזמיר" נדפס עברית ויהודית. פרט זה מציין את טיבן של החברות.

אולם לא פה המקום לדון על פעולותיהן וטיבן. באמור זה הוא פרק מיוחד — רוצה אני רק לספר ע״ד הצעה חשובה אחת שנתעוררה בזמן אחרון, והיא, הצעה לאחד את כל חברות הצדקה, להסתדרות אחת.

מקור ההצעה זו אינו כל כך טהור ומרומם. בעל ההצעה נבהל מרוב הכרטיסים לנשפים שקבל בזמן קצר מחברות, שערכו בזמן אחד נשפים, נבהל מהמחשבה שהחברות העוסקות בצדקה נותנות לפעמים כולן את נדבותיהן ותמיכותיהן לאיש אחד ומחנכות באופן זה שנוררים, ועמד והציע להם להתאחד. אולם לא מקור ההצעה הוא העיקר. חשובות הן תוצאותיה הצבוריות שתהיינה לה כשתצא לפעולות. ע״י יברא בכל אופן מרכז חדש חי וקרוב אל המוני־היהודים, מרכז שיהיה לו כח צבורי גדול. וישלטון העדה ישתחרר מאותן הפעולות של צדקה פעוטה שהוא מתעסק בהן עכשיו, מפני שאין פה יודע מה עושות חברות הצדקה, ויוכל לשמש בתור הסתדרות כללית מקפת עירונית שעליה תשען ההסתדרות המאוחדת של חברות הצדקה.

ישנן מניעות רבות, המפריעות בעד הוצאתה לפעולות של הצעה זו, שיסודן באהבת הכבוד, הגבאות, בחששות שתתמעטנה ההכנסות וכדומה, אבל איך שיהיה, כדאית היא הצעה זו לטפל בה, אלא שמזלה גרם, שתתעורר בעונת הקיץ, בזמן שהחיים הצבוריים כאילו מתים ונדחתה איפוא לראשית „הסיזון". אולם מי יודע אם תתעורר אז, שהרי שאלות חשובות מאד בחייהם הפנימיים של יהודי פולין כמו למשל שאלת שלטון עצמי והגבלות זכויות היהודים מחכות גם כן לזמן זה, והאנרגיה הצבורית אינה גדולה כל כך, ועל האפטיה עדיין לא נתגבר הצבור.

י. גרינבוים.

מִכְתָּבִים מִבּוּלְגַרְיָה.

עד כמה ירדה הציונות בבולגריה מוכיחה לנו באופן בולט העובדה, איך עבר בסופיה עיר הבירה יום ההזכרה של מנהיגנו ז״ל. לפני חמש שנים כאשר נתקבלה הידיעה על דבר פטירתו, סגרו כל היהודים בסופיה את חנויותיהם, עזבו את עסקיהם, והציונים עשו תהלוכות פומבי עם דגלים שחורים על פני רחובות העיר. זה היה רק לפני חמש שנים . . . ועכשיו, אחרי חמש שנים, כשהודיע ועד האגודה הציונית „תיאודור הירצל", שהרב יספיד ביום א׳ בבקר את הד״ר הירצל — לא נמצאו בכל סופיה כי אם כעשרים איש שבאו לחלק למנהיג המנוח את כבודו, לשמע לדברי המספיד, רב הכולל בבולגריה הד״ר מ. אהרנפריז, לנדב איזו פרוטות לטובת יער הירצל... בית הכנסת הגדול שברבע היהודים בסופיה היה ריק, ובשעה שהמספיד עמד והטיף — נדמה היה כאלו בחלל הגדול והרחב ובפנות הריקות מתלבטת השכינה — סמל האומה — ובוכה בלחש... ואם תאמר שהעם לא בא משום שהיה טרוד הרי אינך אלא טועה. ועד האגודה הנ״ל דחה לכתחילה את ההספד מיום ו׳, כ׳ תמוז, ליום א, כ״ב לחדש, למען אשר יוכל העם לבא בהמון. והנה לא רק ההמון, כי אם גם „הציונים" כביכול, חברי האגודה „תיאודור הירצל", לא באו. (האגודה הזאת מונה את חבריה יותר ממאה איש).

ולא זו בלבד אלא שגם „השופר", האורגן הרשמי של הציונים בבולגריה, שיצא לאור ביום ו׳, כ׳ תמוז, לא מצא לנכון להזכיר אף חצי דבר על אדות האבל הלאומי שחל ביום זה. לא היה בו אף מאמר או רשימה כל שהיא ע״ד מנהיגנו המנוח... וזהו האורגן הרשמי של המפלגה העולה לו לועד המרכזי בהרבה קרבנות של כסף. וכשנדפס „הראליויום" (הוספה ספרותית לעתון „לה לוז" פעם בחדש) בשבוע שחל בו כ׳ תמוז בחוברת כפולה וכלה היתה מוקדשה לזכרונו של הירצל, לא נמצא אף אחד מבין הציונים שיזמין אכזמפלרים אחדים בשביל התעמלות. ואם המנהיגים כך, מה יעשו הציונים הפשוטים ומכש״כ המון העם?...

הנה כי כך ירדה הציונות פלאים בבולגריה עד שאי אפשר כלל להכירה, ואיש ששמע ע״ד הציונות הבולגרית לפני שנים אחדות לא יאמין אם יאמרו לו מה עלתה לה עכשיו; ואם יאמין — יקרע את בגדיו...

ומי אשם בדבר?

— רק המנהיגים והראשים. תנאי החיים מסביב, יחס חקי הארץ לציונות (בבולגריה יש חפש גמור לחברות, אגודות אספות וכדומה) הם כל כך טובים ונוחים, עד שהציונות צריכה היתה לפרח פה, להתפתח ולהשתכלל. לא מעט צריך היה להשפיע על מצב התנועה גם זה שארץ זו עצמה והעם היושב בה רק זה לא כבר יצאו מעבדות לחרות. והנה לא רק שהתנועה לא נתרחבה ולא נתעמקה, כי להיפך, אין עתה מן הציונות, לא בכמות ולא באיכות, גם החלק העשירי ממה שהיה פה מלפנים.

והדבר מובן מעצמו. האינטליגנציה היהודית בבולגריה שנגד עיניהם קם לתחיה עם בולגריה, שהם בעצמם ראו את הפלא הגדול, איך עם־עבד קם וישבר את כלי עבדותו ויצא לחפשי, הלא נמלא לבה געגועים אין סוף וקנא קנאה בשכניה הבולגרים. גם כל השנים אחרי הגאולה הולכת הפרופגנדה הלאומית — המקידונית — וממלאה את כל אויר ארץ בולגריה. כל זה הכין כר מוכשר לפעולה, ודיה היתה שעת הכשר להצית אש בחמר המתלהב הזה. וכך הוה. כשרק נשמע קול שופרו של הקונגרס הציוני קמה גם האינטיליגנציה היהודית בבולגריה ותחל לתקע ב„שופרה" היא ולעורר את העם משנתו. אגודות וחברות צצו לרוב ככמהין ופטריות אלא שלא היו בנות קימא: רק נשף בהם הרוח — ואינן.

והסבה פשוטה. הראשים לא עסקו כלל בתחית העם, לא השתדלו להעמיק את הציונות ולבסס אותה, לא הפיצו כל ספרות ציונית, לא התאמצו לרכש את לבו ודעתו של הדור הצעיר. לא הביטו אל האיכות, כי אם אל הכמות, וסוף דבר היה, כי כל אלה „בעלי הבתים" שנתנו את ידם לציונות משום אם „לא יועיל — לא יזיק", כבר באו ביטים או שחל״ת, ועל מקומם לא באו אחרים. כי הדור הצעיר, אלה שגמרו בשנים האחרונות את הגימנזיום, לא מצא כל ספוק רוחני וכל עבודה לפי רוחו בציונות הבולגרית שנתרכזה כל עיקרה בעניני מבונות. היאומן כי יסופר, שמי החפץ בבולגריה ללמד את הציונות, או החפץ להכיר פחות או יותר את חכמת היהדות בכלל או דברי ימי ישראל בפרט — אין לו כמעט אף ספר אחד לא בשפה הבולגרית ולא בהיספניולית. ואם כן איך זה יצמחו בארץ מלחה זו ציונים בעלי הכרה? מאין ימצאו מנהיגים למלא את מקום אלה העוזבים לאט לאט מסבות שונות את המחנה? היפלא הדבר כי היהדות בכלל והציונות בפרט הולכות ומתנונות מיום ליום בבולגריה?

ובמה עוסקים סוף כל סוף הציונים?

עכשיו כמעט שאינם עושים מאומה; מלבד מה שהם מוכרים שקלים פעם אחת בשנה ומאספים לפעמים איזו פרוטות לטובת הקה״ק, לפנים היו הציונים פה מאספים הרבה כסף, ומוסדותינו הכספיים היו מרגישים במציאותה של הציונות בבולגריה, אבל עכשיו גם מזה הניחו את ידם. מצד אחד מעטו התובעים, ומצד שני אין הנתבעים נותנים. וכשהנך שואל אותם:

— מה זה היה לכם? הזאת הציונות הבולגרית שכל כך הרעישה עולמות בזמנה? — עונים הם אותך:

— עיפים הננו. בימינו אנו היה לה לציונות קלסתר פנים אחר, ועכשיו.. עכשיו אין אנו כבר יכולים לעבור; כחותינו עזבונו.

והיודעים אתם, רבותי, לאיזה זמן מרמזים פה הראשים, איזה הוא תור הזהב שהם חושבים כי אז היתה „העבודה" מגיעה עד למרום הפסגה? — זוהי עת „המלחמה הגדולה"!...

כשיצאה מפי מנהיגנו המנוח המימרא הידועה: „לכו וכבשו את הקהלות!" מיד התנפלו ציוני בולגריה על מימרא זו והתחילו את ה„כיבוש". אבל פה פגשו בהתנגדות עצומה לא רק מצדם של מנהיגי הקהלות הבלתי ציוניים, כי אם גם מצד אחד הציוניים — ולא מהכתות החלשים — מצד רב הכולל בבולגריה הד״ר מ. אהרנפריז. הוא היה אומר, כי אין מן הצדק, שכנופיא קטנה של אזרחים כזו של הציונים יקחו בידם את ההיגמוניה על הקהלות. אם הציוניים חפצים להנהיג את הקהלות, אזי צריכים הם להתחיל לא מן הגג — ממלחמה בעד כבוש השלטון בועדי הקהלות — כי אם מן היסוד, מן העם. לכו — היה אומר — אל העם והפיצו

בין שדרותיו הרתבות: הכרה עצמית, דעת, כי יבין ויכיר את מצבו ומקומו, פתחו ותנכו אותו תנוך מדיני, במלה אחת — עשו אותו לציוני ואז כבר מעצמו, בלי כל מלחמה יתרה ומלאכותית מצדכם, יתן העם את דעותיו לטובת הציונים.

אז נתפרדה החבילה והמלחמה נטשה.

לא פה המקום לחות דעה את מי היה הצדק: האת הרב אם את הציונים, או בנוסח אחר, מי חיב יותר בתוצאות המעציבות, או אפשר שגם שני הצדדים חיבים. אנו יכולים רק לאשר את התוצאה הנוראה שהביאה מלחמת אחים זו ליהדות הבולגרית בכלל ולציונות בפרט. כל חלקה טובה, כל איניציאטיבה והתחלה של ברכה, כל כח רענן יצאו הלכו למלחמה זו, וסוף דבר היה — חורבן ושממת במלוא מובן המלה הזאת. בכל פנה שאנו פוגים — לקויים וגרעונות, כל מה שכת אחת בונה — השניה סותרת; באופן שכחותיהם המעטים והדלים של הציוניים וכל המרץ שבהם נשתקעו במלחמה נ ג ד הרב, נ ג ד פרנסי הקהלות; נ ג ד ועדים שונים; — הכלל, העבודה היתה תמיד שלילית, ובעד איזה דבר — לא עשו מאומה. לא השתדלו להכין את הדור הצעיר - כי יגדל ברוח לאומי; לא השתדלו לברא איזו ספרות — לכה"פ איזו עשרות חוברות — ע"ד הציונות, הלאומיות, ארץ ישראל. כללו של דבר, כל עבודה חיובית לא נעשתה. הכחות הציונים הולכים ומעטים, כי סוף כל סוף הלא תמאס עבודה שלילית כזאת; וכחות חדשים אינם באים במקומם, ומכאן החרבן הנורא מסביב...

וכחות מוסריים, כמובן מעצמו, נצרכים ונצרכים. אין בין העומדים או הקופצים בראש כאלה שיוכלו ושירצו לעמד לנו בפרץ לעת מצוא. אין בין הציוניים ובכלל בין היהודים בבולגריה מנהיגים ראוים לשם זה — ע"ד פרטים יוצאים מן הכלל איני דן — ואלה מעט האינטיליגנטים שיש לנו פה הנם מתיחסים בשויון נפש כל כך לעניני הצבור עד שאי אפשר לשער. הנה, למשל, ע"פ החק יש להם ליהודי בולגריה הזכות לבחר ולהבחר אל בית הנבחרים בלי כל הגבלות. אבל עד עכשיו לא השתמשו היהודים בזכותם זאת. אמנם לפני שנים אחדות נבחר יהודי אחד — ... — לשבת ב„האספה הלאומית" (כך קוראים לפרלמנט בבולגריה) אבל הוא לא נבחר כבא בחם של יהודי בולגרית, כי אם כבא כחם של יושבי המחוז דוברודז'ה, ששם מספר היהודים, ובפרט נתינים בולגרים, מעט מאד. אולם אז, בימי שלטון ה„סטמבולוביים", השתדלה הממשלה בכל כחותיה להניח מכשולים על דרך הנבחר היהודי וסוף דבר היה שה' נבה לא השתמש בזכותו. הנה כ"ז היה „בימים ההם", אבל עכשיו בימי שלטון ה„קרבילוביים" — הדימוקרטים — הלא צריכים היו היהודים להשתדל להשתמש בזכותם להבחר.

והנה מה אנו רואים? על הבחירות הכלליות אין מה לדבר, אבל גם בימי בחירות המילואין שהיו בקיץ זה לא עשו היהודים מאומה בשביל שיבחר לכה"פ יהודי אחד, ודבר זה היה אפשר לעשותו. והנה תחת להתאחד עם איזו מפלגה מדינית על היסוד: „שמור־לי ואשמור לך" או להתארגן בפני עצמם, — נחלק קמץ הבוחרים היהודים לפלוגות פלוגות. פה אספת בוחרים יהודים, נואמים יהודים; בשביל מי? עושים תעמולה בשביל הקנדידט של הס. ד. שם באותו רחוב עצמו — כל זהו ברבע היהודים — ג"כ אספת בוחרים יהודים, נואמים יהודים בשביל קנדידט של רדיקל־דימוקרטים. במקום אחר עוד אספה של יהודים וכו' וכו' בזכותו של קנדידט הממשלה (דימוקרט). וכל החושב כי אין היהודים מאספים אספות ברבים בשביל לעשות תעמולה בין הבוחרים היהודים בזכות של איזו קנדידט ימיני — שבימי שלטונם עשו פרעות ביהידים — אינו אלא טועה. ולוא היו היהודים מאורגנים כרבעי, כי אז היו יכולים בגלילות אחרים ע"י קומבינציות שונות, לבחר בצירים יהודים. לדוגמא אביא פה מספרים אחדים. בבחירות המלואין האחרונות בסופיה קבלו:

הסו"ד הקיצוניים (מעין „המרובים" שברוסיה) — 158 דעות.
הסו"ד „המאוחדים" (כעין „המועטים" „) — 913 „
הקנדידט של ה„בלוק" (האופוזיציה מימין) — 946 „
הממשלה — — — — — — 1101 „

וליהודים בסופיה יש הרבה יתר מאלף דעות, אלא שמפוזרות הן הדעות האלה על שבעה ימים...

ולא רק בפוליטיקה הכללית אין לנו מנהיגים אלא גם במה ששייך ליהודים ביחוד אין מי שיעמד בפרץ. הנה, למשל, זה לא כבר נדפס בעתון „Дневникъ" מאמר מלא שנאה על היהודים, ולא נמצא אף אחד שיצא באיזה עתון בולגרי ויסתור את דברי המשטין. (רק בעתון ההיספניולי „לה לוז" נדפס מאמר נגד העתון „Дневникъ"). וצריכים אתם לדעת כי בין היהודים בבולגריה ישנם הרבה עורכי דין רופאים ובכלל בעלי השכלה, וגם אחדים, שהז'ורנליסתיקה היא אומנתם, ואחד העורכים של העתון הרשמי „Время" הוא יהודי. בכ"ז לא נשמעה כל מחאה נגד דברי השנאה והשטנה.

הנה כי כך הוא המצב המעציב של היהדות בכלל ושל הציונות בפרט בארץ מכורתו של מרקו ברוך...

ם. לבנוני.

ד"ר גוסטב קארפעלעס.

ביום 21 יולי מת מיתה חטופה במקום־הרחצה נמהיים ההיסטוריון הספרותי והביאוגראף של היינה המפורסם, ד"ר גוסטב קארפעלעס, בשנת הס"א לימי חייו.

המניח נולד ביום י"א נובמבר שנת 1848 בעיר אייבאנוביץ במדינת מעהרין. ראשית דעת הלמודים העבריים והחצוניים רכש לו בעודנו נער בבית אביו, אח"כ שקד על הגימנזיות באולמיץ ובניקולסבורג. מפי הד"ר פייכטוואנג, שהיה רב בניקולסבורג שמע קארפעלעס הצעיר לקח בלמודי התורה והתעתד להיות לרב ומטיף.

בשנת 1866 גמר את חוק למודיו בהגימנזיה ואז נכנס לבית מדרש הרבנים בבריסלוי; שם למד גם באוניבירסיטה במחלקת תורת הלשונות המזרחיות. שעורי הפרופיסור פריץ על על אורות היינה עשו ביחוד רושם על קארפעלעס הצעיר, ועוד בשנה ההיא (שנת 1868) כתב את מאמרו „היינריך היינה והיהדות", שהסב אליו את דעת הקהל.

בשנת 1869 קבל קארפעלעס תואר של דוקטור לפלוסופיה. באותה השנה הלך לברלין, שם התודע אל הד"ר רבי עזריאל הילדסהיימר ויחד אתו יסד את העתון השבועי „די יודישע פרעסע", שהוא היה עורכו. בשנת 1871 יסד גם את העתון „Auf der Höhe", שהיה מוקדש לעניני הספרות הכללית.

במקרה יצא הד"ר קארפעלעס אל העולם הכללי המדיני. העסקן הפוליטי הידוע עדוארד לאסקער הכניס את קארפעלעס למערכת העתון „ברעסלויער נאכריכטען", שערך אותו אח"כ במשך שתי שנות קיומו (1872—3), כאשר פסק העתון לצאת נתמנה קארפעלעס לעורך החלק הפיליטוני והבקרתי בעתון „ברעסלויער צייטונג".

בשנת 1877 שב קארפעלעס לברלין. שם השתתף יחד עם המספר פרידריך שפיעלהאגען בעריכת הירחון המדעי המצוין „וועסטערמאנס מאנאטס־העפטע", שרכז מסביבו את מבחר הכחות במדע ובאמנות שבכל ארץ אשכנז.

בשנת 1782 התחיל קארפעלעס לכתוב את ספרו הגדול „תולדות ספרות ישראל", שתורגם גם לעברית ע"י מערכת ה„צפירה". בספר החשוב הזה הראה קארפעלעס את בקיאותו הגדולה בתולדות ישראל ובספרותו ואת האהבה לספרות זו. זה היה הנסיון המוצלח הראשון להראות להקוראים את כל מה שיצרו בני עמנו בממלכת הרעיונות, בפלוסופיה של האמונה, בשירה ובמליצה, והכל ערוך בסגנון פיוטי יפה ומרומם, המושך את הלב.

בשנת 1890 יצא לאור ספרו הענקי של קארפעלעס, „תולדות הספרות הכללית", שעשה לו שם גדול בעולם. הספר הזה מכיל השקפה על התפתחות הספרות הכללית מיום היותה עד הדורות האחרונים.

מלבד הספרים הללו חבר קארפעלעס עוד ספרים הרבה בתולדות הספרות האשכנזית, וביחוד הרבה לעסוק בתולדותיו של היינה (במקצוע זה כתב שבעה ספרים) ונלחם עם כל מתנגדי המשורר היהודי האומלל הזה.

במקצוע הספרות העברית כתב קארפעלעס גם את הספר „די ציונס-הארפע“, — קובץ של מיטב שירי משוררינו הקדמונים, מימי רב סעדיה גאון עד יהודה ליב גורדון, ואת הספר „די פרויען אין דער יודישער ליטעראטור“, — שבו הוא מעביר לפני הקוראים את הנשים העבריות שבכתבי-הקדש; ועוד.

בשנת 1890 נתמנה קארפעלעס לעורך העתון „אללגעמיינע ציימונג דעס יורענטומס“, שנוסד ע"י פיליפסון.

ולמרות העבודה הספרותית הרבה והגדולה גם בכמות גם באיכות היה קארפעלעס עוד עסקן צבורי חרוץ לטובת היהודים והיהדות; יחד עם ברטולד אויערבאך והפרופיסור משה לאצארוס יסד בשנת 1881 את הועד „למלחמה כנגד האנטישמיות“, ובשנת 1882 יסד את האגודה להפצת דעת תולדות ישראל וספרותו באשכנז.

קארפעלעס היה אחד הטפוסים היותר מצוינים בין חכמי היהודים באשכנז, ומותו הוא אבדה גדולה לחכמת ישראל ולספרותו.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיּוֹנוּת.

קול קורא!

בכדי להקים מזכרת-נצח ליום מלאת ששים שנה להולדת האמן הגדול מכס נורדוי, היום הנכבד כ"כ להציונות, החליט הועד הפועל המצומצם ליסד בארץ ישראל

אינסטיטוט מיקרו־ביאולוגי,

שחסרונו מורגש במדה מרובה להמושבות הקימות מכבר, העתידות להוסד ולכל תושבי הארץ בכלל.

מטרתו של המוסד הזה היא הקירת המחלות המתדבקות גם של בני-האדם, גם של חיות הבית ושל המטעים והצמחים. מגפות הבהמות ומחלות הצמחים גרמו להקולוניזציה נזקים גדולים מאד. המכשול העיקרי, שהפריע ברוב המקרים ללחום כנגד המחלות הוא, מה שלא הכירו לדעת את הסבות המולידות את המחלות הללו ואת התנאים הנוחים להתפשטותן.

תעודתו של דאינסטיטוט המיקרו-ביאולוגי תהיה להפיץ אור על הדבר ולמצוא את האמצעים הנחוצים לעכב בעד התפרצות המחלות לעתיד לבוא.

אך למותר הוא לברר את גודל ערכו של המוסד הזה בחיי המושבות ושל אלה העומדות להוסד ושל תושבי הארץ בכלל. המוסד הזה, שבו תברא הציונות עוד מפעל חשוב אחד העלול להדש את ארץ ישראל ולהחליף את כחה, יסייע הרבה להפרחת מצב הארץ.

האינסטיטוט הזה יוכיח לתושבי פלשתינה ולכל העולם, עד כמה רצינית היא שאיפתנו להכנס לפלשתינה בתור נושאי ומפיצי הקולטורה וחלוצי ההתקדמות המדעית והאיקונומית.

אנחנו פונים לכל אלה, המסורים בלב ונפש להקולוניזציה ולהפרחתה של ארץ ישראל בקריאה, להשתתף השתתפות נמרצת ביצירת המפעל החדש הזה לטובת ההתקדמות וההתפתחות המודרנית, ובטוחים אנחנו, כי מפעלנו יתקבל ברצון מאת השדרות היותר רחבות.

הועד הפועל

דוד וואלפסון, י. ה. כהן, פרופיסור ד"ר ורבורג.

הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית ברוסיה שלח למכס נורדו לחג יובלו את מכתב הברכה הזה.

למכס נורדוי

לשנתו הששים.

ציוני ארץ רוסיה על ידי מרכזם ובאי-כחם מגישים ביראת הכבוד אליך, אח גדול, את ברכתם העמוקה ואת רחשי חבתם הנאמנה לשנת הששים לחייך.

אתה קמת הראשון למיום גלות ישראל ולעין תבל כלה קרעת את סגור פצעי עמך ותגלה את מחץ נשמתו. נפשך לבשה אש קנאות ותמטר רעמים על מדינות ועמים העומדים על דם בני אחיך, ותדרש להם זכות אדם ועם. ראית הבוגדים בעמם, המתכחשים לשיבת ענותו ותזכר להם את עונם ותשלח את חצי עברתך אל לבם. ואל הנחשלים נשאת דברתך ותנף לפניהם את דגל גאונם והער בלבם געגועי גאולה. ותרא כל חי בעמנו ותקראו למלחמת-חרותו, ואת הנבוכים — ותורה לפניהם הדרך. ואת מאור התחיה העלית ותהרת באשו — תחית הבנים בארץ האבות.

ציר עגותנו, מעודד אסירי הגולה! ירום וגבר קול נבואתך

לימים יבאו. תרעם הלמות פטישך החזק וחצב ורקע מהוד עברנו וממצר הִנֵנו קרני נגהות לעתיד הגדול.

כי ידענו: בוא תבא תקותנו, ועלה וזרח שמש ישראל. עוד ישגה רוח עמנו וכחו, תנוב ותפרח שרמתו והצמיחה נצני גאוננו.

והיה ביום ההוא וחרת העם את זכרונך בלבו ונתנו את חברך־חביבך תיאודור הרצל ורקם משמכם את דגל פארו.

הועד המרכזי של ההסתדרות הציונות ברוסיה.

וילנה, י"א מנחם אב תרס"ט.

לטובת יסוד האינסטיטוט המיקרו־ביאולוגי בא"י על שמו של מ. נורדוי הרימו תרומתם בווילנה ה"ה י. ל. גולדברג 250 כתרים, ב. ל. גולדברג, ב. עפשטיין, יעקב שסקין—כל אחר 100 כתרים.

הועד הציוני המקומי שברוסטוב הרים למטרה זו—200 כתרים.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

ע"ד האקסקורסיה של מורים לא"י.

מר מ. זרובבל מקיוב כותב אלינו:

נסיעת־הטיול (אקסקורסיה) של חבורת המורים עברית נדחתה לש:ה, מפני שהזמן מאוחר כבר, וחסרו עד כה ההכנות הדרושות, ועד התחלת הלמודים נשאר רק כחדש.

לדבר הזה גרם מכתבו של ראש הועד הפלשתינאי, ה"מ. מ. אוסישקין, שבצדק העיר תשומת־לב המורים על אחור הזמן. ומפני חשיבות המכתב ביחס אל הענין החשוב הזה הננו מביאים קטע ממנו:

„...סדור נסיעות של מורים עברים לא"י הוא בודאי דבר רב הערך, „ונכונים אנו לסייע לזה בכל האפשר. ואולם דבר זה דורש הכנה מרובה „במוקדם גם פה גם בא"י.

„צריך היה לקבוע נסיעות כאלה בזמן שההוראה בבתי הספר שבא"י „נמצאת במצבת הרגיל ולא בסוף שנת הלמודים, שהקשבת התלמידים איננה „רוצה להקשבתם בכל זמן הלמוד, ושגם עבודת המורים אינה מתאימה אז „לפעמים לדרישות השעור הנלמד—מפני השתדלותם להתאים את ההוראה „והשעורים לדרישות גמר הפרוגרמה וסגירת בית הספר. כדי לסדר שעורים „למבחן וקריאות מיוחדות של המורים לשם המורים־האורחים נחוצה ג"כ הכנה „מוקדמה, ואי אפשר לעשות זאת כשבועים לפני סגירת בתי הספר, —בשעה „שהמורים כבר סדרו כל אחד לעצמו ולביתו את אופן עבודתם ומנוחתם „לירחי־החפש. גם כדי לסדר קבלת האורחים במקומות בקוריהם, מעונות בהנם „או בשכר פעוט וכדומה, נחוצה הכנה מוקדמת. זהו בנוגע להכנות הדרושות „בא"י, ואולם יש עוד צרך בהכנות מוקדמות ברוסיה, שאי אפשר לעשותן „עתה. כל אחד מן המורים יכל להכנים לקפת ההיצאות של הנסיעה חמשה „ועשרים רו"כ, וחושבים אתם שהוצאות הנסיעה תעלינה לכל אחד בסך מאה „רו"כ, לדעתנו צריך לחשוב את ההוצאות לכל אחד עד למאה וחמשים רו"כ, „וה־כסף הזה מאין ימצא? אמנם גם הועד שלנו נכון לסיע לנסיעה כזו גם סיוע „חמרי, אבל עכ"פ אי אפשר לו בסכום גדול כזה. כדי למצא מקור לכסף „נחוץ היה לפנות עוד למוסדות אחרים, כגון לחברת מפיצי השכלה, לחובבי „שפ"ע ועוד, ואולי גם לאנשים פרטים אחדים היודעים להעריך תועלת נסיעה „כזו ושביכלתם לתת לשם זה נתינות הגונות. הועד היה יכל לקבל על עצמו „השתדלויות אלה. אבל כל זה לא יעשה במשך שבוע או שבועים. עתה „אי אפשר עוד לעשות מאומה לא בחמר ולא ברוח. ואחרי שנסיעת חבורתכם „היא הנסיון הראשון, נחוץ ביותר להשתדל שהנסיעה תעלה בטוב ותביא את „התועלת הדרושה. דעתנו היא איפוא, שחבורתכם תדחה את הנסיעה לזמן „אחר, בשעה שאפשר יהיה להכין ולסדר הכל כדרוש".—

ואגודת המורים החליטה להחל בהכנות לקיץ של השנה הבאה מעתה, ולתכלית זו חפצה היא לבחור, באספה הכללית של המורים, בקומיסיה ספיציא־לית שתעסוק בדבר זה, שתבא בכתובים עם העסקנים הצבוריים והלאומיים, עם ראשי המוסדות הציונים השונים, עם הסתדרות המורים בא"י, עם ועדי בתי הספר ומוריו וכו'. ויש כאלה החפצים להרחיב את גבול הרעיון הזה, לסדר את האקסקורסיה בשביל באי כח המורים שבכל עיר ועיר, שיסעו מורים פדגוגים מכל עיר ועיר ע"פ בחירה שוה וחשאית של כל אגודה ואגודה.

ישיבת המועצה הפלשתינאית בא"י ע"ד תמיכותיו של הועד האודיסאי.

המועצה הפלשתינאית דנה בישיבות אחדות של השבועות האחרונים בבירור התמיכות, שהסכים הועד האודיסאי לתת לטובת בה"ס ומוסדות־החנוך השונים שבפלשתינה. כידוע תומך הועד האודיסאי בביה"ס לנערות ביפו, ובסכום יתר גדול גם את הגימנסיה העברית ביפו והרבה מבה"ס אשר בהמושבות וגני־הילדים בסכומי־כסף מחמש מאות עד שני אלפים פרנק. כן תומך הועד האודיסאי בבתי־הספר אשר לחכי"ח בביירוט, חיפה ועוד במקומות] אחרים, את ההוראה העברית, בזה שהוא משלם את פרס המורים העברים אשר בהם.

רוב חברי המועצה הפלשתינאית חוו את דעתם, כי הלמוד העברי בבה"ס אשר ל„האליאנס" איננו מביא את התועלת הרצויה, מפני שמספר שעות ההוראה קטן הוא יותר מדי ואין בכחו של המורה העברי ללחום כנגד ההשפעה האסימילאציונית של הסביבה כולה. לפיכך מוצאים רוב המורים את עצמם לאחר זמן ידוע נואשים בעבודתם והם מסתלקים ממנה. לפיכך החליטה המועצה, כי אם יצאו המורים העברים דהאידנה מאת בתי־הספר שבביירוט וחיפה, לא תנתן עוד תמיכה לבה"ס הללו.

ובנוגע לגני־הילדים בא הרוב של המועצה לידי מסקנה, כי קיומם כבר מובטח לסדי על ידי ה„הילפספיראיין", הנושא את החלק היותר גדול בהוצאות כלכלתם, ולפיכך צריך לקצוב את סכומי־הכסף, שנתנו עתה לצורך גני־הילדים, לטובת יסוד סימינאריום למורות בגני־ילדים.

תשבון ההוצאות וההכנסות שהוצע ע"י הנהגת ביה"ס לנערות נתאשר בכללו מאת המועצה. אבל היא מצאה את יסוד שתי המחלקות העליונות לנחוץ רק בתנאי אם תהיינה נמצאות בשבילן תלמידות במספר הנחוץ, לא פחות מי"ב לכל מחלקה.

כן מצאה המועצה לנחוץ להציע לפני הועד האודיסאי שידאג ללמד את הנערות היותר גדולות איזו אומנות ומשלח־יד.

נתאשרה מאת המועצה הפלשתינאית גם קצבת הסכום חמשת אלפים פרנק לטובת הגימנסיה העברית ביפו.

— ביפו נפתחה הגימנסיה העברית האורטודוקסית „תחכמוני" מיסודם של המזרחים במערב ע"י הדיריקטור שליזינגר. ביה"ס הזה עומד תחת השגחת הרב קוקים. ללמודי התלמוד הוזמנו מורים מפורסמים. למודי־חול תופסים בבי"ס זה מקום כפי הפרוגרמה של הגימנסיות בחו"ל. הוקצה מקום חשוב גם להוראת הלשון העברית.

— אחוזת־בית. לפני זמן מועט התחיל אחד מחברי חברת „אחוזת־בית" לבנות את ביתו — הראשון של הקולוניה הזאת. מפני שהקבלן הבנאי לא לקח לעבודתו אפילו את אחד מהפועלים הבונים העברים, היושבים ביפו זה כבר באפס־מעשה, עורר הדבר הזה סערת־רוחות בין חוגי הפועלים, לבסוף התנפל אחד הפועלים על הבנאי ויכהו מכה נמרצת.

המועצה הפלשתינאית ראתה לנכון להוסין לאספה את חברי כל המפלגות, הנוגעות בדבר. נתקבלה החלטה לבחור קומיסיה, שמן הצד האחד תגן על תביעותיהם הצודקות של הפועלים היהודים, ומן הצד השני תדאג לכך, שתהא המלאכה הולכת ונמשכת במנוחה ובסדר ובלי שום מעשה־אלמות.

אל הקומיסיה נכנסו שבעה חברים. חבר אחד, הד"ר מהון, נבחר מצד המועצה הפלשתינאית, ושלשה, שלשה חברים נבחרו מאת הפועלים והבעלים.

מלואים לתולדותיו של נורדוי.

כפי הידוע לנו אין אמו של נורדוי ילידת רינה, כמו שחשב נורדוי בטעות בשעה שכתב את מכתבו לבריינין (עיין תולדותיו בגליון זה), באמת נולדה בווילנה. קרוביה נמצאים גם היום בעיר אשמינה, פלך ווילנה.

תקון טעות: במאמר „לתולדותיו של מ. נורדוי" ע' 5 שו' 31 תחת 1840 צ"ל 1849.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

לחג יובלו של מכם נורדוי הנני נוטע עץ זית בארץ ישראל.
ל. יפה.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25.

הוצאת „אסף“

נגשת להוציא — מוזמן לומן — בארץ-ישראל מטיב יצירותיהם של הסופרים העברים ותרגומים ממבחר הספרות הכללית.

B. Silkiner c/o Druckerman, 50 Canal street, New-York City.

החלק הראשון של הספר **תולדות היהודים** להפרופיסור גרעץ בתרגום נ. סוקולוב, שנספח בתור תשורה לחותמי „הצפירה“ נמצא עוד במספר מצומצם. כל הרוצה בו יואיל לפנות אל בית-מסחר-הספרים של „הצפירה“.

מחירו 75 קאפ. עם פורטה 90 קאפ.

אפשר לשלח את המחיר במרקאות.

Книж. маг. „Гацефира“ Варшава, Налевки 33.

או: Типографія „Гацефира“ Панская 40

בית־הדפוס של „הצפירה“

אחד מבתי־הדפוס היותר גדולים להדפסת ספרים עבריים בורשה מקבל כל מיני עניני דפוס בשפת עבר ובזשרגון וממלאה את רצון דורשיה על צד היותר טוב.

בבית־הדפוס נמצאים הרבה מיני שריפטען שונים עם אורנמנטים יפים, מכונת ההדפסה עובדת בכח האילקטרון.

Электрическая типографія „ГАЦЕФИРА“, Варшава, Панская, 40. Тел. 153—12.

הוצאת „חנוך“

טלי־בקר

מקרא עברית אחרי האלף־בית.

מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יחיד במינו נפרץ במשך זמן קצר ואלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ויתיקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:

Книж. магаз. „Гацефира“, Варшава, Налевки 33.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כס אחת וחצי של יין:

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל“ וארשא.

בהוצאת מרכז הסתדרות המורים עברית

יצאו במשך שנת הועידה הראשונה הספרים האלה:

א) „קול המורה“ ד־ה . . . . 25 קאפ.
ב) „קול המורה“ ו־ז . . . . 30 „
ג) „קול המורה“ ח־ט . . . . 30 „
ד) להטבת המצב החמרי של המורים מאת שיפמן 5 „
ה) חנוך הבנות (מאת הפרופ. קופמן) תרגום מיקימינסקי 5 „
ו) התקנון בשפ"ע להסתדרות המורים . . . . 5 „
ז) התקנון בשפ"ר . . . . 5 „
ח) האנקיטה בחוברת מיוחדות עם המשלוח . 3 „
ט) דו"ח מעבודת ההסתדרות במשך שנת הועידה הראשונה פורים תרס"ח — תמוז תרס"ט 10 קאפ.

להשיג אצל „מוריה“ באודיסה.

Издательство „МОРІЯ“ Одесса.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСН. ПАТЕНТЪ BY ROYAL LETTERSPATENT

употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Cazimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

שתו רק יין „כרמל“

עס ווערט אָנגענומען דאָס אַבאָנעמענט אויף די איינציגע גרויסע
טעגליכע ביליגסטע

„אידישע צייטונג"

פאר פאליטיק, ליטעראטור און אינפארמאציע.

די אַבאָנענטען פון דער „אידישער צייטונג בעקומען אומזיסט דעם מאָנאַטליכען זשורנאַל „מאדערנע ליטעראטור". יעדעס מאָנאַטליכעס בוך וועט ענטהאַלטען ניט וועניגער פון 64 זייטען גרויסען פאָרמאַט, וואו עס וועלען קומען אָריגינעלע ערצעהלונגען. פובליציסטיק און וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען.

אין „אידישער צייטונג" האָבען ביז אַהער זיך בעטיילינט פאָל-

גענדע שריפטשטעלער:

א. איזגור, י. ד. בערקאָוויטש, ד"ר י"ל ברוכוביץ, ש. גאָרעליק, א. י. גאלדשמידט, מ. מ. דאָליצקי, פ. היילפערן, צבי הירשקאַן, דניאל טשאַרני, ש. טשערנאָוויטש, ב. כ"ץ, אליהו לעווין, ליפמאַן-לעווין, יעקב לעשטשינסקי, ד. מאַרשאַק, ש. ניגער, יעקב פיכמאַן, ש. ל. ציטראָן, דוד קאַסעל, א. קאָטיק, ה. קאַלמאַנאָוויטש, ד"ר מ. ראַבינזאָהן, שרה רייזין, ז. שנייאור, מ. שאַליט, שמשון און אַנדערע.

דער פרייז פון דער „אידישער צייטונג" צוזאַמען מיט'ן זשורנאַל איז יעהרליך נור 6 רובל, אַ האַלב-יאָהר—3 רובל, אַפיערטעל-יאָהר —1,50 רובל, מאָנאַטליך — 50 קאָפ.; דער אַבאָנעמענטס-פרייז אויפ'ן זשורנאַל אַליין איז יעהרליך 2 רובל מיט 40 קאָפ.

אַ חוץ דעם בעקומען די אַבאָנעמענטען פון דער „אידישער צייטונג" די גרויסע פרעמיע: „אַלגעמיינע אידישע געשיכטע" פון ש. דובנאוו, אין 12 בענדער, פאַר 2 רובל.

פאַר נים-אַבאָנענטען איז דער פרייז פון דער „אידישער געשיכטע 6 רובל.

די ערשטע ביכער פון דער „אידישער געשיכטע" זענען שוין אַרויס פון דרוק און פונאַנדערגעשיקט געוואָרען.

דער אדרעס:

Въ контору газеты „**ИДИШЕ ЦАЙТУНГЪ**", Вильна.

„יודישע איללוסטרירטע צייטונג".

אלס בחנם'דיגע ביילאגע בעקומען די לעזער פון דעם „יודישען אילוסטרירטען צייטונג" דאס הומאריסטישע בלאט

„די הבדלה"

מאנאטס-שריפט פאר וויץ, הומאר און סאטירע, רעדאגירט און אויסגעשטאטעט אויף דעם מאדערנסטען אופן מיט אריגינעלע ארטיקעל און קאריקאטורען.

האלביעהריגע און גאנציעהריגע אבאנענטען בעקומען ווערטפולע פרעמיעס.

אבאנעמענטס-פרייז פון דעם „יודישען אילוסטרירטען צייטונג".

אין עסטרייך-אונגארן: פאר א גאנץ יאהר 10 קראנען, פאר א האלב יאהר 5 קר. פאר א פיערטעל יאהר 2.75 קר.

אין רוסלאנד: 5—2,50 1,50 רובל אין אנדערע לענדער: 15—750—4 פר. איינצעלנע נומער 20 העלער. 10 קאפ. 30 סאנטים.

צו בעקומען ביי אלע טראפיקען און צייטונגספערשלייסער, אויך ביי דער אדמיניסטראציע:

Jüdische Illustrierte Zeitung, Krakau, Grodgasse 62.

Ежедневная, большая литературная и политическая газета

„НОВАЯ РУСЬ".

Издается при ближайшемъ участiи А. А. Суворина и постоянныхъ сотрудниковъ „Руси"

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ доставкой и пересылкой:
На годъ.—12 р., 11 м.—11 р. 25 к., 10 м.—10 р. 25 к., 9 м.—10 р. 8 м.—9 р., 7 м.—8 р., 6 м.—7 р., 5 м.— 6 р. 10 к., 4 м.—4 р. 90 к., 3 м.—3 р., 70 к., 2 м.—2 р. 50 к., 1 м.—1 р. 30 к.,

Заграницу:
На годъ.—20 р., 11 м.—19 р., 10 м.— 18 р., 9 м.— 17 р., 8 м.— 15 р., 7 м.—13 р., 6 м.— 11 р., 5 м. 10 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м.—4 р., 1 м.—2 р.,

Подписка **на десять дней** мѣсяца, начиная съ любого его числа (безъ перехода въ слѣдующiй мѣсяцъ), съ доставкой и пересылкой—50 коп., **на полмѣсяца**—70 коп.

Для студентовъ, сельскихъ учителей, сельскаго духовенства, сельскихъ фельдшеровъ подписная цѣна въ мѣсяцъ—90 к., 3 мѣс.—2 р. 40 к., 6 мѣс.—4 р. 50. к.

Въ газетѣ кромѣ обычныхъ отдѣловъ не менѣе пяти разъ въ недѣлю помѣщается отдѣлъ „**КОНКУРСЫ**", благодаря которому читатели газеты получаютъ безплатно на весьма значительную сумму въ мѣсяцъ различные предметы домашняго обихода и товары, о которыхъ помѣщаются въ газетѣ объявленiя. Въ отдѣлѣ этомъ читателямъ предлагаются къ рѣшенiю разнообразныя задачи и вопросы и отвѣтившимъ правильно выдаются безплатно премiи—отъ 20 до 55 премiй по каждому конкурсу. Кромѣ того, приславшимъ въ теченiе мѣсяца наибольшее количество вѣрныхъ рѣшенiй выдается 100 премiй по «конкурсу за мѣсяцъ». За минувшiй мѣсяцъ по отдѣлу «Конкурсовъ» было выдано и выслано читателямъ нѣсколько сотъ премiй, въ томъ числѣ: пишущiя машины, фотогр. аппараты и принадлежности, музык. инструменты, граммофоны, мебель, разнообразныя новѣйшiя изобрѣтенiя, часы, обувь, игры, предметы домашней и садовой обстановки, билеты въ театры и проч.

Издатель—товарищество издательскаго и печатнаго дѣла „Новая Русь" въ лицѣ уполномоченнаго **В. А. Ульянова**. Редакторъ **И. Н. Заiончковскiй**.

Ред.: СПБ., Разъѣзжая, 10. **Главная конт.:** СПБ., Фонтанка, 30.

ЕВРЕЙСКIЙ ПЕНСIОНАТЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ
(д-ръ философiи)
Иностранные и еврейскiе языки, музыка, широкое общее образованiе, приготовленiе въ среднiя и высшiя учебныя заведенiя.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik
Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע״פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה באזל)

№ 28

התֹּכן:

מחיר „העולם״ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ“, Вильна, Лукишки, Солдатская 8. Redaktion „Haolam“, Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

לוח עברי

(לשנת התר"ע הבע"ל)

הוצאת „קדימה בוילנה נגשה להוציא **לוח עברי** חדש בשם „לוח קדימה".

הלוח הזה יכיל, מלבד הידיעות הלוחיות והשמושיות הרגילות, את המחלקות הנכבדות האלו:

א) חרונולוגיה עברית.
ב) ספירת התושבים העברים, ספירת הקהלות העבריות החשובות שבכל מדינה ומדינה.
ג) המוסדות שבישראל בכלל והמוסדות הציוניים בפרט.
ד) חרונולוגיה של התנועה הציונית.
ה) המושבות העבריות שבארץ-ישראל.
ו) רשימה של העתונים והמאספים העברים.
ז) מציין-ספרותי לכל הנוגע ללאומיות, לציונות ולידיעת-פלשתינה.
ח) מודעות ומראה-מקומות לסוחרים ועוד.

מדתו של הלוח — 1/32 גליון דפוס ויודפס על ניר טוב ובהדור כראיבעי.

מחיר הלוח **10** ק'. למו"ס ולאגודות רבט לפי ערך הזמנותיהם.

המחיר של מודעות: לפני הפנים: עמוד שלם **30** רוב', 1/2 עמוד **20** ר', מאחרי הפנים: עמוד שלם **25** ר', חצי העמוד **15** ר' ורבע עמוד 8 רוב'. (מקום לא רב הוקצה בלוח למודעות ולכן כל הרוצה להכנים מודעה יזדרז נא בהזמנתו).

הזמן האחרון לקבלת מודעות להלוח הוא עד **15** באויגוסט. ואחרי שהלוח, שמחיר נמוך נקצב עליו, יודפס בכמות מרובה מאד ויתפשט גם ברוסיה גם בחו"ל, כדאי הוא לכל סוחר לספח אליו מודעה בעוד מועד.

לפנות בהזמנות עפ"י הכתובת:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

יצאה ונמצאת למכירה מחברת חדשה (בשפת רוסיה):

„ПРАВОВЫЯ УСЛОВІЯ ПРІОБРѢТЕНІЯ ЗЕМЛИ ВЪ ПАЛЕСТИНѢ".

מחברת זו חוברה בהוראת הדירקטוריום של הקופה הלאומית על ידי הועד הפועל בארץ-ישראל.

מחירה 5 קופ', המשלוח 2 ק'. 50 אכס.—2,50 ר' עם המשלוח.

לפנות אל:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

Вышла изъ печати брошюра д-ра Е. В. Членова

ЕВРЕЙСКІЙ НАЦІОНАЛЬНЫЙ ФОНДЪ

его дѣятельность въ прошломъ и близкомъ будущемъ.

Цѣна 5 коп. безъ пересылки. При заказѣ не менѣе 20 экз. пересылка на счетъ издательства.

Выписывать по адресу:

Москва, почтовый ящикъ № 420.

„דאס נייע לעבען"

א מאנאטסשריפט,

רעדאקטירט פון ד"ר. ח. זשיטלאווסקי

איז צו בעקומען ביים הויפט-אגענט:

י. לידסקי, ווארשוי, נאלעווקי, 26.

יצא לאור

מורה נבוכי הלשון

ספר שמושי לכל הכותבים עברית.

בו תבאנה כל השגיאות נגד חקי הלשון המצויות בספרותנו, שיש להן ערך כללי ושיוכלו ללמוד מהן על כיוצא בהן.

מאת אהרן יעקב שפירא.

עם הערות והארות מראש הספר ועד סופו מאת החכם יהושע שטינברג.

מלבד המטרה להעיר על השגיאות המצויות בספרותנו ושמפני זה רבים נכשלים בהן, גם אלה היודעים היטב את הדקדוק העברי, היתה למחבר עוד מטרה אחת: יש רבים שקראו ושנו הרבה בספרות העברית, אבל אין להם הסבלנות לעבור על ספרי כל כללי הדקדוק היבשים ואין ביכלתם לעולם להשתלם בידיעת השפה העברית, ועל כן התאמץ המחבר לכתוב את הספר בסגנון פופולרי מאד ולערכו בסדר לקסיקוני ובאופן שהקריאה בו תהיה נעימה ומענינת ולא תפול למשא על הקורא והעובר על פני הספר הזה יודעו לו ממילא כל כללי הדקדוק.

החכם המנוח מר יהושע שטינברג במכתבו אל המחבר העיד, כי הספר הזה „ראוי להיות כפנס המאיר לסופרים, למורים ולתלמידיהם".

דוגמאות על שגיאות יש בו ממרבית סופרי ישראל: אדם הכהן, בן-זאב, ביאליק, בן-יהודה, ברדיצ'בסקי, גרדון, טביוב, יעבץ, לילינבלום, לוצטו, מפו, מנדלקרן, סמולנסקין, רבינוביץ, שטינברג, שולמן ועוד.

מחיר הספר 50 קאפ', עם המשלוח 58 קאפ'.

המכירה הראשית היא אצל הוצאת „תושיה" בורשה, ע"פ האדריסה:

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH", Warschau.

בית ספרו של **א. ליבושיצקי**

ומערכת הוצאת „אביב" (ורשה)

העתקו אל ככר „שער הברזל" מספר 3 סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים והירחונים העברים והז'רגונים במחיר הרידקציות, והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא", והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש".

האדרעסע אלי:

O. Мейзахъ, до востр. Вильно.

O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד ובברכת ציון

יהושע הלוי מוח.

יין „סן-רפאל"

האמצעי היותר טוב

להשמר ממחלת ההולירה.

מי שקיבתו היא שלא כראוי: אם הוא מרגיש בה התכווצות או שלשול, כאב-הראש או קדחת-הקיבה, — ישתה תיכף תה חם עם מעט יין „סן-רפאל".

נמצא להמכר בכל האפתיקאות וברגייות האפתיקאיות.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנא, כא׳ מנחם אב, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 26-го Іюля, 1909 г. № 28 WILNA, 8-ten August, 1909.

י. ל.

הַמּוֹשָׁבוֹת בְּמְחוֹז טְבֶרְיָה.

III.

הַחַיִּים הַחֶבְרָתִיִּים

המושבות במחוז טבריה מסודרות כמו בכל המקומות בארץ ישראל: הן מתנהלות ע״י ועדים הנבחרים לשנה אחת. הועדים מחליטים דבר בכל השאלות הנוגעות לחיי המושבה. כמו בנוגע לשומרים, לרופא, לבית-הספר, לשוחט. הועד הוא המחלק את המסים, שעל כל משפחה להכנים לצרכי הצבור, הוא הוא גם המוסד המשפטי, הדן דין האכרים בריבם. בעניינים נכבדים מחלטת אספה כללית של כל בני המושבה.

חיי הצבור בגליל התחתון סובלים הרבה מרבוי הגונים שמהם מרכבות המושבות. המלחמה הטבעית בין הצעירים והזקנים איננה מחודדה במושבות של מחוז טבריה, כמו בפתח תקוה, מפני שאין בהן אדוקים קצונים, כמו במושבה הגדולה ביהודה; אבל האכרים נבדלים בהן על פי הארצות השונות אשר באו משם. פה אנחנו מוצאים בערבוביה אחת יהידי רוסיה ורומניה, אשכנזים וספרדים, קורדים וגרים. בסדז׳רה יושבים בין הרוב האשכנזי 7 משפחית של קורדים ו־6 של גרים. בימה נמצאים בין האשכנזים 8 גרים, 2 תימנים, 1 קורדי, איזו משפחות של ספרדים. האנשים האלה נפרדים ביניהם במבטם על החיים, במנהגיהם ובשפתם, וקשה מאד לאחר אנשים בני קולטורות ישונות, אף על פי שהם נושאים שם לאומי אחד ויושבים בכפיפה אחת וחיים בחוג קטן אחד, ואף שהרוב הוא תמיד האשכנזי, בכל זאת אין הוא יכול להטביע את חותמו על האחרים, מפני שאין ממשלה קולטורית בלי שפה, והזרגין האשכנזי. שפת הרוב, הולך ומתנונה בארץ ישראל. רק בתי הספר יוכלו למזג לאט לאט את הגורמים השונים ולאחר אותם על ידי השפה העברית. אבל זה יבוא רק עם עלות הדור החדש. ועכשו רבוי השפות במושבה אחת הוא מעצור גדול בעד אחדותם והתפתחות חייהם. המושבה נחלקת על פי השפה לחלקים מיוחדים ולאיש מחלק אחד קשה להבין את רעהו מן החלק השני, מפני הרחוק הפנימי בין החלקים קשה להוציא אל הפועל תקון נכבד פחות או יותר. ביחוד מתבלטת רעת הרחוק בעת שדרושה מהרה איזו החלטה או איזו פעולה משותפת, כמו בעת סכנה, בעת התנפלות. מטרת הרכבת המינים השונים לא הושגה גם בנוגע להטבת העבורה. אם יש גרים שבאו מאסטרכן המצטיינים בעבודתם, השפעתם לא כל כך נכרת על האשכנזים, מפני שכנגדם יש גם ספרדים המצטיינים בעצלותם, ויש לעמת זה גם אשכנזים, ביחוד בין הפועלים, שעבודתם איננה גרועה מעבודת הגרים, ולכן שכר זה שחפצו להשיג בהרכבת מינים שונים יוצא בהפסדו. המושבה ימה היותר עשירה ברבוי גוניה היא היותר גרועה גם במצבה החמרי גם במצבה המוסרי. אין מושבה אחרת בגליל, שמספר החרתים יהיה בה כל כך גדול; אין מושבה אחרת בגליל, שיהיה כל כך רב בה מכפר האנשים שאינם עובדים בעצמם; אין מושבה אחרת כמוה בגליל, שהחכוכים יהיו בה כל כך תוקים ומרובים. הצד הטוב שאנהנו מוצאים בהרכבת המינים השונים יתבלט רק בעתיד, בעת שהם יתבוללו לגוף אחד, אבל עד שיתגשם הרבר הזה צריך הישוב להפסיד. ולכן עכשיו יותר טוב לותר על ההתאחרות החצונית ולהושיב במושבה אחת רק אכרים ממין אחד, מפני שהקרבה הטבעית בין האכרים תחזק את כחותיהם במלחמה הקשה עליהם עם החיים החרשים ועם הסביבה הזרה, ואת העבורה הנחוצה להתאחדות הגורמים השונים צריך למסור לידי בתי הספר, שהם צריכים להבנות כלם על יסוד שפה אחת. רק אז, אחרי שתהיינה לנו מושבות עם שפה עברית השלטת בהן אפשר יהיה לישב בהן גם אנשים הבאים עם שפה אחרת מפני שאז תכניע השפה השלטת ותבטל במהירות את כל השפות האחרות ותשים קץ לחזון האי־טבעי שאנחנו מוצאים עכשיו בגליל, שיש אכרים הרוכשים להם במושבה את ההבנה בשפת הערבית ושאינם מבינים כלום עברית.

על הסבות המביאות לחכוכים צריך להוסיף גם נגודים הכרחיים הנמצאים בין הגורמים הנבדלים במצבם החמרי. בכל מושבה ומושבה נמצאים אכרים ואריסים, ובין האחרונים נמצאים כאלה שהתישבו על פי תנאים שונים: מלבד זה נמצאים בכל מקום גם פועלים המקוים להתאכרות, כמו בני האכרים המחכים לזה, ולכן נפגשים פה אינטרסים שונים וגם התחרות ידועה. בין כל המושבות שבמחוז טבריה ישנה רק מושבה אחת בעלת טפום אחד, והיא מלחמיה, תושביה כלם צעירים, ואין בה אותה המלחמה התדירית בין האבות והבנים בנוגע לעניני דת ולאומיות; אין בה גם ערבוב של אכרים מארצות שונות עם שפות שונות, ולכן אין בה הפ־וד בין החלקים.

בעניני צבור במושבות הגדונות יק״א לוקחת עוד חלק גדול. היא מנהלת על חשבונה את בתי הספר, היא נותנת את החלק היותר גדול לעזרה המדיצינית—שכר לרופא וכסף להנהלת

בתי המרקחת, — היא נותנת גם את החלק היותר גדול לשכר השומרים. בכל זאת הוצאות הצבור הנופלות על תושבי המושבה אינן קטנות מפני מעוט התושבים ורבוי צרכיהם.

במושבה הקטנה מסחה עלו הוצאות המושבה בשנה שעברה ל־9040 פרנק. פה נכללו שכר לשמירה 1870 פר', שוחט 430 פר', רוקח 980 פר', מילדת 270, אחרי כן באות ההוצאות למרעה, לרופא, (למסחה אין רופא, אבל המושבה משתתפת בהוצאות בשביל הרופא היושב בימה), שכר למוכתר (למזכיר הועד), הוצאות למשפטים, בית הכנסת, מס אשכריה, (שמשלמים בעד 14 איש שנכתבו בתור יושבי מסחה ושעזבו את הארץ) ועוד הוצאות שונות. להחזקת ההוצאות האלה מקבלת המושבה מיק"א 4445 פר', ואת השאר—4595 פר', נותנת המושבה, זה עולה ל־170 פר' בכל שנה לכל משפחה ומשפחה. במלחמיה ההוצאות הצבוריות הנופלות על כל משפחה עולות רק עד 150 פר'; מפני שבמלחמיה אין צורך לשלם בעד מרעה, והשמירה אינה עולה להם ביוקר כל כך. בהוצאות הצבור לא נכנסו הוצאות המסים, כמו עשור ואשכריה, שכל משפחה חיבה לשלם.

לכל המושבות במחוז טבריה יש רק רופא אחד היושב בימה. במושבות האחרות יושב רוקח או רוקחת שהם ממלאים גם התפקיד של חובש. פעם בשבוע מבקר הרופא את כל המושבות ומלבד זה הוא מבקר אותן בכל מקרה נכבד. אין החולים משלמים לרופא כלום ובעד הרפואות הם משלמים 2 מטליקים (יותר מעט מ־4 קפיקות) בעד כל דבר ודבר שמזמינים במרקחת. לפני שנתים היה רופא שלא היה חפץ להסתפק רק בשכר הקטן של הפקידות, וכל משפחה התחייבה לשלם עוד מס מיוחד להוספת שכר הרופא.

בכל מושבה ומושבה יש שוחט. את החלק היותר גדול של שכרו נותנת המושבה. בשביל לתת לשוחט את האפשרות להתקיים נותנים לו עוד גם איזו משרה צבורית, למשל הנהלת החנות המשותפת של המושבה, או נותנים לו חלק אדמה לגנה.

את העשור משלמים בכל מושבות הגליל על פי החק. אף על פי שבמושבות גליל כמעט כל האכרים נתינים תורקיים הם, בכל זאת לא סבלו מלחץ הפקידים התורקים וחוכרי המסים. האכרים שלמו רק 13 אחוזים מיבול תבואתם.

חלק גדול מהוצאות המושבות בולעת השמירה. הממשלה איננה יכולה להחזיק שוטרים ופקידים וחילים בכפרים או בדרכים, ולכן צריכים התושבים בעצמם לדאוג להגנה על חייהם ועל רכושם. מלחמות בין הכפרים ורציחות וגנבות בדרכים הן דברים המצוים בכל ארץ־ישראל, והמצב האי־טבעי הזה עודנו מתחדד אם יש עוד הבדל דתי או לאומי בין הכפרים. ויען שעל כל השטח הגדול בין העיר נצרת וטבריה אין אף שוטר אחד, והיהודים היושבים בגליל התחתון הנם רק מעוט בין הרוב הערבי, לכן נולד הצרך בשמירה מעולה ובשומרים כאלה אשר יוכלו להפיל חתתם מסביב. בראשונה היתה השמירה מסורה בכל המושבות בידי הערבים, אבל בין הערבים השומרים היו כאלה שגם הם השתתפו בגנבות, והיו כאלה אשר החלו להתיחס אל האכרים כמו אל אנשים התלוים בם, ולכן בא הצרך להחליף את הערבים בשומרים יהודים. הסכסוכים עם ערבים שהיו לפעמים קרובות בגליל, האי־אפשרות לסמוך במקרים כאלה על השומרים הערבים, רגש העלבון שהרגישו לפעמים היהודים על ידי זה, שאחרים צריכים לשמור עליהם וגם הנחיצות להגדיל מספר היהודים במושבה—כל הדברים האלה גרמו שהשמירה עברה לאט לאט מן הערבים אל היהודים. את הצעד הראשון בנידון זה עשתה סרז'רה. הפועלים העברים שעבדו בחוה ומסירותם למושבה השפיעו על המנהל שיקח שומרים יהודים. הנסיון

יעקב לרנר.

בְּהָמִיר אָרֶץ.

אָז־יִשְׁבֹּת לֵב הַהֲוָיָה וְעָמְדוּ גַלְגַּלֵּי־הַבְּרִיאָה,
וְחָזַר הָעוֹלָם לְתֹהוּ וְצָלַל בַּהֲלוּמוֹת הַגְּוִיעָה.
וְהָיְתָה שְׁעַת־הֶרֶם עֲנָקִית וּתְקוּפַת לֹא־יוֹם־וְלֹא־לַיְלָה,
כִּי־יִכְבּוּ יָרֵחַ וְשֶׁמֶשׁ וְהֲמִי־הַזְּמַנִּים יִבָּלֵי;
וְשָׁנִים לִרְבָבוֹת תִּקְפֶּאנָה לֹא־נִרְאוֹת וַאֲדֻמּוֹת כַּמָּוֶת:
בְּלִי־מָוֶת וְחַיִּים בְּלִי־עִקָּר, בְּלִי־שָׂשׂוֹן וַאֲנָחוֹת־לְבָבוֹת.

— — — — — — — — — — — —

אָז־תִּשְׁלַט הַדְּמָמָה הַגְּדוֹלָה וְקָפְאָה תַּעֲלוּמַת־הַנְּצָחִים,
וְהֶעֱמִיק הַשַּׁחַק לְהַרְהֵר עַל־דּוֹרוֹת וְיוֹבְלִים נִשְׁכָּחִים;
וְעָמְדוּ מַשּׂוּאוֹת עַל־תִּלָּן מַחֲרִישׁוֹת וְלוּטוֹת בִּצְלָלִים –
זִכָּרוֹן לְעוֹלָם שֶׁהָיָה וּפְלֵיטַת הֲבֵל־הֲבָלִים...
וְהַרְרֵי־הַמָּגוֹר יִשְׁתְּקוּ עַד־נֶצַח בִּזְרוֹעוֹת־מְצוּקָה,
וְהַיָּם שֶׁאֵין־דָּאֳקִינָיו וְדָכְיֵי־מְצוּלוֹתָיו יִדְכָּא.
וִישֵׁנָה הָאָרֶץ לְבָדָד נִכְלָמָה וּרְחוֹקָה מִמְּאוֹרוֹת,
וְרָבְצָה עָלֶיהָ הַלַּיְלָה וּפָרְשָׂה כְּנָפֶיהָ הַשְּׁחוֹרוֹת...

דבורה בארן

לֵיזֶר־יָסל.

ליזר־יסל הריהו אדם כחוש, גדם מידו הימנית ומחוסר זקן ושפם צוארו הדק כרוך ומכורבל לו תדיר במטפחת צמר עבה:

הגרון שלי הרי אין הוא סובל את הצנה—מבאר הוא.

בחסרון זקן ושפם מרגיש הוא ליזר־יסל בכל זמן ובכל מקום, אלא בעקרו של דבר הרי מום זה מצערו בתוך הקלויז, כשמזדמן הוא בשעת בין השמשות עם חבריו ל„דף". כאן, לפני הגמרות הפתוחות יושבים הרבה—הרבה עבדקנים, וכל אחד ואחד מטפל בשעה זו בזקן שלו. האחד הרי הוא נוטל את כל השערות כלן, מקפלן, מגביהן עד החטם, משרבב את לשונו ומלקקן; השני—אצבעותיו מרפרפות על גבי זקנו, ממשמשות בו. בוררות שתים־שלש שערות, תולשות וזורקות אל השלחן, אל הרצפה... יש גם מי שתוחב את כל עשר אצבעותיו אל תוך זקנו, מכניסן עמוק־עמוק אל בין השערות, מגרד ומגרד — הכל לפי הסוגיא שב„דף". בתוך הקלויז שורר חצי אפל. המנורה היחידה, התלויה ממעל לשלחן, מפיצה אור כהה. על גבי הכתל הדרומי משתטחת שורה ארוכה של צללים—צללי אנשים המתנועעים ומתנודדים וכל אחד זקן שחור תלוי לו למטה מסנטרו... רק צל אחד קטן, הקופץ ומתנענע ביניהם, הוא בעל פנים חלקים ופעוטים, כתנוק בין גדולים — זהו צלו של ליזר־יסל.

יש שמתוך היסח הדעת נזקפת היא ידו תיתידה, תועה ומרפרפת רגע בתוך האויר ונוגעת בעורו של הסנטר החלק, אלא שתוך־כדי־דבר הרי היא כתרשלת ונשמטת שוב אל תחת השלחן. ורגש יש לו לליזר־יסל בשעה זו כאלו נגעה ידו בדבר־מה צורב ומכאיב, חמש אצבעותיו — כולן קרות הן ומזיעות.

הראשון עלה בטוב. הערבים נוכחו מהר, כי לא כל היהודים חלשים ופחדנים. לשומרים היהודים עלה לרכוש להם אבטוריטט בעיני הערבים, מפני שלא רק להכות ולהרוג צריך, בכדי להיות שומר, כי אם—וזה הוא העיקר—להפיל אימה מבלי להרוג. השומרים היהודים הראו שהם יכולים לעמוד נגד השודדים ושהם אינם נרתעים גם מהעמיד בסכנה את נפשותיהם, אם זה דורשת טובת המושבה ושלמותה. אחרי סדז'רה הנהיגה גם מסחה לקחת לה שומרים יהודים ובזמן האחרון העמידו שומרים יהודים במושבה היותר גדולה בגליל—בימה. מקרה מעציב שקרה בימה, ששומר טשרקסי המקבל שכר מאת היהודים בעד ההגנה עליהם הרג יהודי אחד בשביל איזו פרוטות, גרם לזה, שהיהודים פטרו את שומריהם הטשרקסים והחליפו אותם ביהודים. אבל לבשתנו צריך עוד להודות, שגם אחרי המקרה המעציב הזה היו עוד אכרים בימה שלא חפצו להכיר בנחיצות שומרים יהודים באמרם, שהיהודים לא יוכלו למלאות את התפקיד הקשה של שומרים בתוך הסביבה הרעה של הערבים. אבל דברים כאלה אמרו בראשונה גם במקומות אחרים, אשר שם ישנם עכשיו שומרים יהודים. ואת ההתאוננות הזאת בימה אפשר לבאר רק על ידי הכנעת הרוח והפחדנות של חלק מהאכרים, אשר אין בהם רגש כבוד לאומי עד כי הם יכולים להשלים גם עם מצב כזה, ששומרים שהוזמנו לשמור על היהודים נועזים בלי כל סבה, רק מחסרון רגש הכבוד לבעליהם, להרוג יהודי.

השמירה בגליל עולה בדמים מרובים. במסחה משלמים קרוב לאלפים פרנק בשנה, בימה שלמו לטשרקסים 6000 פר', ועכשיו יעלה עוד הסכום הזה, מפני שמצאו לנחוץ להגדיל את מספר השומרים. רק במלחמיה הנמצאת בין מושבות יהודים השמירה עולה בזול. בראשונה שלמה המושבה לשומריה העברים 1000 פר' בשנה, ועכשיו היא משלמת להם רק 750 פר'.

בחיי הצבור במושבה תופס סדור הקרדיט מקום נכבד עד מאד. בשנים הראשונות לוו האכרים כסף אצל יהודים פרטים וגם אצל ערבים ושלמו רבית כל כך גדולה עד שהיו צריכים לנפול תחת משאה. המלוים לקחו 30 אחוזים מן האכרים, הם היו באים תיכף בהאסף התבואה מן הגרן לקחת את חובם, ולא עוד אלא שהמלוים היו עושים יד אחת עם הקונים, והאכרים היו נאלצים על ידי זה למכור את תבואתם בזול גדול. צעקת האכרים היתה גדולה, והודות להשתדלות הד"ר ברנשטיין־כהן שישב איזה זמן בימה עלה בידי האכרים ליסד להם קפות מלוה אשר בהן לוקחים חלק גם יק"א וגם הבנק שלנו. עכשיו נמצאים קפות כאלה בכל המושבות במחוז טבריה. במסחה ובימה נוסדו קפות מלוה בשנת 1907, ובשנה שלאחריה נוסדו קפות גם במלחמיה ובסדז'רה. מספר החברים במסחה הוא 19, בימה 46, במלחמיה 20 ובסדז'רה 25. במשך שנת 1908 לוו האכרים במסחה 12300 פר' בימה 23050 פר', במלחמיה—14400 ובסדז'רה 15220. מן הסכומים האלה נראה, שכל חבר לוה במשך השנה מ־600 עד 700 פר'. והלואה כזאת נכברה מאד בחיי האכר. האכרים משלמים כלם את חובותיהם תיכף אחרי הבציר. בראש קופת מלוה עומד ועד הנבחר במושבה, ובעד החובות אחראים כל החברים. הועד עורך בכל שנה רשימת האנשים הנצרכים למלוה ואת רשימת הכסף שאפשר לתת לכל אחד ואחד. אבל עד הזמן האחרון לא הסתפק הבנק רק ברשימות הועד, כי עוד דרש להלואות אשור מצד פקיד יק"א. הפקיד לא תמיד היה מסכים לדרישות האכרים, וזה היה מביא לנסיעות האכרים אל הפקיד ואל מורשה הבנק ולחליפות מכתבים, וההשתדלות הזאת בדבר הלואות היתה שוללת מאת האכרים הרבה זמן היקר להם והיתה מביאה לפעמים גם לאחור קבלת ההלואות או למעוט הסכום הדרוש. לפעמים היו האכרים מקבלים

בערבי החרף הארוכים הריהו משהה את עצמו בתוך הקלויז עד שעה מאוחרת. התנור הוא חם. דולקת מנורת־„ברק" גדולה. ליזר יסל מערטל את צווארו מתוך המטפחת וחולץ את מגפיו. כנופיה של מלמדים יושבת ומסיחה בעניני העירה, מספרים מעשיות; ליזר־יסל מצטמצם אל זויתו ומקשיב. יש שאחד מהחבורה טורדו פתאם באיזה שאלה:

שמא זוכר אתה, ליזר־יסל, באיזה שנה היה שטף מי הנהר, שמא? ליזר־יסל מחכך את מצחו:

זה... כשנתים לפני השרפה הגדולה.

או:

— ודאי שיודע אתה אימתי תקנו את „ההקדש" הישן?...

כאן קופץ עליו לפרקים רגוז של יששכר־בער המלמד, אדם שכלו זקן ופאות:

— ובאופן כזה בן כמה הנך, ליזר, א?..

מחו של ליזר־יסל מתבלבל:

— בן כמה?.. הריני מסיח... ובן כמה אני לפי עניות דעתך?.. אדרבא, נשמע נא...

טפות זעה קרה מבצבצות וצצות על פניו. עיניו ממצמצות בלי הרף; מרגיש הוא שהרבה זוגות עינים תלויות וכזקרות בעור פניו החלקים; עוד רגע ואחד מהם יזרוק:

— אלמלי היה לך זקן, אלמלי... ודאי שאפשר היה לדעת, אלא...

הוא מזדרז וקם:

— שמא יש למי מכם קורטוב של טבק, שמא?.. „שלי" הרי היא שם לבדה בבית...

יששכר־בער המלמד קורץ בעיניו:

— אל תחשש! חנ'קה הקצב יברתנה שם, חי, חי...

ואחר הוא מוסיף:

— בפפירוסה הריני יכול להנות אותך, ודוקא במשובחת.

ליזר־יסל מזדעזע:

— חס ושלום... רק לא „זה", רק לא „זה"...

מיום שבא לדור בכפיפה אחת עם חנ'קה הקצב אין הוא סובל את עשנן של הפפירוסות...

— — — - —

לפני התבה לא ירד עדין מעולם. אינו מעיז: צריך מי שזקנו מגודל. פעם נזדמן לאיזה עירה וכשנכנס לבית מדרשה צרפוהו ל„מנין". לאחר שסימו את התפלה עמד בעל־הבית עבדקן ופקפק:

— איזו כגרות... אף ב' שערות עדין אין לו לזה...

ואחר סקר בו מתוך לגלוג:

— „ובארץ גשן לא היה ברד" — מאכט רש"י: קיין באַרד איז געווען... תשעה פיות נתעקמו מתוך צחוק וליזר־יסל ממשמש במטפחת הצמר שעל גבי צוארו. אלמלי נתנה לו רשות — מכניס היה את כל חמש אצבעותיו אל תוך זקנו של זה, תולש את שערותיו וזורק, תולש וזורק — עד השערה האחרונה.

והוא אז כבן שלשים.

*
* *

גרם מידו הימנית נעשה לליזר־יוסל בעברו בצבא. על המשמר עמד בליל חרף אחד, נגש אליו איזה זר עטוף שחורים ופצעהו בידיה. כשיצא אחרי שבועות רבים מבית־החולים חלש וברות־יד, עמדו והודיעו לו שמכאן ואילך הרי הוא חפשי מעבודתו, ולא עוד אלא שאחרי זמן קצר קצבו לו גם ארבעים ושנים רובל לשנה מאוצר־המלכות.

ליזר־יסל כשהוא מסיח בקצבה זו—שתי עיניו מהבהבות:

— ודאי שסוברים אתם, שבנקל עלה לי דבר זה, אלא—פי—י—ו—י,,

הלואות אחרי שעבר הזמן הנחוץ להם לעבודה או לקניות, וזה גרם, שגם אחרי יסוד קופות המלוה היו עוד האכרים נאלצים לפנות למלוים פרטים ולשלם להם רבית גדולה. היו אכרים שמכרו גם את בהמותיהם, בעת שהיו נזקקים לכסף ולא יכלו להשיג אותו בהקפה, בזמן האחרון הבטיחו לאכרים לשנות את סדור הקרדיט ולתת להם כסף רק על פי דרישת ועדי קופות המלוה ועל אחריות החברים.

יחד עם קופות מלוה החלו להתפתח גם חנויות משותפות. חנויות כאלה נמצאות עכשיו בסדז'רה, בימה ובמלחמיה. החנויות המשותפות נוסדו על כסף המניות של החברים, על ההלואה בבנק ועל הקפה אצל החנונים הגדולים. בסדז'רה נוסדה החנות על 80 מניות של 25 פר' והבנק הלוה 1500 פר'. בימה עלה סכום המניות ל־2000 פר' (40 חברים שמהם כל אחד לקח 3 מניות של 25 פר') וגם הבנק נתן סכום כזה ולבד זה השיגו עוד קרדיט על 2000 פר'. במלחמיה השיגו עוד 200 מניות של 20 פר' בסכום של 4000 פר', הבנק נתן 3000 פר', הפקידות 3000 פר'. ואצל סוחר בהקפה 2000 פר'. רוב הקונים לוקחים בחנות המשותפת בהקפה. הפועלים משלמים פעם בחדש, והאכרים אחרי הקציר. החנויות המשותפות מתפתחות היטב. האכרים מתיחסים אליהן באהבה רבה, ביחוד הצעירים. החנוני בחנויות המשותפות לוקח שכר חדשי קטן ומלבד זה אחוזים מן הפדיון. בימה בעל החנות המשותפת הוא השוחט. הוא מקבל בעד עבודתו בחנות 10 פר' לחדש ושני אחוזים. בסדז'רה מקבל החנוני 20 פר' לחודש ו־$2\frac{1}{2}$ אחוזים מהפדיון. במסחה אין עוד חנות משותפת. במושבה הקטנה הזאת יש שתי חנויות פרטיות והחנונים משלמים למושבה בעד הזכות 2 נאפוליאונים בשנה. בימה יש גם שתי חנויות פרטיות המתחרות בחנות המשותפת, מפני שלבעל חנית אחת יש משפחה גדולה של ילדים ושל קרובים המצדדים בזכותו, וגם לבעל החנות השניה יש השפעה גדולה וכח לעמוד נגד החנית המשותפת.

עכשיו הושבים במושבות גם לעשות עבידות שונות בשותפות. סדור ההלואות והתפתחות החנויות המשותפות ניתנים לאכרים תקוה, שאפשר יהיה לעשות יחד גם דברים יותר גדולים. הנסיון הראשון שנעשה במלחמיה בצמר גפנה מראה דרך רחבה לעבודות חדשית בשתוף הכחות הכלליים.

ד"ר שמעון ברנפלד.

דּוּגְמָה הִיסְטוֹרִית.

לפני מאתים וששים שנה, ביום השלשים לחדש ינואר, נעשה בפומבי, לפני היכל אואיטהל בלונדון, פסק־דינו של קרל סטואַרט, זה שהיה לפנים מלך בריטניה ומדינת אירלנד. במדינות האלה הכריזו ממשלת הריפובליקה, ובראשה עמד אוֹליבר קרומול.

מי שהיו לו עינים לראות ולב להבין, הבחין תיכף, כי מן המאורעות הגדולים האלה יכולות להיות תוצאות חשובות גם להיהודים.

בימים ההם היה צורך גדול ונחוץ עד מאד, כי יפתחו לפני היהודים שערי ארץ חדשה, ליסד ישוב חדש לנעים ונדים האלה. מצב היהודים בגרמניה ובאיטליה היה אז רע ומקולקל. אמנם חדלו כבר להרוג בהם; אבל השנאה והבזיון להם גברו יותר ויותר. יושבי הערים השתדלו להפטר מהם בכל אופן, והמושלים אשר פתחו לפניהם שערי ארצם, עשו זה בתנאים

וכאן הרי מגביה הוא את שבמו, כשהוא מכון את שרוולו הימני הר ק כלפי בר־שיחו:

— וכמה כרכורים כרכרתי, וכמה גירות „עפו" אז אל החלונות הגבוהים — פיש—ש—ש——! נו, ואחר כך מתחילה סדרת־הקומיסיות. ח—י, הריני מסית... מזמינים אותך לקומיסיה והרי אתה מתפשט עד „החוט האחרון", נכנס הנך אל הטרקלין, (איזה טרקלין—צריך היית לראות!) כשהנך ערום ויחף, וכאן עומדים הם, הרופאים, מסתכלים בך, ממשמשים, חוזרים ומסתכלים ומתיעצים...

לסוף עומד הגדול שבהם ומסנן דרך שניו: „Неспособенъ"... וחבריו—בעל כרחם צריכים היו לענות אמן... ברירה היתה להם?.. חי, חי... ליזר־יסל מנגב את הזעת מעל פניו. אחרי שתיקה קצרה הריהו עומד ווזקף בהם במלמדים את חטמו:

— „ואחרי־ככלות־הכל" הרי אשרי מי שיש לו עסק עם החלונות הגבוהים...

יששכר־בער מקהה את שניו:

— מובטחני שאילו לא נתגרמה ירך הימנית — היה חנ'קה הקצב תובע ממך דמי־דירה...

ותוך־כדי־דבור הריהו מוציא מתוך קופסתו פפירוסה ומציתה. ליזר־יסל ממהר להסתלק הצדה. — — — — — — —

בשלומה של מלכות מתפלל הוא ליזר־יסל בכל עת.

פעם נזדמנה לו בשוק תמונת הקיסר ורעיתו, עמר על מקחה ומהר הביתה, כשלבו דופק מתוך שמחה. לאחר שתלה תמונה זו למעלה ממטתו התחיל מפתיע את אשתו:

— שינה ששה! הסתכלי „מי" יש לנו כאן...

וכשהוא מרכין את ראשו וסוקר בה בתמונה סקירה אלכסונית, הוסיף:

— „מהם" הרי אנחנו מקבלים ארבעים ושנים „קרבים" לשנה...

את הצעירים הלבושים כתנות אדמות שוטם הוא בכל נפשו. מספרים לו באיזה כרך נדונו כמה בחורים ובחורות לתליה, והוא ממשמש בסרק קפוטתו הארוכה מתוך הנאה:

— תיתי להם! תיתי להם!..

פעם פגע בתהלוכה בתוך הרחוב. התנוססו דגלים ירומים וצלצלו שירים. ליזר־יסל מהר והבריח את עצמו לאיזה חצר, כשהוא כלו מרתת ומזיע וכשנשתררה דממה ברחוב, תחב את ראשו דרך הפשפש הפתוח, הרים אבן פעוטה וזרקה כלפי אותו הצד, ששמה נעלמת הפרוצסיה:

— ש—ק—צ—י—ם!..

* * *

בימות הקיץ שוהה הוא ליזר־יסל רובו של יום בביתו. מוציא הקדוש־ברוך־הוא את החמה מנרתיקה והרי ליזר־יסל מצטנח ויושב על אסקופת ביתו. מסיר את המטפחת מעל גבי הצואר ומתחמם כלפי השמש. סמוך לביתו משתרע כר ירוק, שעדר העירה מוצא בו את מזונותיו; ליזר־יסל מלטף כל פרה ופרה במבטו.

— פרתו של הקבלן—ודאי שמשפיעה היא דליים של חלב... איזו עטינים!.. הלואי שלא תשלוט בה עינא בישא...

מהעבר השני, מאיטלזו של חנ'קה הקצב נודף ריח של דם קרוש. על גבי הפרגוד תלוים עורות רטובים ויבשים. כלבים באים וחוטפים עצמות. נערים יחפים מתקבצים ממקום למקום, מתגנבים אל תפוחו של חנ'קה, מטפסים וקוטפים תפוחי בסר... על גבי שרפרף סמוך לאסקופה יושבת שינה־ששה. פניה מפותחים וזעופים. היא סורגת פוזמק מתוך שתיקה. על אדן החלון הפתוח מתמתח חתולם הצנום, מתחמם ושותק אף הוא... וכשמסתלקת החמה

אי־נאותים, בתנאים מעיקים ומשפילים את הגוף ואת הנפש. במקום שגברה השפעת הישועיים, לא היה עוד מעמד להיהודים. הטלטול והגירוש ממדינה למדינה היה שכיח הרבה ואכל את הכח החומרי ואת הכח הרוחני של עם ישראל. במדינות פילין אירעו אז אותם המאורעות האיומים הנודעים בשם גזירות ת"ח ות"ט. כמה קהלות ישראליות נחרבו, ויהודים לאלפים ולרבבות נהרגו. מכל הערים נמלטו פליטים אל מדינות גרמניה והולנד. באספמיא ופורטוגל שלטה האינקוויזיציה, והאנוסים חרדו לברוח ולהמלט — לרוב למדינת הולנד ותורקיה. נכר היה הדבר, כי ארץ הולנד לא תקליט אל תוכה כל הפליטים המרובים האלה. נחוץ היה ליסד ישוב חדש ליהודים.

כאשר נצחו הפוריטנים על בית המלך קרל סטוארט וסיעתו הקתולית, היתה נראית ביותר השפעת הביבליאה. קרו־מול נדמה בעיני עצמו כיהוא בן נמשי, אשר משחו אלהים להשמיד את בית אחאב ואת כל עובדי הבעל. הפוריטנים נדמו בעיני עצמם לחסידי ישראל בימי אנטיוכוס אפיפנס, אשר נלחמו בחרף נפשם ב„מרשיעי ברית", לאיתם הגבירים הדתיים הלאומיים, אשר „רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם" לעשות נקמה בסרים מאחרי אלהי־האמת. בכתבי הקדש, שהגו בהם אז כל־כך, מצאו גם את ציור העם העברי, זה העם ההיסטורי, אשר קרא בימים קדומים בשם אלהי השמים והארץ. בקרב הפוריטנים התפשטה יראת־הכבוד לישראל ויהודה, לבני ישראל, שמהם יצאו נביאי האמת והצדק.

מרחוק נראה אור תקוה לישראל. אפשר, כי האנגליים יפתחו את שערי ארצם לפני היהודים הסחופים והנפזרים; אפשר גם כן, כי יגינו הם על היהודים ויצילו־אותם מכף מעניהם. אפשר, כי העם האנגלי יקרב אחרי כן את גאולת ישראל. ועם אנגליה כבר היה בימים ההם עם תקיף וכביר.

כן היה נראה מרחוק. אבל העובדות לא התאימו לתקוה זו. עדיין היה העם האנגלי מוקף משפטים־קדומים בנוגע ליהודים. הוא כבד את העם העברי ההיסטורי, אשר כתבי הקדש מלאים תהלתו, את העם הנבחר בדורות קדומים; אבל היהודים היו בזוים בעיניו. זה כמה מאות שנה, שלא ראו האנגלים יהודים בארצם; הם ידעו אותם רק מפי השמועה, ושמועה זו לא היתה טובה ביותר. היהודים נחשבו בעיניהם בתור פרוצים משחיתים ומפסידים, בתור מוצצי־דם העמים־המשיחיים, רמאים וזייפנים; הם שוחטים את ילדי המשיחיים כדי לאכול מדמם בערבי־פסחים. כתבי הקדש היו מכניסים בלבם רגש כבוד והערצה לישראל; אבל מספרי הבשורה שאבו בוז ושנאה לעם הזה, אשר מאס בו האלהים על מעלו ועל קשי־ערפו. הלא היהודים הם מבני בניהם של אלו, אשר הפיר אלהים את בריתו עמהם.

ובימים ההם ישב בעיר אמשטרדם חכם וסופר יהודי, אחד הרבנים בקהלה זו: מנשה [בן יוסף] בן ישראל. האיש הזה הבין ברוחו, כי הגיעה שעת־הכשר לישראל. המאורעות הגדולים באנגליה יכולים לברוא ליהודים עתיד גדול.

מנשה בן ישראל לא היה לא תלמודי מופלג ולא פילוסוף מצויין, אלא רב ומטיף לעדתו ואיש המעשה. הוא חונן מטבעו בהבטה היסטורית, בהכרת השעה, בלב רחב ומלא אהבה לישראל, בלב רגש ומתפעל, ברוח הולך בגדולות. אישיותו היתה נפלאה. בכל מאורע ומאורע ראה תוצאות חשובות; הוא היה מושפע מצד המאורעות ומשפיע בהתפעלותו המרובה על אחרים. הוא האמין בכח מעשיו, מפני כי תמיד היתה מטרה נעלה ונשגבה לפניו. מנשה בן ישראל היה בעל הדרת־פנים, כאשר נראה מציור תמונתו, מעשה ידי הצייר רמברנדט;

לצד מערב, נוטל ליזר־יוסל את מטפחתו, כורכה על גבי הצואר ומתכנס אל כותו. שינה־ששה מגישה פנכה של תבשיל חם, מניחה כף של עץ כמוך לבעלה, נוטלת כף שנית בידה ואוכלת. ליזר־יוסל מסלק בכפו אל הצד השני את הגריסין, את הבולבסין: — טלי את בולבס זה... קחיהו... — ותולה הוא בה בשינה־ששה את שתי עיניו מתוך בקשה, כמו רוצה היה לשדלה עכשו כדבר מה, לפיסה:

— ולמה זה את שותקת, למה?.. שינה־ששה!..

האחרונה מושכת את ידה מהתבשיל וקמה ממקומה:

— יש לי על מה לדבר אתך, יש לי...

קולה ספוג תרעומות.

ליזר־יוסל נוטל פרור של לחם מעל השלחן ומעסה אותו בין חמש אצבעותיו:

— ח—ב... מסיחים... מה שכל אשה מסיחה עם הבעל שלה...

שינה־ששה רוקקת הצדה ושותקת. דמה מתרתח בקרבה:

„בעל"... באמתו של דבר הרי אין זה אלא פיצפש מעוך... נזכרת היא בשר'ל הקצבית בעלת ביתה—האחרונה הרי היא אשה פעוטה, חלשה ו„שלה" פיל ממש! כתפים רחבות, פנים אדומים ומלאים; ביד אחת הריהו נוטל אותה את שר'ל שלו ומגביהה עד לתקרה: „חתלתל" — כך הוא קורא לה... וכשזו, שר'ל עומדת סמוך לבעלת, הרי דומה לך שאצל הר גבוה, אצל חומה בצורה היא עומדת... ו„זה"—הלב מהסס...

*
* *

בשבתות הקיץ נוהג הוא ליזר־יוסל לישון שנת הצהרים. נגמרת הארוחה והרי הוא נוטל כר קטן וממהר אל הפרוזדור. כאן שוררת בשעה זו חשכה. האויר הוא קריר, ספוג טחב וריח של קשואים כבושים. ליזר־יוסל משתטח על גבי הקרקע הרטוב ומהרהר:

„כמה גדול כחו של קרקע זה: מתמתח אתה עליו והרי הוא מפיג מקרבך את כל ה„זעות הרעות", את כלן"...

כשהוא מקיץ משנתו הרי הוא מביא בעצמו כד של צונן מהבאר, מתרחץ, שוטף את פיו ורוקק:

— פ־ע־ע...

בינתים מוזגת לו שינה־ששה כוס חמין, הטמונים לה בתוך התנור מערב שבת. ליזר־יוסל נוטל את הכוס, גומע במתינות, כשהוא נוהם אחרי כל גמיעה וגמיעה.

— א־א־א־א!

מרגיש הוא כיצד רותחים אלו עוברים את הושט, מסתננים ומגיעים עד הקבה, ונהנה. כשמוזגים לו את הכוס השניה, הריהו מניח לפניו „מדרש רבה" פותחו ומעין בו: בבית חם. נודף ריח של פשטידה ובצל מתובל בשומן אווים. השלחן מכוסה במפה לבנה. כתות של זבובים מתלקטות ממקום למקום מתוך זמזום. דרך החלונות הפתוחים חודר קולם של ילדי העירה המשתובבים על הכר, ליזר־יוסל מעלעל את דפי המדרש:

— אומהו—ו—ו—ו...

שלא במתכון נמשך מבטו אל האיטלז הסגור. על גבי המעקה יושב חנ'קה הקצב בין שנים מולדיו. הנה היא חוטף אחד מחזעירים הללו, מכניס אל בין ברכיו, מפשיל את ראשו לאחוריו וכשהוא מכון את זקנו כלפי פניו של זה, הרי הוא מסרטו בשערותיו השחורות הארכות ומאים עליו:

— בו—ו—... הרי דב...

לבוש הוא חנקה רק מכנסים וחזיה. פניו נקיים ומבהיקים כל כך.

ליזר־יוסל נזכר שעדין אתמול היה אתו עם חנ'קה בתוך המרחץ, שפשף בידו האחת את גבו הענקי של זה, הביא לו רותחין וצונן...

— שינה־ששה אף היא כאן. פניה כ־ותצים. מטפחת ראשה משולשלת מעל ראשה ונשמט לאחור. היא מסיחה עם חנ'קה. האחרון מתכון לדחפה

חכמתו האירה פניו. הוא מצא אמון מצד בני דורו, מפני שבעצמו האמין הרבה.

איש לא מלא את ידיו לדבר בשם האומה הישראלית. הוא לא היה דבר ומנהיג בעמו, ואפילו בקהלת אמשטרדם לא היתה לו שירות חשובה. כל ימיו ידע מחסור, ודאגת־פרנסה היתה מנקרת במוחו. כדי להתפרנס בלי מחסור יסד באמשטרדם בית־דפוס עברי ועסק בהוצאת־ספרים. אבל כנראה לא ראה ברכה מרובה בעמלו זה, וכבר גמר בדעתי לבקש לחמו במרחקים, לנוע אל ארץ ברסיליה. על פי מקרה באו אז שני אנוסים באמשטרדם והתיהדו שם, וגם יסדו „ישיבה", אשר בה מנו את מנשה בן ישראל „למלמד".

אותו המלמד והרב, אשר לא תמיד היתה דפת מצוי בסלו, נתן אל לבו להביא תשועה לישראל. עינו היתה תמיד צופיה, לכוון את השעה ולהועיל לעמו ולדתו. ידיעותיו היו מרובות, אבל לא עמוקות; אלא כי ידע להשתמש בהן שמוש מועיל. כחו לא היה גדול, אבל היא הקריש אותו תמיד להועלת אחיו. אישיותו הגדולה עמדה לו תמיד לבלי להיות שקוע בקטנות; בכל דבר מצא עתיד גרול. הוא האמין בקבוץ־גליות גדול, ביעוד הלאומי של ישראל. אבל נדמה לו, כי דרך לונדון יגיעו היהודים אל ארצם ההיסטורית--ובינתים תפתח לפניהם ארץ גרולה ורחבה, בינתים יהיה עם גדול עליהם לסתרה. צריך לעורר חבת העם הזה לישראל.

מנשה בן ישראל היה גדול ונכבד לחכמי או"ה, כי כבר עמד בפרץ כמה פעמים. בזמני עשה ספרי, אשר כתב ספרדית, לתרץ כל הקושיות והסתירות שבתורה, רושם גדול. הימים ההם היו ימי תסיסה רוחנית בעמי המערב, ימי הערצת הביבליאה מצד אחד וימי־התעוררות הבקרת המדעית מצד השני. לא דבר קטן היה לפי זה ללמד סנגוריא על כה"ק ולהסיר מהם כל פירכא. על ידי ספרו זה בא מנשה בן ישראל במו"מ עם רבים מחכמי הגויים אשר כבדוהו מאד. גם עם המלכה המלומדת כריסטינה משווידן בא בדברים, וכבר חשב להכתייע על ידיה, להשתדל כי יפתחו לפני היהודים את המדינות הסקנדינוויות, אלא כי בינתים עזבה המלכה את כסא מלכותה. כאשר נואש מתקותו בחצר המלוכה פנה אל העם.

בשלטון הפוריטנים, מעריצי הביבליאה, מצא מנשה בן ישראל שעת־הכשר להשתדל לטובת אחיו. בתור רב וחכם, בתור בעל בעמיו, בלי שום יפוי־כח מצד איזה קבוץ צבורי, הרצה את בקשתו לפני הפרלמנט האנגלי, כי ירשה להיהודים להתישב בארץ הזאת. דבריו עשו רושם גדול, ומנשה בן ישראל נקרא לבוא ללונדון, להציע את דבריו לפני חברי הפרלמנט. מפני הסכסוכים המרובים, שהיו אז בין קרומיל ובין הפרלמנט — באופן כי נפזר זה פעם אחרי פעם — אי־אפשר היה למנשה בן ישראל לחוש לקול הקריאה. וגם כאשר שלח קרומיל עצמו לקרא לו, נתעכב הדבר מפני המלחמה שפרצה אז בין אנגליה והולנד. בראשית הקיץ שנת תי"ד נתהיה השלום בין שתי הארצות האלה. אבל עוד אחר מנשה בן ישראל את נסיעתו ללונדון; כנראה הסר לו הכסף די הוצאות הדרך ועכובו באנגליה. ורק בראשית שנת תי"ו בא לשם והתיצב לפני קרומיל, שדברי החכם היהודי נכנסו באזניו, ומאד היה חפץ, כי יאחזו היהודים באנגליה וישבו בה: החכם היהודי הנלהב השפיע הרבה על הגינירל הפוריטני. שניהם ראו בישוב היהודים באנגליה מאורע היסטורי גדול ורב התוצאות. הם לא הביטו עליו כעל מאורע מדיני בלבד, אלא כעל מאורע מוסרי ודתי.

אבל ההתלהבות הדתית לא הספיקה להסיר כל עכוב והפרעה. דפוריטנים לא היו רק בעלי התלהבות דתית, אלא גם בעלי משא ומתן; לא עבדו רק את אלהי האמת, אלא גם את

וידיו הרי הן נתקלות דוקא בחזה, היא מגחכת... לבו של ליזר־יסל נכוה, הוא אינו מתאפק:

— שינה־ששה, א שינה־ששה...

קולו אינו נשמע לו. — — — — — — —

וכשחוזר הוא במוצאי שבת מתוך הקלויז, הריהו מוצא את שינה־ששה מוטלת כבר במטה ועיניה עצומות. בתוך הבית שוררת דממה. על גבי כרכבו של התנור מהבהבת מנורה קטנה, הזורקת צללים ארוכים ושחורים אל כל זויתי אוירו של החדר מלא הוא כלו עגולי עשן—שיורי פפירוסיו של חנ'קה. ליזר־יסל מרגיש בזה, מזורר, צונח ויושב על גבי הדרגש. על השלחן מתגוללים גזרי סכר, כוס ריקה עומדת הפוכה על פיה; סמוך לה מונח עדין „המדרש" הגדול כשהוא פתוח. ליזר יסל מגישו אליו ומדפדף בו. ידו הקרה מזיעה ורועדת כלה. מגיע הוא לפרשת סוטה והרי עיניו מבריקות:

„היתה מלוכנת — עושין אותה שחורה... היתה מאדמת"—מוסיף הוא לקרא—„עושין אותה ירוקה... וסרח פיה... ותפח צוארה... יהא בשרה נישל... תהא מתפרקת איברים, איברים"...

קולו הולך ומתרומם. שתי עיניו מהבהבות כשני גצים בתוך חשכה. לבו דופק בחזקה. לפני עיני רוחו הרי הוא רואה את הסוטה בקלקלתה. הוא מתחיל מטייל אילך ואילך על גבי השטח הקטן שבין המטה והשלחן. מכטו נתקל בשינה־ששה. האחרונה הרי היא שוכבת פרקדן. פניה מתולעים, על שפתיה הסמוקות תלוי ומרפרף חיוך קל. כל דמיו של ליזר־יסל באים וסוטרים לו על מחו. לבו מפרפר בתוך החזה. הוא נועץ את עיניו אל תוך גופתה הגדולה של שינה־ששה, נגש ומתגחאל מטתה:

שמא יעירנה?.. לא, הוא לא יאמר לה כלום... רוצה הוא שתשמע רק... תשמע מה שהתורה הקדושה אומרת... תשמע ותבין אולי... הוא מזקיף אחת מחמש אצבעותיו כלפי מצחה ומבקש לנגע בו כבר, אלא שתוך כדי דבר הרי הוא מתחלחל ומתמלא כלו חרטה: על הכתל שלפניו משתטח צלו: גוף צנום, ראש פעוט עם פנים מתוסרי זקן ושפם. שרוול הימין הריהו ריק, תלוי הוא ומתנועע לכאן ולכאן ודומה הוא לכנף שבורה של עורב שחור... ליזר־יסל מסתכל בצל זה ומרגיש הוא בכל אפיסת־כחו. הלב מתכוץ בקרבו. נראה הוא פתאם לעצמו נעלב כל כך, טעון רחמים כל כך... בפסיעות חשאיות הוא נגש אל הדרגש וצונח עליו. בעיניו מזהירה הדמעה. — — — — — —

וכשמגיע יום הששי הבא, שינה ששה פונה אליו אל ליזר־יסל:

— רצונך להתיזע בתוך המרחץ?—לך. בעל־הבית הריהו ממתין לך שם בתוך הפרוזדור.

ליזר־יסל נוטל מטאטא של זרדים, המכוסים עלים יבשים. שינה־ששה תוחבת לכנים אל תחת לבית שחיו, ושניהם, הוא וחנ'קה, עוזבים את הבית. חנ'קה פוסע פסיעות גסות, מוצץ את הפפירוסה שלו ומשאיר אחריו עגולים־עגולים של עשן. ליזר־יוסל נגרר אחריו, כשהוא מתרחץ בזעה ומזורר.

בתוך המרחץ חנ'קה משפשף את גופו גרותחין, מתמתח על גבי האצטבה העליונה ומצוה:

— אש, ליזר'קה — במטותא!

ליזר־יסל לוקח את המטאטא, טובלו ברותחין ומתחיל חובט בו את גופו הגדול של חנ'קה.

מעל האצטבאות האחרות קורצים לו לליזר־יוסל הרבה זוגות של עינים:

— כך, כך, ליזר, הלקהו!.. עוד, עוד... כדאי הוא לספוג ממך מלקות... אי הוא כדאי... אי הוא כדאי...

הכל מלגלגים וידו של ליזר־יסל מתרשלת:

— איני יכול...

— — — — — — — — — — — —

הממון. בצרוף כתבי הקדש והנבואה העריצו גם את המטבע. החקירה ההיסטורית בימינו בררה לאין ספק, כי דוקא ימי שלטון הפוריטנים באנגליה היו גם ימי הגברת המסחר בארץ הזאת. ובשעה שהתלהבו הפוריטנים לכבוד האלהים אלהי ישראל ולכבוד העם הנבחר, עם הנבואה, לא שכחו, כי מצד היהודים יגיע להם — לפי הבנתם — הפסד מרובה במסחרם; לא שכחו את פחדם מפני תחרות היהודים, ואת פחדם זה הבליעו בפולמוס דתי, להזכיר את כל עונות בית ישראל, את חסרונות היהודים ומומיהם המרובים, מיום אשר צלבו אבותיהם את המשיח עד היום הזה.

שנה ומחצה ישב מנשה בן ישראל בלונדון והשתדל. הוא כתת את רגליו ודפק על פתחי חכמים ובעלי השפעה לדבר על לבם וללמד זכות על עמו; להוציא מלבם את המשפטים הקדומים ולהשיב על טענות שונאי היהודים; להשפיע על חכמי־לב, חפשים ממשפטים קדומים, כי יעמדו הם בפרץ וימליצו על היהודים; להוכיח ולברר את התועלת המרובה שתמצא בישוב היהודים באנגליה, תועלת מוסרית וחמרית. בדבור ובכתב למד זכות על עמו, בלי לאות ועיפות. אז כתב את חבורו „הצלת ישראל", אשר ראוי הוא למקרא גם בעת. אבל יותר מדבריו ומהוכחותיו ומבירוריו עשתה אישיותו הנפלאה רושם גדול.

מנשה בן ישראל לא היה „שתדלן" במפום הידוע. איני מגנה את מין השתדלנות הזאת, אשר בודאי הביאה טובה רבה לישראל בעתה, טובה ונחוצה היתה במקומה ובזמנה, ואלמלא היא לא יכלה האומה הישראלית להתקיים. אבל במאורעות היסטוריים חשובים, בשעות גדולות, כזו שהיתה בימי אוליבר קרומול, היה נחוץ שיקום אדם גדול לדבר ולפעול לא בחשאי אלא לעיני השמש ולפני דעת הקהל בפרסום היותר גדול. האומה הישראלית עמדה אז לדין היסטורי, והפרסום היה נאה לה בימים ההם.

שנה ומחצה ישב מנשה בן ישראל בלונדון, ועמל וטרח בלי לאות כאלו היה כחו הגופי בלי קצב וגבול. אבל בסוף ימי עבודתו נדמה לו, כי עמלו היה לריק. קרומול חפץ בכל לבו לעשות דבר של פומבי; הוא הכיר בחשיבות המאורע, בגדול ערכה של השעה ההיא. אבל בני עמו ובני דורו הקנאים הדתיים התגרים מעוטי התרוממות־הנפש, נרתעו לאחור מפני צעד זה. קרומול היה תמיד בסכסוכים עם חברי הפרלמנט, אשר לא ירדו לסוף דעתו. השלטון היה רק בכח החילים, והגם שכמה מחבריו, שרי הצבא, הסכימו לו בנוגע להיהודים, בכל זאת ירא היה את דעת העם, חפץ היה לחכות עוד זמן מה עד אשר יכשר הדור למפעל שלם וגדול. בינתים אמר להעלים עין, כי יבואו היהודים, וביחוד פליטי האנוסים מאספמיא ופורטוגל, להתישב באנגליה בלי רשיון מיוחד.

מנשה בן ישראל נפטר מקרומול בסוף ימי החרף תי"ז בכבוד ובחבה, אבל כנראה נשבר לבו בקרבו בראותו אחרית עמלו. רוחו לא היה יכול להסתפק בהצלחה פורתא. הוא הלך בגדולות, ברוחו ראה עתיד גדול לישראל. העם האנגלי הנאור יקבל את היהודים בארצו בפומבי ובכבוד, ישוב אטי ובלתי־רשמי, כי יתגנבו היהודים אל ארץ־אנגליה — אחרית כזאת לעמלו הרב דכאה לארץ את נפשו, בפחי נפש שב לארצו ולעירו; ובדרך, בהיותו במידלבורג, מת מיתה חטופה.

הוא לא יכולי לסבול את המצב החדש; לפי רוחו והבנתו עלה עמלו בתהו. אבל באמת עשה הזרע אשר זרע פרי. כעשר שנים אחרי כן, ובינתים השברה הריפובליקה, והמלוכה חזרה לבית סטוארט, וכבר נתישבו יהודים פליטים בלונדון מכפר הגון; כבר נתאחדו לעדה ישראלית וימנו להם רב ומנהיג את יעקב ששפורטש, זה שלוה את מנשה בן ישראל בדרכו, כאשר הלך להשתדל לפני קרומול בלונדון. עברו עוד שנות מספר, וכבר נתישבה בלונדון גם קהלה אשכנזית. כמאת שנה אחרי כן (בשנת 1753) נתן החוק, כי כל היהודים במדינות אנגליה, שוטלנד ואירלנד, אשר ישיבתם בארץ ארכה שלש שנים יתאזרחו בה. ועוד עברו מאת שנה, והיהודים בבריטניה היו לאזרחים גמורים. הצלחה הדרגית כזאת לא היתה לפי רוח מנשה בן ישראל, אבל אין קפיצה בהתפתחות ההיסטוריה. חשיבותו הגדולה היא בזה, כי לא התחשב עם התפתחות הדרגית ולא מצא די ספוקו במאורעות קטנים, אשר יצטרפו באחרית הימים למאורע היסטורי גדול. אבל תועלת פעולתו הלאומית היתה דוקא באופן ההתפתחות הטבעית, שאין להמלט ממנה.

מ. שאליט.

חֶבְרַת „כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים" וּפְעוּלּוֹתֶיהָ.

ג.

עוברים אנחנו אל־החלק האחרון של הרוה"ח. הוא החלק היותר נכבד שבעבודת ה„אליאנס" — עבודתה במקצוע ההשכלה והחנוך. נתחיל מהרשימות הסטטיסטיות.

בשלשים השנה האחרונות התפתחה עבודת ההשכלה של ה„אליאנס" רק לאט לאט, כפני שחסרו לה האמצעים הנחוצים. אבל היא התחילה ללכת הלוך והתרחב, הלוך והתפתח. למן היום שהתחלו הברון והברונית הירש להתעניין בהחברה ולשחר מכספם לטובת עבודת־ההשכלה שלה *).

כידוע נוסד בית־הספר הראשון של ה„אליאנס" בטיטואן (מרוקו) בשנת 1862, לאחר כ"ח שנים לא היה עדיין מספר בה"ס של ה„אליאנס" יותר מ—54 עם 11,500 תלמידים. משנת 1895 מתחיל מספר בה"ס של ה„אליאנס" ללכת הלוך ורב. בשנת 1895 היו לה 70 ב"ס עם 16,000 תלמידים; בשנת 1900 — 100 ב"ס עם 26,000 תלמידים; בשנת 1905 — 129 ב"ס עם 36,000 תלמידים. ולבסוף, בשנת 1908 מגיע מספר בה"ס של ה„אליאנס ל—142 עם 41,000 תלמידים. באופן זה התרבה במשך י"ג שנים מספר בה"ס של ה„אליאנס" מ—70 ל—142 ומספר התלמידים מ—16,000 ל—41,000.

מספר המורים, אשר הכינה ה„אליאנס" ואשר עוסקים בהוראה בבה"ס למתחילים שלה, היה בשנת 1885—92, והמספר הכללי של המורים בבה"ס של ה„אליאנס" היה באותה שנה 304. בקץ שנת 1908 היה מספר המורים מן הסוג הראשון 282 והמספר הכללי של המורים בבתי־הספר של ה„אליאנס הגיע ל—1250.

מובן מאליו, כי לפי הערך הזה הלכו והתרבו ההוצאות. בשנת 1885 עלה ככום־ההוצאות הכללי לצרכי בה"ס 620,400 פרנק, שמהם נתנה ה„אליאנס" 258,998 פרנק, ואת המותר נתנו הקהלות המקומיות. בשנת 1908 עלה סכום־ההוצאות הכללי לצרכי

---

*) כמו שראה הקורא בפרק הקודם היה לה„אליאנס" בשנת החשבון גרעון בסכום יותר מ—67 אלפים פרנק. בשנים הקודמות היו להחברה דיפי־ציטים עוד יותר גדולים, ואלמלי התמיכות המרובות מאד מהקפיטלים של הברון הירש, היתה מוכרחת ה„אליאנס" להמעיט הרבה את עבודת־ההשכלה שלה. ע"ד שייכותו של הברון הירש לה„אליאנס" עיין במאמרו של לודוויפול „מה היה הברון הירש" בלוח „אחיאסף" שנת תרנ"ו.

בה"ס לשני מיליונים פרנקים, שמהם נתנה ה„אליאנס" 1,025,000 פרנק, והקהלות - - 975,000 פרנק,

בשנת־החשבון האחרונה חדשה ה„אליאנס" במקצע ההשכלה את הדברים הללו: היא שבה ופתחה את בה"ס בפיליפופולי (בולגריה), שהיו סגורים שתי שנים, וגם את בה"ס במאראקיש ובפיץ, שהוכרחה לסגור אותם מפני המהומות במרוקו. זה שנים אחרות שהשלטון בטונים נותן תמיכת־כסף לבה"ס של ה„אליאנס" בסכים של 10,000 פרנק לשנה; עתה הכירה הממשלה עצמה לדעת, עד כמה נכבדות הנה תוצאות בה"ס של ה„אליאנס" במקצוע החנוכי, והחליטה להחל תת משנת 1909 ואילך תמיכה שנתית לבה"ס של ה„אליאנס" בטונים בסכום של 20,000 פרנק. הועד המרכזי של ה„אליאנס" החליט בעת האחרונה ליסד עוד ב"ס אחדים בטונים. למטרה זו קנתה חבל־אדמה גדול במחיר 150,000 פרנק; בטריפולי יש לה מכבר חבל־אדמה גדול, שבקרוב תחל לבנות עליו בי"ס אחד לנערות ובי"ס אחד לנערים. הוצאות הבנין תעלינה לשמונים אלף פרנק. בשנה האחרונה קנתה שטח־אדמה לבנות עליו בי"ס בתיהיראן. מלבד זאת אומרת ה„אליאנס" לפתוח ב"ס חדשים בשאר ערי פרס, היינו: בהאמאדאן, באים־פאהאן, בסענעק ובקורמאנשאך. ה„אליאנס" הוציאה כסף לבנות בתים לב"ס בסערע (על יד סלוניקי) — 6000 פרנק, ברודוסטו (בקרבת אדריאנופול) 6000 פרנק, ובגאאידון (אצל סמירנה) 25,000 פרנק. בבגדד בינה עתה ה„אליאנס" בי"ס גדול לנערות שבו יהיה מקום לאלף תלמידות. מספר התושבים היהודים בבגדד עולה לארבעים אלף. בשנת 1865 יסדה שם ה„אליאנס" בי"ס לנערים. אבל רק בשנת 1893 יכלה ה„אליאנס" להתחיל את פעולתה שם במקצוע חנוך הבנות, מפני שהיה מצב־המדות מפריע בדבר: הנשים היהודיות בבגדד נוהגות בערביות והולכות תמיד מכוסות־פנים. אבל בכל זה כבר ישנן עתה בביה"ס של ה„אליאנס" 400 תלמידות, וכאמור למעלה, בונה עתה החברה בי"ס בשביל עוד אלף תלמידות. שטח האדמה לבנין ביה"ס הגדול הזה עולה ליותר מ־70,000 פר'. גם מחיר הבניה יעלה לסכום לא פחות ממאת אלף פרנק. את אמצעי־הכסף לכך נותן מר קאדורי מהונג־קונג, שהוא עצמו יליד בגדד, וביה"ס החדש יהי נקרא על שמו של לאורא קאדורי; בשנת־החשבון שלחה ה„אליאנס" קומיסיה לבקר את בה"ס שלה בפרס, וכמו שהיא מודיעה בהדוה"ח תעשה שם תקונים גדולים. כן שלחה ה„אליאנס" אנשים מומחים לבקר את בה"ס שלה בבולגריה, הנמצאים מפני סבות מקומיות ידועות במצב רע, והחליטה לתקן ולשכלל אותם.

בהדוה"ח נמצאות ידיעות מפורטות ומדויקות ע"ד כל בי"ס שה„אליאנס" מכלכלת בכל ארץ: ע"ד תושבי המקום, יסיד ביה"ס, המורים, התלמידים, ההוצאות וההכנסות. 142 בה"ס שלה, הנזכרים למעלה, עם 41,000 התלמידים מתחלקים עפ"י הארצות והערים באופן זה: מרוקו — קאזאבלאנקה (שני ב"ס: נערים — 365, נערות — 214), פיץ (214 ו־214), לאראש (213 ו־122), מאראקיש (122 ו־122), יאגאזאן (121 ו־100), מאגאראר (272, 150 ו־476), ראבאט (76 נערים), סאפי (147 ו־66), טאנז'יר (339 ו־392) וטיטואן (272 ו־341). בולגריה — גומלא (158 ו־93), פיליפופולי (406 ו־503), רוסטשוק (285 ו־224), סאמאכוף (245 נערים ונערות יחד), סופיה (972 ו־439), טאטאר־באזארטשיק (258 ו־202), בווארנה (197 נערים ונערות יחד), בתורקיה האירופית — אדריאנופול—(1106 ו־155), קאוואלא (112 ו־127), קונסטנטינופול־באלאטה (359 ו־352), גוסקונדזשוק — (178 ו־201) ־ גאלאטה (235 ו־671) ־ ביה"ס גולד־שמידט — (250 נערים) ־ חזקיה — (454 ו־372) ־ ארטאקעאי (269 ו־215) — בית מדרש הרבנים (20), דעמאטיקא (182 נערים ונערות יחד), גאליפולי (219 נערים ונערות יחד), יאנינה (413 ו־143), מונסטיר — (186 ו־142) ־ תלמוד תורה (260), פרעוועז־טא (145 נערים), ראדעס (180 ו־175), ראדאסטא (199 נערים), סלוניק (461 ו־437), בי"ס לבנות (40 נערות) ־ ביה"ס לעם (270 ו־225), סערע (114 נערים ונערות) ואוסקאב (167 ו־104). תורקיה האזיית — 1) אזיה הקטנה — אידין (222 ו־90), ברום (355 ו־150), קאסאבה (79 נערים), דארדאנעל (206 ו־146), מאגנעזיע — (186 ו־126), נאזלי (87 נערים), סמירנה (312 ו־351) ־ ביה"ס לבנות — (107 נערות), ביה"ס לעם (219 נערות) ־ תלמוד־תורה (603) וטירע — (189 נערים). 2) סוריה — אליפו — (320 ו־217), ביירוט (291 ו־242), חיפה (204 ו־169), דמשק (253 ו־236) ־ תלמוד־תורה (807), יפו (169 נערים), ירושלים (415 ו־280), ־ בה"ס „מקלט־לילה" (80), בית־היתומים האשכנזי (215), צפת (88 ו־170), סעיד (86 נערים ונערות) וטבריה (113 ו־254); 3) מיסופוטמיה — בגדד (431, 395 ו־405), באסארה (288 נערים), הילי (148 נערים) ומאסול (209 נערים). טריפולי — טריפולי (158 ו־206). מצרים — אלכסנדריה (120 ו־121), קאירה (307, 129, 115 ו־212) וטאנטאח (100 ו־131). טונים — ספאקס (175 ו־66), סוס (210 נערים) וטונים (1332—553) ־ ביה"ס לבנות (529 נערות) ־ ביה"ס לרבנים (20). פרס — ש'יראז (258 ו־70), האמאדאן (352 ו־120), איספאהאן (258 ו־144), קירמאנשאך (249 נערים), סענעה (177 ו־85) ותיהיראן (499 ו־198). אלז'יר — אלז'יר (586 נערים ונערות), קונסטנטין (740) ואוראן (260).

מלבד כל בה"ס הללו עוד ישנם לה„אליאנס" הרבה ב"ס למלאכה*) (33) לנערים ובתי־אומנות (19) לעלמות צעירות, בי"ס־מורחי בפריז להבין מורים לבה"ס שלה ושני ב"ס לעבודת־האדמה ביפו ובדזשעדעאידה (טונים).

בבית־הספר לעבודת־האדמה שבדזשעדעאידה היו בשנת־החשבון עפ"י חשבון בינוני 69 תלמידים, בביה"ס שביפו — 85. החברה אינה יודעת ברור מה נעשה לתלמידים אחרי שהם גומרים את חוק למודם בבה"ס הללו, מפני — כך נאמר בהדין־והחשבון — שהתלמידים הגומרים את חוק למודם מתפשטים בכל חלקי־התבל ורובם אינם נמצאים עוד בשום שייכות לא אל הדי־ריקציה של ביה"ס ולא לה„אליאנס". אין אנו יודעים מה היה להם ואם הקדישו את עצמם לעבודת־האדמה. צריך להעיר עוד, כי חלק מהתלמידים השיגו משרות טובות בעולם המסחר, אחרי שלא עלתה בידם לכונן להם מעמד במקצוע שלהם, בעבודת־האדמה". כך הוא בנוגע לביה"ס בדזשעדעאידה העולה בעשרות אלפי פרנקים ותוצאותיו אינן נכברות כ"כ לע"ע. אפשר שטוב מזה המצב בבית־הספר „מקוה־ישראל" שאצל יפו. גם כלכלתו עולה בעשרות אלפי פרנק, וגם תוצאותיו אינן מרובות הערך לע"ע במשך כל שנות קיומה. ובכל זה צריך לחשוב את „מקוה־ישראל" לאחד ממפעליה היותר חשובים של ה„אליאנס". יחד עם התפתחות המושבות היהודיות בארץ־ישראל עולה ומתרבה יותר ויותר ערכו של ביה"ס לעבודת־האדמה הזה ביפו, ואפשר לקוות, כי ברבות הימים לא יתקיימו עוד דבריו המעציבים של הדוה"ח, כי התלמידים מתפשטים בכל חלקי התבל בנוגע ל„מקוה־ישראל"; הם יכוננו להם מעמד במושבות. אבל לע"ע אין הדבר כ"כ לצערנו. יותר ממחצית התלמידים, ואפילו מילידי ארץ־ישראל, עוזבים את הארץ לאחר גמרם את חוק למודם בביה"ס.

*) ביניהם ביה"ס למלאכה בירושלים. עיין על אודותיו במאמרו של ישראל בלקינד בלוח „אחיאסף" שנת תרנ"ה.

וחלקם מתעסקים בעסקים שונים ולא בעבודת־האדמה... אבל ביפו המצב יותר טוב בפרט זה מאשר בדזשעדעאידה, חלק מן התלמידים נשאר בכל זה בארץ, בפלשתינה, ועוסק שם גם בעבודת־האדמה. נעים הדבר להעיר, כי הדוה"ח מטפל ביחוד בשאלה זו ומבין את גודל ערכה בנוגע להקולוניזציה היהודית בפלשתינה בכלל.

וזה מה שכותב בנידון זה בהדוה"ח שלו אל הועד המרכזי של ה„אליאנס" הדיריקטור ב„מקוה ישראל" מר לופיו: „ביחוד התעניינתי לדעת מה היה לתלמידי „מקוה־ישראל", בני המושבות, שבהן תלויים עתידות ההתישבות היהודית בפלשתינה, — אותה ההתישבות שכבר עלתה במיליונים כ"כ מרובים ובכ"כ הרבה דאגות. במשך כל העת הזאת עד היום הזה בקרו את „מקוה־ישראל 943 תלמידים, אשר 107 מהם הם יוצאי הקולוניות היהודיות בפלשתינה גופן. וזה שהיה למאה ושבעה התלמידים הללו: 4 נמצאים עדיין בבית־הספר, 5 מתו, 5 עזבו לגמרי את הארץ, 17 התמכרו למסחר, 35 — עוסקים בפרופיסיות שונות (היינו: 10 סטודינטים בב"ס גבוהים בחו"ל, 2 רופאים, 5 רוקחים, 4 מורים, 1 רופא־שנים, 2 פועלים בבית־חרושת, 4 איליקטרו־טיחניקים, 1 עושה צקלונים, 1 צובע, 1 חרש־עצים, 1 עושה־כובעים, 1 חיט, 1 משרת בבית־מלון, 1 צייר), ולבסוף — 41, היינו 38 פרוצינט עוסקים בעבודת־האדמה. יש לקוות, כי הודות לסיוע, שיק"א ממציאה להתלמידים, בני הקולוניסטים הגומרים את חוק למודם, ועי"ז שמתרבים חלקות האדמה של יהודים בפלשתינה, יבצרו להם הבנים האלה מעמד יותר ויותר על יד הוריהם, ועי"ז יתחזק ויתעצם בכמות הישוב היהודי האגרו־קולטורי בפלשתינה".

(סוף. יבא)

פְּעוּלּוֹת „חֶבְרַת עֶזְרָה אֲשֶׁר לִיהוּדֵי אַשְׁכְּנַז" בִּשְׁנַת 1908.

(ע"פ הדין וחשבון השנתי־שלה).

„חברת העזרה אשר ליהודי אשכנז"—הנהו מוסד צעיר לימים. אך זה השנה השביעית שהיא מוציאה את הדין־וחשבון שלה, ובכ"ז היא מפורסמת בתפוצות ישראל; שמה ידוע ומכובד בעיני כל יהודי באשר הוא יהודי; עבודתה ופעולותיה הנושאות עליהן חותם יהודי־לאומי מוצאות להן הומכים ומחזיקים, מכבדים ומוקירים, גם בין יהודי המערב.

אנו, הציונים, יכולים בכלל לשמוח על העובדה הזאת, אם כי לא תמיד שבעים אנו רצון מאפני פעולות החברה...

והצלחת החברה הזאת בשנה העברה אמנם גדולה ורבה מאד; לה עלה ליסד מוסדים חדשים רבים במזרח בכלל ובארץ ישראל בפרט. היא השיגה את הסכום הדרוש ליסוד הטכניקום בחיפה, ועוד ועוד. נתרבה מספר חבריה, וכמובן גם סכום התשלומים—והוא עולה עתה לעשרים אלף איש. החברה קבלה גם סכומים הנונים למטרות מיוחדות שונות.

בין אלה האחרונים ראוים לתשומת לב: נדבת מר מ. כרפס מיקטרינוסלב בסכום חמשת אלפים רובל לתמיכת התלמידים הנצרכים בטכניקום בחיפה, הנדבות (מר דזשמס סימון 8000 מרק, ד"ר פויל נתן—4000 מרק, גנרל־קנסול אוגן לנדוי—2400 מרק) לבנין בית מיוחד בשביל הסמינר למורים בירושלים ונדבת מר דזשמס סמון, שלשת אלפים מרק, להוצאות ספרות־ילדים בעברית „למען ילדי המזרח".

אבל כידוע, עובדת החברה הזאת לא רק במזרח בכלל ובארץ־ישראל בפרט כ"א בכל תפוצות הגולה, בכל מקום שמצב היהודים פחות או יותר רע, בכל מקום שהיהודים נצרכים לעזרת אחרים.

והדין־והחשבון אשר לפנינו מספר בפרטות ומבאר בארוכה את מצב היהודים הכללי באותן הארצות ומתאר את המוסדים שיסדה החברה לטובת היהודים גרי הארצות הללו להיטיב את מצבם הכלכלי, לפתח את רוחם המוסרי והקולטורי.

על אדות המצב בגליציה אומר הדין־וחשבון.

החוקים־המסחריים משפיעים לרעה על החיים האיקונומיים של היהודים בגליציה, בה בעת שהתושבים הבלתי יהודים מוצאים להם עזר וסעד במדה מרובה מאד. המלחמה נגד היהודים היא נוראה בארץ הזו. מיסדים בתי מסחר משותפים כדי להתחרות עם בתי־המסחר של היהודים, והנוצרים עוקרים רגליהם מבתי־המסחר של האחרונים. בשנה הבאה ישונו החוקים אדות המכהר במשקאות חריפים, ועשרות אלפי משפחות יהודיות נכונות למות ברעב בהלקח מהם ענף־פרנסתם זה.

בשום מקום לא קשה כל־כך לעזור ליהודים כמו בארץ גליציה, כי אין תעשיה בארץ, אין מקום של עבודה למען ההמונים היהודים, וחסרה להתושבים היהודים השכלה כללית כדי שיוכלו להתחרות עם התושבים „העיקריים", כדי שידעו לבחור להם ענפי־פרנסות אחרים מלבד החנוניות־הפעוטה שבה עוסקים רוב היהודים בגליציה.

חברת „העזרה" תמכה בשנת החשבון את גן הילדים בסטניסלוי ופתחה שני גני־ילדים חדשים בהערים טרנוב וקולומעא ובית יתומים בטרנופול. היא תמכה גם בחברה לקרדיט משותף אשר בקולומעא.

החברה עזרה בכספה להתפתחות האינדוסטריה־הביתית בגליציה. כארבעת אלפים נפש עסוקות עתה בעבודות האינדוסטריה־הביתית ומוצאות להן פרנסתן.

רע ונורא מאד הוא מצב היהודים ברומניה.

מלבד החוקים המגבילים הידועים נגד היהודים, מלבד השנאה והרדיפות מצד התושבים, משתדלת עוד הממשלה להכביד עליהם את עולה ומזמן־לזמן היא מוציאה חוקים חדשים והגבלות חדשות נגד אחינו בארץ הרשעה הזו.

בשנה זו נאסר על היהודים לקחת אדמה בחכירה, וחק אחר אומר, שהרשות לראשי־הערים לגרש את יהודי העיר ממקומות מושבותיהם; בכפרים נאסר עליהם למכור משקאות חריפים וכן עוד ועוד.

הדין־והחשבון מספר את דבר המלחמה על דבר „שבועת היהודים" הידועה לקוראים העברים.

ומלבד כל החוקים המגבילים האלה שורר שמה עוד חק ומנהג כללי אחר שעל־פיו: אין חוקים למען היהודים, בכל משפט ומשפט החייבים המה תמיד היהודים!

הפרופיסור למשפטים בהאוניברסיתה היאסית, גוזה, אמר: „הפקידים והשופטים מחויבים להיות לאומים ולשפוט תמיד ע"פ רוח הלאומיות, השופט ישפוט ע"פ החק הכתוב, אך עליו לשים לב גם למצבם הסוציאלי והלאומי של הנשפטים. אם בעלי־הדינים המה רומנים ויהודים, אז על השופט תמיד לחייב את היהודים"!

מגרשים שמה את היהודים מבתי־הכפר הכלליים, וכשפתחו להם היהודים בתי־כפר מיוחדים, חפצה הממשלה לחזק בהם את הרוח הלאומי... הרומיני! עתה אומרים להטיל חובה על בתי־הספר הללו שמוריהם להלמודים הכלליים יהיו חניכי הסימנריום־למורים, כלומר, רומנים מלידה ומבטן, כי יהודים אינם מתקבלים בהסימנריום,

חברת „העזרה" תומכת בסכומים עצומים את בתי־הספר הפרטיים של היהודים.

יותר טוב הוא מצב היהודים בבולגריה.

מספר היהודים בארץ הזו קטן מאד, בסך הכל כשלשת אלפים וחמש מאות נפש, שם אין חקים מגבילים נגד היהודים, אבל בכ"ז אין יהודים מתקבלים למשרות הממלכה, כנהוג גם בשאר הארצות.

וזה לא כבר הציע ציר דמוקרטי בבית המחוקקים שלא יקובלו יהודים בתיר מורים בבתי־הספר הגבוהים, אמנם שר ההשכלה ענהו קשות, באמרו שדבר כזה לא יתכן, כי היהודים שוים בזכויותיהם בכל התושבים, אבל במעשה, ידוע הדבר, כי אין אף מורה אחד יהודי בבתי־הספר הנמוכים, והאחדים שישנם בבתי־הספר הגבוהים המה אך ורק מורים לשפות־זרות!

מצב היהודים החומרי הנהו לא בטוב, מספר בעלי־המלאכות בין היהודים מעט מאד. וחלק גדול של יהודים חי „מן האויר".

הדין־וחשבון מהלל את יהודי בולגריה על קרבנותיהם הרבים לטובת חנוך בניהם; גם העדות היותר מצערות משתדלות ליסד בית־ספר למען הילדים הקטנים, כדי לחנך את בניהם ברוח הדת והלאומיות, וע"כ יש תקיה להתפתחות היהדות בארץ הזו וגם להטבת מצבם החומרי.

חברת „העזרה" תומכת ביד רחבה גם את בתי־הספר המיוחדים ליהודים, וגם הזמינה מורה לדת־ישראל בבית־הספר האשכנזי־העבנגלי, ששמה לומדים כמאתים תלמידים עברים, רובם בני הספרדים.

את העבודה היותר נכבדה והיותר פוריה עבדה החברה בתורקיה בכלל ובארץ ישראל בפרט, ולא לחנם מרבה כ"כ הדין־וחשבון דברים אדות מצב היהודים בארץ הזו.

הדין וחשבון מדבר אדות המצב החדש בממלכה זו, ואדות האופקים הרחבים שנפתחו לפני אחינו־תושבי תורקיה. חוקי־הגבלה ליהודים לא היו גם עד עתה, ועתה יכולים אחינו גם לקבל את רוב הטובה שישפיע המצב החדש.

אבל בתורקיה ישנם עמים רבים המתחרים ושיתחרו זה בזה, והעם שלו יהיו בתי־הספר היותר טובים לו יש גם התקוה היותר רבה לנצח במלחמת־ההתחרות הזאת".

והדין־והחשבון מבאר את נחיצות בתי־הספר ואת היסודות שעליהם המה צריכים להוסד.

„חברת העזרה" השתדלה עוד לפני „המצב החדש" לפתח את בתי־ספריה על היסודות ההכרחים הללו, ולהבא תוסיף ללכת בדרכה ותרבה לעביד ביתר שאת ע"פ היסודות הללו.

„היא, חברת „העזרה", חושבת שתלמידי בתי־ספריה צריכים לקבל חנוך כזה שמלבד שיעשה אותם ליהודים נאמנים לרוח עמם ולדתו יכין אותם להיות גם לאזרחים נאמנים בארץ שהם יושבים בה, ובתי־הספר ישפיעו על יהודי המזרח שיתאזרחו בארץ ושיוכלו לחיות חיים איקונומיים וחברתיים בתור אזרחים נאמנים בארץ תורקיה".

ולכן „צריכים התלמידים לדעת, מלבד הידיעות הכלליות גם את שפות הארץ, כהתורקית או הערבית. ערך גדול בעד תושבי הערים הגדולות ישנו לידיעת שפה אירופאית אחת, בתור שפת מכחר המקשרת עם העולם. המסחרי אשר מחוץ לגבולי תורקיה. ולסוף, הכרחית היא השפה העברית בתור שפה המאחדת את כל היהודים ובתור שפת התורה והתולדה בעברית, אבל היא גם הכרח־מעשי כי היא היא האמצעי היחידי הנותן ליהודים בעלי השפות הרבות והעדות הרבות את האפשרות להבין איש את שפת רעהו והמאחד ומקשר את יהודי העדות השונות—האשכנזית, הספרדית, המרוקית, הגרוזית, הבוכרית, הפרסית והתימנית לעדה אחת.

„השפה העברית ככר נתאזרחה במזרח באופן נפלא בתור שפה חיה—ובארץ ישראל עזרו לא מעט לזה בתי־הספר וגני הילדים שנוסדו ע"י חברת „העזרה".

„תחית יהודי המזרח ע"י החנוך וההשכלה—במובן היותר רחב של המושגים הללו—והעבודה במקצוע זה היא השאלה העומדת עתה על הפרק והמבקשת פתרון, אבל לא בפילנטרופיה אפשר לפתור אותה: לפתרונה נחוצה גם תחית הרוח של אלה האנשים שעמדו ועומדים גם עתה מנגד להעבודה הזו".

בקונסטנטינופול תמכה החברה בסך של 19 אלף מרק את בתי־הספר: „אור־תורה", (תלמידים—170), „אכרידה" בעל ארבע מחלוקת וגן־ילדים (תלמידים—220), ו„צרור־החיים" בעל חמש מחלקות וגן ילדים (תלמידים—300).

השפות הנלמדות בבתי־הספר הללו הן: עברית תורקית ואשכנזית, בבית־הספר הראשון ישנם גם שעורי־ערב לגדולים ללמור השפה העברית. שלשים איש ואחד לוקחים חלק בהשעורים הללו.

רוב תלמידי בית־הספר הראשון הנהו מבני האשכנזים, של שני האחרונים — מבני הספרדים.

כאשר היתה בשנה זו הבערה הגדולה ברבע הקונסטנטינופולי הסקיו ויותר מחמשת אלפים איש נשארו בעירום ובחוסר כל שלחה תיכף חברת „העזרה" בתחלה אלף מרק ואחרי כן עוד עשרת אלפים מרק, אבל יען כי העזרה לא היתה כבר נחוצה מאד החליטו להשתמש בהכסף הזה שאליו נוסף גם סכום של עשרת אלפים מרק נדבת האליאנס ועוד סכום כזה מיתר הנדבות שנאספו לטובת הנשרפים ליסוד חברה לקרדיט בעד המוני היהודים.

„בתודה רבה עלינו לרשום את העובדה, כי הממשלה התורקית עזרה ביד רחבה להיהודים נזוקי הבערה".

וכאשר פרצה בערה בסטמבול—הרבע שבו גרים אך מושלמים—שלחה חברת „העזרה" לטובת הנשרפים אלפים וחמש מאות מרק בתור הכרת־תודה להממשלה העותומנית על עזרתה הרבה להיהודים נזוקי הבערה בהרבע הסקיו.

הדין־וחשבון מספר עוד באריכות אדות יסוד גן־הילדים בסלוניקי, דבר הידוע כבר בכל פרטיו לקוראי „העולם", ועובר לעבודת—החברה בארץ ישראל וסוריה ולמצב היהודים שם.

(סוף יבא)

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

מהפתעות בית־הנבחרים התורקי. — חג־החפש. — הם ואנו. — שיחה עם שר־פלך ירושלים. — שונות. —

צריכים אנו להתרגל להפתעותיו של המוסד, שבטעות קראו לו „בית־הנבחרים" העותומני; כי ההפתעות נעשו למחלה „כרונית" של מוסד זה, ל„מעשי יום־יום". ואם נבא להתפלא, להתרגש ולהתרגז על המדובר והנעשה בבית־נבחרים משונה זה אין אנו מספיקים.

המיג'ליש שבסטמבול יוכל להשתמש לנו בתור סמל חי של מוסד מחוקקים חסר־עיקרים; זהו בית־נבחרים בלי מפלגות, בלי ראשים, בלי משמעת

וכלי פרוגרמה. לא לשוא ממשילים את המחוקקים התורקים לעדר בלי רועה. כל הרוצה בא ומלקה במקל־חובלים והעדר הולך אחריו.

בבתי־הנבחרים שבאירופה מרבים להתאונן על מעוט החפש האישי של נבחרי הפרלמנטים, על שעבודם לפרוגרמות ולמפלגות — והנה בא התינוק שבבתי־הנבחרים ויראה לאן אפשר ללכת בלי מפלגות, בלי פרוגרמות, בלי ראשים, בלי משמעת ובלי עיקרים.

הוכיח המיג'ליש הסטמבולי שבחצי־שעה של עבודת נבחריו, הנהגים מחפש אישי גמור ושאינם קשורים לשים משמעת מפלגתית, יכול היה להשיב את תורקיה החדשה אחורנית לעשרים שנה לפחות, לתור־הזהב של דכוא הארמנים ע"י עבדול־חמיד, ולערבב את השאלה הראשית בתורקיה, השאלה הלאומית, באופן שקשה יהיה למחוקקים הכי־מנוסים לפתרה.

ולחוקים המצוינים נ ג ד העתונות, נ ג ד זכות הפועלים להתאגד ו נ ג ד הסגנים נוסף חבר עוד יותר מצוין: ה ח ו ק נ ג ד ה א ג ו ד ו ת. לאמר, החוק ה א ו ס ר ל י ס ד א ג ו ד ו ת ע ל ב ס י ס מ ד י נ י ־ ל א ו מ י.

איש לא האמין בשבוע שעבר שחוק כזה, המתנגד כל כך לחיים העותומנים ולבנין המדיני בתורקיה, יוכל להתקבל, ביחוד א ח ר י ש פ ע מ י ם ד ח ו א ו ת ו כ מ ע ט פ ה ־ א ח ד *). פריד־פחה שהיה היחידי בבית הנבחרים, שהגין עליו מעל ספסל המניסטרים, לא האמין שיתקבל. כשנסה לדבר בזכות החוק הזה בפעם הראשונה לא נתן אותו ראש בית־הנבחרים לדבר. וישלח pro forma בפעם השניה את סגנו. והיה השר הזה בטוח, כי נפול יפול החוק, ויחשוב להשתמש בדחיה זו בתור נמוק יפה ומספיק לצאת בדימוס, אחרי המעשים הלא יפים כלל וכלל באדנה, שהכריחו פחה זה של המשטר הישן להתכונן למסור את משרת שר־הפנים לצעיר ממנו וליותר מכשר ממנו להסתגל אל התנאים החדשים.

ואותו סגן ישב בבית־הנבחרים כשרחו חוק זה בפעם השניה באיתו הרוב המכריע; ואז הודיע את ראש בית־הנבחרים, כי רוצה הוא לדבר בשם אדוני השר ב ע ד החוק. ענו לו שהדבר הזה אי־אפשר ע"פ „סדר־העבודה": הוא צריך היה לדבר בעד החוק טרם שהעמידוהו על המנין. הסגן ענה בתמימות, כי לא הבין. ראש בית־הנבחרים, שלמדות שמו המפורסם, אינו מראה חכמה מרובה בהנהלת הוכוחים, ותר מצדו ויועיד וכוחים חדשים בעד החוק וכנגדו ולמחרת היום, שבו נדחה החוק כמעט פה אחד בפעם השניה. התחלו וכוחים גלהבים בעד וכנגד. בוכוחים השתתפו נואמים רבים. רובם—ביניהם היו מלבד באי־כח היונים, הארמנים, הערבים ומיודענו ע מ נ ו א ל ק ר ס ו, גם תורקים אמתים—התנגדו לו בכל תקף. נואמים אחרים השמיעו דברים של טעם ע"ד השאלה הלאומית בתורקיה בכלל. אחד מהם אמר, למשל, שיוני, ארמני או יהודי יכולים להיות לעותומנים טובים רק אם ימלאו את חובתם לעמם הם. תורקי אחר העיר, כי האיש המתביש במולדתו ובלשון־אמו אינו כדאי והגון לכנוי „עיתומני", (ראוים הדברים האלה שיחוקקום באותיות־זהב על כתלי ה„מיג'ליש האוממי" ה י ה ו ד י!) ובכל זאת, בתום הוכוחים, וכשהעמדה השאלה על המנין, היו — תשעים נבחרים ב ע ד החוק של פ ר י ד ־ פ ח ה ו ש ש י ם ו ת ש ע ה נ ג ד ו. בין הרוב היו רוב חברי „האחדות והקדמה" וכחמשה־עשר—או יותר—צירים מתימן, שחוו את דעתם בעד... „בטעות", מ פ נ י ש א י נ ם מ ב י נ י ם ת ו ר ק י ת.

צריך להזכיר, כי כמאה נבחרים—וביניהם טובי הנואמים והמדיניים—נמצאים עתה בערי־רחצה שונות באירופה, וחלק מהם בלונדון.

כך נתקבל בקריאה השלישית „במקרה", **) החוק המחפיר הזה, שיגדיל בלי ספק את להבת המחלוקת הלאומית בתורקיה עד לאין שעור. הארמנים והיונים הודיעו באותה הישיבה כי אינם חושבים כלל וכלל לסגור את אגודותיהם הלאומיות, ואם לא ירשו להם להתקים בגלוי ימצאו דרכים אחרות לקיומן.

תוצאות מגוי־דעות ע"ד חוק זה הפתיעו את טובי הנבחרים.

אך נודעו התוצאות — ויסגור היושב ראש את הישיבה ויבא בדברים עם „האופוזיציה" ויביע את צערו על הדבר הזה.

וחברי האופוזיציה נוכחו — אחרי שנודעו התוצאות! שנואלו להשאר בבית־הנבחרים, בשעת שלוא יצאו כעשרים איש מהם חמסדרונה אי־אפשר היה להעמיד הצעה מוזרה ומסוכנה כזו על המנין, כי לא היה המספר הנחוץ להעמדה על המנין. הכל שהגיעו לחכמה כזו כשעבר המועד...

כך נצל פריד־פחה, וכך רוצים חברי „האחדות והקדמה" לפתור את שאלת־הלאומים בתורקיה.

אם יעלה פתרון זה בידם שאלה אחרת היא. שוכחים כנראה התורקים, שכורי־הנצחון, שהמה אינם הרוב בתורקיה, וכי היונים, הארמנים, האלבנים והערבים לא יקבלו חוק כזה במנוחה גמורה. טוב היה לתורקים, לו זכרו, כי בארץ קונסטיטוציונית לא יוכל מעוט לאומי להשתרר על רוב, ביחוד כשהעיקר חסר למעוט זה: ת ר ב ו ת.

והעתיד הקרוב בטח יחזירם מטעותם זאת.

* *

ביום הששי העבר חגגה תורקיה הרשמית בפעם הראשונה את חג־החפש שלה. הנני אומר „תורקיה הרשמית", יען כי העם—לפחות זה היושב בבירת הממלכה — לא הרבה להשתתף בחגיגה זו. הממשלה עסקה זה כמה בהכנות ותוציא כסף לרוב על החג הזה, שחפצה לעשות אותו לחג לאומי במלא מובן המ־לה; אבל דבר זה לא עלה בידה. רוח חגיגי, התרוממות הנפש, התלהבות— אינם מן הדברים הנקנים בכסף. ערכו תהלוכה של צבא, נגנו תזמורות, האירו את העיר בחשמל ובאורות בנגליים, משוררי ההיכל שרו, ערכו טיולים, אבל בכל זה חסרה הרוח, שעשתה ביום זה של השנה שעברה את תורקיה בכלל־ ובפרט את ק ו ש ט א לתל־תלפיות.

האמת צריכה להאמר, כי עבדול־חמיד הצטין בעריכת חגיגות ותהלוכות כאלו. הוא ידע את סוד הגדלות, הרחב, ויבין איך צריך להופיע אל ההמון, ולמרות שההמון לא חבב אותו מעולם — היה מתמוגג מרוב התפעלות כש„הפריישת" היה מופיע בתוך ענן־הזהב של בני־לויתו ועובר על פניו במהירות הברק.

הממשלה הנוכחית רוצה להיות „דמוקרטית; חפצה היא לשתף את ההמון בשמחה „הרשמית", ותסר את כל הסיגים בין המושל והעם.

ועם שחי בעבדות אינו יכול להתרומם פתאום להבנת העיקר הרמוקרטי, והוא דוחק את עצמו לכל מקום, מפריע את הסדר ומבלבל את החג.

וכך הוסר מכל הטקסים הרשמיים, שבהם משתתף המושל, החן המיוחד שהיה להם קודם, ואינם עושים עוד שום רושם.

קדם היה ה„סלמליק" מאורע מדיני בתורקיה. עתה הולך השולטן ביום הששי אל בית־המסגד כאחד המתמדים הפשוטים, ואין כמעט איש מפנה את לבו לענינים כאלה.

אבל לא זו היתה הסבה היחידה להוסר רוח־חגיגיות בחג־החפש. הסבה האמתית היתה זו, שמלבד תורקית הרשמית, וההמון התורקי הדל ו מ ל ב ד ה י ה ו ד י ם; לא השתתף איש בחג הזה.

ה א ר מ נ י ם ו ה י ו נ י ם; ר ו ב ת ו ש ב י ה ב י ר ה, ה כ ר י ז ו ח ר ם ע ל ח ג ז ה ו ל א ה ש ת ת פ ו ב ו.

הארמנים — בשביל הפרעות באדנה. היונים — בשביל הנהגתו הגסה של מחמוד־שיבקיט־פחה עם הפטריארך שלהם ויחס הרע של הממשלה הנוכחית אל היונים בכלל. ואלה ואלה — בשביל החוק נגד האגודות.

אין לדון את הארמנים והיונים ברותחין בשביל הנהגתם זו. להפך, אי־השתתפותם זו בחג־החפש הראשון של התורקים, שהחופש הנהו רק בפיהם—גם עתה, אחרי החוקים המשמרים נגד העתונות ונגד האלמנטים שאינם־תורקים—מראה על הכרתם העמוקה בערך־עצמם, המפותחה אצלם. מעשים כאלה ראוים לשבח ולתהלה: כך מוחה עם־אדון על עלבון לאומי...

והתורקים הצעירים וראשיהם הרגישו בחסרון זה של השתתפות הארמנים והיונים. החג הופרע על ידי זה; ולא פעם שאלו ראשי „הועד" והממשלה את היונים והארמנים על סבת אי־השתתפותם.

בכל אופן לא היו לחבוקי־האחים והנשיקות שדאשתקד אף זכר. אמנם דברו התורקים הצעירים ובאי־כח הממשלה בנאומיהם המליציים ע"ד אחוה ושויון. אבל, אחרי החוקים שנתקבלו בימים האחרונים אין איש מאמין להם. יודעים הכל כי אין אלה אלא דברים בעלמא.

כך התנהגו ה ם: הארמנים והיונים.

— והיהודים?

אנו, מובן הוא, שצריכים היינו להראות את עצמנו יותר תורקים

*) עיין מכתבי הקודמים ב„העולם".

**) והו „המקרה" השלישי או הרביעי במספר, ובכל פעם בנוגע לחוקים בה עיקריים.

מהתורקים עצמם. ואם הממשלה התורקית החדשה לא הראתה לנו סמני-חבה מיוחדים, אם בשש המיניסטריומים שנתחלפו בשנה האחרונה לא היה אף יהודי אחד, בשעה שמנו ארמנים ויונים, אם חוק-האגודות שנתקבל יעיק לנו לא פחות מאשר לארמנים וליונים, אם גזרת „הפתקא האדומה" עודנה קימת למרות כל הכחשות המיניסטרים — כל אלה הם דברים בטלים ועניניים של מה-בכך. העיקר: נוכיח שהננו תורקים יותר מהתורקים.

ובעצם יום-החפש כתתו כשלשת אלפים יהודים את רגליהם ל„גבעת-החפש", ויניחו זרי-פרחים על קברות גבורי-החפש.

איזה אדון רובירט לוי הכריז כרוז ויתאספו כל הכלובים ה„אינטרנצ-יונליים" מהרבעים היהודים השונים וגם חברי „המכבי" (ב„מגן דוד" של פרחים) וילכו כחום-היום לחכריז על „תורקיותם", על החפש, השויון וכו' בסגנון הידוע.

ויעברו היהודים המסכנים בין הרחובות הריקים של היונים והארמנים. ואלה מביטים מחלונות בתיהם בעינים צוחקות ושואלים: לשמחה יהודית מה זו עושה?—

ולמחרת היום והננו מוצאים בעתונים מאמר מליצי מאת יהודי אחד ע"ד רעמי מחיאות-הכפים וכו' —

אבל ביחוד הצטין ביום ההוא החכם-בשי, רבי חיים נחום.

ידע האיש הזה לקנות את לבנו בנמוסיו הנעימים, בהבטחותיו היפות ובדבריו המתוקים ע"ד חבתו לעברית ולעמו. האמנו לו כתום-לבב; ידועים לקהל העברי היחוסים הטובים ששררו בין העתונות העברית והחכם-בשי בקושטא. במקצתו — או לגמרי — אנו האשמים בפרסום שמו הטוב של החכם-בשי בעתונות העברית.

והבה, נודה על האמת, כי תמיד היה מתעורר בפנה נסתרה שבלב חשש על היחס הטוב של רבי חיים נחום אל השפה העברית ואל הרעיון העברי. חנוך האליאנס, אח"כ מורה האליאנס ולבסוף — חכם-בשי של האליאנס מתיחס בחבה אל השפה העברית ולרעיון חבת-הארץ — הא כיצד? אבל הלא החכם-בשי אומר דברים מפורשים ומבקש לפרסמם, ונאמין בתמימותנו, שבתורקיה צריך להבין את הדברים כמו שהמה נאמרים; ביחוד אם האיש האומר אותם הנהו איש רשמי.

אבל כבד היה, כנראה, המסוה לחכם-בשי ולא יכל עוד נשא את המסכה, ואולי היחס שבין האליאנס והציונים, שהורע בימים האחרונים, כידוע, אשם בזה.

וישנה פתאום החכם-בשי את טעמו, ויתחיל להטיף להתבוללות טהורה, פריזית, ווינקית. בעתונים מופיעות שיחות מאת הרב נחום, שבהם הוא אומר מפורש, כי אין שפה עברית, לאומית; ישנם בתי-ספר יהודים דתיים וכו'. והולך הרב „מחיל אל חיל". בימים האלה ספר לי אחד מהעורכים התורקיים מאחנו — ע"ר שיחתו עם הרב נחום— והעורך, ציוני, והרב ג"ום לא ידע את זה. הרב אמר לו, כי אין לאום יהודי, ישנה רק דת, ובהיות שאנו תורקים צריך לתרגם את התנ"ך, הש"ס והתפלות—תורקית.

שואלים את החכם-בשי על שנוי זה בהשקפותיו, והוא עונה: להר"ם! ואם אדם רשמי אומר כדברים האלה—מחויב הנך להאמין.

אבל הנה באו המעשים של יום הששי שעבר ויטפחו על פני הרב.

בערב של יום הששי. בשעה התשיעית עם חשכה, ערכו שרים אחדים בנקיט לכבוד „האחדות והקדמה". הבנקיט לא היה רשמי ביותר, בכל אופן לא נערך מטעם השולטן ואי-אפשר היה לאמר הפעם „דינא דמלכותא דינא".

בכל זאת לא יכל הרב הראשי של תורקיה, שרק לפני ירחים אחדים נשבע שישאר נאמן לעניני עמו ולדתו, לותר על העונג הקטן לשבת במסבת גדולי-הבירה, ויסע בערב שבת עם חשכה אל הבנקיט, וכמו שספר לי עד-ראיה, אכל מכל מה שאכלו האחרים.

לא מיותר להעיר כי הפטריארכים היוני והארמני לא באו לבנקיט זה, למרת שהוזמנו גם המה.

ועוד אעיר, שאינני הג'נדרם של הקב"ה; נכון הנני למחול לו עונות דתיים יותר גדולים; ולא הייתי מעמיד את הרב נחום לדין דעת-הקהל, לולא ראיתי בזה עלבון לאומי גדול, ולולא הייתי בטוח כי המעשה הזה הוא אך טבעת אחת משרשרת ההתבוללות, שאחז בה הרב נחום בימים האחרונים.

פרושים אחרים למעשה הזה מיותרים המה לפי דעתי, מענין הוא רק מה יאמרו בפריז על מעשים כאלה מצד החניך המפורסם.

פה, עשו הדברים האלה בספירות הלאומיים והדתיים רושם מרכא.

* *

צובחי-בי, שר-פלך ירושלים שהה עתה בעניני משרתו בעירנו. אחד הציונים בעלי-ההשפעה התראה אתו וישוחח עמו בדבר הציונות. הוא הביע את רגשי-חבתו לישוב יהודי בארץ-ישראל. היהודים אומר הוא, יכולים להביא תועלת רבה לתורקיה. צריך רק שיקבלו עליהם את הנתינות התורקית. צובחי-ביי צוחק לכל אלה המוציאים דבה על היהודים, כי הם רוצים לקרע את ארץ-ישראל מעל תורקיה, שטות היא להאמין בטפשות כזו. הוא ישתדל מצדו כי הממשלה תתמוך בכל האפשר בישוב יהודי מודרגי. נכון הוא גם להשתדל, כי הממשלה תמסור ליהודים כברת-ארץ גדולה, כשלש מאות וחמשים אלף דונם, לאורך חוף הים. בדבר ה„פתקא האדומה", אמר, כי כתב זה שליש פעמים (?) ועוד טרם קבל תשובה ברורה. אבל, הוסיף, אין גזרה זו אומרת כלום. אלה היהודים הרוצים להשאר בא"י נשארים, ואין איש מגרשם מן הארץ.

לפי מה שידוע לנו ע"ד השר הזה מירושלים צריך לקבל בזהירות גדולה את דבריו.

— לפי השמועות שנפוצו בעתונים המקומיים עומדת גזרת „הפתקא האדומה" להבטל בקרוב.

— מחר יבאו המתעמלים היהודים מבולגריה. נעשו הכנות רבות לפגישתם.

—חג-המתעמלים ימשך שלשה ימים. „המכבים" יבקרו את כל רבעי היהודים ויערכו חזיונות להתעמלות. מחמוד-שובקט-פחה נותן למתעמלים תזמרת-צבא, שתשתתף גם היא בחגיגות.

— בעתון התורקי-צרפתי „קוריר ד'אורין" תופיע מחר מטעם המערכת שיחה ארוכה עם ולפזון בדבר הציונות. השיחה מענינת מאד בכמה פנים. בשבוע הבא אתן את הפרטים.

א. ה—י.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

IV.

הנסיך ביולוב עזב את משמרתו הגדולה. עניני הממשלה הגרמנית יהיו מעתה נחתכים ע"פ הקנצלר החדש פון ביטמן-הולבג.

סבת הדבר ידועה. הקוראים שמעו כבר מפי העתונים היומיים את דבר הריב של המפלגות, לרגלי הצעת הממשלה בדבר המסים שהתגבר בהימים האחרונים ושהסב ל„המהפכה" האמורה.

ובימי הריב הזה, בעת שהתוכחו בבית-הנבחרים על דברים העומדים ברומו של עולם הממלכה; בעת שכל אזר ידע והרגיש, או למצער צריך היה לדעת ולהרגיש, כי כל תקלה שתצא עתה מבית-הנבחרים תביא בכנפיה רעה רבה לכל התושבים, בעת נכבדה ומלאה-אחריות כזאת לא שכחו „טובי האומה" הגרמנית את דבר מציאת היהודים ואת שנאתם לעמנו.

„ובשם השנאה הזאת ו„להכעיס" את היהודים נתקבל דחוק ע"ד המסים הגדולים על עסקי הבירזה, אם כי מיניסטר הכספים סידוב, הזהיר בנאומו את הנבחרים ובאר להם, כי בהמסים האלה מזיקים לכל המשק הממוני של הממלכה ולא רק לאלה „החוגים השנואים עליכם", אבל שומע לא היה לו, כי במקום שאפשר להזיק לחלק ידוע מן היהודים אין משגיחים גם באינטרס, „המולדת החביבה"...

וכאשר הציעו את דבר המסים על צרכי-הנקיון והתמרוקים אמרו בפירוש, כי הליברלים והיהודים המה נגד המסים הללו, יען כי בלעדי אמצעי התמרוקים לא יוכל היהודי לבוא אל ה„סלונים".

אמנם לא שנאת רוב בית-הנבחרים להיהודים גרמה להמסים הללו, ולא מאהבת הקנצלר בילוב להיהודים היה מתנגדם הגמור. סבות אחרות ונכבדות שלא פה המקום לבארן גרמו לכל הריב-המפלגתי הזה. שתוצאתו היתה פטירת הנסיך בילוב ממשמרתו, אבל נאומי הרוב בעת הזאת ובמקרה כזה אופיים המה ומוכיחים היטב את מצב היהודים במדינה הזו ויחס המפלגות אליהם.

והיחס הזה התברר בימי ממשלת ביולוב: בימינו ובזמנו נפלה מפלגת האנטישמיים, מספר ציריהם בבית-הנבחרים נתמעט עד מאד, אבל רעיונותיהם נתפשטו במלוא הארץ; השנאה לישראל נתגברה והיתה לנחלת כל המפלגות עד המפלגה הסוציאל-דמוקרטית ועד בכלל...

גם ביולוב בעצמו לא היה חס. ושלום אנטישמי. „בכנוי" כזה היה רואה עלבון בכבודו הפרטי, אבל במעשיו ידע היטב לשמור על פרינציפי האנטישמיים ולעשות כמעשיהם.

לאיש מודרני חשב את עצמו ובתור עומד בראש-הממשלה היה אומר, כי עליו לעמוד מעל כל ענינים מפלגתיים. ולמען הוכיח את אמתת דבריו, היה משתדל לפעמים בעד יהודים אחדים שהקיסר יעשה אותם לאצילים, אבל — ראה זה פלא! — כל היהודים המעטים שזכו בימיו לאצילות המה חשוכי-בנים, ובמותם לא תעבור זכותם ואציליותם-ליהודים אחרים...

והקוראים העברים עודם זוכרים בודאי את נאומו הידוע בדבר גירוש „הרוסים" מגרמניה, באיזה בוז ושאט-נפש הוכיח או את הס.-ד. על אשר המה דורשים משפט בעד ה„מנדלשטמים והוילברפרבים", כלומר: היהודים!—

וידוע גם הדבר, כי בארץ גרמניה אין יהודים מתקבלים למשרות הממשלה והצבא, אם כי „ראש-הממשלה עומד מעל המפלגות" ואיננו אנטישמי חס-ושלום...

אבל הנסיך ביולוב כבר מת מית-ה-פוליטית, יחסו הטוב או הרע להיהודים לא יוכל כבר להועיל או להזיק הרבה, רסן הממשלה הגדולה הוא כבר בידי יורש משמרתו, הד"ר פון בטמן-הולבג. —

מה הוא יחס „האיש-החדש" הזה להיהודים? היש לנו תקוה שבזמנו ועל-ידו יוטב מעט מצבנו וגורלנו בארץ גרמניה? —

ידיעות ברורות אדות יחס הקנצלר החדש להיהודים ושאלתם—אין, אבל סמנים ישנם וישנם, ואלה אינם עלולים כלל לשעשע את נפשנו בתקוות מזהירות ומשמחות.

העובדה כשהיא לעצמה, שהקנצלר החדש קבל עליו את משמרתו, בה בעת שהרוב המוחלט בבית הנבחרים הוא מהקונסרבטיבים ומתוך המרכז הקלירקלי, כבר דיה להראות, אנה פני האיש הזה מועדות.

אבל עוד יותר אי-נעימה היא העובדה, כי כאשר הודיע עתון אחד, שהקנצלר החדש מוצאו ממשפחה יהודית, שברחה בהמאה הט"ז מאמשטרדם והתישבה בפרנקפורט, ראו האנטישמיים חובה לעצמם להכחיש את הדבר ולמחות נגד „העלילה הנמבזה" הזאת. אם זרזרי-האנטישמיים מגינים עליו—אין זה אלא מפני שיודעים המה שהוא בן-מינם...

ומקרים אחדים שקרו בימים היותר אחרונים מראים לדעת, כי בין כל שדרות העם הגרמני ישנו מספר גדול של שונאי-ישראל, הרודפים את כל איש יהודי, מבלי שים לב גם להתועלת שהוא מביא ל„המולדת החביבה". ושהעם הגרמני נכון הנהו גם היום להאמין בכל דברי שוא ותפל, עלילות שוא ושקר—על היהודים.

לפני שבועות אחדים מת הפרופיסור פון-הלה בשנת הארבעים לימי חייו.

הוא היה בן להורים עבריים, משפחתו—היא אחת המשפחות המצוינות בישראל, מלאה גאונים ורבנים, ובהיותו עוד צעיר לימים מאד הצטיין בכשרונותיו העצומים ובספריו המצוינים, אבל הצעיר הזה לא הסתפק בהצלחתו הרבה בין חוגי המלומדים, הוא שאף לגדולות, למשרה גבוהה בממשלה וחשב וכיצא כי למען הגיע אל תכליתו ישנו אך אמצעי אחד והנהו—המרת דתו.—

המיר הצעיר את דתו ואת שם-משפחתו*), אבותיו ומיודעיו התרחקו ממנו, אבל הוא כבר מצא לו קרובים חדשים. נשא לו לאשה בת גנרל, היה לפרופיסור מן המנין. הממשלה החלה להשתמש בידיעותיו הרחבות ובכשרונו המצוין ונתנה על שכמו תפקידים שונים, כעין עבוד חוקים, ועוד. הוא מלא את העבודות, וכל חוקיו שהציע—נתקבלו והיו לעינים גם לממלכות אחרות, ושמו נתפרסם לא אך בארץ גרמניה, כ"א גם מחוץ לגבולותיה. רוזבירי, המיניסטר האנגלי, אמר אז בפומבי, כי ארץ גרמניה תוכל להתפאר בבנה הגאוני הזה.

אבל בה במדה שנתגדל, הצליח ונתפרסם, באותה מדה רבו גם שונאיו, רודפיו ומנגדיו, שמו עליו עלילות-דברים שונים, רננו אחריו, כי בכח כספו הוא משפיע על העתונות לטובתו ולטובת הצעותיו, כי אין לו רשות להקרא בשם-התואר „פון" ועוד ועוד.

והממשלה שמה אזן קשבת לדברי מתנגדיו, פטרה אותו ממשמרתו ובכתב-הפטורין הודתה אמנם לו בעד פעולותיו הרבות והפוריות ונקצבה לו משכורת תמידית לכל ימי חייו.

אבל בנשמת המומר הזה נשאר עוד זיק אחד של הכרת עצמו היהודית ואת המשכורת שהציעה לפניו הממשלה לא קבל, ומרוב יסורים וכעס—חלה. שנים מעטות חלה את חליו. רחוק מהוריו ובני משפחתו היהודים, מובדל מרעיתו וילדיו הנוצרים מת האומלל הזה, שיכול היה להביא רב-תושיה ותועלת גדולה לכל המין האנושי!—

והנה מקרה שני:

הד"ר מיהלפלדר, יהודי, עבד בצבא, הצטיין בעבודתו והגיע למדרגה כזאת עד שנתנה לו הזכות להיות לאופיציר.

אבל כדי לקבל את השם-התואר הזה נחוצה הסכמת רוב האופיצירים שבהפלוגה שעבד בה, וע"כ פנה הד"ר מיהלפלדר לשר-הפלוגה שיעמיד אותו על הבחירה.

בתחלה לא חפץ השר למלאות בקשתו, רק אחרי דינים ודברים שונים אמנם נעשתה.

וימים אחדים טרם בוא הבחירות אמר לו השר, כי תקותו להבחר ממנו והלאה. הוא נתן לו עצה-נאמנה, כי ימיר את דתו ואז תהיה לו תקוה להבחר.

הד"ר מיהלפלדר לא שמע להעצה „הטובה והנכונה" של השר הנכבד, ותוצאות הבחירות היו כי משמונים ושבעה אופיצירים שלקחו חלק בהבחירה היו כולם, מלבד אחד, נגדו...

והנה עוד מקרה אחד, המראה לדעת, כי בנוגע להיהודים לא השתלם ולא התפתח העם של „חושבים וחוזים" והנהו מאמין גם עתה בכל עלילות ימי הבינים על היהודים.

מעשה בשתי נשים שהיו להן שתי פרות וחדלו הפרות לתת את חלבן, דבר שהצר מאד ללבות הנשים הטובות.

חשבו הנשים מחשבות לדעת ולמצוא את סבת הדבר, „ויגעת ומצאת תאמין" והחליטו הנשים הללו, כי בודאי יד ישראל באמצע, זה שכנם הסוחר בשורים היהודי מאיר, הוא בלהטיו ובכשפיו השפיע על הפרות שתחדלנה לתת את חלבן כדי שיוכל לקנותן בחצי-מחירן...

ויהי כאשר מצאו „הסבה הנכונה" חבלו גם תחבולות להנקם בהיהודי-המכשף וקראו אותו אליהן והכו אותו מכות-רצח.

היהודי חלה, חייו בסכנה, ובית-המשפט ענש את הנשים הללו בעונש קל מאד, בתתו טעם לדבריו, כי לא מרוע-לבב עשו הנשים מה שעשו כ"א מאמונתם הפשוטה.

הקטגור אמנם לא הסכים להחלטת בית-המשפט, אבל גם המשפט הגלילי קים את פסה"ד הזה.

והימים עתה—ימי המאה העשרים, והעם הגרמני הנהו העם היותר מקולטר באירופה, עם „החוזים והחושבים".

ברלין.

מם. פאוין.

וְעִדַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ סֶדְלֶיץ.

ביום ג', ב' אב, היתה באחת מערי פלך סידליץ ועידת ציוני הפלך, שבה השתתפו 24 איש. את באי-כחן שלחו שבע ערים (שש ערים מפלך סידליץ — סידליץ, מיזריץ', ביאלה, ווינגרוב, סוקולוב, סארנאק ואחת מפלך לובלין — קוראב*).

מאגודות אחדות במקומות שונים שלא שלחו את ציריהן נתקבלו מכתבי ברכה אל הועידה ודו"ח והצעות שונות.

בועידה השתתפו בא-כח הועד המרכזי, וכתור אורחים חבר אחד מבריסק דליטא ואחד מסימיאטיץ. את הועידה נהל ה' ל. יפה.

בפתיחת הישיבה הראשונה, לפני בחירת היו"ד, החליטה הועידה פה אחד להביע להועד המרכזי רגשי חבה ואמון והודה על שלחו את בא כחו אל הועידה.

---

*) מפני כבוד בית-משפחתו אנו קוראים אותו אך בשם משפחתו החדש.

*) בראשונה אמרו לקרא לועידת צירי שני הפלכים לובלין וסידליץ, אך מפני סבות שונות לא השתתפו בועידה ציוני פלך לובלין זולת העיר קוראב. הציר הלובליני בא אחרי גמירת הועידה.

אחרי נאומי הפתיחה של יו"ר האגודה המקומית וצירו של הועד המרכזי נקראו הרצאות הצירים ע"ד מצב הציונות בעריהם.

מההרצאות הוכח, כי בפלך סידליץ כמו ברוב פלכי פולין יש כר נרחב לעבודה ממשית, לוא רק ידעו להשתמש בשעת כושר זו ובההתעוררות הגדולה בציונות הנכרת עתה שם. לדאבון לב יש סבות רבות כלליות ומקומיות המפריעות בעד עבודה פוריה. מצב העבודה בכל ערי הפלך מלבד מיזריץ' איננו מבוסס. החסידים כן גם המתבוללים משתמשים בכל האמצעים כדי להפריע בעד העבודה. הצירים הרגישו את חוסר הנואמים לבתי כנסיות, וביחוד בע"ים הקטנות. במקומות שונים נחוצים גם אגיטטורים בעד הצעירים והפועלים.

מכשולים קשים ביחוד מוצאים על דרכם החסידים הצעירים העובדים בע"ים קטנות אחרות במסירות נפש בעד הציונות. לפעמים הם מוכרחים להסתיר את עבודתם מעין רואים. לאליכנטים הא"ה נחוצה כפעם בפעם עזרה מן החוץ, אבל העזרה הזאת אינה נתנת להם.

בעת האחרונה נכרת בקרב התושבים הבינונים תשוקה לנדוד ארצה-ישראל. בערים אחדות נוסדו גם קבוצות לקנות קרקעות בא"י, אבל הקבוצות האלה נהפרדו מפני חוסר הכנה ועז"ה רוחנית. מציעים הצעות שונות איך להיטיב את המצב ולהחיות את העבודה.

למטרה זו נחוץ לסדר באופן הראוי את העבודה בפלך כמו גם בכל ארץ פולין.

ישיבה שלמה הוקדשה לשאלות העומדות על הסדר לקונגרס הבא לאספת ציוני רוסיה שתהיה לפניו.

נשמעו הצעות, דרישות ותלונות שונות המכוונות לועד הפועל ולועד המרכזי. הצירים מתאוננים על זה שהמרכזים המנהלים לא דאגו להשתמש בשעת כושר זו, בתסיסה ובשאיפה לעבודה הנכרת בכל מקום, וההתעוררות הזאת שהלכה וגדלה עד עתה מתחלת מדלדלת, ובמקומה באים התקררות ואי רצון. בסבת החכוכים בין המוסדים הציונים, שבעיני הציונים בפרובינציה שאינם יודעים את מצב הדבר כמו שהוא הם מתגזמים מאד, הולכת ורפה המשמעת בההסתדרות.

בא כח הועד המרכזי השיב תשובה מפורטה ומקפת על כל השאלות והתלונות האלה. הוא דבר בפרטות ע"ד העבודה העומדת לפנינו ע"ה, ע"ד ההכנות לקונגרס הבא ועוד.

הישיבה השלישית היתה מוקדשת לשאלות התעמולה שבע"פ ושבדפוס. מעירים על חוסר ספרות ציונית בשפה המדוברת. אחדים מביעים את אי רצונם על אשר הפסיק הועד המרכזי את הוצאת העתון „דאס יודישע פאלק" ומראים על הערך הגדול שהיה לעתון הזה ביחיד ליהודי פולין. מראים על נחיצות הפצת ידיעות ע"ד ארץ-ישראל, ידיעות, שתתארנה את מצב הדברים כמו שהם בלי כל הגזמה, בכדי שלא יביאו להגרת האלימנטים הבלתי מוכשרים לישוב. נחוץ להוציא כפעם בפעם עלים פורחים בשפה המדוברת אשר יבררו לעם את מצב הארץ וושביה, תנאי העבודה והמסחר בה, ולעורר את תשומת לבו יותר ויותר אל ארץ-ישראל.

אחרי הויכוחים הרבים שהתנהלו בכל כבד-הראש נתקבלו ההחלטות הבאות למטה.

לפני סגירת הועידה נתקבלה בהתלהבות ההצעה להביע ברכה עמוקה בשם הועידה הפלכית להד"ר מכס נורדוי ליובל הששים שלו. נשלח לו מכתב-ברכה בחתימת כל המשתתפים.

הועידה נגמרה בבנקט שנערך ע"י הציונים המקומיים לכבוד האורחים. בבנקט השתתפו כמאה איש ואשה, זקנים וצעירים.

החלטות הועידה:

א) הועידה בוחרת ועד פלכי שמטרתו לסדר את העבודה הציונית בפלך, ליסד ועדי שוקלים ואגודות ציוניות בערים שיש אינם כאלה, לאחד את הערים הקטנות לבחירת צירים משותפים לקונגרס הבא, לשלות נואמים ואינסטרוקטורים, שיחיו ויסדרו את העבודה בכל ערי הפלך.

ב) לועד הפלכי נבחרים 7 חברים. ארבעה — מהעיר שבה היתה הועידה, ושם יהיה מקומו של הועד הפלכי, ושלשה, הנמנים ע"י הועד הפלכי שנבחר בועידה, משאר ערי הפלך.

הערה. אם יחפץ פלך לובלין להתאחד עם פלך סידליץ הרשות בידו לבחר שני חברים לועד הפלכי, ואז יהיה הועד משותף לשני הפלכים.

ג) התקציב השנתי של הועד הפלכי עולה ל-500 רובל, 375 צריכות להמציא להועד ערי הפלך, ושאר הכסף אומרת הועידה לבקש מאת הועד המרכזי.

ד) הועידה פונה בדרישה היותר נמרצה לכל האגודות לעריהן לגשת להפצת מניות האנגלו-פלשתינה בנק.

ה) הועידה שמה לחובה על כל אגודות הפלך לחתום על „העולם" ולהפיצו בקהל.

ו) הועידה מטילה חובה על המשתתפים בה ועל כל האגודות להפיץ את הקופיקה-ביבליותיקה ובזה היא מביעה את דעתה, כי החוברות של ההוצאה הזאת צריכות להכתב באופן היותר מובן לשדרות העם הרחבות ולהיות יותר עשירות בהוכנם.

ז) הועידה מעוררת את שימת לב האגודות להעתון „הפועל הצעיר" היוצא בא"י.

ח) פה אחר הוחלט להעיר את הועד המרכזי על הנחיצות הגדולה להוציא עתון בשפה המדוברת לכל הפחות פעם אחת בחודש לאלה הקוראים רק ז'רגונית.

ט) הועידה מבקשת מאת הועד המרכזי להגדיל את מספר הנואמים והאינסטרוקטורים הנוסעים בפקודתו.

י) הועידה מבקשת מאת הועד המרכזי להזכיר לכל האגודות את החלטת הועידה המחייבת את כל אגודה להרים שלשה רובלים להועד האודיסאי.

יב) הועידה מוצאת לנחוץ, כי הועד המרכזי יוציא לפעמים תכופות עלים פורחים עם ידיעות ע"ד א"י, חיי הישוב החדש בא"י וחיי הפועל העברי בה.

יב) הועידה מבקשת את הועד המרכזי להקציע בעתוני ההסתדרות מקום יותר חשוב לחיי הארץ והפועלים העברים בה.

חגיגת יובל הששים של הד"ר מכס נורדוי בפריז.

ביום 29 יולי ערכה הפידירציה הציונית הפרנצית בנקיט נהדר לכבוד יובל הששים של הד"ר מכס נורדוי.

בתור באי-כח ההסתדרות הציונית באו להביע ברכה לנורדוי עוה"ר קרימיניצקי מווינה, יוסף קובין מלונדון ויאקובוס רבן מהאאג והד"ר קאצינילסון מליבוי.

הבנקיט נערך באולמים המפוארים של פאליי-רויאל בהשתתפות של יותר משלש מאות איש.

את הבנקיט פתח הד"ר אלכסנדר מרמוריק בנאום קצר, שבו דבר על נורדוי בתור עובד ציוני נאמן, בתור חיל סר למשמעת מנהלי התנועה וממלא תמיד באמונה את כל מצוותיהם.

אחריו דבר הד"ר יעקובסון בשם הפידירציה הציונית הפרנצית. במרוצת דבריו הזכיר, כי בבית שחולקים בו עתה כבוד להלוחם המצוין בעד חופש היהודים, הכריזו בפעם הראשונה בשנת 1789 את זכויות האדם והאזרח.

מר יאקיבוס כהן מהאג ברך את חתן היובל בשם ההסתדרות הציונית שבכל העולם. הוא התנצל בשם הנשיא וואלפסון, שלא יכל לבוא בעצמו להשתתף בחגיגה, מפני שהוא נמצא עתה בקונסטנטינופול לרגל עניני הציונות.

מר קרימינצקי דבר ע"ד ערכו של האינסטיטוט המיקרוביאולוגי שהציונים מיסדים בפלשתינה על שמו של נורדוי.

מר קובין המשיל את נורדוי החולם להשוחה באויר בלירוה, אשר הצליח להוציא לפועל את חלומו לעבור באנית־האויר שלו את תעלת לאמאנש.

הד"ר קאצינילסון התחיל בדברי האגדה, כי כשרוצה הקב"ה לגמול טוב לעמו חביבו ולהראות לו את חבתו היתרה אז הוא מאריך את ימי טובי ראשי העם. אם אוהב אותנו ה' — דבר שקשה לדעת — הבה יראנו את חבתו עי"ז, שיאריך את ימי היהודי הגדול מכם נורדוי.

על כל הנאומים הללו ענה נורדוי בנאום קצר, יפה מאד. הוא נסמך על "תשורה" שהגישה לו הפידירציה הציונית הפרנצית ליום הולדתו — מפת פלשתינה מפותחת ע"י האמן היהודי הצעיר רוחומובסקי. המפה עשויה מברונזה, והקולוניות העבריות מפותחות בה באבנים יקרות.

נורדוי אמר, כי הוא חושב את המפה הזאת לסמל. הברונזה היקרה והקשה זהו — העם העברי, שרק ברוב עמל הוא נכנע לסכינו של האמן, כשזה בא להגשים בו את מחשבותיו הפיוטיות. האבנים היקרות המפוזרות על פני הברונזה פה ושם, הם כל החדש, כל הנהרר, שיצרה הציונות בחיי ישראל.

נורדוי חתם בנאומו, כי עבודתו על שדה התנועה הציונית מבטיחה אותו במחון גמיר, כי חייו לא עברו לשוא.

נאומו של נורדוי נתקבל במחיאות כפים סוערות.

ביום חגיגת־היובל קבל נורדוי המון תלגרמות ומכתבי־ברכה מכל קצוי־ארץ, ממערכות גדולי־העתונים, מחשובי הסופרים, הפייטנים והאמנים, מחוקרים ומלומדים, מאת כל הפידירציות הציוניות, מאת מוסדות ואינסטיטוטים שונים ועוד.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

אספת הקומיסיה הקרקעית.

— ב־26 ליולי היתה בברלין האספה השניה של הקומיסה הקרקעית שנבחרה בישיבתו האחרונה של הועד הפועל הגדול. נקראו הרצאות שונות, עובדה תכנית העבודה הבאה ונסמנו הדרכים איך להוציא אל הפועל את ההחלטות שנתקבלו. מרוסיה לקחו חלק באספה הזאת ה"ה ב. גולדברג והד"ר צ'לינוב.

עם האספה הזאת נגמרה חקירת דבר המפעל הזה, עתה מתחיל זמן עבודות ההכנות ליסודו.

לחג יובלו של נורדוי.

הועד המרכזי שלח לנורדוי לחג יובלו תלגרמה של ברכה בשם ציוני רוסיה.

מערכת "העולם" שלחה תלגרמה של ברכה לם. נורדוי לחג יובלו.

מערים רבות מודיעים אותנו ע"ד עריכת חגיגות ואספות לכבוד מ. נורדוי לחג יובלו, ע"ד רשימת שמו בספר הזהב וע"ד תרומות בעד המוסד המיקרו־ביאולוגי העומד להוסד בא"י על שם נורדוי. שמות הערים, הקבוצות והאנשים שהרימו את ת־רומותיהם למטרות האלה יבאו בחשבון הכספים הנדפס בעתונות ההסתדרות.

ביום 20 ליולי קרא בוילנה באספה שנערכה ע"י "האגודה היהודית לספרות ואמנות" ה' י' גרינבוים מורשה נאום ע"ד נורדוי — הציוני.

מיום 29 לחודש יוני עד יום 6 לחודש יולי 1909 נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	73,78	רו"כ
	מס־עצמי	1,—	"
	פנקסי־שוברות	19,95	"
	קופסאות	150,10	"
ספה"ז	תשלומים שלמים	295,—	"
	תשלומים לשעורים	38,45	"
	אגודת עצי־זית (יער הרצל)	380,16	"
נמכרו	תוי קה"ק ע"ס	194,40	"
	גליונות לתלגרמה	24 20	"
	ס"ה	1177,04	רו"כ.

מיום 6 עד 13 לח' יולי נכנסו הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	111,48	רו"כ.
	מס עצמי	—1,81	"
	פנקסי־שוברות	18,—	"
	קופסאות	106,54	"
ספה"ז	תשלומים שלמים	190,—	"
	" לשעורין	169,62	"
	אגודת עצי־זית יער הרצל	639,37	"
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע"ס	109,24	"
	גליונות תלגרמה "	11,80	"
	ס"ה	1357,86	רו"כ

ה' ל. יפה נשא ביום 7 ליולי במיזיריץ', בבית המדרש הגדול שם, שני נאומים, אחד ע"ד תיאודר הרצל ואחד ע"ד חיי היהודים בא"י. יותר מאלף איש באו לשמע את הנואם:

— מר קונטורשטשיק בקר במלאכות הועד הפלכי בקמנץ־פודולסק את העיר רשקוב. הועד שלח עוד חברים אחדים לתכלית תעמולה לערים שונות בפלך הזה.

ר' זלמן אשכנז נ"י

בדובנא מת הסופר והעסקן הציוני הראש והראשון שבכל מוסדי הצדקה בעירו, ר' זלמן אשכנזי.

ה"ר זלמן אשכנזי, היה ממיוחסי דובנא מגזע החכם־צבי. בנעוריו גדל על ברכי התלמוד והפוסקים והצטין בבהירות דעתו וישר שכלו. יחד עם זה קלט לתוכו את ההשכלה הכללית והעברית. הוא הצטיין גם בנדיבות רוחו, בלבו העברי החם, הער והמרגיש בכל צרת הפרט והכלל.

ר' זלמן ז"ל היה גם בין החובבים הראשונים, אחר השתתף בין הציונים הראשונים בכל הקונגרסים — זולת האחרון מפאת מחלתו — הוא השתמש גם בכח פיו לעורר את בני עמנו ולמשך אותם להרעיון הציוני, ובשנים האחרונות עזב את כל עסקיו והקדיש א"ע לעבד רק לטובת הכלל, נסע מעיר לעיר בכל פלך וואהלין והטיף לציון, כמובן שלעמלק"פ, ועורר את הלבבות, אך גם אז לא עזב את הענינים הצבוריים שבעירנו ולא שכח את הפרט. הוא היה משגיח על בית החולים, מפקח בבית התמחוי בזול, תומך בהפועלים השובתים ועוד ועוד. המנוח השתתף גם בעתונים עברים שונים, כתב פיליוטונים, ציורים ושירים ב„המליץ" „הצפירה" ובכל המאספים השונים, גם השאיר אחריו כתבי יד שונים שבניו אומרים להוציא לאור.

בני עירנו ידעו לחלק להמנוח החביב להם את הכבוד האחרון. כמה אלפים איש נהרו אחרי מטתו, אף הספידוהו כהלכה, מורי החדר המתקן—בעברית, צירי הערים לוצק וקרמניץ, האדונים בלומנקרנץ ועדלמן, בזרגונית, ואחריהם נאם נאום יפה וחם העורך של העתון המקומי .Вол. З. Ю мр הלברט, ברוסית.

אחר הלויה נתאספו הציונים המקומיים ביחד עם צירי לוצק וקרמניץ והחליטו להקים שם להמנוח ביסוד איזה פינד הגון שמפריו ישלמו ש"ל בעד גמנסאי אחד בגמנסיה היפואית על שם המנוח.

באלה הימים נשלח להמערכת את כל הכסף הנקבץ פה ע"י, ומיתר ערי וואהלין בוודאי ג"כ ישלחו את הכסף שאספו ביניהם.

הדיפוטציה של הפרלמנט התורקי על המשתה של הציונים בלונדון.

ביום השבת העבר ערך סיר פראנסיס מונטיפיורי משתה־נקי' לכבוד אחדים מן הדיפוטטים של הפרלמנט התורקי. בין הקרואים היו: נבחר הפרלמנט שטרויס, לוסיין וואלף, ל. י. גרינברג, יוסף קובין, הירבירט בינטאיטש ואחרים.

לאחר שנשאו כוסות של ברכה לכבוד המלך והשולטן ואחרי נאומו של פראנסיס מונטיפיורי, נאם מזכיר הפרלמנט התורקי נסים מצליח איפינדי. בין יתר דבריו אמר כי שמח הוא להיות בין אחיו היושבים תחת דגל אנגליה החפשיה. גם בתורקיה יושבים עתה היהודים תחת דגל חפשי. היהודים הם מעולם עם חרוץ ורב־פעלים, אלא שהתנאים הפוליטיים הפריעו בעדם מהתפתח במדה האפשרית. תורקיה תקבל בשובע רצון את היהודים; שיבאו להתישב בארצה, אלא שזה תלוי בהיהודים שיבאו להאחז בה בלי כוונות אי־פטריוטיות או של התבדלות. תורקיה היא רחבת ידים ויש בה אדמה למדי להתישבות היהודים על מנת להיות בה אזרחים טובים ומועילים. השם מונטיפיורי ידוע לי כסמל הפילנטרופיה היהודית.

אחריו דבר הד"ר ריזה טיופיק ביי, הוא מכיר עוד מימי ילדותו את תמונת סיר משה מונטיפיורי. הוא בעצמו אינגו יהודי, אבל חונך בבית־ספר עברי בקונסטנטינופול, והנהו מרגיש רגשי סימפטיה מרובה ביחס ליהודים. לפיכך כניסת אמיגרנטים יהודים לתורקיה רצויה לו מאד. בנוגע להתנועה הציונית אמר, כי הוא מתיחס אליה ברצון, כל עוד שמטרתה היא הרמת מצבם הסוציאלי של היהודים, אבל מטרות הציונות הפוליטיות אינן יכולות למצא עדיין הסכמת־חבה בתורקיה, וביחוד ברגע זה שישנן בתורקיה הרבה פרובלימות פוליטיות אינטרנציונליות הנזקקות לפתרון. מפני שהוא הנהו אוהב ישראל ואת האידאליזם הישראלי הוא חפץ לאמר להם, כי עליהם למהר ולהחיל במפעלם, אבל בל ידברו לע"ע על סוף מחשבתם. נחוץ להם ללכת קדימה צעד אחר צעד.

טאלאט ביי סגן ושר ראש הפרלמנט התורקי (נשיא הדיפוטציה) דבר בקצרה ואמר, כי תמים־דעית הוא כזה עם חבריו.

באחרונה דבר ל. י. גרינבירג: נסים מצליח איפינדי אמר לי לפני ימים אחדים, כי האנגלים חשבו עד כה את התורקים לפראים, והוא מקוה, כי הבקור הזה יוציא טעות זו מלבם. אני מקוה, כי כך יהיה גם בנוגע להציונות, שהדיפוטאטים טעו, כפי שנראה מדבריהם, בשאיפותיה ובמטרותיה. אך טעות היא וגם עלבון להחליט, כי הציונים שואפים לאיזו כונות אי פטריוטיות ולהתבדלות. כל חפצם של הציונים בכניסת־היהודים לארצות המדינה התורקית הוא רק, להעשיר את הממלכה העתומאנית בתושבים לויאליים חרוצים ורבי־פעלים, שמעולם לא יעלה הדבר על לבם לפגוע בשלימותה של המדינה.

בשיחה עם סופרו של ה„ולט" אמר ריזה טבפיק ביי בין יתר דבריו, אחרי שהביע את חיבתו לתנועה הציונות, על דבר הציונות. „ההתבדלות היא עתה המפלצת של תורקיה, ואנכי לא הייתי חפץ, כי הידיעות הצעקניות המתפשטות עתה תביאנה נזק לידידי היותר קרובים, ליהודים, בטוח אני, כי היהודים היותר מצוינים שגורל עמם קרוב ללבם ידעו לכלכל את מעשיהם בזהירות הראויה. כדי להגיע אל האידאל נחוץ ללכת צעד אחרי צעד, אתם צריכים להיות מעשיים, אתם צריכים להסתגל אל התנאים הנוכחים ואל הסביבה שבה אתם עובדים".

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

מברלין כותב אלינו סופרנו: בימים האלה חגגה ה„אגודה של קהלות ישראל בגרמניה" את יום מלאת ארבעים שנה להוסדה.

לא ההכרה העברית הלאומית הסבה ליסוד האגודה הלזו, בימי הוסדה — לא היתה עוד הכרה כזאת אפשרית. על יסודתה השפיעה אז התנועה הכללית של הגרמנים באותו הזמן להתאחדות, ומובן הדבר, כי כאשר לא היה להאגודה בימי התהותה יסוד עברי ברור ועמוק לא יכלה להיות אשר היינו חפצים ודורשים ממנה בזמננו וע"פ השקפותינו עתה.

ובכ"ז,—מתפתחת האגודה. היא נעשית יותר ויותר ליהודית לאומית ומודרנית, אם כי למרות רצון ראשיה ומנהליה.

ראשיה ומנהליה המה מתנגדינו, הציונות והלאומיות העברית הן לשמצה בעיניהן, ובכ"ז בעבודות שונות מוכרחים המה להתקרב אלינו. מתקרבים,—אם כי לא באופן העבודה אבל בפ־רינציפי העבודה.

ראשונה עסקה האגודה אך בענינים דתים. בעבודה חברותית ופוליטית לא עסקה ולא חפצה לעסוק; ואחרי כן, ע"י הרדיפות והתנועה האנטישמית, החלה כבר להגן על היהודים וללחום בהאנטישמיות הרשמית ובלתי־רשמית ויסדה כבר מוסדים סוציאליים שונים שאין להם כל שייכות להדת ולנושאיה הרשמיים.

ובימי הפרעות האחרונות ברוסיה השתתפה כבר האגודה בעזרתה לטובת אחינו שסבלו מהפרעות.

הנה כי כן היתה כבר האגודה לא אך לאגודת־הקהלות שתכליתה ומטרתה להביא סדרים בהמוסדים הדתיים כ"א לאגודת־היהודים העוסקת בהטבת מצבם המדיני, הכלכלי והתרבותי, ובאופן רשמי הודיעה את יחסה להיהודים אשר מחוץ לגבולות גרמניה.

הלוא המה הדברים אשר אמרנו: כי כל התאחדות והסתדרות יהודית מוכרחה להגיעה להגיונה הקיצוני—הציונית.

אמנם עוד רחוקה האגודה מהציונות. אפני פעולתה ועבודותיה נושאים עוד חותם של צדקה, חותם של הימים שעברו, אבל היא הולכת ומתקרבת אלינו, אם כי נגד חפצה ורצונה. הצעד האחרון איננו רחוק כלל. המלה האחרונה מוכרחה להאמר.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

הוצאת „תושיה" ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

(ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ.)

[2266 עמודים].

מאת א. בן־יהודה בהשתתפות י. גרזובסקי.

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו, הגהתו וסדורו בדפוס נמשכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה" לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה לתת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העברית שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד, ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים,—וגם לא אותם התרגומים השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשובים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים,—הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת — שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני

מלון שלכים

עברית־רוסית־אשכנזית

מאת י. גרזובסקי בהשתתפות ד"ר י. קלוזנר.

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית־ללועזית ומלועזית־לעברית—בתור מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעית ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כיס" לבד 2,35 ר', מכ' הדר 2,60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, Warschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בזר 1.

פון 1 (14) טען יולי האט אנגעהויבען ארויסגעהן אין ווארשא

א טעגליכע צייטונג

„די נייע וועלט"

אין וועלבער עס וועלען מיטארבייטען די בעסטע יודישע שריפטשטעלער.

„די נייע וועלט" וועט זיין א אינפארמאציאנס צייטונג פון א גרויסען פארמאט.

„די נייע וועלט" וועט זיין פול מיט די פרישעסטע נייעס, גענויעסטע און ריכטיגע ידיעות, טעלעגראמען, ספעציעלע פון אייגענע קארעספאנדענטען און פון טעלעגראף־אגענטורען.

„די נייע וועלט" וועט געבען די רייכסטע יודישע כראניק אין רוסלאנד און אין אויסלאנד, די אויספיהרליכסטע און גענויעסטע נייעס פון ווארשא און לאדז, די וויכטיגסטע ידיעות פאר געשעפטסלייט א. ד. גל.

אין „די נייע וועלט" וועט אלעס זיין געדרוקט אין א דייטליכער פערשטענדליכער שפראך אוי אין א שענער פארם.

„די נייע וועלט" וועט געבען לייכטע פאפולערע און ערנסטע פובליציסטיק, ווי אויך א גרויסען פלאץ פאר ליטעראטור, קריטיק און וויסענשאפט.

צווישען פיעל אנדערע פעליעטאנען פון אונזערע בעסטע שריפטשטעלער, האט זיך געדרוקט אין די ערשטע נומערן א גרויסער פעליעטאן פון

„שלום עליכם"

„פאר וואס גיב איך ניט ארויס קיין צייטונג?"

באלד דערנאך האט זיך אנגעהויבען דרוקען א סעריע פעליעטאנען אונטער א'נאלגעמיינעם נאמען:

„אייזענבאהן־געשיכטען"

שריפטען פון א קאמי־וואיאושאר.

ארויסגעגעבען פון שלום־עליכם

די ערשטע אייזענבאהן־געשיכטע „קאנקורענטען".

אבאנעמענטס־פרייז:

אין רוסלאנד: 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב יאהר, 1,50 ר. פיר 3 חדשים, 50 קאפ. א חודש, א איינצעלנע נומער 2 קאפייקען.

אין אויסלאנד: צו שיקען טעגליך: א יאהר 12 רובל, א האלב יאהר 6 ר., 3 חדשים 3 ר., א מאנאט 1,20 ר. שיקען 3 מאל וועכענטליך: א יאהר 9 ר.; א האלב יאהר 4,50 ר., 3 חדשים 2,25 ר., א חודש 1 ר.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Ди Найе Велтъ", Варшава, Налевки 38.

Redaction „Die Neue Welt", Warschau, Nalewki 38.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

ארויסגעבער: ל. מילשטיין, מ. ספעקטאר, י. ה. זאגארעבסקי.

„НОВАЯ РУСЬ“.

Издается при ближайшемъ участіи А. А. Суворина и постоянныхъ сотрудниковъ „Руси“

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ доставкой и пересылкой:
На годъ.—12 р., 11 м.—11 р. 25 к., 10 м.—10 р. 25 к., 9 м.—10 р. 8 м.—9 р., 7 м.—8 р., 6 м.—7 р., 5 м.—6 р. 10 к., 4 м.—4 р. 90 к., 3 м.—3 р., 70 к., 2 м.—2 р. 50 к., 1 м.—1 р. 30 к.,

——— Заграницу: ———

На годъ.—20 р., 11 м.—19 р., 10 м.— 18 р., 9 м.— 17 р., 8 м.— 15 р., 7 м.—13 р., 6 м.— 11 р., 5 м. 10 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р, 2 м. -4 р, 1 м. 2 р.,

Подписка **на десять дней** мѣсяца, начиная съ любого его числа (безъ перехода въ слѣдующій мѣсяцъ), съ доставкой и пересылкой—50 коп., на **полмѣсяца**—70 коп.

Для студентовъ, сельскихъ учителей, сельскаго духовенства, сельскихъ фельдшеровъ подписная цѣна въ мѣсяцъ—90 к., 3 мѣс.—2 р. 40 к., 6 мѣс.—4 р. 50. к.

Въ газетѣ кромѣ обычныхъ отдѣловъ не менѣе пяти разъ въ недѣлю помѣщается отдѣлъ **„КОНКУРСЫ“**, благодаря которому читатели газеты получаютъ безплатно на весьма значительную сумму въ мѣсяцъ различные предметы домашняго обихода и товары, о которыхъ помѣщаются въ газетѣ объявленія. Въ отдѣлѣ этомъ читателямъ предлагаются къ рѣшенію разнообразныя задачи и вопросы и отвѣтившимъ правильно выдаются безплатно преміи—отъ 20 до 55 премій по каждому конкурсу. Кромѣ того, приславшимъ въ теченіе мѣсяца наибольшее количество вѣрныхъ рѣшеній выдается 100 премій по «конкурсу за мѣсяцъ». За минувшій мѣсяцъ по отдѣлу «Конкурсовъ» было выдано и выслано читателямъ нѣсколько сотъ премій, въ томъ числѣ: пишущія машины, фотогр. аппараты и принадлежности, музык. инструменты, граммофоны, мебель, разнообразныя новѣйшія изобрѣтенія, часы, обувь, игры, предметы домашней и садовой обстановки, билеты въ театры и проч.

Издатель—товарищество издательскаго и печатнаго дѣла „Новая Русь“ въ лицѣ уполномоченнаго **В. А. Ульянова.** Редакторъ **И. Н. Заіончковскій.**
Ред.: СПБ., Разъѣзжая, 10. **Главная конт.:** СПБ., Фонтанка, 30.

תושיה כל מיני ספרים, ברטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.
Verlag „Tuschijah“, Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

סוכן „העולם“
למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט
מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

ספר האגדה בךּ שני חלק שלישי ורביעי

מבחר האגדות שבתלמוד ובמדרשים סדורות לפי הענינים ומפרשות
ע"י י. ח. רבניצקי ות. נ. ביאליק.

מחיר הכרך השני 1 ר' 25 ק'; עם המשלוח 1 ר' 40 ק'.
מחיר הכרך הראשון. ספר ראשון 1 ר', ספר שני 75 ק'.
ביחד עם המשלוח 2 ר.

המסכר הראשי אצל „מוריה“ באודיסה:
Издательство „МОРІЯ“, Одесса | Verlag „MORIAH“, Odessa.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין
„ברזל“
מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות
המכירה אצל חברת „כרמל“ וארשא.

טליבקר

מקרא עברית אחרי האלף־בית.
מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יחיד במינו נפרץ במשך זמן קצר ואלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ומתוקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:
Книж. магаз. „Гацефира“, Варшава, Налевки 33.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)
Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.
работа изящная. цѣны умѣренные.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!
Если желаете всегда блистать
КРАСОТОЮ,
МОЛОДОСТЬЮ,
ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно
КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.
ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.
Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.
Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

תרס"ט | שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(התכנית באזל)

№ 29

התכן:

מחיר "העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

לוח עברי

בשפת רוסיה.

(לשנת התר"ע הבע"ל)

הוצאת „קדימה בוילנה נגשה להוציא **לוח עברי** חדש בשם „לוח קדימה".

הלוח הזה יכיל, מלבד הידיעות הלוחיות והשמושיות הרגילות, את המחלקות הנכבדות האלו:

א) חרונולוגיה עברית.

ב) ספירת התושבים העברים, ספירת הקהלות העבריות החשובות שבכל מדינה ומדינה.

ג) המוסדות שבישראל בכלל והמוסדות הציוניים בפרט.

ד) חרונולוגיה של התנועה הציונית.

ה) המושבות העבריות שבארץ-ישראל.

ו) רשימה של העתונים והמאספים העברים.

ז) מציין-ספרותי לכל הנוגע ללאומיות, לציונות ולידיעת-פלשתינה.

ח) מודעות ומראה-מקומות לסוחרים ועוד.

מדתו של הלוח — 1/32 גליון דפוס ויודפס על ניר טוב ובהדור כראוי.

מחיר הלוח 10 ק'. למו"ס ולאגודות רבט לפי ערך הזמנותיהם.

המחיר של מודעות: לפני הפנים: עמוד שלם 30 רוב', 1/2 עמוד 20 ר', מאחרי הפנים: עמוד שלם 25 ר', חצי העמוד 15 ר' ורבע עמוד 8 רוב'. (מקום לא רב הוקצה בלוח למודעות ולכן כל הרוצה להכניס מודעה יזדרז נא בהזמנתו).

הזמן האחרון לקבלת מודעות להלוח הוא עד 15 באויגוסט.

ואחרי שהלוח, שמחיר נמוך נקצב עליו, יודפס בכמות מרובה מאד ויתפשט גם ברוסיה גם בחו"ל, כדאי הוא לכל סוחר לספח אליו מודעה בעוד מועד.

לפנות בהזמנות עפ"י הכתובת:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

יצאה ונמצאת למכירה מחברת חדשה (בשפת רוסיה):

„ПРАВОВЫЯ УСЛОВІЯ ПРІОБРѢТЕНІЯ ЗЕМЛИ ВЪ ПАЛЕСТИНѢ".

מחברת זו חוברה בהוראת הדירקטוריום של הקופה הלאומית על ידי הועד הפועל בארץ-ישראל.

מחירה 5 קופ', המשלוח 2 ק'. 50 אכס.—2,50 ר' עם המשלות.

לפנות אל:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

Вышла изъ печати брошюра д-ра **Е. В. Членова**

ЕВРЕЙСКІЙ НАЦІОНАЛЬНЫЙ ФОНДЪ

его дѣятельность въ прошломъ и близкомъ будущемъ.

Цѣна 5 коп. безъ пересылки. При заказѣ не менѣе 20 экз. пересылка на счетъ издательства.

Выписывать по адресу:

Москва, почтовый ящикъ № 420.

„דאס נייע לעבען"

א מאנאטסשריפט,

רעדאקטירט פון ד"ר. ח. זשיטלאווסקי

איז צו בעקומען ביים הויפט-אגענט.

י. לידסקי, ווארשוי, נאלעווקי, 26.

Открыта подписка на

„Виленскій Курьеръ"

„НАША КОПѢЙКА"

Стремленіе „НАШЕЙ КОПѢЙКИ" дать читателямъ:

1) Послѣднія (агент.) телеграммы. (Часть этихъ телеграммъ, получаемая въ Вильнѣ ночью, опережаетъ на сутки сообщенія Петербургскихъ газетъ).

2) **Сообщенія изъ столицъ срочной почтой.** (Одновременно съ Петербургскими и Московскими газетами, часть ранѣе на сутки).

3) **ВИЛЕНСКАЯ ЖИЗНЬ.** (этотъ отдѣлъ будетъ занимать самое большое мѣсто въ „Нашей Копѣйкѣ" и кромѣ сообщеній будетъ заключать и фельетоннаго характера замѣтки, каррикатуры и шаржи на мѣстныя темы.

4) **Краевая жизнь.** (Въ видѣ сообщеній особо-важныхъ или представляющихъ интересъ для всего населенія края).

5) Справочный отдѣлъ. (Пріемы у должностныхъ лицъ, наложенные платежи, биржа, росписаніе поѣздовъ и т. д.).

Девизъ газеты: **Ничего лишняго, ничего скучнаго.**

ЦѢНА НОМЕРА **ОДНА КОПѢЙКА.**

Издатель—Прис. повѣр. **Я. Л. Альшицъ.**

Издатель-Редакторъ **Н. И. Радинъ.**

Редакція и контора помѣщаются на Большой улицѣ, уголъ Андреевской, въ домѣ Сѣвернаго Банка (бывшій Геймана) и открыты ежедневно съ 11 до 4 часовъ.

Телефонъ № 317.

בית ספרו של א. ליבושיצקי

ומערכת הוצאת „אביב" (ורשה)

העתקו אל ככר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

לאהבי דרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים והירחונים העברים והז'רגונים במחיר הרידקציות, והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא", והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש".

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востр. Вильно.

O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד וברכת ציון

יהושע הלוי מוח.

יין „סן-רפאל"

האמצעי היותר טוב להשמר ממחלת החולירה.

מי שקיבתו היא שלא כראוי: אם הוא מרגיש בה התכווצות או שלשול, כאב-הראש או קדחת-הקיבה, — ישתה תיכף תה חם עם מעט יין „סן-רפאל".

נמצא להמכר בכל האפתיקאות ובחנויות האפתיקאיות.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

ווילנא, ל' מנחם אב, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 4-го Августа, 1909 г. — № 29 — WILNA, 17-ten August, 1909.

ה. פסמאניק.

ע"ד שִׁנּוּיִים בַּפְּרוֹגְרַמָּה הַבַּזִילָאִית *).

א.

הפרוגרמה הבזילאית נוסדה על בסיס ההשתלשלות ההיסטורית של הלאום העברי והיא מתאמת לצרכים, היוצאים מעמקי חיי היהודים. אבל ישנם סעיפים אחדים בהפרוגרמה הבזילאית שנערכו על יסוד התנאים החיצוניים המיוחדים של המצב, ששרר אז בתורקיה. הפרוגרמה הבזילאית נוצרה בשנת 1897, בשעה ששררה בתורקיה ממשלת-הזדון, שהציונות צריכה היתה להתחשב אתה. וזה גרם לכך, שהכניסו אל הפרוגרמה הציונית את הדברים האחרונים של הסעיף היסודי שלה: „הציונות שואפת לברוא בשביל העם העברי מקלט בפלשתינה בערובת משפט גלוי" (התרגום „מקלט בטוח" איננו מדויק, מפני שנשמטה ממנו המלה, הנמצאת בהאורגינאל האשכנזי „oeffentlich" היינו: גלוי). וכן אומרת הפרוגרמה בסעיפה האחרון: „לעשות את צעדי ההכנה הראשונים לקבל מאת הממשלות את ההסכם הנחוץ להגשמת מטרותיה של הציונות". הסעיף האחרון הזה היא התוצאה הישרה של הראשון: מאחר שהציונית שואפת לערובות משפטיות גלויות, הנה מפני העדר משטר פרלמנטי בתורקיה אפשר היה להשיג את הערובות הללו רק בעזרת הממשלות האחרות. אבל שני הסעיפים הללו של הפרוגרמה הבזילאית אין להם שייכות אל מהותה של הציונות, היינו אל האידיאל ההיסטורי שלנו. הם מסמנים רק את האופנים והאמצעים להגשמת אותו האידיאל. לפיכך הם יכולים וצריכים להשתנות בהתאם להשתנות התנאים החיצוניים.

תורקיה נהיתה לממלכת-משפט, וזה נכבד מאד: מן הצד האחד נותנת תורקיה הקונסטיטוציונית ערובות משפטיות לכל תושבי-המדינה; המשפט, בתור קובע צורת החיים הצבוריים, הונח ביסוד הממלכה; ומן הצד השני בודאי שתורקיה המחודשה תשתחרר מהתערבות הממלכות הנכריות ותחדל מהיות „אדם חולה", שלמותו מחכים יורשים בלתי-קרואים ומחוסרי זכות הירושה; והשלישית—לתורקיה הפרלמנטית נפתח בהפרלמנט המקור הראשי לכל הזכויות והמשפטים הגלויים, וזה מביא לידי שלש תוצאות, הנכבדות מאד להציונות והמכריחות אותנו לשנות את הסעיפים המובאים למעלה של הפרוגרמה הבזילאית: א) היהודים, הרוצים להתישב בפלשתינה, ימצאו ערובות לזכויותיהם, לקיומם ולקנינם בהמשפט הכללי, שיהי שורר מעתה בכל החיים הצבוריים של תורקיה; בערובות אחרות אין להם צורך, יען כי בגבולות המשפט החדש הם יכולים להגשים את האידיאל שלהם במלואו; ב) צריך להסתלק מכל מחשבה, כי איזו צעדים, שיהיו נעשים אצל ממלכות שונות אחרות, עלולות לעזור לנו להוציא אל הפועל את מטרות הציונות. באמת כבר טענו רבים מאתנו זה כמה, כי כל מעשה דיפלומטי מחוץ לקונסטנטינופול מלבד שהוא מחוסר תועלת, גם מזיק הוא לנו, לו היינו רוצים לנהל בעת ועונה זו מו"מ גם עם הממשלה התורקית, (ובפועל נמצאו בקרב שונאי הציונות כאלה, אשר השתמשו בנימוק זה לכתבי-הדלטוריה שלהם בשעת שלטון המשטר הישן). תבוא העת, שיהיה צורך בדבר לפעול באינירגיה מרובה מאד במקצוע הדיפלומטיה, אבל לא בשביל כך, שהממלכות האחרות תהיינה בעוזרינו, כי אם בשביל שלא תפרענה בעדנו ולא תזקנה לנו. אבל העבודה הזאת אינה נזקקת להחבטא בצורת סעיפים של פרוגרמה; ג) התנאים החיצוניים של התגשמות הציונות תלויים מעתה ביחוד בהפרלמנט התורקי, כלומר, בדעת הקהל התורקית. מצאו לנחוץ להורות בהפרוגרמה שלנו על הדרכים, המוליכים אל הגשמת מטרות הציונות, הלא מן הצורך הוא אפוא להראות על היותר חשובה שבהם—על הכשרת דעת-הקהל בתורקיה.

בשים לב אל כל זה, עלינו לבוא לידי מסקנה, כי מפני השתנות תנאי המשטר של הממלכה התורקית, נחוץ לנו עתה מאד לשנות סעיפים אחדים בהפרוגרמה הבזילאית. וזהו אפילו אם לא נשים לב לכך, שהסעיפים הנזכרים למעלה של הפרוגרמה שלנו מזיקים לנו עתה, מפני שהם משמשים אמתלה לתת למהותו של האידיאל הציוני פירושים מוטעים, דבר שראינו זה לא כבר בהעתונות התורקית. עלינו להסתלק מכל אופורטוניות ולהשתדל, שהפרוגרמה שלנו תהי מתאמת התאמה גמורה אל חיי-המציאות ואל התוכן היסודי של האידיאל שלנו.

מהו האידיאל שלנו? אפשר לנסח אותו בקצרה במלים הללו: „התחיה הסוציאלית והקולטורית של הלאום העברי בפלשתינה. האידיאל שלנו איננו מדינה חפשית עומדת ברשות עצמה, לא יצירת כח פוליטי, אשר לא היינו כזה מעולם מלבד בתקופת דוד ובהזמן הקצר של ימי המכבים. על זה הראה הרצל עצמו, מחבר הקונטרס „מדינת היהודים",

*) עם המאמר הזה אנו פותחים בשורת מאמרי-דיסקוסיה על השאלות העומדות לעלות על סדר הקונגרס הבא. המערכת.

בנאומו שנשא בקונגרס השני: „היהודים אינם שואפים להיות לכח פוליטי ומעולם לא יהיו עוד לכח פוליטי" (הפרוטוקול הסטינוגרפי של הקונגרס השני דף ז'). יוצא מזה, כי לא מאפורטוניזם, כי אם על סמך האידיאל שלנו גופו, צריכים אנחנו להרחיק מתוך הפרוגרמה שלנו את כל המבטאים, העלולים לשמש אמתלה לביאורים ולפירושים מוטעים. למבטא זר ומשתמעא לתרי אפי כזה אנו חושבים את הדברים „Oeffentlich-rechtlich gesicherte Heimstätte", אשר אנחנו טענו כנגדם גם קודם מפני טעמים תיאוריים, מפני שבכלל הרינו חושבים כל מין זכות ומשפט, ואפילו זה של אוטונומיה, לא לסבה גורמת, לאמצעי, כי אם לתוצאה. לא יתכן לתת למי שהוא אוטונומיה, מפני שהאוטונומיה הניתנת היא — צלצול ריק. גם הטירטוריאליסטים, שנבדלו מעל הציונים רק בשביל אוטונומיה זו, באו עתה, כידוע, לידי מסקנה, כי האוטונומיה אינה כלל גורם מוקדם הכרחי של הקולוניזציה היהודית ההמונית. מה שנכבר לנו באמת הוא לא אוטונומיה פוליטית, כי אם יצירת תנאים, שבהם יוכלו היהודים לחיות חיים נורמליים במובן הסוציאלי והקולטורי. והתנאים הללו אינם קשורים כלל באוטונומיה פוליטית. אולם לא אליה התכוונו יוצרי הפרוגרמה הבזילאית: די לקרוא את הויכוחים, שנתעוררו בשאלה זו בקונגרס הראשון. חפצו רק לברוא ערובות כנגד שרירות העריצות התורקית, שצריך היה להתחשב אתה בשעה זו. האוטונומיה הפוליטית לא היתה אז אידיאל, כי אם אמצעי להגשמת האידיאל הציוני. מובן הדבר, כי גם אז אפשר היה לטען, שהאמצעי הזה אינו אלא על גב הנייר, ואין לו שום ערך ריאלי, מפני שלא נלוה אליו כל כח חמרי. — היסוד ההגון היחידי של כל חוק ומשפט. ואם עתה, בהשתנות התנאים בפלשתינה, קבלנו ערובות אחרות לדתפתחותנו החפשית בפלשתינה, אז אין לנו עוד בוודאי שום צורך להשאיר בתוך הפרוגרמה שלנו את המאמר „öffentlich rechtlich", אשר עפ"י צורתו הכללית אפשר להבין אותו לא בתור אמצעי, כי אם בתור מטרה. וזה אינו מזדווג כלל עם האידיאל שלנו. מטרתנו איננה — יסוד מלוכה קטנה, שהיתה יכולה להיות מהרה לשלל לאיזה שכן תקיף; כחנו איננו על בסים זה, ולא בזה גודל ההיסטוריה שלנו. בלי שום חפץ להסתיר דבר מה או למצוא חן בעיני מי שהוא, בהשארנו נאמנים למסורת ההיסטורית שלנו ולהאינטירסים העממים שלנו, צריכים אנחנו לאמר לנו לעצמנו ולהעולם כולו:

„רוצים אנחנו לחיות חיים נורמליים; מן הצד האחד רוצים אנחנו להפטר מרדיפות וצרות ומחיים של סרסורים נצחיים, ומן הצד השני אנו חפצים לשוב ולחדש את יצירת הקולטורה הלאומית העצמית שלנו; לתכלית זו נחוץ לשנות שנוי גבור את יסודות החיים הכלכליים שלנו, היינו לברוא מעמד מרובה באוכלסין של יהודים עובדי-אדמה; לזאת נחוץ לנו לברוא מרכז קולטורי מיוחד לעצמנו; לצורך זה נזקקים אנחנו למרכז אמיגרציוני, שבו יוכלו היהודים ליסד להם לא גיטו כי אם קהל עברי מסודר. את כל התעודות הללו יכולים אנחנו להוציא אל הפועל בפלשתינה, שהיהודים מחוברים אליה חבור היסטורי ושׁשם יהיו היהודים באמת לאכרים עובדי-אדמה, שם במקום שיצרו לפנים ערכים קולטוריים נצחיים וששם יוכלו לשוב וליצור יצירות קולטוריות". ולחפץ מטרתנו דרוש שתהי פלשתינה חטיבה שלמה, חלק מתורקיה התקיפה, המבוססת על המשפט והחופש של כל אזרחיה.

ומחכים אנחנו להשיג את מטרתנו לא בסיוע ממלכות נכריות, כי אם בסיועה של תורקיה עצמה, אשר לחפצה דרוש, כי חלקות-האדמה השוממות תהיינה נושבות מבני אדם שיסייעו לה להגדיל ולהאדיר את הכח החמרי והפוליטי של הממלכה. מכל יתר האמיגרנטים היהודים הם האמיגרנטים היותר מועילים לתורקיה, והוא מפני שאינם שום כח פוליטי חיצוני ואינם נשענים על שום ממלכה נכריה אחרת. הנה אלה הם הטעמים והנימוקים, שיש להניח אותם ביסוד השנויים הצריכים להעשות בפרוגרמה הבזילאית בקונגרס התשיעי הקרוב לבוא. סוברים אנחנו, כי השנויים צריכים להיות נכללים בזה: תחת הדברים המסמנים את מטרות הציונות („מקלט בטוח ע"י משפט גלוי") צריך לרשום: „הציונות שואפת להגשמת התחיה הסוציאלית והקולטורית של הלאום העברי בפלשתינה ובארצות הסמוכות לה בתורקיה".

יהורה קרני.

שִׁירִים.

I.

יָבֹא יוֹם וְעָזַבְתְּ אֶת מִשְׁכָּנִי,
וְיִשָּׁאֵר עָלַי רַק זִכְרוֹנֵךְ;
וְקָרָאתִי – וְאַף לֹא אֵעָנֶה,
וְאֵלֵךְ לְבַקְּשֵׁךְ – וְאֵינֵךְ.

דּוּמִיָּה יָצָאתִי לִקְרָאתֵךְ,
דּוּמִיָּה אֵלֵךְ לַשָּׂדֶה;
אַגָּדָה הָיִית מִתְּחִלָּתֵךְ,
וּבְסוֹפֵךְ — תְּהִי לִי אַגָּדָה.

כַּךְ יֵלֵךְ וְיִכְבֶּה אוֹר יוֹמִי
בְּזָוִית שֶׁלִּי הַנִּשְׁכַּחַת;

כְּאַחַת הִתְהַוָּה חֲלוֹמִי,
וְיֵצֵא חֲלוֹמִי כְּאַחַת...

II.

קוֹדְרָה וְנוּגָה שְׁעַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,
וְלַזֹּהַר אֵינֶנִּי מְחַכֶּה;
וְאֵינִי יוֹדֵעַ עַל מָה הֶעֱלֵיתִי עֲשָׁשִׁית
וְעוֹמֵד לְנֹכַח הַמַּעֲקֶה.

זְכוּרַנִי עֲרָבִים, וּמִיָּם אָז הָיָה הַוִּילוֹן
עַל שִׁמְשׁוֹת הַחַלּוֹן, וְקֶרֶן הִתְבַּקְּעָה מִתּוֹכָן;
וְעַכְשָׁיו — אַיֵּהוּ הַחַלּוֹן בְּהִלּוֹ?
וּנְגֹהוֹת עֲרָבַי, אַיֵּכֶן?

וְעַכְשָׁיו מְסוֹכֵךְ הַוִּילוֹן בַּעֲדִי, וְשׁוּרָה הַחַלּוֹן בַּחֲשֵׁכָה,
וְרַגְלִי בַּמַּעֲקֶה נִכְשֶׁלֶת;

מרכזה של התחיה צריכה להיות פלשתינה, אבל החל ממנה יוכלו היהודים להתישב גם ביתר ארצות תורקיה על יסודות נורמליים. התוספה „ובארצות הסמוכות לה בתורקיה" מתאמת אל המציאות העתידה ועם זה היא מוכיחה, כי היהודים החדשים קושרים את גורלם עם גורלה של תורקיה כולה בתור ממלכה שלמה ומאוחדת.

שנוי נמרץ שני צריך לעשות בהסעיף הרביעי של הפרוגרמה שלנו, במקום שמדובר בו על אודות האמצעים והדרכים, המוליכים אל הגשמת הציונות. הסעיף הרביעי צריך להאמר: „הכשרת דעת הקהל בתורקיה וצעדי-הכנה לקבלת הסכם מאת הממשלה התורקית להגשמת מטרות הציונות", השנויים הללו מתאימים קודם כל אל המציאות.

ע"י שני השנויים האלה, הצריכים להתקבל בהקונגרס הציוני התשיעי, תקבל הפרוגרמה שלנו אופי של שלמות מסוימת, ועם זה יקלו את הפעולה האגיטציונית והדיפלומטית של הציונות בתורקיה עצמה, וזהו הלא הדבר היותר עיקרי והיותר נחוץ.

P. S. בגמרי לכתוב את הטורים הללו קבלתי את העתון „Le Courier d'Orient" גליון 38, שנדפסה בו שיחה עם מר וואלפסון ע"ד הציונות. כל השיחה, שמטרתה היא לברר להתורקים את מהותה של הציונות, מבליטה את הרעיון העיקרי אשר הנחתי כיסוד מאמרי זה. למשל הנני להביא בכאן את הדברים האלה מתוך השיחה: כיצד אתם מבארים את הדברים „מקלט בערובת משפט גלוי", הכתובים בהפרוגרמה שלכם"? על זה ענה וואלפסון: „מטבע הדברים הוא, כי בימי המשטר הישן השתדלנו להבטיח את חייהם ורכושם של הקולוניסטים שלנו בפלשתינה בעזרת משפט גלוי. אבל בימי המשטר החדש נהיות למיותרות כל הפריווילגיות. מפני שכבר הובטחו באופן יפה ע"י סעיפי הקונסטיטוציה, ואנחנו רוצים רק ליהנות בשלום מן החסות המשפטית והזכויות, שניתנו על ידה לכל אזרחי המולדת הכללית". חושבים אנחנו, כי הרעיונות הללו צריכים להתבטא בהפרוגרמה שלנו ודווקא באותה הנוסחה, שהצעתי אותה בכאן.

ג'ינובה, 4 אוגוסט, 1909.

בְּחַיֵּינוּ:

התחדדות שאלת האמיגרציה של היהודים.

דלתות ארצות-הברית האמיריקאיות, שהיו פתוחות עד העת האחרונה לרוחה, התחילו עתה ננעלות לאט לאט לפני האמיגרציה. אין עוד שום ספק בדבר, כי בעת האחרונה יושבים וחושבים בוואשינגטון בלי-הפסק כיצד למצוא אמצעים נמרצים לגדור בהם את הדרך אל הארץ בעד המוני האמיגרנטים, שאינם פוסקים מלזורם לאמיריקה, הנחשבת עדיין בעיניהם, כנראה, „לארץ הזהב". ואם בוואשינגטון חושבים ומוצאים אמצעים, אות הוא, כי כמעט דעת כל קהל תושבי אמיריקה היא בעד אמצעי-ההגבלה הללו. ובזה מונח מרכז-הכובד של השאלה. כי לא נכבד הדבר כ"כ, אם הסוכן הממונה עתה על אילים איילאנד, וויליאמס, יקבל פטורים ממשמרתו, אם לא; מאחר שכל שדרות הצבור האמיריקאי, שדרות הפועלים, ואולי עם האוניונים המאורגנים בראש, מחוות דעתן בעד הגבלת הכניסה, אין שום נפקא מינה בדבר, אם איש טוב או רע יהיה הסוכן באילים-איילאנד; הטקטיקה תשאר תמיד אותה שהיתה, — הטקטיקה של הגבלה.

הסבות האוביקטיביות, שגרמו ושהיו מוכרחות לגרום לטקטיקה כזו, מונחות בהשטף הגדול מאד של האמיגרציה אל ארצות-הברית ובהסכנה, הנשקפה ע"י אמיגרציה כזו, הממלאה עדיין את המרכזים הגדולים והצפופים עד אפס מקום, להאינטירסים הכלכליים והסוציאליים של ילידי המקום ותושביו משכבר הימים. זה כבר אשר הכירו לדעת, כי אם תהי האמיגרציה הולכת ונמשכת במהירות מרובה כזו של השנים האחרונות, מן ההכרח הוא, שישמע סוף סוף קול המחאה של תושבי המקום, אשר ידרשו ברמה, כי יוציאו חוקי-הגבלה כנגד הכניסה, והחוקים הללו בוא יבואו.

ועתה אנו עומדים לפני מצב שכזה.

בירחים האחרונים התגבר שוב זרם האמיגרציה הכללית.

וְלָאוֹר הָעֲשָׁשִׁית אֲגַשֵּׁשׁ בַּכֹּתֶל הָרָטוּב, וּמְבַקֵּשׁ אָנֹכִי

אֶת מַנְעוּל הַדֶּלֶת...

III.

הוֹדִי, חוּדִי אֶת חִידָתִי

וְאֶת חֲלוֹמִי קוּמִי פִּתְרִי;

מָה אֲנִי, מֵאַיִן בָּאתִי.

אַיֵּה שִׁבְנִי וּמְקוֹם סִתְרִי.

מָתַי עָלָה. יִשְׁקַע יוֹמִי,

מָה רֵאשִׁיתִי וְאַחֲרִיתִי;

וּמַה טִּיבוֹ שֶׁל חֲלוֹמִי,

שֶׁהָגִיתִי וְהָרִיתִי.

הָיֹה הָיְתָה לִי אָז נַעֲרָה,

כַּחֲלוֹמִי גַּם חֲלוֹמָהּ;

וְאֶת סוֹדָהּ וְאֶת צַעֲרָהּ

שָׁמְרָה לָּהּ עַד אַחֲרוֹן יוֹמָהּ.

וְהַנַּעֲרָה-הָאַגָּדָה

כְּבָר אֵינֶנָּה... הִיא נֶעֶלְמָה

וּכְאִילוּ הוֹוָה בָדָה

אֶת עוֹלָמִי וְעוֹלָמָהּ.

הָפֵן אֶהְפֹּךְ וְנִרְקְמֵנוּ

בְּאַגָּדָה־ הוֹרַת צְבָעִים;

יֹאמַר אָדָם כִּי חֲלַמְנוּ, –

חֲלוֹמֵנוּ הָיָה נָעִים.

למשל, מירח יולי שנת 1908 עד אפריל שנת 1909 באו אמיגרנטים—558,477, מהם יהודים—43,862, באפריל בלבד כבר באו 116,754, ובהם יהודים—2891.

מחדש יולי שנת 1908 עד יום 1 מרץ שנת 1909 באו אמיגרנטים דרך כל הנמלים—328,685, מהם דרך ניו־יורק בלבד—242,445. במשך שמונת הירחים האלה חזרו אמיגרנטים דרך כל הנמלים—151,547, מהם דרך ניו־יורק—125,811. הכניסה היהודית המיוחדת (אחרי נכוי השבים מעצמם והנשלחים בחזרה) תעלה גם בשנה זו, כששורת מנוחה ברוסיה (היינו בלי פוגרומים וגזרות קשות) וצוק־העתים באמיריקה—מחמשים עד ששים אלף.

כשראו, כי אין האמיגרציה מתמעטת כלל (בשנה שעברה התמעטה ע"י המשבר בחרשת־המעשה וחוסר־עבודה), התחילו לגשת תיכף למעשי־הגבלה. בעת הזאת יצא הנשיא רוזבילט בדימוס, והנשיא החדש טאפט נודע עוד מימי הבחירות כמתיחס אל האמיגרציה בלי ידידות מרובה. זה סייע עוד יותר להתפתחות חומרות־הכניסה. טאפט הקיף את עצמו באנשים ה„נאותים" לו, ומאז התחילו הגזרות על האמיגרנטים. בתחלה היו להאמיגרנטים ידידים ברוזבילט עצמו, אח"כ מיניסטר המסחר אוסקאר שטרויס והסוכן הניו־יורקי רוברט וואטשהורן, ועתה היו לשליטים אויבי האמיגרנטים, מלבד טאפט עצמו גם מיניסטר־המסחר החדש נאגל והסוכן הניו־יורקי החדש וויליאם וויליאמס, ונוסף עליהם הגיניראל־קומיסאר קיעף, שהוא תמים־דעה אתם בדבר זה. ויען כי בשלשת האנשים האלה תלויה עתה בפועל ההתיחסות אל האמיגרנטים, אפשר להבין כבר, כי טינדינציות ההגבלה מצאו להן אנשים המגשימים אותן בפועל בהשתכלות מרובה ובחריצות יתרה.

התחילה שורה ארוכה של חומרות קטנות, אבל לכולן יחד היתה על הנדידה השפעה נמרצה מאד, ועתה הגיעו לידי גזרה קשה מאד, כדרישת 25 דולר—חמשים רובל—מכל אמיגרנט היורד לחוף ניו־יורק ואם אין, לא תועיל לו שום טענה, ואפילו אם יבואו קרוביו ובני־משפחתו לעזרתו. אם נוסע האמיגרנט הלאה מניו־יורק, אז צריך שיהיו לו דמי הוצאות המסע עד למקום־תעודתו. בימים האלה נדפסה אמנם בעתונים שיחה, שהיתה לאחד הרידקטורים הניו־יורקים עם טאפט ע"ד הגזרה החדשה, וטאפט הבטיח, לבטלה. אבל אפשר לאמר בוודאות, כי אם תהיה אמנם כזאת אז תוכלנה ההגבלות הנוגעות ליהודים להתחדש, כל זמן שלא תפסק האמיגרציה ההמונית עצמה. *)

בוודאי שכל הגזרות הללו מחדדות ביותר את שאלת האמיגרציה היהודית, המחודדת בלאו הכי. אמיריקה, ארצות־הברית, נשארו עד היום הזה התל היחיד והמיוחד, שהנדידה היהודית היתה פונה אליו. ואם נסגרות דלתותיו, נחשב לנו הדבר לקטסטרופה נוראה, לחורבן ממש. בין כה עומדים אנחנו עדיין לפני ה ת ח ל ת הסוף; איננו מדברים לע"ע ע"ד הקטסטרופה, אלא רק ע"ד התחדדות המצב, נחמה פורתא לפי שעה...

גזרת כ"ה הדולר, ככל גזרה קשה אחרה, תוטל על היהודים כמשא יותר כבוד מאשר על האמיגרנטים של כל יתר העמים. זה תלוי בכל אופיה של האמיגרציה היהודית גופה. האמיגרנט היהודי הוא מ ח ו ס ר מולדת. אם משיבים אותו בחזרה, לאן ילך? מי יהיה לו לעזרה? חסרים אנחנו ארץ מיוחדת ואין לנו גם אגודות אמיגרציוניות הגונות. יש לנו רק עצות טובות ומשאלות טובות.

*) אחרי שסודר הגליון נדפסה בעתונים ידיעה, כי גזרת כ"ה הדולר נתבטלה לע"ע.

אבל עד כה לא עשינו מאומה בזה. האם יהי נעשה עתה דבר מה? עתה מ ח ו י ב י ם לעשות דבר מה!

להאמיגרציה היהודית יש אופי משפחתי: רבע שלם של האמיגרנטים היהודים הם ילדים מבני שנה אחת עד י"ח שנה. זה מוכיח, כי בין האמיגרנטים היהודים יש מספר גדול של משפחות. הודות לכך יוצא, ע"פ הדוה"ח האמיריקאי הרשמי לשנה האחרונה, כי כל אמיגרנט יהודי, שבא לארצות־הברית בשנה האחרונה, הביא אתו רק י"ב דולר. עתה דורשים, מלבד הכל, מכל אמיגרנט כסף מזומן בסכום של כ"ה דולר. מזה יוצא ברור, מה קשה היא הגזרה החדשה אפילו מצד הפיננסי בלבד להנודדים היהודים!

ובאיזה חומר־הדין ממלאים אחרי הגזרה הזאת,—על אודות זאת מסַפרים העתונים פרטים מבהילים, ועל זאת מעידה גם העובדה, כי במשך החדש האחרון השיבו בחזרה 1125 אמיגרנטים.

אבל מה שיותר גרוע הוא, שכל זה אינו לע"ע אלא רק התחלה. כמו שאפשר לראות מראש לא תסתפקנה, לאסוננו, טינדינציות־ההגבלה רק בכך בלבד... עתה מתיצבת לפנינו יותר מבכל עת אחרה תעודתנו הכפולה הישנה שלנו: העבודה בגלות, ביחוד במקרה שלפנינו באמריקה (עבודת האגודות השונות שלנו לסדור האמיגרציה, מחאה נמרצה מצד התושבים היהודים, ולפעמים גם ביחד עם בני יתר העמים) והדאגה לרכישת מקלט־עצמי, ארץ־מולדת. דרך ישנה־חדשה,—חדשה עד היום. ולפיכך נוראה לנו תמיד כל גזרה יותר מאשר לאחרים, ולפיכך כל התחדדות המצב שלנו עולה ומגיע אצלנו עד לקטסטרופה.

התנגשויות עם הערבים.

בחדשים האחרונים התחילו להגיע אלינו לעתים תקופות ידיעות ע"ד התנגשויות בין האכרים היהודים ובין שכניהם הערבים. הגרות וההתנגשויות כאלה, על פי הרוב בגלל סבות לא חשובות כל עיקר, קרו גם ביהודה גם בגליל. בגליל כבר היו לקרבן ההתנגשויות האלה צעירים אחדים מפועלינו. שימת לב עוררה ביחוד ההתנפלות של הערבים תושבי כפר יעזור על בית הספר לעבודת האדמה מקוה ישראל. המקרה הזה יצא בגלל תגרת השוכר הערבי של בית הספר הזה עם גנב. השומר המית את הגנב. בני כפרו של הגנב מיעזור התנפלו על מקוה ישראל, ואחרי שאיש לא קם בפניהם, שברו הערבים במושבה את החלונות בבתים אחדים וגם נגשו להשחית את הכרמים ואת המטעים.

סבות ההתנגשויות האלה שונות הן. הסופרים מארץ ישראל מראים ביחוד על אלה: המהפכה העקרית בחיי הארץ, המעבר משלטון הדספוטיזם הישן והרקוב, והתגברות ההשפעה מחוץ, ביחוד השפעת המיסיונרים ושאר מפיצי הקולטורה מאירופה, המרעילים את נשמת הערבי והנוטעים בה ביחד עם הורתם גם שנאת האדם ואיבה ליהודים. ישנן גם סבות אחרות המכשירות את התנפלויות הערבים על היהודים, כגון חוסר הגנה מסודרה מצד האחרונים, והיוצאה מזה ההיחסות הערבים אל היהודים כאל חלשים שאין חיבים על נזקם—ולד־אל־מות, כמו שהסכינו רבים מהם לכנות את היהודים. ההתנגשויות האחרונות דורשות שיתיחסו אליהן בכל הכובד הראוי, שיחקרו וידרשו היטב את הסבות המולידות אותן. אנחנו חיבים להשתדל בכל כחותינו, כי מעשים כאלה לא יוכלו להשנות בעתיד. אנו מקוים, כי המקרים האחרונים יכריחו את אכרינו להבין אותו הדבר, שכ"כ עמלו לשוא להוכיח להם בע"פ ובדפוס. המציאות הקשה תראה את אכרינו, עד במה גדולה הנחיצות להגביר במושבות את מספר הפועלים העברים,

ולתת לאלה האחרונים, מעט מעט, את מקומות הפועלים הערבים, שבאופן היותר טוב רק זרים הם במושבות ולא את טובתן הם דורשים.

עד עתה לא היו האכרים, מלבד מעטים יוצאים מן הכלל, מכירים, עד כמה נחוצים הפועלים העברים לקיומן של המושבות בכלל, גם אם לא נזכיר את ההיחסות הפועלים העברים לעבודה, השונה לגמרי מזו של הערבים, מבלי להזכיר גם את זה, ששכר עבודת הפועלים העברים הרי הוא נשאר בתוך המושבה גופה.

אופי הוא ביחוד המקרה במקוה־ישראל. על מושבה זו התנפלו ערבי הכפר יעזור, שזה עשרות שנים ממושבה זו לחמם נמצא. כפר זה נתגדל ונתבצר רק הודות לבית הספר. שני שלישים מתושביו מוצאים להם עבודה תמידית במושבה. בית הספר משלם בכל שבוע כחמש־שש מאות פר' שכר עבודה לערבי הכפר יעזור. ובאותו זמן היתה האדמיניסטרציה של בית ספר זה משיבה את פני הפועלים העברים שהיו באים לבקש עבודה, אף על פי שהם נתרצו לעבוד בעד פר' אחד ליום, בתנאי שירשו להם ללון במושבה. האדמיניסטרציה פחדה מפני הפועלים העברים ודחתה את כל הצעותיהם ובקשותיהם. אפשר לקוות, כי אחרי המקרים האחרונים תשנה האדמיניסטרציה האליאנסית של בית הספר את יחוסה לפועלים העברים. התנגשות כזו לא היתה יכלה לקרות כלל, לו נמצאו בתוך המושבה פועלים עברים צעירים ואמיצים, לו ידעו ערבי יעזור, כי בכפר יהיה עליהם לפגש לא רק מורים אחדים שינוסו בבהלה וקבצות נערים בלתי מזוינים הנגשת בכל זאת להלחם במתנפלים. כל זה מכוון גם ליתר המושבות, ביחוד לאחדות שבגליל. את מצב הענינים הזה נחוץ לשנות בהקדם היותר אפשרי. יותר שיוסיפו הערבים לעבוד במושבות העבריות, יותר שיוסיפו להשתרש בהוכן, יותר יודרזו לשמור בעקשנות מרובה על עמדהם שניתנה להם מבלי תת לפועלים העברים להצר את צעדיהם, והדבר הזה גם הוא גורם להתנגשויות חדשות.

ועוד דבר אחד צריכים ללמדנו עוד פעם יתרה המקרים האחרונים. אנו חיבים לעמוד יותר על התיחסותנו אל הערבים, התיחסות לא מעולה כלל וכלל, שעליה העירו כבר מצדדים שונים.

לא זו היא — צריכים אנו להודות — ההתיחסות הדרושה שם בארץ שאנחנו באים להתישב בה, בארץ שיושביה קרובים לנו על פי גזעם ועל פי אמונתם ועל פי רבות מתכונותיהם הטבעיות. יחס זה צריך להשתנות לגמרי. חיי הישוב וטובתו דורשים, כי היחס הזה יהיה יחס של שכנות ורעות, כי יצטין בזהירות ובטקט מיוחד. אנחנו צריכים להשתדל, להביא בלב הערבים רגשי רעות וידידות אלינו, ולא, להפך, להקים אותם כנגדנו.

עוד בשנת תרנ"א העיר על זה אחד העם:

„...אין מדרכנו ללמוד מאומה מן העבר בשביל העתיד. הן זאת בודאי יכלנו ללמוד מדברי ימינו בעבר ובהוה, עד כמה מוכרחים אנו להיות זהירים בהנהגתנו עם עם נכרי שאנו באים לגור בתיכו מחדש, להתהלך אתו באהבה וכבוד, ואין צריך לאמר בצדק ובמשפט, ומה עושים אחינו בא"י? ההפך ממש!...

„...הן אמנם צדקו אחינו באמרם, כי הערבי מכבד רק מי שמראה לו גבורה ואומץ רוח, אבל במה דברים אמורים, כשמרגיש עם זה שהדין עם מתנגדו; לא כן אם יש לו צדקה לחשוב את מעשי מתנגדו לעשק וגזל משפט, אז אם גם יחריש יתאפק עד עת קץ, אבל עברתו שמורה בלבו ונוקם ונוטר הוא מאין כמהו".

אחינו בא"י צריכים להכיר, כי לא רק רגש הישר והצדק, אך גם טובתם הם גופם וטובת העם ועתידו בא"י דורשים להתיצב, בנוגע לערבים, על דרך אחרת ושונה מזו שהלכו בה עד כה.

יחס זה צריך להיות שקול וזהיר בתכלית הזהירות ביחוד עתה, בשעה שעם הנהגת המשטר החדש מתחילים להתגלות ולהתנגש בתורקיה עניניהם של שדרות־צבור שונות, של לאומים שונים.

הנחת היסוד לבנין הגמנסיה העברית ביפו.

ב„הצבי" נומר 233 אנו קוראים את פרשת חג הנחת היסוד לבנין הגמנסיה ביום י' אב. הננו מביאים כמעט בשלמות את הפרשה הזאת הממלאה את הנפש רגשי גיל ותקוה:

התג היה במעמד כל מורי הגמנסיה ותלמידיה, חברי אגודת הגמנסיה ועוד אורחים רבים.

אחרי ששרה המקהלה בלוית העוגב את „עוד לא אבדה תקותנו", נאם מר מ. שיינקין את נאום הפתיחה:

חברים יקרים וילדים חביבים! חבל נעים עלה בגורלנו לחוג את החגיגה הזאת. אנחנו מניחים את היסוד לגמנסיה העברית הראשונה בארץ־ישראל. לאחר החורבן של יותר מאלף ות"ת שנים אנו בונים בתי־ספר בא"י והיום בראשית שנת אתתמ"א אנחנו מניחים את אבן הפנה לבי"ס בינוני שהוא יהיה מבוא לבי"ס עברי גבוה. היש עוד להוסיף דברים לחגיגה זו?...

מאחרינו הים הגדול, גבול ארצנו הנחמדה. האגדה מספרת שבמצולותיו השליכו את עצמם מאות ילדים עברים שלא חפצו להעקר מארץ מולדתם. עתה אנו בונים בי"ס שבו ימצאו מקלט בטוח לנשמתם הלאומית מאות ילדים, שיבאו מכל קצות הגולה, כדי להכות שרש עמוק בארץ אבות.

לפנינו הרי יהודה. על במותיכם נפלו חללים גבורי עמנו! הננו מניחים יסוד למקדש מעט שממנו יצא בעוד דור, או דורות אחדים, גבורי־ישראל שיצעדו בצעדי און על הרי ישראל.

שמעו שמים והאזיני ארץ! רגשותינו עמוקים עתה כמוכם, רגשות קדושים ממלאים בשעה זו את כל ישותנו מ„תהום רבה עד רום רקיע". אבל אין בפי מלים להביעם...

הדור אתם ראו! אנו מניחים את אבן היסוד, אחרינו יבואו דורות אחרים ויניחו אבן על אבן, אבן על אבן ושדרה על שדרה, שיבנו את המגדל הלאומי הגדול שראשו בשמים, ובראש המגדל יהיה פנס־קסם שיאיר בכל קצות הגולה ויעיר את לבות כל אחינו שבגולה להתאחד לעבודה הלאומית של תחית עמנו בארצנו.

אחריו דבר הד"ר י. ל. מטמן כהן. הוא ספר בפרטות את דברי ימי הגמנסיה מיום יסדו אותה לפני ארבע שנים, קטנה ומצערה, בשבעה עשר תלמידים, בשלשה מורים ועוזר אחד. מבפנים היה תוסר האמצעים היותר נחוצים, ומבחוץ — צחוק ולעג ובטול היש. אפשר היה להתיאש במצב שכזה. עתה נשתנה מצב הדבר. מספר חברי האגודה מגיע לשלש מאות. עתה מניחים אנחנו את אבן היסוד למוסדנו זה. כאשר אני שואל את עצמי, במה זכה מוסד זה לכ"כ אהבה מצד כל טובי האומה, לכ"כ חבה כמעט מכל המפלגות? יש אמנם תשובות שונות לזה: הגמנסיה היא גורם חשוב לישוב החדש העירוני; הגמנסיה נותנת הרבה תקוה בלבנו להתפתחות השפה והספרות העברית, אבל העיקר הוא לפי דעתי, מפני שבמוסד הזה רוצים אנו לראות בית־חנוך לבני הדור, עסקנים רבים יש עתה בעמנו אבל כלם מרגישים בעצמם את הפגימות שלהשכלתם הכללית, הרחוקה כ"כ מן הדרוש לעבודת התחיה בעמם ובארצם. נשמות רב משכילינו הן לקויות. ואם יש תקוה לתחיה אמתית יהיה זה רק אז כאשר תהא לנו השכלה עברית שלמה ברוחה ובנפשה, עברים ברגשותיהם בהשכלתם ובכל נימי הנפש שלהם, משכילים בנגה ארץ, שאהבתם ומסירותם לה ולעמם תהיה נובעת מתוך עומק הלב ולא רק מן המח...

אנחנו מקוים, שהגמנסיה תקים לנו דור של משכילים עברים שיהיו ראוים על פי דעותיהם ורגשותיהם ללכת לפני העם להראות להם את הדרך.

והרי מניחים אנו בעת את היסוד לבנין הגמנסיה, הרעיון של התחיה ירקים עליו בשר ועצמות ויהיה לגוף ממשי, יהי רצון שהבנין הגשמי הזה יגמר במהרה.

אולם עינינו תלויות אל אותם הגרגרים הקטנים, שהנחנו לתוך לבות תלמידינו ברוב עמל ויגיעה, שהם יתלכדו לאבן אחת גדולה שתהיה לבנין־רוחני נהדר לעמנו, שכל אותן הנצוצות המפוזרות בפנות לבותיכם תתאחדנה לאש־להבה שתחמם את הרגש ותאיר את הדרך לפני אלה שיבאו לעבד עבודת התחיה בארץ־ישראל.

ותהא־נא המגלה הקטנה הזאת, שאני קורא בזה ושם אותה בתוך אבן היסוד, לזכרון אותן התקוות שהטלנו על מוסדנו, ובכם, תלמידינו, תלוי הדבר שתתקימנה במלואן!

והנואם קורא את המגלה הקטנה:

„ברביעי בשבת, בעשירי לחדש מנחם אב, שנת חמשת־אלפים שש־מאות ששים־ותשע למנין בני ישראל, בשנת אלף שמנה־מאות ארבעים־ואחת לחרבן ביהמ״ק, בשנה השתים־עשרה לכנסיה הציונית, בשנה הראשונה לחרות העותומנים, בימי מלוכת־השולטן מוחמד החמשי — הונחה אבן היסוד לבנין הגמנסיה העברית ביפו.

„הגמנסיה העברית נוסדה בכ״ג תשרי התרס״ו ע״י ד״ר י. ל. מטמן ובשנת תרס״ז עברה לרשותה של „אגודת הגמנסיה העברית״ בארץ ישראל.

„הבית נבנה בנדבת האדון יעקב מוזר — ברדפורד על מגרש הקרן־הקימת־הלאומית בשכונה־העברית של החברה „אחוזת־בית״ ותקרא בשם גמנסיה־עברית „הרצליה״ על שם מנהיג־הציונים המנוח ד״ר בנימין־זאב הרצל.

„ההנהלה. ועד־הבנין. מועצת־המורים. הועד־המפקח. הבקרת״.

אחריו נאם הדר׳ ב. מוסינזון. הוא דבר על החנוך שילדי ישראל מתחנכים בגולה בתוך תרבות־זרה, החנוך העושה אותם בעלי פלג נשמה חסרי כח להלחם מלחמת הקיום הלאומי. למצב כזה אפשר להביא קץ רק בא״י. פה אנו מניחים את היסוד להתפתחות עברית־אנושית־כללית ובסביבה עברית זו נברא את הקשר בין העבר והעתיד. בגמנסיה ישנם עכשיו רק 150 תלמיד, אבל הרבה והרבה ילדים מתכוננים כעת בחו״ל עפ״י תכנית למודים של בי״ם תיכוני זה, והד קולו של חנוך זה מפעם בלבות של הרבה ילדים בגולה. הקשר הלאומי שבין הארץ וחו״ל נתחזק ע״י מוסדנו זה. ויש לנו הרשות ליסד את הגמנסיה על שם הרצל. הוא היה אותו האדם הגדול שהלך בדרכו להתעוררות התחיה הלאומית בצעדים בטוחים, אותם הצעדים שתאר המשורר מר ביאליק „במגלת האש״ שלו, שהם עודדו את התלמידים שגלו מירושלים והלכו שלשה ימים ושלשה לילות בגולה עיפים ומלאי־יאוש. הצעדים האלו עודדו את בני הגולה האלה, ואנו שמענו צעדיו של בעל־מרץ זה הד״ר הרצל. ורוחנו התעורר... נלחמים אנו תחת השפעתו... בגמנסיה זו הננו מנסים לברא דור שיהיה בעל־מרץ וילך בצעדים בטוחים. דור שיהיה בעל נשמה עברית שלמה, וקושרים אנו את חיינו העתידים עם הרצל... בחפש גמור הננו מניחים את היסוד לבנין אותו הבית שיברא לנו דור שלא יהיה בו אף צל של פגימה, דור כזה שימשיך את מלחמתנו בעד קיומנו הלאומי...

הננו נושאים לגמנסיה העברית בא״י את ברכתנו העמוקה. תהגשמנה נא כל התקוות שתולים בה כל אלה, שחנוך הדור העברי האמתי, השלם בגופו ובנשמתו, כ״כ יקר ללבם.

יהי נא המוסד הזה לאחד המוסדות היותר מאירים של עמנו הלוחם בעד תחיתו.

ם. שאליט.

חֶבְרַת „כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים״ וּפְעוּלוֹתֶיהָ.

(סוף)

כיצד איפוא ממלאה ה„אליאנס״ את תעודתה הנכבדה בעבודת־ההשכלה? איזהו המזון הרוחני, שהיא מספיקה לעשרות אלפי הילדים העברים, המבקרים בכל שנה את בה״ס שלה? האם מקבלים הם בהם חנוך בתור יהודים, היודעים הם ואם מלמדים אותם את ההיסטוריה העברית ואת הלשון העברית? ובכלל — כיצד מחנכת ה„אליאנס״ את הדור העברי הצעיר במזרח? זוהי שאלה חשובה מאד, המעסיקה את דעת הקהל היהודי הלאומי ואת העתונות (ואל דעת־הקהל הזאת הלא מכוונים אנחנו בכלל) כמעט כל העת שה„אליאנס״ עוסקת בעבודת־החנוך שלה, מ„המגיד״ עד החוברת האחרונה של „השלח״ (חוברת ו׳) בכלל. ופה חוזר ושונה אותו המחזה, אשר כבר סמנו אותו בנוגע לה„אליאנס״ בכלל. הרבה ובאופנים שונים כתבו על אודות פעולותיה של ה„אליאנס״ בעבודת־ההשכלה שלה, הכל לפי הזמן ותנאיו. והננו להביא משל על זה: כעשר שנים בערך אחרי שהתחילה ה„אליאנס״ עוסקת במקצוע ההשכלה כתב פרץ סמולנסקין באחד ממאמריו הראשיים על אודותיה את הדברים הללו: „על כל איש ואיש, אשר אהבת עמו נגעה בלבו, להספח אל החברה הקדושה הזאת, כי רק אליה נשואות עיני הנרדפים על צואר בארצות רבות, רק ממנה ימצאו חוסן, ישועות, חכמה ודעת אחינו בארץ הקדם. לכן על כל איש, אשר יאמר ליעקב אני לתת ידו לה״ *). לאחר כ״ה שנים כתב מר אברהם לודוויפול על אודות השאלה הזאת כדברים האלה: „את השפה הצרפתית ידעו התלמידים, אך לא את השפה העברית. השפה העברית? אך היש שפה כזאת בעולם? שאלו נא את אחד מתלמידי בה״ס של חכי״ח ויענכם בטח, כי אין שפה זאת בעולם. יש חומש, אשר למדו אותו לתרגם צרפתית או ספרדית נשחתה, אך האם החומש נכתב בשפה מיוחדת? האם לזו שפה תקרא? ואם השכילה החברה לתת לנו עשרות אלפים צעירים בעלי מדעים מועילים מאד, השכילה יחד עם זה להשכיח מלבות הצעירים האלה כל רגש גאון ולאום, כל רגש אהבה לעמם **).

ואם בעל „השחר״ דבר בהתלהבות יותר מדי על אודות ה„אליאנס״, צייר מר לודוויפול את המצב בצבעים שחורים יותר מדי. בכל אופן מדברת עתה ה„אליאנס״ עצמה בלשון אחרת על דבר החנוך בבתי־הספר שלה, וכמובן אין כל יסוד לבלתי האמין בשאיפותיה הטובות, ולא יהי אם גם יש לנו עסק לע״ע רק בהתחלה של תקופה חדשה בעבודת־ההשכלה שלה. אנחנו מכוונים בזה אל הדוה״ת שלה, שהביא את „ועד־הבקרת שלה מן המזרח״.

הדוה״ת מקצה להרצאה הזאת מקום בראש. היא מכילה שלשים עמודים ומבררת בארוכה את שיטת־ההשכלה של ה„אליאנס״ ואת החלטותיה החדשות.

ה„אליאנס״ מודה בגלוי, כי זה שנים אחדות, שבחוגים יהודים ידועים יוצאים כנגד שיטות־הלמוד בבתי־הספר שלה וכנגד רוח החנוך השורר בהם. רוב המבקרים הללו הנם, לפי דברי ה„אליאנס״, אנשים ועתונים, המתיחסים אליה תמיד בשנאה. ואף כי היה ברור לה תמיד, כי עסקה בעבודתה בישרת־לבב ובאופן הראוי וכמעט בכל מקום עשתה חיל, החליטה בכל זה לשלוח קומיסיה מיוחדת לבקר את בה״ס שלה, לחקור ולדרוש היטב למצבם של בתי־הספר ולהוכח, עד כמה צדקו המבקרים בדבריהם, ואם יש צורך בדבר תערוך גם תכנית התקונים הנחוצים. אל הקומיסיה נכנסו מר ישראל לוי, רב בפריז,

---

*) ה„שחר״ וויען, תרל״א, שנה שניה חוברת שנית.

**) לוח אחיאסף״, תרנ״ד. אגב אורחא נעיר בכאן, כי מלבד המאמר של הד״ר י. אורשאנסקי שהזכרנו בפרק הראשון ממאמרנו זה, צריך להזכיר גם את תולדות ה„אליאנס״ במאמרו של לודוויפול „שלשים וחמש שנה בחיי חכי״ח״ (לוח „אחיאסף״ תרנ״ו). עיין גם כן מאמר „חברת כל ישראל חברים״ (נערך על פי הדוה״ת אשר הוציאה החברה לאור בפריז במלאת לה עשרים וחמש שנים ביום ראשון לחדש מערץ 1885 — ועוד על פי דברים שבעל פה שנמסרו מאת רבי מיכל ערלאנגיר נ״י) ב„כנסת ישראל״ של שאול פנחס רבינוביץ (שנה ראשונה. ה׳ תרמ״ז. 1886. ד׳ 668—741).

הר"ר פורגים, רב בלייפציג. אל שני האנשים המומחים הנכבדים הללו נוסף בתור מזכיר הארון בינידיקט, אשר כבר בקר וחקר כמה פעמים את המזרח. חברי הקומיסיה ירדו באניה הולכת מצרימה ביום 29 אוקטובר והם בקרו על הסדר מצרים, סוריה ופלשתינה, אזיה הקטנה, תורקיה האירופית ובולגריה. היא שבה מדרכה בימי חדש ינואר האחרונים.

הועד המרכזי של ה„אליאנס" עבר ארבעה סעיפים שחברי הבקרת צריכים לשים לב להם: המצב הדתי של המורים והתלמידים בבה"ס של „האליאנס"; מצב למוד הדת וההיסטוריה העברית והשפעתם על הרגש הלאומי; למוד הלשון העברית והשפעת עבודת ההשכלה של האליאנס במזרח וביחוד על המצב הכלכלי והתרבותי של היהודים.

הקומיסיה החלה את מעשה-הבקרת שלה ביום 8 נובימבר באלכסנדריה וגמרה אותו ביום 19 יאנואר בסופיה. היא בקרה 42 בתי-כפר של ה„אליאנס", ביניהם את ביה"ס לאומנות בירושלים ואת „מקוה-ישראל". בכל מקום בקרה הקומיסיה עם זה גם את יתר בה"ס העבריים, הנמצאים שם: את בה"ס אשר לקהלות, את בתי הת"ת, את בה"ס של הציונים, של יק"א, של ה„הילפס-פיראיין" ואפילו של אנשים פרטים. בכל מקום הכירה לדעת היטב את מצבו של כל בי"ס בפני עצמו ובכל מקום נמלכה בחשובי התושבים.

ה„אליאנס" אומרת בעצמה, וביותר מתבלט הדבר בהרבה מקומות של הדוה"ח, כי הציונים והאידיאות שלהם השפיעו גם על ההחלטה גופה בדבר משלוח הקומיסיה גם על המסקנות, שבאה להן עוד בהתחלת הדוה"ח. בספרה ע"ד הבקרת ב„מקוה-ישראל", מוצאת ה„אליאנס" את הצורך להתנצל בדברים הללו: „מאשימים אותנו, כותבת ה„אליאנס"! — וכהאשמות הללו שמענו מפי הציונים וגם בחוגים הקרובים להם — כי עוקרים אנחנו את ילדי פלשתינה משרשם עי"ז, שבתור שפת ההוראה נוהגת אצלנו הלשון הפרנצית, כי אנחנו מרחיקים אותם בזה ממולדתם ומעל אדמתם ומפזרים אותם לארצות רחוקות. אבל הדבר הזה אינו נכון. ה„אליאנס" אינה מסיתה איש לנדידה, ועוד פחות מזה היא מסייעה להאמיגרציה מפלשתינה. אבל אם אין פלשתינה יכולה להספיק צרכי מחיה להיושבים בה — חזיון נפרץ מאד לצערנו — אז גותנת הלשון הפרנצית את היכלת לפועל או לאכר למצוא את פרנסתו ביותר קלות, ומפני שאינו יכול להתפרנס בארצו, — רוצים אתם לסגור לפניו את דלתותיה של הארץ הזאת דווקא? ואנחנו סוברים, כי כל זמן שלא תהיה ליהודים, ארץ, שימצאו בה מקור נאמן למחיתם רק ע"י דעת הלשון העברית לא נוכל להביט על השפה העברית כעל לשון, המתאמת אל המלחמה בעד הקיום".

זוהי נקודת-המצב של ה„אליאנס" זה שנים רבות שבו היא מבססת את יתרון הלשון הצרפתית. אבל הפעם היא נוטה בפרט זה, כבעוד כמה ענינים „עבריים" אל הצד הלאומי נטיה יותר מרובה. זה מוכיחים לנו יתר חלקי הדוה"ח. לאחר שמספר לנו הדוה"ח ומצייר בדיוק עד כמה נוטעת ה„אליאנס" בלב תלמידיה רגשות דתיים עבריים, הוא עובר אל למודי תולדות היהודים והלשון העברית. בחלק זה של הדוה"ח אנו מוצאים טורים אחדים כתובים ברוח לאומיות עברית נלהבת מאד. עד שקשה לנו להאמין, כי אנחנו קוראים אותם ברו"ח של ה„אליאנס" מן העת היותר חדשה האסימילציונית למחצה. הם מחזירים אותנו לאותן האידיאות הלאומיות המלאות גאון-היהודי אשר הלהיבו את עסקני ה„אליאנס" המהוללים בימים הראשונים לקיומה. עתה הוא באמת אצבע-הזמן, ובמדה ידועה אפשר אולי להסכים עם אלה, הרואים ברו"ח זה נקודת-היפוך אל הלאומיות העברית בפעולתה של ה„אליאנס", אומרים אנחנו „במדה ידועה", יען כי, לצערנו, מוצאים אנחנו עדיין גם עתה בהדוה"ח אידיאות לא מעטות לאומיות למחצה ואסימילציוניות למחצה, כבכל העת הקודמת לקיומה של ה„אליאנס"...

בבה"ס של ה„אליאנס", מספר הדוה"ח, התחילו קודם מבשאר מקומות ללמוד את **תולדות היהודים**; כל יתר בה"ס לעברים במזרח, ואפילו בבתי ת"ת אחרים, עשו אח"כ כמעשה ה„אליאנס". זה יהיה, אומר הדוה"ח, אחד ממעשיה הגדולים של ה„אליאנס", מה שפלסה נתיב להלמוד הזה, לאחר שהבינה עד כמה יהיה ביכלתו לסייע לטעת בקרב דורות-העברים הצעירים במזרח את גאון השם העברי ואת רגש ההכרה-העצמית. כל הרבנים מעידים פה אחד, מוסיף הדוה"ח לספר, כי התלמידים, שגמרו חוק למודם בבה"ס אשר „להאליאנס", מלבד שאינם יהודים גרועים, הם, להפך, יהודים נאמנים אל המסורות היהודיות, מסורים לאחיהם, מתגאים בשייכותם אל היהדות, — כל הרגשות הללו, שנתפתחו בהם על ספסלי ביה"ס נעורו ונתעמקו בהם ע"י למודי ההיסטוריה של היהודים. „האליאנס", אומר הדוה"ח הלאה, ראוי לשבח גם בגלל זה, שהנהיגה בבה"ס לנערות אשר לה את למוד הדת. לפי המנהגים השוררים במזרח — נחשב הדבר למיותר וגם למזיק ללמד לנערות **דת-אל** ואת **הלשון העברית**, וה„אליאנס" היתה הראשונה, שעשתה פרץ בחומה. היא חושבת זאת בצדק למעשה גדול במדה מרובה מאד.

ביחוד, מוסיף לספר הדוה"ח של הקומיסיה, שמנו לב, כפי יפוי-הכח שניתן לנו, אל למוד **הלשון העברית** בבתי-הספר שלנו. בנסיון מדויק העמדנו במקצוע זה כמעט את תלמידי כל כ"ג בתי-הספר אשר לנערים שבקרנו, י"ב בתי-ספר מצאנו למצוינים מאד ולטובים בידיעת הלשון העברית, חמשה — למספיקים, ששה — לבינונים. מי"ט בה"ס אשר לנערות למדו בשלשה את הלשון העברית באופן טוב או טוב מאד, בעשרה — באופן מספיק ובששה — באופן בינוני. בכלל אפשר להחליט, כי מצב למוד הלשון העברית לא נשתנה לרוע ממצבם של כל יתר הלמודים שבבה"ס אשר ל„האליאנס". הדוה"ח מודה; כי באחרים מבה"ס אשר ל„האליאנס" אין הלשון העברית נלמדת במדה הראויה, אבל אין זה מפני שקובעים להלמוד הזה עת מועטת (בבי"ס של שמונה לשכות י"ח שעות בשבוע בלשכות היותר נמוכות ושש שעות בלשכות הגבוהות), כי אם מפני שהמורים אינם עומדים על גובה המדרגה הדרושה לדבר. כמעט בכל בה"ס נלמדת הלשון העברית ע"י הרבנים מבית המדרש הישן, שאין להם שום ידיעות פדגוגיות וגם חסרים המה את הנסיון הלמודי. שיטת-הלמוד שלהם היא אותה הנהוגה בחדרים הפולנים רק בהבדל זה, כי תחת הלשון היהודית הם משתמשים פה לתרגום בשפניולית או בערבית.

ה„אליאנס" מכירה, כי התלונות וההאשמות השונות, שקבלה מצד הציונים ע"ד קלקולי שיטת למוד הלשון העברית במקצת מבה"ס אשר לה, אינן בכל זה בלי יסוד. אבל לתקן אותם, אומר הדוה"ח, אפשר רק קימעא קימעא, וצריך להתחשב עם מצב הענינים. אי אפשר לשלול פתאום את פרנסת הרבנים, לעורר אולי עי"ז סערת-רוח בתוך הקהלה ולהושיב בן לילה על מקומם מורים אחרים, ומלבד זאת צריך לשום לב למכשול ממין אחר, אומר הדוה"ח —: מלמדים אנחנו את הלשון העברית בבתי הספר אשר לנו רק ביחד עם תורת הדת. ע"י כך צריכים תלמידינו ללמוד ולהבין ביתר עמקות את אמונתם, אבל לזה נחוץ הדבר

כי מורה הלשון העברית יהיה מלבד ידען מצוין של הלשון העברית ופדגוג אמן גם יהודי מאמין ומסור לדת, והרבה מאלה, שהיו יכולים להורות את הלשון העברית באופן מצוין, אינם יהודים חרדים לדתם, והם מביטים על השפה כעל אמצעי לרומם על ידה את ההכרה העברית־הלאומית, ואלה לא יסכנו להיות למורים בבתי־הספר אשר לנו. פה מראה האליאנס את הניצוץ האסימילטורי שלה, — את המלה „לאומית" היא משרטטת והיא מפחדת כ״כ מפני הרגש הזה (צריך לכוון בזה אל הרגש הציוני) עד שהיא מסתלקת למפרע מכל מורים כאלו.

אבל ה„אליאנס" החליטה לעשות תקונים הרבה, בכדי להטיב את מצב למוד הלשון העברית. ה„אליאנס", מספר הרוה״ח, תשתדל בכל זה להטיב מעט מעט את למוד הלשון העברית ובהדרגה תחליף את מוריה עתה של בית המדרש הישן במורים עברים, שהנם חרדים לדתם, אבל קבלו עם זה הכנה פדגוגית טובה, וירחיבו יותר ויותר ועפ״י תכנית מסוימה בבה״ס את שיטת עברית בעברית. התקון הזה, אומר הדוה״ח, ימצא גם מכשול גדול מן הצד הפיננסי. הרבנים מקבלים עתה במשכורתם בעד הוראת הלשון העברית מארבעים עד חמשים פרנק לחדש. בכל מעוטו של השכר הזה הוא מתאים אל המשכרת הנורמלית של המורים במזרח. מובן הדבר מאליו, כי אם יחליפו בפעם אחת את הרבנים במורים עברים טובים, אשר קבלו חנוך פדגוגי, אז תתרבינה בפעם אחת הוצאות משכרת המורים בסכום של מאות אלפים פרנק לשנה. אבל אם יוציאו את התקון הזה לפעלו לאט לאט, אז אפשר שיצליח. בעבודת התקון הזה אומרת ה„אליאנס" להתחיל תיכף ולהמשיך אותה בהדרגה יתרה. היא חושבת, למשל, לנכבד מאד, כי מאת הקנדידטים, הנכנסים אל ביה״ס המזרחי שלה בפריז, המכין מורים בשביל בתי־הספר אשר לה, יהיו דורשים ידיעה יותר עמוקה במקצע הלשון העברית, מאשר דרשו מהם עד כה. בין יתר התקונים ש„האליאנס" חושבת לעשות, היא רוצה להרחיב באותו בי״ס המזרחי את תכנית למוד הלשון העברית בדבור ובכתב. „באופן זה—כותב ה„אליאנס"—יהיו מורינו מוכנים ומוכשרים בעתיד כהוגן לעסוק בהוראת הלשון העברית בבה״ס אשר לנו. הננו עושים לנו לפרינציפ: לבלי העמיד להבא בתור דיריקטור בראש איזה שהוא מבתי־הספר שלנו איש שאינו יודע את הלשון העברית על בוריה, ומה שהיה עד כה דבר יוצא מן הכלל, יהיה אצלנו מעתה לחוק ולא יעבור.

אבל ה„אליאנס" חוזרת ומדגישה לבסוף, כי בהכירה בנחיצות הרחבת למוד הלשון העברית והנהגתו באופן יותר מתוקן, וגם בזה כי השיטה היותר טובה היא שיטת עברית בעברית, שבאותם מבתי־הספר שלה, שהונהגה בהם, הביאה לידי תוצאות יפות מאד,—היא שבה ומטעימה בכל זה, כי היא מבטת על הלשון העברית רק כעל אמצעי להכנים בין ילדי בתי־הספר שלה את דעת האמונה והספרים העברים הקדושים, אבל היא אינה רוצה ל„ברוא שפה להשתמש בה למטרות הזמן, למטרות של לאומיות (קרי ציונות) עברית".

אמנם אין זה מתאים כ״כ לדבריה הקודמים בדבר שכלול למוד הלשון העברית עפ״י שיטת עברית בעברית (האם באמת נחוץ כל זה רק בתור אמצעי לתורת הדת?!) אבל פה שבה ומתבלטת לעינינו המלחמה שבין המומינט הלאומי והאסימילטורי, המשמשים בערבוביא, בהכרה או שלא בהכרה, בכל מהותה של ה„אליאנס", החל מן היום הראשון לקיומה, כמו שכבר העירונו פעמים אחדות על הדבר. בכל זה אפשר לאמר בוודאות, כי בפעם הזאת צעדה אמנם ה„אליאנס" צעד דמינכר קדימה במהלך הלאומי־העברי בזה, שהיא מבינה יותר ויותר את תפקידה של ההיסטוריה העברית בתור למוד, את חשיבותה של הקולוניזציה הפלשתינאית („מקוה ישראל", הלשון העברית) וקודם כל בזה, שהחליטה סוף סוף להנהיג את הוראת הלשון העברית בבתי־הספר אשר לה באופן יותר מתוקן ומשוכלל. ולנו נשאר רק לקבל בשובע רצון את הצעד המחוכם והמעשה העברי הזה של ה„אליאנס" ולהביע לה ברכתנו, כי תעשה חיל בדרכה זו.

בזה יכולים אנחנו לגמור את מאמרנו ע״ד ה„אליאנס"; אבל באחרונה אנו רוצים למסור את התשובות הכלליות, שנתנה קומיסית־הבקרת על ארבע השאלות, שערכה ה„אליאנס" בשבילה בשעת יציאתה לדרך: א) כל התוכחות וההאשמות כנגד הרוח הדתי של בתי הספר אשר לנו, כנגד המצב הדתי של מורינו ושל תלמידינו הקודמים — הנן קלוטות מן האויר; ב) הלמוד הדתי בבתי־הספר אשר לנו לא די שאיננו מחליש את הרגש הלאומי, כי אם הוא מחזק אותו, להפך; הוא נוטע בלב תלמידינו אהבה נאמנה אל היהדות ומלמד אותם להגן תמיד על כבודה. למוד ההיסטוריה העברית, אשר ה„אליאנס" ראויה לתהלה בגלל זה, שהנהיגה אותו ראשונה בבתי־הספר אשר לה, הוא אמצעי יפה מאד לרומם בו את הרוח העברי; ג) למוד הלשון העברית בבתי־הספר אשר לנו הוא מספיק בכלל, ובבתי־ספר אחדים הוא מצוין מאד. ברוב בה״ס לנערים מבינים התלמידים היטב את כל המקומות הקלים שבביבליה; הנערים והנערות יודעים יפה את מנהגי־הדת, קוראים בסדור קריאה שוטפת. הנערים יודעים בע״פ הרבה מן התפלות. באותם בה״ס, שהוראת הלשון העברית אינה מתיקנת כהם כדאיבעי, אשמים בזה המורים הבלתי־מהוגנים, הנבחרים מבין אנשי־המקום, והקהלות מתיחסות אליהם באמון, אף כי אין להם שום הכנה פדגוגית. לשנות את המצב בפעם אחת, הוא דבר שאי אפשר. ה„אליאנס" צריכה להוציא לפועל את התקונים הנחוצים קימעא קימעא למוד הדת, החנוך הדתי והמוסרי של בה״ס שלנו מתאימים התאמה גמורה אל הצרכים הדתיים, המוסריים והחמריים של התושבים היהודים; וד) ההשפעה, שהשפיעה ה„אליאנס" בבתי־הספר שלה היא פוריה, רחבה ועמוקה. האילימנטים היהודים היותר טובים בתורקיה, הרבה מן היהודים העתומנים, שהגיעו למעלות היותר רמות של הקולטורה ושל החיים החמריים והסוציאליים והחלק היותר גדול מאלה העומדים בראש הקהלות הישראליות, — כולם היו תלמידי בה״ס אשר לה„אליאנס". וכן הוא בכל מקום. במזרח משמשים תלמידינו כנושאי־הקולטורה, הם מפיצים שם אור ודעת, הם נמצאים תמיד בראש וראשון בכל מפעל, המביא רוב טובה להתושבים, המפיץ קולטורה, המפרה צדקה וחסד, המיוסד לטובת האימנסיפציה הפוליטית והסוציאלית של יהודי־המזרח, ובכל מקום מפיצים תלמידינו הקודמים את הסיסמה הכללית שלנו: „הרבות באור והמעיט בצללים".

פְּעוּלּוֹת „חֶבְרַת עֶזְרָה אֲשֶׁר לִיהוּדֵי אַשְׁכְּנַז" בִּשְׁנַת 1908,

(ע״פ הדין וחשבון השנתי שלה).

(סוף)

הדין והחשבון מדבר ברחבה אדות התפתחות ארץ ישראל ותקוותיה הרבות לעתיד כתיר ארץ האכרות המודרנית והתעשיה ועובר לדבר על יסוד הטכניקום בחיפה; למען באר את נחיצותו

ותועלתו. הוא מביא מכתבו של הד"ר פויל נתן למר יעקב שיף בניו-יורק אדות הטכניקום שלטובתו נדב זה האחרון מאה אלף דולר.

והננו מביאים בזה, קטעים אחדים מן המכתב הזה:

„נסיעותי הרבות במזרח הביאו אותי לידי הכרה, כי יסוד טכניקום יהיה למקור ברכה לאחינו במזרח ולהתפתחות המזרח".

השכלה גבוהה אפשר להשיג בתורקיה אך בשלשה בתי-ספר, שנים מהם אמירקניים בקונסטנטינופול ובבירות, ואחד צרפתי בבירות. בכולם שורר רוח דתי (נוצרי) ולא נעים לאחינו להשתמש בהם. בהם לומדים כל מיני מדעים, אבל בית-ספר טכני אין בכל ארץ תורקיה.

והנה דוקא בית-ספר כזה נחוץ מאד בארץ תורקיה. חלקי הארץ שבהם ישנן כבר מסלות ברזל, דרכים מתוקנות ועוד, הולכים ומתפתחים במהירות מרובה, ויתר חלקי הארץ מסוגלים להתפתחות מצליחה, אם אך תבוא לעזרתם הטכניקה המודרנית.

המצב הפוליטי החדש בתורקיה יעזור הרבה להההפתחות הזו, ומאד נכבד הדבר, כי אחינו יקחו את החלק היותר גדול בה.

התקוות לאחינו החפצים לעבור במקצוע זה הנן טובות. עד עתה השתמשה ממשלת תורקיה באינז'ינירים ומכניקים בני ארצות אחרות, והממשלה השגיחה תמיד עליהם בעין רעה, והם לא יכלו למלאות את תפקידם כראוי מבלי דעתם את השפות המתהלכות בארץ, אבל את הטכניקים היהודים תקבל הממשלה בזרועות פתוחות. להם, לאלה שיהיו גם אזרחים תורקיים, תאמין הממשלה, ובדעתם את השפות התורקית והערבית יביאו גם תועלת יותר מרובה מאשר הזרים. והיהודים האלה ישתדלו בודאי למסור את העבודה ליהודים במספר רב.

ולפיכך יביא הטכניקום תועלת לא אך לאלה הצעירים היחידים שיזכו להיות בין תלמידיו כי אם גם להמון היהודי השקוע בעניותו.

שדה העבודה בעד אלה שיגמרו את הטכניקום הוא גדול ורחב ידים. גם בארצות אסיה אחרות יש אפשרות רבה וגדולה להתפתחות הטכניקה המודרנית.

חיפה—היא העיר היותר מוכשרת ליסוד המוסד הזה, כי עתידות מסחריות טובות נשקפות לה יותר מלערים אחרות אשר בארץ ישראל. לשאר ערי תורקיה ישנו אופי אינטרנציונלי יותר מדי, והשפעת הטכניקום לא תהיה מרובה.

מגרש יפה למען הטכניקום כבר נקנה; הוא נמצא במרחק רגעים אחדים מן העיר.

„את כל התכנית של הטכניקום הצעתי לפני בונה המסלה ההדזשית מעסנר-פאשא. ריפורמטר אשכנזי בתורקיה מכובד ואהוב, והוא הסכים לה במכתבו המיוחד אלי".

„הצעירים שילמדו בהטכניקום צריכים לקבל חנוך רציונלי מהתחלת ימי ילדותם".

בתחלה יבקרו את גן-הילדים שבו ילמדו לדבר היטב עברית, שפה הנצרכה מאד בארץ-ישראל בכלל והנחוצה בתור שקר המאחד את העדות השונות בפרט.

אחרי-כן יבקרו בית-ספר עממי, שבו ילמדו לדעת היטב את השפה העברית בדבור ובכתב, את השפה הערבית שתלמד בתור שפה זרה, את השפה האשכנזית, שתתן להחניכים את היכולת לדעת גם הנעשה בהעולם הקולטורי הגדול, ידיעה הגונה בחכמת החשבון, בידיעות הטבע ובציור, ע"פ שיטת הפרופ' קירשנשטיינר במינכן, המומחה היותר גדול בשדה החנוך הזה.

בגן-הילדים יתקבלו ילדים בני ג'—ד' שנים ובהיותם בני שש-שבע שנים יעברו לבית-הספר העממי, שיהיה בעל שבע מחלקות—מחלקה, מחלקה לכל שנת-למוד, וכשיהיו בני י"ד—ט"ו שנה יהיו כבר מוכשרים להתקבל אל הטכניקום.

רק אלה הילדים שיהיו בעלי כשרונות טובים יקובלו אל הטכניקום. האחרים ילמדו בבית-הספר עבודת מלאכה, ובתור בעלי-מלאכה ימצאו בודאי את לחמם, בפרט בארצות המזרח הצריכות לבעלי-מלאכה מומחים.

הלמוד בטכניקום עצמו יהיה כמו בבתי-ספר ממין זה בהארצות המקולטרות. בו ילמדו עוד את השפה הטורקית וגם את השפה האנגלית, הנצרכה במצרים, והאשכנזית תועיל להם לקבל משרות בהמסלות האשכנזיות. שפת הלמוד תהיה אך השפה העברית מפני הטעמים האמורים.

„היודע את המזרח לא יתפלא על רבוי השפות הנלמדות יען כי שם הן נצרכות ומוכרחות, ובכלל מסוגל הוא הילד המזרחי ללמוד ולדעת שפות רבות, כידוע".

זמן-הלמוד בהטכניקום יהיה משלש עד ארבע שנים, והצעירים בני י"ז—י"ח שנה שיגמרו אותו יהיו כבר מסוגלים לקבל משרות בעלות-אחריות ולמלאות את תפקידם כיאות.

אין בכל זאת לחכות ביסוד הטכניקום עד אשר יגמרו הילדים את בית-הספר העממי האמור. התפתחות המזרח צועדת בצעדים ענקים, ולא טוב הדבר לחכות זמן של שבע שנים עד אשר נוכל לפתוח את הטכניקום, וגם אין צורך בזה, טובי תלמידי בית-הספר „למל" בירושלים מסוגלים להיות התלמידים הראשונים בהטכניקום, נחוץ אך למלאות את ידיעותיהם בחשבון וציור, דבר שאפשר לעשותו במשך שנה אחת, ואת הטכניקום אפשר אפוא יהיה לפתוח בעוד שתי שנים.

ההוצאות למען הטכניקום הן בערך:

בעד אדמת הבנין שלמנו	80,000 פרנק.
לבנין בית-הספר ל־300 ילד	100,000 „
לבנין בית-מלאכה ומכשירים	50,000 „
הטכניקום והמכשירים	400,000 „

נחוץ גם לבנות מעון לאלה התלמידים בני ערים אחרות שהוריהם אינם גרים בחיפה. זה יעלה לסכום של 60,000 פרנק.

בסך-הכל עולות ההוצאות בפעם אחת ל־690,000 פרנק מלבד אלו תהיינה ההוצאות השנתיות של הטכניקום ביחד את בית-הספר — שמונים אלף פרנק בכל שנה.

אם המזרח יתפתח כמו שמנבאים כל יודעי דבר, ואם אחינו יקחו חלק בזה במדה מרובה, אז יהיה שמה מקום-עבודה ופרנסה להמון אחינו, הנאלצים לעזוב את משכנותיהם ברוסיה, רומיניה וגליציה.

„נראה הדבר, כי תעודת אחינו המזרחיים היא להיות אנשי-הבינים בין התרבות המערבית ובין התרבות ההולכת ומתפתחת של המזרח. בתור שמיים מוכשרים המה להתעודה הרמה הזו: הם ימלאו למענם ולמען האנושיות תפקיד היסטורי-כללי ובמזרח תוכל היהדות, החפשית מלחץ הקולטורה המפותחת של העמים הנוצריים אבל מלאה היטנה, להתחדש ולהגיע לידי התפתחות אינטלקטואלית-עצמית ותהיה למקור ברכה לה לעצמה, להממלכה העותומנית ולכל האנושיות.

„ביסוד הטכניקום העברי במזרח יעשה הצעד האחד למלאות את התעודה הנשגבה הזו".

הלאה מביא הדין-והחשבון רשימה ארוכה ממסלות-הברזל והדרכים המתוקנות שבדעת הממשלה לבנות, וכמובן, תהיה היכולת לגומרי חק למודם בהטכניקום להשיג די עבודה ומלאכה.

בארץ-ישראל ובסוריה ישנם לחברת „העזרה" שורה שלמה של בתי-ספר שונים, גני-ילדים, בתי ספר נמוכים

ותיכוניים: בהראשונה שפת־הלמוד היא השפה העברית, ובשניים מלמדים בהערים מלבד השפות העברית והערבית גם איזו שפה אירופית, ולפעמים גם שתי שפות „הכל לפי הצורך של אותו מקום", אבל בבתי־הספר אשר בהמושבות אין מקום להשפות האירופיות!

החברה חושבת עתה להרבות גם בלמוד השפה התורקית בתקותה כי כאשר ידעו יוצאי בתי־ספריה את שפת־הממשלה יקל להם לקבל משרות בממשלה, זה האידיאל היותר גבוה של אחינו המערביים, והאות לזה, כי דירקטור הפוסטה והתלגרף בירושלים הציע לפני המנהל הראשי של בתי־ספר ה„עזרה" מר אפרים כהן, כי יקציבו מקום ללמוד עניני הפוסטה והתלגרף בביה"ס הריאלי בירושלים אשר לחברת ה„עזרה".

בירושלים יסדה החברה שלשה גני־ילדים, שבהם מלמדים עשרים ואחד מורים ומורות, ומספר תלמידיהם ותלמידותיהם הנהו יותר משלש מאות. יש צורך עוד בגן־ילדים אחד או שנים, אבל מורגש חסרון במורות שתדענה את אופן ההוראה בגני־הילדים ואת השפה העברית על בוריה, וע"כ חושבת החברה מחשבות לפתוח בירושלים קורסים מיוחדים בשביל עלמות היודעות היטב את השפה העברית והחפצות ומוכשרות להיות מורות בגני־ילדים. הוצאת גני־הילדים האלה עלו להחברה בשנת החשבון לכך של 11,800 פר'.

מלבד אלה ישנם להחברה בירושלים: א) ביה"ס „לבנות עם תשעה מורים ומורות ומאה ותשעים וחמש תלמידות ועלה להחברה בשנה זו בסכום 10,960 פרנק. ב) ביה"ס „למל" שתמכה בו בסכום של חמשת אלפים מרק, שמספר מוריו הנהו ארבעה־עשר ותלמידיו—250. ג) הסימנר למורים ובי"ס ריאלי, שעשרים ואחד מורים להם ושבעים ותשעה תלמידים. לתלמידי הסימנר ישנה אגודה בשם „מוריה" העורכת נשפים כפרותיים ושעורי־ערב לגדולים. בשביל התלמידים בני ערים אחרות הוכן בית־מזון מיוחד ובקרוב יבנו למענם גם בתי־מעון. מלבד הלמודים הכלליים הנלמדים בהסימנר הזה כבכל בתי־ספר ממין זה ישנו גם קורס מיוחד לעבודת־אדמה, דבר שרב תועלת צפון בו למען אלה המורים שיבאו לעבוד בהמושבות העבריות. ההוצאות על המוסד הזה עלו בשנה זו לסכום גדול ועצום — 49,700 פרנק, כי היו לו גם חובות מהשנה העברה. בשנה הבאה חושבת הח' להחל בבנין בית מיוחד למען המוסד הזה!

מלבד כל אלה תמכה החברה בסכומי כסף את המוסדים הירושלמים האלה: א) את בית־חנוך יתומות בסכום של 2600 פרנק, ועל פי השתדלותה נתנה לטובתו גם החברה „לעזרת היהודים הרוסיים" סך ארבעת אלפים פר'. ב) את „בית אוצר הספרים הלאומי" — אלפים פר'. ג) „בצלאל" — שלשת אלפים פר'; ד) „התלמוד־תורה" של הספרדים, למכשירי למוד — 700 פר' ועוד 4000 פר'. אבל הובטח לה מראש כי מעתה ינהיגו בהתלמוד־תורה את השפה העברית בתור שפת־הלמוד וגם יתנו מקום נכבד ללמודי שפת המדינה. ההבטחה הזאת לא נתקימה בשנה העברה, כי אי־סדרים שררו בעניני העדה לרגלי הריב בדבר החכם־בשי, אבל בשנה זו יונהגו התקונים הללו.

ביפו יסדה החברה: א) שני גני־ילדים, שארבע מורות להם ומספר התלמידים והתלמידות — 131, ההוצאות עלו לסכום 5,300 פר'. ב) בית־ספר לנערים, ששבעה מורים לו ושמונים וחמשה תלמידים. הוצאות הבית עלו לסכום של 12,400 פרנק.

לטובת ביה"ס „שערי־ציון" נתנה הח' תמיכה — 500 פר'.

בהמושבה רחובות מחזיקה החברה בית־ספר לנערים ונערות. מספר המורים — 3, התלמידים והתלמידות — 68, ההוצ' עלו לסכום 1600 פר. בשנה הבאה חושבת החברה להרבות בהוצאות על ביה"ס הזה, למען השביחו. ע"פ הצעת המורים ברחובות החליטה החברה ליסד ביבליותיקה נודדת בשביל המורים והתלמידים, מרכז הביבליותיקה הזאת יהיה בירושלים ומשם יקבלו הרורשים את הספרים הנחוצים להם.

בחברון תמכה החברה את ה„תלמוד־תורה" בסכום של 1600 פר. בתמיכה הזאת נתקבל מורה להשפות העברית והערבית והמדעים הכלליים.

החברה מוריעה שבחפצה להתחיל בעבודה אינרגית למען הביא סדרים בכל בתי־ה„תלמוד־תורה" אשר בארצות המזרח.

בצפת יסדה הח' „גן־ילדים" ששלש מורות לו ותלמידים ותלמידות—114. ההוצ' עלו לסכום של אלפים פר.

בקרוב פותחת בזה החברה שעורי־ערב לגדולים.

בחיפה הומכת החברה „בגן־הילדים" ששתי מורות לו וששים וחמשה תלמידים ותלמידות, בסכום של אלפים פרנק.

בבירות יסדה הח' „גן־ילדים" ששלש מורות לו ומאה ואחד תלמידים ותלמידות, ההוצאות—3100 פרנק.

בטבריה יסדה החברה „גן־ילדים" ששלש מורות לו ושבעים וששה תלמידים ותלמידות לו. ההוצ'—2500 פרנק.

הדין־והחשבון מודיע שהחברה תומכת גם בעלמות אחדות היודעות שפת־עבר והמתלמדות עתה בגרמניה בבית־הכפר פרבל־פסטלוצי, זה בית־הספר המכין מורות לגני־ילדים.

בשנה הבאה תיסד החברה גני־ילדים ובתי־כפר עבריים גם בערי תורקיה האירופית.

למען היטב מצבם של יהודי רוסיה עבדה החברה הרבה בשנה זו, אבל אי־אפשר להודיע על אדות כל העבודות הללו. בכלל הוציאה החברה לטובת יהודי רוסיה והנודדים משם סכום עצום של 280,000 מרק!

החברה השתתפה גם (בסכום של חמשת אלפים מרק) בהוצאות האכספדיציה לחקור את חיי הפלשים באביסיניה, שבראשה עמד הר"ר פייטלוביץ. תוצאות הנסיעה הזאת ידועות פחות או יותר להקוראים העברים, והחברה חושבת גם להוסיף לעבוד בדרך זו ולקרב אל עם ישראל את נדחי אחינו אלה!

בין העבודות „השונות" של החברה כדאי לציין את תמיכתה לקופת־התמיכה של הסטודנטים העברים בציריך, לטובת האגודה לסטטיסטיקה יהודית ולהוצאות מלון עברי.

בכלל עושה הדין־והחשבון רושם נעים מאד, ולא לחנם העלתה החברה עליה את חמת כל המתבוללים למיניהם! —

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קוּשְׁטָא.

ה„מכבים" בקושטא, אדרינופולי וסלוניקי.—

השבוע האחרון היה שבוע של חג לעברים הצעירים שבתורקיה. ה„מכבים" מבולגריה—כך נקראות החברות הציוניות להתעמלות בארץ הזאת—באו לבקר את חבריהם בתורקיה. אלה האחרונים קבלו אותם בזרועות פתוחות ויערכו חגיגות פומביות, שהועילו הרבה להפצת רעיון התחיה הגופנית והרוחנית בין הדור היהודי הצעיר שבתורקיה.

כותב הטורים יכול להשתתף רק בחגיגות שנערכו בקושטא; על החגיגות באדרינופולי וסלוניקי הנני כותב לפי מה שספר לי אחד ממסדרי הטיול היפה הזה, האדון פרדו מורה עברית מפיליפופולי.

ה„מכבים" באו לקושטא ביום הרביעי של השבוע שעבר, בבקר. אגודת ה„מכבים" הקושטאית יצאה לקבל את פניהם, ובראשה תזמרת של חיל־הים. חבורה מה„מכבים" הקושטאים יצאה לקראת האורחים הבולגרים לסן־סטיפנו. הפגישה היתה נלבבה עד מאד, וכאשר הגיעה האניה אל החוף החלה התזמורת לנגן, וההתלהבות היתה גדולה.

בפגישה היפה הזאת השתתף גם המון היהודים היושב בגלטה. וכשעברו הגבורים הצעירים היפים בשירים ותזמורת־הצבא בראשם דרך רחובות העיר— קבלו אותם בקריאות של שמחה ווידידות. ביחוד גדלה העליצות למראה הגדוד הקטן של ה„מכביות", נערות יהודיות מבולגריה, מתלמידות בתי־הספר שהלכו בצעדים חיילים.

למחרת היום ההוא ערכו שתי האגודות טיול אל אחד הכפרים שעל חוף הבוספור. כשעברה אנית ה„המכבים" על בית המלון „זוממר־פליץ" שבטירפיה, עמדה שם, וחבורה מה„מכבים" ירדה לבקר את האדונים ולפזון וסוקולוב ולברכם בשם ה„מכבים". באותו זמן ערכו המכבים שנשארו על האניה אובציות לראשי ההסתדרות; ובפעם הראשונה חרד אויר הבוספור למנגינת „עוד לא אבדה תקותנו".

ביום השבת בבקר הלכו המכבים לבקר את צעירי היהודים בבלט, אחד הרבעים עם ישוב יהודי גדול. הקלוב של הצעירים היהודים ערך להם פגישה יפה עד מאד. מהקלוב הלכו המכבים בלוית צעירי בלט לבית־הכנסת של ה„גרוש" (בית־כנסת שנבנה ע"י גרושי ספרד) שלשמת הוזמנו ע"י ראשי העדה.

בית־הכנסת והחצר הגדולה היו מלאים. באו כאלפים איש וביניהם החכמים וראשי העדה. עוד לא נשתתקו מחיאות־הכפים והקריאות הנלהבות מהרחוב ומקהלת בית־הכנסת קבלה את פני המכבים.

כתום זמירות המקהלה נשא מר חרמוני נאום ע ב ר י על ההתעמלות והתחיה העברית. אחריו דברו — ספרדית — האדונים ח. רבי בנימין מפיליפופולי ואלטביין מבלט, שניהם מורי האליאנס.

החגיגה בבית הכנסת עשתה רושם יפה על כל הנאספים ובקריאות נלהבות ומחיאות־כפים סוערות, כנהוג פה, נתפרדו.

בשעת החמישית אחרי הצהרים החלה חגיגת המתעמלים בחיקוי, הרבע ששם יושבים רוב מנינם ורוב בנינם של יהודי קושטא. על מגרש רחב־ידים של בית־הספר לאופיצירים התאספו כאלפים איש, וביניהם רבים מגדולי שרי־הצבא.

כמאתים איש מהמתעמלים יצאו להראות את כח שריריהם ויפי תנועותיהם. המחזה היה נהדר, ביחוד התענג ההמון על מראה המכביות, כשאלו יצאו בקני־רובה ובנו ביופי, בהרמוניה ובמהירות מצוינים פירמידות נחמדות ו„מגני־דוד" בקני הרובה.

החגיגה ארכה כארבע שעות. תזמרת בית־הספר לא חדלה מנגן משך כל הזמן. השטב של בית־הספר ותלמידיו התבוננו בהתענינות מיוחדת אל כל תנועות המכבים. נשמעו גם נאומים. נאמו גם אופיצרים אחדים, שהודו ל„מכבים" בעד היותם למופת יפה לתורקים ויביעו את תקותם לראות במהרה את הגבורים הצעירים האלה במחנה העותומני.

רושם חזק על ההמון היהודי עשו הצבעים הציונים והדגלים, ולא מעטים מאלה, שהרגלו לראות בציונות איזה דבר אסור—התפלאו על אומץ־רוחם של ה„מכבים" לצאה בצבעים ודגלים ציונים לפני המון אופיצירים, גנרליב ובאי־כח הממשלה.

דבר שראוי לציין בשביל הקוראים ברוסיה וכתז"ל הוא שמנהל בית־הספר מסר ביום ההוא לרשותם של ה„מכבים" את כל בית־הספר של האופיצרים, והתלמידים לא התרגנו על זה, אלא, להפך, השתדלו להועיל כפי האפשר ל„מכבים".

להתיחסות טובה כזו לא הורגלנו אפילו בארצות היותר תרבותיות: שם האופיצר חושב את עצמו לאיזה יצור ממדרגה ראשונה.

זכורה לטוב גם הליגה „רודפי אמת" והאדונים פירירה ואלנקוה, שלא חשכו כל עמל ויסדרו מסעדה יפה למכבים ולכל האורחים שבאו אל החגיגה.

בשעה האחת־עשרה בערב היה החלק השני של החגיגה. בה השתתף המון של ארבעת־חמשת אלפים איש. עוד הפעם פירמידות נפלאות, זמירות ונגונים.

זמרת החברה היהודית „רננת". אגב, אגודה זו נוסדה לפני שנים אחדות ע"י יהודים אחדים מדברי־גרמנית וקראו לה בשם רננה בשביל להטעות את הגויים — Rhènana. עתה מתחילים להרגיש רוח חדשה בחברה זו. במקום השירים הגרמנים הלאומיים מתחילים לזמר גם שירים עבריים וה־Rhènana תהי אולי באחד הימים ל„רננה" עברית.

ביום הראשון אחרי הצהרים ערכו המכבים חגיגה שניה להתעמלות באחד הגנים היותר גדולים של החלק האירופי, פירה. גם הפעם באו כאלפים איש, רובם מה־highi-lite היהודי שבקושטא. במקום הראשון ישבו: ולפזון, סוקולוב, אוסישקין, רוזוב, ז'בוטינסקי (שבא באותו יום מרוסיה), ד"ר יעקבסון ועוד. הפעם הצטינו המכבים עוד יותר מאשר בפעם הראשונה במהירות, ביופי ובהרמוניה שבתנועותיהם. ביחוד עלו להם המחולות של ה„גלדיאטורים" ו„הקוצרים".

בערב נזדמנו ה„מכבים" והאורחים לבנקיט שנערך בחצר בית־הספר היהודי הגרמני, שהיה מקושט בפנסים ציונים וב„מגני־דוד" מאירים. אל הבנקיט באו מלבד הציונים: האדונים פריסקו, בתור בא־כח החכם־בשי, קריספ וגבון, בתור באי־כח המג'ליש ועורכי עתונים ספרדיים. החכם־בשי הודיע שלא יכול לבא.

גם הפעם נשמעו נאומים ע"ד התחיה הרוחנית והגופנית, שרו שירים וישמחו עד שעה מאוחרת בלילה.

ואלה דברי האדון פרדו ע"ד טיול ה„מכבים" מבולגרית.

זה ששה ירחים שהאגודה להתעמלות „מכבי" מפיליפופולי מכינה את עצמה לטיול הזה בתורקיה. חברי האגודה הזאת הבינו ערך טיול כזה בין אחינו הספרדים בתורקיה, המתעוררים עתה יחד עם כל תורקיה החדשה לחיים חדשים. ה„מכבים" רצו לעורר בקרב אחינו בערי תורקיה את רגש הכבוד הלאומי ואת ההכרה בנחיצות התפתחות הגוף והרוח בקרב אחינו. ה„מכבים" עזבו ב־18 לח. יולי את פיליפופולי. מאה איש היו. ביניהם חברים משלש אגודות מפיליפופולי, בור־דז'יק וימבולי. כל העיר יצא ללוות את המתעמלים במוסטפה־פחה, העיר התורקית הראשונה, על גבול בולגריה, ערכו היהודים פגישה נהדרה ל„מכבים". כמעט כל היהודים באו אל התחנה בלוית תזמורת יהודית. ה„חכם" קרא שיר עברי, שחבר לכבוד ה„מכבים" וישא נאום יפה על ה„מכבים" שלפנים ואלה של היום. אח"כ שרה מקהלת־ילדים את שיר־התקוה. המסע נעצר לכבוד ה„מכבים" לחצי־שעה, ובשה. רבי בנימין ענה לנואם ויודה לו בעד קבלת־הפנים היפה, הלכו ה„מכבים" לדרכם לאדריונפולי. כעשרים אלף איש חכו למכבים בתחנה, ולא היה קץ להתלהבות, שבה פגשום יהודי אדרינופולי. בתזמורת ודגלים הביאו אותם לגן־העיר, ופה ערכו ציוני־העיר בנקיט לכבוד ה„מכבים". למחרתו ערכו נשף, שעלה יפה עד מאד, ובאותו לילה נסעו המכבים ל ס ל ו נ י ק י. בדרך נשברה מכונת הקטור. אומרים, שהמכונן ה י ו נ י עשה זה בכונה, כדי שיאחר המסע. הוא חפץ להפריע ע"ז את קבלת־הפנים היפה, שערכו יהודי סלוניקי ל„מכבים". המסע אחר אמנם חמש שעות. למרות השעה המאוחרת שבה באו ה„מכבים" לסלוניקי מצאו על התחנה הרבה ציונים שבאו לפגשם, ובעברם ברחובות העיר—מחאו כף לכבודם. ביום חג־החפש ערכו המכבים חג־להתעמלות בגן־העיר, שעלה יפה מאד. בחג־החפש השתתפו ה„מכבים" ויוזמנו ללכת יחד עם הצבא. למרות מחיאות־הכפים היתה שמחתם של יהודי ס ל ו נ י ק י פלטונית. לנשפים לא הרבו לבא, ורוב המבקרים היו בולגרים ויונים. בכלל נראתה איזו שאיפה לעשות את החגיגה הזאת ל ב ו ל ג ר י ת.

הציונים וחברי ה„סירקל דיס אינטים" כמו אגודת מי־שהיו תלמידי ביה"ס של האליאנס ערכו בנקטים, אבל ההמון היהודי של סלוניקי לא הרבה להשתתף בנשפים. ביותר עלו החגיגות ב ק ו ש ט א.

היום שבים המכבים הבולגרים לפיליפופולי, ראויים הצעירים הנלהבים האלה לתודה עמוקה מאת כל הלאומיים בעד זרע המחשבות הלאומיות שזרעו בדרכם ושבטח יביא פרי רב.

שיחה בין ולפזון ועורך עתון מקומי ע"ד הציונות.

בשבוע שעבר נדפס בעתון התורקי־פרנצי המקומי „Courier d orient" שיחה ארוכה של אחד מעורכי העתון עם מר ולפזון. חושב הנני למותר להביא את כל השיחה ע"ד מהות הציונות, אבל חושב הנני, שהקוראים יתענינו בשאלות אחדות ע"ד המצב הנוכחי של התנועה, כפי שתוארה בשיחה הנזכרה.

על השאלה, האם רוצים הציונים לקרע את ארץ־ישראל מעל תורקיה ענה מר ולפזון:

זוהי שטות, והנני מוחה נגד דבה כזו בכל עוז, חושב אנכי, שאלת האומרים כזה אינם מאמינים בדבריהם עצמם. אף אחד ממעשינו לא יאמת רעיון משוגע כזה. אין למטרתנו כל קשר עם רעיונות ע"ד קריעת הממלכה העותומנית. להפך: הציונות תשיג את מטרתה רק אז, כשתהית תורקיה חזקה ופורחת, תורקיה, שארץ ישראל הנה אחד מחלקיה, וכו'

הע ו ר ך: האין הציונים מתענינים בישוב היהודים בגופות תורקיים אחרים?

ו ל פ ז ו ן: לא ולא. תמוך נתמוך באלה שישתדלו להכנים לתורקיה הון יהודי וידים עובדות של יהודים. תורקיה מושכת את לבנו קודם כל מפני שזו היתה הארץ שפתחה לנו את שעריה בימים היותר רעים שלנו ותקבל בזרועות פתוחות את אחינו שגורשו מארצות אחרות. ושנית זו היא ארץ מזרחית, שלה הננו קשורים ע"י המסורת שלנו וע"י הנטיות של האופי הלאומי שלנו. בתמכנו בהגרה יהודית לתורקיה רק נוציא לפעולה שאיפה שהיתה נכרת זה כבר בין היהודים בכלל ובין הציונים בפרט, ושלצערנו אי־אפשר היה להוציא לפעולה בימי המשטר הקודם, מאושרים נהיה אם עתה, בימי המשטר החדש, נוכל לספק את רצונו של עמנו הנותן משפט־הבכורה לתורקיה ולעזור עי"ז להפרחתה של תורקיה החדשה.

ה ע ו ר ך: היוכל כבודו לאמר לי, באיזו אמצעים רוצה ההסתדרות הציונית להגיע למטרתה.

ו ל פ ז ו ן: בעונג גדול. קודם כל הננו אנשי־מעשה. איננו רודפים אחרי חלומות־שוא. יודעים אנו את קושי עבודתנו ונעבוד בזהירות הנחוצה. איננו רוצים להכנים המונים גדולים בפעם אחת. הישוב, שיהיה מבוסס על האכרות והתעשיה, יעשה לאט־לאט, והתחשב נתחשב עם דרישות הא"י, נכנים את ההון ומספר הידים הנחוצים להרמת הארץ; באותו זמן הכן נכין את התנאים להפרחת האכרות, התעשיה והמסחר. מובן מעצמו, כי העבודה הזאת תהי לברכה ליושבי הארץ ולמתישבים החדשים. הלא תבין אדוני, כי הוצאת תכנית כזו לפעולה היתה אי־אפשרית בימי המשטר הקודם. ובטוחים הננו, כי תורקיה החדשה לא רק שלא תשים מעצורים על דרכנו, אלא תתמוך בעבודתנו לטובת תחיתה הכלכלית של הארץ.

ה ע ו ר ך: היודע כבודו ע"ד השיחה בין ראש האליאנס והד"ר ריזה־טבפיק־ביי בפריז ומה הוא חושב על אדותה?

ו ל פ ז ו ן: עתי לא תרשני להרבות להתעסק בפולמוס ריק. אם אינני טועה הביע אותו הד"ר ריזה טבפיק קודם פעמים אחרות דעות ב ע ד הציונות וידבר אז על אדות תנועה זו בהתלהבות רבה (לפני חדשים אחדים אמר באספה יהודית גדולה בבלט: ארץ־ישראל הנה יותר ארצכם מאשר ארצנו וכדומה. א. ח—י).

השנוי הזה בדעות הד"ר ריזה טבפיק ותשובתו של ראש האליאנס מקורם אולי בטעות, שאינני מבינה. שניהם מדברים ע"ד איזו חלומות־שוא, שהציונים רודפים אחריהם, חלומות שאנחנו, כמו שאדוני יכול להוכח משיחתנו, איננו יודעים.

* * *

סוד המיניסטרים החליט בישיבתו של אתמול למנות את האימם יהיה, ראש המורדים בתימן בתור ואלי תימן. כנראה, נצחה הדעה שצריך לכבוש את תימן בערמומיות ובשלום. אם הנצחון הזה יהיה שלם וגמור — שאלה היא.

א. ח—י.

II.

סלוניקי.

הציונות צועדת קדימה בין קהלות מקדוניה. האגודות הולכות ונגדולות ומתחילות לעבד במרץ, ולו נמצא פה כח מארגן שיסדר ויאחד את כל האגודות הציוניות שבערי הבלקן, אז אפשר היה לקוות לפעולות חשובות.

אגודת „בני ציון" שלחה למונסטיר את מזכירה מר יוסף עוזיאל לעורר שם את האגודה „חובבי ציון" לעבודה תכופה. האגודה הציונית שבמונסטיר נדלה ותשכר לה אולם יותר רחב וכו נאספו יותר משלש מאות איש וגם כששים נשים לשמע את נאומו של מר עוזיאל אודות הציונות. דבריו עשו רשם חזק על הנאספים. אחרי נאומו שרו את „התקוה". רבים מנכבדי העדה וראשיה שהיו באותו מעמד, נכנסו תיכף אחרי הנאום, אל האגודה בתור חברים נכבדים, ועתה, אחרי שגם העשירים והנכבדים החלו לקחת שם חלק בעבודה הציונית, אפשר לקוות לפעולות ממשיות. וכיון שהזכרתי את מונסטיר אביא פה פרטים אחרים אודות קהלתה היהודית. קהלה זו מונה שבעת אלפים נפשות, חכם־באשי אין לה, רק ועד הקהל הוא מנהלה. ישנם שם לבד „חובבי ציון" שלשה קלובים. האחד בשם Le Mule des intimes שם לו למטרה עבודה לאומית. אך עד עתה לא הראה שום פעולה, למרות החפץ הכביר של צעיריו לעבודה. הסבה הוא, כי כחותיהם אינם מספיקים ורק באחדות יוכלו לפעול דבר מה.

האגודה השניה „עוזר דלים" בה לוקחים חלק ארבע מאות גברים ושלש מאות נשים. והשלישית בשם: „אהב את המלאכה"—מספר חבריה 350—מתעסקת בלמוד מלאכות יד לנערות עניות. לפי אמצעיה פעלה הרבה, אך עתה לא תוכל להמשיך את עבודתה, כי הדרישות רבות וע"כ פנתה בבקשה אל חברת כי"ח, שתקבל את המפעל הזה תחת חסותה, והיא מקוה, שכי"ח לא תשיב את פניה ריקם. מוזר הוא הדבר, כי אין במונסטיר יהודים בעלי מלאכה. מלבד חיטים, ישנם רק שני נגרים.

האגודה הציונית „חובבי ציון" עתידה לקחת חלק חשוב גם בעבודת הקהלה, בפרט עתה שגם מהשדרות הגבוהות התחברו אליה. היא החלה לעבד גם בעד הפצת השפה העברית.

שלשה בתי ספר ישנם שם: בי"ס לנערים ובי"ס לנערות של חברת כי"ח ובית ת"ת המתקיים על חשבון הקהלה. מספר תלמידי הת"ת עולה לשלש מאות ועשרים. השפה הצרפתית נלמדת בו כהוגן וכן גם תורקית באופן מספיק את הלשון הזו התנדב ללמד אופיצר תורקי. ורק השפה העברית עודנה בשפל המדרגה, למרות השתדלות המנהל מר דוד נחמיאס לטובתה. חסרון מורה עברי טוב היא סבת התרשלות בלמוד העברית. אבל עתה החליט ועד הת"ת הבא תמיד בדברים עם אגודת „חובבי ציון" להביא הנה מורה עברי מומחה אשר ילמד את העברית כמו שפה חיה. גם בבתי הספר של חכי"ח משתדל מנהלם להקציע מקום חשוב לשפה העברית.

— הבחירות לועד הקהלה של סלוניקי מעסיקות ביותר את עתונינו. הבחירות הולכות וקרובות. ישנן פה שתי מפלגות, של צעירים וזקנים, הזקנים חפצים בזקנים והצעירים בצעירים. מי ינצח את מי קשה לדעת. בין כה וכה נדפסים מאמרים בעד הועד הקדם וכנגדו. העתון „לה נאסיאן" מבקר במאמרים חריפים את הועד הקדם, ואולי הרבה אמת יש בדבריו. איך שהוא — וקהלת סלוניקי זקוקה עתה לועד של עסקנים המבינים את גדל האחריות שהם מקבלים על עצמם והמסורים לטובת הלאום.

האדון בן כלב ראש אגודת המכבים בפיליפופולי שהה פה בימים האלה בדבר סדור טיול של מאה ועשרים מתעמלים. הוא הביא מכתב מליצה מהעדה הפיליפופולית אל עדתנו, והאחרונה הבטיחה לו עזרתה מצדה. חבורת המתעמלים הזאת תבקר בשבוע הבא את אדרינופול ותכף אחרי זה את סלוניקי. הם אומרים לעורר את צעירינו במקדוניה ליסד להם אגודות והלואי שיצליחו לעורר גם את צעירי סלוניקי.

ענין ה„תלמוד תורה" התחדד פה יותר ויותר ויהי לנושא למאמרים רבים בעתונים הספניולים. כמו שהודעתי כבר במכתבי הקודם, פנה ועד הת"ת אל חברת כי"ח בבקשה לשלח לה מנהל מאנשיה, ותשובה עוד לא הגיעה. והנה באחד העתונים מתנפל סופר אחד על הת"ת וטוען, כי בועד אין מקום לחכמים (רבנים) כי אם לאנשים חפשים, כמו לביה"ס של חברת כי"ת בעירנו, ונגד זה טוען סופר בעתון „איל אביניר", כי בועד צריכים להיות יהודים ולא מתבוללים כמו בביה"ס הנזכר. הת"ת קבל עליו לחנך דור יהודי ולא דור מתבוללים וכן הלאה והלאה. והצדק באמת עם הסופר של „איל אביניר". בית הת"ת היא אחת מהירושות היהודיות המעטות מאד שנשארו לקהלה הסלוניקית ואם יגזלו גם את זה ממנה, אם יעשוהו לבי"ס אליאנסי, אז ילכו אלף ומאתים יהודים צעירים לטמיון. רק מהת"ת אפשר לקוות ליהודים ורק הוא יכול להיות לתפארת לקהלה היהודית בסלוניקי. אמנם יש פה חסרונות הדורשים תקון, אך אפשר לתקנם אם לא ימסרום לידי מנהל מתבולל.

הכלוב היהודי היותר נכבד „לה גרין סירקל" המתקים פה כעשרים שנה ושפעל הרבה לטובת הקהלה התאחד יחד עם הכלוב של הסוחרים היהודים שנוסד לפני חדשים אחדים, והיו לקלוב אחד בשם „לה גרן סירקל איזרליט". מקוים פה הרבה מההתאחדות הזאת.

ההלומות אודות יסוד כניף לבנק „אנגלו־ליבנתין בסלוניקי" נשארו לע"ע רק הלומות. מדוע? עוברות שמועות שונות, וכפי שאמר לי אחד העסקנים, לא הם, הסלוניקיים, אשמים, כי אם הד"ר יעקבזון. איך שהוא — חבל, כי לא יצא הרעיון החשוב הזה לפעולה. בין כה וכה התאחדו „הקלוב דעס אינטים" ו„הגרן סירקל איזראליט" ויחליטו ליסד בנק יהודי בהקדם היותר אפשרי עם רכוש של מליון

פרנק וכבר נאספו יותר מתשע מאות אלף פרנק, ומקוים שבקרוב יפתח הבנק הזה ויהיה לברכה ליהודי סלוניקי.

בשבת זו נערכה הזכרה לנשמת הרצל בקלוב „בני ציון“, האולם היה מלא, ומר דוד פלורנתין דבר ע"ד הרצל והציונות, ודבריו עשו רושם חזק על השומעים.

— אי ס ט ר ו מ ס ה. בקהלה הקטנה של העיר הזאת נוסדה, הודות לעבודתו הרבה של האדון שלמה קמחי, אגודה ציונית בעלת חמשים חברים.

אדרינופול. האגודה הציונית „בני ציון“ של קהלה זו התבססה כבר בימים האלה, ובחרה לה ועד חשוב. שקלים רבים נמכרו, והקהל הולך ונמשך אחרי עבודתנו.

בקהלה הקטנה של סיליבריאה, לא רחוק מאדרינופול, מתיסדת עתה אגודה ציונית, שפנתה אל הקלוב „בני ציון של סלוניקי בבקשה לשלח לה שקלים.

י. קנטרוביץ.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

„כל המסחר מונח בידי היהודים“ — זוהי כבר מהמפורסמות שאינן צריכות ראיה. המימרא הזאת מסופרת לנו כמעט מפי כל המפלגות בגליציה ומשננים אותה בכל הזדמנות הבא לידם, לשם מטרות שונות, כמעט כל העתונים, המופיעים פה בארץ. אפשר שהיה בזה מקצת אמת לפנים, מה־שאין־כן עכשיו, ו„אגודות האכרים“ יוכיחו. על האספה של ה„קולקה רולניצ'ה“, שהיתה בשבוע העבר בקרקו, פרסמו את הדין־וחשבון של מרכז האגודות הללו, שכדאי להביא ממנו את הפרטים והמספרים דלקמן.

למרכז ה„קולקה רולניצ'ה“ שייכות עכשיו 1340 אגודות, שמספר כל חבריהן עולה ל־52.375. בשנה האחרונה לבד נתוספו 14.642 חברים חדשים. לששים אחוז מכל האגודות יש חנויות ובתי מכולת משלהן ומנהלות הן את עסקיהן בקרן העולה ל־406.665 כתר. מצב העסקים הולך הלוך וטוב ומכנים רוחים עצומים, עד שעלה ביד 260 אגודות לבנות לעצמן בתים מיוחדים. המרכז מכר סחורה להאגודות בסכום של מ י ל י ו ן כ ת ר י ם. בראשונה נמכרו על־ידו רק הדברים השייכים לאכרות, והיום נמכרים בהחנויות שלו גם צרכי אוכל וכו'. בכלל מבצבצת מכל מעשי המרכז השאיפה לרכז בידיו את דבר המקח וממכר בנוגע לכל הסחורות ולהוציא ככה לגמרי גם את הענף הזה מידי היהודים. ראשי המרכז השכילו במשך הזמן ושנו גם את נוסחת הסיסמא של שלהם, ותחת שלפנים היתה הקריאה שלהם: „לא תקנו אצל היהודים!“, קוראים היום: „קנו רק מידי „הקולקה רולניצ'ה“!“ מה שבעצם אחת היא, אלא שאינה מבליטה את הכונה האנטישמית באופן כה גס ומבוער.

ואם נוסיף עוד לכל האמור, שהעומדים בראש האגודות הללו הם הם אדוני הארץ, שריה ומושליה, ושגם ועד־המדינה תומך ביד האגודות תמיכה חומרית באופן רשמי, אז יצא לנו, כמה אי־נכונה ומחוסרת־יסוד היא המימרא הנ"ל הבאה אך לנקר את עינינו כבר עכשיו, ומה מעציבות הן העתידות הנכונים לעמנו פה בארץ גליציה...

* * *

ובשעה שחרשי־משחית מוציאים מידי היהודים הגליציים את ענפי הכלכלה אחד אחר אחד ושוברים את מטה־לחמם של הרבה משפחות מישראל, ראוי להרים על הנס את מפעלה של „חברת העזרה בשביל יהודי גליציה“, שביחד עם ה„איזר. אליאנץ“ שבוינא היא שואפת להנהיג בין יהודי גליציה את החרושת־הביתית, כמו אריגת רשתות ומקלעות של שער וכדומה. מן הדוה"ח, שפרסמה ה„אליאנץ“ לרגלי אספתה הכללית דהשתא, אנו רואים, שבי"ד מקומות נמצאות כעת מורות המנהלות את הקורסים ללמוד המלאכות הללו. מספר התלמידות והעובדות עולה עכשיו לערך 497, שהשתכרו במשך שנת 1908 5681,13 כתרים. תלמידה חרוצה, הרגילה כבר במלאכתה, משתכרת כתר ליום, סכום, שלפי תנאי־החיים במזרח־גליציה. יכול להשפיק כל הצרכים, אם גם בצמצום.

ואם נביא עוד בחשבון את התועלת המוסרית של המפעל הזה, שעל־ידו מתרגלות בנות ישראל לחיות מעמל כפיהן, ונצלות גם מהשעמום ומעברות הרבה, שהבטלה גוררת אחריה בהכרח, אז נוכל להעריך כהוגן את ערכו ואת הברכה הרבה אשר בו.

* * *

האנטישמיות בין הפולנים הולכת וגדולה משנה לשנה. לפעמים מתירים להם הפולנים בנוגע ליהודים דברים, שהם לא רק נגד חוקי האנושיות והיושר, אלא שהם גם נגד משפטי המדינה. בתור דוגמא די רק להראות על מצב התלמידים היהודים שבבתי־הספר התיכונים בגליציה והתיחסותם של הדירקטורים והמורים אליהם.

התנאים המעציבים, שבהם נתונים התלמידים היהודים ב ר ו ב הגימנזיות בגליציה; הרדיפות שהם סובלים לעתים תכופות; הפגיעות בכבודם ובכבוד הרגשים היותר יקרים להם וההרחקה המתמדת, שמרחיקים את התלמידים היהודים מבתה"ס הללו, כ"ז הוכיח לנו זה כבר, שאין לנו עסק עם עובדות בודדות, אלא שפועלים פה ע"פ שיטה מסוימה וקבועה מראש. ואם עוד נמצאו כאלה, שפקפקו בזה, נתברר להם עכשיו הדבר כל צרכו:

בעת רשימת התלמידים שהיתה בימים האלו, קרו בלבוב ובעוד ערים אחרות מקרים הרבה, שהדירקטורים של בתה"ס התיכונים סרבו לקבל נערי ישראל רק בגלל י ה ד ו ת ם. בבת"ס אחדים הכבידו הדירקטורים את אופן הרשימה ודרשו מאת ההורים ה י ה ו ד י ם תעודות שונות, שלא היה בידם להביאן, בה בשעה שמאינם־יהודים לא דרשו כלום ונתקבלו מיד; ובמקרים, שמלאו ההורים היהודים אחרי כל דרישות הדירקטורים והתעודות הובאו, הודיעו להם, שהסאה נמלאת כבר ואין עוד מקום בשביל בניהם. היו גם מקרים כאלה, שלמרות שהודיעו את זמן־הרשימה באופן־רשמי, מאנו הדירקטורים לגשת אל הרשימה, בשעת שראו, שרוב הבאים להרשם יהודים המה. בהסניף של הגימנזיה השביעי בלבוב קרה גם הדבר, שהדירקטור קבל את כל הבקשות והודיע, שמן השמונים וכמה תלמידים שנרשמו, יוכל לקבל רק עשרים ואחד. לבסוף נתקבלו אמנם כ"א תלמידים, אך כולם מ ש א י נ ם ב נ י ־ ב ר י ת. ב י ן ה מ ק ו ב ל י ם ל א ה י ה א ף י ה ו ד י א ח ד.

כמובן, שבזה לא נגמרה עדיין רשימת־החטאים, שחוטאות פקידות בתי הספר הפולנים יחד עם מועצת־בתה"ס (שולראט) נגד היהודים. אך גם המעט הזה מספיק כבר, להוכיח לנו למדי, מה היא המטרה, שאליה שואפים אדונינו הפולנים: חפצים המה לגשם בגליציה בפועל את הצעתו של האנטישמי שמיד, שהכנס בשעתה אל הפרלמנט האוסטרי, והיא: ל ה ג ב י ל א ת מ ס פ ר ה ת ל מ י ד י ם ה י ה ו ד י ם ב ב ת ה"ס ע"פ א י ז ה נ ו ר מ ה פ ר ו צ נ ־ ט י ת כ מ ו ב ר ו ס י ה. הפולני כלל זה נקיט בידו: לא המדרש עיקר אלא המעשה. כשדנים על ההצעה הנזכרת להלכה, אז מתנגד הוא לזה, אך למעשה, אדרבא ואדרבא! הוא יוצר לעצמו את החוק והוא המוציאו אל הפועל. התחשת הממשלה לזה? היחשו היהודים עצמם ולא יתעוררו למחאה־נמרצה ולדרישת־משפט? אצל היהודים גם זה הוא אפשר...

* * *

ואצל היהודים אפשר הוא ג"כ שימשול הנקלה בנכבד, מבלי לנהוג כבוד במי שראוי לו ומבלי לכבד אף את זכרון הגדול שבגדולים.

ה„קהל“ הלבובי דחה בשנה זו את בקשת הציונים בלבוב להרשות להם לערוך הזכרה לגשמת מנהיגנו ז"ל בההיכל לנאורים, שבו היא נערכת בכל שנה. את הסבה הנכונה למאונם נוכל לשער בעצמנו, אם גם שלא נאמרה בפירוש: פה היתה באמצע יד היראה מפני דימונסטרציה אנטי־פולנית מצד הציונים, שאלו האחרונים חיבים להיהודים־הפולנים חלף הדימונסטרציה האנטי־ציונית, בעת חגיגת ברק יוסלביץ. כי פחדם היה פחד שוא, אין אף צרך להגיד. נעלה ומרומם הוא אצלנו הרגע, שבו אנחנו נאספים להזכרת נשמת האדם הגדול ז"ל, וחלילה לנו לעשותו חולין בגמירת־חשבונות עם אויבינו מבפנים ובסלוק חובות. לזה מוכשרים רק אלו האחרונים, שאין כל דבר קדוש ויקר להם; אלו הנשמות הפעוטות והזוחלות, היודעות להכנע ולהתבטל עד כדי אפיסת־היש כלפי חוץ ולהראות בחדא מחתא תקיפות ועריצות כלפי פנים...

כדאי להעיר, שבתור נמוק לדחית הבקשה הנ"ל שמשו ל„הקהל“ דבריו של המטיף ד"ר קרו, שההזכרה לנשמת הד"ר הירצל אין מקומה בההיכל לנאורים, אלא ב ב י ה כ"נ ש ב ר ב ע ה י ה ו ד י ם, ש ב ש ב י ל ם פ ע ל ה ד"ר ה י ר צ ל, מסכימים אנחנו לדברי הד"ר קרו, הגם שיודעים אנחנו לשם מה נאמרו.. בשוגג הוציא דבורים, שבודאי התחרט עליהם אח"כ. פיו הכשילו...

* *

גם בשנה זו נערכו כמעט בכל עיר ועירה בגליציה הזכרות לנשמת מנהיגנו המנוח, שהצטיינו בהשתתפות המרובה מצד היהודים מכל השדרות. באיזו ערים נדחות שהמנהג של נאומים ותהלוכות אינו ידוע שם עדיין, נערכה

ההזכרה ע"פ הנוסח הישן; הדליקו נרות הרבה בבתי-המדרשים, אמרו קריש ושתו י"ש לעלית הנשמה... כמעט בכל הערים נאספו סכומים הגונים לנטע עצי-זית ביער הרצל.

מאיר העניש.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

IV.

חק השלטון העצמי והיהודים.

בעתונים שלנו נתפרסמה ידיעה ע"ד ועד יהודי, שנוסד בלובלין במטרה לעורר את דעת הקהל הפולני כנגד הצעת חק השלטון העצמי, שתוגש בסיסיה הבאה אל הדומה. כידוע, מגביל חק זה את זכויותיהם של היהודים, שמספר נבחריהם לא יוכל לעלות ליותר מעשרה אחוזים ממספר כל חברי המועצות העירוניות, ומה שמובן מעצמו, כי יהודי לא יוכל להיות ראש המועצה ולא סגנו ובכלל לא יוכל לקבל שום משרה בשלטון העצמי.

זאת היא הפעם הראשונה שרוצים להגביל באופן גס ומוחשי כל כך את זכויותיהם של יהודי פולין בפולין עצמה. עד כה היו להם ליהודי פולין בארץ זכויות כמעט שוות עם יתר התושבים. אומר אני כמעט, יען שבענין בתי-ספר ועוד נשתוו יהודי פולין עם אחיהם ברוסית. לכאורה היה צריך איפא שתתעורר דעת הקהל היהודית כנגד הצעת החק הזה, שכל יהודי פולין בלי הבדל מפלגה יערכו מלחמה נגדו. אולם רואים אנו אחרת. מלבד אותו הועד הלובליני לא נתעוררה עדיין אפילו קבוצה אחת, לא השמיעה קולה ולא נגשה לעבודה אפילו מפלגה אחת וגם העתונים הסתפקו בשנים שלשה מאמרים שבהם עוררו אמנם את הקהל והראו לו את הסכנה הקרובה, אבל לא התחילו עדיין במלחמה ארוכה ומסודרת היטב.

ביחוד מתיחסת בקרירות גדולה לכל הענין ורשה, זו העיר הנותנת, כמו שאומרים, את הטון ליהודי הארץ.

וסבות החזיון הזר הזה אינן עמוקות ביותר, פשוטות הן ומונחות במצב הרוחות של עכשיו, וגם, אם אפשר לומר כן, בטבע הענין.

האפטיה השורת בכל רחבת הממלכה עדיין חזקה היא גם בספירות עסקני היהודים בפולין, וצריכה התאמצות רבה וגם—למה נכחד—אמונה גדולה בנצחון בשביל להתגבר על אפטיה זו ולגשת לאיזו עבודה, לאיזו מלחמה על שדה המדיניות הכללית. התאמצות זו עדיין אינה ניכרת, ומסופקני, אם יצליח הועד הלובליני להשפיע על יתר הערים בנידון זה ולסדר דבר מה שיהיה לו ערך. אי-אפשר לאמר, שאין מבינים את ערכו של החק, את הסכנה הגדולה הכרוכה בו, את העלבון שיש בו,—אבל אין „הידים מתרוממות" פשוט מפני—שאין אמונה.

יחוסם של הפולניים? של חברי הקולה הפולנית? ברור הוא, וכבר עכשיו אפשר להגיד מראש, מבלי שיגדל בלבנו חשש הטעות, את אשר יהיה. פולין הרשמית, כלומר אותן המפלגות השוררות עכשיו בארץ: „הפוליטיקה הריאלית", „הדימוקרציה הלאומית" כשישבה עוד בימים הטובים בשנת 1906 לדון בענין השלטון העצמי נבהלה גם היא מפני רבוי היהודים בערים ומפני הפרספקטיבה שמועצות ערים רבות רובן המכריע יהיה של יהודים, והתחילו מבקשים תחבולות להציל את הארץ ואת העם הפולני מסכנה כזו. ומצאו תחבולה יפה, תחבולה שאחזו בה בשנות 1863 כשהנהיגו את השלטון העצמי. התחבולה פשוטה היא—זכות לבחר ולהבחר יש רק לאלה היכולים לקרא ולכתוב פולנית. באופן כזה יוקטן מאד מספר היהודים ובשלטון העצמי יקחו חלק רק אותם האלימנטים שיהיו פחות או יותר קרובים להפולנים: היהודים שבאו מרוסיא ומליטא—שהם המפלצת של דעת הקהל הפולני—לא יוכלו להשתתף ולא יוכלו להיות למכשול על דרך הפולנים. זו היתה תחבולה שאפשר היה להגן עליה, שהיתה המשכתה של מסרת הפולנים משנות הששים, תחבולה שגם ליהודים-הפולנים המתבוללים קשה היה לערער עליה, ואם ערערו או בקומיסיה, אז הראו לא רק על העול הנעשה ליהודים ועל הסכנה הכרוכה בהרחקת המונים רבים מהם בזרוע, אלא על האנאלפבתיות הגדולה בין המוני הפולנים.

אולם עכשיו נשתנה הדבר. לא הקהל הפולני מעבד את החוק, אלא המיניסטריום, והחלטה תתקבל בדומה שקול הפולנים בה אינו מכריע כלל. ויחוסו של הרוב של הדומה אל היהודים הרי ידוע הוא: הוא לא יצא כנגד המיניסטריום בענין יהודי ובודאי לא יתנגד להגבלות זכיותיהם אפילו בפולין. התקוה, שמביעים אחדים, שבנוגע ליהודי פולין ישתנה יחוס זה, והמפלגה השוררת בדומה תרצה להמשיך את הפוליטיקה של הסברת פנים ליהודי פולין, כדי שאפשר יהיה להשתמש בהם כנגד הפולנים, ותבטל את ההגבלות, אינה אלא נחמה בעלמא, שהרי רואים אנו על כל צעד ושעל שעיקר הגבלת זכויות היהודים הוא גדול כל כך עד שבודאי יכריע את התקוה הרחוקה להשען על יהודי פולין ולהעמידם נגד הפולנים.

הפולנים, וביחוד פולין הרשמית, השתדלה תמיד להראות פנים, כאילו הגבלת זכויותיהם של היהודים זרה ושנואה להם. אפילו אותם שלא הסתירו את האנטישמיות שלהם, את רצונם לדחוף את היהודי מתוך הארץ, להמעיט את מספרו, אפילו הם הראו פנים כאלו אינם מודים בההגבלות. והיה זה בידם לאמצעי טוב לעשק את יהודים, כי אמנם יכלו להראות להם על העובדה שבשנות הששים נתנו להם שווי זכויות, ורק אחרי כן, כשהנהגת המדינה נלקחה מהם, התחיל סדר ההגבלות. אמנם גם אז היו איזו הגבלות-אבל מאותו המין שטובת הארץ דורשת אותן ושגם היהודים צריכים להודות בהן, אם רק בנים נאמנים הם לארצם ולמולדתם, ומדרך זו, כמדומה, לא יסורו גם בדומה, כי הלא סכנה שישפיעו בדבריהם על החלטת הרוב—אין, ומדוע זה לא ישתמשו במקרה טוב כל כך להראות לכל העולם וליהודים עד כמה עולים הם בקולטורה ובאנושיות... אבל את החק יקבלו ובודאי לא יביעו את דעותיהם נגדו מפני היהודים. והרי יהודים נאמנים לארצם לא ידרשו זאת מהם; השלטון העצמי, אפילו אותו שתתן הדומה האוקטובריסטית, הוא דבר כל כך נחוץ לארץ עד שאי-אפשר לדחות אותו בשביל איזו קטנות. וההגבלות לכשירחיב אלהים את גבולם—בודאי תוסרנה.

ואפשר שלא יסתירו השקפתם האמתית שהרי בשנים האחרונות כבר למדו לבלי הסתיר דברים הרבה שנהגו להאפיל עליהם לפנים.

מבינים את הדבר או מרגישים אותו יהודי פולין, וכאמור אין ידם מתרוממת לעבוד.

ובכל זאת אי-אפשר יהיה להבטל מעבודה זו. איך שיהיה, אי-אפשר להם ליהודי פולין לקבל בשתיקה את הגבלת זכויותיהם — זה הפרי הראשון של המהפכה—וצריכים הם לסמן את יחוסם, לעורר את דעת הקהל על העול הנעשה להם, להסיר את המסוה מעל פולין הרשמית, להכריח את המפלגות השוררות לברר את יחוסן הן בלי שום העלמה והאפלה. עלבון גדול כזה — בכל אופן אי-אפשר לקבל בלב שוקט, ואם גם התקוה להסיר את ההגבלות אף אפילו להמעיטן כאין היא—צריך לעשות הכל, צריך לאסר מלחמה כנגד החק.

ויש לקוות—כמדומה—שעסקנינו וביחוד המפלגות הלאומיות שלנו, המרגישים כבר את עצמם בני חורין, יבינו מה היא חובתם וילכו בדרך זו.

י. גרינבוים.

פִּתְרוֹן הַחֲלוֹם.

(אגרת קטנה מארץ-ישראל).

בשני גליונות „העולם" (22, 21) ספרתי את כל אשר עבר על נחלת האגודה „דורשי ציון" בגליל העליון" את אשר אמרו שנים מן הפועלים אשר עבדו שמה לרשת את הנחלה לעצמם ולהונות את האגודה „דורשי ציון" מעל נחלתה „עין זיתים".

חפצים אתם לדעת את אחרית החזון הזה? הנה ואספרה לכם.

באמתלאות שונות השתמטו הפועלים מכל דין ומשפט. למרות מה שנכתב ונחתם ביניהם ובין המורשה מצד החברה „דורשי ציון" לעיני הפקידות בראש-פנה לשום את כל הטענות והתביעות לפני בית-דין של שלשה, שחבריו נקובים בשמותיהם בכתב-הבוררות, הודיעו שני הפועלים, כי עוד טרם שחתמו את ידם על הכתב הזה מסרו מודעה, כי רק מאונס ושלא ברצונם הסכימו להגיש את עצותיהם לפני בית דין מפשר. ואחרי אשר

הוכחש ענין מסירת המודעה, מצאו אמתלא חדשה, בדקו ומצאו פסול בהרשאת הבא בכח האגודה, וידרשו כתב־הרשאה חדש. חשבונם היה פשוט: סוף סוף מורשה האגודה, מר מרדכי בן הלל, איננו שכיר האגודה, הוא ממלא את עבודתו חנם, והוא נאות לקחת על שכמו את הענין הזה רק בתור אחד העסקנים של צבור. ולכן אם יוגיעו אותו הרבה, אם ענין „עין־זיתים" יגזול מאתו זמן רב ויביא לו טורח ומשא וריב, אז ירוק יירק בפני ועד „דורשי ציון" ויעזוב לנפשו את כל הענין הזה. עם מרדכי הכהן, אדם תקיף, קשה לדון, אבל עם הפקידים הבאים מאת הועד היושב לכסא ברעזשיצא, כבר הורה הנסיון, נקל הדבר מאד. והחשבון הזה היה כמעט חשבון צדק, לולא היה כל הענין הזה גזל רבים ועושק נחלה לעיני השמש, עד התחמץ כל לב ומן הנמנע היה לתת לרמיה לחרוך ציד בהשקט ובבטחה. הן איך שהוא, והארץ—ארץ ישראל, ולמה יאמרו שונאי הארץ: אין שופטים ואין משפט צדק בקרבה. ובגלל זאת הוסיף הטוען מצד החברה להכביד את ידו על שני הפועלים, עד אשר התרצו להביא את דינם לפני הבית־דין שבירושלים.

הקוראים לא שכחו בודאי את תפקיד הרב רידב"ז, אחד מן הרבנים היושבים בצפת, בכל הענין הזה. ובהסכמת הרידב"ז נאותו הפועלים להסגיר את גורלם ביד הבי"ד הירושלמי. כי בעת ההיא הלך גם הרידב"ז הזה לירושלים לעורר את הרבנים שמה על דבר השמיטה. זה הרידב"ז הרית מרחוק שלל גדל בענין השמיטה, וינסה להדפיס קונטרס פלפולא חריפתא בדבר הזה עם הקדמה „מפוארה", כולה אומרת שקר וצביעות. אבל מקרב הרבנים קם לו שטן—הרב קוק ביפו עשה סדרים במכירת הרשות לגוי ובשנת השמיטה לא תופר העבודה בשדות ובגנים. אז בא הרידב"ז לירושלם ויקהיל קהלה גדולה על הרב קוק, ויקראו איתו לירושלים, והרידב"ז היה רוח החיה בכל האספות אשר נקראו לבית הרב רבי חיים ברלין.

ובמצבו זה, מצב ראש המדברים באספות הרבנים בירושלים השתמש הרידב"ז להטות המשפט „עין זיתים" לאשר חפץ הוא. הוא נסה דבר אל הרבנים, אשר לפניהם יבוא המשפט, ויכריע את הדין בכח פלפוליו ובתעצומת עדותו. עד כי היה בטוח כי הבי"ד בירושלם יוציא את פסק דינו מתאים לדבריו.

אבל גם הפעם מצא החרמש את האבן. הטוען מצד האגודה „דורשי ציון" הבין את הדבר כמו, ובהמון תעודות ומכתבים הראה להרבנים שישבו על מדין את נקודות המגע אשר להרידב"ז אל ענין „עין זיתים". הגאון התמים הזה—לא יהיה הדבר הזה לנו לחרפה—עשה פשוט כמעט קנוניא עם המנהל אשר מעל בשליחותו והשתדל כי יתנו גם לו חלק בנחלת „עין־זיתים". ועיני הבי"ד הירושלמי היו פקוחות, והוא ראה את הערמה והמרמה אשר אמרו אנשי צפת לעשות בעזרת אחדים מנושאי התורה, ולכן יצא הפס"ד לנשל את שני האנשים הזרים מנחלת „עין זיתים" ולהקים את אגודת „דורשי־ציון" על נחלתה. ומאמר „החכם־בשי" בירושלם קים את הפס"ד, וגוף הכתב תורגם מעברית לצרפתית, והקונסל הצרפתי אשר את התרגום, ומנהל עניני חברת יק"א בארץ ישראל, אשר בידו התעודות של הנחלה צוה את הפקידות בראש־פנה אשר בגליל העליון לשמור ולעשות ולקיים את דברי הבי"ד שבירושלים.

והמוסר היוצא מזה?

הפעם אמנם הצליח הדבר, רבני ירושלים העמידו את הדבר על הדין ועל הצדק ועל היושר, ולא נתנו לאנשים זרים לעשוק נחלה בכח המרמה ומעשי להטים. אבל אנחנו הלא יודעים, כי כמה פנים להורה, ואפשר ואפשר היה כי האגודה „דורשי ציון" תצא מנחלתה וידיה על ראשה. והלא יש ועד ונשיא ומזכיר להאגודה, והלא ההנהלה קבלה עליה התחיבות לשמור על נחלות האגודה לבל יבואו זרים בגבולה. האם ככה שומרים עניני צבור?

והיה הדבר הזה למוסר הוכחה לועד „דורשי ציון", בשומו אל לב את דבר נחלהו השניה אשר בחידרה. הן הדברים יגעים גם שם, יגעים מאד. אמנם המנהל את הנחלה הזאת לא יביא חברים חדשים אשר יבואו כשותפים למעון טענות ותביעות ולהתנחל בתוך הנחלה, אבל המנהל הביא את הנחלה בעול חובות גדולים ורבים. עוד בחודש אייר הרס"ח שלח נשיא „דורשי ציון", הר"י סירקין, „מגלת ספר" בקהל החברים והודיע, כי חוב של שלשים אלף פרנק רובצים על הפרדס בחידרה. והחברים מחשים. אמנם רבה רעת החברים המחשים וקלות דעת היא מאין כמוה. אבל גם הועד מרוע נתן רשות להמנהל לקחת כסף, להרבות חוב הנחלה? חובת המנהל לנהל בכסף אשר יתנו לו בעלי הנחלה ולא להביא את הנחלה המופקדת תחת ידו בעול חובות. ומי לידנו יתקע, מה תהיה אחרית הנחלה עתה? הן אם בעוד מועד לא ישתדל ועד „דורשי ציון" לגמור את עניני החברה פעם אחת, לעשות לנחלהו בחידרה כמו שעשה ל„עין זיתים", אז תצא הנחלה מרשותו ותבוא לבעלי החובות — ואחרית „דורשי ציון" תהיה חרפה, תחת אשר אפשר לגמור את הענין בשובה ונחת ככל נסיון אשר לא הצליח.

הַשָּׁבוּעַ.

הַצִּיוֹנוּת.

—ביום 3 לאויגוסט היתה בלונדון אספת בעלי המניות של הקולוניאל־בנק העברי. באספה הזו נתקבלה החלטה לשלם בעד התלוש החמישי של מניות הקולוניאל־בנק 6 פענס (23 ק'). את מחיר התלושים אפשר לקבל ברוסיה גם אצל הועד המרכזי.

— הה. מ. מ. אוסישקין וי. רזוב שבו בשבוע העבר מקושטא. בדרך שובו בקר מר רזוב את וילנה, ומסר לועד המרכזי דו"ח ע"ד שליחותם.

— מר ו. ז'בוטינסקי יצא לקושטא להשתקע שם.

— מר י. גרינבוים מורשה העתיק את מושבו לוילנה.

— בהוצאת ה„ציוניסטישע קאפיקע־ביבליאטעק" יצאה החוברת נומ' 19—„יודישע ארבייטער אין ארץ־ישראל" מאת ב. שפיעלבערג.

— מסלובשנה מודיעים לנו כי העבודה הציונית שם הולכת ומתפתחת למרות אשר האורטודוקסים מפריעים בעד העבודה. גם בעירה וילדניק הסמוכה לסלובשנה נוסדה אגודה ציונית.

— האגודה הציונית בקיטיגורוד מבקשת להדפיס את דו"ח עבודתה במשך שנה וחצי: הפיצה שקלים בסך 37 ר., מס מפלגתי 5,80, לטובת הנ"פ 80 ר. מתוים ומקופסאות הנ"פ 53 ר., בעד „יער הרצל" 3 ר., בעד מניה של הקו"ב 10 ר'. האגודה חתמה על כל העתונים העברים והפיצה כפרות ציונית. בס"ה היו הכנסות האגודה ק. 231,80 ר'. נערכה שורה שלמה של אספות והורות להחברים לויבאוויטש, ווייסברג ופעלער עושה הציונות בשנה זו חיל. נוסדה ג"כ „הלמוד תורה" ע"פ השטה הטבעית ועתה הולך ונבנה בית מיוחד לזה. הרבה עושה בעד הציונות מר אברהם בוטשאטשור.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

בית המשפט שביפו תבע לדין את הערבים, תושבי כפר יעזור, אשר

התנפלו על מקוה ישראל. הרבה מהמתנפלים נדונו לענשים שונים. ענשים קלים נענשו גם שני צעירים יהודים ממקוה ישראל על אשר עברו את גבולות דרישת ההגנה העצמית.

— חברנו אהרן פעכט, חבר הועד הפועל הגדול, שנפטר לפני חדשים אחדים הביע לפני מותו את רצונו להקבר בא"י; יורשיו מלאו ביראת-קדש את רצון הנפטר ויעלו את עצמותיו לא"י. בשבוע שעבר היתה ביפו הלויתו הנהדרה; המון גדול מן התושבים היהודים באו לחלק למנוח את כבודו האחרון.

— מירושלים מודיעים, כי בבית-העם שם קרא מר ארוני ביום 17 יולי הרצאה מעינת מאד ע"ד הצמחה בארץ-ישראל. הקהל הרב שנתאסף שמע בהתענינות מרובה את כל דברי ההרצאה. הדבר הזה מוכיח, כי השדרות האינטליגנטיות של התושבים מתיחסות בתשומת לב גדולה אל כל מה שיש לו שייכות אל חקר הארץ. טוב יהיה מאד, אם „אגודת הטבע" שנוסדה ביפו ע"י הד"ר מטמן כהן תקדם את ההתענינות הזו מצד הקהל בסיועה ע"י הרצאות וקריאות ע"ד תולדות הטבע בארץ-ישראל.

בַּמִּזְרָח.

שר הפנים בתורקיה פריד פחה, שהצטין בריאקציונותו ושהודות לו נתקבלו בבית הנבחרים החוקים המעיקים ע"ד העתונות, האסורים והאגודות, נפל בגלל התנפלויות העתון של התורקים הצעירים, „טאנין". היהודים בתורקיה לא יבכו להולך, ועוד פחות מזה הציונים; ידוע שהוא הוא שדרש במועצת המיניסטורים להשאיר בכל תקפן את הגבלות בניסת היהודים לארץ ישראל נגד הצעותיו של הפחה מירושלים צובי-ביי.

כמו שמדברים, נתקבלה בישיבת המיניסטריום, זו הישיבה הראשונה שהיתה בלי השתתפותו של פריד פחה, החלטה לבטל את הגבלת הכניסה.

לשר הפנים יהיה מעתה טאלאט-ביי, סגן היו"ר בבית הנבחרים, שהשתתף בדפוטציה הפרלמנטית שבקרה את אירופה ושהיה אורחת של הפידרציה הציונית בלונדון.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

— מגרודנה מודיעים אותנו, כי כמעט כל חניכי הקורסים הפדגוגיים למורים שם קבלו משרות בבתי-ספר.

—ביום 27 יולי היתה בצירנוביץ אספה לחברי קומיסית ההנהגה של הלנדטאג הבוקוביני. באספה זו נתבררה ההצעה שהוכנסה בדבר מעשה-תקונים בשיטת הבחירה אל הלנדטאג, כי ינהיגו להבא חלוקת הבוחרים עפ"י לאומיותם. לפי חלוקה זו נבדלו היהודים לקבוצה לאומית מיוחדת. ממ"ר המאנדאטים של הלנדטג ניתנו להיהודים ביחד עם האשכנזים י"ג מנדטים. בדבר חלוקת המנדטים הללו בין היהודים והאשכנזים, תצטרכנה אח"כ שתי הקבוצות להתפשר ביניהן.

מלבד זה יהיה ליהודים בא-כח אחד במוסד-הפועל של החבל (Landesausschus). מי"ג המנדטים עולה הרוב בחלק היהודים. בישיבת קומיסית-ההנהגה הוצעה הדרישה הזאת ע"י נבחר הרייכסראט הד"ר שטרויכיר, ובא-כח האשכנזים מצא אותה לצודקת.

באופן זה נוסדה עתה בבוקובינה זו הפעם הראשונה קוריה יהודית לאומית, המקצבת מקום לבאי-כח התושבים היהודים בתוך הלנדטאג. עם זה הוא המקרה הראשון של הכרה רשמית בזכויות הלאומיות העברית בפרובינציה אוסטריית, שבוודאי ישפיע הדבר ברבות הזמן השפעה נמרצה גם על יתר ארצות הממלכה האוסטריית המרובה באוכלוסין של עמים שונים.

החיל הזה עשו יהודי בוקובינה רק ע"י הפרוגרמה הלאומית הפוליטית, שסמן לו הקלוב העברי של הרייכסרט ושהתגשמה עתה בבוקובינה ע"י נשיא אותו הקלוב, שהוא אחד הלוחמים הראשונים בעד הפוליטיקה היהודית הלאומית באוסטריה, הד"ר שטרויכיר.

—בלבוב היתה זה לא כבר אספה לראשי כל ועדי בה"ס שבגליציה לדון בשאלה ע"ד הגדלת מספר בה"ס להוראת הלשון העברית. באספה זו נוסדה „אגודה לעניני בה"ס היהודים בגליציה ובבוקובינה", ששמה לה למטרה להפיץ את למוד הלשון העברית ולשכלל את אופן הוראתה בבתי-הספר. עפ"י הצעתה של האגודה צריך שיהיה לכל קהלה בית-ספר אחד כזה לכל הפחות. עתה התחילה האגודה עושה תעמולה נמרצה למטרותיה ושאיפותיה.

— אפשר לשער, כי מספר היהודים בתימן עולה לחמשה עשר אלף, אם לא למעלה מזה. הם נמצאים ביחוד במקומות האלה: בעיר הבירה צנעא. בערים מאנאה, דאמאר, קוואדי, אמראם, ג'יבל, בורה, רימה, קיהמה, קהרו, אופ, טעץ וכו'. הם עוסקים במלאכות שונות. ביניהם נמצאים אורגים, נפחים, צורפים, סתתים, גם סופרי סת"ם, נגרים, בנאים, אופנים, סוחרים ועוד. בין האחרונים ישנם גם עשירים למדי.

יש להם ליהודי תימן רב ראשי המכונה חכם-בשי, ומלבדו רבנים בערים הנ"ל. בעיר צנעא נמצאים 13 בתי-כנסיות. מיום שכבשו התורקים לפני ששים שנה את תימן הוטב מצב היהודים שם לעומת מצבם בימי ממשלת השריפים בנוף הזה. היהודים יושבים מימים קדומים בהרים ובפנים הארץ ולא בערי החוף, מפני שבערי החוף יושבים המושלמים הסוניטים המצטינים באדיקותם ושהתיחסו באופן רע אל היהודים והכריחו אותם להמיר את דתם במושלמית. התושבים אשר בפנים הארץ ובהרים הם מושלמים שואיטים, שיחוסם אל היהודים טוב יותר בערך.

— היהודים באליפו. מספר היהודים באליפו עולה לט"ו אלפים נפש, וכולם, מלבד שפניולים אחדים יוצאים מן הכלל, שבאו מאיטליה ומארצות אחרות, מדברים ערבית. מצבם הכלכלי רע מאד; רק מעטים מאד ביניהם הנם אמידים פחות או יותר. הם עומדים בהשכלתם במדרגה נמוכה מאד. הנם חרדים קנאים, המואסים בכל דבר מדע. גם למוד הלשונות הנכריות נחשב בעיניהם לחטאה גדולה. לפיכך אין יהודי אליפו לוקחים כל חלק בההתקדמות הכללית. הם חיים חיי בדידות ואין להם שום שייכות אל יתר יושבי הארץ. מובן הדבר, כי בתנאים כאלה אין להם שום עמדה סוציאלית.

בבית הספר של חכי"ת לומדים צעירים אחדים, שהיו יכולים להרים את קרן ההשכלה בין התושבים היהודים. אבל כל העמל שעמלים בזה, אינו אלא רק לשוא. את ביה"ס הזה מבקרים שלש מאות ילדים. מספר ידוע של צעירים, שכבר גמרו את חוק למודם בביה"ס, היו יכולים בוודאי למצוא בארץ את פרנסתם בכבוד. אולם ברובם הגדול הם עוזבים את הארץ והולכים לבקש את אשרם במקומות אחרים, באופן שאין העדה מפיקה מהם שום תועלת לעצמה.

ישנם שם גם כמה בתי תלמוד-תורה, אבל מצבם מעציב מאד. בבית הת"ת היותר גדול לומדים שמונה מאות ילדים, אולם רבה בו העזובה. חדר-הלמוד מגואל ומלא רפש, וההוראה מקולקלת מאד. במקום המופסד הזה מבלים הילדים לשוא את מבחר שנותיהם. ה„אליאנס" חפצה לעשות תקונים בדבר, אבל היא מצאה מכשולים מצד תושבי העיר, שראו בזה סכנה להדת.

סִפְרוּת וְאָמָּנוּת.

— בניו-יורק התחיל לצאת לאור העתון העברי היומי הראשון באמריקה בשם „היום".

— השבועון של „פועלי-ציון" באמריקה „דער יודישער קעמפפער" התחיל שוב לצאת לאור.

— מר ש. גורליק מבקש מאתנו להודיע, כי מסבות בלתי תלויות בעורך, נדחתה הוצאת המאסף „דער יודישער אלמאנאך" לחדשים אחדים.

מאת המערכת.

במסרי את עריכת „העולם", מפאת צאתי מוילנה, מן הגליון № 30 למערכת חדשה, מביע אנכי את תודתי ואת ברכתי לכל עוזרי „העולם", לכל קוראיו ולכל אלה שעבדו אתי יחד; וביחד עם זה הנני מברך את עתוננו לעריכתו החדשה כי יוסיף להתפתח ולהשתכלל יותר ויותר.

ל. יפה.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

ב׳ י׳ (14) טען יולי האט אנגעהייבען ארויסגעהן אין ווארשא
א טעגליכע צייטונג

„די נייע וועלט״

אין וועלכער עס וועלען מיטארבייטען די בעסטע יודישע
שריפטשטעלער.

„די נייע וועלט״ וועט זיין א אינפארמאציאנס צייטונג
פון א גרויסען פארמאט.

„די נייע וועלט״ וועט זיין פול מיט די פרישעסטע נייעס, גענויעסטע און ריכטיגע ידיעות, טעלעגראמען, ספעציעלע פון אייגענע קארעספאנדענטען און פון טעלעגראף־אגענטורען.

„די נייע וועלט״ וועט געבען די רייכסטע יודישע כראניק אין רוסלאנד און אין אויסלאנד, די אויספיהרליכסטע און גענויעסטע נייעס פון ווארשא און לאדז, די וויכטיגסטע ידיעות פאר געשעפטסלייט א. ד. גל.

אין „די נייע וועלט״ וועט אלעס זיין געדרוקט אין א דייטליכער פערשטענדליכער שפראך און אין א שענער פארם.

„די נייע וועלט״ וועט געבען לייכטע פאפולערע און ערנסטע פובליציסטיק, ווי אויך א גרויסען פלאץ פאר ליטעראטור, קריטיק און וויסענשאפט.

צווישען פיעל אנדערע פעליעטאנען פון אונזערע בעסטע שריפטשטעלער, האט זיך געדרוקט אין די ערשטע נומערן א גרויסער פעליעטאן פון

„שלום עליכם״

„פאר וואס געב איך ניט ארויס קיין צייטונג״?

באלד דערנאך האט זיך אנגעהויבען דרוקען א סעריע פעליעטאנען אינטער אנ׳אלגעמיינעם נאמען:

„אייזענבאהן־געשיכטען״

שריפטען פון א קאמי־וואיאושאר.

ארויסגעגעבען פון שלום־עליכם

די ערשטע אייזענבאהן־געשיכטע „קאנקורענטען״.

אבאנעמענטס־פרייז:

אין רוסלאנד: 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב יאהר, 1,50 ר. פיר 3 חדשים, 50 קאפ. א חודש, א איינצעלנומער 2 קאפייקען.

אין אויסלאנד: צו שיקען טעגליך: א יאהר 12 רובל, א האלב יאהר 6 ר., 3 חדשים 3 ר., א מאנאט 1,20 ר. שיקען 3 מאל וועכענטליך: א יאהר 9 ר., א האלב יאהר 4,50 ר., 3 חדשים 2,25 ר., א חודש 1 ר.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Ди Найе Велтъ“, Варшава, Налевки 38.

Redaction „Die Neue Welt“, Warschau, Nalewki 38.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

ארויסגעבער: ל. מילשטיין, מ. ספעקטאר, י. ח. זאגאראדסקי.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כה אחת וחצי של יין

„ברזל״

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויכוד הברזל שביין „ברזל״ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל״ ורשה.

הוצאת „חנוך״

טליבקר

מקרא עברית אחרי האלף־בית.

מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יחיד במינו נפרץ במשך זמן קצר ואלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ומתוקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:

Книж. магаз. „Гацефира“, Варшава, Налевки 33.

הַצְּבִי.

עתון יומי

כל עניני ארץ ישראל במה שהם מתגלים בחייהם של כל יום ויום

מי שרוצה לדעת ולהכיר את הלשון העברית החדשה כמו שהיא מדוברת בארץ־ישראל, בגני הילדים ובבתי־הספר, במסבות, בשוקים וברחובות.

ימנה על העתון היומי

הַצְּבִי.

„הצבי״ משתדל למלא תפקיד של עתון יומי מדיני ולתת לקוראיו מהנעשה והנשמע בכל התבל הגדולה והרחבה בתלגרמים מיוחדים יומיים ובכתבות מיוחדות.

„הצבי״ ממלא את תפקידו ביחוד בנוגע לעולם המדיני של הממלכה העותומנית הגדולה, העומדת עתה בשעת הרת־עולם, בשעת התחוללות מהפכות גדולות ועצומות.

בשלשת השבועות האחרונים, מיום התפרצות המוד כנגד השלטן התושמאי עמד „הצבי על המשמר למען ידעו קוראיו לא פחות מאשר בני קושטא, בירת תורקיה, בעצמם. יום יום נתנו פרטים רבים מעניינים בתלגרמים ובכתבות מיוחדות.

„הצבי״ בא בימים האלה במו״מ תמידי עם באי־כח מנהיגי התנועה התושמאות שבירושלם, וימסר לקוראיו מדי יום ביומו פרטים מענינים וחשובים.

„הצבי״ חיבלי כל תמיכה; „הצבי״ הולך ומתפתח מיום ליום ומגיע למטרתו רק על חשבון עצמו, על חשבון הכנסותיו היומיות; לאמר: עומד הוא, „הצבי״ על בסיס טבעי שיאל להבטיח לנו את קיומו:

„הצבי״ מתחיל להרחיב את החלק הספרותי; שבו ישתתפו, לבד הסופרים הקבועים שהשתתפו בו עד כה, סופרים רבים מהטובים שבארץ־ישראל ובחוץ־לארץ.

מחיר „הצבי״ ברוסיה—10 רו״כ; ביחד עם הירחון ההתולי „חמר־גמל״—11,50. מחיר ה„חמר־גמל״ לבד—שני רו״כ לשנה. לפי ערך זה לחצי ולרבע.

המען של המערכת:

Redaction „HAZWI“, Jérusalem.

ברוסיה אפשר להמנות על ידי סוכנו:

„Haschachar“ Varschau Rymarska Str. № 16.

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל **תושיה**

Издательство „Тушiя“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

„יודישע אילוסטרירטע צייטונג״.

אלס בהנם׳דיגע ביילאגע בעקומען די לעזער פון דעם „יודישען אילוסטרירטען צייטונג״ דאס הומאריסטישע בלאט

„די הבדלה״

מאנאטס-שריפט פאר וויץ, הומאר און סאטירע, רעדאגירט און אויסגעשטאטעט אויף דעם מאָדערנסטען אופן מיט אריגינעלע ארטיקעל און קאריקאטורען.

די יעהריגע און גאנציעהריגע אבאנענטען בעקומען ווערטפוללע פרעמיעס.

אבאנעמענטס-פרייז פון דעם „יודישען אילוסטרירטען צייטונג״.

אין עסטרייך-אונגארן: פאר א גאנץ יאהר 10 קראנען, פאר א האלב יאהר 5 קר., פאר א פירטעל יאהר 2.75 קר.

אין רוסלאנד: 5—2,50 1.50 רובל אין אנדערע לענדער: 15—750—4 פר.

איינצעלנע נומער 20 העלער. 10 קאפ. 30 סאנטים.

צו בעקומען ביי אלע טראפיקען און צייטונגספערשלייסער, אויך ביי דער אדמיניסטראציע:

Jüdische Illustrierte Zeitung, Krakau, Grodgasse 62.

המצפה

עתון שבועי

(עם הוספה ספרותית חדשית)

העורך ש. מ. לזר (קרקוי).

מחיר החתימה:

לשנה — באוסטריה־אונגריה — 7 כתרים; באשכנז — 8 כתרים; ברוסיה — 3,50 רוב׳; בשאר הארצות — 9,50 פרנק ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

הכתובת:

Gaz. „Hamicpe“, Krakow (Galiz.)

ЕВРЕЙСКІЙ ПАНСІОНЪ ДЛЯ ДѢВИЦЪ.

Г-жи ПАСМАНИКЪ (д-ръ философіи)

Иностранные и еврейскій языки, музыка, широкое общее образованіе, приготовленіе въ среднія и высшія учебныя заведенія.

JSRAELIT. MÄDCHEN-PENSIONAT.

Direktion: Frau Dr. Pasmanik

Moderne Sprachen, hebräische Sprache, allgemeine Bildung, Musik, Vorbereitung in mittlere und höhere Schulen.

Schweiz, GENF-CHAMPEL, M-me Dr. D. PASMANIK.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ, употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза. 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Casimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

הוצאת „תושיה״, ורשה.

ספרי מקרא לילדים ולנערים.

I. ביבליותיקות לבני הנעורים.

	בל"כ ק'	בל"כ ר'	מכורך ק'	מכורך ר'
1) לילדים. אגדות ושיחות, ציורים וספורים, משלים ושירים, מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה וצחה ומנוקדים כלם, עם הערות ובאורים למלים הקשות, מאתים (200) נומרים, כל נומר	4	—	—	—
מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים . . .	—	—	—	12
2) נצנים. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה אגדות ושיחות. תמונות וספורים קטנים, פנטסיות ושירים,—מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה ויפה ומנוקדים כלם. נדפסו באותיות גדולות ויפות. מאה (100) נומרים. כל נומר	1	—	—	—
מסודרים ומכורכים בכרך אחד יפה	—	—	35	1
3) פרחים. ביבליותיקה חדשה לילדים, מכילה אגדות ובדיות, ספורים וזכרונות, ספורי הטבע וספורי מסע, מחזות ושירים, פרקים בדברי־הימים ותולדות אנשי שם,—מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה יפה וקלה, מנוקדים כלם. נדפסו באותיות גדולות ויפות. מאתים וחמשים (250) נומרים, כל נומר	2	—	—	—
מסודרים ומכורכים בחמשה כרכים יפים . . .	—	—	50	6
4) לנערים. ספורים קטנים וגדולים, ספורי סופר המופת מקוצרים ונערכים לרוח בני הנעורים, אגדות, משלים כפורי הטבע, ספורי מסע, תולדות אנשי שם, מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים מפורסמים, ערוכים בשפה קלה וצחה. מאה וחמשה עשר (115) נומרים. כל נומר	4	—	—	—
מאה נומרים מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים	—	—	—	10
5) בכורים. ביבליותיקה חדשה לבני הנעורים, מכילה אגדות ופנטסיות, ספורים מחיי הילדים ובני הנעורים וספורים הסטוריים כלליים ועבריים מחזות ושירים, ספרי מסע ותולדות אנשי שם בישראל ובעמים. מאתים (200) נומרים. כל נומר	1	—	—	—
מסודרים ומכורכים בארבעה כרכים יפים. . .	—	—	20	3
6) אבותינו. מאת שלמה ברמן. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה תולדות ישראל ע״פ ביוגרפיות, ערוכות לילדים בשפה קלה ויפה, מנוקדות כלן. נדפסו באותיות גדולות ויפות. חמש עשרה (15) חוברות. כל חוברת . . .	6	—	—	—
מכורך הדר ביחד. . . .	—	—	20	1

רשימה מפורטת משש הביבליותיקות הללו נמצאת בקטלוג של „תושיה״ הנשלח חנם לכל דורש.

האדריסה:

Издательство „ТУШІЯ“, Варшава. (г.)

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau. (g.)

בע״פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נאלעווקי איוואנאו באואר 4.

תרס"ט — שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(מתכנית באזל)

№ 30

התֹכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 ½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

לוח עברי

בשפת רוסיה.

(לשנת התר"ע הבע"ל)

הוצאת „קדימה בוילנה נגשה להוציא **לוח עברי** חדש בשם „לוח קדימה".

הלוח הזה יכיל, מלבד הידיעות הלוחיות והשמושיות הרגילות, את המחלקות הנכבדות האלו:

א) חרונולוגיה עברית.

ב) ספירת התושבים העברים, ספירת הקהלות העבריות החשובות שבכל מדינה ומדינה.

ג) המוסדות שבישראל בכלל והמוסדות הציוניים בפרט.

ד) חרונולוגיה של התנועה הציונית.

ה) המושבות העבריות שבארץ-ישראל.

ו) רשימה של העתונים והמאספים העברים.

ז) מציין-ספרותי לכל הנוגע ללאומיות, לציונות ולידיעת-פלשתינה.

ח) מודעות ומראה-מקומות לסוחרים ועוד.

מדתו של הלוח — 1/32 גליון דפוס ויודפס על ניר טוב ובהדור כראיבעי.

מחיר הלוח **10** ק'. למו"ס ולאגודות רבט לפי ערך הזמנותיהם.

המחיר של מודעות: לפני הפנים: עמוד שלם **30** רוב', 1/2 עמוד **20** ר', מאחרי הפנים: עמוד שלם **25** ר', חצי העמוד **15** ר' ורבע עמוד **8** רוב'. (מקום לא רב הוקצה בלוח למודעות ולכן כל הרוצה להכנים מודעה יזדרז נא בהזמנתו).

הזמן האחרון לקבלת מודעות להלוח הוא עד **15** באויגוסט. ואחרי שהלוח, שמחיר נמוך נקצב עליו, יודפס בכמות מרובה מאד ויתפשט גם ברוסיה גם בחו"ל, כדאי הוא לכל סוחר לספח אליו מודעה בעוד מועד.

לפנות בהזמנות עפ"י הכתובת:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

יצאה ונמצאת למכירה מחברת חדשה (בשפת רוסיה):

„ПРАВОВЫЯ УСЛОВІЯ ПРІОБРѢТЕНІЯ ЗЕМЛИ ВЪ ПАЛЕСТИНѢ".

מחברת זו חוברה בהוראת הדירקטוריום של הקופה הלאומית על ידי הועד הפועל בארץ-ישראל.

מחירה 5 קופ', המשלוח 2 ק'. 50 אכם.—2,50 ר' עם המשלוח.

לפנות אל:

И. Л. Гольдбергу, Вильно.

הוצאת „תנוך"

טלי-בקר

מקרא עברית אחרי האלף-בית.

מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יתיד במינו נפרץ במשך זמן קצר ואלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ומתוקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:

Книж. магаз. „Гацефира", Варшава, Налевки 33.

הַצְּבִי.

עתון יומי

כל עניני ארץ ישראל כמו שהם מתגלים בחייהם של כל יום ויום.

מי שרוצה לדעת ולהכיר את הלשון העברית החדשה כמו שהיא מדוברת בארץ-ישראל, בגני הילדים ובבתי-הספר, במסבות עם, בשוקים וברחובות.

ימנה על העתון היומי

הַצְּבִי.

„הצבי" משתדל למלא תפקיד של **עתון יומי מדיני** ולתת לקוראיו מהנעשה והנשמע בכל התבל הגדולה והרחבה **בתלגרמים מיוחדים יומיים ובכתבות מיוחדות.**

„הצבי" ממלא את תפקידו ביחוד בנוגע לעולם המדיני של הממלכה העותומנית הגדולה, העומדת עתה בשעת הרת-עולם, בשעת התחוללות מהפכות גדולות ועצומות.

בשלשת השבועות האחרונים, מיום התפרצות המרד כנגד השלטן החמידי עמד „הצבי על המשמר למען ידעו קוראיו לא פחות מאשר בני קושטא, בירת תורקיה, בעצמם. יום יום נתנו פרטים רבים מעניגים בתלגרמים ובכתבות מיוחדות.

„הצבי" בא בימים האלה במו"מ תמידי עם באי-כח מנהיגי התנועה התורכית שבירושלם, וימסר לקוראיו מדי יום ביומו פרטים מעניינים וחשובים.

„הצבי" חיבלי כל תמיכה; „הצבי" הולך ומתפתח מיום ליום ומגיע למטרתו רק על חשבון עצמו, על חשבון הכנסותיו היומיות; לאמר: עומד הוא, „הצבי" על בסיס טבעי שואל להבטיח לנו את קיומו:

„הצבי" מתחיל להרחיב את החלק הספרותי, שבו ישתתפו, לבד הסופרים הקבועים שהשתתפו בו עד כה, סופרים רבים מהטובים שבארץ-ישראל ובחוץ-לארץ.

מחיר „הצבי" ברוסיה—10 רו"כ; ביחד עם הירחון ההתולי „חמר-גמל"—11,50. מחיר ה„חמר-גמל" לבד—שני רו"כ. לשנה. לפי ערך זה לחצי ולרבע.

המען של המערכת:

Redaction „H A Z W I", Jerusalem.

ברוסיה אפשר להמנות על ידי סוכנו:

„Haschachar" Varschau Rymarska Str. № 16.

בית ספרו של **א. ליבושיצקי**

ומערכת הוצאת „אביב" (ורשה)

העתקו אל ככר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים והירחונים העברים והז'רגונים במחיר הרידקציות, והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא", והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש".

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востр. Вильно.

O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד וברכת ציון

יהושע הלוי מוח.

Вышла изъ печати брошюра д-ра Е. В. Членова.

ЕВРЕЙСКІЙ НАЦІОНАЛЬНЫЙ ФОНДЪ

его дѣятельность въ прошломъ и близкомъ будущемъ.

Цѣна 5 коп. безъ пересылки. При заказѣ не менѣе 20 экз. пересылка на счетъ издательства.

Выписывать по адресу:

Москва, почтовый ящикъ № 420.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

וילנה, ו׳ אלול, תרס״ט.

ВИЛЬНА; 11-го Августа, 1909 г. — № 32 — WILNA, 24-ten August, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה:

הנצחון הראשון.

לפני שנים אחרות היה דבר זה מעורר רק שחוק ולעג. יהודים מסכנים דורשים שיכירו אותם לעם בעל זכיות מדיניות לאומיות, ואין הם מבינים שדרישות כאלה אינן אלא פתחון פה לאויביהם, שגם הם רוצים להבדיל את היהודים מתוך יתר תושבי הארץ, אם היהודים אומרים בעצמם שהם עם נבדל, הרי ברור הוא שאי־אפשר שיהיו אזרחים בארץ ויהנו מזכיות אזרחיות.

כך אמרו אוהבינו מבין אומות העולם. ובאו שלנו „מתוך המחנה" והחזיקו בדבריהם:

אתם דורשים זכיות לאומיות בגלוה, והרי חותרים אתם בזה חתירה עמוקה תחת הציונות, שהרי עיקר הציונית הוא, שהעם אפשר לו לדרוש זכיות לאומיות רק בארצו היא ששם הוא הרוב המכריע, ובארצות גלותו — אינו אלא בגלות.

ולענו לדרישה זו מימין ומשמאל.

אולם הלעג לא הועיל, התגברו עליו החיים, הגיון החיים והגיון הרעיון המונח ביסוד דרישה זו.

יהודי שהתחיל מרגיש את עצמו לאומי ורוצה בתחית עמו, אי־אפשר היה לו עוד לסבול את המצב המלא שקר ועלבון הרגש האנושי, שבו זכתה אותו האימנסיפציה, הבנויה באמת רק על יסוד הכרת שררותו המוחלטה של העם המושל והמיפה את כחו לטמוע ולבלול בתוכו את המעוט והחלש. ואותו היהודי שלא רצה להסתפק בשאיפה לעתיד ורצה לחיות חיים יהודים גמורים — לא רק ד׳ ימים בלבד — בסביבה יהודית, אי־אפשר היה לו לבלי להרגיש צורך עצום והכרח סדורם של חיינו בגלות על יסוד הכרת לאומיותנו.

כך נבראה הדרישה של זכיות לאומיות. וצורך ההגנה על אינטרסי המונינו והגיון החיים באותן הארצות, שכבר נשברו שם כבלי האונס והכפיה מצד העם המושל, הגיון החיים באותן הארצות שבהן נתונים היהודים בין לאומים נלחמים איש ברעהו הכשירו דרישות כאלה.

למרות כל הלעג והבוז כובשות להן דרישותינו הלאומיות מעמד. אם ברוסיה עדיין לא איכשר דרא, הרי באוסטריה כבר נכבשה הדרך, ושם יכולים אנו לרשום לא נצחון של דעות בעלמא אלא נצחון ממשי, רב תוצאות.

בבוקובינה נתקבל חק־בחירה חדש אל הלנדסטג, המחלק את תושבי הארץ לקבוצים לאומיים הבוחרים את באי־כחם לפי היחס הפרוצנטי, ובין הקבוצים הללו נקבע מקום גם ליהודים בתור קבוץ לאומי מיוחד. ולא רק במוסד המחוקקים ישבו באי־כחם של הלאומים וממילא גם של היהודים, אלא גם בועד המנהל את המדינה.

זהו הנצחון הראשון. בפעם הראשונה בתולדות עמנו בגלות הוכרנו באופן רשמי לעם וניתנו לנו זכיות לאומיות. אמנם, אין בוקובינה ארץ שיש לה השפעה בעולם, ותנאי המקום נוחים לנו מאד משום שאין שם, כגון, למשל, בגליציה, עם מושל הגדול במספרו, בכחו הקולטורי ובמסורתו. אך אין הדבר הזה מקטין את חשיבות המאורע לא רק בנוגע ליהודי בוקובינה, אלא גם בנוגע לכל הקבוצים היהודיים הגדולים שביתר הארצות המרובות בלאומיים שונים. עד עכשיו כשדברנו על אודות דרישותינו הלאומיות, הוכרחנו להסתפק בהוכחות אבסטרקטיות והגיוניות בלבד. משא״כ עתה, אחרי הנצחון בבוקובינה, כבר יש לנו דוגמא חיה, תמונה בולטת. ואל יהא דבר זה קל בעינינו: גדול כחה של דוגמא חיה בשאלות מדיניות בכלל. אולם עוד יותר גדול כחה ביחס לשאלות יהודיות מדיניות, שהרי בנוגע לאלו נחוצה לא רק התגברות על הקושי לציר בדמיון דברים שאין להם מקום במציאות, אלא עוד יותר על הלעג שלועגים לדרישות יהודיות, היוצאות מחוג המקובל, על הבוז שבזים ליהודים בתור צבור, בתור לאום.

אי־אפשר לראות מראש את תוצאותיו של הנצחון בבוקובינה בנוגע ליהודי אוסטריה, וביחוד בגליציה. ואולם אנו מקוים שידעו היהודים הלאומים שבגליציה להשתמש בדוגמא זו כדי לצאת מן המצב, המלא שקר וחנופה, של יהודים המוכרחים להרשם בתור „בני בלי לאום" או אפילו בתור רותינים רק כדי שלא ירשמו אותם כפולנים. ואפילו אם תכבד המלחמה בגליציה, ולא בקרוב ינחלו שם היהודים נצחון כזה שבבוקובינה, הנה הצעד הראשון כבר נעשה, והם עומדים כבר באמצע הדרך. —

על המיצור והגואלים.

מעשים מכוערים, מכוערים עד לגועל נפש, נעשים ביפו, במרכז הישוב הארצישראלי החדש: בני אדם התחילו מדברים שם בלשון האגרוף...

למוסד ציוני חשוב מאד נכנס אדם והעליב את אחד הפקידים של המוסד באופן היותר גס... שני עסקנים צבוריים נפגשו ברשות הרבים ביפו והעליבו זה את זה באופן היותר מכוער... ולא הרגישו האנשים הללו שבאותה שעה דבקה בהם זוהמת אותו העון הכבד מנשוא, שאין לו כפרה עולמית, עון הלול שם ישראל וארץ ישראל בפרהסיא.

ומה שרע ומכוער עוד מזה הוא, ש„הצבי", העתון „הנאור" שבירושלים, מודיע את הדברים בסגנון של קורת רוח ומספר לקוראיו את כל הפרטים „החשובים", אגרופו של מי היה המתחיל ושל מי — הגומר, ואיזה משניהם הכריע. ואף הברה אחת של מחאה וכאב לא נעתקה מלבם של כופרי „הצבי" למראה הכיעור והגסות הללו, ואינו מרגיש, כנראה, העתון הירושלמי הזה, שאם הוא בדרכיו אלה יהיה לעינים לדעת הקהל בא"י; אוי לישובנו שם, ואוי לנו הנושאים את נפשנו אליו.

יפו זכתה זה כבר „לשם טוב" ע"י המחלקות והמריבות שאינן פוסקות בה. סבות שונות גרמו לכך. כמעט כל הבאים לארץ־ישראל נכנסים דרך חוף יפו. ויפו היא להם התחנה הראשונה לנסות את מזלם ויכלתם להאחז בארץ. וכל גר שנתלש מתוך ארץ מולדתו ומתוך הסביבה שגדל בה עד עתה ובא לארץ חדשה, ואפילו אם א"י היא הארץ החדשה, ואפילו אם הוא מביא אתו לב מלא אהבה וחבה וגעגועים לא"י, — ואולי דוקא מחמת זה, — רוחו דרוכה תמיד כקשת, ואין כל פלא שנעשה אוירה של יפו „גוש" ומעובה והוא מתמלא אדים מזיקים. וחוץ מזה הנה מרוכזים ביפו הרבה מוסדים צבוריים וכמעט כל המוסדים הציוניים, ולפיכך מצויה שם הקנאה, ואשה השורפת של הלשון הרעה מבקשת לה קוצים לאכילה...

אבל כי יגיעו הדברים עד כדי כיעור ומגונה ישבתת כי הגבולים שגבלו בני אדם — לא חכינו.

קלסתר פניו והשפעתו של העתון הירושלמי „הנאור" זכו זה כבר „לשם טוב" בעולמנו. אבל כי מסוגל הוא הדבר בשמחה וקורת רוח על „המכה הראשונה" ולספר בהנאה את המעשים המכוערים האמורים לעיל — לא ידענו ביתי יים.

תרענה נא הבריות המשונות, העושות את אגרופיהן לכלי זיין תרענה נא הבריות הללו ומדריכיהן, שעון חלול שם ישראל וארץ ישראל לא יכופר להם עד העולם!

„או הכל או לא כלום"!

שאלת היהודים ברוסיה אינה נפתרת לעולם במעשה, אבל מכלל דברים אין היא יוצאת. היא עולה מתהום הנשיה מדי פעם בפעם, כשהפוליטיקה הרוסית עומדת על פרשת דרכים. הדיפלומטים מזכירים בדרך רמז, — עד כמה שהנימוס המקובל מרשה לנגוע בענינים הפנימיים של ממלכה אחרת, — כי מצב היהודים ברוסיה איננו מניח את הדעת; והדיפלומטיה הרוסית מעמידה פנים של חוזרת בתשובה ונותנת הבטחות המשתמעות לתרי־אנפין ושוכחת אותן עוד מיד בשובה לגבולות ארצה — והענין משתקע.

קרוב לחשוב, שהעתונאים לא בדו מלבם את השמועות בדבר אמניסטיה לפושעים פוליטיים והקלות ליהודים שתבאנה בעקבות הפגישה במימי אנגליה. אפשר שהדיפלומטים שהיו במעמד הגדול ההוא, לא עברו בשתיקה על שתי השאלות האלה. רבוי האסירים הפוליטיים שמש כנראה חמר לשיחת הדיפלומטים, אחרי הדימונסטרציה הגדולה שערכו אוהבי־החופש באנגליה והאגרת של הקומיסיה הפרלמנטרית, שעליה חתמו מאה ושמונים חורי אנגליה וגדוליה. ושאלת־היהודים גם היא, מתוך שהפעם היו הדברים מוסבים גם על הלואה, אפשר עלתה גם היא על הפרק.

ואין אפוא כל פלא, אם מהרו העתונים בחוץ־לארץ ופרסמו, שעתידים שנויים חשובים לבוא במהלך הפוליטיקה הרוסית, וביחוד, כי עתידות להנתן סליחה לפושעים והרחבת תחום־המושב ליהודים.

הישועות האלה היו צריכות לבא. כך האמין הצבור והרדיקלים שבאומות־העולם ובינינו כבר העמידו פנים זועפים.

יְרָקוֹת*)

מאת

י. ד. ברקוביץ.

ד.

עברה עונת הקישואים ובא הסתיו. התחילו ימות־הגשמים הדלוחים וירדה צינה לחה לאויר העולם ורוחות שאינן מצויות היו מנשבות והומות בערבים. בתוך הרחוב, מתחת לשמים מעוננים ונמוכים, הבהיקה הבצה המלאה, ומסביב לגנות ופרדסים, בתוך בקעות־מים קטנות, התגלגלה שלכת־העצים, נחשפו הגדרות העבותות ונתגלו לעין ואבלות רבה ושוממה הציצה מבין סדקיהן. נראו בחוץ יהודים מחותלים בבגדי־חורף חמים ובידיהם כוכבי־בד גדולים ומשונים, ויהודיות עוטפות מטפחות־צמר גדולות, מדוכאות וכשלות־ברך, רצות מתוך יאוש רב אחרי סיעות של אוזים מגרגרים, הצותים בקול מחאה, נסערים ונרדפים על צואר מחמת רוחות וגשמים. בעלי־הבתים שברחוב, לבושים קפטני־מוך משובצים, כולם יצאו לעסוק בבדק בתיהם, והרי הם שוקדים וטורחים איש וכלי־זינו בידו, בודקים בחורים ובסדקים, בין הדלת והמזוזה, וממלאים אותם פשתן, מטלאים טלאי על־גבי טלאי, טחים טיח של חמר מסביב לחלונות, שופכים סוללות כסביב לבתים, וכנגדם, בתוך החצרות עומדות פרותיהם העלובות עטויות ואבלות והולכות־בטל, והן פושטות צואר ומרימות ראש אל השמים המעוננים והדלוחים, מאריכים ב„מה" מלא־יאוש כלפי מרום ומבכים על הקיץ היפה והחם ועל השמים הטובה והמאירה ועל השדות הירוקים והרחבים, שכחלום נסתלקו ואינם, עברו ובטלו מן העולם...

והירקות למיניהם עדיין לא ניטלו מעל הגגים. שפע הגשמים, גשמי הסתיו הקרים, השקה את האדמה כולה, ונמק בה הגזר והרקיב הסלק, ובכל בוקר ובוקר נראו ראשי הכרוב מגוכים ומרוסקים וטפות מטר גדולות מרטטות עליהם מפני רוח.

באלו הבקרים הגשומים והאפלים, כשמקיצה שפרה משנתה ועומדת לרחוץ פניה, הרי הבית מלא מכבר שאון רב ומטריד ודבור כבד שאינו פוסק, מין ערבוביה משונה והמית גרונות ומלמול לשונות רבות, הנשמעות כולן כבת־אחת. אלו הן הפועלות בנות־הכפר, שהגשם עצרן בדרך, בהליכתן לעיר לעבודה־ באות הן בהמון אל הבית, מביאות אתן בסנדליהן רפש וטיט־חוצות, הורפות אשה בכתף חברתה, כולן אדומות ונרגשות, כולן עומדות צפופות באדרותיהן הלחות ובמכנסיהן ובתרמיליהן וכולן מדברות בלי־הרף והומות ומספרות כבת־אחת ובקולות שונים ומשונים, ומכל השאון והמהומה הללו בת־קול אחת יוצאת ומנהמת בחלל הבית: חמת אלהים נתכה מן השמים ועושה שמות באדמה...

ופני הבית הקטן והנמוך כפני החוץ — בחללו ענגים תלויים, ענני־אפל כבדים. התינוקות שנעורו משנתם מתיצבים על־גבי הספסלים ערומים ויחפים, רק כתנתם לעורם, רגליהם הרזות רועדות מצינה ועמידתן עמידת שיות אלמות ונוגות, והם משגיחים כולם מן החלונות ומציצים על המטר השוטף הנתך ארצה ומצליף על רעפי־הגגות ושוטף אל הנחלים. בתוך השאון והדחק האלו מפרכסת שפרה ואינה מוצאת מקום לעצמה. תועה היא וסובבת אילך

---

*) עי' גל' 12, 11, 20, 25.

אלה זעפו על המתנה הנזרקת למקצת הפושעים הפוליטיים ולא לכלם, ואלה געלה נפשם בפרורים ובהקלות חלקיות ליהודים. הסיסמא „או הכל או לא כלום" עמדה לרם לשטן לקבל הנחות קטנות, שאין להן כמעט כל ערך בחיים לכלל הישראלי.

והנה עבר החג, הדיפלומטים הריסים הפליגו לארצם דרך מימי גרמניה — וחרצובות האסירים לא נגדעו וההקלות ליהודים לא נתנו.

ולא זו בלבד, אלא שגם הממשלה קבלה את הסיסמא של „או הכל או לא כלום", ועל פיה היא מתנהלת: היא חוזרת בה גם מאלה הפרורים שכבר נתנה.

הנה נחה הרוח על הממשלה בשנת 1905 לפרסם פקודה, כי בני החיילים היהודים, שעבדו בצבא במזרח הרחוק ומלאו את חובתם בשעת סכנת המלחמה, מתקבלים, כיוצאים מן הכלל, לבתי־הספר למעלה מן הנורמה הנהוגה. עכשיו הודיע מיניסטר־ההשכלה לאחד הנוגעים בדבר, שהשתדל לטובת בנו, כי לפקודה זו היה רק ערך זמני בשעתה, וכבר עבר זמנה, ומהיום אין כל הבדל בין תלמיד יהודי לתלמיד יהודי, אם גם עמדו אבותיו של זה על גבעות מנדז'וריה.

ובכן, אין עוד כנראה כל מקום להתאוננות. הסיסמא של „או הכל או לא כלום" נצחה, אלא עכשיו אנו עומדים עדיין בתקופת „לא כלום", ועוד רב הדרך עד „או הכל"!...

קנאתנו...

„סקנדל" בביתם של מיוחסי עולם, בעלי „הדם הכחול"; יש אומרים שאבותיו של הקנצלר הגרמני החדש פון ביטמן־הולוויג רגליהם עמדו על הר סיני, — והטוטוניות ה„טהורה" חרדה חרדה גדולה. יונקרים זוכים בממונם של יהודים אגב בנותיהם — זהו דבר המתקבל על הלב. אבל קנצלר — ותערובות כזו בדמו! ומהרו העתונים בעלי ההשפעה להכחיש את „הדבה".

ועל פסול משפחה מעין זה חרדה גם העתינות ה„טהורה" הרוסית. היה מעשה והבית־דין הפינלנדי תבע לדין את נשיא „אגודת העם הרוסי" והאשימו בעון רציחת הירצינשטין, הדפוטט של הדומה הראשונה, וכנראה יש רגלים להאשמה זו. שוב היה מעשה ו„האגודה" הגדולה נחלה מפלה גדולה בימי החג שבפולטבה. תשש מעט, כנראה, כחם של הממונים על הפרעות ויצאו גורייב וגורליאנד, המגינים „הנאמנים" על אינטרסי המדינה, ללמד להם פרק בדרך ארץ והליכות המדינה. ואת העלבון הזה לא יכלו פורישקביץ, בולציל, מנשיקוב וחבריהם לעכל. מילא כל זמן שהגורייבים והגורליאנדים, פליטי התחום היהודי ש„זכו" להיות רוסים טהורים, תלמידים מקשיבים הם, עושים את שליחותם באמונה ויודעים שאינטרסי המדינה פירושם פרעות ביהודים ונקמה בהם בעד כל הצרות והאסונות שבעולם, מוטב, יגרמו גם הם עצם. אבל אם הם שוכחים את התורה, שבשבילה זכו לגדולה, אם הם מעיזים את פניהם להיות בועטים ברבותיהם, הרי האחרונים מתמלאים חמה, רוקעים ברגליהם וקוראים: „יהודונים!" ופיהם נעשה כיב של שופכין...

עולם כמנהגו נוהג: בתו של בנדיט המזגן (בספורו של שטינברג „בימים ההם"), מכיון שזכתה להיות אנה פטרובנה חלפובה, נעשתה השליטה הגמורה בביתה, ואפילו בעלה „היחסן" הגמור, שנולד חלפוב, נעשה מדרס לה. אלא ש„אי־נעימות" אחת נשארה לה. „מכיון שהיה חלפוב מבוסם, יצאה נשמתה ושכנה לו על פניו", ואם לא שמרה אנה פטרובנה באותה שעה את לשונה ונערה בו, לא יכול זה עוד לסבול את השעבוד והעלבון וקרא עליה: „יהודוניה!"...

הוי, כמה „אי־נעימים" הם החלפובים, כשהם מבוסמים ונשמתם יוצאת מגרתיקה ושוכנת להם על פניהם...

ומי יודע, אפשר צדקו החלפובים המבוססים, ואנחנו נקום בהם את נקמתנו מתוך חרוק שינים ולב מלא רעל. אוסרים הם

ואילך שוממה וקדורנית, בודדה וזרה בכל הליכותיה. תמוהים ומוזרים מאד נראים עכשיו פניה היתוצים בבורית ולובן שמלתה התחתונה וזרועות ידיה החשופות, הנקיות והזכות...

אחר־כך התגברו הגשמים והתחילו יורדים תכופים, גם ביום וגם בלילה, ואז הפסיקו הפועלות את עבודתן לגמרי וחדלו לבוא מן הכפרים. האם, אשה קטנה זו וכפופת־קומה, המחותלה בגדי־חורף ומטפחת כבדה על ראשה, היתה כנדהמת בשעת־חירום זו ולא ידעה את נפשה. כל הימים היתה מתרוצצת בפניה האומללים והמזיעים, מטלטלת מן הגן שקים מלאים, לחים וכבדים, מטלטלת וכורעת תחת משאה, רודפת על צואר את אברמצי ואת סוסו ומדריכתם מגוחה. האב, מפני חולשתו ושיעולו, אינו יוצא מפתח ביתו. יושב הוא ליד החלון כל היום וסודר כרוך לצוארו, זועף ושותק וכולו מלא רעל, משעל ומעשן ציגרות ארוכות שאינן פוסקות ומביט בעין זעומה לצד שפרה, היושבת ומתמידה על ספריה. ופתאום מרגישה שפרה, כי צר לה האויר בבית עד להחנק, והרי היא קמה ולובשת את מגבעת־הקיץ שלה ואת נעלי־ידיה הלבנים, מכסה פניה בהינומה והולכת לבית־עקד הספרים ועומדת שם צפופה בתוך שאר הקוראים הבאים, חוזרת סמוך לשלחנו של האיש הצעיר, שוהה אצלו שעה ארוכה והוגה מחשבות משונות ומחכה ומחכה בלב כלה לגורל חייה...

ואז באות לבית־העקד בתולות אחרות, והן צעירות ומהירות ורעננות מגשם, כולן מתלוצצות ונוהגות קלות־ראש בפני המנהל הצעיר, מבדחות דעתן ועושות כנים לעומתו וצוחקות בקול רם ובכל לב — ושפרה עומדת ביניהן כאובדת, עניה וסוערה ואינה נראית, ואף היא מנסה לצחוק את צחוקן עמהן, אלא שצחוק עלוב זה אינו מתאים כלל לפניה האומללים והמזוקנים ולמגבעת־הקיץ, החבושה לראשה בימות־הגשמים האפלים הללו.

וכשחוזרת שפרה מבית־עקד הספרים, רואה היא, שכבר הגיע ערב ותעשיות הקטנה מעשנת בבית. האב הזועף פוסע בחדר, כולו קודר ומלא רעל, והוא זועם וטוען ברגש, מטיח דברים כלפי בני־ביתו ומשמיעם, שחולה הוא. מסב הוא לשלחן לסעוד פת־ערבית, כופף ראשו לקערה ומציץ לתוכה: זמנו לו לסעודה בליל־חמיץ של ירקות ונתחי־קישואים צפים על גביהם... והריהו דוחף מפניו את הקערה והופך ראשו לחלון מבלי דבר דבר. האם, המחותלה מטפחת־צמר ועומדת בפנה אף היא זועפת ובידה קערה ופת־קיברה. מיד פותחת ואומרת כנגדו:

— ראו־נא את המפונק שלי כהתעטף עליו נפשו. רוגז קפץ עליו! וכי קלה זו בעיניכם — תאות האכילה התלקחה בקרבו?!...

ואז מתמלא האב חמה, והוא חוטף את קערת הירקות ומשליכה בזעם לקרקע, חוטף כוסות מן השלחן וזורקן ברעש זו אחר זו, והוא קם בחמתו מלפני השלחן וגובה לו ויראה לו, ורוקק בכל פה:

— טפו, ילך הכל לאבדון!

והוא ממהר ומסתלק לפנים מן המחיצה האפלה. תיכף לכניסתו מגיע משם קול מגפים כבדים, המשלכים לארץ ברעש, ואחריו קול שריקת המטה, ואחר — קול דממה דקה. נשתתק האב, והתינוקות יושבים מסביב לשלחן, כולם מבוהלים ואלמים ופניהם החורים — פני שית נפחדות.

באותם הלילות כובשת שפרה את פניה בכר ושואלת את נפשה למות. בלילות ההם אין לבה הולך גם אחרי דמיונות־רוחה הנלהבים, המשחקים לפניה כפעם בפעם ומציירים לה תמונות העתיד המזהיר. בלא השתתפותו של האב נראות לה התמונות הללו כפגומות ולקויות, אבל רע ומר שבעתים, אם

עלינו את הנשימה, שמים הם רעל בחיינו ומשקיעים אותנו בבצה, ויודעים הם כי כל הרקוב וכל המוקצה מחמת מאום הגדל בעטיָם בבצתנו, הוא יפול עליהם להרקיב גם את דמם הם.

הוי, ל„נקמתנו" זו!...

ר' שמואל סאלאנט ז"ל

נתקבלה ידיעה תלגרפית מעציבה, שמת ראש רבני ירושלים הגאון ר' שמואל סאלאנט.

זקן מופלג, בן תשעים ושלש, היה הרש"ס במותו. גדול בתורה ובמעשים היה בחייו. הוא נולד בביאליסטאק וששים ושמונה שנים שמש בהוראה בירושלים. ולא רק רב ומורה הוראה היה הרש"ס, אלא גם עסקן מצוין בצרכי הצבור העברי בארץ ישראל, הרבה תקנות תקן בימי חייו הארוכים, הרבה מוסדות נוסדו על ידו, והוא היה הרוח החיה שבכלם. ועד יומו האחרון, אפילו בשעה שכבר נוטל ממנו אור עיניו, לא פסק מלנהל את העדה האשכנזית בירושלים, וגדול מאד היה כבודו בירושלים ובכל הארץ.

המנוח עמד כסלע איתן בתוך היהדות העתיקה, וקנא לה כל ימיו קנאה גדולה, אבל חכמתו וטהר לבי עמדו לו תמיד להשרות שלום ולהתחבב על הבריות.

אבדה גדולה שאינה חוזרת אבדה להיהדות הארצישראלית במות עליה רבה הגדול.

תהא מנוחתו כבוד!

א. כרמלי.

עִיּוּנִים וּסְפֵקוֹת.

א.

..."דאך האבע איך דיע עמפפינדונג, ניכט אלס אינדיווידואום ואנדערן אלס קאלעקטיוואום געדאכט צו האבען,—דאס זאנדערבארע געפיהל פון איינזאמקייט אונד פיעלזאמקייט"...

(פר' ניעטצשע.)

I.

פקעה שלמה של שאלות ותמיהות הוטלה אל תוך תחומנו. רובן מטפלות בעסקי הרגע בלבד, וקצתן ניקבות ויורדות עד היסוד, — ויש שהן כרוכות ומבולעות אלו באלו.

עד שקצתם של בעלי הרגע, — אלו השטופים בחשדים שאין בהם אלא כיעורם ושעינם נתקלת תמיד בצלי אנשים ואישונים, — שוטחים כבסים מלוכלכים דוקא ברשות הרבים, שואלים „שבת של מי היום?" ומחלקים „בכורים" ביד רחבה ופיהם „מפיק מרגליות"; עד שבעלי הדעת הקצרה, שנפשם עשויה להתקלע תמיד כבתוך כף הקלע ולהיות נטרדת חליפות מאפלה לאורה ומשמחה ליגון, עומדים ושואלים ממש בחרדה הראויה לרחמנות: איזו היא סוף סוף הנוסחא האמתית של הדרוש שדרש הד"ר טבפיק־ריזה באזמיר ע"ד הציונות ושל חית הדעת שנתמלטה מפי החכם־בשי בקושטא ע"ד החנוך העברי והלשון העברית; ועד שהמיושבים שבבעלי הרגע תוקעים את עצמם בכובד־ראש הראוי לכך לדבר הלכה ושואלים: עבודה זו שהרגע גורמה ומחייבה מה היא והיאך היא צריכה ועתידה להעשות,—עד שכל אלו עומדים ושואלים ודנים, עתים איש איש במקצועו שלו ועתים איש עומד בתיך שלו וקופץ פתאם ונכנס לתיך של חברו, באים אחרים, בשהם אכולי ספקות מרים והרהורים קשים: ומפיהם נזרקות שאלות ותמיהות אחרות לגמרי: הציונות, בתיר חזון־עם, במה כחה גדול וניכר עכשיו? מי יודע אם עולה היא למעלה

יד האב באמצע... רואה שפרה עכשיו את אביה בקלקלתו, שאין לו ישוב תקנה עולמית.

ורק בחצי הלילה תרדמה נופלת עליה, שנתה כבדה ועמוקה וחלומות רעים מעיקים על לבה, ובבוקר, כשהיא ניעורה משנתה זו, שוב הבית מלא שאון, מתוך השאון הזה פורש האב לקרן־זוית, כופף ראשו לקרקע, משעל בכבדות ומכעכע ופושט אל הכותל ידים צנומות ורועדות, כמבקש עזרתו הימנו...

פעמים עוברים הערבים בשלוה ובדממה, ואז מסבים בני־הבית לשלחן, שותים חמים בחברותא ושכינת־שלום שרויה על פני כל, אחר־כך, כשהכל עולים על משכבם לישון ורק שפרה עריין מאחרה שבת ליד העששית המעשנת ומעמיקה עיניה בספרה, פורשת האם אל המחיצה האפלה, עומדת שם יחידית ומהרהרת הרהוריה ומתגרדת להנאתה בשערות־ראשה הפרועות, ומתוך כך היא מתחילה בשיחה חשאית ושופכת את לבה בפני עצמה:

— רגיל הוא לאמר: בנים... אמנם כן, מנהג העולם הוא, שהכל חייבים בצער גידול בנים, וכי סבור הוא באמת, שיכול אדם לעשות עצמו בן־חורין ולהפטר מתינוקו בלא כלום?... אלא מאי? טוען הוא כל ימיו: אין לו שום התחייבות... ואם כן? נניח לפי שעה, שהצדק אתו, לפי שעכשיו הרי רואים אנו עולם הפוך: דרך הבנים בזמן הזה, למשל... וככן? ראוי לומר, בין שיש לך התחיבות ובין שאין לך — על־כרחך אתה דואג לתכלית! כלומר: תכלית... במה תכלית אמורה? כשיש היכולת ביד... ברוך השם, מה אנו ומה חיינו? מה? עובדים עבודת־פרך, מתענים תחת השבט וגם בלילה לא ינוח לבנו, ואחרי כל המעשים, כיון שאתה בא פעם לידי נסיון—אבד סכוך ובטל סכויך, ברוך השם... אלא, ראוי לומר, קום והגש טענותיך לפני הבנים שבזמן הזה,

מאחר שהללו אומרים... כלומר: הללו אומרים... כלום מאמירתם אנו חיים? הרי עיקר הדבר אינו אלא, ראוי לומר... וכי יודעת אני? אמנם כן. אילו היה עולם כמנהגו נוהג ואילו היו הבנים משגיחים בצער אבותיהם ושמים לב לגורלם, כי אז, ממילא מובן... כי מה היא אם? כלום אבן היא עשויה? או כלום עינים לה ולא תראה? או שמא טפש לבה ולא יכאב? אלא מאי? לא כלום... עברו הימים הטובים, ימי קדם, ולא ישובו עוד. לשעבר, כשהיו שנים כתקונן... מה נאמר ומה נדבר? הבנים היו נוהגים כבוד באבותיהם, מתאבקים בעפר רגליהם ושותים בצמא את דבריהם... זכורתני, פעמים היה אבא שלי, עלי השלום, אומר בפיו ממש, כדרכו תמיד... אבא שלי, עליו השלום, היה, במחילה מכנו, איש קשה. כלומר: איש קשה... טבעו היה בכך, במחילה ממנו, שהיה נוהג מרות בתוך ביתו ומשים רחים על צוארי בניו. ואף־על־פי־כן, מכיון שהגיעה שעתי להנשא—הרי, ראוי לומר, לא יאומן כי יסופר... אדרבה ואדרבה! והוא לא כן יאשב. כשאת מדברת לו דברים של טעם — הריהו כועס! פרא־אדם למה אתה כועס? אהא! גדול כח הכסף! ובפרט, בימינו כשהכל מרוחבים כיסיהם וקוראים: „הב, הב"... למה לי להרחיק עדותי—הרי אפילו בעל־מלאכת זה, חיים נבזה, ראוי לומר, וחדל־אישים.

(סוף יבוא).

ואם יורדת היא למטה? מדוע „ריקה היא זו מתוכן חדש, אין התלהבות, אין התמכרות, אין סערת־רוח“? האינטליגנציה שלנו וכחותינו היוצרים, — אלו שיש לנו, — מדוע הם עומדים מנגד לציונות, אין היא נעשית חזון־לבם ואין הם נעשים נביאיה־מבשריה? וכדומה מן השאלות והתמיהות המתלכדות יחד ונעשות להגות־רוח אחת קשה, המתיראה שמא הגיעה שעת סלוק שכינה, להמיה חרישית וורוחת שיש בה גם קובלנא והטחת דברים וגם הכנעה וצדוק הדין כאחת...

ופורצת הגות־רוח קשה זו את הגדר, שודאי היו גודרים בפניה לפנים בשעה שנהגו לגזור על הרהורי הלב בשם המשמעת, והיא עושה לה דרך. אפשר, יש עדיין בקרבנו בני אדם סתמנים בטבעם, שלא רפו עוד ידיהם מלעסוק במלאכה „נקיה וקלה“ זו של סתימת פרצים, אלא שאין הברכה שורה על מעשיהם ואין מלאכתם ניכרת. ואפשר שגם אלו כבר רפו ידיהם ועמדו על האמת, שאת הכל אפשר להכניע, רק לא את הרהור הלב, ושמוטב שתהיה הדרך כבושה לפניו לצאת משיהיה מוכרח לפרוץ לצורך וגם שלא לצורך...

ונפלא הדבר. הגות הרוח הקשה וחשש סלוק שכינה באים לידי גלוי דוקא עכשיו, כשישרי הלב ונקיי הדעת שבמתנגדי הציונות מודים בעצמם שהציונות, בתור חזון לאומי, אינה צריכה לכבוש את פניה בקרקע אלא יכולה היא שתאמר לבעלי חובותיה: אם היו לכם עלי שטרות שכבר הגיע זמן פרעונם, הרי נפרעו בזמנם. מכירה ומודה היא הציונית שהרעיון הלאומי העברי הוא אביה ומולידה ומפיו היא חיה. אבל ככר חזרה הציונות ונעשתה היא עצמה בסים קים ומקים לאביה. הציונות היא שבארה להרעיון הלאומי גופו להיכן דרכו מוליכה אותו בהכרח. ושמענו לאחד מן המעולים שבמתנגדי הציונות שהוא מכיר „את האפשרות לברוא שם (בארץ־ישראל) מרכז עברי עומד ברשות עצמו עם תרבות לאומית יותר נקיה והשובה מאשר בגולה“, ואעפ״י שרוב האומה ישאר בגולה ובארץ־ישראל יתערה רק המעוט, אשר ילך ויגדל, מכל מקום „נשאף שם — ובלי ספק בהצלחה יותר גדולה — למדה היותר מרובה של שחרור לאומי ותרבותי“, ואותו המעוט הארצישראלי, שטהרתו הלאומית לא תהא צריכה לחזוק מן החוץ, אלא הוא יינק אותו מתוכו ומעצמו, ראוי ועתיד להעשות אחד הגורמים, אשר ישפיעו על הרוב שבגולה וישמרו על קיומו הלאומי... (ר׳ שמעון דובנוב במאמרו „חיוב הגלות“ ב„יעוור׳ מיר“ לחודש מאי ש״ז). ושוב שמענו לפני ימים אחדים לסופר אחר, שודאי לא יבוא בטרוניא עלינו אם לא נהיה חושדים אותו בציונות „מגלה לנו בלחישה, שאין הוא יודע בחיים היהודיים בימים האחרונים לקרוא בשם עוד רעיון אחד יפה ומקורי, כאותו הרעיון הישן־חדש לבנות את חרבות ארצנו, להקים ישוב של יהודים בארץ אבותינו. זה הוא אפשר משא הנפש היותר יפה ופירה שפעל אצלנו...“ („הבקר“ נומר 170). וכמדומה שאותו הסופר יודה גם הוא שאת „משא־הנפש היותר יפה ופורה הזה“ הציונות יצרה אותו והיא שהכניסה אותו לעולמנו ולא אלו שעפרו בעפר לעומתה לפני חצי יובל שנים.

מתנגדי הציונות עושים שלום לה ורואים שבינה שרויה עליה, והציונים עצמם רוחם חובלה בקרבם, ואל לבם מתגנב פחד וכאב נורא של סלוק שכינה... ולמראה החזיון המוזר הזה נשמעת תלונה, לאמר: „אנחנו, הציונים, אנו באמת בינונים ובעלי מרה שחורה. אנו מתטטים ומנקרים יותר מדאי, אין דבר משמחנו, אין דבר מספק אותנו, וכל מה שיש לנו הוא כל כך קטן; כל כך פעוט בעינינו... רעבתנים רוחניים אנחנו...“ („השלח“ כרך כ׳, עמוד 495).

מעין אמת יש בדברים הללו, — אבל רק מעין אמת. אין אנו יכולים להיות רעבתנים רוחניים, שהרי כמונו ככל המון בית ישראל רגלינו עומדות באותו הרקק המכוער, שנקרא „המציאות היהודית“, ואשר סגולה מיוחדת לו להוציא לאויר העולם גידולים משונים שכמישותם קודמת לפריחתם וזקנותם — לילדותם ולגדל צרופי הויה שצערם עולמי וששונם רגע, ושבהם, ורק בהם, אתה מוכרח למצוא ספוק נפש. ובני אדם שנולדים, חיים ונקברים באטמוספירה רקובה כזו ודאי שתאיה גסה וזוללה לרוח ומוסר אינה עשויה לקבוע לה מקום בתיכם. ואולם אם עפ״י מקרה מתגלית בקרבנו פליטת התאוה היותר טבעית שבאדם לרוח ולמוסר, — ישחקו השוחקים לדברים הללו בבל מלוא פיהם! — ואומרים לחנקה בתוכנו ולהכריח גם איתה ללבוש צורה של תולין מגושמים, ודאי „מרה שחורה“ תוקפתך ונדמה לך בשעת מעשה שנהרוקן הלב לגמרי ושהחלל הפנוי שבו אין לו תחלה וסוף...

II.

הציונות באה מתוך משבר נפש גדול ונורא של יחידי סגולה, העלולים לזכות לכך שיהא רגע אחד מחריב את כל עולמם ובונה עולם אחר במקומו...

שתים הן הדרכים, המוליכות את האדם לכיבוש אמת חדשה והסתכלות בחיים חדשה: אחת ארוכה ואחת קצרה. הארוכה היא שורה שלמה של הבנות והארות זעירות ומתונות עפ״י טבען. לכתחילה הן דורשות לעצמן בענוה גדולה רק פינה צרה בלב והן גדלות סמוך להכרות הישנות, ולאט לאט הן דוחקות את רגלי האחרונות ומכחידות אותן לגמרי או, בהאופן היותר טוב, מפנות להן קרן זוית קטנה. מנהגו של עולם הוא: בפינה נכחדה של שדה בור נקלט איזה גרעין חדש. ספג הגרעין מן הרוחות שסערו עליו ומקרני השמש שלהטו איתו אנרגית־קיום די ספוקו, והנה הוא הולך וכובש עולמית לעצמו, שכחי קרקע עצומים, ואלוני היער, הענקים חמה ענק לצואריהם, ניטלים מפניו... אדם שאמתיותיו נקנות לו בדרך זו אין הוא זוכה לא לסערת החורבן המחרידה רגע אחד את הנפש עד היסיד בה ולא לגדולה שבשמחות, שמחת היצירה, הממלאה את הנפש על גדותיה. אבל מה נעשה וכך נגזר על האדם הרגיל שיהיה קונה את אמתיותיו דוקא בדרך זו? —

והדרך הקצרה היא זו של משבר הנפש הגדול המשחרר ומוציא פעם אחת מתוך אוצרה של הנשמה מדה מרובה של אנרגיה, שיש בה כדי ספוקם של חיים שלמים. הרס וחורבן גדולים ובנין ויצירה גדולים אינם באים לעולם אלא ברגעים מיוחדים כאלה. ברגע כזה מכיר האדם פתאם את אלהיו, שבקשה אותו נפשו ולא מצאה איתו כל הימים. ואלהים אדירים מלאי עולם הם אלו שאת קולם ישמע האדם ראשונה מתוך הסערה, אלהים קנאים הם שכובשים את כל הנפש ואינם משאירים שם ושארית לאלהים אחרים על פניהם. לרגעי משבר נפש גדול כזה זוכים רק יחידי סגולה, שאינם עשוים להיות משועבדים ונכנעים להרגל ולהשפעה הממעטת את הרמות של מעשי יום יום הפעוטים. וסימן מובהק ומיוחד יש להן לאמתיות הנקנות בדרך זו: אין הן זקוקות לראיות והוכחות, ודיה היא ישותן בלבד להוכיח את הכרחיות אמתותן. לא דעות חדשות ולא דרכי הגיון ומחשבה חדשים נוצרים ברגעים כאלה, אלא רוח חדשה ומוסר חדש ושירה חדשה שהיה חסרונם פוגם את החיים עד עתה.

מתוך סערה של ברכה, של חורבן ויצירה כזו בנפשם

של יחידי סגולה נוצרה הציונות. עד „שצלפחד בר חושם" התוהה הגדול תועה בדרך חייו עשרות בשנים, מבקש את אלהיו בשלבו מלא כפירה בכל, רואה ומכיר את מטרתו בחיים, מוסר את נפשו עליה והנפש לא תמלא, והנה הניחה פתאם הסערה. עומד הוא בלמודיו העולים לו בעמל גדול כל כך ואינו מניח את ידו מהם, והנה על כל פיסקא ופיסקא, על כל שעור ושעור אזנו קולטת מתוך הסערה שבנפשו רק אחת: „הנה אשר בניתי אני הרס ואת אשר נטעתי אני נתש ואת כל הארץ היא— ואתה תבקש לך גדלות? — אל תבקש!" והנה תיכף לחורבן יצירה ובנין: „נשגב, מרום הרעיון, הנה יש תשועה לישראל!... לא אומללים אנחנו עוד, לא גרים וזרים לנצח, אך מאושרים, לכשנרצה"... ו„אבן המעמסה שהכבידה על לבי נפלה לגמרי ברגע אחד, אורו עיני, רוחי התרומם ואהי לאיש אחר. טל של תחיה ירד מחדש עלי, וממנו נמוג הקרח הנורא שכסה על לבי שנים רבית"... (דרך תשובה, עמ' 45, 47). פנו דרך: רוח חרשה ושירה חדשה, מוסר חדש ואידיאל חדש באו לעולם!—

ואל נא נרמה את עצמנו ואל תטעינה אותנו כל אותן התורות הידועות המלמדות אותנו, שהציונות היא יצירה עממית, העם, במובנו הפשוט. לא יצר ולא יכול כלל ליצור יצירה נהדרה זו, וכבר הגיעה השעה להודות ש„המציאות היהודית" כמו שהיא אינה יכולה לתפוס את הציונות. יש עינים שצריכות רפואה, כדי שתעשינה מסוגלות לקלוט ולהכיר צבע ידוע ואור ידוע.

אירע להעם היהודי מה שאירע ומה שיארע לכל נכנע ונתון בצרה, שהשלים עם גורלו: נוטלו ממנו לגמרי, או, לכל הפחות, נרדמו בתוכו סגולות נפשיות שונות.

משירדה האובה מנכסיה „ואין היא אוכלת מפתה ואין היא שותה מיינה וגלותה—גלות" הגיעה בהכרח לידי כך, שתהא מטלת ספק בשויה האנושי. סתם אדם מישראל אפילו בשעה שהוא מיסר את דינו לשמים ותובע את עלבונו, אפילו בשעה ששבה לו דמות אדם ממש וחרפת מחרפיו אינה מניחה לו על שפתיו בת צחוק מבוערה של שפלות והכנעה, אלא ממלאה את כל לבו רעל, ושנאת אמת מחלחלת בקרבו; אפילו בשעת בטחון שאותה הגנות שקפלו שלוי עולם ורשעי עולם בהשם „יהודי" גנות וסימן זוהמת נפש היא להם ולא לו,—אפילו ב„שעה חצופה" כזו של הכרת ערכו האנושי וגלוי גאותו הלאומית משפיל היהודי שלא מדעתו את עיניו למטה, להרקק של ה„מציאות היהודית", מפשפש במעשיו ואומר בלבו: „שמא יש להם לאלו על מה שיסמכו?" ולא רק כתם אדם מישראל, אלא אפילו הרבה מגאורינו ודברינו, כשהם נתקלים בהשנאה והבוז ליהודים וביהוד ליהדות, הכבושים בלבם של גדולי עולם של כל העמים ושל כל הזמנים, אין פניהם מלבינים באותה שעה מעלבון וכעס בלבד, אלא גם משום הרהור מצער: „שמא יש להם לאלו על מה שיסמכו?"... העם היהודי ניטלה ממנו אמונתו בעצמו, בשווי ערכו וזכיותיו האנושים והלאומיים המחלטים. אמונתו זו ניטלה ממנו בסבת היותו תמיד במצב „מבקש חסר של אמת, במצב עני המחזר על הפתחים ומבקש מאחרים ליתן לו מה שהוא אינו נותן לאחרים, והנותן הן לא יחדל מלהרגיש תמיד, שהוא הנותן, והמקבל—שהוא המקבל" (עפ"ד ב', 97). ובהיות הכרה זו מלפפת אותו שבעים דור די לו לעם זה שעדיין נשתמרה בתוכו מעין תקוה, שאין לה לא שם ולא בטוי המגדירים אפילו בקירוב את מהותה, לעתיד אחר, ושגם אותו העתיד יבוא כחסד של אמת וב„היסח הדעת". אבל אי אפשר לו ליצור מתוכו ומעצמו אותה היצירה המוסרית החרשה והנהדרה, שאנו קוראים לה ציונות, המחלטת שעתידו המקווה הזה נובע

ובא מתוך שווי ערכו האנושי וזכיותיו הלאומיות המחלטים, „שבבתי כנסיות של ישראל יתפללו על הצלחת המפעל, אבל גם בבתי תפלה של העמים האחרים יבקשו עליו, משום שזהי מכה ישנה ולחץ עתיק שהעיקי על הכל" (הרצל'ס ציוניסטישע שריפטען, 131), שהעתיד המקווה הזה מקופל ומונח בתוכו, בתוך העם גופו, ושבכל יום ויום הוא חיב לקרוע גרגרים גרגרים מן העתיד ולעשותם הוה...

שירת האמונה ברצון עצמו ויכלתו,—זוהי השירה שחדלה להיות תוספת בנפש העם היהודי ושכחו שפתיו לשיר אותה. מכיון שנעשה אדם „מקבל" עולמית את החסדם, יכלתם ורצונם של אחרים, ורצונו הוא ויכלתו הוא שובתים בהכרח, הרי ממילא הם כלים ובטלים לגמרי, כדרכם של כחות הנפש לבוא לידי כליון מחמת שביתה ארוכה. מעמידים אנחנו—ובצדק—את הציונות כולה על רצון העם. אבל הרצון אינו דבר הנוצר כלאחר יד, יש מאין, כשמגיעה, עפ"י חשבון, השעה לרצות. שירת הרצון, המשובחה והמופלאה שבשירות, ודאי אינה מושרה מתוך לב ריק ופנוי. ואם נשאר עדיין בלב העם היהודי איזה רצון, אינו אלא הרצון שירצו אחרים. והעם שפל הברך, שככה עלה לו בעולמו. מהיכן יקח פתאם את הרצון ואת היכלת לרצות, מהיכן תקיר בלבו הציונות — שירת הרצון הכבירה? ואל נא נלמד חיב, אם לאחרי שתים עשרה שנה של ציונות „עממית" אנשים דעתנים עומדים ומקשיבים בחרדה ובכליון עינים ממש לחות דעתו של עסקן, הורקי זה או אחר על הציונות, אם לשבט או לחסד, כמו לו היה חזוננו הלאומי הגדול תלוי באמת במאמרו של אותו העסקן, שודאי איננו בקי כלל בדבר ופלפלתם של חלומות ולשון הרע נדמה לו כציונות. הציונות היא אמנם אותה הקריאה הגדולה שנשמעה ראשונה בבזיליא: „עם ישראל עודנו חי והפץ חיים!", אותה הקריאה „שאנו צריכים לקרוא השכם וקרוא, לא למען ישמעו העמים ויתנו לנו את מבוקשנו, כי אם, קודם כל, למען נשמע אנחנו את הד קולנו זה בעמקי נפשנו, אולי תתעורר ותתנער משפלותה" (עפ"ד ג', 54). אבל אל נא נלמד חובה: עניויו וצרותיו של העם דכאו לעפר נפשו, אפשר שומע הוא את הקריאה, אבל אין הוא קולטה עדיין, ודאי כבר הגיעה השעה שירצה, אלא שאינו יכול עדיין לרצות, והוא נשאר עומד ומצפה רק לחסדם ורצונם של אחרים...

„פתרון שאלת היהודים היא בחינת ישרה של האנושות בכלל". „הציוויליזציה בנויה על עקרים יסוריים שונים, וקצורם— הצדק", ו„כל זמן שיש שאלת היהודים בעולם אין הציוויליזציה אלא שקר". נורדוי, בעל הדברים האלה, שעסק כל ימיו בהריסת דמיונות ונרגודי לב שאין להם תפיסה בההגיון הקר, שראה את העלומות הנפש כאלו אינן ואמר להעמידה ערומה ופשוטה, כיון שהגיעה גם לו שעת משבר הנפש הגדול, נגלו לו לעצמו, — אפשר גם שלא מרצונו, — עמקי נפשו ותוכנה הממשי — המיסריות והאמונה בצדק העולמי. אפשר יראו הדברים כפרודוכס: אלהיו של נורדוי, שנדמה כל ימיו גם לעצמו וגם לאחרים כרציונלי גמור וקצוני, היא המוסריות, ואת אלהיו זה הכיר מתוך משבר נפשו, כשנעשתה לו הציונות לאידיאל של הצדק. ונורדוי היה הראשון אשר ערטל לפני באי עולם לעין השמש את מכת עמו ומיחה בשם הצדק, כן: בשם הצדק. בשם הכח,—אותו הכח הגס שמרובים הם גם בקרבנו הנוהים אחריו ומרוב תשוקה תמימה אליו הם מעלים בפלפולם שגם אנו עתידים לשלוט בו,— בשם אותו הכח אין מוחין, אלא שולחים אגרוף. הציונות — אל נא יבהלו אלה הרגילים להסית

את דעתם משרשי האילן הטמונים בקרקע ולראות רק את ענפיו הגלוים לעין, — הציונות היא בשורת הצדק, שמלאה את לבם של בחירי העם בשעת משבר נפשם הגדול. העם עצמו, — ואפילו העם היהודי, שמתוכו יצאה נבואת הצדק שנעשתה לאור עולם, — די לו אם בשורת הצדק תשמיע את הד קולה בלבו.

מוסר הכרת שוינו האנושי וזכיותינו הלאומיות המוחלטות, שירת הרצון והיכלת ובטחון בהאידיאל של הצדק, — זוהי הציונות. זו בכל כובדה נזרקת בפני העם שלא הוכן לכך ואומרים לו: „טול ושא, שלך היא"! — וכדי להקל על העם, העומד ותוהה, את המשא הכבד הזה אשר לא נוסה בו, עושים לציונות „נתיח קל": נוטלים מתוכה את כובדה, את רוחניותה, ומשאירים לה רק את מעשיותה בלבד, גונזים את הבלתי מובן תיכף משעה ראשונה, ומשאירים את המובן והפשוט.

אין כל צורך בחכמה יתרה, כדי להודות בערכה המיוחד של „המעשיות" שבציונות ולהבין שמעשיות זו גוררת אחריה עניני הרגע שונים, החשובים כשהם לעצמם; אלא שבשעה שאתה רואה שהשירה והמוסר שבציונות הולכים ונגנזים, הולכים ונשכחים, ומשאירין לה רק את העסקנות ואת המעשיות בלבד, שהמעשיות הזאת אינה מכונת בעיקרה ובתוכנה לכך, כדי לסגל את העם לציונות, אלא להיפך, ושע"י כך לא נשאר בה כלום להספקת נפשם של אלו שעדיין נשארו להם לפליטה תביעות קרות, — באותה שעה מתחיל ספק קשה כוסס את לבך: שמא עתידה שכינה להסתלק מתוכנו?...

מנחם־אב, תרס"ט.

מ. פ. זיידמן.

חֹמֶר הִיסְטוֹרִי.

(ע"ד היחס בין עמי־הארץ והיהודים בפודוליה במאה הי"ח).

המאה הי"ח בתולדות ישראל באוקרינה בכלל ובארץ פודוליה בפרט היא מלאה ענין, כבית נולדה ונתפשטה אז החסידות, שנגדה אסרו מלחמה חזקה ועצומה מתנגדיה הרבנים וכל כת ה„למדנים". ומחוץ באו על היהודים צרות ויסורים ומכות מידי ההיידמקים.

אמנם בשנות המאה הזאת לא הומתו כ"כ הרבה יהודים בפעם אחת כמו בגזרת ת"ח, אז לא באה הגזרה באופן פתאומי ונורא כ"כ כבימי חמלניצקי, אבל כל היודע את דברי הימים ההם, מי שחקר את מצב היהודים באותו הזמן יודע כי גם אז סבלו אחינו במדה גדולה מאד. אמנם לא בפעם אחת כ"א קמעא קמעא באה הצרה, היום נהרגו יהודי עיר אחת ובזמן אחר יהודי עיר אחרת, אבל שלשלת ארוכה זו של הריגות ויסורים היתה במדה ידועה עוד יותר איומה ומחרידה את הנפש מגזרות ת"ח.

ואמנם כל המאה הזאת אינה אלא שלשלת ארוכה של צרות ויסורים, פרעות ורציחות ביהודים מידי ההיידמקים. די אך להזכיר את הפרעות בנימירוב בשנת 1702 ע"י ההטמן סמוס, „שלא השאיר בה אף יהודי אחד ואף לא פולני אחד" וארבע מאות יהודים נלקחו בשביה ונמכרו לעבדים בדובסר [1], את

1) עיין Baracz צד 259; Симашкевичъ, Римское католичество и его Іерархія въ Подоліи צד 256.

הפרעות בשנת 1713 בסטריזשקוב ובפיקוב [2] ואת השנים הרעות 1734—35 שאז התקומם וורלן, אמנם הוא „צוה להרוג את הליאכים (הפולנים) ולגזול רק את רכוש היהודים". אבל בפועל קימו בני חילו מצות הריגה גם ביהודים והרגו ורצחו את נפשות בני־ישראל למאות ולאלפים בהערים נמירוב, מוהילוב אשר על נהר דנסטר ברודי וגרנוב, זוואניץ ושרגורוד [3] ועוד ועוד, מלבד פרעות ורציחות „בלתי נכבדות", ו„גזרת אומן" הידועה, שהיתה רק הנקודה היותר גבוהה של התנועה ההיידמקית בהמאה הנזכרת.

מה היתה הסבה להתנועה ההיידמקית בזמן ההוא? על שאלה זו עמדו כבר טובי ההיסטוריקים הפולנים והרוסים. מובן מאליו שמחולקים הם בתשובותיהם. הפולנים מראים ב„אותות ובמופתים" שונים שאך האינטריגות של רוסיה אשמות בדבר, כי זאת האחרונה מצאה הפק בהתנועה הזאת כדי להחליש את כחה של פולין ולהפילה למשואות. והרוסים מוכיחים „בעליל ממש" שכל התנועה הזאת היתה תנועה סוציאלית, ואך היחס הרע של האצילים הפולנים להאכרים והמצב הפוליטי בפולין אז הסבו את התנועה הזאת.

אין כל ספק בדבר שגם אלו וגם אלו צדקו. המצב הסוציאלי והפוליטי באוקרינה וביחוד בפודוליה הכשיר תנועה כזאת. הארץ יצאה זה עתה מידי התורקים (בשנת 1699) וחזרה ונשתעבדה לפולנים. אכרי הארץ זכרו עוד היטב את יחס הפולנים אליהם, את העול הקשה ששמו האצילים על צוארם וקשה היה להם להפרד מן החפש (במובן היחוסי) שהתענגו עליו בימי ממשלת התורקים. הדבר הזה בעצמו די היה כדי להביאם לידי מרידה נגד הבעלים החדשים־הישנים. ואלה האחרונים עשו עוד מעשה שהוסיף שמן למדורה.

כששבו אז האצילים הפולנים אל אחוזותיהם מצאו אותן כמעט ריקות מתושביהן, וכדי שהאחוזות תביאנה איזו הכנסה נחוצים היו אכרים לעבוד את האדמה, ולפיכך השתדלו להביא לאחוזותיהם אכרים ממקומות אחרים המרובים באוכלסין. להבאים החדשים הבטיחו חופשות שונות לזמן ידוע. את הדבר הזה היו מודיעים ע"י כרוזים מיוחדים בימי דשוקא, וחוץ מזה נשלחו גם סוכנים מיוחדים להכפרים כדי להסית את האכרים שיבואו ויאחזו בהמושבות החדשות שבפודוליה השמנה והיפה. יהודים ואצילים פולנים לקחו עליהם את העבודה הזאת של הסתת האכרים, אעפ"י שעל עון הסתה היו מענישים בעונשים חמורים [4] ולפעמים גם בעונש־מות, בכ"ז נמצאו תמיד אנשים שמצאו חפץ בהעסק המכוער הזה והוליכו אכרים רבים, לפעמים עדות שלמות, אל מקום־מושבם החדש. מובן מאליו, שהאכרים־הנודדים האלה היו מוכרחים לצאת ממקומות מושבותיהם בגנבה ובהחבא, כי הלא המה היו אז עבדים, קנין פרטי של בעליהם, בעלי האחוזות, ומוכרחים היו לתעות וללכת זמן רב בדרכים עקלקלות

2) עיין Bulinski: Slaro zyhna Polska II צד 1357—59; Симашкевичъ, Римское etc. צד 257.

3) עיין Батюшковъ: Подолія צד 176; Архивъ Ю.-З.-Россіи חלק 3, ספר III, צד 6, 7, 11, 17.

4) פ"א אסר אציל פולני אחד שני סוכנים כאלה, שעל ידם סבל נזק רב, האחד היה יהודי והשני פולני בן אצילים, וכדי להכריחם, שישלמו לו את היזקו היה מכה אותם יום יום, אלא שאת הפולני היה מניח על אטון מיוחד לבלי לבזות את כבוד אצילותו ואת היהודי על הארץ... עיין А. Ефименко: Южная Русь, צד 106—7.

קוריוז מעין זה ידוע לנו, שבהמגיסטרט הסטנובי היו שתי רצועות אחת „כשרה" והשניה „טרפה". בהראשונה היו מענשים את החוטאים היהודים ובשניה את — הנוצרים.

ודרך יערים כדי שלא ישיגום הרודפים, שהיה אדונם האציל שולח אחריהם, וככה התרגלו לחיי נודדים ולכל התכונות הנפשיות של ההיידמקים.

ואחרי שהיתה ההיידמקיות לתנועה עממית, אחרי שהיתה לצרה בלתי פוסקת בארץ, באה רוסיה והשתדלה להוציא ממנה אותה התועלת שמצאה בה חפץ.

ורוסיה עוזרת להתפשטותה והתרחבותה של התנועה שהסבה אסונות נוראים לעמנו, שעלתה לנו בקרבנות כ"כ מרובים, קרבנות כסף ודם, ועשתה שמות במצבו החומרי של עם־ישראל. ההיידמקים, שרובם היו אכרים תמימים, חשבו את היהודים לשונאיהם בנפש ונקמו את נקמתם בהם, ויתר עמי הארץ האצילים, הכהנים והעירונים, בזו את היהודים והשפילו אותם עד לעפר. כדי להסביר את השנוי הגדול שבא ביחס הפולנים להיהודים די אך להזכיר את העובדא הקטנה שלפנים היו מכנים את היהודי בכל התעודות בשם הכבוד „פן", ומעתה נכתר בשם התואר „בלתי־מאמין". האצילים שאך את עומתיהם הם סבלו היהודים, השפילו אותם עוד יותר מהאכרים—שונאיהם בנפש. הנה כן מצוה האציל ליובמירסקי להיהודים לשלם להפרוח (הכהן האוניאטי, ולא הקתולי) שני זהובים בעד כל שפחה או משרת נוצרים שמחזיק יהודי בביתו [5], ועל הקצבים הוטל לתת לבית־התפלה של האוניאטים חלב למאור בחנם [6]. ובאופן כזה היו ככר היהודים נכנעים ומשועבדים לממשלת הכהנים. לפעמים עושה האציל בהיהודים מעשי־אכזריות נוראים ואין מי שימחה בידו, שהרי היהודים—„יהודיו" הכה, עבדיו וקניני, ומי יאמר לו מה תעשה. ככה מעניש האציל הפולני פוטוצקי הקנבי את יהודי אחר שנכנס לביתו מכוסה ראש להדביק את ירמולקתו לראשו במסמרות. האומלל מת תחת ידי מעניו ועל פוטוצקי היה לכפר את פני אחיו על אשר הרג את אחד מ„יהודיו". מה עשה? הלך ולקח עשרה יהודים מתושבי קנב—עיר אחוזת פוטוצקי— הנית אותם בעגלה זה על גב זה ועל גביהם שם גזרי־עץ וקשר את כל הכבודה הזאת בעבותים חזקים כדי שלא יתנועעו בדרך ושלחם לאחיו... [7]

אמנם לא כל האצילים הפולנים התיחסו להיהודים באופן נורא ואכזרי כזה. היו גם באלה שידעו והבינו, כי היהודים מביאים תועלת גם להמדינה וגם להם, להפוליטיקה של האצילים, כמו שנבאר בהמשך דברינו. וע"כ המה משתדלים לפעמים להגן על היהודים, להיות עליהם סתרה מחמת רודפיהם ונוגשיהם. פקט כזה ידוע לנו עפ"י תעודה אחת משנת 1741 שמצאנו בהארכיון אשר להכהונה היונית שבקמיניץ־פודולסק ומשום שהענין נוגע לעדה שלמה בישראל הננו נותנים בזה העתקה מהכתב הזה [8] שרובו כתוב לטינית ומעוטו פולנית:

„ע"פ פקידות הביסקופ הירונים די בוגוסלאוויצי סירקובסקי נרשמה בהפנקס האשמה הבאה, אם כי ע"פ המסורה ידוע, שבעיר הוסיאטין היה בית־תפלה לנוצרים והדבר הזה ידוע גם מה„בקורים", של האיפסקופים הקמנצרים טשעושעווסקי בשנת 1665 ורופניבסקי בשנת 1718, אבל בית התפלה הזה נהרס ע"י האויב ועתה כאשר נכנסה העיר לרשות נציב המקום (וואיעוואדא) האדון הנכבד פוטוצקי נח־ב בית התפלה עד היסוד והכהן צריך היה לצאת מפה. אעפ"י שפיטוצקי צריך לדעת את הדבר הזה בתור יורשן של אחוזות קאלינובסקי ויש לו איפוא הארכיון של הירושה הזאת ושם הלא נזכר מפורש „כתב־המתנה" שניתן לבית־התפלה הזה, גוף הכתב נאבד בהימים אשר צר האויב על העיר, ועתה איננו וזכרו נמצא אך ב„הבקור" הנ"ל של טשעזשעווסקי, בכ"ז לא יחפוץ פוטוצקי לקיים את דברי הכתב־מתנה. בית־התפלה נהרס, ואת המקום הקדוש, בית העלמין ששמה נחות נפשות הנוצרים דורסות רגלי היהודים ובהמותיהם. אין אף אבן אחת מאלו שהיו מוכנות לצורך בנין בית־התפלה. גם הבית שבו דר הכהן נהרס. פוטוצקי הפך בית אחד גדול ונהדר לבית־כנסת ליהודים ומבלי להשגיח על איסור האיפיסקופים גודר הוא גדר לבית־העלמין של היהודים, וכשציוה האיפיסקופ לסגור את בית הכנסת חזר פוטוצקי ופתח אותו: איננו מרשה להיהודים לשלם את כסף הענושים שדורש מהם האיפיסקופ; כתב מכתב המבזה את כבוד האיפיסקופ. בתור הוכחה לכל הדברים האלה נמסרו לידינו שלש העורות כדי להעתיקם בזה: א) כתב של האיפיסקופ סירקובסקי משנת 1711: ביום 23 אבגוסט נודע לי שיהודי הוסיאטין הפכו אחרי השרפה בית־גדול של תפלת הנוצרים לבית כנסת יהודי, גם גדרו גדר לבית העלמין שלהם ומנו לשומר איש־נוצרי בטולי. וע"כ הקרנו ע"י קומיסיה מיוחדת לכך את הדבר על אתר. חברי הקומיסיה היו: שנאבסקי הקאנוניק, סבסטאן קולבה, כלבן טרנורורסקי. כשהיינו בעצמנו בהוסיאטין בקשו היהודים מאתנו להרשות להם לבנות בית־הכנסת. אנחנו לא הסכמנו לכך, משום שגם בית־התפלה לנוצרים לא נבנה עוד, ועתה עשו את כל הדבר הזה בלי רשיון מצדנו. וע"כ פקדנו להוציא את כל החפצים מהבית הזה ושלא יהיה שם בית כנסת ליהודים, להרוס את הגדר מסביב לבית־העלמין ושלא יקחו להם שומר מהנוצרים, ולהשגיח על קיום כל הדברים האלה פקדנו לדרזשקובסקי ולהדקנים הסטנובי והטשרנה־אוסטרוהי, ועל היהודים לשלם אלף „גריבנות" לבנין בית־תפלה לנוצרים. ועה"ח סירקובסקי (עם כל שמות־התואר שלו).

ב) מכתב פוטוצקי אל האיפיסקופ. לא ארע בנפשי שום חטא שבעבורו עלי לסבול עונש כזה מצד אדוני. כשבא האדון למקומי העמיד את פניו שברצונו לבקר את צאן מרעיתו ובין כך פגע בכבודי באופן נורא מאד בזה שפקד פקודה הראויה לצחוק יותר משאפשר למלאותה. באופן כזה חפצת להכריחני לתת „כתב־מתנה" לבית תפלה שמעולם לא היה בזה. מדוע דורש האדון דבר שאך בחפצי תלוי אם לעשותו או לבלי לעשותו. הזכות היתה לך לדרוש לוא הראית את „כתב־המתנה". אתה פקדת על היהודים לשלם „גריבנות" ואנכי אסרתי עליהם למלא אחרי פקודתך, יען כי אין לך שום זכות על היהודים שלי, ואם בחפצך לעשות הדבר הזה בתור מופת טוב לאחרים, אז עליך להתחיל הדבר באחוזותיך וגרש את היהודים. נחוץ לעשות כדבר הזה גם ביתר העירות ואתה עשית זאת אך באחוזתי. ואולם לא עם איש כזה יש לך עסק הפעם, ועה"ח פוטוצקי.

ג) מכתב הכהן קפוסצינסקי אל הדקן קוצינאנסקי: „הנני מחזיר בזה את הפקודה שנתנה בעת ה„ביקור" ועלי להוסיף שהיהודים בעצמם פתחו ביום השלישי את בית הכנסת מבלי

---

5) עיין: Труды Под. Еп. Ист. Ст. комитета צד X.

6) עיין: Е. Сѣцинскій: Храмы города Бара, צד 24—25.

7) עיין: Под. Еп. Вѣд. לשנת 1886, № 51.

8) בהארכיון של הכהונה המושלת בקמיניץ־פוד., נמצאים שלשה ספרים בכ"י המכילים תעודות ופסקי־דינים שונים. יש בהם הרבה דברים הנוגעים לחיי היהודים בפודוליה בשנות הארבעים והחמש להמאה הי"ח, ובמאמרנו זה נפרסם אחדים מהם. כן ישנם שמה שני ספרים מעניני דינים של הכהונה בפלך ברצלוב (עתה פלך פודוליה) שאמנם קצור תוכנם כבר נדפס בהוספות מיוחדות להעתון הנזכר בהערה 7 בשנת 1890, אבל לרגלי עבודתנו חזרנו עוד הפעם על הכ"י המענינים האלה, וגם המה ישמשו לנו בתור חומר לעבודתנו הנוכחית.

להגיד לשום איש דבר. לא ארע מי הרשה להם זאת אך חושב אנכי שעשו זאת ע"פ מצוות ארוננו הגרול נציב-המקום פוטוצקי, יען כי ברזינסקי העתיק את הפקודה ושלח אותה ביחד עם היהודים אל הנציב. אוסיף שהיהודים אינם חושבים אפילו להרוס את גדר בית העלמין ומוסיפים להביא לשם חמר לבנין".

תעורה זו מבארת לנו באופן בהיר את היחס של האציל הפולני ליהודים; היהודים המה קנינו הפרטי של האציל, והוא רואה בזה עלבון לעצמו כשבא איש אחר ופוקד עליהם ומענש אותם. לו, להאציל פוטוצקי, אחת היא מה יהיה גורל היהודים. אפשר ואפשר גם לגרש אותם מעיר מושבם, ובלבד שיעשה זאת סירוקובסקי גם בעירות אחרות, וביחוד על סירוקובסקי לעשות זאת גם בהאחוזות שלו...

ואיך התיחס סירוקובסקי ל"יהודיו" שלו?

החקירה ההיסטורית בענין זה לא הביאה לנו עד היום פרי, אין אנו יודעים אם באמת היה יחסו טוב להיהודים תושבי-אחוזותיו, כמו שחושד אותו פוטוצקי, או לא, אחת אנו יודעים, שבמשך הזמן הקצר שישב על כסא "ממלא מקום האב הקדוש" בפודוליה הרבה להרע להיהודים, וחבל תחבולות להצר צעדי אחינו במרינה הזאת.

בשנת 1739 היה לאיפיסקופ בפודוליה, שלש שנים וחדשים אחדים שמש בכתר זה וכמעט כל ימי משרתו לא עשה דבר, לא צוה ולא פקד, לא נסע ולא בקר את צאן מרעיתו. אומרים שבכל משך העת הזאת השתדל לדרש את מצב הדברים, לחקור אדות הארץ ותושביה ואך בהחדשים האחרונים לימי היותו בפודוליה עבד עבודה רבה, בקר ערים רבות וגם חקק חוקים שונים, ופקודותיו הראשונות היו על היהודים.

בהפקודות הללו הוא גוזר: א) שאין להיהודים רשות לבנות בית כנסת או בית תפלה בלי רשיון מיוחד מהאיפיסקופ, ואם יקבלו רשיון לבנין בכ"ז אין להם רשות לבנות בית-תפלתם גבוה מיתר בתי-העיר, ובפרט מבית-התפלה אשר להנוצרים.

ב) לבטל את כל בתי-המדרש הפרטים של היהודים ולסגרם, ואם לא יעשו כזאת, יענשו לשלם קנס שלש מאית "גריבנות".

ג) שאסור להיהודים לעשית תהלוכות בפומבי, כמו שנוהגים הקתולים וכמו שנהגו היהודים עד אותם הימים, ואם ימרו את פי הפקודה הזאת עליהם לשלם כסף ענושים חמש מאות "גריבנות".

ד) בימי הצומות אשר להנוצרים אסור להיהודים לחוג חגים של חתונות ובכלל אסור להם בימים האלה לנגן בכלי-זמר.

ה) אסורים היהודים לקחת לביתם שפחות או משרתים נוצרים, "יען כי הנוצרים המשרתים בבתי היהודים שוכחים את אמונתם ואינם נזהרים בהצומות".

ו) על היהודים לשבות מכל מלאכה ועבורה ביום הראשון לשבוע ובימי-החגים הנוצרים.

ז) כשהקתולים עושים תהלוכה בפומבי חיבים היהודים להתחבא בבתיהם.

ח) היהודים חיבים להרים יחד עם הקתולים "מעשר" לצורך בתי התפלה אשר לנוצרים.

ט) שלא ירדפו היהודים ולא יעשו רעה לאלה מאחיהם המקבלים עליהם את הדת הנוצרית. את הפקודה האחרונה הזאת צוה סירוקובסקי לקרוא לפני רבני ישראל ולהדביקה על דלתית בתי הכנסת אשר להיהודים „Dobrze i mocno'' (היטב וחזק [9]).

9) Édicat IX u V de praecavendis praejudicus a Judaeis.

אמנם בכל הפקודות והגזרות הללו לא הראה סירוקובסקי אריגינליות יתרה. נראה הדברים שהוא חקר ודרש היטב את התעודות העתיקות שמצא בהארכיון של חבריו שהיו לפניו והעתיק את כל הגזרות שגזרו האיפיסקופים הפודולים על היהודים ותרשם.

הנה כי כן אסר עוד ביום 22 אפריל שנת 1663 האיפיסקופ סיגיזמונד טשיזשבסקי על יהודי זוואניץ לעשות תהלוכות בפומבי, ובעד תהלוכה כזאת שעשו יהודי העיר הנ"ל ענש אותם לשלם כסף ענושים 16,100 זהובים פולנים לטובת בנין בית-תפלה לנוצרים, ואת ראש הקהל והחוכר ר' עמנואל דן להסגר בבית-האסורים שנה אחת וששה שבועות. אמנם הפקודה הזאת לא יצאה לפעולה, כי בינתים מת האיפיסקופ, וליהודי זוואניץ היתה הרוחה [10].

ואת הפקודה הזאת שהיתה "צריכה רק לשעתה", כי חפץ האיפיסקופ טשימשבסקי לתת את היכולת לנוצרי זוואניץ לבנות להם בית-תפלה, חזר סירוקובסקי ועשה אותה חוקה לדורות.

גם את שאר גזרותיו העתיק סירוקובסקי במעטאת כולן מתוך הפקודה אשר פקד האיפיסקופ רופנבסקי ליהודי באר, בשעה שנתן להם רשיון לבנות בית כנסת (ביום 20 אקטיאבר שנת 1717) [11].

ובכלל הגזרות הללו לא חרשות הן, גם במרינות אחרות נגזרו על היהודים בזמנים שונים גזרות כאלו. ובזה אנו נותנים שלש תעודות שמצאנו בהארכיון הקאמיניצי כדי להראות עד כמה לא נגזרו גזרות אלו לשמן ממש אלא נתנו רק חרב בידי צוררי ישראל להצר להיהודים וספקו לכהן הנוצרי את היכולת לכסות על חרפתו ולהעלים את עוונותיו.

כי הגזרה ע"ד משרתים נוצרים לא יכלה לצאת לפעולה, למרות הפקודות התכופות של האיפיסקופים, מראה לנו התעורה הזאת:

"יום 17 ספטמבר שנת 1738.

מתאונן הכהן המפקח על יהודי חמילניק על אשר בנו בתי מסחר על יר בית התפלה אשר להאוניאטים ועוסקים שמה במסחר, ובזה הם מחללים את קרושת המקום ואת האמונה הקתולית-הרוסית (האוניאטית), והנוצרים המשרתים והמשרתות, בבתי-היהודים לומרים מן היהודים לבלי לכבד את האמונה הנוצרית היהודים מצטרקים שהם בנו שמה את בתי-מסחריהם ע"פ פקודת "החצר" (כלומר ע"פ פקודת בעל-האחוזה או המנהל הממלא-מקומו), והבית-דין מצוה על המשרתים הנוצרים שיעזבו את משרותיהם אצל היהודים ואם לא יקיימו את הדברים האלה יענשו מן השמים" [12].

מהתעודה הזאת הננו רואים כי הגזרה ע"ד איסור החזקת משרתים נוצרים לא נתקימה. הבי"ד, אם כי היתה לו הרשות לזה, איננו מעניש את היהודים בעד הפרת החק הזה ואף את הנוצרים-המשרתים הוא מעניש אך ב"ענש מן השמים"...

והנה גם תעורה שניה בענין זה:

"יום 15 יולי שנת 1752.

החזן (?) איגנטי סימירזשינסקי והכהן וסילי קטשרובסקי,

עיין גם: Симашкевичъ: Римское etc. צד 338—39.

10) עיין: D-r Antoni I. Жванецъ на Д. צד 122; Кіевская Старина 1884 Іюль צד 380.

11) Архивъ Ю. З. Россіи ע' ספר שמיני, חלק שני, תעודה LXXXVII

12) ספרי-התעודות אשר להכהונה בפודוליה, ספר ראשון, תעודה מספר י"ן.

המכהן בבית־התפלה בעיר באלין מתאוננים על היהודי החוכר מנדיל ועל כל העדה העברית בעיר הזאת, שמבלי להשגיח על איסור האיפיסקופ הם מחזיקים משרתים נוצרים, וכשסימירזשינסקי נכנס אל בית־המרזח של היהודי מנדיל כדי להזכירו את האיסור הזה, הכה אותו היהודי במקל. הכהן הראה את סימני המכות ורשם את דבר האשמה בפנקס" [13].

אין אנחנו יודעים את הפס"ד של הבי"ד על האשמה הזאת, אבל אין כל ספק שהשטנה הזאת של הכהן באה רק כדי לבאר ולהצדיק את ביאתו למקום אסור לו...

וככה הוציאו גם אנשים אחרים, סוחרים ובעלי־מלאכה שהתחרו עם היהודים, תועלת מן הגזרות הללו. הנה תעודה אחת המחזקת והמקימת את משפטנו זה:

„יום 17 דצמבר שנת 1744.

מחאה מאת המכובדים גבריאל בוגדנוביץ וניקולאי קריש־טוחוביץ, תושבי קאמיניץ, אומנים, נגד הבלתי־מאמינים חיים וואלף אומנים (Magistros) צורפים בזהב וכן נגד איש־הצבא (Gregorium Regiminis Pedistris sacre Reginalis Majestatis) ברון, ג"כ צורף, וכן נגד המשרתים (tamatos) היהודים של הנ"ל, שהם, וביחוד משרתי ברון, בזו וחללו את חג־הלידה ועבדו בו עבודה פשוטה ורגילה, וכאשר בא לביתם הנער העיבד בבית המותח הראשון כדי להזכירם את קדושת החג, הכו אותו וענו אותו בלי חמלה ועוד ועוד. ובכן מבקשים המוחים לענוש כדת את המבזים ומחללים את כבוד קדושת הדת הקתולית" [14].

(סוף יבא)

בית הספר לבנות ביפו. *)

(מוסד חובבי־ציון).

תולדות ביה"ס בקצרה. בחדש חשון שנת תרנ"ג נפתח ביפו עפ"י האיניציאטיבה של מר ישראל בלקינד בית־ספר לנערים בעל שתי מכינות ושלש מחלקות, וזמן קצר אחרי הוסד בית הספר הזה נפתחו על ידו גם מחלקות לנערות, בשם „בית־הספר לבנות". אבל קשה היה לו למוסד הצעיר הזה להתקיים מפני חסר אמצעים, ועל כן קצב לו הועד האודיסאי בשנת תרנ"ד, ע"פ הצעת המורשה המנוח ל. בינשטאק, תמיכה של ארבעת אלפים פר' לשנה, אשר ביחד עם תשלומי התלמידים היתה צריכה, כפי שחשבו, להכפיק לשכר המעון והמורים; מלבד זאת קבלה עליה החברה כי"ח, ע"פ השתדלות מיפו (ה' דיזנגוף ועוד), את הוצאות המנהל. ובמדה שהתרחב בית הספר במשך הזמן—הוסיף הועד סכומים הגונים על התמיכה הנ"ל להוצאותיו.

בתכנית של בית־הספר לנערים נכנסו הלמודים האלה: תנ"כ, עברית, חשבון, דברי־הימים, כתיבת־הארץ, „ספורי־התולדה" (ידיעת הטבע?), צרפתית וערבית. ואותם הלמודים, בכמות קצת קטנה יותר, נלמדו גם בבית־הס' לבנות, מלבד דברי־ימי העמים והשפה הערבית שחסרו בו לגמרי.

שפת הלמודים היתה עברית רק בשביל הלמודים העברים ובשביל חשבון עד „תשברת" (ולא עד בכלל); את כל שאר הלמודים למדו בצרפתית. אבל בשנת תרנ"ו—כשנפתחה בביה"ס לנערים מחלקה רביעית על שם המנוח ק. ז. ויסוצקי ובאמצעיו — התחילו להרחיב בכלל את הידיעות העבריות והנהיגו את השפה העברית בתור שפת למודים כללית ויחידה בבית־הספר, — דבר שהסכימה לו חכי"ח רק אחרי השתדלות נמרצה מצד המורים.

בכלל אפשר לומר שזווגם של חובבי־ציון עם החברה כי"ח לא עלה יפה, והתנגשות שתי השאיפות המתנגדות של החברות הללו הביאה תמיד לידי סכסוכים בין באי־כחן בבית־הספר ועכבו את־התפתחותו — באופן שאף אחת משתי השאיפות לא יכלה להתגשם במלואה אפילו למחצה.

את הדבר הזה הכיר היטב ה' אחד־העם, שבקר בשנת תר"ס מטעם הועד את מושבות ארץ־ישראל, ובשובו לאודיסה הציע לפני הועד למנע לגמרי את־התמיכה מבית־הס' לנערים, שלא מצאהו מתאים למטרתו, ולתת את־כלה לביה"ס לבנות, אשר בו אפשר היה להגדיל ע"י זאת את השפעת הועד, ושממנו נשקפה תקוה יותר גדולה לעתיד. באספה הכללית של חובבי־ציון, אשר היתה בשנת תרס"א באודיסה, הציעו החברים, שהועד יקח לגמרי על חשבונו את־שני בתי־הספר, כדי שלא תוספנה לשלוט בהם שתי רשויות; אבל מפני חסר אמצעים לא יכל הועד להוציא אל הפעל את־הדבר, וקבל תחת רשותו בשנת תרס"ב רק את בית־הס' לבנות. ומאז מתחילה ההתפתחות הנורמלית של המוסד הזה.

מספרים מדויקים ע"ד הדרגת התרבות התלמידות בבית־הספר בכל משך זמן קיומו—שעל פי זה אפשר לשפוט על מדת התקדמות המוסד—לא נשארו, לצערנו, בהארכיון. יודעים אנו רק שבשנת תרנ"ד היה מספרן מאה וחמש־עשרה; בשנת תרס"ה, כשבאו אל ביה"ס מורים חדשים אחרים, מצאו בחמש המחלקות שהיו בו אז 189 תלמידה, ועליהן נוספו חדשות 45, הרי 234 תלמידה. בסוף שנת תרס"ו היו 279 ת', בסוף שנת תרס"ז — 248 ת', בסוף שנת תרס"ח—293 ת'. ובשנה זו—בראשית זמן החרף 354, ובראשית זמן הקיץ 353 תלמידה *). אבל גם המספרים המעטים האלה מדברים הרבה.

תכנית ביה"ס בהוה. כעת יש בבית־הספר שבע מחלקות יסוריות ושתי מקבילות **). התלמידות, אשר גילן הוא משש שנים עד חמש עשרה, מתחלקות לפי המחלקות באופן זה: מחלקה א I — 40, מחלקה א II — 41, מח' ב I — 39, מח' ב II — 39, מח' ג — 65, מח' ד — 61, מח' ה — 37 מח' ו — 22, מח' ז — 9.

כמו בכל בתי הספר רואים אנחנו גם פה התמעטות מרובה

---

13) שם, ספר שלישי, מספר צ"ד.

14) שם, ספר שני, מספר רמ"ת.

*) את המאמר הזה וגם את הבאים אחריו ע"ד ה„בית הגאמן", הגמנסיה העברית ואגודת המורים בא"י המציא לנו הועד המרכזי הציוני מתוך החומר המוכן בידו להוצאת ספר מיוחד ע"ד כל המוסדים הצבוריים הציוניים.

המערכת.

*) רוב התלמידות אשכנזיות, ומעוטן—כעשרים %—ספרדיות ותימניות. יש גם גיורות. לפי עסקי הוריהן מתחלקות התלמידות באפן זה: בנות בעלי־מלאכה ופועלים 190, בנות סוחרים ותגרנים (שרבם הגדול עניים) 101, בנות הורים שאין להם עבודה קבועה 37, בנות מורים ומלמדים 25.

**) עפ"י ספר התקנות שעוכד בשנת תרס"ח ע"י המועצה הפדגוגית של בית־הספר ואושר ע"י הועד, צריכה להפתח בביה"ס גם מחלקה שמינית יסודית, כשיהיה מספר מספיק של תלמידות למחלקה זו (המינימום, לפי דרישת הועד, הוא עשר). יש לחשוב שבשנת תרע"א תהיה אפשרות לפתח את־המחלקה השמינית, ואז יהיה בית־הספר שלם.

של התלמידות במחלקות העליונות, ולא פה המקום להתעכב על סבות החזיון הזה. אבל אפשר, שבבית־הספר לבנות ביפו סיעה לדבר הזה גם סבה מיוחדה, והיא שטפוס ביה"ס לא היה קבוע עד הזמן האחרון, עד שלא יכלה להיות שאיפה ל„גמר" את בית־הספר, אשר ע"פ מקרה פעמים שרבו בו המחלקות ופעמים שפחתו. המעוות הזה עומד עכשיו להתקן.

התלמידות הנכנסות אל המחלקה הראשונה של ביה"ס באות ברובן הגדול מגני הילדים, והן כבר מבינות ומדברות עברית, אבל למוד הקריאה והכתיבה מתחיל בביה־הספר.

ואלה הן גבולות תכנית־הלמודים לשמונה שנים, שעבדה המועצה הפדגוגית בסוף שנת תרס"ח ושעל פיה לומדים עכשיו בבית־הספר (התכנית מפרטה עד מאד, ועל כן אי־אפשר לתת פה את כלה מחסר מקום):

א. תנ"ך ותפלות נבחרות.

ב. השפה העברית וספרותה:

1) קריאה וכתיבה ותורת הלשון והסגנון די הביע נכונה את הרעיון בפה ובכתב.

2) פרקים נבחרים מהספרות העתיקה והחדשה.

ג. חשבון והנדסה:

1) קורס שלם של אריתמטיקה.

2) עריכת ספרי חשבון עפ"י שיטה פשוטה.

3) ראשית ידיעת האלגברה.

4) קורס אלמנטרי של הנדסה.

ד. ידיעה הטבע:

1) הידיעות היסודיות בשלש מערכות הטבע—באופן מוחשי ונסיוני.

2) פרקים מפיזיקה אלמנטרית.

3) תורת הבריאות (ראשית ידיעת האנטומיה, הפיזיאולוגיה וההיגיינה).

ה. גיאוגרפיה:

1) ידיעת המולדת (Heimatskunde).

2) ארץ ישראל בזמן ההוה וא"י ההיסטורית.

3) גיאוגרפיה כללית, בשים לב ביחוד אל הארצות הסמוכות לארץ ישראל.

ו. דברי־הימים *):

1) דברי ימי ישראל: מראשית היות ישראל לעם עד זמננו, בשים לב ביחוד לתקופות שהשאירו רשמים אפיים בחיי העם.

2) דברי ימי העמים: מימי קדם עד העת החדשה, בשים לב אל דברי ימי הערבים והתורקים.

ז. שפה לועזית:

(עכשיו מלמדים צרפתית, מפני ששפה זו מתהלכת בארצות הקדם בין הלאומים השונים): קריאה וכתיבה, ותורת הלשון עד כדי הבנה בספרים קלים; דבור והבעת רעיון בכתב.

ח. ציור ורשום: פתוח כשרון ההסתכלות ורגש היופי ע"י ציורים ביחוד מגופי הטבע; רשום הגדסי.

*) עד מחלקה ו' לומדים את־דברי הימים רק בקשור עם התנ"ך, ועל כן לא קבעו במחלקות הנמוכות שעות מיוחדות ללמוד זה בהרשימה הבאה להלן.

ט. זמרה: שירים בקול אחד, במקהלה, והבנה בתוי זמרה.

י. התעמלות: התפתחות הגוף ושריריו ע"י תרגילים שונים ומשחקים.

יא. מלאכות־יד (כדרוש להספקת הצרכים הביתיים):

1) תפירה וגזרה.

2) מלאכות־יפות (רקמה, סריגה וכו');

בכללו מתאים הקורס הזה לקורס של בית־ספר ממדרגה שניה בשויץ או של בית־ספר עירוני ברוסיה.

וזאת היא רשימת שעות הלמודים לפי המחלקות בשנת תרס"ט. *)

	א I	א II	ב I	ב II	ג	ד	ה	ו	ז
תנ"ך	—	—	—	—	5	4	6	3	3
עברית	9	9	10	10	9	7	6	5	5
שעורי־הסתכלות	4	4	3	3	—			—	—
ידיעת המולדת		—	—	—	2	—	—	—	—
חשבון (אלגברה ועריכת ספרי חשבון מלמדים רק במ. ח)	6	6	6	6	6	5	5	5	5
הנדסה	—	—	—	—	—	—	—	1	1
גיאוגרפיה	—	—	—	—	—	2	2	2	2
דברי־הימים	—	—	—	—	—	—	—	3	3
ידיעת־הטבע	—		—	—	—	2	2	2	2
צרפתית	—	-	—	—	—	5	5	5	5
ציור	1	1	2	2	2	2	1	1	1
זמרה	—	—	2	2	2	2	2	2	2
התעמלות	—	—	1	1	1	1	1	1	1
תפירה וגזרה	3	3	3	3	4	4	4	3	3
מספר השעות בשבוע	23	23	27	27	31	34	34	33	33

מלבד זה היו שש שעות בשבוע של למוד מלאכות־יפות למחלקות ו־ז. את שכר המורה המיוחדה לזה נתנה האגדה „עזרת נשים" מברלין.

(סוף יבא)

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

המצב הפנימי: התפטרותו של שר־הפנים פריד־פחה.

כשבוע שעבר בא בממשלה שנוי, שרשומו יהיה נכר בחיים המדיניים הפנימיים של תורקיה. שר־הפנים, פריד פחה, אחד משרידי המשטר הישן, ושבשנותיו האחרונות של עבדול־חמיד זכה לעלות שש או שבע פעמים למשרת הוזיר הגדול, ושלא מעט התפלאו על עלותו לגדולה גם בימי המשטר החדש,— פריד־פחה זה נאלץ סוף־סוף לצאת בדימוס. דבר זה לא הפתיע פה איש. זה כשני חדשים שהמחאות נגד פחה זה מהמשטר הישן מלאו את האויר המדיני פה. הפרעות בארמני אדנה ו„הכחשותיו" של שר־הפנים והגנתו על הולי שבאדנה ועוזריו, אשר הכינו וסדרו את הטבח הנורא ההוא, היו הסבה הראשונה לאותן המחאות.

נטיתו של פריד־פחה לנסיגה־לאחור, תמידית והופעתו. לפעמים קרובות יותר מדי על במת בית־הנבחרים כדי „לסובב את הגלגל אחורנית", הגדילו

*) עד שנה זו היו מספר שעות־למוד פחות מזה, מפני שביום הששי לשבוע לא היו לומדים; מהשנה הבאה יגדילו את מספר השעות להתעמלות ולציור, עד כדי שתי שעות בשבוע לכל מחלקה.

את ההתנגדות אליו בשורות התורקים הצעירים, שנגמרה בימים האחרונים בהתנפלות עזה וחריפה יום יום. „רד, משמר"! רד, שקרן!" קראו לו כדי יום ביומו מעל גליונות ה„תנין". הפחה הזה, שלא הורגל להשמע לדעת־הקהל, ומה גם לצעירים ממנו, לא הטה אוזן קשבת; ובאומץ־לב וכמעט בלגלוג לכל הצעקות, המחאות, ההרופים והגדופים נסה להשאר על עמדו. ובזה העמיד את כל המיניסטריום של חילמי־פחה בסכנה. במשך כל השבוע שעבר דברו פה ע"ד התפטרותו של כל ה„קבינט". קראו בשמות פחות ישנים וחדשים. המתנבאים במחנה הכריזו על קיאמיל־פחה ועל מחמוד־שיבקיט־פחה בתור ראשי־המיניסטרים, ושמועות אלו הטילו רעש גדול: קיאמיל־פחה פירושו—לתורקים הצעירים אין כל השפעה... מחמוד־שיבקיט־פחה בלומר—„דיקטטורה" צבאית, הקץ בא על הסדר „הפרלמנטרי".

באו המעשים וטפחו על פני נביאי־השקר. חילמי־פחה הנמרץ והמכובד על „התורקים הצעירים" נשאר ואתו גם יתר חבריו. הלך לו רק פריד־פחה, שלא יכל להסתגל אל המצב החדש. במקום הפחה הזה בן המשטר הישן נמנה טאלאת־ביי, סגן ראש בית־הנבחרים, אחד מחבריו המצוינים של ועד „האחדות והקדמה". את הביי הזה חשבו עד הנה לנבחר היותר משכיל והיותר מפותח של בית־הנבחרים, ובו בחרו בתור ראש לחבורה שהלכה לבקר את בתי־הנבחרים בפריז ובלונדון.

נמצא שמספר המיניסטרים מבין התורקים הצעירים עולה עתה לשלשה׳ הלא הוא אשר אמרתי באחד ממכתבי הקודמים: רצו התורקים הצעירים לכבוש את הממשלה ע"י סגני מיניסטרים, ורוב בית־הנבחרים התנגד לזה „במקרה", ויחליטו לכבוש להם את הממשלה עצמה; ובמקום כל מיניסטר בן המשטר הישן, שמתפטר, מעמידים המה אחד מחבריהם.

אנו, היהודים, ודאי לא נבכה לפריד־פחה שהלך. מידידנו לא היה, ומספרים, שגם ב„יומו האחרון" קטרג על ישוב היהודים בארץ־ישראל, אפילו... אם היהודים האלה עותומנים המה.

ריח אבק שרפה.

אחרי המנוחה הקצרה והמעטה בחייה המדיניים החצוניים והפנימיים של תורקיה, התחיל פה מחדש עולה ובוקע ריח אבק־שרפה. נשמע צחצוח חרבות, וה„פטריוטים" התורקים צועקים, תוקעים ומריעים: „לאתונא!".

חבתם של יושבי קריטה ליון היא שמזעזעת את עצבי התורקים. יש אומרים, כי התורקים הצעירים שואפים עתה לנצחונות בחוץ כדי שיחזיקו מעמד בפנים וכדי שידכאו תחתם את הלאומים, ולשים קץ ל„שאלה הארורה" הזאת בארצם.

כי מכ"ד אפריל הלכה ה„פטריוטיות" הצעקנית של רבים מתוך התיר־קים הלך והתחזק. האמרה הכללית היתה „אנו ואפסנו עוד, אין שאלת לאומים בתורקיה!" וכדומה. היונים והארמנים אמרו לעמוד נגד הזרם, והנה האחרונים צריכים היו להרפא מהמכות שהוכו בארנה; ולראשונים ענו בעברה וכזעם, „קריטה!", לאמור, גם אתם יוני תוגרמה רוצים להתאחד עם יון! והחלו רדיפות היונים בכל ערי־הממלכה.

הרדיפות האלו נתגברו ביחוד בימים האחרונים, בה במדה ששאלת־קריטה הלכה הלך והסתבך. בשבוע העבר הכריזו כמעט בכל הערים שבתורקיה המרובות באוכלוסין של יונים חרם על סחורותיהם; והמשטרה החלה להחרים את התמונות והספרים עם „מוטיבים" לאומיים, שהיו נמכרים עד עתה בראש כל חוצות.

באותה שעה מעוררים את דעת־הקהל התורקי נגד העול הנורא שאומרים לעשות לתורקיה: לשלול ממנה את „האי". נקהלות אספות ומתקבלות החלטות־מחאה נמרצות. בסלוניקי היתה שלשום אספה כזו שבה השתתפו, לפי דברי העתונים, כשבעים אלף איש. נאמו בני לאומים שונים. דבר גם יוני. הנואם היהודי של האספה ההיא היה תברנו־בדעה הפרקליט הצעיר המצוין משה כהן.

והמחות מתלהבים, הלבבות פועמים; ומכל עבר הנך שומע „למלחמה!". וסח לי תמול בתמימות עורך תורקי בעל עתון גדל־ההשפעה: „כן, אנו יכולים וצריכים לצאת למלחמה. הוכח הוכחתי במאמרי הראשי של היום, כי מצאתי Casus belli חדש למלחמה זו"...

וברצון גדול היו יוצאים התורקים למלחמה זו, ביחוד בשהאויב אינו נורא ביותר שהרי נצחוהו אפילו בימי עבדול־חמיד, כשלצבא תורקיה לא היה אותו הערך, שיש לו כיום,

רוצים היו, רק אירופה ממאנת ומפריעה.

והלואי שתפריע עד הסוף. כי לא מלחמה נחוצה עתה להתפתחותה של תורקיה — — —

בעולם היהודי. שלום בין האשכנזים בקושטא.

תמול נגמר המו"מ הארוך בין שתי העדות האשכנזיות שבקושטא. מעתה תהיינה שתי העדות האלו לעדה אחת, וועד אחד יגין על עניני העדה המאוחדת לפני הממשלה ולפני ה„מיג'ליש העוממי" של הספרדים. צעד זה הנהו חשוב עד מאד בהתפתחות הקהלה היהודית של עיר־הבירה, וכדאי הוא שנשים לב להתאחדות זו.

קהלה זו, שמספר נפשותיה עולה לשבעת אלפים, הוכרה ע"י הממשלה עוד בשנת 1890, אבל לעדה הזאת לא היה ערך חשוב, כי נתפרדה לשתים: חלק ממנה — יוצאי אוסטריה—נבדל והיה לעדה מיוחדת עם בית־תפלה מיוחד. ובה בשעה שלעדה „האשכנזית" נתנו זכיות מועטות ואמצעים מעטים: הוקצע לה רק חלק קטן מהכנסות העדה הכללית וזכיותיה היו — להשגיח על הוצאות הכסף הזה לצרכי העדה ולצרכי האביונים כיבין האשכנזים, העוברים דרך עיר־הבירה, — באותה שעה נהגתה העדה „האוסטרית", שעמדה תחת חסות הממשלה האוסטרית, למרות מה שחלק גדול מחבריה היו עותומנים, מזכיות מיוחדות, ולה היה משפט־הבכורה.

בשנה שעברה, אחרי שניתנה הקונסטיטוציה, קמו חברי העדה האשכנזית ויאמרו להגן על שויון זכיות העדה שלהם. נבחר ועד חדש, שהתחיל לבא במו"מ עם העדה „האוסטרית" על מנת להתאגד ולהתאחד. העדה ה„אוסטרית" — ממש כהלאומיות האדירות בתורקיה — לא רצתה לותר על זכיותיה המיותרות. אבל הועד שנבחר מטעם האשכנזים, ובראשו האדון רייזנר, לא נח ולא שקט עד שהגיע למטרתו: שתי העדות חזרו ונתאחדו והיו לעדה אחת, עדת „האשכנזים".

מטרה זו הושגה אתמול. באי־כחן של שתי העדות הנפרדות חתמו את „התנאים" שעל פיהם בוחרות שתי העדות בועד אחד, שכל חבריו עותומנים, הועד הזה יהיה בא־כחם של „האשכנזים" לפני הממשלה ולפני המיג'ליש היהודי הלאומי.

אמת הדבר שאנו היהודים הלאומיים צריכים לשאוף לאחוד כל הכחות היהודיים. עיקר מטרתנו היא התאחדות כל היהודים: כספרדים וכאשכנזים. למורת רוחנו היא ההתפלגות לעדות „ספרדיות" ו„אשכנזיות". אבל ההתאחדות המוחלטה, שמקוים אנו כי בא תבא, יכולה להיות רק אז אם האשכנזים והספרדים יהיו מאוחדים בינם לבין עצמם, אם לא יתפוררו לעדות קטנות, כדי שהעדות הגדולות לא תוכלנה להשתמש בהתפוררות זו לטובתן. ההתאחדות הגמורה של האשכנזים והספרדים תהיה אפשרית רק אז כששני הגופים יהיו בריאים. רק אז יוכל גוף אחד להשפיע לטובה על חברו.

התאחדות כזו ראינו גם ביתר הקהלות, ששם ספרדים ואשכנזים דרים אלה בצד אלה.

ולפי מצב הדברים כיום יש צורך לספרדים בהשפעה מצד האשכנזים, כמו שגם האשכנזים יוכלו מצדם ללמוד אל מעשיהם הטובים ומדותיהם הטובות של הספרדים.

אבל המלה האחרונה עוד טרם נאמרה בפרק זה של התפתחות הקהלות העבריות בתורקיה, ו„המשך יבא".

אלמות המשטרה בסלוניקי.

עתוני סלוניקי מקדישים מאמרים ארוכים למעשי־אלמות מצד המשטרה בנוגע ליהודים ומספרים שתי העובדות הבאות:

א). שר־צבא אחד רצה לטיל בסירה, ובעל־הסירה (יהודי) לא הסכים לשכרו שהציע לו שר־הצבא, ויקרא זה האחרון להשוטרים, ואלה הכו את היהודי מכות־רצח.

ב). לג'נדרמים נתן הצו להוביל לבית־האסורים יהודי צעיר אחד, שנדון להאסר שמונה ימים בבית־האסורים בעבור הכותו את חותנו. הג'נדרמים באו לבית היהודי, כשהלז התפלל ולא רצה ללכת מיד עם הג'נדרמים. הג'נדרמים התנפלו על היהודי ויכוהו באופן אכזרי עד שהתעלף ויפול למשכב.

שני המעשים האלה גרמו להתרגשות עצומה בקרב יהודי סלוניקי. ה־Club des Jntimes ויתר המוסדות היהודים הרשמיים פנו במחאה לחברי ועד „האחדות והקדמה" בסלוניקי ולשר־השוטרים. למרות ההבטחות היפות לא נענשו השוטרים והחילים, יהודי סלוניקי פנו בתלונה לממשלה הגבוהה, ואם גם

העם לא יענשו עושי־העול, יפנו באינטרפליציה לבית־הנבחרים. ה„טון" שבעתונים קשה עד מאד. כתבו של ה„סטמבול" הקושטאי כותב:

„היאומן כי יסופר? היהודים, האלמנט היותר שלו והיותר שקט, שמעולם לא עורר דאגות וחששים ולא גרם לשום טרדות לממשלה התורקית, העם שכל כך עזר לנצחון החפש — אתם מתנהגים באופן אכזרי שכזה! הזה הוא הגמול שאתם משלמים ליהודים?!"

ה„אוריאר" המופיע בקושטא כותב מצדו:

„גם בימי המשטר הישן התהלכו בטוב את היהודים והיחס אליהם היה יחס אנושי, ולא צריך שבימי המשטר החדש יתיחסו להם באלמות, המובנה אפשר בארצות הקרובות לסיביריה".

העובדות אינן חשובות כשלעצמן. מעשים כאלה המה כארצות אחרות „מעשים בכל יום"; והעתיגות איגה שמה להם אפילו לב. אין העובדות הללו התחלה ל„אנטישמיות" תורקית, כמו שישתדלו אולי לקרא להן רואי־השחור המושבעים שלנו. יותר אופיים המה המאמרים שהזכרתי.

יציאתו של מר ולפזון.

מר ולפזון עזב תמול את קושטא, אחרי שהותו בעיר זו כששה שבועות. מטרת בואו הנה, כמו שהודעתי כבר במכתבי הקודמים, היתה לסדר את שאלת העתונות ועוד ענינים אחרים בקושטא. מר ולפזון חקר ודרש את מצב־הדברים, ואחרי מועצות עם חברי הא. ק., האדונים אוסישקין ורוזוב, שבאו הנה לרגלי ענין זה מרוסיה נתקבלו החלטות מתאימות, שתצאנה בזמן הקרוב לפעולה. לתכלית זו נקראהנה חברנו מר ז'בוטינסקי שישאר בקושטא. וגם מר סוקולוב ישאר בקושטא עוד כירח ימים.

כל ציוני קושטא ומנהלי האנגלו־ליונטין־בנק באו ללוות את ראש ההסתדרות. מלבד הציונים באו גם אחרים מנכבדי הקהלה וביניהם סגנו של החכם־בשי, שהביא מכתב־פרידה לראש ההסתדרות מאת החכם־בשי.

* * *

הסופר הסלוניקי של „Independançe belge" כותב בעתונו ע"ד הצעת אחד מחברי הועד המרכזי של התורקים הצעירים, ד"ר נזים־ביי, בנוגע להגרת תורקים ויהודים למקדוניה.

ד"ר נזים־ביי הוא אחד ממחוללי תנועת־החפש. לרגלי נסיעותיו התכופות בתורקיה הוא יודע את אסון אחיו התורקים, שהמה המועט כמעט בכל מקום, והוא מציע לעשות נסיון של התישבות מחמדים מחצי האי־הבלקני, שכל מגמתם היא לשבת בתורקיה ולישב במקדוניה מדי שנה בשנה עד 600 אלף מחמדים ו־400—300 אלף יהודים וליצור באופן זה רוב של עותומנים.

אבל, שואל הסופר הסלוניקי של ה־Independance האם בטוח הד"ר נזים שהמחמדים בבלקן ירצו להחליף את ארצות מולדתם אפילו בתורקיה תחפשית, שאינה מסודרה עדיין? האם השבטים המחמדים הנודדים הנם אלמנט טוב להתישבות? התוכל הממשלה התורקית להשען על אכריה החדשים אלה? ואיפה תקח הממשלה התורקית את מאות המיליונים הצריכים לישוב שכזה? אבל, מסים בעל־המאמר, גם אם נניח שימצאו האלמנטים הרצויים וגם הכסף הנחוץ, היוהרו האכרים הבוסניקים, הרומונים, הבולגרים והיונים על זכיותיהם ויעזבו את ארצם, שבה נולדו, גדלו וילדו בנים כדי לפנות מקומם לזרים, האם האכרים היושבים כיום במקדוניה אינם עותומנים? או רק מחמדים המה עותומנים?

* * *

ב„טימפו" אנו קוראים:

לפני חדשים אחדים פנה החכם־בשי, לרגלי שאלת שר־ההשכלה, בבקשה לכל העדות להמציא לו מספרים נכונים ע"ד בתי־הספר, התלמוד־תורה וכו', כמעט כל העדות נענו לבקשה זו. המספרים המענינים יתפרסמו כשיסודרו. והנה ה„סטטיסטיקה" של בתי־הספר היהודים בעיר־הבירה.

בס"ה ישנם בעיר־הבירה 36 בתי־חנוך יהודיים עם 5668 תלמידים (מהם 2080 נערות). הוצאות בתי־ספר אלה עולות 915,170 גרוש — כמאתים אלף פרנק. מענין הוא כי 850,000 גרוש מהסכום הזה מוציאה ח' „כל ישראל חברים" על 12 בתי־הספר שלה (במקום אחר אמרו לנו שרוב הכסף ממציאה העדה, וחכי"ח נותנת רק מנהל ומנהלת; ולפעמים גם תמיכה חומרית קטנה; ונראים לנו הדברים האלה מתאימים יותר אל האמת. — הכותב.) בה בשעה שעל כל יתר בתי־הספר, 24 במספר, מוציאים כ־70000 גרוש (?). מ־5668 התלמידים — 3697 המה תלמידי חכי"ח.

א. ח—י.

דְבַר אֶל חַבְרֵי הָאֲגֻדָּה „דוֹרְשֵׁי צִיּוֹן".

בחודש אייר שנת תרס"ח שלחתי בקהל חברינו „מגלת ספר" והודעתי בה את מצב נחלתנו בחידרה, את העשוי ואשר לעשות בה, שמתי שאלותי לפניהם ודרשתי בעצתם; אך עד היום הזה רק שנים שלשה מהם כבדוני במענה פיהם. משען כסף אשר אליו יחלתי לא השגתי, כי אבדה האמונה באגודתנו. בין כה וכה ימים ושנים עוברים, הנחלה עודנה בערבין אף אם בודים אמונות אך אלינו לא שבה, החובות הרובצים עליה לא מעטו בהכנסותיה כמו שאין הבור מתמלא מחוליתו. וממני אבדה עצה מה לעשות עוד למען אגודתנו.

בגלל הדבר הזה הקדשתי שלשה מחברינו, אנשים נכבדים וידועים שנאספו פה בעירי, לשום את לבם ולתמכני בעצתם, והמה אחרי חקרם ודרשם היטב, חרצו כי אין טוב לנו בלתי אם לעשות לנחלתנו בחידרה כאשר עשינו לנחלת „עין זיתים", והוא לקרוא למספר אנשים ברורים מתוך החברים שיש ברצונם ויכלתם לפדות את הנחלה מידי נושיה, לעבדה ולהרחיבה בכספם והיה להם לבדם; כי טיב תתנו אותה לאחדים מחברינו מתתנו אותה לזרים אשר לא עמלו בה ולא גדלוה. ידענו, כי רבים יתמרמרו על זה באמרם כי גזל חברים הנשארים הוא אשר לא תשיג ידם להלוות על אלה; אך אם יתבוננו בינה יכירו וידעו כי אין דרך אחרת לשום שם ושארית לאגודת „דורשי ציון", ולבעבור זאת לא נצעק ולא נקרא בגרון כמו האשה הידועה „גם לי גם לך לא יהיה", כי זאת הלא מדת סדום היא! —

על פי חשבון אחת לאחת מצאו אנשי המועצה, כי למען הקים את נחלתנו זאת שתכיל כאלף דונמים במדה אדמה טובה ואשר תכלכל רק כעשר משפחות, יש לקרוא כעשרה חברים נאמנים, ותרומת כל חבר להעדה החדשה הזאת לא תמעט מעשרת אלפים פרנקים, והוא ששת אלפים לחבר בשנה הראשונה בתחלת מעשיה וארבעת אלפים בזמן חמש שנים הבאות אחריה. במספר כסף זה יפדו את הנחלה, יגדילו את הפרדס עד מאה דונמים, ירבו מימיו להשקותו, יטעו עצי פרי (שקדים, זיתים ועוד) עד שלש מאות דונמים ויעבדו את האדמה הנשארה לבר ולחם, ואולי תשיג ידם גם לבנות בתים לשבת. ומקץ עשר שנים; ואולי לפני זה, יחלקוה החברים האלה ביניהם לחלקים על פי הגורל, ואז יהיה לכל אחד מהם כעשרה דונמים פרדס ותפוחי־זהב, כשלשים דונמים עצי פרי שונים וכששים דונמים אדמת זרע ומרעה. באלה די הוא לאיש איש ומשפחתו לשבת על נחלתו בשלום ולמצוא מחיתו בכבוד.

רואה אני מראש כי לא תיטב העצה הזאת בעיני רבים מחברינו, וגם לא נקל הוא למצוא עשרה אנשים אשר יואילו להוציא מכיסם כעשרת אלפים פר' בטרם תבואנה שנות התבואה אף אם יאמינו לקול האותות והמספרים האלה; אשר על כן אולי נשנה את עצת המועצה כזאת, כי נטיל את כסף התרומה, מאת אלף פרנקים, לא על עשרה כי אם על מאה חברים, שש מאות שש מאות לחלק או אלף אלף בחמש שנים. ובמלאות שני העבודה, והנחלה תכונן לקבל את בעליה אז יפילו גורל למאת החברים, עשרה מהם יזכו בעשרת חלקי הנחלה ואלה ישיבו

לתשעים הנשארים את כל כספם אשר הביאו ויספו חמישיתו בפריו, בזה על כל חבר הבא על חלקו ונחלתו לשלם מכיסו, מלבד אלף פרנקים אשר הביא, עוד עשרת אלפים ושמונה מאות ולו יהיה חלקו לצמיתות. בזה נקל לחברינו להביא את תרומתם איש איש לחלקו, ולנו תהיה צדקה בתתנו כח ויכולת לרבים מחברינו להפיל גורלם בתוכנו, וה' יתמוך גורלם. הנה נקבתי את המספר מאה חברים, ומי יתן ונמצאם בין האלף שהיו לנו בתחלה, כי רובם ספו תמו ויפזרו אל ארבע רוחות השמים.

בשומי את הדברים האלה לפני קהל חברי אגודת „דורשי ציון" ובתקותי כי יש עוד ביניהם אזנים קשובות וידים ממלאות, הנני בשאלתי ובקשתי רק הפעם: זכרו את אגודתנו ואל תעזבוה, חשבו מחשבות איך להקים את שמה על נחלתנו הנשארה לנו לא כאיש אץ לטובתו לנפשו, חנוני חנוני אתם חברי והשיבוני דבר איש איש ממקומו, כי עיפה נפשי ונלאיתי נשוא את המון השאלות והתואנות אשר אני שומע תמיד רק בדבר שפתים לא בעצה ותחבולה. הנה נתתי לפניכם שתי דרכים לשוב לרשת את נחלתנו, יחוה כל איש מכם דעו בעד אחת מהנה, ונטה אחרי הרבים; והאיש אשר את נפשו להמנות בקהל החברים החדשים לנחלת חידרה יכתיב ידו וידור נדר למלאות אחרי מועצת הועד בכל דבר, ואלה יבחרו מתוכם שלשה אנשים, לראש ולמשנה ולגזבר, והם יגשו אל העבודה והמלאכה להיטיב לכם באחריתכם.

והיה אם לא תשמעו לקולי גם הפעם, תחשו ולא תענוני במספר מאה חלקים עד יום ר"ח כסלו שנת תר"ע, אמסור מודעה לכ"צ במדינתנו או בארצנו הקדושה, כי נקיתי הפעם מהאגודה ולנחלתנו אומר נואש, וה' הטוב בעיניו יעשה.

יהושע בן יעקב סירקין.

מינסק, בירח מנחם אב שנת תרס"ט.

האדריסה: Г. Я. Сыркину, въ Минскъ

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

— ביום השני, כ"ט מנ"א, עזב מר ל' יפה, חבר הועד המרכזי ועורך „העולם", את וילנה. ערב יום צאתו ערכו חברי המרכז, הציונים והסופרים שבוילנה בנקיט נהדר לכבודו. מר ב' גולדברג פתח את הבנקיט בנאום, אשר בו תאר את עבודתו של מר יפה בתור ציוני עסקן, חבר המרכז ובתור עורכם של „יוד' פאלק" ו„העולם". אחרי מר גולדברג מלאו אחרים מן האורחים, אשר דברו על ערכו של מר יפה בתור עסקן צבורי, ציוני נאמן ומשורר. באותו מעמד נדבו הנאספים סכום הגון לטעת ע"ש מר יפה עצים ב„יער הרצל". מר יפה השיב על דברי הנואמים בנאום יפה. הנשף נגמר אחרי חצות הלילה בשירי ציון.

— בידי הד"ר יחיאל צ'לינוב נמצאות למכירה, לטובת הקופה הלאומית, גלויות-תמונות של הד"ר נורדוי. מחיר הגלויה 3 קופ', פחות מחמשים גלויה אינן נשלחות בזקיפה, אלא בקבלת מחירן למפרע. האדריסה: Москва, почт. ящикъ 420.

— מלודז מודיעים לנו, כי עבודת האגודה „צעירי ציון" התפתחה בעת האחרונה במדה מרובה. האגודה סדרה היטב את עבודות הפצת השקלים, הקופה הלאומית, תעמולה ועוד. הנשף האחרון באולם „הזמיר" היה מוקדש כולו לחג יובלו של מ. נורדוי. נשלחה לו טלגרמה של ברכה. ע"י האגודה נאסף סכום של 121,50 ר. לטובת המוסד המיקרו-ביאולוגי על שם נורדוי.

ביום כ' תמוז אספה האגודה תרומות לטובת „יער הרצל". בתשעה באב חלקה האגודה בכל בתי הכנסיות את המגלות העפות של ה„קרן הקימת לישראל". הודות לעבודת האגודה נוסדה גם אגודת „צעירות ציון" שמטרתה עבודה ציונית ולמוד הלשון העברית. בכלל נכרת בלודז נטיה לציונות בין כל שדרות העם, אך מורגש חסרון באנשים שיעוררו את הלבבות.

בימים האחרונים התחילו שם מתכוננים אל הקונגרס התשיעי.

זה לא כבר יצאה מלודז קבוצת צעירים במספר17 איש לא"י.

— מקלינצי נתקבל דו"ח של עבודת אגודת הציונים מחדש שבט עד אב תרס"ט. האגודה שלחה לועד המרכזי ע"פ פקודתו 50 ר. לטובת הקה"ק נאסף: ע"י קופסאות—36,08 ר'; ליער-הרצל — 27 ר'; תוי-נורדוי — 3 ר', גלויות וגליונות של הקה"ק — 5,50 ר'; שקלים נמכרו 95. האגודה הפיצה הרבה חוברות לתעמולה. האגודה משתדלת גם להפיץ את העתונים הציונים.

— מבריסק מודיעים לנו, כי הציונים לא יכלו, מסבות בלתי תלויות בהם, לערוך בכ' תמוז בבהכ"נ הגדול הזכרה למנהיגנו המנוח. בגלל זה נערכה אספה גדולה רק של ציונים. ששה נואמים דרשו מענינא דיומא. באותה האספה נאספו גם סכומים הגונים ליער הרצל. לחג יובלו של מ. נורדוי שלחו לו ציוני בריסק אגרת ברכה וגם רשמו אותו בספר הזהב. בכלל, באה רוח חיים בעבודה בשנה זו. עד ח' יולי נמכרו שקלים בסכום 270 ר'; ליער הרצל נשלחו 30 ר'; לטובת משפחת הסופר המנוח יהודה שטינברג — 10,50 ר'; מניות החברה להכשרת הישוב — 24 ר'; מניות האנגלו-פלשתינה — 9,55 ר'. לטובת הקרן הקימת נאסף כ-250 ר. תוי הקה"ק נמכרו בסכום 35 ר'; 400 ר' נשלחו לועד המרכזי ע"פ פקודתו. נפוצו הרבה מאות חוברות של הקופיקה ביבליותיק. נאספו, הודות לעבודתם התרוצה של החברים, הרבה חותמים על „העולם", „הרזסויט" ו„השלח". שלשה מן החברים בקרו, ע"פ פקודת הועד המרכזי, עירות אחדות הסמוכות לבריסק, ועבודתם הביאה פרי.

— בסטאניסלוי (גליציה) נוסדה אגודה לרכישת קרקע בארץ ישראל. עד עתה נתנו כ"ה איש את ידם להאגודה הזאת.

בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

— „הצבי" מודיע מירושלם: מאת השער העליון בא מאמר רשמי לקבל לנתינות עותומנית את היהודים המהגרים נתיני הו"ל. לכל המהגרים המקבלים עליהם נתינות עותומנית תהיינה כל הזכיות של שאר התושבים החוסים בצל הממשלה העותומנית. וכל מי שיש בידו „ניר אדום" יוכל להשיג תמורתו תעודת אזרח.

— בימי א'—ג' אלול היתה בהמושבה זכרון יעקב האספה הכללית הששית למורי ארץ ישראל. הפרוגרמה של האספה: דין וחשבון המרכז והסניפים; בקורת יסודי הסתדרות המורים (ש' ולקומיץ); למוד עבודת האדמה בבתה"ס בעיר ובכפר (י. וילקנסקי); התפתחות הרגש האסטטי אצל הילדים, בגנים ובבתה"ס (פרופ' ב. שץ). אחרי האספה ניתנו שעורים לדוגמא בביה"ס אשר בזכרון. בקרוב נביא ידיעות מפורטות ע"ד מעשי האספה ותוצאותיה.

— ממקור נאמן נודע לנו כי ה„הילפס-פיראיין" הזמין את חברנו הד"ר ישראל רבין מנוישטל בתור מורה בביה"ס למורים אשר בירושלים.

הד"ר רבין הוא יליד רוסיה, חניך הישיבה, גמר את חק למודו בהצטינות בהאוניברסיתה הברנאית ומסור הוא בכל לב להציונות המזרחית.

בַּמִּזְרָח.

— סופרה של „וועלט" מודיע מקושטא, שעכשו נודע כי המיניסטר לעניני פנים פריד-פחה אשר הוכרח לצאת בדימוס, הציע למועצת הממלכה תכנית חק, אשר על פיו היו היהודים ואפילו נתיני תורקיה, אסורים לגור בארץ ישראל לגמרי וגם היו אסורים בקנית קרקעות שם. ואולם מועצת הממלכה דחתה את ההצעה הזאת דחיה מוחלטה. צדקה הערתו של הסופר האמור, שאי אפשר לחשוב, כי כיון שהודח עבדול-חמיד מכסא מלכותו וניתנה הקונסטיטוציה בארץ כבר בא הקץ על נרגנותם של יחידים שיש להם השפעה כל זמן שהשעה משחקת להם. היהודים בכלל והציונים בפרט וראי עתירים להפגש לא אחת ולא שתים בנרגנות ורצון להרע. אלא שסוף סוף תלמוד דעת הקהל בתורקיה להבין כראוי את הציונות, והנרגנות מצד יחידים - לא תהיה עלולה עוד להזיק.

— לקול הקורא, שפרסמו העתונים התורקיים בקונסטנטינופול, המעורר את העם לקום על נדיבות לצורך בנין שתי אניות־מלחמה גדולות, נענו הרבה יהודים עשירים והודיעו בקהל, כי נכונים הם להפריש בכל חודש סכום ידוע למטרה זו. את קול הקורא הזה שבו והדפיסו העתונים היהודיים בקונסטנטינופול, סלוניקי, סמירנה, אדריאנופול וירושלים, וכה"ע התורקיים מרגישים בשובע־רצון את העובדה, כי מרבים היהודים בכל מקום להשתתף במפעל הפטריוטי הזה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. בימים האלה היתה בפטרבורג מועצה לחברי האגודה „לסדור האמיגראציה". מר דאווידוביטש קרא הרצאה ע"ד קריאת קונגרים־עולמי לבירור שאלות האמיגרציה.

המועצה באה לידי מסקנה, שקונגרים שכזה נחוץ מאד, והחליטה להודיע את הועד הווינאי, העוסק בהכנה אל הקונגרים הזה, כי האגודה הפטרבורגית לסדור האמיגרציה נכונה להשתתף גם בהכנות אל הקונגרים גם בקונגרים עצמו.

כן החליטה המועצה, כי תיכף לאחר שתתקבלנה ידיעות רשמיות מווינה, יקראו את העסקנים הצבוריים הפטרבורגיים לאספה כללית גדולה להתיעץ בדבר עבודתו של הקונגרים הבא.

— במועצה המפלגתית, שהיתה זה לא כבר לס"ס נתקבלו ההחלטות האלה:

א) לעשות אגיטציה לקונגרים עולמי לבירור השאלות בעניני האמיגרציה; ב) בנוגע להשאלה ע"ד ההתאחדות עם יתר המפלגות הוחלט, כי אפשר וגם רצוי הדבר מאד להתיחד עם הסיימים, מפני שחלוקי־הדעות אינם נכבדים כ"כ שבשבילם צריך יהיה להתחלק לשתי מפלגות; ג) בנוגע לפועלי־ציון הוחלט, כי להתאחד עמהם לגמרי הוא דבר שאי־אפשר; אבל אפשר לעבוד אתם יחד במקצעות ידועים: בעבודה הכלכלית, הפוליטית, הקולטורית והאמיגרציונית וגם בתעמולה לקבוע סיקציה יהודית ב„האינטירנאציונאל".

— מיניסטר־המסחר וחרשת־המעשה עבד וערך כללים חדשים ע"ד הסוכנים־הנוסעים (קומיוואיאז'ירים) היהודים. ע"פ החוק החדש יתנו להם תעודות של מסחר מיוחדות, שלפיהן יהיו נהנים מזכיות המסע והישיבה מחוץ לתחום־המושב, אבל רק לזמן ידוע: בערי הפלך לארבעה ימים, בערי־המחוז לשלשה ימים, בכפרים ובמושבות לא יותר מכ"ד שעות.

על שאלת הפוליטיחניקום הקיובי מאת מיניסטר המסחר, אם לתת ליהודים להבחן באוגוסט, נתקבלה תשובה, כי בשנה זו אי אפשר לקבל יהודים כלל, מפני שכבר נתמלאה הנורמה הפרוצינטית הנהוגה ע"י החוק.

— שלשים צעירים יהודים בקיוב, שגמרו בשנת 1907 בית ספר ריאלי ולא נתקבלו עד כה אל הפוליטיחניקום, פנו אל מיניסטר המסחר וחרשת המעשה באזהרה, כי אם לא יתנו אותם לעמוד על הבחינה הקונקורסית גם השתא, אז אין להם כל דרך אחרת בלתי אם להשליך את עצמם אל הדניפר.

— המפקח על גליל־הלמודים הקיובי אסר לקבל תלמידים יהודים אל הגימנסיה שבקאמינץ־פודולסק במשך שבע השנים הבאות, מפני שכבר נמצאים בה יהודים למעלה מן הנורמה הקבועה.

— במיניסטריום ההשכלה מתקבלות בקשות הרבה בדבר נתינת תמיכה למורי בה"ס לעברים ולבני ביתם. בשנים הקודמות היו הבקשות הללו מתמלאות מסכומי־הכסף הקצובים לצרכי השכלת היהודים. אבל עתה דוחה המיניסטריום בקשות כאלו. תמיכה מקופת הפרסים אשר ליהודים נתנת רק במקרים יוצאים מן הכלל.

— כידוע החליטה הדומה העירונית באודיסה, שחבריהם הם כולם מבני המאה השחורה, לפנות אל הרוממות בהשתדלות, שישללו מאת היהודים את זכות הבחירה אל דומת־הממלכה. ואולם נציב העיר לא מצא את נוסחת ההשתדלות למתוקנת כל צרכה וישיב אותה בחזרה אל הדומה לעריכה שניה. לפי השמועה חזר הרוב של הדומה מהחלטתו הראשונה.

בחו"ל. האספה הכללית של חברת יק"א. ביום הי"א לח' זה היתה בפריז האספה הכללית של יק"א בראשותו של נשיא החברה מר נארסים ליווין. עפ"י הדוה"ח השנתי שנקרא יוצאים הפרטים הללו:

בהקולוניות שבארגינטינה נמצאו בסוף שנת־החשבון 15,771 איש ואשה עוסקים בעבודת האדמה (בסך קרוב ל־2500 יותר מבשנה שעברה) על שטח של 84,507 היקטר, פרי עבודתם השפיק להם לא רק למחיתם, כי אם גם לפרעון חובותיהם. בל"ז בתי־ספר לומדים 2529 תלמידים ותלמידות ילדי הקולוניסטים מפי 109 מורים.

גם הקולוניזציה בבראזיליה עושה חיל. מספר הנפשות עולה ל־327, שטח האדמה—400 היקטר. כן דואגת יק"א לכונן מעמד וביחוד ע"י העמדה על הקרקע גם ליהודים נודדים, שבאו לארצות־הברית ולקאנאדה. באמיריקה עוסקות כבר 2000 משפחות של יהודים בעבודת־האדמה.

גם עשרים הקולוניות שבפלשתינה עם 6600 הנפשות שבהן מתפתחות באופן יפה מאד.

ברומיניה, ששם נסגרו לפני ילדי העברים כמעט כל בה"ס אשר להממשלה, תמכה יק"א ב־32 בתי־ספר ליהודים, וברוסיה — 51 בתי־ספר למתחילים ו—38 בתי ספר ללמוד מלאכה וחרשת המעשה.

קופות ההלוואה והחסכון שיסדה יק"א ברוסיה ובגליציה עוכדות עבודה פוריה מאד.

— בניו־יורק היתה זה לא כבר קונפירינציה גדולה שניה בדבר שאלות האמיגרציה. בהקונפירינציה השתתפו צירים מששים אורגניזציות בניו־יורק ומהערים הקרובות. נבחר ועד, שהוטל עליו לעשות אגיטציה כנגד וויליאמס, הסוכן החדש לעניני הכניסה באיליס־איילנד וגזרותיו הקשות. למטרה זו יכנס הועד בסו"מ עם באי־כח יתר העמים.

— בקאנאדה הנהיגו בעת האחרונה חומרות הרבה בנוגע לכניסת היהודים אל הארץ.

— מכחישים ממקורות רשמיים את הידיעה שבאה בעתונים, כי בטלה הגזרה באמריקה בדבר חמשים הרובלים, שהיו דורשים כי ימצאו בידי כל אמיגרנט.

— לשכת האגודות המאוחדות של היהודים החרדים באשכנז פרסמה, כי היא נותנת את ידה לאיק"א (האורגניזציה הקולוניזציונית היהודית הכללית) מאחר שקבלה על עצמה לעסוק בישוב ארץ־ישראל מבלי פגוע בדרישות הדת. הרבה יהודים אורטודוקסים באשכנז נדבו סכומי־כסף הגונים לקופת איק"א.

— מערים שונות שבגליציה מודיעים, כי גדודי־הצבא החונים שם מתיחסים בשנאה גדולה ליהודים, והם מתעללים בהם ברחובות־העיר על ידי דברי ליצנות וחידודים גסים ומעליבים. כל התלונות ששלחו היהודים לשר הצבא העליונים לא הביאו עד כה שום תועלת.

— פקידות העיר כלבוב נתנה צו להסיר את השלטים הכתובים אותיות עבריות מעל החנויות והמחסנים של היהודים, מה שעלול לגרום להם הפסד מרובה מאד. ה„קלוב העברי" החליט לפנות במחאה כנגד פקודת הנהגת שלטון העיר אל מיניסטרי־המסחר.

— בסביבות העיר מילילה, במקום שהשפאנים נלחמים עתה בהמארוקואים, נמצאים יהודים רבים בצרה גדולה וחייהם תלואים להם מנגד. הרבה מהם נמלטו על נפשם באניה פרנצית, אשר הביאה אותם אל מקום בטוח.

— בהומבורג על יד פרנקפורט ענ"מ היתה בשבוע שעבר מועצה חשאית מרבני רוסיה, מטרת המועצה הזאת היתה בירור שאלות אחדות, שלא הספיקו לברר אותן בשתי הועידות הרבניות, שהיו בורשה ובווילנה. בהמועצה השתתפו גם אחדים מעמודי האורטודוקסיה בגרמניה.

בְּסִפְרוּת וּבְאָמָּנוּת.

— בגליון האחרון של ה„בקר" פרסמה המערכת את הדברים הללו: „מפני סבות, שאינן תלויות בהרידקציה, הננו מוכרחים להפסיק את הוצאת ה„בקר" לזמן קצר. על דבר מועד יציאתו מחדש נודיע במודעות מיוחדות".

ספרים שנתקבלו בבית המערכת *):

1) ד"ר י. ל. מטמן. החיים והטבע (יסודי אגודת הטבע בא"י) תמוז—תרס"ט. יפו, הוצאת „אגודת הטבע" בא"י.

2) מתתיהו מיזיש. העמים העתיקים וישראל, (נסיון לבאר את התהוות האנטישמיות הקדמונית). פאדגורזע—התרס"ט.

3) З. Е. Хейфецъ. Самоубійство по еврейскому законодательству. Вильна, 1909 г. Цѣна—25 к.

*) המחברים השולחים את ספריהם למערכת לשם בקרת מתבקשים לשלוח שני אכסמפלרים.

GAMMA.

פיליטון.

רשימות פורחות.

I.

כשנים האחרונות נשאלה שאלה: מפני מה אין אנו רואים בכפרותנו את „הרומן", זה המתאר לנו תקופות שלמות כחיי החברה או, לפחות, מספר לנו קורות־עולם של יחיד. קצה נפש השואלים בהציורים והסקיצות והרשימות, שאין בהם אלא תיאור של מומנט אחד בחיים, בעוד אשר לעינינו נחרבים ונבנים עולמות שלמים.

כך וכיוצא בכך טענו גם סופרים שנתגעגעו על יצירות גדולות בספרותנו, גם קצת מן הקוראים הותיקים, הזוכרים את „הימים הטובים" בספרותנו, בשעה שרומנים היו נכתבים בידי כל סופר.

ושונות הן התשובות שהשיבו חכמים וסופרים על אותה השאלה החמורה.

הקטגורים באו ללמד מזה חובה על ספרותנו, באמרם כי אין בקרבנו כשרונות שלמים אלא ניצוצות־של־כשרונות, שאינם מספיקים ליצירה גדולה ותשובה.

יצאו סנגורים ואמרו: לא כך! לא היוצרים אשמים, אלא החיים היהודיים, שאינם מספיקים די חומר בשביל רומן גדול, שבו עוברים מאורעות ומעשים, אינטריגות וסכסוכים, שאיפות והתנגשויות, מה שלא נמצא בעולמנו היהודי.

ו„האירופאים" שבקרבנו באו והוכיחו, כי הרומן בכלל הולך וכלה בספרות העולם, מפני שבני־הדור של התלגרף אינם סובלים את האריכות ואינם מסוגלים להשקיע את רוחם בספור ארוך. ובכן — „צרת רבים, חצי נחמה".

אין מעניני הפעם להכריע בין התשובות הללו או לברר עד כמה מן האמת יש בכל אחת מהן. רוצה אני רק להעיר כאן על דבר אחד.

מכל הטענות והמינות האמורות יוצא לנו, כי הכל מודים בפטירת הרומן. לא נחלקו אלא על הסבות שגרמו ליציאת־נשמתו.

ואולם יתבשרו נא כל אלה המבכים את פטירתו של זה: לא היו דברים מעולם ולשוא עשו לו מספד. הסופר האמריקאי מארק טווען כתב פעם אחת: „הידיעה שבאה בעתונים על דבר פטירתי היא מגוזמה קצת".

גם עם הרומן קרה כדבר הזה: הגזימו קצת אלה שמהרו להכריז על פטירתו מן העולם.

כל מי שרוצה לראות את כבודו של הרומן ברחוב היהודים ואת החבה היתרה שנודעה לו מאת קהל הקוראים יבא לגרשה ויעבור על פני מוכרי־העתונים, העומדים בצדי הרחובות, אז יראה בעיניו וישמע באזניו דברים שישתומם עליהם.

ירדה מגדולתה ברחוב היהודים „הפוליטיקה"; מונחות בקרן זוית כל „התנועות"; אין איש שם לב אל „השאלות הבוערות"; כל הספרות כולה היא תלויה בחסד המושל היחידי — הוא הרומן.

סח לי סופר מפורסם אחד: „אי־אתה יכול לעמוד על אפיה של בריה זו, המכונה „קהל הקוראים". אין אתה יכול לבא עד תכונתה ולהבין את טעמה ואת רוחה. לפני שנים אחדות, בימי הרעש של משפט דרייפוס, נמצאו ברחובנו מולים־תגרנים שעשו עסק ברומן ארוך הנקרא בשם „דרייפוס". גם אז היו הקוראים חוטפים ובולעים לתיאבון כל חוברת חדשה של אותו הספור הבדוי, אבל אז היתה לנו קצת נחמה: אמרנו הנה הוא הרוח הלאומי שנתעורר, והיהודי משתתף בצער אחיו הרחוק וכו'. ועתה מה? רואה אתה זקנים עם נערים, אנשי־מעשה ויושבי קרנות, יהודים שלא קראו מימיהם בספר מלבד ה„סדור" — וכולם כולם עטים אל הרומן והוגים בו בכונה רבה אולי יותר מבתפלתם. מהו פירושו של הדבר הזה? מי יפתר את החידה הזאת?"

„ולא על הרומנים כשהם לעצמם אני קובל, מפני שעל צד האמת אין הם „נוראים" כל כך, וגם ספרותנו היהודית העניה יש לה „יצירות" מצוינות בריקניות ונבול־עט לא פחות מאלה. אלא על מה אני מצטער? על אותה הפגישה הנהדרה שעורכים היהודים לבוקי־סריקי. הן זהו סימן רע להנשמה היהודית אם היא מוצאה די ספוקה ב„מזון רוחני" כזה... איה אפוא הרצינות המהוללה שאנו רגילים ליחס ל„עם הספר"?..

בכלל יש לנו הרבה והרבה ללמד מן החזיון הזה ברחוב היהודים. לא רק טיבו של „הקהל הקורא" וטעמו מתבררים לנו יותר, אלא גם תכונתם של סופרים הגונים המסייעים לדבר זה וגם המדה־המוסרית של העורכים והמולי"ם, הגורמים התרשים של הקולטורה ברחובנו, הבאים „להשביל את העם"...

בעתון יהודי אחד בנו־יורק יצא אחד הסופרים להוכיח באותות ומופתים, כי כבר הגיעה השעה שתפרוק היהדות האמיריקאית מעל צוארה את עול ההיגימוניה של היהדות הרוסית: „רב לנו — צועק אותו „פטריוט" — לקבל הכל מעבר לים ולהיות נכנעים אל הקולטורה היהודית שברוסיה. הבה נשחרר את עצמנו ונהיה אנחנו, בני אמריקה, לעמוד־אש להאיר ברוחנו לכל תפוצות הגולה"...

משער אני, כי ישמח לב הסופר ההוא ותגל נפשו בראותו, כי משאת־רוחו הולכת ובאה. בראשית הלך התיאטרון היהודי בגולה „בעקבות אמיריקה" ובעת הגיע תורו של העתון היהודי לעמוד על דרך זו.

כי הרומן הארוך עד־אין־שעור הוא אחת ההמצאות של בני אמיריקה, אין עתון יהודי אמיריקני בלי רומן.

ארבעת העתונים היהודים בניו־יורק (ואחריהם יתר העתונים שבערי השדה) מדפיסים שני רומנים גדולים ומכריזים עליהם בקולי־קולות לקחת את לב הקורא ואת פרוטתו.

כל אחד מהם בוחר לו רומן לפי טעמו של קהל הקוראים שלו. זה מתרגם את כל הדברים הפיקנטיים שבספרות אירופה כגון „סאנין", „פנקסה של סוטה" וכדומה, משום שיש קוראים לאלפים ולרבבות „המלקקים את האצבעות" מדברים כאלה; השני נותן לקוראיו רק רומנים היסטוריים, מפני שהרבה והרבה יהודים אוהבים רק „אמת" ולא „בדותות"; השלישי מכין בשביל קוראיו רומנים ארוכים „ריאליים" מקורות היום האתמול או הלילה העבר.

האינכם מכירים בכל אלה התבניות את דיוקנם של הרומנים ההולכים ונדפסים עתה בעתונים שלנו?

ואולם לבי אומר לי, כי בקרוב ירימו הסופרים היהודים שבאמיריקה קול זועה על אשר נחרב מקור פרנסתם...

כי הנה בעלי־העתונים שבניו־יורק היו משלמים במיטב כספם רק בשביל „הרומנים", יען כי „סחורה" זו אי־אפשר היה לקבל בחנם מרוסיה, כדרך שעושין לסקיצות ולרשימות שנוטלין אותם מעתוני רוסיה.

עכשיו שנתפתחה ברוסיה פבריקציה של רומנים ארוכים, למה להם להמולי"ם האמיריקאים לקנות בארצם דבר שאפשר לזכות בו מן „ההפקר"?

אפשר שהרומנים המוכנים בארצנו אינם עוד יפים כל צרכם להקוראים האמיריקאים (הלא „פבריקאט" זה עדיין הוא חדש לנו!), ש„טעמם" מפותח יותר.

אך לזה יש תתבולה. העורך מעביר בקולמסו על הרומן, מתקן מה שיש לתקן, מוסיף מה שיש להוסיף — ותכל!

הן „מומחים" הם פרנסי הספרות באמיריקה ל„תקונים": אפילו את יצירותיו של זקננו רבי מנדלי — להבדיל באלפי הבדלות! — „תקנו" על פי נוסח אמיריקה.

כן, מובטחני שהעורכים האמיריקאים, שהיו רגילים לזלזל בעתוני רוסיה שאינם מבינים את „העסק", יקבלו עתה נחת מעתונינו ההולכים בעקבותיהם... ואת „הרומנים" שלנו יקבלו בתור „שכר־לימוד"!

תקון טעות.

בגליון „העולם", נומ. 28 ע' 14 במאמר „ועידת ציוני פלך סידליץ" החלטה ב' צ"ל: הועידה מבקשת מאת הועד המרכזי להזכיר לכל האגודות את החלטת הועידה המינסקאית וכו'.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

מיום 13 עד 20 לח' יולי נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה״ק ברוסיה הסכומים האלה ע״פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	100,97 רו״כ.
	מס עצמי	11,85 „
	פנקסי־שוברות	23,73 „
	קופסאות	68,74 „
ספה״ז	תשלומים שלמים	1,95 „
	„ לשעורין	1,50 „
	אגודת עצי־זית יער הרצל	259,48 „
נמכרו	הוי קרן־הקימת ע״ם	278,20 „
	גליונות תלגרמה „	12,60 „
	ס״ה	1100,57 רו״כ

מיום 20 עד 27 לחורש יולי 1909.

	נדבות כלליות	619,82 רו״כ
	פנקסי־שוברות	111,74 „
	הערכה עצמית	70,89 „
	קופסאות	119,09 „
	ספה״ז תשלומים לשעורים	228,18 „
	יער־הרצל	602,44 „
נמכרו	תוי־קרן־הקימת ע״ם	322,90 „
	גליונות להלגרמה „	5.— „
	ס״ה	2080,06 רו״כ.

מיום 27 עד יום 3 להדש אויגוסט:

	נדבות כלליות	318,51 רו״כ
	מס־עצמי	1.— „
	פנקסי־שוברות	49,08 „
	קופסאית	90,20 „
ספה״ז	(תשלומים שלמים)	2,90 „
„	„ לשעורין	60,46 „
	עצי־זית	45,75 „
נמכרו	תוי קה״ק בסכים	263,74 „
„	גליונות תלגרמה בסכום	15,80 „
	ס״ה	1134,54 רו״כ.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

תּוּשִׁיָה

כל מיני ספרים, כרטיסים, מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

פון 1 (14) מען יולי האט אנגעהויבען ארויסגעהן אין ווארשא א טעגליכע צייטונג

„די נייע וועלט“

אין וועלכער עס וועלען מיטארבייטען די בעסטע יודישע שריפטשטעלער.

„די נייע וועלט“ וועט זיין א אינפארמאציאנס צייטונג פון א גרויסען פארמאט.

„די נייע וועלט“ וועט זיין פול מיט די פרישעסטע נייעס, גענויעסטע און ריכטיגע ידיעות, טעלעגראמען, ספעציעלע פון אייגענע קארעספאנדענטען און פון טעלעגראף־אגענטורען.

„די נייע וועלט“ וועט געבען די רייכסטע יודישע כראניק אין רוסלאנד און אין אויסלאנד, די אויספיהרליכסטע און גענויעסטע נייעס פון ווארשא און לאדז, די וויכטיגסטע ידיעות פאר געשעפטסלייט א. ד. גל.

אין „די נייע וועלט“ וועט אלעס זיין געדרוקט אין א דייטליכער פערשטענדליכער שפראך און אין א שענער פארם.

„די נייע וועלט“ וועט געבען לייכטע פאפולערע און ערנסטע פובליציסטיק, ווי אויך א גרויסען פלאץ פאר ליטעראטור, קריטיק און וויסענשאפט.

צווישען פיעל אנדערע פעליעטאנען פון אונזערע בעסטע שריפטשטעלער, האט זיך געדרוקט אין די ערשטע נומערן א גרויסער פעליעטאן פון

„שלום עליכם“

„פאר וואס געב איך ניט ארויס קיין צייטונג?“

באלד דערנאך האט זיך אנגעהויבען דרוקען א סעריע פעליעטאנען אונטער אן אלגעמיינעם נאמען:

„אייזענבאהן־געשיכטען“

שריפטען פון א קאמי־וואיאושאר.

ארויסגעגעבען פון שלום־עליכם

די ערשטע אייזענבאהן־געשיכטע „קאנקורענטען“.

אבאנעמענטס־פרייז:

אין רוסלאנד: 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב יאהר, 1,50 ר. פיר 3 חדשים, 50 קאפ. א חודש, א איינצעלנע נומער 2 קאפייקען.

אין אויסלאנד: צו שיקען טעגליך: א יאהר 12 רובל, א האלב יאהר 6 ר., 3 חדשים 3 ר., א מאנאט 1,20 ר. שיקען 3 מאל וועכענטליך: א יאהר 9 ר., א האלב יאהר 4.50 ר., 3 חדשים 2,25 ר., א חודש 1 ר.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Ди Найе Велтъ“, Варшава, Налевки 38.

Redaction „Die Neue Welt“, Warschau, Nalewki 38.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

ארויסגעבער: ל. מילשטיין, מ. ספעקטאר, י. ח. זאגאראדסקי.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כח אחת וחצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל“ ורשה.

Ежедневная газета

„Виленскій Курьеръ"—

„НАША КОПѢЙКА"

Стремленіе „НАШЕЙ КОПѢЙКИ" дать читателямъ:

1) **Послѣднія** (агент.) **телеграммы.** (Часть этихъ телеграммъ, получаемая въ Вильнѣ ночью, опережаетъ на сутки сообщенія Петербургскихъ газетъ).
2) **Сообщенія изъ столицъ срочной почтой.** (Одновременно съ Петербургскими и Московскими газетами, часть ранѣе на сутки).
3) **ВИЛЕНСКАЯ ЖИЗНЬ.** (этотъ отдѣлъ будетъ занимать самое большое мѣсто въ „Нашей Копѣйкѣ" и кромѣ сообщеній будетъ заключать и фельетоннаго характера замѣтки, карикатуры и шаржи на мѣстныя темы.
4) **Краевая жизнь.** (Въ видѣ сообщеній особо-важныхъ или представляющихъ интересъ для всего населенія края).
5) **Справочный отдѣлъ.** (Пріемы у должностныхъ лицъ, наложенные платежи, биржа, росписаніе поѣздовъ и т. д.).

Девизъ газеты: **Ничего лишняго, ничего скучнаго.**

ЦѢНА НОМЕРА **ОДНА КОПѢЙКА.**

Издатель—Прис. повѣр. Я. Л. Альшицъ.

Издатель-Редакторъ—Н. И. Радинъ.

Редакція и контора помѣщаются на Большой улицѣ, уголъ Андреевской, въ домѣ Сѣвернаго Банка (бывшій Геймана) и открыты ежедневно съ 11 до 4 часовъ.

Телефонъ № 317.

המצפה

עתון שבועי

(עם הוספה ספרותית חדשית)

העורך ש. מ. לזר (קרקוי).

מחיר החתימה:

לשנה — באוסטריה־אונגריה — 7 כתרים; באשכנז — 8 כתרים; ברוסיה — 3,50 רוב'; בשאר הארצות — 9,50 פרנק ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

הכתובת:

Gaz. „Hamicpe", Krakow (Galiz.)

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ **„КАЗИМИ"** МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ-представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ

„СѢВЕРО-ЗАПАДНЫЙ ГОЛОСЪ"

(5-тый годъ изданія)

Ежедневная, политическая, научно-литературная и общественная газета.

Цѣна: До конца года 3 руб. 25 коп., на 1 м. 70 к., на 2 м. 1 р. 35 к., на 3 м. 2 руб.

Съ первыхъ чиселъ Августа „Сѣв.-Зап. голосъ" будетъ **выходить въ форматѣ большихъ столичныхъ изданій.**

Адресъ:

Газета „СѢВЕРО-ЗАПАДНЫЙ ГОЛОСЪ". Вильна. **Трокская ул.**

Телефонъ № 261.

בית מסחר הספרים

„תושיה"

ורשה, נאלעווקי איוואנאוו באואר טעלעפאן (31-39)

ימצא תמיד מבחר גדול של כל מיני ספרים בכל מקצועות הספרות, בעברית, ביהודית, ובלשונות לועזיות שונות.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מחלקה מיוחדה, רחבה ועשירה, לכל ספרי החנוך והלמוד ומכשירי הלמוד, ספרי המקרא לילדים ולבני הנעורים — של הוצאת „תושיה" ושל יתר ההוצאות והמו"ל השונים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מבחר גדול של ספרי תשורה, ספרים ואלבומים שונים, מכורכים הדר—בעד ילדים וגדולים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש אוסף גדול של תמונות ציורים, כרטיסי פוסטה מצוירים, כרטיסים עם שירי־עם ותוי ומרה מעמי נגינה וזמרה (נאטען) — מהוצאות שונות ברוסיה וחו"ל.

בית מסחר הספרים „תושיה" ממלא את כל ההזמנות מערי השדה בזריזות ודיקנות מצוינה.

המחברים. המוסרים את ספריהם לבימה"ם „תושיה" בקומיסיון מקבלים חשבונותיהם וסלוקיהם בזמנים קבועים בדיוק נמרץ.

הקטלוג הגדול של בית מסחר הספרים „תושיה" נשלח חנם לכל דורש.

בקרוב תצא הוספה חדשה להקטלוג הנזכר.

האדריסה:

Книжный магазинъ „ТУШІЯ" Варшава

Buchhandlung „TUSCHIJAH" arschau.

בברכת ציון אברך את חברי ברעה מר פסח שיינוק מסמרגון, ליום בואו בברית־הנשואין את העלמה מרת חנה פורמנביץ מוילנה ביום ב' ער"ח אלול התרס"ט. אלקי ציון ישלח להצמד ברכתו מקודש.

דובער שימשלויץ ורעיתו (סמרגון).

לזכר נשמת חברנו היקר מר יוסף ראובן שניטץ, שמת בירח תשרי הרס"ט, בעירה איפינה, הננו נוטעים על שמו עץ ביער הרצל.

חברי אגודת „קרימה" בקעלם.

יגוננו העמוק, על מות חברנו היקר, מר זעליג כהן שנקטף בעידנו בעלומיו בירח תמוז תרס"ט, ולזכר נשמתי הננו נוטעים על שמו עץ ביער הרצל. תנצב"ה.

חברי אגודת „קרימה" בקעלם.

שנה שלישית

תר״ס

העולם

שבועון עברי.

№ 31

„הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ
משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל״.

(פרוגרמה בזל)

התֹּכן:

מחיר „העולם״ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל; לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ“, Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam“, Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

דבורה שפינר יהושע פלדמן

מארשים

לבוב יפו

Ежедневная газета

„Виленскій Курьеръ"—

„НАША КОПѢЙКА"

Стремленіе „НАШЕЙ КОПѢЙКИ" дать читателямъ:

1) **Послѣднія (агент.) телеграммы.** (Часть этихъ телеграммъ, получаемая въ Вильнѣ ночью, опережаетъ на сутки сообщенія Петербургскихъ газетъ).
2) **Сообщенія изъ столицъ срочной почтой.** (Одновременно съ Петербургскими и Московскими газетами, часть ранѣе на сутки).
3) **ВИЛЕНСКАЯ ЖИЗНЬ.** (этотъ отдѣлъ будетъ занимать самое большое мѣсто въ „Нашей Копѣйкѣ" и кромѣ сообщеній будетъ заключать и фельетоннаго характера замѣтки, карикатуры и шаржи на мѣстныя темы.
4) **Краевая жизнь.** (Въ видѣ сообщеній особо-важныхъ или представляющихъ интересъ для всего населенія края).
5) **Справочный отдѣлъ.** (Пріемы у должностныхъ лицъ, наложенные платежи, биржа, росписаніе поѣздовъ и т. д.).

Девизъ газеты: **Ничего лишняго, ничего скучнаго.**

ЦѢНА НОМЕРА ОДНА КОПѢЙКА.

Издатель—Прис. повѣр. Я. Л. Альшицъ.

Издатель-Редакторъ—Н. И. Радинъ.

Редакція и контора помѣщаются на Большой улицѣ, уголъ Андреевской, въ домѣ Сѣвернаго Банка (бывшій Геймана) и открыты ежедневно съ 11 до 4 часовъ.

Телефонъ № 317.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать

КРАСОТОЮ,

МОЛОДОСТЬЮ,

ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ **„КАЗИМИ"** МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ" БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ" за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ" Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г." и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ" утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ

„СѢВЕРО-ЗАПАДНЫЙ ГОЛОСЪ"

(5-тый годъ изданія)

Ежедневная, политическая, научно-литературная и общественная газета.

Цѣна: До конца года 3 руб. 25 коп., на 1 м. 70 к., на 2 м. 1 р. 35 к., на 3 м. 2 руб.

РОЗНИЧНЫЙ № 3 КОП.

☞ Съ первыхъ чиселъ Августа „Сѣв.-Зап. голосъ" началъ выходить въ форматѣ большихъ столичныхъ изданій.

Цѣна объявленій:

За строчку петита: впереди текста 30 коп.
позади текста 15 „

Для лицъ, ищущихъ труда, по удешевленной цѣнѣ.

Адресъ:

Газета „СѢВЕРО-ЗАПАДНЫЙ ГОЛОСЪ", Вильна, Трокская ул.

Телефонъ № 261.

„דאס יודישע פאלק"

(רעדאגירט פון ד"ר י. לוריא און ל. יפה)

3 קאמפלעקטען פאר 3 יאהר-גאנג (1906-08), וועלכע זיינען זעהר רייך אין שענער ליטעראטור פון די גרעסטע און בעסטע אידישע שרייבער, פערקויפען זיך פאר 2,50 ר' מיט פארטא, איינצעלנע קאמפלעקטען צו 1,25 ר'.

צו בעקומען אין דער רעדאקציע פון „העולם" — ווילנא.

בית ספרו של א. ליבושיצקי ומערכת הוצאת „אביב" (ורשה) העתקו אל כבר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הובסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות.

שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרות גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית בספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

העלמה מרת שרה פיוועלעוויץ נדבה שלשה רובל ל„יער הרצל", לזכר נשואיה עם ב"ג מר עוריאל זאק ביום ג' ז' אלול תרס"ט.

קעלעם (פלך קאוונא)

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר ניארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

מַרְאֵה עֵינַיִם

רֵאשִׁית לִמּוּד שְׂפַת עֵבֶר בְּשִׁטַּת עִבְרִית־בְּעִבְרִית.

סֵפֶר לְמִקְרָא, לְהַגָּיָה וּלְדִבּוּר לְמַתְחִילִים בְּדֶרֶךְ קַלָּה וּפְשׁוּטָה

מאת מ. מנוסוביץ, ליבוי.

הוֹצָאָה חֲמִשִּׁית

מְתֻקֶּנֶת מְעֻבֶּדֶת וּמֻרְחֶבֶת.

הספר הזה נתקבל בחבה יתרה מאת כל המוריב העברים ובמשך זמן קצר נתפשט בכל תפוצות ישראל לרבבות, עד כי נדפס בחמש מהדורות. וכעת (לרגלי הגיון והערות מורים סביני דבר) נעשה בו תקונים ונוספות רבים (בחלק הראשון לבד נוסף יותר משני גליונות בדפוס) למען שכלל אותו ולעשותו לכלי מחזיק ברכה מרובה, לסול את הדרך לבנינו הקטנים ולהקל להם למוד שפת עבר־בעברית.

המחיר: חלק א' 40 ק. חלק ב' 60 ק.

להשיג בכל בתי מכחר הספרים ומידי כמו"ל.

Л. Эпель, Вильна.

L. Eppel, Wilna. Russland.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, י״ד אלול, תרס״ט.

ВИЛЬНА, 18-го Августа, 1909 г. № 31 WILNA, 31-ten August, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה.

עבודה לאומית.

היו ימים, ואנחנו, יהודי רוסיה, היינו נחשבים לסלתה ולשמנה של היהדות הלאומית; אנחנו היינו היהודים האזרחים, שהיהדות נבלעת ברמם ובנפשם מיום הולדם, והם, יהודי המערב, גרים גרורים, שאנו מכניסים אותם תחת כנפי היהדות ומאצילים עליהם מהודנו; אנחנו היינו הלאומיים, שהיהדות היתה להם המיטיב היסודי בקיומם, והם — גרי־אריות, ששבו אל היהדות מאימת האנטישמיות ושלפיכך היתה תלויה יהדותם בנס.

עוברים וחולפים הימים הטובים הללו: אנחנו, יהודי רוסיה, היינו בין הנחשלים. זוהי עובדה מעציבה, שאין לנו כל יכולת להסתירה, מפני שהיא נעשית ידועה וגלויה לכל המשקיף בעין בלתי־משוחדת על חיי היהודים ברוסיה בשנים האחרונות, כמדומה שאנו הולכים. בדרך שמשם חזרו זה עתה אחינו המערביים, אותה התביעה הגדולה, שהחרישה בשעתה כמעט את האזנים, נבלעה בתוך האויר. הרוח הלאומי קהה, החנוך הלאומי, העברי, שהתפארנו בו בתקופת „החדרים־המתוקנים" המצלצלת, כבר אבד את ערכו בעינינו, הלמודים העברים נלמדים מן המוח ולחוץ, השפה העברית נלמדת מן הלב ולחוץ, רק למראית עין, כדי לצאת „ידי חובה". והדור הצעיר יוצא לשוק החיים ערום, בלי כל הכנה לאומית, והוא נכשל ונופל בפח הראשון שהוא פוגש על דרכו, — ושוב אנו יוצאים „ידי חובתנו" — באנחה.

ובאותה שעה אנו רואים קצת יהודי המערב, והנה תחית הרוח הלאומי היתה להם לא למלה ריקה החקוקה ב„פרוגרמה" בלבד, אלא לדבר שהחיים תלויים בו. דומה, שהם מכירים כראוי את ערכם הגדול של השפה העברית והלמודים העברים בתור יסוד מוסד לחנוך הדור הצעיר, והם מבקשים את הדרכים הנאותים לחנוך עברי שכזה.

הפעם הקדימו אותנו יהודי אוסטריה או, ביתר דיוק, יהודי גליציה ובוקובינה, החשים יותר את מגפת־הדור. הכרוז שפרסמו החברים המיסדים של „האגודה לבתי־ספר־עבריים" אשר בלבוב, יוכל להיות מכוון לא רק ליהודי אוסטריה בלבד, כי אם גם ליהודי כל הארצות וליהודי רוסיה ביחוד. אגרתם על גסיסת היהדות והלאומיות הישראלית היא גם אגרתנו אנו, מפני שהיא מביעה את האמת המציאותית המרה.

„אנחנו רואים בעליל — קוראים אנו בכרוז הזה — כי התרבות הישראלית, ירושת אבותינו, אוצרותינו הרוחניים והמדותיים, שיצרה הגאוניות הישראלית במשך שלשת אלפים שנה, — כי כל אלו יורדים לטמיון; רכושה החי של ספרותנו העתיקה הולך ופוחת מיום ליום. השפה העברית, שהיתה לפנים הקשר המאחד את כל אחינו המפוזרים והמפורדים, פסקה להיות החוט המאחד את היהודים. אי־ידיעת השפה העברית גורמת שנמחקים מזכרון העם הישראלי כל האוצרות המוסריים והרוחניים, שנאצרו בשפתנו זה אלפי שנה, ודבר זה מביא לידי הרחקה מן העם והתיחסות של שויון־נפש אליו.

„אנו שולחים את בנינו לבתי־הספר של הממלכה. שם מגיעים לאזניהם וחודרים ללבותיהם צלצולים זרים ובמחותיהם נקלטות תמונות זרות ואידיאות זרות. הם אובדים בביה״ס הזרים את כל שייכותם הרוחנית אל העם שמקרבו יצאו. קרן מאירה של דברי ימינו לא תגיה את נפשם והם אינם יודעים להוקיר את ערכם",

ובנים כאלה, הנרחקים מעמם בעודם באבם, שאינם יונקים את לשד היהדות ממקורה הראשון, אין כל פלא, אם הם הולכים מאתנו בדרך אשר משם לא ישובו בבוא לידם המקרה הראשון. הם מזניחים את היהדות בלי כל מלחמה נפשית, בלי התאבקות מוסרית, אחרי שיהדות זו, שעליה הורגו אבותינו, לא נשרשה בלבבם והם לא למדו לכבדה ולהעריצה.

ואולם בעלי הדברים המרים הללו אינם רוצים לצאת את ידי חובתם באנחה בלבד. הם אומרים לעשות מעשה: „את התשועה היחידה אנו רואים רק בשיבה אל היהדות, ואל היהדות נשובה, כשנשנה את חנוך הדור הצעיר ונכניס חיים חדשים אל תוכו. רק בית־הספר העברי והחנוך הלאומי המה יכולים להצילנו מן הסכנה הצפונה להעם הישראלי".

ובכדי להרבות בבתי־הספר ממין זה ובכדי שיהיה החנוך הלאומי נתון בידי הצבור ולא בידי היחידים, נועדה קונפירינציה מיוחדת, שבה השתתפו צירי בתי־הספר, והקונפירינציה החליטה, ליסד אגודת בתי־ספר עבריים בגליציה ובבוקובינה, אשר תשתדל ש„בכל קהלה ישראלית יהיה, לכה"פ, בית ספר עברי אחד הגון".

הקונפירינציה ערכה תכנית הקורס העברי בסדר מידרג ממטה למעלה.

„יסוד החנוך העברי יהיה גן־הילדים העברי לילדים

וילדות (מבני ארבע עד בני שש שנים). תיכף אחרי גן-הילדים יבוא בית-הספר העברי, בן שש מחלקות, לילדים וילדות (מבני חמש עד בני י"ב). ולמעלה מבית-הספר — שעורים עבריים לבוגרים ובוגרות. בגן-הילדים יקלוט הילד על ידי משחק וזמרה את המושגים הראשונים של האגדה והמסורה שלנו ושל תמונות העבר שלנו. בבתי-הספר ישתכללו הנערים בדעת השפה העברית, ילמדו את כתבי-הקדש, את הספרות העברית ואת התולדה העברית, את עיקרי הדת והמוסר. והשעורים העליונים ירחיבו ויעמיקו את הידיעות העבריות של התלמידים. שפת הלמוד תהיה רק העברית. לשוננו צריכה לחיות בלב צעירינו גם במחשבה גם בדבור".

זהו הבנין הגדול שאומרת לבנות „אגודת בתי הספר העברים" בגליציה ובבוקובינה, שכבר נתאשרה מאת ממשלת הארץ. אין היא מתחלת לבנות את הבנין מן הגג ואין היא אומרת ליצור „מדברים עברית", אלא היא מתחלת את בנינה מן המסד ואומרת היא להעמיד אנשים עברים. וצדקה „האגודה": אם אין חנוך עברי לאומי מודרג, אם אין בתי ספר שהשפה והספרות העבריות נקנות על ידם, „הדבור" מאין ימצא ומה יועילנו? —

עבודה גדולה ורבת האחריות התותה „האגודה" לעצמה. רוצים אנו להאמין שיוצרי ה„אגודה" נגשו לעבודתם הגדולה בהכרה ברורה, שהדרך אינה כבושה בפניהם ושהרבה מכשולים מחכים להם בדרכם זו. והיה אם לא יאמרו לכבוש דוקא משעה ראשונה כיבושים גדולים, אלא יסתפקו גם בכיבושים קטנים, סופה של „האגודה" להתקיים ולנצח.

חשש סכנה.

„רגילים אנו להאמין בחו"ל, כי הערבים אינם רואים ואינם מבינים את הנעשה מסביב להם. אבל שגיאה גדולה היא... אם תבוא עת אשר חיי בני עמנו בא"י יתפתחו כל כך, עד שידחקו מעט או הרבה רגלי עם הארץ, אז לא על נקלה יניח זה את מקומו... עבדים היו (אכרי א"י) בארץ גלותם, ופתאום הם מוצאים עצמם בתוך חרות בלי גבול והנם מתהלכים עם הערבים באיבה ואכזריות, מסיגים גבולם שלא בצדק ואין איש אשר יעמוד בפרץ ויעצור בעד הנטיה הבזויה והמסוכנת הזאת... אם גם יחריש (הערבי) יתאפק עד עת קץ, אבל עברתו שמורה בלבו ונוקם ונוטר הוא מאין כמוהו"...

הדברים הללו נכתבו לפני שמונה עשרה שנה. כמובן וכרגיל אצלנו לא הושם אליהם לב, כי על כן „לא היתה השעה צריכה" שישמעו דברים כאלה.

עברה תקופה שלמה של ט"ו שנה, בערך. באו אנשים חדשים לארץ. הביאו אתם אהבה גדולה להארץ וישובה. הציבו להם האנשים הללו מטרה רוממה בחייהם—לחיות על עבודתם בארץ ישראל, לחיות על העבידה ולהחיות את הנשמות בעמל כפיהם וזעת אפם. אלא שתקותם רמתם: הערבים הספיקו לחזור ולהסיג את הגבול, ואת כל העבורה בשדותיהם ובבתיהם, בכרמיהם ובפרדסיהם, בקמתם ובגדישם של יהודים כבר כבשו ידי הערבים. ולא עוד אלא שהאכר והכורם היהודים, נותני העבודה, אינם רוצים כלל להספיק עבודה לאחיהם היהודי. מתיראים הם את הערבי, אבל עוד יותר מתיראים הם את אחיהם „היהודי הרוסי", משום שסתם „יהודי רוסי" פצצות נושרות לו מתוך היקו...

ותטוש המלחמה. וזה כלל גדול: בכל מקום שיש מלחמה שם אין צדק ואין משפט. ובמלחמה של יהודים אין הגיון ואין

יְרָקוֹת*)

מאת

י. ד. ברקוביץ.

(סוף)

ובאחד הימים, כשישבה שפרה ליד החלון תפושת-הרהורים והביטה על הגשם הדק והקר, שהתרפק בשמשות הדלוחות והצליף על-גביהן,—נפתחה הדלת ונדחקה לתוך הבית אשה יהודית עבה, כולה שרויה בגשם וסל של ירקות בידה.

נתעוררו בני-הבית והגישו כסא ליהודית ובקשוה לשבת. האב הציץ אש בציגרתו וישב אף הוא כנגדה. האם פסעה פסיעה אחת לאחוריה ונשארה עומדת בקרן-זוית, סמוכה לכותל, והתחילה מתקנת מטפחתה על ראשה ומפשפשת בשערותיה. ואז נכנסו בשיחה.

— מה, גשם יורד בחוץ? — שאל האב בידידות רבה.

— הוי, גשם זה, הוי, גשם זה, אבינו שבשמים! — היהודית התחילה מתנועעת במקום-מושבה, מכונת עיניה כלפי-מעלה, כדרך נשים צדקניות, ומעיפה תוך-כדי-רגע מבט חודר על פני שפרה. קולה היה גס ומגושם, כשל זכר, עור פניה קרן ובחוטמה הלח הבהיקה יבלת גדולה, עגולה ושעירה.

— נו, נו, יום זה נתת לנו, אבינו שבשמים! — בשעת דבורה הוציאה היהודית מסלה מטפחת קטנה ומזוהמת והתחילה מנגבת בה את פניה השמנים.—ראו, כל הימים הייתי מכינה ומזמנת עצמי לבוא אליכם—ועכשיו, כשיצאתי, ירדו פתאום גשמים לעולם, סימן טוב ומזל טוב. כסבורים בני-אדם, שהשדכנות מלאכה נקיה וקלה היא. הוי, מלאכה נקיה! הוי, מלאכה זו! הלואי שמן השמים ירחמו עלינו והכל ילך כשורה. כבר באה העת, אל תהיו דוחים...

— אם ירצה השם... — ענה האב ואמר בידידות רבה ונטל זקנו בידו ליתר תוקף.

לב שפרה נתר פתאום ממקונו, פניה אדמו כאש, והיא מהרה והפכה ראשה לעבר החלון.

— שמעוני, ידידי, ואגיד לכם,—היהודית הפנתה ראשה לצד שפרה,—ותשמע גם נתכם הבתולה וייטב לה בעבורי... כפי שאתם רואים אותי כולכם זה טבעי מעודי לספר רק דברים כהויתם, כי דבר שקר שנאתי. והנה אני הולכת עתה בתוך הגשם הזה לביתכם ואני מהרהרת בדרכי: אבינו שבשמים, קנא אקנא בזמן הזה רק בבעל-מלאכה... כלום הייתי חסרה עכשיו, דרך משל, אלו נולדתי זכר ונוסף לזה הייתי שולחת ידי במלאכה, דרך משל, במלאכת החייטים?... הגעו בעצמכם: יושבת אני ספונה בביתי, לחמי ניתן ומימי נאמנים, וחם לי וטוב לי, והמלאכה מרובה, וכל תענוגות מלכים לא מנע אלהים ממני... כסבורים אתם, שאני בורה דברים אלו מלבי? הרי גם בתורתנו הקדושה יש כתוב מפורש... רבי אליה הרי זכר הוא, ובודאי יורע הוא, כיצד דברה תורה

האב נהנה מאד שזכר הוא, ולפיכך הריהו נוטל שוב את זקנו בידו מסלסלו ומעיין בו בחבה יתירה ועל פניו הזועפים מתגלית בת-צחוק רכה ונעימה.

— אמנם כן, מצאנו כתוב בתורה...

— האמת דברתי? בודאי, כל דברי אמת ויציב. דבר שקר שנאתי. אמנם, לשעבר היו הבריות מרננות אחרי בעלי-המלאכות ושולחות לשון בהם בעלי-המלאכות הם כך וכך... וכבן? כסבורים אתם, שבדורות ההם כלם פקחים היו וידעו לבחור בטוב?... שמעו נא לי ואספר לכם. הנה בן יש לי באמיריקה—כדאי היה לכם לראות את תמונתו, ששלח לי ממרחקים! מה אומר ואדבר — חייב אדם לברך עליה... קלסתר-פנים, ממש גרף, רוזן עם רוזני ארץ! השעון הטוב, העשוי זהב טהור, והטבעות הגדולות והקפילוש היקר... וכבן? רצונכם, שאספר לכם, כי בני עצמו נעשה שם בעל-מלאכה חלילה? הס ושלום! אל תפתח פה לשטן!... כי למה לי לשקר? כלום חסר הוא אלא לעריך שם במלאכה! ובי מעט הכבת, שסביבתי עליו, כשהיה יושב אצלי עד

---

*) עי' הגליונות [illegible]

והירות. יש רק רצון לנצח ויהי מה. רצד האחד, — למשל הגדולה שבמושבות יהודה, — רוחה את הפיעל היהודי ואינו רוצה בתקונו ובהתאזרחותו בארץ. והצד השני מעמיד קול זיעה: „כבשו את העבודה!" ומתיחס באיבה גמורה יבלתי מובנה כלל לכל מי שמספיק אפילו קצת פרנסה לערבי. הצד האחד אינו ריצה להבין, שאין קרקע נקנית בכסף גרידא, וכל זמן שלא יהיו יהודים עובדיה לא יהיו גם בעליה; אין הוא רוצה להבין שכל זמן שלא תמצא בא"י עבודה לעובדים הדייב על עבודתם, יגדולו של הישוב יהיה תלוי רק ברצונם של עשירים ובעלי יכלת לביא ולהתישב בארץ, ישאר הישוב היהודי בא"י, כשהיה, קטן ובלתי תופס את המקום הראוי לו. והצד השני אינו חפץ להבין, שסוף סוף עתידים אנו לדור לעיים בכפיפה אחת עם הערבים, שאין אנו רוצים ואין אנו ר ש א י ם לדחיק את רגלי הערבים, הקרובים אלינו, בתור בני שם, קרבת דם וריה, ושלפיכך ההגיון הבריא ניתן שמשעה ראשונה אנו מצווים לכרות ברית עם הערבים ולחיות אתם בשלום. אין שני הצדדים רוצים להבין את הדברים הפשוטים הללו, משום שזה כלל גדול: מלחמה של יהודים אין בה לא זהירות ולא הגיון, אלא רק רצון לנצח בלבד.

אנו יודעים, שאליבא דאמת עדיין רב, רב מאד הדרך עד כדי שיהיו „חיי בני עמנו בא"י מפותחים ודוחקים את רגלי עם הארץ", אבל אותה העברה השמורה בלבו ואשר א נ ח נ ו ב ע צ מ נ ו נטענו אותה בלבו כבר הילכת ומתגלית. ואם לדערבי דמושלמי חסרים מוטיבים „רוחניים" לעברתו, הנה יש גם בארץ וגם בחו"ל, ערבים נוצרים, שמוטיביהם „הרוחניים" ידועים לנו לא רק עפ"י השמועה בלבד. והללו אומרים להעשית אפיטרופסים „מדריכים טובים" לאחיהם דמושלמים ולהדריכם באותה „הדרך הישרה" שגם היא ידועה לנו לא רק עפ"י השמועה בלבד. ובבר „זכינו" לכך, שבפריז נוסד זה עתה עתון ערבי שראשי היה לו להדומין, למשל, לעמיד בראשו, ורוב העתונים והערבים היוצאים במצרים ובסוריא והנערכים על ידי ערבים נוצרים מלאים ארס ודלמוריות, עלילות ושקרים בנוגע לעבודתנו בארץ ישראל. ולפני ימים אחדים נדפס באחד העתונים הערבים שבמצרים מאמר בשם „הידידים ופלשתינה", אשר בו נאמרו דברים הראויים להשמע מפי מנשיקוב וחבריו.

אחד מסופרי א"י מסיים את מכתבו על איבת הסכנה הנשקפת לעבודתנו הישובית מאת העתונות הערבית דאמירה בדברים האלה: „הארס מפעפע ומחלחל בעתונות הערבית המצרית והסורית. ישנם כנראה „אנשים טובים" הדואגים לכך, שלא תשאר פנייה משנאת ליהודים אפילו פינה אחת קטנה בעולם ואפילו אם הפינה הזאת היא ארץ מולדתו של העם העברי. נהיינה איפוא אנשים אשר יעמדו בפרץ לסכל את עצתם של „האנשים הטובים" ההם. נהוצה לנו בארץ-ישראל עתונות דגונד משלנו — עברית וערבית — אשר על ידה תהא דעת הקהל הארצישראלית קונה לעצמה מושג נאמן ונכון ע"ד ערכו של הישוב העברי והדרכים המכשירים את תקונו וגדילו. ואולם קודם כל נחוץ להשרות שלום בין היהודים והערבים, כדי שלא יהיו הלבבות מוכנים לקלוט אותו ארס השנאה, שהעתונות הניתנה בידי „מתקני עולם במלכות שדי" מלאה אותו!...

אמנם כן הוא הדבר. אבל עוד לפני שמונה עשרה שנה נשמעה אנחה זו, „שאין איש אשר יעמוד בפרץ"...

שנת העשרים ולומד בבית-המדרש? אלא מאי? דבר שקר שנאתי. הקיסר שלהם, שם באמריקה, היה בשכבר הימים, בימי ילדותו, בעל-מלאכה פשוט. המבינים אתם טיבו של דבר? הקיסר עצמו!... באיזו מלאכה היה עוסק: כסנדלרות או בחייטות — דבר זה לא אגיד לכם בפירוש. דומה, שהיה חייט...

האב כבר גלל את ציגרתו השניה, ומתוך כך נענע בראשו ליהודית וענה ואמר לה בידידות רבה:

— אמנם כן, שמועה זו שמענו...

—ואם נעיין יפה בדבר, הרי אנו חוזרים שוב להמעשה הזה אשר לפנינו.. לפני ימים מועטים, כשהזכירני רבי אליה בדבר אותו הענין, מיד אמרתי אל לבי: אבינו שבשמים! הרי אושר גדול נכון בשבילה... שמעו לי, ידידי, ואגידכם. הרי רואים אתם בי, כי דבר שקר שנאתי. אומרת אני לכם: אי-אפשר כלל להכיר באותו בחור, שחייט הוא... איזה חייט? הס מלהזכיר! נפש עדינה, כולה משי... הנה כתכם הבתולה אף היא חייטת. הלא חייטת את, בתי, האין זאת? בודאי, ממראה פניה ניכר, שחייטת היא. צנומה כגרוגרת... מדוע אין אתם משגיחים עליה? עליכם לדעת, כי הבחורים בזמן הזה רוצים, שכלתם תהא בתולה כהלכה, כלה נאה ובעלת-לחיים...

שפרה קמה פתאום ממקומה, התיצבה כנגד היהודית ופניה חירו כסיד.

— מה? — שאלה אותה בקול נחנק.

— אומרת אני, שהחתן שלך, בתי...

— איזה חתן?

— אם ירצה השם, כשיכתבו תנאים...

— למי?

— מאי משמע — למי? לך, בתי...

— אני — אין לי חתן!

— מאי משמע — אין לך? הנה, בתי, אטרח בשבילך ואתן לך...

פני שפרה נצתו באש.

השומעת את? טלי לך תיכף את סלך ואת חייטך ולכי לך!

ושפרה מהרה ונפרצה מן הבית, סגרה אחריה את הדלת ברעש, נסתלקה לאחורי הרפת ושם עמדה כל היום תחת הגשם הדק והקר.

בערב התגנבה שפרה ונכנסה בחשאי לתוך הבית, עלתה בדומיה על משכבה וכבשה ראשה מתחת לשמיכה, כדי שלא תשמע את קול אביה הזעם והרוגז.

— הוצפה זו של בתולה! — הרעים האב את קולו מתוך המחיצה האפלה.—הנשמע כזאת? מאי משמע—„לכי לך"? מביתו של מי היא מגרשת אנשים? מביתי שלי?... הבה אראה לה, לבתולה שכמותה, כיצד מגרשים בני אדם הגונים מתוך ביתי! וכי ראית מימיך בתולה כזו?

אתה, אתה האיש... יסכר פיך! ראו נא את הדרשן שלי ואת פיו המפיק מרגליות!—נסתה האם לשכך חמתו ולשדלו בדברים.

— עד מתי תהא בתולה זו יושבת אצלי להיות למשא על ראשי? וכי סבורה היא, מאחר שלבשה מגבעת ויצאה בהינומה, מיד אמהר ואשיאנה לדוקטור? אין לי דוקטורים, אין לי!... הנשמע כזאת? הנה מתהלכת בביתי בתולה מקושטת ומפורכסת, זרה ומוזרה ושונאת בנפש... כמדומה לה שתשב על-גבי עד שילבין ראשה! לא אוכל עוד, אפסו כחותי! חולה אני ורוקק דם, חולה מסוכן!...

שפרה שכבה רגע בדומיה, לא נעה ולא זעה, כאילו ניטלה נשימתה הימנה, ופתאום קפצה באפלה מעל משכבה, כולה חרדה ורועדת ועיניה מחשיכות. כהרף-עין לבשה את בגדיה ופרצה מן הבית.

האב נשתתק מיד ודממה רבה קמה בבית.

— מה זאת? מי הוא זה? — שאלה האם הנבהלה ויצאה בכתנתה מן המחיצה.

ליד החלון, לאור הלילה הכהה, נראתה דמות פרוקא, היושבת על משכבה, והיא רועדת כולה, מתאמצת לדבר; ממלמלת איזו דברים וקולה נחנק בגרונה:

— לפי שאתם... יורדים לחייה... שופכים דמה... אתם... לכה אתם.. למה... אנשים כאלו?... גזלנים?...

והיא פרצה בבכי-תמרורים.

גלוי „בריתנו" הרגשי.

נתפרסמה בעתונים דקלרציה של „אגודת העם הרוסי" בנוגע לשאלת היהודים. דקלרציה זו תשובה היא, כביכול, על שאלה ששאל את האגודה אחד מחשובי הדיפלומטים הגרמנים ובה מגלים שליטי הריאקציה הרוסית את כל לבם.

אין כונתה של האגודה רק להכחיד את היהודים עד בלי השאיר לנו שריד ופליט. לא; „האגודה" רוצה רק להציל את ארצה מסכנת היהודים וגם—לפדות אותנו, היהודים, מן הגלות.

וכך נאמר בהדקלרציה:

צריך, שלא יתקבלו היהודים ברוסיה לא אל צבא היבשה ולא אל צבא הים, לא בתור חיילים פשוטים ולא בתור רופאים, רוקחים וחובשים בצבא—ובמקום עבודה בצבא יעלו היהודים מס מיוחד וכל הצבור היהודי ערב בעד המס הזה. צריך, שגבולות התחום ישמרו בכל תוקף, שלרוסים תנתן הרשות למנוע בעד היהודים מלהשתקע במקומות ידועים וגם לגרשם ממקומות ידועים; צריך, שתבטלנה כל הפריביליגיות לבעלי תעודות ובעלי מלאכה יהודים בנוגע לזכות הישיבה, שיבוטלו כל הצירקוליארים שהרחיבו את תחום המושב ושיאסר על היהודים לשבת בערי החוף; צריך, שלא יתקבלו היהודים אל בתי-ספר שבהם לומדים נוצרים, ושלא תהיה להיהודים רשות להקים להם בתי-ספר בינונים גם משלהם; צריך, שלא תהיה רשות ליהודים לקבל קונצסיות, להיות בעלים לאניות, להשתתף בבחירות למוסדים צבוריים, ושלא יהיו במוסדים צבורים באי-כחם של היהודים אפילו נמנים ע"י האדמיניסטרציה; צריך לשוב ולשלול מאת היהודים את זכות הבחירה אל הדומה ואל מועצת הממלכה; צריך לאסור על היהודים החזקת אפתיקות ובתי ממכר סממני רפואה; צריך לאסור על היהודים להיות פרו-ביזורים, עורכי-עתונים ובעלי דפוס ובתי-מסחר לספרים; צריך להחרים את רכושם של היהודים המשתתפים בתנועות-מהפכה; צריך לאסור על יהודי חוץ לארץ לבוא לרוסיה.—

זהו הכל... אלא שבעלי הדקלרציה שכחו להוסיף עוד צריך אחד, שיש לו, כמובן, חשיבות מיוחדה: „צריך, שתנתן הרשות לערוך מזמן לזמן פרעות ביהודים, כדי שלא יסבינו למצבם ושלא יהנו מעולמם הנאה גסה"...

ואולם דעתם של בעלי הדקלרציה לא נתקררה עד שמצאו גם פתרון גמור לשאלת היהודים: „היהודים רוצים להתישב בפלשתינה. צריך איפוא לעזור להם ולהפטר מהם לגמרי"...

אין לך רגש-תעוב גדול מזה שיאחזך, בשעה שאתה רואה ידים טמאות נוגעות בקודש. ואולם מוכרחים אנחנו להתגבר על רגש התעוב הזה ולטפל בדברים מעין אלו שבהם מסימת הדקלרציה האמורה, משום שיש אשר זורקים בפנינו מימרא: „דרישותיכם אתם, הציונים, והשקפותיכם על שאלת היהודים דומות לאלו של אויבינו בנפש". ולהם, לבעלי המימרא הזאת, אנו אומרים: ציונותנו אינה ציונות של מנוסה. הציונות נבנית על הרצון להגאל, שעתיד להעשות רצונו של עמנו, אבל אין היא נבנית על הרצון של יהיה מי שיהיה להפטר ממנו. הציונות ראשיתה הכרת שווי ערכנו האנושי והלאומי, וסופה—צבור עברי החי חיים בריאים ושלמים בארצו, ארץ העברים. אין אנו קונים את גאולתנו ופדות נפשנו הגמורה במחיר ותורים על זכיותינו האנושיות והלאומיות. אין גאולה באה ואין היא יכולה לבוא מתוך עבדות, עלבון והשפלת הקומה, אלא היא באה מתוך חרות, קומה זקופה ומלחמה בעד שווי ערכנו הגמור, האנושי והלאומי בכל מקום.

ובאותה שעה רצה שפרה על-פני הרחוב, פסעת באפלה בתוך הבצה, דלגת על בקעות-המים ואש בערה במחה. הלילה היה ליל שוקט וכהה, הלבנה באה בעבים. פעמים הפכה שפרה את ראשה כלפי ביתם וחרקה שניה והרימה אגרופה לעומתו: „כך? כך אתם עושים לי? חכו, חכו, תבוא מארה בכם!" בשעת ריצה זו מבריק ברק במחה ומאיר אותו כולו ונושא אותה בסערה: עכשיו בת-חורין היא לכל דבר ויש לה הרשות לעשות בנפשה כטוב בעיניה. כי האיש אשר יעיז לשים מעצור לרוחה? מי האיש בין האנשים הבוערים הללו, שהתאכזרו כל-כך לחיית והתעללו בה ולא ידעו רחם?... והיא מתמלאת פתאום רוח תקיפות שאינה מצויה ושנאה עזה, מתעכבת עוד פעם בדרך-הלוכה והיפכת שוב את ראשה לעבר פני ביתם ומרימת אגרופה לעומתו:

—— תבוא מארה בכם!...

והיא מוסיפה וטסת על פני הרחוב. ודאי לה עכשיו, שעוד מעט ותמות: שריצתה זו מכוונת לחוץ-לעיר, למקום הגשר, כדי לטבוע בנהר. מרחוק נשמע קול משונה, קול רועד ובוכה: „שפ—רה!"... אולם קול זה אינו מגיע לאזניה; גוע הוא באויר ואובד בחשכת הלילה. אין שפרה שומעת עכשיו אלא את קול לבה רסיער, השואף לנקמה: אל הנהר!...

אולם כיון שבאה שפרה אל הגשר והגיעה שעתה האחרונה, שעת קפיצה להוך הנהר, חרדה פתאום חרדה גדולה ואימה השכת נפלה עליה. ירוע ידעה, שכבר הגיע קצה ואבדה תקוה ממנה, בעוד רגע תמות והכל יתעלם מעיניה. והיא מתאוה בלבה לשהות עוד רגע על הגשר, לחשב את קצה זה ולהרהר את הרהוריה האחרונים. משוה היא לעצמה את כל אשר יקרה אותה אחרי מותה, ממחרת הלילה הזה, והרי היא מעלת כדמיונה בוקר חם ובהיר. מאז הבוקר המוני בני-אדם נוהרים אל הגשר, כולם עומדים צפופים, מחכים ומצפים לראות במחזה. והנה סירות-דוגה חותרות בנהר ומתקרבות ובאות אל החוף, והנה נראו פני אנשים על גבי הסירות, שזופי-שמש ושרויי-זעה, והם טורחים והומים וצועקים איש לרעהו, מושים את גופה מארית הסירות ומניחים אותו על שפת הנהר. והנה הרדו המוני בני-האדם מתקרבים ומרחיבים את עיניהם להסתכל בה... מסתכלים בעירומי גופה, בשערותיה המזוהמות, בשדיה הצנומות...

מסתכלים ותמהים ומספרים מעשה שהיה. מעשה שהיה ואחד הדייגים ישב ביום-קיץ על חכתו לצוד דגים וראה אותה, והנה היא עומדת על שפת הנהר ומציצה ומציצה אל תוך המים... והנה הכל מסיחים בה ואומרים: „אכן גזרה היא מן השמים, שתהא זו נשפטת במים"! והכל תמהים איש לרעהו: „בתולה זו, שפקחית היתה?"... ונגשים אחרים ועונים: „הזהרו בברכים, שמהם כל האסונות הללו מהרגשים ובאים!"...

והנה נראתה פרדקא מרחוק, והיא רצה ופורשת כפיה. אחריה רצה האם, והיא קטנה, מחותלת בבגדי-חורף, נושמת בכבדות ועיניה בולטות מפחד. ואחריהן רץ גם האב, סודר כרוך לצוארו ומקלו בידו... פרדקא מפנה דרך לעצמה בתוך ההמון הצפוף וממררת בבכי: „שפרה'לי שלי! שפרה יקירתי"!...

ו„הוא" יעמוד באותה שעה בבית-עקר הספרים שלו ויסיח בה ובמותה עם הבתולות הקוראות. הללו תתמהנה: „מי מלל לה?" ואז יענה להן ויאמר: „הוא אשר אמרתי תמיד: לא ככל ה„ברישניות"—ברישניה זו. עליכן לדעת כי זוהי ברישניה אמתית, שעליה כותבים בספרים, ברישניה אומללה"...

וכשירדה שפרה מעל הגשר ונגשה אל הנהר וראתה את מימיו הצוננים והשחורים—החשיכו עיניה דמעות.

ה.

למחר בבוקר יצאת חמה גדולה ומאירת ושפכת את חומה וזהרה הרב על פני מרחב השדות הקצורים והנובלים. שפרה מצאת מקום לעצמה אחורי גדר הרחויה של אחד הגנים, ושם ישבה בפנים דוממים ומאובנים והתחממת כנגד השמש. באותה שעה יצאה אמה ושקה בירת ובקשת אותה בשדה, עד שהגיעה למקום-מושבה. ואז עמדה האם כנגדת, הסתכלה בה ברחמים רבים והניעה בראשה לעומתה:

— הראית מימיך משוגעת כזו? יצאה ולנה בחוץ... הרי אפשר לרצנו! חלילה! ריך, בתי, מוטב שתלכי הביתה ותכין לך פרדקא חכיתה של ביצים וסעדת לבך ושתית חמים. ותיה אם תחשק נפשך בקישואים חמוצים וקמית ופתחת את החבית הגדולה העומדת בפרוזדור. אל תחוס עינך הקישואים הללו יספיקו לנו, אם ירצה השם, לכל ימות הרורה הבאים!

משפט צדק.

עוד לא תמו שופטים צדיקים באוסטריה.

במדינת גליציה הברוכה שכיח ענין גנבת נפשות, זהו בגדר „מעשים בכל יום”. גונבים נערות ישראליות קטנות ורכות וסוחבים איתן לבתי־הנזירות. „הצדקניות” מכניסות את האנוסות בדת הקתולית, ואין אומר: השב! הורי הילדות הנגנבות צועקים, בוכים, באים במשפט, מכתתים את רגליהם ורופקים על פתחי תקיפים ושרי מעלה, מרקיעים שחקים—אבל כבר אמר שר הממשלה פינטק: סף בית־הנזירות הוא גבול המשפט המדיני.

ביום הששי לחדש אפריל בשנת 1907 נגנבה בכפר סמוך לעיר דמביצה בגליציה ילדה עברית כבת ארבע־עשרה שנה. את הילדה סחבו אל אחד מבתי הנזירות בקראקו, ושם הטבילוה לשם הדת הקתולית. לפי החיק הנוהג באוסטריה ילדים וילדות מבני י"ד שנים ומעלה יכולים להמיר את דתם על דעת עצמם. אבל מכל מקום ילדה בת י"ד שנה עוד ברשות אביה היא. הלך אבי הילדה ובקש אותה, ובעמל גדול עלה בידו למצוא עקבותיה בבית הנזירות. אבל כבר למדו את הילדה לומר, כי ממאנת היא לראות את אביה. לא נשאר לאותו האב האומלל אלא לתבוע לדין את זה שגנב את בתו והביאה לקראקו. הוא, הגינב, הודה על עונו, כי אמנם הביא את הילדה מן הכפר אל תחנת מסלת־הברזל ושלחה משם לקראקו. אבל בית הדין נקהו מעונש, וטעם נתן לדבריו, כי כונת הנאשם היתה רצויה. זה לא יכול לסבול הפרוקוריר כמובן; קתולי ופולני ויגש קיבלנא על „משפט צדק” זה לפני בית המשפט העליון. בטלו את פסק־הדין וצוו לחזור ולברר את המשפט. עמד הגנב בפעם שנית למשפט והודה על מעשהו; ועוד הפעם זכוהו בדין, שהרי „כונתו היתה רצויה”. קצף הפרוקורור על בי"ד של הדיוטים והביא את המשפט לפני בית־הדין הגדול, וגם בפעם הזאת בטלו את פסק־הדין וחזרו וצוו לבררו פעם שלישית. ושוב עמד הגנב לדין ושוב הודה על עוונו, ושוב יצא זכאי מפני שכונתו היתה־רצויה. קצף גם הפעם הפרוקורור, הקתולי הפולני, וקבל על דין מוטעה זה לפני בית דין הגדול, ובפעם הזאת יצא הגנב זכאי: כונתו היתה רצויה...

עוד לא תמו שופטים צדיקים באוסטריה...

ילדות יהוריות הפקר הן, ונשים צדקניות זוכות בהן וסוחבות אותן לבתי הנזירות, ושם הן נטבלות לשם הדת הקתולית, והקדושים אשר בשמים ששים ושמחים.

שלשים שהזהירו...

מעשה בשלשים צעירים שכתבו ושלחו למיניסטר המסחר והרושת המעשה בקשה־אזהרה.

והצעירים גמרו זה כשתי שנים בית־ספר בינוני ריאלי ומתדפקים הם כל הימים על דלתות הפוליטכניקום — ואין פותח. ובשנה זו והנה אפסה להם כל תקוה להת־בל אל הפוליטכניקום, כי רבה היא עתה העבודה הגדולה והקדושה — לטהר את בתי־המדרש מן היהודים, שנדחפו ונכנסו אליהם בימי המהומה, ולהתם את הסכנה מן הארץ.

נתיאשו הצעירים. דמות אדם ונשמת אדם להם: אין הם מאותם הרקובים, העושים „מסחר” בכל היקר והקדוש לאדם, ולא וכלו לפתור את שאלתם „על נקלה”—בטבילה. ועינם עדיין לא למדה להיות צופה למרחוק ועוד טרם הם יודעים, שכשיגמרו את הפוליטכניקום תשאר דרכם בחיים סגורה ונסתרה כשהיתה: למדרגה יותר גבוהה מזו של „רב מטעם”, שכבר זכו בה עפ"י תעודת בגרותם, לא יכשירם גם הפוליטכניקום, כי על כן יהודים הם. סגר עליהם המדבר, אבדו דרך ושלא מדעתם הגיח לפניהם המות...

נתיאשו הצעירים, אלא שפתאום הבריקה מחשבה במוחם: נמצאה התחבולה יפה, תחבולה פשוטה, פנו אל המיניסטר, אשר בידו לפתוח את הדלתות הסגורות ובקשו על נפשם והזהירו, שאם תשארנה הדלתות סגורות בפניהם כמו שהיו, ישליכו את עצמם אל תוך מימי הדניפר הזכים...

וכתבו הצעירים את בקשתם־אזהרתם: שמא יחרדו החיים, שמא ירך לבם של המושלים בחיים.

ועכשיו מחכים המבקשים־המזהירים לתשובה, —לתשובה שבה תלויים החיים והמות.

ולא בדוי היא המעשה הזה מן הלב, זוהי עובדה, מעשה שהיה בקיוב העיר. ושלשים צעירים יהודים מחכים עכשיו לגזר דינם, להיות או לחדול, —שהרי לא שחוק עשו להם.

ושמא ? —

מבינים אתם „שמא” זה ? מבינים אתם את פירושו של השחוק הקל והלעג אשר על השפתים? אמרו היהודים להפריד, תחבולה מחוכמה, „התחבולה של יהודים” מצאו להם. אכן, ערים העם הזה ...

ואפשר, באמת? הן יודעים הם המבקשים־המזהירים היכן הם קיימים ובאיזו שעה הם קיימים.

ובקיוב העיר יושבים שלשים צעירים, שנסתרה דרכם בחיים, ומחכים לתשובה...

הרבה מלים, שאין דוגמתן בשום לשון שבעולם, בראה לנו הגלות, ואולם מלה כזו, אשר תכיל בקרבה את כל הלעג והבזיון, את כל השפלות ואבדן הקומה האנושית, את כל הצער והיסורים שבעובדה זו, —מלה כזו אפילו בלשוננו אין...

י. ל.

הַמּוֹשָׁבוֹת בִּמְחוֹז טְבֶרְיָה *).

IV.

הַמַּצָּב הָרוּחָנִי.

החיים הרוחניים במושבות החקלאיות שבגליל טבריה נבדלים מאלו שבמושבות אחרות. האכרים הם פה יותר פשוטים ויותר דבוקים באדמתם. הם שמחים בגורלם וכל השאיפות שלהם אינן יוצאות מחוג חיי כפר. הם מסתפקים במועט ואינם יודעים את המותרות המצויים במקומות אחרים בארץ ישראל. הם מתיחסים בחבה לבהמותיהם ומתענינים בכל נפשם בכל עבודה שבשדה, בכל תקון ושכלול בה. בין האכרים וביחוד בין הצעירים אפשר לפגוש אותן ההתלהבות וההתדבקות בעבודת האדמה, שהיו מצויות בדורנו הישן בנוגע ללמוד התורה. בעניני הצבור של המושבה לוקחים חלק כל האכרים וכלם נכנעים להחלטות הרוב או להחלטות הועד; שם שוררת משמעת גמורה.

ואולם גם במושבות שבגליל טבריה עוד לא בטלו כל המדות הגלותיות אשר דבקו בנו. מורגש חסרון אמץ הרוח ורגש הכבוד האישי והלאומי. אחרי שנהרג אכר אחד בימה, נמצאו

---

*) עי' [illegible] 24, [illegible]

אכרים שחפצו להשתיק את כל הענין, כדי שלא יהיו „עסקים" עם השופטים והפקידים התורקים; אחרי שהשומרים הערבים הראו בימה את יחסם הרע אל היהודים נותני לחמם, לא כל האכרים חוו את דעתם בעד שומרים עברים כי יראו את נקמת הערבים; אחרי שפועל ערבי אחד הכה במלחמיה פועל יהודי (בן אכר), לא מצאו היהודים לנחוץ גם לפטיר את הערבי הזה. חסרון הסדר מתבלט במושבות בכל מקרה פתאומי. האכרים מתרגשים, רצים ממקום למקום ומרימים צעקות ושאון, מבלי דעת מה לעשות.

אך הפשטות הביאה בגליל גם רעה; היא גרמה להפחתת החיים הרוחניים. העבודה הגופנית משעבדת שם את כל האדם, עד שהוא מסיח את דעתו מהענינים הרוחניים. במושבות הגליל קוראים מעט, גם הצעירים והצעירות אינם קוראים, וחוג חייהם הולך הלוך וצר. ואם צדקה התלונה, שאנחנו שואפים יותר מדי לרוחניות, לחכמה וללמוד, מוזיקה גם הקצוניות האחרת. בתי הספר שלנו במושבות ארץ ישראל בכלל אינם מספיקים לילדים ידיעות די צרכם. הרכוש הרוחני שילדינו רוכשים בבתי הספר רוא דל יותר מדי, מפני שבתי הספר אינם מסודרים עדיין ואין להם עוד תכנית קבועה; מפני שלמורים אין די חומר וספרי הוראה ולהתלמידים — ספרי למוד טובים וספרי קריאה הגונים במדה מספקת; מפני שהרבה כח וזמן צריך להוציא כדי להקנות להתלמידים את שפתנו בתור שפה מדוברת. והעוני הרוחני שבא מפני הסבות האלה בולט עוד יותר במושבות החקלאיות שבגליל בתי הספר סובלים פה הרבה מחסרון התאמת החפש מן הלמודים לחיי הכפר. כשהעבודה מרובה בשדה, משתפים בה ההורים את ילדיהם מבלי להתחשב עם הלמודים שהולכים ונמשכים בבית הספר. במושבות שמצבן איתן לוקחים לכל הפחות רק את הילדים היותר גדולים, אלו שיודעים כבר פרק בחרישה, בזריעה ובקצירה. אבל בסדז׳רה, ששם האכרים נאלצים לקמץ בהוצאות, נלקחים לעבודה גם הילדים הקטנים וגם הילדות הקטנות, באופן כזה מחסירים הילדים הרבה ימים מזמן למוריהם, ועד היום לא עמדו בגליל על הדבר הפשוט הזה להתאים את זמן החפש בבית הספר לזמן העבודה בשדה. כיוצא בזה לא נעשה בגליל מאומה בכדי להמשיך את הלמוד גם לאחר עזוב הילדים את בית הספר. בגליל אין מסדרים שעורי ערב או שעורי שבת לא בעד הצעירים ולא בעד האכרים, ויש בזה משום הכשרת תקלה גדולה לעתיד. אנחנו בטוחים, שהשכלה לא תפריע את העבודה, אפשר להיות אכר ויחד עם זה גם בעל השכלה ידועה. הבערות לא תחזק את מצבנו. העבודה בשדה דורשת לא רק כח גופני, כי אם גם הבנה והשכלה. אנחנו צריכים להשכיל את האכר, כדי שיהיה איש מבין, איש שיוכל למצוא גם שירה בקרבתו אל הטבע, ושיוכל להשתמש בכח המדע ולהוציא יותר מעבודתו, מאדמתו ומבהמתו. ויחד עם זה הלא אנחנו חפצים לא רק לחנך אכרים, שיודעים לעבוד—ואם גם זוהי המטרה העקרית—אלא גם לחנך אזרחים יהודים. אנחנו חפצים לברוא טפוס חדש של יהודי הבריא לא רק בעבודתו הגופנית, כי אם גם במצבו הרוחני והמוסרי, ובשמה של המטרה הזאת אנחנו צריכים לדאוג גם להתפתחות הרוח.

בתי הספר במחוז טבריה מסודרים כלם על פי שטה אחת. בכל בית ספר יש שלש מחלקות בעלות שתי כתות. כל בית ספר מתנהל על ידי שלשה מורים. מספר התלמידים הוא בסדז׳רה [illegible], במסחה 60, בימה 80 ובמלחמיה 34. מלבד עברית, שהיא שפת הלמוד והדבור בבית הספר, מלמדים בגליל גם את השפה הערבית. בבתי הספר האלה עשו צעד קדימה בזה שבטלו את למוד השפה הצרפתית, ועכשיו צריך עוד לעשות את הצעד השני ולבטל גם את למוד השפה הערבית ולהרבות במקומה אותן הידיעות, שהתלמידים נזקקים להן.

זרם של חיים בריאים מכניסים למושבות הפועלים העברים. רובם באו לארץ ישראל לא לבקש פרנסה, כי אם לעבוד לטובת עמם ולתחית הארץ. ואם שכרם קטן הוא—פועל חדש מקבל, מלבד דירה ומזונות, 10 פר׳ בחודש, פועל מנוסה קצת 15 ופועל מומחה 20 פר׳—בכל זאת פועלי הגליל אינם מתאוננים. הם מסורים לעבודתם ומתענינים בכל התקדמות שנגלית בעבודתם. ברובם הם שבעים רצון מעבודתם ומצבם. ברבים מהם נכר שפע החיים הממלאים את לבם. צריך לראות את הפועלים בעת שהם יוצאים יחד עם צעירי האכרים לעבודה, או לראות את השומרים בעת שהם רוכבים על סוסיהם „כפיה ועגולים" על ראשיהם, רובה על גבם ואקדח או סכין בצדם, או צריך לראות את הפועלים בבית הכללי שלהם בסדז׳רה או בכנרת,—צריך רק לראות את פניהם המביעים מרץ, אמץ לב ובטחון בעצמם, בכחותיהם, כדי לחוש את ישותה של הנשמה היתרה שרכשו להם בחייהם בארץ ישראל. הפועלים מרגישים, שהם ממלאים תפקיד נכבד בישוב: הם מחזקים את הבטחון במושבות, מחזקים את מצב המושבות העבריות בסביבה הערבית. הם מלאים כח ותקוות, מלאים מרץ וגאוה לאומית. ואם יש בגליל ענין לדברים רוחניים, לספרות, לשאלות כלליות, הרי הוא מצוי רק בסביבת הפועלים. הם יודעים להתלהב ולהתרגש מכל דבר טוב. בצעירים כאלה שיש לנו בגליל רשאים אנחנו להתברך ולהתפאר. אין דבר טוב שיש לו איזה ערך לאומי שלא יקח את לב צעירינו שם. כמעט כלם מדברים עברית ומחזקים את הדבור העברי. הם גם הקוראים במושבה: אצלם אפשר למצא תמיד את הספר העברי היותר חדש. הם מתענינים בכל עניני המושבה, אף על פי שהדבר הזה אינו משביע רצון את האכרים תמיד. הם יודעים להרים את ערך היהודים בארץ ולקדש את שמם, מה שאין האכרים יודעים תמיד. הפועלים אינם יודעים פחד, ואם גם חלק גדול מהם, כמו למשל בסדז׳רה; שרוי במצב מלחמה, הם כלם שמחים ומלאים חיים עליזים. בסדז׳רה יושבים פועלי החוה בבית משותף שנתן להם מאת הפקידות, והם חיים שם כמו אנשי צבא. הכל מסודר על פי שיטת החיים במחנה, כל פועל ופועל כלי זינו עליו. מי שיש לו רובה מרטין הרי הוא מתפאר ומתגאה בו, כמו אנשי צבא חיים גם השומרים במקומות אחרים. בלילה הם רוכבים ועוברים ממקום למקום ושמחים הם ולבם טוב עליהם. אמץ לבם מתרומם בשעת הסכנה, ושמחתי למצוא מצב רוח כזה בין השומרים היהודים. איך הם שמחים, אם עולה בידם לתפוש גנב או בשעה שהם רודפים אחרי שודדים. באיזו פשטות הם מספרים על המקרים שקרו להם בשעה ששודדים ירו בם.

את הפועלים והצעירים הגלילים אפשר לפגוש לפעמים קרובות עוברים את הדרך שבין המושבות ובין טבריה. בהיותם בדרך הם חובשים „כפיה" לראשיהם, כמנהג הבידואים, לפעמים קשה גם להבדיל בין היהודי ובין הבידואי. רק מבט העינים העצוב, אשר בו משתקפת הנשמה העברית, מעיד על היהודי. במחוז טבריה נפגשים לבושי בגדי בדואים וכלי זיין גם יהודי ערב היושבים בטבריה וחיים על המסחר בכפרים הקרובים. ורק על ידי ברכת השלום אתה מכיר את היהודים, את אחיך, והנך שמח לפגוש אותם.

חיי הפועלים בגליל מסודרים היטב, אף על פי שחלק גדול מהם מתרחק גם מן „פועלי ציון", גם מן „הפועל הצעיר". אין בגליל האמונה בהסתדרויות. חלק גדול של הפועלים עולה

לגליל אחר שכבר עבר ביהודה תחת חסות של איזו הסתדרות ואחרי שכבר הספיק להואש מן הפוליטיקה המזויפת המלאה דרישות, תביעות וסכסוכים בלי קץ בין הפועלים ובעליהם, שהביאו הפסד גדול לישוב בכלל. הפועלים בגליל עובדים ומסדרים את חייהם בהתאמה למצבם. המטבח המשותף שלהם בסדז'רה מסודר באופן מצוין. בעד 25 פר' בחודש מקבל כל פועל אוכל מבריא שלש פעמים ביום. בראש המטבח עומדים משגיחים מצד הפועלים. המבשלת מקבלת שכר פועל. בכל יום יש סדרנים, המחויבים לקום בבקר השכם ולהכין את המיחם ולהביא מים למטבח די ספוק כל היום. החברים משלמים בעד האכילה בסוף החודש. אם חברים מחסירים לאכול שני ימים, אין מנכים להם מן התשלום החדשי. כל הפועלים משלמים את הכסף למטבח בזמנם, והמטבח עובד בלי הפסד ובסדר טוב.

היחס בין הפועלים ובעלידם בגליל טוב יותר הרבה מאשר ביהודה. על פי הרוב חיים הפועלים יחד עם בעליהם בביתם, ואין כל הבדל ביניהם. אמנם יש מתאוננים גם בגליל. האכרים מתאוננים, שהפועל העברי איננו בקי ומנוסה כל צרכו בעבודתו ושזול יותר להחזיק פועל ערבי, אחרים רואים בפועלים מתחרים לבניהם בנוגע להתאכרות בעתיד על ידי יק"א. יש מתאוננים, שהפועלים מתערבים בעניני המושבה. ומצד השני מתאוננים הפועלים, שהם זרים במושבה, שהם אינם נחשבים לאזרחים, וזהו באמת חטא גדול בנוגע לפועלים שעובדים במושבה זמן רב. כמובן, אי אפשר לתת זכות דעה בעניני המושבה לכל תושב זמני, אבל לפועלים התמידיים שיושבים מזמן ידוע במושבה צריך לתת את הרשות לקחת חלק בעניני המושבה. התקון הזה יביא תועלת גדולה לחיי המושבה, להרמת ערכה ותחיה המוסריים, ויתן ספוק רוחני לפועל החי על עבודתו הקשה ומסירותו לישוב.

ואולם למרות ההתאוננות משני הצדדים היחס בין הפועלים ובין האכרים הוא טוב בכלל. האכרים מכירים את הטובה שבאה להם ע"י הפועל העברי, והאחרון מתיחס אל בעליו בלי אותו הנגוד שאנו מוצאים ביהודה. וסבת הדבר היא לא בתכונות הפועל האחרות כי אם במצבו השונה מזה שביהודה, ולפיכך אנחנו רואים שגם הפועלים, הבאים מיהודה, משתנים לטובה בגליל. הפועל בגליל איננו רואה את ההבדל שבינו ובין האכר, כמו ביהודה. האכר עובד כמוהו וחי כמוהו, הוא מסתפק במעוט ואין בו רוח האדנות השוררת ביהודה. ועוד דבר—וזהו העיקר— הפועל שבגליל יש לו תקוות להבא, בעת שביהודה איננו רואה כל עתיד לפניו. הפועל העברי איננו יכול להסתפק בשכרו של הערבי, והאכר איננו מרגיש את הנחיצות לשלם ליהודי יותר הרבה מאשר הוא משלם לערבי. האכר צריך להתחשב עם מחיר העבודה בשוק, ואם הערבי יקבל בשכרו פחות מן היהודי, אז לא יסכים האכר לעולם לשלם בלי סבה מכרחת ככום נוסף ליהודי. אמנם יש ליהודי מעלות מיוחדות, הוא נאמן ומסור לבעליו, בעת שהערבי שונא את האכר, איננו מסור לו וגונב ממנו,—ולפיכך רוצה האכר שיעמדו אצלו פועלים יהודים, אך בתנאי שלא יצטרך להביא קרבנות כסף גדולים יותר מדאי. הפועל היהודי אמנם מקבל בשכרו ביהודה מעט יותר מן הערבי, אבל גם השכר הזה אינו נותן להפועל שביהודה ולא יתן לו גם בעתיד את היכלת לעמוד ברשות עצמו, או לחיות גם בתור פועל חיי משפחה. ובגליל יש לפועל מה שאין לו ביהודה: תקוה להתאכר. כדאי לו הדבר להשתכר פחות מעט בזמן הראשון, כדאי לו לחיות חיים קשים, אבל הוא יודע שאחרי איזה זמן יהיה לאריס או לאכר העומד ברשות עצמו. וכיון שבגליל גדול יותר הצורך בפועלים יהודים, כדי לחזק את הבטחון במושבות, וכיון שהפועל העברי איננו מביט שם על עבודתו כמו על עבודה זמנית ועוברת, הרי הוא מתיחס ממילא באופן אחר אל חייו ואל סביבתו. הוא מתון יותר ואיננו בא בדרישות ובתביעות משונות שתנאי הקיום בארץ אינם נותנים את היכלת למלאות אותן. מצבו של הפועל הגלילי טבעי ולפיכך הוא שבע רצון ממנו והוא מוצא בו את ספוק רוחו.

המושבות במחוז טבריה הן איהו הטפוס הדרוש לנו בארץ ישראל. בזמן קצר בערך עלה בידי יק"א להקים שורה שלמה של מושבות נמצאות במצב טוב המתפתחות ומשתלמות באופן טבעי. האכרים עוברים ושמחים בחלקם. מספר הפועלים היהודים במושבות הולך הלוך וגדול. הנהלת המושבות נמצאת בידי תושביהן; האריסים משלמים את חובותיהם בזמנם. במושבות מתפתחת רוח של, איניציאטיבה, מתיסדות חברות משותפות לעבודה וחברות להלואות הדדיות. מלבד עבודת האדמה מתפתח גם גדול הבהמות, ועכשיו מתחילה גם עבודת נטיעה.

בגליל שוררת רוח של התרוממות. יש הכרה שבזמן קצר הושג הרבה, ויש אמונה שעבודת הרחבת הישוב הולכת ונמשכת. בשנה הזאת תתאכרנה עוד משפחות חדשות. במקומות שונים מודדים ומחלקים את הארץ ובונים בתים חדשים. החוות בסדז'רה ובכנרת הן בתי חנוך טובים לפועלים: הפועלים שעובדים שם לומדים הרבה מפי הנסיון ומתרגלים לחיות חיי אכרים. בגליל אין מרגישים אותו הקפאון המורגש בכל ארץ ישראל בעבודת היהודים. פה אין עמידה, כי אם התפתחות והרחבת הישוב.

בגליל התחתון נמצאה אותה הדרך המובילה לעבודה בעתיד. ובעד העבודה הגדולה הזאת שנעשתה בגליל חיבים אנו להכיר טובה רק לאיש אחד—להברון רוטשילד. בעת שאנחנו הציונים עסקנו בפוליטיקה, לא חדל רוטשילד לעבוד בא"י ישראל וברא שורה שלמה של מושבות יפות ובריאות שהעמידו אכרים קשורים ודבוקים לאדמתם ולעבודתם. בכלל רק בארץ ישראל אנחנו מתחילים להכיר את הערך הגדול של העבודה הענקית שעשה הברון רוטשילד לטובת התחיה. ובראותנו זאת בושה מכסה את פנינו, כי אנחנו הציונים היודעים לדבר נשגבות על תחית הארץ עבודתנו הממשית היתה מועטה כל כך. אם אנחנו נותנים ערך—ובצדק—ליסוד המושבות שלנו בארץ ישראל, אם אנחנו רואים בהן את אבן הפינה הראשונה לבניננו הלאומי בארץ ישראל, אז אנחנו צריכים להכיר, כי הברון הוא האיש אשר עשה עבודה עממית גדולה. הוא וה"ד הרצל הם האנשים, אשר עשו את הפעולות היותר גדולות בימינו לתחית הארץ ולתחית העם.

מ. פ. זיידמן.

חֹמֶר הִיסְטוֹרִי.

(סוף מנומר 30).

חדשה, לגמרי חדשה, היא אך הגזרה האחרונה של סירוקובסקי המצוה להיהודים לבלי להציק למומרים.

אמנם בעת ההיא רבו המומרים בין היהודים. הרבה אשם בזה ה„קהל" שבזמן ההוא כבר ירד מגדולתו הראשונה, ולרגלי המצב התמרי הנורא של עם ישראל באותם הימים עלו חובות כל עדה ועדה בישראל עד מאד, וההנהגה נפלה ממילא לידי

העשירים התקיפים שנגשו את העם באופן אכזרי ומבהיל, — הסבה הזאת ועוד סבות שונות, שלא פה המקום לבארן, גרמו להתרבות המומרים בישראל, ורבים מהם השתתפו גם בתנועת היידמקים [1]. אבל בכ"ז בכל התעודות השונות שכבר נתפרסמו ושעדיין לא נתפרסמו לא מצאנו שום אות ואפילו רמז שיתן מקום לחייב את היהודים במעשים רעים נגד המומרים. אין כל ספק שלב העם היה רע על הבוגדים, שממנו יצאו ונוספו על שונאיו להרע ולהציק לו. אבל בירעו את מצבו בעמים, בהרגישו את שנאת הנוצרים אליו ירא היה העם ופחד מפני המומרים... התעודות שישנן בידינו מעידות שבשעה שקרה במשפחה עברית מקרה בגירה היו משולים את הנפש החיטאת בדברים והיו שולחים אליה אנשים מכובדים וגם את הרב לדבר על לבה לבל תעשה מדחה. וגם בשעה שכהן-נוצרי וחבריו מתנפלים על בית-יהודי לגזול ממנו את בתו ולמסרה לשמד ואגב אורחא הם לוקחים גם מעט מרכוש היהודי! — הולך היהודי ודורש את האמת והצדק בבית-המשפט אשר... להכהנים! והנה תעודות בנוגע לענין זה:

„יום 1 מרץ שנת 1783.

היהודי ברקא בן לייב, החוכר של בית-המלון בזאלוזאן מתאונן על הכהן איבן קריזנבסקי, שזה האחרון ביחד עם אצילים פולנים ועוזרים אחרים התנפלו בלילה על בית-מלונו ויגזלו ממנו את אסתר אחותו, בת ט"ו שנה, וגם כסף, מלבושים ושאר חפצים, ואותו, את החוכר, הכו. וע"כ הוא מבקש מבית-המשפט לענוש את הכהן הנ"ל ולצוות אותו להשיב את הגזלה וגם לשלם את הוצאות המשפט. הנתבע השיב: אנכי שמעתי זה כבר מפי האצילים ואחרים שהעבריה אסתר חפצה להמיר את דתה, וקודם שהלכו האצילים לקחת את העלמה נתתי להם ברכתי לדרך ואח"כ הלכו והביאו אותה אלי. אסתר בקשה שימהרו להביאה בברית האמונה הנוצרית יען כי פחדה פן יבאי היהודים ויחטפו אותה וע"כ מלא הכהן את חפצה ורשם אותה בספר-הנולדים בשמה החדש מארינה, וכדי שתהיה בטוחה מהתנפלות מצד היהודים ארש אותה האציל ניקיטא בצינסקי לו לאשה. להלן מכחיש הכהן את דבר גזלת החפצים ומבקש לעשות חקירה ודרישה בדבר. התובע מראה עדות בכתב מאת דפקיד המוסקובי, שהכהן ביחד עם האצילים הכו אותו בעת ההתנפלות על ביתו וגזלו ממנו חפצים רבים. יחד עם זה הוא מודיע שאחותו לא באה עוד בברית הנוצרים וע"כ הוא דורש שבית המשפט יחזיר לו את אחותו וגם את החפצים ויענוש את הנתבע. בית-המשפט אחרי שמעו כל הטענות הללו צוה להכהנים המשולקובי והמישנובי לשמור על המומרת ולבלי לתת לשום יהודי להתקרב אליה ולדבר עתה. וע"ד גזל החפצים מנה קומיסיה מיוחדת לעשות חקירה בדבר הזה" [2].

אח"כ ביום 22 מרץ שנת 1783 נתברר עוד הפעם הענין הזה, ובית-המשפט חיב את הכהן להשבע שבועת-אמונים שהחפצים שנגזלו המה חפצי המומרת ונמסרו לה ובכפו לא דבק מאום... הכהן נשבע ויצא זכאי [3].

והנה עוד תעודה מענין זה:

„יום 16 מרץ שנת 1783,

האציל טומש מובשנסקי, קנדידט למשרת כהן; מבקש את בית-המשפט לפטור את אשתו המומרת אנה מהתואנות של הבלתי-מאמין יצחק בן יהודה, הדורש ממנה שתהיה לו לאשה ולו, להתובע, לתת רשיון להיות לכהן, יען כי אשתו נשארה בבתוליה בעת שנשאה לו. החקירה של בית-המשפט הראתה לרעת שהאצילה אנה, אשת מובשנסקי, נולדה אצל ההורים הבלתי-מאמינים בנציון וטשרנה תושבי עיר סוקולובקה, וכשהגיעה לשנות בגרות החלה להרגיש אהבה להאמונה הנוצרית ואח"כ קבלה את הדת הזאת. אמה של אנה בפחדה תמיד שמא תמיר בתה את דתה, נתנה אותה, בהיותה עוד בת ט' שנים, לאשה להנער בן י"ד שנה יצחק בן יהודה. ואם כי היתה אשה להיהודי הזה שלש שנים בכ"ז לא גרה אתו, כי הוא גר אצל הוריו בעיר סוקולובקה ועסק בתורה בביהמד"ר והיא ישבה בבית הוריה בכפר ביריזובקה, וכשהגיעה לשנות בגרות הרגישה צורך רוחני בנפשה והלכה אל הכהן בכפר ביריזובקה, לאליהו סולימה, ונשארה בביתו שבועות אחדים ולמדה את התפלות והענינים הדתים. בעת הזאת באו אליה אמה ואישה יצחק בן יהודה ועוד יהודים, רבים לבקשה ולהניאה מחפצה, אבל היא לא רק שלא שמעה בקולם כ"א גם השתדלה ודברה על לבם שיעשו כמעשיה. אחרי איזה זמן בא אליה לביריזובקה גם הרב הסוקולובקי לדבר על לבה שתשאר באמונת אבותיה, אך גם לו השיבה כדברים אשר דברה להבאים הראשונים, ואח"כ כאשר ידעה כבר היטב את התפלות הלכה לגור אל האשה דיקובסקה ונשארה בביתה עד יום הנשאה לטומש מובשנסקי. בכל משך העת הזאת בקשה ודרשה אחר מקום אישה הראשון יצחק בן יהודה כדי להציע לפניו שימיר את דתו גם הוא ויחיה אתה ביחד, אך לא מצאה מקומו איהו. בית-המשפט פוטר את האצילה אנה מדרישות אישה הראשון ולהאציל מובשנסקי נותן הרשות לשרת במשרת כהן נוצרי" [4].

ונפלא הדבר שגם בהתקופה הלזו, שמצב היהודי היה נבזה ושפל עד מאד, בכ"ז נהנו שונאיו הנאה מיוחדת כשעלה בידם למצוא נפש אחת מהעם השפל הזה המסכמת לדתם...

ובהעת הנוראה והאיומה הזאת, בעת שכל עמי הארץ רדפו ובזו את ישראל, באו לו „עזר ותשועה" חומרית ממקום שלא קוה ואי-אפשר היה לו לקוות שיבואו — מאת הייזואיטים! —

כי הייזואיטים עזרו בימים ההם להקהלות הקטנות בכספם ידוע לנו גם מארצות ליטא. גם שם היו מלוים הייזואיטים בסוף המאה הי"ז ובתחלת המאה הי"ח להקהלות הישראליות סכומים גדולים כרבית קטנה וככה עשו גם בארצות אוקרינה בכלל ובארץ פודליה בפרט.

איזו תועלת חשבו הייזואיטים להוציא מפעולתם זאת? —

אין כל ספק שחפצם היה להכניע ע"י כך את היהודים ולעשות אותם תלויים בחסדם. כי התנאים שהיו הייזואיטים מתנים את הקהלות בעת שנתנו להם את הכסף היו קשים מאד. הקהלות היו מוכרחות לתת להם בעבוט את בתי-הכנסיות והמדרשים, את כל הבתים הפרטיים של חברי הקהלה, ובכל עת וזמן היו יכולים הייזואיטים לדרוש את כספם, ואם לא נשתלם להם; הרשות היתה בידם להרוס עד היסוד את מצבה האיקונומי של הקהלה. באופן כזה היו כבר היהודים תלוים בטוב לבם של „צדיקי-עולם" אלה...

ומלבד הסבה הזאת היתה להייזואיטים עוד מחשבה אחת, מזיכת-שטן ממש.

ידע ידעו הערומים האלה כי כדי להגיע למטרה שהציגו להם בארץ הזאת — לעשות את עם-הארץ לקתולים, עליהם להוריד, להשפיל ולהרוס את מצבם האיקונומי של עירוני העם

---

1) עיין 5 צד, חלק שלישי, ספר שלישי Архивъ Ю. З. Россiи. על אידות העובדא הזאת עוד נדבר במאמר מיוחד.

2) מספרי התעודות אשר להכהונה בברצלביה, ספר ראשון מספר קצ"ג.

3) הנ"ל מספר ר"נ.

4) הנ"ל מספר הל"ט.

הרותיני, שהמה היו ראשי המתנגדים אל הקתולית ואפילו אל ה„אוניה“.

הכן הבינו הייזואיטים שבכח „הרעיון“ בלבד לא ינצחו, שה„אמת“ שלהם בלבד לא תביאם למטרתם, כל זמן שיהיה לעם הארץ הזאת מפלגה אחת העומדת בפני עצמה, מפלגה שע"פ מצבה והשכלתה אפשר לה להשפיע על האכרים ולבלי התּת להם להכנס תחת כנפי הקתוליות. וע"כ נמנו וגמרו הייזואיטים להרוס את מצבה האיקונומי של המפלגה הזאת ולהכריח אותה לעזוב את העיר...

אך באיזה אופן אפשר להגיע אל המטרה הזאת, באיזו אמצעים נחוץ לאחוז כדי שיקוים רצונם? —

על השאלות הללו משיבה „ההצעה ע"ד בטול הכהונות היונית והאוניאטית ודחית העם הרותיני בארצות אוקרינה העומד תחת ממשלת פולין“ ובה נאמר: „יען כי בהערים והעירות שבאוקרינה, נמצא עוד מספר רב של רותינים עשירים, נחוץ להשתדל להביא גם אותם לידי עניות ושפלות, כדי שלא יוכלו עוד לעזור לעצמם בכספם ובידיעותיהם. וכדי להוציא את ההצעה הזאת לפעולה נחוץ להושיב יהודים במרכזי הערים. היהודים בחריצותם יחזיקו בכל ענפי הפרנסה וידחקו את רגלי הרותינים ויוציאום מן העיר, וישלחו אותם להיות עבדים להאצילים“ [5].

ומחויבים אנו להודות כי אמנם ככה היה הדבר. כי בהמשך הזמן גרשו היהודים מערים רבות את העירונים הרותינים, כי היהודים היו יותר מסוגלים לעסוק במסחר וקנין, וזאת היתה גם אחת הסבות היותר חשובות שהסבו את שנאת עם-הארץ להיהודים.

מספרים מדויקים מראים לנו לדעת כי בערים רבות הוכרחו הרותינים לעזוב את מרכזי הערים, כי קשתה עליהם ההתחרות עם היהודים.

הנה, למשל, העיר חמלניק. ע"פ הלוסטרציה של שנת 1570 [6] נחלקה העיר לשתים. בשתי חלקי העיר היו 320 משפחות, מהן שבע (ובשנת 1565 אך חמש) משפחות יהודים. וע"פ הלוסטרציה של שנת 1774 אנו רואים כבר שה„עיר הישנה“ היא כבר כולה בידי היהודים. ומספר הסוחרים והחנונים (Kupcow i kramarcow) 36, בעלי בתי-מרזח — 32, בעלי-מלאכה ובעלי עסקים אחרים — 57, ובהעיר החדשה היו אז יהודים אך 26 משפחות. בהעיר „הישנה“ נסגרו במשך העת הזאת שני בתי-תפלה לנוצרים, וב„החדשה“ — נפתחו שנים [7].

וככה היה גם בעיר באר [8] ועוד בערים אחרות.

והייזואיטים ידעו את הדבר הזה ולטובת עצמם והצלחת מעשיהם החזיקו בידי היהודים, הלוו ל„הקהל“ סכומים גדולים ברבית קטנה ואמצו אותם בעת צרה.

והעובדא הזאת, ש„הקהל“ העברי היה מוכרח ללוות כסף מאת עוכרי-ישראל אלה, מראה לנו עד כמה התנונה אז מצבו ועד כמה גדולה היתה עניותו. וגם אנשים יחידים, יהודים פרטים כשהיו צריכים לכסף, היו מוכרחים לפנות אל ה„פרוחים“, אל כהני-העם.

והכהן האוניאטי הוא אז העשיר והתקיף בעירו או בכפרו, לו הכסף ולו הזהב והוא נותן את כספו בנשך למי שמביא לו ערבון הגון. וכשצריך היהודי הסוחר או החוכר לכסף הוא מוכרח להביא לבית הכהן את מלבושי השבת שלו וגם של אשתו וגם את „תכשיטיה“. קודם כל שבע הלוה כל מיני בזיונות ופגיעות בכבודו ולפעמים גם מכות נאמנות ואחר כך אפשר הוא מקבל הכסף הדרוש לו כ"כ ואפשר שהוא שב בלי כסף ונשארות לו רק החרפות והמכות בלבד.

הנה תעודות אחדות:

„יום 8 פברואר שנת 1753.

מתאונן היהודי וואלף בן אליעזר, תושב ווענקוּבקה על ה„פרוח“ מסלובקובצה, שזה האחרון איננו מחזיר לו את המלבושים והתכשיטים (רשימה מפורטת [9]) שהשאיר אצלו בתור „משכון“ על 664 זהובים שלוה ממנו. את החוב כבר שלם להכהן והלז איננו מחזיר את החפצים. בית המשפט החליט לעשות חקירה בדבר“ [10].

והנה תעודה שניה ג"כ בנוגע להכהן הנ"ל:

„יום 30 יאנואר שנת 1754.

הבלתי-מאמין אייזיק בן הירש, תושב סולובקובצה, מתאונן על ה„פרוח“ גרינורי שלקח אצלו חפצים שונים (רשימה מפורטת) שמחירם עשרים אדומים בתור משכון על אחד עשר אדומים שהלוה לו הכהן לפני שתים-עשרה שנה, ובכל משך העת הזאת היה הלוה משלם לו רבית עשרים אחוזים למאה, ועתה הלך הכהן ומכר את החפצים הללו בעד עשרה אדומים וזהב וחצי. וחוץ מזה קבל ממנו גם זרעים (konwi) לצורך גדול דבורים (?), הכהן מצטדק כי את הזרעים לקח על חשבון הרבית ואת החפצים מכר בעד מאה ושמונים ושמונה זהובים (ואחרי אשר נשבע הודה כי קיבל בעד החפצים עשרה אדומים וזהב וחצי) אחרי שדרש פעמים רבות מהיהודי את כספו והלז לא פרע. בית-המשפט נתן אמון לדברי הכהן ופטר אותו מדרישות היהודי“ [11].

תעודה שלישית:

„יום 16 דצמבר שנת 1779.

הבלתי-מאמין גרשון בן מאיר, חוכר בפריבורוב, מתאונן על ה„פרוח“ בקרושלינץ הקטנה, יקים ואלסקי, שזה הבטיח להלוות לו את הכסף הנחוץ לו כדי לשלם את דמי החכירה, ולבסוף לא די שלא נתן לו את הכסף כ"א גם הכה אותו בשעה שהביא את החפצים (רשימה מפורטת) בתור ערבון על המלוה שהיה צריך לקבל. ובעזרת משרתיו גזל הכהן ממנו את החפצים הנ"ל. הנתבע מבאר את המקרה באופן כזה: התובע העיז פניו לבוא אליו בלילה ובקש שילוה לו כסף, אם כי הוא, הכהן, מעולם לא הבטיח לו כדבר הזה, וכשלא חפץ למלא את הבקשה השליך התובע את החפצים על רצפת הבית, ואת אלה החפצים מסר הכהן לידי משרתיו. ומשום שהתובע לא נתן לו מנוחה, ע"כ צוה שיוציאו אותו מן הבית. שני הצדדים מבטיחים להביא עדים לקיים את דבריהם, וע"כ נדחה בירור-המשפט [12].

ובעת בירור המשפט ביום 10 יאנואר שנת 1780 מודיע התובע, שהעד שלו, זה האכר ששרת אז אצלו והיה אתו אז בבית הכהן, נעלם, ואין יודע מקומו איהו, כי הוא נודד עתה.

---

5) התעודה הזאת נדפסה במקומות שונים בשפות פולנית, רוסית וצרפתית וראה אורותה Симашкевичъ. Римское etc., צד 8—267.

6) עי' Bilinski i Lipinski: Starozytna Polska, חלק II, ספר 2, צד 1020;

7) שם צד 1022.

8) ע"ד העיר באר עי' שם צד 1022; Сѣцинскій: Храмы города Бара, צד 24.

9) הנני חושך את דברי ע"ר המלבושים והתכשיטים של היהודים בהארץ הזאת בימים עברו לעת אחרת.

10) מספרי התעודות אשר להכהונה האוניאטית בפודוליה, ספר שלישי, מספר קצ"א.

11) הנ"ל מספר ש"ג.

12) מספר התעודות אשר להכהונה האוניאטית בברצלביה, ספר שני, מספר ק"כ.

אבל, מוסיף התובע, נכון הנהו להשבע שבועת אמונים לאמת את דבריו. להנתבע יש עדים, אך התובע איננו מסכים שישמע בית־המשפט את דברי העדים הללו כי המה משרתי הכהן. בית־המשפט החליט לשמוע את דברי העדים ולהשביע את היהודי שבועת־אמונים; ואחר הדברים האלה הוא מצוה על הכהן להחזיר את החפצים ואם לא—יענש לשלם כסף ענושים סך שלשה זהובים" [13].

ואך כחדש וחצי עברו והננו רואים כבר עוד הפעם את שני הצדדים עומדים לפני הבי"ד:

„יום 26 פברואר שנת 1780.

החוכר בפריבורוב, הבלתי־מאמין גרשון בן מאיר, מתאונן על ה„פרוה" יקים ואלסקי שזה האחרון הלוה לאשת התובע סך חמשה אדומים ובעד זה לקח בערבון את בגדי אשתו (רשימה מפורטת) ועתה הוא מוציא קול שהלוה לה סך עשרה אדומים. מלבד זאת לא החזיר עוד את החפצים הקודמים, כמו שצוה בית הדין. הנתבע משיב שאת החפצים לא החזיר יען כי לא היה בביתו ועתה הוא מחזירם. ביה"ד מחיב את הכהן לשלם כסף ענושים ליהודי ואת המלבושים הנ"ל, שלקח הכהן בתור ערבון, להביא לבית־הדין" [14].

וכשאנו רואים ע"פ תעודה אחרת [15]) שהכהן הזה היה שותף ליהודי אחד בעסק של חכירת בית־מרזח, יש לנו רשות לבוא לידי החלטה כי גם העסק הזה של הכהן היה עסק של רבית. צריך היה היהודי לשלם דמי־חכירה וכסף אין. להכהן אמנם יש כסף אבל תנאיו קשים, הוא דורש רבית מרובה. ואז מציע לפניו היהודי חלק בה„עסק", או אפשר שהכהן בעצמו דרש את הדבר, ובאופן כזה היה הכהן לחוכר בית־מרזח.

בֵּית הַסֵּפֶר לְבָנוֹת בְּיָפוֹ.

(סוף מנומר 30).

מצב ביה"ס בהוה. ע"ד מצב הידיעות וההתפתחות של תלמידות ביה"ס אפשר לשפוט מנקודות שונות, ולפיהן ישתנה המשפט: אם לגשת אל הדבר בדרישות אידיאליות, ולקחת למופת את בתי־הספר היותר משוכללים שבמערב אירופה ובאמיריקה — צריך יהיה להודות שעוד רחוקים אנו מרחק רב מהמטרה האחרונה; אבל אם נשוה את ביה"ס לבנות אל הרוב הגדול של בתי־הספר מטיפוס זה בארצות פחות מפותחות וביחוד אם נשוה אותו אל שאר בתי־הספר שיש לנו בארץ ישראל, — נמצא שהוא עומד כבר על מדרגת התפתחות גבוהה למדי, ושבמדה ידועה יכולים היו בתי־ספר אחרים ללמוד ממנו. ואם לא הספיק עדיין להגיע לידי השלמות הרצויה ולהיות בית־ספר למופת במלוא המובן, — אשר לזה שואף הועד האודיסאי ולשם זה הוא מקריב קרבנות גדולים, — *) הרי זה מתבאר ע"י סבות מרובות, שרק על אחדות מהן, בין שהן נוגעות רק לביה"ס לבנות ובין שהן נוגעות גם לשאר בתי־הספר שבא"י, נראה פה: א) השפה העברית—שהיא שפת־הלמוד היחידה בביה"ס— איננה עוד שפת־הדבור בפי ההמון הגדול, ולפי זה אין הבית והרחוב מסייעים לעבודת המורה, כמו בכל הארצות ואצל כל העמים, כי אם, להפך, מפריעים בעדה ומחלישים את פעולתה; ב) חסרון ספרי־למוד בעברית עושה את־העבודה הזו קשה מאד למורה, בגזלו ממנו בביתו זמן וכחות הרבה מאד, — דבר המקטין בהכרח את־איכות פעולתו במחלקה; וכיון שמלבד זאת אין יכולת לתלמידות לחזור בביתן על למודים אחדים הטעונים חזרה, נאבד בהכרח הרבה זמן לשוא בשעת השיעורים; ג) כשהילדות מגיעות אל הגיל של קריאה בספר אינן מוצאות ספרות־ילדים הגונה, וספרות לבני־הנעורים כמעט שאין מוצאות כלל, וזה מעכב הרבה את התפתחותן אשר גם בלאו הכי היא לקויה קצת ע"י הסביבה הפרימיטיבית שהן שרויות בה; ד) רובן הגדול של תלמידות ביה"ס לבנות הן בנות עניים והן חיות בתנאים קשים, המעכבים את התפתחות גופן ויחד עם זה גם את ההתפתחות רוחן במדה ידועה; ה) כיון שאין ביפו בתי־ספר עבריים אחרים לנערות, מוכרח ביה"ס לבנות לקבל לפעמים קרובות תלמידות, שאינן מתאימות במלוא המובן ע"פ גילן או ידיעותיהן והתפתחותן אל המחלקה, שהן נכנסות אליה, ועי"ז זה יורד הגובה הכללי של המחלקית, הסובלות מלבד זאת מרבוי התלמידות בהן. ו) עד הזמן האחרון נמצא ביה"ס לבנות בדירה בלתי מתאימה, וזה הזיק למהלך הלמודים. —

למרות הסבות האלה וכיוצא בהן, נראית התקדמות תמידית, אם כי אטית, בבית־הספר, אשר הועד משתדל למשוך אליו את־מבחר הכחות הפדגוגיים שיש לנו. כעת עובדים בו — מלבד המנהל — שמונה מורים (בכלל זה המורים לשירה, לציור ולהתעמלות) וארבע מורות (מהן אחת לתפירה וגזרה ואחת למלאכות יפות); וכולם מסורים לעבודתם הקשה באהבה רבה. —

את הדברים שנאמרו ביחס להלמודים אפשר לאמר גם ביחס לצד החנוכי של ביה"ס לבנות: מהאידיאל עדיין רב המרחק, אבל בשים לב אל התנאים הקשים עד מאד, כמו למשל השפעת הסביבה העו'בית, העניות הגדולה וכו', — יש לשבוע רצון גם מהמצב הנוכחי; ודי, למשל, להשוות ילדה, שגדלה פה בבית־הוריה, אל ילדה שלמדה זמן ידוע בבית־הספר, כדי להוכח כמה רצויה וחשובה היא השפעת המוסד הזה במובן המוסרי.

ולכן קונה בית־הספר לבנות יותר ויותר את לב האבות, ולכן שולחים שמה בחפץ לב את בנותיהם בני העדות והמפלגות של העיר יפו השונות מאד זו מזו, והתלמידות מתקשרות בכל לבן אל ביה"ס, עד אשר יום צאתן ממנו הוא להן יום צרה.

השנה הוסר מכשול גדול מדרך התפתחות ביה"ס ע"י זה שנבנה בשבילו בית מיוחד. למטרה זו נדב מר וינשטיין מאודיסה עוד בשנת תרנ"ב 14,000 פר'; אחריו נדב המנוח ק. ז. ויסוצקי 10,000; הועד מצדו הוסיף 6563 פר' והחברה כי"ת 5000, ובכסף הזה נקנה על שם כי"ת מגרש גדול מאד (10,000 מטר מרובעים). וכאשר נדב אחרי־כן מר יצחק פינברג מאירקוטסק כסף לבנין, נבנה בית גדול ויפה מאד בעל שתי קומות ובו ארבעה עשר חדרים מרווחים ואולם גדול *), ובראשית זמן הקיץ הזה העבירו אליו את בית־הספר.

הבית הזה, שהוא הראשון ביפו המיוחד למוסד צבורי עברי, הנהו לפי שעה הבנין היותר נהדר שבעיר.

---

13) הנ"ל מספר קכ"ב.
14) הנ"ל מספר קמ"ד.
15) הנ"ל מספר ל"ב (בכתב־יד).

*) התקציב של ביה"ס עולה בזמן האחרון כמעט עד לשלשים אלף פר', ומקסימום ההכנסה משכר־למוד הוא רק שלשת אלפים פר.

*) ה' פינברג נדב בשביל הבית הזה 65.500 פר', הועד האודיסאי — 26.000 פרנק.

שפע האור והאויר בחדרים והרוחה בחצר משפיעים, כמובן, לטובה על חיי ביה"ס, ובזמן הקצר שלומדים בבית החדש ניכרים כבר שנויים לטובה מצדדים שונים. רק חבל שלא הספיקו האמצעים עד כדי לגמור את כל הדברים הנצרכים לביה"ס, כמו, למשל, סוכך בשביל התעמלות ומכשירים לכך, גן בחצר וכו׳. עוד יותר מורגש חסרון רהיטים הגונים ובמדה מספקת לפי מספר התלמידות ומכשירי למוד הגונים. — נקוה שגם החסרונות האלה ימנו בקרוב.

על השאלה בדבר מטרת המוסד הנידון משיב הסעיף הראשון של ספר התקנות לאמר: „מטרת בית־הספר היא לתת לתלמידותיו חנוך והשכלה בעברית על פי הדרישה של בתי־ספר כתוקנים ממדרגה שניה (Sekundarschule)". זאת ולא יותר: כי השכלה וחנוך כלליים ועבריים במדה ידועה בתור הכנה לחיים, היא הלא מטרה בפני עצמה, שכל אחד יבין את ערכה. בנוגע למטרה במובן המעשי, במובן „התכלית" — לזה צריך לדאוג אחרי גמירת בית־הספר. כל זמן שטפים ביה"ס לא היה קבוע והגומרות אותו היו מועטות עד מאד (יש מהן שנעשו גננות ומורות), לא היתה השאלה הזאת כל כך חשובה; אבל עכשיו היא תובעת תשובה. ברור שרק חלק קטן מאד מהגומרות את ביה"ס לבנות תוכלנה להמשיך את השכלתן, למשל, בהגימנסיה. אחדות, מהיותר טובות, תוכלנה ללמד בסמינר לגננות, אשר הועד חושב לפתוח ביפו, או להכין את עצמן בתור מורות. אבל הרוב הגדול מהן צריך יהיה לדאוג לפרנסה, כדי שלא לפול למשא על ההורים העניים—כמו שזה נהוג עכשיו.—בשביל הקונטינגנט הזה נחוץ מאד ליסד על יד ביה"ס מחלקות ללמוד מלאכה, ששם תעבודנה דתלמידות אחרי גמרן את בית־הספר כשתים—שלש שנים. יחד עם זה היה רצוי מאד, שבמשך הזמן הזה היו שעורי־ערב בשביל תלמידות בית־המלאכה, כדי שלא תשכחנה את תלמודן וגם תוספנה להשתלם בידיעות שונות ולהתפתח,—ואז, רק אז, תוכלנה לצאת אל „החיים" ולהכנס אל כל סביבה שהיא, מבלי העמיד את עצמן בסכנה ומבלי להיות מושפעות ממנה יותר מדי, אם אותה הסביבה תתנגד לחנוך שקבלו קודם. מובן שרק לכשתהיה לועד קרן קימת אשר תוכל לכלכל בפירותיה את ביה"ס למלאכה ואת שיעורי־הערב אפשר יהיה להוציא את הדברים האלה אל הפועל, כי אמצעי הועד הנוכחים לא יספיקו לכך. ואם יתגשם הדבר הזה יוכל ועד חובבי־ציון לאמר בצדק, שהוא הניח את אבן הפנה היותר גדולה לחנוך האנושי־הלאומי שלנו בארץ אבותינו.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

מערכת נכבדה!

הואילי ותני נא מקום לדברי באחד הגליונות הקרובים:

הועד המכין, אשר התכונן בברלין למקרא "הקונגרס הקולטורי העברי", עובד את עבודתו. הוא בא בחליפת מכתבים עם אחדים מן החכמים והסופרים על אודות ההרצאות השונות אשר יקראו בעת הקונגרס, נושא ונותן על דבר קביעת מועד הקונגרס וע"ד כל הענינים הפנימים והחיצונים לתפארת האספה ושכלולה.

והנה יש בלבי מחשבה אחת, אשר בחפצי להשמיעה באזני דקהל.

אי זה המקום אשר יתאסף הקונגרס? כמעט נגמר הדבר מסוד הועד המכין, כי הקונגרס הזה יתאסף בברלין, במקום אשר משם יצאה המחשבה למקרא האספה הזאת. מובן, כי ישנם אנשים המציעים לעשות את הקונגרס הזה סניף להקונגרס הציוני הכללי ולקבוע את מקום הקונגרס הקולטורי במקום אשר יהיה הקונגרס התשיעי הבא. אבל, אם כה או כה, „כולא עלמא" סבירא, כי הקונגרס העברי הקולטורי ימצא לו מקומו באחת מערי אשכנז, קרוב לודאי — בברלין.

והנה אנכי מציע, כי יקרא הקונגרס הקולטורי העברי בארץ העברים, בארץ־ישראל.

שמעו נא אלי, טרם תרגזו.

בטוח אני, כי אם יתאסף הקונגרס הזה באירופה, ואף בברלין, לא יהיה ערכו גדול. באירופה רגילים האנשים באספות מכל המינים, וגם השם הנכבד קונגרס נעשה חולין, אחרי אשר המובן הזה נתמעך מרוב משמוש. ערך קונגרס עברי קולטורי לא יגדל, אף אם יצליח בידנו להביא אליו רבים מן הכחות הטובים אשר בקרבנו. כי בעיר הגדולה ברלין, המלאה לה חכמים וסופרים וקונגרסים ואספות תמיד, מה ידל כבוד הקונגרס שלנו, ומה יהיה כחנו אם יתאספו חמשים או מאה אנשים עברים באחד האולמים אשר באחד הרחובות בעיר הגדולה הזאת. מי יתחשב עם הקונגרס הזה, מי ישים לב אל ההרצאות ומי ישמור לעשות את ההחלטות? תחת אשר לקונגרס בארץ־ישראל יטו אזן בכל תפוצות הגולה, הכל יתענינו בו ובכל אשר ידובר שמה, באשר אין חזון אספות כאלה נפרץ בחיינו בארצנו.

ואם יקרא הקונג־ס בארץ־ישראל אז, בטוח אני, ישתתפו בו רבים. רבים, רבים מאד ישתדלו לבוא אל הקונגרס בשביל לבוא ולבקר את ארץ־ישראל, בפ־ט אם יקבעו את מועד הקונגרס בימי חג הפסח, או בימי בציר הענבים, בעת אשר לרבים מן המורים ימי חופש. ועוד עלינו לשום לב, כי גם ההוצאות מרוסיה לא"י לא הרבינה על ההוצאות ללכת לברלין. הן במחיר 24 ר׳ אפשר ללכת מאודיסה ליפו וחזרה מיפו לאודיסה במחלקה השלישית, ואין כל ספק כי אם ירב מספר ההולכים באניה אחת לבדם, אז אפשר לבוא בדברים עם חברת האניות (ע"י הועד באודיסה) להיטיב עם הנוסעים במחלקה השלישית ולתת להם הנחות שונות. בארץ־ישראל יהיה אולם האספה מלא תמיד, כי הלא הסופרים והמורים אשר בקרב הארץ יבואו כולם, וגם רבים מן המשכילים אשר בארץ המזרח, מתוגרמה ומצרים, יבואו לראות ולהשתתף באספה הזאת, בעת אשר בברלין אולי יהיה עלינו לשאת משא לפני אולם ריק מאדם.

ומה יגדל ערך ההחלטות, אשר יחליט קונגרס עברי בארץ־ישראל! הן מקצה הארץ ועד קצהו, בכל מקום אשר יוצא עהון עברי, ישמיעו וידברו על אודות הקונגרס הזה, ואין כל ספק כי לבבות רבים יתעוררו לעבודות קולטוריות לרגלי האספה הזאת. אז תברא האספה תקופה חדשה, אז תשים האספה אבני פנה חדשות, — וכלל זה בידינו, כי כל הנוסד בארץ־ישראל יגדל ולא יחדל ויעמוד לעולם.

שימו לב אל המחשבה הזאת.

מרדכי בן הלל הכהן.

II.

מערכת נכבדה!

נבקשך להת „בהעולם" מקום לשורות האלו:

בגליון כ"ד של ה„עולם" ש"ז נדפס מכתב מא"י ע"ד

האספה הכללית של „אגודת הגמנסיה העברית" ביפו. לפי דברי בעל המכתב אמר מר שיינקין בהרצאתו כדברים האלה:

„...רצו חברי הועד המפקח של הגמנסיה לישב בשלוה ולהמשיך את עבודתם רבת־האחריות, והנה קפץ עליהם רוגזם של „המזרחיים". אלו לא הסתפקו בזה שהתחילו לחלק את המחנה לשני חלקים ולפרסם כרוזים ע"ד גמנסיה ארתידוכסית שלא באה ושלא תבא לעולם; לא הסתפקו בזה שהתחילו בודים עלילות על הגמנסיה העברית, אלא שהתאמצו בכל האמצעים להפריע בעד קנית המגרש לבנין הבית מכספי הקופה הלאומית. הפרטים ידועים. האספה האחרונה של הועה"פ הסתפקה בביאור שניתן מאת חבר הדירקטוריום של הגמנסיה הד"ר בוגרצוב והחליטה למסור מיד סכום ידוע בשביל קנית המגרש".

על הדברים האמורים עלינו להשיב:

א) אנחנו לא פרסמנו כרוזים ע"ד „גמנסיה אורתודוכסית שלא באה ושלא תבוא לעולם". ליסוד גמנסיה אורתודוכסית לא כוננו מעולם, ומאליו מובן, שמעולם לא נתפרסמה מצדנו הודעה ע"ז. בקונגרס השמיני הודענו כי אנחנו נכונים ליסד „בית ספר תיכוני" ברוח תוה"ק, כידוע לכל. אמנם המכשירים וההכנות שנצרכו לזה לקחו ממנו זמן רב. אח"כ בדו"ח שלנו בחדש שבט ש"ז הודענו ע"ד הוסד ועד מקרב אחינו לכונן בא"י בי"ס תיכוני ברוח תוה"ק הכתובה והמסורה, וכי אל הועד הזה נספחו אנשי־שם מחרדי ארץ אשכנז. ע"ז הוספנו עוד כי המו"מ אדות לקיחת ביה"ס „תחכמוני" ביפו לרשותנו עומד להגמר וכי עלה בידינו לרכוש בעד מוסדנו זה מורה ומנהל מצוין, שהיה עד כה מורה ראשי בביה"ס הריאלי הגבוה בהמבורג, ונצפה להפקיד בקרוב עוד מורה שני.

את הבטחותינו אלו קימנו במלואן. ביה"ס „תחכמוני" ביפו שעבר לרשות הועד הפרנקפורטי נפתח בחדש אייר ש"ז ע"י המורה המנהל הנ"ל מ"ר נחמן שלעזינגער מהמבורג וע"י משנהו הר"ר י. עננעל. בית־ספרנו זה נוסד בהסכמת הרה"ג מהרא"י קוק נ"י אב"ד ביפו ועומד תחת השגחתו. אין צריך לומר כי בתכנית הלמודים של „ביה"ס תחכמוני", הנועד בשביל בני המון בעה"ב החרדים ע"ד ד' ביפו, נקבע ללמודים העברים מקום חשוב בראש. ביחוד עלה ביד הועד המקומי ביפו למצוא בשביל השעורים בגפ"ת מורים מומחים המפורסמים בתור תלמידי חכמים מופלגים. אמנם גם בנוגע ללמודים הכלליים, ששפת הלקח בהם היא העברית, לא נופל מוסדנו מיתר בה"ס שבא"י, כי על כן התאמץ הועד הפרנקפורטי למסור את הנהגת ביה"ס ביד איש שעמד על המבחן ונסמך באשכנז למורה ראשי, שזה הוא יתרון אשר יתר בה"ס בא"י לא יוכלו להתפאר בו. מה יהיה משפט מוסדנו ומפעלו על שדה החנוך בא"י—ימים ידברו. עלינו להעיר רק בקצרה כי בי"ס אשר מספר תלמידיו עולה אחר עבור שני ירחים להוסדו למאה ועשרה ואשר כבר הספיק לרכוש לו בזמן קצר כזה אוהבים רבים ונלהבים בין בעה"ב החשובים ביפו ובשאר ערי א"י — כי בי"ס כזה אי־אפשר לבטלו כלאחר יד ולכנותו בשם „גמנסיה אורתידוכסית שלא באה ושלא תבוא לעולם".—

ב) אנחנו לא בדינו עלילות על הגמנסיה העברית ביפו. במכתב־להזכיר שערכנו אל הועה"פ המצומצם בנדון תמיכת הגמנסיה מכסף הקופה הלאומית הוכחנו במופתים ברורים הנשענים על תעודות נאמנות את אפיו האנטי־דתי של הלמוד בגמנסיה העברית הנ"ל, וביחוד הראינו על אופן למוד בה"ק הנהוג שם, המוטבע על אדני הבקרת הביבלית הקצונית.

עד כמה לא היו טענותינו אלה עלילות בדויות, יוכיח המענה שקבל הועה"פ המצומצם מאת לשכת המרכז הציוני ביפו על שאלתו בנדון זה. לשכה המרכז הנ"ל אשר וקים את העובדות שהראינו עליהן במימורנדום שלנו במלואן.—

בהגישנו לך, מערכת נכבדה, את תודתנו הנאמנה מראש אם תאבי להדפיס את גלוי־דעתנו זה בשלמו, הננו חותמים ברגשי כבוד ויקר ובב"צ.

לשכת המזרחי

שטערן, ד"ר פייכטמאנגער.

פפד"מ, י"א מנ"א, תרס"ט.

העדת המערכת: עשינו כבקשת בעלי המכתב הנכבדים והדפסנו את דבריהם בשלמות. אלא שכשאנו לעצמנו הננו מסופקים, אם עלה בידם להוכיח שהגמנסיה העברית ביפו יש לה אופי אנטי־דתי. אפילו אם נלמדו כה"ק בהגמנסיה ברוח הבקורת הביבלית אין זה עוד ראיה שהגמנסיה יש לה אופי אנטי־דתי. ומה גם שלפי הידוע לנו התנגדו גם מנהלי הגמנסיה בעצמם ללמוד כה"ק ברוח הבקורת הביבלית הקיצונית.—

מִכְתָּבִים מִבּוּלְגַרְיָה.

כידוע לקוראי „העולם" עברה בחרף העבר דרך בולגריה בשובה מן המזרח לפריז משלחת הבקורת הידועה של חברת „כל ישראל חברים".

המשלחת עשתה בסופיה יום אחד וחצי, וקראה למועצה שבה לקחו חלק, מלבד חברי המשלחת ומנהלי בתי הספר הנתמכים מאת כי"ח, חברי ועדי הקהלות וחברי ועדי בתי הספר.

ואולם בטרם אמסור לכם את תוצאות הקונפרנציה הזאת אני צריך לבאר שגדול הוא ההבדל שבין בתי הספר אשר לחברת כי"ח בשאר הארצות ובין אלה שיש לה פה בבולגריה. בארצות אחרות קימים בתי הספר רק בחסדה של חברת כי"ח. היא מחזיקה אותם על חשבונה, היא עורכת את התכנית לפרטי פרטיה, היא ממנה מורים והיא—וזהו העיקר—מקבלת על עצמה את אחריות כל התקציב. ואם יש עדות המשתתפות בהחזקת בתי הספר, הנה עולה עפ"י רוב תמיכת העדה רק לאחוזים מועטים ולכל היותר עד כדי 10% מכל התקציב. משא"כ בבולגריה. באן אין חכי"ח אלא תומכת את בתי הספר לכל היותר עד כדי 10% מן התקציב וגם תמיכה זו נתונה רק לשבע ערים (סופיה, פיליפופולי, רוסצשוק, ורנה, טטר־בזרדזיק, שומלה וסמוקוב), בשעה שמספר הערים שיש בהן קהלות ישראל עולה עד שלשים וחמש. וגם באותן הערים שחברת כי"ח תומכת שם את בתי הספר, הנה התקציב בכלל, סדר הלמודים, מנוי מורים וכו' תלויים בועד בית הספר שבאותן הערים. מלבד זה הנה יש קהלות המרובות באוכלוסי ישראל (כגון סופיה ועוד) שמלבד בתי הספר, הנתמכים מחברת כי"ת, יש להן עוד בתי ספר שאינם נהנים מקופת כי"ת אף במשהו, חוץ מאיזה סכום קטן ממוסדת של הברונית קלרה די הירש לטובת עניים, שגם הוא עובר דרך צנורות חכי"ת.

באופן כזה אין הדבר מפליא אותנו שלא התעינינה המשלחת לבקר את כל הערים שיש שם בתי ספר נתמכים על ידיה. אפשר היתה בטוחה, שהועדים המוציאים על החזקת בתי הספר סכומים הגונים משגיחים בעין פקוחה על מצב בתה"ס ומהלך הלמודים. מה שמפליא אותנו ביותר הוא זה שב„בוליטין", שהוציאה חברת כי"ח השנה, היא מרצה ע"ד מצב בתי הספר בבולגריה בכלל, כאלו כל בתי הספר פה עומדים ברשותה וכאלו בקרה המשלחת בכלל איזה בית ספר אפילו מאלה הנתמכים על ידי החברה. אמת הדבר כי בסופיה בקרה המשלחת את בתי הספר של חכי"ח. אבל איך בקרה? בין ישיבה לישיבה (זה היה באותו היום של הקונפרנציה) נכנסו חברי המשלחת אל מחלקות אחדות ובחפזון הציעו לתלמידים שאלות שלא מן הענין ושלא עפ"י הפרוגרמה. ועל סמך „בקורת" כזו חותה המשלחת את דעתה ע"ד כל בתי הספר שבבולגריה...

בתי הספר הכלליים שבבולגריה, כלומר אלו של הממשלה, נחלקים לשלש מדרגות: א) בתי ספר יסודיים בני ארבע כתות, שהלמוד בהם הוא חובה על כל אזרחי בולגריה. הגומר „בי"ס יסודי" נכנס אל ב) בית ספר תיכוני—גימנסיה, סמינריום למורים וכדומה. ומי שגומר בית ספר זה יש לו הרשות להתקבל אל ג) בית ספר גבוה—האוניברסיטט. בתה"ס של היהודים הם מן הטפוס הראשון, כלומר יסודיים (בערים היותר גדולות

יש בכתה"ס שלבנ"י גם שתי מחלקות הגימנסית הראשונות), אלא שעל פרוגרמת הממשלה מוסיפים גם עברית, דת-אל וצרפתית. צרפתית זו למה היא באה קשה להבין. אין בה צורך לשם כניסה אל הגימנסיה, וגם חיי יום יום וחיי השוק אין להם צורך בה. אלא שנחת רוח עשו לחברת כי"ח בעד תמיכתה ויקבעו להצרפתית מקום בהפרוגרמה, ואין כל פלא שאין התלמידים רואים סימן ברכה בלמודם זה המיותר לגמרי.

אמנם התלמידים אינם מצליחים ביותר גם בלמודים האחרים. ויש לזה סבה אחרת, יסודית, — חסרון מורים מומחים ומוכשרים הן בנוגע ללמודים הכללים והן בנוגע ללמוד השפה העברית. מורי השפה העברית הם עפ"י רוב „חכמים" מהדור הישן, שידיעותיהם מועטות מאד גם בספרות העתיקה וגם בחדשה, ומכש"כ שאין להם כל ידיעה בפדגוגיה. ואם יש מורים עברים בבולגריה ראויים לשם זה, יחידי סגולה הם, „אחד בעיר ושנים במשפחה". ומוכרחים ועדי בתה"ס להביא מורים ומורות מומחים מארץ ישראל, אלא שגם דבר זה לא תמיד עולה בידם. ובמה שנוגע למורי הלמודים הכללים, הנה אין בבולגריה מעמד מיוחד של מורים: כל צעיר וצעירה הגומרים את הגימ-נסיה, הרי הם נעשים מורים ומורות לזמן ידוע, ואחרי שתים שלש שנים הם עוזבים את ההוראה ומפנים את מקומם לחבריהם. (הסבה—מעוט השכר). וכמעט שאי אפשר למצוא בבתה"ס שלנו בבולגריה מורה ללמודים הכללים משמש בהוראה עשר שנים...

והנה תחת להסתכל אל מצב הדברים כמו שהוא ולהכין את הסבות העיקריות של אי הצלחת הלמודים בבתי הספר,—למוד הצרפתית משום שאין בו צורך ושאר הלמודים מפני חסרון מורים מומחים ומסורים לעבודתם— תחת להשתדל להסיר את המכשולים האלה מעל דרך התפתחות בתי הספר שלנו,—תלתה הקונפרנציה שנקראה ע"י משלחת הבקורת של חכי"ח את כל הקולר רק במעוט השעות בלבד, שבמקום שלשים ושש שעה בשבוע מלמדים רק שלשים ושתים...

אמנם בקונפרנציה נשמעה גם דעה אחרת, שלא מעוט סכום השעות בשבוע גורם, אלא שמעוט משך זמן הלמוד בביה"ס גורם. רב הכולל, הד"ר אהרנפריז, כתב במכתבו אל הקונפרנציה (בעצמו לא בא מפני מחלתו) „שקוצר „משך זמן הלמוד בביה"ס היא הסבה העיקרית למצב הרע של הלמודים. קשה „לקוות שתלמידים העושים בביה"ס ד' שנים, משש עד עשר, יוכלו לקבל חנוך „הגון ומספיק; שיהיו עברים בעלי הכרה מצד אחד ואנשים מוכנים אל החיים „מצד שני. ולפיכך נחוץ לשנות את התכנית הכללית של בתי הספר באופן „כזה, שיעשה התלמיד בבית הספר יותר מארבע שנים, והמחלקות הגבוהות „אינן צריכות להיות מקבילות לשתי מחלקות הגימנסיה הראשונות, כי אם יותר „מתאימות לדרישות חיי ההמון, ושבמחלקות הללו „נחוץ ללמד לתלמידים למודי המסחר או איזו אומנות".

והנה נתקבלה אח"כ מפריז תכנית חדשה המניחה ליסוד גם הגדלת מספר שעות הלמוד בשבוע וגם הגדלת שנות הלמוד. ואולם התכנית החדשה הטילה רעש גדול.

ע"פ תכנית זו מתחילים ללמוד את הצרפתית בכתה הראשונה, וכל כמה שהכתות הולכות וגבוהות בה במדה הולך ומתמעט למוד העברית והבולגרית, ומתרבה למוד הצרפתית. מלבד זה הנה גם תוכן הלמודים העברים דל וצנום; את העברית מלמדים רק בתור שפת הדת ולשם הבנת התפלות, ולכל היותר די תרגום איזו פסוקים מה„ביבל".

הראשון היה „השופר"— אורגן הסתדרות הציונים — שקשר מלחמת מצוה על תכנית משונה זו בשורה שלמה של מאמרים. ומעל עמודי העתונות עברה השאלה אל האספות והמיטינגים.

בכובד ראש מיוחד התיחסה לשאלה זו הסתדרות המורים בסופיה. היא הקדישה אספות אחדות שנמשכו שלשה שבועית רצופים. נקראו הרצאות מפורטות, נתבקרה התכנית של חכי"ח ונעשו נסיונות לערוך תכנית אחרת. הוכוחים היו סוערים ומלאי ענין, מפני שהפעם נפגשו שני עולמות שונים ושתי השקפות רחוקות זו מזו. מצד אחד המורים העברים הצעירים ועמהם המורים ללמודים הכללים בעלי הכרה לאומית, ומהצד השני המורים שאין להם בלבם הכרה לאומית ועמהם קצת מה„חכמים"...

נצחו הלאומים ונתקבלה תכנית למודים המתאימה לבתי ספר עברים לאומיים. ע"פ תכנית זו נחלק בית הספר לשלשה חלקים: א) גן-ילדים שמלמדים בו ע"פ שטת פריבל ורק בעברית. ב) בית ספר יסודי שבו מלמדים רק בולגרית ועברית. ג) קורס בן שלש שנים ללמודי המסחר שיש בו גם למוד השפה הצרפתית.

ואולם התכנית הזאת נקברה חיים בעטיו של ועד הסתדרות המורים שרוב חבריו הם אנטי-לאומיים, ולפיכך לא פרסמו לא את ההחלטות ולא את התכנית, אע"פ שהאספה הטילה עליהם חובה זו.

גם שלטוני העדה— ועד ביה"ס וועד הקהלה—נאספו תחת נשיאותו של רב הכולל לעין בדבר התכנית של חברת כי"ח והקדישו לה שלש אספות.

בין אלה שלקחו חלק בישיבות היו אמנם כאלה שהיו נכונים לומר: כל מה שכתבו מפריז—„נעשה ונשמע!" ואין לנו להרהר כלל. אולם הודות להשפעתם של רב הכולל הד"ר אהרנפריז וראש ועד ביה"ס ה' ח. פרחי, שהוכיחו את כל אי ההגיון שבתכנית חכי"ח, נעשו בה קצת שנויים.

במכתב ששלחו שלטוני העדה לפריז לאחר אספתם נאמר „שגם מכאן ולהבא נחוץ ללמד את השפה העברית ע"פ שטת עברית בעברית, לא רק בתור שפת הדת והעבר כי אם כשפה חיה לאומית, המחברת את כל חלקי הלאום העברי בכל מקום שהם", חבל רק שלא דקדקו בדבר השעות של העברית ויסכימו להמעיט קצת את מספרן כפי הצעת הכי"ח, זה כלל גדול: בכל מקום שבאה ה„אליגס" לשם נדחקות רגלי העברית... את הצרפתית מתחילים ללמוד רק בכתה השלישית, ואת מספר שעות הלמודים בכתות הנמוכות העמידו על 32 בשבוע במקום 36½ שהציעת פריז. ובמה שנוגע לקורס העליון החליטו לא לעשותו, קורס להשכלה ומדעים סתם, כהצעת חכי"ח, אלא קורס ללמודי מסחר וקוריספונדנציה בן שלש שנים.

ובימים האלה נתקבלה תשובה מפריז, שהיא מסכימה לסופיה. מוכרחת היתה פריז „העלובה" לענות בעל כרחה אמן על נוסח לאומי...

ובשאר ערי בולגריה המצב הוא כך.

ברוסצשוק ובורנה קבלו את פרוגרמת חכי"ח „על כרעיה ועל קרבה"... בפיליפופולי היו הועדים „אליגסיים" יותר מהאליגס בעצמו: בקורס העליון המעיטו את הבולגרית והעברית עד כמה שאפשר ועד כמה שאי אפשר, ועל חשבונן הגדילו את מספר „השעות הצרפתיות" והוסיפו גם גרמנית (שפה נחוצה באמת בבולגריה היושבת על גבול אוסטריה). — בטטר־בזרדשיק דחו את תכנית חכי"ח ולא באו אתה לידי שום פשרה וע"כ נסתלקה חכי"ח משם לגמרי. והערים הקטנות שומלה וסמוקוב ודאי קימו וקבלו עליהן תורת פריז ב„נעשה ונשמע"...

בכלל לא התנהגו פה העדות כראוי. תחת לעבוד בעצה אחת ולענות לחכי"ח בסגנון אחד נתבודדה כל עדה ועדה במועדה ואשה לא שאלה בעצת חברתה. וגם כשהציע רב הכולל לפני העדות, הנוגעות „בענין האליאנס", להתיעץ יחדיו לא שמעו לו. ואיש העומד מבחוץ ורואה את ההחלטות השונות של העדות בדבר ענין חשוב ויסודי כשאלת בתה"ס יתפלא ויאמר: כמה שונים הם „צרכי" ביה"ס ו„סדר" הלמודים בטטר־בזרדושיק מאלו שבפיליפופולי הרחוקה ממנה רק מהלך שעות אחדות! וכל זה באמת למה? — מפני שקהלה זו נשמעת לאליגס וזו אינה נשמעת לאליגס, והשלישית נשמעת לה במקצת...

מ. לבנוני.

דְּבַר־מַלְכוּת

אל הרב הכולל, אשר ליהודים בממלכה העותומנית.

בשבוע שעבר קבל הרב הכולל אשר ליהודי תורקיה, ר' חיים נחום, דבר-מלכות („בירט") מאת השולטן, המאשר אותו בכהונתו. בפירמאן זה מפורטות אחת לאחת כל הזכיות, שיש לרבני הכולל בתורקיה זה שנות מאות, וכמו שיראה הקורא להלן הן מרובות-הערך מאד.

אין צריך לשכוח אמנם, כי אחדות מן הפריביליגיות של החכם-בשי בטלות עתה בתוקף חוקי־הקונסטיטוציה, אבל גם אלה הנשארות נותנות לראש היהודים העותומנים יפוי-כח גדול מאד, אשר בידי רב-כולל הגון, שעטרתו הולמתו, הוא עלול להעשות מקור-ברכה לעמו, ואם אין—הוא עלול, להיפך, להכות את היהדות המזרחית לרסיסים.

ע"פ סגנונן של אחדות מן הזכיות, המובאות בדבר המלכות, נכר, כי מוצאן מימי דורות קרומים.

ואלה דברי התעודה ההיסטורית הזאת:

אני, השולטן מחמד רישאד, בנו של השולטן מיג׳שיד, מודיע ע״י הפירמאן הנעלה והמכובד הזה, החתום בחותם המלכות, לאמר:

לאחר שנעשה עפ״י החוק, על יסוד דרישת מצד מיניסטר־האמונות ובהסכמת מועצת המיניסטריום, בחירות חדשות לרב־הכולל, אני נותן למעלת חיים נחום איפינדי את ה„בירט״ הזה, המאשר את כל הזכיות העתיקות הללו:

אני מצוה שחיים נחום איפינדי יהיה הרב הכולל לכל יהודי עיר הבירה ופרובינציות וגם לכל היהודים תושבי הממלכה העתומנית בכלל. הרבנים וראשי הקהלות, וגם כל היהודי למקטן ועד גדול, מחויבים להכיר אותו לרב עליהם. אליו יפנו בכל דבר הנוגע לעניני כהונתו. אסור לאיש לעשות דבר למרות פקודותיו, הנתונות מאתו עפ״י החוק, הכל מחויבים להכנע אליו ולהשמע לו בכל הנוגע לדת ודין.

אחרי שקריאת התורה מותרת להם בשם החוק גם בבית הרב הכולל גם בכל מקום אחר, אין לאיש הרשות להתערב בעבודת אלהים שלהם באמתלא שהם קוראים ספר דתם וחוקיהם, תולים וילונות או מטפחות, מדליקים מנורות ועורכים בסדר כסאות וספסלים. כן אסור לכל שוטר פוליציה לפגוע בהם כדי להוציא מהם כסף באונס. כיוצא בזה אסור לכל פקיד לרדוף אותם ולעשות להם רעה ע״י התערבות בעניני בתי־הכנסיות ובתי־הספר שלהם באמתלא, שהוא עושה זאת לשם בקורת. אף אין הרשות לחוות דעה בנוגע למעשה התקון והשכלול של מקומות־הדתיים, השייכים להם, אם הוקצו בשבילם המקומות הללו ע״פ החוק. אין להחרים לאוצר הממלכה או לקחת בעבוט בעד איזה חוב פרטי דבר השייך לבית הכנסת או לבית־ספר. אם לקח לו איש דבר אשר כזה, אז צריך להוציא אותו מתחת ידו תיכף בכח השלטון.

כל עניני נשואין וגטין, או פשרות בדברי ריב בין שני יהודים, צריך להביא בהסכם שני הצדדים, רק לפני הרב הכולל או לפני האנשים, שהוא ממלא את ידם לכך.

רב הכולל יש לו הרשות, בשעה שהוא מוצא את הדבר לנחוץ לשם ברור וגלוי האמת, להביא איש מעדתו באלה ובשבועה בבית־הכנסת. כן יש לו הרשות להוציא במובן הדתי את האנשים, שהוא מוציא בהם עוון, מכלל עדתו, מבלי שתהי הרשות לכל שופט ודיין להתערב בענינים הללו או להפריע אותם באיזה אופן שיהיה.

אין לשום אדם הרשות לבוא בברית הנשואין בלי הסכמתו של הרב הכולל או של האנשים, שמלא את ידם לכך. היהודי הרוצה לישא אשה, לגרש את אשתו או לישא אשה שניה על פני הראשונה או ללכת למקום אחר לבוא שם בברית נשואין, איננו רשאי לעשות את הדברים הללו בלי נטילת־רשות קודמת מאת הרב הכולל.

אם ימות יהודי, שהוצא מתוך העדה הדתית ע״פ נדוי אין הרשות לכל שופט ודיין ולכל פקיד של פוליציה להכריח שום רב לטפל בקבורתו.

הרבנים שנתמנו ע״י „בירט״ שלי בערים אחרות רשאים לעסוק בעניני כהונתם רק לאחר קבלת הסכם לכך מאת הרב הכולל. „בירט״ שלא קדמה לו הסכמת רב־הכולל אין לו תוקף. אם נעשתה ההתמנות ע״פ בקשה שנערכה ונחתמה ע״י הרב הכולל, אז תפורטנה ב„בירט״ שלי כל אותן הזכיות המגויות בזה.

אין לאיש הרשות לדרוש מאת הרב הכולל, כי ימנה רב באיזה מקום או שיסכים להציג ברשותו של רב בית־כנסת זה או אחר.

אין לאיש הרשות להכריח שום רב שיפסוק לו דין בעניני „טומאה וטהרה״.

אם ידרוש אחד הפחות, או שופט ודיין, להעביר איזה רב למקום אחר או לפטור אותו מכהונתו לגמרי בשביל שמצא בו עוון, אין לדרישה זו שום ערך כל זמן שלא יכיר רב הכולל את האשמה למבוססת כל צרכה.

אם יבא אחד הרבנים מעיר אחרת לעיר הבירה לרגל איזה ענין, אז עוברות זכיותיו להממלא מקומו, ואין הרשות לכל פקיד של פוליציה להתערב בעניני כהונתו. אם יוצא הוא לדרך לגבות את המסים והארנוניות של הקהלה, אין איש רשאי להפריע אותו בדבר או לשים מכשול לפניו. אם שולח הרב הכולל את מי שהוא לגבות את מסי הממלכה, חיבת הפוליציה לתת לו מנהל. ובכדי שיוכלו הגובים לנסוע בלי־מפריע, הם רשאים, אם ימצאו צורך בזה, להחליף את בגדיהם ולהזדיין, בכדי להיות בטוחים מלסטים, אין שום פקיד רשאי לדרוש מהם דבר לאיזה צורך שיהיה.

את הרב הכולל, את הרבנים וממלאי־מקומם וחבריהם העובדים אתו בעניני משמרתם אפשר למסור לדין בגלל מעשי־פשע חולוניים רק בעיר הבירה. כי יחטא רב ודינו יוצא להאסר בבית־האסורים, אין מקיימים בו את פסק דינו אלא ע״י רב הכולל.

אסור לאנוס שום איש יהודי לקבל עליו אמונת המושלמים שלא ברצונו.

אסירה כל התערבות בעניני העזבונות השייכים לבתי־הכנסיות ובתי־הספר של הקהלה.

אין הרשות לכל יהודי להסתלק משלם לגמרי או גם באיחור זמן את מס־הממלכה השנתי, את המס הנקרא „נדבה״, את מכס הבשר וגם את המסים להוצאות הרב הכולל.

כי ימות רב ויורשים אין לו, באים מורשי הרב הכולל ולוקחים בשם הממשלה את בגדיו, את כספו, את סוסיו וכל אשר לו. לשום פקיד או אפוטרופוס אין הרשות להתערב בדבר. אבל אם יש למת יורשים, אז אין איש רשאי לנגוע ברכושו. כי ימותו רבנים ועזבו ע״פ כתבי־צואה את הונם לטובת בתי־הכנסיות שלהם, לענייהם או לרב הכולל שלהם, חיבים לקים את דברי המת, אם על צוואותיהם חתומים עדים יהודים, כדרוש ע״פ החוק.

כי יוריש איש יהודי את נכסיו בצוואתו לטובתו של הרב הכולל, של הרבנים, של בתי־הכנסיות או העניים שלהם, אפשר להוציא לאחר מותו את נכסיו מידי יורשיו.

כי יצוה הרב הכולל את רבניו או את פקידיו עושי־דברו להביא בחזקת היד איש יהודי שעבר עבירה בעניני אמונה אל בית הרבנות כדי לעניש אותו שם, אין הפוליציה רשאית להיות מפריעה בדבר.

אין הפוליציה רשאית לדרוש איזה תשלום בעד השרביט שנושא רב הכולל בידו, בעד סוסיו שלו ושל משרתיו עושי־דברו, ובעד חלוף בגדיהם, סוסיהם וגמליהם באלו השייכים להרבנים בערים האחרות.

בבתים, שיושבים בהם הרב־הכולל, הרבנים וראשי הקהלה אין נותנים דירה לחיילים אפילו לשעה.

העוזר הראשון בעבודת הרב הכולל ועוד ט״ו פקידים אתו פטורים מכל מס.

כל מה ששייך לבתי־הכנסיות או לבתי־הספר של היהודים מותר להכניס אל הארץ בלי שום תשלום מכס הגבול.

אם רוצים היהודים לקבוע איזה מס במקומות הקרושים שלהם בעיר הבירה או בערי השדה, אין איש רשאי להפריע אותם מזה.

אין איש רשאי לעכב בעד היהודים מקבור את מתיהם באופן זה או אחר, או לקרוא ולבאר את ספר החוקים שלהם באופן זה או אחר.

כל דבר בעניני מנהגי הדת היהודית, שדורש רב הכולל מאת הממשלה בכתב חתום בגושפנקא דיליה, צריך להתמלא.

אין לאיש הרשות להכריח את הרב הכולל לספח את מי שהוא לעבודתו.

להרב הכולל חיים נחום איפינדי, הנזכר למעלה, יש הרשות לנהל ולמלא את עסקי משמרתו כרצונו וכטוב בעיניו. בשום אופן ובשום אמתלא שבעולם אין אדם רשאי להפריע אותו מזה או להתערב בעניני כהונתו.

נכתב ביום הכ״ג לחדש ג׳ומס־איל־אחיר, שנת 1327.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

הקונגרס התשיעי נקבע להיות בהאמבורג בימי י״ד — י״ט טבת (13—18 דצמבר). גמר גבית השקלים — בא׳ דר״ח חשון (2 אוקטובר). הבחירות אל הקונגרס מי״ז ועד כ״ג חשון (19—25 אוקטובר).

— מקמניץ פודולסק מודיעים לנו, כי הועד הפלכי של הציונים באספתו האחרונה שהיתה ביום כ״ח אב, קבל את החלטות האלו: לדרוש מאת האגודות לגמור את עבודת קבוץ השקלים ולשלוח את הכסף לועד המרכזי במוקדם היותר אפשרי; ליסד פונד לצרכי הוצאות הצירים לקונגרס; בפונד

הזה, שיעלה לאלף רובל, חיבות להשתתף בסכום ידוע כל האגודות שבפלך, לשלוח אל הערים שבפלך רשימה של קנדידטים, הראוים לפי דעת הועד להבחר לקונגרס;

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— סיפו מודיעים שבקיץ זה וביחוד בימים האחרונים גבר בא"י החום מאד. והאנשים האומרים לעלות לא"י ייטיבו לעשות אם ידחו את נסיעתם עד אחר הסכות, להתחלת ימי הגשמים, שאז החום הגדול פוסק.

— „אחוזת בית" שביפו הולכת ונבנית. מודיעים לנו שהשנה יבנו קרוב לארבעים בית. הולך ונבנה גם הבית הגדול בשביל הגמנסיה העברית. יש אומרים לקנות מאת „גאולה" את חלקת האדמה שיש לה על גבול „אחוזת בית" ולבנות על חלקה זו עוד שכונה אחת יהודית חדשה בנוסחת של „אחוזת בית". —

בַּמִּזְרָח.

— לאחר מעוררי ה„אמיריקאן היברו", הפובליציסט המפורסם הורמאן בירינשטיין, היתה שיחה עם ראש כנסית המושלמים, ומענין לענין נתגלגלו ביניהם הדברים גם ע"ד הציונות.

— מה דעתך בדבר הציונות?—שאל הסופר את השייך־איל־איסלאם.

השייך־איל־איסלאם נשא עיניו אליו בתמהון כאלו לא הבין לשאלתו. הסופר נסח את שאלתו בדברים הללו:

— כיצד אתה מתיחס לנדידת היהודים מאותן הארצות, שהנם נרדפים בהן, כמו ברוסיה ורומניה, ל פ ל ש ת י נ ה?

— „אנחנו — ענה השייך־איל־איסלאם—חושבים את כל איש לאחד משלנו. אין אנו עושים שום הבדל בין יהודים, נוצרים ומושלמים. היהודים יכלו תמיד לשבת בתורקיה בשלום, והמושלמים נוטים עליהם שלום. אנחנו המושלמים מתיחסים בסימפטיה לכל עם סובל, ואם תתחיל נדידה גדולה של יהודים לפלשתינה, תהיה זאת לפרובלימה, שיצטרך הפרלמנט לפתור אותה. שאלה דתית איננה בשום אופן".

בעיר דימוטיקה, הרחוקה מהלך שעות אחדות מאדריאנופל ושנמצאות בה מאה משפחות של יהודים, היה עד כה יום־השוק ביום החמשי לשבוע. לפני שבועות אחדים פנו תושבי־העיר המושלמים בבקשה אל פחת הגליל האדריאנופולי, כי יקבע את יום־השוק ביום השבת. אף כי נקל היה הדבר להבין, כי כל עיקרה של הבקשה הזאת איננה אלא בכדי להפטר מהתחרות היהודים, מלא אותה הפחה תיכף. הרב האדריאנופולי, המשתתף במועצת הנהגת העיר, לא מיחה בדבר. הרב הכולל ר' חיים נחום גער בו בנזיפה בגלל הדבר הזה, ובהשתדלותו של היהודים בדימוטיקה ובערים הקרובות הוכרח להגיש בקשת פטורין.

אז פנה ר' חיים נחום אל מיניסטר־הפנים החדש, והוא הבטיח אותו להיות לעזר ליהודים בדבר קביעת זמן ליום השוק בדימוטיקה.

ועוד דבר אחד שלא כהוגן עשה הרב האדריאנופולי — שפנה בבקשת הפטורין שלו לא אל השלטון הגבוה עליו, אל הרב הכולל בקונסטנטינופול ר' חיים נחום, כי אם אל פחה אדריאנופול, אשר עבר חוק וקבל את פטורין באופן רשמי. גם על מעשהו זה של הפחה הוגשה תלונה אל מיניסטר הפנים. המיניסטר מצא גם הוא, כי רק להרב הכולל יש התוקף למנות ולהסיר רבנים בתורקיה וישלח תוכחת־דברים לפחת אדריאנופל על אשר עשה דין לעצמו למרות החוק.

ע"ד חוק האספות בתורקיה.

הסעיף הרביעי הידוע של חוק־האספות החדש, האוסר כל יסוד חברה ואגודה על בסיס לאומי או דתי נתקבל מאת הסינט. עי"ז נכזבו תקות רבים שקוו, כי ידחו חברי הסינט את הסעיף הזה מפני הסכנה הכרוכה בו והתוצאות הרעות, שהשפעתו עלולה לגרור אחריה.

גם הציונות תצטרך להתחשב עם הסעיף הזה ולהתאים על פיו את אופני ההסתדרות.

שאלת הכניסה בהפרלמנט התורקי.

הקומיסיה, שנבחרה מאת הפרלמנט לחקור ולדרוש בעניני האימיגרציה' הכניסה, בסבת הכניסה המונית של המושלמים מבולגריה אל הגליל האדריאנופולי, הציעה אל בית הנבחרים, למסור להאמיגרנטים הללו במחירה קרקעות מנכסי־הממלכה ולקצוב לצורך זה סכום של מאתים אלף מרק.

ע"פ הצעתו של הארמיני זוהראב נמחקה המלה „מושלמים" בההצעה והחליפוה במלות האמיגרנטים „העותומנים", בכדי שלא תהא ההצעה מכוונת רק לטובת לאום אחד או בעלי דת ידועה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה — בי"ב אלול נערכה בוילנה באחד האולמים קבלת פנים נהדרה לזקן סופרינו רש"י אברמוביץ, השוהה זה ימים אחדים בעיר. פרנס העדה, הסופרים שבוילנה ובאי כחם של מוסדים ומפלגות שונים נשאו נאומים נלהבים לכבוד האורח הגדול. בני סמרגון הביאו לו אדריכה יפה מאד. הנשף נגמר בנאומו המצוין של רש"י אברמוביץ.

— בשבוע שעבר נתבררה במועצה המשפטית אשר על יד מיניסטריום המשפטים השאלה בדבר הצירקולאר הידוע של נשיא סוד המיניסטרים סטוליפין בדבר זכות הישיבה של היהודים. המועצה באה לידי המסקנות הללו:

א) נשיא־המיניסטרים לא עבר בצירקולאר שלו על כח שלטונו. ב) אין להחליט, כי הפיר הצירקולאר את החוק בדבר ישיבת היהודים או כי בטל אותו לגמרי; זוהי רק הנחה קלה, שנעשתה בנוגע לזמן גירוש של יהודים. ג) הצירקולאר נתן בכדי להגן בו על הממלכה, שהיתה מפסידה בודאי ע"י הגירוש ההמוני של היהודים. ד) על סמך זה מוצאת המועצה, כי הצירקולאר של סטוליפין היה מבוסס על החוק.

בחו"ל בלבוב נגמר בנין בית־המקלט לסטודינטים העברים. ביום הראשון לחדש אוקטובר תהיה חנוכת־הבית. הבית המהודר הזה מכיל חדר־למקרא, אולם לאספות, מעונות למאה סטודינטים, וחדרים מיוחדים לתלמידים חולים. בית־המקלט לסטודינטים העברים בלבוב הוא המפעל הראשון לעזרה־עצמית של צעירי היהודים תלמידי בתי־הספר העליונים באוסטריה, אחריהם יצאו לעשות כמעשיהם הסטודינטים היהודים בווינה. מפעל לאומי יפה יצרו היהודים תלמידי בתי הספר הגבוהים בלבוב אחרי עבודה קשה וחשאית והוא אומר כבוד־למיסדיו ולתומכיו.

— בהקונפרנציה האמיגרציונית השניה, שהיתה בימים האלה בניו־יורק בהשתתפות באי־כח מששים אורגניזציות שבניו־יורק והערים הסמוכות לה, נתקבלה החלטה לבוא במו"מ עם באי־כח יתר העמים וליסד ועד אינטירנציונלי למטרת ההגנה על האמיגרנטים וביחוד למעשה אגיטציה כנגד ויליאמס.

י. א. טריווש.

פ י ל י ט ו ן.

לִימֵי הַתְּשׁוּבָה.

אמנם הקדמתי מעט לזכור את ימי התשובה, וחזקה על רוב הקוראים שאינם ממהרים כל כך להרהר בתשובה. אבל ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה, או שתי הלכות יחד:

ביום החמישי האחרון, בשש שעות אחרי הצהרים, פגשתי בחוץ את אחד מקרובי הזקנים, איש צדיק ותמים לא רק בדורותנו, אחד מאותם החרדים, שגם במאה התמישית שלנו לא היו בני ביתם יכולים לעמוד מפני צדקתם.

— לאן אתה נחפז כל כך ללכת? שאלתי אותו כשנתן לי שלום והחזיר לי שלום בעצמו תוך כדי דבור בחפזה ובדאגה רבה — השלום בביתך? השלום לנכדיך?

— שלום, שלום, אך שלום ברוך ה'. הנה היום יום חמישי, מגיד אין בעיר, הגבאים מרבים מאד לבחור, אך איזה מגיד הלא ודאי ידרוש.

ברגע זכרתי כי אלול הוא, וכי כך נהגו מאז, שיהי מגיד דורש בבית הכנסת הגדול בחדש הזה בכל יום שני וחמישי...

— סלח נא לי, אעצרך נא עוד רגע אחד. הלא השעה מוקדמת מאד באמת, ובבית־הכנסת הגדול מאחרים להתפלל מנחה. אמר נא לי, מה יוכל א י ז ה מ ג י ד להגיד לך, בזמן שכל ימיך אתה עוסק בתורה ובספרי מוסר?

— אל תאמר כזאת. „דרשו את ה' בהמצאו" — כלומר בכל מקום; הלא נמצא הוא בכל מקום, ואף על פי כן נאמר „ד ר ש ו", צריך ל ב ק ש את ה'. — „לך אמר לבי ב ק ש ו פני", הוסיף לי הזקן עוד פסוק אחד ויגע ראשו ויאמר בלחישה: — רק ארבעים יום מראש חדש אלול ליום כפור, זמן קצר מאד.

לא חפצתי להיות עוד לשטן לו ואתנהו ללכת ואצחק בלבי, על כי הזקן החסיד הזה, שבודאי לא עבר כל השנה גם עברה קלה שבקלות, דואג פן לא יספיקו לו ארבעים ימי התשובה לשוב על כל חטאותיו, והמלאים

עברות ברמון אינם דואגים בדבר ואינם נחפזים כלל. הוא מן הראשונים לשוב, והמה — הלואי שיהיו מן האחרונים. הקרובים אלה מודרוים מאד, והרחוקים — כל הרחוק מחברו מתמהמה יותר מחברו. אבן הרבה פרופורציות הפוכות באלה בדרכי בני האדם. הזקן הזה, אשר לא ימוש שם ה׳ מפיו ומלבו, עודנו מבקש את ה׳, ואנחנו...

אך פה נפסקה הפרופורציה ההפוכה שערכתי לדבר הזה... זכרתי את „בקשת אלהים" אשר נולדה מחוץ לתחומנו והיתה למלה לבעלי הרמז שמחוץ לתחומנו, ואחזו בה גם בעלי הרמז החדשים שבתחומנו — אנשים שבודאי אינם מן הקרובים ביותר אל ה׳. —

הקצוות מתחילים לנגוע זה בזה. מי מלל לקרובי הזקן אשר לא שם עיניו בספר זר מימיו, כי הוציא מפיו מלה חדשה שבחדשות?

עודני מהרהר בדבר, והנה ראיתי את ר׳ מנדיל קרובי, אחד המגידים המחוזרים בעיירות, שהתשובה היא אומנתו; ובה הוא מתפרנס בצער ולא בנחת, ועל כל פנים לא ברוח. גם הוא איש צדיק מיקרי המציאות בדורנו. דורש הוא רק בבתי כנסיות קטנים ומקבל אך פרוטות בשכרו: הוא איננו יכול להגיע למדרגת דרשן לוקח נפשות, איננו יכול לסדר את דרשתו כראוי ולתת לדבריו את האיפיקט המרוצה לעם, מפני שאין בו השמינית שבשמינית ערמה הדרושה לכך.

ר׳ מנדיל זה הוא שהיה, — כמובן שלא בכונה, — מן הראשונים שסייעו להעיר בי בשעתם רגשי חופש או רגשי תרעומות על חכמי התלמוד. הוא אמר בקהל עם, כי כל ההמצאות החדשות, שאנו משתמשים בהן, היו ידועות היטב לבעלי התלמוד, אלא שהיו קטנות בעיניהם מעסוק בהן. ולא בתוך דרשתו, כי אם אחרי דרשתו, אחרי השעור „עין יעקב" שקרא בבית מדרשנו, כפר זאת דרך אגב, כדבר מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה. מסיח לפי תומו היה באותה שעה. ואני התרעמתי בלבי ואולי גם כעס גדול כעסתי על חכמינו, שכבשו את חכמתם ונתנו יד לפושעים: אלו היו המה ממציאי הלוקומוטיב והטלגרף, לא היה מקום לאותו הלגלוג, אשר שמעתי בימים ההם בשם אחד האפיקורסים הגדולים, לאמר: „העם הדומה לחמור" המציא דבר, שכל ה„עם חכם ונבון" אינו יודע מה טיבו. ואני כבר קראתי בימים ההם ספרי „השכלה", וגם ידעתי, שהרבה ממחברי הספרים האלה" אפיקורסים גדולים הם, והבינותי מה נחוץ היה לדאוג מראש ללגלוגם. ובראותי עתה את ר׳ מנדיל זכרתי כל זאת ואגש אליו:

— הידעת, ר׳ מנדיל, במה אתה עוסק? הלא אתה מלמד את העם לבקש את האלהים! —

— ומה בכך?

— אבל דבר זה נעשה עתה ענין לגדולי הזמן. חכמי אירופא עוסקים בימים האלה ב„בקשת אלהים".

— ומה בכך? — איזה חדוש יש בזה? — כל אשר להם משלנו הוא; הם מדברים כזה עתה בסוף האלף הששי, ואנחנו אומרים יום יום „ישמח לב מבקשי ה׳."

— אך אל יהי הדבר זה קל בעיניך. משכילי הדור למדו מהם ויחלו גם הם לעסוק בבקשת אלהים, והרי הם מתקרבים אל היראים, אל בני מפלגתך, ובודאי לא דבר קטן הוא בדור פרוץ כזה.

— אני אינני רואה זאת בלל. מי יתן, אדרבה. אבל... מדוע לא יבואו להתפלל בצבור? — הלא זו לא חסידות יתרה היא, מצות פשוטה, חובת כל אדם, ראשית חובה. ויש ביניהם (את הדברים האלה לחש לי באזני בלחישה עצורה מאד כסוד שיש בו סכנה גדולה לפרסמו) גם אנשים שאינם מתפללים אפילו ביחידות, בפרט מנחה ומעריב, ותפלת המנחה חובה היא כתפלת שחרית.

— גם זה אמת, עניתי אותו, אבל אעפ"כ ענין גדול הוא.

הוא הניע ידו בבוז לענין הגדול שלי ויפן שכמו וילך לו כחפזון גם הוא. הלך לדרוש באיזה קהל של מבקשי ה׳.

— ומה תענה אתה על שאלה זו? שאלתי ביום השבת האחרון את אחד השרידים האחרונים מחבורת המשכילים הראשונים שבעיר, איש בקי ב„מורה הנבוכים" וקורא את כל העתונים העברים. על השולחן לפניו ראיתי את „השלח"...

— על דבר „בקשת אלהים"? — ענה בנערת זעם (רגיל הוא להיות זועם וגוער בי בכל עת) — וזהי שאלה מהוכמה ככל השאלות החדשות אשר לכם!

— כל חכמי אירופה עוסקים בה, התרתי לעצמי לגום לו מעט, ולמה אינה ענין גם לנו?

— כל חכמי אירופה! לגלג לי בקול זעמו, ומדוע אין כל חכמי אירופה מבקשים להם „מקלט בטוח" או לכל הפחות „מרכז רוחני" כמונו?

— „מקלטים בטוחים" ו„מרכזים רוחנים" נחלו מאבותיהם.

— ואנחנו נחלנו מאבותינו, קרא המשכיל הזקן בקול גדול ומלא זעם עוד יותר מבראשונה: — „אל יחיד ומיוחד, אל שאינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף", ואין לנו מה לבקש. אלהים הם מבקשים! דעתם נטרפה עליהם! ואין להם כלל מה לעשות! הרי ראש וכותל!

— אבל שפתך, ר׳ ברוך, לא שפת משכילים היא הפעם. הלא ידעת, כי הדור דור פרוץ מאד, בנינו כופרים בכל ומתרחקים מאתנו במהירות נוראה, והמשכילים היו עוזרים להם בזה עד כה, ועתה החלו לדבר אליהם בשם אלהים, למשכם אחרינו, להשיב לבם אל אבותיהם, ומה הקצף הזה? —

— מה הקצף הזה? — ואיפה היו האנשים האלה אתמול, בטרם החלו חכמי הגויים לבקש את אלהים? — מה עשו בשעה שחכמי הגויים אמרו: שנוי כל הערכים, הוא האלהים. הלא בימים ההם — לפני שתים, שלש שנים — ענו גם הם אחריהם: הפיכת קערה על פיה היא כל חלקנו לעולם הזה ולעולם הבא יחד? ומה יעשו, אם יבואו הגויים מחר, ויאמרו: הפאנסלאוויזם או הפאנגירמאניזם או איזה פאן אחר הוא האלהים? — הכל כחכמי הגויים! — כלום אני מן הפנטיקים? — כלום איני יודע, כי יש אפיקורסים בעולם? — אני — כל יהודי — יהודי בעיני, גם הכופר בכל, הכופר בעיקר ממש, יהודי הוא בעיני. יהי ה׳ לו לשופט. מה אני יודע? — אולי יזכית ביום הדין, כי אי־אפשר היה לו שלא יטעה. אבל היהודי המבקש אלהים אין לו דמות יהודי בעיני כלל. היהודי חייב לדעת, היהודי אנוס לדעת, כי אם יבוא לבקש לא ימצא לו אל טוב מאותו האל שנחל מאבותיו. אבותינו בימי בית המקדש עוד יכלו להסתפק אולי הבעל הוא האלהים, ועתה אין בעל בעולם עוד...

— ר׳ ברוך! אינך יודע את הענין. אתה דורש דברים כפשוטם יותר מדי. כל הענין אינו כן כלל. כלום אדם מציע לבקש לנו אלהים חדשים? אדרבה, בעיקרם מכוונים הדברים למה שאמרת, או על כל פנים לרעיון קרוב לזה מאד.

— א"כ, למה בחרו להם לשון זו? — למה לא מצאו לרעיונם מלה נאה הימנה?

— הרי הכתוב אומר „ישמח לב מבקשי ה׳", ר׳ ברוך? נשתמשתי בפסוקו של ר׳ מנדיל, וכמובן לא הגדתי שבקיאותי זאת באה לי ממגיד עני ושוטה.

— „מבקשי ה׳" לחוד ו„מבקשי אלהים" לחוד — ענה ר׳ ברוך — וגם כי תמצא לי איזה פסוק על בקשת אלהים לא אשמע לך: הלא הפסוק נכתב זה אלפי שנים, ואלו חכו עד שיבואו חכמי העמים ויפקחו את עיניהם.

ראיתי, כי כעסו הולך ומתמעט וכי בגופא דעובדא הוא מודה כמעט בפירוש, שאני נצחתי אותו הפעם במקצת, ואומר להשתמש בכחי זה ואפן אל בנו, אשר נכנס ברגע ההוא אל חדרנו.

בנו, כמובן, איננו יודע את הספרות העברית, ויותר ממה שאינו יודע אינו רוצה לדעתה, כנהוג. הוא דופק זה שלש שנים או יותר על דלתי האוניברסיטות הרוסיות ואינו זוכה להתקבל, וכבר אבדה כל תקוה לו לפי שעה.

— השמעת, ניקולי בוריסוביטש, על דבר „בקשת אלהים?"

— של מיריזשקובסקי וחבריו? —

— בן, כן. ומה תאמר על זה? הם מעבידים את מוחם עבודה קשה לעשות להם אלהים, ואנחנו יוצרי שלש הדתות המונוטיאיסטיות אין כמונו עם שכחי אלהים, אם נדבר דברי אמת. מה תאמר על זה? עת היא גם לנו „לבקש אלהים" בלבנו.

— מה אבקש? ענה העלם בצחוק מר: — הידוע לא אדע, כי הטוב שבאלים הוא הנותן זכות ישיבה בפטרבורג וזכות כניסה לאוניברסיטה?

— צדקת מאד, עניתיו ואדפוק על שכמו. אבל אתה עודך מחזיק לא בטוב שבאלים, אות הוא איפוא, כי חי בקרבך איזה אל העוצר ברוחך מבחור בטוב לך, איזה אל מצוה אותך להחזיק באיזו מדה באלהי אבותיך, ולא באלהים טובים ממנו לענין זכות ישיבה ועוד לכמה ענינים נכבדים.

— בודאי חי בקרבי אל כזה. אך אל נא תאיץ בי לבדוק אחריו הרבה; טוב לי ולו שלא אכנס על אודותיו בחקירות יתרות.

העלם נאנח אנחה עמוקה, ואני בקשתי סליחה בלבי מאתו ומכל דורנו הצעיר על המאמר „אין כמונו שכחי אלהים" אשר התמלט מפי.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

הוצאת „תושיה" ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ.

[2266 עמודים].

מאת **א. בן־יהודה** בהשתתפות **י. גרזובסקי.**

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו, הנהתו וסדורו בדפוס נמשכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה" לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה לתת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העברית שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד, ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים, וגם לא אותם התרגומים השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשובים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים,—הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת — שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3,60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני

מלון של־כים

עברית־רוסית־אשכנזית

מאת **י. גרזובסקי** בהשתתפות ד"ר **י. קלוזנר.**

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית־ללועזית ומלועזית־לעברית בתי מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעית ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כים" לבד 2,35 ר', מכ' הדר 2,60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם.

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, Warschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בזר 1.

המערכת של **„די וועלט"** בקלן

Köln, a|Rh. Karolingerring 6, Red. „Die Welt".

מקבלת חותמים ומודעות בשביל „העולם" בווילנה,

יושבי מדינות אוסטריה־אונגריה וגרמניה יכולים לשלוח את דמי התחתם על ידי טופסי תעודות־הדואר (Erlag-Scheine) הערוכים על שם כתובת המערכת הנ"ל ומקמצים עי"ז בהוצאת הפוסטה.

להחותמים בלאדז ובסביבתה.

האדמיניסטראציה של „העולם" מודיעה שבית מסחר הספרים של „פדגוג" בלאדז חדל זה כבר להיות הסוכן על „העולם" ושבשביל כך אין היא נוטלת עליה את האחריות בעד ההזמנות הנמסרות להנ"ל — שאינן נמלאות.

הסוכנות על „העולם" בלאדז נמסרה להקבוצה הספרותית שם עפ"י האדריסה הנ"ל:

М., Ш. ЭЛЬБИНГЕРЪ Цегельнаная № 60.

פערלאג „נייע ביכער".

דער פערלאג „נייע ביכער" האט דאס ציעל צו בעקענען דא־יודישע לעזע־פובליקום מיט די נייעסטע און אינטערעסאנטעסטע ווערק פון דער איירָאפּעאישער ליטעראטור לויט די פאלגענדע 3 אבטיילונגען:

1. אריגינעלע בעלעטריסטישע, היסטארישע און פאפולער־וויסענשאפט־ליכע ווערק.
2. איבערזעצונגען פון די בעסטע ווערק פון דער אייראפעאישער ליטעראטור.
3. אריגינעלע און איבערזעצטע ווערק וועגען פאמיליען־לעבען און קינדער־ערציהונג!

עס איז ערשיענען

דאס ערשטע ביכעל **„פון רוסישען קייזערליכען הויף"**

(סודות פון יעקאטערינא'ס הויף־לעבען). — א פראכטפולע אויס־גאבע, פרייז 10 קאפ' מיט פארטא.

די ביכער פון דעם פערלאג וועלען זיין פון פערשיידענעם פארמאט און פערשיידענע פרייזען.

עס ווערען אויך אנגענומען אנאנסען. פרייז: א גאנצע זייט 20 רובל, א האלבע 12 רובל, א פערטיל 7 רובל.

בוכהאנדלונגען בעקומען געהעריגען ראבאט.

מיט בעשטעלונגען ווענדען זיך:

А. Л. ШАЦУ, ВИЛЬНА, Завальная ул. домъ 33, кв. 4.

ס'ווערט געזוכט אונטערנעהמער אויף צו פערקויפען די ביכלעך.

הוצאת „שירה"

מ. מ. לזבניק: שירים.

רוב השירים (שירים לירים ופואימות) שבקובץ זה הם חדשים. הספר נדפס בהדור. מחיר הספר 1 רובל, עם המשלוח 1,12 ר'.

המסכר הראשי אצל הוצאת „תושיה":

Издательство „Тушія". Verlag „Tuschiah" Warschau.

מיום 3 עד יום 10 לח' אוגוסט נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה״ק ברוסיה הסכומים האלה ע״פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	163,82	רו״כ.
	פנקסי־שיברות	7,70	„
	קופסאות	$127,68^{1}/_{2}$	„
ספה״ז	תשלומים שלמים	198,39	„
ספה״ז	„ לשעורין	32,46	„
נמכרו	תוי קרן־הקימת ע״ס	114,50	„
נמכרו	גליונות תלגרמה „	5,60	„
	אגודת עצי־זית יער הרצל	$382,86^{1}/_{2}$	„
	ס״ה	1033,02	רו״כ

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА ЖУРНАЛЪ

„ЕВРЕЙСКІЙ МІРЪ".

вышелъ № 7. (Іюль)

Содержаніе: 1) На свадьбѣ (разсказъ хасида) **М. Розенкнопа**; 2) Еврейскія земледѣльческія колоніи—**Б. Бруцкуса**; 3) Послѣдній шагъ—**В. Лоховой**: 4) Семейство Ловозицъ - по роману **Августы Гаушнеръ**; 5) Мысли о современныхъ и прежнихъ принципахъ воспитанія—**Г. О. Коварскаго**; 6) Царь Саулъ. Поэма въ 5 картинахъ **Ан. Абрамовой**; 7) Сахалинскіе евреи (изъ воспоминаніи политическаго ссыльнаго) **Л. Ш—га**; 8) Чудо (Псаломъ) Стихотвореніе **Дм. Цензора**; 9) Неотложныя задачи еврейской общины—**М. Зильберфарба**; 10) Внутреннее обозрѣніе **Гр. Португалова**; 11) Провинціональные очерки **Шева—Бенъ—Бихри**; 12) Заграничная хроника—**Шми**; 13) Библіографія; 14) Изъ жизни и литературы—**Евр. Обозр.**; 15) Объявленія.

Подписная цѣна на годъ—6 руб.; $^{1}/_{2}$ года—3 руб.; [за] границу на годъ 8 руб., на $^{1}/_{2}$ года 4 руб.

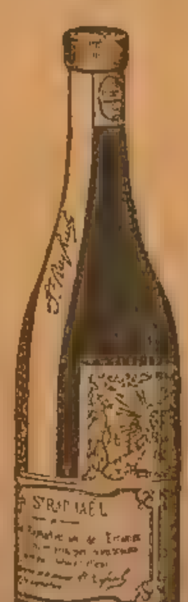
Подписка принимается въ конторѣ журнала: **С.-Петербургъ, Б. Подъяческая № 39. (Телефонъ 304-39), Въ книжн. магаз. „ГА ШАХАРЪ", Варшава, Рымарская 16**, и во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

פון 1 (14) טען יולי האט אנגעהויבען ארויסגעהן אין ווארשא א טעגליכע צייטונג

„די נייע וועלט"

אין וועלכער עס וועלען מיטארבייטען די בעסטע יודישע שריפטשטעלער.

„די נייע וועלט" וועט זיין א אינפארמאציאנס צייטונג פון א גרויסען פארמאט.

„די נייע וועלט" וועט זיין פול מיט די פרישעסטע נייעס, גענויעסטע און ריכטיגע ידיעות, טעלעגראמען, ספעציעלע פון אייגענע קארעספאנדענטען און פון טעלעגראף־אגענטורען.

„די נייע וועלט" וועט געבען די רייכסטע יודישע כראניק אין רוסלאנד און אין אויסלאנד, די אויספיהרליכסטע און גענויעסטע נייעס פון ווארשא און לאדז, די וויכטיגסטע ידיעות פאר געשעפטסלייט א. ד. גל.

אין „די נייע וועלט" וועט אלעס זיין געדרוקט אין א דייטליכער פערשטענדליכער שפראך און אין א שענער פארם.

„די נייע וועלט" וועט געבען לייכטע פאפולערע און ערנסטע פובליציסטיק, ווי אויך א גרויסען פלאץ פאר ליטעראטור, קריטיק און וויסענשאפט.

צווישען פיעל אנדערע פעליעטאנען פון אונזערע בעסטע שריפטשטעלער, האט זיך געדרוקט אין די ערשטע נומערן א גרויסער פעליעטאן פון

„שלום עליכם"

„פאר וואס געב איך ניט ארויס קיין צייטונג"?

באלד דערנאך האט זיך אנגעהויבען דרוקען א סעריע פעליעטאנען אונטער אן אלגעמיינעם נאמען:

„אייזענבאהן־געשיכטען"

שריפטען פון א קאמי־וואיאושאר.

ארויסגעגעבען פון שלום־עליכם

די ערשטע אייזענבאהן־געשיכטע „קאנקורענטען".

אבאנעמענטס־פרייז:

אין רוסלאנד: 6 רובל א יאהר, 3 רובל א האלב יאהר, 1,50 ר פיר 3 חדשים, 50 קאפ. א חודש, א איינצעלנע נומער 2 קאפייקען.

אין אויסלאנד: צו שיקען טעגליך: א יאהר 12 רובל, א האלב יאהר 6 ר., 3 חדשים 3 ר., א מאנאט 1,20 ר שיקען 3 מאל וועכענטליך: א יאהר 9 ר., א האלב יאהר 4,50 ר., 3 חדשים 2,25 ר., א חודש 1 ר.

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Ди Найе Велтъ", Варшава, Налевки 38.

Redaction „Die Neue Welt", Warschau, Nalewki 38.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

ארויסגעבער: ל. מילשטיין, מ. ספעקטאר, י. ח. זאגאראדסקי.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כה אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות. המכירה אצל חברת „כרמל" ורשה.

תרס״ט

שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(תכנית באזל)

№ 33

התכן:

מחיר „העולם“ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.

בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 ½ דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ“, Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam“, Wilna.

מחיר כל גליון 10 קופ.

מתקבלת החתימה על „העולם“ למשך 4 חדשים, מן ספטמבר עד סוף השנה. המחיר 1.35 ר.

(לחודש אחד אין החתימה מתקבלת).

החותמים שחתימתם נגמרה עם הגליון № 32 [אויגוסט] ובדעתם לחתום על „העולם“ גם להלאה, יזדרזו נא במשלוח דמי־החתימתם, אם רוצים הם שלא יחסרו להם גליונות, יען כי „העולם נדפס בכמות מצומצמת בלי כל שארית.

☞ אף החותמים החדשים זוכים בהנחה על ספרי „אחיאסף“.

האדמיניסטרציה של מערכת „העולם“

מבקשת את כוכניה הלוקחים גליונות „העולם“ למכירה לאחרים ושנשארו בידם בלתי מכורים הנומרים 2, 3 לחודש ינואר ש"ז וכן הנומרים 28, 29 לחרשי יולי ואויגוסט, כי יואילו נא להמציאם לנו, מפני שהגליונות הנ"ל אפסו במערכת לגמרי.

בקשה זו ערוכה ג"כ לחותמי „העולם“, והיינו לאלה שאינם שומרים את הגליונות בכדי לכרכם אח"כ בקומפלקטים לכל השנה ושאין להם עוד צורך בגליונות ישנים;

התמורה תושב לכ"א.

На дняхъ поступитъ въ продажу

изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. 5670-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КОДИМА“.

Кромѣ обычныхъ календарныхъ, почтово-телеграфныхъ и другихъ справочныхъ свѣдѣній, календарь заключаетъ въ себѣ слѣдующіе отдѣлы:

1) Статистика евр. населенія на всемъ земномъ шарѣ.
2) „ болѣе значительныхъ еврейскихъ общинъ.
3) Общееврейскія учрежденія.
4) Сіонистскія.
5) Еврейская хронологія.
6) Сіонистская хронологія.
7) Еврейскія колоніи въ Палестинѣ.
8) Списокъ органовъ евр. печати.
9) „ „ сіонистской печати.
10) Краткій указатель литературы, по націонализму, сіонизму и Палестиновѣдѣнію.
11) Списокъ адресовъ сіонистскихъ землячествъ и федераціи.
12) Таблица евр. эмиграціи.
13) Таблица стоимости акцій и дивидендовъ сіонистскихъ предпріятій.

Цѣна календаря 10 коп., въ переплетѣ 18 коп.

Кружкамъ и книгопродавцамъ обычная скидка. При выпискѣ 100 экз.—7 р. 50 коп., въ переплетѣ—15 р. съ пересылкой.

Съ заказами обращаться:

Вильно, И. Л. Гольдбергу.

פערלאג „קדימה“, ווילנא.

№ 1 Органы экономическаго возрожденія Палестины.— 2-ое дополнен. изд.

№ 2 **בצלאל**, זיין ציעל, טעטינקייט און צוקונפט. פון ד"ר י. ל. לוריא (יפו).

№ 3 די מוסדים פאר די עקאנאמישע אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.

№ 4 Что такое Базельск. программа? В. Е. Жаботинскаго.

№ 5 Плантаціи въ Палестинѣ, д-ра А. Рупина (Яффа).

(№ 1–5: по 2 коп; перес. 2 коп. 100 экз. 1 р. 50 к. съ перес.)

№ 6 ידיעות וועגען ארץ־ישראל. 5־טע פערבעסערטע אויפלאגע. 3 קאפ', פארטא 2 קאפ'. 100 עקז. 2. 50 רוב' מיט פארטא.

№ 7 ПАЛЕСТИНА. Перспект. и возм. эконом. возрожденія Д. Тритча. Перев. съ VI нѣм. изд. 15 коп. съ перес. 100 экз. 25% скидки.—

№ 8 НАШИ БАНКИ. Б. А. Гольдберга. 5 коп; 100 экз.

№ 9. „Правовыя условія пріобрѣтенія земли въ Палестинѣ“. Цѣна 5 к., пер. 2 к.; 50 экз.—2 р. 50 к. съ пересылкой.

№ 10. «Избранныя рѣчи и статьи Макса Нордау» (выпускъ 1-ый). Цѣна 12 коп., 100 экз. 10 руб.

№ 11. «Календарь-Кадима» на 1909/10 г. Цѣна 10 коп., 100 экземпл. 7 р. 50 к. съ перес.

מיט בעשטעלונגען ווענדען זיך צו: И. Л. Гольдбергу, Вильна

בעד הנוסעים ארצה—ישראל.

ספר.

שמוש

לידיעות ארץ ישראל.

מאת דוד טריטש

מעֻבד ומתֻרגם

ע"י י. גרזובסקי.

י"ל ע"י מ. שיינקין.

עם הוספה

תרגילים בדבור הערבי.

מחיר הספר 15 קאפ. עם המשלוח

לפנות אל י. ל. גולדברג, וילנה.

Га'оламъ · שנה שלישית · Ha'olam

העולם

וילנה, כ"ט אלול, תרס"ט.

ВИЛЬНА, 2-го Сентября, 1909 г. · № 33 · WILNA, 15-ten September, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה.

[illegible]

בחשאי עשה „החוק" הרך כקנה, החוק שיש בו מעין טעמו של ה„מן", את שלו: פגע במאות נפשות יהודיות, שהעיזו לבקש להן מניח בתוך הכביבה הקדושה ולחלל ולהרעיל את האויר הרוסי הטהור.

כי שבו הימים הטובים כקדם. התקררו בעלי־הדמיון, אחרי שנעלמו היכלי־התפארה שבני להם בדמיונם. הסערה נחתה מזעפה: עיפו מעבידה סיזיפית המתמרמרים והלוחמים.

ושוב הוצאו „החוקים" מבית גנזכם.

גירשו מאות אבות־משפחה יהודים, שנפל עליהם חשד כי אינם עוסקים במלאכתם הרשומה ב„ניר" הרשמי; גורשו יהודים בעלי־זכיות מיוחדות, „המביאים תועלת להממלכה"; נאסר על היהודים לשאוף אויר צח מחוץ לערים; גורשו יהודים מתוך הכפרים, שהתגוררו בהם הם ואבותיהם.

ואף נדנוד־עפעף לא נראה ואף הגה קל לא נשמע.

גורשו—כך הוא הדין. התערערו עד היסוד חיי אנשים— כך צריך, „אין שום אורח רוסי יוכל להצטדק באי־ידעתו את החוק".

ורק פנה אחת ישנה, פנה שהיא כלה קדושה שבקדושה, תפארת שבתפארת, הוד שבהוד—„הבירה הקדושה" מוסקבה, ודוקא בה יושבים לעיני השמש כאלף יהודים בעלי זכיות מסופקות, ודוקא באלף יהודים אלה אין „החוק" שולט.

הפג כחו של החוק? האפסו פריסטבים במוסקבה, אם שוטרים אין בה? והאם אין שם דרך־המלך, זו הדרך הכבושה, שהובילה באותן השנים הטובות, בימי גרוש מוסקבה, אלפי יהודים מ„לב רוסיה" אל לב־התחום? ומדוע איפוא הולכים ושבים „הניירות" מהכא להתם, משר־השוטרים לשר־העיר, משר־העיר למיניסטריום הפנים, ממיניסטריום־הפנים למיניסטריום המסחר, ממנו — למועצת המיניסטרים ועד הסינט?

מרגלית טובה תלויה בצוארם של יהודים אלה:

הם הנם סוחרים ממדרגה ראשונה, שהיקף מסחרם השנתי עולה, לפי עדותו של סטוליפין עצמו, למאה מיליונים רובלים בכל שנה.

אילו היה אפשר לשבר את החבית ולשמור את יינה, אילו היה אפשר לגרש את אלף היהודים ולהשאיר את רכושם— כי אז לא היתה הטרחה רבה כל־כך.

אבל הליקוידציה של עסקי היהודים הסוחרים הגדולים תסב נזק גדול לאוצר הממלכה, תגע לרעה גם בעניני התושבים הרוסים הטהורים; ומלבד זאת הרי גדולה היא עוד חוצפתם של היהודים; כידוע, הם,—עם קשה עורף!—אינם רוצים לשאת ולסבול את מכאובם במנוחה, והם באים ומגלים — חוצפה כזו!—את פצעי לבבם לפני כל אירופה הנאורה, והעתונאים הארורים שוב יעוררו את הזעקה על האכזריות הזאת, והבנקירים בעלי הממון,—ודוקא עכשיו זקוקה להם רוסיה—יכעסו ויתעקשו ולא יתנו אף פרוטה להמיניסטריום.

נתמלאו המיניסטרים רחמים על היהודים האומללים; ראש המיניסטרים עצמו מיעץ לתת ארכא להיהודים העתידים להיות גולים. לבלי הגלותם—זהו דבר שאי־אפשר; אך שהות דרוש לתת להם, בכדי שלא יסבו נזקין לאחרים. רק מיניסטר־הכספים, קוקובצוב, ומיניסטר המסחר, טמיריאזוב, באחת: אסור להגלות את היהודים האלה.

שהרי סוף־סוף מיניסטרי הכספים והמסחר הם!

שירת פגעים.

הכרוניקה העתונאית היבשה מספרת:

„בקשותיהם של ארבע מאות סטודינטים יהודים נשארו, על פי החלטת המיניסטריום־להשכלה, בלי כל תשובה".

„מאות סטודינטים יהודים נשארו מחוץ לכותלי האוניברסיטה"

„סטודינטים יהודים שכבר נתקבלו באוניברסיטה המוסקבאית בשנה זו, על־פי החשבון של שלשה אחוזים, קבלו מכתבים מאת הנהגת האוניברסיטה בבקשת כליחה על השגיאה שיציאה בזה, מפני שמיניסטר ההשכלה מצא, שאף אחד מן היהודים לא היה רשאי להתקבל בשנה זו, מאחרי שמספר הסטודינטים היהודים כבר עלה על הנורמה הנהוגה".

ועוד הרבה יודעת הכרוניקה לספר.

והידיעות הללו נבלעות באויר, חולפות מבלי עשות רושם מיוחד, ואינן נקלטות במוחם ובלבבם של אלה שהיכולת בידם; וגם אלה הרוצים לבוא לאומללים לעזרה, המערערים לפרקים על אי־היושר וסלוף־הדין שבדבר, גם אלה מתוך שרשו דשו. ואנחות הצעירים היהודים אינן מעוררות עוד מצדם כל תלונה וכל מחאה.

ורק אנו, היהודים, חשים בצערם של אלו, רק אנו יודעים ומרגישים, כי מאות הצעירים שלא נתקבלו—אלה המה מאות חיים שבורים ורצוצים, שאיפות שלא נתגשמו, עלומים

שנקטפו, כחות רוחניים שהלכו לאבדון, עמל ויגיעה, זיעה ודם-נוער שהלכו לבטלה.

ושירת-פגעים זו, הנשמעת מדי שנה בשנה, בבוא עונת הלמודים בבתי-הספר העליונים, עושה בשנה זו רושם מכאיב עוד יותר.

כי כל אלה הצעירים היהודים, שזכו להגיע עד שערי האוניברסיטאות, אודים הם המוצלים מאש, שארית הפליטה של אלפי היהודים הנבחנים. הם עברו דרך הכבשן של הבחינות מצורפים ומזוקקים. בחינות האיקסטירנים היהודיים שבשנה זו בערי רוסיה—אלו היו עינויי נפש ויסורי-מות לצעירי בני ישראל. המורים הבוחנים הכשילו על-פי רוב בדעת ובכונה תחלה את הצעירים היהודים, לבל יהיו עוד למפגע לאחרים, אף-על פי שבאמתו של דבר אין התחרותם מביאה נזק לאיש. בשנה זו למשל, יש מקומות הרבה פנויים בהאוניברסיטאות שבפטרבורג ומוסקבה. ואם בשנים הקודמות היו נשארות בקשות הרבה של סטודינטים בלי תשובה חיובית מחוסר מקום, יש בשנה זו מקומות ואין מי שימלאם.

ומהפכה איומה מתחוללת בתוך נפשם של הצעירים הללו. רק דרכים אחדים, כלם דרכי-יאוש. נשארו לפניהם. אלה עושים את הקפיצה היותר נוראה, שאין אחריה תשובה—מן הגשר אל מי-הטבילה. הם מרכינים את ראשם בפני הגל ונעשים כשרים בהלכתם. ומיניסטריום-ההשכלה התחיל דואג עוד שלא יחזרו „בעלי התשובה" הללו לסורם. בפקודה החדשה, שנשלחה לכל המשגיחים על גלילות הלמודים, נאמר, שהיהודים המומרים הנכנסים להאוניברסיטה בעזרת כתב-הטבילה, אינם רשאים להשאר בה כשהם חוזרים ליהדותם, אם על-ידם עוברת הנורמה הפרוצינטית הקבועה להיהודים „על גדותיה".

ויש בין הצעירים אנשים בעלי רגש לאומי טהור, שלא יחליפו ולא ימירו את עמם בכל כופר, אך הפצע אשר בלבבם פנימה ימאן להרפא. הם רואים לפניהם תהום עמוק, ומאחריהם מבחר ימיהם ושנותיהם, מיטב כחותיהם, שאבדו לריק. לאן ילכו? אנה יבואו? להחיים ולמלחמת החיים, לענפי מחיה אחרים, לא התכוננו למדי. האיקסטירניות אכלה את לשדם ומצצה את דמם, ומיואשים הם מנסים לעורר את הנימים האנושיים הנרדמים, נימי הרחמים שבלב האנשים, שגורלם מסור בידם, על ידי איומים של אבוד עצמם לדעת.

ואחריהם באים האנשים המאמינים עוד בשלטון היושר ואומרים לפנות אל „הקדמים" בבקשה, שיעוררו בדומה את השאלה בדבר מצבם.

ואין הם יודעים, התמימים, את כחם ורצונם של אוהבי-היהודים בדומה השלישית, שממנה הם מצפים לעזרה...

דומת-הממלכה השלישית, דיה שלא תתן צורה של חוק לכמה מההגבלות, שעד עכשיו הן כהררים התלוים בשערה של איזה ביאור הסינאט.

והפתרון מסור אפוא לידי הצעירים היהודים עצמם, לידינו כלנו: בקורת צריכה להיות לכל אותה המגפה האיקסטירנית, המקיפה את מחנה הצעירים, לכל איקסטירניות זו שאין סופה אלא מפח נפש ויאוש בלי תקוה.

ישאלו נא צעירי היהודים את נפשם:

הכדאי הוא להם להקריב את שנות העלומים שלהם לשם תעודה של בית-ספר בינוני, שאין לה בעדם אלא ערך של פסת-ניר בלבד?

אשמים „הליטווקים".

שאלת היהודים בפולין היא שאלה נצחית, כלומר אין היא נפתרת לעולם אפילו בעיון. מתעוררת היא מדי פעם בפעם—בתקופות המעבר שבחיי המדינה, בשעות חדוה וצרה, בשעה של פעולות ומעשים ובשעה של דברים ובקורת. אין לך מאורע המתרגש בחיי פולין שלא יעורר את השאלה הנצחית הזו, ואין לך עתון פולני מאיזו מפלגה שהיא שלא יקריש מדי פעם בפעם המון מאמרים לבירור שאלה זו.

הרי לכם המאורע האחרון — בקורם של הצ'יחים וקבלת הפנים הנהדרה שערכו להם הפולנים — ותוצאותיו: המון מאמרים נגד היהודים, עתון אנטישמיי חדש, קריאות לבויקוט איקונומי, כמעט, ממש, הטפה לפרעות.

לכאורה, מה ענין בקור־הצ'יחים לשאלת היהודים? אולם בפולין אין לך, כאמור, ענין שלא יהיה לו שייכות ליהודים.

הצ'יחים הלכו לורשה ולצ'נסטוחוב ולקרקוי ובכל מקום נתקבלו בהוד ובהדר. הפולנים שמלחמה להם מצד המערב והמזרח עשו את הבקור לדימונסטרציה של אחות שני העמים הסלוים, שהם בלבדם עומדים במערכה נגד האויב הגרמני, של אחוה, הבנויה על יסוד שווי וחירות ולא על השתעבדות. ניתן להם רשיון לקבל את פני הצ'יחים, והם סדרו את קבלת־הפנים בתור בעלי־בתים ושליטים במדינתם. ודבר זה היה נכבד להם ביותר.

ופה מתחיל פרק היהודים ואשמת „הליטווקים".

בועד המסדר, בקבלת הפנים, השתתפו שלשת היהודים הרשמיים, שהם הם תמיד באי־כחם של היהודים בעולמם של הפולנים. אולם גם הם, כנראה, הרגישו את הצד המגוחך שבדבר לצאת לפני הקהל בתור „סלווים", ואף על פי שכל דבר פולני אינו זר להם — השתתפו בשמחות אך מעט מאד, כמעט רק בחתימותיהם תחת ההודעה בלבד.

אולם לא בזה החטא.

הרחוב היהודי גם הוא חטא אך מעט, אפשר שלא יכול לחטוא מפני שלא הראו אותו להאירחים כשהראו להם את כל העיר, ובין ההמון שקדם את פני הצ'יחים לפני בית־הנתיבות מספר היהודים, שבאו לראות במחזה, היה לא מעט.

חטא גדול חטאה העתונות היהודית, והוא שעורר את כל הוכוחים, את כל הקצף.

העתונים היהודים לא יכלו לכבוש את יצרם, לבלי להתל וללעיג על הטפוס של פולני־סלווי בן דת משה, על ההשתתפות ב„חתונה" זרה להם והרגישו זאת ובזה הגדישו, כמובן, את הסאה. הררו העתונים הפולנים, חרד הועד המסדר: רצו אלה שבכל העיר, בכל פולין כולה ידפוק הלב ברפיקות אהבה שוות לקראת האורחים, שגלוי רגשות האחוה יהיה גדול ונשגב, שיוכלו לדבר בשם כל תושבי הארץ ולהופיע בתור בעלי־בתים ושליטים בארץ— והנה היהודים, לא רק שהם משתמטים מלהראות את שמחתם, את חדותם, אלא גם מעיזים ללעוג ולהתל מעט. תמיד הם היהודים המפריעים, המתבדלים, המחבלים.

גדל כעסה של העתונות הפולנית, והתחילה זו מחפשת את האשמים, ומיד נפלה על ההמצאה הגאונית: אשמים הם „הליטווקים". אמנם ההמצאה היא יהודית: יהודי אחד פולני בן דת משה, המופיע מדי פעם בפעם על במת העתונות, כשהיהודים נכשלים באיזה חטא וצריך להצטדק לפני דעת הקהל הפטריוטית, עורר גם הפעם את תשומת לבם של הפולנים על חזיון זה, שהעתונות היהודית נמצאה בידי „ליטווקים", שכל העתונות היהודית מן

הציוניות עד הבונד והסוציאליות בכלל מתנהלות ומושפעות הן מהם, ובכן איפא הם האשמים בכל העוונות הראשונים והאחרונים, והיהודים הפולנים האמתיים, שהורתם ולידתם בטהרה, בגבולות עשרת פלכי פולין, נקיים מכל עוון, כי פטריוטים טובים הם ונשמעים הם תמיד להרוב הפולני.

נפלה העתונות הפולנית על מציאה זו. יש לה מעט בושה לצאת כנגד היהודים כולם, להציגם כולם בתור אויבי הארץ; זה לא נאה מעט וגם מעט מזיק, שהרי צריך להראות שהיהודים הם פולנים—ומציאה זו הוציאתם מן הרחק.

נמצאו האשמים האמתים! הם, הזרים שגורשו מהפלכים הפנימיים, שבאו מפלכי ליטא עם הרוסית שלהם, עם הז׳רגון שלהם, הם שיסדו עתונים ז׳רגוניים, תיאטרונים ז׳רגוניים, הם שעוררו את התנועות של המתפרדים—הם רק הם שהשפיעו על יהודי פולין הזרים והתמימים, שהעבירום על דעתם והם, המוליכים, אותם דרכים עקלקלות, הם האשמים!

ובכן, מלחמה לא עם היהודים אלא עם „הליטווקים". וכי זה יעיז לומר שהמפלגות המושלות בארץ, שרעת הקהל — הן אנטישמיות? לא, הן רק „אנטי־ליטווקיות", והרי איש לא יעיז לומר שאסור לו לעם פולין להגן על ארצו וגם על יהודיו — בפני זרים!

נמצא האויב הנורא; ולא עוד אלא שהוא גם אויבם של היהודים העיקריים, הטובים והנאמנים. צריך איפוא רק לבטל את השפעתם המזיקה של „הליטווקים". ומתכוננה העתונות הפולנית „לקומפניה" שלמה נגד האויב החדש בעד הארץ ויהודיה, וכתנחמת היא, שבעיקרו של דבר היהודים הם פולנים נאמנים, רק „הליטווקים" הם השחיתו בהם כל חלקה טובה. וישנם גם ליבירלים, כלומר, יהודים המתחפשים לפולנים טהורים, האומרים בחצי פה, שגם הליטווקים נעשים במשך הזמן יהודים פולנים.

ועוד מעט ובעתינות הפילנית יודפסו המון מאמרים מלאים דברי נחמה והתנפלות על „הליטווקים".

אולם, חבל, כבר עבר דמועד. ה„ליטווקים" עשו כבר את שלהם והלכו, ומקומם כבר הולכים ולוקחים יהודים פולנים טהורים שאין בהם אפילו טפת דם אחת ליטאית, והם הם עכשיו ראשי ה„מתפרדים", הם הם המתיצבים בראש המחנה הלאומי מכל המינים, השנוא כל כך על הפולנים.

נחמתם — נחמת שוא היא!

אותות אתריבים.

זה לא כבר נתעוררו בעתינים העברים ויכוחים מעניינים בשאלה ע"ד „הכליון" של האומה הישראלית. ושאלה זו נשארה סוף סוף בלי פתרון, מפני שמן הצד האחד ישנן הרבה עובדות וסימנים מעידים על הכח החיוני הבלתי־מצוי האצור ביהודים, ומן הצד השני מוכיחות המון ראיות את ההפך. ראיות מן הסוג האחרון אפשר למצוא במאמרו של הד"ר רופין ע"ד „ילדי־היהודים בבתי־הספר בפרוסיה", שנדפס בחוברת האחרונה של המאסף „ציטונג פיר דעמאגראפיע און סטאטיסטיק דער יודען". ע"פ רשימות סטטיסטיות משנת 1906, 1896, 1886 מוצגות זו לעומת זו, מוכיח בעל המאמר, כי מספר ילדי היהודים שהגיעו לשנות למוד הולך ופוחת יותר ויותר. ההתמעטות הזאת הנה מוחלטת, ועוד יותר מזה היא יחוסית. הננו להביא בזה את לוחית־המספרים, המדברים בעד עצמם יותר מכל הביאורים והפירושים. בעוד אשר מספר הילדים הנוצרים, המבקרים את בה"ס בפרוסיה עלה מסך —

5,173,756 בשנת 1886
עד 5,614,646 „ 1896
ועד 740,894, „ 1906

הנה מספר ילדי היהודים, מלבד שלא התרבה, גם התמעט הרבה באופן זה:

מסך 68,102 בשנת 1886 ירד
עד 60,922 „ 1896
ועד 59,103 „ 1906

מספר ילדי־היהודים, שהגיעו לשנות־למוד, הוא פחות הרבה ממספר היהודים בכלל ביחס אל המספר הכללי של תושבי פרוסיה, ומשנה לשנה הולך המספר היחוסי הזה ויורד יותר ויותר. בעוד אשר לפי מפקד־העם האחרון, שנעשה בשנת 1906, עלה היחס הפרוצנטי של היהודים לעומת הסך הכולל של התושבים ל־1,10%, הגיע היחס המספרי של הילדים שהגיעו לשנות למוד רק 0,89%, לפני עשרים שנה, בשנת 1886, היה היחס המספרי נורמלי עדיין. היחס הפרוצנטי של התושבים היהודים עלה אז ל־1,29 והיחס המספרי של ילדי־היהודים עלה לסך—1,30.

מפני שבאשכנז למוד הילדים הוא חובה שמקפידים מאד על מלואה, צריך לחשוב, כי מספר הילדים מבקרי בתי־הספר הוא הוא המספר הכללי של הילדים, שהגיעו לשנות למוד, ויוצא מזה, כי המספרים המובאים למעלה מעידים על המעטת מספר הילדים העברים, שהגיעו לשנות למוד. ביחס אל עם היהודים כולו בודאי שהחזיון הזה הוא סימן של התנונות וכליון. הד"ר רופין, בהביאו את המספרים הללו מעיר את ההערה המעניינת הזאת: „כל מקצוע של סטטיסטיקה בנוגע ליהודי־אשכנז, הן סטטיסטיקה של ביה"ס והן זו של הפרופיסיות השונות, הן סטטיסטיקה ע"ד עוברי־עבירות שבדיני נפשות והן סטטיסטיקה של מקרי־המיתות, — כל מקצוע ומקצוע מהן מביא אותנו באופן ישר או בלתי־ישר לידי מסקנה, כי מספר הלידות בין יהודי אשכנז התמעט הרבה במשך שתי עשרות השנים האחרונות".

אולם, כמרומה, אין לחשוב את החזיון המופלא של התמעטות מספר ילדי היהודים בפרוסיה רק לתוצאת הפחתת הלידות בין יהודי פרוסיה. אל הגורם העיקרי הזה צריך לצרף גם את ההשפעה המזיקה של שני גורמים אחרים בחיי יהודי פרוסיה ויהודי המערב בכלל, והם — המרת־הדת ונשואי־התערובות, המשפיעים לרעה במדה שוה על מספרם של התושבים היהודים. וע"י השפעת שלשת הגורמים האופיים הללו בחיי יהודי ארצות המערב (התמעטות הלידות, המרת־הדת ונשואי־התערובות) בודאי שהיתה מתחלת עתה בחיי היהודים הללו תקופה של התנונות וכליון, אלמלא היה הולך ומשתפך לתוכם זרם חיוני גדול של המוני היהודים שבמזרח אירופה.

י. גרינבוים.

קוֹנְגְרֶס לְסִדּוּר הָאֶמִיגְרַצְיָה הַיְהוּדִית.

מארצות הברית שבאמריקה הצפונית יצאה הפעם הצעה רבת ערך, שאם תתגשם בחיים, עתידה היא להביא לידי תוצאות חשובות מאד. החברה הניו־יורקית החדשה לסדור האמיגרציה העברית הציעה לקרא לקונגרס כללי את כל ההסתדרויות העבריות, העוסקות בעזרה למהגרים, ככדי למצא התבולות איך לשלוט בתנועה זו, איך לסדרה.

כפי שנתפרסם כבר בעתונים, מתקבלת הצעה זו בכל מקום בסבר פנים יפות, ובוינה כבר נוסד ועד, שמטרתו לבא בדברים עם כל החברות הגדולות שלנו וגם עם הדפוטטים היהודים שבפרלמנטי אירופה, שישתתפו בקונגרס זה. כמעט שאין ספק, שהועד יצליח במעשיו, שהרי תנועת היציאה של יהודי מזרח־אירופה היתה כבר לחזיון כל כך גדול ומשפיע על חיי היהודים בכל הארצות והמדינות, עד שאי־אפשר להן להחברות היהודיות הגדולות לפטרו באותן תחבולות הצדקה הרגילות, שהן מכוונות רק כלפי יחידים ולא כלפי הכלל כולו.

זה כעשרים וחמש שנים זורם מארצות מזרח־אירופה זרם בלתי פוסק של יהודים, המבקשים להם מקום עבודה ומנוחה, שוטף לעבר הים ועובר דרך הארצות הנאורות של אירופה המערבית ובכל מקום הוא משאיר קבוצות קטנות או גדולות. הודות לזרם היציאה הזה נסחפו יהודי ארצות המערב לתוך חייה של האומה העברית, נסחפו בעל כרחם, אחרי שכבר נקרעו מעליה והאמינו, שאין להם כבר חלק בה, ואחרי שלכל היותר היו רק מפזרים צדקה ל„בני דתם השנוררים".

המוני היהודים הנודדים לא רק שבראו קבוצים חדשים ומרכזים גדולים חדשים מעבר לים, אלא שהחיו את הקבוצים העברים בארצות המערב, שכבר התחילו מתנונים ועוברים מן העולם. הם הביאו אתם למקומות החדשים את חייהם העצמיים, את לשונם ומנהגיהם וגם — וזה נכבד ביותר — העמידו בסכנה את עצמם ואת אחיהם שישבו מכבר בארצות האלה, כי במדה שנתרבה מספרם, התחילה מבצבצת, מתגדלת ומתחזקת, השנאה ליהודים, איתה השנאה שלכאורה כבר נעלמה שם או נחלשה הרבה. חרדו לנפשם יהודי המערב, והתחילו חושבים מחשבות, באיזה אופן להסיר את הסכנה. לאט לאט — מעזרה בלתי מסודרת, שמטרתה היתה ע"פ הרוב להפטר מן האורחים הבלתי קרואים, עברו לסדור העזרה ולהשגחה על המהגרים ולחקירת הסבות של ההגרה.

ומעבר לים בארצות החדשות נתרבו הקבוצים משנה לשנה והתרכזו, כחק למהגרים, במקומות אחדים ששם נקל היה יותר למצוא לחם ועבודה. ובמדה שגדל מספרם גדלה ההתחרות הפנימית והחיצונית ואתה יחד החרדה בלבותיהם של אלו שקדמו לבא, אחרי שגם שם התחילו מבצבצים ועולים ארי שנאה ואי־רצון. ואיתה הסכנה הכרוכה בהתרבות מספרם של היהודים במדה גדולה יותר מדי סחפה גם אותם לתוך חיי־האומה, והכריחה גם את הקבוצים החדשים בארצות הכניסה, שנתלשו גם הם ממרכזים של חיי האומה, לחפש תחבולות איך להמעיט את הזרם, איך להטותו למקומות אחרים, איך להציל את נפשם.

האמיגרציה, שלא רק שאינה פוסקת, אלא הולכת וגדולה, היתה באופן זה במשך הזמן לציר שעליו סובבים חיי האומה העברית בכל תפוצותיה, ונעשתה כמעט לבסיס ולנקודת הכובד של החיים הללו.

קונגרס לסדור האמיגרציה עומד איפא במרכזם של חיינו הלאומיים בהוה, ואפילו אם יהיה רובו של הקונגרס מאותו מין בעלי־טובתנו, העושים הכל לענין של צדקה ליחידים והשוללים מכל מעשה ופעולה לטובת הכלל לא רק את צביונו הלאומי, אלא גם את צביונו הצבורי, לא יהיה ביכלתו להעלים ולהכחיד לגמרי, שעוסק הוא בענין המשותף ליהודי כל העולם, שמקיף הוא את חיי כל האומה כולה.

וכבר בזה מונח ערכו הרב של הקונגרס.

והמעשה אשר צריך יהיה לעשות, הפעולה אשר צריך יהיה להתחיל בה, הרי גם היא בהכרח שתהא לאומית. מטרת הקונגרס היא בירור האמיגרציה, ואין סדור זה נעשה כהלכתו אלא אם כן תתאחדנה כל החברות והאגודות העוסקות בזה להסתדרות אחת גדולה ומקפת, שהיא תמלא בזעיר אנפין בשביל המוני הנודדים שלנו אותו התפקיד, שממלאה ממלכה מסודרת בשביל בניה המוכרחים לנדוד מארצם. כי רק הסתדרות גדולה ומקפת תוכל באמת לשלוט בהנועת ההגרה, תוכל להטותה — כמובן, בעזרת ארצות הכניסה — אל מקומות חדשים ששם לא רב עדיין מספרם כל כך, תוכל לברא בשבילה אותם המוסדים הכספיים הדרושים, כמו בנק שישרת את המהגרים וירכז את משלוח הכסף, קנית הכרטיסים וכרומה, וגם תוכל להיות באת־כחם לפני ממשלות ארצות הכניסה ולפני כל העולם הנאור.

וזאת היא אמנם מטרת הקוראים לקונגרס. רוצים הם שיברא הקונגרס את ההסתדרות הכללית, את הבנק, שיציל הרבה ממון יהודי מטמיון, שיראה את עצמו כבא־כחם של המהגרים, של האומה, וישתדל לקחת חלק בקונגרס של הממלכות בענין האמיגרציה, שקוראת איטליה.

אולם מלבד המטרות הללו הקרובות והנראות מראש ישנן עוד אחרות, שכבר הן עוברות את גבולות ההוה ונכנסות אל תוך חשבונות העתיד והפוליטיקה הלאומית.

שאלת היציאה קשורה היא בשאלת הקולוניזציה. אמנם קשר זה בחיינו הוא יותר הגיוני ממציאותי. ע"פ ההגיון אפשר להוכיח שההגרה ההמונית שלנו סוף סוף לא תמצא לה מקום בארצות התרבותיות שהיא באה אליהן, אם אפשר לומר כן, כמו אל המוכן, והכרחה תהיה סוף סוף למצא לה ארץ, שבה תיצר היא בעצמה הכל בשביל עצמה, כלומר שתישב אותה ותאחז בה. אפשר להוכיח ע"פ אותו ההגיון, שסגירת שערי ארצות הכניסה ההולכת וקרובה תכריח את המהגרים לשנות את דרכם ולפנות אל הארצות הבלתי נושבות או הנושבות אך מעט וליצר שמה ישוב, ושבכלל קשי הכניסה מעמיד כבר עכשיו שאלה זו על הפרק, וכבר עכשיו הולכת תנועת היציאה ונהפכת מאליה לתנועה ישובית.

כך אפשר להוכיח ע"פ ההגיון המפשט.

ואמנם אין ספק, שהגיון זה מביא לידי מחשבות ופעולות ישוביות, אך לא את המהגרים עצמם, כי אותם ההמונים היוצאים מארצות המזרח אי־אפשר להם לישב ארצות בכחם הם, אלא את אלה הבאים לעזרתם.

ובקונגרס בוראי שתתעורר שאלה ע"ד מציאת מקומות חדשים בשביל ההגרה העברית וע"ד הקולוניזציה. מה שנוגע לשאלה הראשונה, עוד אפשר למצא מקומות חדשים ולהטות אליהם ברב או במעט את זרם היציאה מבלי שנות את תכונתה וטיבה, מבלי הכנים אל תוך חזיון אלימנטרי זה מובנט של מחשבה ורצון. אולם השאלה השניה היא כבר כולה מאותן השאלות שפתרונן תלוי בההשקפה על עתידו של העם היהודי, — היא חלק מהפוליטיקה היהודית הלאומית.

בתוך העוסקים בהכנת הקונגרס — ואפשר שהם מראשי מחוללי ההצעה — נמצאים אנשים, החושבים, שהקונגרס וההסתדרות, שתברא על ידו, צריכים יהיו לעסוק בקולוניזציה ובפוליטיקה יהודית; אלה הם הארציים המבינים שבכח רעיונם המפשט אי־אפשר להם ליצור כלום ורוצים הם להבנות מההגרה. אין זו מחשבה חדשה בתוך מחנה הארציים. התשוקה לשלוט בתנועת היציאה, להסתייע בה, היתה תמיד חזקה אצל הארציים, ביחוד אצל האגף השמאלי שלהם, ותשוקה זו היא שהביאה אותם כבר לידי „גלווסטון". עכשיו נתרחב המבט, נתעמקה ההבנה, ורוצים הם לבנות על יסוד תנועת היציאה מה שאי־אפשר היה לברוא על יסודה של התנועה הארצית.

אולם לא זה הוא העיקר. יכולים הם הארציים לקוות ולשאוף, שהקונגרס הכללי לסדור האמיגרציה יתן להם את האמצעים ואת המוסדים, שאי־אפשר היה להם לברוא עד עכשיו, שיקבל איזו מההצעות הארציות הרבות ויגש מיד לעבודה ישובית, — לא בזה אנו דנים. לנו נכברה היא שאלה אחרת.

הקינגרס וההסתדרות, שתברא על ידו, יחד עם כל המוסדים, יותר משיוכלו להוליך את המהגרים ימשכו אחריהם. עוד אפשר להטות אחרי עמל קשה של שנים רבית את זרם ההגרה מארץ תרבותית אחת שהתרגלו כבר לנדור אליה לארץ תרבותית או חצי תרבותית שניה, למקום שאפשר לו לעירוני,—לבעל־מלאכה, לפועל ולסוחר, למצא מיד עבודה ולהשתכר די מחיתי, אבל אי־אפשר להטות זרם זה לארץ בלתי נושבה. בזו האחרונה הרי צריך להתחיל בעבודה ישובית, בעבודת הכנה, שבכל אופן תמשך זמן מה עד אשר תוכל הארץ לקלוט איזה מספר של מהגרים, הבאים מרצונם, למצוא את לחמם. ואם יציב לו הקונגרס את המטרה האחרונה ויברא הסתדרות לשם ישוב, הרי בהכרח שיסתלק מעבודת העזרה לאלה ההמונים הרבים, העוזבים ככר עכשיו את ארץ מולדתם ויוצאים לארצות אחרות, לבקש את לחמם.

הנסיון הראה, שעבודה ישובית דורשת רכוז כל הכחית וכל האמצעים של הסתדרות היותר גדולה ועשירה, אם רק רוצה היא בהתפתחותה של העבידה הזו במהירות היותר אפשרית, ובכן איפוא מהיכן ימצאו כחות ואמצעים לעבודת העזרה למהגרים, שאינם יכולים עדיין להיות מבוני הישוב החדש? ואם גם ימצאו, כמו שנמצאים הם אצל יק"א, הרי אלו הן שתי עבידות שונות שאינן מתלכדות כלל.

ולפיכך, עבודה ישובית, התרכזות של ההגרה, לא רק בערים, אלא באיזו ארץ, התרכזות הבאה שוב רק ע"י קולוניזציה, נמצאות כבר מחוץ לעבודת עזרה למהגרים וסדור ההגרה. להגרה העברית תכונה אחת עיקרית, שבה היא נבדלת מכל תנועת נדידה של יתר העמים: היא הגרת עירונים, שואפת היא רק למרכזי המסחר והתעשיה, שאם אי־אפשר שם לקחת חלק במקצועות העבודה, שכבר עוסקים בדם התושבים, נקל לברוא מקצעות חדשים, בעוד שלאכרים פולנים, למשל, או רותינים, צריך רק לתת את הקרקע—ולו יהיה מכוסה ביער מצל—והם ככר יבראו ישוב חדש. ומי שרוצה לבא לעזרתם של המהגרים, לתת להם עזרה מיד, עזרה של ממש; אסור לו להסית את דעתו מהבדל עיקרי זה כדי לכוון את מעשיו לתכונה זו.

רק מי שמטרתו לבנות את עתידו של העם, מי שרוצה לבנות לעם בית, להכין בשבילו ארץ, שיוכל להכנס אליה לעתיד לבא — צריך ויכול לעסוק בעבודה ישובית גדולה, ועבודה זו בסיסה לא רק ההגרה, אף על פי שהיא החזיון היותר נכבר בחיי־היהודים של עכשיו, אלא השאיפה לחיים לאומיים שלמים, לצבור יהודי חפשי, לארץ אבות.

ואת זאת אין לשכוח!

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵּי־הַיִּשּׁוּב.

מאמר שלישי.

הַתַּעֲשִׂיָּה וְהָאִכָּרוּת.

(המשך מגליון 32)

בעת אשר באנגליה התרכזו כל בתי־המלאכה בערים הגדולות, ואין להפועלים מגע ומשא עם עבודת־האדמה, מוצאים אנו בפרנציה ובגרמניה בתי־מלאכה לעבידות שונות ורבות הפזורים בהרבה כפרים, והפועלים המקושרים לעבודת־האדמה אוחזים גם באכרות וגם במלאכה.

בעלי־אחוזות קטנות, היודעים את המצב הרע של הפועלים בבתי־החרשת הגדולים, מכבדים את התעשיה הביתית המביאה להם שכר רב כל כך עד שבלי עזרתם אי־אפשר היה להם במקומות רבים להתפרנס רק מתבואית אחוזתם.

בכל המקומית שגברה ההתאגדות וההתאחדות, שם תגדל ותפרח גם התעשיה הביתית ושם תשתלם גם הקולטורה האינטינסיבית של עבודת האדמה. ושלש אלה: ההתאגדות, האינטיסיביות והתעשיה הולכות שלובי־זרוע להרמת הצלחת האכרים בעלי האחוזות הפעוטות.

ונפלא הדבר איך יגדל ביניהם הכשרון להסתגל לכל השנויים העצומים אשר יחוללו בתעשיות שונות. יש אשר תקום איזו מהפכה, או איזה קריזיס יגרום שנוי רב במהלך התעשיה, והיא תוכה לרסיסים; אבל ימים יעברו, ועל משואות איזו תעשיה אשר נהרסה ונפלה, תקום תעשיה חדשה המתאימה לדרישות הזמן, תגדל ותפרח, בעת אשר בתי־חרשת גדולים בנפלם מפני איזה קריזיס ירבו רק את הרעבים ואת האביונים.

במשך של שני דורות גברה המהפכה ביחוד בתעשיה של אריגה: תחת הפשתן בא צמר־גפן, תחת מכונת־האריגה הפשוטה באו המכונות הגדולות; אכרים רבים שהיו אורגים בביתם עזבו את בתיהם ואת שדותיהם ויגלו לערים הגדולות, למקום החרשת העצומה, — ובכל זאת אפילו בתעשיה זו אנו מוצאים הסתגלות כבירה לשנויי הזמן; ואמנם עבודת־האריגה בין האכרים היושבים על אחוזותיהם לא התקטנה כי אם הלכה הלוך וגבר. בשנת 1863 היה מרכז גדול לאריגה בסביבות רואן, והסופר ריבו מהלל את חיי־האכרים העוסקים בעבודת־האדמה ובתעשיות ביתיות אלה; בשנת 1880, אחרי כל ההתהפכות בעולם החרשת ואחרי אשר צמחו בתי־חרשת גדולים בארץ, מספר בודריאל על אודות אנשי־המקום הזה כי המה עוסקים גם בעבודת־האדמה וגם בתעשיה הניתנת להם בשנה 85 מיליון פרנק; ובשנת 1897 מתאר הסופר A. Dumazet בספרו „Vayaglen France“ את המקימות האלה ומראה את הצלחת האכרים המוסיפים לחבר את האכרות ואת התעשיה. (מובא בספרו של קרופוטקין: „האכרות והאמנות“).

בסביבות שולה, מרכז של התעשיה למטפחות־בד, התפשטה העבודה הזאת במאתים כפרים, והמה נותנים סחורה הרבה יותר מכל הפבריקאות העסוקות במלאכה זאת. בסביבות אורלאן כמעט אין בית בכל הכפרים ששם אין תעשיה לאריגה ולתפירה, והמה עושים מטפחות, שביסים, סנורים, צוארונים וכו'; בסביבות אלביף גדול מספר החיטים והאומנים בכפרים. הסופר בודריאל מטעים ומראה את התועלת ואת הריוח שמוצאים האכרים בחברם את עבודת־האדמה עם האומנות: הבתים טובים, מרוחים ונקיים, בגדי אנשי המקום טובים, ובכלל חותם של אמידות, של פרנסה טובה והצלחה טבועה על כל מעשיהם והליכותיהם.

נציין עובדה חשובה: בשנת 1830 היתה העיר פוגר למרכז של התעשיה הנקראת „פוזמקאות של גימונית“ (chaussons de tresse); התעשיה הזאת נפלה. אז החלו במעשה „פוזמקאות של בד“; גם המלאכה הזאת נפלה, אז החלו לעבוד נעלים, ויכוננו שם 33 פבריקאות לנעלים, שבהם עבדו 5 אלפים איש, ובאותה עת פרחו וגדלו בכל הכפרים מסביב בתי אומנות לעשית נעלים. והסופר דימזה הנזכר מעיד עלידם, כי אמידות

אנשי־הכפרים האלה המאחדים עבודת־האדמה והתעשיה גדולה מאד „עד להפליא”. —

בבריטן, בפרנציה, אצל קימפרלה נפרצו בכפרים רבים בתי אומנות לעשית מגבעות של לבד, ועקב התעשיה הזאת המביאה ריוח טוב, התפתחה והשתלמה גם עבודת־האדמה. במקום אחר נמצא כי התפתחה התעשיה של קופסות־פח ואחרי שנפלה התעשיה הזאת החלו כפני ההכרח להוסיף להגדיל את עבודת־האדמה, ויהפכו בלוריאק את מקומות החול אשר לחפי־הים לשדות תבואה, ובסביבות דול הפכו את האדמה אשר כבשוה ממי־הים, אחרי תחבולות רבות ועבודה קשה וגדולה, לגני־ירק, ותחל התעשיה האחוזה בתוצאות עבודת הגנים האלה. —

בנורמנדיה ישנם כפרים רבים שבכולם נמצאים בתי־אומנות למעשה חפצים מברזל ונחשת; בטינשברי עושים האכרים הפצים שונים מצדף, מקרן ומברזל; בסבלה עושים המה כל מיני חפצים משיש. ובכל אלה המקומות תגדל מאד הצלחת האכרים, להם בתים טובות וגנים לתהלה. —

ובמקומות ששם רב מספר היערות רבה המלאכה בעץ: שם עושים סנדלים, תבית קטנות, תיקים, ידות לשמשיות וכו'.

חרשת הסכינים נפרצה מאד בכפרים רבים במרן־הגבה, ויש שיצטינו מאד באומנתם, ומחיר סכין מעשה־חרש יעלה ל־320 פרנק. ביילן עסיקים האכרים בתעשית־הסלים. באופן המלאכה הזאת המה מאוגדים בקואופרציות ואת מלאכתם המה מביאים לאוצר האגידה, לכן גדול שכרם „יכילם, לפי דברי דימזה, המה בעלי אחוזות ולהם גם כרמים, גנים ובתים מרוהים”.

נציין עוד עובדה מענינת: ביורא הפרנצית התגדלה תעשית השעונים, גם בתעשיה הזאת היתה מהפכה וקריזיס גדול, אחרי שבשויץ נבנו פבריקאות לשעונים, ובכל זאת. לפי עדות הסופר קרופוטקין, לא נפלה כלל התעשיה גם בין האכרים, „וכמעט לכל עושי־שעונים יש בתים, גנים שדות ונאות־דשא למרעה בקר, דמה ערכו גם מחלבות ויגדילו את תעשית־החמאה ודגבינה”. באותה עת ההפתחה שמה ארינת־המשי ויתרחבו בתי־אומנות, שלהם מכונות לארינה המקבלים כח־מכני מהפלגים היורדים מן ההר. במקומות אחרים התפתחה תעשית מסרקות מצלולאיד או מקרן ולעבודתם משתמשים באלקטריון המתקבל מכח־המים היורדים מן ההר; כמעט בכל בית יש מוטור אליקטרי. וכל העבודות הללו התפתחו בגלל עזרת הקואופרציות.

ובכלל מעת אשר המציאו את כח־האלקטריה ומעת אשר התחילו לשמש במכונות־תנועה קטנות של גז ונפט, התחללה מהפכה רבה בכל החרשת, יען כי נמצאה האפשרות לקבל כח־תנועה פעוט בבתי־אומנות: החרשת תוכל להתפזר, תחת שמראשית המאה העברה עד היום הזה התרכזה בבתי־פבריקאות גדולים. בארצות שויץ, פרנציה ועוד החלו להשתמש בכח המים מן הפלגים הנופלים ויורדים מן ההרים, והדבר הזה עלול עוד לשנות בקרב הימים את סדרי חרשת המעשה ואת סדרי חיי הפועלים ואת כל הסדר האקונומי המיוסד על הקפיטליות. גם ארץ אבותנו עשירה במקור כח־תנועה כביר כמוהו, כלומר, אפשר לקבל כח־אלקטרי תמידי שיוכל להועיל לתכלית תעשיות שונות ומלאכות רבות וגם לבתים פרטים של האכרים העוסקים בבתיהם באיזה מקצוע של עבודה. הראשון אשר שם לב המתעסקים בישוב ארצנו על המקור של כח־תנועה הזה הוא האינג'ינר וילבושיביץ אשר חקר ודרש את מורד הירדן והוכיח לדעת, כי יכל נוכל לקבל שפע רב מאין כמוהו מכח נפילת המים על שטח גדול של הארץ הזאת; כל איש אשר למד פרק בטכניקה ואשר חקר ודרש בהתפתחות ההמצאות הנפלאות באיליקטריון ואשר יודע את אשר פעל ועשה כבר הכח הנעלם והטמיר הזה בכל החרשת של המדינות והממלכות, מבין ויודע את האופקים הרחבים והגדולים שהיו מתגלים לעינינו לוא רכשנו לנו את עושר־כח־הירדן והיבק, את כח ירידת המים מן הפלגים השונים, ולוא כבשנו אותו לעבודתנו ולמלאכתנו.. הכח המניע הזה יוכל לתת עוז ועצמה לכל האומה להפרחת כל חרשת המעשה ולהרמת כל האכרות וכל תעשיה, אם רק יהיה מקור העשר לא בידי אחדים מבעלי ההון משלנו או משל אחרים כי אם בידי המוסדים העממים הגדולים אשר לנו, לכל האומה.

אבל עד שלא יהיה בידי האכרים והפועלים הגורם השני, המניע את גלגל התעשיה, הלא הוא הכסף, יקשה להם לצאת מבין המצרים של בעלי־ההון, מתחת זרועם הקשה ומשעבידם. ועוד יותר יקשה לבעלי־האומניות להסיר מצוארם את עול הסרסורים, אלה נותני־עבודה ומוכרי פרי עמלם; רק משתבאנה הקואופרציות ותחלנה ליסד קופות של מלוה, אגודות לממכר ולקניה, אגודות משותפות לתעשיה,—אז תפתר מאליה השאלה החמורה, שאלת הקפיטל והפועלים.—

ההכרח יאלץ את העובד לבקש לו עזרה עצמית בחוג העובדים. ההכרח אלץ את הגרדים, אשר ברוצדל באנגליה עוד בשנת 1844 לבקש עצה איך לצאת מן המצר, מן דלותם ועניים. לחיות או למות! זאת היא הדילמה שהיתה לפני הפועלים המרובים אשר התענו תחת עול עבדותם ועול דלותם. אז החלו במעשה הקואופרציות. וכל מחזור סחורתם עלה בשנה הראשונה לסך של 28 ליטרא שטרלינג. אולם בשנת 1899 עלה מחזור הסחורה ל־300 אלף ליטרא שטרלינג. והריוח שקבלו החברים עלה לערך 40 אלף ל.שט.!... וכן רק ההכרח אלץ את הפרמרים אשר במערב ארצות־הברית באמיריקה ליסד אגודות לתעשיה. החלוצים הראשונים אשר התישבו במדינות השוממות אז מני אדם ראו עוני רב בעבידתם הקשה, וחובות רבים השתרגו עליהם; המה התישו את לשד אדמתם בזרעם מדי שנה בשנה רק חטים, והנסיון המר הראה אותם לדעת כי לא רק על החטה יחית האכר, כי אם דוקא על כל מוצא האדמה הברוכה בתיותה מזובלת ומעובדת באינטנסיביות. בעיר גטפילד נאספו לטכס עצה, ומעשי אחיהם ברוצדל היה להם למופת ולמורה הדרך ליסד קואופרציות שונות. די לנו להגיד, כי במשך עשר שנים הגיע מחזור המחלבות שלהם לסך של 30 מיליון דולר! ובמדינת מיטשיגן, שהיא כולה אכרית, ששם לא היתה כל חרושת בימים הרחוקים האלה, זרעו הפרמרים רק חטים, עד שחדלה אדמתם לתת להם את כחה ואונה, ואז התעוררו וייסדו מחלבות משותפות ויקנו להם בהמות, שנתנו להם לא רק זבל כי אם גם חלב לתעשית החמאה.—בראשית עבודתם נאספו שלשת אלפים חברים וייסדו עשרים ותשע מחלבות; אחרי עבור שלש שנים לא היה אף מקרה אחד של מכירת האחוזה בעד החובות, בעת אשר בשנת התיסדות האגידות עוד היו ארבעה מקרים כאלה; מוצאים אנו, כי בשנה העשירית לעבודתם הביאו הפרמרים פקדונותיהם מחסכון על סך שלש מאות ועשרים אלף דולר, מלבד שהאגידות בעצמן הכניסו את פקדונותיהן על סך ששים אלף דולר!

איומה היתה צרת הפועלים בעיר הקטנה קטרינג באנגליה בשנת 1865. רבים הלכו בטל דלים ורעבים מאין עבודה. אז יסדו להם את הקואופרציה הראשונה, אשר הלכה הלוך והתפתח,

הלוך וגדול מאד. עתה מוכרת החנות של האגודה לצרכי אכל נפש סחורה על סך של שני אלפים ליטרא שטרלינג בשבוע, היא משלמת לשכירה חמשת אלפים ל. שט. בשנה. כל פועל הביא רק שילינג אחד דמי־חבר, ואז היתה לו הזכות לקנות לו מניה אחת במחיר ליטרא אחת שטרלינג, ואת סכום המניה הוא הולך ומשלם קמעא קמעא לא פחות משלשה פנס בשבוע. אחרי ששלם מחיר מניתו יש לו הזכות לקבל ריוח מרוחי האגדה, כי עד שלא נמלא תשלום המניה, נזקף הריוח של חשבונו על מלוא תשלומי־ המניה. — על דבר העיקרים שהניחו ביסוד האגודות כבר דברנו במאמר השני, מגמתנו עתה רק להראות במשל של אנשי־קטרינג את התפתחות האגודות בכל גיניהן.

אחרי שבססו את האגודה הראשונה להמציא צרכי־אכל לחבריהם ואחרי שהניחו אבן־הפנה ליסוד קופה של מלוה, באו הסנדלרים הרבים אשר במקום הזה ועשו להם קואופרציה של עושי־מנעלים. לראשונה התאגדו 140 איש וקבצו סכום של ארבע מאות ל. שט. לקנות חומר ומכשירי־העבודה. הם קבעו להם את העיקרים האלה: הריוח מתחלק באופן זה: 40% מתחלק בין הפועלים; 40% מתחלק בין הקונים לפי ערך מכסת קניתו במשך השנה; 2½% יותן לבעלי־המניות, והנשאר יכנס לקרן־המלואים אחרי נכיון סכום מוגבל לטובת אנשי־הועד. מחיר המניה — ל. שט. אחת (או — 25 פרנק); אין חבר אחד יכל לרכוש לו יותר מעשרים וחמש מניות. לכל חבר רק דעה אחת; את הועד בוחרת האספה הכללית; בכל חצי שנה יוצא מן הועד חצי מספר החברים, ותחתם נכנסים אחרים.

בצר ובלחץ החלו מלאכתם. רבים לעגו להם והיו כבר נכונים לשתק למשבתם ונהנים לראות במפלתם, אבל החלוצים האלה לא שמו לב לכל המכשולים אשר על דרכם, ומלאכתם הלכה הלוך וטוב, הלוך וגדול. ומה נהדר עתה מראה האולמים הגדולים של בית־חרושת הקואופרציה הזאת! האולמים גבוהים ורחבים ומלאים אורה; מכונות רבות ושונות עומדות שורות שורות וממלאות את תפקידיהן בדיוק נפלא; הפועלים והפועלות כולם לבושים בגדים נקיים, כולם בריאים בגופם, שריריהם חזקים ומוצקים, חזות פניהם תעיד בם כי אנשי השכלה הם וכי אינם משועבדים לעבודה ולמושל המדכא אותם בעריצותו; עובדים המה רק ארבעים ושמונה שעות בשבוע. מסחרם הולך ונפרץ במקומות רבים, וסוכני האגודה נוסעים בארץ למכור סחורת בית־החרשת; אבל הועד מספיק עבודה רק לפי ערך הצורך בסחורה. —

אחרי הסנדלרים באו החיטים ויסדו להם גם הם אגודה. ומפני שהיו דלים ועניים מאד, שכרו להם אורוה ששם החלו לעבוד את עבודתם; מחוסר כסף, הוכרחו לעבוד בימות החרף בקור מאין עצים להסקה. בשנת 1894 כבר התגדל מרכז עבודתם, ובשנת 1895 בנו להם בית־גדול ונהדר של ארבע מכפלות; כל האולמים, ששם יעבדו החיטים, מוארים באור אליקטרי ומוחמים בחום של גאז; מכונות רבות ושונות לכל מיני העבודה והתפירה עומדות באולמים; הפועלים אינם יודעים מחסור; חיים המה חיים של עושר, חיים של חפש והשכלה.

ואת הבנין של החיטים בנו חברי הקואופרציה של הבנאים בעיר הזאת. כי ראו הבנאים את הצלחת שכניהם הסנדלרים והחיטים ויעשו כמעשיהם.

וכבר בשנת 1895 החליטו חברי כל האגודות לרכוש להם אחוזות קרקע למען יעבדו גם את האדמה ולמען ימציאו למחית בני־ביתם את צרכיהם מיבול אדמתם. — אבל, כידוע, קשה מאד רכישת הקרקע בארץ־אנגליה, יען כי כמעט כל האדמה הוא בידי הלנדלורדים העשירים המוצצים מאת חוכרי אדמתם את דמם ולשדם. לאשרם נמצא לורד אחד בשכונתם שנתן להם בחקירה אחוזה של 420 היקטר, ואחר־כן עלה בידם לחכור עוד 800 היקטר אדמה, ובכן יסדו להם אחוזה קואופרטיבית. לפי עקרי האגודה יכל כל פועל באחוזה להיות חבר האגודה, אם ישלם את סכום מניתו קמעא־קמעא מן הרוחים אשר יפלו בחלקו מדי שנה בשנה או מן החסכון שלו. ובכן רואים אנו במשל הזה את דרך השתלשלות הקואופרציות, את התפתחות הרעיון של ההתאגדות ההולך ומגיע לאגוד עבודת האדמה עם המלאכה על יסודות קואופרטיביות. —

(המשך יבא)

דוד שמעוניביץ.

* *
*

בֵּין סִבְכֵי הָעֵצִים אָז יָקַד הַמַּעֲרָב
רַעֲנָן וְעָנֹג כְּשׁוֹשַׁן הָאָבִיב;
נִתְלָה מַבָּטִי בְּדַלֶּקֶת הַשְּׁחָקִים,
כָּאן דַּם לִבִּי וַיֶּהֱמֶה בִּרְעָדָה:
שׁוֹקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ!

נָכְרִים לִי אַתֶּם, שָׁמַיִם רְחוֹקִים,
זָרָה לִי אַתְּ, אַדְמַת צָפוֹן הַקָּרָה,
שַׁד לֹא חָלַצְתְּ לִי בִּנְדוּדֵי עֲנוּתִי!
לִבִּי לֹא הִרְנִין זְהַב שַׁחְרֵךְ, בְּרַק יוֹמֵךְ,
לֵילֵךְ הַחִוֵּר לֹא הִשְׁתִּיק כְּאֵבִי,
אוּלָם עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה כֹּה תִּקְרַב לָךְ נַפְשִׁי,
כֹּה תִּבְכֶּה בִּדְמָמָה,
כֹּה תִּכְאַב, כֹּה תִּכְאַב
מֵאַהֲבָה...

אָז אֵדַע: הַתֵּבֵל הִיא כֻלָּהּ,
אֲדָמָה וּשְׁחָקִים,
אֵם אַחַת אוֹהֶבֶת,
וּגְבוּל אֵין לְאַהֲבָה...
וְלִבָבִי הַיָּתוֹם, הַצָּמֵא
סוֹפֵג נְשִׁיקוֹת לֹא נִרְאוֹת,
נְשִׁיקוֹת הַיְצִירָה...

מָחָר כְּבָר אֶעֱזְבֵךְ, אֶרֶץ הַצָּפוֹן,
אָטוּס אֶל הַמִּזְרָח לְבַקֵּשׁ חֲלוֹמוֹת
שֶׁאָבְדוּ לִלְבָבִי בִּנְעוּרַי;
אָתוּר מַעְיָנִים אֲחֵרִים
לְשַׁבֵּר אֶת צִמְאוֹן נִשְׁמָתִי:
בְּעַרְבוֹת חוֹל לוֹהֵט,

עֵת בּוֹדֵד וּמְקַוֶּה
חֶרֶשׁ אֲבַכֶּה אֶת גְּסִיסַת הַשֶּׁמֶשׁ —
אֶזְכּוֹר הֲדַר שְׁקִיעוֹתַיִךְ,
וְהֶמְיוֹן נְהָרַי,
הֶמְיוֹן אַהֲבָה וּמַכְאוֹב עוֹלָמִי
יִפְרֹץ מִנַּפְשִׁי, אֲכוּלַת אֵשׁ אַהֲבָה...

וְאוּלַי לֹא אֶמְצָא מַעְיָנִים חֲדָשִׁים,
אָז אַט לִי אֶת אָהֳלִי עַל פִּסְגַּת הַר שׁוֹמֵם
וְאֶשְׁקַע בַּשֵּׁנָה..
רַק יֵעוֹר בִּי לִבִּי עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה,
וְהָיָה כִּי יִשְׁקוּ קַרְנֶיהָ אַחֲרוֹנוֹת
אֶת רִכְסֵי הַגִּבְעָה —
מֵיתָרִים נֶעֱלָמִים מִלִּבִּי יִמָּתְחוּ
אֶל כָּל כַּנְפֵי אֶרֶץ.
אָז רוּחַ עֲרָבִים מִזְּהַב עַרְבוֹתַיִךְ,
מִדְּמִי יְעָרַיִךְ הַטּוֹבְעִים בַּצְּלָלִים,
מִגְּהָרִים אֵיתָנִים הַמְלַטְּפִים אֶת חֻגֵּךְ,
דֹּם יַרְעִיד נִים לִבִּי הַפּוֹנֶה אֵלַיִךְ,
דֹּם יִגְנֹב אֶת צְלִילֵי גַּעְגּוּעַי הַטְּמִירִים,
וְשֵׁנִית תַּאֲזִינִי אָז, אֶרֶץ הַצָּפוֹן,
אֶת שִׁירַת נִשְׁמָתִי...

דבורה בארון

הַסַּבְתָּא הַנָּיָה.

שמלת־צמר מעוסה, פאה־נכרית מפולשת וסודר אפור — כזאת היתה תלבשתה של הסבתא הניה, כימות החול נוהגת היתה לחגור למעלה מכרסה סנור רחב ושוליו מקופצים ונעוצים אל תחת לחגורתה; אל תוכו היתה אוספת שיורי אוכל ועונים—טרף בעד אביוניה של השפלה.

שעה אחת קדם הצהרים, לאחר שהיתה מסימת את כל תפלותיה ותחנותיה, היתה נוטלת את קנקן־הנחשת שלה, קושרת ומעניבה על פיו סחבה נקיה, וכשהיא מסתמכת על משענתה העבה היתה יוצאת אל השפלה. פגשה בכנופית תנוקות של בית רבן והיא מתעכבת אתם, חופנת מתוך כיסונה אגוזים וכבריות ומעניקה את הידים הפעוטות;

— פצחו — ויהא כחכם יפה בתורה.

פוגעת היתה בארם כואב וחולני והשתתה עליו את מבטה;

— טול רטיה זו — היא תפוג את יסוריך.

קול היה לה להסבתא הניה רענן וצלול, ספיג תדיר חמלה יתירה.

דרות השפלה — מכיון שהיו מרגישות בהסבתא הניה, היו ממהרות וקופצות לקראתה מתוך שמחה של מצוה;

— הרי גשתירו אצלי כעכים אחדים וטמנתים בשבילך.

— פנכה של גריסין יש לי — היכן הוא קנקנך?

ומזדרזות היתה כל אחת ואחת, כשהיא מבקשת להקדים את חברתה בנדבתה.

— הסבתא הניה היתה מנענעת בראשה;

הלואי שלא תצטרכנה לבריות!

ומכונת היתה את פניה כלפי סמטת־העניים, כששתי עיניה הטובות מלטפות את כל פנים, המזדמנים לה בדרכה, והחיוך הקל אינו מסתלק מעל שפתיה, מלוים היו אותה מתוך לחישה מרפרפת:

— ודאי הוא שיותר ממה שהיא אוספת בכל השפלה כולה, הרי היא בעצמה נותנת מ„שלה"... אלא האיך היא יכלה לכזבז כל כך הרבה משלה? מהיכן וכיצד היא גופא מתפרנסת?

השכנות ספרו:

בכל לילה ולילה, לאחר שהיא טועמת טעמו של נמנום, הרי היא מתגברת כלביאה, נוטלת את ספר התהלים ומתחילה עוסקת בתהלות ותשבחות. סמוך לשלחנה יש לה שק כלא נוצות, היא ממלאה מהן סלסלות, סלסלות ומורטת. כזה מוצאת היא את פרנסתה ופרנסת אביוניה של השפלה ומזה היא מקמצת וקובצת לצורך איזה תקון לנשמתה...

שעה ארוכה עודין היה מבטן של דרות השפלה מצליף בגוף הכחוש והכפוף, ההולך ומתכנס אל תוך הסמטא:

— זוהי אשה!..

רק בשעה העשירית בערב; כשדממה וחשכה משתררות היו בתוך העירה, נשמע היה בתוך רחובה של השפלה הד עמום של פסיעות כבדות ותכופות. אלו היו פסיעותיה של הסבתא הניה, החוזרת מתיך הסמטה. והיא אז כפופה ביותר, וסודרה שמוט לה כלו לאחוריה וסנורה הוא ריק, כששוליו מתבדרין לרוח. בשתי זרעותיה היתה חובקת שני גופיפים, מאמצתם אל לבה, מגפפתם ומשתדלת את כל אחד ואחד בדברים חמים: אלו היו שני תנוקות שנשארו אחרי מות הוריהם חולנים ורגליהם יבשות. הסבתא הניה הכניסתם אז אל ביתה, הניחתם על גבי מטתה והפכה זמן ארוך את משכבם, וכשהבריאו הללו ורגליהם עדין חלשות, היתה הסבתא הניה נוטלתם בכל בקר, טופלתם לשתי זרעותיה ונושאתם אל ה„חדר" ללמוד תורה. בערב היתה חוזרת ומביאתם הביתה.

ומשענת אין בידה בשעה זו.

וכך מספרות יושבות השפלה על דבר ביאתה של הסבתא הניה אל העירה:

אירע הדבר בעיר אחד, שבא אחרי יום קיץ בוער. רובן של דרות השפלה ישבו אז על גבי האכסדרות, כשהן יחפות וערומות למחצה, והצטננו, ברוח הקלילה, המנשבת מהאחו, פתאם הגיע לאזנן קשקושו של זוג, ואיזה קרון גדול, שנתעכב באמצע הרחוב, פלט מקרבו זקנה שכולה כפופה. בידה האחת היתה משענת, ובשנית — צקלון קטן. עדיין באותו הערב ראוה מחזרת על פתחיהם של בתי השפלה:

— מה רצונך, סבתא?

האחרונה נענת בראשה מתוך קורת רוח׳

— „סבתא"... כך... כך נאה לי...

ומבט עיניה — עיני ריבה, המפיקות רוך וחבה — תעה וחפש בכל זויות הבתים, נשתהה על פניהם של תנוקות, סקר בזקנים יבשים.

מתוך הרחוב לווה במבט שכולו חשד:

מה בקשתה? מהיכן באה? מי הזמינה לכאן?

אלא למחרת, כשהקיצו יושבי השפלה משנתם, מצאו שאיזה יד נעלמה השפיעה להם בלילה יד מדת הטוב; התנוקות החלשים — חוטים ורדים דקים קשורים להם על ידיהם ופניהם הרעים לא היו להם שוב. הזקנים החולנים — בקבוקים מלאים עומדים והמה גומעים ומבריאים. ובני העניים— ספוקם נמצא להם בזויות ביתם.

לא היו ימים מועטים ובתוך השפלה ספרו:

שמה של זקנה זו הוא הניה, והיא בת כרך. בעלה מת והשאיר לה נכסים הרבה ותנוק אחד. באחד הלילות, כשהיה בנה־זעירה שרוי אתה בתוך מטתה, נהתב גופו הקטן אל תחת גופתה. לשוא צעק הקטן, לשוא פרפר ופרכס — שקועה בשנה היתה האם ולא הרגישה. למחרת מצאה אותו מוטל מת, כשרם סומק וחם שותת ומטפטף מתוך פיו. הסבתא הניה לא ספדתו אז ולא בכתה, אלא כשמבקשה לזוז ממקומה, חשה שרגליה אינן נשמעות לה. כעבור שבעה ימים עמדה ובזבזה את נכסיה לדברי צדקה ובעצמה נטלה משענת בידה ובאה אל העירה.

אחרים הכחישו:

באמתו של דבר אין זו אלא בת עירה סמוכה. בעל ושבעה בני־תשחורת היו לה, העוסקים בתורה יומם ולילה, והיא — בוררת קטניות, כובסת לבנים ומפרנסת את אישה ובניה. וכשמגיע היה הלילה, והיא עיפה כולה, ואיבריה מפורכים וזקוקים למנוחה — לא היתה עולת על משכבה, אלא שמטפסת היתה ונכנסת בחשאי לעזרת־הנשים, מרכינה את ראשה, מכונת את אזנה כלפי החרכים הקטנים ומציתת. שמונה קולות רעננים־עצובים מתלכדים היו לנגון אחד, ההולך ומזעזע את אוירו של בית המדרש. כנל כותל המזרח דולקת מנורה, והיא מאירה את ארון הקדש, את פרכתו המבהיקה ואת שמונת הפנים — פניהם של בעלה ובניה העוסקים בתורה. והיא סוקרת ודעתה זחה עליה, מסתכלת ונהנית. ולא היתה הנאתה זו לרצון לפני מי שאמר והיה העולם. נפקה אש מן השמים והציתה את הבית הקדוש, בשעה ששמונת הנפשות הללו נתונות בין כתליו. כעגור יומים לוהה הסבתא הניה עגלה הטעונה כלה עצמות. אלו היו עצמות בעלה ובניה המחרכים. הסבתא הניה לא קבלה אז על מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא ולא הטיחה אף מלה קשה אחת כלפי שמים. וכשחזרה אל ביתה ומצאתו ריק, ומתוך הארון מציצים שורות שורות של ספרים עלובים וסגורים, ובקרן זוית מונחים שמונה תרמילים של טלית ותפלין עגומים ושוממים — קרעה את בגדיה, חלצה מנעליה, נשמטה וישבה על גבי קרקע וזקפה את עשר אצבעותיה כלפי מרום מתוך הודיה:

— אתה צדק וצדקתך צדק!

ועיניה לא זלפו אף דמעה אחת, אלא שתוך־כדי־דבור נתבלו פניה, נתמעכו ונעשו קמטים קמטים. לאחר ימים עמדה ונדבה את ביתה ללומדי תורה ואת עצמה הקדישה לעסקי צדקה. מכאן ואילך — אין לך גזרה לפני בורא העולם שהסבתא הניה לא תוכל לבטלה בתפלותיה..

באותו הערב עלו דרי השפלה על משכבם ותפלה על שפתיהם:

— יהא רצון שלא תסתלק השגחתה של זקנה זו מכאן לעולם.

והזקנים שבהם ראו באותו לילה בחלומם חבורה שלמה של מלאכים זכים, הטסים ומעופפים באוירה של השפלה, כשהם מנפנפים בכנפיהם ופורשים אותן על גבי הבתים הנכובים.

ושוב מספרות יושבות השפלה:

כחמש עשרה יתומות נמצאו בתוך העירה וכלן הגיעו לפרקן. מהן — צמותיהן מכסיפות ושניהן נושרות, ומהן — עור פניהן נתכמש ונתכער, וכלן — העגיות מגולתן.

הסבתא הניה טרחה, מצאה בערן בחורים נאים והשיאתן אחת, אחת, וכשהגיעה שעתה של האחרונה להנשא, ותתגה הוא בן־כפר, עמדה הסבתא הניה, בדלה את עצמה מהשפלה והלכה הכפרה להכניס את הזוג הצעיר לחופתם. היא נסתלקה מהעירה, ולבותיהם של דרי השפלה נזדעזעו על ידי שמועה:

—אם של ששה פעוטים מקשה ללדת, והמילדת מרשלת את ידי הקרובים גדבריה.

בתוך השפלה קם שאון. צעירות, כשפניהן מפוחדים, הפשילו שרווליהן, מפלו בהבאת צונן וחמין וגררו אמבטות ממקים למקום, כשהן מקנחות את הזיעה מעל פניהן ומתאנחות. זקנות ספקו כפיהן, יבבו והרעישו עולמות. הקרובים, כשהם צפופים ודחוקים לשטח קטן, הטיחו את ראשם בכותל ותלשו את שערותיהם. לבית המדרש התכנס מנין של זקנים וקרעו את השמים בפסוקי התהלים, אלא שכחותיה של היולדת הלכו ותשׁשו ויסוריה מתגברים. אז נמנו יושבי השפלה וגמרו:

— יחזירו לכאן את הסבתא הניה.

ולפנות ערב חזרה אל העירה, כשפסיעותיה תכופות ועיניה רחבות־מתמיהות. וכשסחו לה את המאורע געשו פניה חורים־רצינים, והיא מהרה ובינה את פניה אל בית־הקברות. בתוך השפלה נשתררה דממה עמוקה, בלבות דופקים ובנשימה עצורה המתינו הכל לחזירתה של הזקנה. וכשראוה אחרי כך יורדת מן ההר ופניה שקטים ובידה פקעת של חוטים, שמדדה בהם את הקברים, והיא הולכת ומתקרבת אל ביתה של היולדת, שאפו הכל רוח גרוחה:

— הסבתא הניה תעשה ותוכל.

כעבור שעתים בשרו דרי השפלה איש את רעהו:

— בן זכר נולד למזל טוב.

וכשהכניסו כעבור שמונת ימים את הנולד לבריתו של אברהם, ישבה היולדת בראש הקרואים.

* * *

כי ראויה היתה הסבתא הניה להגיע לשבעים שנה — זה היה ברור לכל יושבי השפלה, אלא שמעולמה נפטרה אשה זו רק בשנת הששים וחמש לחייה; ונתארע הדבר באופן כזה:

באחד מימי האביב הבהירים והשפלה נתלפפה בענן יגון גדול:

יבה ־ ישישה חלה פתאם והוא נוטה למות. כשפניהם מקודרים וברכיהם כושלות התכנסו כל דרי השפלה אל בית מדרשם, גזרו תענית, קראו מעל ספר ה„תהלות". תפלתם עדיין על שפתיהם, ואל בית־המדרש באה הרבנית וידיה על ראשה: פניה היו סיד ודבריה — קינה:

— כבר... כבר... בדמות זקן מעוטף שחורים הוא רואה לפניו... בואו... הכנסו כולכם...

מתוך יבבה ובכי מהרו הכל אל הפתח, אלא כאן — גופה היבש והכפוף של הסבתא הניה חסם בעדם את הדרך:

— להיכן? — ותלתה בהם את שתי עיניה — שני ימי חמלה:

— רק חמש שנים נשארו לי משנות חיי — הריני מנדבתן לרבנו. כל מי שידבנו לבו יוסיף עליהן...

לימים הלכה הסבתא הניה מבית לבית ובידיה שתי משענות:

— ספר־תורה אני מכניסה לבית המדרש — הזדרזו ובואו לשמות בשמחתי.

הערב הגיע, וכל השפלה הוארה באור גדול. דלקו פנסים, רעדה שלהבתם של נרות, ואבוקות הבהבו בכל זוית. הסבתא הניה, כשפניה נוהרים ועיניה מבריקות, הלכה וטפפה מתחת לחופה, הקשורה לראשה, וספר־תורה בידה. לפניה — „כלי הזמר" בכנורות ותצוצרות, במצלתים ותופים, ואחריה — זקנות המרשרשות בשמלות משי, צעירות מפורכסות בבגדי צבעונין, ריבות בצמות מקולעות, זקנים וילדים...

וכשהכניסו את ספר־התורה אל תוך ארון הקודש, ודלתותיו נסגרו והפרוכת נמתחה ותכסהו, עמדה הסבתא הניה, נטלה את משענותיה ותסלקן לצדדין, וקומתה נזקפה, והקמטים שעל פניה נתפשטו ועורם נתעדן, ועיניה מתיזות נצוצות נצוצות של אש ואת שתי ידיה היא פורשת ומגביהה אותן כלפי מרום:

— אי, אי, אי, אבא שבשמים... אי, אי, אי, רבונו־של עו־ל־ם...

וכשהיא עושה כמה וכמה כרכורים, התחילה מקפת את הבמה והופכת את פניה לפתח—לסמטת האביונים; והכל נמשכים אחריה, מצטרפים אתה לעגול אחד, רוקדים ומפזזים, רוקדים ומפזזים. „כלי הזמר" תוקעים ומחצצרים, זקנים מכים באצבע צרידה ונשים מותאות כף. בתוך האויר רועדות ומהבהבות אלפי שלרבות של נרות ופנסים. בתוך המזרח מתחיל מפציל ועולה עמוד השחר.

— — — — — — — — — —

ולמחרת בערב חזרו דרי השפלה מבית הקברות ופניהם—קלף, יש שמאחד הלבבות התפרצה אנחה, שרעדה רגע בתוך האויר וגועה בקרבו. שורה תשכה גדולה, ומההר ירד כל אחד ואחד לבדו, כשהוא מגשש ברגליו ומבקש את הקרקע מתחתיו... מעל ההר הבהיר בית כנסת הנוצרים הענק ואים על הכל בלבנוניתו המשונה.

בתוך השפלה יללו הכלבים.

הַגִּמְנַסְיָה הָעִבְרִית בְּיָפוֹ.

(המשך מגליון 32)

הלמודים. — בארבע שנות קיומה מלאת דגמנסיה כמעט את הפרוגרמה, אלא שבכל מהדורה משלש המהדורות של הגמנסיה־הפרוגרמה נכנסו השנויים והתקונים שנעשו במשך השנים עפ"י דרישת הועד הפדגוגי. רוב התקונים נעשו בפרוגרמה של חמש השנים הראשונות, הנסיון של ארבע שנות הלמוד הורה מה צריך תקון ואי־אלו אפשר כבר בבטחה לקצוב לכל פרטיהם.

כפי שנראה מן הפרוגרמה ינתן הערך היותר גדול להשתלמות בשפה העברית וספרותה, בתור כך הכולל של

יצירות הרוח העברי. מלבד ספרות התנ"ך תלמד גם האגדית התלמודית, כמו גם זו של ימי הבינים בלקוטים רבים ורחבים, והחדשה לכל חלקיה.

תנ"ך. — בלמוד התנ"ך יושם לב ראשונה שיבינו התלמידים את הכתוב בספר־הספרים זה הבנה ברורה בנוגע ללשון ולרעיון; אולם בעיקר, שיהא להם התנ"ך למקור ידיעת החיים המדיניים, החברותיים והמוסריים של העברי העתיק בארצו. — החיים האלה צריכים להיות בולטים ונראים בכל עסקם והיקפם לעברי החדש, שיהא לו התנ"ך למעין שאינו פוסק של רגשי גאון־לאומי, רגשי כבוד לעבר הבהיר ותקוה ובטחון לעתיד מזהיר.

במשך שנות הלמוד צריך התלמיד איפוא לרכוש לו את ידיעת כל ספורי התנ"ך בכל הרעננות והיפי שבהם, ידיעת הפרקים היותר נכבדים שבדברי כל נביא, שבהם, נשקפים אישיותו של הנביא, דברי ימיו, פעולותיו וסוד השפעתו על העם, וכמו כן גם ידיעת הרעיונות של העברים שבתנ"ך, אמונתם ובטחונם באלהי מעוזם ותקותיהם, משאת־נפשם וגעגועיהם לעתיד מרום ונשגב, הנובעים מפרקי הכתובים.

האגדה. — התלמוד. — מן האגדה תופשות מקום ראשונה אותן האגדות העצמיות המפוזרות בספרי התלמוד והמדרש, המצטינות בצורתן הפיוטית והסגנונית, ברוח־החן והתום השפוך עליהן, כמו ברגש החבה לקדשי־האומה ובעוז התקוה־הלאומית.

ומן המשנה והתלמוד נלמדים בקטעים מקיפים אותם המקומות המדברים על מנהגי ביהכ"נ, התפלה והמועדים. ובעיקר יושם לב שיבינו התלמידים את הלשון התלמודית בשנויה הרבים מן העברית, את המבטאים המיוחדים וכללי התלמוד, ושירכשו להם את היכלת לקרא בספרי התלמוד בלי מפריע, ומושג כללי ע"ד מהותו של הספר הענקי הזה.

עברית וספרות. — בלמוד השפה העברית נתנת לתלמידים ידיעת דקדוק השפה וסגנוניה השונים לכל פרטיהם. לזה תעזורנה לא רק העבודות בכתב ובע"פ במשך שנות הלמוד, אלא גם ההשואות שתעשינה בין חוקי הדקדוק העברי והערבי.

על התלמידים לדעת גם התפתחות השפה העברית וחוקיה בכל התקופות מזמן התנ"ך ועד היום. ובספרות העברית של כל התקופות עליהם לקרא ולנתח את המובחר שבכל תקופה, ובקריאות פרי הספרות החדשה ילמדו את תורת הפרוזה והשירה, ולאחרונה גם את הזרמים השונים שבספרות החדשה בהשואה לאלה שבספרות אחרות.

ערבית ותורקית. — מלבד השפה העברית לומדים התלמידים את השפה הערבית בכל הדרוש לשמוש המעשי, ואליה נוספת מן המחלקה הרביעית ואילך השפה התורקית.

צרפתית. — מן השפות התרשות נלמדת הצרפתית מן המכינה השלישית והלאה באופן כזה, שתהא שגורה על פיהם בסוף שנות הלמוד עד כדי יכלת להבחן בה בכל למודי הגמנסיה.

גרמנית. — מן המחלקה השלישית נלמדת גם הגרמנית (בתור רשות). כל השפות נלמדות בשטה הריאלית, בלי כל תרגום.

דברי־הימים. — בדבה"י נעשית תולדות עם ישראל למרכז הלמוד בכל היקפו.

מהם מתחיל הלמוד מיד כשגומרים התלמידים את ספורי המקרא, ובתוכם משלבים דברי ימי העמים. באלה תופסים מקום ביחוד אותם המקרים שהיתה להם השפעה נכרת על מהלך ההסתוריה הכללית עד־כמה שיש להם נקודות מגע עם דברי ימי היהודים. אולם פוסחים על רבים מן המקרים שיש להם ערך רק לארצות אירופה או לעולם הנוצרים בלבד.

בפרטיות תלמד ההסתוריה של עמי המזרח הקדמונים, דברי ימי ההתפתחות של הערבים והתורקים, ורק **בכללות** ע"ד האפיפיוריות, ע"ד האבירים באירופה או ע"ד בתי המלוכה השונים שבארצות ההן.

גיאוגרפיה. — כמו שבלמוד ההסתוריה — עם ישראל, כן נעשית למרכז בלמוד הגיאוגרפיה ארץ ישראל. ממנה מתחילים בידיעת המולדת ועוברים למדינות העותומנים ולארצות שסביב ים התיכון, הדומות כל כך בתנאיהן השונים לארץ ישראל. ומקום חשוב תתפוס הגיאוגרפיה המסחרית לערך מצבה של א"י בנידון זה. —

החלוקה של כל הקורס לשני חוגים גורמת שגם למודי המתמטיקה ולמודי הטבע בכלל יחולקו לשני חוגים.

מתמטיקה. — עד המחלקה הששית נלמדות מלבד הארתמטיקה גם האלגברה והגיאומטריה השמושית באותה המדה שיכולות להיות לתועלת ללמודי המסחר בכלל ולחשבון המסחרי בפרט.

למודי־מסחר. — הלמודים המסחרים, כמו קורספונדנציה מסחרית, עריכת־ספרי־חשבון, ידיעת הסחורות, עסקי הבנקים וכדומה, ילמדו בעקר בצרפתית, בהיות שכל בתי המסחר במזרח נזקקים לע"ע ביחוד, לשפה זו.

למודי־הטבע. — ובלמודי הטבע נכללים בחוג הראשון, מלבד העיקרים של תורת החיים והצמחים המינרלים ותולדות הארץ גם הידיעות היסודיות של חימיה ופיזיקה, עד כמה שהן נחוצות כדי להבין בלמודי המסחר וביחוד בתולדות־הטבע. — ללמודי הטבע נתן בגמנסיה העברית ערך רב מאד. יחד את המטרה החנוכית הכללית — לפתח את כשרון ההסתכלות של התלמיד, לחנך את החושים ולהכשיר את הלב להיות ער לקול הטבע וליופי שבו, להתקרב אליו לאהבו, ולהרגיל את כח החושב להתבסס תמיד על המוחשיות, שבשביל זה כל הלמוד מיוסד על הסתכלות בעצמי הטבע כמו שהם נמצאים במקום גדולם. יחד עם זה יש ללמודים אלו עוד תכלית אחרת — לחבב על התלמיד את הארץ ואת הסביבה לא רק ע"י הכחות שבליות כי אם ע"י התעסקות תדירית ביצורי הטבע שבה, שע"י מראה עינים, והרגל החושים ושתוף הרגש יתחזק בלבו רגש האזרחות ויקשרהו אל הסביבה שהוא חי ופועל בה יחד את כל היצורים שבסביבתו זו. והלכך נעשים טיולי־למוד כמעט העיקר בלמודים אלה. מתחילים בסביבה הקרובה והולכים ומתרחבים הלאה הלאה עד שיקיפו את רוב המקומות של ארץ המולדת — להכיר אותה עין בעין ולהרגיש את כל הנמצא בה.

ציור ושרטוט. למוד־הציור והשרטוט כמו גם למוד הזמרה חובה הם בכל המחלקות והמכינות ותופסים שתים שתים שעות בכל מכינה ומחלקה, ושני הלמודים חביבים מאד על התלמידים וכבר מראים הם את השפעתם על בעלי הכשרון, הממלאים בדיקנות האפשרית לא רק את העבודות המוטלות עליהם עפ"י הפרוגרמה כי אם גם את העבודות העצמיות המוגשות מאת אחרים.

זמרה. — בזמרה שמים לב אל למוד־התוים. מן המחלקה הראשונה ובהיותר גבוהות מפתחים את השירה במקהלה בלוית כלי־נגינה — כי גם הנגינה נכנסת ללמוד זה, אעפ"י שבזו האחרונה מחסרון כלים השתתפו רק אחדים.

התעמלות. — ההתעמלות גם היא חובה מן המכינה הראשונה ועד המחלקה היותר גבוהה שבגמנסיה. הולשת הגוף

של היהודי בגולה היתה למשל בעמים ולכלמה להיהודי בעצמו. הגמנסיה רוצה לגדל דור עברי חדש בעל נשמה בריאה בגוף בריא. ולכן תופסת ההתעמלות בה אחד המקומות היותר חשובים ובדיקת הרופא השנתית את כל התלמידים והתלמידות, והרשימות ע"ד רוחב החזה, התפתחות השרירים ובריאות הנשימה, נותנות עדותן שלא בכדי טרחה הגמנסיה. עד היום כבר נמצאים בין תלמידי הגמנסיה לא רק לומדי-התעמלות בחשק, כי אם גם מתעמלים ומתנוששים טובים.

מצב־הבריאות. — למצב הבריאות של תלמידי הגמנסיה שמים בכלל אצלנו עין פקוחה. — חולים במחלת הטרחום (מחלת־עינים מתדבקת) אינם מתקבלים כלל. רופא שנתי בא אל הגמנסיה שלש־ארבע פעמים בשבוע ומבקר את התלמידים, וכל מקרה מחלה יקבל מיד עזרת הרופא. לפיכך היו מעטים מאד גם בשנה העוברת מקרי־מחלה. מלבד קדחת עוברת העוצרת לפעמים בעד התלמיד יום או יומים מבא אל הלמודים, היו במשך השנה ארבעה מקרים של מחלות יותר קשות, שהתלמידים נשארו בבית מחמשה ימים עד שני שבועות. במחלת העינים הנפוצה מאד בארץ, נוהגים זהירות יתרה, לכל מקרי דלקת העינים מוכרח התלמיד להשאר בביתו עד שתרפא עינו, וגם מקרים כאלה היו מעטים מאד במשך השנה.

(סוף יבא)

וְעִידַת צִיוֹנֵי פֶּלֶךְ פּוֹלְטַבָה.

בימי י"א וי"ב אלול היתה באחת מערי פלך פולטבה ועידת הציונים של הפלך הזה. בועידה השתתפו באי־כח של הערים: פולטבה, רומני, לוחביצה, קונסטנטינוגרד, מירגורוד ויוסקיבצי ובא־כח הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית, מר גרינבוים. מקרמנטשוג לא יכל הציר שנבחר שם לבא מסבת העברה שהתפרצה בעיר.

היו ארבע ישיבות, שאחת מהן היתה מוקדמת, ובה נקראו הרצאות על מצב הציונות בפלך — ע"י בא־כחו של הועד המרכזי עפ"י הידיעות הנמצאות אצלו, וגם ע"י הצירים. כולם הודו, כי העבודה הציונית בפלך. מלבד הערים פולטבה ורומני, מתנהלת בכבדות, ובמקומות רבים כמעט שאין כל סימן חיים. הסכומים שנאספו לטובת המוסדים הציוניים וגם סכומי השקלים קטנים עד למאד בערך למספר התושבים היהודים בפלך. לעמת זה ישנן ערים שאין שם אף שוקל אחד, ובכל זה נאספו שם סכומים הגונים לטובת צרכים ידועים של הציונות.

את סבת ירידת הציונות בפלך רואה הועידה:

א) בחוסר עובדים אקטיביים ברוב הערים של הפלך. האלימנט העיקרי של העובדים הציונים הם אנשים מן החוץ שזה לא כבר באו הנה בליטא, ביחוד מורי עברית וכדומה. האלימנט הזה איננו קבוע, זה יוצא וזה בא, וכל זה מביא לידי רפיון־העבודה ואי־סדורה.

ב) ברוע המצב הכלכלי של ההמון העברי שנתדלדל אחרי הפוגרומים.

ג) ביחוסה הרע של האדמיניסטרציה המקומית שאיננה נותנת כל יכולת לעבוד במדה פחות או יותר רחבה.

ד) בחוסר אלימנט של צעירים ציונים שעזבו את מחננו לפני שנים אחדות לבלי שוב עוד. רק ברומני ובמקצת גם בפולטבה קימות עד היום הזה קבוצות ציוניות של צעירים, ולכן לא נפסקה שם העבודה הציונית אף לרגע.

ה) ובתור אחת הסבות הראשיות — בהחנוך הפרוע והאי־לאומי, שמקבל הדור הצעיר.

בכל זאת נכרת בעת האחרונה איזו תסיסה בשדרות הרחבות של ההמון העברי המתחיל להתענין במהלך החדש של הציונית ועבודתה בתורקיה ובארץ־ישראל; גם העובדים הציונים שהיו שקועים עד זה שנים אחדות בתרדמה גמורה, מתעוררים מעט מעט ומתחילים להשתתף בעבודה ציונית.

אחרי ההרצאות האלה נתעוררו וכוחים ע"ד אופן העבודה בפלך. נמצא לנחוץ להעמיד בראש כל אגודות הפלך ועד־פלכי של חמשה אנשים.

בנידון שאלות הקונגרס הבא והקונפרנציה הרוסית שלפני הקונגרס מצאו חברי הועידה לאי־נחוץ לקבל איזו החלטות (מלבד שאלת הקרדיט הקרקעי). במשא־ומתן שנתעורר לרגלי השאלות האלה הודו כמעט כל הנאספים בנחיצות בקורת כל הפרוגרמה הבזילאית והתאמתה אל תנאי העבודה בתורקיה ואל ההכרה הציונית שנתעמקה ונתבררה במשך הזמן. לעומת זה הוכיחו אחדים להפך, שהפרוגרמה הבזילאית היא דבר שבקדושה ושאין היא מפריעה ולא הפריעה בעד עבודתנו, ואין צורך איפוא לשנותה עכשיו.

בנוגע לשאלות ההנהגה הראשית הודו רוב הנאספים בנחיצות קולגיים שבו יקחו חלק גם באי־כחה של ההסתדרות ברוסיה. נשמעה גם כן דעה שצריך להעמיד בראש ההסתדרות איש אחד, שדעותיו ופעולותיו מתאימות אל דרישת הרוב של הציונים; וגם הדעה, שבעיקר הדבר, צריך לעזוב, בהתאמה אל דרישות הרגע, את הטקטיקה של זהירות יתרה ומפסידה ואת היראה מפני כל צעד גדול ורב האחריות.

בשאלת הועידה של ציוני רוסיה נשמעו דעות, כי הועידה צריכה להכריז שהפרוגרמה ההלזינגפורסית אינה פרוגרמה של רגע, אלא פרוגרמה של עבודת ההוה בגלות; לעומת זה היו אחדים שאמרו, שהפרוגרמה ההלזינגפורסית היתה ביחוד דרישת הרגע ההוא; אולם כל חברי הועידה הודו בחשיבותה היתרה של העבודה הקולטורית והחנוכית, שנחוץ לגשת אליה תיכף — ולהגבירה ככל האפשר.

דנו גם כן בשאלות העבודה בא"י ושאלת התעמולה: את העבודה בא"י צריך לנהל במרץ רב ובאנרגיה מיוחדה, אבל באופן כזה, שהעבודה הישובית הזאת והעסקים הפעוטים לא יסתירו מעינינו אף לרגע את האידיאל הגדול שלנו.

החלטות הועידה:

א) הועידה הפלכית בוחרת בועד פלכי שתעודתו לסדר את העבודה הציונית בפלך, ליסד קבוצות ציוניות בערים אשר אין בהן כאלה, לשלוח נואמים ואינסטרוקטרים אל כל ערי הפלך, לאחד את הערים הקטנות לבחירת צירים אל הקונגרס ולתוך בין הועד המרכזי ובין האגודות.

ב) בכל השאלות העקריות ממלא הועד הפלכי את פקודות הועד המרכזי.

ג) אל הועד הפלכי נבחרים חמשה אנשים, ששנים מהם נמצאים במקום אחד והם מנהלים את לשכת הועד. תקציבו השנתי של הועד הפלכי הוא 500 רוב'. הועידה מבקשת את הועד המרכזי שיקציב בעדו להב"פ 200 רוב'. את יתר הכסף מחויבות האגודות להמציא.

ד) הועד הפלכי משתמש לצרכי עבודת התעמולה בידיו בכחותיו הוא ובכחות העסקנים של אגודות הפלך.

ה) הרשות בידי הועד הפלכי להזמין אינסטרוקטר קביע בשכר שיבקר את האגודות ויסדר את העבודה שם.

ו) הועידה מציעה לפני הועד המרכזי להשתדל לשלוח בערי הפלך מטיפים שידעו לעורר את תשומת-לבו של ההמון אל עניני הציונות ופלשתינה.

ז) הועידה חושבת את יסוד מוסד קרדיט קרקעי בא"י לצעד היותר נחוץ ברגע הנוכחי.

ח) הועידה מציעה לפני הועד הפלכי לעשות נסיונות בסדור קבוצות לרכישת קרקעות בא"י ולעזר בסדור קבוצות של ציונים מהגרים לא"י.

ט) הועידה דורשת מאת הועד הפלכי ומאת האגודות שבפלך לגשת אל עבודה נמרצה במכירת מניות של הבנק האנגלו-פלשתינאי ובקבוץ כסף לטובת כל המוסדים העוזרים להתפתחות חיים חדשים בא"י.

י) הועידה מזכירה לאגודות את חובתן לעבוד לטובת הועד הפלשתינאי באודיסה.

יא) הועידה מעוררת את הועד המרכזי להגביר ולסדר את פעולותיו הקולטוריות והחנוכיות, כי בירידת הפעולה הזאת היא רואה אחת מהסבות היותר חשובות של ירידת התנועה.

יב) הועידה מחיבת את האגודות להפיץ את הספרות ואת העתונות הציונית בפרט והעברית בכלל.

יג) הועידה מעירה את הועד המרכזי על הנחיצות להגביר את פעולתו בהוצאת ספרות ציונית בלשונות העברית והיהודית.

יד) הועידה מטלת חובה על כל האגודות ליסד קומיסיות מיוחדות שתנהלנה את העבודה בשביל הקרן הקימת.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיונוּת.

מאת הועד הפועל המצומצם קבלנו את הכרוז הזה:

ימי השקל.

הקונגרס התשיעי כבר נקרא, זמני הבחירות נקבעו. עד יום הט"ו לירח אוקטיבר שנה זו צריך לגמור את קבוץ השקלים בכל מקום.

כמובן חובה מוטלת עתה על כל האורגניזציות והחברים לדעה להתאמץ בכל כחותיהם, כי יהיה הקונגרס התשיעי לדימוניסטרציה מפוארה של העם העברי. למטרה זו יש לנו אמצעי אחד: בכח-משנה, בהתאמצות שאינה פוסקת עלינו להרבות בכל מקום ברכישת חברים לרעיוננו ולעשות בכל העולם תעמולה נמרצה לתשלום השקל. קבצו שקלים! בקריאה זו אנו פונים עתה לכל חברינו תמימי-דעים.

הנה ימי חגינו הגדולים עומדים מאחר כתלנו ומעוררים בקרבנו את זכרון אותה העת, שישבנו עדיין בתור עם מאוחד בארצנו שלנו. נעבוד נא ונביא לידי כך שתשוב תקופה כזו בחיינו. נשתמש נא במניחת ימי החג כדי להשגיא ולהאדיר בהם את רעיוננו ביותר.

בכל מקום צריך לקרוא עתה לאספות למטרת קבוץ כסף השקלים, למעשה הכנה אל הקונגרס. בימים האלה צריך לעשות בלי ליאות תעמולה לטובת הרעיון הציוני ולאסף את השקלים: אין להניח שום הזדמנות מבלי להשתמש בה, ואין לכל חבר רשאי בימים האלה באפס מעשה! —

מאת הועד המרכזי קבלנו את החוזר (נומ' 9) הזה:

הקונגרס התשיעי נקבע להיות בהמבורג בימי י"ד—י"ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.

הננו עומדים איפוא על מפתן הקונגרס וצריכים אנו לגשת מיד אל עבודת ההכנה.

גדולה ונכבדה היא עכשיו עבודה זו. הקונגרס התשיעי יתאסף ויעביד ברגע שונה הרבה מאלה הרגעים, שעמדו בהם הקונגרסים הקודמים. ועל סדר היום שלו תעמדנה שאלות עיקריות רבות, שבפתרונן יהיו תלויים גורלה של הסתדרותנו והתפתחותה של הציונות בימים הקרובים.

המהפכה בתורקיה, שגלתה פרספקטיבות חדשות בכל מקצועות עבודתנו, הביאה לידי מצב רציני ורב האחריות. אופני העבודה שלנו עד עכשיו התאימו לתנאי המצב הקודם, ועתה, אחרי שהתנאים הללו נשתנו, צריך לשנות גם את מעשינו ולהתאימם אל התנאים החדשים, אל המצב החדש. צריך לסדר את כל כחותינו שאספנו במשך הזמן, באופן כזה, שאפשר יהיה להוציא את התועלת היותר מרובה מהמצב החדש, להשתמש לטובתנו בכל אלה האפשריות של עבודה, שנתהוו הודות למהפכה. וברור הוא, שהכחות שיש לנו, לא יספיקו, וצריך יהיה איפוא לעורר את הכחות הנרדמים בעם, לקרא אל העם שיבא לעזרתנו — לעזרתו.

זה יהיה בכלל תפקידו של הקונגרס התשיעי. אותו הקונגרס שממנו צריכה להתחיל תקופה חדשה בהתפתחות תנועתנו.

לקונגרס כזה צריכים אנו להכון באופן הראוי ובעוד מועד. צריך שהעבודה הציונית תגדל ותתחזק, שכל האגודות, כל הפועלים בתנועתנו יחגרו את כל כחותיהם, יעשו מה שאפשר או יותר ממה שאפשר בשעה כשהכל כמנהגו נוהג, יעוררו את העם ויבארו לו את חשיבותו של הקונגרס הנוכחי ואת תפקידו. מובן מאליו, עד כמה נכבד הדבר שירבה בקונגרס זה מספר הצירים, שהרי ברור הדבר, שבמספר השוקלים וציריהם יראו הכל סימן מובהק, המעיד על התעוררותו של העם ועל רצונו להשתמש לטובת גאולתו בתנאים החדשים שנתהוו. בכל מקום ומקום צריכים איפוא לעשות כל מה שאפשר, כדי לשלוח לכל הפחות ציר אחד אל הקונגרס.

הועד המרכזי מצדו יעשה כל מה שיהיה בידו לעשות, אך אם לא יפגוש בכל מקום ומקום עוזרים זריזים ונאמנים מקומיים, לא יצליח בעבודתו. אולם, בטוח הוא שהכרת החובה, הרובצת על כל אחד מאתנו ברגע זה, הכרת האחריות הרבה שכל אחד מאתנו נושא עליו בעד הצלחתו של קונגרס זה, גדולה היא למדי בלבו של כל ציוני.

האגודות צריכות לפנות את לבן ביחוד לגמירת קבוץ השקלים. עד הקונגרס והבחירות נשאר זמן לא רב אך בכל זאת אפשר עוד למלא את החסר ולהוסיף על המספר שנקבץ כהנה וכהנה. נחוצה לזה רק השתדלות יתרה ורצון חזק. ימי החגים ממשמשים ובאים, ואין לך זמן יותר טוב לעבודה זו מהימים האלה. ואם רק יעשה כל איש ואיש את חובתו, אז אין ספק שבנקל נוכל להכפיל את מספר השוקלים שהיה לנו.

אחרי שיגמר חשבון השקלים — וצריך שיגמר בא' דר"ח חשון (2/15 אוקטובר) — תחלנה הבחירות שנקבעו להיות מי"ז עד כ"ג חשון (19—25 אוקטובר), אי-אפשר עוד לסמן בדיוק את אופן הבחירות. הועד המרכזי לא יאחר להודיע את סדר הבחירות וכלליהן בשעתן. אבל צריך שהאגודות תתכוננה בעוד מועד, תבררנה להן לעצמן ולאחרים את כל השאלות העומדות על הפרק, —בקרוב יוציא הועד המרכזי הוזר

מיוחד בכל השאלות הללו, — וגם תיסרנה להן האגודות קופות מיוחדות לשליחת צירים, כדי שתהיה להן היכולת לבחור באנשים היותר ראוים להיות צירים לקונגרס רב ערך ורב אחריות כהקונגרס התשיעי.

חברים, הגיעה השעה. עוד מעט ונראה לכל העולם כולו, אם מבינים אנו את הרגע ההיסטורי שאנו חיים בו, אם יודעים אנו להשתמש בו. זכרו, מה אפשר להפסיד ברגע כזה, אם לא נחגור את כל כחותינו, אם לא נדע להשתמש בתנאי המצב החדש. לעבודה! הגיעה השעה!

מאת האגודה להכשרת הישוב בארץ־ישראל.

(The Palestine Land Develompent Company).

מודיעים בזה, כי האספה הכללית לחברי האגודה להכשרת הישוב בארץ־ישראל תהיה ביום 28 ספטמבר שנת 1909, בשעה החמשית אחר הצהרים, בהלשכה הברלינית של האגודה, ברלין וו. רחוב בלייבטרוי מספר 34/35. מטרת האספה היא הרצאת דו"ח (העתק ממנה ינתן לכל אקציונר לפני פתיחת האספה) ובירור כל יתר הענינים, הצריכים להתברר באספה כזו.

לונדון, 6 ספטמבר, 1909.

בשם הדירקטוריום: ה. ניימאן, מזכיר.

— הוצאת הקופיקה־ביבליותיקה פנתה אל חברינו במכתב, שבו היא מבקשת מהם, כי יעזרו לה להמשיך את עבודתה. „הקופיקה ביבליותיקה" נוסדה מתרומות חברים, שכל אחד מהם הכניס 5 ר. מזה הספיקה עד עתה ההוצאה לשלם לחבריה 4,50. במשך שתי שנות קיומה הוציאה „הקופיקה־ביבליותיקה" 19 חוברות העוסקות בברור מקצועות שונים של הציונות. עד כמה נתחבבה „הקופיקה ביבליותיקה" על הקהל מראה העובדה, שהרבה מחוברותיה יצאו במהדורות אחדות. במערכת „הקופיקה ביבליותיקה" נמצאות עתה מוכנות לדפוס חוברות שונות, אבל מחסר אמצעים אין החוברות האלה יכולות לראות אור. ההוצאה מבקשת מאת אלה המכירים בנחיצותה ובתועלתה של „הקופיקה ביבליותיקה" שיכניסו גם עתה כמו בראשית הוסד הביבליותיקה, כל אחד 5 ר', בדי שלא תהיה מוכרחת להפסיק את עבודתה לגמרי.

— בהוצאת „קדימה" יצאה לאור ברוסית חוברת מקס נורדוי, נאומים ומאמרים נבחרים. בחוברת הזאת באו שלשת הנאומים שנשא מקס נורדוי על שלשת הקונגרסים הראשונים, מאמריו „הציונות", „תעודות הציונות" ו„ההילוטים והשפרתאים". החוברת מכילה 72 דף, מחירה 12 ק'. האגודות מתבקשות לדרש את החוברת הזאת לצרכי תעמולה.

— בעוד ימים אחדים יצא מן הדפוס „לוח קדימה", ברוסית. הלוח מכיל חמר רב בנוגע לחיי היהודים בכלל ולשאלות הציונות בפרט. האגודות מתבקשות להודרז בהזמנותיהן מפני שהלוח נדפס במספר מצומצם.

— מקובנה מודיעים לנו, כי לשנת הקונגרס השתים עשרה נמכרו 306 שקלים, לטובת הקה"ק נאסף 123,22 ר. לטובת הועד האוריסאי נאסף — 100 ר'. מלבד זה נאסף מקערות עיו"כ 200 ר'. הציונים עסקו גם במכירת מניות של הבנקים שלנו ובהפצת הספרות הציונית. הודות לעבודתם רח־וצה של הציונים נוסד בית עקד ספרים על שם א. מפו. בבית דזה נמצאים עתה כארבעת אלפים ספרים, ומספר מבקריו מבין הצעירים רב מאד.

— מנובואלכסנדרובסק (פלך קובנה) מודיעים לנו, כי בעת דאחרונה התחילה אגודת „בני ציון" לעבוד ביתר מרץ. הודות לחריצותם של הצעירים הולך הרעיון הציוני ומתפשט בין העם. האגודה „בני ציון" התגדלה ביחוד מיום שנאם שם המטיף מר הורויץ. מורגש מאד חסרון בית עקד עברי בכלל וספרות ציונית בפרט.

— משאנצי (פלך קובנה) מודיעים לנו, כי אחרי שנוסדה שם, זה יותר משנה, אגודת „דורשי ציון", התחילה העבודה הציונית נעשית בקביעות ובסדר מצוין. בשנת הקונגרס האחת עשרה אספה האגודה 48 שקלים, ובשנת הקונגרס השתים עשרה — 86. ביחוד שמה האגודה לב לעבודת הקרן הקימת, שלטובתה נאסף במשך ימי קיומה יותר מ־155 ר'. האגודה מכרה תוי דקה"ק והפיצה (?) קופסאות. חברי „דורשי ציון" עסקו הרבה בהפצת מניות הבנקים הציונים ע"י תשלומים לשעורים קטנים. ישנה גם ביבליותיקה ציונית. האגודה מכניסה את תשלומה לועד האודיסאי. ככל האפשר משתדלת האגודה להרחיב את העבודה הציונית גם בעירות הסמוכות.

מיום 10 עד יום 17 לח' אויגוסט שנה זו, נכנסו אל הלשכה של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	101,11 רו"כ.
	פנקסי־שוברות	„ 12,—
	קופסאות	„ 145,62
ספה"ז	תשלומים שלמים	„ 150,—
ספה"ז	„ לשעורין	„ 113,01
	עצי־זית	„ 132,56
נמכרו	תוי קה"ק בסכום	„ 124,80
נמכרו	גליונות תלגרמה „	„ 10,80
	ס"ה	789,09 רו"כ

בַּמִּזְרָח.

הממשלה פרסמה בעתוני קושטא את שתי המודעות הבאות:

א). הממשלה העותומנית קבלה בקשות מאת אנשים שונים ע"ד רשיון להשקות את פרדסי יפו, גניה ועמקיה, ואחרי שהממשלה מודה בנחיצות הדבר הזה ובתועלת שיביא לארץ, היא מודיעה לכל האנשים הרוצים להציע איזה דבר שיגישו את הצעותיהם, במעטפה סגורה, עד הראשון לח. אוקטובר שנה זו. המבקשים את הרשיון צריכים להמציא למיניסטריום למסחר ולעבודות הצבוריות סכום של 200 ל. ת., שיקבלום בחזרה, אם הרשיון לא ינתן להם. המניות של החברה הצריכה להוסד לשם זה צריכות להיות בעלות־שם ויכולות להיות שיכות אך לעותומנים, אבל לחברה יש הרשות להוציא אובליגציות (סתמיות) על חצי־הסכום הנצרך להוציא עבודה זו לפעולה.

ב). אחרי שאנשים רבים פנו לממשלה העותומנית בדבר בנין חוף ביפו, ואחרי שהממשלה מודה בנחיצות הדבר הזה ובתועלתו, היא מודיעה לכל האנשים המתעניינים בדבר, שיכולים המה להביא את הצעותיהם עד הראשון לח. אוקטובר ש"ז למיניסטריום למסחר ולעבודת האדמה (במעטפות סגורות). כל המביאים הצעות צריכים למסור לאותו המיניסטריום סכום של 400 לטרא תורקיות בתור ערבון.

— היהודים בחיל התורקי. בשנה זו יקראו 12,000 יהודים לעמוד בגורל. ארבעת אלפים איש ילקחו לצבא. ה„אביניר־מסלוניקי אומר, כי בעיר זו נמצאים 1200 צעירים יהודים מבני 23—21 שיקראו לצבא.

העתון „זורנל די סלוניק" דורש שלא יכניסו בני לאומים שונים אל גדוד אחד מפני הנגזרים הגדולים בחנוך הדתי. הוא מציע ליסד גדודים יוניים, ארמניים, תורקיים, יהודיים וכדומה.

— אחדות הלאומים. ה„יני גזיתה־מודיעה שנוסדה אגודה ל„אחדות העותומנית" ואומרת שלאגודה זו יכנסו תורקים, ארמנים, יהודים ויונים. אגודה זו תשתדל להשלים בין הבולגרים והיונים. אין חברי האגודה הזאת חושבים מחשבות ע"ד אוטונומיה.

— ה„אורור" הקושטאי מודיע ע"ד מאמרי שטנה נגד היהודים שמופיעים בשני עתונים יוניים באיזמיר, וע"ד ספרים אנטישמיים שמפיץ רוכל צרפת, בסלוניקי. העתון הקושטאי מדבר אתם משפטים, ויש לחשוב כי דבריו יועילו.

— התכם־באשי חדש את המו"מ ע"ד ה„ניר האדום" עם שר הפנים החדש טלאת־ביי. המיניסטם הנאור הזה אמר שגזרה זו תוסר בקרוב. ודוא בא בדברים ע"ד זה עם פחת ירושלם, השוהה עדיין בקושטא.

— שר־ההשכלה מודיע לחכם־באשי, שהליציאום הממשלתי יקבל בשנה זו שני תלמידים יהודיים שלא עמנלק"ב. החכם־באשי יבחר בשנים מטובי תלמידי בתי־הספר של האליאנס.

ויטלי סטרונגדזה, שעל אודותיו הודיעו בירח אפריל, כי נבחר ליש ניברית־הדרים גמגה עתה בועדה הרליוני שבמיניסטריום הבקאים. מר

סטרונדזה יהיה סופר חועדה הזאת. עתוני סלוניקי מקדישים מאמרי תהלה ליהודי המצוין הזה, המביא תועלת כל כך רבה לארץ.

— בסלוניקי נבחרו ראשי עדה חדשים, רובם צעירים לימים. מקוים שהם יכניסו תקונים רבים בעדה הגדולה הזאת.

— במונסטיר נוסדה אגודה ציונית חדשה בשם „חובבי ציון“. אגודה זו מונה כבר מאה חברים. מלבד עבודה הציונית תעסוק אגודה זו ביתור בעבודה תרבותית להרים את רוח הצעירים ולהרבות השכלה. אגודה זו תיסד בקרוב גם תזמורת.

— כמו שמודיע ה„איפוקה“ מוציאים רבים מיהודי סלוניקי את בניהם מבתי-הספר של הישועיים ומכניסים אותם לבתי-הספר של האליאנס.

גם זו לטובה!

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה המיניסטריום להשכלה בירר בצירקולאר מיוחד על שם מפקח גלילות הלמודים, כי בנוגע להיהודים שבאו בברית האמונה הנוצרית בטרם שנתקבלו בתור סטודינטים ואח"כ חזרו לאמונת ישראל, צריך להתנהג עפ"י הנורמה הפרוצינטית הקבועה בשביל היהודים כמו ביחס אל התלמידים היהודים החדשים.

— היהודים, שנתקבלו בשנה זו אל האוניברסיטה דמוסקבאית במספר ששים איש, מה שעולה לשלשה אחוזים ממספר התלמידים הנוצרים החדשים, הושלבו באופן בלתי-צפוי מחוץ לכתלי האוניברסיטה.

הנהגת שלטון האוניברסיטה קבלה מאת מיניסטר ההשכלה הערה של נזיפה על אשר קבלה את היהודים למרות החלטת סוד המיניסטרים, שנתאשרה ע"י הרוממות ביום 16 באוקטאבר שנת 1905 ושנמסרה בשנה שעברה להאוניברסיטה, הקובעת את הנורמה היהודית ביחס אל המספר הכללי של היהודים בהאוניברסיטה המוסקבאית. בעת הזאת נמצאים יהודים בהאוניברסיטה המוסקבאית במספר של ששה אחוזים. באופן זה לא יתקבלו יהודים גם בשנה הבאה.

כשקבלה הנהגת האוניברסיטה את הודעתו זו של המיניסטר, הוזקקה לבטל את החלטתה בדבר קבלת ששים היהודים. תיכף צוה הריקטור להדפיס מכתבים בבקשת סליחה, אשר ישלחו להסטודינטים היהודים, שקבלו הודעה ע"ד התקבלותם אל האוניברסיטה. הרבה מהם כבר הוציאו כסף על דמי הנסיעה למוסקבה ועל בגדי סטודינטים.

מפני שמצב היהודים, שהושלכו מתוך האוניברסיטה, לאחר שנגמרה הקבלה בכל האוניברסיטאות, קשה מאד, החליטה ההנהגה להגיש השתדלות לפני המיניסטר, כי יתן את הרשיון להשאיר בהאוניברסיטה את ששים היהודים, שכבר נתקבלו אליה.

— בימים האלה יבא לפטרבורג הריקטור של האוניברסיטה המוסקבאית מאנואילוב בכדי לברר במיניסטריום ההשכלה את דבר השבון הנורמה הפרוצינטית בנוגע להסטודינטים היהודים במוסקבה.

— הריקטור של האוניברסיטה הפטרבורגית, בורגמן, אומר לקרוא לועידה את הריקטורים של כל האוניברסיטאות בכדי לקבל החלטה אחת כללית בדבר מצב המועצות האוניברסיטאות, שנעשה קשה ע"י בירור-דבר האחרון של מיניסטריום ההשכלה בדבר אי-קבלת היהודים אל האוניברסיטה.

— מיניסטריום ההשכלה פנה אל הריקטורים של האוניברסיטאות בצירקולאר האוסר לדון באספות של סטודינטים בדבר שאלת קבלת היהודים אל האוניברסיטאות.

— מועצת האוניברסיטה המוסקבאית, החוששת שהגזרה החדשה בדבר ששים הסטודינטים היהודים עלולה לעורר סערת רוח בין תלמידי האוניברסיטה בכלל, פנתה אל מיניסטריום ההשכלה בהשתדלות, שיקבלו את הסטודינטים היהודים אל האוניברסיטה, והיא מבססת את השתדלותה בזה שהסטודינטים היהודים, הנמצאים עתה באוניברסיטה, למעלה מן הנורמה נתקבלו ברשיון המיניסטר, ומפני שנתקבלו בתור הנחה מיוחדת אין מן הראוי לזקוף אותם על הנורמה הפרוצינטית.

אבל מסופק הדבר אם תמלא ההשתדלות ותתבטל הגזרה.

— לפי השמועה החליטה האופוזיציה שבתוך דומת-הממלכה להכניס תיכף לאחר פתיחת הסיסיה החדשה שאלה אל מיניסטר ההשכלה בדבר מעשיו בנוגע ליהודים תלמידי בתי הספר הבינונים והעליונים.

— מיניסטריום הצבא מתכונן להכניס אל דומת-הממלכה הצעה בדבר הצעירים היהודים הנקראים לחיל. מציעים להטיל על היהודים, המשתמטים מעבודת הצבא עונש כסף מסכום 150 עד 600 רובל. ליהודים העובדים בצבא תנתן זכות הישיבה בכל רחבי המדינה, אבל אין הזכות הזאת עוברת בירושה לזרים אחריהם.

לפי נוסחה אחרת מציעים לבטל את עונש שלש מאות הרובל לגמרי.

— עפ"י הרצאתו של נשיא סוד המיניסטרים פ. א. סטוליפין נתאשרה ביום 22 באויגוסט החלטת מועצת המיניסטריום מיום 9 ביוני שנת 1909, הנותנות בתור חנינת הרוממות, נשען על הסעיף הכ"ג של החוקים היסודיים, לכל הסוחרים היהודים בעלי גילדה ראשונה, הנרשמים במעמד זה בערים שמחוץ לתחום המושב והיושבים במוסקבה ובפלך מוסקבה, — את הזכות לשבת גם לרבא במוסקבה ובכל ערי-הפלך יחד עם בני ביתם.

ע"י החלטה זו נתבטלה גזירת הגירוש, שיצאה על מאתים סוחרים יהודים בעלי גילדה ראשונה במוסקבה.

— הגראדונאצ'אלניק האודיסאי, טולמאצ'וב, הזמין אליו את עורכי העתונים המקומיים, להביע להם את אי-רצונו על זה, שהם תומכים במאמריהם ע"ד בחירות דיפוטאט אל דומת-הממלכה מאודיסה בהקנדידטורה של עוה"ד המושבע א. ע. ברודסקי. לפי דברי הגראדונאצ'אלניק אין ברודסקי פרוגריסיסט, כי אם ריבולוציונר, ולפיכך אסור גם להזכיר בשמו.

— האדמיניסטרציה בייקאטירינוסלאב אסרה על העתון „פרידניפרובסקי קריי“ באיום של סגירה וגירוש העורך להדפיס מאמרים, שבהם מתבקרים מעשי הממשלה ונדונים בשאלת היהודים.

— הצעת-החוק ע"ד יהודי-פינלאנדיה, שכבר נעבדה ונמסרה לחוות דעתן של ההנהגות העירוניות ואגודות שונות, מונחת עדיין באבן שאין לה הופכין.

בינתים הולכות ונדפסות בגדולי העתונים השוודיים ידיעות כי בקרוב יגרשו מפינלאנדיה עוד הרבה משפחות של יהודים, היושבים שם זה זמן רב. העתונות הפרוגריסיבית דורשת בכל תוקף, כי יפתרו כפי האפשר את שאלת זכות הישיבה של היהודים בסדר עריכת חוק, אבל הממשלה אינה ממהרת בדבר. והעתונות של הפינים הוקנים מחלטת, כי אין כל יסוד לחשוש לריפריסיות חדשות כנגד היהודים, והיא מדברת קשה כנגד העתונות השוודית על שהיא מעוררת עתה את השאלה הזאת.

— הגיניראל-גוברנטור הפינלאנדי, ביקמאן, הודיע להרב קאצינילבויגין בפטרבורג, כי ההצעה בדבר בירור שאלת השחיטה היהודית כבר נמסרה מלשכת-הסופרים אשר לו להסינאט הפינלאנדי. בן הודיע הג"ג, כי בהרצאתו אל הסינאט חוה את דעתו בעד בטול איסור השחיטה.

השאלה עומדת להתברר בסינאט בחדש נובימבר.

בחו"ל. בחירות אל הלאנדטאג הגליצאי בסטרו. הועד המרכזי הלבובי של העברים הלאומיים והמפלגה הציונית בגאליציה החליט להסתלק מהעמיד על הבחירה אל הלנדטג מגליל סטרו קנדידט מיוחד. הועד המרכזי לא ישתתף הפעם במלחמת-הבחירות.

באופן זה לא נשאר להמיניסטר דולימבה בלתי אם רק קנדידט מתנגד אחד, והחם הסוציאל-דמוקרט, הד"ר ליבירמן. הד"ר ליברמן הנהו יהודי והוא חבר למפלגות הסוציאליסטים הפולנים (פפ"ס). הסוציאל-דימוקרטים הפולנים שהעמידו את הקנדידטורה של הד"ר ליברמן, קוו לכתחלה, שיחוו גם העברים הלאומיים את דעתם בעדו. כי הד"ר ליבירמאן, אעפ"י שהוא נמנה על מפלגה המחזקת למרות כל הודעותיה הרשמיות, בעיקרי האסימילאציה של הליבי-רלים הזקנים והשלמטיצים, לא נסה ללחום עד כה כנגד הרעיון הלאומי העברי. הוא לחם אמנם לפני שנים אחדות באופן נמרץ כנגד הנוטים להתפרדות ולהתבדלות דתית ולאומית, אבל כנראה הרהר בינתים בתשובה. בפרלמנט אינו מוציא מפיו דבר כלפי העממות היהודית ונזהר מפגוע פגיעה קלה של שנאה בהציונות ובפועלי-ציון, וזה עושה אותו לאישיות סימפאטית. אין ספק בדבר, כי אם יכנס הד"ר ליבירמאן אל הלאנדטאג ישתדל להבדל לענין שאלת היהודים הבדל גמור מיהודי הכלוב הפולני.

בְּסִפְרוּת וּבְאָמָנוּת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת.

א) מאיר עפשטיין. דרמות. א) איש הבינים. ב) הרחוב: המחיר 10 קאפ. ווילנה תרס"ט.

ב) א. ל. יעקובוביץ. הייליגע שריפטען. ערשטער ספר: בראשית, פערלאג „השחר“, ורשה תרס"ט.

ג) האחים ז. וא. גורדון. מכתב גלוי אל מוקירי התנוך הלאומי. ווילנה תרס"ט.

ד) Еврейская старина, выпускъ II. (Апрѣль-Іюль). 1909.

ה) Max Nordau. Der Sinn der geschihte. Berlin Verlag Karl Duncker.

א. ל. לווינסקי

פיליטון.

זְכוּת אָבוֹת וּזְכוּת עַצְמוֹ.

(תכנית של סנגוריא ליום הדין).

זכור לנו ברית אבות כאשר אמרת.

מעשי אבות, ברית אבות, זכות אבות... מלים כל כך שגורות על לשוננו, כל כך שתיכות „בסדורינו". ומראש חודש אלול עד יום הכפורים, כל תפלותינו, כל תחינותינו, כל בקשותינו סובבות רק על הציר הזה של „זכות אבות".

כאלו בלא זכות אבות אין אנחנו כדאים מאומה, כאלו בלתה—אנחנו לא כלום.

עלבון, חביבי, עלבון.

בודאי זכות אבות הוא דבר יפה, ואם אמת מה שאומרים אשר מלכותא דרקיע מעין מלכותא דארעא, ואפילו אם יש לה למלכותא דרקיע רק איזה דמיון רחוק למלכותא דארעא — הנה זכות אבות אמנם דבר טוב ומועיל; אבל אנחנו משתמשים בה, בזכות אבות, ביותר. לצורך ושלא לצורך אנחנו נמלטים לעזרתם, מטריחים אותם, ומשביתים את מנוחתם.

ולא שאנכי מטיל חלילה ספק בזכותם של אבותינו — חס מלהזכיר. כבודם, בודאי במקומם מונח, וברור הדבר בעיני, שאין לך אומה ולשון, שיש לה הרשות להתגדר באבותיה כמונו אנחנו. ולפעמים, כאשר אנכי מעיין בדבר ומתעמק מעט בדברי ימינו לחקור ולדעת „מאין הלכה ההיסטוריא שלנו" ובא בחשבון, מה ביני לבין חמי, ביחוסנו אנחנו ויחוסי העמים — הנני מתגאה כפלים.

ויש, חביבי, במה להתגאות, יש.

יאמרו הגוים מה שיאמרו עלינו; מה שאין לנו — אין לנו, ואנחנו בעצמנו יודעים יותר מכל הגוים, מה שאין לנו, ומה שחסר לנו, אבל זכות אבות — די והותר.

אפס, עדיין אין זו אומרת, שאנחנו הננו רק „בר אבהן" ומדגרמנו אין לנו ולא כלום; אין זו אומרת, שאנחנו בעצמנו אוננו עולים בחשבון כלל ומתפרנסים רק על חשבון אבותינו. כמו שגרסו מיסדי תפילותינו, כמו שמשתדלים תמיר להוכיח לנו.

אינני יודע אם כדאים אנחנו לרב טוב, אבל את החיים המרים, החיים העניים שלנו, כמדומה לי, שכדאים אנחנו גם בלא זכות אבות.

ואשר עם לבבי לא אכחד ממך, רחמאי, כי יש אשר עולה במחי מחשבה, אפשר שאין אנחנו נופלים גם מאבותינו...

כי יפלא הדבר הזה בעיניך — בעיני לא יפלא כלל.

חושבים אנחנו תמיד, כי היהדות יורדת, מתמוטטת, נופלת. רכי הלבב שבנו כבר התיאשו או מתיאשים וכל היום מתאוננים ומקוננים: נפלה, נפלה היהדות, בנית עזובה והלכו, ואחרים מוסיפים ואומרים: כן צריך להיות, הנח לה לנפשה, תמות, תגוע ברפיונה, באפיסת כחותיה, בגלותה.

למראית עין, אפשר שהדבר כך. למראית עין היהדות רפויה, מתמוטטת, יורדת, נופלת; ועוד לפני שלשים שנה, בעת אשר, לפי דעתנו אנחנו עכשו, היתה היהדות תקיפה ובצורה, כבר התאונן המשורר על הירידה ההיא:

„וָאֵרֶא בִתְמוּנָה הֵיכַל תִּפְאֶרֶת
וּבְקִיעִים בּוֹ רַבּוּ פֶּרֶץ עַל פָּרֶץ,
טִיחוֹ נוֹפֵל, קוֹרָתוֹ מִתְפּוֹרֶרֶת...
וּזְקֵנִים עַל מִשְׁכְּבוֹתָם בֶּטַח נִרְדָּמִים,
מִפְּנֵי הַמַּפֹּלֶת לֹא יִפְחֲדוּ פַּחַד,
וּבְעַד הַחַלּוֹנוֹת עוֹלֵי הַיָּמִים
מִתְמַלְּטִים מִן הַמַּהְפֵּכָה אֶחָד, אֶחָד.
וָאֶשְׁאַל: מַה־זֹּאת? וָאֶשְׁמַע תְּשׁוּבָתוֹ:
זֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל, זֶה הֵיכַל תּוֹרָתוֹ! (יל"ג)

כמהו אחריו רבים אוהבים ואויבים שחזו את המהפכה ההיא... באמת אמנם, הדבר אינו כן; באמת אמנם, „היכל התפארת" על תלו עומד, וכל הרוחות שבעולם לא הזיזו אותו ממקומו, רק שפה ושם „הטיח" מתפורר, השער מתטשטש ומתמזמז. ורפויי העצבים מזדעזעים: ההיכל מתמוטט.—

היהדות אמנם פשטה את צורתה הישנה, יהדות של „חבת יסורים", של קדוש השם תחת הסכין, בלא מחאות „והגנה עצמית"...

לְפָנִים אָהַבְתִּי צָרוֹתַי, וּבְתֹם
לְבָבִי הִצְדַּקְתִּי אֶת שֵׁבֶט מוּסָרִי,
קָרָאתִי לִדְמָעוֹת, קִדַּשְׁתִּי יוֹם צוֹם,
וָאֶפְשֹׁט בִּמְנוּחָה לַסַּכִּין צַוָּארִי.
אַךְ עַתָּה, אֲהָהּ, אֵין בִּי אֵמוּן נְעוּרַי
חֲדַלְתִּי, יְדִידַי, מֵחַבֵּב יִסּוּרַי... (ביאליק)

אין אנחנו חובבים את היסורים, לא הם ולא שכרם; אנחנו מתקוממים אנחנו מותאים כפי כחותנו; יהדות של קדוש השם, תחת הסכין, בלא התקוממות והגנה עצמית, יהדות של „כצאן לטבח יובל", בלא נסיון של הגנה והתקוממות איננה עוד... אולי מפני שקדוש השם גופא שנה את צורתו. אין באים עוד לבני ישראל בהמון ואומרים: „המרת הדת או שחיטה", בתוכו של שכין איננו חרות עוד שם „המשיח", כמו שהיה לפנים; הזמנים הלא נשתנו, מתביישים עכשו להבליט בפומבי יתרה את הכתכת ההיא, אבל תמציתה, תכונתה הלא לא נשתנתה במאומה. וכולנו אנחנו מבינים את רמזיהם הגסים...

קשה להגיד, מה היה כהיום, אלו היו עדיין אומות העולם פשוטים ותמימים ברשעתם, כמו בימי מסעי הצלב וגזירות ת"ח, והיו מגלים את מסתרי לבבם על דרך האמת, והיו באים אלינו, כמו שבאו אבותיהם לאבותינו ואומרים פשוט בלא כל חכמות: או בא במים וטהר, או פשוט את צוארך לשחיטה; אפשר אשר לא היינו רואים עכשו, את המראות הגדולים והנוראים שראו אז יושבי תבל, אשר אלפי אנשים, קהילות שלמות, פשטו את צוארם לשחיטה „בשמע ישראל אחד"; אפשר שרבים מאתנו לא היו עומדים בנסיון ומקבלים למראית עין את הדת השלטת, או כמו שהדבר נוהג עתה, בנוסח מודרני, לא את הדת השלטת, רק להכעים, דוקא דת אחרת, שנהנית גם היא מכל הזכיות; כאלו יש הבדל בין המרת הדת... כשאנכי לעצמי מאמין אנכי, שאפילו עתה, כאשר נתקטנו הלבבות ונחלשו העצבים, גם כן היו נמצאים עוד „מחוצפי פנים" ו„אבירי הלב" שהיו מוסרים את נפשם על קדוש השם... אם לא בהמון רב, קהילות שלמות, כמו שהיה הדבר לפנים בשנות ראינו רעה, אבל היו נמצאים „מחוצפי פנים" כאלה... אפס, לו גם לא נמצאו באלה אינו מוכח עדיין, שהיהדות עכשיו רפויה, מתמוטטת ונופלת.

ואם תמצא לאמר: צדיקים אנחנו אולי גם מאבותינו. דור יתום זה, אפשר שממעט בתורה ובתפלה, אבל מרבה בקדוש השם ובקיום היהדות.

— ובקיום היהדות?—

כן חביבי, בקדוש השם ובקיום היהדות.—

וכמדומה לי אנכי, שעדיין לא היתה לעמנו תקופה של קדוש השם וקיום היהדות, כימינו אלה.

ואם אבותינו קימו את יהדותם מעושר—אנחנו מקיימים אותה מעוני. מעושר—סלקא אדעתך?—בודאי גם עשרם, הלואי רבונו של עולם, על כל שונאי ישראל, אלא שלגבי דידן, בניהם האומללים, הלא היו מאושרים.

וכי אחשוב לפעמים את גורלנו אנחנו וגורלם של אבותינו, וכי אשקול את כובד הגלות עתה בימינו ובימי אבותינו— וכי אשוה בכלל את חיינו אנחנו לחייהם הם—ובאתי לידי מסקנא, אשר טובים היו הימים הראשונים.

כי הגע בעצמך:

דאגת הפרנסה—הדאגה היותר קשה ומרה ליהודי בימינו, כמעט שלא היתה ידועה לאבותינו כלל, מובן, שלא חדל אביון בקרבו גם אז, אבל עכשיו, הלא יודעים אנחנו, שדאגתם זו, היתה דאגת שוא. כי נמצא אז היהודי במצב כלכלי טוב, במצב כלכלי טבעי. הוא היה „גורם נחוץ" בכלכלת המדינה, ובלתו אי אפשר היה להתקיים. הוא היה איש הבינים ומצבו היה איתן. מוכרח היה להיות איתן, העולם הגדול לפי מצב הכלכלה והמסחר אז לא יכל להתקיים בלא אנשי הבינים, והיהודי היה „האיש" הזה. הוא היה איש הבינים בין הפריץ בעל האחוזות והאכרים בכפר, והוא היה הסרסור בין הפריצים והעירונים בעיר. המצב הזה היה אז טבעי. אומות העולם בכל שנאתם לא יכלו לו, כי לא יכלו להתקיים בלעדיו. וכמה שנסו להצר את צעדיו לא עלה הדבר בידיהם. וכל גזירותיהם, כמה שלא היו מחלטות, לא יכלו להתקיים, כי הלכו נגד החיים—והחיים עצמם בטלו אותן. אם מלך קשה גזר גזירה—העם, אפילו

העם הקשה, בטל אותה. ואם גרשו אותם מעיר ומדינה—מוכרחים היו לחזור ולהשיבם—כי היה אז היהודי גורם כלכלי נחוץ, מוכרח. הסרסור היה יהודי ולא נמצא אחר במקומו; הקבלן היה יהודי ובלתו אי אפשרה היתה קבלנות. החנוני, סוחר העצים, והמוזג—כל אחד ואחד מהם היה „במקומו". ומי מאבותינו שלא היה עצל ביותר או בטלן על פי תכונתו ובטבעו מצא את פרנסתו די ספוקו. —

וכי אתבונן עכשיו למקורי פרנסותיהם כי רבו וכי עצמו, מסרסרות ועד מזיגה, מחנונות עד קבלנות, מחכירת יערות וחצרות עד פרופינציות ומזכסנות כללית של ערים וגלילות שלמות . . . וכי אשוה אותם למקורי פרנסותינו המדולדלים ומצומצמים ומגבלים, יבשים וחרכים—הנני מתפלא על שנמצאת בנו רק משפחה אחת של רוטשילדים ולא אלפי משפחות כאלה, כי אם לשפוט על פי מקורי הפרנסה צריכים היו אבותינו להשאיר לבניהם אחריהם המון „אוצרות" ועשר לאין קץ. —

ומלבד מה שפרנסתם היתה מצויה והרוחים שכיחים, עוד היו צרכיהם מועטים, ויותר ממה שהרויחו אצל אחרים, הרויחו יום יום אצל עצמם, והריות הזה, כידוע, הלא הוא הריות היותר טוב ומועיל. מה היה צריך להם? איזו בעלי הוצאות היו?—

במלים אחדות: דאגת הפרנסה, הדאגה הקשה ההיא, המחריבה כל כך את כחותינו, המיבשת כל כך את מחותינו, המכבידה כל כך עלינו—את הדאגה ההיא לא ידעו כלל.—

והדבר הזה כלבד כמה הוא שוה.

ואחריה, הריסת הכחות וקושי „צער גדול בנים", — איזה צער היה אז לאיש יהודי מבניו ובנותיו?—מילדותם ועד בחרותם דרכם היתה סלולה. ומלבד הצער הטבעי של „תחלואי ילדים" וסבות שונות שאין לדעת מראש, לא היו לו כל דאגות אודותם: בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוה, בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחופה—הרי לך „דרך החיים" של כל ילדי ישראל. ואם בנו לא היה חולה או בעל מום מטבעו, ואם בתו לא היתה חרומת אף וגדמת מיום הולדה, הרי לא היו לו כל דאגות בשבילם. כל בתי הספר, מן הנמוכים עד הגבוהים, כל החדרים ותלמודי התורה, בתי המדרשות, הקלווים עם ישיבותיהם "ושיעוריהם הגבוהים" היו פתוחים לפניו. צא ולמד, ואם בעל כשרון הנך, תלך ותגדל, ואפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ, ובנו של סנדלר—גדול בישראל.

נסו נא להשוות את צער גדול בנים שלנו ושל אבותינו. הלא באין ובאפס הוא, הלא רק שחוק ילדים הוא צערם הם למול צערנו אנחנו.

יעשה נא כל אחד ואחד את חשבון נפשו ובני ביתו וימדוד את עמק הצער של גדול בנים בבתי ישראל. ואם עמוק, עמוק התהום—הצער הזה עוד עמוק ממנו. וכל מי שגדול מחברו וקשור ביותר לעמו, לתורתו, לתקותו, צערו יותר גדול. ואם בעל כשרון הוא בנך, חרד אתה לרגעים, פן „המקרים וכשרונותיו" יעבירו אותו על יהדותו... ואם יפה היא בתך ובעלת כשרונות, תדאג גם לנפשה...

האם ידעו בזאת אבותינו, האם הרגישו הם בצערנו.

ומכיון, ששתי הדאגות „העקריות" האלה חסרו להם, לא היתה להם עוד הגלות כל כך קשה. ולפעמים בטלו אותה לגמרי; כי איזה ערך היה להפריץ הרשע בעיניו, עם כל פריצותו ותאוותיו? הוא בטל אותו כלבו כעפרא דארעא ובחייו הפנימים לא התחשב עמו כלל, כבוד לא בקש ממנו, תורה לא דרש מפיו, לחברתו לא היה זקוק, את דעתו אודותיו לא שאל, תהלתו לא שמחתו ותהלתו־לא הורידה את ערכו בעיניו.

מה שאין כן אנחנו עתה, עבדים משועבדים בחומר ועוד יותר ברוח. הגוי, הפריץ אצלנו כל יכל. הוא מקור חיים גופני ורוחני. כבוד נבקש אצלו, לתורתו אנחנו מיחלים, את חברתו אנחנו מבקשים, לתהלתו אנחנו מחכים, לישועתו אנחנו מצפים ותהלתו—מכאיבה. אנחנו איפוא מרגישים את הגלות בכל כבד משאה. מרגישים אותה מחוץ ומבפנים ומכל צדי צדדיה. ומי יתנה למשל, את תוקף העלבון והצער של הגביר היהודי שפזר מהונו אלפים ורבבות ונדב נדבות הגונות לצלב האדום ולכל יתר הצלבים, בנה בשבילם בתי תפלה להתפלל ובתי ספר בשביל בניה, ובתי מקלט לנזיריהם ונזירותיהם, ובצפיתו צפה לכבוד ולהכרת תודה; ואת הכבוד הזה שוללים ממנו, גוזלים ממנו בשביל מעט יהדותו...

צריך להבין את הפסיחולוגיה ההיא ולרדת לסוף דעתו של היהודי הזה. הוא אולי יותר בגלות ממנו וממך, חביבי הקורא.

והאמן היהודי, הצייר או הפסל שעסק כל ימיו ביצירותיהם הם, שצייר או פסל את אדיריהם או את גבוריהם, את מלכיהם ושריהם, את גביריהם וכהניהם, את סופריהם ומלומדיהם, את חוזיהם ואת משורריהם, שאת נשמתו השקיע בעבודתו, את כל ימי חייו הקדיש להם, ומרוחו אצל עליהם; ולסוף באים ואומרים אליו שלא ידע את עבודתו, שלא הכיר את „יציריו", שלא הבין להחיותם ולפחת בהם רוח חיים...

והסופר והמשורר והמלומד העברי, שעסק כל ימיו בשיר היחוד והנעים זמירות לכבוד הגוים, לפאר ולרומם את חכמיהם, משורריהם וסופריהם, לבקר ולבאר ולברר ולפרש את תורתם ואת חכמתם, בכדי להראות לכל יושבי תבל את גדל תורתם ורב למודיהם; כל ימיו עסק בזה, שם לילות כימים, את לשד חייו החריב, וזקנה קפצה עליו בלא עת. ואחרי עבור כמה וכמה שנים, לעת זקנתו, באים ואומרים אליו: שקילא טיבותך, רבי יהודי, ושדי אתיורו לא מדובשך ולא משמנך, אין לנו חפץ בתהלותיך ובזמירותיך, אינך מבין אותנו ואינך יכל להבין. ברח לך דודי...

צריך לרבין גם את הפסיכולוגיה הגלותית הזו. עבד שטרח כל כך טרחות מרובות בשביל רבו, בשביל למצא חן בעינו ולזכות למבט של חסד, ומזג לו את הכוס, — ובא רבו ושפכו על פניו...

הלא נורא הדבר.

ובזה ישנו אולי משעביד גליות הרבה יותר מאשר בפרקים שלמים של חיי אבותינו.

ופחות מזה, אפילו הבתולות שלנו מורשה, קרבנות הגלות האחרונים, אשר כמסופר עליהן בהעתונות, התאספו לנשף תשק לכבוד נזירי היין הפולנים, בלא כל כונה זרה חל לה, רק בכדי להתהולל מעט ולצאת במחול בחברת הבחורים... ואת עדין שמו עליהן, את תכשיטיהן היותר יפים, ואת שלמותיהן היותר יקרות, למצא חן בעיני הבחורים; והנה אחרית שמחה — תוגה. לא די שלא הזמינו אותן למחולות, עוד הערימו לקרוע או לחתוך במספרים את שלמותיהן היותר יפות, היותר יקרות... כל אלה פרי הגלות החדשה. גלות מודרנית, אבל גלות מרה, גלות קשה ומגולת.

ומי ימנה ומי יספור את חללי הגלות החרשה המודרנית ההיא, מן הסופר העברי הכותב לועזית בשביל הלועזים עד „החבר" משלנו המקריב את חייו בשביל „הצלחת האכרים" להלצם מידי נוגשיהם כת—בעלי האחוזות—וסובל ומעונה ונרדף בשבילם, ונתפס לרשות ועולה לגרדום ומקריב את חייו... ואינו זוכה לכל הכרת תודה... וכל אלה בשביל יהדותו.

זו היא הגלות הקשה והמרה המרעלת את דמינו, המכלה מן הבשר עד הרוח, הניקבת ויורדת עד התהום... הגלות הקשה שלא כתובה בתורה ושלא ידעו אותה אבותינו כלל.

וכאשר בא אנכי בחשבון, מה בין חיינו אנחנו לחיי אבותינו, הנני בא לידי מסקנא, כי טובים היו הימים הראשונים מימינו עתה.

הגע בעצמך: דאגות הפרנסה לא היו להם, מצער גדול בנים, מלבד הצער הטבעי לכל בני תמותה, לא ידעו. כבוד לא בקשו מאת אומות העולם, לחברתם לא היו זקוקים, את חרפתם לא חשבו למאומה, את הגלות בטלו בלבם ולא הרגישו אותה, ומה, הנני שואל אותך, חסר להם? —

אם ישנה גלות — הרי זו שלנו. אם ישנו מכאוב, — הרי הוא מכאובנו. כי אנחנו הננו באמת דווים סחופים ומטורפים; לפעמים דווים, לפעמים סחופים, ומה שרע מזה, לפעמים, מרוב הצרות, גם מטורפים... ובכל זאת לא שקרנו בבריתנו, לא מעלנו ביהדותנו, עומדים אנחנו בנסיון ובמושג ידוע מקדשים תמיד את השם. ומקיימים את יהדותנו מעוני, בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

ואם היו זכיות לאבותינו, עוד יותר אולי ישנן זכיות לנו, בניהם אחריהם. כי כיה שהננו הננו, אבל יהודים טובים וכשרים הננו. ואם זכות אבות מועילה ומצילה ומגינה—זכות עצמו על אחת כמה וכמה.

וזכור לנו אלהינו את זכיותינו אנחנו וכתבנו בספר החיים!

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

מפני קדושת החג יצא הגליון הבא ביום י"ב תשרי (27—14 ספטמבר) כפול.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

!! חֲדָשָׁה בְּסִפְרוּת הַהוֹרָאָה הָעִבְרִית !!

יצא לאור **הַלָּשׁוֹן** ספר שני.

ספר למוד לשפה, לדקדוק ולאורתוגרפיה העברית בשטה קלה
עם עבודה עצמית- מסודרת לתלמידים
מאת ש. ל. גרדון.

„הלשון" ספר שני חדש הוא בתכנו ובסדורו כאחיו הראשון. הוא אינו ספר מקרא בלבד, אלא הוא מקיף את כל חלקי הוראת לשוננו: א) חרסתומטיה מצוינת בתכנה העשיר ובסגנונה הרענן עם ציורים מהודרים. ב) דקדוק הלשון. חלק זה מכיל, מלבד שם עצם, שם מספר ומלות היחס לנטיותיהן, את כל הפעלים לנטיותיהם ולבניניהם. ג) אורתוגרפיה. פרקי הכתבה (דקטנדה) מסודרים בהתאמה לכללי הדקדוק הבאים לפניהם, והכל בשטה מסוימה עם עבודה עצמית מסודרת ומודרגת לתלמידים בסוף כל שעור.

מחיר „הלשון" ספר שני 80 קאפ', פורטה 12 קאפ'.

-- מורים מקבלים ספר לדוגמא במחיר 60 קאפ' במרקאות. —

יצא לאור „הלשון" ספר ראשון במהדורה שלישית מוגהת ומתוקנת ובהדור רב. מחירו 60 קאפ' פורטה 10 קאפ'.

Ш. Л. Гордонъ, Варшава, Куп. 7.

S. L. Gordon, Warschau, Kup. 7.

הגמנסיה העברית ביפו

בראשית שנת תר"ע נפתחת.

המחלקה החמשית.

מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות. התשלום במכינה א' 60, במכינה ב' 80, במכינה ג' 120 פר. במחלקות 60 פר' לשנה. בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שעורי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו"ל להמציא להם מעון מזון והשגחה טובה בהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר' לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

בית־הדפוס של „הצפירה"

אחד מבתי־הדפוס היותר גדולים להדפסת ספרים עבריים בורשה מקבל כל מיני עניני דפוס בשפת עבר ובזשרגון וממלאה את רצון דורשיה על צד היותר טוב.

בבית־הדפוס נמצאים הרבה מיני שריפטען שונים עם אורנמנטים יפים, מכונת ההדפסה עובדת בכח האילקטרון.

Электрическая типографія „ГАЦЕФРА",
Варшава, Панская, 40. Тел. 153—12.

שתו רק יין **„כרמל"**

הוצאת „חנוך"

טל־בקר

מקרא עברית אחרי האלף־בית.

מאת י. ברקמאן.

הספר נועד לילדים מתחילים היודעים רק קרא ומבינים קצת גם את השפה, בשביל להרגיל את הקטנים אל מקרא מאמרים ספורים ושירים בהדרגה אטית.

הספר הזה שהנהו יחיד במינו נפרץ במשך זמן קצר לאלפים בין תינוקות של בית רבן, יצא עתה בהוצאה חדשה ומתוקנה עם הוספות רבות וציורים חדשים. מחירו עתה 50 קאפ.

להשיג:

Книж. магаз. „Гацефира", Варшава, Налевки 33.

לאידבי דרתוקים והקריבים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים והירחונים העברים והזרגונים במחיר הרידקציות, והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרס (נוסף על הפרס מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שוא", והחותם לרבע שנה — את ספרי „איצר חדש".

האדרעסע אלי:

О. Мейзахъ, до востр. Вильно.

O. Meisach, Postrestant, ilno.

ברגשי כבוד וברכת ציון
יהושע הלוי מוח.

בהא דהתרא עדיף!

כל החפץ לגלח הזקן **בהתר ולא באסור** יקנה ממני את אבק־הגלות החדש „Excellent" בשמו כן הוא, טוב ויפה וריחו נעים ומועיל לגלות הזקן ע"צ היו"ט ברגעים אחדים.

הירא **דבר ד'** יקנה **מירושלים** אבק הגלות הנ"ל ויוצא בזה י"ח המקום וי"ח הבריות. מחיר תבה א' 65 ק' או 1.80 פר', שתי תבות 1.10 רו"ב או 2.90 פר. ע"י נאכנאהמע לא ישולח.

כתבתי עכשו:

MOSES KATZ YERUSALEM.

Osterr. Poste restante Palestina

— לפנים היה מושבי בלונדון. —

בית ספרו של א. ליבושיצקי

ומערכת הוצאת „אביב" (ורשה)

העתקו אל ככר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים־שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

„דאס יודישע פאלק"

(רעדאגירט פון ד"ר י. לוריא און ל. יפה)

3 קאמפלעקטען פאר 3 יאהר־גאנג (1906-08), וועלכע זיינען זעהר רייך אין שענער ליטעראטור פון די גרעסטע און בעסטע אידישע שרייבער, פערקויפען זיך פאר 2,50 ר' מיט פארטא. איינצעלנע קאמפלעקטען צו 1,25 ר'.

צו בעקומען אין דער רעדאקציע פון „העולם" — ווילנא.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל" ורשה.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים, מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.
Verlag „Tuschijah“, Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

בברכת מז"ט הנני מברך את אחי הנכבד מר שלמה נ"י לבואו בברית-הנשואין את העלמה מרת חיה לבית הסוחר הנכבד מר אברהם גרדנגר בזלטופול (רוסיה). גם להתקבלותו לכהן בתור ש"ץ ראשי בביהמ"ד הגדול במינסק, הנני מברכו בהצלחה רבה.

אחיו הצעיר יהושע קאפשטיק.
(ש"ץ ראשי בטורנוי — אונגריה.)

החלק הראשון של הספר **תולדות היהודים**
להפרופיסור גרעץ בתרגום נ. סוקולוב,
שנספח בתור תשורה לחותמי „הצפירה“ נמצא עוד במספר מצומצם. כל הרוצה בו יואיל לפנות אל בית-מסחר-הספרים של „הצפירה“:
מחירו 75 קאפ. עם פורטה 90 קאפ.
אפשר לשלח את המחיר במרקאות.
Книж. маг. „Гацефира“ Варшава, Налевки 33.
או: Типографія „Гацефира“ Панская 40

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ
ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ
Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ
высылается по требованію.
оно превосходно на вкусъ.
Остерегаться поддѣлокъ.
Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!
Если желаете всегда блистать
КРАСОТОЮ,
МОЛОДОСТЬЮ,
ЗДОРОВЬЕМЪ,
АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно
BY ROYAL LETTERS PATENT
КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ и ЮНОЙ.
ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.
Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.
Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись *Cazimi* 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

יצא לאור **ספר דרוש** יקר מאד

„דברי ירמיהו“

דרשות על התורה לפי סדר הפרשיות מאת הרב הגאון החוקר ר' חיים ירמיהו פלענסבערג האב"ד דשאקי.

הכפר הזה הוא אוצר יקר מלא וגדוש ברעיונות נעלים ויקרים לפי רוח העת הזאת שלא היה דוגמתו עד היום. ונחוץ הוא מאד לרבנים, דרשנים ומטיפים כי כל אחד ימצא את מבוקשו בו. ומלבד איכותו היקרה השתדל המו"ל לשכללו בהדור חצוני יפה עד מאד.

לע"ע יצא לאור **ספר בראשית** בשני חלקים.

החלק הראשון, מחזיק 194 עמודים,	1/8		המחיר 75 קאפ'.	
			פארטא 14	„
החלק השני	„	192 „ „	המחיר 75	„
			פארטא 14	„

להדורשים בג"נ להוסיף עוד 17 קאפ'.

להשיג בכל בתי מסחר הספרים ומידי המו"ל:
Л. Эпель, Вильно.
L. Eppel, Wilno (Russland).

נכבד לכל וביחוד לעוברי-דרך!!!

קונסירבים מבשר כשר

מבית-החרשת הדמבורגי הראשון והיחיד ברוסיה למעשה קונסירבים מבשר כשר בשם

„זן“

בית-החרשת „זן“ למעשה קונסירבים מבשר כשר מכין כל מיני מאכלי בשר ומרק, למשל: צלי, בשר-חמוץ, בשר-כתית (קלופס), ביפשטיקס ועוד, מכל מיני בשר: של שורים, עגלים, תרנגולות, אווים, בר-אווים, תרנגולים-הודיים ויונים.

הקונסירבים מבשר כשר של הפירמה „זן“ כתקיימים במשך זמן רב, אינם מתקלקלים לעולם והנם ערבים לחיך אוכלם עד להפליא, וכל איש הקונה את הקונסירבים הכשרים יש לו היכולת לאכול, בכל מקום כמו בביתו, מאכלים חיים, מבריאים וטובים בטעמם.

הקונסירבים נמכרים בארגזים שונים, במשקל ליטרא וחצי ליטרא למחירים ממוצעים מאד. להשיגם בכל החנויות הגדולות לממכר סחורות קולוניאליות ודגים, — פרייז-קורנטים והכשרים מרבנים שונים נשלחים בחנם.

בהזמנות ובקשות בדבר ידיעות שונות לפנות עפ"י אדריסה זאת:
Гамбургской мясно-консервной фабрикѣ «ЗОНЪ»,
ст. Подбродзе, П. В. ж. д.

להוי ידוע, כי בית-החרשת „זן“ למעשה קאנסערוועו, שהנני נ"ב שותף בו ומבלעדי לא יעשה שום דבר — הנהו תחת השגחתי בהשגחה מעולה מאד. ולכל איש ישראל מותר לאכול את הקאנסערוועו האלה בלי שום חשש ופקפוק כלל.

נאום **שמואל שאול לעווין** לפנים רב במארבין ובאמסק.

הוצאת „אביב“, ורשה.
נגמר בדפוס וימצא למכירה בקרוב
החלק השלישי
(תקופות ימי הבינים)
של **„קורות העברים“**
לבתי-ספר ולמתלמדים
(עם ציורים, תמונות ומפות)
לי"ש רובנוב
מעובד עברית
בלוית הוספות ומלואים רבים
מאת א. ליבושיצקי
מחיר החלק השלישי 70 קאפ'.
משלוח 12 קאפ'.
החלק הראשון יצא במהדורה שלישית מתוקנת, מחירו 70 ק', מ' 12 ק',
החלק השני יצא במהדורה שניה
מחירו 70 ק', מ' 12 ק'.
החלק הרביעי (התקופה החדשה והאחרונה) נערך לדפוס.
המכירה הראשית של כל ספרי „אביב“ נמסרה לטו"ס י. לידסקי ורשה.
כתבת המערכת:
Книгоизд. „Авивъ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы 3.
כתבת האדמיניסטרציה:
Книж. маг. I. Лидскаго, Варшава, Налевки 36

העולם

שבועון עברי

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח, ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

№ 34-35

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריכה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט כחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. || Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר הגליון הזה 15 קאפ.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

ספרם חדשים.

1) **הקריאה והכתיבה.** להוראת הקריאה והכתיבה העברית ע"פ השטה הטבעית בדרך חדשה, בב' ספרים:

א) **ספר המורה.** מורה דרך למורים בהוראת הקריאה והכתיבה על פי השטה הקולית באופן שמושי. מאת ש. ל. גרדון וי. גרזובסקי, מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

ב) **ספר התלמיד.** תרגילי כתיבה וקריאה בהדרגה מסוימת על ידי מאמרים וספורי ילדים קלים ומלבבים, עם פרקי הכתיבה מראשית תורת הלשון עם תמונות וציורים רבים. מאת הנ"ל מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

2) **ראשית הקריאה.** למוד הקריאה העברית ע"פ השטה הקולית בהדרגה קלה ונכונה עם תמונות וציורים מאת י. שקודסקי, מחירו 30 ק. פארטא 6 ק.

3) **דרך חדשה.** מאת נ. פינס. פרוזדור לדקדוק ולארתוגרפיה העברית עם תרגילים. הס' כלו מנוקד ונדפס בהדור מצוין. מחירו 40 ק', פארטא 10 ק'.

4) **דרך חדשה.** מאת נ. פינס. חקי הארתוגרפיה העברית עם תרגילים. נועד לשמוש-מעשי בבית הספר ובבית-האב. מחירו 50 ק', פארטא 12 ק'.

5) **הדקדוק המעשי.** ספר דקדוק ללמד ע"פ השטה הטבעית וגם התרגומית, עם תרגילים ודוגמאות רבים בשני חלקים, מאת מ. מ. מנוסביץ. הלומד מתוך הספר ירכש לו בנקל את ידיעת הדקדוק העברי באופן נעלה. הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור.
חלק ראשון. מחירו 60 ק', פארטא 8 ק'.
חלק שני. מחירו 80 ק', פארטא 12 ק'.

6) К. К. Волоцкій: ПРАКТИЧЕСКАЯ ГРАММАТИКА древне-еврейскаго языка. דקדוק מודרני, מלא ושלם של השפה העברית בשפת רוסיה. טוב ביחוד למען בת"ס העברים למתחילים וגם למתלמדים בעצמם. מחירו 40 ק', פארטא 8 ק'.

7) **למען הקטנים.** חרסטומטיה מצוירת לילדים מבני שש ושבע שנים, ערוכה ע"י **פדגוג עברי.** מחירה 40 ק'. פארטא 8 ק'.

8) **מקרא ולמוד.** (חרסטומתיה מצוירת) עם תרגילים רבים בדקדוק ושמוש הלשון. מאת **פסח קפלן**, עם תמונות וציורים רבים מעשי ידי הציר ג. טשורני. מחירו 60 ק', פארטא 12 ק'.

9) **טל שחרות.** חרסטומתיה מצוירת לילדי ישראל. מאת י. ברקמן. החומר מלא קסם, והשפה טבעית, קלה ופשוטה, עם באורים למלים הדורשות באור. מחיר הספר 60 ק', פארטא 10 ק'.

10) **נטיעים.** חרסטומתיה לבני הנעורים, מאת א. ז. רבינוביץ. הספר בא להכשיר את בנינו ובנותינו בימי נעוריהם להבנת הספרות העברית. חומר הקריאה שבו מובחר ומענין. מחירו 50 ק', פארטא 6 ק'.

11) **חרסטומתיה היסטורית.** ספר למוד תולדות ישראל על פי ביוגרפיות עם שאלות ותכניות הרצאות היסטוריות לתלמידים. **ספר ראשון: אבותינו** (מאברהם אבינו עד אחר חורבן הבית הראשון) מאת **שלמה ברמן.** מחיר הספר 75 קאפ. פארטא 12 קאפ.

12) **הנ"ל** במהדורא מיוחדת, בחוברות בודדות, למקרא ילדים. מחיר כל חוברת 6 קאפ.

13) **מגבורי האומה.** תולדות ישראל ע"פ ביוגרפיות. הנ"ל. יצאו לאור עתה עוד חמש עשרה חוברות חדשות: מן מר זוטרא השני עד רבי אברהם אבן עזרא. כל חוברת 6 קאפ. מכורכים יחד בכריכה יפה (כרך שלישי) 1.20. פארטא 12 קאפ.

14) **כנור קטן.** אסף שירי ילדים בלוית טעמי זמרה לגני ילדים ולבתי ספר. ע"י א. פרנק. ספר א', מחירו 30 קאפ. פארטא 4 קאפ.

15) **עין יעקב לבני הנעורים.** מבחר האגדות שבספר „עין יעקב“, עם באור קצר וברור לתלמידים. נערך ונסדר על ידי י. ב. לבנר. מחיר הספר 1 ר', פארטא 16 ק'.

16) **מלון רוסי-עברי-אשכנזי.** (באותיות עבריות). מאת א. בן-יהודה בהשתתפות י. גרזובסקי. מחירו 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל, פארטא באחריות 40 קאפ. ביחד עם ה„מלון של כיס“ (עברית-רוסית-אשכנזית מאת י. גרזובסקי בהשתתפות ד"ר י. קלוזנר) רק 5 ר', מכ' הדר 5.50 ר', פארטא 50 קאפ.

17) **תולדות היהודים.** היסטוריה פופולרית לעם ולבני הנעורים. (מאת יעקב פרנקל). חלק ששי (מתקופת גאוני בבל האחרונים עד תקופת הרמב"ם); מחירו 75 קאפ. פארטא 8 קאפ.

18) **פרץ הירשביין: מחזות.**
א) **מרים.** (מחזה בארבע מערכות) 25 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ב) **נבלה.** (דרמה בארבעה אקטים) 20 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ג) **הולכים וכבים.** (מחזה בארבעה מערכות) 25 קאפ. ע"פ 29 קאפ.
ד) **עולמות בודדים.** (דרמה באקט אחד) 10 ק', עם פארטא 12 קאפ.
כולם בקובץ אחד במחיר 80 קאפ. עם פארטא.

19) **שפראכען פיהרער.** שנעלסטע ערלערנונג פון שפראכען אהן א לעהרער. נאך דער מעטאדע פון פאַ-ליגלאט און קונצע. **פאלניש.** פרייז 25 קאפ. פארטא 4 קאפ.

קטלוג מפורט של כל ספרי הוצ' „תושיה“ ישלח חנם לכל דורש.

Издательство «ТУШІЯ», Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau.

בע"פ: נופוליפקי 7 עמון 9. או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו באזאר 1.

הגמנסיה העברית ביפו

בראשית שנת תר"ע נפתחת.

— המחלקה החמשית. —

מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות.

התשלום במכינה א' 60, במכינה ב' 80, במכינה ג' 120 פר. במחלקות 60 פר' לשנה, בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שעורי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו"ל להמציא להם מעון מזון והשגחה טובה בהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר' לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

כהא דהתרא עדיף!

כל החפץ לגלח הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבק-הגלוח החדש „Excellent“ בשמו כן הוא, טוב ויפה וריחו נעים ומועיל לגלוח הזקן ע"צ היו"ט ברגעים אחדים.

הירא דבר ד' יקנה מירושלים אבק הגלות הנ"ל ויוצא בזה י"ח המקום וי"ח הבריות. מחיר תבה א' 65 ק' או 1.80 פר', שתי תבות 1.10 רו"כ או 2.90 פר. ע"י נאכנאהמע לא ישולח.

כתבתי עכשו:

MOSES KATZ YERUSALEM.

Osterr. Poste restante Palestina

— לפנים היה מושבי בלונדון. —

בית ספרו של א. ליבושיצקי

ומערכת הוצאת „אביב“ (ורשה) העתקו אל ככר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הוכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

— שיח אליעזר —

שמנה עשרה דרשות

רעיונות נעלים ונשגבים בסגנון צח וקל.

המחיר 50 קאפ. המו"ל:

Л. Эпель, Вильно.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כה אחת וחצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות המכירה אצל חברת „כרמל“ ורשה.

דרשות לספרים

לכל שבתות השנה והמועדים במספר ששים ושש דרשות המחבר 1 רו"ב להשיג בכל בתי מסחר הספרים ומורי דמו"ל

Л. Эпель, Вильна, L. Eppel, Wilna (Russland).

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, י״ב תשרי, תר״ע.

ВИЛЬНА, 14-го Сентября, 1909 г. № 34—35 WILNA, 27-ten September, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה.

בחירות הצירים אל הדומה.

זוהי היסטוריה ישנה ולעולם חרשה.

אחרי שהוצא קוליובאקין מן הדומה ורוברז זמן בחירת ציר חרש במקומו, התחילו הירודים דופקים על פתחי הקרטים ומגישים להם שטרי חובות ישנים שלא באו לידי גובינא, התחילו תובעים שיושם לב גם להם ולצרכיהם.

ליהורים אין באיכות הגון בדומה, ובפטרבורג יש יכולת לבחור את אחד הפרקליטים היהודים המפורסמים, שיריב את אויבי עמנו ויגן על אינטרסיו, ולכן דרשו מהקרטים להעמיד את גרוזנברג על הבחירה, שהרי תמכו הירודים בהם בכל מקום בשעת הבחירות לכל שלש הדומות.

אולם הקרטים עשו כמנהגם: הפנו ערף להטוענים ומבלי הצטדק כל עיקר, מבלי תת אמתלאות, הלכו והעמידו על הבחירה את מי שהיה ביורוקרט וחזר בתשובה—את קוטליר.

היש להתפלא ולהתמרמר על זה?

הקרטים, אלה הליברלים הרוסים, שהם תמיד מוכנים ומוכשרים לעלות לגדולה, לתפוש את הממשלה בידם, כבר הגיעו אל המצב שבו נמצאים ליברלי ארצות המערב זה כמה. היהודים הולכים ונעשים למשא כבד להם, למפריע בעד התפתחותם והגדלת השפעתם על השדרות הרחבות של העם הרוסי. אויבי המפלגה מונים אותה שהיא מפלגה יהודית, וכתר זה הרי אין הוא נחשב לכתר כבוד בכל אופן ואינו עלול כלל להגדיל את כחה של המפלגה שנחלש בלאו הכי. הירודים העומדים והמתיצבים בראש המפלגה, היהודים הנגררים אחריה מעכבים אותה בדרך הלוכה, והצורך להסתיר ולהעלים אותם מן העין, להסתמך עליהם רק בחשאי, ליהנות מהם ומעזרתם, אך בשום אופן לא להעמידם בשורה הראשונה, הולך הלוך וגבור. מפלגת הקרטים הולכת בדרך כל המפלגות הליברליות ועושה את צעדיה הראשונים להטהר מן היהודים.

ובמצב כזה הרי אי־אפשר שתמלא אחרי דרישתם של היהודים לתת להם ציר יהודי מפטרבורג, כמו שהיה בשעת הבחירות לדומה הראשונה, לו גם תהא דרישה זו מיוסדת על הצדק והיושר. הרי לא תהן בעצמה כלי־זין בידי אויביה, שיוכלו להתריע עליה כי היא הביאה לידי כך, שבא־כחה של עיר המלוכה יהודי הוא.

ואין לנו צורך ללמד סנגוריה או לקטרג על הקרטים בשביל זה. צריכים אנו להבין את מצב הענינים כמו שהוא ולהוציא את המסקנות הדרושות מן העובדה שלפנינו.

את הפתח שאנו דופקים עליו תמיד צריכים אנו לסגור על על מסגר. צריך לשים קץ להפוליטיקה של דפיקות על פתח הקרטים, לחדול מלהגרר אחריהם ולבקש חסות תחת כנפיהם.

והרי לא בכל מקום אנו זקוקים כל כך לעזרתם. הנה אודיסה, במקום שהיהודים הם המכריעים בבחירות, ידעו להשתמש בכחם זה, ועל הבחירות הועמד ברודסקי היהודי, והקרטים הסכימו לזה בלי כל הפצרות ובקשות, כי ברירה אחרת לא היתה להם.

הפוליטיקה שלנו ברוסיה צריכה להיות יהודית ועצמית, או היא לא תהיה כלל,—משפט זה צריך להשמיע מדי פעם בפעם ולשוב לחזר עליו. מובן, שאין זאת אומרת, שהפוליטיקה שלנו צריכה להיות מאותו המין, המתחשב רק עם הנאת הרגע, המדבר רק על הדרישות היהודיות בלבד, מבלי הכיר את הקשר שבין הדרישות הל״ו ובין המצב הכללי הדרישות הכלליות. בין פוליטיקה של התמיכה במפלגה אחת, של הליכה אחריה בעינים עורות, ובין פוליטיקה יהודית מוגבלת בלבד, פוליטיקה של „ידים חפשיות", כאותו של הקולו הפולנית המתהפכת לכל צד ופושטת יד לכל נותן, יש פוליטיקה עצמית המביאה בחשבון את המצב הכללי ואת הדרישות המיוחדות, את אינטרסי הרגע והפרספקטיבות לעתיד.

והפוליטיקה זו צריכה להיות שלנו.

בין הפטיש והסדן.

באמצע חדש אקטובר, למנין בני מערב, תיכף אחרי ימי החג, יאספו בעיר ברסלוי שליחי הקהלות והאגודות הישראליות בגרמניה ל„יום היהודים", שהוא, כנודע, אחת בשתי שנים. על אורות הועידה החשובה הזאת ותוצאותיה נדבר עוד בארוכה. לעת עתה נזכיר, כי בשנה זו העמידו על הפרק את שמות היהודים במדינות המזרח—כלומר: שאלת היהודים במדינת פוזנא ופרוסיה המערבית. לכאורה אפשר לשאול: מה בין יהודי המדינות האלה ליהודי שאר המדינות בפרוסיה? אבל באמת יש הבדל גדול ביניהם. במדינות האלה נמצאים היהודים בין הגרמנים והפולנים המתעצמים אלו באלו במלחמה

לאומית קשה, והיהודים נתונים באמצע — בין הפטיש והסדן.

כאשר החלה המלחמה הלאומית במזרח־פרוסיה בין הגרמנים והפולנים, נמצאו אז, לפני עשרים וחמש שנה בערך, יהודים במספר הגון במדינת האלה. כמובן, סרבו היהודים להשתתף „במלחמת מצוה" זו באותה המדה שמדדו קנאי „ההקטסטים" — ומה גם שאפילו רבים מן הגרמנים עצמם לא הסכימו לאופן המלחמה. אמרו הלאומים הקנאים, כי היהודים — אינם גרמנים, אלא פולנים וידם בסתר עם אויבי ממלכת גרמניה". גזרו עליהם כל מיני חרם ובויקוט וגרמו להם הפסד עד כמה שידם היתה מגעת. נלחמו הגרמנים בהפולנים ולא יכלו להם, מפני שאלו נקהלו גם מצדם ועמדו על נפשם בכל מיני תחבולות. אבל להיהודים לא סייעו, אלא — להפך — גזרו גם הם עליהם בוי־קוט, מפני שלפי דעת הפולנים, היהודים גרמנים הם, וידם בחשאי ובגלוי עם אויבי נפשם הגרמנים, להכחיד את הפולנים ולנשלם מעל אדמתם בפרוסיה.

ראו היהודים את עצמם ברעה והחלו לצאת מן המקומות האלה. קהלות גדולות ומפוארות היו במדינות פוזנא ופרוסיה המערבית עוד לפני חמשים שנה, וכעת הן נעזבות ונהרסות. מספר היהודים במדינת פוזנא היה בסוף שנת 1905 כשלשים אלף נפש; עוד בשנת 1758 היה מספרם כשבעים אלף נפש. משנת 1905 עד עתה אין לנו עוד רשימה מדויקת; אבל ברור הוא, כי מספר היהודים הולך ופוחת משנה לשנה. אולם האמת נתנה להאמר, כי בינתים הכירו ה„הקטסטים" הקנאים בהפסד המרובה הבאה מהגרה זו, וכבר הרימו קולם להזהיר את הגרמנים ולהטעים את תוצאות יחוסם אל היהודים. כי בצאת היהודים מערים הפרזות יצאה עמם הקולטורה הגרמנית. מאת משפחות יהודיות היו מקיימות באיזו עירה את הקולטורה הגרמנית יותר מאלף משפחות גרמניות. ולא מפני כי „התלהבו" כל כך בשאון לקולטורה זו, כמעשה שכניהם הגרמנים—אלא, פשוט, מפני שהצרכים הקולטוריים של היהודים מרובים והם מספיקים להם יותר מגרמנים אמתיים. נמצאו מאה משפחות יהודיות באיזו עירה, היה עתון גרמני יוצא שם מדי יום ביומו, היתה שם ביבליותיקה עם ספרים גרמנים, היתה באה לפעמים אגודת משחקים בתיאטרון ומוצאת שכר לעמלה. והגרמנים „האמתיים" היו נהנים לאותו אור הנר שהדליקו היהודים. עכשו אין כלום או רק מעט מאד, וגם אותו המועט הולך ופוחת. והגרמנים צועקים לאמר: אי אפשר לדור עוד בערי המדינות האלה; כמעט שאין לנו עוד חבור עם החיים הקולטוריים; הפולנים סובבים אותנו, ולנו אי אפשר להתקיים במדבר שממה זה, שאין בו עוד אפילו גדנוד של חיים חברתיים. ומי שאפשר לו לצאת — יוצא. מבזבזים הגרמנים מאות מליונים להגדיל הישוב הגרמני בכפרים, ובשעה שמתישבים איזו מאית אכרים יוצאים איזו אלפים עירונים, והערים תעזבנה מהם.

ההקטסטים אחרו את המועד בקול־קריאתם, ויש מן הגרמנים הקנאים, שאינם שמים לב לאזהרתם ומוסיפים להצר להיהודים; ואלו מוסיפים לצאת. אבל בשאלה זו יש גם שאלת היהודים -- כי היהודים היוצאים מן המדינות המזרחיות באים ומשתקעים בערים הגדולות. אי אפשר לדעת, באיזה אופן ידונו בברבלוי בשאלה זו. האמת היא, כי לא הפסידו היהודים בכלל (כי בפרטים אפשר שאיזו מהם נזוקו על ידי המאורעות האלה) כלום. הם החליפו את המסחר הקטן, שאחזו בו בערים ובעירות של מדינות המזרח, במסחר הגדול ובעסקי האינדוסטריה. במקום הקהלות בפוזנא ובפרוסיה המערבית, אשר חרבו ונהרסו, קמו בשנים האחרונות קהלות חדשות במדינות ווסטפלן ונפת הרינוס, ושם הקהלות הישראליות הולכות וגדלות משנה לשנה. שאלה אחרת יש בדבר מתוך השקפה אחרת: מתוך השקפת קיום היהדות, וזו בודאי אינה חשובה כל כך להנואם ברנהרד ברסלויר, אחד מראשי „היהדות הליברלית", כביכול, בגרמניה. המצב הוא באופן כזה: קהלות יהודיות חרבות והרוסות, ובמקומן מתפתחות קהלות הנקראות יהודיות, שכל יהדותן היא בבית־הכנסת המהודר, ובתפלה בצבור, ובתפלות „אורתוגרפיות" ובדרוש יפה — ותו לא מידי. אין שם אף ריח של חיים יהודיים, מפני כי קהלות אלו חדשות הן, ואין להן מסרת היסטורית. בערי פוזנא נמצא עוד כמעט בכל קהלה בית־מדרש ואיזה מוסד דתי ואיזה למדן או „חצי למדן", וגם עוד זוכרים לכל הפחות אותם החיים הדתיים, שהיו נהוגים שם מקודם. יש, לכל הפחות, „זכר לחורבן", יש עוד מעט טעם שבת ומועדים. בקהלות הגדולות החדשות אין כל. היהדות מצטמצמת שם בתפלה בצבור — שאינם מבינים אותה כל עיקר — שלש פעמים בשנה: ימי ר"ה ויום כפור. וכמובן, ההמרה שכיחה שם מאד; ועוד יותר גורמים להתם את היהדות — נשואי־תערובות, שאלו הם „מיתת נשיקה" להיהדות בכל ארצות המערב. וכך דרך התפתחות הענינים במדינות האלה: באים היהודים מן העירות אל המרכזים הגדולים ומביאים עמם עוד מעט מן היהדות, אשר קיימו בערי מולדתם וגדולם. פה, במקומות מושבותיהם החדשים, ירד הכל לטמיון, ובניהם אחריהם אינם יודעים עוד כלום — למרות בתי־הכנסיות הנהדרים ולמודי הדת המתוקנים, והחברות הרבות וה„תעשיה" הגדולה. בימי דור אחד הם נטמעים, מפני כי בינתים הם מת־וקנים מתוכם על ידי הסביבה — והשאר ההמרה ונשואי התערובות עושים, והיהדות הולכת ומתדלדלת, הולכה ומתנונת.

האם יבינו בדבר מתוך השקפה זו?

האנקיטה ע"ד אביון יהודי גליציה.

בימים האחרונים הביאו עתוני גליציה את הידיעה הסינסציונית, שהאנקיטה בדבר חקירת הסבות, הגורמות לעניותם המופלגה של יהודי גליציה, תהיה סוף־כל סוף בחצי השני של חדש ספטמבר. עדיין זוכרים אנו, איך נולדה ההחלטה בדבר האנקיטה הזאת. לפני שתי שנים ומחצה, בחדש מרץ של שנת 1907 היה הדבר, ואז הבחירות אל הפרלמנט ממשמשות ובאות, והד"ר ליוָנשטין, אחד מראשי היהודים־הפולנים, מצפה למנדט. בראותו כי רק על היהודים תקותו, השתמש בסגולה בדוקה, לרכוש את אמון היהודים, ויצא בסיים הגליצי, שהוא אחד מחבריו בפעם הראשונה בנאום ארוך ע"ד עניות היהודים בגליציה, ההולכת ומתגדלת משנה לשנה. תוצאת הנאום הזה היתה הריזולוציה, שנתקבלה אז ע"י הסיים, המחיבת את ועד־המדינה, לגשת מיד לחקירת סבות העניות, המתפשטת יותר ויותר בין יהודי גליציה ו„הודיע בלי איחור על דבר תוצאת החקירה, כמו"כ להציע איך להטיב את מצבם הכלכלי של היהודים.

השעה היתה אז שעת חירום ואי־אפשר היה, מחוסר פנאי, להעמיד את הדברים על ערכם האמתי. אולם עברה השעה ונשכח הנאום והריזולוציה והדבר נשתקע עד הנה.

ופתאום והנה הידיעה הנ"ל בעתונים.

לפי הידיעה הזאת ימסור ועד־המדינה להאנקיטה, שבה ישתתפו הרבה מגדולי היהודים ובלתי־יהודים, באי־כח של לשכות־המסחר, של קהלות היהודים וכו', הרבה חומר־סטטיסטי,

שנאסף ונעבד ע"י מרצה מיוחד; והחומר הזה יחד עם הרצאתה של המועצה ישמשו יסוד לועד־המדינה בשביל מעשי העזרה שלו.

אין מן הצורך להיות חכם יותר מדי, כדי לראות מראש את הנולד. יהודי גליציה אינם עוד תמימים כל־כך להאמין לועד־המדינה, שהוא מתיחס אל הענין הזה בכובד־ראש הראוי. האם לא שחוק הוא, שאותם האנשים, המלאים אנטישמיות מכף רגל ועד ראש, — שכל חפצם ורצונם להמעיט את מספר היהודים ולדחוף אותם מן הארץ הם יבואו פתאום לעזור להיהודים ולחזק את מצבם במדינה? משך שתי שנים ומחצה חקרו ודרשו אחרי הסבות של עניות היהודים בגליציה, כאלו עוד צריך הדבר לחקירה ודרישה. סבת העניות עומדת בעין: חק של שביתת יום הראשון ועוד גזרות שונות הרכו את מעמד הסוחרים; הרחקת היהודים מכל משרה בהנהגת המדינה חסמה כל דרך בפני האינטליגנציה, וחוסר העבודה בכלל מכריחה את היהודי לעזוב זות הארץ ולבקש לחם מעבר לים.

מובן, שלגבי ועד המדינה אין כל הדברים הללו באים בחשבון. הלא על־כן הוא חוקר ודורש משך שתי שנים ומחצה!...

עוד טרם שהחלה האנקיטה יודעים אנחנו במה תגמר. נדים אנו רק לאלו היהודים, אם ישנם כאלה, המשליכים תקוות גדולות על האנקיטה הזאת...

להסיר חרפה.

אם לדין — יש תשובה: הגלות המרה, החיים הבלתי־טבעיים, סתימת כמה מקורות הכלכלה בעדנו, השחתת־המדות הבאה בעקבות חיי־האויר בלי בסיס; אך העובדה המעציבה במקומה עומדת: יש אחת מן האשמות, שהאנטישמים מונים בה, שאנו אנוסים לקבלה בתוגה על חשבוננו ולהצדיק על עצמנו את הדין: בסחר הנפשות החיות לוקחים היהודים חלק גדול לפי הערך.

ביותר נפוץ המסחר הזה בערי־הקדם ולכל לראש — בקונסטנטינופול. שם התרכזו כל פליטי יהודי רוסיה מערי הנגב שרבים ביניהם עוסקים בציד־הנפשות. הם הסירו שם את המסוה מעל פניהם ועשו את מעשיהם בהיתר ובגלוי, הודות לזה, שהמסחר מצא חסות בצל הממשלה בימי ממלכת עבד־אלחמיד. באחד מפרורי העיר, ששם שמו משכנם הסוחרים בנפשות, פתחו בתי־מסחר גדולים והם מוכרים נפשית לקלון, ומצודתם פרושה על כל הערים הנכחדות ברוסיה. כוכנים ועוזרים להם בכל מקום, — ולבשתנו כמעט כולם יהודים — עוברים בערי ישראל ברוסיה ולוכדים „יונות תמימות" בחרמם ומביאים אותן למרכז הזמה.

קול דמי הנערות האומללות הגיע לא פעם לאזנינו, העתונים היו מוסיפים מקרים ומאורעות ממין זה, מקרים מרגיזי לב, כדבר נערות שנשבו ונמכרו לקלון. ואיש לא יכול להושיע להן, כי החוק היה סוכך בגלוי או בסתר על סוחרי־הנפשות.

והנה בא המשטר החדש בתורקיה, המתחיל לטהר את האויר מכל החלאה שנצברה בו בימי השלטון הישן, והוא שם לב גם אל הנגע הזה. והיתי לו להחכם־באשי רבי חיים נחום שהתחיל בדבר. הוא פנה במכתב אל ראש מפקדי הצבאות, מחמד־שבקיט־פחה, ופרט את שמות האנשים הסוחרים בנפשות ובקש מאתו, שיתן פקודה להפוליציה, כי תעשה בבתיהם חפוש ותשחרר את הנערות הנמכרות, בכדי להשיבן להוריהן. ושבקט־פחה הבטיח להחכם־באשי לצאת כנגד סוחרי־הקלון.

כמובן אין זה אלא צעד ראשון. הממשלה העליונה עצמה לא תוכל לשים קץ לחרפה הזאת, כל עוד שהמסחר בנשים מוצא תומכים הרבה בחשאי בקרב שדרות הצבור התורקי. אולם בראש הלוחמים בחזיון המחפיר הזה צריכים לעמוד יהודי תורקיה, הם נוגעים בדבר. סחר־הנפשות ימיט חרפה על כל היהדות בתורקיה, המחוללת בעיני התושבים; לפי שרוב העוסקים בקלון הם יהודים; שונאי היהודים, שבודאי ימצאו גם בתורקיה, ישתמשו בלי ספק בזה ויעוררו את חמת התושבים עליהם.

ואפשר מאד, כי התורקים יגולו את האשמה מעל היהודים הספרדים, דחפים באמת מפשע זה, ויטילוה על היהודים „האשכנזים", גולי רוסיה, העומדים בראש המסחר הזה. ואז, אם תחפוץ הממשלה ללכת בקרי עם הסוחרים ולשים מכשול על דרך המסחר הזה, אפשר שתאחז בתחבולות נמרצות, בכדי שלא להכשל במהגרים בלתי־רצויים, ונמצא שדבר זה יוכל להביא בעתיד לתוצאות רעות עד מאד.

לפיכך צריכה היהדות התורקית—הספרדים והאשכנזים גם יחד—לקשור מלחמה על סוחרי הנפשות ולבער את הרע מקרבה. צריכים הם להכריז, כי פליטי רוסיה אלה אין להם כל חלק ונחלה ביהדות בכלל וביהדות התורקית בפרט. ואין יהודי רוסיה ויהודי תורקיה אחראים בעדם.

ר' מנדלי ברחוב היהודי.

תהלוכת־הנצחון הנהדרה, שלותה את מסעו של רבי מנדלי מוכר ספרים ברחוב היהודים, שבו היה עובר תחלה בחשאי בעגלתו הדלה; התהלוכה המפוארה שלא היתה לנו כמוה מיום היות לנו ספרות הראויה לשם זה, — הנחילה בעקרה נצחון לא להספרות, לא להסופרים, אלא לרחוב היהודים.

הרחוב הפתיענו, הוא התגלה בכל יפיו וזהרו וגלה מצפונות שלא חשבנו למצוא בו.

איננו מעלים הפעם בחשבון את המשתאות והנשפים שנערכו לכבודו של רבי מנדלי בוילנה ובביאליסטוק, בורשה ובלודז, את הנאומים שנשמעו, את מאמרי העתונים לכבוד הפגישה, את כל אותה המהומה הבלתי־רגילה שהקימו העתונים ועסקני הצבור מסביב לזקן הספרות, שהופיע אחרי יובל שנות יצירה בסביבת קוראיו. אין אנו מפריזים על ערכה של מהומה זו, של קבלה־הפנים הרשמית, הנערכת על פי רשימה ועל פי סדר קבוע מראש. בה יש סוף סוף הרבה מן המלאכותיות.

אפס, בכל אותה החגיגה מלא תפקיד מיוחד הרחוב, שבמשתה לא לקח חלק ונאומים לא השמיע. הרחוב ולא האולם. באולם שררה אמנם רוח חג מרוממה, שהופרעה רק על־ידי הקפריזות הילדותיות, אם נשתמש בלשון נקיה, של „הנכדים", ונשמעו דבורים מפוצצים. אך באותה שעה דפקו בצפיה מאות לבבות ברחוב, ונשמתם התלכדה עם נשמת בעל החג, ועיניהם היו צופיות בקנאה מסותרה אל המעטים המאושרים, שזכו לשבת אל אותו השלחן, שהסבא היה מסב אליו; באותו זמן עמדו מאית בני הרחוב וצפו בכליון עינים עד השעה המאוחרת בלילה, עד אשר יצא „הסבא", אולי יזכו ליהנות מאור פניו, לחבק את ידו, לקרוא קריאה כל שהיא לכבודו. ואותם ההמונים „החצופים" שנדחקו אל האולמים שלא ברצון המסדרים, אותם אלפי האנשים שפגשו את פני „הסבא" בתרועה בבית־הנתיבות ולווהו ב„הידד" — הם הם שהיו באמת יוצרי החגיגה האמתית, הם הם שהפכו את הפגישה הזאת לדימונסטרציה לאומית נהדרה ומצוינה בטיבה.

אין ההמון נוח להתעורר ולהתלהב בדרך מלאכותית, אין אין הרחוב נסחף בעלמא אחרי זרם מאמרים עתונאיים. זו היתה התעוררות **פנימית**, **עצמית** של הרחוב, וזהו אות, כי אמנם קרוב הוא היוצר ללב העם, כי הכה בו שרשים, כי אפשר אצלנו חלוק כבוד ליוצר, שהעם יורע ומבין איתו ומשלם לו אהבה חלף האהבה והמסירות, שהוא, הסופר, רוחש לעם.

אפשר שאת מנדלי ורק את מנדלי יוכל העם לפגוש באופן כה נהדר, את מנדלי, אבי הספרות החדשה ויוצרה, שלא היה רק צייר ויוצר, אך גם **מורה** לעם, מורה על פי השטה הציורית, מורה אוהב וחובב את תלמידיו-בניו, המיסר ומלטף גם יחד, הכואב את כאב העם והשמח בשמחתו. ואפשר שהרחוב הבין וחש את ערכו זה של הסופר הגדול.

ואפשר שהאנרגיה הלאומית הצפונה במשכיות הלב של הרחוב שלא מצאה לה בזמן האחרון שעת הכושר להתגלות, שכל ההערצה החשאית לקניני-הרוח הלאומיים, כל ההכנעה הקדושה לפני גדולי העם, כל התשוקה הפנימית לחוג חג לאומי, חג פנימי, לבבי, — כל אלה התלכדו יחד והתפרצו ביום שהופיע חביב העם.

ואותו היום היה יום גדול לרחוב היהודים. בו פשט הרחוב בגדי חול ולבש בגדי קודש וקבל פנים אחרים. ובזמן שרבו כל כך הבינונים-הספדנים הקושרים מספד על הקפאון והגסיסה השוררים ברחוב, ועל שויון-הנפש אל הקנינים הלאומיים, הנה אותו רחוב נושא על כתפיו את אחד מיוצרי הספרות ומריע לכבודו בגאון ובעליצות נפש.

ואלה הם „הפנים הלאומיים" הכפולים של רחוב היהודים, האור והצל המשמשים בו בערבוביה...

מ. שאליט.

עֲבוֹדַת-יק"א.

בכל שנה מפרסם דועד המרכזי של יק"א בפריז דו"ח מרויק ע"ד עבודתו במשך כל השנה. עתה מונח לפנינו ספר עבה, המכיל **314** עמודים עם רשימות וטבלאות, ע"ד פעולותיה של יק"א במשך השנה שעברה *).

דרוה"ח נותן לנו ציור מקיף ע"ד עבודתה של יק"א בכלל. הוא לא רק מספר על אודות מה שנעשה בשנה החולפה: מה היה קציר השדות בהקולוניות, באיזה מדה התרבה שם מספר ההושבים, איך התפתחו הקופות להלוואה ולחסכון, באיזה אופן התקדמו הלמודים ועברו הלשכות האינפורמציוניות לטובת האמיגרנטים, אלא מגולל לפנינו תמונה שלמה של עבודת יק"א הענפה והעשירה בכלל ומבליט את **הטינדינציות** של העבודה הזאת בהשתלשלותה.

בכל פעם, כשמזרמן לידי להגות בפעולותיה של יק"א תוקף אותי ובודאי גם את כל המשקיף ברצינות על עבודתה של יק"א רגש משונה ובלתי ברור של יראת-הכבוד ואי-רצון חזק וגם של כעס ומרירות. פעולתה של יק"א בכללה רבה ועשירה היא מאד ובמקצועות הרבה גדולה היא באמת, וביחוד, אם נשים לב אל החיים הצבוריים שלנו, המתחילים רק עתה להתפתח. דיה הסתכלות רצינית ואוביקטיבית כל שהיא בפעולותיה של יק"א במקצועות הקופות להלוואות וחסכון, לשכות המודיעין לאמיגרנטים, פעולות שמלאו את כל תהום המושב של היהודים במוסדות מרובי-התועלת, כדי להוכיח את הדבר הזה. מקופות להלוואה וחסכון ב-**187** ערים ועירות מרובות באוכלוסין של יהודים ברוסיה, מלבד קופות הרבה מאד בגליציה ו-**360** לשכות מודעין לאמיגרנטים בכל התחום היהודי ברוסיה, — כל זה בפני עצמו הוא כבר עבודה חשובה ובבירה, המעוררת בלבנו, רגש של הכרה וכבוד אל החברה.

צריך להוסיף עוד: חברי הקופות הם החלק העשירי של כל ההושבים היהודים בתחום עבודתן וסכום כסף ההלוואות עלה בשנת-החשבון ליותר מעשרה מליון רובל.

ועד כמה היו לשכות-המודיעין חרוצות בעבודתן מוכיחים המספרים הללו: ע"פ החשבון הרשמי של הועד המרכזי הפטרבורגי פנו בשנת **1908** אל הלשכות קרוב לשלשים ושנים אלף נפש. בשנה הנזכרת נכנסו אל אמיריקה דרך חוף ניו-יורק **45,172** יהודים; יוצא מזה, כי כמעט שבעים אחוזים של כל האמיגרנטים היהודים פנו אל הלשכות דאינפורמציוניות של יק"א.

הדין והחשבון מספר עוד ע"ד שורה של מוסדות השכלה, מוסדות ללמודי אומניות שונות ותורת משק הכפר וגם מוסדות צדקה וחסד בין התושבים היהודים ברוסיה, אמיריקה, תורקיה, רומיניה וגליציה.

ואם נמצא בין המוסדות הללו מוסד כהפבריקה הדוברובנית ה„מפורסמת" למעשה הטליתות, אין זה מחליש את הרושם הכללי.

כי אם גם מתיחסים אנחנו לה„מאנופאקטורה הדוברובנית" ולמוסדות דומים לה בבת-צחוק של אירוניה, אין אנו נוגעים בזה נגיעה כל שהיא ביסודות עבודת הצדקה של יק"א ועאכו"כ ביתר פעולותיה. רוצה אני להדגיש בזה, כי כבר הגיעה השעה להסתלק מן הבקרת הזולה של „אמירת חכמות" בנוגע למוסד גדול ונכבד כ"כ כיק"א. בקרת רצינית ואפילו היותר קשה וחריפה של פעולת-יק"א בודאי שהיא נחוצה, אבל אין זאת אומרת שאנחנו הלאומים העברים המתנגדים לעבודתה של יק"א בהרבה מקצועות, רשאים אנו לבטל את ערך פעולותיה של יק"א בכלל. אברר את דברי.

עד כה דברנו ע"ד עבודת יק"א במקצוע הקרדיט הפעוט, האמיגרציה, ההשכלה והצדקה, היינו ע"ד אותו החלק מפעולותיה, המעורר רגש של כבוד מרובה. זהו החלק הראשון של עבודתה. אבל יש גם חלק שני, שלפעמים הוא מעורר בנו אי-רצון גדול ולפעמים גם כעס מר. זוהי העבודה הישובית המשונה של יק"א, וביחוד פרטים אחדים מן העבודה הזאת.

הדוה"ח פותח בנאומו הפרינציפיאלי של הנשיא. הוא מפיץ אור על העבודה הישובית של יק"א ותעודותיה.

„הקולוניזציה היא המיד עבודתנו **העקרית**. בארגנטינה היא הולכת ומתגדלת בכל שנה ושנה. מספר תושבי הקולוניות שלנו שם עלה ביום **31** דצמבר שנת **1908** ל-**2,875** משפחות, שהן **15,771** נפש: בחמש מאות משפחה, שהן **2500** נפש, יותר ממספרן בשנת **1907**. כל היהודים הללו עוסקים בעבודת האדמה. בשנת **1908** היו לכולן יחד **84,507** הקטר של אדמה. פרי עבודתם לא רק שהספיק להם לפרנסתם, אלא גם נתן להם את האפשרות להשיב לנו בחזרה סכום של **879,204** פרנק על חשבון ההלואה הראשונה, שקבלו בשעת יסוד הקולוניות. מלבד זאת הוציאו כסף הרבה לצרכיהם הצבוריים ולמוסדות ההשכלה

---

*) Jewish colonization Association. Rapport de l'Administration Centrale au Conseil d'Administration pour l'année 1908. Paris 1909.

שלהם. יהודי רוסיה מקנאים בקיומם דטוב של אחיהם הושבי הקולוניות דארגנטיניות".

עד כאן ע"ד ארגנטינה. מכאן ואילך—על אודות פלשתינה.

„בפלשתינה ישנן עשרים קולוניות, ומספר הושביהן עולה ל־6,600 נפש. הרבה עליהם להכיר תודה בעד קיומם לרברון אדמונד רוטשילד, שתמך בהם כל העת. ההרגל שהיה להם לחכות תמיד לעזרתו של הנדיב שלהם, השפיע לרעה על האיני־ציאטיבה האישית, הנחוצה כל כך לקולוניסט. צריך היה לשנות את מצב־הענינים הזה ואת השיטה דאדמיניסטרטיבית, שסייעה בהרגל הרע הזה. צריך היה לשנות גם את אופן חלוקת האדמה ולתת לכל קולוניסט חלקת־אדמה המספקת לצורך מחיתו. זו היתה מהפכה שלמה בחיי הקולוניות, והיא הצליחה והגיעה כבר עתה לידי גמר. והשנוי היותר חשוב שנעשה בהקולוניות הוא מסירת מעשה היינות ומכירתם יחד עם היקבים שבראשון־לציון ובזכרון־יעקב להקולוניסטים המאוחדים באגודה משותפת. הקולוניסטים הגדילו את פעולתם אף הצליחו יותר מן האד־מיניסטרציה, אשר עסקה תחלה בזה. פה נראה שוב, שהמשטר היותר טוב הוא—משטר השלטון העצמי. הקולוניסטים שבעים רצון בחלקם; מעתה הם שמים את כל תקוותיהם רק בהם בעצמם, הם עובדים עכשיו בחריצות יתרה, וכמעט כל הקולוניות היהודיות בפלשתינה הולכות ומתפתחות ומשתכללות".

נעים מאד לקרוא בדו"ח הרשמי של יק"א הפריזאית „דברי־נחומים" כאלה ע"ד הקולוניות היהודיות בפלשתינה... מובן, כי שמחים אנחנו גם על זה שהגיעו הקולוניסטים היהודים בארגנטינה לימים טובים.

ואיזו צריכה איפוא להיות תכניתה של העבודה הישובית של יק"א בעתיד ע"פ השכל הישר? כמדומה, שהתשובה יכולה להיות רק אחת: אם אין יק"א רוצה בשום אופן לרכז את פעולתה רק בפלשתינה, אז עליה לצמצם את עבודתה זו בפלשתינה ובארגנטינה כאחת, הן סוף סוף הצליח הישוב בשני המקומות האלה. ובודאי נכבש בהם מקום קטן או גדול (אפילו מנקודת־הראות של יק"א עצמה!) להאכרות ולהמשק הכפרי של יהודים. שם הלא כבר יש נסיון של שנים הרבה, הכרה וידיעה מרובה בטבע הארץ. ואם אין יק"א מעמידה בשורה ראשונה את האידיאלים והצרכים העברים־הלאומיים, הלא „הנסיון" בודאי שצריך להיות עיקר ויסוד לעבודתה, היוצא מזה, כי לפי ההגיון הבריא צריכה היתה יק"א לשאוף להרחבתם ולחזוקם של הישובים העברים בפלשתינה ובארגינטינה.

אבל ליק"א הלא יש עסק „בנסיונות"!

הדוה"ח מספר לנו ע"ד נסיון מסוכן בעבודתה הישובית.

ושם הנסיון הזה הוא — ברזיליה!

הנשיא מספר: הלא יודעים אתם, אדוני, את הנסיון של קולוניזציה, שעשינו בברזיליה. הנסיון הזה עלה יפה. הקולוניסטים „מפיליפסון" (זה שם הקולוניה בברזיליה) אינם מקבלים עוד תמיכות, והם מתפרנסים מעמל כפיהם. כהקולוניסטים בארגינטנה, מספר הקולוניסטים הולך ומתרבה. להקולוניה יש 67 אחוזות ומספר תושביה 327 נפש. בשנת 1908 עבדו הקולוניסטים יותר מארבע מאות היקטור אדמה. באחרית השנה היו להם לא פחות מ־1044 בהמות. מסבים אנחנו את תשומת לבנו, כבארגנטינה, אל השכלת הילדים. בפיליפסון פתחנו בית־ספר ובו לומדים 69 תלמידים, נערים ונערות".

אבל מה שחשוב ביותר הוא:

„הגיעה השעה – מחליט הנשיא ברוב תיקף לפתח ולהרחיב את הקולוניזציה באותו חבל־הארץ. מזג־האויר טוב, האדמה פוריה, הממשלה הבר זילית מקבלת את האמיגרנטים בסבר פנים יפות. כמעט כל חלקות־האדמה שלנו הנן מיושבות כבר, מנהלים אנחנו מו"מ בדבר קנית שטחי־אדמה גדולים מאד בשבילנו, בכדי שאפשר יהיה לישב עליהם מספר גדול של קולוניסטים".

כמו שאנו רואים החליטה יק"א להתחיל תקופה קולוניזציונית חדשה בעבודתה—בברזיליה! צר נעשה לה המקום בפלשתינה, בארגנטינה, באמיריקה, בקנדה, בתורקיה וברוסיה, והיא רוצה דווקא ליסד ברמם וזעת אפם של היהודים ישוב בבצותיה ויערותיה של ברזיליה במקום שהשרב מלהט כאש והקדחת מפילה חלליה בלי מספר.

או אפשר שצדקה יק"א: „מזג האויר טוב, האדמה פוריה..."?!

אבל אז צריכים אנחנו להגיד, כי אין שתי גיאוגרפיות בעולם: האחת בשבילנו, בני־אדם פשוטים, והשניה בשביל יק"א.

והשניה מציירת הכל בצבעים בהירים ואור יקרות, מרהיבה, מקסימה...

ונניח, כי צדקה יק"א. באורח־פלא תעלה בידה למצוא באיזה מקום בברזיליה שטחי־אדמה גדולים ובריאים. היא קונה אותם ומכינה את עצמה להתחיל שם בקולוניזציה.

אבל בשביל מה ולשם מה נחוץ כל זה?!

מה ימריצה לחפש אחרי ארצות חדשות בכל קצוי־תבל, לתפוש פה ושם קבוצות של יהודים ולפזר כל קבוצה בקצה־תבל מיוחד!

אבל בלשונה של יק"א נקרא זה בשם — קולוניזציה. הלא זוהי מטרתה: להפיץ ולפזר את היהודים, ולבלתי רניח להם בשום אופן להתרכז במדה מרובה „יותר מדי" באיזה מקום ישוב. ו„יותר מדי" נחשב בעיני יק"א בשעה שמספר היהודים בכקום של ישוב ידוע מגיע לידי כך, שהוא מתחיל להבליט בו פרצוף יהודי, לאומי.

אז באה יק"א ואומרת: רב! צריך לפזר!

ובכל פעם היא מוצאת ארצות חדשות עם תכניות קולו־ניזציוניות חדשות.

יק"א היא בעלת דו־פרצופים והיא עובדת עבודה כפולה ומכופלת: פניה מוסבים חצים כלפי מושבות היהודים. כלפי הגלות, ופה היא עושה מעשים נחוצים ומרובי־התועלת, וחצים מוסבים כלפי „חוץ", פה היא מעמידה את האמיגרנטים על הקרקע ועושה רק עבודה מועילה וחשובה בחלקים ידועים (בפלשתינה למשל), ולפעמים עבודתה מזיקה ומסוכנת מאד.

בידיה מחליפה יק"א את דינריה באסימונים ונכנסת לתוך משחק משונה של „קולוניזציות".

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַסִּפְרוּת הַמַּדָּעִית בַּמַּעֲרָב.

ב.

בכלל המחקרים החשובים הקבועים בספר־השנה שהזכרתי, ירשב גם זה של יעקב ברט בדבר הכתבים ההסטוריים, אשר

מצאו לפני שנות מספר בעיר אילפנטיני, בקצה גבולה של מצרים לצד דרום שזוהי העיר ההוללה סונה הנזכרת ביחזקאל ובפי הערביים ליסואן, הרשמים החשובים האלה, אשר פרסמם המלומד הנודע סאכוי לפני שתי שנים, עשו רושם גדול, וכמעט שגרמו — אם נתנה הרשות לומר כן — למהפכה גמורה בחקירה המדעית במקצוע חשוב הנוגע להבנת תקופה שלמה בהסטוריה הישראלית, אשר רשומיה מעטים כל־כך. מר יעקב ברט כנס כאן את דבריו, מפני כי החקירה הזאת, נוגעת הרבה או מעט, בחקר כתבי הקדש, שהוא וחבריו נזהרים בו מאד. אבל הענינים האלה צריכים ברור וחקירה מפורטת, כי ככה גופי־ידיעות הסטוריות תלויות בהם. רואה אני חובה לעצמי לפרש במקום שסתם הוא, ולהרחיב במקום שקצר.

הכתבים הנמצאים מתיחסים למאורע גדול, אשר אירע את כנסית ישראל במצרים, בדור סמוך לדורם של עזרא ונחמיה, ולא רק על מאורע זה באו ללמד, כי אם גם על מאורעות הסטוריים הקודמים להם והבאים אחריהם, אשר לא הובררו עד הנה די צרכם. מזמן קדום נמצא ביב הבירה ישוב גדול של יהודים, ושם עמד מקדש, אשר בו הקריבו זבחים לשם ה' אלהי ישראל. בחדש תמוז שנת הארבע עשרה למלך דריוש השני (זוהי שנת 410 לפני הס', לערך עשר שנה אחרי מותו של נחמיה) אירע שם, כי הסיתו כמרי האליל הנוב בזמן שפחת מצרים (ארשם) לא היה בעיר, את ההמון ויתקשרו עם החילים אשר במגדל סונה להרוס את המקדש ביב הבירה. שרי מלכות פרס ענשו את החטאים, אבל זמן רב לא נבנה המקדש ההרוס, כי עדיין לא בא על זה הרשיון מצד המלכות. היהודים ביב פנו בבקשתם אל אחיהם בירושלים ובשמרון, כי ישתדלו בדבר הזה; אבל לא נענו. ואז חלו באגרת את פני בגוהי פחת יהודה, וכנראה הלך אחרי כן ידניה הכהן מיב בהשתדלות לפני הפחת בגוהי ודליה בן סנבלט הפחת בשמרון, ואז הורשה ליהודי יב לבנות את המקדש ההרוס. מצאו גם כן רשימת האנשים והנשים, אשר נדב לבם אותם להרים את תרומתם לבנין המקדש, אחרי שבא הרשיון להבנותו.

וזוהי אגרת יהודי יב הבירה אל הפחת בגוהי כתובה ארמית (ומתורגמת פה עברית):

א. אל אדוננו בגוהי פחת יהודה — עבדיך ידניה וחבריו הכהנים ביב הבירה שלום!

ב. אדוננו אלהי השמים ידרשך הרבה בכל עת ויתנך לרחמים לפני המלך דריוש.

ג. ובני בית[ך] ירבה אלף פעמים וחיים ארוכים יתן לך ותתענג ותחזק בכל עת.

ד. ועתה עבדיך ידניה וחבריו כה אומרים: בירח תמוז שנת ארבע עשרה למלך דריוש, כאשר ארשם

ה. יצא [מיבן] אל המלך, קשרו כמרי האליל הנוב ביב הבירה עם וידרנג הפחת קשר לאמר:

ו. מקדש האל יהו ביב הבירה יסירו משם. אחרי כן וידרנג זה

ז. הארור שלח אגרת אל בני נפין, שר החיל בסונה הבירה לאמר: מקדש זה ביב

ח. הבירה יהרס. אחרי כן נהג נפין עמו מצריים ושאר חילים בזינים אל יב הבירה,

ט. ויפרצו אל מקדש זה ויהרסוהו עד תחתיתו, ועמודי־אבן אשר בו שברו, וגם שערי

י. אבן חמשה עשויים מאבני גזית, אשר היו במקדש, הרסו ודלתותיו בעין יצירתם נחשת,

יא. דלתות אלה וכל מקרת הארזים ושאר התכונה ומה שהיה שם

יב. שרפו כלו באש. ומזרקי כסף וזהב ושאר חפצים שהיו במקדש הכל לקחו

יג. ושללו להם. ועוד בימי מלכות מצרים בנו אבותינו מקדש ביב הבירה, וכאשר בא כנבוזי למצרים

יד. מצא מקדש זה בנוי. כל מקדשי אלילי מצרים מגרו, ומקדש זה לא חבל איש.

טו. וכאשר עשו לנו כזאת — אנחנו ונשינו ובנינו לבשנו שקים יצאנו והתפללנו ליהו אדון השמים;

טז. אשר הראנו [נקם] בוידרנג: כלבים סחבו את כבליו מעל רגליו, וכל נכסיו אשר קנה אבדו, והאנשים

יז. אשר חשבו רעה על מקדש זה הומתו, וראינו בהם. וגם מקודם, כאשר עשו לנו הרעה הזאת

יח. שלחנו אגרת אל אדוננו ואל יהוחנן כהן גדול בירושלים ואל אוסתן אחי

יט. ענני וחורי היהודים, אגרת [תשובה] לא שלחו לנו. ומן היום [ההוא] בתמוז שנת ארבע עשרה למלך דריוש

כ. עד היום הזה אנחנו לובשים שקים וצמים ונשינו כאלמנות. בשמן לא משחנו

כא. ויין לא שתינו. ומן היום ההוא עד היום הזה שנת שבע עשרה למלך דריוש מנחה ולבונה ועולה

כב. לא הקריבו במקדש זה. ועתה עבדיך ידניה וחבריו והיהודים כל אנשי יב אומרים!

כג. אם על אדוננו טוב, התעשת על מקדש זה כי יבנה! כי לא הורשה לנו לבנותו. ואל אנשי

כד. טובך ורחמיך במצרים שלח אגרת בדבר מקדש האל יהו.

כה. כי יבנה ביב הבירה כאשר היה בנוי מקודם, ומנחה ולבונה ועולה יקריבו

כו. על מזבח האל יהו בשמך. ונתפלל עליך בכל עת אנחנו ונשינו ובנינו וכל היהודים

כז. אשר פה הם, כאשר עשו עד היום למען יבנה מקדש זה. וצדקה תהיה לך לפני יהו אלהי

כח. השמים מכל איש אשר יקריב עולה וזבח...... ועל זה

כט. שלחנו והודענו כל הדברים באגרת אל דליה ושלמיה בני סנבלט פחת שומרון.

ל. מכל אשר עשו לנו לא ידע ארשם דבר. בעשרים לירח מרחשון, שנת שבע עשרה למלך דריוש.

כנראה, לא נענו גם הפעם באגרת, אלא אחד מחשובי היהודים ביב — קרוב לשער, כי היה זה ידניה הכהן — הלך לירושלים, אל הפחת בגוהי, ולשמרון אל בני סנבלט, ועל ידי השתדלותו נתנו רשות לבנות את המקדש ההרוס. כי נמצא „זכרון דברים", אשר רשם השתדלן ואלה דבריו בתרגום עברי: „זכרון (הדברים), אשר אמרו לי בגוהי ודליה: זכרון יהיה לך לאמר במצרים לפני ארשם בדבר בית המזבח אשר לאלהי שמים ביב הבירה, אשר היה בנוי זה ימים רבים עוד לפני כנבוזי, ואשר הרסו וידרנג הארור בשנת ארבע עשרה למלך דריוש - כי יבנה במקום שעמד שם תחלה, ומנחה ועולה יקריבו על מזבח זה, כאשר היו עושים מקודם..."

מן הרשמים ההיסטוריים האלה אנו לומדים, כי מזמן קדום היה כבר ישוב גדול של יהודים במצרים בקצה גבולה דרומה. קרוב לשער, כי נוסף ישוב זה בסוף ימי בית ראשון. כאשר

הרכו אז להמלט למצרים ולהתישב שם. ואחרי חורבן הבית הלכו שמה שרי החילים ורבים מעם הארץ וגם את ירמיה הנביא סחבו אתם. כאשר כבש כמביזס (זהו המלך כנבוזי הנזכר באגרת יהודי יב וגם „בזכרון־דברים") את מצרים בשנת 525 לפני הס' הרס את כל מקדשי האלילים ורק את מקדש היהודים ביב הותיר לטובה. אין ספק, כי למאורע זה — כלומר לכבוש מצרים והרס מקדשי אליליו — מכוונים דברי הנביא (ישעיה י"ט): „הנה ד' רוכב על עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו..." כי לא נגע במקדש היהודים אשר ביב הבירה, זה יובן לנו על פי מה ששערו כבר החוקרים, כי בכלל היו מלכי פרס נותים ליהודים, מפני כי מצאה דתם חן בעיניהם. גם הפרסיים היו מרחיקים ומגנים את הדת האלילית שהיתה נהוגה בימיהם בקרב כל הגויים — והגם כי בין הדת הישראלית והדת הפרסית היה הבדל מרובה בדעות ובמושגים מוסריים, הנה עבדם את אלהי שמים היה חשוב בעיני מלכי פרס. כי היו כמה עכובים ומניעות לישוב היהודים ביהודה, כבר בימי יסוד המעלה הראשון, זה היה רק בסבת השטנה שכתבו „צרי יהודה ובנימן" על המלך, כי חושבים שבי הגולה למרוד במלכות פרס. גם בארצות הגולה היו מלכי פרס נותים ליהודים. ואנו לומדים מאגרת יהודי יב, כי כאשר התקשרו צוררי היהודים במצרים ופרצו אל יב והחריבו את מקדש היהודים, לא נקו אותם מעונש. וידרנג נתלה, כפי שיש להבין מדברי האגרת, וכלבים סחבו את כבליו אשר ברגליו: רכושו החרם לאוצר המלכות, ושאר הקושרים הומתו גם הם. מדברי עזרא אנו למדים, כי בנין בית מקדש היה צריך „להורמנא" מצד המלך, וזה עלה תמיד ביגיעה מרובה. מטעם זה עברו גם על יהודי יב איזו שנים, עד אשר נתנה רשות זו להם. אבל סוף סוף השיגו מבוקשם.

ענין הישוב הגדול של היהודים במצרים היה ידוע מכבר מקודם על ידי רשמים הסטוריים בספרותנו המקורית, אלא כי באו בימים האחרונים החוקרים מבני הנכר והכחישו אותם וטענו, כי הכל בדוי. בישעיה (יט, יח—כט) נאמר: ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס יאמר לאחת. ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה'. והיה לאות ולעד לה' צבאות בארץ מצרים כי יצעקו לה' מפני לוחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם. ונודע ה' למצרים וידעו מצרים את ה' ביום ההוא ועבדו זבח ומנחה ונדרו נדר לה' ושלמו". הדברים האלה היו החוקרים מכוונים בימים הראשונים לימי מקדש חוניו במצרים, וגם אני נמשכתי אחריהם, אלא כי תמיד הייתי חוכך בדברי הנביא: „חמש ערים... מדברות שפת כנען", ואנחנו לא שמענו מעולם, כי דברו היהודים במצרים בזמן מלכי בית תלמי עברית או ארמית (שפת כנען). וגם מה הוא מובן הדברים „ומצבה אצל גבולה"? שד"ל היה טוען תמיד, כי אם יהיו הדברים האלה מכוונים לזמן בית חניו, ובודאי תוספת שהוסיפו במצרים „מפני דרכי השלום" — איך יובן, כי הסכימו חכמי ישראל בפלשתינה להכניס דברים הללו אל תוך דברי הנביא? ועתה אין ספק לנו, כי הדברים האלה מכוונים לימי תקופה קדומה, וכל הפרטים (מלבד הדברים „עיר ההרס יאמר לאחות) מחוורים מאד. וגם יוסף הכהן מעיד, כי בימים שעמד הכהן חניו, אשר נמלט במצרים בימי פולמוס אנטיוכוס, לפני המלך והמלכה במצרים ובקש מהם רשות לבנות מקדש לאלהי ישראל במצרים, הראה להם דברי הנביא ישעיה, כי נבא למצב כזה מזמן קדום (קדמוניות י"ג, ג, א). אם כן היו דברי הנביא קודמים הרבה למאורעות השמד בימי אנטיוכוס. כמובן, הכחישו החוקרים את עדות יוסף הכהן, אשר בכלל חוברו עליו בימים האחרונים להחזיקו בדאי. אבל לפי עדות הרשמים ההסטוריים שנתגלו כעת אין דברי יוסף יוצאים מגדר האפשר; ומתקבלים הם על הלב. בענין קדמות הישוב העברי במצרים, אשר למרות העדות הברורה מצד סופרי ישראל (אגרת אריסטיאס ויוסף הכהן) הכריז עליה ווילריך כי בדותא היא, ועליו סמך ווילהוזן (עוד במהדורה הששית של ספרו „הסטוריה ישראלית ויהודית" שיצא לפני שנתים) להחליט, כי רק בימי פולמוס אנטיוכוס נוסד ישוב כזה במצרים — הנה מדברי הכתבים האלה אנו למדים, כי באמת התישבו היהודים בארץ הזאת מזמן קודם הרבה במספר רב. וכבר מצאו עדות אחרת מפי רשימה קדומה, אשר תגיד לנו, כי דוקא לדרומה של ארץ מצרים, במקום שעמד מקדש יב, היה ישוב גדול של יהודים עוד בימי פסמטיכוס השני (בן דורו של נבוכדנאצר).

באגרת ידניה אנו מוצאים שמות אנשים מפורסמים הנודעים לנו מפי המקורות ההסטוריים האחרים. יוחנן כהן גדול בירושלים, אשר לו כתבו יהודי יב תחלה, הוא בן יוידע בן אלישיב שהיה בימי נחמיה. אלישיב כהן גדול לא הסכים לשיטת עזרא ונחמיה בדבר יחוסם להשומרונים. בנו יוידע השיא לאחד מבניו את בתו של סנבלט החרני, אשר מדברי יוסף הכהן אנו למדים, כי היה פחת שומרון, וזה יצא לנו בבירור מדברי האגרת. אפשר כי יוחנן בעצמו היה חתן סנבלט או אחר מאחיו. בכל אופן היתה קורבת־משפחה בין משפחת הכהנים הגדולים בירושלים ובין סנבלט פחת שומרון. כסבורים היינו, כי נצח נחמיה במלחמתו החריפה עם משפחת הכהנים ובסוף ימין היה הפרוד המוחלט בין בני יהודה ובין השמרונים (גרץ, תולדות היהודים ח"ב מחלקה שניה עמוד 167), הגם כי בפירוש העמיד יוסף הכהן את המאורע הזה בסוף מלכות פרס, לערך מאת שנה אחרי דור נחמיה. כבר שערתי אני זה שמינה שנים, (השלח כרך עשירי עמוד ק"ז ואילך), כי באמת היה הפירוד הגמור בסוף מלכות פרס. וסנבלט הנזכר בספור יוסף הכהן (כפר י"א פרק ז' י"ח) איננו זה שהיה בימי נחמיה; ואין שום זרות בדבר, כי היו בני אדם שונים נקראים בשם זה בדורות שונים. יוסף אמר בפירוש, כי אחרי מות יוחנן כ"ג נסבה הכהונה הגדולה לבנו ידוע (זה שהיה בימי אלכסנדר מוקדון), ולו אח ושמו מנשה. כנראה היה מנשה זה הבכור, ולו היה משפט הירושה בשירות החשובה הזאת, אלא כי מנשה לקח לאשה את בת סנבלט, אשר פקד המלך דריוש האחרון (בן מטעים יוסף ביחוד) פחת בשימרון. העם בירושלים דחה אותו מכהונה גדולה ובמקומו כהן אחיו ידוע. קרוב לשער, כי אלמלא בטלה אז מלכות פרס, כי אז היה מנשה מתקיים בשרותו בסיוע חותנו פחת שומרון; אבל בינתים נשברה מלכות פרס, ואלכסנדר מוקדון האיר פניו להיהודים בירושלים וקיים את הכהונה הגדולה בידי ידוע. אז נעשה הפרוד המוחלט בין יהודה ושומרון. עדותו של יוסף הכהן ברורה כל כך, שאי אפשר להכחישה או להחליט, כי נתערבבו לו המאורעות (כדעת גרטץ).

ומדברי האגרת אנו למדים, כי אחרי מות נחמיה נשתקעו דברי הריב בין הלאומיים הקנאים ובין השומרונים; או כי בכל אופן לא נצחו הלאומיים, אלא היחוס הרצוי בין ירושלים ושומרון שלט כמקדם, שהרי בין משפחת הכהונה הגדולה ובין בני פחת שומרון היתה קורבת־משפחה. והיהודים בגולה לא ידעו כל עיקר מדברי הריב שעבר בימי נחמיה בין היהודים והשומרונים אלא חשבו גם את אלו, את בני שומרון, בתור אחים. ולכן כאשר אירע להם אותו המאורע המעציב בחרבן מקדשם

פנו אל אחיהם בירושלים — ביחור אל הכהן הגדול — ואל אחיהם בשומרון אל דליה ושלמיה בני סנבלט פחת שומרון, אותו סנבלט, שהיה איש ריבו של נחמיה. אחרי כן הלך אחד מיהודי יב בהשתדלות לפלשתינה, ולא רק בגוהי נע-ה לו, אלא גם דליה בן סנבלט, אשר לפי הנראה קם בינתים תחת אביו בתור פחת שומרון. שהרי אלמלא כן, איך הרשה הוא לשוב ולבנות את המקדש ההרוס ביב הבירה?

ובגוהי פחת יהודה בימי יוחנן כ"ג בן יוירע נזכר גם בדברי יוסף הכהן. הוא מסר לנו, כי יוחנן קם על אחיו יהושע ויהרגהו במקדש, בימים ההם משל בירושלים אותו בגוהי, אשר יוסף מכנהו בשם „סטרטיגון" (כנוי רגיל בפי סופרי היונים לפחות המדיני) של המלך ארתחששתא השני, זה שמלך אחרי אביו דריוש השני. בגוהי אמר להסב את הכהונה הגדולה ליהושע בן יוידע, ועל זה קם ריב בין האחים. פעם אחת רבו במקדש, ויהושע הקניט את אחיו יוחנן במרה מרובה, עד כי הרגהו זה בחמתו. אז בא בגוהי אל המקדש ויסר בדברים קשים את היהודים, כי נעשה רצח במקדשם. וכאשר רמזו לו, כי אסור לנכרי לבוא במקדש, שאלם בלעג: „וכי טמא אני מזה שהרג את הנפש במקדשכם"? לבסוף העניש את היהודים, ושבע שנים רצופות שלמו מס מכל קרבן שהביאו במקדש. ווילהוזן התל עור בשנת 1907 בספור הזה ואמר עליו, כי זהו אחד מספורי-הבדותא של יוסף הכהן. והנה בכל אופן נודע לנו כעת הפחת בגוהי בתור אדם הסטורי, ואין זה דבר תמוה, כי לפי ספורו של יוסף הכהן אירע ריב האחים בימי ארתחששתא השני, ומאגרת ידניה אנו למדים, כי כבר בימי דריוש השני שרת יוחנן בן יוידע בכהונה גדולה. כי יתכן, שבזמן מאוחר קצת (אגרת ידניה לבגוהי היא משנת 407 לפני הס', וארתחששתא מלך תחת אביו בשנת 404) אמר ישוע אחי יוחנן לדחות את אחיו ולכהן תחתיו בסיוע ידידו בגוהי. החכוכים בין האחים היו כבר מקודם, ואפשר כי לסבה זו לא יוכל יוחנן להשתדל לפני בגוהי לטובת אחיו במצרים.

ומצינו שלשלת כהנים גדולים מימי יהושע בן יהוצדק (בן דורו של זרובבל) עד ימי ידוע בן יוחנן (נחמיה יב, י—יא) אחרי אלישיב (בן דורו של נחמיה) כהן בנו יוידע ואחריו יוחנן (כן צריך לגרוס במקום יונתן, כאשר שער כבר אוילר) ואחריו ידוע. ולפי זה טעות הוא מה שהחליטו החוקרים, כי ידוע זה היה בימי אלכסנדר מוקדון, שהרי לפי זה עלינו להחליט, כי האריך יוחנן בן יוידע ימים. אלא קרוב לשער, כי אחרי מות ידוע בן יוחנן כהן יוחנן בנו (השני), ואחרי מותו היתה המחלקת בין מנשה וידוע בניו, ונדחה מנשה שהלך אל חותנו סנבלט לשמרון וכהן אחיו ידוע השני, זה שהיה בימי אלכסנדר. אם נקבל השערה זו יוסרו כמה קושיות שנתקשו החוקרים בסדר הזמנים.

על פרט חשוב אחד רמז מר ברט. הנה בספר עזרה נמסרו לנו כתבים רשמיים. אותן האגדות שכתבו מלכי פרס בנתנם רשות לבנות את בית ה' בירושלים, לעבוד את אלהי שמים יהיו החוקרים החפשים מאו"ה מגלגלים בזה, כי איך יתכן, שמלך גוי יכתוב בכבוד כזה על אלהי ישראל, שהוא אלהי שמים? והנה ראינו מאגרת יהודי יב ומזכרון דברים הרשום, כי אמנם כן התיחסו מלכי פרס לישראל; היינו, כי ידעו, שבני ישראל עובדים ומתפללים לאלהי שמים, וזולתם הגויים עובדים לאלילים. הכרתם זו היתה בעיקר הדבר סבת יחוסם הרצוי להיהודים.

התגלות הרשמים ההסטוריים תביא בלי ספק „לשנוי ערכין" בהבנת ההסטוריה הישראלית של התקופה ההיא; היינו, מימות עזרא ונחמיה עד סוף מלכות פרס, אשר עד הנה היו נודעים לנו ממנה רק ענינים מקוטעים הנמצאים בספורי יוסף הכהן, שגם אותם לא הבינו כראוי והיו מזולזלים בהגדת עדותם. לא זו בלבד, אלא שגם תקופת עזרא ונחמיה ותוצאות פעולתם הלאומית יובנו לנו כעת באופן אחר לגמרי.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵי־הַיִשּׁוּב.

מאמר שלישי.

הַתַּעֲשִׂיָה וְהָאֻכָּרוּת.

(המשך מגליון 33)

כל המתעמק בתנאי-החיים של בעלי-המלאכה מאחינו יודה לדברינו, כי חשוב מאד הדבר הזה להרמת קרן העובדים האלה וכי נחוץ לעשותו לטובתם. רבים מאד בינינו בעלי-מלאכה שונים בכל מקצועות עבודת האדם. יודעים אנו את תנאי העבודה שלהם; רובם רעבים ללחם מאין עבודה; רבים נודדים ממדינה למדינה למצא פרנסתם ואין; רבים נופלים בידי הסרסורים העושקים את עמלם והמוצצים את דמם עד הטפה האחרונה; כולם יושבים הם צפיפים ודחוקים בערים הגדולות ובעירות הקטנות, בבתים רעועים המטים לנפול או בבתים גבוהים שאין שם אויר לנשמה. מבקר עד ערב יגעים הם ועמלים, המה ובני משפחתם, ומאושרים הם בעיניהם כאשר ימצאו להם פת לחם קלוקל; מפחדים המה מן היום הבא, פן לא ימצאו עבודה; ילדיהם יגדלו פרא „בחדרים" או בחוצות העיר הגדולה המלאה אויר מחניק; את מלאכתם לא למדו כהוגן ואת טיבה ומהותה לא יבינו; עובדים המה לא מאהבה כי אם מאונס ומכפיה; המלאכה כשהיא לעצמה לא תרומם את נפשם, כי שנואה היא עליהם; חלאת חייהם מוגיעה את מוחם ותרופף את בריאותם... ובכלל מצב בעלי המלאכה בכל תפוצות הגולה ובפרט במדינתנו גרוע הרבה ממצב הפועלים העובדים בבתי-החרשת: האחרונים המה אמנם פרוליטרים, אבל הראשונים עומדים כמעט על מדרגת הפאופריות, כלומר על מדרגת הקבצנות.

רק מוצא אחד יש להם ממצוקותיהם אלה. המשלים והמופתים שהבאנו מוכיחים כי התרחבות עיקרי הקואופרציה יכולה להקל את עול חייהם, ובמשך של שנים אחדות, אם יהיו התנאים נוחים להתפתחות רעיון ההתאגדות, אפשר יהיה להם לצאת אל מרחב החיים הנורמלים, אפילו בארצות מגוריהם. אבל אם יתהוו גורמים ותנאים מיוחדים אשר יתנו להם היכלת לעמד על הקרקע, אפילו בכל מקום שהם גרים, אז אין כל ספק שיבססו את מעמדם על יסוד קים. ורבים המה בעלי-המלאכה דנוהים אחרי ישוב ארץ ישראל, וכשהם באים לשם המה עוזבים את מלאכתם ועוברים אל עבודת האדמה בתור פועלים, שכירי-יום במושבות או מחזיקים במלאכתם שמעטים דורשיה. אבל המעשה והנסיון מראה, כי יש אפשרות לאחד את העבודות השונות האלה, ואחוד זה יביא רק ברכה וטובה לעמלים. מובן, כי תנאים נוחים לכל זה יכולים להברא רק כשיהיו לנו מוסדים וגורמים, שיקלו לכל היחידים

הבאים לא״י להספח אי אחת האגודות של עבודת האדמה ולאיזו אגודה של בעלי־המלאכה.—

צריכים אנו עוד לשים לב כי יש הבדל בין מעשה־האומנות ובין מעשה החרושת: מלאכת בעלי־האומניות דורשת גם יצירה אינדיבידואלית, מלאכת־מחשבת היא, מלאכת חרש. ונפלא הדבר כי לשוננו מטעימה וכמו מרגישה את הסגולה המיוחדת למלאכת־יד, כי אמן וחרש יקראו גם לבעל־מלאכה וגם לציר ולחרש־חכם. ואמנם התפתחות כל מלאכת־יד מביאה לאומנות. ואת גדל־איכות הדבר הזה הרגיש ב. שץ שיסד בית נאמן בירושלים ללמד את בני־יהודה את היפי שבמלאכה, את האומנות שבעבודה פשוטה, את הרוך והאצילות שבכל תעשיה. האיש הזה לקח מלא חפנים קרני אורה ויפזר אותן במבואות החשכים אשר בירושלים. הוא צלל בתהום הקבצנות שבעיר הזאת לדלות פנינים יקרות מתוך הבערות וערמות האשפה של העיר הקדושה. ועוד יתרה עשה, כי לא רק את האומנות בכלל הוא מפתח; הוא יוצר גם אומנות ישראלית, סגנון מיוחד ומצוין; במקוריותו המיוחדת הוא סולל דרך חדשה לבעלי־האומניות שבירושלים, ויש תקוה כי בימים יבאו יבקשו את ה„ארטיקלים" של ירושלים כמו שמבקשים עתה את „ארטיקלי״־פריז המהוללים ביפים ובחנם המיוחד להם. —

אבל אם בעל־המלאכה עובד בתנאים קשים עבודת פרך, אם הוא דואג תמיד דאגת־מחר, אם אינו בטוח שימצא לו עבודה ומחיה —אז אי־אפשר לו לעביד כציר וכאמן, אז לא יוכל למסור את נפשו לעבודתו, לשפר את מלאכתו, ליפותה ולשכללה, כי עובד הוא כמכונה, כגולם. ולא נפלא הדבר אם מעטים מאד בין אומני־ישראל במדינתנו בעלי־מלאכה אלה המצטינים בטיב עבודתם ובשכלולה, בטוב טעם ובתבונה יתרה, אף כי אין ספק שרבים הזה בעלי־אומניות אשר חנן איתם אלהים בכשרון יצירה, בטעם היפי, אין ספק שבמה אנטו־קולסקים איכא בשוק של האמנים החרוצים בערי תחום מושבנו.— ולהפך, אנו מוצאים כשרון המעשה בכל ענפי עבודת האומנים שבפרנציה, יען כי אין ביניהם ק ב צ נ י ם, אינם מוכרחים לרדוף כל ימי־חייהם אחרי פת לחם, יען כי רובם מקבלים עוד בילדותם חנוך של השכלה, ובתי־הספר, בתי־המוזיאומים, שיעורי־ערב ללמוד מלאכת־מחשבת—כולם באים לעורתם, להשתלמותם ולהתקדמותם.

ואם עשה ב. שץ את הצעד הראשון, את ה צ ע ד היותר ח ש ו ב וגדול להפיץ דעת האומנות בין יושבי־ירושלים, הלא חובה גדולה מוטלת על עסקני־הישוב להרבות דעת עיקרי הקו־אופרציה וחשיבותה. רק ה ת א ג ד ו ת ם של בעלי־המלאכה תתן להם את היכלת להתגבר על כל המכשולים הרבים אשר על דרכם, לסול מסלה לפרי עמלם אל השוקים הגדולים, אשר בארצות שונות, לבסס את אפני־מלאכתם. לקבל בתנאים טובים וקלים את כל חמרי־העבודה וליסד מחסנים לפרי־מלאכתם. כדי שלא יפלו בידי התגרים והסוחרים אשר יאכלו אותם בכל פה, או כדי שלא יפלו בידי אנשי־חסד, אשר יעזרו להם בשעות הדחק ויכניעו את רוחם, או במלים אחרות — כדי שלא יהיו לעבדים לא לסוחרים הפעוטים השונים ולא לנדיבים, לפילנטרו־פים, כי עבדותם זאת תגזול מהם כל כשרון, תדכא בנפשותיהם כל התרוממות הרוח, כל בטחון בכחם ובכשרונם.—ואם יעשה הצעד הזה, אז יוכלו להגיע אל המטרה — ל ע מ ו ד ע ל ה ק ר ק ע, כלומר לאחוז באיזה מענפי עבודת האדמה בסביבות ירושלים. את הרעיון הזה הבליט לפני אלפים שנה אחד מחכמי־התלמוד, ר׳ אלעזר, באמרו: „ע ת י ד י ם ב ע ל י א ו מ נ י ו ת ל ע מ ו ד ע ל ה ק ר ק ע" (יבמות ס״ג). ואמנם הרעיון הנעלה הזה, שעלול הוא לחולל מהפכות עצומות בחיים האקונומיים של כל העיבדים, הולך ומבצבץ בימינו בחקירות של טובי חוקרי האקו־נומיה המדינית, הולך ומתפתח גם בין הפועלים והאומנים אשר קצה נפשם בחיי הערים הגדולות בין החומות הגבוהות, ברחובות הצרים ובבתים הנעשים לקברים לילדיהם הרכים וגם לנשמותיהם ולשאיפותיהם.

ורואה אני בדמיוני סביב ירושלים גני־ירקות ופרדסים קטנים הנטועים עצי־זית, שקדים, עצי תפוחי־זהב, כרמים ומרעה לבקר ולצאן; רואה אני בתים מרווחים ונקיים הטובעים בים של ירק ועשב ובהם יושבים חיטינו וסנדלרינו, אורגים ועושי־שעונים, עושי־צעצועים מעץ הזית, עושים מלאכת מחשבת בזהב ובכסף, — והאנשים האלה אמיצי־כח, וגובה להם וקומה להם. עובדים המה בכרם, בגן ובשדה, מאכילים וזנים את בקרם ובהמתם, עסוקים בכל תעשיה שונה אשר לה הסתגלו לפי תנאי הזמן ולפי צורך המקום. מאוגדים המה באגודותיהם השונות, אינם זקוקים לגומלי־חסדים ואינם נכנעים לפני הדר גאון בעלי־הכסף ואינם משועבדים לכל סרסור, לכל קונה ומוכר; חיים המה חיי־חפש ודרור ומחנכים את ילדיהם בין ירקרק שדה ונאות־דשא בבתי־ספר משוכללים, והם משתלמים ומתקדמים גם בעבודתם וגם בבינתם...

האומנם רק מחזה פנטסי הוא? וכבר אמר הרצל, כי אם ת ר צ ו לא יהיה לכם הדבר הזה לאגדה בעלמא כי אם ל ע ו ב ד ה א מ ת י ת. ולא רק אנחנו, אשר השאיפה להיטיב מצב אחינו המבקשים עבודה, להציב לנו יד במקום נאמן, בארץ אבותינו, לצאת מן המצר אשר בו אנו נתוגים בכל ארצות הגלות היא כל תקותנו,—כי אם גם האנגלים העשירים והאדירים שואפים ל ש נ ו ת את מצב הפועלים הרבים ו ל ה ע מ י ד א ו ת ם ע ל ה ק ר ק ע ב ע ז ר ת ה ק ו א ו פ ר צ י ו ת. עוד בשנת **1900** נוסדה אגודה בשם: „חברה לסדור עבודת־האדמה." היא מפיצה בין העם ידיעות ברורות על אורות הקואופרציות באכרות וגם מוציאה עתון מיוחד המוקדש לרעיון הזה.—בשנת **1908** הוציאה הממשלה חק שעל פיהו יוכל כל איש באמצעים קטנים לחכור או לקנות לו אחוזה פעוטה. לפני ירחים אחדים הוציא איש אחד המסתתר בשם אגריקולא ספר: „How England was Saved" אשר בו ידבר על עתידות־האכרות באנגליה בחמש עשרה השנים ה ב א ו ת. לפי חשבונו הביאו אל ארץ בריטניה בשנת **1907** צרכי־אוכל על סכום עצום של **290,8** מיליון ליטרא שטרלינג. מכיון שארץ אנגליה הגדילה והרחיבה במשך שנים רבות רק את האינדוסטריא ולא שמה לבה אל העושר הלאומי הטמון במעבי־אדמתה, ומכיון שכמעט כל אדמת־אנגליה נמצאת בידי עשירים אחדים,—נפלה החקלאות מאד, ואנגליה מוכרחת לקנות אוכל למחיתה בארצות אחרות. בעת אשר בארצות פרנציה, יפוניה וכן גם בגרמניה וברוסיה הולך ומתגדל שטח האדמה הזרועה,—נקטן השטח ההוא של אנגליה כדי % **50**. בארצות אחרות השביחו תמיד את האדמה הנעבדה הרבה יתר מאשר באנגליה; כן, למשל, מוציאים בפרנציה שנים־עשר קילו סופרסופט לכל היקטר, בגרמניה—תשעה קילו, ובאנגליה רק ח מ ש ה. עוד מעיר הסופר את קוראיו כי עד שנת **1903** עשו מעט להטבת החלקאות: מעטות היו קופות־מלוה, אשר יסדו להם הפ־מירים, לא היו להם גם קואופרציות לממכר יבול אדמתם, ולכן נפלו תמיד בידי הסרסורים. הם לא חשבו ככף להשבחת אחוזותיהם. וכן הולך הסופר ומוכיח לבני עמו את חטאתם על אשר עזבו את עבודת האדמה ולא התאמצו

לשכללה. מי יקרא לנו בשם, שואל הסופר, את האנשים המומחים אשר הועילו בידיעותיהם לאכרות? כמה הוציאו כסף להרבות דעת עבודה האדמה ושכלולה? ההוציאו לאור קונטרסים וספרים להפיץ דעת העבודה הזאת? אחרי אשר יבאר את הרע הכרוך בהתרשלות אנשי ארצו בעבודת האדמה, הוא הולך ומתנבא ומגיד את העתידות, אם רק ייטיבו את מעשיהם וישכללו את האכרות על יסודי הקואופרציה.—

בשנת 1910 עזבו, לפי דבריו, הפועלים הרבים המרוכזים בבתי־המלאכה, ששם שוררת „שיטת הזעה", את עבודת־הפרך שלהם וישובו אל עבודת־האדמה ויחזיקו במחרשה. בשנת 1911 הוציא הפרלמנט חוקים מקילים את תנאי עבודת האדמה. נוסדה אגודה קואופרטיבית שהונה עלה לסכום של 500 אלף ל.שט., ע"י מניות של ליטרא אחת. ע"י מומחיה התחילה האגודה מלמדת את חבריה אפני־הטבת עבודת־האדמה; התחילה סוללת להם דרך בקולטורה אינטנסיבית; התחילה מקבלת מכל חבריה את יבול אדמתם ומוציאה אותו למסכר; התחילה מחזרת אחרי הזבול היותר טוב והיותר נחוץ בשביל חבריה; התחילה מספיקה להם את הזרעים היותר מובחרים במקחים נוחים וקלים; התחילה מלוה לחבריה סכומים הנצרכים להשביח את אחוזותיהם; הזמינה גננים מפרנציה ללמד תורת הירקות; פתחה בלונדון 50 בתי־מכולת להמציא לקונים במקח השוה פירות רעננים של אדמת חבריה.—

מקצור הדברים שהבאנו למעלה יראה הקורא, כי הפרוגרמה שהתוינו לנו בכל המאמרים, אשר אנחנו נותנים לפני המתעסקים בישוב הארץ, מעסיקה מאד גם את כל הדורש טובת אומתו ומדינתו.—

אבל נפנה נא עתה להראש השלישי של התעשיה, לאלה העשיות הקשורות בהשתלמות עבודת האדמה, ונחקור איזה פרטים מהם.

(המשך יבא)

הַגִּמְנַסְיָה הָעִבְרִית בְּיָפוֹ.

(המשך מגליון 33)

(סוף)

טיולים וחגיגות. — מקום חשוב תופשים גם הטיולים בגמנסיה. השאיפה להתקרב אל הטבע ולדעת את הארץ ידיעה מוחשית ע"י מראה עינים ושתוף הרגש, הן המטרות של טיולים אלו.

מלבד טיולי־למוד—שהיו בשנה החולפת—12 עם תלמידי המחלקות ג' וד' וארבעה במכינות ובמחלקות האחרות,—היו גם טיולים כללים לכל המחלקות: בחנכה למקום מולדת המכבים, למודעים, בחמשה־עשר בשבט (יחד עם בה"ס האחרים) בסביבות יפו, בל"ג בעומר לראשון לציון. מלבד טיולים על הים לבקר אניות מלחמה שונות שסרו לחוף יפו, ולראות בהצגות שונות של התעמלות וכו'.

דברים אלו אע"פ שאינם עומדים בקשר בלתי אמצעי עם למודי הגמנסיה, יש להם בכל זאת ערך להתפתחות התלמידים, והלכך—גם ערך חנוכי. והגמנסיה שלנו הרי לא די לה להיות בית־למוד גרידא. היא צריכה להיות גם מוסד חנוכי הגון.

בארצות אחרות מחנכת הרבה הסביבה הקולטורית, דהיים השוטפים בחוקה בכל חלופי גוניהם, שהעין רואה יום יום ברחובות העיר, משפיעים על הנפש המרגשת ומעוררים את כח החושב למחשבות ורעיונות, וההתפתחות הולכת וגדלה. לא כן אצלנו. החיים כל כך עניים ומחוסרי גון, עד שהם פועלים יותר להקהות את הרגש ולישן את כח המחשבה. ולפיכך צריכה הגמנסיה לתת לתלמיד מה שחסר לו בעולמו. בה צריך הוא למצא לא רק למורים ידועים, כי אם גם גורמים שונים להתפתחות הרגש וההסתכלות.

קריאה. — גם הקריאה החפשית של התלמידים אי אפשר שתהא אצלנו מסורה לגמרי לבחירתם של החניכים. אפילו באותם המקומות שהבחירה הזאת אפשרית היא מפני עשרה של ספרות הילדים והנערים נמצאים הרבה מפקפקים בתועלתה של קריאה לשם „בליעת־ספרים", וניתנים יותר ערך לקריאה שיש לה בקרת מצד המורה.

בשטה זו האחרונה מחזיקים גם בגמנסיה. — בכל שבת מתאספים תלמידי המחלקות לדבר ע"ד מה שיקראו במשך השבוע הבא, או ע"ד חבורים חפשים של התלמידים בעצמם.

נשפי־שפות. — כך הונהגו בשנה זו גם נשפי שיחה ללשונות הזרות—לצרפתית וערבית.

כדי שישלמו התלמידים בשפות האלה בדבור, נחוץ להם מלבד שעות הלמוד של השפות גם המעשה, דבר החסר לרבים מהם בבית הוריהם ובסביבתם.

ואת החסרון הזה שואפת הגמנסיה למלא ע"י נשפים הנערכים פעם או שתים בשבוע. התלמידים מבלים שתים־שלש שעות על כוס תה במסבת רעים, מדקלמים מן השירים והספורים שלמדו על פה, מציגים לפעמים גם קטעים מחזיונות, שרים ומספרים בכל העולה על רוחם, וכל זה רק בשפה הנלמדת, בהשגחת המורה וגם בהשתתפותם של גדולים המדברים באופן חפשי בשפה זו.

כך לומדים בנקל להשתמש בדבור־חי באותו החומר שרכשו להם במחלקה.

ההתחלה שנעשתה בנידון זה מראה שנשפים אלה, אע"פ שטעונים הם עדיין הרבה תקונים וזהירות, בכל זאת עתידים הם להביא תועלת רבה בלמוד השפות הזרות וגם לעזור הרבה לחנוך החברתי.

אספת־הורים: — כדי להשפיע יותר על החנוך הביתי והחברתי, שואפת הגמנסיה לשתף לעבודתה זו גם את הורי התלמידים ואפיטרופסיהם, ע"י יחס הדדי תמידי בין ביהס"פ ובית־ההורים אפשר לעשות הרבה.

גם בזה נעשתה ההתחלה בשנה זו.

האספה הכללית של ההורים שהיתה בקיץ זה, דנה בשאלות שונות של עניני ביה"ס, והחליטה לבחור בועד של הורים, שנים שנים מכל מחלקה, שיעמדו בקשר תמידי את הועד הפדגוגי ויעזרו לו בהטבת החנוך הגופני והמוסרי של התלמידים.

הוצאת ספרי־למוד. — אחד החסרונות היותר מרגשים בהתפתחות הגמנסיה, הוא חסרון ספרי למוד, לפחות בשביל התלמידים.

מלוי הפרוגרמה בכל מקום תלוי תמיד במציאת ספרי־למוד ע"פ הפרוגרמה, שיהיו בידי התלמיד לעזר בבאו לחזור על השעורים שלמדו במחלקה.

כתיבת רשימות־למוד במחלקה בעת הלמוד מוציאה את השעור מאופן ההוראה הטבעי וגוזלת הרבה זמן משעת הלמוד

למלאכת התקראה, וגם לאחר כך קשה החזרה מתוך מחברת כתובה הרבה יותר מאשר בספרים נדפסים.

ואצלנו אין כמעט שום ספר למוד שיהא ראוי לתכליתו, וגם לעברית ודקדוקה אין ספר כזה למעלה משנת הלמוד השלישית.

למלא חסרון כזה שמו מורינו את לבם מראשית עבודתם. את כל שעוריהם כתבו במחברות, ועתה, אחרי ארבע שנות למוד, נמצאו בידיהם ספרים לכל הלמודים לארבע המחלקות, שאחרי עבוד ותקון אפשר יהיה להוציאם לאור בתור ספרי־למוד.

הגמנסיה יסדה פונד מיוחד להוצאת ספרי־למוד, ועתה מנתה ההנהלה ועדה מיוחדת לבקרת ספרי־למוד המוגשים מצד המורים.

ועדת־בקרת לספרי־למוד.— בתור חברים לועדה זו נכנסים, מלבד מורים מן הגמנסיה, גם מורים ומומחים מחוץ לגמנסיה. לפי שעה עומדים לבקרת: ספר חשבון לכל הארתמתיקה—וספר ללמודי הטבע לחמש המחלקות הראשונות.—

קריאות־עם.—ראוי להזכיר גם התפקיד שיש לגמנסיה כמעט מיום הוסדה בתיר מכון להפצת השכלה בכלל. אלו הם שעורי הערב והקריאות שנערכות בגמנסיה במשך ימות הגשמים יום יום, ובימי הקיץ פעמים אחדות בשבוע.

מורי הגמנסיה, בהשתתפות כחות גם מחוצה לה, מסדרים שנה שנה קריאות ושעורים במקצועות שונים.

באולם הגמנסיה ובחדריה השונים נמצאים בכל ערב המון שומעים לשעורים שונים: שעורי עברית וערבית, שעורי ציור ושרטוט לבעלי־מלאכה, קריאות בידיעת הטבע ובפדגוגיה, במקצועות שונים ברב"ה, וגיאוגרפיה.

בין הקריאות שהתחבבו ביחוד על הקהל יש לציין את שעורי ידיעת הטבע ואת הקריאות בתנ"ך, שמשכו אליהן תמיד המון רב אנשים ונשים, עד כי צר היה האולם מהכיל את כל המבקרים.

ההכנה.—כל עניני האגודה והגמנסיה נחתכים עפ"י ועד מפקח ומועצה פדגוגית, שבאת־כח שניהם היא ההנהלה.

באספה הכללית של חברי האגודה, הנקראת פעם בשנה, בוחרים בועד מפקח שעליו לדאוג לכל עניני האגודה ולצרכיה החומרים של הגמנסיה.

1) חברי הועד נבחרים מבין החברים היושבים ביפו ושבניהם לומדים בגמנסיה. מלבד אלה משתתפים ביעד גם בא־כחו של ועד חו"צ ובא כחו של הועה"פ הציוני.

2) במועצה הפדגוגית נכנסים כל המורים בגמנסיה ובא־כחו של הועד המפקח. הרשות בידם לצרף כחות פדגוגיים גם מחוץ לגמנסיה.

3) המועצה הפדגוגית דנה בישיבותיה פעם בשבוע על כל השאלות הנוגעות לעניני ההוראה והחנוך העומדות על הפרק, וקובעת את חמר־הלמודים שלו לזמן הקרוב. כל מורה מוכרח ע"פ דרישה להציע לפני המועצה את חמר הלמודים שלו לזמן הקרוב, כדי שחמר זה יבחן ויקובל מאת המועצה.

להנהלת הגמנסיה נכנסים שנים מן המועצה הפדגוגית, האחד אחראי בעד כל הנוגע ללמודים ולמורים, מלוי הפרוגרמה וכו', והוא ראש המועצה הפדגוגיה. השני אחראי בעד כל השייך להשגחה על התלמידים והנהגתם בבה"ס ומחוצה לו, והוא משגיח גם על הפנסיונים. מצד ועד המפקח נכנס אחד שהוא אחראי בעד ספרי החשבונות והרכוש של הגמנסיה.

רכוש הגמנסיה.—רכושה של הגמנסיה אמנם אינו גדול בערך, אם נשוהו לזה של גמנסיות בארצות מוסדרות, מרגיש אתה חסרון בכל פנה שאתה פונה, ואעפ"כ ההתחלה נעשית כבר גם בזה.

יש רהיטים בכל המחלקות—ספסלים בני שני מקומות, קתדראות, לוחות. מעט גם רהיטים במשרד, בחדר המנהל ובחדר המורים, תמונות שונות מתולדות־הספרות, מפות גיאוגרפיות במספר לא מעט—מן המובחרות, ציורים ללמודי הטבע לזואולוגיה ואנטרופולוגיה, לגיאוגרפיה, לבוטניקה, להסטוריה, לפיזיקה ולשעורי הסתכלות, מכשירים לנסיונות יסודיים בפיזיקה וכימיה, קבוצות של בעלי־חיים ממולאים, של צמחים מיובשים, של מינרלים שונים, אוסף־עצמים ללמוד המסחר מעולם הדומם, הצומח והחי, פרפרים שונים על זכוכית, מקרוסקופ, לופות.

יש גם קבוצה קטנה של ספרי־למוד שונים בשפות שונות.

יש גם מעין התחלה של ביבליותיקה למורים—מעט אבל מן המובחר.

בביבליותיקה של התלמידים ישנם ספרי הוצאת „תושיה", „אחיאסף", מוריה וכו', לפעמים גם אכסמפלרים כפולים.

גם פיסהרמוניה ללמוד הזמרה, גם אי־אלו אורנמנטים ללמוד הציור והשרטוט ישנם כבר. זהו רכושנו.

כל זה אמנם מצומצם, הכל בתמונת זעיר־אנפין ואינו מספיק גם עכשיו ובפרט אחרי שתפתחנה המחלקות הגבוהות, כאשר בלי לברטוריות ללמודי־הטבע אי־אפשר יהיה להתקים, השרטוט והציור ידרשו מכשירים הנונים וכדומה דברים הכרחיים.

ביחוד מורגש גם עכשיו חסרון ביבליותיקה רחבה בשביל מורים ותלמידים.

בגמנסיות אחרות יכולים המורים והתלמידים להשתמש בביבליותיקות אחרות שבעירם, ואצלנו אין כמעט בכל הארץ ביבליותיקה הגונה, ולהפך כל איש משכיל הבא לכאן פונה לביבליותיקה של הגמנסיה.

כל הרכוש הזה, העולה בשווי לערך 15,000 פרנק, נקנה כמעט כלו מכספי הקרן הקימת של הגמנסיה (יש בזה גם נדבה הגונה של חברת „עזרה" ושל חברינו בצריצין). — ע"פ החלטת האספה הראשונה של החברים, יש רשות להוציא מכספים אלו לקנית רהיטים, ספרים ומכשירים לגמנסיה. וזה נעשה לא בפעם אחת, דבר שהיה גורם לדלדולו הגמור של הקה"ק, אלא קמעא־קמעא, לפי הצרך, מוסיפים בכל שנה אל התקציב השנתי גם סכום מסוים לרהיטים, ספרים ומכשירים.

המצב הפיננסי.—כדי להבין את המצב הפיננסי של הגמנסיה, לא די לדעת רק את התקציב ומצבו בשנה זו, אלא גם אלו מהשנים הקודמות. השואה כזו תצא לנו מן הלוח הנתן לקמן משנת תרס"ז עד היום.

שנת	התקציב	שכר־למוד	מועד חו"צ	מועה"פ ע"י חו"צ	ממקורות שונים	מן הקרן לרהיטים	הלואה מן הקרן דפציט
תרס"ז	15130,63	6253.50	1250.—	500.—	151.40	3129.75	3845.98
תרס"ח	25057.94	10000.—	3130.—	4000.–	4410.—	1500.—	2017.94
תרס"ט	32520.—	12400.—	5000.—	5000.—	3600.—	5000.—	1520.—
	72708.57						7383.92

ובכן, אחרי הוצאות במשך שלש השנים האחרונות של 72708,57 פר., יש לגמנסיה חוב של 7383,92 פרנק.

מצב הקרן־הקימת.— מספר חברי האגודה מגיע לפי שעה עד שלש מאות, אבל לא כולם שלמו עוד את כל תרומתם. התפתחותה של קרן זו מראים המספרים האלה.

שנת בראשית	חתימה על	במזומנים	הוצאת מסע	ספרים ומכשירים	הלואה	נשאר
„ תרס"ז	6000.—	3000.—	לא היו	3000.—		

„ תרס"ח 25000.— 12300.— 1400.— 1500.— 2000.— 7400.—
„ תרס"ט 80000.— 39000.— 6200.— 2500.— 1000.— 28500.—
בס"ה במזומנים 35900.—

כל כספי הקרן הקימת נמצאים לפי־שעה בידי חו"צ באודיסה; למשכון בעד התקציב השנתי שהם ערבו בעדו.

י. ל.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל מוֹרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שתי שנים עברו מזמן אספת מורי ארץ ישראל האחרונה, ושנויים רבי הערך באו בחיי היהודים במשך הזמן הזה. סדר הממשלה החדש בתורקיה הוליד שאלות חדשות ותפקידים חדשים בחיי הישוב ויחד עם זה במקצוע החנוך והלמוד. בימים הראשונים תיכף אחרי הכרזת הקונסטיטוציה התבלטה בין היהודים שאיפה חזקה ללמוד השפה הערבית והתורקית; האגודות של היהודים העותומנים החלו לעשות תעמולה בעד שפת הארץ והמדינה וכמעט בכל בתי הספר של מושבותינו מהרו להנהיג בחפזון את למוד השפה הערבית. אולם עכשו כשבאה העת לאספת מורים כללית אפשר היה לקוות, שהמורים יחוו את דעתם בנוגע למקום הערבית בבתי ספרנו, שהם ידונו על השאלה, איפה ובאיזו מדה צריך להנהיג את השפה הערבית, ושיחד עם זה יקבעו מחדש את תחומי השפות, התופסות מקום גדול כל כך בבתי הספר שלנו לרעת הלמוד והתפתחות הילדים.

מלבד השאלה הזאת צריכה היתה האספה להתעסק ביחוד בשאלת ההסתדרות, בזמן האחרון רפתה הסתדרות המורים ולא נכר בה כל סמן חיים. המרכז לא היה יכול להוציא לפעולה שום דבר נכבר, הקשר בין המרכז ובין החברים כמעט נתק לגמרי, רק חלק קטן של המורים היו עונים על מכתבי המרכז. אספות מורים היו רק לפעמים רחוקות, המכתבים החוזרים של המרכז היו דלים בכמותם ובתכנם, וגם מכתבים כאלה אי אפשר היה להוציא כי אם לפעמים רחוקות מאד. יחס החברים אל האגודה הלך הלוך והתקרר.

במה מונחת סבת החולשה הזאת?

ראשית כל בזה, שהאגודה לא יכלה להכנים לתוכה כי אם חלק קטן של מורי ארץ ישראל. במשך הרבה שנות עבודתה לא עלה בידי האגודה למשוך אליה את רוב המורים בארץ, ולהפך, היא עוד הרחיקה ממנה חברים שלקחו בה בראשונה חלק גדול, ובזה אשמים תקנות האגודה וסדריה. כיון שהאגודה מתערבת בחיים הפנימיים של בתי הספר הנמצאים ברשויות שונות, הרי היא באה בהכרח בנגוד עם החברות המנהלות את בתי הספר ועם מוריהן. מפני התערבות האגודה אין מורי אליאנס נכנסים כלל אליה על פי האסור מפריז. מורי „עזרה" עומדים גם הם בנגוד גמור לדרישות האגודה, ואם הם עודם נחשבים בתור חברים, הנה ברובם עומדים הם מרחוק לה, ובכן נשארים רק מורים מעטים היכולים להשתתף בעבודת האגודה — מורי בתי הספר הנתמכים על ידי הועד האודיסאי ועל ידי יק"א, אולם מעוט המורים הלוקחים חלק באגודה גורר אחריו את חולשתה. לאגודה אין השפעה. כחה קטן גם בחוג הצר של המורים הנכנסים אליה. גם פה אין האגודה יכולה לעשות כלום, אם היא רק חפצה לחיות על פי תקנותיה. האגודה איננה יכולה להגן על מורי המושבות, כאשר יקרו סכסוכים ביניהם ובין המועצות המשגיחות על בתי הספר. עוד פחות היא יכולה לעשות דבר להגנת המורים בבתי הספר של יק"א בפני פקידיה. ואם אין לאגודה כח הגנה אף במשהו, ואם אין לה כח מוסרי מפני מעוט חבריה, למה היא באה? לכן התקרר היחס אל האגודה. לכן לא התענינו חלק גדול של המורים באספה הכללית, ולאספה הנוכחית, אשר היתה בזכרון יעקב, באו יחד עם המורים המקומיים 27 איש.

חבל על היחס הקר שכזה. חטא חטאו המורים־החברים שלא יכלו אף פעם בשתי שנים לבוא לאספה להתחקות על סבות רפיונה של האגודה ולבקש אמצעים, איך וכמה לרפא את ההסתדרות היכולה גם בתנאים הנוכחים להיות לכח גדול, כח מוסרי כמובן, בעבודת החנוך, העבודה היותר פוריה בארץ ישראל. אי אפשר להצדיק את המורים בחסרון האמצעים הנחוצים, מפני שהמרכז ומורי הסניף בזכרון עשו את הכל כדי להקל על המורים את נסיעתם לועידה. הודות להסתדרות הטובה עלו כל ההוצאות למורה מיפו, למשל, לא יותר מ־25 פרנק. והוצאות כאלה היה יכול להרשות לו כל מורה ומורה.

הדין והחשבון של המרכז היה עני ודל. הוא מספר, שחברי המרכז בקרו בתי ספר שונים, היציאו מכתבים חוזרים, שבהם באו ידיעות מחיי בתי הספר ומאמרים פדגוגיים, פנו בהצעות שונות אל הועד המרכזי ולחברת „עזרה" בדבר יסוד בתי ספר חדשים, שלחו מלאכות לפויל נתן ולצירי אליאנס, עבדו תכנית לבתי ספר המתנהלים על ידי מורה אחד, קנו איסף צמחי הארץ מאת האגרונום ארונסין, קבלו, בעזרת הד"ר צלינוב, פנס קסם, שהשתמשו בו במושבות שונות, השתדלו להוציא כפת ארץ ישראל בעברית. ואחד מחברי האגודה, ה' ספיר, כבר העריך את רשימת השמות שנחוץ לשימם על המפה בעברית ובכתיבתם בערבית. המרכז בחן עשרים מורים, וחמשה עשר מהם קבלו ממנו תעודות מורה. המרכז השתדל לערוך טרמינולוגיה ללמודים שונים, והועד הבלשני בירושלים כבר עבד את השמות הנחוצים לחשבון. המרכז מצא לנחוץ להוציא עתון לנעורים, אבל הוא לא יכל להוציא את הדבר הזה לפועל מחסרון האמצעים. התקציב לירחון כזה הוא 14,000 פר. לשנה, ולפי דעת הבקיאים בדבר צריך יהיה להפסיד 5000 פר. בשנים הראשונות. המרכז פנה לאנשים ולמוסדות שונים בדבר הזה, אבל הדרישות לא נתנו תוצאות חיוביות. המרכז מצא לנחוץ להוציא גם ירחון פדגוגי, אבל גם ההחלטה הזאת של האספה הקודמת לא יצאה לפעולה, מפני שלזה צריך גם כן סכום הגון מ־8000 עד 10,000 פר. שאי אפשר היה להשיג.

המצב הכספי של המרכז היה רע מאד. כל הכנסותיו במשך שתי השנים היו בערך 4300 פר', ובהן אלפים פר' אשר קבל המרכז מאת הועד האודיסאי.

בנוגע לעתיד - אין המרכז רואה תחבולות איך להיטיב בעיקר את מצב ההסתדרות ולחזקה. הוא איננו רואה דרכים חדשות. הוא מציע לפני האספה הכללית או איזו תקונים בעבודה או אותם הדברים שהוא כבר החל לעסיק בהם ולא יכול להגשים אותם. בנוגע להטבת החנוך היא מציע לשלוח לפעמים מורים לחוץ לארץ להשתלם בלמודיהם ולהתבונן אל מצב בתי הספר בארצות אחרות. הוא מציע לאחד את תכנית הלמודים בבתי הספר הנמצאים תחת השפעת הסתדרות המורים, לעבד תכניות לבתי ספר בעלי מינים שונים, לאסוף אספית פדגוגיות, לסדר שעורי קיץ. בנוגע לבחינת המורים להבא אין המרכז חפץ להסתפק

רק בשעורים שהקנדידטים נותנים, הוא מוצא לנחוץ גם בחינה נוספת בלמודים.

המרכז לא העמיד לפני האספה את השאלה: מדוע מטה ההסתדרות לנפול ואיך להקימה? המרכז מוצא, שהדרך שהוא הולך בה היא היחידה והנכונה, ואם ההסתדרות נמצאת בכל זאת במצב כזה, אשמים אולי התנאים החצוניים, אבל בכל אופן לא ההנהגה ולא יסודות האגודה.

אחר לגמרי היה המבט שהתבלט בהרצאת ה' וילקומיץ. הוא מוצא, שסבת חולשתה של אגודת המורים היא הטעות העיקרית המונחת ביסודותיה. האגודה לקחה לה עבודה שלא לפי כחותיה ולא לפי תפקידה. האגודה חפצה להיות לשר ההשכלה, היא חפצה למשול ולשלוט בבתי הספר הנמצאים ברשות חברות שונות, וכיון שהחברות האלה אינן נותנות ולא תתנה לאחרים להתערב בבתי ספריהן, הרי האגודה מרחיקה ממנה חלק גדול של הכחות הפדגוגיים בארץ. האגודה צריכה להיות רק אגודת מורים וחנוך. היא איננה צריכה להתערב בהנהגת בתי הספר, היא איננה צריכה לדרוש מאת המנהלים שיקחו דוקא מורים שנבחנו על ידי המרכז, היא איננה צריכה לשלוח מבקרים לבתי הספר ואיננה צריכה לדרוש מאת הסניפים שהם יהיו המפקחים על בתי הספר במקומותיהם. המרצה הראה על הסתירות הרבות שאליהן מביאות התקנות על דבר הבחינות והבקורים הרשמיים. רוב בתי הספר אינם מתחשבים כלל עם דרישת המרכז, ומנהיגיהם מזמינים מורים לפי ראות עיניהם מבלי למלאות את דרישת האגודה. ברוב בתי הספר אין נותנים לחברי המרכז גם את הרשות לבקר אותם באופן רשמי. הדרישות האלה מביאות גם לידי סתירות פנימיות, כמו זו, שמורה הנשלח לנהל בית ספר צריך להבחן על ידי אותם המורים שיעמדו תחת רשותו. אבל הדרישות האלה לא רק נשארות על גבי הניר, הן גם מביאות נזק רב לאגודה בהרחיקה ממנה את מורי אליאנס ו„עזרה". ה' וילקומיץ מציע לפני האגודה שהיא תדאג יותר להטבת ההוראה. למטרה הזאת הוא מציע ליסד שעורי קיץ, אבל באופן אחר מזה שחושב המרכז. לפי דעתו לא צריך להזמין רק מלומדים מחוץ, שזה גם קשה, אלא שדי להזמין גם מורים מתוך אלה הנמצאים בארץ והמצטיינים במקצועותיהם. לפי דעתו ישנם די כחות בין מורי ארץ ישראל שיוכלו לקרוא פרקים בלמודים שונים לפני חבריהם. ביחוד נחוצים שעורים בלמודים כאלה שאי אפשר או שקשה ללמוד אותם מפי ספרים, כמו טבע הארץ, גיאוגרפיה של ארץ ישראל, ציור, התעמלות, זמרה, עבודה בגן. הוא דורש גם שהמרכז יעבוד במרץ יותר גדול באחוד השמות הנחוצים למקצועות שונים בבתי הספר והוא מציע לפתוח למטרה הזאת משא ומתן במכתבים החוזרים או בירחון המורים.

הויכוחים התרכזו רק בשאלה העיקרית, אם צריכה האגודה להתערב בעניני בתי הספר הפנימים או לא. המרכז נלחם בתוקף נגד הדריעה החדשה לבלי להתערב והשתדל להציל את המצב הקודם בזה, שהוא לא חפץ להכיר כלל את מציאות ההתערבות גם עד עכשיו, ואם הביאו ראיות מתקנות ומעובדות, כמו דרישות להזמין רק מורים מאושרים ע"י המרכז או דרישית לתת דין וחשבון מבתי ספר או מבקורים רשמיים, עמד המרכז בכל זאת על דעתו, שאין זו התערבות. הויכוחים בשאלה הזאת היו לפעמים סוערים יותר משאפשר היה לקוות באספת מחנכים שצריכים להיות רגילים בסדור מחשבותיהם ובנמוס התנהגותם, מצדדי השנויים ראו בבטול ההתערבות את האמצעי היחידי למשוך לאגודה את כל מורי ארץ ישראל, הם חפצו להראות, שלאגודת מורים צריך להיות, כמו בכל הארצות, רק כח מוסרי שבו תוכל להשפיע על כל בתי הספר ועל ההורים ועל המוסדות. מצדדי הסדר הישן יראו מאגודה חפשית, פן לא יהיה אז לאגודה כל כח. הם חפצו שיהיה כח-הנהלה שינהיג אותם ושיגן עליהם, ומבלי לחקור ולבא חשבון, אם אפשר הדבר הזה או לא, התנגדו לכל שנוי עיקרי. האספה קבלה בכל זאת את היסוד העיקרי, שהאגודה איננה מתערבת בהנהגתם הפנימית של בתי הספר; אולם האספה עמדה באמצע הדרך. היא לא העיזה לקבל את הדרישה הזאת בתור סעיף בתקנותיה והחליטה רק לרשום את זה בפרוטוקול. ואם עשתה האספה רק צעד זהיר לדרך אחרת, טובן, שלא יכלה להוציא את כל התוצאות הקשורות ביסוד העיקרי הזה והיא אשרה וגם חזקה את התקנות על דבר הבחינות ועל הבקורים העומדים בנגוד גמור להחלטה העיקרית הזאת.

ואלה הן החלטות האספה:

בנוגע לבחינות:

1) המרכז מטיל חובה על החברים לבלי קבל מורים בלי תעודה. 2) מורה שבא עם תעודה מחוץ לארץ צריך להבחן בלמודים העבריים. 3) מורים הבאים עם תעודת בית ספר גבוה מחוץ לארץ המראה גם על ידיעות עבריות צריכים לתת שעור לבחינה. 4) מורים שגמרו בית־ספר למורים עברית אינם צריכים להבחן, 5) מורי בתי הספר הבינונים אינם צריכים להבחן, מלבד המורים במכינות, 6) מורה שאין לו תעודה צריך לעמוד למבחן בכל הלמודים ולתת גם שעורים לבחינה, 7) כל מורה שיש לו תעודת מורה מתחיל ללמודים ידועים צריך להבחן בלמודים החסרים לו, אם הוא חפץ להיות מורה גם ללמודים האלה, 8) המרכז צריך לעבד יחד עם ועדה מיוחדה את התכנית לבחינות מורים.

בנוגע להטבת החנוך:

1. המרכז צריך לעבד תכניות לבתי ספר בעלי מינים שונים ולפרסם אותם בתור מורי דרך. 2. המרכז מסדר שעורי קיץ ללמודים, שאי אפשר ללמוד אותם מפי ספרים. 3. המרכז צריך לעבד תכנית לקריאה וללמוד בעד המורים. המרכז משתדל להמציא את הספרים הנחוצים להשתלמות המורים. 4. האספה מוצאת לנחוץ לשלוח בכל שנה ושנה מורה אחד או שנים לחצי שנה לחוץ לארץ להשתלם ולהתבונן אל מצב בתי הספר. 5. המרכז לוקח עליו להכניס אל המכתבים החוזרים או אל הירחון הפדגוגי גם שעורים לדוגמא. 6. המרכז משתדל שיתנו למורים את הרשות ללמוד בימי החפש את עבודת האדמה במקות ישראל. 7. המרכז קורא לאספות מורים ממקצועות שונים לעבוד בהסכם עם הועד הבלשני את השמות הנחיצים ללמודים שונים. 8. האספה מדגשת את הנחיצות להוציא ירחון פדגוגי למורים ולהורים וירחון לנעורים.

בנוגע להסתדרות:

1. המרכז משתדל לפשר את הסכסוכים גם בין החברים גם בין המורים ומנהלי בתי הספר. 2. כל ההצעות הבאות לפני אספה כללית צריכות להתפרסם שלשה חדשים לפני האספה. 3. אסור להתחבר באספה לקבוצות (-לוקים).

אחרי ההחלטות נגשו אל הבחירות, והדבר הזה היה קשה, מפני שחברי המרכז הקודם (הה' אוזורקובסקי, טורוב, מטמן, אוירבוך וסילמן) לא חפצו שוב לקבל עליהם משרה, ומן החברים האחרים לא היה אף אחד שחפץ להכנס אל המרכז. אחרי ויכוחים והצעות רבות נבחרו לחברי המרכז דאדון והגברת אוזירקובסקי, ה' אוירבוך. ה' וילקאנסקי וה' קריטשבסקי. לחברי הועד לבחינות נבחרו הה' מטמן, טורוב ולורי. האספה בחרה מתוכה גם

שלשה חברים הנכנסים לועד „קהלת", הה' קריטשבסקי, אוירבוך ולוריא.

האספה הביעה את תודתה להמרכז הקודם, לסניף זכרון יעקב ולועד האודיסאי.

בזה נגמרה האספה אחרי שלשת ימי עבודה.

וְעִידַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ קוֹבְנָה וְסוּבַלְק.

בימי כ"א, כ"ב לחדש אלול היתה באחת מערי פלך קובנה ועידה לציוני פלכי קובנה וסובלק. בועידה השתתפו כעשרים איש מתשעת המקומות האלה. קובנה, שוולי, פוניבז, קלמי, סלנט, פלונגין, טלשי (שלש אלה האחרונות שלחו יחד ציר אחד), קיידאני, שאנצי (פרור קובנה), ריטעווע ומרימפול. מכל פלך סובלק בא רק ציר ממרימפול (יתר המקומות מפלך זה, שהוזמנו אל הועידה לא באו מסבות שונות). בועידה השתתף גם בא-כח הועד המרכזי.

בשתי הישיבות הראשונות הרצו הצירים על מצב הציונות במקומותיהם, ונקראו המכתבים וההרצאות, שנתקבלו מהערים שלא יכלו להשתתף בועידה. מכל הדברים וההרצאות שנשמעו ונקראו ועל פי הדין והחשבון שהרצה בא-כח הועד המרכזי הוכח, כי מצב הציונות בכלל, אשר הרופף מעט אחרי המשבר האוגנדי ומות הרצל, ומפני המשבר הכללי ששרר ברוסיה והמצב הדחוק של אחינו בכלל—ההחיל בעת היותר אחרונה — כשהחלו החיים ברוסיה לשוב לאט לאט לקדמותם, — הולך וטוב. דחיפה עצומה להנועה, נתנה ביחוד המהפכה התורקית, דעת הקהל העברי התחילה מתענינת יותר בכל דבר הנוגע לציונות בכלל, והנעשה בתורקיה ובא"י בפרט. והכחות הנשארים שנרדמו מעט בשנות המהומה, אך לא נסחפו בזרם הכללי, וכל רוח שבעולם לא יכלה לעקור מקרבם את הרעיון הציוני החלו להתארגן, להגדיל ולחזק את עבודהם.

הוברר ע"י ההרצאות ובמשך המשא והמתן בשתי הישיבות האלה ובשתי הישיבות שאחריהן כי בכל מקום מרגש צורך באגיטטורים מומחים שיבארו לעם את הרעיון הציוני וכל הנעשה ומה שאפשר לעשות בארץ ישראל. בשתי הישיבות האחרונות דנו בשאלות העומדות על הפרק לפי התכנית שהציע בא-כח הועד המרכזי. בעת המשא והמתן על הענינים שדנו בהם הוברר, כי ההסתדרות הציונית ברוסיה עומדת על בסים חלש מפני שהעבודה הציונית הרכזה כולה בידי הועד המרכזי ומפני מעוט העובדים ביתר המקומות. הוברר עוד, כי האגיטציה איננה מתנהלת באופן הרצוי מחוסר מטיפים מטופסים שונים בעד השדרות השונות של עמנו, וכי הפרופוגנדה במצבה הנוכחי איננה מספקת. הובעו דעות רבות ע"ד שנוי הפרוגרמה הבזילאית מפאת אי התאמתה אל המצב השורר כעת בתורקיה ואל הדעות השוררות במחנה הציונים בעת הנוכחית. כן גם בדבר הפרוגרמה ההלסינגפורסית הובעו דעות, שהיא נתקבלה תחת השפעת רגע ידוע ובכל אופן אי אפשר לקבוע אותה לחק. נשמעה בקורת נמרצה על העתונות הציונית ברוסיה. רבים מן הצירים מצאו שאיננה ממלאה את תעודתה כראוי, שאיננה מקדישה את דמקום הראוי להנעשה בא"י ואיננה מבררת דים את עניני רציונות. נשמעו דעות, שחסרון גדול היא, שבועד דפועל הקטן אינם משתתפים חברינו מרוסיה הידועים בחריצותם ובכירות נפשם לרעיוננו כאוסישקין וחבריו.

הובעו דעות כי הקופה הלאומית התעסקה בענינים שאין להם יחס ישר אל המטרה שבגללה נוסדה — לקנית קרקעות בא"י לעשותן לקנין העם כולו.

אחרי משא ומתן ארוך נתקבלו ההחלטות האלה:

א) הועידה בוחרת ועד פלכי שמטרתו ליסד ועדי שוקלים ואגודות ציוניות בערים שאין שם כאלה, לאחד את הערים הקטנות לבחירת צירים משותפים אל הקונגרס הבא, לשלוח נואמים ואינסטרוקטורים לערים שבפלך ובכלל לסדר ולנהל תחת השגחתו של הועד המרכזי את העבודה הציונית בפלך.

ב) לועד הפלכי נבחרים חמשה חברים שמהם שלשה בעיר אחת ששם יהיה מרכז הועד.

הערה: מלבד אלה החמשה נבחר עוד חבר אחד זמני לפלך סובלק, שיבא בדברים עם האגודות וועדי השוקלים שבפלכו, ע"ד התאחדותם עם פלך קובנה, ואז הרשות בידם לבחור שני חברים מפלכם אל הועד הפלכי.

ג) התקציב השנתי של הועד הפלכי הוא שש מאות רובלים. מאתים רובלים מבקשת הועידה מהועד המרכזי ואת יתר הכסף מחויבות האגודות להמציא ע"פ ההערכה שתשית הועידה עליהן:

הערה: אם יתאחד פלך סובלק אל הועד הקובנאי, אז יגדל התקציב עד אלף רובלים.

ד) הרשות בידי הועד הפלכי להזמין אינסטרוקטור תמידי בשכר.

ה) הועידה מבקשת את הועד המרכזי לחזק ולהגדיל את התעמולה ביחוד ע"י מטיפים הראוים להתעורתם.

ו) הועידה מציעה לפני האגודות ליסד קבוצות להיור א"י ולכל הפחות לשלוח תיר אחד בכל שנה מכל אגודה; רכישת אמצעי הכסף להכלית זו מסור לכל אגורה ואגודה.

ז) הועידה מציעה לועד המרכזי לעורר את האגודות להשתתף בקבוצות הללו ולסדרן ולהמציא להן מורה דרך שילוה אותן בדרכן בא"י ולעזור להן בהוזלת מחיר הנסיעה ויתר ההוצאות.

ח) הועידה חושבת יסוד מוסד לקרדיט קרקעי לצעד היותר חשוב שאפשר ונחוץ לעשות עכשיו בארץ ישראל.

ט) הועידה מחיבת את כל האגודות להרבות בכל האפשר את אמצעי המוסדים הציונים העובדים בא"י וביחוד לשים לב להפצת המניות של האפ"ק.

י) הועידה מציעה לפני הועד הפלכי להשתדל — בעזרתו של הועד המרכזי—ביסוד קבוצות לקנית קרקעות בארץ ישראל.

יא) הועידה מזכירה להאגודות הציוניות את הנחיצות להשתדל להרבות את הכנסות הועד האודיסאי.

יב) הועידה מביעה את דעתה שהקונגרס צריך לשים לב לשאלה הפועלים בא"י הן בנוגע לחזוק העבודה היהודית—שהיא תנאי מכרח להתפתחות הישוב בא"י — והן בנוגע ליחוסים שבין היהודים והערבים.

יג) הועידה מביעה את דעתה שבההנהגה הראשית צריך שישתתפו באי-כחם של ציוני רוסיה ושבכלל צריכה ההנהגה להיות נבחרת מאלה האנשים שהשקפתם על הציונות היא ההשקפה השוררת במפלגה.

יד) הועידה מביעה את דעתה שהפרוגרמה הבזילאית טעונה בקורת בהתאמה להבנת הציונות עתה ולתנאים החדשים השוררים בתורקיה.

טו) הועידה מעירה את הועד המרכזי ע"ד הנחיצות ליסד

עתון יומי בלשון יהודית, ובכלל, לחזק את הוצאת הכחברות בלשונות העברית והיהודית.

ט"ז) הועידה מחיבת את האגודות להפיץ בכל מרץ את העתונות הציונית וספרותה.

מִכְתָּבִים מִפּוֹלִין.

II.

ה„ליטוקים" והשפעתם על יהודי פולין.

לרגלי בקורם הידוע של הצ'יחים בורשה נתעוררה שאלת ה„ליטוקים", כלומר יהודי ליטא ורוסיה, שנתישבו בערי פולין. דעת הקהל הפולנית ועתוניה מוצאים בהם את האשמים בעד כל עונותיהם של יהודי פולין נגד הארץ והשליטים בה במשך עשרים השנים האחרונות. אמנם אין דעה זו חדשה: היא מצאה לה מהלכים זה כבר בספירות ידועות של יהודי פולין, אולם עכשו היא הולכת וכובשת לה את דעת הקהל הפולנית, ועוד מעט והאנטישמיות בפולין תבטל, ואת מקומה תקח ה„אנטיליטווקיות".

במקום אחר כבר חוה „העולם" את דעתו ע"ד החזיון הזה. אולם אנו רוצים פה להקדיש דברים אחדים לבירורו של כל החזיון כולו, של תפקידם והשפעתם של יהודי ליטא ורוסיה בפולין לנסות לבחון אותו ולשפוט עליו.

שונה הוא בכלל טפוסו של היהודי הליטאי מטפוסו של היהודי הפולני; אולם פה מעסיק אותנו לא ההבדל האינדיבידואלי אלא הצבורי, כלומר ההבדל הקולטורי והלאומי, שהוא המכריע. יהודי ליטא נמצאו וגם נמצאים עוד במובן הקולטורי הלאימי בתנאים יותר טובים ונוחים הרבה, מאלה שנמצאים בהם יהודי פולין. חיים הם כמעט בסביבה יהודית טהורה, מפני ששום קולטורה עירונית זרה אינה מעיקה עליהם. קולטורת הפולנים לא היתה מעולם חזקה בליטא והודות להפוליטיקה הרוסית עוד נחלשה הרבה, ע"ד קולטורתם של הליטאים והבילורוסים והשפעתם על היהודים הרי אי אפשר לדבר כלל, והשפעתה של הקולטורה הרוסית היתה ספרותית ומדינית יותר משהיתה השפעה בלתי אמצעית של קולטורה סיבבת ומעיקה. יהודי ליטא מדברים אמנם רוסית, ולשון זו הביאו אתם גם לערי פולין אולם רוסית זו רק לפעמים רחוקות היא סמל ההתבוללות וסימנה.

לא כן יהודי פולין. הם נמצאו ונמצאים בסביבה קולטורית חזקה, שהשפעתה על החיים, על המנהגים, על הדבור החי היתה תמיד בלתי אמצעית. הצבור הפולני היה משולל כח מדיני ואי־אפשר היה לו לחזק בהשפעתו המדינית את השפעתו הקולטורית, אולם מפני זה גדלה עוד יותר השפעתו הלאומית, וזו שנתנה להתבוללות הפולנית איזו תכונה מיוחדת, איזו אצילות, כמעט איזה תוכן ואיזו מטרה נשגבה. זו לא היתה התבוללות לשם שכר, אפילו של שווי זכיות, ולא התבוללות רשמית, פקידית, אם אפשר לומר כן, שעמדה תחת אפוטרופסותה של הרשות,—זו היתה התבוללות שיסודה יותר ברגש מבחשבון, התבוללות עם החלש ולא עם החזק, התבוללות שגדל בה היכור האופוזיציוני.

מובן שכל אותן התכונות היו בולטות רק בספירות של יהודים שנכנסו לתוך חיי פולין, לתוך הקולטורה שלה עוד בחלקה הראשון של המאה העברה ובמשך הדורות התקשרו בה עד שלרוב נקרעו כמעט לגמרי מעל המון היהודים. על ספירות אחרות, שהן הרוב, העיקו הפולנים בכחם הצבורי הרב, בלאומיותם שנתחדדה ונתעמקה ע"י מלחמותיהם עם אויביהם; והשפעת כל אלה חזקה הרבה מהשפעתה המדינית של רוסיה.

ליהודי ליטאי, שבא אך מקרוב לפולין והרגיש בזה, היה הדבר זר ותמוה. הוא הבין את ההתבוללות הרוסית, אבל הפולנית? לשם מה? איזו „תכלית" יש בה?

תכונה של אמיגרנטים היה להם ליהודי ליטא ורוסיה שבאו לפולין. שום אחוזה לא היתה להם בתוך הסביבה היהודית־הפולנית, לא רק באותה שהושפעה מאת הקולטורה הפולנית, אלא גם באותה שרחוקה היתה מקולטורה זו. ע"פ רוב היתה זו סביבה של חסידים, שהמתנגד הליטאי היה בעיניהם אדם בעל שכל מחודד, אבל משולל רגש וחשוד על אפקורסות. מפלגה בינונית, מפלגה של בעלי־בתים מתנגדים, שהתרחקו מן המשכילים־המתבוללים וגם מן החסידים היראים והחרדים, שלא יצאו מתוך היהדות אך שנו מעט את פניה בהסכם לדרישות הזמן, היתה מעטה מאד וחלשה. השפעתה של הקולטורה הפולנית ושל המתבוללים, השפעה ישרה ובלתי אמצעית, היתה מפריעה בעד התהוותה של מפלגה כזו, וכל יהודי שהיה מתרחק מן המון החסידים המאמינים היה בעל כרחו מתקרב אל המשכילים, שכולם היו פחות או יותר מתבוללים, כי לא היתה לו סביבה יהודית חפשית מעט או יותר, לא היו לו אינטרסים ממשיים, ולא היה לו. איך שיפלא הדבר, תוכן בחייו היהודיים.

האמיגרנטים הליטאים בראו את המפלגה הבינונית הזו. כבכל מקום וכדרך כל אמיגרנטים הוכרחו, ביחוד בימים הראשונים, לברא להם חיים חברתיים עצמיים, מוסדי חנוך וצדקה מיוחדים להם לעצמם, כמעט סביבה מיוחדת. וסביבה זו בהכרח שהיתה יהודית. השפעתה של הקולטורה הרוסית, שהיתה, כאמור, חלשה תמיד, נחלשה בפולין עוד יותר; הקולטורה הפולנית עוד לא הספיקה לשלוט בהם, ולפיכך היו צורות חייהם היהודיות, הקולטורה היהודית שלהם בולטות עוד יותר. מתוך יהודי פולין יצאו אמנם פיטנים יוצרים כפרץ, כפרישמאן, ומן הצעירים בנומברג, אש, ויסנברג, פובליציסטים בעלי השפעה כסוקולוב, אולם את האודיטוריה שלהם, את הסביבה בראו להם רק ירודי־ליטא. ומצוין הדבר שהליטאים הם ע"פ רוב גבוריו של נומברג והוא בעצמו כשבא מעירתו הקטנה לורשה למד לדעת את הלשון הרוסית וספרותה קודם שלמד את הלשון הפולנית. וסוקולוב ופרץ, ביחוד הראשון, לפני ההאזרחותו של האלימנט הליטאי וההתחזקות השפעתו היו נוטים יותר, אם לא אל ההתבוללות הפולנית, אז אל „ההתאזרחות". ליהודי ליטא ורוסיה האמיגרנטים והמגורשים היו אינטרסים ממשיים, היו שאיפות ממשיות, קודם כל—שווי זכיות. יהודי פולין עמדו כבר אחרי מתן שווי זכיות; הם כבר נשתוו בזכיותיהם עם הפולנים ע"י ווילופולסקי, ואם נשארו איזו הגבלות בנוגע לזכות הבחירה למוסדות ההנהגה העצמית, שנתבטלה אז, היתה מטרת הטמיעה שהיתה להגבלות הללו כל כך בולטות ונראות לעין עד שיכלה רק להגדיל ולהגביר את השאיפה לסגל את הלשון הפולנית, להתבולל.

אמנם ישנן עוד הגבלות אחרות, אולם אלה מוצאן מפטרבורג, והרי אפשר לחשוב, שאם ינתן השלטון בידי הפולנים תוסרנה ממילא. ליהודי ליטא היה כל זה זר. עינם ולבם היו פונים לפטרבורג, והשאיפה לשווי זכיות היתה אצלם חזקה ובוערת כמו ליהודי ליטא ורוסיה, שנשארו במקומותיהם. ובשעה שליהודי פולין לא היתה שום מטרה מדינית מיוחדת להם לעצמם, כי בצורך לרכוש שווי זכיות ברוסיה, בצורך הסרת החום המושב כמעט שלא הרגישו, ומטרות לאומיות עדיין לא היו להם, באותה שעה היו הליטאים הראשונים שהיהוו להם מטרות מדיניות ממשיות

שהיו להם אינטרסים ממשיים. עוד ביטוי הבחירות להדומה השניה נראה דבר זה באופן בולט: כשהיה יוצא מתוך המון הבוחרים איזה נואם יהודי־פולני היה מדבר פרזות כלליות ע"ד האנטישמיות, הדמוקרטיה הלאומית, ושום דרישה חיה לא נשמעה מפיו. ואם היה הנואם יהודי־ליטאי מיד היו נשמעות דרישות חיות של שווי זכיות, של הסרת התום המושב וכדומה.

בכלל הרחיבו הליטאים את מבטם של יהודי פולין, הכניסו אותם אל תוך היהדות הרוסית. יהודי פולני היה עולמו מוגבל בעשרת פלכי פולין. הגבול היה בבריסק, והלאה כבר מתחילה רוסיה הזרה והרחוקה. ליהודי פולני היתה מוסקבה יותר רחוקה מניו־יורק וגם יותר זרה. מבטו היה יותר מוסב מערבה. הוא גם סחר יותר עם המערב. באו יהודי ליטא ורוסיה וגלו את המזרח בשביל יהודי פולין, אפשר לומר גם בשביל פולין כולה, שפנתה אז, הודות למכס־הגבול הגבוה. כלפי מזרח, לקחו חלק וסייעו הרבה ביחסיהם הבלתי־אמצעיים עם רוסיה לכבישת השוקים הרוכים בשביל הסחר וחרשת־המעשה של פולין. בזה קשרו את יהודי פולין עם יהודי רוסיה ועשו אותם לחטיבה אחת וגם נתנו להם את המעוף, את המבט הרחב, הוציאו אותם מתוך הגבולות הצרים של מדינת פולין.

הליטאים היו מחוללי כל התנועות החדשית בתוך יהודי פולין, מן הציונות והבינד עד התנועות הסוציאליות־הלאומיות. הליטאים עוררו את התנועה ללמוד שפת עבר ובמדה גדולה גם את התנועית הספרותיות בירשה ובפולין בכלל.

אל תוך העולם היהודי הפולני שקפא על שמריו, שדהתבוללות היתה בולעת וקורעת את צעיריו, אל תוך העולם שכבר עלה בו רקבון, אלא שעדיין נראה שלם ועומד־באיתנו, באו הליטאים שכבר חרב עולמם היהודי כולו או מקצתו, שכבר התחילו מחפשים דרכים חדשות, שכבר התחילו בונים עולמות חדשים. באופן ישר ובלתי ישר נסבו מרותם זו גם על יהודי פולין. ביודעים ובלא יודעים היו הם המתחילים בהריסת עולמם השלם של היהודים הפולנים, וגם המתחילים בבנין החדש. הרי מורי עברית, למשל. עוד היום, אם תמצאו בורשה מורה עברית המלמד בלשון פולין אז ידוע תדעו שהוא גם מורה־דת, ואין הוא מעמיד תלמידים יודעים את הלשון הזו וקוראי ספרותה, בשעה שהמורים עברית שבאו מליטא היו הראשונים שהבדילו והפרידו בין שני הלמודים הללו והפיצו את דעת הלשון וספרותה בין הצעירים. עוד יבא היום ויעריכו את גדל פעולתו של המורה ההוא שבא מליטא לפולין ולדרום רוסיה.

וכך בתנועה הציונית. הראשונים שנתעוררו לקריאתו של הירצל היו הליטאים. הם נכנסו לתוך התנועה, הם התיצבו בראשה, הם היו ראשי הדברנים. עודני זוכר את הזמן שהאגודות הציוניות בורשה היו או אגודות של חסידים או סתם חרדים שבהן דברו יהודית ובהן היו נמצאים יהודים פולניים, או אגודות של האינטליגנציה; שבהן היה הרוב ליטאי ודברו רוסית.

וכן גם בתוך הבונד. עוד לפני הולדו היתה פפ"ס עובדת בתוך הפועלים היהודים ומפיצה את הרעיון הסוציאלי ביחד עם רעיון ההתבוללות השלמה, והנה באו הליטאים ועוררו תנועה יהודית סוציאלית, שהשפיעה הרבה אפילו על חלקה היהודי של הפפ"ס. וצריך לשים לב שבפולין היה ה„בונד" יותר לאומי, ואף שבהשקפותיו הצנטרליסטיות לא השתנה, בכל זאת הסיר בפולין את עוקצו ובמלחמתו עם ההתבוללות. שהטיפה לה פפ"ס, השתמש בהוכחות לאומיות לגמרי.

והרי האינטליגנציה בכלל. יהודי־פולני אינטליגנטי לא היה יכול לתאר לו, איך אפשר לו לאינטליגנט יהודי לבלי להיות פולני, איך אפשר לחיות בתוך סביבה יהודית, להשתמש בלשון יהודית, ובאו הליטאים והראו לו דוגמאות חיות של אינטליגנטים יהודים, אנשים שגמרו את האוניברסיטה ומדברים יהודית בחוצות העיר ובביתם, של אינטליגנטים שלא נקרעו מעל ההמון ולא נתקו את הקשר אתו.

זו היתה השפעתם הלאומית של יהודי ליטא. לא פחות חשובה היא השפעתם הצבורית. בהריסתם ובבניתם עוררו בתוך יהודי פולין את החיים הצבוריים היהודיים. הם, האמיגרנטים לא יכלו למצא סיפוק לנפשם בצורות החיים החברתיים שמשלו בתוך יהודי פולין, הם הוכרחו לברא צורות חדשית לעורר צרכים חדשים בתוך ההמון שלא הרגיש בהם. הם היו הפועלים, המעוררים; ועכשיו מצטייר הליטאי בכחו של יהודי פולני בתור איש בעל אנרגיה נפלאה, חוש צבורי חזק וטמפרמנט גדול. לציור כזה יתפלאו בודאי הליטאים שנשארו בליטא. אבל כך הוא טבע האמיגרנטים.

מאשימים את יהודי ליטא שהשפעתם היתה רוסיפיקטורית. קצת אמת יש בזה. יהודי ליטא וביחוד יהודי רוסיה הביאו אתם את הלשון הרוסית, את דעת הספרות הרוסית, וביודעים ובלא יודעים התחילו כפיצים אותה. יחד עם הפוליטיקה הרשמית, עם בתי־הספר העממים, עם החדרים שנצטוו על למוד הלשון הרוסית, שאסור היה להם ללמד פולנית, עם בתי־הספר בכלל החלישו את השפעתה של הלשון הפולנית על היהודים והגבירו את השפעתה של הרוסית וספרותה. אבל כל זה היה בולט רק בימים הראשונים. ברבות הימים עשתה הסביבה הפולנית את שלה, נחלשה השפעתה של הרוסית שבאה מרחוק ורק ע"י צנורות הספרות, והוכרחו אפילו הליטאים להתחשב אתה, להסתגל אליה. ובמדה שכבשו להם האמיגרנטים הליטאים מקום ובססו להם מעמד בתוך החברה, בה במדה הסתגלו יותר ויותר לתנאי החיים הפולנים והתאזרחו. פרוצס זה לא היה אמנם מן הקלים ועדיין הוא נמשך והולך. אולם כבר יוצאים מתוך האמיגרנטים הללו אנשים, שאפילו ראשי „העיקריים", ראשי הפולנים „בני דת משה" מוכרחים להתחשב עמם. והאזרחים החדשים הללו לא רק שהם הולכים ומסתגלים אל הסביבה הפולנית, אבל הם מתבוללים בה, אובדים את ליטאיותם ולפעמים גם נהפכים לפולנים בני דת משה רשמיים.

אולם ע"פ רוב מחורבנה של ההשפעה הרוסית נבנית לא הפולניות אלא הלאומיות היהודית. שאלת היהודים בפולין היתה כבר שאלה לאומית, ורק ההגבלות שלה שהנהיגה הממשלה הרוסית הן המעלימות ומכסות את מובנה וצורתה האמתיים של שאלה זו. הגורם הלאומי הוא המכריע ביחוסים שבין הפולנים והיהודים והיראה מפני ה„ליטוקים", שנראתה ביחוד בימים האחרונים, היא לא רק יראה מפני רוסיפיקטורים בלתי רשמיים, אלא מפני מעוררי הלאומיות העברית. אמנם גדול החשד בלבותיהם של הפולנים על היהודים הלאומיים, שמא בעת צרה יספחו אל אייביהם, אבל ימי החפש הראו עד כמה יש לו לחשד זה יסוד. רק בכונה רעה אפשר לבלי ראות זאת.

הליטאים העמידו תלמידים הרבה בתוך יהודי פולין, ועכשיו כבר ניכר באופן בולט פרוצס של דחית המורים מפני התלמידים. בראש התנועות מתחילים מתיצבים יהודים פולנים או לכל הפחות יהודים ליטאים שכבר נתאזרחו בפולין ונסתגלו אל חייה. עוד מעט וידחו המורים לגמרי מפני תלמידיהם.

ובמובן ידוע גדול הוא טפוסו של יהודי לאומי פולני מזה של יהודי ליטאי. בריא הוא יותר, מפני שלא אבד עדיין את הקרקע האיקונומי מתחת רגלו, ואם לפניו מלחמה קשה הוא מרגיש כחות ידועים למלחמה זו. הוא יותר בעל רגש ופחות

רציונלי ובעל שכל יבש מיהודי ליטאי ויש לו קולטורה יותר גדולה. הלאומיות נקנית אצלו ביסורים, אחרי מלחמה גדולה או קטנה, אם אינטליגנט הוא, עם הסביבה האסימליטרית, אם חסיד הוא, עם הסביבה החסידית. בזמן האחרון ניכרת כבר ביותר הריסת עולמם הישן של יהודי העירות הקטנות בפולין, וכמו בגליציה הולכת ונבנית מחורבנו של עולם זה לאומיות יהודית נלהבת ועמוקה. פרוצס זה רק התחיל עתה, והתמונה עדיין אינה בולטת.

אי־אפשר לבלי לציין תכונה אחת שבה נבדלת לאומיות זו מלאומיותם של יהודי ליטא. יהודי ליטאי לא קרע את הקשר שבינו ובין בית־המדרש. יותר ממה שהפליא את האינטליגנט היהודי הפולני, שהאינטליגנט הליטאי מיטיב לדבר יהודית, תמה לראות, שבבואו לעירתו, הוא הולך לבית־התפלה ומתפלל בכל היהודים, אף כי כבר חדל להיות „מאמין". הלאומי בפולין הרגיש בזה מעין צביעות, ואף שהבין שבית־מדרש משמש ע"פ רוב לקלוב ושבאופן זה מתקרב האינטליגנט הליטאי אל ההמון, לא היה יכול לנהוג קלות ראש, לפי דעתו, כזו בבתי־תפלה. הוא סובל מזה שזרות לו צורות החיים העבריים המושלות עכשיו, אבל אי־אפשר לו לדכא את רוחו ונשמתו. והבדל זה, כמדומה לי, עיקרי הוא וחשובית הן תיצאותיו מאד.

הכבר מלאו הליטאים את תפקידם בפולין? כמדומה לי, כן. כבר נתעוררו יהודי פולין, והתעוררות זו הולכת וחזקה בלי עזרה מן החוץ. וכבר הולך ופוחת במובן הלאומי ההבדל שבין יהודי ליטאי ופולני. ומן הצד השני המלחמה שבין היהודים והפולנים, המלחמה האיקונומית והקולטורית נתחדדה כל כך עד שצריכה זהירות יתרה והבנה גדולה של תנאי המקום, שרק היהודים המקומיים אפשר להם להצטין בזה.

חושב אני לא למותר להגיד, שרחוק אני מלחשוב שמציתי את כל עומקי של החזיון הנכבד הזה. נסיתי רק לעמוד עליו ולבררו, ונסיון זה הוא הראשון ובהכרח שיהא לקוי.

ורשה, תשרי, תרס"ט.

י. גרינבוים.

יעקב פיכמאן.

לֵיל תַּמּוּז.

שְׁמֵי לֵיל קוֹדְרִים. חַם הָאֲוִיר.
לֹא עָבִים נִתְלוּ, כִּי אִם חֲמָרִים חֲדָרִים
שֶׁל אֹפֶל עָב מֻשְׁלָכִים בִּשְׂדֵה שַׁחַק,
נֶעֱרָמִים זֶה עַל זֶה, וְזַנְבוֹת שֶׁהוֹרָם
סְרוּחִים עַל הֶהָרִים... מַשָּׂא כָבֵד
רוֹבֵץ עַל פְּנֵי כֹל, כְּאִילוּ עָקַר
עֲנָק מִמְּקוֹמוֹ הַר גָּבוֹהַּ, שָׁחוֹר,
וַיֵּט יָדֵהוּ עַל הָעוֹלָם, — וְעַל מְקוֹמוֹ
לְפֶתַע קָפָא בְּלֹא תְנוּעָה.

וּפִתְאֹם — מַה זֶּה? בְּשׁוּלֵי שַׁחַק רְחוֹקִים
הִתְלַקַּח זֹהַר פֶּלֶאִי. אֵשׁ מִזְרָחָה
בַּת־רֶגַע נִצְנְצָה וַתִּגַּע נְגִיעָה קַלָּה
בְּמֶרְחַב הָעֲרָבָה, קַפֵּץ וְעָבַר
מְקַדְקֹד הַר לַחֲבֵרוֹ כִּנְרְדָּפָה.
זֶה אַחַר זֶה מִבֶּטֶן הַחֲשֵׁכָה
חִישׁ נִדְחֲקוּ וַיֵּצְאוּ בִּמְחוֹל־פֶּרֶא
לְהָבִים בְּהִירִים־כְּחֻלִּים, מְגַלֵּי שֶׁטַח
הָעוֹלָם וּמַסְתִּירֵי מַעֲמַקָּיו...

אָ, בַּלְהוֹת־אוֹר! כְּעֵינֵי פְלָדוֹת גְּדוֹלוֹת
נִפְתָּחוֹת שָׁם דּוֹמְמוֹת וּמַבִּיטוֹת
אֶל עֶרְיַת־תְּהוֹם — וְאֵיזֶה אֵימָה לְבָנָה
מִשְׁתַּפְּכָה רֶגַע רֶגַע עַל הָאָרֶץ
וְזָרְמָה שׁוּב וְנֶעֶלְמָה בַּמִּסְתָּרִים...

יעקב לרנר.

מִתּוֹךְ שְׁעֻמּוּם.

I.

וַעַף שְׁתִיקָה מָלֵא עוֹלָם
וְקִפָּאוֹן בִּי וּסְבִיבִי.
כְּבָר נָשִׁיתִי צְחוֹק הַשֶּׁמֶשׁ
וְלָנֶצַח אֶת אֲבִיבִי.

שְׁחוֹרִים עָטוּ וְקָנֵי־עֵצִים
וּקְדוֹרַנִּים פְּנֵי־אֲדָמָה.
אַל־תָּעִירוּ אַל־תְּעוֹרְרִי
גַּם אֶת נַפְשִׁי מִן הַדְּמָמָה!

חֲיֵי הַשַּׁחַק זֶה הַזּוֹעֵף
אִם אָגִילָה אוֹ אֶצְטָעֵר!
הֵן קָבַרְתִּי מֵיטַב פְּרָחַי,
וּלְעוֹלָמִים—אֲבֵי־נָעַר.

מוּטָב תְּנוּ־לִי לִשְׁכַּב פַּרְקְדָן
יוֹם וָלַיְלָה עַל מַצָּעִי;
אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הַתִּקְרָה
וְאֶפַהֵק־לִי בְחֶשְׁאִי...

II.

הַס!... בַּפִּנָּה נָם עַכָּבִישׁ,
כְּרֵשׂוֹ—קְטַנִּית, רַגְלָיו—קֶשֶׁת.
וְלֹא אֵדַע, אֵיךְ וּמָתַי
בָּא וְתָלָה שָׁם הָרֶשֶׁת.

בִּלְתִּי־נִרְאֶה, בִּלְתִּי־נִשְׁמָע
בָּא וַיִּבֶן מִבְצַר־קוּרָיו,

וַיִּנָּזֵר מִן הַתֵּבֵל
וַיִּשְׁתַּקַּע בְּהִרְהוּרָיו.

וְלֹא אָבִין כְּלָל, לֹא-אָבִין
לָמָּה בָא אֵלַי בִּגְנֵבָה,
וּלְתַכְלִיתוֹ לָמָּה בָחַר
רַק פִּנָּתִי הָעֲצֵבָה.

אַךְ מֵאָז הִסְתּוֹפֵף אִתִּי
בִּמְחִיצָתִי הָאֲבֵלָה
מִשְׁנֶה שַׁמָּה הֶחֱזִיקַתְנִי,
מִשְׁנֶה צוּקָה וַאֲפֵלָה.

כְּאִלּוּ נִפְתַּח צִנּוֹר חָדָשׁ
לְמַחֲשָׁבַי וּלְשִׁמְמוֹנִי,
וּכְמוֹ גָּדַל שִׁבְעָתַיִם
גַּם הַטַּחַב שֶׁבִּמְעוֹנִי.

– – – – – – – – – –

III.

וַיְהִי לַיְלָה, וּמְחִיצָתִי
הָיְתָה שְׁכוּלָה וְדוֹאֵבָה,
רַק הַצְּלָלִים יְפַזֵּזוּן
מוּל הַפְּתִילָה הַמְהַבְהֶבָה.

וּבַחוּץ אָז זַרְזִיף מָטָר
עַל הַקִּרְיָה הַנִּרְדָּמָה,
וַעֲרִירִי יֵבְךְּ רוּחַ
מִבְּלִי תִקְוָה וְנֶחָמָה...

אַף הִתְלַבֵּט בְּתַחֲנוּנִים
עַל הַשִּׁמְשָׁה הַנִּשְׁבָּרָה
וַיִּתְגַּנֵּב אֶל דִּירָתִי
הַשּׁוֹמֵמָה וְהַקָּרָה.

וְכִמְבַקֵּשׁ אֶת תִּקּוּנוֹ
גִּשֵּׁשׁ עִוֵּר תּוֹךְ הֶחָלָל...
אָז יִתְחַלְחַל אוֹר הַפְּתִילָה
וּכְטוֹבֵעַ צָף וְצָלַל.

גַּם הַקּוֹרִים יְרוּפָּפוּ
וַיִּתְנוֹדֵד הָעַכָּבִישׁ...
וַאֲנִי שָׁכַבְתִּי בָדָד,
דּוֹם וְנִדָּח שָׁם בַּזָּוִית.

וְרַעְיוֹנַי קְטָעִים-קְרָעִים
זָחֲלוּ נִרְפִּים כֹּה וְשׁוֹתְקִים:

עַל שָׁמַיִם שֶׁנִּדְלָחִי,
עַל סַגְרִירִים אֵינָם-פּוֹסְקִים;

עַל יְשִׁימוֹת, עַל עֲרָבוֹת
לֹא נוֹדָעוֹת עוֹד עַד-הֵנָּה,
וְעַרְעָרִים אֲשֶׁר הֻצְּגוּ
כִּבְלִי מַשְׁעֵן וּמַשְׁעֵנָה...

גרודנה.

דבורה בארון.

הַקָּפוֹת.

(בבית מושב זקנים).

עוד לפנות ערב, כשנזדמנו הזקנים בתוך חדר התפלה, עמד אחד מהם וסנן:

— בעל המטה השלישית שבחדרי גוסס.

ואחרי כך:

— סבורני שלא יוציא לילה זה.

נתקבלה ידיעה זו מתוך שתיקה. פה ושם כבעו ורקקו לצדדין, נשמע שעול צרוד, אנחה מרוסקת.

תסיסה כנגון זו נרגשת בין עלי־עץ צהובים — יבשים, כשאחד מהם, נשור על יד הרוח, מרפרף רגע ביניהם, מסתלק ונשמט.

היה יום מעונן ואפור ביותר. מתוך השדה הרחב, שהשתרע לפני החלונות הענקיים, בצבצו פה ושם עשבים מלוקים ודרוסים — שרידי הקיץ שעבר. מן השמים הנמוכים־כהים טפטף גשם תכוף, רוח צפונית קרה זעזעה את ענפיו של העץ היחידי, העומד בתוך החצר, הניעה ורפקה את תריסי החלונות, יללה בתוך הארובה...

את ארוחת הערב אכלו הכל מתוך דעה מיושבת. בקושי, אבל מתוך מתינות מיוחדה לעסו הפיות מחוסרי השנים את חתיכות הבשר המבושל, את ברכת המזון ברכו בקולות צרודים ויבשים ביותר.

נשמעה חריקת הדלתות, והדן העמום של פסיעות כבדות תעה זמן ארוך בתוך אוירו של הפרוזדור הארוך והריק: זה גררו הזקנים את הרגלים היבשות אחרי הגופים הכפופים: אחרי תפלת המעריב התכנסו אחד אחד אל חדרו של הגוסס.

היה ערב.

שני הנרות הדקים, שדלקו על גבי השלחן, הפיצו אור חור בתוך החדר וצללים ארוכים ושחורים השתטחו על גבי הכתלים האפורים, זחלו ובצבצו מתחת למטות, התנועעו על גבי התקרה, על התנור.

שררה דממה.

דומם, כצלי הצללים, ישבו עשרות של גופים כפופים־צנומים, עטופים בחלטים ארוכים שחורים ומצנפות עגולות, ישבו וסקרו בגוף היבש, המזדעזע מתוך העויות של גסיסה.

פתאם זעזע את אוירו של החדר איזה קול קטוע ורועד:

— היום הרי הוא שמחת תורה.

וכעבור רגע:

— יביאו לכאן את ספר תורתנו, יביאו... יכניסו לכאן את הספר...

ההיתה זאת נחרתי—מצותו האחרונה של הגוסס, או אפשר הציע זה זקן אחר?—איש לא ידע מפי מי נזרקו המלים הללו:

— את ספר התורה... הקפות...

— הא-א-א?

ממקומו זז הזקן-הצעיר שבכולם. בן שבעים ואחת, גבוה וכחוש, בתוך זקנו הבהירו עדיין שתים-שלש שערות שחורות.

כסבא המחבק את נכדו, מתוך רטט של שמחה נכנס כעבור רגעים אחדים אל החדר:

— מכבד אני את כולכם בהקפה הראשונה.

וזוגות-זוגות של ידים צנומות-רועדות ודקות-יבשות נזקפו אל תוך האויר. מהן — חובקות את ספר-התורה ממשמשות בעטיפתו, מלטפות בפעמוניו, מחזיקות ב„עצי-החיים". ומהן — תועות מרפרפות, מחפשית-מגששות בתוך האויר כשהן נתקלות בראשים מקורחים, בפיות פעורים:

— גם אנו, גם אנו...

אלו האחרונות היו ידיהם של היותר זקנים — הסומאים.

ומעט-מעט נשתלבו הידים הללו זו בזו, הגופים התקרבו התכנסו לשטח קטן אחד, נצטרפו לעגול, והרקוד התחיל:

אנא ה' הושיעה נא,
אנא ה' הצליחה נא.

פסעו פסיעות רחבות-מתונות, בודדות ובלתי בטוחות, כאלו היתה רובצת בין פסיעה ופסיעה איזו תהום עמוקה, והנגון יצא מתוך הגרונות צרוד-מקוטע, מחונק-בכיני:

אנא ה' הושיעה נא,
אנא ה' הצליחה נא.

כלבנה זכה בין קרעי עבים מעוכים ומפולשים, כתנוק בין גדולים, ככה הבהיר עכשו ספר-התורה עם עטיפתו הכחלחלה-מבהיקה ועם פעמוניו המזהבים, המתקשקשים בין חבורת הגופים העטופים שחורים, ההולכים וטופפים, הולכים ומקיפים את מטת הגוסס, זקיפות-קפואות היו הידים, פעורים-רירים הפיות, כמושים מעוכים הפנים, מתוך העינים מחוסרות הריסים הבהירו חלבונות מוגלאיות-כהות, בבות קמות-זכוכיות; ושערות בודדות-שלגות התנפנפו בתוך האויר והתנפנפו.

— הי-הי-הי-הי, שישו ושמחו בשמחת-תורה, הי-הי-הי-הי...

שתי שלהבותיהם של הנרות הכהבו כבר מתוך גסיסה, הצללים שעל גבי הכתלים הלכו והתלכדו, הלכו וכבשו את חללו של החדר, ובתוך חצי-אפל זה נראית היתה כל כנופית הגופים כגל גדול של שלדים חיים, עצמות-מתנועעות, שערות לבנות, העטופים ומכורבלים פה ושם בסחבות וסמרטוטים, שהשאירה אחריה איזו חיה אכזריה לאחר שדרסה ומצצה את דמם של אלה, מי שהיו לפנים אנשים.

מתוך איזו זוית קפץ ממקומו חתול זקן, שחור, התמתח מתוך חולשה של זקנה ונעץ את מבטו בכנופיה המתנועעת. איזה זבוב חלש, שריד הקיץ שעבר, הזדעזע על התקרה, זמזם זמזום מרוסק ושוב נשתתק. שלהבתו של הנר האחרון התרוממה עוד פעם, שקעה וכבתה.

נשתררה חשכה עבה ואלמת.

כענק שחור הציץ מתוך שמשות החלון הלילה האפל. מתוך מטת הגוסס נשמעה נחרה משונה. בחוץ יללה הרוח.

יעקב פיכמאן.

שׂרְטוּטִים.

ג.

יצחק קצנלסון.

בגבולות לימא. פואימה. הוצאת „ספרות"; דאס ווייסע לעבען. ערצעהלונגען און ליעדער. פערלאג „השחר".

I.

עוד לפני ימים רבים מאד, כשיצחק קצנלסון, זה שהולך וגדל עתה לעינינו ושולח מיום ליום בדים של שירה חרשים, עוד היה תינוק קטן, נקרא בשם יצחק'ל ושוכב עוד בעריסתו על כרים קטנים וזכים, הקיפוהו כבר כזר-קדושה קרני השמש הלבנות וישחקו עם תלתלי ראשו מן הבקר ועד הערב. בטוח אני, כי כבר אז, כשהיה נשא עוד על זרועות אמו בחוץ לאור השמש תחת שמי התכלת הטהורים, היה בודאי מרים את קולו בבכי והיה מפרפר בידיו ורגליו הקטנות בכל כחו, בשעה שחפצה אמו להכנס הביתה אל החדר האפל; וגם בזה בטוח אני, כי כשהיתה עוד אז עוברת על ידו נערה, אשר עינים שחורות לה ופנים לבנים וחולמים, כבר היו פניו מוסבים אל עברה עיניו היו מלוות אותה במבט מלא חמדה וגעגועים...

ובלילה בלילה, לאחר יום שלם של תעלולים ושעשועים, כשהיה שוכב בעריסתו וישן, ואמו הרכינה אליו את ראשה, לא יכלה להסב את העינים מפני ילדה החביב, אשר בת-צחוק מאירה לא הסתלקה מהם כל הלילה. „אין זאת, כי מלאכים טהורים באים להשתעשע עם בני בחלום הלילה"— היתה בודאי לוחשת האם, ולא ידעה, כי הילד הקטן, המשורר לעתיד לבוא, כבר היה רואה גם אז בחלומו את קרני הזהב ואת שמי התכלת ואת יפות העינים ואת כל העולם הלבן והשוחק, אשר שפע ברכתם מלאה עתה שירת נעוריו, שירת הלב התמים עם החיים ועם כל אשר בם.

יצחק קצנלסון לא עבר, כמוני, את המדבר הנורא עד בואו אל „מי המנוחות" המזהרים, לא ידע, כמוני, את הלילות האפלים של נדודי-השנה וחריקת-השנים, החלומות הכבדים לא בעתוהו מן הערב ועד הבקר עד אשר האיר עליו השחר, והצל הטמיר לא ילוה אותו ממרחקים על דרכו הבהירה. לשונו לא דבקה לחכו מצמאון לגאולה, ובשעה של שממון ובלהה לא קרא אליה מתוך יאוש ומכאובות. בעצמה באה אליו לקול קריאתו הראשונה ותט אליו בחסד את ראשה ובבת-צחוק של חבה קשרה לראשו כתר של אורה ואל תוך עיניו הביטה פעם במבט של תנחומין ותטהר אותן מן הערפל הקל, אשר היה פרוש עליהן, ובקומה זקופה, בעינים טהורות ובנשמה בהירה שלחתהו לספר לנו, מה יפים הם החיים על פני האדמה...

כי אכן זאת היא שירת יצחק קצנלסון: מה יפים הם החיים על פני האדמה!

II.

„בן-ישראל אני ואוהב אנכי את החיים הלבנים על פני האדמה.

בליל-קיץ קריר צפים ועולים כל העולמות הרחוקים על פני השחק הכחול, בין כוכבי הזהב הנוצצים רועד כוכב-כסף אחד לבן — כוכבי שלי; על הכוכב ההוא ברכני אלהים, חוט לבן ו„כשר" נמשך ממנו אלי"...

בן-ישראל הוא יצחק קצנלסון כמוני וכמונו הוא יודע את גאות העוני והמחשכים, את הצער הטמיר ואת התהום, אשר

ממעמקיה נובעות הדמעות, אך עוד מימי ילדותו ספג אל תוכו איזו אורות נעלמים, מתוך חלון ה„חדר” ראה את הרי התכלת במרחק, ושפוכי־זוהר ורוי נחמה התגלו לפניו גם חיי העוני והצער. רעוד רעדו הצללים באשר דרכה כף רגלו הקלה, וניצוצות מאירים זרעה עינו על כל אשר נפלה...

יצחק קצנלסון הוא אחר המשוררים המעטים אצלנו, אשר לא נטה את שכמו תחת ידה הקשה של הגלות, אשר לא נלחם עם צלליהם המעיקים של חיינו, אשר עינו לא הועמה מן החשכה אשר מסביב, — אשר בא אלינו מן הרגע הראשון וראשו מלא טל ועל שפתיו שירת „החיים הלבנים”...

ולא ממרחקים בא אלינו לספר על השמים הבהירים ועל הארץ הגדולה והרחבה, המשתרעה מעבר להרים, כי אם מ„אהלי העוני” יצא ודרך מבואותיהם האפלים עובר מעין שירתו הזך והרענן.

מאין בא האור ואיזה הדרך הגיע אליו?

„אהבתי את מנורות־השבת הלבנות שעל השולחן בערבי־שבתות” — מספר המשורר.

„עוד לא האיר הבקר כאור הנרות הלבנים בערבי־שבתות”.

„אין לשחק כרובים לבנים וקלי־כנפים ככרובים שהיו מרחפים בבית אבא בערבי־שבתות”.

„נדמה לי: גם צללינו השחורים לא היו זוחלים בשבת על פני הכתלים הלבנים”...

כן, הצללים השחורים גם הם חורו והלבינו מפני האור הפנימי שבנפש המשורר הברוכה.

III.

בקראי את ספרי המשורר הצעיר רוי הנגיהות, המזכירים בסגנונם הקל והאורירי את שירת ה„רינסאנס” הפשוטה והבריאה, ובששון־החיים הבהיר שלהם — את תמונות הציירים מאותה התקופה, אשר לא ראו על פני האדמה בלתי אם את האושר והיופי והשלימות — יש אשר לא אאמין, כי חזיון כזה כבר אפשר עכשו, בחיינו השוממים, בתקופה של אנשים חולנים ולקויים, אשר אין מתום לא בגופם ולא בנפשם.

כי לא בהירות כשרונו של קצנלסון הוא הדבר המפליאני ביותר — יש בספרותנו כשרונות גם בין הצעירים גדולים וחזקים ושלמים ממנו; אף לא מהתפרצות החיים העליזים והבריאים אני מתפעל — גם בזה יש שעולים אצלנו עליו הרבה, ומה היא כל שירתנו הצעירה, אם לא התפרצות כזו? דוקא זה שאין ששון־החיים שבשירת יצחק קצנלסון מתפרץ בחזקה, כי אם ניבע ומקלח לו כנחל־ערבה שקט ובהיר, הוא הקו החדש והעיקורי שבכשרונו. כשהחיים מתפרצים, אות הוא כי מעינותיהם היו סתומים עד כה. בשירת השחרור אי־אפשר שלא תהיה כבושה עוד במקצת מרירותה של העבדות...

ואשרי האיש אשר נולד בן־חורין!

בשירת קצנלסון אין תרועת־העוז של הנשמה המשתחררת, לא־נשמע צלצולו הכבד של שבור הכבלים, אך אין גם „העננים האחרונים” מאפילים על ראשו. על לבבו לא רבצה קללת חיינו מעולם; לפיכך אין אותה ה„מחיצה” העומדת בינינו ובין החיים חוצצת בעדו, ולפיכך מתגלה לפניו המרחב לכל מלא עינו כה בהיר ושקוף.

ההומור של קצנלסון אינו עמוק, החדוד שלו אינו חריף ועוקץ. אין זה כלל ההומור של מנדלי, שנאמר כלאחר־יד, לכאורה, ורמז מר בו כבוש תמיד; אין זה אפילו ההומור הוואהלי־י היותר קל של שלים־עליכם, הרך ונעים אמנם מן החריפות הליטאית, אך שיש בו על הרוב איזה יסוד לא נעים של התחכמות בן־כפר... ההומור של יצחק קצנלסון הוא יותר טבעי ותמים וקרוב אל ההומור של שלום אש ובמקצת — גם לזה של וויסנברג, אף על פי שהאחרון הוא במקצת גם ממנו. זהו ההומור הניבע לא כל־כך מטוב־לב (את העקיצה הקלה אוהב קצנלסון לא לפרקים רחוקים), כי אם מתוך שובבות־נוער צוהלת וטהורה, שאין לה כונה אחרת בלתי אם להתהולל מעט ולצחוק מתוך לב מלא ושמח.

הקו הנעים והבהיר שבשירת קצנלסון איננה שלילת הגלות בפועל. סוף סוף כבר קצה נפשנו מעט גם בזה. כבר היה לנו לזרא לזכור בכל רגע את חירבן בית־המקדש, להקיש על כל שעל במטה־הנדודים אשר בידינו. רוצים אנו ליהנות מעט גם מזיום של אותם החיים, שאחרים רואים בהם רק שממון וזועה. רוצים אנו להסב את העין לרגע מן העננה השחורה התלויה עלינו תמיד, לשכוח מעט את חרדת הגלות ולדעת, כי „יש נעורים בעולם” ויש אהבה ויש רגעים בחיים, אשר עון פלילי הוא להתאבל בהם על גלות־השכינה.

בשירת יצחק קצנלסון תאבד גם לחזיונות־הגלות מרירותם היתירה. על הרוב אין קצנלסון שם לב אליהם כלל. הוא עובר בעירה הקטנה ורואה את יהודיה מרחוק בבת־צחוק טובה. היהודים האלה כשהנם מרחוק הרי הם רק חלק מן החיים בכלל, ומה לו ולהם, כי יבקש מגרעות בהם ובחייהם המקולקלים. וכשהוא רואה את נולותם מקרוב, גם אז אינו נלחם עמהם, אינו בא להשפיע עליהם, כי אם פורש מהם ונמלט עם עולמו העשיר והיפה ומתיך שפעת נעורים ותלומות ויופי מתפרצה מפיו רק קריאה אחת:

„מה טוב שאין אני יהודי שכמותם!”...

IV.

„מה טוב שאין אני יהודי שכמותם!” — זהו כל התוכן כלו של שירת יצחק קצנלסון, מה טוב, שמלבד חיי סוחרים וחנונים ובני־תורה „וכלי־קדש” יש עוד עולם מלא ורחב ויפה, שאפשר להמלט אליו בשעה של בדידות וגעגועים. מה טוב, שאפשר לך לחיות שעה אחת פרוש ומובדל מ„הם” ומחייהם ומעסקיהם וחנויותיהם. מה טוב לך להכיר את ערכך הפנימי, לראות את עצמך מושל במכמני החיים, למרות הכל, למרות הכל!

אין בהתיחסותו של יצחק קצנלסון אל חיי הגלות מאותה המרירות שאצל יעקב כהן וז. שניאור. כהן ושניאור עוד הספיקו לטעום מעט את רעלה של הגלות, וצלה השחיר מלוה אותם ומרפרף עליהם בהרים. יצחק קצנלסון יודע היטב את הכיעור שבאותם החיים, ואולם הוא יכול לעבור כזר עליהם ולהסב את פניו בקריאת־רצון: „מה טוב, שאין אני יהודי שכמותם!” אין להם לאותם החיים אותה השליטה עליו, שהיתה להם עלינו...

ספרו לו לקצנלסון את סודם המר גם הצללים הכהים עם דמדומי הערב, ושומעת היא אזנו גם את בת־הקול המנהמת ועולה מן החרבות, וברבים משיריו אנו מרגישים את הפחד, האוחז את נשמתו ברגעי השקיעה, אך הלב הצעיר מלא אהבה וצמאון־לאושר ומקורות יופי יותר מדי שישקיע את עצמו בעצב הרבה. אם נגזר עלינו למות, „יהי נא גם מותנו חכלילי”, נשיר נא לקרני השמש השוקעת את שירת חיינו הראשונה והאחרונה ותהי נשיכתנו האחרונה רוה מברכתה...

רעננה, פשוטה וטהורה היא שירת יצחק קצנלסון. מלאה היא ערגת־נעורים, צערם המתוק של געגועיהם ואשרה החרישי של אהבתם הבריאה. על הכל משרה לבו הטהור של המשורר רוך של תום וצניעות וחן של שירה. אפילו על רגינה בת־התי

מיתח הוא חוט של חן וגראציה ידועה בשעה שהיא מתמכרת להאיש החימד אותה... ה„קונפליקט" שבין יונה החייט וראַשה אשתו בשביל ה„קדוש" הלא-מוצלח בהסיכה, שהיה נעשה אצל רייזען ל„דרמה" קטנה, גומר אצל קצנלסון בנשיקה עליזה „לשם הסוכה".. והמצב הטרגי שבבית הרב, בשעה שבנו יוצא בשבת היערה לנאום נאום ריבולוציוני, גם הוא נהפך אצל משוררנו לאיריליה שקטה... („אמנים").

בהירה וקלה היא השירה הזאת, אין בה מן דחרדה הנעלמה, הנשקפת מן המים האפלים והעמוקים... אין היא מביטה אל התהום; יותר מדאי צמאה היא אל העולם הגלוי, בשביל לחטט במעמקיו; יותר מדאי אוהבת היא את הרוך ואת הזוהר, בשביל לשמוע לקולו הרחוק של שר-האופל ולרמזיו המחרידים...

אך עוד צעיר המשורר כל-כך, ויש אשר אדי-האביב הכברים עיד יחנו עליו, והלב הרך יפרפר בחרדה מקור צללי בין-השמשות. אז יש אשר בת-שירתו תופיע לפנינו עטופת-שחורים, וקולה העדין יטיף נכאים ויבקש תנחומין. אז יכתב קצנלסון את דרמותיו „עם דמדומי החמה" ו„השושנים", במקום שאנו שומעים בראשונה אצלו את קולות הלב היתום, הטעון רחמים, ואנו רואים גם אצלו את הידים השטוחות בתחנה דוממה אל שמי-הערב הרכים והחורים...

אך על שדות-הזוהר הרחבים נחים גם הצללים כה רכים ומרווי-קסמים... הפחד של יצחק קצנלסון הוא פחד הילדים המתיק ונורא כאחד, בהשארם לרגע יחידים באפלולית הערב... עם להב הנר הראשון יקומו מן הזוית האפלה, אשר היו צפופים שם, יחככו את עיניהם בשאון גיל, ובצחוקם הצלול יצחקו בעצמם על פחדם שעבר...

את הבדידות האלמת ואת הריקות הקרה ואת המוראים הגלויים — את כל אלה לא ידע קצנלסון.

מה טוב, כי ישנם כבר יחידים בינינו, שאינם יודעים אותם...

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיוֹנוּת.

קבוץ השקלים צריך להגמר עד ר"ח חשון 2/15 אוקטובר, האגודות שעוד לא דרשו שקלים מתבקשות להיות זריזות בדבר זה.

— הועד המרכזי הוציא קול קורא מיוחד ע"ד השקל. האגודות מתבקשות לדרשו להפצה בימי החג.

— מהמבורג מודיעים שכבר נגשו לעבודות ההכנה להקונגרס התשיעי: נתיסדו הועדים הדרושים, ולשכת הקונגרס הפתח בימים היותר קרובים.

— בשבוע זה היתה ועידת הועד המרכזי במושב כל חבריו. נתקבלה שורה שלמה של החלטות בנוגע לישיבת הופה"ג הבאה ולקונגרס. הוחלט גם כן לקבוע את הועידה החמישית של ציוני רוסיה בהמבורג בימי 11/23–11/24 דצמבר. סדר היום של הועידה וכללי הבחירות לה יפורסמו במועדם.

—לרגלי יציאתו של חבר הועד המרכזי והועד הפועל הגדול, בצלאל יפה, לארץ ישראל נערך לכבודו בהורודנה ע"י הציונים המקומיים ומוסדות-צבור אחרים חגיגת פרידה; בתור בא כחם של הועד המרכזי ומערכות „העולם" ו„הרזסוויט" לקח חלק בחגיגה מר א. אידלסון.

— ביום א', 6 ספטמבר, נערך ע"י הציונים בורשה נשף פרידה לכבוד י. גרינבוים שיצא להשתקע בוילנה.

— הועדים הפלכים בסידליץ ובפולטבה נגשו לעבודתם. חברי הועדים כבר בקרו ערים אחדות לשם תעמולה וסדור העבודה.

— ד"ר מוסינזון הרצה בהומל הרצאה ע"ד הישוב העברי בפלשתינה.

— בחדש נובמבר מתמלאות 35 שנה מיום שנתאספה הועידה הציונית הראשונה בקטוביץ. אגודת הקבוצות הציוניות בשלזיה העליונה החליטה לערוך חג לזכרון היום הזה ביום 7 בנובמבר (לפי המספר החדש) ומזמנת לחג זה את כל אלה שיקר להם האידיאל הציוני וביחוד את אלה שלקחו חלק בועידה זו. הרוצים להשתתף בחג מתבקשים להודיע להועד את כתבותיהם כדי שיקבלו את ההזמנות. הועד רוצה גם להוציא ספר לזכרון הועידה ומבקש את כל אלה שיש בידם איזה דבר הנוגע לה לשלחו אל הועד ואחרי כן יקבלוהו בחזרה. ביחוד מתבקשים אלה שהשתתפו בהועידה לשלוח את זכרונותיהם. האדריסה בשביל רוסיה ופולין היא: י. מ. וינרב וג. סטאוסקי בסוסנוביצי פלך פיטרוקוב. האדריסה בקטוביץ היא:

Arnold Wiener Karlstrasse 1.

— להפדרציה הציונית באנגליה היתה ועידה של חצי שנה. היו"ר מר גרינברג נתן דין וחשבון מפעולת הפדרציה והדגיש את קבלת-הפנים שערכה הפדרציה לכבוד הדליגציה של הפרלמנט התורקי; בהנאומים שנשאו צירי הפרלמנט התורקי אין הוא רואה כל אותות מיוחדים. בהראותו לבוף על עבודתו הכבירה של הנשיא ולפזון הוא מביע את תקותו שבהקונגרס הבא יתמכו בו צירי אנגליה. אחריו נתן הגזבר דין וחשבון ע"ד מצב-הכספים ונבחרה ועדה לבקרת תקנות הפדרציה. אחרי שנתפרסמה רשימת הנדבות שבאו במשך חצי-השנה לטובת הקה"ל נסגרה האספה בריזולוציה של תודה להיושב-ראש.

— בישיבותיו האחרונות של הועד האודיסאי נתקבלה החלטה ע"ד תמיכת מוסדות שונים בא"י. נקצב: לבית הספר לנערות ביפו — 30000 פרנק. לגמנסיה — 5000 (הועד לקח עליו גם את האחריות בעד כל התקציב של הגמנסיה העולה ל-36000 פר'; לביבליותיקה — 1500 פר'. לבית הספר תחכמוני — 2000 — לגן הילדים בחיפה — 500 פר. לבית הספר החדש שם — 1000 פר', לביבליותיקה — 200. לגן הילדים בבירות — 500 פר'. להחזקת מורה עברית בבית הספר של האליאנס — 1200 פר., לגן הילדים בטבריה — 500 פר., למורה עברית בביה"ס של האליאנס — 900, לביבליותיקה — 200. לגן הילדים בצפת — 500 פר', לבית הספר בעזה — 1200 פר'. לגן הילדים בירושלים — 500, לטובת שעור הערב ללמוד הלשון העברית — 300 פר., לבית העם — 800 פר., לביה"ס בצלאל — 3000 פר., לבתי הספר שבמושבות: קסטינה — 1440 פ., גדרה — 1000 פ. ארטוף — 1200 פ', חדרה — 1620 פ., מוצא — 600 פ., ודי חנין 1200 פ' באר יעקב — 720 פ'. מחנים — 1200 פ'.

מלבד זה החליט הועד לתמוך ב„הפועל הצעיר", קהלת, „העומר" והטבע"

הועד החליט להציע לפני המורים העברים בא"י לעבד תכנית, פרוגרמה ותקציב של סמינריום לגננות שהועד אומר לפתוח בשנה זו. הועד קצב לאגודות המתעמלים שבערי א"י ובמושבותיה 800 פר'.

מלשכת המזרחי קבלנו את המכתב הזה:

מפני שנתאחר שלוח השקלים שנאספו בעד המזרחי, א"א היה לנו ע"ע ליצור את הפדרציה של המזרחי, אולם יען שלפי ידיעות המורשים כבר יגדל מספר השוקלים מן הסך הנדרש לזה ע"כ יהיה עוד ביכלתנו ליצור לנו את הפדרציה לפני זמן הבחירות להקונגרס. מי שרוצה לקבל הרשאה אל הקונגרס יאבה להודיע לנו זאת במוקדם האפשרי. גם מבקשים אנו מאת המורשים למהר את שלוח השקלים הנאספים.

Bureau des Misrachi fur Westeuropa Francfurt a/m

Allerheiligenstr. 3.

— בהוצאת „הקופיקה ביבליותיקה" יצאה לאור חוברת חדשה (נו' 20) „Исторія Палестины" מאת ג. ברודובסקי. הספר הזה מקיף את כל הזמן מן התקופה הקודמת לביאת ישראל אל הארץ עד היום הזה. כל המתענין בדברי ימי א"י ימצא בספר הזה חמר גדול וחשוב מאד.

— מאת „אגודת נטעים" קבלנו את המכתב הזה:

ב„העולם" גליון כ"ו בהדו"ח של „הועידה השתים עשרה של הפדרציה הציונית באמריקה" נאמר, שעפ"י הרצאת מר לוין-אפשטין: „כל איש יהודי צריך לרכוש לו אדמה בא"י ולמטרה זו משמשת "אגודת נטעים", ושם באותו דו"ח באוסף הכספים למוסדות דציוניים

בא"י נזכר גם: „לאגודת נטעים — 8,950. מזה אנחנו רואים, כי אין הפדרציה הציונית באמריקה יודעת כלל טיב האגודה הזאת מה הוא; עבודת האגודה הזאת—אנדנ"ט, ומטרתה היא: הרחבת הישוב ע"י הכשרת „אחוזות מוכנות ומשוכללות בכל" כדי להקל בעד אלה החפצים להתנחל על ידה, כזה, שתכין בשבילם הכל עוד בטרם יבואו בעצמם להתישב בארץ;

ולתכלית זו הוציאה האגודה בעד מליון פרנק מניות, כל אחת בת עשרת אלפים פרנק, היינו שהיא חברה שיסודה ובסיסה הוא על דרך המסחר, וכבר עשתה בזה צעדים נכבדים, עד היום מכרה ממניותיה בעד סך 440.000 פרנק (44 מניות), וקבלה הזמנות על נטיעות בקבלנות בעד סך של 300.000 פרנק, וככשה לה אדמה בשטח של 3635 דונם מלבד בנינים ומכונות, וממילא מובן לכל אחד שבסוג עבודה כזו אין מקום לשום עסק של נדבות, ואין להאגודה הזאת כל שייכות לשום צד של כספי הצבור, כי חברה פרטית היא שרכושה הוא רכוש חבריה בלבד, ומטרתה כללית — להרחיב את הישוב על פי האופן הנזכר.

ובזה אנו מודיעים שאין „אגודת נטעים" מרשה לשום אדם בעולם לעשות בשבילה שום פעולה אחרת מלבד באופן האמור: של רכישת חברים לקנית מניותיה וקבלת הזמנות לנטוע נטיעות על ידה ולקנות נחלאות מוכנות על ידה, והנדבה הנ"ל שנאספה ע"י הפדרציה דכבודה (אם אין בזה איזו שגיאה אחרת) תיטיב נא הפדרציה לתת לאיזה מוסד צבורי אחר, כי „אגודת נטעים" בארץ־ישראל אינה נזקקת לשום ענין של נדבות ולכסף של צבור.

ירח אלול תרס"ט.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

„הצבי" שנפסק לזמן התחיל לצאת מחדש. בגליון הראשון אחרי ההפסקה מצא העורך לנחוץ להדפיס את כל פרטי החוזה שנעשה בין המערכת הישנה והמו"ל החדש ה' פיינגולד, ואפילו את הסעיף שה' בן־אבי מחויב לערוך את העתון כראוי... מדתו של העתון נתגדלה, הבה נקוה שגם תכנו יהיה מעתה מתוקן באמת.

—בירושלים שוהה בעת הד"ר י. ל. קצנלסון (בוקי בן־יגלי). הוא קרא בבית־העם הרצאה ע"ד עשרת השבטים, שבה הוכיח בראיות מדעיות שעשרת השבטים לא נתבוללו בתוך העמים ולא אבדו, אלא נתבוללו עם בני יהודה שהגלו בבלה ע"י נבוכדנצר. האורח וההרצאה נתקבלו במחיאות כפים רועשות מאת הקהל הירושלמי.

– בימים האלה היתה בירושלים אספה של המזרחיים הפלשתינאיים, שהשתתפו בה יהודים אשכנזים, ספרדים, גרוזינים ותימנים. האספה החליטה ליסד בדרך העולה יפו קולוניה חדשה על שטח 5000 דונם אדמה. אחד היהודים הגרוזינים הודיע, כי נכון הוא לקנות לעצמו שמונה מאות דונמים אדמה:

— הד"ר כהן־ברנשטין עוזב את פתח־תקוה אחרי שנצחו המשמרים את הצעירים בזה ששלחו את בעלי־האגרוף ואימו בהכאות על מצדדי הד"ר כהן־ברנשטין.

— לפי ידיעות פרטיות יפתח בית־הספר לעבודת־אדמה „קרית־ספר" מיד אחרי חג הסוכות. אומרים שמר בלקינד הצליח ליסד בברלין ועד תומך בבית־ספרו ואסף סכומי־כסף הדרושים לבנינים ולסלוק התובות הקודמים. אולם גם בשנה שעברה הצליח בידי מר בלקינד ליסד ועד כזה בלונדון — ואחרית בית־הספר שלו הרי היא ידועה... מי יודע, אם לא ישנה הדבר עוד הפעם.

-- ביום ב', י"ג אלול, הבעירו את הגורן של האחווה החדשה כנרת שבגליל התחתון. סמוך לגורן רעה רועה את עדרו. פקידות כנרת והפועלים לקחו את העדר מאת הרועה, כדי שיודע ממנו מי הוא המבעיר. הרועה ברח ולא שב באותו היום. ביום השני (י"ד אלול) התנפלו על כנרת כמאה רוכבים מזוינים והרבה רגלים. הם שברו את החלונות ופצעו בסכין פצע קל פועל אחד. המתנפלים לקחו בחזרה את העדר.

בַּמִּזְרָח.

החכם בשי בקונסטנטינופול כנגד המסחר בנפשות.

בעת האחרונה הרבו למכור נערות עבריות לבתי־הזמה שבקונסטנטינופול. הדבר נודע להחכם־בשי ר' חיים נחום, והוא עשה מעשה חשוב מאד שמרבים לדבר על אודותיו בחוגי היהודים במטרפולין התורקית. הוא פנה אל ראש מפקדי הצבאית מתמיד שוקיט־פחה במכתב, שבו הוא מפרש את שמות האנשים בעלי בתי־הזונה ומבקש ממנו, שיתן פקודה להפוליציה, כי תעשה בהם חפוש ותשחרר את הנערות הנמכרות לבושת, בכדי להשיבן להוריהן.

החכם־בשי מספר במכתבו זה, כי קבל אגרות מהרבה רבנים באמיריקה המודיעים אותו, כי נערות יהודיות צעירות מובאות מתורקיה לאמיריקה ונמכרות שם לקלון. החכם־בשי הביע את חפצו, כי בשעת חפושי הפוליציה בבתי־הקלון ילוו אותה לשם גם משרתי הרבנות־הכללית, אשר יחקרו וידרשו למצב הנערות המשוחררות, למען דעת במה להטיב את גורלן.

הגיניראליסימוס מחמוד שיוקיט פחה הבטיח את הרב הכולל, כי יעשה חקירה ודרישה מעולה בדבר. עם זה הודיע את החכם־בשי, כי הוא עוסק עתה בעריכת הצעה בדבר שימת קץ למסחר־הנפשות המתועב לא רק במטרפולין, כי אם גם בכל ערי השדה.

— כפי שמודיע עתונו של הרב הכולל בקונסטאנטינופול עומדים יהודים רבים להתמנות בקרוב למשרות ממלכיות נכבדות. מאז שהתחדשה הקונסטיטוציה בתורקיה נשמעו תלונות מצד היהודים, כי בעוד שמזמינים את הארמינים לכהונות היותר גדולות בממלכה, פוסחים עליהם לגמרי. עתה הושם סוף סוף לב לתלונתם הצודקת.

— העתון היומי היותר נכבד שבמטרפולין התורקית „קוריים די אוריענט" הקצה אצלו מחלקה מיוחדת המביאה פעמים אחדות בשבוע את המאורעות והמעשים החשובים, הנעשים בחיי היהודים.

קונגרס לאומי של היהודים העותומנים.

זה זמן מועט, שנתעורר הרעיון בחוגים שונים של יהודי תורקיה לקרוא לקונגרס כללי של כל היהודים העותומניים ע"ד הדרך, שעל יהודי תורקיה ללכת בה מעתה, וקודם כל בנוגע לקביעת לשון אחת בין כל יהודי הממלכה העותומנית. בגליון האחרון של העתון „לה נאציון", כלי־מבטאו של „הקלוב דעס אינטים" בסלוניקו, נדפס מאמר מעניין המוקדש לשאלת הקונגרס הזה.

בעל המאמר מביע קודם כל את צערו על זה, שמיום שהוכרזה הקונסטיטוציה בארץ לא צעדו היהודים העותומנים אפילו צעד אחד קדימה, כי בשום מקום ברחבי־המדינה לא נעשה שום נסיון לשכלול חיי הקהלות. כן הוא מעיר בצער, כי אין מקום, שנראה בו אפי לו אות של אחדות הדעות.

לאחר שמפרט בעל המאמר את כל הדברים הללו הוא מציע שאלה, אם לא הגיעה עתה השעה לקרוא לקונגרס את חברי הקהלות הישראליות שבמדינה, בכדי למצוא דרך להתאחדות הכחות. בסוף דבריו הוא מעורר את סופרי העתונים העברים, כי יחוו את דעתם בשאלה זו.

היהודים באליפו.

יהודי אליפו פנו אל הרב הכולל, ר' חיים נחום, בקינסטנטינופול בבקשה, כי ישתדל לטובתם לפני הממשלה שתשחרר אותם מתשלום המס — כפר פדיון נפשם שהוטל עליהם עד כה חלף עבודתם בצבא התורקי, מפני שאין ידם משגת לשלם את המס הזה.

ר' חיים נחום הלך תיכף אל מיניסטר הכספים והשתדל לפניו, כי יטלגרף אל השלטון באליפו בפקודה, כי יגבה מאת היהודים רק עשרים אחוזים מהחוב המגיע מהם וכי יוציא לחפשי מבית־האסורים את היהודים, שכלא בשביל שלא שלמו עד כה את המס.

— אגודה בילגית יסדה בדמשק תחנה אליקטרית למאור ולמסלת־ברזל. בתחלה התיחסו תושבי העיר אל המפעל בשנאה והניחו מכשולים על דרכו, והיום—כפי שמודיע „הדיוט אוריענט־קארעספאנדענץ"—כבר הוטב המצב הרבה. מסלת־הברזל התחילה עוברת בשני מגרשים חדשים, ומאור אליקטרי הוכנס לשבע מאות וחמשים בתים ומחסנים שבעיר.

— מיניסטר הכספים בתורקיה פרסם את המודעה הזאת:

ניתנת קונצסיה לזמן ארוך ליבוש בצות הולה שבווילט סוריה ואליפו. מי שרוצה לקבל את קונצסיה זו צריך לשלוח את הצעותיו במעטפה סגורה עד לסוף נובמבר אל האדמיניסטרציה של נכסי דלא ניידי. למועד הקבוע תפתח ועדה מיוחדת את המעטפות, והקונצסיה תנתן לזה שהציע את התנאים היותר נוחים בשביל הממלכה.

בְּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. ממינסק מודיעים לנו, כי על פי חוקי ההנחות לנודדים להו"ל במסלות הברזל Сводъ льготныхъ тарифовъ на пере

возку пассажировъ и груза по Россійскимъ жел. д. изд. 3-ье стр. 137 № 211) פנו מורשי חברת יק"א במינסק אל שר הפלך בבקשה, כי יצוה לפקידות הפוליציה אשר בפלך לתת ליהודים הנודדים, אשר בידם תעודת־מסע לחו"ל, ברטיס־האניה ובקשה מאת המורשים הנ"ל עם תעודה מאת חברת יק"א, תעודה כי הם נודדים לחו"ל. עפ"י התעודות האלה ישיגו הנודדים בכל תחנות המסלות כרטיסי נסיעה עד כל ערי הגבול ברבע המחיר, והילדים אשר אתם, אם אינם גדולים מבני עשר, יסעו חנם. שר הפלך מלא את בקשתם. נודדים אחדים ממינסק השתמשו כבר בהנחה זו בימים האלה.

— בהשתדלות הדיפוטט היהודי נ. מ. פרידמאן לפני מנהל השלטון הראשי לעניני עבודת־האדמה נשלחה פקודה אל הדירקטור של ביה"ס האגרונומי שבהרי־הורקי בפלך מוהליב, שיתנו לעמוד על המבחן לכל היהודים שהגישו כתבי־בקשה בנידון זה.

תומרות לנוסעים לתורקיה.

הנהגת הנמל באודיסה קבלה מאת הקונסול הראשי התורקי את ההודעה הזאת:

עפ"י החלטת המועצה הסניטרית העליונה יתבקרו ע"י רופאים כל הנוסעים באניות העוברות בין אודיסה ובין כיבסטופול וכן משרתי האניות. מלבד זאת יעשו דיזינפיקציה בכל החפצים של הנוסעים במחלקה השלישית ושל משרתי האניות. כל הדברים האלה יהיו נעשים במשך כ"ד שעות בבית־החולים הסינופי או בביה"ח שעל יד המנזר אגזי (בין אודיסה וקונסטנטינופול).

שם מחויבים כל הנוסעים במחלקה השלישית ועל מכסה האניה לעבור אל בית־החולים. ורשות נתונה להרופא הסניטרי לדרוש, שילכו לשם גם נוסעי המחלקה השניה, אם ימצא את הדבר לנחוץ. אך לנוסעי המחלקה הראשונה הרשות להשאר בספינה.

— הוחרמת מטעם הצינזורה החוברת האחרונה של ה„יעווריסקי מיר".

— בשיחה שהיתה לנשיא־המיניסטרים פ. א. סטוליפין עם הדיפוטט האודיסאי ניקולסקי הביע את בטחונו, כי הדומה העירונית לא תאשר את החלטת הסיוזניקים בדבר הגשת בקשה על שם הרוממות, שישללו מאת היהודים את זכות־הבחירה, מפני שהוא דבר היוצא מגדר הקומפיטנציה שלה.

— חבר הדומה פורישקביץ כלה לערוך תכנית של הצעת־חוק ע"ד גירוש כל היהודים מביסרביה.

— בפורגרמה של הועידה הכללית לחברי כל האגודות המונרחיסטיות, העתידה להיות בקרוב במוסקבה נכנס גם הסעיף הזה ע"ד שאלת־היהודים: גירוש כל היהודים אל תחום המושב, חלוף עבודת־הצבא ליהודים בסכום כסף פדיון נפשם; עיבוד השאלה בדבר גירוש כל היהודים מרוסיה: לאסור על היהודים לשאת משרות צבוריות וממלכיות, לפתוח בתי־ספר, אפתיקות, וגם להיות סופרים כותבים בלשון הרוסית, להוציא עתונים וז'ורנלים ולהחזיק חנויות ומחסנים של ספרים.

— ששים הצעירים היהודים, שקבלו אותם בתחלה אל האוניברסיטה ותשלכו ממנה א"כ, נתקבלו שוב אליה ביום 9 סנטיבר לאחר שוב מיניסטר ההשכלה שווארין לפטרבורג. בו ביום פורסם בירור דבר, כי מתקבלים יהודים אל בה"ס העליונים לא ע"י חשבון הנורמה בהתאם אל הסך הכולל של הסטודנטים, כי אם בהתאם למספר התלמידים החדשים.

— נתפרסמו כללי קבלת יהודים אל בתי־הספר הבינונים:

אל בה"ס הבינונים שבערי המטרפולין יתקבלו יהודים במספר חמשה־אחוזים מן הסך הכולל של התלמידים; מחוץ לתחום־המושב—עשרה אחוזים, בתוך תחום־המושב — 15 אחוזים. הנורמה הזאת נקבעה גם לב"ס פרטיים שיש להם זכיות בתה"ס של הממשלה. בלי הגבלות מתקבלים יהודים אל בה"ס, שאין להם שום זכיות וגם לבתה"ס הבינונים לאמנות, למסחר, לחרשת־המעשה, לטיתניקה ולאומנות, העומדים ברשותו של מיניסטר המסחר, לב"ס לרופאי שנים ולבה"ס הטיתניים הנמוכים, העומדים ברשותו של מיניסטריום ההשכלה. הנורמה הפרוצנטית המובאה למעלה חלה גם על בה"ס למדידת האדמה, בה"ס הבינונים למשק־הכפר ובה"ס הבינונים הטיתניים, העומדים ברשותו של מיניסטריום ההשכלה וגם ביה"ס לחובשים ולמילדות.

— הנורמה להיהודים סגני־הרוקחים הוקבעה באוניברסיטה המוסקבאית בשיעור של שלשה אחוזים מהסך הכולל של התלמידים וביתר האוניברסיטאות מחוץ לתחום־המושב— 10 פרוצנטים, ובתחום־המושב עשרים פרוצ.

— ביה"ס העברי באירקוטסק, שמבקרים אותו יותר משלש מאות תלמידים, קרוב להסגר מפני שבפקודת הגוברנטור עומדים להגרש שני המורים העברים אשר שם מחוסר זכות הישיבה.

— ביום ערב ראש השנה הושלכה בומבה אל האהל לממכר עתונים וספרים של הסיוזניקים באודיסה. המאורע הזה השרה את יהודי אודיסה בפחד. „הרוס. ריטש", כלי־מבטאם של הסיוזניקים, הדפיס מאמר בענין זה, שבו הוא קורא לפוגרום באמרו, כי הושלכת הבומבה ע"ד היהודים.

— מסימפרופול מודיעים לנו, כי הרב יוסף בן ציון דעמאנט נתאשר מטעם שר הפלך בהסכמת שר הפנים לרב מטעם הממשלה בעיר יאלטא והסביבה.

בחו"ל — הועד המכין של הקונגרס העברי הקולטורי פנה לכל אלה שבאו עמו בדברים ע"ע במכתב החוזר הזה:

כשים לב, כי בקרוב תועד פה מועצה אשר עליה יהיה לדון ולהחליט החלטות גמורות בדבר מקומו וזמנו של הקונגרס לשפה ולקולטורה העברית ויתר השאלות החשובות הנוגעות להענין הזה, הננו מתכבדים איפא לפנות אל כבודו, כי יואיל נא לענות לנו תיכף ומיד תשובות מדויקות על השאלות הללו: א) החושב כבודו בכלל לבא אל הקונגרס העברי? ב) היבא כבודו אל הקונגרס הזה, אם יתאסף בברלין ביום 16 לירח דצמבר 1909 ואילך (3 דצמבר למספר הישן). ד) אחרי אשר הוגעה הרעה בעתונות העברית לקביעת מקום הקונגרס העברי בארץ־ישראל הננו שואלים את כבודו אם אפשר יהיה לו לבא אל הקונגרס, אם יתאסף בארץ־ישראל בימי האביב הבא.

כל אלה החפצים להשתתף בקונגרס העברי ולא באו עוד בדברים עם הועד המכין בברלין מתבקשים לענות ג"כ להועד המכין תשובות מדויקות על השאלות הרשומות למעלה. הכתבת היא:

Herrn Dozenten Dr. E. Boneth für kultur kongress-Komite
Berlin C. Rosenthaleostr. 25.

בַּסִּפְרוּת וּבָאָמָּנוּת.

קבלת פנים של רבי מנדלי מוכר־ספרים בוורשה.

בוורשה נערכה קבלת פנים נהדרה ובנקט יפה מאד לכבודו של ר' מנדלי מוכר־ספרים.

מתחלת הערב היה כל רחוב הנז'יבוב מלא מאות אנשים, שנאספו להסתכל בפני הסבא שבסופרים העברים. המון שוטרי פוליציה עמדו ופקחו על הסדר, אבל לא הפריעו את הנאספים בחוץ מהביע את רגשותיהם הנלהבים להסופר הנעלה.

האולם שבו היה הבנקט היה מקושט ברב פאר והדר. בין המראות הגדולים שעל הכתלים והמאור האילקטרי היתה תלויה תמונתו של הסבא מוסבה מכל עבריה זרי פרחים רבים, שנשלחו מאת אגודות ומוסדות שונים.

השלחן היה ערוך למאתים איש, אבל באו יותר משלש מאות. וככל זה שרר באולם סדר מופתי, הסבא שתה את הכוס ראשונה ובעיניו נוצצו דמעות־גיל.

אח"כ דבר ראשונה הלל צייטלין. הוא צייר את מנדלי בתור אדם ואינטליגינט יהודי. נאמו גם פרישמן ושלום אש על דבר הסבא בתור אמן היצירה בעל נשמה פיוטית גדולה, אחריהם דברו נומברג וספקטור.

הד"ר הנדיס דבר בשם „חובבי־ציון" בוורשה, וסטודנט בשם חברת הסטודנטים, צירי חברת תלמידי בה"ס הגישו להסבא אדריסה יפה עם כלי־כתיבה.

אחריהם דרשו מר פריוד וצירים שונים, שבאו מכל החברות והאגודות והמוסדות הצבוריים.

רושם נמרץ מאד עשתה מקהלת ה„זמיר", אשר שרה שירי־עם בלשון העברית והיהודית.

כל המשחקים היהודים התיצבו לפני הסבא, ומר ליבירט הביע ברכה להסבא ויבשר אותו, כי עם בואו לוורשה נכרתה ברית־שלום בין הארטיסטים והסופרים, ומעתה יש תקוה ליצירת תיאטרון עברי אמנותי אמתי.

הבנקט עשה רושם כביר מאד. זה היה יום חג להספרות העברית אשר לא היה כמהו בוורשה עד כה.

מלודז כותבים לנו:

בכבוד גדול נעשה בעירנו לזקן סופרינו ר' מנדלי מו"ס. עוד ימים

אחרים לפני בוא ה„סבא" לעירנו התאחדו אגודות שונות—„הזמיר" „האמנות", „העוגב", „אגודות המורים", „צעירי ציון", „תלמוד תורה", „חברת משחקים" ועוד ועוד, כדי לערוך את קבלת הפנים.

דפוטציה שנבחרה באספת באי כחן של האגודות יצאה אל התחנה ק‑אליושקי לקבל את פני האורח.

לשעת בוא המסע אל בית הנתיבות בלודז התאסף שם המון רב, כעשרת אלפים איש, מכל המפלגות. כאשר נראה המסע מרחוק הרעיד את האויר רעם קריאות ההמון: „ברוך הבא!" „הידד!" „יחי הזיידע!"... ר' מנדלי צא מן המרכבה והודה להקהל על הכבוד הגדול שחלקו לו. אני רואה, אמר ר' מנדלי, כי לב העם העברי מלא די רגשות של כבוד לסופריו.

ע"י בא כחן של החברות הוגשו הרבה זרי פרחים לזקן, לאשתו, לבתו ולבני לויתם, מר דוד פרישמאן ויעקב דינעזאהן. גם הגישו לזקן אגרת ברכה כתובה על קלף של צבי עם חתומים מכמה אגודות ומוסדות של צדקה. אח"כ נשא הקהל את ר' מנדלי לקול קריאת „הידד" למרכבה סגורה מקושטה בפרחים. בכל הדרך המוביל אל בית המלון, שאליו סר ר' מנדלי, ערך ההמון לזקן אובציות סוערות. גם מסביב לבית המלון חכה לו המון רב שפגש אותו בהתלהבות עצומה. על כפים נשא אותו הקהל אל חדר מלונו בקומת השניה. בע"ב ערכו לכבודו נשף מוזיקלי דרמתי. התיאטרון היה מלא מפה לפה. באולם שררה התרוממות רוח של חג. מקהלת העוגב קבלה את פני ר' מנדלי בזמר „יחי הזיידע", שחובר לכבוד האורח. אגודת האמנות הציגה את החזיון „דער פריזיו". גם ר' מנדלי הקריא לבקשת כל הנאספים פרקים אחדים מציוריו.

במוצש"ק נערך לכבוד ר' מנדלי בנקט, שבו השתתפו בחירי העדה. במעמד קהל גדול של מלוים עזב האורח הנעלה את עירנו.

— בשבוע זה חגגו באודיסה את יום הולדת-השבעים של הסופר הז'רגוני המפורסם יצחק יואל ליניצקי. בין הבאים לבשרו היו הרבה סופרים עברים, עסקנים צבוריים, רופאים, מורים, יוריסטים, אינז'ינירים ועוד. בשם הציוגים ברך את חתן היובל הסופר לוינסקי.

מכבדי חתן-היובל הגישו לו לתשורה עט של זהב, תתק כסף ועוד.

- בריגא התחיל לצאת לאור „החבר"—שבועון מצויר לבני הנעורים, העורך י. ה. טביוב.

—בארגנטינה החל לצאת לאור שבועון יהודי בשם „ברויט און עהרע", העורך מר כתריאל.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

כתבי י. ח. ברנר, ספר ראשון ירושלים, תר"ע, הוצאת ס. קרוגליקוב, יפו, בהשתתפות ח. איצקיביץ, למברג. המחיר 75 ק',

החבר. שבועון מצויר לבני הנעורים, חוברת 1, ערוך ע"י טביוב, ריגא.

מ. ספעקטאר, יום־טוב שטימונגען. פערלאג „השחר" ווארשא 1909, המחיר 90 ק'.

ז. שניאור. א טוידט, פערלאג „השחר" ווארשא 1909, המחיר 70 ק'.

ז. שניאור, א מתנה. פאעמא. פערלאג „השחר" 1909, המחיר 10 ק'.

יצחק קאצענעלנזאהן. דאס ווייסע לעבען. ערצעהלונגען און בילדער (עם תמונת המחבר) פערלאג „השחר". ווארשא 1909 המחיר 40 ק'.

רחל פיינבערג. קינדער יאהרען. פערלאג „השחר" ווארשא 1909, המחיר 50 ק'.

ד. פינסקי, דראמען (עם תמונת המחבר) פערלאג „השחר" ווארשא 1909 המחיר 40 ק'.

ז. סעגאלאוויטש. שטילע טרוימען. ליעדער. זאמלונג „השחר" ווארשא 1909, המחיר 20 ק'.

И Галантъ Арендовали ли евреи церкви на Украйнѣ?
Кiевъ. 1909.

א. ל. לוינסקי.

פיליטון.

הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים וּזְמַן שִׂמְחָתֵנוּ.

(מעט פלסופיא של סכות)

חלפו עברו הימים הנוראים, ימי הבכיות והצומות, ימי התפלות והסליחות; חלפו עברו... ולהגיד לך האמת, אין אנכי מצטער כלל, אין לי געגועים כל שהם עליהם. ולא מפני שירא אנכי אותם ומפחד את יום הדין — חלילה. אימת היום הזה איננה מפחדתני כלל. ואם מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו: הנה יום הדין!—מסתמא יודעים „זכים וטהורים" אלה, שאינם כל כך זכים וטהורים, כמו שאנחנו חושבים, ויש להם מה לפחד. וסוד גלוי הוא עכשו, אשר, כל „פמליא של מעלה" מלוכלכה למדי וחטופה בכמה וכמה מעשיות בלתי יפות... ואיך שיהיה, מ„פמליא של מעלה" אין להביא ראיה. ומוטב שלא לדבר אודותה...

ואם ספרים נפתחים וחשבונות נערכים, ומבקרים ומבררים, וכותבים ומוחקים—יכתבו וימחקו, ככל העולה על רוחם, אנכי, לבי שלו ובטוח, כאילו אין הדבר נוגע לי. באשר, כי אם אבוא חשבון את הקוב"ה, אינני יודע עדיין מי חייב למי, ומאד אפשר, אשר בכל יהדותי הגרועה והקלושה עדיין יש לי איזה עודף אצלו.

ואין אנכי חושב זאת לי לצדקה או למעליותא; אדרבא, רואה אנכי בזה סמן של דלדול וחולשא. באשר כמו בעניני דארעא כן גם במילא דשמיא לפעמים כדאי להיות בעל חוב גדול. חובות גדולים, על פי הרוב, הנם סמן של עסקניות מרובה, של חיים, של תנועה, של זריזות. אדם זריז ועסקן ובעל פעולות כבירות יש לו הרבה וחייב עוד יותר; ואם טעה בחשבונו ודחיקא לו שעתו „וישמיט"—לכל הפחות בסכום הגון, בחתיכה הראויה להתכבד. ובכל דחקותו — עוד ישאיר גם לו לימים הבאים. ואם יאמר להתפשר את „בעלי חובותיו" בנקל יתפשרו עמדו ויאמינו בו עוד... ואדם פעוט ובטלן, אשר עסקיו מצומצמים, „עובד" לפי כחותיו, סוחר לפי פרוטותיו, אין לו אפילו השגה מקרדיט גדול. זהיר הוא בפרוטות אחרים ומפחד „לעשות הזמנה" יתירה, פן חלילה לא יעמוד בדבורו. עסקים גדולים רבי האחריות מפילים עליו אימה. אין לו לא המח ולא הכח לסבב את הגלגל הגדול, ומטפל הוא בחנותו הצנומה, רק בכדי לישן במנוחה, אין לו משלו וחייב הוא פרוטות. ועל כל צרה שלא תבא, לעת מטה ידו—הרי הוא יוצא בגפו, נקי מנכסיו המועטים, ובעלי חובותיו מבזים אותו ומתרחקים ממנו לגמרי.

ושערו בנפשכם, חביבי הקוראים, יהודים קלושים כמוני, כמוכם, מה אנחנו יכולים לחטוא, כמה אנחנו יכולים להיות חייבים לקודשא בריך הוא? אמת הדבר אשר החנות פתוחה, והחנוני מקיף וכל הרוצה ללות יבא וילוה. גדול הוא העולם ולמה נכחד, גם יפה; ועבירות—הוי, עבירות, עבירות, לאין קצה, לאין תכלית; והקרדיט גדול; מי שיצרו תקיף עליו, מי שלבו רחב בו, מי שאינו פחדן ביותר, מי בעל יכלת—יבא ויחטא. כל הרוצה ללוות בעולם הזה, כל היכול ללוות, יבא וילוה... אבל מה בעלי עבירות כמוני וכמוך יכולים ללוות כמה אנחנו דורשים בהקפה? — על כל שונאי ציון, וכמה אנחנו מסוגלים לעשות חובות?—„וצרכינו בעולם הזה" כל כך מועטים, והשגותינו כל כך עניות ופעוטות. איזה פסיוו כתוב בספרינו? — לכל היותר איזו „מסמרים מטוגנים בבורית" שאכלנו בימי הפקירותנו, כאשר יצאנו לתרבות רעה, בכדי להכעיס את אבותינו התמימים. ופחד להגיד, איזו דברים שבצנעא, גם כן כמובן לא לשם עבירה, חלילה, אלא בכדי להכעיס את מי... לפעמים חוצפא כלפי שמיא ולגלוג על דברי חכמים. ואם נאמר עתה להשביט לקודשא בריך הוא שמיטה כדבעי, הלא אין אנחנו מבינים את העסק...

וכבר בארתי את השקפתי זו במקום אחר, אשר לשוא אנחנו מתודים „בעל חט"ז" של כל האלפא ביתא, באשר אין אנחנו בעלי עבירות כלל, ואפילו הריקנים שבנו מלאים מצות ברמון, ולא הרי מלאי מצות, כמו משוללי עבירות. את כשרונותינו לחטא, ו„עשית עבירות" אנכי מבטל לגמרי. אם מפני סבל הירושה או מפני טעמים אחרים, יהיה איך שיהיה, אבל אין אנחנו מסוגלים לחטא. ומיום שחרב בית המקדש, ויצאנו בגולה ונתרחקנו מעל אדמתנו ניטל כשרון החטא וסגולתו וניתן לאומות העולם; ואם ראית איש יהודי מתפאר „בעבירותיו", אל תאמין לו... אומות העולם אמנם.

כדרכם, מונים אותנו בחטאים ובעונות ובפשעים, חושדים אותנו כי מתחרים אנחנו בהם בדברי עבירה, ועיניהם גדולות, ויראים פן חלילה ימעט בשבילם... ואנחנו אמנם הלא יודעים אנו כי פחד שוא יפחדו, ומה שיספיקו הם לחטוא בנשימה אחת, לא יספיק איש יהודי בשנה שלמה... ואם השטן מקטרג—יקטרג, ככל העולה על רוחו. אנכי זה כבר באתי לידי מסקנא, שאין לנו להתחשב את קטרוגיו של השטן. ואין אנכי חפץ לדעת את קטרוגיו בפרוטרוט, איך ומה הוא מקטרג. ואם יבקשו ממני אפילו פרוטה אחת בעד כל ספרות הקטרוגית ההיא, לא אתן לו את פרוטתי ולא אעשה לו נחת רוח לקרא את דבריו. ינבח, ככל העולה על רוחו, הרי הוא שטן ומקטרג, ומלאכתו בכך. אנחנו אמנם הלא יודעים את האמת, שאין אנחנו מסוגלים כלל לחטא.

ושופט כל הארץ, הלא סוף סוף, יעשה משפט.

ומפני הטעמים האלה, המבוארים לעיל, אין אנכי מפחד את ימי הדין, ולבי מנוחה.

ואף על פי כן, אף על פי שאימתם של הימים הנוראים לא תפחידני, ולא „אויםתי מתיל כפור", בכל זאת ניחא לי, מה שכבר עברו. כאשר שימים כאלה טוב כי יעברון. מוטב, הנאה לאדם להרגיש את עצמו אחרי הימים הנוראים מאשר לפניהם. יודע אנכי אמנם, כי צדיק אנכי בריבי, ושופטי יצדיקוני בדין, אבל הלא תורו, אשר לא נעים גם לשבת על ספסל הנאשמים, ואיזה קטגור גם ואכזרי, קצב על פי מהותו ותלין על פי מלאכתו, הנקל בעיניו למסרך לתליה ולכל מיתות בית דין. חייך וכבודך בעיניו אינם ולא כלום, וכל חפצו רק להצטיין בפני שולחיו ולחייבך בדין; גפרית וזפת תחת לשונו, ורעל על שפתיו, ומוציא דבות עליך ומעליל עלילות, ומספר אודותיך דברים שלא היו ולא נבראו, וספורים שאפילו לא חלמת אודותם. ומקטרגים כאלה, שמקטרגים רק לשם קטרוג, הלא רבים, ומי מאתנו אינו יודע אותם?—וביחוד מי מבני ישראל אינו יודע אותם? — וההרגשה ההיא בלבד, ההרגשה המשונה. שאתה יושב על ספסל הנאשמים, והנך הפקר לכל קטגור—מכאיבה מאד. וניחא לי שעברו הימים האלה ימי הדין והמשפט, ימי הקטרוג והמליצה; ואחרי עשרת ימי תשובה ארוכים ובקשות ואפלציות, ותחנות ותפלות „למלך עליון" שהיו לי מעט לזרא... הגיע זמן שמחתנו.

זמן שמחתנו!—וכי שייך להגיד זמן שמחתנו, ולשמחה מה זו עושה?—כלום שמחים אנחנו על רב התבואות שאספנו הגורנה? את הבר והמכולת שהכינונו לימות החורף? את היין ואת התירוש שדרכנו בגתותינו? או אולי על ההצלחות הגדולות שהצלחנו? על הישועות ועל הנחמות שהגיעו לנו בימינו? על הכבושים שכבשנו בכל ענפי החיים? על הפוליטיקה המצליחה שעשינו?—על הנטעים שנטענו לעמנו? על מליצי היושר שהקמנו לנו? על הכנים שגדלנו?... על הנחלאות הרבות שנחלנו בארץ אבותינו? את הקונצסיות שהשגנו? את החופים שבנינו? את המסלות אשר סללנו? את הסכומים הרכים והעצומים שאספנו לטובת הפונד הלאומי? את הספרות שהרחבנו? את השפה שהחיינו? את הבשורות הטובות שנתבשרנו? — ולשמחה, הנני שואל אתכם, מה זו עושה?, ואיו מקור שמחתנו?—

ומכיר אחד יש לי, פקח שבפקחים ומעט פלוסוף האוהב להתפלסף תמיד ולדבר בפרדוכסים ובלשון סגי נהר, אשר לפי דעתו הם מבררים את הענין המדובר יותר מאשר דרכי לשוננו הפשוטים, הרגילים. ומשונה היה אופן בטויו. כדומה למשל, חפץ היה להגיד על האחד שהוא אינו סנדלר, היה אומר עליו שהוא „חייט", שייך להגיד, — היה מסביר לי,—חייט, והלא אינו יודע אפילו בכדי להחזיק מחט כדבעי, ומכנסים כי יתפור ואינם ראוים לכל מלאכה. אלא מאי הוא חייט?—לגבי דסנדלוריא הוא חייט, כי כמה שהוא חייט לא־יצלח הוא סנדלר עוד גרוע ממנו.

וכמה שזר ומשונה אופן הבטוי הזה, מוצא אנכי שיש טעם לדבריו ולפעמים הוא מברר בפרדוכס אחד את הענינים הרבה יותר מכמה וכמה אריכת דברים. וביחוד „סגנון כזה" מתאים להכנת הענינים בעולמנו אנחנו, בעולם היהודים, אשר המושגים כל כך מעורבים, כל כך מבובסכים.

כדומה למשל, אומרים על אלמוני שהוא למדן. שייך להגיד למדן, והוא אינו יודע אפילו לתרגם פסוק כצורתו, וכותב „נח בשבע שגיאות", אלא מאי הוא למדן?—אשר לגבי הרב מטעם דמתא שאינו יודע אפילו אות אחת עברית, הרי הוא למדן.

או הגביר בעיר, שמרננים אחריו שהוא עשיר מופלג. שייך להגיד עשיר, ולו היה לי מה שהוא חסר לעשירות בודאי שהייתי עשיר ממנו, והלואי רבונו של עולם והייתי זוכה לאותו הרכוש שלא הייתי נותן לו בתקפה; אלא מאי הוא עשיר?—אשר לגבי דיתר „הגבירים" בעיר, שהנם עוד בעלי חובות משונים וגליכיא דעל כתפיהם כבר אינו שלהם הרי הוא עשיר גדול,

העשיר „אלמוני" — נדבן גדול, בעל צדקה משונה, ומלא עולמנו תהלתו, שייך להגיד „נדבן",—וכל נרבה הגונה, נדבה כדבעי לא ראינו מידו ולא שמענו. ואיה מוסדי הצבור שיסד? ואין הנדבות הלאומיות שנדב?—וכל נדבותיו—פרוטות וחצאי פרוטות, פרוטות פה, פרוטות שם, פרוטות היום ופרוטות מחר... אלא מאי, הוא נדיב, הוא פזרן? — אלא שלגבי יתר העשירים שלנו, שהנם לגמרי קמצנים, ולפעמים גם מנוולים—הגהו נדיב ופזרן.

פלוני המלומד, האינטיליגנט „לאומי אדוק", והציונים שבעיר מתגדרים בו ומציגים אותו מופת ליתר בני אומנתו. וכי שייך להגיד הוא לאומי,—ולבנין בית הכנסת למשיחיים הייתי מנדב את לאומיותו... את בית הכנסת לא יבקר, שבת ומועד לא ידע, בכל חברה לא יקח חלק, את בניו איננו מלמד עברית ומחנך אותם בדרך הגוים; אלא מאי הוא „לאומי"? אלא שלגבי יתר חבריו שהנם גוים גמורים או פחות ויותר משומדים הגה הוא הלאומי.

אלמוני „התקיף" הוא עסקן צבורי, כל עניני העיר נחתכים על פיו ומרומם נקרא בפי כל; ושייך להגיד עסקן צבורי, והוא אפילו פרפרנס אחד לא בטל בשביל צרכי הקהלה, ואם גם תחרב כל העדה לא יפריע בשבילה את שנת הצהרים. וכל „עסקנותו" היא שהרשה לחברת זוקף כפופים, שיקראו את שמו עליה כתור יושב ראש. אלא מאי הוא עסקן צבורי? — אלא שלגבי יתר חבריו שהנם עוד גרועים ממנו, הוא עסקן צבורי.

ונדולה מזו, הרבה מחובבינו וציונינו המפורסמים. שייך להגיד חובבי ציון וציונים? ואת ארץ־ישראל לא בקרו, סכומים הגונים לא נדבו, תרומתם לישוב ארץ־ישראל זעומה ושקליהם מצומצמים. ואיה חבתם? ומה היא ציונותם? — אלא מאי, שלגבי הרבה מחבריהם שאינם מתענינים כלל בתנועתנו הרי הנם חובבים וציונים... והוא הדין זמן שמחתנו. שייך להגיד זמן שמחתנו — והאם יש במה לשמוח? אלא מאי, שלגבי דימים נוראים הוא זמן שמחתנו. כי איך שיהיה, הלא טוב לקרא הושענות מאשר סליחות, ולברך על הכוס בסוכה יותר נעים מאשר לצום ביום הכפורים, ולנענע את ד' המינים יותר מכדת מאשר „להכות בעל חטא".

נניח, שגם ה„על חטא" אינו עוד כל כך נורא, כמו שתארוהו לפנים, ויש אשר ניתא לו לבר נש לאמר על חטא, בשעה שהוא החוטא, ואומר... על פלוני ואלמוני, אבל אינו מגיע לידי הנענועים של ד' מינים. השמחה בד' המינים — היתר גדולה ותיותר מענינת בזמן שמחתנו. ויש אשר אני חושב, שהרבה יותר מן הראוי אנחנו מטפלים בהם. שריד מתקופת הדמוקרטיה שלנו, שנדר נדרנו להתאגד דוקא את כל ד' המינים, ואם לאו אין השמחה עולה יפה. וחושש אנכי, אשר בכדי טרחנו את הטרחה ההיא, ומאומה לא יעלה בידנו. הן אמנם, מצד האתרוג המיוחס, והלולב האריסטוקרטי, וההדסה היפה והענוגה, בודאי לא יהיה כל מעצור; כי הלולב נתדלדל, ירד מנכסיו וכפף מעט את ראשו; הפרי עץ הדר שלנו, האתרוג, „נצטהב" מעט ועובד כמו שמרננים הבריות, באורנן ו'דגוני בשביל שכר שורות; וההדסה, ההדסה היפה שלנו והגאה, אבדה, אם לא את תומתה, Honni soi, qui mal ypensi, אבל את ריחה הנעים, את יפעתה, במדה ידועה אבדה; וכמו שמסלמלים בחוגים ידועים, נכונה היא להתאגד עם כל מי שיש לו רק חשק להתאגד עמה; עם „חבר" מן הגוים, עם „פרובוקטור" משלנו; שר „חצי המאה" של קוקים או פקיד באקציז; בכלל אינה מבקרת הרבה; בקיצור, מצד אלה המיוחסים, או מי שהיו מיוחסים, כפי הנראה, לא יהיה כל עכוב, אבל הערבה — דא עקא, הערבה מתנפחת, מתרברבת, מתיחסת; הערבה אינה מסכמת לשדוך זה, ודורשת דוקא שויון גמור; כלומר, שיכוף הלולב את גבו, שיתחמץ ויתקלקל האתרוג. ולא יהיו מיוחסים בישראל. וזכרו אחים את אשר אנכי מנבא לכם: ימים יבאו, אשר הערבה תנצח. אינני יודע איך יתפתחו הענינים אצל אומות העולם, אבל, „עם לבדד ישכן", בגוים, בהתפתחות הגוים, לא יתחשב, והולך לבדו בדרכו, להכחיד כל „יחוס" בישראל... וימים יבאו אשר כל בית ישראל יהיו רק „בור דאורייתא אחר", עם של „עמי הארץ", ומי שיוכל לקרא פסוק בנ'רגון „רבי" יקרא, ומי שלא יחלל את הקדש בראש גלי צדיק יחשב...

ולא יהיו עוד למדנים בישראל ומיוחסים, לולבים, אתרוגים...

הגידו מה שתגידו; קללוני, חרפוני. קראו אותי אריסטוקרט, בורשווא, שחור, נסוג אחור וכדומה: אבל את חטאי אנכי מזכיר, חס לי על הלולבים והאתרוגים שלנו שנתיבשו בלא עתם, שנשרו עליהם, שנכפפה קומתם, ועוד יותר על שאבדו את צבעם, נכמשו ונצטהבו. בשארית כחי הייתי מחזיקם ומקיימם. ובמסתרים בוכה נפשי על אבדן הצמחים היקרים האלה, הנטיעות היפות מכרם בית ישראל, והאם יש לנו לשמח בד' המינים? והטובים והמשובחים שבהם הולכים וכלים, הולכים ונכמשים, הולכים ונפסדים...

ואנחנו עדיין באים ואומרים: זמן שמחתנו!—

והאם שייך להגיד, זמן שמחתנו, ולשמחה מה זו עושה? אלא. אשר לגבי דימים הנוראים, גם סכות „זמן שמחתנו".—

תקון טעות

בגליון 33 נפלו, לצערנו, שגיאות אחדות. במאמר
„אשמים הליטווקים" צד 2 שורה אחרונה במקום העתיונות
היהודית צ"ל התנועות היהודיות. במאמר „אותות מחרידים" צד 3
שורה שלישית במקום 740,894 צ"ל 6,740,894 במאמר „יעיה ציוני
פולטבה" ברשימת הערים שהשתתפו בועידה צ"ל את העיר חורול.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

מפני קדושת החג יצא הגליון הבא בכ"ו תשרי (18 ספטמבר).

רשימת סכומי-כסף של השקלים לשנת י"ב לקונגרס שנכנסו עד 1 סנטיבר לפי המספר הישן.

איזואנגנאראד, פלך לובלין 4 ר.; אירקוטסק 102 ר. 50 ק.; אודיסא 115
ר. 50 ק.; אלעווסק, פלך וואהלין 15 ר.; אקולאווקא, פלך נאווגאראד 1 ר.
50 ק.; אראני, פלך וילנה 21 ר.; אריאל 14 ר. 52 ק.; ארליא, פלך גרודנא
4 ר. 85 ק.; אשמיאני, פלך וילנה 60 ר.; אומאן, פלך קיוב 100 ר.; אונע-
משא, פלך צרניגוב 5 ר. 19 ק.; אורעטשיע, פלך מינסק 4 ר. 35 ק.;
אושאמיר, פלך וואהלין 23 ר. 33 ק.; אברוטש פלך וואהלין 35 ר.; אויגו-
כטאוו, פלך סובלק, 6 ר. 4 ק.; אקערמאן, פלך בסרביה 75 ר.; אנאניעוו, פלך
חרסון 15 ר.; ארמאוויר, חבל קובא 9 ר. 70 ק.; באקו 200 ר.; באלטא, פלך
פודיל 20 ר.; באלין, פלך פודול 11 ר.; בארא‌נאוויטשי, פלך מינסק 30 ר.;
בארישעווקא, פלך פולטבה 10 ר.; באטום, פלך קוטאאיס 14 ר.; בערעזאוו-
קא, פלך חרסון 35 ר.; בערשאד, פלך פאדול 22 ר. 70 ק. באהוסלאוו, פלך
קיוב 25 ר.; באזשעצאראווקא פלך יקטריגוסלב 13 ר. 50 ק.; באלשאיא-לע-
פאטיחא, פלך טבריה 10 ר.; באריסאוו פלך מינסק 79 ר. 43 ק.; בראטאליוו-
באווקא, פלך חרסון 14 ר. 80 ק. בריסק דליטא 150 ר.; בריאנסק. פלך גרוד-
נה, 6 ר.; בוטרימאנצי, פלך וילנה 8 ר. 50 ק.; בעלגאראד פלך קורסק 4 ר
50 ק.; ביאליסטוק פלך גרודנא 115 ר.; ביאלא, פלך סידלין 25 ר.; באב-
רויסק, פלך מינסק 78 ר. 50 ק.; באריסאגלעבסק 15 ר.; גייסין פלך פודול
12 ר.; גארוואלין, פלך סידליץ 1 ר.; גלוסק, פלך מינסק 10 ר. 50 ק.; גא-
לאיא-פריסטאן, פלך טבריה 35 ר.; גאמבין, פלך ורשה 10 ר.; גארנאסטא-
יעווקא, פלך טבריה 21 ר.; גאראדניצא, פלך וואהלין 24 ר.; גראיעווא פלך
לומזה 70 ר.; גרישינא, פלך בקו 50 ק.; גראדסק, פלך ורשה 26 ר. 50 ק.;
גראדנא 30 ר.; גאניאנדז, פלך גרודנא 15 ר. 50 ק.; דווינסק 99 ר. 82 ק.;
דאברינקא פלך טמבוב 8 ר. 33 ק.; דאמבראווא, פלך פעטריקאוו 25 ר.; דוי-
נאיעווצי פלך פודול 77 ר. 79 ק.; דאברושין, פלך פלאצק 29 ר. 50 ק.; ווארי-
שה, 400 ר.; וועננראו, פלך סידליץ 15 ר.; וועראשבאלאווא, פלך סובלק 45
ר.; ווילנה 98 ר. 50 ק. ווילייקא פלך וילנה 10 ר.; וויניצא פלך פודול 100
ר.; וויטעבסק 100 ר.; וולאדיוואסטאק 46 ר.; וואלקאווישקי, פלך סובלק 110
ר.; וואפניארקא, פלך פודול 14 ר. 85 ק.; ווארא‌נעזש 80 ר.; וויאטקא 15 ר.;
וועליון פלך קליש 60 ר.; זאמבראוו פלך לומזה 20 ר.; זוואנעץ פלך פודול
65 ר.; זאמאסטיע פלך לובלין 32 ר. 3 ק.; זגערזש, פלך פטריקוב 20 ר.; זדאל-
בונאווא פלך וואהלין 15 ר., זאקראצים פלך ורשה 20 ר.; חארבין 52 ר.
50 ק.; חאראל פלך פולטבה 14 ר.; טאמבאוו 20 ר.; טשיטא 21 ר.; טעמיר
חאן שורא 10 ר.; טיחווין, פלך נאווגאראד 5 ר.; טשאני, סיביר, 17 ר. 70 ק.;
טשערקאס, פ' קיוב 18 ר.; טשצורסק פ' מוהילוב 20 ר.; טשודאוו, פ' נאווגאר. 4 ר.;
טיפליס 100 ר.; טארגאוויצא, פ' קיוב 15 ר.; טאמאשפאל, פ' פודול 17 ר.; יע-
קאטערינאסלאוו 109 ר. 76 ק.; יעלנא, פ' סמולנסק 4 ר. 84 ק.; יעלעץ, פ'
אריאל 40 ר.; יוזאווקא, פלך יקטרינוסלב 23 ר. 14 ק.; יוסקאווצי, פלך פול-
טבה 5 ר.; יאלטושקאוו, פלך פולטבה 5 ר.; יאנישקי פלך קובנה 13 ר. 50
ק.; יארמאלינצי, פלך פודול 43 ר. 50 ק.; יאסעגאווקא, פלך גרודנא 5 ר.;
יעליסאוועטגראד 80 ר. 38 ק.; לאנדווארא‌ווא פלך וילנה 2 ר.; ל נציצא פלך
קאליש 25 ר.; ליבוי 100 ר.; לידא, פלך ווילנה, 50 ר.; ליפקאני, פלך בסרביה
8 ר. 7 ק.; ליפנא, פלך פלוצק, 15 ר.; לאוויטש, פלך ורשה 8 ר. 80 ק.
לאדז, פלך פיטרקוב 100 ר.; לאיעוו פלך מינסק 8 ר.; לאזאוואיא, פלך יע-
קאטערינאסלאוו 8 ר.; לוגיני פלך וואהלין 13 ר. 50 ק.; לונא, פלך גרודנה
2 ר. 50 ק.; לוצק, פלך וואהלין 110 ר. ליובאן, פלך מינסק 3 ר. 50 ק.
לובאמל, פלך וואהלין 1 ר.; לובלין 50 ר.; ליאדי, פלך מאהלעוו 25 ר. ליאנ-
צקארון, פלך פודול 8 ר.; לאסיצא, פלך סידליץ 2 ר.; לאמושא 82 ר. 25 ק.;
מאריאמפאל, פלך סובלק 27 ר. 29 ק.; מאוואועצק, פלך לומזה 10 ר.; מא-
לין פלך קיוב 14 ר.; מאריופאל פלך יקטרינוסלב 15 ר.; מעזיריצע, פלך
סידליץ 110 ר.; מינסק 68 ר. 95 ק.; מארילעוו גוב. 43 ר. מאלאדעצנא, פלך
וילנה 7 ר. 90 ק.; מאהילעוו, פלך פודול 50 ר.; מאסקוי 140 ר. 43 ק.;
מישינעץ, פלך לומזה 20 ר.; נערטשינסק פלך זאבאייקאל 10 ר.; נאווא-חוּשי-
צא, פלך פודול 9 ר.; נאוואווארא‌נצאווקא, פלך חרסון 15 ר.; נאווא-מינסק, פלך
ורשה 10 ר. 50 ק.; נאסאווקא, פלך צרניגוב 6 ר. 13 ק.; סאמאוקאנד 52
ר. 25 ק.; סאמאנאוו, פלך פודול 50 ר.; סעוואסטאפאל 50 ר. 1 ק.; סעמי-
פאלאטינסק 10 ר.; סעמיאטיצי, פלך גרודנא 45 ר.; סימנא, פלך סובלק 24
ר. 48 ק; סקערנעווצי, פלך ורשה 15 ר.; סקאמאראשקי, פלך קיוב 25 ר.;
סלאוועטשנא, פלך וואהלין 10 ר.; סלאנים, פלך גרודנא 100 ר.; סלוצק, פלך
מינסק 20 ר.; סמארגאן, פלך וילנה 33 ר. 50 ק.; סנאווסק, פלך צערניגאוו
5 ר.; סאסנאוויצא, פלך פיטרקוב 100 ר.; סטאראדוב, פלך צרניגוב 31 ר.
20 ק.; סטאווראפאל 40 ר.; סטארי-דאראגי, פלך מינסק 25 ר.; סטאשאוו, פלך
ראדאם 8 ר.; סטויבץ, פלך מינסק 18 ר. 30 ק.; סובלק, 55 ר.; סטערעטענסק
21 ר.; עמעדצין, פלך וואהלין 15 ר.; פאסטאוו, פלך קיוב 20 ר.; פיליפאווא,
פלך סובלק 10 ר'; פעטראקאוו גוב. 20 ר'; פעטראקאווסקי-זאוואד 16 ר.
10 ק.; פאלטאווא גוב. 17 ר. 30 ק.; פאנעוועזש, פלך קובנה 68 ר. 50 ק.;
פאפעליאני, פלך קובנא 10 ר.; פאטי, פלך קוטאיס 8 ר.; פרישוב, פלך
טבריה 29 ר.; 84 ק.; פסקאוו גוב. 9 ר. 35 ק.; פרסיק בירפרפוש ע"י עששאן
מאלושטא 10 ר.; צעכאנאוו, פלך פלאצק 23 ר. 50 ק.; קאדינא פלך מוהילוב
5 ר. 35 ק.; קאאינסק 14 ר. 85 ק.; קאמענעץ פאדאלסק 72 ר.; קאמראט,
פלך בסרביה 11 ר.; קאנאווינא, פלך ניזנינאוואגאראד 15 ר.; קיידאני פלך
קובנה 10 ר.; קעלמי, פלך קובנה 35 ר.; קערטש, פלך טבריה 37 ר. 25 ק.;
קיעוו 200 ר.; קוליא, פלך בסרביה 9 ר. 85 ק.; קלינצי, פלך צרניגוב 43 ר.;
קאבעליאקי, פלך פולטבה 19 ר.; קובנה גוב. 101 ר. 43 ק.; קאלא, פלך
קאליש 63 ר. 37 ק.; קאנאטאפ, פלך צרניגוב 25 ר.; קאנסטאנטינאוו, פלך
יעקאטערינאסלאוו 35 ר. 25 ק.; קאריצין, פלך גרודנא 10 ר.; קרעמענעץ,
פלך וואהלין 26 ר.; 50 ק.; קריוקאוו, פלך פאלטאווא 15 ר.; קוזמין, פלך
פודול 1 ר. 50 ק.; קעלצי גוב. 35 ר.; קושאני, פלך בסרביה 25 ר. 54 ק.;
קאזלאוו, פלך טאמבאוו 25 ר. 96 ק.; קארומא, פלך פודול, 9 ר.; קאברין, פלך
גרודנה, 22 ר. 50 ק; קאנסטאנטינאגראד, פלך פולטבה 25 ר.; ראדזיווילאוו,
פלך וואהלין 25 ר.; ראדזיווילישקי, פלך קובנה 25 ר.; ראקאוו, פלך מינסק 5 ר.;
ראציאנזש, פלך פלוצק 10 ר.; רעוועל 100 ר.; ראוונא, פלך וואהלין 100 ר.; ראגא-
צאוו, פלך מוהילב 29 ר. 26 ק.; ראסטאוו-דאן 105 ר.; רוזשאני, פלך גרודנא 50 ק.;
רעזשיצא, פלך וויטבסק 12 ר. 50 ק.; רעפקי, פלך צרניגוב 5 ר.; ריבניצא,
פלך פודול 25 ר.; ריאזאן 13 ר. 20 ק.; ראשקאוו, פלך פודול 10 ר. 35 ר.; ראסלאוול,
פלך סמולנסק 25 ר.; ראזישצע, וואהלין 25 ר. 68 ק.; שאוולי, פלך קובנה 181 ר. 49 ק.;
שאנצי, פלך קובנה 43 ר.; שפאלא, פלך קיוב 71 ר. 75 ק.; שטשוטשין, פלך
ווילנה 13 ר. 97 ק.;

סך הכל עד 1 סנטיבר נכנס סכום של 7705 רוב. 31 ק'.

הוצאת „מוריה" אודיסה.

יצא לאור ונמצא למכירה

דברי אגדה

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים

(לבית אב—ולבית הספר).

סדורות מפורשות ומנוקדות על-יד

י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק

ספר ראשון. (ו' חוברות)

אחרי התנ"ך אין לך באוצרותינו העתיקים
מקצוע יפה ומסוגל לעורר בלב הילדים חבה גדולה

לקדשי האומה וקנינה במקצוע האגדה, שבה נתלבש רוח האומה במשך כמה מאות שנה באופן מקורי ומיוחד, שאין דוגמתו בדורות הבאים, ועליה נתחנך עמנו בזקניו ובנעוריו במשך כמה וכמה דורות.

בספר „דברי אגדה" נתנו המסדרים את היכולת לתלמיד העברי להכיר ע"י מבחר הדוגמאות את האגדה כמו שהיא, בצורתה היפה ובלשונה הנוחה ושתהא עם זה ההכרה מלאה, כפי האפשר, וקנויה בדרך מתוקנת ובסדר יפה.

לתכלית זאת השתדלו המסדרים לאסוף לתוך ספרם זה מכל מקצועות האגדה שבתלמוד ובמדרשים את כל הטוב והיפה ואת כל הנאות, לפי דעתם וטעמם, לילדים.

ספר „דברי אגדה" העשוי במתכנתו של „ספר האגדה" הגדול לגדולים ושנכנסו בו מבחר ההגדות הראויות גם לגדולים וגם לקטנים נחלק אף הוא לפי תוכן ענייניו לארבעה חלקים:

א) ספר ראשון. בו יבואו מבחר האגדות שנאמרו על אישים. מאורעות ועניינים, שבא זכרם בכתבי הקודש.

ב) ספר שני. מבחר האגדות על אישים, מאורעות ועניינים שבזמן בית-שני והתלמוד.

ג) ספר שלישי. מבחר האגדות על העניינים הלאומיים של ישראל (עם ישראל; ארץ ישראל, לשון קודש, גלות, גאולה ומשיח, תורה, נבואה, הקב"ה וכו').

ד) ספר רביעי. מבחר האגדות בענייני חיים של יחיד וצבור, מוסר ומדות, האדם, החברה והעולם וכו'.

הספר הזה מלבד שהוא חריסטומטיה יפה ללמוד האגדה וסגנונה, עוד יכול לשמש בידי המורים והתלמידים כעין מלואים יפים לספורי המקרא, בהיות רוב האגדות, הנוחות וקלות מאד בצורתן ובלשונן ומושכות את הלב בתכנן, קשורות. קשר פנימי עם ספורי המקרא. ובאופן זה יעבר התלמיד מאליו מן הסגנון הביבלי לסגנון האגדה, שהוא השליט בספרותנו החדשה.

הספר הזה הוא באמת ספר עם במלא מובן המלה, באשר נכנסו בו מבחר האגדות העממיות, ונדפס באותיות גדלות ומנוקד כלו נקוד שלם ומלא ונוח למקרא ולהבנה לגדולים וגם לקטנים למורה עם תלמיד.

מחיר כל חוברת 30 ק. בלא המשלח.

מחיר כל הספר (ד. חוברות) בכרך אחד בכריכה יפה 140 ק.

Издательство „Морія", Одесса.—Verlag „Morijah" Odessa.

הוצאת „תושיה" ורשה.

ביבליותיקה גדולה

מבחר הספרות העברית הישנה, החדשה והצעירה.

חמשים (50) ספרים

בכל שנה.

ספר בכל שבוע, בפורמט 8 in. 4—5 בוגן בערך בכל ספר.
(בערך 3500—4000 עמודים בכל שנה).

אחרי שנות הכנה אחדות הננו נגשים עתה להגשמת מפעל ספרותי גדול, שאליו נשאנו את נפשנו זה כמה,

הננו נגשים להוצאת **ביבליותיקה עברית חדשה**, שתהיה מוקדשת לספרות המקורית שלנו בעברית, שתכיל ספרים וקבוצות כתבים של טובי חכמינו וסופרינו מלפנים והיום — מכל מקצועות הספרות: הפילוסופיה, החקירה והמדע העברי, ההיסטוריה, הפובליציסטיק והבקרת, המליצה והשירה, הספור והחזון ועוד ועוד.

הביבליותיקה הגדולה תמלא את הצורך הגדול המורגש זה כבר בספרותנו: לאסוף את כל הנבחר והטוב שבספרות העברית מכל התקופות שלה ומכל המקצועות שבה — בקבוצה גדולה אחת, בתבנית אחת ובסדר אחד ובצורה עממית פופולרית.

הביבליותיקה הגדולה תתן את היכלת לקהל העברי לרכוש לו בתנאים קלים את מיטב היצירה העברית המקורית בשפתנו הלאומית, מכל הדורות ומכל הזמנים, מראשיתה ועד היום, וגם מה שתתחדש ותברא בימינו ובימים הבאים. גם ספרים חדשים בכל מקצועות הספרות.

כל הספרים הטובים יקרי המציאות שאין להשיגם כעת או שמחירם רב מאד, גם כל הספרים והעניינים שיש להם ערך ספרותי חשוב, הפזורים במאספים, ירחונים ועתונים, למן המאסף הראשון שבימי בן-מנחם ועד עתה, שנשכחו כמעט מאת הקהל, יקומו לתחיה רוחנית ע"י הביבליותיקה החדשה הזאת, ויהיו מעתה לקנין הקהל הגדול בצורה נאותה — צורת כתבים מאוספים בסדר נכון ועריכה מומחית, מדעית ופופולרית כאחת, בנוסחאות מדויקות עם מבואים מאירים, תולדות המחברים גם עם תמונותיהם (במדה האפשרית) והערות מבארות.

גם הספרים המצוים כעת בשוק בצורה גרועה ומשובשת, יקבלו בביבליותיקה הגדולה צורה חדשה ונאה, ע"י העריכה המומחית, ע"י דיוק הנוסחאית. ע"י הבאורים, ההערות והמבואים וע"י האותיות היפות והניר המשובח.

הרבה ספרים יצאו ע"פ כת"י שהיו גנוזים עד כה, בארכיוים. גם דברים ופרקים שנשמטו לפנים ע"י הצנזוריה — ידפסו כעת במקומם הנכון.

עד עתה קבלו עליהם החכמים הללו את עריכת הספרים והכתבים האלה:

ד"ר א. אופטוביצר (וינה): „אלדד הדני", ספרי רי"א ממודינא; ספרי יש"ר מקנדיא, כתבים נבחרים של ר"י עמדין, ר"מ איש שלום ור"י רייפמן.

ד"ר ח. בראדי (פראג): שירי ר"ש הנגיד, בן-גבירול, ר"י הלוי, רמב"ע, ראב"ע, תחכמוני ור"י קמחי:

פרופ' ד"ר י"מ גוטמן (בודפשט): ספרי ר' זכריה פראנקל.

ד"ר י. דווידזון (ניו-יורק): ספרי ר"י בר' שבתי, ר"י זבארה, ר' קלונימוס בן קלונימוס; שירי ר"י נגארה (חלק גדול ע"פ כת"י) ושירי ר"מ לונזאנו.

ש"י הורביץ (ברלין): „מורה נבוכי הזמן" לרנ"ק.

ד"ר א. זרזובסקי (פטרבורג): „בחינת עולם" לר"י הפניני:

פרופ' ד"ר צ"נ חיות (פלורנץ): מחברות עמנואל.

ד"ר י. טהון (קרקוי): „אור ה'" לר"ח קרשקש.

דוד כהנא (אודיסה): חכמת בן-סירא (ע"פ המקום העברי של „הגניזה").

ד"ר א. לאווענטהאל (המבורג): „משלי שועלים" לר"ב הנקדן.

פרופ' ד"ר צבי מאלטער (פילדלפיה): ס' „האמונות והדעות" לרס"ג (עם מלואים) מאת פרופ' ד"ר ב"ז באכער (בודפשט).

הנ"ל: „האמונה הרמה" לראב"ד הלוי.

י"ד מארקאן (פטרבורג): „יון מצולה" ו„שלשלת הקבלה".

פרופ' ד"ר א. מארכס (ניו־יורק): ספרי „יוחסין" לזכות ואחימעץ בן פלטיאל, „ספר הקבלה" לראב"ד הלוי.

פרופ' ד"ר ד. ניימארק (סינסינאטי): ספרי פילון ומקור חיים לבן־גבירול.

ד"ר ז. פאזנאנסקי (וינה): הספרות הוכוחית.

ד"ר ש. א. פאזנאנסקי (ורשה): אגרת רב שכנא גאון. ספרי קראים שונים, ס' המעשיות לרב נסים גאון, כתבי שי"ר ואברהם גיגר.

פרופ' ד"ר י. פרידלאנדער (ניו־יורק): כתבי הרמב"ם („מורה נבוכים" ועוד).

ד"ר י. פריימאן (האלעשוי): מסעות ר' פתחיה מרגנשבורג, „ספר חסידים" וקובץ מאמרי ר' נחום בריל.

ד"ר א. ש. קאמענעצקי (אודיסה): „הגיון הנפש" ו„צמח דוד".

פרופ' ד"ר מ"ד קאסוטו: „עמק הבכא" ו„מקדש מעט".

מלבד הספרים האלו ימסרו לעריכה במועדם ספרי ר"א דילמדיגו, ר"א קפסאלי, „חובות הלבבות", „הכוזרי", „עיקרים", „נופת צופים", „קערת כסף", „עדן ערוך", „משל הקדמוני", „מלחמות ה'" לרשב"ג, „תפתה ערוך". „יסוד עולם", „אור עמים" לספורנו, „מאור עינים", „שבט יהודה" ועוד ועוד.

מן הספרות החדשה: שירי אשנבוים, אלמנצי, ויזל, יהל"ל, אד"ם ומיכ"ל, אפרים לוצאטו, רמ"ח לוצאטו, שד"ל, לטרים, מולדר, מנדלקרן, מרפרגו רחל, פרוקו מינדעס, זק"ן; כתבים נבחרים מאת בראנשטאטער, ברודעס, בריל, גינצבורג (מא"ג), האלדהיים, רא"ה וויים, ר"ש זקש, חיות, יוסט, ר"ר כהנא, ש' לוינזון, מנדלסזון, מנדלשטם, סטנוב, ספיר, פולאק, פין, פיניליש, פלונגיאן, צווייפל, קרוכמאל. ד"ר רובין, רומאנולי ויש"ר.

מן הספרות היותר חדשה: כתבים נבחרים של — ברדיטצבסקי, ברייגין, ברשדסקי, גנסין, הורודצקי, ש"י הורוויץ, זליקוביץ; טביוב. ד"ר טהון, יעקוביץ, לבנטין (חושי הארכי), לייזרוביץ, נומברג, ד"ר ה. ניימארק, מ' סטבסקי, ז' עפשטיין, ד"ר פוזנאנסקי, י' פיכמאן, נ. פינס הלל צייטלין, קבק, יצחק קצנלסון, רב צעיר. רבינוביץ, שטינברג יעקב, שניאור; גם ספרים חדשים רבי הערך: בארנשטין ח' י': „לתולדות העבור"; טייטעלבוים מ': „הרב מלאדי ומפלגת חב"ד" (עם מבוא מאת הלל צייטלין ומלואים מאת ח' בארנשטיין); מרגוליות מ', פרופ' ד"ר: „מבוא לכתבי הקדש"; ניימארק דוד, פרופ' ד"ר: „תולדות העברים"; סלושץ נ' ד"ר: „מסע באפריקה" (עם ציורים); פיכמאן י': „שירתנו החדשה" (אנתולוגיה); פרענקעל יעקב: „ירושלים, נגוה ובבל". —

מלבד זה הננו עומדים במו"מ עם סופרים וחכמים שונים על דבר הוצאת כתביהם בבמיליותיקה הגדולה.

הספרים יצאו חליפות. אלה שיגמרו ויתקבלו ראשונה יצאו ראשונה.

בתיק המערכת מוכנים כבר הרבה ספרים וקבוצות כתבים הנמסרים בסדר ידוע לבהד"פ.

הביבליותיקה הגדולה תודפס באותיות של חו"ל יפות, כתבנית גדולה ונאה ובניר מודרני טוב ויפה.

הביבליותיקה הגדולה והאשכולית הזאת תהיה למקור מזון רוחני לעם, לאוצר של עשירות ספרותית ולפאר ולנוי לכל בית עברי.

מחיר כל ספר 50 קאפ', עם המשלוח 56 קאפ'.
ולחותמים יעלה
כל ספר רק במחיר 20 קאפ' „ „ 24 קאפ'.

הביבליותיקה הגדולה תתחיל לצאת על הסדר מראשית שנת 1910.

החתימה מתקבלת:

ברוסיה: לשנה במחיר 10 רובל, עם המשלוח 12 רובל.
לחצי שנה „ 5 „ „ „ 6 „
לרבע שנה „ 2,50 „ „ „ 3 „
בחו"ל: בהוספת 1 רובל לשנה בעד המשלוח.

הנחה גדולה לחותמי הביבליותיקה הגדולה
מעתה עד ראשית שנת 1910:

כל אלה שיזדרזו לחתום על הביבליותיקה הגדולה החדשה במשך הנזכר יוכלו לחתום גם על

הביבליותיקה העברית

(מאתים ספרים בכל מקצועות הספרות)

1) לקבלה במשך שנתים בתשלומין לשעורין:
בהנחה של 40% מן המחיר הקצוב:
במחיר 24 רובל תחת 40 רובל עם המשלות.
לשלם בכל רבע שנה 3 רובל.

החותמים החפצים לזכות בהנחה זו צריכים לצרף לדמי חתימתם עוד 3 רובל, בתור תשלום ראשון בעד הרבע הראשון, בשביל הביבליותיקה העברית, ביחד עם כל ספר חדש מן הביבל' הגדולה שני ספרים מן הביבל' העברית, וכן הלאה בסלוק המניות הבאות.

2) לקבלה בבת אחת (בסלוק כל המחיר מראש)
בהנחה של 50% מן המחיר הקצוב:
במחיר 20 רובל תחת 40 רובל עם המשלוח.

(בחו"ל: בתשלומין לשעורין, בהוספת 4 רובל בעד המשלוח
בבת אחת „ „ 2 „ „).

החפצים בבת אחת בביבליותיקה עברית מכ' הדר בחמשים כרכים עליהם להוסיף 10 ר' בעד הכריכות. ובארבעים כרכים — רק 8 רובל. = בתשלומין לשעורין אפשר להשיג ג"כ מכורכים, אבל בארבעים כרכים, כפי סדר הספרים שיצאו ובהוספת 8 רובל על המחיר.

כתבת „תושיה":

Издательство „ТУШIЯ", Варшава, | Verlag „TUSCHIJAH", Warschau,

בע"פ: נובוליפקי 7, או במחלקת: נאלעווקי, איוואנאוו־באזאר 1.

אפשר לחתום בכל במה"ס העברים בכל אתר ואתר.

נכבד לכל וביחוד לעוברי־דרך!!!

קונסירבים מבשר כשר

מבית־החרשת המסבורני הראשון והיחיד ברוסיה למעשה קונסירבים מבשר כשר בשם

„זָן“

בית־החרשת „זן“ למעשה קונסירבים מבשר כשר מכין כל מיני מאכלי בשר ומרק, למשל: צלי, בשר־חמוץ, בשר־כתית (קלופס), ביפ־שטיקס ועוד, מכל מיני בשר: של שורים, עגלים, תרנגולות, אווים, בר־אווים, תרנגולים־הודיים ויונים.

הקונסירבים מבשר כשר של הפירמה „זן“ מתקיימים במשך זמן רב, אינם מתקלקלים לעולם והנם ערבים לחיך אוכלם עד להפליא, וכל איש הקונה את הקונסירבים הכשרים יש לו היכולת לאכול, בכל מקום כמו בביתו, מאכלים חיים, מבריאים וטובים בטעמם.

הקונסירבים נמכרים בארגזים שונים, במשקל ליטרא וחצי ליטרא, למחירים ממוצעים מאד. להשיגם בכל החנויות הגדולות לממכר סחורות קו־לוניאליות ודגים, — פריין־קורנטים והכשרים מרבנים שונים נשלחים בחנם.

בהזמנות ובקשות בדבר ידיעות שונות לפנות עפ"י אדריסה זאת:

Гамбургской мясно-консервной фабрикѣ «ЗОНЪ»,

ст. Подбродзе, П. В. ж. д.

להוי ידוע, כי בית־החרשת „זן“ למעשה קאנסערוועז, שהנני ג"כ שותף בו ומבלעדי לא יעשה שום דבר — דנהו תחת השגחתי בהשגחה מעולה מאד. ולכל איש ישראל מותר לאכול את הקאנסערוועז האלה בלי שום חשש ופקפוק כלל.

נאום שמואל שאול לעווין לפנים רב בהארבין ובאמטקי.

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать КРАСОТОЮ, МОЛОДОСТЬЮ, ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ писемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Cazimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

האדמיניסטרציה של מערכת „העולם“

מבקשת את כוכניה הלוקחים גליונות „העולם“ למכירה לאחרים ושנשארו בידם בלתי מכורים הנומרים 2, 3 לחודש ינואר ש"ז וכן הנומרים 28, 29 לחדשי יולי ואויגוסט, כי יואילו נא להמציאם לנו, מפני שהגליונות הנ"ל אפסו במערכת לגמרי.

בקשה זו ערוכה ג"כ לחותמי „העולם“, והינו לאלה שאינם שומרים את הגליונות בכדי לכרכם אח"כ בקומפלקטים לכל השנה ושאין להם עוד צורך בגליונות ישנים.

התמורה תושב לכ"א.

„דאס אידישע פאלק“

די איינציגע ציוניסטישע צייטונג אין אידיש.

ערשיינט וועכענטליך אין ניו־יארק

ארויסגעגעבען פון דער אמעריקאנער ציוניסטישער פעדעראציאן.

מיט דער מיטווירקונג פון די בעסטע יודישע שריפטשטעלער אין אמעריקא — און אייראפא.)

אבאנעמענטס־פרייז אויסער אמעריקא:

א יאהר 1,50 דאל., א האלב יאהר 80 סענט.

איינצעלנע נומערן קען מען אין רוסלאנד בעקומען ביי אונזער פערטרעטער

Б. Шиминъ, Варшава, Налевки, № 33.

מ. ב. לזבניק: שירים.

ב„המצפה" № 26 כתבו על אודותם: שירים מרוממים, נותנים ניב חדש לכל הנה לב עברי בזמן הזה, ניתנים כנפים לכל רעיון ושאיפה. אלה הם שירי התחיה, הם מבטאים כל מה שרחשו לבותינו בזמן המעבר.

מחיר הספר (160 עמוד על ניר מובחר) 1 ר', בכריכה מהודרה 1,25 ר', משלוח 12 ק'.

הכתובת:

Издат. „ТУШІЯ“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau.

הוצאת „אביב“, ורשה.

נגמר בדפוס ונמצא למכירה בקרוב

החלק השלישי

(תקופת ימי הבינים)

של „קורות העברים“

לבתי־ספר ולמתלמדים

(עם ציורים, תמונות ומפות)

לי"ש דובנוב.

מעובד עברית

בלוית הוספות ומלואים רבים

מאת א. ליבושיצקי.

מחיר החלק השלישי 70 קאפ', משלוח 12 קאפ'.

החלק הראשון יצא במהדורה שלישית מתוקנת. מחירו 70 ק', משלוח 12 ק'.

החלק השני יצא במהדורה שניה. מחירו 70 ק', משלוח 12 ק'.

החלק הרביעי (התקופה החדשה והאחרונה) נערך לדפוס.

המכירה הראשית של כל ספרי „אביב“ נמסרה למו"ל „לידסקי“, ורשה.

כתבת המערכת:

Книгоизд. „Авивъ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы 3.

כתבת האדמיניסטרציה:

Книж. маг. I. Лидскаго, Варшава, Налевки 36.

יצא לאור „בית הספר“

לשנה שנית, מאת מ. ב. שניידער במהדורא רוסית, עם ציורים, מעובד מחדש לגמרי. מחירו 50 קאפ'. עם המשלוח 60 קאפ.—נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים. — האדריסה:

М. Б. Шнейдеру, Вильна, Кавказская 8.

דרשות המטיף יעללינעק

בהעתקת החכם ראב"נ.

המחיר 50 קאפ.

המו"ל:

Л. Эпель, Вильно.

סוכן „העולם“

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאַן (כימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

בית מסחר הספרים
„תושיה"
ורשה, נאַלעווקי איוואַנאָוו באַזאַר טעלעפאָן (31-59)

ימצא תמיד מבחר גדול של כל מיני ספרים בכל מקצועות הספרות, בעברית, ביהודית, ובלשונות לועזיות שונות.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מחלקה מיוחדה, רחבה ועשירה, לכל ספרי החנוך והלמוד ומכשירי הלמוד, כפרי המקרא לילדים ולבני הנעורים — של הוצאת „תושיה" ושל יתר ההוצאות והמו"ל השונים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מבחר גדול של ספרי תשורה. ספרים ואלבומים שונים, מכורכים הדר—בעד ילדים וגדולים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש אוסף גדול של תמונות ציורים, כרטיסי פוסטה מצוירים, כרטיסים עם שירי־עם ותוי זמרה טעמי נגינה וזמרה (נאָטען) — מהוצאות שונות ברוסיה וחו"ל.

בית מכחר הספרים „תושיה" ממלא את כל ההזמנות מערי השדה בזריזות ודיקנות מצוינה.

המחברים המוסרים את ספריהם לביסה"ס „תושיה" בקומיסיון מקבלים חשבונותיהם וסלוקיהם בזמנים קבועים בדיוק נמרץ.

הקטלוג הגדול של בית מסחר הספרים „תושיה" נשלח חנם לכל דורש.

בקרוב תצא הוספה חדשה להקטלוג הנזכר.

האדריסה:

Книжный магазинъ „ТУШІЯ" Варшава

Buchhandlung „TUSCHIJAH" Warschau.

!! חֲדָשָׁה בְּסִפְרוּת הַהוֹרָאָה הָעִבְרִית !!

יצא לאור **הַלָּשׁוֹן** ספר שני.

ספר למוד לשפה, לדקדוק ולאורתוגרפיה העברית בשטה קלה עם עבודה עצמית מסודרת לתלמידים

מאת ש. ל. גרדון.

„הלשון" כפר שני חדש הוא בתכנו ובסדורו כאחיו הראשון, הוא אינו ספר מקרא בלבד, אלא הוא מקיף את כל חלקי הוראת לשוננו: א) חרסתומטיה מצוינת בתכנה העשיר ובסגנונה הרענן עם ציורים מהודרים. ב) דקדוק הלשון. חלק זה מכיל, מלבד שם עצם, שם מספר ומלות היחס לנטיותיהן, את כל הפעלים לנטיותיהם ולבניניהם. ג) אורתוגרפיה. פרקי הכתבה (דקטנדה) מסודרים בהתאמה לפללי הדקדוק הבאים לפניהם, והכל בשטה מסוימה עם עבודה עצמית מסודרת ומודרגת לתלמידים בסוף כל שעור.

מחיר „הלשון" ספר שני 80 קאפ׳, פורטה 12 קאפ׳.

— מורים מקבלים ספר לדוגמא בכחיר 60 קאפ׳ במרקאות. —

יצא לאור „הלשון" כפר ראשון במהדורה שלישית מוגהה ומתוקנת ובהדור רב. מחירו 60 קאפ׳ פורטה 10 קאפ׳.

Ш. Л. Гордонъ, Варшава, Куп. 7.

S. L. Gordon, Warschau, Kup. 7.

שתו רק יין „כרמל"

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу — изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. **5670**-у (תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КОДИМА".

(Содержитъ 160 стр.)

Кромѣ обычныхъ календарныхъ, почтово-телеграфныхъ и другихъ справочныхъ свѣдѣній, календарь заключаетъ въ себѣ слѣдующіе отдѣлы:

1) Статистика евр. населенія на всемъ земномъ шарѣ.
2) „ болѣе значительныхъ еврейскихъ общинъ
3) Общееврейскія учрежденія.
4) Сіонистскія.
5) Еврейская хронологія.
6) Сіонистская хронологія.
7) Еврейскія колоніи въ Палестинѣ.
8) Списокъ органовъ евр. печати.
9) „ „ сіонистской печати.
10) Краткій указатель литературы, по націонализму, сіонизму и Палестиновѣдѣнію.
11) Списокъ адресовъ сіонистскихъ землячествъ и федераціи.
12) Таблица евр. эмиграціи.
13) Таблица стоимости акцій и дивидендовъ сіонистскихъ предпріятій.

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп

10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:

Вильно, И. Л. Гольдбергу.

הישיבה הגדולה אשר בלידא

מודיעה, כי גם התלמידים הישנים שנסעו לביתם גם החדשים החפצים להכנס לא יהינו לבא בטרם ישאלו ובטרם יקבלו הרשאה מפורשת לבא. ואלה שלא ישמעו לכך לא יתקבלו בשום אופן ויפסידו את הוצאותיהם חנם, גם אחד לא יצא מהכלל הזה.

במכינה ישנם עוד מקומות פנוים אחדים וכל הזריז ומתקדם—קודם וזוכה. תנאי החתימה ידועים.

Духовн. раввину **И. Я. Рейнесу**, Лида Вил. губ.

Осталось незначительное количество экземпляровъ книгъ:

I. „ЕВРЕЙСКІЕ МОТИВЫ" сборникъ сіонистскихъ стихотвореній оригинальн. и переводн. на русск. языкѣ.

Роскошное изданіе на японской бумагѣ вмѣсто 2 р. — 50 к.
обыкновенное „ „ 75 к. — 25 к.

II. „ГРЯДУЩЕЕ" стихотворенія **Л. Яффе.**

Роскошное изданіе вмѣсто 2 р. — 50 к.
обыкновенное „ „ 1 р. — 25 к.

(Цѣны безъ пересылки.)

Съ заказами обращаться:

И. Л. Гольдбергу. Вильно.

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל „תושיה"

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

תר"ע | שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזיל)

№ 36.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 ½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מאת האדמיניסטרציה של „העולם"

לחותמיה ולסוכניה.

עם הגליון הנכחי (№ 36) נגמר זמן חתימתם של אלה שחתמו על „העולם" עד חדש אוקטובר, ומן הגליון הבא - מתחיל הרבע הרביעי עד סוף שנת 1909.

בגליונות הרבע הזה, רבע הקונגרס יקדיש „העולם" מקום מיוחד להרצאות ודו"ח ע"ד הקונגרס התשיעי בהמבורג, הועידה החמישית של ציוני רוסיה והפרוקונפרנציה שם והקונגרס העברי הקולטורי.

ומפני שגליונות „העולם" נדפסים לכתחלה בכמות מוגבלת לפי ערך ההזמנות בלי עודף ושארית, לכן מתבקשים כל חותמי „העולם" ואלה שבדעתם לחתום עליו מהרבע האחרון שיואילו להזדרז בהזמנותיהם, כי באופן אחר איננו יכולים לקחת עלינו את האחריות, שיקבלו גם את הגליונות הראשונים של הרבע הזה.

הסוכנים והלוקחים גליונות למכירה לאחדים מתבקשים כמו כן להודיע ולהמציא בעוד מועד את הזמנותיהם ולהשוות מקודם את חשבונותיהם הישנים.

☞ ההנחה הגדולה על ספרי „אחיאסף" בשביל חותמי „העולם" תמשך עוד רק עד החודש נובמבר לחותמי רוסיה ועד דצמבר לחותמי חו"ל. ☜

☞ מהוצאת כתבי הקדש עם הביאור החדש ☜

מקרא מפרש

מאת י. א. טרייויש; ד. נומיק ונ. לוין

יצא לאור ספר ישעיה (בשתי מהדורות: עברית וזרגונית). מחירו 75 ק.

ספרי נביאים ראשונים עם הבאור המצוין הזה נתפשטו בזמן קצר ברוב בתי־הספר והחדרים המתוקנים ונתפרסמו לשבח על ידי טובי המבקרים.

המחיר: יהושע 25 ק. שופטים 30. ש"א 35. ש"ב 30. מלכים א' וב' כ"א 35.

להשיג אצל המו"ל:

בווילנא { דאזינקראנץ ושיפטזיצער. | בבמה"ס של שלמה שרעבנרק. } בביאליסטאק | אליעזר סיקאצינסקי. בסלאנים | יוסף רעזניקאווסקי.

═══ גם נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים. ═══

הישיבה הגדולה אשר בלידא

מודיעה, כי גם התלמידים הישנים שנסעו לביתם גם החדשים החפצים להכנס לא יהינו לבא בטרם ישאלו ובטרם יקבלו הרשאה מפורשת לבא. ואלה שלא ישמעו לכך לא יתקבלו בשום אופן ויפסידו את הוצאותיהם חנם, גם אחד לא יצא מהכלל הזה.

במכינה ישנם עוד מקומות פנוים אחדים וכל הזריז ומתקדם קודם זוכה. תנאי ההתימה ידועים.

Духовн. раввину И. Я. Рейнесу. Лида Вил. губ.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, כ"ו תשרי, תר"ע.

ВИЛЬНА, 28-го Сентября, 1909 г. № 36 WILNA, 11-ten Oktober, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה.

„בקשת אלהים".

בזמן האחרון התחילו גם אצלנו מדברים על דבר „בקשת האלהים".

העולם הרוסי מלא „מבקשי אלהים". נכזבה התוחלת באלהי הארץ, באיתני התבל, וישאו עין אל השמים. סדרי החיים שקוו להפוך אותם, לשנותם שנוי גמיר, נשארו כשהיו: מעיקים, פראיים; פתרונות לשאלות חיי־הארץ לא נמצאו, ויתעמקו בחקירת סדרי־בראשית והלכו לבקש פתרונים לשאלות העולמיות.

אולם בעולמנו אנו עוד קטן מספר „מבקשי אלהים", למרות השפעתם של החיים הרוסים, ושונים המבקשים שלנו מהמבקשים הרוסים, שונה הוא אלהיהם מהאלהים שמבקשת האינטליגנציה הרוסית. לא את אלהי השמים מבקשים אצלנו, אלא את אלהי הארץ, לא את שאלות העולם רוצים לפתור, אלא את שאלות החיים.

וכמעט שאפשר להגיד, שאין מבקשים כלל אצלנו את האלהים, אלא צורות־חיים. עבריים שלמים, שחסרים לה להאינטליגנציה שלנו.

נכזבה תוחלתה של זו לברוא בגלות צורות חרשות של חיים עבריים, קצה נפשה באלה החיים היבשים והתפלים, שאין להם שום צורה, שאין הם נותנים שום מזון לנשמה, גברו בה הגעגועים אל הצורות הישנות, התחילה חוזרת אחריהן, התחילה מבקשת לא את האלהים, אלא את אלהי הגלות היהודית.

הרגישה זו ברפיונה ובבדידותה, הרגישה שנקרעה ונתלשה מעל העם המאמין וחי את חייו השלמים והפיוטיים, וחפץ אדיר נולד בלבה לשוב להתדבק בו, להתלכד עם נשמתו, עם אלהיו. לכה נמלא געגועים אל אותו הישן, שהזניחה אותו ושאבד לה בהיסח הדעת.

זוהי תוכה ונשמתה של בקשת־האלהים שלנו.

אבל יש עוד „מבקשי־אלהים" אצלנו. ואין הם מאלה המתגעגעים אל צורות־החיים הישנות, מאלה החוזרים בתשובה אל אלהי־הגולה; הם מבקשים אלהים אחרים, אלהים אדירים, שואפים לצורות חדשות, יפות, ולא של חיי יום יום, אלא של דת, של דקולטוס.

ונתגלו מבקשי־האלהים האלה בעתוני־פטרבורג הכלליים. מודעה נתפרסמה מאת פריפירקוביץ, ואחריה קול קורא לכל אלה המבקשים להתאגד לברוא קהלה יהודית ריפורמטורית.

אין הם מסתפקים בדברים ונגשים מיד אל המעשה.

האלהים, שהם מבקשים, צריך להיות דומה בכל לאלהי העם המושל, וצורות הדת ובית התפלה — לצורות הדת השלטת ובתי תפלותיה.

במקום הלשון העברית, הקדושה להאומה, והזרה להם ומבדלת ביניהם ובין העם המושל, תבא לשונה של זה — הרוסית; במקום השבת, הקדושה לכל העם העברי — ינהיגו את עבודת־אלהים ביום הראשון שיהא קודש להם כמו לעם הארץ; נמצאות בתוך התפלות, המקובלות באומה, רבות המדברות על הקוממיה וקדשיה בתור אומה, יוציאו אותן שלא תפרענה ולא תלעגנה לאידיאל של הטמיעה; ריקים הם כתלי בתי־התפלה ונבדלים בזה מבתי־תפלותיהם, יכסו אותם בציורים יפים, והיה זכר גם לאיקונין.

אלה הם האלהים שמציע ראש המבקשים הללו, זוהי דתו.

ואין זה אלוה חדש, ואין אלו צורות דת חדשות. גם הם חוזרים אחרי הישן ולא מתוך געגועים, אלא מתוך רפיון כח היצירה. זהו האלוה שמצאוהו בעלי „הריפורמה" באשכנז בחציה הראשון של המאה העברה, ופריפורקוביץ רק פשט ממנו את לבושו הגרמני והלבישהו רוסית.

והאם אפשר, „שהריפורמה" האשכנזית, שעשתה את היהדות לשלד צנום, אותה הריפורמה שכבר היא הולכת לעולמה בארץ מולדתה, תמצא לה מקום ברוסיה, שהיהדות השלמה, האמתית והעממית הכהה בה שרשים כל כך עמוקים?

סבות דומות גורמות לתוצאות דומות. הרי אפשר לקוות שמה שלא עשתה קבלת הלשון והמנהגים, יעשה זה האלהים החדש־הישן...

בקשת־אלהים זו — תוכה ונשמתה השאיפה לשווי זכיות.

תחבולה אחרונה היא: את היותר קדוש ואת היותר טמיר לנשמתו של אדם מוציאים אל השוק. אין הם עוקרים מתוך לבם את האלהים שלהם, אין הם עוזבים אותו וממירים באחר, אלא משפילים ומכניעים לפני האלהים השולטים...

גם לזאת גם.

שלטון הקהלה הישראלית בוינה, המפרסם, כנודע, בכל שבוע ושבוע רשימת האנשים והנשים שיצאו מן היהדות בשבוע החולף (רובם כדי להכנס בדת הנוצרית ומעוטם כדי להשאר זמן מה בלי כל דת, ולבסוף ימירו גם הם), פרסם בימים האחרונים

את מספר המומרים, אשר עזבו את היהדות בשבוע של „עשרת ימי התשובה". מספר רב כזה, שפרסם שלטון הקהל בפעם האחרונה — עשרים וחמשה מלבד הטף — עוד לא היה גם בוינה. אין ספק, כי ההמרה הולכת ומתגברת בערים הגדולות באוסטריה ובאונגריה. לעובדא המעציבה הזאת יש גורמים שונים, פנימיים וחיצוניים. ומה שהוא מעציב ביותר: ההמרה אינה שכיחה רק בקרב „הספירות החשובות", בקרב האינטליגנציה, העושה זאת משום טובת הנאה חמרית, בשביל שרויות מדינית ועירוניות, ובקרב העשירים, היוצאים ממחנה ישראל, כדי להספח אל החברה הנוצרית — אלא גם בקרב השדרות ההמוניות, שעל פי הרוב אינן משבחות בזה לא את מצבן החמרי ולא את מצבן החברתי. ההמון משליך את היהדות ככלי אין חפץ בו.

הדברים האלה הם בגדר „מעשים בכל יום", ואין איש שם אליהם עוד לב. אבל בימים האחרונים אירע בוינה מעשה מבהיל:

מורה־הדת העברי ליאופולד בוכסבוים, זקן בן ע"ב שנה, אבד את עצמו לדעת ממהרת יום הכפורים מריב צער על כי המיר אחד מבניו. שעות מספר לפני מותו, בלילה שאחרי יום־כפור, כתב מכתב למערכת „אסטערייכישע וואכענשריפט" בדעה מיושבת וצלולה ובו הודיע בדברים ברורים סבת מותו. עוד ביום ל"ג לעומר של הקיץ החולף גמר בדעתו לאבד את עצמו לדעת אחרי יום־כפור, מפני כי בנו הרופא ד"ר מאכס יוסף בוכסבוים „ימח שמו" (כן כתב האב האומלל לפני מיתו) המיר. באגרת זו הוסיף עוד, כי כבר ברר במאמר שעמו בכתובים בשם „חוט המשולש", כי בתנאים כאלה אין עוון לאיש יהודי ליטול את חייו מן העולם. ביו"כ היה בבית־הכנסת וצם בדת, ובדעה מיושבת עשה למהרת היום מה שעשה.

בעובדא מחרידה ומעציבה כזאת אין דנים על פי שקול־הדעת או על פי הרגש. מי יבוא עכשו לבקר אחר מעשה־יאוש של אב אובד, אשר מיום שפנה בנו עורף לדת־מורשה והלך ונספח לדת אחרת, לא היו חייו עוד חיים. בכל אופן אנו רואים בזה תוקף הרגש הדתי, שכמוהו יקר מאד בימינו, אהבה עזה כמות ליהדות. לא בשעת הכעס והצער הראשון עשה האומלל מה שעשה, אלא עוד כחמשה חדשים קודם גמר בדעתו לעשות כן, ובלי ספק הכה עד מוצאי יום כפור, יום סליחה ומחילה, כדי שתצא אחרי כן נפשו בטהרה. האיש הזה באמונתו חי, ובאמונתו מת.

אפשר כי אין מן הצורך לנוד עוד כעת לאב המת, אלא לבן החי — אם המאורע המבהיל הזה יעשה עליו רושם מתמיד.

המאורע הזה הוא באמת יוצא מן הכלל. מעשים בכל יום, כי בנים ובנות ממירים בהסכמת הוריהם. ויש אשר אבותם אינם מסכימים ומצטערים על זה. וכי זה מן המדה להמיר את הדת ולהחליפה באחרת? מתרעמים על זה ומצטערים קצת. אבל לכל זמן. וכי לעולם יקצפו וישחיתו באף את רחמיהם? אחרי עבור הרוגז הראשון, שוב הם מקבלים את בניהם ואת בנותיהם, ואת מעשיהם לא יזכרו עוד, כראוי לבני נימוס והרבות בימינו.

לפנים היה זה „פגם משפחה", והתביישו זה בפני זה, ומפני הבושה נמנעו קצתם מלהמיר, אפילו אם בדעתם ובחדרי לבם הסכימו לצעד זה. יש אשר חכו הבנים והבנות „עד יעברו ימי אבל הוריהם". עכשו אין הדבר כן. כי מי יתביש עוד בפני מי? בקרב היהודים בארצות המערב רבתה ההמרה כל כך בימים האחרונים, עד שבמעט אין בית שאין בו מומר... ומשפחה, שלעת עתה אין בה כיה, הלא למחר אפשר שיריה לה. מטעם זה נעשו „סבלנים" בעל כרחם. ולא זו בלבד, אלא אפילו בחיים הצבוריים אין מדייקים עוד בכמו אלה. עוד לפני שנות מספר היו נוהגים, כי אב שבניו המירו היה מסלק את ידיו מכל שירות צבורית בקהלה הישראלית, שלא יאמרו הבריות: פלוני דואג לקיום היהדות בעדתו, ובביתו לא היה יודע לנהוג מרות, ושיקיימו בניו ובנותיו את הדת. עכשו אין מדייקים עוד בכמו אלה. מעשה אירע באחת הקהלות בגרמניה, שכל בניו של רבם המירו, ולא הוסר מרבנות. ובאמת, האם ישא האב בעוון הבן? גם בנו של ר' יצחק ברנאים האורתודוכסי המיר; גם נכדו של מיכאל זקש, בנו של המלומד המפורסם יעקב פרידנטל, המיר. ולכן פשט כעת המנהג בקהלות ישראל, כי האב הוא יהודי „כשר", „מסור בכל לבו ונפשו" אל היהדות, ואת בניו הוא מוסר לדת הנוצרית. ואם לא יעשה כזה בבת אחת, הוא עושה קימעא קימעא. מכנים את בניו ובנותיו כשהם קטנים אל למודי הדת הנוצרית, שהרי „היינו הך", ואם אחרי כך הם ממירים על דעת עצמם, הנה „דינא דמלכותא דינא".

סבלנות כזאת אינה מדה טובה, מדה של נקיי הדעת, אלא שפלות מוסרית. אלו אמרנו, כי יש לרדוף את המומרים ולרדת עמם לחייהם — הרי זו בכלל קנאה מגונה (ואמנם עדיין היא יפה ממין סבלנות הנוהגת כעת בינינו). אבל להתיחס לבני אדם הבוגדים בעמם ביחס של חבה — זוהי בגידה ומעילה, ואין בין „סבלנים" כאלה ובין הבוגדים עצמם כלום. אלו חושבים כן, ואלו חושבים ועושים.

ואדם פשוט, יהודי זקן, לא היה „סבלן" במדה זו, אלא הלך ואבד את עצמו לדעת, ולפני מותו כתב בדעה צלולה, כי עשה כזה, יען כי בנו „ימח שמו" בגד בדתו ובעמו.

הנראה בימינו קנאי כזה?

המתבוללים בבוהמיה!

הצעת החוק הידוע בדבר הבחירות להלנדטג הבוקוביני, שעל פיה יבחרו היהודים בתור לאום מיוחד ובקוריה מיוחדת, נתפרסמה בכל העתונים הכלליים, וביניהם גם ב„נייע פרייע פרעססע". בהבאור להצעה נאמר בפירוש: „התפשטות התנועה הציונית בין היהודים, שעד עתה בחרו ביחד את האשכנזים, הביאה לזה, שהם דורשים עתה זכיות לאימיות מיוחדות".

נתפרסמה ההצעה — והתעוררו המתבוללים למיניהם: אלה המתאבקים בעפר רגלי האשכנזים ואלה המזמרים „מה יפית" בהקלוב. הפולני עשו שלום ביניהם והתאחדו לשם המטרה הגדולה והקדושה: לשמור על האינטרסים ה„אינטר־יהודיים" של האשכנזים והפולנים בני דת משה וללחום נגד ההצעה ה„מחפירה" הזאת.

בראש הלוחמים התיצב האדון מוריץ בנדיקט, העורך־הראשי של העתון „נ. פ. פ.".

האדון בנדיקט הריהו יהודי בעל פנים של יהודי־גלות טפוסי, ולהשבועינים, המוקדשים לשחוק ולצנות בוינה, משמשת צורתו חמר לקריקטורות אנטישמיות. הרבה סובל האדון בנדיקט בשביל „יהדותו".

וחוגר האדון ב. את כל כחותיו ומשתדל לכסות על „חרפתו". כותב מאמרים „חוצבים להבות אש" להגן על אינטרסי האשכנזים בבוהמיה, מתגרה בהצ'כים ובעמים אחרים הלוחמים נגד האשכנזים — אבל לשוא. וינה הלואגרית איננה שוכחת את מוצאו היהודי ואת פניו, אלה הפנים עם החוטם העקום כל־כך...

מצא האדון מוריץ לבית בנדיקט עוד תחבולה אחת: החליט

שבכלל שקר הדבר, שיש יהודים בעולם, ואי־אפשר אפוא שיהיו פנים יהודיים.

ובהעתון, שהוא עורכו הראשי, לא תמצאו כמעט את המלה „יהודי”, ועל אכו"כ את המלה „ציונות”.

מת אדולף פון זוננתל. ב„הפרעסע” הוקדשו לשמו מאמרים ופיליטונים רבים, ספרו את כל מעשיו ומנהגיו לפרטי פרטיהן, דברו על ערכו הגדול — אבל, כי היה האיש הגדול הזה יהודי, שכחו במערכת ה„פרעסע” לגמרי.

היה חג־היובל של מכס נורדוי—מכרחה היתה ה„פרעסע” להקדיש לכבודו שני מאמרים, שהרי נורדוי הוא עוזרה התמידי, והפליא העורך הראשי לעשות, כי את יהדותו של בעל־יובל זה לא הזכיר אף במלה אחת!

אין יהודים בעולם! ותו לא.

והנה באה „השערוריה” הבוקובינית, והאדון מוריץ הוכרח לתת מקום בעתונו ל„שאלת היהודים” ולצאת למלחמה נגד הדבר הנורא והאיום הזה, נגד תחית עם־ישראל והאישור הרשמי של התחיה הזאת.

ובתוך המאמרים העוסקים במלחמה הקדושה נגד העמים הסלבים אשר באוסטריה ונגד הספרטיסטים באונגריה, בתוך המאמרים, המסיתים את האשכנזים נגד הצ'כים בוינה, הוכרח לתת מקום למאמר המזכיר לא רק את שם היהודים, אלא את הלאומיות היהודית.

אולם, לא בעצמו יצא כנגד המחוצפים, אלא קרא לו לעזרה— כך נאמר בפירוש בה„פרעסע” — את תיאודור גומפרץ.

מדוע דוקא את ת. גומפרץ? —

זה האדון גומפרץ הנהו חבר לבית־האצילים, סופר ועשיר, מיוחס־יהודי — והעיקר, הוא יהודי, ובתור יהודי הרי הוא יותר מוכשר לקבר את ההצעה השנואה, העתידה להרוס את כל בנין אשרו.

וכתב הארון גומפרץ מאמר, והדפיסו בה„פרעסע”, ושם קרא לו — „הגיתו לבחירות”.

ומוכיח האציל גומפרץ, כי הבדלת יהודים לקבוץ מיוחד לא יתכן, מפני שהציונות היא: א) שאיפה, ב) ענין של עתיד רחוק וג) ובמקום ז ר, והבחירות להלנדטג הבוקוביני הרי הן ענין ריאלי, ובהוה, ובמקום שבתנו (הייםאט בלע"ז), ובכן אין להתחשב עם הראשונה ולעשותה ליסוד השניה.

אולם דבריו אלה המבטלים את ההצעה ע"פ דרך ההגיון נאמרו אך דרך־אגב, אבל העיקר הוא שהצעה זו מזקת... להליברליות האשכנזית! —

והדברים האלה נאמרים ומבוארים ברחבה ובפרטיות.

היהודים היו עוזרים להליברלים האשכנזים בבוקובינה להבחר, ואם יבדלו היהודים לקבוץ מיוחד, מה יהא גורלם של הליברלים?

ואין המלה ליברלית משמשת אלא ל„הידור חיצוני”, העיקר הוא — האשכנזים. הרי חוק הוא שאין לעבור עליו: ש„בעלי דת משה” חיבים להיות אשכנזים, ללחום את מלחמת האשכנזים עם כל העמים שכניהם וליהרג על אשכנזיותם, אף על פי שהאשכנזים בכלל ובאוסטריה בפרט המה שונאינו בנפש היותר גדולים! —

ודי לשים לב למספר תושבי ארץ בוקובינה לגוייהם, בשביל להבין שלא לחנם כל החרדה הזו.

בבוקובינה גרים כשמונה מאות אלף נפש, מהם: 41 אחוזים רותינים, 32 אחוזים רומינים, 13 אחוזים יהודים, 9 אחוזים אשכנזים, 3 אחוזים פולנים, והשאר בני עמים שונים.

וברור היא איפא, שאם יוכר קביין מיוחד של יהודים בבוקובינה, יאבדו להאשכנזים ערכם והשפעתם. האין זו הוכחה מכרעת בשביל לבטל את הצעת חק הבחירות?

וישנה עוד הוכחה, אלא שאין היא חדשה. קבוץ יהודי מיוחד לבחירות, שכאלו נוסד למלא דרישותיהם של יהודים עצמם, אינו אלא התחלה של — הגבלות. כך היא דרכה של ההתפתחות: בראשונה מוציאים חק מיוחד לטובתם של יהודים, ובמשך הימים והנה הוא נהפך להגבלה מעיקה, המושכת אחריה עוד הגבלות. אכן זה הוא „גיתו של בחירות”.

ובכן, יהודים, אל תבקשו שיתנו לכם רשות ויכולת לבחור באי־כחכם אתם, להקרא בשמכם אתם, אל תשאפו לבתי־ספר מיוחדים לכם, שיהיו ברשותכם, לדבר בלשונכם אתם, כי כל אלה, בעיקר הדבר, אינם אלא הגבלות, ותוצאותיהן — אסור לבחור באחרים ולהבחר ע"י, והיוצא מזה אי־אפשרות לקפוץ בראש מפלגות כלליות, אסור להקרא בשם זר, להכנס לבתי־ספר זרים, לדבר בלשון זרה...

זוהי התורה. והמעשה?

גומפרץ גמר את מלאכתו, ובמקומו מופיעים כבר שני גבורים אחרים, המגינים על „יהודים” מפני „ההגבלות”. אל „האשכנזי” קוראנדא נלוה כבר „הפולני” לוינשטין. קרובה בוקובינה אל גליציה, ובה ישנם גם־כן יהודים רבים וציונים רבים, ושאלת שנוי חק הבחירות אל הסיים עומדת על הפרק, והיה אם תתאשר הצעת חק הבחירות בבוקובינה — אז סכנה גדולה צפויה לגליציה, שמא ינהיגו גם בה חק כזה, שהרי הדוגמא — מחלה מתדבקת היא. ואז אלהים ירחם: על שני הלאומים בארץ יוסף שלישי, וגורלם של הפולנים בגליציה המזרחית לא יהיה טוב הרבה יותר מגורלם של האשכנזים בבוקובינה, אם יבדילו את היהודים לקביין מיוחד. ורבליג „הפולני” „הסלבי” על שנאתו אל „האשכנזי” „הטויטוני” והתחבר אתו והלך לראש המיניסטריום לבקש לבלי לאשר את הצעת החק.

והמיניסטריום עשה את בקשתם. הצעת־החק הושבה אל הועדה, כי, אמנם, למה זה ינפצו בידים כלי טוב כל כך כהיהודים, שהשתמשו בהם נגד העמים הדלשים, נהני מהם ועוד העמידו אותם מטרה לזעמם. למה זה יתנו להקים את השלום בין הלאומים ולהכיר את אחת מסבות השנאה ליהודים, שהיא עבשיו היותר חזקה? וכי כדי הוא למיניסטריום לבא בריב עם האשכנזים, אפילו הליברלים, ובנידון זה, אפשר, שגם הנוצרים־הסוציאלים יסכימו אתם, — ועם הפולנים ו„הקולו” שלהם בשביל היהודים?

והצעת החוק, המאשרת את קיומה של האומה היהודית והנותנת לה זכיות מדינות, עלולה להשאר הצעה.

אולם היהודים עוד לא אמרו נואש ועומדים הם על נפשם; מבינים הם את ערך החק, שלא נתאשר, ומגינים עליו בכל האפשר. בבוקובינה מאספים אספות המוניות ומוחים. והודות לד"ר שטרויכער נעשה כבר חוזה עם הרותינים, והם יעמדו להם לעזור במלחמתם על קיומם הלאומי.

גם הועד המרכזי של ציוני גליציה מסדר בכל ערי המדינה אספות המוניות בכדי למחות נגד החלטות המיניסטריום, והתקוה, שהנצחון יהיה על צד המוני־היהודים ולא על צד יחידים בוגדים, עדיין לא אבדה.

מי יתן, ונתקימה תקותם זו, ונצחו גם הפעם.

נ. ס.

הַצְדוֹקִים הַמּוּשְׁלְמַנִים.

שערו בנפשכם את העם היהודי בארצו, ואיננו רוצה להתקין פרוזבול, אלא מתעקש להוסיף לנהל הכל על פי חוקי השמיטה והיובל, את כל המקח והממכר, את קניני הקרקעות, השטרות והאדרכתות, השכירות והחכירות, או את העם היהודי בארצות אחרות—עוסק בעסקי חלפנות והלואה, ואיננו רוצה להסכים על תקנת מהר"ם להיתר עיסקא, אלא מקפיד ומדקדק כחוט השערה בהלכות רבית — אז תראו את מצב העם התורקי כהויתו עתה. הוא איננו רוצה בחוקי אפותיקי, איננו רוצה לתת רשות לחברה שיהיו להקנינים על שמה, ושתהיה לה זכות־בעלים כמו לאדם פרטי — זו אבן השתיה שממנה הושתת כל ישובו של עולם התעשיה והמסחר כעת, ועומד ומתפאר שהוא מתקין את עצמו כדרך כל העמים הנאורים! כל מה שנשאר עוד מהאדיקות המושלמנית נצטמצם בתחום הזה, וכנגד החולשה שנחלש במקצועות אחרים נתגבר כאן. בטלה הצנזוריה, וספרי מינים עוברים מיד ליד, ויכול אתה לתרגם ללשון תורקית גם את ספריו של הכופר הגדול היקל, ולא זו אף זו: חיבה יתרה נודעה להיקל מצד התירקים־הצעירים. פקר העולם! אבל כשיצאה החוברת של דז'ילל־נורי־בי ע"ד הלואה על קרקעות דנו אותה בשרפה, מפני שנועז אפקורס זה להחליט, שצריך להנהיג פה את הסדרים הקבועים באירופה בנוגע לקרקעות.

מעולם לא הבינותי את הצדוקיות כמו שאני מבין אותה כעת. הצדוקיות היתה העמדת חיי המדינה על האותיות שבתורה בלי התכוון אל הרוח ואל תביעות הזמן. הצדוקים לא היו זזים כמלוא השערה מן הכתיב, הם רצו להחזיק את המשטר התיאוקראטי בתכונתו העתיקה, ובודאי לא היו מסכימים על שום פרוזבול, על שום עירוב תחימין, על שום „עת לעשות לה' הפרו תורתך". הואיל שהצדוקיות היתה קשורה במדינה, כיון שחרבה המדינה חרבה עמה הצדוקיות. אז באו הפרושים ויעתיקו את נקודת הכובד של האדיקות הדתית למקצועות אחרים: לחוקי החיים הפרטיים, להלכות חיי משפחה, לדיני מאכלות אסורות וכיוצא בזה. החלק הציבילי נשאר רק כמו שריד היסטורי, כמקצוע של למוד, ולא של מעשה. הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, אבל מעולם לא היתה אדיקות יתרה בחוקים שנכנסו בכלל „חשן משפט", כי אם בחוקים שנכנסו בכלל „אבן עזר", „ארח חיים" ו„יורה דעה".

לעומת זה האורתודוקסיה המושלמנית היא מחמירה וקשה ביותר בנוגע אל חוקי ה„חשן משפט". רוב האדמה היא הקדש—וַקוף, ואם יהרהר איזה ריפורמטור לבטל את הוַקוף, יזדעזעו כל ה„אולימות" וכל ה„הודשים" מן קונסטנטינופול עד הודו ומסלוניקו עד לשון הים הפרסי. סמך לממשלה קונסטיטוציונית מצאו גם באלקורן, אבל סמך לאפותיקאות עוד לא מצאו, „כי לי הארץ". מי מדקדק עוד בינינו בדינים ע"ד „נכסי מלוג", „נכסי צאן ברזל", או „שטר חצי זכר"? עוסקים בהם התלמודיים לחדודי בעלמא. ד„הודשה" היהודי יתרגש ויזדעזע בראותו איזה דין של „יורה דעה" (ורק מהחלק הראשון) שאין שומרים אותו, אבל בשאר הדברים הוא מניח לעולם לנהוג כמנהגו. לא כן ה„שיריאט" המושלמני, יש גם לו הלכות מאכלות אסורות, אבל את אלה דשים העולם בעקבם. ואין מקפיד. מתרגשים וקוראים תגר רק כשהקול נשמע, כי יש רצון להנהיג פה את חוקי הקרקעות כבארצות אירופה האחרות.

ואי אפשר שהישוב יתרחב, שתורקיה תמשוך את בעלי ההון מחו"ל, אם לא יתוקנו פה חוקי הקרקעות והקנינים; אי־אפשר שיהיה ערך של ממש לרכוש, כל זמן שהרכוש יהיה מוטל כאבן שאין לה הופכין. אחרי הריבולוציה כנגד שלטון־היחיד בהכרח צריכה לבוא ריבולוציה כנגד החוקים הקשים, היבשים, הנושנים של ה„שיריאט" המתערב בעניני קרקעות והמעכב כל תנועה וכל התפתחות.

החוקים שבין אדם לחברו נשתחררו בכל הארצות מהאפוטרופסות הדתית. היחוסים המעמדיים והכלכליים אינם מתבססים על איזה פסוק, על איזה נוסח נושן. הדת הנוצרית, כל כמה שהיא מקפידה על הדברים שבלב ועל סדרי הכנסיה, איננה מתערבת כלל וכלל בהלכות קנינים ואחוזות. אל השחרור הזה אנוסת המושלמניות להגיע, אם רוצה היא, שהמחזיקים בה לא יהיו פרושים מעולם הישוב הכללי. לעת עתה עוד „השריאט" מעכב! האופיצירים שעשו באופן כל כך נפלא ומוצלח את המהפכה כנגד העריצות, מפני שהרגישו את עולה ואת קלקולה, לא יכלו להרגיש כל כך עמוק את קלקול סדרי הרכוש לרגל החנטם באותן התכניות הישנות של האמונה. אבל הם התחילו למשיל, ומתוך כך יגיעו יותר ויותר לידי הכרה זו. אי אפשר לממשלה זו בלי קרדיט חיצון, ואי אפשר לקרדיט חיצון לפני סדור חוקי הרכוש! הבנק הנציונלי שנוסד כעת בהשתתפות הקפיטליסטים האנגלים והצרפתים יוכיח; צריך היה הבנק הזה להוסד זה לפני שנה, אבל הוא מתיסד רק עתה, ובקושי גדול. בין תקנותיו נרמז, כי יש לו הזכות לעשות עסקים במטלטלים ובנכסי דלא ניידי, אבל אלה הם דברים שאפשר להורות בהם הרבה פנים, ובכאן נאמר הדבר ברמז, כדי שלא להקניט את אפוטרופסי האמונה.

ולוה לה כעת תורקיה בקולי קולות שבעה מליון לירא, „ויש תקוה" שהכסף ימצא, אבל הלא זאת היא טפה מן הים! צריכה תורקיה למאות מיליונים, בכדי לתת ערך לעושר הטבעי שלא נחשף, שלא הוכן, ושאין ממנו שום תועלת. יושבי הארץ בעצמם הם עניים, ומן החוץ לא יבואו, כל זמן שהנמוסים לא יתנו את כל אפשריות העבודה, את כל הערובה והבטחון.

בטול העריצות הוא רק הצעד הראשון שצריך להביא לידי צעדים אחרים. „מי שאומר אל"ף צריך לאמר גם בי"ת". העריץ לא היה נותן קונצסיות, מפני שלא רצה בהתרחבות הישוב, מפני שלא נתן לבו לטובת המדינה, או מפני שלא נתנו לו או למלחכי פינכא שלו שוחד ככל הצורך. אלה הם נמוקי מאון שפלים. גבוהים מהם הם נמוקי המאון. כשאין מתירים לחוק חוק, שהחברה תהיה רשאית ככל אדם פרטי לקנות רכוש על שמה — אבל התוצאה אחת היא: אין מתירים! במצב כזה תהיה הרפירמה של תורקיה רק חצי־מלאכה, ואי אפשר להאמין, שהתורקים יעמדו בחצי הדרך.

כל כמה שהשאלה הזאת היא קשורה בענינים לאומיים, אפשר להבין אותה. מפחדת תורקיה, שמא יעשה לה הקפיטל הזר קרנים, ושמא ישעבד את המדינה, אמנם שעבוד זה איננו יכול להיות גדול מהשעבוד ע"י ממשלת הצירים והקפיטולציות והפיסטה וכו', שהיה עד היום ושהוא לע"ע עומד וקיים, — אבל מפחדת תורקיה, ואת הפחד הזה אפשר להבין. אכן כנגד זה יש גדרים ושמירות; צריכים הרוצים להתישב ולעסיק בתורקיה — להעשות נתינים תורקים, צריכה חברה־של־מניות שיהיו לה רוב המנהיגים נתיני תורקיה. להגבלות פוליטיות כאלה יש טעם, אבל את ההגבלות הדתיות לא יסבול הזמן ההוה.

למען הבין את המצב היטב, צריך לשים לב לרעת, לנכח איזו אלטרנטיבה עומדת תורקיה; היא קבעה ממשלה קונסטיטוציונית

מן המדבר, לשוב אחור לא תחפוץ ולא תוכל; ואין להאמין באפשרות ריאקציה. אפשר שתורקיה תאמר: רק הממשלה תהיה יותר ישרה, תהיה נהוגה לא ע"י יחיד אלא ע"י רבים, אבל לסכומים גדולים אין אנו צריכים; לא נבנה הרבה פבריקאות, לא נסול הרבה מסלות ברזל, לא נרים את המסחר באופן חזק ומזורז.

זאת תהיה הגדולה שבטעיות! מלכות דיספוטית יכולה היתה לגחון וללחוש. יכולה היתה להסחב הלאה (כמו שאומר האשכנזי: „פארטוואורשטעךן", אבל מלכות קונסטיטוציונית איננה יכולה. היא צריכה לעשות מעשים קולטוריים גדולים. רוצה היא לבטל את הפוסטות החיצוניות וליסד פוסטה משלה. קיומה של פוסטה נושא את עצמו, אבל התקנת פוסטה דורשת הנחת הון גדול ביסודה. אנוסה תורקיה לבטל את הקפיטולציות, אבל בטול הקפיטולציות מכריח ליסוד בתי דינים מסודרים. אין תורקיה יכולה להחזיק את מס „העשור", וצריך אפוא להתקין גביה והערכה, ואין גביה והערכה, אלא במקום שיש חבור של דרכים, ואין חבור של דרכים בלי מסלות ברזל, ואין מסילות ברזל בלי קפיטל גדול.

ורואה תורקיה צורך גדול בהגדלת צבאותיה לא רק כלפי חוץ, כי גם להגן על הישוב הפנימי, וכבר צריכה היא לשלוח מהנות מחנות לאלבניה ולתימן ולארם נהרים להשקיט שם את השבטים ולכוף את האלבנים לשלם מס, וכל מקום שיש צבא גדול, נצרכת הממשלה לתקציב מסודר. הנה כן תלויות כל השאלות זו בזו.

אין שום ספק בדבר, שתורקיה נכנסה לתוך תקופה של תקונים. ההתפתחות הולכת עפ"י החוק הטבעי על קו „המעצור היותר קטן", כלומר כובשת את הקצוות, שאין המעצור מצד הריאקציה גדול בהם. המעצור היותר גדול הוא כעת מצד הריאקציה שנכבשה במקומות אחרים. והלכה ונתכצרה בתוך השיריאט הנוגע אל נמוסי הקנינים. אבל גם את המבצר הזה צריך יהיה לכבוש.

ומענין הדבר שאמר לי אחד המלומדים התורקים. האוריינטליסטים של אירופה המערבית יכולים לסייע לנו הרבה. נדמה לי הדבר כפרדוכסים. מה ענין לאורינטליסטים ולשאלות פוליטיות? אבל המלומד ההוא הלך ובאר לי: הרי ה„אולימות" וה„הורשים" סומכים על טקסטים ישנים, על נוסחאות ועל גרסאות שאינם מבינים עפ"י חקירה, אלא עפ"י אמונה ומצות אנשים מלומדה, ואם יבארו להם החוקרים האורינטליסטים את הדברים עפ"י דיוקים, אז יראו שאין יסוד לחששותיהם.

„מקודם—הוסיף המלומד הזה לאמר—לא הועילו החקירות הללו, מפני שבטלו אותן כלאחר יד. אבל היום התחילו גם בעלי הדת לחקור, אלה שהם עוד חסרי ידיעה, ואפילו את מקורותיהם שלהם אינם מבינים היטב; כעת יש תקוה שתהיה פעולה לחוות דעתם של האבטוריטטים הגדולים מחוץ".

נוטה אני לשער, שיש בדבר זה קורטוב של אופטימיות, אבל אין ספק שיש בו גם גרעין של אמת. הרפירמה של הדת הנוצרית באה מתוך שהחכמים הנוצרים בתקופת בייכלין התחילו לומדים מקרא מפי היהודים. אפשר שתבוא גם רפורמה של המושלמניות מאת גדולי האורינטליסטים.

כל מה שאפשר לקוות מאת תורקיה — והרבה יש לקוות ממנה — אפשר לקוות רק מתוך התפתחותה הכללית, לא יהיה בפרט אלא מה שיש בכלל. אם רוצים אנו לסיים בדיוק את טבעה של התקופה הנכחית בתורקיה, יהיה זה הסיום היותר מדויק: התקופה של עכשו היא תקופת בטול הזכיות המיוחדות.

זכיות מיוחדות יש לצירי אירופה; זכיות מיוחדות יש לפטריקי האמונות. ואין לך דבר יותר שנוא כעת לתורקים מן הזכיות האלה. לוא יכלו, כי עתה היו מבטלים אותן בפעם אחת; כיון שאינם יכולים, אינם מבטלים אותן תיכף, אבל בשביל זה הנגוד הפנימי הוא עוד יותר חזק, כמו שטבע הדברים מחייב.

וזהי סבת הדבר מפני מה אין, למשל, פטריקם של היונים מתפעל מן הקונסטיטוציה, שבידו הרבה זכיות מיוחדות מכבר ובאה הקונסטיטוציה ועברה על פניהן,—לא בטלתן, אבל עברה עליהן „אל סדר היום".

ודבר זה נותן כח גם אל הצדוקים המושלמנים. מאונם להסכים על זכות בעלים של חברה וכיוצא בזה הוא מאון דתי מעורב עם טעמים לאומיים.

מצבנו אנו הוא נבדל לגמרי. אנחנו צריכים ואניסים לסמוך רק על הקונסטיטוציה ורק על ההתפתחות הכללית, לפיכך עבודתנו העיקרית היא בתורקיה בשביל תורקיה ובשביל עצמנו.

כתוך שפופרת זו אנו צריכים להסתכל על הדרכים והאופנים הרצויים להשגת המטרה הציונית. אם אנו מדברים על אודות פוליטיקה — אין פירושה פוליטיקה חיצונית, ארעית ומפורקת, אלא פוליטיקה פנימית תדירה וקבועה במלוא היקפה בתוך תורקיה באמצעיתם של הכחות הפועלים בה. שיטה זו איננה, כמו שחושבים כמה מן האנשים, צמוק ודלדול, כמישה והקטנה, אלא שפע ושכלול והגדלה רבתא של השטה הקודמת. לא גם זו היא פוליטיקה, אלא רק זו היא פוליטיקה — כשרה לגבי תורקיה, ובאותה שעה גם מלאה ומסיימת ביחס אלינו. מה שהאומה רוצה ברצונה ההיסטורי — דבר זה איננו נופל תחת גדר הפוליטיקה. על דבר זה אין אנו נדונים, דבר זה אין אנו יכולים ואין אנו רוצים לשנות. פוליטיקה היא. מה שאנו אומרים לעשות, ולעשות אנו חפצים ויכולים רק בתחומים של הערכים הקבועים, ועוד יותר מדויק יהיה אם נאמר: יחד עם אותו היסוד המהותך, התוסס, הנמצא כעת במצב דינאמי, והוא: הפוליטיקה הפנימית התורקית, הפוליטיקה הקרקעית, המעשיית, הישובית. יכולה פוליטיקה זו לתת לנו הכל וליטול ממנו הכל—מדייק אני לאמר: פוליטיקה זו — לא אדם זה, או אדם זולתו, אלא שיטה זו. כעת אפשר לומר, וצריך לומר: אנא לא חילק ידענא ולא בילק ידענא, אנא מתניתא ידענא, אם יאמר אדם זה שהוא מסכים, או אדם אחר שהוא מתנגד, לא ראי זה כראי זה והצד השוה שביניהם ששניהם מדברים דברים בטלים. אין אנו נדונים כעת מהבטחותיהן; אלא ממעשיהן הכלליים של כל מפלגות העם יחד. לנו אין יחיד זה או יחיד זולתו יכול להועיל, אלא קניונקטורה פנימית שהיא מתאימה אל עניננו יכולה לנו להועיל, וכשאינה מתאימה היא יכולה להזיק הרבה: עשות פוליטיקה היא אפוא כעת, השפיע ככל האפשר על הקניונקטורות הפנימיות, או — היגיעה לכוון ולסגל את הציונות אל הקניונקטורות הללו. שני סוגי העבודה האלה הם קשים במאד מאד, שניהם דורשים מה שאנו חסרים ביותר: את כח הסבל, אבל אין עבודה פוליטית זולתם. כל דחיקת הקץ בענין זה למה היא דומה? למי שמגיש מנורה בוערת קטנה אל איזו נטיעה צומחת, כדי לזרז את צמיחתה. הרי דוגמה קטנה: הוחק חק — הסמן הרביעי של חוקי החברות — שאין רשות ליסד חברות אשר בהן יציק דבר של גזע או של אומה. חוק זה עלול הוא להגביל ולהצר באיזו מדה את העבודה הלאומית בתורקיה. החוק הזה לא הוחק כנגדנו,

כי אם לרגל סבות כלליות, לרגל הקניונקטורה הפנימית לפי שנתהוותה ע"י הסכסוכים העמוקים בענין קריטה ויון וכו'. נניח, כי קודם לזה או אח"כ היינו מהלכים אצל זה ואצל אחר להשתדל בשביל חברות שלנו. מה היתה שתדלנות כזאת יכולה להועיל? השאלה שאנו עומדים עליה אי־אפשר שיפרקיה כאבר המדולדל וכטבעת נפרדת מתוך שלשלת כל השאלות ממין זה. אי־אפשר שאיזו ממשלה גדולה תכר ע בדרך ארעי ו„ממקרה למקרה" שאלה בדבר חברה אחת, ־מפלגה אחת, אומה אחת, במקום שיש כל כך חברות ומפלגות ואומות. אפשר רק שהחברה, המפלגה, האומה תשפיע באיזה אופן שיהיה על יצירת החוק הכללי באופן דרוש לחפצה. נניח, שהחברה, המפלגה או האומה היא קטנה ביותר מכדי יכולת להשפיע באופן כזה, אבל מחשבה לא־פולי־טית תהיה, אם תאמר: מתוך שהיא קטנה בל תנסה את כחה. אפילו המפלגה היותר קטנה, אפילו זו היודעת ידיעה ברורה לכתחלה שלא תצליח מפני שהיא עתידה להבטל ברוב — אם היא חיה חיים פוליטים צריכה וחיבת היא לפעול פעולה זו, האדם החי הוא פועל לרצונו ולצרכו גם בקרב עולם מלא מתנגדים, וכן גם המפלגה הפוליטית הקטנה שבקטנות אם רק יש בה חיים. אי־הבנת הכלל הגדול הזה היא אי־הבנת הכללים היותר יסודיים של פוליטיקה. זאת אחת, ושנית — אחרי יגיעת ההשפעה, בהצלחה או בלי הצלחה, שהיא חובה קבועה, צריך להסתגל אל המעמד לפי צורתו ותכונתו בכדי למצוא את אפשריות העבודה גם במקום שהמצע קצר מהשתרע בו עבודה גדולה, גם בתנאים לא־רצוים, ושוב עבודה זו דורשת זהירות ופקחות וטקט פוליטי.

לא היתה עוד בציונות תקופה אשר בה צריך היה לעשות פוליטיקה כל כך מורכבת, כל כך דורשת את האינטליגנציה היותר גבוהה, את העיון היותר עמוק, את הדעה היותר צלולה, את המרץ היותר מתמיד, כמו עתה.

וצריך שדעת הקהל שלנו תצא מעט מתוך חתולי הילדות הפוליטית ולא תוסיף לשאול שאלות: מה מבטיחים התורקים? מה אומרים התורקים? שאלות כאלה הן שאלות של הבאי ושה"י פה"י.

לא על ההבטחות ולא על האמירות הדבר עומד, אלא על המצב לפי שהוא: אמירות בעלמא לא מעלות ולא מורידות. הבסים שאנו יכולים לבנות עליו הוא רק — מה שעסקי תורקיה דורשים, הפוליטיקה שאנו יכולים לעשות היא רק להתאים את עסקינו אל מה שעסקי תורקיה דורשים.

למען הבין את המצב בתורקיה צריך לצייר בדמיון: זרם גדול עם הרבה זרמים קטנים שבתוכו. כזאת אנו רואים בכל נהר גדול. בתוך הנהר, פה ושם, יש מקומות שבהם עושה הזרם סבובים וקפנדריות, יש מקומות מסוכנים ע"י הסלעים והשרטונים של חול, יש שזרם אחד הולך והשני בא מהצד השני וסוחפו, אבל בכלל ידוע וגלוי הוא, להיכן הזרם נוטה בכללו וברובו, ויורדי הנהר באניות — חזקה שיתכונו אל הנטיה הזאת. כך הוא הדבר בתורקיה המחודשת: היא הולכת עם כל מדינותיה אל החירות וההתפתחות, היא הולכת הלוך וקרב אל מצב אשר בו יגבר כל עם על פי כשרון המעשה שיעשה, ובשביל כך מצב הציונות הוא בכללו טוב מהמצב שהיה. דבר זה אין פירושו שהמצב כבר הוטב לפי שעה. להפך, לפי שעה יש שאנו נופלים לתוך אותם הזרמים הקטנים המסבבים והמעותים והעיכבים, אבל המצב הוא טוב עפ"י נטית זרם ההתפתחות בכללו, ולא עפ"י החסד והבטחות, אלא עפ"י ההתפתחות ההכרחית.

זהו ציורו של המעמד בכללו ובפרטיו. כמה שנוגע אל שאלת הצדוקים המושלמנים המעכבים --- לא איתנו ביחוד, כי אם את כל איתה ההתפתחות שאנחנו תלוים בה,--הרי זו ג"כ שאלה שאפשר להשיב עליה בשני אופנים: תשובה של ריפורטיר ותשובה של צופה מדיני.

הריפורטיר יאמר: כח „ההורשים" גדול, עטיפות הישמעאלים מרובות מן „הפיסים" בפרלמנט, „האולימות" לא יתנו רשית לשנות קוצו של יו"ד, אין עוד שום שינוי מורגש במקצוע זה.

אבל הצופה המדיני הוא בטוח בהחלט, שאי אפשר שתורקיה לא תקבל את החוק ההכרחי והמקובל בכל הארצות שיש לחברה זכות בעלים, לא מפני ששר האוצרות, או שר זולתו רוצה בכך, אלא משום שההכרח גוזר, וכפוי הר כגיגית, וכן גם אי אפשר שלא יקובלו חוקים חרשים שיאפשרו ויקלו את מכירת הקרקעות ואת קניתם ואת פצולם לפצלות קטנות למכירה ואת ההלואה עליהם.

אפשר להוסיף, שכל החוקים החרשים האלה כבר הוכנו, וכמעט על כולם כבר הסכימה הממשלה, וכבר הסכים ראש הדת, ובטוחה הממשלה שיקובלו ברוב דעות ואולי גם בכל הדעות בפרלמנט -- אבל ידיעה זו שוב תהיה ידיעה ריפורטירית, מפני שלא על זה אנו בונים, ולעולם אי אפשר להיות בטוח לחלוטין בדברים כאלה בנוגע לזמן ולפרטים, וזו היא הפוליטיקה היותר פחותה לפרנס את דעת הקהל רק בבשורות טובות ולהרגילה לדון רק עפ"י מקרה טוב, או מקרה רע. צריך להחזיק את דעת הקהל רק על הקוים הגדולים והם הם שאני מדבר עליהם כעת.

אחד הקוים האלה הוא הכרח בטול הצדוקיות המושלמנית, הכרח מסתעף מתוך גלגולם והשתלשלותם של דברים. אלמלי לא היה ההכרח הזה מונח בעומק מצבה של תורקיה, אלמלי לא היה ענין זה ענין כללי, אזי לא יכול היה צרכנו הפרטי שלנו לא רק להכריע אבל גם להכביד את הכף כל־שהוא לצד זה, אבל מתוך שהוא ענין כללי יש לנו שני הדרכים הנזכרים לעגלם בשביל הפוליטיקה: הסיוע ע"י השפעה שכלית ומדעית בכל האפשר בהסתגלות אל המטרות, ויותר נכון: אל האמצעים שלנו, אל המעמד שיתהוה.

מ. סמיליאנסקי.

„נִצְחוֹן הַמַּעֲשֶׂה".

(להאספה הכללית השביעית לחברת התמיכה.)

א.

בהקדמתו לדין־וחשבון של האספה השביעית לחברת התמיכה מראה הד"ר. קלוזנר על חזיון מענין: מן הרגיל שהאספות הכלליות מטילות עבודות יתרות על הועדים הנבחרים, והועדים רוצים להשמיט את עצמם מן העבודה. הפעם היה ההיפך: הועד עמד ודרש — הרבו עבודה עלי! והאספה עטרה על המקח: הרבה, יותר מרי הרבה!

כמדומני, שחזיון ישן נראה לסופר הנכבד כחדש — וחזיון זה כימי חברת התמיכה ימיו, אלא שצורתו היתה הפעם שונה מזו שבאספות הקודמות.

לא על כמות העבודה עמדה ודנה האופוזיציה עם הועד, כי אם על איכותה, לא נגד הרחבת הגבולים עמדה האופוזיציה, כי אם נגד שנוי התוכן.

וזוהי מחלוקת ישנה.

מני אז מקדם בקשו רובם של חברי ועד־התמיכה להיות

לחברה קולוניזציונית: לקנות אדמה, ליסד קולוניות ולהרבות את האוכלוסין של הישוב. אלה החברים שאפו כל הימים אל מטרתם „הגדולה" מבלי להעריך את שאיפתם ויכלתם. וכל הימים עמד המיעוט של חברי הועד ובראשם אחד־העם וטען: לא זו הדרך! ולא מפני שהמיעוט הזה התנגד לענין הקולוניזציה והאמין להחיות את ארצנו „בלי קולוניות, בלי קרקע ובלי אכרים", אלא מפני שחשב, כי העבודה הכבירה הזו לא לפי כחו של הועד היא. ואותו המיעוט בקש למשוך את חברת התמיכה אל עבודתו הרוחנית של הישוב, שזו התאימה יותר לכחותיו החומריים ולהכנתו הרוחנית של הועד.

עבודה ישובית או עבודה חנוכית־צבוריה — מה עדיף?

הנה הסלע אשר אליו נופצו לשנים חברי חברת התמיכה כל הימים, ועל מדוכה זו נתחלקו הדעות גם באספה הכללית האחרונה.

ואם מצאנו, שדוקא עוזרי ה„ראזסויעט" עמדו והגינו על דעותיו של אחד־העם, והד"ר קלוזנר נתן את הסכמתו לצד שכנגד — תיקו, וה„פוליטיקה" הציונית לה הפתרונים.

והא ראיה:

לא רק ה„אופוזיציה", שבאה מחוגים המתנגדים לפעולת הועד, ושהד"ר קלוזנר מסמן אותה במרכאות כפולות, עמדה כצר נגד השאיפות הקולוניזציוניות של הועד, כי אם גם חברים מהוך אותו הועד עצמו. ואלה בודאי שאינם חשודים בכונה זרה להמעיט את דמותו של הועד.

אחד מסגני הועד ואחד מראשי המדברים באספת החברים הד"ר רייססט, מראה בפירוש על חילוק הדעות השורר בין חברי הועד. וככה הוא מבאר את נקודה מבטם של הצד האחד, שגם הנואם הנכבד בעצמו נחשב עליהם.

„גם הבודז'ט הנוכחי של הועד וגם זה המקווה בעתיד הקרוב לא יתנו לועד את היכולת להיות חברה קולוניזציונית דגונה. לו הקדיש הועד את כל אמצעיו לקנית קרקעות היה בא לידי תוצאות גמדיות, כי לעבודה כזו דרושים מיליונים. באמצעיו המצערים—בערך **50,000** רובל—יוכל הועד לעבוד בהצלחה רק על שדה החנוך".

הסופר א. דרוינוב, שהיה כמה שנים אחד מעמודי התוך של הועד, ושהועד חביב עליו עד היום, אמר בנאומו:

„קנית הקרקעות בפלשתינא, סידור ההקפה החקלאית—ענין נכבד שאינו סובל עוד כל דחיה. אבל כל העבודות הללו לא לפי הכחות של הועד! הכל מה שיוכל לעשות במקצוע הזה יהיה רק חקוי דל ומצחיק של מעשה הגון. ובאותו זמן עצמו לו רכז הועד את כל כחותיו על שדה החנוך הפלשתינאי היה נעשה לכח רוחני גדול, שתועלתו למפעלנו הלאומי היתה מרובה".

האין הדברים הללו מזכירים את נאומיו של אחד־העם באספות הכלליות הקודמות?

אותו א. דרוינוב עצמו בא בטרוניה על הועד על שזה אינו מרחיב את חוג פעולותיו בא"י ומסתפק רק ביפו ובאופקה הצר. אין זאת, כי לא על כמותה של עבודת הועד דנה האספה ובקשה להמעיטה. מובטחני, כי לו בא הועד והיה מציע לפני האספה הכללית להרשות לו, כי יפרוש בכל המושבות רשת של בתי־ספר כפריים מתוקנים, כי ייצר בארץ הסתדרות עברית גדולה ורזקה, כי ירים את מצבה של הספרות הארצישראלית לגובה הדרוש—מובטחני כי להרחבת עבודה כזו לא היה איש מן האספה מתנגד, וכולם היו עונים: יישר כחך! ואם באה האופוזיציה ואמרה: אל תצטדק הרבה! היתה עושה זאת מדאגה, פן תקבע רצרקה היתרה את נפש הועד.

ודאגתה של האופוזיציה לא היתה בלתי מיוסדה. מן ההתנגשות החדשה, שהתנגשו „המעשיים" ו„הרוחניים" שבין חברי חברת התמיכה, יצאו הראשונים וזר ה„נצחון" על ראשם. שתי האספות הכלליות שלפני האחרונה נטו כלפי הרוחניים. החיים בעצמם הוסיפו להטות את כחות הועד אל צד האחרונים: העבודה החנוכית לקחה את המקום הראשי בין עבודות הועד. והנה שוב נהפך הגלגל... החברה, שבית־ספר אחד אוכל את רוב אמצעיה הולכת ליסד „מושבות קטנות" (поселки) למיפת, הולכת ליסד בנק־קרקעי...

מה סבת הדבר? סבת השנוי הפתאומי? האומנם גורמים החיים לכך?

אנכי סובר, שאין הדבר ככה, שלא החיים החזירו את חברת התמיכה אחורנית, כי אם סבות מקריות.

השנוי הנזכר בפעולות הועד היה יכול לבוא בצדק על יסוד הטעמים הללו.

א) לו רוביחו החיים, כי ההתחלות החנוכיות, שחו"צ התחילו בהן, אינן רוחקות וסובלות דוויה.

ב.) לו הוכיחו הנסיונות האחרונים, כי הכשרון הקולוניזציוני של הועד התמחה, וכי ההצלחה מלוה אותו על דרכו זו.

ג.) לו הוכיחה הקופה, כי האמצעים החומריים הולכים וגדולים במדה כזו שהם מבטיחים לועד יכולת קולוניזציונית.

האומנם כך הוא הדבר? הבה נראה ונוכח!

ב.

הויכוחים התמידיים בין „המעשיים" ו„הרוחניים" שבתוך חברי חברת התמיכה, לא באו אף הפעם לידי ברור גמור. ההחלטות של האספות הכלליות היו נותנות פנים לכאן ולכאן, אבל הנה באו החיים ויענדו את זר הנצחון לראש הרוחניים. גורל החיים אינו מוטל בתיק ההחלטות!

ראו נא את מעשיהם של החובבים בארץ, שמעו נא את דברי ההרצאה היותר עשירה ומענינת שנשמעה באספה הכללית האחרונה, את זו של סגן הועד הד"ר רייססט, וידעתם, מה היא גולת הכותרת של עבודת החובבים: אם „המעשית" או „הרוחנית".

בזמן האחרון הקדישו חו"צ את רוב אמצעיהם (60 ,o) לעניני החנוך בא"י. „המעשה" היחידי, הניתן כבוד לחובבים בארץ, הוא בלי ספק מעשה החנוך.

שום אצבע לא תתרומם להראות על קוסטינא, ראשית־האינים, ועל באר־יעקב, בן־הזקונים של המעשיות החובבות, כעל מעשי מופת. וכל אצבע תראה בלי ספק על בית־הספר ועל הגימנסיה העברית כעל התחלות מופתיות— באופן ידסי, כמובן.—

אבל אם גדולים מעשי החנוך של החובבים, גדולים הם רק באופן יחסי: ביחס אל מעשיהם החומריים וביחס למעשיהן של יתר החברות החנוכיות. אבל אם נבא לשפוט עליהם כשהם לעצמם יהיו קטנים מאד ועוד רחוקים הם הרבה, הרבה מאד ממה שאפשר לדרוש.

מעשיהם החנוכיים של החובבים קטנים בכמות.

בין עשרות בתי־הספר, תלמודי־התורה והחדרים, שבהם מתלמדים בני ישראל בערים שבא"י, יש רק שני מוסדים, העומדים וקיימים בזכותם של החובבים: האחד — בית־הספר לבנות — במלואו, והשני הגימנסיה העברית — רק מקצתי. מתוך אלפי הילדים העברים המקבלים את חנוכם בבתי־החנוך השונים בערים — מה„הדר" ועד בית־הספר של המסיתים — מתחנכים בבתי־הספר

של החובבים רק 500 ילדים! מספרים מרויקים אין בידינו — הסטטיסטיקה הפלשתינאית עורנה קרקע בהולה—אבל בערך אנו יכולים להגיד, כי רק 3% מכל ילדי הערים נהנים מהחנוך של החובבים.

טפה בים!

ולא גדול מזה החלק שהחובבים לוקחים בחנוך הבנים שבמושבות. בתוך שלשים בתי־החנוך השונים — בתי־ספר, תלמודי־תורה, חדרים — הנמצאים במושבותינו ביהודה ובגליל עומדים תחת חסות חו"צ: בי"ס אחד לגמרי — הקוסטינאי — ושלשה באופן חלקי — בגדרה, ועדי־חנין וחדרה*) — לאמר: החלק השמיני של כל בתי־הספר. מתוך הקהל הגדול של ערך 2,000 ילדים, המתחנכים במושבות, מקבלים תורה בבתי־הספר הנתמכים ע"י חו"צ בערך 150 ילדים. לאמר 70%!

כל זה בכמות, ובאיכות?

כבר אמרני, כי ההתחלות החנוכיות של החובבים בערים נחשבות בארצנו למופתיות. לדאבוננו אין להגיד כזאת על עבודתם החנוכית במושבות. אם קטנה עבודתם של חו"צ בשדה החנוך אשר במושבות בכמות, עוד יותר פחותה היא באיכות.

בין העבודה החנוכית של החובבים בעיר ובין עבודתם בכפר רובץ תהום, וכדי לעמוד על החזיון הזה.

כבר היה הדבר להסכם שלגבי חו"צ: קודם המחשבה ואחרי כן הכסף. חו"צ מכריזים על עצמם, כי יש להם בכל מעשיהם שטה קבועה. לכאורה, כך הוא, אבל למעשה אין זה אלא עורבא פרח.

(המשך יבא.)

ש. א. הורודצקי.

רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבֶּרְדִיטְשוֹב.

(למלאות מאה שנה למותו, כ"ה תשרי תר"ע)

בכל היהדות הגלותית אין אנו מוצאים דוגמת האיש הזה, המצוין באהבתו הגדולה ליהדות וליהודים; בכל היהדות הגלותית אין אנו שומעים דברים כה יוצאים מן הלב, מעומק הלב, דברים, שאנו מרגישים בהם נעגועים אין סוף, השתפכות הנפש והתאהרותה עם אלהים וישראל, כמו שאנו שומעים מפי ר' לוי יצחק „הרב מברדיטשוב".

אמנם, עוד כשבע מאות שנה לפניו אנו שומעים דברים רכים ונעימים, דברים המלאים אהבה והתרפקות ליהדות וליהודים מפי הלאומי הגדול ר' יהודה הלוי בספרו הכוזרי. הוא היה הראשון והאחד בזמן התפתחות הפילוסופיה הדתית שלנו, בימי הבינים, שאהב את היהדות כמו שהיא, שאהב את היהודים כמו שהם מבלי צורך לבקש אחרי הסכמות של הפילוסופה הפלאטונית או הארסטוטולית, כמו שעשו הרבה מחכמי ישראל לפניו ואחריו. אבל בכל זאת, דבריו אלה באו מתוך כובד ראש, אחרי התבוננות וחשבון הנפש; המה נבראו בתוך אטמוספרה פילוסופית־רציונלית והיא הניחה את חותמה, למרות רצון אומרם, גם עליהם. הוא, ר' יהודה הלוי, שונא אמנם את הפילוסופיה „אשר אין לה פרי כי אם פרחים" אבל סוף כל סוף אינו יכול להמלט ממנה גם הוא, וגם הוא מתפלסף, לפי טעמו ורוחו, ע"ד היהדות והיהודים. לא כן ר' לוי יצחק. אהבתו ליהדות וליהודים טבעית היא, יוצאת מתוך הלב, לב בוער באש,

*) לא רבאתי בחשבון את ה„חדרים" הגרועים שבמוצא ובארטוף המקבלים תמיכה מהועד.

שלהבת יה... היא נבראה בתוך אטמוספרה רגשית ויסודה ושרשה הוא הרגש הנלהב, הרגש הטהור מכל ההחכמות ואי־טבעיות. הוא אינו יודע חשבון והתפלספות ע"ד היהדות והיהודים. במקום שישנה התפלספות יש ספק, לו יהיה צל של ספק, אבל ר' לוי יצחק אף רגע אחד בחייו לא יכול להיות שרוי בספק בנוגע ליהדות וליהודים. הם אינם זולתו, חוץ לו. הוא והם התאחדו אחדות גמורה כגוף אחד. הם המה חייו, יותר מחייו. הם המה בעיניו קדוש מכל קודש ונעלה מכל נעלה. ובשעה שהוא מדבר על אודותם, ובשעה שהוא חושב על אודותם — ומתי הוא אינו מדבר ואינו חושב על אודותם? — היא כלו לב, כלו רגש, כלו אהבה, אהבה בלי קץ וגבול, אהבה טהורה ונעלה, אהבת ישראל ואלהים.

„אוהב ישראל" או „סניגור ישראל" זה השם שנתנה החסידות לחביבה ר' לוי יצחק. זה שמו וזה זכרו לדור דור. זה הקו היותר בולט באפיו הרחב: זה היסוד שעליו בנה את כל החסידות שלו: זו הנקודה המרכזית בכל ימי חייו.

ואהבתו לישראל עברה כל גבול. הוא אוהב את עמו יותר מכל דבר הקדוש והחביב בעיניו. הוא אוהב את עמו אף יותר מאשר את אלהיו. הוא נכון להוריד את אלהים מכסאו בשביל ישראל עמו. „רבונו של עולם—קרא פעם ר' לוי יצחק— אם תגזור גזירות רעות על ישראל אז אנחנו הצדיקים נבטל אותם[1]". בפעם אחרת אמר: „רבונו של עולם מוכרח אתה למחול עוונותיהם של ישראל. אם תשא חטאתם הרי טוב. ואם לא ח"ו, אגלה את הסוד שאתה מניח תפילין פסולין ח"ו, כי בתפילין דמרי עלמא מה כתוב בהון: כי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ואם לא תמחול עונותיהם ח"ו לא יהיו נקראים גוי אחד. וא"כ כביכול מניח תפילין שאינן כשרות"[2].

הוא אינו רואה שום צל, שום עול וחובה על ישראל. „ואפילו אם אין אנו עושים רצונו ית' ג"כ אנו טובים מן העמים" „ואין שום אחד רשאי לומר על ישראל שום דבר רע רק ללמוד זכות על ישראל"[3]. ישראל הוא בעיניו למעלה מכל דבר, הוא קרוש וטהור ונעלה על כל רוחני „ישראל עם קדוש הוא למעלה מכל העולמות"[4].

הוא מביט על ישראל כעל מרכז הבריאה כולה. הוא מביט עליו כעל יליד שעשועים של אלהים, שכל מה שהוא ברא ובורא, עשה ועושה הוא רק בשביל בנו חביבו, ישראל. „כל העולמות העליונים והתחתונים, בשביל ישראל נבראו"[5]. ישראל ביחוסו לאלהים הוא כמו בן חביב לאביו, כל מה שהבן חפץ האב עושה: „כמו שישראל רוצים שהשי"ת יתנהג בכל העולמות כן כביכול השי"ת מתנהג עצמו"[6].

וכל ימי חייו המה שלשלת גדולה של צרות ויסורים. נשמתו הגדולה היתה מלאה פצעים עמוקים ומלבו הגדול זב דם תמיד. הוא סבל, סבל מאד. והוא סבל לא בשביל צרותיו הפרטיות. הוא היה תמיד מקושר ומחובר עם אלהים ועם ישראל עמו. הוא התאחד עמהם אחדות שלמה — הוא סבל מצרות הכלל.

בשנת ת"ק נולד ר' לוי יצחק בעיר הוסאקאב אשר אביו

---

[1]) שפתי צדיקים וארא.
[2]) עשר אירות 52.
[3]) קדושת לוי יתכי.
[4]) שם בא.
[5]) שם ויצא.
[6]) שם יתרו.

הגאון ר' מאיר היה שם אב"ד. בישבו אחרי חתונתו בעיר ליברטוב הכיר לדעת את הגאון ר' שמעלקא הורביץ. אחד מגדולי תלמידי ר' בר „המגיד" ממעזיריץ, שהיה אב"ד בעיר הסמוכה ריצוויל. ר' שמעלקא לקח את ר' לוי יצחק אתו למעזיריץ, ל„ממלא מקים" הבעש"ט.

ופה ראה הצעיר ר' לוי יצחק עולם חדש. התלמיד הצעיר נקשר תיכף בקשר אמיץ ב„מורה" החדש. הוא מצא בו תיכף את אשר בקשה נפשו דרכה והעדינה זה כבר ונעשה לחסיד אדוק ונלהב.

ואיש הרגש כר' לוי יצחק לא יכול לכלוא ברוחו החסידי. הוא התפרץ והתלהב, והתלהבותו עלתה ואחזה בכל גופו ובכל נשמתו.

והוא התמכר לחסידות בכל חום לבו ובכל רגשי נשמתו ובאמונתו התמימה קרא לכל: בית יעקב לכו ונלכה באור החסידות.

ומני אז החל לסבול, לסבול בשביל האידיאה, בשביל החסידות משאת נפשו.

הוא נעשה אח"כ רב בריצוויל, פינסק וזיליחאב ובכלן, וביחוד בערים האחרונות, סבל הרבה, הרבה מאד בשביל החסידות. בפינסק התנפל ההמון היהודי על ביתו ושבר את החלונות והשליך בוז וקלון על הרב ר' לוי יצחק ובני ביתו[7].

בשנת תקמ"ה בא לברדיטשוב, להיות שם לרב. אמנם פה חדל לסבול בשביל הרעיון הקדוש לו כל כך, כי פה מצא כבר מקום מוכן ומזומן לחסידות, אבל איש כמוהו, שלבו בער תמיד באש האהבה ליהדות וליהודים, לא יכול לנוח, למצוא מרגוע, בשעה שעמו בגלות, היהדות בגלות וגם אלהיו בגלות.

„היהדות הרגשית" בראה את דמסתורין: הקב"ה ואורייתא וישראל חד הוא". לפי המסתורין הזה אין ישראל נמצא לבדו אלא משולב ומקושר את היהדות וגם את אלהים. ובעד „הבריה המשולשת" הזאת סבל ר' לוי יצחק כל ימי חייו.

הוא רואה את עמו בגלות נבזה ונרדף מכל צד ועבר. הוא רואה את עמו העומד למעלה מכל ועולה על כל, „למעלה מכל העולמות", מוכה ופצוע על כל צעד ושעל, ולבו, לב בוער באש, נמס בקרבו, אבל סוף סוף הוא מוצא תנחומים לצרות ישראל אלה. סוף סוף צרות ישראל אלו הן בשביל אידיאל, בשביל היהדות, בשביל אלהיו, ואז הלא חביבים הם היסורים, „ומה נחמד ומה נעים ומה מתוק לחכי ומה ערב כל ההכאות והיסורים שעל ידם יתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם"[8] — אבל לא יוכל למצוא נחומים על הרוחניות של ישראל שהיא בגלות: ישראל בגלות, היהדות בגלות, האלהים בגלות. אבד ישראל את ארצו והלך בגולה אלהיו אתו יחד, „פה בגלות גם השכינה בגלות"[9] היהדות לקויה, השכינה לקויה, כל הדר בחו"ל כאלו עובד עו"ז[10].

ור' לוי יצחק האיש שכלו אידיאל, כלו רוחני, מחכה לימים, שבהם יהגשם האידיאל באנשים, שבהם „כל האומות ימליכו עליהם את השם יתברך", ואז „רוח דטומאה יעבור מן הארץ ולא תהיינה עבירות כלל"[11], הלא המה: ימי המשיח.

ואז ביום הגדול ההוא, ביום בא המשיח, תבוא הגאולה, הגאולה השלמה; גאולה ליהדות, גאולה לישראל, גאולה לאלהים.

---

[7] עיין מאמרי: Рабби Леви-Ицхокъ Бердичевскій, „Еврейская старина" I; 205—237

[8] קדושת לוי שמות.

[9] שם ויחי.

[10] כתובות ק"י.

[11] קדושת לוי בלק.

ואז ביום הגדול ההוא, ביום בא המשיח, ישוב ישראל לארצו, ארץ אבות.

כי רק שם, בארץ ישראל, יכולה הגאולה השלמה להתגשם, רק שם בארץ אבות, „הגבוה ברוחנית הקדושה" „ובשכל הגדול" רק שם ההיה „עליה לשכינה"[12] ואז יגיע ישראל למדרגה גדולה מאד למדרגה למעלה מן המלאכים, וישראל „יהא לפני ולפנים ושואלים אצלם המלאכים מה פעל אל"[13].

וליום הגדול הזה חכה ר' לוי יצחק. והוא ידע לחכות: בכל יום, בכל שעה, בכל רגע חכה ליום ההוא, חכה למשיח. הוא היה בטוח והאמין באמונה שלמה, שעוד מעט עוד מעט יבא הוא, המקווה, ואז יבא הקץ לצרות ישראל, היהדות ואלהים.

וביום ערב תשעה באב — מספרת החסידות — לפנות ערב, בשעה שהתכנסו היהודים לבית הכנסת שלו לבכות על חורבן הארץ ולאמר „קינות", בשעה המרה דזאת עמד ר' לוי יצחק בביתו, בחדרו החשוך מעט, והביט בעד החלון החוצה. הוא היה כלו התלהבות, ונוגה אש סביב לו. הוא השקיף בעד החלון הלאה הלאה, למרחק אין סוף. הוא חכה לדבר מה. בכל רגע הטה אזנו לשמוע את צעדיו, אולי הוא הולך שם מרחוק, אולי הוא כבר ברחוב הסמוך... הוא חכה — למשיח.

יום ההרס, יום האבל הלאומי הגדול, יום התשיעי באב— אומרת האגדה התלמודית — יהפך ליום של שמחה, ליומו של משיח. ור' לוי יצחק המאמין והמחכה בכל יום לביאת המשיח חכה ביחוד ליום ההוא, ליום התשיעי באב.

צללי ערב נטו, והיהודים בבית הכנסת מחכים לרב שיבא. והוא עומד אצל החלון שקוע במחשבותיו ומחכה...

השמש בא ויקרא בלחש: רבי, כבר הגיע הזמן לאמר קינות. היהודים יושבים כבר על הארץ ומחכים.

כרעם בגלגל מחצו הדברים האלה את לבו הגדול. הוא התעורר ממחשבותיו העמוקות, הוא הביט סביבו—מה נוראה ואיומה המציאות: היהודים בגלות, היהדות בגלות, האלהים בגלות. והוא איננו...

ובקול נורא חודר לב וכליות התפרץ אל בית הכנסת שלו. נפל על הארץ אצל „ארון הקודש" ובבכיות ויללות צעק: „איכה ישבה בדד העיר ירושלים"...

ביום כ"ה תשרי תק"ע מת ה„סניגור ישראל" רבי לוי יצחק, „הרב הברדיטשובי".

הלב הגדול חדל לדפוק. הנשמה הקדושה פרחה אל תוך חללו של עולם; דגעגועים הגדולים נפסקו...

שבע צרות ויסורים עזב את הארץ השקועה עדיין בטומאה, והיום הגדול עדיין לא בא...

בעינים מלאות דמעות-דם הביט „המתגעגע הגדול" בפעם האחרונה על עמו האהוב ועל היהדות האהובה. גלות, גלות מכל עבר.

והיום הגדול עדיין לא בא... ומשיח איננו..

ברן, תשרי תר"ע.

---

[12] קדושת לוי ויצא, שמות, ויגש.

[13] שם בראשית.

יעקב פיכמאן

בָּעֶרֶב.

עוֹד לִפְנֵי רֶגַע יָקְדָה אֵשׁ הַשְּׁקִיעָה כָּבָה
וְגִבְעוֹת עֶרֶב חָלְמוּ. רֶגַע — וְהִיא נִדְעָכָה,
וְהַכֹּל נִשְׁבַּה פִּתְאֹם. עֶרֶב הָהָר וְיָתֵם.
וְאֵיזֶה עֶצֶב נֶעְלָם בָּא מִמֶּרְחָק דּוֹמֵם.
בְּרֶשֶׁת נְשָׁפִים נִלְכַּד הַכֹּל וַיֵּעָלֵם.
אֵיזוֹ עֵצִים בּוֹדְדִים וְרָמִים, פְּלִיטֵי צְלָלִים,
רַק הִתְנַשְּׂאוּ וְעֵיר שָׁם עוֹד עַל קִבְרוֹת עוֹלָם,
וְאוּלַי סָפְדוּ לוֹ, אַךְ אִישׁ לֹא שָׁמַע קוֹלָם...

מ. בן־אליעזר

בְּבֵית הַחוֹלִים.

החדר הגדול, המסומן במספר „ארבעה", מיועד לחולים שאינם בני סכנה, אין שם אותה העצבות האיומה השוררת ביתר החדרים שבבית־החולים.

רוב השוכבים שם הם חולי־הקיבה או חולים „שהכל כואב לרם", אלה המצויים בכרך גדול שהחיים בו מפרכים את הגוף ומתישים את כח האדם.

בלילה שוררת שם על פי רוב מנוחה שלמה. אין אנחות וגניחות, אין בהלה פתאומית בגלל חולה מסוכן, אין בכיות ויללות של אחר יציאת הנשמה.

החולים רואים את עצמם כנידונים בידי שמים על איזה חטא למאסר קצר, ובידי „השליח" — הרופא — להוציא לחפשי מבית־הכלא לאחר שנרצה העון.

אך יש בין החולים כאלה, המחבבים את המנוחה ואת הוסר־הדאגות שבבית־החולים, ובסתר לבם הם מתפללים, כי הרופא לא ימהר לשלחם לביתם.

רק השעמום מכביד לעתים קרובות על החולים, והם מקבלים בחדוה רבה ובתשוקה עצומה כל רושם הבא אליהם מן החוץ.

ויותר מזה קשה עליהם העול של הסדר־הקבוע בבית־החולים, שהממונים והמשרתים מרקדקים בו ובאים לידי גערות וגדופים על כל חטא קל שבקלים כנגד הכללים המקובלים.

— כמה פעמים הזהרתי בך, כי אסור לירוק על הרצפה, מנוול שכמותך.

יש שחולה ח ד ש תובע מזונות באחת מן השעות של היום והוא מקבל מענה־נזיפה:

— בביתך תסעד בכל עת ובכל שעה. א צ ל נ ו אוכלים להם־צהרים בשעה השלישית.

בשעה התשיעית בערב מכבים את נרות־האילקטרון ו מ צ ו י ם לישן, ואוי לו לחולה המעיז להשמיע קול. „השומרת" נוזפת בו:

— השכחת, כי בית־חולים פה? בלום פיך.

החולים הזקנים מקבלים עליהם מרות, ולא עוד אלא שמצדיקים את הממונים ופקודותיהם, אך הצעירים באים לפעמים בריב עם „הפקידים", מתריסים כנגדם ועושים „סקנדלים";

בית־החולים הוא עולם קטן בתוך העולם הגדול.

בשעה השביעית בבקר מעוררים את החולים משנתם ומאיצים בהם להכין את עצמם לפת־שחרית.

הרממה, ששררה במשך הלילה, הפרעה. המשרתים אצים־רצים מחדר לחדר. הדלת סובבת על צירה בכל רגע. מחדר המבשלות נשמע צלצול כפות וקערות; מכינים שם פת שחרית.

החולים הציתנים קמים תיכף מעל משכבם, רוחצים את ידיהם, לובשים את ה„חאלאט" ויורדים מעל המטה.

העצלנים שבחולים מתמהמהים לקום, מפהקים, חובקים ידיהם, מתמודדים ומעלים בזה את חמת המשרתים, המגדפים אותם ומאימים עלירם.

שומרת־החולים בלילה, מרת ש ט י ן, עלמה צנומה בעלת עינים ירוקות, שנואה על החולים, והם רוצים להרעימה.

היא נגשת אל אחד החולים ומאיצה בו לרדת מעל המטה, מפני שהיא מחויבה להציע את המטות בטרם עוזבה את הבית. אך החולה מסרב.

— יהא כך, ראי, הנה מטתי מוצעת.

והיא נותנת בו את עיניה הזועמות וגוערת בו. כשהחולה אינו נשמע לה, היא קוראה בקול:

— לודוויג, לודוויג!

ואך נראה מרחוק הולך וקרב המשרת הזקן, האשכנזי לודוויג, המבוסם קצת תמיד, אז ממהר החולה העקשן למלא את הפקודה.

מרת ש ט י י ן שונאה את כל החולים. תמיד היא שרויה ברוגז ובעצבות. אולי היא מטבעה בעלת מרה־שחורה, ואולי שורה עליה רוח רעה מחמת הערות בלילה. אך החולים שמו אותה למטרה לכלות בה את חמתם.

נס גדול הוא, גם לה גם לחולים, שהיא באה רק בשעה השמינית בערב, ורק שעה קלה היא באה במגע־ומשא עם אנשים ערים.

הגיעה השעה השמינית בבקר, מרת ש ט י י ן גמרה את עבודתה, והיא מכינה את עצמה לעזוב את הבית.

אל החדר נכנסת „השומרת" ביום, מרת מ י ל ל ר, עלמה קטנת הקומה, שבת־צחוק מצויה תמיד על שפתיה.

— צפרא טבא!

החולים מקדמים את פניה בגיל. הכל מחבבים אותה, והזקנים אומרים עליה, כי „מלאך רחמים" היא.

עם בואה מתחילה ממשלת היום בבית־חולים מרת ש ט י י ן כבר נעלמה.

לאחר פת־שחרית עושים הכנות לקבל את פני הרופאים הבאים „לסייר" את הבית.

בראש הולך אדם גוץ, בעל פנים של קוף ומשקפים רכובות על חטמו, שהכל קוראים לו „הפרופיסור". ואחריו נגררים הרופא התמידי של בית־החולים, כרסני, וקרחת לו בראשו, ועוד שנים שלשה רופאים צעירים „מתלמדים".

הפרופיסור נגש אל כל מטה ומטה, שוהה שעה קלה, מתבונן ב„לוח" התלוי למראשותי החולה, מאזין אל דברי הרופא המספר לו את „כל הגדולות אשר עשה", מנענע בראשו או מוציא מפיו הברות קטועות.

יש שהוא מתעכב על יד מטת איזה חולה, שואל לשלומו, בודק אותו. החולה „המאושר" הזה נעשה חשוב בעיני עצמו וגם בעיני שכניו.

ויש שהוא עובר על פני חולה ואינו מתבונן אליו כלל. „הנעלב" מרגיש איזו תרעומות בלבו, על שהרופא מקיל ראש „במחלתו".

— מה הם יודעים הרופאים? — מתאמץ הנעלב להרגיע את עצמו — הא לכם פרוטה בעד כל „חכמתם".

נגמר הביקור של הרופאים. הכל מרגישים כי הוסר איזה עול קשה.

החולים עדיין שוכבים שעה קלה פרוחים על ערשותם, כדי לקים מצות מנוחה המוטלה על חולים וכדי לעשות נחת־רוח למרת מילר המתחננת, כי לא יקימו שאון.

מעט מעט מתירים החולים לעצמם להפריע את המנוחה. מתחילים לספר זה לזה הלצות, מחקים את תנועית הרופאים והממונים, מתודעים שני שכנים איש לרעהו.

גם העולם הקטן אינו מוציא נחת במנוחה ארוכה.

בית־החולים עומד בכרך גדול, ואפשר לפגוש שם יהודים מכל הארצות ומכל המדינות, שמחוץ לבית הזה הם מתרחקים זה מזה, ורק „הצרה המשותפת" מקרבת אותם.

יש שבמקרה נפגשים שם שני אנשים, שיש להם מיודעים משותפים בעיר זו או אחרת, ואז רבה השמחה, והם נעשים „קרובים" זה לזה, וכבר יש להם ענין לענות בו.

ואולם יש ששני חולים זרים זה לזה נעשים שכנים בעל כרחם, ומעט מעט הם מתחילים לשנוא איש את אחיו, באים בריב על כל דבר־של־מה־בכך, ממררים בכונה זה את חיי זה.

הנה שם במטה הרביעית שוכב יהודי גליצאי, זקן וחלש, שפניו הכחושים וכל גופו הצנום מעוררים איזו פחד. נדמה לך, כי גל של עצמות מוטל פה, ואך יתנועע — תתפזרנה העצמות.

הוא שוכב בבית־החולים זה ירחים אחרים, והרופאים אומרים, כי „בריא" הוא, אך כח אין בו ללכת...

„הפרופיסור" רגיל תמיד לשאל לשלומו, והחולה מתאונן תמיד לפניו, כי המשרתים אינם משגיחים עליו כראוי.

— אדוני הרופא, מתי אבריא?

— וכי מה כואב לך?

— אבל כח כל־שהוא אין בי.

— חזק, חזק. בקרוב תרד מעל המטה. אך עם „שמשון הגבור" אל נא תאבק...

הרופאים צוחקים בקול לשמע „הלצת" הפרופיסור.

סמוך למטת החולה הזה, על יד הכותל, עומדת עוד מטה אחת, ועליה שוכב עלם כבן תשע־עשרה, בעל פנים רעננים שאודם הכלילי מוסיף עליהם חן. העינים השחורות ניצצות מתוך ששון־החיים, ואיזו עליזות נסוכה על פניו.

הבא מן החוץ ישתומם למראה הצעיר הזה. מה לאדם בריא זה כאן?

אך גרי בית־החולים מכירים ויודעים, כי העלם הזה הוא החולה היותר־אנוש. הפרופיסור רגיל להתעכב על יד מטתו, לדבר עם הרופאים עליו, אף כי זה יותר מחצי שנה הוא שוכב במקום הזה.

חולה הוא העלם הזה את רגליו. מתחלה אמרו הרופאים, כי זו היא מחלה שכיחה. אך אחרי כן נוכחו, כי בלי נתוח לא ישוב החולה לאיתנו.

ואולם את הנתוח דוחים משבוע לשבוע. החולים מתלחשים ביניהם, משערים השערות לבאר את סבת דחוי זה.

שני השכנים האלה, הגליצאי הזקן והליטאי הצעיר, מתקוטטים תמיד, מגדפים זה את זה. ורק מרת מ י ל ל ר בתחנוניה או ל ו ד ו ו י ג בגערותיו משקיטים את הריב. —

(סוף יבא)

מרדכי בן הלל הכהן.

„דורשי ציון"

(תשובה למר סירקין)

נשיא האגודה „דורשי ציון", העסקן הצבורי הנכבד הר"י סירקין ממינסק, שלח דברו („העולם", גליון 30) אל חברי האגודה ויעורר אותם לשים לב אל השארית הנמצאה עוד לאגודה ההיא, — אל נחלתם במושבה חידרה. הנחלה ההיא מכילה כאלף דונמים אדמה טובה, ואם יגדילו את הפרדס אשר בתוכה וירבו מימיו להשקותו ויטעו עצי פרי עד שלש מאות דונם וגם יעבדו את האדמה הנשארה לבר ולחם, אז, לפי דעת אחדים, יוכלו עשרה אנשים להתנחל על אדמת הנחלה הזאת. ואולם להביא את הנחלה למצב כזה דרוש זמן לא פחות ממספר השנים, עד אשר יגדלו העצים הנטועים עד עשותם פרי, ודרושים סכומים גדולים לתשלום החובות שעל הנחלה ההיא ולמלא את כל העבודות--לערך מאה אלפים פרנקים. ונשיא האגודה מודיע את מצב הנחלה בקהל החברים וקורא אליהם, כי ימצאו מקרבם אנשים אשר יביאו את הכסף הנחוץ. הוא קורא לעשרה אנשים מקרב החברים אשר יביאו איש איש עשרת אלפים פרנק במשך חמש שנים, או כי ימצאו מאה חברים אשר יביאו רק אלף פרנק כל אחד במשך הזמן ההוא, והיה הכסף הזה לגאולת הנחלה מידי האנשים הנושים בה כסף ולמשק העבודה בתוך הנחלה על פי התכנית אשר הכינו, בכדי להתקין את הנחלה ולעשותה מוכשרת להנחילה לעשרה אנשים.

והר"י סירקין שואל ומבקש את החברים, כי יזכרו את אגודתם ואל יעזבוה וכי יקימו את שמה על נחלתם הנשארה להם „לא כאיש אץ לטובתו לנפשו". במר נפש מתאונן העסקן הנכבד הזה, על אשר לא נמצאו החברים לקול הקורא אשר שלח במגלת ספר אל החברים עוד בחודש אייר תרס"ח, וכי כבר עיפה נפשו ונלאה נשוא המון שאלות ותואנות רק בדבר שפתים ובלא עצה ותחבולה. ונשיא האגודה גם העד יעיד, כי אם לא ימצאו מאה איש אשר יענו אותו עד יום ר"ח כסלו שנת תר"ע, אז ימסיר מודעה לב"צ במדינתנו או בארצנו הקדושה, כי נקי הוא מהאגודה ולנחלת „דורשי ציון" יאמר נואש.

חבר אני לאגודת „דורשי ציון", יושב אנכי בארץ ישראל ובשנה האחרונה נתקרבתי במקרה אל עניני „דורשי ציון", והנני נמצא אל אשר דרש הר"י סירקין בקריאתו. ואני אומר קבל עם: לא טובה הפעם עצת נשיא אגודתנו הנכבד.

נחלתנו בחידרה תכיל כאלף דונמים אדמה טובה. בזה כששים דונמים פרדס וכשבעים דונמים כרם ענבים. יתר האדמה לא תביא כל הכנסה. ואיזה הדרך תביאו אל נחלה כזאת עשרה אנשים, עשר מ ש פ ח ו ת? עשרה אנשים ישתתפו בפרדס אחד, יכלכלוהו יחדו, — האם כבר ראיתם פרדס של שותפות בא"י, והאם כבר ראיתם ובחנתם כי טוב הוא? אם יש רשות לחשוב מחשבות ולחלום חלומות, אבל אם באנו להציע הצעות, אז אסור לנו להסיח דעת מן המציאות. אל נא נשכח אף רגע, כי עד היום הזה עוד לא ראינו בא"י אף נחלה אחת של שותפות, המתנהלת ע"י פקידות, כי תביא ריוח ופרנסה לבעליה, ועד האגודה „דורשי ציון" יודע זאת מבשרו, מכל עבודתו בארצנו. אמנם היו סבות; ידעתי, ידעתי, — אבל סבות תהיינה לעולם, והר"י סירקין לא יתקע לידנו, כי הסבות תחדלנה. ומי מן החברים יענה לקול הקורא של הר"י סירקין, מי יסכים להביא את כספו ולהניחו על קרן הצבי? עשרה אנשים אולי היו מסבבים ירידת את הנחלה אל התת

ידם בתקוה, כי סוף סוף יפיסו אחד או שנים את יתר השותפים, והנחלה תשאר נחלת יחיד או שנים; עשרה אנשים, אומר אני, עשרה אנשים, אולי היו עושים את הדבר הזה לשם עסק, ומובן לו רק ידעו, כי סוף סוף תשיג ידם לקחת נחלה במקח השוה.. אבל מאה אנשים אשר יביאו איש איש אלף פרנק לא ימצאו לעולם, אף אם יתקע הנשיא הנכבד בשופר גדול, כי הכסף הזה בודאי ילך בדרך כל הכספים, אשר היו לחברת „דורשי ציון" ולכל האגודות בדומה לה. הנה הנשיא קורא אל אנשי אגודתו כי יבאו לקולו „לא כאיש אך לטובתו לנפשו". קנאה גדולה אני מקנא במר סירקין, כי לבו טהור, ונפשו גם לעת זקנה, עוד טרם הוטמאה בכל תועבות החיים. אבל הן לא אל נדיבים, אישי רבי יהושע, דברך שלוח, לא אל הנדיבים. בחובבי ציון הנכונים להביא נדבות לטובת ישוב ארץ ישראל אתה פונה בדבריך, רק אל חברי „דורשי ציון", אל אלה אשר בשכבר הימים חלמו חלומם להתנחל בא"י במחיר עשרות הרובלים אשר הביאו אל האוצר. חלומם ההוא גז, ואולם אם אתה, אדוני, בא לעורר בהם את החפץ להתגשמות חלומם ההוא, אז עליך „לשכון בתוך טומאותם", לדעת כי אך כאנשים אצים למובתם לנפשם יבאו לקול קריאתך.

ועלינו לבל לשכוח, כי על הנחלה בחידרה רובצים חובות גדולים, להפרופ' ווארבורג (ע"י מר אהרנסון) מגיע כשלשים אלף פרנק; לועד חברת ישוב א"י באודיסא — ערך שנים עשר אלף פרנק; לחברת יק"א יותר מעשרים אלף פרנק; כל בעלי החובות האלה לא יותרו על זכיותיהם ועל סכומי חובותיהם. ומדוע ובאיזו זכות נוכל לדרוש מאת אחד מבעלי החובות האלה, כי יהיה ותרן על זכיותיו? הן לא עניים מבני ישראל באים להתנחל, רק אנשים אשר להם הון, והמה באים לקנות להם נחלת שדה וכרם ופרדס. האם לאלה יתנו מתנה אנשים פרטים או גם חברות? הן גם מאת העניים אשר בבאר-יעקב ובעין-גנים דורש הועד את אשר הלוה להם, ומדוע לא ידרוש מאת דורשי-ציון את נשים? וגם החבר"ה יק"א, כפי שידוע לי ממקור נאמן מאד, איננה מתיאשת מקבל את המגיע לה מנחלת דו"צ אשר בחידרה. יק"א התיאשה מן הסכומים אשר הוציאה על נחלת „דורשי ציון" אשר בעין-זיתים, יען כי הנחלה הזאת גדולה היא, ושטחה רחב ומספיק לישוב של משפחות רבות, אשר תמצאנה חית ידן מעמל כפיהן. בכסף אשר הוציאה יק"א על עין-זיתים, היא חושבת, עזרה ליסוד מושבה חדשה. אבל לא מחפצי יק"א ולא ממטרותיה לתת תמיכה לנטוע פרדסים בשביל איזו יחידים או גם אגודות; ובגלל הדבר הזה יק"א חושבת את סכום הכסף, אשר היא נושה בנחלת חידרה. אשר לאגודתנו, לחוב שיבוא לידי גוביינא, בפרט אשר הכסף בטוח, כי הנחלה כתובה על שמה... ובנוגע לכספו של הפרופ' ווארבורג, הנה מובן הדבר, כי את החוב הזה צריך לשלם במלואו עם הרבית, הצומחת עליו. ואם כן, איך יעלה על הדעת, כי במצב כזה ימצאו אנשים וראשיהם עליהם בריאים ויעלו על מטת-חולה כזו?

אשר על כן אין דרך אחרת לפני אגודת „דורשי ציון", רק למכור את נחלתה בחידרה לאיש אחד, למכור אותה לאשר ירבה במחירה. אמנם, עוד במגלת הספר אשר שלח מר סירקין על דבר עניני „דורשי ציון" בחודש אייר התרס"ח מזכיר הנשיא את ההצעה הזאת, ומודיע, כי נמצאו אגודות, הנכונות לקנות את הנחלה בחידרה מיד „דורשי ציון". שתי האגודות, החפצות לרכוש להן את הנחלה ההיא, הלא הנה „החברה להכשרת הישוב" מיסידו של הפרופ' ווארבורג ו„אגודת נטעים" מיסודו של הר"א אייזנברג. ואולם שתי האגודות האלה מציעות במחיר הנחלה לא כסף מזומן, אך מניות של האגודות, שטרי-אקציות של „לאנד-דעוועל-קאמפ" או של „אגודת-נטעים". מובן, כי מכירה באופן כזה לאו שמה מכירה, כי אנו כחליפים רק „אנסיכה" תמורת „אהלה", ובמקום המניות של „דורשי ציון" יהיו לנו שטרי מניות של חברות חדשות. לבעלי החובות, הנושים באגודת „דורשי ציון" כסף, לא נוכל לשלם באקציות האלה, אחרי שאין לשטרות האלה שום ערך ממון, ואז תשאר האגודה שלנו קרח מכאן וקרח מכאן: נחלתה בחידרה לא תהיה לה, ועול חובות רובץ עליה כמקדם, — האם לשם ולשארית כאלה נושא נפשו המיסד הנכבד של „דורשי ציון"?! תחת אשר אם תמכור „דורשי ציון" את נחלתה לאיש פרטי, בפומבי או בדרך מקח וממכר אחר, אז תדע האגודה כמה יש לה או כמה חסר לה, ולעניני „דורשי-ציון" יהיה קץ ונגמר פעם אחת. הן גם נפש מר סירקין כבר געלה בחיי האגודה „דורשי-ציון", באשר המה אינם חיים, רק אורך ימים של בושה וכלמה. אם אין קהל של אלף חברים („אגודת אלף") מוציא מקרבו אף עשרה אנשים, אף פחות מזה, להיות נמצאים לדרישת הנשיא הנכבד, — האם זאת היא אגודה? אם במשך זמן של עשרים שנה אנו רואים שורה של מעשים בלתי מוצלחים, תמיד בלתי מוצלחים, פעולות תרדמה והתנונות, — האם אפשר עוד בכובד ראש לחשוב, כי לאגודה אשר כזאת יהיה שם ושארית? הלא כל מי אשר עיניו בראשו רואה את אחריתה, ומדוע לא תהיה האחרית הזאת בכבוד, כראוי לאנשי כבוד? הן ביסוד האגודה „דורשי ציון" אין כל און ומעל, חטא ופשע. כזאת ובזאת אכלה ותאכל חרב עבודת צבור; לא עוד נסיון אחד נעשה אשר לא יצליח. עוד שערים רבים נעבור, עד אשר נגיע אל ההיכל פנימה, ועוד לא אבן אחת תגוף את רגלינו עד אשר נתיצב במרחב. ומדוע נתבושש? נסינו ליסד אגודת אלף, אגודת „דורשי ציון" — ולא עלה הדבר בידנו, ולכן נגמור את העסק, נמכור את רכוש האגודה, ונשלם את אשר עלינו לשלם למי שאנחנו חייבים. זה יהיה שם של כבוד ושארית נכבדה לאגודתנו, זה יהיה כדרך העולם, כמנהג בעלי בתים חשובים, הבוחנים ובודקים את פנקסיהם ומשלמים את חובותיהם עד זיבולא בתרייתא אפילו מגלימא דעל כתפוהי. כי בשביל מי ולמען מה ובאיזו צדקה תאכל אגודתנו הון זרים, הן של יחידים או גם של חברות חסד? איזו הנה הסבות, האמתלאות לזה?

ולכן זה דברי אל ועד „דורשי ציון" ואל נשיאנו הנכבד:

— מכרו את נחלת האגודה!

את דבר המכירה, עבוד התנאים וגמר החשבונות עם בעלי החובות, צריך, לפי דעתי, למסור להמועצה דפלשתינאית אשר ביפו. שמה, ביפו, נמצאו כל בעלי החובות של „דורשי ציון" — מורשה של ח' יק"א, מורשה ועד התמיכה באודיסא, הד"ר רופין, מנהל הועד הארצישראלי, איש-אמנה של הפרופ' ווארבורג. שני האחרונים המה חברי המועצה הפלשתינאית, ואני בטוח, כי המוסד הזה ימצא את הדרך הנכון לסדר את מכירת הנחלה באופנים נאותים. מרחוק, ממינסק, אי אפשר לסדר את המכירה הזאת, מבלי אשר תבוא האגודה בסבך טענות ותביעות חדשות הן מצד בעלי החובות והן מצד הקונים החדשים, ודבר במקומו מה טוב.

וכאשר תמכרו את נחלתנו בחידרה, אז, מי יודע, אולי עוד ישאר לכם איזה סכום כסף, והיה הכסף הזה למשמרת ולזכרון לימים הבאים, וידעו גם דורותינו, כי היתה אגודה, אשר גמרה את עסקיה ועניניה בכבוד ובשלום ולא אכלה חיל זרים, וזה

היה שם ושארית לאגודתנו, שם בלי־חרפה ושארית לא־הוטמאה הן לגדולות מזה לא תיכל לחכות אגודה שלא הצליחה...

— מכרו את נחלת האגידה בחידרה.

בין כסא לעשור, תר"ע.

א יורתי.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיוֹת.

אחד מן הדברים, שהכריזו עליהם בקולי קולות באספה הידועה, שהיתה בטשרנוביץ בשנה שעברה, — הוא תרגום התנ"ך ללשון המדוברת, לז'רגון. שנה שלמה חלפה, ולא נעשה כלום בדבר הזה. כנראה, מצאו להם ראשי המדברים די ספוקם במודעה רבה בשבטי ישראל, שהלשון המדוברת לשון לאומית היא, וכיון שעטרו את הז'רגון עטרת תפארת זו שבו לביתם ששים ושמחים בנצחונם הגדול לנוח על זרי־דפנא עד האספה הבע"ל. והנה עתה, בלא רעש־וכרוזים, נגשה אל המלאכה הוצאת־ספרים פרטית להוציא לפעולה באחריות עצמה אותו הרעיון שהוכרז עליו באספה הטשרנוביצית, וכבר הוציאה לאור תרגום הספר הראשון של כתבי־הקדש ללשון יהודית *).

היש צורך בתרגום כתבי־הקדש לז'רגון, ללשון זו המדוברת בפי המון עמנו? להשיב בשלילה על שאלה זו יוכלו מצד אחד רק בעלי הטמיעה העומדים מחוץ למחנה, ומהצד השני (שתי הקצוות לפעמים נוגעות זו בזו!) אפשר שיפקפקו בנחיצות הדבר גם קנאי לשוננו העבריה, העומדים דוקא בתוך־תוכו של המחנה. ומי יודע אם בין קנאי העבריה הקיצונים והנלהבים, שמאהבתם ללשון העבר והעתיד של עם ישראל הם שינאים תכלית שנאה את לשון ההוה, ואסורה היא להם בהנאה, — לא ימצאו גם כאלה שיתעוררו בהתלהבות עצומה נגד מעשה התרגום של כתבי־הקדש לז'רגון ויאמרו עליו כמאמר חז"ל על התרגום היוני בשעתו, שהוא קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, כאלו מתכוונים בזה לגנוז את התנ"ך העברי העתיק ולשים במקומו תנ"ך חדש ז'רגוני?... אבל לא מפי קיצוני הקנאים אני חיים. אני אין לנו אלא לשמוח על ההחלת הדבר הטוב: תרגום התנ"ך ללשון המדוברת, שאפשר לחשבו לנסיון ראשון במקצוע זה, שהרי מלבד ה„עברי־טייטש" הידוע, שנדפס בשולי ספרי התנ"ך, לא היה בידינו כלום.

ודבר זה שלא נסו עד עכשו לתרגם את כתבי־הקדש ללשון המון עמנו — הוא באמת סימן רע לתקופת ההשכלה שלנו ועיבדה מעציבה ומכלימה מאד. דאגו משכילינו לפקוח עינים עורות ולהזריח במבואות האפלים שמשה של ההשכלה „בת־השמים", ואיש לא שם על לב להכנים לתוך ספרותו של המון עמנו את האוצר היותר יקר ונחמד שלנו, את התנ"ך, ע"י תרגום הגון בלשונו. ובעוד שנמצאו גואלים שהשתדלו לזכות כמעט את כל העמים והשבטים הפראים בתרגום כתבי־הקדש ללשונם, — הנה גנזי התנ"ך שלנו סגורים ומסוגרים לפני הנשים ו„עמי־הארץ" שבקרבנו, שאינם מבינים את הלשון המקורית, לשון קדשנו, ואינם יודעים אלא את הלשון הפשוטה המדוברת בפיהם. האין זאת חרפה וכלמה גדולה, שאין לשער אותה? אלמלא היה הכנוי „עם של צוענים" לבטוי מצוי כל כך בלשון כופרינו, שמרבים להשתמש בו במקומו ושלא במקומו *), עד שכבר ניטל עוקצו וחריפותו, — הייתי אומר, שדבר זה באמת סימן מובהק של צוענות...

ובכן אנו חייבים תודה להוצ' „השחר" על הברכה שהיא נגשה להביא להמון בני עמנו בתרגום כתבי־הקדש לז'רגון. אולם האמת צריכה להאמר, שהנסיון הראשון שלפנינו, תרגום בראשית, לא עלה וגם אי־אפשר היה לו שיעלה יפה מכל צד. תרגום כתבי־הקדש ללשון אחרת הוא, כידוע, מלאכה קשה ביותר. הלשונית האירופיות הסתגלו והתפתחו בענין העבודה הזאת במשך כמה וכמה דורות, ואעפ"כ הרבה ריחות מתנדפים והולכים לאיבוד בהורקה מכלי אל כלי, ואם כך הדבר בלשונות העשירות — בז'רגון הדל והעלוב על אחת כמה וכמה! מובן מאליו, שאלמלי נעשה התרגום בחבורה של סופרים מומחים לכך, כמו שעלה במחשבתם של המציעים באספת טשרנוביץ, יצא בודאי, דבר יותר מתוקן ומשוכלל; אבל בתור נסיון שנעשה בידי איש אחד ראוי התרגום החדש לשבח, אף אם אינו נקי מהרבה מגרעות.

המתרגם ה' יעקובוביץ השתדל, כנראה, לעשות באמונה את מלאכתו הקשה, שמצא את עצמו מוכשר לה. אבל מתוך העיון בספר הראשון שלפנינו אי אפשר בכל אופן להוציא משפט שהוא מצטין בכשרון מיוחד לעבודה זו. המגרעת העיקרית היא, שלא היתה לו להמתרגם שיטה ברורה וקבועה במלאכתו. עפ"י רוב הוא מתרגם פסוק כצורתו בדיוק מלה במלה אף במקום שהדברים סתומים, והקורא שאינו יודע את המקור לא יוכל להבינם כראוי בלא הארה והסבר. במקומות כאלה צריך היה לשים בשולי הגליון באור קצר ומספיק, שהרי אין התרגום נועד רק לספר שמושי בלבד בשביל מלמדי בני ישראל, כדי שידעו לתרגם את המלים כהלכה לפני תלמידיהם, אלא עיקר מטרתו הוא להמציא להמון בני עמנו את היכולת לקרוא ולהבין את כתבי־הקדש, ולפני הקוראים הפשוטים, שאינם יכולים בעצמם לשאוב מן המקור, יהיו מקומות רבים כדברי הספר החתום, אם לא ימצאו באורם בצדם. כמו כן צריכים להערות מסבירות גם פרושי שמות, וביחוד שמות־העצמים הפרטיים, המרובים כל כך בספר בראשית, שהרי בלא אלה לא יבין הקורא כלל את טעמי השמית, למה נקראו חוה, קין וכדומה.

תחת זה יש שמוותר המתרגם משלו ומרחיב את הדברים שלא לצורך כלל, למשל: „הנה נא ידעתי" („איך וויים גאנץ גוט"), „ויהי בבקר והנה היא לאה" (ווי עס איז אנגעקומען דער פריהמארגען, וויזט זיך גאר ארויס, אז דאס איז לאה), „ערות הארץ" (די שוואכע אונבעפעסטיגטע ערטער פון לאנד), „עד כי יבוא שילה" (ביז עס וועט קומען דער וואס צו איהם געהער די הערשאפט).

חסרון ניכר הוא גם שנויי הנוסחאות בתרגום מלה אחת במקומות שונים. לדוגמא: „רקיע" בפעם הראשונה „א שטייפע פערשפרייטונג" ואח"כ „פערשפרייטונג" או „שטייפהייט"; „פנים" — „געזיכט", „אנגעזיכט"; „אלה" — „די", „די דאזיגע". „דאס זענען", „די דאזיגע זענען", „אז" — „דעמאלט", „דאן"; „באזני" — „אין די אויערן", „ויען עס האבען געהערט"; „רחים" — „מוטערס", „מוטערלייב"; „ויאסף" (אל עמיו) — „ער איז צוגעהעפט געווארען", „בעהעפט געווארען" והרבה כיוצא באלה.

ויש שהמתרגם ביחר לו תרגום לא נכון כלל, כגון: „נחמד להשכיל" (לוסטיג צו מאכען קלוג); „להט החרב" (א

*) היילינע שריפטען. מישה'ס לעהרע. בראשית. איבערזעצט פון א. ל. יעקובוביץ, ארויסגעגעבען פון פערלאג „השחר". ווארשא, תרס"ט.

*) הדבר הגיע לידי כך, שסופר אחד יצא בחוברת האחרונה של „רשלח" (ע' נ"כ) להדביק למצח ישראל תו־קלון „עם של צוענים" בשביל זה שבילבוליו של לוינסקי לא נדפסו עד היום ב[illegible] מיורד...

בלויזען שווערד); „הלא אם תיטיב שאת" (דען אויב דו וועסט גוטס טהון וועסטו זיין אנגענעהם); „תופש בכנור" (שפיעלען אויף פיעדלען); „כתנת פסים" (א לאנגער זיידענער מאנטעל); „אמרי שפר" (שענע קינדערלעך); „גברו על ברכות הורי" (זאלען בעהעפט ווערען מיט די ברכות פון מיינע עלטערן) ועוד כאלה.

צריך להעיר עוד על קצת המלים האשכנזיות (כמו „וועהרענד" וכדומה), שנתערבו בתוך התרגום שלא לצורך; וביחוד על תערובית מלים רוסיות (כמו באראן, קאריטע, סטאדעס), שאין להן מקום בתרגום זה לכל הדעות. לעומת זה יש שמכנים המתרגם לתוך תרגומו פרזות „על טהרת הלשון הז'רגונית" (כגון: „אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה"— נאך די דאזיגע געשעהענישען האט גאט אזוי געזאגט צו אברם אין א זעהעניש" „שכל את ידיו"—ער האט אומישנע פערלעגט די הענד וכדומה), שאינן מוסיפות כלל להתרגום לוית־חן.

לאחרונה אעיר על תרגומם של הדברים שנאמרו בדרך שיר, שגרוע הוא ופגום ביותר. פרשת הברכות של יעקב לבניו ב„ויחי" יצאה מתחת עטו של יעקוביביץ משונה וחסר־טעם. אפשר שבספרים הבאים ישביח המתרגם הזה את מלאכת תרגומו הפרוזי של התנ"ך, אבל אין ספק, שעליו לס"ק את ידיו מתרגום המקומות הפיוטיים, שאין עטו מסוגל לכך כלל וכלל.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

קבוץ השקלים צריך להגמר עד ר"ח חשון $^{2}/_{15}$ אוקטובר, האגודות שעוד לא דרשו שקלים מתבקשות להיות זריזות בדבר זה.

— בימים האחרונים היו בהאמבורג במעמד נשיא ההנהגה הציונית וואלפסון, הפרופיסור ד"ר אורינשטיין־גרונינגין, שהיה ראש הועד המסדר את הקונגרס הציוני השמיני בהאג, והמזכיר בירגיר מקילן, מועצות אחדות, שהוחלטו בהן ראשי־פרקים בדבר ההכנות אל הקונגרס התשיעי.

הקונגרס יהיה כידוע, ב„בית הקונצירט האמבורג", המכיל את כל האולמים הדרושים, באופן שהיה הדבר נוהג בכל הקונגרסים הקודמים.

למעשי ההכנות הדרושים נוסדה עתה לשכה מיוחדת בשם „לשכה הקונגרס הציוני התשיעי" בהאמבורג, ברחוב גרוסע בלויכען $^{65}/_{1}$, והיא נמצאת תחת הנהגת דירקטוריום של שלשה. ליד הדירקטוריום דזה עובדים ועדים הרבה, ומהם כבר נגשו „הועדים להמצאת מעונות ולעריכת פרשת המסע" לפעלם ולעבודהם. הועד־למעונות ישתדל לשכור מלונות שלמים, שיוכלו הצירים להתאכסן בהם איש איש כפי חפצו ויכלתו, גם עלתה בידו להשיג בשביל מספר מועט של דיליגאטים מעונות בחנם בבתי הציונים ההאמבורגים. ידיעות יותר מפורטות בדבר המעונות תתפרסמנה בקרוב.

ועד־הנסיעה ישתדל לקבוע את כרטיסי־המסע להאמבורג והורה עם כל פרטי ההוצאה בעגלה ובאניה. כן ישים אל לב להשיג בשביל צירי הקונגרס הנחות ידועות וביחוד אצל חברות אניות הקיטור.

ידיעות מפורטות בכל הנוגע להקונגרס אפשר להשיג ע"פ האדריסה הזאת:

Bureau des IX Zionisten-Kongresses Hamburg, grosse Bleichen 65|1.

אדריסה לטלגרמות:

Orghip Hamburg.

ביום 13 אוקטובר למנין החדש תהיה בקילן אספת חברי הועה"פ הציוני הגדול ע"פ הפרוגרמה הזאת: א) חשבון הועה"פ המצומצם. ב) הפרוגרמה של סדר העבודה בקונגרס התשיעי. ג) פרוגרמה־העבודה בימים שעד הקונגרס. ד) שנויים בסדר הענינים של הקונגרס. ה) שנויים בספר התקנות של ההסתדרות הציונית. עיבור סדר הענינים בשביל הועה"פ. ז) שונות.

— בגליון הבא יודפס החוזר נומר 10 ע"ד שאלות הועידה החמשית שתהיה בהאמבורג ב־$^{10}/_{23}$—$^{11}/_{24}$ לחדש דיצימבר, לע"ע אנו נותנים את סדר היום של הועידה: 1) דין וחשבון של הועד המרכזי, דין וחשבון פיננסי, דין וחשבון של לשכת הקרן הלאומית ברוסיה, ושל הועדה הפלשתינאית. בקרה. 2) בחירת ועדה פיננסית וחברי הועדה התדירית (פירמננצאוסשוס) של הקונגרס. 3) שאלות ההסתדרות, 4) שאלות עבודת ההוה (געגענווארטסארבייט). 5) העבודה ברוסיה בשביל פלשתינה. 6) העתונות. 7) התעמולה והפרופגנדה. 8) פיננסים. 9) בחירות חברי הועד המרכזי.

האגודה להכשרת הישוב בארץ ישראל.

(Palestine Land Dewelopment Company)

פרסמה את הדין והחשבון הזה:

א) בסך הכל נתפשטו: 5,333 מניות רגילות ו־7 מניות של מיסדים.

ב) מהן נתחלקו: 2,833 מניות רגילות, 7 מניות של מיסדים באופן שנשתלם מחירן במלואו עפ"י התנאים המפורטים בהפרוספיקט. בעד כל מניה רגילה נתקבל במעות מוומן 1 ליטרא שטרלינג ובמחיר כל מניה של מיסדים—50 לטראות שטרלינג. יתר המניות שנתחלקו—2500 מניות רגילות ו־40 מניות של מיסדים נתחלקו לא ע"י מכירה בכסף מזומן, אלא באופן אחר, במחיר 1 ל"ש המניה הרגילה ו־50 ל"ש מניה של מיסדים.

תמורת המניות הללו נתקבלו שטרי־אמנה על חכירת שטחי־אדמה בפלשתינה.

ג) הכסף המזומן, שנתקבל במחיר 2833 המניות הרגילות ו־7 המניות של מיסדים, עולה לסכום 3,183 לטראות שטרלינג.

ד) ואלו הן הכנסותיה והוצאותיה של האגודה עד יום פרסום הדוה"ח הזה:

הכנסות

מעות מזומן בעד 2,833 מניות רגילות	2833,00 ליטרא שטרלינג
" בעד 7 מניות של מיסדים	" 350,00
הלוואות — — — — — —	" 2286,72
פקדונות — — — — — —	" 441,111,
רבית ושנויים בשער השטרות	" 1014,8
	5,92139 ל"ש

הוצאות

קנית כלי מכשירים שונים בעד האחוזה כנרת	2611,00 ל"ש
תשלומים להדירקטור הד"ר רופין לצרכי האחוזה, שעליו להרצות חשבון על זה	" 812,175
השבת הלוואות	" 1802,00
הוצאות מוקדמות שלפי שעה	" 281 7 7
הוצאות קטנות ע"י הלשכה הברלינית	" 292 16 3
הוצאות קטנות ע"י הלשכה הלונדונית	" 42 18 10
מונח אצל הקולוניאל־באנק העברי	" 78 3 8
	5,621 3 9 ל"ש

חשבון ההוצאות שלפי שעה:

מס הגושפנקא והוצאות האישור הרשמי	150 0 0 ל"ש
הוצאות משפטיות	" 98 12 0
עניני דפוס	" 28 13 0
הוצאות שונות	" 4 2 7
	281 7 7 ל"ש.

— ההוצאה הראשונה של לוח „קדימה" נמכרה כולה במשך שלשה ימים, ובקרוב תצא הוצאה שניה.

— בפיאודוסיה היו בחירות צירים אל הקונגרס התשיעי. נבחר ברוב דעות האינזיניר א. ל. סטריליבר.

— בחוה"מ סוכות היתה בורשה אספה גדולה של חברי חברת התמיכה המקומיים. נאמו מר י. ניסנבוים ע"ד „ישוב הארץ בשנה שעברה" וד"ר דוידזון ע"ד המוסד המיקרו-ביאולוגי לשם נורדוי. הנאומים נתקבלו במחיאות כפים סוערות, כן מודיעים ממקומות רבים בפולין ע"ד אספות ונאומים ציוניים.

— ציוני אמריקני מר ש. גולדמן פרסם חוברת בשם „מיליון דולר בשביל א"י", שבה הוא מעורר את יהודי אמריקא לקבץ סכומי כסף לגאולת הארץ. אספת הפדרציה הציונית בחרה בועדה מיוחדת לענין זה, ומר גולדמן נבחר לנשיא הועדה. בניו-יורק, ס"ט לואיז, ברוקלין ניסדו כבר אגודות לקנית קרקעות בשם „האחוזה". רוצים ליסד 20 אגודות, שרכוש כל אחת יעלה עד 50000 דולר. מחיר המניה הוא 200 דולר.

— מסופיה, מטרפולין של בולגאריה, מודיעים, כי הפידירציה הציונית שם לקחה חלק בראש עבודת הקונפירינציה, שהיתה שם בימים האלה למטרת בירור שאלות אחדות בנוגע לבה"ס של יהודי-בולגריה. הציונים והעתונים שלהם עוררו בכל תוקף על נחיצות קביעת פרוגרמה לאומית בבתי-הספר ולמוד הלשון העברית.

— מיוהניסבורג כותבים, כי הועד המאוחד של קלוב הקה"ק לישראל, האגודה הציונית ואגודת הנשים הציוניות ערכו ביום 25 אוגוסט חגיגה נהדרה ליום מלאת ששים שנה למאכס נורדוי. האולם של הקלוב הציוני היה מלא אנשים מפה לפה, אף כי קבעו מחיר יקר לכרטיסי-הכניסה. אחרי נאומים ע"ד ערכו של נורדוי בלשון יהודית ואנגלית הראו תמונות מחיי היהודים ברוסיה ובא"י, והוצג ע"י להקת משחקים-מאהבה מחזה אליגורי בשם „קול סופר", שנדפס בעתונם של הציונים האמיריקאיים „Maccobin", חברי האגודה הציונית המקומית תרגמו אותו ז'ארגונית והכשירוהו להצגה על הבמה. הכנסת הנשף 35 לטראות שטרלינג (בערך שלש מאות וחמשים רובל) הוקדשה לטובת יסוד אינסטיטוט מיקרו-ביאולוגי בפלשתינה ע"ש נורדוי. בסוף הנשף נקרא לפני הנאספים מכתבו של נורדוי אל הציונים שבאפריקה הדרומית:

„עובדים אנחנו בחריצות יתרה, בכדי לעמוד ביחוסים תמידיים וטובים עם גדולי העסקנים המדיניים בתורקיה החדשה. יש לנו תקוות טובות לעשות חיל בעתיד, אבל רק בתנאי, אם תהיה לנו האפשרות להציע דבר-מה, אם נעשה איזה מעשה ממשי. לפיכך צריכים אנחנו לאסף עתה את כחותינו ברוב מרץ ולהגדיל את אמצעינו במדה יותר מרובה.

בברכת ציון מ. נורדוי".

בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

— לשכת המודיעין מבקשת לפרסם את הדברים האלה:

השנה החולפת הראתה למדי, עד כמה נתעורר החפץ בלב אחב"י יושבי ארצות הגולה לנדוד ולהתישב בארץ אבותינו. ולמרות האזהרות שנתפרסמו ע"י עסקני הישוב: שכל אלה שאין להם די אמצעים ויכולת להתכסס פה בארץ אל יהינו לעלות, באים בכל ספינה וספינה, ביחוד מרוסיה, נודדים רבים עם משפחותיהם שאין להם היכולת להתישב פה והם נאלצים לשוב על עקבותיהם בעבור זמן קצר, אחרי ראותם שלא מצאו את מבוקשם. אלה הנודדים מרננים אחרי המוסדים והעסקנים המתענינים בישוב הארץ שאינם נותנים ידיעות מדויקות ע"ד הישוב. בכדי להסיר את ההתאוננות על עסקני הישוב הננו מבקשים מאת כל העתונים העברים שיפרסמו את הידיעות האלו הנרשמות פה ע"ד היכולת להתכסס בא"י, בכדי שיתברר לאלה החפצים לנסוע הנה, מי ומי יוכל למצוא פה פרנסת ביתו וגם להביא תועלת להתפתחות הישוב העברי בארץ ישראל.

א) סוחרים מומחים בעלי אמצעים מעשרת אלפים רו"ב ומעלה יכולים במשך הזמן, כשילמדו לדעת את תנאי המקום ואת שפות המדינה (כמו ערבית, צרפתית), לפתח עסקים טובים, וביחוד בגליל, שהתפתחותו צועדת בצעדים מהירים מאד.

ב) כמו כן יש מקום לבעלי אמצעים גדולים לפתח מקצועות שונים של אינדוסטרית ביחוד מקצוע התוצאות החקלאיות (לאנדווירשאפטליכע אינדוסטריע) ובראש וראשון את תוצאות השמנים מפרי הארץ, ופרותיה ואת התוצאות הכפריות וכד'. המקום היותר מכשר לזה הוא; לפי דעת המומחים, הגליל.

ג) גם יכולים להתכסס בא"י ע"י התאכרות. לזה דרוש לכל משפחה בינונית מששת עד שבעת אלפים רו"ב. ומובן, שכדי לקנות שטח אדמה ליסוד מושבה, צריך להתאגד לאגודות. המקום היותר מוכשר להתאכרות וליסוד מושבות הוא הגליל.

ד) יכולים להתפרנס בכבוד גם בעלי מלאכה ואמנים מומחים, כמו מסגרים, נפחים חוטים וכד'. ואלה שיש להם אמצעים בכדי לפתוח במשך הזמן בית מלאכה על חשבונם יכולים לקוות שירויחו היטב כשילמדו לדעת את תנאי המקום ואת שפת המדינה.

ה) צעירים רוקים בריאים בגופם יכולים למצא די מחיתם ע"י עבודה במושבות העבריות. וכשיתמחו בעבודה, אז יש להם תקוה גם להתאכר ע"י יק"א או ע"י חברות ישוביות אחרות המתעתדות לעבוד בארץ. המקום היותר מוכשר לזה הוא גם בן הגליל.

ו) משרה מסחרית או סוכנות יכולים למצוא רק היודעים את תנאי המקום ומדברים וכותבים בשפות המתהלכות פה: ערבית, צרפתית.

ז) רק מספר מעט של מדופלמים, כמו רופאים אנז'ינרים וכד' יכולים למצוא משרה, אם הם ידועים ומומחים, ואלה הרוצים להתישב פה צריכים לשבת מקודם בעיר הבירה קושטא ללמד את שפת המדינה ולקבל דיפלום תורקי ואת הנתינות התורקית ואז בטח ישיגו משרה במוסדות ממשלה גם בא"י.

ח) הזמן היותר מוכשר לבא לא"י הוא מר"ח חשון עד חורש סיון, שאז אין החום שולט, והבא מחדש מתרגל יותר לחילוף האקלימים.

ט) מי שרוצה להתישב בגליל עליו לרדת לחיף חיפה, מרכז הגליל.

— קבלנו מאת מערכת „הפועל הצעיר" את המכתב הזה:

מערכת נכבדה!

נבקש לפרסם תיכף בעתונה הנכבד את הדברים הבאים: לקוראינו! מפני שהעברנו את המערכת ליפו — לבית-דפוס חדש. שעוד לא נסתדר כראוי, ומפני שגם ימי החגים מעכבים בעד העבודה, לא יכולנו להוציא את גליונות תשרי בזמנם.

תיכף לאחר החגים נשתדל למלאות את סכום הגליונות, שחסרנו במשך החדש.

הקוראים בודאי יסלחו לנו על העכוב הקטן הזה, שנעשה שלא באשמתנו.

בכבוד וברכה

בשם מערכת „הפועל-הצעיר" יוסף אהרונוביץ

(נבקש את יתר העתונים הנכבדים להעתיק את המכתב הזה.)

— מתהילת שנת תר"ע עוברת מערכת „הפועל הצעיר" מירושלים ליפו. העתון של הסתדרות הפועלים „הפועל הצעיר" נעשה פחות ופחות עתון מפלגתי ויותר עתון של פלשתינה הצעירה והמתקדמת. על זה מוכיחים הסופרים המשתתפים בו ומספר האכסמפלרים הנפוץ בארץ. בשנת תרס"ט נמכר „הפועל הצעיר" בפלשתינה במספר 490 אכסמפלרים. מהם: ביפו—85, בירושלים—80, ברחובות—58, בראשון לציון—42, בפתח-תקוה—40, בחיפה—35 בזכרון-יעקב—19, בבירות—15, בחדרה—15, בימה—15, במג'רה—13, בגדרה—10, בבתולה—10, בכנרת—10, בראש-פנה—10, בועדי חנין—8, במסחה—6, במלחמיה—5, בקוסטינא—5, בצפת—5, ביסוד-המעלה—4. ס"ה 490.

„הפועל-הצעיר" מוסיף להתקים על קרבנות-המחים שמקדישים לו מיסדיו וחבריו. על זה מוכית התקציב של ניסן—אלול לש' תרס"ט. הה וצאה: 1) ניר והדפסה—1296 פרנק; 2) עריכה—870 פרנק, 3) שכר סופרים—415, 4) כריכה—108, 5) משלח 335, 6) אדמיניסטרציה— 644, 7) תעמולה – 71, 8) נסיעות והנ"ש—95. ס"ה 3834 פרנק.

ההכנסה: מחותמים— 1700 פרנק, ממכירה-בודדית — 700 פרנק ממודעות—220, מנדבות החברים –245 פרנק, מהועד-האוריסאי—600 פרנק, מההסתדרות—369. ס"ה 3834 פרנק.

התקציב נערך מתחילה לסכום 4.300 פרנק, וההכרח הביא לידי קמוץ של 464 פרנק. המכירה בחו"ל מתפתחת בכבדות. ע"ע נמכרים בס"ה ברוסיה—280 אכסמפלרים, במערב אירופא—200 אכסמפלרים. וגם המכירה הזעומה הזו נתנה חובות אבודים הנופלים כמשא כבדה על המערכת.

מערכת „הפועל הצעיר" חושבת, כי לו יכלה להגדיל את התקציב עד 6.000 פרנק לחצי שנה היתה יכולה להגדיל את כמות העתון ולשבח את

תוכנו ולהגדיל את שכר הסופרים, שהא בהא תליא. הדיפיציט היה מגיע אז עד 2500 פרנק לשנה שהיה צריך להמלא מעורה צרדית. ולו היתה המערכת יכולה לשלוט בתקציב של 10.000 פרנק לחצי שנה היתה מהפכת את עתונה לשבועון. כדי היה הדבר לכך!

— באדמת הקרן-הקימת. לקרן-הקימת יש בלוד אלף ושש מאות דונם אדמה זה שנים אחרות, עד עתה היתה האדמה נחכרת למזרע תבואה. החרף הזה ינטעו זיתים על חבל של ארבע מאות דונם, העבודה כבר החלה.

— מיפו כותבים „להצבי“: הד"ר כהן-ברנשטיין ישאר להבא לגור ביפו עפ"י בקשת הרבה משפחות. רבים לקחו על עצמם להזמין את הרופא הנכבד בתור רופא משפחתי. מלבד זה מזמינים אותו צעירי פתח-תקוה לבא למושבתם פעמים אחדות בשבוע.

בעירנו מורגש חסרונו של רופא הגון. הרבה בטוחים בו בדר' כ. ב. שיעבוד ברצינות נגד המחלות השוררות ביפו וביחד עם זה יתאחד עם אלו האנשים הרוצים לעבוד לטובת הישוב העברי החדש ולהפרחתו, ביחוד לטובת הצבור היפואי הכללי.

— צעיר אחד מעדת היהודים האשכנזים בירושלים, שקבל עליו זה לא כבר את הנתינות העותומנית, הגיש לפחת עירנו בקשה לספחהו לצבא בתור מתנדב. הפחה קבלהו בסבר-פנים-יפות ויםסור את בקשתו לפקידות הצבא.

— כידוע ישנם לבית-הספר „בצלאל“ מחלקות מיוחדות שונות לעבודות כסף, לעבודות נחשת, לעבודות שטיחים וכיוצא בהם. המחלקות האלו עבדו עד היום עבודה רבה ויפה מאד, ובכל זאת חשב המנהל הפרופסור ש"ץ, כי אחדות מהמחלקות ההן לא הגיעו עדיין לאותה השלמות שאליה שאף כל כך, לכן ישלח הפרופסור ש"ץ, בימים האלה, את שנים מפקידי „בצלאל“ את האדון בר-אדון, מורה ומנהל מחלקת הנחשת, ואת האדון פרסוב, מורה ומנהל מחלקת עבודות-הכסף, לדמשק, כדי שיבקרו שמה את בתי-החרשת המפורסמים במקצועות תאלה. האדונים פרסוב ובר-אדון ישהו בדמשק שבועות אחדים, יתחקו היטב אל מצב העבודות האלו בעיר הזאת, יבואו במשא ובמתן עם האמנים העקריים ויביאו אתם, בשובם ירושלים, את הנסיון שירכשו בבקורם לטובת המוסד הבצלאלי.

— זה לא כבר באו ליפו כארבעים נפשות תימנים. הם באו מעיר צנעא ונוסעים ירושלימה, ביניהם היו הרבה צעירים. חבל שלא השתדלו עסקני יפו, שכל אלו המשפחות יתישבו באיזו מושבה עברית.

— בית-החרשת „עתיד“ הולך ועושה דרכו הלאה, לפני חדשים אחדים סגרה החברה את בית החרשת בלוד והעבירה את כל המכונות והכלים לחיפה. „עתיד“ הצליח במעשה הכורית. הרבה דרישות באות יום יום ממצרים ומסוריה בכלל להבורית שלו. ושם „עתיד“ הולך וגדול מיום ליום.

— הבנק הלאומי, שאך לפני חדשים אחרים נפתח, הספיק כבר לרכוש אמון גם בקרב הסוחרים הערבים.

מחיפה מודיעים „להצבי“. בעוד שלשה חדשים יגשו לבנין מסלת-הברזל מפה לירושלים דרך שכם. את המסלה תבנה הממשלה על חשבון עצמה. ובקרוב מאד יושג הרשיון לבנין הנמל בחיפה.

בשכונת „הרצליה“ הנבנית „בחיפה“ הולכים הבתים ונבנים. חמשה בתים כבר נבנו, ועוד בחרף זה יגמרו יתר שבעת הבתים. השכונה תהיה יפה ונהדרה, הבתים יבנו בסדר ועל פי תכנית.

— ב„הצבי“ נדפס הקשר שנעשה בין החברה הגרמנית קרל פרנקה בברלין ובין שלטון העיר ירושלים בענין בנית צנורות מים. הזכות ניתנת למשך שלשים שנה, הצנורות צריכים להבנות במשך שנה וחצי. אם במשך שני חדשים לא תתקבלנה הצעות יותר טובות, יתקים הקשר. הננו נותנים בזה סעיפים אחדים מהקשר הזה:

ב) בהיות שפני המים במעינות פואר ועין בארא נמצאים חמש מאות מטר מתחת לפני קרקעיתה של ירושלים, יעלו את המים עד הנקודה היותר גבוהה שבירושלים על ידי כח מניע. ורוחב הצנורות העקריים להובלת המים יהיה מחמשה-עשר עד עשרים סנטימטר. לארך חמשת הקילומטרים הראשונים מהמעינות והלאה יהיו הצנורות עשויים מפלדה, ומשם ועד ירושלם מברזל מותך.

ג) הקבלן יוכל לקחת עד שני-שלישים מהמים אשר בשני המעינות ויהיה חייב להביא ירושלימה, בזמן של ארבע ועשרים שעה, מאלפים עד ארבעת אלפים מטר מעוקבים מים.

ד) המים ימכרו במחיר שתקצב להם החברה לפי ראות עינה. בכל זאת לא יעלה המחיר על פרנק ורבע המטר המעוקב.

ה) החברה תתן חנם להעיר שבעים מטר מעוקבים ליום, בתנאי ששלטון העיר לא יוכל למכר מאומה מהמים האלה. חלוקת המים האלה תעשה לפי תכנית מסוימה שימסר שלטון-העיר להחברה אחר-כך.

ו) המים הדרושים להרבצת הרחובות ימכרו לשלטון העיר בחצי המחיר עד מאה מטר מעוקבים ליום. בכדי להקל את לקיחת המים תתחייב החברה להציב במקומות שונים בעיר חמשים שלבות, ומפתחותיהן תמסרנה לשלטון העיר. המים הדרושים לכבות תבערות ימכרו גם-כן בחצי המחיר וינתנו מתוך המים להרבצת הרחובות.

יב) כל פקידי החברה, חוץ מהפקידים הטכניים, בכל זמן הבנין ובכל זמן החזקת העסק, יהיו נתינים עותומנים.

יג) משך הרשיון הוא שלשים שנה. במשך הזמן הזה לא ינתן כל-רשיון אחר להבאת מים לירושלים.

יד) כשיגמר משך הרשיון יעברו כל הברכות, המכונות, הצנורות, המכשירים השונים, הבתים וכו', חנם לידי שלטון-העיר הירושלמי.

יה) החברה תשליש באחד הבנקים שבירושלים, מיד אחרי התתימה על הקשר הזה סכום של עשרים אלף פרנק על שמו של שלטון-העיר הירושלמי. המלאכות להבאת המים לברכות ירושלים צריכות להגמר שנה וחצי אחרי נתינת הרשיון. אם תאחרנה המלאכות ישלם הקבלן אלף פרנק לחדש קנס.

אם לא יחל הקבלן את עבודתו בזמן המיועד, יעברו עשרים אלף הפרנק לשלטון העיר והקשר יתבטל.

יו) אם תרצה החברה להעביר את הרשיון לאיש אחר יהיה עליה לשאל בראשונה בעצת שלטון העיר, ואם האחרון ימאן לקבל על עצמו את קבלנות העסק, תהיה החברה חפשית למכור רשיונה לאחר.

אם תתן הממשלה אותו הסכים שיתן האחר תעבר הקבלנות לידי הממשלה.

כד) חברת-המים תהיה חברה עותומנית, וכל הדינים והדברים שיתעוררו בינה ובין שלטון העיר או בינה לבין אנשים פרטים יעברו לבתי-משפט עותומנים.

— בזמן האחרון נפתח ביפו „כלוב“ של פועלים, בלוב זה הגהו ברחוב נוה-שלום, מול „בית-החרשת“ של שטיין, ומאחר הוא את הפועלים המסודרים וגם את אלו שאינם כלל מסודרים, הוא צריך להיות פתוח בכל ערב. נבחר גם ועד תדירי להנהלת הכלוב.

— במו"ש היתה אספה של אנשים אחדים, רובם מתושבי יפו שדנו ע"ד קנית אדמה סמוך לעזה. אדמה זו היא תחת חסות הממשלה האנגלית. האספה בחרה בועדה של חמשה אנשים, שבה נכנסו גם שני אכרים, לבקר את המקום ההוא ולראות את טיבה של אדמה זו העומדת להמכר.

— „האגודה החפשית“ מפרנקפורט, שהיא חברה משמרת ידועה החליטה להחל לפעל בארץ-ישראל על ידי יסוד בתי ספר. היא שלחה את דר' מ. אוירבאך, בן משפחה ידועה של רבנים, ותפקידו לחדש ולנהל את התלמוד תורה אשר בפתח-תקוה. ד"ר אוירבך הוא חניך הסמינר הברליני וכבר שרת בתור מורה בסמינר היהודי בקלן. האגודה הפרנקפורטית תשתדל להעביר לאט לאט תחת רשותה את כל המכונות הדתיים שבארצנו. ד"ר אוירבאך מלא התלהבות לעבודתו ומאמין הוא באפשרות התחדשותה של הארץ על יסודות דתיים בריאים.

— ל„הצבי“ נודע ממקור נאמן מאד, כי ענין מסלת-הברזל בין קהירה וירושלים, כמעט נגמר באופן מחלט. את הרשיון מקבל האנגלי קסל, יש אומרים שהוא יהודי;

מחכים עכשו להסכמה ממקומות רשמיים שונים, מיד, אחרי כלות ההכנות הנחוצות יחלו ברשימת הדרך בין נמל-סעיד ועזה. השאלה היא רק, אם יחברו את עזה ליפו, או ימשיכו את המסלה ישר ירושלימה, ומעזה יסעפו מסלה צדדית גם ליפו.

— ה„צבי“ קבל את התלגרמה הזו:

קושטא, (כג ספטמבר)

הודיעו בדרך רשמי, כי הניר האדום, „ניר הקלון“, שקבלו היהודים הנכרים ברדתם בנמל יפו, יתבטל כליל בפקודת המיניסטריום.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

!! חֲדָשָׁה בְּסִפְרוּת הַהוֹרָאָה הָעִבְרִית !!

יצא לאור **הַלָּשׁוֹן** ספר שני.

ספר למוד לשפה, לדקדוק ולאורתוגרפיה העברית בשטה קלה עם עבודה עצמית מסודרת לתלמידים

מאת ש. ל. גרדון.

„הלשון" ספר שני חדש הוא בתכנו ובסדורו כאחיו הראשון. הוא אינו ספר מקרא בלבד, אלא הוא מקיף את כל חלקי הוראת לשוננו: א) חרסתומטיה מצוינת בתכנה העשיר ובסגנונה הרענן עם ציורים מהודרים. ב) דקדוק הלשון. חלק זה מכיל, מלבד שם עצם, שם מספר ומלות היחס לנטיותיהן, את כל הפעלים לנטיותיהם ולבניניהם. ג) אורתוגרפיה. פרקי הכתבה (דקטנדה) מסודרים בהתאמה לכללי הדקדוק הבאים לפניהם. והכל בשטה מסימה עם עבודה עצמית מסודרת ומודרגת לתלמידים בסוף כל שעור.

מחיר „הלשון" ספר שני 85 קאפ׳, פורטה 12 קאפ׳.

-- מורים מקבלים ספר לדוגמא במחיר 65 קאפ׳ במרקאות. —

יצא לאור „הלשון" ספר ראשון במהדורה שלישית מוגהת ומתוקנת ובהדור רב. מחירו 60 קאפ׳ פורטה 10 קאפ׳.

Ш. Л. Гордонъ, Варшава, Куп. 7.
S. L. Gordon, Warschau, Kup. 7.

ע"י בית מסחר ספרים של **שלמה שרברק** בווילנה.

יצאי לאור ספרי למוד חדשים:

א) **הדבור והקריאה** אלפא־בית וראשית ידיעת השפה עם חמש מאות ציורים מאת י. ל. תומרקין הוצאה שניה ומתוקנה 40 ק׳.

ב) **השפה העברית** אלפא־בית וספר ראשון אחר אלפא־בית, ספר למוד לקריאה ולכתיבה עם ציורים מאת נ. לידסקי וה. איזנברג המחיר 35 ק׳.

ג) **השפה והחיים** ספר מקרא ולמוד עם ציורים מאת אליהו לוין 40 ק׳.

ד) **חריסתומתיה** מקורית מאת יהודה שטינברג וי"ב לבנר הוצאה שלישית—עם הוספות ותקונים רבים. 90 ק׳.

ה) **חריסתומתיה** חלק שני מאת יהודה שטינברג לשנות הלמודים האחרונות, המחיר 1,20.

ו ז) **דקטנט** תורת האורפוגרפיה העברית ודקדוקה מאת א. הירשוביץ בשני חלקים, חלק א׳ 20 ק׳, חלק ב׳ 30 ק׳.

ח ט) **תרגילי הסגנון** ספר עזר להרצאה בכתב מאת יהודה גרזובסקי וי. יתיאלצוק, ספר המורה 20 ק׳, ספר התלמיד 30 ק׳.

י יא) **חמר לתרגילים** בכתב ספר עזר להרצאה בכתב מאת נ. לוין בשני חלקים, חלק א׳ 30 ק׳, חלק ב׳ 60 ק׳.

יב יג) **תכניות לתרגילים** בכתב מהנ"ל, ח"א 20 ק׳, ח"ב 30 ק׳.

יד) **חריסתומתיה עברית** מאת נ. לוין וא"י פרידמאן 80 ק׳.

טו) **שלחן ערוך** מקוצר ומפואר ומתורגם עברית ורוסית. הוצאה רביעית בהוספות מאת י"ב לבנר המחיר 90 ק׳.

טז) **המזכיר** בעד התלמידים לרשם בו בכל יום את השיעורים 10 ק׳. בכריכה 15 ק׳ ובהוספות חלק שני בעד ילדים בכריכה 25 ק׳.

יז) **דקדוק חדש** לתלמידים מאת א. אפשטין, המחיר 60 ק׳.

יח) **נביאים וכתובים** עם ביאור קצר בשם מקרא מפרש בב׳ מהדורות עברית, ושארגאן ורוסית, יהושע 25 ק׳, שופטים 30, שמואל א׳ 35, שמואל ב׳ 30, מלכים א׳ וב׳ 35, ישעיהו 75 ק׳.

נביאים וכתובים ע"פ שיטת המורים (ליניען סיסטעם) ועם ביאור עברי בשם בינה במקרא בשתי מהדורות ושארגאן ורוסית, מחיר ספר יהושע 40 ק׳.

המכירה הראשית מספרי החכם **יהושע שטינברג** נמסרה לבית מסחרי.

מלבד ספרי הוצאותי נמצאים בבית מסחרי תמיד כל ספרי למוד ספרי השכלה וז'ארגון ורומיל מכל התוצאות וכן כל הדברים השייכים למסחר הספרים.

בנ"נ אשלח בקבלי דמי קדימה 15 פרוצ. בערך מסכום הדרישה.

כתבתי: З. Ш. Сребєрку, Вильно, Книжн. маг.

יצא לאור

מורה נבוכי הלשון

ספר שמושי לכל הכותבים עברית.

בו תבאנה כל השגיאות נגד חקי הלשון המצויות בספרותנו, שיש להן ערך כללי ושיוכלו ללמוד מהן על כיוצא בהן.

מאת אהרן יעקב שפירא.

עם הערות והארות מראש הספר ועד סופו מאת החכם יהושע שטינברג.

מלבד המטרה להעיר על השגיאות המצויות בספרותנו ושמפני זה רבים נכשלים בהן, גם אלה היודעים היטב את הדקדוק העברי, היתה למחבר עוד מטרה אחת: יש רבים שקראו ושנו הרבה בספרות העברית, אבל אין להם הסבלנות לעבור על ספרי כל בללי הדקדוק היבשים ואין ביכלתם לעולם להשתלם בידיעת השפה העברית, ועל כן התאמץ המחבר לכתוב את הספר בסגנון פופולרי מאד ולערכו בסדר לקסיקוני ובאופן שהקריאה בו תהיה נעימה מענינת ולא תפול למשא על הקורא והעובר על פני הספר הזה ודעו לו ממילא כל כללי הדקדוק.

החכם המנוח מר יהושע שטינברג במכתבו אל המחבר העיד, כי ספר הזה „ראוי להיות כפנס המאיר לסופרים, למורים לתלמידיהם".

דוגמאות על שגיאות יש בו ממרבית סופרי ישראל: אדם הכהן, בן־אב, ביאליק, בן־יהודה, בריינין, גרדון, טביוב, יעבץ, ליליענבלום, לוצטו, פו, מנדלקרן, סמולנסקין, רבינוביץ, שטינברג, שולמן ועוד.

מחיר הספר 50 קאפ׳, עם המשלוח 58 קאפ׳.

המכירה הראשית היא אצל הוצאת „תושיה" בורשה, ע"פ האדריסה:

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH", arschau.

אויסער וואס דאס איז א וויגאדע איז דאס וועהר שעהן פאר גאט און פאר לייטען.

דער בוכהאנדלונג „איזראעליט" אין ווילנא האט יעצט ארויסגעגבען **א נייעם פארמאט הומש'ל**

(בפרמט קטן כמו תבת עצי גפרורים), די גרויס ווי א קעסטעל פון שוועבעלעך אין 5 טייל מיט גרויסע ווערטער מיט רשי, תרגום, חמש מגילות און דאוונענס אויף א גאנץ יאהר, אויף זעהר שענע פאפיר געדרוקט אזוי, אז עס זאל קענען אין זיי לערנען און דאוונען אלטע און יונגע. אויך וועט דאס זיין זייער פראקטיש פאר וועג־מענשען און פאר קינדער אין חדרים, א. ניט ווילענדיג וועט יעדער קינד וועלען אין זיי לערנען, אויך האבען מיר זיי איינגעבונדען אין פראכטפאל שענע בענדער, אין 5 טייל, אז דאס וועט זיין זייער שעהן צוגעבען מתנות פאר קינדער ווי אויך פאר גרויסע מענשען.

פרייז פאר בלעטער — 1 ר. 50 ק: און אין 5 טייל פראכטפאל־שענע בענדער 1 רוב. 90 ק.

די אדרעסע.

Книгоиздательотво ИЗРАЭЛИТЪ. Вильно Руд. ул.

סוכן „העולם"

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

שתו רק יין „כרמל"

Л. Эпель Вильна. L. Eppel, Wilna (Russland).

נכבד לכל וביחוד לעוברי-דרך!!!

קונסירבים מבשר כשר

מבית-החרשת המפורסם הראשון והיחיד ברוסיה למעשה קונסירבים מבשר כשר בשם

„זָן“

בית-החרשת „זן“ למעשה קונסירבים מבשר כשר מכין כל מיני מאכלי בשר ומרק, למשל: צלי, בשר-חמוץ, בשר-כתית (קלופס), ביפשטיקס ועוד, מכל מיני בשר: של שורים, עגלים, תרנגולות, אוזים, בר-אווזים, תרנגולים-הודיים ויונים.

הקונסירבים מבשר כשר של הפירמה „זן“ מתקיימים במשך זמן רב, אינם מתקלקלים לעולם והנם ערבים לחיך אוכלם עד להפליא, וכל איש הקונה את הקונסירבים הכשרים יש לו היכולת לאכול, בכל מקום כמו בביתו, מאכלים חיים, מבריאים וטובים בטעמם.

הקונסירבים נמכרים בארגזים שונים, במשקל ליטרא וחצי ליטרא, למחירים ממוצעים מאד. להשיגם בכל החנויות הגדולות לממכר סחורות קולוניאליות ודגים, — פרייז-קורנטים והכשרים מרבנים שונים נשלחים בחנם.

בהזמנות ובקשות בדבר ידיעות שונות לפנות עפ"י אדריסה זאת:

Гамбургской мясно-консервной фабрикѣ «ЗОНЪ»,

ст. Подбродзе, П. В. ж. д.

להוי ידוע, כי בית-החרשת „זן“ למעשה קאנסערווען, שהנני ג"כ שותף בו ומבלעדי לא יעשה שום דבר — דנהו תחת השגחתי בהשגחה מעולה מאד. ולכל איש ישראל מותר לאכול את הקאנסערווען האלה בלי שום חשש ופקפוק כלל.

נאום שמואל שאול לעווין לפנים רב בהארבין ובאמנקי

ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

ВИНО СЕНЪ-РАФАЭЛЬ

предлагается какъ

ТОНИЧЕСКОЕ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ И СПОСОБСТВУЮЩЕЕ ПИЩЕВАРЕНІЮ

Брошюра о Сенъ-Рафаельскомъ Винѣ, какъ о питательномъ укрѣпляющемъ и цѣлебномъ средствѣ, д-ра де-БАРРЕ

высылается по требованію.

оно превосходно на вкусъ.

Остерегаться поддѣлокъ.

Compagnie du vin St.-Raphael, Valence Drôme.

ДАМЫ И ДѢВИЦЫ!

Если желаете всегда блистать

КРАСОТОЮ,

МОЛОДОСТЬЮ,

ЗДОРОВЬЕМЪ,

АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ употребляйте непремѣнно

КРЕМЪ „КАЗИМИ“ МЕТАМОРФОЗА.

Кремъ „КАЗИМИ“ БЕЗСПОРНО-РАДИКАЛЬНО удаляетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и дѣлаетъ кожу лица СВѢЖЕЙ И ЮНОЙ.

ПРОДАНО УЖЕ ОКОЛО ДВУХЪ МИЛЛІОНОВЪ БАНОКЪ.

Въ ТЫСЯЧАХЪ висемъ представительницы прекраснаго пола БЛАГОДАРЯТЪ Г. „КАЗИМИ“ за его блестящее изобрѣтеніе, СОХРАНИВШЕЕ И МНОГИМЪ ВЕРНУВШЕЕ ихъ обаяніе.

Для огражденія себя отъ покупки навязываемыхъ подражаній и фальсификатовъ обращайте особое вниманіе на слѣдующіе отличительные признаки Крема „КАЗИМИ“ Метаморфоза: 1) на внутренней сторонѣ банки бѣлую, рельефную подпись Cazimi 2) АНГЛІЙСК. ПАТЕНТЪ, 3) рисунокъ головки мальчика съ надписью „ВСЕРОССІЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1896 г.“ и 4) приложенный къ банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ“ утвержденный Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

יצא לאור „בית הספר“

לשבת שנית, מאת מ. ב. שניידער במהדורא רוסית, עם ציורים, מעובד מחדש לגמרי. מחירו 50 קאפ'. עם המשלוח 60 קאפ.—נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים. — האדריסה:

М. Б. Шнейдеру,

Вильна, Кавказская 8.

בית ספרו של א. ליבושיצקי

ומערכת הוצאת „אביב“ (ורשה)

העתקו אל ככר שער' דברול מספר 3 סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפיטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפת העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

דרשות הרמ"ה

לכל שבתות השנה והמועדים

יצאו זה עתה לאור. המחיר 1,20 ר'

כתבת המו"ל:

Книгоизд. З. Ш. Сребёрка, Вильна,

הוצאת „אביב“, ורשה.

נגמר בדפוס וימצא למכירה בקרוב

החלק השלישי

(תקופות ימי הבינים)

של „קורות העברים“

לבתי-ספר ולמתלמדים

(עם ציורים, תמונות ומפות)

לש"ש דובנוב

מעובד עברית

בלוית הוספות ומלואים רבים

מאת א. ליבושיצקי

מחיר החלק השלישי 70 קאפ'.

משלוח 12 קאפ'.

החלק הראשון יצא במהדורה שלישית מתוקנת, מחירו 70 ק', מ' 12 ק', החלק השני יצא במהדורה שניה מחירו 70 ק', מ' 12 ק'.

החלק הרביעי (התקופה החדשה והאחרונה) נערך לדפוס.

המכירה הראשית של כל ספרי „אביב“ נמסרה למו"ס י. לידסקי ורשה.

כתבת המערכת:

Книгоизд. „Авивъ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы 3.

כתבת האדמיניסטרציה:

Книж. маг. І. Лидскаго, Варшава, Налевки 36.

יצא לאור הספר הראשון של

כתבי י. ח. ברנר

192 עמודים; 13 ספורים. המחיר 75 קאפ'.

הכתבת:

Buchhandlung S. Krugliakoff, Jaffa, Palästina

המכירה הראשית בגליציה:

Ch. Jckowicz Rzeznicka 2 Lemberg

חדשה!!! חדשה!!!

בזול יותר מאשר בכל בתי-מסחר-הספרים

בית מסחר ספרים „איזראעליט“ בווילנא

רחוב רודניצקי בבית שפירא.

הכין עתה לימי ה„סעזאן“ הרבה ספרי

למוד וחנוך מכל המינים

אשר בכל ההוצאות הידועות, ומוכר הכל במקח הזול.

גם נמצא עתה בבית מסחר הספרים „איזראעליט“

ספרים עברים ושרגונים מכל המינים, גם אלה שהם יקרי המציאות, וגם תמונות עבריות. תוי הזמרה, כרטיסים מצוירים (אנזיכטס-קארטען), אלבומים ושירים ציונים.

Книжный магазинъ „Израелитъ“ Вильна, Руд. ул.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

לנד עליטיה

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

№ 37.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ', ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מתקבלת החתימה של „העולם" למשך 3 חדשים, מן אוקטובר עד סוף השנה. המחיר 1 ר.
בגליונות הרבע הזה, רבע הקונגרס, יקדיש „העולם" מקום מיוחד להרצאות ודו"ח ע"ד הקונגרס התשיעי בהמבורג, הועידה החמישית של ציוני רוסיה והפרוקונפרנציה והקונגרס העברי הקולטורי.

למוכרי ספרים ולמורים הנחה גדולה

יצאו לאור ע"י בית מסחר ספרים „איזראעליט" בווילנה,
סריה שלמה של ספרי למוד מתוקנה ומסודרת.

1) „הצעד הראשון" ספר למוד האלפא בית עם תמונות רבות, מחירו — — — — — — — 35 קאפ
2) „הצעד השני" ספר למוד אחר האלפא בית עם תמונות רבות 60 „
3) „חריסתומתיה לתלמידים" חלק ראשון— — — — 75 „
4) „חריסתומתיה לתלמידים" חלק שני לשנות הלמודים השנית והשלישית — — 90 „
5) „חריסתומתיה עברית" לשנות הלמודים השלישית והרביעית 80 „
6) „ספורי המקרא" בשם תורה לילדים ערוכים בלשון הכתוב לתלמידים מתחילים מאת א. ראבינאוויץ— — — — — — 50 „
7) „ספורי המקרא" חלק שני — — — — — — — — 50 „
8) „דקדוק חדש" מאת א. ש. אפשטין — — — — — 60 „
9) „בית מדרש הריסתומתיה תלמודית" ללמוד הסגנון התלמודי, מחירו 90 „
10) „תורת הדקדוק העברי מאת א. אלפירוביץ — — 40 „
11) „המורה" מאת גארדאן ספר למוד תורת שפת עבר ודקדוקה 70 „
12) „מפתח" להנ"ל מאת גארדאן — — — — — — — 25 „
13) „גמרא למתחילים" לנערים מאת יעקב גאלדמאן— 75 „
14) „ושארגאנישער פרעמד-ווערטער בוך פינסקי 35 ק' 1 ר'
15) „המחנך" מאת אינדיצקי — — — — — — — — 45 „
16) „המחנך השלם עם תרגום רוסי אינדיצקי — — — 90 „
17) „המתרגם" מאת אינדיצקי — — — — — — — — 70 „
18) מסבות הפועל, מאת ז. א. כהן, מקחו 2 ר', מסבות השם מהנ"ל, מקחו 1 רובל.
1) חומשים ה' חלקים בפורמט תבת עצי גפרורים באותיות גדולות מקחו 50 ק' 1 ר'.

הספרים האלה מאושרים מועד המלומד שעל יד מיניסטריום להשכלת העם.

הישיבה הגדולה אשר בלידא

מודיעה, כי גם התלמידים הישנים שנסעו לביתם גם החדשים החפצים להכנס לא יהינו לבא בטרם ישאלו ובטרם יקבלו הרשאה מפורשת לבא, ואלה שלא ישמעו לכך לא יתקבלו בשום אופן ויפסידו את הוצאותיהם חנם, גם אחד לא יצא מהכלל הזה.

במכינה ישנם עוד מקומות פנוים אחדים וכל הוריז ומתקדם קודם זוכה. תנאי החתימה ידועים.

Духовн. раввину **И. Я. Рейнесу**, Лида Вил. губ.

מהוצאת כתבי הקדש עם הביאור החדש

מקרא מפרש

מאת י. א. טריווש, ד. נוטיק וג. לוין

יצא לאור ספר ישעיה (בשתי מהדורות: עברית וזרגונית). מחירו 75 ק.

ספרי נביאים ראשונים עם הבאור המצוין הזה נתפשטו בזמן קצר ברוב בתי-הספר והחדרים המתיקנים ונתפרסמו לשבח על ידי טובי המבקרים.

המחיר: יהושע 25 ק. שופטים 30. ש"א 35. ש"ב 30. מלכים א' וב' כ"א 35.

להשיג אצל המו"ל:

בווילנא { דראזענקראנץ וש־יפטזעטצער. בכמת"ם של שלמה שרעבערק. | בביאליסטאק אליעזר פיקאצינסקי. | בסלאנים יוסף ריגוניקאווסקי.

גם נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים.

על ידי בית מסחר הספרים „איזראעליט" בוילנא יצא לאור

חלק שני ספורי המקרא

בשם תורה לילדים, שמות ויקרא.

נסדר על ידי א. ראבינאוויץ.

הספר הזה, שהוא ביבליה קצרה לחדרים ולבתי ספר, נותן את האפשרות למורים ולמלמדים לגשת אל למוד התורה עם תלמידיהם הקטנים, תיכף אחרי שרכשו להם את ראשית ידיעת השפה. כל המקומות הקשים והבלתי נאותים לקטנים נשמטו או נתקנו פה באופן היותר רצוי, ובכונה תחילה להקל על הפעוטות בראשית למודם. ואולם יחד עם זה נשתמרו בספר הזה אופני מבטאו וסגנונו של המקרא, רוח התורה וסדורה בכל מלואם באופן שהספר יוכל למלא באמת את מקום ה„חומש" בחדרינו מבלי החסר אף אחת ממעלותיו הנחוצות ומבלי הוציא אף אחת מפנינו תורתנו לבטלה, בספר באו סמני ההפסקה, באור המלים הקשות, תרגילים בכתב, שאלות לשנון, תכניות וקנספקטים, ועוד הרבה דברים מועילים ונחוצים למורה בשעת למודו והסברתו לתלמידיו.

בספר באו הרבה תמונות ביבליות מגדולי הציירים, המסיעות למורה בשעת הסברתו, והמפתחות את הרגש האסטתי האמנותי של הילד הצעיר. מחיר הספר 50 ק. להשיג אצל:

Книж. маг. „ИЗРАЭЛИТЪ", Вильно, Рудницкая ул.

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушiя", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

וילנה, ד' מרחשון, תר"ע.

ВИЛЬНА, 6-го Октября, 1909 г. — № 37 — WILNA, 19-ten Oktober, 1909.

עַל הַמִּצְפָּה.

הצעד הראשון.

הרעיון של הסתדרות יהודי ארץ־ישראל, שלפני שנים אחדות נסו להגשימו בחיים וגרם רק למריבות וקטטות, מתחיל עכשו מתגשם מבפנים, מבלי שום עזרה מן החוץ. ביפו אחרי הרפתקאות שונות נבחר לסוף ועד מנהל עניני הקהלה. וכבר פרסם את פרוגרמת עבודתו ואת תקציבו; בירושלים מסתדרים הכוללים האשכנזים, שפחדו, שמא אחרי מותו של הרב סלנט תחדל האמונה בהם, וימעט הכסף הבא מן הגולה; בפתח־תקוה נגמרה המלחמה בין „הצעירים" ו„הזקנים" בהתרחבותה של זכות הבחירה כמעט על כל תושבי המושבה; מושבות יהודה התאחדו והסתדרו זה כמה, — סמני תנועה הסתדרותית, ההולכת ומתחזקת, נראים בא"י, ואפשר לקוות, שהילך כבר ונבנה בסיסה של ההסתדרות הכללית העתידה.

אין לך, כמדומה, ארץ, שיהודיה כל כך בלתי מסודרים, נפרדים ומחולקים לכוללים, עדות וסתם קבוצות. קבוץ הגליות, כניסתם של יהודים מכל ארצות העולם, המביאים אתם את לשון ארצם ומנהגיה, את טיבם התרבותי המיוחד, השפעתם הממונית של ארצות מולדתן ונדיביהן, — כל זה גורם לפירוד ומפריע בעד הנסיונות של התאחדות. ואין לך ארץ, שחסרון הסתדרות, שהיתה עושה את היהודים לחטיבה אחת, בעלת השפעה וכח צבורי, היה מביא הפסד כל כך מרובה. באופן בולט נראה דבר זה מיד אחרי המהפכה, בימי הרעש, ההתעוררות וההתלהבות הראשונה, בשעה שצריך היה להראות לכל, שהיהודים למרות מספרם הקטן הנם באי־כחה של ארץ־ישראל הקולטורית והמסודרת.

הרגע הזה עבר, ונראתה לעין כל חולשתם הצבורית של היהודים, ויחד עם זה הורגש באופן חד הצורך להתאחד ולהסתדר. ואותו הרעיון שגרם לפני שנים אחדות למחלוקת, מפני שזר היה ליהודי א"י ובלתי מובן כלל, מתחיל עכשו, אם כי בכבדות, לרכוש לו גם את לבותיהם של בני הישוב הישן, מקבלי החלוקה.

הקהלות שנסתדרו ומסתדרות נבנות על יסוד של רשות ולא של חובה. אין הן עדיין ק ה ל ו ת, שיש להן כח מכריח אלא אגודות, שחבריהן נושאים בעולן מרצונם הטוב. הממשלה עדיין לא האצילה עליהן משלטונה, עם הספרדים שניתן להם השלטון והכח הזה עדיין לא התאחדו, ובסיסם הממוני אינו אלא תרומות חברים ולא מס הנגבה בכח השלטון. ביפו צד זה בולט ביותר, ואי־אפשר להגיד שקהלת יפו היא כבר בנין חזק, שלא יפול מפני רוח מצויה, מה שאין כן בירושלים, שבסיסה של הקהלה האשכנזית המאוחדת היא ההכרח לברוא בשביל הגולה ועד, שיהיה בא־כחם של כל האשכנזים באמת ושיאמינו בו מפני זה וישלחו לו את כסף החלוקה.

וגפלא ובלתי נעים הדבר, אפילו בא"י אין מבינים, שאם אין הקהלות בנויות על יסוד של חובה, אם הן יותר אגודות משהן קהלות, צריך שהפתח יהיה פתוח לרוחה ויוכלו להכנס אל ההסתדרות כל היהודים, ומס הקהלה — עד שלא תחדל להיות אגודה — צריך להיות היותר קטן. רק לקהלות בעלות כח ושלטון, אפשר להתנהג באופן בלתי דמוקרטי, ורעיון אחדותם והסתדרותם של היהודים אינו סובל מזה כל כך.

אם משלם היהודי מס לקופת הקהלה, אם יש לו זכיות בתוכה, אחת היא: הוא נחשב לחבר לה באשר הוא יהודי. מה שאין כן, אם הקהלה רשות. מי שאינו נכנס אל הקהלה בתור חבר, זר הוא לה, ואפשר גם להגיד, שהקהלה אינה רשאית לעשות בשבילו מאומה. כלל זה אינו מובן עוד ליהודי א"י, והרבה יש להצטער על זה לא רק מן הצד הדמוקרטי, אלא יותר מן הצד הלאומי, כי בידיהם הם בוראים מחיצה בין יהודים ויהודים.

המושבות עוד אפשר להן להרשות לעצמן להתנהג באופן כזה. המושבה זו היא סביבה יהודית שלמה, והישיבה בה בלבד גורמת שנכנסים אל תוך קהלתה; אמנם גם שם ההפסד, הבא מפני הגבלת זכות הבחירה, אינו קטן כלל. הגבלות אלו דוחות את האלימנט היותר צעיר והיותר חי מהשתתף בחיי הצבור, משניא עליו, על אלימנט זה, את ועד המושבה וחייה. אבל ההפסד הלאומי אינו רב כל כך כמו בערים; וגם פה צריך להעיר, שהזכיות היותר רחבות ניתנות לע"ע בירושלים — ההכרח לא יגונה: צריך שהגולה תתיחס באמונה שלמה אל הועד ולא תוכל להגיד, שנדחו שדרות רחבות מהשתתף בחלוקת הכסף.

איך שיהיה, והצעד הראשון נעשה. עוד הרבה יש לתקן ולשכלל, ולזה דרוש זמן והתפתחות ההכרה הלאומית והצבורית. אבל היהדות הארצי־ישראלית עומדת כבר על הדרך המובילה להסתדרותה השלמה. ואחרי הצעד הראשון בהכרח שתלך הלאה, כי החיים דוחפים, עד שיבנה אותו הבנין הרם והנשא, שאנו מחכים לו ושאנו עמלים בהנחת אבן־פנתו.

תוצאות הבחירות.

נגמרו בחירות המלואים אל הדומה, ובכולן, אפילו במוסקבה ובאודיסה, נצחה האופוזיציה, כלומר הקדטים, ולא עוד, אלא שבאודיסה נבחר יהודי, שהעמידוהו יהודי העיר, והקדטים הסכימו לו.

וגדול הנצחון בשתי הערים האלה. לא הועילו במוסקבה אספותיהם של האוקטובריסטים, נאומיהם של ראשי מפלגה זו: הקוריה הראשונה, אותה הקוריה של בעלי מיליונים, שהיתה זה לא כבר מצורת משגבם, כל אלה הסוחרים, בעלי־הגילדיה הראשונה, בעלי הפבריקאות וסתם העשירים, שנבהלו כל כך מהמהפכה והשליכו את עצמם לתוך זרועותיהם הפתוחות של האוקטובריסטים והלכו בעינים עצומות אחריהם ואחרי הקונסטיטוציה שלהם עד שהגיעו לזו השוררת עכשיו, — כל אלה פנו שוב כלפי הקדטים ובחרו באדם המחזיק בפרוגרמתם, שפחדה היה זה לא כבר גדול כל כך. ובאודיסה לא הועיל אפילו טולמצ'וב. הוא עשה יותר ממה שאפשר היה להעלות על דעת: אסר על עתוני העיר להזכיר את שמו של קנדידט היהודים והקדטים, לא הרשה לסדר שום תעמולה לטובתו, פנה את המקום „לאגודת העם הרוסי", והיא לא שכחה גם להתרות ביהודים, שמוטב להם לשבת במנוחה בבתיהם ולא להשתתף בבחירות, ובתור אמצעי אחרון הקריב לקרבן אפילו את אבינוביצקי, וכל זה לשוא, — בחשאי עשה הבוחר את מעשהו, בלי דברים ווכוחים, אבל במסירת נפש ממש נתן ברובו את „קולו" לברודסקי היהודי והקדיט.

אלו הן התוצאות. ואם נשתמש בלשון הקונסטיטוציה, יכולים אנו לאמר: שלש ערים היותר גדולות והיותר חשובות נתנו את תשובתן להממשלה ולהאוקטובריסטים התומכים בה, ואיך שנשפט על הקדטים ומעשיהם, תשובה זו שניתנה עכשו ברורה היא למדי, וכבר מתחילים העתונים לראות בה סימן מובהק, שהריאקציה הצבורית הולכת וחלשה, והפחד מפני המהפכה הולך ופג, ומוסיפים ומראים שאין זו תשובה יחידה, שסימנים כאלה מתרבים בימים האחרונים.

כך אומרים עתוני האופוזיציה. ועתוני המפלגה המושלת— הם תולים את האשמה ביהודים ובפולנים. אלמלא הם, לא היה נבחר קדיט במוסקבה, ובודאי לא באודיסה. ובכן, צריך לקחת מאת היהודים, היושבים מחוץ לתחום, את זכות הבחירה שניתנה להם, ואז אפשר יהיה להעם הרוסי להביע את דעתו הטהורה, בלי שיערבבו ויבלבלו אותה ה„אינורודצים". מסקנה זו הוציאו, כמובן, הנלהבים, הימניים הקיצוניים. המתונים האוקטובריסטים הסתפקו בזה שהראו, שהיהודי והפולני הוא האשם.

אולם העובדה קימת היא: נצחה האופוזיציה, לו גם המתונה, לו גם זו שפג מעט ריחה האופוזיציוני, אבל האופוזיציה. ויחד עם זה נתרבה מספר היהודים בהדומה, על מקומו של פרגמנט, שהגין על היהודים ואינטרסיהם, כשרצתה בזה מפלגתו, ועשה זאת כאדם העומד מן הצד, ישב יהודי, שכפי שאפשר לקוות, יגן על כבודנו וצרכינו ודרישותינו כבעל כבודו הוא וצרכיו הוא, ולא ימלך קודם כל במפלגת הקדטים, בדעותיהם ובאינטרסיהם הם. הצירים שהיו לנו החשו כמעט במשך כל זמן עבודתה של הדומה. אולם כשפתחו את פיהם ודברו את דבריהם, היתה תמיד מתפרצת מתוך הלב בקשה: אילו היו כחשים גם דפעם! כעבד לפני הארון המכה אותם עמדו תמיד, ואף פעם אחת לא שכחו להבטיח, ששוב דאגות אחרות אין לנו, אלא ליהפך במהירות היותר אפשרית לרוסים, ובדומה זו, שאי־אפשר לחשוב שיתקבל בה איזה חק, שיהיה בו שמץ הנחה ליהודים, בדומה זו, שנשמעו בה דברים רבים כל כך, הנותנים לשמצה את שמו של יהודי, בדומה זו יותר מבשתי הראשונות הרי צריך היה להשמע קולו של יהודי גא, של יהודי בן חורין, שיש לו די כח ודי אמץ לב לזרוק בפני אויבינו את התשובה היהודית, המרווה דם, שלא יזחל לפני האדונים ולא ישבע מדי רגע ברגע שעבד נאמן הוא, ושאין מחשבה אהרת במחו, אלא להדמות אל אדוני.

מלה כזו לא נשמעה עדין. האם תשמע עכשו? שמו של ברודסקי אינו ידוע לשדרות הרחבות של עמנו בתחום המושב, אבל מבלי משים נברא יחס של אמונה אליו. מאמינים בו בברודסקי, שהרי מסירת נפשם של יהודי אודיסה, שלא השגיחו ברצונו של טולמצ'וב ולא בהתראותיהם של בני אגודת העם הרוסי לאו מלתא זוטרתא היא. אדם, שנבחר במצב כזה ובאופן כזה, בהכרח שירגיש את עצמו יותר חזק, יותר גדול, יותר אמיץ לב. בהכרח שיטה את אזנו יותר לשמוע את דפיקת לבו של העם היהודי.

ויותר שהיא ציר אודיסה, הוא צירו של תחום המושב. אודיסה, יהודי אודיסה, היו הפעם רק כעין באי־כחם של יהודי התחום. לא קדיט שלישי מאודיסה נכנס אל הדומה יחד עם שני קדטים מפטרבורג ומוסקבה, אלא יהודי, שהעינים נשואות אליו, שבו מאמינים שיהיה דברו של העם.

ודבר זה מטיל חיב.

„הנחות" ליהודים

הברה נפלה בתוך הצבור.

רוסיה באה במשא־ומתן עם אילי־הכסף שבחוץ־לארץ בדבר הלואה חיצונית גדולה.

לא בתוך כתלי הבירז'ה ולא בקרב הספירות המסחריות נולדה הברה זו, היא צמחה פתאום מאליה בקרב כל השדרות הצבוריות, באותו היום, שבו הפתיע מיניסטר ההשכלה את הצבור בשפעת „הנחות" ליהודים.

לפתע פתאם חמל על הסטודינטים היהודים ממוסקבה, שפלטה איתם האוניברסיטה אחרי שנתקבלו, והתיר להם להתחשב על־פי חשבון הסטודינטים ה נ כ נ ס י ם; לפתע פתאום הגדיל את מספר היהודים, הרשאים להכנס לבתי־הספר הבינונים.

אין זה, אלא שהתכון מיניסטר ההשכלה לתמוך בדרך עקלתון בשאיפותיו של מיניסטר־הכספים.

כך חשבו רבים — וטעו.

כשנתפזרו העננים, נראתה הדמות הנכונה של הקשת. נתגלה, כי ענין מוסקבה ופטורי ששים הסטודינטים היו באמת כנגד החלטה של מועצת המיניסטרים, שרבו עם שוארץ ונצחוהו, ולפיכך היה זה אנוס לקבוע לחוק, שיתחשבו היהודים לפי מספר הסטודינטים החדשים, המתקבלים זה עתה ולא לפי מספר המתלמדים מכבר.

ובמה שנוגע להנחות ליהודים בבתי־הספר הבינונים — הנה שני פנים לתמונה. היד האחת רפאה מעט והשניה מחצה פי עשרה.

עד עכשיו היה נהוג, כי הנורמה הפרוצינטית היתה קבועה ונוהגת רק בבתי־הספר ל מ מ ש ל ה. אך באותם בתי־הספר המתכלכלים על חשבון הצבור, או היחידים, גם אם בעליהם הם נוצרים, ובתי־הספר נותנים למתלמדים איזו זכיות — בהם לא היתה הנורמה משתמרת על פי רוב. בעלי בתי־הספר הפרטיים,

ביחוד בערי התחום, ששם רוב מנין המתלמדים יהודים, היו מתאמצים להרחיב את הנורמה של היהודים, לפי שמבלעדיה היו בתי־הספר האלה ריקים, באין איש שיבקרם, שהרי הנוצרים כל השערים פתוחים לפניהם בבה"ס לממשלה ולמה להם לנוע על בית־הספר הפרטי?

אולם. ההכרה, שיש מקימות, הפתוחים לרוחה לפני היהודים מבקשי השכלה, ולו אך מקומות של השכלה בינונית, שאין היא נותנת לבעליה אותן הזכיות האזרחיות של ישיבה מחוץ לתחום וכו'. הקשורות אל ההשכלה הגבוהה, שהמיניסטריום נצטוה לשמרה בשביל זה מכל משמר,—הכרה זו גזלה את מנוחתו של המיניסטר. בקש לתקן את הדבר ומיד מצא תחבולה טובה ויפה: מעכשיו חלות ההגבלות הקבועות גם על בתי ספר הפרטיים שיש להם זכיות.

כלפי חוץ עשה המיניסטריום הנחה ליהודים: תחת עשרה פרוצינטים בבה"ס הבינונים אשר בתחום המושב—חמש עשרה; תחת חמשה בערים שמחוץ לתחום—עשרה; תחת שלשה בערי המלוכה—חמשה. אבל כלפי פנים יצא שכר היהודים בהפסדם, שהרי להט החרב של הנורמה מתהפכת גם על שערי בתי־הספר, שהיו פתוחים עד עכשו לפני היהודים.

כשיתגשם החק הזה בפועל, עתיד הוא להרוס את מצבם של מחזיקי הגימנזיות ויתר בתי־הספר הפרטיים, שבהרבה מערי התחום הם מתקיימים רק בזכות התלמידים היהודים. וכבר היו מקרים במקומות אחרים, שהונהגה שם הנורמה במצות המיניסטריום גם בבתי־ספר פרטיים, שבאו אלה לידי משבר ונסגרו. המיניסטריום יודע בודאי את הפירספיקטיבה הזאת, אלא שהוא חוזר בו על שנעשתה ההשכלה הפקר והיתה לנחלת ה„רחוב". ההשכלה צריכה להיות בעלת גושפנקא רשמית, או לא להיות כלל—כך דעתו והשקפתו של מיניסטר ההשכלה, ולפיכך הכה יד על בתי־הספר הפרטיים שיש להם זכיות.

ומה יהא גורלם של בתי־ספר בעלי־זכיות, שמחזיקיהם יהודים ותלמידיהם יהודים? הרי אי־אפשר להכריחם שינהיגו את הנורמה, מפני שאסור להם לפי החק לקבל נוצרים לתוך בתי־ספריהם. הפקודה שנתפרסמה אינה נותנת שום תשובה על שאלה זו. אולם בטוחים אנו בו במיניסטריום ההשכלה, שהתשיבה לא תאחר לבא, ואת תכנה אפשר לשער מראש.

לאט לאט יתחילו בודאי לקעקע את בירת בתי ספר הבינונים הפרטיים של היהודים ויפקיעו את כחם וישללו מהם את צל הזכיות שיש להם, ותהיה להם רק דמות של חדרים לאיקסטירנים ולא יותר.

כי במה טובים הם מבתי־ספר שמחזיקיהם נוצרים ותלמידיהם יהודים? וכי יתכן שלבתי ספר יהודיים תהיינה זכיות יותר רחבות ואפשריות של קיום יותר גדולה משיש לבתי ספר של נוצרים?

הועידה החמישית.

(מכתב חוזר № 10)

הועד המרכזי החליט בישיבתו האחרונה לקרא להמבורג את הועידה החמישית של ציוני רוסיה. הועידה תמשך שני ימים, כלומר בימי $10/_{23}$—$11/_{24}$ דצימבר שנה זו.

לפי תקנת הסתדרותנו צריך שמדי שנה בשנה יתאספו צירי האגודות לשמע את הדין והחשבון של המרכז ולדון בפעולותיו ובשאלות העומדות על הפרק. אולם תנאי עבודתנו הקשים לא הרשו לועד המרכזי למלא אחרי סעיף זה של התקנות למרות הכרתו בערכן הגדול של ועידות שנתיות ובנחיצותן. ואחרי שעברו שתי שנים וחצי מהועידה הרביעית בהאג, אנוס הועד המרכזי לשוב ולקבוע את זמן הועידה ואת מקומה בזמנו ובמקומו של הקונגרס הכללי.

הפעם החליט הועד לאחוז בכל האמצעים, כדי לתת לועידה את היכולת לדון במנוחה בשאלות עבודתנו ברוסיה, הדורשות פתרונים זה כמה. ובשביל זה הוציא מסדר היום של הועידה את כל השאלות הכלליות, הנוגעות אל הקונגרס, שהן תשמשנה חומר להפורקונפרנציה של ציוני רוסיה, שתתחיל מיד אחרי שתגמר הועידה, כלומר בשבת—$12/_{25}$ דיצמבר בשעה הששית בערב. ע"י הבדל זה, שאנו מבדילים בין הועידה והפורקונפרנציה, אנו מקוים להנצל מערבוב התחומים ששרר בועידה הרביעית.

גם התפקידים השונים של הועידה והפורקונפרנציה מכריחים להבדיל ביניהן: החלטות הועידה — חוב בשביל כל חברי הסתדרותנו, בעוד שהחלטות הפורקונפרנציה רשות הן, ואם דנים עליהן בשאלות שונות ועומדים על המנין, עושים זה רק בכדי לברר את שאלות הקונגרס העומדות על הפרק ולבאר את דעתם ומצב רוחם של רוב הצירים ברוסיה.

לפיכך נכללו בסדר היום של הועידה רק אותן השאלות, הנוגעות באופן ישר לסדור עבודתנו בארץ מושבנו. ואלה הם סעיפי סדר היום 1) דין וחשבון של הועד המרכזי ע"ד פעולתו, דין וחשבון פיננסי, דין וחשבון של הקרן הלאומית שברוסיה והקומיסיה הפלשתינאית; בקרת. 2) בחירת ועדה פיננסית וחברי הועדה התדירית (פירמנצאוויסשוס) של הקונגרס. 3) שאלות ההסתדרות; 4) שאלות עבודת־ההוה (נעגענווארטסארבייט); 5) העבודה בשביל פלשתינה ברוסיה; 6) העתונות; 7) התעמולה והפרופוגנדה; 8) פיננסים; 9) בחירות חברי הועד המרכזי.

אם ישמר סדר זה, אז בטוחים אנו, שהועידה תפתיר באופן רצוי את כל השאלות העומדות על הפרק בחיי הסתדרותנו ותעבד בשביל הועד המרכזי החדש תכנית של עבודה בתקופה הקרובה.

הצורך בועידה זו הורגש זה כמה, ובימים היותר אחרונים, אחרי שהאפטיה הלאומית התחילה לאט לאט לסור, וההתעוררות ותשוקת העבודה התחילו מתחזקות, נתגדל צורך זה עוד יותר. הועידה הרביעית שהיתה בהאג אשרה רק את החלטות הועידה השלישית, ההלסינגפורסית, וכמעט שלא שנתה בהן כלום. אמנם הורגש כבר אז, שתנאי העבודה שלנו הולכים ומשתנים לרע, שעוד מעט ואי־אפשר יהיה לעבוד לפי אותה השטה הרחבה, שקבעה הועידה השלישית, שצריך יהיה לשוב ולהסתגל להתנאים הרעים ששררו קודם לועידה זו. אבל עדיין היה המצב בלתי ברור, ואי־אפשר היה לסמן בדיוק אותם התנאים החדשים ולקבוע את סדרי העבודה על פיהן. עכשיו נתברר כבר המצב דיו, והצורך להביא שנויים באופני העבודה ובצורות ההסתדרות נעשה דוחק.

הועידה השלישית השתדלה להתאים את הסתדרותנו לאותה העבודה הרחבה שעמדה לפנינו אז. הבשירה אותה יבא ביחס ישר עם המוני הציונים בפ"ט והמוני עמנו בכלל. הקבוצות הקטנות, האגודות הרבות והשונות, שנצצו ונבלו מדי יום ביומו, נתבטלו, והסתדרות נבנתה על יסוד ועדי־השוקלים, הנבחרים ע"י כל ציוני העיר ושוקליה. אז אפשר היה לקוות, שועד בזה יוכל לנהל את כל עניני הציונות, ויהיה אחראי בעד פעולותיו לפני כל ציוני העיר ויתן להם דין־וחשבון מפעולותיו; אפשר

היה לקוות, שועדים כאלה יבראו במה ציונית בכל המקומות ויהפכו את התנועה להמונית באמת. מובן, שבתוך הסתדרות כזו אפשר היה שתתקימנה גם קבוצות של ציונים, השואפים לאיזו מטרה מיוחדת, המצדדים בעד איזה רעיון מיוחד, שעדיין לא קבל זכות אזרח בהסתדרות, אבל הן לא שמשו יסוד להסתדרות.

מיד, כשנשתנו לרע תנאי־העבודה, נתגלו מגרעותיו של סדר זה. הועדים לא יכלו להרחיב את עבודתם, לתת מדי פעם בפעם דין־וחשבון מפעולתם לאלה שבחרו בהם, ובמקומות רבים לא יכלו אפילו להבהר. הקשר בין השוקל, בין הציוני הפשוט והועד נתרופף עד מאד, כל עניני הציונות נתרכזו בידי קבוצות קטנות או גדולות של עסקנים, שנהלו את העבודה על דעת עצמם. ובמקומות רבים היה המצב רע עוד יותר, כי לא היתה שם שום קבוצה של עסקנים, והעבודה נעשתה באופן מקרי על ידי יחידים.

כל המגרעות האלה לא היו מורגשות כל כך בזמן של מנוחה שנמשך מן הקונגרס השמיני עד ההתעוררות שבאה לרגלי הכרזת הקונסטיטוציה בתורקיה. העבודה הציונית נתרכזה אז ע"פ רוב בהחזקת המוסדים הקימים והחדשים; ועבודה כזו יכלו לעבוד גם קבוצות קטנות. אולם עכשיו שזמן המנוחה מתחיל עובר, ועוד הפעם בא זמן להרחיב את היסוד שעליו בנויה ההסתדרות, לשוב לחזק את הקשר שבין הציוני הפשוט, השוקל את שקלו ובין ההסתדרות, להגדיל ולחזק את ההתעוררות ולהשתמש בה לטובת רעיוננו.

ובשביל זה יש מציעים לשוב להחיות את האגודות, את הקבוצות. אף על פי שכבר בימי אספת מינסק היו מתנונות והולכות בכל זאת אי־אפשר לכחד שנתרכזו בהן החיים הציוניים, ודפקם היה יותר חזק משהוא עכשיו. מציעים עוד להחיות גם כן את מוסד המורשים, כי להם היו יחסים יותר קרובים וישרים עם הערים והעירות והיו יותר מוכשרים לנהל תעמולה חזקה. ומן הצד השני באים ומראים, שזמנה של עבודה בקבוצות קטנות כבר עבר לא רק אצלנו, שתנאי־העבודה הרעים מפריעים לא רק בעד עבודה רחבה, אלא בעד עבודה כל שהיא, וספק גדול הוא, אם אפשר עכשיו להחיות את האגודות בצורתן הישנה. וכך גם בנוגע למרכז ומוסד המורשים. עוד שאלה אחת מתעוררת— והיא: לברוא רשת שלמה של ועדים פלכיים שאליהם נכנסים העובדים המקומיים היותר חרוצים בעבודתם. והם יהיו המנהלים את העבודה והממלאים אחרי פקודותיו של הועד המרכזי.

אלו הן שאלות ההסתדרות העיקריות, שהועידה צריכה תהיה למצא להן פתרונים.

יותר מסובכה וקשה היא השאלה השניה, שאלת עבודת ההוה. לפני הועידה השלישית נתגלו אופקים רחבים של עבודה עברית לאומית בארץ, והיא קבעה פרוגרמה שלמה ורחבה של עבודה זו. ועידה זו פתרה סוף סוף את שאלת יחוסה של הציונות לחיי הגלות וצרכיהם. הפתרון היה חיובי, והעובדה, שאיתם האופקים שנתגלו נתכסו שוב, אין היא משנה כלום, כי עיקר השאלה לא היה כלל תלוי בתנאי אותו הרגע. פתרון זה היה תוצאה ישרה של התפתחות המחשבה הציונית, שהגיעה לידי הבנת הציונות בתור פרוצס היסטורי ההולך ומתרקם ומתפתח בגלות ובא"י, פרוצס ששני צדדיו יונקים זה מזה ותלוים זה בזה.

ומה שנוגע להפרוגרמה ההילסינגפורסית עצמה, הנה סביבה מתעוררות הרבה שאלות. אומרים שלא היתה זו אלא ילידת הרגע ההוא, ובעבור הרגע צריכה להבטל גם היא. ולעומת זה אין ספק כלל, שברובה מכילה פרוגרמה זו סכום של דרישותינו הלאומיות בגלות, מסמנת ומבלטת את מטרתנו הלאומית בגלות, במקומות ששם יושבים המוני עמנו וחיים חיים צבורים עצמים כל שהם, ולפיכך לא אבדה את ערכה כלל גם עכשיו, היא אבדה רק את חורן של דרישות מעשיות, אבל לעומת זה יש לה ערך של פרוגרמה שלמה, הקשורה באופן הגיוני עם מטרתנו האחרונה, פרוגרמה של עבודה בגלות, עבודה ציונית במקומות שיש שם חיים צבורים עברים.

זו היא השאלה העיקרית שתדון בה הועידה. אולם פתרון שאלה עיקרית זו אינו נותן עוד תשובה על שאלה העבודה, על השאלה מה לעשות עכשיו. ודבר זה חשוב ביותר, שהרי כל הספקות לא נולדו, אלא אחרי שנוכחו שאי־אפשר להוציא לפעולה בפעם אחת את כל הפרוגרמה הלאומית שלנו, שהדרך המובילה לאיתה המטרה הלאומית, שהתוינו לנו בגלות, היתה בלתי ברורה, אז, באותו רגע, נראתה הדרך גלויה לפנינו וחלמנו ע"ד יצירת חיים לאומיים חדשים בפעם אחת, אבל מכיון שחלום זה נשאר לא יותר כחלום, נתעוררה השאלה, מה לעשות.

הועידה צריכה תהיה לענות על שאלה זו וליצור תכנית של עבודה לאומית. אין ספק: בארץ־ישראל ובתורקיה צריכה לרכז את פעולותיה הציונות העולמית, הקונגרס והאורגנים שלו בתור בא־כחה, אולם התנועה הציונית בכל ארץ ומדינה בהכרח שיהיה להן עסק גם עם עניני ארצותיהן, ואפילו אז, כשיעבור מרכז החיים הציוניים כלו אל המזרח בכלל ואל ארץ תקותנו בפרט. ויותר שתתרכזנה שם הפעולות, יותר שתגדלנה ותתרחבנה יותר עלולה להתחזק ולהתעסק עבודת ההוה שלנו בארצות הגלות במקומות שיושבים שם המוני עמנו, כי מארצות אלה אנו שואבים את הכחות הצבוריים ואת האמצעים הדרושים להשגת מטרתנו.

אל סכום השאלות הקשורות בשאלת עבודת ההוה שיכת גם כן השאלה שמעמידים אותה לפעמים קרובות: ע"ד פעולה לאומית עצמית של מפלגתנו. היכולת לפעול ולעבור בזמן הקרוב מוגבלה כל כך, כחות היהודים ברוסיה נחלשו כל כך. עד שגם בהתאחדותן של כל האלימנטים הלאומיים אי אפשר יהיה לעשות הרבה. במצב כזה — יש אומרים שצריך לשנות את ההחלטה ע"ד התכסים שנתקבלה בהילסינגפורס ונתאשרה בהאג. וכשנדון בהחלטה זו כבר נוכל להשתמש לא רק בראיות עיוניות אלא באותו הנסיון הנובע מחיי היהודים בגליציה ואוסטריה, ומלבד זה הלא השנים האחרונות של חיינו ברוסיה ובפולין למדו אותנו דבר מה.

זאת היא השאלה בכללותה, ופרטיה אינם אלא עבוד תכנית של עבודה מעשית בהתאמה לתנאי הזמן: עבודה איקונומית, קולטורית, עבודה של יצירת קהלות מסודרות במקום שאינן והחזקתן ושכלולן במקום שישנן, — אלו הן העבודות שבתכניתן תדון הועידה החמשית ותעבד אותן.

העבודה בא"י בימים הקרובים בכלל נמנית בגדר העבודות של הציונות העולמית, ובשאלותיה ידון הקונגרס, שציוני רוסיה יכינו את עצמם אליו בישיבות הפורקונפרנציה. הועידה תעסוק רק בשאלות אותה העבודה בשביל ארץ ישראל שאפשר וצריך לעשותה ברוסיה.

מקום בראש לוקחת שאלת ההגרה לא"י.

מזמן המהפכה בתורקיה שאלה זו היא אחת השאלות היותר בוערות של חיי היהודים ברוסיה. לשכות המודיעין של יק"א מקבלות בזמן האחרון בהמון שאלות ע"ד ההגרה לא"י; את החוברת שהיציאנו „ידיעות ווענגן א"י" „חוטפים" ממש עד שבזמן קצר נמכרו חמש הוצאות; בערים רבות נוסדות קבוצות אנשים הרוצים לעבור לא"י, לקנות שם קרקע, ליסד מושבות, אולם

השאיפה. החזקה הזאת כמעט שהולכת לאיבוד, מפני שאין אנו נכונים ומוכשרים להשתמש בה. השאלות, איך לתקן ולשכלל את לשכות המודיעין שלנו, איך לסדר את הקבוצות לקנית קרקעות, ובכלל השאלות, המתעוררות הודות לתנועת היציאה לא"י, עדיין מחכות לפתרון. הועידה תעסוק, בלי ספק, בשאלות אלו ברצינות ראויה, ואנו מקוים, כי תמצא את הפתרון הנכון באיזה אופן להגשים בחיים את כל אותן ההתחלות המועילות, שצצו במקומות שונים; איך לסדר את התנועה הרת תוצאות רבות ערך כל כך.

ובין השאלות האלה צריכה תהיה הועידה לשים לב ביחוד לשאלת סדור קבוצות לקנית קרקעות בא"י ויסוד מושבות. לא פחות חשובה היא הגרת הפועלים. בזמן האחרון מסתדרות במקומות רבים קבוצה צעירים ההולכים ועוברים להשתקע בא"י. במקומות אחדים יסדו להן קבוצות אלו כעין קיפות-נדידה, התומכות בחבריהן ההולכים אל הארץ, ומשפיעות בו בזמן על בחירתם. הנסיון האחרון רב הענין הזה ראוי בלי שום ספק שתדון בו הועידה.

ראויה גם לתשומת לב שאלת סדור קבוצות לסיר את א"י.

בנוגע לשאלת העבודה בשביל א"י יש לועידה תעודה נכבדה לאחד, לפתח ולשכלל את ההתחלות, המתאימות אל המטרה, שנגלו בזמן האחרון במקומות רבים; להפיק את התועלת היותר מרובה מאותה האנרגיה החיה והרצון לעבוד בשביל א"י, שנתעוררו במחננו בזמן זה. עוד הרבה רעיונות חשובים והוראות רבות ערך יתנו הצירים שיתאספו ממקומות שונים, שהרי לא לחנם נתחזק במשך זמן המנוחה, ששררה בתנועתנו, הקשר שבין כל ציוני ובין א"י.

הועידה תדון גם בשאלת העתונות שלנו. הועידה תבקר אותה ותגיד את משפטה על תכנם של העתונים שלנו והוצאותיה ע"ד התקונים הדרושים בהם. ישנה שאלה אחת שמתעוררת בכל פעם, ואף על פי שהיא נפתרת בכל פעם ופעם באופן חיובי, אין הפתרון מוצא לפעולות מפני חוסר האמצעים. זו היא שאלת עתון בלשון יהודית. וגם עכשו בודאי שתתעורר שאלה זו, אבל גם הפעם קשורה היא בשאלת האמצעים.

עוד שאלה אחת קשורה בשאלת העתונות, והיא שאלת הלשונות של עתונינו ושל הוצאות המרכז בכלל. שאלה זו כבר נתעוררה בועידה הרביעית, ואין ספק שתתעורר גם בועידה הבאה. הועידה צריכה למצא לה סוף סוף פתרון.

שאלת סדור התעמולה והפרופוגנדה גם היא תעסוק את הועידה. אפני התעמולה שלנו גם הם נשתנו שנוי גדול אחרי הועידה השלישית, ועכשו שוב צריך להכשירם להתנאים השוררים. דעת הקהל הציונית כבר עמדה על השאלות הללו, ופתרונות שונים ניתנו לה. הועידה צריכה תהיה לסכם את כל ההצעות ולעבד את יסודות התעמולה החדשים שיהיו יותר מתאימים להמצב השורר.

שאלה קשה מאד תהיה בלי שום ספק שאלת מציאת האמצעים לעבודת המרכז. הועד המרכזי עובד באמצעים שאינם עולים אפילו עד חציו של הביורז'ט שנקבע בהאג. אמנם הנהיגה הועידה השלישית מס מיוחד להחזקת ההסתדרות שלנו, אבל מס זה לא נתקבל, ונתבטל לגמרי ע"י מועצת חברי הועד הפועל מרוסיה בשנת 1908. במקום מס זה הוחלט, שהחלק השלישי ממס העצמי ינתן ע"י הקה"ל להועד המרכזי. אולם לצערנו לא יכלה לשכת הקה"ל עד כה למלא אחרי ההחלטה הזו. מפני חוסר אמצעים נשארות החלטות רבות על הניר. הועידה צריכה תהיה למצא מקור האמצעים הדרושים לעבודת הועד המרכזי, לקבוע לא רק תקציב של הוצאות, אלא גם של הכנסות קבועות, וליתן לועד המרכזי את היכולת לעבוד ולהוציא אל הפועל את החלטות הקונגרס והועידה.

אלה הן כל השאלות העומדות על הפרק והמחכות לפתרונים.

הועידה החמישית מתאספת ברגע של התחלת תקופה של עבודה אחרי זמן של מנוחה. תקותנו חזקה, שעד זמן הועידה התבררנה כל השאלות הללו די צרכן באספות ובעתונות, ודעת הקהל הציונית תבאר את יחוסה אליהן. רק בתנאים האלה אפשר יהיה להועידה להחליט החלטות רצויות ומתוקנות.

מפני התנאים הקשים אין הועד קובע בחירות מיוחדות אל הועידה. כל מי שיהיה נבחר מרוסיה בתור ציר לקונגרס יהיה ממילא גם ציר אל הועידה. וכמו שחשוב הוא שירבה מספר הצירים לקונגרס, בכדי שנראה לכל העולם, עד כמה חזקה תנועתנו ורצוננו ליהנות מהתנאים הנוחים, שנבראו עכשיו בתורקיה, כך חשוב הוא שירבה מספר ציר הועידה החמישית בכדי שנוכיח לכל ולנו לעצמנו, שכבר עבר המשבר, ומתחילים ימי עבודה פוריה. ועוד הפעם אנו חוזרים ומזכירים, שצריך עכשו לרכז את כל הכחות בהפצת שקלים.

לעבודה זו וגם לעבודת הכנה רצינית אל הקונגרס והועידה החמישית צריך להקדיש את החדשים הקרובים, הנשארים עד לשני המאורעות החשובים האלה של חיינו הציוניים. עכשו צריך שתתחיל אותה העבודה החרוצה והחיה, שתחזיר לנו — את האנרגיה וההתלהבות, שהצטינו בה תמיד.

אוקטובר 1909. — הועד המרכזי.

ם. סמיליאנסקי.

נִצְחוֹן הַ„מַּעֲשֶׂה".

(להאספה הכללית השביעית לחברת התמיכה.)

(המשך)

ידוע, שהחובבים נוטים יותר — ובצדק — כלפי הישוב החקלאי. ידוע, כי החובבים חושבים לבסים ההתישבות את המושבות, את ההתאזרחות על הקרקע.

ומה אנו רואים במעשה?

ממכסת הכסף שחו"צ מקדישים לעניני החנוך לוקחת העיר את החלק היותר גדול, ובשביל המושבות נשארים פירורים דלים. חו"צ מוציאים לעניני החנוך בערך 40,000 פרנק לשנה, ומזה לוקחים רק שני המוסדים החנוכיים ביפו יותר מ־30,000 פרנק.

ככה בכמות, גרועה מזה היא האיכות.

בתוך העיר ידעו החובבים לרכז את כחותיהם במקום אחד כדי שיספיקו לברוא, אם גם מעט; אבל למופת. אל מוסדותיהם החנוכיים בעיר ידעו החובבים למשוך את כחות ההוראה היותר טובים ורעננים. ובכפר... מעט האמצעים נפזרים ולשבע ימים בלי שטה, בלי השפעה. כחות ההוראה הם היותר גרועים, וכל מה שעשו החובבים בחנוך הכפרי הוא כה מקרי, כה משולל השפעה, בתי-הספר במושבות, שחו"צ תמכו בהם, עמדו תמיד ועומדים גם עכשיו במדרגה שפלה מזו של בתי-הספר אשר ליק"א. בתי-הספר הללו היו תמיד נעים לכל רוח מצויה הבאה מצד איזה תקיף שבין ה„בעלי-בתים" אשר במושבות. המורים התחלפו, תוכן-הלמודים השתנה, התמיכות באו וחלפו

הכל לא לפי צרכי החנוך ולא לפי רצון ההסתדרות של המורים— שהו"צ בראו אותה — ולפעמים על אפה ועל חמתה של הסתדרות זו! איזו לחישה בכתב או בע"פ של איזה תקיף יכולה לחולל נפלאות! בערים ידעו החובבים להעמיד את מעשי החנוך כסלע מוצק, אשר לא זז מן הטנדנציה הצרפתית של חכי"ח ושל ה„אריסטוקרטיה" היפואית ומן הטנדנציה הקלירקלית של המשמרים ויתר „היהודים היפים", ובכפר נתנו את בית־הכפר ביד „הפוליטיקה" המקומית כאבן בכף הקלע. בית־הספר הכפרי היותר מופתי אינו של הו"צ כי אם של יק"א!

היכן העקביות של החובבים? אותם החובבים המכריזים השכם והכרז כלפי הכפר? אותם החובבים אשר ה„אירוניה" כלפי הישוב העירוני וכלפי האינדוסטריה נשמעה מפי כמה של נואמיהם באספה האחרונה? אנכי כשאני לעצמי, בכל הסימפטיה אשר בלבי לישוב הכפרי, איני י כ ו ל לבלי לענות „אמן!" אחרי הנוטים כלפי הישוב העירוני, הישוב האינדוסטריאלי. כי הנסיון וההגיון מוכיחים לי, שהאמצעים הישוביים האינדוסטריאליים יכולים להביאונו בזמן יותר מוקדם אל האידיאל שאנו שואפים אליו: להיות ה ר ו ב בארץ עתידותנו. ולזאת אינני יכול לבלי לשבח את מעשיהם החנוכיים של החובבים בעיר: אם איננו יכולים לעשות את עבודתנו בלי עירוניים יהיו לנו לכה"פ עירוניים יותר ט ו ב י ם. אבל למרות זאת הנני עומד ואומר: ע י ק ר העבודה החנוכית צריך להיות בכפר. ואם הו"צ חוטאים כנגד העיקר הזה אין למחול להם את חטאתם.

סובר אנכי, כי אין אף אחד בין הציונים שחשב את ההתישבות הפלשתינאית רק לאמצעי חומרי, לתקן את מצבו החומרי של עמנו. אף הציוני היותר פוליטי אומר: לא רק חברה עברית אנו רוצים לברוא בפלשתינה כי אם חברה עברית י ו ת ר ט ו ב ה.

סובר אנכי, כי אין אף איש יהודי לאומי אחד, אשר לא יודה בשברון לב, כי עמנו בגולה ח ו ל ה הוא, חולה לא רק בחומר כי אם גם ברוח. ומחלתנו הרוחנית מהרסת עוד יותר את מצבו החומרי. עמנו היה בעטים של התנאים הגלותיים לעם הסוחרים־הפעוטים, לעם הסרסרים, לעם ה„אנשים האויריים". עמנו ברובו אינו חי על העבודה. רגלינו נעשו דקות, ידינו חלשות, ורק ראשינו נעשו נפוחים כדודים. הכל שואפים עכשיו אל ה„אקסטרניה". וגם אלה שהחזיקו אתמול את המחט, את המרצע ואת הפטיש בידם. המסחר הפעוט מצד האחד והאקסטרניות מצד השני אוכלים את עמנו בגולה בכל פה. ועמנו הולך ונעשה פחות ופחות עם העבודה, יותר ויותר עם האויריות...

ואת מחלת־עמנו זאת אנו צריכים לרפא! ואם קצרה ידינו לרפא את החולים בגולה חובנו הקדוש הרובץ עלינו לרפא אותם החולים ההולכים ועולים לציון. יחדלו אלה מהיות אנשי האויר והיו לאנשי העבודה! כיהעבודה ורק העבודה עודנה יכולה לרפא את שבר בת עמנו.

ובמובן זה הערך היותר ריבולוציוני לאותו החלק של ההתישבות הפלישתנאית העוסקת בכפר. האמיגרנט, הבא להתישב בעיר הפלשתינאית, לעסוק בה במסחר וקנין או גם במלאכה או עבודה, אינו משנה את חייו. שנוי עיקרי, שנוי הנוקב עד התהום הנפש, שנוי כזה עושה רק האמיגרנט ההולך אל הכפר אם בתור אכר ואם בתור פועל חקלאי.

אבל איננו צריכים לרמות את עצמנו. תעודתו של האמיגרנט הכפרי הזה קשה מאד. הוא א י נ נ ו י כ ו ל להשתנות בין יום ובין לילה איתו השנוי העיקרי הנוקב, שחייו הכפריים החדשים דורשים ממנו. תקותנו האחת: לבניו, לדור השני, לדור השלישי.

אבל גם הדורות הבאים לא ישתנו, אם לא י כ י נ ו אותם לכך. החיים הכפריים החדשים, שהם קשים בכלל ושהם כה קשים בשביל חלוצי הגיתו העברי, מגעים עוד בזמן הראשון את האבות ואינם משאירים בלבם כל חפץ לחנך גם את בניהם דוקא לחיים הכפריים. האבות שוכחים עד מהרה את כל מרירותם של החיים האויריים בעיר, שוכחים את כל התוצאות המרות של החיים הללו. הם זוכרים רק „את הדגה אשר אכלו במצרים" ואת „העבודה בחומר ובלבנים" אינם זוכרים. כי כך הוא טבעו של האדם, לזכור רק את האורות של עברו ולשכח את הצללים. אין האבות הכפריים החדשים מבינים ואינם יכולים להבין, כי בניהם אשר יתחנכו מעצם ילדותם בחיים הכפריים ובעבודה החקלאית לא ירגישו עוד במרירותם של החיים הללו ולא ידעו עוד את כובד העבודה הזאת וידעו רק את הטוב. הם מודדים שם את עתידותם של בניהם במדה שלהם וחולמים בשבילם שוב על חיים עירוניים, על חיים יותר ק ל י ם.

החזון הזה נפרץ בתוך מושבותינו הפלשתינאיות. לא אגזים אם אומר, כי אין אף אב אחד שאינו חולם בשביל בנו על חיים עירוניים או לכה"פ על חיים „קולטיריים" וקלים בכפר עצמו — לא בתור אכר. ואחרת אי־אפשר שיהיה עתה.

ולזאת רובץ חוב קדוש על כל אלה הדואגים לעתידנו החקלאי בארץ, להשתדל בעוד זמן, כי יבראו בכפרינו הנאים חנוכיים כאלה, שהדור הבא יתחנך לחייהם הכפריים העתידים גם ל מ ר ו ת ר צ ו ן א ב ו ת י ה ם.

מעשה החנוך במושבות הוא מעשה רבולוציוני.

מה החלוק בין הדרישות החנוכיות של האב העירוני הרגיל ובין אלו שאנו הציונים רוצים בהם?

האב העירוני רוצה לתת לבנו חנוך כזה אשר יכינהו אל חייו העירוניים העתידים, אשר יתן בידו כלי זין יותר משוכללים לעשות בהם את מלחמת קיומו בעיר ולחיות באופן יותר קל. וגם אנו רוצים בכך. כל כמה שירבו האוכלוסין העברי, בעיר, וכל כמה שחייהם יעשו יותר קלים ונוחים נתקרב יותר אל כבוש הערים.

יש אמנם גם חלוקי דעות בינינו ובין הרבה מן האבות העירוניים דעכשיו, אבל לא בדברים הנוגעים אל ע צ ם ק י ו מ ו של החנוך. אנחנו רוצים, כי בן הסוחר, בן הבעל־מלאכה יהיה לא רק סוחר מנוסה ובעל־מלאכה אומן כי אם גם עברי לאומי טוב. אנחנו רוצים ששפת הלימודים העקרית תהי העברית, שכל השכלתם וגם הכללית תבוא אליהם מתוך הצנור העברי. לגביהם, לגבי הרבה מן האבות אין כל זה עיקר כלל, ויש מהם החושבים את כל „הפנטסיות" האלו למעשי־נערות המעבירים את ילדיהם על מחשבותיהם ה מ ע ש י ו ת, ויש מהם הרוצים דוקא בשפה הצרפתית או הגרמנית כי תהי לבניהם לשפה העיקרית בלימודיהם. ובכן יש שם חלוקי דעות, אבל אינם, כאמור, נוגעים אל עצם קיומו ואל עצם עתידותיו של המחונך, ולכן קל יותר להתפשר עם האבות ולבא לעמק השוה. ולזאת אין אנו מחויבים ל כ ב ו ש את החנוך העירוני בידינו ולהוציאהו מתחת השפעתם של האבות ושל כל יתר המחנכים. די לנו בי"ס כליפתי אחד בעיר אשר ממנו יראו וממנו ילמדו כל יתר בתי הכפר. די לנו בי"ס כליפתי אחד אשר בו נוכיח למעשה את צדקת הנחותינו החנוכיות. בתוך הערים יכולים לעבוד בתועלת רבה בתי־החנוך הפרטים, בתי־החנוך של חכי"ח ו„עזרא". אנחנו צריכים רק לעזור להם, כי יעמדו על צדקת הנחותינו בנוגע לשפה העברית. ולמטרה זו די אם נבקש להעמיד בתוך בתי הספר הללו את המורים לעברית מ ש ל נ ו. ולזאת משבח אנכי

מאד את מעשי החובבים הנותנים את מוריהם לעברית לבתי־הספר של חכי"ח, אלא שאין אלה עפ"ר מן המצוינים שבמורינו, ואיני מבין כלל את התנגדותם של אחדים מטובי משכילינו בארץ ובחו"ל להמעשה הזה. לא פיזור הכחות הנני רואה בזה כי אם קבוץ הכחות. אנכי יודע מן החיים כי מורה לעברית אחד עלול לחולל מהפכה רוחנית שלמה בתוך בי"ס אלינסי, אם זה איש משכיל, מבין ומסור לעבודתו. וכמה משפיעים המורים הבודדים, הנושאים אידיאלים חיוניים בלבותיהם, בכל בתי־הספר בכל העולם? מורה אידיאלי אחד כי יבוא אל בי"ס, והיו כל הלבבות הרכים לו. ומי כמונו, אשר את מיטב האידיאלים שלנו לקחנו מידי המורים הבודדים האלה, אשר הפיצו את תורתם בסתר ובאיסור, יורעים את ברכתם המרובה?!

ובכן: העבודה החנוכית הרצויה בעיר קלה היא במדה ידועה.

מה שאין כך בכפר.

עבודתנו החנוכית במושבות צריכה להיות כבוש במלא מובן המלה הזאת.

איך שיהיה הרבר מכאיב ומעציב, אבל הוא כך: במת החנוך במושבות לא נכבשה כלל לאידיאלינו הישובים החקלאים. במושבות אין אנו יכולים להסתפק בחנוך לאומי גרידא, כמו שמבינים אותו רבים מן האידיאליסטים שלנו, החנוך, שאינו יוצא מחוג חביב השפה וחבוב „הפרזות" הפטריוטיות הבנליות. אם יש לחלוק על נאומו העשיר והמלא ענין של מר טריווש אשר השמיע באספה הכללית האחרונה, בכמה ובמה פרטים אנו צריכים להודות, כי לעקרא דדינא צדק: באותם האופנים החנוכיים, אשר השתמשנו בהם עד היום לא נכבוש את הארץ! ומה הטיב לתאר האגרונום זוסמאן בדברים מעטים את המצב המעציב של החנוך במושבות: „אם תכנס אל אחד מבתי־הכפר שבמושבות בימים, שבחוץ הכל פורח, שבשדה ובכרמים העבודה „רותחת"— הנך מוצא את התלמידים יושבים כפופים על ספריהם... ואם תכנס אל אותו בי"ס ביום שהחום בוער, הנך מוצא עוד הפעם את החזיון הראשון... בני האכרים אינם מכינים את עצמם אל אותה העבודה שהיא צריכה להיות קרובה אליהם ביותר. אין מגדלים בהם ואין מפתחים בהם ענין אל הסביבה הסובבת אותם, אל הסביבה שהיא לפעמים זעומה מאד. אתמול דברו הרבה על ערכה הגדול של השפה העברית, אבל בני האכרים צריכים לדעת עוד שפה אחת — את השפה הנהדרה של הטבע. ושפה זו כמעט זרה היא לגמרי לתלמידים הכפריים שלנו".

בית־הספר הכפרי הרצוי תעודתו העקרית לחנך אכרים טובים. חובו הראשי לתת לתלמידיו אמצעים קולטוריים, להלחם בעד קיומם החקלאי ולעשות את קיומם זה יותר קולטורי, יותר קל ומשוכלל. בית־הספר הכפרי צריך להביא את חניכיו למדרגה כזו שיוכלו למצא את כל הברכה הצפונה בחיים החקלאיים. בית־הספר הכפרי הנוכחי אינו נבדל כל מאומה מבית־הספר העירוני למתחילים, ואינו נבדל הרבה מכל חדר־מתוקן בכל ערי התחום, אם נוציא מן החשבון את תחית השפה בתור שפה מדוברת בפי הילדים. שום איש לא יחשדני, כי איני יודע לערוך כל צרכו את ערך הרכוש הלאומי הגדול אשר רכשנו בזה שילדינו במושבות מדברים עברית. אבל בזה אין אנו יוצאים עוד ידי חובתנו. במושבותינו צריכים לנו לא רק דוברי עברית, כי אם גם עובדים עבריים. הדבור העברי ישכח, אם בעת ובעונה אחת עם גידול ופתוח הדבור העברי לא נתאמץ לגדל ולפתח גם את העבודה העברית. בן האכר אשר לא ידע לחבב את מושבתו ואת עבודתו, אשר לא ידע לחיות חיים הגונים על עבודתו יעזוב את המושבה וישכח את השפה, וגם בשבתו תחת תאנתו הדלה ותחת גפנו הרזה לא יתנהו לבו להתעלם אהבים עם שפתו העברית.

ובכן מצב הדברים מוכיח:

א. כי העבודה הרוחנית של החובבים בארץ מעטה מאד.

ב. כי בערים יש לעבודתם הרוחנית של החובבים ערך גדול אף שמעטה היא, מפני איכותה, מפני אופיה הדימונסטרציוני.

ג. כי בכפרים אין לעבודתם הרוחנית של החובבים כל ערך כי מעטה היא בכמות וגרועה באיכות.

ד. כי החובבים מזניחים את המקום העיקרי הצריך להשפעתם — את הכפר.

חו"צ מכריזים על עצמם שהם השאור שבעסת הציונים, שהם הם האלימנט התוסס, שהם המיעוט הריבולוציוני ההולך בראש הרוב — ראשי החובבים, כידוע, אינם אנשים ענוים —

היכן התסיסה שלהם בענין היותר קרוב להם, בענין החנוכי? אי ההתחלה הריבולוציונית שלהם? במלא פינו אנו מאשימים את חו"צ על התרשלותם בעניני החנוך שבכפר, על אשר לא הבינו ולא בקשו להבין ואינם רוצים להבין עד היום, היכן מרכז הכיבד של עבודתם הרצויה. את העבודה היותר נאה הזניחו. ואם לא ימהרו החובבים לתקן את אשר עותו עד עתה ולהעמיד את עצמם על דרך חרשה וביחס חרש אל הכפר הפלשתינאי — כל דאגתם לאותו הכפר קליפת השום שויה.

החובבים צריכים לשים להם לחוב:

א. בהיות, כי אמצעיהם החומריים מעטים לכן יחדלו מפזר את כחותיהם לבתי־הספר השונים ולרכז לע"ע את כל אמצעיהם, המוקדשים לענין החנוך במושבות, במקום אחד וליסד במקום הזה בי"ס כפרי מופתי אשר יהיה לאור ולסימן בשביל אחרים.

ב. לעזור למורים צעירים, הרוצים להכין את עצמם להיות מורים כפרים, ללכת לחו"ל ללמוד ולעביר איזו שנים ולקנות להם תורה להלכה ולמעשה.

אלו הן הדרישות היותר מינימליות. והדרישות המקסימליות צריכות להיות:

א. לכבוש את כל בתי־הספר במושבות ולהנהיג בהם השכלה לאומית וחנוך חקלאי רציונלי.

ב. ליסד סימינריום באחת המושבית הגדולות, אשר להן חקלאות מנומרת, לחנך בו מורים בשביל בתי־הספר הכפריים.

הרי אידיאלים שחו"צ צריכים ויכולים לשאוף להגשמתם.

אגב אורחא:

אם בכפר איני יכול להבין את החנוך הכללי שאינו פרופיסיונלי, הנה במה שנוגע אל העיר איני יכול להסכים בשום אופן עם מר טריווש וחבריו הנוטים גם פה כלפי החנוך הפרופיסיונלי. בעיר יהיה דומה השנוי הזה להקטנת הדמות של החנוך, להגבלת מיצריו. איני רוצה להתוכח על זה הרבה. הכרתי בנידן זה לא נתחורה לי מתוך החיים כי אם מתוך הרגשתי. אנכי סובר, כי בערים הפלשתינאיות צריך להיות מקלט לאינטליגנציה העברית, לכחותינו הרוחניים המתנונים בגלות. ומקלט כזה יבראו לנו לא בתי־ספר פרופוסיונליים כי אם כלליים עם חונים קולטוריים רחבים. לכן שמחתי הרבה ליסוד „בצלאל", ולא לצד הפרופיסיונלי אשר בו כי אם לצד האמנותי שבו. לכן כשהתנגדתי עם שאר חברי לגימנסיה העברית, לא התנגדתי כאחדים מהם לעצם הגימנסיה; שתמיד חשבתיה והנני חושבה

גם כיום לתנאי הכרחי להתפתחות העירונית, כי אם להעמדת *) הגימנסיה שלא יכלה להניח את דעתי. ולכן איני יכול להתיחס באירוניה כמר טריווש גם אל החלום על אוניברסיטה.

את החנוך הפרופיסיונלי הדרוש לעירוניים ימצאו אלה מעצמם, כי הרי זה תנאי הכרחי לקיומם ולהתפתחותם, ואת ההתפתחות העירונית אנו חושבים לתנועה טבעית כזו, שאינה צריכה לאמצעים מלאכותיים של עוזרים צדדים. ובכל אופן אין החנוך הזה חובנו הראשי. אנו צריכים, אם נוכל, לדאוג לצרכיהם הרוחניים של העירונים היותר רחבים.

ואת הפחד, שאחרים פוחדים, פן ימשכו בתי־הספר התיכונים שבעיר את הצעירים מן המושבות, הנני חושב לפחד מגוזם. האלימנט הצעיר, העלול לעזוב את המושבה, יעזבנה אם כה ואם כה, ואם לא ימצא את מבוקשו בעיר הפלשתינאית ילך לחו"ל. אנו לא נקשור את צעירי המושבות אל מקומם אם נסגור בעדם את שערי העיר. אנו צריכים לברא בתוך המושבות תנאים כלכליים ורוחניים כאלה, אשר לא יביאו את צעירינו לידי בריחה מן הכפר.

ואם כה חדלות — ביחס אל הצורך — דרכי עבודתם של החובבים במקצוע הרוחני העיקרי אשר בחרו להם, הנה עבודתם בשאר המקצועות — אפס.

בית־העקד ביפו חלש מאד, אם לא נרצה להשתמש במלה יותר חזקה; לענין בתי־העקד במושבות לא דאגו חו"צ כלל וכלל. קרקע זו בתולה כל עיקרה או נעבדה בכחותיהם הפרימיטיבים של בני המושבות עצמם.

בשביל סידור העדות במושבות ובכפרים עשו הו"צ מעט מאד או לא כלום. הנסיון המבריק שנעשה בזכרון־יעקב ושקנה הרבה לבבות, עבר כענן ולא השאיר כל סימנים בחיים. חו"צ עצמם לא החזיקו באותה ההתחלה והזניחוה אחרי עבור ההתלהבות הראשונה.

ועניני הספרות... ההתחלה היפה של „העומר" היתה לאין. התפלה לעתון בשביל בני־הנעורים נשארת עד היום תפלת שוא. ואף הצרך הצועק לספרי־למוד בעברית, שהתפתחות בתי־הספר התיכוניים אי אפשרית בלעדם, אינו מתמלא.

ועניני הסטטיסטיקה... ועריכת ההיסטוריה של הישוב... מאן דכר שמם!

(המשך יבא)

*) עד כמה היתה העמדה זו בלתי שלמה, מוכיח גם מצב הדברים דעכשיו, אף שהתפתחת בהצלחה מרובה שלא היתה יכולה להיות מקווה. פחד „הדיפיציט" תלוי על ראש המתעסקים בגימנסיה כחרב דמוקלוס. והפחד הזה מכריח את אחד המורים לעזוב את ביה"ס ואת התלמידים ולנדוד לארצות רחוקות לקבל נדבות בשביל קיום הגימנסיה. קיום הגימנסיה תלוי בנדבות מקריות. הולכת ונפתחת המחלקה התשיעית, וחסרון מורים מומחים ומוכנים לעבודת גימנסיה עברית נעשה יותר ויותר בולט, יותר ויותר מסוכן. חסרון ספרי־למוד אינו מתמלא, וככל מה שהעבודה בגימנסיה מרובה, החסרון הולך וגדול, ואין האמצעים מספיקים לקדם את פני הרעה בעוד זמן.

י. ל.

הַיִּשּׁוּב הָעִבְרִי בְּמֶסוֹפּוֹטַמְיָה.

I.

הצורך בארץ מנוחה לעם ישראל הנודד הביא שאלה חדשה — שאלת הישוב העברי במסופוטמיה. הנטיה הגלויה, שהראו אחדים מראשי הממשלה התורקית המחודשה לקבל הגרה יהודית בארצם, נפגשה עם שאיפת יט"א, אשר אחרי חפושים רבים והודעות על אדות ארצות שהוצעו לפניה, לא מצאה מקום יותר טוב לישוב עברי גדול מבמדינת מסופוטמיה. ואם גם אפשר היה להוכח אחרי צעדי יט"א הראשונים, שבכל גודל הצורך שמרגישה תורקיה במהגרים חרשים ושבכל חום הזמנותיה ליהודים לבוא ולהאחז במדינותיה הרחבות, אין היא רוצה לתת להם זכיות מיוחדות עם אבטונומיה או טשרטר, — בכל זאת השאלה על אדות הישוב העברי במסופוטמיה עודנה עומדת בכל תקפה על סדר היום ומוסיפה להעסיק את היהודים. למבינים ומתבוננים ברור הוא, שמצד אחד לא הכל תלוי ברצון האנשים המנהלים עכשיו את הממשלה התורקית, ומה שתורקיה איננה חפצה לתת היום תתן אולי מחר, ומהצד השני לא פחות ברור הוא, שאם האבטונומיה היא אחד העיקרים היסודיים בהסתדרות יט"א, ושהיא היא היתה הסבה שבראה את הפרוד במחנה הציונים, לאסונו של העם העברי, בכל זאת הנה נוטה כבר יט"א לעשות פשרות בדרישה הזאת וכבר שמה פניה ללכת באותה הדרך שהלכה הציונות המדינית, כלומר לותר לאט לאט על האבטונומיה ולהסתפק לע"ע רק בצל של איזו קונצסיות או באפשרות פשוטה לעסוק בישוב. הלא סוף סוף לא עברו השנים האחרונות, שנות הפרוד, בלי כל השפעה גם על היטא"יים. גם במחנה ההוא מתחילים להבין את האמת הפשוטה, שהאבטונומיה איננה קודמת לישוב, ושהאבטונומיה באיזו ארץ בלי עם היושב בה דבר ריק הוא, ואין לה ערך. מתחילים כבר כולם להכיר, שקודם כל צריך לבוא לארץ, להאחז ולהתחזק בה, והזכיות המדיניות תבאנה מאליהן. ולכן, למרות שהישוב במסופוטמיה פוגש בראשיתו התנגדות זו הן מצד הממשלה התורקית והן מצד עיקרי יט"א, עדיין לא הוסר מן הפרק בתור שאלה, היוצאת, לרגלי חשיבותה הגדולה, מן התחומים הצרים של יט"א ועומדת לפני כל העם העברי ותובעת תשובתו.

מה הם תנאי החיים בארץ החדשה הזאת, המוצעת לפנינו? מה הם תנאי הישוב בה?

מסופוטמיה היא ארץ המושכת כבר זמן רב את עיני החוקרים אם מפני עברה הגדול, אם מפני התקוות לתחיתה בעתיד, וזה גרם שעל אודותיה נכתבה ספרות שלמה *).

בזה שהארץ בכלל מוכשרת לישוב גדול אין מה לפקפק. הארץ היא פוריה מאד. לפי עשרה הטבעי היא אחת הארצות היותר מבורכות בתבל. הסופרים העתיקים שבקרוה והסופרים הערבים, שחיו בה בימי הכליפים, אינם פוסקים מלהלל את אדמתה המשובחה. הם מספרים על עבודת יושביה הקודמים, על התעלות ועל הסוללות שהיו בין פרת וחדקל, ולפי דבריהם אדמת מסו־פוטמיה נתנה מאה שערים. גם עכשיו עוד האדמה פוריה במדה בלתי מצויה. יש מקומות, ששם היא נותנת פי 12—14 וגם פי 30, המדה הבינונית היא 10—12 שערים. הארץ נותנת מלבד שאר התבואות גם אורז. מן המין האחרון אוספים פי 20—30, האדמה טובה לזריעה בכל המקומות, רק האורז דורש בצות או אדמה עשירה במים. מסופוטמיה מוכשרה לא רק לזריעות, כי

*) מן הספרים שיצאו לאור בזמן האחרון נותן ידיעות רבות ומקיפות ספרו של הערבי חביב־שיחה, שישב בבגדד בארבעים שנה ושכתב ספר בשם La province de Bagdad, קהירא. 1908. חומר רב נותן גם הסופר הצרפתי אנדרי שירדם בספרו Le chemin de fer de Bagdad, פריז 1903. הספר היותר חשוב על השקאת הארץ הוא ספרו של Willcoks: Jrrigation la de Mèsopotamie.

אם גם למיני נטיעות שונים, מן מיני התמרים השונים והמרובים עם כל מיני עצי פרי הדרום ועצי פרי האזור הבינוני. הארץ עשירה גם בירקות, שדות, גנים ופרדסים מכסים את כל המקומות הקרובים לישוב אנושי. בזמן האחרון נסו למעת בה עצי קיה ואינדיגה והצליחו, החלו להתעסק בעצי תית ובעבודת משי וראו בזה ברכה. החלו לזרוע צמר גפן וראי, שלצמח הזה יש עתיד גדול בארץ. גם הטבק במסופוטמיה מצטין בטובו. וכל העושר הזה טמון עוד ומחכה לידי עובדים, העתידים לבוא ולהוציאו מן האדמה בהפכם את שממות הארץ לגן פורח, כמו שהיתה בימי אשור ובבל הקדומים ובימי הפרתים אחריהם וכמו בתקופת הכליפים בימי הבינים.

יחד עם עבודת האדמה יש במסופוטמיה גם מקום רב לגדול בהמית. סוסי מסופוטמיה מצטיינים ביפים ובכחם. עדרי גמלים, חמורים, בקר וצאן נמצאים עד אין מספר.

אבל אדמת מסופוטמיה במצבה הנוכחי איננה מסוגלה לעבודה במדה גדולה עד שיסדרו את השקאתה, כמו שהיתה בימי קדם או בימי הכליפים. הנהרות פרת וחדקל מביאים בראשית הקיץ הרבה מים מהרי ארמיניה ואסיה הקטנה והם שוטפים ועוברים על כל הארץ מסביב ומשאירים בצות גדולות, שהן מולידות מחלות מסוכנות. בימי הקיץ מתמעטים המים, ושטחים גדולים במסופוטמיה מתהפכים למדבריות שממה. ובכן נחיצה עבודה רבה לסדר את שפע המים במסופוטמיה, להוציא את המים מן המקומות הסובלים משפעתם ולהשקות בהם ע"י תעלות את המקומות החסרים מים. סדור חלוקת המים הוא התנאי הראשון להתפתחות עבודת האדמה במסופוטמיה. רק אז יהיו המים לברכה גדולה לארץ, בעת שעכשו הם לפעמים קללה ומכשול לכל התקדמות. ואף על פי שיש עוד הרבה, שרידי התעלות והסוללות הקודמות צריך עוד להוציא על עבודת ההשקאה סכומים ענקיים. על פי חשבון המהנדס המומחה וילקוקס, שעסק בדבר הזה גם במצרים ובהודו, צריך יהיה להוציא להשקאת הארץ מאות מיליונים פרנק. רק אחרי העבודה הקודמת הזאת אפשר יהיה לעסוק בעבודת הישוב בבקעת מסופוטמיה, העתידה לקום לתחיה. ובאמת, הכשרתה של מסופוטמיה לישוב היא עבודה קולטורית גדולה מאד. לא דבר קל הוא לכבוש אדמה מרובה כל כך ולהכשירה לישוב אנושי. לפי חשבון המומחים יהיה אחרי סדור ההשקאה מקום במסופוטמיה בעד ישוב של 10—15 מיליון איש שיוכלו לעסוק רק בעבודת האדמה. עכשו אין הארץ העשירה הזאת מיושבת כמעט כלל וכלל. על פי המספר הבינוני יושבים במסופוטמיה מ־6 עד 12 איש על קילומטר מרובע, בעת שגם בא"י, שהיא ג"כ איננה עוד מיושבה, יושבים יותר מעשרים איש על קילומטר מרובע.

אך לא רק לישוב כפרי מסוגלת מסופוטמיה. במקומות שונים מצאו בה מכרות נפט ובמדה רבה כל כך, שיספיק לכל תורקיה ופרס. יש עוד מחצבים אחרים בארץ הזאת, אבל הם עוד לא נחקרו. בארץ מתפתחת מלאכת עבור העיר. מלאכת אריגות שונות ומשי. הרקמה הבגדדית, שבה מתעסקות ביחור היהודיות, ידועה בכל המזרח. מצבה הגיאוגרפי של הארץ בין פרס והודו והארצות הסמוכות אל ים התיכון יעזור להתפתחות המסחר: עריה הן שוקים הכרחיים לסחורות אירופה ואסיה. נהרותיה מקשרים אותה עם סוריה, אסיה הקטנה וארמיניה, ומסלת הברזל, שתעבור בה אולי עוד בעתיד הקרוב, תקשר את ים התיכון עם הים הפרסי ותקצר את הדרך מאירופה להודו. והמסלה הזאת, המכונה הבגדדית, שתתאחד עם המסלה האנאטולית שתעבור דרך הערים מוסול, בגדד, בוצרה עד איזה חוף של הים הפרסי (קוביטה) תמשך עד 2,800 קלומטרים ותגרום למהפכה שלמה בהתפתחות אסיה המערבית ובמסחר העולמי. הרשיון לבנין המסלה הזאת ניתן עוד בשנת 1902, ותנאיו אנחנו מוצאים בחוזה שנעשה בין הממשלה התורקית וחברה גרמנית, אלא שהדבר הגדול הזה אינו יכול לצאת לפעולה, מפני שבנין המסלה הענקית הזאת תלוי במהירות התפתחות הישוב בארץ. לפי התקציב יעלה בנין המסלה הבגדדית עם סניפיה הנחוצים ועם הכשרת נמל על חוף הים הפרסי עד 700 מיליונים פרנק. להשיג סכום ענקי כזה אפשר רק אז, אם תהיה החברה בטוחה שתוכל בזמן מן הזמנים להוציא את הקפיטל עם רבית ידועה. ובהיות שאי אפשר לחכות לריוח המסלה שתעבור במקומות בלתי מיושבים, התחייבה הממשלה התירקית לתת לאגודת המסלה ערבות להכנסה עד 16,500 פר. מכל קלומטר. עשו הערכות, כמה תוכל המסלה לקבל בעד הנוסעים ובעד הסחורות. והנה הן עולות ויורדות מאלף עד 3000 פר' מקילומטר. יש גם אופטימיסטים שמקווים לגדולות, אבל גם דר. רוהרבאך, אחד האופטימיסטים היותר גדולים, שכתב ספר על אדות המסלה הבגדדית, מעריך את הכנסותיה לכל היותר—ל4000 פר' בשנה מקילומטר. ובכן תוכרח הממשלה להוסיף את הסכום החסר של 12,500 פרנק בעד כל קילומטר, ובזה תתחייב הממשלה התורקית להעיק על תקציבה השנתי ב—35 מיליונים פרנק. מי שיודע את מצב הכספים של תורקיה, מי שיודע, שהממשלה נמצאת תמיד בין המצרים בענינים כספיים, ושאין ידה משגת לשלם את שכר הפקידים במועדו, יבין, שתורקיה לא תיכל לא עכשו ולא בזמנים הקרובים לקחת עליה משא כבד כזה. ואם גם קבלה הממשלה התורקית אחרי המהפכה האחרונה סכומים בלתי מקווים מאוסטריה, בולגריה ומנכסי השולטן המורד, לא תוכל להשתמש בהם להוצאות המסלה, מפני שרוב הכסף הזה כבר נבלע בתקונים בפנים הארץ, כמו בהעלאת שכר הפקידים, בתקונים בצבא ובצי, ובכן בנין המסלה הבגדדית תלוי בהתפתחות הארצות השוממות הסמוכות למסלה, בהתפתחות. שתוכל לבוא רק על ידי זרם מהגרים חדשים שיבראו בעבודתם רכוש חדש ושיוכלו להוציא את כל העושר הנמצא באדמת מסופוטמיה הרחבה. הממשלה תיכל לקחת עליה את הערבון הגדול לאגודות המסלה רק בתקוה, שיבאו בהמון רב אנשים חדשים לעבד את הארץ, מפני שחלוף הסכומים שתשלם הממשלה תקבל הכנסה ממסי התושבים ומעבודתם, ומובן, שכל כמה שתלך הארץ הלוך והתפתח, יקטן הסכום שצריכה תהיה הממשלה למלא עד הגובה שערבה בעדו. אולם האם מוכשרה הארץ הזאת לישוב אירופיים על פי אקלימה או על פי תנאיה המיוחדים?

האקלים של מסופוטמיה הוא בריא וטוב, אף על פי שהוא קשה לאירופיים. החום שם הרבה יותר גדול מאשר בארץ ישראל גם מאשר במצרים. בערים בונים להם התושבים מרתפים („סרדב") בעמק של שני מטרים תחת בתיהם ושם הם מבלים בימי הקיץ את השעות היותר חמות מאחת עשרה בבקר עד ארבע אחרי הצהרים. החום גדול במסופוטמיה במשך של שלשה חדשים, והוא לא פחות מארבעים מעלות. ביחוד קשה החום מסוף יוני עד הימים הראשונים של אוגוסט. בזמן הזה מנשבת רוח חמה מאד במשך ארבעים יום, התרמומטר מראה אז בצל לפעמים 50 מעלות לריאומיור. בימים החמים האלה נפסקים לגמרי החיים בארץ. גם הערבים עם אורחותיהם אינם יוצאים בדרך. בחורף האויר הוא קריר, אף על פי ששלג אין במסופוטמיה. אם תהיה הארץ מיושבה ותתכסה בעצים וביערות, אז יהיה האקלים יותר

ממוזג. ידוע, שבימים קדומים היו במסופוטמיה יערים, אלא שמהם לא נשארו כעת כי אם שרידים קטנים.

המחלות מרובות במסופוטמיה רק במקומות הבצות. שם שוררת קדחת, הלוקחת לפעמים גם הרבה קרבנות. אבל אחרי שייבשו את הבצות יהיה האקלים טוב בכל מקום. לא נעימה היא הצרעת השוררת במסופוטמיה והידועה בשם נצן חליב le bouton d'Alep מפני שהיא מצויה גם בחליב. אין איש, היושב איזה זמן במסופוטמיה, שינקה מן המחלה הזאת. הערבים מקבלים את צרעת חליב לפעמים היותר קרובות על הפנים, והאירופיים על פי הרוב על חלקי הגוף האחרים. ביחוד לא נעימה היא, אם היא נוגעת בחוטם, מפני שאז היא משנה ומכערת את הפנים. הצרעת הזאת נמשכת שנה ואיננה כואבת ואינה מסוכנה, רק בזמן הראשון היא סובבת גרידה, ואחרי כן היא עוברת ומשאירה סמנים קטנים. תחבולה רדיקלית נגדה אין עוד, וגם אין יודעים את סבת המחלה. חושבים שהיא באה על ידי המים או על ידי מקרובים. הרופאים המקומיים נותנים נגד הנצן החליבי איזו משיחה, ואז הצרעת עוברת אחרי איזה חדשים ומשאירה רק סמנים רפים.

למרות החום הגדול חזקים תושבי מסופוטמיה ובריאים. גם יהודי מסופוטמיה, הבאים לארץ ישראל, עושים רושם של אנשים חזקים. החום הגדול של מסופוטימיה לא הפ־יע בעד עמי קדם לברוא בארץ הזאת קולטורה גבוהה. הארץ הזאת תופסת גם מקום נכבד בהתפתחות הקולטורה העברית. בה נברא התלמוד הבבלי, ועריה היו זמן רב ידועות בתור מרכזי תורה וישיבות.

ובכל זאת עכשו יהיה אקלים הארץ קשה לאירופיים, ביחוד לדור הראשון, או גם לדורותיהם הראשונים, וזה יהיה מכשול גדול לישוב. מלבד הקושי הזה יפגוש הישוב בימים הראשונים עוד מכשול יותר גדול מצד שבטי הערבים הנודדים במסופוטמיה. לפי הסופר הבקיא בחיי הארץ, חביב שיחה, הנותן רשימת השבטים הנדוים במסופוטמיה, עולה מספרם עד 2,310,000. חלק גדול מהם חיים על חרבם ורובם ומתעסקים במלחמות ובשדידות. יש שבטים חזקים כל כך, עד שמספרם מגיע עד 40,000. הם יושבים באהלים ונודדים יחד עם עדריהם הגדולים ממקום למקום. הם כולם גבורים, מיטיבים לרכוב ולירות. הם מנוסים במלחמות ואוהבים אותן. לגנוב ולשלול לא נחשב בעיניהם לחרפה, אם רק יש בזה גבורה וערמה. הם נמצאים תחת עול ממשלת תורקיה רק על פי השם והם מתנהלים באמת על ידי שיכים נבחרים. יש שבטים שפונים אל הממשלה שתאשר בחירות השיכים, ויש כאלה שאינם מכירים גם את הקשר הרפה הזה ביניהם ובין הממשלה. הם ברובם בני מדבר חפשים, המושלים כאות נפשם בערבות הגדולות של מסופוטמיה. לפעמים הם מתנפלים על הכפרים, על האורחות, ולוקחים מס מהאורחות העוברות בארץ נדודיהם. כל ישוב אירופי יפגוש מכשול גדול וחזק מצד הערבים האלה. צריך יהיה לכל ישוב למצוא לו מגן לא מפני התנפלות של גנבים או שודדים, כי אם מפני מלחמות קשות עם מחנות שלמים של גדודים מזוינים. לתורקיה אין די צבא במסופוטמיה לשעבד ולהכניע את השבטים החזקים, ולכן היא נותנת להם על כרחה לחיות כרצונם, אבל אם תבנה המסלה הבגדדית ויוסד ישוב חדש, צריך יהיה צבא גדול, בכדי להגן על המסלה ועל המושבות. לפי השערת שירדם צריכים יהיו שני קורפוסים שלמים להגנה על מסופוטמיה בפני שבטי הערבים. ובכל אופן, אם גם אפשר יהיה לקבל הגנה צבאית גדולה כזאת, יהיו מוכרחים היושבים הראשונים עוד לסבול הרבה מן השבטים השודדים. זמן רב ימצאו במצב מלחמה, ויסבלו הרבה מגנבות, שדידות והתנפלויות על מושבות שלמות ועל אנשים בודדים. אין כל כפק, שהישוב החדש יעלה בהרבה קרבנות מפני האקלים ובקרבנות מרובים שיפלו על ידי החרב; הסכין והרובה הערבי.

הגנה הוא דבר כל כך הכרחי בישוב המסופוטמי, שהגרמנים בחשבם ליסד מושבות על יד המסלה הבגדדית מצאו לנחוץ לבקש רשות לסדר מיליציה מעשרת אלפים איש, כמובן, תורקיה לא יכלה להסכים לתנאי כזה, הדומה לותור שלם על הארץ, ולכן חדלו הגרמנים מלעסוק בשאלת ישוב שלהם במסיפוטמיה; אבל מזה אנחנו רואים, שאם יוסד איזה ישוב במסופוטמיה; צריכה תהיה הממשלה להקדיש סכומים עצומים להחזקת צבא גדול, בכדי להגן על החיים ועל הרכוש של התושבים החדשים.

ובכן נחוצים לישוב במסופוטמיה קרבנות גדולים מצד בעלי הישוב ומצד הממשלה. בעלי הישוב צריכים להשקיע מיליונים רבים בעבודת השקאת האדמה, ונחוצים להם סכומים להתישבות, ונחוץ להם כח סבלנות גדול בשביל להלחם עם האקלים הקשה ועם השכנים הרעים. הממשלת תהיה נכונה להקריב את הקרבנית הנחוצים לישוב מסופוטמיה, מפני שעל ידי זה תרכוש לה כח גדול. הממשלה תתחזק על השבטים שאינם מכירים אותה, תקבל עושר ממדינות עזובית ושממות, ועל ידי המסלה הגדולה שתאחד את מדינותיה באסיה ובאירופה תרים את ערך כל תורקיה בכלל. בישוב מסופוטמיה רואה הממשלה התורקית לפניה מטרה גדולה לאומית ומדינית. אבל מי מבעלי הישוב יוכל ויהיה מסוגל להקריב קרבנית, הדרושים לישוב זה? רק מטרה גבוהה, שאיפה אידיאלית תוכל לתת לארץ את העם הנחוץ לה. כל עם ועם יראה בישובו הגדול במסופוטמיה מטרה כזאת, אך תורקיה לעולם לא תסכים, שאיזה עם אירופי, שיש לו ממשלה, יאחז בארץ, מפני שבזה תעשה פרץ גדול בממשלתה באסיה. ובכן שתי דרכים לפני תורקיה. או לעזוב את הארץ במצבה הנוכחי ולחכות עד אשר התפתח לאט לאט מאליה, או לתת סוף סוף את היכלת לעם העברי להתישב בה בתנאים נוחים. אם תורקיה איננה מסכימה עכשיו לישוב העברי במסופוטמיה, צריכה תהיה להסכים אליו אחרי כן, מפני שנחוץ לה עם שיעבד את הארץ ושיחיה אותה. אבל היהיו היהודים מסוגלים להסתגל לתנאי הארץ ולהישוב בה?

מ. בן־אליעזר

בְּבֵית הַחוֹלִים.

(סוף).

על פי רוב נופלת קטטה בין „האויבים" בשביל דבר־של־מה־בכך. אך יסוד האיבה הוא טבוע בתכונת שני האנשים האלה.

הגליצאי הזקן אוהב את השקט והמנוחה, והוא גוער בנזיפה באלה הממלאים צחוק פיהם או המדברים בקול רם.

— כיצד? הן אדם צריך לזכור תמיד היכן הוא. מי שנענש מן השמים לשכב חולה, הרי הוא מחויב להיות עצוב, כדי שירחם עליו הקדוש־ברוך־הוא...

ואולם שכנו הליטאי הצעיר עליז תמיד, שר בשירים, מתלוצץ עם הכל, מחלק קומפלימנטים למרת מיללר ומטיל מרה במרת שטיין. כל החולים מחבבים אותו ומוחלים לו את הוללותו, ורק הגליצאי לבדו הוא מלא חמה על „הלץ" הארור הזה ומקלל אותו קללות נמרצות.

יש אשר פני הצעיר מתכסים בענן עצבת, והוא שוכב בלי תנועה, ורק עיניו מביטות אל נקודה אחת. אז שולח הגליצאי מבט מלא נקמה אל עבר שכני ורוטן לעצמו: — „אהא, סוף סוף נזכר זה"....

לפעמים נדמה, כי השכנים עשו שלום ביניהם, הם מספרים איש לרעהו קורות חייהם, שואלים ודורשים זה למעשי זה. ביחוד אוהב הגליצאי לספר בשבח ארצו ולהלל ולקלס את הקיסר פ ר א נ ץ י א ז ע ף, אוהב היהודים ומלך החסד.

ובאותה שעה פניו של הגליצאי הזועפים תדיר מפיקים איזו נדיבות, והוא נכון לסלוח להליטאי את כל חטאתיו, בגלל האזינו אל ספוריו והתפעלותו מן הקיסר הגליצאי.

אך פתאם פונה הליטאי אל הדובר בו במין תמימות עשויה ושואל:

— האמת הוא מה שאומרים במקומותינו, כי הקיסר שלכם הוא אביון, רחמנא ליצלן?

הגליצאי נותן עיניו בו ובוחן את פני איש־שיחו ועונה בזעם:

— רק שוטים והדיוטים בדו שקר כזה, אנכי בעצמי ראיתי את היכלו...

— אפשר. — מוסיף הליטאי — אבל שמעתי אומרים, כי לחג־יובלו של פראנץ יאזעף הגישו לו יהודי גליציה תשורה — זוג סנדלים, והיהידיות נדבו לו תריסר זוגות של פוזמקאות...

פני הגליצאי מתכרכמים, עיניו מתמלאות זעם, והוא מרעים בקולו הצרוד:

— פושע ישראל, משומד, תהא כפרת מלכנו, עצמותיך תרקבנה! והקיסר שלנו יחיה לארך ימים.

הוא פונה עורף אל שכנו, מתכסה בשמיכה ונושם בכבדות מרוב הזרעזעות.—

ביום הרביעי וביום השבת נותנים רשות לקרובים ומכרים להכנס אל בית־החולים לשעה אחת.

חחולים ממתינים לשעה זו בקוצר רוח. עוד בבקר הם מתחילים מונים את הרגעים, מביטים אל השעון הנראה להם היום כעצל בהליכתו.

בשעה השלישית בצהרים נפתחות הדלתות, והמון אנשים ופתקאות בידיהם נדחקים אל הבית. חדר החולים מתמלא פתאם חיים ושאון. החולים היושבים על מטותיהם ועיניהם נטויות אל עבר הפתח מתמלאים חדוה למראה פנים של קרוב ומודע.

עד מהרה מיצאים כל אחד את „שלו", ובחדר נשמעות לחישות, שאלות, קריאות־מכתבים, אנחות.

אל הגליצאי רגילה לבא בתו הצעירה, עלמה יפה כבת שמונה עשרה. אביה מתאונן תמיד לפניה על אשר הכל רודפים אותו. היא מתאמצת להרגיעו, ומבטיחה לו להשתדל בעדו.

שעת הבקורים חולפת מהר, בית החולים מתרוקן פתאום, ומראהו כמראה נוה־קיץ בימות הסתו.

שעה קלה שוכבים החולים שקועים איש איש בעולמו המיוחד מחוץ לכתלי בית זה, אשר זה עתה הביאו משם ידיעות חדשות.

ואולם כעבור רגעים מספר הולך ונמחה הרושם מן החוץ, ועוד הפעם שבים החיים המשותפים של בית־החולים.

— במה היא עוסקת בתך? — שואל הליטאי את הגליצאי שכנו.

— היא גזברית בבית־מסחר.

— כך? נערה יפת תאר היא,

— ובכן, מה אתה רוצה?

— אולי תקח אותי לחתן לבתך?

הגליצאי שולח בו מבט זעם ושותק. אך הצעיר אינו מרפה ממנו ומספר לו את יחוסו, כי בן רב הוא ממשפחת גאונים והוא בעצמו בקי בכמה לשונות ויש לו משרה הגונה.

הגליצאי מעמיד בתחלה פניו, כאילו כל הדברים האלה אינם נוגעים אליו. ובכל זאת הוא מקשיב אליהם, ואחר כך עונה:

— אלמלא היית בעצמך אדם הגון..., כי מה בצע בכל „המעלות", אם ה ע י ק ר חסר ...

— אבל היודע אתה, כי מום גדול מצאתי בבתך?

— דהיינו?

— היא... איננה ... בת תלמיד חכם...

הגליצאי מתאדם. ובכדי לשכך את כעסו הוא מוציא מפיו, כדרכו, קללה ומוסיף:

— מה התועלת בכל תורתך שלמדת, אם אפיקורס אתה, כופר באלהים, מומר להכעים?

באחד הימים הודיע רופא בית־החולים את הליטאי „העליז", כי נמנו וגמרו לעשית לו את הנתוח בשבוע זה.

הידיעה הזאת הטילה בו איזו עצבית. אמנם כמה פעמים התחנן לפני הפרופיסור, כי „ישים קץ", כי כבר קצה נפשו לחכות. ואולם ההכרה, כי הנתוח עומד להעשות בקרוב, הפכה את רוחו והביאה בקרב נפשו שנוי.

שעות שלמות היה שוכב בלי תנועה, בלי הברה אחת, ורק לפעמים היה מוציא אנחה קלה, חרישית.

השכנים בבית־החולים היו נגשים אליו, משתדלים לבדח את דעתו, מתחילים לנחמו, מספרים לו מקרים־של־נתוח שעלו יפה, מחזקים את לבו. אך הוא לא היה עונה דבר, ולא עוד אלא שהיה נוזף באלה המטרידים אותו.

הגליצאי הזקן, שבא בריב עמו ביום הקודם והחליט בלבו לבלי דבר עמו, נסה לעבור על מדותיו ולפתוח פיו עם „אויבו", אך הלז ענה לו תיכף „עזות" והשתיקו.

הזקן נתן בו עיניו, רקק, רטן איזו מלה, והפך את פניו.

אותה שעה שבאו משרתי הבית והסיעו את מטת „העליז" אל חדר הנתוח היתה קשה מאד לגרי בית־החולים. הכל לוו את „העליז" בברכות ובדברי תנחומין. וכל היום ההוא לא עלתה שום שיחה אחרת מלבד שיחה על אדות „הנתוח", שצפו אל תוצאותיו.

ממחרת בבקר נפל פחד גדול על הכל, כשנודע הדבר, כי „העליז" איננו עוד...

קללו את הרופאים, כנו אותם בשם „רוצחים", אחדים מן החולים הספידו את הנפטר.

הגליצאי לא האמין לשמועה זו. „האיך אפשר? אתמול היה חי והיום מת?!"

אך בא ל ו ד ו ו י ג וסיפר את כל פרטי הנתוח.. „הרופאים בעצמם בכו".

אז הועמו עיני הגליצאי, הוא התאנח ושכב במטתו.

וכל היום לא הוציא מלה מפיו. נגשו אליו שכנים לספר עמו, אך הוא לא פנה אליהם.

בערב כשהביאו על מקומו של „העליז" מטה אחרת ועליה חולה חדש, הביט אליו הגליצאי בעיני זעם, כאילו היה זה אשם בפטירת הצעיר הליטאי.

בלילה התהפך מצד אל צד ולא יכול לישן. ואחר חצות

כשתקפה אותו שינה הקיץ פתאום בבכי משונה, אשר הבעית את שכניו...

רק יום אחד עבר, ובבית־החולים שב הכל לקדמותו. נשכח „העליז" מלב, נשמעו שיחות והלצות כיום יום; בעולם הקטן לא נשתנה דבר.

אך הגליצאי לא חדל ימים רבים להזכיר את הליטאי „העליז" והיה משתומם וכועס לפעמים על החולים, שיכולים למלא שחוק פיהם, אחרי אשר ראו בעיניהם סיפו של אדם...

וכאשר הזכיר מי שהוא את הקטטות בין „האויבים", היה הגליצאי מתקצף ואומר:

— שוטה! אדרבא, מפני שראיתי בו, עליו־השלום, כי „פרי יפה" זה, חרה לי על שובבותו... אלהים בשמים יודע זאת, וגם הוא יודע עתה זאת, הן בעולם האמת הוא...

ניו־יורק, תרס"ט

משה זילבורג.

עַל בֵּיתִי שֶׁחָרַב...

„אוי לי שחרבתי את ביתי"...

שם בעירה, על ככר שממה, כבוש בקרקע עומד לו ביתי; קירותיו נטויים, חלונותיו מוגפים, כחרסי־אדמה על עיניו של מת... עובר בן־אדם על פניו וחשש בו לבי ונטה הצרה מתוך דאגה ופחד חשאי...

בשכבר הימים... בשכבר נגולו פה לפני עיני ברא שונה מרחקי־השמים; עמומים וסתומים היו פרושים מעל לביתנו, כגויל עתיק זה שנמחקו אותיותיו... מתוך כניעה ותחנונים הציץ הבית אל אותו הרז המעורפל המסתתר במרומיו — כולו נתון במחשבת־קדומים. רופף ושבע־ימים כבר היה אז הבית. קים רק בזכותן של הברכות שעמדו לו להאריך ימים על האדמה, דור אחרי דור, שחרית וערבית לא פסקו מתוך כתליו, ובטוח בחסד בוראו, כשר וצנוע היה מקשיב להן — ומתנמנם... איזה חלום נהדר היה מרפרף על דל פניו: רק לשעה, בעון זרים, נהפך לאהל דל וקטן — אלא שתבוא שעת־רצון והיה שוב לארמון נהדר ויפה...

אותו חלום־התקוה היה מנצנץ גם בעיניו של אבי, בשעה שהביט על נחלתו זו. עם דמדומי חמה העירה תפלתו המתונה והצלולה את הבית, ושניהם נכנעים בקשו רחמים מלפני אותו קדמון... ובלילות האפלים והעמומים, בשעה שהעולם תועה בלי מנהיג, כביכול, במחשכים היו שניהם מבכים בחשאי אותו החלום המרהיב לב, שפתרונו מתמהמה כל כך לבוא...

אבי, היה נצוץ של נשמה עילאה, שבבבר הימים נתבקשה לעולם האמת. אך שפל היה אבי בעיניו הוא, נכנע ובטל כלפי ירושת העבר הגדול... שרוי היה תמיד באיזה פחד, כאדם שאינו יוצא ידי חובתו לפני־מי... בית זה בירושה בא לו. עתיק־ימים היה, העתיק בעירה. גג־תבן קרוח היה חבוש מעל לחלונותיו הקטנים, כמצנפת ישנה זו לראש שב וקדוש... אגדות־פלאי עוברות ומספרות עליו: פעמים מרובות עמד בסכנה; מארבע קצותיה בערה העירה — ואליו לא נגע. היו שירעו טעם־הדבר, דור שלם היתה פה ישיבתו הקבועה של „הזקן", ונשמתו שוכנת פה עד היום בספרים העתיקים. ביראת־כבוד הביטו הבריות על הבית, כעל אלמנה חשובה... חרד היה אבי על נחלת־אבותיו זו ודואג לה כלפקדון יקר שניתן לו לשמירה... כאלו לא־ראוי היה להיות יורשו של הבית. מצטער היה שבימיו לא זכה הבית לעמוד על אותה מדרגה שהעמידוהו ראשונים... בשעות בין השמשות יש שהיה מפשיל את ידיו לאחורו ומטיל מתוך מחשבה עמוקה סביב הבית, בודק בו וממשש בבינה כל זיז, כל סדק כאלו דאג לבו, אם לא נפגם חלילה בעוונותיו... וכך היה שגור תמיד בפיו בשיחתו עם אמי: „ביתנו"... „ביתנו"... אמי, נשמה צנועה, שכל היום היתה עונה „אמן" אחרי ברכותיו של אבי, היתה מנענעת ראש בדאגה: „ביתנו"... „ביתנו"...

פעמים שהיה נותן אבא את עיניו בי, בן־יחידו, ובדאגה כמוסה היה מעורר זכות־אבות:

— יהי רצון שלא יביש את הבית!...

חזרה אמי בחשאי על דבריו בלחש על שפתיה:

— יהי רצון שלא יביש את הבית!...

שם, בפנים הבית, היה הכל מונח על מקומו כבימים קדמונים. כאלו עין מקפדת היתה ערה ופקוחה על כל זוית לבל יבוא שם כל שנוי... על כל דבר, בכל זוית, היתה חופפת שיבתו של העבר הגדול: קיש־קיש עמום של כפות־בדיל בקערות־עופרת... גניחות־שיבה של הדפים הישנים הנקמטים בידי אבי... ברק של שערת־כסף מתוך אותם הדפים — כל זה היה מספר על דורות, שהיו קרובים אל הפרגוד, צופים עין בעין בכבשונו של עולם ורמזיו, שגנוזים הם וכמוסים מעינידם של הדורות־היתומים בימינו...

כשברכתי ברכה ראשונה הורידה אמי דמעות מתוך שמחה, ונשמת אבא היתה באותו היום במלואה.

„סימן ברכה לנו ולכל ישראל... סימן ברכה לנו ולכל ישראל"... כך היו דבריו כל אותו היום...

כך עברו שנים על שנום, מהוגות, עמומות, כגניחותיו של אבא. כולי נתון בשליטתו של העבר גדלתי פה, שרוי תמיד באיזה פחד מפני־מי... ביחד עם אבי הייתי מברך שחרית וערבית, כשל־ברך ומלא־יראה, ופי לא פסק מתוך הספרים, ירדתי לעומקם, התאבקתי באבק עברם... ראו הבריות, שמעו, נענו בראש מתוך תמיה ושבח: — ברכת הבית!.. ברכת הבית!..

ברחובות היו הבריות מראים עלי באצבע ומתלחשים אחרי:

— הבית!.. הבית!..

אגדות־פלאות היו בפי אבי על אותו זקן שחי בקדושה. פלאות שאירעו פה בבית ורשומן נכר גם בדורות הללו... וכך היה קולו של אבא מדבר תמיד ללבי:

— בני, שמור את הבית!.. נצר משרשי קדושים אתה... לגדולות נוצרת... לפאר את שם הבית נקראת...

„שמור את הבית!.."

ועיני ולבי נהונים היו כולם אל אותו החלום המרהיב, שהיה מרפרף מעל ביתנו. בדממת הלילות חלמתי: כבר נהפך הבית הדל לטרקלין נהדר, ואני הריני בן־המלך שלו. האולמים המרווחים מזהירים בזיו השכינה, ומלאכי מעלה רבים עומדים לשרתני. קמו כל הדורות מקבריהם, ישישים זקנים מזהירים בזהר הרקיע ומקלסים את שמי, שזכה לפתור את חלומם... ונותנים שבח לבורא עולם שירד, כביכול, ממרומי־שחקיו...

רופף ורעוע כבר עמד הבית, זע מכל רוח מצויה... העין המקפדת, שהיתה פקוחה תמיד עליו, הורידה את אשמורתה מחמת חולשה... זויות הבית הועמו ונאלמו... אבי כאלו נכנע ביותר

והתחיל מקפיד ביותר בו ובאחרים. האם התכוצה, כנשמה עלובה ההלבטה מזוית אל זוית ונגנה מלכה... מרוחק מעל ביתנו, בצער חשאי, ההרקם אותו החלום המרהיב...

אז כבר התחיל לבי מהסס... נפלה שם איזו תסיסה של הרהורים. ל„אדם" בין הבריות הייתי. כך אמר לי אבי. אדם שעתיד ליתן דין וחשבון על כל מעשיו לפני המקום ולפני הבריות ..

תפוש במחשבות הייתי מטיל מאהורי ביתנו, ועיני צופות בגעגועים אל המרחק הפתוח לפני... משם בא אלי חלום־קסם חרישי וקל, כגלי האויר. איזו בת־קול קראה אלי, לחשה על אזני... יום ולילה הקשבתי לה, יום ולילה חלמתי...

— אסור לאדם לרתעכק במחשבות!.. היו דברי אבי אלי כשהביט מתוך צער כלפי הבית...

שעות דאגה באו אז על אבי, כאלו צפה ברוח את סופו של הבית. בכל יום ויום היה פוחח בגניחה וגומר בגניחה אל נפשו: „הכתלים התעקמו, צריך להמכם בברישים"... הגג נקרח כולו, צריך לתקנו"... ולבו לא נתנו להתחיל בתקונו, דחה אותו מיום ליום, ותפלהו נעשתה מתונה ביותר, מתחטאת ומתחננת לפניו, כביכול.

באו פועלים וההילו מנקשים בגרזינים וקרדומות. מתוך פחד ויאוש הקשיב אבי לנקישות הללו:

— „ביתנו"... „ביתנו"... היה קובל ומתאונן לפני אמי.

והאם חוזרה על דבריו:

— „ביתנו"... „ביתנו".

אז קרב אלי פעם האב, פחח ואמר:

— בני, בר־בטני! הגיעה שעהך לצאת אל העולם — לצקת מים על ידי קדושים, להתחמם באורם של גדולים. דלל כבר מעיני לשבור צמאונך לתורה.

ואת ידיו הניח בברכה על ראשי ובזוית, בחשאי לחשו אחריו שפתי אמי...

מלא־תמיה וחרוש, כצליל הזה הנתק בשגגה מן המיתר, יצאתי אל העולם הפעור ונעלמתי...

— — — — — — — — — — —

שם בעירה, על ככר שממה, כבוש בקרקע, עומד לו ביתי; קירותיו נטויים, חלונותיו מוגפים, כחרסי־אדמה על עיניו של מת... עובר בן־אדם על פניו וחשש בו לבו ונטה הצדה מתוך דאגה פחד חשאי...

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

V.

„כבלים"—זה שם חזיון חדש, המוצג זה כשני ירחים מדי יום ביומו ב„התיאטרון האשכנזי", אשר בברלין.

מחברו — יהודי צעיר ששמו הירמן ריכנבך. בחזיונו הוא מתאר את חיי יהודי גרמניה כמו שהם בלי כחל ובלי פרכוס, אבל לא זה הוא העיקר. העיקר—המטרה, שהיא סוציאלית־פוליטית. הוא נוגע באחת מצרות היהודים באשכנז, בשאלה, שהיתה בשנים האחרונות ל„בוערת" במדינה זו, ורצונו להוכיח ל„השרים והגדולים" את משוגתם על פניהם להראות להם אי־צדקתם ואי־ישרת משפטם...

וזה תוכן החזיון:

אברהם סנדר לעהמן, אבי הגבור הראשי, הוא יהודי נכבד בעדתו, פרנס ועשיר; הכל מכבדים אותו ושואלים בעצתו, מתנהג הוא כיהודי כשר וחרד, מקים כל המצוות המעשיות, זהיר במאכלים כשרים ובתפלה בצבור, ובכלל הנהו, כמו שאומרים, „יהודי בכל השנה", בתור תושב ארץ „חפשית" לא ידע ולא ירגיש את צרת היהודים, הוא גם איננו מבין את שאלות היהדות שאינן נותנות ליהודים אחרים מנוח. כיהדותו הוא מתגאה... מדוע? שאלות כאלו מוזרות הן ליהודי כזה; מתגאה היא ביהדותו, יען כי הוא בעצמו יהודי הנהו והוא הלא בודאי אדם חשוב, זה שנים רבות שהוא פרנס העדה... והוא אומר לבנו: „חבריך אין הם יודעים שיהודי אתה? עליך היה להודיע להם זה כגאון!"

אבל שמואל־זיגמונד בנו איננו מבין את דברי אביו. מה לו ולהיהדות?— הוא איננו יודע אותה, את המאור שבה לא הכיר. קים אמנם את המצוות המעשיות, יודע הוא אמנם ל„קרוא את ההפטרה", שמע לפעמים חזן מטיב נגן, אבל ספרי היהדות נשארו לפניו חתומים, מעודו לא קרא ולא שנה בהם, ועתה, כאשר עליו לעבוד בצבא, מרגיש הוא על כל צעד ושעל „שיהדות" זו איננה אלא כבלים המעיקים עליו, החוסמים בעדו את הדרך לעלות מעלה, להגיע למשרה גבוהה, לשם־התואר „אופיציר", שכ"כ בטהות אליו נפשות צעירי ישראל בגרמניה.

אבל הבן, המרגיש את עצמו חפשי מכבלי היהדות, קשור בכ"ז בקשרים חזקים אל הוריו היהודים, אותם הוא אוהב אהבה עמוקה ומלאה ויודע הוא, שהם נושאים בגאון את ה„כבלים", שהם יסבלו יסורים נוראים מאד, אם בנם יחידם־אהובם ינתק את הכבלים האלה. את הדברים האלה הנהו שומע בהערב הראשון כאשר שב הביתה להנפש מעבודתו בצבא. אז, באותו הערב, בא גם ידיד־ביתם שלמה. המספר בתמימות אודות בן היהודי העשיר פייט שהמיר את דתו, כדי שיתמנה לפרופיסור מן המנין. ההורים מקללים ומחרפים את הבוגד, משתתפים בצער הוריו. וכאשר אומר שלמה: „ולאיזו תכלית עשה זה (פייט) את מעשהו? — בשביל אפס ואין!" עונה לו אברהם סנדר בתמיה: היש, בכלל דבר שיכפר על מעשה כזה?"

והבן שומע את כל הדברים האלה ואת השיחות הארוכות הללו, ולבו נקרע לגזרים. יודע הוא את מרת נפשו: הוא הודיע להוריו את אשר קרה אותו — כי נעשה לאופיציר — כדי לשמח את נפשם, אבל את אשר עשה, שיצא כבר מן היהדות, לא הודיע לבלי צער את נפשות החביבים עליו...

ואת אשר כחש להוריו ספר לשארת־בשרו רחל, זו העלמה הנעימה, יתומה מהוריה הנמצאת בבית אבותיו, שהוא אוהב אותה זה כבר אהבה נצחת, והוריו מתנגדים לחפצו לקחתה לאשה, יען כי עניה היא.

הוא מספר לה ומבאר: תשוקתו להיות אפיציר היתה רבה וגדולה, הוא מצא בזה את מטרתו בחיים, חבריו ושריו ידעו והירו בכשרונותיו הגדולים, „אבל הכבלים שלפנים לא הרגיש כלל, עד כמה המה מעיקים, הפריעו בעדו להגיע למקור אשרו, ולפיכך שבר אותם". „מה לעשות, רחל, אך פעם אחת חיים, והיהדות היא תמיד אבן נגף!

רחל: „ובבריחה פחדנית תפצת לשנות את הדבר? איש־צבא ובוגד— בוגד בעצמו וברכו".

הוא משתדל להצדיק את נפשו, אבל העלמה התמימה איננה שמה כלל לב לדבריו, היא יודעת שבוגד הוא, שקרן, כי לפנים היה אומר שגם את היהדות אוהב הוא — ועתה בגד בה, הוא משקר גם בפני הוריו... ולמרות אהבתה הגדולה אליו, למרות כל רגשותיה העצומות, היא מתחזקת ואוספת את כחותיה ומשיבה על דברי־החכה, שהוא מפזר להי בדברים קצרים ופשוטים:

— „אינני חפצה במומר!"

בשנתים ימים עברו. זיגמונד יושב כמסבת חבריו, חוגג אתם יחדיו על כוס שכר את חג הלאומי לזכר הנצחון בסידן ועליו לשמוע דברי הלצות על ארות „אזרחי ירושלים", הערות דוקרות אודות „יהדותו" — ולחישות....

לפתע — שערוריה! בא זנדתק האולמה ידיד הוריו שלמה ושואל לו, אבל הוא מתנכר לידיד הוריו זה. מתביש הוא בפני חבריו להודות, שהיהודי הזה קרוב הוא לו. שלמה יצא והלך ושב ביחד את אברהם סנדר. נתעוררו עכשיו רגשות הבן, גברה תשוקתו לנשק את אביו־אהובו, אבל—„החברים", אלה מה יאמרו; אם יראו אותו נופל על צוארו של יהודי פשוט כזה?... מלחמה פנימית התחוללה בנפשו, ולסוף, כאשר נצחה אהבת־הבן, גלה „חבר" אחד את מחשבות המסובים: „צריך לגרש את היהודים מן האולם", כי מפירים המה את החג הגדול לזכרון סידן, את החג הלאומי!

מובן, כי הלויטננט שמואל־זיגמונד לעהמן איננו יכול לשמוע את החרפה ודברי הבוז האלה ולחשות, כי נאמרו עתה בפירוש ובאופן פרטי אודות אביו, והוא חפץ להכות את המחרף, אבל אחרים מתערבים ואינם נותנים לו לעשות זאת; היתכן, יהודי יכה את הגרף? ... לעהמן קם ומודיע, כי יקרא את

הגרף למלחמת-השנים ומבקש את אביו, כי יעזוב אתו את האולם.

אבל האב איננו מסכים, בכונה מיוחדת בא הנה; ספרו לו, שבנו המיר את דתו, אבל קשה לו להאמין, שבנו יעשה נבלה כזאת, ולפיכך בא לשמוע מפיו ממש ודוקא במעמד חבריו, כי שקר מספרים עליו, כי בן נאמן הוא להוריו ולדתם . . . הוא היה בל-כך בטוח בתשובה כזאת, עד שגם לקח אתו את שלמה, כדי שיעיד אחרי-כן בפני כל חברי העדה, שאך דברי שקר טפלו על בנו.

אבל טעה הזקן התמים. נגרע לו מה שלא קוה, והוא אומר לבנו, כי אין הוא חושב אותו, את הבוגר, מעתה לבנו.

בשברון לב ונפש נסע האב הביתה. „מת" עליו בנו-יחידו, הוא מתנהג מנהג אבלים, יושב יחף על הקרקע; מתאבלות אתו גם רחל וגם אשתו, אבל עבר יום אחד, וזאת האחרונה בבר מצאה תנחומים—לא על בנה שנאבד נמנה, כ"א על מעשהו . . . הוא הבן, בא ובקש והתחנן, והאם הרחמניה—מחלה.

אבל איש איננו — אשה. לא הועילו כל ההפצרות, הבקשות וגם הדמעות של האם ובנה: אברהם סנדר לא יוכל למחול, כאבו גדול מאד. מה אומרים הבריות? גם ממשרתו הכבודה כתור פרנס העדה מוכרח היה להתפטר..

נעזב הבן מאביו. זיגמונד צריך למהר למלחמת-השנים את הגרף והחליט בנפשו לתת את היכולת לאיש-ריבו להמית אותו. הוא ישים באופן זה קץ לחייו, שהיו אך טעות נוראת ואיומה, והוא אומר לרחל בסוף שיחתם הארוכה:

„תאמרי להורי, כי אהבתי אותם אהבה עמוקה, כמו שצריך בן נאמן לאהוב את הוריו, תאמרי להם, כמה כבדים נעשו עלי הכבלים, שאנחנו היהודים הבאנו להעולם החדש מחורבות העבר, וגם תאמרי להם, כי הכבלים החדשים של מפלגת האפיצירים, שבחרתי בעצמי, היו עוד יותר כבדים, כי הם השפילו אותי עד לעפר!"

אלה המה דבריו האחרונים שהננו שומעים. הוא יצא למלחמת-השנים ונפצע פצעים אנושים ואחרי שעות אחדות מת.

אבל בעוד שהוא שוכב על מטתו מתאספים חבריו. נמצא בזה הרופא המבאר את כל המקרה באופן פשוט: „צפור זרה היתה בקן האפיצירים וחפצו להפטר ממנה, באים גם אבא, רחל ושלמה.

מובן, כי האב בא — למחול לבנו, ושלמה — לדבר דברי תוכחה מעט באזני האפיצירים, על אשר התנהגו שלא כהוגן את זיגמונד זה שהקריב קרבנות כ"כ רבים בשביל הצבא, — כי הלא זאת היא מטרת החזיון!..

היקחו האפיצירים „מוסר" מהחזיון הזה? ההשיג המחבר את מטרתו? — מובן, שאל התיאטרון, לראות במחזה הזה — באים רק אחינו היהודים ה„ישראלים", הזקנים והצעירים. האם ישימו אלה לב לדברי רחל „כי לא ע"י בגידה מגיעים למטרה, כ"א ע"י מלחמה!" ויבינו, כי ה„כבלים" המה אמנם כבלים ליחיד הנמצא ב„קן זר" אבל לרבים ובעולמם שלהם אינם כלל כבלים? . . .

מי יודע?

ברלין ‏ ‏ ‏ ‏ מ. פאזיין.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

סמירנה.

קהלת היהודים בסמירנה (מספר נפשותיה כארבעים אלף) היא אחת הקהלות היותר גדולות וחשובות שבתורקיה ושנית היא לסלוניקי בעשרה ובכחה במסחר. אמנם פה מספר היונים גדול הרבה יותר מבסלוניקי וגם לוקחים הם את החלק היותר חשוב במסחר, אבל ביחס המספרי שוים היהודים ליונים בנוגע לכחם במסחר ואולי גם עולים הראשונים על האחרונים. אולם כל זה נאמר בנוגע למצבה החמרי, אבל במצבה הרוחני נופלת היא הרבה מקהלת סלוניקי. וסבות רבות לזה: בתי הספר, הסביבה והראש של הקהלה.

יהודי סלוניקי הם פחות או יותר מאוחרים, וקהלתם עומדת על בסיס נבון, הודות לעבודתו הרבה של הרה"ג יעקב מאיר החכם בשי, הועד העומד בראשה והקלובים הלאומים העובדים לטובתה. וגם זה שהיהודים בסלוניקי הנם הרוב לעומת יתר העמים הוא סבה לגאותם הלאומית ביודעים ובלא יודעים. קשה מאד לדבר פה אודות התבוללות, מלבד איזו צעירים החושבים את עצמם לסוציאלים. לעומת זה יהודי סמירנה הם כמעט כצאן בלי רועה, הקהלה אינה מבוססת, ראש רוחני שיאחד את כל אברי הקהלה חסר פה, כי הרב הנוכחי הנהו חלש וזקן, ועם זה משפיעים גם השכנים, העולים במספרם על בני עמנו, לעקור מעט מלב היהודים את גאותם. לא לחנם מתמרמרים העתונים השפניולים של סמירנה על מצב קהלתם ובמאמרים גדולים הם מתארים אותו בצבעים שחורים מאד וקוראים לעבודה לחזק ולאחד את הקהלה. אולם למרות כל זה עוד כלם יהודים נאמנים, וההתבוללות רחוקה מהם. בין ההמון תמצאו רבים היודעים עברית, אם הרבה או מעט.

בזמן הזה, לפני שבוע, החלו ראשי העדה להתענין בחזוקה של הקהלה, ויתאסף ה„מיג'ליש העומומי" לדון ראשית כל אודות שאלת החכם בשי. עד עתה כהן הרב רבי יוסף בן סניור בתור רב העדה, אך לא נתאשר ע"י הממשלה, וע"כ לא היה לו גם התאר „חכם בשי". עתה החליטו להוריד את הרב הזה, אע"פ שהנהו איש טוב, מפני חולשתו וזקנתו ולהביא רב אחר במקומו שיתאשר מטעם הממשלה. ושלשה קנדירטים העמידו, ואלה הם: הרב חזקיה שבתי, חכם בשי מארם צובא, הרב מברוסה והרב רבי ראובן בן ישראל מבולגריה. כמעט קרוב לודאי, שהרב מברוסה יבחר לחכם בשי של סמירנה, ואומרים, כי הוא הנהו היותר הגון מאלה השלשה. היו חפצים מאד בהרה"ג רבי יעקב מאיר, חכם בשי של סלוניקי, אך הרב החרוץ הזה, כמובן, לא יעזב את קהלתו החביבה לו ושבמחשבתו לפעול בה הרבה עוד לטובת החנוך העברי והלאומי. והיה אם תפתר שאלת החכם בשי בסמירנה באופן טוב, אז תשיג הקהלה הרבה, כי ביחד עם חכם בשי חרוץ יוכל ועד הקהלה לפעול במדה מרובה, בפרט אם ה' אלברט טריקה, ראש הועד הנוכחי, הידוע בלאומיותו, ישאר גם להלן על משמרתו. גם בתי הספר מתחילים לפעול פה במובן לאומי, ואם יספיקו האמצעים, מקוים לשכלל גם את בית הת"ת.

בית ספר לבנים ובית ספר לבנות לחברת כי"ח. מספר התלמידים: 400 ומספר התלמידות: 200. השפה העיקרית היא צרפתית, לבד זה מלמדים מעט עברית ותורקית. עד כה התנהל למוד השפה העברית בבתי הספר הנ"ל כמו בכל המוסדים של חברת כי"ח, אולם עתה הודות להשתדלות המנהל ה' נבון והמנהלת, הגברת נבון, מתחילה הלשון העברית להתפתח בבתי הספר הנ"ל בתור שפה חיה. וכן גם משתדל ה' נבון להגדיל את למוד השפה התורקית הנחוצה לנו מאד. בגן הילדים מלמדים רק את השפה הצרפתית, אך היהיו הילדים האלה באמת לצרפתים? ימים יגידו.

בבית הת"ת לומדים שש מאות ילדים עניים ויתומים. מדרגת התפתחותו של המוסד הזה אינה גבוהה כלל, ורק ניצוצות של תקוה נראים בו. לע"ע כמעט הכל במנהגו הישן נוהג, רק שני מורים עברים טובים נמצאים פה, ויתרם הם זקנים המלמדים תפלה ופרשת השבוע, אך לו היו להם די אמצעים, כי אז היו מזמינים להם מורים עברים טובים. שני מורים מלמדים תורקית, ושנים—צרפתית. המוסד הזה דורש תקונים, אך כמובן מחכה הנהו לעזרה מן החוץ. אולי תתענין חברת „עזרה" במצב החנוך של הקהלה החשובה הזאת ותיסד גם פה גן ילדים עברי, או לכל הפחות תתמך מעט בבית הת"ת, בהמציאה לו שני מורים מבית המדרש למורים שלה בירושלים.

הציונות החלה גם פה להכות את שרשיה, ולפני כשלשה חדשים נוסדה פה האגודה „אהבת ציון" ע"י ה' סלים מזרחי, עורך העתון התורקי „קיילו". ואליהם התחבר גם ה' אלגרנטי ויקדיש את עתונו „איל נוביליסטא" להיות לאורגן של ציוני סמירנה. אלה השנים פעלו הרבה להפצת הציונות בקרב קהלת סמירנה כשהתוו להם מטרה להשתדל בעד הגרת יהודי רוסיה לארץ ישראל. למטרה זו מסכימים כמעט כל יהודי סמירנה, אך עוד בימי אבדול חמיד וממשלת העריצות למדו לפחד מפני קול עלה נדף, וגם עתה יראים הם להיות בגלוי ציונים. ולו החליפו את השם, כי אז היו עובדים כלם בעד מטרת הציונות, כפי שהם מבינים אותה. משמח הוא הדבר, כי כלם הם לאמיים ושואפים להתפתחות עמם בארץ תורקיה. בכל אופן אין הציונים פוגשים התנגדות רבה בעבודתם, רק עתה הכרחו לעצר בעדה לרגל חק האגודות שיצא עתה בתורקיה. הם כתבו למרכז הציונים בקלן ושאלו בעצתם. מחכים הם בכליון עינים לקונגרס ולהחלטותיו.

מספר חברי האגודה עולה לשלש מאות וששים. החלו לאסף כסף לטובת הקרן הלאמית והחליטו ליסד קופה לאסף כסף בעד יסוד מושבה בא"י מילידי סמירנה; לע"ע תלו בבתים שונים עשרים וחמש קופסות של הקרן הלאמית.

אך חבל שהכרחו להפסיק עתה את העבודה, הרבה והרבה היו יכולים לפעל. מלבד זה מתקימת פה אגודת „עבריה", שמטרתה להפיץ בין יהודי סמירנה את השפה העברית. ביחס לאמצעיה פעולותיה משמחות. חבל שאין עוד בתורקיה הסתדרות של ציונים. לו התאחדו ציוני סלוניקי, קושטא ויתר ערי תורקיה האירופית וארץ ישראל, כי אז היה אפשר להם להרחיב את פעולתם, בעוד שעתה עומדות בודדות כל האגודות שבתורקיה, סלוניקי לחוד, וסמירנה בקשר עם בולגריה.

י. קנטרוביץ.

יְשִׁיבַת הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַגָּדוֹל.

תלגרמות מיוחדות:

קלן 1/14 אוקטובר.

נמשכות ישיבות הועד הפועל הגדול. בהן משתתפים 23 איש מארצות שונות. נקראו הרצאות מאת ולפזון, סוקולוב ורופין ע"ד המצב בתורקיה ובא"י ,וע"ד מצבה של הציונות בכ"ל. נקבעה הפרוגרמה של הקונגרס התשיעי, שימשך 5 ימים. מלבד דו"ח של הועד הפועל, ועדי ההסתדריות הארציות, הועדות הקבועות, הקה"ק והבנק ינאם נורדוי, והאגרונום אהרנזון יקרא הרצאה ע"ד האכרות בא"י; תקראנה הרצאות ע"ד מצב יהודי תורקיה ושאלות ההגרה, ע"ד עסקי אכרות וחרה"מ בא"י, וע"ד עניני ההסתדרות.

קלן 2/15 אוקטובר.

בישיבת הקה"ל נקרא דין וחשבון של הדירקטוריום ונפתרו שאלות שונות. כל הצעות הדירקטוריום בדבר ענינים שונים בא"י נתקבלו. היתה ישיבה למועצת־ההשגחה (אויפזיכטסראט) של הבנק ונפתרו שאלות העומדות על הפרק. בישיבות האחרונות של הועד הפועל הגדול נשאו ונתנו בשאלת ההסתדרות. את ההרצאה קרא ד"ר בודנהימר, שהציע תכנית חדשה של הסתדרות. הרוב חוה את דעתו שאין מן הצרך לשנות עכשו את ההסתדרות שנוי עיקרי, נחוץ רק להמעיט את מספר חברי הועד הפועל הגדול ולהגדיל את מספר חברי הועד הפועל הקטן. שום החלטות לא נתקבלו, השאלה צריכה עוד להתברר לפני הקונגרס בעתוניה המפלגה.

פרטי הישיבה יבאו בגליון הבא.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

— קבוץ השקלים צריך להגמר בזמן היותר קרוב. האגודות שעוד לא דרשו שקלים מתבקשות להיות זריזות בדבר זה.

— לשכת הקונגרס התשיעי מודיעה.

היוחלט להשאיר חלק ממקומות שעל הטריבונה, שיהיו מסומנים במספרים, בשביל אלה מהאורחים שידרשו כרטיסי כניסה במוקדם מאת הלשכה. הדורשים כרטיסים כאלה צריכים לשלוח אל הלשכה 1 מרק (אפשר גם בתוי פוסטה של כל הארצות) תשלום רשימתם. ובשביל שהדרישה תהיה בודאי גדולה, מתבקשים הרוצים בכרטיסים כאלה למהר להודיע ללשכת הקונגרס.

האדריסה:

Bureau des IX Zionisten Kongresses, Hamburg, Grosse Bleichen 65/I.

לתלגרמות: Orqhip., Hamburg

-- טופס הפרוטוקול של הבחירות לקונגרס ישולח בעוד זמן מצער יחד עם החוזר ע"ד הקונגרס התשיעי.

— נמצאת בדפוס המהדורה השניה של „הלוח קרימה". האגודות מתבקשות להזדרז בהזמנות, מפני שגם המהדורא הזאת נדפסה בכמות מצומצמה

— באחת הערים של פלך ראדום היתה בשבוע העבר ועידה פלכית, שהשתתפו בה שמונה צירים. נבחר ועד פלכי שנגש כבר לעבודתו.

— ע"פ הידיעות המתקבלות בועד המרכזי יש לשפט, כי בכל הערים הולכות ונעשות עתה ההכנות לקונגרס התשיעי ולועידה החמישית של ציוני רוסיה, שתהיה בהמבורג שני ימים קודם הקונגרס. הולכים ונגמרים חשבונות השקלים ומתכוננים אל הבחירות. ערים קטנות מתאחדות עם הקרובות לה בנידון בחירות צירים. בהרבה ערים יגדל מספר השקלים בשנה זו מבשנה העברה.

— מזדונסקא־וואליא מודיעים לנו, כי אגודת „צעירי ציון" שבה לתחיה. אל האגודה נספחו חברים חדשים. שני צעירים, חברי האגודה, יצאו להשתקע בא"י. לכבודם נערך בנקט ונאסף סכום של 15 ר. לנטוע חמשה אילנות ביער הרצל. נוסדה גם אגודה ציונית חדשה של צעירות.

- הועד המרכזי של ציוני גליציה החליט בישיבתו האחרונה להתחיל בתעמולה נמרצה שינהיגו בגליציה קוריה יהודית וגם שישיגיהו בזכיות העם העברי בספירות הכלליות שתהיינה בשנת 1910.

חשבון הכספים שנכנסו אל הקיפה הלאומית מיום 24 אווגוסט עד 7 סענטיאבר עפ"י הסדר הזה:

	נדבות כלליות	313,02 רו"ב
	מס־עצמי	37,40 "
	פנקסי־שוברות	118,37 "
	קופסאות	282,41 "
ספה"ז	תשלומים שלמים	362,26 "
"	תשלומים לשעורים	29,86 "
	יער־הרצל	99,39 "
נמכרו	תוי־קרן־הקימת ע"ס	34,14 "
	גליונות לתלגרמה "	26,— "
	ס"ה	1611,85 רו"ב.

מיום 7 עד 14 לחודש סענטיאבר ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	117,71 רו"ב.
	פנקסי־שוברות	9,65 "
	קופסאות	49,08 "
ספה"ז	תשלומים שלמים	200,— "
	" לשעורין	81,66 "
	עצי־זית	110,50 "
נמכרו	תוי קה"ק בסכום	99,74 "
	גליונות תלגרמה "	5,80 "
	ס"ה	674,14 רו"ב

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

בימים האחרונים התרופף מאד מצבו של בית העם בירושלים. הבית הזה שהיה לצעירי ירושלים לנקודת חיים ואורה עמד להסגר בגלל מצבו החמרי הרע. והנה עתה פרסם ועד בית העם הצעת תקנות להנהלת הבית בעתיד. התקנות העקריות הן: א) המטרה: בית העם הוא מוסד עממי תרבותי, השואף להרים את המצב התרבותי, הלאומי והצבורי של השדרות העממיות בירושלים, לאחד את יהודי העיר לכל כתותיהם ומפלגותיהם ע"י שפה אחת כללית—השפה העברית. ב) האמצעים: סדור קריאות פומביות במדעים שונים ובספרות; יצירת אורגנים המועילים להתפתחות הטעם האסטתי; יצירת אורגנים להפצת הספרות העברית; אגודה להתעמלות; אולמים למשחקים שונים. ג) האמצעים הכספיים: תרומות חברים; תרומות של חברות שונות ושל אנשים פרטיים בארץ ובחו"ל. ד) החברים: כל יהודי מבן 18 שנה יכל להיות לחבר בית העם; כל חבר משלם לא פחות מ—3,60 פרנק לשנה

(התשלום יכול להפרע לשעורין). ה) ההנהגה: כל עניני הבית נחתכים על פי האספה הכללית של החברים. ז) בית העם פתוח בכל יום משתי שעות אחרי הצהרים עד 11 בערב. דלתי בית העם פתוחות לפני כל מי הבא להביע איזו דעה פומבית, בתנאי שיודיע זה קודם להועד.

— ועד העדה העברית שביפו הפיץ מודעה לתושבים היהודים, שבה רוצה הוא לברר את עניני התקציב של ההוצאות וההכנסות של העדה לשנת תר"ע. הוא מציע שני מיני היצאות, סוג כזה שחל על העדה העברית מקודם, והוצאות כאלו שהועד רוצה להנהיגן לפי צורך המקום והזמן.

לסוג הראשון נחשבות הוצאות לבתי תפלה, החזקת המקוה, הערוב וכדומה, לעזרה לחולים, לצדקה מקומית שתעלינה יחדיו ל—14.600 פרנק. לסוג השני נחשבות הוצאות לעזרה למהגרים, לעזרה משפטית, להשגחה על הנקיון בעיר, לדירה בשביל משרד הועד שתעלינה עד 4.500 פרנק. מקורות ההכנסה: הגבלה (מכס הבשר), תשלומים בעד תעודות לידה ונשואין וגם, אפשר, בעד בוררות ומשפטים, הערכה על כל חברי העדה שתתן לערך 6000 פרנק, עזרה מקוה. מועד הכוללים בירושלים 5000 פרנק.

„תושבים נכבדים! — מסים הועד — כך הוא המצב, סכומים כאלו צריכה קהלתנו להכנים ולהוציא במשך השנה. ועתה אם חפצים אתם לחיות בסדר נכון, עזרו נא לנו בהשגת האמצעים, ואנחנו נהיה לכלי שרת בידי הקהלה ונשתדל לטובתה בכל כחותינו הדלים ואלהי ציון יהיה בעזרנו".

— „הצבי" מודיע, כי במקומו של ד"ר כהן-ברנשטין בפתח-תקוה יבא ד"ר יצחק קרישבסקי, הנמצא זה שנים אחרות בבירת-מצרים. אומרים כי ברופא הזה יהיו מרוצים שני הצדדים גם יחד, ה„זקנים" וה„צעירים".

— הנהלת חברת „עתיד" מכחישה את הידיעה שבאה בעתונים, כי בית החרשת „עתיד" בלוד נסגר. בהח"ר הזה מוסיף לעבוד גם כעת. לא אמת הוא גם זה, שהאדון פויזנר עזב את הארץ ושב לרוסיה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

נתבקשנו להדפיס את הדברים האלה:

ברוסיה: אנחנו חברי הועדה, שנבחרה בועידת המורים השנית לבקר את ספרי ההכנסה וההוצאה של מר רוזנבלט, בתור מנהל ההסתדרות למורים, מודיעים, כי מצאנו את כל החשבונות נכונים ומצוינים עפ"י התעודות השונות שהיו לעינינו. ועם זה הננו מוצאים לנחוץ להביע בזה את תמהוננו הרב למראה העבודה התמה והנקיה שנעשתה ע"י איש אחד, הודות לחריצותו הכבירה.

נחום מטוסב. אהרן קורן. ש. ד. גולדימנד.

— באודיסה נבחר לדפוטאט אל הדומה ברוב דעות גדול היהודי ארקאדי אפימוביץ ברודסקי. ברודסקי, שהוא עתה בן מ"ו שנים, נולד בפלך יקטירינוסלב. הוא גמר את חוק למודו בהאוניברסיטה האודיסאית במחלקה דמשפטית. הוא נחשב לאחד הפרקליטים היותר מצוינים שבאודיסה. עפ"י דעותיו הכלליות הוא נמנה על הקדטים. ברודסקי היה אחד הגלסנים של הדומה העירונית באודיסה, אבל למן היום שנעשתה ריאקציונית ברובה, יצא ממנה. הסיוזניקים הגישו מחאה בנגד בחירתו.

— בקרוב עומדת להקרא בפטרבורג קומיסיה רבנית, ומיניסטר הפנים כבר שלח בנידון זה צירקולאר לכל הגוברנטורים שבתחום, מלבד פולין. לקומיסיה זו בוחרים „הרבנים, הסוחרים ונשואי פנים בכלל" שני קנדידטים מכל פלך מלבד פלכי פולין, והעיר אודיסה שולחת גם כן שנים. מהמספר הזה של 32 בוחר, המיניסטר 7 אנשים שהם הם חברי הקומיסיה. יחד עם הקומיסיה תקרא לפטרבורג ועידה כללית של רבני רוסיה שיקחו בה חלק כל 32 הקנדידטים לקומיסיה, היהודי המלומד הד"ר קריפס, 5 צירים מפולין ושנים שנים מפטרבורג וממוסקבה בתור באי כחם של היהודים היושבים מחוץ-לתחום. תשעת הצירים האחרונים יהיו נבחרים באותו אופן שנבחרו הקנדידטים אל הקומיסיה הרבנית. השאלות הראשיות, שתדין בהן הועידה הן: א) ע"ד רבנים דתיים ורבנים מטעם, ע"ד הכרה בזכיותיהם של הרבנים הדתיים ודרישת ציגו יהודי מאת הרבנים מטעם. ב) בדבר סדור הקהלות. ג) בדבר החנוך הדתי של בני הנעורים. ד) בדבר מכס הבשר והנרות. ה) בדבר המיטריקאות וכל יתר השאלות השייכות לענין זה.

— בעתוני חו"ל נדפסו מאמרים ע"ד גלויי סודות חדשים ע"י בורציב. בפינם הזאת גלה סוכן-פרובוקטור בין הועד המרכזי של ה„בונד". שמו של הפרובוקטור הזה ישראל- מיכל קאפלינסקי. הוא היה שמש באחד הקלויזים שבוילנה. כשהתחילה התנועה הסוציאל-דמוקרטית, למד את מלאכת חרש ברזל ובידיעותיו אלה השתמש אחרי כן בעבודתו הטיכנית לטובת ה„בונד". הוא יסד את בית הדפוס החשאי הראשון של ה„בונד" והוציא לאור את הגליון הראשון של הארבייט. ששימש: הוא עבר בהרבה ערים שונות לסדר בתי דפוס חשאיים. בשנת 1898 הושם בכלא, ותחת השפעתו של זובאטוב היה לפרובוקטור, ובהיותו קרוב למרכז הבונדאי היה שולח לדפרטמנט-הפוליציה הרצאות בדבר עבודת המפלגה. הידיעה שישראל מיכל הוא פרובוקטור עשתה רושם מרבא מאד בחוגי הפועלים היהודים בוילנה.

— מפני הקלקולים המרובים שנתגלו בהנהגת הרבנות מטעם באודיסה נדחה הד"ר אבינוביצקי ממשמרתו בתור רב הקהלה.

בחו"ל הצעת-החוק ע"ד הקינסטיטוציה הבוסנואית כבר נתאשרה ע"י ממשלת אוסטריה ואונגאריה וגם ע"י מועצת המיניסטרים הכללית. ביום 8 אוקטובר הוגשה הצעת-החוק לאשור אל הקיסר.

עפ"י ההצעה הזאת ניתן ליהודי בוסניה והירצוגובינה מאנדט אחד אל הלנדטג, כן ניתן מאנדט אחר להרב הכולל בסיראיובה, מטרפולין של בוסניה.

— ביום 5 אוקטובר התיצבה לפני מיניסטר הפנים באוסטריה הברון הירטל דפוטאציה, שלוחה אליו מאת האגודה הלאומית היהודית, להשתדל לפניו בדבר קביעת קוריה יהודית בבחירה אל הלנדטג הבוקוביני, אל הדפוטציה נכנסו הציונים אדולף ביהם, ד"ר יעקב כהן וד"ר קארל פוליאק. הד"ר כהן הגיש להמיניסטר מגלת-ספר, שאנו מוסרים את תכנה בקיצור. מתנועת-הבחירה האחרונה ואילך שואפים המוני הבוחרים היהודים, ביחוד בגליציה ובבוקובינה, להחלץ ממהומת-המלחמות של המפלגות הלאומיות השונות ע"י יצירת קבוצי-בחירה מיוחדים ליהודים. מלחמות אלו מעיקות ביותר על היהודים, מפני שהמפלגות הפוליטיות מתחרות זו בזו להטות את הבוחרים היהודים על צדם.

נגד הוצאתו של חק זה אל הפועל יצאה למלחמה העתונות השובינית ואותם היהודים הנפרדים מהמון העם, והמונים את עצמם לבני לאומים שונים וקופצים בראש הלאומים הקיצוניים, שבזה הם גורמים רעה רבה ליהודים וגם לשלום המדינה. המון היהודים מכיר בכללו בלאומיותו, כמו שהעידו הבחירות אל הפרלמנט, שאז נבחרו הצירים היהודים חברי הכלוב היהודי ע"י ארבעים אלף איש. היהודים יושבים בגליציה ובוקובינה זה זמן רב וצרות הרבה סבלו בה ואף על פי כן הועילו הרבה להפרחת המדינה והממלכה הכללית ולפיכך הם מקוים שברגע קשה זה תשים הממשלה לב לכל הדברים הללו ולא תמנע מתת הסכמתה להצעת החוק שנתקבל מאת הקומיסיה של הלנדטג הבוקוביני.

יחד עם זה באר בנאום ארוך את התועלת שתביא יצירת קוריה מיוחדת עברית ליהודים ולהממלכה. המיניסטר ברון הירטל ענה, שעל פי החוקים היסודיים אין לתלות את הזכיות הפוליטיות של הבוחרים באמונתם. קוריה יהודית מיוחדת בהכרח שתתחשב לקוריה דתית, מפני שאין עם יהודי במציאות כלל, כי אין לו לשון מיוחדת, והז'רגון אינו לשון כלל. הוא אינו רוצה בשום אופן שיאשימוהו שיצר „גיטו של בחירות", מכיר הוא בנחיצות, שקבוצות בעלי אינטרסים מיוחדים יהיו להן באי-כח מיוחדים, ועל יסוד זה אפשר יהיה שהיהודים יבחרו בתור מיעוט את באי כחם הם. על טענתו של הד"ר כהן שדוקא ע"י מאנדטי המיעוט נפגע עיקר החרות ולא ע"י הקוריה היהודית, שלכל יהודי תהיה הרשות להרשם בה או בקוריה בלתי יהודית, לא ידע המיניסטר לענות כלום ורק חזר על דבריו הראשונים, שאינו רוצה ליצר „גיטו של בחירות". ע"פ הידיעות האחרונות נדחתה ההצעה הראשונה, והיהודים נכללו בקוריה האשכנזית, אלא שבה הנהיגו „מאנדטי המיעוט", ובאופן כזה אפשר שיהיו ליהודים 9 צירים. יחד עם זה קבלה הקוריה ריזולוציה המכירה במציאותה של לאומיות יהודית בבוקובינה.

בַּסִּפְרוּת וּבָאָמָּנוּת.

המלומד המפורסם ציזרו לומברוזו חלה במחלה קשה וגמצא עכשו בטירון.

— קבלנו מד"ר ש. ברנפלד את הדברים האלה בבקשה לפרסמם.

התשקפה הספרותית השנתית ב„יאהרבוך פיר אידישע געשיכטע אונד ליטעראטור" (היוצא בברלין מטעם מרכזי האגודות להרחבת דעת ההסטוריה והספרות הישראלית) נמסרה מכרך י"ג ואילך אחרי מות הד"ר קרפלס על ידי. חפץ היתי להכניס בפעם הזאת אל ההשקפה השנתית את כל הספרים העברים בכל מקצעות הספרות משנות תרס"ח ותרס"ט וגם ספרים ישנים חשובים שיצאו במהדורה חדשה, שבכלל אין איש בארצות המערב, אפילו יודעי שפ"ע וחיבתה, יודע את מציאותם. הספר השנתי ידפיסו בערך שבעת אלפים אכסמפלרים והוא נקרא בשדרות האינטיליגנציה היהודית וגם בקרב משכילים נוצרים. אבקש את כל המולי"ם, להטיב להודיעני את הוצאות ספר הם החדשים (ויותר טוב להמציא לי אכסמפלר אחד) עד סוף חדש אקטובר למנין בני מערב.

Dr. S. Bernfeld Charlottenburg, Goethe str. 81.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25.

יצאה לאור במהדורה רביעית

עם הרבה הוספות ותקונים מאת נ. לוין.

א הריסתומתיה הרשה (?)

חלק ראשון

הספר הזה נחלק לשמונה מחלקות:

1) בבית, 2) בבית הספר, 3) בין אנשים, 4) בשדה וביער, 5) חיות ועופות, 6) זמנים, 7) הארץ ויושביה, 8) ישראל ותורתו.

כל החומר הרב שנכנס בספר הזה מצוין בסגנונו הקל, מעובד לפי רוח ילדים מתחילים ומנוקד כלו, (הספר מכיל 200 דפים פורמט גדול). בספר הזה נאסף מבחר הספרות הפדגוגית גם הרבה דברים אורגינליים נמצאים בו. כל החומר הרב הזה מתאים לשנות הלמודים של מתחילים במלא מובן המלה. אחר כל ספור מעשה או שיר באו תרגילי כתיבה תרגולים דקדוקים. באופן כזה יהיה הספר לספר קריאה מופתי ויחד עם זה לספר שמושי ללמוד השפה בכל מקצועותיה. בספר הזה באו הרבה תמונות אוריגינליות מעשי ידי מבחר הציירים היאימנים. גם ההדפסה טובה מאד, האותיות גדולות, בלי מניקי, ההגהה מדייקת, מחיר הספר 75 קאפ'. למורים או מוב"ס אשר יקנו חמשים אכזמפלארים או יותר יעלה מחיר כל ספר רק 60 קאפ'.

הספר הזה אשר אין דוגמתו בכל ספרי הלמיד שיצאו עד היום נתקבל בחבה יתרה מאת המורים המצויינים ועד מהרה נתפשט בכל תפוצות ישראל עד כי במשך חצי שנה יצא בשתי מהדורות.

Книгоизд. „ИЗРАЭЛИТЪ“, Вильно, Рудницкая ул.

ВѢРНЫЙ ДРУГЪ ЖЕНЩИНЪ

КРЕМЪ КАЗИМИ

МЕТАМОРФОЗА

Продано около ДВУХЪ миллiоновъ банокъ

РАДИКАЛЬНО устраняетъ

ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГIЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.

Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

זעהר וויכטיגע נייעס.

אין פערלאגס בוכהאנדלונג „איזראעליט“ אין ווילנא איז יעצט צוגעגרייט צום ווינטער-סעזאן א גרויסער לאגער פון אלע זשארגאנישע און העברעאישע ביכער פיר ביבליאטעקען, אלע נייעס, וואס איז גאר די לעצטע צייט ארויס אין אמעריקא, ענגלאנד און רוסלאנד. אויך די גאנצע זשארגאנישע און העברעאישע ליטעראטור. ביבליאטעקען גיבען מיר ארונטער די זעלבע, פראצענטען, ווי אויף אגולנע.

אדרעססע:

Книгоизд. „Израэлитъ“. Вильно, Рудницкая ул.

=דרשות הרמ"ה=

לכל שבתות השנה והמועדים

יצאו זה עתה לאור. המחיר 1,20 ר'

כתבת המו"ל:

Книгоизд. З. Ш. Сребєрка, Вильна,

הוצאת „אביב“, ורשה.

נגמר בדפוס וימצא למכירה בקרוב

החלק השלישי

(תקופות ימי הביגים)

של „קורות העברים“

לבתי־ספר ולמתלמדים

(עם ציורים, תמונות ומפות)

לש"ש דובנוב

מעובד עברית

בלוית הוספות ומלואים רבים

מאת א. ליבושיצקי

מחיר החלק השלישי 70 קאפ'.

משלוח 12 קאפ'.

החלק הראשון יצא במהדורה שלישית מתוקנת, מחירו 70 ק', מ' 12 ק', החלק השני יצא במהדורה שניה מחירו 70 ק', מ' 12 ק'.

החלק הרביעי (התקופה החדשה והאחרונה) נערך לדפוס.

המכירה הראשית של כל ספרי „אביב“ נמסרה למו"ס י. לידסקי ורשה.

כתבת המערכת:

Книгоизд. „Авивъ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы 3.

כתבת האדמיניסטרציה:

Книж. маг. І. Лидскаго, Варшава, Налевки 36

בית ספרו של א. ליבושיצקי

ומערכת הוצאת „אביב“ (ורשה)

העתקו אל כבר שער הברזל מספר 3 סמוך לגן הוכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים־שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרות גם רפיטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.

הפרטים במכתב.

כתבת בית הספר:

Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.

בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:

Ред. книгоизд. „АВИВЪ“, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

קורהין

„ארוענט־האנדל“

זאפּאווידראם 6

אין דעם האוף

פרוכט־פרובינצ־פרוויזי (?)

כשר פעסטיראן כשר

שאפע ווארעל

אייוגל פרויקאיזיא (?)

יצא לאור

„בית הספר“

לשנה שנית, מאת מ. ב. שניידער במהדורא רוסית, עם ציורים, מעובד מחדש לגמרי. מחירו 50 קאפ'. עם המשלוח 60 קאפ.—נמצא להמכר בכל בתי מסחר הספרים. — האדריסה:

М. Б. Шнейдеру, Вильна, Кавказская 8.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ПРЕВОСХОДНО ЗДОРОВЬЕ

СЕНЪ РАФАЭЛЬ

ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО. ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА

КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО

С. РАФАЭЛЬ

ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ

COMPAGNIE DU VIN ST-RAPHAEL VALENCE

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי בת אחת וחצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל“ ורשה.

Л. Эпель Вильна.

הוצאת „מוריה“ אודיסה.

יצא לאור ונמצא למכירה

דברי אגדה

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים

(לבית אב—ולבית הספר)

מדורות מפורשות ומנוקדות על־יד

י. ח. רבניצקי וח. נ. ביאליק

ספר ראשון. (ד' חוברות)

אחרי התנ"ך אין לך באוצרותינו העתיקים מקצוע יפה ומסוגל לעורר בלב הילדים חבה גדולה לקדשי האומה וקנינה במקצוע האגדה, שבה נתלבשה רוח האומה במשך כמה מאות שנה באופן מקורי ומיוחד. שאין דוגמתו בדורות הבאים, ועליה נתחנך עמנו בזקניו ובנעוריו במשך כמה וכמה דורות.

בספר „דברי אגדה“ נתנו המסדרים את היכולת לתלמיד העברי להכיר ע"י מבחר הדוגמאות את האגדה כמו שהיא, בצורתה היפה ובלשונה הנוחה ושתהא עם זה ההכרה מלאה, כפי האפשר, וקנויה בדרך מתוקנת ובסדר יפה.

לתכלית זאת השתדלו המסדרים לאסוף לתוך ספרם זה מכל מקצועות האגדה שבתלמוד ובמדרשים את כל הטוב והיפה ואת כל הנאות, לפי דעתם וטעמם, לילדים.

ספר „דברי אגדה“ העשוי במתכנתו של „ספר האגדה“ הגדול לגדולים ושנכנסו בו מבחר ההגדות הראויות גם לגדולים וגם לקטנים נחלק אף הוא לפי תוכן עניניו ארבעה חלקים:

א) ספר ראשון, בו יבואו מבחר האגדות שנאמרו על אישים, מאורעות וענינים, שבא זכרם בכתבי הקודש.

ב) ספר שני, מבחר האגדות על אישים, מאורעות וענינים שבזמן בית־שני והתלמוד.

ג) ספר שלישי. מבחר האגדות על הענינים הלאומיים של ישראל (עם ישראל, ארץ ישראל, לשון קודש, גלות, גאולה ומשיח, תורה, נבואה, הקב"ה וכו').

ד) ספר רביעי. מבחר האגדות בעניני חיים של יחיד וצבור, מוסר ומדות, האדם, החברה והעולם וכו'.

הספר הזה מלבד שהוא חריסטומטיה יפה ללמוד האגדה וסגנונה, עוד יכול לשמש בידי המורים והתלמידים כעין מלואים יפים לספורי המקרא, בהיות רוב האגדות, הנוחות וקלות מאד בצורתן ובלשונן ומושכות את הלב בתכנן, קשורות קשר פנימי עם ספורי המקרא. ובאופן זה יעבור התלמיד מאליו מן הסגנון הביבלי לסגנון האגדה, שהוא השליט בספרותנו החדשה.

הספר הזה הוא באמת ספר עם במלא מובן המלה, באשר נכנסו בו מבחר האגדות העממיות, ונדפס באותיות גדלות ומנוקד כלו נקוד שלם ומלא ונוח למקרא ולהבנה לגדולים וגם לקטנים למורה עם תלמיד.

מחיר כל חוברת 30 ק. בלא המשלה.

מחיר כל הספר (ד. חוברות) בכרך אחד בכריכה יפה 140 ק.

Издательство „Морія“, Одесса.—Verlag „Morijah“ Odessa.

סוכן „העולם“

למדינת אמריקא בכלל ולעיר נויארק וסביבתה בפרט

מר ס. דרוקערמאַן (בימ"ס)

S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

!! חֲדָשָׁה בְּסִפְרוּת הַהוֹרָאָה הָעִבְרִית !!

יצא לאור **הַלָּשׁוֹן** ספר שני.

ספר למוד לשפה, לדקדוק ולאורתוגרפיה העברית בשטה קלה עם עבודה עצמית מסודרת לתלמידים

מאת ש. ל. גרדון.

„הלשון“ ספר שני חדש הוא בתכנן ובסדורו כאחיו הראשון, הוא אינו ספר מקרא בלבד, אלא הוא מקיף את כל חלקי הוראת לשוננו: א) חרסתומטיה מצוינת בתכנה העשיר ובסגנונה הרענן עם ציורים מהודרים. ב) דקדוק הלשון, חלק זה מכיל, מלבד שם עצם, שם מספר ומלות היחס לנטיותיהן, את כל הפעלים לנטיותיהם ולבניניהם. ג) אורתוגרפיה, פרקי הכתבה (דקטנדה) מסודרים בהתאמה לכללי הדקדוק הבאים לפניהם, והכל בשטה מסוימה עם עבודה עצמיר מסודרת ומודרגת לתלמידים בסוף כל שעור.

מחיר „הלשון“ ספר שני 85 קאפ', פורטה 12 קאפ'.

-- מורים מקבלים ספר לדוגמא במחיר 65 קאפ' במרקאות. —

יצא לאור „הלשון“ ספר ראשון במהדורה שלישית מוגהת ומתוקנת ובהדור רב. מחירו 60 קאפ' פורטה 10 קאפ'.

Ш. Л. Гордонъ, Варшава, Куп. 7.
S. L. Gordon, Warschau, Kup. 7.

הצעד השני נ. לעווין מהדורה חדשה

יצא לאור ע"י בית מסחר ספרים „איזראעליט“ בווילנא. עם הרבה הוספות ותקונים. כמו בספר **הצעד הראשון** התאמץ המחבר גם בספר הזה להקל את הלמוד על ידי הסדר הנכון, ההדרגה המדויקה והתמונות הרבות שבפנים הספר ומפני ההוספות המרובות שבמהדורה זו (32 עמודים) הנני מוכרח להוסיף על מחירו 10 קאפ', ויהיה מעתה מחירו 60 ק'.

האדריסה:

Книгоиздательство „Израэлитъ“, Вильно, Рудницкая ул.

בית מסחר הספרים

„תושיה“

ורשה, נאַלעווקי איוואַנאָוו באַזאַר טעלעפאָן (31-59)

ימצא תמיד מבחר גדול של כל מיני ספרים בכל מקצועות הספרות, בעברית, ביהודית, ובלשונות לועזיות שונות.

בבית מסחר הספרים „תושיה“ יש מחלקה מיוחדה, רחבה ועשירה, לכל ספרי החנוך והלמוד ומכשירי הלמוד, ספרי המקרא לילדים ולבני הנעורים — של הוצאת „תושיה“ ושל יתר ההוצאות והמו"ל השונים.

בבית מסחר הספרים „תושיה“ יש מבחר גדול של ספרי תשורה, ספרים ואלבומים שונים, מכורכים הדר—בעד ילדים וגדולים.

בבית מסחר הספרים „תושיה“ יש אוסף גדול של תמונות ציורים, כרטיסי פוסטה מצוירים, כרטיסים עם שירי־עם ותוי זמרה טעמי נגינה וזמרה (נאָטען) — מהוצאות שונות ברוסיה וחו"ל.

בית מסחר הספרים „תושיה“ ממלא את כל ההזמנות מערי השדה בזריזות ודיקנות מצוינה.

המחברים המוסרים את ספריהם לבימה"ס „תושיה“ בקומיסיון מקבלים חשבונותיהם וסלוקיהם בזמנים קבועים בדיוק נמרץ.

הקטלוג הגדול של בית מסחר הספרים „תושיה“ נשלח חנם לכל דורש.

בקרוב תצא הוספה חדשה להקטלוג הנזכר.

האדריסה:

Книжный магазинъ „ТУШІЯ“ Варшава
Buchhandlung „TUSCHIJAH“ Warschau.

גם החלק השני יצא זה עתה לאור בהוצאה מתקנה מעבדה ומרחבה ונסדר כלו מחדש ברב פאר והדר בהוספות ותקונים הרבה בין בחלק הספורים וכן בחלק השירים, וכעת מחזיק החלק השני עשרה גליונות בדפוס. המחיר 60 קאפ. מחיר החלק הראשון 40 ק. להשיג בכל בתי מסחר הספרים ומידי המו"ל: Л. Эпель Вильна

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

№ 38.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים. — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

הוצאת „תושיה" ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

(ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ)

[2266 עמודים].

מאת **א. בן־יהודה** בהשתתפות **י. גרזובסקי.**

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו הנהתו וסדורו בדפוס נמשכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה" לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה לתת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העברית שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד. ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים, וגם לא אותם השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשיבים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים,—הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת— שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני

מלון של־כים

עברית־רוסית־אשכנזית

מאת **י. גרזובסקי** בהשתתפות ד"ר **י. קלוזנר.**

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית־ללועזית ומלועזית־לעברית—כתור מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעית ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כים" לבד 2.35 ר', מכ' הדר 2.60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH», Warschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בור 1.

הוצאת „ספרות"

יצא לאור ונמצא למכירה הקבץ הרביעי של המאסף „ספרות", ערוך ע"י ד. פרישמאן, וזה תכנו:

א) אנב אורחא (ציור) י. ח. ברנר.
ב) מתוך המחנה (שיר) יצחק קצנלסון.
ג) רצח (ציור) אשר ביילין.
ד) שעת התכלת (שיר) יעקב כהן.
ה) בגנים (ספור) א. נ. גנסין.
ו) ערבית (שיר) ז. שניאור.
ז) Ecce homo ד. פרישמאן.
ח) * * * (שיר) יעקב פיכמאן.
ט) הצמאון (חזון־לב) הלל צייטלין.
י) ספר הכפירה, ברטוביה.
יא) עם שקיעת החמה, פ. לחובר.

מחיר הקבץ הזה 50 קופ' פורטה 6 קופ'. עם הקבץ הזה נשלם הכרך הראשון (בן ד' קבצים) של המאסף „ספרות" ואליו נספח שער ולוח־התכן של כל הכרך. מחיר כל הכרך 1.80 רובל עם פורטה, בכריכה מהודרה 2.15 עם פורטה מחיר קבץ א' 30 קופ' פורטה 4 קופ', השני והשלישי כל אחד 50 קופ' פורטה 6 קופ'.

הכתבת: Изд. „Сафрусъ", Варшава Золотая 83/13

Verlag „Safrus", Warschau Zlota 83/13

בהוצאת „צעירים".

יצאה לאור חוברת חדשה:

VIII—IX

מימין ומשמאל

ארבעה מאמרים בעניני היהדות

מאת **מיכה יוסף ברדיצבסקי.**

מחיר החוברת עם המשלוח 75 קאפ'.

להשיג אצל הוצאת „תושיה", ורשה.

אצל הוצאת „תושיה" אפשר להשיג גם את שבע החוברות הקודמות של „הוצאת צעירים".

מאז: I על אם הדרך, II ערכין, III על הפרק, IV נמושות, V דין ודברים.

מעתה: VI בחמר זכרות (דברים עוברים), VII מימי המעשה (קטעים).

מחיר כל חוברת 50 קאפ'.

Издател. „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, או במחלקה נאלעווקי, איוואנאוו באואר 1.

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
УКРѢПЛЯЮЩЕЕ
ПРИДАЕТЪ СИЛЫ
ЗДОРОВЬЕ
СЕНЪ
РАФАЭЛЬ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT
RAPHAEL VALENCE

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

וילנה, י״ב מרחשון, תר״ע.

ВИЛЬНА, 14-го Октября, 1909 г. № 38 WILNA, 27-ten Oktober, 1909.

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י״ד-י״ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.
הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י״א—י״ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י״ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.
הביאו לידי גמר את חשבונות השקלים!
הכונו אל הבחירות!

עַל הַמִּצְפָּה.

להבדיל בין קדש לחול.

כפתקה נפלה משמיא:

הקומיסיה הרבנית נקראה מאת המיניסטריום לעניני־הפנים לפטרבורג, ואתה יחד תעבד ועידה רבנית גדולה, שישתתפו בה גם צירי פולין.

ותנאי מפירש התנה המיניסטר: השתתפיתו של היהודי המלומד ד״ר קריפס בהקומיסיה חובה היא, כי איך זה אפשר שתתאסף יעדת הרבנים, ורב חשוב כד״ר קריפס, שקנה לו שם עוד בשבתו באידיסה, לא יקח חלק בעבודתה?

ופרוגרמה חרשה נקבעה בשביל הועדה והועידה. נתרחבו גבולותיה, ועל השאלות הדתיות, שעסקה בהן הקומיסיה באספותיה הקידמות, נוספו שאלות צבוריות חשיבות, שיש להן ערך לאומי גדול.

הקומיסיה בצורתה העתיקה לא היה רשימה ניכר בחיינו. היא היתה כמעט כעין „גזירה" שמחויבים אנו למלאותה. יותר משעמדה לשרת את היהודים, ספקה הקומיסיה את צרכי המיניסטריום; בארה לו את חקי התורה, שבאו בהתנגשות עם חקי הארץ. היא מעטה לעבוד גם באלה המקצועות הדתיים, שהוגבלו לה. אולם לא לקחה לה מעולם קרנים ולא חשבה את עצמה לבאת כח היהדות הרוסית, ולפיכך לא היתה עבודתה מרובת האחריות כל כך.

לא כן עכשו.

הועידות הרבניות, שהיו בורשה ובוילנה, הראו למדי, לאן פני מנהיגי הרבנים מועדות, והחלטותיהן של הועידות הללו תשמשנה חמר לעבודת הועידה הכללית והקומיסיה ובודאי שתטבענה את הותמן גם על החלטותיה של אלו. הקומיסיה נקראה מטעם הממשלה, המכירה אותה למוסר המדבר בשם היהודים,* ואם רק תאמר להשתמש בזכיותיה הרחבות ולפתור את השאלות הצבוריות החשובות, הרי תהיה להיכלת משפטית.

וכי זכותה זאת היא רק זכות פורמלית, וכי לא יהיה זה מוסד־נבחרים כלל־ישראלי — אין לפקפק.

איך שנרבה להשתתף בבחירות הבוררים אל הועידה, הרי סוף־סוף זוהי יעידה רבנית, שממנה תבחר לה הממשלה את חברי הקומיסיה, היהודים שיכנסו אליה יהיו או רבנים, או אנשים קריבים אליהם ברוחם, כלומר: חרדים העומדים תחת השפעת הרבנים, ואותם האנשים שהשתתפו בועידות הרבנים בורשה ובוילנה, הם עצמם, או אחרים דומים להם, יהיו אדוני הועידה, ולדעותיהם הם יהיה רוב מכריע, אם גם יצליח המועט האופוזיציוני לחדור בדרך נס אל הועידה.

ונמצא, כי אותן שאלות חיינו הצבוריים, שאלות החיים ההלוניים, שהיו ימים רבים לסלע המחלוקת בתוכנו, ששמשו חמר לטובי עסקנינו הלאומיים למחשבה ולמעשה, שפתרונן כה קשה וכה מכובך, אותן השאלות עצמן תעמודנה ותפתרנה בתור שאלות דתיות בלבד, והפתרון יהיה ברוחה של מפלגה **אחת** בתוך היהדות.

אלו היתה הועידה נשארת בתחומה שלה ועסקה רק בפתרון הפקפוקים בהלכות גטין יקדושין וחליצה וכדומה מן השאלות, שהחוק היהודי וחוקי המדינה באים בהן לפרקים קרובים לידי התנגשות, היתה עלינו מוטלת ההוגה רק לרשום על־פי דנסיון של החיים אותן המגרעות, הטעונות תקון, לדעתנו.

אבל כשבאה ועידה **רבנית**, ועידה של **רבנים** והקרובים להם, ורוצה לקחת לעצמה עטרה שאינה הולמתה, עטרה של **ועידה לאומית כלל־ישראלית**, אז מחויבים אנו לצאת נגד זה ולהדגיש, שאין לה לועידה רשית **לפסוק הלכות** בשאלות חיינו הצבוריים, בשאלות החלוניות שיצאו מתחומה של שאלות הדת.

התדע הועדה עצמה לתקן את מעשיו של יוצרה „המלומד

שעל יד מיניסטריום־הפנים", התדע להבדיל בין הקדש ובין החול, להשאר רק בתחומן של שאלות ד ת י ו ת ולהשאיר את השאלות הצבוריות ה ל א ו מ י ו ת לאותה הועידה הכלל־ישראלית בקובנה. שיותר משתקבל הרשאה מאת מיניסטריום־הפנים תהיה, אם לא בדרך רשמית ופורמלית, אבל בכל אופן באת־כחם של כ ל היהודים ה ר ו ס י ם, של עסקניהם הצבוריים?

המונרחיסטים והיהודים.

המונרחיסטים הרוסים הם עם לא עז, ב א ו פ ן ר ש מ י אין נוהגים להתחשב עמהם. בתוך הצבור הפרוגריסיבי נחשבים הם לאנשים חולים, לבני אדם שמקומם בבית־המשוגעים.

אבל ביניהם לבין עצמם הם פכחים לגמרי. לא מתמול באו ויודעים הם את פרושה הנכון של אותה "הסתרת־פנים", כביכול, שמראים להם לפרקים מלמעלה. הנזיפות הן בעיניהם כגערות של חבה, ולפיכך שרויים הם ע"פ רוב בשמחה ומביטים על עצמם כעל משוררי העתיד ושרים את שירת המחר.

ושירה זו, אחת היא תמיד בתכנה, אבל היא מקבלת מדי פעם בפעם פנים אחרים.

לגלגו על החלטות הועידה של המונרחיסטים במוסקבה, אף ה"רוס. ווידומוסטי", השתקן הגדול, המבליע תמיד בנעימה את שם היהודים, הואיל הפעם להזכיר את החלטות הסיוזניקים, סיסודו של וואסטורגוב, בדבר היהודים ורשם בצדן: "החלטות מגוחכות".

אך כמדומה שיש בהחלטות אלה יותר מן הגחוך. הועידה המוסקבאית הוכיחה, כי "משוררי־העתיד" הולכים ומתקדמים בכל, בין בברבריותם ובין ב"מעשיותם".

פראים הם האנשים הבאים ומחליטים: דרוש להגביל את זכיותיהם של כל עמי־הנכר ולהתיר להם רק את הגשת הבקשות על דבר הטבת מצבם, חוץ מהיהודים, שאין לתת להם אפילו את הרשות הזו לבקש על נפשם. הרגיש בפראות זו אפילו המחנך הגדול של הדור הרוסי הצעיר — הפרופיסור אילוביסקי, וטען: "איך שנתיחס ליהודים, הרי אין לנו לאסור עליהם את הבקשות. גם הכלב מבקש, כשהוא רעב".

אבל באותה הועידה עצמה, שבה התראו "הרוסים האמתיים" בכל גדלם והדרם, שמענו שירות חדשות לגמרי בדבר עתידות היהודים ברוסיה.

היו ימים, והימנים היו מדברים וחוזרים ומדברים על "גרוש־המוני" של היהודים מרוסיה. בראיות ובאותות ומופתים הוכיחו, כי כל עוד שהעם הזה ימצא במדינה באיזה מקום שהוא — עתידה המדינה להחרב. מנקודת־השקפה זו רגילים היו גם להציע לפרקים לפני הממשלה הרוסית לתמוך בשאיפותינו הציוניות ולעזור ליהודים שירכשו להם את פלשתינה, בכדי להפטר מהם.

אז לא היו הצעותיהם מסובכות כל עיקר, הן היו ר ק מגוחכות. שהרי כל בר־דעת יבין, כי דבר זה כגרוש המוני של יהודים אינו בימינו בגדר המציאות.

עכשיו חכמי הסיוזניקים והשכילו. הם התחילו לדרוש דרישות מובנות, מבוססות, כביכול, ומעשיות.

כי העתונות הרוסית היא בידי היהודים — וזהו עובדה, שגם הממשלה מודה בה. ה"רוסיה" הרשמית אף היא, כשהיא מונה את האופוזיציה ואת הריבולוציונירים, היא מפרסמת את השם והכנוי: "העתונות היהודית". ובכן צריך להקטין את גדלה של סכנה זו. הרוסים צריכים להנצל ממגפת העתונות היהודית. צריך לאסור על היהודים להוציא עתונים מחוץ לתחום, והמוציאים עתונים בתוך התחום צריכים לרשום למעלה בראש העתון "בעד היהודים", ועל העורך והמו"ל לחתום על העתון בשמם היהודי המלא.

בהחלטות אלו, אף שהן מעוררות צחוק, יש שיטה שלמה חדשה, שהיתה בולטת גם בכל מהלך הוכוחים בועידה ובשאר ההחלטות שנתקבלו.

ה"סיוזניקים" מתחשבים עם המצב הקים כיום הזה. עובדה היא, כי יש ברוסיה תחום המושב, שבו יושבים היהודים צפופים ונדחקים, ויש מדינה רחבת־ידים, ששם הישיבה אסורה ליהודים. ובכן, יתקיים המצב הזה גם להבא. יהיה ליהודים אשר להם. יעשו בתוך התחום מה שיעשו, תהיינה להם שם גם זכיות ידועות, ובלבד שלא יבואו ולא יטמאו את הארץ הקדושה הרחבה. ישבו בתוך התחום, יתפרנסו זה מזה, יוציאו עתונים בעד אחיהם, ימסרו את בניהם לבתי־הספר הפרטיים שלהם, אך אל יהינו להונות את דעת הקהל הרוסי ולחוות דעה לרוסים.

הוצאת העתונים — זהו רק פרט אחד מכל השיטה הכללית והמקפת הזאת: ההבדל בין התחום ובין מחוץ לתחום יוכל להיות לאמת־המדה לכל דבר. אולי תהיה נחיצות בזמן מן הזמנים, משום סבה חצונית איזו שתהיה, לתת ליהודים איזו הנחות פורמליות, אולי אם דרוש יהיה להחליש בעזרתם את השפעתם של עמי־נכר אחרים בלתי־רצויים, — כגון השפעת הפולנים בפלכי המערב והחבל הצפוני־מערבי — אז יתנו ליהודים גם זכיות של בחירה אל ההנהגות העירוניות באותם הפלכים, ירחיבו את זכיותיהם ב ת ו ך התחום, ויגבילו יותר ויותר את זכותם, שהם רוכשים להם לפרקים מחוץ לתחום.

וכאמור, אין זה כבר שגעון. זוהי דעה הנאמרת בשקול דעת, דעה, שמי יודע, אם לא נאלץ להתחשב עמה בזמן מן הזמנים, גם אם לא יהיו בני סיעת דוברובין משוררי העתיד. שהרי הממשלה נוהגת לקבל את "הטוב" מכל מי שאמרו!

אורתודוכסיה גלותית—ריפורמה גלותית—[illegible].

כסבורים אחינו בגרמניה, כי כבר בא הקץ לתנועה האנטישמית, ושנאת היהודים אינה עוד בארץ; ולכן הם שבים ל פ ו ל מ ו ס ה ד ת י, שהיה נוהג ביניהם עד ראשית שנות השמונים של המאה הי"ט.

בתחלה נקהלו הרדיקלים ועמדו על נפשם, מפני כי מצאו, שבימי "שקט־המלחמה", שקבעו ביניהם מפני צורך השעה, גברו האורתודוכסים במדה מרובה, וכבר הם שולטים על כנסית ישראל כולה בגרמניה. נוסדה בברלין אגודה לחזוק היהדות הליברלית, ומצודתה פרושה על כל ערי גרמניה. בראש התנועה הזאת עומדים רבנים רדיקלים "ובעלי־בתים" ריפורמים קיצוניים — ולא רק אנשים משכילים ומלומדים, אשר עם מעוט ידיעתם את היהדות הם לכל הפחות אנשים חכמים ומשכילים בשאר מקצועות המדע — אלא גם אנשים ה מ ו נ י י ם, מאלה שהם כעת ברוב הקהלות החשובות פרנסים על הצבור. האגודה הליברלית — היא נלחמת ביהדות האורתודוכסית "הקופאת על שמריה", והיא טוענת, שאין אנו "עבדי הכתב", אלא הרשות בידינו להחליף ולהמיר בדת ישראל כפי צורך השעה. "החלופין" אמנם לא יעלו בידם, מפני שאינם יודעים, מה יחליפו — אבל ה ה מ ר ה בא תבוא ולא תאחר. ובשעה שהם, "היהודים הנלהבים", יושבים ומפקחים על "תקון היהדות וקיומה" באמצעות הריפורמה, בניהם ובנותיהם ממירים, ואין להם צורך לא ביהדות אורתודוכסית ולא ביהדות ריפורמית. מעלה אחת יש להם, לקנאי הריפורמה, כי ע מ ה ם ה כ ס ף. אלו היו מוציאים סכומים מרובים כל־כך על

חזוק היהדות ועל בנינה, כמו שהם מוציאים על הריסתה — כמה וכמה היו יכולים לבנות ולקיים!

האורתודוכסים מצדם גם הם הולכים ומתחזקים. גם עמהם הכסף, כי קצת עשירים בגרמניה ובפרט בערי הנגב והמערב הם אורתודוכסים, העבודה החיובית והבטחון במעשיהם ובשאיפותיהם. אוכלוסיהם הם מעטים, אבל הם בבחינת „הצבא העומד" בכל מדינה ומדינה. הם עומדים על המשמר תמיד, הם מיוזנים תמיד, הם מוכנים תמיד להביא קרבן בעד אמונתם. היהודי הליברלי המגוהץ מנדב קצת מטבעות מכיסו, מפני שזה, הכים, הוא גדוש יותר מדי. בשעת הדחק הוא משתתף גם מעט בעבודה. אבל היהדות היא לו טפלה בחייו, ואם אינה מתקיימת, אין בכך כלום, ואין לך עונג או טיול, אשר יותר עליו לצורך שתופו בעבודת היהדות. אבל האורתודוכסי מאמין באמת בכל מה שהוא אומר, הוא קנאי לדעותיו, כח עבודתו הוא חיובי, פועל ומשפיע הרבה. היהדות היא לו עיקר חשוב בחייו, ולפי הבנתו הוא מטפל בה ומפקח עליה בכל שעה ושעה.

ורוב רבני גרמניה אינם סוברים לא כדעת האורתודוכסים הקיצונים, שהם בבחינת אש, ולא כדעת הריפורמים הקיצונים, שהם בבחינת שלג, אלא אומרים ללכת באמצע. אי אפשר, הם אומרים, להפליג בימינו באורתודוכסיה עד הקצה האחרון; צריך להתפשר עם החיים ועם העובדות. אבל אי אפשר גם כן להדבק בריפורמה הקיצונית, שהיא „מיתת נשיקה" להיהדות. תקונים בדת מעוטם יפה ורובם קשה. לכן אמרו זה שנה ויותר, כי מן הראוי ליסד מפלגה חדשה, מפלגת המתונים והבינונים. אמרו — ולא עשו כלום.

אבל כנראה, מאורע אחד של הימים האחרונים הוציא מחשבתם מכח אל הפועל.

אחרי מות הד"ר קרפלס בסוף חדש יולי שנה זו נשאר זמן מה העתון הידוע „אללגעמיינע צייטונג דעס יודענטומס", אשר יסדו לודוויג פיליפזון זה שבעים שנה ויותר (והוא היה ברובו נוטה לליברליות מתונה), כספינה בלי קברניט. עכשו, מראש חדש אוקטובר ואילך, הלך אדונו ובעליו, רודולף מוסי, ומסרו בידי לודוויג גיגר — זה האדון אשר קבל בירושה מאביו המלומד המפורסם את השאיפה לריפורמה קיצונית, אבל לא את ידיעותיו הרבות והעצומות בהבנת היהדות.

ראו המתונים את הדבר הזה ונבהלו. עתה אזרו חיל ויסדו אגודה חדשה „אגודה דתית חפשית" (אין השם נאה כל כך), ואליה נתנו ידם רבים מן הרבנים וקצת חכמים מורים בבתי־מדרש לרבנים בגרמניה. בימים האחרונים פרסמו קול קורא, ובו אמרו כמה דברים טובים וראויים להשמע. הם חפצים לקיים את היהדות ולחזק בכל האפשר את בדקיה, אינם מודים אמנם באורתודוכסיה הקיצונית של קנאי פרנקפורט, אבל הריפורמה הקיצונית היא סכנה עצומה להיהדות וצריך להלחם בה ולגדור את דרכה; צריכים אנו להוריש את היהדות לבנינו אחרינו.

עד כמה שאפשר להסכים לרוב דברי הכרוז הזה, הנה אין ספק בדבר, כי השפעה ממשית לא תהיה לו. כרוז בפני עצמו איננו פעולה חיובית ומתמדת. לפעמים פרסום מילתא — מילתא, וקול קורא שבאו עליו עה"ח רבים מחשיבי הרבנים ומחכמי ישראל, בודאי הוא גם כן בגדר העובדא. אבל במה דברים אמורים? אם אחרי הדברים יבואו המעשים. בלי מעשים ישכחו הדברים, אי אפשר לפרסם ולחזור ולפרסם את הכרוז בכל שבוע ושבוע, או אפילו בכל חדש וחדש. ואם יעשו כזאת, בודאי לא יעשו הדברים עוד רושם. ובמה הם חושבים לבנות ולחזק בדקי היהדות? בקהלות הגדולות והעשירות שולטים פרנסים על הצבור, אשר רגלם האחת עומדת בתחום היהדות, ורגלם השנית מחוץ לתחומה, והם מתעתדים להוציא גם את הרגל האחת מן התחום ולהשתקע „בעולם הרחב" של חוץ לתחום. לעת עתה הם מהרסים ומחריבים כרצונם, ואין הרבנים מוחים בידם מפני היראה. כל דבר אפשר לקנות ולחדש, אבל לא מוסד צבורי לאחר שנתקלקל. משעה שכפפו הרבנים את קומתם והרכינו ראשם תחת שלטון הפרנסים והסכימו אם בפעולה חיובית או בשתיקה כהודאה לכל מעשיהם הפסידו את השפעתם על הצבור. הרבה יש להתנפל עליהם, הרבה אפשר להפוך בזכותם — אבל העובדא היא עובדא, ואי אפשר לצאת מהשפעתה. שדרה זקופה נחוצה בימינו לרבנים. האומרים לשוב ולבנות מה שהרסו הראשונים, או למנוע לכל הפחות בעד התמדת ההריסה, כועסים על גיגר, אשר נטל לעצמו עטרה שאינה הולמתו ושאיננו ראוי לה: „לתקן היהדות".. אבל הוא עושה ומוסיף לעשות, ואלו שכנגדו מראים לו פנים שוחקות ונכנעים לפניו ושותקים. כדי לעכב את החרבן ההולך ומתגבר, עליהם להלחם במסירת נפש; אחת היא, איך יתיחסו לזה תקיפי הקהל, במלחמה כזאת העיקר האמונה בנושא ענין מלחמתם. אולם, לכל הפחות, אנו רואים בזה התגלות שאיפת הקיום בקרב יהודי גרמניה. חכם אנגלי היה אומר: הדבור הוא כסף, והשתיקה זהב; אבל לפעמים הדבור הוא החיים, והשתיקה המות...

מ. שאליט.

אֲסֵפַת קוֹבְנָה וְשַׁאֲלַת הַקְּהִלָּה.

לפי המצב המדיני השורר עכשו יש לה לאספת עסקני־הצבור, העתידה להיות בקובנה בימי 21—22 של חדש זה, ערך צבורי חשוב, איזו שתהיינה תוצאותיה המעשיות.

אמנם, אין לשכוח, שאספת־קובנה אינה אלא אספה מקרית, כלומר, אל האספה יבאו צירים מקריים או קרואים ע"י הועד המסדר את האספה, „חשובי העדה ובאי־כחן של חברות הצדקה וההשכלה", אבל איך שהוא, אחרי אספות הרבנים שהיו בורשה ובוילנה, הרי זוהי האספה הראשונה של עסקני־הצבור שלנו, כדאית אספה כזו בימינו אלה שנשים אליה לב.

ובשביל שזוהי אספת עסקני־הצבור, צריך, שמקום בראש סדר הענינים שלה תקח שאלת הקהלה.

צריך להעיר, שדוקא בנוגע לשאלה זו שוררת ערבוביה נוראה בחוגים רחבים של האינטליגנציה שלנו — מבלי לדבר כבר על ההמון הגדול.—

וסבת הדבר: מצבה המשפטי של הקהלה שלנו.

לפי מצבה המשפטי הקהלה שלנו היא מוסד משונה שמוטלות עליו חובות שונות, אבל אין לו שם זכיות. ביום 19 דצמבר 1844 נחתמו שני חקים, שבראו את המוסד המשונה הזה. בחק הראשון נאמר: „שום הנהגה יהודית מיוחדה לא תהיה יותר, ולפיכך בטלין כל ה„קהלים", וכל עניניהם עוברים לדומות הערים והבטושים", ובחק השני כתוב: „את מס־הבשר חייבות להכנים כל הקהלות היהודיות, כי כסף זה מוקדש לצרכיהם הצבוריים של היהודים, למשל, להקל ליהודים שימלאו כראוי את חובת־הצבא, לשלם את חובות־הצבור, ליסד בתי־ספר ולהבטיח את קיומם ולעניני צדקה בכלל".

אלה הם שני החקים ע"ד הקהלה ומכס-הבשר הקימים עד עכשו.

כאן יש לשאל איפא: מי זה רשאי ומחויב לדאוג שימלא כל זה, אם לפי החק הראשון אכור שתתקים הנהגה יהודית מיוחדת?!

זוהי קושיא עצומה, אלא שממנה נובעת עוד אחת:

ומי זה, איזה מוסד של הממלכה או של השלטון העצמי יקח את מקומן של ההנהגות היהודיות שנתבטלו ויגבה את מס-הבשר ויחלק את הכסף בין מוסדות הצדקה וההשכלה השונים?

על שתי השאלות האלה מוצאים אנו בהחק תשובה מסובכה: נתינת מכס-הבשר לחכירה זוהי ענינה של הנהגת-הפלך (גוברנסקאיע פראוולעניע); קביעת תקציב ההוצאות וההכנסות של הקהלה — נכנסת לתוך עניני הנהגות הערים (גובערנסקיא אופראווי), המגישות את התקציב לאישור לשלטוני הפלך; אולם הנהלתם של מוסדות הצדקה וההשכלה היהודיים נמצאת בידי הקהלה.

הרי לפנינו המון של בעלי-בתים, שאין איש מהם יודע מה תפקידו וחוג שררותו. אבל בזה עדיין לא נגמר הדבר, כך למשל, מחויבות הנהגות הערים ע"פ החק להתיעץ עם „החברים החשובים והעשירים של העדה", כשהן קובעות את תקציב ההוצאות של הקהלה וכן גם של מכס הבשר.

זהו ענין משפטי מסובך כל כך, שמלבד שאלת מכס-הבשר, אם טוב הוא בתור מס—מתעוררת שאלה עיקרית, מהי הקהלה שלנו, וכי היא דבר שבמציאות במובן של מוסד צבורי, בעל זכיות משפטיות.

צדק מר זילברפרב, כשהוא אומר במאמריו ע"ד הקהלה היהודית: „טבע הדבר הביא לידי כך, שבכל הענינים, הנוגעים להקהלה היהודית, סומכות הנהגות הערים על אותם „החברים החשובים והעשירים של העדה" שאתם צריכות הן לפי החק להתיעץ".

ולמה הביא הדבר? קודם כל לזה, שהכל כמעט בלי יוצא מן הכלל חושבים, שמכס-הבשר זוהי ההתחלה והסוף של מסי-הקהלה לפי החק. „חשובי העדות היהודיות" השכיחו את הצבור, שלפי החק יש מלבד „מס הבשר הכללי" עוד מס-מלואין של בשר, שלפיהו אפשר לגבות 1) אחוז ידוע מהכנסות הבאות מחכירת בתים, חנויות אסמים, שבעליהם יהודים; 2) אחוז ידוע מהכנסות חה"מ היהודית (החק מונה את העסקים שחיבים עליהם מס) 3) אחוז ידוע מהקפיטלים הנשארים אחרי מותם של יהודים. שני מסי-הבשר האלה הם, לפי החק, חוב לקהלות היהודיות.

ומדוע זה נשכח דוקא המס השני לגמרי, וגובים רק את מס-הבשר? ואפשר שצריך היה להרחיב את המס השני על חשבון הראשון ולגבותו באמת? ואף על פי שישתתפו באספת קובנה „רק חשובי העדות ועשיריה" — שהרי אספה זו אינה אלא כקרית—כהכרח שידונו לא רק בצד המשפטי המסובך, במצבה האי-טבעי של הקהלה, אלא גם בשאלת מס-הבשר שנעשה ע"י החק יותר דימוקרטי וישך משהוא נתגשם בחיים ע"י „חשובי העדה", המסיחים את לבם מן החק הזה.

אין אלה, כמובן, כל השאלות הקשורות בשאלת הקהלה שלנו, שצריכה תהיה האספה לדון בה, אלא שאין זה מעניני לפרט את כל השאלות הללו. רוצה אני עכשו רק לסכם באופן סכימטי את שורת השאלות שצריכה האספה לדון בהן, כשתעסק בסעיף— סדור הקהלה שלנו:

1) הקהלה היהודית צריכה להתאשר בתור אישות משפטית שיהא לה סכום מסוים של זכיות צבוריות. הקהלה שלנו בליטא וברוסיה (חוץ מפולין) צריכה שתכיר אותה הממשלה לקהלה יהודית, בעלת זכיות ידועות. כל זמן שתתקיימנה כל אותן ההנהגות הרבות של בתי-התפלות, שאין ביניהן שום קשר, כל זמן שלא יהיה שום מוסד ממלכתי, שלפניה תהיה הנהגה-הקהילה אחראית, — אי-אפשר יהיה לדבר על הקהלה כעל מוסד צבורי. בזה כבר נכלל עיקר האויטונמיה של הקהלה.

2) צריך שתעובד שיטה של מס-ישר, של מס הקהלה. ואחרי שאין ברוסיה מס-ההכנסה, צריך לדון בסעיף זה ברצינות מיוחדה, מפני שהשיטה צריכה להתאים לאותן הנוהגות בממלכה, בכדי שהממשלה הוכל לאשרה ואחרי-כן לגבותה בשביל הקהלה, כמו שהיא גובה את יתר המסים. אולם על עיקר אחד צריך שתכנה השיטה: כל חבר הקהלה מחויב לשלם את מס-הקהלה לפי הכנסותיו. ובכל אופן אין לשכוח את מס-המלואין של הבשר, שהעירותי עליו.

3) מן הראוי היה, אילו היתה האספה מעבדת על היסודות שפורטו למעלה הצעה של תקנות כלליות של הקהלה. הפרטים אינם חשובים פה כל כך כהיסודות. ולפיכך טוב היה, אילו היתה האספה מפרסמת לכל הפחות את יסודותיה של ההצעה. בשביל באי-כחנו בהדומה אפשר שהיתה הצעה כזו מביאה תועלת, ובשביל האספות הבאות וועדות הרבנים בודאי שהיתה נחוצה ומועילה.

אם תדון אספת קובנה בשאלת הקהלה כראוי, אם תתקרב לפתרונה; אז גדול יהיה ערכה הצבורי בשביל זה בלבד, גם אם לא נביא בחשבון את יתר עניני האספה.

M. Smilansky

מ. סמיליאנסקי.

נִצְחוֹן הַ„מַּעֲשֶׂה".

(להאספה הכללית השביעית לחברת התמיכה)

ג.

הציר ש. אמר, כי „לשכת המודעים—הוא העקב האכילסי של הועד", אנכי הייתי מוסיף: עבודתו הקולוניזטורית של הועד הרי העקב האכילסי שלו. והרבה מן הכבוד, שרוכש לו הועד בעבודתו הרוחנית, שוללת ממנו התעסקותו הקולוניזטורית.

שני המקצועות, אשר בהם התרכזה בתקופת שלש השנים האחרונות עבודתו „המעשית" של הועד, הרי הם: „לשכת המודיעין" ו„שאלת הפועלים".

לא הסתפק הועד בלשכת-המודיעין המצערה שמצא אותה מיוסדה ע"י אדם פרטי וירחיב את גבולותיה וירבה את סניפיה ויפרוש את כנפיה בכל הארץ. ובמעשהו הזה הוכיח הועד את חסרון החוש החיוני שבו. הועד לא הרחיב את גבולות הלשכה בהתאמה אל דרישות האמיגרציה, כי אם חשב, כנראה, להגדיל את האימיגרציה ע"י החזקת הלשכה... ויבא אל המצב, שהורה עליו חבר הועד י. רבינוביץ, מי שהיה עסוק בעבודת הלשכה איזו שנים, כי הלשכה נמצאה מעבר לצרכי החיים, וכל עבודתה היתה יכולה להיות רק שלילית לענות „לאו" על שאלות האמיגרנטים. ומתחילה מאי קסבר הועד? כלום בקיאות יתרה היתה צריכה, בכדי להבין, כי ללשכת המודיעים אשר יסד הועד אין מקום בחיים? כבר ביסוד הלשכה נמצאה „האמיגרציה"

הבוערת בהתנונותה, ו„מבול" השאלות הלך הלוך ונפסק. והלשכה לפי כחותיה יבלה רק לעסוק ב„תשובות" על אותן השאלות.

לפי מצב ארצנו עכשו אין היא יכולה למשוך אליה זרם של אמיגרנטים רגילים. לא"י יכולים ללכת עתה קולוניסטים, מאותם החלוצים הבוראים בעיר ובמושבה את התנאים בשביל האמיגרציה העתידה, ולא אמיגרנטים במובן המקובל. ובשביל הראשונים אינה מספיקה לשכה היכולה להודיע, כי במקום פלוני ואלמוני „יש מקום לשני חוטים, סנדלרים שלשה ונער אחד". להם צריכה לשכה היכולה לחקור את תנאיה השונים של הכלכלה המקומית, של התנאים החברותיים והמדיניים המקומים ולתת תשובות המקיפות את ידיעות הארץ. ובצדק העיר המרצה מר בורוכוב, כי עבודה מחקרית כזו צריכה להכנס בחוג עבודתה של הלשכה. אלא כלום מוכשרה הלשכה הנוכחית לעבודה כזו?

לדידי: אם הלשכה לפי הכנתה אינה מתאימה לדרישות החיים, כי לתשובותיה אין דורשים, ואת התשובות הדרושות אינה יכולה לתת,—אחת משפטה להסגר. ובפרט עכשו בשעה שעומדת וקימת הלשכה הפלשתינאי, — פלשתינה-אמט — מטעם הועד הפלשתנאי, שבראשה איש בעל הבנה גדולה וכשרונות גדולים לעבודת החקירה של הארץ. על טעמו ועל כשרונו של ראש הלשכה הפלשתינאית כבר מוכיחות שתי עבודותיו ההגונות „על הנטיעות" ו„על רכישת הקרקעות בפלשתינה". וכלום יש איש בפלשתינה, אשר יפקפק אף רגע בעמדו לבחור בין לשכת-המודיעים ובין הלשכה-הפלשתינאית לעבודה של מחקר הארץ?

אבל בשביל ליקבידציה אין לועד די עוז-רוח. . . .

ולא יותר מבורכה היתה פעולת הועד בנוגע ל„שאלת הפועלים".

כימי הישוב הפלשתינאי ימי שאלת הפועלים, וכימי עבודתו של הועד ימי התעסקותו ב„בפתרון" השאלה. כי הרי גם בגדרה הושיבו על הקרקע את הפועלים שעבדו אז בראל"צ ובפ"ת, והרי גם קוסטינה באה כהתחלה של פתרון השאלה. כי כל הימים לא הבינו את השאלה הזאת כפשוטה: הטבת מצב הפועלים בתור פועלים, כי אם כהיפכה: הטבת מצב הפועלים עד כדי שיחדלו מהיות פועלים. ואם בימים הראשונים, בימים שהכל הבינו את שיטת-הפועלים באופן הפוך, לא עמד הועד על הבנתה האמתית של השאלה, לא תמוה. הוא נסחף בזרם. ומה גם שהפועלים בעצמם לא הבינו אז את שאלתם באופן אחר. אבל עכשיו בזמן שהשאלה מתחילה להיות מוארה באורה הנכון, ואף רובם של הפועלים החדשים מבינים את תעודתם האמתית— והדברים שקרא הציר ג. בשם „הפועל הצעיר" יוכיחו — מה מצא הועד להיות עומד נקפא על נקודתו הראשונה?

ונפלא הדבר: ראש החובבים היה אחד מן הראשונים שגלה בכנסית זכרון-יעקב את פירושה הנכון של שאלת הפועלים, הוא היה אחד מן הראשונים אשר הראה באצבע על הסכנה הגדולה הכרוכה בחזיון המעציב, שעבודת העברים במושבות העברים נעשתה בידים לא-עבריות. ולאחרונה כשבא ראש הועד לקחת חלק בפתרון השאלה של הפועלים הלך בדרך הראשונים. הר שנים עשו בקוסטינה עשרים איש מקהל הפועלים ללא-פועלים, והאחרון עשה בבאר-יעקב ובעין-גנים ארבעים איש מקהל הפועלים ללא-פועלים וללא-אכרים.

לפני שנתים עוד היו חלוקי דעות: אם חצי-מושבות כבאר-יעקב ועין-גנים מחלישים את ידי הפועלים ומרחיקים אותם מן העבודה או, להיפך, מחזקים את ידיהם בתור-פועלים. ואם גם אז היו לנגד עיניהם של האחרונים „הסוף" של עזרא ברחובות, תל-אביב בועדי-חנין ו„בעלי המחוזות" בפתח-תקוה, אבל מן העבר אין עסקנינו לומדים. עכשו נעשו כבר המעשים החדשים לעבר והם באים ומטפחים על פני עושיהם: בני „באר-יעקב" ו„עין גנים" צווחים: חצי-אכר ופועל בבת אחת אי אפשר לנו: אם עמדנו על הקרקע תנו לנו „הלואות" חדשות, כדי שנהיה לאכרים שלמים. ואלה מבני המושבות החדשות שאינם רוצים או אינם יכולים לחכות לחסדי ההלואות, הולכים ועוזבים את חצי-אכרותם ונעשים שוב לפועלים או שעוזבים את הארץ לגמרי.

כשאנו מביטים אל עבודת חו"צ בפתרון שאלת-הפועלים מתפרצת כמו מעצמה השאלה: אי השטה? כי אחת משתי אלה.

אם חו"צ עומדים על נקודת מבטם הישנה לאכר את הפועלים, איה נסיונם הישובי האומר, כי אכרות צריכה להוסד: על קרקע טובה, של זריעה, ע"י אנשים מנוסים פחות או יותר בעבודה קרקעית, במקום שיש אפשרות להתפתחות מושבה גדולה, כי הקטנות אינן בנות קיומא?

ואם חו"צ עומדים על נקודת המבט שעליה עמד ראש-הועד בכנסית זכרון-יעקב, מדוע אינם ממלאים אותן ההחלטות, שגם ראש-הועד וגם רבים מחברי הועד הראו עליהן לא אחת ושתים: בנין בתים לפועלים, החזקת הסתדריות פרופסיונליות, יסוד בתי-תבשיל והחזקתם, חנויות משותפות, קופות חשכון-ומלוה — אלו שמיסד האפ"ק אינן מתאימות למצדם ולצרכיהם של הפועלים — עזרה מדיצינית, אחריות הפועלים החולים והזקנים וכו' וכו'?

ומה מפליא הדבר, כי חו"צ לא הלכו אף באחת משתי הדרכים הללו ויפזרו את כספם ואת כסף הפועלים ל„אכספרמנטים" חדשים שלא הצליחו כרבים מן הראשונים. אף שראש-הועד אמר באחד מנאומיו באספה הכללית: כי ימי הנסיונות כבר עברו לנו...

מאי קסבר הועד מתחילה?

„אחרי התישבות מספיקה" — אומר הדו"ח — „החליט הועד לעשות את ההתאמצות הגדולה לגבי כחותיו החומרים ויקבל את הצעת „באר-יעקב". ומלבד שעצם ההצעה לבבה את הועד, עוד בקש האחרון—לפי דברי הדו"ח—להת את ההוכחה ל„מפקפקים", כי הלואה חקלאית לאורך ימים אפשרית! האם השכיל הועד לבחור את ה„נסיון"? כמדומני שנכשל בבחירתו כמו שנכשל לא אחת ושתים בכל נסיונותיו, ואחריתה של ההלואה החקלאית ב„באר-יעקב" תהיה מרה.

ולא קשה היה לעמוד על אמתת הדבר מתחלתו.

הועד בעצמו מודה, כי האכר-הפועל שבבאר-יעקב אמצעיו „מוגבלים", כי אדמתו גרועה ותצלח ברובה רק לנטיעות, ואיך יוכל בעל-נחלה כזה לסלק את חובו המגיע ל-¾ ממחיר הקרקע במשך 9 שנים, אם הנטיעות אשר יעסוק בהן מתחילות לתת פרי באדמה טובה מן השנה השביעית ובאדמה גרועה כזו שבבאר-יעקב אף לא בשנה העשירית? כלום נשמע שיוכל אכר, ואף זה, שיש לו אדמה טובה, ואף זה שהכנסתו מתחילה מתחילת עבודתו, לשלם את הלואתו במשך תשע שנים ויחד עם הרבית במשך 12 שנים? ועוד אם אדמת האכר שבבאר-יעקב, אף כי זבורית היא, עולה מחירה כמחיר העידית שבעידיות — 40 פרנק לדולם!

ואם שם הועד את תקותו ב„ירקות" אשר יעשו בני באר-יעקב, כמו שחשבו אף אלה האחרונים בתמימותם, כי על הירקות שמעו באולמי „האספות" אשר ביפו — אין זה מדבר לטובת נסיונו הגדול, כבר היה הועד צריך לדעת, כי ירקות

בלי מים ערכם אפס. וירקות עם מים לא יעשו באדמה כאדמת באר־יעקב שמימיה נמצאים בעומק ארבעים מטר כי אם בקפיטלים גדולים, וכי עומק המים בבאר־יעקב ארבעים מטר ידעו כל השכנים.

נשארת איפוא התקוה, שבני באר־יעקב יעבדו במושבות השכנות, והיתה פרנסתם על עבודתם, ומקימוץ שכר עבודתם יעבדו את נחלותיהם ויסלקו את חובותיהם. אבל איזו עבודה יעבדו באיתן המושבות? ביקבים?... פועלי היקבים קבועים מכבר, ומחליפים אותם רק לזמנים רחוקים. בכרמים ובפרדסים? אבל כלום יעלה על דעת מי מן הכורמים או הפרדסנים לבכר את הפועל היושב בבאר־יעקב על זה היושב בתוך מושבתו? הרי הראשון צריך ללכת שעה עד אשר יבוא אל המושבה. וסימן לדבר: בבאר־יעקב יושבים ביום תשעה אכרים לא־פועלים, וכל שאר בני באר־יעקב יושבים בראשון־לציון, ועדי־חנין ויפו. זאת ועוד אחרת: הפועל־האכר שבבאר־יעקב כורם הנהו ככורם שבראשון־לציון ורחובות, ועונת עבודתם של האחרונים היא עונת עבודתו של הראשון, ובזמן שאין עבודה בבאר־יעקב אין גם במושבות השכנות.

לא גדול הוא ערך הנסיון של 27 שנה, אם לסוף הוא בא לידי שגיאות כאלו!

הרעיון של עין־גנים יותר קרוב אל החיים. היא נמצאת בתוך המושבה היותר גדולה ועשירה, — פתח־תקוה, הנותנת במשך כל השנה עבודה שונה ומנומרת לאלפי פועלים. אדמת עין־גנים אדמה היא, הראויה לשם הכביר הזה. בעין־גנים היה יכול לו:תפתח באופן טבעי אכר שהוא גם חצי־פועל. אבל במה הדברים אמורים — בהתפתחות טבעית; אבל לא בהתפתחות מלאכתית ואי־טבעית כזו שבחר בה הועד.

בפתח־תקוה נמצא תמיד טיפוס של פועל אשר אחרי עבדו איזו שנים הספיק לקמץ לו מעט כסף, בכספו קנה לו סוס ועגלה ויהי חצי פועל וחצי בעל־עגלה ועוד קמץ לו מעט כסף ויעשה לו בית קטן וגם אל האדמה התחיל להושיט את ידו... וגם מן הפועלים החדשים היו כאלה אשר בחריצותם ובאהבתם את העבודה קנו להם שם וגם מעט כסף התחילו לקמץ בשביל „היום השחור". אנשים כמו אלה לו השיגו לעת הצורך עזרה לקנות חלקת אדמה שאת חציה כבר קנו בעצמם; לגמור את הבית הקטן שאת התחלת בנינו כבר עשו; אנשים כאלה, שעצם החיים הרימו אותם למעלה, אנשים כאלה היו ראוים לבנות לאט לאט במשך כמה שנים את עין־גנים, ובנינם היה יכול להיות בר־קימא. אבל עבודה „קטנה" כזו איננה לפי רוח השאיפה הקולוניזטורית של הועד. הם צריכים ליסד „מושבה"... ילכו ל„יסד" את עין־גנים פעם אחת, תיכף עמדו על 15 דולם של אדמה הראויה להשקאה, תיכף עמדו על אינסטלציה גדולה העולה להרבה אלפים פרנקים, תיכף הגיע הדבר ל„ביודז'ט" של רבבות... והדבר מובן מעצמו: „המושבה" המוכנה מצאה אנשים בלתי מוכנים כלל. התחילו לברור בשביל עין־גנים את הטובים, וכלום לא ידוע הדבר, שלבחור יודעים רק החיים, ובחירת האנשים המלאכתית מחטיאה עפ"ר את המטרה? ולעין־גנים נכנסו אנשים טובים מאד עם מטרות נעלות ויפות, אבל רבים מהם כבר היו שקועים בחובות בעודם פועלים — גם לחיות על עבודתם לא ידעו — ואת המנה הראשונה שהיו צריכים לתת לחו"צ לוו עוד הפעם ברבית או בתור גמול־של־חסד... והבקיאות בעבודה? אחדים — ואולי הרוב — מאלה שהלכו לעסוק בירקות לא ידעו, איך לעשות משתלה של בצלים ועל זבל דברו מתוך ה„ספר"...

ו„החשבונות" שנעשו על הירקות הזכירוני את ימי החשבונות של הכרמים... וגם לאחרי נסיון של שנתים מוסיפים מגיני עין־גנים ליסד את חשבונותיהם על הכנסה של מאה פרנק לדולם ירקות, שזה הוא אידיאל בלתי מושג.

ולא נפלא הדבר, אם כיום אנו מוצאים את „באר־יעקב" ואת „עין־גנים" במצב כזה:

כזו כן זו אינן חושבות ואינן יכולות לחשוב ע"ד הסילוקים השנתיים לחו"צ.

כזו כן זו רודפות אחרי „הלואה" חדשה, שאצל „עין־גנים" קבלה צורה של „לערך מאת אלפים פרנק", ואצל „באר־יעקב" רק כעשרים אלף...

כמו בזו כן בזו עזבו היותר חזקים וחרוצים את מקומם והלכו לבקש להם מקום אשר יעבדו בו.

כמו זו כן זו „מלאים יאוש נורא המדכא את רוח הפועלים".

הרי הפרי של העבודה המעשית, תוצאת הנסיון של שנים רבות!

(סוף יבא)

י. ל.

הַיִּשּׁוּב הָעִבְרִי בְּמֶסוֹפּוֹטַמְיָה.

II.

היש היכלת בידי היהודים להתישב במסופוטמיה?

ממאמרנו הקודם כבר נראה, מה שצריך לישוב במסופוטמיה. ראשית כל, סכומים עצומים להשקאת הארץ, ושנית, כח רב של תושבים חדשים שיוכלו להלחם במשך הרבה שנים עם כל המעצורים הגדולים הן מצד האקלים והן מצד התנאים הקשים האחרים, כמו הסכסוכים ההכרחיים והמלחמות התכופות עם השבטים הפראים וחצי הפראים, הנודדים בארץ.

היש לנו האמצעים החמריים העצומים וחחמר האנושי המסוגל לעבודה הכבירה הזאת? אני מרגיש את האמצעים הגדולים, מפני שלישוב עברי במסופוטמיה רק אז יהיה ערך ורק אז הוא אפשרי בכלל, אם יהיה גדול. זה זמן רב שכבר יורעים אנו הציונים להכיר את הערך הגדול שיוכל להיות לישוב עברי בארצות הסמוכות אל מרכזנו המבוקש. מובן, שחזוק הכח העברי בארצות הסמוכות יחזק גם את הכח העברי, בארץ ישראל; מובן, שחשוב מאד, שיהודי ארץ ישראל ימצאו להם תמיד עזר וסיוע מאחיהם הקרובים; מובן, שגם בארצות הסמוכות צריך שימשול אותו הרוח העברי, אותה השפה העברית, כמו בארץ ישראל, ומובן, שאז יהיו יהודי הארצות הסמוכות ויהודי ארץ ישראל גוף לאומי אחד שיגדל ויתפתח לכח מדיני אחד, אבל במה דברים אמורים, כשהישוב יהיה גדול. אם הישוב העברי במסופוטמיה יהיה קטן, אז יבלע בין הרוב הערבי, וערכו הלאומי יהיה כאין. גם בארץ ישראל אנחנו כלים מיאוש בראותנו רק צעדים פעוטים בעבודתנו; גם בארץ ישראל כלות עינינו מחכות לאיזה דבר גדול, לאיזה מעשה שיתרומם על הפעוטיות, ומה יתן ומה יוסיף לנו, אם גם למעשינו הקטנים בארץ ישראל יתוסף עוד איזה דבר קטן בארץ, שאינה גם קרובה כל כך אלינו. ישוב עברי קטן במסופוטמיה לא יעזור במאומה להתפתחות כחותינו בארץ ישראל. היא בעצמו יהיה כלו שקוע במלחמתו הקשה בעד קיומו, הוא יהיה אבר מדולדל בסביבה

הערבית החזקה, וריחוק מקומו מן הישוב העברי בארצנו לא יתן לו גם את היכלת לקבל השפעה נכרת מהחיים העברים בארץ ישראל. מושבות בודדות במסופוטמיה לא תוספנה כלום לא ליהודי ארץ ישראל ולא ליהודי תורקיה. אבל ההוכלנה בכלל להתקיים, מושבות במספר קטן בין שבטים שודדים, שאינם נכנעים גם לפני צבא מסודר של הממשלה התורקית?

לישוב עברי במסופוטמיה—אי אפשר להתיחס כמו לישובנו בארץ ישראל, אי אפשר לומר: נתחיל מצעדים קטנים ולאט לאט נתחזק בארץ ונאחז בה. במסופוטמיה אין מקום לפוליטיקה כזאת. שם אפשר או דבר גדול, דבר ענקי, או לא כלום. לכל הפחות צריך יהיה להחזיק בעיקר זה, כל זמן שהמעצורים והמכשולים יהיו גדולים כל כך, עד שישוב קטן ומודרגי יהיה בסכנה.

אנחנו ראינו שלישוב עברי גדול במסופוטמיה נחוצים ראשית כל מאות מיליונים רק להשקאת האדמה, ומלבד זה יהיו נחוצים עוד סכומים ענקים לישוב בעצמו. אם גם תתן הממשלה הנחות, ותפטר את האכרים בשנים הראשונות ממסים, צריך יהיה לשלם לה בעד האדמה, צריך יהיה לבנות בתים, לקנות בהמות, כלי עבודה, זריעה; צריך יהיה להוציא כסף להבאת משפחות המהגרים מארצותיהם, צריך יהיה להתפרנס עד הקציר הראשון, צריך יהיה כסף להוצאות הצבור—לבתי ספר, לרבנים, לשוחטים, לרופאים, לשומרים ועוד ועוד, — ומי ימנה ויספור את מאות המיליונים, שדורש ישוב עברי גדול במסופוטמיה? הון יק"א לא יספיק לזה, ושאלה עוד, אם תחפוץ חברה זו להשקיע את כל כספה בעבודה במסופוטמיה. ואם גם נניח, שתסכים להקדיש את כל כחותיה לישוב החדש. קשה לקוות, שאפשר יהיה עוד ממקומות אחרים לקבל מאות מיליונים חדשות. הרי אנו רואים, שקטן הוא החפץ בעם העברי ליכד ישוב עברי גדול, הרי אנו יודעים, שיט"א היא רק שם מפשט, שאין עמו לא עם ולא כסף, ומי כמונו יודעים, עד כמה רפה בעמנו הכח הדוחף אותו להקריב קרבנות לבנין ישוב עברי בארץ חדשה.

אבל נניח שצריך להתחשב לא עם סכום הכסף, שאפשר יהיה לאסוף בתור נדבות, אלא עם סכום הכח של הידים העובדות. זה היה הרכוש היותר גדול שהביאו המהגרים מאירופה לארצות החדשות, אך אצלנו אין כחות כאלה. אצלנו אין אנשים שיצאו בלי כסף ובלי אמצעים לארץ רחוקה ושיוכלו. עד שיגיעו למצב בטוח, לסבול במשך הרבה שנים רעב, צרות ויגון, לחיות בלי בתים, בשדה, רחוק מכל ישוב, ושיהיה להם הכח להלחם עם השודדים, כמו שהיה כל זה לאכרים הראשונים שבאו לאמריקה, לאפריקה או לאוסטרליה. בלי ספק יש גם אצלנו הרבה ידים עובדות, אבל לישוב עברי רק הידים אינן מספיקות. היהודי העומד על מדרגת קולטורה אחרת מהמהגרים הראשונים שבאו מאירופה, צריך שיהיו לו, בעשותו את צעדיו הראשונים בארץ החדשה, תנאים ידועים לחייו, שאי אפשר להשיגם בלי כסף. צריך לו סכום ידוע וגם הגון לכל המכשירים הנחוצים, לבית, לבהמות, ובהכרח איפא שנזקקים נהיה למשפחות פחות או יותר אמידות. אולם הנסיון הראה לנו, שלמשפחות כאלה אין חפץ רב גם ללכת לארץ ישראל או לארגנטינה לעסוק בעבודת האדמה, ועל אחת כמה וכמה יהיה קטן מספר המשפחות, בעלות רכוש ידוע, שתחפוצנה ללכת למסופוטמיה, להעמיד בסכנה את חייהם ורכושם בשביל עבודה שיהנו מפריה אחרי שנות עמל רב.

ואיזה נוחם מוסרי ימצאו המהגרים ההולכים למסופוטמיה? התקוה ליסד ישוב עברי גדול לא תהיה לה די כח למשוך אלפי משפחות אמידות, שתהיינה נכונות לקרבנות ולחיים קשים. הכח המוסרי המושך לא יוכל להתגבר על המרירות והקושי של המלחמה הדרושה לישוב במסופוטמיה. ולפיכך לא נמצא בעמנו האמצעים המספיקים לצרכי הישוב הגדול הזה. אמצעי האגודות והחברות בודאי שלא יספיקו לעבודה אשר לפנינו, ואמצעים פרטיים לא נמצא במדה גדולה. כל האמצעים וכל ההשתדלות הרבה יתנו לנו רק ישוב קטן, ולמטרה כזו אין כדאי להקריב את הקרבנות הדרושים.

מכשול יותר גדול מהעדר אמצעי הכסף נפגוש עוד בחמר האנושי שלנו. אין אנו עם החי על עבודת האדמה. אנו צריכים להתחנך להעבודה הזאת. איננו יכולים לשלוח בבת אחת יהודים רבים לאיזו ארץ, לתת להם חלקי אדמה ולאמר להם: „עבדו את האדמה וחיו בה" ולעזבם לנפשם. כבר ראינו, מה קשה להרגיל את היהודים לעבודת האדמה. כמה תנאים טובים נחוצים לזה וכמה זמן נחוץ, שהיהודי יתחיל לאהוב את העבודה, שילמד אותה ושיהיה סוף כוף גם מוכשר לה. כמה עמל ועבודה הושקעו בארץ ישראל, בארגנטינה ובארצות אחרות, עד שסוף סוף עלה לברוא יסוד חדש, אם כי קטן, איזה גרעין של מעמד חדשה של יהודים עובדי אדמה. כשיש לנו הגרעין הזה יכולים אנו עכשו לעבוד הלאה, אבל רק בארצות שתנאיהן הם יותר נוחים ליושבי ערים אשר מעולם לא התעסקו באדמה. יכולים אנו עכשו לפתח את העבודה הזאת בארצות אשר כבר התחלנו בה שם. יש לנו שם כבר נסיון, יש לנו מושבות עבריות, יש כבר במחה ידועה בנוגע לחיים ולרכוש, שם היהודי כבר הסתגל מעט או יותר לארץ ולאפני חייה. ובכל זאת יודעים אנו. עד כמה קשה התפתחות הישוב אפילו בארץ ישראל, ועד כמה סובלת בה כל עבודה חרשה מחסרון האנשים המוכשרים לה, אף על פי שהיהודי קשור לארץ הזאת ולא רק על ידי מסורות העבר, כי אם גם על ידי ההוה ועל ידי התקוות לעתיד. אני רואים גם פה, עד כמה קטן כח הסבלנות של הבאים לארץ ישראל ואיך קשה להם להתרגל אל האקלים, אל אופן החיים ואל עבודת האכר. במה גדולה אידיאליותם. כמה גדולות ויפית שאיפותיהם של הצעירים הבאים הנה, וכמה קטנה סבלנותם, אם נשאר מהם בארץ רק חלק קטן. ברור הוא, שבנוגע לעבודת האדמה אנו היותר גרועים, ולכן כל כך קשה לפתח בינינו את העבודה הזו ואת האהבה אליה. יכול נוכל לשוב עוד לעבודת האדמה -- זה מראת לנו העבר הקרוב בארץ ישראל—אבל רק במקום שתנאי חייו יהיו יותר טובים ונוחים. לנו נחוץ אקלים פחות או יותר טוב, אדמה פחות או יותר טובה, בטחון פחות או יותר גדול, ומלבד זה גם איזו אידאליות, איזה כח מוסרי, שירים את נפשנו, שיתן לנו את היכלת לסבול ולשאת את המשא הכבד של עבודת אדמה בארץ חדשה ולחכות לזמנים יותר טובים גם לחיי היחיד וגם לחיי האומה. בחמר אנושי כזה אין כל אפשרות לעשות דבר גדול בארץ, שתנאיה הם כל כך קשים כמו במסופוטמיה. ולכן אין לנו אנשים מאירופה שיהיו מוכשרים כבר עכשו לבוא ולהתישב בארץ, בזמן שהאקלים עוד לא הוטב, בזמן שהבצות עוד לא התיבשו, ובזמן שהסכנה מפני ההתנפלות עוד כל כך גדולה. אין ליהודי אירופה הכח לבוא ולכבוש בעבודתם ארצות בלתי מיושבות ופראיות לגמרי. צריכה להם ארץ, שכבר הוכנה במדה ידועה. הלא גם זה דבר גדול להפוך אנשים עירונים לכפריים ולהשיב אל הקרקע עם, אשר כבר התרחק ממנה במשך אלפים שנה. במצב כזה צריך יהיה להשתמש בזמן הראשון במסופוטמיה רק ביהודי מזרח: ביהודי מסופוטמיה, תימן, פרס, אלזיר, מרוקו. ובאמת היינו עושים בזה דבר גדול, לו יכולנו להציל את כל ההמון הגדול הזה מעקת

העמים, הלוחצים אותם, ולהרים אותם משפלותם החמרית והרוחנית ולהפוך אותם לעובדי אדמה. אבל היהודים האלה גם הם רחוקים מעבודת אדמה, כמו יהודי אירופה. ואם גם הם כלם יושבים בארצות, אשר אקלימן איננו שונה הרבה מאקלימה של מסופוטמיה, ואם גם הם כלם מורגלים לתנאי החיים במזרח ולאי־הבטחון שבהם ומסתפקים כלם במועט, ואם גם ברובם הם מדברים בשפה הערבית, — השפה המושלת במסופוטמיה, — בכל זאת עוד קשה לאמר, עד כמה הם יהיו מסוגלים לישובנו החדש. לזה נחוצים עוד כחות מוסריים, ואחינו במזרח עומדים בנידון זה על מדרגה יותר שפלה מאחינו במערב. הנסיונות שנעשו בישוב בני המזרח בארץ־ישראל לא תמיד הצליחו. גם יהודי מזרח הם על פי טבעם יותר סוחרים ואינם נוטים לחיי אכרים. ואם הנסיון עם פועלים תימניים ברחובות עלה יפה, ואם שם הם עובדים בחריצות ובשקידה רבה, צריכים אנחנו לזקוף את ההצטינות הזאת על חשבון אהבתם החזקה לארץ ישראל, המתגברת על כל המעצורים והמשעבדת את רצונם והמושכת אותם גם לעבודת אדמה.

ובכן, היוצא מכל דברינו, כי ישוב עברי קטן במסופוטמיה אין לו ערך לאומי, ולישוב עברי גדול אין לנו לעת עתה לא האמצעים החמריים הענקיים הנחוצים לזה ולא האנשים הדרושים. אנו מביטים על הישוב במסופוטמיה כמו על מעשה שיוכל לעזור לנו להתפתחות ישובנו וכחותינו בארץ־ישראל, אבל אם דלים וקטנים הם כחותינו, אז איננו רשאים לפזר אותם עוד בארץ אחת ולברוא עוד איזה ישוב קטן. האקונומיה של העבודה דורשת להפך, שנרכז את הכחות במקום אחד ושנעבוד רק בארץ שעשינו בה כבר התחלה הגונה.

בארץ ישראל יש כבר יסוד לאומי; יש ישוב עירוני חשוב, ויש מושבות יפות. העבודה הזאת עלתה לנו בהרבה עמל ובקרבנות. אבל כל מה שזרענו נותן לנו עכשו פרי. הישוב העירוני הולך ומתחזק, המושבות נמצאות בכלל במצב טוב ועומדות כלן על בסיס חזק. החיים הרוחניים מקבלים צורה לאומית. יש בהם התרוממות, יש אידיאליות. אין יותר הצורך לדאוג לאחרית העבודה שנעשתה. ועכשו בא הזמן לעבור הלאה. העבודה בעתיד בארץ ישראל צריכה להיות יותר קלה, מפני שיש כבר נסיון עשיר. יודעים אנו כבר, איך להנצל מן השגיאות הגסות הקודמות ואיך לפתח הלאה את הישוב. המושבות במחוז טבריה לעומת המושבות הקודמות מראות לנו, עד כמה כבר השתמשו לטובה בנסיונות הקודמים, אבל גם התפתחות המושבות האלה נתנה לנו נסיון חדש, וזה בלי ספק רכוש גדול בעבודתנו להבא, ויש לנו עוד רכוש גדול בעבודתנו בארץ ישראל, וזהו הקשר שמרגישים היהודים ביניהם ובין הארץ. פה עולים בלבם זכרונות מימים שעברו, והזכרונות האלה מחבבים עליהם את העבודה הקשה ואת החיים הקשים בארץ חדשה, והם מחזקים בהם את כח הסבלנות, הנחוץ כל כך בחיי המעבר. אמנם גם בארץ ישראל למרות הזכרונות והנמצא בהוה והתקוות להבא אנחנו נחנקים מפעוטיות עבודתנו ומאטיות התפתחותנו. כח ישובנו עודנו קטן בשביל שיוכל בעצמו לצעוד צעדים גדולים קדימה. הוא הולך עוד צעדי ילד, ועיני היושבים פה כלות מחכות לעבודות ולמושבות חדשות. למרות העבודה הציונית שנמשכה כבר כרבע מאה שנה, אין אנו רואים ביהודי חוץ לארץ התאמצות אמתית לעשות איזה דבר גדול בארץ, אין אנו רואים קרבנות מצד העם בשביל הגשמת הרעיון הציוני, איננו רואים אפילו באלה, שיש להם היכלת לבוא לארץ ישראל, את הרצון לותר על אופן החיים, שהורגלו בו, ולעזוב את אירופה, אנשים בעלי כח לבנות באים במספר מצומצם מאד. התאמצות עמנו לעבודת הישוב היא קטנה ופעוטה; ואם יש איזו אפשרית להרחיב אותה, אם יש איזו יכולת למצוא אמצעים חדשים לישוב, אז צריך לתת את כל האמצעים האלה רק ואך לארץ ישראל. כל דבר חדש שיבנה בארץ ישראל ירים את רוח העובדים בארץ וגם רוח החובבים בחוץ. דלים אנחנו בכסף והרבה יותר עוד באנשים, ומה שיש לנו ומה שיוכל להיות לנו איננו רשאים לפזר, אלא מחויבים אנו להשתמש בזה להנחת אבנים חדשות לבנין אשר החלונו. אם יש חברות שבשום אופן אינן רוצות לעבוד בארץ־ישראל, תעבודנה נא הן בארצות הסמוכות, בזה תעשינה טובה ליהודים בודדים ובמדה קטנה גם לישובנו בארץ־ישראל, אבל אנו, המכירים כבר את גודל העבודה וערכה בארץ ישראל, אין אנו רשאים לזוז ממקומנו, שעומדים אנו בו, וצריכים אנו לעבוד רק מסביב ליסוד שכבר הונח. אמת, המכשולים גדולים ורבים בעבודתנו בארץ ישראל, אבל הם כאין לעומת המכשולים שנפגוש במסופוטמיה, גם אם הממשלה תתן לנו את כל ההנחות האפשריות. חטא חטאנו שלא עבדנו בארץ ישראל גם בעתים הקשות ורמינו את נפשותינו, הצמאות לתחית העם, באילוזיות מבריקות, בעת שאפשר היה תמיד לעשות, אם מעט או הרבה, אפילו בימי המשטר הקודם. עוד יותר נחטא לעמנו, אם גם עכשו נסיר את עינינו מעבודתנו הישרה ונבקש לנו דרכים צדדיים ורחוקים. עכשו הוטבו תנאי העבודה בארץ ישראל; ותנאי החיים בה גם כן הולכים וטובים, צריכים אנו להשתמש בכל מה שאפשר להרים את עבודתנו בארץ ישראל, לעשות כל מה שאפשר בכדי להעיר בעמנו את הרצון לחזק ולהגדיל אותה. איננו יכולים לדחות את עבודתנו בארץ ישראל להביא על יסוד התקוה, שהישוב בארצות הסמוכות יעזור לנו. איננו יכולים לחכות, מפני שארץ ישראל יותר קרובה אל העולם הקולטורי ובמהירות יותר גדולה תכנס אל עולם הקולטורה הכללית. ארץ ישראל הולכת ומתפתחת, ואם היא לא תקים לתחיה יחד עם עמנו וע"י, אז יביאוהו אחרים לידי חיים חדשים וקדמה, ולכן את כל כחותינו וכל שאיפותינו צריכים אנו להקדיש אך ורק לארץ ישראל. בישוב המסופוטמי נוכל לחכות, את הישוב המסופוטמי יכולים אנו למסור לאחרים, ואנו, ששם ציון עוד יקר לנו, נאסוף את כל כחות העם שאפשר לאסוף רק לשמה ולתחיתה.

ד. ב. פלוצקי.

בַּלַּיְלָה.

...קפצה נפחדה ונרעשה וישבה על משכבה.
עיניה פתוחות, ומבטן חודר אל תוך החשך אשר מסביב.
— הרי מתקרב דבר־מה מגושם ומשונה, עריץ ורע.
נושם הוא עליה נשימת מות וכליון. בא הוא ממרחקים, כמחנה עצום צועד הוא בבטחה ועוז, הולך הוא את דרכו העקובה מדם והרי הוא מתקרב אל ביתה. רבונו של עולם, אל ביתה היא!..
מה נורא, מה איום!

ובחוץ, מעבר לחלון, המיה נוראה, רעש וגניחה.
— מי בוכה כאן? מי זה מתדפק על תריסי החלון?
נורא כאן, נורא... היא תנוס מפחד. תבקש מפלט לה במקום אחר. תיכף, מחר, כאור היום...
והיא אוחזת את ראשה בשתי ידיה כנואשת.

הו, אלהים אדירים! [illegible] כי [illegible] ירדוף האויב אחריה? וכי לא יהפך את דרך־מנוסתה לנתיב מות ודם? הרי אין מנוס מפניו...

לבה מזדעזע, צועק צעקה מרה, קורא לעזרה. והרוח הזועמת הומה מעבר לחלון, מתדפק על הבית מכל עברים, ועצי הגן רועשים ונוגנתים.

— ש־ש־ש... מגיע אליה מעין קול צעדים קלים, כמעט בלתי נשמעים. מי הוא זה המתהלך בחדר הנה והנה? הריהו שם, הריהו בקרן זוית זו... בין מטותיהם של הילדים שומעת היא מעין רשרוש של צעדים זהירים...

לבה יוצא מפחד. יורדת היא בלאט ממשכבה, מתגנבת אל מטותיהם של הילדים, העומדות בצד, בעומקו של החדר המרווח.

ש־ש־ש.. הרי ישנים הם... אין דבר...

היא פורשת את כפיה ומאהילה מעל למטות, כאילו אומרת להגן על ידי זה על הילדים מפני איזו בריה רעה. ואת פניה היא מסיבה לכאן ולכאן, מטה אוזן ומבקשת ושולחת אצבע לפניה, כאלו אומרת היא להשתיק איזה איש, מאימת עליו ומזהירה שלא יפריע את הדממה.

— אין דבר, אין איש... אך פחד שוא פחדה, תודה לאל, אך פחד שוא. ישנים הם הילדים במנוחה. הרי כולם פה. הרי דוד'ל, הרי חוה'לי, הרי נחמיה'לי.

— ושעיה'לי? — נפלטת הברה מרוסקה מפיה, ולבה מתחיל מפרפר ומרטט, — שעיה'לי היכן הוא? הרי מטתו היתה גם היא נצבת בכאן? סמוך למטתו של נחמיה'לי היתה נמצאת.

לבה דופק, דופק, וחשה היא, איך פניה מתלהטים. היא זזנה ממקום עמדתה, מגששת בחשך, פותחת דלת המובילה אל חדר שני, ואור כהה מתפרץ משם ומפרש יריעת־אור אדמדמת לאורך החדר.

— אהא — מזדעזעת היא משמחת פתאום, — הנה היא מטתו של שעיה'לי: מפני מה העמידו אותה בכאן? מי טלטלה ממקומה עד סמוך לדלת? רבונו של עולם, איזה אי־סדרים נורא שורר בביתה, שום דבר אינו נמצא על מקומו. עזובה כזו בו. ומי אשם בכך? היא כבר חדלה מהבין את כל הנעשה בבית זה, ומפני מה דומה מטה זו, כאלו לא שכב בה איש? — והיא מעבירה בידה על השמיכה, — אח, הרי ריקה היא המטה באמת! אין כאן שעיה'לי, איננו!...

אותו רעיון מתגנב לכתחילה אל מוחה, כהה ומטושטש, והרי הוא מתלקח מיד ללהבה נוראה, צורבת, מאכלת, שערות ראשה סומרות, וצמרמרת תוקפתה, וברכיה כושלות. היא מפרכת את אצבעות כפיה בעגמה רבה ולוחשת:

— שעיה'לי היכן הוא? היכן הוא ילדי? מה?.. תחת אותה האבן? איזו אבן? הרי חי הנך ילדי, חי הנך, עטרתי; הרי תשוב במהרה הביתה, לאמא... הרי אמא מחכה לך, נשמתי... רבונו של עולם, הרי זה לא כבר היה בבית...

-- אמא, אמא, אלך אל הדוד!..

— כן, כן, הלך אל הדוד וישוב במהרה: אכן בושש הוא מאד לבוא. אין רע. היא תחכה לו פה, על מטתו. הרי השנה נודדת מעיניה. תשב לה בכאן ותחכה לו..., הרי יבוא...

האויר הכהה החודר מבעד הדלת הפתוחה נוגע בראי התלוי על הקיר שכנגד, ממול המטה, שהיא יושבת עליה, וחוזר ונופל על הרצפה ככתם חור תכלותי קצת. היא יושבת מכווצה על שפת־המטה, ראשה מורד על שתי כפות ידיה, ועיניה תלויות [illegible], בראשה המיה וצלצול. איזו מחשבה כהה מהבהבת במוחה ומעיקה עליו...

— מתי, מתי הלך מהבית? מתי עזב אותו? מה קרה?..

היא זוכרת דבר מה; דבר מה מתחוור לה פתאום, והיא תופסת בזכרון זה שעלה במוחה בכל כחות נפשה, כאלו יראת היא, שמא יסתלק שוב ממנה.

— כן, כן, הרי חג הפסח היה אז. בקר נעים היה; השמים היו עטופים מכסה דק של עננים קלים ואפורים, והשמש הציצה מבעדם ככדור לבן־כהה, ואפשר היה לעין להסתכל בה. פה ושם נשקפה פסת שמי תכלת, שביל קטן של זוהר הרקיע. הארץ והעשב הרך, שכמו בין לילה בצבץ ועלה, היו רטובים קצת מאד הלילה שנמוג ועבר ונתלה שם בקצה השמים. האויר היה שקט וקריר. בגן זמרו צפרים. שלות־חג היתה נסוכה על כל מסביב... נפלא הדבר, כמה נחרת אותו הבקר בזכרונה. לבה היה כל כך טוב עליה, היה מלא איזו געגועים חרישים ומלטפים. ואז קרה דבר מה. מוחה כל כך טרוד עד שאינה זוכרת כלום. אמנם היתה לשכחנית יותר מדי. כמדומה שקמה מהומה גדולה. היתה צעקה. כאלו נתפורר הר־אבנים והתגלגל למטה על העיר ברעם וברעש. ואימה גדולה נפלה על כל. היא לא הבינה דבר מכל הנעשה מסביב. זוכרת היא אך, שרעיון מבהיל הפתיעה: — שעיה'לי!.. דבר מר עקץ ופצע את הלב: — הרי שעיה'לי הלך אל הדוד! — והיא מהרה החוצה. המהומה גדלה, היה רעש איום. והיא רצה, רצה, עת רבה, עברה איזו סמטאות, באה אל איזה שדה מזובל. ואימה גדולה היתה מסביב.

רעם אדיר מרעיד פתאום את כל הבית עד היסוד. תרים החלון נקרע ברעש, ואש ירקרקה־אדומה התלקחה בשחור הזגוגיות והשתקפה בראי בברק מעוור ומפחיד. מחשבותיה מתבלבלות, והיא קופצת נדהמה ממקומה:

— וי!.. מי זה קפץ לשם?.. מי זה הגיח מבעד החלון ונכנס אל תוך אותו המקום המואר שכנגדה? מי הוא זה המביט עליה מעל הקיר? וכי קיר שם? הרי זה איזה אולם מוזר ונורא, ואשה נצבת בו. מה רוצה האשה הלזו? מי היא? ומהו הדבר שהיא מסתירה ממנה? מה רחוקה אותה האשה, איזו עמקות נוראה נתהותה שם מאחריה?

זעה קרה מכסה את מצחה.

— ראה, כמדומה שאותה אשה מסתירה איזה אדם מאחריה? לא, אך ילד הוא... כן, ילד, ילד... האמנם? מוטל הוא שם כסמרטוט אדום, מקופל ומלוכלך... אפשר שהוא שעיה'לי שלה?.. הא?..

רצונה לרוץ לאותו מקום, אבל כפות רגליה אינן נעקרות מהרצפה. גם לצעוק אינה יכולה. כאלו נקפאה והיתה לדומם, ורק איזה זרם כבד וצורב שוטף על פני מוחה, מסתובב במהירות סביב ראשה ועוטפו פסים של אש לוהטת... והיא צונחת על המטה מבלי כח — — —

-- עוד פעם רעם נורא! — לוחשת היא באין אונים כמתחננת, כשרוחה שב אליה ודעתה נתישבה. — רבונו של עולם, מה יברק הברק ולא יחדל.. טפו! — מצטחקת היא מרה למחשבה שהבהיקה במוחה — הרי זה הראי תלוי על הקיר!.. ומה נפחדה מפניו! וכל זה בא לה אך מכאב־ראשה, תודה לאל, עוד לא יצאה מדעתה. רק ראשה עליה סחרחר לרגעים. חא, חא! נפחדה מפני עצמה, מפני בבואה שלה שבראי. ואותו הדבר האדום הרי זה אך השמיכה האדומה. הנה היא יושבת עליה... ובכל זאת מפחיד אותה הראי הזה, מוטב שלא תביט

אליו כלל. אבל הוא מושך כל כך את עיניה. אם כן, תפרוש עליו וילון...

לבה נוקפה מפחד הבא לה מאמונת־שוא.

— איך זה תפרש וילון על פני הראי? האם נמצא, חלילה, בר־מינן בבית? תודה לאל, כל הילדים חיים, בריאים... רק היא בעצמה קצת חולה היא. תעצום את עיניה ולא תביט אל הראי — ודי. הן לא מטורפת היא עדנה... זה בדו עליה הם, אותם בני האדם הזרים והרעים. מראים לה איזה גוש בשר מרוסק ומלוכלך בדם וברפש, שהוציאו מתוך קופה של נבלות־אדם, וטוענים: „הרי זה בנך הוא, שעיה'לי? כך? הכירי?... ומבלי שים לב אליה עוד קוראים: בנך, בנך הוא זה!" — ומרשרשים בתוך כך בניירותיהם. אז נתעטפה חימה רבה: סבורים אתם, שזהו בני? ם, ם! טעיתם, רבותי! הרי שעיה'לי שלי חי הוא. שעיה'לי שלי הריהו יפה וצח כשלג. ועינים לו עיני תכלת, גדולות והוזות. ולבושו הדור, בגדי חג נקיים וחדשים; ולו שערות רכות כמראה הפשתן. וקול דק לו, לשעיה'לי שלי, וכשהוא מזמר — מתמוגג לב שומעו. לא, זה לא בני, טעיתם, במטותא מכם, הנכם מלגלגים עלי. הגידו, בני איהו? איפה שעיה'לי שלי?.." ואת הגוש המאוס דחתה בשאט מפניה והתחילה צווחת והומה: „את בני השיבו לי, רוצחים!" אז פנה אותו בעל המשקפים האפורים, לבוש בגדי־הצבא וקרא: הוציאוה מכאן! היא יצאה מדעתה!.. קללת אלהים על ראשם! היא יצאה מדעתה! יען כי לבה מהסס ודואג לבנה, יען לא נתנה להם לשטה בה... ארורים!

(סוף יבא)

א. א. קבק.

בַּעִתּוֹנִים.

בעתונות השפניולית ההורקית בצבצה ועלתה שאלת קונגרס כללי של יהודי הארץ. זה אינו פולמוס־סופרים בלבד. זו היא כמעט תנועה שמתעניינים בה גם מחוץ לתחומי־העתונות. תנועה זו הרי היא סמן חדש להתעוררות הכחות, האנרגיה, האינציאטיבה, והעיקר — הרצון לעבודה. אבל הקונגרס גופא כלום הוא דבר בעתו? כלום הוא הכרח שהזמן גרמו? רוב העתונים השפניולים עונים על זה בחיוב. ו„כשחר" הפרנצי, היו"ל בקושטא, משתדל מר זבוטינסקי להוכיח את נחיצותו של הקונגרס, בכדי לסדר את הקהלות ולהכין שדה עבודה.

כשהעלה העתון „לה נאסיון" ראשונה את השאלה הזאת, טען, בקרוב, כדברים האלה: „בשעה שאחינו המערבים מתקבצים לעתים תכופות לקונגרסים ולועידות, בכדי לסייע להתפתחותם, מה מה אנו עושים להתפתחותנו אנו? לא כלום!...

אבל באירופה אין קונגרס צבורי לאומי או איזה שהוא בא אלא כעין ס כ ו ם עבודה קולטורית פנימית; הוא בא כדבר הכרחי לברר וללבן את השאלות אשר צפו ועלו במשך אותה העבודה הפנימית והעמוקה, הוא מגדיל את החומי הזרמים והכחות השונים שהיו במשך העבודה מהבשלים, מתגברים ותוססים בתוך אותו הצבור, הקונגרס מבקש ל ת ר ץ, לעשות מ ס ק נ ו ת ולהתוות דרכים חדשות.

באיזה תוכן רוחני וקולטורי הזדיינו אחינו בתורקיה אל הקונגרס הכללי? הוא לא י ס כ ם כלום אלא יסמן את ה א פ ס...

החיים הצבוריים עדיין ריקים, מחוסרי־אור ועבודה; כמו בימי שלטון היחיד. בתוך הקהלות רבה העזובה כמו אז בתי־הספר ומוסדות־הצדקה עדיין עומדים על מצבם הגמוך כאשתקד. הקונגרס יכול רק להכריז על נחיצות העבודה והסדר בתוך הקהלות, על הנחיצות להרים את מצב בתי־הספר והמוסדות הצבורים, היינו לחזור על מה שדנים בו העתונים בכמה וכמה נוסחאות.

ומדברים בקונגרס, בשעה שאין עדיין עם בשביל קונגרס. רצוני־לומר, אין עדיין מפלגת אנשים, הרוצים והמסוגלים למסור את נפשם על העבודה אשר עליה מכריז הקונגרס. צריך מקודם לחנך את העם לעבודה צבורית מסודרה. הרי זה מעשה יחידים פרטים, איש על מקומו. הצעירים בתוגרמה, על פי החנוך שקבלו בבתי־הספר של האלינס, הם כולם אנשים „מעשיים" י ב ש י ם באופן מבהיל, השואפים ע"פ הרב רק אל משרה טובה ומשכורת גדולה... אשמים בזה, כמובן, החנוך וסדרי־החיים הפוליטים שלא נתן מקום לאינסטינקטים צבוריים להתפתח...

ואת הצעירים הללו צריך קודם כל לפתח ולחנך בעבודה צבורית, בתוך חברות, אגודות, על אספות. והקונגרס כשהוא לעצמו לא יפעל בענין זה מאומה. החלטותיו תשארנה „כנשמות דאזלין ערטילאין", מפני שלא תהיינה ידים לקרום עליהן עור וגידים...

מה יביע הקונגרס, איזו השקפה־עולמית יציין על דגלו? לע"ע אי־אפשר לדבר אודות השקפה ברורה וצלולה על היהדות אצל אחינו בתורקיה, השקפה הבאה מתוך עיון והסתכלות פנימית בחיים, מתוך עבודה מרובה ממושכה בתוך שדרות העם, מתוך שימת־לב מרובה למהלך הזרמים הצבורים. וכל זה אי אפשר שימצא בין אחינו, שהיו עד כה משוללים כל יכולת לעבוד, ללמוד, להשכיל ולהבין, מפני שיד השלטון לחצה בכל כבדה על החיים כמו על הדעת...

ההבורה היחידה בתוגרמה, שיש לה השקפה חיובית על היהדות ושדורשת מפעלים חיוביים, הם הציונים, אבל עדין הם מעטים וחלשים. השפעתם רפויה מאד, ובאפס היא אם נשוה אותה אל השפעת האליאנס. עדיין הקהלות מושפעות מאימת־הדין שהיה אוסר את הציונות במשך שנות השלטון־הקודם; ויש מקום לחשוש, שהקהלות תמנענה משלוח אל הקונגרס צירים, אשר יתוו את הלאומיות על דגלם. בכל אופן, אם תהיה לאיזו חברה השפעה על הקונגרס, אז בודאי לא ההסתדרות הציונית תהיה אותה בעלת־ההשפעה, אלא ה„אלינס", וכל כמה שנכבד את פעולותיה ועבודתה של חברת כי"ח במזרח, אבל השקפותיה על היהדות, על עתידותיה, אינן חיוביות כלל וכלל. לא להבליט את הפרצוף הלאומי של חיינו הצבוריים הבקש, אלא לטשטשו ולמחותו.

וקונגרס כללי של יהודי תוגרמה צריך להיות או חיובי במובן הלאומי, או שלא יהיה כל עיקר.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

מערכת נכבדה!

הריני מבקש, מטעם האמור להלן, להדפים את הדברים האלה:

ב„הפועל הצעיר" גליון 20—21 פרסם מר משה סמילנסקי, בתור הוכחה לצדקת דבריו של אחד העם, את מכתבו הפרטי של אחד הפועלים מכנרת. באותו המכתב נאמר, כי בכנרת עולות הוצאות הפקיד־האגרונום לתשעת אלפים פרנק, וכי אדמת התוה היא אלף וחמש מאות דולם, ומהם חושבים לעבוד לשנה הבאה בכחות עצמיים אלף דולם ולתת בחכירה חמש מאות דולם. תיכף בשעת קריאת מעשיה זו מ„תתר"א לילות" חשבתי, כי צריך פה

להשתמש בהמימרא הז'רגונית הידועה: את החצי השלך החוצה, את השליש זרוק אל הקיר, את החלק הרביעי שים בערבון — והשאר שמינית שבשמינית; לדבר בשפה פשוטה: ידעתי, כי הידיעות בדבר שכרו של הפקיד ושטח אדמת החוה הן קלוטות מן האויר. ואולם לא ידעתי בדיוק את כמות השטח שנעבד בשנה זו ושהחליטו לעבוד בשנה הבאה. לפיכך פניתי בנדון זה אל הד"ר רופין; ווזהי התשובה שקבלתי:

....„בשובי זה עתה מקונסטנטינופול הריני מוצא את מכתבך בדבר „כנרת". נגד ידיעות חסרות-חבה בעתונים אי אפשר לעשות דבר. אי אפשר לפרסם הכחשות בלי הפסק. תמה אני על מר סמילנסקי, כיצד מפרסם הוא בעתונים מכתבים של סתם פועל, מבלי להוכח מקודם באמיתתם. אנחנו עבדנו בשנה זו 2300 דולם ובשנת הבאה נעבוד 3000 דולם".

באותו המכתב של הפועל נאמר ג"כ, כי הפקיד של כנרת הוא היותר דמוקרטי בא"י, וכי הפועלים שם הם „חברינו היותר טובים. הם התמכרו בכל לבם לכנרת ויחשבו את עבודתה לעבודת-הקדש". זה אמת.. כחצי שנה הייתי בכנרת ווזכר אני, כי בשעה שיצאתי משם נדמה לי, כי לוקח משכמי משא לעיפה. כשאני שם אל לבי לאותם התנאים הקשים, שבהם נמצאה האחוזה באותו זמן, אי אפשר לי לבלי להביט בהשתוממות למה שכבר נעשה והושג בכנרת הן מצד הפקידות והן מצד הפועלים. כשבאו לשם לא מצאו דבר, לא בית ללון ולא שום דבר מצרכי-אוכל. קשה לתאר לעומדים מן החוץ, כמה קשה היה, למשל, ע"פ התנאים המקומיים להשיג לחם! לא פעם הלכו הפועלים אל השדה מבלי לטעום דבר. ואותו הפקיד הראשי היה הראשון לקימה ולכל עבודה האחרון לשכיבה וכל מנעמי החיים. ואמנם באותו זמן הקצר של קיום האחוזה נקו את השדה מאלפי עגלות אבנים גדולות ומכמה מאות אילני-שיח, שמעכבים את המחרשה האירופית — דבר שלא נעשה עד עתה בשום מקום בתחלת הישוב חוץ מבכנרת — חרשו, זרעו וקצרו ובנו בינתים בתים לאדם ולבהמה וקנו את האינבנטר והכל בערך באופן זול. כנרת היא ג"כ האחוזה הראשונה בא"י, שכל עבודותיה נעשות אך ורק על ידי יהודים.

גם בארצות הקולטוריות לא נקל ליסד אחוזה חרשה „ממסד ועד הטפחות", וכמה קשה הדבר שבעתים בא"י, במקום שאין כמעט שום דבר מן המוכן, וכשמזמינים, למשל, עגלה חדשה צריך לחכות שבועות וירחים, וכשרוצים לקנות, למשל, עשרה זוגי פרדות מוקירים את השער פי-שבעה.

הייתי מפרסם דברי אלה באותו העתון שבו כתב מר ס., אלא שאני רואה בפת"צ התיחסות שלילית לחברת הכשרת הישוב מיום הוסדה ועד עתה. הריני מוצא נחומים בזה, כי התיחסות מסיפקת זו לא תזיק בעיקר, כשם שלא הזיקה גם ל„בצלאל" וליתר המוסדים הציוניים. סוף סוף הכל תלוי בעבודה ולא בהתיחסות של סימפטיה או אנטיפטיה, והרי כך שרים בא"י:

כִּי עֲבוֹדָה כָּל חַיֵּינוּ
מִכָּל צָרָה תַּצִּילֵנוּ.

קלוש 6/10.

ר' בנימין.

II.

מערכת נכבדה!

בהעולם גליון ל' נדפס מאמר קצר בשם „בית הספר לבנות ביפו", וניתנת למאמר בשולי הגליון כתוב, כי הוא לקוח מתוך החמר המוכן ביד הועד המרכזי הציוני להוצאת ספר מיוחד ע"ד כל המוסדים הצבורים הציונים, ואחרי שכספר כזה יקרה האמת מאד, מצאתי לי לחובה לתקן את השגיאות ואת ערוב הפרשיות שבאו בו.

בחדש חשון שנת תרנ"ג—מתחיל המאמר—נפתח ביפו ע"פ האינציא-טיבת של מר ישראל בלקינד בית ספר וכו'.. וכו'... ולא כן הוא הדבר.

ומעשה שהיה כך היה.

בשנת תרנ"א פתח מר ישראל בלקינד בי"ס פרטי קטן, ובאביב תרנ"ב נסגר מתוסר אמצעים חמרים ורוהנים. בקיץ תרנ"ב בבוא מר בינשטוק ליפו לא מצא כל בי"ס (זולתי דוגמת חדר-מתקן פרטי של מר דיגרד). חברי ב"מ התחלו אז לחשוב על יסוד בי"ס עברי ביפו ויעוררו את לב מר בינשטוק, ובהשתדלותו ובהשתדלות פקיד מקות ישראל ואחרים מנכבדי יפו, השיגו תמיכה מצד חכי"ח וגם כ"י חובבי ציון, ובחשון תרנ"ג נפתח בוה"ס לבנים בתמיכת שתי החברות.

ובאדר תרנ"ג נפתח גם ביה"ס לבנות. חכי"ח הגדילה את תמיכתה בהפתח ביה"ס השני, ות"צ לא-הגדילו את תמיכתם, אולם הנדבות הרבות שבאו אז מרוסיה היו מספיקות בתחלה כמעט לשני בה"ס.

עוד מצאתי להעיר, כי השפעת האלינס ושאיפתה לא נראו בביה"ס לבנות כלל וכלל גם בעת קבלו תמיכה מהם, כי בראשו עמדה מנהלת לאומית שלא היתה חניכת האלינס.

כן ראוי להעיר, כי נקל היה מאד למצא גם מספרים מדויקים ע"ד הדרגת התרבות התלמידות בבית הספר משנת תרנ"ג ועד תרס"ה ממי שהיתה מנהלת הבית.

היודע ועד.

III.

מערכת נכבדה!

בשים לב לזה, כי מעברים שונים נשאלנו על דבר התיחסותנו אל השפה היהודית המדוברת, מה שלא בארנו עד עתה בקהל, הננו מוצאים לנכון לפרסם את הדברים האלה:

הועד המכין את הקונגרס העברי אינו מתכון להעלות על סדר-היום של הקונגרס את המלחמה נגד השפה היהודית.

כמובן, תהיה החופשה לכל אחד מחברי הקונגרס העברי, וכזה גם לכל אחד מחברי הועד-המכין, לנגוע בשאלה זו ולהביע את התיחסותו אליה על פי הכרתו הפרטית.

בקונגרס העברי יוכל להשתתף כל אדם מישראל, המכיר את השפה העברית בתור לשוננו הלאומית והוא רוצה בתחיתה, הרחבתה והתקדמותה— יהיה יחוסו ליתר הלשונות המתהלכות בין היהודים איזה שיהיה.

ברגשי כבוד

הועד-המכין את הקונגרס העברי.

ברלין כ"ט תשרי, תר"ע.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

סלוניקי.

העתונים השפניולים שלנו מרבים לדבר על אודות קונגרס של כל יהודי תורקיה. „לה נסיון", כלי מבטאו של הקלוב „דעס אינטים", הנהו מלא תמיד מאמרים גלהבים המדברים אודות נחיצות קונגרס כזה. העתון הזה דורש, שימהרו לקרוא לקונגרס לא יאוחר מבעוד ששת חדשים. נשמעו אמנם דעות, שקונגרס כזה עוד לא הגיעה שעתו, אחרי שרבות מקהלות היהודים בתורקיה אינן מסודרות עוד, ושאלות רבות הרורשות ברור ולבון לא תוכלנה מפני זה למצא את פתרונן הראוי. אולם עתוני סלוניקי עומדים על דעתם ומורזים את הקהל. מר ז'בוטינסקי הביע בעתון „השחר" הצרפתי, היוצא בקושטא, את דעתו, כי צריך לקרא את הקונגרס בזמן היותר קרוב, אך מטרתו צריכה להיות עתה רק הסתדרות כל היהודים בתורקיה.

אולם האפשר לצמצם את כל עבודתו של הקונגרס רק בשאלת ההסתדרות? ושאלות השפה והחנוך, שגם הן אינן סובלות דחוי, מה תהא עליהן? שאיפת ההתבוללות מתחילה להתגלות פה ושם בקרב בני הנעורים, ואם נדחה עתה את השאלות האלה, מי יודע אם לא נאחר את המועד.

„לה-נסיון" אומר, כי „לקונגרס הזה לא יהיה כל אופי פוליטי, אנו נהיה תמיד עותומנים ונגן על ענייני הארץ. אנחנו שואפים רק לברא הסתדרות, שתדאג להתפתחותם של יהודי תורקיה ושתגן, אם יהיה צורך, על זכיותיהם. איננו מעלים על הפרק שום שאלה לאומית או של שפה לאומית או של בת-תפלה, אנו אין לפנינו אלא שאלת ההסתדרות. אנחנו צריכים להשתדל ע"י הקלובים שלנו בכל עיר ועיר לאחד את הקהלות הקטנות ואח"כ אפשר יהיה לגשת בקרוב אל הכנת הקונגרס". העתון הזה מודיע, כי הקלוב „דעס אינטים" קרא ליתר הקלובים היהודיים שבסלוניקי והציע לפניהם לגשת תיכף אל העבודה. גם אגודת „מי שהיו תלמידי חכי"ח" הבטיחה את עזרתה לקלוב „דעס אינטים". מעורר תמהון הדבר, שהקלוב „בני ציון" לא קבל הזמנה כזו מאת הקלוב „דעס אינטים". אפשר, שנעשה הדבר במקרה או שנפלה פה טעות.

הרבה עוסקים עתונינו עתה גם בשאלת השפה, מאמרים שונים נכתבו

בה„איפוקה", „לה נסיון", „איל אומפארסיאל". ישנם מצדדים בזכות השפה השפניולית: לשון זו צריכה להיות, לפי דעתם, לשון־האם של יהודי תורקיה; וישנם גם כאלה הדורשים משפט הבכורה ללשון המדינה—כלומר, תורקית או ערבית, הכל לפי המקום. הצד השוה שבהם, שכולם עוברים על הלשון העברית כמעט בשתיקה, ובאופן היותר טוב מקציעים לה מקום בתור שפת הדת.

ביום הראשון אחרי חג הסוכות התלה בקרית צעירי היהודים הנקראים לצבא. בקרת זו צריכה היתה להעשות עוד לפני החג, אך החכם בשי שלנו, ר' יעקב מאיר, השתדל לפני הממשלה לדחות את הדבר עד לאחר החג. הצעירים שלוקחו לצבא עוברים בחוצות העיר, עם דגלים בידיהם, ועם תזמרת לפניהם, עליזים ושמחים. העתון התורקי „יני אסיר". מביע את שמחתו על היהודים הצעירים האלה.

משלחת מיוחדה של הקלוב „דעס אינטים" בקרה את הצי העותומני, השוהה כעת בחוף סלוניקי, והביעה את ברכתה להאדמירל גמבל פתה. האחרון קבל את הדפוטציה בכבוד רב.

בימי חג הסכות הכינו היהודים פה תערוכה של פרי־עבודותיהם. התערוכה הזאת הראתה, כי היהודים לוקחים פה חלק גדול לא רק במסחר כי אם גם בכל ענפי העבודה. מספר המבקרים היה גדול מאד, והתערוכה עשתה עליהם רשם טוב. המסדרים אומרים להכין תערוכות כולה לעתים תכופות, כדי להועיל בזה להתפתחות האומנות בקרב בעלי המלאכה היהודים.

הקלוב „בני ציון" העביר את משכנו לבית יותר מרוזח והחליט לנטע למזכרת חמשה אילנות ביער הרצל. אפשר לקוות, כי עתה תתפתח עבודתם יותר. בימי החגים עבדו חברי האגודה לטובת הקרן הקימת. עבודה זו חשובה היא מאד מצד איכותה, כי זו היא הפעם הראשונה, שהתחילו יהודי סלוניקי לנדב בעת העליה לתורה לטובת הקרן הקימת. גם במונסטיר אספו לטובת הקה"ל. בלנגזה, מקום רחצה קרוב לסלוניקי, נוסדה אגודה ציונית, וכבר שלחה את נדבתה לקה"ל.

לרגלי הוצאת החק החדש על דבר האגודות שהפריע בעד התפתחות העבודה הציונית, פנה הקלוב הציוני בבקשה אל הרשות, שתרשה לו להמשיך את עבודתו. האגודה הודיעה את תקנות האגודה ואת מטרתה — הגרת היהודים, הנלחצים במקומות מושבותיהם, לא"י ולכל פלכי תורקיה. אם יתקבל הרשיון יוכל הקלוב להרחיב ולפתח את עבודתו באופן הראוי.

י. קנטורוביץ.

יְשִׁיבַת הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַגָּדוֹל.

בישיבת הועה"פ הציוני הגדול שהיתה ביום 13 ו־14 אוקטובר למנין החדש השתתפו:

הנשיא ד. ואלפסון, פרופ. ד"ר ווארבורג, י. ה. כהן, נ. סוקולוב, מ. אוסישקין, אדולף ביהם, ד"ר א. זאלץ, מ. לוי מביעל, ד"ר בודינהיימר, ד"ר האנטקי, ד"ר א. מארמורק, י. ל. גולדברג, א. פודלישווסקי, ד"ר איזידור מרגולית, ז'אן פישר, ד"ר שמריהו הלוי לוין, דוד טריטש, עוה"ד גרונימאן, ד"ר פראנסי בירנשטיין, י. רוזוב, ד"ר ארטור רופין, הדירקטור הירש, וגם האדונים י. ברגיר וש. הופיין בתור עורכי הפרוטוקולים של הישיבה.

בישיבה חשאית הרצה הנשיא ואלפסון בפרטיות ע"ד מצב הענינים הנוכחי בממלכה העותומנית, עד כמה שהוא נוגע אל המטרות הציוניות. זהו מצב של מעבר ממשטר־השלטון הנושן והריאקציוני אל הנהגה ממלכית מודירנית, חפשית וקונסטיטוציונית. הנואם בא לידי מסקנה, כי התפתחות עבודתנו הקולוניזציונית והקולטורית צריכה להתגשם יד ביד עם התקדמות הסדרים החדשים של המדינה העותומנית. מפני שבהרבה חוגים תורקיים מגששים עדיין באפלה בכל מה שנוגע לדרכינו ולשאיפותינו, חובה מוטלת עלינו להפיץ בתמידות ידיעות יסודיות ומושגים נכונים ע"ד תועלתן ולויאליותן של השאיפות הציוניות וגם על האמצעים שאנו משתמשים בהם.

אח"כ הרצה מר סוקולוב ששב זה עתה מקונסטנטינופול ע"ד העתונות ע"ד ערכה ויחוסה אלינו וגם על המצב הקולטורי של היהודים בקונסטנטינופול.

ההרצאות הללו: הביאו לידי ויכוחים, שהשתתפו בהם האדונים פודלישווסקי, פישר, ד"ר האנטקי, אוסישקין, ד"ר בודינהיימר, ביהם, ד"ר מרגולית, ד"ר זאלץ, ד"ר גרונימאן וטריטש. בויכוחים, שנמשכו שעות הרבה, התבטא החפץ הכללי, שיהיו עוסקים מעתה במרץ בעבודה פוליטית עפ"י תכנית מסוימה ומתאימה אל המטרה.

עברו אח"כ לדון בשאלה, שעסקו בה בעת האחרונה בעתונות הציונית, והיא—שאלת השנויים בהפרוגרמה הבזילאית; אחרי ויכוחים מפורטים, באו לידי מסקנה, כי מטרות הציונות מתאימות התאמה גמורה לחוקיה ואינטירסיה של תורקיה החפשית והמתקדמת, באופן שאין כל צורך לעשות שנויים בנוסח הפרוגרמה, לפיכך אין גם לדבר מזה.

עוד דנו הנאספים בשאלות שונות, הנוגעות אל ההכנות ואל סדר העבודה של הקונגרס התשיעי, הממשמש ובא. אחרי הויכוחים, שנתעוררו בזה ושהשתתפו בהם הרבה מחברי הועה"פ, נתקבלו כמה החלטות.

באחרונה נתבררה בירור מפורט השאלה בדבר הקרדיט האגררי. ע"י הויכוחים הוארו פרטים שונים בשאלה זו, והנאספים באו לידי החלטה, כי צריך להתחיל בלי איחור בעבודת־ההכנה להגשמת המפעל הנזכר.

הנשיא הרצה ע"ד עבודת הלשכה המרכזית הציונית. בין הלשכה המרכזית הציונית והלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל נעשה חבור יותר אמיץ, העלול להביא תועלת מרובה לעבודותיהן של שתי הלשכות. נעשתה התחלה ביסוד ארכיבן, העבודות האדמיניסטרטיביות נפרדו פירוד גמור מעבודתם של המזכירים ועוד. ע"י זה וע"י העברת עריכת פנקסאות־החשבון של הקה"ק מלונדון ועריכת חשבונות של הנדבות למטעי עצי־זית מברלין לקלן, נהיה המעון, שנמצאו בו עד כה שתי הלשכות ביחד, לצר יותר מדאי, ולפיכך הועברו הלשכות בימים האלה למעון יותר מרווח. הלשכה, שנוסדה לעשות את ההכנות הנחוצות להקונגרס בהאמבורג, כבר נגשה לפעולתה ועובדת באופן משביע רצון, קבוץ השקלים נעשה כשורה, כמו שאפשר לראות מראש, תעלה מכסת כסף השקלים השתא על זו של השנה הקונגרסית הקודמת. מצבו החמרי של ה„וועלט" לאחרית השנה משביע רצון. עלה הדבר לקמץ במדה מרובה בהוצאות העתון, גם הוצאת הספרים היהודית (יודישער פערלאג) הולכת ומתפתחת באופן מרנין. היא הוציאה הרבה ספרים חדשים ועתה היא מתכוננת להוצאות חדשות. הלשכה הברלינית לא מלאה את התקוות שתלו בה. מפני שהמועצה הפלשתינאית והמוסדות, השייכים אליה יסדו לשכות מיוחדות לעצמם, נעשתה אפשרית סגירתה של הלשכה הברלינית. אבל עם זה דאגו להשאיר כשהיו את התקונים האינפורמציונים, שנתקנו על ידה.

פרופיסור ווארבורג: רוצה אני לסקור לפניכם סקירה קצרה ע"ד המוסדות השונים בפלשתינה, שנוסדו על ידינו. דו"ח מפורט יתן לכם הד"ר רופין. מתחיל אני בעבודות הקולטוריות, ובראש לכל בהאינסטיטוט המיקרוביאולוגי. הוחלט ליסד ועד ומלאו את ידי ליסדו בברלין. מלבדי נכנסו אל הועד: הפרופיסור לוין, ד"ר מיהזאם, ד"ר ארנדט ואחרים. הועד התנגד פה אחד אל השם אינסטיטוט מיקרוביאולוגי וימלא את ידי להציע, כי יקראו לו בשם „אינסטיטוט היגני". משלמים אנחנו שכר דירתי של „בצלאל" בבית, שהוא נמצא בו. בצלאל מתפתח באופן יפה, כמו שמעידה עליו התערוכה המוצגת בכאן.

גם המצב הפיננסי שלו הוטב באופן, שאין כל מקום לחששות בנידון זה. עתה יש לו לבצלאל קרן קימת בסכום על עשרים אלף פרנק. אבל בצלאל צריך להיות לחי נושא את עצמו. צריך שסוחרים, בעלי קפיטלים גדולים, יתענינו בו. תוצאות עבודתו של „בצלאל" משביעות רצון את המומחים, ששאלתי לדעתם בזה. אבל אין „בצלאל" יכול לכלכל במשך זמן רב את הנערות שנתחנכו על ידו.

זוהי שאלה, שצריך לטפל בה. בכאן. הבית השני של בצלאל נשכר לבית־ספר אמיריקאי לנערות. צריך לדון בשאלה, אם כדאי להשכיר את הדירה הזאת לבית ספר זה גם להבא או להקצות אותה להרחבת עסקיו של בצלאל. ע"ד הביבליותיקה הלאומית קבלה הקה"ק כבר את החלטתה, המו"מ המוקדם הביא לידי כך, שהביבליותיקה מתנהלת ע"י קומיסיה כללית, את הבית הישן אומרים למסור לרשותנו חלף התחייבות מצדנו להגדיל אותו בקרוב בהוצאותינו ע"י בנין בית חדש. על פי ההחלטה הנזכרת יבנה הנאציונל־פונד את הבית הנוסף, והועד הפועל הציוני ישלם את דמי־הדירה, הלוז'ה של „בני־ברית" וקופת ה„הילפס־פיראיין" תתמוכנה בהביבליותיקה כל אחת בסכום של שני אלפים מרק לשנה; וכסף שכר הבית מאת הנ"פ יהיה מוקדש בתור קרן קימת של הביבליותיקה. אז יהית כל הבית קנינו של הנ"פ, ויתבצר מעמדה של הביבליותיקה.

את הוצאת המלון העברי תמכנו בכספנו. הכרך הראשון כבר יצא. עלתה במחשבה להוציא את הכרך השני חוברות חוברות. מחוסר פנאי להמשתתפים בדבר לא יצאה עד כה כל חוברת. בשעת יסוד הגימנסיה העברית ביפו פנו אלינו רק בבקשת תמיכה מוסרית אבל עתה שבים ומבקשים סיוע מצד הועה"פ. סובר אני, כי אין לנו להרבות בתמיכות לצורך מוסדות חנוכיים, מפני שבזה אנו מכניסים על כרחנו את תנועתנו במלחמת־דעות, העלולה לגרום הפסד מרובה לשאיפותינו.

טוב יותר לערוך באופן בלתי־רשמי במערב אירופה קבוצי־כסף פרטיים לטובת הגימנסיה. המפעל „קרית־ספר" לא יכול להתקיים ומפני כך נתבטל החוזה עם הנ"פ. האדמה, במדת 1600 דונמים נכנסה שוב לרשותה של הקרן הלאומית. הבית נשאר בלי־אדונים, אבל אינו יכול לעבור לרשותו של הנ"פ בלי מלוא תנאים ידועים. מר בלקינד מסכים להסתלק מזכיותיו, שיש לו על הבית, אם ישלם הנ"פ את חובותיו של ביה"ס. כן נמלכנו עם הדירקטור מר כהן, מה לעשות בבית הזה, והוא סובר, כי טוב היה להעביר אליו את בית מקלט־לנערות, שאנו משתתפים הרבה בכלכלתו. אבל שאלה זו נזקקת עדיין לפתרון. ועוד שאלה שניה ישנה בנידון זה, והיא: מה לעשות לאדמה. כמובן, נשתדל לתת אותה בחכירה, אם לא נמצא בה חפץ לצרכי עצמנו. לתת אותה בחכירה לפועלים אינני מוצא לטוב.

או שנמסור אותה להנהגת מטעי עצי־הזית או שנמסור אותה לאגודה משותפת לתוצאות הארץ, שניסד לתכלית זו. המו"מ שנהלנו עד כה בענין זה נפסק. אפשר ליסד פה גם אגודה משיתפת של חוכרים בשים לב לכך, כי הבית כבר עומד מוכן ומזומן. בשאלה זו צריכים אנו לקבל החלטה.

מפעל מטעי עצי הזית הולך ומתפתח באופן מרנין מאד. קשה היה להביא את פנקסאות החשבון בסדר. בתור אגודה נרשם המפעל הזה באופן רשמי רק בשנה שעברה. זה רק שנה שיש לנו הנהגה מסודרת ועתה לאחר שהפקדנו עורך ספרי־חשבון מיוחד יכולנו לערוך את הסך־הכל של עבודתנו במקצוע זה עד ליום 31 דצמבר שנת 1908. לפי החשבון הזה עלה בשנה שעברה סכום כסף הנדבות למטעי עצי־הזית ל־106,000 מרק. מאז נתרבתה הרבה הכנסת הנדבות, ובשנה זו תעלינה לסכום של 170,000—180,000 מרק. ההוצאות בפלשתינה עלו עד כה לסך 7037 מרק. עתה יתחילו בנטיעת העצים. שאלה היא, אם לא הגיעה כבר עתה השעה ליסד בגליל משתלה שלישית לגדול מטעים. נחוץ לכך חבור בין האגודה והחברה להכשרת הישוב בא"י, בכדי שאפשר לעשות את העבודה הראשונה.

בנוגע להקרדיט הקרקעי נוסדה, כידוע לכם, ועדה שאני נבחרתי ליושב ראש בה. חברי הועדה נכנסו לישיבות שונות וכבר גמרו את עבודות־ההכנה.

באחרית הרצאתו דורש הפרופיסור וארבורג, כי ישתדלו בכל האפשר להשיג קונציסיות למעשי־אינדוסטריה בפלשתינה.

ד"ר רופין מתאר בקצרה את עבודת הפקידות הפלשתינאית. תעודתו הראשונה היא לאסוף בשביל הועד הפועל ידיעות נכונות על הארץ ולהשגיח על מפעליו. הפקידות מנהלת את הקרן לחנוך יתומים ובידיעותיה האינפורמציוניות משתדלת למשוך אל הארץ אלימנטים רצויים ולהרחיק בלתי רצויים. הפקידות מוציאה מכתבים־מפלשתינה, המופיעים שתי פעמים בחדש „בהולט". היא מנהלת גם את עסקי הקה"ל בארץ ולוקחת חלק בהנהלת כל אותם המפעלים, שהקה"ל משתתפת או תומכת בהם באיזה אופן. מה שנוגע ל„אחוזת בית" כבר נבנו 60 בתים. באחוזתה של החברה להכשרת הישוב עמלה הפקידות ליסד אגודת חוכרים, ואספת הקה"ל צריכה להחליט עוד את הדבר. מה שנוגע לקנית קרקעות בכסף הקה"ל סובר הנואם שצריך לקנות רק למטרות מסוימות. כך מנהלת הפקידות את ענין מטעי עצי־הזית ובנתה בחולדה בית בשביל הממונים על המטעים וכן חושבת היא להתחיל במטעים כאלה גם בגליל. „בצלאל", שהפקידות משגיחה עליו, מתפתח באופן רצוי, שולמו כבר החיובות הישנים, ונוסדה קרן—מלואין. הפקידות חשבה מימיה הראשונים לתפקידה היותר נכבד חלוקת קרקעות. למטרה זו נוסדה חברת הכשרת הישוב אבל היא לא קבלה את ההון הדרוש. צריך היה להסתפק בהאחוזה כנרת שעובדים בה 30—40 פועלים. הפקידות עובדת גם בשביל האינדוסטרי־סינדיקט ועוסקת עכשו בהשתדלות לרכוש קונצסיות בשביל עסקים יותר גדולים, אבל לזה צריך יהיה להגדיל את הונו של הסינדיקט.

התחילו ויכוחים. הנואם הראשון מר פודלישבסקי מורשה סובר, כי לע"ע אין לקנות בשביל הקה"ל קרקעות בא"י לצורך התישבות. הקה"ל צריכה עפ"י תקנותיה רק לקנות אדמה בא"י, אבל לא למכור אותה. אולם החכירה אינה מתאמת למטרתנו, מפני שהפועל העברי שחוש הקנין הפרטי נתפתח אצלו הרבה אינו עובד בחריצות על קרקע שאינה שלו.

הד"ר מרגלית מביע את צערם של ציוני אוסטריה, על מה שקובע ועה"פ את ועידותיו תמיד רק בקלן, צריך לעשות את הועידות עפ"י הסדר גם בארצות אחרות, בכדי שיוכלו להשתתף בהן מורשי המדינות השונות.

מר אדולף ביהם קובל על שיעדו את זמן הקונגרס התשיעי בחדש דצמבר למרות רצונם של הציונים באוסטריה וברוסיה. הנואם מתאונן על שלא חדשו מנהיגי התנועה מאומה, בפנים כמעט שפסקו החיים לגמרי. מקלן מתקבלים רק צירקוליארים ע"ד שקלים. החבור עם ההסתדריות המקומיות נחלש. בשאלות הפוליטיקה היהודית הלאומית באוסטריה לא התעניינה ההנהגה כלל. בסוף דבריו מדבר הנואם על דבר הקרן הקימת לישראל ומחליט, כי אין לראות בעבודתה תכנית קבועה ומסוימת. הנואם מציע שיעבירו את הלשכה המרכזית מקלן לברלין, מפני שהיא

קרובה ביותר לרוסיה, ולהכנים אליה את המורשים הציונים שבקונסטנטינופול וביפו.

כהן: מגין על פעולותיה של הבנק; הידוע שהוא נוסד למטרות ציוניות.

גרונימאן עונה להמבקרים על טענותיהם. לפי דבריו לא שקעה ההתלהבות הציו־נית כלל. הוא מחליט שהנחוץ ביותר הוא מרכז להקולטורה היהודית, אקדימיה יהודית, מרכז ומפלט לחיים הרוחניים של היהודים.

הפרופיסור וארבורג עונה על טענותיהם של פודלישבסקי והחברים האוסטריים כנגד הקה"ל. מכסף הקה"ל מונח בקרקעות רק 11,295 ליטרא שטרלינג — ו־55,000 ל. בניירות.

הנשיא ואלפזון משיב על דברי המבקרים את ההנהגה הציונית ואומר: אנסה להוכיח לכם, כי הבקרת שלכם אינה צודקת כ"כ. האדונים מאוסטריה מתאוננים על שנקראה הועידה בקלן ולא ברלין, ולא עוד אלא שמדברים גם בשם החברים מרוסיה. כבר היתה לי ההזדמנות בקונסטנטינופול לדבר עם החברים הרוסים שדרשו גם הם, כי תהי הועידה בברלין, אבל עלתה בידי להוכיח להם, כי זהו דבר שאי אפשר, והם הסכימו לה. גם להחברים מאוסטריה כתבתי בדבר, אבל רואה אני, כי לא הכל אפשר לעשות ע"י חליפות מכתבים. כבר היתה לנו פעם ועידה בברלין. זו היתה אחת הועידות היותר חשובות, ואז באו אליה בס"ה רק כ"ז אנשים. איזה הבדל יש בדבר, אם נוסעים החברים לקלן או לברלין? יכולים אתם להאמין לי, כי כשאני לעצמי היה בשבילי יותר טוב, אלמלי יכלה הועידה להיות בברלין. אבל הן לא יתכן להעביר את כל הלשכה עם אנשיה לברלין לשלשה, ארבעה ימים. מתאוננים, כי אין אנו יוצאים בלוזונגים ובפרוגרמות. אבל אלמלי היינו יוצאים בסיסמאות המבוקשות, האם לא היו באים אז עלינו בטענה, מפני מה לא נמלכנו תחלה בועד הפועל הגדול? מלבד זאת אין לשכוח, כי יש שההנהגה עוסקת בדבר, שאין להודיע על אודותיו ברבים, מפני שאין לבוא אל הקהל בסינסציות. שבע רצון אהיה, אם ימצאו אנשים יותר מוכשרים וחרוצים בתור מנהיגי התנועה. בסוף דבריו מעיר הנשיא, כי קודם כל צריך לסדר את פיננסי ההסתדרות ולהביא לידי כך, שכל המוסדות הפיננסים של הציונים יתמכו בתנועה.

אחרי הפסקה קצרה היתה ישיבת הערב, שנמשכה עד השעה הי"ב בלילה ועסקה ביחוד בסדר־העבודה של הקונגרס.

הוחלט, כי הקונגרס ימשך רק חמשה ימים, היינו מיום הראשון (26—13 דצמבר) עד יום החמישי (30—17 דצמבר) ועד בכלל. הפרוגרמה של הקונגרס הוקבעה באופן זה:

יום הראשון לפני הצהרים: נאום הפתיחה; נאום הד"ר מכס נורדוי; בחירות הנשיאות לקונגרס.

אחר הצהרים: הדוה"ח של הועה"פ; הדוה"ח של הלשכה המרכזית; הדוה"ח של הועד הפלשתינאי; ויכוחים.

ביום השני: המשך הויכוחים.

יום השלישי לפני הצהרים: תקנות ההסתדרות. באותו היום אחר הצהרים תהיינה רק ישיבות הועדות המיוחדות.

יום הרביעי: הדוה"ח של הקרן הקימת; הדוה"ח של מטע עצי־הזית; הדוה"ח ע"ד הבנקים; הרצאות מיוחדות.

יום החמישי: הרצאות מיוחדות, ויכוחים, הצעות, בחירות.

נושאי ההרצאות המיוחדות: ע"ד המצב הקולטירי של יהודי תורקיה, ע"ד ההגרה לתירקיה, ע"ד העבודות במקצועות משק הכפר והאינדוסטריה, שאפשר לעשות בפלשתינה.

במשך ימי הקונגרס יערכו אספות פומביות. חושבים לערוך מיטינג בהשתתפות הד"ר נורדוי בתור נואם, נשף של סטודינטים, חזיונות של חלוץ־עצמות ע"י חברי אגודות המתעמלים העברים־הלאומיים.

ביום החמישי לפני הצהרים היתה ישיבה לחברי הדירקטוריום של הקה"ק ואחריה אספה כללית של הקה"ק, שנמשכה עד לאחר הצהרים. היתה גם ישיבה לחברי המועצה המפקחת של הקל"ב העברי.

הוחלט להכיר את „מזרחי" בתור פידירציה מיוחדת וגם את ההסתדרות הארצית של הציונים בארצות הסלביות הדרומיות. (סוף יבא)

אֲסֵפַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ רַאדוֹם.

ביום א', אסרו חג של סוכות שנה זו היתה ועידה ראשונה, לציוני פ' ראדום. באו צירים רק משתי ערים ובא כחו של הועד המרכזי.

בא כחו של הועד המרכזי פתח את האספה ובין יתר דבריו העיר על רפיון העבודה הציונית בעת האחרונה בפלכנו, בעוד אשר לפני שנים אחדות הצטיין פלכנו ברוב פעולותיו ומעשיו על שדה הציונות. הוא עורר את החברים לשוב לסדר את העבודה בכל הפלך ולהתחיל בתעמולה נמרצת. בוכוחים נתבארו סבות ירידת התנועה בפלך. אחת המגרעות היותר נכבדות, לפי דעת רוב הנאספים, הוא חסרון האגיטציה ופרופגנדה. דנו גם בשאלות הקונגרס הבא ובנחיצות לשלוח ציר מיוחד. החלטות מסוימות לא נתקבלו בשאלות אלה. מלבד זה דנו עוד בעניני ההסתדרות, העבודה בא"י ובעבודה המקומית.

כל החברים הודו פה אחד, כי בעת יש כר נרחב לתנועתנו בפלך, ההתענינות במוסדיה הולכת וגדולה, ויש סימנים בולטים המראים למדי, כי התפתחות הציונות בפלך אינה מוטלת בספק.

בהועידה נתקבלו ההחלטות האלה:

א) הועידה מחלטת ליסד „ועד פלכי" שינהל את כל עניני הציונות בפלך, שיסדר את העבודה, שיעזור ליסד קבוצות בערים אשר אין שם כאלה, לשלוח נואמים ומטיפים ואינסטרוק־טורים, לאחד את ערי־השדה לתכלית בחירת ציר אל הקונגרס, ושישרת בכלל בתור מתוך בין המרכז ובין האגודות הפלכיות.

ב) מספר חברי הועד — 5. התקציב לא נקבע בדיוק, אולם הוחלט לבקש את המרכז לקצוב איזו תמיכה.

ג) הועד משתמש לצרכי תעמולה בכחותיו הוא ובכחות עסקני הפלך, אולם הרשות בידי הועד הפלכי להזמין גם מטיפים בשכר.

ד) הועידה הפלכית דורשת מהמרכז לשלוח נואמים ומטיפים לערי הפלך.

ה) הועידה הפלכית מוצאת את יסוד הקרדיט הקרקעי בארץ־ישראל להמפעל הכי־נחוץ במומנט הנוכחי.

ו) בעד העולים לא"י נחוץ ליסד לשכת־מודיעין בפלך.

ז) הועידה הפלכית ביחוד מעירה את חברי האגודות על הצורך לסדר תעמולה עצומה לטובת האפ"ק, ולאסוף תרומות ונדבות לטובת כל המוסדים הלאומיים העובדים בארץ־ישראל.

ח) הועידה הפלכית דורשת בתוקף מאת כל ציוני הפלך לחזק את הפצת הספרות והעתונות הציונית.

ט) הועידה דורשת שעבודת־החנוך הלאומי והעבודה הקול־טורית יתפסו מקום רחב בעבודה הציונית, מפני שההתרשלות במקצוע זה עלולה לגרום לתנועה הפסד מרובה.

י) הועידה מחלטת להנהיג בתור נסיון גם בפ' ראדום את המס־העצמי ולעבוד ביתר־שאת לטובת מקורות ההכנסה של הקה"ק.

עבודת הקרן־הקימת תמסר לידי ועדה מיוחדת המחיבת להרבות את הכנסות הקה"ק בפלכנו.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

הורעת הלשכה של הקונגרס התשיעי.

הועדה הממונה על המצאת מעונות בשביל הצירים הזמינה בקרבת מקום לבית־הקונגרס ובית הנתיבות חדרים טובים בהוטלים שונים וטובים במחיר 2 מרק 75 יחד עם ארוחת בקר, הסקה והארה. מלבד זה יש במספר גדול חדרים מרווחים בהוטלים ממדרגה ראשונה במחיר 5 מרק. בהזמנות של חדרים אלה מבקשים אנו לכתב את הדרישות המיוחדות של המזמין אמבטין. את ההזמנות צריך לכתוב לפי הטופס הזה: השם, האדריסה; כמה חדרים; כמה מטות בחדר; הזמן — מיום עד יום; המחיר 2 מרק 75 יחד עם ארוחת בקר בעד חדר אחד ומטה אחת; המחיר 5 מרק יחד עם ארוחת בקר בעד חדר אחד ושתי מטות; המחיר מ־5 מרק ומעלה; ההוטל צריך להמצא סמוך לבית הנתיבות או בית־הקונגרס. (על הדברים שאין צורך בהם צריך להעביר קו).

המרחק מבית הנתיבות הראשי של המבורג עד בית הקונגרס ע"י הטרם 15 רגעים.

האדריסה:

Bureau des IX Zionisten-Kongreses Hamburg Sr. Bleichen 65
Telegr. Orghip Hamburg.

— חשבונות השקלים צריכים להגמר בזמן היותר קרוב. האגודות, החסרות מספר קטן של שקלים עד כדי לרכוש את היכולת לבחר בציר אל הקונגרס, מתבקשות למלאות את הסכום בהקדם האפשרי. קבוצות השוקלים בערים הקטנות מתבקשות להצטרף אל הקבוצות שבעירות הסמוכות להן בנידון הבחירות. טופס הפרוטוקול של הבחירות ישולח בקרוב ביחד עם החוזר נומר 11 עד הקונגרס.

— מאת הועד האודיסאי, קבלנו את הדברים האלו:

ביום י"ח מרחשון שנה זו (תר"ע) ימלא חצי יובל שנים למיום האסף בעיר קאטוביץ הכנסיה הראשונה לחובבי ציון, זו הכנסיה, שנתועדה על פי יוצריה ועסקניה הראשונים של תנועתנו הלאומית, כהד"ר פינסקר, ה"ר דוד גורדון, הר"הג ר"ש מוהילבר, הח' שפ"ר ועוד, ושהיא ידועה בשמה „אספת קאטוביץ" עד היום.

צנועה וחשאית היתה הכנסיה בקאטוביץ ואולם ערכה בתולדות תנועתנו הלאומית גדול מאד. רעיון התחיה, שהיה אז עדיין בתחלת התגלותו ונצטמצם בשם „חבת ציון", כמעט שלא היה בימים ההם אלא חזון־לב של יחידי־סגולה ויושבי אהל בלבד. שום גוף ודמות הגוף לא היה לו. הכחות הבודדים והמפוזרים של חובבי ציון הראשונים לא מצאו לפניהם שום דבר של ממש, שתחול עליו עבודתם או שאיפתם לעבודה, ואין צריך לומר, שלא היה שום מקום לעבודה לאומית בצורה קבועה ומסודרת, מאחר שחסר להם, העיקר: חסר היה להם מוסד מרכזי קבוע במקום אחד, מוסד בר־סמכא עובד בגלוי ובלי הפסק, שירכז בידו את כל נפוצות העבודה לשם הישוב, אותה העבודה שנתנה בימים ההם את נצניה הראשונים.

ומוסד כזה נתנה לנו אספת קאטוביץ. הועד האודיסאי ליא"י, שנתאשר בשנת תר"ן, הוא בן כחה של אספת קאטוביץ. עם יסוד ה„ועד" נכנסה תנועתנו הלאומית לתקופה חדשה של עבודה מרוכזת, מסודרת וגלויה ועמדה בזה על אותה הדרך הנכונה שכל עבודה צבורית, וכל שכן צבורית לאומית, צריכה לעמוד עליה וללכת בה. אספת קאטוביץ יכולה על כן להחשב כגרעין הראשון, שממנו עלתה וצמחה העבודה. לשם רעיוננו הלאומי בכל צורותיה השונות שהגיעה להן אחרי התפתחות מודרגה במשך חצי יובל השנים.

הועד רואה איפוא חובה קדושה לעצמו להציע לפני כל חבריו בכל מקום שהם לשים זכרון ל„אספת קאטוביץ" ולכבד את יום א', כ"ב חשון הבע"ל, שבו נסגרה האספה, בדברים אלו:

א) לערוך בבתי התפלה אזכרה לנשמות גדולי החובבים הראשונים שהלכו לעולמם. מאלו שהשתתפו באספת קאטוביץ, ובראשם הד"ר יהודה ליב ב"ר שמחה פינסקר, שישב ראש באספה זו *). ולדרוש מענינא דיומא.

ב) לאסוף ביום ההוא נדבות לטובת הפונד של הד"ר פנסקר לעניני החנוך בא"י, שנמצא על יד הועד באודיסה.

הועד מקוה שאחינו לדעה ישתדלו להוציא אל הפועל את הצעתו ובזה ישימו שם וזכרון טוב לראשונה שבכנסיות ציון ולאבות תחיתנו הלאומית ויוצריה הראשונים והגדולים.

ראש הועד: **מ. אוסישקין.**

אודיסה, כ"ו תשרי, תר"ע.

— הועד המרכזי מעיר את תשומת לבם של האגודות והעסקנים הציונים על חג יובלה של אספת קאטוביץ שיהיה ביום 7 נובמבר למנין החדש. חג זה הוא חג ציוני ויובלה של הקונפרנציה הראשונה שהשתדלה לסדר את העבודה בארץ־ישראל ובשביל ארץ־ישראל. האגודות והעסקנים צריכים לחוג את החג הזה, לערוך אזכרות לנשמות חברי־האספה שכבר הלכו לעולמם, לערוך קריאות, הרצאות ע"ד ערך האספה ועל התפתחות רעיון תחית האומה בארצה מימי קאטובין עד ימינו אלה ולאסוף תרומות לקרן של ד"ר פינסקר לטובת החנוך בא"י, שהיה מנהיגה של אספה זו. הועד המרכזי ישתתף בחגיגה שתערך בקאטוביץ ע"י בא־כחו המיוחד. גם נשיא הועד הפועל הקטן דוד ואלפזון ישתתף בעצמו בחגיגה זו.

— כמו שהודענו כבר באחד הגליונות הקודמים יוחג ביום 7 נובימבר שנת 1909 בעיר קאטוביץ יובל הכ"ה למיום שהיתה הקונפרנציה הראשונה של חו"צ בעיר הזאת. אל החגיגה הזאת יבאו נשיא ההנהגה הציונית מר ד. ואלפזון, צירים מאת הועד הפלשתינאי באודיסה והרבה עסקנים ציוניים מפורסמים. כפרוגרמה של החגיגה, שפרטיה יפורסמו בקרוב, נכנסת אספת־כבוד בבית הקהלה הישראלית לפני הצהרים, שבה תבורר בנאום נשוא לכך חשיבותו של יובל זה, בנקיט ואספה פומבית גדולה אחר הצהרים, שמלבד הנשיא ואלפזון ישאו בה נאומים אחדים מגדולי מנהיגי המפלגה ד"ר סנדלר ד"ר טהון וא. שטנד. בחוגי היהודים בשליזיה העליונה ופולין מחכים בכליון עינים ובגעגועים מרובים אל החגיגה הזאת.

*) ואלה שמות המשתתפים באספת קאטוביץ: ד"ר י. ל. פינסקר ז"ל, הר"ר שמואל מוהילבר ז"ל, הר"ר דוד פרידמן נ"י, ד"ר י. מ. רבינוביץ ז"ל, אלכסנדר צדרבוים ז"ל, דוד גורדון ז"ל, קלונימוס זאב וויסוצקי ז"ל, יעקב דייכס ז"ל, ל. קליוואנסקי ז"ל, צבי מירקין נ"י, פיטל פינס נ"י, ס. פרייטהאל, ב. ריטנברג, מ. מוזס ז"ל, ברוך פריידנברג נ"י, ס. פרידלנדר, ד"ר יוסף הזנוביץ נ"י, שאול פנחס רבינוביץ נ"י, לבינגר, דודזון נ"י, י. מ. מאירסון ז"ל, ח. וואלרויך, זאב לונץ נ"י, ד"ר דריבינוביץ ז"ל, ל. שליט ז"ל, ימינובסקי נ"י, ד"ר ק. ליפפע נ"י, מ. בראמסון נ"י, זרח בארנט נ"י, נ. שיינמאן, ליב קליטר ז"ל.

== מאת הדירקטוריום של האגודה להכשרת הישוב בפלשתינה (Palestine Land Development Company) קבלנו את ההודעה הזאת:

לתשובה על המון השאלות אנו מפרסמים בזה ברבים, כי כל טופסי המניות, שכבר נשתלם מחירן עד יום הראשון ביולי, כבר נשלחו לבעליהן, ואם מי מהם לא קבל עדיין את הטופס, הרינו מבקשים ממנו לפנות אל הלשכה הברלינית של האגודה (Berlin, W. Bleibtreustrasse 34/35), אשר לא תאחר לעשות את התקירות הדרושות בזה. אנו משתמשים בהזדמנות זו, שבאה לידנו, להביע את בטחוננו המוחלט, כי המון הרוצים בהתפתחות המשק הכפרי ועבודת־האדמה בפלשתינה, שאינם נמנים עד כה בתור חברים לאגודתנו, ימהרו לתת לה את ידם ולקנות את מניותיה. התעודות היותר חשובות של העבודה הפלשתינאית בעת הזאת הנה: רכישת שטחי־אדמה, הכשרה והכנה במקצוע המשק הכפרי וחלוקת שטחי־הקרקעות הגדולים לחלקים קטנים. יסוד אגודה שתעסוק בקנית שטחי־אדמה גדולים ומכירתם לאחרים בחלקים קטנים, — פעולה ששואפת אליה האגודה להכשרת הישוב, הוא דבר הנחוץ מאד. אם בשעת יסוד אגודתנו לא היו מטרתה ותעודותיה מובנות לרבים ולא הוערכו כראוי להן, והיו גם כאלה שפגשו אותה בראשיתה ביחס של התנגדות ובאי־אמון, מה שנתן אמתלה לרבים מחו"צ לעמוד מן הצד ולבלי הספח לע"ע לאגודתנו, הנה עתה, כשנגשה כבר האגודה להכשרת הישוב לפעלה, וכבר עברה עליה שנה שלמה בעבודה פוריה, הכירו הרבה ממתנגדינו הקודמים לדעת, עד כמה נחוץ מפעלנו להתפתחות הישוב בא"י. עתה אין עוד שום סבה ואמתלה צודקת ליחס של שויון נפש והתרשלות.

בכדי שלא לבא לידי טעיות, הרינו רואים לחובה להעיר בזה, כי עבודתה של האגודה להכשרת הישוב בא"י אינה מתנגדת אפילו נגוד כל שהוא אל הבנק הקרקעי, שעלה במחשבה ליסד וגם אינה נעשית למיותרת אחרי יסוד מוסד לנתינתי הלואות לזמנים ארוכים בערבות קרקעות. להפך. בכדי להרחיב את חוג עבודתו יצטרך הבנק הקרקעי להסתייע בחלוקת שטחי־האדמה, כי אם אין יהיה מצומצם מאד מספר האנשים, שישתמשו בעזרת הבנק. ומפני טעמים שונים היה הדבר סויק ומסוכן, אלמלא דחינו את עבודת חלוקת הקרקעות עד העת שיוסד הבנק האגררי ויתחיל עוסק בעבודתו. לא; אין אנחנו רשאים להניח ידנו משעת הכשר הזאת, אלא צריכים אנו לגשת תיכף אל המלאכה. חובה מוטלת על חברינו, וביחוד על האמידים שבהם לבלי היות עדי־ראיה בטלים, אלא להשתתף השתתפות אקטיבית לפי מדת האפשרות גם בקניתן וגם בהפצתן של מניות האגודה להכשרת הישוב בפלשתינה ולעבוד ע"י כך לטובת ישוב א"י.

הרינו מקוים, כי העסקנים הציונים למקומותיהם יכירו וידעו, כי הגדלת הונה של האגודה להכשרת הישוב היא עתה אחת העבודות היותר נחוצות.

האגודה להכשרת הישוב.
נשיא האגודה: א. ווארבורג.
הדירקטור־המנהל: א. רופין.

מחיר האקציות: מנית־מיסדים 475 ר., מנית שמית 9,50 ר. פתמית 10.22 ר.

בתור מלואים לידיעה שהבאנו למעלה הננו מודיעים לכל בעלי המניות של האגודה להכשרת הישוב, כי כל אלה המניות, שהוכנס כל מחירן עד ה־15 ליוני, נתקבלו ונשלחו על ידנו לבעליהן. המניות של אלה, ששלמו את מחירן אחרי ה־15 ליוני, עומדות להתקבל מלונדון ובימים הקרובים תשולחנה לחותמים. אלה שחתמו על מניות האגודה להכשרת הישוב ולא הכניסו עד עתה את מחירן במלואו מתבקשים לשלח את המגיע מהם עד ה־15 לנויבר, לא יאוחר. דמי־קדימה שהכניסו החותמים על מניות האגודה להכשרת הישוב שלא שלמו את מחירן במלואו עד ה־15 לנויבר עוברים לרשות החברה. המניות לא תהיינה נמכרות להבא לשעורין. בעד מניות שמיות נחוץ לשלח את כל המחיר למפרע. הכנתן וקבלתן מלונדון נמשכות בחדש ימים. מניות סתמיות נשלחות תכף מוילנה בזקיפה, בשמתקבלים דמי קדימה בסכום לא פחות משני רובלים בעד כל מניה.

פרוספקטים בעברית, יהודית ורוסית נשלחים, באיזה מספר שיהיה, להפצה בין חברינו וכל חובבי א"י לכל דורש חנם.

מורשה „האגודה להכשרת הישוב" ברוסיה.

ב. גולדברג, Вильна, Александровскій бульварь, 18.

[מאת האגודה „קרן למטעי עצי זית" נשלחה למר י. ל. גלדברג ההודעה הזאת: שמחים אנו להודיע לך, שהועד שלנו החליט פה אחד בישיבתו שהיתה ביום 17/X, ע"ד חרשת עצי הזית בחדרה, שאתה נדבת להקה"ל קרקע בשבילה, לרשם את שמה בכתביה הרשמיים של אגודתנו „חרשת י. ל. גלדברג". בידוע נ: זעו עוד בינואר 1907 על קרקע זו 1100 עצים ההולכים ומתפתחים.

בַמִּזְרָח.

זה פעמים הרבה, אשר בשר החכם־באשי, ר' חיים נחום, כי עוד מעט והפתקא האדומה תבטל, והיא לא בטלה עדיין. עתה נתברר הדבר, שאין שום ספק, שבספירות העליונות של הממשלה התורקית נמצאים מתנגדים לבטול הפתקא, וכנראה לא כ"כ מהרה תתקיים נבואתו של הרב הכולל.

סופרו הקונסטנטינופולי של ה„וועלט" מוסר מפי ר' חיים נחום את תוכן השיחה האחרונה, שהיתה לו עם טאלאט־ביי, המיניסטר לעניני־הפנים:

המיניסטר: הפתקא האדומה כבר היתה פעמים אחדות לענין לענות בו במועצת־המיניסטריום על יסוד הידיעות, שקבלנו בדבר מאת סובחי־ביי, פחת ירושלים. היום אני יכול להודיע להוד רבנותו את הידיעה המרנינה, כי כבר הוחלט לבטל את הפתקא האדומה ועוד מעט ותצא הפקודה הראויה לדבר. אבל תחת זאת נרשם את שמות היהודים הבאים מחו"ל ברשימה מיוחדת, שעל פיה נעשה חשבון ונדע מי ומי הנשארים יושבים בארץ.

הרב הכולל: רום מעלתו! בשעה שהגשתי להממשלה את השתדלותי ע"ד הפתקא האדומה, לא היתה כוונתי לערער על הצבע האדום, אחת היא לי אם הצבע הוא אדום, ירוק או לבן. הלא ע"י הנהגת רשימת הבאים אל הארץ אתם באים וחוזרים ומחדשים אותה הפתקא האדומה שהנכם רוצים לבטלה.

המיניסטר: זה הוא כל מה שיכולתי להשיג עד כה. טוב נעשה אם נברר את שני צדדי הענין הזה כל אחד בפני עצמו. לע"ע בטלנו את הצד הפורמלי, את הפתקא; ובנוגע להצד השני, להרשימה, אשוב להשתדל גם בזה, ואקוה, כי השתדלותי תעלה יפה.

הרב הכולל: אבל הלא ע"י כך נשאר הקלקול העיקרי עומד בתקפו כשהיה.

המיניסטר: איני יכול להעלים ממך, כי ישנם טעמים חשובים בנגד הבטול הגמור של ההגבלה, שהונהגה בשעתה משום נחיצות פוליטית. אם נמלא את השתדלותך, אז יכנסו בוודאי המונים גדולים של יהודים לפלשתינה. זה יגרום לידי התרבות, לידי יסוד ישוב של רוב־עם, ולבסוף גם לידי תביעות לאומיות פוליטיות — כמו אוטונומיה וכיוצא בדברים כאלו, העלולים להביא את המדינה במבוכות ואפשר גם לעורר תנועה של התבדלות.

הרב הכולל: מעולם לא עלה רעיון כזה על לב היהודים העותומנים. בכל עת הוכיחו עד כמה נאמנים ומסורים הם להמולדת. אם אינך מטיל ספק בהלויאליות שלי, אז אני מבטיחך על אחריותי, כי מעולם לא יפתו היהודים העותומנים אחרי טינדנציות של התבדלות.

המיניסטר: אבל הלא אין חובת הפתקא האדומה חלה על היהודים העותומנים, וכניסתם לפלשתינה אינה מוגבלת בשום הגבלה, הלא הגבלה זו חלה רק על יהודי חו"ל.

הרב הכולל: מובן הדבר, כי אמורים דברי למפרע רק על אודות היהודים המקבלים את הנתינות העותומנית תיכף בכניסתם להארץ ועי"ז חלה אחריותם עלי.

המיניסטר: צריך אני להעירך על זה, כי אין הדבר אפשר לקבל תיכף את האזרחות העתומנית, כי אם רק לאחרי ישיבת חמש שנים בארץ.

הרב הכולל: ובכל זאת פטורים מזה האימיגרנטים המושלמים, הבאים מבולגריה, מבוסניה ומרוסיה והם מתקבלים אל הנתינות התורקית תיכף כבואם אל הארץ.

המיניסטר: בשבילם הונהג חק יוצא מן הכלל. מפני שיש להם רשיון מיוחד לנדידה מאת הממשלות שלהם ויש לנו הסכם דפלומטי על יציאתם תיכף מנתינות הממלכות, שהיו שייכים אליהן קודם. אם יוכלו היהודים להביא אתם רשיון כזה מאת הממשלה, אז אפשר יהיה לבא בהסכם דיפלומטי גם על אודותם ולקבלם אל נתינות הארץ בלי איחור כל שהוא.

הרב הכולל: כל זמן שאין הדבר כך יכולה בכל זה הממשלה העותומנית להרשות את הכניסה לארץ לאלימינטים שקטים ועובדים חרוצים כהיהודים.

המיניסטר: אנכי אעשה את כל מה שביכלתי ואוסיף להשתדל בדבר כחפצך. לע"ע נבטל את הפתקא האדומה. מקוה אני, כי יעלה בקרוב לבטל גם את עריכת הרשימה. אני מבקש ממך כי תוסיף לפעול גם מצדך באותו ענין, שלחה מחר אל המיניסטריום את אחד מעוזריך, ואמסור לו הוראות חדשות בדבר. בזה נגמרה השיחה המענינת.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

קטלוג קצר של הוצאת ,,אחיאסף"

אגרות י"ל גארדאן, חלק ראשון —.50
אוצר היהדות (חוברת לדוגמא) 1.25
אפרים קוה, אויערבאך —.63
בירוניקה, שומאכר, תר' פרישמאן 1.70
בתרף, רומן, י. ח. ברנר —.75
דברי הימים, מכש"ן, ד"ת. כל חלק —.75
(לזמן הלמוד מן התחלת תר"ע הוזל המחיר ונקצב 2 ר' בעד כל ד' החלקים).
דין וחשבון, טריוואש —.28
דניאל דירונדה, עליוט, תרגום פרישמאן 1.68
דעת אלהים, ד"ר ש. ברנפלד, ה' ספרים 2.75
דרך תשובה, צלפחד בר חושים התוהה —.25
דרך לעבור גולים, ליליענבלום —.75
האביב, י. ח. רבניצקי —.60
האוצר, אוצר לשון המקרא והמשנה, ש. י. פין, כרך ראשון (מן אות א' עד ה') 3.—
כרך שני (מן אות ה' עד מ') 3.—
שני הכרכים יחד 5.—
הגיתו החדש, ד"ר הרצל —.40
החנוך, ספענסער —.91
הליכות המדינה של העבריים בימי קדם, נובק —.40
התורה והחיים בימי הבינים, ד"ר גידעמאן, תר' פרידברג, ג"ת 3.90
זברונות לבית דוד, א. ש. פרידברג,
חלק ראשון 1.54
חלק שני 1.40
חלק שלישי 1.73
חלק רביעי 1.40
ידמיהו הנביא, מ. לאצארוס —.40
לוח אחיאסף, תרנ"ה, תרנ"ו, ב"א 1.—
" " תרס"ג לוח־יובל 1.50
" " תרס"ה 1.25
לקורות היהודים ברוסיה ופולין, ב. ב"ץ —.50
לקוטי קדמונים —.42
מגלת ספר, ר' יעקב עמדין 1.
מוצאי גולה, ש. פ. רבינוביץ 1.12
מומן לומן, I—VI —.90
מיבאל זקש, ד"ר ש. ברנפלד —.75
מכתבים ע"ד הספרות, ד. פרישמאן —.50
ספרות ישראל, שטיינשניידר, ד' ספרים 1.95
ספר מלים, עברי־רוסי, הומברג —.75

על פרשת דרכים, אחד העם ג"ת כל חלק 1.25
(החלקים א' וב' נמצאים עוד 15 אכס. ורק מכורכים)
קורות היהודים בספרד, א"ש פרידברג —.91
ר' יהודה הלוי, ב' חלקים —.98
ר' אברהם אבן עורא, ב' חלקים —.98
ר' יהידה אלחריזי, תחכמוני 1.38
ר' יו"ט ליפמן צונץ, ש. פ. ראבינאוויץ 1.60
ר' זכריה פראנקל, שפ"ר 1.75
שירת הזמיר, בוקי בן יגלי —.25
שירת ישראל, ד"ר ש. לוין —.15
תולדות השלמת האדם, ליפפערט,
כרך ראשון 2.31
" " " כרך שני 1.68
" " " כרך שלישי 1.80
" " " כרך רביעי 1.90
תולדות עמי המזרח, מספירו, ספר ראשון —.80
תולדות שי"ר, ד"ר ש. ברנפלד —.80
תולדות הריפורמציון הדתית בישראל, ד"ר ברנפלד —.80
הדור 1901 3.—
השלח, כרך ראשון ושני ביחד 3.—
" כרך רביעי, ששי, שמיני ועשירי כ"א 3.—
" כרך אחד עשר ושנים עשר ביחד 3.—
" ארבעה עשר 3.—
" חמשה עשר 2.50
" ט"ו, י"ז, י"ח, י"ט, כ', כ"א, כל אחד 3.—

בשפת רוסיה.

Ахадъ-Гаамъ. Рабство въ свободѣ —.10
" Подражаніе и ассимиляція —.10
Лиліенблюмъ. Пять моментовъ изъ жизни Моисея —.35
Любарскій. Палестина, ея настоящее и будущее —.75
Нордау М. Д-ръ Конъ (трагедія) 60.—
Ямпольскій Д-ръ. Духовная Бесѣда. I. II. III. —.45
Яффе Л. Записки Давидова дома. —.35

ספרים שהממכר הראשי מהם נמסר ל,,אחיאסף".

כל כתבי מ. ז. פייערבערג 1.25
מערב עד ערב, ב"ה, מרדכי בן הלל הכהן 3.—
בית עקד, מאסף ע"י ש"י הורוויץ —.40
עם הזרם, ד"ר קלוזנר —.25
הרעיון המשיחי בישראל ד"ר י. קלוזנר 1.—
העמר, שנה שניה קובץ א' 1.—
" " " " ב' 1.—

צהרים, שירים חדשים גם ישנים, מאת אהרן קמינקא.

ת כ ן:

שירים עברים. תעודה. המבול. בלבנון דומיה. קריעת ים סוף. על כפים חקותיך. הם—ואני. ברכת שנה. והנה הם מבכים. לא אוכל להאמין. למרקום אבריליום אנטונינום. עברות. האניה. רשות. אף כי ממך לא נסתרות. כבד ממני המשא. שכבו נמו שנתם. לפיד מגיה צהרים. שירי זכרון: אחר, או מות אלישע בן אבויה. והגדת לבנך.

התולים:

המעתיקים. עלה קרח! על פי הדבור. בקיץ. המשוררים.

מחירו 75 ק' (וע"פ 80 ק').
על נייר רעגאל 1.20 (וע"פ 1.25).

מהעבר הקרוב, כ"ד ספורים. מאת מ. י. ברדיטצבסקי.

ת כ ן:

צללי ערב. גדויה של מתה. הקדיש. ארבעה דורות. ראשי אבות. עולם עובר. מתים. הג המות. השנים. השאלה. שלום בית. שלש מדרגות. אהבת נעורים. לארץ אבות. לפלגות עיר או יחיד ורבים. הבודדים. פרה אדומה. ממקום למקום. זאת הפעם. לא בא אל החוף. המחיצה. בינתים. ימי קיץ בסתו. זכה בגורל.

מחירו 1.30 ר' (ע"פ 1.42 ר')
מכורך הדר 1.60 ר' (ע"פ 1.72 ר').

חטר מגזע ישי או דוד אל־ראי.
ספור לאומי מצוין
מאת השר בנימין־דיזראעלי־ביקאנספילד)
תרגום ע"י א. א. רקאבסקי.
שני חלקים, מחירם 70 ק' (ע"פ 84 ק')

כל המקחים הרשומים הם לבד פארטא. — ספרי „אחיאסף" נמצאים גם כן מכורכים בכריכות מהודרות במחיר 30 ק' הוספה על כל ספר,—כריכות הלוחות והשלח—40 ק' לכל כרך.

לבד הספרים הרשומים אפשר להשיג ע"י „אחיאסף" כל הספרים הוצאות מו"ל אחרים לפי מקחי המו"ל. בן גם כל ספרי למוד ותנוך של כל ההוצאות השונות לפי מקחי המו"ל. למו"ס, סוכנים, מורים ובתי־ספר רבה הנין.

כתבת „אחיאסף":

Изд. „АХІАСАФЪ“, Варшава, почт. ящ. 25.
Ferlag „ACHIASAF“, Warschau, postfach 25.

שתו רק יין ,,כרמל"

מתקבלת חתימה לשנת תר"ע על

,,הפועל הצעיר"

כלי מבטאה של הסתדרות הפועלים העברים בא"י.
,,הפועל הצעיר".

יוצא לאור פעמים בחדש ע"י הועד המרכזי

שתי שנות קיומו של עתוננו ברור למדי את טיבו לפני הקהל העברי.

גם להבא יהיה עתוננו במה חפשית בשביל כל עניני הציוניות והישוב, והענינים הכללים, ההולכים ומתרחבים הודות לתנאים הפוליטיים החדשים, ימצאו בו הארתם היותר רחבה כמו עד עכשיו נוסיף גם להבא לבקר בלי משא פנים את המוסדים אף אך היותר חביבים עלינו, ונשתדל לברוא דעת קהל ראויה, שהמוסדים שלנו יתחשבו אתה.

המחיר לשנה: ביהודה 5.50 פר'. גליונות בודדים—4 מתליק
" בגליל 7.— " " " 5 "
" ברוסיה 2.50 רו"ב " " 10 קופ'
" ביתר הארצות— 6 פר' " " 25 סנתים

החותמים מכל הארצות יכלים לשלוח את דמי החתימה ישר אלינו ע"י המחאת־הפוסטה ששמה.

הכתבת לכל עניני המערכת והאדמיניסטרציה וגם למשלת כספים: מן תשרי תר"ע.

REDACTION „HAPOEL-HAZOIR“ JAFFA.

הסוכנים ברוסיה מתבקשים לפנות רק לסוכננו הראשי הוא בימה"ס השחר Варшава, Рымарская, 16 המקבל חתומים ומוכר גלאנות בודדים בשביל כל רוסיה.

הוצאת „אביב", ורשה.
נגמר בדפוס וימצא למכירה בקרוב
החלק השלישי
(תקופות ימי הבינים)
של „קורות העברים"
לבתי־ספר ולמתלמדים
(עם ציורים, תמונות ומפות)
ל"ש דובנוב
מעובד עברית
בלוית הוספות ומלואים רבים
מאת א. ליבושיצקי
מחיר החלק השלישי 70 קאפ'.
משלוח 12 קאפ'.
החלק הראשון יצא במהדורה שלישית מתוקנת, מחירו 70 ק', מ' 12 ק'
החלק השני יצא במהדורה שניה מחירו 70 ק', מ' 12 ק'.
החלק הרביעי (התקופה החדשה והאחרונה) נערך לדפוס.
המכירה הראשית של כל ספרי „אביב" נמסרה למו"ס י. לידסקי ורשה;
כתבת המערכת:
Книгоизд „Авивъ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы 3.
כתבת האדמיניסטרציה:
Книж. маг. І. Лидскаго, Варшава, Налевки 36.

בית ספרו של א. ליבושיצקי
ומערכת-הוצאת „אביב" (ורשה)
העתקו אל כבר שער הברזל מספר 3
סמוך לגן הזכסי.

בבית א. ליבושיצקי יש מקום לשנים-שלשה חניכים בני משפחות הגונות. שפת הדבור: עברית, רוסית, פולנית אשכנזית וצרפתית. אפשרית גם רפיטציה לכל למודי הגימנסיה ושעורים בשפה העברית ספרותה וקורות עמנו.
הפרטים במכתב!

כתבת בית הספר:
Школа А. ЛЮБОШИЦКАГО, Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы, № 3.
בעניני ספרות לפנות ע"פ הכתבת:
Ред. книгоизд. „АВИВЪ", Варшава, Площ. Желѣзн. Брамы № 3.

патент. лондон.
источник красоты
ВѢРНЫЙ ДРУГЪ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАМОРФОЗА
Продано около ДВУХЪ милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

יצא לאור הספר הראשון של
כתבי י. ח. ברנר
192 עמודים; 13 ספורים. המחיר 75 קאפ'.
הכתבת:
Buchhandlung S. Krugliakoff, Jaffa, Palästina
המכירה הראשית בגליציה:
Ch. Jekowicz Rzeznicka 2 Lemderg

תושיה
כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל
Издательство „Тушія", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

הוצאת „תושיה", ורשה.

ספרי מקרא לילדים ולנערים.

I. ביבליותיקה לבני הנעורים.

	בל"כ כ'	בל"כ ר'	מכורך ק'	מכורך ר'
1) לילדים. אגדות ושיחות, ציורים וספורים, משלים ושירים, מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה וצחה ומנוקדים כלם, עם הערות ובאורים למלים הקשות, מאתים (200) נומרים, כל נומר	4	—	—	—
מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים . . .	—	—	—	12
2) נצנים. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה אגדות ושיחות. תמונות וספורים קטנים, פנטסיות ושירים,—מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה ויפה ומנוקדים כלם. נדפסו באותיות גדולות ויפות. מאה (100) נומרים. כל נומר	1	—	—	—
מסודרים ומכורכים בכרך אחד יפה	—	—	35	1
3) פרחים. ביבליותיקה חדשה לילדים, מכילה אגדות ובדיות, ספורים וזכרונות, ספורי הטבע וספורי מסע, מחזות ושירים, פרקים בדברי הימים ותולדות אנשי שם,—מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה יפה וקלה, מנוקדים כלם. נדפסו באותיות גדולות ויפות. מאתים וחמשים (250) נומרים. כל נומר	2	—	—	—
מסודרים ומכורכים בחמשה כרכים יפים. . .	—	—	50	6
4) לנערים. ספורים קטנים וגדולים, ספורי סופר המופת מקוצרים ונערכים לרוח בני הנעורים, אגדות, משלים ספורי הטבע, ספורי מסע, תולדות אנשי שם, מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים מפורסמים, ערוכים בשפה קלה וצחה. מאה וחמשה עשר (115) נומרים. כל נומר	4	—	—	—
מאה נומרים מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים	—	—	—	10
5) בכורים. ביבליותיקה חדשה לבני הנעורים, מכילה אגדות ופנטסיות, ספורים מחיי הילדים ובני הנעורים וספורים הסטוריים כלליים ועבריים מחזות ושירים, ספרי מסע ותולדות אנשי שם בישראל ובעמים. מאתים (200) נומרים. כל נומר	1	—	—	—
מסודרים ומכורכים בארבעה כרכים יפים. . .	—	—	20	3
6) אבותינו. מאת שלמה ברמן. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה תולדות ישראל ע"פ ביוגרפיות, ערוכות לילדים בשפה קלה ויפה, מנוקדות כלן. נדפסו באותיות גדולות ויפות. חמש עשרה (15) חוברות. כל חוברת . . .	6	—	—	—
מכורך הדר ביחד	—	—	20	1

רשימה מפורטת משש הביבליותיקות הללו נמצאת בקטולוג של „תושיה" הנשלח חנם לכל דורש.

האדריסה:
Издательство „ТУШІЯ", аршава. (г.)
Verlag „TUSCHIJAH", arschau. (g.)
בע"ב: נובוליפקי 7, מעין 9, אי במחלקה: נאלעווקי איווזאנאו באואר 4.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

№ 39.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה $2\frac{1}{2}$ דולר, בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

ספרים הדשים.

1) **הקריאה והכתיבה.** להוראת הקריאה והכתיבה העברית ע"פ השטה הטבעית בדרך חדשה, בב' ספרים:

א) **ספר המורה.** מורה דרך למורים בהוראת הקריאה והכתיבה על פי השטה הקולית באופן שמושי. מאת ש. ל. גרדון וי. גרזובסקי, מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

ב) **ספר התלמיד.** תרגילי כתיבה וקריאה בהדרגה מסוימת על ידי מאמרים וספורי ילדים קלים ומלבבים, עם פרקי הכתיבה מראשית תורת הלשון עם תמונות וציורים רבים. מאת הנ"ל מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

2) **ראשית הקריאה.** למוד הקריאה העברית ע"פ השטה הקולית בהדרגה קלה ונכונה עם תמונות וציורים מאת י. שקודסקי, מחירו 30 ק. פארטא 6 ק.

3) **דרך הדשה.** מאת נ. פינס. פרוזדור לדקדוק ולארתוגרפיה העברית עם תרגילים. הס' כלו מנוקד ונדפס בהדור מצוין. מחירו 40 ק', פארטא 10 ק'.

4) **דרך הדעה.** מאת נ. פינס. חקי הארתוגרפיה העברית עם תרגילים. נועד לשמוש־מעשי בבית הספר ובבית־האב. מחירו 50 ק', פארטא 12 ק'.

5) **הדקדוק המעשי.** ספר דקדוק ללמד ע"פ השטה הטבעית וגם התרגומית, עם תרגילים ודוגמאות רבים בשני חלקים, מאת מ. מ. מנוסביץ. הלומד מתוך הספר ירכש לו בנקל את ידיעת הדקדוק העברי באופן נעלה. הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור.
חלק ראשון. מחירו 60 ק', פארטא 8 ק'.
חלק שני. מחירו 80 ק', פארטא 12 ק'.

6) К. К. Волоцкій: ПРАКТИЧЕСКАЯ ГРАММАТИКА древне-еврейскаго языка. דקדוק מודרני, מלא ושלם של השפה העברית בשפת רוסיה. טוב ביחוד למען בת"ס העברים למתחילים וגם למתלמדים בעצמם. מחירו 10 ק', פארטא 8 ק'.

7) **למען הקטנים.** חרסטומטיה מצוירת לילדים מבני שש ושבע שנים, ערוכה ע"י פדגוג עברי. מחירה 40 ק'. פארטא 8 ק'.

8) **מקרא ולמוד.** (חרסטומתיה מצוירת) עם תרגילים רבים בדקדוק ושמוש הלשון. מאת פסח קפלן. עם תמונות וציורים רבים מעשי ידי הציר ג. טשורני. מחירו 60 ק', פארטא 12 ק'.

9) **טל שחרות.** חרסטומתיה מצוירת לילדי ישראל: מאת י. ברקמן. החומר מלא קסם, והשפה טבעית, קלה ופשוטה, עם באורים למלים הדורשות באור. מחיר הספר 60 ק', פארטא 10 ק'.

10) **נטיעים.** חרסטומתיה לבני הנעורים, מאת א. ז. רבינוביץ. הספר בא להכשיר את בנינו ובנותינו בימי נעוריהם להבנת הספרות העברית. חומר הקריאה שבו מובחר ומענין. מחירו 50 ק', פארטא 6 ק':

11) **הרסטומתיה היסטורית.** ספר למוד תולדות ישראל על פי ביוגרפיות עם שאלות ותכניות הרצאות היסטוריות לתלמידים. ספר ראשון: **אבותינו** (מאברהם אבינו עד אחר חורבן הבית הראשון) מאת שלמה ברמן. מחיר הספר 75 קאפ. פארטא 12 קאפ.

12) **הנ"ל** במהדורא מיוחדת, בחוברות בודדות, למקרא ילדים. מחיר כל חוברת 6 קאפ.

13) **מגבורי האומה.** תולדות ישראל ע"פ ביוגרפיות. הנ"ל. יצאו לאור עתה עוד חמש עשרה חוברות חדשות: מן מר זוטרא השני עד רבי אברהם אבן עזרא. כל חוברת 6 קאפ. מכורכים יחד בכריכה יפה (כרך שלישי) 1.20. פארטא 12 קאפ.

14) **כנור קטן.** אסף שירי ילדים בלוית טעמי זמרה לגני ילדים ולבתי ספר. ע"י א. פרנק. ספר א', מחירו 30 קאפ. פארטא 4 קאפ.

15) **עין יעקב לבני הנעורים.** מבחר האגדות שבספר „עין יעקב“, עם באור קצר וברור לתלמידים. נערך ונסדר על ידי י. ב. לבנר. מחיר הספר 1 ר', פארטא 16 ק'.

16) **מלון רוסי־עברי־אשכנזי.** (באותיות עבריות). מאת א. בן־יהודה בהשתתפות י. גרזובסקי. מחירו 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל, פארטא באחריות 40 קאפ. ביחד עם ה„מלון של כיס“ (עברית־רוסית־אשכנזית מאת י. גרזובסקי בהשתתפות ד"ר י. קלוזנר) רק 5 ר', מכ' הדר 5.50 ר', פארטא 50 קאפ.

17) **תולדות היהודים.** היסטוריה פופולרית לעם ולבני הנעורים. (מאת יעקב פרנקל). חלק ששי (מתקופת גאוני בבל האחרונים עד תקופת הרמב"ם). מחירו 75 קאפ. פארטא 8 קאפ.

18) **פרץ הירשביין: מחזות.**
א) **מרים.** (מחזה בארבע מערכות) 25 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ב) **נבלה.** (דרמה בארבעה אקטים) 20 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ג) **הולכים וכבים.** (מחזה בארבעה מערכות) 25 קאפ. ע"פ 29 קאפ.
ד) **עולמות בודדים.** (דרמה באקט אחד) 10 ק', עם פארטא 12 קאפ.
כולם בקובץ אחד במחיר 80 קאפ. עם פארטא.

19) **שפראכען פיהרער.** שנעלסטע ערלערנונג פון שפראכען אהן א לעהרער. נאך דער מעטאדע פון פאליגלאט און קונצע. פאלניש. פרייז 25 קאפ. פארטא 4 קאפ.

קטלוג מפורט של כל ספרי הוצ' „תושיה“ ישלח חנם לכל דורש.

Издательство «ТУШІЯ», Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau.

בע"פ: נופוליפקי 7 עמון 9, או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו באזאר 1.

גְּרֶטָה (חמדה) הרטברוט	אהרן חרמוני

באו בברית־הנשואין.

קושטא, פירה.	ד' תשון התר"ע.

כתבתו של

הסופר מר „בר־טוביה“:

Dr. F. FRÄNKEL Rue de Carouge 39. III
GENEVE (Suisse).

יצאה לאור ונמצאה למכירה

תמונת מְגַדלי מוכרי־ספרים

וקבוצת סופרים עבריים בוילנה

תמונה יפה בפורמט גדול. מחירה 30 קאפ' עם המשלוח. בנאכנאהמע עוד 17 קאפ'. — לפנות אל:

Н. Бабицкому, Вильно, почт. ящ. 86.

נחוצה אומנת

היודעת שפת עברית ורוסית לחנוך של שלשה ילדים בני 5־10 שנה. היתרון — לעלמה מנוסה ובקיאה בשיטה הפריבלית, רצוית גם ידיעת מוסיקה. לפנות במכתבים אל מערכת „העולם“ וילנה. בשביל **P. M.**

הוצאת „ספרות“.

„רשפים“.

מאסף ספרותי בחמשים קבצים. כל אחד בן 32 עמודים ויוצא לאור מדי שבוע בשבוע בעריכתו של **דוד פרישמאן** ובהשתתפות מבחר הסופרים העברים.

כל הנדפס „ברשפים“ יש לו ערך ספרותי־קים.

בחמשים הקבצים יושלם כל הספר רב־התכן „כה אמר סרתוסטרא“ של הפילוסוף־הפיטן פרידריך ניטשע בד' חלקים. תרגומו של הספר נעשה ע"י אמן הסגנון העברי דוד פרישמאן.

בפני הכמות המרובה (מאה גליונות של דפוס — 1600 עמודים) נתחלקו חמשים הקובצים של ה„רשפים“ בשני כרכים, כל אחד עם שער מיוחד ועם לוח־התכן. הכרך הראשון כבר נשלם ומן הכרך השני יצאו ז' קבצים. ביחד יצאו לאור עד עתה ל"ב קבצים.

מחיר כרך שלם של „רשפים“ (כ"ה קבצים) 2,50 רובל, מכורך הדר 2,85 עם פורטה. קבצים בודדים כל אחד 10 קאפ'. פורטה 2 קאפ'. אפשר לחתום גם על עשרה קבצים במחיר 1 רובל עם פורטה.

הכתבת:

Издательство «САФРУСЪ», Варшава, Золотая 83/13.

Verlag «SAFRUS», Warschau, Z'lota 83|13.

Га'оламъ | שנה שלישית | Ha'olam

העולם

וילנה, י"ט מרחשון, תר"ע.

ВИЛЬНА, 21-го Октября, 1909 г. | № 39 | WILNA, 3-ten Nowember, 1909.

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י"ד–י"ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.
הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י"א–י"ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י"ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.
הביאו לידי גמר את חשבונות השקלים!
הכונו אל הבחירות!

תמונת חברי אספת קטוביץ.

י. דייכס, ד"ר מ. רבינוביץ, א. צדרבוים, הרה"ג ר' ד. פרידמן, ד"ר ל. פינסקר, הרה"ג ר' ש. מוהליבר, ד. גורדון, ל. קליונסקי, ק. ז. ויסוצקי.
ה. פרידלנדר, ל. דוידזון, מ. מאירסון, ה. ולרויך, וו. ליניץ, ד"ר דריבינוביץ, ל. שליט, י. ישינובסקי, עוד"מ, ד"ר חזנוביץ, ש. פ. רבינוביץ.
צ. מירקין, פ. פינס, ה. פרייטל, ד"ר רויטנברג, ה' מזריצר, ה' פריידנברג, ה' מונס.

על המצפה.

אספת קטוביץ.

לפני עשרים וחמש שנים היה הדבר, וכמה רחוק כבר הזמן הזה מאתנו!

במעון לשכת בני־ברית בקטוביץ התאספו 36 צירי אגודות חובבי ציון במטרה לברא הסתדרות מרכזית, שתקח תחת ידה את ענין ישוב א"י. וחותמו של המעון הוטבע על האספה. לא נשמע בה הד קולן של התקוות הגדולות, של השאיפות הכבירות, שהתעוררו בימים ההם בלבות הצעירים, שהלכו בתור ביל"ויים לארץ־ישראל להניח שמה את אבן הפנה של הבנין העתיד, לא נתגלו בה ולא היבעו אותם רעיונות ההריסה והיצירה, אותן ההשקפות העמוקות, שמלאו את מחברתו של פינסקר; לא נקראה בה הקריאה הגדולה המעוררת לחיים חדשים, המחאה העזה נגד חיי־הגלות והעבדות הפנימית והחיצונית. זו היתה אספה של מיסדי חברת צדקה לישוב ארץ־ישראל, חברה שקראה לה בשם „אגודת מונטיפיורי", כי בשם ה„שר הנדיב" ובפעולתו על הקהל בטחה יותר מברעיונה היא.

רק דבר אחד נשמע באספה מפי פינסקר, שלמרות השתדלותו להעלים ולהסתיר הרבה, שלא להפחיד את המערביים, שיראו מפני הרעיון הלאומי, בצבצו השקפותיו מתוך נאומו, שסמן את תעודתו של המפעל הח"ש, והוא — ע"ר המעבר לעבודת אדמה. זו היתה שאיפה סוציאלית לבנות מפלגה חדשה בישראל, להעביר את מרכז החיים הצבוריים מהמסחר אל עבודת אדמה. ומעבר זה הריהו מהפכה שלמה.

זה היה הרעיון הצבורי העיקרי שהובע באספת קטוביץ — וזולתו לבש הכל צורת ענין של צדקה, הרחוקה מכל שאיפה לאומית ומה גם מדינית.

אספת קטוביץ לא היתה באת־כחה של התנועה, שהתפשטה אז ביחוד בין הצעירים ושגרמה ליציאה לארץ־ישראל ולהקמת כמה מושבות: התנועה לא העלימה גם אז על מטרותיה. היא חלמה כבר אז את החלומות הגאים של חיי חירות שלמים, של צבור יהודי חפשי בארצו, של מרכז, של מדינה יהודית. החברות, הכנופיות, הקבוצות השונות היו להן בעיקר הדבר איתן השאיפות הנשגבות שיש לנו היום, אלא שלא היו להן אותה העמקות, אותו ההיקף הרחב, אותו המעוף, שנתן לשאיפותינו הרצל והתנועה שעורר.

באספת קטוביץ לא מצא כל זה את בטואו כלל. אפשר מפני שרצו בעלי האספה למשוך את לב המערבים והסירו מעל דרכם את המכשולים, אפשר שרצו ע"י זה לפנות להם דרך, שתהא להם אפשרות לעבוד ברוסיה? אפשר שבעלי התנועה רובם הגשימו את שאיפותיהם במעשה והלכו לקחת חלק בגופם בבנין הארץ, ונשארו רק אלה שבאפוטרופסות על הישוב בלבד ניחא להם?

אספת קטוביץ עמדה כמעט מחוץ לתנועה: לא את התנועה סדרה, אלא את המוסד לישוב א"י, שהיה אחרי כן לועד חברת התמיכה; את מעשה־העזרה למושבות א"י הצעידה צעדים אחרים קדימה, אבל בהרעיון לא נגעה כלל.

ואף על פי כן בדברי ימי תנועת הגאולה צריך להקציע לאספת קטוביץ מקום חשוב. זה היה הצעד הראשון על דרך ההסתדרות הכללית, המקפת את כל עולם היהודים, זה היה הנסיון הראשון לצאת למרחב מן החוג הצר של כנופיות וחבורות ולברוא לשם ישוב הארץ ביודעים, ולשם גאולת העם בלא יודעים הסתדרות חזקה של יהודי כל הארצות. ובזה נעשה רעיון הישוב, שבו נתקפל רעיון הגאולה והתחיה, לבסיסם של החיים החדשים, ההולכים ומתרקמים בעולם היהודי.

רק עשרים וחמש שנים עברו מאספת קטוביץ, ומה רב הדרך שעברנו! כמעט שאי־אפשר להשוות את מה שיש לנו עכשו ואת מצבנו היום עם זה שהיה אז: כל כך נתגדלה ונתגברה התנועה, נתרחב המבט, נתעמקה המחשבה.

אולם זה היה הצעד הראשון, צעד של תינוק, שעידנו ירא את המרחב, שאינו מכיר עוד את עצמו.

ובשביל זה יקר לנו וברוך זכרון אספת קטוביץ.

אחרי סקיאת הגזל.

אחרי עבור יותר משלש שנים לבדיקות ולחקירות ולדחויים ולשקלא־וטריא בהיכלי־המשפט שבערי פינלנדיה—בא סוף־סוף הקץ ונכתם הגולל גם על ענין הרצנשטיין.

לשעה קלה, עד שילך פסק־הדין ויחזור, ועד שתבוא— אפשר—הסליחה ותכפר, נשפטו „המאורות הגדולים" של „אגודת־העם־הרוסי", יוסקביץ־קרסקובסקי ולריצ'קין, כפולובנוב חברם, לשבת במאסר למשך שש שנים, ועוד התנהגו עמהם בקרי, ושללו מאתם דבר שלא היה להם מעולם את „אמון־האזרחים"— לעשר שנים.

אילו רצה בית־הדין להחמיר יותר היה ממצה את עומק הדין עם נשיא החבורה הלוחמת של „האגודה". שהיה רוח החיה בכל מעשי השוד והרצח, שהיו נעשים על־ידי עדת היחפים בשם „ארץ המולדת". אבל לא העונש הוא העיקר. העיקר הוא שמפלגת ק"ד נחלה נצחון גמור באותו היום, שבו יצא פסק־הדין בקיוביניפה.

היא ראתה במפלת אויבה היותר גדול והיותר תקיף— „אגודת העם הרוסי", כי במאמר השופטים היכרה זו למשתתפת ברציחת נפשו של אחד מגדולי הק"ד. זהו עון ששום סליחה שבעולם לא תמחה אותו. וזה הוא מספיק לכאורה להקדטים. לתכלית זו הקדישו שלש שנים של עבודה מסודרת, הקריבו כחות רבים, אנרגיה גדולה. הם סדרו רגול מיוחד, העמידו משמרות משלהם, שחפשו ובקשו בכל ארבע כנפות הארץ את החשודים, שהפוליציה היתה נתקשה למצוא, ולמסרם לדין; רק דוברובין לבדו, שנתבצר בחומותיו של דומברזה התקיף, נצל מבית־הדין הפיני.

מטרה אחת היתה לנגד עיני הק"ד: להראות לעיני כל באי העולם את פרצופה האמתי של „אגודת העם הרוסי", המתימרת בפטריוטיותה, לגולל בפני כל את מהותם הפנימית של „שומרי המולדת" והמגינים עליה ולהוכיח: כי אין אלו אלא חבורה של שודדים ורוצחים שכורים, המתכסים בעלה תאנה של מונרכיות, בבדי להעלים ולחפות על מעשיהם המכוערים. ואז, כשתושג מטרה זו, ינערו ידו כל איש רוסי ישר מהאגודה הזאת, וכשיחזור אדם רוסי בתשובה, בודאי לא תהיה לו דרך אחרת בלתי אם אל הק"ד.

ומכאן — הרי לא רב הדרך גם עד כבוש השלטון, עד מיניסטריום קדא"י. תקוות אלו שעשעו את נפש הק"ד כל שלש השנים.

והחשבון היה נכון. להלכה היה צריך להיות כך. אבל בין ההלכה ובין המעשה רב הדרך ברוסיה.

אין לנבא עתידות ואין לחזות מראש בודאות גמורה את תוצאות הפרוצס של הרצנשטיין אבל על־פי כל הסימנים

המובהקים שנראו כבר בשעת ברור הדין בכל אותן שלש השנים — אפשר לשער, כי נצחון ק"ד זה אינו א"א על עמודי ה„ריטש" ו„הרוס. ווידומוסטי".

הרושם היה גדול רק בשעתו. כשהופיעה ראשונה בעתוני המפלגה הק"ד הידיעה, כי מסבבי המיתה הפתאומית ורבת־החדות של הרצנשטיין הם הברי אגודת העם הרוסי, וכי חברי המועצה הראשית של אגודה זו השתתפו ברצח, — עשתה הידיעה רושם של פצצה שנזרקה בתוך הצבור הרוסי. היא הלמה את המחות ובלבלה את הדעות ביטים הראשינים. הא כיצד? חבורת רוצחים באה להגן על כבוד המולדת ועושה מעשים ריבולוציוניים, ואין בינה ובין הריבולוציונירים אלא שנוי המהלך בלבד?

אבל לאט לאט הכבין הקהל לזה. „הרוסים הטהורים" התחילו משתחררים מהרושם הראשון, ב„דעת הקהל" בא שנוי נמרץ. תחת להתמרמר — התחילו מגחכים בהנאה. „אגודת העם הרוסי" נקדשה ונערצה עוד יותר. ויוסקביץ קראסיבסקי נחשב במעט לקדוש, המקריב את נפשו על קדושת המולדת.

שהרי איזה עול עשו? הרי ההרוג היה „ז'יד ארור", ומה בכך — שואל ה„רוס. זנאמיה" — אם הופחת מספר הז'ידים באחד? ולא ה„רוס. זנאמ־ה" בלבד. גם ה„נוב. וורימיה" הדפים ימים אחדים לפני הישיבות האחרונות של בית־הדין בקיוביניפה פילימון, שבו הוכיח, כי כל הרעש הזה התחולל רק על אשר היה ההרוג יהודי. ואיזה ערך יש לרצח של נפש יהודית? כמה רוסים נהרגו על קדושת השם, ואין פוצה פה?

ועוקצי של משפט הרצנשטין נהפך אפ"א לצד אחר: לא קדא"י נהרג, אלא יהודי, זה הדבר שהטעימוהו הקדאי"ם בכל העת פחות מכל.

ולחנם טרחו אפוא הקדאי"ם. הדימונסטרציה שלהם לטובת מפלגתם לא הצליחה. „אגודת־העם־הרוסי" נשארה בתקפה, ונוספה ע"ד על ראשה כתר של מעונה על קדושת כבוד המולדת. וספוק מוסרי קבלו אלה שחכו פחות מכל לקבלו — היהודים.

בפינלנדיה נהרג—כפי שהתברר אחרי שלש השנים — לא מיחאיל הרצנשטיין, החבר להפרקציה של הק"ד, אלא „מאשקה" הרצנשטיין היהודי. לא הועיל גם הפספורט „בעל הדת הפרבוסלבית" ביום עברה. המולדת היהודית לא נשכחה, רק בעיני השופטים הפיניים „הקרמוליים" נחשב רצח זה לעון פלילי, שבגללו נענשו הרוצחים יותר משנענשים הפירעים בעד רציחת נפשות רבות ושדידת רכוש גם יחד. אבל בעיני „הרוסים האמתיים" נחשב מת זה כמעט למת מצוה.

ואפשר שלזה כון הכדור של חברי „האגודה", כשבחר לו ?רבן את הרצנשטיין ואת יולוס: לשלול למפרע מאת המפלגה הקדאי"ת את נצחונה, להפיל מתוך שדרותיהם עסקנים אחדים נכבדים ורבי השפעה ולצאת בכל זאת „יבשים מהמים", לפי שהמומתים הם „אך ז'ידים ולא יותר"?

מי יודע את אשר בלב „המגינים על ארץ המולדת?"...

[illegible]

באנגליה נטושה מלחמה בדבר הבודז'ט הדמוקרטי, והיא הולכת ומתחזקת מיום ליום. ע"י הבודז'ט, המעביר את בובד המסים מעל העניים ומעמיסם על העשירים, קנתה הממשלה הליברלית את לבות העם. עוד לפני שנה אחת היו הכל בטוחים, שהפרלמנט הליברלי הנוכחי הוא האחרון, וכשתוכרזנה בחירות חדשות, יתן העם ברובו הגדול את דעותיו לקונסרבטיבים, והנה באה הצעת הבודז'ט וקלקלה את החשבונות.

עוד מעט והבית התחתון של הפרלמנט יקבל את הצעת החק בקריאה אחרונה, והיא תבא לפני הבית העליון. ואם יעשה זה את הדבר, שלא נשמע כמהו באנגליה זה מאות בשנים, אם ידון בהבודז'ט, שהוא כלו נמסר לבית התחתון, ואשורו של הבית העליון אינו אלא פורמליות, אם ידחה אותו או יעשה בו שנויים, אז הבריז הממשלה על בחירות חדשות. ומה שתביאנה הבחירות קשה לנבא מראש. סוף סוף אין באנגליה זכות בחירה לכל איש. בוחרים רק משלמי מס, ולעניים, שאין שום מס חל עליהם, אין זכות הבחירה.

מלבד זאת הרי המפלגה הקונסרבטיבית היא מפלגה עשירה. בימי הבחירות יש לה אוטומובילים למכביר בשביל הבוחרים, יש לה יקבי יין ושכר, יש לה פועלים ועובדים ומשרתים העושים רצון בעליהם ועוד ועוד.

הליברלים מקוים לנצח ע"י דמוקרטיותם, הקונסרבטיבים — ע"י ממונם. ושני המחנות מתכוננים למלחמה.

ובין הלוחמים הקונסרבטיבים לוקח חלק עצום גם הלורד שלנו, לורד רוטשילד.

הוא נושא נאומים ב„סיטי" נגד הבודז'ט ה„סוציאליסטי", הוא מאסף חתימות של מחאה בין הבנקירים ומביא אותן לפני הלורדים בבקשה לדון את הבודז'ט בגניזה.

השפעתו של רוטשילד „בסיטי" הלונדונית גדולה היא מאד, ואספותיו ומלחמתו נגד הבודז'ט עשו רושם חזק.

נחוץ היה להחליש את הרושם, לבטל את ההשפעה. עניני הליברליות דרשו זאת, צריך היה למצא איזו מלה חזקה, מפוצצת, שתכניע את האויב הפוליטי.

ומה לך מלה יותר חזקה ומפוצצת מהמלה „יהודי", שהיא עושה רושם אפילו באנגליה.

המיניסטר הדמוקרטי ללויד דז'ורדז, אבי הבודז'ט, אסף אספה גדולה ונשא נאום חריף נגד רוטשילד ומתח קו תחת שמו העברי של הלורד.

נתנאל בשלשלת...

האות נתן. תיכף יצאו כל העתונים הליברלים בקריאה: יהודי הוא! יהודי!

הרימו גם הסוציאליסטים התומכים בהבודז'ט את קולם וצעקו: יהודי הוא! יהודי! „שיילאק מודרני!"

והאשם הוא לא רק הלורד רוטשילד, כמובן אשמים הם כל היהודים, ולא רק יהודי אנגליה, אלא יהודי כל הארצות האומרים לרשת את כל התבל. ביחוד, שכחו היהודים את הטובות שעשו להם הליברלים, שכחו שמידיהם קבלו שווי זכיות ובעזרתם הם מתקיימים.

ולא משום שנאה לישראל נאמרו ונכתבו כל הדברים הטובים הללו. לאו דוקא! המיניסטר ללויד דז'ורדז רחוק הוא באמת מאנטישמיות, רחוקה משנאת ישראל גם מפלגת הסוציליסטים, אלא שעניני הארץ דרשו מהם באותה שעה להרים את קולם נגד רוטשילד ועמו, והרי אי־אפשר במקרה כזה לבלי השתמש בכלי זין היותר חזק.

עמדה המפלגה הקונסרבטיבית והעתונית שלה והתחילו להגן על רוטשילד ועמו. ספרו על אהבתו וקרבנותיו בשביל ארץ המולדת, ספרו, שזה עשרות בשנים הוא עוזר למיניסטרים בעניני כספים. גם גלדסטון בעצמו היה מקשיב תמיד לעצותיו המחוכמות, וכי צפרנו של רוטשילד עבה ממתני המיניסטר ללויד דז'ורדז בכבודו ובעצמו.

ולא משום אהבה לישראל נאמרו ונכתבו כל הדברים הטובים הללו, כלום אפשר לחשוד את הקונסרבטיבים שיהיו

על דגלם „שנאה לעמי נכר", באהבה לעמנו ? עניני המפלגה דרשו זאת.

בין כך וכך ומאורע רוטשילד עומד להשכח. המלחמה כבר הקיפה את כל הארץ, ורוטשילד ומלחמתו בטלים ברוב.

ואין כל יסוד לאותה הראגה שהביעו אחדים מהעתונים העברים על הימים הרעים הבאים ליהודי אנגליה „עקב התערבותו של רוטשילד". „שאלת רוטשילד" איננה כבר על הפרק עכשו באנגליה, זמנה עבר. המלה „החזקה" כבר נאמרה. אם עשתה רושם או לאו--הדבר נשכח.

נשכח, כמו שנשכח המעשה שקרה לפני שתי שנים, כשעמד המיניסטר הליברלי טשרטשיל על הבחירות במנשסתר, וכל היהודים התאחדו ונתנו דעותיהם בעדו.

אז התנפלו הקונסרבטיבים על היהודים בכל מיני זלזולים ורכילות, והליברלים היו עליהם למגן ודברו חלקות. עכשו היה הדבר להיפך. גלגל חוזר הוא.

וגם אחרי „מאורע רוטשילד" נתכבדו היהודים בתארי כבוד ונתמנו לפקידים ונושאי משרה בממלכה, וכשהכניסה הממשלה חוק חדש על דבר מנוחת יום הראשון, החליטה לעשות הנחות ליהודי הגיטו.

אין זה אומר עדיין שאנגליה נקתה משנאה לישראל. האנטישמיות הולכת ומתפשטת בה משנה לשנה. האמיגרציה של השנים האחרונות הכניסה רבע מליון יהודים, ואתם יחדו נכנסה שנאה לישראל. „מאורע רוטשילד" יצק על מדורת השנאה רק נטפים קטנים מאד, שרשומם לא יהיה ניכר ביותר בעתיד הקרוב.

הקולות והקריאות היו רק בשביל עניני מפלגה, בשביל טובת הארץ, ובמקרים כאלה מי משגיח באומה עלובה זו ? ואם ניזוקה ע"י זה, דמה בראשה.

פצעי אוהב הם...

הפרופסור ציזארו לומברוזו.

הפרופסור ציזארו לומברוזה, שמת עתה בטורין אחרי מחלה פתאומית שתקפתהו — לדברי העתונים — מרוב צער על העול הנורא שנעשה בספרד להחוקר פיריר, נולד בוויניציה בשנת 1836 לאבות יהודים עניים. ימי ילדותו עברו בעוני ורחקות. בעודו צעיר נתפס למלכות בעון חשד של השתתפות בקשר, אך במהרה יצא לחפשי והקדיש את־עצמו לעבודה מדעית במקצוע מחלות הנפש.

הוא עשה לו שם תיכף אחרי גמרו את האוניברסיטה ואחרי שנתפרסמו מאמריו הראשונים. בשנת 1862 נתמנה לפרופסור באוניברסיטה ולדירקטור של בית־המשוגעים בפיזארה. רעש גדול עורר לומברוזה בעולם המדעים בתירתו החדשה על דבר הקורבה שבין הגאוניות והשגעון ועל דבר השפעת מצב־הנפש וירושת־אבות על הפסיחולוגיה של החיטאים.

בתורת המשפטים קבע שיטה חדשה שע"פ צריך להתבונן לא רק לתנאי הפשע אלא לתכונתו של הפושע. אולם העונש בעד הפשע אינו ע"פ רוב מתאים כלל אל המטרה מאחרי שנוטה הפושע ע"פ טבעו לחטא.

בניגוד אל האנשים המפורסמים מבני־ישראל, הרגילים להתרחק מעמם ומשתדלים להשכיח את מוצאם היהודי, היה לומברוזו איש יהודי בלבו ונפשו.

הוא הביע את צערו, על שלא היה לו פנאי להתעסק בשאלת היהודים. „השאלה הזאת — היה אומר -- נוגעת אל לבי מאד"

המנוח פרסם ספר כנגד האנטישמיות, שהוא פרי תאות ההסתה ביהודים, ומעין מחלה־רוחנית מתדבקת, העוברת מאיש לאיש.

מובן, כי האנטישמים מצדם שפכו בוז וקלון על לומברוזו, ובעתיניהם נתנו את שמו לחרפות ולגדופים.

ואולם גם „בני דת משה" שבארצות המערב, שהתפארו בלומברוזו וקראו לו „נזר־תפארה" להיהדות, לא יכלו לסלות לו את „העון החמור", על שהתיחס בסימפטיה עצומה אל התנועה הלאומית בקרב היהודים בכלל ואל הציונות בפרט.

בתור חוקר־הנפש, היודע לחדור אל תוך תוכה של הנשמה האנושית, הבין לומברוזו להעריך את ערך הגזע והקולטורה, הירושה והחנוך, העושים כל אומה ואומה חטיבה מיוחדת.

את התנועה הציונית לכד המנוח לדעת, לפי דבריו, במקרה, בעברו דרך רוסיה, והתחיל לכבד אותה ולעיין בה, תחת אשר בתחלה, על פי השמועה, נראתה בעינו לענין־של־צחוק. ויותר שנתן לומברוזו את לבו ללמוד את שאיפית הציונות ודרכיה, יותר ראה בתנועה זו אידיאל נשגב, שיש בכחו „לברא עם חדש, מאושר, חזק ואמיץ רוח, עם אשר לא יהיה לו מן הישן בלתי אם המסורה, השכל הטוב וחריפות־התבונה".

המנוח היה איש מדעי בכל חושיו ונפשו. ולכן לא היה בידו להיות פועל אקטיבי בתנועה הלאומית היהודית. ורק מזמן לזמן מצא מקום להביע בפיו ובעטו את רגשות הסימפטיה שרחש לבו אל התחיה היהודית.

בעוד אשר בעולם המדעי היה לומברוזו מורה גדול, שהד"ר מכס־נורדוי השתמש בתורתו בספריו, הנה בדברים הנוגעים אל תנועת הציונות היה המנוח תלמיד להרצל ולנורדוי.

— שלום לעפרו.

נפתלי צבי אימבר.

בניוורק נפטר בשנת החמשים ושלש לימי חייו המשורר נפתלי צבי אימבר, המפורסם בשירו הציוני: „עוד לא אבדה תקותנו". המנוח היה יליד גליצית, ואחרי אשר סבב בערים רבות באירופה ובאזיה בא להשתקע בניוואַרק, ששם חי כעשרים שנה. הוא היציא לאור בעברית קיבץ שירים בשם „ברקיית" וגם כתב מאמרים רבים באנגלית, שנדפסו בהעתון: „רעפּורם ארבוקט". —

המנוח היה אחד הטיפוסים המופלאים בגיטו היהודי. הסופר המפורסם זנגביל יצר בספרו „ילדי הגיטו" צורת המשורר „בעל החלומית" מלכי צדק ע"פ דמותו של אימבר.

בחיצוניותו הזרה ובהליכותיו המוזרות הסב עליו עין כל רואה. באמריקה סבל, ביחוד בשנים הראשונות, עוני ומחסור, אך בשנים האחרונות מצא לו תומכים בין אחדים מיהודי אמריקה, שהכירו בו, שלמרות כל זרותו אדם גדול הוא.

הנדודים הרבים והתלאות הרבות שמצאו את המנוח בימי חייו הטביעו חותמם על גופו ונשמתו. הוא היה מטבעו אחד מאותם האנשים, „שנפשם אינה יודעת מנוחה", ותמיד הם שואפים לעולם אחר, בתקותם למצא שם מרגוע...

טלטולי־הנֶפֶשׁ האלֶה יֵשׁ שהם פוסקים בִזמן ידוע, ו„הנודד

הרוחני" מגיע אל איזה חוף... אך יש שהנודד מוצא על דרכו הארוכה והקשה המון פגעים ויסורים, המכשילים את כחו והמוציאים אותו מן העולם.

בין האחרונים נמנה גם המשורר נפתלי צבי אימבר. שלום לעפרו! —

משה ליב ליליענבלום.

לְיוֹבֵל אֲסֵפַת קַטוֹבִיץ.

תקות ישראל לשוב אל ארץ אבותיו, כאשר הבטיחו לו גם תורתו, גם נביאיו וחכמיו, ואשר היתה לו למקור חיים בכל ימי גלותו ולמעין נחומים שאינו פוסק על כל תלאותיו ומציקותיו — היתה לה עד סוף ימי המאה שעברה למנינו אך תמונה משיחית. בני ישראל האמינו כולם, כי בזמן מן הזמנים ובדרכים שלמעלה מן הטבע יבא ישראל אל המנוחה ואל נחלת אבותיו. מאין לנו אפשרות לדעת, מה היה עתה מצב עם ידוע, אם בימים שעברו היה מהלך ההיסטוריה שלו מקבל פנים אחרות, — אי־אפשר לנו עתה להחליט, אם התמונה המשיחית הזו הביאה לנו טובה או רעה. מצד אחר יש מקום לבעל דין לומר, כי אילו לא נתן העם לתקותו הלאומית תמונה משיחית, לא היה מחכה לנסים, היה משתדל בכל כחו לשוב בעצמו לארצו ובמשך מאות שעות גלותו היה מוצא לו שעת הכושר להגשים תקותו במעשה. אבל יותר אפשר, כי לולא היתה לדתקוה תמונה דתית־משיחית, כי אז היתה כבר נשכחה מלב, וישראל היה איבד בעניו ומתבולל בגוים.

איך שיהיה, דברים כהויתן כך הם: עד סוף ימי המאה שעברה היתה התקוה הזו דתית משיחית, נקבעה לעיקר באמונתנו, וכל איש מישראל היה „מחכה בכל יום", שישלח הקב"ה את משיחו, יגאל את עמו וישיב אותו אל ארץ אבותיו.

בסוף המאה שעברה בא משבר בתקות זו. כח האמונה בדרכים שלמעלה מן הטבע ההרופף, ורבים אשר נואלו להאמין, כי באה תשועתם על ידי חקי שווי הזכיות וחלמו, כי הם בנים טבעיים של ארצות גלותם, ואין להם עוד חלק בלאום ישראל, רק כדתו שהם נחשבים עליה למראית עין, ראו בתקות ישראל זאת אבן נגף לחלומם ויעקרוה לא לבד מלבם, כי אם גם מתפלותיהם. לעומתם אחרים, כהד"ר העס, פשטו מן התקוה הזאת את תמונתה הקודמת ויהפכוה לאידיאל לאומי, אשר ככל אידיאל לא יבא מאליו, כי אם על ידי מעשים המובילים אל המטרה. אליהם נלוו גם רבים משלומי אמוני ישראל, כהרה"ג ר' צבי קאלישער וחבריו, אשר בהסמכם על דברי קדמונינו החליטו, שאין לחכות לנסים בלי שום פעולה מצדנו, וכי ברכת אלהים ותשועתו חלות רק על מעשי בני אדם.

צעד גדול קדימה עשתה תקות לאומנו ברעיון, אבל במעשה לא היה דבר. המטיפים הלאומיים הטיפו, העם שמע, אבל לא נע ויעמוד מרחוק, ובמשך הימים גם קולם נשכח, והכל שב לכשהיה.

חכמינו אמרו: „אין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום", וראוי להוסיף, כי גם כל דבר יש לו שעה. „לא המדרש עיקר, אלא המעשה", וזה האחרון, שלא היתה לו כל תפיסה בחיים בימי המטיפים הלאומיים הראשונים, נתעורר ברב כח אחרי הפרעות בשנת תרמ"א. אז קמו מטיפים לאומיים חדשים, אשר רובם לא ידעו דבר מן ההטפה הקודמת, ויעוררו ב„השחר, המגיד, המליץ, והרזסווט" את עמם לקום לבנות את הנהרסות בארץ אבותיו. מצוינת במינה היתה „הקריאה לבני עמו" שהוציא הד"ר ל. פינסקר בחוברת מיוחדה בשפת אשכנז בשם „אויטאעמנציפציון". לקול הקריאות ההן קמו אנשי מעשה, אשר אם אמנם מעטים היו וגם פעולתם היתה קטנה, אבל הניחו את אבן הפנה. ההתחלה נעשתה, והאידיאל לא היה כנשמה ערומה, אבל קרם עליו עור ובשר והחל להתגשם במעשה. נבנו קולוניות בארץ־ישראל. נמצאו להן מסייעים מחוץ לארץ, נשלחו נדבות בערן על ידי „המגיד, המליץ והרזסווט". ואלה אשר שלחו את נדבותיהם בקשו להם חברים עוזרים תמידיים איש איש בעירו, וכן נוסדו זו אחר זו אגודות „חובבי ציון".

אגודות כאלה נוסדו בערים רבות, ביחוד בשנות תרמ"ג ותרמ"ד, ושונות היו מטרותיהן. רובן נוסדו להיות למשען בדרכים שונות להקולוניות החדשות. ומעוטן—לקנות אדמה בארץ־ישראל בעד חבריהן. מובן, כי פעולתן המפוזרת, מבלי דעת אגידה אחת את מעשי חברתה, ובהיות מטרותיהן שונות — לא יכלה להיות פעולה ממשית.

בשנת תרמ"ד הצטיינה אגידת חובבי ציון אשר בורשה בין יתר האגודות על ידי שהדפיסה במספר רב תמונת אהוב העם משה מונטיפיורי למלאות לו מאה שנה ביום ח' מרחשון תרמ"ה. את התמונות ההן שלחה לכל יתר האגודות ולנדיבים יחידים. ומחירן היה לטובת ישוב ארץ־ישראל. על ידי זה באה אגידת ורשה במשא ומתן עם יתר האגודות לשלוח ציריהן לאספה מיוחדת למטרת ההתאחדות, וכדי לתת להאספה פנים יותר חגיגות הציעה אגודת ורשה להשתמש למטרה זו ביום יובלו של מונטיפיורי, שמלבד פרסומו בישראל היה חובב את ארץ אבותיו: נסע לשם איזה פעמים, נדב כסף לנטיעת „פרדס" שם, וכבר נוסד שם על שמו מוסד בשם „מזכרת משה מונטיפיורי". מקום האספה נועד בקטוביץ הסמוכה לגבול רוסיה.

אגידות רבות נענו לקול הקריאה ושלחו את ציריהן, וגם יחידים באו אליה. מפני סבות שונות היתה האספה עשרת ימים אחרי יום היובל, ח' מרחשון תרמ"ה.

אל האספה באו ממדינות שונות, רובן מרוסיה ומעוטן מצרפת, אנגליה, אשכנז ורומניה. מקום האספה היה בלשכת „בני ברית", והמשתתפים בה היו: הגאונים המנוח ר' שמואל מוהליבר מביליסטוק ור' דוד פרידמן מקרלין נ"י; החכמים והסופרים: המנוח הד"ר ל. פינסקר, המנוח הד"ר ישראל מיכל רבינוביץ מפריז, המנוח הד"ר דריבינוביץ מרוסטוב על הדון, הד"ר יוסף חזנוביץ מביליסטוק והד"ר ק. ליפפע מיאסי; החכמים והסופרים: המנוח אלכסנדר צדרבוים המו"ל „המליץ", המנוח דוד גורדון המו"ל „המגיד", העורך דין ה' ישראל ישינובסקי מורשה, הנספח עתה אל הארציים וה' ש. פ. רבינוביץ (שפ"ר) מורשה; הסוחרים ואנשי המעשה: המנוח קלונימוס זאב ויסוצקי ממוסקבה, המנוח ליב קלישר (בן הגאון ר"צ קלישר) מטהורן, המנוח אריה ליב שליט מריגה, המנוח יעקב דייכס מחרקוב, המנוח יעקב מאיר מאירסון מורשה, המנוח ליב קליבנסקי מקובנה, המנוח מ. מוזס מקטוביץ, ה' זאב לינץ מריגה, ה' ברוך פריידנברג מביליסטוק, ה' משה ברמסון מקובנה, ה' פישל פינס מרווינאי, ה' צבי מירקין מפולטבה, ה' ל. דודזון וב. ריטטנברג מורשה, ה' נ. ל. וללרויך וה' זרח בארנט מלונדון, ה' ש. פרייטהאל וה' ש. פרידלנדר מקטוביץ וה' ג. שענמאן, כולם שלשים ושנים איש*). האספה נפתחה על יד היושב ראש בלשכת „בני ברית" א. לאֶדינגער.

---

*) המו"ל „המליץ" שהיה אחד מעדי ראיה, אומר, כי היו על האספה שלשים ואחד איש (המליץ גליון 87 מיום כ"ט חשון תרמ"ה). ובהפרוטוקול

ראש הלשכה קדם בברכה את פני האספים, ואחרי כן נבחרו: לזקן האספה — הגאון ה"ש מוהליבר, לראש האספה הד"ר ל. פינסקר, לסגן הראש א. צדרבוים, למנהל עניני הוכוחים ש. פרייטהאל, למזכיר בשפת עבר ש. פ. רבינוביץ ולמזכיר בשפת אשכנז ש. פרידלנדר.

הד"ר פינסקר פתח את האספה בנאום נהדר, כיד המליצה הטובה עליו. האגודות התאחדו ותהיינה לחברה אחת אשר ליושב ראש לה נבחר הד"ר פינסקר, ולו נבחרו עוד שבעה עשר חברים לנהל את עניני החברה הנאחדה. נבחרו שלשה גזברים לעניני הכספים ושתי מחלקות להנהגה, האחת באודיסה והשנית בורשה, ששתיהן נשאו עליהן שם „הנהגת מזכרת משה מונטיפיורי לישוב ארץ ישראל".

לא רבה היתה פעולת החברה במעשה, היא רק הספיקה להניח יסוד מוצק לבנין הקולוניות פתח תקוה וגדרה, אך גדולה היתה תועלתה להרעיון בכללו.

היא הגשימה במעשה אותו הרעיון הגדול, כי לטובת האידיאל הלאומי צריך לעבוד העם בעד העם. הרעיון הזה היה ידוע גם לפני האספה. כל אלה שהטיפו לישוב הארץ, לבנין קולוניות ולתמיכתן לא חשבו מעולם, שהם צריכים לעבוד בשביל יחידים, כי לא על ידי עשר קולוניות ואפילו מאה קולוניות שבכל אחת ישבו אפילו אלף משפחות יתגשם הרעיון הלאומי, אבל בפועל עבדו יחידים בשביל יחידים. נדיבנו הגדול, הברון רוטשילד, הוא בפני עצמו יחיד הוא, וגם הוא במעשה עבד בשביל יחידים: בשביל הקולוניות שקבל תחת חסותו ובשביל מספר הקולוניות שקיה ליסד על ידי אחרים על הקרקעות שקנה. ובאופן אחר אי אפשר היה להיות, כי אין בכח נדיב אחד, אפילו אם יהיה הונו גדול עשרת מונים מהון הברון רוטשילד, להושיב את כל ארץ ישראל על ידי בני ישראל, גם האגודות הנפרדות יכלו רק לשלוח איזה תמיכות להקולוניות הנמצאות, ובאופן היותר טוב — ליסד איזה קולוניה חדשה בעד חבריהן. אבל חברת „חובבי ציון", שעיקר התיסדותה היתה לא רק בשביל הקולוניות הנמצאות, אך לישוב ארץ ישראל במלואו המובן, וחבריה היו צריכים להיות כל אשרי לבו לציון — הגשימה במעשה, אם גם במדה מצומצמת, שלא באשמתה, את הרעיון הגדול: העם בעד העם!

הרעיון הזה מתגשם מאז יותר ויותר. בעדו עובדת חברת התמיכה לבני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה וארץ הקדושה, שנקראה לפנים, עד זמן הגליתה בשנת תר"נ, בשם חברת „חובבי ציון" שנוסדה בקטוביץ, ובעדו עובדת הציונות.

עוד זאת, ההתאחדות בקטוביץ היתה „המבשרת" להסתדרות ישראלית כללית בלי הבדל מדינה שנוסדה אחרי כן על הקונגרס הראשון בבזל, וכאשר הופיע על במת עבודתנו הלאומית המנהיג הגדול, הד"ר הרצל, ויקרא את עמו להתאחד ולהסתדר לרוחתו וישועתו — נאסף תיכף אליו מחנה גדול מחובבי ציון, אשר נתנו לו ידם לברוא את הציונות *).

של האספה נאמר, כי באו שלשים וששה איש. כנראה חשב בעל הפרוטוקול גם את אלה אשר קוו לבואם או אשר מסרו דעותיהם למיודעיהם ולא באו, כמו שבעל המליץ מודיע שם.

*) דברי אספת קטובין בפרטות יתירה, פרוטוקול האספה ותמונות החברים שהשתתפו בה יבואו בתוכית מיוחדת שיוציא לאור בקרוב ועד חברת התמיכה, שהיא עצם מעצמה ובשר מבשרה של החברה שנוסדה בקטוביץ.

נְאוּם הַפְּתִיחָה שֶׁל ד"ר ל. פִּינְסְקֶר בַּאֲסֵפַת קַטוֹבִיץ *).

אדוני הנכבדים ואחי היקרים! לרגלי חגיגת יובל משנה של זקן בית ישראל ואיש התהלה רבי משה מונטיפיורי באנו הלום בשם ה' האיהב שערי ציון להציב יד ושם עולם לאיש המופת הזה בהתיסדות מזכרת נצח רבת העלילה לעמנו בענין נשגב ונעלה העתיד להיות, בעזרת ה' אשר יופיע על עצתנו, למעין ברכה ומקור ישועה לאחינו הנדכאים ומצבת־אל־מות לאחינו הנעלה.

אך בטרם נקרב אל המלאכה הכבדה הזאת, הואילו אחים יקרים כי אנכה דבר נגדה נא לכל אחי תמימי דעים עמי לצרף וללבן את השקפתנו על הענין הנכבד משאת־נפש כולנו היום פה.

מצב בני עמנו באותן הארצות שהמה יושבים שמה תכופים וצפופים, איש על יד אחיו, טבועים בעמק המלחמה בעד קיומם ודוחקים איש רגלי חברו בכל ענפי העבודה והפרנסה מורא מאד: המעמד הנורא הזה לא ישתנה לטובה, רק ע"י שנוי מקום וארחות חיים, אם נסול להם מסלה חדשה במשלח יד ויגיע כפים. הגלות החיל והארוך זה כאלפים שנה השכיח את עמנו דעת עבודת האדמה ויקשיח בלבנו את החפץ והתשוקה להעבודה הזאת. המחזה המעציב הזה הוא מאושר ומקוים בספר תולדות ישראל ואי־אפשר להכחישו, כמו שאי־אפשר לכל איש בעל בינה ישרה ודורש האמת לאמתו להאשים אותנו, על כי לא מצאו אבותינו את לבם נכון לעבודת האדמה בהארצות אשר הדיחו אותם שמה ידי המקרים ופגעים רעים ונוראים. בכל חפצנו לא היה לאל ידינו לפתח ולשדד אדמת הארץ אשר תנוט תחת רגלינו ותרגז תחתנו לבלענו חיים. אולם אם גם חפים מפשע הננו לפני התולדה אך המעשה הזה לבדו היה בעוכרנו, אי־הרתעסקית בעבודת האדמה, העבודה הנפרזה בכל ענפי המסחר, העיון וחרשת המעשה ויתר חלקי העבודה שאינן מעמלות את הגוף הוגו אותנו ממסלת החיים והתפתחית כשרונות הנפש והגוף במדה נערכת ושקולה. הנטיה היתירה לעבודת הרוח הביאה בעקבותיה חלישות כחותנו הגופנים ועם ישראל היה מהנחשלים על דרך עבודת כפים ויגיעת בשר, דבר אשר נתן ידים — שלא בצדק ושלא במשפט — למנדינו לתת אותנו לשמצה בקמינו ולהעלות את עם ישראל על שפת לשון ודבת לאומים.

זה כאלפים שנה שעם ישראל הנהו הסחרן והתגרן שבאומות, המוציא והמכיא תוצאות גוי אל גוי ממדינה למדינה וממלכה אל עם אחר. בכל הארץ יצא קו מסחרנו ומוטות כנפיו הגיעו עד קצות תבל וים רחוקים, אך כל מעשה ומפעל שאינם מעוררים פלא ותמהון אצל עמים אחרים, לעון פלילי נחשבו לבני בית יעקב! בכן גם חריצותנו היתירה במסחר וחרשת המעשה נתנה יד למשנאינו לטפול עלינו חטאים לא נדע שחרם. — סבת הדבר היא, כי כל הגיים יושבים איש איש על אדמתו, מרבית בני העם המה אכרים יוצאים לפעלם בחפץ לבם, יפתחו וישדדו אדמתם, מעמל כפיהם יראו טובתם ושכר פעולתם נכון לפניהם וכל איש יחזה בם בני המפלגה, שהיא עמוד התוך אשר החברה האנושית נשענת עליו, בני העמים האלה עוסקים בעבודה אשר תוצאותיה נראות לעינים והנם נושאים פרי־תועלת במובנו הישר, אך מלבד עבודת האדמה ישנם עוד ענפי עבודות אחרות, כהמסחר וחרשת המעשה, כל המלאכות המחיות את החברה האנושית ומעשירות אותה בידיעות וחכמות,

---

*) מפני שפרוטוקול אספת־קטובין הוא יקר המציאות הננו נותנים את נאום הפתיחה של ד"ר פינסקר המצין את תוכה ותכונתה של תניעת התחיה בימים ההם.
המערכת

אשר בהעדרן יתעוותו דרכי ההנהגה וגם האדמה תשאה שממה, הן הנה העבודות החפשיות (ליבעראלע־פראפעסיאנען). אמנם בכל נחיצות העבודות האלה, פעולתן סמויה מן העין ותוצאותיהן לא תראינה רק באספקלריא מאירה ובעיני איש בוחן ובודק, צופה ומביט על דרכי החיים וחוקי החברה. בחיק החיים הערוכים על פי שני ענפי העבודה, עמל הרוח ויגיעת בשר, יוטל גורל עם וגוי ומהם יצא כל משפטו. לדאבון נפשנו, בסבות קורות רבות ונוראות נטה עמנו מן המסלה הזאת לעבר עבודת הרוח לבדו ויצרו צעדיו ללכת באורח ישר. העם אשר נעקר ממקום גדולו, נדח מעל אדמתו, אבד נירו ועצמיו נפזרו אל כל רוח ופאה, לא מצא עוד און בנפשו וחפץ בלבבו לדשן בזעת אפו אדמת ארץ נכריה, אשר היום או מחר תקיא אותו מקרבו וכמו דוה תזרהו. עם ישראל היה לאיש הרוח, בעל הגיון או סוחר סופר ושוקל ועי"ז נתמוטטו גם כחותיו הגופניים וידל מאד!...

עד העת החדשה היו היהודים להחברה האנושית את אשר היו היום חוטי הטעלעגראף וקוי מסלות הברזל, הם היו המוציאים והמביאים, אנשי הבינים והבריח התיכון בין ארצות שונות ועמים רחוקים, המה היו היושבים בערים והסוחרים בארץ לארכה ולרחבה, אולם ברבות הימים ובהשתנות העתים נהפך הגלגל גם על בני עמנו, הערים מתרבות באוכלוסים מיום אל יום, המסחר מתגבר ומתפשט בארץ ומספר אחינו בהערים גם כן הולך ורב, עד כי צר המקום להשתרע לכל מפלגות החברה. הרבוי המופלג ותוצאותיו, ההתחרות (קאנקורענץ) בכל משלח־יד הם סבת ההתנגחות, ומהם מזון־הנפש לשנאת דת, לקנאת עם וכל מדוי האנטיסעמיטיזמוס הרעים כאשר עינינו רואות היום!

העמים העוינים אותנו מביטים על מפעלנו ומעבדנו בשדה המסחר וחרשת המעשה כעל עמל ואון, עלינו איפוא לעשות דבר לטובת התפתחות כחותנו ולהביא ערך שוה בפעולתנו, נחוץ לנו איפוא להשיב לעבודת האדמה, נחלת אבותינו מימי קדם, מעט או הרבה מאחינו המדוכאים, אשר עתה יפשעו על פת לחם הקלוקל להחיות נפשות עולליהם העטופים ברעב!

האדמה היא אם כל חי, כאם רחמניה תחלוץ שדיה לעובדיה ושומריה, לא תבקש חשבונות רבים רק תשביע ידי חרוצים ותמתיק שנת עובדיה מבלי להפלות בין איש לאיש, זאת האדמה לא תדע את העקמומיות שבלבות בניה, אשר זה משוש דרכם להתמלא איש מחורבן רעהו ולצעוק חמס על היהודים שנואי נפשם אם גם הם כאדם ירהבו עוז בנפשם להפיק תועלת רבה או מעטה מחוקי חיים, ותורת האדם לחברו; ועד כה גברה השנאה עד כי קיומנו היא חטאת לאומנו וישותנו פה על הארץ נחשבה לנו לחטא התמלאית מחורבנה של החברה האנושית!

עלינו להבין במדאה וחזון למועד התקיפה הרת מעשים גדולים ונמרצים שאנו חיים בה היום. אותות הזמן החדש יצוו עלינו במפגיע להחיש מעשנו ולהשיב לנו את כבודנו אשר גלה ממנו, מבלי להתערב בריב גוים וקנאת לאומים, מבלי להכניס ראשנו בסלע המחלוקות ולמצוא פתרונים ולהגיד האותיות לאחור תוצאות המלחמה אשר תתלקח, בין הרכוש והעבודה, הקנין ויגיע כפים, מבלי לחדור אל שפוני טמוני מקרי ימים יבואו לראות מבעד הענן הכבד הרובץ על פתח החברה האנושית נדע נאמנה כי סערת הזמן אשר חמה תצא להרגיז גוים ולהרעיש ארצות על ראש היהודים — נושאי הרכוש והקנין בעיני ההמון — תחול לראשונה, וכהני און ונביאי השקר כחפצם לרפאות שבר העם על נקלה ימצאו תואנה לתלות הקלקלה בבני העם שנואי נפשם, כאשר כבר ראינו ראשית התנועה הזאת ואחריתה מי יודע?!...

עלינו איפוא לחגור שארית כחנו לצאת למרחב ממעון צר ולשאוף רוח חיים חדשים אל קרבנו. עד היום עבדנו עבודת עבד וציר מוציא ומביא דברים שבין אדם לחבירו ומדינה לרעותה. נשובה נא היום אל אמנו הזקנה, הארץ אשר ברחמים גדולים תחכה עלינו להאכילנו מפריה ולהשביענו מטובה. תאחז נא ידנו היום באת ומחרשת תחת את אשר החזקנו עד היום באמת הסוחרים ובמאזני כנען ונהיה עתה את אשר היינו לפנים טרם עלינו על שפת לשון ודבת עמים רבים.

עם ישראל היא כביר כח לב ואמיץ רוח, זו כחו לאלהין משנות אלפים, להיות נצב איתן כסלע בלב ים וכל הרוחות הרעות של האנטיסעמיטים ויתר החשוכים לא יזיזו אותו ממקומו, על עמנו זה נשליך יהבנו, כי יבין לפעולתנו היום ויבצע את אשר נחל עתה. עלינו רק להביא הרעת הזאת בקרב העם, אשר כחו חדש עמו וממנו לא יבצר מזמה להוציא הדבר לפעלו, עמנו הנבון ידע וישכיל כי פעולה בודדת במועדה באין סדרים ובשטרים לא תשיג לעולם את חפצה ומטרתה הנשגבה, עלינו גם לדעת כי גוי שלם לא ישנה פניהו בין לילה ולא יולד לחיים חרשים פעם אחת, אך מה המה ימי שנים ושלשה דורות בחיי עם־עולם? ובמה נחשבו עשרות בשנים לעם עתיק יומין ומלא כח עלומים כעם ישראל? לאשרנו יקל לנו עבודתנו זאת, מפני כי הרעיון הנכבד לחרש רוח נכון בקרב האומה ע"י עבודת האדמה, כבר עשה לו מסלות בין פנות כל העם כולו ונשוא הוא על כנפי רוח טהור, רוח מלא מאהבת אומתנו ואמונתנו, ונשא בכח דעה נשגבה ומאד נעלה היא הדעה מישוב ארצנו העתיקה. קולוניזציה היה תהיה מעתה נר לרגלנו ואור לנתיבותינו ובשמה נדגל כל היום. הרעיון הזה כבר יצא מכלל מחשבה לכלל מעשה ויהודי רוסיה, אשר שמם מחולל בפי מוציאי דבה, היו החלוצים הראשונים לכונן בידיהם מושבות לעבודת האדמה, מושבות הנותנים יד לתקוה טובה לעתידות אחינו על הררי ציון וכל הדברים האלה נעשו במשך שתי שנים. למותר הוא להוכיח, כי חובה קדושה מוטלת עלינו לצאת לישע אחינו אלה העובדים אדמת הקדש בידי חרוצים וביגיעת בשר, אך מחזה מעורר תוגה ועצב הוא לראות, כי על החפץ הנמרץ לעבוד את אדמת הקדש יביטו רבים ברוח קרה ואי־רצון! לעומת זה ידענו את אחינו הזקן רבי משה מונטופיורי, כי לבו ונפשו אמונים להרעיון הנשגב של עבודת האדמה ע"י אחינו באה"ק, באהבת הארץ הזאת שגה במשך מאה שנה ולכל בה חיי רוחו עד היום.

להאספה הזאת נצפן אושר וכבוד להרים דגל הרעיון הנשגב ולשימהו על נס. איש התהלה אשר מעורו עד היום הקדיש הונו ואונו להרמת קרן אחיו בני עמו, איש ההלה אשר שמו וזכרו חקוק על לוח לב כל איש ישראל, דור לדור יביע צדקתו ועד דור אחרון יקום שמו לתהלה ולתפארת בית יעקב כוגו.

בהתיסדות „אגודת מונטיפיורי" להתפשטות עבודת האדמה בין אחב"י ולתכלית ישוב אה"ק הננו מציבים יד ושם לאחינו בעל חג היובל אשר כל עמודי־פאר וכל מצבות־כבוד לא יערכוהו בגדלם ותפארתם ועם זה הננו מניחים גם אבן פנה

לבנין עולם, לחדש רוח נכון בקרב האומה, לחלצה מן המצר, להסיר מעלינו כלמת גוים וחרפת לאומים, וה' השוכן בציון יהיה עוזר לנו לבצע מעשנו ושכן ישראל שאנן ובטח על אדמתו ולא יוסיף לדאבה עוד.

יהודה קרני.

מִשִּׁירֵי־הַכֹּחַ.

I.

אֶתְמוֹל עוֹד הָיִיתִי חַלָּשׁ
וְהַיּוֹם נִהְיֵיתִי מוּצָק;
כְּמוֹ תַּחַת הַשָּׁמַיִם
עַמּוּד בַּרְזֶל פִּתְאוֹם הוּצָּג.

אָכֵן צַיָּר כְּלָל אֵינֶנִּי,
אַף לֹא פַּיְטָן, כִּי פִילוֹסוֹף;
אָרוּר מֹחַ, אֲשֶׁר הָגָה,
אָרוּר אָדָם, אֲשֶׁר כָּתַב.

כְּרָם לֹא תַמּוּ עוֹד הַנְּפִילִים
וּמִזַּרְעָם יֵשׁ עֲדַיִן;
לָכֵן יִשְׂגַּב כֹּחַ בַּרְזֶל
וְיִשְׁתַּבַּח תּוּבַל קַיִן.

מַה לִּי שְׁאֵלַת רֵאשִׁית אַחֲרִית,
חֵקֶר נֶפֶשׁ, חֶשְׁבּוֹן קִצִּים;
קוֹרְנָס יֵשׁ לִי — וּבַצּוּרִים
אַךְ עַד יֵרֵד מַבּוּל נִצִּים.

אוֹ הַנִּיחוּ וְעָקַרְתִּי
מִנִּי שָׁרְשׁוֹ מִגְדַּל עֹפֶל;
וּבְהִשָּׁחֵת מִפְעַל אָדָם —
אֶלְעַג לַעַג מֶפִיסְתּוֹפֶל.

אוֹ תָּפַשְׂתִּי קַרְנֵי הֵיכָל,
בְּעַמּוּדִים שֶׁבַּתָּוֶךְ;
וּבְהִכָּשֵׁל הַיְצִיעִים —
יִרְחַב לִבִּי לִי וְרָוַח.

אוֹ אֶנָּשֵׂא אַרְצוֹת קְדוּמִים,
אֶבְחַר דַּרְכִּי לִי רוֹמָאָה;
וְהַקִּרְקָס כָּל כַּךְ גָּדוֹל,
וְהַזִּירָה כָּל כַּךְ נָאָה.

שָׁם עִם שַׁאֲגַת אַרְיֵה אֶתְגַּר
וְעִם דַּהֲרַת הַסּוּסִים;
הֵן אָנֹכִי מִמִּשְׁפַּחַת
גְּלַדִיאַטּוֹרֵי קִרְקָסִים.

הַס, בָּעֶלְיוֹן הַיָּצִיעַ
לְחַשׁ־רַחַשׁ, חֶדְוַת עַלְמָה;
בְּרוּכָה אַתְּ מִפִּי הַגְּבוּרָה,
אֲשֶׁר חָלְקָה לָךְ מִצַּלְמָהּ.

לָכֵן יִשְׂגַּב דּוֹר הַנְּפִילִים,
וְהַפַּיְטָן לְבֶן־הַפָּנִים
יָבֹא יִפְרֹט עֲלֵי נִבְלוֹ
מִזְמוֹר שִׁיר עַל הָאֵיתָנִים.

ד. ב. סלוצקי.

בַּלַּיְלָה.

(סוף).

והרעם אינו פוסק מהרעים. הרוח הומה מרה. ברקים בורקים...

— מה גדולה הסערה! — לוחשת היא ביראה אחרי רגע של בלבול מתוך צער וכאב — הרוח אינה פוסקת, והוא, שעיה'לי פעוטי, שוכב לו בודאי באותו רגע באיזה ביר, או באיזו נקרת־עץ ומכתתר „מפניהם"... ושמא תועה הוא ביער רעב וצמא ומפחד מפני הזועה?.. ואפשר מתהלך הוא כעת בחוצות העיר? הרי חשך... סערה... איש לא יראהו. והולך הוא, ונפשו מתעלפת ומבקש הוא בית אמא...

רעיונה זה מצודד את נפשה, מביא לה תקוה חדשה, מטושטשה ומדאבת, ולבה מתמלא רחמים וגעגועים.

— הרי זה תינוק סכל! בעיר כבר מנוחה ושלוה, והוא עודנו ירא ומפחד. וכבר בצקו רגליה מחפש אותו. כל היום היא משוטטת בעיר, בשדה, ביער, קוראה לו, והוא, שטיא כזה, בודאי עודו מרחיק לנוס ממנה. מרוב פחדו בו אינו מכיר גם קולה של אמא. אבל היא אינה מניחה מחפושיה. אומרים לה אנשי הבית, הבריות: מה את מחפשת? נח הוא, בנך, כבר בשלום על משכבו בבית־החיים. והיא מתרעמת: מה? בבית־החיים? איך זה בא לשם? כמה גדול כחו של הפחד! הרי הוא ירא כל כך את המתים ועכשיו הנהו מסתתר בין קבריהם... ס־ה!.. ורצה היא שמה, וקוראה לו, וקוראה לו... בין הקברים היא משוטטת ומחפשת ומקשבת וקוראה לו, וקוראה לו... וילדיה עוטרים אותה ומתיפחים מרה: „אמא, אמא! לכי הביתה! בעמל־רב מצאנוך. למה לך החיפוש הזה? בעצמו יבא!" אז היא מתמלאה חמת־רצח וצווחת: „משוגעים! מה לי ללכת הביתה? איך זה עלה על דעהכם דבר כזה? הלא שעיה'לי אבד, הרי שעיה'לי תעה ואינו", והם באחת: „אמא, אמא—הביתה, הביתה!" שומרים הם את צעדיה, רצים אחריה כאחרי משוגעה, שוטים שכמוהם! מתמוגגים בבכי, נושקים אותה ומתחננים: — „אמא, די! שעיה'לי לא ישוב עוד! שעיה'לי עזבנו לנצח! ראי, כל עור נפשך בך...

הנך פצועה, בגדיך קרועים... ואותנו עזבת... - כאילו זרים היינו לך"... אז מרגשת היא פתאם חולשה רבה בכל גוה, נפשה מתעטפת עליה, לבה מתרכך, ודמעות שוטפות מתוך עיניה. הולכת היא אחרי ילדיה באין אונים. צר לה גם על אלה. יתומים מאב, וגם האם עוזבת אותם ואינה משגחת בם, אפרוחים אומללים! ואז עושה היא את רצונם, שוכבת במטה, וראשה כל כך כואב עליה. הילדים עומדים עליה, מתיפחים ומתחננים.

— אמא, אמא! שתי את הנטפים האלה, מה איכפת לך? ראשך יחדל מכאב, הישני מעט.—והיא שומעת לתחנוניהם. שותה היא את הנטפים. מה בכך? תעשה להם נחת רוח. ירוח לה מעט. ראשה מתקרר, הכאב עובר לרגע, ועגמה רבה תוקפתה. הם יושבים סביבה, אוסרים עליה לקום ממטתה. עגמתה תגדל, תגדל, ודבר־מה מושכה החוצה. אז מתחפשת היא כישנה, עוצמת את עיניה ומנשמת בכבדות. הילדים נגשים בלאט, על בהונות רגליהם, אליה, מסתכלים בה קצת. — ישנה! — עוזבים אותה, סוגרים את הדלת והולכים גם המה לישן. מה צר לה אז עליהם. אבל אנוסה היא לעזוב את הבית, אך הפעם תצא רק הפעם לחפש עוד. שמא יצלח בידה למצא אותו. אז תשוב להשגיח גם על אלו. אז יבואו חיים חדשים לכולם.

— ש־ש־ש.. מה שם? — חוט הרהוריה נפסק, לבה זע, הולם, והיא מקשבת רב קשב.

— כמדומה שמתדפקים על הדלת? ש־ש־ש... כך... דפיקה כל כך רפויה... אָ, אל נכון זהו, שעיה'לי... אינו רוצה להפעית ולהפחיד את בני הבית. כי על כן זהיר הוא. הרי הוא חכם כל כך! ושמא ירא הוא „מפניהם"?.. אה, מה ירעם הרעם! ש־ש־ש.. ילדי, חכה מעט.. רגע אחד... הרי אני פותחת הדלת... אָ, מה הרבה השמחה בבית! הריני, הריני, ילדי, ילדי, נשמתי, יקירי!..

וכמו אש גדולה האירה סביבה. רוח קרה וחזקה נושבת עליה.

— מה רבה האפלה!

היא עוצרת בנשימתה, עומדת רגע תוהה ומקשבת.

— האתה זה, ישעיה'לי? היכן אתה?

— לבה יוצא! נוטה היא גרונה ומקשבת... אין קול... אין עונה... הרוח רועשת... העצים מתיפחים, ברקים הכופים קורעים את החשך לרגעים. כלבים נובחים. היא צועדת בזהירות רבה ועוברת את המפתן, מרכנת את גבה ומעבירה בידה על הארץ ומחפשת.

— שמא שוכב הוא כאן מתעלף...

והיא קוראה בדממה, בדממה:

— שעיה'לי, שעיה'לי!..

קולה אובד ונבלע בשאון הרוח. ברק רחב כיריעה גדולה מאירה מופיע ומזעזע רחבי שמים ופורש אור ירקרק־אדמדם על כל פני החצר, וכל הבנינים והעצים של הגן הסמוכים להם מופיעים שחורים ומאימים מתוך החשך הקרוע..

— אין איש... אין איש...

בראשה קמה מהומה גדולה, ערבוביה רבה.

אָ, הרי זוהי אשה סכלה! כאמת סוף סוף אובדת לה דעתה!—לוחשת היא בלאט, וצל תקוה מעודד אותה—הרי הוא בודאי בגן! התדפק על הדלת ואין פותח, זכר את סוכת הגן והלך לשם. הרי דרכו לשכב שם, להסתכל בשמים מבעד הסבכים ולזמר. הרי יתקרר, הלילה, בליל־סערה כזה. ותמיד עליה להוציא אותו משם בחזקה, בפיוסים שונים.

— הרי לחה הארץ — טוענת היא בכל פעם — ובכלל, איך שוכבים לבדד בגן־עבות כזה?—והוא אוחז בידה, מלטף אותה ומביט אל עיניה בתחנונים: — לא, לא, אמא! הארץ אינה לחה כלל. ואיני ירא מפני איש בגן. הרי גזלנים אין כאן!.

— כן, כן, ילדי! שכב לך במנוחה, אפרוחי. אין פה גזלנים. איש לא יעשה רעה לבני. שכב לך ושיר את שיריך. הרי אמא הולכת אליך... אמא...

והיא עומדת רגע אחד, מקשבת עוד. איזה קול נפלא מצלצל באזניה מתוך הרוח הסוערה. כזמירה חרישית, כבכי יונק... זעה מכסה את גוה, ראשה מתפקע משאון נורא, ולבה מרטט, מתלבט, חזה מתרומם ותושב להפקע.

הוי הרי זהו קולו! ומה רפה הוא, מה רך!..

ורצה היא אל הגן וקוראה:—שעיה'לי, בני!..

רעם מרעיד את האויר, השמים מתנודדים וכמו עין־רעה מתלקחת לרגעים בברק־רע ומפחיד. נטפים כבדים וגדולים נופלים ארצה. והעצים, גבוהים ושחורים, רועשים בגניחה ונאקה. צלצולי־פעמון של בית־תפלה שוחים זה אחרי זה בתוך שאון הרוח למרחקי אין קץ.

ובכל פעם כשמופיע הברק ומאיר את הגן, תראה תמונת אותה אשה, כשהיא מתרוצצת בין העצים והסבכים, פרועת ראש ולבושת בגדי ליל לבנים, וקולה צווח מר, צווח בגעגועים גדולים ובדאגה רבה:

— שעיה'לי! שעיה'לי!..

והיא גוחנת בכל פעם אל הארץ, מחפשת בידית עליה, ומביטה אחריה בעיני־פחד.

— א־הא, דולכים הם, הולכים! שם מעבר לגן הנם כבר, מחנה עצום! רצונם לגזול את בנה ממנה.. אבל היא תמצאהו תאמצהו אל לבה, לא תתן לגעת בו לרעה...

— שעיה'לי, היכן אתה?!.

והרוח החזקה מגיחה עליה ומשתיקה את קולה. גשם עב נתך ארצה, נתמלא הגן המית־מים ורעש ענפים. נחשים של אש פורחים בשמים וקורעים את אפלת־הלילה...

ם. מ. פאזיין.

„יום הַיְהוּדִים" בִּבְרֶסְלוֹי.

ביום א', ב' מרחשון התאסף בברסלוי „יום היהודים". באספה השתתפו 392 צירים מקהלות ואגודות שונות ויותר מאלפים אורחים.

„יום היהודים" דהשתא הוא השלישי במספר—הראשון היה בשלהי קיץ שנת 1905—ובזמן הקצר הזה הספיק כבר להתאזרח ולהכות שרשים עמוקים בחיי יהודי גרמניה.

כשהציע הפרופסור פיליפסון את הצעתו בדבר „יום היהודים". קם רעש גדול בעולמם של יהודי גרמניה. מלבד הציונים, שראו בזה סימן של חיים והתעוררות, התנגדו להצעה זו כל „ראשי" היהודים, כמעט כל חוגי־העסקנים. הפחד מפני „יום היהודים", שידבר בשם היהודים וידרוש את דרישותיהם בגלוי, היה גדול, ומכל צד טענו שסכנה בדבר, שהאנטישמיים ירימו קול צעקה, שהממשלה תכעס — עד סוף כל הפזמון הישן והחוזר חלילה בכל הארצות, כשקמים יהודים לעמוד על נפשם.

אבל לאט לאט התרגלו להצעה זו, וכשראו שהעתונות הכללית התחילה מדברת בה, והאנטישמיים לא הרימו קול צעקה והשנאה לא נתגדלה — הסכימו להתאסף לדון במצב היהודים

ובשאלות חייהם, אבל בתנאי קודם למעשה, שהאספה לא תקרא „יום היהודים". בהחוזר הראשון, ששלח הועד המכין, לא נזכר אף פעם השם „יום היהודים".

אולם השם הזה נשאר. למרות רצונם של המכינים נקראה האספה בפי כל באותו השם המבהיל „יום היהודים" — והקרקע לא נשמטה מתחת רגלי יהודי גרמניה.

והתרגלו גם לשם זה. ובמשך הימים נוכחו שלא רק שאין שום סכנה באספות אלה, אלא שהן מביאות תועלת. הממשלה אינה כועסת על „היהודים הנאמנים", והיא גם שמה לב להדרישות הנאמרות בגלוי.

עסק „יום היהודים" השני, שהתאסף בפרנקפורט ענ"מ, בשאלות יהודי חו"ל, הגרים זה כבר בגרמניה, ואינם מתקבלים לנתיני גרמניה — והנה קבלה הממשלה בשנה זו חמשה יהודים כאלה תחת חסותה. אמנם היהודים הם עשירים מופלגים, אולם כדבר הזה לא קרה זה שלשים שנה.

התאוננו באותה אספה, שאין הממשלה נותנת ליהודים לעלות מעלה במשרות משפטיות, אף ע"פ שיש לאחדים זה כבר זכות לזה ע"פ חק, — והנה נמנו בשנה זו בפעם הראשונה שני יהודים לראשי בתי־המשפט הגליליים בהמבורג ובשטרסבורג.

יש איפא תקוה שגם יתר הדרישות תמלאינה, וכפי שאמר בשמחה אחד מראשי המדברים „ביום היהודים": „אפשר לקוות, כי כעבור זמן לא רב יהיו גם אופיצירים יהודים"! ומה עוד?

ובכן אי־אפשר לה להסתדרות החדשה להתאונן על גורלה: מצליחה היא כמעט בכל מעשיה, הממשלה מאירה לה פנים. ובשנה זו שלחה אל האספה את צירה, וגם נציב המדינה בקר אותה, — כבוד שלא נעשה ל„הקתוליקן־טאג" שהיה זה לא כבר.

בקורת רוח מספר יועץ המשפטים הורביץ ע"ד פעולותיה של האגודה:

ביחוד עסקה האגודה בשאלות בתי־הספר, החנוך והלמוד לרגלי החקים החדשים, שהוציאה ממשלת פרוסיה בענין זה. לתכלית זו הוציאה ה„אגודה" מחברת מיוחדה מאת מר פריינד. השתדלה לפני שר־ההשכלה בדבר מורי־הדת בבתי־הספר התחתונים ובדבר תמיכה מצד הממשלה לטובת בתי־ספר היהודיים, הנוסדים ע"י הקהלות הקטנות באוכלסין.

וכאשר החליטה ממשלת פרוסיה לתמוך ביד הכהנים הקתולים והפרוטסטנטים בהעירות הקטנות, השתדלה שתעשה זאת גם בנוגע להרבנים. לע"ע לא הצליחה האגודה בהשתדלות זו, אבל יש תקוה, כי הממשלה תמלא, סוף סוף, את דרישתה.

בשנה זו צריך היה להגן על ה„שחיטה" נגד מחרפיה ומתנגדיה האנטישמיים. ואע"פ שרוב יהודי גרמניה אינם מדקדקים כל כך בעניני מאכלות כשרות, נעשה דבר זה כדי להגן על הדת. ולתכלית זו הוציאה האגודה את ספרו של הד"ר הירש הילדסהיימר „חוות־דעת אדות השחיטה היהודית" והצליחה בדבר. כי במקומות שונים, שחפצו שם להנהיג את איסור־השחיטה, לא עשו זאת, ובמקומות שכבר היה איסור כזה — נתבטל.

האגודה עסקה גם בענין שביתת יום־הראשון והביאה לידי זה, כי ליהודים, השומרים את השבת, הותרה המלאכה ביום הראשון.

המלחמה בעד שווי־זכיות נתבטאה בענינים שונים. האגודה מחאה נגד זה, שהממשלה מתנהגת עם יהודי חוץ־לארץ הבאים לגרמניה באופן אחר, מאשר עם בלתי יהודים. מחאה גם נגד ההגבלות הנוהגות ברוסיה בנוגע ליהודי־אשכנז ההולכים לשם... לע"ע לא הצליחה בעבודותיה אלו, אבל ההשתדלות לא תחדל וסוף הנצחון לבוא!

מלבד זה, הוציאה האגודה ספרי־אפולוגיטיקה, כדי להגן על דת־ישראל.

אחרי הדין והחשבון באה הרצאתו של הרב הברסלואי, ד"ר גוטמן ע"ד „רעיון הפיוס בהיהדות".

חדשות לא נתגלו בהרצאה זו. היא היתה מעין ה„דרשות" הידועות של רבני המערב, אלא שהרהיב רב זה בנפשו עוז להוכיח, כי הדת העברית עולה על ה„משיחיות"...

כאשר „דרש" הד"ר גוטמן בא האולמה נציב־מדינת שלזיה, הגרף פון סעדליץ און פריטשער, עם סגנו. כל הנאספים קמו ממקומותיהם וישבו — רק אחרי שישב הגרף על מקומו...

וכאשר גמר הד"ר גוטמן את דבריו, בקש הגרף רשות לדבר ויברך את יום היהודים שיצליח במעשיו. הוא בא אל האספה מפני של„יום היהודים" ערך־כללי־פוליטי גדול ורוצה הוא, לשמוע וללמוד, בכדי לדעת, איך להתנהג במשרתו הכבדה ורבת־האחריות.

אבל הריהו לא אך פקיד, אלא גם איש ונוצרי, ואף על פי שרחוק הוא מאנטישמיות, אבל אחרי דברי הרב האחרון רואה הוא חובה לעצמו להטעים את נוצריותו ולהרגיש, כי גם ה„ברית החדשה" מצוה לחיות בשלום עם כל בני הדתות!

הנאספים מחאו כף. כמובן, רב, שמלאו לבו להגן על דתו בלי יראה ופחד, ראוי לגנאי בגרמניה, שנשמעו בה דברי בוז ונאצה כלפי הדת היהודית, ומגיני הדת הרשמיים שומעים את עלבונם ומחשים.

שאלת יהודי פוזנה היתה הפעם השאלה היותר חשובה — „יתדו" של „יום היהודים" השלישי. כידוע מצב היהודים בגליל פוזנה — בין הפולנים והגרמנים — קשה מאד, ואף על פי שהיהודים התיצבו על צד הגרמנים כמעט מהיום הראשון שחלק פולין זה נתחבר לפרוסיה, לא הועיל להם דבר זה כלום. המרצה מר ברסלויר הוכיח ע"פ מספרים שונים, שבכל מקום, שנתרבו בו הגרמנים, מוכרחים היו היהודים לצאת, וביחוד גברה היציאה מיום שהתחילה „האנזידלונגוס קאמיסיון", שנוסדה ע"י הממשלה, את עבודתה לדחוף את הפולנים ולהושיב על מקומם גרמנים טהורים. במקומות שונים תומכת הקומיסיה באגודות מסחריות המתחרות לא עם הפולנים, אלא עם היהודים, הנאמנים כל כך למולדתם הגרמנית, וגם בידי בעלי האמנויות החפשיות, הדוחקים את רגלי היהודים.

ומתחנן מר ברסלויר ומוכיח את הממשלה, שהיהודים בפוזנה הם גרמנים גמורים, שאינטרסי הגרמניות סובלים הרבה מיציאתם של היהודים, בשעה שהם האילימנט היותר מוכשר למלחמה עם הפולנים. והוא והנואמים אחריו מבקשים על נפשם של יהודי פוזנה שלא ידחקו את צעדיהם, שיתיחסו אליהם באופן הראוי, שישימו לב, עד כמה הם מחרפים את נפשם בעד ה„גרמניות" ועד כמה המה מועילים להמולדת הפרוסית.

ובוכוחים בשאלה זו לקחו חלק אך מעטים. ורק אדם אחד נמצא, שאמר שהיהודים צריכים להגן על זכיותיהם מבלי שים לב אל אינטרסי אחרים והראה עד כמה הורע היחס החברתי אל היהודים. אל אביו הרב היה יחוסם של הגרמנים יותר טוב משהוא עכשו אל האינטליגנטים היהודים.

אולם הדברים האלה לא השפיעו כלל על האספה, אף על פי שמחאה להם כף, ובהחלטות שנתקבלו שוררת אותה רוח המתבוללים, הנוטים תמיד אחרי החזק, המתאחדים עם הרודפים נגד הנרדפים. וזה לשונם:

א) ביחס הפוליטי.

כי תגשים הממשלה את שווי־הזכיות, הנתון ע"פ החוק לאזרחי המדינה בכל מקצעות החיים הממלכיים גם בנוגע ליהודים.

תושבי ערי חבל המזרח, וביחוד לא תרחיק את היהודים ממשרות פומביות; כי תתנהג הממשלה לענין נתינת זכות הישיבה ותעודת־אזרחים ליהודים הבאים מחוץ־לארץ, כמו שהוא מתנהגת בנוגע לכך לילידי חו"ל, בעלי אמונות אחרות.

ב) ביחס הצבורי:

כי ישתדלו להביא את הדבר לידי כך, שתושבי ערי חבל המזרח לא יתבדלו ע"פ המעמדות או ע"פ האמונה ביחוסיהם החברתיים.

ג) ביחס הכלכלי:

פקידות־השלטון וביחוד הקומיסיה, המנהלת את עניני התישבות, לא תעשינה שום הבדל לענין חלוקת עבודות ומסירת עסקי קבלנות בערי חבל המזרח בין היהודים ובין יתר התושבים; לא תתנה תמיכה חמרית ורוחנית למוסדות צבוריים ושל אנשים פרטיים וגם לחברות ואגודות בערי חבל המזרח; אם מרחיקים הם את היהודים מתוך ההנהגה, או אינם מקבלים אותם לחברים".

באופן בולט כזה נתבטאה נטיתם של יהודי גרמניה לשמש בידי הגרמנים כלי־רדיפה! הגרמנים בני דת משה יכולים לשמח שמחה אמתית, פחדם היה באמת פחד שוא — יותר משהתרגלו להמוסד של „יום היהודים", הסתגל זה לרוחם הם והיה ליום גרמנים בני דת משה, המבליטים על כל צעד ושעל את גרמניותם.

אחרי הנאומים והוכוחים נגשו אל הבחירות, נבחרו כמעט כל חברי הועד הקודם, ובזה נגמר „יום היהודים" השלישי.

מִכְתָּבִים מִגַּלִיצְיָה.

V.

העולם היהודי בגליציה עומד זה שבועות אחדים תחת הרושם שעשתה הידיעה הרשמית ע"א האנקיטה בדבר עניותם המופרזה של יהודי ארץ זו. מעת שנהפרסמה הידיעה הנ"ל, דורשים העתונים היהודיים מכל הגונים והמפלגות את דבר האנקיטה כמין חמר, הללו לשבח והללו לגנאי, והללו לשבח ולגנאי גם יחד. נמצאה גם מערכת עתון אחד, ציוני, שערכה כבר אנ־קיטה לאנקיטה. בינתים טסות באויר שמועות משמועות שונות על אדות האנקיטה הזאת. סופרה הלבובי של ה„נייע פר. פרעסע" הודיע מיד אחר התפרסם הידיעה הרשמית בעתונות הפולנית, שאנקיטה זו לא תתגשם בפועל לעת המיועדה בהידיעה הנ"ל. על הידיעה הזו עברו העתונים הפולנים הרשמיים בשתיקה, שכהודאה דמיא. כן יש אומרים, שהאנקיטה הזאת — עורבא פרח, לא היה אף בדעת ועד המדינה לכונן אנקיטה והשתמש בפרסום הידיעה על אדותה רק בתור טכסיס. והבקיאים בהפוליטיקה שמאחורי הפרגוד יודעים כבר לספר ע"ד ריזולוציה, שקבלה „המפלגה העממית הפולנית" ע"פ רצונו והשתדלותו של מנהיגה סטפינסקי, נגד האנקיטה. כמה מן האמת יש בכל השמועות הללו, אי אפשר עוד לדעת בבירור. בכל אופן אופיות הן ומפיצות אור בהיר על התיחסותה של החברה הפולנית אל היהודים שבמדינה ומצבם הנורא. לא די, שהפולנים, אדוני הארץ, גרמו לזה והם האשמים בדלדולם של יהודי המדינה, אלא שעודם באים ולועגים לרש ומשתמשים במצב היהודים המר בתור אמצעי להפוליטיקה שלהם...

ובעוד שמהך גיסא מתכוננים הפולנים אל האנקיטה, שצריכה למצא את האמצעים כמה להושיע את יהודי גליציה, הנם מוסיפים מאידך גיסא להלחם אתם מלחמה איקונומית ולדחף אותם ממעמדם ביתר עוז. בלבוב קימת מכבר „ליגה לתמיכת המסחר ותרושת המעשה". ה„ליגה" הזאת תומכת את המסחר וכו' רק ע"ג שמה; ובעיקר הנה מוסד בעל שאיפות ופעולות אנטישמיות, אלא שככל שאר המוסדים ממין זה יודעת גם ה„ליגה" להסתיר את כונותיה האמתיות לבל תראינה לעין. וככ"ז ידעו כבר יודעי ח"ן, והם רוב הפולנים, שפירושה הנכון של הסיסמא: „תמכו בתרו־ת המעשה שבמדינה" הוא להחרים את כל דבר ומלאכת־היד, הבאה מן היהודים. אך הפעם יצאה ה„ליגה" נגררה והוראתה לעין כל את פניה האמתיים: כשהתחילה שנת הלמודים בבי"ס פרסמה בהעתונים הפולנים כרוז לתלמידים ולמורים לבל יקנו את מחברותיהם בחנויות אלו ואלו (פה קראה בשם הרבה סוחרים יהודים), מפני שבעליהם מביאים את סחורותיהם מוינה. מובן, שסחורות וינה חרם הוא רק לגבי הסוחרים היהודים, מה־שאין־כן לגבי האינם־יהודים. להפבריקאות, שהליגה בעצמה סמכה את ידה עליהן, מותר להביא ניר מוינה...

הכרוז של ה„ליגה" לא נשאר, אמנם, בלי תשובה מצד „אגודת הסוחרים" שבלבוב. היא יצאה מיד למלחמת־מגן נגד ה„ליגה" ובתקו"ק שהוציאה היא מראה על הצביעות והדו־פרצופיות שבמעשה ה„ליגה". אך יש לדרוש, שהסוחרים היהודים לא ימתינו עד שיוכרחו מן החוץ להגן על האנטרסים שלהם, רק יעמדו תמיד על המשמר וידאגו בעצמם למצבם, ואז לא יאולצו לצפות לישועת אנקיטה, שעדיין לא נולדה ואולי גם לא תולד...

שבקיה לרויא דמנפשיה נפיל — את אמתת הכלל הזה ראינו עכשו, לרגלי יציאתו של ה„רזיעננִיק פולסקי" מרשות בעליו, סיעת היהודים המתבוללים, וכניסתו שוב לרשות בעליו הקודמים, חבריא פולנית־אנטישמית. ראה ראו הפולנים בני דת משה, שההתבוללות בגליציה הולכת ומתנונה, ושהיהודים באים יותר ויותר בעזרת התנועה הציונית והודות לה לידי הכרה לאומית והתחכמו לקנות את העתון היומי הנ"ל מידי בעליו בתקותם, שבעזרתו יעלה בידם לברוא פה מפלגה דמוקרטית, מפולנים ויהודים, שהיא תיא תתן להם את הכח להכות את הציונות עד חרמה. הכסף שהכניסו הבעלים החדשים לתוך העסק, הואיל, אמנם, לשנות את השקפות העורכים בנוגע להיהודים. העתון התחיל מיד להטיף להתחברות הפולנים עם היהודים. אולם בעיקר הדבר העלו חרס בידם, שום איש ישר, בין נוצרי ובין יהודי, לא חפץ לתת את ידו להם. הנסיונות לסדר את המפלגה החדשה לא הצליחו, והחותמים לא רק שלא נתרבו, אלא שנתמעטו הרבה. לא הצליח גם הנסיון האחרון לטפול שקרים על הציונים ושאיפותיהם ולהאשים אותם במה שאין בהם. החותמים נפחתו, והגרעון הלך וגדל עד שנאלצו אחרי שמונת ירחים למשוך את ידם מן העתון לגמרי. ועם צאת עתון זה מרשותם, נכזבה התוחלת הכי מזהירה של מתבוללינו, ואולי גם תוחלתם האחרונה...

זה לא כבר המית את עצמו בגרץ הפרופיסור לודביג גומפלוביץ. המנוח נולד על ברכי משפחה יהודית הגונה בקרקוי, ואביו היה מהמתעסקים בבנית ההיכל לנאורים, אלא שהמיר הפרופ' גומפלוביץ אח"כ את דתו. כל העתונים הפולנים הביאו את הידיעה ע"ד מותו ולא שכחו בתוך כך לספר בשבחו, שהוא היה אחד הלוחמים בעד רעיון התבוללות היהודים, ולהתפאר בהידיעות הסוציולוגיות של „בן ארצם". אולם אף אחד מהם לא ספר, כמה הרפתקאות עדו על „בן ארצם" זה וכמה יגיעות יגע בכדי להשיג קתדרה פולנית—והכל לשוא. למרות שהגיע בהתבוללותו עד לידי המדרגה היותר גבוהה—לידי שמד, לא זכה בכ"ז להתקבל בגליציה בתור פרופיסור ונאלץ ללכת לגרץ. ומצוין גם זה, ששום עתון פולני לא הזכיר, שמהיהודים מוצאו ושחבר כמה ספרים לתולדות היהודים בפולין.

באחד ממכתבי הקודמים („העולם" גליון כ"ו ש"ז) הידעתי ע"ד גזלת נערה יהודית מבורקי אצל טרנופול. הנערה הזאת, שהיתה כלואה משך איזו שבועות במנזר בלבוב, הושבה בימים האחרונים להוריה, הודות להשתדלותם של חברינו הד"ר גבל והר"ר ולדמן. ע"פ בקשת ההורים הוכר זה האחרון לאפטרופסה של בתם, ובאופן זה עלה בידי הד"ר ולדמן להוציאה.

אבל לא ינוכו גוזלי נפשות ישראל ולא רק שלא השיבו את ידם מבלע, אלא שהם מוסיפים לגזול את בנותינו בכידה עוד יותר מרובה. בשבועות האחרונים אפשר היה לקרוא שוב ע"ד כמה גזלות חדשות בקרבת קרקוי וטרנוב...

הכל כמנהג המדינה. במדינה אחת עורכים, למשל, פוגרומים בהמון, מתנפלים על כמה מאות יהודים, רוצחים אותם וגוזלים את רכושם, ובגליציה נערכים פוגרומים כאלו בזעיר אנפין. מרדומישל, עיר קטנה מאד מגיעות אלינו כפעם בפעם שמועות ע"ד התנפלויות כאלו, שתוצאותיהן רציחת ד', או ה יהודים וכזוז הונם, והרשות גם איגה שמה את לבה, לבקש עקבות הרוצחים. כנראה, יש לנו בזה עסק עם חבר־רוצחים, ששמו לכו למטרה, לרצוח יהודים ולשלול את רכושם.

אחרי ימי המנוחה בהעבודה הציונית, שהקיץ וימי החופש גוררים אחריהם בהכרח בכל שנה, החל הועד הציוני המרכזי שוב את פעולתו.

כעין התחלה טובה אפשר לחשוב את כרוזו של הד"ר הויזמן, המרצה לעניני ארץ־ישראל כהועד המרכזי, אל החוכרים ובעלי האחוזות היהודים. בכרוזו זה מספר הד"ר הויזמן, שבזמן האחרון הוא מקבל מכפרים שונים מכתבים מצעירים, המביעים את חפצם ללכת לא"י, ולעבוד שם בתור פועלים עובדי אדמה. הם חושבים להשתלם שם בידיעות משק־הכפר למען יוכלו אח"כ להתאחז שם בתור אכרים.

ומפני שלרוב הצעירים הללו אין אף מושג קל מעבודת אדמה, וא"א להם לדעת, אם מוכשרים הם לה או לא, לכן הוא פונה אל בעלי־האחוזות היהודים, שיקחו את הצעירים האלה אל אחוזותיהם לחצי שנה או לשנה תמימה, בשביל שיוכלו להכין א"ע לתעודתם.

בסוף הכרוז מביע הד"ר הויזמן את חפצו לתוך בין הצעירים הנ"ל ובין בעלי־האחוזות. היבינו אלו האחרונים את חובתם לעמם וימלאוהו?...

— —

ציוני לבוב ערכו משתה לכבוד הד"ר ברוידא, מי שהיה נשיא ההסתדרות הציונית בגליציה, לרגלי העתיקו את מקום מושבו ללודז. בכישתה השתתפו כל חברי הועד המרכזי, חברי הועד הגלילי, באי־כח של הבנק הציוני „קרדיט אוניון", הרבה רבנים ומורי־דת, באי־כח של הציונים בסטניסלוי והרבה אנשים מלבוב ומערי השדה.

בברכות על הכוס ובנאומים שנשאו הדרי"ם רינגל, שרייבר, ד"ר נימי־רוביר מיאסי וכו' לכבוד בעל היובל, תארו את ערכו כתור ציוני, שנשא תמיד את הדגל ברמה, מבלי שום לב עד כמה הדבר מזיק לעניניו הפרטיים (כידוע אבד הד"ר ברוידא את משרתו בסטניסלוי לרגלי ציונותו) ובתור מנהיג, אשר באמיץ לב מאין כמוהו יצא המערכה ולא נסוג אחור אף בשעה, שחייו הפרטיים היו למטרה לחציהם השנונים של שונאי רעיוננו.

לבסוף דבר הד"ר ברוידא בעצמו. „אמנם אינני עניו כ"כ — אמר — לומר, שאינני ראוי לשבח, אך לא בעד פעולתי לטובת עמי ובעד קרבנותי שהבאתי על מזבחו. נאלץ הייתי להקדיש את כל כחותי וחיי לטובת הציונות, מפני שנשמתי צותה אותי, מפני שהיא הכריחה אותי לזה. כן לא הבאתי, שום קרבנות, מפני שיפח לי רגע אחד של חיים־נאים מכל ה„מעמד בחיים" של אינטליגנט יהודי. הולך אני מגליציה לפולין הרוסית. גליציה ורוסיה הנן עמודי התוך של היהדות דהאידנא ושל הציונות. אשתדל לקרב את שני חלקי היהדות הללו, בכדי שתתרבה השפעתם על התפתחותה והשתלשלותה של ההסתדרות הציונית הכללית. את העבודה הציונית לא אשכח לעולם".

מאיר העניש.

יְשִׁיבַת הַועה"פ הַגָּדוֹל בְּקֶלְן.

יום החמישי בערב.

בשעה השביעית וחצי בערב פתח הנשיא ולפסון את הישיבה. הוא אמר:

הגענו עתה אל השאלה ע"ד מעשה שנויים בסדר היום של הקונגרס ובתקנות ההסתדרות. שני הדברים האלה תלויים זה בזה. אם גם לא נבא לידי הסכם מוחלט בדבר תקנות ההסתדרות, רוצים אנחנו בכ"ז לדעת את מחשבותיו של הועה"פ בדבר השנויים. החבר בודינהיימר עבד זה כבר תכנית לתקנות ההסתדרות. עפ"י רצון הועה"פ הגדול נתפרסמה הצעתו של הד"ר בודנהיימר, והסתדריות הארצות השונות נתבקשו לחוות את דעתן על אודותה, אבל מלבד הפדירציה האנגלית לא טפלה אף אחת מהן בדבר. עתה ערך הד"ר בודינהיימר הצעה הדשה בשנויים, אחרי שנמלך אתי על אודותה. היא מונחת עתה לפניכם בזה. בהצעה זו הוציעו שנויים נכבדים אחדים בנוגע אל הועה"פ המצומצם, הועה"פ הגדול וגם להסתדרות של השוקלים. עפ"י הצעה זו פוסקים השוקלים מהחשב בתור יסוד ההסתדרות. מעתה תהיינה ה האגודות לחלקי ההסתדרות. שקלים יוכל לשלם מי שרוצה בכך וכמה שהוא רוצה. זכות־הבחירה תהיה רק למי שנמנה על אגודה מאורגנת ושקל את שקלו. הד"ר בודינהיימר סובר, כי שלא בצדק נותנים את זכות־הבחירה לשוקלים. הם צריכים להיות תחלה לחברי ההסתדרות. אבל אז לא יבחרו. עוד מאתים שוקלים בציר אחד, כי אם חמשים חברים של אגודה אחת. צריך לפתור את שאלת הפדירציה של „מזרחי". המזרחים מוכיחים, כי עד כה הכניסו שלשת אלפי שקלים ועוד עתידים הם להכנים שקלים הרבה, ולפיכך הם דורשים, כי יכירו אותם לפדירציה. הנשיא מוסר ידיעות ע"ד ההסתדרות הציונית בנגב סלבוניה. זה לא כבר היתה בברוד ועידה לצרכי הציונים שבארצות הסלביות הדרומית, שהתאחדו להסתדרות ארצית מיוחדת. ההסתדרות עובדת בחריצות יתרה ויש לה עתון מיוחד. ההסתדרות החדשה מקפת את הציונים בקרואטיה, סלבוניה, בוסניה, הרצוגובינה ופיאומי. הועה"פ הסכים להכיר בזכיותיהן של שתי ההסתדריות הללו.

המזכיר בירגיר קורא מכתב שנתקבל מאת נשיא הפדירציה הציונית האמריקאית, הר"ר פרידינוולד ע"ד הפדרציה „Order Knights of Zion". הפדירציה האמריקאית קובלת על הפדירציה החדשה ודורשת, כי ההחלטה שנתקבלה מאת הועידה השנתית, להכיר בזכיותיה של הפדרציה הנזכרת תתבטל. המזכיר סיבר, כי אין הועה"פ יכול לבטל את החלטת הועידה השנתית, ומציע, כי תפתר שאלה זו בקונגרס.

אחרי וכוחים קצרים בדבר הפדירציות והסכסוכים שביניהן חזרו לשאלה ע"ד מעשה השנוים בתקנות ההסתדרות.

הד"ר גרונימן מתנגד לשנויים חדשים. הקונגרס שעבר הלא עבר אך זה תקנות חדשות, ולפיכך אנו צריכים לחכות ולראות את הוצאותיהן ולתקן אח"כ את המגרעות הקטנות.

אוסישקין: גם אני הנני מתנגד לשנויים עיקרים. צריך להסתפק רק בשנוי הסעיפים, שמוכרחים אנו לתקן, אבל אין לערער את היסודות וביחוד לא נכון לגמרי לקבל את הצעתו של הד"ר בודינהיימר ולשלול מאת השוקלים את זכות הבחירה שלהם. הצעתו של בודינהיימר מתאמת לתנאים האשכנזיים, אבל הלא אין התנאים הללו יכולים לשמש קנה־מדה לדבר. אם נשלול את זכות־הבחירה מאת השוקל ונתן אותה רק לחבר של אגודה, אז צריך לזכור, שברוסיה אי־אפשר לו לחלק היותר גדול של הציונים להמנות על אגודות. הרבה ציונים טובים אינם חברי־אגודות. אותו השוקל, המשתתף בבחירה, מוכיח ע"י זה, כי מתעניין הוא בהתנועה, מה שנותן לו גם את הזכות המוסרית לבחור. הסעיף האחר הצריך להשתנות הוא זה המדבר על הועה"פ הגדול. את הועה"פ הזה צריך להקטין, כל כמה שירבה מספר חברי הועה"פ, כן ימעט ערכו. כן צריכים החברים להיות נבחרים ע"פ ערכם ולא ע"פ הארצות, שהם שייכים אליהן, צריך שיהיו אנשים חשובי־הערך באמת ובמקימית, שהם עלולים להביא שם תועלת מרובה ע"י השתתפותם בההנהגה. חברי הועה"פ באמריקה ובאפריקה הדרומית אין להם ערך לעבודתנו. ובנוגע לועה"פ המצומצם, מתנגד אני אל ההצעה, שישנו את שם הועה"פ המצומצם לשם נשיאות. שנוי השם אינו אומר כלום ואינו מביא שום תועלת. הד"ר בודינהיימר מציע, שיחלקו את הציונים לאזרחי מדרגה ראשונה ושניה. לפי הצעה זו נכנסים אל הועה"פ המצומצם חמשה אנשים. שלשה מהם יהיו נבחרים מאת הקונגרס ושנים מאת הועה"פ המצומצם. אבל התקון הזה הנהו מגוחך מאד. צריך שיבחר או הקונגרס או הועה"פ המצומצם. מי יבחר איפוא את הנשיא? קודם היה הרצל הנשיא הקבוע

אף כי מעולם לא נבחר ע"י הקונגרס. מעכשו יהי הנשיא נבחר מאת הקונגרס. אני סובר, כי צריך, שהועה"פ המצומצם או הועה"פ הגדול יבחר את הנשיא, אבל לא הקונגרס. כן מציע הד"ר בודינהיימר, שיבחר הקונגרס שני כגנים לנשיא, מתנגד אני גם להצעה זו. שואלים עוד, כמה חברים יהיו לועה"פ המצומצם. אלה אומרים שלשה, אלה—חמשה, אחרים—שבעה ועוד. אבל דעת הכל היא; כי מספר ידוע של חברים צריך להמצא במקום אחד. אני הייתי רוצה להציע לשנות את הסעיף שאנו דנים בו באופן זה: הקונגרס בוחר ועו"פ מצומצם של שלשה עד שבעה חברים, ששלשה מהם, לכל הפחות, צריכים לגור בעיר אחת. הועה"פ המצומצם בוחר בעצמו נשיא, סגן נשיא ומזכיר. בנוגע להשאלה ע"ד יסוד מחלקות מיוחדות, אינני מבין בשביל מה רוצים ליסרן. חברי הועה"פ המצומצם צריכים, כמובן, לדון ולהחליט דבר בכל השאלות ביחד. האחריות בעד כל התנועה, ושאלותיה הבודדות צריכה להיות מוטלת על קולגיום, אבל לא על אנשים יחידים. כן אין אנשים יחידים רשאים להוציא פקודות. אם נברא ע"פ תקנותינו מחלקות מתנהלות ע"י יחידים, אז לא תהיה לנו הנהגה כלל.

פ י ש ר סובר גם הוא, כי צריך להקטין את מספר חברי הועה"פ. מאידך גיסא צריך לשים אל לב, שערך כהונת חבר לועה"פ אינו מונח רק בהשתתפותו בישיבות, כי אם בזה; שחבר הועה"פ יפעל לטובת התנועה קודם כל בביתו ובארצו ויהי מתווך בין ההנהגה ובין ההסתדרות הארצית.

ג ר ו נ י מ ן מחוה דעתו; כי רק הקונגרס צריך לבחור את נשיא הועה"פ המצומצם, ולא ועה"פ. בחירת הנשיא צריכה להצטיין בזה, שהיא נעשית ברוב־עם.

הד"ר ז ל ץ מתנגד בכל תוקף להצעתו של הד"ר בודינהיימר בדבר השנויים בזכיות הבחירה. אם השייכות לאגודה נעשית כתנאי מוכרח לזכות־הבחירה, אז צפויה התנועה בגליציה להריסה גמורה.

כ ה ן. מספר חברי הועה"פ הגדול אינו צריך להיות מועט יותר מדי. גדל ערכם מונח בפעולתם בארצם. הארצות, שאין להן באי־כח בועה"פ, חסרות אותו עורק־החיים החזק, היוצא או שצריך לצאת מתוך חברי הועה"פ. בועה"פ תלוי הכל באיש, העומד בראשו. בטיב בחירתו של האיש הזה תלויה הפעולה הטובה של כל ההנהגה. אני לא הייתי מתנגד לכך, שכל ההנהגה תהי נמצאת בידי איש אחד. את התנאי, ששלשה מחברי הועה"פ צריכים לגור במקום אחד, אני חושב למיותר, כי העיקר היא עבודתו של היו"ר.

ל ו י מ ב י ע ל רוצה, שינהיגו את השקל הנצחי, היינו, שהציוני שיתן סכום כסף גדול בבת אחת יהי פטור משלם את השקל לכל ימי חייו.

ו ל פ ס ו ן אינו מוצא את התקון הזה לטוב, מפני שאפשר הדבר; כי האיש שעתה הוא רוכש לו על יסוד תרומתו הגדולה את זכות הבחירה הנצחית, פורש את עצמו בהמשך הזמן מן התנועה לגמרי, ובכ"ז יש לו זכות־הבחירה.

ב י ה ם: אני סובר, כי אין להמעיט יותר מדאי את מספר חברי הועה"פ. החברים צריכים להיות נבחרים עפ"י הצעת ועדי־הארצות. בנוגע לועה"פ המצומצם צריך להחליט, כי שלשה מחברי הועה"פ המצומצם לכל הפחות והנשיא ביניהם יהיו יושבים במקום אחד. עד כה אין לנו הנהגה, רק חברי ההנהגה, והאחדות נעדרת. זה מביא בהכרח לידי כך, שהאחריות מוטלת תמיד רק על איש אחד, ואותו מאשימים אח"כ על שלא נמלך כפי הצורך עם יתר חברי ההנהגה, אבל אם יהיו שלשה האנשים לקולגיום במקום אחד, אז יהיה להם אוטוריטט יותר גדול. כן רוצה אני לבקש, שישנו את ההחלטה שנתקבלה על דבר יסוד הפדירציות, כי אם אין יגרום זה ליעדי־הארצות שלנו מכשולים גדולים. דבר זה ראינו אצל פועלי ציון, יסוד פדרציות אינו מביא תועלת אפילו להפדירציות עצמן. גם זאת ראינו אצל פועלי־ציון. קודם השתתפו בהעבידה הכללית בחריצות יתרה. עתה הצטמצמו בחוגם הקטן והתרחקו מן התנועה הגדולה. ולפיכך מן ההכרח שיבולו. ההחלטה ע"ד יסוד הפדירציות צריכה להתבטל לגמרי.

הד"ר ש מ ר י ה ו ל ו י ן מחווה את דעתו, כי אל הועה"פ המצומצם צריך שיכנסו שבעה חברים. הוא אינו מבין, כיצד אפשר הדבר, שבעת הדמוקרטית הזאת יכול לעלות על הדעת, למסור את התנועה כולה לידי איש אחד. ועד כה לא היה באמת להועה"פ המצומצם רק חבר אחד, והוא — מר ולפסון. שני החברים האחרים מלאו אמנם את העודותיהם המיוחדות בישרת לב, אבל בההנהגה לא השתתפו. אולם עמידתו של איש אחד בראש אינה רק כנגד היסודות הדמוקרטיים. העבודה היא גדולה יותר מדאי לאיש אחד. וזוהי סבת הבקורת והתלונות הרבות, שאנו שומעים עתה בכאן: מלבד זה נחוץ לתת לרוסיה חלק בתוך ההנהגה. אי־זהירות במדה מרובה ההיה זה מצדנו, אם נפסח על התנועה ברוסיה. אם יש עדיין חיים בציונות, אז צריכים אנחנו להכיר תודה בשביל כך רק להמונים היהודים הגדולים ברוסיה; שם הרוח העברי חי וקים תמיד. אם מוציאים את רוסיה מן הכלל, אז יפסקו החיים. אם התיחסו ברוסיה בקרירות־רוח אל הפונד המפלגתי, אין זה אלא מפני שלא מצאה ההסתדרות ברוסיה מקום בועה"פ המצומצם. אין להוציא את ההסתדרות רוסיה מתוך הועה"פ המצומצם וככה גם אותה שבאוסטריה ובאנגליה. אם יוסיפו על הועה"פ המצומצם, איש אחד מרוסיה, אחד מאוסטריה ועוד, אז ישוב להיות לנו קולגיום, כשהיה הדבר בימי הרצל. אז יתוספו הכחות, העומדים לפקודת ההנהגה. הועה"פ הזה או הועה"פ הגדול יבחרו את הנשיא, וזה יותר טוב משיבחר אותו הקונגרס. הקולגיום הזה יפעל גם כנגד ההתנכרות השוררות בין הארצות המיוחדות, ואז תוטב גם העבודה ביותר. הלא צריכים להודות, כי נשתנה מצב הענינים שנוי גמור. צריך להכניס יותר תנועה אל ההנהגה. צריכים אנחנו לעביד בכל הארצות, לעשות נסיעות ועוד. איש אחד איננו מספיק להעבודה המרובה והענפה הזאת. לפי דעתו צריכים להיות שבעה חברים בועד.

ו ל פ ס ו ן: אין אני רוצה להכנס בדברי תיאוריה. כי במעשה הלא רכשתי לי בנידון זה נסיונות מרובים, ומיום שמת הרצל הן עומד אני בלי־הפסק בתוך מרכז ההנהגה. מה שנוגע לועה"פ הגדול צדק מר אוסישקין מאד. ככל שירבה מספר החברים כן ימעט ערכו. מר ביהם טען להיפך, כי צריך להגדיל את מספר חברי הועה"פ הגדול, כדי שיוכלו להכנס לתוכו באי־כחן של הארצות השונות. אבל זה הוא דוקא חסרונו של דבר. הלא רואים אתם, כמה מחברי הועה"פ באו לישיבה זו, ושימו לב אל הארצות, שהם באים משם. בישיבה הקודמת היו חברים אחרים וגם מארצות אחרות. וזה יביא לידי כך, שהישיבה האחת מקבלת מפני סבות ותנאים שונים החלטות מהופכות לגמרי מאלה, שנתקבלו בישיבה הקודמת, מפני חלוף האנשים, המשתתפים בה. ואת חברי הוה"פ בוחרים לא ע"פ איכותם, אלא ע"פ הצעות ועדי־הארצות, ולהקונגרס אין די פנאי והזדמנות לחקור ולדרוש, אם ההצעות האלה מתאימות באמת לאינטריסי התנועה. בבחירות מכריעות רק כוונות מקומיות ומפלגתיות,

מאידך גיסא בוודאי שנחוץ הדבר מאד, כי נשיאי הסתדריות הארצות יהיו חברי הועה"פ, ואם אין, אפשר הדבר — ואמנם היה כזה קודם בפועל — כי הנהגת הסתדריות הארצות תהי נמצאת מחוץ לכל חבור עם הועה"פ.

בנוגע לועה"פ המצומצם אין הצעותיו של הד"ר לוין גרועות כ"כ. אבל בפ"על נוכחתי מהנסיון, כי אי אפשר כלל לעבוד בצוותא חדא עם שבעה חברים. החברים מפוזרים בכל העולם וגם ברצונם היותר טוב הם יכולים להאסף יחד רק לעתים רחוקות מאד. המו"מ ע"י חליפות מכתבים אינו מספיק. כמובן, לפיכך יוצא מטבע הדברים גם ע"פ שיטה זו, כי בפועל נמצאת ההנהגה בידי איש אחד. וגם בחיי הרצל, כשהיו חמשת החברים יושבים בעיר אחת, לא חדלו מהתאונן על שיטת־ההנהגה האוטוקרטית של הרצל. בוודאי אין אני רוצה להשוות את עצמי להרצל; הרי הטענות נגדי שונות לגמרי מאלה שטענו נגד הרצל. אבל צריך לזכור זאת: אומרים אתם, כי נחוץ הדבר, שלרוסיה ולאוסטריה יהיו באי־כח בההנהגה. אבל הלא אין לנו לדון לא באינטירסיה של ההסתדרות ברוסיה ולא באלה של אוס־טריה או של איזו ארץ אחרת, כי אם באינטירסים ציונים־כללים. הן באמת אין אתם רוצים לברוא כהונות־של־כבוד, וכל כוונתכם הוא רק, שתהי העבודה נעשית באופן יותר יפה, אבל את זה לא תשיגו ע"י תיאוריות, אלא אם תבחרו אל ההנהגה באנשים, היכולים לעבוד ולעבוד ביחד עם אחרים. ע"פ השיטה של עכשו היה בכ"ז אפשר הדבר להתאסף יחד לעתים קרובות, גם חליפת־המכתבים בין שני אנשים היתה קלה ביותר. אם יהיו לכם שבעה חברים, ותצטרכו תמיד לפנות אליהם בשאלות, אז תקבלו שש תשובות שונות, ואז או שיהיה צורך בדבר לשוב ולהציע שאלות, או שסוף סוף יהיה האחד המכריע בדבר על דעת עצמו. אמנם אפשר לתקן את השיטה הזאת ע"י זה, שניסד לשכות מיוחדות. כל חבר הועד יפקח וינהל לשכה מיוחדת וישא את אחריותה עליו. אז, כמובן, צריך יהיה לבחור אל הלשכות הללו אנשים, שיהיו מוכשרים איש איש להנהגת לשכתו. אין הדבר מספיק, שתבחרו באנשים, שאולי הם יותר ראוים והגונים לכך ע"פ ערכם, מחברי ועה"פ המצומצם דהאידנה. נחוץ הוא, כי יהיו האנשים יותר מוכשרים להשתתף בההנהגה. אומרים אתם, כי אינכם מרגישים שיש יד מנהיגה ובכ"ז אתם מבקרים באופן כ"כ קשה את ההנהגה, כי היא עושה הכל על דעת עצמה, אומרים אתם, כי איננו יודעים פה מהנעשה ברוסיה: האם אין המזכיר הראשי שלנו, מר סוקולוב, עומד בחבור שאינו פוסק עם רוסיה? ובנוגע ליתר הענינים הלא יש לי פה גם הד"ר בודינהיימר, שאני נמלך בו ושואל בעצתו בכל הענינים החשובים? אמנם בודאי היה זה יפה מאד, אלמלי היו לנו בראש התנועה רק אנשים כאלה, היכולים להקדיש את עצמם לעבודת הציונות בכל כחם וזמנם ולבלתי עסוק בשום ענינים אחרים, אנשים שיקבלו שכר בעד עבודתם כמובן. אבל עד שיהיו לנו אנשים כאלה נהיה מוכרחים לתקן את החסרון בזה, שנחלק את עבודת ההנהגה ללשכות שונות; לשכה לשכה למקצוע שלה.

מר אוסישקין טען נגד זה, שבקונגרס השמיני נבחר הנשיא מאת הקונגרס ולא מאת הועה"פ, כמו שהיה קודם. אני בעצמי השתדלתי להביא לידי השנוי הזה. כבר אמרתי קודם, כי ביחס להרצל נהגו באופן אחר משנוהגים ביחס אלי. בנוגע להרצל היה זה דבר המובן, כי היה לנשיא גם מבלי שנבחר מאת הקונגרס, אבל בנוגע לי לא היה זה דבר המובן כלל. זאת ראיתי בשעת הקונגרס השביעי. לאחר שנבחר הועה"פ המצומצם מאת הקונגרס, הציעו לפני פתאום כתנאי מוקדם לבחירתי בתור נשיא דבר, שעד כה לא דברו על אודותיו כלל ולא ידעתי ממנו כלום, והוא, כי צריך יהיה ליסד לשכה גדולה בברלין ולעשות את ההכנות לכך, כי שני החברים הרוסים ישבו בברלין. אני נמצאתי אז במצב של אונס, אלמלא הסכמתי אז אל התנאים האלה, כי אז הביא זה לידי משבר בההנהגה. הקונגרס כבר נסגר אז, ולא יכלו לפנות אליו בשאלה. במצב שכזה הייתי מוכרח אז להסכים אל התנאים, אבל בלבי החלטתי, כי אין להניח לדבר זה להשנות בפעם השניה. רק להקונגרס יש להציע תנאים, אבל לא לועה"פ המצומצם.

עתה רוצה אני לחוות את דעתי בדבר ההצעה, להעביר את הלשכות לברלין. כשקבלתי את ההנהגה, התנגדתי לכך נגוד גמור, אבל לאחר שכבר נסתדרו עתה הלשכות ונתקנו כדאיבעי, אין אני רוצה להתנגד עוד להעברת הלשכות. אין אני מבטל את הטעמים, שבעד ברלין. כשאני לעצמי הריני יודע מקום אחר, שהוא יפה יותר הרבה מברלין להיות למקום ההנהגה, ואני יכול רק להביע את משאלתי, כי יצלח הדבר בידנו להעביר את ההנהגה לשם בזמן היותר קרוב. בוודאי שישנן מעלות טובות לברלין, ואם עומדים אתם על דעתכם אפשר לעשות את הנסיון הזה. אבל כשאני לעצמי הייתי סובר, כי אי אפשר הדבר להפריד את הלשכות מאת ההנהגה, וכי צריכות הנה להמצא במקום אחד. אבל מאחר שאין ביכלתי לשנות את מקום מגורי, לפיכך לא יתכן הדבר להעמיד אותי על הבחירה בתור קנדידט לנשיאות. כמובן אוסיף להקדיש גם אז את כחותי להתנועה ולעבוד באותם המקצועות, שנצטמצמה בהם עבודתי מתחילת התנועה. הלא אינני דבוק בכהונת הנשיאות. אינטירסי ההסתדרות יקרים לכם ולי הרבה יותר מתאות הכבוד הפרטי.

מכל הדברים שאמרתי עד כה יוצא, כי שאלת ההסתדרות צריכה לקחת בקינגרים הבא מקום גדול מאד. כל הויכוחים ע"ד בחירת הועה"פ, שנתעוררו כאן, בוודאי שיביאו לידי תקונים בספר התקנות, אבל אני סובר, שצריך יהיה לשנות גם סעיפים אחרים, כמו, למשל, את ההחלטות בדבר יסוד פידירציות חדשות ועוד. על כל פנים נחוץ הדבר לברר בפרטיות את השאלה ע"ד השנויים בספר־התקנות עד הקונגרים ולקבל בזה אם אפשר החלטה ברורה, בכדי שנבא אל הקונגרים בדעות, שנתבררו לנו כל צרכן.

הוכוחים ע"ד שנוי התקנות נמשכו עוד והוצעו הצעות שונות. לבסוף נתקבלה החלטה לפרסם את התקנות ב„ולט" ולדרוש מאת חברי ההסתדרות לחוות את דעתם בענין זה, בכדי שאפשר יהיה למסר חמר מרובה לועדה שתבחר ע"י הקונגרס לדון בשאלה זו. בכלל באו כמעט כל חברי הישיבה לכלל דעה אחת, שרק סעיפים אחדים מספר התקנות טעונים שנוי.

אחרי שנגמרו הוכוחים ע"ד ההסתדרות נאם הנשיא ולפסו את נאום הסגירה.

הריני נותן תודה לכם, אדוני, שבאתם לכאן. מודה אני שנסער לבי מעט, כאשר קבלתי את הידיעה מן המרכזים שבאוסטריה וברוסיה כי לא יבואו החברים משם אל הישיבה, מפני שלמרות רצונם נקראה הועידה לקילן ולא לברלין. התפלאתי על הידיעה הזאת, כי לא יכלתי להעלות על לבי, שאמנם ומנעו החברים את עצמם מטעם זה לבא ולהשתתף בהועידה. שמחתי, כי לא נתעיתי בתקוותי, וכי באו החברים אל הישיבה במספר הגון.

אדוני! גם בישיבה זו, כמו שהדבר הולך ונוהג אצלנו נשפטתי במדת בקרת קשה. הלא עוד מתחלת תנועתנו הורגלתי,

לבקר. לפיכך אינני מתפלא כלל, אם אינכם שבעים רצון ממני. גם לי אין שום סבה להיות שבע־רצון מהכל, אבל מבקש אני מכם לשים אל לב, כי אין כל איש שיכול לעשות יותר משאפשר לו. ברצוני הטוב הן אין אתם מטילים ספק, ומקוה אני, כי נוכחתם, שעבדתי באמונה, כמו שיודע אני על אודותיכם, כי רוצים אתם רק בטובת התנועה. אם נזדמן יחד לעתים יותר קרובות ונוכל לבקר לעתים קרובות את העבודה כולה, אז נשיג בזה הרבה, גם תסתתמנה לא מעט טענותיה של הבקרת.

גם בישיבה זו ראיתי, כי יש שאיזו מחברינו מתחילים נופלים ברוחם ומביטים בפיסימיות על עתידות עבודתנו.

מבין אני, כי באים מומנטים כאלה. רגעים של ירידה מצויים אצל כל תנועה. אבל אם נסקור סקירה לאחור על כל תולדות התנועה, אם נעביר לנגד עינינו מה שיצרה התנועה במשך י"ב שנותיה, וזה שפעלנו גם בעת האחרונה, אז אין לנו באמת שום יכוד לפיסימיות. גם בשנים האחרונות צעדנו צעד אחר צעד קדימה, וחושב אני, כי אין לנו כל סבה לאי־רצון.

בסגרי עתה את הישיבה, אני קורא לכם: „להתראות בקונגרס התשיעי בהמבורג!"

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

הועד המרכזי מודיע, שבחירות הצירים מרוסיה להקונגרס התשיעי שיהיה בהמבורג בימי י"ד—י"ט טבת ($^{13}/_{26}$=$^{18}/_{31}$ דצמבר) נקבעו לימי א'־י' כסלו ($^{1}/_{14}$–$^{10}/_{23}$ נובמר). בבחירות צריך להתנהג לפי חקי תקנות ההסתדרות, פרוטוקול של הבחירות צריך להכתב על הפורמולים המיוחדים שישלחו למטרה זו לכל קבוצות השוקלים בימים הקרובים.

תיכף אחרי שתגמרנה הבחירות צריך להמציא את הפרוטוקול אקזמפליאר אחד להועד המרכזי ואת השני אל הלשכה המרכזית בקלן (Köln a|R Zionistisches Centralbureau Karolingerring 31). המחאות על הבחירות צריך להמציא לועד המרכזי וללשכה המרכזית לא יאוחר מ־י"ז כסלו (17 נובמבר).

ועד השוקלים מחויב להודיע את כל השוקלים על דבר זמן הבחירות ומקומן ואופנן. את אופן הבחירות (ע"י אספות או גליונות־שאלה) קובע ועד השוקלים בהתאמה אל תנאי המקום.

חשבונות השקלים צריכים להגמר עד הבחירות. הרשות לקחת חלק בבחירות תהיה רק לאותן הקביצות ששלחו עד א' כסלו ($^{1}/_{14}$ נובימבר) אל הועד המרכזי את סכומי השקלים ורשימת השוקלים.

— בימי ט"ו—ט"ז מרחשון ($^{17}/_{30}$–$^{18}/_{31}$ אוקטובר) היתה בפטרבורג מועצת חברי הועד הפועל הגדול שברוסיה. השאלה העיקרית, שדנה בה המועצה, היתה שאלת השנוים בועד הפועל המצומצם ושאלות אחרות, הנוגעות להקונגרס התשיעי והועידה החמשית של ציוני רוסיה. המועצה הכירה, שצריך להעביר את ההנהגה המרכזית מקלן לפריז, ואם אי־אפשר יהיה דבר זה — לברלין. הוחלט גם להציע לפני הקונגרס לו.גדיל את מספר חברי הועד הפועל המצומצם עד שמונה אנשים, ששלשה מהם ישבו במקום אחד. פרטי ההחלטות יבאו בגליון הבא.

— מאת לשכת המודיעין שעל יד הועד האודיסאי קבלנו תלגרמה זו: מפני הקרנטין נפסקה, בספינות ההולכות לתירקיה, לפי שעה, קבלת נוסעים במחלקה השלישית.

— יצאה לאור בהוצאה מיוחדה בעברית ורוסית החוזר נומר 10 ע"ד הועידה החמישית ותשלח אל האגודות ע"פ הדרישה הראשונה.

— בתשובה על שאלות רבות נתבקשנו להודיע כי משלח שוברות השקלים לשנת הי"ג לקונגרס יתחיל כעבור שבועות אחרים אחרי הקונגרס.

— מודיעים לנו, כי בהרבה ערים בשביל התנאים החצוניים הבלתי נוחים תסודרנה הבחירות אל הקונגרס ע"י גליונות־שאלה שישולחו לכל השוקלים.

הדירקטוריום של הקה"ל החליט לקרא בימי הקונגרס לועידת הממונים של הקה"ל שתדון בעניני סדור קבוץ הכסף. ברבע האחרון נכנס לקופת הקה"ל מ־24 מדינות 128.121.99 מרק. לגבי הרבע השלישי של השנה שעברה נתרבה הסכום עד ל־100 %. את המקום בראש לוקחת רוסיה ב־57.685.13 מרק.

— מליאדי (פלך מוהילוב) מודיעים לנו, כי ב־19 סנטיבר נערכה שם אספת השוקלים שלהם נמסר דו"ח ע"ד העבודה בשנה החולפת, מר ג. זליג נאם ע"ד התעודות היותר קרובות של ההתישבות בא"י. נבחר ועד חדש משבעה אנשים. בשמחת תורה ערכו הציונים „מנין" ששם נאסף לטובת הקה"ל 65 ר'.

— מהורודניצה (פלך וואהלין) מודיעה לנו אגודת הציונים ע"ד עבודתה במשך השנה העברה, מחדש חשון תרס"ט עד חשון תר"ע. האגודה שלחה לקה"ל 85,40 ר'; קופסאות נמכרו— 48; ליער הרצל נאסף—21 ר'; תוי נורדוי נמכרו בסחיר 3,60; גלויות וגלונות של הקה"ל נמכרו בסכום 15,50 ר. שקלים 49 ר'; מס המפלגה—4 ר'; לטובת הועד האודיסאי נאסף 33,63 ר'; לטובת הגמנסיה העברית—10,90 ר. בן גם נערכו נשפים ומחזות ונפוצו מאות חוברות של הקוניקה־ביבליותיקה, האגודה השתדלה גם לרכוש דותמים בעד עתונותנו. בכלל התגברה הנטיה לציונות.

— מאת הפדרציה „מזרחי" נתבקשנו לפרסם את הדברים האלה:

בישיבת הועד הפועל הגדול מיום כ"ט תשרי ש"ז נתאשר ה„מזרחי"— אחרי שמסר ללשכת המרכזי בקלן יותר מג' אלפים שקלים — לפדרציה מיוחדת.

אנו מודים פה לכל חברינו בדעה, אשר נתנו ידם לעבודתנו.

כאשר רק זמן קצר מאד נשאר ליום ט"ו חשון — הזמן האחרון שנועד מאת המרכז לקבלת כסף השקלים — לכן מבקשים אנחנו את כל חברינו שנשאר עוד בידם כסף מקבוץ השקלים לשלוח מיד ישר ללשכת המרכז בקלן (Zionistisches Zentralbureau, Köln, Karolingerring, 31.) עם ההודעה „בעד המזרחי". התלושים מבקשים אנו לשלוח תי"ם להרב י. י. ריינס נ"י בלידא או לנו (Dr. Feuchtwagner, Frankfurt a|M, Allerheiligenstrasse 3.).

אנחנו מודיעים שבעת אחת עם הקונגרס בהמבורג תהיה ג"כ קונפרנציה מזרחית. הפרטים עוד נודיע.

אנחנו מבקשים ג"כ לבחור ביחוד עם הצירים להקונגרס צירים להקונפרנציה הזאת. (למאה שוקלים ציר אחד; תקנות המזרחי 68).

— מעדינבורג מודיעים לנו, כי מרת פיינר נשאה שם, ע"פ הזמנת אגודת הציונים, נאום, ביחוד דברה הנואמת ע"ד „בצלאל" ודרשה לתמוך בו. האולם היה מלא מפה לפה. הנאום עשה רשם חזק. רבים מן הקהל הרימו את תרומותיהם ל„בצלאל".

מיום 14 עד יום 21 לחדש סנטיבר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ה ברוסיה הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	187,02	רו"כ
	מס־עצמי	4,68	„
	פנקסי־שוברות	21,34	„
	קופסאות	54,20	„
ספה"ז	(תשלומים לשעורין)	63,35	„
	קערות	5,08	„
	עצי־זית	69,20	„
נמכרו	תוי קה"ק בסכום	89,08	„
„	גליונות תלגרמה	2,—	„
	ס"ה	495,95	רו"כ.

רשימת סכומי השקלים שנכנסו בעד השנה השתים־עשרה לקונגרס מן הראשון בספטמבר עד העשירי באוקטובר.

אנטאפאל, פלך גרודנה 40 ר.; אשמיאני, פלך ווילנה 3 ר. 76 ק.; אליטא, פלך סובלק 15 ר.; אסטראגי פלך וואהלין 5 ר. 66 ק.; אוודא, פלך מינסק 6 ר.; אלעקסאנדראוו, פלך וולאדימיר 8 ר.; אסטארא 11 ר. 75 ק.; בערעסטעצקא, פלך וואהלין 26 ר.; בערדיטשעוו, פלך קיוב 1 ר. 50 ק.;

בענדין 17 ר.; באברינעץ, פלך חרסון 45 ר.; באחמוט, פלך יעקאטערינאסלאוו, 34 ר.; בליושקי, פלך קליש 20 ר.; באהוסלאוו, פלך קיוב 25 ר.; גאסטינין, פלך ורשה 26 ר.; גאלאוונא 2 ר.; דובאסארי, פלך חרסון 25 ר.; דאבריאנקא פלך צרניגוב 15 ר.; דעמיעווקא, פלך קיוב 25 ר.; דונאיעוויצי, פלך פודוליה 3 ר.; ווערחוטינא, פלך מינסק 5 ר.;ווישקאוו, פלך ורשה 27 ר. 50 ק.; ווועליון, פלך קליש 21 ר.; וואסילקאוו, פלך קיוב 5 ר.; ווילנה 60 ר.; וואבאלניק 14 ר. 70 ק.; ווערושבאלאווא, פלך סובלק 20 ר. 50 ק.; וויטעבסק 100 ר.; וואכילקאווקא, פלך יעקאטערינאסלאוו 50 ר.; זוארנישצע, פלך קיוב 15 ר.; זוראוועצי, פלך מוהילב 10 ר.; זוואנעץ, פלך פודול 17 ר. 50 ק.; חאטין, פלך בסרביה 30 ר.; הארקאוו 130 ר.; טשודאוו, פלך נאווגאראד 2 ר.; טיראספאל, פלך חרסון 25 ר.; טאמאשאוו, פלך פטרוקוב 79 ר. 57 ק.; טשעטשערסק, פלך מוהילב 20 ר.; טשערנאביל, פלך קיוב 6 ר.; יארמאלינצי, פלך פודול 50 ק.; יעקאטערינאסלאוו 23 ר' 75 ק'; יאנאווקא 27 ר.; יעלעץ, פלך אריאל 3 ר.; לעאווא, פלך בסרביה 30 ר.; לאחוויצא, פלך פולטבה 5 ר.; ליאדי, פלך מוהילב 15 ר.; לאדז 200 ר.; לאמושא 17 ר. 35 ק. לענציצא 2 ר. 50 ק. לאוויטש, פלך מינסק 13 ר.; מוהילב גוב. 2 ר.; מיישאגאלי, פלך קובנה 6 ר. 50 ק.; מאסקווא 61 ר.; מאלין, פלך קיוב 6 ר.; מארדאראווקא 7 ר.; מינסק גוב. 43 ר. 43 ק.; מאריאמפאל, פלך סובלק 31 ר.; מישקאוו, פלך פטרוקוב 11 ר. 50 ק. נאוואגראדוואלינסק 48 ר. 70 ק.; נאווארזוואר, פלך ורשה 59 ר. 80 ק. נארעוו 10 ר. 40 ק.; סלוצק פלך מינסק 12 ר.; סאחאטשאוו 61 ר.; סימנא 3 ר. סטאווישצע 18 ר. 50 ק.; סרעדנאבורא, פלך צרניגוב 18 ר.; סובלק, יגוב. 15 ר. סאקאלאוו 5 ר.; פיקאוו, פלך פודול 4 ר. 50 ק.; פינזא 22 ר. 50 ק.; פטקאוו 5 ר. 25 ק. פולטוסק, פלך ורשה 5 ר. 50 ק.; פעאדאסיע, פלך טבריה 100 ר.; פלאנסק 28 ר. 50 ק.; צאריצין 74 ר. 17 ק.; קובא, פלך באקו 42 ר. 50 ק.; קאוועל, פלך וואהלין 67 ר. 50 ק.; קאנין, פלך קאליש 16 ר. 50 ק.; קיידאנאוו פלך מינסק 56 ר.; קריוווא-אוערא, פלך חרסון 9 ר.; קופין, פלך פודול 55 ר.; קאראבעץ פלך סמולנסק 3 ר.; קארטוז-בערעזא, פלך גרודנה 78 ר. 50 ק.; קאשעדארי 5 ר.; קאנטיופ 55 ר.; קאולאוו 50 ק.; קרעמענעץ, פלך וואהלין 9 ר. 50 ק.; ראסיעני, פלך קובנה 21 ר. 50 ק.; רובזעוויצי, פלך מינסק 2 ר. 50 ק.; רומני, פלך פולטבה 25 ר.; ריבניצא, פלך פודול 5 ר. 69 ק.; רייגראד 8 ר.; ראקאוו, פלך מינסק 5 ר.; שאדאווא, פלך קובנה 5 ר.; שערעשין, פלך לובלין 5 ר.; שאוולי, פלך קובנה 80 ר. 1 ק.; שטוטצין 34 ר. 75 ק.; שאקי, פלך קודנה 9 ר.; ס"ה 2622 ר. 24 ק.;

עם הקדם ע"פ העולם נו' 31-35 10335 ר. 55 ק.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה קרואי הועידה הקובנאית קבלו את המכתב הזה מקובנה: „הועד המסדר את המועצה, שנקראת ברשיון הממשלה בעיר קובנה, לדון על עניני החיים היהודיים הפנימיים על־פי הפרוגרמה שפרסמנו במכתבנו הצירקולארי מיום 30 בסנטיאבר, מצא לנחוץ וליתר נכון לדחות את המועצה האמורה לחודש נויאבר (לערך בימי 20-22) שנה זו".

„בדבר הימים הקבועים של המועצה בדיוק וכן יתר הידיעות הנחוצות נודיע לכם בשעתם. בעד הועד המסדר, **א. ב. וואלה**.

— האספה הכללית של המועצה לענין ההנהגה העצמית דנה בהצעתו של מיניסטריום הפנים בדבר שנוי סדרי ההנהגה של ערי פולין. היהודים לא הוזמנו אל האספה הזאת. נשיא המיניסטרים, סטוליפין, אמר בין יתר דברי נאומו: בשעה שערך המיניסטריום את ההצעה קבל ליסוד הנחותיו את חוקי הערים משנת 1892. הוא שאף למנע את המוסדים החדשים משאיפות ונטיות אוטונומיות ולתת להרוסים, מבלי שים לב למספרם, את הזכות להשתתף בהנהגת הערים. אנו רוצים לראות בערי פולין הנהגה עצמית פולנית הנכנעת להאידיאה הממלכית הרוסית. נבחרי הערים נחלקים לשלש קוריות: הראשונה של רוסים, השניה של יהודים והשלישית של יתר התושבים. כדי שלא יקבלו היהודים, שהם רוב תושבי הערים, את המספר המכריע בין חברי הדומה, אומרת ההצעה להכנים את היהודים אל הדומות העירוניות במספר חמישית של כל חברי הדומות. הלשון הרשמית לעריכת ניירות ולמשא ומתן עם הממשלה היא הרוסית. לפי הידיעות האחרונות כבר יצאו הפולנים מן המועצה הזאת, מפני שמצאו, כי שאיפותיה של המועצה פוגשות בכבודם הלאומי, ובדת הקתולית. בורשה התחילו חוגי העסקנים הצבוריים לעסוק בדבר. היהודים הלאומיים מוחאים כנגד ההגבלות ובהסכימם לחלוקה לקוריות לאומות הנם דורשים שמספר צירי כל קוריה יהא מתאים למספר היחוסי של התושבים מלאום זה.

— בימי 6 ו־7 לאוקטובר היתה במינסק אספת הועדים והמורשים של לשכת המורשים בפלך מינסק. המועצה קבלה את ההחלטות האלו:

כל נודד צריך לקבל פספורט עולמי לעצמו ולאשתו. טוב ליעץ, כי כל הצעירים מבני 16 ירשמו את עצמם בעוד מועד באותו הגליל ששם הם נקראים לצבא. נחוץ להשתדל, שיתירו לאלה החיבים לשלם 300 רובל קנס ושאין להם כל נכסים—לקבל תעודת מסע לחו"ל. נחוץ להשתדל, כי בעלי מלאכה יקבלו תעודות מסע לחו"ל בזול ע"פ החוק.

ע"ד עזרה מדיצינית נתקבלו ההחלטות האלו: להפיץ ידיעות ע"ד מחלת הטראכומה וע"ד אמצעי המלחמה בה. להשתדל, כי בשעה שאבי המשפחה נודד מביתו יבקר הרופא גם את עיני בניו ואשתו. ליעץ את הערים הקטנות, כי בהזמינן להן רופא תשימנה לב, שיהיה הרופא גם מומחה למחלת העינים. לתמוך בבתי־החולים למחלות העינים, כדי שיוכלו הנודדים למצא שם עזרה.

נתקבלו גם החלטות בנוגע למשפחות שבעליהן עוזבים אותן בלי כל אמצעי מחיה. בנוגע לעבודתה של הלשכה נתקבלו ההחלטות האלו: אם המורשה באחת מערי הפלך איננו יכול לתת לנודד את הידיעות הנחוצות לו צריך הוא לפנות אל הועד במינסק או אל הלשכה המרכזית. אם יהיה צורך לבא במשא ומתן עם מוסדים בחו"ל או חברות האניות נחוץ לפנות אל הועד המינסקי, או אל הלשכה המרכזית.

— ולאדימיר בורציב גלה פרובוקטור והודי חדש, אחרי זה של „הבונד" בקרב הסיימאים. שמו — אלכסנדר אוסיפוביץ רווינברג. בורציב מכנה, אותו בתאר „פרובוקטור ישן, מנוסה, שכבר זכה לשם": מתחלה היה רווינברג ס־ר, אחרי כן ס־ד, מהם עבר אל ס־ס, ובעת האחרונה היה בין העסקנים הראשונים של הסיימאים.

— בהצעת־החוק של הממשלה ע"ד יסוד זימסטבות בחבל המערבו ישנו סעיף האומר, כי עד שיתבררו החוקים הנוגעים ליהודים, לא ינתנו ליהודים להשתתף בבחירות אל הזימסטבות וגם להבחר בתור גלאסנים אליה.

— הדיפארטאמינט המידיציני ערך הצעת־החוק בדבר יסוד בית־ספר מיוחד לתלמידי־רוקחים. עם זה אומרים לאסור על מחזיקי בתי־האפתיקאות לספח תלמידים אליהם. בבהים הזה אומרים להנהיג נורמה מיוחדת בשביל היהודים.

הדיפוטאט ניסילוביץ שלח גליון של שאלות אל הרבה קהלות ישראליות בערי התחום ומתוצה לו ע"ד יחוסיהם של בני עם הארץ אל היהודים. עתה כבר קבל מר ניסילוביץ כמאה וחמשים תשובות, כי בכל מקום שוררים יחוסים לא רעים בין הנוצרים והיהודים; ורק הסויוזניקים מפריעים בדבר.

בַּמִּזְרָח.

— לפי ידיעות נאמנות נשלחה יע"י טלאט־ביי לפחת ירושלים תלגרמה ע"ד הפתקא האדומה, וזה לשונה: „מפני שרק הפרלמנט יכול להחליט בענין שהותם והתישבותם של יהודים בפלשתינה ומפני שאי־אפשר יהיה להפרלמנט לדון בשאלה זו תיכף כשיפתח, הננו מצוים לשמור את החקים הקימים ע"ד הכניסה לארץ, עד שיוציא הפרלמנט חקים חדשים בדבר שהותם של יהודים בפלשתינה" לפי שנודע, חושבים לבטל את הפתקא האדומה וגם את התק ע"ד הזמן ולהנהיג במקומם: 1) שת רשם הממשלה הרוסית על תעודותיהם של האימיגרנטים שחדלים הם להיות נתונים רוסים כשהם נכנסים לתורקיה. 2) הנכנס צריך יהיה להוכיח שיוכל לפרנס את עצמו או שתדאגנה בשבילו חברות העוסקות באימיגרציה; 3) שיקבע מספר מכסימלי לשנה של הנכנסים. אי אפשר לקבע מסמרים בידיעה זו, ביחוד בסעיף השלישי.

— באולם הקלוב „דעם אינטים" בסלוניקי הרצה בחוהמ"ס הארון הפרקליט משה כהן לפני החברים ע"ד עבודת הקלוב במשך השנה. וע"ד העבודה העומדת עתה על סדר היום. הנואם הראה על התפקיד הגדול שמלא הקלוב בהרמת הרוח הלאומי בקרב יהודי סלוניקי ועל עבודתו לאחד את הקהלה. העבודה היותר נכבדה העומדת עתה לפני הקלוב היא עבודת הסתדרות הקהלות בערי תוגרמה. ההרצאה עשתה רושם חזק על הנאספים.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

! חדשה בעולם הפדגוגיה !

על ידי הוצאת „השחר" יצאה לאור ונמצאה למכירה חרסתומתיה חדשה לילדים בשם **ספרי הראשון** מאת יהודה גרזובסקי. החריסתומתיה הזאת נועדה לילדים כבני שמונה–תשע שנים, הבנגון קל והתוכן מענין מאד לקריאה וללמוד השפה העברית. הספר נדפס בתכלית ההדור והיופי ובאותיות גדולות. המחיר 30 קאפ'.

כתבת „השחר":

Книгоиздат. „ГАШАХАРЪ", Варшава, Рымарская 16.
Ferlag „HASCHACHAR, Warschau, Rymarska 16.

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушiя", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

פערלאג „קדימה", ווילנא.

по 2 коп; перес. 2 коп. 100 экз. 1 р. 50 к. съ перес.

№ 1 Органы экономическаго возрожденія Палестины.— 2-ое дополнен. изд.

№ 2 **בצלאל**, זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט. פון ד"ר י. ל. לוריא (יפו).

№ 3 די מוסדים פאר די עקאנאמישע אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.

№ 4 Что такое Базельск. программа? В. Е. Жаботинскаго.

№ 5 Плантаціи въ Палестинѣ, д-ра А. Рупина (Яффа)

№ 6 ידיעות וועגען ארץ־ישראל. 5־טע פערבעסערטע אויפלאגע. 3 קאפ', פארטא 2 קאפ'. 100 עקז. 2. 50 רוב' מיט פארטא.

№ 7 ПАЛЕСТИНА. Перспект. и возм. экспом. возрожденія Д. Тритча. Перев. съ VI нѣм. изд. 15 коп. съ перес. 100 экз. 25 % скидки.—

№ 8 НАШИ БАНКИ. Б. А. Гольдберга. 5 коп; 100 экз.

№ 9. „Правовыя условія пріобрѣтенія земли въ Палестинѣ". Цѣна 5 к., пер. 2 к.; 50 экз.—2 р. 50 к. съ пересылкой.

— 10. «Избранныя рѣчи и статьи Макса Нордау» (выпускъ 1-ый). Цѣна 12 коп., 100 экз. 10 руб.

№ 11. «Календарь-Кадима» на 1909/10 г. Цѣна 14 коп., 100 экземпл. 8 р. 50 к. съ перес.

מיט בעשטעלונגען ווענדעט זיך צו И. Л. Гольдбергу, Вильна

„דאס יודישע פאלק"

(רעדאגירט פון ד"ר י. לוריא און ל. יפה)

3 קאמפלעקטען פאר 3 יאהר־גאנג (1906־08), וועלכע זיינען זעהר רייך אין שענער ליטעראטור פון די גרעסטע און בעסטע אידישע שרייבער, פערקויפען זיך פאר 2,50 ר' מיט פארטא. איינצעלנע קאמפלעקטען צו 1,25 ר'.

צו בעקומען אין דער רעדאקציע פון „העולם" — ווילנא.

לאוהבי הרחוקים והקרובים.

אני מקבל חותמים ומודעות לכל העתונים והירחונים העברים והז־גנים במחיר הרידקציות, והחותמים על ידי לשנה יקבלו פרם (נוסף על הפרם מהמערכת) את ספרי „גן פרחים" חלק שלישי. החותם על חצי שנה יקבל את ספרי „עלילת שיא". והחותם לרבע שנה — את ספרי „אוצר חדש".

האדרעסע אלי:

O. Мейзахъ, до востр. Вильно.
O. Meisach, Postrestant, Wilno.

ברגשי כבוד ובברכת ציון
יהושע הלוי מוח.

סוכן „העולם" הראשי.

למדינת בלגיה בכלל ולעיר אנווערז בפרט

S. Kahan, Anvers (Belgie) Rue du Vanneau, 98.

מתקבלת חתימה לשנת תר"ע על

„הפועל הצעיר"

כלי מבטאה של הסתדרות הפועלים העברים בא"י.
„הפועל הצעיר".

יוצא לאור פעמים בחדש ע"י הועד המרכזי

שתי שנות קיומו של עתוננו ברור למדי את טיבו לפני הקהל העברי.

גם להבא תחיה מגמתו הראשית: לסול ולהאיר לפני הפועל את הדרך המובילה להטבת מצבו ולהקל עליו את האפשרות לבוא ולרכוש את מקצועות העבודה ההולכים ונבראים עה לעינינו. וביחד עם זה להכנים את ההכ־ה לתוך כל שדרות עמנו בארץ, כי התרבותו של הפועל העברי והתבצרות בכל ענפי העבודה— תנאי הכרחי להתגשמות הציונית.

גם להבא יהיה עתוננו במה חפשית בשביל כל עניני הציוניות והישוב, והענינים הכללים, ההולכים ומתרחבים הודות לתנאים הפוליטיים החדשים, ימצאו בו הארתם היותר רחבה

כמו עד עכשיו נוסיף גם להבא לבקר בלי משא פנים את המוסדים אף אך היותר חביבים עלינו, ונשתדל לברוא דעת קהל ראויה, שהמוסדים שלנו יתחשבו אתה.

המחיר לשנה: ביהודה	5·50 פר'.	גליונות בודדים—	4 מתליק
" בגליל	7.—	" " "	5 "
" ברוסיה	2.50 רו"כ	" "	10 קופ'
" ביתר הארצות	6 פר'	" "	25 סנתים

החותמים מכל הארצות יכלים לשלוח את דמי החתימה ישר אלינו ע"י המחאת־הפוסטה ששמה.

הכתבת לכל עניני המערכת והארמיניסטרציה וגם למשלח בספים: מן תשרי תר"ע.

REDACTION „HAPOEL HAZOIR" JAFFA.

הסוכנים ברוסיה מתבקשים לפנות רק לסוכננו הראשי הוא בימה"ס השחר המקבל חתומים ומוכר גליונות בודדים בשביל כל רוסיה. Варшава, Рымарская, 16.

נמצאים למכירה במספר מצומצם קומפלקטים של הפוה"צ לשנות תרס"ח ותרס"ט. מחיר כל שנה 5 פר. לחותמים על הפוה"צ לשנת תר"ע, שישלמו דמי החתימה בעד שנה שלמה נתנת הנחה: שני הקומפלקטים משתי השנים בעד 5 פר'.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים; ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות

המכירה אצל חברת „כרמל" ורשה.

המכירה אצל חברת „כרמל" ורשוי ואודיסה.

יצא לאיר הספר הראשון של הסופר מר י. ח. ברנר

כתבי י. ח. ברנר

192 עמודים; 13 ספורים. המחיר 75 קאפ'.

הכתבת:

Buchhandlung S. Krugliakoff, Jaffa, Palästina

המכירה הראשית בגליציה:

Ch. Jckowicz Rzeznicka ,2 Lemberg

הוצאת „תושיה“ ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

(ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ)

[2266 עמודים].

מאת **א. בן־יהודה** בהשתתפות **י. גרזובסקי.**

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו הגהתו וסדורו בדפוס נמשכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה“ לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה לתת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העברית שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד, ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים, וגם לא אותם התרגומים השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשובים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים,—הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת — שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני

מלון של־כים

עברית-רוסית-אשכנזית

מאת **י. גרזובסקי** בהשתתפות ד"ר **י. קלוזנר.**

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית־ללועזית ומלועזית־לעברית—בתור מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעי ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כים“ לבד 2,35 ר', מכ' הדר 2,60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

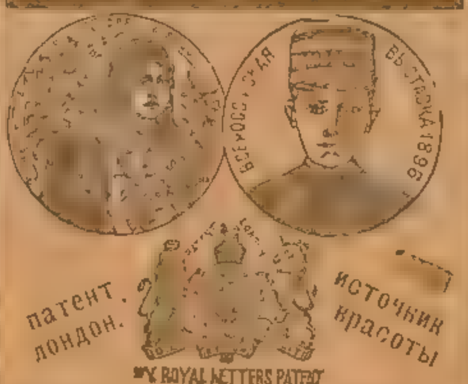
להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ“, Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, arschau.

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בור 1.

ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
СЕНЪ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО.
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT-
RAPHAEL VALENCE

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ **КАЗИМИ**
МЕТАРМОФОЗА
Продано около ДВУХЪ
милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА,
МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם“
בעיר מינסק ובסביבתה
מר **מ. היילפרן** (בים"ס).

רוצאת **ספרות**

מוציאה לאור מראשית שנת תר"ע **ביבליותיקה של „ספרות“,** ספר בכל חדש בן ד' גליונות של דפוס (64 עמודים) בפורמט גדול ויפה. כל ספרי הביבליותיקה הזאת יהיו מקוריים וחדשים, שלא נדפסו עוד בשום מקום.

בידינו נמצאים כבר הספרים האלה: א) בין מים למים (ספור) מאת י. ח. ברנר. ב) מעל המגדל (ספור) מאת א. א. קבק. ג) ספר הסטירות (שירים) מאת יעקב שטיינברג. ד) ספר הבדידות (שירים) מאת הנ"ל. ה, ו, ז, חחסידות (ספר מדעי כג' חלקים) מאת הלל צייטלין. ח) באהל השקץ (רומן) מאת יעקב פיכמאן.

מלבד זאת הבטיחו לנו את ספריהם בשביל הביבליותיקה הזאת לשנה זו: ז. שניאור, יצחק קצנלסון, א. נ. גנסין ועוד. את שמות ספריהם של אלו ותכנם נפרסם בקרוב.

תנאי החתימה:

לשנה שלמה	(12 ספרים)	2,50 רובל	יחד עם	פורטה
לחצי שנה	(6 ״)	1.25 ״	״	״
לרבע שנה	(3)	75 ק. ״	״	״

מחיר כל ספר בודד 30 ק. פורטה 4 ק'.

הספר הראשון והשני כבר יצאו לאור.

פרוספקט מפורט ע"ד הביבליותיקה הזאת ישולח חנם לכל דורש.

הכתבת:

Издательство «САФРУСЪ», Варшава, Золотая 83/13.

Verlag „SAFRUS“, Warschau, Z'lota 83|13.

שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"י משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

([illegible])

№ 40.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 38 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

ספרים חדשים.

1) **הקריאה והכתיבה**, להוראת הקריאה והכתיבה העברית ע"פ השטה הטבעית בדרך חדשה, בב' ספרים:

א) **ספר המורה**, מורה דרך למורים בהוראת הקריאה והכתיבה על פי השטה הקולית באופן שמושי. מאת ש. ל. גרדון וי. גרזובסקי, מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

ב) **ספר התלמיד**, תרגילי כתיבה וקריאה בהדרגה מסוימת על ידי מאמרים וספורי ילדים קלים ומלבבים, עם פרקי הכתיבה מראשית תורת הלשון עם תמונות וציורים רבים. מאת הנ"ל מחירו 50 קאפ', פארטא 8 ק'.

2) **ראשית הקריאה**. למוד הקריאה העברית ע"פ השטה הקולית בהדרגה קלה ונכונה עם תמונות וציורים מאת י. שקודסקי, מחירו 30 ק. פארטא 6 ק.

3) **דרך חדשה**. מאת נ. פינס. פרוזדור לדקדוק ולארתוגרפיה העברית עם תרגילים. הס' כלו מנוקד ונדפס בהדור מצוין, מחירו 40 ק', פארטא 10 ק'.

4) **דרך הדשה**. מאת נ. פינס. חקי הארתוגרפיה העברית עם תרגילים. נועד לשמוש-מעשי בבית הספר ובבית-האב. מחירו 50 ק', פארטא 12 ק'.

5) **הדקדוק המעשי**. ספר דקדוק ללמד ע"פ השטה הטבעית וגם התרגומית, עם תרגילים ודוגמאות רבים בשני חלקים, מאת מ. מ. מנוסביץ. הלומד מתוך הספר ירכש לו בנקל את ידיעת הדקדוק העברי באופן נעלה. הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור.
חלק ראשון. מחירו 60 ק', פארטא 8 ק'.
חלק שני. מחירו 80 ק', פארטא 12 ק'.

6) К. К. Волоцкій: ПРАКТИЧЕСКАЯ ГРАММАТИКА древне-еврейскаго языка. דקדוק מודרני, מלא ושלם של השפה העברית בשפת רוסיה. טוב ביחוד למען בת"ס העברים למתחילים וגם למתלמדים בעצמם. מחירו 10 ק', פארטא 8 ק'.

7) **למען הקטנים**. חרסטומטיה מצוירת לילדים מבני שש ושבע שנים, ערוכה ע"י פדגוג עברי. מחירה 40 ק'. פארטא 8 ק'.

8) **מקרא ולמוד**. (חרסטומתיה מצוירת) עם תרגילים רבים בדקדוק ושמוש הלשון, מאת פסח קפלן, עם תמונות וציורים רבים מעשי ידי הציר ג. טשורני. מחירו 60 ק', פארטא 12 ק'.

9) **טל שחרות**. חרסטומתיה מצוירת לילדי ישראל. מאת י. ברקמן. החומר מלא קסם, והשפה טבעית, קלה ופשוטה, עם באורים למלים הדורשות באור. מחיר הספר 60 ק', פארטא 10 ק'.

10) **נטיעים**. חרסטומתיה לבני הנעורים, מאת א. ז. רבינוביץ. הספר בא להכשיר את בנינו ובנותינו בימי נעוריהם להבנת הספרות העברית. חומר הקריאה שבו מובחר ומענין. מחירו 50 ק', פארטא 6 ק';

11) **הרסטומתיה היסטורית**. ספר למוד תולדות ישראל על פי ביוגרפיות עם שאלות ותכניות הרצאות היסטוריות לתלמידים. ספר ראשון: **אבותינו** (מאברהם אבינו עד אחר חורבן הבית הראשון) מאת **שלמה ברמן**. מחיר הספר 75 קאפ. פארטא 12 קאפ.

12) **הנ"ל** במהדורא מיוחדת, בחוברות בודדות, למקרא ילדים. מחיר כל חוברת 6 קאפ.

13) **מגבורי האומה**. תולדות ישראל ע"פ ביוגרפיות. הנ"ל. יצאו לאור עתה עוד חמש עשרה חוברות חדשות: מן מר זוטרא השני עד רבי אברהם אבן עזרא. כל חוברת 6 קאפ. מכורכים יחד בכריכה יפה (כרך שלישי) 1.20. פארטא 12 קאפ.

14) **כנור קטן**. אסף שירי ילדים בלוית טעמי זמרה לגני ילדים ולבתי ספר. ע"י א. פרנק. ספר א', מחירו 30 קאפ. פארטא 4 קאפ.

15) **עין יעקב לבני הנעורים**. מבחר האגדות שבספר „עין יעקב“, עם באור קצר וברור לתלמידים. נערך ונסדר על ידי י. ב. לבנר. מחיר הספר 1 ר', פארטא 16 ק'.

16) **מלון רוסי-עברי-אשכנזי**. (באותיות עבריות). מאת א. בן-יהודה בהשתתפות י. גרזובסקי. מחירו 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל, פארטא באחריות 40 קאפ. ביחד עם ה„מלון של כיס“ (עברית-רוסית-אשכנזית מאת י. גרזובסקי בהשתתפות ד"ר י. קלוזנר) רק 5 ר', מכ' הדר 5.50 ר', פארטא 50 קאפ.

17) **תולדות היהודים**. היסטוריה פופולרית לעם ולבני הנעורים. (מאת יעקב פרנקל). חלק ששי (מתקופת גאוני בבל האחרונים עד תקופת הרמב"ם); מחירו 75 קאפ. פארטא 8 קאפ.

18) **פרץ הירשביין**: מחזות,
א) **מרים**. (מחזה בארבע מערכות) 25 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ב) **נבלה**. (דרמה בארבעה אקטים) 20 קאפ. עם פארטא 29 קאפ.
ג) **הולכים וכבים**. (מחזה בארבעה מערכות) 25 קאפ. ע"פ 29 קאפ.
ד) **עולמות בודדים**. (דרמה באקט אחד) 10 ק', עם פארטא 12 קאפ.
כולם בקובץ אחד במחיר 80 קאפ. עם פארטא.

19) **שפראכען פיהרער**. שנעלסטע ערלערנונג פון שפראכען אהן א לעהרער. נאך דער מעטאדע פון פאליגלאט און קונצע. פאלניש. פרייז 25 קאפ; פארטא 4 קאפ.

קטלוג מפורט של כל ספרי הוצ' „תושיה“ ישלח חנם לכל דורש.

Издательство «ТУШІЯ», Варшава.

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau.

בע"פ: נופוליפקי 7 עמון 9, או במחלקה: נאלעווקי, איוואנאוו באזאר 1.

יצאה לאור ונמצאה למכירה

תמונת מנדלי מוכר-ספרים

וקבוצת סופרים עבריים בוילנה

תמונה יפה בפורמט גדול. מחירה 30 קאפ' עם המשלוח. בנאכנאהמע עוד 17 קאפ', — לפנות אל:

Н. Бабицкому, Вильно, почт. ящ. 86.

נחוצה אומנת

היודעת שפה עברית ירוסית להנוך של שלשה ילדים בני 5-10 שנה. היתרון — לעלמה מנוסה ובקיאה בשיטה הפריבלית, רצויה גם ידיעת מוסיקה. לפנות במכתבים אל מערכה „העולם“ וילנה. בשביל **P. M.**

הגמנסיה העברית ביפו

בראשית שנת תר"ע נפתחת.

המחלקה החמשית.

מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות.

התשלום במכינה א' 60, במכינה ב' 80, במכינה ג' 120 פר. במחלקות 60 פר' לשנה. בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שערי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו"ל להמציא להם מעון מזון השגחה טובה בהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר' לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

Осталось незначительное количество экземпляровъ книгъ:

I. „ЕВРЕЙСКІЕ МОТИВЫ“ сборникъ сіонистскихъ стихотвореній оригинальн. и переводн. на русск. языкѣ.
Роскошное изданіе на японской бумагѣ вмѣсто 2 р. — 50 к.
обыкновенное „ „ 75 к. — 25 к.

II. „ГРЯДУЩЕЕ“ стихотворенія Л. Яффе.
Роскошное изданіе вмѣсто 2 р. — 50 к.
обыкновенное „ „ 1 р. — 25 к.

(Цѣны безъ пересылки.)

Съ заказами обращаться:

Л. Гольдбергу, Вильно.

סוכן „העולם“ הראשי.

למדינת בלגיה בכלל ולעיר אנווערז בפרט

S. Kahan, Anvers (Belgie) Rue du Vanneau, 98.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, כ"ו מרחשון, תר"ע.

ВИЛЬНА, 28-го Октября, 1909 г. № 40 WILNA, 10-ten Nowember, 1909.

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י"ד—י"ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.

הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י"א—י"ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י"ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.

הביאו לידי גמר את השבונות השקלים!

הכונו אל הבחירות!

עַל הַמִּצְפָּה.

„חופש" הדת.

הכיסיה השלישית של הדומה, שנפתחה זה עתה, התחילה בסכסוך קשה בין הממשלה והרוב האוקטובריסטי. סבתו של סכסוך זה אינה קלה ערך כלל. בסוף הסיסיה הקודמת נתקבל בדומה חק, המתיר את ההעברה מדת לדת, בלי שום הבדל בין הדת השלטת והדתות שסובלין אותן, וגם את חפש הפצת כל הדתות בכלל. מובן, שחק זה שנוסד על הצעה־חק שהכניסה הממשלה בכבודה ובעצמה, עורר את כל „המגינים" למיניהם לאסר מלחמה נגד חתירה זו תחת אחד משלשת „העיקרים", שעליה רוסיה עומדה. נצחונם לא אחר לבא, כירוע וכנהוג: הממשלה חזרה והוציאה מלשכת הדומה את הצעת החק שהכניסה בעצמה, ועכשו היא מטפלת בה שוב ומתקנה ומשבחת אותה.

האוקטובריסטים, שרבים מהם נמנים על הכת הדתית „המחזיקה בנושנות", אי־אפשר להם לבלי היות במקצוע זה מעט יותר ליברלים מהממשלה. חק זה נוגע לנפשם, שהרי עד שנתפרסם המניפסט ע"ד חופש הדת סבלה כת זו הרבה. ולפיכך מוכרחים הם להלחם בעד חופש הדת בכלל ולפתח את עיקרי המניפסט.

לכאורה אין סכסוך זה נוגע כל כך ליהודים. אין כנסת־ישראל רוצה להכניס גרים תחת כנפי היהדות, ואיסור ההעברה מדת נוצרית לדת יהודית, איסור הפצת תורה־ישראל לא העיק מעולם על היהדות. ומלבד זה הרי מוסכם הוא מכבר שיש ליהודים אוטונומיה דתית שלמה. חסרות לנו זכיות אנושיות, זכיות אזרחיות ופוליטיות; מוגבלים אנו על כל צעד ושעל בחיינו הכלכליים והרוחניים, אמנם בשביל דתנו, אבל במה שנוגע לדת ולאמונה, מי זה מפריע בעדנו מעבוד את האלהים כחפצנו?

אין נוהגים אמנם בדת ישראל אותו הכבוד, שנוהגים בדתות אחרות, אבל בפנה הדתית הצרה ניתנה לנו אוטונומיה גמורה.

אולם אין זה אלא אחד מהשקרים המוסכמים שבחיינו. באמתו של דבר אין לנו גם חופש הדת במובן זה. ניתנה דתנו בידי כל אדמיניסטרטור חרוץ־ונאמן. אם רוצה הוא — מי ימנע־בעדו, שלא יתעלל בקדשי ישראל ושלא יכריח לקבל את מרותו גם בעניני דשמיא.

בנובגרוד־סיבירסק למשל מכריח דירקטור הגימנזיה את התלמידים היהודים לבקר ביום הראשון את בית התפלה הפרובסלבי. האפשר לשער, שיעז מי שיהיה לעשות כדבר הזה לבני דת אחרת?

ובאודיסה היה טולמצ'וב כמעט למנהיגה הרוחני של הקהלה היהודית. זהו דבר שלא היה עוד בעולם הנאור, כי יבא איזה אדם, העומד מן החוץ, ויחוה דעה בעניני מנוי כהני־העם בה בשעה, שיש חק מפרש, הנותן לבני הדת את זכות הבחירה של העומדים בראשם, איך שנתיחס להרב הרשמי, הרי בעיני הממשלה הוא הראש הדתי של הקהלות היהודיות וכא־כחן — ואותו ממנה שר העיר ותומך בו זמן רב למרות רצון הקהלה. ולא עוד, אלא כשבא הסוף לסקנדל זה של אבינוביצקי, כשהוכרח התומך לבעט בנתמך, הלך שוב ומנה רב חדש;

ומוסיף אדמיניסטרטור חרוץ זה ללכת מחיל אל חיל. פתאום נתגלה לו שאין צלמים על הכתרים, שבבתי התפלות שלנו, המשמשים לצורך אילומינציה, ויחרד ל„שערוריה" כזו, שאיש לא שם לב אליה עד היום הזה, ויתן צו להעמיד את הצלמים על מקומם.

האין זה מזכיר ימים מקדם, פקודותיהם של קיסרי רומא? קהלת אודיסה מסרבת בדבר, מגשת מגלות מבארות — אולם מי יודע סוף ריב זה עם „תקיף" כטלמצ'וב?

זהו חופש הדת של היהודים!

ונמצא שהצעת החק, שגרמה לסכסוך בין הממשלה והדומה, נוגעת לנו עד מאד.

וכשרואים אנו את האוקטובריסטים השליטים, כביכול, פוסעים אחורנית, ולבם נוקפם, שמא הכעיסו ברמז את הממשלה, והם נכונים להביא עגלות ערופות רבות גם בשאלת „חופש הדת" — אז אין אנו צריכים לפקפק כלל בדבר, שהעגלה הראשונה תהיה: חופש הדת שלנו.

ומה שלא יספיקו המחוקקים להגביל, יגמרו השלטונים המקומיים, שכבר הסכינו להניח את ידם הקשה גם על אותו המקצוע של החיים הפנימיים, על החיים הדתיים, שהכל חיבים בכבודם.

ההנהגה העצמית בפולין.

עבוד הצעת החק בדבר ההנהגה העצמית בערי פולין הולך וקרב לידי גמר. המועצה לענין ההנהגה העצמית שנקראו אליה פולנים ורוסים מפולין ואף לא יהודי אחד, עובדה במרץ, ומדי פעם בפעם מפרסמת העתונות את החלטותיה.

לפי הידיעות הללו אין שום ספק, שהצעת הממשלה לא לבד שתתקבל, אלא גם תתיקן היקון נמרץ, שהרי לגבי הרוסים מפולין והברי המועצה להנהגה עצמית הממשלה בודאי ליברלית ויא יותר מדי. הדבר היותר חשוב, שרואגת לו המועצה כמו שדאגה הממשלה, הוא מה שקוראים אינטריסי הממלכה. דאגה זו הביאה כבר לידי כך שיצאו הפולנים מן האספה ונרסמו, שמפני שמעליבים בלאומיותם ובדתם, קשה להם להשתתף בעבודת המועצה.

דבר זה בלבד מציין את תכונתה של הנהגה עצמית זו, שהרי הפולנים הנמצאים במועצה נקראו מאת הממשלה, ובודאי שאינם נמנים על האופוזיציה הרדיקלית.

כידוע מגבילה ההצעה את זכיות היהודים וקובעת את מספר הנבחרים מתוך היהודים לחמשת אחוזים מכל יתר הנבחרים, אוסרת עליהם להבחר לראשי העיר, להיות מזכירים בלשכות הדומה העירונית וההנהגה, ועוד הגבלות כאלה. המועצה כבר דנה בסעיף זה ודחתה אפילו את הצעת הפולנים, שהתנגדו בכלל לחלוקה לקוריות לאומיות ולהגבלות, וכשהתקבלו הקוריות, הציעו לקבע את מספר היהודים חברי שלטוני הערים לפי מספרם היחוסי — לא בערים חלילה, אלא בכל הארץ, כלומר 14 אחוזים. המועצה והממשלה לקחה את הפולנים תחת חסותן ומגינות עליה מפני היהודים. וכמו כן תקנה את שגיאתה של הממשלה, שקבעה את מספר היהודים, שיוכלו להבחר לתוך ההנהגה, לשליש מכל חברי ההנהגה, והתאימה את מספר חברי ההנהגה למספרם בדומה העירונית, כלומר אם בדומות נכנסים היהודים רק 5 אחוזים עאכ"וכ בהנהגות. אכן, עקביות ראויה לשבח...

זהו מהלך עבודתה של המועצה. האנטישמיות היא העיקר היותר חשוב והיותר קדוש לה. ובכל אופן אי-אפשר יהיה לשונאי-היהודים בפולין להאשים את היהודים, שהממשלה רוצה להשתמש בהם כנגד פולין.

עוד מעט ותגמר עבודת המועצה, והצעת החק המתוקנת תוכנס אל הדומה, שגם היא בודאי לא תמנע את עצמה מלהביא תקונים בה. היש הקוה שתקונים אלה תהא תכונתם אחרת מתקוני המועצה?

איך שנשיב על שאלה זו, ברור הוא, שאפילו אם רפויה התקוה, צריכים יהודי פולין לעשות כל מה שבכחם, כדי לעורר את הדומה השלישית, ולכל הפחות את האופוזיציה שבה, שתשגיח בהם, בצרכיהם ובדרישותיהם. עתוני ורשה מודיעים, שכבר התחילה העבודה בנידון זה. וכפי שנראה, יהיה הסעיף ע"ד חלוקת הבוחרים לקוריות לסלע המחלוקת בתוך הצבור היהודי.

מאליו מובן, שהמתבוללים מתנגדים לסעיף זה תכלית הניגוד ובודאי שגם המתקדמים הפולנים יסכימו אתם בזה, שהרי, אם יובדלו היהודים לקוריה מיוחדת, אז רפויה מאד תקותם של הראשונים וגם האחרונים להבחר אל הדומות. בלי עזרתם של יהודים המפלגה של המתקדמים כמוה כאין — זה הוכיחו הבחירות לדומת הממלכה. והשפעת המתבוללים בתוך הצבור היהודי, אם עוד יפלו מידם כלי-הזין היותר חדים, האיומים באי-רצונם של הפולנים, גם כן לא חזקה היא ביותר.

הלאומיים בודאי שלא יתנגדו לסעיף זה. מלבד כל התוכחות העיוניות והלאומיות הכלליות יש להם בפולין, כמו בארצות אוסטריה, הוכחה מעשית חזקה. השתתפותם של יהודים בבחירות כלליות עלולה תמיד לשמש חמר לאנטישמיות, להתגברות השנאה ליהודים מצד אלה שנפלו במלחמה הודות לעזרתם של היהודים למתנגדיהם. הראיה—שלש הבחירות אל דומת הממלכה, שרק האחרונות לא הוטבעו בחותם של אנטישמיות ואיומים. מפני שכמעט לא השתתפו בהן היהודים. הוכחה זו בלבד דיה שלא יתנגדו היהודים לסעיף זה.

ישנם אמנם לאומיים, הטוענים שחלוקה לקוריות תביא הפסד ליהודים, שהרי לא תהיה להם השפעה על הבחירות, ובתוך הדומות בודאי השפעתם תהא מוגבלת פשוט באופן מיכני, והפולנים בודאי ישגיחו בשבע עינים וישתמשו בהשפעתם על היהודים, שיבחרו אנשים מרוצים להם, ובכן איפא אותו פולמוס הכרחי הוא.

מענה זו סתירתה בצדה. כשישתתפו היהודים בבחירות הכלליות בהכרח שיכנסו במלחמת המפלגות ויכריעו לצד זה או אחר. היוצא מזה, שתמיד אפשר יהיה למפלגה זו או אחרת להרים קול צעקה, שגורל פולין ניתן בידי יהודים. אבל כשיפרדו היהודים לקוריה מיוחדת, חשוב יהיה לפולנים רק זה, שלא יבחרו אנשים שיתאחדו עם אויביהם ויתנגדו לשאיפותיהם הלאומיות. השגחה זו כמעט שמיותרת היא, כי אפשר להגיד מראש בבטחה גמורה, שבאנשים כאלה לא יבחרו היהודים בעצמם.

מדברים רק בסעיף זה, שהרי מובן מאליו, שמוחים היהודים נגד הגבלות זכיותיהם בפולין. ובזה בודאי אין חילוקי דעות בין המפלגות היהודיות.

אמנם קשה לקוות שמלחמה זו בעד זכיותיהם, שהתחילו יהודי פולין מתכוננים אליה, תועיל להשפיע על דומת הממלכה. אולם איך שתהיינה תוצאותיה של מלחמה זו, אין ספק שחיבים יהודי פולין לנהלה בכל עז ומרץ. וביחוד חיבים בזה הלאומיים והציוניים.

הפרסום, ביחוד פרסום הדרישות הלאומיות וקביעת גבולותיהן לאו מילתא זוטרתא היא!

פסק דין.

לעומת ההחלטה של ועדת הלנדטג הבוקוביני, שהיהודים הם עם, הנה יש לנו כבר פסק דין של בית משפט הממלכה שבוינה, שאין היהודים עם, אלא כתה דתית.

תשובה זו קבל העורך-דין ד"ר דימנט מצ'רנוביץ שערער לפני בית-המשפט, על שלא קבלה הרשות בעירו מודעה כתובה בלשון יהודית ובכתב יהודי. לא הועילו לו טענותיו וראיותיו, שיהודי גליציה ובוקובינה, שמספרם עולה לשמונה-מאות אלפים ומעלה, מדברים וכותבים כלם יהודית, ורק איזו אלפים מהשדרות העליונות, שכבר נעקרו מעל העם, מדברים וכותבים בלשונות אחרות ומונים את עצמם על עמים אחרים. בא-כחה של הממשלה, שהסכים לו הבית-דין, הוכיח שע"פ התפתחותם ההריסטוֹת

ומצבם המשפטי בארץ אין היהודים לאום מיוחד, אלא כתה דתית, ולכן אין לשונם נמנית על אלה, המתהלכות בממלכה ובמדינותיה, שחל עליהן סעיף 19 של דקונסטיטוציה ע"ד זכיות הלאומים והלשונות.

הממשלה בוינה עומדת על דעתה. זה עתה דחתה את החלטת ועדת־הלנדטג הבוקוביני והכריחה את הלנדטג לקבל חק־בחירה חדש, שלפיהו היהודים הם גרמנים, אף על פי שאלה האחרונים כמו הראשונים מחו נגד זה, ועכשו פסקה, שאין לאום יהודי במציאות כלל. ואחרי פסק בית־דין, נוהגים לומר, אין להרהר...

אמנם המיניסטריום שדחה את החלטת הועדה הבוקובינית לא התנגד כלל שיבדילו את יהודי בוסניה לקבוץ בוחרים מיוחד, אף על פי שדרישה זו היתה מבוססת על אותן הטענות, שנשענה עליהן דרישת יהודי בוקבינה. אך מי זה יתבע עקביות בפוליטיקה וביחוד בפוליטיקה באוסטריה?

נכנסו ציוני גליציה ובוקובינה בעובי המלחמה בעד הזכיות הלאומיות של היהודים. מלחמה להם פנים ואחור בתוך הצבור היהודי ובתור באי־כחו של צבור זה עם העולם החיצוני, שקשה לו להשתחרר מהרגל ישן ולהכיר לפתע פתאם את היהודים לעם, שצריך לתת לו את הזכיות הנתנות ליתר העמים. ואף על פי שנתעוררה בבית־דין שאלת הלשון היהודית, עדיין לא הגיע עד המלחמה בעד זכיות הלשון. עדיין לא נרשם העם היהודי ברשימת עמי אוסטריה.

זאת היא המטרה היותר קרובה, שאליה שואפים היהודים הלאומיים באוסטריה, ועד שתישג מטרה זו, אין ברצונם לעורר את השאלות, שפתרונן תלוי בפתרון השאלה העיקרית, שיוכר העם היהודי באוסטריה בתור נמצא. ובנידון זה חשובה מאד החלטת ועדת הלנדטג הבוקוביני, אף שנדחתה. איך שהוא, „פרצנדנט" כבר יש. אין כבר הדבר זר כ"כ. ומה שעשתה ועדה של לנדטג אחד, הרי תוכל לעשות בזמן מן הזמנים ועדה אחרת ואחריה סיים וגם הפרלמנט.

במלחמה בעד זכיותינו הלאומיות באוסטריה עדיין לא נחלנו שום נצחון. אולם אין המפלות מרפות את רוח הלוחמים. הם הולכים את דרכם בהאמינם, שסוף הנצחון לבא.

שְׁאֵלוֹת הַקּוֹנְגְרֶס הַתְּשִׁיעִי.

מכתב חוזר № 11

ביום $^{13}/_{26}$ דצמבר יתאספו מכל קצוי תבל בפעם התשיעית בעיר המבורג צירי ההסתדרות הציונית.

לקונגרס התשיעי, העומד להקרא אחרי הפסקה ארוכה של שתי שנים ומחצה מצפים בקוצר רוח לא רק הציונים, אלא גם כל חוגי היהודים שברשימת המפלגה לא באו, כל אלה השואפים לעתיד יותר טוב, לחיים לאומיים חפשים.

צפיה נמרצה זו נולדה, בלי ספק, הודות לערכה הגדול של המהפכה הדתורקית בשביל תנועתנו. שנוי המשטר בתורקיה גלה לפנינו פרספקטיבית רחבות של עבודה פוריה, ולא עוד אלא שיצר, אפילו בשביל אלה, שהתיחסו עד היום אל שאיפותינו ביחס של פקפוק אי שלילה, בפעם הראשונה את התנאים הריאליים הנחוצים לעבודה כזו.

1. תכונת התנועה.

התחלת התקופה הקונסטיטוציונית בתורקיה רוממה את הרוח בקרב חוגים ציונים רבים ועוררה התלהבות עצומה, הכרוכה על פי הרוב במאורעות ומעשים כבירים. נדמה, הנה ממשמש ובא השנוי העקרי בכל סדרי החיים בתורקיה, הנה קרובים ונעשים תקונים עקריים בחוקי הקרקעות והכלכלה, ועוד מעט ותבא האפשרות לשכלל את מוסדותינו, שע"י אנו אומרים לכבוש כבוש חומרי ורוחני את ארץ משאת נפשנו, ולברא מוסדות חדשים יותר גדולים וחזקים, שבעזרתם אפשר יהיה להרחיב ולפתח בארץ אותה העבודה הגדולה, המסודרת והמלאה חיים, שאליה נשאנו תמיד את עינינו ושאליה שאפנו כל העת. אך הנה עברה שנה שלמה של חכוי ועבודות הכנה, והתקוות לא נתגשמו, והתנאים המקווים לא נוצרו. ולא עוד אלא שגם נולדה בתורקיה נטיה גדולה להתרכזות, יחס של חשד לכל הלאומיים ופחד מפני כל מה שיש בו מעין צל צלה של אוטונומיה ושל שאיפה להגדרה לאומית. ניכר תיכף רישומה של נטיה זו גם על היהודים התורקים, שבראשונה קדמו את הציונות בהתלהבות כל כך גדולה. נתבלטה השפעתה של עבודת ההתבוללות רבת השנים של חכי"ח, ורק חוגים אחדים של יהודי תורקיה התיצבו לעין כל בשורת לוחמי תחית עמנו.

לרגלי המצב הזה ירדה הרבה ההתלהבות הראשונה בקרב הציונים והחוגים הקרובים אל הציונות. כבר נכרת בקרבנו מעין ירידת הרוח, המצויה כל כך אצלנו, מעין יאוש. ולפיכך נחוץ לחזור ולשנות את הרעיון העקרי של הציונות, לחזור ולהטעים שהציונות איננה עסק של קבלנות, של קבוצה עברית זו או אחרת, אלא שהיא תנועה, פרוצס היסטורי. הציונות עומדת על כח־פעולתו של דעם העברי; נובעת מתוך החיים העבריים, מתוך השתלשלות המחשבה העברית, ושום תנאים מדיניים חיצוניים אין בכחם, אלא לאחר או למהר את התגשמותה.

הקונגרס התשיעי צריך יהיה ראשית כל ויותר מכל להרגיש את העיקר היסודי הזה של תנועתנו. יחד עם אפני־עבודה חדשים ומתאימים אל התנאים החדשים שנתהוו, יחד עם הוראת האמצעים והדרכים היותר מקבילים אל הרגע הזה, יאשר ויקיים הקונגרס עוד הפעם, ששאיפתינו ותנועתנו בעקרן אינן משועבדות לשום תנאים מדיניים חיצוניים. בזה יתן הקונגרס את תשובתו על כל החששות שהובעו בזמן האחרון. כי גדול כחה של תנועה, הצועדת מבלי נטות ובכל תוקף אל המטרה שהתותה לה.

2. השנויים בפרוגרמה.

הודות לשנוי המשטר בתורקיה עלתה על הפרק שאלה חריפה ומסובכה ע"ד בקרת הפרוגרמה הבזילאית ושנויה האפשרי. מצדדים שונים נשמעית דרישות תכופות לשנות סעיפים אחדים בפרוגרמתנו. אך הועד המרכזי בישיבתו האחרונה והמועצה האחרונה של הועד הפועל הגדול הביעו את דעתן בהחלט נגד נגיעה כל שהיא בסעיפי הפרוגרמה – קדשי התנועה.

אפשר לשנות, וגם באופן היותר רדיקלי, את התכנים שלנו, אפשר לדביא שנויים שונים בתבניות מוסדותינו, אך בנוגע לשנוי הפרוגרמה אנו צריכים להיות זהירים בתכלית זהירות. ואל לנו להסיח את דעתנו מן המעצורים שמציב ספר התקנות של הסתדרותנו, הדורש לשם שנוי הפרוגרמה (I §) החלטת שני קונגרסים רצופים ורוב של שני שלישי הדעות.

אולם אפשר לשער שהקונגרס צריך יהיה לטפל בשאלה זו: יותר מדי גברה כבר ההכרה בנחיצות השנויים בפרוגרמה, ובנחיצית סגולה לתנאים שנתהוו בתורקיה.

אולם לא סְגוּלָה של הפרוגרמה יכול להיות לנושא דברינו. אין פרוגרמה באה אלא לנסח את השאיפות ואת המטרות של התנועה, ואלה, בכל אופן, לא נתנו לסגלן אלא להבנת הציונות והכרתה שהתפתחו.

3. המומנט המדיני.

כשיבא הקונגרס התשיעי לעסוק בשאלת השנויים בפרוגרמה, צריך יהיה לעמוד על נקודת־השקפה זו. כי גם איפן העמדתה של שאלה רבת־ערך ויסודית כזו בפני עצמו, גם אם נסיח את דעתנו מפתרונה, חשוב הוא מאד. ואיך שנעמיד ונפתיר את השאלה הזאת, הרי ברור שצריך יהיה לדון בה בהכרת אותה האחריות הגדולה, שמטיל עלינו ניסוח המטרה והפרוגרמה של תנועתנו. מטעם זה החליטה אספת הועד המרכזי בישיבת כל חבריו להציע לפני הקונגרס, שיבחר קומיסיה מדינית, והיא תדון בזהירות רבה מאד בשאלה הזאת, אם תעלה על הפרק, ובשאלות הפוליטיקה שלנו בכלל. אף על פי שבעת האחרונה הולך ומתחזק בתנועתנו יסוד הקבלנית, לא אבדה לה עדיין תכונתה הפוליטית, ועכשו, יותר מבכל זמן, נחוץ להבליט את הצד הפוליטי ולדרוש ולדון בהשאלות הפוליטיות הקונקרטיות של תנועתנו, העומדות עתה על הפרק. לפני הקומיסיה הפוליטית הזאת, שתבחר ע"י הקונגרס, יהיו צריכים אפוא מנהלי דפוליטיקה שלנו להת דו"ה מכל הדברים שנעשו בעת האחרונה, בין מאלה שהצליחו ובין מאלה שלא הצליחו.

עד הזמן הזה היו חוטי העבודה הפוליטית נמצאים כמו מחוץ לתחומנו, מעבר לתנועתנו. אבל עכשו, כשיש לנו עסק עם ממשלה קונסטיטוציונית, נמצא שרוב הדרכים הקודמות של עבודתנו הפוליטית עבר זמנן. מלבד זה נחוץ לדון עוד על ענין חשוב אחד: חוג עבודתנו הולך ותוקף יותר ויותר את היהודים התורקים והארצי־ישראלים, אותם היהודים שאינם מרוחקים לא מרחק מדיני ולא מרחק גיאוגרפי מן הארץ — מטרת שאיפותינו. חלק עמנו זה יש בכחו לפעול ולהשפיע השפעה ישרה על אלה, שגורל הארץ בידם, וביחוסם של אחינו אלה בודאי שיהיה תלוי הרבה. הקונגרס התשיעי צריך יהיה לעסוק זו הפעם הראשונה בשאלה ע"ד השתתפותם של יהודי תורקיה וא"י בתנועתנו, ע"ד הסתדרותם, וע"ד ההשתמשות בכחות אחינו אלה להשגת מטרתנו.

סוף כל סוף, עתה או אחר כך יעביר, נחוץ יהיה להעביר אל תורקיה, אל א"י את מרכז הכבד של תנועתנו, וראשית כל, של הפוליטיקה שלה. עבודה זו כבר הגיע שעתה שתתחיל עכשו. וכבר בדבר זה לבדו נמצאה התועלת הגדולה, שבצרון המשטר הקונסטיטוציוני בתורקיה מביא לנו. מעט מעט ילך ויחלוף אותו החזיון האי־נורמלי, שלא רק שאין אנו יושבים באותה הארץ, שבה אנו רוצים לברא את מרכז חיינו הלאומיים, אלא גם באותה הממלכה, שארץ זו נמצאת בגבולותיה. הקונגרס התשיעי צריך יהיה לעשות את הצעדים הראשונים בדרך זו.

4. העבודה הריאלית בא"י.

אם שאלת הפרוגרמה והעבודה הפוליטית תעורר בודאי וכוחים פרינציפיאליים, הנה בנוגע לשאלת העבודה המעשית בא"י אין כל מקום לוכוחים. כבר על הקונגרס השמיני דברו רק על דרכי העבודה הזו ושיטותיה. מיום שבטל רעיון הצ'רטיר אפשר להשיב את השאלה ע"ד נחיצות עבודה ריאלית בא"י לנפתרת לגמרה. השאלה היא רק ע"ד תכונתה של עבודה זו והיקפה.

שאלה זו, שכבר דנו בה גם בקונגרס השמיני, נתחדדה עכשו מאד. יותר ויותר נשמעות התלונות על הקבלנות המתגברת על חשבון התנועה ועל חסרון השטה ופעוטיותה של קבלנות זו. רבוי החברות השונות למיניהן, חסרונו ואי־אפשרותו של המעיף במעשיהן, — כל זה מכריח להעלות את השאלה ע"ד תכונת העבודה הריאלית בא"י. וזהו תוכן השאלה: הצריכה ההסתדרות העולמית שלנו ומוסדותיה לברא ולהכשיר את התנאים להתישבות ולכל עבודה אחרת בא"י, להשתדל להסיר את המכשולים ולפנות את הדרך לפני האינציאטיבה הפרטית, כלומר, הצריכה הסתדרותנו לשמש מעין ממלכה בשביל היהודים בפלשתינה, או היא מחויבת לקחת עליה על עצמה את האינציאטיבה וממילא גם את כל התוצאות, הכרוכות בעבודה המעשית. במלים אחרות, הצריכה הסתדרותנו להצטמצם רק ביצירת מוסדים צבוריים לאינפורמציה, למלוה, להשכלה ועוד ועוד ובסדור הכחות הצבוריים שבארץ, או שהיא צריכה, מלבד כל זה, לבנות מושבות, פרמות, בתי חרשת וכדומה.

באופן הראשון אפשר לחשוש, כי מפני התנאים השוררים עתה בא"י ומפני מעוט כחותינו, לפי הערך, לא תוציא האינציאטיבה הפרטית כל תועלת מן התנאים הטובים שיצרנו שם, ואחרי שלא תהיה לפניה שום דוגמא, לא תקבל עבודתה כל צורה מוחשית; באופן השני יש ג"כ לחשוש, כי מפני מעוט כחותינו אנו עלולים להשקע ברשת של עבודות קטנות ומעשים פעוטים, אשר יסירו מעינינו את המטרה האחרונה, ימיתו לגמרי את התנועה ויהפכו את ההסתדרות למוסד של קבלנות.

הקונגרס התשיעי צריך לעסוק בשאלה זו באופן היותר רציני. ברור הדבר, שהקונגרס, איך שתהיינה החלטותיו בנידון זה, צריך יהיה לזכור תמיד את התכונה העקרית של הציונות בתור תנועת־עם.

בראש השאלות הקונקרטיות ע"ד העבודה המעשית בא"י עומדות השאלות ע"ד יצירת שני מוסדים, שהם הנם אבן הפנה להתפתחות עבודת־ישוב רחבה, המוסד האחד לקרדיט קרקעי והמוסד השני לחלוקת האדמה.

5. הקרדיט הקרקעי.

על דבר המוכר לקרדיט קרקעי כבר הרבו כל כך לדבר בעולמנו הציוני, עד שלמותר הוא לגמרי להזור עוד פעם ולדבר על נחיצותו הברורה כל כך. יסוד בנקים קרקעיים הוא דבר הכרחי מאד לא רק בשביל א"י, אלא גם בשביל כל תורקיה. זהו התנאי הראשון להתפתחות כחות הכלכלה של הארץ, ולכן אפשר לחשוב לודאי, שבזמן היותר קרוב יקבע הפרלמנט התורקי את החוקים הנחוצים בענין זה.

בשבילנו שאלת הבנק הקרקעי הוא בעקרה שאלת אופן יצירתו, כלומר: היכשר לנו לברא אותו על אותם היסודות, שבנינו את הקולוניאל־בנק, או על יסודות מסחריים לגמרי. באופן הראשון יצטמצם חוג מיסדיו וקוני מניותיו שרובם יהיו מבין הציונים והנוטים אליהם, ואפשר אפוא שבאופן כזה יעלה בידנו רק לברא מוסד בעל אמצעים מצומצמים, לפי הערך, ולאסוף בשבילו, כמו בשביל הקולוניאל־בנק בזמנו, רק חלק אחד מן הסכום הגדול, הנחוץ לפי תעודותיו של המוסד הזה.

ומן הצד השני נשמעת דעה, ביחוד של מומחים בעניני כספים, שעל פיהן להתפתחותו הטבעית של מוסד לקרדיט קרקעי דרוש, שניסד אותו בתור מוסד מסחרי דוקא, ואת האינציאטיבה צריכה לקחת עליה אגודת בנקירים ועסקנים פיננסיים.

באופן כזה תצמצם דהסתדרות הציונית את מעשיה עד אשר תיסד האגודה רק בעבודת דבנה, ואחרי שתיסד תשתף שתוף כל שהוא אל הדון הכללי את אמצעיהם של מוסדותינו הכספיים. למוסד הזה יהיה אפוא אופי של עסק פרטי, הנוסד על מניות והמתקיים

כולו רק על יסוד מעשי. לחברה כזו יקל יותר למכור את מניותיה ולהוציא אותן ואת האובליגציות שלה אל שוק הכספים האירופי.

6. מוסד לחלוקת אדמה.

חשיבות גדולה בשביל ישוב א"י ישנה גם למוסד לחלוקת האדמה. הנסיונות הרבים שנעשו במקומות שונים ברוסיה, פולין, גליציה, רומניה ואמריקה הצפונית ליסד קבוצות שתישבנה את א"י לא הביאו כמעט כלום וגם כלום לא יביאו, כל זמן שלא יהיה בא"י מוסד אשר יכשיר את התנאים הנחוצים, כדי לעמוד על הקרקע. ורק אז לא יהיה כל החפץ להתישב בא"י בתור עובד אדמה מוכרח להיות לחלוץ: רק אז אפשר יהיה לכל אדם, אם יהיו לו האמצעים החומריים, הגופניים, המוסריים, להתישב בא"י מבלי שיפחד מפני מעצורים מיוחדים, טרדות רבות וחשש הפסד גדול; ולפיכך נחוצה חברה כזו, אשר תקנה חלקות אדמה גדולות, תכשיר אותן לישוב ותמכור אותן חלקים חלקים. התעשה מכירה זו דוקא בכסף מזומן או בהקפה או בפרעון לשעורים קטנים — זוהי שאלה צדדית. עד כמה אין אנו מוכנים לעבודת הישוב מוכיחה באופן היותר בהיר עובדה זו: במשך השנה שעברה בקרו את א"י יהודים אמידים רבים. הם הביאו אתם גם את ההון הנחוץ וגם את הרצון להתישב בארץ. אלא שחקרו וחפשו ולא העלו מאומה ונאלצו לשוב בלא כלום. מוסד לחלוקת האדמה נחוץ הוא לא פחות מן המוסד לקרדיט קרקעי; כל אחד מהם משלים את חברו ומסתייע בחברו. במשך ימי ההפסקה בין הקונגרס ההאגי וההמבורגי נעשה אמנם נסיון לברא מוסד מעין זה, והוא החברה להכשרת הישוב, אבל חברה זו תוכל למלא את התפקיד הגדול של מוסד לחלוקת האדמה רק אז, כשתהפך מחברה קטנה עם הון של איזו 40-50 אלף רובל לאגודה גדולה בעלת הון של מיליונים.

7. הקרן הלאומית.

הקונגרס צריך יהיה לפתור עוד את השאלה ע"ד מהלך עבודתה הכללית של הקרן הקימת בעתיד. המוסד הזה מתפתח בהצלחה מרובה בעת האחרונה, והוא נתפרסם ונתחבב על הקהל יותר מכל מוסדותינו הציוניים. עבוד תכנית מסודרת לצרכי השמוש בכספי הקרן הקימת לעבודת ההתישבות יעורר בודאי את שימת לבם של צירינו, ומתוך חלוף הדעות בשאלה זו ישתקפו ויתבררו באופן היותר בהיר רצונם ושאיפותיהם של אלו, שהשתתפו כל כך ביצירתו של מוסד זה. ההוראות, שיתן הקונגרס לדירקטוריום של הקה"ל, חשובות הן גם מצד אחר. מפני התכונה המשפטית המיוחדת של תקנות מוסדותינו עומד כל אחד מהם במובן משפטי ברשות עצמו. ולפיכך חשוב מאד המשא והמתן בדבר עבודותיהם של כל אחד ממוסדותינו ועבוד ההוראות המפורטות בער כל דירקטוריום ודירקטוריום. הדבר הזה חוזר ומטעים את היסוד העיקרי, שכל מוסד ומוסד שלנו הריהו רק חלק אחד בלתי נפרד מן השלם, אבר אחד מכל הגוף.

8. הבנקים.

מטעם זה נכבדה מאד גם בקרת מעשיהם של הבנקים שלנו—הקולוניאל־בנק, האפ"ק והא. ל. ב., — ובירור הפוליטיקה הכללית של עבודתם, כדי להוכח, אם מלאו במדה מספיקה את תעודתם היסודית להיות כלי־שרת פיננסי לתנועתנו, אם משתתפים הם במדה הראויה ברכישת קונצסיות ועשית עסקים, שנפרצו עכשו כל כך בתורקיה. כל השאלות הללו אפשר שתתבררנה בפומבי מעל במת הקונגרס ואפשר שיעסוק בהן רק מספר פחות או יותר מצומצם של מומחים אשר יבחר הקונגרס מבין הצירים, כלומר קומיסיה בנקאית מיוחדת, אבל בכל אופן ברור הוא, שאין לעבור עליהן בשתיקה.

9. השנויים בספר התקנות של הסתדרותנו.

בעיבור תקנות הסתדרותנו עסקו כבר שלשה קונגרסים: השלישי, החמישי, והשמיני. עכשו תוגש לפני הקונגרס הצעת־תקנות חדשה שעובדה בשביל הסתדרותנו ע"י הד"ר בודנהיימר, העסקן והמתמיד והמטפל בלי לאות בעבודה המטרידה הזו. אולם ספק הוא, אם בכלל טוב לעשות שנויים תכופים בצורות הסתדרותנו. אמנם מכיון שתנועתנו הגדולה ורבת הצדדים מתפתחת בכל חמשת חלקי התבל בכל מיני התנאים הפוליטיים השונים ותחת השפעת כל החיקים השונים של כל הארצות, — הרי קשה מאד לעבד תבנית הסתדרותית אחת, שתשביע את רצון הכל.

נקח למשל את הבחירות לקונגרס. בשעה שבארץ אחת אפשר לעשות את הבחירות על היסודות היותר דמוקרטיים ע"י תעמולה סיסטמטית באספות וועידות קבועות, הנה בארץ השניה, במקום, שאין חופש אספות ואגודות, אין עבודה הסתדרותית זו יכולה להעשות אלא למחצה או לשליש, ויש גם מקומות שאי אפשר לעשותה כלל.

אולם אם רשאים אנו להתיחס בשויון נפש גמור לבקרת עקרית ומקיפה בכלל של תקנות ההסתדרות, אין אנו פטורים בכל זאת מלעשות שנויים חלקיים אחדים הנחוצים מאד, כגון בנוגע למספר חברי הועד הפועל הגדול ותכונת עבודתו ובנוגע לועד הפועל המצומצם.

10. התקונים בועה"פ הגדול.

המוסד הזה הנהו לפי צורתו עכשו כבד־התנועה מאד. אליו נכנסים שבעים חברים, הנפוצים בכל הארצות, ויותר מרבע המספר הזה יושבים באמריקה, באפריקה ובאזיה. רק כעשרים— עשרים וחמשה איש באים אל האספות. את המוסד הזה נחוץ להפוך למוסד קל־התנועה יותר, יותר אקטיבי ויותר קבוע על פי צרופו.

אין לשכח, כי הועד הפועל הגדול הנהו בין קונגרס לקונגרס המוסד העליון, המנהל את התנועה והנותן את הוראותיו ופקודותיו לועד הפועל הקטן.

וכדי שיוכל הועד הפועל הגדול לעמוד על מרום תעודתו, צריך שיוסד באופן כזה, שרוב חבריו יוכלו להתאסף לקול הקריאה הראשונה בזמן היותר קצר, שיהיו החברים האלה היותר אקטיביים, מכירים באחריות הגדולה שמשמרתם מטילה עליהם, ושיעמדו תמיד במרכז המעשים והמאורעות. הדבר הזה יהיה אפשר רק אז, אם הבחירות לועד הפועל הגדול תעשינה לא על יסוד היחס המספרי לפי הארצות, אלא על יסוד כשרון העבודה בתוך התנועה, אם מספר חברי הועה"פ הגדול ימעט עד החצי, ואם כל חבריו יהיו נמצאים באירופה.

11. השנויים בהועד הפועל הקטן.

פה חשוב לא רק תקון צורתו החיצונה של ספר התקנות. הדבר היותר נחוץ הוא לבחר מתוך עסקנינו היותר אקטיביים את אלה, שיהיו מוכשרים יותר מכל לנהל באופן ישר את עניני תנועתנו, ואשר זכו כבר לאמון גדול מצד רוב חברי הסתדרותנו. בזמן האחרון, כשרבו כ"כ התעודות החשובות של תנועתנו, וכשגדל מספר המוסדות הנמצאים ברשותו של הועד הפועל הקטן, התחילה השאלה ע"ד צרופו ומספרו של האחרון מעסיקה ומטרידה מאד את חברי הסתדרותנו. מצדדים שונים עוררו את השאלה ע"ד הנחיצות להעביר את הועד הפועל הקטן מקלן אל איזה מרכז גדול, אל מקום, ששם היה אפשר לו למשוך אל העבודה הציונית הרבה כחות אקטיביים בתיר ועדות, בנות סמכא, לברור שאלות שונות של תנועתנו. מלבד זה מראים עוד על הנחיצות לשנות את הועד הפועל הקטן באופן כזה, שיהיה

רוב חבריו (שלשה—ארבעה אנשים) נמצאים תמיד במקום אחד, והם הם יהיו עיקר הקוליגיום. מלבד זה תתעורר בודאי גם השאלה בדבר החזרת הסדר הישן שהיה נוהג עד הקונגרס השמיני, בשעה שעל הקונגרס בחרו רק את חברי הועד הפועל הקטן ולא את היו"ר בו. כל השאלות האלה ביחד עם המשא ומתן ע"ד האנשים הראוים להבחר, בודאי תתבררנה ותתלבנה לא בקונגרס עצמו, אלא בקימסיה הפרמננטית, שאליה נכנסים באי־כח כל הארצות. ולפיכך נחוץ, שהבחירות אל הקומיסיה הפרמננטית תעשינה בזהירות רבה ואחרי עיון מיוחד.

12. הכספים.

הנסיון של חמש השנים האחרונות הראה, שהיסוד הכספי של תנועתנו — השקל — איננו מספיק די צרכי המרכזים של הסתדרותנו (הועד הפועל הקטן, הקומיסיה הפלשתינאית, והועדים המרכזים של הארצות). ראשית כל מפני שהשקל קטן הוא מאד־מצד עצמו, והשנית מפני זה, שאחרי אשר הרעיון הציוני נתעמק יותר, והתחלקות הצבור העברי לפי המפלגות גברה, אין משלמים את השקל ע"פ הרוב, אלא בעלי הכרה ציונית, העומדים בתוך ההסתדרות, וכל אלה שאינם אלא היני חבה לתנועתנו פסקו מהכנים את תשלום השקל ואת חבתם למוסדים בודדים שלנו הם מביעים ע"י נדבותיהם לקה"ל, ל„בצלאל" או למטרה פלשתינאית אחרת. ולפיכך אין הסכומים המתקבלים מן השקלים מספיקים די כל ההוצאות של הסתדרותנו הענפה. בקונגרס העבר תקנו בתור הכנסת־מלואים את הקרן המפלגתית, אבל היא לא נתחבבה על הקהל, ולא יכלה להגיע למדרגת קרן קימת, שבפרותיה בלבד ישתמשו לצרכי ההסתדרות, והסכומים שנאספו הוצאו לצרכי ההסתדרות. בשנת 1909 הוכרחו לקצוב מכספי המלואים של הקולוניאל־בנק בתור תמיכה מיוחדת סכום של 2000 ליטרא לצרכי הועד הפועל הגדול, כדי שיוכל זה להשלים את חשבונותיו, וכבר משנת 1908 עלה במחשבה לפני הועד הפועל הקטן לנכות לצרכי ההסתדרות אחוז ידוע מכל ההכנסות של מוסדותינו, כגון הבנק, הקה"ל ועוד.

וכל עוד שלא נסדר כראוי את הפיננסים שלנו, לא תהיה כל אפשרות להעמיד את הסתדרותנו על בסיס נכון ולקבוע בודז'ט פחות או יותר מתוקן.

מן התקונים שאפשר לעשות בענין זה נחוץ להזכיר את אלה: א) הגדלת השקל ב) נכוי אחוז ידוע מכל הכנסות מוסדותינו ג) הרמת החצי מסכומי הדיווידנד, שעבר זמן תשלומם, לטובת קופת ההסתדרות.

א. הגדלת השקל מ־50 ק' עד רובל, (שני מרקים ועוד) חשובה היא בשביל הועד הפועל הגדול ובשביל הועדים המרכזיים של הארצות, המקבלים 40 אחוזים מן הסכום הכללי של כספי השקלים. האמצעי הזה הוא היותר רדיקלי, אבל מן הצד השני עלול הוא להכביד מאד על השדרות ההמוניות הרחבות של ההסתדרות הציונית ולהשפיע על מספר השוקלים ועל האופי ההמוני של תנועתנו. אולם צריך לציין, כי אין אף הסתדרות אחת שיקטן בה כל כך תשלום החברים כמו זה שלנו, שאיננו מגיע אף לקופיקה אחת לשבוע. גם במפלגות היותר דמוקרטיות, אין התשלום המינימלי פחות משתי קופקות לשבוע (או 10 פניגים בגרמניה).

ב. נכוי האחוזים. על ההצעה לנכות עשרה אחוזים מן הריוח הנקי של הבנקים שלנו בודאי שלא יהיו מערערים, שהרי אין ספק, שבעבודת מוסדותינו המרכזיים תלויה הצלחת קיומם של הבנקים עצמם, המתנהלים גם כן במובן ידוע ע"י המוסדות המרכזים של תנועתנו.

ההצעה הזאת פוגשת התנגדות רצינית רק מצד החוגים, העומדים בראש הקה"ל. הם טוענים, כי קבוצי כסף לצרכי ההסתדרות אינם חביבים ביותר על הקה"ל, ואם תנכה הקה"ל חלק מהכנסותיה לצרכי ההסתדרות, תפחית בזה את חבת הקהל לה. אולם מן הצד השני אין כל ספק, כי קבוץ כסף לטובת הקה"ל קשור קשר אמיץ בעבודה הציונית בכלל, ולפיכך כל תקון ותקון שנעשה בזו האחרונה יביא בודאי לידי רבוי הכנסותיה של הקרן הקימת.

ג. התלושים שעבר זמנם.

בעלי ההצעה הזאת מציעים לקבוע זמן פרעון התלושים לחמש שנים, והתלושים שלא באו לידי גבינא במשך הזמן הזה נכנסים בתור קרן המלואים לרשותה של מועצת ההשגחה של הבנק, וזו האחרונה רשאית לעת הצרך למסור לרשותו של הועד הפועל הגדול את חצי כספי המלואים האלה. החשבונות הסטטיסטיים מראים, כי מקור הכנסה זה יכול לתת עד 20,000 רובל לשנה.

אלו הן בערך כל השאלות הראשיות הדורשות את פתרונן מן הקונגרס התשיעי.

לרגלי השאלות האלה, הצריכות להתברר בקונגרס, עומדות להקרא גם הרצאות מיוחדות על דבר המצב התרבותי של יהודי תורקיה, ע"ד האפשריות של התעשיה והמשק הכפרי בא"י וע"ד כניסת היהודים לתורקיה.

כשאנו מעבירים עין על תכנית השאלות של הקונגרס התשיעי הננו מרגישים, כי הולכות ונפתחות לפנינו, אם לא דרכים חדשות לגמרי בעבודתנו הציונית, בכל אופן, דרכים ברורות ובהירות, שחותם הריאליות טבוע עליהן, הננו מרגישים, כי אנו הולכים וקרבים אל עבודה חיה. התנאים הפוליטיים החדשים בתורקיה הפכו את תכניותינו התיאוריות למוחשיות ומלאות חיים. והכל תלוי עתה באנרגיה שלנו. ברצוננו החזק לברא בא"י מרכז החיים העבריים, בכח פעולתנו ובידיעתנו לעבוד את עבודת העם.

אמנם פסקה עכשו הצפיה לישועות שתבאנה מחוץ לעבודתנו אנו, וכבר אין איש מחכה לנסים ונפלאות. עכשו הגיעה תקופת העבודה הכבדה, המתמידה, העקשנית, כדי להגשים את שאיפותינו. עבודה זו אינה יכולה להיות מקרית וארעית, אלא צריכה שתעשה על פי תכנית קבועה, ברורה ומפורטה, עד כמה שאפשר, בכלל, לקבוע תכנית ברורה כזו בתנועה עממית המונית. וכבר בחוג עבודותיו של הקונגרס התשיעי נכנסים סעיפים אחדים של העבודה המסוררת הזו, כגון יסוד מוסדים לקרדים קרקעי ולחלוקת האדמה, עומדות לפנינו עוד עבודות אחרות, המתחילות מתרשמות ומתבלטות. אבל זה ברור, שהמשבר שבא בתנועה לרגל מפלתו של רעיון הצ'רטר ובגלל חסרון דרכים ברורות להגשמת הציונות, הולך ומתקרב לקצו. הקונגרס התשיעי עתיד לשחרר את כחותינו מן המשבר הזה ולהעמיד את תנועתנו על דרך טבעית וסלולה.

יהי נא הקונגרס התשיעי הזה יום תשובתנו אל עבודה יצירה וחיים. אל נא נרתע מפני העבודה הענקית הזו שהתוינו לנו, אם נמלא כולנו את חובתנו, תבאנה אחרינו גם יתר השדרות הצבוריות של עמנו, וכולנו נשתף את כל כחותינו, כדי לשחרר את עמנו מתנאי חייו האי־טבעיים, הבאים מחוסר ארץ ומולדת, כדי לפתור את הפרובלימה הלאומית של עמנו.

הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית,

חשון, תר"ע.

מ. סמיליאנסקי.

נִצְחוֹן הַ„מַּעֲשֶׂה".

(להאספה הכללית השביעית לחברת התמיכה.)

(סוף)

ד.

הדברים האמורים עד כה מראים בעליל, מה היה יכול הועד האודיסאי לעשות בהצלחה ומה הוא עושה שלא בהצלחה. אבל אין הועד רוצה ללמוד מנסיונו ואינו יכול להשתחרר מתאותו הקולוניזציונית, אשר דבקה בו עוד מראשית יצירתו.

ההחלטות של האספה הכללית האחרונה מלמדות אותנו, כי רצונו של הועד להרחיב עוד יותר את פעולתו המעשית, וממילא מובן שעי"ז תצער פעולתו הרוחנית.

הועד האודיסאי אינו מסתפק בלשכת המודיעין ובפתרון שאלת הפועלים. ידו נטיה לפתור את שאלת השאלות הפלשתינאיות—את שאלת הקרקע.

צחוק עושים לעצמם אותם האנשים הבאים להוכיח, כי לנו בא"י הקרקע קודמת לכל. אמת אלף־ביתית זו אינה צריכה לראיות, וכבר עמדנו עליה מתחילת הבנתנו את הישוב. כשאנו באים לחלוק—אנו חולקים על האמצעים המובילים אל המטרה ולא על עצם המטרה.

ואם יש אנשים המתנגדים לרצונו של הועד לפתור את שאלת הקרקע — באי אמונתם בכחו ובכשרונו של הועד מקור להתנגדותם.

גם אנכי חושב כמהם, כי הועד קבל עליו עבודה לא לפי כחותיו. וכלל גדול בחיים: במקום שאין י כ ו ל ת אין הצלחה.

אמנם קסם הצורך כה גדול עד שקשה לפעמים לעמוד בנסיון. יש אשר הצורך מכה אותנו בסנורים ואין אנו י כ ו ל י ם להתחשב עם יכלתנו. ואז נלך כבהמה בבקעה עד אשר נפול שדודים תחת נטל המשא אשר העמסנו עלינו ברצוננו הטוב. רבים הם חללי הישוב, חללי קסם הצורך, אבל מן הראשונים אין אנו לומדים. ועד אשר לא יבוא הדבר עדינו, עד עצם נפשנו ועד שלא־יכנו על ראשנו ועל לבנו ולא ידכאנו עד עפר—לא נלמוד!

ויודע אנכי מראש: כל ההוכחות שבעולם לא ישנו את דעתו של הועד האודיסאי. כיון שתאות הצורך אחזה בו שוב אין לו תקנה, שוב לא ישתחרר מתאותו, כמו שלא יכולנו להשתחרר כלנו, עד אשר נצא בשן ועין. למרות זאת לא למותר יהיה להוכיח ולהוסיף ולהוכיח.

איני בקי בהלכות הבנקים הקרקעים, אלא עד כמה שלמדתי מן החיים להבין את ההלואה החקלאית, הנני חושב שאותה הדרך שבחר לו הועד האודיסאי א י נ ה ה נ כ ו נ ה.

שמעתי את מקצת דבריהם של עושי רצון הועד, ראיתי את השפעתם ברחוב ואבחון את ההכרה, ההולכת ונולדת בתוך אותו הרחוב, ועל יסוד זה אני אומר: לא זו הדרך.

הולכת ונולדת הכרה, כי מעשי האגרר־בנק יהיו כעין מעשי יק"א בארגנטינה. לאמר: יקחו אנשים מהכא ויושיבם על הקרקע התם. וההילוק רק בזה: יק"א לוקחת אנשים בלי אמצעים שרק שרירי ידיהם חזקים, והבנק „יקח" רק אנשים עם אמצעים מוגבלים — ובשרירים לא ידקדק. אנשים קטנים יוכלו להתישב מחדש על הקרקע בפלשתינה זו. היא התקוה ההולכת ונבראת ברחוב לרגלי תעמולתו של הועד.

וזאת היא טעות עמוקה.

מי אשר הכיר פחות או יותר את הרחוב שבתחום הישוב יורע את טיב המושג „אנשים קטנים", אנשים בעלי אמצעים מוגבלים. האמצעים האלה נמנים ל מ א ו ת ובכל אופן לא לאלפים. אדם, שאלפים רובל לו, נחשב כבר לקצת „גביר" בעדתו, והוא לא ילך לאחוז במחרשה. אבל גם אנשים עם אלפים רובל אינם לפי הכרתי העמוקה חומר רצוי לבנק האגררי.

ובעיקר הדבר מוטעה היא ההכרה, הנבראת בתוך הקהל, כי הבנק יוכל להיות כעין מוסד שייסד מושבות חדשות.

הבנק האגררי יוכל לבא לעזרתו של זה היושב מכבר על אדמתו, של זה אשר כבר הכה שרשים בקרקע, שיוכל לתת את הנכסין דלא ניידי שלו—ערבין הלואתו.

אבל אין הבנק יוכל לאמר לאיש מן החוץ: לך וקנית לך נחלה ובנית לך בית ואת החצי החסר לך אתן אנכי.

הדרך הזאת תוליך את הבנק לאבדון.

הבה אבאר את דברי.

מה היתה הטעות העקרית של הועד, בבאו לבנות את באר־יעקב ועין־גנים, בבאו לעשות את ההתחלה של הלואה חקלאית? עושי רצונו של הועד באו והכריזו: מי שיש לו סכום כזה וכזה, אוסיף לו אנכי כאלה וכאלה, וזכה לחלק ב„באר יעקב" או ב„עין־גנים". והרצון ל„זכות" גדול מאד. ויעזוב החיט את מחטו, הנגר את משורו ויעופו אל השלל. ומה עשו אלה, שרצו ל„זכות", ולא היה להם במה? עשו ש ק ר ב נ פ ש ם ויאמרו: יש לנו, בכדי לקבל את ה ה ו ס פ ה של הועד ותקותם היתה — אלהים ירחם! ויבאו בני „עין גנים" ובני „באר יעקב" לזה אשר באו, כי אין רחמים בדין.

והמעשה הזה יכפל בגדל אנפין אם ילך האגרר בנק בדרך של עשית קולוניזציה.

מובטחני שיבואו אליו יהודים שכספם — פרוטה ונסיונם הקרקעי—אפס, והגידו שאלפים להם ושבני השדה הם מנעוריהם... ואת המנות הראשונית שלהם יקחו ברבית מאת המלוים ביפו ובירושלם, אשר יבאו לעשות עסקים, בהריחם כי יש שבר...

והבנק האגררי אשר ימלא את דרישותיהם של „האכרים" מהיום ומאתמול — מחר יפשוט את הרגל. אנשים כאלה שאינם יכולים להתאזרח על הקרקע — סופם נפילה, ובנפול עוזר יפול גם העוזר.

ובאמת נעשה מעט חשבון.

לפי עדותו של המומחה האגרונום זוסמן צריך אכר חדש להתישבותו בפלשתינא 5,000 רובל. ואנכי כאיש מנוסה אוכל להגיד שחשבונו נעשה ב„רחמים רבים" ואם נעמיד את עצמנו על 8,000 רובל לא נפריז על המדה, כי צריכים אנו לקחת בחשבון את כל ההרפתקאות ההכרחיות של ההתאכרות החדשה את אי־ההצלחה ההכרחית בשנים הראשונות. כל אלה הבאים ובונים את ההתאכרות על אלפים וגם על שלשת אלפים רובל—שקר הם עושים בנפשם ואת נפש כל אלה המאמינים בהם הם קובעים.

אבל נעמיד את עצמנו על המינימום של זוסמן — על 5000 רובל.

לפי עדותם של כל אלה, היודעים את תחום המושב, נוכל להסכים, כי טיפוס האנשים אשר ילכו להתאכר בא"י יהיו עפ"ר אנשים של א ל ף ר ו ב ל. אנשים עם סכומים יותר גדולים מאלה לא ילכו, ואם ילכו יהיה מספרם מצער מאד, אבל אם נגדיל את הסכום הזה עד לאלפים רובל, ועי"ז יש להוסיף עוד כמאתים רובל לכל הפחות להוצאות הדרך, נגיע עד למקסימום.

ובכן בקחתנו בחשבון את המינימום של הצורך ואת המקסימום של היכולת, נמצא כי לאכר החדש יחסרו 3000 רובל

או 60 פרוצ' משויון נחלתו העתידה. ואת הסכום הזה יתן הבנק.

הכל מודים, כי הבנק צריך להתיסד על יסודות מסחריים, בכדי שיוכל למשוך אליו את הקפיטל החפשי, והקפיטל החפשי הזה ילך אל הבנק רק, כשימצא ריוח הגון. ובשים לב לזה נוכל להחליט, כי הרבית, אשר יקח הבנק האגררי תהיה לא פחות מ־6 פרוצ'. ועוד פרוצ' אחד עלינו להוסיף בעד הוצאת הממשלה בעשית המשכנתא והוצאות הנסיעות של הלווים ליפו וכו' וכו', הרי לפנינו רבית של 7 למאה לשנה. סכום של 3000 רובל נותן אם כן 210 רובל רבית לשנה. והקרן? קשה להאמין כי בנק מסחרי יסכים להכנים את עצמו לכתחילה בהלואות לשלשים שנה, אבל נסכים ונמשיך את הזמן עד שלשים שנה ואז יהיו הסילוקים השנתיים — 100 רובל.

הרי לנו אכר מתחיל בתוך תנאים חברתיים וכלכליים חדשים עם עול קשה על צוארו של 310 רובל תשלומים שנתיים. הצריכה בקיאות יתרה בשביל להגיד, כי אכר כזה אינו בר־קימא? ואם גם נעשה קומבינציות שונות ונחלק את הרבית בחלק שוה לכל השנים — מה שאין בטבעו של בנק מסחרי, — לא נוכל בכל אופן לעשות את התשלומים השנתיים לפחות ממאתים רובל לשנה או במלים אחרות: חמש מאות פרנק לשנה. יניחו כל „המומחים" את ידיהם על לביתיהם ויגידו: היוכל אכר חדש, שטרם הכה שרשים בקרקע, שטרם עבר באש ובמים של הנסיון החקלאי — היוכל אכר כזה לקמץ מהכנסתו השנתית סכום של 500 פרנק? והרי הכנסה של 500 פרנק הוא המקסימום של ההכנסה לשנים הראשונות! ומה יעשה האכר, האם ידחה את צרכי חייו בשביל־התשלום או התשלום בשביל צרכי החיים? או שילך אל המלוה ברבית לקחת ממנו כסף ב־18% או ב־24% למאה לתשלום החוב להבנק, כי הבנק המסחרי לא יחשה ולא ירחם.

גם כשיעשה הכל כשורה, לא יוכל האכר החדש לסלק את תשלומיו הראשונים להבנק. מחמשת האלפים רובל לא ישאר בידו כלום לתקופת השנה. ואם לא יהיה עד אז בעל־חוב לא בחנות ולועד המושבה ולהמלוה בחיפה או בטבריה, יחשב כמאושר. ומה תתן לו השנה? יותר מלחם לביתו ומספוא לבהמתו לא תתן. זה הוא באופן המצליח. ומה הדין בשנת בצורת שהיא כה רגילה אצל האכר המתחיל? ובמגפה? ובתקון הכלים?

לא, לא זו הדרך, אשר ילך בה האגרר־בנק המקווה.

האנשים המעשיים בא"י, הלומדים את החיים מתוך החיים ולא מתוך ה„אספית", כשחלמו כל הימים על אגרר־בנק, התוו את דרכו ככה:

את ההתחלה צריך לקחת עליו המוסד הפיננסי האחד שלנו אשר כבר רכש לו נסיון העבודה, ידיעת הארץ ואמון הקהל: האנגלו־פלשתינה־קומפניה. ע"י הבנק הזה צריך היה להוסד סניף מיוחד להלואות חקלאיות רבות השנים. היסוד לסניף הזה צריך היה להברא: חלקו מכספי הקה"ק וחלקו מכסף הצבור שהיה מתקבל ממנו ע"י מכירת אובליגציות שאת אחריותן ואחריות הריוח היה לוקח עליו הא־פ־קומפניה. ההלואות מתחילות להנתן כנגד נחלות העומדות וקיימות מכבר בסכום של השליש משויו של הרכוש לזמן 18 שנים בהוספה של ששה למאה. מן ההתחלה הזאת היה הסניף עובר לאט, לאט להלואות יותר מורכבות: על נחלות שיקנו מחדש, בסכום של חצי שוין, למשך שנים יותר מרובות וברבית יותר קטנה. ומן הסניף הזה לבנק אגררי עם תכנית רחבה ועשירה רק צעד אחד.

באופן כזה היה יכול המוסד החדש להיות פחות או יותר בטוח כי ינצל מן השגיאות הגסות, כי לא בפזיזות היה עושה דרכו ולא ברעש ובפרסום מרובה ולא היה בורא בתוך הקהל הכרות־שוא ותקוות שקר. הקהל היה נמשך אל המוסד העומד וקים מתוך אמונתו במוסד הזה והאובלינציות שהיה קונה הקהל לא היו מקבלות צורה של „נדבות" כאותן „המניות" שהולך ומוכר הועד האודיסאי: מניות של מוסד אשר טרם נברא, והנדבות הללו או המניות, כביכול, בוראות כבר עכשו את האטמוספירה של פילנטרופיה, אותה האטמוספירה, שהיא סם־מות לכל מוסד המקוה להתפתחות טבעית.

אנו צריכים ללכת בכל מעשינו מן הקל אל הכבד, ואף כי בהתחלה מורכבה ומלאה אחריות כבנק־קרקעי, העלול כבר ע"פ שמו לעורר בתוך הקהל בארץ ובחו"ל תקות שוא ודרישות, שאינן יכולות להמלא.

והועד האודיסאי אחראי בדבר שהתחיל מן הכבד, בשעה שהיתה היכולת בידינו להתחיל מן הקל.

ה.

היוצא מדברינו:

א. העבודה האחת, שחו"צ כבר הצליחו בה ויכולים להצליח, היא העבודה הרוחנית בארץ.

ב. העבודה הרוחנית שנעשתה עד עתה היא רק חלק קטן מהדרוש, ועוד נשאר מקום רחב להתעסקות.

ג. העבודה המעשית לא עלתה מעולם בידי הו"צ, אינה עולה עתה ואינה יכולה לעלות: מפני חסרון אמצעים חומריים ומפני חסרון כשרון מעשי.

ד. ודבר מפורסם הוא שאינו צריך לראיות, כי הכחות החומריים של הועד אינם מתרבים ואינם מראים כל סימנים של התרבות גם בעתיד.

ה. והמסקנה:

חו"צ צריכים להקדיש את מיטב כחותיהם ואת מיטב השתדליותם לענינים הרוחניים בארץ ולהתרחק מכל העניגים המעשיים.

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַסִּפְרוּת הַמַּדָּעִית בַּמַּעֲרָב.

ג.

לפני שנות מספר פרסם התיאולוג הפרוטסטנטי הנודע אדולף הרנק את ספרו „מהות המשיחית", אשר התפשט במהירות נפלאה בכמה מהדורות ועשה רושם גדול מאד בקרב המשכילים הנוצרים והיהודים. אין ספק, כי הספר הזה היה מאורע גדול בזמנו וגרם לתנועה דתית נמרצה בגרמניה. הרנק הוא אדם גדול, מלומד, בעל כשרון מרובה. ידיעותיו במקצוע המדעי שהוא עוסק בו, בחקר הדת המשיחית, התהוותה והתפשטותה, בבירור הזרמים המוסריים שגרמו לה בימים ההם, הן רבות ועמוקות. אבל הוא איננו רק חוקר מדעי בלבד, אלא גם סופר, בעל כשרון ספרותי בלתי רגיל. הרצאת־דבריו, הפיוטיות וסגנונו המבריק משפיעים הרבה על הקוראים לתפשם בלבם ולמשכם אל מסקנותיו והחלטותיו. והרנק הוא זהיר מאד בסגנונו ובאופן הרצאת דבריו. אדם שכמותו היה בגרמניה, ואפשר כי עלה על הרנק בהכרת החיים התרבותיים והרוחניים בקרב הרומאים והיונים בימי התהוות המשיחיות: אדולף הויזרט. ספריו המדעיים, הגם שיש בהם כמה מן המשפטים המוטעים ומן הקיצוניות המרובה, מצויינים בתכנם המרובה ובצורתם הפיוטית ובסגנונם המושך את הלב. אבל הוא

נמשך אחרי סגנונו יותר מדי, ובני גילו, המלומדים „המומחים“, החלו לרנן אחריו — כי איננו חוקר מדעי, אלא פייטן. ובאחרית ימיו משך באמת את ידיו מן החקירה המדעית ונעשה באמת לפייטן, למחבר ספורים היסטוריים נעימים, והצליח הרבה בזה. לא כן הרנק. הוא ידע לשמור את תפקידו ולהשאר חוקר מדעי. גם ציונים ו„מראי־מקומות“ נמצאים בספריו.

בו נתאחדו כל התנאים הדרושים והנחוצים לאפולוגיה דתית. ועד כמה שאני חולק על הרבה מדעותיו והחלטותיו המוטעות, המתנגדות אל האמת ההיסטורית. אני מצטער הרבה — כי לא קם עד היום כמותו בישראל. טרם בא הרנק לברלין, כאשר נקרא מצד הממשלה בתור פרופסור במחלקה התיולוגית באוניברסיטה הברלינית, היה מפורסם בתור חוקר חפשי ומבקר, באופן כי עמלו האורתודוכסים לעכב את התמנותו. אבל הרנק בא בכל זה לברלין — וקטיגור נהפך לסניגור. כמעט שמשך כעת את ידיו מחקירה מדעית אוביקטיבית ונעשה לסניגור של הדת המשיחית. בספריו האחרונים כבר אנו רואים מטרה מסוימת, שהוא בא להוכיח מסקנות קבועות. איננו מבקש עוד את האמת, אלא יש לו כבר „אמת ברורה“ — את אשר עשוה הראשונים. לא שנחשדהו, כי במתכוון הוא פורש מן הבקרת החפשית, אלא כן נקבע בדעתו לעת כזאת. בעיקר הדבר הוא חולק על בקרת ספרי־הבשורה מבית־מדרשם של ההולנדים. הוא מעמיד את עדות הספורים האוונגליים על חזקת אמתתם; אלא שמשתדל לתרץ את הסתירות שמצד האחד אל השני. וגם קבע כבר דנחה, כי טעות היא לאחר חבור הספרים האלה עד אמצע שנית המאה השניה לתאריך החדש וליחס הרבה להשפעת היונים, שהתיהדו במקצת, על התפתחות המשיחות. „אלא הכל נעשה כבר על אדמת פלשתינה ובשנות שלשים עד שבעים לתאריך החדש“ (לשונו בהקדמה לספרו „לוקס הרופא“).

ספרו האפולוגי „מהות המשיחות“ השפיע במדה מרובה כל כך, מפני שנטה מן החקירה ההיסטורית ולא צייר את המשיחות על אמתתה ההיסטורית — אלא מה שהיא יכולה להיות על פי תמציתה המוסרית (לפי מושגיו הוא). הוא יצר אידיאל דתי־מוסרי, שלו קרא שם „עצם הדת המשיחית“. האורתודוכסים כעסו עליו גם על אודות ספרו זה, מפני שלפי דבריהם כפר הרנק בעיקרי דתם; אבל ספרו עשה, בלי ספק, נפשות רבות לדת המשיחית, וכמה מן היהודים המשכילים התנצרו או הכניסו את בניהם ובנותיהם בדת המשיחית, אשר עליה אמר הרנק, כי איננה דת אלהית (אחת הדתות האלהיות), אלא הדת האלהית — ואין זולתה עוד.

מיוחד במינו הוא יחוסו של הרנק להיהדות בתקופות הקודמות ובימינו עתה. הויזרט, למשל, מצייר את היהדות בזמן התהוות המשיחות בתור דת של אומה קנאית, מחוסרת השכלה והתרבות. השקפתו היא השקפת הסופרים היונים והרומאים בתקופת ישו המשיח. מכל דבריו מבצבצים שנאה ובוז לעם ישראל והיהדות. ובימיו האחרונים היתה נטיתו זו בולטת ביותר בספריו. כמותו הוא גם צ'מברלין הידוע, אשר ביותר. הוא מטעים את שנאתו לגזע ישראל. ומטעם זה קבע הנחה, כי לא יצאה הדת המשיחית מישראל, אלא מן הארים, אשר קצתם נשתקעו בערי פלשתינה; וביחוד השפיעו עליה היונים המתיהדים בארצות הגולה. הרנק רחוק ממשפטים מבהילים כאלה. הוא עומד על בסיס ההבנה ההיסטורית. אבל היהדות היא בעיניו דת שנתעכבה ונפסקה באמצע בהתפתחותה המוסרית, ולכן אין לה עוד זכות הקיום בימינו. בשעה שעמדה כנסת־ישראל במרובה לבשורת־הישע החדשה ולא קבלה את הדת המשיחית, כבר נחתם גזר־דינה. ואת אשר עשתה הדת המשיחית במלחמתה עם היהדות להכחיד את קיומה, צדקה לעשות מהשקפת המוסר ההיסטורי. דוקא דברים כאלה, שאין בהם מן השנאה הארסית לישראל וליהדות, אלא השקפה היסטורית „צודקת“, גרמו בימים ההם לאבוד נפשות רבות מישראל. הוא מצייר את הדברים בתור פרוצס היסטורי, שאין אחרי גמר־דינו כלום.

והיהודים בגרמניה נצטערו מאד על זה ויאמרו „לעמוד בפרץ“. אגודה אחת של אנשים יהודים, אשר יהדותם היא להם מן השפה ולחוץ ובמסבתם גברה ההמרה ביותר, עמדה וקבעה פרס של אלף מרק לאדם שיכתוב סנגוריה על היהדות כלפי דברי ההסתה והפתוי של הרנק. התאמצות היהדות בארצות המערב לעמוד על נפשה ולהתקיים בתנאים אי־רצויים כאלה הוא חזון היסטורי נערץ מאד — בכל אופן טרגדיה היסטורית. אבל קביעת פרס לנביא שיקום בימינו להגן על קיום היהדות, להצילה מכליון במחיר אלף מרק, זוהי בדיחות. אלו היה קם סופר כזה בישראל, לא היה מחכה בודאי לקביעת פרס מצד „מגיני היהדות“ בברלין, כאשר לא חכו פילון ויוסף הכהן לפרס מצד איזה איש או אגודה, בשעה שעמדו ללמד סנגוריה על היהדות בדברים יוצאים מן הלב, באמונה רבה (כי זהו העיקר בעבודה האפולוגית) ובכשרון ספרותי בלתי מצוי.

אבל אם לא נמצא סופר סניגור כזה בישראל, הנה יצא הד"ר אישילבכר להשיב על דברי הרנק והדומים לו בדברים מדעיים, נוחים וצודקים ברובם *). בספרו נמצאה בקרת הגיונית להנחות הרנק, אשר כותרות הן זו לזו. עיקר החסרון בדברי הרנק הוא בזה, כי מצד אחד הוא מתאמץ לאחוז בהסברה מדעית של התהוות המשיחות ושל ספורי המבשרים על דבר תולדות ישו, להתרחק מן ספורי הנסים הסותרים למציאות; ומצד השני, אין ציורו של הרנק מתאים כלל להמציאות. „מה שהוא אומר על דבר המשיח, יתאים רק לציור המשיח האלהי, אם יאמין הרנק בכזה. אבל בהטעימו את טבעו האנושי, אין דבריו בגדר האפשר והמציאות“. אישלבכר מטעים ומברר את יחוס הרנק לוולהוזן. את השקפתו על היהדות ועל המאורעות ההיסטוריים בתקופת התהוות המשיחות שאב הרנק מספרו ההיסטורי הנודע של וולהוזן. החוקר הזה מצטיין בכשרון מרובה ובידיעות עמוקות וגם בחריפות גדולה; אבל משפטו על היהדות הוא מוטעה, מפני שמסתכל בה מתוך השקפה צרה, את המקורות ההיסטוריים העברים הוא מסלק כלאחר יד, ואת עדות הסופרים היונים והרומאים, בוזי היהדות ושונאי היהודים, הוא מחבב ובונה עליה את משפטיו והחלטותיו. כל המאורעות המגונים במשפחת הורדוס הוא מטעים באריכות מרובה, אבל הוא מעלים עיניו מן הזרמים הרוחניים והמוסריים שנראו אז באומה הישראלית; איננו מודיע ומספר כלום מאישיותו הנפלאה של הלל, משאיפותיו התרומיות ומלמודיו המוסריים הנעלים. גם לתורת המוסר של האגדה הישראלית, למשלי־מוסר במסכת „אבות“ אין זכר בציורו ההיסטורי. מן הספרות התלמודית הוא בורר רק את המכוער והמגונה לפי דעתו, ואיננו מודיע מן הנעלה והיפה שבה; אין זכר להיופי והטוב בחיים התרבותיים של היהודים בימים ההם, ימי הצרות והפגעים המרינים.

על יסוד ספורו ההיסטורי של וילהוזן יסד הרנק את ציור היהדות. הוא אומר: „משך מאתים שנה (לפני התהוות הדת

---

*) ספרו: Das Judentum und das Vesen des Christentums, Vergleichende Studien von Rabb. dr. Joseph Eschelbacher, 2 Auflage, Berlin 1908.

המשיחית) לקתה האומה הישראלית מכה אחרי מכה; למן הימים האיומים בדור אנטיוכס אפיפנס לא שקטו בני ישראל. מלכות החשמונאים נבלעה ברוב הקטטות והמחלוקת הפנימיות, ולבסוף עשו לה כלה האויבים מחוץ. הרומאים התנפלו על הארץ, ובאגרופם הקשה שמו קץ לכל שאיפותיהם ותקוותיהם הלאומיות של ישראל. עריצות משפחת האדומיים, בית הורדוס, הכניעה בעם כל רגש חפץ־החיים והחליש את כחותיו. לפי ראות עיני אדם לא היתה עוד תקוה לו, להטיב מצבו; יעודיו הנפלאים והנעלים נדמו כמו נכזבו ואפסו". לעומת הדברים התמוהים של הרנק המטעימים את הריסות האומה הישראלית ואת אפיסת תקותיה הנצחיות, את גוולה וגסיסתה, מעמיד המחבר את דברי היוזרט, אשר אותו בודאי לא יחשוד אדם בנטיה מרובה לישראל ולהיהדות בתקופה ההיא. החוקר הזה ממציא לנו על פי עדות יוסף הכהן וספורי המבשרים ציור אחר לגמרי מחיי היהודים על אדמתם בימים ההם: „גם מספורי הבשורה אנו מכירים את החיים הצבוריים של העם שהיו הולכים ומתרגשים בכל פנה; חיי עבודה ומעשה בכרמים, בשדה ובגנים. (מרקוס כ', ח'; לוקס ט', ס"ב; מרקוס ד', ד'; מתתיה כ"א, כ"ח). בערים הם בונים בחריצות (מתתיה ז' כ"ה; לוקס י"ד, ל'); ובבתי הרחיים האסמים מלאים (מרקוס ט' מ"ד); בתי הגורן מלאים וחדשים יבנו (לוקס י"ב, י"ז); על הגבעות נטעו כרמים (מתתיה כ"ג, צ"ו)..... השכירים והפועלים נשכרים לעבודתם בשוקי הערים ובערב הם מקבלים שכר עבודתם (לוקס י"ז, ז'); העבד ישוב אל ביתו עם מחרשתו (לוקס ט"ו, כ"ה), ועודנו רחוקים מן הכפר, וכבר שומעות אזנינו זמירות המחוללים הצוהלים (מתתיה י"א, ט"ז). בשוקים וברחובות משחקים ילדים וילדות (לוקס י"ג, כ"ה); גם בלילה עוד החיים סואנים ועוד דופקים על הדלתות כי יפתחו (לוקס י"ב. מ"ה), העבד ששהה לשכרה מכה את השפחות ורב בהן (לוקס י"ד, י"ח). בקצרה, מן הבקר עד הערב מתרגשים וסואנים החיים בגוניהם השונים, ואין שעתו של העם פנויה להרהר הרבה במלכות שמים. זה קנה שדה והולך לסייר אותו, והשני ינסה את השורים למחרשתו, שהוא אומר לקנות, והשלישי פונה לסעודת־שמחה או לסעודת־הבראה. הם אוכלים ושותים, מוכרים וקונים, נוטעים ובונים, נושאים נשים או נשאות לאנשים. באופן כזה יצייר לנו ישו עצמו את החיים בארץ מולדתו".

ציורו של הרנק מפני עדות וילהוזן על דבר „אבדן חפץ החיים" בעם ישראל בימי ישו המשיח איננו אלא בדותא בעלמא. ישו המשיח בעצמו מכחיש את הדברים האלה בציורי משליו הלקוחים מן החיים שבימיו.

על דבר הדת המשיחית יאמר הרנק להפליג בשבחה, כי אינה תורה מסוימת ומוגבלת, אשר ילמדה וישננה האדם, כדי שתהיה שגורה בפיו, אלא היא החיים המקבלים בכל יום תוספות, הגדלים וצומחים בכל שעה. אישלבכר משיג על זה, כי ממש כדברים האלה נוכל לומר על היהדות, והם מתאימים לה בכל הפרטים. היהדות לא פסקה בצמיחתה. כתבי הקדש לא נכתבו, כדי שילמדם היהודי וישננם, שיהיו שגורים בפיו וקבועים בזכרונו בלבד — אלא כדי להגות בהם ולדרוש בהם, כדי לחיות בהם. דוקא בימים ההם גדל מדרש־התורה במדה מרובה. רשמי הפעולה הרוחנית והמוסרית התדירית של הדת בעמנו אנו מוצאים בכמה תפלות, אשר יסדו בימים ההם — מקצתן נקבעו בסדר התפלות, ומקצתן נשתיירו לנו בכפרות התלמודית. הן מקיימות את החלטתנו, כי הכח הדתי החי לא פסק אז בישראל, רשמי הכחות המוסריים האלה אנו מוצאים גם בדברי אגדה, אשר מהם אנו למדים, כי היו רגילים אז לדרוש בתורה ובכתבי הקדש בחרות מוסרית גמורה, מבלי להיות משועבדים אל הכתב. ביחוד אנו למדים מהם, כי קרובה היתה היהדות אל החיים. תורת המוסר של האגדה מיוסדת על נסיון החיים. על סקירה ישרה ונכוחה במחזות החיים ומסבותיהם. אנו מוצאים בה כמה משלי חכמה ומוסר, שהם פרי הסתכלות ברורה במאורעות העולם והבנה עמוקה בדעות ישרות ומוסריות. ולא רק האגדה היא עדות על כח החיים בהיהדות, אלא גם ההלכה — אותה ההלכה, אשר לפי דברי הרנק קברה תחתיה וסתמה את מקורות הקדושה הדתית. מטבע ההלכה, שהיא תורת המוסר המעשי, שלא תסתפק בלמודים כלליים, אלא תפקח על צרכי החיים המתחלפים בכל יום. הנביאים הזהירו, למשל, על קדושת השבת, שתמציתה המוסרית ידועה היא למדי, וההלכה באה לברר אופן קדושת השבת ושמירתה. כזה הוא גם יחס ההלכה אל דברי הנביאים בנוגע לטהרת המשפחה בישראל, חיי הזווג, הצניעות וכו'. אם לא הסתפקה ההלכה רק בבאור פרטי העיקרים הדתיים, אלא נכנסה בפרטי פרטים ודיוקים — יותר מכפי הצורך הזמני, אות הוא, עד כמה חשובים היו העיקרים הדתיים בעם; שלא נחשבו רק כפרוסטגמא ישנה, כלמודים שאדם משננם, למען ידע אותם בעל פה — אלא כבסים החיים המוסריים.

כבר הוכיחו וביררו כמה מחכמי ישראל, כי כל למודי המוסר הנמצאים בספרי־הבשורה הביאה אותם היהדות עוד לפני כן. הרנק מטפל בשאלה זו ומשיב עליה בדברי וילהוזן: „אמנם כן הדבר; מה שהורה ישו, ומה שהטיף לפניו יוחנן המטבל בהעירו את העם לתשובה, כבר אמרו לפניהם הנביאים, וכדברים האלה נמצאים גם בתורה שבעל פה. אותם הלמודים אתם מוצאים אפילו בתורת הפרושים. אבל תורת הפרושים תקיף לצערנו עוד דברים אחרים נוספים ללמודי־המוסר האלה. על ידי כמה ענינים אחרים לאלפים, שהחזיקו הם גם כן בתור עיקרים דתיים, נתמעטה השפעת הלמודים המוסריים; צורתם נתקלקלה ופעולתם התמוטטה. כל הענינים האלה עמדו לפי השקפתם באותה שורה ובאותה מדרגה כהלמודים המוסריים היקרים ונארגו יחד, הטוב והקדוש היו רק איזו חוטי־אריגה בבגר רחב וגדול של ענינים חמריים".

על דברי הקטגוריה האלה משיב המחבר: וולהוזן ואחריו הרנק יסדו את ציורם העכור של תורת הפרושים על דברי הבשורה הנאמרים באיבה גלויה כלפי הפרושים ותורתם. הם „ילדי צפעונים" (מתתיה ג', ז') „חנפי לב" (שם ט"ו, ז'), נחשים וילדי צפעונים" (שם פ"ג ל"ג). אבל לא על פי דברים שנאמרו בשעת פולמוס הדעות אפשר ליסד הגדה הסטורית. נודע הוא, כי גם המשיחיים הראשונים בינם לבין עצמם התוכחו הרבה בדעותיהם ועברו דברי ריבות ביניהם, לרוב בדברים קשים ועוקצים. פולוס אמר על אלו שכנגדו, כי הם „שליחי שקר, אנשי רמיה, המתחפשים כשליחי המשיח", והמיונם כ„השטן המתחפש כמלאך־אורה" (אגרת שניה אל הקורינתיים י"א, י"ג—י"ד). ובמקום אחר הוא אומר על המשיחיים הנזהרים במצות מילה: „השמרו לכם מפני הכלבים: השמרו לכם מפני הנמולים" (אגרת אל הפיליפיים ג', ב'). והצד שכנגדו השיב על דברים כאלה גם כן בבטויים קשים יחדים: „פנים להם כדמות יראת־שמים, אבל אין נכחה בהם". הם „אנשים האוהבים את עצמם, רודפים אחרי בצעם, מרחיבים פיהם ועינים רמות להם; דוברי סרה וממרים ליולדיהם; כל קדש יחללו". הם מלשינים, מפירי ברית, זוללים אכזרים ושונאי כל טוב; מוסרים, פוחזים, זדים,

רודפי תענוגות" (אגרת שניה אל טמיתיוס ג', ב'—ה'). — התיולוגים הפרוטסטנתים מדברים בגנות היהדות מיסוד תורת הפרושים בהשענם על דברי־קטגוריה הבאים עליה בספרי הבשורה. אבל בעוד שהפרושים בכלל היו למשל ולשנינה בפי המבשרים, הנה הפרושי היחידי הממשי, אשר על אודותו יסופר בספרות זו, הוא רבן גמליאל הזקן, היה גם לפי עדותם אדם גדול, אוהב הבריות, רחוק מקנאה ומרדיפה. ובספרות התלמודית נמסר לנו ציורו של הלל הזקן בעדות אמתית, שאין לפקפק באמתתה, בתור אדם בעל מדות תרומיות ומוסר נעלה, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, עני צנוע וסבלן, ואהבת האדם היא לו יסוד התורה הישראלית. והלל זה לא היה יחידי בתורתו, אלא כמה מחכמי הפרושים נמשכו אחריה והשתדלו להדבק במדותיו. הלא הלל הוא אחד המיוחד במיסדי תורה שבע"פ.

(סוף יבא)

יהודה קרני.

לֵילֵי מִסְתּוֹרִין.

II.

אָהַבְתִּי בְּטֶרֶם עֲלוֹתִי יְצוּעִי
כִּי אֶעֱצֹם אֶת עֵינַי וְאֹמַר:
הֱיִי לִי הַלְּבָנָה הַפְּנִימָה, הַנּוֹגָה
מִבַּלְהוֹת הַלַּיְלָה לְשׁוֹמֵר.

וְשִׁלְחִי לִי כְּרוּבֵי הַזִּיָּה מִמָּרוֹם,
וְיָעַר עָלַי שְׁלוֹם תִּינוֹקוֹת;
וְלַחֲשִׁי עַל כָּרִי וְכִסְתִּי — שֶׁיַּגְּדוּ
מִנַּפְשִׁי אֶת מְזוֹרֵי הַסְּפֵקוֹת.

וְכַךְ כָּל הַלַּיִל הַסְתִּירִינִי בְּאֹהֶל
עַד אֲשֶׁר הַמִּזְרָח יַאְדִּים;
וְעַד אֲשֶׁר אֶזְכֶּה פְּנֵי חַמָּה בִּקְדוּשָּׁה
בִּבְרָכָה חֲדָשָׁה לְקַדֵּם.

III.

כַּחֲצוֹת לַיְלָה, תְּמוֹל קָרָאתִי
„שְׁמַע" מִתּוֹךְ כַּוָּנָה;
עֲלֵי עַרְשִׂי שְׁכִינָה שׁוֹרָה
נוֹגָה לָהּ כַּלְּבָנָה.

וּמִסְּבִיבִי חֶבֶר כְּרוּבִים,
קֶרֶן לִמְרַאֲשׁוֹתַי;
כָּל מַלְאֲכֵי שְׁכִינָה נוֹגַהּ
שׁוֹמְרִים, עוֹטְרִים אוֹתִי.

IV.

דְּמָמַת הַלַּיִל מִתְרַקֶּמֶת לְמַלִית
שֶׁל תְּכֵלֶת;
חֲצִי לְבָנָה לָהּ עוֹשָׂה עֲטָרָה חַשְׁמַלִית
בַּלֵּילוֹת.

שָׁם צַדִּיק מְרַחֵף מִתַּחַת שָׁמַיִם
וְעוֹטֵף
טַלִּיתוֹ — וְנִשְׁמַע סוֹד שִׂיחַ שְׂפָתַיִם
וְנוֹטֵף

אוֹר טָהוֹר, אוֹר קָדוֹשׁ מִתְּפִלּוֹת הַנְּשָׁמוֹת
הַטְּהוֹרוֹת. —
כַּךְ מַדְלִיק הַצַּדִּיק עֲלֵי הָאֲדָמוֹת
מְאוֹרוֹת.

וְרֶגַע נִזְדַּעְזַע הַיְקוּם — וְנִשְׁתַּתֵּק
בִּזְכוּתוֹ;
וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת: בֵּן יוּלַד לַצַּדִּיק
בִּדְמוּתוֹ...

V.

הָבָה אֲסַפֵּר לְךָ דְּבָרִים נִסְתָּרִים,
אֲגַלֶּה מִסְתּוֹרִין שֶׁל לֵילֵי נְדוּדַי;
בַּלַּיְלָה אֵיךְ אֶכְתֹּב, אֵיךְ אֶהְגֶּה בִּסְפָרִים
אֵיךְ אֶקְרָא פִּיּוּטַי וְשִׁירֵי־יִחוּדַי.

וְאָז אֲנִי יָרֵא פֶּן תֶּחֱטָא נִשְׁמָתִי,
אִכָּנֵס לִתְחוּמֵי הַחֵטְא בְּעַל כָּרְחִי;
מָלֵא עָוֹן הַלַּיִל — וַאֲנִי אֶת תֻּמָּתִי
אָן אוֹלִיךְ, וְאֵיךְ אֵלֵךְ לְבַדִּי אֶת אָרְחִי.

וּבְשָׁעָה כָּזוֹ שָׂטָן בָּא וּמִתְעַלֵּל
בְּיִסּוּרַי, וּבְתֹם עוֹלָמוֹתַי מִתְנַקֵּשׁ;
וּבְבֹא שְׁעַת דִּין — מִי עַל נַפְשִׁי יִתְפַּלֵּל
וּמִי עָלַי עִלּוּי נִשְׁמָתִי יְבַקֵּשׁ?...

דבורה באראן.

דַּיָּר.

(מספורי פונדקית)

... פנים מתוחים — מחורדים, עינים פקוחות — רחבות, שבתוכן נקפא הצער, שערות קלושות, הזקופות כמסמרים כלפי מעלה ופה פעור — כזה הריני רואה אותו תדיר בדמיוני. והוא — צוארו נתון בתוך עניבת החבל הדק. גופו הגדול, הענקי הלוי

בין התקרה והרצפה והוא מתנועע בתוך האויר ומתנועע...

— מי היה? מהיכן בא? מה היו חייו?

ואני — אפילו את שמו לא ידעתי.

— אני הריני זקוק לחדר וכבודה — לדיר. על זה מעידה הפתקה, המזהירה בתוך שמשת הלוגה.

אלו היו דבריו הראשונים, כשנכנס באותם הצהרים אל ביתי. הצצתי בו:

בעל קומה, וכתפיו רחבות ונאות ושערותיו — קלושות, מפושלות קצת, אלא ארוכות ביותר, והן שחורות מבהיקות ומסולקות הן לצדדין, לצדדין.

— והחדר — ודאי שמיוחד הוא?

פנים זקף בי שהם זעופים ומחייכים בבת אחת.

— ולא עוד אלא שהמבוא דרך הפרוזדור הוא.

כך צלצלה תשובתי.

כעבור שעה ראיתיו בא אל פרוזדורי, והוא זקוף כתמר, ושתי עיניו מבריקות ביותר, ומהן מנצנץ דבר סודי, דבר נורא. תחת בית שחיו היתה לו חפיסה של עור שחור ובתוך ידו — כנור.

— האלה המה כל מטלליו?

— ואני — אפשר שלא אשהה בתוך ביתה, אלא לילה אחד.

וחיוך משונה עקם את שתי שפתיו העבות.

— כיצד?

במקום תשובה חרק רק המפתח בתוך המנעול, ופסיעות תכופות, כבדות וקפדניות התחילו צורמות את אזני, מגרות את עצבי, מזעזעות את כל הנימין שבגופי:

— קן—פך! קן—פך!

אילך ואילך, כחיה בתוך כלובה, שתי פסיעות לכאן, שלש — לכאן. עברו שעות. השמש שקעה, את החלונות לפפה החשכה: הערב בא ואחריו — הלילה; כל דרי הבית נשתקעו כבר בתוך שנה, בתוך הרחוב נשתררה הדממה, רק אחד הוא המטריד את מנוחת הלילה — הוא, המשונה והזר:

— קן—פך! קן—פך!

הטיולו של אדם הוא, או שמא רקוד השטן?

— על כבודו לדעת, שדר הנהו בכפיפה אחת עם אנשים, שלמנוחה הם זקוקים.

דברים אלו זרקתי אליו דרך חורו של המנעול — ומתוך כעס. תיך כדי־דבור נפתחה הדלת:

— כבודה...

והוא — מבולבל ומבויש, כאדם שמצאוהו בשעת קלקלתו. נתעכב מתוך הלוכו, כשמבטו הבדור תועה על גבי פני, השרוים ברוגז:

— אני מפריע... כך... זהו ההרגל... ואני הריני נוהג לטיל קצת בתוך חדרי אחרי הסעודה, חי, חי...

איזה סעודה? ושתי שפתיו — צרובות מאש פנימית — שחורות ויבשות היו, כמו לאחר צום של שמטות ויובלים.

— וכבודה הלא תסלח... ודאי שתסלח... מה?...

ואני — שלא בכונה, שלא בכונה...

על גבי חלבונות שתי עיניו נשתטחו — כשתי רשתות הקלועות מדם אדם — עשרות, עשרות של גידים דקים, פעוטים ואדומים — אדומים. עור מצחו זלף את הזעה.

— ניחא, ניחא... ואני שוב לא אחזור, עוד לא אוסיף...

כתינוק זה, שסרח על אמו־אוהבתו והוא שומע את קלונו, מודה על עונו ומבקש את פיוסה.

ואת הבטחתו קים. דממה — לא, זו לא היתה דממה, אלא שתיקה, שתיקה כבדה, אלמת ומעיקה ביותר נשתררה פתאום בתוך חדרו.

— האם ער הוא עדיין, או שנה חטפתו — ונשימתו לא נשמעה.

כונתי את אזני כלפי דלתו:

— תק—תק! תק—תק!

קשה היה להבחין, אם קשקיש השעון היא, או דפיקת לבבו בתוך חזהו.

ופתאום כבשו רחמי את כעסי ולבי התחיל נוקפני:

— נזיפתי זו — כלום כדאי היה לה? אדם רגיל בכך...

ועוד הרהרתי:

— עכשו — ודאי שהוא מתירא לזוז ממקומו, חושש הוא שמא יקים שאון...

ואז גחנתי אל חורו של המנעול ונסתכלתי:

כשידיו פרושות למרום, בפנים הפובים אל הכותל וכבישים בו, עמד בקרן זוית וגופו הענקי — מזדעזע, מפרפר...

היבב שם בחשאי ואיבריו פרכסו מתוך התיפחות — ואולי חלחלו ונתעותו מתם עורקיו בתיך בשרו מתוך איזה כאב פנימי?

קולו לא נשמע.

ואז נתכויץ הלב בתוך חזי ודעתי נבלגה בתוך המח!

— מה אתו? מה הוא ומי? מה ממרר את חייו?

ורצון כביר אחד תקפני:

להכנס אל תוך חדרו, לגשת אליו, ליטול את ראשו הגדול בשתי ידי, לאמצו אל לבי וללטף את פניו, את שערותיו, את גופו הענקי:

— ש־ש־ש־ש... ואני הריני מרחמת אותך... ואני הריני מרחמת אותך...

— שמא יפתח לי לרגע אחד, א? „זה" — מה שמו... יפתח נא... כך התחננתי אליו וקולי ספוג דמעות.

עכשו היו פניו קרים — קפואים ושתי עיניו — שני גלידי קרח:

— מרתי?!

— ואני — רצוני היה להציע לפניו כוס תה...

— תה?

— כך, תה... המיחם עדיין רותח.

— אח, תה, מרתי אומרת — תודה! ואני הלא כבר שתיתי, שתיתי הלא — וכבודה לא הרגישה בזה? חי, חי...

— וכבודו עוד טרם הודיע לי את שמו, מה?

והוא — מתוך לגלוג:

— שמי? כך את שמי... והפינדקיות שלי נוהגות לקרא אותי בשם דיר... דיר — הרי זהו פשוט כל כך, פשוט כל כך... ודממה.

— כבודו — ודאי שאין לו כאן מכרים, מה? וקרובים — לא כל שכן?

— קרובים? והאיך זה אין, וכיצד זה אין?...

וכעבור רגע:

— בקרובים כבודה מסיחה? — לא, באמתו־של־דבר הרי אין לי קרובים, אין...

— אם כן הרי גלמוד הנהו?

— אני?

ואז נטל מעל השלחן מספרים קטנים והתחיל משפר ומיפה את צפורן אגודלו הימנית:

— ומה דעתה של כבודה על אוירו של היום? אויר נפלא, אויר נפלא! ותלה בי את מבטו.

עינים היו לו רחבות והבבות — שחורות כל כך.

* *

צמרמרת של אימה וזעוה* פתאם את כל איברי גופי. השמטתי את ראשי מעל הכר ואת עיני פקחתי: על המרבד, שלפני מטתי התלבט איזה חתול, והוא שחור כל כך! מאחורי חלוני יללו הכלבים; המרישים, שבתוך עלית ביתי חרקו מתוך איזה התפקעות משונה — סימן לאסון הממשמש ובא.

— איזו שעה היא עכשו? — השנית.

הטיתי את אזני כלפי הפרוזדור מתוך ציתנות:

הד עמום של דפיקות, דפיקות חשאיות, מרוסקות, ההולכות ומתגברות מרגע לרגע, מרגע לרגע — ובא הוא אלי משם, מחדרו:

— הך—תך! הך—תך!

אלו לא היו פסיעותיו — הד הכאת הקורנס על הברזל היה זה.

ורעיון שחור אחד הקריש את מחי בתוך קדקדי:

— מסמר... הוא תוקע מסמר אל תוך התקרה...

שנתי נתבדרה מעלי; בתוך העורקים תסס הדם:

— עדיין זה אני חסרה... עדיין זה אני חסרה...

שפשוף הגפרור בקופסה, צעדים אחדים והרי הוא חור המנעול.

— במה הוא עוסק שם? א, מטיל... שוב אותו הטיול— וכמה משונה הוא עכשו:

על גבי הרצפה שטוחה שמיכה גדולה, מגפיו מסולקים הם לאיזה זוית והוא — בגרבים על רגליו, הריהו מהלך אילך ואילך, אילך ואילך. עשר אצבעותיו — כמו נעוצות הן בתוך שערותיו הארוכות, עיניו — דם; וכל גופו — העויות, העויות.

— אי־אי־אי... אי־אי־אי־אי...

ככה גועה ומפרפר שור כפות, בשעה שעל החלף החד מצטנן כבר דמו.

ופתאם:

הוא נתעכב באמצע החדר, הגביה את פניו כלפי מעלה ובתוך ידו הבהיר החבל.

ואז אספתי את כל כחותי ואתפרץ אל חדרו:

— ישמע נא, ישמעני נא... אם גזרה היא מלפניו לעשות „זה" — אלהים אתו, אלא — רק לא בביתי... במטותא — רק לא בביתי...

רק רגע עמד כמסומר על מקומו והסתכל בי ואחרי כך— אדמומית קלה פעפעה על גבי שתי לסתותיו הנופלות, כסתה את מצחו, את אזניו:

— ומה כבודה סבורה, מה?... ובמה היא חושדתני, במה?... ואני — הרי מטפל אני רק בהתגוששות... בהתגוששות רק, בהתגוששות... וכעבור רגע:

— בהתגוששות־חי־חי־חי־חי־חי... ומתוך עיניו — דמעות, דמעות... ואז נתקל מבטי בשלחן, שבתוך החדר: שנים — שלשה גליונות של ניר, קסת, עט, שעדיין לא נתנגב מהדיו ואצל כל אלה — קמצים, קמצים של שערות. והן — כולן ארוכות, כולן שחורות — מבריקות. עכשו הבינותי כבר, משום מה קלושות הן כל כך שערות ראשו.

* *

מתוך התעלפות העירתני* שפחתי הזקנה. שתי ידיה הגסות שפשפו את מצחי, מחצו את רקותי, נדנדו את ראשי:

— הרי יוציאוהו מכאן... כרגע יוציאוהו...

פקחתי את עיני:

עשרות, עשרות של סקרנים, כולם צפופים ומכונסים אל שטח קטן, פניהם מכוונים כלפי פתחו של אותו החדר, ואזניהם— כלפי איזה קול צרוד, המגיע משם:

„שתי שמשות שחורות היו לי — שתי עיניה... באורן נשמתי משתמשת ושבע ביום בו טובלת... בחומן — מתחממת היא, מתחממת... וכשחשכו הללו בעדי — כיצד לא אקפא בקרה? ... וכשחשכו הללו בעדי — האיך לא אגוע בחשכה?"...

זה קרא השוטר מעל גליונותיו של הדיר.

„רעיון נצנץ במחי, רעיון נפלא, אני— את לבי אוציא מתוך חזי, איציאנו לגמרי... וכשהוא פצוע וזב דם אקחנו — ואשגר לה... לרגליה אניחנו, מה?... יהא הדם החם שותת ומטפטף, שותת ומטפטף, ואני — „טלי, גברתי, אל תעליבי אותי — ואני עני ואביון, ומתנה אחרת אין לי בעדך, אין" — כך אומר לה, אשתחוה ואצא... תחתכנו נא לחתיכות קטנות— קטנטנות, תזרק אותן אל הביב, תאכיל בהן את הכלבים, ואני — אשתחוה רק ואצא... רעיון נפלא, ח־ח־ח, השטן!"...

קרא השוטר בקושי, בקול ספוג לעג ובהפסקות, ופעם גם שרק בשפתיו:

— פי־ר־י־ר־קנ־ל־יה"!

רפרפה התלחשות מקוטעת ואחריה — גחוך. זה דברו הסקרנים בחשאי וצחקו צחוק כבוש.

— יכניסו לכאן את בעלת־המעון! — מצותו של השוטר היתה זאת. ואז פנה אלי:

— ואת הלא תגידי — מי היה זה? מהיכן בא? מה היו חייו?...

ובדברו זקף את ידו כלפי הגוף הגדול והקר ודחפו דחיפה קלה־קלה.

שלא בכונה הצלפתי את מבטי למעלה:

פנים מתוחים—מחודדים, עינים פקוחות־רחבות, שבתוכן נקפא הצער, שערות קלושות, הזקופות כמסמרים כלפי מעלה ופה פעור—כזה, שאני רואה אותו תדיר בדמיוני. והוא — צוארו נתון בתוך עניבת החבל הדק, גופו הגדול, הענקי תלוי בין התקרה והרצפה והוא מתנועע באויר ומתנועע...

„מי היה? מהיכן בא? מה היו חייו?"

ואני — אפילו את שמו לא ידעתי.

— — — — — — — — —

י. ל.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל „הַפּוֹעֵל הַצָּעִיר".

בחול המועד סוכות היתה ביפו האספה החמישית של „הפועל הצעיר". האספה נמשכה ארבעה ימים. לקחו בה חלק כששים חברים שבאו מערי ארץ ישראל ומושבותיה. בכל האספות השתתפו גם הרבה אורחים, עד שהבית היה קטן מהכיל את כל הנאספים.

לא אספר לפני הקוראים את כל פרטי האספה, לא אדבר על עבודת הועד ועל בקרת החברים, לא אמסור את תמצית ההרצאות והויכוחים, שיוכלו לענין רק את חברי ההסתדרות. רוצה אני לתת לקוראי „העולם" רק אותם הדברים, שיש בהם ערך צבורי כללי, ואותו הערך אני מוצא רק במצב־הרוח של הפועלים, בתקוות הפועל העברי בארץ ישראל ובטכסיסי מלחמתו בעד כבוש העבודה — הסיסמה הידועה של „הפועל הצעיר".

גם באספה הכללית שהיתה בשנה שעברה שרר בין

הפועלים רוח יאוש. גם אז התאוננו רוב הפועלים על היאוש שתקף אותם, על אי־האפשרות למלא את התפקיד אשר לקחו עליהם. הם התאוננו על יחסם הרע של האכרים אליהם, על המצב הרע של הפועל, על חסר כל תקוה לבצר את עתידו, ועל אי־יכלתם לכבוש את כל העבודה בארץ ישראל—במושבות וערים. בכל זאת נשמעו אז קולות, כי הפועל העברי צריך להשאר בתור פועל ולבלי לשאוף להתאכרות. רק בהתנגדות ידועה נתקבלו בשנה שעברה החלטות אחדות בדבר האמצעים שיוכלו להקל על הפועלים את המעבר למפלגת אכרים. בשנה הזאת הכירו הפועלים, כי מצבם החמרי הולך ומשתנה לטוב, כי היחס של האכרים ושל נותני העבודה בכלל אל הפועל העברי הוטב, ובכל זאת הודו כולם, שבכל זאת מצב הרוח לא הוטב, כי היאוש עורר בין הפועלים עוד במדה יותר גדולה מראשתקד, כי מספר הפועלים שעוזבים את הארץ או את עבודתם גדול הוא. באספה דברו הרבה על אדות סבות היאוש בין הפועלים. דברו על זה, שאף על פי שמספר הפועלים העברים נתרבה במדה גדולה ועולה הוא עכשו במושבות בעבודות החקלאיות עד 600 איש ויחד עם עבודות של משרתים ועוזרים ובעלי מלאכה עד אלף איש, בכל זאת ברור הוא לכולם שעוד גדול המרחק תכלית ריחוק עד המטרה המבוקשה של כבוש העבודה. הראו באספה, שהיאוש בא מחסר כל תקוה לפועל להשתכר בעבודתו כדי ספוק כל צרכיו וצרכי משפחתו, העירו שהיאוש, השורר בין כל המפלגות מפני מצב הציוניות הכללי, משפיע גם על הפועלים, ויותר משנשמעה הורגשה הסבה העקרית של היאוש, שהפועלים הנוכחים אינם אותם העובדים הדרושים לישוב הארץ. באספה נשמעה לפעמים קרובות המלה — פועל טבעי בניגוד להפועל החלוץ הבלתי טבעי. כבר התבלטה ההכרה של רבים, שהפועל המשכיל, הפועל הנוכחי הוא רק מפנה דרך לפועל הטבעי והוא בעצמו לא יוכל בשום אופן להשאר בתור פועל. הוא ממלא את תפקידו גם בזה שהוא עובד במשך איזו שנים ואחרי כן הוא עוזב את מקומו לפועל יותר מסוגל — לפועל הטבעי. הפועל המשכיל איננו טבעי, מפני ששכרו איננו מספיק לצרכיו המרובים. לו יש צורך לקרוא, לקנות ספר, ללבוש בגד יותר נאה, ללכת לנשף וכדומה, ואין שכר העבודה של פועל בארץ ישראל מספיק לצרכים כאלה. הפועל משתכר בשנה 400 פרנק, בעת שהוא צריך להוציא לכל הפחות בשביל עצמו 500 פרנק. ובכן יש לו דפיציט של מאה פרנק לשנה. בעבודתו אינו יכול לפרנס משפחה. רוב או חלק גדול של הפועלים מקבלים גם עכשו כסף מביתם או משתכרים מן הצד. הפועל הטבעי הוא לא הפועל המשכיל, האקסטרן, המורה או העוזר בבית מסחר, שיכול להרויח הרבה יותר ושיש לו צרכים מרובים, כי אם הפועל, ששכר עבודתו בחוץ לארץ אינו עולה על השכר הנהוג בארץ ישראל; פועלים טבעיים כאלה הם התימנים או אלה מן הפועלים שהיו פועלים ברוסיה ובגליציה. התימנים שבאו בזמן האחרון למושבות מתחילים תקופה חדשה בכבוש העבודה שם. אלה הם אותם הפועלים המוכשרים והעתידים לכבוש את העבודה. לפי דרישותיהם אינם נבדלים מן הערבים ויוכלו איפא להתחרות אתם, שכרם לא רק שיתן להם את היכלת להתפרנס, כי אם גם עוד לצבור כסף. לתימנים, הבאים הנה מארץ, העומדת על מדרגה יותר שפלה במצבה הקולטורי, שכר עבודה שהם מוצאים בא"י הוא עושר רב. אין צורך לעשות תעמולה ביניהם כדי למשוך אותם לארץ ישראל. הם באים הנה בעצמם מאהבתם את הארץ ומפני שמוצאים הם פה תנאים יותר נוחים לעבודתם ושכר יותר גדול מאשר בארץ מולדתם.

ההכרה הזאת שהתבלטה באופן די ברור באספה היא באמת חתירה עמוקה תחת ההסתדרות של „הפועל הצעיר". אם מכירה הסתדרות זו שמכילה בקרבה ברובה פיעלים אינטליגנטים, כי לפועל אינטליגנטי אין כל עתיד בארץ, והוא לא יוכל לעולם להתחרות עם הפועל הערבי, ולא יוכל להתקיים בתנאים הנוכחים, — אז אין לה כל זכות הקיום, אם היא מכירה, שאין היא יכולה למלא על ידי חבריה את תפקידה שלקחה על עצמה, אם היא בעצמה מודה, שלחבריה בתור פועלים אין עתיד ושהם מוכרחים יהיו סוף סוף לעזוב את עבודתם, — אז אין עוד הסתדרות כזו שבעיקרה דואגת היא רק לטובת הפועלים ומשתדלת רק להרבות את מספרם, הסתדרות של פועלים, הלוחמים בעד זכויותיהם, אלא הסתדרות העומדת מן הצד הלוקחת בתור אפוטרופסות עבודה של אחרים — של פועלים אמתים, שעתידים וצריכים בעצמם להלחם בעד הטבת מצבם ובעד התבצרותם בארץ. אבל למרות ההכרה הזאת חפשו חברי ההסתדרות דרכים להצדיק את זכות קיומה ומצאו אותה ראשית בזה, שאין הסתדרות אחרת שתדאג לקיום הפועלים בארץ ישראל ושנית, שהפועלים האינטליגנטים הם בכל זאת החלוץ, ההולך ומפנה את הדרך לפועל העברי, ושהם הם הראשונים שחודרים למקצועות העבודה שאינן עוד בידי היהודים.

במסקנות האלה יש קורטיב של אמת. אין הסתדרות אחרת בארץ ישראל או עסקנים שידאגו להתרבות הפועל העברי, ואמת היא גם כן ש„הפועל הצעיר" ממלא תפקיד נחוץ בכבוש העבודה על ידי היהודים. ובכל זאת הולכת ההסתדרות ומשתנה לחברה אפוטרופסית על הפועלים. ואם עכשו עוד רוב חבריה הם פועלים, אבל מפני שלפי הכרת עצמם הם רק פועלים זמניים, הרי לא תוכל לנהל את עניני הפועלים, שיתרבו מספרם ויתחזקו, אז יביא ההכרח לידי כך שהפועלים הטבעיים יקחו את הנהגת עניניהם בידיהם הם ולא יהיו זקוקים עוד לאפוטרופסים, שאינם יכולים להגן במדה הראויה על האינטרסים של הפועלים.

„הפועל הצעיר" נמצא עכשו כבר בסוף דרך התפתחותו, הוא מלא, אם טיב או רע את הפקידו, וכבר הולך וקרב הזמן שירד מעל הבמה ויפנה את מקומו להסתדרות עממית כללית, כזו שהציע כבר ה' שיינקין לפני האספה הכללית. ואמנם כבר עכשו „הפועל הצעיר" אינו אלא ערבוב של הסתדרות עממית כללית ושל הסתדרות־פועלים. דרישותיו של „הפועל הצעיר" מן הגרם הציוני אינן נבדלות מדרישות הציונים הכלליים. אין בהן אף דרישה אחת שתהיה לה צביון מיוחד של דרישת־פועלים, וגם עתונה של ההסתדרות פוסח על שתי הסעיפים, אם להיות עתון עממי כללי או עתון מפלגתי של פועלים. לפני חבריו מתפאר „הפועל הצעיר" שרוב המאמרים בעתונו מוקדשים לשאלת הפועלים וכלפי העולם החיצוני הוא מדגיש שהעתון הוא כללי לכל עניני החיים בארץ ישראל וספרותה. אבל עוד לא בא הזמן ש„הפועל הצעיר" ישנה את שמו ויהפך למפלגה עממית כללית, ולכן גם לא שמו עוד לב להצעת ה' שיינקין, ועדיין עוסק הפה"צ ביחוד בשאלת הפועלים ומנהל את המלחמה בעד כבוש העבודה.

בנוגע לכבוש העבודה אפשר גם כן להכיר שנוי גדול ביחוסה של ההסתדרות. ידוע הוא, שקודם הציבה לה ההסתדרות למטרה — כבוש כל מקצועות העבודה שבארץ ע"י יהודים. זו היתה בעיקרה מלחמה נגד עבודתם של הערבים אצל היהודים. מה שהיה עלול להביא ואמנם הביא לסכסוכים בין הפועלים היהודים ונותני עבודה מצד אחד ובין היהודים והערבים מצד השני, מלוא התפקיד הזה שלקח „הפועל־הצעיר" על עצמו

לא היה בגדר היכולת, מפני שלא היו די פועלים עברים שידעו את העבודה. ושנית מפני שהאכרים העברים ונותני העבודה בכלל לא רצו בשום אופן לשלם לפועל עברי שכר עודף על השכר הנהוג בארץ. בתעמולה ובשביתות ואיומים אי אפשר היה לשנות את המצב בעקרו, ולכן התפקיד של כבוש העבודה מלבד שלא היה יכול להתגשם, עוד גרם הפסד מרובה בקלקלו את היחס בין האכרים והפועלים ובהכרח גם בין הערבים והיהודים. הפרוגרמה הקודמת של „הפועל הצעיר" „לכבוש את כל העבודה" היתה גם אי־צודקת בנוגע לפועלים הערבים וגם מזקת, מפני שהיא היתה יכולה לעורר מלחמה בין הפועל העברי החלש בארץ ובין הפועל העברי דחזק ממנו הרבה יותר במספרו ובהסתגלותו ובסיוע שיש לו בכל הסביבה ומצד הממשלה. לא ארכו הימים ו„הפועל הצעיר" החל להבין את מצבו ואת אי־טבעיות דרישתו המחלטת והקצונית, שהיא נגד היושר בנוגע לערבים, נגד הצדק בנוגע לאכרים ונגד המציאות. ובזה אנחנו רואים התקדמות גדולה בפרוגרמה של ה„פועל הצעיר", שהסיר כבר את המלים „לכבוש את כל העבודה" להחליף אותה במלים המסמנות מטרה שנמצאת כבר בגדר היכולת, ואינה פוגעת בזכיות של אחרים, והן: „תנאי הכרחי להתגשמות הציונות — התרבותו של הפועל העברי בא"י והתבצרותו בכל ענפי העבודה".

אבל גם בגבולות האלה היו מקרים, שחברי „הפועל הצעיר" השתמשו באמצעים שהיו עלולים להביא רעה גדולה לכל הישוב, אמצעים המתנגדים נגוד גמור אל יסודותיה של כל הסתדרות עממית ופרוגרסיבית. הריני מתכון למקרי האלמות מצד הפועלים בזמן האחרון, שהיו לנושא נכבד באספה הכללית הנוכחית. צריך לדאוג להתרבות הפועל העברי ולהתבצרותו, אומרת הפרוגרמה של „הפועל הצעיר", אבל האם כל האמצעים להשיג את המטרה הזאת הם כשרים? היו פועלים שענו על השאלה הזאת הן, ואמנם עשו דברים שלא יעשו, דברים, שבשבילם כל הסתדרות הגונה מגרשת את חבריה, דברים שמשפילים את כבוד ההסתדרות ואת כבוד הלאום העברי המתפאר תמיד בכחו המוסרי ובמלחמתו בעד הצדק והיושר הכללי. בכדי להגדיל את מספר הפועלים העברים בעבודת הבנינים ב„אחוזת בית" קראו חברי ה„פועל הצעיר" לאספות ודברו על הנחיצות להלחם בכל האמצעים בשביל שיעבדו במגרש הנבנה בכסף עברי רק פועלים עברים, ואחרי ההחלטה הזאת שלחו מכתבים באיומים אל עסקני הצבור ביפו, והסוף היה שפועלים עברים השתדלו להשיג במהלומות ובמכות מה שלא יכלו להשיג באמצעים אחרים. הכו קבלנים אחדים, הכו אנשים פרטים ורק אחרי שהכו גם פועל ערבי, וזה גרם למריבה ומכות בין הפועלים העברים והערבים ב„אחוזת בית", שנגמרו, כמובן, בפצועים עברים אחדים ובמנוסה שלמה של כל הפועלים העברים מן המערכה, — החלו להבין, עד כמה מסוכנה הפוליטיקה של כבוש העבודה בכח האגרוף. „הפועל הצעיר" הצטדק שחבריו עשו מה שעשו על אחריותם הם ולא בשם החברה, אבל אחדים מן החברים המיטיבים להבין את המצב הראו בצדק, שאם נותנת ההסתדרות לחבריה לעשות „שערוריות", אז אשמה היא ואי־אפשר ללמד זכות עליה.

(סוף יבא).

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

ק ו ש ט א.

המצב הכללי, — בעולם היהודי; האליאנס וה„הילפספראיין"; התקונים בבתי־הספר של האליאנס; שאלת השפות והמיניסטרים התורקים; המלחמה בציונות; הפתקא האדומה; התישבות יהודי רוסיה באנטוליה; הצעת־חק בדבר הכניסה.

ימי־החפש של צירי בית־הנבחרים העותומנים הולכים וקרבים לקצם. בעוד עשרה ימים שוב יתאספו בחירי־העם התורקי במג'ליש החדש שלהם בהיכל טצ'ירגין הנהדר, ששם הומת לפני שנים אחדות אחיו הבכור של עבדול, חמיד, מורר האמלל. ושוב יתחילו הוכוחים החריפים והבלתי־נגמרים ע"ד השאלה הלאומית.

לעת עתה נוסעים רוב הצירים לאורך הנופים הפנימיים ורחבם ומכינים חמר לישיבות הבאות. חלק מהם הלכו לאוסטריה אונגריה השכנה להתבונן להתעשיה וההתפתחות של הממלכה הזאת, כדי לשוב לתורקיה ולאמר לאחיהם כן ראינו וכן תעשו. ולואיגיר המסכן לא מלא את פיו חצין ויברך בתור ראש העיר ויגה בברכה ארוכה את האורחים הרמים, הנשאים והחביבים, שרבים מהם שמיים טהורים וביניהם — שומו שמים! — גם יהודי אחד.

נסעו בשאון וברעש גם שני המיניסטרים הצעירים שבקבינט הנוכחי ותרו את אנטוליה. העתונים הכו בתופים הגדולים והסוכניות התלגרפיות צלצלו בפעמונים המרובים: המיניסטרים נוסעים כבני־אדם פשוטים ומדברים כבני־אדם פשוטים — והארץ בכל זאת מתגועעת!

בכלל צריך להודות, כי הממשלה היטיבה להשתמש בירחי־המנוחה כשהבירה שקטה מאין בית־נבחרים והארץ — ביחוד תימן ואלבניה — נרגעה, ע"י חיל סלוניקי. במיניסטריומים השונים הרבו לעבוד ובזמן קרוב נזכה לדבר בקושטא וביתר הערים המרכזיים ע"י תילפון, נקרא בלילה לאור החשמל ונסע מעיר לעיר בדרכים מתוקנות כל צרכן. הממשלה ידעה להשיג הלואות בתנאים טובים; ועוד מעט וינתנו רשיונות לעבודות חשמליות שונות בבירה וביתר הערים החשובות.

ועל פי המבט השטחי שקט גם ריב־הלאומים. עכ"פ נוטה הפטריך הארמני לפשרות עם הממשלה, והוא חושב לחזור מפטוריו. ואגב לפי דברי החכם־באשי שקר כפי השמועה, שגם הוא יתפטר מפני שהשתדלותו לבטל את הפתקא האדומה לא הצליחה.

והתורקים הצעירים כה בטוחים, שהשקט והשלוה יהיו לאורך ימים עד שבקונגרס האחרון שלהם בסלוניקי החליטו להפוך את המפלגה „אחדות וקדמה" ממפלגה מדינית השולטת בארץ לחברה קולטורית.

החלטתם זו מצינת באופן מבליט עד מאד את המצב. כפי הנראה רוצה הממשלה לרכז את כל „הפוליטיקה" בבית־הנבחרים, ומחוצה לו אין היא רוצה להרשות לשום מפלגה, גם ל„אחדות ולקדמה" לעשות פוליטיקה. סעיף ד' של החוק ע"ד האגודות פועל את פעולתו.

והממשלה עוד מרחיקה ללכת. לא די לה בזה שאסרה את האגודות הלאומיות המדיניות. רוצה היא לאסור אפילו אגודות לאומיות פשוטות כמשמען. והנה החוזר הרשמי שפרסמה בעתונים:

„ההיסטוריה מוכיחה, כי רוח ההתבדלות גורם לידי מבוכות פנימיות ועתיד להביא את הלאום העותומני כולו לנפילה וחרבן; הצלחתם, אשרם וקדמתם של העותומנים תלוים באחדות גמורה ובשאיפה למטרה אחת. מתוך השקפה זו, מצאי באי כח הלאום למזיק יסוד אגודות בשמות וכנויים של בני גזע ולאומים שונים (?) ויאסרו יסוד חברות כאלו. הממשלה תדאג להוציא לפעולה את הסעיף הרביעי של החוק הזה, לאשרה של ארץ־מולדתנו הכללית.

לסעיף זה אין מטרה אחרת אלא לחזק את אחדותו של הלאום העותומני, הנחוצה לאשרם של כל אחינו. ומלבד זה, אחרי שנתנה רשות לבני כל הלאומים ליסד בתי־ספר למתחילים שתשלט בהם השפה הלאומית, ואחרי שהממשלה תרשה ליסד גם חברות לצדקה ולתרבות, אסור זה אינו פגיעה בלאומיותם של בני הגזעים השונים. וכו' וכו'.

כך מפרשת הממשלה את חוק־האגודות. קשה להאמין שבאי־כחם של בני הלאומים השונים יסכימו לפרוש זה בכל אופן נדמה לנו, שהמלה האחרונה עוד טרם נאמרה בשאלה זו.

האליאנס, שכל ימיה לא שמה לב לדברי הקטרוג היותר נוראים שנכתבו ושנאמרו על מוריה ועל בתי־הספר שלה במזרח, שהיתה נוהגת לבלי לצאת לעולם אפילו למלחמת־מגן, — אותה האליאנס שנתה עתה את טכסיסה ותצא למלחמת־תגרה על שני שונאיה היותר עצומים במזרח: הציונות וה„הילפספיראיין".

את הציונות היא שונאה בנפש, מפני שהציונות הנה מחאה חיה נגד ה„פוליטיקה" של ההתבוללות וה„מה יפית", שלה. ואת ה„הילפספיראיין" היא עוינת מפני שני טעמים. הטעם הראשון הנהו, אם אפשר לאמר כך, תגרני: עד השנים האחרונות היתה המינופוליה של השכלת יהודי מזרח בידי האליאנס, והיא היתה „נושאת התרבות היחידה" בין יהודי המזרח, וכל הקונסולים וסגני־הקונסולים והתירים הצרפתיים במזרח היו ממלאים את פיהם תהלת „האליאנס הישראלית", שמפיצה את התרבות הפרנצית בארצות הצי־פראיות והמגבירה בכל מקום את ההשפעה הפרנצית — ולפתע פתאום באה חברה יהודית גרמנית ומתחרה בה, מפיצה תרבות גרמנית. ה„הילפספיראיין" יודע למשוך את לב ההורים בזה שהוא מושיט לבניהם תרבות זו בהוספת מסורת־האבות, שפה עברית וגם בשפת־הארץ אין ה„פירמה" החדשה מזלזלת. כמו גרמנים אמתים מתחשבים הם גם עם ה־Bequemlichkeit של התושבים, ובמקום ליסד בתי־ספר למורים במטרפוליה שלהם היא מיסדת אותם „על המקום", מה שאין כך אצל האליאנס...

וטעם שני, יותר „דק", לשנאת האליאנס לה„הילפספיראיין" הוא מפני שמלעיזים הבריות על חברה זו, כי קרובה היא לשונאיה־בנפש, לציונים. ה„הילפספירויין" לא רק שאין הוא נלחם בעברית, אלא מפנה לה מקום הגון בתכנית־הלמודים של בתי־ספריו.

וזריזה חברה זו ומיסדת בית־ספר אחרי בית־ספר וסמינר אחרי סמינר, ואף על פי שעל צד האמת אין קורבה זו גדולה כל כך: „ההילפספיראיין" גם הוא פטריוטי כביכול ומבליט את גרמניותם של בתי־הספר שלה. אבל לא כך חושבת האליאנס היא לא יכלה עוד לשבת בחבוק־ידים ותקרא למלחמת־תנופה גם על ה„הילפספירויין". ובאחד העתונים הספרדיים שבסלוניקי נדפסו לשורה של מאמרים, הכתובים בידי מורה האליאנס, נגד ה„הילפספיראיין".

המאמרים האלה בודאי שלא יוסיפו כבוד להאליאנס ואם רק באמצעי־מלחמה כאלה תשתמש, בודאי שלא תנצח.

ובה בשעה כובש ה„הילפספירויין" מעמד אחרי מעמד. דבר יסוד הטכניקום בחיפה עומד לצאת לפועל. מר אפרים כהן, מנהל בית־המדרש למורים בירושלים, שוהה עתה בקושטא ומשתדל להשיג פירמן בשביל בית־ספר זה. אותו מר אפרים כהן בקר גם בסלוניקי.

בקורו עשה רושם טוב, ביחוד לבב את ההורים בהבטחתו, כי ה„הילפס־פירוין" יתחשב עם מאויי ההורים, עם המסורת העברית ועם הצרכים העבריים הלאומיים.

לא כן האליאנס.

חברה זו רוצה שההורים והתלמידים יתחשבו עם צרכיה היא. ובקושי גדול הסכימה לתקון קל, ללמד לשון הארץ, בבתי־הספר שלה. אפילו בבתי־הספר לבנות תקון זה בודאי הכרחי הוא. אולם העברית מונחת כמו קודם בקרן זוית. את למוד שפתנו הלאומית מוסרים בידי מורים בורים שאינם יודעים קרא וכתוב עברית וללמוד זה מקדישים „מינימום" של שעות.

וזה נעשה למרות מה שבתי־הספר מתקימים ברובם על חשבון הקהלה והאליאנס ממציאה רק תמיכה חלקית, והחכם־בשי שנה ושלש את הבטחתו להנהיג את למוד העברית בתור שפה חיה.

החסרון הזה בבתי־הספר היהודים פה הוא כל כך בולט עד שאליו שמו לב... שני מיניסטרים תורקים.

בתורים האחרון בערי־השדה בקרו המיניסטר לכספים דג'ביד־ביי ומי־ניסטר־הפנים, טלאת־ביי בית־ספר יהודי באנגורה, ויתפלאו על שפת־התרגום ההישפניולית הנהוגה שמה. דג'ביד־ביי אמר בשמו ובשם חברו לראש ועד בית־הספר: הלא יש לכם שפה. לאומית יפה כל כך, העברית, ויש לכם שפת־ארץ, התורקית, ואיך זה תלמדו השפניולית?!

אולי תלמד האליאנס ממאורע זה.

בשבועות האחרונים יצא ה„טימפו" המפורסם למלחמה גלויה בציונות. בשורה של מאמרים, ש„מוטיבים" לא נקיים ביותר מדברים מתוך שורותיהם יצא להוכיח, כי הציונות הנה אסון ליהודי תורקיה והממלכה ובדברי מליצה ע"ד „תעודה, צדק ויושר" מתובלים בדברי־התאוננות על הנזק החמרי, שעורך ה„טימפו" יסבול ממאמריו אלה, הוא מוכיח את אמתת „השקפותיו".

יהי לו למר פריסקו, עורך ה„טימפו", אשר לו, לא היינו מזכירים את מאמריו אלה, לולא היה ה„טימפו" כה קרוב להאליאנס ולולא היה עתונו הרשמי של החכם־בשי.

והחכם־בשי הלא צריך להשאר מטעל למפלגות.

בקושטא שוהים עתה צירי עיר אחת בכיסרביה, הרוצים להתנחל באנטוליה, רוצים המה לקנות שם קרקעות. — המחיר שם נמוך: 2 1/4 פר. הדונם—אומרים כי הממשלה תסייע סיוע רוחני להתנחלות זו. כך שמעתי כי היק"א מתענינת בדבר והיא רוצה לסייע להמתנחלים האלה בהלואה, כדי שההתנחלות תהי מבוססה די צרכה, אף על פי שיש להרוצים להתנחל די־כסף לקנית האדמה ולמחיה לשנה אחת.

נודע לי כי המלומד והבלשן המפורסם רבי אברהם דנון נקרא מטעם הלשכה המרכזית של האליאנס פריזה, כדי לחקור, איך אפשר להוציא לפעולה את המחשבה ליסד בית־ספר למורים עברים בקושטא. הרב דנון הנהו ראש בית־המדרש לרבנים, הנמצא תחת חסות האליאנס, ואומרים כי בית־הספר למורים יהיה כעין סניף לבית־המדרש לרבנים.

מקוים אנו שהרב דנון הנכבד ידע להשפיע על ראשי האליאנס כי המוסד החדש הזה יהיה יותר עברי ברוחו ובשפתו מיתר בתי־הספר של חברה זו.

כפי שנודע לי זה עתה ממקור מאד נאמן, עבד מיניסטר־הפנים, טלאת־ביי, הצעת־חוק חדש ע"ד הגרת היהודים לתורקיה ולארץ־ישראל. במועצת־המיניסטרים נתקבל החוק הזה, ועתה נמסר למועצת־הממלכה. והוזיר הראשי בקש מהיושב־ראש במועצת הממלכה שיאיץ בחבריו לקבל את החוק הזה בשביל שהממשלה תוכל להכניסו לבית־הנבחרים בראשית ה„ססיה" הבאה שתתחיל בעוד שבועים.

איש־האמון שלי מסר לי לע"ע את ראשי הסעיפים הבאים של הצעת־החוק החדש, ויבטיחני להמציא לי בעוד ימים אחדים העתקה מהצעה זו, כדי שתתקבל במועצת הממלכה.

ואלה לפי דבריו סעיפי החוק הזה:

א) ינתן חופש גמור לכניסת היהודים בכל תורקיה, בתנאי שיקבלו את הנתינות העותומנית.

ב) אחרי שלפי החוקים החדשים אפשר לרכוש את הנתינות העותומנית רק ע"י ישיבה של חמש שנים בתורקיה, תעשה ליהודים הנהגה, שהממשלה עושה למהגרים המחמדים, היינו שתנתן להם הרשות לקבל את הנתינות העותומנית ביום הכנסם לתורקיה.

ג) ארץ־ישראל תצא מהכלל הזה. שמה תנתן רשות הכניסה וההתנחלות רק ל־50 משפחות יהודיות חדשות מדי שנה בשנה. היהודים, נתיני תורקיה, יוכלו להתנחל בארץ־ישראל בלי כל הגבלה.

ד) עבר־הירדן (גולן, חורן, קיר־מואב, וכו') וגליל דמשק לא יחשבו על ארץ־ישראל. וגליל ביירות יחלק לשנים: טבריה, צפת, נצרת וסביבותיהן תחשבנה על ארץ־ישראל. והגליל העליון יחשב על התחום, שבו מותר ליהודים הזרים להתישב.

כפי הנראה מהצעת־החוק הזה רוצה הממשלה להגביל את כניסת יהודים זרים בהמון ביחוד לסנג'ק ירושלם, וכפי שנודע לי מאותו המקור, אין הממשלה עושה זה מפני פחד „הממלכה היהודית", אלא מפני דרישת ממלכה אדירה מהצפון, החוששת מפני התמעטות השפעתה הרוחנית בירושלם, לרגלי התרבות התושבים יהודים בגליל זה.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי:

העתון „איל אביניר" כותב בין יתר דבריו על אודות הקונגרס של היהודים העותומנים את הדברים האלה: „כל המכירים היטב את המצב הנכחי של היהדות העותומנית, את מהלך־הרוחות בין המפלגות היהודיות היוצרות את קהלותינו, לא ישתוממו, אם לא נשיג מאומה בקריאה ראשונה לקונגרס. ואמנם אפשר להגיד בבטחה גמורה: הקונגרס היהודי המקוה לא יצא לפועל... מדוע לא הצליח הדבר? כבר ענו על שאלה זו פעמים רבות:

היהדות העותומנית היא קפואה ותנוטה ואין ענין לאומי מעורר אותה. ככלל רחוקים היהודים פה מענינים צבוריים. סדרי־החיים הקודמים בתורקיה לא היו יכולים לחנך בקרב היהודים העותומנים חוש צבורי הגון. ונוסף על זה עזרו הרבה בתי־הספר, שבהם מתחנכים בנינו ובנותינו, לצנן את הרגש היהודי הלאומי ולשרש מלב התלמידים את האהבה להעבר שלנו ואת התקוה לעתידנו. הכל יודעים, כי חברת כי"ח העובדת זה כארבעים שנה ביסוד בתי־ספר בארצות המזרח, עם כל התועלת שהביאה בהפיצה השכלה בין אחינו, גרמה הפסד מרובה, לפי השקפתנו היהודית, לרוח הלאומי שלנו, בטנדנציות ההתבוללות שלה. והדברים עתיקים. ולכן יש אומרים, ואפשר שהצדק אתם, כי הרעיון למסור את סדור הקהלות והכנת הקונגרס ליד אלה שהיו תלמידי כי"ח (כי הם לְעת־עתה הכחות האינטליגנטים שבקרבנו) הוא לא טוב לנו ושכרו יצא בהפסדו...

יותר ויותר באים פה לידי הכרה, כי תחית הקהלות והתפתחותן תלויות בחנוך דור יהודי בעל רוח לאומי, דור שיהי רחוק מן העבדות הרוחנית שנשקע בה..."

שאלת החנוך התעוררה פה והיתה נושא למאמרים רבים בעתונות השפניולית של עירנו. בראשונה התחיל מטפל בשאלה זו העתון „איל אימפארסיאל", וכפי שהודעתי במכתבי הקודם דנו בו והתוכחו על אודות השפה, הצריכה להיות השלטת בבתי־הספר.

כעת נתעורר פולמוס בעתונים על אודות בית הת"ת בעירנו. כבר כתבתי פעם על דבר מהות המוסד החשוב הזה, שבו מתחנכים כאלף ושלש מאות תלמידים, וע"ד המגרעות הרבות הנמצאות בו, באין לו מנהל הגון וגם מורים טובים. בבוא לעירנו הרב רבי יעקב מאיר, לכהן בטשרת חכם־בשי, ובהתבוננו אל מצב הקהלה, הבטיח בנאומו הראשון, כי ישתדל להביא תקונים גם בת"ת, כדי שיעמוד המוסד הזה על מרום תעודתו. ואמנם העיר הרב את לב העסקנים שבעיר, וכבר אמרו להביא מא"י מורים הגונים, אך באו הבחירות לועד־הקהלה והפריעו בעד מהלך הענין שנשתקע בין כך וכך. ואולם בימים האחרונים עלה עוד הפעם על הפרק, וכאן התחילו חלוקי דעות. חלק מהעומדים בראש, והרב עמהם, רוצים כי המנהל יבחר על ידם ולפי רוחם הלאומי, אך כנגדם עומדים אחרים הדורשים דוקא, כי חברת כי"ח תשלח מנהל לת"ת אשר תבחר בו לפי טעמה. בינתים קפץ העתון „איל אימפארסיאל" ואחד מסופריו, הנוטה כנראה אחרי ה„אלינס", התנפל בגדופים על בית הת"ת ועל „גן הילדים" מיסודה של „עזרה", העמלים בהרחבת הדבור העברי, הוא רואה בזה השפעה מצד הציונים, יען כי הלשון העברית נחוצה להם למטרתם להושיב את היהודים בארץ־ישראל וכו' וכו'. כמובן, לא שתקו יתר העתונים המתנגדים לדעות הללו. העתון „איל פואיבלו" אומר, כי אין הסלוניקיים רוצים להיות נכנעים לממשלת כי"ח. הם חפצים לחנך את בניהם ברוח יהודי לאומי, ולכן הם דורשים, כי השפה העברית תהי׳ העיקרית בבית הת"ת, שאסור לנו למסרו לידי כא־כחו של כי"ח. וכך הולך הפולמוס־של־דברים ומתגבר.

בין כה וכה התאסף ועד הקהלה והחליט לבחור מנהל לת"ת, מבלי פנות בענין זה אל חברת כי"ח, אם תצא ההחלטה זו אל הפועל, עתיד המוסד הנכבד הזה להיות מקור־ברכה ליהודי סלוניקי. אומרים, כי הקנדידט למשרה זו הוא האדון א. אפשטיין, המורה העברי המפורסם שבא"י. —

ועוד חדשה אומרים הרב ו„ועד הקהלה" לעשות: לשלוח ירושלמה מספר צעירים מן היותר מוכשרים, כי ילמדו בביהמ"ד למורים של „עזרה", למען ישובו אח"כ הלום ויהיו למורים ומנהלים בבתי־התנוך של הקהלה. אך למותר הוא לבאר את ערכו הגדול של הרעיון הזה. הכל מרגישים פה בחסרון מורים הגונים היודעים את מלאכתם (כי רוב המורים הם תניכי בתי־ספר אלמנטריים) והמלאים אהבה אל הקנינים הלאומיים שלנו. ורק בית־מדרש מיוחד למורים ביחד עם הסביבה בארץ־ישראל מסוגלים לחנך לנו מורים לפי רוחנו.

התחילו מדברים על אודות יסוד גימנסיה עברית בסלוניקי. השפות העיקריות תהיינה העברית והתורקית והעוזרות: הגרמנית והאנגלית. אומרים, כי ח' „עזרה" תשתתף בחצי ההוצאות והחצי השני תמציא הקהלה.

כל אלה הם סימנים מוכיחים, כי יש בסלוניקי יסוד יהודי לאומי, שאפשר לקוות כי ע"י ירום המצב הרוחני של הקהלה בעתיד. —

יהושע קנטורוביץ.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְלִיָה.

הקריזיס בדבר הבודז'ט הולך ומתחדד פה מיום ליום. הממשלה הליברלית החליטה, שאם לא יתאשר הבודז'ט ע"י הבית העליון, בית הלורדים, או אם ירשו האחרונים לעצמם לעשות בו שנויים, אז תסגור את הפרלמנט ותכריז על בחירות חדשות. מקוה היא הממשלה הנוכחית, שהעם יבחר בה שוב, וכזה תובית להלורדים, שהעם הוא על צד הממשלה ולא על צד האריסטוקרטים, שלקחו גדולה לעצמם.

מסכימים לבחירות חדשות גם הלורדים והמפלגה הקונסרבטיבית. מאמינים גם אלה שינצחו הם, והממשלה תשוב לידם. במשך השנה האחרונה היו בחירות חדשות במקומות אחדים ונבחרו קונסרבטיבים במקום דפוטטים ליברלים, ובשביל זה מקוים הם לנצח גם בבחירות כלליות.

אפשר מאד, שהקריזיס יעבור. אפשר מאד, שכל אחד משני המחנות הנלחמים יותר והם קצת יבאו לידי פשרה, אבל איך שהוא, ושניהם כבר התחילו להתכונן אל הבחירות.

ובין שמות הקנדידטים שיעמדו על הבחירות נתפרסמו עד היום עשרים ותשעה שמות של יהודים. 14 מהם קונסרבטיבים ו־15 — ליברלים.

מהקנדידטים הללו, אם גם יבחרו כלם אל הפרלמנט, — ליהודי אנגליה לא קירא ולא חמימא. הם יכנסו אל הפרלמנט בתור אנגלים, השייכים למפלגה זו או אחרת, ולא בתור יהודים.

ויושבי הגיתו הלונדוני אינם מתענינים בבחירות הבאות כלל, כאילו אין הדבר נוגע גם להם. ממאה ועשרים אלף יהודים הגרים יחדו ב„איסט ענד" ישנו רק חלק קטן מאד שהיו לנתיני אנגליה, ושיש להם זכות הבחירה, הרוב עדיין „זרים" הם, למרות מה שכבר עברו שנים רבות מהזמן שהתישבו פה (עפ"י החוק יש הרשות לכל זר להעשות לנתין אנגליה, אם הוא גר בארץ חמש שנים). אין הם יודעים ואינם מבינים, עד כמה נכבד הדבר הזה בשבילם.

ויש שסובלים מזה הרבה. בעד כל חטא ופשע קל שולחים את הזרים מן הארץ לצמיתות, לו גם גרו פה עשרות שנים ולא היו לנתיני אנגליה; באופן כזה נשלחים בכל שנה מן הארץ מאות אנשים.

ישנם אנשים, שגרו באנגליה שנים רבות ולא היו לנתיני אנגליה, והרי הארץ נעולה בפניהם, כשהם יוצאים לארץ אחרת לימים אחדים וחוזרים ובידם אין הכסף הדרוש (50 רובל) להראות לפקידי החוף או שהם סובלים מאיזו מחלה.

לפני ימים אחדים קרה פה המקרה הזה: פועל יהודי יצא מלונדון לפריז לבקש לו עבודה. הפוליציה הפרנצית לא נתנה לו לגור שמה מפני שאבד לו הפספורט הרוסי שלו. בא היהודי ללונדון להקונסול הרוסי ויספר לו את הדבר, ויבקש מאתו תעודה אחרת. הקונסול השיב את פניו ריקם. הלך היהודי להמגיסטרט האנגלי ושפך לפניו את לבו. המגיסטרט הביע את השתוממותו על מעשהו של הקונסול ושאל את היהודי:

— כמה שנים גרת בלונדון?

— שש.

— ומדוע לא היית לנתין אנגליה? הממשלה האנגלית היתה אז למגן לך בפרנציה. עכשו אין אני יכול לעזור לך במאומה. מביע אני לך רק את השתתפותי בצערך.

ומקרים כאלה הולכים ונשנים בכל יום.

גם היהודים שיש להם זכות הבחירה אינם מאורגנים כלל ואינם נהנים מזכיותיהם. נותנים הם את דעותיהם בעד כל הבא ראשונה ואינם תוהים על קנקנו של הקנדידט העומד על הבחירה. די להזכיר את העובדא שהשונא ישראל הידוע המאיור גורדון, אבי ה„אלין ביל" (חוק הזרים) נבחר ב„סטעפני", מקום מושב היהודים, ורבים מאחינו תמכו בו בדעותיהם.

אמת, גם שני יהודים נבחרו בהגיתו הלונדוני בפרלמנט הנוכחי, אך שני הדפוטטים הללו נבחרו לא משום שיהודים הם. שתי המפלגות הלוחמות העמידו בעצמן קנדידטים יהודים בהגיתו, אך יהודים הם בלי יהדות, ואין קולם נשמע כלל בשעה הדרושה.

וביחוד דורשת עכשו השעה שיהיו ליהודי הגיתו דפוטטים משלהם.

בקרוב יעלה על הפרק החוק ע"ד מנוחת יום הראשון. החוק הזה נכבד הוא מאד בשביל אחינו יושבי הגיתו. יום הראשון הוא תמיד יום השוק אצל היהודים, ואלפי אנשים מאחינו מוצאים בו לחם לכל השבוע. הממשלה הליברלית כבר הבטיחה לעשות איזו הנחות ליהודים בנוגע למנוחת יום הראשון, אלא שאפשר להרחיב את ההנחות; אלו עמדו דפוטטים אחרים משלנו והשמיעו את קולם בדבר זה.

גם בנוגע להאמיגרציה אפשר היה להקל את גורל הבאים אל הארץ. לפעמים מושבים אנשים אחור בלי כל סבה נכונה לזה.

אילו נמצאו מוחים בבית הנבחרים על כל דבר עול הנעשה לאמיגרנטים, כי אז בודאי שהיו שמים לב לדבר!

הרי שני מקרים שקרו בימים האחרונים המוכיחים עד כמה נחוץ לנו מליץ לפני הממשלה ובית הנבחרים:

יהודי אחד הגר בארץ עשרים ושבע שנים נתפש בגנבה והושם

במאסר לשני ירחים. השופט הציע לפני הפוליציה לשלחו מן הארץ אחרי שישתחרר.

עתון עברי אחד פנה תיכף להמיניסטר גלדסטון והעירו על הדבר, ואז נתקבלה תשובה מהמיניסטר, שהיהודי יוכל להשאר בארץ, לאחר שיצא לחפשי.

לפני ימים אחדים נתפש עוד יהודי בגנבה והושם במאסר לשלשה ירחים ואח"כ נגזר גם עליו לעזוב את הארץ.

היהודי בכה והתחנן אל השופט להשאירו בארץ. חיל הוא שברח מארץ מולדתו בשעת מלחמה ועונש קשה צפוי לו.

השופט לא שם לב לטענותיו.

אז פנה הדפוטט הסוציאליסטי בבית הנבחרים אל המיניסטר גלדסטון ושאל אותו, אם עשה השופט כהוגן. המיניסטר הבטיח לעיין כדבר.

שני המקרים האלה הובאו לפני הממשלה רק ע"פ מקרה. מקרים כאלה יקרו פה לעשרות ולמאות, ואין שם לב.

בפרלמנט האנגלי אין מפלגה אנטישמית. לו כבדו בשם „אנטישמי" איזה דפוטט, כי אז בודאי שהיה מוחה בזה בכל לב. אלא לאו שמא גרים. לפעמים נשמעים דברים עוקצים וחדים נגד אחינו ומזיקים הם לנו הרבה, ואין עונה ואין מגין בערנו.

החובה מוטלת איפא על הציונים באנגליה לקחת את העבודה הנכבדה הזאת בידיהם. צריכים הם לבאר בפה ובכתב לאחינו יושבי הגיתו את הטוב הצפון להם בזה שיהיו לנתיני אנגליה. מלבד זה צריכים הם להעמיד על הבחירות הבאות דפוטטים כאלה שיקחו עליהם את העבודה להגן בעדנו בבית הנבחרים ולהיות למליצי יושר לפני הקהל האנגלי.

התועלת שתצא מזה לאחינו יושבי אנגליה תהיה בודאי מרובה מאד.

הרי כמה ידיעות קטנות.

ביום 21 לחודש נובמבר יהיה בעיר מנשסטר קונגרס ציוני לנשים. בקונגרס זה תקחנה חלק דלגטיות מהרבה ערים שבאנגליה. אחרי הקונגרס יערך מיטינג גדול.

בין הנואמים על הקונגרס נתפרסמו שמותיהם של הפרזידנט להציונים האנגלים ד"ר דרייפוס, הרב לואיס, מרת לואיס, מרת סלמון, מרת לסקי ומרת וייסברג.

מטרת הקונגרס הוא להפיץ את הרעיון הציוני בין הנשים באנגליה. על הקונגרס ידונו גם על דבר הוצאת ירחון ציוני לנשים.

— אגודת „דוברי עברית" בלונדון התלה להראות אותות חיים. מספר האנשים הבאים לאסיפותיהם ונאומיהם הולך ורב. בראש האגודה עומד הסופר מר ש. ב. מקסימובסקי.

— במנשסתר נוסדה אגודת „דוברי עברית" ע"י מר ווסילבסקי.

— בלונדון נפתח בית ספר עברי חדש לילדים בשם „תושיה" ע"י האדונים הירשזון וגרינברג. בית הספר מביל ד' מחלקות. מספר התלמידים עולה למאה. הלמוד הוא על פי השטה הטבעית „עברית בעברית".

— בקרוב תפתח מחלקה חדשה בבית הספר לילדות „בנות ציון" ע"י מרת מאירברגר. הלמוד הוא ע"פ השטה הטבעית.

ב. א.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

החלטות מועצת חברי הועד הפועל הגדול מרוסיה שהיתה בימי 17־18 אוקטובר בפטרבורג.

במועצה השתתפו: 1) ג. י. בילקובסקי, 2) י. ל. גולדברג, 3) א. ד. אירלסון, 4) א. פודלישבסקי, 5) י. א. רוזוב, 6) י. צ'לנוב, 7) מ. ס. איסישקין, 8) מ. שיינקין, 9) ל. ב. יפה, 10) ס. א. ווייזנברג, (עם זכות לחוות דעה).

א) ע"ד השאלה של השנויים בועד־הפועל הקטן.

I) הכל מוצאים, שהמקום היותר רצוי למושב הועד הפועל המצומצם היא העיר פריז, ושיכנסו אליו האנשים האלה: 1) מ. נירדוי, 2) א. מרמורק, 3) נ. סוקולוב, 4) א. ורבורג, 5) ד. וולפסון, 6) י. צ'לינוב, 7) מ. אוסישקין, 8) א. שטאנד.

בעד הצעה זו חוו דעתם 8 חברים, כנגד — 1, ואחד נמנע לחוות דעה.

II) אם הצעה זו לא תיכל לצאת אל הפועל, אז תבחר העיר ברלין למקום מושב הועד הפועל המצומצם, ויכנסו אליו החברים: 1) א. ורבורג, 2) ד. ולפסון, 3) א. הנטקה, 4) נ. סוקולוב, 5) א. מרמורק, 6) ם. צ'לנוב, 7) מ. אוסישקין, 8) א. שטאנד.

בעד הצעה זו חוו דעתם 7 חברים, כנגד — 2, ואחד נמנע לחוות דעה.

III) היושב־ראש של הועד הפועל המצומצם יבחר ע"י חבריו ומקרבם.

ב) ע"ד הבחירות אל הקונגרס.

החלט: לקבוע את המועד האחרון לבחירת צירים מרוסיה אל הקונגרס את יום י' כסלו 23—10 לח' נובמבר.

ג) בענין הפיננסים של ההסתדרות.

החלט: להשתדל בקונגרס שיתקבל העיקר, שהבנק, הקרן הלאומית ושאר המוסדים, שנבראו ע"י התנועה הציונית, ישתתפו בהוצאות ההסתדרות בהרמת אחוז ידוע מהכנסותיהם השנתיות.

מלבד זה נדונו במועצה זו ע"ד יתר השאלות העומדות על הפרק ונתקבלו החלטות בכל השאלות הללו.

— הלשכה של הקונגרס התשיעי מודיעה:

הד"ר מכס נורדוי הואיל להבטיח לנאום ביום ב' י"ח טבת (30—17 דצמבר) על דבר „היהדות במאות התשע־עשרה והעשרים".

— ביום א'. י"ד טבת 26—13 דצמבר בערב, תערוך אגודת־המתעמלים היהודית מחזה התגוששות בפומבי.

— באולמי בית הקונגרס ימצא ריסטורן תחת השגחת הרב הראשי שבהמבורג.

האגודה הציונית של הנשים שבהמבורג — אלטונה תערוך חדר מיוחד למשתה־תה.

— ממקומות רבים, שאין הציוניים שם יכולים מסבה זו או אחרת לשלוח ציר אל הקונגרס מקרב חבריהם, פונים אל הו. הפ. בשאלות ע"ד קנדידטים. ועל כן מודיע הועד, כי יש תחת ידו רשימה של עסקנים ציוניים מרוסיה ומחו"ל, הרוצים להשתתף בעבודת הקונגרס התשיעי והועידה החמישית בתור צירים.

הרשימה הזאת תשולח תיכף אל האגודות על פי דרישתם. ובזה מעיר הועד את האגודות ע"ד הנחיצות להשתדל, כי כל קבוצה של שוקלים בלי יוצאה מן הכלל תשתמש בזכות הבחירה שלה.

— לחגיגת יובל קטוביץ נשלחה מאת הועד המרכזי תלגרמה זו:

בשם ציוני רוסיה משתתפים אנו בחגיגת היובל של הועידה ההיסטורית, שראשונה הרימה על נס את רעיון הישוב בפלשתינה, האויטואמנסיפציה והעבודה המסודרת. לכל המשתתפים בחגיגה שלום מקרב ולב.

— מודיעים, שאל החגיגה בקטוביץ באו מרוסיה ומארצות שונות אורחים רבים, וביניהם הרבה מן הראשונים ש„חובבי ציון", שהשתתפו בעצמם או זוכרים את האספה לפני עשרים וחמש שנה. חברים שלא ראו איש את אחיו זה שנים רבות נפגשים עתה ביום החג הלאומי הזה. —

— לחגיגת קטוביץ נסע בתור בא־כחו של הועד המרכזי מר ה. פרבשטין מורשה ובתור בא־כחו של הועד האודיסאי ד"ר קלויזנר.

— מורשה, בוברויסק ומערים הרבה מודיעים אותנו שנערכו שם אזכרות לנשמות ד"ר פינסקר, ד"ר הרצל וחברי האספה בקטוביץ, שהלכו לעולמם. נקראו הרצאות ונאמו נאומים ע"ד ערכה של האספה ההיא ומקומה בהתפתחות תנועתנו.

— ב־14 לאקטובר היתה ישיבת מועצת המפקחים של הק"ב. לפי הדין והחשבון שהורצה ע"י הנשיא התפתחו העסקים בשנה זו באופן משביע רצון, ובודאי שלסוף השנה תהיינה התוצאות לא רעות מאלה שהיו בשנה שעברה. כן גם עסקי האנגלו ליבונטין־בנקינג־קומפ. משביעים רצון.

בישיבה ובוכוחים לקחו חלק גם חברי הועד הפועל הגדול, שאינם חברי המועצה.

פ ר. ו ר ב ו ר ג קובל על הבנק שאין הוא מצטין בזריזות יתרה כשהוא דן על הצעות עסקים בא"י. הבנק נברא לא בשביל לעשות עסקי־ממון אלא בתור אינסטרומנט פיננסי של התנועה. הוא מציע לברוא חברה מיוחדת שתשתתף בעסקים בא"י. הבנק צריך להקציב בשביל חברה כזו 50.000 ל. שט.

כ ה ן מגין על הבנק ומוכיח שהוא יודע את תפקידו להיות האינסטרומנט הפיננסי של התנועה. הבנק היה למרכז הפיננסי של התנועה ומשתתף בכל מפעל. ומה שנוגע לזריזות—הרי על עסקי ממון צריך לדון בכובד ראש.

ב י ה ם מתאונן שלא שמו לב להחברים באוסטריה, כשבחרו את חברי מועצת המפקחים. הוא תומך בהצעתו של ורבורג, ומתאונן שהבנק לא קים את הבטחתו להשתתף בהקרדיט־אוניון שיסד המרכז הציוני בגליציה.

ו ל פ ס ו ן מבאר ששום דבר לא הבטיח למוסד הקרדיט־אוניון, רק הביע לד"ר ברוידא את הסימפטיה למוסד זה. מה שנוגע למועצת המפקחים כבר נמצאים בה שני חברים מאוסטריה קרמנצקי ושטנד.

פ ו ד ל י ש ב ס ק י שואל שאלות אחרות וקובל על שאין פונים לעתים קרובות אל חברי המועצה.

ו ל פ ס ו ן נותן תשובה על השאלות, ופודלישבסקי מביע את שביעת רצונו מתשובות אלו.

א ו ס י ש ק י ן תומך בהצעתו של ורבורג.

כ ה ן מבאר עוד הפעם שמסוכן הוא לדחוק את הבנק ולהכריחו לעשות עסקים בעל כרחו.

בוכוחים בעניניו הפנימיים של הבנק משתתפים רוזוב, גולדברג, ד"ר לוין, כהן, אוסישקין, ולפסון.

אוסישקין וורבורג מציעים:

מועצת המפקחים מציעה להדירקטוריום של אפ"ק להשתדל לפי הכחות יחד עם הפקידות הפלשתינאית לקבל קונצסיות בפלשתינה ולהוציאן אל הפועל.

ההצעה מתקבלת.

על שאלת אוסישקין מדוע לא נקראה בשנה זו האספה הכללית של הבנק בזמן הקונגרס, מבאר ולפסון שלפי חוקי אנגליה אי־אפשר לדחות אספה כללית יותר משלשה חדשים אחרי עבור השנה וגם אי־אפשר היה לחכות עד סוף השנה בפרסום הדיוידנד.

רבים דרשו שתבאר המועצה דבר זה. הוחלט שהמועצה תתן להקונגרס את הבאור הזה:

מועצת המפקחים של הבנק מבארת:

מפני שהקונגרס בשנה זו לא היה יכול להקבע בקיץ, כנהוג, ולפי חקי אנגליה האספה הכללית השנתית של חברה צריכה להיות לא יאוחר מ־15 חדשים אחרי האספה הכללית הקודמת, אי־אפשר היה לקבוע בשנה זו את האספה השנתית של הבנק בזמנו של הקונגרס. בעתיד צריך להשגיח שהאספות הכלליות תהיינה בזמנם של הקונגרסים.

המנהל מודיע, שתקנות קרן־העובדים בהבנק אושרו כבר והיא תתחיל את פעולתה מינואר של שנת 1910.

ע"פ הצעתו של רוזוב, שתמך בו הד"ר פ. ברנשטין הובעה תודה לראשי המועצה, להדירקטוריום, להמנהל ולפקידי הבנק.

— החוזר № 11, שהוקדש לבירור שאלות הקונגרס התשיעי, יצא לאור בתוצאה מיוחדת בלשון עברית, יהודית ורוסית וישלח להאגודות לפי הדרישה הראשונה.

— מריגה מודיעים אותנו ששהה שם י. ניסנבוים והטיף פעמים אחדות ע"ד הציונות וערכה ההיסטורי של אספת קטוביץ.

מקניגסברג קבלנו חשבון ההכנסות של האגודה הציונית. הסכום הכולל הוא 7530.43 מרק. מזה: לטובת ה„פוגד של המפלגה" סך 634 מ., „שקלים" בסך 347 מ., לטובת הנציונל־פונד 1990,42, לטובת „החברה להכשרת הישוב" 250.90 מ., לטובת האינסטיטוט המיקרו־ביאולוגי 177 מ. והשאר לטובת מוסדים ציוניים שונים.

מיום 21 עד יום 28 לחדש סנטיאבר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	133,76	רו"כ
	מס־עצמי	21,65	„
	פנקסי־שוברות	14,39	„
	קופסאות	60,66	„
ספה"ז	(תשלומים לשעורין)	37,61	„
	קערות	5,44	„
	עצי־זית	20,15	„
נמכרו	תוי־קרן־הקימת ע"ס	48,60	„
	גליונות לתלגרמה „	20,40	„
	ס"ה	362,66	רו"כ.

מיום 28 לחודש סנטיאבר עד 5 לחדש אקטיאבר ע"פ הסדר הזה:

	נדבות כלליות	128,98	רו"כ.
	פנקסי־שוברות	41,85	„
	קופסאות	106,53	„
ספה"ז	תשלומים שלמים	195,—	„
	„ לשעורין	89,28	„
	קערות	3,—	„
	עצי־זית	38,—	„
	תוי קה"ק נמכרו בסכום	102,47	„
	ס"ה	705,11	רו"כ

מיום 5 עד 19 לחדש אוקטיאבר עפ"י הסדר הזה:

	נדבות כלליות	587,—	רו"כ
	מס־עצמי	282,22	„
	פנקסי־שוברות	102,35	„
	קופסאות	484,12	„
ספה"ז	(תשלומים שלמים)	198,53	„
	„ לשעורין	24,96	„
	קערות	102,14	„
	עצי־זית	345,68	„
	יער הרצל	190,11	„
נמכרו	תוי קה"ק בסכום	148,57	„
„	גליונות תלגרמה	5,—	„
	ס"ה	2470,68	רו"כ.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מ ט ע י ם ב ה ק ו ל ו נ י ו ת ה י ה ו ד י ו ת ב א ר ץ י ש ר א ל.

לפי הידיעה שנאספו ע"י האנגלו־פלשתינה־קומפ. שייכים לקולוניסטים יחידים.

	עצי־אורנז'ים (בדונמים)	עצי־שקדים (בדונמים)	עצי־זית (בדונמים)
בקוסטינה	—	116	—
בגדרה (קאטרה)	—	556	—
ודי־חנין	344	238	—
רחובות	443	1544	—
פתח־תקוה	2389	2614	—

ע"פ זה יוצא, כי בפתח־תקוה] עצמה נטועים 2389 דונמים במטעי־

אורנז׳ים, בכל יתר הקולוניות — 861 דונמים. גם מטעי שקדים נטועים בפתח-תקוה על שטח גדול, היינו על 2614 דונמים. אחרי פתח-תקוה באה רחובות, שיש לה 1544 דונמים נטועים שקדים.

מטעי האורנז׳ים בפתח-תקוה נחלקים ע"פ שנותיהם להקבוצות הללו:

מטעים של שש שנים ויותר	— 399	דונמים.
" של חמש שנים "	— 12	"
" של ד׳ שנים "	— 106	"
" של ג׳ שנים "	— 715	"
" של ב׳ שנים "	— 578	"
" של שנה אחת "	— 579	"

מטעי השקדים בפתח-תקוה עומדים ברובם בשנתם הרביעית 1921 דונמים.

של שנה אחת	— 225	דונמים
של ב׳ שנים	— 205	"
של ג׳ שנים	— 103	"
של ה׳ שנים	— 78	"
של ו׳ שנים ויתר	— 55	

— האדון א. מוזר מאנגליה נדב עוד עשרים אלף פרנק להגימנסיה העברית היפואית, לבד שמונים האלף שנדב מכבר לבנין הבית, ועשרים אלף פרנק בעד המוסד „בצלאל".

שמועה עוברת, כי חבורה של יהודים עשירים אומרת להציע לפני הפקידות בירושלים שורה של הצעות חשובות בנוגע לקשוטה של העיר ולהבראתה. האנשים האלה יתחברו יחד לחברה כספית אמיצה ובקש יבקשו מהממשלה רשיונות אחדים, והיה כי יקבלום יחלו מיד בעבודה.

בַּמִּזְרָח.

מקושטא קבלנו בשעה האחרונה ידיעה, שהצעת החק בדבר כניסת היהודים (עיין מכתבים מתורקיה) נדחתה מאת מועצת הממלכה, כי נמצאו בה סעיפים, המתנגדים לקונסטיטוציה, ביחוד הסעיף — ירושתו של פריד פחה, — האוסר את הכניסה לא"י לא רק ליהודים זרים אלא גם ליהודים עותומנים. עד כמה נכונה שמועה זאת כמו השמועות הקודמות בכל פרטיהן — אי אפשר עדיין לדעת. בכל אופן המצב הוא רציני מאד. זה מוכיח, כי בחוגי הממשלה מוסיפים עדיין להתיחס באי-אמון אל השאיפות הציוניות, ואפשר שעוד יהיה צורך בעבודה ממושכה וקשה — שצריך יהיה להמשיך אותה בסבלנות ובעוז-רוח — להפיץ ידיעות נכונות בדבר מהותה ומטרותיה של הציונות ולפזר את הטעויות ולפשט את העקמומיות שבלב התורקים בנוגע אליהן. היהודים העותומנים מחכים, כי הבירור הנחוץ והראוי לדבר ישמע מעל במת הקונגרס, שיודיע לכל העולם ולהממשלה התורקית בשורה ראשונה בשפה ברורה ונאמנה את המחשבות והתעודות הציוניות כמו שהן וישתן את אותן הערובות הנכונות גם בעד לויאליותם ומסירת-האמון של יהודי חוץ לארץ, אשר החכם בשי בתור בא-כח היהודים העותומנים לא יכל לתת אותן.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. הדיפוטט ברודסקי מאודיסה, שהגרדוצ׳לניק טולמצ׳וב ערער על בחירתו מפני שבתעודות הלידה רשום שמו אהרן בן חיים וברשימות הבוחרים — ארקדי יפימוביץ יצא לפטרבורג על פי הזמנת דומת-הממלכה.

— הגר דונצ׳לניק האודיסאי התבונן, כי בבתרי הקיסר התלויים על בתי הכנסיות באודיסה חסרים הצלמים הנהוגים, ונתן צו למלא את החסרון. להדיפוטציה של פני הקהלה, שהתיצבה לפניו והודיעה אותו, כי אסור הדבר עפ"י חוקי האמונה הישראלית, אמר, כי יכולים הם להתאונן על פקודתו לפני הסינט, ועד אשר תבא תשובת הסינט לא יעשה כל שנוי בדבר.

— לרגלי הגנבה בהמנזר הצ׳נסטוחובי פרסמה קהלת היהודים בצנגסטוחוב את קול-הקורא הזה:

„הקהלה הישראלית הצ׳נסטוחובית המשתתפת בצערו של הצבור הקתולי על מעשה-הגנבה הנתעב, שנעשה במנזר היאסנוגורי, חושבת לה לחובה לפנות לכל אחיה בני אמונתה בארץ ובחו"ל ולעורר אותם, כי ישתתפו באינירגיה מרובה בהחפושים, שיהיו נעשים לגלות את עקבות הגנבים.

אנחנו היהודים, שכבר סבלנו כ"כ הרבה בגלל אמונתנו, צריכים להוכיח, כי יודעים אנחנו כיצד לכבד את הרגשות הדתיים של האזרחים הנוצרים, ובזה צריכים אנחנו לא רק להשתתף בצערם על אסונם זה, כי אם גם לעשות את כל מה שבכחנו לחפש אחרי תכשיטי-קדושה אלה, שנפלו בידי גנבים".

כן מעוררת הקהלה הצ׳ינסטוחובית את כל היהודים, כי יתקרו היטב אחרי כל האנשים החשודים, העוסקים בקנית תכשיטים יקרים ובמכירתם, וכי איש לא יקנה מאת האנשים הללו כל דבר, שמעורר את החשד היותר קטן, וכי ימסרו את האנשים, שיתעורר כנגדם אפילו החשד היותר קטן, לידי הפוליציה.

על קול-הקורא הזה חתומים הרב של גליל צ׳ינסטוחוב נ. איש ופרנס הקהלה.

בחו"ל. בטשיקגו היתה בראשון לאוקטובר הועידה הרביעית לפועלי-ציון. בהועידה השתתפו ד"ר סירקין, ד"ר ז׳יטלובסקי, א. גולדברג שהיו חברי מפלגות הסוציליסטים טיריטוריליסטים והסיימיסטים. הסעיף הראשון של פרוגרמת הועידה היתה שאלת ההתאחדות. נאמו מצד הס"ט ד"ר סירקין ואב. גולדברג ומצד הסיימיסטים ד"ר ז׳טלובסקי. ד"ר סירקין הביע חרטה שלמה שנפרד „מדרך המלך" של תנועת העם. „לא בפלשתינה — אמר בין יתר דבריו — אנו רוצים אלא בארץ-ישראל, הכוללת גם את הארצות הקרובות אליה. השקפת הארציים שאפשר לרכוש ארץ חדשה שלא תהיה לה קשר עם ארץ-ישראל — טעות היא". גם נאומו של הד"ר ז׳יטלובסקי היה „על חטא" שלם, על „שטפם על הרים שמשם בהכרח נופלים לציון" ככה דבר גם אב. גולדברג שהראה על זה שהמהפכה הרוסית הפרידה בינינו והמהפכה התורקית שוב מאחדת אותנו. נאמו עוד ה׳ אברסון, א. ש. וולדשטיין וליאון זולוטקוב וגם חבר הקונגרס של ארצות הברית א. סכט שהביע את רצונו לעזור לתנועה. אם לא להעתיד העברי, אז להוה שלו. נקראו תלגרמות ברכה מאת ולפזון בשם הועד-הפועל, מאת מ. אוסישקין, מפועלי-ציון של כל הארצות ועוד אחרי וכוחים רבים נתקבלו לסוף ההחלטות האלה:

המפלגות מתאחדות ע"פ התנאים הבאים:

1) הסעיף ע"ד עבודה לאומית בארצות הגלות חשוב כמו העבודה העיקרית של המפלגה. (זה היה התנאי העיקרי של באי-כחם של הסימיסטים ד"ר ז׳יטלובסקי ד"ר גלובוס וד"ד אילסברג). 2) הלשון היהודית והלשון העברית הן לשונות לאומיות של העם היהודי וזכות אחת להן (זה היה התנאי של באי-כחם של הס"ט ד"ר סירקין, אב. גולדברג, יואל סלונים וצוקרמן). הוחלט עוד לשנות את שם המפלגה ולקרא לה בשם „מפלגת הפועלים היהודית" לרכז את כל הכחות בעבודה הלאומיה באמיריקה (סדור תלמוד-תורות, ביבליותיקות וכדומה). לעבוד במסופוטמיה וביתר הארצות הסמוכות מבלי לשכח את העבודה בא"י; לחדש מראשית השנה הבאה למנינם את העתון „דער אידישער קעמפפער", להעביר את מרכז המפלגה העולמית לא"י ולהוציא שם כלי-מבטאה של המפלגה.

בקרוב תהיה ועידה בנויורק, שתבחר את הועד המרכזי והועדות הקבועות של המפלגה החדשה.

— הסוציליסטים האוסטריים הכניסו אינטרפלציה אל בית-הנבחרים בדבר מעשי הממשלה הרומינית, שמפריעה את ספר-החוזה הברליני וחושבת ל„נכרים" את היהודים ילידי הארץ.

— פוטסדם היתה העיר היחידה בפרוסיה, שהיה איסור השחיטה נוהג בה עד כה. עכשו בטל האיסור גם שם.

בַּסִּפְרוּת וּבָאָמָּנוּת.

בעת האחרונה נפתחו סניפים של האגודה הספרותית בערים האלה: ורשו, בקו, ולמר, ארשא, סקידל, טומסק, סטגוב. כן הוחלט לפתוח סניפים בהערים — קושנא, גורודוק, קלעצק, לאוויץ, פראגה ועוד.

קבלנו ידיעה, כי מרכז האגודה שבפטרבורג אומר להוציא בקרוב עלון אינפורמציוני שיסייע לסניפים בעבודתם. הכתבת של מרכז האגודה בפטרבורג היא

8-ая Рождественская, 5.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул. № 25

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу
изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА
Календарь на 1909-1910 (евр. 5670-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КОДИМА".

Второе изданіе
(Содержитъ 160 стр.)

Кромѣ обычныхъ календарныхъ, почтово-телеграфныхъ и другихъ справочныхъ свѣдѣній, календарь заключаетъ въ себѣ слѣдующіе отдѣлы:

1) Статистика евр. населенія на всемъ земномъ шарѣ.
2) „ болѣе значительныхъ еврейскихъ общинъ
3) Общееврейскія учрежденія.
4) Сіонистскія.
5) Еврейская хронологія.
6) Сіонистская хронологія.
7) Еврейскія колоніи въ Палестинѣ.
8) Списокъ органовъ евр. печати.
9) „ „ сіонистской печати.
10) Краткій указатель литературы, по націонализму, сіонизму и Палестиновѣдѣнію.
11) Списокъ адресовъ сіонистскихъ землячествъ и федераціи.
12) Таблица евр. эмиграціи.
13) Таблица стоимости акцій и дивидендовъ сіонистскихъ предпріятій.

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп
10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „
Съ заказами обращаться:
Вильно, . Л. Гольдбергу.

IX. ZIONISTENKONGRESS IN HAMBURG.

Einen umfassenden, klaren und objektiven bericht über die Verhandlungen des IX. Zionistenkongresses in Hamburg wird ausschliesslich die
KONGRESSAUSGABE DER „WELT"
Zentralorgan der Zionistischen Bewegung.
die während des Kongresses (26.-30. Dezember 1909) taglich erscheinen wird, bringen. Wer über diesen bedeutsamen Kongress genau unterrichtet sein will, abonniere rechtzeitig die Kongressausgabe.

Bezugspreis für Deutschland M 1.70, Österreich-Ungarn Kr. 2.—, Russland R. 1.—, Grossbritannien Sh. 2|2, Holland Hfl. 1.20, Vereinigte Staaten S 0.50, für alle übrigen Länder Fr. 2.50.

Briefmarken aller Länder werden in Zahlung genommen. Bestelungen (gegen Voreinsendung des Betrages) richte man an den Verlag
„DIE WELT"
Köln a. Rh., Karolingerring 31.

אומזאנסט

שיקען מיר יערען דעם גרויסען אלגע־מיינעם אילוסטרירטען קאטאלאג פון פערלאג „השחר", וועלכער ענטהאלט 13 דרוק בויגען, 208 זייטען, 5000 די נייעסטע ביכער אין יודיש, העברעאיש, רוסיש, די רייכסטע רשימה פון אלבאָ־מען, נאָטען און אנזיכטס־קארטען.
Издательскій Книжный Магазинъ
„ГАШАХАРЪ"
Варшава, Рымарская № 16.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ
.СЕНЪ .РАФАЭЛЬ
.ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО.
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАРМОФОЗА
Продано около ДВУХЪ милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

לזכרון

יום (ג' ד' חשון) הכנס בני וגיסנו מר אהרן „חרמוני" בברית־הנשואין עם ב"ג מרת גרטה הרטברוט, נדבנו 5 רוב' לנטיעת עץ ב„יער הרצל" על שמם.
מאשה גינצבורג ובנה דוה.
דוד קוריצקי ורעיתו.
צבי ראזאווסקי ורעיתו.
שווינציאן (פלך ווילנה).

תושיה
כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל
Издательство „Тушія", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

יצא לאור ונמצא למכירה
„העתיד"
(הוצאת „סיני" בהשתתפות „תושיה")
— ספר שני —
מחירו 1.50 רובל, פארטא 16 קאפ'.
שני הספרים ביחד 2.50 ר'. פארטא 30 ק'
במסכר הראשי אצל הוצאת „תושיה" בורשה:
Издат. «ТУШІЯ» Варшава.
Ferlag „Tuschija" Warschau

כתבתו של
הסופר מר „בר־טוביה":
Dr. F. FRÄNKEL Rue de Carouge 39. III.
GENEVE (Suisse).

סוכן „העולם"
בעיר מינסק ובסביבתה
מר מ. היילפרן (בית"ם).

קטלוג קצר של ספרי הוצאת „אחיאסף“.

אגרות י"ל גארדאן, חלק ראשון —.50
אוצר היהדות (חוברת לדוגמא) 1.25
אפרים קוה, אויערבאך —.63
פירוגיקה, שומאכר, תר' פרישמאן 1.70
בתוך, רומן, י. ח. ברנר —.75
דברי הימים, מבש"ן, ד"ת. כל חלק —.75
(לזמן הלמוד מן התחלת תר"ע הוזל המחיר ונקצב 2 ר' בעד כל ד' החלקים).
דין וחשבון, טריוואש —.28
דניאל דירונדה, עליוט, תרגום פרישמאן 1.68
דעת אלהים, ד"ר ש. ברנפלד, ה' ספרים 2.75
דרך תשובה, צלפחד בר חושים התוהה —.25
דרך לעבור גולים, ליליענבלום —.75
האביב, י. ח. רבניצקי —.60
האוצר, אוצר לשון המקרא והמשנה, ש. י. פין, כרך ראשון (מן אות א' עד ה') 3.—
כרך שני (מן אות ה' עד מ') 3.—
שני הכרכים יחד 5.—
הגיתו החדש, ד"ר הרצל —.40
החנוך, ספענסער —.91
הליכות המדינה של העבריים בימי קדם, נובק —.40
התורה והחיים בימי הבינים, ד"ר גידעמאן, תר' פרידברג, ג"ת 3.90
זכרונות לבית דוד, א. ש. פרידברג,
חלק ראשון 1.54
חלק שני 1.40
חלק שלישי 1.73
חלק רביעי 1.40
ירמיהו הנביא, מ. לאצארוס —.40
לוח אחיאסף, תרנ"ה, תרנ"ו, כ"א 1.—
„ „ תרס"ג לוח־יובל 1.50
„ „ תרס"ה 1.25
לקורות היהודים ברוסיה ופולין, ב. כ"ץ —.50
לקוטי קדמונים —.42
מגלת ספר, ר' יעקב עמדין 1.—
מוצאי גולה, ש. פ. רבינוביץ 1.12
מומן לזמן, I—VI —.90
מיכאל זקש, ד"ר ש. ברנפלד —.75
מכתבים ע"ד הספרות, ד. פרישמאן —.50
ספרות ישראל, שטיינשניידר, ד' ספרים 1.95
ספר מלים, עברי־רוסי, הומברג —.75

על פרשת דרכים, אחד העם ג"ת
כל חלק 1.25
(החלקים א' וב' נמצאים עוד 15 אכס. זרק מכורכים)
קורות היהודים בספרד, א"ש פרידברג —.91
ר' יהודה הלוי, כ' חלקים —.98
ר' אברהם אבן עזרא, כ' חלקים 1.12
ר' יהודה אלחריזי, תחכמוני 1.38
ר' יו"ט ליפמן צונץ, ש. פ. ראבינאוויץ 1.60
ר' זכריה פראנקל, שפ"ר 1,75
שירת הזמיר, בוקי בן יגלי —.25
שירת ישראל, ד"ר ש. לוין —.15
תולדות השלמת האדם, ליפפערט,
כרך ראשון 2.31
„ „ „ כרך שני 1.68
„ „ „ כרך שלישי 1.80
„ „ „ כרך רביעי 1.90
תולדות עמי המזרח, מספירו,
ספר ראשון —.30
תולדות שי"ר, ד"ר ש. ברנפלד —.80
תולדות הריפורמציון הדתית בישראל, ד"ר ברנפלד 1.25
הדור 1901 3.—
השלח, כרך ראשון ושני ביחד 3.—
„ כרך רביעי, ששי, שמיני ועשירי כ"א 3.—
„ כרך אחד עשר ושנים עשר ביחד 3.—
„ ארבעה עשר 3.—
„ חמשה עשר 2,50
„ ט"ז, י"ז, י"ח, י"ט, כ', כ"א, בלי אחד 3.—

בשפת רוסיה.

Ахадъ-Гаамъ. Рабство въ свободѣ —.10
„ Подражаніе и ассимиляція —.10
Лиліенблюмъ. Пять моментовъ изъ жизни Моисея —.35
Любарскій. Палестина, ея настоящее и будущее —.75
Нордау М. Д-ръ Конъ (трагедія) 60.—
Ямпольскій Д-ръ. Духовная Бесѣда. I. II. III. —.45
Яффе Л. Записки Давидова дома. —.35

ספרים שהמכבר הראשי מהם נמסר ל„אחיאסף“.

כל כתבי מ. ז. פייערבערג 1.25
מערב עד ערב, ב"ח, מרדכי בן הלל הכהן 3.—
בית עקד, מאסף ע"י ש"י דורוויץ —.40
עם הורם, ד"ר קלוזנר —.25
הרעיון המשיחי בישראל ד"ר י. קלוזנר 1.—
העמר, שנה שניה קובץ א' 1.—
„ „ „ „ ב' 1.—

צהרים, שירים חדשים גם ישנים, מאת אהרן קמינקא.

ת כ ן :
שירים עברים.
תעודה.
המבול.
בלבנון דומיה.
קריעת ים סוף.
על כפים חקותיך.
הם—ואני.
ברכת שנה.
והנה הם מבכים.
לא אוכל להאמין.
למרקוס אבריליוס אנטונינוס.
עברות.
האניה.
רשות.
אף כי ממך לא נסתרות.
כבד ממני המשא.
שכבו נמו שנתם.
לפיד מגיה צהרים.
טורי זכרון.
אחר, או מות אלישע בן אבויה.
והגדת לבנך.

התולים :
המעתיקים.
עלה קרח!
על פי הדבור.
בקיץ.
המשוררים.

מחירו 75 ק' (וע"פ 80 ק').
על נייר רעגאל 1.20 (וע"פ 1.25).

מדעבר הקרוב, כ"ד ספורים. מאת מ. י. ברדיטצבסקי.

ת כ ן :
צללי ערב.
נדויה של מתה.
הקדיש.
ארבעה דורות.
ראשי אבות.
עולם עובר.
מתים.
חג המות.
השנים.
השאלה.
שלום בית.
שלש מדרגות.
אהבת נעורים.
לארץ אבות.
לפלגות עיר או יחיד ורבים.
הבודדים.
פרה אדומה.
ממקום למקום.
זאת הפעם.
לא בא אל החופ.
המחיצה.
בינתים.
ימי קיץ בסתו.
זכה בגורל.

מחירו 1.30 ר' (ע"פ 1.42 ר')
מכורך הדר 1.60 ר' (ע"פ 1.72 ר').

חטר מגזע ישי או דוד אל־ראי. ספור לאומי מצוין מאת השר בנימין דיזראעלי (ביקאנספילד) תרגום ע"י א. א. רקאבסקי.
שני חלקים, מחירם 70 ק' (ע"פ 84 ק')

כל המקחים הרשומים הם לבד פאר־טא. — ספרי „אחיאסף“ נמצאים גם כן מכורכים בכריכות מהודרות במחיר 30 ק' הוספה על כל ספר.—כריכות הלוחות והשלח—40 ק' לכל כרך.

לבד הספרים הרשומים אפשר להשיג ע"י „אחיאסף“ כל הספרים הוצאות מו"ל אחרים לפי מקחי המו"ל. כן גם כל ספרי למוד וחנוך של כל ההוצאות השונות לפי מקחי המו"ל. למו"ס, סוכנים, מורים ובתי־ספר רבט הגון.

כתבת „אחיאסף“:
Изд. „АХІАСАФЪ“, Варшава, почт. ящ. 25.
Ferlag „ACHIASAF“, Warschau, postfach 25.

כל כתבי יהודה שטיינברג

בצרוף תמונת המחבר ומאמר על תולדותיו וערכו הספרותי מאת י. פיכמאן.

יצא לאור ונמצאה למכירה ונשלח לחותמים
הכרך הראשון
(הוצאת האפוטרופסים של יורשי המנוח)

כרך גדול בעל ר"ם עמודים. פורמט גדול. דפוס יפה ומהודר.
המחיר 1.50 ר' בלא כריכה ובלא המשלח. בעד הכריכה 50 קאפ':
הכרך השני נמצא כעת תחת מכבש הדפוס. הכרך הראשון של המחלקת לבני הנעורים הולך ונגמר.

האפוטרופסים מוסרים את הכרך הזה ליד הקהל העברי, בתקוה ובטחון שאותו הקהל על ידי השתדלותו להפיץ כתבי שטיינברג ברבים - יסיוע, בידי המתעסקים בדבר להוצא את זממם לפעולה לטובת הספרות העברית, העניר כל כך בקובצים שלמים של יצירות בחירי סופריה ולטובת משפחת הסופר המנוח אשר, הכתבים ההם -- ירושתם האחת...

המכירה הראשית בהוצאת מוריה, אודיסה.

האדריסה:
Издательство „МОРІЯ“, Одесса
Ferlag „MORIAH“, Odessa.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינית.

המכירה אצל חברת „כרמל“ ורשוי ואודיסה.

שנה שלישית

תר״ע

העולם

שבועון עברי.

№ 41.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(פרוגרמה בזל)

התכן:

מחיר „העולם״ ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳,
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ־ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ“, Вильна, Лукишки, Солдатская 8. Redaktion „Haolam“, Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

IX. ZIONISTENKONGRESS IN HAMBURG.

Einen umfassenden, klaren und objektiven bericht uber die Verhandlungen des IX. Zionistenkongresses in Hamburg wird ausschliesslich die

KONGRESSAUSGABE DER „WELT"

Zentralorgan der Zionistischen Bewegung.

die während des Kongresses (26.-30. Dezember 1909) täglich erscheinen wird, bringen. Wer über diesen bedeutsamen Kongress genau unterrichtet sein will, abonniere rechtzeitig die Kongressausgabe.

Bezugspreis für Deutschland M 1.70, Österreich-Ungarn Kr. 2.—, Russland R. 1.—, Grossbritannien Sh. 2|2, Holland Hfl. 1.20, Vereinigte Staaten S. 0.50, für alle übrigen Länder Fr. 2.50.

Briefmarken aller Länder werden in Zahlung genommen. Bestelungen (gegen Voreinsendung des Betrages) richte man an den Verlag

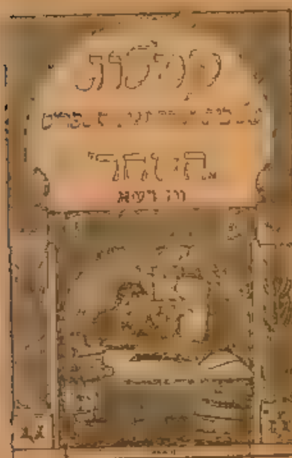
„DIE WELT"

Koln a. Rh., Karolingerring 31.

קאקא איינעם

א דאנק זיין וארנפעלטיגען
אין פאלקאמעגען ארט
צובערייטונג
איז בערימט אלס
אלערגעזונדסטער
קרעפטיגסטער
נאהרהאפטסטער
געטראנק.
פארערט איבעראל.

אומזאנסט

שיקען מיר יעדען דעם גרויסען אלגעמיינעם אילוסטרירטען קאטאלאג פון פערלאג „השחר", יועלכער ענטהאלט 13 דרוק בויגען, 208 זייטען, 5000 די נייעסטע ביכער אין יודיש, העברעאיש, רוסיש, די רייכסטע רשימה פון אלבאמען, נאטען און אנזיכטס-קארטען.

Издательскій Книжный Магазинъ
„ГАШАХАРЪ"
Варшава, Рымарская № 16.

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАРМОФОЗА
Продано около ДВУХЪ
милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ. ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержл. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם"
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר ב. סאמבירסקי
Klapperwiese 7. רחוב

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
ПРИДАЕТЪ
ЗДОРОВЬЕ
СЕНЪ
РАФАЭЛЬ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО РАБОТАЕТ
COMPAGNIE DU VIN SAINT
RAPHAEL VALENCE

יצאה לאור ונמצאה למכירה

תמונת מגדלי מוכרי־ספרים

וקבוצת סופרים עבריים בווילנה

התמונה יפה בפורמט גדול. מחירה 50 קאפ' עם המשלוח. בנאכנאהמע עוד 17 קאפ'. — לפנות אל:

Н. Бабицкому, Вильно, почт. ящ. 86.

שתו רק יין „כרמל"

נדרשה אומנת היודעת שפת עברית ורוסית להנך של שלשה ילדים בני ... שנה. ... לעלמה מנוסה ... בשיטה הפרבלית, רצויה גם ידיעת מוסיקה. לפנות במכתבים אל מערכת „העולם" ... Р. И.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, ד' כסלו, תר"ע.

ВИЛЬНА, 4-го Ноября, 1909 г. № 41 WILNA, 17-ten Nowember, 1909.

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י"ד—י"ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.
הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י"א—י"ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י"ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.
בחירות הצירים לקונגרס התשיעי והועידה החמישית צריכות להגמר ביום י' כסלו (10/23 נובימבר).

עַל הַמִּצְפָּה.

„הדאר" אינו שטן.

בימים האחרונים התחיל שוב „הדאר" מקושטא עובד במרץ, כמעט כל יום ויום מביא חדשות. זה לא כבר עשתה בעתונות שלנו בכל הלשונות את „סבובה" שיחתו של החכם־בשי ר' חיים נחום עם מיניסטר הפנים טלאת־ביי, והנה כבר יש לנו שיחה או יותר נכון שיחות עם ריזא־טבפיק־ביי.

לא היה כל ספק בדבר, שכל השיחות הללו, ביחוד זו הראשונה, עלולות לעשות רושם לא קטן. לכאורה, אין הדבר, שנודע לנו מהשיחה הראשונה, קל ערך כלל: הפתקה האדומה צריכה להבטל. אלא שעל מקומה תבא רשימה של היהודים הזרים, הנכנסים אל הארץ. ההבדל אינו גדול איפא כלל.

אולם עד שנמחה רישומה של הידיעה הראשונה הזאת, והנה לפנינו ידיעה שנית: כבר עובדה הצעת־חק ע"ד כניסתם של יהודים לתורקיה ולארץ־ישראל; והיא דורשת שיקבלו היהודים נתינות תורקיה מיד, כשיכנסו אל הארץ — בזה היא נותנת להם אותן הזכיות, שנותנת הממשלה התירקית למהגרים מחמדים — אלא שמוציאה מכלל ארצות הכניכה את ארץ־ישראל מלבד עבר הירדן וחלק קטן של גליל העליון. והרי לפנינו מעין תחום המושב בצורה חדשה. אמנם ניתנת הרשות לחמשים משפחות לשנה לבא ולהתישב בארץ־ישראל, אבל הרי אין זה משנה כלום.

ואחרי הידיעה השנית באה שלישית, ולפיה הצעת־החוק, שנמסרה למועצת הממלכה, נמצאה מתנגדת לקונסטיטוציה ונדחתה בלי ויכוחים, מפני שהכילה סעיף, האוסר את הכניסה לארץ־ישראל גם על יהודים עותומנים.

הידיעות סותרות זו את זו וממלאות זו את זו, אך מכלן מבצבץ, אם מעט או הרבה, האי־אמון והיחס של חשד מצד מיניסטר הפנים אל שאיפותנו.

היש בזה איזה דבר חדש שלא ידענו אותו מכבר בימים הראשונים, בימי הרעש, בחדשי הדבש של המהפכה, כשהמטירו עלינו מכל צד הזמנות לבא תורקיה, כשהסבירו לנו פנים, גם אז הורגשה אותה היראה מפני הציונות, אותו החשד, שבא לה לתורקיה הצעירה בירושה מן הזקנה, ובמשך הימים, כשהלכו היחוסים שבין עמי תורקיה והתורקים הלך והסתבך, כשגברה הנטיה הצנטרליסטית, וגדל הפחד מפני השאלה הלאומית — עוד גדל חשד זה, אי־אמון זה.

וכבר אז, בימים ההם, היתה ניכרת נטיתם של כמה מעסקני תורקיה הצעירה להשתמש ביהודים בתור משען באותם חלקי הממלכה, שגדול שם כח העמים האחרים. נטיה זו מושלת גם עכשיו. בנידון זה לא בא שום שנוי. ואם אומר אוהבנו היותר גדול „הציוני" ריזא־טבפיק־ביי את דבריו על תפקידם של היהודים במלחמה הבלתי פוסקת שבין התורקים והיונים — היש בזה משום חרש? וצריך להגיד את האמת: אין יהודי תורקיה מראים לע"ע שום אותות התנגדות לחפץ זה להשתמש בהם בתור כלי־שרת למטרות, העומדות סוף סוף מחוץ להם ולאינטרסי הממלכה במובנם הנכון.

כל זה, שנודע לנו עכשו, ידענו זה כבר. גם עכשו אין זה עדיין יחוסה הרשמי של הממשלה, של הפרלמנט, אלא הצעה של מיניסטר אחד, שאין כל חבריו מסכימים לו.

ידע זאת גם החכם־בשי, שלקח על עצמו תפקיד חשוב ורב אחריות כל כך, להיות שתדלנם ודברם של היהודים בתורקיה. לפי שעה הריהו הולך אצל המיניסטריום ומשתדל. כי איך זה אפשר לקרא בשם אחר את מעשיו אלה? אין אלו דרישות, הסומכות על איזה כח, אין אלו הצעות, המקבלות צורה מוחשית והמוגשות אל הרשות רק אחרי שהוכן הכל, אחרי שהוסרו כל המכשולים, ויש ודאות גמורה, שההצעות תתקבלנה, אלא בקשה, ובקשה הרי אפשר לעשותה או לדחותה — ואין בכך כלום.

בקשתו של החכם בשי לבטל מיד א.ת הפתקה האדומה נדחתה עכשו. המיניסטר עומד על בסיס קונסטיטוציוני, ואין הוא

חושב את עצמו רשאי לבטל חק מבלי שאל את הפרלמנט.

ואם אמת בפי השמועות, שבאו אחרי שנתפרסמה שיחתו של החכם בשי, הרי כבר עיבד הצעת־חק בדבר הכניסה, והיא כבר נדחתה ע"י מועצת הממלכה. דבר זה פוטרנו מלדון בהצעה זו. הגם שהידיעות ע"ד פרטיה סותרות זו את זו. אולם צריך בכל זאת להטעים את הרצון לברא, אמנם בשביל יהודים זרים, אבל סוף סוף בשביל יהודים, איזה תחום הכניסה.

ריזא־טבפיק־ביי אומר, שהשקפות הקהל על שאיפותינו יכולות להיות אחרות מהשקפותיו של המיניסטריים. ואם נכונה השמועה האחרונה, נתאמתו דבריו.

אולם איך שיהיה, אין לנו עסק כבר עם הבטחות שוא שניתנו למפרע בכונה שלא לקימן. דרך עבודתנו המדינית מסתמנת לפנינו בבהירות. יודעים אנו את המכשולים שעל דרכנו, ותנאי ארץ קונסטיטוציונית הרי נותנים לנו את האפשרות לעבד ולהשתדל להסירם. כבר יש לנו אחיזה כל שהיא ביהדות התורקית, זו היהדות שמקוים אנו, שתדע למחות נגד העלבון שבקביעת תחומי כניסה, נגד ההגבלה הראשונה, שעלה בדעת המיניסטר להגביל את זכיות היהודים, אם כי הזרים, אבל הרי מתחילים תמיד ביהודים זרים. ורוצים אנו להאמין שתשתמש בכחותיה הגדולים ובהשפעתה הרבה להניא בעד קבלת חקים כאלה, בעד הגשמתן בחיים של שאיפות כאלה.

בעבודתנו המדינית מסוימות עכשו המטרות הקרובות וברורה הדרך. אין אנו מעלימים על המצב הקשה, על העבודה הגדולה והרבה שלפנינו בבירור שאיפותינו ובסתירת החשדים, "שאוהבינו" מבין האומות ומבין עמנו עמלים להגדיל, בכבוש דעת הקהל. כבר התיצבנו על דרכה של עבודה זו וממנה לא נסוג.

ואיזה שיהיה "הדאר" מקושטא, אנו נלך הלאה את דרכנו, לא נט הצדה ולא נעמד מלכת. ובזה כחנו ובטחוננו בנצחון העתיד לבא.

"הליטווקים" ה"היינט" והאנקיטות.

שאלת "הליטווקים" בפולין לא רק שעדיין לא נגמרה, אלא היא הולכת ומסתבכת, הולכת ונהפכת — לסקנדל.

ואשם בזה קודם כל ה"היינט".

כשרון נפלא לעתון זה להפך הכל לסקנדל. כל שאלה ושאלה, שהוא דן בה, מקבלת צורה של שערוריה. הסגנון הוא תמיד צעקני, מעורר, מגרה את העצבים. אין בעתון זה מאמרים ראשיים או סתם מאמרים בשאלות הזמן, אלא מניפסטים, כביכול.

מטפל ה"היינט" למשל בשאלת הסכסוכים, שבין היהודים והערבים בארץ־ישראל, והנה תחת עט סופרו מתגדל הענין, מתרחב ומתעסק, מתרבות הגוזמאות ע"ד הסכנה הצפויה, עד שרגש בלתי נעים תוקף את הקורא המבין, ומפיו מתמלטים הדברים: הרי זוהי מעין פרובוקציה.

רגש האחריות הצבורית זר להם כמעט לגמרי לכותבי המאמרים הראשיים ב"היינט". המלה זלה להם, ואין הם מקמצים כלל בהיותר חזקות, בהיותר מרעישות.

והתחיל "היינט" זה עוסק בשאלת "הליטווקים". וכמו תמיד עשה קודם כל מענין זה סנסציה. שלח את סופרו אל העסקנים הצבוריים הפולנים והיהודים והציע לפניהם שאלות שונות. זו היתה ההתחלה — האנקיטה, הערוכה ע"י ה"היינט".

הכיטו יתר העתונים על ה"היינט" והצלחתו ויתקנאו בו והתחילו עושים כמהו, התחילו גם הם עורכים אנקיטות, אמנם לא בענין זה, אבל בענינים קרובים הדומים לו. ונמלאה העתונות העברית ואחריה הפולנית, שתרגמה את תשובות הפולנים והוסיפה משלה, דברי פולמוס ע"ד ה"ליטווקים" ותפקידם בפולין, ע"ד היהודים בכלל.

חדשות לא נתנה לנו האנקיטה כלל. מי שהתענין מעט בשאלת היהודים בפולין, בההשקפות, השוררות בחוגים הפולניים ע"ד היהודים ומקומם בפולין, שמע לא פעם אחת את כל הדברים האלה, שנאמרו לסופרו של ה"היינט". והעתונים היהודיים בלשון פולנית, ביחוד ה"גלוס ז'ידובסקי" היו צריכים לא אחת לדון בהשקפות כאלה. רק מלה אחת חדשה נתוספה על המלות השגורות: ה"ליטווקים", שהם האשמים בכל.

וכך נתגלגל הדבר עד שהגיע לנימויבסקי ולמאמרו של ה"פרזינלונד פורנני", עתון בולברי־פרוגרסיבי.

נימויבסקי, זהו ראש החפשים בדעות והלוחמים בהכנסיה הקתולית ובכל דת בכלל, אדם שלא אחת נדחק, ולא כל כך בנימוס, לתוך שאלות החיים היהודיים היותר פנימיות, לתוך השאלות הדתיות, שאלות הקולטוס, אדם, שיש לו לב רגש, ויכול הוא להבין את הצער היהודי בכל עמקו — הוא כתב מאמר יפה ומלא רגש ע"ד מחברתו של פינסקר בשתירגמה לפולנית—אולם אוהב גם הוא את המלה המפוצצת ואינו מכיר באחריותם של דברים, והנקל לו להשמיע משפטים מבהילים ומפליאים בזרותם וגם מרעישים בהסכנה הצבורית הכרוכה בהם.

אדם זה, כשנשאל מאת סופרו של "היינט". נסה להשתמט מלענות, ואולם כשהפציר בו השליח, לא משל ברוחו והשיבן תשובות מפוצצות, הולמות, שלפיהן ה"ליטווקים" היו כמעט לאגנטים רשמיים של הרוסופקציה, שזוהי מטרתם היחידה.

ובא העתון הפרוגרסיבי הבולברי וחתם על כל דבריו של זה, והוסיף עוד נופך משלו.

ופתאום נודע ל"היינט" שגם המתקדמים מאשימים את ה"ליטווקים" ואת ה"היינט" ביחוד, שצינורי הרוסופיקציה הם ואויביהם של הפולנים.

וידיעה זו הרעישה אותו כל כך עד שלא יכל להתאפק ויצא במאמר־מניפסט לתבוע — בשם כל ישראל, כמובן, — את עלבונו. וגם הפעם לא בגד בו טבעו, גם ענין זה נהפך אצלו לסנסציה, לסקנדל, כי דרש שיראו לו את המקום, את המאמר בעתונו, שבו העליב ברגשותיהם הלאומיים של הפולנים, ומועד קבע, וגם קנס הטיל על עצמו לטובת איזה ענין פולני לאומי, אם יראו לו אותם הדברים.

דרישה זו, כמובן, עשתה רושם. קפצו יתר העתונים והתחילו אוסרים מלחמה נגד ה"היינט" ועורכו. יצא ה"אונזער לעבען" במאמר גדול, שמטרתו להכחיד את עורכו של ה"היינט", ולא עמד אפילו מפני דלטוריא, בהזכירו לו עונות ראשונים "בהצפירה" ואת מוצאי מליטא, כאילו עורכו של ה"אונזער לעבען" יהודי פולני טהור הוא. ואחריו החזיקה ה"נייע וועלט" שערכה אנקיטה ושלחה את סופרה להסופרים היהודים הנמצאים בורשה לשאל את דעתם ע"ד ענין ה"היינט" ועורכו. והסופרים כולם מומחים הם, כמובן, לענין צבורי זה, ביחוד א. רייזין, שזה כקרוב בא לורשה מנויורק. אולם המטרה בולטת היא — צריך לשים גבול בין הסופרים היהודים ובין עורכו של "היינט", והיא הושגה.

כך נהפכה והיתה שאלת "הליטווקים" לשאלת ה"היינט" — לשערוריה, שעלולה היא עוד להעסיק זמן רב את הקהל, אם לא תבא איזו שערוריה, איזו סנסציה חדשה, שתמשך את לב הקהל לדברים אחרים ותכריח את העתונים להרול מענין זה.

אולם השאלה, שאלת ה"ליטווקים" במקומה עומדת. הפעם יצאו מגדרם אפילו אותם הסופרים הפולנים, שהשתדלו תמיד,

כשהסתעד פולמוס כזה -- דבר שכיח בפולין – לדבר רכות, עכשו כותב אדם כפרוס, סופר זקן טוב לב ובעל רגש, שבספוריו חדר לפעמים לתוך נפשו של היהודי הרוכל העני, דברים כאלה, שלא היה מתביש בהם שום אנטישמי. ודברים כאלה או דומים לאלה משמיעה העתונות המתקדמת, אפילו הרדיקלית. הרי אין זו אנטישמיות, מדברים על „הליטווקים" והרשעות שלהם ולא על היהודים הפולנים, ובזה אין שום חטא נגד עקרי הקדמה והרדיקליות לכל הדעות.

הולך ומתברר מצבם הקשה של יהודי פולין, הולך ומתברר, שאין להם דרך אחרת מלבד דרך ההסתדרות הלאומית והדרישות הלאומיות, המסקנה שצריכים הם קודם כל להוציא מהמאורע הזה, מהפולמוס הזה היא: אם אין היהודים—יהודים במובן הלאומי המדיני והקולטורי, אז בהכרח שישמשו כלי שרת בידי החזק נגד החלש. וביחוד צריכים לשנן להם את המסקנה הזאת יהודי ליטא ורוסיה שהתישבו בפולין: אם מבינים, אם מכירים הם בהעבדות, ששקועים בה הפולנים בני דת משה — יהודי ארץ אחת מרגישים תמיד בעבדות של יהודי ארץ אחרת — צריכים להבין שאין מזלזלים בלשונה של ארץ, שחיבים להתרחק מכל הדומה לשירות בעניני כפיה ואונס לאומי.

זוהי הקללה הרובצת על היהודים בגלות, וכבר הגיעה השעה להסירה מעלינו. ואין דרך אחרת — אלא חיים ודרישות לאומיות בגלות.

משפטו של הילרסון.

נגמר משפטו של הילרסון, ונמצא עונו.

כשטען בבית־הדין בשם הניזוקים בפרעות בביליסטוק, לא תבע את הכסף, אלא תאר בצבעים בהירים את שפיכות הדמים, שנערכו שם. ספר ע"ד האדם־החיה ואכזריותו, ומפיו התמלטו מלים ע"ד ניבגרוד ורגש החירות שפעם אותו — מלים שנחשבו לו לעון.

ומה שנחשב לעון אז וגרם לידי מסירתו למשפט, ודאי שעון קשה הוא עכשיו. ונדון הילרסון למאסר במבצר למשך שנה אחת.

אולם לא בזה הוא ערכו הצבורי של המשפט. לא הראשון הוא הילרסון ולא האחרון. פסק־דין היצא לא על הילרסון בלבד, אלא על המלה החפשית של הפרקליטים בבית דין, על חירות הסינגוריה לפני הבית־דין. ולפיכך באו מכל קצוות רוסיה הפרקליטים היותר מפורסמים לעמוד על נפש אחיהם, על נפש ה„פרקליטות" וחירות המלה בבית המשפט.

לא הועילו כל הטענות וכל הראיות — נמצא העון, ונענש החוטא.

ושוב נגלתה לפנינו התמונה הנוראה של הפרעות בביליסטוק, נפתחו אותם הפצעים שהתחילו כבר נגלדים.

„הנאום הזה (נאומו של הילרסון) נולד בטרקלין האפלולי של ישיבת בית־דין, ששם נגולה במשך שני שבועות קו אחרי קו תמונה של אכזריות, אכזריות חיה רעה, מעבר מזה, של אכזריות קרה ונאורה מעבר השני. ושל אדישות חסרת־רגש מצד רבים, לאסוננו, רבים מאד. הנאום הזה הלך וגדל תחת הרושם של ספורי־העדים: מעשה והבעירו הפורעים בית־נסור־עצים, והנמלטים מתוך האש נפגשו ביריות. הנאום הזה הלך וגבר בכח יאושה הקר של האם, שספרה לפני השופטים, איך הרגו לעיניה את בנה ואחרי כן השתיקו לנצח את בתה, שהתיפחה על גופו —

חזק הנאום בכח הכעס העצור בלב חברנו, אחרי שנוכח, שאנשי השלטון, אנשי הדין, התאמצו לגזל מאת ההרוגים, השדודים, את זה שגם הפורעים לא יכלו לקחת: את כבודם...

בימים ההם, בימי המשפט בביליסטוק, נגזה מלבות צעירים רבים האמונה, נעלמו אחד אחד החלומות של ימים עברו — ולא רק מלבות הפרקליטים, שהגינו על השדודים. —

הטבח בביליסטוק, כמו יתר השמדים־בהמון המסודרים, שנעשו ביהודים, לא עברו בלי רושם על האינטליגנציה. נטפי הדם, דם הנקי שנשפך, נפלו על נפשם המרגישה והבעירו בה אש הכאב והיאוש.

והאינטליגנציה ברובה הגדול נתנה ספר כריתות לשיטת הטמיעה, זו השאיפה של אבוד־לדעת; והיא שבה אל עמה, להלחם עמו יחדו בעד קיומו.

היפלא הדבר, אם מתוך יסורי־נפש כאלה, שאי־אפשר לבארם בדברים, יש שתולד מחשבה במוחם של בעלי־היאוש, כי לבני אדם, המשוללים זכיות החיים; נשארה רק זכות אחת — למות בכבוד.

כמה גדול כחו של יאוש זה, אם החיים המלאים עלומים מבקשים תנחומין בדברי המשורר־החושב: „מוג־לב מת פעמים רבות, אמיץ־לב — רק פעם אחת".

כך דבר גרוזנברג, בהגינו על חברו, על עצמו.

ולעיני הכל נגולה שוב תמונת ההרגה בביליסטוק בכל האימה והיאוש שבה...

א. א.

לשאלות הקונגרס התשיעי.

(הועדה התדירית*).

בנוגע אל השאלה ע"ד בחירת ההנהגה הבאה, חובה לזכור, שהענין הנכבד הזה הוא נתון כמעט כולו בידי „הועדה התדירית" (פרמננץ־אויסשוסס), ומה שהיא מציעה, הקונגרס מקיים. לפיכך צריך לשים לב ביחוד, שהועדה הזאת יהא מורכב כראוי, בלי חניפה אישית ומשוא פנים לכאן או לכאן. לכל „לנדסמנשפט" צריך, שיהיו חברים נבחרים אל הועד התדירי לפי מספר החברים שיש לה בקונגרס. על הדבר הזה צריך הועד הפועל הגדול לפקח. הועד הפועל הגדול צריך לקבוע את המספר, כלומר כך וכך צריכים להכנס לתוך הועד התדירי מרוסיה, כך וכך מגרמניה וכו'. את החברים בעצמם צריכות ה„לנדסמנשפטין" לבחור בדעה צלולה ומיושבת. הרי זה „אקט" נכבד בעבודת האספות של ה„לנדסמנשפטין". אחינו מרוסיה, לדאבוננו, לא העריכו עד היום כל צרכם את חשיבות הדבר הזה. באספות ציוני רוסיה מדברים הרבה מאד — כל מיני סברה ועיון, כל מיני ריטוריקה ופילוסופיה, אבל שוכחים כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכשמגיע הענין אל בחירת חברי הועד התדירי עושים את הדבר בחפזון, או מניחים לאותם העומדים בראש — למשמש בענין זה.

וצריך לשים לב למנוע בעד ה מ ש מ ו ש הזה. הועד התדירי הוא הדיין, וההנהגה היא בענין זה... צ ד! ואין צד נעשה שותף לדיין. הדבר הוא פשוט מאד. הועד התדירי נבחר וממונה על כך מאה כל קהל הציוניים להציע לפני הקונגרס את כל נושאי המשרה בשביל התקופה הבאה, ובכגון דא אין להנהגה שהיתה עד עתה, להתערב ע"י השתדלויות והפצרות ושוחד־

---

*) בזה אנו פותחים את הוכוחים בדבר שאלות הקונגרס התשיעי.
ה מ ע ר כ ת.

דברים מצדה, או ע"י התערבות בדבר בחירת הועד התדירי הזה, ואם יאמר מי שיאמר: הרי זה ענין של סדר, וההנהגה, כל זמן שהיא משמשת, צריכה לפקח גם על דבר זה כמו שהיא מפקחת על הכל — זוהי טעות גדולה. ההנהגה צריכה ליתן דין־וחשבון רק על מה שהיה, ואין לה שום יפוי־כח להתערב במה שצריך להיות אחרי כן, וענינו הראשי של הועד התדירי נוגע הוא רק אל מה שצריך להיות אח"כ. כבוד ההנהגה במקומה מונח, אבל אין לתת לה רשות לצאת מגדרה ולהשפיע בתוקף כחה על מה שהיא איננה יכולה להיות מומחה, מפני שאדם קרוב אצל עצמו.

וצריך לזכור זאת ולעשות את הגדר הנחוץ הזה, מפני שמצד הטחניקה הקונגרסית לעולם יש — לא זכות, כי אם כח ביד הדנהגה הקימת. לראש הועד הפועל יש אבטוריטט ידוע, שנתנו לו הציוניים, ויש מחזיקים בידו, משום שהוא ראש, אבל כל נסיון להשתמש בכח אבטוריטט זה בשביל להטות את הבחירות אל הועד התדירי, או כל אינטרבינציה בתוך הועד התדירי ע"י דברי כבושין — אין להם מקום כלל. הועד התדירי צריך להיות חפשי בדעתו ובמשפטו, במשאו ומתנו ובהחלטותיו. כל כניסה אבטוריטטית לתוך הועד הזה היא כפיה מוסרית. עד הקינגרס יש הנהגה אחראית, אבל במשך הקונגרס אין לך שום אבטוריטט אחר זולתי הקונגרס בעצמו. כשבוחרים נשיאים בפרלמנט, אין הנשיא העומד על משמרתו מכבר רשאי להתערב בדבר, או לבוא להטיף דברי מוסר באותו הועד, הממנה את הקנדידטים. זוהי דרך פטריארכלית, ולא דרך קונסטיטוציונית. הנשיאים הקודמים, שיש להם חוש פוליטי וטקט קונסטיטוציוני, נזהרים מהשמיע כל דבר שיראה כמו צל השתדלות להכריע את הכף לצדם הם. כן הוא הדבר גם כשבוחרים נשיא ממשלה. ההנהגה הקימת עד אז שומרת את גדרה, מגבילה את כל פעולתה רק בתחום העבר, ובנוגע אל הבחירה להבא היא נו־נת את כל החירות למפלגות. המפלגה הנאמנה לנשיאות הקודמת רשאית להשתדל בשבילה, כמו שהכת המתנגדת משתדלת בשביל הקנדידטים שלה, אבל הנשיאות בעצמה יודעת שהיא הנדונה, ולא הדיינת.

בשביל כך כבר הורגש הדבר בימי הרצל—בכל גדלותו היוצאת מן הכלל בתור המיסד ואבי המפלגה—שלא טוב הדבר, שראש הועד הפועל יהי גם נשיא הקונגרס, וכבר חשבו טובי הציוניים מכבר לשנות מן המנהג הזה, ולא עלתה בידם, לא מפני שאין הדבר נחוץ, כי אם מפני שאי אפשר היה להעמיד לצד הרצל נשיא אחר לימי הקונגרס. נאמר עוד יותר: הננו כל כך עניים בכחות, עד כי גם עתה יכבד הדבר למצוא בעד הקונגרס נשיאים מחוץ לועד הפועל המצומצם; ביחוד אחרי אשר גם נורדוי משתמט מן הכהונות. אבל צריך לזכור, כי אם אין ממנים נשיאות מיוחדת בעד הקונגרס, זוהי רק „רעה הכרחית" מפני שאין ברירה, ואין לקיים את הדבר בתור הלכה למעשה, אבל בתיאוריה כך צריך להיות. על כל פנים צריכה הנשיאות לגדור בפני עצמה להמנע מכל השתמשות בכחה שלא עפ"י דעת הקהל. היסוד שעליו נוסד הקונגרס הוא ה„סובירניטיט" שלו.

אמרנו לעיל כי מצד הטחניקה יש תמיד יתרון כח להנהגה, כלומר — לועד הפועל המצומצם, כלו־וכלו־לראש הועד. כיצד? אלו היה הועד הפועל הגדול במקום אחד, קבוע על משמרתו, יודע כל פרט ופרט ודן על הכל ומכריע הכל ברוב דעות בזמן הנכון, אזי לא היה שום יפוי כח לאיש אחד, או לשנים שלשה אנשים, אבל הלא ידוע, כיצד הדבר נעשה מאחורי הפרגוד. חברי הועד הפועל הגדול באים זה אחר זה, אלה מקדימים ואלה מאחרים: הבוא יבואו כולם בזמן אחד שנים שלשה ימים לפני הקונגרס להמכורג? בוא יבואו רק מקצתם, וביחוד הסמוכים לשם, ומן הששים אולי יהיו עשרים או חמשה ועשרים באותה האספה אשר בה ידונו ע"ד הועד התדירי, ולדון יש על הרבה שאלות בחפזון ובבהלה, ויש מהם שאינם בקיאים בלל בהלכות אנשים, ומהצד האחר האפאראט נתון היא ביד הנשיא, ולו נקל לדעת הכל ולעשות את הצירופים ולחשב את החשבונות, ויש בידו כל החומר הנחוץ. ואם נוסיף על זה. כי סוף סוף יש לו גם אבטוריטט ידוע, ולא הכל חפצים להעיז פנים כנגדו, הנה היוצא מזה הוא, כי יש כאן שני כחות שאינם שוים זה לזה: מצד אחד כח ביורוקרטי־אדטיניסטרטיבי מזוין במומחיות טחנית ובאמצעים שאנחנו מספיקים, ומהצד השני כח מפוזר, תוסס, ארעי, תלוי במקרה, נעדר־הסתדרות, משולל־התרכזות, עשוי להחלק ולהתפתות ולהעור על ידי כל תחבולה קלה.

הקוראים יבינו, שאין הדברים הללו מכוונים כנגד מי שיהיה, כי אם כנגד מה שיהיה. צריך לקדם את פני הסכסוכים והתמרמרות ממין אלה שנראו בקונגרס הקודם. אז נשמעו דברים, שההנהגה מתענינת הרבה בענין הרכבת הועד התדירי. הרגש הדגישה, שהועד התדירי איננו מורכב „באופן הראוי", והשפיעה להכניס עוד איזה חברים בנתינת טעם. של„לנדסמנשפט" אחרת שייכים עוד איזה חברים שיש לה רשות להכנים וכו', ובכן היכנסו, אבל ההנהגה טעתה, כמו שאמרו, בחשבון, ואלה שהיכנסו היו ג"כ אופוזיציונים. חושבים אנו, שלשמועות כאלה לא היה יסוד נכון, ובטוחים אנו, שההנהגה לא תתערב כלל בענין זה. הועד התדירי המשמש בזמן הקונגרס איננו זקוק לדעת מי שיהיה שיחליט עליו, אם הורכב „באופן טוב" או „באופן לא טוב". הועד התדירי הוא הממנה את ההנהגה הבאה, עכ"פ המציע למנות את ההנהגה הבאה, לפיכך אין ההנהגה רשאית להתערב בענין מנויו. הועה"פ הגדול יקבע את המספר וה„לנדסמנשפטין" תבחרנה, וכשיבחר הועד התדירי, צריך להניח לו לעבוד את עבודתו בלי הכנס בתחומו, בלתי אם כשהוא בעצמו מבקש איזה ברור דברים. הועד התדירי לא ידון עפ"י הבטחות שיתנו לו, ולא עפ"י דברי מוסר ופיוס, או עפ"י מה שאיש חושב ע"ד עצמו, כי אם עפ"י המעשים שלפניו ועפ"י משפטו בעצמו על האנשים ועל כחותיהם וכשרונותיהם, ולזה דרושה הדיסקריציה היותר גדולה ואי־התדחקותם של האנשים הנוגעים בדבר לתוכו, כי הדבר הזה עלול הוא רק לשעבד את הדעות ולבלבל את העבודה החפשית.

ד"ר שמען ברנפלד.

הַסִּפְרוּת הַמַּדָּעִית בְּמַעֲרָב.

ג.

(סוף).

את מהות המשיחות, תמצית ההתקדמות המוסרית בדת זו יסד הרנק על שלשה למודים מוסריים, עיקר דרושו הנודע של ישו: א) מלכות־אלהים העתידה להתפשט בעולם; ב) האלהים הוא אב לכל הברואים וחשיבות האדם; ג) הזכות האמתית (לפני אלהים) ומצות אהבת־האדם.

על זה אומר המחבר, כי אלו הם יסודות מוסריים של

תורת ישראל. הנביאים אמרום, וחכמי הפרושים קבלו אותם ויסדו עליהם את תורתם. הנה מסופר בדברי לוקס (י"ז, כ'—כא), כי שאלו הפרושים את ישו: מתי תבוא מלכות־אלהים? ועל זה השיב: „מלכות־אלהים לא תראה בעיני בשר; לא יאמרו עליה, הנה היא פה, או הנה היא שם—אלא בלבבכם היא". כבר העיר אחד מקדמוני התיולוגים הפרוטסטנטים, האנגלי לאיטפוט (Lightfoot), כי לפי המשך הדברים הנאמרים מפי ישו, מובנם כן הוא: „הלא כבר נאמר בבתי מדרשכם, כי מלכות האלהים האמתית בלבבכם היא". אלה הם הדברים הנאמרים בתורתנו: ובקשתם משם את יי אלהיך כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ד', כ"ט). ונשנו על ידי ירמיהו: „ובקשתם אותי ומצאתם כי תדרשני בכל לבבכם" (כ"ט, י"ב) ועוד בכמה דברי נביאים, ובדברי אגדה מובאים כמה פעמים יעודי „מלכות שמים" „וקבלת עול מלכות שמים". בספרי הבשורה נזכרה „מלכות שמים" בנגוד „לממשלת השטן", ובתפלת ישראל נאמר, כי ימשול האלהים לבדו וממשלת זדון תעבור מן העולם. היעודים הלאומיים של ישראל לעתיד לבוא, לימות המשיח, נוסדו על הבטחות הנביאים, כי תתפשט מלכות שמים ותשלוט בישראל ובעמים. ומהות מלכות־שמים זו, היעודה בפי נביאי ישראל היא, כי יהיה שלום אמת בעולם, ובני אדם יחיו בשלום ובאחוה; לא ירעו ולא ישחיתו ולא ילמדו מלחמה. זהו מצב של אושר אנושי אמתי ומאד נעלה. ואותו הלמוד המוסרי, אשר יסדוהו הנביאים, קבעו חכמי ישראל בתקופה מאוחרת בתפלתם—הלא היא בתפלת „על כן נקוה", אשר יסדו לסדר העבודה בר"ה.

הרעיון המוסרי, כי האלהים הוא אבי כל הבריות, יגדיל הרבה את חשיבות כל האדם. הרעיון הזה, אומר הרנק, מצא בטויו והוטעם ביותר בתפלה הנודעה „אבינו שבשמים". המחבר מעיר, כי כבר עמד הוגו גרוטיוס על זה, כי הלמודים המוסריים האלה היו שגורים בימים ההם בישראל. כבר נאמר בתורה, כי בנים ישראל למקום, ונשנה הרעיון הזה בדברי אגדה, כי אלהים הוא „אב הרחמן" לבריותיו. ובפירוש נאמר, כי כל בני אדם הם בנים למקום: „מה אנוש כי תזכרנו ובן־אדם כי תפקדנו; ותחסרהו מעט מאלהים...". הרנק יחס לפי זה רעיון מוסרי, הנמצא בכתבי־הקדש לתורת המשיחית בלבד.

היסוד השלישי: הזכות האמתית (לפני האלהים) באמצעות אהבת האדם, נקרא בפי הרנק בשם „בשורה מוסרית" למין האנושי. ישו חי והורה כן, ובזה היה מופת לתלמידיו ולכל הבאים אחריו. המחבר מטעים, כי ברעיון המוסרי הזה היה ישראל מופת לישו ותלמידיו, כי בכתבי הקדש נקבע הוא בבירור גדול. את טוב לבו וחסדו הראה ישו בזה ביחוד, כי לא בזה ושקץ גם את החטאים ואת הנחשלים המוסריים, אלא אספם ברחמיו והשתדל לקרבם לתשובה ולמעשים טובים. זוהי תורת הנביאים, אשר הטיפו בלי הרף, כי לא יחפוץ אלהים במות המת, בעונש החיטאים, אלא כי ישובו מדרכם הרעה ויחיו. הנביא יחזקאל חוזר ואומר, כי זוהי חובתו: להיות צופה לישראל, להזהיר את הרשע מרשעתו, למען ישוב ויחיה. כאשר השתאו רבים מבני דורו על ישו, כי הוא אוכל „עם המוכסים ועם החטאים", השיב: „לא הבריאים צריכים לרופא, אלא החולים. ואתם לכו למדו מובן הדברים. כי חסד חפצתי ולא זבח, כי לא באתי לקרא לצדיקים לבוא אלי, כי אם לחטאים" (מתתיה ט', י"א—יג). והיטב אשר דבר בזה, כי כן היא חובת „הרועה הנאמן", אשר יקים אלהים לבני אדם. והנביא יחזקאל מוכיח בשם אלהים את רועי ישראל הרעים, אשר לא חזקו את הנחלות ולא רפאו את החולות ולא חבשו את הנשברות ולא השיבו את הנדחת ולא בקשו את האובדות. וכי הורו הפרושים להיות דוחים את הנחשלים? הלא הם אמרו: „והוי דן את כל אדם לכף זכות", „אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". וכי לא הורו הפרושים לאהבת־האדם? הלא כן אמר הלל: „הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". ודוקא הלמוד המוסרי: הוית מתלמידיו של אהרן, יטעים את הצווי, לקרב את החוטאים ולהחזירם בדברים רכים בתשובה; כי כן היה אהרן נוח לבריות נחשלות במוסרן. ועוד כמה מאות שנה לפני ישו המשיח יסד שמעון הצדיק את המוסר הישראלי גם על „גמילות חסדים". וענין „גמילות חסדים" נמשך והולך בתורת ישראל ובשמושה בכל הדורות בכמה פרטים ידועים, שאין מן הצורך להאריך בהם.

הרנק העמיד את השקפתו על דבר יתרון המשיחות על היהדות על העובדא ההסטורית, כי התפשטה הדת המשיחית במהירות גדולה בקרב העמים. המחבר מביא בסוף חבורו בקצרה את אופן התפשטות המשיחות—אשר פנתה היהדות לפניה את הדרך.

עוד כחמשים שנה לפני התהוות הדת המשיחית, החלה היהדות לחדור אל תוך העמים במסופוטמיה ובסוריה ובערי אסיה הקטנה. כח הקיום של היהדות נראה כבר בזה, כי התקיימה בגולה במדינות בבל כמה מאות שנה במסבת הגויים האליליים. גם בלי עבודת המקדש ובלי קרבנות התקיימה כבר יהדות רוחנית וגדלה מאד. היהדות התפשטה ממסופוטמיה למדי ופרס ולהודו; לצד דרום התפשטה למדינות ערב; לצד צפון ולקרן צפונית מערבית—למדינות ארמניה, אסיה הקטנה, לחוף הים השחור. מארץ ישראל התפשטה היהדות למצרים ומשם לקירינ' ולאורך החוף הצפוני באפריקה עד ספרד. בשנות המאה השניה לפני המשיח נמצאו כבר ישובים רבים של יהודים גם באירופה: בערי יון, באיטליה והמדינות הקרובות לה. בימי סטרבו (לערך פ"ה שנה לפני הס') „באו כבר יהודים אל כל עיר ועיר; ובקושי ימצא מקום בעולם, שעדיין לא קבל אל תוכו בני העם הזה, ולא נכבש לפניהם" (יוסיפוס קדמוניות ספר י"ד, ז' ב').

ובכל מקום שהתישבו יהודים הביאו עמם את כתבי הקדש ויסדו בערי מושביתם בתי כנסיות ובתי מדרשות. יחוסם אל אדמת־מולדתם לא נחלש, רגילים היו לסייר את הארץ הקדושה, בפרט בימי חגי ישראל, תמיד היו מריצים אגרות מהכא להתם וחורה. ושליחים היו יוצאים לארץ ישראל ובאים משם אל היהודים בארצות הגולה. „האברים הפזורים היו מחוברים באחוה ואחדות" (פילון). הכנוי השגור בפי היהודים המדברים יונית בשביל אלה שבאו אליהם מא"י בשם הכנסיה הישראלית היה „שליחים" (אפוסטילואי). ושם־כנוי זה נשאר בפי היהודים המשיחיים בשביל שליחי הכנסיה המשיחית, שבאו להורות לאחיהם בגולה את הדת החדשה.

מן הישובים היהודיים בארצות רחיקות התפשטה היהדות ונכנסה אל חוגי האליליים. התפשטות היהדות והכנסה אל חוגי הגויים היתה כבר בדורות קדומים האידיאל הנצחי של הנביאים. בדברי נביא־הגולה, אשר קבע לישראל את יעודיו הלאומיים הנעלים, נמצא כבר רעיון־הישע: כי יהיה ישראל לאור עמים, כי כל הגויים יקוו לתורתו, וציון תהיה מרכז־העולם. האידיאל המוסרי הזה לא היה יכול להתגשם בדרך התפתחות ישרה, כי עד כמה שנשאו הנביאים את נפשם להשפעה מרובה מצד היהדות על הגויים, היה גם לראוג, שמא

יתערבו היהודים בגויים ויזנחו את תורתם. עם השאיפה הקוסמופוליטית של היהדות היה מונח בטבעה גם להבדל, לעשות סייג לעצמה, להזהר מטמיעה. זה גרם בתקופה ידוע עכוב התפתחותה הקוסמופוליטית. אבל כאשר התחזקה אחרי כן בתקופת החשמונאים, ובדור הסמוך למאורעות האלה, החלה להתגבר עוד הפעם ולהתפשט בעמים. בדור סמוך להזהות המשיחות נספחו רבים מן הגויים אל הקהלות הישראליות בארצית הגולה, ביחוד היה זה בסוריה, בערי אסיה הקטנה, במצרים ובקיריני. „באנטיוכיה נדל מספר היהודים, כי רבים מן היונים נספחו אל היהודים". ובדמשק נתיהדו רוב נשיהם של הגויים (יוסף הכהן, מלחמות היהודים ספר ב' כ', ב'; ספר ז', ג', ג)); השליח פולים ערך את דבריו אל קהלות אסיה הקטנה, באתונא, תיסלוניך וקורינת: „אל אנשי ישראל ואל שאר יראי אלהים הנלוים להם". גם בערי איטליה וברומי עצמה נתיהדו אז רבים מן הגויים. זה אנו למדים מנוסחאות המצבות של קברי ישראל ברומי ובשאר הערים. בכמה מהן אנו מוצאים את הכנויים „גרי־צדק" או „גיורית" (בלשון יונית). ידוע הוא מה שקבל על זה סיניקה, כי השפעת העם העברי הולכת ומתגברת בכל מקום, באופן כי הנכבשים שולטים בכובשיהם. גם אחר חרבן הבית עוד לא חדלו הגויים להכנס בדת ישראל, אעפ"י שגברה אז שנאת הרומאים והיונים ליהודים. יותר ממה שנראה השפעת היהדות על העמים בכניסת גרים לדת ישראל, אנו מוצאים השפעה זו במושגים הרתיים של הרבה מסופרי היונים והרומאים, אשר ברצונם ובעל כרחם נשתעבדו לדעות הרתיות של היהודים, כתבי הקדש בתרגום היוני היו מובנים להם ומשפיעים עליהם.

ובאותה התקופה, אשר פשטה הדת המשיחית בקרב העמים, הרבה והרבה נסתייעה בזה על ידי הביבליאה בתרגומה היוני. על ידיה נכנסו המושגים הרתיים המונותיאיסטים אל חוגי הרומאים והיונים ושאר העמים התרבותיים, אלא שהמשיחות היתה קרובה יותר להשגתם הדתית הקדומה, וביחוד למנהגיהם הרתיים ולדרכי חייהם בגיותם. סופר אשורי, טאטיאן, מודיע לנו, באיזה אופן התקרב הוא אל הדת החדשה: „כאשר החילותי להתבונן ולבקש את התועלת המוסרית, באו אל ידי איזו ספרים מן הלועזים, ספרים קדומים הרבה לספרי היונים ונעלים עליהם בקדושתם האלהית. דבריהם נכנסו אל לבי בסגנונם הפשוט ובתמימותם הטבעית והאמתית, ביושר מצוותיהם, וביחוד בתורת אחדות־האלהים המקפת את כל היצירה, באופן ספוריהם על דבר בריאת העולם. את אשר ילמדו אותנו הספרים האלה היינו יודעים, אבל נשכח לנו בסבת הטעות שגברה בנו".

הרבה והרבה השפיעו על הגויים מנהגי היהודים וחייהם בביתם ובמשפחתם ובצבור. בעיקר: על ידי ההתלהבות הדתית שהצטיינו בה היהודים בכל ארצות הגולה, כי היו קשורים אל דתם בכל נימי לבם ועליה הקריבו תמיד קרבנות רבים ועצומים. למענה סבלו הכל וקיום דתם היה תמיד העיקר בכל שאיפותיהם ומעשיהם. כל זאת פעלה היהדות וגרמה אחרי כן להתפשטות הדת המשיחית, כי הכשירה את הלבבות לקבל את הבשורה החדשה. ורק בזה נבדלה היהדות מן המשיחות באופן השפעתה על הגויים: כי לא נתכונה מעולם להשתנות במנהגיה ובמושגיה כדי שיקבלוה הגויים. אלא מה שעשתה היה על פי התפתחות בלתי מכוונה, על פי כח עצמה ועל פי טבע עצמה. היהדות סרבה לותר כלום, להקל, כדי שיקבלוה העמים. המשיחות קצרה מה שזרעה היהדות:

ספרו של אישלבכר מצטיין בעיקר בדבריו הנוחים ובמתינותו המרובה. מפני דרכי השלום הוא זהיר בדבריו ואיננו ממצה בבקרתו את עומק הדין עם הרנק בהשפטו עמו. לפי דעתי יש בכל אפולוגיה פועלת גם מן הפולמוס, מן מלחמת־תגרה, אין די רק בהתנצלות על הדת הישראלית ובהטעמת יתרונה המוסרי וההסטורי; כל ספרות וכוחית מתאמצת לברר, כי הפוסלים את היהדות, פוסלים אותה במומם. עיקר גדול אחד ראוי להטעים ביותר.

כל חכמי האומות, כשהם באים להפחית את ערך היהדות, הם אוחזים במרת הבקרת החריפה, לפסול כל עדות היסטורית ממקור היהדות, לא רק במה שהיא מוכחשת על ידי המציאות או על פי עדות היסטורית אחרת מאומתת יותר—אלא בכל דבר שהם מוצאים בו יתרון היהדות מאיזה צד שיהיה. יותר ממה שהם מכחישים את עדויות היהדות באותות ובמופתים, בהוכחות ברורות ובטענות ממשיות, הם חושדים אותן גם במקום שאין להם הוכחות ברורות להכחישן. אבל בשעה שהם באים לברר עניני המשיחות, מיד פקעה „אפיקורסותם", והם נעשים למאמינים, ואין ספק להם, כי הכל הוא ספור היסטורי. מה שנמצאו בו איזו דברים תמיהים, איזו זרויות, ענינים היוצאים מגדר האפשר — יתכן להסביר אותם ולקרבם אל השכל ואל המציאות; מה שנמצא בדברים האלה קצת ענינים הסותרים לאמתת אותו האידיאל שיצרו להם, צריך להרחיק הדברים, „שאינם שייכים אל התוך"—הם ענינים צדדיים, טפלים, ונאמרו רק באקראי ודרך „אגב". באופן בקרת מזויפת כזאת אחז ווילהוזן וגדש את הסאה בדברים שאין הדעת סובלתם; אחריו הלך גם הרנק, אשר בהבנת היהדות הוא נגרר אחרי דברי ווילהוזן. צריך להתבונן ביחוד אל הפרק האחרון בספרו ההיסטורי של ווילהוזן. אותו האיש שהפך והרס את כל ההיסטוריה הישראלית ולא הניח בה אבן על אבן—כשהוא בא לדבר על דבר התהוות המשיחות, הוא נעשה מאמין. על דבר היהדות כל דעותיו בשלילה, ועל דבר המשיחות כל דעותיו בחיוב. עניננו נדרשים כולם לגנאי, ועניניהם הם כלם לשבח. וכן עשה גם הרנק, שהוא בודאי אחד המעולים והמתוקנים שבהם. בשעה שהוא מצייר את היהדות הוא משתמש בצבעים גסים ועכורים, ובשעה שהוא מדבר בהמשיחות הוא זהיר בצבעיו ובורר את היותר יפים, היותר נעימים, היותר דקים ורכים, לוקחים את הלב ואת הנפש ביפים ובנעימותם.

זוהי לפי השקפתם חקירה היסטורית לאמתה.

לספר סניגורי של היהדות, אשר לא יזהר בפעם הזאת בענוה „מפני דרכי השלום" אנו צריכים כעת. צריך שלא תהיה במדת הבקרת אבן ואבן. לא על בקרתם החפשית של ווילהוזן וחבריו אני קובל; אדרבה, אני אוהב אותה מאד. אבל קובל אני על זה, כי הותרה להם בקרת זו רק לגבי היהדות. אין לו בקרת מדעית, אלא משא־פנים לצד אחד ושנאה כבושה לצד השני.

יעקב פיכמאן.

* * *

נְטָפִים נְטָפִים שָׁתִיתִי מִמַּעְיְנוֹת־הַסְּתָרִים,
וּרְאוּ, הֵן הָיִיתִי בְּעַצְמִי לְמַעְיָן נוֹבֵעַ.
לֹא נְטָפִים, נְטָפִים — מִלְּבָבִי מִתְפָּרְצִים מִשְׁבָּרִים,
מִשְׁתַּפְּכִים וְהוֹמִים, וְאֵין סוֹד מוֹצָאָם יוֹדֵעַ.

וְלִי הֵן הַנְּטָפִים, אֲסוּפֵי הַתְּהוֹם, רַק יְקָרִים;
מַעְיָנִי כִּי נִבְקַע וַיִּפְרֹץ, — הִפְקַרְתִּיו, לֹא לִי הוּא.
לִי יָקְרוּ הַנְּטָפִים הַבּוֹדְדִים, אֲסַפְתִּי בֶּהָרִים,
וּשְׁבִילֵי מַעֲמַקִּים בָּם עָבְרוּ, הֲלוֹם עַד הִגִּיעוּ.

י. קויפמאן.

צְלָלֵי־כְרַךְ.

(ציור)

I.

הוא כבר ירד מעל המעלות ושמע מאחריו, כתמול שלשום, קול חריקת המפתח במנעול הדלת כהסגרה. ופתאום עמד, התחיל מסתכל בקצה ערדלו ונשתקע במחשבות. איזה דבר כבד העיק על לבו, ומוחו יגע לברר מהו. תלמידו... הגברת... כללי הדקדוק... נשאו בערבוביה משונה במוחו.

שאון פתיחת־הדלת וצעדי־איש, מלמעלה עיררו אותו ממחשבותיו. הוא ירד במהירות ויצא החוצה.

משלא עמד בפעם האחרונה בנסיון בגמנסיה (זו לו הפעם הרביעית) חדל לעסוק לגמרי בלמודים והיה יושב וקורא בביבליותיקה משעת פתיחתה עד סגירתה, מלבד ההפסק שהיה עושה בשביל השיעור האחד שנשאר לו. בתחלה ענינתהו הקריאה מאד. הוא היה כנבדל מן העולם והחיים והיה כלוא במלוא כסאו, גופו וספרו. ויש שהיה חש בראשו מרוב קריאה ועיון. אבל אח"כ נעשתה לו גם הקריאה תפלה, והיה מבקר את הביבליותיקה, פשוט, מחמת רגילות. וגם עכשו נשאוהו רגליו לשם מאליהן.

הכניסה לביבליותיקה, מסירת הכלים לשומר, נטילת הספר למקרא—כל זה עשו איבריו מאליהם, כמעט שלא מדעתו. הוא נכנס לתוך האולם הגדול כשהוא שקוע במחשבותיו וכשהספר נתון לו תחת בית־שחיו והלך ישר בין שתי שורות השלחנות עד שהגיע סמוך לכותל. עמד ותמה רגע, כיצד נזדמן לו כותל באמצע הדרך, אבל נזכר מיד, היכן הוא נמצא, תר לו מקום אצל החלון וישב.

הוא פתח את ספרו ונסה לקרוא. אבל אותו הדבר שהעיק על לבו והטיל ערבוביה במחשבותיו לא נתן לו לקרוא.

נדמה לו, שעדיין הוא שומע ברור את דבריה של הגברת:

„יסלח־נא לי... איני יודעת ... הילד אינו רואה ברכה כלל בלמודו. הוא מקבל ציונים רעים בגמנסיה. איני יודעת, אדוני, מה יהיה... יסלח־נא לי"...

„ואם תפטרני", חשב. מה יהיה אז? כך, מה אעשה? נראה, שהיא רוצה לפטרני; ומה יהיה אז? מה יהיה אז?"

— נקרה שאלה סרבנית במוחו.

-- אתלה—חלפה מחשבה במוחו. ושלא בכוונה נמשכה ידו אל המשיחה הדקה שהיה חוגר בה את מכנסיו והתחילה ממשמשת בה. „דקה ביותר", חשב; „תפסק"...

ופתאום ניעור ממחשבותיו, התנועע מעט על מושבו והטריד קצת את כסאו ואח"כ עשה תנועה כיורק. „טפו, איזו שטות!"... ושם עיניו בספר.

לאחר רגעים אחדים נתק עוד הפעם את עיניו מן הספר, סמך על גב הכסא והתחיל שוב מהרהר. עדיין שרטו את אזניו דבריה של הגברת, שהוציאה אותם מפיה במתינות, כחורזת מרגליות ... מה מתעב הוא אותה, את השמנה, בעלת הפנים המפורכסים והנפוחים! כיעור! כשהוא מדבר עמה הוא משתדל שלא להביט בפניה. דבר מוזר: לחייה מזכירות לו תמיד את כדורי הבצק, שהיתה אמו צוברת על קצת הטבלא ומכינתם ללישת חלות בלילות ערב־שבת... מוזר:

גם עכשיו מבלי משים נזכרו לו כדורי־הבצק... הוא עוצם את עיניו ומשתקע בזכרונות. כל אותה התמונה של ליל ערב־שבת קמה ועמדה לפניו, דומה, כאלו רק אתמול היה הדבר, רק אתמול. יפה נחרתו לילות אלו ברמיונו: מעטים היו רשמי חיים כאלה בימות ילדותו הזועפה...

זוכר הוא, כיצד היה מקיץ משנתו, כשהיה עדיין ילד, בערב־שבת בלילה. בחדר שהוא עם אחיו ואחיותיו היו ישנים בו, היה אופל, והחדר הסמוך, חדר־הכירים, היה מואר, ונשמעת היתה משם תנועה זהירה ועסקנית של אמא. הוא היה קם כזהירות, פוסח ע"ג אחיו ומתגנב בלאט לחדר־הכירים, יושב בחשאי אצל הטבלא ומכנס את רגליו תחת חלוקו. וכשאמא מרגישה בו היא משליכה עליו מבט אלכסוני, נוהמת: „הם. ברוך הבא! הריהו!" הוא מחכך את עיניו, שהן עדיין אחוזות־שינה, ומתחיל מפציר באמא שתתן לו התיכת בצק. אמא מסרבת לכתחלה, אבל לבסוף אינה עומדת בסירובה ונותנת. ואז הוא מתחיל לש חלה לעצמו. מגולל גלילות דקות וקולע אותן אילך ואילך, אבל אינו מעלה בידו כלום — החלה אינה עולה יפה בשום אופן. הוא מסתכל באצבעות אמא, כיצד הן ממהרות ללוש יפה. כמרומה לו שהוא כבר יודע עכשו — כבר למד. הוא מתחיל שוב הכל מחדש: מחזיר את החלה־הסנדל שלו לגוש אחד ומגוללו שוב לגלילים דקים ומנסה שוב לקלוע; וכ"כ מרבה הוא לטפל בחתיכת הבצק, עד שהיא משחירה ומתנוולת מרוב משמוש אצבעותיו. ואמא גוערת בו, חוטפת מידו את הבצק ומשליכה אותו לתוך התנור הבוער...

כמה רחוק הוא עכשו מהעולם ההוא, מעולם ילדותו ובחרותו בעיירתו הקטנה! הוא זוכר, כיצד בא לכאן, אל הכרך ותלמודו בידו. מתחלה היה מחזר אחרי בית מדרש: קשה היה לו שנוי האויר. ואח"כ נשתנה הכל לגמרי. אינו זוכר בבירור, כיצד נתגלגל הדבר — הוא נקרע מעל מסורת עיירתו. הכרך הגדול עם היכליו, מכשירי־התענוגים, שנתקל בם על כל צעד, מקומות הטיול עם המון בני־האדם המקושטים, שהוא הקטן והבלתי־מורגש כל כך היה נדחק ביניהם — כל אלה נסכו בו רוח אחרת.

תאות־חיים ותענוגים חזקה תקפה אותו ובעל כרחו היה כובש זרם־התאוה זה. ואז התחיל ללמוד בשקידה, ושאיפה אחת היתה לו — תעודת גמנסיה. ביום ובלילה — תעודת גמנסיה! לאינז'נר יהיה, לדוקטור... ואז... אָח, מה רחוק הוא עכשו אף מזה...

משתדל הוא להעלות בדמיונו את אמא. הריהי לפניו האשה קטנת־הקומה, הצנומה, הכפופה וקמוטת־הפנים. הוא רואה את עיניה הדלוחות שיש להן איזה ברק עיף, כהה, אומללה! מה רחם אותה! רגש אחר, עד כמה שהוא זוכר, לא היה בלבו אליה מלבד רחמים, רחמים בלי־מצרים... תמיד היתה טרודה, תמיד היתה עובדת למעלה מכחה, כובסת, תופרת עד שעה מאוחרת בלילה — והכל בשביל הילדים. וכשחלה אחד מהם, היתה מפקירה חייה עליו. וסקללת היתה איתם, את הילדים, בער כל פרוסת־לחם יתירה שהיו אוכלים. אומללה! מה תעשה, כשתשמע שהוא, בנה בכורה, תכשיטה, נחמתה, תלה את עצמו? מה תעשה? כמה תצטער! ואפשר גם שתמות מחמת צער! אבל מה זה נוגע אליו? צריך לחשוב, שהיא לא תמות, אלא תצטער הרבה. אבל באמת מה בכך, אם תצטער? הרי, בעצם אין, לכאורה, שום חילוק בין התענוג והצער, כלומר: בשביל האדם אין חילוק, אם הרגיש צער או תענוג לפני רגע. אלמלא היו הצער והתענוג נצחיים היה להם ערך בשביל האדם; אבל מכיון שהם חולפים... ושוב הוא ניעור ממחשבותיו.

בחזירתי למעונו, אחרי שקנה בחנות הסמוכה את ארוחת־הערב — לחם וחתיכת־מלוח, כבר מצא שם את אביו, שישב ושוחח עם הזקנה בעלת מעונם. הוא דר כל חמש השנים, משעה שבא אל הכרך, אצל זקנה זו במעון אחד עם אבא. שגם הוא בא לכאן, ביחד עמו, אחרי שנתדלדל לגמרי (אביו היה נושא־ונותן בפול ואבד מקצת ממונו ע"י קניה בלתי מוצלחת אחת). בכרך, במקום שאין מכירים אותו, נעשה לספרסוטר. אביו זה שהיה איש קפדן וביתו, בעיירתו, היה מדקדק עם בניו על כל עבירה קלה, סלק כאן לגמרי את השגחתו מעליו, כאלו אויר הכרך נטל כחו הימנו, ורק לפעמים היה מגדפו ומקללו על שנעשה ל„גוי".

השק שהיה אביו מחזר עמו בחצרות כל היום, היה מוטל תחת השולחן. אביו ישב על הספה וטפל במגפיו ובחתולי־רגליו. ריח רע של בליה וזעה מסרחת מלא את אויר הבית, וכשנכנס החדרה מוכרח היה לעצור קצת בנשימתו. אבל אחרי רגעים אחדים הורגל ולא הרגיש שוב בריח הרע. הוא ישב אל השלחן והתחיל לועס את סעודתו בשתיקה.

— שמואל! פסק אביו משיחתו ופנה אליו, טוב מאד שבאת: אפשר יש לך עשרים אגורות, הלוני! הוא ידע שהלוואות קטנות אלו אין אבא נוהג להחזירן, ולפיכך השיב מתוך לעיסה:

— לא, אין לי.

— ט, ט, חבל: נחוץ לי מאד, מחר אחזיר לך.

הוא משך בכתפיו והוסיף ללעוס בשתיקה.

— נו, ומה אתה אומר? — פנתה הזקנה אל אבא — הוא כבר יצא מכאן? לאמריקה הוא צריך לנסוע, א? — כך, כבר יצא... לאמריקה... שמואל! — פנה אליו — אנו מדברים ע"ד... יודע אתה אותו היהודי הספרסוטר, שהיה כאן בשבוע העבר. את חבילת המכנסים קנה אצלי. זה הגוף...

שמואל הרים את עיניו והביט כשואל.

— זה הגוף... זקן־של־תיש יש לו... אינך זוכר? עם כובע גדול, מצורע... אינך זוכר?

— נו, ומה?

— מזל של גוי, אני אומר לך! איזה דוד עשיר מת עליו באמריקה והניח לו ירושה גדולה, נכסים וממון — מזל של גוי, אני אומר לך...

— אָח, שטות! — נהם שמואל ומשך בכתפיו.

— מה שטות? שוטה הנך בעצמך! מצורע שכזה... הוא כולו פחות משוה פרוטה... ביהרותי, לי אין הקב"ה מזמין כלל דורים כאלה — שלי כולם קבצנים, קבצנים, ברוך השם!..

— אֶח, זוּחת היא...

— הרי לך פילוזוף! אחת היא... מדוע אחת היא, פילוזוף שלי?

— חכמים גדולים הם גְּלוּ של עכשו! — אמרה הזקנה בקצת רוגז ובקצת לגלוג — מה אנו מבינים, הזקנים!..

שמואל לא היה אוהב לדבר עם מי שהוא ב„ענינים גבוהים", אבל הפעם, משום איזו סבה לא יכול לכבוש את תשובתו.

— אֶ, שניכם תמותו... נהם והתנועע על מושבו, ופניו נתעותו קצת.

— א, א! פילוזוף! — קרא האב.

— הנה לו — נכנסה הזקנה לתוך דבריו — כל החכמה כולה היא אצלם. מה אני או אתה מבינים?..

— כל החכמה כולה... אבל חוששני, שאילו היתה חכמה זו נכנסת לתוך כלב היה משתטה.

— הרי לך: שניכם תמותו... אבל כל זמן שאנו חיים, חכם שלי. אני חי ככלב והוא... מצורע שכמותו... חצי פרוטה לא הייתי נותן בו, בנאמנות... מבין אתה הרבה עם כל הפילוזופיה שלך!

— הנה לו — אמרה שוב הזקנה — כלום יש מה לדבר?.. בדורנו הבצים חכמות מן התרנגולות... מילא...

שמואל גמר בתוך כך את סעודתו, קם ויצא לחדר־המבשלות להשליך את השירים—הפסולת של המלוח.

(סוף יבא)

י. ל.

האֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל „הַפּוֹעֵל הַצָּעִיר".

(סוף)

הויכוחים בדבר אמצעי המלחמה העירו סער גדול. אהרוני, סברסקי, שוחט — המנהלים היותר משכילים ומבינים של ההסתדרות — מחו מחאה עזה נגד אמצעי האגרוף. הם הוכיחו בצדק ובשכל, כי האמצעים האלה הם סכנה לישוב וחרפה להסתדרות. הם דברו בהתלהבות והראו, שאנחנו הלכנו תמיד רק בכח הצדק והיושר, ואם אנחנו חפצים לנטות מן הדרך הזאת וללכת בכח האגרוף, אז כח זה הוא לא לנו, כי אם לאחרים. הם כנו את המעשים שנעשו בשם שערוריות ובצדק העירו, שאי־אפשר להצדיק את ההסתדרות, אם חבריה עושים מה שהם רוצים על אחריותם הם. הם דרשו שההסתדרות תאמר באופן מחלט, המחזקת היא בשיטתם של הישועיים, שלפיה מקדישה המטרה את כל האמצעים. ובזה היא נותנת מקום למעשי אלמות, או היא דורשת, שמעשים כאלה לא יעשו במחנה הפועלים, ושההסתדרות תרדוף בכל תקפה את החברים שמכניסים על ידי מעשיהם דמורליזציה גמורה לחיינו.

בעלי הנטיה שכנגד הכירו, שההסתדרות בעיקר הדבר מתנגדת למעשי אלמות, אבל הם השתדלו להוכיח, שיש מקרים כאלה, שאז כל האמצעים כשרים הם. הוכיחו, שאם בונים בתים או עושים איזו עבודות בכסף הלאומי או הצבורי, כמו למשל בנין הבתים באחוזות בית, שנבנים בעזרת הכסף של הקרן הלאומית,

אז יש הזכות לדרוש, שהפועלים העוסקים בעבודות האלה יהיו רק יהודים, ואם הדרישות אינן מועילות, אז יש גם הזכות להשתמש בכל האמצעים שהם, בכדי שהדרישה הזאת תמלא. נואמים אחרים הדגישו, שאם באים פועלים לארץ־ישראל ומקריבים קרבנות לרעיון, אז יש הזכות לדרוש, שלא יבואו אחרים וישתמשו עוד בכסף הלאומי לחלל את כל הקדוש להם.

לשתי ההשקפות האלה היו הרבה מצדדים, והמלחמה ביניהם היתה יכולה להביא גם לפרוד ההסתדרות. הנטיות המתנגדות מצאו להן בטוי בהצעות שונות. בראשונה הוצעה ההצעה היסודית: ההסתדרות מתנגדת לאמצעי כפיה ואלמות בשביל המטרה של כבוש העבודה.

ההצעה הזאת נתקבלה פה אחד. אבל כמו שנהוג באספות, בעלות נטיות שונות, חפצו על ידי הוספה לבטל את כל ההחלטה שנתקבלה פה אחד. ההוספה הוצעה בנוסח זה: הכלל המובא למעלה חל רק על עבודות אצל אנשים פרטים, ומה שנוגע לכבוש העבודה אצל מוסדים צבוריים, המשתמשים בכסף צבורי, מודיעה ההסתדרות באופן רשמי (אם כל אמצעי השלום לא הצליחו) שמסירה היא מעליה את האחריות בעד תוצאותיו של דבר זה, וכל אחד מחברי ההסתדרות חפשי במעשיו.

מובן, שההוספה הזאת היתה בטול גמור של ההחלטה היסודית שנתקבלה פה אחד, ואשרה לא רק מעשי כפיה בעבר, כי אם גם להבא. מובן היה, שעל ידי ההוספה הזאת היתה ההסתדרות עושה צעד גדול בדרך האנרכיה והדמורליזציה. עוד הפעם דברו בעד וכנגד ההוספה הזאת. הרגע היה רציני, ולאושר ההסתדרות נדחתה ההוספה הזאת ב־27 קולות נגד 21. הנצחון לא היה גדול על פי מספר הקולות, אבל הוא היה גדול בערכי המוסרי. הצדק והשכל הבריא נחלו את נצחונם על הנטיה המסוכנה לכל עבודתנו בארץ ישראל — על הנטיה לכפיה ולאלמות, ובנצחון הזה אנחנו יכולים לברך ביחוד את אהרוני ושוחט.

אבל המנצחים לא חפצו להסתפק בנצחון הגדול הזה. הם עוד חפצו ללכת הלאה ולהחליט תיכף, שכל מי שיעבור על ההחלטה המקובלה, צריך להגרש בלי כל משפט מן ההסתדרות. המנוצחים השתדלו לכל הפחות להציל מה שעוד אפשר היה, ואחרי ויכוחים סואנים הצליח הדבר בידם, שיקבלו את ההחלטה היותר רכה, שאם יעבור מי שהוא על החק של ההסתדרות, אז צריך הנאשם לעמוד לפני משפט ההסתדרות. בתור פשרה בין שני הצדדים הסירו גם מסדר היום את כל ההצעות שהוצעו בנוגע ליחס האספה אל מעשי אלמות וכפיה שהיו בעבר.

ההחלטות האחרות שנתקבלו באספה נוגעות לסדור העבודה, להיחס בין המרכז והסניפים, להתרבית הפועל העברי והתבצרותו ולדרישות ההסתדרות מאת הקונגרס. אלו הן ההחלטות היותר נכבדות מהן ושיש להן ערך כללי:

האספה הכללית מוסרת למרכז שישתדל להפוך את האורגן „הפועל הצעיר" לשבועון.

אחרי שהאספה הכללית שמעה הרצאה ע"ד מצבם של הפועלים בא"י, היא מוצאת, שהמשגה הכי גדול הוא בזה, שלא הושם לב כראוי לבצורו של הפועל, מפני שלא היו לזה האמצעים הדרושים.

האספה הכללית מחליטה, שהעבודה בעיקרה צריכה להיות מכוונה לבצור מצבו של הפועל בפנים הארץ, שבה במדה שיתבסס הפועל בארץ, יגדל גם מספרו, ולפיכך מוטלת חובה על המרכז לסדר את כל הפועלים למטרה של בסוס מצבם.

ההסתדרות איננה עוסקת בתעמולה ועבודה כלפי חוץ, אינה קוראת פועלים מחוץ ואינה מסדרת קבוצות פועלים או צעירים בחוץ לארץ.

האספה הכללית מטלת חובה על המרכז להתעסק בחזוק הגירת התימנים בשביל מטרת כבוש העבודה. יחד עם זה מעירה האספה הכללית את המרכז, שיזהר מלברוא הגירה מלאכותית של פועלים.

האספה הכללית מדגישה את הצרך להקל על הפועלים את הכניסה, לתת ידיעות נכונות וליסד למטרה זו לשכת מודיעין, לשלוח ציר להאניות הבאות בשביל לקבל את הנכנסים לארץ וכו'.

האספה מכירה, שכדי להקל את מצב הפועלים, צריך לבנות בתים בודדים ופרורים לפועלים, ובשביל זה צריך לפנות לכל ההסתדרויות המתעסקות בישוב בהצעה שתעזורנה בדבר זה.

הסתדרות „הפועל הצעיר" צריכה להתאחד עם כל הפועלים במטרה לבנות בתים ופרורים לפועלים על ידי הוצאת מניות ואובליגציות.

האספה מוסרת למרכז שיעיין וילמד את ההצעות בדבר מושבה קואופרטיבית ואת טיב החברות המשותפות לעבודה ולעזרה הדדית.

בכדי שתהיה האפשרות לדעת את המצב האמתי של הפועל, מטילה האספה חובה על המרכז להוציא חוברות מיוחדות ולחלק אותן בין הפועלים החקלאיים, שהם ירשמו בהן ימי עבודה ובטול, שכרם והוצאותיהם במשך השנה.

בשביל ההוצאות שאינן נוגעות ישר לחיי הפועל הפרטי, כי אם רק למצבם הכללי, יש הרשות להסתדרות לקבל עזרה מכל החברות העוסקות בישוב ובאופן שאיננו משפיל את כבוד ההסתדרות.

ואלה הן הדרישות אל הקונגרס:

התכנית הציונית צריכה להשתנות באופן כזה: במקום המלים, „הציונות שואפת לרכוש מקלט בטוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל", צריך לומר: הציונות שואפת לפתח ישוב עברי גדול בארץ ישראל ברשיון ממשלת אותומניה הקונסטיטוציונית ותחת חסותה.

הקונגרס צריך להכיר בתור חברים להסתדרות רק אלה שרוצים להתמכר בנפשם ומאדם לעבודה הציונית.

הקונגרס מכיר שמרכז פעולתם של המוסדים הציוניים, שמטרתם היא העבודה בא"י, צריך להיות בארץ ישראל גופא.

הקונגרס צריך להביע את אי־שביעת רצונו מיחוסם של אלה העסקנים בארץ ישראל, שאינם דואגים להתרבותם של הפועלים העברים וצריך להטיל חוב על באי־כחם של המוסדים שלו שיבואו לעזור לפועלים הן בחמר והן ברוח, כדי להרבות את מספרם ולבצר את מצבם.

עבודת האספה הוכיחה, שהפועלים התקדמו הרבה במשך השנה שעברה. הפועלים מכירים יותר את מצבם ותנאי העבודה הם אינם חולמים עוד על דברים שאי אפשר להגשימם. הם התקרבו אל החיים ומתחילים להכיר את האמת, שנחוץ למשוך פועלים יותר מוכשרים להסתגל אל החיים בארץ ישראל ולא אנשים פחות או יותר משכילים ולהפוך אותם לפועלים. הם מתחילים להכיר, שהשאיפה להתאכרות, השוררת בין הפועלים, היא טבעית וגם מועילה. מתחזקת ביניהם ההכרה, שכח ההסתדרות צריך להיות רק מוסרי, ושהיא צריכה להלחם בעד מטרותיה באמצעים טהורים ומוסריים בלבד. ההסתדרות עדיין מבקשת את הדרך הנכונה, ודרך זו היא רואה ביסור מוסדים בעד הפועלים, כמו בתים בזול, בתי תבשיל, עזרה מדיצינית, בתי ספרים וכו', היכולים להטיב ולהרים את מצבם הכללי של הפועלים.

ההסתדרות מתחילה יותר ויותר להתחשב עם תנאי החיים בארץ ישראל ועושה את הצעדים הראשונים להתאחד עם פועלים אחרים, העומדים מחוץ להסתדרות, ורוצה היא ליסד את המוסדים בשביל הפועלים ויחד אתם ולא רק בעד חברי הסתדרות „הפועל הצעיר" ועל ידי „הפועל הצעיר". ההסתדרות רוצה גם למצוא אמצעים, איך להגדיל את ידיעות הפועל העברי, והיא דורשת שכל פועל חדש ילמוד קודם את העבודה, טרם שילך לעבוד אצל האכרים. האספה מציעה לחברים חדשים שילמדו את עבודת הנטיעות ב„מקוה ישראל" ועבודת השדה בחוה „כנרת". הסתדרות „הפועל הצעיר" מתרחקת מכל מעשה כפיה ואלמות, ובזה היא עושה צעד נכבד על דרך השלום עם האלימנטים העממיים המתעסקים בישוב, — צעד שירכוש להם את אהבת כל חובבי הישוב.

„הפועל הצעיר" לפי דעתנו היא הסתדרות שבקרוב צריכה תהיה לעזוב את המתנה, היא חברה אפי טרופסית וצריכה תהיה לפנות את מקומה להסתדרות פועלים טבעיים, כשיכבשו להם מקום יותר גדול בחיים. „הפועל הצעיר" מתקרב אל המעבר הזה, אז יהפך למפלגה עממית כללית. עתונו של ההסתדרות כבר משתדל להיות כללי, ובדרך הזאת ילך עוד הלאה. אבל לע"ע ממלא עוד „הפועל הצעיר" תפקיד ידוע ונחוץ. הוא מכריח להתענין יותר בשאלת התרבות הפועלים בארץ ישראל ועושה גם הרבה להתקדמות השפה העברית. „הפועל הצעיר" היא לא רק הסתדרות, הלוחמת בעד זכיות הפועלים בארץ ישראל, אלא הוא גם נושא התרבות העברית. חבריו מדברים עברית ומפיצים את הדבור באופן מצוין. גם בזה עשתה ההסתדרות חיל רב במשך השנה האחרונה. באספה הקודמת היה הדבור העברי עוד מתנהל בכבדות וחברים רבים היו עוד מוכרחים לדבר ז'רגונית. עכשו הדבור בין החברים הוא יותר טבעי ויותר חי. באספה דברו רק כשנים או כשלשה חברים ז'רגונית, ויתר החברים דברו רק עברית ועברית יפה. התקדמות בשפה, התקדמות בדעות ובהכרה, התקדמות במצב — זה שאפשר היה להכיר באספה הכללית של „הפועל הצעיר" בשנה הנוכחית.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

מערכת נכבדה!

ב„העולם" גליון ל"ח נדפסה „הכחשה" של ר' בנימין על המכתב, שפרסמתי בתוך מאמרי ב„פועל הצעיר" גליון כ'—כ"א, בנוגע ל„כנרת", בבקשה להרשות לי להעיר בזה דברים אחדים בענין ההכחשה.

א. קודם כל — העמדת הדברים על אמתתם: אין „הפועל הצעיר" הנזכר תחת ידי, אבל מובטחני שלא כתבתי „אחד הפועלים מכנרת" כי אם סתם אחד הפועלים, ואחריות הדבר על המכחיש.

ב. מה שנוגע לשטח האדמה הנעבדה תמה אנכי על הד"ר רופין, ובכל הכבוד שהנני מרגיש אליו לא אוכל להעלים, כי דבריו סתומים לי. עד כמה שידוע לי נמצאים ברשות החוה בס"ה 3.000 דולם. אלף דולם מהם אדמת טרשים הטובה למרעה, אבל אינה יכולה להעבד לחרישה ולזריעה. ובכל הרצון הטוב אין לעבוד יותר מאלפים דולם. במכתב הנזכר אשר פרסמתי— כותבו איש נאמן שאינו מוציא את ידיעותיו מן האצבע — כתבו לי, כי המנהל התחרט על אשר עבד בש"ע 1.500 דולם, כי אמצעיו אינם מרשים לו לעבוד שטח כזה כדבעי ויחליט לתקן את שגיאתו לשנה הבאה ולעבוד רק אלף דולם ולהחכיר 500 דולם. והדברים מתקבלים על הלב, אחרי שידוע מצבה החומרי של החברה ואחרי שידועים תנאי העבודה הקשים. ואם ההנהגה ביפו שנתה את החלטת המנהל הצודקת לא במכתב אשר פרסמתי האשמה.

ג. ברוב דברים לא יחדל גם דבר אמת. מבלי דעת ציין ר' בנימין את אופיה המיוחד של עבודת חוה צבורית. „כשמזמינים למשל עגלה חדשה צריך לחכות שבועות וירחים וכשרוצים לקנות, למשל, עשרת זוגי פרדות מוקירים את השער פי־שבעה". כך דרכה של עבודה אדמיניסטרטיבית צבורית. בכל מושבה ומושבה מזמינים מדי שנה בשנה הרבה יותר מעגלה אחת ובתוך הרבה מושבות קונים שנה שנה הרבה יותר מעשרת זוגים פרדות או סוסים ואין מחכים ירחים ואין מוקירים את השער לא פי־שבעה ואף לא פי שנים ואף לא כל מה שהוא.

ד. עד כמה היתה, איפוא, „המימרא הז'רגונית" של ר' בנימין במקומה ועד כמה עלתה בידו להשאיר מן המכתב שפרסמתי את „השמינית שבשמינית" ולהכחיד את הדברים ע"ד הוצאות המנהל, אופי העבודה, הדיפיציט, יחס הפועלים למנהל וכו', ישפוט הקורא המבין מעצמו.

ה. אגב־אורחא הטיל ר' בנימין אשמה על כותב המכתבים ב„הפועל הצעיר" הנותנת מקום לחשוד „כי המערכת אינה מתיחסת התיחסות צודקת לדברי מתנגדיה. זה לא אמת. אלה אשר קראו את „הפועל הצעיר" יודעים, עד כמה הוא מחלק מקום לאלה הבאים לחלוק על דעות המערכת ועל דעות סופריה הראשיים. ואלה הרוצים ללמוד קטגוריה על דברי „הפועל הצעיר" אינם צריכים לנדוד לשדה אחר.

בברכת ציון

משה סמילנסקי.

II.

ע"ד הקונגרס לשפה ולקולטורה העברית.

מערכת נכבדה.

במועצה מיוחדה שהיתה בברלין בחול־המועד סוכות, בהשתתפות כל חברי הועד־המכין וה"ה אחד־העם ועוד, דנו על דבר קביעת זמנו של הקונגרס העברי־הקולטורי. בהתאמה לתעודותיו הגדולות והחשובות של הקונגרס הזה, ועל יסוד הנסיונות שרכש לו הועד במשך זמן עבודתו ובשימת־לב אל גלוי־הדעות שהובעו לו מצדדים רבים — נתקבלה פה אחד החלטה זו: לקבוע את זמן האסף הקונגרס העברי בימי הקיץ הבא, ולקרוא בינתים בברלין ביום ז'—ט' לירח טבת שנת הר"ע—19—21 לדצמבר 1909 למספר החדש.—8—6 דצמבר 1909 למספר הישן—לקונפרנציה עברית גדולה, אשר תעודתה תהיה לא רק לטפל ולעסוק בקביעת תכניתו ובסדורו של הקונגרס העברי, אלא גם להניח את היסוד להסתדרות כללית לתרבות העברית ולהכין בסיס ריאלי לפעולותיה. הטעם העקרי של החלטה חשובה זו היה, כי זמן החורף—וביחוד החדש דצמבר הבא—אינו מסוגל לקריאת קונגרס עברי. אם אמנם, לכאורה נראה היה לנו כי הזמן הקרוב להקונגרס הציוני לפניו או לאחריו, יתאים בשביל הקונגרס העברי אחרי שגם הרבה מהצירים הציונים נכונים להשתתף בו. הנה, במשך זמן עבודתנו באנו לידי הכרה, כי דוקא בימים האלה מונעים מעצורים רבים את התגשמותו של מפעלנו החשוב. בשום לב למשך זמנו הרב של הקונגרס הציוני והאספות הארציות ושאר הקונפרנציות אשר לפניו ולאחריו—אי אפשר היה לקבוע גם את הקונגרס העברי בעת הזאת — אחרי שלהלך עבודתו באופן היאות ושלהצלחתו המעשית דרושה עת מרובה— מבלי לבוא בערבוב עם הועידות הציוניות. ונוסף לזה נוכחנו ממכתבים רבים שקבלנו מחוגים ציוניים כי בעת החורף היה עלינו לותר על הרבה כחות חשובים ומועילים בעבודת התחיה העברית. מאמינים אנחנו, כי בהחלטתנו זו כוננו לדעת הרוב של כל אלה הרוצים לעבוד בעד הסתדרותם של הכחות הפועלים לטוב תרבותנו הלאומית, והתשובות שקבלנו על מכתב־חוזר שפנינו בו בנדון זה לכל החתומים על קול־הקורא מקימות אמנם את השערתנו. תעודת הקונפרנציה שתהיה בברלין תהא, להתחיל כבר בחורף הזה בעבודה הסתדרותית רחבה ומקיפה ולהכין בעד הקונגרס הבא מפעלים חשובים, שכבר עשינו את הצעדים הראשונים הנחוצים להתגשמותם. על ידי דחוי הקונגרס לא תבוא אפוא כל עמידה בהעבודה, אלא ארדבה, זה יועיל עוד הרבה להשגת המטרה בהדרגה נכונה ומסודרה. בטוחים אנחנו, כי הקונגרס העברי הבא כבר ימצא לפניו מעשים מוכנים ומבוססים על יסוד נאמן, אשר יתנו לו את היכולת לגשים בפועל את תעודותיו הרמות. לכל אלה הבאים עמנו בדברים גודיע

לעתים תכופות על דבר מהלך עבודתנו להבא. הקונפרנציה האמורה תתחיל ביום הראשון לשבוע, ז׳ לחודש טבת, השעה השלישית כצהרים.

מקומה הוא:

Sophiensäle, Sophienstr. 17—18.

ברלין, י״ז מרחשון התר״ע.

הועד המכין את הקונגרס לשפה ולקולטורה העברית.

הכתבת היא:

Herrn Dozenten Dr. E. Baneth, für Kulturkongress Komitee. Berlin, Rosenthalerstr. 25.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

קושטא.

המצב הכללי. — קצת אנטישמיות. — אנטישמיים כלפי חוץ ואנטיציוניים כלפי פנים.

השאלה הראשונה שתעלה לפני הפרלמנט התורקי, שיפתח בעוד ימים אחדים, תהיה כודאי השאלה הלאומית הקשה והמסובכה.

לפני שני ירחים שמענו בתורקיה קול עזות גבורה של התורקים הצעירים: אנו האדונים בארץ, ואין שאלת־לאומים אצלנו, וגם בעתיד לא תהי כזו, כי אנו האדונים, ויתר העמים היושבים בארצנו צריכים לבטל את ישותם הלאומית. הזכיות הלאומיות של הארמנים, היונים ויתר הלאומים הזרים בטלות ומבוטלות, ואין הרשות לבאי־כחם של הלאומים האלה (הפטריארכים) להתערב בעניני הממשלה. ולנגדם—קול ענות חלושה: אמנם עותומנים אנחנו, נאמנים לתורקיה, אבל אל נא תגעו בזכיותינו הלאומיות, אל־נא תגעו בלשוננו הלאומית, בבתי־ספרנו, שאינם גרועים מבתי־הספר התורקים, שלא נבראו עוד. בכל אלה לא נגעה אפילו הממשלה האכזרית של עבדול־חמיד...

והתורקים הצעירים מקשים את לבם: לא, עם א ח ד אנחנו. הננו מרשים לכם להשתמש בלשונכם בבתי־הספר למתחילים. הננו מרשים לכם לעבוד את אלהיכם כרצונכם, ודי. אין שאלת לאומים.

לרגלי הריב הזה יצא הפטריארך של הארמנים בדימוס, ויעמיד את הממשלה במצב לא נעים. זה של היונים איים לעשות כמעשי חברו הארמני, וכל העתונים היונים והארמנים מלאים מאמרים ע״ד השאלה הלאומית והזכיות הלאומיות.

והיחס הבלי־ידידותי בין התורקים והלאומים הזרים נהיה עוד מעט ליחס של איבה גלויה.

הבינה הממשלה, שבמצב־רוח כזה לא יוכל בית־הנבחרים לגשת לעבודה רצינית כפי שדורשים התנאים הנוכחים, ותאחז בדרכי־שלום.

בדברים נוחים ורכים פנתה אל הפטריארך היוני, ותבאר לו, שכל האיומים מצד התורקים הצעירים אינם אלא לשנא דריתחא, ובאמת אין הממשלה חושבת לנגוע אף במשהו בזכיות הלאומיות. הפטריארכים יכולים, כמו עד עתה, לבא לפני הממשלה ולהתאונן על אי־הצדק שעושים לנוצרים, והממשלה תשים לב לדברי־התאוננות, כי כל דאגתה הנה אך ורק לאחד ולקרב את הלבבות.

דברים כאלה אמר הוזיר הראשי לפטריארך היוני. בלשון זו דברו אל האחרון גם המיניסטרים לדתות ולעניני־הפנים. ומובן, שדברי שלום וחבה אלה עשו רושם הרבה יותר טוב מהמלים המפוצצות והריקות של המדברים בשם התורקים הצעירים.

הטכסיס החדש והיפה של הממשלה ישים בטח קץ למריבה הלאומית, שהתעוררה באופן כה מלאכותי.

וכל המעשים המדיניים הנעשים בימים האחרונים תחת דגל האחדות והשלום נעשו. ואחד המעשים המדיניים האלה הנהו בלי ספק, ה ק ר י א ה ל צ ב א ש ל ה א י נ ם ־ מ ח מ ד י ם. בחגיגות רבה נפתחה הקריאה לצבא. נקרא הפירמן של השולטן, שבו הוא מזמין את כל נתיניו לעבודה בצבא. עבודה זו היתה עד עתה ה„פריוילגיה" של המחמדים. הכיה גלרמיו בשביל ארץ־המולדת והאלהים, ועל יתר בני הלאומים, שלא השתתפו במלחמות־המצוה, הביטו כעל יצורים ממדרגה שניה, כעל עבדים נכבשים. הסדר הקונסטיטוציוני החדש גרם לשנוי־ערכין גם בזה. עוד בחדש זה יכנסו רבבות צעירים מתוך בני־הלאומים אל הצבא העותומני ויכניסו לתוכו זרם של דם חדש ורוח חדשה.

הקריאה אל הצבא נפגשה בהתלהבות גדולה מצד כל בני הלאומים וביחוד, כמו שמעירים העתונים התורקים, מצד היהודים. בכל מקום נהרו מאות צעירים אל מקום החגיגה, וברגלים, תזמורת ושירים שמהו לקראת קריאת השולטן.

זה ירחים אחדים שצעירים יהודים באים בשעות־החפש שלהם לקסרקטין התורקים, ומבקשים את האופיצירים הפנויים מעבודה, שילמדום טכסיסי־מלחמה. האופיצירים ממלאים ברצון את חפץ הצעירים היהודים, והאחרונים הולכים מדי פעם בפעם בשמחה אל הקסרקטין, בשביל להכין את עצמם לעבודה בצבא.

וגם האבות שמחים לקראת השנוי החדש, ואין פה בוכים למשפחות—מלבד אולי בירושלם, צפת וטבריה, ששמה — אומרים — קבלו את החוק החדש כעין גזרה.

מה שמחה זו אומרת — מובן לכל, והפרושים הנם למותר.

ושמחים גם התורקים, ועתוניהם מקדישים מאמרים ארוכים למאורע זה, שהמה מדמים למאורע 24 לח. יולי. ופה אחד אומרים המה, שהעבודה הכללית בצבא תחזק את אחדות הלאומים ותתן לתורקיה צבא חזק חדש.

כך הוחגה הקריאה לצבא הכללית הראשונה בתורקיה תחת דגל־החפש.

וכאותו יום התרכז חלק הגון מהצבא העותומני ל מ ל ח מ ה ב ש ל ו ם סביב אדרינופול, תחת הנהגתם של־פון־דער־גולץ־פחה ומחמוד שיבקיט המנצח.

גם מאורע זה הוא סימן יפה להתחדשותה של תורקיה. עד עתה לא נהגו להרגיל את הצבא במלחמות־בשלום. עבדול חמיד רכז את רוב חיליו סביב האילדיז, ואסר עליהם לצאת ממקומם. עתה מקריש העם העותומני את פרוטותיו הראשונות לצבא שלו, ורוצה להביאו למדרגת צבא של עם תרבותי.

נשאר לברך את תורקיה, כי כל מלחמותיה תהיינה מלחמות ב ש ל ו ם.

וכה בשעה שבחיים המדיניים הכללים מתחיל להשתרר השלום שהוא נחוץ כל כך להתפתחותה של תורקיה, רואים אנו בעולם היהודי בתורקיה אותות מלחמה קרובה. והמלחמה היא כמו תמיד המלחמה בין הישן והחדש, בין אלה שצריכים ללכת לעולמם ואלה המתעוררים לחיים חדשים.—המלחמה העתיקה־החדשה בין הלאומיות היהודית וההתבוללות.

ומוצאים המתבוללים בני־ברית בין אנטישמים, שהיו רוצים להמית את העם היהודי בפליטת־קולמוס.

את המתבוללים אנו יודעים, וע״ד המתבוללים היהודים שבתורקיה עוד נדבר להלן, אבל הטפוס של האנטישמי התורקי מענין אותנו יותר.

את שמו של האנטישמי הזה כבר הזכרתי באחד ממכתבי בימי הקיץ. הלא הוא איבוציה טבפיק, עתונאי תורקי, שחבר לפני שמונה־עשרה שנים ספר אנטישמי, ושבימי הקיץ האחרון, כשבקר את לונדון יחד עם אורחת צירי בית הנבחרים קרא לסיר ארנסט קסיל ועוד לבנקירים יהודים, שעמלו ביסוד הבנק הלאומי בתורקיה, בשם חיות צמאות לדם התורקים, ועוד יתרה עשה, כי יחס את הדברים האלה לציר היהודי נסים מצליח, שכמובן מהר להכחיש את הדברים האלה, ויאמר על איבוציה טבפיק, כי האנטישמיות העבירה אותו על דעתו, אם מיחס הוא דברים כאלה לציר יהודי.

כתור עתונאי תורקי אינו עולה על עשרות עתונאים אחרים, היודעים לכתוב תורקית בסגנון יפה, — וכמו רבים מחבריו, קבל גם הוא לא מעט מתנות כסף מאת עבדול חמיד ובימים האחרונים נהפך לתורקי צעיר והנהו גם חבר בית הנבחרים. ובתור אנטישמי — אנטשמיותו איננה תורקית, הוא קבלה כמו שהיא מדריומון, שטקר ודוברובין ולא עמל אפילו לתת לה צורה פחות או יותר מזרחית. הוא שונא את היהודים—ומתרפס איתם. וזהי כל התורה שלו, ואחרי שאת היהודים התורקים אי אפשר לחרף, מוראה פן יביאו אותו במשפט בשביל דבריו, הוא מחרף את היהודים הזרים, והריהו אנטישמי כלפי היהודים בני חוץ, ובזה הוא נפגש עם חברו מה„טימפו", מיודענו דוד פריסקו.

אבל אינה דומה אנטישמיותו של איבוציה טבפיק לזו של חבריו במערבה או בצפונה של אירופה. האנטישמיות שלו היא זמנית. כמו כוכב כתעת היא מופיעה ושוב נעלמה עד עת־הצרך.

אחרי כתבו את ספרו המפורסם „עם ישראל"—חוברת קטנה בת 30—40

דף—נשתתק. בהיותו „לתורקי צעיר" חשב לו לחובה לכתוב מאמר אפילו בזכות הציונות. וזה היה כחדש ימים לפני בקורו בלונדון או באותו חדש עצמו.

עתה שב אל גלגולו האנטישמי והוא צועק מרה, כי היהודים הזרים משחיתים כל חלקה טובה בתורקיה.

ויש סבה חשובה לצעקותיו. סכסוכים היו לו לאיבוציה-טבפיק עם העתון,„Le Courrier d'orient" המצדד בזכות הציונות. איבוציה טבפיק היה אחד ממיסדי העתון. כשנתפרסמו דבריו מלונדון החליטה המערכת להרחיקו, וכך עשתה, ורק הוסר שמו מראש ה-«Courrier d'orient» וירם קול-צעקה נגד היהודים, ומאמר אחרי מאמר כתב בעתונו התורקי נגד העם הזה, המסוכן לתורקיה. וקוראיו תמהים—ואינם מבינים דבר, עד שנפתרה החידה. בבקר לא-עבות אחד ובמקום „Courrier d'orient" הופיע באותו הדפוס ובאותה המערכת—עתון חדש „Le Jeune Turc" .

זוהי צורת האנטישמיות בתורקיה:

והאנטיציוניות כמעט דומה לה. כונתי אל האנטיציוניות הרשמית המתבטאת בה„טימפו", עתונו של מר פריסקו. גם השם הזה אינו זר לקוראי „העולם". אדון זה אוהב לכנות את עצמו בשם „זקן העתונאים היהודים בתורקיה". בארץ שבה כל כך מעטים העתונים היהודים, ושבה דורשים מהעתון היהודי רק מעשיות מרעישות בבן-מלך ובבת-מלכה, לא קשה להיות זקן-העתונאים.

ומר דוד פריסקו עובר זה עשרות בשנים בעתונות הספרדית. כי למרות שנות עבודתו המרובות לא הרבה לעשות לעתונות הספרדית, מוכיח עתונו ה„טימפו", אעפ"י שזהו העתון היחידי המקבל תמיכה הגונה בערך, בהיותו כלי-מבטאו של החכם-באשי. ומתיחס האדון פריסקו באיבה גלויה ליהדות הלאומית ולכל הקשור בה.

אוהב הוא את השפה העברית ומתגאה באהבתו זו. אולם בכל אהבתו אליה היה הוא הראשון שקרא, כי היהודים העותומנים מחויבים להנהיג בבתיהם ובבתי-הספר שלהם, בבתי-המסחר ובלשכות-הקהל את השפה . . . התורקית.

ביחוד עוררה חשש התיחסותו של ה„טימפו" אל הציונות. אחרי שהוכרזה הקונסטיטוציה והתחילו מדברים פה ע"ד הציונות שתק מר פריסקו שתיקה ארוכה, ולא הביע את דעתו לא בעד ולא בנגד. בימי החורף הופיעו בה„טימפו" שנים—שלשה מאמרים בזכות הציונות ושוב נשתתק; ובימי הקיץ כשהתעורר הויכוח העצום לרגלי מאמרו של מר-כהן, מודיע פתאום ה„טימפו" כי לע"ע לא יחוה את דעתו לא נגד הציונות ולא בעדה.

ההודעה המשונה הזאת עוררה תמהון, כי הקהל הספרדי היה צמא אז למאמר על דבר הציונות.

כעבור חודש ימים, כשהתחילו לדבר ע"ד יסוד עתון ספרדי ציוני בקושטא, והופיע אחר כך העתון בספרדית „היהודי", הסיר מר פריסקו את המסכה מעל פניו, ויתחיל להדפיס בעתונו מאמרי-הסתה נגד הציונים.

את כל ה„הושענות החבוטות" של האנטי-ציוניים מעקיבא רבינוביץ עד לודויג גייגר אסף מר פריסקו לתוך ה„טימפו" שלו ויפה בהן גליונות האורגן של המיג'ליש. וכבן, הציונות היא סכנה לתורקיה, כי היהודים ייסדו ממלכה בארץ-ישראל ויקרעו אותה מעל הממלכה העותומנית. הציונות היא אוטופיה, משיחות, דבר שלא יצא לפעולה לעולם. אסור להם להיהודים העותומנים להתענין במצבם של יהודי ארצות אחרות, כי הלא קודם כל היהודים העותומנים — עותומנים הם, ועד סוף הפזמון הידוע.

וכל זה נדפס שחור על גבי לבן, בעתון העומד על תמיכות יהודי חוץ-לארץ, במדינה, שאין לה אף מוסד אחד, שיהיה „חי נושא את עצמו" ולא יקבל כסף מהיהודים הזרים, „שאסור לחם ליהודי תורקיה להתענין בהם".

המאמרים האלה עשו רושם רע עד מאד על כל המפלגות. ביחוד מתרגז ההמון, ואפילו אלה הנחשבים על תומכי „הטימפו" אומרים, שהאדון פריסקו עבר את גבול הדברים, שנחוץ היה להגידם; וגם באי-כח החברה כי"ח, חלוחמת עתה בציונות, שבפקודתה עשה מר פריסקו מה שעשה, מתנחמים על מעשיהם.

ואמנם, מאמריו של פריסקו היו שרות של דוב בשביל מתנגדי הציונות. ברצונו לחויק להציוניים תאר את כל היהודים הזרים (שאינם עותו-מנים) בתור מתנקשים בשלמותה של הממלכה העותומנית. ואין לדרוש מבאי-כח הממשלה שיהיו בה בקיאים בתורת המפלגות בישראל, ושידעו את ההבדל בין היק"א, האליגס, הציוניים, והברון רוטשילד. לפי מר פריסקו וחברו יבוציה טבפיק מבקשים כל היהודים הזרים רעת הממלכה התורקית. טענות אלו הן היסוד לאנטישמיות של לאבוציה טבפיק-ביי וגם לאנטיציוניותו של דוד פריסקו: מצא מין את מינו.

שניהם בדבריהם גדמו לרע"ש. הרבו לדבר ולכתב על אדות הציונות, ובלי עמל רב מצדנו רכשנו לנו את אהבת ההמון היהודי שבקושטא.

א. חרמוני.

מִכְתָּבִים מִגַּלִּיצְיָה.

VI.

זה כבר לא זכה הסיים הגליצי, שיתענינו בו תושבי המדינה במדה כזו, כמו בזמן הסיסיה האחרונה. הפעם עמדה על הפרק שאלת תקון הבחירות אל הסיים. ושאלה זו יש בה כדי להעסיק את כל העמים והמפלגות שבמדינה. שלרגלי קביעת חוק הבחירה הכללית הישרה וכו' אל הפרלמנט התחילו מרגישים ביותר את נטל השררה, שנטלו לעצמם לערך ב' אלפים משפחות האצילים בארץ בגליציה, המונה את מספר תושביה לשמונת מיליון נפש. עכשו נשמעה דרישה מאוחדת, להנהיג תקונים גם בהבחירות אל הסיים. מובן, שדרישה זו משותפת היא לכל רק עד כמה שהיא נוגעת בהצד הכלל של הדבר, מה-שאין-כן בנוגע להתקונים בסדר-הבחירה. בנידון זה יש לה לכל מפלגה השקפה מיוחדת. מצוין הדבר, שכל המפלגות הפולניות, מן הקונסר-בטיבים עד ה„מפלגה העממית", הדימוקרטית, כביכול, מזלזלות אפילו בדרישות המינימליות של היהודים. ביחוד מצטינת בזה מפלגת הדמוקרטיה הלאומית, מפלגה זו, שבגלוי היא שובינית ובסתר גם—אנטישמית, יודעת היטב, שבשעה שמספר הפולנים והרותינים כמעט ששוה הוא בארץ, אפשר ליהודים, אם לא יצטרפו בחזקה אל הפולנים להכריע את הכף לצד הרותינים ולבטל ע"י זה את צביונו הפולני של מזרח גליציה. ולפיכך עובדת עוד לפני שנתים הצעת-חוק, שעל-פיה תקבענה קוריות לאומיות מיוחדות בשביל הפולנים הרותינים, והיהודים יצטרפו, כמובן, אל הקוריה הפולנית. ה„סלובו פולסקי" כלי מבטאה של המפלגה, באר באחד ממאמריו את טיבה ומטרתה של ההצעה הזאת: „אין אנחנו מתכונים בהצעתנו זו רק אל הסיים הגליצי, אלא גם אל הפרלמנט, מפני שאחרי שקבע איזה סיים את החוק של קיריה לאומית בשביל הבוחרים אל דסיים, מוכרח הפרלמנט גם הוא להנהיג סדר בחירות כזה". הכונה ברורה היא איפוא: צר לה להדמוקרטיה הלאומית, שבין 106 הנבחרים הגליציים בהפרלמנט נמצאים עשרה יהודים בעוד שבהסיים הנוכחי, שמספר נבחריו עולה ל-161, יש רק חמשה יהודים. דברים כאלה, ממש, יצאו מפיו של גלומ-בינסקי, ראש הקלוב הפולני בהפרלמנט ובהסיים, בעת שדנו ע"ד הנהגת הבחירה הישרה אל הפרלמנט. הוא הביע אז את התנגדותו „לבחירת יהודים אל הפרלמנט בלי-שום-תנאי"...

אמנם עוד לא החלט דבר בענין סדר הבחירות אל הסיים והצעת-החק מונחת עדיין בידי הועד, שנקבע לזה. אולם לא קשה לשער את החלטתו של הועד, אחרי שהוא מקבל השפעה ביחוד מאת הדימוקרטיה הלאומית. באופן זה מוכרחים יהיו היהודים לצפות לחסדי גלומבינסקי וסיעתו.

ולא טוב מזה הוא ג"כ לצפות לחסדם של הרותינים. הפוליטיקה היהודית-הלאומית, שהדחיפה האחרונה אליה באה בשעתה מצד ראש הקלוב הרותיני בהפרלמנט האוסטרי, הפרופ' רומנצ'וק, גרמה להתקרבות בין היהודים והרותינים. התקרבותם של אלו האחרונים אלינו יסודה לא בהחבה אלינו, אלא בחושם הפוליטי הבריא. הם הכירו מיד את התועלת הרבה, הצפונה בשבילם בהמהלך החדש שבהפוליטיקה היהודית. אולם רבים מן היהודים התמכרו, כנהוג, אל הרותינים בכל נפשם ומאדם, ונמצאו כבר אומרים, שצריך לכרות עם הרותינים ברית-פוליטית קבועה... אין מן הצורך להרבות במופתים בשביל להוכיח. כמה מן הטעות יש בדעה זו. די רק להעיר, על חסרון ההכרה המדינית ורגש האחריות של הרותינים שהרבה עובדות מוכיחות על זה. יש רק קומץ קטן של מנהיגים רותינים, היודעים את אשר לפניהם, והשאר הוא המון בלתי מקולטר ומשולל חנוך והכרה מדינית. בבחירות-המלואים במחוז הל"ה, שהיו זה לא כבר, נתנו כמעט כל הבוחרים הרותינים את „קולם" לא לקנדידט הרותיני ולא לקנדידט היהודי, רק — לפולני גיסידצקי... אבל גם המנהיגים שבהם אינם מתנהגים אתנו כשורה: ידוע הוא, למשל, מה פעל הד"ר שטרויבר בשביל הרותינים בבזקובינה. יכולנו איפא לקוות ואמנם קוינו שעכשו, בעת שדרוש היה לנו סיוע מצד הרותינים בשאלת הקוריה היהודית

בארץ זו ויחישו לעזרתנו. אך טעינו, לדאבוננו נוכחנו, שיקר להם להרותינים עוד מנדט אחד, שסדרי־הבחירות החדש מבטיח להם, ושבכל אופן היו זוכים בו, מכל הקוריה היהודית, שערכה בשבילם גם כן לא היה קטן כלל. ומי יודע אם לא היתה מוכרחת הממשלה לקבל הצעת־החוק ע"ד הקוריה היהודית בלי שום שנויים, אילו מלא הועד, שלהרותינים יש בו דעה מכרעת, תכף אחרי דרישת־הממשלה?... ויש לפעמים לפעולות הרותינים אפילו תכונה אנטישמית מהמין הידוע. הנה הכניס הד"ר אולישניצקי, אחד מנבחרי הרותינים, באחת מישיבות האחרונות של הסיים בלבוב הצעה, שלפיה תתן הממשלה רשיונות לחזוק בתי מזיגה קודם כל ל„אגודות האכרים" של הפולנים והרותינים. כי עוקץ ההצעה הזאת מכוון אך ורק כלפי איזה עשרות אלפים משפחות יהודים, שעל המזיגה פרנסתן, דבר זה אינו צריך עוד לראיה. ראשית, רב מאד מספר „החניות" של ה„קולקה רולניצ'ה" (עיין מכתבי ב„העולם" גליון כ"ז ש"ז) ולא ישארו עוד רשיונות בשביל המוזגים היהודים, ביחוד אחרי שבדעת נציב־המדינה להקטין את מספר בתי המרזח, הקימים עכשו. ושנית, תתן ההצעה הזאת, כשתתגשם, לשרי־הפלך והפקידים את האפשרות, להחריב את קיומן של הרבה משפחות בישראל באין מוחה.

זה שבועות אחדים עוסקת העתונות הפולנית ב„ענין אשכנזי". זה הוא הד"ר טוביאש אשכנזי, דסגן השלישי של נשיא עיר לבוב, ועונו הכבד מנשוא הוא — השתתפותו בחגיגת חנוכת הבית של ה„אקדמיים" היהודים בעיר לבוב. הד"ר אשכנזי, בהיותו נשיא־הכבוד של ועד־החגיגה, שהשתתפו בה חוץ מנבחרי הפרלמנט שטנד וגבל, הרבה אנשי־שם מכל החוגים והמפלגות וביניהם גם ראשי קהלת עיר לבוב ואפילו „היהודים הפולנים", בא ופתח אותה בנאום ארוך והראה על המטרה הפילנטרופית של המוסד הזה. בשביל כך לא נמנע גם הוא מהשתתף ביצירתו. ושיחד עם זה הביע את תקותו, שהבית הזה יהיה אחד מהחוליות של השלשלת, המרתקת את הצעירים בני דת משה עם הלאום (הפולני), שכוללנו הריגו חפצים לראות כאשרו"... לפי השכל הישר הכל אתי שפיר ומה דעביד הד"ר אשכנזי, לטב עביד. אבל לא כך חושבת הדמוקרטיה הלאומית והעתונות שלה: הם יצאו כלם נגד הד"ר אשכנזי בזלזולים גסים על שהשתתף בחגיגת מוסד ציוני ועל שנהפך בעצמו לציוני (!). ה„סלובו פולסקי" יצא מיד בדרישה, שאשכנזי יותר על משרתו בתור סגן נשיא עיר לבוב. דבר זה הטיל רעש גדול בעיר וגרם לפולמוס חזק בעתונות. אשכנזי אינו פוסק מהתנצל. ולא עוד אלא שמלשו את דרישת מתנגדין, והסיר מעליו את משרת סגן הנשיא.

בין כך ובין כך חודרת גם לתוך הפולנים בגליציה ההכרה שדרישותינו הלאומיות צודקות הן. נשיא בית־המשפט העליון של המדינה, מחורז'ניצקי, שלח להחגיגה את ברכתו בכתב, שהבית יהיה קים לאשרו של הלאום היהודי, והד"ר אורלוביץ, שהשתתף בהתגיגה בשם חבורת הצעירים המתקדמים הפולנים, מחה בנאומו כנגד אנטישמיותה של אגודת „בית המקרא האקדמי" והביע בשם החבורה שלו את רגשי־החבה לשאיפותיהם הלאומיות של האקדמיים היהודים.

בהעולם הציוני שורת מבוכה שהיא עכשו יותר חזקה משהיתה לפני הקונגרסים הקודמים. כמעט לכל קבוצה של ציונים יש חבילה של דרישות והכל מקוים שהקונגרס ימלא את דרישותיהם. בכדי להביא קץ להמבוכה הזאת הקהיל הועד המרכזי של ציוני גליציה ללבוב ליום 30 אוקטובר את המורשים הציונים. כהאספה הזאת השתתפו כל חברי הועד המרכזי, הרבה מנהיגים ציוניים מגליציה, באי־כח כל ד' הועדים הגליליים וגם אחרים מאלה, שמעמידים את עצמם על הבחירה אל הקונגרס.

אחרי הרצאותיהם של הד"ר יהושע טהון (קראקא) והד"ר הויזמן (לבוב), שבררו את מצב התנועה מכל צד ושה־יאו על תעודות, הקונגרס התשיעי, ואחרי שקלא וטריא מצד המשתתפים נתקבלו ההחלטות הללו:

הקונפרנציה מביעה את דעתה כנגד שנוי הפרוגרמה הבזילאית. הקונגרס צריך להדגיש הדגשה מעולה, כי אין בתנועה הציונית שום שאיפה המכוונת כנגד אחדותה ושלמותה של הממלכה התורקית וכי היא שואפת להתגשמות התכלית האחרונה של הציונות רק בהתאמה אל אינטרסי הממלכה התורקית.

הקונפרנציה מביעה את דעתה כנגד התקנות החדשות של ההסתדרות, שהוצעו ע"י הד"ר בודינהיימר, וביחוד כנגד ההצעה, שיהיו חושבים לבסיס ההסתדרות שלנו לא את השוקלים, כי אם את האגודות. הקונפרנציה סוברת כי רק השקל צריך לשמש בסיס ויסוד להארגניזציה.

הקונפרנציה חושבת ששאלת־החיים של הציונות היא, לברר באינרגיה יתרה לדעת הקהל התורקי את שתוף־האינטרסים שישנו בפועל בין תורקיה ובין שאיפותיהם של הציונים.

הקונפרנציה איננה מתנגדת לכך, שיתמכו בתור נסיון ליסוד אגודת־התישבות משותפת בא"י ע"פ הצעתו של הד"ר פראנץ אופינהיימר; בנוגע לשאלת הבנק הקרקעי היא חושבת, כי לע"ע אין השעה מוכשרת לכך מפני חוסר בטחון מצד חוקי תורקיה; תחת זאת הקונפרנציה מסכמת ליסוד פונד קרקע' לתמיכת הקולוניזציה; הקונפרנציה רוצה בהרחבת המוסדות הפיננסיים המתקימים ובהשתדלות להשיג קונצסיות במקצעות מסחריים וכלכליים שונים בפלשתינה

ועד המרכזי הגליצאי מתבקש לאחד ולסדר את הצירים הגליצאיים של הקונגרס התשיעי בתור באי־כח ארץ מיוחדת ולהשתדל, שיפנו מקום יותר גדול לציוני גליציה בתהנהגה ובמוסדות המפלגותיים. בשביל אלה מציר' גליציה, שאין ידם משגת לנסוע אל הקונגרס על תשבון עצמם צריך ליסד קרן מיוחדת כבדי לתת להם את האפשרות להשתתף בקונגרס, לכה"פ יתן כל ועד גלילי את הוצאות הדרך לציר אחד. כן מציעים לפני הועד המרכזי, שישתדל בכך, כי קרוב להקונגרס יתאספו הצירים מגליציה למועצה מוקדמת בקרקוי או בהמבורג.

האקדמיים ממפלגת „פועלי ציון" התחילו להו"ל עתון בשם «Nasze Hasta», שיופיע פעם לשני חדשים בעריכתו של הד"ר מ. רוזנפלד מלבוב. החוברת הראשונה כבר יצאה לאור ועושה רושם לא רע.

מאיר העניש.

אֲסֵפַת אֲגֻדַּת־הַכּוֹרְמִים.

כיום ב' חשון היתה „בראשון לציון" בבית־העם האספה השנתית השלישית של „אגודת הכורמים".

בית־העם ב„ראשון לציון" לבש צורה יפה של חג לרגלי האספה. על הדוכן—שלחן ארוך ומסביב לו חמשה עשר כסאות לחברי הנשיאות ולמזכיריה. באולם ערוכות שורות של שלחנות, מקומות להמשתתפים באספה ולאורחים. הקיר שעל־יד הנשיאות מקושט בתמונות חשולטן, הברון רוטשילד, הד"ר הירצל והברון הירש.

האספה נשאה עליה חותם מיוחד של רצינות, סגולה זו, שלא הצטיינו בה האספות הכלליות הקודמות.

המנהל של „אגודת הכורמים" מר ז. גלוסקין פותח את האספה בנאום שבו הוא מתאר את מצב־הרוחות של הכורמים בארץ־ישראל במשך תום שיצאו מרשות יק"א, נוגע דרך־אגב באותם הקלקולים שהביאו ומביאים הפסד לעסק היין, ומעיר על חשיבות האספה הזאת, בעת אשר האגודה הולכת ומתקרבת יותר ויותר אל אותו הרגע, שבו תחדל להתקיים בתמיכתו של הברון, שנתן לבסס את העסק. רק עוד שנה אחת, והכורמים יוצאים לרשות עצמם, וצריך אפוא להעמיד את עסק האגודה על בסיס מסחרי טהור, וביחד עם זה להזהר מנגוע בעניניה של כל מושבה ומושבה.

ואחרי שנבחרו היו"ר והמזכירים מסר מר ז. גלוסקין דין־וחשבון של פעולת האגודה במשך השנה הזאת.

בכלל מביע הנואם את שביעות־רצונו ממהלך העבודה והתקדמותה ומודיע, כי הברון ונשיא היק"א גם הם, שבתחלה פקפקו בהצלחת האגודה ובכחותיה לנהל את העסקים, מודים עתה בטעותם ומכירים בהתקדמות האגודה.

הוא עובר אל פרטי הדו"ח. בעבודה הטכנית הובאו תקונים רבים, שבשבילם הולך ומתפרסם שמם של יינות א"י והדרישה עליהם הולכת ומתרבה, גם גרמו התקונים במקצוע הנכונות לזכוך מינים שונים של קוניאק, גם אפשר היה לקמץ קמוצים הגונים בשמושי־הפחמים.

הוא מהלל את הפועלים ואת הפקידים העובדים באמונה. מספר כל הפועלים עולה לששים איש. בהם עשרה אכרים ובני אכרים, עשרה תימנים, והשאר—אנשים שונים. עושים כל מה שאפשר להיטיב את מצבם, לאחדים מהם נתנו מעונות. ההנהגה יסדה בית־תבשיל, הממציא לפועלים מאכלים בריאים במחיר קטן.

בנוגע לצד המסחרי של עבודת האגודה כוסר מר גלוסקין דו"ח ע"ד מהלך העסקים במשך שלש השנים של קיום האגודה. הרבה נעשה בשנה האחרונה להרבות את כמות המכירה ולכבוש שוקים חדשים להיינות. בשנה

זו גדלה המכירה באלפים. אחרים של הקטוליטר מאשר בשנה הראשונה, וככ"ז אי־אפשר לכחד, כי מצב הכורמים עדיין רחוק הוא מן הבסוס, רבים מהם אינם יכולים עוד להבטיח את קיומם. בתוך שלש־מאות ותשעה עשר החברים נמצאים 132 שאין להם יותר מחמשים קונטר ענבים; 122 יש להם מחמשים עד מאה קונטר, ורק לחמשה וששים חברים יש למעלה ממאה קונטר. צריך אפוא לדעת, כי האכרים, שכרמיהם אינם נותנים יותר מחמשים קונטר לא יוכלו להתקיים, אפילו אם יעלה מחיר הענבים על כל קונטר בפרנק או בשנים מכפי שהוא עתה; הכורמים מחויבים לעסק בנטיעות אחרות מלבד הגפנים.

במשך הרצאתו הארוכה מראה הנואם על הקלקולים הרבים המונחים בתעשית היין, מקצתם מחמת חוסר אנשים מומחים ומקצתם מפני סבות טכניות או מוסריות. „ואולם —מוסיף הנואם— אותה העבודה של שלש השנים שהביאה לנו הרבה והרבה הצלחת מעוררת בלבנו תקוה לעתיד, כי סוף־כל־סוף נתגבר על כל המכשולים ונגיע אל המטרה, שאנו שואפים אליה".

בישיבה השנית של האספה התחילו הוכוחים ע"ד הדו"ח. הוכוחים שבאספה הכללית של השנה העברה היו סוערים ונלהבים, היו הפעם קרים ומתונים. רק שלשה־ארבעה נואמים דברו, ודבריהם לא היו חשובים יותר מדי. הכל הרגישו, כנראה, כי ההנהגה בדו"ח שלה לא העלימה דבר. את התקונים שאפשר היה לעשות עשתה, ועל אותן המגרעות שישנן בעסק הראתה בעצמה. והרגשה זו נטלה הרבה שאלות והערות מן החברים. בישיבה השלישית דנו בהצעות שונות ונתקבלו איזו החלטות.

ההצעה הראשונה: להעלות את מחיר ענבי „מושקאט מאלאגה" בחמשה ועשרים למאה, מפני שגפני היין הזה אינן נותנות כמות גדולה, בה בעת אשר ביקב יש עליו דרישה גדולה, כי בלי העלאת מחיר המין הזה יוכרחו הכורמים להחליפו במין אחר שיהיה יותר נושא־פירות.

אחרי וכוחים רבים נתקבלה ההצעה ברוב דעות.

ההצעה השניה: בשתי השנים הקודמות היתה ההנהלה קונה ענבים מהכורמים שאינם חברים לאגודה, עתה דנו בשאלה, אם לקנות מהם ענבים גם בשנה זו או לא. החלטת האספה היתה: למסור את השאלה הזאת לראות־עיניה של המועצה.

ההצעה השלישית: להוציא מהאגודה שנים מחבריה. אחרי וכוחים מעטים החלט, להודיע לשני החברים האלה, כי אם במשך שלש שנים לא ייטיבו את הנהגתם —יורחקו על־כרחם מהאגודה.—

האספה נסגרה בנאום חם של היו"ר, שחזר עוד הפעם על דבריו, כי „ככל הקושי של עבודתנו בא"י אין לנו להתמכר אל היאוש. אם אגודתנו לא הצליחה עוד להגיע אל השלימות הרצויה, הנה אפשר לראות סימנים לטובה בעבודה זו, שכל החברים באים יותר ויותר לידי ההכרה ע"ד נחיצות עבודה משותפת לכלנו, וזו יש בכחה לפעל גדולות".

בחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

— הלשכה המרכזית בקילן מודיעה:

נתקבלו אצלנו ככר הרבה פרוטוקולים של בחירות צירים לקינגרס והוכרחנו לפסלן מפני שלא נמלאו כל הסימנים שבהם. לפיכך חושבים אנו לנחוץ להעיר את הועדים המנהלים את הבחירות, שצריך למלא את כל סימני הפרוטוקולים בלי יוצא מן הכלל. ביחוד צריך לרשים בדיוק את מספר השקלים שנאספו ע"י האגודה בשנת תרס"ט, מספר הדעות שקבלו הקנדידטים, וכן גם שנותיו של הציר שנבחר ושל ממלא מקומו. אם לא תמלאינה הדרישות האלה, אז תתעורר שאלה, אם לקים את הבחירות. ומפני שהועד הבוחן את הבחירות מתאסף, לפי התקנות, לכל היותר רק שמונה ימים לפני הקונגרס, וזה האחרון מקים את הבחירות או פוסלן בישיבתו הראשונה; לא ישאר זמן לקבוע בחירות חדשות באותם המקומות שנפסלו הקודמות, ולקבוצות הבוחרים במקומות אלה לא יהיו באי־כח בהקונגרס. הועד המרכזי מבקש את כל היעדים הממונים על הבחירות לשים לב להודעה זו ולשמור בדיוק את כל האמור בה.

— הועד המרכזי מעיר את האגודות שביחר עם הצירים לקונגרס צריך לבחר סגנים להם. אם לא יוכל הציר ללכת להמבורג ימלא את מקומו הסגן ובאופן זה לא ילכו המנדטים לאיבוד. בפרוטוקולי הבחירות צריך לרשום גם את שמות הקנדידטים.

— לשכת הקונגרס התשיעי מודיעה:

לפתיחת הקינגרס ביום 13/26 דצמבר אין כבר בשביל אורחים מקומות של ישיבה פנויים.

וזהו מחיר כרטיסי נסיעה להמבורג מרוסיה:

דרך ברודי—לבוב—אודרברג—ברלין—המבורג.

המסע המהיר: במחלקה השניה 72.58 מרק, במחלקה שלישית 43,35 מרק. מסע־הנוסעים: במחלקת השניה 71,50 מרק, השלישית 38.40 מרק, השלישית והרביעית 29 מרק.

דרך ולציסק — פודולציסק -- אודרברג — המבורג

המסע־המהיר: במחלקה השניה 79 מרק, השלישית 46,40 מרק.

דרך אלכסנדרובו — המבורג.

המסע־המהיר: במחלקת השניה 34.50 מרק, השלישית 22.10 מרק. מסע־הנוסעים: במחלקה השניה 32.50 מרק, השלישית 21.10, הרביעית 13.70 מרק.

דרך אידטקונין—המבורג.

המסע המהיר: במחלקה השניה 51,50 מרק, השלישית 33.10 מרק. מסע־הנוסעים במחלקה השניה 49.50 מרק, השלישית 32.10, הרביעית 20.80 מרק.

— מאנניוב מודיעים אותנו שנערך שם נשף לכבוד יובלה של אספת קטוביץ. הנשף נפתח ע"י הישיש מורשה הועד האודיסאי ואח"ב נעשתה אזכרה לנשמות ד"ר פינסקר הרב מוהילבר ד"ר הרצל ואחרים, אחרי האזכרה נאמו הה' קיציס, שיר וד"ר ברודסקי ע"ד ערך האספה והתפתחות הציונות. נאסף לקרן־פינסקר 20 ר. 20 ק. שנשלחו להועד האודיסאי. עוד נאסף 1 ר. 25 ק. לטובת הקרן הלאומית תמורת תלגרמת ברכה להועד האודיסאי. הנשף עשה רושם טוב על קהל הנאספים.

— מפיאודוסיה מודיעים לנו שהידיעה ע"ד בחירת ציר לקונגרס התשיעי שנתפרסמה בעתוננו אין לה יסוד.

— בימים האחרונים של אוקטובר היתה ועידת הציונים בביהם. בועידה זו השתתפו ששים צירים שלוחים משלשים אגודות, ובתוכם האגרונום מר אהרוני מארץ־ישראל, נבחר הרייכסראט האוסטריי הדוצינט ד"ר מאהליר והד"ר היינריך לוי מברלין.

הפרופיסור ווייטהיימיר פתח את הועידה בנאום בלשון האשכנזית והצ'חית.

היו"ר מר אירנסט ביכירט מטפליץ, הוכיח בנאומו שבעת האחרונה נשתנה לטוב היחס אל הציונות גם מצד מתנגדיה. אות נאמן על השנוי הגמרץ הזה הוא, מה שנעשית הועידה הציונית הגדולה הזאת באולם המהודר של מועצת הקהלה הישראלית בפראג. הוא רואה חובה לעצמו להביע בשם ועידת ציוני ביהם תודה מרובה לראשי עדת היהודים בפראג.

האינז'יניר סלוניץ קרא את הדוה"ח של הועד הארצי. למרות, שלפעמים היתה העבודה קשה מאד מפני הלחץ הכלכלי, שהעיק ביחוד בשנה זו על היהודים בביהם, וסכסוכי הלאומים היתה פוריה מאד במקומות שונים. הועד פרסם קונטרס בלשון הצ'חית ע"ד מהותה של הציונית. ברוב האגודות ישררה תנועה סוע־ת, אגודת הסטודינטים הציונים הולכת ומתפתחת יפה. מספר השוקלים עלה למעלה מ־2,200, שזהו יותר בשש מאות לעומת השנה שעברה. לטובת הקה"ל נאספו 11,864.80 קרונות (לעומת חמשת האלפים של השנה הקודמת!) ולטובת הקה"ל ומוסדות פלשתינאיים בכלל נאספו 18000 קרונות. בפראג נוסדו אגודת סוחרים צעירים ואגודת הסטודינטים הצ'הית „תי־אודור הירצל". מטרת האגודה האחרונה היא לקרב את הסטודינטים המדברים צ'חית אל העבודה הציונית. בכל ערי ביהם הוחגו חגיגיות לאומיות. והיו אספות ציוניות הרבה, בכלל שוררת ששון־העבודה, תקוה והתלהבות.

ע"פ הצעתו של הד"ר אמיל מרגולית הביעה הועידה אמון ותודה להועד הארצי בגלל עבודתו הציונית החרוצה והפוריה.

בישיבה שלאחר הצהרים נעשו בחירות תשאיות לחברי הועד הארצי, לנשיא ההסתדרות הציונית בביהם נבחר פה אחד לקול סערת רצון של כל האספה הד"ר אמיל מרגולית, עורך דין בפראג. לחברי הועד נבחרו: אנטון גלאזיר, ד"ר כהן, מ. לוי, ד"ר זינגר, הוגו גלויק, וויהלי, כולם יושבים בפראג.

נתעוררו אח"כ ויכוחים ע"ד היחס שבין ההסתדרות הציונית הביהמית ובין העתון „זעלבסטוועהר", שבו מפרסם הועד לפעמים ידיעות ציוניות.

נתקבלה ההצעה להשתדל בקונגרס הציוני, הקרוב לבוא, שיכניסו את הד"ר מ א ה ל י ר אל הועה"פ הציוני.

לבסוף בירר הד"ר מרגולית בנאום מפורט את הפרוגרמה שלו בעבודה הציונית, וחתם בפרוגראמה הבזילאית, שלפי דעתו צריך להחזיק בה בכל תוקף.

בזה נסגרה הועידה.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

„בפתח תקוה" היתה ביום ד' חשון אספה של באי־כח המושבה לבחירת ועד חדש, שיצאו עליו עוררין מצד הצעירים, הרוצים להביא סדרים ותקונים בהנהגת המושבה. אחרי ובוחים סואנים נבחר ועד חדש.

אחרי הבחירות דנו בשאלת הרו"א של המושבה. החלט: לקבל את הרופא הזמני של המושבה הד"ר כהן, בתנאי שלא יהיה במושבה כל חובש. ומשכרת הרופא תהי — אלפים וארבע מאות הפרנק של יק"א, ואת השאר יקבל מן הבקורים אצל החולים, לפי המחירים שהיו נהוגים שם עד עתה. —

— חברה חדשה בשם „אגודה עותומנית" של קבלנות נוסדה בא"י בחדש אוקטובר.

החברה תתעסק, במובן ברשיונות מהממשלה, בכל מיני קבלנות של חרושת מעשה שונות, ועבודות צבוריות, כגון בבנין חוצות חדשות ביפו, ביפוי החוצות הישנות בעיר, בהשגחת הנמל, בחבור ע"י מסלות סלולות את יפו עם הערים והכפרים שבסביבותיה, בהקמת בנינים בשביל יחידים או בשביל אגודות והם ישלמו ל„האגודה העותמנית" תשלומים לשעורים. החברה תשתתף בעסקים ובמפעלים מסחרים של בתי־מסחר הדורשים סיוע וכו' וכו'.

קרן החברה מ י ל י ו ן פרנק. מספר מניות החברה ארבעת אלפים. מחיר כל מניה מ א ת י ם ו ח מ ש י ם פרנק. מרכז החברה ומושבה הרשמי בעיר יפו. כל עשר מניות נותנים להמנוי או להשותף, זכות קול אחד. להאגודה יש ועד בקרת, וזמנים קבועים לאספות כנהוג בכל חברה קומנדיטית באירופה, ומביני דבר מנבאים לה עתידות טובות.

— חבורה גדולה של תימנים באה לראשון־לציון עם נשיהם וטפם. תושבי־ראשון־לציון קבלום בסבר פנים יפות. ועד המושבה מסר להם בית למעון במרתף של הבית יושבת החבורה הזאת כולה, ואת הבית העליון, הדומה יותר לסכה, יחדו להם לבית תפלה. גם „ספרי־תורה" אחדים הביאו אתם התימנים מארץ מולדתם. הגברים שבחבורה נתקבלו לעבוד בהיקב. הנשים והילדים עובדים בבתי האכרים.

— מ ס ח ר ה ש ק ד י ם החל להתפתח באופן טוב. בשוקי מרסיל, ליורפול ולונדון, נקבעים עכשו מחירים לשקדי ארץ־ישראל כמו לשקדי איטליה וספרד. וברבות הימים יהיה מסחר השקדים בארץ־ישראל אחד הענפים היותר חשובים שארץ־ישראל תתפאר בהם.

— פ ר ד ס י ה פ י ר ו ת שנוטעו בשנים האחרונות בארצנו, מתפתחים יפה, וענף מסחרי זה מבטיח לעובדי אדמה בארץ עתיד חשוב.

— בדבר בנין מסלת־ברזל מנמל־סעיד לירושלים, דרך עזה וחברון, מודיעים כי הממשלה האנגלית החליטה לבלי תת הסכמתה לבנין המסלה, מפני שעלולה היא להביא בסכנה את גבולות מצרים. ואולם „הברלינר טגבלט" מודיע ממקורות נאמנים, כי לא יאוחר מבעוד שנה יתחילו בבנין מסלה זו.—

בַּמִּזְרָח.

בשעת בקורם של צירי העם התורקי בבודפשט השתמשו אחדים מחשובי היהודים ופנו בשאלה אל הד"ר טכפיק ריזה־ביי, פרופסור באוניברסיטה בקושטא וציר הפרלמנט מאדריאנופול, על דבר היחס של תורקיה לישוב יהודי בארצותיה. כידוע, נתפשטו בעת האחרונה שמועות, כי מפלגת התורקים־הצעירים מתנגדת לישוב של יהודים בתורקיה בכלל ובא"י בפרט.

הד"ר ריזה־ביי בשיחתו עם אורחיו היהודים הרבה לדבר על ארות כשרונותיהם של היהודים היכולים להביא תועלת רבה למדינות תורקיה, שמעולם לא רדפה את תושביה היהודים ותמיד התיחסה אליהם בחבה, וגם עתה לא ימצאו היהודים בתורקיה את עקבות האנטישמיות. „הדבר האחד שעל היהודים לזכור תמיד — הוסיף הד"ר ריזה־ביי — כי הפסד גדול לישובם גורם אותו השאון שמרכים על כל פסיעה ופסיעה. כל תנועה הרי היא בחוקת סכנה ספני „הפואיזיה" הבאה במקום המפעלים. טוב כי ימעיטו בדברים ובפטפוטים וירבו במעשים ופעולות. את האמת הזאת למדנו אנחנו, התורקים הצעירים, מפי הנסיון במלחמתנו הארוכה עם העריצות.

בין יתר דבריו נגע הד"ר ריזה־ביי בהתנגדותם של אצילי היהודים אל התנועה הציונית.

„היהודים האלה, כגון רייגאך וחבריו, שקועים כל כך בציביליזציה המערבית הנוצרית, הקרובה כל כך אל נפשם, עד שאין להם שום הבנה והרגשה במקורות היהדות — המזרח והלשון „העברית".

„ארץ־מולדת חדשה נחוצה לא בשביל הרוטשילדים, שיצארו בארצות מגוריהם, אלא בשביל אלפי היהודים העניים הנרדפים בהרבה מדינות. והיהודים האלה בכשרון ההסתגלות שיש להם יוכלו בתורקיה להביא ברכה להמדינה ולהשאר נאמנים לעמם ולדתם".

— כפי שמודיע ה„אורור" מחדש עומדת גזרת „הפתקה האדומה" להבטל. אבל כמה פעמים כבר חזרו ובשרו בשורה טובה זו — והגזרה לא בטלה.

— בסלוניקי החרימו היהודים עתון ספרדי אחד בשביל שהדפיס מאמרי־התכוללות אחדים. בקושטא אומרים רבים להחרים גם את ה„טימפו".

— מפיליפופולי (בולגריה) כותבים לנו: אחרי מלחמה ארוכה עלה בידינו להפטר מ„האלינס". אחר הבקרת בחורף שעבר רצתה האלינס, שבתי־הספר היהודיים שהיא תומכת בהם יקבלו תכנית חדשה, יותר צרפתית, לאמור שיקציעו מקום יותר רחב לצרפתית על חשבון העברית; וש־ילמדו עברית בשטת התרגום. אילו נתקבלה פרוגרמה זו, לא היו יכולים בנינו להכנס א"כ לבתי־הספר הבולגרים. כי תכנית־הלמודים של האלינס איננה מתאימה כלל לזו של בתי־הספר לממשלה.

הציונים ערכו אספות־מחאה, והקהל היה על צדם. לא הועילה התערבותו של האדון בנדיקט, שבא הנה ישר מפריז ולא זו של האדון דנון, מנהל בהס"פ של האלינס בסופיה. במיטטינג גדול אחד, שבו התוכחו ע"ד שנוי הפרוגרמה, היה כל הקהל על צד הציונים. מענין שגם המפקח על בתי־הספר של הממשלה מאן לקבל את שנויי האלינסי, וכך יצאה האלינס מפיליפופולי וידיה על ראשה.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. — מיניסטר ההשכלה בירר, כי המורים בבתי הת"ת העברים אינם פטורים ממלא חובתם בצבא, כמורי יתר בה"ס שבמדינה.

— הדומה העירונית ב א ו ד י ס ה קבלה ברוב דעות גדול החלטה, להגיש השתדלות אל הרוממות, כי ישללו מאת היהודים באודיסה את זכות־הבחירה אל דומת־הממלכה.

— מיניסטריום ההשכלה פסק בימים האחרונים לתת ליהודים יוריסטים, שגמרו חוק למודם בחו"ל רשיון לעמוד למסה באוניברסיטאות שברוסיה ולקבל תעודת עורך־דין.

— האוניברסיטה הנובורוסית באודיסה החליטה לתבוע לדין את חבר דומת־הממלכה מאודיסה ניקולסקי בשביל מאמרו שהדפיס ב„הרימש", שבו הוא מוכיח, כי מקבלים אל האוניברסיטה הזאת סטודינטים יהודים בכסף.

— המועצה לעניני הנהגת הערים גמרה לברר את כל השאלות הנוגעות לשלטון־העצמי העירוני בפולין. ברוב דעות הוחלט להבדיל את היהודים לקוריה מיוחדת, שתבחר צירים אל הרומה במספר עשרה אחוזים כפי הצעתה של הממשלה. בדבר השאלה שהתעוררה, אם צריך למנות גם את המומרים על הקוריה היהודית הוחלט, כי אל הקוריה היהודית צריך לצרף את כל אלה, שנולדו יהודים בבלי הבדל, אם באו אח"כ בברית אמונה אחרת או לא.

— הגרדונצ'לניק האודיסאי תבע לדין את הדיפוטט ברודסקי בגלל שקרא לעצמו בשם שאינו שלו „ארקאדי יפימוביץ".

בחו"ל י ש י ב ת ה ו ע ד של הסתדרות בתי הספר העברים בגליציה. בחדש שעבר היתה בלבוב ישיבת הועד של הסתדרות בה"ס העברים בגליציה סדר היום היה: א) המצב הנוכחי של בתי־הספר; ב) תעמולה לטובת ההסתדרות; ג) יסוד בתי־ספר חדשים וגני ילדים. ראש הועד, מר שילר

פתח את הישיבה. בצבעים בהירים, הוא מתאר את המצב החמרי והרוחני הרע של בתי-הספר בגליציה. הועדים המקומיים, העומדים בראשם, אינם דואגים כראוי לטובתם. מחסרון הכנסות אין בתי-הספר יכולים למלאות את חובתם במה שנוגע לדרישות ההיגינה. וזאת גורמת רעה כפולה. מצד אחד מוצאה לה הממשלה תואנה לסגור את בה"ס, ומהצד השני משפיע הדבר הזה לרעה גם על התלמידים עצמם; שערך ב"ס עברי יקטן בעיניהם לעומת ב"ס כללי, ששם משתדלים לנטע בלבם מושגי הסדר והנקיון ויראת הכבוד לביה"ס. ועוד רעה אחת צפויה לב"ס עברי, שאינו עומד על בסיס משפטי חזק. התקנות אשר על פיהן נוסדו בה"ס, הן תקנות של חברה „שפה ברורה" ולא של בה"ס עצמן בתור מוסד, ובתור חברה מותר לממשלת לסגרה בלי שום טענות ומענות. המורים הם בלי תעודות וע"פ חקי הממשלה אין להם רשות ללמד. ומזה ג"כ תואנה קלה לסגירת בית ספר. צריך למצא אמצעים להעמיד את בה"ס על בסיס נכון המתאים לדרישת החקים.—מר ראט מרצה ע"א התעמולה. אין ההסתדרות יכולה להסתפק כל זמן שלא יושג איזה סכום כסף הגון להתחלת העבודה; צריך לשלח נואמים אורגניזטורים שייסדו ועדים מקומיים. הנואם מציע: א) לדרוש מאת הועד המרכזי של הציוניים סכום קצוב בעד ההסתדרות של בתי ספר העברים. ב) לשלם שכר עבודה ליושב ראש ולמזכירו, כדי שיוכלו להקדיש את עתותיהם רק להסתדרות. הד"ר קורקיס אומר, כי בתור הסתדרות צעירה עליה להצטמצם במועט. נחוץ לשים לב עתה רק לרכישת חברים חדשים ולא ליסד ב"ס חדשים. בעתיד כאשר יבצר מעמדנו אפשר יהיה להרחיב את העבודה. האספה קבלה את הצעת הד"ר רינגל, שהועד ימנה עורך-דין, שיגן על בה"ס מפני התנפלויות שונאיהם, שיהיה לועדי בה"ם אל מי לפנות. — ע"פ הצעת מר שילר החלט לערך אספות עממיות בכל הערים ולהזמין נואמים טובים. מר טיגר מקבל על עצמו לעשות תעמולה בערי השדה במשך נסיעותיו לרגלי מסחרו. — מר שילר סגר את הישיבה בהודיעו, כי ע"ד יסוד ב"ס חדשים וגני ילדים ירצה בפרוט-רוט בישיבה הבאה.

Gamma

פיליטון.

רשימות פורחות.

II.

חד עם הרבה מלים ומושגים לועזים, שבאו לעולמנו היהודי לרגלי התרבות העתונים היומיים, הולך ומתאזרח בתוכנו מושג אחר, שהוא כלו אירופאי.

אני מתכון בדברי אל „האינטרוויות", המפשט כל כך בעתונותנו היהודית.

הלא יודעים אתם, הקוראים, מה פירושו של „אינטרוויו"?

אדם מפורסם מאתמול או משלשום שבא לעיר, מיד מקיפים אותו עתונאים וריזים ופנקסאות ועפרונים בידיהם ופותחים את פיו בעל כרחו וחוטפים במהירות מלים ודבורים ומתבלים אותם בתבלינים שונים — הכל לפי טעמו של קורא העתון — ו„האינטרוויו" נגמר.

בין „הגדולים" הזוכים לכך יש רבים הרודפים אחר הכבוד הזה, ששיחת-חולין שלהם תעלה בזכותו של העתונאי למדרגת „ענין" חשוב, שהכל נוטים לו און.

ואולם יש כאלה שכל הדבר הוא למורת-רוח בעיניהם ומתרחקים מן הפרסום ושונאים את השיחות עם העתונאים, ובכל זאת אי-אפשר להם בשום אופן להשתחרר מעל ה„אינטרוויו".

זה הוא מעין מס שכל „גדול" „וגדול" מחויב לשלם להממשלה הגדולה השביעית, זו העתונות.

כבר נשמעו הרבה והרבה תלונות על המנהג של „אינטרוויו", שהפסדו מרובה שבעתים על שכרו.

והדבר מובן מאליו. הן על פי רוב פונים העתונאים בשאלות על דבר ענינים חשובים העומדים על הפרק.

אם הנשאל הוא מומחה ובקי באותו ענין, אז לא יזלזל בו למסרו בשיחה קלה של עתון, אלא מתוך נימוס יפטר את איש-שיחו בדברים שאינם מעלים ואינם מורידים;

ואם „הגדול" הוא רק מומחה במקצוע שלו, אז מוציא מפיו העתונאי הפונה אליו בענין זר לו דברים של בר-בי-רב.

ובכלל אין הגדולים, במרכאות ובלי מרכאות, שבדורותינו זהירים מאד בדבריהם ואין שוקלין ואין מודדין אותם, כמו שהיו עושים הקדמונים.

בני דורם הם: תלויים הם תמיד במצב-הנפש של הרגע, ודבר זה משפיע על דעותיהם ודבריהם. מה שנאמר אתמול בשעת הדוה יובל להשתנות ביום מחר בשעה של עצבות.

וכבר יצאו עוררין על „האינטרוויו", שמביא ערבוביא בשאלות חשובות ומקלקל יותר ממה שמתקן.

אך ככל מנהג, שמשתרש בעולם, קשה מאד להלחם בנגדו.

והוא הולך עתה ומתפשט גם בתוכנו.

אמנם אין לנו עוד „גדולים" מוסכמים, שהעתונאים ירדפו אחריהם לעשות בהם „אינטרוויו".

יפה העיר סופר אחד, כי יהודי נעשה „גדול" רק אחרי שיצא מתחומנו (ואז הוא מסור בידי העתונאים של הגוים), ואלה הנשארים ברחובנו היהודי אין מודים בגדולתם.

ואולם לעמת זאת יש כר נרחב „לאינטרוויואים" על אדות היהודים עם כל „הגדולים" שבעולם. ובשאלות היהודים הכל מומחים. גורל העם היהודי תלוי תמיד בידי אחרים, והוא להוט תמיד לשמוע מה יאמרו עליו אלה, שבידם לעשות לו טוב או רע.

כל מאורע ומאורע בחיי איזו מדינה שהיא מעורר תיכף בלב היהודים שאלה: מה עתיד להביא מאורע זה לנו?

והמאורעות המדיניים בוראים „גדולים" חדשים ונותנים שלטון בידי אנשים חדשים.

והאנשים האלה הם הם המטרה שאליה שואפים העתונאים היהודים „באינטרוויואים" שלהם.

קודם פתיחת הדומה ברוסיה הולכים העתונאים בפטרבורג מציר לציר ושואלים: מה יהי גורל היהודים שם?

עולים „התורקים הצעירים" לגדולה ואומרים להביא חליפות ותמורות במדינתם, מיד חוזרים עליהם העתונאים וחוקרים ודורשים: מה יש בלבם על דבר היהודים?

מציעים הצעה לכונן בפולין שלטון-פנימי, והעתונאים זריזים ומקדימים לפתחו של כל „גדול" פולני ורוצים לשמוע את דעתו: מה הוא חושב ע"ד היהודים?

וכך הולכים העתונים היהודים וממלאים את ידי עוזריהם לעשות „אינטרוויואים" ארוכים, וממלאים בהם אחרי-כן את עמודי עתוניהם.

הקורא האירופאי כבר מכיר בטיב מלאכת „האינטרוויו" ויודע מעט או הרבה, כיצד הוא נעשה, ולכן הוא רואה בו לא יותר משיחה קלה, שאינה באה לא לאסור ולא להתיר, אלא לבדח את הדעת או... שלא להוציא את הניר חלק.

אך הקורא היהודי עדיין תמים הוא ומתיחס אל כל מלה נדפסת בכבוד, ומאמין כי האיש, המפרסם דבריו בדפוס, ודאי שנפה אותם קודם בשלש עשרה נפות...

ועל לבו לא יעלה רעיון, כי אותו ה„גדול" המסיח עם העתונאים אינו מדקדק בדבריו, מפני שיודע הוא, כי שיחה זו אף על פי שתודפס בעתונים אין לה ערך חשוב.

אין הקורא היהודי יודע עוד, כי העתונאי על פי רוב הוא בריה המשועבדת מדעת או שלא מדעת אל איזה עתון המטיל עליו את מרותו, ולכן הוא בקי ורגיל לנסח את השאלות באופן כזה שיקבל תשובות מפי „הגדול", שתהיינה לפי רוח העתון של אדונו.

ומלבד זאת הוא מתבל את הדברים, מוסיף או גורע, מכניס בהם כונות, מבאר ומפרש אותם — הכל לפי הדרישה של שולחו.

כל הדברים האלה ידועים וגלוים לכל קורא רגיל בעתונים, ורק הקורא היהודי, מפני ש„חדש" הוא, עדיין לא עמד על „אמת" זו.

נחוץ אפוא מזמן לזמן להעיר את אזנו.

בשעה שאתה קורא, „אינטרוויו" אל נא תמהר לקבל את הדברים כצורתם. דע לך, כי השליש מהם מסורסים, השליש — בדותא, והשאר — דברים בטלים.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул №2.

Открыта подписка на 1910 годъ

на литературный, художественный, научно-популярный и общественный **ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ**

„ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ".

подъ общей редакціей В. А. ПОССЕ.

Первая книжка выйдетъ 1 Декабря 1909 года.

Въ этой книжкѣ будетъ напечатана статья Л. Н. ТОЛСТОГО по польскому вопросу.

Кромѣ того въ первыхъ книжкахъ будутъ помѣщены произведенія: С. А. Адріанова, К. С. Баранцевича, А. А. Борового, В. В. Битнера, В. В. Вересаева, Н. М. Волковыскаго, И. Я. Гинцбурга, И. И. Горбунова-Посадова, Л. Я. Гуревичъ, В. І. Дмитріевой, Д. А. Дриля, Я. И. Душечкина, Н. В. Жилкина, А. А. Измайлова, Л. С. Козловскаго, П. А. Конскаго, Э. Ф. Лесгафта, А. А. Луговового, А. А. Мейера, В. Я. Муринова, В. А. Поссе, М. Слобожанина, В. Ѳ. Тотоміанца, М. И. Туганъ-Барановскаго, Н. И. Фалѣева, Д. Цензора, Е. Н. Чирикова, Н. А. Шишкова и др.

Иллюстраціи на отдѣльныхъ листахъ веленевой бумаги.

Подписная цѣна на годъ 2 руб., на полгода 1 руб., за границу 3 руб. 50 коп. съ досд. и пер. Отд. книж. 25 коп., съ перес. 35 коп.

Подписавшіеся до 1 Декабря на 1910 г. получаютъ декабрскую книжку журнала безплатно.

Адресъ: С.-Петербургъ Жуковская 47. кв. 16., журналу „ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ".

Издатель **В. А. Поссе.**

כל כתבי יהודה שטיינברג

בצרוף תמונת המחבר ומאמר על תולדותיו וערכו הספרותי מאת י. פיכמאן.

יצא לאור ונמצא למכירה ונשלח לחותמים

הכרך הראשון

(הוצאת האפוטרופסים של יורשי המנוח)

כרך גדול בעל ר"ם עמודים. פורמט גדול. דפוס יפה ומהודר.

המחיר 1.50 ר' בלא כריכה ובלא המשלח. בעד הכריכה 50 קאפ';

הכרך השני נמצא כעת תחת מכבש הדפוס. הכרך הראשון של המחלקה לבני הנעורים הולך ונגמר.

האפטרופסים מוסרים את הכרך הזה ליד הקהל העברי, בתקוה ובטחון שאותו הקהל על ידי השתדלותו להפיץ כתבי שטיינברג ברבים יסייע בידי המתעסקים בדבר להוציא את זמם לפעולה לטובת הספרות העברית, העניה כל כך בקובצים שלמים של יצירות בחירי סופריה ולטובת משפחת הסופר המנוח אשר, הכתבים ההם — ירושתם האחת...

המכירה הראשית בהוצאת מוריה, אודיסה.

האדריסה:

Издательство „МОРІЯ", Одесса.

Ferlag „MORIAH", Odessa.

כתבתו של

הסופר מר „בר־טוביה":

Dr. F. FRÄNKEL Rue de Carouge 39. III.

GENEVE (Suisse).

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.

Verlag „Tuschijah", Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

נשלחה להחותמים, חוברת ד' של „השלוח", כרך כ"א (אקטובר).

תוכן הענינים:

מתקבלת החתימה על **השלח** לשנת 1909

ולמחצית השנה, מיולי 1909 עד יאנואר 1910.

(השנה האחת־עשרה, הכרך העשרים והאחד).

המחיר ברוסיה ובחוץ לארץ: לשנה 6 ר., לחצי שנה 3 ר., וכפי ערך זה בכסף חו"ל. — לזמן פחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

את החותמים בחו"ל אנו מבקשים לשלוח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, **גם מכתב מיוחד**, שבו יודיענו את משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

הנחות להחותמים:

א) ארבעת הכרכים (ט"ו, י"ז, י"ח וי"ט) של „השלח" (בכל כרך שש חוברות) במחיר 8 ר., במקום המחיר הקצוב 12 ר'.

—) שני כרכים במחיר 5 ר. במקום 6 ר'. (—

הכתובת למשלוח כספים:

Издат. „Ахіасафъ", Варшава, Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.

Verlag „Achiasaf", Warschau. Postfach № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja, 46.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. почт. ящ. 319.

Redaction des „HASCHILOACH" Odessa (Russland). Postfach 919.

הגמנסיה העברית ביפו

בראשית שנת תר"ע נפתחת.

— המחלקה החמשית. —

מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות.

התשלום במכינה א' 60, במכינה ב' 80, במכינה ג' 120 פר. במחלקות 60 פר' לשנה, בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שעורי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו"ל להמציא להם מעון, מזון והשגחה טובה בהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר' לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

הוצאת „שירה"

מ. מ. לזבניק: שירים.

רוב השירים (שירים לירים ופואימות) שבקובץ זה הם חדשים. הספר נדפס בהדור. מחיר הספר 1 רובל; עם המשלוח 1,12 ר'.

הממכר הראשי אצל הוצאת „תושיה":

Издательство „Тушія". ‖ Verlag „Tusciah" Warscau.

המערכת של „די וועלט“ בקלן

Köln, a|Rh. Karolingerring 31, Red. „Die Welt“.

מקבלת חותמים ומודעות בשביל „העולם“ בוילנה,

☞ יושבי מדינות אוסטריה־אונגריה וגרמניה יכולים לשלות את דמי תתימתם על ידי טופסי תעודות־הדואר (Erlag-Schein) הערוכים על שם כתובת המערכת הנ"ל ומקמצים עי"ז בהוצאת הפוסטה.

Вышла въ свѣтъ вторая книжка трехмѣсячника

„ЕВРЕЙСКАЯ СТАРИНА“

Изд. Еврейскаго Историко-Этнографическаго общества.

СОДЕРЖАНІЕ:

1. П. Марекъ. Раскладчики налоговъ въ Литовскихъ кагалахъ XVII—XVIII в.
2. А. Кацнельсонъ. Изъ мартиролога Московской общины.
3. С. Бейлинъ. Хедерныя загадки и задачи Литовскихъ евреевъ.
4. С. Городецкій. Рабби Леви-Ицхокъ Бердичевскій.
5. М. Балабанъ. Изъ прошлаго „Еврейской улицы“ во Львовѣ.
6. М. Шорръ. Краковскій сводъ еврейскихъ статутовъ и привилегій.

Матеріалы, документы и сообщенія.

7. Антиеврейское движеніе въ Россіи въ 1881—82 г. (оконч.)
8. Г. Сыркинъ. Элегія на смерть львовскихъ мучениковъ (1728)
9. С. Вермель. Библейскія надписи на могильномъ памятникѣ Гоголю.

Критика и библіографія.

10. С. Д. Отголоски минувшаго вѣка: 1. „Пережитое“, сборникъ статьей по исторіи евреевъ въ Россіи, т. I; 2. Марекъ, Очерки по исторіи просвѣщенія евреевъ въ Россіи.
11. М. Балабанъ. Библіографическія замѣтки по исторіи евреевъ въ Польшѣ.—Новыя книги.
12. Публичныя засѣданія Еврейскаго Историко-Этнограф. о-ва.
13. Оглавленіе I тома «Еврейской Старины» (1—2 вып.).

Приложеніе:

1. Областной Пинкосъ Ваада главныхъ еврейскихъ общинъ Литвы. Текстъ съ рус. переводомъ д-ра И. I. Тувима, съ предисл. и примѣч. С. М. Дубнова стр. 33—64.

„Еврейская старина“ выходитъ съ 1909 г. трехмѣсячными книжками (4 раза въ годъ), по 12 листовъ каждая, образующихъ въ концѣ года два тома большого формата.

Подписная цѣна: за годъ 4 руб., за полгода 2 руб. (для членовъ «Евр. Историко-Этнограф. общества» за годъ—3 руб.). Цѣна отдѣльной книжки—1 р. 25 к.

Рукописи, литературную переписку и книги для рецензіи адресовать: Редакціи „Еврейской Старины“, С.-Петербургъ, В. О. 8-я линія, д. 33, кв. 11.

Подписныя деньги и заказы адресовать: Комитету „Еврейскаго Историко-Этнографическаго Общества“, С.—Петербургъ, Захарьевская, 25, кв. 13.

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. 5670-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КОДИМА“.

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп.

10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:

Вильно, Л. Гольдбергу.

החתימה על

העתון היומי **„הד הזמן“**

„הביבליאותיקה“ של „הד הזמן“

לשנת 1909 מתקבלת מר"ח

נובמבר

עד סוף השנה.

תנאי החתימה עם המשלוח:

א) על העתון „הד הזמן“ בלבד (בלי ה„ביבליאותיקה של הד הזמן“):

ברוסיה:	בחו"ל: (ג"פ כשבוע.)	בחו"ל: (במשלוח יומי.)
לשנה —.8 רובל.	—.10 רובל.	—.13 רובל.
לחצי שנה —.4 „	—.5 „	6.50 „
לרבע שנה —.2 „	2.50 „	3.25 „
לח' אחד —.66 „	—.85 ק.	1.10 „

ב) על העתון „הד הזמן“ ביחד עם „הביבליאותיקה של הד הזמן“:

ברוסיה:	בחו"ל: (ג"פ בשבוע.)	בחו"ל: (במשלוח יומי:)
לשנה —.10 רובל.	12.60 רובל.	15.60 רובל.
לחצי שנה —.5 „	6.30 „	7.80 „
לרבע שנה 2.50 „	3.15 „	3.90 „
לחדש אחד —.83 „	1:05 „	1.30 „

החתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה“, מתקבלת רק מראשי החדשים עפ"י הלוח הרוסי.

החתימה על ה„ביבליאותיקה“ עפ"י מחיר ההנחה הנ"ל מתקבלת דוקא לאותם הדשי החתימה ומאותם החותמים, שעל העתון „הד הזמן“.

מחיר הדפסת מודעות ב„הד הזמן“—בעד כל שורה פטיט או מקומה: קודם הפנים 60 קופקות; בתוך הפנים 1 ר'; אחרי הפנים 20 ק'.

מחיר חלוף האדרים—25 קופקות.

האדריסה:

Редакція „Геедъ-Газманъ“, Вильно.

פערלאג „קדימה“, ווילנא.

(по 2 коп.; перес. 2 коп. 100 экз. 1 р. 50 к. съ перес.)

№ 1 Органы экономическаго возрожденія Палестины.— 2-ое дополнен. изд.

№ 2 **בצלאל**, זיין ציעל, טעטיגקייט און צוקונפט. פון ד"ר י. ל. לוריא (יפו).

№ 3 די מוסדים פאר די עקאנאמישע אויפלעבונג פון ארץ־ישראל.

№ 4 Что такое Базельск. программа? В. Е. Жаботинскаго.

№ 5 Плантаціи въ Палестинѣ, д-ра А. Рупина (Яффа)

№ 6 ידיעות וועגען ארץ־ישראל. 5־טע פערבעסערטע אויפלאגע. 3 קאפ', פארטא 2 קאפ'. 100 עקז. 2. 50 רוב' מיט פארטא.

№ 7. ПАЛЕСТИНА. Перспект. и возм. эконом. возрожденія Д. Тритча. Перев. съ VI нѣм. изд. 15 коп. съ перес. 100 экз. 25% скидки.—

№ 8 НАШИ БАНКИ. Б. А. Гольдберга. 5 коп; 100 экз.

№ 9. „Правовыя условія пріобрѣтенія земли въ Палестинѣ“. Цѣна 5 к., пер. 2 к.; 50 экз.—2 р. 50 к. съ пересылкой.

№ 10. «Избранныя рѣчи и статьи Макса Нордау» (выпускъ 1-ый). Цѣна 12 коп., 100 экз. 10 руб.

№ 11. «Календарь-Кадима» на 1909/10 г. Цѣна 14 коп., 100 экземпл. 7 р. 50 к. съ перес.

מיט בעשטעלונגען ווענדען זיך צו: И. Л. Гольдбергу, Вильна

סוכן „העולם“ הראשי.

למדינת בלגיה בכלל ולעיר אנטוערפן בפרט

S. Kahan, Anvers (Belgie) Rue du Vanneau, 98.

Гаоламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, י"ב כסלו, תר"ע.

ВИЛЬНА, 12-го Ноября, 1909 г. № 42 WILNA, 25-ten Nowember, 1909

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י"ד—י"ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.

הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י"א—י"ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י"ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.

עַל הַמִּצְפָּה.

אספת קובנה.

אספת קובנה, שנקבעה להיות עוד בחודש העבר ונדחתה ונקבעה להיות בחודש זה, עוררה את הצבור היהודי מתרדמתו, וגרמה לוכוחים עצומים בעתונינו או, יותר מדויק, למאמרים חריפים, למאמרי מחאה נגד מסדרי הועידה. אין מתוכחים ע"ד הועידה ומטרתה, להפך, הכל מודים שועידה זו ערכה יוכל להיות גדול מאד, אולם אופן סדורה של הועידה, מעשיה החשאיים של הקבוצה שלקחה לה את העבודה לסדר את הועידה ו מ ז מ י נ ה אנשים יחידים לפי רוחה ורצונה, — כל זה מעורר חשד גדול והתנגדות נמרצה.

הצורך בועידת עסקני־הצבור היהודים מורגש זה כבר, ולא פעם אחת הוצעו הצעות למלא את הצורך הזה, אולם כל ההצעות הללו לא הפיקו רצון „מבעלי היכולת" שלנו ונדחו. ופתאם הרגישו עכשו בצורך זה גם אותם „בעלי היכולת" בעצמם ונגשו מיד לעבודה לסדר ועידת עסקני־הצבור. ואת מעשיהם עשו בחשאי ובסתר, עד שגם חברי הדומה היהודים וחברי המועצה בפטרבורג, שעל ידם, לא ידעו מכל זה מאומה, ונודע להם הדבר כליתר בני־תמותה פשוטים מהעתונים הכלליים. לא יפלא איפא, שביחוד גדל החשד בחוגי עסקני הצבור בפטרבורג, ומשם באות המחאות היותר חריפות נגד מעשיהם של מסדרי הועידה. מחאה כזו נתפרסמה בגליון 45 של „הרזסויט", ובה כראים המוחים על ההרכבה המשונה של הועידה ודורשים לאחוז בכל האמצעים, בכדי שישתתפו בהועידה באי־כחן של המועצה שע"י חברי הדומה היהודים, של הקבוצות הצבוריות הקימות, של מערכות העתונים היהודים וגם של אגודות קולטוריות, פרופסיונליות ועוסקות בצדקה. מערי־הפרובינציה באות גם כן מחאות, אולם אין הן חריפות כל כך. קובלות גם הן, שאין חברי הועידה נבחרים, אלא קרואים מגבוה, אולם אין מכצבץ מהן אותו החשד, כי רוצים מסדרי הועידה לגלות פנים בדעת הקהל היהודי כרצונם וכרוחם. אפשר שזה הוא מפני שאין יושבי ערי הפרובינציה קרובים אצל המעשה ואין ביכלתם לחדור אל אחורי הפרגוד.

הועידה בקובנה עוררה את תחום המושב. ההתענינות בועידה גדולה מאד. הכל מרגישים, שועידה זו אפשר שתהיה הצעד הצבורי הראשון, שיעשו יהודי רוסיה אחרי שנות החורבן והתהו והבהו הצבורי. הכל מרגישים גם כן, שבשעה שנתגלתה דעתה של האורתודוכסיה הקיצונית באופן בולט כל כך בועידות הרבניות המפורסמות ושעוד עתידה להתגלות ולקבל ציה"ר רשמית בועידה הרבנית, שנקראה לפטרבורג ע"י המיניסטריום, צריך שלכל הפחות עסקני הצבור, היהדות החילונית ברוסיה תגיד את מלתה ואת דרישותיה בשאלות חיינו הפנימיות, אם אי־אפשר בכל שאלות חיינו.

הרגשה זו חזקה כל כך עד שמתגברת היא וצריכה להתגבר על אותו האי־רצון והחשד, שמעוררים מעשי מסדרי הועידה ותחבולותיהם. ולא עוד אלא שהמעשים הללו מביאים בהכרח לידי החלטה, שצריך להשתדל בכל האפשר להפר את מחשבות „בעלי־היכולת" להתיצב לפני העולם החיצוני והפנימי בתור באי־כחם של יהודי רוסיה, שהטילו את גורלם בידיהם. ואם גם דאגו מסדרי הועידה לזה למפרע והזמינו מתוך חוגי מתנגדיהם רק מספר עסקנים, המספיק רק ליפות את הועידה והניתן אמתלא להגיד, שנתאספו באי כחם של כל הזרמים הצבוריים, וההחלטות שנתקבלו הן איפא גלוי־דעתם של יהודי רוסיה,—אפשר יהיה בכל זאת להמיעוט להגיד את מלתו הוא בכל השאלות וקודם כל להרגיש, שאין לה לועידה יפוי־כח מאת יהודי רוסיה.

אולם לא זה בלבד מחיב את המכירים בכל תחבולותיהם של מסדרי הועידה להחליט החלטה להשתתף בועידה. יש שועידה תסודר בזהירות היותר גדולה והמסדרים עושים הכל שלא יחדרו אליה שום אנשים והשקפות שאינם רצויים להם, ובכל זאת מתאספת הועידה, מתחילה לדון בשאלות הניתנות לפניה, והריהי מקבלת החלטות אחרות לגמרי מאותן שרצו בהן ושאפו אליהן המסדרים. דברי ימינו בשנים היותר אחרונות ברוסיה יודעות לספר כדברים האלה. ומסדרי הועידה בפטרבורג

יכולים בודאי לזכור, מה שאירע, כשנועדו לוילנה, ולמרות רצונם נולדה האגודה להשגת הזכיות.

עכשו אפשר מאד שישנה חזיון זה. ועידה יהודית, אם אפילו ישתתפו בה רק אנשים מספר מאלה היושבים בתוך העם ומרגישים בצערו ומבינים את דרישותיו, -- אי־אפשר לה להתרחק מן החיים ודרישותיהם, כמו שמתרחקים „בעלי־היכולת“, שרגלם האחת בודאי עומדת כבר מחוץ לעולם היהודים, ובשאלות חיינו הפנימיות, בשאלות הקהלה וכדומה ודאי שקשה יהיה לועידה יהודית ללכת אחריהם, שהרי לגביהם אין השאלות הפנימיות הללו אלא זמניות, שעתידות הן להבטל אחרי מתן־שווי־הזכיות.

אותם המעטים, שהוזמנו כנראה רק לשם נוי, תפקיד חשוב יהיה להם להביא את החיים היהודיים עם שאלותיהם ודרישותיהם העמוקות לתוך הועידה, להניא בעדה שלא תוכל לחשוב את עצמה ולהחשב ע"י אחרים לבאת־כחם של יהודי רוסיה, ובשביל זה צריכים הם לבא להשתתף בעבודות הועידה.

מהלך הבחירות אל ועידת הרבנים.

הבחירות אל ועידת הרבנים והועדה הרבנית טרם נגמרו בכל מקום. הבוררים טרם השמיעו את המלה האחרונה, ועדיין אין לדעת את רשימת האנשים שאת ידם ימלאו לדון ולפתור את השאלות החשובות, שנקבעו בפרוגרמה. אך גם עכשו אפשר לנו כבר להוציא משפט על הרוח הכללי, שיהי להועידה והועדה, ויכולים אנו להוציא מסקנות ידועות ממהלך הבחירות גופו.

כפי שחזינו מראש עברו הבחירות כמעט בכל מקום בסיסמה: „בחרו ברבנים!“ „טובי עסקני הצבור“, שגם הם נצטרפו באופן רשמי להועידה ולהועדה הרבנית, ושגם בהם אפשר היה לבחור בהסכם להצירקולר של המיניסטריום,—הם נשארו מאחורי הגדר. איזה כח חשאי הכריח את הבוחרים להטיל כדורים לבנים רק להרבנים ולהקרובים להם. זה היה כח פנימי, משלנו. אותה שארית ההשפעה שישנה עדיין לראשי האורתודוכסיה הרוסית, וביחוד להאדמור"ים החבדיי"ם בפלכי רוסיה הלבנה ובחבל הצפוני־מערבי בכלל,—שארית זו היא היא שפעלה זאת והנחילה את הנצחון להרבנים. כרוזים ומכתבים פרטיים נשלחו מאת „הרביים“ להערים הקטנות והבינוניות, במקום שהאדמוריו"ת שלטת עדיין, בהצעות ורמזים על הנחיצות לבחור ב„מקורבים“ ורבנים.

וצריך להודות, כי הרבה עזר לנצחון זה שויון־הנפש של הצבור היהודי אל הבחירות האלה. בעוד שהועידה הקובנאית, אף־על־פי שאין כחה הרשמי גדול, עוררה בחוגי הצבור היהודי ענין רב ותשומת־לב אולי יתר על המדה, עוררה וכוחים בשאלת הבחירות גם בעתונים, גם בצבור, ורבו הרוצים להשתתף בבחירות והמוחים נגד מעשיהם של מסדרי הועידה, המזמינים אנשים על־פי שקול דעתם ואינם נותנים לצבור לשלוח את באי־כחו האמתיים, — בשעה זו לא התענין איש בבחירות הרבנים, ועסקני הצבור לא מצאו לנכון להשתתף בהן והשאירו את המערכה לרבנים, עד כי בעיר גדולה כוילנה נבחרו עשרים ושנים רבנים, ומתוך עסקני הצבור לא נבחר אף איש אחד.

יחס זה לא היה מקרי. הענין הרב שעוררה בתוך הצבור הועידה הקובנאית הוכיח, כי הדופק הצבורי התחיל שוב הולם בקרב יהודי רוסיה. כי התרדמה הצבורית הממושכה הולכת וחולפת. הצבור היהודי משתוקק לעבודה לאומית מועילה, שואף לתחיה ולהתרוממות הרוח, רוצה להשתתף בפתרון שאלותיו החשובות, אלא שהעם חושב את הועידה הרבנית והועדה שלה כמעט לענין פרופסיונלי, הנוגע רק להחוג הרבני עצמו. על־פי המסורות הקודמות רגילים הכל לראות בקומיסיה הרבנית שעל־יד מיניסטריום־הפנים מין ועדה דתית, הפותרת רק שאלות בהלכות גטין וקדושין ויתר המקצועות של הדת היהודית, ולפיכך נמנעו השדרות הרחבות של הצבור להשתתף בה והשאירו את המקום למומחים בדבר.

ואף על פי שבפעם הזאת התרחבו הגבולים הצרים של הועדה הרבנית, וניתנה לה הרשות לדון ולהורות לא רק בעניני איסור והיתר, אלא גם בענינים שבהם תלוים גופי חיינו הצבוריים והלאומיים, והמיניסטריום יחשוב את הועדה במובן ידוע למומחית בכל הענינים האלה, לא נשתנה יחס זה. השם „קומיסיה רבנית“, בלבד מטביע את החותם הרבני על הועידה והועדה.

והמסקנות היוצאות מזה הן ברורות ומסוימות:

הועידה והועדה הרבנית,—תהיה הרכבתן איזו שתהיה—נשלחות ונבחרות לא מאת העם, אלא מאת הרבנים והכפופים אליהם, הן נבחרות למטרות מסוימות, לא לשם פתרון שאלות צבוריות, אלא לשם פתרון שאלות דתיות.

ואין לה איפא להקומיסיה הרבנית הרשות לחשוב את עצמה לבאת־כחם של יהודי־רוסיה. החלטותיה והוראותיה בהשאלות הצבוריות לא תהיינה אלא גלוי דעתם של הרבנים והאורתודוכסיה בלבד.

חובה מוסרית מוטלת על הועדה והועידה הרבנית לבלי התעטף בתגא שאינה שלה, והצבור היהודי—חובתו לשמור שלא תקח לה יפוי־כח שלא ניתן לה.

המפלגות הרוסיות בשאלת היהודים.

נפתחה הססיה־של־חורף של הדומה השלישית, ושוב נשמעו בה אותן הקריאות והאמרות היפות ע"ד היהודים. אולם הפעם צעדה הדומה, כלומר הרוב האוקטובריסטי שלה, צעד גדול לפנים: מדברים בעלמא עבר להצעת חוקים — לחדש הגבלות על היהודים.

טרם שנפתחה הססיה נפוצו שמועות שונות, שנוטה הרוב השולט בדומה לשמאל. שמועות אלו גברו ביחוד אחרי שהראתה המפלגה האוקטובריסטית בהועידה, שהיתה לה זה לא כבר, כעין פנים נזעמות כלפי ימין והממשלה ופנים שוחקות כלפי שמאל. בעתונים נתפרסמו בשורות ונחמות, סברות והשערות, שעומד לפרוץ סכסוך בין הממשלה והרוב ש"ל הדומה, שהאוקטובריסטים מנהלים מו"מ עם הפרוגרסיביים.

ימים אחדים עברו אחרי שנפתחה הדומה, ומכל הבשורות האומדנות והסברות לא נשאר כלום. נתיסדה בהדומה פרקציה חדשה של „לאומיים“, הדורשת שתהיה „רוסיה לרוסים“ ובין יתר הדברים — שלא יושוו היהודים בזכיות, ומהר ראש־הרוב להביע את רגשי חבתו לפרקציה זו. ובשנזדמן הדבר לנגוע בשאלת היהודים, נראה באופן ברור עד כמה קרובות הן שתי הפרקציות זו לזו.

לא שאלת היהודים בכללה עמדה על הפרק, לא שאלת שווי־הזכיות הגמור, הכללי, היתה צריכה להפתר באותה ישיבה, אלא זכותם של איזו יהודים בודדים, במקרים מיוחדים. זה היה רק פרט קטן ובלתי חשוב.

באחת הקומיסיות של הדומה קפץ מרקוב השני והציע, שלא יתקבלו היהודים אל האקדמיה הצבאית לרפואה. משאלה זו היתה בעיקרה מיותרת לגמרי, שהרי על פי חוק מפורש ועל־

פי מנהגים קדמונים אין מקבלים יהודים להאקדמיה הצבאית. אלא שגם קרה ואחד מבית פוליאקוב נתקבל על פי פקודה מיוחדת מגבוה להאקדמיה, והשני לו — הפרובוקטור רוזינברג, ובשנות החופש נדחקו עוד ארבעה יהודים ונכנסו, „והמון רב" של ששה יהודים טמאו איפא את האקדמיה הצבאית.

נסה בוביאנסקי הק"ד להגן על היהודים; נסה להוכיח, שהיהודים הרופאים, הכשרים לעבודה בשעת מלחמה, בשעה שהם מוסרים נפשם על ארץ המולדת, צריכים להיות כשרים גם בשעת שלום, כשהם יוצאים מהאקדמיה מוכתרים בתואר רופאים, ומה גם שכאן הדברים מוסבים על שנים שלשה או ששה יהודים שאינם יכולים להזיק לאיש, והמשאלה המכוונה נגדם נראית כאכזריות בלתי־מובנה.

דבריו לא הועילו, ראש האוקטובריסטים בכבודו ובעצמו הרים יד בעד הצעתו של מרקיב השני ואחריו החרו החזיקו יתר חבריו, והמשאלה הזאת נתקבלה ברוב דעות גדול.

וכך יצאה האזהרה הראשונה של הרוב המושל בדומה להכביר את עול היהודים.

ושוב היה מעשה:

נסבו הדברים בדומה על אדות השנויים הצריכים להעשות בבתי־הדינין המקומיים. וכשהגיעו הוכוחים לשאלת מנוי שופטי־שלום או בחירתם עלה האוקטובריסט גרים על הבמה וקבל, על אשר אין בהצעת־החוק סעיף מפורש, שעל פיהו אין היהודים רשאים לבחור ולהבחר לשופטי־שלום. „בלי הוראה זו — אמר הנואם — מוטב שלא יראה החוק אור ולא יצא לאויר העולם. כל־כך גדול הוא האסון.

ודעתו של גרים לא היתה הפעם, כנראה, דעת יחיד, אלא דעת כל הפרקציה. שהרי איש ממנה לא מחה בנגד הצעה זו. רק קראולוב הק"ד יצא בכל עוז נגד ההגבלה הזאת, המתנגדת, לדבריו, להנוצריות, להרוסיות, להקולטירה ולהקונסטיטוציה. הוא הגין בכל תוקף על עקרי השויון הפוליטי והאזרחי, שמבלעדם אין משטר קונסטיטוציוני אפשרי. אבל בני מפלגת גוצ'קוב מחאו כף לדברי חברם גרים והסכימו לו.

אלה הם צעדיהם הראשונים של שליטי הדומה בשאלת היהודים.

מ. סמיליאנסקי.

עֶרֶב הַקּוֹנְגְרֶס הַתְּשִׁיעִי. *)

הקונגרס התשיעי ממשמש ובא. סופרי ישראל באים ומשיאים עצות להצירים: ככה וככה תדברו, ככה וככה תחליטו ואז תצליחו במעשיכם!

עולם כמנהגו נוהג: ההכנות אל הקונגרס נעשות כהלכתן, הצירים רואים את עצמם כבאי־כח התנועה, שבידיהם ניתן גורלה וגורל ראשיה ומנהליה לשבט או לחסד...

ועולם כמנהגו יהי נוהג: הקונגרס ילך בודאי בדרך כל הקונגרסים; הצירים ישובו לבתיהם מתוך הרגשה מדאיבה, כי התנועה וראשיה לא היו בידיהם, וסופרי ישראל יוכחו בפעם המאה ואחת, כי כל הצעותיהם, הוכחותיהם ודבריהם נשארים מעבר לחיים... הכל נעשה והכל נחלט ע"פ האינרציה וע"פ הקומבינציות

הפנימיות השונות, שאינן נראות ואינן מובנות להמון הצירים.

ובכל זאת... ובכל זאת קשה לסופר ציוני לכבוש את דבריו. „רוח בטנו יציקהו" ואינו יודע שלו... למרות כל נסיונו המר, עוד נדמה לו: אולי ישפיע...

וה„שאלות" הכרוכות בקונגרס כה רבות וכה מסובכות, ומהן כה מדאיבות!...

רוצה אני בזה לברר מעט או הרבה את השאלות הנוגעות לעבודתנו בפלשתינה.—

א.
מרכז פלשתינאי.

הן פלא הוא: הציונים, שכל ימיהם מטפלים הם בעניני הסתדרות, כשמתחילים בעבודה, אינם מבינים את הדרישה ההסתדרותית העקרית. בגלות בראו הציונים הסתדרות יפה, הבינו, כי לב ההסתדרות היא המרכז, ובלי מרכז אי־אפשרית היא כל עבודה הסתדרותית. ובארץ־ישראל, במקום שמתרכזת העבודה הציונית העיקרית, אין הציונים שמים לב לבראו מרכז. העבודה הפלשתינאית „מתרכזת" בשבעים ושבע ידים! צאו וראו: הציונים למיניהם בראו בא"י חמשה מרכזים: הנהגת האפ"ק, המשרד־הפלשתינאי, הועד־הפועל, הנהגת־גאולה, לשכת־המודיעין... והציונים המקומיים עוד הוסיפו את המועצה־הפלשתינאית, ויהיו לששה! וכל אחד ממנהלי המרכזים הללו— מלך בכיפה, ויש בינו ובין חברו „המושל" חכוכים תמידיים, עולמיים.

כל זה לא די: המוסדים שנבראו בעמלם של הציונים והקיימים בעזרתם, כל אחד מהם ממשלה בפני עצמה: הגימנסיה, בצלאל, קרית־ספר—המוסד הקים ב„מחשבה" — כל אחד מיוחד לעצמו ופונה החוצה אל העם באופן־ישר.

וכמה גדולה הבושה! את עבודתנו המעטה בפלשתינא לא יכולנו לרכז במרכז אחד, שממנו תצא האינציאטיבה לכל המעשים הפלשתינאים, ולכולם תהיה מטרה אחת, יהיה רוח אחד.

הלוא היינו עדים למעשים כאלה: את האדמה, שמאסו בה באי־כח המוסד הציוני האחד, באו וקנו באי־כח המוסד הציוני השני; את הכספים המוקדשים למוסד, ציוני אחר שלחו דוקא לא ע"י הבנק העברי, כי אם ע"י הגרמני, בכדי שלא יגלה „סודו" של אותו מוסד לחברו; האמיגרנט, ההולך וסובב על פתחי כל ה„מרכזים", מקבל בכל מקום תשובה אחרת, המתנגדת לפעמים לזו של חברו, או שאינו מקבל כל תשובה; באי־כח המרכזים הציונים עומדים כזרים ומתנגדים זה לזה...

כלנו עדים לחזון המחפיר, שכל מוסד ציוני בפלשתינא שולח את „ציריו" לחוץ לארץ לעשות אגיטציה לעצמו ולקבל נדבות בשביל עצמו, מבלי להתחשב עם מרכז ציוני אחד... הגיע הדבר לידי כך עד שסוף סוף היו אותם ה„צירים" בעיני העם ל„משולחים" במהדורה שניה, והעזרה למוסדים הציוניים קבלה צורה של „שנוררות".

מה היו אומרים הציונים, אילו היו, למשל, הבנק־הקולוניאלי או ההנהגה של האוצר הלאומי עושים מעשים על דעת עצמם מבלי להתחשב עם דעת הועד־הפועל המצומצם? או מה היו אומרים, אילו היו כל חדר־מתוקן ציוני או הוצאת־ספרים ציונית מבקשים עזרה בשם הציונות, שלא על דעת מרכז ההסתדרות? לכל אלה היו קוראים: אנרכיה, ובא"י הכל מותר!

בא"י אנו צריכים למרכז כתנאי הכרחי להצלחת עבודתנו, כמו כלפי חוץ כן כלפי פנים; בא"י אנו מחויבים לקמץ בהוצאות עד כמה שאפשר. ומה עשינו? אנחנו בראנו דוקא איזו

*) מאמר זה נדפס על יסודות הדיסקוסיה החפשית. המערכת.

דיצנטרליזציה פרועה, אנחנו מפזרים את פרוטותינו הדלות לחמשה מנהלים וחמש „קנצלריות". חוב קדוש מוטל על הקונגרס לשים קץ לחזון הפרוע הזה. הציונים צריכים לברא בא"י — בהשתפותם ובהסכמתם של חובבי־ציון, שמנהליהם גם הם צירי הקונגרס—מרכז, שבו תתרכז כל העבודה הציונית בפלשתינה, ובלעדו לא יעשה שום מעשה ובלי ידיעתו לא יפנה שום מוסד ציוני אל ההסתדרות, אל העם, על דעת עצמו.

מאליו מובן, שבראש המרכז הזה צריך לעמוד איש הראוי לאותה אצטלא.

ואותו ראש המרכז צריך להיות יחד עם זה גם אחד מחברי ועד־הפיעל המצומצם ולהבחר בקונגרס.

כשיברא אותו המרכז, יכולים „מרכזים" אחרים מעכשו להבטל לגמרי, כמו „גאולה", „לשכת המודיעים", „המשרד הפלשתינאי". עבודתם תעשה ע"י המרכז. ועבודת הועד־הפועל תוכל להמלא ע"י פקיד מיוחד, שליח הועד האודיסאי, שלו דעה מכריעה בכל עניניו. כמו כן יכנס לאותו המרכז מנהל האפ"ק. ובכל המקצועות של עבודת האפ"ק, שיש להם אופי קולוניאלי, הוא נכנע לדעת המרכז ורק במקצוע המסחרי נשאר האפ"ק עומד ברשות עצמו. אל המרכז נכנסים גם באי־כח הישוב עם דעה מכריעה: אחד—בא־כח הערים, אחד—בא־כח המושבות ואחד—בא־כח הפועלים.

המרכז כולל בקרבו: יושב־ראש ומזכירו ואגרונום מומחה. באופן כזה יהיו חברי המרכז, שיש להם דעה, שמונה אנשים, ודעת הראש שקולה כנגד שנים.

תחת השגחתו של המרכז עומדים כל המוסדים הציונים. כלפי חוץ הם נכנעים לרצונו ופקודתו, וכלפי פנים — כל מנהל של כל מוסד חפשי הוא בעבודתו.

ואם יעלה בידי הקונגרס לתקן את התקון הכביר הזה יוכל להגיד: חלק גדול של העבודה הפלשתינאית עשיתי. כי סדר העבודה חלק גדול מן העבודה עצמה. —

ב.

הקולוניאל־בנק.

שני בנקים יש לנו כיום: הבנק־האב היושב בלונדון והבנק־הבן היושב ביפו. הראשון אינו עושה כלום ומחזיק את מעותיו בנירות בטוחים שדרכם להזיק ובהלואות לבנקים פרטיים, שאינן תמיד בחזקת הבטחון הגמור. האחרון עושה מסחר בא"י ונותן הלואות לפבריקנטים ובעלי נחלאות ומצליח במעשיו. מה צריכה להיות איפוא התוצאה ממצב־הדברים הזה? הבנק־האב הלא־מצליח צריך למסור את מעותיו לבנק־הבן המצליח. ואם השם של קולוניאל־בנק צריך באירופא — ישאר השם במקומו והכספים ילכו לא"י.

כי הבנק־הקולוניאלי במצבו הנוכחי אינו אלא „שם" — על זה אנו צריכים להודות, בין שנצטער על זה, בין שנחדל. הקולוניאל־בנק לא יתעשר מעבודתו בחו"ל, ואף לא מעשידיות המניות הנמכרות שנה שנה בין קהל הציונים. הבנק־הקולוניאלי, ש„עסקיו" אינם מגיעים לקרסוליו של כל בנק מחוזי רגיל, לעולם לא תהיינה מניותיו סחורה עוברת בשוק־המסחר.

הבנק־הקולוניאלי צריך להעביר את מרכזו ואת כל כספיו לא"י. המניות הנמכרות בין הציונים בודאי תוסיפינה להמכר, אם הבנק יעבור בא"י, ואולי תמכרנה במספר יותר עצום וה„ריוח" שנותנים ה„עסקים" בחו"ל יתנו בלי ספק גם העסקים בארץ.

והאפ"ק תוכל להרחיב אז את פעולותיה. חסרון כסף מורגש בכל עבודת האפ"ק. בבירות המעיטו את הפעולות מחסרון כסף וגם ביפו מוכרחים לא אחת ולא שתים, מחמת חסרון כיס, לחדל מהתחלות מועילות מאד להתפתחותו ולהתחזקותו של היסוד העברי. ואם יתרבו הכספים היסודיים באפ"ק, ירבו גם הפקדונות, היכולים ככר עכשו בתוך הישוב העברי הנוכחי, להגיע למיליונים.

כי הכספים הבנקיים שלנו יכולים להביא בא"י תועלת לעצמם ותועלת לישוב, מוכיחים המעשים של האפ"ק, שהם לע"ע כה מוגבלים. והמעשים האלה הרי יכולים להתרחב ולהתרחב! למה לא יקח, למשל, הבנק שלנו את הקינצסיה להוביל מים לירושלים, מה שלקחו סוחרים גרמניים? ולמה לא יקבל הבנק את הקונצסיה של בנין מסלת־הברזל לפורט־סאיד, מה שנטלו סוחרים אנגליים. וכמה קונצסיות כאלו וכאלו מונחות בחיק העתיד הפלשתינאי היותר קרוב? ואם לא אל עסקים כאלה ימשכו הקפיטלים הבנקיים שלנו וימשכו אחריהם גם קפיטלים עבריים חפשיים — מה תקותנו? בקונצסיות כאלו, אם יקבלן הבנק, ישתתפו ברצון קפיטלים עבריים מקומיים ומחו"ל.

מעולם לא פחדתי מפני ההתחרות הגרמנית בעבודתנו החקלאית *), אבל יש ויש לפחד מפני התחרותם במסחר ותעשיה. ומי שיכבוש את הפוזיציות הראשונות — לו תוקל עבודת ההתחרות.

ובכן, החוב על הקונגרס התשיעי להחליט החלטה ברורה ונמרצה, שלא יהיו בה פנים לכאן ולכאן, כי הכספים הבנקיים שלנו צריכים לעבור לא"י במשך שנה אחת ולמטרה זו מטילים חוב על הדירקטוריום של הבנק להפוך במשך השנה את כל הנירות האנגליים ואת כל הנירות של הבנקים הפרטיים ברוסיה למעות מזומן.

לא פה המקום לברר את אופן התרכזותו של הבנק בא"י. זה הוא ענין למומחים. אנכי סובר, כי הבנק הקולוניאלי, בהעבירו את מרכזו ליפו, היה יכול לשמש לנו יחד עם זה אותה הנקודה המרכזית, אשר לה אנו מקוים ואשר לה אנו שואפים. ראש הבנק יהיה ראש המרכז, שעליו דברנו בפרק הקודם, וממנו התחלה וממנו תוצאות לכל המעשים הפלשתינאים.

ג.

הקרן־קיימת.

קרן־קימת לעם ישראל לגאול את אדמת ישראל!

מיום שנבראה הציונות לא היתה לנו מחשבה כה מוצלחת. ומיום שנבראה הציונות לא היה לנו מלוי של־מחשבה כה אי מוצלח.

קה"ק היתה יכולה לקבל בעיני העם צורה של קדושה; בידינו היה להביאה למדרגת מוסד עממי במלוא הרוחב והעומק של המושג הזה.

לגאול את הקרקע הקדושה השבויה בידי נכרים. כמה קדושה ברעיון הזה! וכמה יופי ופיוט! ענין של „פדיון שבוים" היה תמיד קרוב ללב העם העברי, ואף כי מצוה זו הקשורה באדמת „ארץ־ישראל". שעד היום נשארה קדושה בעיני השדרות היותר רחבות של העם. היא קשורה בנימים דקים אל הלב; „. צריך רק לדעת איך לנגוע באותם הנימים.

„הם אינם יכולים!... לו יכלו לבאר לעם את ענין הגאולה היתה כל נפש מישראל קונה שלשה דולם קרקע..."

---

*) אחת משתי אלה: אם הפוליטיקה הגרמנית תמצא ענין ברכישת הקרקעות בפלשתינא, אין לנו תקומה בפניה, ומה נועיל כי נפחד. ואם רק האיניציאטיבה הפרטית תעסוק בזה, לא תגדל, ואין מקום לפחד, כי לאיניציאטיבה הפרטית הגרמנית יש מקומות יותר קרובים לשבר,

אמר לי פעם בתמימות קדושה שו"ב אחד, יהודי ירא־שמים ואוהב ארץ־ישראל באמת... ובמימרא זו הרגשתי תמיד כעין תוכחה קשה לנו, לכולנו...

כן הדבר, אין אנו יכולים!...

התנאי הראשון להצלחת הרעיון היה, כי ישאר רעיון עד שיתגבר, עד שיקנה את לב העם.

התנאי השני: להזהר ולהזהר בו, לעמוד על פירושו הראשון ולבלי להחליפו ממצוה למצוה, למען לא יולד אף משהו של חשד; אף צל של מחשבה, כי אומרים לרמות את העם המאמין.

והתנאי השלישי, להעמיד את התעמולה לשם הקה"ק מעל כל התעמולה הציונית, להעלותו למדרגה הכי רמה...

ואולם אנחנו עשינו את ההיפך!

בעוד שגרעין המחשבה הגדולה מתחמם בלב האדמה, בקשו הידים הקרות להוציא בעל־כרחו את צמחו החוצה... בעוד הרעיון בחתוליו בקשו להוציאו למעשה, למעשה הקטן, שחלל את קדושתו. את ה„פרוטות" הראשונות כבר בקשו להוציא אל השוק! במקום לשמור ולהזהר בקדושת הרעיון — החליפוהו עשרת מונים, במקום גאולה רחבה של קרקע — „קניות" קטנטניות מידי עברים; הלואות לעשירי יפו לבנין בתים, בית לבצלאל ומגרשים לבצלאל ולגימנסיה, הנקנים בעיר מידי עברים.

עשיריות „מחשבית" ומאות „הצעות" יצאו לרדוף אחרי רעיון הקה"ק, ושנים רבות לא גדלה התעמולה לקה"ק מזו של... כל אחד מעשיריות „המוסדים" שלנו... הבינוניות של „מחשביתינו" הרבות בלעה את המחשבה הגדולה האחת ולא נודע, כי באה אל קרבה.

חילול הקידש, הריסה בידים גסות מה שהרה וילד הרעיון הנשא.

ואחרי כל זאת אנו מתאוננים על שאין לב העם עמנו!

ולמרות כל אלה עוד גדול הקסם של קה"ק לקחת את לב העם, וקרובה הקה"ק ללב העם יותר מכל שאר המוסדים הציונים. הלא ראינו, כשלקח איש חרוץ ומבין־דבר את גורל התעמולה של הקה"ק בידו, הצליח הרבה במשך שנה אחת.

ואם לא עשינו לשם הקה"ק עד היום, נעשה נא עתה! נשמור על נפש תנועתנו.

מבקשים ססמאות חדשות מאת הקונגרס התשיעי. למה לנו חדשות, הרי הישנה בידינו: גאולה תתנו לארץ!

עוד לפני ימים ושנים דרשנו: לא להוציא את הקה"ק למעשה; כל עוד לא יצאה מגדר ההכנה, כל עוד לא רכשה הון של חמשת מיליון פרנק וכל עוד לא רכשה זכות משפטית בארץ. צריך היה לזין את כל הכוחות להביא את הקה"ק למדרגה אשר כזו.

והיו עונים לנו: עד שתצא השמש יאכל הטל את עינינו... עד שתהיה לנו מכסת הכסף הדרושה, עד שיהיה לנו החוק ועד שניכל לקנות כברות גדולות של קרקע, יבאו הנכרים ויקנו את האדמה קמעא, קמעא. ומחיר הקרקע יעלה עד אז פי שבעה.

והנה הגיעו הימים שיש לקנות כברות גדולות של קרקע (גיפטליק) ובמחיר יותר זול מזה שקנינו את ה„פירורים". הגיעו הימים שהחוקים הקרקעיים עתידים ומוכרחים להשתנות באופן רצוי לנו... ואנו עומדים בידים ריקות! במקום הון יש לנו פרוטות, ואף אותן הפרוטות פזורות על שבעה ימים.

לזאת החוב על הקונגרס התשיעי להחליט:

אין לנגוע אף בפרוטה מקופת הקה"ק עד שיגיע ההון— לחמשה מיליון ועד שתהי לה זכות של אישיות משפטית בתורקיה.

חוב מוטל על מנהלי הקה"ק לסדר את קופתה בהקדם האפשרי, ולהפוך את כל רכושה לכסף מזומן. מכל ה„מעשים" שעשתה קה"ק עד עתה צריך לאשר רק את קנין המגרשים לבצלאל ולגימנסיה ואת כל יתר הלואותיה שאינן יכולות להגבות תיכף, כמו ל„בצלאל" — קנין הבית—לחו"צ, לאחוזת־בית וכו' — לזקוף על חשבון הבנק הקולוניאלי שיוכל להולמן.

הקה"ק תוכל לגשת לעבודה רק כשתהיה בת־יכולת ואז פרשת עבודתה פתוחה לפניה: לקנות כברות רחבות ידים של קרקע, לחלקן חלקים חלקים, להכשיר את החלקים לעבודה חקלאית, לבנות בית על כל חלק ולתת בחכירה כל חלק וחלק לחוכר, אשר יחכרנו לתשעים ותשע שנים.

את האדמה קונה הקה"ק באמצעיה הישרים, את החלוקה (פרצלציה) עושה חברה הנוצרה לכך — כזו של הכשרת הישוב מיסודו של הפרופסור ורבורג -- ואת בנין הבתים עושה האגרר בנק ע"פ תנאים מיוחדים אשר יתנה עם הקה"ק.

וזאת היא הדרך להתפתחות הישוב החקלאי הזעירי.

(סוף יבא)

מ. שאליט.

הַשְּׁאֵלוֹת הָרֵיאַלִיּוֹת שֶׁל הָאִיקוֹנוֹמִיקָה הַיְּהוּדִית.

בפרוגרמות של המפלגות שלנו תפסה הפוליטיקה תמיד את המקום הראשון. התביעות והסיסמאות המדיניות לא ירדו מעל הפרק בחיינו הצבוריים למן היום שנתבלטו סדרי החיים הללו וקבלו צורה מיחשית. יש שפרוגרמות מפלגותיות אינן מתאימות אל המציאות המשתנה, הפושטת צורה ולובשת צורה והתובעת את תביעותיה היא, אולם אצלנו, בחיינו, ניגוד זה הוא מצוי ביותר, ובסקירה ראשונה קשה לעמוד על אופיו של החזיון הזה.

מי איננו יודע באיזה מצב איקונומי קשה ורע נמצאים התגרנים הפעוטים שלנו? מי איננו מכיר במצבן הכלכלי של העירות שבתחום המושב? ומי מאתנו אינו מכיר, לבסוף, את ההרכבה המשונה והבלתי נורמלית של היהודים במובן הסוציאלי והפרופסיונלי?

שבעים וחמשה אחוזים—בעלי מלאכה ותגרנים ושלשה ותצי אחוזים — „פועלים" אגרריים, — זוהי ההרכבה.

עפ"י זה צריכות היו השאלות האיקונומיות לתפוס את המקום הראשון גם בפרוגרמותיהן וגם בעבודותיהן של המפלגות שלנו.

אמנם, המפלגות הפרולטריות שלנו היו עוסקות בשאלות אלו, אבל שיטתן היתה שיטה מפלגותית צרה ומוגבלת מאד, זו היתה פוליטיקה איקונומית, שלא הובנה כראוי, פוליטיקה של מעמד הפועלים ערוכה כנגד הרכוש היהודי.

אפילו האגודות הפרופסיונליות, שהן הסתדרויות טהורות של פועלים, מלאו אצלנו קודם כל תפקיד פוליטי. ויש שעסקו בפוליטיקניות, שהביאה לתוכן התחרות מפלגותית ומלחמה בעד השררה והבכורה בתוך קהל הפועלים. אפילו בהסתדרויות אלו נדחו השאלות האיקונומיות. אין ספק שתיכרתנה המפלגות הפרולטריות שלנו, כשתשובנה להתחיה, לבקר לא רק את השקפותיהן הסוציאליות, אלא גם וביחוד את שיטותיהן האיקונומיות,

שאחזו בהן בחיים היהודים. עד כה, כלומר, עד השנים האחרונות, גרמו לשלטון המדיניות התנאים הפוליטיים הקשים. אז „בימים ההם" אי־אפשר היה באמת לצעד אף צער אחד בלי פוליטיקה. אולם לא זוהי הסבה היסודית.

כשנעמיק להתבונן אל אותו החזיון שתארנו, יתברר לנו, שהגורם העיקרי היה מצבם הפרופסיונלי המיוחד של היהודים. זוהי סבה טבעית והיסטורית.

בלי עובדי אדמה אי־אפשר שתהיה לנו שיטה איקונמית אגררית; בלי מעמד נורמלי של פועלים אי־אפשר שתהיה לנו תנועה של קואפירציות יצרניות וצרכניות, וגם תנועה פרופסיונלית חזקה, שפעולתה תהיה איקונומית בלבד; ובלי מעמד בינוני מפותח של תגרנים־פעוטים ובעלי־מלאכה לא היתה לנו עד העת האחרונה, כשהתחיל מעמד זה מתפתח ומתפרד לחלקיו, תנועה של התאגדות לצורך הלואה.

בשנות הששים, השבעים ובראשית שנות השמונים לא היה לתנועה הקואופרטיבית באיזו צורה שתהיה שום זכר בתוך יהודי התחום. הנה למשל נוסדה בשנת 1881 בקונטוף פלך צרניגוב אגודת־מלוה קטנה, שכל הבריה היו נוצרים. משנה זו עד השנה 1897, יצאו לפי ידיעותיה של יק"א*) מתוך האגודה 400 חברים וחרשים לא באו על מקומם. בשנת 1898 נשתנתה האגודה לפי התקנות החדשות של שנת 1895 וכבר בראשית שנת 1905 היו לה 227 חברים, מהם יהודים 97 אחוזים. בכלל שנת 1898 היא שנת המעבר בתולדות התנועה של אגודות המלוה היהודיות. משנה זו מתחילות אגודות אלו להתפתח.

זה בא לא מפני שנתפרסמו בשנת 1893 תקנות חדשות יותר נוחות לאגודות המלוה, תקנות שבטלו את המון הדרישות הפורמליות שהוכרחו האגודות למלא אחריהן ושכל כך הכבידו עליהן, אלא מפני—וזהו העיקר—שבסוף שנות השמונים ובראשית התשעים התחילה התעשיה היהודית הפעוטה להתפרד ולהסתעף באופן ניכר ובולט. לרגלי השפעתו של משק־החלופין אבדה לה להאומנות היהודית תכונתה של עבודה בשביל מזמינים יחידים ויצאה מגבולות השוק המקומי. האומן היהודי התחיל מרגיש צורך גדול בהלואות.

אגודות המלוה מצאו לפניהן קרקע טובה ופוריה. ההרכבה הפרופסיונלית של היהודים—75 אחוזים אומנים ותגרנים—נתנה להן את החומר היותר טוב ונאות. מסוף שנות התשעים התפתחו אגודות המלוה במהירות גדולה. התרבותן ומדרגת התפתחותן מראה באופן ברור, עד כמה גדל בקרב היהודים הצורך בהלואות פוריות, וכי כסוגלים הם כבר ומוכשרים לנהל את האגודות האלה.

אולם מלבד צורה זו של תנועה קאפרטובית — אגודות המלוה — אין היהודים יודעים עדיין שום צורה אחרת.

דבר זה מבליט את אמתת הרעיון שהבאנו לעיל: סבתו העיקרית של חזיון זה היא ההרכבה הפרופסיונלית של יהודי התחום. במשך עשרות השנים האחרונות יצאה האומנות היהודית, התעשיה הפעוטה מחוגה הצר של עבודה בשביל המזמין היחיד והתפתחה עד למדרגה של עבודה בשביל המון הקונים והשוקים הרחוקים, ובה בשעה לא קם אצלנו מעמד בריא של פועלים, עובדים בבתי־חרשת, בענפי התעשיה הגדולה. זוהי הסבה ההיסטורית המבארת, אם כי במקצת, את החזיון, שעד כה נשתרשה בתוכנו רק הקואופרציה לצורך הלואות, וקואופרציות יצרניות וצרכניות אינן ידועות אצלנו אפילו במדה מועטת.

אולם אין זאת אומרת עדיין, שבכלל אי־אפשר שתתפתחנה אצלנו הקואופרציות מן הסוג השני. נראה לי, שכבר עכשו ישנו הבסיס הנכון לקואופרציות כאלה. ובמשך הזמן עתיד בסיס זה, הודות לתנאים פנימיים וחיצוניים, להתחזק עוד יותר. ואם לפי ההרכבה הפרופיסיונלית שלנו מצויה בתוכנו רק הקואופרציה של מלוה, הריהי בעצמה תוכל להכנים לתוכה ובתועלת מרובה אגודות מהטפוס הצרכני, שצריכות, כמובן, להסתגל למעמדנו הסוציאלי.

כשנתבונן אל חיינו הצבוריים והכלכליים בימינו אלה, עולות לפנינו הרבה שאלות איקונומיות ריאליות.

כדאי הוא לעמוד עליהן ולבררן בפרטיות.

א.

אנטישמיות איקונומית.

אל התחום היהודי התפרצה האנטישמיות האיקונומית. זוהי האנטישמיות מהמין היותר גרוע ומסוכן. פוגרומים—הנם אסונות, המתרגשים ובאים ברוסיה רק מזמן לזמן והולכים ופוחתים סוף סוף עם התפשטות הקולטורה והפרוגרס, אולם האנטישמיות האיקונומית זו היא מלחמה תמידית, סיסטימטית, מלחמה של יום יום כנגד היהודים במקצוע האיקונומי, מלחמה ההולכת ונמשכת אפילו בהארצות הקונסטיטוציוניות.

ברוסיה קבלה עתה האנטישמיות האיקונומית צורה של תנועה קואופרטיבית ריאקציונית, המתנהלת ע"י „אגודת העם הרוסי". האגודה הנזכרת יודעת היטב, כי תנועה זו המתנהלת ע"י כחה גדול מאד במלחמה כנגד היהודים לדחות אותם ממקצועות־המסחר האחרונים, שעוד נשארו בידם.

העתון המרכזי של „האגודה" ה„רוסקייה זנמיה" שואל במאמר: „כיצד צריך לדכות את היהודים?" ועונה ברגש של נצחון ושביעת רצון: „הכה נכה את היהודים באופן שנגרום להם כאב יותר גדול מאשר ע"י הפוגרומים המפורסמים. אנחנו נכה אותם ע"י קואופרציות! האגודות הקואופרטיביות שלנו הולכות ומתרבות, והן תהיינה להז'ידים כפטריות מרעילות".

והדברים הללו אינם רק דברים אנטישמיים בעלמא, זוהי פרוגרמה של מלחמה, שהכתה שרשים עמוקים ושהיא עלולה להביא, ואמנם מביאה כבר עתה, בסכנה את התגרנות היהודית הפעוטה.

וזהו מה שאומר באותו ענין בעתון הספיציאלי „אגודת הצרכנים" הכהן טימורינקה, איש היודע היטב את מצב־הענינים:

„הזרם הגדול של התנועה הקואופרטיבית שבימינו פגע קודם כל באינטריסי התגרן הפעוט היותר עני, היהודי. הפוגרומים, שהיו לא כבר, שהרסו את מעמדם של הרבה תגרנים קטנים, והעניות הכללית של הקונה הראשי, האכר, העמידו את המסחר של תחום־המושב בתנאים קשים מאד. ובעת הרעה הזאת לתגרנים נראה בשוק התחום היהודי מתחרה ענקי חדש, שמשך אליו בזמן קצר את עיני הכל ע"י רבויו המופלג ואמצעיו החדשים של המסחר הקואופרטיבי, מסחר בסחורה טובה וע"פ מחירים קבועים. היהודי שמתוך התחום חושב את הקואופרציות לאסון גדול, נורא הרבה יותר גם מן הפוגרומים, מפני שהפוגרומים נעשים ברוסיה פעם אחת בכ"ה שנים, והתנועה הקואופרטיבית הולכת בצעדים מדודים אבל בטוחים ובלי הפסק. צעד אחר צעד היא כובשת את השוק, ובדרכה היא נפגשת קודם כל עם החלוץ, עם התגרן הפעוט. בכבשה את השוק דוחפת הקואופרציה את היהודי הצדה, ולא עוד אלא שמדכאה אותו דכוא גמור, מפני

---

*) С. О. Марголинъ. Еврейскія кредитныя коопераціи Издат. «Еко» С. П. Б. 1908.

שאין היהודי יכול להסתלק מחנותו הקטנה וללכת לבקש לו מקומות חדשים בכדי להעבירה לשם, ואי אפשר לו גם לעבור למקצועות של פרנסה אחרים. באופן זה יש להקואופירציה של התחום היהודי שלא ברצון ויש שגם ברצון אופי אנטשמי ומהדקת היא עד כדי חניקה את החבל שקשרו התנאים הכלליים של חיינו בצוארו של היהודי. אצלנו מערבבים היהודים לעתים קרובות את האגודות הקואופרטיבות עם „אגודת העם הרוסי", מפני שהרבה אכרים המשתתפים בתנועה זו מגישים בקשות אל השלטונים, כי יאסרו על היהודים לעסוק במסחר בסביבתם" *)

וכך מתיסדת „אגודה קואופרטיבית" בעירה קטנה. מן העיירה ילוק, פלך קובנה, למשל, כתב קוריספונדנט בעתונים היהודים כדברים האלה:

„... התחילו מעוררים את ההמון כנגד היהודים, המתפרנסים על חשבון הקונה ומרבים יותר מדי במחיר הסחורות, שהם מוכרים, התחילו מלעיזים שהיהודים מרמים במדה ובמשקל, שמונים הם את האכרים החשוכים וקונים את סחורותיהם מהם בחצי חנם, ולפיכך צריך ליסד אגודה קואופרטיבית, שכל ההבאה וההוצאה של העיירה והסביבה תעבורנה לידיה. אמרו—ועשו. הכהן נשא נאומים נלהבים בבית־הכניסה, והוכיח, כי רק אז יצליחו האכרים, אם לא ימכרו ולא יקנו דבר מאת היהודי, וכל קתולי אדוק, הרוצה לזכות „בעולם הבא" צריך לתת את ידו לאגודה. „כמובן—מוסיף הקוריספונדנט לספר—עשו הדברים רושם, ובמשך שבוע אחד נאסף סכום של עשרים אלף רובל. מענין היה הדבר לראות, כיצד הביאו אכרות עניות את פרוטותיהן האחרונות, בכדי להשתתף בהמפעל העממי הגדול הזה. כשנפתחה החנות, מכר הכהן עצמו את הסחורות. מובן הדבר מאליו, כי מאז חדלו לבקר בחנויות של יהודים לגמרי".

דבריו של טאמארינקה, גם הידיעה הנ"ל מילוקי, מוכיחים באופן ברור למדי עד כמה מסוכנת ליהודים האנטישמיות האיקונומית, ביחוד בצורתה היותר מוחשית שלבשה בעת החדשה — צורת האגודות הקואופרטיביות האנטישמיות.

אגודת העם הרוסי מן הצד האחר, והשנאה ליהודים שנשתרשה מימים קדמונים בלב המון האכרים מן הצד השני, ונוספה עליהם התעמולה האנטישמית, הנעשית ע"י כל אויבי היהודים, שמספרם ברוסיה כ"כ רב, כל זה משמש יסוד חזק להאנטישמיות האיקונומית של עכשו בצורתה החדשה של אגודות צרכנים. אין זה סוד שהתנועה הקואופרטיבית האנטישמית מקבלת סיוע רב מאת השלטון, שהוא פונה אליו לעתים קרובות בבקשות לגרש את היהודים ממקום זה או אחר. היינו יכולים להביא בנקל עובדות הרבה מעידות על סוג זה של האנטשמיות האיקונומית. אבל גם העוברות שהזכרנו דיות להוכיח, כי התנועה הקואופירטיבית האנטישמית יותר משגרמה לה התפתחות האיקונומית, הריהו תוצאת הזמן, כלומר, האנטישמיות האיקונומות הנוכחית ברוסיה ניזונת יותר מן המצב הפוליטי השורר בארץ ומרגשות שנאה ליהודים. אגודת העם הרוסי, הקלירוקאליות השחירה, והסדרים השוררים — אלה הם המפיצים היותר נלהבים של רעיון הקואופרציה האנטישמית החדשה בין ההמון הרוסי. והלא הדבר היה צריך להיות להיפך: לא חברי האגודות הקואיפרטיביות, כי אם התגרנים הפעוטים נלחמים בכל מקום כנגד האגודות הקואופרטיביות, במערב אירופה פונים לפעמים מרובות התגרנים הפעוטים—ויש שבהצלחה—אל הממשלה בבקשה, כי תהיה להם לעזור במלחמתם כנגד הקואופרציה, שהיא עומדת על מדרגה איקונומית יותר גבוהה מן התגרנות הפעוטה. ע"פ טבעה דוחקת הקואופרציה את רגלי התגרן הפעוט, ולפיכך מבקש זה האחרון אמצעים מלאכותיים לעכב את התפתחותה. אבל הקואופרציה הפרוגריסיבית אינה איסרת מלחמה מלאכותית ואינה משתמשת באמצעי־אונס מלאכותיים כנגד התגרנים הפעוטים. הריהי מסתמכת במהלך הענינים האוביקטיבי ובהתפתחות האיקונומית.

אבל שונה הדבר לגמרי בנוגע אל הקואופרציה האנטישמית. היא רואה לפניה קודם כל רק את היהודי, שהיא רוצה ומחויבת לדכא אותו בכל האמצעים. הלא זוהי מטרתה: ה„קואופרציה שלנו תהי יותר מסוכנת להז'יד מן הפוגרומים!" זוהי לא עבודה איקונומית, אלא פוליטיקה של המאה השחורה. ודוקא מפני שהקואופרציות הן אנטישמיות, מפני שנוסדו ע"י בני המאות השחורות, הנן מסוכנות לנו פי שנים. אמנם אמת הדבר, כי לא תתקיימנה לנצח, וסופן להתבטל בצורתן של עכשיו, כשיהיו שוררים בארץ תנאי חיים יותר טובים וחפשים, אבל עוד יארכו ימים, ובין כך מרעיל הארס את האויר.

הרבה שאלות חשובות מאד מתעוררות במקצוע זה. האפשר הדבר, כי אנחנו היהודים נעצור כח להלחם כנגד האנטישמיות האיקונומית הזאת? וכיצד עלינו לנהל מלחמה זו? האם מסוכנות לנו היהודים גם הקואופרציות הפרוגריסיביות? ולבסוף: איזה סוג של קואופרציות כבר נמצא אצלנו, ואיזו מהן מסוגלים וצריכים להברא עדיין על ידינו ומה יכולים וצריכים לעשות במקצוע זה האורגניזציות הצבוריות שלנו.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵי הַיִשוּב.

מאמר שלישי

הַתַעֲשִיה וְהָאִכָּרוּת.

(המשך מגליון 34—35)

החלוצים הראשונים אשר התישבו בא"י החלו להתעסק בתעשיות הקשורות בהשתלמות עבודת האדמה. ראשון־לציון היתה נטועה כרמים, והנדיב אדמונד רוטשילד בנה שמה יקב להפארת. אך מפני שלא היו הכורמים עומדים ברשות עצמם, כי אם תלויים בדעה אחרים, מפני שלא חזקו את מצבם ולא בצרו את עמדתם על אשיות האגודות המשותפות, לכן לא יפלא, כי ימים רבים עברו ולא ראו ברכה מפרי עמלם, וכי באו אנשים חכמים בעיניהם והגידו שלשוא כל עבודתם, מפני שאין מקום למכירת היין.

נראה נא הצדקו דבריהם. למען תת מושג נכון מהשאלה החשובה הזאת, נעריך את התעשיה הזאת אל מול עבודת הכרמים אשר באוסטרליה, יען כי נטיעת גפנים באירופה התפתחה והשתלשלה משנות קדם, אבל באוסטרליה עברו רק שנים מועטות מעת אשר התחילו נוטעים גפנים במקומות אחדים, שאקלימם נוח לצמיחת ענבים, הכרמים הולכים ומתגדלים מאד, התעשיה מתפתחת ומתרחבת מאד, והיא קונה לה מקום חשוב אפילו בשוקי אירופה.

בשנת 1881, כלומר באותו זמן שהחלו גם החלוצים שלנו לבא לא"י ולנטוע כרמים, היו בכל מדינות אוסטרליה כרמים על שטח של חמשה אלפים הקטר, ובשנת 1903 כבר כסו

*) עפ"י מאמריו של פ. ברלין:
„Еврейское антисемитское кооперативное движеніе", — Евр. Міръ, 1909, кн. VI.

הכרמים שטח של 21,8 אלפים הקטר, בשנת 1881 קבלו הכורמים ענבים למאכל — 3,67 מיליון קילו והכינו יותר מ־70 אלף הקטוליטר יין; ובשנת 1903 אספו ענבים למאכל — 22,73 מיליון קילו והכינו 284 אלף הקטוליטר יין, גם 920 הקטוליטר יין־שרף (brendy) ועוד 11,9 מיליון קילו צמוקים. — ובאיתה שנה הביאו מכל כרמי המושבות שביהודה למרתף של ראשון־לציון רק שבעה מיליון קילו ענבים לעשית־יין.

הלא נראה בעליל, כי לא רק שטח האדמה לנטיעת גפנים גדל והתרחב באוסטרליה פי ארבע במשך השנים האלה, כי אם גם כמות הפרות גדלה מאד, הודות לאופני העבודה הטובים שהנהיגו הכורמים. אולם אל נשכח נא כי בעת אשר באוסטרליה נוסדו בזמן ההוא תחנות־לנסיונות, בתי־ספר לאגרונומיה והתגברו פעולות האגודות, — היו הפקידים, אשר הזמין הנדיב בנדיבותו, מורים לחלוצינו, ולפקידי מכולם היו המתישבים נכנעים כעבדים לבעליהם...

אוסטרליה אינה מסתפקת בשוקים הפנימיים שלה, כי אם מובילה את יבולה אפילו לאירופה הרחוקה ממנה במרחק של 12450 מילין אנגליים. ואמנם בשנת 1881 הוציאה לאירופה רק 154 הקטוליטר יין ובשנת 1901—ארבעים אלף הקטוליטר והרויחה שלשה מיליון פרנק; ובשנת 1903 מכרה רק בשוק לונדון עשרים וששה אלף הקטוליטר! ערכו של כל יבול הכרמים. בשנת 1903 נחשב לסכום של 22,47 מיליון פרנק או — בשיעור הבינוני — יותר מאלף פרנק לכל הקטר של כרם.

ואם נפנה לכרמי מושבותינו. נמצא כי בשנת 1906 הוציאו מן היקב יין למכירה 22724 הקטוליטר; כל הכורמים בראשון־לציון ובמושבות האחרות הביאו אל היקב ענבים בסך של 6,025 מיליון קילו; ובשנה ההיא היה ההיזק של „כרמל־המזרחי" בסך של 46218 פרנק!... (ספר היובל לראל"צ).

אמנם מארת אלהים רובצת בנו!...

בשנת 1903 הוציאו בכל מקומות תבל סכום של מאה ועשרים ואחד מיליון הקטוליטר יין; ובשנה הסמוכה, כלומר בשנת התרס"ד הוציאו ממרתף של ראשון־לציון ס"ה 36 אלף הקטוליטר יין וקוניק. והלא כל הסכום המצער הזה בטל לא „בששים" כי אם בשלשה אלפים שלש מאות וששים לפי גודל הסכום של תוצאות ארצות אחרות; הן כל התעשיה הזאת היא רק באמת כטפה בים הגדול של כל ייני־תבל!...

ובכל זאת עמדו על „הטפה" הזאת ירענים וחקרנים, וצוחו צוחיא וקראו: הוי ואבוי! אנה נמכור את הסכום הרב ורגדול הזה! ויבאו בעלי טובות ונדיבים ויאספו לאספות ויטכסו עצות, וכל „המושכים בשבט סופר" הרעישו את העולם במאמריהם ונוסדו מוסדות שחצים מסחר וחצים נדבה ומהרו למכור את היין בהיזק רב מאין כמוהו עד שבשנת התרס"ה „נתנה מכירת היין הפסד 505 אלף פרנק"! —

ובעת אשר אוסטרליה מוסיפה בכל שנה ושנה לנטוע כרמים ולהגדיל את התעשיה הברוכה הזאת, באו אנשים „מבינים" ונתנו עצות לבעלי־הכרמים לעקור את הגפנים הטובים והמשובחים שהמה תפארת לישוב ארצנו, למען נטוע תחתם תפוחי־זהב מפני שבמקום אחר הצליחו בנטיעות אורנג'ים...

לבי השבר בקרבי, בעמדי בין כרמי ראשון־לציון המהוללים באמת ובראותי, איך עוקרים את הנטיעות בלי חשבון ובלי דעת... ורק סבה אחת לחזיון המעציב הזה: חלוצינו אחזו רק בענף אחד של עבודת האדמה, ומדריכיהם ומנהליהם לא הורו להם את הדרך הישרה באכרות אינטנסיבית*). —

בשנת התרס"ה היו בראל"צ כרמים על שטח של 5895 דונם או 530,5 הקטר והביאו 2,84 מיליון קילו ענבים או 5360 קילו מכל הקטר. אז התגדל הקריזים בכל ענפי־העבודה הזאת, ובראות הנדיבים, כי לא יוכלו לבסס את התעשיה הזאת במושבות, מסרו את כל הענין לידי הכורמים עצמם, והמה יסדו סינדיקט, שהחל לנהל את כל העסק באופן יותר טוב. לפיכך יש תקוה, כי עתה תתפתח התעשיה החשובה הזאת באורח נורמלי. אולם לא נוכל לדון על הסינדיקט הזה מנקודת המבט של רעיון הקואופרציות, יען כי האגודה נתיסדה בתנאים מיוחדים וקבלה מאת רוטשילד יקב, שכמעט אין דוגמתו בעולם. הון גדול ובתי־מסחר בארצות שונות. אבל אין כפק שעוד לא נגמרה התפתחותה של האגודה הזאת, השתלשלותה והשתלמותה, לכן נביא דוגמה אחת המוכיחה על ערכה הרב של אגודה משותפת.

בגרמניה היה הדבר. בעמק של נחל אַר, השוטף בין ההרים ונופל אל הנהר הגדול, נהר־רהיין, — ישנם כפרים רבים שכל עבודתם מני קדם היא עשית היין. לפני חמשים שנה החלו להביא יינות גרועים מפרנציה, ומחירם היה זול מאד, ולכן לא יכלו כירמי נחל אַר להתחרות עם סוחרי־יין־פרנציה ולא מצאו להם קונים ליינם המשובח. ובפרט הורע מצבם בשנת ברכה: סכום רב של יין נאסף ביקביהם — ורורש אין להם!... ואז משלו את המשל: לאיש אשר לו יין רב — אין לו לחם.

בני־הנעורים היו עוזבים את הרי־מולדתם ובורחים לנפשם לארצות רחוקות למצא להם עבודה ומזון, והנשארים רעבו ללחם ודלו מאד.

תחת השפעת רעיון ההתאגדות שהחל אז לחדור לתוך הפועלים והאכרים, יסדו שלשה אכרים אגודה משותפת, וזה היה בשנת 1868.

לא פה המקום לספר את פרשת עבודתם ותלאותיהם המרובות עד שהתבססה אגודתם. נראה רק על העובדה שבשנת 1906 היו כל כורמי נחל אַר ורוב הכורמים אשר על נהר־רהיין ומוזל מאוגדים באגודות קואופרטיביות.

כל אחוזת כרם היא רכוש פרטי של כל חבר וחבר, והוא עובד את כרמו לפי ראות עיניו ולפי כחו ושכלו; אבל כאשר יבאו ימי הבציר, אז מחויב כל חבר להביא את ענביו למרתפי־הקהל. הועד של האגודה משלם לכל כורם לפי מכסת ענביו ולפי איכותם במחיר אשר יערך בכל שנה ושנה. הענבים יעבדו במרתפי־האגודה תחת השגחתם של ייני מומחה ושל המנהל הראשי, הנבחר באספת־החברים. הם שמים לב ביחוד אל טיב היין ומשגיחים שיוכן יין מן המינים המובחרים שכבר יצא להם מוניטין בעולם. המרתפים של האגודות המה גדולים ומרווחים. בכדי שיהיה ביכלתם לשמור את היין בשנת ברכה ולא יהיו מוכרחים להוציאו לשוק במחיר נמוך.

ביסוד אגודתם הניחו את העיקר שעליו דברנו במאמר הקודם: הערבות בלתי מוגבלת, ולכן הגדילו את מעשיהם. כן, למשל, בשנת 1903 היו באגודות Mayschoss — 175 חבר ולכולם רק 150 הקטר כרמים; האקטיב — 788109 מרק; קרן המלואים—94570 מרק; מניות החברים 8750 מרק; בניני־

*) זה לא כבר קרה מקרה איום מאד (מובא ב„העולם") כי אחד מחלוצי ראשון־לציון המית את עצמו בפרדסו אחרי שנות עמל ותלאות, כי נטע לו פרדס של אתרוגים ולא ראה ברכה בעבודתו. — זה הוא קרבן של אי־דעת תורת החקלאות, יען כי אין אכר בעולם שיוכל להתקים על נטיע רק אחד כזה מלבד איזה מיליארדר העושה דבר רק לפי פנטסיתו. -- ואפילו האתרוגים יוכלו להביא ברכה מרובה אם יהיו שנים—שלשה עצים לכל אכר, והפרות יקבצו מדי שנה בשנה לאוסם האגודה המשותפת שהיא תסדר את המכירה בכל תפוצות הגולה. —

הקהל 188781 מרק; נמכר יין על סכום של 195563 מרק, ומטעימים אנו עוד הפעם, כי רק מאה וחמשים הקטר כרמים לכל החברים!

את הרוחים מחלקים באופן זה: לכל חבר מחשבים את מחיר הענבים אשר הביא בשתי השנים האחרונות לפני חשבון המשויה ומוסיפים להסכום הזה את שיעור המניה שלו, והמספר הזה ישמש לנורמה, שעל פיה יחלקו גם את הרוחים וגם את ההפסדים. האגודה תשים עינה, כי הכרמים יעבדו בתכלית ההידור וההשתלמות, כי יזבלו את האדמה כפי דרישת המרע והנסיון; החברים מקבלים ע"י האגודות לממכר ולקניה את כל החמרים הטובים והנחוצים במקח שוה; הועד מחלק את חמרי־קלי, אזט ופוספור וכו' כפי הדרוש לכל חבר וכן את כל המכונות ואת מכשירי־העבודה.—

(המשך יבא)

מ. ז. מלפובסקי.

מִשִּׁירֵי־הַמָּוֶת.

הִנֵּה, הִנֵּה שִׁיר־הַמָּוֶת,
בָּעֲלָטָה שִׁירוּ אוֹתוֹ.—
הָיָה יוֹם וְעַתָּה לַיְלָה
לוֹעֵג כְּבָר לַיּוֹם וּלְמוֹתוֹ...

שֶׁמֶשׁ הָיָה בַּשָּׁמַיִם
בָּא שְׁחוֹר־לַיְלָה וַיְכַסֵּנוּ,
בְּלִבִּי אָז חֲלוֹם־אוֹר הָיָה,
רוּחַ סְתָיו בָּא וַיְמִיתֵנוּ

פֶּרַח הָיָה אָז בְּגַנִּי,
בָּאָה פִּתְאֹם יַד — קְטָפַתּוּ...
פֶּרַח הָיָה אָז בְּגַנִּי?
אֵיהוּ? מָתַי הָיָה? מָתָי?...

צְלָלִים עָטוּ פֹה מִסְּבִיבִי
רוֹקְמִים הִמְנוֹן־לֵיל לַמָּוֶת...
הִנֵּה שָׁם הַלְוָיָה שְׁחוֹרָה,
צְלָלִים נוֹשְׂאִים מֵת בַּזָּוִית...

חשֶׁךְ, לַיְלָה. גַּם בִּלְבָבִי
שָׁם מִתְלַחֲשִׁים צְלָלִים דֹּם:
"וַיְהִי בֹקֶר, וַיְהִי עֶרֶב,
הַכֹּל, הַכֹּל הוּא חֲלוֹם"...

— — — — — — — — —

וְנִכְנַסְתֶּם אֶל חַדְרֵי הָאֹפֶל
לִדְרֹשׁ לִשְׁלוֹמָם שֶׁל בְּעָלָיו,
וּרְאִיתֶם הַתִּקְרָה הִיא נוֹגָה
וְיָתוֹמִים, מַחֲרִישִׁים דֹּם כְּתָלָיו...

יקטרינוסלב.

י. קויפמאן.

צִלְלֵי־כְרַךְ.

(ציור)

(סוף)

II.

חורף וסתיו משמשים בערבוביה. שלג נופל ונמס תיכף ומרבה את הבוץ ואת הרפש בחוצות.

ערב. באולם הגדול שבביבליותיקה, שחציו מואר וחציו שקוע בחושך, יושב שמואל ולפניו פתוח ספר עב. איזה רגש נבזה מנקר בלבו בלי הפסק וכל גופו רועד רעידה קלה. הוא אינו פוסק מלמשמש באצבעותיו הקרות בשני הרובלים שבצלחתו, שקבלם היום יחד עם הפטורין — שכר־למוד שהגיע לו. רובל וחצי הוא חייב שכר־דירה, וחצי רובל נשאר לו.

— ואח"כ, כשיתם חצי הרובל? רק מוצא אחד נשאר — להתלות!...

הוא תומך בידו את מצחו. וחש בראשו ובעיניו חמימות קלה.

— אתלה — בוקע ועולה הרעיון במוחו והוא מרגיש רעיות־כאב בקדקדו ובערפו.

— בעליה אתלה. וכשתעלה זלדה — בתה של בעלת מעונו, בתולה זקנה ומבוערה שריח של וזלינה נודף ממנה תמיד — לתלות שם את הלבנים, תרתע פתאום לאחוריה תשליך אותם לתוך האבק ותנוס בצעקת חרדה: "תלוי"... אנשים יתאספו. ייראו לגשת אליו. ואז יבוא השוער — שוער אינו ירא — ויורידו מתליתו. פניו יהיו ירוקים... והנאספים ישאלו איש את רעהו: "מדוע? מדוע?" ואין איש מהם יודע מדוע. וגם הוא לא ידע אז מדוע. עכשיו, כמדומה, הוא יודע. כך, הוא יודע... פניו ירוקים, לשונו שלוחה, עיניו יצאו מחוריהן... מענין, מה יעשה אבא?... והזקנה? — "כך סופם של כל אלה של עכשו", ח, ם,...

בשורה שכנגדו בחדר הקריאה ישב איזה איש כחוש מאד, קרח, שרק שירי שערות לבנות היו דבוקים לו אל רקותיו. בן־אדם זה לא נח אף רגע. כפעם בפעם הסיר משקפיו, נגבם במטפחתו המלוכלכה, הריח טאבאק מן הקופסה, שהיתה מונחת אצלו על השולחן, קנח את הטפה השחורה, שהיתה נתלית כפעם בפעם בקצה חטמו, נהק בקול רם, הרכיב את משקפיו והרים ספרו כלפי האור, ומיד הסיר שוב את משקפיו, נגבם, הניחם לתיך נרתיקם, הריח טאבאק והוציאם עוד הפעם, גהק והרכיבם על חטמו והתחיל מעיין בספרו...

שמואל התחיל מסתכל בבן־אדם זה ושומר את כל תנועותיו. הנה הוא הופך פניו כלפי העלמה, השקועה בספרה. הוא מעות את פניו; כמדומה, שהוא מגחך לה. לא, אין זה גחוך. כמדומה, שהוא רומז לה בעיניו...

שמואל הרגיש פתאום קורבה גדולה אל האיש הזה. הוא רצה לקום, לקרב אליו, לחבקו, לנשק לו על קרחתו ולאמצו אל לבו ולקרוא לו: "חבר טוב! מה אתה יושב בטל, רע, קומה ונפוצץ את כל השולחנות ואת כל העששיות הללו ונגרש את כולם מכאן, את כולם נגרש".

ופתאום תוקפים אותו בחילה ותיעוב. ברור... הוא מסב עיניו ממנו ומוסיף להרהר בו. על אותו שאר־פאה ינשק לו... בשפתיו... ילחצו... מרגיש הוא אותו הרגש, הידוע לו מאד, רגש של מעיכת דבר מאוס בין האצבעות עד כדי התמזמזות, מעיכה לתיאבון, להכעיס...

הוא נותן עיניו בעששית־האלקטרין ומסתכל בה הסתכלות ארוכה, עד שעיניו מתחילות כואבות והוא מסב איתן, עוצמן לרגע ופותחן מיד, וכל האולם עם הקוראים רוקד כנגדו מתוך המון עגולים, קשתות, וחצי־אור מתהפכים לגוונים שונים.

וכשחוזרו האולם עם קוראיו לסדרם, נח מבטו על איזה עלמה שישבה נגדו. כשהרגישה העלמה במבטו הרימה את ראשה והציצה לתוך עיניו בתמיה ובמשהו חרדה מפני מבטו הכבד והמוזר... והוא הוסיף להסתכל בה בלי הפסק, בעקשנות, להכעים...

— חי, חי, מה מגוחכת היא! הרי חטמה הפוך כלפי מעלה... לא, הרי כל פניה הפוכים... ואין איש רואה ואין איש צוחק... ראה, פני כולם הפוכים והעששיות הפוכות, ס, ס, ס!...

והוא רוצה להרעים בצחוק, אבל הוא ניעור. ומחשבה חולפת במוחו: „מה זה? אני יוצא מדעתי"... הוא קם ויושב אל אחד השולחנות החשכים, שלב את ידיו על ספרו, סמך עליהן ראשו ונשתקע בחצי־תרדמה...

צלצול עז וחצוף חדר פתאום לתוך אזניו והעביר רעד בכל שדרתו ובכל אבריו. נשמעה הטרדת כסאות ונקישת מגפים על־פני הרצפה. הוא קם ונגרר בעצלתים אחרי המון היוצאים. את ספרו החזיר אחרון וגם את כליו קבל אחרון. הוא לא נחפז. מה לו למהר? — חצי־רובל, לא פחות ולא יותר... בחוץ היה חושך. עששיות־הגאז משני עברי הרחוב נדמו לניצוצות־אור תלויים וקבועים בתוך החשכה. נשב רוח מחוב וכסה את פניו בלחלוחית קרה.

הוא נתעטף באדרתו ושרך דרכו לאט.

הרחוב היה ריק. הוא התכווץ והצטמצם בתוך החושך והדומיה, ונדמה לו פתאום, שהוא אינו כבר בן־אדם, בעל גוף ואיברים,—כל גופו נצטמצם ונעשה נקודה אחת, נקודה נדחת, תועה בחושך...—רק הרוח שהיה מזעזע את שולי־אדרתו ומטפח בהם על ברכיו הזכיר לו באיזה אופן זר ומשונה, שהוא עדיין אדם בעל רגלים מהלכות ושאר אברי הגוף.

— אתלה—בוקע ועולה שוב הרעיון במוחו, והוא מרגיש עוד הפעם את הכאב בקדקדו ובערפו. לכאורה, קשה ובלתי־מובירר לו דבר אחד — אותה האימה, שהרגע ההוא מטיל בו. לכאורה, על מה הוא חס? על חייו? הלא אבודים הם כבר!... היום או מחר — סופו תליה... ובשביל מה צריך לדחות את הקץ? האדם הגאותן שבו רק נרדם, תרדמה עמוקה נפלה עליו, וכשיקיץ — יבוא הסוף לדבר, יבוא הסוף לאותה ההליכה התמידית, הליכת יום יום, להביבליותיקה לבוש אדרת בלויה, יבוא הסוף לרית הוולינה, שהוא מריחו חמש שנים רצופות...—התליה הכרחית היא. ועכשו? ועכשו — מדוע הוא חש בקדקדו?..

סמוך לאחת העששיות נתקל בסטודנט, שהלך שלוב־זרוע עם אשה צעירה ושוחח עמה כשפניו מוסבות אל פניה.

— הישק לה? — עלתה שאלה במוחו. ישק. בודאי ישק; שם בחושך.

הוא עמד, הפנה את ראשו והשתדל להדור לתוך החושך שהסתירם.

— לא, הוא לא ישק—חזר וחשב: היא תמאן.

ואח"כ ניעור וטפח בפני עצמו: „טפו, לכל הרוחות! מה לי לזה? מה לי ולהם, לכולם? אני—תלוי, והם נבזים ושפלים"...

רגשי זיהום ותיעוב לכל בני־האדם מלאו פתאום את לבו. אַ, אלמלי היה יכול, היה מעמידם כולם בשורה אחת ויורק להם, לכל אחד ואחד בפניו—טפו!, טפו! טפו! ואח"כ—אח"כ—עוף השמימה!.. טפו!, איזו שטות וזרות! פשוט—להוציא את האקדח, לשום את לועו אל הרקה, אחת, שתים—והכל נשלם..

בין כה וכה הגיע למעונו ונכנס החדרה. מוחו היה עיף ויגע. איזה כאב חד וחותך עובר בראשו סמוך לעיניו. ויש שנדמה לו, שהוא מרגיש בצינת־פיו של האקדח על רקתו.

המנורה דולקת על השולחן ומעלה עשן; האב כבר היה בבית. שני בקבוקי יין־שרף, חתומים עדיין, עמדו על סף־החלון. דבר זה עורר בו תמהון, אבל הוא לא רצה לשאול דבר — כלום זה נוגע אליו? הוא פשט את אדרתו ותלה אותה על המסמר שבכותל. אח"כ השתטח פרקדן על הספה וכסה בשתי ידיו על עיניו.

— שמואל — פנה אליו האב בקול רך, שלא כדרכו — מה אתה שוכב כך? ומדוע אינך סועד?

— לא כלום... כבר אכלתי.

— שמואל'יק — פנה אליו עוד הפעם אחרי שתיקה קצרה. הוא הרים קצת את ידיו והציץ מתחתן על אבא. צורתו וגופו נראו לו כ"כ מזוהמים ומעוררים גועל נפש. הפנים הכחושים, העינים התרוטות, החוטם הארוך והעקום, שחודו מגיע כמעט עד לשפתיו, הזקן העב והמסובך, הקומה הכפיפה ובגדיו המעוכים, המכוסים רבב... וגם לעצמו הרגיש רגש־של־תעוב זה, לעצמו—ליוצאי־ירכו של זה... הוא הרק את שתי שורות שניו זו לזו, עד שלכתיתיו נתבלטו ושתק.

— שמואל'יק — חזר ופנה אליו האב בטון הקודם.

— מה נטפלת אלי?—שאל לבסוף בהתרגזות.

— מה אתה מתרגז? יודע אתת, שמואל, „יאהרצייט" יש לי מחר, כלומר: היום בערב ומחר. לזכר אבא, ע"ה, יש לי „יאהרצייט"...

הוא עמד ואחרי רגעים אחדים הוסיף:

ומכיון שיש לי „יאהרצייט" מחר, הייתי רוצה שתלך עמי מחר לבית־הכנסת..

הוא הפסיק עוד הפעם וחכה.

— נו, שמואל, תלך?

שתיקה.

שמואל, ישן אתה?

שמואל שתק בעקשנות.

— שמואל! שמו—אל! אתה ישן?

— אינני ישן.

— נו, ומה אתה שותק? תלך?

— למה?—פקעה לסוף עקשנותו של שמואל.

— כך, רוצה הייתי שתלמוד פרק־משניות לנשמתו של אבא.

— נו נו! שטות שכזו!..

— שטות, שטות... מיד אצלו שטות. וכי מה איכפת לך? רבע שעה...

—אֶ...—הוא הפך גופו לצד הכותל.

— ומה איכפת לך, אם תלמוד פרק־משניות לנשמתו של זקנך? כלום לא היה זה זקנך? אַ?

שמואל שתק:

— נו, תלך?

— הניחה לי!—קרא שמואל באי־סבלנות.

— הניחהו!.. דומה אתה, שאם תתפלל שחרית פעם אחת יזיק לך הדבר? — התחיל אבא כועס — האמין לי שאלמלי ידעה אמא, שתשתנה כך, היתה מחנקת אותך בידיה...

— אינך רוצה לגעת כלל בדבר יהודי,—הוסיף אחרי רגעי שתיקה אחדים — רוצה אתה לכבות לגמרי את הזיק היהודי

שבך? שמואל, שמואל! אינך שם לב כלל, היכן אתה נמצא בעולם...

— וכי מה הם חייו של האדם? הלא יודע אתה... הלא למדת, „תנא־קמא" שלי... מה כתב שלמה המלך, ע"ה? — „הבל הבלים, הכל הבל"... אי, שמואל, שמואל...

שמואל לא הבין ברור את דבריו של אבא; באופן משונה צלצלו בראשו הכואב. הוא השתטח שוב פרקדן ונהם באנחה:

— כתוב... כתוב...

— יודע אני — קרא אבא — כשם שאתה מאמין בכל מה שכתוב בתורה, כך אתה מאמין גם בזה. „קריש" נתן לי הקב"ה! אוי, רבש"ע!..

כל אותו הערב עבר עליהם בשתיקה. המנורה העלתה עשן על השולחן. שמואל התהפך מצד אל צד על הספה. הכאב שחש בראשו חזק יותר ויותר. הוא הרגיש חום בעיניו, והשינה נדדה מהן. בלבו חש ריקניות, מרירות ותיעוב... האב ישב על הכסא והתנמנם, כשהוא נשען על גב הכסא וכשהוא מפשיל מזמן לזמן את ראשו לאחוריו.

Gamma

„רְשָׁפִים".

(ציוני בקרת)

מדי שבוע בשבוע, ורק לפעמים בהפסקה קצת, מופיעה חוברת קטנה בת ל"ב עמודים בשם הכולל: „רשפים".

הקוראים מן הדור הישן, אלה הזוכרים ומזכירים בגעגועים רבים את „תקופת הזהב" של ספרותנו, — מתי היתה תקופה זו? עדיין לא נקבעו הדעות — מקצתם אינם יודעים כלל ע"ד מציאות חוברות אלו, ומקצתם מתאוננים ומתלוננים „שאין הם מבינים". ומתוך שברי להם, כי אין זה מפני „קוצר המשיג" שלהם, הרי הם באים לגדף את „הלשון" ואת „הסגנון" של „החדשים".

הנה כי כן נועדו ה„רשפים" (שכבר הופיעו מהם ל"ד חוברות) לקהל חדש שאינו כרוך אחרי הישן, ולא עוד אלא שמאזין ומקשיב אל הד החיים החדשים.

ואמנם כבר היתה למימרא שגורה באהל ספרותנו: ה„רשפים" — זהו האורגן הספרותי של „הצעירים".

בשעה שאנו קוראים בשם צעירים, הרי עומדים לנגד עיני־דמיוננו, על פי התבניות של הספרות האירופאית, אנשי־מלחמה הבאים אל הספרות וכלי־מפץ בידיהם להרוס עולם ישן על מנת שיבנה חדש על מקומו, לנתץ ולהאביד אלילים כדי להמליך את האלהים...

לפני שנים אחדות נשמעה אמנם במחננו „תרועות מלחמה" לרגלי הופעת „הצעירים". אך לא ארכו הימים ו„הלוחמים" נשמטו אחד אחד מן המערכה, מפני שראו ונוכחו, כי אין הורסין את ההרוס...

בתקופה הקודמת, ב„תקופת ההשכלה", בעת שבעולם היהודי עוד עמדו איתן בניני־רוח, עוד היה מקום לסתירה, אז היו גם החלשים שבמשכילים לגבורים. עכשו כשהכל בעולמנו כה רופף וכה רעוע, על מה יש להשתער?

ובעולם האמנות שלנו עדיין אין לנו „אלילים" נערצים בעיני העובדים להם, עד כדי לעכב בעד הופעת כשרונות חדשים, שאינם רוצים ואינם יכולים להשתעבד אל הישן. ובכן, אין הצעירים צריכים לאחוז בכלי־זין, כדי לכבד לעצמם או להקדוש בעיניהם מקום באהל ספרותנו.

אך מלבד „המלחמה" יש להם לצעירים, בתור באי־כח העלומים, תפקיד נכבד בחיים ובספרות: לחוג את האביב של החיים.

ואמנם זה כמה שנים, מימות פייארברג המנוח, אנו שומעים בין הצעירים שלנו את הקריאה: „חיים"! „חיים"! אך סוד גלוי הוא, כי הקריאות האלו אינן אלא „מליצה". האמת היא:

„בֵּין עֲלִיזִים אֲנִי רוֹצֶה
לִהְיוֹת עַלִּיז — וְאֵינִי יָכֹל.
בֵּין עֲלִיזִים אֲנִי אָבֵל,
וְלַמַּנְגִּינָה הַמַּקְהֵלָה
אֲנִי פּוֹתֵר אֶת הַשְּׁאֵלָה
הָעַתִּיקָה: „הַכֹּל הָבֶל".

(יעקב שטיינבירג, „רשפים" י"ב)

„הרשפים", האורגן של הצעירים שלנו, אינו מצטיין אפוא ב„רוח מלחמה" או ב„עליזות החיים" — הסימנים המובהקים של העלומים — אבל בכל זאת טבוע עליו חותם הנוער, וזה עושה אותו חביב על הקורא.

אין בו אותה ה„רצינות", אותה קמיטת־המצח, אותו כובד־הראש שאתם מוצאים באורגן אקדמי — דברים המטילים אימה ולפעמים גם שעמום על המעיינים בו. —

ה„רשפים", על פי תכונתם, נועדו בעיקרם לדברי־שירה וספרות־יפה, ואין להם עסק עם המאמרים בשאלות־החיים, מה שקוראין „פובליציסטיקה"

ובכל זאת אנו מוצאים שם מזמן לזמן איזה מאמר על אדות „השאלות הארורות" המנסרות בעולמנו. המאמרים האלה באים, כנראה, לצאת ידי חובתה של הספרות אל הצבור, מפני שהבילטריסטיקה של „רשפים" אין לה אלא עולמו של היחיד עם צערו וששונו.

ואולם הפובליציסטיקה של „רשפים" שונה הרבה מזו שהורגלנו בה בעתונים וירחונים. זהו מין חדש של פובליציסטיקה לירית, שמצאה לה מקום אצלנו בזמן האחרון.

תכונתה העיקרית של פובליציסטיקה זו, שהיא שרויה ממעל לחיים ומביטה על העולם כלו מראש צורים, והכל נראה בעיניה כה דל וכה פעוט. או שהיא עומדת מן הצד ומתבוננת בלעג ומנענעה בראשה: „מה האמללים עושים".

כל אלה המטפחים פובליציסטיקה זו כופרים במציאות פובליציסטיקה אחרת בעולמנו היהודי שאין בו שאלות עצמיות, שאפשר וצריך לדון בהן.

„אם בכלל יש איזה מקום לסופר או למשורר בין היהודים הוא רק לעורר את המחשבה ואת הרגש. לצעוק, לבכות ולהתחנן: עורו נא! שאלו לנתיבות עולם!..."

כך אומר הלל צייטלין („רשפים" ח' א'), אחד מן היוצרים של הפובליציסטיקה הלירית בספרותנו.

מובן מאליו, כי פובליציסטיקה זו אינה מטפלת בשאלות קטנות, אלא חובקת זרועות עולם. היא שואלת ודורשת „מה למעלה ומה למטה". היא שואלת, לא פחות ולא יותר: „עם ישראל לאחר שחרב בית־עולמו וגלה מעל אדמתו וגוטל כבודו והועם זיוו — למה נשאר בחיים?! מדוע לא בחר במות?" (הלל צייטלין, „רשפים" ח' ח').

כשאני לעצמי מסופקני, אם „הצעקות", הבכיות והתחנונים" מסוגלים „לעורר את המחשבה ואת הרגש". תהבולות אלו מועילות אך לרגע ופעולתן עוברת ברגע השני. כדי לעורר את המחשבה המנמנמת אין די להבעיתה, אלא צריך לפתוח לה חלונות ולהאיר את החשכה המפילה עליה תרדמה. ואם חדל הרגש להיות ער לכל דבר, הרי צריך להבריאו, לחזקו ולא לזעזע אותו.

הערה זו היא מכוונת גם למאמרו של בר־יוחאי: „בפעם המאה" („רשפים כ"ז—כ"ט), העושה על הקורא רושם מדכא לא ב„האמת מארץ ישראל" שגלה הכותב, אלא באותו הטון של מרירות קיצונית שבו נכתבו הדברים.

לא פה המקום לדון בדברי המאמר הזה. מובטחני, שבר־יוחאי בעצמו לא ישיא עצה ללמוד ממאמרו „הלכות" למעשה בעניני הישוב בארץ־ישראל.

ומצטער אני תמיד על שסופרים כהלל ציטלין ובר־יוחאי, הגדולים „בדברי אגדה", שאין מורים מהם לאיסור או להיתר, נדחקים דוקא לרשות שאינה שלהם ובאים לעסוק „בנגעים ואהלות"...

אבל, כאמור, אין להם ל„הרשפים" עסק עם שאלות החיים, וגם הפובליציסטיקה שבהם אינה אלא „שירה".

והשירים ממש ש„ברשפים" יש בהם מצוינים מאד, ויש בינונים. אך על רובם הגדול טבוע חותם הפואזיה האמתית.

בכלל, כבר העירו על חזיון זה, כי ספרותנו החדשה של העת האחרונה, הענית במקצועות רבים, עשירה היא בדברי־שירה. יש לנו עתה משוררים אחדים, שאפשר למצא בהם ניצוצות של כשרון פיוטי בלתי־שכיח.

גם החזיון הזה מוכיח על מצב־הרוחות בעולמנו היהודי בזמן זה: אין רעיונות גדולים ושלמים שליטים בלבות, אלא רסיסים של רעיונות, לא שלהבת כי אם רשפים. הניצוצות האלה מספיקים לשיר או לציור קטן, אבל אין בהם די אור וחום בשביל יצירה גדולה ושלמה.

בין המשוררים של ה„רשפים" אנו פוגשים שמות של צעירים, הידועים לנו מכבר. ביחוד מצטיינים הם שיריו של יעקב שטיינברג.

גם משורר חדש נגלה לנו ע"י „הרשפים", הוא מר יעקב לרנר. על פי השירים שנדפסו מאת המשורר הזה אפשר להכיר, כי הוא נמצא עדיין „בין שני מגנטים": בין שירתו של גורדון עם עתרת־המלים שבה, ושירתו של ביאליק עם שפעת־הצבעים שלה ועם השאיפה לצורות־פיוט חדשות.

הבילטריסטיקה ש„ברשפים" אינה מצטיינת ביותר, אף על פי שאנו מוצאים שם יצירות של סופרים מפורסמים. אמנם פוגשים אנו דברים יפים כגון „בעירה" של שניאור, „נקמה" של שופמאן, אך אין שם יצירה אחת הגונה, שתשאיר על הקורא רושם בלתי חולף.

ויש שם ציורים וספורים, שבשעת קריאתם אינם גורמים אפילו הנאה איסתטית מרובה, ומוטב היה לעולם הקוראים, אילו לא נבראו.

וגם במקצוע זה נראו ב„רשפים" שמות מספרים חדשים. האחד—מר צ. י. ויינברג — מנסה לתאר את העולם הפנימי של גבורי אהבה ממינים שונים. אפני התיאור שלו אינם חדשים ואינם עמוקים ביותר, אך יש לו לסופר זה טמפרמנט, ובזה הוא נותן נשמת־חיים לציוריו.

השני—מר מ. סטבסקי — הידוע כבר בספרות הז'רגונית, עוסק באידיליות, ביחס היהודי אל בהמת־הבית שלו (בהמה,— „רשפים" י"ג) או מבקש לו רשמים בממלכת הדומם (בחורף,— „רשפים" ח), סופר זה מחפש לו דרך חדשה בציוריו —

ראוי להזכיר עוד את המאמרים היפים של הלל ציטלין (רמב"ם ועוד), של בר־טוביה, של מ. י. ברדיצ'בסקי ועוד, מקצתם—פילוסופיה־פיוטית, ומקצתם—רפרופים על פני ענינים גדולים.

אין כונתי במאמרי זה לבקר את כל הדברים השונים שנדפסו ב„רשפים". מוסר אני לקוראים רק את הרושם הכללי שעושות החוברות האלו. —

העורך של ה„רשפים" הוא דוד פרישמאן. הוא נותן בכל חוברת וחוברת תרגום שנים — שלשה פרקים מספרו של פרידריך ניטשע: „כה אמר סרתוסטרא".

„הספר הזה, לפי עדותו של מחברו, הוא המתנה היותר יפה שניתנה להאנושיות". אם יש מי שחילק על זה, במצאו כי יש לה להאנושיות מתנות־רוח יפות מזו, הנה בנוגע אל התרגום העברי של ספר זה אין ספק, כי הוא אחת המתנות היותר יפות לקוראים העברים. מן התרגומים העברים שנעשו בידי פרישמאן, היותר מצוינים הם אלה שעל פי רוחם וסגנונם במקורם קרובים הם אל סגנון הביבליה. כשאתה קורא בספרים אלה במקורם הלועזי נדמה לך לפעמים, כי מתורגמים הם מעברית: כזה הוא „קין" של הלורד בירון וספרו של ניטשע.

זולת התרגום הזה לא נתן העורך משלו מאומה בחוברות אלו (מלבד פיליטון אחד שנון בחוב' ב'), ובכל זאת הטביע את חותמו על ה„רשפים".

הטון של רוב הדברים שנדפסו ב„רשפים" זהו של פרישמאן, אותה הספקנות, אותו הלגלוג הטמיר, אותו הלעג המר.

כל מי שמכיר בטיב עבודתו של דוד פרישמאן בספרותנו יודע, כי עד היום, זה כשלשים שנה, הוא „הולך לשיטתו". הוא רואה בכל רק „מליצות", הונאת־דברים, דלות נאה, חוסר כשרון.

אך אם באותם הימים, שבעולמנו היהודי היה שורר רוח של שביעת רצון, אפשר היה לו לפרישמאן לבא במאמריו המלאים מרירות וארס ולגלות את כל השפלות והכיעור שבמחשבות ובמעשים, הנה כעת, בשעה שהעצבות תקפה את עולמנו, לא נשאר לו לפרישמאן בלתי אם לפרוש לקרן־זוית ולנענע בראשו על העולם השומם.

דוד פרישמאן נוצר מטבעו, „לעמוד בתוך האופוזיציה". ואולם דא עקא, כי עוד טרם נברא בעולמנו „המרכז" החזק, שצריך להלחם כנגדו...

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

I.

קושטא.

המצב הכללי: פתיחת בית־הנבחרים; המפלגות והנשיאות. בעולם היהודי: עוד הפעם פריסקו,—אספות ונאומים. שונות. —

עם פתיחת בית־הנבחרים מתחילה שאלת המפלגות. בית־הנבחרים העותומני היה „יחיד־בדורו", לרגלי חוסר־המפלגות בתוכו. לפתע־פתאם ובהיסח־הדעת נתאספו בשנה שעברה הנבחרים, רק מפלגה אחת היתה מן המוכן; היא שיצרה את בית־הנבחרים, היא שהשפיעה השפעה

מרובה ויתרה על הבחירות, והיא היא שבראה את הרוב בבית הזה. האחרים, הצטרפו בעל כרחם על הרוב ההוא, אף על פי שלא הרגישו שום קורבה רוחנית ומדינית. סוף=סוף, הלא בזכות „האחדות והקדמה" נכנסו בתור באי־כח העם העותומני אל המיג'ליש ומלבד זה חסרו התנאים הדרושים לתתפתחות מפלגה חדשה, ואלה שלא נספחו על „האחדות והקדמה" לא מצאו בסיס, וגם לא תכנית ליסוד מפלגה אחרת.

רק כעבור ירחים אחדים, כשהתחילה שוקעת שמשה של „האחדות והקדמה" — נוסד „האחרר". אבל ימי „האחרר" לא ארכו. במזמה וערמה — וגם בבגידה — רצו ראשי המפלגה הזאת לרשת את מקום „האחדות והקדמה", אולם בא היום 13 לח. אפריל ושם קץ לחייו הקצרים והרעים של „האחרר". „האחדות והקדמה" נשארה שוב המפלגה היחידה בבית=הנבחרים, והכל כורעים ומשתחוים לה, והכל שרים לה שירי הודיה, ונהנים מחכמתה, ליברליותה וכו' וכו'.

והלא מובן, שבתקופת=הישיבות שאחרי ה=13 לח. אפריל לא עלה על דעת שום נבחר לברא מפלגה חדשה, שתבדל, לו גם לטובה, ממפלגת „האחדות והקדמה"; להט חרבו של מחמוד=שבקיט פחה, שנצח ב־13 לח. אפריל ושמשל ממשלה בלתי־מוגבלה, סוככה על המיג'ליש בעד התפלגות.

עברו ירחים אחדים.

גוף האומה התורקית, שהזדעזע כל=כך בירחי האביב, שב למנוחתו. סר הפחד מפני מהפכת המשמרים. הלאומים הזרים כפפו את גבם והרי הם נושאים בדומיה את כאבם, שגרמו להם החוקים, שנתקבלו נגדם בעת=הסכנה. שמיה המדיניים של תורקיה כל כך טהרו עד שאותו מחמוד=שבקיט פחה אסף את חרבו אל נדנה ואסר על שרי=הצבא לקחת חלק בחיים המדיניים להשתתף „באחדות ובקדמה".

אומרים, כי דבר נפל בין שבקיט־פחה וחילמי פחה — הממשלה — ובין „האחדות והקדמה". וזה הוא שהשפיע על „האחדות והקדמה" שתכריז על עצמה, שמתרחקת היא מעניני־פוליטיקה ושתהפך בין־לילה — לחברת „מפיצי השכלה".

קשה לדעת עד כמה מן האמת בשמועות האלו ע"ד היחס בין הממשלה „והאחדות והקדמה", ביחוד בשעה שבקרב הקבינט מונים עתה לא פחות מארבעה שרים מחברי „האחדות והקדמה", אולם זהו למעלה מעל כל ספק, שתפקידה של המפלגה הזאת בימים הבאים לא יהיה אותו, שהיה לה עד עכשו. ואחד הסמנים היותר מובהקים לשנוי זה הוא יצירת מפלגות חדשות בבית=הנבחרים. כי „האחדות והקדמה" תהי מדינית גם אחרי היותה באופן רשמי „רק" לחברה של מפיצי=השכלה, וחבריה בבית־הנבחרים יהיו למפלגה מדינית פרלמנטרית, את זה אינם מכחישים אפילו מנהיגי המפלגה „הבלתי מדינית" הזאת. אבל השפעתה ודאי שתהי פחותה הרבה.

בשבוע האחרון מודיעים ע"ד יסוד מפלגה דמוקרטית (בתורקית: פירקה=אירעיבר). למפלגה זו יש כבר שבועון, וגם ה„יני גזיתה" עומד ברשותה. בזה האחרון נתפרסמו כרוזה ותכניתה של המפלגה החדשה. שניהם מעוררים רגשות מעורבים. בתכנית המפלגה אנו מוצאים את הדברים האלה המציינים את יחוסה של המפלגה הדמוקרטית להשאלה הכי=נכבדה בתורקיה: לשאלת־הלאומיות.

„המפלגה שתתנגד התנגדות גמורה להמפלגה הדמוקרטית הנה המפלגה הלאומית — (nationalise). מפני שהמפלגה הזאת היא שעוררה את שאלת הלאומים, והיא שגרמה שדם נקי ישפך בארצנו. בית=הנבחרים הבין את השאלה המורכבה הזאת ואסר יסוד אגודות לאומיות. הדמוקרטים ילחמו בעיקרים הלאומיים, שהכו שרש בעם".

אולם אין בני המפלגה הזאת נוראים כ"כ, כמו שהם מתארים את עצמם. באותה התכנית ידובר גם כן ע"ד הגנה על החלשים מפני החוקים, על הפועלים מפני נותני־העבודה ולהפך, וכו', ומבטיחה האגודה להלחם ב„אריסטוקרטיה".

ועוד מפלגה נבראה בשעה טובה ומוצלחת. מפלגה זו יותר שתקנית מחברתה „הדמוקרטית" ואיננה מכריזה בקולי=קולות ע"ד מלחמתה ושאיפותיה. אבל תכניתה, אולי הודות לשתקנות זו, איננה ברורה יותר. לע"ע הכל נעשה במפלגה זו בסודי־סודות, וכל מה שיודעים בקהל העתונאים והפרלמנטריים הוא, כי מפלגה זו תמנה 70 חברים — ביניהם רבים ממי שהיו חברי ה„אחרר" ויתרם מ„האחדות והקדמה", ותכניתה הנה „הסינתיזה" של שיטות שתי המפלגות האלו. ברור וגלוי הוא רק, שמפלגה זו תתמוך בחילמי=פחה ותפיל את שרי „האחדות והקדמה".

ומלבד שתי המפלגות החדשות האלו נזכה בתקופת החרף לשני אגפים קצוניים: הימניים, המשמרים, שיראו עתה את קצות=צפרניהם, והשמאליים, שגם המה יעיזו להופיע בשנה זו על הבמה.

אפשר איפא לקוות, שישיבות בית=הנבחרים יהיו יותר מעניינות מאלו שבימי=הקיץ.

עכ"פ עתוני קושטא כבר נעשו יותר מענינים. הכרת הצורך במפלגות חודרת לתוכם ואחד מן העתונים, שבימי ממשלת ה„אחדות והקדמה" הרעיש שמים וארץ על שונאי ארץ=המולדת, החושבים שקיום מפלגות אחרות בצד „האחדות והקדמה" מביא תועלת למדינה, כותב היום: „הלא כה דברינו ותמיד: תועלת הפרט ותועלת הכלל דורשות שבבית־הנבחרים תהי מפלגה מתנגדת להרוב, וכו'".

שקעה שמשה של „האחדות והקדמה", כך היה אפשר לומר בארץ מסודרת, שיש לה עבר של חיי־מפלגות. אולם בתורקיה אין להחליט ולגזור אומר ע"פ שמועות ואפילו ע"פ מעשים. לפני ששה ירחים נדמה לנו, כי „האחדות והקדמה" גמרה את פעולתה ותרד מעל הבמה. ופתאום נהפך הגלגל.

אבל איך שיהיה ומצב הרוחות וגם סימנים אחרים מוכיחים על ירידת המפלגה „אחדות וקדמה".

בימים האחרונים התעוררה שאלת=הנשיאות בבית=הנבחרים.

מי לא יזכור באיזו התלהבות נבחר בשנה שעברה אחמיד=ריזה לראש בית=הנבחרים? כמדומה, ששום ראש בית=נבחרים שבעולם לא זכה לבחירה נלהבה ונהדרה כזו ולכבוד כזה. אחמד=ריזה=ביי היה אז לקדוש, לגבור ויותר מזה: הוא היה — אחמיד=ריזה, אביה הרוחני של „האחדות והקדמה"...

לא עברה שנה מהיום ההוא, ומעמידים כבר על הבחירה ארבעה קנדידטים אחרים — וביניהם אנשים יותר „פופולריים" עתה מאחמד=ריזה=ביי. —

צריך להודות, שרבים נואשו ממנו. אחמיד ריזה היה גדול, בהיותו בפריס ובערכו שם את ה„משורית" שלו, שהתחיל במלחמה נגד עבדול=חמיד. הוא היה גדול בעניותו ובצרותיו שסבל, בעת שמה „אילדיז" הבטיחו לו הרים וגבעות, אם רק ישוב בתשובה שלמה... כששב לקושטא, ונחל כבוד=מלכים, חשבו חבריו, שהוא יהיה מנהיגם, ושינהל את בית=הנבחרים ביד רמה, ובחכמה יתרה.

אולם התקוות לא נמלאו. כתור יושב=ראש לא עמד תמיד מעל למפלגות, ולא תמיד התיחס בסבלנות הדרושה לאלה, שלא קבלו את דעתו. וכך הלכו ופחתו השפעתו ופופלריותו *).

מר פריסקו, עורך ה„טימפו", האופיציוז של החכם־באשי, מוסיף „לאכול" את הציונים בכל פה. 10 — עשרה! — מאמרים כתב נגד הציונים מכל נקודות ההשקפה, שמצא במלוניו העתיקים; ויעורר מתים מקברם, קרא בשם את „התעודה הקדושה" שהעלתה חלורה — היהודים העותומנים ו„התעורה"! — ויעזע גם את האנושיות העלובה מתרדמתה.

אבל לא הועילו כל מופתיו ואפילו „הצדק, היושר והאמת", שבשמם הוא קורא מאה פעמים ואחת בכל מאמר ומאמר.

אז קרא אל השוטר.

הוא אכל קורצה על היהודים הזרים, הבאים לכבוש אחת ממדינות תורקיה.

וגם דבר זה לא הועיל. השוטר לא הבין או לא רצה להבין.

אז מצא לו מופתים עוד יותר חותכים.

באחד העתונים היהודים של עיר־הבירה באה רשימת כספי הקופה הלאומית שנאספו בקופסאות, ויכתוב מר פריסקו מאמר=שטנה במובן היותר גס של מלה זו: ויזעק „יהודים עליך, תורקיה! בארצך מאספים כספים לטובת מטרה מדינית נסתרה, בשביל לקרע גוף מגופיך!"

ואין האדון פריסקו יכול לשער שמאספים כספים לטובת מטרה „מדינית", והמאספים אינם נהנים מזה שום הנאה, ומרהיב עוז לחשוד במאספים...

„ומאמרים מדעיים" כאלה — כך מכנה האד' פריסקו את „מאמריו" האלה — נכתבים, כמובן, בשם הצדק, האמת והיושר האנושיות והתעודה!

*) לפי הידיעות התלגרפיות האחרונות נבחר אחמד=ריזא=ביי שנית לנשיא בית־הנבחרים, המערכת.

הרושם שהמאמרים האלה עשו—מובן. מר פריסקו השיג ממש את ההפך ממה שרצה. אלה שעמדו עד עתה מנגד לציונות, מתחילים להתענין בתנועה זו.

והציונים משתמשים בהזדמנות הטובה, ועונים במאמרים חיוביים, בצרפתית ובשפניולית, על כל ההתנפלויות, המסירות, והאשמות שמטפל עליהם גבור-העט מה„טימפו". ולתהלתה של העתונות היהודית הקושטאית צריך להעיר, כי היא מקבלת ברצון מיוחד מאמרים ציונים, והקהל קורא איתם בהתמדה מרובה.

אפשר להצטער רק על ש„הטימפו" הוא ה„אופוציוז" של החכם-בשי, אותו החכם-בשי, שבשנה שעברה הביע את רגשי הסימפתיה שלו לתנועת הישוב בארץ-ישראל, ושעל כל פנים היה צריך לעמוד מעל לריבות-מפלגות.

בשבוע שעבר נאם התורקי הצעיר דז'ילל-נורי-ביי, עורך ה-«Jeune Turc» בקלוב של הצעירים היהודים בגלט. תכן הנאום היה „מה יכולים היהודים העותומנים לקוות מהממשלה העותומנית, ולמה זו יכולה לקוות מהיהודים". האולם היה מלא מפה לפה, וכולם שמעו בהקשבה מרובה את הנאום התורקי היפה של העורך הצעיר.

קצור הנאום הזה: לרגלי קביעת הקונסטיטוציה אפשר לטפל בשאלה זו באופן חפשי, מבלי שהדבר יעורר חשד. הוא מונה בהומור בריא את כל היתרונות והחסרונות של היהודים ומזכיר דרך אגב בשם הציר היהודי מסלוניקי, שהיהודי התורקי כשהוא משיג את 15 הפר. הראשונים הוא קונה לו מגבעת וכשמרויח את 15 אלף הפר. הראשונים קונה לו תעודת-נתינות של ממלכה זרה. הנואם מוכיח שאין לאנטישמיות כל מקום וכל בסיס בתורקיה, שתמיד התיחסה באופן טוב ליהודים. הוא מונה את כל המעלות של היהודים בתור מהגרים ומתישבים בתורקיה הגדולה, המחכה לידים עובדות. ביחוד יש נוף אחד בתורקיה, שימשוך אליו את היהודים בכח גדול. אין דבר יותר טבעי מזה שהעם, שיש לו הסטוריה, לא יבגוד בה ולא ישכחנה. אבל להוציא מזה המסקנה, כי היהודים חולמים להקים להם ממלכה ולהקרע מעל הממלכה התורקית—זה יכולים לאמר רק טפשים ואנטישמים.

בסוף קורא הנואם את הצעירים היהודים לעבודה לטובת הלאום היהודי ולטובת ארץ-המולדת.

הדברים האלה תרגם הנואם גם צרפתית, ויעשו רושם כביר על הנאספים.

— בשבוע הבא ינאום דז'ילל נורי ע"ד „השאלה הלאומית" בקלוב היהודי בחזקוי וחברנו ז'בוטינסקי ינאם ברבע אחר — בקוסקונדז'וק.

בגמרי את מכתבי, נתקבלו פה שתי ידיעות חשובות המקימות את שערותי בדבר ירידת ערכה של מפלגת „האחדות והקדמה".

מפרים מודיעים, כי הד"ר נזים-ביי אחד מראשי „הועד" התאונן ששמה נוסדה אגודה תורקית, שתלחם ב„הועד". נזים-ביי חושד את הנסיך סבח-עבדין, שהוא עומד בראש האגודה. האחרון הכחיש את הדבר, שהוא אומר להלחם ב„הועד".

מ ס ל ו נ י ק י מודיעים: סמנים רבים מוכיחים כי „האגודה הליברלית"—האחרר— אומרת להופיע מחדש על הבמה המדינית. מספרים כי חברי-המפלגה הזאת שנו קצת את הפרוגרמה של הנסיך סבח-עבדין. מלבד סיחרים מהמדים נכבדים מעירנו נכנסו למפלגה זו גם בולגרים, סרבים, יונים, י ה ו ד י ם ואלבנים. בעוד זמן מועט תקרא המפלגה הזאת לועידה. המפלגה עומדת בקשר עם חבריה מעיר-הבירה. אומרים, שלמנהיג האגודה יהיה ישמעאל קימל, ראש „האחרר" של השנה שעברה, שעד עתה ישב בגולה, ושישוב להשתתף בישיבות של תקופת-חורף זה. במפלגה זו ישתתפו, כל הצירים, המודים בהצורך לתת אותונומיה ללאומים הזרים.

א. חרמוני.

II.

סלוניקי.

הפולמוס בעתונים ההשפניוליים ע"ד הלשון העברית, הציוניות, ה„עזרה" וחכי"ח ויחוסם אל בתי-החנוך, אותו הפולמוס, שדברתי עליו במכתבי הקודם לא חדל עד היום. מצד אחד עומדים ה„אבינר" ו„האיל פואיבלי", המגינים על הלאומיות היהודית, ומן הצד השני—„האימפארסיאל", המחזיק בשיטת ההתבוללות. יתר העתונים, כמו ה„לא נאסיאן", שאינם משתתפים במלחמה זו, מסבירים פנים אל הלוחמים בעד התרבות העברית, מהללים מאד את „גן הילדים" העברי ומשבחים את הרעיון ליסד בסלוניקי גמנסיה עברית.

טענותיהם של המתבוללים נגד הלשון העברית גלויות וידועות הן. בעת האחרונה הופיע בעתון „אימפארסיאל" גבור-עט חדש, המעיד על עצמו שבקי הוא בכל חדרי הספרות העברית העתיקה והחדשה, ובכל זאת הוא מתנגד ללמוד שפת-עבר בבתי-הספר. מפני מה? „מפני שאין בו ת ו ע ל ת. ההמון היהודי בסלוניקי מרגיש יותר צורך בחומריות, ורוחניות אינה נחוצה לו".

והדברים האלה נשמעים באותו מקום, שהשכנים שלנו, העמים הקטנים, המוקדונים, היונים, הבולגרים, האלבנים, מוסרים את נפשם על החנוך הלאומי שלהם והשפה הלאומית שלהם.

אך הגבור „הרחמן" הזה עוזב מעט את המערכה והולך לדון בשאלת תקון המורים והכשרתם למלאכתם. כאן אנו שומעים דברים של טעם על אודות חוסר-ההשכלה כללית בין המורים, על מעוט ידיעותיהם בפדגוגיה, על שטחיות השקפותיהם ודעותיהם. מורים כאלה, שלא קראו ולא שנו אינם יכולים, כמובן, לתת חנוך הגון לדור הצעיר.

כל זה הוא אמת. ועצה טובה משיא סופר ההוא: להוסיף מחלקות עליונות בבית-הספר של כי"ח, ושם יתחנכו ויתגדלו המורים העתידים, ואחרי גמרם את חק-למודם יוכלו לקבל משרות מורים בכל רחבי הממלכה העותומנית. אך ספק גדול הוא, אם תואיל הקהלה הסלוניקית למסור את חנוך המורים בידי ח' כי"ח.

טובה מזו, וקלה לצאת אל הפועל, היא הצעת הסופר הנ"ל ליסד שעורי-ערב בשביל המורים ללמודי המדעים הנחוצים לפדגוגים.

לרגלי הופעת „האויב", הנלחם בעתונים כנגד שלטון העברית נתעוררו „החובבים", שהיו נרדמים עד כה ולא פעלו מאומה לטובתה. עתה בהריחם „סכנה" הקיצו משנתם וקמו להגן עליה ולבצר לה מקום בעולמנו היהודי.

התחילו מסדרים שעורי-ערב ללמד עברית לגדולים, משתדלים להרחיב את ידיעות השפה בין הצעירים, דורשים מבתי-הספר, שילמדו שם עברית במדה מרובה מאשר עד כה.

באו ונחזיק טובה לסופרי העתון „אימפארסיאל"!

יותר ויותר מתגברת ההתנגדות אל תכנית-הלמודים של ח' כי"ח בבתי-הספר שלה. אם עד העת האחרונה היו הלאומיים מתאוננים בסתר על חברה זו ועל שיטתה בחנוך, הנה כעת הרימו קולם. והעתונים הלאומיים מביעים גלוי את חבתם לחברת „עזרה" ולמוסדיה ומבכרים אותם על פני חכי"ח ובתי-החנוך שלה.

בכלל, התחלה דעת-הקהל פה לבקר את מעשיהם של המשפיעים טובה על דעת עצמם. העתון „איל פואיבלי" דן ברותחים את המתבוללים ואת כל „המלשינים" הקושטאים, המפיצים שקרים על אודות הציוניות. לא נמנע העתון הזה לפרסם מאמר גם כנגד הרב הכולל רבי חיים נחום, על אשר אסר בקושטא לנאם נאומים ציוניים בבתי-התפלה.

ומעורר העתון הזה את חבריו בתורקיה להתאחד ולהגן על עמנו מפני ההסתה האנטישמיית בעתונים היונים והצרפתים. „עלינו להשתמש בתחבולות כדי להמית את תועלת האנטישמיות במדינתנו בטרם גדלה".

ההתרגזות רבה מאד לרגלי מאמרו של אבו זיאה טבפיק כנגד הציונות, רושם יפה מאד עשה מאמרו של נ. סוקולוב בעתון ההשפניולי „היהודי" בקושטא: „דברי שלום ואמת". ה„איל פואיבלי" אומר להדפיס מאמר זה בגליון מיוחד ולהפיצו בין הקהל.—

בשבוע שעבר נאם ה' ד"ר לוין מודיני באולם של האגודה „תלמידי כי"ח" ע"ד ה„אליאנס" והיהדות. בתור חבר הועד המקומי של בה"ס לחברת כי"ח, הרבה, כמובן, לספר בשבח החברה והגדיל את פעולותיה לטובת היהודים והיהדות. וסוף דבריו היה, כי כל אלה הלוחמים כנגד חברה זו הם אנשים שפלים וחסרי-לב.

על דברי הנואם ענה העתון „אל פואיבלי" במאמר חריף, שבו תאר את סבות ההתנגדות למעשה כי"ח מצד היהודים הלאומיים, הרואים בה אויב להמסורת היהודית. „לא נניח את נשקנו מידינו, כל עוד שנראה, כי החברה מתאמצת להמית את רוח הלאומי שלנו; לא נכבד את החברה, כל

וזמן שלא תבין לכבד את רגשותינו אנו; נבקר קשה את מעשיה, אם תוסיף לרדוף בבתי־ספרה את הלשון העברית. הגיעה השעה לנו להשתחרר מהשפעתה של חברה זו".

נעשות פה ההכנות לבחירות צירים אל הקונגרס הציוני התשיעי. אומרים לשלוח מסלוניקי בלבד חמשה צירים, כי מספר השוקלים עולה פה ליותר מאלף.

הקנדידטים, שכנראה יבחרו כולם בתור צירים, הם: הד"ר יעקבזון מקושטא, דוד פלורנטין (העורך הראשי של ה„אביניר"), הפרקליט משה כהן (העורך הראשי של ה„לא־נאסיאון"), אליהו לב־טוב ארדיטי (העורך הראשי של ה„איל פואיבלי") והסוחר יצחק יהושע.

מקוים, כי האנשים האלה ידעו לבאר בקונגרס לפני אחיהם את מצבם החמרי והרוחני של יהודי תורקיה ואת דרישותיהם מאת הציונות.

יהושע קנטורוביץ.

חג־היובל בקטוביץ.

העיר קטוביץ בשילזיה העליונה לבשה צורת של חג. פה ושם עומדות כנופיות של יהודים משוחחים בהתלהבות. אפשר להכיר תיכף, כי חגיגה יהודית כאן. הרחוב מתמלא יותר ויותר המון אנשים ההולכים מבית־הנתיבות העירה. נשים עדויות פאר ואנשים לבושים „סמוקינגים", ולקראתם יהודים מלובשים „קפוטות" כמנהג פולין וצעירים גליצאים בעלי פאות ארוכית.

תושבי העיר יצאו אל החוצות לראות ולהתבונן באנשים הנבדלים זה מזה במלבושיהם, והמאוחדים ברוח. בבית־הקהוה „מונופול" כל המקומות תפוסים; נשמע צלצול השפות: אשכנזית, פולנית, עברית ויהודית. הכל מדברים בהתלהבות ומספרים על אדות התנועה הציונית ומהלכה. ההמון הולך ורב מרגע לרגע, המבואות נעשים צרים. אחד מתוך הקהל משיא עצה ללכת אל „קייזרהאף", ששם תהי הישיבה הראשונה, כדי לתפוס מקומות־מושב.

השעה העשירית. מרכבה באה להוביל את חתני־היובל מר דוידסון ומר פינס, ועוד מרכבות — בשביל יתר הצירים. וכל הקהל פנה ללכת אל „קיזר־האף", ששם קידם בברכה את פני האורחים ראש ההסתדרות הציונית בקטוביץ מר ווינר ביחד עם הועד של ההסתדרות.

מר ווינר מודיע, כי ממתינים קצת בפתיחת האספה, מפני שבעוד שעה קלה יבא מסע שילזי, שיביא מערים קרובות צירים, שבקשו להמתין עד בואם.

ואמנם מהרה נראו החסרים משילזיה, שבאו במסע האחרון, ותיכף נפתחה הישיבה ע"י מר ווינר לקול קריאות „הידד" ולמחיאות־כפים סוערות. אל הפריזידיום נתבקשו מר ל. דוידסון, מר פ. פינס, נ. סוקולוב, הדפוטט שטנד, ה. פרבשטיין, הפרקליט מרגליות, ל. רוזינטהאל ומר וויטקובסקי.

האולם עושה רושם נהדר. כל המקומות תפוסים, גם במבואות עומדים צירים, שלא עלה בידם למצא מקום־לשבת. על הקיר תלויה תמונת מנהיגנו המנוח הד"ר הירצל. על יד הפתח עומדים שלשה „מכבים", לבושים בגדי שרד, שנועדו לשרת את נשיא ההסתדרות הציונית מר דוד וואלפסון, שמחכים לבואו בצפיה מרובה.

עם פתיחת הישיבה, מביע הד"ר מר ווינר את צערו, כי הנשיא וואלפסון לא יכל לבא אל האספה מפאת מחלתו, ועל מקומו בא המזכיר הראשי של ההסתדרות מר סוקולוב. הידיעה הזאת גורמת צער לחברינו הציוניים מגרמניה.

מר ווינר בנאום הפתיחה מציין את ערכה הרב של אספת קטוביץ בתולדות התפתחות הציונות, מזכיר את הד"ר פינסקר, וגומר נאומו בברכה להנאספים.

אחריו נאם מר סוקולוב, שנפגש במחיאות כפים. הוא מברך את האספה בשם הועד הפועל המצומצם. אחרי כן הוא עובר אל עניני־דיומא, ובבקיאות רבה המצויה אצלו הוא מספר את דברי ימי חבת־ציון עד שנתפתחה לתנועת־עם. הוא מדבר על אדות הציונות, שאינה רעיון של יחידים, אלא חזיון הסטורי בחיי העם היהודי.—נאומו נתקבל במחיאות־כפים במשך רגעים אחדים רצופים.

הד"ר קלויזנר בנאומו המדעי המעובד יפה מוכיח, כי אספת קטוביץ היא אבן הפנה בבנין הציונות המדינית.

מר וויטקובסקי מברך את האספה בשם ציוני גרמניה.

בשם הועד המרכזי של ציוני רוסיה מברך את האספה מר פרבשטין. הנואם מתאר את התקופה ההיא לפני חמש ועשרים שנה, בעת אשר היהודים היו רצוצי נפש וגוף. מתוך יאוש ברחו יהודים בלי סדרים מארץ מושבם וגם... מיהדותם. וכימים ההם באה אספת קטוביץ להזכיר לעם היהודי את ארץ אבותיו. אמנם מעט מאד נעשה במשך כ"ה שנים לעמת המטרה הגדולה שהצבנו לנו, אך הרבה מאד עשינו, אם נעלה על לבנו מה שהיה בעולמנו עד האספה בקטוביץ. ומסים מר פרבשטיין את נאימו בברכה, כי ליובל החמשים יהי בידנו לספר מעשים גדולים וכבירים שעשתה התנועה הציונית.

נאמו עוד הפרקליט מרגליות, הציר שטאנד וחתני־היובל מר דוידסון ומר פינס.

החזן הראשי התחיל משורר את „התקוה", הנאספים קמו כמושבם, וכל הקהל שר יחד עם החזן.

כזת נגמרה ישיבת הבקר. הנאספים הולכים לסעודת הצהרים. שם ליד השולחנות נשמעו הנאומים על כוסות־של־ברכה. מר סוקולוב דבר עברית לשמחת בני־הנעורים שהביעו לו תודתם. הורגשה שמחת־חג. אין כאן יהודים פולנים, יהודים גרמנים, יהודים גליצאים—אלא „יהודים". בשעות אלו אתה רואה את עצמך בתוך אטמוספירה חמה וחביבה.

אחרי הסעודה שבו הכל אל האולם, אל ישיבת הצהרים. האולם הגדול המכיל 1500 איש, היה מלא מפה אל פה. לפי דברי התושבים, לא ראתה קטוביץ מימיה אספה רבת־עם כזו. כל אחד בא לשמוע מה ידובר כאן.

הנואם הראשון היה הד"ר טהון מקראקוי, נואם בחסד עליון. הוא מתאר באופן מצוין את התפתחות הציונות, ותכן נאומו המלא ענין יחד עם הצורה היפה עשו על הקהל רושם אדיר. לא היה קץ למחיאות־הכפים.

מר וויטקובסקי מדבר רתת על אדות שיטת ההתבוללות בגרמניה.

על הבמה עולה הדיפוטט מר שטאנד. מתחיל הוא מדבר בקול נמוך, אך מעט מעט קולו מתרומם, הולך וחזק, הולך וחוצב להבות. גם הוא מתאר את הטמיעה, מלגלג עליה, מראה על תמונתה הגלותית.

הקהל מקבל את נאומו במחיאות כפים סוערות.

לאחרונה נאם עוד הפעם מר סוקולוב. הקהל שמע את דבריו בהקשבה רבה, כאלו ירא לאבד מלה אחת מתוך הנאום. מר סוקולוב מדבר ע"ד ההתנגשות בין האשכנזים והספרדים בפלשתינה, על אדות התקוה להשפיע על אחינו הספרדים. הוא מדגיש, כי כחנו בנו בעצמנו ואין אנו צריכים לחכות בכל יום לשמועות טובות ולבקש בעתונים את דברי העומדים מחוץ למחננו, את הידיעות הבאות מקושטא.

אחרי מחיאות־כפים ארוכות נסגרה האספה. הקהל הלך אל ה„קומרס", אך הבית היה מלא כבר אנשים עד אפס מקום לכל הבאים. רבים מוכרחים לשוב לבתיהם, הצעירים מן הסטודנטים משוררים שירי ציון, הד"ר קלויזנר נאם בעברית, וה' א. שטנד נשא נאום בשם הקלוב היהודי, ושוב שירים ונגינות וכך עד חצות הלילה.

ה. פ.

בחיינו:

בציונות.

הלשכה של הקונגרס התשיעי מפרסמת את הידיעות האלה:

מבקשים אנו את אגודית־הארצות, את הפרקציות ואת המוסדים. שבדעתם להכנס לישיבה ביום 25 דצמבר, כי יואילו להודיענו בערך את, מספר האנשים העתידים להשתתף באספות אלו, כדי שיהי בידנו להכין אולמים ראיים.

עוד הפעם אנו פונים בבקשה נמרצה אל הצירים להודיענו, על פי התבנית שנדפסה בעתונים הציונים, את דרישותיהם למעונות. בימים שלפני הקונגרס יבאו מקרבנו אנשים אל בית־הנתיבות הראשי בהמבורג, את הפרטים בענין זה

נודיע. ומפני שבימים ההם חל חג־הלידה ומספר האורחים יהי רב מאד, לכן טוב להקדים בשכירת מעון ולדעת את טיבה של האכסניה.

נאומו של מכס נורדוי ע"ד „היהודים במאות הי"ט וה"כ" יהיה ביום ד' 29 דצמבר בשעה 9 בערב באולם הגדול של „הקונבנטגרטן".

ביום א' 26 דצמבר בשעה 8 בערב בדיוק יערך מחזה־התגוששות ע"י חברי האגודה היהוית להתגוששות. הצירים של הקונגרס בתיר אורחים הגונים יכנסו אל האולם על פי הכרטיסים המיוחדים שלהם, מלבד זה יחולק בחנם מספר רב של כרטיסי כניסה, כרטיסים אפשר יהיה לקבל בזמנם בלשכת הקונגרס, וצריך רק להודיע את השם ואת האדריסה של המבקש. אחרי המחזה של ההתגוששות יערך בשביל המשתתפים „קומרס" באולם של „הגן הזואולוגי". —

— הועד המרכזי מבקש: א) שפרוטוקולי בחירות צירים להקונגרס יכתבו ד ו ק א באותם הטופסים שנשלחו מאת המרכז לכל האגודות ושירשמו בהפרוטוקולים ב ד י ו ק ג מ ו ר מספר השוקלים שבכל עיר ומספר הדעות שקבלו הציר והסגן. — ב) שהאגודות ת מ ה ר נ ה לגמור את הבחירות ולהמציא את הפרוטו־קולים להועד המרכזי ולהלשכה המרכזית בקלן.

הצירים שנבחרו ברוסיה להקונגרס (ע"פ הידיעות שקבל הועד המרכזי)

ר ש י מ ה א.

וויניצא, פ' פודוליה: אליהו שפיראן סגן ד"ר מ"י גליקסון. וואסיל־קובקא, פ' יקטרינוסלב: אפרים המבורג; סגן יעקב פרסקי. סוסנוביצא, פ' פטרקוב: אלימלך קליוניץ. ראוונא, פ' וואהלין: מ. שנקין, יצחק סלמר. דוי־נאיבצי (ע"י הקבוצה), יארמולינצי ובאלין (פ' פודוליה): יוסף קונטורשציק, סגן אברהם לרנר. וויטבסק: יהודה ליב הורוויץ, יצחק סאלאוויי; סגנים: ש"נ האלאפקער, מנחם זאק.

ב א ש כ נ ז.

ברסלוי: ד"ר א. סנדלר, ד"ר ה. שכטל; דויסבורג: ד"ר ל. וויינברג; המבורג־אלטונה: ד"ר נ. הלפירן, ד"ר א. קלמוס; קלן: דוד ולפסון.

ב א נ ג ל י ה.

דובלין: י. יעקובס; לעעדס. י. צימרמן, פ. מ. רסקין, ד"ר ד. פסמניק. לונדון: פ. מונטיפיורי, מנצ'סטר ד"ר ש. דרייפוס.

ר ו מ י נ י ה:

בראילה: ד"ר ה. מוסקוביץ; בוטוסני: ה. שטרוק.

ת ו ר ק י ה.

סלוניקי: ד"ר ו. יעקבסון, ד. פלורנטין, מ. כהן, א. ס. ארדיטטי, ש. א. כיבך.

א ו ס ט ר י ה.

טפליץ־שינוי: ד"ר א. קורריין; אוסטריה הפנימית: ד"ר י. מרגליות א. ביהם, ד"ר ק. פוללק, ד"ר ר. בעער, ד"ר א. מיללר, ד"ר ל. מיזל, מרת ה. פוירשטיין.

א פ ר י ק ה ה ד ר ו מ י ת.

גליל יוהניסבורג: דוד ולפסון, מרת פ. ולפסון, ד"ר ביסירר, ד"ר כבולים, ד"ר א. לשינסקי, מרת לשינסקי, ד"ר א. פרידמאן, ד"ר בודנהימר, ש. גולדרייך, ל. קיסלר; גליל־המזרח: ש. כהן, הרב ד"ר א. כהן.

א ו נ ג ר י ה

זיבינבירגן: ד"ר א. אברהמזון; אונגריה הצפונית: וו. קלמן; בודפשט: ד"ר ב. אוסטרייכר, מ. בישליכס; קססה: ד"ר ל. גרין; נייטרה ל. ליבוביטס; אונגריה המערבית: ד"ר ל. דימיני; אונגריה הדרומית־המזרחית: א. בוקור.

פ ר נ צ י ה

פרים: ד"ר ס. גורדון; ד"ר א. מרמורק.

מ ז ר ח י

פרים: א. בוהליר; יפו: יעקב גוטמאן.

— מפהוסט (מחוז סלוצק) קבלנו דו"ח מאת אגודת הציונים. מח' אב תרס"ח עד ח' כסלו תר"ע נאסף לטובת מוסדים ציוניים שונים סך 127.60. —

— מבאכמוט (פלך יקטרינוסלב) מודיעים לנו ע"ד התעוררות בקרב שדרות שונות לטובת הרעיון הציוני, בשנה זו נמכרו שם „שקלים" הרבה יותר מבשנים הקודמות, גם תוברות ועתונים ציוניים נתפשטו במספר רב, ובכלל גדלה שם ההתענינות במצב־הדברים בתורקיה בכלל ובא"י בפרט. —

—מן ההוצאה „ציוניסטישע קאפיקע ביבליאטעק" נתקבלה חוברת חדשה (№ 21) בשם: „די ציוניסטישע ארגאניזאציע" („ההסתדרות הציונית") מאת ש. שווארץ. —

— בועידה האחרונה של „פועלי ציון" דנו על אדות השתתפות המפלגה בקונגרס הציוני בהמבורג. הפרקציה הרוסית של מפלגה זו התליטה שלא לקחת חלק בקונגרס, כדי שלא לטשטש את ההכרה המעמדית. החברים מאוסטריה־אונגריה יצאו במחאה נגד החלטה זו.

— „פועלי ציון" שבאוסטריה־אונגאריה הוציאו קול־קורא אל חבריהם לתמוך בהפונד הפלשתינאי שנוסד לטובת המוסדים של המפלגה, העוסקים בבסוס מעמד הפועלים בא"י. —

— חברי אגודת ציוני אודיסה „קדימה" דנו בישיבת האגודה על דבר מצבה הנוכחי של תנועתנו ואחרי ששמו את לבם אל עבודת מנהיגי תנועתנו במשך השנה הקונגרסית האחרונה ואל התנאים, אשר תנועתנו נתונה בהם בימינו אלה, — החליטו פה אחד להביע את רגשי אמונתם לועד הפועל המצומצם.

יהודה ליב עפשטיין ז"ל.

ביום הששי, ו' כסלו, נפטר בווילנה, בשנת הל"ח לחייו, אחד מטובי עסקני העיר ונכבדיה רבי י. ל. עפשטיין.

המנוח היה אחד מראשי „חובבי ציון" בווילנה וציוני נאמן, ומווילנה נשלח בתור ציר אל הקונגרס הציוני השביעי.— שלום לעפרו!

צבי הכהן שרשבסקי ז"ל.

ברוסטוב ע"נ דון נפטר הסופר העברי צבי הכהן שרשבסקי. המנוח נודע בשמו הספרותי ישוע־שר־עסק. הוא כתב גם שירים בעתונים ומאספים שונים. — שלום לעפרו!

ספרים חדשים שנתקבלו בהמערכת:

י. ח. ב ר נ ר: „בין מים למים' ספור, ביבלותיקה של „ספרות" 1, № ורשה תר"ע המחיר 30 ק.

„ר ש פ י ם", ערוך ע"י דוד פרישמן חוברות ל' ול"א הוצאת ספרות ורשה תרס"ט המחיר 10 ק. כל אחת.

מ. י. ב ר ד י ט צ ב ס ק י: „מימין ומשמאל" ארבעה מאמרים הוצאת צעירים ברסלוי תרס"ט המחיר 75 ק.

א ס ק א ר ו י י ל ד: „דע פראפונדים" (פון דער טיפעניש) אי־בערזעצט פון ק. מרמור מיט א פארעדע און ביאגראפיע פון בעל מחשבות. פערלאג פראגרעס לאנדאן 1909 המחיר 75 ק.

ר א ו ב ן ב ר י י נ י ן שריפטען (ערצעהלונגען, ביאגראפיעס און קריטיק) פערלאג השחר ורשה 1909 פרייז 50 ק.

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

בברכי בברכת מז"ט את הד"ר האנס היימן מברלין ואת לאטע קרמנצקי מוינה לנשואיהם, הנני נוטע ב„יער הרצל" עץ על שמם. י"ל גולדברג, ווילנה.

При настоящемъ номерѣ прилагается проспектъ Палестинской Землеустроительной Компаніи и бланкъ денежнаго перевода.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

ספרי מקרא לילדים ולנערים.

I. ביבליותיקה לבני הנעורים.

	מכורך ר'	מכורך ק'	בל"כ ר'	בל"כ ק'
1) לילדים. אגדות ושיחות, ציורים וספורים, משלים ושירים, מקוריים ומתורגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה וצחה ומנוקדים כלם, עם הערות ובאורים למלים הקשות, מאתים (200) נומרים, כל נומר	—	—	—	4
מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים . . .	12	—	—	—
2) נצנים. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה אגדות ושיחות. תמונות וספורים קטנים, פנטסיות ושירים,—מקוריים ומתרגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה קלה ויפה ומנוקדים כלם. נדפסו באותיות גדולות ויפות. מאה (100) נומרים. כל נומר	—	—	—	1
מסודרים ומכורכים בכרך אחד יפה	1	35	—	—
3) פרחים. ביבליותיקה חדשה לילדים, מכילה אגדות ובדיות, ספורים וזכרונות, ספורי הטבע וספורי מסע, מחזות ושירים, פרקים בדברי־הימים ותולדות אנשי שם,—מקוריים ומתורגמים, מעשי ידי סופרים שונים, ערוכים בשפה יפה וקלה, מניקדים כלם. נדפסו באיתיות גרולות ויפוה. מאתים וחמשים (250) נומרים, כל נומר	—	—	—	2
מסודרים ומכורכים בחמשה כרכים יפים . . .	6	50	—	—
4) לנערים. ספורים קטנים וגדולים. ספורי סופר המופת מקוצרים ונערכים לרוח בני הנעורים. אגדות, משלים ספורי הטבע, ספורי מסע, תולדות אנשי שם, מקיריים ומתורגמים, מעשי ידי סופרים מפורסמים, ערוכים בשפה קלה וצחה. מאה וחמשה עשר (115) נומרים. כל נומר	—	—	—	4
מאה נומרים מסודרים ומכורכים בעשרים כרכים יפים	10	—	—	—
5) בכורים. ביבליותיקה חדשה לבני הנעורים, מכילה אגדות ופנטסיות, ספורים מחיי הילדים ובני הנעורים וספורים הסטוריים כלליים ועבריים מחזות ושירים, ספרי מסע ותולדות אנשי שם בישראל ובעמים. מאתים (200) נומרים, כל נומר	—	—	—	1
מסודרים ומכורכים בארבעה כרכים יפים. . .	3	20	—	—
6) אבותינו. מאת שלמה ברמן. ביבליותיקה קטנה חדשה לילדים, מכילה תולדות ישראל ע"פ ביו־גרפיות, ערוכות לילדים בשפה קלה ויפה, מנוקדות כלן. נדפסו באותיות גדולות ויפות. חמש עשרה (15) חוברות. כל חוברת . . .	—	—	—	6
מכורך הדר ביחד	1	20	—	—

רשימה מפורטת משש הביבליותיקות הללו נמצאת בקטולוג של „תושיה“ הנשלח חנם לכל דורש.

האדריסה:

Издатеьство „ТУШІЯ“, Варшава. (г.)

Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau. (g.)

בע"פ: נובוליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נאלעווקי איוואנאו באואר 4.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1־טען נאיאבר 1909 אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט“

אבאנעמענטס־פרייז: א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 ר', א מאנאט 50 ק'.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Гайнтъ“, Варшава, Холодная 8.

Redakcja „HAJNT“, Warszawa, Chlodna 8.

Открыта подписка на 1910 годъ на литературный, художественный, научно-популярный и общественный ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ“.

подъ общей редакціей В. А. ПОССЕ.

Первая книжка выйдетъ 1 Декабря 1909 года.

Въ этой книжкѣ будетъ напечатана статья Л. Н. ТОЛСТОГО по польскому вопросу.

Кромѣ того въ первыхъ книжкахъ будутъ помѣщены произведенія: С. А. Адріанова, К. С. Баранцевича, А. А. Борового, В. В. Битнера, В. В. Вересаева, Н. М. Волковыскаго, И. Я. Гинцбурга, И. И. Горбунова-Посадова, Л. Я. Гуревичъ, В. І. Дмитріевой, Д. А. Дриля, Я. И. Душечкина, И. В. Жилкина, А. А. Измайлова, Л. С. Козловскаго, П. А. Конскаго, Э. Ф. Лесгафта, А. А. Луговаго, А. А. Мейера, В. Я. Муринова, В. А. Поссе, М. Слобожанина, В. Ѳ. Тотоміанца, М. И. Туганъ-Барановскаго, Н. И. Фалѣева, Д. Цензора, Е. Н. Чирикова, Н. А. Шишкова и др.

Иллюстраціи на отдѣльныхъ листахъ веленевой бумаги.

Подписная цѣна на годъ 2 руб., на полгода 1 руб., за границу 3 руб. 50 коп. съ дост. и пер. Отд. книж. 25 коп., съ перес. 35 коп.

Подписавшіеся до 1 Декабря на 1910 г. получаютъ декабрскую книжку журнала безплатно.

Адресъ: С.-Петербургъ Жуковская 47. кв. 16., журналу „ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ“.

Издатель **В. А. Поссе.**

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. **5670**-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КАДИМА“.

Второе изданіе

(Содержитъ 160 стр.)

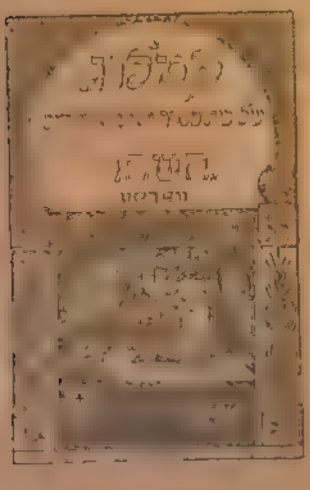
Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп.

10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:

Вильно, И. Л. Гольдбергу.

אומזאנסט

שיקען מיר יעדען דעם גרויסען אלגע־מיינעם אילוסטרירטען קאטאלאג פון פערלאג „השחר“, וועלכער ענטהאלט 13 דרוק בויגען, 208 זייטען, 5000 די נייעסטע ביכער אין יודיש, העברעאיש, רוסיש, די רייכסטע רשימה פון אלבא־מען, נאטען און אנזיכטס־קארטען.

Издательскій Книжный Магазинъ

„ГАШАХАРЪ“

Варшава, Рымарская № 16.

Поступила въ продажу 2-рымъ дополненнымъ изданіемъ
книга
„ЗДОРОВЫЙ ДОМАШНІЙ СТОЛЪ“
Придворнаго повара Ю. МИХАЙЛОВА.

Содержаніе: Постный столъ, Вегетаріанскій столъ, скоромный столъ. Маринады, домашнія и кондитерскія печенія, соленія, квасовареніе. Въ этой книгѣ, предназна[illegible], для [illegible] хозяйка найдетъ массу новыхъ вкусныхъ блюдъ, на ряду съ давно извѣстными, но необходимыми въ каждомъ хозяйствѣ. Масса сладкихъ блюдъ, тортовъ, куличей, пасокъ, печеній, соусовъ, холодныхъ и горячихъ закусокъ, салатовъ. Приготовленіе объяснено простымъ общественнымъ языкомъ. Въ книгѣ 420 рецептовъ и совѣтовъ.

Цѣна 50 коп., съ пересылкой—65 коп.

При выпискѣ наложеннымъ платежомъ—75 коп., въ переплетѣ на 25 коп. дороже.

С. Петербургъ. Надеждинская 1. маг. „Современникъ“.

Открыта подписка на 1909—1910 г.
на ежемѣсячный, иллюстрированный, научный, литературн. журналъ

„МІРЪ“

II годъ съ Октября 1909 г. по Октября 1910 г.

Въ журналѣ „МІРЪ“ принимаютъ участіе выдающіеся литераторы, ученые и публицисты.

Въ 1909—1910 г. г. всѣ годовые подписчики журнала „МІРЪ“, внесшіе полную годовую плату получатъ:

12 №№ ЖУРНАЛА [illegible]

АЛЬБОМЪ изъ 24 КАРТИНЪ ЗНАМ. ХУД. въ краскахъ на мѣловой бумагѣ, въ роскошной папкѣ. Альбомъ будетъ высланъ годовымъ подписчикамъ журнала „МІРЪ“ тотчасъ по ихъ подпискѣ.

Живыя рѣчи Л. Н. ТОЛСТОГО.

Въ содержаніе живыхъ рѣчей войдутъ собранныя И. Б. Тенеремо легенды и бесѣды Л. Н. Толстого.

Помимо всего вышепоименованнаго редакція „МІРЪ“ съ Октября т. г. вводитъ:

СПРАВОЧНЫЙ ОТДѢЛЪ.

Главной задачей справочнаго отдѣла является желаніе придти на помощь провинціальному читателю, отдаленному отъ центра умственной и повседневной жизни.

Руководясь этимъ, редакція „МІРЪ“ организовала особое справочное бюро, въ которое вошли спеціалисты—ученые по всѣмъ отраслямъ науки, сельскому хозяйству, общественной жизни и т. д.

Бюро отвѣчаетъ на вопросы подписчикамъ, даетъ совѣты, указанія и т. д.

Подписная цѣна на журналъ „МІРЪ“ со всѣми приложеніями съ доставкой и пересылкой:

Во всѣ мѣстности Россіи: на годъ 5 руб., на полгода 3 руб.
Заграницу: на годъ 8 руб., на полгода 5 руб.

Для сельскихъ священниковъ, учителей, фельдшеровъ и земскихъ служащихъ допускается разсрочка подписной платы: при подпискѣ 2 руб., каждые три мѣсяца по 1 руб.

При коллективной подпискѣ служащихъ въ различныхъ учрежденіяхъ, допускается скидка въ размѣрѣ 10% или на каждые 10 экз. высылается 1 экз. безплатно.

Адресъ редакціи: С.-Петербургъ, Лиговская № 47.

Подробный проспектъ о журналѣ и каталогъ книгоиздательства высылается безплатно.

Редакторъ Л. Л. Богушевскій. Издатель В. Л. Богушевскій.

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
[illegible]
ЗДОРОВЬЕ
СЕНЪ
РАФАЭЛЬ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT-RAPHAEL VALENCE

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАМОРФОЗА
Продано около ДВУХЪ миллiоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם"
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. סאמבורסקי
רחוב Klapperwiese 7.

מגלת־האש
מאת ח. נ. ביאליק.

הלא הוא „שירת הזעם", אשר כמיה. עדיין לא היתה בספרותנו.
יצאה עתה לאור בחוברת מיוחדה, בדפוס מצוין.
המחיר בלא המשלוח עשרים קאפ'.
להשיג בהוצאת „מוריה" אודיסה.

פסיעות קטנות
ראשית קריאה אחרי א"ב.
מאת
יהודה שטיינברג.
המחיר 60 קאפ.

המביאים לבית־הדפוס, במסרם ספר מקרא זה, פרי רוחו האחרון של המחבר ז"ל, לרשות הרבים, רוצים לקוות, שגם הספר „פסיעות קטנות", ככל מה שיצא מתחת העט של יוצרו האמן במקצוע ספרות הילדים, עתיד להתקבל בעין יפה ובחבה מיוחדה מצד ההורים והמורים ובשמחה מצד תינוקות של בית רבן, קטנים אלו, שהמחבר המנוח אהב אותם כל־כך ונתן להם בפניני יצירותיו כל־כך הרבה שעות של קורת־רוח ונחת.

להשיג אצל הוצאת „מוריה", באודיסה.
Издательство „МОРІЯ“. ОДЕССА

התושיה
כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל
Издательство „Тушія“, Варшава.
Verlag „Tuschijah“, Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

שנה שלישית

העולם

שבועון עברי.

№ 43.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(מתכנית באזל)

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: [illegible]

האדריסה:
[illegible] Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

האדמיניסטרציה של „העולם“ מבקשת את כל אחד מסוכניה שיואיל להשוות את חשבונו עמה בלי שום עכוב ודיחוי, מפני שספרי־החשבונות צריכים להיות נגמרים ונעולים ליום 1 בדצמבר (לפני פתיחת הקונגרס בהמבורג).

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ПРЕДСТАВЛЯЮ ЗДОРОВЬЕ „СЕНЪ РАФАЭЛЬ“ ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО С. РАФАЭЛЬ ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ

COMPAGNIE DU VIN SAINT-RAPHAEL VALENCE

Вѣрный другъ женщинъ

КРЕМЪ КАЗИМИ

МЕТАМОРФОЗА

Продано около ДВУХЪ милліоновъ банокъ

РАДИКАЛЬНО устраняетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.

Утверж. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם“ בעיר קניגסברג (פרוסיה) מ. סאמבורסקי

רחוב Klapperwiese 7.

קאקא איינעם

א דאנק זיין וארנפעלטיגען און פאלקאמענען ארט צוריכטונג איז בערידמט אלס אלערגעזונדסטער קרעפטיגסטער נאהרהאפטסטער געטראנק. פארערט איבעראל.

המערכת של „די וועלט“ בקלן

Köln, a/Rh. Karolingerring 31, Red. „Die Welt“.

מקבלת חותמים ומודעות בשביל „העולם“ בוילנה,

יושבי מדינות אוסטריה־אונגריה וגרמניה יכולים לשלוח את דמי חתימתם על ידי טופסי תעודות־הדואר (Erlag-Scheine) הערוכים על שם כתובת המערכת הנ"ל ומקמצים עי"ז בהוצאת הפוסטה. (אפשר לחתום גם ע"י מחלקות־הדואר בכל עיר).

אכסניה מרווחה ורסטורציה כשרה

ימצא כל אורח הגון בבית אלמנת השו"ב מנחם יקובסון (לפנים שו"ב בוילנה)

המבורג, פאלסטראססע 14, II.

דרשות הרב ר' יצחק ניסנבוים לכל שבתות השנה והמועדים.

המחיר 1 רו"כ פארטא 14 ק. המו"ל: Л. Эпель Вильна.

בברכת מז"ט אנו מברכים את חברתנו מרת שרה ראשע וויסנברג ליום בואה בברית־הנשואין עם כ"ג מר יעקב אבראמסקי מעיר ליווערפאל (אנגליה).

בברכת ציון מכבדיהם:

ט"ו כסלו שנת התע"ר. הוראדאק (פלך הורדנה).

יצחק נאוואכעלסקי.
מרדכי נאווינסקי.

שתו רק יין „כרמל“

תושיה

כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, י״ט כסלו, תר״ע.

ВИЛЬНА, 19-го Ноября, 1909 г. №48 WILNA, 2-ten December, 1909.

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג ביומי י״ד—י״ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.
הועידה הכללית תהיה בהמבורג ביומי י״א- י״ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י״ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.

עַל הַמִּצְפֶּה.

א) זכיות היהודים בפינלנדיה.

אחרי כרכורים ופקפוקים, הבאים קצתם מתוך יראה מפני שטף היהודים הרוסיים וקצתם מתוך שנאה פנימית ליהודים בכלל, שנאה שמקורה בהמסורות הקדומות והדעות המקובלות, נפתרה פתאום שאלת היהודים בפינלנדיה במדה ידועה.

הפתרון היותר ישר והיותר רצוי לנו הוא זה, כשמכירה המדינה את היהודי לאזרח שאין בינו ובין יתר אזרחי הארץ ולא כלום, כשאין הזכיות הללו מוגדרות בתנאים והגבלות וכשהן ניתנות ליהודים לא בדרך מתנה או בדרך כפיה, אלא בדרך תשלום של חוב, שבשוגג או במזיד לא בא לידי נוביינה.

לא כן בשעה שההשקפות והדעות הקדומות המושרשות בקרב העם על אדות היהודים נשארות בתקפן ומקבלות עיד אשור באיפן רשמי, לא כן כשהיהודים נחשבים לגרים גרורים, או „לגולים פרינציפליים", לספחת, לאנשים מסיכנים, שרבויים קשה ומעיטם עוד אפשר לסביל, אז ברור הוא שאין הפתרון מבין כלפי היהודים, אלא כלפי חוץ.

ואחרי פתרון שאלת היהודים בפינלנדיה, לא היה אף אחד שיבא ויאמר: אך חכמו השכילו הפינים, גבר בלבם רוח הצדק והיושר ומהרו לתת זכות אזרח ליהודי הארץ. הכונה האמתית בולטת כל כך, ועל־פי העמדת השאלה בלבד בפזיזות ובבהלה בערב הפזור של הסיים אפשר להכיר; כי זה היה מצד הפינים לא צעד ליברלי, אך צעד דיפלומטי: בהיותם תלויים במדה ידועה בדעת אירופה, הנוטה תמיד על צדם, היו צריכים לטול את הקורה מבין עיניהם ולהראות, כי הם בעצמם אינם רוצים להכביד את עול הזרים והמועטים שבתיכם, וכי זכיותיו של כל עם ועם יקרות בעיניהם.

אבל מה הוא טיבן של הזכיות הללו? המוצאה לה פינ־לנדיה די אומץ בלבבה לעזב -לו גם באונס--את יראתה מפני שטף היהודים הרוסיים, שיבכו את [illegible], אחרי שברוסיה הפנימית הסמוכה לה אין להם זכות הישיבה? הפתחת באמת את שעריה לפני היהודים לרוחה?

ואמנם היו כאלה שטעו לחשוב שהושוו היהודים שווי גמור, אחרי שבעתונים באה הידיעה באופן סתמי. אבל באמת אין הדבר כן. הסיים קבל רק את הצעת הקומיסיה של הסינט, שנתפרסמה בחודש אב העבר. על פיה מקבלים זכות אזרח רק היהודים שנולדו בארץ, או ישבו בה עד שנות בגרותם או התישבו בה לפני עשר שנים. הקומיסיה של הסיים, שעיבדה חק זה, הציעה שמלבד כל זה עוד יביא היהודי תעודת הסכמה מתושבי מקומו, שראוי הוא להיות לאזרח. אולם הסינט השמיט דרישה זו, כי גם הוא מאן להעמיד את היהודי ברשותם השלמה של תושבי מקום מגורו.

ובפני היהודים הרוסיים הבאים להשתקע בפינלנדיה נשארה המדינה סגורה כקדם. יהודי הבא להארץ בלי רשיון יוכל להתגורר שם רק שלשה חדשים, וברשיון הגוברנטור לא יותר משׁשה חדשים. ואם רוצה הוא להשאר בארץ עליו לפנות להגיברנטור בבקשה מיוחדת, והלז פונה בשאלה להפוליציה על־דבר התנהגותו הכשרה של המבקש ואל הקהלה בדבר הסכמתה, ורק אם הפוליציה והקהלה נותנות את הסכמתן, מתירים ליהודי זה ואחרי כלות השנה הרשות בידו לשוב ולהגיש את הבקשות הנ"ל להמצא במדינה... שנה אחת. ואם ימות היהודי במשך השנה הזאת — יוחרם כל רכושו לאוצר הממלכה.

ובכן עומד בתקפו העיקר, כי היהודי הוא ז ר במדינה, וה„אזרחים" החדשים יהיו צריכים לעבור דרך שבע מדורות, בטרם שיזכו להשם „אזרח פיני".

אולם למרות כל זאת יש להחלטת הסיים לפני פוּרוּ ערך גדול ליהודי פינלנדיה המועטים. שהרי איך שיהיה, וההחלטה הזאת בטלה בתנופת־יד אחת את כל ההגבלות הפראיות והחוקים המעיקים המשונים, שהעיקו עד כה על יהודי הארץ, החוקים שהיו שארית הפליטה מימי הבינים.

התשובה היא אמנם תשובה מיראה ולא מאהבה, אך מתי זכו היהודים שיתנו להם זכיות בלב שלם ומתוך חבה?

גזרה חדשה.

כבר נשמעו בשורות טובות מארצות הברית. הצליחו בעלי־ההשפעה היהודים בשתדלנותם, ולאילס=איילנד, ששם בוחנים את המהגרים, טרם שיתנו להם להכנס אל הארץ, נשלח פקיד יהודי, וליד הפקיד הראשי, וויליאמס, הקפדן, הממציא כל מיני המצאות, בכדי להכביד על היהודים את הכניסה, ישב איפא יהודי, ברוין, המבין ומרגיש בצערם של המהגרים, והוא יכניס רחמים לדין וישגיח שלא יעות הפקיד הראשי בקפדנותו את החק. אמנם, כאילו תקופה חדשה התחילה באילס=איילנד, אפילו, אותה הגזרה של 25 דולר כאילו נשכחה לגמרי.

זה היה נצחון שלם של השתדלנות. כשרצו הדימוקרטים שבתוך עסקני=הצבור באמריקה לאחוז באמצעי מחאה וכפיה מוסרית, לא הניחום הגדולים, בעלי=ההשפעה, והראו על השתדלנות, כעל האמצעי היחיד והמיוחד. ותרו הדימוקרטים על דעתם, התחילו השתדלנים משתדלים והצליחו בעבודתם: הגזרות הוסרו.

זה היה בזמן הבחירות העירוניות בנויורק, ששם דעתם של המוני היהודים חשובה היא מאד. הרפובליקנים הנלחמים בהדי=מוקרטים, שנתבצרו ב„טמני=הול" המפורסמת, היו זקוקים לעזרתם של היהודים, והוכרחו לעשות מה שאפשר, בכדי לרכוש להם את „קולות" היהודים. פתאם נהפשטו שמועות שוגות ע"ד הוהירים שעשתה ממשלת רוסיה בנוגע לפספירטי היהודים, אזרחי ארצות הברית, ובו בזמן נצחה השתדלנות והתחילו מקילים בכניסת המהגרים.

עברו הבחירות וחזר הכל לכשהיה.

כי גם בארצות הברית עולם כמנהגו נוהג: כשאין צורך ביהודים בועטים בהם.

והפעם היתה בעיטה זו חזקה ומורגשת יותר מדי.

העוזר היהודי לפקיד הראשי באולס=איילנד נשאר על מקומו — אולם הגזרות נתחדשו ולא עוד, אלא שנוספה עליהן חדשה, מצוינת במינה.

התחילו פתאום בוחנים את כח שרירי הידים של המהגרים, אם חזקים הם די צרכם, בכדי שבעליהם יוכלו לעבוד ולא יפלו למעמסה על הקהל. בסעיפי החק ע"ד הכניסה אל הארץ מצאו דין מפורש „שאסור להכנס לאלה, שימצאו בהם מומי גוף או נפש, המחלישים את הכשרון להתפרנס בעבודה". האין הדבר ברור ששרירים בלתי חזקים גם הם מחלושים את הכשרון הזה, ואפשר איפא לחשבם לאותו המום שעליו מדבר החק? נמצאו אנשים, שהכל היה להם, שהתאימו, אם אפשר לומר כך, לכל דרישות החק, גם די כסף היה בכיסם גם קרובים בארץ, ופתאום הוכרו להמהגרים בלתי רצויים, מפני ששריריהם חלשים. ואפשר לשער מה רב מספר בעלי השרירים החלשים בתוך המהגרים היהודים, העתידים להיות חיטים או עושי כובעים וכדומה, בעלי=מלאכות שדרושים להם, כידוע, שרירים חזקים...

ואף על פי שפקידה זו של וויליאמס סותרת את האינסטרוקציה שנתנה הממשלה להרופאים הבודקים ובוחנים את המהגרים, — אין בכך כלום, שהרי צריך לעשות דבר מה, בכדי להמעיט את מספר הנכנסים, ואם אין החק מספיק לזה, מוציאים פקודה המרחבת את החק, המוציאה אותו מתוך הפשט שלו, כנהוג, ובלבד שתחזק והגדיל את ההגבלות הדרושות.

וברור הוא גם כן שפקודה זו ע"ד בדיקת השרירים מכוונת כלפי יהודים, כי המהגרים הבלתי יהודים רובם פועלים פשוטים בלתי מלומדים, שמלבד שרירים חזקים אין להם כלום, והרי עבודה חדשה לשתדלני היהודים בארצות הברית לבטל את הפקודה שתכונתה האנטישמית בולטת כל כך.

האם יצליחו גם הפעם? מי יוכל להגיד זאת מראש. ואפשר שצריך יהיה לחכות עד בחירות חדשות, שאז עוד הפעם צריכים יהיו שליטי ארצות הברית לרכוש את דעות היהודים.

והיש לחשוב, שאילו היו אוחזים באמצעים אחרים, יותר מתאימים לכחם ומספרם ולתנאי הארץ, שסדר דימוקרטי שורר בה, וגם היהודים שם בני חורין הם, — היתה הצלחתם יותר גדולה והיו מבטלים את הגזרות לעולם? מי יוכל לענות בבטחה גמורה על השאלה הזאת בחיוב? הרי שאלת הכניסה היא מאותן השאלות הארורות באמת, שתועלתנו אנו כתנגדת במדה ידועה לתועלתם של יושבי הארץ. נקל מאד לבאר הכל ע"י אנטישמיות, השנאה ליהודים, אבל אין זה אלא סגירת עינים בכונה, בכדי שלא לראות את המציאות. קשה מאד להביט ישר אל פניה, אבל סוף סוף נחוץ לעשות זאת. וביחוד, כשנוגע הדבר אל השאלה העיקרית של חיינו הלאומיים, אל שאלת ההגרה.

בנידון זה כל העלמה על המצב כמו שהוא, כל הביאורים המבארים את ההגבלות באנטישמיות, בשנאה הכבושה לנו — כאילו עיבדה זו ששונאים אותנו בכל מקום ובכל ארץ שבח היא לנו — כל תנחומי=השוא האלה חטא הוא שלא נוכל כפרו.

על התאחדות ועל התפרדות.

ידיעה קטנה נדפסה בעתונים שלנו, ואיש לא שם אליה לב. ידיעה זו הזכירה נשכחות, שפכה אור בהיר על הלך רוחה של קבוצה אחת מקבוצות צעירנו, שתפסו להם מקום חשוב בשנים האחרונות בעולמנו. ובכל זאת לא משכה אליה את תשומת לבו של הקהל.

באחת מערי מערב־אירופה נתועדו פליטי פועלי־ציון מרוסיה והחליטו — לצאת מן ההסתדרות הציונית ולבלי השתתף בהקונגרס. זוהי הידיעה, שבאה בעתונים, ידיעה קטנה, בלתי חשובה, שהרי מה כחם והשפעתם של פ"צ שלנו בעולמנו וביחוד עכשו?

ובכל זאת כדאי הוא לעמוד עליה.

השנה האחרונה היתה להם לצעירינו בכלל שנה של בקורת. אחרי הצעקות והקריאות שלהם, שעוד מעט ויכבשו את כל העולם כלו, אחרי שכבר אי־אפשר היה להם אפילו לצעוק ולקרא, התחילו מפשפשים במעשיהם ובדעותיהם. החורבן החיצוני הביא לידי חורבן פנימי הרבה יותר נורא ואיום. היאוש נתגבר, האידיאל לא מת, אלא אבד, התמוזז, ואין אידיאל חדש שיקח את הלב, שירתיח את הדם.

ומתוך יאוש הפנו הצעירים את מבטם אחורנית ויתבוננו לדרכם שעברו בה. התחילו בלי חמלה הורסים את האלילים שהעריצו עד כה, שהקריבו להם לקרבן את רגשותיהם החיים, הבנתם והכרתם הפשוטה. נפקחו עיניהם והבינו, עד כמה נסתבכו בפלפול „התורות", עד כמה אנסו את מחשבתם והרגשתם, עד כמה סלפו את הרעיון החי ומחיה והפכוהו למלה מפוצצת וריקנית. ולבם נתמלא געגועים לפשטות־הרגש־והמחשבה, לכת ולכשרון־המעשה, הנובע מפשטות זו.

התחילו מדברים ע"ד התאחדות, התחילו לאט לאט וכמעט מבלי משים שבים למקורם שממנו יצאו. — אל התנועה הגדולה, תנועת התחיה והגאולה, אל הציונות.

עדיין לא קבלה שאיפה זו צורה מוחשית ושלמה, עדיין תוססת המחשבה, נאבקים הרעיונות זה עם זה, אולם כבר התעורר הלב, כבר נגולו ממנו האבנים והטיט — אבני „התורות", שהמציאו בעצמם, וטיט הדברים והמלים הרמים, שכסו על חסרון

מחשבה ושאיפה. ומכיון שהתחילה עבודת ההריסה והבניה הזאת, שוב לא תפסק, ובשעה שבתוך מחנה הצעירים מכל הגוונים הולך רוח זה, הולכים געגועים אלה וגדלים, בשעה שכל אלה, שלא אבדו יחד עם אליליהם, ושכינתם לא נסתלקה מהם, עוסקים בחפוש דרכים חדשות וחולמים ושואפים לתנועת התחיה הגדולה הכללית והמקפת, — בה בשעה נשמע מתוך קבוצה אחת אותו הקול הצרוד, היהיר, שגם אז, ביכים הטובים, לא היה אלא מעורר שחוק ולעג.

קבוצה אחת היתה בתוך מחנה הצעירים ברוסיה, שהיתה משוללת רגש חי לגמרי. אם אפשר לומר כן, משלה בה „המתנגדות" היבשה, החקרנות המתחכמת, הפלפול הריק, הממציא המצאת תירוצים, פירושים וביאורים. שלטו שלטת בקבוצה זו. עבדים נרצעים היו לא למחשבתם, אלא להמצאתם שהמציאו, ל„החכמה" שחדשו. ו„תורתם" היתה ערבוביה של השקפות, דעות ושאיפות שנתאחדו בעל כרחן בכח הפלפיל והמצאות-השכל הקר והיבש. נשמה חיה לא היתה בהם, השכינה לא היתה שורה מעולם עליהם. ולתוך הרחוב לתוך ההמון, לתוך „עם הארץ" הכניסו את ההתחכמות ואת ההמצאה שנהפכה, כשעברה לידים בלתי אמונות, ללעגי־מחשבה, לשערוריה. ראשי הקבוצה עוד הבינו את ההמצאות שהמציאו, אולם תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם רק חזרו על הדברים שנאמרו, מבלי שהבינו אותם כראוי, ותו לא.

הרבה הכניסו קבוצות הצעירים שלנו לתוך עולמנו: הס"ס—את שלילת־הגלות המוחלטת, את הבקרת הבלתי רחמנית והעמוקה של מצבנו ותנאי־חיינו בהוה, בעלי־הסיים — את הרגש הלאומי החם והחזק, את השאיפה העזה להיות בתור יהודים חיים לאומיים בגלות, ושניהם יחדיו הכניסו לתוך החיים הלאומיים שלנו את הפועל, את ההמון, את האידיאלים האנושיים היותר נשאים בצורתם הממשית. אולם איתה הקבוצה של פ"צ לא הכניסה כלום מלבד הפלפול וההמצאה.

ולא נפלא הדבר, שקבוצה זו לא נגע בה כלל הרוח השורר עכשו בתוך הצעירים. היא נשארה נאמנה לעצמה ולא זזה ממקומה אף במשהו. סגנונה לא נשתנה, וגם הדברים נשארו אלה שרגילים היו לאמרם.

ובשעה שהשאיפה להתאחדות הולכת וכובשת לה את שארית הצעירים, שהיאוש לא עשה אתם כלה, בשעה שבאמריקה התאחדות זו כבר התגשמה בחיים, קמה אותה הקבוצה של פ"צ והחליטה להבדל, לבנית לה במה לעצמה לשם—טהרת ההברה המעמדית.

החלטה זו היתה מעוררת רק שחוק, אלמלא היתה מבליטה כל כך את הכונתה של הקבוצה ואת תוצאות „השכליות" ו„המדעיות" מהמין הידוע הזה.

ובשביל כך כדאי היה לעמד עליה.

מ. סמיליאנסקי.

עֶרֶב הַקּוֹנְגְרֶס הַתְּשִׁיעִי.*)

(סוף)

ד.

ה„בעל־בתיות" הציונית.

למרות הסיסמה שהכריז יוצר הציונות המדינית: תנאים לעבודה ולא עבודה, התחילו הציונים בזמן האחרון — קצת באיסור וקצת בהיתר — לרכוש להם „בעל-בתיות" בא"י. מלבד „הנחלאות" שרכשה לה הקה"ק, התקיעות בגרונה לא לבלע ולא להקיא, עוד יש לציונות: א. יער הרצל, ב. החוה כנרת, ג. ה„מסחר" של בצלאל. אמנם גם היער גם החוה אינם רכוש ההסתדרות הציונית באופן ישר, כי נוסדו על בסיסן של „קרנות" מיוחדות. אבל כלנו יודעים כי הנחלאות האלו עתידות להשאר בידי הציונות להתעסק בהן! סוף סוף הקרקע הריהי קרקע ציונית — נקנתה בכספים ציוניים צבוריים — וראשי העוסקים הלא הם שוב ראשי הציונים, ואפשר לשער, כי המעבר מהקרן הפרטית לקרן הצבורית יהי קל מאד.

נחוץ אפוא שהקונגרס יכריז, כי הציונות נשארת נאמנה לשיטת המנהיג המנוח ואינה עוסקת במעשים, ואין הקונגרס מקבל עליו את אחריות המעשים הללו, כשיעשו ע"י האיניציאטיבה של אחד המנהיגים.

בנוגע לעצם המעשים:

הנה החוה הרי היא להלכה קנין של חברה פרטית, שניסרה על מניות, צריך רק להשגיח שלא תצא התחלה זו מחוג פרטי ולא תכנס באופן זה או אחר לחוג הציוני ההסתדרותי. גם צריך לסדר יפה את ענין התשלומים בעד הקרקע שלקחה החברה מאת הקה"ק.

בהתחלה זו של הפרופסר וורבורג יש צד אחד חשוב מאד בשביל העבודה הציונית בעתיד. כונתי לא אל צד המשק של החוה וגם לא אל הצד של „הכשרת" אכרים, ששניהם אינם עומדים בפני הבקרת מטעמים שאין פה המקום לפרטם. חשוב הוא רק הרעיון של פרציליציה. ובעתיד כשיתחילו הקה"ק והאגרר-בנק בעבודה רחבה, יהיה לעבודת הפרציליציה ערך גדול מאד, ואם תוכל החברה הנזכרת להתפתח במדה כזו, שתוכל אז לקבל עליה בשכר את עבודת חלוקת הקרקעית תביא טובה רבה. אבל התנאי להצלחתה ולתועלתנו: כי תשאר חברה פרטית.

מה שנוגע ל„מסחר" של בצלאל, צריך להתאמץ למסרו לאנשים פרטיים, להצלחת המסחר ולתועלת הציונות.

ומה שנוגע ליער-הרצל צריך יהיה, לפי דעתי, להכנים לתוך עבודתו את הרעיון, שהכנים הפרופסר וורבורג לחברת-הנוטעים. היינו: את היער צריכים לנטוע אכרים, שקופת היער תתן להם 30 פרנק לכל דולם, ובשנה העשירית יחלק היער בין הקופה ובין האכרים. אגרונום מומחה ישגיח על עבודת האכרים. באופן כזה היה יכול היער להצליח. אם לא כן, יש לפחוד, כי סופו יהיה כסוף הגן־שמואל. אמנם הזית סבלן גדול הוא ואינו דומה לאתרוג, אבל גם לסבלנותו יש גבול, וה„משתלות" שנעשו ע"ע בשביל היער תוכיחנה.

ותפלתי: תהי ההסתדרות הציונית חפשית מטרדות בעל־בתיות!

ה.

הבנק־האגררי.

גולת הכותרת של התעמולה הציונית המעשית הוא — הבנק־האגררי. רבים ידרשו בודאי מאת הקונגרס לברוא תיכף את המוסד החדש הזה בתכלית שלימותו. ואף־על־פי שמודה אני בנחיצות הלואות חקלאיות, כדי לסייע בידי המתישבים הפרטיים, אבל כי הבנק האגררי יברא בבת־אחת במאמר אחד של הקונגרס — לזה איני יכול להסכים.

אין בכחנו לברוא עכשו את הבנק האגררי, וכמדומה שלא בקרוב תהי לנו האפשרות הזאת.

*) מאמר זה נדפס על יסודות הדיסקוסיה החפשית.
המערכת.

האפשרות מה היא?

א. כי תהיה לבנק זכות של אישיות משפטית. ב. כי נוכל להשקיע ביסוד הבנק הון הגון שיוכל לברא מסביב לבנק אטמוספרה פיננסית. ג. כי יהיה לבנק כר נרחב של עבודה פוריה.

וכל שלשת הדברים הנאמרים בזה מן הנמנעים הם לע"ע.

היסוד החוקי הדרוש איננו עוד. אמנם אנו בטוחים כי יברא — בלעדו אין תקומה לתחיה החומרית בתורקיה, — אבל כעת איננו עדיין.

ההון הדרוש אינו בידינו. אותן ה„מניות" של הבנק האגררי, הנמכרות כבר עכשו ואשר תמכרנה גם להבא הודות ל„מליצתם" היפה של „המשולחים" הציוניים, נותנות לנו פרוטות, מעט או הרבה, אבל לא הון. וגם כר של עבודה פוריה איננו עוד. הוא צריך עדיין להברא.

בצדק הוכיח כבר הד"ר רופין וה„רוזנבוים", כי בתוך המושבות הישנות אין מקום לעבודה מסודרת של בנק אגררי: תשעים אחוזים ויותר למאה מן האכרים אין נחלאותיהם רשומות על שמותיהם בערכאות, וגם בין קהל המתישבים החדשים לא ירבו כאלה שיוכלו לזכות להלואה בהבנק, מפני שבעלי־הון לא ימהרו לעלות לא"י ולקנות נחלאות עד שישתנו החוקים החקלאיים המעיקים השוררים בארץ ועד שיוכיח הנסיון, כי המתישבים באים אל המנוחה בא"י.

ואולם, אם אין בכחנו עוד ליסד עתה את הבנק־האגררי, מחויבים אנו להתחיל מיד בהכנתו. הכנה זו אין פירושה: שליחת „משולחים" לקבץ „חותמים", אלא התחלה של עבודה. וכך אני מתאר לי את עבודת ההכנה:

הקונגרס צריך להחליט, שתברא על ידי ה„א. פ. ק." מחלקה מיוחדת להלואות חקלאיות לזמנים ארוכים.

המחלקה אינה זקוקה לבסיס חוקי מיוחד. בתוך המושבות הישנות ובתוך החדשות לעשות אשר תוסדנה תיכל המחלקה את הלואותיה לבטוחות על יסוד החוקים השוררים כבר עכשיו. כלפי חוץ לא תצטרך לבסיס חוקי מיוחד, כי במצב כזה לא תוציא את אובליגציותיה אל השוק העולמי, וכלפי פנים די באותם החוקים, המספיקים לאנשים פרטיים, להשקיע במושבות עשרות ומאות אלפים פרנקים.

אחרי עבודה של שנים, אחרי אשר המחלקה החקלאית תרכוש לה די נסיון, ואחרי אשר יתבצר בארץ שלטון החוק, אחרי אשר תקבל האמגרציה לפלשתינה צורה נאותה — אחרי הכנה זו יפתח הבנק האגררי.

המחלקה תמסור אז להבנק את כל רכושה בכסף ובנכסי־דלא־ניידי, אחרי אשר תברא האפשרות החוקית הדרושה ימהרו, בלי ספק, כל בני המושבות לרשום את נחלאותיהם בערכאות ועי"ז תוכלנה לעבור כל הנחלאות, שקבלו הלואה מאת המחלקה־החקלאית, במשכנתא על שם הבנק־האגררי.

ואם הבנק האגררי בעתיד עם ההון שלו ועם הנסיון שלו יפנה אל השוק העולמי להציע את מניותיו או אובליגציותיו, ימצא לאלו, בלי ספק, קונים לרוב. אז יהיה הבנק אותו המוסד הפיננסי הכביר, שאנו שואפים אליו ואנו חולמים עליו זה כבר. זו היא הדרך הרצויה להגיע אל הבנק־האגררי: מן הקל אל הכבד.

ו.

שאלת הפועלים.

יש כועסים: למה לנו לדוש ולדוש בשאלה זו, המעוררת את הלבבות? וכבר היה מעשה והתירקים הצעירים שביפו שאלו...

גדולה החרפה, אם יש להוכיח ולשוב ולהוכיח, כי עבודתנו בפלשתינה צריכה להיות עברית, ואם לא כך, כל בנינינו אפס ועמלנו — נכרים יאכלוהו. מי שלו העבודה — לו העתיד, ואם אין אנו מבינים את האמת הברורה הזאת, וי לנו ווי לרגשנו הלאומי הלקוי כל כך.

יאמרו התורקים הצעירים שביפו מה שיאמרו ויענו להם „פוליטיקינו" מה שיענו, רק אל ירמו את עצמם, אל יעשו שקר בנפשותיהם. אחת משתי אלה: אם התורקים הצעירים יבינו את ערכנו בשביל תחית תירקיה בכלל ופלשתינה בפרט, אז יסכימו יחד עם זה, כי עבודתנו צריכה להעשות על ידינו, כי רק אז תהי בטוחה התפתחותה. ואם לא יבינו את ערכנו, מה יועיל אם נדבר ואם נשתיק? ב„סנירים" לא נשחק, והמשחק לא יקרבנו אל מטרתנו.

ולנו לעצמנו אנו צריכים לשנן: קיומנו בארץ אינו בטוח, כל זמן שבמושבותינו יעבדו אלפי פיעלים השונאים לנו, המבזים לנו, הנוטרים לנו איבה בלבותיהם. כלום צריכים אנו עכשיו לראיות מיוחדות, אחרי כל מה שנעשה במושבותינו במשך השנה האחרונה? הרי לעינינו עקרו פועלינו את גפנינו ושקדינו, לעינינו התנקשו בנפש בעליהם מאתמול. והנשיקה של בא־כח קוסטינה — אשר יצא לקראת השיך, שבא לענוש את המושבה על הריב שבינו ובין שומרי המושבה הערבים, וישק את ידו לאות תחנונים — מה היא אומרת? אם נבראה קוסטינה, בכדי „לנשק" את יד השיך הערבי, מוטב לה אילו לא נבראה משנבראה!

אם „הקהל" בשדרותיו הרחבות לא הגיע עדיין לידי הבנה לאומית בריאה — ההסתדרות הציונית צריכה להבין את אשר לפניה.

הקונגרס צריך סוף סוף לעין בכבד־ראש בשאלה זו, שאלת השאלות. אם עבודה עברית לא תהי לנו בפלשתינה, כלום לא יהיה שם שלנו;

הקונגרס צריך להחליט במובן זה החלטות ברורות וממשיות. הקונגרס צריך לאשר בשביל התפתחית היסוד של הפועל העברי בפלשתינה עזרה חומרית ורוחנית.

החומרית מה היא?

א. הבנק צריך ליסד קופות של הלואה־וחסכון, המתאימות לצרכיהם של הפועלים.

ב. המחלקה האגררית צריכה לתת לפועלים הלואות לבנין בתים. הבנינים יהיו נבנים על מגרשים הנקנים על שם המחלקה האגררית ונרשמים על שמה. ובעד התשלומים השנתיים ערבים או הבעלים, שהפועלים עובדים אצלם. או ההסתדרות של הפועלים.

ג. הבנק צריך לעזור להסתדרות ע"י הלואות בטוחות ליסוד בתי־תבשיל, חנויות משותפות, חברות־אחריות במקרי־מות, אסונות וכו'.

רוחנית מה היא?

א. הקונגרס מחליט, כי כל העבודות הצבוריות הנעשות בכספים ציוניים תעשינה רק ע"י פועלים עברים. אחריות מלואה של החלטה זו מוטלת על באי־כח הציוניים בארץ, אחריות למעשה ולא רק להלכה.

ב. הקונגרס נותן אינסטרוקציות לבאי־כח המוסדים הפיננסיים בארץ, כי בטיחות קרדיטית אינה רק זו הנמדדת בתועלת החומרית; שמביא הלוה לו לעצמו, כי אם גם בתועלת החומרית שהוא מביא להישוב בכללו. ואין הנכסים של הישוב יכולים להחשב בעינינו לבטוחים כל זמן ששמירתם ועבודתם מסורה בידים בלתי אמונות. העיקר הזה צריך להיות לאור למחלקה האגררית בהלואותיה העתידות.

ג. המרכז הציוני ביפו מיסד בית־דין תמידי לתוך במקרים של סכסוכים בין הבעלים והפועלים.

ד. במרכז הציוני ביפו יותן מקום אחד לבא־כח ההסתדרות של הפועלים.

ז.

ה ה ס ת ד ר ו ת ה פ ל ש ת י נ א י ת.

אין הסתדרות של יהודי פלשתינה עוד דבר הצריך לראיות והוכחות. יהודי פלשתינה מתחילים להרגיש בנחיצותה. המצב הפוליטי שנשתנה בארץ פקח את עיני רבים, שלא רצו עד עכשו להביט נכוחה. הערים מתחילות להסתדר, המושבות המסודרות מכבר מתחילות להתאחד להסתדרות כללית.

ההסתדרות הפלשתינאית ה כ ל ל י ת כבר נראים פ ע מ י ה,

הציונים, שהם הבינו תמיד את ערכה הגדול של הסתדרות פלשתינאית כללית, ואחד מהם עשה את הנסיון הראשון שאעפ״י שלא הצליח, זכרו נשאר חי בתוך הרבה לבבות, הציוניים הם המחויבים לעזור עכשו עזרה ממשית ליצירתה של הסתדרות כללית בארץ.

ווהי העזרה הגדולה שהציונים יכולים לתת.

המרכז הציוני שיברא בארץ כולל בתוכו שלשה באי־כח הישוב הפלשתינאי, שלהם דעות מכריעות. האחד: ב״כ ההסתדרות הכללית של הערים, השני ב״כ ההסתדרות הכללית של המושבות והשלישי ב״כ ההסתדרות הכללית של הפרוליטריון.

על עצם ההסתדרות ועל התהוותה לא פה המקום לדבר.

ח.

ה ע ב ו ד ה ה ק ו ל ט ו ר י ת.

שוב „קולטורה"?...

אמנם חשבנו, כי המושג הבריא הזה כבר הוברר לכל. חשבנו, כי אין הדבר צריך לראיות, שהישוב הפלשתינאי צריך להיות ק ו ל ט ו ר י.

ההסתדרות הציונית אמנם הלכה תמיד על הדרך המובילה לעבודה קולטורית. כי מה הוא „בצלאל", מה הסיוע להביבליותיקה הלאומית, העזרה לגמנסיה, הרעיון של מוסד מיקרוביאולוני, הנסיון של הסתדרות כללית, ועל הכל — הרעיון ה י ס ו ד י של הקרן־הקימת? מה הם כל אלה, אם לא עבודה קולטורית, שראשיתה מצער ואחריתה מי ישורנה?

ופתאום... בא אחד, אחד מראשי הציונים והתחיל שוב קורא תגר עליה... ומי מלל, כי האחד הזה יהיה הפרופסור ורבורג.

בישיבתו האחרונה של הועד הפועל הגדול הציע הפרופסור ורבורג לבלי להוסיף בתמיכת הגימנסיה מפני... מה יאמרו „הבריות הפרנקפורטיות"!

לא זו הדרך! לא דרך פשרות וויתורים נגיע למטרתנו.

מטרת הציונות: לברא בפלשתינה חברה עברית חדשה ו י ו ת ר ט ו ב ה.

חברה זו תברא ע״י הכחות העצמיים שיצאו מתוך העם, והתנאים הנאותים לזה צריכים להברא ע״י הציונות.

כמו שאי־אפשר בלי בנק, בלי ק״ק, בלי עזרה משפטית, כן אי־אפשר בלי מוסדות קולטוריים: בתי־ספר כפריים ועירוניים, בתי־ספר תיכוניים, בתי־ספר לאומנות, בתי־מדרש גבוהים, ספרות, ביבליותיקות, מוזאומים, תיאטרונים וכו׳.

ה ד ת — לא חיוב הדת ולא שלילת הדת — אינה נכנסת בחוג עבודתה של הציונות, היא רשותו של כל ציוני וציוני בביתו. רק אחת תזכור ההסתדרות הציונית: אל תתן לרוח הקלריקלי לשלוט בה. הציונות תנועה חילונית היא, ואין לה מקום אצל „הקדושה" ואין לקדושה מקום אצלה.

אם נספיק כח לברא באי״ הנאים ב ר י א י ם של חיים ב ר י א י ם יהיה העם עמנו, אם ירצו בזה הדתיים ואם לא ירצו. ותנאים היותר בריאים הם היותר קולטוריים.

צריך הקונגרס להטיל חוב על באי־כחו להמוך בכל המוסדים הקולטוריים, העומדים וקיימים בארץ, ובכל אלה העומדים להברא.

והנני מסכם את דברי:

א. הקונגרס מחליט לברוא מ ר כ ז בפלשתינה אשר ממנו לכל העבודה הפלשתינאית התחלה ותוצאות.

ב. הקונגרס מחליט להעביר את מרכז הכובד של הקולוניאל־בנק את כספו ואת הנהגתו לפלשתינה.

ג. הקונגרס מחליט לעשות ליקוידציה לכל מעשי הקה״ק ה ק ט נ י ם ולזיין את כל כחותיו לעבודת ג א ו ל ה רחבה. הקונגרס מעמיד את התעמולה לשם הקה״ק מעל לכל התעמולה הציונית.

ד. הקונגרס מאשר עוד הפעם את הסיסמא, ההרצלית: הציונות בוראת תנאים למעשים ולא מעשים.

ה. הקונגרס מחליט שנחוץ לברוא בנק־אגררי ומתחיל תיכף ב ה כ נ ת ו ע״י יסוד מחלקה מיוחדה להלואות חקלאיות ע״י האפ״ק עם הון י ס ו ד י של מיליון פרנק.

ו. הקונגרס מכיר בתור תנאי הכרחי לקיום ההתישבות העברית בפלשתינה את התרבותם של הפועלים העברים ומטיל חוב על באי־כחו בא״י לעזור ל ד ב ר זה.

ז. הקונגרס מכיר בהכרחיותה של הסתדרות־עברית כללית בפלשתינה ותומך בה.

ח. הקונגרס מכיר, שהעבודה הקולטורית בפלשתינה היא תנאי הכרחי להתבצרות הישוב העברי ותיקונו. ומעמיד את המוסדים הקולטוריים במדרגה אחת עם המוסדים החומריים.

אלה הם ה ת נ א י ם שהציונות יכולה לברוא אותם כ ב ר ע ת ה, התנאים המביאים לידי התפתחות עצמית בפלשתינה, התפתחות רוחנית וחומרית.

ואמנם אין אלה כ ל התנאים הדרושים לנו, אבל אותם ה א פ ש ר י י ם, העומדים כבר עתה ברשותנו. תתן הציוניות לישוב הפלשתינאי את מה שהיא י כ ו ל ה לתת ואל תרדוף אחרי דברים שאין להשיגם עכשו: תפשת מרובה—לא תפשת.

מ. שאליט.

הַשְּׁאֵלוֹת הָרֵיאַלִיּוֹת שֶׁל הָאִיקוֹנוֹמִיקָה הַיְהוּדִית.

ב.

א ג ו ד ו ת ־ ה מ ל ו ה ה י ה ו ד י ו ת.

הקואופרציה בנויה על שני העיקרים היסודיים: פעולה־עצמית ועזרה־עצמית. זוהי עבודה הדדית שמטרתה לספק את צרכיהם המשיתפים של החברים. קואופרציה צרכנית למשל; מטרתה: לקנות על חשבון האגודה בשביל החברים את כל הנחוץ לצרכי יום־יום.

על אותם היסודות של פעולה־עצמית ועזרה־עצמית עומדות, כמובן, גם אגודות־המלוה, גם הקופות להלוואה ולחסכון. זהו עסק, שמנהלים אותו בדרך מסחרי, אבל אין זה עסק מסחרי מצוי, אלא ענין צבורי שמשקיעים בו, כבכל עסק אחר, סכום כסף ידוע, אלא שאותו ההון, שחברי

העסק, השותפים, מניחים בו, איננו שואף לרוחים, ואיננו מתרבה ע"י פרוצנטים, לדפרוצנט, להריוח, אין בעסק זה חשיבות מיוחדת. המטרה העיקרית של עסק־צבורי כזה היא התועלת, שהעסק גופו מביא לשותפיו, לחבריו. *)

למותר הוא להוכיח את נחיצותן ותועלתן של האגודות־המשותפות בתיך התחום היהודי. בעתונים אין אפילו מכתב אחד מעירה יהודית, שלא ידגיש בו הכותב בהדגשה מיוחדת את הצורך המרובה המורגש שם בקיפות להלוואה ולחסכון, מאותן העירות, שכבר ישנן בהן קופית להלוואה ולחסכון, אין פוסקים להראית ולהעיר על התועלת הגדולה, שהן מביאות להתגרנות הפעוטה ולהתעשיה הקטנה של היהודים. כמעט סגנון אחד לכל הדברים האלה: „ירד מאד המסחר היהודי, הנמצא כמעט כולו בידי הסיחרים הקטנים, שכספם המעט כבר אזל מידם, החנוונים יושבים כל הימים ומצפים לקונה. נגעלו הדלתות בפני לווין. החנוונים הקטנים משיגים סחירה בקושי גדול מאד. לעזרתם באה הקופה להלוואה ולחסכון, שנוסדה בכאן ושנמצאת עתה במצב מצוין... בקיפה זו משתמשים גם בעלי־המלאכה היהודים, הנזקקים מאד לקרדיט... הקיפה להלואה ולחסכון נפחה רוח חיים חדשים בכל העירה" **)...

הקופות להלואה ולחסכון שבתחום היהודי הולכית ומתפתחות ולובשות לאט לאט צורה של קואופרציות ראויות לשמן. אדוני־המצב בתחום היהודי היו עד עכשו מן הצד האחד המלוה, ומן הצד השני, היפוכו—החברה לגמילות־חסד, אפני העזרה האלה אינם נורמליים וגם אינן רצויים. שני אלה יכולים להתקיים רק בשעה שהמסחר והתעשיה הפעוטה נמצאים במצב שפל מאד, והם נזקקים בשביל כך או לעזרה הקרדיטית מתוך רחמנות (גמילות-חסד) או לעזרתו של מלוה, המוצץ מן הלוה את דם־התמצית. מטרתה של קופה להלואה ולחסכון להמציא עזרה ממשית, הבנויה על יסודות הפעולה העצמית והעזרה־העצמית. כל מקבלי העזרה הם חברים ושותפים, והכלל ערב בעד כל אחד מהם. מתקיימות, עדיין כמובן, בתחום־היהודי החברות לגמילות חסדים ועדיין פרים ורבים המלוים בריבית גדולה, אבל הקיפה להלוואות ולחסכון הספיקה כבר להתאזרח בתחום היהודים, היא מצאה לה קרקע טובה, והקהל היהודי הבין תיכף את תועלתה המרובה והעריך את ערכה הגדול.

הקירספונדנטים של יק"א מספרים ע"ד מקרים תכופים, שהמלוים לוקחים בעד הלוואותיהם רבית, העולה לייתר ממאה אחוזים לשנה. בוואהלין משלמים בעה"מ להמלוים ריבית בסך של 120 אחוזים לשנה. מעשים אלה הצועקים פשוט לשמים, כבר היו שם „לנורמליים" כ"כ עד שבשעה שרצה אחד המלוים המקומיים להעלות את סכום הריבית ל־150 %, עשו בעלי־המלאכה, „הלקיחות" שלו, שביתה ודרשו, שיקחו מהם ריבית רק בסך 120 % לשנה! לפיכך אין כל פלא בדבר, כי בתחום היהודי רואים בקופות להלואה ולחסכון, באגודות משותפות לקרדיט מעין מלאך הגואל. ***)

ואמנם התפתחותן המהירה ורבוין של אגודות המלוה אצלנו מפליאים מאד. הקופות הראשונות, שנוסדו בתחום היהודי, עוסקות בעבודתן זה רק 10־12 שנים, בכלל מתחיל מספרן להתרבות אחרי שנת 1895, כשהוסרו ע"י החק ע"ד מוסדות לקרדיט הפעוט כל ההגבלות הקודמות. בשנת 1898 נוסדה „האגודה הוילנאית להסכון ולנתינת הלואות לבע"מ ולתגרנים קטנים", ההולכת ומתפתחת באופן מצוין ושמספר חבריה עולה ליותר מ־4500, וגם קופה דומה לה בהעירה פיוריטש, בפלך מינסק. אלו היו המבשרות את התפתחותן של המון הקיפות היהודיות להלואה ולחסכון, שנוסדו אחריהן.

עכשו מצב הדבר כך הוא: בסוף שנת 1908 היה מספר הקופות להלואית ולחסכון — 459. 393 מהן נמצאות בט"ו פלכי ההתום ברוסיה, 59 בעשרת פלכי פולין ו־7 בגליל הבלטי. מן הקופות האלה קבלו 187 בראשית עבודתן תמיכות־כסף מאת יק"א. מספר היהודים היושבים במקום שנמצאות 187 הקופות הללו עולה ל־1,046,518; מספר חברי הקיפות האלה עולה עד 106,311; ההון־החוזר שלהן עולה על עשרה מיליונים.*) אלה הן הקופות שיק"א עזרה לבסוסן. במקומות אחדים נהנה מאגודות המלוה כמעט המחצית של כל התושבים היהודים.

כדאי הוא להתבונן אל ההרכבה הפרופסיונלית של האגודות הללו. ש. מרגולין מחליט על יסוד התשובות שקבלה יק"א מאת 45 אגודות, כי התגרנים הפעוטים ובעלי־המלאכה הם יותר משתי שלישיות של החברים.

זהו מה שאמרנו: ההרכבה הפרופסיונלית של היהודים מטביעה את חותמה על התנועה הקואופרטיבית היהודית.

מלבד אגודות מלוה אין לנו שום הסתדרויות קואופרטיביות אחרות לגמרי.

אולם האגודות האלו והצלחתן מוכיחות, כי יהודי ערי התחום מסוגלים ומוכשרים מאד לנהל קואופרציות של הלואה, ויש יסוד להחליט, כי יהיה להם אותו הכשרון לנהל גם קואופרציות צרכניות.

אבל היש מקום לקואופרציות כאלה אצלנו?

כבר ראינו בפרק הקודם, עד כמה מסוכנת לנו האנטישמיות האיקונומית עם הקואופרציות המיוסדות ע"י בני המאות השחורות. וכשישתנה המצב הכללי בארץ, והתנועה הקואופרטבית תשתחרר מהיסודות האנטישמיים — מה יהא יחוסנו לתנועה זו?

מה יכולות לעשות במקצוע זה ההסתדרויות הצבוריות שלנו, ואיזו צריכה להיות פעולתנו האיקונומית?

ג.

עבודת־הוה איקונומית.

מסיח אני את דעתי מן השאלות הפוליטיות והסוציאליות, והריני פונה להשאלות האיקונומיות הטהורות. כשיהא שורר בארץ משטר יותר טוב, יחלשו הרבה כחה ופעולותה של האנטישמיות האיקונומית. ומן הצד השני תוכלנה להתפתח התפתחות נורמלית האגודות הפרופסיונליות וההסתדרויות הפרופסיונליות של מעמד־הפועלים שלנו בכלל.

רוצה אני לעסוק באותן השאלות האיקונומיות שלנו שאינן תלויות כלל, או שהן תלויות רק במקצת בהמצב, השורר בארץ.

כמעט אין ספק בדבר, כי גם התנועה הקואופרטיבית הפרוגרסיבית היא מסוכנת לחלק גדול של הבורז'ואזיה היהודית הקטנה. זוהי אותה הסכנה, המרחפת במערב אירופה על הבורז'ואזיה הקטנה, שהיא נלחמת גם שם כנגד התנועה

*) „די פראקטיק פון די לייה־און שפאר־קאסעס", הוצאת החברה הקולוניזציונית היהודית. פטרבורג, 1909 בספרו של ש. מרגולין, הנזכר למעלה.

**) מכתבים מערי־השדה ב־„אידישע צייטונג" „הד־הזמן" „פריינד" נותנים חומר חשוב מן המקור הראשון.

***) Сборникъ матеріаловъ объ экономич. положеніи евреевъ Изд. «Еко» С. П. Б. 1904, Т. I.

(הובאו הדברים גם מאת ש. מרגולין ופ. ברלין).

**) Jewish Colonisation Association. Rapport etc. pour l'année 1908.

הקואופרטיבית הפרוגרסיבית. הקואופרציה היא צורה של פעולה איקונומית יותר גבוהה ויותר פרוגרסיבית מן התגרנות הפעוטה: היא מוכרת את צרכי החיים במחיר יותר זול, היא נותנת להצרכן צרכים טובים וחדשים יותר, ובכלל נעשים על ידה תנאי־חייהם של ההמונים הרחבים יותר קלים ונוחים. הבורז'ואזיה הקטנה רואה בהקואופרציה „סוציאליזם", היא רואה בה את כח „הפועלים" ואת האויב היותר מסוכן, הדוחף אותה מכל המעמדות שלה. ואמנם כך הוא הדבר בפרטים ידועים. אבל אין ספק בדבר, כי התנועה הקואופרטיבית היא תנועה רצויה מאד וסוף סוף היא נחוצה ומועילה להכל, לכל צרכן, וביחוד להשדרות היותר עניות שבעם.

ההרכבה הפרופסיונלית של היהודים מכשרת את הקואופרציות של מלוה ואינה נותנת מקום כלל, לע"ע לקואו־פרציות מיתר הסוגים. מרובה אצלנו דוקא הבורז'ואזיה הקטנה. וכמו שממנה יוצא עכשיו החלוץ ביסוד קואופרציות של מלוה, כך תהא בודאי החלוץ במלחמה כנגד הקואופרציות הצרכניות.

אבל קודם או לאחר זמן גם היהודים יהיו זקוקים ליסוד קואופרציות צרכניות מיוחדות לעצמם. אם גם לא ניסד אותן בעצמנו, גם אז לא תוכל הבורז'ואזיה הקטנה שלנו להנצל מסכנה זו, מפני שהרוסים והפולנים ודאי שימשיכו וירחיבו את התנועה הקואופרטיבית שלהם יותר ויותר. ומלבד זאת כל שדרות עמנו, חוץ מן הבורז'ואזיה הקטנה נצרכות במדה ידועה להתפתחותה של תנועה קואופרטיבית צרכנית שתהא שוה בכחה או אולי עוד יותר חזקה מן התנועה הקואופרטיבית הקרדיטית. אבל הכה נראה, אם אפשר דבר זה בכלל לפי מצבנו האיקונומי. בסוף חקירותיו בדבר אגודות המלוה היהודיות בא מר מרגולין לידי מסקנה, שהיא חשובה מאד לענינינו. הוא אומר: נושאי הרעיון של הקרדיט הקואופרטיבי שהוכנס לתוך שדרות יהודי התחום, הם המעמדים העובדים. אמנם נהנים מהלואות האגודות גם יתר התושבים, אבל דוקא אותן מפלגות־העובדים מכניסות אל האגודות כח־חיוני, פעולה מתמדת, עבודה מבוססת, מן הצד האחד אין הן מניחות לאגודות להפך להסתדרויות בנקאיות ומן הצד השני מפריעות אותן להיות לחברות של גמילות־חסדים. פעולתן מיוסדת על עבודה. ואיתן האגודות, שאינן משתפות אליהן את ההמונים העובדים אינן בנות־קימא".

היוצא מזה, שאפילו באגודות מלוה, שבהן צריכה היתה הבורגנות הקטנה שלנו למלא את התפקיד הראשי לכל הדעות ולהיות רוח החיה באופני כל המעשים, --גם בהן העסקנים היותר חרוצים באים מתוך השדרות העובדות שלנו!

ומכלי משים עולה מחשבה בלבנו שלמרות ההרכבה הפרופסיונלית שלנו, תיכלנה הקואופרציות הצרכניות להתיסד גם אצלנו, והעוסקים בהן תהיינה אותן שדרות העובדים. ברור הדבר, שחלק גדול של הבורגנות הקטנה שלנו יתקומם נגד הקואופרציות הצרכניות ויאסר עליהן מלחמה קשה מאד. אבל רוב היהודים, היינו שדרות העובדים שבהם, כל ההמון הגדול ודאי שיהיו על צד הקואופרציות, ולא עוד אלא שיסייעו בידן. התנועה הזאת עתידה להביא לכל ההמון הגדול שלנו הצלה פורתא ממצבו האיקונומי הקשה מאד. מאגודות צרכניות עד אגודות מלוה יש גשר ישר ונוח לעבור בו.

עפ"י נסיונה של מערב אירופא אנחנו יודעים, כי החלק היותר גדול מן החברים של האגודות הצרכניות מנדבים חלק מן הריוח למעשי־צדקה, לעזרה הדדית, וכמובן גם ליסוד קרן־מלואים. בשביל אלה מן החברים הנצרכים באמת להלואות יסדו אגודות צרכניות אחדות קופות מלוה, אבל סחורות החנויות של האגודות הצרכניות נמכרות רק בכסף מזומן. רובן של האגודות הצרכניות הרוסיות והאטלקיות מלוות כסף לחבריהן באופן ישר, והאגודות שבאשכנז ובצרפת באמצעות קופות מלוה.

עתה נחזור אל אגודות המלוה שלנו.

שתי עובדות חשובות לנו בזה. ראשית — מה שהאגודות האלה כבר התפתחו כ"כ, עד שאפשר כבר לדון ברצינות בדבר אחודן להסתדרות כללית מרכזית. הסתדרות מרכזית כזאת — אומר בצדק החוקר ודורש בשאלה זו בפקודתה של יק"א — היתה נותנת את האפשרות להשתמש בעירות היותר קטנות בעודף הכספים, המתקבלים קמעא, קמעא בהאגודות, הנמצאות בערים גדולות. אלמלי התקיימה הסתדרות כזו, אז היו משתמשים להלואות בכל האגודות בכספי־הפקדונות והמניות, והאגודות הקטנות היו יכולות להגדיל במדה מרובה את עסקי־ההלואות שלהן. הסתדרות מרכזית כזו היתה יכולה בכלל להביא חיים בפעולת מוסדות־ההלואה שלנו והיתה ממלאה בודאי תפקיד גדול בחיינו האקונומיים. פה מתעוררת התקוה, שההסתדרות המרכזית הזאת—„הקואופרציה המרכזית היהודית", כמו שאפשר היה לקרוא לה אז, תוכל לסייע ליסוד אגודות צרכניות יהודיות. אפשר הדבר, שהיה נברא באופן זה מעבר מאת הקואופרציות להלואה אל האגודות הצרכניות, כמו שראינו למעלה היפוכו של דבר זה. בכל אופן קשה עדיין להגיד דבר ברור בענין זה, מפני שסוף סוף לוקחת לע"ע הבורגנות הקטנה חלק גדול בהאגודות הקואו־פרטיביות שלנו. מלבד זה בודאי שהיו עומדים מכשולים גדולים חיצוניים, כי החוק בכלל מפריע בעד התאחדות כזו.

העובדה השניה היא, מה שמלאה יק"א תפקיד חשוב בשעת יסוד אגודות המלוה שלנו. אף ע"פ שמוטב להאגודות הנזכרות שלא תהיה השגחה עליהן מן החוץ, ואף ע"פ שלא יכבד מהן להשיג את הקפיטלים הראשונים הדרושים לפעולתן, — בכל זאת הגדילה יק"א ועדיין מגדילה היא לעשות בענין אגודות המלוה. מלבד תמיכת כסף, היא עוזרת להקופות בעצות ובהוראות נחוצות, באינסטרוקטורים מומחים, בספרות. החשובה שבכולן היא—התמיכה הכספית שלה, ואלה דברי יק"א בנידון זה בקונטרסה ע"ד האגודות הקרדיטיות: „ההלואות היסודיות לזמנים ארוכים, שנתנה יק"א להאגודות בראשית עבודתן חשיבות מרובה היתה להן להתפתחותן הנורמלית של האגודות. הודות לעזרה זו יכלו האגודות הללו להתקיים בלי הלואות עד שהתחילה עבודתן המסודרת למשוך לקופותיהן את פקדונות הכסף הקטנים של תושבי המקום. ברוב הערים, שיש שם תמיד בידי התושבים סכומי־כסף קטנים לחסכון, שם הספיקו האגודות כעבור זמן ידוע להשיב ליק"א את ההלואות, שלקחו ממנה. וזה מוכיח, כי ההלואות הללו מלאו את תעודתן: למשוך זרם של פקדונות־כסף קטנים אל קופות האגודות, ולא לבא במקומן.

שתי העובדות הללו מוכיחות אותנו קודם כל, כי מורגשת אצלנו כבר נחיצות מרובה מאד בקואופרציה קרדיטית מרכזית, וכי העזרה הצבורית נחוצה ומועילה מאד בזמן ידוע להתנועה הקואופרטיבית שלנו. יחד עם זה מתעוררת עוד השאלה היסודית בדבר יצירת תנועה קואופרטיבית צרכנית אצלנו.

בזה הגענו אל הפרוגרמה של עבודת־הוה כלכלית. אמנם אין „פרוגרמה" זו ברורה עדיין כל צרכה. מפני שאין לנו לע"ע אפילו סימן אחד של קואופרציה צרכנית*). ואין אנו יודעים עדיין, כיצד תצא אל הפועל, — אבל ע"י הרצאות העובדות

---

*) בורשה קימת כבר בשתי שנים קואופרציה צרכנית שנוסדה ע"י קבוצה של פועלים. המערכת.

ופירוט השאלות הראליות של האקונומיקה שלנו, נתבררו כבר איזו קוים יסודיים מפרוגרמה זו.

בכל מקום הולכת בראש התנועה הקואופרטיבית מפלגת הפועלים, הסוציאליסטים. אולם בתנאים האקונומיים והסוציאליים המיוחדים של עמנו היו יכולים להיות אצלנו המעוררים לא רק סוציאליסטים, אלא גם פועלים בעלי הכרה לאומית, ואפילו יהודים לאומיים סתם, מפני שהתנועה הקואופרטיבית אצלנו היא גם עבודה אקונומית יהודית. אין אני רוצה לדון ביחוד בשאלה, אם יכולה ההסתדרות הציונית לעסוק בעבודה זו, שהרי הרכבתה הפרופסיונלית מעכבת בדבר, אבל ביור הוא, כי להשדרות הציוניות־הסוציאליסטיות והפועלים הציונים יש כאן בודאי כר נרחב ופורה של עבודה.

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵּי הַיִשּׁוּב.

מאמר שלישי

הַתַּעֲשִׂיה וְהָאִכָּרוּת.

(המשך מגליון 42)

והמופתים האלה יעידו כי הקואופרציות הביאו ברכה והצלחה בכל מעשי הכורמים. ההאמדה של אחוזת כרם, טרם נתיסדה האגודה, היתה בעמק אר — 8640 מרק בעד כל הקטר ולא היו קופצים עליהם; אחרי התבססות האגודה הגיעה ההאמדה ל־14400 מרק, ואין איש מן הכורמים מוכר את כרמו" (דברי ראש האגדה יוסטן, מובא בספרו של אנציפרוב). „האמיגרציה שהיתה רבה לפני ארבעים־חמשים שנה כבר חדלה ואיננה; כל העובר בחוצות הכפרים האלה יתפלא לראות את חייהם הטובים, שאין בהם דחק ולחץ, אלא רוחה והשתלמות". (הסופר הנ"ל). —

יש תעשיה אחת, הקשורה בעבודת האדמה, שהתפשטה בארצות רבות מאד, והתפשטותה מתגדלת ומתרחבת משנה לשנה— והוא עשית החמאה.

העקרים שעליהם התבססה הקואופרציה של מחלבות דומים לעקרי־אגודות־תעשיה בכלל: כל איש מושל בקנינו הפרטי ועובד את עבודתו כפי השגתו ותבונתו; את פרי־עמלו הוא מביא למקום המרכזי של אגודתו, ששם יעבד ויוכשר לשוק. החבר מביא את יבולו הנשאר לו אחרי נכיון הסכום הדרוש לכלכלת ביתו. האגודה מרכזת את כל כלי־העבודה ואת חמרי־העבודה במקום אחד, ושם עובדות המכונות הנחוצות לתעשיה; היא מזמינה מומחה ותחת השגחתו ובאחריותו תעשה כל המלאכה, כדי שהסחורה תהיה מן המובחרה. האגודה בונה בתים ואסמים, כפי צורך העבודה; היא באה במשא ומתן עם הסיטונים בשוקי פנים־הארץ או בחוץ לארץ ומוכרת את תוצאות עבודתה לפי התנאים היותר טובים; היא באה בקשר עם בנקים ועם אגודות משותפות לקבל כסף למחזור הסחורה. ועד האגודה מחויב להתענין בהשתלמות העבודה; הוא עוסק ע"י מומחים בבחירת פרות מהמינים המשובחים, שואל ודורש בשאלת המזון הנצרך לפרות למען תתנה סכום חלב, המכיל בו חלב בפרוצנט גדול; הוא ממציא זריעה בשביל חברי־האגודה למאכל בהמות ע"פ חות דעתם של המומחים ונסיונותיהם; — כל חבר מביא את מניתו לפי החקים שנקבעו באספה הכללית ומקבל דמי קרימה בכל חדש, בהביאו את החלב אל המחלבה, לפי איכותו, כמותו וסכימו. הועד מנהל את כל החשבונות, הרוחים מתחלקים בין כל החברים אחרי נכיון סכום ידוע לקרן־המלואום ולחשבון האמורטיזציה.

אף על פי שהמחלבות התפשטו בארצות רבות, אבל תוצאותיהן שונות מאד, מפני שהתעשיה הזאת זקוקה לחלב המתקבל מפרות שונות מאד במינן ובטיבן. לכן אנו רואים שבמקומות, שמרובה שם עשית־החמאה — משבחים את מיני־הפרות. בכל המקומות האלה מרבים לזרוע זרעים שונים של עשבים וצמחים, הטובים למאכל הפרות והמעשירים יחד עם זה את בעל־האחוזה ומשבחים את הקרקע שלו ומגדילים את אסמו. ברבית הפרות יגדל גם סכום הזבל.

כדי לקבל מושג נאמן מהתפתחות תעשיה זו נביא רק מספרים אחרים ודוגמאות מארצות השונות בהשבלתן.

בשתים־עשרה אגודות (ארטיל) בסיביר, לפי הידיעות המונחות לפנינו, היו חברים במספר 3283 איש ולכולן—14670 פרות חולבות. הם הביאו למחלבות רק לערך 57% של כל חלב־פרותיהם והשאר הוציאו לכלכלת בני־ביתם. ובסך־הכל הביאו בשנת החשבון לערך שבעה מליון קילו חלב והכינו חמאה בסכום של 330 אלף קילו, או לכל קילו חמאה הצטרכו ל־21,2 קילו חלב. אולם כל פרה של חברי אגודות סיביר נותנת בשנה רק 635 קילו חלב בשיעור בינוני, והסכום הזה מעט ודל הוא מאד.—

נסיונות רבים, שנעשו בפרמה אחת בפלך פסקוב ברוסיה, במשך של שנים רבות מראים. שסכום החלב תלוי בהשבחת מיני הפרות, והשבחה זו באה ע"י הרבעת־מינים חשובים ונתינת מאכל טוב ומזון מבריא, ואז אפילו הגרועה שבהן תתן בשנה לא פחות מ־1900 קילו חלב, ובשיעור בינוני נותנת כל פרה 2200 קילו, והמובחרות—חמשה אלפים קילו לשנה, כלומר פי תשעה מפרות סיביר. בגרמניה מוצאים אנו, כי באחוזות הפעוטות של האכרים הנאגדים באגודות התעשיה נותנות הפרות בשיעור בינוני 2240 קילו בשנה.

לדאבוננו אין לנו מספרים, כדי להשוות את סכום החלב, שמקבלים בני־המושבות בא"י מפרותיהן, אבל ע"פ מה שראיתי והתבוננתי במושבות, אפשר לי לשער שגרועות הן מפרות האכרים בסיביר.

ובכל זאת מיציאה סיביר לשוקי אירופה חמאה בסכום גדול מאד בכל שנה ושנה. מחשבון של האגודות הנזכרות רואים אנו, כי כל החברים קבלו בשנת־החשבון בעד החלב 177,884 רובל, או — 11,40 רובל לכל פרה; הועד של האגודה מכר את כל החמאה הנעבד בעד 224,673 רובל, היינו מחיר כל פוד של חמאה היה לערך 10,5 רובל; הוצאות התעשיה הגיעו לסך של 37,478 רובל וגם שלמו בשנה ההיא את חובותיהם בעד הבנינים, המכונות וכלי העבודה. —

חשבון הנסיונות של הפרמה הנזכרת למעלה מראה, כי הוצאת מאכל לכל בהמה עלתה לה לעשרים ושבע קופיקות ליום. בהפרמה היו רק ארבעים פרות חולבות. של מינים שונים והוציאו למזונותיהן בס"ה 2863 ר'; הוצאות אדמיניסטרטיביות, תקון בנינים וכלי, עבודה -- 880 ר'; נוסף לזה עוד הפרוצנט לאמורטיזציה מסכום מחיר הפרות (בסך של 3610 ר') ומסכום הבנינים (בסך של 2320 ר') ונמצא בס"ה הוצאות לערך 4156 ר' או לערך 104 ר' לכל פרה, טוב איפא, כי רק ברור, כשתתן כל פרה ופרה חלב רב כפי הנזכר, תקבל הפרמה גם שכר מעבודתה.

בפרמה אחרת ברוסיה עשו נסיונות במשך של ע ש ר י ם שנה והשביתו את המינים של הפרות מדי שנה בשנה ושנו לטוב משנה לשנה את-מזונן. בשנת 1882 היה השיעור הבינוני של סכום החלב רק 500 קילו לכל פרה; בשנת 1892 הגיע ל־1200 קילו; ובשנת 1901 היה הסכום כבר 1640 קילו מכל פרה. וספר החשבון של הפרמה מעיד, כי „מעת שהחלו לתת לפרות פרי־קלחים (כלומר: לפתן, סלק, תפוחי־אדמה וכו') נתרבה סכום החלב פי שנים ופי שלשה". — ומזה נראה מה גדולה הטובה שמביאה שקידה רבהבעבודה זאת, ומה חשיבה התועלת המוצאה מן הנסיונות הנאמנים.

המספר הבינוני של סכום הפרות אשר לכל חבר וחבר של האגודות בסיביר עולה ל־4,5; ובגרמניה ג"כ עולה המספר הבינוני ע"פ רוב לחמש פרות אף ע"פ שישנן אגודות רבות שבהן המספר הבינוני עולה אפילו ל־1,5, והיוצא מזה: אכרים, אשר א מ צ ע י ם ק ט נ י ם להם, יכולים ל ה ת א ג ד לאגודה ולקבל ש כ ר ט ו ב מ ת ע ש י ת ה ח מ א ה. ואמנם, אם יתאגדו, למשל, מאה אכרים שביכולתם להביא מדי יום ויום מאלפים עד שלשה אלפים ליטר חלב לעשות ממנו חמאה, אז כבר יש אפשרות לבנות להם מחלבה, לרכוש מכונות וכלי־עבודה הדרושים, מפני שהחשבונות מוכיחים שבשנים מיעטות ישלמו את כל חוביתיהם וישאר להם ריוח טוב מ ל ב ד המחיר, אשר המה מקבלים בכל חדש מסכום החלב המובא. —

אמנם דרוש קפיטל יסודי לכל העסק הזה, ולערך 72% ממנו לצורך בנינים ולכלי־עבודה, ו־28% למחזור הסחורה, והחשבונות הרבים של הקואופרציות בגרמניה מראים בעליל, שבמשך של חמש עשרה שנה יוכל העסק בעצמו לשלם את כל ההוצאות הראשונות והיסודיות, כלומר להביא לידי א מ ו ר ט י ז צ י ה ג מ ו ר ה.

לפי החשבונות המפורטים של הסופר אנציפרוב, מנכים באגודות גרמניה רק 0,16 פפניג מכל ליטר חלב המובא להמחלבה. ואם נחשב כי במספר בינוני מביא כל חבר 126 הקטוליטר בשנה, אז יעלה סכום הנכוי לאמורטיזציה 3,36 מרק לשנה מכל פרה בעת שהוא מקבל, לפי ערך מחיר החלב בגרמניה ולפי א י כ ו ת הפרות שלהם, במספר בינוני יותר מ ש ת י מ א ו ת מרק בשנה מכל פרה. הלא ברור הוא הדבר, כי לא יכבד על כל אכר לנכות סכום קטן זה ולרכוש לו בשותפות מחלבה עם מכונות וכל מכשירי־המלאכה. —

ואמנם רואים אנו, כי בגרמניה ישנן 1172 אגודות שרכוש כולן עולה לסכומים כאלה: מניות החברים 4,5 מיליון מרק; קרן־המלואים — 7,8 מיליון מרק. — המניה הבינונית לכל חבר עולה ל־39 מרק, וקרן־המלואים שלו — ל־78 מרק לכל חבר; כלומר פ י ש נ י ם מ מ נ י ת ו; והקפיטל הזר המונח בעסקיהן עולה לסכום יותר מ־510 מרק לכל חבר. היש איזו יכולת לאכר יחיד להמציא מחזור של כסף לעסקו הפרטי בלי עזרת האגודה שלו? ובטוחים המה בעלי הכסף באכרים אלה, אף כי אחוזותיהם פעוטות, יען כי ערבות כל החברים ועבודתם, הנעשה בשקידה ובזריזות תחת השגחת ועד נבחר ומומחה מוסמך — הן אחריות בעד כל הכסף המונח בעסק. —

מחשבון של האגודות הללו נראה כי בשנת 1903 שלמו האגודות לחבריהן במספר בינוני — 9,60 מרק בעד כל הקטו־ליטר של חלב; ומזה מנכית: להוצאת התעשיה עצמה — מרק אחד מכל הקט'; לאמורטיזציה. לקרן־המלואים ולדיבידנט — 0,70 מרק; ובכן נשאר שכר של 7,09 מרק מרק בעד כל הקט', היינו 0,53 רובל בעד כל פוד, בעת שבסיביר מקבלים החברים רק — 0,42 ר' מכל פוד חלב. בגרמניה עולות הוצאות התעשיה ל־1,10 רובל לכל פוד של חמאה; ובסיביר תגיענה ל־2,10 לכל פוד. —

(המשך יבא)

משה זילבורג.

תּוֹרָה בְּסַכָּנָה!..

משל לימות הזקנה כפופי־גב וגונחים — כך נכנסים ימות־הגשמים אל העירה. גועה בקר מתוך רפתו על שדות ירוקים שחשפו... פוסק זבוב אחרון מתוך שירת־שעמומו, פורש לתוך סדק ומשתתק... יוצא בן־אדם־תולעה החוצה, מרים עיניו אל השמים — והנה הם שטוחים מדולדלים על פני השדמות החצופות, משפילן אל האדמה — והנה היא זקנה וכמושה, וחלשה עליו דעתו ורפה בטחינו, חס ושלום, במנהיג העולם — — — בשעה זו של רפיון זה, כמה שנים, בא אל העירה הנדחה „המגיד העור". בא הוא קנאי ומלא־חרון, ותוכחתו המרה על שפתיו, ודבריו הקשים — כלפי עולם השקר. זקן אלים, רחב־הגב, שעיניו הסמויות פקוחות וקמות בחוריהן... פעמים שלא האמין הלב, כי עור האיש... דומה היה שעינים אלו צופות נוכחן ורואות מה שאין אחרים רואים... בידו — מטה־נודד, בן לויתו, ארוך ואלים כמותו — כך הוא מחזר מעירה אל עירה ומטיל מרה במבלי עולם, מזרז את הנחשלים ומנבא עתידות למאמינים, בו ביום שהוא בא, כל הנסתרות נגלים לפניו וכל העוונות שבצנעה צפים ועולים, כשמן זה על פני המים... לבו של כל אדם נוקפו וחרד הוא על נפשו החוטאת מפני עינים סמויות אלו... אוי לו, למי שנתן את עיניו בו, ידועים „הנזופים" בעירה. מאז נכנעים לפניו וכובשים את פניהם בקרקע. ורצין הברוה לקולו, מקבלים באהבה את דבריו הקשים על נפשם, על כל עולם התוהו... משנה אל שנה זוכר כל אחד את פתיחתו: בן־לויתו־מטהו בידו, עולה הוא בצעדי־און על הבמה, פותח באחת את ארון הקדש וצווח מר: — ישראל, תורה בסכנה!..

ואימה נופלת על כל הקהל הצפוף... מתון קולו בתחלה, כאלו יצתה נשמתו בקריאה זו. אחר הוא הולך ורם, הולך ומתגלגל מסוף העולם ועד סופי... הנה פתחו של גיהנם נפער תחתם... מלאכי חבלה, ילידי תפתה רצים ביעף ומכריזים את עוונותיו של אדם. ורואה הקהל עין בעין את סופם של פושעים... ונעשה כל בשר חדודין חדודין... הפיות פעורים, העינים יוצאות מחוריהן ובאיזו זוית, בחבאי, נותן־מי את קולו בבכי... אין יודע על מי שיצביע באצבע כחושה ורועדת, כשהוא מנקש מתוך רוגזה במטה:

— הרי, הריהו הפושע!..

ומיד רוחות קלות ומשיבות נפש באות ומנשבות: שערי גן־עדן נפתחים ועולם שכולו טוב מרהיב את העין... בת־צחוקה של השכינה מרחפת על פני העולם ההוא, יושבים צדיקים שורות שורות ונהנים מזיוה ופניהם מזהירים כזהר השמש ומלאכי־מעלה, זכי־גופים טפים ומכריזים:

אשרי אדם שהגיע לכך!..

ושב כל אחד לעבודת־חולו ולדאגות־יומו ובלבו געגועים לעולם אחר, לעולם שכולו טוב, ליום אחד של יום־טוב ארוך.

גנחו הזקנים בעירה:

— וַי „העור" איננו!. וַי ה„עור" איננו!.. אַי, „העור"!..

גנחו, חכו והתגעגעו לדבר אלהים.

ובאחד מערבי שבתות הודבקה מודעה על דלתי בתי־המדרש באותיות מאירות עינים:

„מחר בש"ק בשעה 6 קודם ותיקין ידרוש המגיד העור על עולם שכולו טוב ולשומע יונעם ותבוא עליו ברכה"...

את דירתו, לו ולמטהו, קבע — כך דרכו מאז — באכסניתו התמידית, בבית־הקהל, יודעים בני העירה את מנהגי ואין איש מזמין איתו אל ביתו. מעשה והשיב גם את פני הרב...

הפעם בא וגבו הרחב שח תחת איזו מעמסה; ידו הזקנה אחזה, ביתר כח בבן־לויתו־מטהו ונשענה עליו... רק עיניו הסמויות כאלו נפקחו יותר והֲליכתו—מהירה ובטוחה... כאדם שדרכו סלולה לפניו ומחוז חפצו לפני עיניו... הי"ך הוא בשליחות קונו לדבר בשמו ודְבריו בפיו...

בבואו הֵדיע לשמש בית־הכנכת שיסמוך על שלחנו, וכל אותו היום, פרוש להוכו, נתון לנפשו, לא פסק פיו מתוך מלמול...

ולעת ערב, בשעת התפלה, עמד לו יחידי, כדרכו, מאחורי הבמה, סדור פתוח לפני עיניו הסמויות, ובכה מר בקול...

אנף קטן יוצא מבית־הכנסת הכרסני, ומאציל בית־הכנסת שפעת קרושתו גם על האנף. מקדש ד' זה קן הוא לתפלות חטופות היוצאות מלבות דוויים, ממקור נשמות טובעות בדאגות־היום, מחזיר עני מעירה על עירה ובא ונכנס אל האנף והניח את ראשו הנלאה על ספסל־עץ קשה ונרדם...

ופעמים ששנת־הנצח סוגרת פה את עיניו של נודד, והלילה מאפיל על גוף קר ומדולדל...

יחידי נשאר שם המגיד העור, יחידי בין כתלים אלמים. מתנועע וממלל, ממלל ומתנועע, משל לצדיק נסתר שמתיחד בתפלה ומבקש רחמים על העולם החוטא... יתום וגלמוד גע ונד לו ליל־האפל מסביב ל„בית הקהל", מתחבט בכנף שחורה על גבי השמשות... יחידה וחרדה דולקת המנורה ושלהבתה הקלושה זעה מאירה את העינים הלבנות חפקוחות, הצופות עליה מבלי ראותה... כאלו היו פה שתי נפשות חיות שאינן מכירות ואינן רואות אחת את חברתה...

מתנועע וממלל, ממלל ומתנועע... דומה שכל החלל הצר מלא מלמול ולחש; ממלמלין הזויות, מתלחשים הצללים ומכפרים על חיי תהו של נמדים שנשקעו באפלת הלילה...

מתאנח, משתתק שעה קלה — ושוב מתחיל המלמול והלחש העצום בכל הזויות הכהות...

— קר... רוחות רעות באות לעולם... — גונח הוא מלבו, — רצונך אב שבשמים לנסות אותי?... אדם כי ימות באהל... באהל... בידך אפקיד רוחי...

קם גונח ומעונה, פתח את ארון הקודש, נתן בו את ראשו וגעה בבכי...

וזמן רב עוד הקשיב הלילה החרד לגניחות הזקן, לטענותיו, ושותק בלי חלימות והרהורים שקע לתוך תהומו...

הלבינו פני השמים... מלא עוני ושלוה השכים העולם וחלום־שקט, חלום רחוק על „עולם שכולו טוב" רפרף על פניו החורים. מתגעגע העולם למנוחת־חג, לנגוני־תפלות מלבות זכים.

יוצאים להם בני העירה, הולכים מתוגים, מעודנים, לבושים בגדי שבת, מקודשים, — הולכים ובאים, הולכים ומתכנסים כנופיות כנופיות בחצר בית־הכנסת; העינים תמהות, נפחדות, — עומרים בטלים ושואלים...

בכל כנופיה וכנופיה חלפו דברי השמש, תמוהים, רחוקים כחלומות הלילה העבר.

„אחרי הסעודה שב מעומק, כאלו התעלה למעלה ומפיו נמלטו איזו הברות... אדם... כי ימית... באהל"...

„עוד עם עלות השחר קרא „קריאת שמע" מתיגה, בכה בקול"...

„בבית־הקהל" כבר עומדים כל חשיבי העירה והרב בראשם ושותקים, השאיים, מחכים ליציאת־הנשמה... הוא שכב סרוח על גבי ספסל צר בעינים פקוחות — וגנח לעתים גניחות כבושות... על ידו מטהו בן־לויתו, כשומר אלם...

— ברוך דין האמת... ברוך דין האמת... חלף מכנופיה אל כנופיה, מאחת אל חברתה...

— לא זכתה העירה הנדחה לשמוע על „עולם שכולו טוב"...

התרוקנה העירה... שנים, שלשה מאחרים נראים ברחוב, דומה שזהרים הם לבלי השבית את מנוחת מי... כאלו כבש העולם את בכיו בקרבו — ונדם...

שם מאחורי העירה, במקום שמחשבת היוצר משתחררת מזרועותיו הצרות של האדם — שם התכנסו כולם צפופים עם צערם. —

על הגולל ספד הרב הישיש בקול רועד:

— — — — נחה נפשו של זה, שעורר את הלבבות לעבודת הבורא...

— — — אבד צדיק, ואין איש שם אל לב. יתומים היינו באין אב...

— — — — פה זה שהפיק מרגליות — איננו!... איננו, זה שהגה יומם ולילה בתורה... העולם נתיתם!..

ופתאם נזכר, נזדעזע בכל גופו וציח מר:

— ישראל, תורה בסכנה!...

בר־טוביה.

מִסֵּפֶר הַנְּזִירִים.

יש אומרים: ישראל הוא טמא הגזע, „אביו האמורי ואמו חתית". כל אותו הצער הגדול שישראל מרגיש וסובל בעולם בין ברצון בין באונס אינו בא אלא מתוך השניות של הגזע ומתוך הבוית הטומאה של הגזע. טומאת הגזע אינה נותנת לישראל מנוח, נוטלת מנשמתו את אפשריות ההרמוניה ושווין המשקל, מדכדכת אותו ומביאתו לידי כיגופים ועינויים נוראים, שהוא מקבל אותם לא „באהבה" אלא „באונס" פנימי, — „משום דלא סגי ליה בלאו הכי".

אבל אם נבחון את כל הצורות שקבלה הסגפנות — או, ביתר דיוק, הנזירות - הישראלית בזמנים ובמקומות שונים יתברר לנו, שאין הלכה כיש אומרים, אין ספק, שאלמלי היתה הלכה כמותם, צריכה היתה הנזירות הישראלית להיות כל עיקרה נזירות גזעית, כלומר: נזירי ישראל צריכים היו להיות קודם כל נזירים מיניים, פורשים את עצמם מפריה ורביה, שהרי הנזירות היונקת מטומאת־הגזע אינה מכונת אלא כלפי התאוה המינית שהביאה אותה טומאה לעולם. כך היה צריך להיות, אבל באמת אנו רואים שאין הדבר כן. תולדות הנזירות מוכיחות

אותנו למדי שדוקא מספר הנזירים, שפרשו את עצמם לגמרי מן האשה, היה מצער מאד בישראל בערך לכל מיני הנזירים האחרים. אפילו האיסיים לא היו כולם בדלים מן האשה ואין צריך לומר שאר הנזירים, בין אלו שהיו נזירי עולם ובין א.ו שלא היו אלא נזירי זמן קצוב. מכאן אתה למד, שטומאת־הנזע—לא היתה הסבה—בכל איפן לא הסבה העיקרית—של־הנזירות הישראלית, אלא סבית אחרות הביאו את ישראל לידי קבלת נזירות ויסורים של נזירות.

זאת ועוד אחרת: הנזירות הישראלית בצורתה המקורית והעתיקה לא היתה כלל סגפנית. להלן נראה, כי הנזירות הקיצונית והסגפנית התחילה רק בתקיפה השניה של תילדות ישראל אחרי המשבר הנירא של „גלית עשרת השבטים". הנזיר הישראלי העתיק לא היה מתכוון לסגף את גופו, להחלישו ולדכאו. למה היה מתכוון? לחזק את גופו, להחלימו ולעודדו לעבודת־ישראל ואלהי־ישראל. „נזירי אלהים" בימים הקדמונים היו הראשונים בגבירי העם הנלחמים את מלחמותיו, כלומר: מלחמות ה' וישראל, — לפי שבאותם הימים הזדווגו האל והאומה למושג אחד שאין השניות חלה בו, בבחינת „קודשא־בריך־הוא וישראל חד נינהו". שנים שהם אחד היו האל והאומה ומי שהקדיש את עצמו לעבודת האל היה חייב לעבור את עבודת־ישראל, שנים שהם אחד היו גם הגוף והנפש — „כי הדם הוא הנפש"[1] ו„בעל־נפש" חייב היה לחזק את הגוף—לא לפנקו ולא לדכאו — כדי שיהיה בו כח לעסוק „במלאכת־שמים". אחת היתה גם החברה, לפחות בראשיתה, ובמחשבת גדוליה הרוחניים גם אחרי כן. לא היו בה לא אנשי קודש ואנשי חול — ואתם (כולכם) תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"—ולא עשירים ועניים—חלק כחלק נחלקה הארץ: „לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו". גם השקפת־העולם. גם הסתדרות־החברה לא נתנו מקום לסיגופים, לפי ששתיהן היו בנויות על יסוד היחוד. הסתדרות חברתית, שיש בה שניות — עשירים מזה ועניים מזה — מולידה בהכרח את הסגפנות. כמו כן השקפת־העולם שהיא מבדלת בין שתי רשויות, בין רשות הגוף ובין רשות הנשמה, מביאה לידי סיגוף הגוף לשם הנשמה. אמונת היחוד הישראלית בצורתה העתיקה גדרה זמן רב בעד הנזירות הקיצונית. זוהי ההבדלה הראשונה שבין הנזירות הישראלית בצורתה המקורית ובין נזירות של אומות־העולם עובדות האלילים ובעלות הדת הנוצרית — „בשעה שהאחרונה שאפה להחליש את הגוף, כדי להכניע אותו לפני הנשמה, לא שאפה הראשונה אלא לעודד את הגוף, כדי שיוכל לעבוד את האלהים בכל כחו[2] אבל בהבדלה זו קשורה עוד הבדלה אחרת: לפי שנזירי ישראל לא רצו להחליש את הגוף ולבטל את החיים, לא יצאו מן החיים ולא היו לכת מיוחדת, אשר לה השקפת־עולם ודרכי־חיים משונים לגמרי מאלה אשר לשאר אחיהם, נזירי ישראל ואפילו נזירי־עולם ישבו על פי רוב בתוך אחיהם ונטלו חלק בכל חיי־האומה, נזירי זמן קצוב, שהיו מרובים תמיד בעם, היו כעין מתוכים בין כלל העם ובין נזירי־עולם. המעבר אל הנזירות הזמנית וממנה אל הנזירות העולמית לא היה מקרה יוצא מן הכלל, לפי שחובות הנזיר לא היו דברים יוצאים מן הכלל.

---

[1]) דברים, י"ב כ"ג; כמו כן ויקרא, י"ז י"א ובמובן זה גם בראשית, ט' ה'.

[2]) פון אורעללי (ריאלאינציקלופדיה של הרצוג־הויגך, ערך נזירים). בהגדרה זו של הנזירות הישראלית החזיקו רובם של החוקרים הדתיים בישראל (רב סעדיה גאון, רבי יהודה הלוי, הרמב"ם) והיא גם נכונה קודם כל בנוגע לצורה העתיקה של הנזירות הישראלית.

אמור אמרנו: עיקר היחוד, שממנו יצאו השקפת העולם והסתדרות החברתית של האומה הישראלית העתיקה, לא היה מסוגל להביא את הנזירות הקיצונית לעולמם של ישראל. הדברים האלה דורשים הגבלה ידועה. מובן מאליו, החיים עשו את שלהם, והניגודים היסודיים הצפונים בתוכם נתגלו מהר גם בחיי אבותינו הקדמונים ועברו גם את סף הכרתם. הסתירות שבחיים החברתיים ושבחיים האישיים נראו ונודעו על ידי הרגשת הכאב הגדול הכרוך בעקב הסתירות והניגודים—„כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה" — יסורים של אהבה וקנאה, חבלי לידה וחבלי מיתה, מכאובים של עוני ועושר וכל מיני מרעין בישין באו ודרשו תשובה תכיפה, התחבולה להשתיק את הכאב הנורא. הכאב האחד אינו נשמע מפני הכאב השני. יסורי־המין משתתקים ע"י הסירוס, צער מיתתם של האנשים הקרובים נאלם ע"י ההתגודדות, השריטות והקרחות. התורה נלחמה נגד המעשים האלה והזהירה על הם כמה פעמים: „לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת!"[3] „ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם!"[4] וביחוד הזהירה על הסירוס: „ולא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל־ה'!"[5] אבל דוקא מאזהרות אלו שנאמרו ונשנו אנו למדים שהמעשים הללו היו מצויים, שאם לא כן, מה טעם יש לאזהרתם? ובאמת אנו מוצאים את המעשים הללו מפורסמים עדיין בימיו של ירמיהו הנביא המנבא רעות אל העם ואומר: „ומתו גדולים וקטנים בארץ הזאת... ולא יתגודד ולא יקרח להם"[6] אף על פי כן לא מצאנו שמעשים כאלה וכיוצא בהם נעשו לשיטה של נזירות, שנוהגים על פיה לא רק בשעות של צער זמני מיוחד.

שיטת הנזירות הישראלית המקורית היא ממין אחר לגמרי.

אנו מבדילים בתולדות הנזירות הישראלית שתי תקופות ראשיות מתאימות לשתי התקופות הראשיות אשר בתולדות ישראל. בכלל שתי התקופות האלה הנן — כמו שנרמז כבר למעלה—נבדלות זו מזו על ידי „גלות עשרת השבטים". התקופה הראשונה מקפת את תולדות האומה הישראלית מראשית התהוותה ועד חורבן ממלכת ישראל. והתקופה השניה מקפת את תולדותיה של שארית ישראל מחורבן ממלכת ישראל ועד עכשו. בתקופה הראשונה חי ישראל חיים לאומיים במלוא היקפם. מתקופה השניה ואילך, כלומר מזמן „גלות עשרת השבטים", הולכים ה„אטריבוטים" הלאומיים ובטלים אחד אחד חוץ מן הדת. כותב הטירים האלה העיר זה לא־אחת על הערך הגדול של „גלות עשרת השבטים" בתולדות ישראל ועל שנוי־הערכין שבא בגללה לעולמנו. להלן יתבאר ביתר אורך עד כמה נכונה השקפה זו, מה גדולה היתה השפעת הגלות הראשונה על החיים הישראליים בכלל ועל הנזירות הישראלית בפרט. לעת עתה יספיק לנו לציין את הקוים העיקריים של הנזירות הישראלית בשתי התקופות האמורות.

הנזירות הישראלית בתקופה הראשונה הנה בעיקרה מחאה נגד התרבות העירונית שניתנה לישראל לאחר שנתישבו בארץ־ישראל. התרבות הזאת היתה מלאה ילדי־נכרים מנחלת הכנענים יושבי־הארץ לפנים. בני־ישראל הקדמונים היו עם של רועים נודדים במדבר, עבודה קשה לא ידעו, שדה וזרע וכרם לא היה להם, עול מלך ושרים לא עלה עליהם ובטומאת הערים לא נטמאו. רק לאחר שכבשו את ארץ ישראל היו ליושבי „ערים גדולות וטובות" ולבעלי „בתים מלאים כל טוב" „וברות

---

[3]) דברים, י"ד א'.

[4]) ויקרא, י"ט כ"ח.

[5]) דברים, כ"ג ב'.

[6]) ירמיהו, ט"ז ו.

חצובים" ו„כרמים וזיתים" ושמו עליהם מלך „ככל הגוים". מובן מאליו, כי התרבות החדשה שבאה להם לישראל כמעט בהיסח הדעת הביאה להם גם את כל נגעיה שהיו קשים ביותר לעם שלא היה רגיל בהם. טובי־העם היו מסבים את עיניהם אחורנית אל העבר של האומה. בעבר הרחוק, בחיי הרועים, באהלי המדבר בקשו ומצאו את ט ה ר ת־ה ח י י ם, את התמימות ואת הפשטות, את הטבעיות ואת האלהיות. אלהי־ישראל מתגעגע, כביכול, אל הימים הראשונים הטובים, אשר בהם נגלה ראשונה לעם זה בחר לו, ואומר: „זכרתי לך חסד־נעוריך, אהבת־כלולותיך, לכתך אחרי במדבר ארץ לא זרועה". [ז] נזירי־ישראל רצו להשתוות בכל דרכי חייהם אל אבותיהם הקדמונים: מגודלי שער היו הנזירים כאנשי־מדבר, כאלה לא שתו יין ושכר לא בא אל פיהם, כאלה אהבו את החירות וראשונים היו לצאת למערכות המלחמה נגד האויבים החיצוניים ואחרי כך נגד האויבים הפנימיים. „נזירי־אלהים" נלחמו ב„עובדי־הבעל" (אדון היין והתרבות), מחו נגד החיים העירוניים בשם החיים הפשוטים והבריאים של הרועים העתיקים ובשם אלהי החיים האלה. הטיפוסים של הנזירים האלה הם: הנזיר הגבור (שמשון) והנזיר הנביא (אליהו).

בתקופה השניה נשתנו הדברים. ממפלת אפרים ואילך נשתנה הלך־הנפש של בחירי־האומה, כי ירד הענן—ענן עצבת ומרה שחורה — ויכס אותם. נ ז י ר י ־ י ש ר א ל היו ל א ב ל י ־ צ י ו ן—זמן רב קודם חורבן בית המקדש. הקולות המבשרים את החורבן מלאו את כל חללו של האויר זמן רב טרם יבוא החורבן ויהיה, וכל אוזן שומעת בהגה אותם. וכלעומת שמפלת־יהודה הלכה וקרבה — גברה העצבת ועצם האבל; ענן האבל לא נעלה עוד מעל נזיר־ישראל — לא נעלה אפילו בשעה שבית המקדש השני היה קים. נזירי־ישראל מתאבלים על הגלות — גלות־האומה וגלות־השכינה—ומשתוקקים אל הגאולה — גאולת־האומה וגאולת־השכינה, כביכול, עתים מגיעה הנזירות לידי סיגופים נוראים, לידי תעניות רצופות, לידי גלגול־שלגים וגלגול־נמלים. צער־היחיד משתפך לצער־האומה, אבל־החיים האישיים ועלבונם מתבוללים באבל־ציון ועלבונה. נתערבו התחומין, ואין אדם יודע היכן מסיים צער־האומה ומתחיל צער־היחיד.

אולם הגרעין העיקרי של הנזירות הישראלית העתיקה נשמר גם בתקופה השניה. הגלות שנתנה אמנם את הקליפה שעל הגרעין, הטביעה עליה את חותמה—חותם בולט למעלה ונוקב ויורד למטה עד שהוא מחולל שנויים ידועים גם בתוך הגרעין עצמו. אבל גם הגלות לא אבדה את הגרעין כולו. גם היא לא הביאה את הנזירים הישראליים לידי שנאת החיים בכל צורותיהם ואף לא לידי מדת הנשתון הגמורה. משאת־נפש הנזירים הראשונים היא גם משאת־נפש הנזירים האחרונים — לא ביטול החיים אלא ט ה ר ת ־ ה ח י י ם; טהרת הגוף והנשמה וטהרת היחוסים החברתיים והמיניים. נזהרים מן הטומאה ונכספים אל הטהרה היו גם נזירי־התורה. גם החסידים־האיסיים גם אנשי־הרזים מן האר"י וגוריו ועד החסידים האחרונים. ובנשמית כולם דפק עורק החיים, ותאות המעשים רק נרדמה בתוכן. ישנים נזירי־ישראל אבלי־ציון וחולמים את חלום הגאולה. סמל המה ל„שכינתא בגלותא" שהיא בבחינת „אני ישנה ולבי ער". ישנה וערה היא מיחלת ומקשבת לקול הדוד הדופק.

[ז] ירמיהו, ט"ז ו'

נחום סוקולוב.

הָאַפִּיקוֹרְסִים הַמּוּשְׁלְמָנִים.

(מרשימותי דתוגריות).

כמו דבר חדש יהיה זה בעיני הרוב הגדול של האנשים, אשר שוטטו ברחבי ארצות תוגרמה כטיילים או כבעלי עסקים, אם נאמר להם. כי בקרב העם ההוא, שאומרים עליו שהוא עצל ודומם ואוהב תנימות, יש מוסד ידוע, שמעיד עליהם לא רק שיש ביניהם חיים רוחניים, אלא גם זאת, כי יש חבלים לא־נראים לעין שמחברים בחבור רוחני פנימי את המזרח עם המערב. תוגרים לאלפים ולרבבות מחזיקים בכל לבם באידיאל נאצל ונעלה, שאליו היו שואפים ובשבילו היו מוסרים את נפשם הנביאים, אנשי השם, שבכל העמים ובכל הדורות. האידיאל הזך הזה הוא הרתיק המחבר אותם עם אחיהם־בדעה שבכל העולם, וקודם־כל הוא הבריח התיכון המבריח אותם בעצמם מן הקצה אל הקצה והמסגל אותם להכנים לתוך „ים־המלח" של החיים המזרחיים „חדקל", כלומר זרם חד וקל של התעוררות ותחיה. אירופיים מעטים יודעים ע"ד חברה זו שהיא דומה בהרבה אל „הגודרים החפשים". ולא התרחקותה מן העולם היא סבת חסרון־ידיעה זה. כמו שהתוגרי עושה כל מה שהוא עושה — במנוחה של כבוד, בהשקט ובלי פרסומא־מילתא, כן הוא נוהג לעשות את מעשיו הרוחניים בלי שאון וצוחת השוק. אבל כשאדם בא בלבב שלם, וכשהוא יודע לקנות לו לב תוגרי לבטוח בו, אז גם המוסד הזה, שאני חפץ לדבר על אדותיו, לא יעלם ממנו.

בתחלת המאה שעברה לסה"נ יסד החג'י (הדזי) בגטשי־בלי כת דתית שאין דוגמתה בכל העולם המזרחי, ושיש לה כל כך דוגמאות אל חברות וכתות אירופיות ממין זה, עד שהדבר קרוב מאד להחליט, שעכ"פ המיסד ידע את החברות האירופיות. אבל מצד אחר מקוריותה של חברה זו ועצמיותה הפרטית הן מצוינות כל כך, עד כי ההשפעה שהיתה לידיעה שידע המיסד את הדברים האירופיים נראית רק בדרך כלל ובאופן שטחי מאד. חקוי סתם לא נראה, ניכרת רק בהלקים רבים קרבה רוחנית. ישפטו־נא הקוראים בעצמם. בכל עיר גדולה, ששם יש לכת זו הרבה חברים, יש להם טקה לעצמם, כלומר: מקום מועדה. טקה זו אין להחליף בטקית שיש כידוע לכל כת של דרווישים. כל טקה עומדת תחת השגחת הראש שלה ומחוברת אליו חבור לא־נפסק. אין ראש ומנהיג כללי לכל החברות, ובכל זאת מחוברות הן זו לזו ומצטרפות יחד לתורה או למעשה באחדות שלמה, כשהשעה צריכה לכך. בין החברים שורר העיקר של ש ו ו י מ ו ח ל ט. קוראים הם זה לזה: ב ב א, כלומר: אב, בלי הבדל המעמד והמעלה. רק מי שעומד בראש הטקה נקרא: דדה סילטאן, כלומר: אב־זקן שליט. יום יום מתכנסים לטקה, והכל כשרים לועידה, והכל חיבים לבוא, כשהם יכולים, סועדים שם יחד, ובכל יום אחד החברים מבשל ומכין את הסעידה. רשאי כל חבר להביא עמו ולהזמין לסעודה (שאיננה זעומה כלל, ולא ניתנה למלאכי השרת) — אורח אחד. הכת מדקדקת מאד במצות הכנסת אורחים, ואיננה מבדלת בין עם לעם, בין כת לכת, או בין דת לדת. מצות הכנסת אורחים היא בכלל המצוה הראשונה שלהם. מקבלים ברצון אפילו יהודים ונוצרים, ואין נועלים דלת בפני שום אדם, ואין עושים שום מסתורין בדברים או במעשה. חברי הכת — וזהו ההבדל העיקרי ביניהם ובין „הגודרים החפשים" — הם ניכרים גם ע"י סימן חיצוני, לא בבגדיהם כי

אם בשפמם. כולם מגדלים. שפם ארוך יורד לשני קצות פיהם ומכסה את השפתים, אַ לאַ טאַראַס בולבה. אחרי הסעודה שוהים בני החבורה יחד ומרבים שיחה על כוס רויה. על פי רוב הם גם מנגנים, מפני שכל בגטשי יודע נגן לכל הפחות על כלי־זמר אחד. רוב הזמירות הן תהלות ותשבחות לכבוד הראש, והנגונים גם הם משלהם. ה„נאי“, זהו חליל בעל קול רך מאד, הוא כלי זמר חביב עליהם מאד. יש בין המנגנים גם אמנים יודעים לקסום מתוך אבובם הענותן פלאי קולות של יופי ורוך גדול. יש שנושאים ונותנים גם על דברים חשובים, או מתפזרים בשירות קטנות ומטיילים בגינה שיש אצל כל טקה. מטיילים זוגות זוגות ומשוחחים על דבר הדת והחיים, על דבר הארם והאלהים, בקיצור, על כל השאלות שהפלוסופיה העיונית עוסקת בהן. מי שבא לתוך טקה כזו חושב שנרתע העולם לאחוריו, וסבי דבי אתונא קמו עתה מקבריהם, ומטיילים ומתפלספים, כדרכם אז. צריך להזכיר עוד, שראש כל טקה הוא נבחר, ועוד בחיי כל ראש בוחרים במי שעתיד לבוא אחריו.

המסופר עד כאן הוא כל מה שמסמן את הבגטשים ביחס אל העולם החיצון בתור כת מיוחדת. חוץ מזה אין הבגטשי ניכר כלל שהוא נמנה על בעלי איזו כת. הדוגמה הראשית שיש לבגטשים אל „הגודרים החפשים“ היא זאת, שהבגטשים מעורבים בין הבריות ונחלקים בין כל האזרחים. כל בגטשי עוסק באומנות, או משמש במשרה, ככל תוגרי זולתו, אלא שהוא עושה זאת ביתרון הכשר ודיוק. רובם עוסקים באומניות הגבוהות. מלאכת אורולוגין, יוצקי כלי נשק, זהבים, ויש ביניהם גם סוחרים גם פקידי הממשלה. רוב הנספחים אל החברות הם אנשים אמידים, ויש גם עניים, ושוה העני לעשיר במעלתו האישית ובכל זכיותיו, וחובה עיקרית היא לעזור לעני ולהחזיק בו. הבגטשים יסדו ביניהם משטר של עזרה־משותפת שאין דוגמתה בשום מקום ובשום כת. „כל יחיד בעד הצבור, והצבור כולו בעד כל היחידים“— זהו היסוד, וכל בגטשי מתחייב ברצון שלם לעזור בכל נפשו ובכל מאדו כשיש צורך בעזרתו. המצוה לעשות צדקה וחסד היא ההוד והתפארת במעשי המיסד הזה, אשר כנראה בחלה נפשו בהריקנות והיבשות של דקדוקי חוקי האדוקים, ויקבע במקומם את האהבה והאנושית. המצוה של עשות־חסד היא מצוה בלתי־מוגבלת. צריך אדם לרחם לא רק על רעהו, כי גם על כל בעלי־חיים. חיבה יתרה נודעת מאת הבגטשים לאסופים מן השוק, לילדים עזובים. שכיח הדבר ומעשה בכל יום הוא, שבגטשי מכנים לביתו שלשה־ארבעה ילדים כאלה ומחנכם יחד עם בני ביתו, אעפ״י שאיננו עשיר כלל.

חוקי הדת שלהם אינם מגבילים אותם בשום דבר בנוגע להלכות אישות, בכל זאת נושא הבגטשי רק אשה אחת, מזדווג עמה בשלימות ומכבדה כגופו. בדבר זה אין בין בגטשי ובין איש מהאירופיים המנומסים ולא כלום. זה אות, כי גם בלי אפיטרופסות הדת — עפ״י הטבע והשכל הישר אדם מגיע מאליו לידי הכרה של נחיצות סדר הזווג וטהרתו וחיי המשפחה כמו שהם. יש בין הבגטשים אנשים שקבלו עליהם פרישות לרגלי נסיונות מעציבים שנתנסו בהלכות נשים. פרושים כאלה נקראים בשם: מרד־אי־מגרד, כלומר גבורי הרוקות, והם ניכרים בחורת פניהם ובעיניהם הנוגות והשקועות. בכלל אין הבגטשים נבדלים בשום דבר בעולם המעשה ובשוק החיים. בנוגע לחוקי המדינה הם נחשבים כמושלמנים, כלומר כבעלי הדת השליטה. בימי המשטר הישן אי־אפשר היה לעלות על לב, שיאושרו בתור בעלי דת מיוחדת, ועתה—אין להם שום צורך באשור וקיום כזה.

על אודות השקפותיהם הדתיות קשה לאמר דבר מסוים ומדויק, מפני שאינן קצובות וקבועות כל צרכן. כשתשאל את התוגרי בכלל: מה טיבם של אלו? — יאמר לך: אלו הם הפילוסופים. וזה אמת! הבגטשים הם באמת הפילוסופים של דמושלמניות. אפשר לכנות אותם גם בשם בעל־הבטול, כמו שאומרים בלשונות אירופה: ניהיליסטים, אלא שניהיליותם של אלו אין לה שום יחס וקשר עם עניני החיים, והיא מוגבלת וסגורה כולה בתחום הדת. אין הבגטשים מאמינים לא באלהים ולא בנביאו ולא בשליחותו, אף לא במלאכי מעלה ולא בגן־עדן — בקיצור כל בנין העיקרים הדתיים המושלמנים כאלו אינו. גם התנ״ך, שעליו נוסד האלקורן אינו קיים בשבילם. הבגטשים הם כ ו פ ר י ם בכל היקף מובנו של שם זה. אין הם מעלימים כלל, שהם „אתיאיסטיים“. כמה פעמים נזדמן לי לשמוע מלה זו מפי התורקים המשכילים, כמעט ברגע של ההודעות הראשונה, בלי שום סבה נכונה לדבר. יקרה לך, שהתוגרי יתיחם לפניך: הנני „אתיאי“. אמרתי אני תמיד עם לבי, זאת היא ההשכלה הראשונה, שיש בה תמימות, או התהדרות יתרה, וכי מה זה פסח? וכי יאמר לך איש אירופי, שהוא „אתיאי“? מי עוסק בשאלות כאלה? מי שואל את רעהו על דברים שבלב? אבל אח״כ נוכחתי לדעת, כי זה הוא מיסודי הבגטשים, ואין זאת אומרת, שכל איש האומר כן הוא בגטשי בעצמו, אבל זוהי השפעתם של אלו. אין הבגטשי מאמין במציאות אללה בתור הויה מיוחדת. בכל הצמיחה והכליון שבעולם הם רואים פעולת נ ש מ ת ־ ה ת ב ל החודרת בפנימיותו של כל הנמצא. וידוע, שאין זאת המצאת הבגטשים, אלא דעה עתיקה, שכבר נרמזה בחרט חרטומי מצרים, ונשנתה בספרי אריסטו (שהתוכח אודותה הרבה בשלשת ספריו ע״ד הנשמה), והיא היא גם האלהות של שפינוזה. הבגטשים אומרים: אילו מתו כל בני האדם שבעולם, ורק אחד שאר, גם אז היתה האלהות קיימת כמו שהיא קימת עם אלפי אלפים רבבות בני אדם, -- אבל לעצמה איננה קיימת מפני שהיא צריכה להתגשמות, כמו שההתגשמות צריכה לה. ממקור זה נובעת גם הדעה ע״ד השווי המוחלט של בני האדם. — יש שאומרים: הבגטשים הם הפרוטסטנטים שבמושלמניות, אבל דוגמה זו היא רחוקה מאד. הפרוטסטנטים בטלו רק את מ ק צ ת הדעות הדתיות, הבגטשים בטלו כ מ ע ט א ת כ ו ל ן. הנני מדגיש את המלה: „כמעט“, יען כי סוף סוף גם הדעה ע״ד נשמת התבל היא דעה שלא תאומת ע״י מופתים חותכים.

התוגרים מספרים הגדה יפה ע״ד החג׳י בגטש־בלי מיסד הכת: באחד ימי הקיץ הצחים ישב האיש הזה בחברת מכיריו לפני בית־קפה בסטמבול, ויעבור שם הויזיר הגדול, ויקומו כל האנשים, וישלבו את ידיהם על לבם כחק. אך בגטש לא קם ולא זע ממקומו, וירא הויזיר, ויצו להביא לפניו את האיש עז־הפנים, והוא כבר נבאש אז בממשלת הארץ, וכבר רדפוהו, ודי היה הגה אחד מפי השר לשים קץ לחייו. . . — „הידוע לא ידעתני?“ צעק אליו הויזיר. — „איך לא אדעך? — „מדוע איפוא לא קדמת את פני?“ — „אדון, הרשני לשאול אותך שאלה אחת בטרם אשיבך! — „שאל!“ — „מה היית בטרם נתן הסולטן עליך את משרת הויזיר הגדול?“ — „שוטה! למה אתה שואל? מזכיר הייתי בפקידות הוזרה!“ — „ולפני כן?“ — פקיד!“ — „ועוד לפני כן?“ — „סופר! — „ועוד לפני כן?“ — „עוזר קטן!“ — „ומה תהיה אחרי כן?“ — „שוטה! לא אהיה כלום!“ — „עתה ראה, אדון, עד כמה צדקתי, הרי אני כבר הגעתי למדרגה זו: כבר עתה אינני כלום, —ואיך אתן לך כבוד, ומדרגתי גבוהה ממדרגתך?“

בתור פילוסופים אמתיים חושבים הבגטשים את דעיתיהם הדתיות כדעות מושכלות שאין להרהר אחריהן כלום, וכמתיחסים

בבדיחות קלה אל המאמינים, והמאמינים משלמים להם מדה כנגד מדה, וקוראים להם: מס־ארוה, כלומר בעלי נשמות בהמיות. בין הבגטשים אין קנאות ניכרת בשום דבר. בכלל אינם מקפידים על דעותיהם הדתיות; והעיקר להם ההנהגה הישרה, האהבה והחנינה והצדקה וגמילות החסדים בין אדם לחברו.

בניגוד מוחלט אל היסוד המושכל וההגיוני של דעותיהם עומדות השקפותיהם ע"ד ה ה ש ג ח ה ה פ ר ט י ת. מגוחך הוא הדבר מפני הסתירה ושני ההפכים בנושא אחד. אם אין אלהים, השגחה מניין לך? אבל כנראה זאת היא פעולת הסביבה. המושלמני רואה בכל דבר את פעולת רצונו המיוחד של אללה, אפילו בנפילת עלה ניבל, או במיתת יתוש. הבגטשי עומד גם הוא תחת השפעת דעה זו, אלא שהוא מהפך את הסדר. בכל פעם שאיזה מקרה לא־נעים יקרהו, הוא פונה אל ההשגחה בלצון או בגדוף מעין „יכה יוסי את יוסי", הוא מתכוון להראות עי"ז, שאין הוא מהמאמינים, אבל באמת גם כפירה זו היא תיאולוגית גמורה. חריפות הלצון שלהם וה„להכעיסיות" שיש בה היא חדה ועזה כהסטירה הידועה של אפיקורסינו מהדור הישן.

איש בגטשי היה בלי מזון ובלי מחיה, וגמר בלבו לנסוע לארץ מצרים, ולנסות שם את מזלו. בדמיו המועטים הגיע עד אלכסנדריה, ולא נשארה לו אפילו פרוטה אחת לשלם בעד סוס לרכוב עליו עד קאהירה. צריך היה לעבור דרך המדבר, והחמה היתה בוערת על ראשו כתנור. נשא עני זה את עיניו, וראה ערבי אחד עשיר רוכב על חמור מהודר ולבן כשלג. עובר לפניו, וקנא בו, ואמר: כמה טוב אתה, אללא, יבן־המדבר הרוצח הזה; שנתת לו חמור מהודר ולבן כשלג, ולי לא נתת אפילו חמור צולע? — טרם כלה לדבר כשל חמורו של הערבי ונפל; עמד בעל החמור, והתחיל מטפל בו להקימו, וראה שנשברה רגלו האחת של החמור, וקרא לבגטשי, שיסייע לו להקימו, ולא רצה העני לטפל בבהמתו החולה של העשיר, וגער בו הערבי, והראה לו את חרבו, ואנוס היה הבגטשי להטיל על שכמו את החמור הצולע, וצווח: אללה, הרי נתת לי חמור צולע, אבל רואה אני, שלעולם אין לסמוך עליך, מפני שאתה נותן תמיד דברים שלא בזמנם ושלא במקומם! והלכו שניהם לקאהירה ביגיעות ובצער, ונשמע הקול בקאהירה שבא שמה בגטשי אחד שנשא על כתפו דרך כל המדבר הארוך חמור צולע, והיתה אז בתו של מלך מצרים חולה נוטה למות, וקיבץ המלך את כל הדרווישים שבמדינה לעמוד ולהתפלל לרפואת בתו, וכששמע מעשה פלא זה שעשה הבגטשי אמר: אדם זה בודאי הוא אדם קדוש ובעל מופת, כיצד אדם פשוט יכול לשאת חמור על כתפו דרך כל המדבר? וגזר שיביאו לו את הבגטשי. בא הבגטשי ואמר לו המלך: עמוד והתפלל, ואם תתרפא בתי אתן לך שכר גדול. שמע הבגטשי והתחיל מקלל ומנאץ: תמות בתך מיתה משונה!, תחולנה עליה כל המכות הכתובות בספר! יכה אלהים בירקון ובשדפון וכו' וכו'! ונזדעזע המלך, שלף את חרבו וקפץ על הבגטשי לעשות בו כלה, אבל באותו רגע בא שליח, וקרא בשמחה גדולה: אדוני המלך, בתך נתרפאה, והרי היא מבקשת אותך שתבוא אליה! ושבח המלך את הבגטשי ואת אש־ קלל, ורץ אל־מטת בתו החולה, ואמר לו הרופא כי עתה עברה הסכנה, והחולה עתידה לחזור לבריותה; ואמר המלך בלבו: אין זאת אלא בזכותי של הבגטשי, והלך ונתן לו שכר גדול, ואח"כ שאל את הקדוש: „מפני מה לא התפללת, אלא קללת"? — מחלוקת יש לי עם הזקן שלמעלה, — השיב הקדוש, והראה באצבעו כלפי שמים — והוא עושה תמיד את ההפך ממה שאני מבקשהו, לפיכך ערום הייתי ורמיתיו"...

הבגטשי איננו הולך לבית תפלה, ואין לו שום נוסח ושום סדר של פולחן דתי. עד היכן מגעת הפקרותם של בני כת זו בדבר זה תעיד ההלצה השגורה הזאת: פעם אחת עבר בגטשי לפני בית תפלה, וראה בני אדם מכים באכזריות גדולה כלב אחד, ושאל בשביל מה הם מכים את הכלב, ואמרו לו נכנס עז־שבחיות זה לתוך בית התפלה (והכלב הוא חיה טמאה למושלמנים)!, וצחק הבגטשי ואמר: כלב זה אין לו דעת! הביטו אלי! אני לא אכנס לעולם לבית תפלה — אבל כלב עלוב זה, מה הוא יודע? הניחו לו!

לקותא זוטרתא חדא יש לכת זו, והיא — הנטיה למשקה. זוהי הכת האחת בין המושלמנים הנותנת בכוס עינה והמתקרבת גם עי"ז אל עמי המערב. יש להם רק מין משקה חריף אחד, והוא ה„רקי", מין יין שרף מתמצית ענבים. וגם בזה מראים הם פלוסופיה יתרה שלעולם אינם קונים יי"ש אלא עושים אותו בעצמם, כדי שלא לשתות זיוף. סמוכים לכל טקה כרמים גדולים, ויש להם בכל כרם כלי זקוק, ומקבל כל חבר את מנתו יום יום, ונוזרים הם על עצמם נזירות מכל משקה אחר. רגיל הוא הבגטשי כל כך לקבל את מנתו, עד שהוא מרגיש את עצמו כאומלל. אם היא ניטלת ממנו, ומקנתר הוא כנ"ל עם ההשגחה הפרטית, ועל כגון דא יש ג"כ מילי דבדיחותא מציינות את אופים של בני כת זו יותר מהרבה עיונים דקים שיש למצוא בספרים, ושאין אני מוצא ראוים להעתקה, מפני שיש בהם רק חקירות, בעוד אשר אלה הם „אמרי־אינשי" ושיחתן של בריות חיות. (Folkloor). פעם אחת הלך בגטשי זקן מהטקה לביתו, ובידו בקבוק יין־השרף מנת־היום. פתאום נתקדרו השמים בעבים. וחש הזקן, וזירז דרכו, כדי שלא יפלו עליו גשמים, אבל לא הספיקה לו השעה, ויורד עליו ברד כבד, ושבר את הבקבוק שבידו, אעפ"י שטמן אותו תחת אדרתו, ונסתכל הזקן בכעס בשברי הכלי ובנוזל היקר שנתמזג עם המטר שברחוב, ואחרי כן נסתכל לרקיע, כאלו הוא מבקש שם את מי שחב בנזקו. סמוך לו ראה רצען אחד, שישב על סדנו, והכה בקורנס של ברזל על חתיכת עור, ונטל את הקורנס בכעס מידו של הרצען, ונפנף בו כלפי מעלה ואמר: שבור את זה, אם אומן אתה? לשבור בקבוק יכול כל תינוק...!

בודאי גם הבגטשים הם רחוקים מן השלימות, ויש גם ביניהם אנשים קלים, ויש שנספחים עליהם לא משום דעות אלא משום הפקרות, אבל בכלל הבסים של כת זו הוא החופש בדעות, האהבה האנושית ועליצות החיים.

בתקופה ידועה (בדורו של הסולטן מחמוד) היו בני כת זו נרדפים, אבל אחרי כן הניחו להם. לא עסקו בעניני מדינה, לא התערבו בפוליטיקה, וגם לא הטילו את דעותיהם על הצבור המאמין. גם במשך הנועת השחרור האחרונה לא ניכרה כלל פעולתה של כת זו בדברים חיצונים, — אבל לחוקר פנימיותה של תנועה זו אין אף ספק קל בדבר, כי בין הגורמים והמסייעים פעל גם הכח הפנימי הזה, שהחליש בלבות רבים את היסודות של אמונה ושעבוד, ובדרך זה כגרמא־לגרמא עזר להפיל את המשטר הקודם.

החירות באה למזרח לא רק מן המערב, היא באה גם מעצמה, וזו היא האמתית. רק אלה שאינם יודעים את המזרח חשבו שהעמים ההם הנם איזה חומר דומם. כל הכחות הפועלים במערב פועלים גם במז־ח, אלא שהם פועלים ב צ ו ר ה אחרת. הרי „גורדים חפשים" מושלמנים!

רציתי לדעת עוד דבר אחד הנוגע אלינו ביותר: מהו יחוסם של הבגטשים אל השאלה הלאומית? ההם תוגרים

גציונליסטים, כמו, שהמורה מהלכת כעת, או לא? אבל על שאלה זו לא מצאתי תשובה ברורה. אמרו לי: הבנטשים אינם מבחינים כלל, כל העמים שוים בעיניהם וכו' וכו'—אבל מודה אני שהנני קטן־אמנה בענין זה, ונוטה אני יותר להאמין, שאין להם יחס מיוחד לשאלה זו, שלא נודעה למיסדם, ושבענין זה לא יבדלו מאחרים.

כמה מספרם, וכיצד הם מחולקים למקומותיהם? גם על שאלות אלו אין תשובות ברורות. עדיין תמימות יתרה היא לבקש במזרח... ידיעות סטטיסטיות. כל זה יבוא במשך הזמן, וזה יבוא בודאי מן המערב—אבל עד שתהיה סטטיסטיקה במזרח, בודאי תלבוש האפיקורסות המושלמנית צורה חדשה. לע"ע זו היא הצורה של מחמד שפקר בדעות.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

קושטא.

I.

פתיחת בית־הנבחרים; המפלגות ובחירת הנשיאות. מהעולם היהודי. עתון גרמני ע"א יהודי סלוניקי וע"א ישוב א"י; שונות.—

בשבוע זה נפתח שנית הפרלמנט התורקי.

והפעם לא נערכו שום חגיגות נהדרות. כע"ר כמעט שלא הורגשת כלל הפתיחה, לא היה אף זכר לקשוט הבתים והרחובות. אף תהלוכות עם דגלים מתנופפים ותזמורות מנגנות לא נראו עתה ברחובות סטמבול. הכל נעשה בפשטות היותר גדולה, כמעט בניגוד לכל מה שנעשה לפני אחד עשר חדשים, בעת הפתיחה הראשונה.

שלש הישיבות הראשונות של בית־הנבחרים בהיכל הנהדר „טשיראגן" לא הכניסו שום דבר חדש להיים המדיניים של תורקיה, ואי אפשר עדיין לשפט על פיהן על טיבו וצביונו של הפרלמנט. ובכל זאת אין לשלול מהן חשיבות ידועה.

מלבד קריאת נאום־הכסא, שכמו כל הנאומים ממין זה לא חדש מאומה, שהיה חור וכללי די צרכו, ושעבר בשתיקה—ולא בלי כונה—על הרבה מאורעות חשובים, ולכן לא עשה כמעט כל רושם דמנכר,—מלבד הנאום הזה עסקו בישיבה הראשונה בבחירת הנשיא.

בערב הפתיחה חשבו הכל, כי בעת הבחירה הראשונה והחשובה הזאת תתברר ותתלבן שאלת־המפלגות. רבים נבאו, כי ארבע המפלגות, שעל אדותן דברו בימים האחרונים, — יחנכו את דגליהן החדשים בישיבה זו, ויש שגלו את מסך־העתיד וראו את אחמיד־ריזה נפלו מעל כסא־נשיאותו.

אולם התמונה שנגלתה בישיבה הראשונה היתה אחרת לגמרי.

מפלגות — מאן דכר שמן! ישיבה סוערת, בלי סדר, אבל גם בלי מפלגות. היו אמנם צירים אחדים שהתנגדו לבחירת אחמיד־ריזה, אבל הצירים האלה אינם מפלגה ולא המפלגות, שעל אדותם מספרים לנו העתונים זה ימים ושבועות „הרים וגבעות".

כשיצא קלא דלא פסיק, שבחירת אחמיד־ריזה לראש בית־הנבחרים תפגש התנגדות עצומה, קראה מפלגת „האחדות והקדמה" את חבריה לאספה מוקדמת. האספה היתה סוערת, כי גם בין חברי „הועד" מתנגדים לאחמיד־ריזה, ואחרי וכוחים ארוכים הוחלט ברוב של 107 קולות נגד אחדים לבחור שוב את אחמיד־ריזה לנשיא.

למחרת האספה ההיא נבחר אחמיד־ריזה לראש בית־הנבחרים ברוב עצום של 164. היינו, על הקולות של „האחדות והקדמה" נוספו עוד כחמישים קולות מתוך „המפלגות" האחרות.

אבל מי שחושב את הרוב הזה למוצק ואת 53 הקולות הנוספים בשביל אחמיד־ריזה לקולות אנשים, הקרובים אל „האחדות והקדמה", אינו אלא טועה. אין שום ספק, כי בקרב צירי בית־הנבחרים תוססות עתה דעות חדשות, שאי אפשר היה להבליטם קודם ושתביאינה סוף סוף לידי יצירת מפלגות מתנגדות זו לזו ונלחמות זו בזו.

צריך להוסיף, כי חסרים עוד כ־70 חברים בבית־הנבחרים, ואם אין להחליט „ששאר המפלגות" בין השבעים החסרים, אבל ביניהם נמצאים אנשים שיוכלו לעמוד בראש המפלגות. ובבית־נבחרים, שבו מורגש כל־כך חסרון האישיות, בא גם דבר זה בחשבון.

לעת עתה עסוקות בענין זה ידי המתווכים, הפשרנים וכל יותר המתנגדים ליסוד מפלגות. משתדלים הם שהמפלגות לא תוסדנה על יסוד האישי, כמו בכל הממלכות הבלקניות, וגם לא על יסוד הלאומי כמו באוסטריה, אלא שתפרדנה לפי דעותיהן והשקפותיהן המדיניות והצבוריות. אולם למרות השתדלות זו אפשר לראות מראש כי המפלגות שבבית־הנבחרים התורקי תלויות גם הן באישיות המנהיג ותהיינה גם לאומיות.

הנטיה האחרונה נתבלטה ביחוד בישיבה השניה, כשנגשו לבחירת סגן הנשיא.

ב„סיסית" הראשונה בחרו בתור סגן לנשיא ביוני אריסטידי־פחה. בימי הקיץ נמנה אריסטידי לשר־מכרות־ההרים, ולא יכל איפא לעמוד עתה על הבחירות. היונים העמידו בתור קנדידט למשרה זו אחד מציריהם, שאינו מפורסם כל כך,—והוא לא נבחר. במקומו בחר הפרלמנט בערבי נוצרי מסוריה. היונים הרגישו את עצמם נעלבים, כי חזקה בידיהם שהם „מפלגה גדולה" בבית־הנבחרים, והסגן הראשון צריך להיות משלהם.

על זה עונים התורקים הצעירים, שאינם מבדילים בין בני־הדת, והאות שבחרו בערבי־נוצרי.

והיונים באתת—בחירת ערבי בתור סגן ליושב־ראש זהו עלבון לאומי ליונים, סטירת־לחי לעם היוני כולו.

גם הישיבה האחרונה (השלישית) של בית־הנבחרים לא היתה מחוסרת־ענין, ביחוד בשבילנו היהודים. בחרו את סופרי הנשיאות. בשנה שעברה נבחר למשרה זו הציר היהודי נסים מצליח. בשנה זו לא העמידו אפילו את הקנדידטורה הזאת. לא מפני שמצאו בו ערות־דבר, ולא מפני שהאצטלא הזאת לא היתה נאה לו, אלא פשוט, עברו עליו בשתיקה.

מיותר הוא להעיר כי הצירים היהודים וגם „העם היהודי" בתורקיה לא התעוררו ולא התרגשו על שבטלו את „החזקה". הצירים היהודים לא דרשו מאומה בתור יהודים, ואיש מבוחריהם לא תבע מהם שידרשו.

כי הלא „ראשית כל עותומנים המה"...

העתון אוסמנישר ללויד", המופיע בקושטא ע"ח הממשלה הגרמנית והמשמש בתור „אופיציוז" לציר ממשלה זו, מביא לפעמים קרובות מאמרים מענינים ע"ד יהודי תורקיה וע"א התישבות היהודים בארץ־ישראל.

גם בשבוע האחרון נדפסו בו שני מאמרים כאלה, והריני ניתן בזה את תמציתם:

המאמר הראשון עוסק בתאור תכונתם של יהודי סלוניקי ותפקידם בעיר זו. העיר סלוניקי מרובה באוכלוסין יהודים וגם בסביבה עד אלבניה נמצאים יהודים ספרדים.

הודות לחריצותם, זריזותם ושקדנותם הבלתי־פוסקת, ותקדמה העיר סלוניקי הרבה, מורגש בה רק חסרון מוסדות צבוריים. ליהודי סלוניקי חסרה אהבת־עיר־מולדתם Local-Patriotismus והרצון להקריב קרבנות לטובת צרכי הצבור. מצטינים הם יהודי סלוניקי בתור סוחרים מנוסים, זריזים מהירים, ושמם מפורסים בכל המרכזים המסחריים באירופה. הודות לכשרונם המסחרי וישרם כבשה סלוניקי מקום טוב בעולם המס"ר העולמי. בפלת־האמון, היוצאת מפי סוחר סלוניקי, אפשר לבטח, והרמאות הנה מקרה יוצא מהכלל. ואם יש שמאשימים את סוחרי סלוניקי בקטנות־המוחין, בתחרות קטנה ובעוד חסרונות כאלה—צריך לשים לב לתנאי המקום. ההתחרות מפותחת פה יותר מאשר בכל ערי־המזרח, והסוחר היהודי נאלץ לדיק בחשבונות הפרוטה. הסוחר היהודי הריהו מלומד בנסיונות ובעל כשרונות גאוניים למצא מקורי סחורה זולה.

אמת הוא, שבסולוניקי אין עסקים גדולים נגמרים, אלא אחרי משא־ומתן ארוך וקשה, אבל גם בזה לא הסוחר היהודי מסלוניקי אשם. כל בעל בית־חרושת יכול להנצל מאי־נעימות כזו, אם ימלא אחרי כל התנאים ואם ימציא את הסחורה הדרושה. הרבה גרם לזה גם מה שרבים מסוחרי סלוניקי — ולא רק היהודים — התחילו מבקרים בשנים האחרונות לפעמים קרובות בעצמם את ארצות־התעשיה וקונים שם את הסחורות הדרושות להם.

וחיים סוחרי סלוניקי בקמצנות, רק בשנים האחרונות נרגשה בין נשי הסוחרים היהודים נטיה למותרות וללוקסוס: החלבושת העתיקה מפנה את מקומה למלבושי אירופה, והצעירים, גם אם אמצעיהם אינם מרשים להם, לבושים הם עפ"י האפנה היותר חדשה. מוותרים בחפץ-לב על מזון טוב ומדיקים בחצוניות מהודרה. גם המסורות העתיקות הולכות ונשכחות, אף ע"פ שהרבנים עושים את כל מה שביכלתם בכדי לעמוד בפרץ. ביום השבת עובדים רבים, לפחות עד חצות-היום. אחרי הצהרים מבקרים את בתי-המשחה ובתי-הקהוה, ובכלל חושבים יותר ע"ד תענוגות העולם הזה מאשר ע"ד מצוות. גם ימי-החגים הגדולים אינם נשמרים עוד בזהירות הגדולה, כמו שהיו נשמרים לפני עשרים שנה, רק המון הפועלים מדיק בהם, ובימי חג-המצות, חג-הסוכות וכדומה, שובת הוא שמונה ימים רצופים. לפועלים היהודים בסלוניקי צריך להתיחס ברגשי-כבוד מיוחדים. האנשים האלה מוצאים את לחמם בזעת אפם ממש.

אין עבודה קשה שתגדל מכחם. יש בין היהודים בנאים, סתתים, מעדרים באדמה, מנקי רחובות, מנקי בארות, מנתלי סירות, עובדים באניות, עגלונים, סבלים וכו' וכו' מלבד בעלי-מלאכה רבים.

גם נערותיהם עובדות לאלפים בבתי-החרושת, ואפשר לפגשן תמיד לבושות בתלבשתיהן הנקיות, הולכות לבית החרושת. אחת ממעלותיהם של יהודי סלוניקי הוא החנוך הטוב שהם נותנים לבניהם, ההורים מקמצים בדברים היותר נחוצים ואת בניהם מוסרים הם לבית-הספר. רבים מיהודי סלוניקי היו נתיני ארצות זרות. נתינות זו קבלו בימי הסדר הישן, כשהיתה זאת מעלה גדולה ליושב תורקיה. חלק מהם נתינים איטלקים או אוסטריים, אחרים נחשבים על הולנדיה, פרנציה, ואפילו—ספרד. אבל זה שנים אחדות שהרשות אינה מרשה עוד ליהודי סלוניקי לקבל נתינות זרה.

עוד מעלה יתרה ליהודי סלוניקי, שעושים הם את כל האפשר להשיא עלמות שאינן עשירות, וברחמים גדולים מתיחסים לבעלות-מום והולשות שונות, ואפילו לאלו, שעזבו את הדרך הישרה. בכלל אינם מחרימים איש מפני שעזב את הדרך הטובה, או מפני שלא עמד בנסיון, אלא מבקשים תחבולות להרימו ולהשיבו אל הדרך הישרה.

למרות כל זה שוררת עניות מפרזה בין יהודי סלוניקי.

— —

השאלה היהודית בארץ-ישראל נהיתה מענינת ביותר בימים האחרונים, לרגלי המו"מ של הציונים עם חבורת הצירים העותומנים שבקרו את אירופה *) והצעות החוקים שהממשלה אומרת להכניס אל בית-הנבחרים בשאלה זו בארץ-ישראל. מרבים לעסוק בשאלה זו בכל הספירות.

קודם כל יש לשאל: היכולה א"י לסבול עתה הגרת המוני יהודים? מה אפשר להוציא מא"י? אמנם אפשר לעבד חלקים רבים של ארץ-ישראל, אבל עד שיתחילו בעבודה, יהיו ההמונים שיבאו בבחינת אוכלים ואינם עושים, דבר זה יגרום קודם כל ליוקר גדול של צרכי-האכילה, אבל התקופה הטובה הזאת בשביל אכרי א"י, היושבים כבר בתוך הארץ, תעבור במהרה.

המתישבים החדשים בודאי ישתמשו בנסיונותיה של האכרים הישנים. מסילות-הברזל יפו — ירושלים וחיפו — טבריה מקילות הרבה את ההתישבות. צריך יהיה ליסד את המושבות מדרגות — מדרגות לאורך המסילות האלו. דבר זה יוכל ברבות הימים להוזיל את מחיר תבואות-האדמה, אבל בזה יתחרו עם הפלחים, המעלים עתה את המחיר והמשתמשים במצב השורר לטובתם, נמצא איפא שע"י יסוד המושבות החדשות יסבלו המוני הפלחים, שאינם יכולים לשכלל את עבודתם ושדותיהם ולעמוד מפני ההתחרות החדשה.

ואחרי שהערים בא"י מעטות הן, ואלו שבאות בחשבון הן רק ירושלים, יפו וחיפו וסביב לערים האלו התרכז כבר מספר ידוע של מושבות יהודיות, העלולות להתרבות בדרך הטבע, ומלבד זה יש סביב למושבות האלו גם מושבות גרמניות: שרונה, וילהלמינה, אום-איל-חמד ובית-לחם — יגרום רבוי המושבות היהודיות לירידה של המושבות הגרמניות, העובדות בהון קטן, והסובלות גם עכשו מההתחרות היהודית. ועוד ספק הדבר אם האכר הערבי יתן למושבות היהודית להתפתח סביב הערים ולא יעמיד להן מכשולים. המושבות החדשות ודאי שתביאינה לידי סכסוכים רציניים.

העתיד הנהו לבעל הכח. אפשר מאד, שהיהודי יהיה בעל-הכח, ביחוד אם נתחשב בעצלנותו הטבעית של הערבי, שבאה לו מתוך תרדמה בת אלף שנים.

בכל אופן אם תוסדנה מושבות יהודיות במספר גדול, סביב הערים יפו וחיפו (ע"ד ירושלם כמעט שאין לדבר, כי אין הרי-יהודה מוכשרים ביותר להתישבות), תהיינה המושבות החדשות האלו לסכנה עצומה לקיום המושבות הגרמניות וגם לכפרים הערבים.

איננו חושבים שהמחוקקים העותומנים יקבלו את תבנית ההתישבות של הציונים, שהרי התגשמות של תכנית זו תחריב ישובים קימים. הציונים ישארו בודאי נאמנים לאמרתם: ארץ-ישראל ליהודים ולא יתחשבו כלל עם תועלתם של האכרים הגרמנים והנזק שלהם.

אבל התפתחות המושבות מוטלת בספק גדול, והרי גם הציונים מחויבים להודות, שהישוב היהודי האכרי בארץ-ישראל הנהו ונשאר אך ורק נסיון. (פיזור המלים — של בעל המאמר וכן גם להלן). ובזה אנו באים לשאלה אחרת.

איזה אלמנטים מכניסה לא"י התנועה הציונית? מבט שטחי על יהודי ארצות אירופה, היינו יהודי רוסיה, רומיניה וגליציה מספיק להוכיח, שאין היהודים אכרים במובן המיוחד של מלה זו. אלה שיבאו לא"י צריכים יהיו קודם כל ללמוד על בוריה מלאכה קשה זו, צריכים יהיו להתאקלם; ומובן בעצמו, שבשנים הראשונות זקוקים יהיו לתמיכת אחיהם שבגולה, כמו שחיים על תמיכה זו עכשו אלפי יהודים היושבים בארץ: אמנם מספר גדול של מושבות יהודיות פורחות עכשו, אמת הוא שהרבה יהודים שנתישבו פה נהיו לאכרים טובים, אבל אמת הוא גם כן שהמושבות שחסרו להן אמצעי-כסף ושלא תמכו בהן נדיבי חו"ל, נחרבו.

ומלבד זה למעלה הוא מעל כל ספק כי לא"י יבאו ע"פ רוב רק יהודים כאלה, שאין להם מה להפסיד בארצות-מולדתם. ודוקא גרמניה ששם משתתפים היהודים בהשכלה הכללית, וששם מצבם החמרי יותר טוב מאשר במזרח אירופה — דוקא גרמניה נותנת את המספר היותר קטן של מהגרים יהודים לארץ-ישראל, ודוקא בגרמניה — הציונות חלשה, אולי מפני שהיהודים היושבים בגרמניה הנם גם חפשים במובן הדתי.

אם כן תפקידם של הציונים הוא למצא פשרה בין האלמנטים שיוכלו לעסוק באכרות ובין אלה שלא יוכלו לאחוז במלאכה זו ולהמציא להם אפשרות קיום בארץ, פשרה זו היא אפשרית אם לא יעסקו רק באכרות לבד, אלא גם ייסדו ערים חדשות עם תושבים יהודים. יש בארץ-ישראל הרבה מקומות שאף על פי שהנם אף חורבות ותלים אבל יש להם עבר גדול, ולא קשה יהיה ליהודים ליסד שם ערים, יסוד הערים מתאים יותר לאופי הארץ, אחרי שארץ ההרים שמרון וירודה איגה מסוגלת ביותר לישוב אכרי, אמנם צריך יהיה לבטל את ההגבלות והחומרות מצד הממשלה ליסד ישובים חדשים כאותם שהונהגו, לצערנו, בימי עבדול המיד בנוגע להגרמנים. יסוד הערים החדשות האלו נעשה לחופש הכנת התעשיה ובתי-החרושת לא"י, באופן שהמתישבים החדשים יהיו לא רק לאוכלים (Consumenten) אלא גם לעושים — (Producenten). וזה חשוב, מצד אחד, בשביל חנוך העם לעבודה לאומית וצבורית ולחיי-אושר ולעמידה ברשות-עצמו, ושנית תהיה א"י לארץ מוציאה סחורות ולא רק לארץ המכניסה סחורות. אולם יהודי פלשתינה צריכים להפך מעם המסחר לעם העבודה והתעשיה, אם רוצה הממשלה שתביא הגרת היהודים טובה להממלכה העותומנית.

איך שהוא, שאלת ישוב היהודים בא"י חשובה היא מאד, אם גם נסיח את לבנו מן הצד המדיני שלה וטעונה עיון רציני מדויק על צד הממשלה, שצריכה לשים לב לא רק אל המעלות שבישוב זה, אלא גם לחסרונותיו. בפלשתינה יכולה כניסה המונית של יהודים לא רק להחריב את המושבות הגרמניות אלא לגרום ליציאה המונית של האכרים הערבים או להפכם לנודדים. כי אי-אפשר להם להפלחים לסבל מצב יותר קשה משל עכשו. ולמרות הבטחותיהם היותר טובות ומזהירות של הציונים קשה לה להממשלה להניח לעשות להם אקספרומנטים כאלה.

זהו תוכן המאמר. היש צורך בפירושים?

— הר' „Jeune Turc“ מודיע כי וזיר-הפנים יכנים הצעת-חוק ע"ד ישוב היהודים במסופוטמיה וארם-נהרים.

— עוד מודיע העתון ההוא, כי ה„שער הגבוה“ בא במו"מ עם וזיר-הפנים ע"ד בטול הניר האדום.

„הסוכנות התלגרפית העותומנית“ מודיעה כי ההתרגשות גדולה בארץ-ישראל; מפני ש„הניר האדום“ לא נתבטל עדיין. הממשלה עויצה את הצערים האחרונים לבטול הגזרה. פחת ירושלים נתן את חותם דעתו לטובת היהודים.

*) ברותה זו שכבר הוכחשה הריהו חוזרת ונשנית.

— ה„איקספדיצה" שתלך לתור את ארם־נהרים מטעם היק"א תעזוב בראשית השבוע הבא את קושטא. חברי ה„אקספדיציה": האגרונומים ניגו, מו שהיה מנהל „מקוה ישראל", עטטינגר, בא כח יק"א בבסרביה, והאינג'נר יונס מפריס. האקספדיצית תשאר 8 ירחים במסופוטמיה.

— הממשלה האמריקנית תוסיף לקבל תחת חסותה נתינים עותומנים. הקונגרס האמריקני החליט לעשות את הצעדים הדרושים ב„שער הגבה", בכדי שהממשלה העותומנית תבטל את הגזרות בנוגע לכניסת היהודים לארץ־ישראל.

א. חרמוני.

II.

סמירנה.

קהלת סמירנה מתחילה גם היא מתעוררת להביא תקונים במוסדותיה הקימים ולברא מוסדים חדשים, שחסרונם מורגש. ואולם כל המחשבות הטובות קשות לצאת אל הפועל מחוסר כסף בקופת הקהלה. והצרכים מרובים: נחוץ לשלם לחכם־בשי שיתמנה, ליסד בית־ספר עליון, לתקן בנין בית־החולים. כן החליטו לפקד מנהל הענינים של הקהלה בשכר, כדי שיוכל להקדיש את כל עתותיו לעסקי הצבור.

ועד הקהלה החליט לקבץ את הסכום הדרוש ע"י תמיכות מכל חברי הקהלה, איש איש כפי שידבנו לבו; אך יותר מעשית היא ההצעה של רבים, שיטילו חוב על כל חברי הקהלה לתת איש כפי יכלתו, ואז יאסף הסכום הדרוש ביתר מהירות.—

כמה פעמים העירו את אחינו פה על הרעה הנשקפת לדתנו מבתי־הספר של הפרוטסטנטים והמסיתים, שבהם מתחנכים רבים מילדי ישראל, וכמובן נרחקים ע"י חנוך זה מעמם ודתם.

בעת האחרונה יצא גם העתון התורקי „טאנין" במאמר חריף בשם „ביה"ס האמיריקאי בבירות וגחיצות החנוך". כותב המאמר מראה על הסכנה הנשקפת להתלמידים המושלמים והיהודים, המוכרחים לקחת חלק בחצירו־מיות הדתיות־הנוצריות, מפני שההנהגה של ביה"ס מאימת לגרשם משם, אם לא ימלאו אחרי, דרישת זו.

ככר הגיעה השעה לאחינו היהודים לדאוג בעד עתידות הדור הצעיר, שנחוץ לחנכו ברוח לאומי. בלי עמל רב אפשר ליסד בית־ספר עליון, שיתן להחניכים את אותן הידיעות שמספיק להם בית"ס של המסיתים. ויחד עם זה ירכשו להם התלמידים דעת תורתנו, דברי־ימינו וספרותנו. נחוץ רק מעט רצון, שיברא את היכולת.—

בקרטש (סמוך לסמירנה) התעוררו צעירים מבני הקהלה ליסד להם קלוב לאומי. הם החליטו להוציא מאה וחמשים מניות (שתי לירות מחיר כל אחת), כדי לצבור קרן־קימת, שתספיק להתחלת עבודות חשובות, שבדעתם לעשות. הם אומרים לבנות בית־ספר לבני המקום הזה, לסדר נאומים, ליסד ביבליותיקה ועוד ועוד.

„האגודה לתמיכת החנוך של בני־העניים" הציגה בימים האלה את המחזה „דרייפוס" בשפה הה־שפניולית. ההכנסה היתה לטובת בית הת"ת, שמצבו החמרי נתרופף.

הקהל בסמירנה אינו רגיל לראות לעתים־קרובות מחזות תיאטרונים, לכן נתקבל המחזה ברצון, והאגודה הצליחה במפעלה זה.—

י. ק.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה:

VI.

הקונגרס הציוני התשיעי יתאסף זו הפעם הראשונה על אדמת גרמניה, בין אחינו שבארץ אשכנז, וכדאי אפוא הדבר לדעת עד כמה מסוגלים המה לקבל השפעתו של הקונגרס, וכיצד מתיחסים הם אליו...

עד כמה נשתנה יחוסם של אחינו באשכנז להלאומיות העברית והציונית מוכיחה כבר העובדה, שאין מהמתבוללים הקצונים אף אחד שיעיז לצאת במחאה נגד הקונגרס הציוני שיתאסף על אדמת־גרמניה, כמו שיצאו בשעתם רבני־המחאה נגד הצעתו של הרצל לקרוא את הקונגרס הראשון למינכן.

אבל מלבד העובדה הזאת ישנם עוד אותות ומופתים, המראים לנו בעליל, כי עומדים אנו על מפתן תקופה חדשה ביהדות הגרמנית, תקופת הלאומית העברית.

יסוד התפתדרויות כמו חברת־העזרה והאיק"א והתכת הרבה, שמרגישים אליהן כל שדרות עמנו בארץ זו, בלבד מוכיחות שאין אנו מגזימים בדברינו, אבל נחוץ לשמוע את השיחות על אספותיתן, נחוץ להתבונן אל מעשיהן החברתיים, לשים לב לאי־הצלחת ה„ליברלים" כביכול, כדי שלא יהיה שום פקפוק, שאמנם התחילה תקופת המעבר בחיי יהודי אשכנז.

אמנם „מתי־מדבר" עוד לא כלו מן הארץ, זקני ההתבוללות עודם חיים, והם מאספים שארית כחותיהם לעמוד על קומם ונצחון רעיונותיהם. יסדו את ה„עדה הליברלית", אבל עתה, בתקופת המעבר, מעטים כבר המתענינים ב„חדושיהם". העתונים הרבים והמטיפים בבתי־הכנסיות דורשים לשלום ולאחדות לעבודה עממית כללית ומתנגדים ניגוד גמור להפולמוס הדתי.

וגם בטענותיהם של הליברלים, המתקנים החדשים של הדת, אפשר לשמוע את הד הזמן החדש. הם אינם דורשים תקונים בדת מטעמים חצוניים אלא פנימיים; לא בשביל לעשות נחת־רוח להעמים, שחסו עלינו ונתנו לנו זכיות, צריכים אנו לתקן את דתנו, אלא בכדי לעשות את הדת יותר קלה ונוחה, מסוימה ומתאימה לרוח נושאיה, הדור הצעיר, בכדי שישאר זה ביהדות...

הפולמוס הדתי שבו מצא הדור העבר ענין רב כל כך אינו כבר לפי רוחו של הדור החדש. צועקים ה„ליברלים" ואין שומע להם, מקהילים המה לפעמים קהלות ברבים, דורשים דרשות, כותבים מאמרים „מפוצצים", ואין שם אליהם לב.

תנאים מיוחדים גרמו להתרכזות חיי־היהודים בגרמניה בהדת; יושבים הם במדינה בעלת לאום אחד בן דתות שונות. זה מאות בשנים, היתה השאלה הדתית לשאלה בוערת בגרמניה, לגורם חשוב (ואולי היותר חשוב) בהחיים הפוליטיים של הארץ; הפולמוס הדתי בין הפרוטסטנטים והקתוליקים, ובין הכתות השונות של הדת הראשונה הריהו גם עכשו ממלא את כל הלבבות.

ולפיכך מובן הדבר שיהודי גרמניה היו היותר מוכשרים ומסוגלים לקבל את העיקר שקבע „הסנהדרין" הנפוליוני: „היהודים אינם לאום אלא כתה דתית". הם התמכרו לתורה זו בכל רגשותיהם היהודיים, השתדלו לתת לה צורה „מדעית", הניחוה ליסוד חכמת היהדות שיצרו.

בזה היו יהודי גרמניה למורי־הדרך לכל היהודים המערביים. בכל ארצות המערב התחילו למחוק מתפלותיהם כל דבר שיש לו איזו נגיעה קלה אל הלאומיות העברית, שהרי אך בני כתה דתית המה היהודים, שיש לה תעודה ידועה.

ויהודי כל ארצות המערב הגיעו במעשה לידי אותן המסקנות הקיצוניות שהגיעו אליהן יהודי אשכנז בעיון.

אבל האחרונים נשארו בגבול היהדות, עסקו בשקידה רבה ב„חכמתה", השתדלו למצוא עליה היתר, להצדיק את קיומה, והכל ע"פ ה„גרינדליכקייט" של הגרמנים.

מובן, כי „החכמה" הזאת איננה תמיד מדעית. ע"פ רוב נוצרה במטרה פוליטית ידועה ועל־יסוד „שקרים מוסכמים" אחדים מפורסמים, ובכ"ז אין כל ספק שיש בין רוב הספרים שנכתבו בחכמת היהדות גם הרבה דברים שערך קים ועולמי להם.

ועוד הם עסוקים בעבודה זו, והנה בא משבר פוליטי גדול: נוסדה מפלגת האנטישמיים, ההולכת מחיל אל חיל וכובשת לבבות. הוכרחו היהודים לפנות את לבם מתורתם ולצאת למלחמה בעד קיומם, לעמוד על נפשם מפני שונאיהם.

המלחמה נגמרה, והיהודים — נצחו, אבל אוי ל„נצחון" כזה!

מפלגת האנטישמיים אמנם נתבטלה. „כל באי עולם" רואים ומכירים כבר, כי ראשי המפלגה הזאת המה אנשים ריקים ופוחזים, אנשים שאך אל בצעם לבם פונה, וטובותיהם הפרטיות הם מבקשים...

ונודע גם הדבר כי האנשים האלה הלכו ונעשו למנהיגי האנטישמיים, מפני שמצאו בזה עסק טוב. עשו אפוא סחורה ברגשות עמם...

הרי ברור הוא, שלא „הראשים" המה אשמים אלא העם, כל העם; הרי הם מה שהם, אבל העם שונא את היהודים בישרת לבו ותומתו ולהלחם נגד רגשות העם האשכנזי קשה מעט...

אבל מלבד סבה זו עוד דבר אחד גרם ל ה מ ה פ כ ה ההולכת ונעשית ברוח יהודי גרמניה. וזהו: מצבה ה ג י א ו ג ר פ י של ארצם.

היהידי הצרפתי או האנגלי איננו יודע את היהודי־המשכיל והלאומי. הוא יודע את ה נ ו ד ד י ם, הפועלים והחנונים הפעוטים, הבאים אל ארצו לבקש פרנסה.

ואמרו מה שתאמרו, אין היהודים הנודדים הללו מוכשרים להשפיע הרבה או גם מעט על „התושבים", שאת עזרתם הם מבקשים. יכולים הם לעורר „רחמנות", רגשות של צער, אבל לא יותר!

גרמניה יושבת על גבולי רוסיה ואוסטריה, היהודים המשכילים מארצות אלו מבקרים לעתים־תכופות את ערי־גרמניה, באים במגע־ומשא רותני עם אחיהם ויודעים לעורר בהם רגשי כבוד ליהודי מזרח־אירופה ולרעיונותיהם.

ואין הדברים האלה השערה בעלמא: פלוני העסקן היותר נכבד ב„חברת העזרה" נעשה ליהודי לאומי במלוא מובן המלה אך הודות להשפעתו של אחד מטובי חברינו מרוסיה, אלמוני הציוני המפורסם מושפע כ"כ מחבריו ה„רוסיים" עד שהוא קורא את ה„רזסוויט" במקורו...

אלו הן עובדות בולטות יותר מדי. אולם לא תמיד אפשר להוכיח בהוכחות ברורות כל כך, כי ההשפעה הלאומית באה ממזרח־אירופה.

וכבה הולכים יהודי גרמניה ומתקרבים אל רעיונותינו. הקונגרסים, הציונות הקולטורי, שיהיו הפעם בגרמניה, יתנו בודאי דחיפה חזקה מאד במובן זה.—

ומרחוב היהודים „הצר"—נעבר אל ים החיים הכלליים...

תנועת חדשה נתפשטה בין הכהנים הפרוטסטנטים בגרמניה, שראשיהם הם, ע"פ רוב, בעלי השכלה עמוקה ורוח בקרתית עזה. מבקרים הם בבקרת נמרצה את ה„ד ו ג מ ו ת" של הדת הנוצרית, את הסתירות בתורתה את האי־טבעיות ביסודותיה.

לא פה המקום לבאר את פרטי השטה המענינת הזאת. הקורא ימצא אדותיה דברים נכונים במאמרו של הד"ר בעק, שנדפס בה„קורוספודנץ־בלאט" של אגודת יהודי גרמניה בשם „השיבה אל היהדות".

שם המאמר כבר מעיד על מטרתו. הד"ר בעק מוכיח, ובצדק, כי השטה שעליה בנויה התנועה הזאת קרובה מאד אל היהדות; בעלי השטה סרים, שלא מדעתם, מעל הנוצריות ושבים לחיק אמה, היהדות.

תנועת כזאת איננה חדשה. גם בתקופת המזהירה שבדברי־ימי אירופה שקראו לה א ח ר י ־ כ ן בשם רינסנס, היתה תנועת כזאת. גם אז אמרו בפירוש שנחוץ לשוב אל המקור הדתי הטהור, אל היהדות. אולם אז לא הצליחה התנועה, יד האפיפיור היתה עוד רוממה, משרתיו הנאמנים שמרו את צעדי הכופרים בקדושתו המוחלטת, ואמצעי נכון היה לו להשמיד את הכופרים— האינקביזיציה!—

ה מ ו ס ר ה א נ ו ש י — לא נשתנה, והרינסנס הביא לנו אך את ת ח י ת ה י ו נ י ו ת, תחית השירה והפיוט, האמנות והיופי, ובמדה ידועה, גם תחית המדעים.

עכשו נשתנו הזמנים, האפיפיור ירד מגדולתו, האינקביזיציה חדלה למשול בארץ, ומי יודע, אפשר עומדים אנו לפני תקופה חדשה באנושיות, התקופה שתגמור את אשר התחיל הרינסנס, לפני תחית המוסר?—

ואל יהיה דבר זה קל בעיניך: בלי הרינסנס, כלומר: תחית הקולטורה היונית והשפעתה על העמים האירופיים לא היתה מתעוררת גם חבתם של אלה לעם יון ובודאי שלא היתה מצליחה גם תנועת התחיה המדינית של יון... בכל־אופן זו היא התנועה ה ת ח י ת ה ר א ש ו נ ה; שאם גם לא תועיל לנו רחוקה היא מלהזיק.

ברלין.

מם. פאזין.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

— הצירים הנבחרים אל הקונגרס, שלא יוכלו מפני סבות שונות לנסוע להמבורג, מתבקשים להודיע את הדבר בהקדם היותר אפשרי אל הועד המרכזי של הארץ ששם נבחרו וגם להלשכה הציונית המרכזית, בכדי שאפשר יהיה להודיע מזה למועד הנכון למִמלאי־מקומם.

אותם הצ רים, שנבחרו פעמים אחדות בערים שונות, יועילו להודיע תיכף להההתדרות הארצית והלשכה הציונית המרכזית איזה מנדט הם מקבלים, מפני שעפ"י ספר התקנות אין לכל ציר בלתי אם דעה אחת בקונגרס אף שנבחר בערים אחדות, לפיכך טוב שיקבל רק מנדט אחד וישאיר את המנדט, שנתנו לו יתר קבוצות הבוחרים, לממלאי־מקומו.

— לשכת הקונגרס התשיעי מודיעה:

1) ביום הרביעי, 29 דצמבר, בשעה 9 בערב, ישא הד"ר מכס נורדוי את נאומו על דבר „היהדות במאה התשע עשרה והעשרים" בגן הקונבנט. כרטיסי־כניסה נמכרים במחיר 1, 2, 4 מרקים בלשכת הקונגרס. לערים אחרות נשלחים הכרטיסים רק אחרי קבלת המחיר יחד עם דמי הפורטה. ל צ י ר י ה ק ו נ ג ר ס ה כ נ י ס ה ב ח נ ם.

2) ה ו ע ד ־ ל מ ע ו נ ו ת מודיע, כי כל המשתתפים בקונגרס, שהזמינו להם מעונות בהמבורג עד יום 12 דצמבר, יקבלו במקומות מגוריהם את כתבות מקום החדרים, אשר הוקצעו בשבילם. מי שיזמין לו חדר לאחר הזמן הזה, לא יקבל תשובה בכתב. חלוקת המעונות תהיה בבית־הנתיבות הראשי בהמבורג ובאולמי הקונגרס.

3) ביום השלישי, 28 דצמבר, יערך באולם הגדול של הגן הזואולוגי ע"י ועד האגודות הציוניות ואגודת הקורפורציות היהודיות נשף־חשק לכבוד הקונגרס.

הצירים שנבחרו ברוסיה להקונגרס ולהועידה החמישית (ע"פ הידיעות שקבל הועד המרכזי).

ר ש י מ ה ב':

סלונים (פ' גרודנה): העו"ד ב. ז. יעקבסון, סגן: י. בילאוס; קובנה, א. באלאשיך, ב. גולדברג, סגנים: י. בן־יעקב, ד"ר גליקסון; בוברויסק: י. קצנלסון, סגן: מ. לוין; קאמיניץ־פוד. י. גולדמן; גראיבו־שצוצין, ד"ר ש. אלשונגר, סגן: א. עובדיובין; ליבוי:—ד"ר קצנלסון; ריגה:—ב. ל. רויסר, זולמנוביץ, ז. טרון, סגנים: פ. אידיל, ו. הורויץ; בוריסוב (פ. מינסק) ז. רבינוביץ, סגן: מ. לסקוב; פינסק (פ' מינסק):—י. ברגמן, סגן: ד"ר ו. אוירבוך; דוניבצי—קמיניץ־פוד. (הקבוצה) — ז'כניץ (הקבוצה)—י. בלנק; חרקוב:—ד"ר ל. ביהם, סגן: ד"ר כהן־ברנשטיין; גרודנה:—ל. יפה, סגן: ח. גרינברג; מוסקבה:—ד"ר י. צ'לינוב, א. ניידין, סגנים: א. גורבין, מ. פינס; לובלין־קורוב־נובואלכסנדרוב (פ' לובלין):—ע. שיינברון, סגן: ש. שיינברון; לומזה:—נ. פוגטניצקי, סגן: ד"ר ש. גולדלוסט; ראשקוב, ריבניצה, קודימה, קוטייגורוד, מינקובצי, יאנוצי, (פ. פודוליה):—א. ליגר, סגן: ד. לידירברגר; קופין, ז'בניץ (פ. פודוליה):—ש. אטלמן, סגן: א. וויגבוים; פולטבה:—ל. רובינוב, סגן: ר. וילנסקי; ריביל: ש. פומרנץ, סגן: מ. שולקיפיר; יקטירונסלב: אינז'. ברוק, י. מ. דולז'נסקי, סגן:—ד"ר ו. יעקבסון; הומל (פ' מוהילוב)—ז. אפשטיין, סגן: ברתולד פייבול; גרודזיסק—סוכצ'יב (פ. ורשה)—ב. ריטנברג, סגן: ד"ר דווידסון:—ניקוליוב (פ' חרסון): ד"ר וילנסקי, סגן: ד"ר בוכמיל; קאהטוז־בירזה, ארלא, וסילקוב, בריאנסק (פ. גרודנה):—ד"ר מוסינזון, סגן: ד"ר בוכמיל; אשמיאני, ויליקא, שצוצין, פ' וילנה):—מ. רבינוביץ, סגן: א. סולודוכא; מזיריצ'ה (פ. סידליין):—ב. מ. רוזנבלום, סגן: נ. ישיינמן;

וילקובישקי:—פר' ורבורג; דמיבקה (פ' קיוב):—אינז'. סירקין; סימיטיץ—הורודוק, (פ. גרודנה):—א. א. מונציק, סגן: ח. גרינברג; אודיסה:—מ. אוסישקין, ברבש, קליינמן, ד"ר ספיר, ד"ר קלויזנר, א. ברוכוב, ש. שווארץ; כריסק:—הארדישץ, ד"ר שטיינברג, מ. רבינוביץ, סגנים:—בן-ציון נוימארק, ל. ויניקאוו, ז. בעגין; סעוואסטאפאל, קלינצי, סטאראדוב:—ש. געפשטיין; באקו:—מ. אבעזהויז, ס. ל. איצקוב, סגנים: ב. פעוונער, מ. ציפין; ראגאטשאוו, צעצערסק, טאלאצין, זלאבין:—ד"ר ס. קיסעלעווא.

גרמניה: — ליפציג, חימניץ, דריזדין:—ד"ר ר. כמיצר; נירנברג-פירת:—מ. גורסקי; מנהיים:—י. סימון; ליבק:—ד"ר ל. לנדוי; פרנקפורט ע"מ:—י. ל. גויטיין ב. שטרן; הנגוביר:—ד"ר א. ליב; פרייבורג בבדן:—ר. ליכטהיים; מינכן—רגנסבורג:—ד"ר א. שטרויס; אגודת שלזיה העליונה:—א. וינר, ד"ר י. דוברזינסקי, ד"ר ה. שטל, מ. היקיר; פוזנה: ד"ד מ. קוללנשיר, מ. קרויז'.

אנגליה: — בילפסט:—י. ה. אילקים; גלסגוב:—י. ל. גרעגברג, פ. שימין, י. כהן; ליברפול:—ד"ר י. ש. פוכס, ש. מ. סלינגר.

בלגיה: — קבוצת בוחרים I:—ל. מירלנדי; קבוצת בוחרים II:—ם. לוין, קבוצת בוחרים III:—י. פישר.

רומיניה: — הרלן:—ש. אבילים.

גליציה: — קולומיאה:—ד"ר ש. רוזנהיק; נדבורנה:—ד"ר א. ריטטרמן; סטריי-קלוש:—ד"ר ד. שפינדל; פרזמישל—ז'ידצוב:—ד"ר מ. רינגל; טארנוב: ד"ר א. זלץ; נויסדנץ:—ד"ר ל. זילברמן.

אפריקה הדרומית: — קפ-פנינסולא:—מ. ל. גנוסוב, נ. לצרוס, עו"ד דויר, י. אסתרמן, מ. גולדשמיד, ד"ר ר. הולדשיגר, ד"ר ויקטור; גליל אוסטרנד:—ד"ר ל. פינקוס, ש. היפנר; קימברליי:—י. ה. וגגר, ד"ר ה. ג. היימן, מ. וולשטיינר; ויגבורג:—י. פן קליעף; פרטוריה:—י. קרימיניצקי; גליל וסט-רנד:—ב. המבורג, מ. שץ; פוטשפשטרום:—מ. גולדרייך.

אויסטרליה: — סידני:—מ. מ. פכט.

מזרחי: — אנטבירפין:—ד"ר י. מירקין, ר. כהן.

ירושלים:—ה. שטרוק.

— בין הציונים באמיריקה ניכרת תנועה רבה לרגלי הקונגרס הממשמש ובא. בשנה זו יסעו אל הקונגרס בהמבורג צירים רבים, ובניהם עסקנים-ציונים חשובים, כמו הד"ר י. ל. מגנוס, הד"ר ה. פרידנבלד ועוד. צירי ארצות הברית אומרים לבא בהצעות אחדות ע"ד קניות אחוזות-קרקע גדולות בפלשתינא. בתור ציר מאמיריקה אל הקונגרס יב גם הד"ר נ. סירקין, ששב בתשובה גמורה אל מחנה הציונים.—

— בירושלים וביפו היו אספות לבירור שאלות הקונגרס. ביפו הרצה ד"ר כהן ברנשטיין ע"ד השאלות האלה ואחרי וכוחים נתקבלו החלטות שונות שהיותר חשובות הן:

א) לאחד את כל המוסדות העובדים בעד ארץ-ישראל — למוסד אחד שהנהגת המוסדות תהיה מונחת ביד איש אחד.

ב) ליסד בארץ-ישראל פדרציה ציונית מיוחדת ואחד מחברי ועד הפועל הגדול יקבע דירתו בארץ-ישראל.

— בקיוב ערכו הציונים בנקט לכבוד המורה העברי והעסקן הציוני מר יעקב גולדברג, הנוסע לא"י ביחד עם משפחתו על מנת להשתקע שם, בתור מנהל אחוזתו של הד"ר ל. ס. גולובטשינר. מר גולדברג היה אחד מן הראשונים שבחו"צ בקיוב ועזר ביסוד האגודה "כיל"ו. במשתה הפרידה נשמעו לכבודו הרבה נ'אומים נלהבים וברכות חמות, כי יצליח בדרכו.—

— בשבוע שעבר היתה בהאג הועידה העשירית של ציוני האלאנדיה. היו"ר ד"ר פראנצים בירינשטיין נתן בנאום הפתיחה שלו דו"ח ע"ד מצב התנועה הציונית בהולאנדיה ותקוותיה לעתיד. בועידה זו נתבררה התלונה, שהגישו שנים מן הציונים, האדונים ג. ק. פוליאק וא. ב. קלירייקופיר על מר י. כהן חבר הועה"פ המצומצם. וזה דבר התלונה: בית-הבנק ליסה-וכהן בהאג קנה בשעת מכירה פומבית שבעים מניות של הקולוניאל-בנק העברי במחיר 29 או שלשים אחוזים משוין. הפירמה הבנקאית קונה על הסדר את המניות האלה בכדי להוריד את שער המניות ולהכנים לעצמה באופן זה ריוח גדול מאותו הכסף, שנתקבל מפרוטות הפרולוטאריים היהודים ברוסיה. ההנהגה הציונית מצאה את הענין לחשוב מאד ויעדה לבירורו ישיבה מיוחדת, שהוזמנו אליה גם בעלי-התלונה פוליאק וקלירייקופיר. אבל האדונים הללו נמנעו מבא אל הישיבה. בישיבה זו בורר מר כהן את הדבר והודיע, כי בית-הבנק שלו אינו עוסק בכלל בקנית מניותיו של הקולוניאל-בנק העברי. ואם קרה מקרה יוצא מן הכלל, כי קנה הבנק איזה מספר של מניות, נעשה זה לא בכדי למכור את המניות הללו לאחרים. המניות נשארות ברשותו של הבנק, אם יורשים מאת הבנק מניות של הקל"ב העברי, אז הוא נוהג להזמין אותן כפעם בפעם מלונדון. ההנהגה מצאה סיפוק בבירור זה של מר כהן והביעה לו אמון. ההנהגה מסרה את הדבר לקומיסיה של מומחים וגם פרסמה את הפרוטוקול בעתונה. הקומיסיה מצאה גם היא, כי צדק מר כהן, ובועידה הציונית, שהובא הדבר לפניה, הוחלט פה אחד להביע לו אמון גמור.

— על יד הפידירציה הציונית בניו-יארק נוסדה לשכת-מודיעין שמטרתה להמציא ידיעות להרוצים להתישב בא"י.

ביום 28 נובמבר מלאו שבעים שנה להעסקן הציוני המפורסם מר יעקב מוזיר מבראדפורד באנגליה. מר מוזיר הוא חבר לועה"פ הגדול, לועד ההנהגה של הקה"ל למועצת המפקחים על הקל"ב העברי ולהדירקטוריום של האנגלו-פלשתינה קומפני. הוא אחד מאדוקי הרעיון של עבודה ריאליח בא"י ובקר אותה פעמים אחרות והכיר לדעת את החיים במישבות ובערים. מר יעקב מוזיר הוא חבר לכל המוסדות הציונים בארץ ישראל. הוא בנה בכספו ביפו את חבית היפה, שהוקצה עתה להגימנסיה העברית. ביחוד הגדיל לעשות לטובת יער הרצל.

יעקב מוזיר נולד בעיר קאפילין אשר בשלזויג ביום 28 נובמבר שנת 1839. הוא בקר את בה"ס בהמבורג וכפרים. בשנת חששים בא לבראדפורד והתישב שם עם האשה אשר לקח. הוא נבחר להנהגת שלטון העיר, וזה שנים רבות שהנהו משמש בכהונת שופט-השלום. בעירו הקדישו עצמם, הוא ורעיתו, חברתו בכל מפעל טוב, למעשה הצדקה והחסד. בחדש אויגוסט שנה זו נתעלה למעלת אזרח נכבד בעיר מולדתו.

הועד המרכזי שלח לו את ברכתו ליום מלאת לו שבעים שנה.

רשימת סכומי השקלים שנה XII שנכנסו מן 10 באוקטובר עד 15 בנובמבר.

ארענבורג 50 ר.: אלקוש פלך סידליץ 5 ר': אוזליאני פלך מינסק 7 ר'; אוציאנו פ' קובנה 40 ר.; אירקוטסק 88 ר'; אנאניעוו פ' חרסון 13 ר.: איסקאראסט פ' וואהלין 12 ר. 50 ק': אפאצנא פ' ראדום 9 ר. 85 ק.; אבאדאווקא פ' פודול 12 ר. 50 ק'; אדעסא 388 ר.; אסטראג פ' וואהלין 3 ר.; אונגעני פ' בסרביה 35 ר.; אלעקסאנדראווסק פ' יקטרינוסלב 103 ר. 62 ק'; אשמיאני 12 ר. 20 ק'; ארמיאנסקי-באזאר 1 ר. באלטא פ' פודול 35 ר. 15 ק'; בענדין פ' פטרוקוב 7 ר. 63 ק.; באברינעץ פ' חרסון 55 ר.; ביערעזאווקא פ' חרסון 16 ר. 50 ק'; באחמוט פ' יקטרינוסלב 18 ר.; בענדערי פ' בסרביה 100 ר.; בויסק פ' קורלנד 8 ר. 50 ק'; בעלא-פאליע פ' קיוב 5 ר.; באברויסק פ' מינסק 36 ר.; בלאשקי 10 ר.; בעלאסטאק 111 ר. 60 ק'; באריסאוו 20 ר. 16 ק'; גאמעל פ' מוהלב 101 ר.; גאראדאק פ' גרודנא 52 ר.; גאמבין 4 ר.; גראדיסק 13 ר.; גראסולאווא 7 ר.; דעמיעווקא פ' קיוב 75 ר.; דערבענט פ' דגסטון 40 ר. 50 ק'; דובנא פ' וואהלין 30 ר'; באברינקא 16 ר. 60 ק'; דרוסגעניקי פ' גרודנא 16 ר. 50 ק'; דווינסק 100 ר.; ווארשא 200 ר.; וועליקא-בערעסטאוויצא 6 ר. 85 ק'; וויניצא פ' פודול 9 ר. 50 ק'; וולאצלאווסק 62 ר. 61 ק'; וועגגעראוו 7 ר. 50 ק'; וואסילקאוו 2 ר. 13 ק'; ווילנא 52 ר. 50 ק'; וועזבאלאווא 1 ר.; וואלאגדא 7 ר. 75 ק'; זלאבין 20 ר. זדונסקאיא-וואליא 20 ר.; זיראררדאוו 24 ר'; זאמבראו 19 ר. 85 ק'; חארבין 22 ר.; חערסאן 100 ר.; טאלאצין 29 ר.; טאראשצא 35 ר.; טארוטינא 20 ר.; טשערניגאוו 30 ר. 50 ק'; טראקי 15 ר.; טעטיעוו 15 ר.; טאמאשפאל 4 ר.; טיראספאל 15 ר. טאמאשאוו 7 רובל 50 ק'; יעקאט, ריגאסלאוו 125 ר.; (בס"ה עם הקודמים 234 ר. 76 ק') יאנארלין 35 ר.; לאזאוואיא 12 ר.; ליאדי 10 ר.: ליפאוועץ 38 ר. 50 ק'; לובלין 46 ר. 50 ק'; לוקאוו 36 ר. 50 ק'; לידא 10 ר.; לאמזא 40 ק'; לוגיני 1 ר.; לענקאיאן 11 ר. 75 ק'! מינסק 28 ר. 29 ק'; (בס"ה עם הקודמים 197 ר. 24 ק'); מלינקאוו 39 ר' 5 ס'; מאהילעוו גוב. 5 ר.; מאלאווא 40 ר.; מאסקווא 57 ר. 20 ק'; מאהילעוו פודול 24 ר.; מעזירעציע 23 ר.; מאלאיא-ווישערא 5 ר. 50 ק'; מוראוויאווא 12 ר.; מירגאראד 35 ר. 50 ק'; נאוואלעכסאנדראווסק 49 רובל 85 ק'; נאוואיא-אושיצא 5 ר. 50 ק'; נאוואגעארגיעווסק 13 ר.; נאוואסעליצא 23 ר.; נאווארדאמסק 18 ר.; ניקאלאיעוו 100 ר.; נאוואמינסק 5 רובל 50 ק'; נאוואראדוואלווסק 4 ר. 80 ק'; נאוואראראמסק 1 ר. 80 ק'; סאסנאוויצא 22 ר. 50 ק'; סיבנא 3 ר.; סערעדנא-בודא 5 ר.; סערפעץ 30 ר.; סמאלענסק 20 ר.; סטארי-דאראגי, 8 ר.; סנאווסק 3 ר. סאראטאוו 50 ר.; סעדלעץ 56 ר. 50 ק'; סודזין 20 ר.; סלאמניקי 5 ר. עמילצינא 3 ר. 35 ק': פילזווישקי 17 ר. 50 ק'; פינסק 172 ר. פולטוסק 2 ר. 50 ק'; פעטריקאוו 34 ר. 50 ק'; פאלטאווא 56 ר. 25 ק'; פעטראקאוו גוב. 11 ר. 50 ק'; פלאצק 40 ר.; פלונניאני 7 ר. 99 ק'; ציטא 22 ר.; צימישליא 4 ר. 90 ק'; צאריצין 7 ר. 50 ק'; קאמראט 9 ר. קאנין 3 ר.; קאמענעץ-פאדאלסק 45 ר.; קוראוו 15 ר.; קאדינא (מאג.) 9 ר. 50 ק'; קאבעליאקי 4 ר.; קרינקי 15 ר.; קאליש 51 ר. 50 ק'; קאברין 15 ר. 50 ק'; קובארטי 20 ר.; קורסק 50 ר.; קרעמענצוג 100 ר.; קאלווארינע 52 ר.; קאשעדארי 5 ר.; קאמענקא (פאר.).

14 ר. ; קאליא 5 ר.; קלימאוויצי 5 ר. ; קוטנא 30 ר. 50 ק' ; קריצעוו 13 ר. ; קיטאי־גאראד 25 ר. ; קאנאווינא 17 ר. ; 50 ק' ; קיעוו 100 ר. קישינעוו 64 ר. 30 ק' ; קארעליצי 8 ר. ; קריוואיע־אזערא 3 ר. 50 ק' ; קאוונא 54 ר. 65 ק' ; ראנאצעוו 1 ר. ; רעוינא 71 ר. 50 ק' ; ראקיטנא 6 ר. ; ראווינא 40 ר. ראדאם 50 ר. ; רינא 300 ר. ; ראמני 25 ר. ; שקלאוו 20 ר. ; שצוצין (וויל.) 1 ר. 75 ק' ; בס"ה נכנס מן 10־טען באקטובר עד 15־טען בנויבר 1909 4965 רובל 56 ק' ; ועם הסכומים הקודמים : 15,301 רובל 11 קאפ.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

התכוננה בירושלים הוצאת־ספרים חדשה, על יסודות כספיים חזקים. ההוצאה הזאת תתנהל על ידי האדון פ י י נ ג ו ל ד המוציאו לאור את „הצבי" והאדון ב ן־א ב"י עורכו.

מטרת ההוצאה היא להדפיס עד כמה שאפשר ספרים מספרי־הארץ, ספרים על אדות הארץ, ספרים אייראפיים בתרגום סופרי הארץ. דתוצאה החדשה רוצה לתת לארץ־ישראל ולהגולה את ההתחלה של ספרות עברית מקורית על הררי ציון.

— מספר המהגרים לפלשתינה במשך חצי השנה האחרונה עולה ל־1,211 אנשים, נשים וטף. לפי שנותיהן מתחלקים: עד 15 שנה — 260 איש, עד 30 — 381 איש, עד 50 — 261 איש, למעלה מחמשים שנה — 309 איש. רוב הנוסעים — עובדי אדמה ובעלי מלאכה, והשאר — בעלי אומניות חפשיות, ע"מ להשתקע בא"י נסעו 811 איש, לבלות שם אחרית ימיהם — 191 איש, לגור שם לזמן — 158 איש, ללמוד — 43 אנשים, להתרפאות — 8 אנשים. —

— ביום ד' כ"ה כסלו ש"ז תמלאנה כ"ה שנים ליסוד המושבה „גדרה". בני המושבה אומרים לערוך ביום הזה חג חצי־יובל. —

— ביפו היתה ביום א' כסלו אספת ועד האגודות המשותפות לפי סדר היום הזה:

א) דין וחשבון כללי על דבר פעולות האגודות המשותפות בארצנו, ב) היסודות, אשר על פיהם צריך ליסד אגודות משותפות ג) קופות התמכון, 1) במגרשי העְרים, 2) בתוך המושבות, 3) באגודות הפועלים, 4) בבתי הספר. ד) הנהלה כללית לכל האגודות המשותפות. ה) חברת אחריות החיים, הממון והבהמות ואופן התיסדותה. ו) שאלות שונות.

בַּמִּזְרָח.

— החברה להתגוששות „מכבי" בקושטא מיסדת בשנה זו שעורי ערב לעברית.

מנהל השעורים יהיה האדון חרמוני. כמו כן מיסדת אגודה זו שעורים לדברי הימים, שיקראו בכל שבוע. ושבהם ישתתפו הדרי"ם, מרקוס, אורבך, יעקובזון והאדונים ז'בוטנסקי וח־מוני.

— בקושטא עומדת להוסד אגודה של עתונאים יהודים, כבר היתה אספה מוקדמת, שבה השתתפו עורכי „השחר", ה„ביוז" ה„ג'ריאו" וסופרי עתונים יהודים אירופיים שונים.

נתקבל רשיון להוצאת שבועון עברי בקושטא בשם „המבשר", העורך האחראי יהיה האדון הוכברג, מי שהיה מורה בביה"ס בטבריה. „בהמבשר" ישתתפו טובי הסופרים העברים והוא יהיה מוקדש להפצת הספרות העברית החדשה בין הספרדים ולהפצית ידיעות נכונות מהמזרח.

שר אלף, חמארה־פשה, מסר להוזיר הגדול הרצאה חשובה בנוגע להתישבותה של ארם־נהרים. בהרצאה הזאת נאמר, כי יותר מ ש ב ע ה ו ש ש י ם מליון הקטר אדמה שוממים כיום מאין עובד. כל ארם־נהרים אינו מכנים היום לממלכה שום הכנסה, ואדרבה הממשלה מוציאה על המדינה ההיא סכומים מסוימים, דבר זה מוזר מאד, מפני שארץ זו, לפי עדות כל מביני דבר, היותר פוריה היא בכל עולם כלו.

והנה, חמארה־פשה מוצא, כי הממשלה צריכה לישב את הארץ ע"י י ה ו ד י ם ו ה ו ד י ם, לפי השטה המצרית, ואז אפשר יהיה שיחיו ברחבי המדינה הזאת שלשים מליון נפש, כמו לפני אלף או אלפים שנה, מספר התושבים היום הוא לא יותר משלשה מליון נפש.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. על יסוד הרצאתו של הגרדונאצ'לניק האודיסאי טולמאצוב צוה הסינט לפרסם, כי לדיפוטט אל דומת־הממלכה מאודיסה נבחר אהרן בן חיים, הוא הוא ארקאדי ייפימוביץ ברודסקי.

— הרבנים באודיסה החליטו פה אחד להעביר את נזר־המלכות העשוי לצורך אילומינציה מעל בית הכנסת אל הבית החדש הנועד, למקום מועצת הגבאים.

הפרקציה הקדיטית גמרה בימים האלה לערוך הצעת־חוק בדבר בטול תחום־המושב אשר ליהודים. ההצעה תוכנס אל דומת־הממלכה עוד לפני חג הלידה. בעריכת הצעת החוק הזאת השתתפו העסקנים הצבוריים היותר חשובים שבין הקדיטים. בשעת בירור הצעת־החוק הזאת אומרים לעורר בדומה את שאלת היהודים כולה.

— הסינט בירר, כי למי שנבחר לרב מטעם ובחירתו נתאשרה ע"י ההנהגה הפלכית יש הרשות לגור מחוץ לתחום המושב במקום עבודתו כל זמן שהוא משמש בכהונה.

— דירקטור הדיפרטמנט של מיניסטריום ההשכלה בירר, כי להיהודים והיהודיות, שגמרו חוק למודם בתור רופאי־חולים בהאוניברסיטאות שבחוץ לארץ, אין זכות הישיבה מחוץ לתחום. במקרים בודדים יוצאים מן הכלל יש שיכול מיניסטריום הפנים להתיר לאנשים מסוג זה לשבת ישיבת ארעית בפטרבורג ולעמוד שם על הבחינה, אבל בלי רשיון כזה אינם רשאים לגור במטרפולין.

— בדבר אנשי־הצבא היהודים, מחיל־המלואים, שהשתתפו במלחמת המזרח הרחוק, שהורשה להם תחלה לגור בכל רחבי המדינה, באה עתה פקודה, כי ההיתר הזה אינו חל על המקומות, שנקבעו בהם הגבלות שונות בנוגע לזכיות הישיבה של היהודים, כמו בחבל צבא־הדון, במוסקבה ועוד.

— הסינט בירר, כי סדר בחירת גבאים ומפקחים וקנדידטים להם בבתי התלמוד־תורה תלוי בבוחרים היהודים עצמם.

— בשעת הוכוחים בדומה בדבר בתי־דין מקומיים יצא ניסלוביץ נגד הצי' גרים, שהציע לאסר על היהודים לבחר ולהבחר לשופטי שלום.

נ י ס י ל ו ב י ץ מוחה, בתור אזרח ובתור יהודי שזוכה להבחר למוסדי הנבחרים. הוא איננו מבין את חששיו של גרים. הרי ידוע הוא לגרים, כי בכל עת קיומו של מוסד שופטי־השלום לא היה עוד אפילו יהודי אחד שופט־שלום, (קול מימין: „היו!") אע"פ שהחוק אינו אוסר עליהם את המשרה הזאת. נראה, כי ההצעה באה רק מתוך שפעת משטמה ומתוך שנאה עמוקה להיהודים. בתור יהודי מוחה ניסילוביץ כנגד הצעתו של גרים, המעטה קלון על במת הדומה. (הנשיא מבקש מאת הנואם להיות זהיר יותר במבטאיו, מפני שאיש לא העטה קלון על במת הדומה).

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת.

י. ד. ב ע ר ק א ו ו י ץ געזאמעלטע שריפטען, פערלאג השחר ורשה 1909 פרייז 90 ק.

מ. מ. מ ו נ ו ס ו ב י ץ : „מראה עינים" ראשית למוד שפת עבר בשטת עברית בעברית, הוצאת ל. עפעל, חלק שני, הוצאה חמשית מתוקנה, מעובדה ומורחבה. ווילנה, תר"ע. המחיר 60 ק'

העורך־המו"ל: י. ל. גולדברג.

להגליון הנוכחי נספחת מודעה מפורטת
אודות העתונים „הפרחים" ו„החיים".
(אפשר לתחום עליהם גם ע"י מערכת „העולם")

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 25.

הוצאת „תושיה" ורשה.

מלון רוסי־עברי־אשכנזי.

(ПОЛНЫЙ РУССКО-ЕВРЕЙСКО-НѢМЕЦКІЙ СЛОВАРЬ).

[2266 עמודים].

מאת **א. בן־יהודה** בהשתתפות **י. גרזובסקי.**

במלון הזה שעבודת עריכתו, שכלולו ותקונו הגהתו וסדורו בדפוס משכה כעשר שנים רצופות, נשקעו כחות רבים, עבודה רבה ודמים מרובים, והוצאת „תושיה" לא חשכה שום עמל ממנה, בכדי לשכלל את החבור הנחוץ הזה יותר ויותר, ואשר על כן עלה בידה לתת במלון הזה ספר עזר עממי, ספר שמושי נחוץ ומועיל, מתוקן ומשוכלל די צרכו.

התרגומים העברים למלים ולמאמרים הרוסים הם מדויקים בתכלית הדיוק, השפה העבריה שבמלון היא השפה העברית החדשה, המודרנית, המכילה בקרבה את כל אוצרות הלשון מכל הדורות ומכל התקופות, שפת כתבי הקדש, התלמוד והמדרשים, ספרי הגאונים וחכמי ספרד, ספרות המקובלים והרבנים המאוחרים, הספרות העברית החדשה עד הימים האחרונים ועד בכלל, וכל המלים המחודשות בעשרים וחמש השנים האחרונות, וכל הבטויים העברים היותר מודרניים נכנסו בו.

התרגום האשכנזי הוא באותיות עבריות.

בנוגע לדיוקי התרגומים של המלות והפראזות הרוסיות וטבעיות השפה והסגנון העברי עולה המלון הזה על כל המלונים האחרים מלועזית לעברית, הישנים והחדשים. במלון הזה לא ימצאו כלל אותם התרגומים המליציים, הערפליים, הקפנדריים של המלונים הישנים, וגם לא אותם התרגומים השטחיים וההשערתיים, שאין להם שום מקום ויסוד ושאינם נפגשים כלל בספרות המאוחרה והחדשה, שאנו מוצאים באיזה מהמלונים החדשים, הלהוטים אחרי החדוש והסנסציה הבלשנית יותר מדי.

חשובים ונחוצים הם הציונים המיוחדים שבצד המלים והמבטאים התלמודיים או המחודשים והמלים המלאכותיות הזרות, שאינם נמצאים במלונים החדשים האחרים, — הציונים האלה נותנים את האפשרות למשתמשים במלון הזה לדעת מקור כל מלה וכל מבטא לא־ביבלי ולבקר אחריו, מבלי השען על אמונה עורת בלבד.

המלון נדפס בפורמאט הנהוג במלונים השמושיים שבכל הלשונות, פורמאט של מלונים כיסוניים, פורמאט נוח בשביל המשתמשים בו, ובאופן שהמועט מחזיק את המרובה בכל שורה ושורה.

המלון נדפס על ניר עבה, יפה ומשובח ובאותיות בהירות ויפות, שאינן מעורות את העינים, ובהגהה משובחת ומדויקת — שנעשתה על ידי מגיהים מומחים, — והוא נקי משבושים ושגיאות המצויים לרוב במלונים אחרים.

מחיר המלון 3.60 רובל, מכ' הדר 3.90 רובל.

אפשר להשיג גם את המלון השני

מלון של־כים

עברית־רוסית־אשכנזית

מאת **י. גרזובסקי** בהשתתפות ד"ר **י. קלוזנר.**

שני המלונים הללו ביחד הם דבר שלם—מעברית־ללועזית מלועזית־לעברית—כתור מנהל אחד לקוראים וללומדים ולכותבים עברית ברוח אחד ובשפה אחת, חיה וטבעית ומדויקת.

מחיר ה„מלון של כיס" לבד 2,35 ר', מכ' הדר 2,60 ר'.

הקונה את שני המלונים ביחד ישיגם

במחיר 5 רובל, מכ' הדר 5.50 רובל.

להשיגם בכל בתי מסחר הספרים העברים

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, Warschau.

בע"פ: נוביליפקי 7, מעון 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בור 1.

כל כתבי יהודה שטיינברג

בצרוף תמונתו ומאמר על תולדותיו וערכו הספרותי

מאת י. פיכמאן.

יצא לאור ונמצא למכירה ונשלח לחותמים

הכרך הראשון

(הוצאת האפוטרופסים של יורשי המנוח)

כרך גדול בעל ר"ם עמודים. פורמט גדול. דפוס יפה ומהודר.

המחיר 1.50 ר' בלא כריכה ובלא המשלח. בעד הכריכה יפה 50 קאפ'.

תוכן הענינים של הכרך הראשון.

הכרך השני נמצא כעת תחת מכבש הדפוס. הכרך הראשון של המחלקה לבני הנעורים הולך ונגמר.

האפטרופסים מוסרים את הכרך הזה ליד הקהל העברי, בתקוה ובטחון שאותו הקהל על ידי השתדלותו להפיץ כתבי שטיינברג ברבים יסייע בידי המתעסקים בדבר להוציא את זמסם לפעולה לטובת הספרות העברית, העניה כל כך בקובצים שלמים של יצירות בחירי סופריה ולטובת משפחת הסופר המנוח אשר, הכתבים ההם — ירושתם האחת...

המכירה הראשית בהוצאת מוריה, אודיסה.

האדריסה:

Издательство „МОРІЯ", Одесса.

Ferlag „MORIAH", Odessa.

הגמנסיה העברית ביפו

בראשית שנת תר"ע נפתחת.

המחלקה החמשית.

מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות.

התשלום במכינה א' 60, במכינה ב' 80, במכינה ג' 120 פר. במחלקות 60 פר' לשנה, בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שעורי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו"ל להמציא להם מעון, מזון והשגחה טובה כהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים, הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר' לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

Открыта подписка на 1909—1910 г.

на ежемѣсячный, иллюстрированный, научный, литературн. журналъ

„МІРЪ"

II годъ съ Октября 1909 г. по Октября 1910 г. — II годъ съ Октября 1909 г. по Октября 1910 г.

Въ журналѣ „МІРЪ" принимаютъ участіе выдающіеся литераторы, ученые и публицисты.

Въ 1909—1910 г. г. всѣ годовые подписчики журнала „МІРЪ", внесшіе полную годовую плату получатъ:

12 №№ ЖУРНАЛА большого формата, каждый объемомъ не менѣе 10 печат. лист (40000 буквъ).

АЛЬБОМЪ изъ 24 КАРТИНЪ ЗНАМ. ХУД. въ краскахъ на мѣловой бумагѣ, въ роскошной папкѣ. Альбомъ будетъ высланъ годовымъ подписчикамъ журнала „МІРЪ" тотчасъ по ихъ подпискѣ.

Живыя рѣчи Л. Н. ТОЛСТОГО.

Въ содержаніе живыхъ рѣчей войдутъ собранныя И. Б. Тенеромо легенды и бесѣды Л. Н. Толстого.

Помимо всего вышепоименованнаго редакція „МІРЪ" съ Октября т. г. вводитъ:

СПРАВОЧНЫЙ ОТДѢЛЪ.

Главной задачей справочнаго отдѣла является желаніе придти на помощь провинціальному читателю, отдаленному отъ центра умственной и повседневной жизни.

Руководясь этимъ, редакція „МІРЪ" организовала особое справочное бюро, въ которое вошли спеціалисты—ученые по всѣмъ отраслямъ науки, сельскому хозяйству, общественной жизни и т. д.

Бюро отвѣчаетъ на вопросы подписчикамъ, даетъ совѣты, указанія и т. д.

Подписная цѣна на журналъ „МІРЪ" со всѣми приложеніями съ доставкой и пересылкой:

Во всѣ мѣстности Россіи: на годъ 5 руб., на полгода 3 руб.
Заграницу: на годъ 8 руб., на полгода 5 руб.

Для сельскихъ священниковъ, учителей, фельдшеровъ и земскихъ служащихъ допускается разсрочка подписной платы: при подпискѣ 2 руб., каждые три мѣсяца по 1 руб.

При коллективной подпискѣ служащихъ въ различныхъ учрежденіяхъ, допускается скидка въ размѣрѣ 10% или на каждые 10 экз. высылается 1 экз. безплатно.

Адресъ редакціи: **С.-Петербургъ, Лиговская № 47.**

Подробный проспектъ о журналѣ и каталогъ книгоиздательства высылается безплатно.

Редакторъ **Л. Л. Богушевскій.** Издатель **В. Л. Богушевскій.**

פסיעות קטנות

ראשית קריאה אחרי א"ב.

מאת

יהודה שטיינברג.

המחיר 60 קאפ.

המביאים לבית-הדפוס, במסרם כפר מקרא זה, פרי רוחו האחרון של המחבר ז"ל, לרשות הרבים, רוצים לקוות, שגם הכפר „פסיעות קטנות", ככל מה שיצא מתחת העט של יוצרו האמן במקצוע ספרות הילדים, עתיד להתקבל בעין יפה ובחבה מיוחדה מצד ההורים והמורים ובשמחת מצד תינוקות של בית רבן, קטנים אלו, שהמחבר המנוח אהב אותם כל-כך ונתן להם בפניני יצירותיו כל-כך הרבה שעות של קורת-רוח ונחת.

להשיג אצל הוצאת „מוריה", באודיסה.

Издательство „Моріа", Одесса.

Открыта подписка на 1910 годъ

на литературный, художественный, научно-популярный и общественный ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ".

подъ общей редакціей В. А. ПОССЕ.

Первая книжка выйдетъ 1 Декабря 1909 года.

Въ этой книжкѣ будетъ напечатана статья Л. Н. ТОЛСТОГО по польскому вопросу.

Кромѣ того въ первыхъ книжкахъ будутъ помѣщены произведенія: С. А. Адріанова, К. С. Баранцевича, А. А. Борового, В. В. Битнера, В. В. Вересаева, Н. М. Волковыскаго, И. Я. Гинцбурга, И. И. Горбунова-Посадова, Л. Я. Гуревичъ, В. І. Дмитріевой, Д. А. Дриля, Я. И. Душечкина, И. В. Жилкина, А. А. Измайлова, Л. С. Козловскаго, П. А. Конскаго, Э. Ф. Лесгафта, А. А. Луговаго, А. А. Мейера, В. Я. Муринова, В. А. Поссе, М. Слобожанина, В. Ѳ. Тотоміанца, М. И. Туганъ-Барановскаго, Н. И. Фалѣева, Д. Цензора, Е. Н. Чирикова, Н. А. Шишкова и др.

Иллюстраціи на отдѣльныхъ листахъ веленевой бумаги.

Подписная цѣна на годъ 2 руб., на полгода 1 руб., за границу 3 руб. 50 коп. съ дост. и пер. Отд. книж. 25 коп., съ перес. 35 коп.

Подписавшіеся до 1 Декабря на 1910 г. получаютъ декабрьскую книжку журнала безплатно.

Адресъ: **С.-Петербургъ Жуковская 47. кв. 16., журналу „ЖИЗНЬ ДЛЯ ВСѢХЪ".**

Издатель **В. А. Поссе.**

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1-טען נאיאבר 1909
אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„הײנט"

אבאנעמענטס-פרייז: א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פירטעל יאהר 1,50 ר', א מאנאט 50 ק'.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Гайнтъ", Варшава, Холодная 8.
Redakcja „HAJNT", Warszawa, Chłodna 8.

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. **5670**-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КАДИМА".

Второе изданіе
(Содержитъ 160 стр.)

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп

10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:

Вильно, И. Л. Гольдбергу.

מגלת האש

מאת ח. נ. ביאליק.

הלא היא „שירת הזעם", אשר כמוה עדיין לא היתה בספרותנו, יצאה עתה לאור בחוברת מיוחדה, בדפוס מצוין.

המחיר בלא המשלוח עשרים קאפ'.

להשיג בהוצאת „מוריה" אודיסה.

דרשות „דברי ירמיהו" על התורה

מהגאון החוקר ר' חיים ירמיהו פלענסבערג האב"ד דשאקי
שני חלקים על ספר בראשית המחיר 150—פארטא 32 ק.

Л. Энель Вильна : המו"ל

שנה שלישית — תר"ע

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע"פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(תכנית באזל)

№ 44.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 38 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחלקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קופ.

Открыта подписка на 1910 годъ
на
ОБЩЕСТВЕННО ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ
ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ",

ПОСВЯЩЕННУЮ ЕВРЕЙСКИМЪ ИНТЕРЕСАМЪ.

(6-й годъ изданія).

Единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ.

выходящую при ближайшемъ участіи:
Ю. Д. БРУЦКУСА, С. К. ГЕПШТЕЙНА, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. Д. ИДЕЛЬСОНА и Д. С. ПАСМАНИКА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ"—единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ—будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы волнующіе еврейскую мысль и чувство. „Разсвѣтъ" будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

При одномъ изъ первыхъ номеровъ „Разсвѣта" за 1910 г. наши подписчики получатъ въ видѣ безплатнаго приложенія справочную книжку „Разсвѣта", содержащую въ себѣ, помимо календаря и еврейской хронологіи, цѣлый рядъ необходимыхъ для евреевъ свѣдѣній, какъ то: законы о евреяхъ, обзоръ всѣхъ обще-еврейскихъ и русско-еврейскихъ учрежденій, условія поступленія въ учебныя заведенія въ Россіи и заграницей, эмиграціонныя свѣдѣнія, статистическія данныя и т. д. Эта обширная справочная книжка (объемомъ около 200 стр.) будетъ содержать также и общія справочныя свѣдѣнія.

Подписная цѣна:

Въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.—1 руб. 25 коп. За границу: на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:
С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" ורשוי ואודיסה.

„הדגל"

מכ"ע עוסק בכל עניני היהודים והיהדות בכל הארצות.

יוצא לאור אחת בשבוע בכל יום חמישי.

העורך: יצחק סובלסקי.

מחירו לשנה:

באנגליה 8 שילינג. באפריקה 10 שילינג.
באמריקה 2 דולר. בצרפת ובתורקיה 10 פרנק.
באוסטריה 5 פלורין. באשכנז 8 מרק.
ובערך זה לחצי ולרבע שנה. מחיר „הדגל" ברוסיה 5 רו"ב.
לשלוח בשטרות רוסיה או במרקאות הפוסטה בנות 10 קופ'.

מחיר כל גליון 2 פענס.

מחיר מודעות: מכל שורה קצרה או מקומה באותיות קטנות 3 פפניג, בין המאמרים 5 פפניג, בראש הגליון 10 פפניג. מכתבי־ברכה, הודעות מברית מילה, אירושים, נשואים ומכתבי־תנחומים 2 שיל' 6 פ'. בעד כל שש שורות. בראש הגליון 5 שילינג.

האדריסה לבית המערכת:
„HADEGEL" 6 Tenter str. north LONDON, E.
ברוסיה להחתם אצל:
J. Kahanowitz, 9 Dzielna. in WARSCHAU.
Buchhandlung Leizer Tikocinski in BIALYSTOK.
Gouv. GRODNO.

הנחה לרבנים ובתי מקרא לציונים רק 3 רו"ב לשנה. בעד כל השנה למפרע.

יצא לאור

מורה נבוכי הלשון

ספר שמושי לכל הכותבים עברית.

בו תבאנה כל השגיאות נגד חקי הלשון המצויות בספרותנו, שיש להן ערך כללי ושיוכלו ללמוד מהן על כיוצא בהן.

מאת **אהרן יעקב שפירא.**

עם הערות והארות מראש הספר ועד סופו מאת החכם יהושע שטינברג.

מלבד המטרה להעיר על השגיאות המצויות בספרותנו ושמפני זה רבים נכשלים בהן, גם אלה היודעים היטב את הדקדוק העברי, היתה למחבר עוד מטרה אחת: יש רבים שקראו ושנו הרבה בספרות העברית, אבל אין להם הסבלנות לעבור על ספרי כל כללי הדקדוק היבשים ואין ביכלתם לעולם להשתלם בידיעת השפה העברית, ועל כן התאמץ המחבר לכתוב את הספר בסגנון פופולרי מאד ולערכו בסדר לקסיקוני ובאופן שהקריאה בו תהיה נעימה מענינת ולא תפול למשא על הקורא והעובר על פני הספר הזה יודעו לו ממילא כל כללי הדקדוק.

החכם המנוח מר יהושע שטינברג במכתבו אל המחבר העיד, כי ספר הזה „ראוי להיות כפנס המאיר לסופרים, למורים ולתלמידיהם".

דוגמאות על שגיאות יש בו ממרבית סופרי ישראל: אדם הכהן, בן־אב, ביאליק, בן־יהודה, בריינין, גרדון, טביוב, יעבץ, לילינבלום, לוצטו, מפו, מנדלקרן, סמולנסקין, רבינוביץ, שטיינברג, שולמן ועוד.

מחיר הספר 50 קאפ', עם המשלוח 58 קאפ'.

המכירה הראשית היא אצל הוצאת „תושיה" בורשה, ע"פ האדריסה:

Издательство „ТУШІЯ", Варшава.
Verlag „TUSCHIJAH", Warschau.

סוכן „העולם" למדינת אמריקא
מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

Гаоламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

וילנה, כ"ו כסלו, תר"ע.

ВИЛЬНА, 26-го Ноября, 1909 г. — № 44 — WILNA, 9-ten December, 1909

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י"ד י"ט טבת (18/31—13/26 דצמבר) שנה זו. הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י"א—י"ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י"ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.

באי־כחו של „העולם" על הקונגרס התשיעי והועידה החמישית בהמבורג יהיו:
א. דרוינוב, ד"ר מ. י. גליקזון, י. ולובילסקי ומ. שאליט.

מתחדשת החתימה על „העולם" לשנת 1910

(השנה הרביעית)

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, להגן על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד „על המצפה" לבאר ולברר את כל שאלות חיינו בכל מקצועותיהם. מתחלת השנה הבאה ירחיב „העולם" את חלקו הספרותי והמדעי, ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בקרת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר הדש ונאה בחלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ובשלמות חיי העם בגולה ובארץ־ישראל, ויוסיף עליהם עוד פרק חדש „ברוסיה" השקפות קצרות, המחזיקות את המרובה, על כל הנעשה והנחשב במרכז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונות העולמית, יקדיש מקום גדול לבירור, של כל עניני התנועה הציונית, והפרק „בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי החתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 35 קופ',
בחו"ל: באוסטריה־אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר,
בארץ־ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה;
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ" Вильна, Лукишки, Солдатская 3. | Redaktion „Haolam", Wilna.

עַל הַמִּצְפָּה.

גדרה.

בתנועת התחיה שלנו הגענו כבר לחגיגות.

חצי יובל שנים כבר עבר מזמן שהונחה אבן פנתו של בנין גאולתנו. וכפעם בפעם, והנה נמלאים ימיו של איזה מן המפעלים שלנו, ואנו חוגגים חג־זכרון.

ביום כ"ה כסליו נמלאים כ"ה שנים לגדרה, זו המושבה החביבה עלינו ביותר, פרי אונם של בני „בילו".

חותם של אצילות, של רומנטיות נשגבה ומרוממת טבוע על מושבה זו. גדרה נוסדה, גדרה נבנתה ע"י „הבילויים", אלה נושאי־התנועה הראשונים, שלא הסתפקו בהרחבת הרעיון, בהפצת ההשקפות הציוניות בין העם, אלא עשו את הציונות למרכז חייהם הפרטיים והלכו בתור חלוץ, המפנה דרך להעם השב לארץ־אבותיו.

יובלה של גדרה הוא יובלו של „בילו".

קדוש לנו זכרונה של אגודה זו, אף על פי שמלבד גדרה לא נבנה על ידה מאומה בארץ־ישראל ולא בגולה, אע"פ שבמשך זמן קצר הלכה האגודה ונמוגה כחלום.

אולם יפה ונשגב היה החלום הזה, חלום גא.

בני־נעורים, בעלי השכלה ותרבות אירופית, ספגו לתוך נשמתם את רעיון הגאולה ועשוהו לתוכן חייהם הפרטיים, השליכו אחרי גום את התרבות וקניניה והלכו לכבוש בזעת אפם ממש, בדמם ממש את ארץ אבותיהם בשביל עמם.

זה היה מעוף של גבורה, שרישומו לא ימחה. ואחת היא איזו הן תוצאותיו המעשיות.

היו הבילוים, גבורי הישוב הראשונים, לסמל הגבורה הציונית, לסמל ההתמכרות, לסמל נשמתה של התנועה.

המון רב לא נמשך אחריהם, בית יעקב, שקראו לו „לכו ונלכה", לא הלך אחריהם, ונשארו כמעט בודדים במעשיהם, ורק אחר עבור שנים רבות קמו להם יורשים — הצעירים, ההולכים לארץ להיות פועלים.

ובא"י בנו להם ולרוחם את גדרה. אנשי תרבות והשכלה, שפקפקו בהם, אם יצליחו בעבודה הגסה, עבודת האדמה, הדורשת, כמו שרגילים לחשב, אנשים גסים משוללי תרבות ותביעות תרבותיות, בנו את המושבה היותר טובה, היותר בריאה בתוך מושבות יהודה. הם היו הראשונים שבדמם הרוו שוב את אדמת ארץ־אבות, ארץ־ישראל: מקרבם נפל במלחמה בעד נחלת אבותיו השומר היהודי הראשון. ולא הרימו אז בני גדרה קול שאון וצעקה וקברו את מתם והמשיכו את חייהם—מלחמתם, כי מלחמה היתה להם לא רק עם תנאי־המקום הקשים, עם תנאי־הישוב העברי, שהשחיתו כל חלקה טובה, אלא גם עם אפוטרופסי הישוב שנשארו בגולה ועזרו למושבות מן החוץ. חפשית יותר מדי היתה גדרה בעיני החרדים שבחובבי ציון והרבנים, שהעסקנים רדפו אז אחרי הסכמותיהם, יוצרי טפוס היהודי החדש, היהודי בן־חורין היו, ולפיכך יש שרצו לשלול מהם את העזרה הדרושה לקיומם. אולם לאשרנו, לא נעשה החטא הזה, וגדרה לא נחרבה.

והרי היא עומדת לפנינו אחרי כ"ה שנות קיומה—המושבה היפה והחביבה, המתפתחת ומשתכללת משנה לשנה. הריהי לפנינו עם עברה הרומנטי המזהיר, פרי־אונו של „בילו".

ברוכה תהיי לנו, גדרה!

שאלת היהודים בדומה.

לפני זמן לא רחוק כל כך הלכו ונמשכו בעתונינו, ביחוד „בפריינד" הפטרבורגי, וכוחים ע"ד אופן העמדתה של שאלת היהודים בדומה. הדעות היו מחולקות: יש שטענו, שאין להכניס שום הצעת־חק בשאלת היהודים, מפני שאי־אפשר לקוות, שהצעה זו תתקבל, ואם תדחה ע"י רוב הדומה, אז יהיה זה אסון גדול לנו, כי ההגבלות המעיקות עלינו יתאשרו ע"י נבחרי העם; יש שטענו, שאין לירא מפני חשש זה, וצריך לעורר את השאלה בכל היקפה, לשוב ולדרוש, לתבע בחזקה את זכיותינו; ויש שהוכיחו, שאי אפשר לעורר את שאלת היהודים בשלמותה, אלא התיכות חתיכות, אם אפשר לומר כן, ובצר שאלות אחרות כלליות.

הוכוחים לא הביאו, כנהוג, לידי שום החלטה. אולם מה שלא עשו הוכוחים עשהה המציאות. בהדומה נתעוררה שאלת היהודים, אם לא בכל היקפה, הנה בחלקה החשוב ביותר: שאלת תחום המושב.

זמן מה כבר דנה הדומה בהצעת חק בדבר החפש האישי, אחד מיסודות הסדר הקונסטיטוציוני. הצעת חק זו הוכנסה ע"י הממשלה ועובדה ע"י ועדה מיוחדת—ותוצאות כל העבודה הזאת היתה אפילו לדעת מפלגת 17 באוקטובר—שערוריה. חק זה, שתעודתו היתה להסיר את כבלי השעבוד מעל היחיד, לא רק שלא עשה זאת, אלא עוד אישר וקיים בגושפנקא של בית הנבחרים חיקים רבים מן השוררים עכשו; וכדי לצאת ידי חובת עיקר החפש האישי, הסתפק בדבורים כלליים, הנמצאים כבר בלאו הכי בהחוקים היסודיים.

מובן מאליו, שאותי סעיף מן החק, המדבר בחפש לעבר ממקום למקום והנוגע איפא נגיעה קרובה בשאלת היהודים, לא בטל את איסור הכניסה ליהודים לפלכי רוסיה הפנימיים, את תחום המושב, אלא אישר וקים אותו, בהוציאו מכלל האזרחים שמותר להם לעבור ממקום למקום בכל רחבי הממלכה את הגולים ואת והיהודים. על סעיף זה כבר אי־אפשר היה לעבור בשתיקה או להסתפק בנאום נגד ההגבלות בכלל והאנטישמיות בפרט, כמו בזמן שדנו בהצעת־חק ע"ד בתי־דין מקומיים, ואף על פי שהוחזרה הצעת חק זו אל ועדה שנבחרה בטקום הועדה הקודמת, צריך היה לעורר את שאלת היהודים.

הבינו זאת גם הקדטים, שהחליטו סוף סוף לעזוב את שיטת השתיקה בשאלת היהודים, והעמידו את דברנם היותר מצוין, את רודיצוב, שביחד עם היהודי פרידמן מחה מחאה עזה נגד הסעיף—15—המאשר את תחום המושב, ודרש לבטל את ההגבלה המעיקה הזאת.

הנאומים לא היו כבר נאומי הגנה בעלמא, תשובות על התנפלויות האנטישמיים הרבים בדומה, — תעודתם היתה חשובה ביותר למחות נגד הרצון לחתום בחותם באי־כחו של העם תחת חק, המאשר ומקיים את אחת ההגבלות והיותר מעיקות, היותר מעליבות. ומובן שאי־אפשר היה כבר לעמוד בחצי דרך ולהסתפק במחאה בלבד ואפילו במחיקת המלים המוציאות מן הכלל את היהודים, צריך היה למלא את החק בהצעת־חק מיוחדת ע"ד בטול תחום־המושב, וכפי שמודיעים העתונים כבר נגשו חברי הדומה היהודיים לעבודה זו.

שאלת היהודים נתעוררה למרות רצונם של הצירים היהודיים, של האופוזיציה הקדטית. באו החיים והפסיקו את הוכוחים, אם יש לעורר את שאלת היהודים. מוכרחים היו צירי האופוזיציה והצירים היהודים ביחוד להכניס אל הדומה השלישית הצעת חק בדבר היהודים, מבלי התחשב, אם תקבל הדומה חק זה או לא.

וכבר באים עתונאים ומתחילים לדפוק על דלתי ראשי הפרקציות ולשאול את דעתם בענין זה. ואף על פי שכמעט כולם מלבד מנהיגי המפלגה החדשה, זו של הנציונליסטים, מחוים את דעתם בעד בטולו של תחום המושב, אלא שכולם חוץ מהקדטים מוציאים מכלל זה את הכפר,—אף על פי כן קשה לקוות אפילו לתשועה פורתא זו. מי שעדיין לא שכח את קבלת הפנים שנוהג האגף הימני של הדומה לערך, מבלי שמפריע בעדו הרוב, להצירים היהודים, היוצאים להגן על אינטרסי עמם, מי שזוכר את כל דברי הלעג והבוז, השנאה והמשטמה, הנשמעים בדומה, וביחוד את אלה שנשמעו בזמן האחרון, מי ששם לב לגערתו של היושב ראש בניסילוביץ, שהעיז להגיד שבדברי שנאה ליהודים מעטים קלון על במת הדומה. — לא יאמין להדברים, הנאמרים להעתונאים ולא יפרש את כנפי דמיונו.

אולם הרינו עומדים על מפתן וכוחים עזים וסוערים בשאלת היהודים. עוד מעט וקיתונות של שופכים יורקו על ראשינו. ושוב מתעוררת בלבנו אותה השאלה המרה: הימצאו צירינו בפיהם את אותן המלים, שצריכות סוף סוף להשמע בהדומה השלישית? ושוב מנקר במוחנו, שמא ירדפו אחרי תועלת הרגע, אחרי תוצאות ממשיות ויביאו לקרבן את כבודנו הלאומי...

לשמחתנו נפסקה סוף סוף השתיקה הארוכה — אבל מה יהא טיבם של הדברים?

ובשעה שמקדמים אנו בשמחה ובברכה את הידיעה ע"ד העמדת שאלת־היהודים, לו גם „חתיכות", אי־אפשר לנו בכל זאת להסיח מדאגה לבנו, שמא בשביל „החתיכות" יעלימו על כל השאלה כולה.

„אשרם" של יהודי אוסטריה.

בעתונים היהודים, היוצאים בוינה, אנו מוצאים מאמרים כתובים בסגנון אחד, ותוכן אחד להם.

מדברים הם המאמרים ע"ד „אשרם" של יהודי אוסטריה, ע"ד ההצלחה שהאירה להם פנים, ע"ד הנס שקרה להם, אם נשתמש בלשון אבותינו.

כמעט שעמדו יהודי אוסטריה על עברי פי פחת, והנה ניצולו.

בזמן האחרון נזדעזעה אוסטריה לידיעה שבאה בעתונים, שנסה מי להרעיל את אופיצרי צבא הממלכה. היה דבר זה לסנסציה, לאחת הסנסציות הגדולות, שמלא מהן כל כך העולם הגדול, אולם את היהודים לא החריד דבר זה ולא הרעיש יותר משהחריד והרעיש את האינם־יהודים.

והנה נמצא האיש שחושדים בו שהוא הפושע ונקרא איש זה בשם ארולף, אדולף הופריכטר. ופתאם חרדו היהודים, כי צלצל באזנם השם כשמו של יהודי וכבר ראו בעינם את תוצאות הדבר, את התגברותה של האנטישמיות, החזקה גם עכשו, כבר שמעו באזנם את הקריאות „מות ליהודים", כבר הרגישו את עצמם כחיות נרדפות.

אדולף הופריכטר—הרי רק יהודים נקראים בשם זה ובתוך אומות העולם אין שם זה מצוי כל כך, כי מכיון שמצא שם זה חן בעיני היהודים וקבלוהו, עזבוהו האינם יהודים, ואם יהודי הוא הפושע, אם יהודי הוא זה, שנסה להרעיל את פקידי צבא אוסטריה, הרי אשמים כל יהודי אוסטריה, אם לא כל יהודי העולם, שבודאי יצרו להם תכנית זו להשמיד את צבא אוסטריה ואחריו צבא יתר ממלכות אירופה.

וחרדה גדולה אחזה את היהודים. ויתר העמים—הצ'כים, הפולנים, הגרמנים חכו בשקט ובמנוחה לגלויו של הפושע, שהרי אחת היא להם, אם פולני הוא או גרמני, שהרי הוא בלבדו ישא את עון פשעו.

רק היהודים בלבד שאלו בחרדה גדולה וביראה עצומה: אדולף הופריכטר זה, שמא יהודי הוא?

וגם קרה להם ממין אותם הנסים שלנו—אדולף הופריכטר, למרות שנקרא אדולף, אין הוא יהודי. מי הוא? הלא אחת היא, ובלבד שאינו יהודי.

ולא רק שאינו יהודי, אלא אי־אפשר אפילו לחשדו שבעורקיו נוזלת איזו טפת דם יהודית, וכשנסה עתון אנטישמי להוכיח שהופריכטר זה ממקור היהודים הוא, נשתתק מיד, כי מפורסמת משפחת הופריכטר לאריית טהורה.

ובכן גדול היה הנס.. אריי טהור, שאין בו אף טפת דם יהודית!

ומה אפשר להוסיף על ספור הדברים האלה? היש ללכת בעקבות חברנו בה„יודישע ציטונג" ולמחות נגד העבדות, נגד הפחד של היהודים? האפשר למצא ברגע כזה את הדבור החזק, את הקללה „הנמרצה שעקר מלבו ביאליק „בעיר ההרגה"?

יש שמתקוממת נשמתנו, הנשמה של יהידים בני־חורין, יש שמתכוצת היא מרוב כאב, יש שהלב זב דם, וחושב להתפקע ממש, ובכל זאת מרגישים אנו—שנס קרה לנו.

ל„א ש ר ם" של יהודי אוסטריה נמצא, שהאדם שחושדים בו, שהוא נסה להרעיל את פקידי הצבא, אינו יהודי..

N. N.

לִשְׁאֵלוֹת הַקּוֹנְגְרֶס הַתְּשִׁיעִי *).

(העברת הלשכה המרכזית)

חובות הלשכה המרכזית של ההסתדרות הציונית תפרדנה לשלשה ראשים: פוליטיקה, אורגניזציה ופרופוגנדה.

מובן מאליו, שהחובות הפוליטיות של הלשכה המרכזית הן היותר נכבדות, צריך איפא לשים לב ביחוד אל המקצוע הזה.

את החובות האלה יכולים אנו לכלול כ ע ת ב ש ם א ח ד: קונסטנטינופול. מה שהיה לפני זמן מה חלק אחד, או, לדעת רבים, החלק היותר חשוב של העבודה הפוליטית: המשא והמתן הפוליטי במקומות שונים, יצא כעת לגמרי מתוך הפרוגרמה המעשית, ובעבודת הלשכה המרכזית כמעט לא הורגש, אם לא נביא בחשבון את הנסיעה לרוסיה, או את ההשתדלות הקטנה באונגריה — דברים שלא נמשכו הלאה, שנשארו בלי רושם ופעולה, או שפעולתם היתה מועטת עד שאין כדאי לטפל בה, ואין לחשבה לחלק מעבודתה המעשית של הלשכה.

לעומת זה כל הנעשה בפוליטיקה הציונית בתוך הלשכה הראשית של המרכז ועל ידה מתרכז הוא כבר עכשו בקונסטנטינופול, ולימים הבאים אין שום ספק, שיתרכז שם עוד יותר. שם נמצאה כעת נקודת הכובד.

המצב החדש של תוגרמה מחייב, שהמשא והמתן בכל הנוגע לתוגרמה לא יוכל להתנהל במקום אחר, זולתי בקונסטנטי־נופול. כל אפוטרופסות, כל התערבות של כחות מן החוץ עלולה רק להזיק. לא נשיג כעת שום סיוע ממין זה, מפני שהממשלות יודעות עתה היטב, להיכן הרוח נוטה בתוגרמה, ואפילו לעניניהן

*) מאמר זה נדפס על יסוד הדיסקוסיה החפשית. המערכת.

אין הן יוצאות מגדרן, ואלו גם היינו יכולים להשיג סיוע בזה, חלילה לנו להשתמש בו. פן נהיה בעיני תוגרמה כמפריעי שלומה.

אין מן הצורך להזכיר עוד הפעם את הדבר הידוע, שאנו צריכים למורשה, לבא־כח, שינהל את עניננו בקונסטנטינופול. דבר זה כבר הוא עתה מן האלפ"א בית"א שלנו. אבל עוד אות אחת נכנסה לתוך האלפ"א בית"א הזאת, והיא אות עיקרית. אנו צריכים להשפיע שם על דעת הקהל ועל העתונים, ולפיכך צריכים לנו שם כחות מרובים ומעולים.

עתה הלא עשינו שם רק את ההתחלה. ההכרח ההגיוני יגרום, שההתחלה הזאת תתפתח, שהעבודה הפוליטית רובה תהא נעשית בקונסטנטינופול. כבר עתה, הקומץ שיש לנו שם איננו משביע את הארי. לא יספיק הדבר, אם נגזור, שהאיש הממונה שם יהיה מצוה רק למלא את הפקודות ששולחים לו. דבר זה יתכן רק בעסק מסחרי מסודר, אך לא בתנועה עממית, שצריכה להמצאות, לחידושים, להשתדלות תמידית. בא־כחנו בקונסטנטינופול, — מובן, שאיננו צריך לעשות דבר על דעת עצמו מבלי שאל את ההנהגה, אבל הוא צריך להיות נאזר בכח מוסרי גדול, צריך להעמידו בתנאים רצויים לפעולותיו, ואם ישאר יחידי לא יספיקו כחותיו. אין אדם אחד יכול לשאת על עצמו את כל האחריות הזאת, אין אדם אחד יכול לעשות את כל העבודה הזאת.

על כן נחוץ יהיה הדבר להרחיב את חוג הרשאתו ופעולתו של המורשה בקונסטנטינופול ולצרף אליו עוד כחות חדשים, ביחוד עכשו אחרי שלעבודת המורשה נתוספה עבודה גדולה מרובת־הצדדים, שאין כאן המקום לפורטה, ושהיא כעת העיקר בכל העבודה הפוליטית.

אילו היו הדברים כתקונם, כמו שאנו רוצים, אזי צריך היה להעתיק את כל לשכת המרכז הציוני, ולפחות, את החלק היותר חשוב שלה, כלומר את החלק הפוליטי, לקונסטנטינופול, אבל מתוך שהדבר הזה הוא עתה, לרגלי סבות שונות, פרטיות וכלליות, אי־אפשרי, לכן צריך שתהיה לשכת המרכז על כל פנים באותו מקום שהוא כמובן הפוליטי היותר מסוגל אחרי קונסטנטינופול, במלים אחרות: במקום שהיחוסים הפוליטיים אל קונסטנטינופול הם היותר קרובים ברוח, היותר מלאי־חיים ותנועה, במקום שאפשר עכ"פ למצוא את הקישורים ואת היחוסים הפוליטיים עם קונסטנטינופול, להשיג את הידיעות, לקבל את ההשפעה ממקור־ראשון ולהשפיע על הכחות הפועלים שם. זה הוא הצד הפוליטי. — אבל יש עוד צד אחד בדבר, והוא נוגע אל העבודה הפוליטית החדשה, אל העבודה הפובליציסטית.

לפנים, לנוכח תוגרמה של עבדול חמיד ואיזט־פחה, לא היו כוחות אינטליגנטים נחוצים כל כך, לא היה צריך ואי אפשר היה לכתוב הרבה, לא היה צריך ואי אפשר היה להתחשב עם דעת הקהל, או עם המפלגות, להתוכח עם המתנגדים, לארוג ולרקום את חוטי החבור עם תוגרמה החושבת, מפני שתוגרמה החושבת לא יצאה עדיין לאור עולם. עתה הגיע זמן עבודה אינטליגנטית זו שהיא קשה מאד ועדינה מאד ודורשת כוחות פובליציסטים וספרותיים בקונסטנטינופול עצמה, וכוחות וכשרונות כאלה גם בלשכת המרכז, הרוצה לשלוח לקונסטנטינופול את ההוראות ואת הרמיזות, מה יש לעשות וממה יש לחדול. זהו דבר כל כך ברור, עד שאין צורך לעמוד עליו הרבה.

ולדבר הזה לא יצלח המקום הנוכחי של לשכת המרכז משום צד.

אם ימצאו בינינו אנשים שבכדי לעשות חונף להנהגה הראשית, בחשבם שע"י זה גורמים הם לה טובה, או מפני מורך לב, או מפני סבה אחרת פרטית או כללית, יתעקשו להשאיר את המרכז הראשי בקלן—ידעו נא, כי רעה הם עושים לכל המרכז ולכל ההנהגה. ישנם בינינו אנשים האומרים: אין כדאי להרבות דברים בענין של מה בכך זה: אין זו שאלה עיקרית כמו שהיתה לגי השאלה „א"י או אוגנדה" וכדומה—ידעו נא האנשים האלה, שמשפטם הוא משפט שטחי וכוזב. אופן ההנהגה נעשה ע"י המקום הבלתי־מסוגל פעוט ורחוק מהחיים, הפכפך וחולני, לקוי ופגום בעיקרו, קר ויבש, פורמלי וביורוקרטי, וע"י האופן הרע הזה עלולות שגיאות להעשות לא רק פעם אחת, אלא בכל יום, ע"י איחור הדברים היותר חשובים שחובה לעשותם, וע"י עשית דברים שאין צריך לעשותם. כל החס על הציונות חייב להשתדל ולעזור בכל כוחו להעברת מרכז ההנהגה—ויהי מה!

שגיאה גסה ואנומליות משונה היתה קביעתו של מרכז התנועה הציונית, המקפת את כל העולם כולו, בעיר נרדמה, עצלה, מגושמה, משוללת כל רוחניות כללית וכל רוחניות עברית, כהעיר קלן. עיר זו אינה מסוגלת שתהא בה מרכזה של איזו תנועה פוליטית בכלל. אין בה אוניברסיטה, ועי"ז חסרה היא את מפלגת המלומדים הצעירים, שהם השאור התוסס בכל תנועה. אין בה ביבליותיקאות גדולות בכלל, ואין אפילו התחלה של ביבליותיקה עברית. ולכן אי אפשר לעבוד בה שום עבודה ספרותית. הזרמים הגדולים שבעולם אינם מורגשים בה. הכל מורגש בה הרגשה רחוקה. הפוליטיקה המורגשת בה היא הקתולית, ונוספת עליה הנציונל־ליברלית, פוליטיקה קטנה, ננסית. קלן היא תל־תלפיות קתולי שהיה מוקף חומה של מבצר, והאטמוספירה שבה מעיקה ומחניקה. אם תשאל באשכנז: מה יש בקלן? לא יאמר לך איש: יש בקלן אינטליגנציה, יש בקלן ספרות, אלא: יש בקלן קרנבל, וגם „דום" גדול. זה הכל.

שמא תאמר: אין לנו ענין אל קלן הנוצרית, כי אם אל היהודית? טוב! אלמלא היתה קלן עיר יהודית. אבל קלן היהודית — גם היא אינה ולא כלום! עיר של י"ב אלף יהודים, והם נחלקים לכמה עדות, שכמעט אין שום יחס ביניהן. אין בה לא חכמים ולא סופרים, לא מוסדות עברים גדולים ולא פוליטיקה יהודית. כל מה שיש בה הוא רק סניף קטן למה שיש בערי המרכז.

ואם תאמרו: דבר זה אינו חשוב ביותר בשביל הציונות— זוהי טעות גדולה! הציונות של העבר—חיבת ציון—נולדה רק במרכזי ההמונים היהודים, הציונות של הרצל—בפריז ובוינה! הרוח נחה על הרצל בפריז, ומי יודע, אם היה הולך הדבר, הולך ומתפתח, אלמלא היתה להרצל הסביבה הגדולה של וינה, עם ה„קדימה" וכו'. מרכז התנועה הציונית יוכל להיות רק באחד משני המקומות האלה: או ברוסיה ואוסטריה במקום ששם יוכל לקבל יניקה מהעם היהודי שבמזרח, או במערב, — אבל אם במערב, אזי צריך זה להיות המערב הגדול, החי, החושב, האדיר, ולא איזו עיר בפרוסיה.

אחרי כל האמור יובן הדבר, מפני מה החליטו חברי הועד הפועל הגדול מרוסיה, שבנוגע למקום ישיבתה של הלשכה המרכזית דין קדימה לפריז.

אבל מתוך שדבר העברת המרכז לעיר זו מוטל בספק, מפני שלא נודע עדיין, אם נמצא בפריז את שלשת חברי הועד הפועל המצומצם, הרי יוצא מכל דברינו בתור תולדה מחויבת, שצריך לבחר בברלין, אם רק לא נחפוץ, שתלך הציונות הלוך

ודל בפנימיותה, והנהגתנו תלך ותצטמצם בידי איש אחד.

הוראות לעבודה פוליטית ופובליציסטית בקינסטנטינופול אינן יכולות לצאת מקלן ומאת איש אחד, שאין עמו באותו מקום עוד חברים מומחים לכך שידונו בדעה מיושבת על כל פרט ופרט אהו יחד. באחת מישיבות הועד הפועל דרשו רבים להושיב קומיסיה פוליטית מיוחדת. מה היה טעם הדבר? החפצו להרבות בקומיסיות? לא! זה היה נובע מתוך ההרגשה הכללית, שהדברים העומדים ברומה של תנועתנו צריכים להעשות בכח אבטוריטט גדול ושקומיסיה, המורכבת מאנשים משכילים שונים, תבין את הדבר יותר ממה שיוכל להבין איש אחד, אפילו אם כונתו היא בודאי רצויה. ראש הועד לא הסכים לזה, ואפשר שהיה הדין עמו, מפני שאין זה פתרון השאלה, אבל מה עשה הוא בעצמו? בכל פעם, שהיה צריך לעשות איזה דבר חשוב ביותר, נסע לפריז וקרא לו שם למועצה את האנשים, אשר בחר בהם. אבל זו היא הנהגה פטריארכלית ולא קונסטיטוציונית. הוא חושב שהאנשים האלה יכולים להועיל לו בעצתם, ואחרים— לא, זו היא שוב דעה פרטית, ואין אדם רשאי לסמוך על עצמו בבחירה כזו. טבעו של אדם מחייב, שהוא בוחר בהמקורבים אליו, כך נוהגים בעסקי משפחה ולא בענין לאומי, מסור בידי העם כולו, הבוחר לפי דעתו את ממלאי רצונו.

הרי הדבר ברור שאין לנו שום הנהגה פוליטית. כל מה שמדברים ע"ד הנהגה הוא רק לשבר את האוזן. ההנהגה מורכבת משלשה אנשים. אחד מהם, הפרופיסור ורבורג, יש לו מקצוע בפני עצמו: עניני ארץ ישראל. נשארים אפוא שנים. האדון כהן בהאג איננו לא עסקן פוליטי. לא בעל נסיון באותם הדברים, הנעשים עכשו בקושטא. הוא בנקיר הגון מאד ומביא לנו תועלת רבה בהבנק שלנו ולא יותר. נשאר איפא רק ראש הועד בעצמו. העיר שהוא יושב בה איננה מסוגלת משום צד כאמור—ובכן, אין כאן אלא הנהגת איש אחד, שאין אצלו ובקרבתו איש זולתו, אשר יוכל להכריע את הכף לצד דעה אחרת. המצב הזה אינו טבעי ואי אפשר שיתקים הלאה, וכל המכבד באמת כמוני את ראש הועד הנוכחי, וכל הרוצה בהשתתפותו בימים הבאים בהנהגה הציונית חייב לברר את הדבר הזה בלי חנופת שקר ואונאת דברים. ראש הועד בעצמו כבר רמז על זה בישיבת היעד הפועל הגדול. כאמור הוא מודה שאין קלן מסוגלת להיות מקומו של מרכז התנועה. באמת הדבר כן הוא. אין הועד בהרכבתו הנוכחית מסוגל בשום איפן להנהגת הפוליטיקה הציונית אפילו של כבר ומה גם של עכשו. הפוליטיקה של עכשו דורשת מרכז גדול, וקלן היא במובן זה — „כפר"! הפוליטיקה של עכשו אין היא נסיעה אחת לקושטא בשביל: איזה רשיון או איזה משא ומתן עם מזכיר זה או אחר של השולטן, — עכשיו בטלו כל הדברים האלה, והפוליטיקה שלנו צריכה להעשות ע"י השפעה על דעת הקהל ובבשרון גדול, ובעזרת ידיעות מרובות וחוש פוליטי דק, שיש למצא רק בין אנשים, בעלי השכלה גבוהה מאד. זה הוא שנוי־ערכין גמור, ולרגלי שנוי הערכין הזה צריך לחזק ולהעשיר את ההנהגה העליונה, כלומר את הועד הפועל המצומצם במבחר הכחות, שיש לנו בציונות.

ויש עוד עבודה חשובה שאין לעשותה ב„כפר" קלן, והיא הפוליטיקה שלנו ביחס אל ההסתדרויות היהודיות האחרות. קודם או אחר זמן צריך יהיה להתחיל בפוליטיקה זו של שלו, או של מלחמה. וגם את הפוליטיקה הזאת אפשר עשותה רק בפריז או בברלין. צריך אדם לשבת בעיר מרכזית כדי שיהיה בקי בדברים האלה המתחלפים יום יום, בכדי שישפיע על היק"א או על „אליאנס" ובכבדי שילחם בהן, כשיהיה צורך בכך.

ומצב זה של עכשו כל מה שימשך יותר, כן יכבד הדבר לצאת ממנו. ולמצב הזה צריך אפוא לשים קץ! —

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵי הַיִּשּׁוּב.

מאמר שלישי

הַתַּעֲשִׂיָּה וְהָאִכָּרוּת.

(המשך מגליון 43)

הארץ הקטנה דניה אמנם מצוינה היא בעבודת־האדמה שלה. — על שטח אדמתה של 39,7 אלף קילומטר מרובעים יושבים לערך 2,5 מליון איש, וכעת היא ארץ, שאכריה המה בעלי אחוזות פעוטות. ואמנם -- לערך 39% של אכרי דניה המה בעלי אחוזות של ארבעה היקטר ופחות, 29%—בעלי אחוזות של שמונה — חמשה היקטר, -- ובכל זאת יעידו חוקרי האכרות של המדינה הזאת, כי „שמה נהוגה החקלאות הכי טובה והכי חרוצה בכל הארצות". — „ומפני שאחוזות האכרים קטנות ולכל אכר יחיד אי־אפשר להרבות בהשבחת שדהו, לקנות את הזרעים היותר טובים, לרכוש את המכונות היותר נחוצות, לגדל בהמות ממינים היותר משובחים, ומפני שקשה לו, להיחיד, למצוא קונים לתוצאות עבודתו, — לכן מתאגדים המה לאגודות וזהו סוד הצלחתם—כך היא דעתו של אחד מן המפורסמים שבחוקרי עבודת האדמה (קרקוב). המשבר הגדול שהתחולל לפני עשרים וחמש שנים בארץ הזאת בעבודת האדמה הכריח את האכרים לבקש להם מוצא ממצבם האיום. המה התחילו מנהיגים אינטנסיביות באכרות שלהם, זרעו צמחים חדשים, מלבד השפון והחטה והשבולת שועל, כמו התורמוס הלוצרנא הסלק וכל מיני־ירקות, התחילו לגדל בהמות על מנת לקבל חלב וכל היוצא ממנו וגם להכין בשר למכירה, עד שמספר הבקר עלה בשנת 1901 ל־1,7 מיליון, מלבד הצאן והסוסים והחזירים וכו'. ובאותו זמן התגדלה מאד גם כמות התבואות האחרות. משנת 1875 עד שנת 1900 התרבתה: החטה ב־25%; תפוחי־אדמה־ ב־59%; עשב למאכל בהמות— ב־18% וכו' (לפי חשבון הפרופסר טשופרוב). ובארץ הזאת התרחבה תעשית החמאה בשיעור מבהיל ונפלא. המחלבה הראשונה נתיסדה בשנת 1882, וכבר בשנת 1899 היו 1013 מחלבות קואופרטיביות בכל הארץ, שבהן היו מאוגדים 148 אלף בעלי־ אחוזות קטנות ולהם 842 אלף פרות חולבות. בשיעור בינוני נותנת כל פרה 2200 קילו חלב בשנה, אבל במקומות רבים יגדל השיעור הבינוני ל־3440 קילו (או 3340 ליטר חלב). ויש אחוזות רבות, שיש בהן פרות הניתנות ששת אלפים ליטר חלב בשנה. — לעשית פוד אחד חמאה צריכים ל־26,5 פוד חלב. בכלל נעשה בכל שנה בכל המחלבות סך של 75 מיליון קילו חמאה. — כל המחלבות נבנו ונערכו על פי חקי־ הטכניקה בשכלול גמור, ולכן גם התיסדותן עולה במחיר רב: בשיעור בינוני עד 11 אלף רובל; יש שבנינן עלה לארבעה אלפים רובל, ויש — שסכום ההוצאות מגיע לעשרים אלף רובל

(לפי חשבון טשופרוב), החלק הרביעי של ההוצאות הוא—לקנין הסיפרטורים ומכונות לפסטריזציה וכו'. ליסוד כל המחלבות הקואופרטיביות לוות האגודות כסף ומשלמות 4—5%, אבל במשך של עשר שנים משלמות הן את כל חובותיהן. — אולם נשים נא לב גם לפעולות האכרים לטובת התעשיה המעשירה אותם. האכ־ים מטפחים את בהמותיהם ומטפלים ב־ן באופן היותר טוב ורצוי בעצמם ובעזרת בני ביתם ולא ע"י שכירי יום; משגיחים עליהן תמיד בעין פקוחה: הרופא משגיח על בריאותן, הטהרה והנקיון עומדים במעלה עליונה. דבר זה מפליא את כל המתבונן בחיי העם הקטן והזריז הזה: את הדירים ואת האבוסים מנקים המה שתי פעמים ביום; מרצפת הדירים עשויה צמנט, ומרזבים מובילים את הזוהמה והחלאה למקום אחד; חלונות גדולים לכל רפת, הקירות והתקרה נקיים תמיד.

הפרות מקבלות מאכל טוב ונוח, מזון מבריא, עשבים שונים ופרי קלחים; נותנים להם לשתיה רק מים טהורים, מים חיים, לא כמו שעושים השפחות בארץ מולדתנו, הנותנות לפרותיהן רק מים דלוחים עם כל הרפש הנצבר בבית־התבשיל. ולכן אין להתפלא, אם חמאת־דניה נמכרת בשוק אירופה במחיר יותר גדול ממחיר החמאה המובאה מארצות אחרות.

מדי יום־ביום בבקר מביא האכר את החלב הנועד לעשית חמאה בכלים טהורים ונקיים אל בית־המחלבה. הסיפרטורים מתנועעים בכח של מוטורים. המשגיח הראשי, המומחה הנבחר ע"י הועד אחרי בחינה ונסיון רב, מקפיד תמיד על טהרת הכלים ונקיון החלב וטיבו. בכל המחלבות נעשית החמאה על פי האופן של פסטר.

ועד של שבעה חברים עומד בראש כל ההנהגה; הריוח מתחלק בין החברים לפי מכסת החלב שכל אחד מביא בכל שנת העבודה. — כל האגודות הרבות מצטרפות לחברה אחת, המנהלת את המסחר בתוצאת המחלבית, הבאה במשא ומתן עם הסיטונים בשוקים הגדולים ועוזרת בכלל לכל הקואופרציות הקטנות. בשנת 1887 נתיסדה החברה הראשונה שאחדה 84 אגודות קואופרטיביות, וכבר בשנת 1899 הגיע המחזור של מסחרה ל־26 מיליון קרון בכסף דניה. בשנה הזאת מכרה דניה בשוק אנגליה בלבד חמאה בסכום של 7,5 מיליון שט.; ובשנת 1903 על סכום של 12,8 מיליון ל. שט. דניה מוציאה עתה בכל שנה לשוקי אירופה חמאה על סכום של 150 מיליון פרנק. וסכום של כל תוצאות־האכרות בארץ זו עולה לארבע מאות מיליון פרנק בשנה.

אגב אורחא, ירשני נא הקורא להביא עוד מספרים מענינים ע"א הארץ הזאת, כדי לתת מושג נאמן מגודל ערך הקואופרציות. — בדניה יש 25 מקולינים קואופרטיביים להכין בשר בשביל חוץ לארץ. כל האגודות העוסקות בהכנת הבשר מצטרפות לחברה מרכזית אחת. בכל האגודות משתתפים 56 אלף בעלי־אחוזות קטנות, ובשנת 1900 מכרה החברה המרכזית בשר על סכום של שלשים מיליון קרון. מלבד זאת יש 365 אגודות משותפות למכירת ביצים וגם הן מצטרפות לחברה אחת ומשתתפים בהן 22 אלף איש ובשנת 1900 מכרה ביצים על סכום של 1,8 מיליון קרון. ובכדי שנוכל לשפוט על סדר ההנהגה של האגודות הללו, נוסיף, כי כל ביצה המובאה לאוסם האגודה נרשמה בסימן של האגודה ובסימן של החבר, ואם תמצא איזו ביצה סרוחה, אז קונסים את החבר בשבעה פרנק בעד כל ביצה, ולפיכך מצטינת כל כך הסחורה של הארץ הזאת בשוקי אירופה.

היפלא איפא, אם הארץ הקטנה הזאת עשתה עושר, אם האכרים, שהיו לפני חצי יובל שנים דלים ורשים, עומדים עתה במדרגה גבוהה של אמידות? לפי עדות הפרופיסור המנוח טשופרוב הוצג בתערוכה הפריזית בשנת 1900 לוח, שעליו היה מצויר בקוים מספר הפקדונות של כל אומה ואומה, והלוח הזה הראה, כי מכל מאה יושבי דניה ארבעים וששה איש מביאים פקדונות לחסכון, בגרמניה רק 26 איש, בפרנציה—25 איש, ברוסיה — רק שלשה. הפקדון של כל יושב דניה נערך במספר בינוני לסכום של 389 פרנק, בגרמניה—188 פ. בפרנציה—111 פ. וברוסיה—רק בסכום של עשרים פר. —

ומקור כל העושר הזה—ההשכלה ורעיון ההתאגדות. בדניה רבים מאד בתי־הספר לעם, העומדים ברום מדרגת החנוך והלמוד, ישנם הרבה איניברסיטות עממיות. מלבד בית־הספר העליון לאגרונומיה אשר בקופנהגן, שהוא עומד במדרגה אחת עם האינסטיטוט אשר בפריז, ישנם עוד חמשה־עשר בתי־ספר ללמוד עבודת האדמה. אינסטרוקטורים רבים באים אל האכרים ומורים להם את כל הידיעות, שנקנו ע"י הנסיונות החדשים שבעבודת האדמה.

כדבר הזה מוצאים אנו גם באוסטרליה, שגם שמה התרחבה מאד תעשית־החמאה. בשנת 1903 הכינו מדינות אוסטרליה 44,8 מיליון קילו חמאה ויותר משׁשה מיליון קילו גבינה. בשנה ההיא היו לחברי־האגודות המשותפות של המחלבות 1,27 מיליון פרות והביאו אל המחלבות לעשית חמאה 15,2 היקטוליטר חלב.

כשחקרנו את תעשית־היין, ראינו, כי רב מאד הצורך ביין בכל שוקי העולם, וסכום מכירתו בשנה אחת מבהיל מאד, לא יפלא איפא, אם נמצא, כי הצורך בחמאה ובגבינה עצום הוא ורב וכי הוא מתגדל משנה לשנה. המספרים שיש תחת ידינו מראים, כי השוק האנגלי בלבד בלע בשנת 1905 סכום של 313 מיליון קילו חמאה וגם 294,4 מיליון קילו גבינה. במשך של עשר שנים התגדל הצורך בחמאה ב־44% ובגבינה ב־15%. המחיר הבינוני של חמאה באנגליה בשנת 1903 היה 107 שילינג 11 פנס בעד כל משקל של 112 פונט (או לערך 16 רובל כל פוד), אבל שונה הוא המחיר לפי המקום שמשם מובאה החמאה; כן, לפי המספרים המדויקים שיש לנו, היה מחיר החמאה בשנת 1907 בחדשי יוני ויולי: של ארץ דניה—2,83 פרנק כל קילו; של אוסטרליה 2,61 פ' ושל סיביר רק 2,57 פרנק, ומזה נראה את הערך הרב שיש להנהגה טובה בתעשיה. —

כל עבודת החליבה זקוקה לאויר קר ולקרח בפרט באקלימה של א"י ולכן מן ההכרח, כי בעקב ההתפתחות של התעשיה הזאת כרוכה גם תעשיה חדשה — הכנת־קרח. —

המכונות לעשית קרח מתפשטות מאד בכל הארצות החמות. כן, למשל, באיטליה היו בשנת 1898 רק 58 מכונות מצננות שביכלתן היה להכין 22,5 קילו קרח בכל שעה, ובשנת 1907 כבר היו 360 מכונות שהכינו 2334 טון קרח בשעה אחת. כי לא יכבד הדבר הזה לעשותו ע"י אגודות האכרים גם במושבות שלנו, שלפי הרוב יש להם מוטורים לעבודת המשאבות להשקית את פרדסיהם, אפשר להוכח ע"פ המספרים האלה: כל כח־סוס אחד, הפועל במכונת־קרח, מוציא עשרים וחמשה קילו קרח בשעה אחת, ולזה נצרך 25־30 קילו פחמי־אבן (או מעשרה עד חמשה עשר קילו נפט) ולערך 500 ליטר מים; ודי במוטור של חמשה כחות־סוס לקבל ששים וחמשה קילו קרח בכל שעה או לצנן במשך של מעל"ע חדר של אוסם המכיל 46 מטר מרובעים בגובה של 2,35 מטר, וגם נצרך 900

ליטר מים, — ואוסם כזה יוכל למלא כל צרכי המושבה.*) אוסם משותף כזה יביא תועלת רבה גם לאגודת מקולין, המכינה בשר לצורך חבריה, ובפרט לאסוף בשר טרפה- על מנת למכור לנכרים במקח שוה במקומות שונים בארץ, ויברבות גדול הבקר תהיה הכנת הבשר לחברי-האגודה למקור חדש של הכנסה.

מכל הדברים האלה רואים אנו בעליל, כי עבודה גוררת עבודה, תעשיה גוררת תעשיה. כל איש יבין, כי לא בבוקר אחד תתכוננה התעשיות האלה ולא באפס יד. צריך לעלות ממדרגה למדרגה ימים ושנים עד שאחרי עמל רב ותלאות שונות מגיעים למדרגה כזו. אבל האכר, שמטרה נכונה וברורה לפניו, הרואה כי יש שכר לפעולתו וכי יש לו האפשרות להשיג את החמרים הנצרכים, לרכוש לו את הידיעות הנחוצות וגם למצא לו את ההון הנחוץ למחזור התעשיה, ובטוח הוא כי יש לו בסיס נאמן בשוק וכי יש ביכלתו להרויח מעסקו, — האכר הזה לא ימנע את הטוב מעצמו ויוסיף אומץ ומרץ, ירבה עבידה ויגיעה ושקידה לשבח ולשפר את מעשהו בכל האופנים ובכל התחבולות, אשר יתנו לו המדע, הנסיון והחשבון הפרטי הנאמן. —

(המשך יבא)

ש. גורליק.

אוֹסְקַר אוֹאַיְלְד.

I.

מה שנוהגין לקרוא בשם „המהלך הדיקדנטי" באמנות מקורו—בהמחאה - המכוונת כנגד השלטון הגס של השיטה הנטורליסטית. אישיותו של האמן השליכה מעליה את כבלי השעבוד. הנטורליות הושיבה לכסא את המציאות, את העובדה, והאמן היה מוכרח לכרוע ברך לפניה. בבית מדרשה של הנטורליות נתקבל, כי עבודת סופרים היא לצייר בדיוק את הדברים כהויתם, וכשרצה זולה להיות צייר יותר דייקן ויותר אוביקטיבי, לא נשאר לו בלתי אם לרדת לתוך מכרות-הפחמים וללמוד שם את חיי פועלי-המכרות לכל פרטיהם. בית המדרש הנטורליסטי דורש קודם כל, כי אישיותו של האמן תהי מסתלקת ממנו לגמרי בשעה שהוא מצייר את המציאות. יש שאפשר לסלות את העוון של קו סוביקטיבי אחד, אבל תעודת-אמן אינה ניתנת אלא למי שעולה בידו להיות אוביקטיבי לגמרי.

הנטורליות אסרה את האמן בכבלי-ברזל לעגלת-המציאות ותאמר: „סחוב! עבוד באמונה ודע לך, כי הדברים החיצוניים, המקיפים אותך, הם חשובים מאד. אשריך וטוב לך, כשיעלה בידך לצייר בכל פרטיו שלחן זה, בהמה זו וכדומה". ימים רבים האמין האמן לדברים האלה, עסק בדייקנות מרובה בתיאור הפרטים החיצוניים; ואם היה בעל כשרון גדול, יצא לו שם בעולם בתור גאון הטיכניקה.

אבל אין לך שעבוד בעולם, שאי אפשר להשתחרר ממנו סוף סוף. לאמן לא יפה בודאי ללכת אסור באזיקים. הוא נתק אותם ודחף ממנו את האליל, שהנטורליות צותה אותו לכרוע לפניו, ויקרא בגאון: „בן חורין אני, „האני" שלי הריהו עולם מלא והכל אני מוצא בו. אחת היא לי, איך נראה במציאות דבר זה או אחר. אני אין לי אלא עולמי שלי, והרושם, שעושים הדברים עלי".

„אומרים אתם כי אותו אביב שציירתי איננו במציאות כלל. לי לא איכפת הדבר. אני מאזין ומקשיב לקול נשמתי בי, והיא קולטת את האביב דוקא בצורה זו ולא אחרת. את העולם אני מצייר עפ"י הרושם, שהוא עושה עלי. כך אני רואה את הקיץ, את החורף, את הבציר ואת האביב, את האשה ואת הגבר. האמנות איננה מתימטיקה. אל תדרשו ממני את הדייקנות. אני אינני לוח חלק של גרמופון, הסופג ובולע לתוכו את כל הנגינות. אני פוסח על כל העולם החיצוני, מפני שיש לי לדבר, לספר הרבה, הרבה על אודות עצמי. אני הנני המרכז, והכל מתנועע מסביבי, אני השמש ואיני רוצה להשתחוות לאדמה".

כך דבר האמן בן-חורין, כך נולדה האמנות החפשית, שעמדה והכריזה, שהיא המטרה בפני עצמה. האמנות החרשה עזבה לא רק את דרך הנטורליות והריאליות בלבד, אלא גם הסתלקה מן האוטיליטריות. רוצים אתם לעזור לאנושיות הסובלת, יסדו לכם חברות ואגודות שונות, הייפו מוסר מעל הקתדראות, אבל הניחו לה להאמנות ללכת בדרכה המיוחדה לה ואל נא תעשו אותה כלי-שרת לטנדנציה כל שהיא, העלולה רק להשפיל אותה ולהמעיט את דמותה.

מהאמנות הטינדנציוזית, האמנות, המציבה לה מטרות פטריוטיות, מוסריות וסוציליות, אינה אמנות, אלא הביבליאה של הקבצנים" (ס. פשיבישיבסקי).

קדושה היא נשמתו של הפייטן, וכל אחד מחויב להקשיב לקול היוצא מנימי נשמתו. הטובים שביוצרים אדוקי האמנות החדשה, שרים את שיר הבדידות, מיטירלינק כותב את הדפים היותר יפים ע"ד ההוד האלהי של השתיקה, רק דרך שערי-הקודש של השתיקה אנו באים אל ההיכל פנימה, ונשמה אחת מרגישה את הנשמה השניה ע"י השתיקה. צריך לעזוב את המציאות. לתקן אותה—זוהי עבודתם של ריפורמטורים, להפייטן ישנם עולמותיו הוא הרחבים והיפים, שהוא בורא אותם ברצונו ובדמיונו.

האמנות החרשה הרחיבה והעמיקה את הרומן הפסיכולוגי. מן הכלל עברה אל הפרט, מן הפסיכולוגיה ההמונית אל הפסיכולוגיה של היחיד שהיא החשובה יותר.

בגאון ובהתלהבות מיוחדת הטיפו הצעירים לאמונת היופי. מעט היה מספרם בתחלה. הם יכלו להצטמצם כולם בחדר צר של בית-מרזח דל באחד הרחובות הנרפשים של הרובע הלטיני בפריז. שם בחדרים דלים כאלה היה מקומם של הסימבוליסטים והדקדנטים הצרפתים. עניים היו ולא תפסו מקום חשוב בספרות, אבל צעירים היו, מלאים רעננות החיים ואמונה, כי העתיד הוא להאמנות החדשה שלהם, ועל כל התוכחות היו עונים — בפרדוקסים. ראשי בית המדרש הישן שחקו לעגו בתחלה להילדים הטפשים האלה, המשתעשים ביצירת מלים וסיסמאות חדשות. אך לא עברו ימים רבים והאנשים המוכיחים הללו נבהלו והתחילו מחרפים ומגדפים. „משוגעים"! קורא מכס נורדוי בספרו ה„התנוונות", והוא הולך וסומך על תורתו של קרפט-איבינג ובכל המון גאוני-הרוח, שבאו מארצות שונות, אינו רוצה לראות בלתי אם טפוסים פטלוגיים, ומאידך גיסא באה הסוציאל-דימוקרטיה ואמרה: „אלה הם החלשים המקולקלים, המתנונים, יוצאי המעמדות השליטים. הם נמלטים מבמת-המלחמה אל העבר הישן. כל הדגלים החדשים האלה אינם אלא צורות שונות של ההכנעה הכללית לפני הפרוליטריון הכביר".

הצעירים שמעו את כל הדברים האלה וצחקו, והיו מרגיזים ומרעימים בשעת מעשה את הבורגנים ע"י פרדוקסים. ברחוב נתפשטו על אודותם אגדות שונות המתארות את השחתתם המוסרית, ובו בזמן שואל בודליר בשבתו בחברת בורגנים

---

*) אנב נעיר, כי החמאה משתמרת באויר של 6° C —; הבשר באויר — של 15° C —; הביצים משתמרות היטב במשך של תשעה ירחים מבלי שיתקלקלו באויר של 0° C. —

איסטניסים: „האם לא נזדמן לכם, אדוני, מעודכם לטעום ממוח ילדים קטנים"? להבעית ולהבהיל את הכירגני, — זה היה אז להם „ספורט" חביב מאד, מפני ששנאו כולם תכלית שנאה אותו ואת חייו השכיחים, את הלך נפשו, את מוסרו הבנלי ואת חוסר־הטעם שלו.

האם היתה להם „להצעירים" הזכות לשאת את ראשם בגאון? כן. יען „הדקדנס" הוא צעד גדול קדימה, ופירושה — שחרור היחיד, שחרור אישיותי של האמן. המהלך החדש באמנות העמיד שורה שלמה של יוצרים־אמנים, אשר העשירו את הקולטורה האנושית והאירו את חיינו באיר נוגה של יצירות חדשות, של סגנון חדש, שנתחבב סוף סוף גם על אותו הבורגני עצמו.

מובן הדבר, כי חבה זו עלולה היא לגרום להאמנות רק הפסד ולא תועלת, וכל דקדנט, שראה את טרקלינו של הפבריקאי מתוקן ומשוכלל בסגנון המודרני, יכול לחזור על דבריו של וויליאם מורים על אודות מרבדי־האמנות שלו שנעשו בסגנון ימי־הבינים: „מה גדול האמן, שאת המרבדים הללו יש שקונים טפשים"...

בין האמנים, שיצרו את האמנות החדשה, בין שמות היוצרים המרובים, מציין ביותר שמו של הדקדנט האנגלי אוסקאר אואילד, מפני שבכל אישיות אחרת לא נראו עדיין באופן בולט כל כך נמרצה כל המעלות והחסרונות ש„בהמהלך החדש", עוד לא הגיע הפרדוקס למדרגת הוד נעלה ולחריפות כ"כ מצוינת, ורישומו של האפוריזם לא היה כ"כ עמוק ונמרץ, כמו אצל אוסקר אואילד.

בהיותו לכאורה כ"כ רחוק מכל תיאוריה, יצר אואילד בכל זאת תיאוריה מצוינת באמנות.

ועל כל אישיותו של האמן הזה טבוע חותם של טרגידיה...

II.

תולדותיו של אואילד הנן טרגיות מאד.

הוא נכנס אל שערי החיים לבוש בגדי מלכות, ויצא מהם בבגדי אסירים, וכבלים על ידיו. אורח רצוי בהטרקלינים החשובים שבפריז ולונדון, חביב על גדולי הסופרים האמנים, מחוקק המידה, בעל ואב מאושר, מפורסם בעולם לאמן מציין, — כך היתה ראשיתו של אוסקאר אואילד. ואחרית חייו בלה במלון דל ועזוב, ומת בודד וגלמוד. אחרי ארונו הלכו אנשים מספר: יש אומרים שבעה ויש אומרים שלשה עשר. אין איש יודע את קבורתו. יודעים רק, כי הוא מת בפריז...

היופי היה בעיניו נעלה על כל, והאמנות — דבר שאין דומה לו בערכו. הוא לא ידע חטא יותר גדול מחוסר טעם. הרבה, הרבה היה נכון למחול בעד תנועת־יד קלה ויפה, בעד פרזה נאה, הלבושה צורה אמנותית נהדרה, וזה היה עיקר בעיניו. הוא רצה לעשות את החיים למשחק יפה והשיא עצה לכל: השתעשעו, הסתכלו במנוחה ביפיפותם של החיים; ואולם בנוגע אלין מצו את עומק הדין. הצבור הקשיח את לבו והתיחס אליו באכזריות. את אואילד האשימו בפריצת המוסר, במשכב־זכור וענשו אותו לישיבת שתי שנים בבית־האסורים. כל ידידיו — מלבד אחרים מהם—פנו לו עורף. את ילדיו גזלו ממנו, והצניעות של־הרחוב שלחה באי־כחה, שהעיזו לירוק בפני אואילד, בשעה שהוליכו אותו אסור באזיקים אל בית־הסהר. ואלה שנקמו את נקמת המוסר הנעלב הביטו בודאי על מעשיהם בקורת רוח כבעל מעשי־גבורה ואומץ...

עוד נשוב לדבר על אודות „נפילתו" של אואילד, עד כמה השפיעה זו על יצירתו ואישיותו, בשעה שנגיע בדברינו אל שני ספריו האחרונים „די פרופונדיס" ו„הבלדה של בית־האסורים". כעת עומד אוסקר אואילד לנגד עינינו לבוש נזר התהלה, מוקף המיני חסידים, הבולעים את דבריו, חביב־הטרקלינים, המפזר מלוא חפנים ספירי שכלו העשיר והשנון, מרגליות התולו החד, היוצר מתוך שעשועים יצירות נשגבות והמפליא את הבריות בהפתעות אמנותיות גאוניות.

אוסקר אואילד הניח אחריו ספרים הרבה. אף מקצוע ספרותי אחד לא היה זר לעטו, רומנים, קומדיות, ספורים, שירים, הגדות ביבליאות, — אבל כל אלה לא היו פרי עבודה רצינית, הנעשית בידי הסופר בשבתו ביחידות בד' אמות של חדרו. מי שרוצה לדעת את פרוצס היצירה של אוסקר אואילד, אין לו לשוות לנגד עיניו סופר יושב בודד שקוע בדמיונותיו ובתמונותיו האמנותיות. אואילד היה יוצר את יצירותיו בלי עמל, כשהוא מסב אל השולחן בחברת ידידים ורעים, בין שושנים אדומות ויין אדום. הטובות שביצירותיו אבדו, מפני שלא את הכל רשמו שומעיו בפנקס בשעה שנחה עליו רוח האמנות והיה מספר להם את ספוריו — הוא היה מספר יותר מסופר. בחיים העריך את הרגע היפה, את הצבעים והריחות. הוא לא העלים עין מכל הראוי לתשומת־לב האדם, הוא שאף לטעום מכל כוסות החיים ורק בעברו מכוס לכוס יצר את יצירותיו הטופלאות. עבודה ממושכה מתוך בדידות הלא דורשת סגוף ידוע, דבר שלא היה אואילד מסוגל אליו אפילו במקצת.

גם את חייו גם את יצירותיו חפץ לעשות למשחק מרנין, משעשע, השחוק והתענוגים היו לו המטרה בחיים מעשה ואמר לו אדם, כי לא יוכל לחבר רומן; אואילד התערב אתו בדבר, ותוצאות התערבותו זו היה — אחד מטובי ספריו „תמונתו של דוריאן גריי".

למרות שרוב יצירותיו של אואילד הנן מפוזרות וארעיות,— ירושתו הרוחנית היא גדולה וחשובה מאד. מכל ספריו נשקפה צורתו היפה והעדינה של אינדיבידואליסט ואמן. אל הצבור, אל העולם היה מתיחס בבקרת קשה מאד. עונג גדול הוא להם לבני־אדם להיות גסים ומחוסרי־טעם, בשאונם הטפשי, במעשיהם השגעוניים הם מעליבים את האל היותר גדול, את אלהי היופי. הטעם הטוב התקלקל ונשחת לגמרי, ואין בני האדם יכולים להסתלק מהרגלם הפראי לפנות לאיש כהפגשם אתו בשאלה: „מה אתה עושה", בעוד שהשאלה היחידה, שהאדם הנאור יכול להרשות לעצמו לפנות בה לחברו היא: „מה אתה חושב". קשה להודות בהקולטורה של עכשו עם הטיכניקה המשונה שלה ועם הפרלמנטים שלה, מפני שהאישיות מדוכאת על ידה ורק מספר מועט של בני־אדם יכולים לפתח את האינדיבידואליות שלהם. ע"י זה, שהאנושיות מוסיפה ומרבה לה עושר, היא הולכת וקרבה אל האידיאל היחיד, האידיאל של היופי והאמנות. על יד ארמנות־תפארה והיכלי־חמר נמצאים מרתפים חשכים ודלים, ואנשים בעלי פנים צומקות ועינים שנדעך אורן יושבים בתוכם וחושבים ומבקשים רק דבר אחד: לחם. דבר זה הוא נורא לא מפנו שהוא כנגד היושר, אלא מפני שאיננו יפה, שאיננו איסתיטי. השופט היותר עליון על גוי ואדם הוא — האיסתיטיקה. אין אמת אחרת מלבד האמת שביופי. אלמלי חשבו ושפטו בני האדם על הכל רק מנקודת־ראות זו, אז היו משכינים זה כבר את היושר בעולם. ואמנם מנקודת־ראות זו כותב אוסקר אואילד את ספרו על הסוציאליזם. אוסקר אואילד, זה האנטי־דמוקרט המפורסם, זה האויב הנלהב של ה„מספר הגדול", שאיננו אוהב את הטבע מפני שהוא דמוקרטי, היה שבע

רצון אלמלי התגשם בחיים האידיאל של הסוציאליזם, מפני שהוא מוביל אל האינדיבידואליות, מפני שהוא משחרר את מעמדי העשירים משעבוד רכושם, ומפני שהוא מרומם את רגש הכבוד האנושי בלב העניים, המוכרחים עכשו להיות גסים, פראים, נבערים ושפלים; ולחשוב תמיד על אודות דבר אחד — על דבר הממון. „בכל חברה — אומר אואיילד — אתה מוצא בני־אדם, המרבים לחשוב ע״ד כסף יותר מן העשירים, והם — העניים. אפשר שהסדר החדש יכריח את האדם להבין, שמוטב לו, אם אין לו דבר״.

(סוף יבא).

יעקב לרנר.

שִׁירִים.

א.

בַּסְּתָו.

כְּבָר נָשְׁבָה הַצִּנָּה הַזְּעוּמָה
הִתְחִילוּ הַיָּמִים הַגּוֹבְלִים.
בַּחוּצוֹת נִגְרָרִים בְּנֵי־אָדָם,
מְכֻוָּצִים אֶת גּוּפָם וְסוֹבְלִים...

הַשַּׁחַק עַל רָאשֵׁי הִתְרָעֵם,
הִתְחַמְּקָה הַשֶּׁמֶשׁ הַנָּאוָה,
צִיץ הָיָה בְּגַנִּי וַיִּמָּל,
שְׁבִיב הָיָה בְּלִבִּי וְכָבָה...

וְעֵינַי כִּי אֶשָּׂא לַמֶּרְחָק —
עֲרָפֶל וִישִׁימוֹן לֹא־נִרְאִים.
שָׁם אוֹצַר הָרוּחוֹת הַחֲנוּקִים,
הַבּוֹכִים בְּלֵילֵי־סַגְרִירִים. —

הָעוֹלָם הִתְקַפֵּל אֶל תּוֹכוֹ
זַיִּדֹּם בִּזְרוֹעוֹת הַגְּוִיעָה.
עַל גַּגִּי צוֹרֵחַ הָעוֹרֵב
וּבְשׂוֹרַת־צַלְמָוֶת בְּפִיהוּ...

ב.

מִתּוֹךְ שִׁעֲמוּם.

IV.

בָּרָק שָׁחוֹר טָס עַל פָּנַי
וַיַּשְׁקִיעֵנִי אֶל הַנְּשִׁיָּה.
עָמֹק־עָמֹק צָלְלָה נַפְשִׁי
עַד לִתְהוֹמָהּ הַתַּחְתִּיָּה.

וּבַחֲלוֹמִי: כָּל הָאָרֶץ
מְלֵאָה שְׁרָצִים רַבִּים, רַבִּים:
צָב וְסַרְטָן, וְגַב־לְטָאָה,
עַכָּבִישִׁים וְעַקְרַבִּים.

כָּל הַשְּׁקָצִים שֶׁבָּעוֹלָם,
מַרְבֵּי־רֶגֶל, טְמֵאֵי־זְנָבוֹת,
זָחֲלוּ, נָגְחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו,
אִישׁ עִם אָחִיו עָרְכוּ קְרָבוֹת.

אַלְמָה הָיְתָה הַמִּלְחָמָה:
גָּבְרוּ, נָפְלוּ בָהּ בִּשְׁתִיקָה;
וַעֲצוּמִים הֲרוּגֶיהָ:
מִי בִּדְרִיסָה, מִי בַּחֲנִיקָה...

שׁוּב רָאִיתִי אַגְמֵי בִצָּה
שָׁם מֵעֵבֶר שְׂדֵה־הַקֶּטֶל
וּבַבִּצָּה יִרְבַּץ תַּנִּין
עַתִּיק־יוֹמִין, עוֹבֵר־בָּטֵל.

וּבְאֵין מַחֲרִיד יִישַׁן בֶּטַח...
אַךְ לְעִתּוֹת בֵּין עַרְבַּיִם
יֵשׁ שֶׁיִּפְעַר דַּלְתוֹת פִּיהוּ —
יְשַׁלַּח פֵּהוּק לַשָּׁמָיִם...

V.

פְּרָאִים הָיוּ מַרְאוֹת לֵילִי
וַיִּתְפַּתְּלוּ עֲקַלְקַלִּים.
וּבַבֹּקֶר הֱקִיצוֹתִי
וְכֹחוֹתַי כָּכָה דַלִּים!

זָחֲלוּ עָבִים כְּמִתְרַשְּׁלִים
וּמַרְאֵיהֶם — עָשָׁן חִוֵּר;
קָרוּם עֲרָפֶל עָטָה יַעַר,
כָּל הָעוֹלָם הָיָה עִוֵּר.

שָׂרָה עָנָן גַּם עַל כָּתְלֵי
מְחִיצָתִי הַנִּזְעָמָה;
וּמִמַּסָּד עַד הַטְּפָחוֹת
דּוּמָם הִרְהֵר צֵל־הַשִּׁמָּמָה.

וְהַשִּׁמָּמִית כִּמְנַהֲגָהּ
נָמָה שְׁנָתָהּ אֵין־לָהּ שַׁחַר...

אַף בְּלִבִּי רַעַד מֵיתָר;
קוּם עֲבֹר אֶל מָעוֹן אַחֵר...

גרודנה.

מ. שאליט.

וְעִידַת עַסְקָנֵי־הַצִּבּוּר בְּקוֹבְנָה.

(דין וחשבון מיוחד.)

ביום ה, י"ט כסלו (19 נובמבר לפי המנין הישן) נפתחה באולם הקינומטוגרף „קליא" אספת עסקני־הצבור של היהודים. באו צירים מכל קצות רוסיה, מליטא ופולין, אפילו ממזרח סיביריה, מחרבין. כבר ביום הראשון הגיע מספר הצירים עד ל־109, שבאו מארבעים וארבעה מקומות. כל העתונים היהודים בארץ ובחו"ל „היודישע רונדשוי" וגם עתונים כלליים אחדים שלחו את עוזריהם אל הועידה. המספרים האלה בלבד מראים עד כמה גדלה ההתענינות באספה זו או, כמו שנקראה באופן רשמי, ב„מועצה" זו.

את האספה פתח בנאום של תודה וברכה העסקן הקיבנאי מר א. ב. וואלף, היושב־ראש הרשמי. הנאום עושה רושם ברוחו הפטרירכלי. ורושם זה הילך ומתחזק, כשמתחיל לדבר זקן־עסקני קובנה הישיש ד"ר פיינברג. שני הנאומים הללו, המלאים רגש דתי ופטרירכלי, מטביעים את חותמם על הועידה, ונהפכים כמעט לסמל זמננו ומצבנו. בזה נגמר החלק הרשמי והחגיגי, ומתחילה העבודה.

מר א. ב. וואלף מציע לבחור ביושב־ראש. בוחרים במ. וינבר ולחברי הנשיאות בה"ה: א. ב. וואלף, ד"ר י. פיינברג, הרב הירש רבינוביץ — מקובנה, ד. פיינברג, ג. סליוזברג — מפטרבורג, הרב י. מאזה, וו. הרכבי — ממוסקבה, ל. ברודסקי — מקיוב, ד"ר ל. קנטור — מריגה, ד"ר י. ברוצקוס — ממינסק, ד"ר ג. קצנלסון — מליבוי.

בחירתו של ברודסקי מקיוב לחבר הנשיאות מעוררת, לצערנו, התנגדות רק בתוך סיפרי העתונים ובתוך חלק קטן של הצירים. עובדה זו מעציבה עוד יותר מהעובדה שנבחר ברודסקי, זה הגביר היהודי שהעיז לגעור בפועלים שבקשו ממנו רחמים, ולדבר אליהם בסגנונו ובדבריו של פורישקביץ. קרירות זו מראה עד כמה לא הרגישו חברי הועידה בעלבון כבוד האומה, ולא רק שלא מחו נגד השערוריה הגדולה זאת, אלא עוד חלקו כבוד לאותו האיש והכניסוהו לתוך הנשיאות של ועידה יהודית כללית.

מר וינבר בתור יושב־ראש מבאר את תכונת הועידה ומטרתה. צריך לשכוח את הסכסוכים, את המקום בראש צריך לקחת רעיון ההתאחדות של כל הכחות. הגיעה השעה להתחיל בעבודה המאגדת והמאחדת. עבודה זו יכולה להיות עבודת סדורן של הקהלות על יסוד הקדמה. בסעיף זה של העבודה הצבורית אין חילוקי דעות: הכל צריכים להודות; שכל זמן שהקהלות שלנו תלויות באויר, אין אצלנו שום בסיס לעבודה פוריה ומסודרת. עבודתנו צריכה להתחיל בסימן טוב של אחדות. זו היא מטרתה הראשית והעיקרית של הועידה.

מר סליוזברג מזכיר את האבדה שאבדה להיהדות ברוסיה במות הברון ה. גינצבורג, והנאספים קמים ממקומותיהם. הוא מוסיף לתאר את המנוח בתור יהודי ועסקן צבורי. צריך להעיר, שעוד בנאום הפתיחה תאר ד"ר פיינברג את מעלותיו של המנוח ואת עסקנותו, וחידה היתה להם להצירים, למה חזרו שוב לענין זה.

סוף סוף הגיעו לגופם של עניני הועידה.

מר ברמסון (מי שהיה חבר הדומה הראשונה) שואל ע"ד תכונתה של הועידה. הוא מעיר על זה, שהועידה היא בעלת גון אחד, שחבריה לא נבחרו, אלא הוזמנו ע"י מסדרי הועידה, שהשתמשו בתחבולות וקראו רק למקורבים.

היושב ראש מתמלא כעס ומבקש לבלי השתמש במלים כאלה.

מר סקיר (מאודיסה) שואל מה היא הועידה, אם היא ועידה פרטית או מועצה של באי־כחה של היהדות ברוסיה. הוא מציע, שהשאלה הזאת תפתר ע"י איזו ועדה, ובזה בטל בעצמו את מחאתו.

העו"ד קלמנוביץ (מקיוב) מוחה בעוז נגד שאלות כאלה. הועידה נקראה לשם עבודה, ולא לשם שעשועים במלים מפוצצות, שאינן אומרות כלום.

באפיזוד זה נגמרו כל אותן המחאות נגד הרכבתה של הועידה, שהרעישו בהן את עולמנו בימים האח־ונים. שאלה זו נשכחה לגמרי. והכל הודו שועידת קובנה — יש לה זכיות טובות וכשרות לכל הדעות, וברוב גדול נתקבלה החלטה לעבור אל סדר היום ולשמוע את הרצאתו של מר סליוזברג ע"ד הקהלה.

מר סליוזברג מתאר בפרטיות את תולדות הקהלה היהודית ברוסיה, מספר ע"ד פעולותיו של „הקהל" שתעודתו היתה לגבות את המסים, והממשלה ראתה בו את הערבון היותר־טוב, שכסף המסים יכנס לאוצרותיה בזמנו. כשנתבטל „הקהל" לא נתאשרה ע"פ החק שום צורה אחרת של קהלה יהודית. עכשו שורר תוהו ובוהו בחיי הקהלות שלנו. „הקהל" נתבטל — זה היה הכרח היסטורי, אולם עכשו צריכה לבא על מקומו הסתדרות אחרת של קהלותינו, כדי שלא נשאר תלויים באויר.

הנואם מנתח בפרטות את החוקים השוררים עכשו ע"ד הקהלה היהודית. הוא מרחיב את דבריו על מכס הבשר ובא לידי החלטה שמוסד זה צריך להבטל. הוא מדבר גם על מס־העזרה, הנוסף על מס הבשר.

כל השאלות האלה כבר נתבארו בעתונות שלנו וגם „בהעולם", ויכולים אנו פה רק לציין את העובדה המשמחת, שהרצאתו של סליוזברג מתאימה בכלל להשקפות ולהצעות שבעתונותנו, שרובן היו רדיקליות ולאומיות.

מחולק הוא רק בזה, שהוא עומד על בסיסו של החוק השורר ואינו רוצה לזוז ממנו זיז כל שהוא ומתירא הוא מפני כל „החדושים". אולם אי־אפשר לבנות בנין חדש של הקהלה מבלי להרוס את הבנינים הרעועים הקימים עכשו. דבר זה הודגש בהוכוחים שבאו אחרי ההרצאה.

ואלה הן עיקרי הצעתו של סליוזברג:

כל היהודים היושבים לא פחות משתי שנים במקום אחד, בעיר אחת, נמנים על הקהלה. תעודת הקהלה היא: לנהל את המוסדות הדתיים. את מוסדות הצדקה, לדאוג להרמת המצב הרוחני והקולטורי של חבריה. הקהלה מתנהלת ע"י הנהגה מיוחדת, שנכנסים אליה לא פחות משבעה חברים; הנבחרים ע"י מורשי חברי־הקהלה, שגם הם נבחרים לזמן ידוע. אם נמצאו בעיר בתי־כנסיות רבים צריך כל חבר הקהלה לבחור לו את בית־הכנסת, שהוא רוצה להמנות בין מתפלליו. אם אין הוא עושה זאת, אז רושמים את שמו בתוך כתפללי בית־הכנסת הראשי,

להוצאות הקהלה שמים מס על חברי הקהלה, על יסוד מס־ההכנסה הפרוגרסיבי. מן המס הזה משתחררים חברי הקהלה, שיש להם הכנסה יותר קטנה מזו שנקבעה מאת אספת המורשים. מס זה הוא חוב. להקהלה יש זכות אישיות משפטית.

ולע"ע, עד שאפשר יהיה שתתאשר הצעה זו ותהיה לחק, מציע מר סליוזברג תקנות זמניות, שצריכות להכנים סדרים יותר טובים לתוך הקהלות הקימות עכשו.

מר סליוזברג חושב שהרגע הנוכחי הוא המוכשר ביותר להכנים הצעת חק כזו אל דומת־הממלכה. הרי ברור הוא, שהרפורמה של הקהלות צריכה להתאשר ע"י הדומה ומועצת הממלכה.

מר סליוזברג מוכיח, שעבודה זו של סדור הקהלות היא העבודה היותר נחוצה וצריכה להיות המטרה היותר קרובה של עבודתנו הצבורית הריאלית. והוא קורא את העם היהודי העתיק, עם האתיקה והיושר, להתאחד לשם עבודה זו. (מחיאות כפים).

העו"ד ג. גולדברג מפטרבורג ממלא אחרי הרצאתו של סליוזברג ומדבר ע"א השכלת־העם ועבודות הקהלה במקצוע זה.. התהו ובהו השורר בכלל בקהלותינו בולט עוד יותר במקצוע ההשכלה. הוא בא לידי החלטה שצריך ליסד מוסד מרכזי בשביל החנוך ובתי־הספר. „חברת מפיצי השכלה" כבר עשתה את הנסיונות הראשונים ליסד מוסדות חנוך והשכלה. הוא מראה ביחוד על השיעורים הפדגוגיים בגרודנה. בכל רחבי רוסיה נמצא רק בית־ספר רשמי אחד למורים, – זה שבוילנה, והכל יודעים, מה טיבם של הלמודים העברים שמה. „חברת מפיצי השכלה" היתה יכולה לקחת על עצמה את העבודה ליסד גם במקומות אחרים שיעורים כאלה שבגרודנה, שבזמן קיומם הקצר (3 שנים) הראו, עד כמה הם נחוצים ומועילים. אולם הקהלות צריכות לבא לעזרת החברה. היא יכולה להיות לעזר בידיעותיה, אבל החנוך וההשכלה — הרי תעודתה של הקהלות. המרצה מציע לבחר בועדה, שתדון בשאלות החדשות המתעוררות בענין זה.

מתחילים הוכוחים בדבר הרצאתו של סליוזברג.

חבר הדומה מר פרידמן מספר ע"ד הצעת החק, שהכניסה הממשלה אל הדומה בענין הקהלות הדתיות. עכשו נמצאה הצעה זו בידי ועדה מיוחדת, הדנה בה. עיקר חופש־הדעות משמש יסוד להצעה. קהלה דתית יכולה להוסד בלי שום מעצור רק בתנאי שתודיע מזה להרשות. הוא מביא את פרטי ההצעה ומביע את דעתו, שהצעה זו כבר פותרת את שאלת הקהלות שלנו, ולפיכך עוד מוטל הדבר בספק, אם צריך בכלל לעבד הצעת־חק מיוחדת בדבר הקהלה שלנו.

מר סליוזברג מבאר מיד, שלפי דעתו אין להצעת־החק של הממשלה שום יחס לזו שלנו, מפני שבראשונה אין אף מלה אחת ע"ד מכס־הבשר, מס הנרות וכדומה.

מר פרידמן מברר עוד הפעם את השקפתו. מה שאין בהצעת־החק, הנמצאה בדומה, אף מלה ע"ד מס־הבשר וכו', אין זה מוכיח, שאי־אפשר להוסיף את הסעיפים הדרושים, אמנם מר סליוזברג איננו רוצה לצאת מגבולות החוקים השוררים, והצעת־החק החדשה משנה אותם. הוא מבקש את הועידה ללמד את טיבה של הצעת־החק הנזכרה ונכון הוא לתת את כל הביאורים הנחוצים.

העו"ד קמפנר, המזכיר של הנהגת הקהלה בורשה נותן תמונה בהירה ושלמה מסדרי הקהלות היהודיות בפולין. כל יהודי היושב באחד מחלקי העיר נחשב לחבר הקהלה, וכל זמן שלא הביא תעודת־טבילה, אין הוא יוצא ממנה. 90 שנה לא מחה שום יהודי נגד סדר זה, רק בזמן היותר אחרון נשמעות כבר מחאות נגד צורתה זו של הקהלה, שיש בה משום אונס וכפיה. המרצה מתאר בפרטיות את סדרי הקהלות, את אופן הבחירות, את המסים וכו' ובא לידי החלטה, שהקהלה היהודית בפולין יכולה לשמש דוגמה בשביל הקהלות ברוסיה, בשביל הטפוס היסודי של ההנהגה העצמית היהודית.

מר הרכבי (מוסקבה) מתנגד לזה שמערבבים את שני היסודות: את היסוד הדתי עם היסוד הקהלתי. צריכים אנו לאחד את היהודים, אבל לא את הממלאים את מצוותיה של איזו דת. הוא פונה בדברים חרים נגד הצעת־החק, שספר אודותה מר פרידמן. הצעה זו כשתתקבל תכנים פירוד אל תוך קהלותינו. הרי מספיק הוא ששלשים יהודים יגישו מודעה, שמיסדים הם להם קהלה מיוחדת על היסוד הדתי, — וקהלה כזו תתאשר. הנואם מבקר סעיפים אחדים בהרצאתו של סליוזברג ומציע לבחר בועדה של 24 עסקנים, שבאו מערי־השדה, שתעבד יחד עם עסקני עיר הבירה את התקנות הדרושות.

ד"ר קנטור מלמד חובה על מס־הבשר, אולם הוא מבקש את הועידה שלא תהרוס, קודם שתהיה לה אפשרות לבנות. בדברים קשים הוא מוחה נגד מוסד מורשי בתי־התפלה, הבוחרים עכשו את הרב הרשמי, והצריכים, לפי ההצעה, לנהל גם את הקהלה. רובם עמי־ארצות הם, תגרנים וחנונים פעוטים, בעלי־מלאכות. העיקר הדמוקרטי זהו דבר טוב, אבל צריך לחכות עוד 50 שנה, עד שנוכל לבנות עליו את הקהלה שלנו. אל נא נמסור את זכות הבחירה לבתי־תפלה.

הרב מאזה (מוסקבה) נואם נאום יפה וחם וקורא להתאחדות. הוא מתנגד לעיקר הכפיה שרוצים לבנות עליו את הקהלה. צריך לסדר את הקהלה, אבל צריך לזכור שרק ע"י חנוך לאומי אפשר לעשות את בנינו ליהודים. צריכים אנו ליהודים גאים, בעלי רגש לאומי, והרי בנוגע להם עיקר הכפיה עלבון הוא. להיות יהודי זוהי גבורה, אבל עוד יותר כבוד.

ה"ה ל. ברודסקי, ניישול, פריידנברג מחוים את דעתם נגד מס הבשר ומספרים את הפרטים של סדרי קהלותיהם.

מר ברמסון (מי שהיה חבר הדומה הראשונה) מוכיח שאין לבסס את הקהלה על יסוד בתי־התפלה. המוסד של מורשי־בתי־התפלה הוא דבר מיותר לגמרי, צריכים לנו מורשי הקהל. תהיינה בחירות כלליות, אין לירא מפני העיקר הדמוקרטי. אסור לנו למסור את השאלה להועדה, צריך שידונו בה בקהלות שבערי השדה.

באי־כחה של האורתודוקסיה ובראשה הרב מקיוב אהרונסון מביעים את דעתם בעד השארת הסדר הקים, וביחוד אין לנגוע, לפי דעתם, במכס הבשר, שהוא יסוד כל פעולתנו במקצוע הצדקה והחנוך. אולם גם במחנה האורתודוקסים אין הדעות שוות. בעוד שמר אהרנסון מודה, שמכס־הבשר מעיק הוא במדה ידועה, רואה בו מר פריידנברג ממוסקבה פריבילגיה שניתנה לנו על ידי הממשלה, כדי שניכל לנהל את מוסדות הצדקה והחנוך שלנו.

מדברים עוד צירים אחדים.

העו"ד מר קלמנוביץ, מראה שצריך לבנות את הקהלה שלנו על יסוד המקום. ולא על יסוד האישי, שעליו בנויה הצעת־החק בדבר הקהלות הדתיות.

ד"ר קצנלסון מליבוי נושא נאום מלא רגש. אמנם צריך שנשתמש בהסיסמות הלאומיות, שדבר אודותיהן הרב מאזה, אולם צריך גם לגשת לסדורה של קהלתנו. קודם כל צריך לבטל את מס הבשר. העם העברי שהוא עם האתיקה והיושר

אל לו להשאיר מס מכוער כזה. אבל לקהלה שלנו יהיה דרוש כסף ובשביל זה צריך להנהיג מס=תובה, כמו שהוא נוהג בארצות מערב אירופה.

ד"ר ברוצקוס מגין על הצעתו של חבר הדומה פרידמן. הוא מראה על ערכה הגדול של הצעת=החק, שהוכנסה אל הדומה, ומבקש לשים אליה לב יותר. צריכים אנו ללכת דרך הדומה ולא דרך דפרטמנטי הממשלה. בכלל צריכים אנו להתקבץ סביב הדומה, שהיא סוף סוף מוסד של מחוקקים, וסביב באי=כחנו בה, שהם הם צריכים יהיו להגן על דרישותינו והצעותינו. הוא מבאר בפרטיות את מהותו של המס=הנוסף על מס הכשר, שנותן לנו את האפשרות כבר עכשו לחלק את המסים באופן יותר טוב וישר. הוא מבקש לבלי לשכח זאת.

הוכוחים נגמרו. מר סליוזברג עונה על כל הטענות. הוא נשאר נאמן להשקפותיו ומגין על דעותיו שהביע בהרצאתו. מה שנוגע להצעת=החק שהכנים אותה מר פרידמן לתוך פרוגרמת הועידה, מתפלא הוא, איך אפשר לערבב שאלה בשאלה. בהצעת=החק מדברים על קהלות דתיות, ואנו מדברים כאן על הקהלה שלנו בכל היקפה. והצעת=חק ע"ד טיפוס של קהלה כזו צריכים אנו לעבד.

הישיבה נסגרה. ההרצאה ע"ד הקהלה והוכוחים מלאו את שני הימים, ורק בסוף הישיבה של יום ו' נקראה הרצאתו של מר ל. רבינוביץ ע"ד מוסדות הצדקה.

(סוף יבא).

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָּה.

סלוניקי.

בראיון עם הרב יעקב מאיר, חכם-בשי של עירנו, הביע הרב לפני את דעתו על אודות הכנסיה של היהודים העותומנים בדברים האלה:

„הרעיון לקרא כנסיה של יהודי תורקיה הוא טוב מאד וצריך להתקבל על כל הלבבות, ואין לאבד זמן בוכוחים ופלפולים. כמו שהעירו בעתון „לה נאסיאן", אין לנו היהודים יושבי תוגרמה, שאלות פוליטיות המבוססות על מגמות לאומיות. ובשביל כך אין לה להכנסיה שאלות כאלו. על הפרק עומדות שאלות אחרות קרובות לנו, הצריכות ויכולות להפתר ע"י הכנסיה. כדי למנוע בפני התנגדות מצד הקלובים, שאינם רוצים להשתתף בכנסיה זו, בחשבם שיש לה מטרה פוליטית, על המשתדלים בהוצאת הרעיון הזה לפועל לבאר ולברר לכל העם את מטרות הכנסיה. לא נחוץ, שהקהלות השונות תשתתפנה באופן רשמי בכנסיה. אם הקלובים השונים שבכל עיר ועיר יתעסקו בנידון זה, אז בלי ספק תהיה תוצאת עבודתם חשובה מאד. הקלובים האלה צריכים להשתדל בנוגע להסתדרות הכנסיה והכנתה, והעם ישלח את ציריו אליה. על כל העם היהודי שבתוגרמה לשלוח את ציריו לכנסיה זו, כדי שיהי כחן של ההחלטות יפה, ומנהלי הקהלות יקבלו ויקיימו אותן, שהרי ההחלטות מביעות את דעת העם. הכנסיה היא אפוא מעשית, מועילה ונחוצה".

לעת-עתה עוד לא נעשה דבר להתגשמותה של הצעה זו, וכל העתונים היהודים כמעט שנשתתקו, אולם העתון „לה נאסיאן", כלי-מבטאו של ה„קלוב דעם אינטים", מבטיח להוסיף ולהוכיח לקהל את חשיבות כנסיה זו. בצדק מעיר העתון הזה, כי הדעות שהובעו בעתונים היהודים בחו"ל על הצורך להטביע על הכנסיה העתידה חותם לאומי — מוקדמות הן עדיין. לעת עתה עוד לא הונח היסוד של הבנין, ממתינים עדיין להחלטות שתתקבלנה באספת הקלובים, המשתדלים בהכנת כנסיה זו. אין לנו אפוא לדרוש דבר מהמסדרים את הכנסיה, בטרם נגשו אל העבודה הממשית, ורק קול-קורא שלחו בעתונים. המסדרים בעצמם טרם הסתדרו, והעסקן היותר-חרוץ, ה„קלוב דעם אינטים", אינו יכול להחליט ע"ד האופי של הכנסיה, אם יהי לאומי, או אנטי-לאומי, אם יהי פוליטי או חברתי: החלטה זו תלויה באספת כל הקלובים היהודים בתוגרמה, שצריכה להיות לפני הכנסיה, על מנת לקבוע את התכנית. באספה זו אנו צריכים להשתדל שהכנסיה תהיה לאומית. אבל כעת מחויבים העסקנים להזמין את כל הקלובים בלי הבדל: הציוניים, הלאומיים, וגם המתבוללים. אם לא כן, אי-אפשר יהיה לקרא לכנסיה זו בשם באי-כח של כל היהודים העותומנים.

ועד הקהלה, שנבחר מחדש בימי אלול, התחיל את עבודתו במרץ לתקן את מוסדי החנוך של הקהלה. משתדלים בדבר תקון או, יותר נכון, בנין בית-הספר של חברת כי"ח הנקרא בשם „משה אלטיני". חמשים אלף פרנק קוצבת חברת כי"ח, עשרים וחמשה אלף פרנק נוטלים מקופת הקהלה, אלפים פרנקים נתקבלו מאת נדיב אחד, ויתר הכסף אומרים לאסוף מבני הקהלה. מי יתן, והועד הנכבד ישים את לבו לתקן את סדר הלמודים העברים, העומדים בבית-הספר הזה במדרגה שפלה מאד... הועד שם לב גם אל הת"ת והחליט להביא מנהל חרוץ, לפקוד שלשה מורים צרפתים חדשים מומחים ולסדר שעורי ערב בעד מורי המוסד הזה, למען ישתלמו במדעים שונים. וליתומים, הלומדים בבית הת"ת, שמספרם עולה לארבע מאות, דואגים חברי ה„קלוב דעס אינטים". כעת מכינים הם ארבע מאות בגדים-עליונים בעד היתומים הללו לימי החורף, כמנהגם בכל שנה. יואילו נא חברי הקלוב הנכבד לשים לב גם אל הדרישות הרוחניות של התלמידים האלה, להמציא להם ספרי-קריאה טובים בעברית, הנחוצים מאד מאד.

העתונים בסלוניקי הנוטים אחרי הציונות, כמו ה„אביניר" ועוד, יצאו במאמרים חריפים כנגד האדון פריסקו, שהתחיל מתנפל בולזולים גסים על הציונים והציונות.

הפולמוס הזה משני הצדדים אינו נותן לנו כבוד. ובצדק מעיר העתון „לה נאסיאן" במאמר ראשי ע"ד הצורך לשים קץ למלחמת-דברים זו.

מוכיח העתון הזה את הציונים על אשר הם מתנפלים על ה„אליאנס", העובדת הרבה מאד לטובת החנוך של יהודי המזרח, ומדבר משפטים עם המתנגדים של הציונות על אשר הם מלשינים על אחיהם, ובין יתר דבריו הוא אומר: „בוגדים בארץ המולדת! רק מתוך ריב-ומדון אפשר להעלות על הגליון רכילות כזאת! להאשים אלפי יהודים עותומנים נאמנים בבגידה, לשכוח, כי ישנם בין הציונים עותומנים נאמנים אשר נלחמו בחרף נפש נגד העריצות, בו בזמן ש„הפטריוטים" החדשים האלה, מיסודו של ה' פריסקו, פזרו תהלות ותשבחות לעבדול-חמיד ולממשלתו... ואם בין היהודים נמצאים אנשים הנכונים לחשוד את אחיהם באי-אמון אל הממשלה העותומנית, מה יענו אבו-זיאה וחבריו, העומדים ומקטרגים עלינו?...

נגמרה הבקורת האחרונה של הצעירים מבני 21 עד 26 שנה, המחויבים לעבוד בצבא. צריך היה כבר לגשת אל הגורל ולאסוף את הצעירים אל תחת דגל-הצבא. אך בינתים הגיעה פקודה משונה מאת שר-הפנים, שתפריע לע"ע את מהלך הענין. וזה הדבר: בימי המשטר הקודם לא היו מדקדקים ההורים ברשימת שנות בניהם בתעודות המטריקות של הממשלה, ולא עוד אלא שלפעמים היו מפחיתים בכונה ממספר השנים של בניהם, כדי להפטר עי"ז מן המס שהיה מוטל על הבלתי-מושלמנים, שלא עבדו בצבא. וגם פקידי הממשלה היו מתרשלים לרשום כראוי את שנות התושבים הנוצרים והיהודים. עתה כשובו, לרגלי הקונסטיטוציה, גם בני הלאומים השונים לעבוד בצבא, התחילו בודקים ב„נפישים" (תעודות הלידה) ונמצאו שם טעיות רבות כל כך, עד שבאה ערבוביא גמורה בכל הענין. יש כאלה שכבר עברו את שנת השלשים לימי חייהם, ועל פי התעודות עדיין הם בני עשרים ומחויבים לבוא ולעבוד בצבא. ולעומתם יש נערים שלא נתבגרו ולפי הרשימות בא הזמן להם להקרא לעבודת הצבא.

מובן הדבר, כי קמה „מהומה" בין התושבים והתחילו מגישים תלונות על הפקידים. והנה נתקבל מענה מאת מיניסטר הפנים טלאת-ביי, כי בנוגע לעבוה"צ של הבלתי מושלמנים יתנהגו דוקא על פי הרשימות הנזכרות. אמנם אפשר לתקן את השגיאות במספר השנים, אך תקון זה אינו פוטר מחובת העבודה בצבא.

העתונים מביעים השתוממותם על שאין נותנים אמון באותן התעודות של ראשי הדתות המאושרים מאת הממשלה, שבודאי הן יותר נכונות מאותן הרשימות שנעשו בידי הפקידים של המשטר הקודם. והעתונים מעוררים את הקהל לעמוד על דעתו ולערער על הפקודה של המיניסטר.

ראשי הדתות נתאספו לדון בדבר הזה והחליטו לפנות בתלונה אל הוזיר הגדול, אל מיניסטר הפנים ואל מיניסטר המלחמה, ולבקש מאת המורשים הסלוניקיים, כי ישתדלו בתקון הדבר.

אומרים, כי שר הפנים ענה להפטריארך היוני בקושטא, כי הרשימות

של הצעירים הנוצרים יתוקנו על פי פנקסי הכנסיות. העתונים מקוים, כי גם פה יושם לב אל התלונות של התושבים. —

בהשבועון „רויסטה פופולאר" של ה' דוד פלורנטין אנו מוצאים מאמר מלא ענין על אודות „החנוך בחנם": תמצית הדברים: לפני עשרים שנה נמצאו בסלוניקי רק שלשה בתי־ספר של כי"ח. האמידים היו משלמים שכר־למוד מעשרים עד חמשים גרוש לחדש, ובני־העניים, החצי מכל התלמידים, היו לומדים בחנם. עתה כשיש לנו בסלוניקי שבעה בתי־ספר של כי"ח, ונוספו עליהם עוד ארבעה בתי־ספר של הקהלה, מלבד גן הילדים של „עזרה"; עתה כשבתי־הספר העממיים מונים כחמשת אלפים תלמידים, הנה רק כשבע מאות יתומים ובני עניים מרודים נהנים מלמוד־חנם, והשאר מחויבים לשלם שכר למוד פחות או יותר, בעוד אשר רבים הם מאד העניים, שאין ידם משגת לשלם גם שכר מועט מן המועט ומוכרחים הם ע"י כך למנוע מבניהם חנוך יהודי. —

בסמירנה משתדלים ליסד בנק עממי יהודי, כדי לבא לעזרת בעלי־המלאכה והתגרנים הפעוטים בשעת דחקם ולהצילם מן המלוים בריבית, הפושטים את עורם מעליהם. לע"ע עוסקים במכירת המניות של ההון היסודי של הבנק, שנקבע לעשרים אלף לירה תורקית (460,000 פרנק).

יהושע קנטורוביץ.

מִכְתָּבִים מִגַּלִיצְיָה.

VII.

זה לא כבר הביאו עתונינו שבגליציה את הידיעה ע"ד החלטת הנהגת הקהלה בקרקוי, לדרוש בביהכ"נ בכל שבת אחר הצהרים דרוש בעניני תורה ומוסר לפני התלמידים היהודים, המבקרים את בה"ס הכלליים.

למוד־הדת הישראלית בבתה"ס האלה, מלבד שמדתו זעומה, לקוי הוא כרובו, ולפיכך אינו נותן להצעיר היהודי אף ציור קלוש מעקרי היהדות והרעיונות היסודיים שלה, ורק ק ה ל ו ת ה י ה ו ד י ם הן הן האשמות בדבר הזה, מפני שהן, באות־כחה היחידות של דתנו, שלפי החוק שוה היא בזכיותיה לשאר הדתות, מתרשלות לדרוש את משפטה.

התלטה זו של קהלת קרקוי באה איפא למלא במדה ידועה את החסרון.

אולם טרם שהספיקה להתגשם בפועל, נגזרה עליה כליה מטעם מועצת־החנוך המקומית, שאסרה על היהודים, תלמידי ב"ס הכלליים, לבוא ולשמוע את הדרשות.

גם באיסור זה, כמו ברוב האיסורים ממין זה — יד יהודי באמצע...

והיהודי הזה הוא—לחרפתנו—בא־כח הדת הישראלית במועצת החנוך בגליציה, הפרופיסור שטרנבך בכבודו ובעצמו. כשנודעה לו, לשטרנבך, ההחלטה של הנהגת הקהלה הטריח את־עצמו—כפי שיודעים לספר העתונים היהודיים—לבוכה „ואכל קורצא" אצל ראש מועצת החנוך, שלא נמנע מלשלח פקודה תלגרפית לקרקוי ע"ד האיסור הנ"ל.

כשנתמנה הפרופיסור שטרנבך, מורה קדמוניות חיונים באוניברסיטה שבקרקוי, לחבר מועצת־החנוך הכללית, בתור בא־כח הדת היהודית, לא ידענו אז כלום ע"ד יהדותו, אולם העובדה, שהממשלה בחרה בו להיות ב א ־ כ ח ה של הדת היהודית העירה בנו תקוות לעתיד...

ומכיון שיצא הפרופ' שטרנבך מחוג הילגיותו והתחיל עוסק בענינים יהודיים, נתפרסם שמו בתוכנו יותר ויותר.

בתחלה בקש לעשות תקונים בספרי למוד הדת, שמשתמשים בהם בבה"ס התכונים, קוץ מצא בהם: את ה ש פ ה ה ע ב ר י ת, וחפץ להנהיג במקומה את שפת המדינה, אלא שלא יכל לבצע את זממו. מפאת ההתנגדות הנמרצה שפגש מצד אחדות בקהלות היהודים.

אח"כ כלה את חמתו במורים היהודים ובהאינספקטורים שבבה"ס, ואוי לו למי שנחשד בחבה יתירה להלשון העברית: אחדים הוסרו ממשרתם ואחדים הועברו למקום אחר, והיסורין מרקו את עוונם... ויחד עם זה התחילו רודפים את התלמידים היהודים: אסרו עליהם את הלמוד העברי ג ם ב ב י ת ם, את ההשתתפות בחגיגות לאומיות וכו'.

לרגלי הפקודות האלה יצאה גם כל העתונות הפולנית במאמרים חריפים נגד הלשון העברית, שמצאו בה באופן נפלא „סכנה להפולניות ולארץ המולדת"...

ועכשו הרי ידו נטויה גם על ה ד ת הישראלית. ההריח גם בה ריח „סכנה להפולניות"?...

בתחלת נובמבר היתה בלבוב באולם חברת „יד חרוצים" ועידת האקדמיים הציונים בגליציה, שהשתתפו בה מלבד צירי האגודות האקדמיות גם באכח הועד הציוני המרכזי ד"ר חויזמן ומר שילר, ראש „אגודת בתה"ס העברים".

אחרי ההרצאות ע"ד ענינים שונים נתקבלו החלטות רבות, שמהן כדאי הוא לציין ביחוד את אלו דלהלן:

הועידה מוצאת לנחוץ לסדר אגודה כללית של תלמידי בתי־הספר הציונים שבגליציה.

הועידה חושבת את ההנחות, שנתנו האוניברסיטות שבלבוב וקרקוי להלאומיים היהודים, לאות מוחשי של הכרת הלאום היהודי. יחד עם זה היא מוחה נגד מכסיסה של פקידות־האוניברסיטות, ותובעת את מילוי כל הדרישות הנובעות מתוך ההכרה הזאת.—

הועידה דורשת שיושם לב להצורך שמרגישים הצעירים היהודים לדעת את לשונם וספרותם ושייסדו קתדראות להלמודים האלה.

הועידה דורשת מן הפקידות של האוניברסיטות, שבעת הכתרת יהודי יכתב בנוסח־השבועה שלו «natione judeus» (עד עכשו נהגו לכתוב „natione polonus" ובזמן האחרון, אחרי שחזקה דרישת היהודים לבלי הכתב בתור פולנים רשמו „sine natione" כלומר: „בלי לאום")... ואוסרת על חבריה באיום של הרחקה מן האגודה לקבל תעודות, שנרשם כהן „natione polonus". כן היא מחיבת את כל האגודות, לדרוש מאת חבריהן, שבעת התקבלם אל האוניברסיטות יתיחסו על הלאום היהודי וירשמו את הלשון היהודית בתור שפת־אם.

הועידה מעוררת למלחמה נמרצה נגד הקלריקליות היהודית, המסירה את לב ההמון היהודי מן הציונות. היא מביעה את צערה, שהקונגרס והועד הפועל הציוני מוציאים את העבודה הקולטורית מחוג־פעולתם, בהתחשבם עם השפעת ה„מזרחיים". היא מביעה את רצונה, שמנהיגי הציונות לא יורידו את שאלת הקולטורה לסוג השאלות, המסורות לכל איש ואיש ולהשלפתו הפרטית. לתכלית הרמת המצב הקולטורי של ההמון היהודי מחיבת הועידה את חבריה לדאוג בעד התיסדות „טוינבי־הול" בכל מקום ומעירה את חבריה לתת את ידם אל „הסתדרות בתה"ס העברים".

בנוגע להעבודה הפלשתינאית מחובת הועידה את הקומיסיה־הפלשתינאית של תלמידי בתה"ס לשים לב ביחוד אל הצד הקולטורי שבפעולה. זו, כלומר להרחיב את הידיעות ע"ד המוסדות הקולטוריים בא"י, ליסד „סמינר" להפצת הידיעות ע"ד פלשתינא ולתמוך בתערוכות של „בצלאל".

כן מחליטה הועידה ליסד חברה „חובבי ציון", שמטרתה תהיה לשלוח בכל שנה אחדים מחבריה לא"י.

כדאי להזכיר את הוכוח, ב„שאלת הלשונות" שלנו שהתעורר בהועידה. בין הנאספים היו גם מצדדי הז'רגון שרצו להשתמש בהזדמנות זו ולעשות תעמולה לטובתו. נגד הנסיון הזה יצא מר ש י ל ר, הוא מוכיח שלא יהיה קיום לא להז'רגון ולא להעברית, אם לא נעמוד בפרץ בפני דלדול רכושנו הלשוני, ואם הדבר הזה דורש התאמצות יתרה, אז צריכים אנו להשתמש בה לטובת תחית השפה העברית, שהיא היא הקשר, המאגד אותנו עם עברנו ועם היהדות שבכל פנות התבל, ושבה שפונים טמונים אוצרותינו הקולטוריים.

איזו צורה מגונה של אנטישמיות לובשת אותה השנאה הכבושה שמטיפה לה ביחוד העתונות של הדמוקרטיה הלאומית, הנלחמת לכאורה בציונות ובלאומיות היהודית בלבד—הוכיחה בעליל הדימונסטרציה הבזויה, שערכו תלמידי האוניברסיטה ממפלגת הדמוקרטיה הלאומית בעת הישיבה של מועצת־העיר לבוב.

על הפרק עמד ענין התמיכות, שהנהגת העיר קוצבת למוסדות פילנטרופיים שונים, שעליהם נמנה גם „בית האקדמיים היהודים". כשהוריע סגן־הנשיא, ד"ר רוטקובסקי, שהמשא־ומתן ע"ד הענין הזה יתנהג, כרגיל, בחשאי ובקש מן הקהל לעזוב את היציעות, הקימו הדמוקרטיים הלאומיים שעל היציעות שאון

גורא ודרשו שהישיבה תהיה פומבית כדי שידעו, איך תפתר השאלה בנוגע לתמיכת המוסדות היהודיים בעיר לבוב הקתולית. נשמעה ערבוביה של קולות, שריקות וזלזולים גסים כלפי הד"ר אשכנזי והיהדות כולה. חברי מועצת־העיר כעסו. אחרים צעקו: „הרי לנו דוגמה מן הקולטורה של הדמו־קרטים הלאומיים". וכו'... ובקושי עלה להוציא את המקימים־שאון, כשהם מגדפים את היהודים, מזלזלים בכבוד הד"ר רוטקובסקי ומכים במקלותיהם על כתלי היציעות...

מאולם המועצה הלכו המגורשים לכלות שוב את חמתם בהד"ר אשכנזי ע"י דמונסטרציה שניה, שערכו אצל מעונו...

זהו עצם העובדה, שאינה זקוקה לבאורים.

בהעולם הציוני בגליציה מתכוננים אל הקונגרס. עוד מעט ונגמרו הבחירות. בשנה זו יבא אל הקונגרס מספר יותר גדול של צירי גליציה — לערך שלשים—מאשר בשנים הקודמות. וראוי לציין, שכמעט כל הצירים הם תושבי גליצה, ורובם הם ממנהיגי התנועה שבמדינה זו, מה שנכבד ביותר, משום שרק אלו יודעים את מצב התנועה ויבולים להיות באי־כחה.

התחילו מטפלים בהקונגרס ובשאלות העומדות על הפרק גם העתונים הציוניים שבגליציה. ה„טאגבלאט" הולך ומדפיס שורת מאמרים מטובי סופריו, כמו כן ה„ווסחוד", וכולם כתובים מתוך כובד ראש ומתוך רצון להאיר את המצב הנוכחי של התנועה מכל צד. נראו גם צעדי האופוזיציה נגד ההנהגה הראשית.

ומטפלים בהקונגרס גם מתנגדינו. המתבולל הידוע, ד"ר ברתולד מרבין עורך העתון «Jednosc» כלי־מבטאם של היהודים־פולנים, הדפיס חוברת ישלמה בלשון הפולנית בשם „מהפכות בתוך הציונות" (הערות בשביל הקונגרס). בהקדמתו מעיר המחבר, שמחברתו נועדה לא בשביל היהודים, אלא בשביל הפולנים. אותם הוא חפץ להורות ע"ד הרעיון הציוני ותכליתו. והפולנים, כמובן בלעו לתיאבון את הסרוסים של העובדות, את המזן השמות והכנוים, יקראו ע"ד ציונות פוליטית, עיונית, מעשית, קולטורית, מזרחית, רדיקלית וכו' וכו', וימצאו לבסוף את המסקנה הרצויה להם: בעקב הציונות כרוכה סכנה לארץ המולדת, ובכן: ציונים עליך פולין!

על תכן המחברת ועל הטענות של המחבר נגד הציונות—אין כדאי להרבות דברים.

מאיר העניש.

וְעִידַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ קִיוֹב.

בימי 8—9 לח' נובמבר היתה ועידה של עסקנים ציוניים מפלך קיוב. בהועידה השתתפו צירים מהערים: שפולה, הורו־דיטשה, ברדיטשוב, בוהוסלב, פוסטוב, אומאן, קיוב (ארבעה צירים). מלבד הצירים השתתפו באותה הועידה חברי הועד הציוני בקיוב.

נקראו הרצאות ע"ד מצב הציונות בקיוב ובערי השדה בפלך זה. על פי ההרצאות האלו נראה, כי במקומות רבים הולכת העבודה הציונית וגדלה. מזמן המהפכה בתורקיה התחילו מתענינים בציונות ומחכים לתשועה קרובה, אולם הציונים השתדלו להרחיב השקפות נכונות על ערכו של המאורע בשביל התנועה ועתידותיה. התנועה הציונית קונה לה עכשו חובבים גם בין ההמונים היהודים גם בין האינטליגנציה. ואולם במקומות אחדים רפתה העבודה או מחמת מכשולים חצוניים או מחוסר עובדים חרוצים.

נקראו הרצאות ע"ד ההסתדרות הציונית והקה"ל, ע"ד תעודתו של הקונגרס התשיעי, ע"ד העבודה בגולה בשביל א"י, ע"ד עבודה צבורית וקולטורית בגולה וע"ד הפרופגנדה בע"פ וככתב. כל ההרצאות האלה עוררו וכוחים רבים, ואחריהם נתקבלו ההחלטות הבאות:

א) היסוד של ההסתדרות היא האגודה הציונית. במקומות שאי־אפשר ליסד אגודות הרשות לבחור באופן הסתדרותי [אחר (ועד עירוני).

ב) הועד המקומי נבחר ע"י ראשי האגודות או ע"י חשוקלים.

ג) המוסד המרכזי של ההסתדרות הוא הועד המרכזי יחד עם מועצה של ראשי הועדים הפלכיים.

ד) להחזקת הועדים הפלכיים מטילים מס על ההסתדרויות המקומיות.

ה) הועד הפלכי קורא לעתים תכופות לועידות מחוזיות.

הערה: הועד של פלך קיוב מחויב לקרוא תיכף לועידות כאלו.

ו) הועידה מביעה את חפצה שבמקום מגורו של הו' הם. יוסד בית ספר לאגיטטורים.

ז) הועידה מטילה חוב על כל המשתתפים להשתדל ככל האפשר לטובת הקופה הלאומית.

ח) הועידה מחליטה שבשום אופן אין למנות גובים בשכר בשביל לאסוף את כסף הקופסאות, מפני שדבר זה אינו מתאים להרעיון היסודי של הקופה הלאומית ומפחית מקדושתה.

ט) העבודה בשביל הקה"ל צריכה להבדל משאר העבודות הציוניות.

י) הועידה מציעה להנאספים לפרסם ע"י ספרות את רעיון הקה"ל בין ההמון.

י"א) השנוי הפורמלי של הפרוגרמה הבזילאית אינו רצוי, יש רק להטעים את יחוסנו לתורקיה המחודשת.

י"ב) הועידה מכירה בנחיצות הבנק האגררי, ומביעה את דעתה שמוסד זה יהיה למוסד פיננסי לאומי. היא חושבת גם; שהבנק יגרום להתפתחות עבודת האדמה העברית ולהתרבות הרכוש הקרקעי העברי בא"י רק אחרי שיתבצר המשטר החדש בתורקיה ויבראו שם חקים אגריים נאותים.

יג) הועידה, בהכירה שהקה"ל נוסדה מתחלתה למטרה רוממה לפתור שאלת גאולת הארץ, כשתזדמן שעה מוכשרת לכך, מביעה את דעתה, שכספי הקה"ל הם מעין „נכסי צאן ברזל" ואין הרשות להשתמש בהם ליסוד בנק אגררי ולא לסייע לעסקים ומוסדים פרטיים.

יד) הועידה מביעה את דעתה, שהק"ל תתחיל תיכף ומיד בעבודתה העיקרית.

טו) הועדה מביעה את דעתה שצריך למסור בחכירה את אחוזותיה של הקה"ל לחברת „הכשרת הישוב בא"י".

טז) הק"ב צריך להרחיב את עבודתו בא"י ולהמעיטה באי־רופה, ובעבודתו: לא ירדוף רק אחרי רוחים ודורנדים, אלא יעסיק בענינים שיש להם ערך לאומי כללי.

יז) האמצעים החמריים של ההסתדרות הציונית באים ממס מיוחד הנגבת ע"י מרכזי העבודה.

יח) השקל צריך להתקים, ואין להוסיף עליו.

יט) השקל מתקבל רק מציונים, שהם חברי ההסתדרות.

כ) כספי השקלים נמסרים במלואם להועד הפועל המצומצם.

כא) אין הרשות להקציב כספים מהקה"ל לצרכי ההסתדרות.

כב) אין הרשות להקציב כספים מדוונד של הק"ב לצרכי ההסתדרות.

כג) חלק מן הדוידנד של הק"ב שלא בא לידי גובינא נכנס לצרכי הועד הפועל המצומצם.

כד) תועידה בשימה אל לב את חשיבות הרגע הפוליטי בתירקיה ואת הערך הרב שיש להתרבות הישוב בא״י, מביעה את דעתה, שהעבודה הראשית צריכה להיות מוקדשת להרחבת מעמדותנו הכלכליות בא״י. בראשונה נחוץ ליסד קרדיט אגררי ולתמוך בחברה להכשרת הישוב בא״י.

כה) בהכירה את ערך העבודה הקולטורות בא״י, מחליטה הועידה שיש לאחוז בכל האמצעים כדי לתמיך בהועד האודיסאי, גם בכל המוסדים הקולטריים, שישנם כבר ושיבראו עוד בא״י.

כו) הועידה מוצאת לנחוץ שההסתדרות הציונות תכנס במשא ומתן עם שאר ההסתדרויות הישוביות והצבוריות העבריות העובדות בא״י, בכדי להיטיב את מצב הפועל העברי בא״י ע״י יצירת תנאים נאותים לחייו כמו קרדיט זול, בתי אוכל וכו׳ וכו׳.

כז) הועידה חושבת את העבודה הצבורית והקולטורות בגולה לאחד מעיקרי העבודה הציונית, ומציעה לחברי הועידה להרחיב בכל האפשר את חוג העבודה הזאת. היא חושבת ג״כ לנכון ליסד למטרת אחוד העבודה וסדורה קבוצות פוליטיות, שתהיינה באות כחה של המפלגה.

כח) הועידה מביעה את חפצה, שההטפה תשא עליה, כפי האפשר, חותם אידיאולוגי, והמטיפים יתאמצו להבליט את הצד הרוחני והאידיאלי שבתנועתו ויהר עם זה עליהם להראות גם על המעשים הריאליים, שכבר נעשו או שהולכים ונעשים בא״י ע״י המוסדים הציונים והקהל העברי.

כט) הועידה מציעה להאגיטטורים הציונים, שיעבדו לא רק בין הצעירים המתלמדים, אלא גם בתוך ההמון הגדול.

ל) הועידה מביעה את חפצה, שהעתון של המפלגה (רזסויט) ירחיב את חלק הידיעות על דבר א״י ויתאמץ למשוך לעבודה ספרותית את טובי הציונים.

לא) הועידה מציעה לחבריה לקרוא אספות בערי מגוריהם להתיעץ על דבר הקונגרס האמיגרציוני שיהיה באחת מערי המערב בחורף הזה, ואת ההחלטות וההצעות שיתקבלו בנידון זה יודיעו להועד הפלכי.

דנו עוד בדבר אספת קובנה והעירו על אופן סדורה האי־רצוי.

נבחר ועד פלכי של שנים עשר אנשים, תשעה מהם גרים בקיוב ושלשה מהם בערים המחוזיות.

אחרי נאום היושב ראש נסגרה הועידה.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

— נתבקשנו לפרסם את המכתבים הבאים:

גדרה, יום א׳ לחדש כסלו תר״ע.

כבוד ועד הפועל לתמיכת ע״א ובע״מ בסוריה ופלשתינה.

ביום ד׳ כ״ה כסלו ש״ז יתמו חצי יובל שנים ליסוד מושבתנו „גדרה״. ואנחנו תושביה, אכריה, אלה שזכו להיות בין החלוצים הראשונים ואמרו: „בית יעקב לכו ונלכה לחונן עפרות ארץ מורשת אבותינו״ וירו אבן פנתה כיום הזה, ואלה מחדש באו אחריהם והתישבו בקרבם לעדר עמהם יחד ולעבוד בהמושבה — כלנו מביעים לכבוד הועד ברכה ליום הזה, יום זכרון יסוד מושבה בארץ ישראל, כי הועד פעל ועשה הרבה לבנין העם ותחיתו בארץ מורשת אבותיו ובפרט הרבה לעשות למושבתנו „גדרה״ שע״י נבנתה ונשתכללה. בכל צרותיה היה לו צר ותמיד בא לעזרתה ועתה ישמח לראות אותה פורחת ועומדת כנס לכל חובבי הישוב; וברכה ממעמקים אנו מתכבדים להביע לו, וכמלפנים יוסיף חיל בחומר וברות להרחיב פעולותיו הטובות להפרחת הישוב ויזכה לראות בתחית עמנו על ארצנו.

מוקיריו ומכבדיו בני גדרה.

לכבוד ועד המושבה ג ד ר ה, א ר ץ י ש ר א ל.

קבלנו את מכתבכם מר״ח כסלו שנה זו, שבו אתם מברכים אותנו ליום המלאות עשרים וחמש שנה ליסוד המושבה ג ד ר ה.

הועד שלנו רואה לו חובה נעימה להביע מצדו לכם ולכל בני המושבה את ברכתו ליום הזכרון הלאומי החשוב הזה. — גדרה היא ע״פ תכונתה ומאורעותיה אחת המושבות היותר מציינות ומיוחדות במינן. בדברי ימי תנועת התחיה שלנו יכתבו לזכרון עולם שמות טובי החלוצים שלנו, אשר ירו אבן פנתה של מושבה זו; אותם המשכילים הצעירים אשר התנועה הלאומית החדשה הניעה אותם להנתק בחזקת היד מהסביבה הקולטורית הזרה שהסתגלו אליה ומתנאי החיים שהיו נתונים בהם, ולקרא ל„בית יעקב״ לכו ונלכה לבנות ניר לישראל בארץ אבותיו הגבורים הצנועים הללו לא נסוגו אחור מפני כל עמל ותלאה שמצאום, ובמשך שנים רבות נלחמו בחורף נפש בכל המפריעים והמעצורים החצונים הרבים, שעמדו על דרכם. —

שמחים אנו, אפוא, לראות מושבה זו עתה, ביום חג חצי היובל מיום הוסדה, במצב הפריחה והשגשוג, ואנו מברכים אתכם, שתזכו לראות את מושבתכם עולה ופורחת, עולה ומשתכללת יותר ויותר, ובניה־בוניה יהיו לאות ולמופת לכל עובדי עבודת הישוב העברי בא״י; מהחלוצים הראשונים יראו גם החלוצים הבאים וכמוהם יעבדו בחבה ובהתמכרות את עבודתנו ההיסטורית הגדולה, עבודת התחיה של העם העברי בארץ אבותיו.

בכבוד ובברכת ציון

ועד החברה לתמיכת בני־ישראל עובדי־אדמה
ובעלי מלאכה בסוריא ובארץ־ישראל, אודיסא.
ראש הועד מ. א ו ס י ש ק י ן.

הועד המרכזי מודיע שברוסיה כבר נגמרו הבחירות אל הקונגרס התשיעי והועידה החמישית. נשארו רק קבוצות קטנות בערים שונות שעדיין לא השתמשו בזכותן להשתתף בבחירות. הסבה לזה, כנראה, היא שבקבוצות אלו לא היו קנדידטים לצירים, כלומר אנשים מקומיים ושלא הספיקו להתאחד אלו עם אלו. ולפיכך פנה הועד המרכזי בימים האלה לכל הקבוצות הללו, אחדן לקוריות שלמות של בחירה והציע לפניהן רשימה של קנדידטים. בחירות המלואים האלה צריכות שתגמרנה לא יאוחר מיום ו׳ טבת 5/18 דצמבר. אחרו הזמן הקבוע הזה לא תאושרנה שום בחירות.

— מלבד 92 צירים שנתפרסמו שמותיהם ברשימות הצירים יש עוד כשלשים מנדטים חלקיים. לפי ידיעותיו של הועד המרכזי יגיע מספרם של הצירים מרוסיה למאה ושלשים או מאה וארבעים.

הצירים שנבחרו להקונגרס התשיעי והועידה החמישית.
(לפי הידיעות של הועד המרכזי).

ר ש י מ ה ג.

פ ט ר ב ו ר ג: — ישראל רוזוב, אלכסנדר גולדשטין, העו״ד גריגורי

בילקובסקי, הסגנים: ש. ינובסקי; טיפליס:—ד"ר מ. שטרויכר; קיוב:—ה. זלטופולסקי, ל. גורביץ, ד"ר י. סלוגים; הסגנים: ח. מונוסזון, נ. סירקין, פ. בלילובסקי; ורשה:—נ. סוקולוב, י. ניסנבוים, א. פודלישבסקי, ה. פרבשטין, ד"ר מוסינזון, ד"ר נ. דוידזון, י. גרינבוים, ל. לויטע; הסגנים: מ. פלרשטין, י. שפירא, ש. זיידנמן' י. אהרונוביץ, ד"ר ש. ברנפלד ש. פ. רבינוביץ, נ. מיליקובסקי, ח. מונסזון; דמיובקה: (פ' קיוב) – אינז'. נ. סירקין, הסגן: ח. מונסזון; ביליסטוק:—ד"י סוכובולסקי ל. רוזנטהל, הסגן: א. מונציק; זוירצי, קילץ, דומברובה:—י. מ. וינרב, הסגן: מ. פרנק; וילנה:—י. ל. גולדברג, ב. גולדברג; הסגנים: י. קליבנוב, י. קרויניץ; וילנה—סמורגון:—וו. ז'בוטינסקי; טמבוב פנזנה, ניז'ני-נובגורוד, קוזלוב:—מאיר פינס, הסגן: הוגה אוריסון; סמיטיץ — הורודוק (פ. גרודנה):—א. מונציק, הסגן: ח. גרינברג; לודז: ד"ר מ. ברוידא א. אלישוב, א. ליבנשטין, ד"ר י. ילסקי; הסגנים:—ג. ליטבין, ח. טוביש, מ. מרכוב, ש. ליב; צריצין – אסטרכן:—ד"ר א. רטניר, הסגן: ד"ר ר. ולפירט; זרונזש:—ד"ר ש. יונוביץ, הסגן: ג. קרנדל; אודיסה:—ש. ברבש, ד"ר י. ב. ספיר, מ. אוסישקין, א. מ. בורוכוב, ד"ר י. קלויזנר, מ. קלינמן, ש. שורץ, הסגנים: נ. שימקין, י. הבט, א. מרקוס, מ. קוזמן, נ. פרנקל, פיבצוב, ד"ר מ. גליקזון; ווילון, זלוציב, לוטוטוב, זדונסקא-וואליא (פ' קאליש):—ה. ברקוביץ, הסגן: ח. סולניק; קרימיניץ, פולנאה, קונסטנטין ישן: י. רוזנפלד, הסגן: י. חלמר; אומאן:—א. דרויגוב, הסגן: ד"ר מ. גליקזון.

אנגליה: — לונדון: י. ק. גולדבלום, ד"ר י. מ. זלקינד, ל. אייזן, י. גרודיצקי, פ. הורן, ה. גינצבורג; ניוקסטל: — י. דנציגר; ליברפול: — מרת ס. מ. סלינגר, ד"ר י. ש. פוכס; אורדן „המכבים הקדמונים": — ח. גולדמן, ש. כהן, ש. י. רבינוביץ, ה. בנטביץ, ד"ר ח. ויצמן, י. מוזר, ד"ר מ. גסטיר. ה. הנדלמן, ה. פרידמן, נ. בנטביץ, י. ישראל, ל. גולדיטין, א. ליפשיץ, מ. מיכאלס, י. חזן.

אוסטריה המערבית: גאיה: — א. ליבין; טרופוי: — ג. פרנצי; ברין איגלוי: — ה. יורק-שטיינר; ביליץ: — ד"ר א. קורזיון; אוגגה הרדיש: — ד"ר ה. קדיש; מ. אוסטרוי: — ד"ר מ. בעער; פרוסניץ: — ד"ר אגון, מ. צוייג; טישין: — ז. שמיץ.

בוהמיה: ה. סלוניץ, מ. לוי, א. גלזיר, וו. פרויד, ד"ר א. אנגל, מרת א. פירוץ, ד"ר ל. שטיינר, א. ביכרט, ד"ר ה. רפופורט, ד"ר ה. בנית, ד"ר א. מרגולית.

גליציה. גליציה הדרומית. ד"ר פכטמן, וו. וולדמן, ה. טרופף, ד"ר ש. שור, ד"ר א. הלפרן, ד"ר י. טהון, ד"ר ש. ורהפטיג, בן-ציון פיט, ד"ר א. קורנהויזר.

מדינות הסלוים הדרומיים. ד"ר ה. שפיצר, ד"ר פ. אנגל, י. נ. שולהויף, ד"ר י. יעקובי.

סרביה. ד"ר ד. אלקלעי.

הולנדיה: אמשטרדם: — ד"ר ל. ש. אורנשטין, האג — ד"ר י. ה. כהן, טבינטי: — א. פול.

שויץ: ציריך: — ד"ר ד. שטרוים, בזיל: — ד"ר ד. פרבשטין; ביעל: — ד"ר קמיל לוי; לוזן: — ד"ר פסמניק; ס"ט גלין: — ד"ר ש. קריטשבסקא.

אורדר קניוט אופציון: — ל. זלוטקוף, ה. ווייס, מ. גודמן, ב. ליבוביץ, פרלמן, ה. גולדשמיד, ד"ר הירש, י. הולנדר, ד"ר י. לוינהיים, א. וויליר, ד"ר יואל, ד"ר לנדוי, ד"ר מ. מאיר, ממלוק: ד"ר לשינסקי.

אפריקה הדרומית: ד"ר י. סקום, ד"ר א. ושיץ.

מזרחי: קומרנו: — י. פנדהויט; קולומיאה: — חיים אייז; טרנוב: — ד"ר י. פויכטבנג; אמשטרדם: — י. הרצברגר, ברלין: — ה. שטרוק; גרודנה: — הרב ריינס, ש. רוסטו.

בארץ־ישראל.

הנהלת „בצלאל" החליטה להקים מצבת זכרון להמנוח פרופיסור הירשנברג, בגן המוסד בצלאל. כבר קנה הועד „בצלאל" שבברלין את ה„ישראל" של הירשנברג שפסל הפסל המפורסם גליצנשטין מרומא. ה„ישראל" הזה עשוי מנחושת ונמצא כבר בברלין. פרופ. שץ יביאנו אתו ירושלימה, בשובו ממסעו באירופה.

בית מדרש בצלאל שלח ברכה בשם כל המורים, התלמידים והתלמידות של הבית הזה, למר מוזר לחג יובלו, הברכה כתובה על גויל דק ויפה ומצויר בטעם, והגויל נתון בתיק של כסף מעבודת בצלאל. לבד זה עשו בצלאל קערה גדולה שעליה תהיינה מצוירות מראות ארץ-ישראל—מתנה למוזר, הקערה הזאת יקח אתו הפרופ. שץ להמבורג להתערוכה שתהיה שמה ימים אחדים לפני פתיחת הכנסיה.

— „אחוזת בית" שביפו מתקרבת יותר ויותר לשלמותה וליפיפותה ארבעים בתים עומדים כבר מוכנים ומחכים לחנוכתם. הדיוטה התחתונה של הגמנסיה כבר נגמרה ג"כ.

— לפי הידיעות שנתקבלו מהמושבה „יסוד המעלה" לא יצאו האכרים לחרש ארמתם, מפני כי שנה זו היא שנת השמיטה, רק שלשה אכרים לא שמו לבם לחקה זו ויצאו לעבודתם. האדון קלוריסקי פקיד המושבות מהגליל העליון רוצה להחכיר אדמת האכרים להפלחים שיעבדוה השנה כדי שלא תשם האדמה. כן מודיעים מהמושבה „משמר-הירדן" כי גם שמה שובתים האכרים מעבודתם לרגלי שנת השמיטה...

במזרח.

הבקשה שהגיש החכם-בשי לוזרה, כי לחילים היהודים שירצו בכך, ינתן תמורת מאכלי-הקסרקטין הכסף מחיר המאכלים בשביל שיוכלו לאכול מאכלים כשרים וגם בקשת הפטריך היוני שבשביל היונים יוסדו לגיונות מיוחדים—הבקשות האלו הושבו מאת מועצת-הוזרים ריקם, הראשונה מפני שבשום ארץ אינם נותנים לחילים היהודים מאכלים מיוחדים, ובקשת הפטריך— מפני הקושי שבדבר ומפני שבקשתו מתנגדת לאחדות של הלאומים השונים היושבים במדינה.

— היונים מרבים להשתמט מן הצבא. 150 יונים צריכים היו לעמוד בשבוע זה אל הגורל בקישטא ולא באו; מערי-המדינה באות ידיעות ע"ד התחזקות ההגרה לאמריקה. בחדש האחרון, מספר אחד העתונים, עזבו את אליפו כ-5000 איש; רוב המהגרים צעירים לימים, שצריכים היו לעמוד לצבא. אין כל אפשרות לחקור אחרי אמתת השמועות האלו והרינו מוסרים אותה רק בתור שמועה.

—בשבוע זה היתה אספה יוצאת מהכלל בהמיג'ליש היהודי. בה השתתפו כל הצירים היהודים מהפרלמנט מלבד מר קרסו מסלוניקי, החכם-בשי ועוד. בישיבה זו דנו בדבר המלחמה העתונאית בעד ונגד הציונות ויחליטו לשים לה קץ.

זקן העתונאים היהודים שבקושטא וכו', האד' פריסקו מהר לפרסם בעתונו, שזו היתה אספה נגד הציונות, וצירי הפרלמנט חוו את דעתם נגד התנועה הזאת. הציר מצליח, שהשתתף בישיבה זו הכחיש את הדבר, ואמר שלא דברו לא נגד הציונות ולא בעדה.

בצדק מעיר ה„אורור" כי ישיבה זו היתה מאוחרת קצת. כשה„טימפו" שפך קתון של שופכין על הציונות לא נגע איש בו, ורק כשה„טימפו" ועורכו נשקעו ביון הטפשות והחרפה נוכחו שהפולמוס מביא נזק.

באספה דברו גם ע"ד „הפתקא האדומה". שלשת הצירים הודיעו כי כשיבא לידי כך, ילחמו בעד בטול גזרה זו מעל במת בית-הנבחרים.

— המיג'ליש היהודי החליט ליסד מועצה, שבה יכנסו גם יהודים שאינם עותומנים בשביל לעבד יחד תכנית מפורטת, איך להרים את מצבן החומרי והמוסרי של העדות היהודיות.

— החכם-בשי משתדל שיפטרו מהעבודה בצבא גם את תלמיד הישיבות בערי-הקדש בא"י כאשכנזים וכספרדים.

— בקרוב יהי מיטינג של הלאומים, ששערי ארץ תורקיה נפתחו לפניהם בעת צרה להם. את המיטינג מסדרים הפולנים היושבים בה. יום מחר הוא גם יום מות מיצקביץ. בשם היהודים, ידבר באספה זאת הציר קרסו מסלוניקי.

—נתאשר ספר-התקנות של האגודה להתעמלות „מכבי" שהובלטה בו מטרתה הלאומית של האגודה.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул №. 25.

Открыта подписка на 1909—1910 г.

на ежемѣсячный, иллюстрированный, научный, литературн. журналъ

II годъ съ Октября 1909 г. по Октября 1910 г.

„МІРЪ“

II годъ съ Октября 1909 г. по Октября 1910 г.

Въ журналѣ „МІРЪ“ принимаютъ участіе выдающіеся литераторы, ученые и публицисты.

Въ 1909—1910 г. г. всѣ годовые подписчики журнала „МІРЪ“, внесшіе полную годовую плату получатъ:

12 №№ ЖУРНАЛА большого формата, каждый объемомъ не менѣе 10 печат. лист (40000 буквъ).

АЛЬБОМЪ изъ 24 **КАРТИНЪ ЗНАМ. ХУД.** въ краскахъ на мѣловой бумагѣ, въ роскошной папкѣ. Альбомъ будетъ высланъ годовымъ подписчикамъ журнала „МІРЪ“ тотчасъ по ихъ подпискѣ.

Живыя рѣчи Л. Н. ТОЛСТОГО.

Въ содержаніе живыхъ рѣчей войдутъ собранныя И. Б. Тенеремо легенды и бесѣды Л. Н. Толстого.

Помимо всего вышепоименованнаго редакція „МІРЪ“ съ Октября т. г. вводитъ:

СПРАВОЧНЫЙ ОТДѢЛЪ.

Главной задачей справочнаго отдѣла является желаніе придти на помощь провинціальному читателю, отдаленному отъ центра умственной и повседневной жизни.

Руководясь этимъ, редакція „МІРЪ“ организовала особое справочное бюро, въ которое вошли спеціалисты—ученые по всѣмъ отраслямъ науки, сельскому хозяйству, общественной жизни и т. д.

Бюро отвѣчаетъ на вопросы подписчикамъ, даетъ совѣты, указанія и т. д.

Подписная цѣна на журналъ „МІРЪ“ со всѣми приложеніями съ доставкой и пересылкой:

Во всѣ мѣстности Россіи: на годъ 5 руб., на полгода 3 руб.

Заграницу: на годъ 8 руб., на полгода 5 руб.

Для сельскихъ священниковъ, учителей, фельдшеровъ и земскихъ служащихъ допускается разсрочка подписной платы: при подпискѣ 2 руб., каждые три мѣсяца по 1 руб.

При коллективной подпискѣ служащихъ въ различныхъ учрежденіяхъ, допускается скидка въ размѣрѣ 10% или на каждые 10 экз. высылается 1 экз. безплатно.

Адресъ редакціи: С.-Петербургъ, Лиговская № 47.

Подробный проспектъ о журналѣ и каталогъ книгоиздательства высылается безплатно.

Редакторъ Л. Л. Богушевскій. Издатель В. Л. Богушевскій.

IX. ZIONISTENKONGRESS IN HAMBURG.

Einen umfassenden, klaren und objektiven bericht über die Verhandlungen des IX. Zionistenkongresses in Hamburg wird ausschliesslich die

KONGRESSAUSGABE DER „WELT“

Zentralorgan der Zionistischen Bewegung.

die während des Kongresses (26.-30. Dezember 1909) täglich erscheinen wird, bringen. Wer über diesen bedeutsamen Kongress genau unterrichtet sein will, abonniere rechtzeitig die Kongressausgabe.

Bezugspreis für Deutschland M 1.70, Österreich-Ungarn Kr. 2.—, Russland R. 1.—, Grossbritannien Sh. 2|2, Holland Hfl. 1.20, Vereinigte Staaten S. 0.50, für alle übrigen Länder Fr. 2.50.

Briefmarken aller Länder werden in Zahlung genommen. Bestellungen (gegen Voreinsendung des Betrages) richte man an den Verlag

„DIE WELT“

Köln a. Rh., Karolingerring 31.

בית מסחר הספרים

„תושיה"

ורשה, נאַלעווקי איוואַנאָוו - באַזאַר טעלעפאָן (31-59)

ימצא תמיד מבחר גדול של כל מיני ספרים בכל מקצועות הספרות, בעברית, ביהודית, ובלשונות לועזיות שונות.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מחלקה מיוחדה, רחבה ועשירה, כל ספרי החנוך והלמוד ומכשירי הלמוד, ספרי המקרא לילדים לבני הנעורים — של הוצאת „תושיה" ושל יתר ההוצאות המו"ל השונים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש מבחר גדול של ספרי תשורה, ספרים ואלבומים שונים, מכורכים הדר—בעד ילדים וגדולים.

בבית מסחר הספרים „תושיה" יש אוסף גדול של תמונות ציורים, כרטיסי פוסטה מצוירים, כרטיסים עם שירי־עם ותוי זמרה טעמי נגינה וזמרה (נאָטען) — מהוצאות שונות ברוסיה ותו"ל.

בית מסחר הספרים „תושיה" ממלא את כל ההזמנות מערי השדה בזריזות ודיקנות מצוינה.

המחברים המוסרים את ספריהם לבימה"ס „תושיה" בקומיסיון מקבלים חשבונותיהם וסלוקיהם בזמנים קבועים בדיוק נמרץ.

הקטלוג הגדול של בית מסחר הספרים „תושיה" נשלח חנם לכל דורש.

בקרוב תצא הוספה חדשה להקטלוג הנזכר.

האדריסה:

Книжный магазинъ „ТУШІЯ“ Варшава

Buchhandlung „TUSCHIJAH“ Warschau.

עם ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1-טען נאיאבר 1909 אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט"

אבאנעמענטס-פרייז: א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 ר', א מאנאט 50 ק'.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Гайнтъ“, Варшава, Холодная 8.

Redakcja „HAJNT“, Warszawa, Chlodna 8.

מגלת־האש

מאת ח. נ. ביאליק.

הלא היא „שירת הזעם", אשר כמוה עדיין לא היתה בספרותנו, יצאה עתה לאור בחוברת מיוחדה, ברפוס מצוין.

המחיר בלא המשלוח עשרים קאפ'.

להשיג בהוצאת „מוריה" אודיסה.

תושיה כל מיני ספרים, כרטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau,

נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

הפרחים

עתון שבועי מצייר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, ייצא בדיוק בכל יום א׳ בשבוע.

העורך והמו״ל י״ב לבנר

פרס חנם: מלון רוסי עברי לתלמידים.

מחיר העתון לשנה 5 רו״כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

כתבת המערכת:

Г. Луганскъ, ред. «Гапрохимъ». Red. «Haprochim» Lugansk.

אפשר לחתם גם על ידי הצ״ק בוילנה עפ״י האדריסה:

И. Л Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, wilna.

פרוספקט מיוחד ומפורט אדות „הפרחים" (ו„החיים") נכפח ל„העולם" גליון № 43 של שבוע העבר.

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ

ЗДОРОВЬЕ.
„СЕНЪ
РАФАЭЛЬ"
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT
RAPHAEL VALENCE

סוכן „העולם"
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. סאמבורסקי
Klapperwiese 7. רחוב

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ

КРЕМЪ КАЗИМИ

МЕТАМОРФОЗА

Продано около ДВУХЪ миллiоновъ банокъ

РАДИКАЛЬНО устраняетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.

Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

בערלין
„אריענט-האטעל"
אם באהנהאף
פרידריכשטראססע
כשר רעסטאראן כשר
עדת ישראל

סוכן „העולם"
בעיר מינסק ובסביבתה
מר מ. היילפרן (בימ״ם).

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.

М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)

Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

דרשות הרב ר׳ יצחק ניסנבוים
לכל שבתות השנה והמועדים.

המחיר 1 רו״כ פארטא 14 ק. המו״ל: Л. Эпель Вильна.

הָעֹמֶר (כרך שני).

חוברת א׳.

I.

ראשי פרקים — בר־טוביה. בין החרבות (דרמה בג׳ מערכות)—יעקב רבינוביץ. מולדת (שיר) -- יצחק קצנלסון. רעיון ה„תעודה" בישראל. ד״ר שמעון ברנפלד. עגונות (ספור).—ש״י עגנון. תמונות וצללים. ג׳. השיך עבדול דיר — חוג׳ה מוסה. להם ומים (רשימה) — יהושע אייזנשטדט השומרונים — דוד ילין.

II. (בחיים ובספרות).

שוב החדש. א. מושבות הגליל.—משה סמילאנסקי. מכתבים על מדע היהדות (א) — סילר. בעקבי דקונסטיטוציה התורקית י. ל. בעקבי ה„חשמר" העברית. פיליטון דיים סופר סתם.

III. (החלק השמושי).

רפיאת הצמחים וכלכלתם. יעקב פרנקל. קופות מלוה ודסכון מרדכי בן הלל הכהן.

חוברת ב׳.

הגיעה השעה! (מכתב שני)—אחד העם. תקופת היצירה בספרותנו הקדומה— ד״ר ש. ברנפלד. הלוים (שלישיה)—א. על אדמת נכר ב. על אדמת הקודש ג. על אדמת התחיה — ש. בן־ציון. „הגלילה"! — ס. ווילקאנסקי. מסקנו לחפירות החדשות בא״י—ד״ר י. בנצינגר. בנורן—ש. צמח. השפה העברית בערכה המדיני--י. ל. בפני המשטר החדש—מ. דיזנגוף.

מחיר שתי החוברות 2 רובל, לחותמי השלח רובל אחד.

הכתובת למשלוח כספים.

М. Усышкину, Одесса. Херсонская 46.

M. Ussyschkin. Odessa (Russland). Chersonskaja 46.

או:

Издательство. „АХІАСАФЪ", Варшава. Почтовый ящикъ 25.

Verlag „Achiasaf", arschau (Russland). Postfach 25.

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на **1909-1910** (евр. 5670-תר״ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КАДИМА".

Второе изданіе

(Содержитъ 160 стр.)

Кромѣ обычныхъ календарныхъ, почтово-телеграфныхъ и другихъ справочныхъ свѣдѣній, календарь заключаетъ въ себѣ слѣдующіе отдѣлы:

1) Статистика евр. населенія на всемъ земномъ шарѣ.
2) „ болѣе значительныхъ еврейскихъ общинъ
3) Общееврейскія учрежденія.
4) Сіонистскія.
5) Еврейская хронологія.
6) Сіонистская хронологія.
7) Еврейскія колоніи въ Палестинѣ.
8) Списокъ органовъ евр. печати.
9) „ сіонистской печати.
10) Краткій указатель литературы, по націонализму, сіонизму и Палестиновѣдѣнію.
11) Списокъ адресовъ сіонистскихъ землячествъ и федераціи.
12) Таблица евр. эмиграціи.
13) Таблица стоимости акцій и дивидендовъ сіонис

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп.

10 экз.—1 р. 10 коп., съ перес. 25 экз. -2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:

Вильно, И. Л. Гольдбергу.

דרשות דברי ירמיהו על התורה
מהגאון החוקר ר׳ חיים ירמיהו פלענסבערג האב״ד דשאקי
שני חלקים על ספר בראשית המחיר 150—פארטא 32 ק.

המו״ל: Л. Эпель Вильна

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע״פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
[illegible]

№ 45.

התֹכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: כאוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

קאַקאַ
איינעם

א דאנק זיין ווארנפעלטינגען
און פאלקאמענען אַרט
צוריכטונג
איז בעריהמט אלס

אלערגעזונדסטער
קרעפטיגסטער
נאַהרהאפטסטער
געטראנק.

פאַדערט איבעראל.

„הדגל"

מכ״ע עוסק בכל עניני היהודים והיהדות בכל הארצות.

יוצא לאור אחת בשבוע בכל יום חמישי.

העורך: יצחק סובלסקי.

מחירו לשנה:

באנגליה 8 שיללינג. באפריקה 10 שיללינג.
באמריקה 2 דולר. בצרפת ובתורקיה 10 פרנק.
באוסטריה 5 פלורין. באשכנז 8 מרק.
ובערך זה לחצי ולרבע שנה. מחיר „הדגל" ברוסיה 5 רו״כ.
לשלוח בשטרות רוסיה או במרקאות הפוסתה בנות 10 קופ'.

מחיר כל גליון 2 פענס.

מחיר מודעות: מכל שורה קצרה או מקומה באותיות קטנות 3 פפניג, בין המאמרים 5 פפניג, בראש הגליון 10 פפניג.
מכתבי־ברכה, הודעות מברית מילה, אירושים, נשואים ומכתבי־תנחומים 2 שיל' 6 פ'. בעד כל שש שורות, בראש הגליון 5 שיללינג.

האדריסה לבית המערכת:

„HADEGEL" 6 Tenter str. north LONDON, E.

ברוסיה לחתום אצל:

J. Kahanowitz, 9 Dzielna. in WARSCHAU.
Buchhandlung Leizer Tikocinski in BIALYSTOK.
Gouv. GRODNO.

הנחה לרבנים ובתי מקרא לציונים רק 3 רו״כ לשנה. בעד כל השנה למפרע.

סוכן „העולם" למדינת אמריקה
מר ס. דרוקערמאן (בימ״ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

Открыта подписка на 1910 годъ
на
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ
ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ-ГАЗЕТУ

„РАЗСВѢТЪ",

ПОСВЯЩЕННУЮ ЕВРЕЙСКИМЪ ИНТЕРЕСАМЪ.

(6-й годъ изданія).

Единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ.

выходящую при ближайшемъ участіи:
Ю. Д. БРУЦКУСА, С. К. ГЕПШТЕЙНА, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. Д. ИДЕЛЬСОНА и Д. С. ПАСМАНИКА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ"—единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ—будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ. Откликаясь на всѣ вопросы, волнующіе еврейскую мысль и чувство. „Разсвѣтъ" будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ крупныхъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

При одномъ изъ первыхъ номеровъ „Разсвѣта", за 1910 г. наши подписчики получатъ въ видѣ безплатнаго приложенія справочную книжку „Разсвѣта", содержащую въ себѣ, помимо календаря и еврейской хронологіи, цѣлый рядъ необходимыхъ для евреевъ свѣдѣній, какъ то: законы о евреяхъ, обзоръ всѣхъ обще-еврейскихъ и русско-еврейскихъ учрежденій, условія поступленія въ учебныя заведенія въ Россіи и заграницей, эмиграціонныя свѣдѣнія, статистическія данныя и т. д. Эта обширная справочная книжка (объемомъ около 200 стр.) будетъ содержать также и общія справочныя свѣдѣнія.

Подписная цѣна:

Въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.—1 руб. 25 коп. За границу: на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:
С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כת אחת וחצי של יין

„ברזל"

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הריציפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל" יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל" ורשוי ואודיסה.

Га'оламъ — שנה שלישית — Ha'olam

העולם

וילנה, ח׳ טבת, תר״ע.

ВИЛЬНА, 7-го Декабря, 1909 г. — № 45 — WILNA, 20-ten December, 1909

הקונגרס התשיעי יהיה בהמבורג בימי י״ד—י״ט טבת (13/26—18/31 דצמבר) שנה זו.
הועידה החמישית תהיה בהמבורג בימי י״א—י״ב טבת (10/23—11/24 דצמבר) שנה זו, והפור־קונפרנציה תתחיל במוצאי שבת י״ג טבת (12/25 דצמבר) בשעה הששית בערב.

באי־כחו של „העולם" על הקונגרס התשיעי והועידה החמישית בהמבורג יהיו:
א. דרויאנוב, ד״ר מ. י. גליקזון, י. וולובילסקי ומ. שאליט.

מתחדשת החתימה על „העולם" לשנת 1910

(השנה הרביעית)

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, להגן על הקנינים והדרישית הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד „על המצפה" לבאר ולברר את כל שאלות חיינו בכל מקצועותיהם. מתחלת השנה הבאה ירחיב „העולם" את חלקו הספרותי והמדעי, ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בקרת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר הדש ונאה בחלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ובשלמות חיי העם בגולה ובארץ־ישראל, ויוסיף עליהם ע״ד פרק חדש „ברוסיה" — השקפות קצרות, המחזיקות את המרובה, על כל הנעשה והנחשב במרכז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונות העולמית, יקדיש מקום גדול לבירורים של כל עניני התנועה הציונית, והפרק „בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי החתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחרש 35 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה־אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר, בארץ־ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ" Вильна, Лукишки, Солдатская 3. ‖ Redaktion „Haolam", Wilna.

עַל הַמִּצְפֶּה.

אחרי ועידת קובנה.

ועידת עסקני הצבור בקובנה, שעוררה התרגזות כל כך גדולה וגרמה למחאות ולמאמרים חריפים, היתה כבר לנחלת ההיסטוריה, ואפשר איפא לשפוט עליה ועל ערכה ומקומה בחיינו. מה נתנה לנו ועידה זו, שלפי דברי נשיאה ומסדרה נולדה האומה היהודית בה, במה העשירה את חיינו, את השקפותינו ואת מחשבותינו?

זוהי השאלה הראשונה והעיקרית שצריכים אנו להציב. אם אין אנו רוצים לשוב ולחזור על כל הדברים, שנאמרו לפני הועידה, והנשמעים גם עכשו אחרי הועידה בעתונינו, אם אין אנו רוצים לשוב להוכיח ולהראות, עד כמה אין שם ועידת עסקני הצבור הולם את האספה הזאת, עד כמה לא היתה לה רשות לחשוב את עצמה לבאת־כחה של היהדות ברוסיה ומכל שכן לבחור ועדה תמידית, שתהא באת־כחם של יהודי רוסיה כלפי חוץ.

כל מה שנאמר בנידון זה עומד וקים גם עכשו. כשם שלא היתה הועידה בקובנה אלא מועצה פרטית של אנשים מספר העוסקים בצרכי צבור, או יותר נכון, בנוגע להרוב, בעניני צדקה, כן גם אין כל מעשיהם והחלטותיהם אלא מעשים והחלטות של מועצה פרטית, שלא היה לה שום יפוי כח מאת הכלל.

ולפיכך לא הלשכה, שנוצרה בועידה, היא העיקר, אף על פי שזו היתה המטרה הראשית של המסדרים, אלא עבודת הועידה עצמה, ההרצאות, הוכוחים וההחלטות.

הענין הראשי שדנה בו הועידה היה ענין סדור הקהלות ואף על פי שהחלטות הועידה בשאלה זו אין הן ברורות בכל מקום די צרכן ולקויות הן בכלל, בכל זאת אפשר להגיד בבטחה גמורה, שהועידה עשתה את דרישות המפלגות הלאומיות בענין הקהלה לדרישות הכלל כלו. העיקר של הקהלה הלאומית, שכל יהודי נמנה עליה כל זמן שהוא יהודי, העיקר של מס־החובה, הנגבה מאת כל חברי הקהלה לפי מדת הכנסותיהם, העיקרים האלה, שעוד לפני שלש שנים היו זרים לגמרי להקהל העברי בתחום המושב, וכשהונחו ביסוד החלטות הועידה ההלסינגפורסית שלנו, התנגדו להם מסדרי ועידת קובנה, שלא רצו בקהלה הבנויה על יסוד הכפיה, — העיקרים האלה נתקבלו עכשו ע"י הועידה ונעשו לקנין הכלל. זהו צעד גדול קדימה לכל הדעות.

מסיחים אנו בכיון את לבנו מכל הדברים שאמר סליוזברג, מכל הטעמים שנתן להצעותיו, מאותה השאיפה המשונה והמצוינה במינה, שבצבצה ועלתה מכל דבריו, לתת לכל צורה דתית, להעמיד את הדת בראש כל הבנין, עד שמלאו לבו להגיד שמחוץ לדת יהודית אין ידדות ויהודים, כי אין כל הדברים האלה חשובים, כשאנו שופטים על ערכה של הועידה ולא על תכונתם ומעשיהם של המסדרים. הועידה לא הלכה אחרי סליוזברג בנידון זה ומחקה מן ההחלטות את כל הסעיפים, המלאים רוח דתי, כביכול, והשאירה רק סעיף אחד שלפיהו הקהלה דואגת גם לספוק צרכיהם הדתיים של חבריה.

גם על סעיף זה יצאו מערערים, שדרשו להפריד בין קודש לחול, בין בית הכנסת והקהלה, אולם הרוב של הועידה לא מצא לנכון להסכים לדרישות כאלה. אין להאשים בשביל זה את הועידה: שאלה זו היא חמורה ומסובכה ביותר ביחוד אצלנו, שעדיין לא נשתחררו החיים הלאומיים שלנו מצורותיהם הדתיות.

החלטות הועידה בדבר הקהלה אין להן ערך מעשי, שהרי קשה להאמין, שהצעת־חק מיוסדת על ההחלטות הללו תתקבל בדומה השלישית, אולם חשובות הן לנו, כי על ידיהן ובעזרתן נעשה חלק גדול מדרישותינו הלאומיות לקנין הקהל הגדול, העומד מחוץ למפלגות, לדרישה כללית של יהודי רוסיה.

בשאלה השניה, שדנה בה הועידה, בשאלת סדור עניני הצדקה לא נתחדש מאומה. כל ההחלטות שנתקבלו אין ערכן חשוב ביותר, כי בנויות הן קודם כל על העזרה ולא על העזרה־העצמית. נחוץ רק למתח קו תחת החלטה אחת, המדברת ע"ד הרמת המצב ההיגיני והמוסרי של העובדים. ועידה שבחרה את ברודסקי מקיוב לחבר הנשיאות מחליטה בראש וראשונה ע"ד הרמת המצב המוסרי של הפועלים היהודים...

זהי הסך־הכל של ועידת קובנה. האומה היהודית לא קמה לתחיה הודות לועידה זו ומכ"ש שלא נולדה בה. מר וינגביר, שפקח הוא, מכיון שרצה להלהיב את שומעיו, להראות על גודל ערכה של הועידה הביע את הרעיון הזה, שחרפה עולמית היא לו ולועידה.

אין שום ספק: ועידת עסקני הצבור בקובנה למרות כל אלה מאורע נכבד הוא בחיינו הצבוריים. עכשו בשעה ששוררת אפטיה צבורית כל כך גדולה, אפילו ועידה עסקנים שהוזמנו מגבוה, אפילו מועצה פרטיה חשובה היא. סוף סוף באו אל הועידה יותר ממאה איש מכל קצות רוסיה. אולם ערכה של הועידה חשוב הוא בהחלטותיה בדבר סדור הקהלה, בעבודתה בשאלות חיינו הפנימיות ולא באותם המעשים והבחירות, שלא היה לה יפוי כח לעשותם בשם הכלל.

עלבון וכאב.

ענינו של ברודסקי, שנמשך שבועות שלמים, נגמר. את הנצחון נחל טולמצ'וב: בא־כחה של אודיסה לא יהיה יהודי. לשוא חרפו נפשם יהודי אודיסה, לא השגיחו באיומיהם של בני המאה השחורה ובחרו בברודסקי. התעמולה הנמרצה של העתונים השחורים, עצותיו המחוכמות של מנשיקוב אחרי הבחירות הצליחו יותר מהאיומים לפני הבחירות: הסינט מאן לפרסם את שמו של ברודסקי, וזה מצא לנכון לותר על הכבוד להיות בא כחה של אודיסה. כבוד, שגרם לו רק כעס ומכאובים.

ומבת הדבר? כמה מן הכיעור, מן העלבון, עלבון הרגש האנושי והלאומי, כמה מן הכאב יש בענין ברודסקי זה.

לברודסקי כלכל יהודי נאור יש שני שמות: שם יהודי כלפי עצמו ושם בלתי יהודי כלפי הבריות, שמו היהודי הוא אהרן ושם אביו חיים. מובן, שברשימות הבוחרים ובפתקות הבחירה נקרא לא בשמו היהודי, אלא בשמו הבלתי־יהודי ארקדי יפימוביץ. נבחר איפא ארקדי יפימוביץ. ברודסקי. נתקל טולמצ'וב בשני השמות האלה ונפל על המציאה היקרה הזאת, פנה אל הסינט והודיע, שנבחר באודיסה איזה ארקדי יפימוביץ ברודסקי, אדם שאיננו במציאות כלל, ואיזה אהרן חיימוביץ ברודסקי קורא לעצמו בשם זה, והוא כבר הגיש קובלנא עליו בשביל זה. נתקשה הסינט במאורע זה: עד כה לא נהג לשום לב לדברים קטנים כאלה, אולם הפעם הרי זהו ענין חשוב. הרי בפתרון שאלה זו תלוי הדבר, אם יהיה בא־כחה של אודיסה חבר מפלגת "הק"ד" ויהודי. התחיל חילוף דברים בין הסינט וטולמצ'וב ואחרי שקלא וטריא ארוכה פסק הסינט: אין לפרסם את שמו של ברודסקי ברשימת הנבחרים אל הדומה.

זהו גופא דעובדה.

עוד אפשר היה לחכות להחלטתה של הדומה, שבכחה לאשר את הבחירות או לפסלן, וודאי שהיתה שאלת ברודסקי

„לענין" בדומה, ומלחמה קשה היתה מתלקחת בגללו, והנצחון היה בודאי גם פה על צד הפוסלים. אולם ברודסקי הפסיק פתאם את הענין וניצל מכל הבזיונות והעלבון, שהיו גורמים לו בודאי הויכוחים בדומה.

ואותו האיש שבחרוהו בחרף נפש ממש, שקדמוהו בברכות כמעט כל העתונים שלנו, כי קוו, שיבין את גודל הסכנה, שהמיטו על עצמם יהודי אודיסה בבחרם בו, ויהי נאמן למשלחתו של בא־כח היהודים בדומה השלישית, — איתו האיש נפסלה בחירתו, מפני שלא יכלו ולא רצו „מחית הגויים" לתפוס שאהרן חיימוביץ וארקדי יפימוביץ חד הוא.

מה גדול העלבון!

אולם עוד יותר גדול הכאב, הכאב הפנימי, שרק אנו היהודים יכולים להרגישו.

מעשה מגונה ומגוחך זה—נקרא את הדברים בשמותיהם — ב„אהרן חיימוביץ" שנתגלגל „בארקדי יפימוביץ" איננו אמנם חדש במינו, אך תמיד הוא מעורר בלב אותו הרגש המר למראה הזלזול שאנו מזלזלים באותם הקנינים, שהם קדושים לכל עם ועם.

שום אומה שבעולם אינה נוהגת קלות ראש בשם ובלשון. בשום אומה שבעולם איננו שורר אותו המנהג המכוער והנלעג לשנות את שם האדם, שנקרא בו ביום הולדו, ולהחליפו בשם של בני הסביבה. צריך סוף סוף לעמיד על הדברים האלה, שהתרגלנו לחשבם לקטנים ופחותי ערך. רק היהודים מתבישים בשמותיהם, רק היהודים מוכשרים להחליף את לשונותיהם, כהחליף אדם נעלי יד.

ורק מוחו של יהודי שהתרגל בכך יוכל לתפוס ולהבין את החזיונות האלה. מוחו של גוי אין הוא מוכשר לכך.

הנה האמן הרוסי המפורסם רפין לא יכל למשול ברוחו וגלה את אי־הבנתו זו בעמדו על יד המצבה החדשה שהוקמה על קברו של אנטוקולסקי בבית הקברות בפטרבורג. הכתובת שעל המצבה היא בשתי שפות ברוסית ובעברית, אך אין דומה כתובת אחת להשניה, כאילו שני אנשים שונים קבורים תחת האבן הזאת.

על פי הכתבת העברית נטמן פה „מרדכי בן מתתיהו" וע"פ הרוסית — „מרק מטויאיבוץ":

ותמה רפין ושאל:

„שנוי שם זה למה הוא בא? ידעתי את אנטוקולסקי בתור מרדכי מתותיביץ, שם שלא נתבייש בו המנוח מעודו, ולמה איפא שנו פתאם את שמו?"

ומה יכלו להשיב על שאלה זו, שאלת גוי, כל אותם המרקים, האיבנים, הסיטפנים, המטויביצים, הספירידוניביצים, הסרגייביצים? נתכרכמו פניהם ובלבם בודאי הרהרו, מה מבין גוי זה?

ובשעת הפולמוס בעד הלשון היהודית בפולין שאלו הפולנים בתמיהה, כשנודע להם שבבית איזה מן הלוחמים אין מדברים יהודית: מה פשר הדבר הזה? בבית הלא אין איש מכריח אתכם לדבר בלשון אחרת? „מיחות של גויים".

ומגוחך הדבר ונלעג בחיי יום יום, אולם כשנעשה פתאם לענין צבורי, כשהוא תופס מקום בחיי הצבור, כבענין זה של ברודסקי, מתגלה כל הכיעור שביחוסנו לשמותינו וללשוננו, גם לזו של הדבור וגם לזו של הכתב.

ובמקרים כאלה יש שאין אתה מוצא בנפשך די אונים למחות נגד העלבון שגרמו לך, כי חרפה תכסה פניך, ורגש של תיעוב נתעורר בנפשך ומתגבר על הכאב.

שאלה בדבר רשימות המומרים.

בפרלמנט האויסטרי הוכנסה שאלה מצוינת במינה. הס"ד שואלים את הממשלה, מדוע היא מרשה להעתונים היהודים, המופיעים בוינה, להדפיס מדי שבוע בשבוע רשימות של היהודים הממירים את דתם. השואלים מוצאים שבהדפסת הרשימות האלה כפירה הקהלה היהודית בוינה, שהיא מוסרת את הרשימות הללו להעתונים, את הק חפש הדעות, השורר בממלכה: רשאי אדם באוסטריה לעשות בעניני דת ואמונה מה שעולה על לבו — והנה באה הקהלה היהורית ומפרסמת רשימות של אלה שיצאו מן הדת היהודית, במטרה גלויה להעליבם. זוהי כפיה מוסרית, המתנגדת לעיקר חופש הדעות. ואין לסבול אותה.

זוהי השאלה.

וטרם ענתה הממשלה לשואלים ובארה להם את עיקר חופש הדעות ויחוסו אל פרסום רשימות המומרים, — השיבו את תשובותיהם העתונים היהודים. ובתשובותיהם אין הם מבארים רק את ענין הרשימות, אלא לועגים להס"ד, שעמדו פתאם והכניסו שאלה כזו, וכועסים ומתמרמרים עליהם על שרואים הם עול ברשימות הללו בו בזמן שבנוגע ליהודים רומסים את עיקר חופש הדעות ברגלים: גוזלים את בנותיהם לשמד, אין נותנים להם משרות ממלכה בשביל אמונתם וכדומה.

והולכים ומבארים הם גם את פשר דבר הרשימות. אין מטרתם להעליב את היוצאים מן היהדות באמונה שלמה, שהרי אדם כזה אין הוא נעלב, אם יתפרסם שעזב אמונה שאין הוא מודה באמתתה וקבל זו שרבק בה לבו, אלא להוקיע את העושים מסחר באמונתם והרוצים, שישאר מעשהם סוד, ויוכלו איפא ליהנות מכל התמיכות והעזרה הצבורית, הניתנות מאת יהודים ליהודים.

שמות נוכלים כאלה מצוה לפרסם, וזהו מעשה הגנה, שאין הממשלה רשאית כלל למחות נגדו.

אלה הם הביאורים — היתקבלו על לב הס"ד השואלים?

לפי דברי עתונינו בוינה אפשר לשער שלא יתקבלו, כי נוגעים הם בדבר ובשאלה זו מגינים הם על עצמם, כלומר על חבריהם היהודים. למרות עקרי החפש והדמוקרטיה, השויון והאחוה שהס"ד נדגלים בהם, מרובים מקרי ההמרה בין היהודים חברי המפלגה. נראה שאפילו במחנה הס"ד באויסטריה אין היהודי, הבורח מן היהדות, שלא נשאר לו שום דבר מלבד השם, מרגיש את עצמו בכי טוב. כך, לא נעים הדבר ומפריע הוא, למה איפא יחזיק באמונה זו, שהיא לו, אם לא אסון—הנה בלי ספק גורמת היא אי נעימות; והרי אין המרה בשבילו אלא אחד מן המעשים הרשמיים, שהצבור מכריח את האדם לעשותם.

ובכל זאת לא נעים הוא הדבר להם לראות את שמותיהם ברשימות המומרים ההולכות ונדפסות בעתונים היהודים. למה ידעו הבריות שגם יהודים ס"ד מוצאים לנכון להמיר את דתם?

זהו מה שהמריץ את הס"ד, לפי דעת עתונינו, להכניס שאלה זו, כי אמנם הלא צחוק הוא להגיד, שפרסום המומרים מפיר את חק חופש הדעות. הרי אין אונסים בזה אדם, אין כופים אותו שיעשה דבר כנגד רצונו. כפיה מוסרית — הרי זהו דבר שאין הוא מתנגד לשום עיקר של חופש, ככר מפני שהוא מוסרי. ואם מתבייש אדם לראות את שמו ברשימה של מומרים, אין זה אלא שמרגיש הוא שעשה דבר מכוער, שמוטב לו להסתירו מעין, להעלים עליו, ואין איפא אמונתו שלמה ועושה היא עסק בהמרתו.

אולם לא הביאורים וההוכחות, שאין הפרסום מפיר את חק חופש הדעות, הם העיקר;

חשובה בנידון זה שאלה אחרת, שאלת יחוסנו אל המומרים, אל ההמרה בכלל.

במצבנו עכשו אין ההמרה חילוף אמונה הבא מתוך הכרה, אלא עזיבת העם הנרדף והנענה, מנוסה ממחנה הנרדפים למחנה הרודפים — בגידה פשוטה. כל צבור חי ומרגיש נלחם עם בוגדים כאלה ומוקיע את שמותיהם לעיני השמש. ואותו צבור, שאין הוא מתמרמר ומוחה כנגד הבוגדים בו, שאין הוא מתרחק מהם ומרחיקם מתוכו, נוטה הוא כבר למות, כי אבד לו הכשרון להגן על קיומו. בני אדם הנוהגים קלות ראש בענין כזה של ההמרה, על צד האמת אינם אלא מומרים בכח, שבמקרה נשארו בתוך הצבור היהודי.

אומרים: סבלנות, חופש הדעות. אבל הלא רשאי הוא אדם שנשאר נאמן לאמונתו, לרעיונו, לעמו לבוז למי שעזב, שבגד באמונתו, ברעיונו, בעמו ולהביע לו את רגשי הבוז. זהו רגש בריא של אנשים בריאים ושלמים, והוא ניכר בפרסום רשימות המומרים, שעליהן מערערים הס"ד.

שאלת ההמרה ויחסנו אליה התחילה מעסיקה גם את היהדות ברוסיה, שגם בה גברה בשנים האחרונות ההמרה ביחוד של צעירים, והשתררה אותה הסבלנות שלנו, שאין היא מבחינה בין יציאה לבגידה. כמעט שהתרגלה דעת הקהל שלנו בענינים כאלה, ואין היא שמה אליהם לב יותר, והמומר נשאר חי בסביבתו, בתוך משפחתו ומכיריו, כאילו לא קרה מאומה. ברוסיה עדיין לא נתעוררה המחאה העזה נגד יחס כזה. אולם באויסטריה כבר באו, כנראה, המים עדי נפש, והתחיל הצבור היהודי מגין על קיומו וכבודו.

והנה באים הס"ד ורוצים לגזול מאת היהודים את אמצעי ההגנה היחידים, שנשארו בידם. האין זה לעג מר?

גלות רומניה.

ב„אויסטרייכישע וואכענשריפט" נתפרסם קטע מהרצאתו הרשמית של ציר אויסטריה ברומניה, שנשלחה אל מזכיר הממלכה.

„כפי שנודע לי, וחושב אני שידיעותי נכונות, רצתה הממשלה להרחיק מארצה עשרה יהודים, שחשבה אותם לקבצנים נעים-ונדים.

„נוהגים פה להעביר את הקבצנים האלה לעבר הנהר, לתורקיה. כך עשו גם הפעם עם עשרה היהודים. אולם המשמר התורקי לא הניח להם להשאר על אדמת תורקיה, מפני שהיו נתיני הנסיכיות, והחזירם לגלץ. אך גם פה לא נתנו להם לרדת מן האניה. קברניטה של הספינה התורקית פרק את היהודים במקום לח של הדונה, קרוב לשפת הנהר אשר למולדביה. כשרצו היהודים לעלות מן המים, לא הניחום שוטרי הנסיכיות והניסום שוב אל הנהר; שני יהודים שרצו להדביק את הספינה התורקית, שהפליגה בנהר, באו במים עמוקים וטבעו, והנשארים עמדו שעות אחדות, כשרגליהם עד ברכיהם נתונות במים... הממשלה התורקית דרשה שתקבע ועדה מעורבת, אולם לדרישה זו לא שמה הממשלה הרומנית לב, למרות ההשתדלות להניעה לידי כך, ולא תשים לב כל זמן שהמיניסטריום הנוכחי ישלט בארץ".

זו היא לשונה של ההרצאה הרשמית.

היש מה להוסיף להדברים הקצרים האלה?

גלות רומניה...

ד"ר ד. פסמניק.

הַצִּיּוֹנוּת שֶׁל בַּעֲלֵי-הַבִּטּוּל.

ההשקפה הציונית בכל עומקה והיקפה מצאה לה בטוי גמור באמרתו הקצרה והברורה של מכס נורדוי בנאומו על הקונגרס השמיני: „הציונות או ליקבידציה לאומית". כלומר: או שיברא לו העם היהודי חיים נורמליים על אדמתו, או שיעבור ויבטל מן העולם. אי־אפשר להשאר עם נצחי, כשחסרים לו לעם תנאים נורמליים להתפתחותו הסוציאלית והקולטורית.

בעת האחרונה התפשטו בנידון זה בספרות הציונית דעות מוטעות מאד, שצורתן הפרדוכסלית אינה מעלימה על השבושים שבהן. מהותן של הדעות הללו אינה אלא „ניהיליות" ציונית וטבוע עליה, כעל כל יצירת הגלות, חותם החצאיות ולקויה היא בחסרון שמה שלמה.

מה הן המסקנות הציוניות המעשיות, הנובעות מתוך ההשקפה הנזכרה: „הציונות או ליקבידציה לאומית"? התפטרות גמורה מחיי הגלות והיציאה לארץ־ישראל, היינו התגשמותו של הרעיון הציוני.

אין דבר זה יוצא מתוך הפתגם הידוע „מי שבידו יציל את נפשו", שהרי אין איש מפריע בעד כל מי שרוצה להציל את נפשו. אין זה דומה למעשי בני אדם חזקים ומהירים, הדוחפים בשעת סכנה לאחור את החלשים והרפים ומוסרים אותם למיתה ודאית. הציונות הלא מציעה לכל איש להציל את נפשו מן הכליון המוכרח והגויעה הודאית. הציונות, ההולכת לשטתה והמסתלקת מהגלות הסתלקות גמורה, אינה מטיפה לכך שימהר מי שבידו להציל את נפשו, אלא מוכיחה שכל אלה, שלא כבה בלבם ניצוץ של רגש גאוה אנושית ולאומית, שנלאו לחיות בסדקים בתוך צבורים זרים, להסתגל תמיד לצורות החיים של אחרים, שיקרה להם תחית היהדות, שנתנה להעולם את האלהים ואת כתבי הקדש, — שכל אלה יבאו ויגאלו את נפשם.

ציונות שלמה זו נשארה לכל הדעות נאמנה לשיטתה בין להלכה בין למעשה, ציונות זו אינה צריכה כלל להכנס בוכוחים מה לעשות ומה לחדול בגלות, היא אינה נזקקת לשום מעשה פשרה ולותורים.

אולם אם הציוני אינו בא אל המסקנה הפשוטה הזאת, מפני שהוא חושב כי, מסבה זו או אחרת צריך הוא להשאר עדיין בגלות, הרי הוא מעמיד את עצמו מתוך הכרה ודעת על בסיס האופורטוניות. אבל גם בזה צריך הוא להיות נאמן לשיטתו, כלומר לשיטתו האופורטונית. צריך הוא להתחשב עם היהודים והיהדות הנמצאים בגלות, עם כל חזיונות חייהם הכלכליים, המדיניים, הלאומיים והתרבותיים, עם המסורות, עם השפה, במלה אחת עם כל פרטי חיי־הגלות. מהלך מחשבותיו של ציוני כזה הוא כך: חיים לאומיים אמתיים, יצירה עברית מקורית ושלמה אי־אפשר שיהיו לנו בגלות, אבל מוכרחים אנחנו להסתפק בהסורוגטים של החיים הללו: במקום היצירה הסוציאלית והאיקונומית, המטביעה צורות חדשות על החיים הצבוריים, יהיו לנו — סדור האמיגרציה, אגודות מלוה וחסכון, אגודה להעברת בעלי המלאכה לרוסיה הפנימית; במקום הפוליטיקה הלאומית—בקשת „צדק" מאת התקיפים של היום או של המחר, ובאופן היותר טוב נאומים יפים ונמרצים בפרלמנט; במקום יצירת ערכין חדשים — פירושים וביאורים להערכין הישנים, התאבקות בארכיון של „חכמת היהדות"; במקום הלשון הלאומית — יהיה לנו ז'רגון אשכנזי, ספרדי או ערבי; במקום האתיקה החדשה, הנובעת מתוך הסדרים החדשים של חיי

הצבור — שמירת התוכן המוסרי והצורה המוסרית, שנקבעו בדורות קדמונים ע"י הדת, וכן הלאה.

היוצא מזה, כי להציוני האופורטוני חשוב כל מה שמבצר ומחזק את היהדות, לו גם בצרון זמני. לציוני כזה צריכות להיות יקרות במדה שוה גם חברה ללמוד היסטוריה ישראלית, גם חברה להפצת דעת הלשון העברית, גם חברה לסדור האמיגרציה וחברה לתמיכת בעלי מלאכה; צריכות להיות חביבות עליו חברה להרחבת הספרות־היפה בז'רגון וגם חברה להנהגת מוסדות הצדקה והחסד ובתי־כנסיות, ואפילו חברה, המשגחת על כשרות המקוה, וחברה משניות, — מפני שכולן עושות סוף סוף דבר מה לטובת המוני היהודים, מספקות הן סוף סוף איזה צורך מצרכיהם. המחזיק בשטת האוטונומיה היהודית בגלות רואה בכל הדברים האלה את יסודה של היהדות, את הכסים לקיומו של העם הנצחי, אולם לציוני האופורטוני אין כל אלה אלא אמצעים זמניים, העלולים לעצור לזמן ידוע בעד גסיסת האומה. בכל רגע ורגע עתידים הם שניהם להשתוות ולהתפשר בדעותיהם. ההבדל ביניהם הוא רק זה, שהראשון, כלומר המחזיק בשטת האוטונומיה, נתון כולו בתוך שניות של דעות ובתוך פשרות, מפני שהוא אופורטוני גם במחשבה וגם במעשה, בעוד שהציוני, המקפיד על שלמות השקפתו ותורתו, הוא אופורטוני רק במעשה, כי רואה הוא את עצמו אנוס להסתפק בגלות בסורוגטים של חיים לאומיים.

אבל דבר בלתי מובן הוא ומוזר לגמרי, כשיוצא ציוני, המודה בעיקר „הציונות או ליקבידציה לאומית" להלחם מן הצד האחד כנגד הדעה שצריך לעזוב תיכף את הגלות, כלומר כנגד המסקנה המעשית, הנובעת מהשקפתו הציונית, ומן הצד השני הוא מלגלג על כל הנסיונות הנעשים, בכדי ליצור לפחות סורגוטים של חיים לאומיים, של קולטורה עברית ולחזק את אותם העומדים וקימים מכבר. מאחר שמודים בגלות, הרי צריך להתחשב עם דרישותיה.

אולם להודות בגלות, להשלים אתה ולהוסיף בו בזמן לכפירה בעבודה הלאומית הקולטורית, אין זה אלא דבר משונה, קוריוז פטולוני. למוד ההיסטוריה הישראלית זהו ענין פרטי; הנסיונות הנעשים, כדי להפיץ את דעת הלשון העברית, לא יביאו כלום; שמירת היסודות הדתיים זהו דבר, שאין בו ממש; בחדרים מתוקנים אין צורך לאיש; סדור האמיגרציה זוהי עבודה סיזיפית. מה נשאר איפא? מקסם־השוא: הסתדרות לאומית. אבל עדיין שאלה היא, מה אפשר להגשים במעשה ביתר קלות וביתר מהירות: אם את האידיאל הציוני בארץ־ישראל, או את ההסתדרות הלאומית של יהודי רוסיה עם האספה הלאומית בעלת זכיות מלאות. וגם זאת: אם נסתלק מכל סורוגטים, שהזכרנו למעלה, מה איפא תהי תעודתה של אותה ההסתדרות הלאומית עצמה. לשם מה היא באה ולאיזו מטרות תשאף?

על צד האמת אנו מוצאים בשטת הבטול הציונות עם כל בהירותה הפרדוכסלית סתירות וניגודים הרבה יותר, מאשר בשטת האוטונומיה, המודה בעיקר הדבר בזכות קיומה של הגלות בתור חזיון נצחי בחיי העם היהודי. הניגודים האלה מקורם בשטה המרכסיסטית, השוללת כל ערך מאת הרוח הלאומי והמודה רק בגורמים אוביקטיביים בהיסטוריה. בעצם הרצאתם את הפרובלימה הציונית אנו פוגשים כבר את הניגודים והסתירות הללו. אם שאלת היהודים אינה אלא שאלת הקיבה ובטחון החיים, מדוע לא נפתר אותה באופן היותר פשוט וקל, מדוע לא נתפזר בין האומות, לא נתבולל עמהם עד שנעבור מן העולם? הלא כבר פתרו את השאלה כולה באופן זה מאות אלפים יהודים, שנשארו בספרד ופורטוגליה, בצרפת הדרומית ובאו בברית האמונה הקתולית. אם אין הפתרון הזה מתקבל על לב כל היהודים, סימן הוא, כי מלבד הבטן הריקה עדיין יש לו ליהודי עוד דבר מה, והוא הרוח הלאומי העברי, שהיה חזק כל כך, עד שלעתים קרובות בחרו יהודים לאלפים ולרבבות למות על מדורות האש מלבגוד ברוח זה.

כן הוא גם בנוגע להגלות. אלמלא היה נכון הדבר, שסוף היהודים בגלות להטמע בין האומות, כי אז אי־אפשר היה לנו להלחם עם ההכרח הזה, אבל אז לא היה כח גם בידי ההסתדרות הלאומית לעצור בעד טמיעה זו. אולם על צד האמת פרוצס זה הוא מסובך מאד: מלבד התבוללות נשואית יש התבוללות נושאית, שיסודה בגורם רוחני טהור—בחקוי. מקרים של התבוללות מן המין האחרון הם מרובים משמשערים. ואם כנגד ההתבוללות הנשואית אי־אפשר להלחם—ובשביל כך אנו ציונים ואין אנו מחזיקים בשיטת האוטונומיה — הנה בעדו ההתבוללות הנושאית אפשר ואפשר לעצור בכל האמצעים הנמצאים ברשותנו, לו גם בהפגומים. וכל כמה שיפתחו ויחזק האמצעים הפעוטים האלה את הרוח הלאומי, תתברר יותר ויותר חולשתם ותתבלט תכונתם הזמנית. על דבר זה יש לנו ראיות מן החיים: הציונות עצמה נלחמה הרבה עם ההתבוללות הנושאית לא רק ברוסיה, אלא גם במערב אירופה, ובמלחמה זו הצליחה יותר מכל ע"י זה שחזקה את הסורוגטים של החיים הקולטוריים שלנו.

מובן מאליו, כי כל הסורוגטים האלה יש להם ערך רק לאותו הציוני, שאין הוא מוציא מהשקפתו הציונית את המסקנה ההגיונית היחידה: שצריך להסתלק הסתלקות גמורה מן החיים שבגלות. אולם בשביל הציוני האופורטוני צריכים הסורוגטים האלה להיות חשובים, ואם לא כך, הרי הוא עוזר לטמיעה, היינו לכליון היהדות, ומהרס את יסודי הציונות. הטפה להסתדרות לאומית, באין יכולת להגשימה בחיים, אינה אלא עבודה של דון־קיכוט.

כשאנו לעצמנו, בתור ציונים, הרינו חושבים, כי כבר הגיעה השעה להדיל מוכוחים ע"ד „החיוב" „והשלילה" של הגלות. ואולם עלינו למחות כנגד אותם מחברינו, המגינים והמליצים על עבודת ההוה ובו בזמן הם מזלזלים בעבודה לאומית־קולטורית בגלות. לפניהם אין ברירה; הם צריכים להשתמש בכל האמצעים כדי לטפח ולחזק בלב העם העברי את הרגש הלאומי ואת האמונה בעתידו.

חשבנו לנחוץ לצאת כנגד הציונות הניהיליסטית, המביאה מבוכה רבה בקרב מחננו והמעוררת תלונות צידקות בלב מתנגדינו, שעניני הלאום העברי יקרים להם.

צריכים אנו להלחם נגד ציונות זו, שיסודה בהפטליות, שטה זו, העושה את האדם לכלי משחק בידי איזו גורמים אוביקטיביים נעלמים, ומאבדת את כח היצירה, את הרצון הפועל של בני־אדם — אלה הגורמים האמתיים של ההתקדמות.

N. N.

לשאלות הקונגרס התשיעי *).

(הצעת תקנות ההסתדרות של הד"ר בודנהיימר).

בזמן האחרון קראנו ב„ולט" הצעה חדשה בדבר תקנות.

*) מאמר זה נדפס על יסוד הדיסקוסיה החפשית.
המערכת

ההסתדרות הציונות שחבר הד"ר בודנהיימר. באותו עתון עצמו כבר באה בקרת על ההצעה. הרשות־נא גם אני לדבר עליה!

הרוח השוררת בכל המלאכה הזאת היא רוח של שררה פעוטה וסדר קסרקטאי, שיש לו מקום במשרדים היבשים והמאובנים של פרוסיה, אך לא בתנועת־עם, שצריכה להיות כפופה לדעת הקהל.

עיקר גדול הוא בתקנות של הסתדרות לתת את הכח ביד הכלל, ולא ביד היחידים. התקנות המוצעות, להפך, נועדו לתת את כל הכח ביד היחידים. נחוץ, שהצבור הציוני יוכל בכל פעם, כשהשעה צריכה לכך, לעשות חילוף הכחות, להכניס כחות חדשים ולמנוע בעד התפתחות כנופיה קטנה של בעלי חזקה, שזהו ממש סם־מות לכל הסתדרות עממית. הצעתו של בודנהיימר עלולה להכביד עוד יותר את החידוש ואת התיקון. מאחורי כל סימן וסעיף־קטן אורב השלטון הבהול על ממשלתו: הוא עושה לו תלי תלים של הלכות שישמשו לו מגן ומבצר לבל יוכלו להכריעו, ולפחות, שיהא הדבר הזה קשה מאד.

על תקנות כאלה שורה רוח חכם־דינים, הרגיל לכתוב תקנות בעד בעלי הון, המיסדים חברות „לימיטד". חברות כאלה צריכות לנשיאות קבועים, לסודות־מפקחים קבועים, לפקידים קבועים—שיהא הכל—אבן שאין לה הופכין.

מתוך שהציונות בראה איזו מוסדות שיש להם, כמובן, תקנות, ומנהלים עומדים על גבם, יש שחושבים בני־אדם, שהציונות כולה... אינה אלא מוסד. לא נשמע עוד בישיבות הועד הפועל דבר זולתי: — „דירקטוריום" — „ועד מפקחים" וכדומה. הציונות—כאלו כבר אינה, נשארו רק המוסדות שיצרה, העלולים עתה לתנקה, ואם מעט הוא, הנה עוד התקנות האלה.

עפ"י התקנות האלה יבחר הקונגרס ועד פועל מצומצם של שלשה, ובכללם „הנשיא", ושלשה אלה יוכלו לצרף אליהם עוד שנים. ברור הדבר, שעפי"ז יהיה התוקף ביד הנשיא לבחר לו רוב קבוע. הכח האחר שיש לקונגרס לבחר את הועד הפועל המצומצם כולו, יהיה נטול ממנו. הקונגרס יבחר רק בשלשה, והם יבחרו עוד שנים, ונמצא שלשה כנגד שנים — כלומר הנשיא ושני חברים הנוספים, כנגד שני החברים שנבחרו ע"י הקונגרס, ובכן הרוב קבוע לכתחלה בידי הנשיא. הפרט הזה מלמד על הכלל של ההצעה הזאת; שאר הדברים של מה בכך ודקדוקי העניות היוריסטיים אינם כדאי לטפל בהם; העיקר הוא ההנהגה, ואחרי אשר הראה בעל ההצעה את רצונו ליסד את ההנהגה באופן כזה, הלא נקל לנו להבין, להיכן רוחו נוטה. לא דבר חשוב הוא לכאורה, שהוא מציע לקרוא את הועד הפועל המצומצם בשם „פרזידיום". אבל סימן יש גם בדבר הקטן הזה. עד היום חשבנו, שיש ועד פועל גדול, והוא העומד בראש ההנהגה; ורק מפני סבות טכניות, מתוך שהועד הפועל הגדול הוא מפוזר ומפורד, ואיננו יכול לעסוק בעצמו בכל העבודה, בוחרים בועד פועל מצומצם ומוסרים לו את העבודה. כן היה הדבר אפילו בימי הרצל, כשאותו הגדול היה מאפיל בצלו על רבים. ועתה אין זה מספיק להד"ר ב. והוא רוצה לעשות מחיצה בין הועד הפועל הגדול ובין הועד הפועל המצומצם ולקרוא לזה האחרון בשם „פרזידיום", כדי להבליט יותר את ההבדל שבין שני הועדים האלה.

ועוד סעיף אחד מצוין במינו יש בהצעה זו. על פיו יהא מקומות קבועים בועד הפועל הגדול לראשי המוסדות. סעיפים אשכנזים מקורזלים, נאמרים בלשון שאף פרקליטים אשכנזים נזקקים לה—לא יבינום בני אדם פשוטים. ננסה־איפא לבארם מעט. הועדים הפועלים, גם הגדול גם הקטן, נמצאים הם עכ"פ עפ"י התקנות של עכשו ביד הצבור — הקונגרס. הצבור יכול לקרב את הטובים ולרחק את אלה שאינם טובים בעיניו. לעומת זה הדירקטורים של הבנקים, או אנשי הדירקטוריום של הקופה הלאומית אינם נתונים ביד הקונגרס, כלומר אין הקונגרס יכול להחליפם. ענין זה זקוק למכונה מורכבה מאד: לאספה כללית של בעלי המניות, לועד־המפקחים. כשאין הדירקטורים של מוסדותינו נבחרים אל הועד הפועל הגדול, עוד אפשר להזיזם ממקומם, אע"פ שדבר זה דורש זמן רב, ועבודה קשה. אבל ע"פ הנהוג מכבר אין כל הדירקטורים האלה וכן גם דירקטורי הקופה הלאומית נמצאים ביד הקונגרס, והם מין בפני עצמו, מין של בעלי כיבודים שאינם כ"כ תלויים בדעת הקהל, כמו חברי הועד הפועל. זאת יודע הד"ר ב. היטב, ועל כן הוא מציע לתת להם מקומות קבועים גם בהנהגת הועד הפועל!

השקפתו זו של הד"ר ב. ידועה מהמשא ומתן שנתפרסם בדין וחשבון של ישיבות הועד הפועל הגדול. האידיאל שלו, כנראה, הוא: הקופה הלאומית בצורתה של חברה אנגלית עם תקנות וסעיפים וסעיפי־סעיפים, ודירקטוריום ויושב ראש בדירקטוריום, — ולמה לנו איפא ועד פועל, למה לנו קונגרס?

רוח ביורוקרטית זו, והרצון הבולט למסור את הציונות לידי יחידים ולשנות לגמרי מהמטבע הדמוקרטי שטבע בה אפילו מנהיגנו הראשון בכל נטיתו לאצילות—הם הם יסודי הצעת התקנות של הד"ר ב.—בהצעה זו יש עוד דבר אחד שקשה להולמו. נאמר ב„הולט" וגם נרמז ע"י אמירה קלה שהובאה בדו"ח של ישיבות הועה"פ הגדול, שלהצעה הזאת הסכים הועד הפועל המצומצם. אחרי כן הגיד ראש הועה"פ, שהוא אמנם דבר עם הד"ר ב. בענין זה, אבל אין זו הצעת הועה"פ המצומצם. דבר זה קרוב לאמת. מסופקני אם, הפרופיסור ורבורג, למשל, שהוא אחד משלשת חברי הועד הפועל המצומצם ראה את ההצעה הזאת ויאשרנה, איך שהוא דבר זה מסוכסך קצת.

לפי ההגיון והיושר צריך לא רק הועה"פ המצומצם, אלא גם המחבר הנכבד בעצמו לחזור מן ההצעה הריאקציונית והאבסולוטיסטית הזאת, אין אנו צריכים לשום תקנות חדשות, יש רק שאלות קטנות אחדות בדבר הפדרציות ועוד, אבל גם את השאלות האלה לא פתר הד"ר ב. באופן מספיק. המלאכה היא גם בבחינה טכנית מלאכה רעה. יש דברים שהוא כופל ומשלש ללא צורך, וכנגדם יש דברים שאינם ברורים כל צרכם. במקום הפדרציות הוא מציע פרקציות, אבל, אם הפדרציות מזיקות, הלא מזיקות גם הפרקציות! את כל ההסתדרות מעמיד בעל ההצעה לא על משלמי השקל אלא על אגודות, וכשאומרים לו: הלא ברוסיה אגודות אי־אפשריות הן—הוא משיב: רוסיה תחשב כיוצאת מן הכלל! זו היא השקפה אשכנזית „רוסיה יוצאת מן הכלל", — כאלו היתה זאת איזו בלגיה, או הולנדיה! בשביל רוסיה הוא אומר לעשות חק נבדל. מגוחך הדבר לראות, עד כמה הציונים האשכנזים אינם מכירים את מקומם. רוצים הם, כנראה לשכוח, כי בשנים הראשונות רוב הכסף של הבנקים וכל אלה המוסדות, שהם נוהגים בהם עתה שלטון, אך מרוסיה בא ו„מהיודים" הרוסים שבארצות אחרות! וכמה היה סך השקלים מרוסיה? כל השאר היה רק פרפראות! רחוק ממני הרעיון לפגוע בכבוד חברינו־בדעה האשכנזים, אבל להתנשא עלינו אין להם שום רשות ויפוי־כח עפ"י היושר! בין חצי מליון של היהודים האשכנזים יש מעט יותר מששת אלפים משלמי שקל. ובאשכנז הלא צריך להיות פי מאה מברוסיה, מפני הטעם הפשוט, שהמצב החומרי של היהודים האשכנזים הוא טוב הרבה יותר ממצבם של יהודי רוסיה. היו ימים, שעיר אחת

ברוסיה היתה נותנת יותר מששת אלפים שקל. אמנם דילגטים אשכנזים יבאו בשנה זו אל הקונגרס בודאי במספר מסוים, מפני שקבלו מנדטים, וקרוב להם המקום, בעוד אשר היהודי הרוסי צריך לנסוע נסיעה רחוקה, והפספורט לבדו עולה לו בהוצאות יותר מכל הוצאותיו של „דילינט אפריקני־אשכנזי", — את כל הדברים האלה אנו יודעים, ואין אנו מוחים, אבל כשאומרים כלאחר יד: „רוסיה"—זה הוא דבר יוצא מן הכלל, הלא חייבים אנו להזכיר את חברינו, כי עוד גם עתה רוב הציונות ברוסיה הוא, למרות העניות וההגבלות העושות את העבודה כמעט לבלתי־אפשרית.

כל זה דרך אגב. הדבר העיקרי שצריך להעיר עליו הוא: הצעה של תקנות כאלה איננה ראויה לבא לפני הקונגרס! — הועד הפועל הגדול צריך למנוע את הדבר הזה. הד"ר ב. בעצמו—אם יחפוץ, הרשות בידו להציע מה שהוא רוצה, אבל הקונגרס צריך לדעת, אם הצעתו היא, או הצעת הועד הפועל המצומצם. זאת היא רק למען דעת, אוגם בנוגע לשאלה, אם תתקבל הצעה זו אם לא, חושב אני, שעלבון הוא גם לשאול זאת.

נשאר לי להעיר עוד על הדבר היותר עיקרי: לי ולרבים מחברי יש מעין הרגשה, שיש מטרה מיוחדת לעריכת הצעות ממין זה לפני הקונגרס, והיא: תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי... אופוזיציה. הנה יש דינים ודיני דינים בהצעתו של הד"ר ב. ע"ד האגודות והארצות והאספות הכלליות והשנתיות והתרומות והשקלים והגביות והחשבונות, והכל באשכנזית יוריסטית, וחושבים שיתחילו להתוכח ולפלפל יום אחד ושני לילות ע"ד „אורגניזציה", ולבסוף, כשיהיה „העולם" יגע, וכל המשא ומתן כבר יהיה לו לזרא, יגמגמו דרך העברה בעלמא: מה שנוגע אל הועד הפועל המצומצם — יהי הדבר כך וכך, ואז בשעת עייפות ונעילה יסכימו הצירים לכל. נוטל אני לי רשות לחשוב, שהדבר הזה לא יצלח. תחבולה יכולה להצליח רק פעם אחת ולא שתי פעמים. לפנינו יש רק שאלה אחת, ואותה צריך לפתור לא אגב אורחא ולפני נעילה, כי אם בשעת התעוררות המוחות והכוחות, והיא שאלת העברת לשכת המרכז והגדלת מספר חברי הועד הפועל המצומצם. כל שאר השאלות בענין ההסתדרות הם דברים של מה בכך, ויש רק אולי שאלה ע"ד פדרציות, שצריך לדבר על אדותיה מעט, אבל השאר איננו כדאי להטריד בו את הקונגרס, ויכול הכל להשאר כמו שהיה. לא בדינים האלה תלויה הצלחת הציונות, או אסונה. ואין אנו נוסעים אל הקונגרס, כדי לגרם את שיגינו בחצץ יוריסטי... רוצים אנו לישא וליתן על הדברים הנוגעים אל הנ..., ולא לעסוק בדקדוקי עניות הללו; זמנו של הקונגרס הוא יקר ביותר ואין אנו רשאים לאבדו ולבלותו בדברים של מה בכך וכבר פקחים אנו ביותר ולא נתן להסיח ע"י הדברים הפעוטים האלה את דעתנו מהשאלות העיקריות.

דברי הם אולי חריפים מעט, אבל יש רגעים, אשר אז חובה לדבר בכח ולמנוע ע"י מו"מ גלוי לפני הקונגרס סכסוכים אפשריים בעת הקונגרס.

ש. גורליק.

אוֹסְקַר אוֹאַיילְד.

(המשך מגליון 44).

אפשר שיתגשם סדר כזה בזמן מן הזמנים, אבל לע"ע סדרו לדם בני־האדם את חייהם באופן נבער ומכוער מאד ובלתי אסתיטי. אוסקר אואיילד איננו קורא בשום מקום למלחמה בעד סדר אחר טוב. ואין להתפלא על זה. הוא כ"כ רחוק מן הבמה הצבורית, מפוליטיקה, ותפקיד של דמגוג אינו הולם אותו כלל. מסופק הדבר, אם ראה אואיילד מימיו את כתלי בית־הנבחרים הלונדוני. הוא יודע רק אמצעי אחד: ללכת. לאן? אל היכל היופי, אל הפנתיאון של האמנות — עונה אואיילד. צריך להתרחק מעל קן־הנמלים המגוחך, מעל המציאות ולברוא עולם אמנותי. כל אחד מחויב להיות אמן. הכל מן הגדול עד הקטן צריך להיות טבוע בחותם האמנות; צריך להפוך פלוסופיה לאמנות, ומבקר נאמן הוא רק מי שמוסר בצורות פיוטיות חדשות את תוכן הספר או התמונה. עולמו של האמן הוא יותר חשוב, יותר נעלה מעולם המציאות. חופש גמור ישנו רק בהאמנות, אין לך אדם המשיג את האידיאל של האינדבידואליות במדרגה נעלה כ"כ כהאמן. חפשי הוא יותר מן הטבע.

„רק האמנות החפשית יכולה להכריח את עץ השקדים לפרות בימות החורף ולהביא סופת שלג על שדות־הקמה. היא יודעת פרחים כאלה, שלא ראו מעולם את הגן וצפרים כאלה, שלא היו מימיהם ביער".

אין אדם נזקק כ"כ לחופש גמור כהאמן. הדספוטיות מסובבת לו יותר מלכל אדם, לפיכך הוא מתיחס בשנאה אל ההמון, אל הרחוב, מפני שהדספוט היותר גדול הוא הרחוב, עריץ הוא יותר מן המלך, יותר מן האפיפיור. הראשון מושל רק על הגוף, השני—רק על הנשמה, וההמון מדכא גם את הגוף גם את הנשמה. היו מקרים רבים, שפגשו את האמן בכבוד ובאהבה בחצרות מלכים, יש שגם הקיסר גם המלך כורעים ומרימים מן הארץ את המכחול ומוסרים לאמן, אבל ההמון כופף קומתו רק כדי לקחת מלא חפנו עפר ולעפר על האמן...

יש לו לאמן במה להתגאות. הוא מאציל יופי על העולם ועל הטבע יותר משהוא מקבל מהם. הוא איננו מחקה איש; להפך הכל מחקים אותו. הערפל בחוצות לונדון משך אליו את העין רק הודות להאימפריסיוניסטים.

„הכל צריך לקבל מאת האמנות; רק ע"י האמנות אנו יכולים לשפר דרכינו, רק האמנות יכולה להגן עלינו מפני סכנות־החיים הנאלחים".

היופי צריך להמצא בכל דבר קטן. הלורד הינרי בהרומן „תמונתו של דוריאן גריי" מצטער מאד בהודע לו, כי הפרח היפה, אשר קנה, הוא מאותו המין הנקרא „רובינזונינה" „זוהי אמת מעציבה — אומר הלורד הינרי — אבל כבר אבד לנו הכשרון לקרא לדברים שמות יפים. השם הוא הכל. מעולם אין דרכי להתוכח על אודות מלים, ולפיכך אני שונא מאד את הריאליות בספרות. האדם שקרא למעדר—מעדר—אחת דתו לעבוד בו כל ימי חייו, זה היה שכרו על פי פעלו".

היכולת לקרוא בשם יפה הוא דבר נכבד, אבל נכבד ממנו הוא הכשרון לדבר יפה. צורת־הדבור היותר נעלה ביפיה הוא, כמובן, הפרדוקס. „הפרינץ פרדוכס" כך חפץ דוריאן גריי לקרוא להלורד הינרי. ושם־התואר הזה הולם מאד את אואיילד, שהיה באמת לא פרינץ, כי אם מלך הפרדוכס ועל הרבה מגבוריו האציל

את כשרונו המיוחד הזה. כמעט כל הקומידיות של אואיילד אינן אלא מלחמת-שפתים מצוינת במינה. הרומן „תמונתו של דוריאן גריי" לוקח את לבנו לא בהרעיון הצפון בו, כי אם באותן השיחות של הגבורים שכל אחד מהם מתאמץ להצטין באמנות הדבור היפה והנמרץ, ונוחל את הנצחון — זה שעולה על חבריו בפרדוקסיו.

יש שנקל הוא לתעות בלבירינט הפרדוקסים של אואיילד, להתבלבל במשחק-הרעיונות שלו. הפרדוקסים שלו הם תמיד מבריקים, אבל הם מיגעים במספרם המרובה, אואיילד אוהב להתיפות בכשרונו המיוחד לעסוק בשיחות מלאות ענין, וכך הוא הולך ונוהג סלסול בשמות האבנים הטובות השונות, השושנים והפרחים, את כל מיני האבנים הטובות: את הספיר, הנופך והיהלום והאיזמרגד הוא אוהב לא רק למשש באצבעותיו, כי אם גם לדבר על אודותן, לקרוא אותן בשם. ומתענוג זה אין הוא מסתלק אפילו בחזיונו הרציני שלומית *), המעלה בזכרוננו את הטרא-גידיה הקלסית ביפיה ובהודה.

אולם בהגדות והמעשיות, שהיה אואיילד אוהב לספר לידידיו, הוא מגיע אל מרום האידיאל של פשטות קדושה, ורק ב„שלומית" בלבד היא מתיצב לפנינו בתור סופר טראגי. פה אין דברים מיותרים, מפני שכל הגבורים הנם טראגיים, וכולם סופם למות מפני שרצונם הוא חזק יותר מדי, ואין איש מהם רוצה להכנע. הסגוף הקנאי של יוחנן נפגש בתאותה הפראית של שלומית. טראגית היא האהבה כאן, מפני שכל אהבה עמוקה היא טראגית. יוחנן מת, כי שלומית אהבה אותו אהבה עזה יותר מדאי.

גם „שלומית" גם האגדות הביבליות ואחריהן „די פרופונ-דים" **) עומדים יחידים בין ספרי אואיילד. אבל בכלל שורר בספריו הפרדוקס המבריק, חסר שם הפחד מפני הטראגידיה העולמית. כאלו הקיף אואיילד את עצמו באבנים טובות ומרגליות, מעשה ידי אמן, בשושנים ופרחים ואיננו רואה את הריקניות שבחיים. יותר מדי הוא שקוע בסלסילי היופי ואין לו פנאי לשאל, למשל: איה האלהים? אפשר, כי אואיילד היה גם חכם גם דז'ינטלמאן עד כדי להמנע משאלות מחוסרות-נמוס כאלו. אפשר, שלא היה רוצה להמצא במצב הבלתי-נעים של אותו הטפש, המצפה כל ימיו ל„תשובה". אמנם יש מקצת אמת בהשערות אלו, אבל הסבה העקרית היא שהיה אואיילד רק אמן ולא פלוסוף.

אואיילד דרש מאת כל אדם שיהיה אמן, הוא שכח את החובה השניה—להיות פלוסוף. מה שהיה אואיילד רק אמן, גרם לו צרות רבות, עד אשר הפך את החפשי שבחפשים לעבד עובדים לתענוגות וליופי. סוף סוף היה אואיילד עבד כפות להאיסתיטיות שלו. חסר היה את הספקנות הפלוסופית, המטפת תמיד טפות מרות אל כוס התענוגים. בהתולו החד שבקומידיות שלו הכה את בני המעמדות היותר גבוהים את הארויסטקרטיה הלונדונית, אבל חצי האירוניה שלו לא פגעו בו בעצמו. בחפצו להגשים את האידיאה של האפיקוריי הקדמון שכח דבר אחד: אפיקוריי אמתי יודע את ערכו הדל של כל דבר ואפילו זה של האפיקורסות שלו: הוא בן-חורין, הוא שוכב בגנו תחת ענפים עבותים, שותה יין, מריח את ריח הפרחים, אבל בכל רגע הוא יכול להתנשא ממקומו וללכת אל המדבר השמם, להשליך מעליו את בגדי הארגמן והתכלת ולשום שק על ראשו, מפני שקודם כל הוא פלוסוף.

אותו האיש שהשכיל כל כך לירות על ימין ועל שמאל את חצי מהתלותיו, לא יכול ללגלג על עצמו. מחמודות החיים יצר לו פולחן וכרע ברך לפני אליל האמנות. „מי שרוצה להיות חפשי אין לו להשתעבד אל חמודות-החיים". היכל-האמנות הגדול היה כעין בית-כלא, שהעבד אוסקר אואיילד היה לוטש שם אבנים טובות ומרגליות או קוטף שושנים מגן הפרחים הגדול.

בספר-הוידוי שלו כתב אחר כך:

„בהיותי באוקספורד — זה היה אחרי כלותי חוק למודי — אמרתי פעם אחת לאחד מידידי, בטיולנו בשדרות האילנות אשר בסביבות הקולידז' המגדליני: חזקה תשוקתי, לטעום מכל העצים הגדלים בגן-העולם, בלב מלא תאוה נכנסתי אל החיים, ועם לב זה עברתי אותם. ואולם, חבל, כי הסתפקתי רק בחלק הגן הטובל בקרני השמש, ועל חלק-הגן השרוי בצל פסחתי לגמרי"...

אבל סוף סוף עלה בגורלו של אוסקר אואיילד לטעום גם מכוסה של הטראגדיה. כל ימי חייו ברח ממנה, אבל היא רדפה אחריו ותשיגהו ותאלצהו להיות לפלוסוף ולא רק לאמן, להיות מ ע מ י ק ולא רק מ ב ר י ק. דבר אחר חסר לו לאוסקר אואיילד, בסל-הפרחים הגדול לא נראו הקוצים, הנחוצים לכל אישיות מזהירה, מפני שרק בחבלי הגיהנום נצרפת הנשמה ומגיעה למרום המדרגה ומוצאת מנוחה...

לראשו היפה של אוסקר אואיילד נעטר זר של קוצים, ואז כתב את „די פרופונדים", אחד מטובי ספריו, אחד הספרים היותר עצובים שבספרות העולמית. —

III.

יש ספרים, הדומים לשדרות בודדות ואפלות, שבה, תועים ברומיה ובראש כפוף אנשים בעלי לבות שבורים ונשמות קדורות ועטופות-יגון. בשדרות האלה הולכים רק המנוצחים במלחמת-החיים; שם עושים הם סך הכל של חייהם; שם מביאים בחשבון את המציאות ומציגים את הקו האחרון, לפעמים ברגש של כעס וכמעט תמיד בתוגה חרישית, בבת-צחוק של סליחה ומחילה.

יש יופי מיוחד בהשדרות הללו כמו שיש יופי מיוחד בירידה שהיא לפעמים עליה, מפני שהאישיות מתעלה בה, מתעמקת ומצטרפת. מי יכול להכחיש, כי נפוליון השבוי, נפוליון הבודד על האי הילני, הנצב על חוף הים שקוע במחשבותיו, ידיו שלובות על לבו וראשו מורד על חזהו, כי נאפוליון זה הוא יותר יקר לנו מאותו היושב רוכב על סוס אביר ומתבונן אל העמדות הגאוניות שלו.

די פרופונדים של אוסקר אואיילד היא שירת המנוצח.

פני המנצח הקידם יותר מאירים, יותר יפים הם ועדינים, כפני קדוש. קודם היה אואיילד מושך את הלב, אבל לא יותר. עתה הוא יקר לנו וקרוב מאד לנשמתנו. נתקרבנו אליו כל כך ע"י הצרות הנוראות, ע"י הלילות הארוכים, האפלים והבודדים, אשר עברו עליו.

שדרה דוממה ובודדה ובה מטייל אואיילד בצעדים בלתי-בטוחים ובעינים מפיקות יגון. אין הוא מעלים על אשמתו, כן, חטא חטא, ששתה מכל כוסות החיים, מבלי הבחין בין אלה שיש בהן ובין אלה שאין בהן סכנה. אבל הוא רוצה להיות שלו ברוחו, הוא אינו רוצה להיות נוקם ונוטר. הוא סולח ומוחל לאויביו אשר רדפוהו וגם לאוהביו שהיו מסובין על שלחנו הדשן, ועזבוהו לנפשו ביום אידו. בלילות הבודדים והקשים הוא מתחנן לאל ומתפלל לשלוה פנימית, לאהבה, המתרוממת על הכל, להאהבה, המוחלת לכל.

רק בתחלה היה אואיילד אומלל, ואולם עתה שקט לבו

---

*) חזיון זה הופיע בתרגום עברי ב„המעורר" שנה ב' וגם בתרגום יהודי בלונדון.

**) יצא לאור בתרגום יהודי מאת ק. מרמור בלונדון.

הוא אינו רוצה עוד לספוק כף ולקרוא: „מה נורא קצי"! לא! רוח חרשה עברה עליו, והוא רוצה לאמר: „הנה התחלה, ומה יקרה היא זו"!

„הדבר הראשון, שאני צריך לעשות — כך אנו קוראים ב„די פרופונדיס" — הוא לעקור מלבי כל רגש מר אל העולם, אם נשאר עוד זכר לרגש כזה. דל אני, אין לי כל, אבל יש בעולם אומללים ממני. בלב שלם: מוטב לי לחזור על הפתחים לבקש פת לחם, מלצאת מבית־האסורים בנפש מלאה זעם על העולם כולו. גם אם לא אקבל מאומה בבתי העשירים, הנה העניים יושיטו לי עזר. מי שיש לו רב, יש שהוא קמצן ואביר־לב; מי שיש לו מעט הוא נכון תמיד לחלק את המעט הזה עם אחרים. טוב לי לשכב בקיץ על מצע דשא קר, ולבקש לי בחורף מחסה תחת גג רפת גדול, ובלבד שתשכון אהבה בלבי".

כך כותב אוסקר אואיילד, זה שהיה מלך המודה. בעל־הטרקלין הראשון בלונדון, גאון הפרדוקסים, המלגלג תמיד. אל יעלה רעיון על לבכם, כי הוא הסתלק מן האמנות, מן האינדיבידואליות, לא. להלן הוא אומר: „יודע אני, כי לא לי לבקש נדבות כראש דרכים, ואלמלי היה עלי לשכב בלילה על העשב הקר, אז הייתי כותב שירי־זהב להלבנה". ואולם נפשו התעמקה. גם עתה הוא אמן אבל לא עבד לאמנות, מחיי התענוגים כבר השתחרר. יש בעולם דבר יותר יפה מן הקבינט המקושט של דוריאן גריי. הוא העשיר את עולמו הפנימי, הוא נתעלה יותר על ידי שסבל הרבה. מן הפרדוקס עבר אל הליריות החרישית.

הצבור. האוהב כ"כ לענוש את החוטא, לקח מאת אוסקר אואיילד את כל מה שהיה לו. האיש שהסכין כ"כ למשוך אליו את עיני הכל, שהיה הראש והראשון בכל מקום, שוכב עזוב בחדר אפל. ידידיו ורעיו נפוצו איש לעברו, ובלבם אין זכר לחמלה, להשתתפות בצער.

הנשאר האחד, למצער, נאמן לו? בוידויו העצב אנו קוראים: „במקום של יסורים — שם אדמת־קודש". יבא יום והאנושיות תבין את הדבר. עד העת ההיא אין האנושיות יודעת ומבינה את החיים. ר א ב ב י (חברו) ועוד אחרים כמהו יכולים להבין את הדבר. בשעה שהוליכו אותי שני שוטרים מבית האסורים אל בית־הדין, חכה לי ר א ב ב י בפרוזדור, ולגודל תמהונו של הקהל הסיר את מגבעתו מעל ראשו, ברגע שעברתי על פניו אסור באזיקים וראשי מורד על חזי. בזכות מעשים פחות טובים זוכים בני־אדם להכנס אל גן־העדן".

„די פרופונדיס" איננו רק מגילת „איכה" של הסופר, שהיה מהולל וחביב לפנים, זהו גם ספר מלא רעיונות עמוקים. אמנם אין הם נאמרים בנאון הקודם, חסר בהם בטחון־בכחו, זה המיוחד למושל, לאיש הרואה עולמו בחייו, לאפוטרופוס האמנות. בחשאי הוגה הפייטן העזוב, אין בלבו האמונה הקודמת, ועל כל רעיון, על כל מלה שרויה העצבת של הסובל והמדוכא ביסורים. הצורה יפה ונעלה כמקדם, אבל חסר לה הברק והזוהר המיוחד.

ה„בלדה של בית־האסורים"—זהו ספרו השני של אואיילד לפני „תקופת־הירידה". יותר מזה לא יצר. הוא קוה להתחיל חיים חדשים, אבל נפשו היתה רכה ועדינה כנפש־אשה, רוחו לא היתה חזקה, וכשלא פגש אחרי צאתו לחפש יחס חם ונלבב של אח, נפל רוחו ולא יכול לבצע אף אחת ממחשבותיו. הוא תעה בודד לבוש בגדי עניים, פצוע־לב ורצוץ־נפש.

הכל פנו לו עורף, וידידו היותר נאמן לפנים, אנדרי ז'יד, התבייש לשבת אתו יחד בבית הקפה. „שבה לימיני — אמר אליו אואיילד בעצבת — כל כך בודד וגלמוד אנכי".

בבדידות גמורה, עזוב ונדח, כלה אוסקר אואיילד את שארית ימיו.

ולא ידע איש את קבורתו...

יהודה קרני.

לֵילֵי־מִסְתּוֹרִין.

VI.

הָיָה הָעוֹלָם מְעוּטָף אַפְלוּלִית שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם,
וְהָיְתָה הַשָּׁעָה לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה, סְתַם־שָׁעָה
כְּשֶׁהִתְקַנְתִּי אֶת עַצְמִי לִפְרוֹזְדוֹר. עַל בְּהוֹנוֹת רַגְלַיִם
נִכְנַסְתִּי לְבַקֵּשׁ דְּבַר מָה לֹא יָדַעְתִּי, וְתָעָה מַבָּטִי
וּבִקֵּשׁ וְתָעָה...
בֵּין כֹּה וָכֹה אָתָא הַלַּיְלָה וַיֶּחֱשַׁךְ הַפְּרוֹזְדוֹר
עַל מְבוֹאָיו וּכְתָלָיו,
וַאֲנִי כְּלַפֵּי קִירוֹת אֲפֵלִים עָמַדְתִּי בְּלִי דַעַת אֵיךְ לַעֲלוֹת
לְמַעְלָה בַּפְּרוֹזְדוֹר, וְאֵיכָה
לִכָּנֵס בְּשָׁלוֹם אֶל צִלְלֵי־צְלָלָיו;
וַאֲנִי בְּחָשְׁאִי חִכִּיתִי וְלִבִּי מְפַחֵד וּמְנַבֵּא לִי רַע בַּחֲשֵׁכָה.
וְהִנֵּה מִפִּנָּה נֶאֱלָמָה, כְּאִלּוּ מֵאֵיזוֹ עוֹלָמוֹת רְחוֹקִים,
שְׁאוֹן־דֶּלֶת שֶׁסָּבְבָה עַל צִירָהּ
הִגִּיעַ — וְרִפְרוּף כְּנַף־שִׂמְלָה, וּצְעָדִים חֲשָׁאִים וּמְהִירִים,
אַחַר — שׁוּב רָבְצָה הַדְּמָמָה. יָדַעְתִּי: דְּמוּת חָלְפָה עַל פָּנַי
וּשְׁאֹל לֹא הִרְהַבְתִּי מִיִּרְאָה,
יָדַעְתִּי כִּי שְׁתַּיִם תּוֹצָאוֹת לַשְּׁאֵלָה: אוֹ שְׁתִיקָה מַכְלִימָה
אוֹ רְמָזִים נִסְתָּרִים וּטְמִירִים
לֹא אֵדַע פֵּרוּשָׁם. וְשָׁרוּי בְּפַחַד
הִקְשַׁבְתִּי רַב קֶשֶׁב מַה יְּגוּנַּב אֵלַי מִן הַדְּמָמָה:
נִיב רַחֲמִים אוֹ לַעַג לַהוֹלֵךְ בַּחֹשֶׁךְ, אוֹ אוּלַי
כִּי שְׁנֵיהֶם בְּיַחַד
יִנָּשְׂאוּ מֵעֵבֶר הַפְּרוֹזְדוֹר, הִנָּשֵׂא וְהַגְדִּיל אֶת עֶלְבּוֹן הַנְּשָׁמָה...

VII.

הַמַּעֲלוֹת הָרוֹעֲדוֹת תַּחַת כַּף רַגְלִי—הַגִּידִי לְאָן הֵן מוֹבִילוֹת,
הָרַעַשׁ הַהוֹלֵךְ מֵעִמְקֵי הַהֵיכָל — הַגִּידִי מַה טִּיבוֹ:
אִם תְּפִלּוֹת־
מַלְאָכִים, הָעוֹמְדִים וְנֶהֱנִים מִזִּיווֹ
שֶׁל עוֹלַם־הַהֲוָיָה אָנֹכִי שׁוֹמֵעַ, אוֹ אֵילִי הַקּוֹלוֹת
מִתְפָּרְצִים מִפִּיּוֹת הָרוּחוֹת הַמְחַבְּלִים,
הַיּוֹצְאִים עִם כְּנוּפְיָה שֶׁל לִילִיּוֹת שׁוּרִית בִּמְחוֹלוֹת
וּשְׂמֵחִים בִּפְרִיצוּת עַל חֻרְבַּן־עוֹלָמוֹת וְעַל הַמִּתְאַבְּלִים

עֲלֵיהֶם? – צֵל אִיש עֲטוּף שְׁחוֹרִים מִתְהַלֵּךְ בַּמָּבוֹא, הַגִּידִי
אִם אָרִים אֶת צְעִיפוֹ הַשָּׁחוֹר
מֵעָלָיו, וְאֶשְׁאַל לְפִתְרוֹן עֲתִידִי
וְלָאֵלִי?
מִי יֶעֱרַב לִי לֶכֶת לְמַעְלָה
וְלָשׁוּב לְאָחוֹר
מִי יֶעֱרַב, וּמִי יִשְׁמַע בִּדְמָמַת-קוֹלִי
בְּחֶשְׁכַת-הַלַּיְלָה?
וּבְלֵילָךְ הַזֶּה, יְדִידָתִי, אַל תֵּלְכִי מֵעִמִּי, לַוִּינִי,
כִּי אִלְּלֵי אֶת קוֹלוֹת הַלַּיְלָה וְרָזָיו תָּבִינִי...

מ. בן־אליעזר.

הַיּוֹרֵד.

ליעקב פיכמן.

השומר היחיד שבעיר, יהודי עני שביום הוא נושא־סבל ובלילה הוא נוטר נכסי העיר, בהכנסו בבקר־קיץ אחד אל בית־המדרש להתפלל „ותיקין", כדרכו, הסיח לפי תומו באזני אחד מ„עשרה הראשונים", כי בלילה הזה, בעברו על פני בית הגביר החירסוני, שמע קול יללה. קרב אל רחלון והטה אזן. אך לא הבין מה שסחו ביניהם הבעל והאשה. הוא שמע רק אנחות וגניחות, ואחרי כן גם קול בוכים.

נטפל עוד יהודי אחד שהטה אוזן לשמוע על מה מדברים אנשים. חשב את הדבר למלא ענין וסיפר אותו לפני חברו שנגש ושאל: „מה זאת"? ועד שלא כלתה תפלת־שחרית כבר ידע כל „המנין הראשון" את הספור הנפלא של השומר.

אך „במנין ראשון" מתפללים, כידוע, רק בעלי־מלאכות או בעלי־עגלות, המקדימים לצאת מבית־המדרש, באין להם פנאי רשהות שם. ולכן נתקבלה השיחה בלי הערות, פירושים ובאורים. כל מי ששמע את הספור משך בכתפיו, שרק בשפתיו, נענע בראשו אילך ואילך -- לאות, כי הדברים באמת המוהים ומוזרים, ומי יבין פשר להם.

ואולם הספור קבל צורה אחרת לגמרי „במנין שני", בשעה שבעלי־בתים מתפללים. אז יש שהות קודם התפלה, כשממתינים לבוא הרב, וגם לאחר התפלה מנהג קדמונים הוא לעסיק „בשיחות חולין", בזמן עטיפת הטלית וכריכת התפילין.

והיכף כשנשמע בכנופיה הספור הנזכר לעיל, העיר אחד מן השמעים:

– זה כמה שאני מתבונן ורואה את פני הגביר עצובים אף כי מתאמץ היא להתראות מבידח.

על מה זה?

אומרים, כי בשנה זו הפסידו סוחרי־היערות ממון רב — נענה ידען אחר.

– אפשר כי עסקי־משפחה יש כאן...

שמעתי, כי הגביר התחיל בעת האחרונה מקמץ בהוצאות.

בתה אשתי פעם אחת נכנסה אל בית הגביר ושמעה באזניה את הגבירה גוערת בשפחה על ששברה קערה.

על פי השיחות האלו נולד רעיון בלב יהודי הגרן,

שכסף־הנדוניא הנועד לבתו מונח בידי הגביר, ללכת ולקבל „בעוד מועד".

ונפלא הדבר, כי אותו הרעיון עצמו נולד בשעה אחת במחות רוב בעלי־החובות, שגמרו לקחת את כספם מידי האיש שחדל להיות „בטוח".

ובשעה העשירית בבקר התחילו יהודים נכנסים בחשאי, כמתגנבים, אל בית הגביר. כל אחד ואחד העמיד פנים בפני חברו, כי בא „לרגלי עסק".

המתינו שעה קלה בחדר־האורחים הפונה אל הרחוב, כשיצא אליהם הגביר מלובש במעיל־בקר ופניו מפיקים חשיבות, נתבלבלו קצת ונשתתקו.

— מה תאמרו, רבותי?

רבים לא מצאו ידיהם ורגליהם, ואחדים כבר נתחרטו רגע על שבאו לכאן. אך „פ ר ץ „בעל־בכי", זה שבניו שולחים לו כסף מאמיריקה, ערב את לבו ואמר:

— רוצה הייתי לקבל מכבודו כסף...

— כמה?

— כל הסכום המונח...

— למה לך באותה שעה?

— כך... — גמגם „בעל־בכי", ששכח להכין מראש תירוץ מספיק — מזדמן לי עסק... ובכלל...

בינתים הבליגו כל הנושים על פחדם, וכל אחד ואחד עמד ותבע את המגיע לו.

— רבותי — פנה הגביר אליהם, ובקולו נשמעת תלונה — הלא גם ב נ ק אינו פורע את כל החובות ביום אחד... הן באופן כזה תכריחו אותי להיות כ נ ק ר ו ט...

מלה אחרונה זו, שבאה מן הכרך, עוררה המולה בקרב הקהל הנאסף שהלך ורב. נשמעו קולות קוראים:

— מה זאת?

— לא אזוז מכאן עד שיושב לי כספי.

— אני רץ אל הפריסטב...

— כספי, כספי...

— רבותי — פנה הגביר אליהם שנית וקולו רעד — אף אם תצעקו מן הבקר עד חצות לא יועיל לכם מאומה... השקטו, הרגעו... הנה תראו, כי במשך חדש אחד יסילק לכם עד פרוטה אחרונה... לפי שעה אין לי...

הוא פנה אליהם ערף ונכנס אל החדר הסמוך ונעל את הדלת מבפנים.

שעה קלה עוד עמדו הנושים והמתינו, אחדים מהם איימו בדברים והוציאו מפיהם גדופים. המיושבים עמדו ושתו עצות כיצד להציל את הונם, ובעלי־היאוש הורידו את ראשם והרהרו: וי לחסרון כים.

עברה שעה קלה, והנאספים נשמטו אחד אחד והלכו אט אל בתיהם.

כל היום ההוא התלחשו בעיר. הנוגעים בדבר הלכו כנזופים. שקועים היו בהרהורים ונמנעו להשיב על שאלות הסקרנים בענין זה, כאילו נתיראו לגרום הפסד לעצמם, בהוציאם מפיהם את הדבר הצפון בקרב לבם. ולכן עמדו יושבי־קרנות ושערו השערות. נשמעו הלצות ודברי־חדודין על אדות הגביר ומנהגיו. בעיר הורגש המאורע בכל פנה ופנה.

ברחוב עבר יהודי גבה־הקומה, איש כבן ארבעים, ומביני כנופיות של עומדי־בטל הצביעו עליו:

— הנה, הנה מפיו נדע כל פרש דבר.

ההולך עמד ונסתכל בתמיהה בפני הפינים לעברו.

— שמע נא, יוסי; הגביר „שלך" הוא — „פליטה"?!

הלז נעץ עיניו באיש הדובר בו, אחר רקק וענה בזעף:

— יעלו עשבים תחלה בלחייך...

נשמע מבין הכנופיה חוכא־וטלולא.

— ראו נא, אין בר־נש זה יודע כלום... היכן היית? הבפטרבורג?

— אינך מאמין? שוטה, הכל יודעים כבר את הסוד: הגביר שלך הוא קבצן, במחילה, והיום עמד ופשט רגל — בנקרוט בלשון אשכנז.

ומרגע לרגע גדלה הכנופיה, ויוסי ראה את עצמו מוקף מכל צד. פניו אדמו מזעזוע־נפש ועיניו הפיקו איבה אל אלה המעליבים בהגביר „שלו".

פתאם נראה מרחוק המון יהודים ויהודיות, ואחריהם נערים וילדים, כלם נוהרים אל הרחוב, ששם עומד בית הגביר.

יוסי הבקיע לו דרך ובחפזון הלך בעקבות ההמון.

בהגיעו אל הבית, מצא כנופיות רבות של אנשים החונים מסביב לפתח ולחלונות. לבו התחיל דופק, דופק. הוא נדחק דרך ההמון ונכנס אל הבית פנימה.

ערבוב קולות. גדופים; גערות, בכיות, איומים. יהודי בעל פנים אדומים מכה באגרופיו על השולחן וצועק:

— הבו אותו אלי!

אחרים עומדים ועיניהם תועות על פני החדר המרווח לראות ולהתבונן, אולי ימצאו דבר שוה־כסף ליטול בחובם.

ונשים מיללות, בוכות, מעוררות רחמים על עצמן...

בעלת־הבית, אשה כבת ארבעים, עומדת ופניה העדינים חורים, קולה רועד מתוך דמעות:

— באלהים נשבעתי, בעלי יסלק לכם עד פרוטה אחרונה... רוצים אתם, קחו לכם הכל מה שבבית, ומה אני יכולה עוד לעשות לכם?

— אבל מדוע התחמק ממנו רבי אליה, למה ברח? אַ, אדרבה, למה?

בפתח חדר־המטות עמדה עלמה כבת שמונה עשרה, כולה רועדת ועיניה מלאות דמעה. על ידה שתי אחיות קטנות וילד אחד, שהביטו בחרדה על המון היהודים המקימים שאון.

יוסי נגש אל ההמון, ופנה אל אחד מהם, שהיה ראש המדברים.

— כלום אינכם מכירים את רבי אליה? האמנם יגזול מכם את כספכם? האמינו לי, יודע אנכי את כל משפחתו, גבירים בני גבירים... אל נא תאיצו...

כלך, כלך! — נזפו בו מרי־נפש. הראיתם את ה„בעל־צדקה" הזה? אולי תהא אתה אחראי בעד התשלומים.

ואחרי הדברים האלה נשמעו שנית גדופים כלפי הגבירים בכלל, וביחוד כלפי אלה הבאים מאותם המקומות, שאוהבים שם את האכילה ואת השתיה...

שעה ארוכה עוד עמד ההמון וחזר על הטענות בפעם העשירית, ורק עם בוא הערב נשמטו הנאספים כנזופים אחד אחד ועזבו את הבית מתוך איומים וקללות...

יוסי מתגורר בעיר הקטנה זה עשרים שנה או יותר, ועד היום היא רואה את עצמו כגר בארץ נכריה.

מזלו טלטלהו לפנה נדחה זו שבליטא, ועל פי איזה טעות נשתקע במקום הזה, נשא אשה, פתח לו חנות ונתישב על תושבי עירה זו.

בעת הראשונה הביטו עליו בני־העיר כעל אדם משונה. קומתו הזקופה, כתפיו הרחבות, פניו האדמונים והמלאים רבדיו אותו מיתר בני העדה והעידו על מולדתו מחוץ לליטא.

הליטאים היו מלגלגים על פשטנותו, שהגיעה לידי התמימות, והיו אומרים עליו ששוטה הוא.

— אך איש ישר הוא.

— ככל השוטים...

לפעמים היו אוהבים הלמדנים להקיף אותו בדברי תורה, כדי לגלות את חולשתו ואי־בקיאותו באותיות הקטנות.

— לא לחנם הוא „חסיד".

— סימן „לעם־הארץ".

ואולם על הכל היו מלעיבים בלשונו וממלאים צחוק פיהם על מבטאו המשונה ועל דבוריו הזרים.

קוראים היו אותו בשם „בוריך" או מכנים אותו „קנישר", על שם אותו המאכל, שרק שמעו בלבד הגיע לליטא.

פעמים שהיה יוסי נעלב, ופעמים שהיה מחיך לו כמין טוב־לב, אך בין כך ובין כך היה שותק. לא אהב את השיחות עם הליטאים ונתירא קצת מפניהם.

שנים רבות היה בודד. הוא האחד שהתפלל „בנוסח ספרד", הוא האחד שידע את טעמים של ענבים, הוא האחד שזמר ניגוני „החסידים" בעיר שכולה „מתנגדים".

ורק לפני שמונה או תשע שנים אירע לו נס. בא לגור אל העיר הקטנה, לרגלי עסקיו, „הגביר החירסוני", ששמו היה ידוע ליוסי עוד בשבתו בארץ מולדתו.

מן היום הזה התחילה תקופה חדשה בחיי יוסי. היא היה כרוך אחרי בית הגביר ונכון היה למענו לבא באש ובמים. עתה איננו עלוב ובודד בנכר, בהיות לו בית נאמן כזה.

והוא התחיל מספר בעיר את פרשת גדולת המשפחה „שפירין" בחירסון והסביבה, את העשירות המופלגה שלה.

הליטאים היו שומעים את ספוריו בפיות פעורים. ויוסי הרגיש כי הוא הולך ומתעלה בעיניהם בזכות הגביר.

לאט לאט היה יוסי לאיש־הבינים בחנם בין בני־העיר ובין הגביר.

— אולי תשאל את הגביר „שלך" על...

— יוסי אתה תבקש את הגביר שלך...

כך היו רגילים לפנות אליו, מפני שידעו, כי יוסי היא בן־בית אצל הגביר.

המאורע הזה בבית הגביר הטיל יגון על יוסי, כאילו האסון הנורא בא עליו והוא כורע תחת משאו.

הוא בא אל ביתו. אשתו הכירה בפניו העצובים, כי שרוי הוא בצער.

— למה זה אתה הולך קדורנית? — נסתה להגיד את דעתו — „הגביר שלך" לא יגוע ברעב. ומה עושים אני שלא היינו עשירים מעולם?

יוסי נתן עיניו באשתו. נדמה לו, כי רוצה היא להרעימו.

— יכול אדם לחשוב כי ספינתו נטרפה בים, כי ביתו נשרף, כי רכושו נגנב.

— מוטב שתשתקי — נזדעזע יוסי.

האשה נסתכלה בפניו, נענעה אחריו בראשה ואמרה בתרעומות.

— אדם שיש לו בת שצריכים להשיאה, שאין לו פרנסה אפילו בדוחק, שחנותו הולכת ומתדלדלת, שמחויב לפרוע חובות כלים חברו לי האגית? וזה הולך ומבקש לו דאגות של אחרים

יוסי קם ממושבו בזעם. רצה להשיב על דברי זוגתו — אך עצר ברוחו ושתק. הוא מהר לצאת את הבית.

ליל סתו. ברחובות החשכים והמרופשים של העיר הקטנה מעטו מאד העוברים והשבים. התכנסו בני העיר באהליהם והפקירו את החוץ להעננים המטפטפים טפות טפות ומרטיבים את קרקע העיר.

יוסי הלך עטוף באדרתו בפסיעות גסות, כאילו מהר בשליחות נחוצה. בהגיעו אל בית הגביר, דפק בלאט על פני הדלת.

— מי שם?

— אני, אני.

הדלת נפתחה תיכף.

— ערבא טבא!

בבית שרר חצי־חשך. רק עששית לא־גדולה עמדה על השולחן והפיצה אור כהה על פני החדר המרווח. כנכנס אל בית אבל היה יוסי בעיניו, לבו נתכוץ.

בעלת־הבית קדמה אותו בפנים מסבירות והגישה לו כסא לשבת.

— אכן עוד נשאר לנו ידיד אחד, ואנכי אמרתי, כי מנודים אנו, והכל הכל נהפכו לנו לאויבים...

יוסי לא ידע מה לענות. מה חפץ היה להביע את השתתפותו באסון זה, לספר עד כמה נגע הדבר אל נפשו, אך הלב לא ידע להשתפך במלים.

שעה קלה שררה דממה. בעלת־הבית נשענה בראשה על ידה ונשתקעה במחשבות. יוסי התבונן מסביב ושאל:

— איפה הם הילדים?

— מנמנמים. זה בכה וזה בכה.

בעלת־הבית נתעוררה פתאם ושאלה:

— יוסי, אולי יש תחת ידך שלשה רובל...

פני יוסי חורו. הוא התחיל מגמגם:

— ודאי, ודאי שיש...

התחיל ממשמש בצלחותיו, תוחב ידו בזו, מוציאה ותוחבה באחרת, ובעמל עלה בידו להוציא את כיסו. ידיו רעדו... הוא פתח את הכיס בכח וחטף משם שטר בן־עשרה־רובלים והושיט להיושבת מסולו, והשתדל לבלי הבט בפניה...

— צריך לפרוט...

— לא, לא, המותר לא נחוץ לי... יהי בידכם, שמא תצטרכו...

היא קם מעל מושבו ללכת.

— למה אתה ממהר?

— ממתינים לי בביתי.

יוסי התחיל מרכס את כפתורי אדרתו ולא יכל. עיניו חשכו וידיו רעדו.

הוא עמד בבית כבעל נחלים לוחשות. נדמה לו כי הכתלים מתבישים, הרהיטים נכלמים בפניו...

כשיצא את הבית, הלך בחפזון והתאמץ להשתיק את המית לבו. לא ראה, כי כבר עבר על פני ביתו. פתאם עמד על יד בית־המדרש.

נכנס. ישב לו בקרן חשכה, שרוי בצער, ראשו כפוף, בעיניו דמעות. לנגד עיניו המחזה:

„היא, הגבירה, פונה אליו לבקש הלואה"...

מ. שאליט.

וְעִידַת עַסְקָנֵי־הַצִּבּוּר בְּקוֹבְנָה.

(סוף)

בישיבות הועידה נקראו רק שתי הרצאות, זו של סליוזברג, והרצאתו של רבינוביץ, מי שהיה ציר של הרומה השניה, ע"ד סדור מוסדות הצדקה שלנו ופעולתם. ההרצאה האחרונה הזאת נקראה בסוף הישיבה של יום ו', אולם הישיבה של מוצאי־שבת הוקדשה שוב לשאלת־הקהלה ונתקבלו החלטות בשאלה זו. מדלג אני איפא על הרצאתו של רבינוביץ והריני נותן את סוף הוכוחים בשאלת הקהלה.

כשהעמידו למנין את סעיפי תקנות הקהלה, שעובדו ע"י ועדה מיוחדה, נתעוררו שוב וכוחים. הפעם היו הוכוחים מלאי־ענין, כי נתבטאו בהן השקפות עיקריות.

ה' גולדמן, בא־כחו של הזרם הרדיקלי, הביע את הדעה, שמן הסעיף המסמן את תעודת הקהלה צריך להוציא לגמרי את הדברים ע"א מוסדות הדת. צריך להזהר לבלי לערבב את עיקר הסתדרות הקהלה עם העיקר הדתי. כבר הגיעה השעה שנבין, כי בקהלה צריכים להשתתף כל היהודים בלי הבדל הרגשים הדתים, ושהדת זהו ענין המסור אל הלב של כל יחיד ויחיד. אם תסתדר הקהלה שלנו על אותם היסודות שקבע מר סליוזברג, אם תתמך גם במוסדות הדת, הרי בהכרח שתאנס את דעיתיהם של חבריה. — אנו מדברים על קהלה דמוקרטית וחפשית, ובכן אל נא נשכח שהפולחן הדתי והקהלה החלונית הם שני דברים שונים זה מזה.

ברמסון מתנגד גם כן להנחת העיקר הדתי ביסוד הסתדרות הקהלה. אין צורך כלל לתלות את זכיות הבחירה בזה אם נרשם יהודי בין מתפללי בית הכנסת. הוא חולק עוד על סעיפים אחדים ומציע, שהועידה לא תחליט דבר בנוגע לתעודות הקהלה ותדחה את הענין הזה לעת אחרת, כשאפשר יהיה לדון בסעיף זה מתוך כבר ראש. בכלל אי־אפשר לקבל על רגל אחת הצעות שלא עובדו כל צרכן שחסר בשבילן החומר הדרוש ועוד הצעות נכבדות כזו ע"ד הקהלה.

צירים אחדים רדיקלים נסו להרחיב את דעותיו של גולדמן, אולם פקעה סבלנותה של האספה והתחילו נשמעים קולות, „די, די!" כמו כן לא הצליחו הצירים הללו כשרצו להכנים לתוך הסעיף השני הוספות ע"ד לשון הלמודים של בתי־הספר שתחזיק בהם הקהלה שתהא יהודית, שתתמך הקהלה בהספרות והאמנות היהודית, שתיסד ביבליותיקאות, תיאטרונים, לשכות מודעין בשביל הנודדים.

סליוזברג עונה על כל הטענית ומתפלא. איך זה אפשר שיעלה על לב מי שהוא, שצריכה הקהלה שלנו להסתלק מתמיכת המוסדות הדתיים והחזקתם. אם כן הוא, הרי אין לדבר כלל ע"ד רוח יהודי וקהלה יהודית. אי־אפשר לנו בשום אופן להפריד בין מוסדותינו הדתיים והקהלה שלנו, שצריכה להקיף את כל בני העם, כמו שאי־אפשר להפריד בין הדת היהודית והעם היהודי. וצריך עוד להבין שאין אומרים כלל, שתעודת הקהלה היא תעודת קונסיסטוריום, אלא שהיא תנהל את משק בתי־הכנסת שלנו ומוסדותינו הדתיים. אם רוצים אתם שנדרש ברגע זה להפריד בין המלוכה והכנסיה, אז, אפשר שהצדק אתכם בנוגע לדרישתכם להפריד בין הקהלה ובית־הכנסת. אולם בדרישה כזו בכלל צריך עוד להמתין, ובפרט בנוגע לקהלותינו בפרט, לדרוש כזאת יכולים אנשים שיש להם רק „עיקרים", ואין הם מבינים את הנעשה והמתרגש בחיים.

תשובתו של סליוזברג הפיקה רצון כמעט מאת כל הצירים, ופעמים אחדות נפסקה ע"י מחיאות כפים. ברור. היה שהועידה תקבל את רוב הנחותיו של סליוזברג.

ואלה הן תקנות הקהלה בצורתן האחרונה, כפי שנתקבלו בועידה.

1) הקהלה נוסדת בכל מקום (בכל עיר ועירה) ע"י היהודים תושבי המקום המתגוררים שם לא פחות משנה אחת.

2) תעודות הקהלה: לדאוג לצרכי המוסדות הדתיים; לפקח על מוסדות הצדקה הצבורית ולדאג להרמת המצב הרוחני והתרבותי של חברי הקהלה.

3) בראש הקהלה עומדים מועצה מיוחדת וועד־הנהגת; המועצה נבחרת בבחירות שוות. אל ועד ההנהגה, שהוא הועד הפועל, נכנסים לא פחות משבעה חברים הנבחרים ע"י מורשי הקהלה, שגם הם נבחרים. לזמן קבוע.

4) ועד הנהגת הקהלה עורך בראשית השנה הצעת התקציב לכל השנה, שצריכה להתאשר ע"י אספת מורשי הקהלה.

5) בכדי לספק את ההוצאות ע"פ התקציב יוטל מס על כל חברי הקהלה. ביסוד המס הזה מונח העיקר של המס־הפרוגרסיבי לפי ההכנסה. מן־המס הזה משתחררים כל אלה שיש להם הכנסה יותר קטנה מזו שנקבעה ע"י אספת המורשים.

6) המס־הפרוגרסיבי לפי ההכנסה חוב הוא.

7) להקהלה יש זכות אישיות משפטית.

הועידה הראשונה של עסקני הצבור קבלה איפא הצעה של תקנות הקהלה, שלפיהן יבטל מכס. הבשר ועל מקומו יבא מס־ההכנסה, וכל יהודי נחשב לחבר. הקהלה במקומו כל זמן שהוא נשאר יהודי. באופן כזה נבראה הסתדרות שיש לה כח של כפיה ואונס ושתהא באת־כחה של יהודי המקום.

אנו עוברים אל הסעיף השני של עבודת הועידה, לשאלת סדור פעולותיהם של מוסדות הצדקה, והרינו מוסרים את תמצית הרצאתו של מר רבינוביץ.

שאלות סדור עבודת הצדקה וסדור הקהלה בכלל קרובות הן זו לזו, מפני שכמעט אחת היא, אם לסדר את הפעולות של מוסדות הצדקה שלנו או לסדר את פעולות הקהלה.

המרצה מתאר את המצב האיקונומי של היהודים, ההולך רע. ולא רק מצבם של המעמדים העובדים הולך ורע, אלא גם מצבה של האינטליגנציה, של העוסקים בעבודות אינטליגנטיות, מפורסמת העובדה שכבר בדור השני הולך ומתנדף עשרו של יהודי.

העניות בתחום המושב היא גדולה מאד, מספר הפונים אל מוסדות הצדקה מראה באופן בולט, מה נורא מצבם האיקונומי של המוננו. ששה מיליונים רוב' מכנים מס־הבשר בכל רוסיה, וחמשה מיליונים בולעת העזרה, הניתנת ע"י חברות הצדקה ועוד יותר יתברר לנו המצב, אם נגיד, שהחלק השלישי מיהודי רוסיה נזקק לעזרה כזו.

הטיפוס היותר נפרץ של חברות הצדקה הוא זה של „חברת העזרה ליהודים העניים", לפי התקנות של החברות הללו יש להן זכיות רחבות, והרבה יכולות הן לעשות. צריך להשתדל איפא להרבות ביסוד חברות כאלה. אולם צריך לשנות את תכונתה וטיבה של העזרה הניתנת. יסוד העזרה צריכות לשמש לא הנדבות, אלא העבודה, צריך שהעזרה תהיה — עזרה ע"י עבודה.

„חברות העזרה ליהודים עניים" היו יכולות לעשות הרבה גם בענין זה. צריכות הן לפתוח מחלקות של עזרה ע"י עבודה. צריך שתשתדלנה להנהיג ולפתח את התעשיה הפעוטה. צריך לבא לעזרת העובדים, להיצרנים להפועלים, לבעלי־המלאכות הפעוטים ולבעלי בתי־חרשת הזעירים. כדי זין בבל־דמה עם העוני צריך לשמש מפוח הבחית הפוריים.

המרצה מביע את הרעיון, שצריך היה ליסד מוסדות כספיים, שהיו לוקחים על עצמם את המכירה של תוצאות התעשיה והמלאכה, לא קטן הוא כמספר תוצאות עבודתם של בעלי־המלאכות שלנו, שאפשר היה למכור אותן בשוקי רוסיה הפנימית, והמוסדות הללו היו יכולים לעזור בנידון זה עזרה ממשית. היו מי שחשבו שחברות המלוה והחסכון שלנו תוכלנה לקחת על עצמן עבודה זו, — אולם זהו דבר שאי־אפשר מסבות שונות, וקודם כל מפני שהחק ספריע בדבר. צריך איפא ליסד בנק או חברה של עזרה ע"י עבודה, שתעודתה תהיה לעזור לה לתעשיה הפעוטה. זה לא כבר נוסדה בפטרבורג חברה של מניות כזו בשם „העבודה"; ההון היסורי שלה עולה לחצי מיליון רובל. המרצה מציע להערים הגדולות להשתמש בתקנותיה.

המרצה יודע שכל האמצעים שהוא מציע אין בכחם לבטל את העניות הנוראה של היהודים. כל זמן שיהיו היהודים משוללי זכיות כמו שהם עכשו אי־אפשר יהיה לעשות הרבה, אפילו אם נשתמש באמצעים היותר טובים. אולם אסור לנו לחדול מעבודת־הצדקה שלנו אפילו ליום אחד. ובמקצוע זה הדרך היותר טובה היא העזרה ע"י עבודה.

הוכוחים בדבר ההרצאה הזאת, שנקראה בישיבה של יום ו', נדחו לישיבה האחרונה של יום א'. הנאספים כבר היו יגעים ועיפים, צירים אחדים, וביניהם סליוזברג כבר נסעו לביתם. הוכוחים היו משוללים תנועה וחיים, ובכלל לא עוררה הרצאה זו אותה תשומת־הלב הרצינית, שעוררה ההרצאה הראשונה ע"ד הקהלה. הכל נעשה בישיבה האחרונה בחפזון, והשאלות החשובות, שהעמידן מר רבינוביץ לא נתבררו ע"י הוכיחים די צרכן, כי רפרפו עליהן הנואמים.

נתבלטו שתי נטיות. היו מי שהוכיחו שצריך לאחד את כל חברות הצדקה לחברה אחת מרכזית, שתנהל את כל עבודת העזרה בעיר. כן הראה הד"ר אייזנשטאדט שבעירו רוסטוב פועלת חברה מרכזית כזו ומצליחה בפעולתה. היו מי שהוכיחו, שאין הדבר כן, שמציאותן של חברות מיוחדות מועילה, וכשתתאחדנה תאבד האינטנסיביות של העבודה, כי יש לה לכל חברה מקצוע עבודה שלה, שהוא זר לגמרי לחברה אחרת, עבודת העזרה שונה בצורותיה ובתכונתה, ולפיכך היתה ההתאחדות מביאה תוצאות רעות.

נואמים אחדים הראו על הצורך לבאר לבעלי־המלאכות שבתחום את האפשרות לעבור להפלכים הפנימיים. אולם נואמים אחרים מוכיחים, כי זה אי־אפשר לפי מצבנו עכשו, ובאמתו של דבר אין זכיותיהם של בעלי המלאכות לגור מחוץ להחום יותר יפות מאלו של יתר היהודים הפשוטים, ועוד באים בני אדם ומציעים להעביר לפנים רוסיה קבוצות קבוצות של בעלי־מלאכות.

נואמים אחדים מרחיבים ומפתחים את רעיון העזרה ע"י עבודה ומדברים בפרטיות ע"ד סדור שיעורים לאינסטרוקטורים במלאכות שונות, שיעורי ערב בשביל פועלים, אסמים משותפים וכדומה.

מכל הנאומים שנשמעו בישיבה אחרונה זו מצטין נאומו של ציר וילנה מר ניישול, שהעיר ומחה בדברים נמרצים נגד האנטישמיות האיקונומית, ההולכת וגדלה בתוך היהודים, בעלי בתי־החרשת. הוא תאר את מצב הדברים כמו שהוא ו„בקש רחמים", שנותני העבודה לא יבדלו לכל הפחות את הפועל היהודי לרעה. אין הוא דורש, שיתנו בעלי בתי־חרשת דין קדימה ליהודים, הוא דורש רק זכיות שוות, והרי זו היא בודאי דרישה צודקת! צריך לבטל אנטישמיות זו! ואפשר שטוב היה, אלמלא שבח דבעל היהודי שאצלו עובדים יהודים, ורבי מתיחס אל האדם כמו שהוא מתיחס לשאינם יהודים. מרבים לדבר

כל כך ע"ד האחדות והשלום, האפשר שיהיו שוררים שלום ואחדות בתוכנו, כשיש אנטישמיות איקונומית יהודית.

ה' ניישול פונה בסוף דבריו גם כלפי הפועלים ומוכיח, שצריכים הם לשכח את השנאה אל הבעל־בית וכו' — אולם נאומו היה בלי שום ספק „אני מאשים" חזק כלפי ה„ברודסקיים" הקטנים והגדולים. נאומו של ניישול עורר מחיאות כפים, אולם נמצא בין הצירים אדם, שרגשו „האנושי" נפגע מדבריו, ויצא למחות נגדו על שהעליב את הפועלים הבלתי יהודים וקרא למלחמה נגדם. מובן, שהדברים האלה עשו רושם קודם כל על הפקיד, אולם היושב ראש הפסיק את הנואם בעוד מועד ויבאר לו את דברי ניישול.

מדברים עוד צירים אחדים וממהרים לעמוד למנין. אחרי וכוחים קצרים מתקבלות ההחלטות האלה.

1) חברות התמיכה לעניים צריכות לשים לב להעזרה ע"י עבודה.

2) במלחמה עם העניות של היהודים צריך קודם כל לשאף להגדיל את פוריות עבודתם של היהודים העובדים ע"י: א) הפצת ההשכלה הכללית והפרופסיונלית בב"ס ומחוץ להם ב), השבחת מכשירי העבודה; ג) עזרה בשביל בעלי־המלאכות, המשתקעים בפנים רוסיה; ד) סדור קנית החומר הדרוש לעבודה ומכירת תוצאות העבודה; ה) סדור עניני ההלואות; ו) הטבת תנאי־העבודה מצדי ההיגיני והמוסרי, יחד עם זה מביעה הועידה את רצונה, שהיהודים בעלי בתי החרשת יגדילו את מספר הפועלים היהודים העובדים בבה"ח שלהם.

3) כדי להשיג את המטרות הנ"ל צריך להרבות את מספר המוסדות הדומים להחברה „העבודה" (תקנותיה נתפרסמו באוסף התקים והפקודות של הממשלה מיום 30 סענט. ש. 190+ נומ. 84). חברות אלו נוסדו על יסוד הרעיון שצריך לתמוך ע"י הלואות את דתעשיות, שיש להן אפשרות למכור את תוצאותיהן בפנים הארץ. צריך לסדר את המכירה הזאת, להנהיג תעשיות חדשות וביחוד—לשבות טבניות. לפיכך צריך לתגור את כל הכחות, כדי שתמהר החברה „העבודה" ותתחיל בפעולותיה, וכדי שתוסדנה חברות דומות לה.

4) דבר רצוי הוא, שתגשנה כל חברות הצדקה יחד לעבודת קבוץ החומר והמספרים ע"ד מצבם האיקונומי של היהודים וכמו בן ע"ד האמצעים היותר מתאימים ומוכשרים להרים את מצבם זה.

הפרוגרמה הרשמית נגמרה. קרובה שעת הנעילה.

נקראות תלגרמות הברכה שבאו ממוסדים ויחידים. נפגשות במחיאות כפים התלגרמות של מר מרגולית מאודיסה ושל קבוצת יהודי ולדיבוכטוק. לעומת זה אין מוחאים כלל כשנקראת התלגרמה של החברה הספרותית בפטרבורג, המוחה נגד איפן הרכבתה של הועידה.

לסוף מתחיל ווינביר את נאום הסגירה: הוא מדגיש, שהמתנגדים היותר חזקים להועידה מפני אופן הרכבתה חדלו להתנגד — כבר ביום הראשון, כשהתחילה העבודה החיה. זה מראה שהועידה עשתה מה שיכלה וצריכה היתה לעשות. ווינביר מונה את עיקרי כל ההחלטות שנתקבלו ע"י הועידה ובא לידי מסקנה, שהועידה הראשונה של עסקני הצבור אחדה באמת את העסקנים היותר חרוצים בתוך יהודי רוסיה, והרי זה סימן שהעם היהודי נולד, שהאומה היהודית, יהודי רוסיה — תחיתם התחילה.

נאום סגירה זה נפגש, כמובן, במחיאות כפים סוערות למרות דבריו הזרים והתמוהים, אם לדבר בלשון נקיה, שהעם היהודי נולד בועידת קובנה וקם לתחיה בועידה זו.

וועידה זו שבחרה את ברודסקי לחבר הנשיאות לא מצאה, כמובן, לנכון למחות באיזה אופן נגד הדברים האלה, שלא נשמעו כמוהם אפילו מפי בעלי הזרמים היותר קיצוניים, שראו את כל העולם היהודי בתחום גבולותיה של רוסיה, — גם הם לא העיזו להגיד, שהאומה היהודית נולדה זה רק עתה.

מלבד ישיבות האספה הרשמית נמשכו במשך כל הימים אספות בלתי רשמיות שדנו בשאלת לשכה תמידית של האספה: בפטרבורג מתקימת אצל חברי הדומה היהודים לשכה כזו, שנכנסים אליה באי־כחם של כל הזרמים. מסדרי הועידה ווינביר וסליוזברג הציעו להמעיט את מספר חברי הלשכה הקימת, ובשום אופן לא רצו להסכים להשאירה כמו שהיא, למרות דרישתו הטלגרפית של ניסלוביץ, ודרישותיהם הם ע"ד האחדות והשלום. סוף כל סוף נצחו את מתנגדיהם ודרישתם נתקבלה: חברים להלשכה בפטרבורג נקבע מספרם לתשעה. הורחקו איפא מהקודמים שנים עשרה חברים. ומערי המדינה נבחרו להלשכה שלשים ושנים. וזיהי רשימת חברי הלשכה:

בפטרבורג: א. ברוידה, מ. ווינבר, ד"ר ווייסינברג, ברון ד. גינצבורג, ש. דובנוב, י. רוזוב, ג. סליוזברג, ד. פיינברג, מ. שפטל. ממוסקבה: ו. הרכבי, הרב מ. מזא"ה, י. ניידיץ או הד"ר י. צלנוב; מווילנה: א. גורדון, א. ניישול, ב. גולדברג; ממינסק: ד"ר י. ברוצקוס או ש. קוברסקי; מקובנה: ד"ר י. פיינברג או א.ב. וואלף; מקיוב כ. זקס, ל. ברודסקי; מאודיסה מ. מרגולית, מ. אוסישקין, י. סקיר; מויטבסק: י. יודין; מיקטרינוסלב: א. טריגובוב ומ. ברוק; מסמולנסק: נ. שווארץ; מקורסק: מ. בוז'נסקי; מחרקוב: מ. מולדבסקי; מניז'ני: ש. פוליאק; מסרטוב: קטונסק; מריגה: ד"ר מ. שיינפילד וד"ר ב. מאיר; מאירקוטסק י. פרוזיר; מקישינוב: רוויטמאן; מדובנה קוליקוביציר; מצ'רניגוב: הרב שניאורסון. מלבד אלה נכנסים אל הלשכה מי שהיו חברו הדומה: ד"ר ג. ברוק, ד"ר פריינקיל, צ'ירווונינקים, יעקבסון, ש. רזנבוים, ד"ר נ. קצנלסון, שפירא.

הציונים וחברי הקבוצה הדמוקרטית נבחרו רק לפי שעה, כי לא התיעצו עם חבריהם; הדבר תלוי איפא עוד בהסכם של ועדי המפלגות האלה.

מִכְתָּבִים מִתּוּרְקִיָה.

המצב הכללי.—ענין לינש.—השאלות.—המפלגות והפרוגרמות שלהן.—תשובתו של „Jeune Turc" —בעולם היהודי.

בזמן האחרון גברה דהתרגשות בספירות הפרלמנטריות.

שיחתו של שר הענינים החצוניים של בולגריה עם אחד העתונאים, שבה היו גם דברים חריפים אחדים נגד תורקיה וגם ע"א „הברית הבלקנית" של בולגריה וסרביה—ויש אומרים גם רומניה—וחזוק הצי היוני, עוררה אי־רצון וגם כעס. העתונים התורקים האשימו את הממשלה על שאין היא עושה כלום, וצירים אחדים פנו בשאלות אל מיניסטר החצון והוזיר הראשי. הוזירים ענו מיד על כל השאלות הללו והרגיעו את הפרלמנט; העתונים לא דיקו בדבריהם, ובאמתו של דבר אין בולגריה חורשת רעה על תורקיה.

כועסים התורקים על חולשתם בקריטה. למרות המצב הקשה, שבו נמצאה בעת יון—אינם חדלים לדבר על אדות אחוד קריטה עם יון, וכשפנתה הממשלה העותומנית „לממלכות המגינות" שיעשו קץ למצב התליה בין השמים והארץ, כנוגע לשאלת קריטה—ענו לה כמעט בכעס כי ה־statusquo של קריטה קדוש הנהו ואין לנגוע בו. לו נמצאה, אומרים התורקים, ממשלתם באותו המצב הקשה שבו נמצאת עתה יון—היו קורעים מעליה מדינת אחרי מדינה... ולא מעט מהאמת המרה יש בהתאוננות זו.

ועוד ענין מסובך וקשה בא לפני הפרלמנט: „ענין לינש". לפני 75 שנים בקירוב ניתנה לממשלה האנגלית הרשות הנצחית לשלוח את אניותיה על נהר פרת. הקפיטן לינש בנה שתי אניות, שהיו מעבירות סחורות ונוסעים. כעבור איזה זמן הורשה לאותה החברה—לאמור, לממשלת האנגלית—לבנות אניה שלישית. בין כה וכה בנתה גם הממשלה התורקית אניות־מסע על נהר זה. עתה עלתה שאלה זו על שלחן המיניסטריום והפרלמנט. רוצים לבטל את החוזה, הנותן רשות לממשלה זרה לשלוח את אניותיה בנהר פנימי. ווזהי הפשרה שמציעים: חברת „לינש" תותר על זכיותיה היתרות ותצטרף לחברה

עותומנית חדשה שתוסד. לחברה „עותומנית" זו ינתן חרשיון על 75 שנים, אבל כעבור חצי הזמן הזה יש הרשות לממשלה לקנות את כל אניות החברה ולבטלה.

יש רמזים שהממשלה האנגלית (לאמור חברת „לינש") ממאנת לקבל את התנאים החדשים, והענין הולך ומסתבך. אנגליה שרצתה להתקרב ע"י חברה זו למסופותמית לא תותר כ"כ בנקל על זכיותיה אלו. טוענת אמנם הממשלה התורקית: אם נוציא לפעולה את תכניותיו של וילקוקס בנוגע להשקאת מסופותמיה אז ירדו מימי הפרת והאניות לא תוכלנה בינתים לעבור בנהר זה, אבל—אין קול ואין עונה.

קשה להאמין שענין לינש יגרום לסכסוכים מדיניים בין אנגליה ותורקיה, אבל כמעט בטוח הדבר שיכרה „שוחה עמוקה למיניסטריום הנוכחי, הטוען שאין לבית-הנבחרים הרשות להתערב בענינים דיפלומטיים כאלה. בית-הנבחרים סובר כמובן את ההפך מזה, וכבר הוכנסה גם שאלה כדבר ענין „לינש", וגרמה לוכוחים סוערים, שעדיין לא נגמרו.

———

הפרלמנט מתחיל להתענין יותר ויותר בשאלות הפנימיות. אלו האחרונים אם כי אינן „בוערות" ביותר ואין בהן מה„סנסנציה", המעוררת את העצבים, אבל ערכן גדול עד מאד בשביל התפתחותה של תורקיה. ובזמן אחרון צעד בית-הנבחרים בנידון זה צעדים אחדים קדימה. בשלשת השבועות האחרונות הספיק הפרלמנט לגמור את קריאת הצעת-החק בדבר סדור פלוגות שרי-צבא בשביל חיל-המלואים, לפי תכנית אירופית, דבר שחסר בתורקיה עד היום.

מהיום שבו הוכרז הסדר החדש ועד עתה נעשו שנויים עיקריים לטובה כמעט אך בצבא; ומתי תמלאינה ההבטחות היפות, הטובות והמרובות על אודות שנויים עיקריים ורדיקליים במקצועות אחרים, אין איש יודע. ומצוין הדבר בשביל תורקיה הצעירה—כל מקצוע שלא נגע בו יד של אירופי בצורת יועץ או מורה-דרך, נשאר באותו המצב, שבו נמצא עד למהפכה.

אולם היותר מענינות הן הישיבות בימי השבתות, יום שנקבע לעריכת „השאלות" למיניסטריום. והנה הימים „הגדולים" האלה היו עד עתה בבחינת הרים רועשים שמולידים עכבר. מכניס איזה ציר קצוני שאלה קשה וחמורה על ענין מסובך ומסובסך: מתאונן ושופך קתונות של רותחים על ראשי מיניסטריום זו או אחרת, חבריו. מוחאים כף ונרגשים, והעתונות שהתקוממה כולה נגד הוזיר המסכן מנבאת לו ירידה, והכל מחכים ליום-דין נורא. והנה בא „יום-הדין", בא הוזיר ועונה חצי-דבורים, מתנצל או מתרגש וכועס, ואם כל זה אינו מועיל—הריהו עורך תפלה לאללה. הצירים כועסים גם המה.. כשתארך הישיבה יותר מדי נמצאים דבריו—למספיקים. הוא נשאר על כנו— ואתו אי-הסדר ואי-הבטחון שבפקידותו.

בימים האחרונים צריך היה השיך-אול-איסלם לענות על השאלה, מדוע לא שם לב להחלטות הועדה בדבר השנויים בפקידות שלו. תחת להתנצל הוא עונה לצירי בית-הנבחרים קשות, אין הוא רוצה לשים לב להחלטות הועדה הפרלמנטרית, כי יש לו דעותיו שלו ואין הוא זקוק לעצות וכדומה. וכשהעירו, שבאופן זה צריך יהיה לפנות את מקומו לאחר, ענה: בעונג גדול.

ענין זה העיר זכות סוער. לא חסרו גם שריקות והכאות בספסלים. הקולות האלו פעלו, כנראה, על איש-הרוח והבטיח לעיין בדבר, עד כמה שיוכל להסכים להחלטות הועדה. דבריו אלה כבר נמצאו למספיקים, ועברו אל סדר-היום.

אמנם, העתונים מנבאים, כי הישיבה הסוערת הזאת חתרה חתירה עמוקה תחת כסאו של השיך-אול-איסלם, אבל אפשר לשער שעוד ימים רבים ישאר על כנו, עד שתבא סערה אחרת, שתביא אולי את כל הוזרת הנוכחית עד משבר.

———

המפלגות, שזה שבועות תוקעים ומריעים על הופעתן, עוד טרם נראו, אבל אין שום ספק כי הגוש הגדול של בית-הנבחרים העותומני פור יתפורר, והחיים הפרלמנטריים שבתורקיה יתעטרו בצבעים וגוונים חדשים. לפי מצב הדברים כעת לא תהיה למפלגות החדשות תכונה ל א ו מ י ת; המפלגות לא תתפרדנה לפי הלאומים אלא לפי הדעות. לזה התפללו כל העסקנים המדיניים שבתורקיה ושמחים המה עכשו שתקותם באה. מדברים ע"ד שלש מפלגות: האחדות והקדמה, הליברלים המתונים והמפלגה העממית (דמוקרטית), וה„איקדם" מודיע על אדות מפלגה רביעית, „המפלגה הקונסטיטוציונית", בעלת שלשה אגפים. אלה ששיכים לאגף הראשון—לפי חלוקת ה„איקדם", אינם רוצים לתת שווי-זכיות לאינם-מחמדים; בני האגף השני נותנים שווי-זכיות לכל בתנאי, שהוזירות הראשית ועוד משרות חשובות תהיינה רק למחמדים, והאחרים— נותנים שווי-זכיות לכל, בלי כל הגבלה. ומלבד זה מספרים, כי עלי-קימל ראש „האחרר", ששב לקושטא אחרי גלות של ירחים אחדים, רוצה לחדש את ימי „האחרר", בשנוי תכנית.

ע"ד מפלגת הליברלים המתונים מודיע ה„ניאולוגוס" היוני, שחברי המפלגה הזאת התאספו וקבעו את יסודותיה. מיסד המפלגה מוכיח שבבית-הנבחרים יש כתה של משמרים, המסתירים עתה את דגלם מפני מצב-המצור שבעיר-הבירה, אבל הנכונים להתנגד תמיד לתקונים ליברליים. מפלגת „האחדות והקדמה" רוצה לקצץ בזכיות האינם-מחמדים; ומטרתה של המפלגה החדשה מפלגת „הליברלים המתונים" להגן על חופשם וזכיותיהם של כל הלאומים. לשונה של כל אומה ואומה צריכה להיות גם לשון הפקידות. מלבד זה שואפת המפלגה להנהיג שטת האוטונומיה בגופיה השונים של המדינה. אחר, שאחדים מהנאספים התנגדו לקצוניות כזו, המתנגדת לדרישות הרגע, נבחרה ועדה, שצריכה לעבד תכנית-עבודה.

לע"ע נכנסו לתוך מפלגה זו צירים ערבים, יונים, ארמנים ותורקים.

דברים יותר ברורים נודעו ע"א המפלגה העממית.

ד"ר איברהים טימו-ביי (אלבני), מיסד המפלגה הזאת, מסר לאחד העתונאים כדברים הבאים, שהנני מביא אותם כמו שהם:

המפלגה העממית תעבוד בבית-הנבחרים ומחוצה לו. מספר צירי בית-הנבחרים הנמנים על מפלגה זו עולה עד לשלשים איש. רבים מחברי „האחדות והקדמה" הבטיחו לעבור למפלגה זו. בין אלה שנכנסו ישנם ארמנים, אלבנים ותורקים. רוב חברי המפלגה, הודה הד"ר טימו, אינם צירים בבית-הנבחרים, אבל הם לשמנה וחלבה של החברה התורקית. יש ביניהם פקידים, עורכי-דין, עורכי עתונים, סופרים, משוררים וכדומה, גם בערי-השדה יש למפלגה החדשה הרבה חברים, ומדי יום ביומו מגיעים מכתבים הרוצים להספח אל המפלגה העממית.

תכנית-המפלגה, אמר הד"ר הנכבד הנה בת 15 סעיפים, ואלה הם:

א. המפלגה תגין על עניני העותומנים, אבל ביחוד על מעמדות העובדים.

ב. המפלגה תעסוק בהפצת מוסר והשכלה בין המוני העם, ולמטרה זו תוסד בתי-ספר ובתי-ע"ד, קופות-עזרה, בתי-חולים וכדומה. וכדי להרחיב בין השבטים הנודדים את התרבות, תשלח המפלגה אליהם מורים נודדים.

ג. המפלגה תלחם עם ההרגלים והמסורות, המביאים לידי תגרות לאומיות.

ד. המפלגה תגין על הפועלים נגד נותני-העבודה.

ה. המפלגה תדרוש את המעטת המסים, ביחוד אלה מהם, המעיקים על הפועלים, ותשתדל להגדיל את המסים על בעלי-ההון.

ו. היא תציע שימעיטו את הוצאות הממלכה.

ז. תגין על חופש האישיות, האספות והעתונות, ותלחם בכל חוק מתנגד לזה.

ח. בועדי הקלובים של מפלגה זו, שנוסדו בכל מקום, יכנסו בני לאומים שונים.

ט. המפלגה מכירה לנחוץ להנהיג למוד-של-חובה בכל רחבי המדינה. המפלגה תגין על זכיותיהם השוות של כל העותומנים.

י. המפלגה תשתדל שיחלקו את קרקעות הממשלה בין עובדי האדמה, ושהכנסות מכרות ההרים והיערות תהיינה לטובת העובדים.

יא. המפלגה מצדדת בזכות בחירה כללית.

יב. המפלגה תשאף לבטל את מועצת הממשלה, שאינה צריכה להתקים יחד את בית-הנבחרים.

יג. המפלגה מתנגדת למנוי סינטורים ע"י השולטן; היא דורשת שתושבי הסנג'קים יבחרו את חברי הסינט למשך של ארבע שנים.

יד. כל המשפטים של העותומנים צריכים להתברר לפני בית-משפט אזרחי בפומבי, רק משפטי העובדים בצבא מתבררים לפני בית-דין-צבא.

טו. בשביל התפתחות תעשית הארץ תשתדל המפלגה ליסד בנקים, שילוו כסף לבעלי התעשיה ברבית נמוכה.

עד כאן דברי מיסד המפלגה הדמוקרטית. אם אמתים דבריו בנוגע

להשפעתה הגדולה של המפלגה החדשה—אין ספק שפעולתה בבית־הנבחרים תהיה לטובה.

בשעה האחרונה מודיעים העתונים כי כל הצירים היונים התאספו לאספה חשאית ויעבדו תכנית לאומית רחבה ברוח האוטונומיה והחפש האישי הגמור. תכנית זו החליטו להציע למפלגה של הליברלים המתונים. אם אלה קבלו תכנית זו—יתאחדו היונים אתם.

זהו מצבן של המפלגות, כביכול. הכל נמצא עתה במצב של התהוות, וצריך לחכות עוד עד שהשאיפות תהיינה לפעולות, ו„מה שקורין פה מפלגות"—למפלגות באמת.

המאמר שנתפרסם ב„עוסמנישר ללויד" נגד התישבות היהודים, ושתרגמתי במכתבי הקודם, נדון בבקרת זעוכה בהעתון «Jeune Turc» במאמר ראשי באחד מגליונותיו של השבוע שעבר עונה העתון התורקי־צרפתי על כל טענותיו של „העוסמנישר ללויד" נגד התישבית היהודים בא"י. הטענות הללו דומות בכל לטענותיהם של הנוצרים במקדוניה נגד התישבות המחמדים: אותה ההגרה בהמון שאין הארץ יכולה לקבלה, אותה הסכנה לתושבי המקום פה להערבים, וכמובן גם למושבות הגרמנים, ושם לבולגרים.

אין העתון מוצא לנכון לפרסם את כל המכתבים הרבים שקבל נגד מאמרו של ה„ללויד", חושב הוא שהממשלה צריכה היתה לאסוף את כל החומר ולבאר את השאלה הזאת.

הוא מדגיש את הטענה המוזרה הנשמעת בכל פעם בשמתחילים לדבר בהגרה, שבתורקיה אין מקום למהגרים. ביחוד משונה טענה זו בנוגע לארץ־ישראל. 50 למאה מקרקעות ארץ־ישראל קרקע־בתולה הן. החצי השני הנעבד באופן קדמוני, מכלכל משפחה אחת במקום שאפשר היה לכלכל 3-5 משפחות. בסך הכל עולה מספר התושבים שבא"י 18-21 על קילומטר מרובע לעומת 181 התושבים על קילומטר מרובע באיטליה, ותמשים איש—בלבנון הנמצא בקרבת א"י, ושאדמתו אינה פורית כל כך.

לחנם מרבים ג"כ לדבר ע"ד „הגרה בהמון". אי־אפשר לקבוע בדיוק את מספר התושבים שיכולה הארץ לשאת בסיציליה, ששטחה כשטח א"י, יושבים 3 מיליונים, בבלגיה — כמעט 7 מיליונים. אבל ההגרה תלויה במצבה הכלכלי של הארץ. ההמונים שרוצים לעשות מהם מפלצת, הולכים רק למקומות ששם יוכלו להרויח את לחמם, ולא לארצות, שאין בהם אף סימן של תעשיה ושל מסחר. בארצות כאלו יכולים לעסוק בישוב חקלאי בהדרגה, ומספר המהגרים מתאים בהכרח למדרגת התפתחותה של הארץ.

אבל הטענה היותר חביבה של כל אלה המתאוננים נגד המהגרים, הן במקדוניה, הן באנטוליה והן בסוריה:—תושבי הארץ ינזקו על ידה. עד כמה לא נכונה טענה זו מוכיחות עובדות רבות שמספר העתון בשם כותבי המכתבים:

במושבה „פתח תקוה" עובדים 2000 ערבים בשכר יומי על 7 גרוש בערך ממוצע, ברחובות מגיע מספר הפועלים הערבים עד 700, בראשון־לציון עד 200, בזכרון יעקב יותר מאלף. בית־החרשת לתעשית־הבורית „עתיד" בחיפו קונה מאת הערבים את הרג'יפה—(זבורית של הזיתים אחרי שסחטו מהם את השמן). כלומר חומר, שקודם היו הערבים משליכים החוצה בדבר שאין חפץ בו. „ראשון לציון" משלמת יותר מ־50000 פר. מסים, ולפני 20 שנה לא היתה הממשלה מקבלת מהמקום ההוא אפילו 50 פר. מסים. הקרקעות בעשרים השנים האחרונות עלו במקום ההוא מ־15-5 פר. הדונם עד 300. והפלחים עצמם מודים שלמדו מהאכרים היהודים הרבה. דאגתו איפא של ה„ללויד" לגורלם של הערבים מיותרת היא לגמרי. ומה שנוגע להגרמנים ומושבותיהם, הרי אין לעצור בעד התפתחותה של ארץ שלמה בלתי־נושבה, מפני שיש פה שש מושבות גרמניות, היראות מפני התחרות.

העתון „Jeune Turc" מוחה נגד אשמותיו המכוערות שמאשים ה„ללויד" את היהודים שיש להם נטיות a la מונרואה (ארץ־ישראל ליהודים), ונגד סגנון המכתב שהוא סגנון של קריאה לעזרה, ומזכיר את כל אותן „דרישות הגרמנים מהירושה התורקית" שבא בספרו של מולטקה ובספרים ותוברות אחרים של הד"ר בהמר... צריך לעזוב סוף־סוף שיטה זו של מסירות, ולהניח להממשלה התורקית הקונסטיטוציונית, שתדאג בעצמה לשלמותה של הממלכה. לממשלה זו אין צורך בעוזרים־מתנדבים.

ואת המאמר החד והשנון הזה מסיים „Juene Turc" בהצעה להושיב ועדה מיוחדת שתחקור את כל תכניות הציונות ויתר החברות היהודיות ותבחר מה שיש לקבל מהן ומה שראוי לדחות.— —

ובעולם היהודי—נגמרו הוכוחים הסוערים בעד ונגד הציונות ובאה ריקניות שאין דוגמתה. כל ההבטחות היפות ע"ד תקונים ושנויים בחיי העדות נשארו הבטחות, וכבר חדלו לדבר אפילו בהן. הכרוניקה היהודית של העתונים הספרדיים ויתר העתונים מלאה התאוננות על חסרון מעשים מצד אחר ורשימת הבקורים שעושה החכם־בשי לצירי הממשלות או להיפך. וכל כך הורגלו כבר לבקורים האלה עד שאין איש שם לב לזה, ואפילו התמימים חדלו לקוות לישועות מהם.

כדאי לשום לב למכתב מצוין במינו שבא ב„אורור" מהעדה היהודית שבמונסטיר. כותב המכתב מתאונן על הירידה הנוראה של העדה המקומית, על נפילת בתי־הספר דעל הגרעון הנורא שבקופתם, על חסרון פעולות ומעשים, „עד שהאחרים החלו לחשוב אותנו ל־guautte negligealle והאות שאינם זוכרים אותנו בטקסים הכלליים, שבהם מפארים ומרוממים את כל יתר בני הלאומים".

וע"ד בתי־הספר מספר הכותב, שנמצאים הם במצב גרוע שלא יאומן, וזה „הזרות למנהיגנו, ששולחים את בניהם לבתי־הספר של הישועיים. ובבית הספר של האליאנס, שבו הבטיחו להביא שני מורים טובים ללמוד העברית מנו רק מורה אחד, שלפי דעת כולם אינו יכול למלא את תפקידו. החברה „אוהבת המלאכה" צריכה היתה לרגלי חסרון־אמצעים לסגור את בית־העבודה שלה, ו־50 חניכיה נפזרו ואין ידוע לאן..."

ומסים הכותב את דבריו המרים: „תובות שלא נפרעו, הבטחות שלא נמלאו, אוזן קשה לכל המתאוננים... זהו המצב. מה חושב הוד מעלתו הרב הראשי חיים נחום אפנדי על כל אלה?"

ומכתב כזה היה יכול להכתב מכל עדה ועדה.

א. חרמוני.

שְׁנֵי מִכְתָּבִים. *)

פרופסור וורבורג יקר!

בתשובה על מכתבו מיום 15 לח"ז, שבו הוא מבקש ממני להמנות בין לוקחי המניות של החברה להכשרת הישוב בא"י, צר לי כי אין בידי לתת לכבודו מענה רצוי, מפני הטעמים הנאמרים להלן. ראשית, אין אני מאמין בהחברות האנגליות, שהנהגתן היא מעבר לים. זה מביא לידי הוצאות מיוחדות רבות, והדבר קרוב להפסד ורחוק משכר.

כל אותם העסקים בא"י, שהוצעו מאת כבודו או שמתנהלים על ידו, אין הם משביעים רצון כל כך, עד שאין לי עוד אמון בכל חברה שהיא, שתתנהל בידי כבודו.

בתעשית צמר־גפן בא"י הפסיד הק"ב את כל הכסף, שהשקיע בעסק זה, מבלי כל תקוה לקבלו בעתיד.

בחברת המסחר בא"י הפסיד הק"ב עד 85% מן ההון שהניח, היינו כאלף ליט. שט.

חוץ מזה הנה הסינדיקט לתעשיה בא"י, שנוסד ע"י כבודו לפני שנתים, ושהק"ב הניח בו חמש מאות ליט. שט., לא הכניס עד היום ריוח של פרוטה אחת.

אין כונתי בדברי אלה לפגוע בכבודו הפרטי היקר לי תמיד, אך הנה אדוני עושה התחלות רבית כל כך, מבלי להמתין עד שתתפתח ותצליח אחת מהן. והדבר הזה עלול סוף כל סוף לרפות את ידי הרוצים לעשות עסקים בא"י וגם להחליש את התנועה הציונית, מפני ששם כבודו, הקרוי על הפסדים כאלה, בהכרח שישפיע לרעה על התנועה, שכבודו הוא אחד החברים של הועד הפועל המצומצם המנהל תנועה זו.

לסוף עלי להעיר, כי בועידה האחרונה של הועד הפועל

*) קבלנו מאת פרופ. וורבורג את שני המכתבים האלה בבקשה לפרסום
המערכת.

הציע כבודו ליסד בנק חדש עם הון של 50,000 ליט., אף־על־פי שגלוי וידוע לכבודו, כי על רוב המניות יחתום ה־הק"ב, והרי זה כנוטל מכים אחד ומניח בכים שני — הוצאה מרובה ללא־צורך; וכל זה עושה כבודו מבלי להתיעץ תחלה עם חבריו, שעליו לעבוד עמהם יחד.

ולכן כבודו הוא, לדידי, מנהיג בלתי־ראוי־לאמון בנוגע לעסקים מסחריים, ואין אני יכל לסייע בידי איריאות, שנראות כמעשי ילדים, המבקשים תמיד משחק חדש.

ומפני שהדבר הזה הוא ענין חשוב קצת להצבור, הריני מציע לכבודו, אם יסכים לכך, לפרסם את מכתבי זה בצרוף המענה, שכבודו ימצא אותו לראוי ולנחוץ.

ברגשות אמון

יוסף כהוון.

---

8 דצמבר 1909

אדון מאד נכבד מר כהוון!

בתשובה על מכתבו הנכבד מיום העשרים לנוב. הנני מסכים בכל לב לדעתו שהביע, כי בעניני עסק אין אנכי מומחה, ומפני שמכיר אני בכך, אין אני מתחיל בשום ענין, מבלי המלך תחלה בבקיאים בכל מיני־עסקים.

הראיות שהביא כבודו כלן צולעות כל כך, עד שאינן מוכיחות אף במקצת מן המקצת את זה שאמר כבודו להוכיח.

בנוגע אל הכסף שהוצא לעסק הצמר־גפן לא היה הדבר אלא מעשה־נסיון, שאי אפשר לצפות מזה לרווחים, כמו מהנסיונות בנידון זה באפריקה של הועד הכלכלי לעניני המושבות האשכנזיות, או של האגודה הבריטית לגדול צמר גפן, אותם הנסיונות שנעשו בהון גדול מאה פעמים משלנו. מי שמחכה לתוצאות אחרות, הרי אינו מכיר בטיבם של נסיונות כאלה. למרות כל זאת הביא סוף סוף עמלנו בא"י פרי, כמו שהביאו באפריקה החברות הנזכרות למעלה. הנחנו את היסוד, וע"י זה נתעוררו אגודות־תעשיה ואנשים פרטיים לעסוק בגידול צמר־גפן. בא"י עוסקים כעת קולוניסטים יהודים, ויותר מזה הבנקיר סורסוק בבירות, בגדול צמר־גפן במדה מרובה, והעסק הזה, במקצתו לפחות, נשען על יסוד הידיעות שקנינו בנסיונותינו.

אי־ההצלחה של החברה המסחרית בא"י אין לה נגיעה כל שהיא אלי. החברה הזאת, שמקומה, כידוע, בהמבורג, התנהלה אך ורק על ידי החברים של הועד המפקח שבהמבורג, סוחרים או בנקירים, שמקצתם הם גם אנשי־שם. ה' ולפסון ואנכי, בתור באי־כחו של הק"ב בועד המפקח, נמנענו בכונה מהשפיע אף במשהו על החברה; אלמלא כן, היינו מחוים דעתנו לבלי עשות עסקים בארץ יון, כי אם בארץ ישראל, ואז אפשר שלא היה בא הדבר לידי הפסד.

עניני הסינדיקט לתעשיה בא"י אינם מתנהלים על ידי, כמו שמשער כבודו, כי אם ע"י בא־כחנו בא"י הד"ר רופין, שכידוע היה בעצמו סוחר ובעל־עסקים. הסינדיקט עובד לא שתי שנים, כמו שכותב כבודו, כי אם שנה אחת ומחצה, היינו מיום שהשתקע הד"ר רופין בא"י. החקירות והדרישות שעשה בזהירות רבה באותן ההצעות שהוצעו לפניו הוכיחו תמיד, כי היו רחוקות מאד משכר או כי היו למעלה מן הכח הממוני של הסינדיקט. בינתים השתתף הסינדיקט בסכומים קטנים בשני עסקים ובקרוב עומד הוא לקחת חלק גם בעסק שלישי. מובן, כי קל הוא למצוא תעשיות קימות, שאפשר להשתתף בהן, אבל לא לשם כך נוסד הסינדיקט. זה הוא סינדיקט לשם בחינות, כדי לפתח בארץ תעשיות חדשות, והדבר הזה צריך להעשות בזהירות יתרה ועד כמה שאפשר בחשש־הפסד מועט. להפך, הסינדיקט ראוי לשבח על שאין הוא פזיז להשקיע כספו בנסיונות־בוסר.

בנוגע אל החברה להכשרת הישוב בא"י, הנה מסכים אני הסכמה גמורה לדעתו של כבודו, כי בתור חברה אנגלית צריכה היא להתנהל בלונדון, ומאד מאד אהיה שבע־רצון, אם יציע כבודו לפני איזה אדם הגון בלונדון, שנוכל לבטוח בכשרונו לעמור בראש הועד של החברה הזאת, החשובה כל כך לתנועתנו.

אם אומר כבודו, כי בא אנכי בתכניות מרובות מאד ואיני ממתין עד שיגיע עסק אחד לידי בסום. הנה, לשמחתי, יש בידי לציין את העובדא, כי עד היום הצלחתי במפעלי, אולי שלא בזכותי. גם „בצלאל", גם „התרומות לעצי־זית" מתפתחים באופן מצוין, תעשית צמר גפן הונהגה בארץ, התחנה־לנסיונות במשק־הכפר עומדת להוסד והדבר בטוח, החברה להכשרת הישוב בא"י כבר מלאה בהצלחה, לפחות, את החלק הראשון מהפרוגרמה שלה, היינו שיסדה חוה ללמוד עבודת האדמה. אם לא נמלאו עד היום, לצערי, תקוותי בנוגע להשתתפותנו בתעשיות חשובות ובעבודות צבוריות בא"י, הנה האשמה תלויה אך ורק באותה ההתנגדות שאנו פוגשים במפעלינו מצד דירקטורים אחדים של הק"ב, שבראשם עומד, למה אכחד את הדבר הזה, מר כהוון הנכבד מאד, שאינם רוצים לשתף את מוסדנו הכספי לעבודות כבירות.

אתה, אדוני, וחבריך בוחרים להשקיע את החלק היותר גדול מן ההון של הק"ב באירופה בעסקים שכיחים, שאין להם נגיעה כל שהיא אל הציונות. ולהמתין עד שיגיע הרגע הגדול שבו תמסרנה הממשלות המאוחדות לידנו את ארץ־ישראל. אולם אנכי וחברי, החושבים את הדבר הזה לרעיון־שוא, המאמינים בדרכים כלכליים ולא בדרך מדינית — אנו דורשים, כי רק חלק מן הכסף הדרוש בשביל בטחון הבנקים שלנו במזרח צריך להשאר באירופה, ועד כמה שאפשר, צריך שיהא מונח, לא בעסקים, אלא בנירות שנוח להחליפם בכסף, בעוד אשר את שאר הכסף צריך להשקיע במפעלים פוריים בא"י.

אם לעת־עתה דרשתי רק הון של 50,000 ליט. שט.— על צורת החברה לא דנתי, ויסוד בנק חדש לא דרשתי — הנה היה הדבר מעין פשרה כלפי הדירקטורים המנהלים עכשו את הק"ב. ואולם זה שאני דורש בכל המרץ שלי הוא, כי סוף סוף יעשה על ידנו פעם אחת נסיון רציני לקחת חלק באיזה מפעל גדול וכביר. אם לא יעלה הדבר לעשותו, וכמו שקרה כבר בעסק הפוספטים, כן יהי גם בעתיד בנוגע למכרות מתכיות בא"י ולבנין מסלות ברזל, חופים וכו', שיפלו לידי בעלי־הון נכרים, אז עתידים אותם האדונים הדירקטורים של הק"ב לתת את הדין להדורות הבאים אחרינו על אשר עצמו את עיניהם באופן־בלתי־מובן לבלי הכיר והבין את השעה הרצינית שהגיעה.

ברגשות כבוד

פרופ' א. וורבורג.

וְעִידַת צִיּוֹנֵי פֶּלֶךְ וָואהְלִין.

בימי ט' — י"א כסלו היתה ועידת ציוני פלך וואהלין. השתתפו בה 13 צירים מעשרה מקומות ואורחים אחדים. דנו ביחוד בשאלות הקונגרס והועידה ונתקבלו ההחלטות האלה:

א' הועידה מתיחסת בשלילה להצעה להביא שנויים ב...

שהם בפרוגרמה הבזילאית, אולם בשים־לב לחשיבותה וערכה הגדול של השאלה הזאת בשביל עבודתנו העתידה—היא מחליטה לתת בנידון זה חופש־דעות גמור להצירים אל הקונגרס שיבחרו בפלך.

ב) הועידה מחליטה. שביחד עם יצירת קרדיט אגררי והכנת תנאים מועילים לכניתי של הקפיטל היהודי לא"י צריכים הצירים לדרוש, שיברא מוסד מיוחד, שידאג להיטיב את מצב הפועלים היהודים ולהעמידם לאט לאט על הקרקע, ולא יוכרחו לעזוב את הארץ.

ג) כספי הקה"ל יהיו מוקדשים אך ורק לקנית קרקעות בא"י, והקרקעות צריכות להנתן בחכירה רק ליהודים.

ד) הועידה מוצאת, שהרכבתו של הועד הפועל המצומצם אינה מתאימה לדרישות הרגע הנוכחי ודורשת, שיבחר ועד־פועל מחודש ומוכשר, ושהמרכז יעבור מקלן למקום אחר יותר מתאים לתנאי העבודה הנוכחית, וביחד עם זה היא מציעה להנהיג עיקר תשלומי־שכר לחברי ההנהגה הציונית.

יה) הועידה דורשת, שהפורקונפרנציה של ציוני רוסיה תקבע זמן מיוחד ותעסוק בכובד־ראש בהרכבת הועדה התדירית (הפרמננץ־אוסשוסס) של הקונגרס, כי יכנסו אליה חברים המכירים באחריותם והפשים לגמרי מהשפעת ההנהגה.

ו) בנוגע להעבודה ברוסיה חושבת הועידה, שצריך להנהיג חלוקת־העבודה ולהעמיד מורשים מיוחדים—ואת המרכז, בתור מוסד עליון מפקח על כל העבודה, להשאיר בוילנה. המורשים הם חברים להועד המרכזי.

ז) הועידה מכירה בצורך הוצאת עתון־יומי בשפה המדוברת ומטילה חוב על צירי הפלך להגן על הצעה זו.

ח) אחרי שנשמעו הדו"ח של הצירים ע"ד מצב העבודה בטקומיתיהם, ואחרי שקלא וטריא ע"ה האמצעים להרמת העבודה בפלכנו – הוחלט לקרא, לא יאוחר מחודש ימים אחרי הקונגרס ועידה פלכית מיוחדת שתדון ע"ד סדור העבודה בפלך וואהלין.

ט) הועידה מחליטה לרשום בספר הזהב את החבר העסקן מר יוסף רוזנפלד.

בְּחַיֵּינוּ:

בַּצִּיּוֹנוּת.

בימים שלפני הקונגרס תמצא בבית־הנתיבות הראשי בהמבורג שרות־מסח להצירים ולהאורחים.

האנשים שיעמדו לשרת, ושיבאו אל בית־הנתיבות לקראת כל מסע מהיר, נושאים על זרועם השמאלית עניבה בעלת צבע לבן־כחול.

מלבד זאת תמצא באותם הימים לשכת־מודיעין בתא שבאולם־־המהגה בבית הנתיבות.

ביום הששי, 24 דצמבר בערב וכן למחרתו ביום השבת בצהרים יערך שולחן בבית־המזון (הרטונג שטר. 9/11) הקרוב לבית־הכנסת. מחיר הארוחה 3 מרק. — לפנות בענין זה אל הד"ר ל. פרנק, אלטונה, בליכרשטר. 17.

ביום 31 דצמבר, בשעה 12 בצהרים, תהי באולמי הקונגרס הציוני אספה כללית ראשונה של האגודה למטע־עצי־זית. באספה ימסר דו"ד ע"ד מפעלות האגודה ותהיינה בחירות [illegible] של האגודה.

— ביום 31 דצמבר תהי בלשכת הקונגרס גם האספה הכללית הראשונה של „החברה להכשרת הישוב".

— הנהגת קהלת היהודים בהמבורג ענתה על ההזמנה, שקבלה להשתתף בישיבת־הפתיחה של הקונגרס הציוני התשיעי, כדברים האלה: „גבאי הקהלה החתומים מטה מתכבדים להשיב לכם תודה על ההזמנה הנלבבת, אשר הזמנתם אותנו להשתתף בישיבת הפתיחה של הקונגרס הציוני התשיעי. עם כל רגשי הסימפטיה, שהנהגת הקהלה ההמבורגית הוגה אל השאיפות העדינות להיטיב את גורל בני אמונתנו הנרדפים, הנה בשים לב להבדל הדעות הפוליטיות שבינה ובין הציונים היא רואה את עצמה מוכרחת, לצערה, לדחות את ההזמנה".

— כידוע, שורר בגרמניה החוק, כי שפת־הדבור בכל אספת־עם היא רק הלשון האשכנזית. כך היא, למשל, בנוגע אל הפולנים, הליטאים ויתר בני עמי־הנכר היושבים באשכנז, המחויבים לדבר ולנאום באספותיהם רק בשפת אשכנז. והנה ביחס להקונגרס דן השלטון ההמבורגי בדבר ומצא, כי בתור פרט היוצא מן הכלל אפשר להתיר להצירים לדבר מעל הבמה בכל לשון שהם שומעים. פקידי השלטון רק התקשו את עצמם בשאלה, — וזוהי, כמובן, הפעם הראשונה מיום צאת חוק האספות—אם יש להניח גם ללשון העברית להשתמש בה להמו"מ הפוליטי, ולבסוף פתרו גם שאלה זו בחיוב.

— בישיבתו האחרונה של הועד הפועל המצומצם נקבע סדר היום של הקונגרס התשיעי, וזה הוא:

יום א' י"ד טבת ישיבה לפני הצהרים: נאום הפתיחה, קריאת הברכות, נאומו של ד"ר נורדוי, בחירת נשיאות הקונגרס. ישיבה אחרי הצהרים: דין וחשבון של הועד הפועל הגדול — נ. סוקולוב. ויכוחים. יום ב' ישיבה לפני הצהרים: המשך הוכוחים בדבר הדוה"ח. אחרי הצהרים: דו"ח של המחלקה הפלשתינאית — פרופ. ד"ר ורבורג. דו"ח של הועדה לקרדיט אגררי — ד"ר י. צ'לינוב; המסחר וחרשת המעשה בא"י — י. ה. כהן. —

יום ג' לפני הצהרים: דו"ח של הקרן־הלאומית ד"ר בודנהימר; דו"ח של האגודה למטעי הזיתים פרופ. ד"ר ורבורג; דו"ח ע"ד הבנקים — ד"ר נ. קצנלסון. אחרי הצהרים: המצב הקולטורי של יהודי תורקיה — ד. פלורנטין מסלוניקי.

יום ד' לפני הצהרים: תקנות ההסתדרות: ד"ר בודנהימר. דו"ח של הועידה לשנוי תקנות הקונגרס — עו"ד גרונמן.

אחרי הצהרים: כניסת היהודים לממלכת עותומניה מ. כהן (סלוניקי).

יום ה' לפני הצהרים: דו"ח של הועידה הפיננסית ד"ר א. הנטקה. בחירות. דו"ח של הועד הפועל הגדול יודפס ויתחלק להצירים יחד עם כרטיסי־הכניסה, כן דו"ח של המחלקה הפלשתינאית. וה' סוקולוב והפרופ' ורבורג ימסרו רק את תוכ הדוה"ח מן הבמה. הרצאתו של האגרונום אהרנסון ע"ד האכרות בא"י לא תקרא, והפרופסור ורבורג נתבקש לשים לב בהרצאתו לענין זה.

— בישיבתו האחרונה של הועד המרכזי נקבע סדר היום של הועידה החמישית. יום ה' י"א טבת: נאום הפתיחה. בחירת חברי הנשיאות, חברי הועידה התדירית והועידה הפיננסית. דו"ה של הועד המרכזי — ל. יפה (הדוה"ח הפיננסי וחלק המספרים של הדוה"ח של הועד המרכזי יתחלקו להצירים). דו"ח של לשכת הקרן הלאומית ד"ר י. צ'לנוב. וכוחים. שאלות הדסתדרות והתעמולה — ל. יפה. וכוחים. העבודה ברוסיה בשביל א"י — ב. גולדברג. וכוחים עבודת ההוה — י. גרינבוים. וכוחים. דו"ח של הועדה הפיננסית. בחירות. הרצאה ע"ד העתונות לא תקרא. דו"ח ממצב עתונינו יבא בדו"ד"ר

הכללי. כמו כן לא יקרא דין־וחשבון מיוחד מפעולת הועידה הפלשתינאית שעל יד הועד המרכזי. גם הוא יבא בהדין והחשבון הכללי ובהרצאתו של מר ב. גולדברג.

— ביום השבת שעבר נשא נשיא־הציונים ולפסון בקלן לפני אספה של חמש מאות איש נאום ע"ד „המצב הנוכחי של התנועה הציונית". הנואם הראה על ההבדל שבין הנסיונות שנעשו קודם לפתרון שאלת צרת־היהודים, ובין התנועה הציונית. מזה עבר לדבר ע"ד המוסדות הכספיים של הציונים, הקולוניאל־בנק העברי והקרן־קימת לישראל. יש שמבקרים גם מצד הציונים בקרת קשה את שני המוסדות הללו. שלא בצדק מחליטים, כי כספי הקל"ב והקה"ק מונחים כאבנים, שאין להן הופכין, וכי הקל"ב נותן דיבידנדים בסכום מצער מאד. המבקרים הללו שוכחים, כנראה, כי הקל"ב העברי הוא שיסד בתוך שאר דברים את האנגלו־פלשתינה קומפ. עם סכום של מאה אלף לטרה שטרלינג, שעד כה כבר נשתלמו 70,000 מניות מהן, הנמצאות כמעט כולן ברשותו של הקל"ב העברי. וכספי האפ"ק הושקעו בעסקים שונים בפלשתינה גופה. האפ"ק יסד בעצמו או שנתן את האפשרות לאחרים, ע"י נתינת הלוואות ברבית מועטת, ליסד אגודות־מלוה, אגודות למשק־הכפר, אגודות לבנין בתים ועוד. בכל האופנים היתה עבודתו פוריה, וגם הכנים דבידנד הגון שעלה בשנה שעברה לארבעה אחוזים. הקל"ב השתתף בכל המפעלים הציונים, המציא בפעם בפעם תמיכה להסתדרות הציונית, כלכל על חשבונו את כל הוצאות האקספדיציה לעל־עריש, נתן לטובת־נגועי הפרעות ברוסיה סכום של חמשים אלף פרנק ואם ישימו אל לב, כי הוא משקיע את כספו רק בעסקים בטוחים ובזהירות מרובה מאד, הרי צריך יהיה להודות, כי גם כהדיבידנד הקטן לפי הערך הגדיל לעשות.

גם הנציונל־פונד העברי לא הסתפק בקבוץ כסף בלבד. הוא עבר בפלשתינה במקצועות שונים. מלבד שטחי־הקרקעות, שרכש שם לעצמו, נתן את חלקת־האדמה לבנין הגימנסיה העברית ביפו והטכניקום בחיפה, הלוה לחברת אחוזת־בית סכום כסף עפ"י תנאים נוחים, ועתה הוא תומך באגודות־למלוה משותפות לצורך המשק הכפרי ועוד, הוא הקצה מקום לבית־הספר האמנותי „בצלאל", יסד מטעי עצי־זית, עזר להתפתחות האגודה להכשרת הישוב בפלשתינה ועוד דברים טובים ומעשים מתוקנים נעשו בסיועו בא"י.

אבל לא רק בחמר, כי אם גם ברוח הגדילה ההסתדרות הציונית לעשות. הרבה פעלה התנועה הציונית לתחית הקולטורה העברית והמוסר העברי.

הנואם דבר ע"ד המצב הפוליטי הנוכחי והביע בטחונו, כי שנוי המשטר בתורקיה יועיל הרבה לעבודת הציונים.

מר ולפסון מתנגד לשום מעשה שנוי בהפרוגרמה הבזילית. הפרוגרמה הבזילית צריכה להשאר בתקפה. הפרוגרמה הזאת היתה הוה ותהיה לנו כל הימים.

בסוף דבריו דבר מר ולפסון ע"ד התקונים המוצעים בתקנות האורגניזציה. הוא אמר, כי ההסתדרות הציונית היא חזקה עתה כ"כ. עד שאפשר לחשוב ע"ד שנוי בהנהגה. המוסדות הציונים התבצרו עתה כ"כ, עד שיכולים לעבוד בעצמם ובשעת הצורך אפשר יהיה להעביר את הלשכות גם למקום אחר.

נאומו של מר ולפסון נתקבל מאת הנאספים בתרועת רצון.

הצירים שנבחרו להקונגרס התשיעי והועידה החמישית.
(לפי הידיעות של הועד המרכזי).

ר ש י מ ה ד.

אלכסנדרובסק (פלך יקטרינ.):—א. הינשפט, הסגן: מ. קובלנין; קרמנצ'וג (צעירי־ציון):—קריוקוב, קובליקי, מירגורוד, באריש ובקה, (פ. פולטבה):—ד"ר י. אפשתין, הסגן: א. חוטימסקי; אירקוטסק:—מ. נובומינסקי; מרים פול, קלבריה (פ. סובלק):—א. רוזנטהאל; קאליש, בלאשקי, (פ. קאליש):—ה. סולניק, הסגן: ש. ולטסמן; מישקנט, סמרקנד:—ל. סלונים, הסגן: ד"ר ב. מוסינזון; שפולה, ליפוביץ, (פ. קיוב):—מ. סמילינסקי, הסגן: ש. סירקין; רומני, לוחבי־צה, הורול, יוסקובצי, (פלך פולטבה):—פ. פרידלנד, הסגן: ד"ר בוכמיל; אקירמן, טרוטינה, אובידיופול, (פ. בסרב. וחרסון):—ח. עטינגר, הסגן: י. באר־בוים; סובלקי, סימנה:—ו. טיומקין, הסגן: מ. אוסישקין; אנטופול, קוברין, קרינקי, קוריצין, (פ. גרודנה):—ב"צ ניימרק, הסגן: ל. י. ויניקוב; פוציננק, קודינה, ליאדי, סמולנסק, (פ. מוהילוב וסמולנסק):—א. זיירגמן, הסגן: א. גולד־שטיין; מוהילוב־פוד., צירנובצי, ליפקני:—מ. רוזנצוויג, הסגן: א. רוזנצוויג, חרסון: י. אולינוב, הסגן: ה. קאמינסקי; ווירז'בולובה, קיברטי, פילווישקי (פ. סובלק): ש. י. גולדברג, הסגן: ל. רוזנטהאל; בוהוסלב, פסטובה, שדה לבן [illegible] בסרביה, בר־

תולד פייביל (במקום ד"ר ב. מוסינזון); קונוטופ (פ. צ'רניגוב):—ח. מונסזון, הסגן: א. גורביץ; לידא, סוקולקא, מישגולי:—י. שסקין, (במקום י. בן־יעקב); מוהילוב, שקלוב, קריטשוב, קונסטנטינוגרד:—א. ד. גיסין; ברנוביץ, אוברוץ׳ איסקורוסט, לוגיני:—מ. י. ברמן, הסגן: י. שסקין.

מ ל כ ה. ציכנוב—פלוצק: י. וולובילסקי; קולו: ע. שפילפוגול; בגדין—סוסנוביצה (הקבוצה) צ'נסטוכוב: ב. פרגר. שאוולי—הורודישצי: א. פרנקל, נ. לונץ; פרטוב—ונגרוב—ומברוב א. אידלסון; ווישקוב—גוסטינין—לוקוב: ל. מוצקין; בלטה—טומשכל—אובודובקה: גשרן.

ב ר ו מ י נ י ה. טולציאה:—שם הכיר; רומן: ד"ר ל. הילפנט. וסלואי:—י. יוסף וכסליר; גלץ:—ש. פינלס, מ. ח. שיין; פיטרה: ד"ר פ. טיילהבר; בוקרישט:—מ. שורצפלד, ד"ר שטיינר, ד"ר שטרן; יססי:—מ. י. דוף, אירה קייש; פוסקני:—ד"ר י. נכט, ד"ר א. נכט; פודו, אילויא:—א. עובד־יוביץ; בקוי:—י. גלסמן, ד"ר י. נמירוזבר; בוקוסי: מרת פ. עכטל.

א נ ג ל י ה. ליברפול, טרידיגר, מ. גרינברג; שבנסיא־בריסטול:—מ. א. שפרד.

ג ל י צ י ה ה מ ז ר ח י ת: — ד"ר ח. טרטקובר; ג ל י צ י ה ה ד ר ו מ י ת: — מ. העניש. ד"ר י. ולדמן, ד"ר ב. נוסבוים, ו. מייבלום. ד"ר פ. קורנגרין, ד"ר א. זלץ, ד. שיינפלד, ל. ווכסליר.

ב ו ק ו ב י נ ה: סדגורה:—ל. טויבש, ד"ר ל. קלניר, ד"ר ב. שטרוים, ד"ר א. מליר, ווייסגלס.

פ"צ: — ד"ר נ. סירקין, ג. אברונין, רחל גולדין, א. ל. שוסהיים י. קממיר, ש. קפלנסקי, א. קומרוב, פ. וולף, ד"ר מ. רוזנפלד, א. רוזנבלט, א. ברבש, ל. שטיינמץ, מ. בן־צבי.

א י ט ל י ה: — ד"ר ב. רבינזנה, א. שוללם, ב. הססוי.

א ו נ ג ר י ה: פרשבורג:—ש. בטלהיים.

א פ ר י ק ה ה ד ר ו מ י ת: וינברג זכו', א. לוינסון.

א מ ר י ק ה: טכסס:—ד"ר יוסף ושין; ברוקלין:—ד"ר א. פרידנבלד, א. אהרנסון; פיטסבורג:—מרת ה. שולד; ניו־יורק:—ה. אייז, י. גורדון, ג. ווי נורבזלק; אורדר בני־ציון:—ד"ר י. ד. בלוקשטון, י. ברגדס; דזורזי־סיטי: מ. ש. שרייבר; רוצ'סטר:—ד. ב. קרולינסקי; פילדלפיה:—ד"ר מ. שלזינגר; ברוקלין:—מ. ברודסקי; בוסטון:—א. הורביץ, ג. רייגהרץ; קונקטיקוט:—ד. אברסון; קנזס־סיטי:—ב. בילוב; ברונזביל:—י. אלבוס.

מ ז ר ח י: לדנו־קופנהגן:—י. נחומסון; מליטופול וכו':—ו. מ. ליבוביץ, פתח־תקוה:—הרב פושמן.

קילם, זאגיר, טוירוגן, רוססיני: אליהו מזיה, הסגן ר. בבוס; טומשוב, טורגובצי, נובוסיליצי:—ה. אוריסון; קובל, דובנה:—א. ל. לוינסקי; רז'נה, ילץ, טירספול:—ח. גרינברג; נובי־דבור, פלונסק, זקרוצים, ווישקוב, גוס־טינין:—מ. פרייר; פיאודוסיה:—א. סטרילוביר; טטיב, סקומורושקי, טרשצי, סטבישצי, זורנישצי:—י. מזלנסקין; סלוצק, פטריקוב, רקוב, אוריצי, ווירחוטין, סרדינא־בודה:—י. קליבנוב; רדום, אפוצ'נה, קונסק.—י. בלומברג; קוטנה, נוכו־מינסק, לוקוב, ל. מוצקין; פוניבישז, דרוזגיניקי:—י. בעקער; בובריניץ:—ד טריטש.

— באספה המאוחדת של אגודות ציוניות אחדות ב א ו ד י ס ה נקרא הדוה"ח ע"ד „המועצה בפטרבורג" ונתקבלה ההצעה להביע הסכמה גמורה לכל החלטותיה של מועצה זו, וביחוד להחלטה הנוגעת להעברת מרכז התנועה מקלן לפריז או לברלין. האספה המאוחדת מביעה תקותה, כי הועד המרכזי ישתדל לאחד את כל ההסתדרויות של הארצות, כדי להוציא אל הפועל את ההחלטות החשובות שנזכרו.

— אספת הציונים ב ל ו צ י ן (פלך ויטבסק), החליטה: כי בהיות שהבסיס העיקרי והיחידי של כל עבודותינו הנעשות והצריכות להעשות הנהו הבנק הקולוניאלי העברי, ולמרות זה לא נראתה בעת האחרונה לא מצד המוסדים המרכזיים שלנו ולא מצד הקהל הציוני עצמו שום התאמצות להגדיל את כחותיו הכספיים באופן שיוכל למלאות את תפקידו הגדול שהתוה לו מראש—על הקונגרס להתעסק ברצינות מיוחדה בשאלה זו ולמצוא את הדרכים הנאותים להפיץ את מניותיו של הבנק בין השדרות הרחבות של העם העברי במדה היותר אפשרית.—

האספה מוצאת, כי בהיות שתקנותיו של הקולוניאל־בנק נותנות את האפשרות להשתמש באמצעיו לכל סוגי העבודה הקולוניזציונית—על הקונגרס

להשתדל שכל עבודות הישוב הציוניות תעשינה ע"י מוסד כספי מרכזי אחד, ולהמנע עד כמה שאפשר מיצירת מוסדים חדשים המביאים לידי התפוצצות הכחות והמעטת דמותם של המפעלים.

— מערים שונות מודיעים לנו ע"ד חגיגות חנוכה שערכו הציונים הלאומים ושנמשכו אליהם המון רב והשאירו רושם יפה. — הועד של הקה"ל הוציא לימי-החנוכה בלשון יהודית קול-קורא המעורר את העם לזכור את הקרן הלאומית בימי החג הלאומי הזה.—

— מ ד ו ב נ א (פלך וואהלין) קבלנו חשבון הכספים שנאספו שם בשנה זו לטובת המוסדים הציוניים. הסכום הכולל הוא 256 רובלים. מזה: „שקלים" 34 ר., לטובת הקה"ל (לרשום בסה"ז את שם המנוח זלמן אשכנזי ז"ל)—59 ר., לנטיעת עצי-זית (על שם המנוח הנ"ל)—6.34, קופסאות ונדבות כלליות. לטובת הקה"ל-—בעשרים ר., לטובת הועד האודיסאי—כמאה רובל.—

— אגודת „צעירי ציון" ב ל ו ב ל י ן אספה במשך הזמן מח' שבט תרס"ט עד ח' כסלו תר"ע לטובת מוסדים ציוניים סך 485.55. מזה: „שקלים" — 106.50, מנדבות וקערות—43.10, מקופסאות 81.41 והשאר נאסף ונשלח בזמנים שונים לטובת הקה"ל.—

— מ ק י ל צ י מודיעים לנו, כי בימים האלה סר אל העיר בא-כח הועד האודיסאי מר נ. ב ר ֹכ י ר ונשא שם שני נאומים ציוניים באחד מבתי-התפלה. גם קרא שתי הרצאות ע"ד „הציונות וחבת ציון" „וע"ד המצב הקולטורי של א"י". המון רב בא לשמוע את דרשותיו, שעשו רושם חזק ועוררו את הציונים שם לחדש את עבודתם ולקרב את לב העומדים מרחוק אל תנועתנו.--

מ ב ו ב ר י נ ץ (פ' חרסון) כותבים לנו ע"ד הנאומים של מר שוחט ע"א „הציונות וחבת ציון". וע"א „יובל קטוביץ". לשמוע את הנאומים באו שומעים במספר רב מבין שדרות שונות של העם. נאסף לטובת הועד הפלשתי-נאי כשתי מאות רובל.—

— הגיע לידנו ס י ע ל צ י דו"ח של הכספים לטובת המוסדות הציוניים. הסך הכולל הוא 568.28. מזה—מס עצמי בסכום 361.40.—

ב ק ו ל ק י (פ' וואהלין) נפטר אחד מטובי העסקנים הציונים, ה' שלמה ימפולסקי, שהיה נכבד בעירו בתור אחד מן המעולים שבמשכילים.—תנצב"ה.—

מיום 19 אקטובר עד יום 8 לחדש נובימבר נכנסו אל קופת הלשכה המרכזית של הקה"ק ברוסיה הסכומים האלה:

	נדבות כלליות	147,93	רו"כ
	מס-עצמי	25,—	„
	פנקסי-שוברות	126,45	„
כפה"ז	(תשלומים שלמים)	300,—	„
„	(„ לשעורין)	217,34	„
	קערות	18,29	„
	עצי-זית	188,11	„
נמכרו	תוי-קרן-הקימת ע"ם	99,17	„
	גליונות לתלגרמה „	3,20	„
	קופסאות	395,29	„
	ס"ה	1808,38	רו"כ.

בִּתְפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל.

ברוסיה. באתר שעתידות עתה להיות באודיסה בחירות חדשות לדיפוטאט אל דומת-הממלכה הוציא הגראדונאצ'אלניק טולמאצ'וב פקודה, להוציא מתוך רשימות הבחירה את כל היהודים, שחתמו בשמות בלתי יהודים, היינו לא באותם השמות שהם רשומים בפנסקאות הלידה. לפי זה אין לוי גם לברודסקי שום תקוה להבחר שנית בתור דיפוטאט לדומת-הממלכה.

— העתונים האודיסאים מודיעים, כי הבוחרים היהודים והפרוגריסיביים באודיסה החליטו להציג על הבחירה אל דומת-הממלכה את עה"ד רטנר.

— הקדטים מאספים חתימות על הצעת-חוק בדבר בטול תחום המושב, להכניסה אל דומת-הממלכה. חתמו על הצעת-חוק זו גם כ"ג אוקטיבריסטים מפורסמים בורישה, חוואשצינסקי, איסקריצקי ועוד. גוצ'קוב לא חתם עליה באמתלה, כי עוד לא קבלה הפרקציה האוקטיאבריסטית החלטה בזה. הצעת-חוק זו תוכנס אל הדומה, כשיחתמו עליה מאה וחמשים דפוטטים.

— יצאה פקודה מאת מיניסטריום המסחר לקבל מכאן ואילך תלמידים יהודים אל בתי-הספר למסחר במספר של עשרה אחוזים. לרגלי הפקודה הזאת עלולים להסגר הרבה בתי-ספר למסחר, שמספר התלמידים הנוצרים מועט בהם מאד.

— לשכת-המודעין לעניני נדידת היהודים מודיעה, כי לפי הידיעות שקבלה התחילה ממשלת ארגנטינה דורשת מאת האמיגרנטים פספורט של חוץ לארץ. להאמיגרנטים, שיהיו מחוסרי פספורטים. לא יתנו לרדת אל החוף.

בחו"ל לרגלי הקונפרנציה העברית שתהי בברלין בימי ו'—ט' לח' טבת, עורך הועד-המכין ביום א' (ו' לח' טבת) בשעה 12 בצהרים אספת-עם רבה, שבה ינאום ה' נ. סוקולוב בשפה האשכנזית „ע"ד ערך הלשון העברית וספרותה ליהדות". —

— מר דז'ימס סימון, נשיא ח„הילפס-פיראיין", נתמנה בימים האלה לחבר מועצת הנהגת יק"א. ע"ז עלול להתחזק במדה יותר מרובה החבור שבין שתי האורגניזציות היהודיות הגדולות הללו.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— הד"ר שמריהו לוין ביחד עם האדריכל המפורסם ה' באדוואלד, שבנה את הבנין החדש של הביבליותיקה הממלכית בברלין, נסעו לחיפה להתחיל בבנין הפוליטכניקום היהודי.

כפי שמודיעים מברלין, היתה שם אספת חברי הדירקטריום של הפוליטכניקום, שהשתתפו בה מר דז'מים סימון בא-כח „העזרה", אחד העם, גנרל-קונסול לנדוי, ד"ר ש. לוין, פרופ. פיליפסון, לודוויג שיף ויועץ-המסחר טיטנדרפר. באספה דנו על דבר הפרטים של הלמודים. דברו על אדות העתידות הטובות הנשקפות להפוליטכניקום, שיכשיר צעירים יהודים לקבל משרות בעבודות הצבוריות ובבנין מסלות ברזל, שממשלת תורקיה עתידה לעסוק בהם.

הקרקע לבנין הפוליטכניקים נקנתה בחבל יפה מאד בחיפה, וממתינים לקבל בקרוב את הרשיון האופיצילי מאת ממשלת תורקיה להתחיל בבנין. הודות להשפעתם של אנשי-שם המתעסקים בדבר זה, נוטה ממשלת אשכנז חסד לתכנית זו, והציר האשכנזי בקושטא תמך את הדבר בעצה ומעשה.--

—האגרונום אהרנסון, השוהה כעת בניו-יורק, עוסק ביצירת תחנה-לנסיון בעניני המשק הכפרי בא"י. האגרונום הזה מצא בא"י מין חטה, שאפשר לגדלה בלי אמצעים מלאכותיים. פרטי הדבר נתפרסמו בשעתם בעתונים המיוחדים לאכרות. כעת מתענין בדבר זה הדפרטמנט לעבודת האדמה של ארצות הברית, שיפרסם בקרוב את דברי אהרנסון. ואולם מפני שהענין הזה עדיין צריך דרישה וחקירה ועשית נסיונות, נכונים עשירים אחדים שבאמריקה לסייע בידי האגרונום אהרנסון להקים תחנת-הנסיון, כדי שיוכל להמשיך את עבודתו. —

— בעוד ימים אחדים עוזב הפרופסור ש ץ את ירושלים לנסוע לזמן מה לאירופה, לעשות תעמולה בעד „בצלאל". מפה יסע הפרופסור למצרים ויבא בדברים עם סוחרים שונים של שטיחים ועבודת הכסף והנחשת, בכדי לפתח שוק של עבודת „בצלאל" במצרים. אחר יסע ל ה מ ב ו ר ג. וישהה כה עד אחר הכנסיה, ואחר—יסיר את כל הערים הגדולות המרובות באוכלוסי יהודים.

— הסוכנות הפטרבורגית פרסמה בימים האחרונים ידיעה שבאה בכל עתונינו, כי ד"ר נוסיג, בתור נשיא איק"א, קבל הבטחה, שתנתן ליהודים רשות כניסה בלתי מוגבלת לכל תורקיה ופלשתינה; וכי הצעת חק בדבר זה, כבר הוכנסה להפרלמנט. ע"פ הידיעות שקבלנו מקושטה אין שמועה זו נכונה בכל פרטיה. לד"ר נוסיג הבטיחה המיניסטריום, שתנתן רשות הכניסה לתורקיה בתנאי, שהמהגרים לא יתרכזו במדינה אחת; אין דבר זה נוגע אל א"י.

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № ??.

החתימה על

העתון היומי
„הד הזמן"

„הביבליאותיקה
של
הד הזמן"

לשנת 1909 מתקבלת מר"ח
נובמבר
עד סוף השנה.

תנאי החתימה עם המשלוח:

א) על העתון „הד הזמן" בלבד (בלי ה„ביבליאותיקה של הד הזמן"):

ברוסיה:		בחו"ל: (ג"פ בשבוע.)	בחו"ל: (במשלות יומי.)
לשנה	8.— רובל.	10.— רובל.	13.— רובל.
לחצי שנה	4.— „	5.-- „	6.50 „
לרבע שנה	2.— „	2.50 „	3.25 „
לח' אחד	—.66 „	—.85 ק.	1.10 „

ב) על העתון „הד הזמן" ביחד עם „הביבליאותיקה של הד הזמן":

ברוסיה:		בחו"ל: (ג"פ בשבוע.)	בחו"ל: (במשלות יומי.)
לשנה	10.— רובל.	12.60 רובל.	15.60 רובל.
לחצי שנה	5.— „	6.30 „	7.80 „
לרבע שנה	2.50 „	3.15 „	3.90 „
להדש אחד	—.83 „	1:05 „	1.30 „

החתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה", מתקבלת רק מראשי החדשים עפ"י הלוח הרוסי.

החתימה על ה„ביבליאותיקה" עפ"י מחיר ההנחה הנ"ל מתקבלת דוקא לאותם חדשי החתימה ומאותם החותמים, שעל העתון „הד הזמן".

מחיר הדפסת מודעות ב„הד הזמן"—בעד כל שורה פטיט או מקומה: קודם הפנים 60 קופקות; בתוך הפנים 1 ר'; אחרי הפנים 20 ק'.

מחיר חלוף האדרים—25 קופקות.

האדריסה:

Редакція „Геедъ-Газманъ", Вильно.

Вышелъ изъ печати и поступилъ въ продажу
изданный подъ редакціей Б. А. ГОЛЬДБЕРГА

Календарь на 1909-1910 (евр. 5670-תר"ע)

„КАЛЕНДАРЬ-КАДИМА".

Второе изданіе
(Содержитъ 160 стр.)

Кромѣ обычныхъ календарныхъ, почтово-телеграфныхъ и другихъ справочныхъ свѣдѣній, календарь заключаетъ въ себѣ слѣдующіе отдѣлы:

1) Статистика евр. населенія на всемъ земномъ шарѣ.
2) „ болѣе значительныхъ еврейскихъ общинъ
3) Общееврейскія учрежденія.
4) Сіонистскія.
5) Еврейская хронологія.
6) Сіонистская хронологія.
7) Еврейскія колоніи въ Палестинѣ.
8) Списокъ органовъ евр. печати.
9) „ „ сіонистской печати.
10) Краткій указатель литературы, по національизму, сіонизму и Палестиновѣдѣнію.
11) Списокъ адресовъ сіонистскихъ землячествъ и федераціи.
12) Таблица евр. эмиграціи.
13) Таблица стоимости акцій и дивидендовъ сіонис

Цѣна календаря 10 коп., пересылка 4 коп.

10 экз.—1 р. 10 коп.; съ перес. 25 экз.—2 р. 50 коп. съ перес.
50 „ —4 р. „ „ 100 „ —7 р. 50 „ „ „

Съ заказами обращаться:
Вильно, И. Л. Гольдбергу.

הפרחים

עתון שבועי מצויר לילדים, לתינוקות ולבני הנעורים, יוצא בדיוק בכל יום א' בשבוע.
העורך והמו"ל י"ב לבנר

פרס חנם: מלון רוסי עברי לתלמידים.

מחיר העתון לשנה 5 רו"כ ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

כתבת המערכת:
Г. Луганскъ, ред. «Гапрохимъ». | Red. «Haprochim» Lugansk.

אפשר לחתם גם על ידי הצ"ק בוילנה עפ"י האדריסה:
И. Л Гольдбергу. Вильна. | J. L. Goldberg, wilna.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ПРІЯТЕЛЬСКИХЪ ЗДОРОВЬЕ С. СЕНЪ РАФАЭЛЬ ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО С. РАФАЭЛЬ ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

סוכן „העולם"
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. סאמבורסקי
רחוב Klapperwiese 7.

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ

КРЕМЪ КАЗИМИ

МЕТАМОРФОЗА

Продано около ДВУХЪ милліоновъ банокъ

РАДИКАЛЬНО устраняетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.

Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

בערלין

פרידריכשטראססע

כשר רעסטאראן כשר

עדת ישראל

סוכן „העולם"
בעיר מינסק ובסביבתה
מר מ. היילפרן (כימ"ס).

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי

Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.

נעמיסטע פרייזן. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוכט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער ... פון יאהר 1845 ...

IX. ZIONISTENKONGRESS IN HAMBURG.

Einen umfassenden, klaren und objektiven bericht über die Verhandlungen des IX. Zionistenkongresses in Hamburg wird ausschliesslich die

KONGRESSAUSGABE DER „WELT“

Zentralorgan der Zionistischen Bewegung.

die während des Kongresses (26.-30. Dezember 1909) täglich erscheinen wird, bringen. Wer über diesen bedeutsamen Kongress genau unterrichtet sein will, abonniere rechtzeitig die Kongressausgabe.

Bezugspreis für Deutschland M 1.70, Österreich-Ungarn Kr. 2.—, Russland R. 1.—, Grossbritannien Sh. 2|2, Holland Hfl. 1.20, Vereinigte Staaten S. 0.50, für alle übrigen Länder Fr. 2.50.

Briefmarken aller Lander werden in Zahlung genommen. Bestelungen (gegen Voreinsendung des Betrages) richte man an den Verlag

„DIE WELT“

Köln a. Rh., Karolingerring 31.

„המבשר“

שבועון עברי המופיע בקושטא.

בימים הראשונים לחדש דצמבר שנה זו התחיל להופיע בקושטא שבועון עברי בשם „המבשר“.

„המבשר“ יטיף לתחיה לאומית בין יהודי המזרח, וישמש לאחינו הספרדים, שקרו ושנו את ספרותנו העתיקה לגשר־המעבר לספרותנו החדשה.

„המבשר“ יעורר בקרב המוני הספרדים אהבה לשפתנו ולכל קנינינו הלאומיים. וכלפי ארצות הגולה, ישמש „המבשר“ כתור ראי נכון שבו ישתקפו החיים היהודים והכלליים שבמזרח בכל שנוייהם, צבעיהם וגוניהם.

בקצור „המבשר“ יהיה שבועון עברי מזרחי המוקדש להפצת השפה העברית תרבותה וספרותה, ולמודיע מכל הנעשה והתוסס בתוך העדות היהודיות, בתורקיה ובארץ־ישראל; ובהופיעו במרכז החיים המדיניים במזרח, יקדיש „המבשר“ בכל גליון וגליון מקום נכבד להשקפה על המקרים הכלליים שבמדינה המענינת את כל יהודי באשר הוא יהודי.

טובי הסופרים העברים בארץ־ישראל ובגולה הבטיחו ל„המבשר“ את עזרתם הקבועה, באופן ש„המבשר“ יצטין גם בצורתו הספרותית כמו שיוכח במהרה קהל הקוראים.

מחיר החתימה של „המבשר“: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל.

כתבת „המבשר“:

Journal „Hamevasser“ Deutsch post, Postfach 216.

Constantinopol (Турція).

—— סוכנים יבוקשו בכל הארצות. ——

הרוצים בגליונות לדוגמא יואילו נא לפנות לפקידות „המבשר“ בקושטא (עפ״י הכתבת הנזכרה) ויצרפו נא למכתביהם תוי־פוסטה ב־10 קופ׳, 20 פפניג, 25 סנטים וכו׳.

אפשר לחתום גם אצל י. ל. גולדברג, וילנה.

מתקבלת חתימה לשנת תר״ע על

„הפועל הצעיר“

כלי מבטאה של הסתדרות הפועלים העברים בא״י.

„הפועל הצעיר“.

יוצא לאור פעמים בחדש ע״י הועד המרכזי

שתי שנות קיומו של עתוננו בררו למדי את טיבו לפני הקהל העברי.

גם להבא תהיה מגמתי הראשית: לסול ולהאיר לפני הפועל את הדרך המובילה להטבת מצבו ולהקל עליו את האפשרות לבוא ולרכוש את מקצועות העבודה ההולכים ונבראים עתה לעינינו, וביחד עם זה להכנים את ההכרה לתוך כל שדרות עמנו בארץ, כי התרבותו של הפועל העברי והתבצרות בכל ענפי העבודה— תנאי הכרחי להתגשמות הציונית.

גם להבא יהיה עתוננו במה חפשית בשביל כל עניני הציוניות והישוב, והענינים הכללים, ההולכים ומתרחבים הודות לתנאים הפוליטיים החדשים, ימצאו בו הארתם היותר רחבה

כמו עד עכשיו נוסיף גם להבא לבקר בלי משא פנים את המוסדים אף אך היותר חביבים עלינו, ונשתדל לברוא דעת קהל ראויה, שהמוסדים שלנו יתחשבו אתה.

המחיר לשנה:	ביהודה 5·50 פר׳.	גליונות בודדים—4	מתליק
„	בגליל —7.	„ „ „ 5	„
„	ברוסיה 2.50 רו״כ	„ „ 10	קופ׳
„	ביתר הארצות— 6 פר׳	„ „ 25	סנתים

החותמים מכל הארצות יכלים לשלוח את דמי החתימה ישר אלינו ע״י המחאת־הפוסטה ששמה.

הכתבת לכל עניני המערכת והאדמיניסטרציה וגם למשלח כספים:

מן תשרי תר״ע.

REDACTION „HAPOEL HAZOIR“ JAFFA.

הסוכנים ברוסיה מתבקשים לפנות רק לסוכננו הראשי הוא בימה״ס השחר המקבל תתומים ומוכר גליונות בודדים בשביל כל רוסיה. Варшава, Рымарская, 1

נמצאים למכירה במספר מצומצם קומפלקטים של הפוה״צ לשנת תרס״ח ותרס״ט. מחיר כל שנה 5 פר. לחותמים על הפוה״צ לשנת תר״ע שישלמו דמי החתימה בעד שנה שלמה נתנת הנחה: שני הקומפלקטים בעד 5 פר׳.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1־טען נאיאבר 1909 אויף די פערשפרייטעסטע אידישע ציימונג

„היינט“

אבאנעמענטס־פרייז: א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 ר׳, א מאנאט 50 ק׳.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Гайнтъ“, Варшава, Холодная 8.

Redakcja. „HAJNT“, Warszawa, Chlodna 8.

שתו רק יין „כרמל“

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־במוח ע"י משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
(משפרוגרם באזל)

№ 46.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ'. ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:
Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

החתימה על

העתון היומי **„הד הזמן“** | **„הביבליאותיקה של הד הזמן“**

לשנת 1910 מתקבלת מר"ח ינואר

תנאי החתימה עם המשלוח:

א) על העתון „הד הזמן“ בלבד (בלי ה„ביבליאותיקה של הד הזמן“):

	ברוסיה:	בחו"ל: (ג"פ כשבוע.)	בחו"ל: (במשלות יומי.)
לשנה	8.— רובל.	10.— רובל.	13.— רובל.
לחצי שנה	4.— „	5.— „	6.50 „
לרבע שנה	2.— „	2.50 „	3 25 „
לח' אחד	66.— „	85.— ק.	1.10 „

ב) על העתון „הד הזמן“ ביחד עם „הביבליאותיקה של הד הזמן“:

	ברוסיה:	בחו"ל: (ג"פ כשבוע.)	בחו"ל: (במשלות יומי:)
לשנה	10.— רובל.	12.60 רובל.	15.60 רובל.
לחצי שנה	5.— „	6.30 „	7.80 „
לרבע שנה	2.50 „	3.15 „	3.90 „
לחדש אחד	83.— „	1.05 „	1.30 „

החתימה על העתון, או על ה„ביבליאותיקה“, מתקבלת רק מראשי החדשים עפ"י הלוח הרוסי.

החתימה על ה„ביבליאותיקה“ עפ"י מחיר ההנחה הנ"ל מתקבלת דוקא לאותם חדשי החתימה ומאותם החותמים, שעל העתון „הד הזמן“.

מחיר הדפסת מודעות ב„הד הזמן“—בעד כל שורה פטיט או מקומה: קודם הפנים 60 קופקות; בתוך הפנים 1 ר'; אחרי הפנים 20 ק'.

מחיר חלוף האדרים—25 קופקות.

האדריסה:

Редакція „Геедъ-Газманъ“, Вильно.

מתנה טובה.

האם ישנה מתנה ייתר טובה, יותר יפה, ייתר חביבה לתלמיד עברי, לתלמוד־משכיל, לבר מצוה, ובכלל לעלם עברי ביום שמחתו מאשר

כל שירי ביאליק

מחדורה האחרונה בכריכה מהודרה?

המחיר חמשה רו"כ, בלא כריכה שלשה רו"כ.–ישנן גם כריכות של רו"כ אחד ושל רו"כ וחצי.

יהשיג בהוצאת „מוריה“, אודיסה.

ד"ר יוסף קלוזנר.

היסטוריה ישראלית.

שעורים בדברי ימי ישראל.

חלק ראשון: מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים

הספר נועד: לצעירים שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יתר שלמות; למורים שרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות, אלא גם הבנת המאורעות וקשורם הפנימי, ולסתם קוראים משכילים שיש להם חפץ לתרור אל פנימיות המאורעות ולהכיר מתוכם את השתלשלות חיינו ההיסטוריים הארוכים.

המחיר 1.50 רו"כ בלא המשלח.

להשיג אצל הוצאת „מוריה“ באודיסה.

נשלחה להחותמים חוברת ה'—ו' (כפולה) של „השלח“ כרך כ"א (נויבר—דקבר).

תוכן הענינים:

א) לשאלת „לאן?“ (מכתב שביעי). בן ישראל.
ב) סוסתי (סוף). מנדלי מוכר־ספרים.
ג) מספר העבדים על פי התלמוד. ד"ר מ. רבינזון.
ד) לעשתורת ולבל (שיר). שאול טשרניחובסקי.
ה) פרידריך שילר ופילוסופית השירה שלו (למלאת ק"ן שנה להולדתו). ד"ר יוסף קלוזנר.
ו) בני ערב (ציור ז') חוג'ה מוסה.
ז) האגדות החסידיות ומקורן. שלמה פיינרמאן.
ח) יתומים (שיר). יעקב לרנר.
ט) עלית־נשמה (רשימה). ש. עגנון.
י) נגינתנו הלאומית. אברהם צבי בן יהודה.
יא) דרך־הרוח (אגדה). א. ז. רבינוביץ.
יב) בקור־חולה (ציור). ב. שפיר.
יג) מעוט הדמות. משה קליינמן.
יד) מאחורי הגדר (סוף). ח. נ. ביאליק.
טו) ישימון (שיר) דוד שמעוניוביץ
טז) יפה הליל... (לילות). אליהו מיטוס.
יז) שלילת־הגלות ושנוי־המרכז (מעי־בקורת). יעקב רבינוביץ.
יח) חגיגת קאטוביץ. איש עברי.
יט) „חקירות ביהדות“ (בקורת). א ש. וואלדשטיין.
כ) מחשבות ומעשים (XXXIV). רבי קרוב.

מתקבלת חתימה לשנת 1910 על **„השלח“** מכתב־עתי חדשי לספרות, למדע ולעניני החיים.

נוסד בשנת תרנז 1896.

תנאי החתימה ברוסיה ובחוץ־לארץ:

לשנה 6 רובל, לחצי שנה 3 רובל וכפי ערך זה בכסף חוץ־לארץ.

בעד שנוי הכתובת שלשים קופ'. אפשר לשלוח במרקאות.

החותמים מחו"ל צריכים לשלוח לנו, מלבד המחאת הפוסטא, גם מכתב מיוחד, שבו יודיעונו את משלוח הכסף ואת כתבתם המדויקת.

את חותמינו הנכבדים ואת מוקירי „השלח“, הרוצים בקיומו גם להבא, אנו מבקשים להמציא לנו דמי־החתימה בהקדם ולרכוש לנו חותמים במספר היותר גדול.

הנחות הגונות לחותמי „השלח“:

כרכי „השלח“ ט"ז, י"ז, י"ח. י"ט. וכ' במחיר 10 רובל עם המשלות, במקום המחיר הקצוב 15 רובל.

„העומר“ חוברת א' וב' משנת תרס"ט במחיר 1 רובל עם המשלות במקום המחיר הקצוב 2 רובל.

ביבליותיקה „אחיאסף“ מכורכת בחמשים כרכים במחיר 30 רובל, במקום המחיר הקצוב 60 ר'.

הכריכה תהיה מהודרה ומיוחדת. צבע הבד יהיה אחד לכל הספרים. אפשר לשלוח את הספרים בנ"נ. דמי קדימה צריך לשלוח 8 רובל.

דמי המשלוח של הביבליותיקה ע"י הפוסטא (במקומות שאין חבור מסה"ב) עולים: ברוסיא 3.10 ר', באוסטריה וגרמניה 3.20 ר', בארץ־ישראל, רוסיניה ובולגריה 4.20 ר', באנגליה 5.30 ר', באפריקה ואמיריקה 7.30 ר'.

מאה ספרים במקצועות שונים של ספרות, בהם: ספורים, ספרי מדע, מחקר ועיון, יוכל כל חותם „השלח“ לקנות, כולם או חלק מהם, באשר יבחר, אבל לא פחות מסכום של שלשה רובל.

בהנחה של 50% מהמחיר הקצוב בקטלוגים.

דמי המשלות, על חשבון הקונה, עולים בערך 15—20% מסכום הקניה.

רשימה מפורטת מהספרים הנכנסים להביבליותיקה „אחיאסף“ ומהספרים שחלה עליהם ההנחה של 50% תשלח לכל דורש חנם.

הכתובת למשלות כספים:

Издат. „Axiacaфъ“, Варшава, Почтовый ящикъ № 25.

M. M. Усышкину. Одесса, Херсонская 46.

Verlag „Achiasaf“, Warschau. Postfach № 25.

M. M. Ussyschkin. Odessa (Russl.) Chersonskaja, 46.

הכתובת של המערכת והאדמיניסטרציה:

Редакція „ГАШИЛОАХЪ“, Одесса. почт. ящ. 319.
Redaction des „HASCHILOACH“ Odessa (Russland) Postfach 919.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, ט"ז טבת, תר"ע.

ВИЛЬНА, 15 го Декабря, 1909 г. № 48 WILNA, 28-ten December, 1909

מתחדשת החתימה על „העולם" לשנת 1910

(השנה הרביעית)

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, להגן על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד „על המצפה" לבאר ולברר את כל שאלות חיינו בכל מקצועותיהם. מתחלת השנה הבאה ירחיב „העולם" את חלקו הספרותי והמדעי, ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בקרת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר חדש ונאה בהלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ובשלמות חיי העם בגולה ובארץ-ישראל, ויוסיף עליהם עוד פרק חדש „ברוסיה" — השקפות קצרות, המחזיקות את המרובה, על כל הנעשה והנחשב במרכז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונות העולמית, יקדיש מקום גדול לבירורם של כל עניני התנועה הציונית, והפרק „בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי החתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 35 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה-אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2½ דולר, בארץ-ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ" Вильна, Лукишки, Солдатская 3. ‖ Redaktion „Haolam", Wilna.

פתיחת הקונגרס הציוני התשיעי בהמבורג.

(תלגרמה מיוחדת.)

המבורג, 26|13 דצמבר.

היום בשעה האחת עשרה לפני הצהרים נפתח הקונגרס הציוני התשיעי בנאומו של נשיא ההנהגה וולפסון.

הקהלות הישראליות בהמבורג, אלטונה, קיעל וליביק הביעו ברכה להקונגרס על ידי באי-כחן.

מ. נורדוי נשא נאום פרוגרמתי פוליטי, שבו הדגיש נחיצות היחס של לויאליות בנוגע לתורקיה ועם זה קיום הפרוגרמה הבזילאית, בתור הבעת האידיאל הלאומי.

לחברי הנשיאות נבחרו: נורדוי, בודנהימר, אדולף שטנד (נבחר הפרלמנט האוסטרי), אוסישקין וצ'לנוב.

בין הבאים מאמריקה אל הקונגרס בתור צירים נמצא גם הד"ר נחמן סירקין.

בין האורחים שבאו אל הקונגרס יש גם הפרופסור הרמן כהן.

עַל הַמִּצְפָּה.

הקונגרס הציוני התשיעי.

בשבוע זה מתאסף הקונגרס הציוני בפעם התשיעית בהמבורג.

בעולם הציוני היו הקונגרסים כעין ימי־חג, הבאים אחרי ימי המעשה, להנפש מעט מכובד החול ולאסף כח־רוחני לימי העבודה הבאים.

והקונגרס אמנם נעשה חביב וקדוש לכל ציוני, כמו שנפש יהודית מסוגלה להרגיש בקדושתו של יום־חג.

אולם אם הקונגרסים הראשונים היו לנו בבחינת חגי־אביב, ימים של חלומות יפים, תקוות מזהירות, משאות נפש, כאותן שיש לו לאדם בטרם הפגשו פנים בפנים עם המציאות — הנה הקונגרסים האחרונים הולכים ולובשים צורה של חגי־אסיף, ימים של חשבונות, מה הפרי שהביא עמל השנה ומה לעשות, כדי להגדיל ולהרבות את היבול.

ואם גם בשנים אסומות, בעת שהכל הולך כשורה, והגורן מלא וגדוש, יש שנפש העובד מרגישה אחרי עמל השנה־ליאות, שאינה מניחה לו ליהנות כראוי מפרי יגיעו, על אחת כמה וכמה בשנות בצורת, שבאו מחמת רבוי גשמים או מעוט גשמים, נעשה חג־האסיף גם לאיש אמיץ־רוח ליום של חשבון מתוך דאגה.

ומעמד־רוח מעין זה אנו רואים ומרגישים בחוגי הציונים העובדים הנאמנים, בימי הקונגרס הזה.

זה אות, כי עדיין לא חדרה ההכרה ללבות כל חברינו, כי העבודה של תנועת־עם אינה כזו של עסק מצוי שנוהגין בסוף כל שנה לעשות „בילנס" מדויק: כך וכך ריוח, כך וכך הפסד.

התנועה הציונית אינה נמדדת ואינה נשקלת על פי מספר „השקלים", ואפילו לא על פי חשבון האספות, אלא לפי מדת השפעתה הרוחנית על חיי הצבור היהודי — וזו לא ניתנה להערך. זהו מה שקוראין «Jmponderabilien».

עד כמה גדלה השפעה זו מתגלה לפעמים ועוד עתידה להתגלות במאורעות ומעשים בקרב הצבור היהודי, בחוגים כאלה המתיחסים בשויון־נפש או גם באיבה אל הציונות.

מתוך השקפה זו צריך שיהי לנו הקונגרס התשיעי חביב ויקר, מלבד אשר הוא חל כעת בתקופה חדשה בחיי המדינה העותומנית, תקופה המעוררת בלבנו תקוות רבות לעתידות תנועתנו.

ומי יודע אם אין אנו עומדים עתה על מפתן תקופה חדשה בדברי ימי עמנו.

והקונגרס התשיעי הוא אפוא לנו, הציונים, גם מעין חג־אסיף גם מעין חג־אביב...

הועידה לשפה ולקולטורה עברית.

בשבוע שעבר היתה בברלין ועידה זו, שעל אודותה ימצא הקורא להלן בגליון זה דין־וחשבון מפורט.

ועידה זו, כידוע, באה בתור מבוא להקונגרס הקולטורי, שעלה במחשבה לפני אחדים מסופרי ישראל וחכמיו, הדואגים לקיום היהדות והתפתחותה.

מטבעו של כל „מבוא" לברר בקצרה את עיקרי הרעיונות העתידים לבא בגוף הספר. וכך היה הדבר גם בועידה זו.

ואולם בשעה שאנו מעיינים קצת ב„במבוא" זה, למרות השפה הנמלצה שבה נכתב, אנו באים לידי הרהור, כי המחברים לא עמדו עדיין על מהותו של ה„חבור" שלהם ולא בררו אפילו לעצמם את מדת היקפו.

נראה הדבר, כאילו צמח בלבם איזה רעיון, שבטרם הספיק להכות שרשים נטלו וגדעו אותו והוציאוהו אל השוק.

במלים יותר ברורות: הרעיון ע"ד קונגרס עברי, שנולד בלב האנשים, שהכירו בנחיצות לעשות דבר מה בתקופת הדלדול הרוחני שבדורנו, הרעיון הזה לא הוברר כל צרכו, עד כי מסדרי הועידה לא מצאו מענה נכון על השאלה הפשוטה: מה היא העידהו של קונגרס זה?

עד כמה שורר בקרב בעלי הרעיון הזה ערבוב המושגים ומה גדול ביניהם חסרון ההכרה להבדיל בין צורך ליכלת, יוכל להעיד השם בלבד: הועידה לשפה ולקולטורה עברית.

מצד אחד, כמדומה, המטרה ברורה וקרובה: בשנים האחרונות, לרגלי סבות שונות, מורגשת ירידה עצומה בספרות העברית, שגם „בשנים הטובות" לא היה לה בסיס איתן, וכל אלה המכירים בחשיבותה לרוחנו הלאומי, המרגישים בנחיצות לקיימה ולפתחה, ואפילו באופן מלאכותי לעת־עתה, המאמינים בעתידותיה של ספרות זו — כל האנשים האלה, יחידים אמנם, נועדו יחדו להתיעץ, כיצד לקומם את הריסות הספרות העברית.

ואמנם רבים מחברי הועידה הם הם בעלי „עבריה", זו ההסתדרות לשמה של הלשון העברית.

אך מן הצד השני אפשר לראות, כי הועידה חולמת חלום גדול ע"ד יצירת קולטורה עברית, ולשם כך היא מצפה להקונגרס, בעוד שהדבר הזה הוא למעלה מכחו.

בודאי דבר גדול הוא האמונה של מוצקין וחבריו, כי העם יתעורר ע"י הקונגרס. אך לצערנו, אין אנו יכולים לשכח את המעשים שכבר נעשו ולא הצליחו...

חברי הועידה מחאו כף, כשהקריאו את התלגרמה־של־ברכה לאמר: „התחילו—ואנו נגמור". אך תלגרמה זו נשלחה לא מאת העם, כי אם מאת אגודה ש"ל חולמים.

ולכן אנו רואים את דברי אחד־העם, העומד ומזהיר לבלי למהר בקריאת קונגרס קולטורי, עד שיתברר לנו אם יש יסוד למפעלנו זה. „היש אלהים בקרבנו אם אין"?

ואולם לכל הפקפוקים הללו לא היה מקום, אילו לא הרחיבה הועידה את גבולותיה, אילו הסתפקה בעבודה שהיא לפי־כחה: לעשות דבר ממשי לטובת הלשון העברית וספרותה.

וצר לנו, כי חברי הועידה הזאת, שבכרוזיהם וגם באספותיהם הקודמות לא חדלו לדבר על אודות עבודה ריאלית ומעשית, נטו מדרכם והתחילו בעבודה בלתי מעשית כלל.

והרי הרבה קוו חובבי הספרות העברית לתוצאות הועידה הזאת!—

הוֹעִידָה הַחֲמִישִׁית שֶׁל ציוֹנֵי רוּסְיָה בְּהַמְבּוּרְג.

תֶּלֶגְרַמּוֹת.

יום ה', 23 דצמבר.

— בשעה 11 בבקר נפתחה הועידה ע"י חבר הועד המרכזי לציוני רוסיה ב. גולדברג בנאום עברי במעמד מאה ועשרים ציר בערך, חוץ מאורחים ועתונאים.

אספה נכבדה!

בפעם השניה עולה היום בגורלי הכבוד לפתוח את הועידה של צירי ציוני רוסיה. לפני שלש שנים נאספנו באחת מערי הצפון הרחוק, בבירתו של עם קטן, הלוחם בעז נפלא את מלחמת זכיותיו הלאומיות, ואנכי נתכבדתי אז לפתוח את הועידה שהיתה לנו שם. אותה הועידה, שסמנה החלה תקופה מיוחדה במהלך תנועתנו ברוסיה: היא יצרה פרוגרמה ישרה ושלמה לתנועתנו, בה נקבעה תכנית נאמנה לכל דרישותינו הלאומיות בארצות הגלות, היא מצאה את הבטוי הנכון לאחד את דרישותינו אלה ואת תכליתה האחרונה של תנועתנו איחוד גמור והיא — ועידת הלסינגפורס, אשר רכזה את העבודה ברוסיה, ביצרה את המוסד המרכזי ובשנותה את אפני ההנהגה, ששררו עד אז.

שלש שנים עברו על הפרוגרמה שנוצרה בהלסינגפורס ועל אפני ההנהגה שנקבעו באותו מעמד, ובלב תמים ובהכרה ברורה רשאים אנחנו להגיד כיום הזה: אותם העקרים שהונחו אז על ידינו אנו ליסוד בדרישותינו הלאומיות נעשו אחר כך עקרים פרוגרמתיים כמעט בקרב כל חוגי היהדות הרוסית, ואפילו בין מתנגדינו הקצונים, אשר נלחמו בנו. תכנן ואמתותן של הדרישות הללו, אשר נקבעו ונסדרו על ידינו בועידת הלסינגפורס, הם הם שעמדו להן לסול להן מסלה אל לבו של העם. ובכל מקום ובכל שעה, כשמגיע הצורך לתת צורה ודמות למושג זה או אחר במקצוע חיים הצבוריים של היהדות הרוסית, מיד עקרי הלסינגפורס משמשים תיכן לצורה זו. כדבר הזה ראינו זה לא כבר, כשנעשה הנסיון לערוך הצעה ע"ד תקנות הקהלה הישראלית ברוסיה. והדבר הזה ודאי יתמיד לבוא גם מכאן ולהבא.

ובשפה כזו רשאים אנחנו לדבר גם על אדות אפני ההנהגה שנקבעו בהלסינגפורס, בנוגע לעניני תנועתנו ברוסיה. אף על פי שכל אותם הימים שעברו מועידת הלסינגפורס ועד עתה הלכו תנאי עבודתנו החצונים הלוך ורע, אע"פ שהריאקציה השוררת עכשו במדינה משפיעה לרעה על תנועתנו, ביחוד בנפות הגבולין, שדוקא בהם מכונסים רובם הגדול של אוכלוסינו ברוסיה, —מכל מקום לא נהרסו שורות המחנה שלנו, אלא נשארו מאוחדות ושלמות כמו שהיו.

אמת הדבר, שהתנאים החצונים הקשים עד מאד, אשר הביאו לידי הריסה גמורה כמעט את כל המפלגות וההסתדרויות שבקרב היהדות הרוסית, הם שללו גם מאתנו את היכולת להביא לידי איגוד מסביב לדגלנו את כל השדרות הרחבות ההן, שעקרי שאיפותינו רצויים להן.

אנחנו, אשר הפקדנו על ידיכם להיות עובדים במוסדנו המרכזי, הננו חשים תמיד רגש של ז ר ו ז והתרוממות-הרוח, בשעה שאנו רואים, כי רצון אחד ממלא את לבותיהם של עשרות אלפי חברינו, העומדים אתנו יחד הכן במערכה, המוכנים לענות תמיד על קול קריאתנו והמזומנים לעשות את חובתם בכל פעם, כשאנו פונים אליהם בהצעה או בדרישה מסומנת.

ואמנם אין כחנו אלא באותו הקשר שבינינו ובין חברי הסתדרותנו, ורק בו מבטחנו, ובשעה שאנו מרגישים את הכח הזה מלוה אותנו, הרי השפעתנו יוצאת מגבולות רוסיה ומגיעה עד המרחב של הסתדרותנו העולמית. ורק מתוך הרגשת כח זה באנו לעתים קרובות לידי כך, שמקרבנו יצאה ההתחלה בנוגע להרבה ענינים חשובים, שיש להם ערך ציוני כללי.

הפעם עומדים אנו בהמבורג, בעיר זו שבעשרות השנים האחרונות נעשתה עדה חיה וקימה לכל תלאותינו ומצוקותינו הנוראות: דרך המבורג שוטף ועובר הזרם היותר גדול, של רבבות נודדינו. ופה, בעיר זו, מתגלית לפנינו צרת אומתנו בכל מוראותיה.

ודוקא במקום הזה מתגלית לנו גלוי גמור ומחלט הנחיצות לשים קץ לנדודינו שאין להם סוף ותכלית, דוקא כאן מתברר לנו הצורך הגמור לשמור על כחותינו, לבל יהיו הולכים ומתפוררים פרורים פרורים, אלא יתרכזו ויקובצו יחד באופן טבעי במרכזנו הטבעי וההסתורי.

ואם בהלסינגפורס עלה בידינו לקבוע את עקריה התיאוריים של תנועתנו, מי יתן ועלה בידינו לקביע בהמבורג, בעיר המעשה הזאת par excellence, את יסודותיו המעשיים של מפעלנו, הלואי שאותה העבודה הממשית בארץ ישראל ולשם ארץ ישראל שרשמנו על דגל הנועתנו, מיסות הקונגרס השביעי, — הלואי שאותה העבודה תעשה באמת מ מ ש י ת ו מ ו ח ש י ת.

ואם ועידתנו החמישית הזאת, שאנו עומדים בה היום, תסייע לנו להצעיד צעדים אחדים את תנועתנו קדימה, בין במה שנוגע לחזוקו וסלילת דרכיו של האינטרס לארץ ישראל, שכבר ישנו והולך ומתפתח לעינינו, ובין במה שנוגע לבצור עמדותינו בגלות — עתידה ועידה זו שתתפוס גם היא מקום חשוב בדברי ימי תנועתנו.

בשם המרכז של ההסתדרות הציונית ברוסיה הנני מתכבד לפתוח את הועידה החמישית של צירי ציוני רוסיה!—

אחרי נאום הפתיחה, שנתקבל באותות רצון מאת הנאספים, נבחרו לחברי הנשיאות: אוסישקין, אינז'נר ברוק (יקטרינוסלב), ב. גולדברג, וו. טמקין, ד"ר צ'לינוב. למזכירים, גפשטין (פטרבורג), וולובלסקי (וילנה), יאנובסקי (פטרבורג), נובומייסקי (אירקוטסק) וזירקין (קיוב).

יום ה', 23 דיצמבר.

בכדי להקל את סדר העבודה ולקמץ בזמן נבחרה, ע"פ הצעת הועד המרכזי וחברי הועה"פ שברוסיה, ועדה מיוחדת, שתכין בכל פעם על יסוד ההרצאות והוכוחים את ההחלטות, שהועידה צריכה לקבל. לחברי הועדה הזאת נבחרו: ברוכוב (אודיסה), גולדשטין (פטרבורג), גליקזון (אודיסה), גרינבוים (וילנה) ז'בוטינסקי (קושטא).

יום ה', 23 דיצמבר.

אחרי הבחירות קרא חבר הועד המרכזי מר ל. יפה את הדו"ח של הועד המרכזי. קריאת הדו"ח נמשכה כשעה וחצי. אח"כ נבחרה ועדה פיננסית מיוחדת, שתעבד תכנית מסוימה לסדר את עניני הכספים של המרכז ברוסיה. לחברי הועדה נבחרו: גיידיץ (מוסקבה), פודלישבסקי (ורשה), רוזוב (פטרבורג), ד"ר ספיר (אודיסה), מינץ (רוסטוב ע"נ דון) פלדשטין (ורשה), פינס ואיריסון (מוסקבה). בעבודת הועדה הפיננסית משתתפים עוד חברי המרכז: י. ל. גולדברג, א. דרויניב וו. גרינבוים.

ישיבה ראשונה.

אחרי הפסקה קטנה עוברים לוכיחים ע"ד הדו"ח של הועד המרכזי.

מר קונטורשצ'יק מעיר על הנחיצות לקצר בכל האפשר בנאומי־בקורת על לשעבר ולעשות את ההתיעצות ע"ד העבודה העתידה לעקר, — הועד המרכזי לא יכול לעשות הרבה, מפני שלא ניתנו לו האמצעים הדרושים. —

מר י. ברגין מעיר. שהועד המרכזי לא עמד על מרום תעודתו בשעת המהפכה ברוסיה, היה מומנט, שכל המפלגות והאחרות התבטלו, ואפשר היה להשתמש במצב־הרוחות להרים את מצב הציונות ברוסיה. הועד המרכזי התקים באמת רק על הניר, באמת עבדו רק אחרים מהם, והאחרים לא עשו כלום. הועד המרכזי מבליט את התכנית ההלסינגפורסית, בעוד שבאמת לא עשה כלום, בכדי להגשים תכנית זו, הנואם מבקר קשה את יחוסו של הועד המרכזי להועידה הקובנאית.

„הרזסוויט" עשה אגיטציה כנגד ועידה זו, בוילנה התיחסו באופן אחר, והציונים לא ידעו מה לעשות. סוף סוף נסעו אחדים, שלא היו מסודרים ומוכנים כהוגן, ומפני זה לא היתה להם שום השפעה על מהלך העבודה, — הנואם מזכיר את הנהגתו של הדירקטור של הבנק יוסף כהוון בשאלת שנוי התקנות של הבנק. בשם תנועה עממית אי־אפשר היה לדבר כזה, שנבחר הקונגרס יזלזל בחובתו ויעשה אגיטציה כנגד החלטת הקונגרס.

מ. קליינמאן מבקר את עבודת הועד המרכזי. התמונה שצייר הועד המרכזי בדו"ח שלו אינה מתאמת אל המציאות. ישנם חוגים ציונים רבים, שאינם יודעים כלל ע"ד מציאותו של הועד המרכזי, את הצירקולרים ממעיטים לקרא, מפני שהציונים אינם מתחשבים את הועד המרכזי. הנואם מזכיר את „המכתבים החוזרים" של הלשכה הפוסטית בימי כהן־ברנשטין, שהיו להם השפעה עצומה כל כך על החיים הציוניים. — הועד המרכזי לא שם לב כהוגן אל התורה העיקרית, הנצחית, שלנו והתחשב רק את צרכי הרגע, את כבוד המפלגה כלפי חוץ, בעבודת המרכז לא היו עיקרים ופרינציפים קבועים. הנואם מבקר את הטקטיקה של הועד המרכזי בנוגע לועידה הקובנאית. אם לא מצא לאפשר להתיחס בשלילה להועידה הקובנאית — צריך היה להסתדר כהוגן, ולהשתדל שיהי לנו רוב בועידה זו, או, לכה"פ אופוזיציה הגונה, היודעת להגן על דעותיה. תחת זה באו במקרה איזה ציונים, שנכנסו אל הפריזידיום וקבלו עליהם את המשרות באורגנים, שנבחרו בועידה זו, אע"פ שאין אנו הציונים יכולים לעבוד ביחד עם האלמנטים הללו.— הנואם עובר להעתונות של מפלגתנו, האורגן האחד, שהגין כדבעי על עמדתנו כלפי חוץ הוא ה„רזסוויט", למרות מגרעותיו בנוגע להעבודה הפנימית. כל שאר האורגנים של המפלגה (דאס יודישע פאלק, העולם) לא מלאו את תפקידם בנדון זה כהוגן.

מינץ:

בנוגע לתעמולה הספרותית של הדו"ח. הנה יותר מ־33 אחוזים של הוצאות הועד המרכזי הוצאו לתעמולה ספרותית. „דאס יודישע פאלק" גרמה להוצאות יתרות שלא היה תועלת בהן. לעתון ז'רגוני יש זכות הקיום רק בתור עתון אינפורמציוני קטן, אבל לא בתור עתון ספרותי. — על חוברות „הקופיקה־ביבליותיקה", שהן כלי־שרת מצוין לעבודת האגיטציה הוציאו רק 120 רו"כ. — ה„רזסוויט" הוא עתון מפלגתי צר, בשעה שבאמת צריך היה להיות עתון יהודי כללי, המכניס את הציונות לקוראיו בדרך אגב.

בנוגע להפרוגרמה של הלזינגפירס; מצטער הנואם לא על שחדלו לעבוד ברוח התכנית הזאת, אלא על שהתחילו לעבוד ברוחה, אנחנו הציונים הננו המעטים, ועלינו לצמצם את כל כחותינו רק בעבודה הציונית הטהורה ולא לבזבז אותם לענינים אחרים. —

ד"ר קלוזנר:

הדו"ח מלא ענינים פעוטים וגם צדדיים, אם ביאליק נסע לפטרבורג וקרא את שיריו ועשה רושם עז — מסמנים את הדבר הזה בדו"ח; תלגרמה לנורדוי לחג היובל שלו, — הובאה בדו"ח. צריך היה להבדיל בין עבודת הועד־המרכזי ובין העבודה הציונית ברוסיה בכלל, ואי־אפשר לזקוף את הכל על חשבון הועד המרכזי, — הועד המרכזי צריך קודם כל להראות איניציאטיבה, הוא צריך להראות לנו את המהלך, לתת לנו דירקטיבים לעבודתנו, — שנוי המשטר החצוני בתורקיה לא עורר את הועד המרכזי לעבודה, שהיתה דרושה בשעה זו. עכשו עוד מדברים ע"ד הפרוגרמה ההלסינגפורסית, כאלו לא קרה כלום בשתי השנים האחרונות. מהלך עבודתו של הועד המרכזי היה מקרי, והדבר היה תלוי בזה, מי ומי השתתף בעבודתו בזמנים השונים,— יודעים אנו, שעכשו יש כר נרחב לעבודה ציונית, הלך־הרוח התרומם בכלל, אבל הועד המרכזי לא ידע להשתמש במצב הרוחות. בגרמניה ובארצות אחרות הציונות מתפתחה, בעוד שברוסיה דומיה מתמעטת, ולא רק מפני התנאים החצונים, אלא גם מפני שאין הועד המרכזי יכול לנהל את העבודה,— ל„הרזסוויט" אבדה השפעתו, מפני שאיננו עוסק בציונות אלא בשאלות היהודיות הכלליות. הקונפירנציה הברלינית לעניני הלשון והתרבות העברית לא מצאה תומכים בהועד המרכזי, הועד המרכזי הנהו אמנם בעיקר בעד העבודה בא"י ובעד העבודה הקולטורית בגולה, אבל איניציאטיבה אין אנו רואים מצדו. יובל גדרה לא הוזכר כלל ב„הרזסוויט", — המצב הוא עכשו רציני, בתורקיה הענינים משתנים, העבודה איננה סובלת דחוי. אם לא נשנה עתה שנוי עיקרי את כל המצב, עתידים אנו ליתן את הדין. —

זיידמן:

לא ל. יפה; אלא כל חברי הועד המרכזי אחראים בשביל הדו"ח. — הוא מעיר, שבטעות כתוב בדו"ח, כי הועד המרכזי החליט לקדם בחבה את הועידה הקובנאית, לפי דבריו, הביע הועד המרכזי את דעתו, שאפשר היה לקדם בחבה את הועידה אילו היתה הועידה מסודרה כהוגן, — הועד המרכזי לא הציע לציונים להשתתף בועידה, אלא החליט שהמפלגה הציונית איננה משתתפת בועידה, אבל הרשות לציונים פרטיים להשתתף בתור יחידים בועידה זו, — בקרו פה את הועד המרכזי, לא מנקודת מבט הדירקטיבים שקבל, אלא מהשקפתם הפרטית של המבקרים,— הדעה, שעבודת הועד המרכזי בימי הריבולוציה ברוסיה היתה רפויה — היא דעה סוביקטיבית, שאינה מתאמת אל המציאות. „ההגמוניה" הרוחנית בחיי היהודים עברה אלינו, ודבר זה ראינו גם בועידה הקובנאית, לא מספר הציונים שהשתתפו בועידה הקובנאית הוא העיקר — אלא הרוח. אפשר לבקר את כמות העבודה, אבל הכמות תלויה בסבות חצוניות, — אחדים מחברי הועד המרכזי לא השתתפו בעבודתי, נמצאו גם כאלה, שלא מצאו לנחוץ לבא בדברים אתו ולהתחשב עם עבודתו. (קולות קוראים: „קרא בשמותיהם"! מר זיידמן עונה: „העו"ד ש. י. רוזנבוים").

ד"ר כהן־ברנשטין מבקר את עבודת הועד המרכזי, שבעבודתו לא היתה רוח־מלחמה ומרץ, להלשכה הפוסטית

בשעתה היתה השפעה עצומה על ההנהגה הציונית ודבריה היו נשמעים תמיד, בשעה שחברי הועד המרכזי הם רק בבחינת עוזרים לראש הדפרטמנט, אין הם מעוררים את דעת הקהל ואינם קוראים להתנגדות ולמחאה כנגד ההנהגה הציונית וכנגד מוסדים ציוניים ידועים, בשעה שיש צורך בזה.

הועד המרכזי הודיע, שמשתדל הוא בדבר יצירת עתונות עברית בא"י. אי אפשר ליצירה מבחוץ. שטה זו — היא השטה הפילנטרופית. הוא מראה על „הפועל הצעיר" שהתפתח מעצמו. בשטת „החלוקה" אי אפשר לברא עתונות הגונה. —

הוא מבקר קשה את התנהגותו של „הראזסוויט". בנוגע לידיעות מא"י משנה הוא את הקוריספונדנציות לפי רוחו וטעמו ועושה בהן כאורם העושה בתוך שלו, וע"י זה האמת יוצאת לקויה ופגומה. —

ד"ר מ. י. גליקזון.

(המשך יבא).

הַדִּין־וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַוַּעַד הַמֶּרְכָּזִי, אֲשֶׁר לְהַהִסְתַּדְּרוּת הַצִּיּוֹנִית.

הדין־והחשבון הזה מקיף תקופה של שתי שנים וארבעה ירחים, שעברו בתנאים שונים חיצוניים ופנימיים, בצבא חליפות ותמורות במעמד־הרוח השורר בתוך הצבור, ובמכשולים ומעצורים הרבה.

עוד בשעת הועידה הכללית הרביעית של הצירים בהאג הכירו האנשים, שהפקידו ציוני־רוסיה בידם את הנהגת ההסתדרות, את האחריות המרובה והעבודה הקשה מאד שהוטלו עליהם הם הכירו, כי יצטרכו בדרכם להלחם במכשולים, שאין חזיונם נפרץ גם בתנועתנו, שמעולם לא עבדה בתנאים נוחים.

אם קשה מאד היתה העבודה בתקופה הקודמת, אבל היא חלה אז בשעה של התרוממות־הרוחות בקרב הצבור. האויר היה מלא רטט של חיים חדשים, של שאיפות ותקוות. קלה היתה אז העבודה, צריך היה רק לדעת להפיק תועלת מהתרוממות־רות זו ולהטותה אל הדרך הרצויה. הורגשה השפעה הדדית בין ההמון ומנהיגיו. מסביב הסתערה המלחמה, שנפחה רוח חיים בהעבודה והרחיבה צעדיה.

לא כן התקופה החדשה של עבודתנו, שחלה בשעת ירידה של מצב־הרוחות בין הצבור. התחילה הריאקציה. אפטיה קהה ודכדוך־רוח תקפו בעוז את החיים. ותנאי־הסביבה שנשתנו, השפיעו בתוקף מיוחד עלינו, כמו שהולך ונוהג הדבר תמיד בשעת מהפכות בחיי העמים, שבתוכם אנחנו יושבים. היהודים הרגישו את הלחץ יותר מאחרים; בהתאמצות מיוחדת בקשו להם מוצא, חכו לימים יותר טובים והאמינו, כי הימים האלה קרובים לבוא, ואחרי שנכזבה תקותם חזק מפח־נפשם והגיע עד לידי יאוש מדכא. המלחמה, שדרשה מהם קרבנות רבים ועצומים מאד עד לאין ערך, שהובאו עם זה לא מאת גבורים על שדה־קטל, אלא מאנשים העומדים מן הצד, — מלחמה זו נתנה להם בפריה מעט מאד, ולא עוד אלא ששללה מהם הרבה, הביאה שמות נוראות לתוך חייהם, דלדלה לזמן רב את כחותיהם, החלישה את האנרגיה שלהם והכריתה את האמונה מלבם.

עם בוא הריאקציה התגבר לחץ ההגבלות והרדיפות, שהכבידו עוד יותר על חיי היהודים ברוסיה, הקשים בלאו הכי. יהודי רוסיה הרגישו ביחוד את היסורין של הליקבידציה, שנעשתה לתנועת השחרור.

במקום סערת־מלחמה בעולם היהודים באה דממת־קברים. בזו אחר זו ירדו מעל במת החיים היהודיים המון המפלגות והקבוצות, אשר עוד זה לא כבר הכריזו על קיומן בגאון מרובה כ"כ ובקול רם, וכל אחת מהן בקשה לעצמה את הבכורה בקרב היהודים. רגש של חוסר־אונים ואדישות תקף על חלק חשוב מבני האינטליגנציה ומבני הנעורים בין היהודים.

התנועה הציונית, אשר עוד לא החליפה כח אחרי הפגעים שבאו לה מחמת דלדול ופזור הכחות, נסתחפה גם היא בזרם הריאקציה הקשה הזאת. במצב של דכדוך־הרוחות ושל חוסר־אונים כזה צריכה היתה להמשיך את עבודת־היצירה שלה, ללחום בעד עתידות האומה, הליאות ודכדוך־הנפש הורגשו גם בקרב הציונים.

אמנם הכירו הציונים, כי תנועת־השחרור הרוסית אינה אלא רק אפיזוד בדברי־ימי הלאום העברי, וגם בשאון המלחמה לא פסקו לעבוד את עבודת העם. בזרם המאורעות ובמלחמת יום יום ידעו לשאת עיניהם למרחוק אל עתידות העם. אמנם גם הם קשרו את עתידות היהודים ברוסיה בהשתנות תנאי החיים הסובבים אותם. הם האמינו בהטבת מצב היהודים ברוסיה, המשוללים את הזכיות האנושיות והלאומיות היותר אלמנטריות, הם האמינו בתגבורת הלאומית של היהודים ברוסיה בדרך העולה לתעודתם ההיסטורית. הריאקציה שבאה הרחיקה את התקוות הללו, המציאות הוכיחה עד כמה לא ניתנו להתגשם בתנאים הנוכחים של החיים המקיפים אותנו, שמהלכם אינו תלוי בנו, במשאלותינו, בהתאמצותנו.

באו ימים רעים. על כל התנאים האלה נוסף היאוש הידוע מן הדרכים הישנים להגשמת הציונות — דרכים חדשים לא נסמנו עדיין, — נדמה לנו, כי עוד זמן רב לא נוכל להרים את המכשולים, שפגשנו בהם בדרכנו. את המהפכה התורקית ואת השנוי הנמרץ שבא בעקבותיה בתנאי עבודתנו בפלשתינה, לא יכולנו אז לראות מראש.

העבודה ההסתדרותית גרידה, קבוץ כספים לטובת המוסדים שלנו פסקו לתת סיפוק־רוחני לרוב הציונים. בעבודת־ההוה המובנה והקרובה ללב המוני־העם אי־אפשר היה לעסוק. באותה העבודה הבלתי־רבה בערך, שנעשתה בארץ־ישראל, לא מצא איש קורת־רוח, מלבד מה שנעשתה ברובה מחוץ להסתדרות הציונית.

יחד עם תגבורת הריאקציה התחילו רפרסיות כנגד הציונים. גם בימים היותר קשים שלפני תקופת הרבולוציה לא הוכרחנו לעבוד בתוך אטמוספרה של רדיפות, כבשתי השנים הללו. הורגש גם חוסר אמצעי־כסף והעדר מספר מספיק של עובדים בתוך המרכז.

קשה היתה תקופה זו של עצבות ודממה, שבה התחלנו ועשינו את עבודתנו, ושנמשכה שנה שלמה. בתחלת שנת־החשבון השניה לא נשתנה כמעט צורת העבודה כלל, אך נשתנה שנוי נמרץ מצב הרוחות בתוך טורי הציונים:

בתורקיה אירעו מאורעות, שרוממו את מעמד־הרוחות של הציונים והכניסו לתוך המחנה שלהם זרם של אנרגיה, בתנועה הציונית. ב: מומנט, אשר לא ידעה כמוהו במשך עשר שנות קיומה. התמוטט קיר־האבנים, שעמדנו לפניו דלי־אונים, ויחד אתה הורמו בבת אחת הרבה מכשולים, שהיו מונחים על דרכנו ושנדמה לנו, כי לא נתגבר עליהם לעולם. עמדנו פנים אל פנים עם העם התורקי, שהתעורר לחיים ושכבש לו את תופשתו ביד

חזקה, איתו העם שנסתר עד כה מאתנו ע"י שרירות לבם של אנשים יחידים. מפי מנהלי העם הזה ומנהיגיו שמענו דברי חבה להעם העברי ולהציונות, שמענו גם הזמנה להמוני־היהודים מחוסרי־מקלט לבא אל ארצם, הנכונה לקבל אותם בסבר פנים יפות.

גם מפי יהודי תורקיה נשמעו דברים, שנתנו מקום לחשוב, כי התנועה הציונית מצאה בהם, בלי התאמצות כל־שהיא, עוזר חדש ויקר־הערך, שלא ידעה אותו עד כה.

ובגלל זאת התגברה ההתעניינות בציונות בקרב השדרות היותר רחבות של היהודים. כל העינים פנו אלינו, התחילו מצפים לשמוע מפינו דברים חדשים והוראות חדשות. בחוגים הציוניים התחילו דורשים עבודה תכופה בתורקיה ובפלשתינה, התחילו לעבוד תכניות שונות ולחכות, כי יעשו תיכף פרי טוב. אבל ההסתדרות הציונית לא יכלה לתת תיכף את המלים ואת ההוראות החדשות, להתחיל במעשים תכופים ומהירים. המאורעות בתורקיה, שהרעישו בפתאומיותם את דעת הקהל בכל העולם, הפתיעו גם אותנו ומצאו אותנו בלתי־מוכנים אליהם כלל. עם זה לא גדלו גם כחותינו. העם לא התלכד יחד ולא התאזר, וכקודם נשארנו עומדים במלחמתנו לבדנו.

הרבה הצעות ותכניות־של־עבודה נראו קלים להתגשם, בשעה שנמצאו עדיין על גבי הניר, מעשים רבים אפשר היה להוציא אל הפועל בנקל, בזמן שנעשו בדמיון, אך צריך היה להתחשב עם המציאות המורכבה, ואז פגשנו מצבים מסובכים ותנאים בלתי־נאותים, שבטולם אינו תלוי בנו.

לא ארכו הימים ופרצה קונטר־ריבולוציה בתורקיה, ואח"כ בהשפעת סבות שונות נשתנה הרבה מעמד־הרוחות של יהודי תורקיה, ובספירות השלטון התורקי נראה גם יחס שלילי במדרגה ידועה אל הציונות.

ההתענינות המרובה בארץ־ישראל, שעדיין לא השתמשו בה להפיק תועלת ממנה, פגעה במכשולים הללו. ובטרם שהספיקה לנו השעה לעשות התעניינות זו כלי־חפץ לעבודתנו, ולמצוא בשבילה את הצורה הנאותה לבטויה, התחילה זו הולכת ופוחתת, הולכת ושוקעת. בא"י אין עדיין ולא יכלו להברא במהרה התנאים הנחוצים, כדי לקלוט אל תוכה אותה האמיגרציה, שאפשר היה להטותה לקול האות הראשון, קריאתנו הראשונה.

צריך היה לחזור ולשנן, כי שאיפותינו אינן קימות ותלויות במומנטים מקריים אלה או אחרים, כי לפנינו עבודה היסטורית רבה וקשה, הדורשת כחות עצומים ואינירגיה ענקית.

קשה היה לעבוד באטמוספרה זו של תקוות וצפיות מוגזמות, בשעה שעל כל צעד הורגשה הדיגיות הבאה מתוך אי־ההתאמה בין הרצון והיכלת.

אבל העת הקשה והמרה שעברה על יהודי רוסיה לא ד־ יעה רק בשלילה בלבד. שתי שנות־דומיה הללו בחיים ו־בוריים, של „אי־מעשה" מתוך הכרח, לא חלפו מבלי השאיר ר שמים אחריהן בחיי היהודים.

השנים הללו היו שנות התבוננות ועיון. נצנצה בתוך היהודים עבודת־המחשבה, שקודם הפריעו בעדה מאורעות החיים הסוערים אשר מסביב, שאון מלחמת־המפלגות.

בקרב האינטילינגנטים היהודים ובני־הנעורים, שעיפה נפשם במלחמה הכללית, הורגשו געגועים על היהדות, על ערכין יהודיים חדשים. התחילו מבקשים דרכים חדשים.

התחילו עושים בקרת להדעות, להפרוגרמות, שנחשבו קודם למושכלות שאין להרהר אחריהן, לוודאיות גמורות. יותר ויותר התחילו מודים בעקרים היסודיים של השקפת־העולם הציונית, באותם הדרכים, שאנו היינו ראשונים להראות עליהן וללכת בהן. בהשפעתן של הסבות הפנימיות האלה וגם על ידי הדחיפה החצונית, המהפכה התורקית, מתקרבים אלינו יותר ויותר הכחות האינטליגנטיים מן הצעירים, אלה שהיו קרובים לתנועתנו ונתרחקו ממנו בתוקף המאורעות של השנים האחרונות. מתחילים מתקרבים אלינו גם מתנגדינו מאתמול.

הועד המרכזי התכונן רק כעבור חדש ימים לאחר הקונגרס השמיני בחדש ספטמבר שנת 1907. עבודתו התחילה בעריכתו ובהפצתו של החוזר הראשון, שבו מסרנו לחברינו את ההחלטות של הקונגרס והועידה הרביעית, אח"כ עסק הועד בסדור הקראת דו"ח על דבר הקונגרס והועידה במקומות שונים.

התחלת עבודתנו חלה בימי הבחירות אל דומת־הממלכה השלישית. בפעם הזאת היו התקוות לבחירת צירים יהודים אל דומת־הממלכה עוד יותר רפויות משהיו קודם. הועד המרכזי לא השתתף במלחמת־הבחירות והסתפק בהודעה צירקולרית, שבה הציע לפני ההסתדרויות להמנע מהשתתף בפועל במלחמת־הבחירות רק לאחר שיתברר, כי השתתפותם של היהודים בבחירות אינה עלולה להביא שום תועלת, ולקחת חלק בבחירות בכל מקום, שהיתה שם אפשרות כל שהיא לבחור דפוטט יהודי או קנדידט יותר פרוגרסיבי, שיקבל על עצמו להגן בדומה על זכיותיהם האזרחיים, הפוליטיים והלאומיים של היהודים.

החוזר השני הוקדש לברור עבודות הקונגרס השמיני ולתכנית של סדור־העבודה. במשך כל תקופת־החשבון שמש החוזר השני בתור מורה־דרך לאגודות הישנות וגם החדשות.

החוזר השלישי היה מוקדש לאינפורמציה. בו הבאנו ידיעות על דבר כל המוסדות שלנו, הציוניים והפלשתינאיים, על אודות עתונינו ועוד.

כל יתר החוזרים של שנת־החשבון הראשונה הכילו ידיעות אינפורמציוניות ואדמיניסטרטיביות.

תעמולה שבדפוס.

מפני הטעמים הנזכרים למעלה היתה התעמולה שבע"פ קשה מאד. לפיכך באנו להשתמש ביחוד בתעמולה שבדפוס, עמלנו ביסוד העתונות הציונית ובהתפתחותה.

הועד המרכזי דן הרבה בשאלה בדבר הוצאת עתון יומי בלשון ז'רגון, כפי שהוחלט בועידה ההאגית. וכדי לברר, באיזו כמות אפשר לעתון כזה להתפשט, ואם יש היכולת להגשים החלטה זו במעשה, פנינו אל האגודות בשאלה־אנקטית בנידון זה. עוד מתחלה היה ברור הדבר, כי אין הועד המרכזי יכול לקבל עליו עבודה כזו. אי־אפשר להסתדרות גדולה ורצינית לקבל עליה מפעל, שאין ביכלתו לבצר את קיומו ולהעמידו על בסיס איתן מתחלתו. מפעל כזה צריך להיות עסק לאנשים פרטים. התשובות שנתקבלו על האנקטה הוכיחו, כי צדקנו בדעתנו. אולם הצורך בעתון ז'רגוני הורגש על כל פסיעה ופסיעה בעבודתנו. רוב האורגניזציות שלנו ואותם האלימנטים, שאליהם אנו פונים, קוראים ביחוד בלשון ז'רגון. משעה שנפסק ה„יודישע פאלק" לצאת נפסק הקשר שבין הועד המרכזי ובין אגודות הרבה. מיום שחדלו לצאת ה„ז'יצ'י ז'ידובסקי" וה„ציון" הז'רגוני נשארו הציונים והיהודים בפולין בלי עתון לאומי יהודי לגמרי. את השפה הרוסית יודעים אך מעטים בין המוני היהודים בפולין. מלבד זה נתברר גם כן, כי עתון יומי בלבד לא היה מספיק לנו, מפני שאין ביכלתו למלא את כל דרישות ההסתדרות. בעתון יומי אי־אפשר לפנות מקום גדול לעבודן ולבירורן של שאלות שונות, אי־אפשר לטפל בו הרבה בעניני א"י ובשאלות

הנוגעות לה. צריך היה לנו עתון, שיוכל לחוות דעתו תיכף בשאלת השונות שבחיי הציוניות ובחיי היהודים בכלל, שיתן מקום להודעות רשמיות, לצירקולרים, ושיכיל חמר אינפורמציוני במדה מרובה.

מפני כל הטעמים והנימוקים הללו החלטנו לשוב ולחדש את הוצאת „דאס יודישע פאלק". השתדלנו לעשות בעתון זה שנויים ותקונים שונים; הגדלנו בו את הפרק „בארץ־ישראל", גם קצבנו לו מחיר יותר נמוך. ההסתדרות קבלה ברצון את ה„יודישע פאלק" המחודש, מספר החותמים התרבה מעט, המאמרים והידיעות שבאו בעתוננו שבו ונדפסו בכל העתונים. אבל לצערנו לא היה מספר חותמיו מספיק עדיין לכלכל את הוצאותיו של העתון הזה, ואחרי שיצא במשך חמשה ירחים הוכרחנו להפסיקו מחוסר אמצעים.

בתשומת לב מיוחדת התיחסנו במשך תקופת הדוה"ח לה„רזסוויט", זה שהוכר בהאג בתור העתון־המפלגתי שלני, שעתה הוא העתון היהודי היחידי בלשון הרוסית. הועד המרכזי השתמש בכל כחו לתת את האפשרות לעתון הזה להתקיים ולהתפתח, בשאלות היותר חשובות שבחיי המפלגה והיהודים בכלל חוותה המערכת את דעתה בהסכם אתנו. מלבד תמיכת־הכסף, שנתן הועד המרכזי לה„רזסוויט", סייענו הרבה להפצת העתון הזה ע"י משלוח מכתבים־חוזרים והזכרות פרטיות על אודותיו אל החברים. מספר חותמיו של ה„רזסוויט" במשך שלשת השנים האחרונות התרבה כפלים, ובשנה זו הוא חי הנושא את עצמו, ואינו נזקק עוד לתמיכה.

מחרש דקבר שנת 1908 הֻעבר „העולם" לוילנה.

לאחר שהכיר הקונגרס הציוני השמיני בהאג את הלשון העברית לשפה הרשמית של התנועה הציונית יסד הועד הפועל המצומצם בחדש אויגוסט שנת 1907 בעיר קלן את העתון השבועי „העולם", בתור העתון הרשמי של ההסתדרות הציונית העולמית. הועידה הרביעית של ציוני רוסיה בהאג מצדה הציעה גם היא לפני הועד המרכזי לחפש ולמציא את האמצעים להוצאת שבועון בלשון העברית. בתחלה הסתפק הועד המרכזי בתמיכה, שנתן ל„העולם" היוצא בקלן ורכש בשבילו יותר משש מאות חותמים ברוסיה.

מועצת חברי ועה"פ ברוסיה, שהיתה בחדש מאי שנת 1908, החליטה להוציא מיום 1 ינואר שנת 1909 עתון מיוחד לועד המרכזי בלשון העברית.

עפ"י הסכם הועד המרכזי עם ועה"פ המצומצם הוחלט לבלי להוציא שני שבועונים מיוחדים, אלא להעביר את „העולם" מקלן לוילנה, על מנת שיהי כלי־מבטא גם לועה"פ המצומצם גם להועד המרכזי.

השתדלנו לתקן ולשכלל את העתון, למשוך אליו את טובי הסופרים הפובליציסטים והבלטריסטים העברים. ביחוד הרחבנו בו את מחלקת האינפורמציה מא"י ובמזרח ובירור שאלות הישוב בארץ־ישראל.

לאחר שהעבר „העולם" לוילנה נתרבה מספר חותמיו תיכף. שליש ממספר החותמים שלנו יש לנו בחוץ־לארץ. ביחוד הוא מתפשט במדה מרובה בגליציה ובאמריקה הצפונית. „העולם" נקרא גם במזרח והוא חודר אל הפנות היותר נדחות שבכל העולם, אל המקומות היותר רחוקים של מושבות היהודים. מאמריו והחמר האינפורמציוני שבו חוזר ונדפס בעתונים עברים שונים ברוסיה ובחו"ל.

בתמיכת ההסתדרות ע"י רבוי החותמים תלויים התפתחותו ושכלולו של העתון שלנו בעתיד.

השבועון היחיד בלשון העברית, מלבד תעודתו המיוחדת לו לשמש כלי־שרת לאינטרסי הציוניות, צריך שישתדל גם להיות בטוי נאמן ויפה להמחשבה ולהאמנות העברית.

השתדלנו להמציא ידיעות גם ליתר העתונים העברים. ה„חוזרים" והידיעות שלנו נדפסו ב„הד־הזמן" וב„אידישע צייטונג", אשר הקצו בכלל מקום גדול לשאלות הציוניות. ברצון גדול נתקבלו מאמרים וחמר אינפורמציוני בעניני הציונות גם על עמודי העתונים הוורשאים „אונזער לעבען", „די נייע וועלט". באודיסה הוציאו חברינו עתון ציוני המופיע ביום השני לשבוע בשם „Одесское Слово".

המצאנו גם כן סיוע ל„הביבליותיקה הקופיקאית". אבל לצערנו, היה סיוע זה רק מוסרי ולא חומרי. התמיכת הכסף שנתנו להוצאת הביבליותיקה היתה, מחוסר אמצעים, קטנה ודלה מאד — 120/- רובל, אף כי הכרנו בערכה המרובה של הוצאה זו, שהפיצה במשך שתי השנים האלה בין המוני היהודים קרוב לרבע מיליון קונטרסים, המבררים להמון בסגנון פשוט ונוח להבין את ערכה של הציוניות ומוסדותיה.

תמיכת־כסף לא־גדולה נתנו גם להוצאת „פלשתינה" באודיסה.

לאחר הועידה ההאגית הגדלנו הרבה את חוג עבודתנו במקצוע הוצאת ספרים. קודם כל הוצאנו אל הפועל את החלטת הועידה בדבר העברת הוצאת „קדימה" מאודיסה לוילנה.

מלבד הפצת הספרים הישנים, שנמסרו לנו ע"י „קדימה", הוצאנו בשם הוצאת „קדימה" הרבה חוברות וקונטרסים חדשים. החוברות של הוצאתנו אנו נבדלים הבדל גמיר בתכונתם מן ההוצאות הקודמות. הוצאת „קדימה" הקודמת טפלה בהתיאוריה של הציונות, בפולמוס עם המתנגדים, בעוד שההוצאה החדשה עסקה אך ורק בארץ־ישראל, ובשאלות פלשתינה ובמוסדותיה.

הוצאנו אחד עשר קונטרסים בשפות רוסית וז'רגון.

ברצון גדול נתקבל הנסיון שעשינו להוציא את הלוח הציוני „קדימה", שהיה לספר־שמושי לכל ציוני.

בעתיד חושבים להוציא את הלוח הזה גם בלשון העברית ובז'רגון.

עוד בטרם שעברה „קדימה" לידנו הוצאנו קונטרס בשם „בצלאל" בלשון הרוסית.

צריך להזכיר ביחוד את הקונטרס ע"ד הציונות, שהוצאנו בשביל היהודים ההרריים בקווקז בלשונם הטטית. הקונטרס הזה היה הקונטרס הראשון בלשון הטטית, שנדפס באותיות עבריות. הוא יצא בזמן אחד עם התרגום הראשון של סדור־התפלה העברי בלשון הטטית.

בעת האחרונה הוזמנו אצל אחד הסופרים העברים בקווקז עוד קונטרס אחד וקולות־קריאה בלשון זו.

כן מנהלים אנחנו מו"מ בדבר הוצאת חוברות וקונטרסים בלשון הגרוזינית לצורך היהודים היושבים בגרוזיה.

אל ספרות־הדפוס שלנו אנו צריכים לצרף גם את החוזרים וקולות־הקורא, שהוצאנו במשך שתי השנים האלה. בשנה הראשונה הוצאנו שבעה חוזרים, ובשנה השניה — אחד עשר; החוזרים שלנו הוקדשו לשאלות שונות בחיי ההסתדרות הציונית בעת הזאת. אחד מהם היה מוקדש להלשון העברית, ערכה בחיי האומה היהודית ובתחיתה.

מלבד החוזרים הללו הוצאנו והפיצנו בהמון אכזמפלרים קולות־קורא ופרוספקטים ע"ד השקל הבנק והעתונים שלנו.

את כל החוזרים והכרוזים הללו הוכרחנו להוציא בשלש שפות, ורק במקרים מעטים הסתפקנו רק בשתים.

תעמולה שבע״פ.

רפויה מזו היתה התעמולה שבע"פ. רק בתחלת שנת **1909** התחזקה גם זו במדה מרובה, בתוקף התעורה המיוחדת, שהוטלה על פי החלטת הועידה המוסקבאית מאת הועד המרכזי על חברים הרבה, ושמלאו אותה בהצלחה.

התעמולה שבע"פ התנהלה בכבדות מרובה לא רק מחמת התנאים החיצוניים הרעים, אלא גם ע"י הקושי למצוא עמלים ואינסטרוקטרים מומחים לכך. ההסתדרות לא פסקה מדרוש דרישה גמרצה תעמולה שבע"פ. הדרישה הזאת היתה ענין כמעט לכל המכתבים שקבל הועד המרכזי מערי־השדה, מהרבה מקומות הודיעו, כי העבודה פסקה שם לגמרי, וכי אין לה כל תקוה לשוב ולהתחדש, אם לא נשלח לשם עמלים ואינסטרוקטרים. ביחוד דורשים מטיפים בבתי־הכנסיות מעין אלה, שהיו חוזרים בערים ובעיירות לפנים, אך שיהיו יותר מוכשרים ומתאימים לתנאי הזמן הנוכחי. משלות אגיטטורים כאלה בעת הזאת הוא דבר הנחוץ מאד גם מטעם זה, שבית־הכנסת נשאר כמעט המקום האחד, שאפשר לדבר בו על אודות הציונות. אולם בעת האחרונה מחמירים גם על התעמולה בבתי־הכנסיות.

לעתים תכופות קבלנו מכתבים בבקשות לשלוח אגיטטורים לקוקז ולאזיה התיכונה, ששם יש כר נרחב לעבודה. הציונית היא שם שאיפה לעבודה ריאלית בא"י, יושבי המקימות ההם מתעניינים הרבה בא"י ובאפשרות לעלות אליה על מנת להתישב. נחוץ לשלוח לשם אחד מחברנו הארצי־ישראליים, היודע היטב את הארץ והמדבר עברית בהברה ספרדית.

זמן רב בקשנו אגיטטורים בשביל סיביר, אבל לא מצאנו.

ערך גדול מאד, לא רק אגיטציוני, כי אם גם חנוכי־לאומי, היה לאותם הנשפים לספרות ולזמרה, שנערכו ע"י הועד המרכזי בערים הרבה. נשפים כאלה נערכו בארבע עשרה ערים.

הנשפים הללו נערכו ברוב פאר, באולמים היותר־יפים, המקושטים ברוח עברי לאומי, ועם פרוגרמה עברית־לאומית עשירה, ומשכו אליהם קהל גדול, שהגיע במספרו במקומות אחדים לשנים, שלשת אלפים איש והשאירו אחריהם לזמן רב רשמים ניכרים בחיי המקום.

הצליחו מאד הנשפים; שנערכו בהשתתפותו של ח. נ. ביאליק באודיסה, בפטרבורג ובווילנה. הנשפים האלה היו חגיגות להלשון העברית ולהשירה העברית החדשה, הודות להשתתפותו של ראש הפייטנים העברים.

הנשפים הלאומיים, שנערכו על ידנו היו למופת לעריכת נשפים בדומה לאלה לא רק בין הציונים, כי אם גם בשדרות הלאומיות שלנו בכלל.

ההסתדרות.

הועידה ההאגית הרביעית הטילה על הועד המרכזי להגביר ולפתח את ההסתדרות על היסודות, שהונחו בהילסינגפירס; עם זה נתקבל סעיף חדש בדבר מס־הפלגה, שכל ציוני ברוסיה צריך להרים אותו מלבד השקל, וע"י כך הוא מקבל את הזכות להשתתף בועידות הצירים ברוסיה.

השאלה בדבר ועדי־המחוזות נמסרה לועד המרכזי לחוות־דעתו.

הוטל עליו גם לקרוא בכל שנה ועידות של הצירים ולערוך ארבע פעמים בשנה מועצה של חברי ועה"פ היושבים ברוסיה.

הועידה ההאגית אישרה את ההחלטה, שנתקבלה בהועידה ההילסינגפורסית בדבר ועדי־השקלים.

אחדות מן הדרישות הללו נתמלאו. ואחדות אי אפשר היה להוציא אל הפועל מפני הרדיפות, שהכבידו את כל העבודה ההסתדרותית שלנו.

על דבר קריאת ועידה של הצירים לא יכלנו לחשוב בשנה שעברה כלל. קשה היה גם סדור ועדי־השוקלים.

על כרחנו התרכזה העבודה במקומות הרבה רק ביד קבוצה קטנה של ציונים אקטיביים.

באיזו מקומות עלה הדבר לקבל אישור לחברות „פלשתינה". אבל כעבור זמן מועט בטלו אותם. אם נשארו בכמה מקומות, הנה פעולתן ירדה כמעט למדרגת האפס.

הועד־המרכזי עבד עבודה מרובה בקבוץ השקלים. לצערנו, לא עלה בידנו עדיין לקבוע ימים מיוחדים לקביץ השקלים, כמו שהדבר הולך ונוהג בהצלחה ביתר הארצות. מלבד ימי־השקל, שנקבעו על ידנו וע"י ועה"פ, הוצרכנו לקבוע גם ימי־מלואים להם. לפיכך עלתה לנו ברב עמל ואנרגיה העבודה של קביץ השקלים. ע"ד ימי־השקל פרסמנו בכל העתונים היהודיים, פרסמנו גם המון עלונים, מכתבים־חוזרים, כרוזים להדביקם בבתי־הכנסיות. האיחור המרובה בגבית השקלים גרם לידי דחוי הקונגרס התשיעי עד לחרש דקבר.

בירחי מרט ואפריל התחיל קבוץ השקלים באופן משביע רצון, אבל בתחלת חדש מאי. אך נודע הדבר, כי נדחה הקונגרס, כמעט נפסקה עבודת קבוץ השקלים לגמרי והתחזקה שוב רק בירחי סנטיבר ואוקטיבר לפני התחלת הבחירות אל הקונגרס.

מיום שניסד הועד המרכזי, עוד לפני הועידה בהאג, ירד ערכם של הועדים המחוזיים. כל הנסיונות לשוב ולחדש אותם לא עלו יפה. אחרי הועידה ההאגית בטלו. גם הועדים המחוזיים הדרומי והמוסקבאי. מלבד סבות אחרות, גרם לסגירת ועד־המחוז הדרומי רצונו של הד"ר ספיר להתמכר כלו לעבודת הביבליותיקה הקופיקאית, ולסגירת הועד המוסקבאי גרם מעבר הלשכה של הקרן קימת לישראל לידי הד"ר צ'לינוב. הנה כי כן התרכזה העבודה ההסתדרותית הכללית עוד יותר בידי הועד־המרכזי.

כדי להביא סיוע להועד המרכזי ולהכנים שיטה ותכנית בעבודתו החלט ליסד ועידות פלכיות, שמטרתן תהי לסדר את העבודה בפלכים בגבולות, שהורה להם הועד המרכזי.

הועידה הראשונה היתה בגרודנה בסוף חדש נויבר. שנת **1907**. ביעידה השתתפו כ"ה צירים, באי־כח י"ב מקומות. הועידה עלתה יפה. נבחר ועד פלכי והוזמן אינסטרוקטור.

אבל, לצערנו, היו תוצאות הועידה בלתי־חשובות, מפני היחס הקר והרשלני של הועד הפלכי שנבחר לעבודתו.

הועידה השניה היתה בפלך מינסק. ומפני ריחוק המקומות וקושי החבור ביניהם לא הצליחה הרבה, סבה זו הביאה לידי בחירת ארבעה ועדים מחזיים בפינסק, בוברויסק, סטאריה דארוגי ובמינסק. תוצאות עבודתם של שלשת הועדים הראשונים השביעו רצון בעת הראשונה. חברי הועדים המחוזיים היו נוסעים לפרקים אל הערים הסמוכות וסדרו את העבודה ונפחו בה רוח חיים.

ביותר אנרגיה התחיל הועד המרכזי עוסק במקצוע סדור ועידות פלכיות בשנת־החשבון השניה.

אל כל הערים הגדולות נשלחו הצעות לערוך ועידות עסקנים ציוניים של פלך אחד או שנים שלשה פלכים ביחד, בהרבה מקומות אי־אפשר היה הדבר לקרא לועידות כאלה מפני מפריעים חצוניים. אבל למרות זאת עלה הדבר לקרא ועידות אחדות.

הועידות היותר מוצלחות היו בפלכי פודוליה וסדלין. בראשונה השתתפו כ"ח אנשים מי"ג מקומות, ביחוד עסקנים צעירים. הועד שנבחר ע"י הועידה נגש לפעולתו באנרגיה. לא נשאר כמעט

אף מקום אחד בפלך, שלא פנה הועד לשם בעניני הציונות, חברי הועד מבקרים לפעמים קרובות את המקומות הסמוכים. אל הישיבות המרובות של הועד באים בדיוק החברים מן הערים האחרות. הועד סדר יפה גם את הבחירות אל הקונגרס.

בועידה בסדליץ השתתפו כ"ד אנשים משבע ערים. בין חברי הועידה היו גם צירים מקבוצות של חסידים, העובדים במסירת־נפש לטובת הציונות בסביבה, המתיחסת אליהם באיבה. חברי הועד של פלך סדלץ עוברים בכל המקומות ומסדרים את העבודה בפלך.

לא מוצלחות כ"כ היו תוצאות הועידה בפלך קובנה, והועד שנבחר שם לא הראה שום סימן של פעולה.

נקראו ועידות גם בפלכי פולטבה, רדום, יקטרינוסלב, וואהלין וקיוב.

הועד הפלכי הפולטבי עובד עבודה אנרגית.

תוצאות יתר הועידות עוד לא הספיקו להתברר.

הועידות עבדו עפ"י שיטה ותבנית אחת, שנערכה על ידי הועד המרכזי. לרנהגת עבידות הועידה שלח הועד המרכזי את אחד מחבריו, ולמקום שאי־אפשר היה הדבר נשלחו באי־כח מאת הועד המרכזי.

בין הועד המרכזי והועדים הפלכיים נמצא חבור תמיד: הועד המרכזי שולח להם הוראות והועדים הפלכיים ממציאים להועד המרכזי דו"ח של עבודתם.

לצערנו היו קופות הועדים הפלכיים מצומצמות מאד, והועד המרכזי יכול לתת להם רק תמיכות דלות מאד מחוסר אמצעים.

בכלל עלה יפה הנסיון לקריאת הועידות. ואנחנו חושבים למועיל להמשיך את עבודתנו במקצוע זה.

רשת של ועדים פלכיים עלולה להחיות את העבודה, להגביר את ההכתדרות שלנו, להכניס אליה דיסציפלינה ולהיות לעזר להועד המרכזי.

(סוף יבא)

יחיאל יוסף לבנטין.

דַרְכֵי הַיִשּׁוּב.

מאמר שלישי

הַתַעֲשִׂיָה וְהָאִכָּרוּת.

(המשך מגליון 44)

ואם נעבור לתעשיות אחרות נראה כדברים האלה וכמחזה הזה שתארנו לפני הקורא. בהביאנו בחשבון את תוצאות העבודה, שבה עסוקים האכרים בארצות רבות. —

נקח, למשל, דבר נטיעת עצי־זית, — מעטים המה בתבל עצים עושי־פרי המביאים תועלת וברכה רבה לנוטעים כמו עצי־זית. וארץ אבותינו היא אחת מהארצות האחדות, ששם צומחים וגדלים עצי־פרי אלה בתנאים נוחים ונותנים יבול למכביר. נציר לנו, כי לכל אחד מאכרי־המושבות הסמוכות יש איזה מספר של עצי־זית, או המתישבים החדשים נוטעים איש איש איזה מספר מן העצים במקומות אחוזותיהם הראויים לזה. אם עוד טרם החלו לנטוע את העצים, ייסדו האכרים אגודה קואפרטיבית, אז מקבלים המה מן המומחים כל הידיעות הנחוצות לדעת את המינים המובחרים שבנטיעות אלה, את אפני צמיחתם וגדולם, את האדמה הצריכה להבחר ואופן השבחתה, זבולה והשקאתה. אחרי שנות עבודה, כשהעצים החלו להביא פרי, מכינה לה האגודה המרכזית אוסם, שאליו יובאו כל הזיתים, ובמקום זה היא בונה לה בית וקונה את כל הכלים הנצרכים לעבודת עשית קונסרבים מזיתים, שנשלחים לכל קצוי ארץ. האגודה מיסדת גם בית־הבד, להוציא שמן זית זך, המביא שכר רב לעובדים. וכן היא בונה גם בית־חרשת לעשית בורית וכו', ומן הפסולת והזבורית עושה היא פרודוקטים הרבה למאכל בקר ולזבול אדמה, — כל הריוח מן העבודה ההיא, מראשית צמיחת הזיתים עד תוצאת הפרודוקטים האחרונים שבאחרונים, ישאר רק בידי העמלים והעובדים ואין לסוחרים ולבעלי־ההון ולסרסורים כל מקום פה. — אחרי שכבר יהא בידי האכרים מספר ידוע של עצי־זית עושי־פירות, אין ספק כי ילוה הבנק העממי כסף להאגודה הקואופרטיבית, כדי שתבסס לה בית־הבד לשמן־זית; וכשהעסק ילך בדרך נכונה ויתן ריוח אפילו רק די תשלומי הרבית להבנק ותשלומי־האמורטיזציה, אז תוכל האגודה ללות בתנאים נוחים עוד כסף ליסד בית־חרשת לעשית בורית; וכשתגדלנה גם העבודות האלה תמצא לה, באין ספק, די כסף להגדיל את עבודתה וליסד אגודה מרכזית לכל הארץ בעד כל בעלי־הנטיעות של עצי־זית, וכי רק לחברה של בעלי־הון כחברת „עתיד" יתן הבנק מלוה, או יכולה היא ללוה כסף ע"י אובליגציות, וחברה של קואופרציה, שכל האכרים ערבים בעדה, לא תקבל כסף די מחסורה? אם אכרים דלים בראשית מעשיהם. כאנשי דניה, יכלו ע"י אגודותיהם להגדיל ולהפריח תעשיה עצומה של עשית־חמאה במדינתם — מדוע זה אי־אפשר לאכרינו בהתאגדותם לברא תעשיה מצוינת מפרות העץ הזה, הנוח לתת שפע ברכה באקלימה של א"י?

והנה עוד שני משלים הנוגעים לענינו.

אחד מן הדברים שראוי לשים אליו לב, בפרט בא"י, הוא ה ג נ נ ו ת.

באנגליה גדל כפלים שטח האדמה הנעבדה לגננות: בשנת 1871 היו גנים שונים על שטח של 40,5 אלף אקר, ובשנת 1894 הגיע ל—88,2 אלף. מן העת ההיא הולך וגדל המספר הזה משנה לשנה. בצרפת יש גני־ירק על שטח של 430 אלף היקטר, וכבר בשנת 1895 הביא כל היקטר של גן זה במספר בינוני לערך 840 פרנק. בסביבות שרבורג מקבלים כל מיני־ירקות הכי טובים מן הגנים הנטועים על אדמת ח ו ף־ה י ם, שלפנים שטפו עליה רק ג ל י־ה י ם, וחול רב נערם שמה. כן, למשל, יושבי־כפר קטן סיורטנויל, שירשו להם רק שטח אדמה קטן ונטעו גני־ירק על ש ב ע י ם ו ש נ י ם היקטר מקבלים בכל שנה יותר מ—72 אלף פרנק, כלומר: אלף פרנק מכל היקטר; ושלש פעמים בשנה מאספים המה את יבולם: בחדש פיברל—כרוב, ואחרי כן—תפוחי־אדמה, ובסתיו ירקות שונים, בפרט גדלה מאד נטיעת גני־ירקות והפרחת עצי־פרי בסביבות פריז, יען כי צרכי העיר הגדולה הזאת מרובים מאד, וכל היקטר מביא במקומות אלה ריוח עד 3,500 פר. לשנה. —

ואמנם אילו שמו זאת אל לבם יושבי־ירושלים. הנזקקים לנדיבות עם ישראל, ואילו הבינו את העושר הצפון באדמה סביב עיר קדשנו זאת, אילו רכשו להם שם שדות ואחוזות קטנות, על מנת להפוך אותם לגנים שונים, אז הצליחו מאד במעשיהם ולא היו צריכים בכל עת לעורר קינים על דבר „הרעב והיוקר השורר בארץ הקדושה". עיר כירושלים, שרבים הם התרים הבאים אליה מכל הארצות, מצטרכת בכל תקופות השנה לכל מיני פירות

וירקות, ורי לשטח־אדמה פעוט, אם רק נעבד בידים חרוצות ובידיעה הגונה, להביא ברכה לעובד זריז.

אולי יעלה על הדעת, כי אדמת ההרים הסובבים את ירושלים אינה מסוגלת לצמיחת ירקות ועצי־פרי, הנה נביא דוגמאות אחרות של מעשה אנשים חרוצים בצרפת. לא רחוק מפריז יש כפר קטן ב י נ ק ו ר, שכל יושביו.—850 איש. מן הסלעים התלולים ומן מורד ההרים לקחו רק אבנים למרצפה של רחובות פריז. אבל אחרי כן נמלכו יושבי הכפר ויהפכו את כל הריהם ל ג נ י ם, ועתה טובע כל המקום הזה בים של צמחים וירקות ועצי פרי למכביר, ואנשי המקום רואים ברכה רבה ושכר בעמלם. —לא רחוק מעיר ו י י ן יש שטח צר לאורך חוף נהר רונא, והאדמה מכוסה בשחם; ובכל זאת היתה כל הארץ שם ב מ ש ך של ש ל ש י ם שנה לגן אחד גדול ונפלא, עד שמחיר כל היקטר אדמה עולה, לפי דברי רימזה, לסכום מבהיל: ע ש ר י ם ו ח מ ש ה א ל ף פ ר נ ק. ואפילו כל חלקה זעירה על הסלעים תעדר לגנים הנטועים עצי־אפרקס, אילני־דובדבניות ועוד, ובין העצים מצמיחים כל מיני־ירקות. —

התעשיה של הגננות באמריקה עצומה מאד לאין שיעור. וידים רבות לאין קץ עסוקות בכל מקצוע ומקצוע של האכרות החשובה הזאת. וכן אפילו בארץ בלגיה הקטנה והעשירה בחרשתה היו בראשית המאה הנוכחית גנים שונים על שטח של 43 אלף היקטר. הגננית באוסטרליה מתרחבת מאד משנה לשנה, ומשל של עבודת אנשי איסטרליה חשוב לנו בפרט להשוותה לעבודתנו בא"י, מפני שההתפתחות שמה חדשה היא. בשנת 1903 היו גני־ירק על שטח של 14,3 אלף היקטר והביאו הכנסה כללית—20 מיליון פרנק או לערך 1,4 אלף פרנק מכל היקטר. מענינת היא זריעת בצל במקימות אחרים של אוסטרליה; הצמח הזה זקוק למעבה־אדמה מיותרת, אחרי יגיעות רבות ונסיונות חשובים השיגו הפרמרים רזולטטים טובים מאד: אוסם הבצל מגיע מארבעה עד שבעה טון מכל אקר; פרמר אחד אצל מ ל ב ו ר ן עשה נסיונות רבים ועמל הרבה שנים עד שהשיג את מבוקשו: כ ל א ק ר נותן לו ע ש ר י ם ט ו ן בצל בשנה, או הכנסה כללית מכל היקטר לערך ששה אלפים פרנק וריוח— כ ש ל ש ה ו ח צ י א ל ף פרנק מכל היקטר! הגנים לעצי פרי מביאים הכנסה מעטה שם; בשיעור הביניי על כל שטח של 63 אלף היקטר רק לערך 510 פרנק מכל אחד. אבל בשנים האחרונות החלו להשתמש בתאים־צוננים על הכפינות המובילות סחורה לאירופה (ריפרי־רטיר) וההכנסה הולכת וגדלה. בפרט גדולה נטיעת עצי־תפוחים במדינת טסמניה ששם על שטח של 8,4 אלף אקר נטועים עצי הפוחים, ומכל אקר מקבלים במספר בינוני 220 בושל תפוחים, ויש שהמספר מגיע לשש מאות בושל. מובן כי ללונדון שולחים רק את המובחרים שבתפוחים, ולכן ג ד ו ל ה מאד ה ה ש ג ח ה לבל יכנסו אל התיבות תפוחים שאינם מהודרים. בשנת 1902 שלחה טסמניה 240 אלף תיבות של תפוחים (בכל תיבה—בושל אחד), ומחירן בלונדון מאחד־עשר עד חמשה עשר שילונג התיבה. ומלבד זאת, כשמחיר התפוחים יורד וגם מן התפוחים הנשארים בכל שנה אבומה, מכינים הפרמרים מין מאכל מרוך הפירות בשם pulped fruit ושולחים אותו ללונדון בקופסאות של פח; בשנת 1903 הוציאו לערך 1,8 מיליון קילו של הפרודוקט הזה. —

בכל המקומות של גני־ירקות התפשטה עשית־יבוש־ירקות. התעשיה הזאת מתרחבת ומתגדלת מאד, יען כי רב מאד האנשים הדורשים למאכלם כל מיני ירקות־מיובשים, — המספרים הרבים שאספנו מעבודת הגננות ברוסיה מראים, כי כל פוד ירקות מיובשים מביא ריוח לא פחות משנים עד חמשה רובל. והנני להביא רק מופת אחד.

מכל „טשטוורט" (מדה רוסית) של הפוחי־אדמה הערוכים ליבוש, במחיר 1,50 ר., יוצאים שבעים פונט פרי־מיובש; מחיר העבודה עולה ל—1,75 טשט. מעובד; עצים להסקה—0,15 סז'ין—בסכום 0,90 ר.; אמורטיזציה של הבנינים ושל המכונות 0,45 ר. היוצאות החבישה וכו'—0,25—ובס"ה 4,85 ר. או לערך 2,80 ר. כל פוד של פרי־מיובש. — בעוד שמחירם יעלה מחמשה עד ששה רובל כל פוד, והדרישה אפילו רק לאנשי־הצבא גדולה מאד.

חשבון פרטי בדומה לזה של יבוש גזר מוכיח לנו, כי „ההוצאות להכנת כל פוד של גזר מיובש עולות ל—4,42 ר. ומחירו בשוק מששה עד שמונה ר. ומוכרים אותו תמיד אלפי־פוד בכל שנה". (אשני;—„הגננית האינדוסטרית") כן, למשל, מחיר כל פוד של פיטרוסלינין ברוסיה—10—8 ר.; של כרפס מחמשה עשר עד שלשים רובל; תרבתר מיובש—עד שמונים רובל כל פוד. הרבה מינים של ירקות מיובשים מערבים יחד ומניחים אותם בקופסאות, והמלאכה הזאת צריכה עיון רב ודעת הטעם של אנשי מקומות שונים. היוצא לנו מדברינו, כי סניף חשוב זה של עבודת האדמה מביא לידי תעשיה גדולה, והסניף הזה חשוב לנו בפרט מאד, יען כי בא"י יש תנאים טובים להתפשטות הגננות ולצמיחת כל מיני זרעי ירקות היותר יקרים, ונקל למתישבינו לטפל בה. אבל כדי להיות בטוח בהצלחת העסק הזה צריך ליסד אגודה משותפת, שהיא תמציא את הזרעים, (כי בטיב הזרעים סימן ברכה לכל העבודה), היא תורה את הדרך ע"י ה מ ו מ ח י ם לזביל של האדמה ועיבורה, היא תיסד אסמים ובתי־יבוש, תדרוש אחרי המכונות, תבא במשא ומתן עם הסיטונים לדעת את צורך השוק ואת המקחים וכו'.

עוד תעשיה גדולה וחשובה מאד אפשר להרחיב ולהפריח בארץ אבותינו, וזהו גדול תילעת המשי ועבודת המשי. אם הנסיונות האחדים, שנעשו לפני שנים אחדות לא הצליחו, אין מזה ראיה, יען כי נעשו ע"י פקידים של נדיב ותחת ההשגחה של נדיבות. ואין מופת בעולם המוכיח לנו, שאיזה דבר עבודה, מלבד הקבצנות, התפתח כראוי ע"י הפילנטרפיות וע"י פקידים של נדיבים. כל המתבונן לתעשיה העצומה הזאת אשר בצרפת ואשר באיטליה רואה ויודע, כי עושר גדול מאד טמון בא"י. וחשובה לנו המלאכה הזאת רב יתר עוד מפני הטעמים שהבאנו למעלה, היינו מפני שהיא מכילה גם אכרות וגם תעשיה, ו ר ק ה א כ ר י ם יכולים להעסק בה מ ר א ש י ת ה ע ד ס ו פ ה: המה נוטעים עצי־תות, מגדלים תולעים, מקבלים ומעבדים את המשי, ואחרי כן הם טוים את הארג. — ולבל הלאות את הקורא לא נחקיר בפרטות את כל העבודה הגדולה הזאת, ולא נשים לפניו את המופתים הנאמנים מהשתלשלות העבודה בארצות הנזכרות, אך נעיר, כי בכל מקום שהתרחבה והתגדלה העבודה הזאת מוצאים א ל פ י אנשים להם שכר רב מעבודתם זאת. אם כי היו קריזיסים בענפי התעשיה הזאת מפני סבות שונות. וגם בצרפת בסביבות לי א ו ן מוצאים אנו, כי ר ו ב ה מ ש י נעבד לא בפבריקאות, כי אם בבתי־מלאכה קטנים של האכרים. עשרות אלפי מכונות פזורות בכל הכפרים ששם טוים את המטוה היותר יפה והיותר יקר ומשובח; הסוחר הגדול נותן את ציוריו, והאכר בוחר בחוטים של כל מיני צבעים שונים; הרבה המצאות נפלאות נ ת ח ד ש ו בתעשיה הזאת ר ק ע " י ה פ ו ע ל י ם ה א כ ר י ם האלה, והרבה אמנות ומלאכת־מחשבת הכניסו העובדים האלה במלאכתם זאת,—

וכן הדבר בתעשיות שונות אחרות, אשר בלי ספק יש מקום רב לפעולתן ושכר טוב לעובדיהן באי״י הברוכה והעשירה בצמחיה, כמו עשית מקרונים, עשית מגדנות וממתקים מפרות, גדול דבורים*) וכו׳ וכו׳.

אין להתפלא, אם רואים אנו שבא איזה „בעל־בית" לא״י ומכונן לו איזה תעשיה או איזה „עסק" ואינו רואה ברכה בעמלו, יען וביען כי תנאי הארץ אינם מסוגלים עוד להתפתחות כזאת; אבל אם התעשיה תתפתח באופן נירמלי ע״י האכרים עצמם, בהתאגדם לאגודות העוסקות בשקידה ובעיון בענפי העבודה כאלה שהזכרנו, ועם זה ידעו את תוצאות המדע בחקירת העבודה ההיא ובפרטיותיה, אז אין ספק כי יראו ברכה מרובה ויעשירו לא רק את בניהם הבאים אחריהם כי אם גם את כל ארץ תקותנו; ובדבר הזה צפונה הצלחת כל האומה ואשרה, וזה הוא האידאל הנשגב של ישוב־ארצנו. —

(סוף יבא).

י. פ. זיידמאן.

הַוְּעִידָה לְשָׂפָה וְלְקוּלְטוּרָה הָעִבְרִית בְּבֶרְלִין.

(דו״ח מיוחד בשביל „העולם").

ביום א׳, ז׳ טבת, בשעה הששית בערב נפתחה הועידה לשפה ולקולטורה העברית, שהשתתפו בה כשמונים איש מטובי העסקנים והסופרים העברים, רובם היותר גדול מרוסיה, ומעוטם מגליציה ומארץ אשכנז, לא מעט היה מספר האורחים והאורחות וסופרי העתונים.

עוד במוצאי־שבת היתה אספה־מוקדמת קטנה, שבה השתתפו אלה הצירים שכבר באו ברלינה. בראש האספה ישב הד״ר מרטין בובר, ובשם הועד־המכין דבר חברנו ל. מוצקין, שהציע, כי יבחרו בנשיאים להועידה הבאה את נחום סוקולוב, אוסישקין ול. מוצקין, ובתור מזכירים את ד״ר קלוזנר, ד״ר מוסינזון, ד״ר עמיל לוי וד״ר היינריך לוי, ועוד הציע, כי לא יתוכחו בהועידה ארות שאלות עיקריות, מפני שהיא מיועדה אך לענינים מעשיים, וכי תהיה הרשות לדבר גם בשפות אחרות, מלבד עברית.

ההצעה הראשונה בדבר הנשיאות נתקבלה. שתי הצעותיו האחרונות עוררו ויכוחים רבים, אך נתקבלו אח״כ ברוב דעות.

למחרתו של הערב הזה היתה אספה־פומבית, שבה נאם נחום סוקולוב על דבר „ערך השפה העברית בשביל העם היהודי". הנאום הזה היה מצוין ומלא ענין גם בתכנו גם בצורתו, ומפני שבקרוב יצא לאור במחברת מיוחדה, לפיכך אין אנו מוצאים לנחוץ להביאו בזה.

את הועידה פתח הדוצנט ד״ר באנעט בנאום עברי. ההברה—ספרדית, הסגנון—ביבלי, מליצי, אבל בכ״ז יפה ונעים עד למאד. והנה קטעים מדבריו:

„בשם הועד המכין אני מתכבד לפתוח את הועידה לשפה ולקולטורה העברית ולברך בברכה משולשת את החברים הנכבדים, שהתאספו הנה להועץ בדבר גורל השפה העברית, שפתנו הקדושה, ולבקש תחבולות, במה להשיב את הדר נעוריה. ברוכים הבאים! „היש תקוה לשפתנו העתיקה, היחידה השרידה"? זאת היא השאלה, המרחפת לעיני כולנו. כאלפים שנה נאלמה שפתנו דומיה ולא נשמעה בחוצות. התחינה העצמות היבשות?

„יש לנו כתבי־קודש, שאין כמוהם בכל העולם, ואנחנו— אשר מקרבנו זרח האור הזה, יש לנו אך אחד בעיר ושנים במשפחה היודע את ערך האוצר הנחמד הזה ושפתו.

„אבל אל יפול רוחנו. לפני ימים אחדים חגינו את חג־המכבים, אלה הגבורים אשר שמם לא יסוף מקרבנו. אבותינו ספרו לנו, כי לא היה להם די שמן להעלות המנורה, ובכל־זאת נס קרה להם: מעט השמן שמצאו—הספיק לשמונת ימים. נקוה גם אנחנו, כי אף אם יהיה נס אחד לשפתנו—יגדל האור הזה.

חזקו אפוא, אחים, ונתחזקה בעד שפתנו ויהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם!" (מחיאת כפים סוערת).

בוחרים בהנשיאות והמזכירים, כמו שהוחלט בהאספה המוקדמת.

הד״ר נחום סוקולוב מביע תודה להאספה ונותן את רשות־הדבור להפרופ. מיטוואך לקרוא את הדו״ח על־אדות עבודת „הועד המכין".

גם הנואם החשוב הזה מדבר עברית בהברה ספרדית צחה ואומר: לא בחפץ־לב קבלתי עלי עבודה זו. כי הנה עלי אך ורק לספר בפרוטרוט את כל הדברים שנעשו ולהוציא מהם מסקנות, ובכאב־לב אני שואל את עצמי: התספיק הרצאתי ותוכל לחזק ולאמץ את רוחנו לעבודה? —

„לא שיר־תהלה אשיר ל„הועד המכין". הרצאתי תהיה בקרת־עצמית. לא אך מה שעשינו—אספר, כי אם גם את אשר לא נעשה ושצריך עדיין להעשות.

הרעיון לקרוא לקונגרס על אדות השפה והקולטורה העברית נולד בלבות הסופרים העברים. אחדים מהם שהגו את הרעיון הזה נזדמנו בברלין עם חברים לדעה והחליטו את הדבר, ובחרו ב„ועד המכין" לעסוק בענין הקונגרס הזה.

הועד נגש תיכף לעבודתו, בא במשא־ומתן עם סופרים וחכמים ידועים ומפורסמים. רעיוננו נתקבל ברצון מאת חכמים מובהקים כמו הפרופ. הירמן כהן, פרופ. סימינס, פרופ. קרויס, פראפ. פוזננסקי, פרופ. הירמן מילר, פרופ. מרגלית, פרופ. שווארץ—וינה, פרופ. בכר—בודפשט ועוד.

„הועד המכין" ערך גם את התכנית של הקונגרס. אחד־העם הבטיח לקרא הרצאה ע״ד „ערך השפה בחיים", בריינין — „ע״ד מצב הספרות", קלוזנר—„הדבור העברי", יצחק עפשטיין— „על החנוך העברי". הבטיחו הרצאות גם: סוקולוב, פרישמאן ועוד.

ואולם אחרי כל ההכנות התחילו מפקפקים בדבר, שמא

*) גדול הדבורים חשוב מאד לא רק בשביל שהם מביאים דבש אלא גם בשביל שבאמצעותם מתוספת זריעת דצמח תורמס, יען כי בעופן מצמח לצמח נושאות הנה את הזרע ומזריעות את שדה תורמס. הנסיונות הראו למדי את חשיבות הדבר הזה, עד שבאוסטרליה מוכרחים היו האכרים להביא להם דבורים שמבלעדן לא נתן הצמח אוסם טוב. ובפרט טובות מאד בנידן זה הדבורים המובאות מקוקז המצטינות בסגולה זאת, עד שגם אנשי־אמריקה החלו לקבל דבורים משם לתתן לבעלי־האחוזות הזורעים תורמס. כן, למשל, בשנת 1908 הביא לו בעל אחוזה אחת ברוסיה, למטרת נסיונות, שלשים ושתים דבורים (האמות) והיה לו שדה של 23 היקטר זרוע תורמס וקבל הוספה ליבול שדהו לערך 320 קילו של זרעי־הצמח הזה מכל היקטר, או, במלים אחרות, הוא קבל ע״י הדבורים הכנסה נוספת בסכום של 12,4 אלף פרנק, או לערך 540 פרנק לכל היקטר. הצמח היותר טוב לגדול דבורים הוא הגידע בשם „אחינופס" הנותן מתק רב מאד שהדבורים חמוצגה אותו בתשוקה גדולה, ודי לעשרה צמחים לכלכלת 17500 דבורים בשנה שלמה, הצמח הזה יגדל באקלימה של ארץ הנגב ואינו זקוק לגשם או להשקאה.—

אין השעה מוכשרת עתה לקונגרס אשר כזה, ולפיכך החלט לקרוא לע"ע אך לועידה מעשית, שלא יהי בה מקום להרצאות. הנאומים שיהיו — יהיו אך כעין פתיחה להויכוחים המעשיים.

הנה רשימה קצרה של פעולות הועד המכין. אילו הייתי בא להלל ולשבח, הייתי מונה לפניכם את כל הישיבות הרבות שהיו לו ל„הועד", הייתי מספר לכם על דבר חליפות המכתבים שלו ואת הדבורים היפים שנשמעו לרגלי רעיוננו.

אבל—נאומים — דבורים — אספות—אין זו עדיין עבודה! ועידה אחת מחליטה, שנית מבטלת את ההחלטה והרעיון במקומו עומד — במוח! אין כונתי להאשים את מי שהוא, יודע אנכי, כי אי־אפשר לבנות על רגל אחת. לא באתי אלא לבאר ולפרש את הדברים כהויתם.

הועידה הנוכחית צריכה להיות מעשית. עלינו להחל בעבודה פוריה, ממשית (מחיאת־כפים סוערת).

רשות־הדבור ניתנה להד"ר מרטין בובר על אדות הקונגרס *).

— — — — — — סוף דבריו היה: הרגע, אשר בו אנו חיים, הוא רגע גדול וקשה מאד, שבחיקו צפונים המות והחיים, היאוש והתקוה השלובים זה בזה, ושעבודתנו אנו אולי תקרב את הקץ למלחמת האיתנים האלה. כיום הזה נראית לנו עבודתנו בתור אפשרית, שאנו יכולים לעשותה או לדחותה; יבוא יום שהעבודה הזאת או העדרה תהיה טבעת בשלשלת המסבות של חיינו הרוחניים. נמלא נא, איפוא, מה שיש בכחנו: נזרוק נא את עבודתנו אל המאזנים של הגורל! אין אנו יודעים אם נעשה עי"ז הרבה או מעט; אין לנו גם צורך לדעת זאת. ואולם יכולים אנו לקוות, אם נאזור את כל כחותינו בשביל זה, שעבודתנו לא תשאר מבלי כל ערך. אין אנו יכולים להכיר את האנרגיה החבויה בעמקי הנשמה הלאומית שלנו, אלא אם נעורר־ה לפעולה ומעשה, נשתדל נא שעל הקונגרס הבא תתגלה כל האקטיביות הלאומית שלנו לעיני כל העם, וכל האקטיביות הלאומיות של העם לעינינו אנו. העם צריך לאידיאות פועלות; אידיאות פועלות הן האור המופיע על פני הכחות הנצחיים של האומה ומגלה איתם לעיני כל העולם, במובן זה יכולים אנו לקרוא איש לרעהו את דברי משוררנו: „חשפו האור, גלו האור!"

אחרי נאומו של הד"ר מארטין בובר מתחילים הויכוחים.

מר שיינבום רצה לקרוא איזה הרצאה ע"ד מצב החנוך והספרות ועוד, אבל היו"ר מפסיקו ומבאר לו, כי עליו לדבר בענין העומד על הפרק, כלומר: שאלת הקונגרס.

הנואם השני היה הד"ד ש. ברנפלד.

הנואם אינו יודע את מטרת הקונגרס הבא. האומנם יבא אך לשם — פרסום? הוא דורש, כי יבחרו בקומיסיה קטנה, שתעבד את כל ההצעות, התכנית ועוד.

התחיל וכוח ארוך ל„סדר־היום". בין החברים יש מציעים לקרא הרצאה ע"ד ההסתדרות, ואולם „הועד המכין" מתנגד לזה ומבקש לברר תחלה ע"י וכוחים את שאלת הקונ־גרס, אם יש צורך בו, ואם הן, מתי ובאיזה מקום עליו להיות ועוד. הוכוחים אינם פוסקים...

אבל--הנה היו"ר מודיע כי רשות הדבור נתנה — לאחד־העם!

הוא עולה על הבמה לרעש של מחיאות־כפים וקריאות „הידד"! הוא ממתין עד שיחדלו הקולות ומתחיל:

„יש כאן ערבוב־מושגים, המפריע לא אך בעד „סדר־היום", אלא עתיד הוא להפריע גם בעד סדר הימים הבאים (צחוק).

לפי דעתי, לא בררו את הסבה האמתית לערבוביא זו. מוצקין, בובר ופיביל כבר אמרו לכם, כי ה„ועד המכין" מצא לנחוץ להציע לפניכם את השאלה הזאת: אם יש צורך בקונגרס או לא?—„יא וואהל" עניתם. שמח הייתי, לו ידעתי כי עיינתם הרבה בדבר בטרם שקראתם את הקריאה הזאת. רואה אני, כי ה„ועד המכין" הכניס בכל הענין הזה קצת דיפלומטיה. הוא למד את החכמה הזאת בבי"ם אחר. אבל כך הוא הדבר, במקרה יודע אנכי את כל הפרטים. הייתי בברלין והשתתפתי בישיבת הועד, והנה לפניכם סוד הדבר הבלתי גלוי לרבים. כשקבלתי את הקריאה לקונגרס, כתבתי להחברים, כי קונגרס לא יוכל לברא יש מאין. הוא יכל אך להוציא את הגרעינים הטמונים בקרקע ואין להם היכולת להגלות, להסיר מעליהם את הקליפה החיצונה, מה שהטבע היה עושה בעצמו במשך הזמן— מקצרים אנחנו בעזרת עבודתנו, אבל מעולם עוד לא נעשה קונגרס בלי שום בסיס. ולפיכך אמרתי, אם חושבים אתם, כי הגרעינים האלה ישנם, אז אתכם אנכי, אבל אולי צריכים הגרעינים עוד לנוח בחיק האדמה עד אשר יצמיחו פרי, אז אם תוציאו אותם קודם זמנם — ירקבו.

למה נדבר במליצות? אם העם מרגיש כבר את הצורך בקולטורה, כמו שהרצה הד"ר בובר באופן יפה — הרי מוטב, אבל אם עוד לא הגיעה השעה למעשה אשר כזה — אז נביא בחפזוננו את המעטים המרגישים לידי יאוש. זאת היתה תשובתי האחרונה אליהם.

אח"כ הייתי שוב בברלין, וחברי ה„ועד המכין" הסכימו לדברי, ולפיכך החלטנו לשלוח קו"ק למוטבי העם ולשאול את פיהם, אם אלה היושבים בקרב העם יסכימו, הרי יש על מה להשען, כי לא מברלין ולא מלונדון תצא התורה הזאת, אם אלה העובדים בין העם ויודעים את מצב־הרוח בקרב שדרותיו יסכימו, אז הלא מקבלים הם את האחריות עליהם.

קראתי אח"כ את התשובות. כולם הסכימו וחתמו את שמם, אבל כולם עשו זאת לא בהכרת האחריות. „מהיכי־תיתי", אמרו, מדוע לא? רבים חתמו — יען כי אחרים כבר חתמו, ולפעמים גם התנו בפירוש כדבר הזה.

ולפיכך גם אחרי כל „דחתימות" עוד עולה השאלה: ההגיעה השעה?

ובשביל זה החלטנו לקרוא לע"ע אך לועידה.

ופה אני מגיע להדיפלומטיה, שעליה רמזתי בתחלה דברי. ה„ועד המכין" אמר, כי דחו את הקונגרס, מפני שלא רצו כי יהיה בזמן קרוב אל הקונגרס הציוני. וזה לא נכון.

אנחנו חשבנו, כי אל הועידה יבאו אנשים מרוסיה וגליציה ויגידו לנו אם יש צורך ויכולת בקונגרס, ואם הן, אז נדע כי האנשים האלה נוטלים עליהם את האחריות בעד המעשה הזה. אבל בקוה"ק האחרון נא־ר — כי הקונגרס נדחה, בעוד שספק הוא עדיין, אם עתיד הוא להקרא.

ואשר לכן אני פונה אליכם: באים אתם מתפוצות ישראל, ממקומות שההמונים היהודיים יושבים שם, הגידו, היש שם, כחות כאלה, שיוכלו לקבל עליהם את העבודה הזאת? אל תשיבו: „אם לא יועיל לא יזיק". לא! „אם לא יועיל — יזיק".

חשבתי, כי בין הבאים להועידה יהיו מפקפקים בצורך הקונגרס ובאפשרותו, ואנכי הייתי מסכים לדברי הרוב, אבל אם הכל אומרים „יא וואהל"! אז.. מפקפק אנכי בתשובתם.

אילו לא השתמש בדיפלומטיה ה„ועד המכין", היה צריך

*) תוכן־הנאום של הד"ר מארטין בובר יבא בגליון הבא.

להודיע בחוזרו האחרון בפירוש: דחינו את הקינגרס מפני א) שהקונגרס הציוני חל עתה, וב) שאין־אנו רוצים לקבל עלינו את כל האחריות, אבל כיון שלא נעשה הדבר הזה, יצאה כל הערבוביא הזאת.

אחד מן החברים אמר, כי בהועידה הנוכחית יש מספר אנשים יותר מאשר בקונגרס. העובדה הזאת היתה יכולה לשמח אותנו, אלמלא ידענו, כי רק במקרה באו, בדרכם אל הקונגרס הציוני בהמבורג, ושואל אנכי: היבאו גם לכתחילה להשתתף בהקונגרס הקולטורי הבא? — אם לא, אז אין כל הדברים האלה אלא שעשועים, והענין יקר לנו מאד, עד כי צר לנו שינהגו בו קלות ראש. — שאלת ההסתדרות איננה חשובה כל כך, פה אי־אפשר ליסדה, מפני שאין לה להועידה אותו האוטוריטט הנחוץ, ורק קונגרס יכול ליסדה.

כמדומה, שהדברים מספיקים. חוזר אנכי: טרם שתדברו על אדות שאלות מעשיות, עיינו תחלה בהשאלה הראשית, ואחרי התבוננות מרובה השיבו נא: „היש אלהים בקרבנו אם אין?" —

הנאום הזה עשה רושם גדול, כל הנאומים הרבים שבאו אחריו עסקו בהשאלה: היש צורך בקונגרס או לא? — ואולם כמעט כולם חפצים בקונגרס.

המשיב הראשון הוא ל. מ ו צ ק י ן.

אין הוא מסכים לדברי אחד־העם, המכנה את מעשי ה„ועד המכין" בשם „דיפלומטיה". חברי „הועד המכין" מתנגדים לאחד־העם וליאושו, אבל מסכימים הם, כי צריך לשאול את פי היעידה, אם לקרוא לקונגרס או לא. הנואם אומר, כי לפנים נתיאש גם הוא, אבל עבודתו ב„היעד" הוכיחה לו, כי אין מקום ליאוש, „אין להאמין אמנם, כי כ ל ־ ה ה מ ו ן יבא אלינו, אבל ברי לנו, כי יש בקרבנו משכילים רבים המתענינים בעבודה כזו — ושואל אנכי: האמנם טוב, כי ישארו אלה שבלים בודדות או כי נאגד אותם יחד, עד אשר יהיו לכח גדול.

מסכים אנכי לדברי בובר, כי הקינגרס הזה אולי איני אלא נסיון. אבל למה מחכה ומקוה אחד־העם? איזה נ ס י ם יקרו, לדעתו, בעתיד, עד אשר יבוא ההמין וידרוש ממנו קונגרס? למה נרמה את עצמינו: ההמין הילך ומתבולל, והוא לא יבא לעולם בדרישות כאלו! מדוע נולד הרצון בלבנו אך ע ת ה לקרוא לקונגרס ולא לפני שנים רבות? זה אות, כי מרגישים אנו את הצורך בו.

רוב החברים המה ציונים, שתמיד היו בעד העבודה הזאת. ואמנם כל העבודה הקולטורית הנעשית בישראל נעשתה באופן ישר או בלתי־ישר ע"י הציונים. כל העבודות נעשו באופן פרטי ולא בשם ההסתדרות.

והולך הנואם ומבאר את כל סעיפי העבודה הרבים שהקונגרס הקולטורי הבא עתיד לעסוק בהם, הוא ילחם גם נגד ה י א ו ש, שגרם רק נזק אף להציונות. (מחיאות־כפים רועשות מאד).

מדברים עוד נואמים רבים, אבל כולם מוסיפים אך על דברי מוצקין ומדברים ברוחו.

בינתים קוראים רשימה גדולה של תלגרמי־ברכה. מאת מ נ ד ל י מו"ס, ב י א ל י ק, בחורי הישיבה בלידא, תלמידי האקדמיה בפט"ב. התלגרמה של צעירי ציון בלומזה האומרת: „התחילו נא, ואנחנו—נגמור!"—מתקבלת במחיאות־כפים סוערות מאד.

אחרי קריאת התלגרמות של ברכה מתחילים שוב הויכוחים.

ד"ר ב. מוסינזון מספר ע"ד נסיעתו בערי רוסיה ואת הרשמים שקבל. בכל מקום ומקום מצא אנשים המשתוקקים לעבודה תרבותית, ונחוצה אך הסתדרות, שתשתמש בהכחות הללו ותביאם לידי מעשה.

הד"ר טרטוקובר־ברודי, מדבר ע"א המצב בגליציה ובא גם הוא לידי מסקנה, כי נחוצה הסתדרות, וצריך לקרוא לקונגרס שיברא אם ההסתדרות.

המשורר ד"ר י ע ק ב כ ה ן: אחד־העם רצה לגלות לנו את הסבה האמתית של דחוי הקונגרס, יען וביען ספק היה ביד אחד־העם וביד „הועד המכין", אם מוכשר הוא העם לעבודה הגדולה הזאת, עבודת הקולטורה. הספק הוא דבר מצוי מאד אצל אחד־העם. הוא זהיר מאד, והזהירות היא מדה יפה. ואולם אני אומר: אל הזהירות הזאת עלינו להתיחס בחשד. כשקם משה לא שאל את השאלות האלה ולא פקפק את הפקפוקים האלה, כי אם ירד אל העם, עם העבדים, גם השקוע במ"ט שערי טומאה— וגאלו. כשקם הרצל לא שאל גם הוא שאלות כאלה, כי אם הלך בכח אמונתו הגדולה—והשיג את אשר השיג. אני אומר: הסבה האמתית לרפיון העבודה ולדחוי הקונגרס אינה מונחה בעם, כי אם בבוניו, ב„אחד־העם" וב„ועד המכין". יותר נכון, ב„ועד המכין", העומד תחת השפעתו של אחד־העם! אחד־העם אמר, כי עוד טעם אחד עוררהו להיות בעד דחוי הקונגרס, הלא הוא החשש, שמא יבאו הצירים הציוניים בדרכם להמבורג אל הקונגרס בברלין ויקבלו החלטות בלי הכרת־האחריות הדרושה. טובים המועטים בעלי האחריות מן המרובים! יתר על כן, לדעתי: דרוש א ח ד, גדול ואמיץ שאחריותו הוא תהי שקולה כנגד כל מיני האחריות של המועטים והמרובים יחד. „אחד־העם" י כ ו ל היה להיות האחד ההוא לולא — היה „אחד־העם"! עתה מאחר שאין הדבר כך ומאחר שאיש אחר אין אנו רואים לפנינו, אשר יוכל למלאות את התפקיד הזה—אגיד לכם את האמת, כי גם אני איני מקוה הרבה לא מן הועידה ולא מן הקונגרס.

בן־אביגדור מדבר קשות נגד הציונים המדיניים, שאינם עושים מאומה לטובת הספרות העברית. הקונגרס נחוץ. לא אך הגיעה ה ש ע ה, כ"א הגיע ה ר ג ע!

ש. פינסקי. לא „אם הגיעה השעה" עלינו לשאול, כ"א „אם עוד לא עבר הזמן?" — איזה אחריות אנו נוטלים על עצמנו אם גם לא נצליח? המצב הנוכחי הוא כ"כ נורא—שאין מה לפחוד...

אוסישקין (לסדר היום) מראה על העובדא, כי כל הנואמים דברו נגד א ח ד ־ ה ע ם ומציע, כי מן „העשרה" הרשומים עוד ברשימת הנואמים יתנו את הרשות לדבר אך לאלה שידברו בעד א ח ד ־ ה ע ם, ולעבור אח"כ לשאלות התכן, המקום והזמן של הקונגרס הבא.

עומדים למנין הצעתו של אוסישקין נתקבלה. נמצא אך נואם אחד — מר סירקין — המדבר בעד אחד־העם, והוא מציע כי לא יקרא לקונגרס, כ"א בכל שנה ושנה ל ו ע י ד ה של סופרים ועסקנים ידועים.

מחליטים, כי על אדות ההחלטות השונות שהוצעו יעמדו למנין אך בהישיבה השניה. —

ה י ש י ב ה ה ש נ י ה

הישיבה השניה נפתחה ביום השני בצהרים.

א ו ס י ש ק י ן בתור יו"ר מציע לפני האספה שתי החלטות, אחת שהסכים עליה גם אחד־העם „כי הועידה מחליטה לקרוא ל כ נ ס י ה לדון בדבר השפה והתרבות העברית. והשניה של מר סירקין כי יקראו אך ל ו ע י ד ה.

אחד־העם מבאר, כי הסכים להחלטה הראשונה מפני

שהיא אומרת רק „כנסיה", מלה שאפשר לתרגמה בפנים שונים.

ברוב דעות נתקבלה ההחלטה הראשונה. (מחיאת כפים סוערת).

אוסישקין: עתה עומדות לפנינו השאלות ע"ד המקום, התכן, הזמן והסדר של הכנסיה הבאה.

הנני עומד לפניכם הפעם כאיש־פרטי. לא בשם הנשיאות ולא בשם ה„ועד־המכין" אציע את אשר אציע, כ"א ע"פ דעתי הפרטית.

השאלה הראשונה, שהנני חפץ לדבר עליה, היא שאלת התכן של הכנסיה הבאה. נחוץ לסדר ולארגן את כל העבודות התרבותיות שלנו. זהו האידיאל האחרון שלנו. אבל „תפשת מרובה לא תפשת" ולפיכך מוכרחים אנו לעת־עתה לעשות את הדברים הממשיים, שאפשר לעשותם בלי־איחור. אחרי־כן יתרחבו ממילא הגבולים ונגש גם להעבודות האחרות.

והשאלה העיקרית — היא שאלת השפה, החיתה והרחבתה. אם תדברו אדות תחית הקולטורה — אז יבאו להכנסיה אנשים אחרים, וערבוב־מושגים מוכרח לבוא. הכנסיה הראשונה צריכה אפוא להתעסק אך בשאלות התפתחות השפה וספרותה, ואלו יהיו הבסים, המרכז לכל השאלות האחרות.

השאלה השניה: המקום. חלופי־דעות שונים ישנם בפתרון השאלה הזאת, ולכל מקום ומקום שהוצע ישנן מעלות ומגרעות. אדבר על כל אלו, ונראה איזה המקום היותר מוכשר וטוב לפנינו.

מציעים את ארץ־ישראל, ברלין, גליציה ועוד.

לארץ־ישראל ישנם בנידון זה היתרונות הללו: שם המרכז הטבעי של תחית שפתנו. מובן, כי המרכז הוא המקום היותר מסוגל ומוכשר בשביל כנסיה כזו. הצירים שיבאו שמה יתבוננו אל המוסדים העבריים היותר טובים. אל הגמנסיה ובתה"ס העברים, הם יראו אפוא בחוש ממש את אשר נעשה ואפשר להעשות בשביל תחית השפה.

ועוד מעלה אחת. תחית השפה העברית היא ענין רומנטי, (אל לכם להתביש בהמלה הזאת!) היש אפוא מקום בעולם יותר מוכשר לענינים רומנטיים מאשר ארץ־ישראל? יש גם לחשוב, כי לא"י יבאו הרבה צירים, אשר למקום אחר לא היו באים. בזה אפשר גם לקוות, כי גם הספרדים יצטרפו אל עבודתנו.

המגרעות: א) הנסיעה לא"י עולה בכסף וזמן רב, ובכן יבאו צירים במספר קטן: ב) רוצים אנו, כי בהעבודה הזאת ישתתפו גם אלה מקרב העם, שלארץ־ישראל לא יסעו, מטעמים ידועים ג) אם תתאסף הכנסיה במקום אחר יהיה הדבר יותר יפה כלפי פנים וחוץ.

עתה נדבר על אדות יתר המקומות.

ברוסיה אי־אפשר, לרגלי המצב הפוליטי, גם לחשוב ע"ד כנסיה עברית, שישתתפו בה יהודים מארצות שונות, ובכן עלינו לדבר על ברלין וגליציה שהוצעו.

מעלותיה של ברלין: מקום מסוגל לעבודה צבורית גדולה, יש שם מספר רב של חכמים וסופרים. אפשר גם לאסוף כסף רב לטובת ענינינו, והיא קרובה לרוסיה וגליציה.

המגרעות: ברלין — גדולה, אבל לא בשבילנו. והראיה. שמעטים היו מיהודי ברלין, שבאו לשמוע את נאומו של סוקולוב, ובכלל תעשה הכנסיה הזאת בעיר גדולה כברלין רושם אך בחוג קטן מאד.

גליציה. לה יש יתרון גדול מאד מאד, יש בה מליון יהודים, שרובם עומד על בסיס עברי ולאומי. יש בה מספר הגון של מורים עברים וצעירים יודעי עברית. יש שמה התלהבות לאומית, היא תשפיע עלינו, ואנחנו מצדנו נעזור להם להמשיך הלאה את עבודתם. גם היא קרובה לרוסיה.

המגרעות. א) לרגלי המצב המדיני המיוחד בארץ זו אפשר, שהכנסיה לא תביא תועלת ליהודי המקום. ב) המערביים ימאנו להשתתף בהכנסיה, מפני שתהי בעיניהם לא מעשה עברי כללי, אלא גליצאי, פולני.

ואחרי כל אלה באתי לידי החלטה, כי ארץ־ישראל — המקום היותר טוב בשביל הכנסיה הקולטורית הראשונה (מחיאות־כפים!) ואני מציע לפניכם להסכים להחלטתי, רק בהוספה קטנה: אם אי־אפשר יהיה מטעמים חצוניים (ואך חצוניים!) לסדר את הכנסיה בא"י, אז תסודר בגליציה.

את מי נזמין להשתתף בהכנסיה? — שתי הצעות לפנינו. האחת דורשת, כי יקראו לכל איש ואיש החפץ בתחית שפת עבר, והשניה אומרת כי ישתתפו בה אך צירים נבחרים.

ההצעה השניה אי־אפשרית היא, יען כי אין עוד הסתדרות, ובזמן קצר קשה ליסדה. ולפיכך אנכי מציע; כי בהכנסיה צריכים להשתתף א) כל הסופרים העבריים. ב) באי־כח ההסתדרויות העובדות בשדה זה, כמו „עבריה", „שפה־ברורה", „חובבי שפת עבר", אגודות המורים בא"י ובגולה וגם אנשים פרטיים, עסקנים ידועים וחשובים.

הזמן? — מציעים לבלי להגביל את הזמן בדיוק, לעסוק לע"ע באסיפת חומר, ליסד פונד ולהוסיף בעבודת התעמולה. דעתי היא, כי מן הראוי דוקא להגביל את הזמן בדיוק. אל יעלה על לבכם, כי אחרי שנחליט ליסד פונד—אז יביאו לנו כסף... סובר אנכי, כי הזמן היותר מוכשר הוא ח' אייר שנה זו. זה הוא תיכף אחרי חג הפסח. בתה"ס פתוחים אז בא"י. החום אינו גדול עוד ואפשר יהיה לעבוד במנוחה הראויה.

ואם נחוץ יהיה להחליט, כי הכנסיה תהיה בגליציה, אז מציע אנכי להגביל את זמנה — בסוף ח' אב או תחלת ח' אלול.

נ. סוקולוב. איננו מסכים לדברי אוסישקין, כי נצמצם את פעולתנו אך בהרחבת השפה (?) הצעה כזו מתנגדת להחלטה כי הכנסיה נועדה ל„השפה ול„התרבות העברית". בלעדי הסעיף הזה תהית הכנסיה כענין של בלשנים ותחסר לה כל צורתה הרוחנית. הוא מתנגד להצעה, כי הכנסיה תהיה בא"י. הארץ הזאת טובה יותר מדאי. שמה ישנם דברים רבים מלאים ענין בשביל כל יהודי באשר הוא יהודי, והבאים לא יוכלו אפוא להקדיש את זמנם להכנסיה. מתנגד הוא גם לארץ גליציה. ארץ זו אמנם איננה טובה יתר־מדאי, אבל יש בה חסרונות אחרים, ולפיכך המקום היותר מוכשר וראוי, הוא ברלין. העיר הזאת היא מרכז ההשכלה והחכמה בכלל והמרכז היותר חשוב לחכמת ישראל—דבר הנכבד מאד לעבודתנו.

אלישיב מציע, כי בתחלה יאספו פונד של מאה אלף רובל, לפחות, ואח"כ אפשר יהיה לקרוא לכנסיה.

מ. קליינמאן ממליץ על גליציה ודורש, כי הכנסיה תהיה שמה.

י. ליאן: התעודה הראשית של הקונגרס צריכה להיות—לחדור אל הפרובלמות הקולטוריות של עמנו, לחקור את סבת החזיונות הטרגיים של דורנו הצעיר, המבקש לו תכן לאומי חדש. אחרי אשר נהרסו אידיאליו החולפים.

שאלת תחיתנו הלאומית איננה שאלת הכסף, כי אם של התחדשות ההכרה הפנימית. הקרעים האלה נמצאים אך בדור הגלות. בא"י כבר הושגה שלמות נפשית־לאומית ידועה, ולכן צריך הקונגרס להיות לא שמה, כ"א פה בגלות. המקום היותר ראוי ומוכשר—ברלין.

גם מוצקין הוא כנגד סדור הכנסיה בא"י. שמה תהי לה רק צורה של דמונסטרציה, מה שלא נחוץ לנו.

ד"ר מ. י. גליקזון. בדבר תוכן הכנסיה איננו מסכים להצעתו של אוסישקין, כי יצמצמו את חוג פעולותיה רק בעניני הלשון והספרות, כי אין

שום טעם ונמוק לצמצם למפרע את חוג פעולותיה של כנסיה זו. הנסיון, העובדות יראו לנו, באיזה מקצוע יהיה מרכז-הכובד של כנסיה זו. אם ירבו בה הסופרים ועסקני הלשון והחנוך—יהיו עניני הלשון והחנוך עיקר עבודתה, אבל אין אנו רשאים להוציא לכתחילה את שאר עניני התרבות העברית מחוג עבודתה. כל הופעות כח היצירה העברי, כל מקצועות הקולטורה העברית חשובים לנו וכולם דורשים סדור ואורגניזציה.—היוצא מזה, שגם את חוג המשתתפים באספה יש להרחיב, אעפ"י שבעיקרו של דבר אי-אפשר להחליט, שכל הרוצה יבא וישתתף בהכנסיה, מפני שירבו לבא אנשים שאינם מוכנים כלל לעבודה זו ושאינם מוכשרים להביא להכנסיה תועלת כל שהיא. אבל מצד אחר אין לנו עוד ההסתדרות. שתבחר צירים להכנסיה, צריכים אנו אפוא לבחור בדרך התיכוני, יש להזמין לאספה זו את כל אותם האנשים, שיכלו להביא תועלת לעבודת הכנסיה מאיזה צד שהיא, ואולם אם נגדיל את עבודתה של הכנסיה, כמו שהציע הנואם, צריך להגדיל בהתאמה לזה גם את חוג המשתתפים בה, צריך להזמין את כל הסופרים היהודים בשפות שונות ולא רק הסופרים העבריים. צריך להזמין את האמנים ואנשי-המדע העבריים, אין לנו לפחד, שמא יגדל מאד מספר המשתתפים. מספר אנשי המדע והאמנות הקרובים לנו ברוח ושיחפצו להשתתף בעבודת הכנסית איננו גדול עוד, ואלה מהם שיוכלו ויחפצו להשתתף בעבודתנו — עזרתם נחוצה לנו. בנוגע למקום הכנסיה מביע הנואם את דעתו נגד ההצעה לעשות את הכנסית בא"י, אע"פ שהוא חושב, שעבודת התחיה במובן רחב ומקיף אפשרית היא רק בא"י, וכל עבודתנו במקצוע זה בארצות הגלות — אינה אלא תרופה-לפי-שעה, בכ"ז צריכים אנו להודות, שעוד לא הגיעה השעה לעשות את הכנסיה בא"י, זו הארץ תטביע למפרע חותם ציוני על הכנסיה, ודבר זה ירחיק ממנה את כל אותם היהודים הלאומיים, שאינם מודים בתחית ישראל בארצו ההיסטורית, ושהשתתפותם בעבודתנו רצויה ומועילה לנו.—מלבד זה יש להביא בחשבון, שבא"י אין עוד מספר עסקנים צבוריים, ששעתם פנויה למדי, כדי להכין את הכנסיה כהוגן ושבידם נוכל למסור את כל גורלה של ההסתדרות הקולטורית בעתיד. מטעם זה לא עשה הרבה גם המרכז של „עבריה" בא"י, שנבחר בועידה ההאגית. הנואם מתנגד בכל תוקף גם להההצעה שיעשו את הכנסיה בברלין. אל לנו לרמות את עצמנו: השדרות הגבוהות ובעלות-ההשפעה שבברלין — לא תבאנה אלינו. אם היו האנשים האלה רוצים להשתתף בעבודתנו, היינו רואים אותם עכשו בועידה זו. בברלין יש מרכז ציוני, ואיפה הם האנשים העומדים בראש המרכז הזה? איפה הם כל אותם הגנרלים והאו-פיצירים של המדינה הציונית, כמו שהם קוראים לעצמם? מדוע לא באו הנה להשתתף בעבודתנו (מח"כ). לדעת הנואם צריך לעשות את הכנסיה באחת מערי גליציה, אחרי שברוסיה אי-אפשר הדבר מטעמים ידועים. בגליציה יש קרקע לעבודה זו, מפני ששם יש המונים גדולים של העם העברי ומספר הגון של אינטליגנטים, המסורים בכל לבם ונפשם לעבודת התחיה שלנו.

ד"ר יוסף קלוזנר: גם אני אשמור את סדר הענינים העומדים על הפרק, כפי שהתוה אותו מר אוסישקין. קודם כל, בדבר תוכן הכנסיה. וכאן אני מצדד בזכות ההרחבה ולא בזכות הצמצום. צריך שהכנסיה תעסוק לא רק בעניני הלשון והספרות, אלא גם בשאר עניני התרבות הישראלית: בדברי הימים, במדע, באמנות ועוד. לנו אומרים: „תפסת מרובה לא תפסת", אבל לפעמים ההפך מזה הוא האמת. מי שתופס מרובה, מי ששואף אל אידיאל רם ורחב, מתעלה ומתרומם ע"י האידיאל, ואז המעט שהוא תופס מתאים הוא למטרתו, להמטרה העליונה, ובכן היא תופס הרבה; ומי שתופס מעט בעל-כרחו מצטמצם ומתקטן במעופו, והמעט שהוא תופס איננו שוה הרבה.—

בדבר שאלת סדור הכנסיה, אני מתנגד נגוד גמור לכל הזמנה של גדולים, צריך לשים קץ לשאלת „מי שמך?", שמתעוררת בנוגע לכל כנסיה של מוזמנים. החכמים המפורסמים, שנחוץ לנו שישתתפו בכנסיה, וכן העסקנים החשובים, יקבלו בנקל מנדט להכנסית מאיזו אגודה קיימת באיזה מקום שהוא; ואם אין זה לפי כבודם להשתדל בדבר מנדט לכנסיה, אות הוא, שאינם אלא „אורחים" מקריים ויחוסם אל עניני הכנסיה אינו אלא קר ואינדיפרנטי, ובכן מוטב שלא יבואו משיבואו. הלא בשביל מנדט להקונגרס הציוני משתדלים ומשתדלים, וצריך שכל העתידים לבא לכנסיה שלנו יוקירו אותה לא פחות משיוקירו את הקונגרס הציוני. הכנסיה צריכה להיות רק בעלת חברים נכבדים. מר „אחד העם" שאל אתמול, אם יש בתוכנו כחות, שעדיין לא באו לידי גלוי. אני חושב, שאין זו שאלה כלל. אגודות „עבריה" ו„חובבי שפת-עבר", אגודות המורים בארץ-ישראל, ברוסיה ובאוסטריה ועוד הן הן הכחות הבלתי-מאורגנים, שהכנסיה באה לסדרם ולעשותם יותר פורים ויותר מועילים. והן הן שתבחרנה צירים להכנסיה הבאה.

בדבר המקום יודע אני את כל החסרונות, שיש לא"י; רחוק המקום, קושי ההכנות וביחוד הקושי למצוא שם ועד-מכין הגון, מפני הסכסוכים שבין המפלגות והאישיות, אבל כל החסרונות האלה מתנדפים כעשן לפני המעלה הגדולה האחת — לפני הקסם שעל המלה ירושלים. מי שיבוא לירושלים לשם הכנסיה, ואפילו לשם ארץ-ישראל סתם, הוא הוא הנבחר, הוא הוא הנצרך לנו. מתאוננים אנו, שההמונים אינם על צדנו. דבר זה בא מפני שמיום שחדלה הלשון העברית מלהיות דתית, אין לנו בשביל העם מלת-קסם הפועלת על דמיונו ומלהבת אותו ומקרבתו אל לשוננו וכל שאר עניננו הלאומיים; ומלת-קסם זו יכולה וצריכה להיות: כנסיה לשם הלשון והתרבות העברית בירושלים! — אין אני יכול לשער, שבתורקיה הקונסטיטוציונית אי-אפשר יהיה להתאסף לשם הלשון והתרבות העברית, בלי שום תערובת של פוליטיקה ועל-כן צריך לבחור דוקא בארץ-ישראל.

בדבר הזמן אני מתנגד למר אוסישקין, שרוצה לקבעו בעוד חמשה חדשים, רק את מותר האנרגיה הרוחנית והחמרית מקדיש אדם מישראל לצרכי הלאום; ומותר האנרגיה הן הקדישו רוב חובבי הלשון העברית זה עתה להקונפרנציה ולהקונגרס הבא, ובכן אי-אפשר הדבר, שבעוד ארבעת חדשים תצטבר ככר אנרגיה חדשה לצרכי עבודתנו הרוחנית, וגם כסף נחוץ לני, ואם לא בסכום שקצב מר אלישוב (100,000 רובל), על כל פנים בלי 25 אלפים רובל נשאר רק מדברים בלבד. אמנם, עוד צריכה הכנסיה להשמיע את הקינה הגדולה על חורבן קניננו הרוחניים, מעין „דבר" ו„אכן גם זה מוסר אלהים" של ביאליק ו„דברים" כאלה מעשים הם. אבל הרי גם מעשים ממש נחוצים ולצרכם נחוץ כסף, וכסף זה לא יאסף קודם שנה ומחצה מעתה. וע"כ אני מציע לקבוע את הכנסיה לא באייר או באב תר"ע, אלא באייר או באב תרע"א.—

אחד-העם: כמדומני, שכל הדברים שנשמעו היום הם אך פרוש ארוך לדברי של אתמול בערב. הוכוחים בשאלת התכן הראו לנו, כי רוב החברים נתנו את הסכמתם לקרוא לכנסית, מבלי הכיר בהכרה ברורה, מה המה רוצים. האחד מצייר לו את הכנסיה הבאה בתור מעשית, השני—מדעית, השלישי—לשם דמונסטרציה, וכל הדברים האלה נאמרים לאחר שנתקבלה החלטה ברורה לקרא: „כנסיה לשם השפה והתרבות העברית", כלומר, ליסד מרכז של הכחות הפזורים למעשים ולפעולות. זהרי מובן מעצמו, שאם יש כחות מרובים — נעבוד הרבה, ואם אין—יוליד ההר את..

גם אנכי כמוכם רוצה הרבה. אבל מי יגיד לנו את גבול היכולת? הרצון לא יוכל להתרחב עד אין גבול. גם לו יש גבול, ובפרט כשעליו לעסוק בענינים ממשיים, ריאליים, מעשיים. מי שמצחק בגורל יוכל לחלום ע"ד זכית רבה וגדולה אבל הרוצה דבר של ממש—הרי הוא מוכרח להשתדל לדעת את האפשרות.

כל הבאים אל הכנסיה צריכים להיות צירים נבחרים, אבל לא מן המוסדות הקימים. אילו היו בהמוסדות האלה כחות גדולים — לא היינו צריכים לדבר ע"א כחות צפונים. אילו ידענו כי באגודת המורים ו„עבריה" ישנם כחות גדולים—אז לא היינו צריכים לשאל את כל השאלות הללו.

מקוים אנו, כי יש עוד באומה כחות צפונים, היכולים לעשות הרבה יותר מפעולות „עבריה" וכדומה.

מר מוצקין עשה אותי לדמוקרט. אילו היה הדבר כך, כי אז הייתי צריך לומר: „אוי לזקנתי שביישה את ילדותי". מימי לא הייתי דמוקרט. אבל אנכי רוצה לדעת, היש אף אחד ממאה המרגיש את הצורך בהעבודה הזאת?

הנביא אומר: „והשארתי לכם עם עני ודל". יודע אנכי כי לפעמים יכולים עשרת אלפים איש לעשות הרבה. וגם זאת אני יודע, אע"פ ש„רוחני" אנכי, כי מבלי כסף לא נצליח מאומה. אבל אם אין לנו עם גם כסף לא יועיל. יכול נוכל אז אך לחשוב חשבונות כמה זמן יעבור, עד אשר ילך הכסף לטמיו, אבל אם יש אנשים היודעים את הצורך, המרגישים את החרפה, כי משתמשים אנו בלשונות זרות—אז תתקים ספרותנו ואין צורך באמצעים גדולים!

ולפיכך חוזר אנכי על שאלתי: היש לנו עם העומד מאחרי כתלנו?— כמדומה לי, מטרת הועידה הזאת לברוא הסתדרות ידועה, לא הסתדרות עם סעיפים גדולים וקטנים, אלא לאחד את טובי העם לשם הכנסיה העתידה. אם במשך עבודתנו נראה, כי יש חומר במדה מספקת — אז נעשה ונצליח.

אבל אם המקרים הבאים יוכיחו לנו כי מעט רחומר—נדע כי עלינו עוד לעבוד לעורר את העם, תוכלו לקרא גם לכנסיה של שלש מאות איש, אבל יעשה נא דבר על ידם! —

אני עובר לשאלת המקום. גם בזה הרצון גדול מן היכולת. בודאי רוצה אנכי שהכנסיה תהי בא"י. גם מבלעדי זה חושב אנכי להיות שם עד העת ההיא, אבל דבר אחד מעכב בידי להסכים להצעה זו. ותמה אנכי על חברי אוסישקין, העוסק זה שנים רבות בפוליטיקה, שלא שם לב להצד הפוליטי של הענין הזה. מר קלוזנר אמר, כי תורקיה החפשית בודאי לא תאסור את הכנסיה. אבל אל תשכחו, כי שמה עומדת עתה שאלת החנוך על הפרק, ומי יודע אם החנוך הלאומי שאנו דורשים בו ימצא חן בעיני הממשלה התורקית?

בחו"ל—כל המקומות אינם טובים... ולפיכך אני מציע למסור את כל השאלה הזאת להועד שנבחר, הוא יעיין בדבר ויחליט לפי שקול דעתו.

בנוגע לשאלת הזמן, הייתי חפץ לאחר עד כמה שאפשר. אבל בכל אופן לא בחדש אייר. במשך חדשים אחדים לא נצליח מאומה בענין יסוד ההסתדרות. יודע אנכי את העבודה הרבה שעבד ה„ועד המכין" עד עתה, והלא רואים אתם, כי אחרי עבודה רבה של שנה אחת נעשה מעט מאד, אם תסכימו לאחר—תבא עליכם ברכה! ואם לא—אל תקדימו מח' אויגוסט.

(סוף יבא)

הַחְלָטוֹת הַוְּעִידָה הָרְבִיעִית לְעִנְיְנֵי הָעִתּוֹנוּת הַצִּיּוֹנִית. —

באמצע הח' נובמבר היתה ועידה לעניני העתונות הציונית, ואחרי משא-ומתן במשך שני ימים בשאלות ציוניות העומדות על הפרק נתקבלו ההחלטות האלו.

I. שינוי הפרוגרמה הבזילאית.

מפני שהפרוגרמה הבזילאית, האומרת: „הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"י משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל — מביעה כהוגן את מטרות הציונות, לכן מחוה הועידה את דעתה כנגד השאלה שנתעוררה בעת האחרונה על דבר השנויים בה.

II. עבודת ההוה.

הועידה הזאת, בהבינה את הציונות בתור רעיון סינטטי ובהכירה את החשיבות ואת הנחיצות של הסתדרות היהודים בגולה והרחבת הלאומיות ביניהם, ובשימה אל לב את השנויים שבאו ביחס הכחות הפועלים בתוך היהדות מבית ומחוץ — מביעה על אדות השאלה בענין „עבודת ההוה" את ההנחות הללו:

1) את יסודות הפרוגרמה ההילסינגפורסית צריך להבין לא כענין צורך-שעה ידועה, אלא בתור תכנית של הדרישות יהודיות בגלות באותן הארצות, שהיהודים יושבים שם בהמון.

2) העיקר הראשי, המורה דרך בזמננו, צריך שיהי — יצירת אותם הערכין ואוהם המוסדים הקולטוריים והצבוריים לעבודה-עצמית, שאחרי כן יוכרו ויתקיימו ע"י החוק.

3) פעולת המפלגה הציונית בגבולות „עבודת ההוה", מלבד השתתפות ישרה, צריכה להיות בעיקרה מכוונה להטות את הקהלות היהודיות, המוסדות והחברות, הקיימות והעומדות להברא, אל עבר הפרוגרמה שלנו.

4) בעברה אל הפרטים של „עבודת ההוה", מדגישה הועידה את החשיבות המרובה שיש להם בשעה זו לאותם המקצועות של העבודה הלאומית היהודית:

א) הקהלה. השמוש באותם הסורוגטים הקיימים של האורגנים של הקהלה לפתח, לשכלל את ההנהגה-העצמית של הקהלה ולהכנים לתוכה רוח דמוקרטי; לסדר כראוי את המעשים ולאחד את המוסדות ואת האורגנים הבודדים של הקהלה היהודית בכל אתר.

ב) עבודה של קולטורה והשכלה. — להגביר את הרוח הלאומי באותם המוסדות הקיימים; לתת סיוע ויסוד למעשים חדשים במקצוע התרבות; לתקן ולסדר את בית-הספר העממי; לתת סיוע ויסוד לפעולות במקצוע הספרות היהודית.

ג) עבודה איקונומית: להשתתף בקואופרציות-למלוה הקימות; לשאוף לסדר את פעולותיהן; לאחד אותן ע"י יסוד בנק מרכזי; להשתתף במוסדות האינפורמציה ולסייע בידי האמיגרנטים; להתחיל ביסוד קופית-עזר לאמיגרנטים יהודים. —

III. העבודה בארץ ישראל.

בשאלה על אדות ערכה וחשיבותה של העבודה בא"י בחיי המפלגה, נראו שני זרמים, שלכל אחד מהם הוצע לברר וללבן את השקפתו על דעת עצמו — או בצורת החלטות או בצורה ספרותית.

IV. ההסתדרות.

אף על פי שאין הועידה מודה באותה החשיבות המיוחדה של השאלה בדבר ההסתדרות בכלל והנשיאות בפרט, כמו שעשו בימים האחרונים בחוגים אחדים של מפלגתנו — בכל זאת היא מכירה בנחיצות השנויים הללו:

1) בראש המפלגה הציונית, לרגלי התפתחותה והסתעפיתה של התנועה, צריכה שתעמוד קולגיה, האחראית כולה לפני המפלגה, ולא איש אחד.

2) צריך להגדיל את כח-הרשאתו וחוב-עבודתו של הועד-הפועל הגדול. הוא צריך לקבל יכולת גמירה לפקח כהוגן על כל המעשים של האורגנים והמוסדות של המפלגה, להטות ולאחד אותם. הועידה חושבת, כי נחוץ לברא „כללים" מדויקים בדבר זכיותיו וחובותיו של הועד-הפועל, ועל פיהם צריך לתקן אותו.

3) הועידה מכירה לנחוץ להבטיח גם את המצב הפיננסי של האורגנים המרכזים של הארצות הראשיות, כמו שעושים בנוגע להאורגנים המרכזים של התנועה (הועה"פ המצומצם והמחלקה הפלשתינאית). סכום-ההוצאות בצמצום של אלה ושל אלה צריך לקצוב מראשית השנה.

4) בשים-לב אל ההחלטה הקודמת (3), הועידה מעירה על חשיבות התרומות לטובת ההסתדרות של המפלגה, והיא חושבת, כי התפתחות נורמלית של ההסתדרות אפשרית רק אז, כשיתבסס ויתוקן המצב הפיננסי לא רק של המוסדות הציונים המיוחדים, כי אם גם של האורגנים המרכזים במפלגה.

מלבד אלה קבלה הועידה לעניני העתונות הציונית שורה של החלטות והצעות בנוגע אל הפרוגרמה של הועידה הרוסית ובנוגע לשאלות ההסתדרות של ציוני רוסיה. כל ההחלטות האלו גמרו למסור בתור חומר להמרצים בועידה החמישית של הצירים הרוסים בהמבורג. —

העורך-המו"ל: י. ל. גולדברג.

Открыта подписка на 1910 годъ
на
общественно политическую и литературную
еженедѣльную газету

„РАЗСВѢТЪ“,

посвященную еврейскимъ интересамъ.
(6-й годъ изданія).
Единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ.
выходящую при ближайшемъ участіи:
Ю. Д. БРУЦКУСА, С. К. ГЕПШТЕЙНА, Б. А. ГОЛЬДБЕРГА, А. М. ГОЛЬДШТЕЙНА, В. Е. ЖАБОТИНСКАГО, А. О. ЗАЙДЕНМАНА, А. Д. ИДЕЛЬСОНА и Д. С. ПАСМАНИКА.

Вступая въ шестой годъ своего существованія, „Разсвѣтъ“ единственная еврейская газета на русскомъ языкѣ—будетъ попрежнему стоять на стражѣ основныхъ принциповъ своей программы, будетъ попрежнему бороться за самодѣятельность и возрожденіе еврейскаго народа, будетъ попрежнему давать полную картину жизни современнаго еврейства разныхъ странъ міра во всѣхъ ея проявленіяхъ, освѣщать всѣ вопросы волнующіе еврейскую мысль и чувство. „Разсвѣтъ“ будетъ знакомить своихъ читателей со всѣми событіями еврейской жизни Россіи, всѣхъ другихъ центровъ заграницы и возрождающейся Палестины. Ободренные успѣхомъ прошлыхъ лѣтъ, мы надѣемся попрежнему находить живой откликъ у всѣхъ тѣхъ, кому дорого еврейство, кто чувствуетъ потребность знакомиться съ еврейской дѣйствительностью, кто интересуется жизнью, чаяніями и надеждами еврейскаго народа.

При одномъ изъ первыхъ номеровъ „Разсвѣта“, за 1910 г. наши подписчики получатъ въ видѣ **безплатнаго приложенія справочную книжку „Разсвѣта“**, содержащую въ себѣ, помимо календаря и еврейской хронологіи, цѣлый рядъ необходимыхъ для евреевъ свѣдѣній, какъ то: законы о евреяхъ, обзоръ всѣхъ обще-еврейскихъ и русско-еврейскихъ учрежденій, условія поступленія въ учебныя заведенія въ Россіи и заграницей, эмиграціонныя свѣдѣнія, статистическія данныя и т. д. Эта обширная справочная книжка (объемомъ около 200 стр.) будетъ содержать также и общія справочныя свѣдѣнія.

Подписная цѣна:
Въ Россію: на годъ 5 р., на полгода 2 р. 50 к., на 3 мѣс.—1 руб. 25 коп. За границу: на годъ 6 руб., на полгода 3 р. на три мѣс. 1 руб. 50 коп.

Подписка принимается только съ 1 января, 1 апрѣля, 1 іюля и 1 октября.

Адресъ редакціи и конторы:
С.-ПЕТЕРБУРГЪ, ТОРГОВАЯ, 17.

סוכן „העולם“ הראשי.
למדינת בלגיה בכלל ולעיר אנווערז בפרט
S. Kahan, Anvers (Belgie) Rue du Vanneau, 98.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.
М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Забальн. ул. д. № 1.)
Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

סוכן „העולם“ למדינת אמריקה
מר ס. דרוקערמאן (בימ״ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

פסיעות קטנות
ראשית קריאה אחרי א״ב.
מאת
יהודה שטיינברג.
המחיר 60 קאפ.

המביאים לבית־הדפוס, במסרם ספר מקרא זה, פרי רוחו האחרון של המחבר ז״ל, לרשות הרבים, רוצים לקוות, שגם הספר „פסיעות קטנות“, ככל מה שיצא מתחת העט של יוצרו האמן במקצוע ספרות הילדים, עתיד להתקבל בעין יפה ובחבה מיוחדת מצד ההורים והמורים ובשמחה מצד תינוקות של בית רבן, קטנים אלו, שהמחבר המנוח אהב אותם כל־כך ונתן להם בפניני יצירותיו כל־כך הרבה שעות של קורת־רוח ונחת.
להשיג אצל הוצאת "מוריה", באודיסה.
Издательство „МОРІЯ“, ОДЕССА.

„הדגל“
מכ״ע עוסק בכל עניני היהודים והיהדות בכל הארצות.
יוצא לאור אחת בשבוע בכל יום חמישי.
העורך: יצחק סובלסקי.

מחירו לשנה:
באנגליה 8 שיללינג. באפריקה 10 שיללינג.
באמריקה 2 דולר. בצרפת ובתורקיה 10 פרנק.
באוסטריה 5 פלורין. באשכנז 8 מרק.
ובערך זה לחצי ולרבע שנה. מחיר „הדגל“ ברוסיה 5 רו״כ.
לשלוח בשטרות רוסיה או בטרקאות הפוסתה בנות 10 קופ׳.
מחיר כל גליון 2 פענס.

מחיר מודעות: מכל שורה קצרה או מקומה באותיות קטנות 3 פפניג בין המאמרים 5 פפניג, בראש הגליון 10 פפניג. מכתבי־ברכה, הודעות מברית מילה, אירושים, נשואים ומכתבי־תנחומים 2 שיל 6 פ׳. בעד כל שש שורות, בראש הגליון 5 שיללינג.

האדריסה לבית המערכת:
„HADEGEL“ 6 Tenter str. north LONDON, E.
ברוסיה להתום אצל:
J. Kahanowitz, 9 Dzielna. in WARSCHAU.
Buchhandlung Leizer Tikocinski in BIALYSTOK. Gouv. GRODNO.
הנחה לרבנים ובתי מקרא לציונים רק 3 רו״כ לשנה, בעד כל השנה למפרע.

הגמנסיה העברית ביפו
בראשית שנת תר״ע נפתחת.
המחלקה החמשית.
מתקבלים תלמידים גם למכינות ולארבע המחלקות. התשלום במכינה א׳ 60, במכינה ב׳ 80, במכינה ג׳ 120 פר. במחלקות 60 פר׳ לשנה. בעד הבאים באמצע השנה נערכו על יד הגמנסיה שערי הכנה תחת השגחת מורי הגמנסיה.

הנהלת הגמנסיה דואגת לילדים הבאים מחו״ל להמציא להם מעון, מזון והשגחה טובה כהפנסיון הכללי הנמצא תחת השגחתה או אצל אנשים פרטים הכל לפי דרישות ההורים. הפנסיון עולה בערך 50-60 פר׳ לחדש ובעד דרישות מיוחדות משלמים לבד.

דאס נעשמאקפפען יי״ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיציירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
נעגוויסטע פרייזען. בעסטע בעהאנדלונג; דער יי״ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער וואָרשׁ עקזיסטירט פון יאהר 1836 תרצ״ו.

בערלין פריוואט-לאזי אין פענסיאן. כשר
פארציגליכע קיבע.
א. בנימין, ארטילעריע-שטראססע 28. — טעלעפאן 3439, Amt III
שיינע מעבלירטע צימער. — אבשטייגען באנהאף פרידריכשטראססע.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

מתקבלת החתימה לשנת 1910

1) על הביבליותיקה השבועית

„ביבליותיקה גדולה“

מבחר הספרות העברית הישנה, החדשה והצעירה.
הביבליותיקה הגדולה מתחילה לצאת מראשית שנת 1910
(למנין הישן)

מדי שבוע בשבוע בדיוק.

מחיר החתימה:

ברוסיה לשנה 10 רובל, עם המשלוח 12 רובל.
לחצי שנה 5 " " " 6 "
לרבע שנה 2.50 " " " 3 "
בחו״ל: בהוספת 1 רובל לשנה בעד המשלוח.

2) עם הביבליותיקה העברית (מאתים ספרים)
(לקבלה במשך שנתים בתשלומין לשעורין):

ברוסיה: לשנה 20 רובל, עם המשלוח 24 רובל.
לחצי שנה 10 " " " 12 "
לרבע שנה 5 " " " 6 "

(החותמים על שתי דביבליותיקות הנזכרות יקבלו בכל שבוע):
1 ספר מה„ביבליותיקה דגדולה“, שני ספרים מה„ביבליותיקה העברית“.
בחו״ל: בהוספת 2 רובל לשנה בעד המשלוח.

I. החפצים לקבל ס„הביבליותיקה העברית“ 25 הספרים של כל רבע השנה בבת אחת, עליהם להוסיף 25 קאפ׳ לכל רבע.

II. החפצים לקבל את ה„ביבליותיקה העברית“ (כל 200 דספרים) בבת אחת, עליהם לסלק מראש 20 רובל, מלבד כסף חתימתם על הביבליותיקה הגדולה“.

III. החפצים ב„ביבליותיקה עברית“ מכורכת הדר, עליהם להוסיף בעד הכריכות: 1) בעד ארבעים כרכים — כפי סדר הוצאת הספרים — 8 רובל, 2) בעד חמשים כרכים—מסודרים לפי הענינים— 10 רובל.

הערה: בתשלומין לשעורין אפשר לקבל רק בארבעים כרכים.

החותמים מתבקשים להזדרז בחתימתם, לבל יהיה עכוב במשלוח הספרים להם מראשית השנה.

הערה: מארצות אחרות אפשר לשלוח בכספי המדינה לפי הקורס כעת.

פרוספקט מפורט ישלח חנם לכל דורש.

אפשר לחתום גם אצל בתי-מסחר הספרים העברים.

Издательство „ТУШІЯ“, Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH», Warschau.

בע״פ: נובוליפקי 7, מעין 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בזר 1.

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАМОРФОЗА
Продано около ДВУХЪ милліоновъ баноиъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА, МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם“
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. כאמבורסקי
רחוב Klapperwiese 7.

САМОЕ ЛУЧШЕЕ ИЗЪ ВСѢХЪ ВИНЪ УКРѢПЛЯЮЩЕЕ ПРІЯТНОСТЬ ЗДОРОВЬЕ
СЕНЪ РАФАЭЛЬ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT RAPHAEL VALENCE

כתבי יהודה שטיינברג

לבני הנעורים.

ספר ראשון. אגדות לילדים.

הוצאת אפטרופסי משפחת הסופר המנוח.

תכן הענינים:

א) מעשה בשני אחים ושני סיחים; ב) חבקוק; ג) העיר אלתשבע; ד) שושנים וברקות; ה) החסיד והחסידה; ו) שבולת; ז) דוד כסיל; ח) חג החתונה; ט) השושנים; י) החתול והתיש; יא) ילקיט יעקב; יב) קשתות ל״ג בעומר; יג) תורה מורשה; יד) יוסי פתי; (טו) שופטי משה; טז) על נהרות בבל; יז) חסד ואמת; יח) הכפרים המאירים; יט) מעשה ברוכס אחד; כ) יום הפכחים; כל אלה אגדות נפלאות לוקחות לבבות, אשר רק יהודה שטיינברג״, שהבין את סוד האגדה, ידע לספר אותן.

הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור רב על נייר יפה ומשובח ויהיה לתועלת וגם לשעשועים לילדי העברים.

המביאים לבית הדפוס מקוים, אשר כל אב שבנו, יאבה להכניס את הברכה ההיא לביתו ויתכר את הנעים ואת המועיל יחדיו, להמציא עונג רוחני לילדיו, לחבב עליהם את הספר העברי ואת האגדות ולעשות עם זה חסד את משפחת הסופר המנוח.

המחיר 65 קאפ׳ בלי המשלוח. בכריכה יפה 95 קאפ׳.
לוזשיג בהוצאת „מוריה“, אודיסה.

שתו רק יין „כרמל“

БЕРЛИНЪ Русскій пансіонатъ Русская кухня כשר BERLIN
ЛИЛИЕНШТРАССЕ 146.—у вокз. ФРИДРИХШТР.
Влад. Ф. Тинковскій.

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט־בטוח ע״פ משפט־גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.
פרוגרמת באזל

№ 47.

התכן:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ׳.
בחו״ל: באוסטריה־אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2½ דולר,
בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים. — על העמוד הראשון 60 קופ׳. ועל שאר העמודים 40 קופ׳.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

...שת החתימה על „העולם" לשנת 1910

(השנה הרביעית)

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, יגן על הענינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד על המצפה לבאר ולברר את כל שאלות חיינו בכל מקצועותיהם. מתחלת השנה הבאה ירחיב „העולם" את חלקו הספרותי והמדעי, ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בקרת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר חדש ונאה בחלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ובשלמות חיי העם בגולה ובארץ-ישראל, ויוסיף עליהם עוד פרק חדש „ברוסיה" — השקפות קצרות, המחזיקות את המרובה, על כל הנעשה והנשמע במרכז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונות העולמית, יקדיש מקום גדול לבירורים של כל עניני התנועה הציונית, והפרק „בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי החתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 35 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה-אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר, בארץ-ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ" Вильна, Лукишки, Солдатская 3. | Redaktion „Haolam", Wilna.

פסיעות קטנות

ראשית קריאה אחרי א"ב.

מאת

יהודה שטיינברג.

המחיר 60 קאפ.

המביאים לבית-הדפוס, במסרם ספר מקרא זה, פרי רוחו האחרון של המחבר ז"ל, לרשות הרבים, רוצים לקוות, שגם הספר „פסיעות קטנות", ככל מה שיצא מתחת העט של יוצרו האמן במקצוע ספרות הילדים, עתיד להתקבל בעין יפה ובחבה מיוחדת מצד ההורים והמורים ובשמחה מצד תינוקות של בית רבן, קטנים אלו, שהמחבר המנוח אהב אותם כל-כך ונתן להם בפניני יצירותיו כל-כך הרבה שעות של קורת-רוח ונחת.

להשיג אצל הוצאת „מוריה", באודיסה.
Издательство „МОРІЯ", ОДЕССА.

ד"ר יוסף קלוזנר.

היסטוריה ישראלית.

שעורים בדברי ימי ישראל.

הלק ראשון: מן התקופה היותר קדומה עד תקופת החשמונאים

הספר נועד: לצעירים שיש להם ידיעה שטחית בתולדות ישראל והם רוצים לקנות בה יתר שלמות; למורים שרוצים לתת לתלמידיהם לא רק ידיעות היסטוריות, אלא גם הבנת המאורעות וקשורם הפנימי, ולסתם קוראים משכילים שיש להם חפץ לחדור אל פנימיות המאורעות ולהכיר מתוכם את השתלשלות חיינו ההיסטוריים הארוכים.

המחיר 1.50 רו"כ בלא המשלח.

להשיג אצל הוצאת „מוריה" באודיסה.

קאקא
איינעם

א דאנק זיין זארגפעלטיגע
און פאלקאמענען ארט
צוריכטונג
איז בערימט אלס
אלערגעזונדסטער
קרעפטיגסטער
נאהרהאפטסטער
געטראנק.
פאדערט איבעראל.

סוכן „העולם" למדינת אמריקה
מר ס. דרוקערמאן (בימ"ס)
S. Druckerman, NEW-JORK, 50 Canal str.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

ווילנה, כ״ד טבת, תר״ע.

ВИЛЬНА, 23-го Декабря, 1909 г. № 47 WILNA, 5-ten Januar, 1909.

הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי הַתְּשִׁיעִי בְּהַמְבּוּרְג.

ישיבה ראשונה.

יום א׳, 26 דיצמבר, 10 שעות בבוקר.

הקונגרס נפתח במעמד ארבע מאות צירים, כמה עשרות עתונאים וכאלפים אורחים, באולם הגדול של בית הקונצרט. האולם עושה רושם כביר בחצוניותו הנפלאה והמצוינה ביפיה, שנערכה בשביל הקונגרס ע״י אמנים עברים מומחים. על הבמה מתנוססת תמונה אמנותית נפלאה של המנהיג המנוח, כשהוא מעפיל על הר גבוה ומוצק,—הפרזידיום נפגש במחיאות כפים ממושכות.

ראש הועד הפועל מר ד. וולפסון קורא את נאום הפתיחה מעל הכתב.

נאומו של הנשיא דוד וולפסון.

קונגרס נכבד!

הנה אנחנו נאספים לקונגרס התשיעי, והנני קורא לכולכם: ברוכים הבאים! מרחפים בין תקוה ופחד חכו רבים אל הקונגרס הזה, היוצא מן הכלל בנוגע לתקופה שחל בה, מפאת התאספו בימות חורף, וגם במקום חדש לנו. היו אנשים, אשר הביעו את החששות האלה בדברים ברורים, תקופת־השנה העזה, אמרו אלה מזה, אינה שעת הכושר למסעית רחוקים, — המקום החדש, חוו עוד אחרים את דעתם, הוא חסר את הכח־המושך הדרוש. לבנו אנו לא הלך אחרי המפחדים. אנחנו בטחנו בטחון נמרץ, כי בכל עת ובכל מקום אשר שמה יקראו אחינו הקרובים והרחוקים לעשות את חובתם ולהתאסף מסביב לדגל ציון, בוא יבואו כולם לעמוד על משמרתם. והנה עינינו הרואות, כי צדקנו בבטחוננו בעצמנו, והפחד לא היה פחד.

זאת היא הפעם הראשונה, שקונגרס ציוני מתאסף על אדמת אשכנז. אז, בקרוא הרצל בחירנו את קריאתו הראשונה אל העם להקהל, עלה הרעיון על לבנו לעשות את הקונגרס הראשון בעיר אשכנזית גדולה. אך היחס הזר, אשר בו התיחסו אז אלינו מקצת היהודים, המריצנו לתור לנו מקום רצוי יותר. כבר אז היו לא מעטים בינינו, שאמרו בלבם: עוד בוא נבוא אליכם, כאשר ירום דגלנו! והנה אנחנו פה היום! באנו הלום, וגם רשאים היינו לבוא, אחרי אשר יש לנו באשכנז חלק נכבר של כפלגתנו ומוסדי ההסתדרות אשר לנו. הקונגרס אשר לנו, הנועד לקרב את הרעיון הציוני לא רק אל לבנו, אך גם אל לבות כל בני האדם, בעלי המחשבה והרגש, אינני רואה את עצמי כמוזר בארץ קולטורית כאשכנז, ביחוד, בעיר המבורג. עיר־החוף המפוארת הזאת, אשר בה אנו נאספים היום, זו מצודת המדות הטובית של האנזא העתיקה, מקום שם נצבים למשגב ולתלפיות שרידי הבנינים מדורות עברו על יד מוסדי הפאר של העת החדשה, המקום הזה אשר ממנו הצליח רוח האדם העולה למעלה למשכיל לעבור ארחות ימים, לחבר ולקרב אפסי ארץ, תמצא ענין רב לענות בו בקונגרס אשר לנו, המקודש למטרה קולטורית גדולה. ומן המקום הזה ישמע קולנו בעולם, באופן לא גרוע מן המקומות, אשר שם היו הקונגרסים הקודמים.

קונגרס נכבד!

מעת אשר היינו נאספים בהאג, לא שונה המעמד המעציב של עמנו. אמנם במשך שתי השנים שעברו לא עמד העם היהודי על הפרק של פרעות, כי אם נמצא במצב הירידה. אבל הלא זה הוא אך עבור מן הפחת אל הפח! אחת היא, אם החניקה באה על ידי עניבה קשורה בצואר או מתמת חוסר אויר לנשימה. עקבות הצרות מהמין האחרון נראו כעת באופן מבהיל, במרכזי ההמונים של הישוב היהודי בארצות אירופה המזרחית הגיעה המצוקה למדרגה, אשר כמוה לא היתה עוד. המראה שאנו רואים כעת בקהלות היהודיות, שהיו לפנים נכבדות גם למרות דלותן, הוא החורבן הגמור. — כל בר־דעת ידע להעריך את ערך המראה הנורא הזה. לפנים היו עוד חביבים על מקצת העם עיי הגיטו בחורבנם, אף על פי שלא היו ראוים לדירה. הפילנטרופיה עוד נסתה את כחה לקחת מן החומות העתיקות אבני־בנין, להקים [illegible]. בכל מקום, ששם נשאר עוד יסוד כל שהוא בנין חדש, לפתוח על ידי למוד אומנויות והרמת המצב החומרי של העם מקורות חדשים לכלכלה ולחיים, אבל הנסיון המר הראה עד כמה אין בידה לעשות דבר נכון ומועיל באמת. לחץ המשטמה, הרדיפות בלי־חמלה, השאלות שלא־

נפתרו, הסכסוכים והמעקשים המתרגשים ובאים—כל אלה עושים את כל עמל־ההצלה לאפס, החוקים המגבילים השתערו והעיקו באכזריותם באופן שקשה לתאר. המוני עמנו מרוחקים בזרוע בכל הדרכים והתחבולות ממקורות החיים, האושר והדעת. נתוגים הם לחרפה ולמשסה בארצות מושבותיהם, או אנוסים הם לניע למרחקים, להפיל את עצמם לתוך הערים המרובות באוכלוסין באמריקה ובאנגליה, למען הגדיל שם את העוני ואת המבוכה. רוב בני עמנו נמצאים במצב של יגון ויאוש. האמת המעציבה מתגלה גם לעומד מרחוק. כי ההמון הרב שוקע ויורד מיום ליום ומתגונה והולך מבשר ועד רוח. תחת שווי־הזכיות, אשר אליו קוו, הולך וגדל העול הנעשה לו. בלעג מר עוברים אל סדר היום על פני העם היהודי, החורק את שיניו בקצף אין־אונים.

הרוח המשוטט אנה ואנה לבקש לו מנוח מחזיק מעמד רק על ידי המטרה ה א ח ת אשר לנו. ההרגל חסר־הדעה אמנם הולך בדרכו הלאה, מבלי ראות את האותות שלפני הסער ומבלי שמוע את הקול המזהיר של הרגש הפנימי. אך אלה, אשר אין התבלול בעיניהם כבר הם רואים כעת, עד כמה דוחקות וגוזרות קורות עמנו גזרה שאין להרהר אחריה, לתת לציונות מקום בראש כל היגיעות להושיע לנפשנו. סוללת לה נתיב הדעה, כי המחשבה והמעשה צריכים לצאת מגדר המנהגים הקבועים של עזרה־לפי־שעה, שבה אנו מטפלים תמיד.

מגיא־צלמות של הצרות והמצוקות פונה הציונות אל המזרח המאיר, מקום שם האביב המלא־תקוה נוצץ ופורח בעד עמנו המימשך והממורט. לעינינו בא האות הזה, בשנה הזאת קרו הנפלאות האלה. הן שם תוגרמה היה מגיאץ בתור ממלכה דספוטית שאין לה תקנה, כי בה מצודת־עז של שלטון בלי־מצרים, והנה היתה תוגרמה למדינה קונסטיטוציונית! ברוח כביר ונערץ עשתה את דרכה מן המצב הדספוטי אל המשטר הקונ־סטיטוציוני. משתאים עמדו כל יושבי תבל, כשלקח העם התוגרי את עתותיו בידו במנוחה ובכח אדיר. ההתרוממות למדרגה אנושית חפשית ונאצלה, לאחוה שלמה, כזו שהיתה בתוגרמה, מתנוססת כאבן־נזר בקורות נצחונות הקולטורה של דורנו זה. אמנם אחרי ירחי העדן הראשונים של הנצחון הראשון באו ימי המסות הקשות, ועל פרחי תקות השלום נפל הכפור הקר של הכרח מלחמה; אך המלחמה הזאת היתה קצרה ומכרעת. המשטר המאחד והמשחרר את תוגרמה היה לדבר אשר אין להשיב. אמנם עוד הרבה נמצא שם במצב משתנה, עוד המפלגות מבקשות צרופים חרשים, ומחפשות תבניות חדשות, עוד הרבה דברים ישנים עומדים לעבור ולהבטל מן העולם, עוד הרבה מנהגים עתידים לכלות ולשבות, דברים חדשים וסדרים מתיקנים עדיין צומחים, ואין לחשוב עוד את כל הבנין כנגמר ומשוכלל. אבל אין ספק, כי תוגרמה הולכת לקראת עתיד גדול ואדיר.

בפעם הראשונה רואה הציונות באספקלריה הזאת, יכולים אנו כיום להביט עין בעין אל החופש המלא והשלם של תוגרמה, כי הנה הדבר שאנו שואפים אליו הוא הישוב בא"י, ומטרה זו היא התולדה ההגיונית של המשטר החדש בתוגרמה. התבנית הפרלמנטית נצחה נצחון מכריע, אבל — הקונסטיטוציה איננה תכלית מספיקה לעצמה. הקונסטיטוציה היא רק ד ר ך להגיע אל המטרות הגדולות: ה א ח ד ו ת ו ה ק ד מ ה. לחזוק האחדות דרושים אזרחים טובים, הקשורים בעבותות אהבה וחבלי מסרת אשר לא ינתקו אל האדמה. והקדמה דורשת למנות את החסרונות שלא נמלאו ע"י הדורות שעברו במשך מאית בשנים: עבודת אדמה, תעשיה ומסחר. החופש ממציא לכל החדושים והתקונים האלה מעלות טובות אשר אין ערוך להן. רק המקום אשר שם תשבית הממשלה את עריצות הפקידים יוכל להיות לקרקע, אשר עליו תוכל לבנות בנין נכון. אות לטובה הוא ומעיד על ההשקפה הבהירה של בעלי הממשלה בתוגרמה, כי כבר בעת הראשונה של משרתם החדשה גלו את דעתם, עד כמה הם רואים סמן ברכה לארץ בכניסת יהודים לתוכה. כניסת עבודה ורכוש — זאת היא הדרך הנכונה להגשמת התעודה הקולטורית של הממשלה הנכחית. לתוגרמה דרושים משלמי מסים וארגוניות, והנה אנחנו יכולים להמציא לה כאלה, כי הלא כחלוצים של עבודת־אדמה מחודשת ושל תעשיה מחודשת אנו חפצים לעלות אל הארץ. לתוגרמה דרושים אזרחים נאמנים, אשר אין עסקי ממשלות אחרות נגררים אחריהם, ואם יש אזרחים נאמנים יותר מהיהודים, שהם יסוד־מחזיק־במדינה, במבחר הוראת המלה הזאת? עבודת האדמה דורשת סדרים נכונים וקבועים, — היא משפיעה מבית ומחוץ השפעה מרגיעה, משמרת ומחזיקה. ועמנו הקשור בכל מיתרי לבו לארץ־האבות משתוקק לעבוד ולשמור את האדמה הזאת, — הוא חפץ להיות באין מעצור ובאין מכלים דבר, — הוא רוצה למלא את חובות האזרח וליהנות מכל הזכיות הטובות, — נפשו נכספת ליציר יצירה קולטורית, אשר בה יגשים ויגלם את רוחו, ואשר יחזיק בה ברוח נדיבה ובהתלהבות, בהרגשת הגאון הלאומי, מפאת היות היצירה הזאת עצם מעצמיותו. מעולם לא היינו אבנטוריונים מדיניים ולעולם לא נהיה כאלה. הלא היתה זאת מכבר מסגולות העם היהודי להחשב בצדק לעם הרוח. הרעיון הזה הוא כה קרוב וכה נכון, עד כי רק אלה אשר דעות קדומות העיבו את אור שכלם — לא יבינוהו.

על כן נקל להבין, מדוע עורר בקרבנו חדוש־הממשלה בתוגרמה רגשות של חדוה ותקוה טובה. תקוה גדולה קמה ותחיה! אנחנו, העם המזרחי העתיק, שמחנו על קום המזרח שלנו לתחיה. אנחנו, הנאמנים בכל אוהבי תוגרמה, זו הארץ אשר הכניסה תחת צל כנפיה את פליטינו האומללים באהבה וברחמים גדולים בימי החשך והמצוקה, שמחנו לראות את צעדי־הענק אשר צעד העם הגבור ויקר־הרוח הזה קדימה. לבנו רחב ועלז, בראותנו, כי גם אחינו שם עזרו להלחם לחופש ולדרור, גם הם שפכו את דמם בעד המשפט, ואת גופם העלו עולה כליל על מזבח רעיון החירות. ומשנה שמחה שמחנו, כציונים, לראות, כי גם בארץ־ישראל נסולה לחופש מסלה.

איש לא הרגיש כמנו את הקלקלה הקודמת, שהיתה לנו למוקש ולמעצור על דרך העבודה, כי הלא אנחנו כבר יכולים להביט לאחור על תקופה של יגיעות גדולות לישוב ולבנין הארץ, ומי ישמח יותר ממנו על התקוות, כי יבאו תקונים נכונים? תכנית עבודתנו היא כעת מסוימת יתר משהיתה מכבר, ועל יחוסנו אל תוגרמה החפשית זרח אור בהיר. העם היהודי, המביט על ארץ־ישראל באהבה ובזכרון נקדש וקדמון, מוצא בזה את תעודתו המאושרת בקורותיו ואת חובת־כבודו להראות שם בעליל את כשרון־המעשה שלו ואת שאר רוחו, על היסוד הקים של המשטר החדש, בדרך מתאימה ומקבילה אל עניני העותומנים, ובאופן אשר לא יגרום רעה לאיש, כי אם ישפיע טובה על הכל.

אין אנו מוצאים דבר מתנגד בין עניני העותומנים ובין השאיפות הציוניות. אל יושם רוח בין הדבקים! אין פה נגוד וסתירה, כי אם צרוף והתאמה. אמנם כמפלצת־שאול נושנה מתהלכת עוד בין החיים דעה כוזבה, השלטת בלבות מקצת האנשים, כשלטון אמונה תפלה, כי הציונות יכולה להחשב כנטיה מכוונת כנגד אחדות הקסריות העותומנית. כנגד זה אנו מודיעים בכל תוקף

אחדות המדינה העותומנית, מצבה בתור אחת המדינות האדירות, הצלחתה הפנימית של הממלכה הזאת, מחסה עזה והתפתחותם הטובה של מוסדותיה הכלליים—הם יסוד מוסד לכל עבודתנו. החוקים העותומנים יהיו לקו ולמשקולת לכל אשר ניסד. וע"פ הקונסטיטוציה התוגרית החפשית נקים את פעולותינו: כי במצב־המנומס הנכחי ובסדרים שהונחו ליסוד על אשיות הקונסטיטוציה ושהולכים ומתפתחים באופן פרוגרסיבי אנו רואים את הערובות לבטחוננו היחידי והלאומי.

מהקונגרס תצא תורה לכל החפצים לדעת; ישמע נא הד המלים האלה בכל אפסי ארץ. למען ידעו, כי בין הציונים שוררת הכרה ברורה ודעה שלמה, וכי כל פלוגות העם הנהוגות על ידינו תעבדינה את עבודתן, עבודת־השלום, בהשקט ובבטחה, בלי פגוע באיש ובלי הרע לאדם, אך בגלוי וביושר, באמת ובתמים, לאושר ארץ־ישראל, אשר ממנה גם לטובת ממלכת תוגרמה תוצאות! ישקיט נא גלוי־דעת זה גם את אלה מקרבנו, אשר מצאו לנכון לפניהם לבקר בפלפולים את השיטה הבזילאית ולדרוש בה שנוים. אנחנו לא נתן ללפות את עמודי התוך אשר עליהם כל בניננו עומד. השיטה הבזילאית לא תזוז ממקומה! — היא מרווחת כל צרכה בהוראתה ושקופה כל צרכה בכונתה, למען הראות לכל בעל־דעת, כי מעולם לא בקשנו יותר מאשר ליצור ולפתח את עבודת השלום על יסוד ערובות מספיקות בגבול הכחות המדיניים הקימים, ואין אנו מבקשים דבר, בלתי אם לעבוד בעד מטרתנו בגבול הקונסטיטוציה החפשית והמצב המסודר.

קונגרס נכבד!

אל לנו לחשיב, כי הדעות הכוזבות תאריכינה ימים לשים לנו מכשולים רבים על דרכנו. אנו בטוחים, שמתקרבים אנו אל הזמן, אשר בו תהיינה הדעות האמורות למעלה לדעה כללית של כל תוגרמה החושבת. כבר עתה אנו יודעים, שהננו תמימי־דעים עם נבונים רבים בתוגרמה החדשה והחפשית. התועלת המרובה לאין ערך בגדר הקולטורה, כלכלת המדינה והפוליטיקה שלה שתביא עבודתנו לתחית ארץ ישראל, ומתוך כך לטובת כל הממלכה העותומנית, לא תוכל להתעלם לימים רבים מאת חכמים מדיניים ופטריוטים אמתיים שבתוגרמה. הגוזמאות המרעישות עולם על דבר הציונות אינן עשויות להתקיים—ושקר אין לו רגלים! הדבר אשר הודענו היום בלב תמים ובשפה ברורה יתברר על ידי המעשה. הנסיון הנאמן בכל מופתיו, שאין לך בר־סמכא גדול ממנו, יוציא כאור את מערכי לב הציונים ואת אשר הם חושבים באמת. האמונה השלמה, כי דעה נעלה עתידה לנחול נצחון, התקוה והבטחון אשר בלעדיהם אין שום מפעל ליצירה גדולה נעשה, עזוב לא יעזבונו לעולם. אין מוקש אשר יבעתנו, כי במקום ששם יש הכרח, לא יתכן שלא תמצא גם האפשריות. עבודתנו תלך הלך והתקדם; רק זכרון מר אחד ישאר, זכרון מכלים את הנפש היהודית, כי עוד לא אפסו מקרב היהודים קנאה ושנאה וחוסר דעת הציונות ומטרתה, והם מתגלים בקלונם, בבוא המקרה לידם, ונראים על פני חוץ בדמות עלילות ושטנות. הם המה אשר תארו אותנו כדמות צלם־בלהות! הם המה אשר העמידו קול זועות, השכם וקרא, השכם והזהר, כי הציונות היא מורדת במדינה!

אנחנו נכרות ברית לשפתנו לבלי דבר הרבה על החתירות שנעשו, למען חולל רוח רעה כנגד הציונות, — אפס אך זאת נעיר: הקנאה שאנשים רחוקים מהעם היהודי מקנאים לטובתו, כאילו באו להגן עליו, מפני שאנחנו עלולים לעשות פוליטיקה רעה, היא קנאה יתרה כולה. אך למותר עמלים האנשים האלה להוכיחנו ולמנוע אותנו מעשות דברים אשר לא עלו על לבנו, מפני שהם מתנגדים לצרכינו.

האמת תנצח. בתוגרמה עצמה עדיין אור וחשך משמשים בערבוביה, אבל האור עתיד לנצח. רגשי נחת מיוחדת ימלאו את לבנו, לראות פה בפעם הראשונה צירים ציונים מארץ תוגרמה. הנה הם באים מן הארץ אשר אליה נשואות עינינו באהבה ובתקוה. הם באים ממקום מערכות מלחמה בין האמת ובין כל כחות השקר והבערות. הם עמדו להגן על דגלנו! היו ברוכים לנו, אחינו מן המזרח! זרועותינו פתוחות לקראתכם, ולבנו דופק אליכם. אתם הייתם לא רק צופים, כי גם פועלים בחזיון הנפלא והנשגב, בהתחבר אחינו האשכנזים והספרדים, זה המאורע רב־התוצאות וגדל־העליליה, אשר גרם לו הרעיון הציוני, ואשר ממנו תוצאות תקוה לחזק את בית ישראל, ולהחיות את האומה בשלמותה. הביאו נא לארצכם מאת הקונגרס הציוני רגשי אהבת אחים וחברים וברכה מקירות לבב: תחזקנה ידיכם!

קונגרס נכבד!

נקודת הכובד של עבודתנו מונחת בארץ ישראל. לאט לאט אנחנו יוצאים שם ממצב התהו. הרצל, אשר צלו הגדול מלוה אותנו כמנהיג נעלם, יצר את המלה: „הארץ־הישנה־החדשה" („אלטניילאנד"), — רוח הקדש דברה מתוך גרונו. עינינו הרואות עתה, כי ארץ ישראל מתעוררת לחיים חדשים, ועתידה להיות מקום למפעלים כבירים ומעשים גדולים. גלוי הדבר, כי ארץ חמדתנו הולכת הלך וקרב אל התפתחות מזורזת ומוצלחת. אל ההתפתחות הזאת שמנו את לבנו בשקידה גדולה, עד כמה שידנו מגעת. מוסדי הכסף אשר לנו שם עזרו עזר גדול להביא את ההכנות הישוביות ואת התחלות התעשיה שם לידי התרחבות ע"י הלואות נבונות ומחוכמות. הפקידות הארצישראלית („פלשתינא אמט") עשתה את חובתה, באמונה, לעזור בעצה ובמעשה לכל המוסדות הקימים והמתרקמים".

קופתנו הלאומית, החביבה על כולנו והמתפתחת באופן כל כך יפה, היתה לעזר לא רק למוסדות הציוניים, כמו „החברה להכשרת הישוב", „בצלאל", ה„גמנסיה העברית", „אחוזת בית" וכדומה, אך גם למפעלים שנעשו מחוץ לתחום הציונות ע"י הסתדרויות זולתה, כמו, למשל, ה„טתניקום" הנוסד על ידי „חברת העזרה ליהודי אשכנז" — במתן קרקע לבנין. לזכר יום הולדת הששים של מורנו הנכבד מכס נורדוי הנחנו את היסוד ל„אינסטיטוט מיקרוביולוגי", ועוד מערכת של הרבה עבודות אחרות שהחלונו לעשות לשכלול מוסדותינו.

גם בגדר הסתדרותנו גלוי וידוע לפניכם, כי עסקנו בשכלול כל חלקיה. בלשכתנו המרכזית נוסד כעת החבור הנכון בין כל מוסדות הסתדרותנו, שמצטרפים יחד צרוף שאינו פוסק. עתה נמצאה היכולת להנהגה מאוחדת בבריח התיכון, המחבר את כל המוסדות הפועלים כל אחד בתחומו ובמקומו הנתון לו.

בתקציבנו הגענו סוף סוף אל מצב מאוזן ושקול, ועתה תהיה זאת חובתנו, לחזק את היסוד הנכון הזה גם לימים הבאים.

הסתדרותנו הולכת ומתפתחת התפתחות שאינה פוסקת, ועל כן יש צרך בדבר להתאים את תקנותינו אליה. עליכם יהיה אפוא לישא וליתן גם על דבר שנויים בתקנות הסתדרותנו.

כל השאלות האלה תהיינה יסודי עבודתנו בקונגרס הזה, ומצד הרשויות המיוחדות לכך תערכנה לפניכם הצעות ראויות והגונות, שעליכם לעיין בהן.

אין רצוננו להתהלל בעבודתנו ולהתפאר במעשינו. כל המעשים שעשינו הם רק אבני פנה ליסוד הבנין הגדול, רק ראשית עבודתנו.

המצב המסודר בתורקיה, אשר אנו מתקרבים אליו, ימציא לנו את היכלת לקבל על עצמנו ביתר מרץ וביתר בטחון־הצלחה את העבודה הנחוצה ליצירת תנאים מסוגלים לכניסת היהודים ולישוב באופן נאות בארץ ישראל.

אך בכל מעשינו חלילה לנו להזיז מנגד עינינו את חובת הזהירות והמתינות. אל לנו לשכוח, שעבודתנו היא עבודה־של־עם, ובעבודה כזאת אין אדם רשאי להיות כבוהל ונחפז. חובתנו הראשית היא לחנך את העם לאחדות, להתנדבות ולעזרה עצמית. במדה שהעם יהיה אמיץ, מאוחד וזריז, בה במדה יעזור להצלחת עבודתנו. כחנו נוסד רק על העם.

כחנו, הודות לאל, לא נהרס. בלי שים לב לימין ולשמאל, לשמש צדקה או לסער, בלי תאוה וקנאת אדם, אנו מוסיפים לעבוד את עבודתנו ולעשות את מעשינו. אנו עובדים בשם רצונו של העם, שנתגלה במשך כל דורותיו. רצון כזה הוא עומד מעל לכל חליפה; יכולה כל התלהבות אחרת להתקרר, כל כח אחר—להתדלדל, או יכולה גם כל תאוה כבושה אחרת להתפרץ ולהתלהב פתאום, ולהטות את רגשי העם ואת הגינו לצד אחר—לזמן ידוע, אבל רצון־העם המאושר והמקוים במשך אלפי שנים לא יסוף. האמת, הצדק והתבונה צריכים לפעמים לזמן, למען הגיע אל מטרתם, אבל היש כעמנו עם סובל ומתמיד? הלא נחשבה הציונות כדמיון ריק בצאתה לאויר העולם! רק מעטים האמינו, כי יש בה כח־חיוני, ובכל זאת הצליחה במשך הזמן להראות לרבים עד היכן כחה מגיע. עלינו לעשות לנו יד ולקנות לנו שם: דברינו יהיו נשמעים בכל פעם אשר נדבר, הבטחותינו תמצאינה אזנים קשובות ואמונה ובטחון, אם נהיה כאיש אחד חברים. יתקיימו נא בנו דברי ישעיהו: כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע. נצעד קדימה, קוממיות!

הנני פותח את הקונגרס התשיעי!

ד"ר לוי (המבורג) מקדם את הקונגרס בברכה בשם ראש אגודת בתי־הכנסת שבהמבורג. „שלום, שלום לרחוק ולקרוב"!— את כלכם שבאתם הלום מארבע כנפות הארץ אני מברך בשלום. יהי רצון שיהיו השלום והאחדות שרויים במעשיכם. גם אנו מלאים געגועים לארץ אבותינו כמוכם. „אם אשכחך ירושלים — תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". גם לנו ארץ אבותינו היא מקום משאת נפשנו. „ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" — תפלה זו נובעת ממעמקי נפשנו. גם אני חפצים לעבוד עמכם לטובת עמנו וארצנו ולא לשבת בחבוק ידים. דברי הרצל הגדול: בראשונה השיבה להיהדות ואח"כ השיבה לארץ ישראל — הם לנו לעינים. בגאון אומר אני: „עברי אנכי, ואת אלהי השמים והארץ אני ירא". עוד הפעם אני מברך אתכם בשלום ובעבודה פוריה לטובת עמנו וארצנו. (מח"כ ממושכות).

בשם הקהלות הסמוכות אלטונא, ונדסבק, קיעל וליבעק מקדם את הקונגרס בברכה הד"ר פ ר נ ק מאלטונא. הנואם שמח ביחוד למלאות חובה נעימה זו, בתור אחד הציונים הראשונים בגרמניה, שהשתתף בקונגרס הראשון ושהביע בקונגרס החמישי בשם האגודה הציונית שבהמבורג את החפץ, שהקונגרס הבא יהיה בהמבורג. עתה נמלא חפצם זה. הקהלה האלטונית איננה ציונית כולה, אבל בכ"ז מצאה לה לחובה למלא את ידיו לכבד את זכר האיש הגדול, שיצר את הקונגרס, ולקדם בברכת שלום את הכנסיה העובדת תחת דגל האחדות היהודית. ראשי העדה בליבעק החליטו לבא כולם אל הקונגרס.— בשם כל העדות הנזכרות מברך הנואם איפוא את הקונגרס, שיצליח בעבודתו לטובת עם ישראל. (מח"כ.)

וולפסון מודה בשם הקונגרס לכל הקהלות האמורות ומביע את תקותו, שכולן תשתתפנה בעבודתנו, לאחר שתכירינה את שאיפותינו כהוגן. —

בשם האגודה הציונית שבהמבורג מברך את הקונגרס הד"ר ק ל מ ו ס. „מאושרים ומתגאים אנו בזה, שצירי עם ישראל נאספו הנה, ופה יכתב פרק חדש בדברי ימי ישראל". הנואם מודיע, שהאגודה ההמבורגית החליטה לכבד את צירי הקונגרס לא במשתה של שמחה, אלא בדבר קים, כראוי להרגע החשוב שאנו עומדים בו. האגודה אספה, אפוא, 3000 מרק, שיהיו היסוד לקרן קימת לסטיפנדיות בשביל מבקרי בתי־ספר־גבוהים בא"י. (מח"כ.)

וולפסון מביע תודה להד"ר ק ל מ ו ס ולהאגודה ההאמבורגית. —

על הבמה עולה הד"ר מ כ ס נ ו ר ד ו י. (נפגש במחיאות כפים מעורות וממושכות)

נאומו של הד"ר מכס נורדוי.

המאורע שבא אחרי ישיבתנו האחרונה בהאג, זה שתי שנים, ומשהו, שהרעיש את לב כל הציונים ושהעסיק את מוחם, אותו המאורע שתפס את המקום היותר־חשוב בנאום־הפתיחה של נשיאנו, שזה עתה האצלתם לו מחיאות־כפים ביד רחבה— מאורע זה, ראוי להזכיר, לא היה ציוני, זו היא המהפכה בלי שפך־דמים, שהתחוללה בקונסטנטינופול ביום 24 ליולי 1908, אשר ביום 13 לאפריל שנה זו היתה עלולה להגמר בדם ואש, וכאשר הגיעה הבשורה, כי בתורקיה נפל שלטון־היחיד והשולטן בעצמו הואיל להסכים לקונסטיטוציה חפשית, והממלכה העותומנית תקבל ממשלה דמוקרטית המתנהלת ע"י פרלמנט, תקף את המחנה הציוני שבקרב היהודים מין קדחת. כאן נגלו לצערנו, הפזיזות המונחה בטבע היהודים וזעזוע־העצבים שלנו, הגורם לנו רעה. בעתונים הציונים, באספות הציוניות נראו ונשמעו הגזמות מבהילות. אילו היינו מאמינים בקולות ודברים הללו, כי אז הנה המהפכה בקונסטנטינופול אחד המעשים הכי־חשובים בדברי ימי היהודים, אשר כמוהו לא היה לנו. הציונות הגיעה לפתע פתאום עד המטרה, הקרובה לנו עתה, ורק נושיט ידנו — והשגנו אותה. תורקיה המחודשת והחפשית צריכה לפגוש אותנו בזרועות פתוחות. כדי לקבל רשות הכניסה לארץ־ישראל, אין לנו אלא לבקש אותה. התנועה הציונית מחויבה תיכף־ומיד להסתגל אל המצב שנשתנה. היא צריכה להתיצב על בסיס חדש לגמרי, לעזוב את כל דרכיה הישנות ולהתחיל בעבודה על פי אופנים השונים מן הקודמים תכלית שנוי. הכל נשאו עין אל ההנהגה. מצפים היו, כי היא תצא במפעל כביר ותיכף תראה את השפעתה על התפתחות תורקיה. וכשלא נראה המפעל הזה התיאשו, התגעשו, התמרמרו, „מה חושבים בקלן? — קראו קולות למאות בקוצר רוח — וכי אין להם שם הבנה כל־שהיא בחשיבותה הרבה של המהפכה בתורקיה? האמנם יניחו לחלף

את הרגע הגדול הזה, שאולי לא יבא כמהו במשך מאות בשנים, מבלי הפיק ממנו תועלת? ובעלי־העצות, שהעם היהודי, כידוע, מעולם לא ידע מחסור בהם (צחוק), התחילו משפיעים עלינו רוב חכמתם. ההנהגה מחויבת בזה הרגע לבא במשא־ומתן עם בעלי השלטון בתורקיה, לקנות את לבם ואת דעת הקהל לטובת הציונית ע"י שדול, ברור־דברים והצעות מצדנו. ואולם קודם כל יפה היה לתכליתנו להעביר תיכף את ההנהגה לקונסטנטינופול ולקרא שם לקונגרס שלנו. וחשוב מזה היא שנוי גמור של הפרוגרמה הבזילאית, כדי שתתאים אל שנוי המצב.

מקצת מן ההצעות והדרישות האלו הן נבונות מאד, נבונות כל כך, עד שכל ציוני בר־דעת עמד עליהן מעצמו, ולא היה אפוא שום צורך להביע אותן באף ובחמה ובקצף גדול. אך מקצתן היו משונות עד לאין שיעור, ואני עובר עליהן בשתיקה, מפני שאין זה לפי טעמי, וגם משום חשיבות השעה והמקום שאנו עומדים בו אין רצוני להתקלס בחברים־לדעה, שסוף־כל־סוף באו לידי טעות אך מתוך זריזות יתירה, מתוך חוסר נסיון פוליטי, ומתוך שלא הספיקו להכיר כראוי בטיב העובדות. אין אנכי ממונה, ואף לא חצי־ממונה, להיות סנגור על ההנהגה שלנו, אך בתור ציוני יש לי הזכות, ובתור אדם המסתכל בלי פניות יש לי החובה, להגן עליה, כשרואה אני את ההתנפלות שלא־בצדק ושומע אני את הקטרוג על מעשיה. כשאני לעצמי משבח אני את ההנהגה, על שלא נסחפה עם הזרם ולא באה במבוכה יחד עם חלק מחברינו, אלא עמדה איתן בתוך אחוזי־הקדחת וידעה להיות שוקטה, למרות המאיצים בה.

הבה נתבונן נא בקר־רוח אל המציאות פנים בפנים! מה קרה? עד כמה נוגעים מאורעות אלו אלינו? מה הן החובות החדשות בהוה ובעתיד שמטילים הם עלינו? הנה על ידי המעשים האמיצים של גבורי הרוח, האוהבים את ארץ־מולדתם נפלה בתורקיה העריצות, והממלכה נכונה להתכצר על יסודות קונסטיטוציה, בתבנית יפה זו שאני מוצאים באירופה. ועל כן אנו שמחים, לא רק בתור ציונים, אף לא רק בתור יהודים, כי אם, פשוט, בתור אנשים, המקדמים בברכה כל צעד־קדימה בעולם, השמחים למראה כל מעשה גבורה מצד בעלי־לב לטובת אחרים, הדורשים בכל לבם, כי יתענג כל עם על החופש, הסדר והשלום (מחיאות כפים), ביחוד אני חוזר על דברי נשיאנו הנכבד, אף כי לא במלים נשגבות, לבנו מלא חבה לעם התורקי, שביחסו אלינו הראה תמיד גודל־רוח, ואשר לו אנו חייבים תודה עולמית זה מאות בשנים על שנתן מקלט בארצו לגולי ספרד (מח"כ סוערות), זה העם שמקוים אנו לבא עמו בקשר ידידות לאחר התגשמות שאיפות הציונית. ואולם עם עליצותנו לרגלי החרות התורקית אל לנו לשכח, כי המהפכה בקונסטנטינופול אינה מאורע ציוני, אף לא יהודי, כי אם תורקי, אין אנו לעת־עתה אזרחים של הממלכה העותומנית, ובחליפות הפנימיות של המדינה התורקית לקחנו חלק כמתבוננים העומדים מן החוץ, אף כי השתתפנו בשמחת העם, ולכן אין זה מן הנימוס ומן הבינה לבא ולהתערב בהן. (מחיאות כפים).

הדברים מכוונים כלפי אלה שהאיצו להביא את הציונות לפני התורקים־הצעירים בעלי השלטון. גלוי לעין, כי אלה שבאו בדרישות הללו לא עיינו בדבר להבין, כי מפלגת התורקים־הצעירים אינה אלא מפלגה בקרב הממלכה העותומנית ולא הממלכה העותומנית גופא. אמנם כעת אוחזת מפלגה זו ברסן הממשלה, וכל אחד מאתנו יש לו רשות לשבח ולהלל את מעשיהם כרצונו, להתבונן אליהם בהתפעלות ולברך אותם ולהאמין, כי ממשלתם בארץ תאריך ימים. ואולם הציונות אין לה להיות כרוכה אחרי מפלגה אחת מן העם העותומני (אותות הסכמה). אסור לה להציונות למסור את גורלה בעתיד ואפילו בהוה בידי מפלגה עותומנית אחת. עליכם, ידידי, להרחיק כל רעיון, כי הציונות אומרת להתערב במלחמת המפלגות בארץ תורקיה, כל עוד אשר כמעט כל המחזיקים בציונית הם או אזרחים או נתינים של מדינות נכריות. נכבוש את הפזיזות שלנו! אלה מן הציונים אשר יבאו לארץ אבותינו לחיות שם חיים חדשים, אחרי אשר יהיו לאזרחי המדינה התורקית, הם יהיו רשאים להתמכר בכל חום הטמפרמנט שלהם להעבודה הפוליטית בארץ מולדתם, להספח אל אותה המפלגה הטובה ורצויה להם, להלחם עם מתנגדיהם בכל נפשם ובכל מאדם. אך לעת־עתה גם הנימוס גם הבינה דורשים ממנו לעמוד מן הצד, והדבר הזה ימצא חן בעיני כל המפלגות התורקיות הרבה יותר מן הזריזות שלנו, שאין מבקשים אותה. ספק הוא, אם מפלגת התורקים הצעירים הכירה לנו תודה, אילו נדחקנו ובאנו לפניה להציע את עבודתנו, שעדיין לא נתבררו לנו לעצמנו כמותה ואיכותה.

„מרכז־הכובד של התנועה הציונית צריך לעבור בלי־אחור לתורקיה", — כך קוראים אלינו מעברים שונים. אין זה אלא ניב־נאה ולא יותר.

נסיר נא את אבק המליצה ונעיין בגופא דעובדא. מה פירוש המלים: „הציונות צריכה לקבע את מרכז־הכובד בתורקיה? אם זאת אומרת: מחויבים אנו לחקור ולדרוש בשקידה עד כמה שאפשר את תנאי הממלכה התורקית, להתבונן בעינים פקוחות אל הליכותיה, לבא במשא־ומתן עם אנשי המדינה ועם המפלגות, לברר וללבן לפני דעת הקהל את מגמותינו, את דרכינו ואת מטרותינו? — כל הדברים האלה הם מובנים כל כך, עד שאין צורך לדרוש אותם; ומה גם מתוך סערת־רוח. הן זאת עשינו גם עד היום, ונוסיף לעשות ביתר עיון ושקידה. ומקוים אנו, כי העבודה הזאת הוקל לנו עתה ע"י החיפש של החוקים והשלטון בממלכה העותומנית. המטרה של כל שאיפותינו, משאלותינו ותקוותינו מונחה בתורקיה ושם נמצאה תמיד, מזה יוצא, כי הממלכה התורקית לא קבלה חשיבות בעינינו רק ע"י המהפכה האחרונה. פלשתינה היא אחת מנפות ממלכת תורקיה. על חופי הארץ הקדושה ועל גבולותיה עומדים אנשי־צבא תורקים למשמר. המפתחות של אותו הבית, שהציונים אומרים למצא שם מחסה, מונחים בידי הממשלה התורקית. כל מפעלינו הקיימים: בתי־הספר שלנו, הבנק שלנו, הלשכות שלנו—הכל נמצא בפלשתינה, כלומר, בתורקיה. כל הדברים שאנו אומרים ליסד ולכונן נמצאים בתחום הממלכה העותומנית, כל שאיפותינו פונות לצד תורקיה, כמו שהמחט של הקימפס נוטה תמיד לצד צפון.

זה כמה שנים שמנו אל לב עד כמה שאפשר ללמוד ולדעת על בורים את תורת המשפטים, היינו את החוקים הקרקעיים ואת הנהגת המדינה בתורקיה. מה יכולים, מה יכלו לעשות יותר במצב הענינים ששרר עד היום?

„ההנהגה צריכה להעתיק מושבה לתורקיה, לפלשתינה או לקונסטנטינופול", „גם הקונגרס הזה צריך היה להתאסף שם" — קונגרס נכבד! פזיזות היתה מצדנו, אילו נתאספו הציונים באי־כח העם היהודי מן העולם הישן והחדש בתורקיה, בטרם שברי לנו, כי העם התורקי מתיחס אל מגמתינו ברצון, ויותר מזה שגיאה קשה היתה לכונן את הנהגת תנועתינו בממלכת תורקיה, יען כי אין לנו לשכוח, כי עבודתנו כעת היא כפולה, פנימית וחצונית. בודאי נחוץ הדבר בשביל הציונות לרכוש את הסכם תורקיה, לקבל מאת הממשלה התורקית סיוע בעבודתנו; ואולם לא פחות מזה נחוץ הדבר, כי נקנה לרעיוננו את לב העם

היהודי (מחיאות כפים). אפשר שבדברי אלה אני בא בסתירה לדעותיהם של המכונים ציונים מעשיים, אבל דעתי נוטה לחשוב, כי יותר ממה שצריך לנו לבא במשא־ומתן תיכף ומיד עם הממשלה התורקית, חשובה לנו העבודה להרחיב ולחזק את הדעות והרעיונות הציוניים בקרב העם היהודי (מח"כ סוערות). הקיצו נא מן התרדמה שנפלה עליכם מתוך דמיונות, דברי־רוח ורעיונות־שוא, שהביאו אתכם לידי הונאה־עצמית! פקדו נא את מחנכם, הביאו בחשבון את כחכם! האמנם מאמינים אתם בלב שלם; כי כחנו רב, עד כדי לברא בא"י דברים, שערכם יהי חשוב לעתידות היהדות, העם היהודי? היש בידינו על פי התפתחות רעיוננו לעשות את א"י למרכז תנועתנו ולמקום־מושב ההנהגה שלה? אנכי איני מאמין בזה! (הסכמה סוערת).

להפך, באתי לידי הכרה, כי, לצערנו, דל כחנו מאד, וכל מעשינו צריכים להיות מכוונים כלפי העם היהודי, לברא בקרבו בסיס רחב לרעיוננו, (הסכמה רבה), נרחיב נא את חוג הסתדרותנו, נרבה את מספר חברינו למאות אלפים. הבה נגדיל פי שנים, עשרת מונים את פעולת ההטפה לדעותינו במרכזים היהודיים שבאירופה ובאמיריקה. הנה היום שמענו דברים מעודדים מפי הד"ר לוי והד"ר פרנק, שהראו לנו את הדרך הישרה, (מח"כ סוערת), רק לאחר שמלאנו את התעודה הפנימית הזאת, עד כדי שתהי לנו רשות להוכיח במספרים, כי הציונות צריכה להחשב בתור היהדות המסודרת בארצות הגולה, אז יכולים אנו בתקוה מרובה להצלחה להקדיש את עצמנו אל החלק השני של תעודתנו כלפי חוץ; אז יש בידנו באופן אחר לגמרי להתיצב לפני הממשלה התורקית ולהציע את משאלותינו. אבל כל זמן שלא מלאנו את התעודה הפנימית הזאת, נחוץ הדבר, שההנהגה שלנו השאר מחוץ לתורקיה, מחוץ למקום שלטונה של הממשלה התורקית, כי, אם עתידנו צפון בתורקיה, הנה ההוה שלנו מונח לעת־עתה באירופה ובאמיריקה. ובשביל העתיד אל לנו להזניח את ההוה (הסכמה). יכשיר נא ההוה את עתידנו, יכין את התנאים לקיומו. ואולם צרכי ההוה, שבתוכו מתרקם העתיד כעובר במעי אמו, ששם הוא מתפתח ומקבל כח־חיוני, מחייבים את הדבר, שתשאר ההנהגה שלנו לעת־עתה מחוץ לתורקיה. על אירופה ועל הארצות שהרוח האירופאי שורר שם אנו יכולים להשפיע יותר מעיר במערב אירופא מאשר מירושלים, יפו או קונסטנטינופול, וכשיהי לנו צורך לבא במשא־ומתן עם הממשלה התורקית, גם אז מוטב לנו שנבא מן החוץ, מאשר נעמוד בתוך ההסתדרות התורקית, היינו ביחס של נכנעים אל השליט על־פי־החוק. (הסכמות סוערות).

(סוף יבא).

בשם הועדה התדירית מציע ראש הועדה, הפרופיסור ד"ר חיים וויצמן, לנשיא הקונגרס את הד"ר מכס נורדוי, לסגנים (ע"פ סדר א"ב) את ה"ה ד"ר בודנהימר, אדולף שטאנד, ד"ר צ'לינוב ואוסישקין. פרופיסור וויצמן מוריע, שהצעה זו יצאה מאת הועדה התדירית בהסכמת הועד הפועל המצומצם *). — לחברי הועד הפועל המצומצם תהיה בכל אופן הרשות לדבר בשעת הוכוחים בכל זמן שימצאו לנחוץ. — כל הנזכרים נבחרים באותית הסכמה פה אחד.

ליושבים על יד הנשיאות נבחרים ה"ה: ד"ר ברנשטיין־כהן, דוד פלורנטין, ד"ר איזידור מרגולית (וינה), יעקב מוזר (ברדפורד), ש. פינלס, (גלץ), הרב ריינס (לידא), ו. טמקין (יליסבטגרד).

למזכירים נבחרים: לעברית: הד"ר יוסף קלויזנר, ד"ר בן ציון מוסינזון; לרוסית — ל. מוצקין, ליהודית—הרב נמירובר (יאסי), לגרמנית — ב. פיבל, ד"ר גרונמן, לודויג שטינר; לאנגלית — נורמן בנטויטש. —

בשעה הראשונה נפסקת הישיבה.

ישיבה שניה.

(יום א', בשלש שעות וחצי)

הישיבה נפתחת בהזכרת נשמותיהם של חברינו ושל חובבי תנועתנו, שהלכו לעולמם בשנה זו: את ההירצוג הגדול פרידריך מבדן, את אשת הפסטור פרום, שסיעה לתנועה הציונית מכחה ומהונה, את מרת יוליה הרצל, (אלמנת המנהיג המנוח) אוסקר מרמורק, ליאופולד כהן, ד"ר בנדרסקי, ד"ר ליאו כהן ואחרים.

מר י. איזנשטדט מקדם את הקונגרס בברכה בשם אחינו שבא"י, בשם חלוצינו, בשם פועלינו ובשם הדור הצעיר, המתחנך בגני־ הילדים ובבתי־הספר. נאומו של מר איזנשטדט (בעברית) נתקבל באותות רצון מאת הנאספים.

מר סוקולוב מדבר (עברית) ע"ד הדוה"ח הנדפס, שנתחלק בין הצירים, וע"ד אופן עריכתו. — מתחילים הוכוחים.

ד"ר פסמניק:

לצערי, אי אפשר לי לצייר את מצבה של הנועתנו בצבעים מזהירים. המופת היותר חותך לזה הוא נאומו של הד"ר נורדוי היום. החלק הראשון מנאומו של נורדוי היה מלא דברי פולמוס, שלא הורגלנו בהם. נורדוי נלחם בריחים של רוח. איש לא דרש שנוי קצוני של רוח הפרוגרמה הבזילאית. הנואם מביא את דברי וולפסון בשיחה שהיתה לו עם אחד העתונאים בקושטא. בשיחה זו מביע וולפסון את דעתו, שעכשו אין צורך עוד בערבות משפטית, וכי חפצים אנו גם בנדידה לנפות אחרות בתורקיה, אלא שלפלשתינה יש כח־מושך מיוחד בשבילנו. — במובן זה חפצנו לשנות את הפרוגרמה הבזילאית, שיהא כתוב בה: א"י והארצות הסמוכות. — הנואם מתאונן על אשר סדרו את הקונגרס באיפן כזה, שלא יהא פה מקום לדבר ע"ד עבודת הבנק. בקונגרס השמיני היו 59 דעות כנגד וולפסון. וולפסון אמר אז שישתדל לרכוש גם את האמון של אלה. הבה נראה, אם עלה הדבר בידו. במשך שתי השנים הללו לא הרגשנו כלל, שיש לנו הנהגה (מח"כ ושריקות). הנואם מבקר את עריכת ה„וועלט". מכל הגליון היו קוראים רק את העמודים האחרונים: הדוה"ח של הקרן הקימת. ממעשיה של ההנהגה יש לציין רק את זה, שחדשים אחדים לפני הקונגרס העבירה את הלשכה המרכזית לדירה חדשה, עוד עובדה ראינו מצד ההנהגה: ראש־הועד הפועל נסע לפ"ב, מבלי התיעץ תחלה עם חברי הוע"פ שברוסיא, אולי תביא נסיעה זו הפסד. — הנואם מבקר גם את נסיעתו של וולפסון לקושטא. — הדעה שאפשר להכנים את רוב העם אל תוך ההסתדרות שלנו — היא מוטעת. הגיעה השעה להכיר, שההסתדרות שלנו לא תגדל בכמותה. אנחנו נשאר תמיד המעט; אבל עלינו לזכור, כי שבי הגולה מבבל היו גם הם המעט. האידיאל שלנו לא יתגשם, אם נחכה עד אשר יהיה רוב העם ציוני, כמו שמיעץ הד"ר נורדוי. התגשמות הציונות תבא על ידי המועט בעל ההכרה. — הועד הפועל המצומצם הוציא קו"ק לטובת מניות הא. פ. ק. ואולם רשאים אנו לשאל את חברי הועד־הפועל־המצומצם: ההיו הם למופת לנו בדבר הזה"? —

הנואם דורש שנויים עיקריים בההנהגה.

---

*) טעם של הצעה זו היא, שלא ישתתפו בנשיאות חברי הועד הפועל המצומצם, הצריכים לתת דו"ח על עבודתם.

ע"פ הצעתו של גרינברג (לונדון) מחליטים להגביל את הזמן של כל נאום לעשרה רגעים.

ד"ר יהושע טהון (קרקוי): אין לכחד, כי אם נביא בחשבון את התנאים הרעים לעבודתנו במשך שתי השנים האחרונות, אז עלינו להכיר טובה לאלה שהגינו בחרף־נפש על הקנינים שנתן לנו מנהיגנו המנוח. יחד עם זה מרשה הנואם לעצמו גם לבקר את מעשי ההנהגה. מדוע אין עוד בתוכנו הרוח הכביר והנמרץ של ימי הרצל? סבת הדבר הוא, מפני שאין לנו בועד הפועל המצומצם רצון מאוחד, שיברא וינהל את העבירה. הנה הא. פ. ק. שבה מתפארת עתה ההנהגה, נוסדה רק הודות לדרישות האופוזיציה, ורק בקושי הסכימה לזה ההנהגה. כשנוסדה חברת הכשרת הישוב לא פנתה ההנהגה אל העם בקו"ק, שהיה יכול לפעל על הלבבות, כמו שפעל בשעתו קוה"ק בדבר הקולוניאל־בנק. הד"ר נורדוי אמר בדרשתו „יעבדו להם בא"י". אין ההנהגה רשאית לדבר בסגנון זה: „יעבדו להם". ההנהגה צריכה לעבוד בעצמה. הנואם מבקר גם את יתוסה של ההנהגה לעבודת הקולטורה. —

ד"ר כהן־ברנשטיין מציע לבטל את ההחלטה הקודמת בדבר הגבלת זמן הנאומים. ההצעה אינה מתקבלת.

ד"ר מוסינזון (עברית) מבקר את הדו"ח, שאין רואים ממנו, מה עשתה ההנהגה במשך שתי השנים האחרונות בא"י. — הנהגה המטביעה את חותמה על החיים לא היתה לנו. רואים אנו מצד אחד ירידה לאומית נוראה, כשצעירים למאות עוזבים את היהדות בלי כאב־לב פנימי; רואים אנו מצד שני גם צעירים המתגעגעים לחיים לאומיים שלמים, ליצירה לאומית מקורית. להנהגה לא היה שום מגע־ומשא עם הזרמים האלה. יש נגוד בין התנועה ובין ההנהלה; יותר מזה: יש נגוד בין המפלגה ובין ההנהגה. שנויים לטובה אפשר שיבאו רק אז כאשר ישתנה המצב שנוי עיקרי, כשיהית קשר פנימי בין העם ובין ההנהגה". (מח"כ)

אדוארד פאאל (הולנד) מבקר את ההנהגה על אשר שלחה לקושטא את יוסף כהוון, זה שעבר כנגד החלטות הקונגרס השמיני בנוגע לשנוי תקנות הבנק. —

ד"ר דייכס (לידס) מוחה כנגד ההחלטה להגביל את זמן הנאומים. לא מקרה הוא הדבר, שהצעה זו יצאה מאת גרינברג... הוא מבקר את נאומו של נורדוי ומוחה כנגד יוסף כהוון על מכתבו לוורבורג.

מר סימון מרצה בשם הועדה המאשרת את הבחירות, את תוצאות עבודת הבקורת של הועדה. הועידה מעירה כי למרות התנאים החצוניים הקשים — נשמרו ברוסיה חוקי ההסתדרות. — ע"פ הצעת הועדה מתאשרות כל הבחירות, מלבד בחירת שני צירים מפודוליה הגליצית שנפסלה. —

הישיבה נסגרת בשבע שעות.

בשמונה שעות בערב נאספו הצירים ורבים מן האורחים (בס"ה כאלפים איש) לאולם הגדול שבגן החיות לראות במחזה התעמלות בפומבי של אגודות המתעמלים היהודים. מערים שונות בגרמניה ואוסטריה באו ביחוד לשם מחזה זה להמבורג. מחזה המתעמלים היהודים, המצטינים בחריצותם עד להפליא, עשה רושם כביר על הנאספים, שערכו פעמים אחדות אובציות לכבוד המתעמלים, ביחוד עשתה רושם כביר אגודת הנשים המתעמלות שבהמבורג. הד"ר טוך מברלין, ראש המרכז לאגודות המתעמלים היהודים, נשא נאום יפה ע"ד ערכה של תנועת ההתעמלות בשביל התחיה הלאומית, הד"ר מכס נורדוי נשא נאום נלהב לכבוד המתעמלים היהודים. נאומו של נורדוי נתקבל במחיאות כפים סוערות וממושכות.—

ישיבה שלישית.

יום ב', 10 שעות בבוקר.

(המשך הויכוחים ע"ד הדוה"ח.)

ד"ר כהן־ברנשטין מבקר את הדוה"ח על שאין בו ידיעות ע"ד מצב הענינים בא"י, על תנועת הנדידה להתם, התהוות החיים הצבוריים, עניני בתי־הספר, העבודה הקולטורית של „מזרחי", התפתחות הגמנסיה העברית ביפו, מצב המסחר והתעשיה וכדומה.

אומרים לי, שחדלתי מהבין את הציונות. יש איפא לחשוב, כי כל היוצא לא"י, כדי לעבוד שם עבודה ריאלית — אבוד הוא בשביל הציונות, כאלו לא באה הציונות אלא בשביל מקלט־הליל ולא בשביל א"י (מח"כ).

הנואם מבקר את ההנהגה על שאין היא מתחשבת עם דעת הקהל שבא"י.

אדולף שטנד (נפגש במחיאות כפים) מוסר להקונגרס את ברכת הקלוב העברי של הרייכסטג האוסטרי.

הבקורת שאני אומר למתוח על עבודת ההנהגה היא בקורת אוביקטיבית. בין שלשת חברי הועד הפועל המצומצם אין אחדות בעבודה. וולפסון הוא אך ורק ציוני מדיני, וורבורג—ציוני מעשי. שלשת החברים אינם משלימים זה את זה, אלא האחד מבטל וסותר את רעהו. עיקרה של הציונות הוא — יצירת מרכז איקונומי וקולטורי של היהודים. האדונים הללו אומרים, שהם ציונים פוליטיים. אבל מה היא הפוליטיקה שלהם? לחכות ולשבת בחבוק ידים. האנשים האלה עמדו בדרכם ולא הבינו את התפתחותה של הציונות. „בעסער האנדלען. אלס אונטערהאנדלען". — הנואם מבקר קשה את כהוון על מכתביו אל וורבורג.

ד"ר ברוידא (לודז): „הועד הפועל המצומצם של עכשו — היה נסיון של הקונגרס האחרון. הועד הפועל הזה — הוא תוצאת רצונו של ראש ההסתדרות. חשבנו, שיש לו הרשות לבחור לו את עוזריו לפי ראות עיניו. ואולם הועד הפועל הזה לא מלא את תפקידו. עבודת ההנהגה היתה ביורוקרטית. היום שמענו מפי אחד העסקנים שבא"י ע"ד היחס של ההנהגה לדעת הקהל שבא"י. ההנהגה מתחשבת רק את פקידיה, הבנק שלנו הוא בעיני העם ברוסיה ובגליציה מוסד בלי רוח חיים. הנואם מבקר את הבנק על אשר לא תמך את הבנק העברי העממי בגליציה בשעת יצירתו, אע"פ שהבטיח דבר זה. — להועד הפועל המצומצם אין נגיעה עם החיים הציוניים של המוני העם. ברוסיה וגליציה אין מרגישים את מציאותה של ההנהגה. — אות־החיים היחידי של המרכז הוא רק תביעות כסף. ההנהגה משתדלת לצמצם את חוג עבודתו של הועד הפועל הגדול ולהגביל את זכיותיו. מפני זה נמנעים רבים לבא אל ישיבות הועד הפועל הגדול, משום שמוצאים הם, שדבר זה איננו מביא שום תיעלת. עלינו לשנות תכלית שניי את הועד הפועל המצומצם ולהביא בו רוח חיים" (מח"כ).

גרינברג (לונדון) מודיע, שהבנק לא תמך את הבנק העממי בגליציה, מפני שהדירקטוריום חושב שהבנק צריך לעבוד בא"י. — מר שטנד מוצא נגודים בין ציוניים מדיניים ובין ציוניים מעשיים. באמת אין נגוד כזה. למופת מביא הנואם את עבודת הציוניים בלונדון, לרגלי בקורם של חברי הפרלמנט התורקי בלונדון, זו היתה עבודה מדינית ומעשית כאחד. בנוגע להנהגה חושב הנואם, שנחוצה לנו חלוקת העבודה, האחד צריך להיות המנהיג, השני האורגניזטור והשלישי ראש הפלשתינא־ריסור.

ד"ר ר י י ך חושב. שקודם כל צריכים אנו להביע אמון להועד הפועל המצומצם ואולם אין לעביר בשתיקה על מגרעות ההנהגה. העבודה בארצות השונות נעשית שלא בהשתתפות ההנהגה ולפעמים גם נגד רצונה. למופת הוא מביא את העבודה הלאומית־המדינית באוסטריה. לא לעזרתה של ההנהגה אנו צריכים, אבל למלה מעודדת, לסיסמה. ברגעים ידועים, היו כל העינים נטויות לקלן, אבל מאומה לא קבלנו משם.

ו ו ל פ ס ו ן: בראשונה לא היה עם לבי לנאום פה נאום ארוך. ואולם בימים האחרונים התחילו להפיץ שמועות שונות, שאין להם שום יסוד, על דבר ההנהגה, וכבר באנו לידי כך, שההחלטות היותר חשובות מתקבלות לא בקונגרס. אלא למפרע בועידות שונות. גם כנגד משה התקומם העם. גם אז היתה עדת קרח. אנכי אינני משה, אבל אלה העומדים עתה בתוך האופוזיציה כלום אינם אותם האנשים, שמררו את חיי הרצל? (מח"כ וקולות מחאה, באולם שאון גדול.) כל הנואמים ספרו פה בשבחו של הרצל, מדוע לא עשו זאת בחייו? אינני מחכה לתשבחותיכם, שיהיו גם „הקדיש" אחרי, ואני חפץ עוד לחיות.— מדברים פה גבוהה גבוהה על רוחה של תנועתנו וע"ד עבודה כבירה וכדומה. מדוע אין בכם הרוח הגדול הזה? מדוע אין אתם מראים את הדרך לעבודה זו? מתאוננים עלי על שאינני „ארי", שאינני „נשר", שאינני הרצל. ואולם מפי אחרים שומע אנכי, כי מפני שהנני בעל אנרגיה ועומד על דעתי מתנגדים לי. מצד אחד הנני חזק יותר מדאי ומצד השני הנני חלש יותר מדאי.— דורשים ממני רעיונות גדולים, אידיאות חדשות. אלו יש לנו די והותר. לזנגביל היה רעיון חדש, גם לנוסיג יש רעיון חדש, ובשם רעיונו זה הוא הולך ונוסע עתה, ומפיץ שמועות כוזבות על הציונות. אבל, רבותי, רעיון הציונות הוא גדול למדי בשבילי, ואין לי צורך ברעיון חדש. (מח"כ) דורשים ממני, שאסדר את יהודי המזרח בשביל תנועתנו — והאנשים האלה אין בכחם לשים שלום בההסתדרות הארצית שלהם ולהכחיד את הסכסוכים האישיים. — ד"ר פסמניק מבקר אותי על השיחה שהיתה לי בקושטא עם עתונאי אחד. אבל את הדברים האלה אמרתי גלוי בנאום הפתיחה שלי. והד"ר דייכס מתאונן על אשר לא אמרתי דבר זה קודם. — קשה, קשה מאד היה להיות יורשו של הרצל. נקל יהיה להיות יורשו של וולפסון, אבל אומר אני לכם למפרע: אם לא תתנו לראש האורגניזציה את האוטוריטט הדרוש — לא יוכל לפעול כלום. אין בלבי אמון במנהיגי האו־פוזיציה: לפני זמן מה היתה אספה בפטרבורג, שקבלה החלטות ידועות בנוגע להנהגה, אבל עלי להזכיר, שאותם האנשים שהתאספו בפ"ב התאספו לפני זה בחרקוב (מח"כ ושריקות. ד"ר קלויזנר קורא: חרקוב הצילה את הציונות. היו"ר מצלצל). הגועה השעה, שנחדל מלהתפרד על פי הארצות. אין לנו אינטרסים רוסיים, גליציים וכדומה. — הצירים הרוסיים אינם יכולים גם לבחר להם יו"ר לאספותיהם, אלא בוחרים להם חמשה יושבים־בראש כאחד. זהו מפני הסכסוכים האישיים המצוים אצלם. יש להם להרוסיים „תואמי־סיאם": אוסישקין וצ'לנוב, אם בוחרים את האחד — מוכרחים לבחר גם את השני. — התלוננו עלי, שהשתדלתי ליצור ר ו ב בהקונגרס על ידי השתדלות, שנבחרו בארצות הרחוקות צירים הנוחים לי. ואולם האמת היא, כי הודיעו לי מגליציה ורוסיה, שלא ירבו להשתתף בקונגרס זה, ומפני זה הודעתי, שאלה החפצים להבחר בארצות אחרות יפנו אלי, ואנכי הצעתי את כל הקנדידטים על פי הסדר; בלי שום בחירה מצדי. — הנואם מאשים את אוסישקין בשביל נאומו לפני הקונגרס השמיני, שבאו בו דברים בלתי אמתיים ע"ד הבנק, והנאום הזה נתפשט בין הצירים בקונגרס השמיני בתור מחברת מיוחדת: — מדוע לא מחו אז אלה המוחים עתה כנגד כהוון על מכתבו כנגד וורבורג? גם אני מאשים את כהוון על מכתבו זה. אבל גם אנכי מוצא, כי וורבורג הוא יו"ר ועסקן אידיאלי, ו ס ו ח ר גרוע. לא מקרה היא, שכהן (האג), גרינברג וכהוון כולם הם כנגד עבודתו של ורבורג.

ד"ר טהון אמר, שבעד יצירת הא. פ. ק. צריכה היתה האופוזיציה להלחם, אבל באמת ניסדה הא.־פ.־ק עוד לפני האכספדיציה „לעל־אריש".—הנואם שב להאינצידנט „וורבורג־כהוון". הוא איננו מסכים לדברי וורבורג האומר, שיש לו יועצים מאנשי־המסחר בברלין. אי אפשר שהיועצים יהיו אנשים, שלא נבחרו מהקונגרס. במכתבו של וורבורג נאמר, שאיננו מאמין בדמיון הכוזב של הציונות המדינית, אבל הרעיון המדיני—הוא הוא שיצר לנו את הכל והוא שהביאנו למצבנו הנכחי. —

וורבורג אמר לי פעם אחת בעצמו, שאם אמצא דבר מה בהצעתו, שאין לו יסוד מסחרי—אין לי לקבל אותה. בתור ממונה על כספי האורגניזציה—עלי להתנגד לכל הצעה בלתי מעשית.

הד"ר שמנד אומר שבתור ציוני מדיני אני מתנגד לעבודה המעשית בא"י. כמדומה לי, שבטרם שהיה שמנד „בר מצוה" עבדתי כבר עבודה מעשית בשביל א"י. בימי הרצל לא עסקתי בשום פוליטיקה, אלא בעבודה מעשית בשביל א"י.—

ש מ נ ד אומר, שאני אינני ציוני מעשי. מנין לו זה? במשך שתי השנים האחרונות כתב לי רק מכתב אחד בדבר הבחירות בגליציה. ובמשך ארבע שנים וחצי, ששמנד הוא חבר הועד הפועל ראיתי אותו רק שלש פעמים. —

יש לכם אנטיפטיה כנגד קלן. גם אני מוצא, שקלן איננו המקום המסוגל. אמרתי, שאם הדבר יהיה הכרחי והמרכז יעבור למקום אחר—אעבר גם אני למקום אחר (מח"כ) ואולם אם היה המרכז עובר לא"י, לקושטא או ללונדון הייתי גם אני עובר לשם—אבל בשום אופן לא אעבור לברלין, ששם חושבים את הרעיון המדיני למקסם כוזב.—בעניני כספים מזלזלים אצלנו, אבל הדבר הלא חשוב הוא מאד, כי זה לנו הקונגרס הראשון, שהאורגניזציה הציונית אינה עמוסה חובות כספיים. (שיינקין קורא: להגמנסיה! וולפסון עונה: אנכי לא הסכמתי, שיתנו תמיכה לגמנסיה) האורגניזציה של הלשכה המרכזית היא מצוינה במינה. עוזרי הלשכה נזמנים לא ע"פ שייכותם למהלך זה או אחר, אלא ע"פ כשרונם לעבודה. — לא בתור נואם ולא בתור עסקן מדיני באתי לתנועה הציונית, אלא כאיש מעשי, שעבד בשביל המוסדות הכספיים של האורגניזציה. צריך אני לספר בעצמי בשבחי: לולא עבודתי לא היה הקולוניאל־בנק נוסד, ואם היה— היה מגיע כבר לפני חמש שנים לאותי המצב, שבו ימצא אחרי שתי שנים אם יבא אחר במקומי. — הייתי חפץ בעצמי, שיתנו לי שתי שנים של מנוחה. מצב בריאותי דורש ממני מנוחה. אם תדרשוני אחרי שנתים—תמצאוני לכל עבודה שתהיה. באתי הנה, מפני שהציונות היא נשמת אפי ותכן חיי. ארבע שנים וחצי עבדתי אחרי מות הרצל בתנאים קשים ונוראים. ברוסיה נחרב הכל בימי הבלהות. גם ברומיניה התמוטטה האורגניזציה. הפרוד של הארציים הביא מבוכה במערכותינו,—והאורגניזציה מתקימת עתה.

„הד"ר קלויזנר הוא עורך „השלח" קורא אני את „השלוח" וצריך אני לאמר, שבבושת־פנים ובכאב־לב אני קורא את הנדפס שם ע"ד הציונות, לא מפני ההתנגדות כנגדי, ד"ר קלוזנר כתב גם על הרצל שהוא שקרן ומוציא־לעז (בעברית „זיפן"). ד"ר ברוידא דבר פה ע"ד הבנק הגליציי, מבלי שהוא מבין כראוי את הענין. זהו אסוננו,

שהבנקירים שלנו כותבים ספרים ופרופיסורים מיסדים בנקים. ד"ר ברוידא פנה אלי בדבר הבנק. חברי הדירקטורים דנו כהוגן בהצעה זו, אבל מצאו שהיא איננה טובה לנו ועלולה לגרום נזק לעניני הבנק.

המנהיגים הרוסיים חפצים בועד פועל מצומצם בן שמונה חברים. לדעתי יהיה דבר זה אסון בשביל תנועתנו. אינני מתנגד לזה שיתרבה מספר החברים, אבל רק בתנאי שיהיה לכל אחד מהם עבודה מסוימת ומיוחדת; ואולם חברים, שיהיו רק „יועצים" ושצריך יהיה לפנות אליהם בכל פעם ופעם ברו"ח ובשאלות ע"י—מכתבים לא יביאו שום תועלת, דבר זה ידענו כבר מן הנסיון. בין הקונגרס השביעי והשמיני היה לנו ועד פיעל מצומצם כזה. כהן־ברנשטין לא ענה כלל על מכתבינו, אוסישקין ענה תמיד: לאו! האחרים ענו הן ולאו, או לאו והן. יש לנו ענינים שאינם מרחפים באויר, אלא עסקים מוחשיים. לועד הפועל המצומצם אפשר לבחר רק בעובדים. מכבד אני את כל אלה, שהציעו אותם פה. אבל כשם שבחיים הפרטיים אין מקום ל„גאונים בלי פירטפל", כך אסור לאורגניזציה להרבות בבעלי עצות שאינם עובדים.—פרזידנט אחד נחוץ לנו ולא שמונה, כמו שיש להם לחברינו ברוסיה. די לכם, אם יש לכם לחרף ולגדף את האחד.—אמרתי בקונגרס שעבר, שאשתדל לרכוש את האמון של 59 שהיו אז כנגדי, כנראה, לא עלה הדבר בידי, ונכון אני לעזוב את משרתי. חפץ אני במנוחה. יצרו לכם, אפוא, לשכה מרכזית לעבודה בברלין, אבל בחרו בהנהגה שאיננה שייכת למפלגה ידועה. יו"ר כפר, וורבורג — הוא טוב מאד. אבל אל תמסרו לו ענינים מעשיים, בכדי שלא יאבד לנו כח מצוין זה.— סוף דבר: אם חפצים אתם באשרה והצלחתה של תנועתנו— לא תסכימו להצעות האספה הפטרבורגית" (מח"כ סוערות וממושכות, על ספסלי המערביים שרים את שיר „התקוה"). מציעים לבחר נואמים ראשים. מחליטים, שיבחרו שמונה נואמים, ארבעה מהמצדדים בזכות ההנהגה הנכחית וארבעה ממתנגדיה. זמן הדבור לכל אחד מוגבל לעשרים רגעים.—אלה שרשמו את שמותיהם בתור נואמים נכנסים לאולם מיוחד לבחר את הנואמים הראשים.—

הישיבה נסגרת בשלש שעות.

ישיבה רביעית.

(יום ב', 4 שעות אחרי הצהרים.)

יוסף כהון (הערה אישית). האשימו אותי פה, שעבדתי נגד החלטת הקונגרס בדבר שנוי תקנית הבנק. ההחלטה של הקונגרס השמיני אומרת: הקונגרס חושב, שאת תקנות הבנק צריך לשנות, עד כמה שדבר זה איננו גורם נזק לעניני הבנק. לדעת הנואם שנוי זה היה מביא נזק להבנק.—המשפט עלה לנו באלף ושמונה מאות לי"ש, וסכום זה גדול הוא בערך לאמצעינו המצומצמים.—בנוגע למכתבו אל הפר. וורבורג אומר הנואם: האשימו אותי ש„השלכתי רפש" על הפר. ורבורג. אסור לי להשתמש במלה „שקר", מפני שמלה זו איננה פרלמנטרית, אבל שואל אני מאת היו"ר, אולי יכול לתת לי מלה אחרת במקומה.—

נאומי הנואמים הראשיים.

ב. גולדברג: לקחנו על עצמנו תעודה עממית גדולה וחשובה, ועלינו להשתדל להגדיל את חוג העובדים בשביל התעודה החשובה הזאת. עלינו למשוך לעבודתנו את כל אלה העומדים בהיקף העגול שלנו ושאפשר לקרב אותם לעבודתנו, ודבר זה לא נעשה על ידי ההנהגה. — חפץ אני לדבר על דבר יחוסה של ההנהגה לתנועתנו.— ההנהגה שלחה לועדי הארצות רק דרישות לקבוץ שקלים וכדומה. התנועות הצבוריות והמדיניות בעם ישראל לא מצאו בהנהגה שום סיוע ועזר.— כשבאה המהפכה בתורקיה ומכל עברים התחילו להמטיר עלינו מכתבים בקריאות: מדוע תחרישו? ואנו פנינו להועד הפועל המצומצם בקריאה לעשות דבר מה, לפנות אל הקהל העברי בקו"ק בהתאמה למצב הענינים, לא נענינו.— „העולם" שהוא אורגן מרכזי של התנועה איננו מוצא סיוע מצד ההנהגה, ההנהגה לא המציאה גם ידיעות ל„העולם". כשקבלנו את ההחלטות במוסקבה, פנינו לבאי־כח הארצות השונות ולההנהגה, וזו לא ענתה לנו במשך חדשים לא לאו ולא הן.— הועדה ליצירת קרדיט קרקעי היתה צריכה לקבל 50 לי"ש מאת הועד הפועל המצומצם לצרכי הוצאותיה — ולא קבלה. — האספות הכלליות של הקולוניאל־בנק נעשות בלונדון ולא בברלין, כבקשת הציונים הרוסים"... (בינתים עברו עשרים רגעים, והנואם הוכרח להפסיק).

וולפסון עונה, ש„העולם" מקבל ידיעות, בשעה הוא פונה בשאלות. בנוגע לכסף הדרוש לטובת הועדה לעניני קרדיט קרקעי—מבאר הנואם, כי כסף זה נמסר לוורבורג. האספות הכלליות של הבנק נעשית בלונדון ע"פ רצון רוב החברים ובכדי לקמץ בהוצאות.—

ליבוביץ (מזרחי) מעיר, שהבקורת שנשמעה פה כנגד ההנהגה, איננה אוביקטיבית. אם ההנהגה, הבקיאה במצב הענינים בכל הארצות, איננה עושה בכ"ז כלום בא"י — בודאי יש לה טעמים מספיקים לזה. המבקרים לא הציעו שום הצעות מעשיות. העבודה הריאלית בא"י איננה צריכה להעשות, אלא אם תהיה הערבות הדרושה, שעבודה זו תביא תועלת. הדרישה, שראש הועד הפועל צריך לשאול בראשונה את דעת חברי הועד הפועל ברוסיה, בשעה שהוא חפץ לנסוע לשם — זהו סימן של אי־בגרות מדינית,—הנואם מעיר, שהיתה־שעה, שהציונות נמצאה בהונגריה במצב של סכנה, הציונים בהונגריה פנו אז בתלגרמה אל ראש האורגניזציה, וזה בא מיד להונגריה, והודות לעמלו וחריצותו עברה הסכנה. — (מח"כ).

פרופיסור וורבורג. (נפגש במחיאות כפים) בתור ראש הועדה לעניני הקרדיט הקרקעי הוא מעיר, שהכסף אמנם ניתן מהבנק, אבל רק אחרי שהוצא כבר על אחריותם הפרטית של אנשים אחדים.

י. אהרנוביץ („הפועל הצעיר") מתנצל על אשר הוא עובר על עיקר אחד של האורגניזציה והוא מדבר ז'רגונית:

ראש הועד הפועל המצומצם אמר, שהוא שומר על כסף האירגניזציה. לזה בלבד אין שום צורך בהנהגה, הלא אפשר להפקיד את הכסף באיזה בנק באירופא. ההנהגה צריכה להיות יוצרת. להקונגרס השמיני באו צעירים בעלי התלהבות שבקשו פה אידיאלים, עכשו נפקד מקומם, מפני שלא מצאו פה כלום.— בא"י לא נעשה כלום במשך ה„זמן הזה". בנוגע להקריזיס של הא. פ. ק. בא"י מעיר הנואם, שאשמים היו בני־החלוקה בקריזיס זה. את הבנק־הצילו בני המקום, לא ההנהגה מבחוץ. — בהנהגת שוררת רוח של חנונות, ואין בה שום כח יצירה. מדברים פה בלעג ע"ד „חבת ציון", אבל אם בתנועה זו לא היה כלום, הנה היתה ציונית, עכשו יש הכל רק — ציונות אין. ההנהגה צריכה להיות קודם כל ציונית, אח"כ מסחרית ואח"כ מדינית, צריך לחדול מלהתיחס לא"י כאל ארץ של איזה בטלנים, שאין להתחשב עמהם. חלק ההנהגה צריך להיות בא"י, ואין להסתפק בזה, שיש בא"י „אמט", השולח מכתבים והרצאות לחו"ל. מה עשתה ההנהגה לטובת אלה הפועלים הצעירים, שבאו לא"י או שהיו נכונים לצאת שמה להרטיב את אדמת א"י בדמם ובזעת אפם?

היא לא עשתה כלום ולא עוד אלא שדחתה אותם. הנואם מזכיר לדוגמא, כי בשעה שהכריזו הפועלים בירושלים שביתה ואספו כסף לטובת השובתים אסר ליבונטין על הבנק בירושלים לקבל את הכסף הזה בתור פקדון. — כל עוד שהעבודה בא"י לא תעבר לידי היהודים, אין לנו שם תקוה. לשאלה נכבדה זו מתיחסת ההנהגה בקר־רוח ואיננה עושה כלום. במלים קצרות. ההנהגה הנכחית המיתה את רוח הציונות בכלל ואת העבודה הפנימית, העבודה בא"י בפרט (מח"כ).

ד"ר יעקב נכט. (עברית) מגין על ההנהגה הנכחית.

ד"ר חיים וויצמן מוסר מודעה, שאין הוא חפץ למתח דין קשה על ההנהגה. אפשר שמה שעשתה ההנהגה, עשתה כהוגן — אבל הנעשה הוא מעט מאד. — וולפסון דבר פה על הציונים מרוסיה באותו סגנון, שדבר בו בילוב בבית הנבחרים הגרמני ע"ד ה„קבצנים והמורדים" הרוסים. אסור בסגנון כזה לדבר על אנשים העובדים זה עשרות שנים במערכותינו ושבראו את תנועתנו. כמה גבורים צנועים נתנו הציונים הרוסים שעליהם התנפלו פה כל כך, לכו לבית הקברות שב„חררה" ותמצאו שם את הגבורים שמסרו נפשם על עבודתנו, אע"פ שלא השתתפו בקונגרסים ושמם לא נזכר בהפרוטוקולים הסטינוגרפים שלנו. — כל מי שיש לו דעות אחרות מאשר להנהגה שלנו — הרי הוא כבר פה בבחינת מורד ומתפרץ. חלילה לנו לחשוב כל שאיפה להטבת המצב — למרידה. וולפסון הרים על נס, שהמוסדים הכספיים שלנו מתכלכלים כהוגן. אבל דבר זה הלא מובן הוא מאליו, ואין לחשוב את זה לזכות יתרה, הלא הציונות איננה רק ענין מסחרי. יש שלשה מקצועות בעבודת הציונות: א) עבודה ישובית, ב) עבודה תרבותית, ג) עבודה מדינית. זו האחרונה מתחלה באמת רק עתה. עד היום היתה עבודה זו רק רדיפה אחרי מקסם כוזב. היוכל וולפסון לקבל עליו את האחריות של עבודה זו? רוצים אנו להכניס אל המרכז אנשים חדשים, שיוכלו לחלק ביניהם את העבודה. — וולפסון לגלג פה על הסופרים, שאינם אנשי־מעשה. אבל הלא גם ראש הקונגרס שלנו הוא סופר, מר וולפסון אמר, שחברי המרכז היושבים במקומות שונים לא יוכלו לעבוד כהוגן, אבל „המלחמה בגיאוגרפיה" היא תמיד גורלנו בגלות. בואו במ„ע־ ומשא עם ההמון הגדול וניכחתם, שההחלטות שנתקבלו בפטרבורג לא היו „מרד" גם ענין „חרקוב" לא היה מרד. כשהתחיל הרצל לעבוד לטובת תנועתנו — הלך ללונדון ולפריז, ובכל מקום מצא דלתים סגורות. כשפנה להמוני העם ברוסיה — נפתחו לפניו כל הלבבות. וכשבאים עתה אלה האנשים, שלמדו גם מעט פוליטיקה, הרי חפצים לדחות אותם בשתי ידים לרחוב היהודים. (מח"כ) להאירגניזציה שלנו אבד הרוח האידיאלי שהחיה אותה. אין אנו רואים שם כחות חדשים, אין אנו רואים פנים חדשות בקונגרס, מפני שאי־אפשר למצא אצלנו רעיון חדש. — אתמול באר פה הד"ר נורדוי את הפרוגרמה שלנו — אבל הדברים ע"ד הסכם הממשלות אינם אלא „פשטל" בבחינת „אל תקרא בניך, אלא ביניך". אין לנו עתה תעודות אחרות, מלבד רכישת פוזיציה אחר פוזיציה על יסוד משפטי. (מח"כ רועשות) עוד עלינו ללכת אל העם לבאר לו את שאיפותינו ולארגן אותו. הרעיון הלאומי של הציונות קדם להרצל. עיקרה של הציונות הוא השאיפה לשוב לארץ־אבות לחיות שם חיים לאומיים שלמים — ולא הפורמולה של הרעיון, — אל תתיחסו אל תנועתנו כמו לענין של חנונות ואל תחזיקו תמיד את העפרון ביד לחשוב את ה„קרדיט" וה„דבט". אל תשאירו את מרכז התנועה באיזה פנה נדחה; העבירו את המרכז לברלין, שיש בה קהלה ישראלית גדולה ושהנה מרכז רוחני גדול (מח"כ סוערות וממושכות).

ד"ר רפופורט (לביב): זה שני ימים שאנו עסוקים בבקורת ואין אנו עושים כלום. אין רצוני להגין פה על וולפסון, אבל כבודו של וולפסון הוא כבודו של כל האורגניזציה. אין אדם אחד יכול לשאת משא כל העבודה. חשובה לנו עבודת הציונים היחידים כל אחד במקומו. — הוא מבקר את העבודה הפוליטית של הציונים בגליציה, שמזיקה לעבודה הציונית. בקרו פה את ההנהגה על אשר לא בא דבנק שלנו לעזרת הבנק היהודי בגליציה, אבל הבנק שלנו הוא בשביל א"י ולא בשביל גליציה. — הוא מוחה כנגד ההתנפלות על הפרופסור וורבורג. דבריו של נורדוי: ההוה שלנו הוא פה והעתיד שלנו הוא בא"י — הם טעות עיקרית. העתיד שלנו מתחיל מהיום. מסכים אני לדברי נורדוי, שצריך לשוב להפרוגרמה הבזילאית, אבל עלינו לשים גם להעבודה הריאלית בא"י.

ד"ר צ'לנוב: אחרי הדברים שנאמרו פה צריך אני להעיר, שאין אני מבקש כבודים בהאורגניזציה. אין לי שום חשבונות פרטיים עם וולפסון. חושב אני אותו לידידי; וגם הוא חושב אותו לידידו. (וולפסון מנענע בראשו לאות הסכמה) אין לי שום אינטרסים „רוסיים". מיום שנספחתי אל התנועה הציונית — עבדתי בכל כחו לבטל את ההחימים בין מזרח ומערב. —

אין אני דורש מההנהגה גדולות וחדשות. דורש אני רק, שההנהגה תכלכל כהוגן את הירושה ותצעידנו לפנים. — הרצל היה הראשון, שהתחיל בעבודה פוליטית גדולה, הוא עשה את שאלת היהודים לשאלה עולמית. ואולם בהשתנות התנאים החצוניים — חדלה גם העבודה המדינית, וגם האורגניזציה נחלשה, מספר הציונים התמעט. כחות חדשים אין לנו, הצעירים אינם באים אלינו. השפעתנו כלפי חוץ נתמעטה. העבודה הקולטורית, שהתפתחה בימי הרצל, אע"פ שהרצל לא היה מלוחמיה — פסקה. בקצרה, מיום שמת המנהיג — כחותינו הולכים ופוחתים. — בא"י יש לנו בנק, אבל גם הוא נוצר עוד בימי הרצל, מיום שמת המנהיג לא ניצר שם כלום. בא"י צריך היה לנסות לארגן את היהודים המקומיים, להתעסק שם בפרופגנדה ציונית. הועד הפיעל הגדול לא עסק בשאלה זו, וכשהעלו אותה על השולחן — דחו אותה, אין לנו שום השפעה על יהודי המקום. את מוסדותנו שם מתנהגים ברוח מסחרי צר, אבל הציונות איננה דבר של מסחר לבד (מח"כ).

בימי הרצל לא נעשה כלום, באיזה ארץ שתהיה, בלי השפעתו. הוא היה הראשון שפנה אלינו. (קולות קוראים: חרקוב! ד"ר צ'לנוב עונה: לא חפצתי לנגוע היום בפצעים שכבר נקרם עור עליהם. ורק אתה — לוולפסון — נגעת במקום הכאב הזה! מח"כ). מיום שמת הרצל אין לנו שום הנהגה, אין לנו דירקטיבים. להנהגה אין שום איניציאטיבה ואם יש לה לפעמים איניציאטיבה — אין לה האויטוריטט הדרוש (וולפסון: כן, כן! מפני שחתרתם תחתיו. צ'לנוב: לא, מעט מעט באה הכרה זו בלבות כל הקהל הציוני.) זהו הסך־הכל שלנו: בפוליטיקה — מאומה, בעבודת הקולטורה — מאומה, בארץ־ישראל — כמעט מאומה; האורגניזציה התדלדלה, — ישנם רגעים, שגם אנשים מתרוממים לגובה ידוע, מומנט כזה היה בימי המהפכה בתורקיה. אבל ההנהגה שלנו לא עשתה כלום. וכך היינו למורדים. גם הד"ר צ'לנוב היה למורד (שחוק). התאספנו במוסקבה לדון על עניני השעה. כלום חושבים אתם, שההנהגה באה לעזרתנו? לא! אנחנו באנו לידי הכרה, שבהשתנות התנאים החצוניים — עלינו לפנות אל העם התורקי, למצא את הדרך אליו. אנחנו המצאנו את האמצעים הדרושים... — (בינתים נגמר הזמן. צ'לנוב מבקש את הקונגרס

להרשות לו להמשיך את נאומו. היו"ר, ד"ר בודנהימר, מוחה. וולפסון מבקש לתת להד"ר צ'לנוב את רשות הדבור. הקונגרס מחליט לתת לו את רשות הדבור בלי הגבלה.) — פנינו להההנהגה בדבר הועידה לעניני הקרדיט הקרקעי. כשהוחלט בחיוב דבר יסוד הועידה, הובטח לתת לנו אמצעים ידועים מכספי הבנק להוצאת הועידה. אבל מה היה אח"כ? הנואם קורא ממכתבו של וולפסון אליו את הדברים האלה: „הלא לא תחשוב באמת, כי מוסדותינו יתנו כסף ל„הבלים" כאלו". וולפסון אמר היום, שאוסישקין וצ'לנוב היו לתואמי־סיאם. ואולם הלא יודעים אתם, שצ'לנוב ואוסישקין אינם כלל וכלל קשורים זה ל־זה כתואמים, אך אם צ'לנוב ואוסישקין נלחמים ביחד בשביל דבר אחד — אות הוא עד כמה חשוב הדבר (מח"כ).

אין אני אומר כלל שרק ההנהגה אשמה, אבל בכל אופן, גם ההנהגה אשמה. נכון אני להביע אמון להההנהגה, כשיעמידו היום למנין את שאלת האמון, אבל צריכים אנו להודות על האמת: המצב הוא רע! — אי אפשר להניח את הדבר כמו שהוא, חפצנו לנסות להעביר את המרכז למקום אחר, בכדי שלא יהיה כל הענין מסור בידי איש אחד. אם יש לכם הצעות אחרות — הבו אלינו ונדון עליהם באחוה; אבל מוחה אני, אם אומרים, שיש לנו פניות אישיות. צריכים אנו לאמר בפה מלא: מר וולפסון הוא מנהל מצוין לעניני כספים — אבל המנהיג של תנועתנו הלאומית הגדולה לא יוכל להיות (מח"כ).

ד"ר הײנריך לוי:

לא אמת הדבר, שאמר פה הד"ר וויצמן, שחפצים אנו לרחות את היהודים הרוסים בשתי ידים. זה שני ימים שאתם עומדים ומבקרים את וולפסון, ולבסוף אומר צ'לנוב, שאילו היו לנו וולפסונים אחדים בעיר אחת היינו מוסרים להם את ההנהגה (מח"כ) — דברו פה ע"ד רעיונות חדשים ובכל הזמן הזה שמענו פה רק רעיון חדש אחד: הצעתו של פסמניק, שכל ציוני מחויב לקבל על עצמו חובה מוסרית לצאת במשך חמש השנים הקרובות לא"י. אבל דבר זה אינו אלא איטופיה יותר גדולה מכל האוטופיות האחרות. — הנואם מסים: ההנהגה הנכחית מרכזת את כל העבודה הציונית, אין לנו איש שיוכל לבא במקום וולפסון. כשישתנו התנאים המדיניים ברוסיה לטובה—אהיה אנכי הראשון, שאציע להעביר את המרכז לאודיסה. עתת עוד לא הגיעה השעה לכך. (מח"כ)

וולפסון (נפגש במח"כ) עונה למבקרים וחוזר בעיקרו של דבר על דבריו הקודמים, חלק הנאספים עורכים לו אובציה. —

ד"ר יוסף קלוזנר מוסר מודעה זו: מר וולפסון האשימני, שכתבתי על הרצל, שהיה שקרן ורמאי. הדברים האלה אינם אמת. הדבר היה בשעת ענין אוגנדה. מר ברקוביץ, מזכירו של הרצל, פרסם, שאנגליה חזרה מהצעתה מפני ההתנגדות מצד ציוני רוסיה, מה שלא היה אמת. אז כתבתי, שהרצל דומה לביסמרק, שאמר, כי כל מה שעשה שלא כהוגן (זיוף הטלגרמה הידועה) עשה לטובת אשכנז, לא לטובת עצמו. ההשואה עם ביסמרק, כמדומה לי, הוא ענין אחר לגמרי מן האשמה של שקרנות ורמאות, — תמיד הייתי באופוזיציה ונלחמתי נגד ההשקפות דציוניות הרשמיות, ולחשוב זאת למלחמה אישית— היא אי הבנת מהותה של האופוזיציה. ולבסוף אעיר: מר וולפסון האשים את „השלח" בהתנפלות; אבל אם מר וולפסין היכרח להטעים את יחוסו הטוב להציונות המעשית יש להכיר תודה על זה לא בשורה אחרונה — ל„השלח". —

מכניסים הצעת קבוצה של צירים, המביעה אמון ותודה לה„מנהיג" על עבודתו החרוצה והפוריה. — קבוצה אחרת מכניסה הצעה: להביע תודה לראש האירגניזציה על ההנהלה החרוצה והישרה של עניני האדמיניסטרציה והכספים. מר וולפסון מודיע, שבנוסח זה הוא רואה הבעת אי־אמון לעבודתו. המציעים חוזרים מהצעה זו. מעמידים למנין את ההצעה הראשונה, והיא מתקבלת ברוב דעות גדול, כנגד היו כשמונים או כמאה צירים. — הרוב עורך אובציה לוולפסון. וולפסון מביע את תודתו להרוב ומודיע, שהבעת־אמון זו נותנות לו אמץ־רוח מחדש. —

(סוף יבא)

הַוְּעִידָה הַחֲמִישִׁית שֶׁל צִיּוֹנֵי רוּסְיָה בְּהַמְּבּוּרג.

ישיבד שניד.

טיומקין פותח את האספה ומציע לבחר בחברים להועדה התדירית, — עוברים להמשך הוכוחים על דבר עבודת הועד המרכזי.

סירקין (קיוב) מבקר גם הוא את יחוסו של הועד המרכזי להועידה בקובנה. בידי זיידנמן לא עלה להסיר את האשמה, שהמיטו פה על הועד המרכזי, כי לא התיחס כהוגן לשאלה זו. כידוע, היה הטעם ליחוסם השלילי של הציונים לועידת קובנה— אופן ההזמנות לועידה זו, שלא היה לא על יסודות דמוקרטיים ולא על יסודות לאומיים. צדק הועד המרכזי בהחלטתו, שהציונים אינם צריכים להשתתף בועידה זו, אבל מי שאומר א' צריך לאמר גם ב', ואם לא היו הציונים צריכים להשתתף בועידה בתור ציונים, — לא היו צריכים להשתתף גם בתור אנשים פרטיים. הציונות היא הסתכלות־בעולם מסוימה, שצריכה להטביע את חותמה על כל השקפותיהם הלאומיות והצבוריות של מחזיקיה. ומפני שלא ידענו להתיחס כהוגן אל דרישות השעה בנידון זה— המיטונו חרפה על עצמנו ונתנו מקום לשונאינו להתרומם בעיני הצבור. על האמת המרה הזו אנו צריכים להודות.

ב. גולדברג, שבא רק ליום השני של הועידה, עשה שגיאה, שלא סדר את הציונים שהשתתפו בועידת קובנה. ועידה זו היתה רק סמיות־עינים ומעשי־תעתועים מצד חוגים ידועים, החפצים להתנשא בעיני העם, וחרפה היא לנו, שגם אנו השתתפנו במעשה זה והיינו לעזר להאנשים הללו. —

הנואם מגין אח"כ על הועד המרכזי כנגד הבקירת הקשה, שמתחו עליו ה"ה קלוזנר וקליינמן על דבר עבודתו בימי הבהלה ברוסיה. הועד הציוני המרכזי היה אז האורגן היחידי, שהתעסק בפוליטיקה של „כלל ישראל" והרים בגאון את הדגל הזה, שהיה אז ללעג ולקלס בעיני כל המפלגות השונות. מאשימים את הועד המרכזי, על שלא השתמש במצב־הרוח, ששרר אחרי עבור ימי הרבולוציה, להרמת הרוח הציוני. ואולם הלא צריך לזכור גם את המצב הנורא, שבו נמצא אז העם העברי ברוסיה. — הנואם מגין על עבודת ההוה, שאחדים מהנואמים הקודמים בקרו אותה קשה. יש יחס גיאומטרי נכון ומדויק בין היחס של הציונים לעבודת ההוה ובין השפעת הציונים על העם. בה במדה שהציונים מרבים להתעסק בעבודת ההוה, בחיי הצבור העברי, בה במדה השפעתם הולכת וגדלה, את פרי העבודה הזאת אי־אפשר למוד

באמת החנונים. הביא בחשבון ע"פ מספר השוקלים. יש דבר חשוב מזה והוא — מצב הרוח הכללי. — בירידת הציונות אי־אפשר להאשים אנשים יחידים. הסבות לזה הן הרבה יותר עמוקות. נקל לדרוש: „הבו עבודה", אבל התנאים האוביקטיבים הם הרבה יותר עמוקים ומסובכים. צריך לסמן, כי בכלל התיצבה התנועה הציונית בשנים האחרונות על דרך בלתי נכונה. גם הועידה ההלסינגפורסית נכשלה בזה, שהיתה במדה ידועה בתה של הרבולוציה הרוסית. אי־אפשר להעמיד הכל על החשבון הקר והיבש. מהציונות נטלו את נשמתה בזה שהסירו את הצעיף הרומנטי ממנה. עסוקים אנו רק בפולמיקה עם המפלגות האחרות, וחדלנו לפנות להמון הגדול ל„סתם יהודים". שום איש איננו מכחיש בחשיבות העבודה בא"י, אבל זה הוא רק חלק העבודה, צריך לחשוב על דבר העם. „גאולת ה א ר ץ" איננה אפשרית בלי גאולת ה ע ם. עלינו לשוב אל השטה הקודמת בעבודת האגיטציה, דרך עבודתנו צריכה להיות יותר רומנטית, אידיאולוגית, מאשר מעשית, מסחרית.—אין לנו עוד ה ד ר ך ה נ כ ו נ ה, נחפשה אפוא את הדרכים הנכונות.

מחליטים לסיים את רשימת הנאומים ולהגביל את זמן הנואמים לעשרה רגעים. —

ד"ר א פ ש ט י ן (חורול) מאשים את הועד המרכזי, שלא השתמש כראוי במצב־הרוח, שבא אחרי המהפכה בתורקיה. הוא מבאר את אי־הצלחתו של הועד המרכזי בזה, שהוא רודף אחרי שמות מצלצלים ולא אחרי עבודה. —

מ. ש י י נ ק י ן מדבר ע"ד יחוסו של הועד המרכזי להעבודה בא"י. — הועד המרכזי לא התחשב את המועצה הפלשתינאית ולא תמך בשאיפות לברא הסתדרות עברית בא"י,—הוא מזכיר את הועידה המוסקבאית, שלא באה ע"י האיניציאטיבה של הועד המרכזי, שזקף אח"כ עבודה זו על חשבון עצמו, בעוד שאספה זו נעשתה ע"י אגודת „בני ציון". ולא עוד אלא שהועד המרכזי לא מלא את החלטות האספה המוסקבואית כהוגן. מכל חברי הועד המרכזי יש רק אחד המסור באמת לעניני א"י, והוא מר גולדברג. שום שטה אין בעבודת הועד המרכזי בעניני א"י. — בנוגע להעתונות — מעיר הנואם, כי קודם כל הן יש רשות לדרוש מן ה„רזסוויט", למשל, שלא יביא נ ז ק להעבודה בא"י הנואם מאשים את ה„רזסוויט" על שלא הביא מאמר על דבר יובל „גדרה".

א. ג ו ל ד ש ט י י ן:

המכתבים החוזרים של הועד המרכזי — הן הרבה יותר טובים ממכתבי המרכז הפוסטי בשעתו. — מאשימים פה את הועד המרכזי על הדברים, שחטאה המפלגה כולה, אפשר לדבר על דבר עיקרים ואידיאות, אבל דברים אלה אינם מסורים במונופולין להועד המרכזי, ובנוגע למהלך העבודה ברוסיה — עשה הועד המרכזי את כל אשר היה בכחו, בכדי לעורר לעבודה ולחזק אותה. מר סירקין האשים את הועד המרכזי על שאיננו שם לב כדבעי אל ההמון הגדול. ואולם הנואם חושב לדפך, כי עובדים אנו רק בשדרות הרחבות של העם ואין אנו פונים אל הצעירים והמשכילים. הנה האשימו פה את הועד המרכזי אשר עסק בעבודת ההוה. לדעת הנואם, המעיטו יותר מדאי בעבודה זו. מר מינץ אמר, שבנוגע לעבודת הי·· נמצאים רבים הנכונים „לטהר את השרץ בק"ן טעמים". „שרץ" זה — היא התכנית ההלסינגפורסית, בעוד שהפרוגרמה הזאת, לדעתו של הנואם, הוא אחד הפרקים היותר מזהירים בדברי ימי תנועתנו. אם הד"ר קלוזנר חפץ בקונגרס קולטורי, בעבודה קולטורית, הלא מודה גם הוא בעבודת ההוה. אחת משתי אלה: או עבודה ציונית במובן צר — עבודה בא"י, או עבודת הלאמה במובן רחב — עבודה קולטורית, סדור האמיגרציה וכדומה. — בנוגע לועידה הקובנאית חושב הנואם, שועידה זו היתה זיוף דעת הקהל ועלינו היה להלחם בה בשם האחדות הלאומית האמתית שלנו. צריכים היינו לצאת כנגד אלה, שנטלו לעצמם את החופש לדבר בשם העם שלא שלחם. — אמרו פה, שהועד המרכזי נסחף עם הזרם הרבולוציוני, ושכחו את המלחמה העצומה והיפה, שנלחם הועד המרכזי וה„רזסויט" כנגד חזיונות העבדות והשפלות, שנראו בתנועה זו.

מר א ל ט מ ן דורש שיחדשו את הוצאת „דאס יודישע פאלק". אין אנו פונים להמון הגדול. ה„קופיקה־ביבליותיקה" אינה מספקת. —

מר ר ו ז ו ב מגין על התכסיס של הועד המרכזי בנוגע להועידה הקובנאית ומספר בפרטית את תולדות הועידה.

ר ו ז נ ט ל (מרימפול) שואל, מדוע בטלו את מס המפלגה שהוחלט בועידה ההלסינגפורסית ושהכנים 1900 רו"כ.—

ד"ר מ ו ס י נ ז ו ן (נפגש במח"כ). הועד המרכזי השתדל להוכיח, שהלך בראש העבודה והתנועה הציונית. הדבר הזה לא כן. אחרי המהפכה בתורקיה לא התעורר הועד המרכזי. האיניציאטיבה יצאה ממוסקבה. הראו פה על קול הקורא של הועד המרכזי ע"ד הלשון העברית. דבר זה היה אמנם נכבד כשהוא לעצמו, אבל צריך לזכור, שקול קורא זה יצא דוקא אחרי המהפכה בתורקיה, בשעה ששאלות בוערות אחרות עמדו על הפרק. הנואם מזכיר את העובדה, שהדירקטור של הבנק (כהן) התחיל באגיטציה נגד שנוי תקנות הבנק, ומוילנה לא שמענו שום מחאה כנגד זה.—גם כנגד ההנהלה הציונית יצא הועד המרכזי רק ברגע האחרון. דבר זה מראה, שהועד המרכזי לא עמד בראש החיים הציוניים אלא נגרר אחריהם. — בציונות שוררת הסיסה עצומה אבל אין כח שישתמש בהסיסה זו. מר ויידנמן אמר, שהיו רק אנשים מעטים בועד המרכזי, אבל מדוע לא חפצו ויידנמן והקרובים אליו בהאג שיבחרו אחרים?—הנואם מבקר את ה„רזסוויט", שהוא מדפיס ידיעות בלתי מדויקות ונושנות ע"ד א"י.— להקונפרנציה הקולטורית שבברלין לא שלח הועד המרכזי גם הלגרמה—כל זה אופי הוא. (מח"כ).

א. מ. ב ר ו כ ו ב: בין הועד המרכזי ומבקריו אין נגודים פרוגרמתיים. באמת לא יכול הועד המרכזי לפעול יותר באופן ח י ו ב י. יכול היה אמנם לפעול באופן שלילי, לעמוד על המשמר, שההנהגה הראשית תקיים את החלטותיו של הקונגרס.—

דברו עוד האדונים מונזון, גולדסן, דרוינוב. זה האחרון מצדיק את הועד המרכזי על אשר לא השתתף בעבודת הקונפרנציה הקולטורית ולא קדם אותה בברכה. לדעתו, חטא גדול חטאו הציונים, שהשתתפו בקונפרנציה זו ונתנו את ידם ליצירת אורגניזציה ח ד ש ה לעבודת הקולטורה, בעוד שעבודה זו היא עורק החיים של תנועתנו. הציונים שהשתתפו בועידה הברלינית גזלו מהציונות את נשמתה. מלבד אלה דברו עוד שווארץ, רוזנפלד, מאליסוב ואחרים.

מר ב. גולדברג: דרשו פה מהועד המרכזי דברים שאינם לפי כחותיו, דרשו שיהיה גם יוצר, גם מנהל פוליטיקה ברוסיה, גם מנהל פוליטיקה ציונית כללית בתורקיה וגם שיעבוד עבודת תעמולה רחבה. [?]היה בידי הועד המרכזי שנבחר בהאג לעשות את כל זה?—גם להבא אי אפשר לדרוש כזאת משום ועד מרכזי. כלום יכול היה הועד המרכזי לעבוד לטובת הענינים בתורקיה? הרי זוהי הפוליטיקה הכללית, המסורה רק להועד הפועל המצומצם. אין להועד המרכזי כלי־השרת הדרושים לכך; אין לו לא בנקים ולא פונדים, ויש לו רק עבודה אורגניזציונית מצומצמת ולא

יותר.—ומה שנוגע לחרפת קובנה—לוקח הנואם את כל האשמה על עצמו. אמנם הועד מתאמץ תמיד להגן על כבוד המפלגה, אך במקום שיש כבוד המפלגה וטובת העם—טובת העם קודמת תמיד. (מח"כ). הוא בא לקובנה באמצע הוכוחים ומצא את סעיפי התקנות בדבר הקהלה ערוכים ברוח הדרישות הציוניות בהלסינגפורס, ושמח מאד על אשר חדרה סוף סוף ההכרה הלאומית אל הלבבות הקפואים של הרחוקים מן הציונות. נצחון האידיאה יקר בעיניו מנצחון הדגל הציוני. אז מצא לנכון לבלי ההדפק על דלתות פתוחות ולתת להתחיטות הלאומיות להתקבל כמו שהן ולכוון את כל מעשי הציונים להועידה הבלתי-רשמית, במקום שדרוש היה באמת להגן על עניני הציונות.

היחוסים שבין הוה"מ ובין הוה"פ המצומצם היו רעים בכל העת. אך לפני הקונגרס אי-אפשר היה להראות מעשה של אי-הכנעה ביחס אל ההגהגה העליונה של התנועה. אילו עשה זאת הועד היה ראוי לנזיפה. הנהלה שנבחרה מהקונגרס לעמוד בראש התנועה מחויבים להשמע לה. לא היה הועד רשאי להוציא לרשות הרבים את המלחמה שביגו ובין הועה"פ המצומצם.

ומה שנוגע ל„הרזסוויט" — הנה עורכו נבחר מטעם כנפית ציוני רוסיה והוא אינו נכנע להועד המרכזי, כי אם מעמיד על דעת עצמו, ואין הועד אחראי אלא בעד „העולם" המביע את השקפותיו.

בסוף דבריו מודיע מר גולדברג, כי אם תמצא הועידה, שמעשי הועד לא היו רצויים—יתפטרו חברי הוה"מ מעבודתם, לפי שיותר משנתנו ומשעשו לא יכלו ולא יוכלו לתת ולעשות. (מ"כ):

ל. יפה: חפץ אני לעמוד על נקודת השקפתו של הד"ר קלוזנר, שבקורת הועד המרכזי צריכה להתרכז לא בפרטים, אלא צריכה לבדר את הסבות המפריעות בעד התפתחות התנועה. מאושרים היינו אלו היה הכל בשלום ורק עבודת הועד המרכזי היתה מקור הרעות, כי אז הלא נקל היה להדוף אותו ממשרתו. ואולם הסבה מונחת בעצם התנועה ולא בחברי הועד המרכזי.

ספינתה של תנועתנו נמסרה לחברי הועד המרכזי בשעה שוקטה ושלוה, בטרם נתעוררה הסערה בתורקיה, ורוש היה קברניט אחר. הם, חברי הועד המרכזי, נבחרו בתור אנשים בבינונים, מצויים, לשמר על רכושה של התנועה, והנה הגיעו הימים שדרושים היו כחות חדשים, שדרוש היה להגדיל את היקף הרכוש ולזה נחוצים אנשים חדשים ואמצעים אחרים. —מה שאפשר היה לעשות בתורקיה עשו. הם יסדו עתונות בתורקיה—דבר שהיה קשה עד מאד. (מח"כ).

העם לא נתעורר עוד. אמנם גברה בו עכשו הנטיה לציונות, אבל רפה היא נטיה זו, ואין לה עוד צורות מוחשיות וברורות. זה כמה פעמים נדמה לני: הלא אנחנו, הציוניים, נשאנו את האידיאל של התחיה כימים היותר קשים. אולי עשינו כבר את שלנו. נמסר את הגשמתו לידי העם העברי כלו, אבל במהרה נוכחנו, כי טעינו. העם איננו מוכן עוד כראוי. יש שמתעוררת בו איזה התלהבות לרעיוננו, אבל היא מתקררת תיכף. זהו דמרגיזם שלנו: אי-ההאמה בין חפצנו ובין יכלתנו.

אחרי הנאומים האלה נתקבלה החלטה להביע אמון להוה"מ. נגד החלטה זו היו רק שבעה אנשים.

ישיבה שלישית.

יום ו' 24 דצמבר י"א שעות לפני הצהרים.

היו"ר אינג'נר ברוק. ד"ר צ'לנוב קורא הרצאה ע"ד עבודתה של לשכת הקרן הקימת ברוסיה.

ד"ר צ'לנוב (נפגש במחיאת כפים רועשת) אחרי בקרת קשה של הדוה"ח של הועד המרכזי, בודאי נעבור ביתר-מנוחה לדבר ע"ד עניני הקה"ק, מפני שפה בדבר זה אין אצלנו שום סכסוכים ופרודי-דעות.

לפני שתי שנים בערך עברה לידי הנהלת העבודה לטובת הקה"ק ברוסיה. מצב הקה"ק היה רעוע מאד. היו פה סבות כלליות ששמעתם אודותיהן בהדוה"ח של הועד המרכזי: אפטיה גמורה ששררה אז בין הצבור העברי, אפיסת כל עבודה צבורית ברחוב היהודי. חוץ מזה היתה עוד סבה מיוחדת לזה: אי-אמון להקה"ק. עד הזמן ההוא היו מדפיסים את הדוה"ח של הנדבות לטובת הקה"ק בעתונים רק לפעמים רחוקות מאד, וגם זה באי-סדר, ולכן התיחסו השדרות הרחבות של המנדבים באי אמון אל הקופה הלאומית. מלבד זאת נמנעו חברינו לעבוד לטובת הקה"ק מאימת הרפרסיות, ששררו אז בכל תקפן. ראשית עבודתי היתה איפא, להדפיס מדי שבוע בשבוע ב„רזסוויט" את רשימות המנדבים. על ידי כך, כמדומני, הוטב המצב בנוגע ליחס האדמיניסטרציה, מפני שנוכחה, כי כל הכסף הנאסף נשלח תיכף לחוץ, לטובת ארץ ישראל. וכשראו חברינו, שאין הרשות מוחה בדבר הדפסת חשבון הנדבות, התחילו עובדים במרץ ובגלוי לטובת הקה"ק. גם המנדבים נתנו מאז והלאה את נדבותיהם בחפץ לב, אחרי ראותם, כי כל מה שמנדבים מגיע למקומו הדרוש. כדי לבאר לפני הקהל את ערך הקרן הלאומית, הוציאה הלשכה חוברות אחדות ברוסית, יהודית ועברית, וגם הדפיסה הרבה קו"ק, במספר 110 אלף. הדוה"ח ע"ד עבודת הקה"ק ברוסיה במשך 10 חדשים הראשונים עשה רושם טוב, ורכשנו לנו סימפטיה בין המוני המנדבים. כדי שתהי העבודה מסודרת, באנו בדברים עם כל הועדים והאגודות הציוניות המקומיות. אבל יחד עם זה השתדלנו תמיד למצא לנו בערי השדה חברים שיתעסקו אך ורק בענין זה — מה שהביא, לדעתנו, פרי רב.

השתמשנו בכל הדרכים והאופנים האפשריים, כדי להגדיל את סכומי הקה"ל. חלקנו מספר רב של קופסאות—בס"ה יותר מחמשה עשר אלף, גם מספר עצום של גלויות מצוירות — הוצאת „לבנון", שעברה זה לא כבר לידינו. בהצלחה מרובה נמכרו גם תוי-הרצל ונורדוי. תעמולה שבע"פ היתה קטנה מפני טעמים ידועים, אבל במקום זה הרחבנו את התעמולה שבכתב: בכל חג וחג או איזה מאורע חשוב הוצאנו קו"ק ע"ד הקה"ל בשפות העברית והיהודית, שהיו נפוצים במספר רב מאד.—חליפת המכתבים שלנו עם העובדים בערי-השדה היתה תכופית מאד, ולשמחתי צריך אני להטעים ש 99 אחוזים מכל המכתבים שאנו מקבלים הם בעברית (מ"כ). כעת עומדים אנו בקשור תמידי עם 600 ערים, ובתחלה—רק עם 300.

המרצה מוכיח, שסכומי הקה"ל ברוסיה הולכים ומתרבים, ורק באנרגיה תלוי דבר הצלחתו, מפני שהמוסד הזה רכש לו כבר סימפטיה בשדרות היותר רחבות אפילו של אי-ציונים. זה מוכח גם מן הנדבות המקריות, שקבל הפונד בש"ז: מאת הגברת קלור באודיסה סך 35000 פרנק ועוד מאת אשה אחת מפינסק שמתה בסינגפור (באסיה) וזכרה לפני מותה את הקרן הלאומית והניחה לה סך 1500 רובלים. אם נערוך את הכנסות הפונד לעומת מה שהיה לפני שתי שנים, אז נוכח שגדלו ורבו על 100%. (מ"כ).

אומרים, שהרבה מזיק להקה"ל ומפחית ערכה בעיני המנדבים מה שהוא מוציא סכומים שונים לענינים קטנים. לא, לא אמת הדבר. להיפך, מה שאין הכסף מונח כאבן שאין לה הופכין מושך עוד יותר את לבו של העם. ויש עיקר אחד להקה"ל — והוא הנציונליזציה המונחת ביסודה.

בתורקיה אנו עומדים כעת בתקופה כזו, שנחוצים לנו

,סכומים עצומים, מפני שיש כר נרחב לעבודה. אנא איפוא אל-נא נתיחס אל הרגע הזה ברפיון וגשיג ע"י עבודתנו האנרגית את הסכומים האלה (מחיאת כפים ארוכה רועשת, קריאות: הידד! יחי הד"ר צ'לינוב!).

האספה מחליטה לרשום את שמו של המרצה בספר הזהב (מחיאת כפים).

עוברים לוכוחים ע"ד הרצאתו של הד"ר צ'לינוב.

א. **פודלישבסקי** מבקר את יחוסה של הלשכה להעבודה בפולין. לא הוציאו שום מחברות ודו"ח מפעולות הקה"ק בפולנית, לא שלחו הלאומית בכלל, בנוגע ל„אחוזת בית" ולאופן קנית הקרקעות בא"י.—

נואמים לפולין וכדומה. הנואם איננו מסכים בדברים רבים לעבודתה של הקרן

אבזגוז (באקו) מבקר את עבודת הלשכה על אשר היא מוציאה הוצאות צרדיות. „בשם חבריו מקוקז הוא דורש, שכל פרוטה ופרוטה הנגבית לטובת הקה"ל תוקדש למטרתה האמתית. הדרישה, שהמוסדות הציוניים ישתתפו בהוצאות האורגניזציה הציונית, איננה צריכה בשום אופן להתקבל בנוגע להקרן הלאומית.

מחליטים, שבוכוחים אפשר לדבר רק ע"ד עבודת הקה"ל ברוסיה ולא ע"ד העבודה הכללית.

י. **גיסנבוים** (ורשה). הלשכה מסתפקת בזה, שהיא שולחת צירקולרים ומחברות ואיננה כותבת מכתבים להרבה ערים במשך חדשים רבים, בשעה שבמקומות הללו נאספים כספים, המונחים זמן רב בידי המאספים. בנוגע להוצאות הלשכה מעיר הנואם, שבלא הוצאות לא יוכלו להתקיים שום מוסדים צבוריים. התפתחות הקה"ק תלויה במהלך עבודתה.—

י. **ברגמן** (פינסק) שואל, עד כמה מתנהלת עבודת הדירקטורים של הקה"ל ברוח החלטותיו של הקונגרס.—הוא מגין על זכותו של הד"ר צ'לנוב להוציא הוצאות לאגיטציה.

ד"ר **יונוביץ** (וורונז') דורש, שיוציאו מחברות ומגלות-עפות ברוסית בשביל היהודים היושבים מחוץ לתחום.

ד"ר **צ'לינוב**, בתשובה על דברי מר ניסנבוים הוא מודיע, כי מלבד הצירקולרים פונה הלשכה גם במכתבים פרטיים אל מורשי הקה"ק.— בנוגע לקופסאות מעיר הנואם, שהלשכה דורשת, שיריקו את הקופסאות לפחות פעמים בשנה.—בנוגע לקונטרסים בפולנית אין הלשכה יכולה לעשות כלום. היא מסרה דבר זה לחברים שבפולין, והם לא הוציאו את הדבר אל הפועל. על אדות הוצאות הלשכה מעיר הנואם, שבכלל יש לנו השקפה מוטעת בנוגע לצרכי אורגניזציה. אין אנו מספיקים למוסדותינו את ההוצאות הדרושות ודורשים מהם עבודה שלא לפי כחם.—הוצאות של 10% הן מעטות בערך.— להד"ר יונוביץ עונה הנואם, שבמשך זמן קצר הוציאה הלשכה ספרות אגיטצ-יונית בכמות הגונה, בנוגע לדו"ח—אין כן הצורך להדפיס אותו גם ברוסית, מפני שעיקר הדוה"ח הם המספרים המובאים בו.—כדבר השאלה, אם מתאמת עבודת הקה"ק להחלטות הקונגרס תושב הנואם, ששאלה זו היא שאלת העבודה הכללית, שמקומה בקונגרס ולא בועידה הרוסית.

האספה מביעה אמון ותודה לדירקטור הקה"ל הד"ר צ'לינוב ועורכת לו אובציה נהדרה.—

בוחרים בקומיסיה לעניני האורגניזציה ברוסיה, שתכין הצעות מסוימות בשביל הועידה. לחברי הקומיסיה נבחרו ה"ה: ל. יפה (גרודנה), פרבשטין, (ורשה), ד"ר י. ספיר, (אודיסה), גפשטיין (פ"ב), קליינמן (אודיסה). הועדה הזאת עורכת ביחד עם חברי הפרזידיום את ההצעות. —

מר י. **גרינבוים** (וילנה) עולה על הבמה לקרא הרצאה ע"ד **עבודת ההוה**. הוא מתחיל בעברית ומודיע, כי חפץ היה לדבר רק עברית, כפני שכבר הגיעה השעה לעשות קץ לבלבול הלשונות באספותינו הרשמיות, אבל מפני שרבים לא יבינו אותו, נכון הוא לדבר בשפה, שגם הוא יהודית. (קריאות מחאה; הד"ר קלויזנר קורא: איספניולית!) המרצה קורא: רוצה אני לראות, אם תמצאו די עז למחות כנגד הדבור בלשון היהודית, אחרי שבמשך שני ימים דברתם רוסית. (אותות הסכמה ומחאה

כאחד. היו"ר מכה בקורנסו פעמים רבות וקורא לסדר, השאון הולך וגדול, הד"ר קלויזנר קורא: אוגנדה חדשה! רבים דורשים לדבר אל הסדר.) רשות הדבור נתנת למר מינץ (רוסטוב).

מר **מינץ** מודיע, כי הוא מתנגד לדבור בז'רגון, אע"פ שהוא **בעד** הלשון הרוסית: אם היו נמצאים אנשים, החושבים את הלשון הרוסית לשפתנו **הלאומית**, אז היה מתנגד בכל תוקף לדבור הרוסי. עכשו שאנשים כאלה אין, בעוד שישנם אנשים החושבים את הז'רגון ללשון לאומית — לפיכך אסור לנו להרשות, שבאספתנו הרשמית יקראו הרצאות רשמיות בשם הועד המרכזי בז'רגון (מח"כ).

ד"ר **קלויזנר**: מוחה אני כנגד האשמה. שאנחנו רוסיפיקטורים. אם מאשימים את אלה ששבו זה עתה מהקונפירינציה העברית בברלין ברוסיפיקציה — חרפה הדבר. (מח"כ).

מר **מלמד** חושב, שאחרי טשרנוביץ אי אפשר לקרא הרצאות רשמיות באספותינו בז'רגון. — האספה מחליטה לבלי לתת את רשות-הדבור ליתר הנואמים. בשם הועד המרכזי מודיע ל. **יפה**, כי מפני שהועד חושב את הלשון העברית ללשוננו הלאומית — הרי הוא מוצא בהגנה כזו על הלשון העברית עלבון לה. בכל אופן הנה הז'רגון יותר קרוב לנו מהלשון הרוסית. ביאליק אמר פעם אחת: מי שמתיחס בבוז אל הז'רגון הוא דומה לאדם היורק בפני מינקתו. (מח"כ).

אוסישקין חושב, שהמוצא היחידי הוא המוצא הפורמלי. לשוננו הרשמית היא הלשון העברית. ההרצאה הרשמית צריכה, אפוא, להקרא **עברית**, וההנחות העיקריות תתורגמנה יהודית ורוסית. (מח"כ)

גרינבוים (עברית) אחרי הדברים שנשמעו פה חרפה הוא להסכים להצעה זו. נלחמים אתם לא ללשון העברית אלא ללשון הרוסית. כשאי-אפשר, שכל האספה תבין עברית וכשיש לבחר בין הלשון הרוסית והז'רגון — יהיה הדבר כתם שחור על פני עורך „השלח"—אם בוחר הוא ברוסית. זהו עלבון גם להעם היהודית להמונים המדברים יהודית יודע אני את כל האחריות שאני מקבל על עצמי, אבל מוסר אני מודעה: או שאדבר יהודית, או שלא אדבר כלל. —

מעמידים למנין את הצעתו של מר אוסישקין. בעדה הביעו את דעתם 47 איש. בעד הצעתו של מר גרינבוים 21 איש, (באולם שאון).

עושים הפסקה קטנה. הנשיאות, המזכירים וחברי הועדה-המכינה נכנסים לישיבה. באולם עומדות כנופיות כנופיות מתוכחות בהתלהבות עצומה. בינתים רד היום.

טמקין מודיע, כי מפני קדושת השבת האספה נסגרת עד מוצ"ש.

ישיבה רביעית

(מוצ"ש, 25 דצמבר).

האינג'נר ברוק פיתח את האספה במסירת מידעה בשם הועד המרכזי, שהוא אחראי **בפרטות** רק בשביל הדוה"ח הרשמי שנקרא בישיבה הראשונה; בנוגע לההרצאות האחרות — אחריותן בפרטי הדברים על המרצים.

מר. ב. **גולדברג** מעיר בשם הועד המרכזי בנוגע להאינצידנט של היום הקודם, שע"פ התכנית ההילסינגפורסית— דורשים אנו שווי זכיות בשביל הלשונות העברית והיהודית;

מובן מאליו, שמה שאנו דורשים מאת אחרים עלינו לדרש מעצמנו. —

מר סירקין קורא במקומו. גרינבוים בעברית ויהודית את ההנחות העיקריות לשאלת עבודת ההוה.*)

הוכוחים על דבר עבודת ההוה.

מר ינובסקי (פטרבורג) חושב, שכבר הגיעה השעה לחדול מוכוחים, אם צריכים אנו להתעסק בעבודת ההוה בארצות הגלות. — המצב הכלכלי של היהודים ברוסיה הוא נורא וסחריר את הנפש. אי־אפשר להטיל ספק בדבר, שמחויבים אנו להשתתף בעבודת ההוה לתרים את המצב האקונומי והקולטורי של יהודי רוסיה. צריך להשתדל, שעבודת הציונים היחידים תתאים להפרוגרמה הציונית. — הועד המרכזי צריך, לפי דעתו, להיות המנהל את עבודת הציונים להרמת המצב החמרי והקולטורי של יהודי רוסיה. לתכלית זו יש ליסד על יד הועד המרכזי מועצה מיוחדת לפרטי עבודה זו, שאליה יוכלו לפנות מערי השדה בשאלות ע"ד יסוד בתי־ספר ות"ת, קופות מלוה, לשכות מודיעין לנודדים וכדומה. —

מר גרינבוים (יהודית) מבסס בפרטות את ההנחות שהקריא סירקין. היו בינינו כאלה, שהתחילו מתיחסים בשלילה לפרוגרמה ההלסינגפורסית תחת השפעת הריאקציה הרוסית מצד אחד והמאורעות בתורקיה מצד שני. — כנגד זה צריך לשנן, כי הפרוגרמה ההלסינגפורסית איננה הוראת שעה אלא יש לה ערך קים. יש בחיינו דרישות וצרכים צבוריים ועלינו בתור יהודים לתת תשובה על הדרישות הללו. אומרים, שאין לנו להתעסק בעבודת ההוה בתור ציונים, אלא בתור אנשים פרטיים. השקפה זו היא מוטעת. למופת מביא הנואם את ההתפתחותה של תנועת חבת ציון. היו כאלה שאמרו, שתנועה זו נחלשה, מפני שעסקה בענינים פעוטים בא"י. לדעת הנואם אין הדבר כן. תנועה זו נחלשה, מפני שעמדה מחוץ לצרכי החיים ברוסיה. כדי לעבוד לטובת א"י. צריך לברא פה בחו"ל מוסדים כספיים, ודבר זה גורם שהחובבים, או הציונים עסוקים רק בקבוץ כספים, ואלה שאינם עוסקים בזה הרי הם עומדים מחוץ לעבודה ציונית. זה היה מצב הענינים גם בשנים הראשונות של הציונות המדינית, ואולם אז לרעה מצב זה לא השפיע, מפני שחשבנו שבקרוב תגיע השעה ל„השתערות על המבצר", לעשות צער ענקי, שעתיד לשנות את החיים שלנו הכלית שנוי. היתה לנו תנועה באמת זו של ביל"ו, של אלה, שעלו לא"י לעבוד שם, אבל עבודתם של אלה היושבים פה ומרכז עבודתם היא א"י — צריכה להעשות בהכרח עבודה של מוסד, עבודה פילנטרופית, ולא עבודה של תנועה לאומית. — דרישות הפרוגרמה דהלסינגפורסית הן תשובה על צרכי החיים הצבוריים. דרישות אלו הן לא תשובה על צרכי־השעה, אלא תשובה על הדרישות הצבוריות שלנו בארצות הגולה בכלל, — זה הוא טעמה של ההנחה הראשונה. את המוסדים הצבוריים שלנו עלינו לברא עכשו. את הסנקציה המשפטית יקבלו מוסדים אלו, כשיהיו התנאים המדיניים מוכשרים לכך. את הקהלה הישראלית ברוח הדרישות ההלסינגפורסית אפשר במדה ידועה ליסד כבר עתה, אע"פ שאת הסנקציה הרשמית תקבל רק אז, כשיהיו התנאים החצונים נוחים. זהו טעמה של ההנחה השניה. בנוגע להנחהו השלישית מביע הנואם את דעתו, שסדור הקהלות והלאמתן הוא היסוד לחיינו בגלות, ובדבר זה יודו גם המתנגדים לעבודת ההוה. — בדבר עבודתנו הכלכלית חושב הנואם שעלינו להכניס לעבודה זו יסוד עיקרי אחד, יסודן של קואופורציות שונות ואחורן למוסד מרכזי, מה שנעשה כבר במדה ידועה בגליציה. בדבר סדור תנועת הנדידה חושב הנואם, שמפני שעוד לא הגיעה השעה להטות את זרם הנדידה למזרח, עלינו להשתתף בסדור הנדידה הנכחית. הנואם מזכיר את ההצעה ע"ד יצירת בנק מיוחד לאמיגרציה. — (מח"כ)

סירקין (קיוב). הנגודים שבין הדורשים עבודת ההוה ובין הרוצים להתרחק ממנה—יש להם יסודות עמוקים. —ההבדל העיקרי הוא בזה, שבעלי עבודת ההוה הם כופרים בגלות, כלומר, מכירים הם שחיים לאומיים שלמים אינם אפשריים בגלות, אבל אינם מכריזים בויקוט־על הגלות, על המציאות הגלותית, כמו שעושים המתנגדים לעבודת ההוה. גם אותן המפלגות, שהפרוגרמה המינימאלית והמכסימאלית יש להן קרקע אחד ובסיס אחד אינן יכולות לדחות את הראשונה מפני האחרונה ומכ"ש אנחנו, שהפרוגרמה המכסימלית שלנו מכוונת כלפי קרקע אחר לגמרי, ודאי שאין אנו יכולים לוותר על העבודה של הכנת העם בשביל עתידו. אין אנו רשאים למסר עבודה זו לאחרים שלא יכלו לשאת את דגל תחיתנו בידם. הציונות היא לנו פרוצס היסטורי חשוב, הפוגש בדרכו בהמונים יהודים הזקוקים לאורגניזציה. עבודת־ההוה נעשית על ידי הציונים, אבל בלי שום סדר ומשטר' בלי האורגניזציה הראויה, ועלינו להביא סדר זה בעבודתנו.—

מינץ (רוסטוב). טיעים אלה החושבים, שעד הילסינגפורס לא היתה עבודת ההוה. גם עד אז התעסקו הלאומיים בעבודת ההוה אלא במובן אחר. התעסקו בעבודת החנוך, בעניני הלשון והספרות, אבל לא בבחירות צירים וכדומה. הנואם איננו מתנגד לעבודת ההוה, אלא לנוסח הלסינגפורס. מה יעשו חסידי הלסינגפורס אם יבאו הדתיים וידרשו להכניס את חזוק הדת לעבודת ההוה. —דואגים המה חסידי הלסינגפורס לדימוקרטיות בעניני הקהלות, ואינם דואגים לתנוך העברי. הנואם מציע לדחות את הפרוגרמה ההילסינגפורסית בכללה.

ד"ר קלוזנר: (רוסית)

פה נקרא הימנון שלם להלסינגפורס. החלטות אלו, אומרים, לא היו ילידי־השעה, אלא, דרישות, שיש להן ערך קים. הנואם מראה על הסעיף הדורש, שהשופטים הרוסים ידעו עברית ויהודית.— אם באים גם עתה בדרישות הללו וחושבים אותן לדבר שיש לו ערך קים — יש להלחם בזה. הציונות היא שנוי המרכז. אם היינו חושבים, שאפשר לברא אוטונומיה יהודית בגלות — לא היינו מתנגדים לעבודה זו, אבל אם חושבים ע"ד שנוי מרכז ועובדים לטובת שנוי זה — אי־אפשר לעסוק יחד עם זה גם בעבודת ההוה, מפני שלעבודה זו נקדיש את כל כחנו ונשמתנו: זה היה גם טעם התנגדותנו להאוגנדיים שבנו, שהיו יחד עם זה גם ציוניים בתום לבב. הציונות דורשת שנוי ערכין שלם ומוחלט, שנוי מרכז הנשמה, ואלה השקועים בעבודת ההוה— לא הגיעו לשנוי ערכין זה, ואין האידיאל שלהם שלם ובריא. אם עסוקים אנו בעבודה זו לא בתור ציונים, אלא בתור יהודים פרטיים—אין אנו באים בנגוד להאידיאל הציוני. כשתגיע השעה לבחר בין עבודה ציונית, פלשתינאית, או עבודה בגלות— אז יבכר הציוני את העבודה הראשונה, שהיא לו העיקר. אבל אם נעשית עבודת ההוה לחלק מן הציונות, אז תדחק לגמרי את העבודה בא"י. הפרוגרמה — ההילסינגפורסית יש לה ערך, לדברי מר גרינבוים, רק בשביל ארצות ידועות, שיש בהן חיים יהודים צבוריים. ואולם עבודה שאין לה ערך בשביל כל־האומה העברית, עבודה המבדילה בין יהודי הארצות השונות—לא תוכל להיות ציונית. עבודה כזו הנה לאומית רק במובנו של „הבונד".—

חברי הנשיאות והנואם נקראים בינתים להשתתף בעבודת הועדה התרידית והאספה נפסקת. אחרי ההפסקה בוחרים בה"ה ל. יפה וב. גיסין לחברי הנשיאות, בכדי שיוכלו לנהל את הישיבות, כשחברי הנשיאות צריכים יהיו להשתתף באספות ומועצות אחרות. הד"ר קלויזנר ממשיך את נאומו: חפץ אני, שהציונות והציונים יהיו שלמים ברוחם, בלי נגודים וסתירות פנימיות.

---

*) עיין „החלטות הועידה הרביעית לעניני העתונות הציונית", בדבר עבודת ההוה „העולם" גל' 46.—

הציונים בתור מסדרי הנדידה לאמיריקה—כלום יש סתירה יותר גדולה מזו?—

דברו פה ע"ד פרוגרמה־מינימום ופרוגרמה־מכסימום. גם לי יש פרוגרמה־מינימום ופרוגרמה־מכסימום, האחרונה היא אוטונומיה בא"י, הראשונה היא אותה העבודה הריאלית בא"י, האפשרית עתה והצריכה להוביל למצב ההוא (מח"כ). דברו פה ע"ד פילנטרופיה העבודה הציונית בלי עבודת ההוה היא ענין „של מוסד", של פילנטרופיה. ואולם דוקא עבודת ההוה צריכה להפך לפילנטרופיה, מפני שאי אפשר לקבוע בדיוק את התחומים. בתור מופת יכולים אנו להביא את עבודת הארציים בגולווסטון, שגם להם יש אידיאל לאומי. - העבודה הקולטורית הלאומית, מפני שהיא מובילה ישר לציונות, צריכה להכנס לעבודתנו הציונית, אבל לא עבודה איקונומית. לבסוף מקריא הנואם, בנגוד להנחותיו של מר גרינבוים, שלש הנחות הללו:

1) עבודת ההוה הכלכלית והקולטורית־הכללית, בתור עבודה, שהיא יכולה להוביל גם לחיוב הגלות, אינה חובה מוטלת על הציונים, והם יכולים לעבוד אותה ביחד עם שאר היהודים שאינם ציונים.

2) עבודת־ההוה הקילטורית־העברית, בתור עבודה מובילה ישר אל הציונות, מוטלת חובה על הציונים, ואותה הם חייבים לעביד אם בעצמם או עם שאר היהודים הלאומיים.

3) הפצת הלשון העברית וספרותה בגלות ובא"י בתור הכרחית בעד א"י. היא אחד מעיקרי הציונות.—

(סוף יבא).

הדין־וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַוַּעַד הַמֶּרְכָּזִי, אֲשֶׁר לְהַהִסְתַּדְּרוּת הַצִּיוֹנִית.

(המשך)

הפיננסים.

השאלה בדבר האמצעים היא מקום הכאב בהסתדרות שלנו. במשך כל השנים האחרונות לא היתה כמעט אף ועידה אחת או אספה של ועה"פ או של הועד המרכזי, שלא דנו שם בשאלה ע"ד אמצעי הועד המרכזי. בועד המרכזי שלנו ביחוד מורגש מאד, עד כמה אין ההכנסות מספיקות להנהגת עבודה נורמלית; ואפילו בצמצום גדול.

הועידה הרביעית בהאג דנה בשאלת התקציב וקבעה בשביל הועד המרכזי בודז'יט מינימלי בסכום של שלשים אלף רובל לשנה. אבל הבודז'יט הזה נקצב לנו רק להלכה, אבל במעשה הפריע חוסר־האמצעים בעד כל עבודה, אפילו בעד היותר חשובה ודרושה לאינטרסיה של התנועה. על כל הצעה דנו בשים לב אל אמצעי־הכסף הנמצאים בידנו, והיו הצעות שלא נתקבלו מחוסר־כסף או שנתקבלו ולא הוצאו אל הפועל. הוצרך לקמץ מאד בהוצאות באופן בלתי יאה כלל לעבודה צבורית גדולה ומרובת־המקצועות כזו שלנו.

בראשית עבודתנו בשנת־החשבון הראשונה, בכדי למלא את הגרעון של השנים הקודמות, עשינו הערכה עפ"י הערים. נענו לנו 115 ערים, ששלחו בס"ה סכום של 7209 רובל ו־15 קופ'.

ההערכה־העצמית של ההסתדרות, שלקחה עליה הלשכה של הקה"ק על מנת להת מחציתה להוצאות הועד המרכזי, בהתאם להחלטת החברים של ועה"פ ברוסיה, לא הוצאה אל הפועל עד כה.

מס־המפלגה בסך 40 קופ', שנתקבל ע"י הועידה האגית להגדיל את אמצעי הועד המרכזי, הביא בס"ה בשנת־החשבון הראשונה 1898 רוב' ו־42 קופ', שנשלחו מ־228 מקומות.

מפני התיצאות הדלות של המס הזה החליטה ישיבת חברי ועה"פ בחדש מאי שנת 1908 לבטל אותו בשנת הקונגרס הבאה.

סכום השקלים שקבלני בעד שנות הקונגרס האחרונות יחד עם איזו סכומים בעד השנים הקודמות, עלו ל־32,377 רובל ו־23 קופ', ואחר ששלחנו ששים אחוזים מהם לקלן נשאר בידנו סך 12,900 רו"כ. מלבד זאת היה לנו בשנת־החשבון השניה קרוב לסך 2,575 רובל, — עשרה אחוזים מן הסכום, שנאסף להקרן של העתונות.

אל הסכומים הללו צריך לצרף עוד קבוצי־כסף של ההסתדרות, הכנסה מנשפים ועוד, העולים לסך 4261 רובל ו־16 קופ' והכנסה קומיסיונית בשיעור של חמשה אחוזים ממכירת מניות, קבוצי כסף ועוד, העולה בס"ה ל־2058 רובל ו־98 קופ'.

בס"ה עלתה ההכנסה שלנו בתקופת החשבון לסכום קרוב לשלשים אלף רובל, היינו סכום כפי הבודז'יט, שנקצב מאת הועידה לשנה אחת. או יותר מדויק: מרכז ההסתדרות קבל פחות ממחצית הסכום, שקצבה לו הועידה האגית, בהתאם אל הבודז'יט שנערך באופן היותר מינימאלי.

רשימת ההוצאות, שאנו מביאים בכאן, לעומת הבודז'יט המשוער מראש מבליטה ביותר את אי־הנורמליות שבמצב הנוכחי. בתקופת הדוה"ח (מראשון לחדש יולי שנת 1907 עד יום 1 בנויבר שנת 1909, היינו במשך כ"ח חדשים, עלו ההוצאות לצרכי:

	ר'	קופ'	עפ"י הבודז'יט
א) החזקת הועד המרכזי	14,546 ר',	65 קופ'	18,648 רובל.
ב) תעמולה שבע"פ	„ 3,955	„ 34	„ 14,000
ג) העתונות המפלגתית	„ 10,397	„ „	„ 14,000
ד) תעמולה שבדפוס	„ 2,044	„ 24	„ 4,666
ה) הועדים הפלכיים	„ 542	„ 83	„ 7,000
ו) הוצאות לפוסטה ולטלגרף	„ 3244	„ „	„ 4,666
ז) נסיעות	„ 1,354	„ 46	„ 3500
ח) ועידות וקונגרסים	„ 1,086	„ 56	„ 2333
ט) הוצאות בלתי־נראות מראש	„ 1018	„ 77	„ 1162
	38,244 ר',	85 קופ'.	69.975 רובל.

נעשו קמוצים בהוצאות, לא עפ"י מדת הנחיצות שלהן, כי אם אלה שאפשר היה עפ"י אופין לעשות בהן איזה קימוץ. פחות מכל אפשר היה לקמץ בהוצאות הפוסטה והטלגרף ולהחזקת הועד המרכזי, וככל זאת עלה הדבר לקמץ מעט גם בהן. אין ספק בדבר, כי הקימוץ ההכרחי בהוצאות לצורך התעמולה שבע"פ, הנסיעות; תמיכת הועדים הפלכיים והתעמולה שבדפוס, גרמו להתנועה הפסד מרובה. ובכל זה, למרות החסכון המרובה, הוכרחנו לגמור את תקופת־החשבון בדיפיציט קרוב לסכום של 7839 רובל ו 98 קופ'.

צריך לשים קץ למצב־ענינים שכזה. בתנאים באלה אי אפשר להמשיך את העבודה. יש אפשרות לתעמולה מסודרת, שבע"פ ובדפוס, לחיים נורמליים של הועד המרכזי, רק אם לא יהיה העדר באמצעי־הכסף הנצרכים לכך. הקמוץ, הנעשה בהבודז'יט גורר אחריו גם קימוץ בעבודה. הועידה צריכה למצוא תחבולה רדיקלית כנגד חוסר־הכסף, שתנועתו לקויה בו עתה.

סקירה לאחור.

בגמרנו חלק זה של הדוה"ח אנו רוצים להרצות בקוים כוללים סקירה לאחור על פעולות ההסתדרות שלנו במשך שתי שנות־החשבון האחרונות.

ב כ מ ו ת נתגדלה ההסתדרות הציונית במשך השנים האחרונות אך מעט לפי הערך, ואם אפשר לנו להראות על התקדמות מרובה בתנועתנו,

לא היתה זו אלא באיכות. תחת השפעת העבודה הציונית במשך י"ב השנים הולך ומתעמק הרגש הלאומי, והכרת הנחיצות בעבודה-העצמית של העם הולכת ומתפשטת בתוך השדרות הרחבות של היהדות יותר ויותר.

האלימנטים של ההסתדרות שלנו כמעט שלא נשתנו, — והם ביחוד המעמד הבינוני של היהודים, מקצת מן ההמון היהודי, מתוך האינטיליגנציה ובני-הנעורים.

בעת האחרונה התחיל מספר בני-הנעורים הולך הלוך וגדל בתוך מחננו. פה ושם חוזרים אלינו צעירים ממפלגות שונות, וביחוד מאלה, שהיו כרוכים פחות אחרי דוגמות ותורות ושהבינו והכירו ביותר את העיקר הלאומי כהפרובלמה היהודית.

במקומות הרבה, וביחוד בערי הנגב, נושאים הציונים הצעירים כמעט בכל סבל עבודת ההסתדרות. ההתענינות במאורעות שבתורקיה והאמונה בתקוות החדשות מתחילות משיבות אלינו הרבה מאלה הציונים, שבעת האחרונה הסתלקו מעבודתנו לגמרי.

הקבוצות הציוניות (אלה הידועות ע"י החותם המיוחד, שרצו להטביע על הציונות בשעת הועידה ההילזינגפורסית ושרישומן היה ניכר ומורגש מעט בין הועידה הזאת והועידה ההאגית) נעלמו בעת האחרונה כמעט לגמרי, ונשארו רק באיזו מקומות. ברגשי סימפטיה מרובה מתיחסים בחוגי הפרוליטריון אל הסתדרות „הפועל הצעיר" והעתון שלה בפלשתינה ואל שאלות הישוב בא"י בכלל.

בשנה האחרונה הוכר „המזרחי" לפדרציה מיוחדת. המזרחיים נפרדו לגמרי מאתנו ברוסיה, ועתה בחרו בפעם הראשונה צירים מיוחדים מתוכם אל הקונגרס.

פירודו של „מזרחי" גרם בכמה מקומות לחכוכים שונים. במקומות שונים, שיש להם שם עסקנים אקטיביים, כמו בגרודנה למשל, הפיצו המזרחיים את השקלים שלהם גם בין אלה, שאינם תמימי-דעים אתם, מה שהכניס קצת ערבוביא, וביחוד בשעת בחירות הצירים.

בפולין מוכרחים הקבוצות הציוניות והציונים היחידים לעמוד בקשרי מלחמה חזקה עם האורטודוקסים וביחוד עם החסידים.

בעת האחרונה מורגשת בין הציונים ברוסיה התענינות מרובה בעבודה התרבותית. הציונים משתתפים השתתפות נמרצה בכל האגודות הספרותיות, שמספרן הילך הלוך וגדל מחודש לחודש. בהרבה מקומות הם העומדים בראשן. הציונים היו ראשי המעוררים והמיסדים הראשונים של חברות „חובבי שפת עבר". בהוספות אל הדוה"ח הזה אנו נותנים טבלאות של מספרים, שעל פיהם אפשר לשפוט ביותר דיוק על עבודת ההסתדרות שלנו בשנים האחרונות.

במשך ארבעת השנים האחרונות נמצאת כמות השקלים בשיעור אחד. הוא מתרבה מעט רק בשנים של קונגרסים.

הרכבת השוקלים כבר נסתמנה כמעט בדיוק. לוקחים שקלים כמעט אצל השוקלים התמידיים. שוקלים באלה נותנים את שקליהם מתוך הכרה מרובה או מועטה. הכרה זו היתה מתחזקת אצלם ביותר, אלמלי היה אפשר הדבר לקרוא אותם לאספה לבחירת ועדים, לבירור השאלות הציוניות, לבחירות אל הקונגרסים ולעריכת הוראות בשביל הצירים.

מספר השוקלים בשנה זו — (שנתקבלו עד יום א' בדקבר 1909) 33,497 בשנה שעברה היה מספרם 27,725. מספר האגודות אינו מתרבה בכלל. הללו צצות והללו נובלות. המספר כמעט שאינו משתנה. בעת הזאת אנחנו באים בכתובים עם 1002 מקומות.

לאחר הועידה ההלזינגפורסית נמסרו לנו אדריסות ל-1500 מקומות אבל כמו שכבר העירונו בהדו"ח הקודם של הועד המרכזי, נמצאה מחציתן רק על גבי הנייר, ועבודתה של המחצית השנית היתה רק ארעית. לחדש מאי שנת 1907 היו לועד המרכזי אדריסות ב-935 מקומות. מן העת ההיא ואילך נוספו אצלנו 67 מקומות. מ-1002 המקומות הללו עובדים היטב — 162, באופן יותר יפה—370, ורפה לגמרי - 470.

למקומות של עבודה טובה אנו חושבים את אלה, שאנו מחליפים עמהם מכתבים על הסדר ושהם עונים תיכף לדרישותינו, ושם הולכת העבודה הציונית ונמשכת בלי הפסק. אל הסוג השני שייכים אותם המקומות, שממעטים להתענין בחיי ההסתדרות, שממציאים ידיעות מהנעשה אצלם במחיצת עבודתם באיחור זמן. אל הסוג השלישי אנו מונים את המקומות שבהם העבודה אינה אלא מקרית, הפונים אל הועד המרכזי רק לעתים רחוקות מאד, אבל גם בתוכם ישנן אגודות הרבה, אשר במשך השנה הן שולחות איזו סכומי-כסף למטרות ציוניות.

ועדי-שוקלים מסודרים היטב ישנם בנ"ה מקומות.

תמיד השתדלנו לחדש את היחוסים, שנפסקו במשך השנים האחרונות ולבא ביחוסים עם מקומות חדשים. במקצע זה עבדו הרבה האגיטטורים שלנו.

פנינו גם לחותמי ה„רזסוויט" ו„העולם" והשתדלנו לבא אתם בדברים.

בכל המקומות, שלא היו לנו שם חברים-לדעה פנינו פעם אחת במכתב להרבנים הדתיים; בירנו להם את מהות הציונות ואת דרכי עבודתנו, בקשנו מהם, כי יקחו עליהם את העגודה הציונית בעירם או כי יראו לנו אנשים חשובים, שאפשר לנו לבא עמהם בדברים בנידון זה, אבל נסיוננו זה לא עלה יפה.

על שלש מאות המכתבים ששלחנו, קבלנו רק כעשר תשובות.

בעברנו על פני הידיעות שיש לנו ע"ד הפלכים, אנחנו יכולים להחליט, כי התחדשה והתגברה העבודה באותם המקומות, שהיתה לנו האפשרות לשלוח לשם אגיטטורים, או במקומות שהיו כה ועידות פלכיות, שהן מצדן שלחו אגיטטורים אל הערים הסמוכות.

העבודה לטובת המס המפלגתי התחילה ברוסיה רק לאחר הישיבה של ח' דיקאבר של חברי הועה"פ. הוצאנו הרבה קולות-קורא, פעמים רבות הזכרנו את חברינו, אבל עבודתנו לא עשתה פרי. בכלל קשה להנהיג מסים חדשים בתוך ההסתדרות. נאסף בתור מס-המפלגה ברוסיה סך 5408 רובל ו-19 קופ' מ-132 מקומות.

בתחלת שנת 1908 יצאה לשכת הקרן קימת מרשות הנהגתו של הועד המרכזי.

בתחלת שנת-החשבון השניה (באמצע שנת 1908) הוכרזה הקונסטיטוציה בתורקיה, שנפגשה בשמחה מאת כל האנושיות הנאורה ושעוררה התענינות מרובה ונמרצה וסימפטיה עצומה בכל שדרות הלאום העברי.

בירור המאורעות בתורקיה היה מעתה להשאלה הראשונה והעיקרית בכל מועצותינו ואספותינו. בדיקנות יתרה בירנו את השאלה בדבר תעודותיה היותר חשובות והראשיות של הציונות הפוליטית, וכיצד אפשר להפיק תועלת, מרגע זה בתורקיה גופה, איך לרומם את מעמד-הרוחות הציוני ברוסיה וכיצד להשתמש בו כראוי הן למפעל פוליטי גדול בתורקיה והן לרכישת העבודה וההון היהודי בשביל ארץ ישראל.

כעבור שבועות אחדים לאחר המהפכה. בשנת-החשבון השניה פרסמנו את החוזר הראשון שלנו, שבו בירנו בקוים כלליים באופן ברור ומסוים את יחוסנו אל המאורעות שאירעו בתורקיה. דברנו על אותם השנויים החדשים, שהמאורעות הללו מכניסים אל תנועתנו, סמננו את אותן הפרספקטיבות החדשות, הנשקפות להעבודה הציונית, הראינו הוראה מפורטת על אפשריות חדשות של עבודה בא"י.

כשעברו שני חדשים אחרי המהפכה התורקית, ביום 7 אוקטיאבר, לאחר שנתברר המצב מעט, קראנו את חברי הועד המרכזי לאספה כללית, שבה בירנו את כל השאלות, שנתעוררו בסבת המאורעות החדשים.

הכרנו הכרה ברורה, כי בימים הקרובים לבא ישנן שלש תעודות לפנינו בעבודתנו. התעודה הראשונה, שצריכה לתפוס את המקום הראשון בעבודתנו, היא — השאיפה להרבות את האלימנט היהודי בא"י, להטות לשם את העבודה ואת ההון העברי, אשר מפני השתנות התנאים בתורקיה השבה לתחיה, אפשר להשקיע אותם בה ברוב תועלת כמו ביתר הארצות, אשר נשקעו בהן עד ג[illegible]נו זו היינו יכולים לקוות לסיוע גם מצד הקבוצות והאורגניזציות הבלתי-ציוניות.

תעודתנו השניה היתה העבודה בין יהודי תורקיה והעבודה להפיץ בתורקיה המחודשה את דעת שאיפותיה ודרכיה של הציונות.

צריכים אנחנו להביא לידי כך, שיהודי תורקיה ישתתפו אתנו בשאיפותינו, כי ילמדו לדעת את תעודות העם ויכירו את תפקידם בדבר יצירת עתידותיו של העם העברי. למטרה זו צריך לגשת תיכף ללמוד לדעת את חיי יהודי-המזרח, שלא ידענו אותם עד כה, את מעמד רוחם ושאיפותיהם ומהלך התפתחותם.

אמרנו, כי צריך תיכף ובאנרגיה יתרה לגשת לעבודה לאומית-קולטו-רית בין אחינו שבמזרח, להשפיע על מהלך התפתחותם בעתיד באופן הרצוי

לנו. אבל בין יהודי תורקיה צריכים לתפוס את המקום הראשון בעבודתנו יהודי א"י; ככל כחנו צריכים אנו לעבוד למטרת התאחדותם והרמת המצב הקולטורי שלהם, בכדי לשים קץ להפרוד וההתפלגות, השוררים עתה בין יהודי פלשתינה.

אח"כ אנו צריכים לגשת לעבודה חשובה אחרת. הנה השדרות הרחבות של הצבור התורקי, אשר בהיותם מלומדי הנסיון המר במשך שנות מאות הרבה, מתיראים הם מפני שאיפות ההתבדלות של העמים, הנכנסים לממלכה שלהם. אנו צריכים איפא להפיץ בינידם ידיעות נכונות ע"ד שאיפותינו ותעודותינו. כל השאלות האלה ועוד אחרות הכרוכות בהן היו ענין לענות בו בישיבה הכללית הנזכרת של הוה"מ ובמועצת חשובי העסקנים הציוניים, שנקראה ע"פ האינציטיבה של האגודה המוסקבאית „בני־ציון", שהיא אחת האגודות הראשונות של ההסתדרות הציונית ברוסיה, ושהשתתפו בה כמעט כל חברי הועד־הפועל ברוסיה הוה"מ נגש תיכף להוציא אל הפועל את החלטותיו שלו ושל המועצה המוסקבאית. עוד במוסקבה נסמנה רשימת החברים, אשר הוה"מ צריך היה להטיל עליהם לעבור בערי השדה, בכדי למסור לחברים את החלטות וילנה ומוסקבה ולמלא אחרי הדרישות המסוימות, שהוה"מ דורש מאת הקבוצות המקומיות. מחמשים החברים, אשר פנינו אליהם בדבר זה נענו לנו שלשים וחמשה.

תוצאות עבודתנו זו חזרו והוכיחו אותנו, כי למרות המצב הקשה של עכשיו, עדיין מורגש בתוך האורגניזציה רגש של דיסציפלינה והכרת החובה הציונית. כמעט כל החברים נענו לקול הקורא הראשון של הוה"מ ועברו במקומות, אשר שלחנו אותם לשם, אף כי לפעמים גרמו בזה הפסד מרובה לעניניהם הפרטיים. ברצון לא פחות מזה נענו לנו רוב המקומות, אשר עברו חברינו בהם ע"פ הצעתנו.

הם בקרו קרוב למאה וחמשים מקומות. להבקורים האלה היו מלבד מלוא התעודה המיוחדת, שהטיל הוה"מ על האנשים שנשלחו ממנו, גם ערך גדול מאד במקצעות אחרים. החברים השתדלו להשתמש בבקוריהם למעשה אגיטציה ואורגניזציה.

לאותם המקומות, שלא יכל הוה"מ לשלוח לשם איש, ערך הצעות בכתב, שבהן ביאר את ערך החלטות וילנה ומוסקבה ודרש, כי ימלאו את החובות, שהוטלו עליהם.

מכתבים כאלה נשלחו ל־389 ערים. לערים אחדות נשלחו מכתבים שתים, שלש פעמים. בתחלה נענו הערים הבינונית. באופן פחות מוצלח היתה העבודה בערים הגדולות. עבודה תמה ומועילה עבדו חברינו במוסקבה, בפטרבורג, בורשה, אירקוטסק, בריסק־דליטה ועוד.

בעבור ירחים אחדים כבר יכולנו להודיע את הועד הפועל המצומצם כי מלא הוה"מ את ההתחיבות, שקבל עליו.

עד כה לא מלאו את דרישות הוה"מ: רוסטוב ע"נ דון, קיוב, קרי־מינצ'וג, פולטבה, ברדיצ'וב, ליבאווה, ייקטרינוסלב ועוד.

בס"ה נאסף כסף להמטרות הנזכרות בסכום של 25.752 ר. ו־69 ק.

הישיבה הכללית של הועד המרכזי מיום 7 אוקטיאבר והמועצה המוסקבאית טפלו הרבה בשאלה בדבר העבודה בפלשתינה, בדבר סדור קבוצות לקנית אדמה. נתקבלו בזה החלטות רבות. דתחילו עוסקים בסדור העבודה הזאת, אבל כמעט שלא נעשה דבר, אם לא נביא בחשבון את התיצאות החשובות של עבודת חברינו במוסקבה ושל אנשים פרטיים אחדים.

הסבה העיקרית שהפריעה בעד־ הצלחת סדור הקבוצות היא, שחסרים בא"י אותם המוסדות של הכנה ומעשה, שבאמצעותם אפשר היה לקנות אדמה ולהכשיר אותה בשביל האלימנטים השונים, הנוהרים לפלשתינה להתישב בה, בלי שיפזרו כסף ועמל מרובה על החקירה ודרישה, על ההכנה ועל הנסיון בצעדיהם הראשונים והמוקדמים בדרך ההתישבות. עם זה מורגש מאד חוסר קרדיט נתון לשעורים ארוכים, ונוסף על אלה—העזובה השוררת בחוקים הקרקעיים בתורקיה.

ע"ד השתתפותנו בעבודה בא"י יקרא דו"ח מיוחד מאת הועדה הפלשתינאית, שעל יד הועד המרכזי.

בתשומת־לב שאינה פוסקת חקרנו ודרשנו את כל הנעשה בפלשתינה, באנו תמיד בדברים עם המוסדות והעסקנים הפלשתינאיים, לעתים קרובות הזמנו לבא לישיבותינו את אותם מחברינו שבא"י, שנמצאו ברוסיה.

השתדלנו לפנות בעתונים שלנו מקום גדול לעניני פלשתינה ולקבל את כל הידיעות ממקור ראשון. הוצאנו קונטרסים הרבה ע"ד א"י ומוסדותינו שם. במשך מחצית השנה האחרונה הכינונו חומר לספר גדול ע"ד כל המוסדות הפלשתינאיים.

בחוזר מספר ז' של שנת־החשבון השניה הבאנו ידיעות והוראות כלליות לאותם האנשים, המתעניינים בעבודה הריאלית בא"י, הרוצים לעבוד בעד תחיתה.

סיוע גדול המצאנו למוסדות פלשתינאיים שונים כ„בצלאל", „יער הרצל" ועוד.

עד כמה שאפשר סייענו לעבודת הועד האודיסאי. לפני הועידה הכללית של הועד האודיסאי, שריתה בשנה זו, שלחנו מכתב מיוחד לכל חברינו, שבו עוררנו אותם באופן נמרץ להשתתף בעבודה הכללית. רוב חברי הועד־המרכזי השתתפו בעבודת הועידה הכללית השתתפות נמרצת. בכל פעם הזכרנו בקריאות ובהודעות מיוחדות עד העמדת הקערות בערב יהכ"פ.

יחוסו של הועד המרכזי אל הועה"פ המצומצם ולההסתדרויות הציוניות שביתר הארצות.

יחוסנו אל הועה"פ המצומצם היו תמידיים, אבל בלתי־נמרצים. מלבד חליפת המכתבים הרגילה ע"ד השקלים, מסי המפלגה, אספות הועה"פ, הועידה השנתית וכיוצא בשאלות החיים ההסתדרותיים, לא קבל הועד המרכזי שום הודעות מיוחדות, צירקילרים או הוראות מעשים. הועד המרכזי מצדו פנה לקילן בכל השאלות הפוליטיות הגדולות שבחיים הציוניים ובקש משם עצות והוראות שונות.

השתמשנו ביובל העשר ליסוד הקל"ב ועבדנו להגדיל את הכנסות הבנק, וביחוד של האנגלו פלשתינה קומפ.

ליובלו של הבנק וגם לרגל המאורעות בתורקיה פרסמנו חוזר מיוחד, שבו הראינו על ערכו הגדול של המוסד הפינגסי הזה לתחית א"י ועד כמה הוא מסוגל להגביר שם את האלימנט העברי, והצענו לפני החברים, כי ישתמשו באותה התעניינות בכל הנוגע לציוניות ולא"י שהתעוררה בעת האחרונה בעם למעשה תעמולה נכונה לטובת מכירת מניות הבנקים שלנו.

ליום יובלו של הבנק הוצאנו קונטרס בשם „הבנקים שלנו" מאת ב. א. גולדברג, שנפוץ גם הוא בהוצאת ה„ביבליותיקה הקופיקאית". גליון „העולם" של אותו השבוע הוקדש ליובלו של הבנק. במספר גדול של אכסמפלרים הפיצונו גם את הפרוספקט של האפ"ק, שהוצאנו בלשון עברית, ז'רגון ורוסית. במקומות שונים נערכו אספות לכבוד חג־היובל.

כדי להקל את הפצת המניות עלתה בידנו לקבל בלונדון סכום ידוע של מניות, אשר שלחנו אותן אל הערים היותר גדולות לקומיסיה. הדפסנו את החשבונות הפיננסיים של הבנק לשנות 1907,1906, עם הבילנסים שלו, ואת אלה הפיצו והדביקו בבתי־הכנסיות.

תוצאות העבודה הזאת הנן מועטות לע"ע לפי הערך. בס"ה נמכרו על ידנו מניות הרשות בסכום של 6443 רובל; לקימיסיה במקומות שונים נמצאות כיות עוד בסכום 1665 ר.

צריך להזכיר גם את סדור תשלום הדיבידנד ע"פ תלושי המניות שלנו, התשלום הזה מגדיל את פרסומו של הבנק ומוסיף אליו אקציונרים חדשים.

בדברנו ע"א הבנק צריך להזכיר גם את קבוץ החתימות לשנוי תקנות הקל"ב העברי, שהוצאנו על זה הרבה זמן וכח בתחלת שנת־החשבון הראשונה. פרסמנו קריאות אחרות, שנתפשטו בהמון אכסמפלרים, שבהן ביארנו את ערך השנויים הנדרשים. שלחנו לכל הערים גם נוסחאות. בשעת בירור המשפט של הבנק עלתה בידנו לאסוף ברוסיה קרוב לארבעים אלף חתימות לטובת השנויים במשך שבועות אחדים. נענו לנו מן הפנות היותר נדחות שברוסיה וגם מהרבה מקומות, שאין לנו באי־כח בהם.

הקרן קימת לישראל.

ע"ד עבודת יהקה"ק, שעברה בתחלת שנת 1908 לידי הד"ר צ'לנוב תקרא לפני הועידה הרצאה מיוחדת.

הפרדת העבודה החשובה הזאת ומסירתה ללשכה מיוחדת נמצאו קולעות אל המטרה ומביאות תועלת מרובה להקה"ל.

אבל גם לאחר שיצאה הקה"ל מרשותנו לא פסקנו לעבוד לטובתה ע"י האגיטטורים שלנו, ע"י עתונותנו, במכתבי-החוזרים שלנו ועוד.

בתקופת-החשבון נתקבלו בשביל הקה"ל ע"י הועד המרכזי סכום של 11,956 ר. ו-66 ק.—

תמיד הגינו לפני הועה"פ המצומצם על רעיון ההתרכזות של כל הכחות הפיננסיים שלנו לטובת ישוב א"י, עד כמה שהיה הדבר נוגע לעבודה, ע"פ תכנית מסוימה ופוריה.

במשך תקופות החשבון הוצרכנו פעמים אחרות לדרוש מאת הועה"פ המצומצם דרישה נמרצת, שימלא את ההחלטות וההצעות של חברי הועה"פ מרוסיה, כמו למשל בשאלה ע"ד קריאת אספה כללית של אקציונרי הקל"ב בקיץ ש' 1909 לא בקילן, כי אם בברלין ובשאלות אחרות. שבסקירה ראשונה אינן אלא פורמליות, אבל באמת יש להן ערך יותר חשוב. לצערנו, פתר הועה"פ המצומצם את כל השאלות האלה לא בהתאם למשאלות ההסתדרות ברוסיה.

נדחתה גם הצעתנו בדבר קצבת סכום כסף ידוע לטובת לשכת-המודעין ביפו, ועד כה לא נתקבלה גם הצעתנו השניה לקצב איזה סכום לצורך הוצאות פופולריות של ספרי-למוד לשונות ערבית ותורקית בשביל הנודדים לתורקיה. עזר זה הוא חשוב מאד לאותו החלק מן האמיגרציה היהודית הנוטה לארצות המזרח הקרוב.

במשך שנת-החשבון השניה הוצרך הוה"מ לפנות שתי פעמים בהרשאת חברי הועה"פ מרוסיה בהצעה אינציאטיבית לכל ההסתדרויות הציוניות הראשיות, בפעם הראשונה בחודש נויאבר שנת 1908 על אדות מעשה-פרופוגנדה להאידיאות של המועצות הוילנאית והמוסקבאית, ובפעם השניה בחדש נויאבר שנת 1909 בשאלה ע"ד מעשה-תקונים בועה"פ המצומצם והעברתו לפריז או לברלין.

הצעות המועצות בוילנה ובמוסקבה נתקבלו ונתגשמו במעשה לאחר חליפת-מכתבים במשך שלשת רבעי שנה. וביחוד בשעת ישיבתם של ד. וולפסון ונ. סוקולוב בקונסטנטינופול.

הועד המרכזי השתתף השתתפות אקטיבית ע"י ב. גולדברג בקומיסיה הפיננסית, שנוסדה בועידה השנתית בשנת 1908 וע"י ב. גולדברג וש. רוזנבוים בקומיסיה לענין הבנק האגררי. באי כחנו בשתי הקומיסיות כלכלו את דבריהם בהתאם להוראות והדירקטיבים, שנעבדו מקודם בישיבות הועד המרכזי.

מן ההחלטות שקבלה הקומיסיה הפיננסית הסכים הועה"פ המצומצם רק לאחת מהן: לקצוב לטובתו סכום של שני אלפים לטרא שטרלינג מסכומי המלואים של הקולוניאל-בנק העברי.

יתר ההצעות של הקומיסיה הפיננסית (עריכת הגרלות, הוצאות מלוה אובליגציונית עם פרסים, בירור השאלה בדבר יסוד חברת-אחריות יהודית-כללית, נכוי המחצית מן הדיבידינדים שעבר זמנם—שלא נתקבלו מאת בעליהם במשך חמש שנים — לטובת ההסתדרות) נדחו מאת הועה"פ המצומצם, ולפיכך לא נשאר לפני הקומיסיה הפיננסית בלתי אם להפסיק את פעולתה.

ובנוגע להקומיסיה לענין הבנק הקרקעי אנו יכולים רק להעיר, כי הועד המרכזי התאמץ שיתגשם במהרה המוסר הזה החשוב מאד לעניני הישוב בא"י.

הצירקולרים של הועד המרכזי היו נדפסים ב„הוועלט", וראוי לציין, כי לפעמים קרובות עוררו דין ודברים בהעתונים היהודיים בחו"ל.—

הועד המרכזי.

הועד המרכזי נבחר בהאג ונכנסו אליו שבעה חברים, אחדים מהם לא יכלו לבא אל הישיבות מסבות מחלה.

ישיבות הועד המרכזי היו תמיד על הסדר לא פחות מפעם אחת בשבוע. לבירור שאלות היום יש שהתאספו גם בכל יום.

לבירור השאלות היותר חשובות קראנו לישיבה כללית את כל חברי הועד.

ולאספות חברי הועה"פ מרוסיה ביחד עם חברי הועד המרכזי קראנו במשך שתי השנים האלה שבע פעמים, בשנת-החשבון הראשונה שלש פעמים:

ביום 6-7 יאנואר שנת 1907 ברלין.
ביום 5-6 מאי „ 1908 בוילנה.
בשנת-החשבון השניה — ארבע פעמים.
ביום 18 מארט שנת 1909 בקילן.
ביום 1 פיבראל „ „ באודיסה.
ביום 17-18 מאי „ „ בוילנה.
ביום 17-18 אוקטובר שנת 1909 בפטרבורג.

רשימות של מספרים בנוגע להעבודה האדמיניסטרטיבית של הועד המרכזי הובאו בהוספה השלישית של הדוה"ח. שם הבאנו גם רשימת כמות האיקזמפליארים של י"א הקונטרסים שהוצאנו בהוצאות „קדימה", ושהתפשטו על ידנו.

חמר לשנים, שלשה קונטרסים חדשים מונח כמעט מוכן אצלנו. אומרים אנו להוציא קובץ קטן ע"ד כל המוסדות העובדים בפלשתינה ובשביל פלשתינה, את החלק השני של מאמרי נורדוי ועוד.

לשלמות הדוה"ח אנו צריכים להעיר גם על השתתפותנו במאורעות אחדים של החיים היהודיים הכלליים והציוניים.

ליובלו של מ. נורדוי שלחנו אליו בשם ההסתדרות אדריסה כתובה על קלף בלשון העברית; גליון „העולם" של אותו השבוע היה מוקדש להיובל. הוצאנו בלשון רוסית את החלק הראשון של נאומי נורדוי ומאמריו, הפיצונו כרוזים גם אספנו את התרומות לטובת האינסטיטוט המיקרו-ביאולוגי על שם נורדוי. בערים שונות נערכו אספות ונשפים.

ההסתדרות הציונית חגגה ברוב פאר את יובל החמש ועשרים של עבודת קטוביץ. העתונות שלנו הקציעה לו מקום גדול.

לחגיגת-היובל שלחנו לקטוביץ את בא-כחנו מר פרבשטיין מורשה.

כן הבענו ברכה בשם ההסתדרות להמושבה „גדרה" ביום מלאת כ"ה שנים להוסדה.

ברגש של כאב עמוק אבל עם זה גם בשביעת-רצון ובגאון אנו מוסרים את הדוה"ח הזה למשפט חברינו—כאב, על שעלתה בידנו לעשות אך מעט ברגע שכזה, ושביעת-רצון וגאון, מפני שבתקופה קשה לעבודתנו כזו עלתה סוף סוף בידנו לעשות דבר-מה.

העבודה האדמניסטראטיבית של הועד המרכזי.

הוספה א'.

מספר המכתבים, שקבל הוה"מ בתקופת-החשבון ממוסדות ומאנשים פרטים—9.500.

מספר המכתבים, שנשלחו מאתנו עולה ליותר מ-13.000.

הזמנות מאגודות לספרות, ושקלים ועוד נתקבלו—3.750

מלבד ההזמנות האלו נשלחו חבילות של כרוזים, של ספרות ועוד יותר מ-5000.

שקלים שלחנו בשנת הקונגרסית הי"א 70.000 ל-527 מקומות.

בשנה הקונגרסית הי"ב—75,000 ל-535 מקומות.

שוברות של מס המפלגה בשנה הקונגרסית הי"א נשלחו — 30.000.

במשך השנים הקונגרסיות הי"א והי"ב הוציא הוה"מ י"ז צירקולרים, שנתפרסמו בעתונים ונפוצו בכמות קרובה לע"ה אלפים אכמפלרים.

מלבד הצירקולרים הללו נשלחו הרבה מכתבים צירקולריים וגלויות במספר 50000 אכס.

כרוזים ע"ד השקל הפיצונו במספר יותר ממאת אלף אכסמפלרים.

פרוספקטים, בילנסים, וחשבונות הבילנסים שלנו שלחנו במספר — 30,000.

עלונים בדבר שנוי תקנות הקל"ב העברי—25000 אכס.

נוסחאות לחתימות קרוב לחמשים אלף אכס.

עלונים ע"ד מוסדות ציוניים שונים ומאורעות—50.000 אכס.

קונטרסים שיצאו בהוצאתנו נשלחו במספר—54.800.

קונטרסים של הוצאות אחרות, שנמצאו אתנו במחסננו נשלחו במספר קרוב ל-25.000.

תֶּלֶגְרַמּוֹת.

המבורג 17|30 דקבר שעה העשירית בערב.

מתחילה ישיבת הנעילה. הועדה התדירית אחרי עבודה של שני ימים החליטה להציע לחברי הועד הפועל הקטן 7 אנשים: וורבורג, סוקולוב, הנטקי בברלין, סנדלר, צ׳לנוב, אוסישקין ושטנד, ולהעביר את הלשכה המרכזית לברלין, את מר וולפסון החליטה להציע לנשיא הועד המשגיח על הבנק, שיהיה לו דעה מכרעת בועד הפועל הקטן. הועדה הציעה גם כן, שנשיא ועד הפועל הקטן יבחר לא ע״י הקונגרס, אלא ע״י הועד הפועל עצמו.

המבורג, שעה השניה אחרי חצות הלילה.

הצעת הועדה התדירית שנשיא הועד הפועל הקטן לא יבחר ע״י הקונגרס עוררה התנגדות נמרצה בין צירי המערב וביחוד בין צירי גרמניה. באי־כח ההסתדרויות מבארים את יחוסם להצעת הועדה. מר וולפסון נואם נאום פרדה ומבקש לקבל את הצעת הועדה התדירית. עומדים למנין וברוב של 20 דעות נדחתה הצעת הועדה התדירית. מר הנטקי וסנדלר מודיעים שאין הם יכולים לקבל את המשרה בועד הפועל הקטן. וורבורג מוסר גם הוא מודעה כזאת. ראש הועדה התדירית מודיע שאין הוא יכול להציע שום הצעה ומבקש שתוכרז הפסקה. הוכרזה הפסקה.

המבורג, שעה הרביעית אחרי חצות הלילה.

הועדה התדירית החליטה לבלי הציע שום הצעה בדבר הועד הפועל הקטן. בישיבת חברי הועד הפועל הגדול שנקראה ע״י הנשיאות נתקבלה החלטה להשאיר את הועד הקודם על מקומו בתור ועד זמני (פרוביזוריום) עד הקונגרס העשירי, שיקדימו לקראו. החלטה זו נתפרסמה בישיבת צירי רוסיה ונתקבלה ברצון, בתור מוצא יחיד מהמצב המסובך. הקונגרס קבל הצעה זו ונסגר ע״י ד״ר בודנהימר בשעה הרביעית וחצי אחרי חצות הלילה.

המבורג 18|31 דצמבר.

בישיבה האחרונה של הועידה החמשית נקראה הרצאת ב. גולדברג ע״ד העבודה ברוסיה בשביל א״י, נתקבלו החלטות בדבר תקנות ההסתדרות והפיננסים. נבחר ועד מרכזי, בעל 7 אנשים, ושני עורכים של „העולם" וה„רזסויט" נכנסו בתור חברים בעלי דעה מכרעת אל הועד. נבחרה גם כן ועדה פיננסית תמידית. בנאומי הסגירה הדגישו הכל, שצריך לחגור את כל הכחות לחזק את התנועה, בכדי שתוכל לנצח על הקונגרס העשירי. אחרי נעילת הועידה נשמעו עוד שעה שלמה שירות „עוד לא עבדה", „השבועה" ועוד.

ועדי השוקלים, האגודות והעסקנים הציוניים מתבקשים בזה להודיע תיכף ומיד להועד המרכזי את מספר השקלים הנצרך להם לשנה זו, שנת י״ג לקונגרס.

העורך־המו״ל: י. ל. גולדברג.

מודעות

מתקבלת החתימה לשנת תר״ע על

— „הפועל הצעיר" —

כלי מבטאה של הסתדרות הפועלים העברים בא״י. „הפועל הצעיר".

יוצא לאור פעמים בחדש ע״י הועד המרכזי.

שתי שנות קיומו של עתוננו בררו למדי את טיבו לפני הקהל העברי.

גם להבא תהיה מגמתו הראשית: לסול ולהאיר לפני הפועל את הדרך המובילה להטבת מצבו ולהקל עליו את האפשרות לבוא ולרכוש את מקצועות העבודה ההולכים ונבראים עתה לעינינו, וביחד עם זה להכנים את ההכ־ה לתוך כל שדרות עמנו בארץ, כי התרבותו של הפועל העברי והתבצרות בכל ענפי העבודה— תנאי הכרחי להתגשמות הציונית.

גם להבא יהיה עתיננו במה חפשית בשביל כל עניני הציוניות והישוב, והענינים הכללים, ההולכים ומתרחבים הודות לתנאים הפוליטיים החדשים, וימצאו בו הארתם היותר רחבה.

כמו עד עכשיו נוסיף גם להבא לבקר בלי משא פנים את המוסדים אף אך היותר חביבים עלינו; ונשתדל לברוא דעת קהל ראויה, שהמוסדים שלנו יתחשבו אתה.

המחיר לשנה:	ביהודה	5·50 פר'.	גליונות בודדים—4 מתליק
„	בגליל	7.— „	„ „ 5 „
„	ברוסיה	2.50 רו״כ	„ „ 10 קופ'
„	ביתר הארצות	-- 6 פר'	„ „ 25 סנתים

החותמים מכל הארצות יכלים לשלוח את דמי החתימה ישר אלינו ע״י המחאת־הפוסטה ששמה.

הכתבת לכל עניני המערכת והאדמיניסטרציה וגם למשלח כספים:

מן תשרי תר״ע.

REDACTION „HAPOEL HAZOIR" JAFFA.

הסוכנים ברוסיה מתבקשים לפנות רק. לסוכננו הראשי הוא בימה״ס השחר Варшава, Рымарская, 16 המקבל תתומים ומוכר גליונות בודדים בשביל כל רוסיה.

נמצאים למכירה במספר מצומצם קומפלקטים של הפוה״צ לשנת תרס״ח ותרס״ט. מחיר כל שנה 5 פר. לחותמים על הפוה״צ לשנת תר״ע שישלמו דמי החתימה בעד שנה שלמה נתנת הנחה: שני הקומפלקטים בעד 5 פר'.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальпая ул № 25,

מראשית השנה החדשה 1910 תחל לצאת

„ביבליותיקה מוריה“

מיטב הספרות לבני הנעורים ולעם.

קבוצה ראשונה: ספרות יפה — מחיי העם.

עשרים וחמשה ספרים (50 גליונות דפוס) מכילים כארבעים ספורים וציורים ממיטב היצירות של גדולי סופרינו, ערוכים מסודרים ומפורשים למקרא בני הנעורים ולעם ויוצאים כסדרם ספר ספר בשבוע.

המטרה הראשית של מפעל ספרותי זה היא — להוציא בדרך קבע ובמקח השוה, מן הטוב והמעולה שבכל מקצועות היצירה בספרותנו, סדרי־ספרים שלמים, ערוכים באופן כזה, שיהא בהם כדי קריאה תדירית וסיסטמטית לבני הנעורים בפרט וכדי קריאה נוחה ושוה לכל נפש מישראל בכלל.

המחסור הגדול בספרי מקרא טובים לבני הנעורים ולעם, וביחוד לראשונים — הוא מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה. הכל יודעים, שבגלל המחסור הזה קוראי עברית ויודעי ספרות בישראל הולכים ומתמעטים משנה לשנה. הרבה מבני הנעורים, אפילו מאלה שקבלו בילדותם חנוך עברי לאומי הגון והם מתאוים לספר עברי, כיון שהם מגיעים לשנות בינה והבחנה ספרותית ומבקשים ואינם מוצאים לעצמם בספרותנו „סדר“ שלם ומתוקן של ספרים הגונים — הם מתחילים להשתמט מעט מעט מן הספר העברי עד שלבסוף הם פורשים ממנו לגמרי, מתיאשים לעולם מכל הספרות העברית ורואים אותה כאלו אינה. לעיניני הולך וגדל אפוא דור שלם, שהנוכו העברי עלה לו ולהוריו ומוריו ביגיעה גדולה ובאביד הרבה כח, ממון וזמן—ולבסוף נמצאת רוב היגיעה לבטלה. לפני הדור ההוא ישארו דלתות ספרותנו נעולות, את יצירותיה לא יכיר, את ראשי יוצריה לא ידע ואת שמם לא יכבד; שאם אין דעת והכרה — כבוד מנין?

אמנם בשוק אפשר למצוא מקצת ספרי־מקרא יעודים לבני־הנעירים, אבל הללו, מלבד מעוטם וארעיותם, הרי הם על פי רוב מעשה ידי אדם שיושב על האבנים ועושה ספרים מיוחדים לכתחלה בשביל בני־הנעורים, ולא כבאלה הכתוב מדבר כאן. „ספרי מקרא טובים“—הוי אומר, ספרים שיש להם ערך יצירי ואמנותי גם לבני־הנעירים וגם לשאר כל אדם, ספרים שיש להם ערך קים ואינם נפסלים מיד אחר קריאה ראשונה, ספרים שנבראו לשם עצמם, ולא לשם מטרות חיצוניות של „חנוך“ או של הרגל בלשון ומתן ידיעות וכדומה; כי לדעת „מוריה“, דוקא יצירות כאלה שנבראו בשעתן לשם יצירה גרידא, אלא שנמצאו אחר־כך, בלא כונה קודמת, ראויות גם לבני הנעורים, כמו לשאר אדם—דוקא הן ראויות לשם „ספרי מקרא“ ודוקא הן יש להן גם ערך „חנוכי“ גדול בכל משמעותיה של המלה הזאת; מפני שיצירה אמתית השפעתה מרובה לטובה שלא מדעת, וזוהי הטובה שבהשפעות.

וספרים טובים ממין זה, ספרים בני־יצירה אמתית, ראוים למקרא בני הנעורים—כמעט שאינם מצוים כלל בשוק הספרים, או שבטלים במיעוטם. ולא משום שהספרות העברית עניה ב ע צ ם בחומר־קריאה ממין האמור. אדרבה, אפילו מתוך ספרותנו הקימת אפשר להוציא חומר־קריאה חשוב בכמות ובאיכות, כדי צירוף סדרי־ספרים שלמים של הרבה מקצועות, אבל, לצערנו, לא ניתן עד עכשיו לב להשתמש בכל החומר ההוא ולהכשירו למטרה האמורה.

כי כדי שיעשה החומר ההוא שוה לכל נפש ומתאים למטרתו הוא טעון הכשר קודם, כגון, לקוט, עריכה וסרור בדרך סיסטמטי, נקוד וביאור של המלות הקשות, ולפעמים גם תקונים והשמטות, הכל לפי טוב החומר, ועל כל אלה—צורה חיצונית נאותה ומחיר נמוך.

ואת העבודה הזאת קבלת על עצמה „מוריה“.

אחד מעקרי הפרוגרמה של הוצאת „מוריה“ הוא, כידוע, להכשיר ולסדר בשביל צרכי החנוך העברי את ה מ ע ו ל ה מיצירות ספרותנו העתיקה והחדשה, מכל הנמצא „בעין“. חלק מן העבודה הזאת נתקיים כבר בהרבה מספרי הלמוד והמקרא, שהוציאה „מוריה“ עד עכשו. עתה נגשת „מוריה“ להוציא, לפי שטה זו, גם סדרים וקבוצות שלמות של ס פ ר י מ ק ר א ל ב נ י ה נ ע ו ר י ם ו ל ע ם.

מתוך כל היצירות החשובות של ספרותנו ב מ ק צ ו ע ו ת ש ו נ י ם — תבחר מוריה, על פי שטה מסוימת, את הטובות ואת המתאימות ביותר לבני הנעורים ולעם ותוציאן ספרים ספרים בסדר קבוע, בצורה מתוקנת ובמחיר שוה לכל נפש.

הספרים יצאו קבוצות קבוצות, כל קבוצה תהא מוקדשת ליצירות של מ ק צ ו ע ס פ ר ו ת י מ י ו ח ד.

הקבוצה הראשונה מוקדשת כולה ל ס פ ר ו ת ה י פ ה ה ד ְי א ל י ת. ובעשרים וחמשת הספרים שיצאו בקבוצה זו כסדרם בזה אחר זה, ספר לשבוע בדיוק, יבואו כארבעים יצירות מיוחדות של טובי סופרינו — ספורים וציורים מחיי העם.

הספרים יבואו מ נ ו ק ד י ם נקוד מקוטע; המלים והמבטאים הקשים י ת ב א ר ו בשולי הגליון.

לפי שעה נמסרו לדפוס בשביל קבוצה ראשונה חמשה ספרים אלו:

קפיצת הדרך (מקוצר) — — — — י. ל. גרדון.
מסעות בנימין השלישי (מתוקן ומחודש ע"י המחבר) מנדלי מו"ס.
ציורים ורשימות (חמשה ספורים)— — — י. ל. פרץ.
מאורעותיו של יוסיל (שלשה ספורים) — — שלום עליכם.
מזכרונותיו של נער עברי — — — ח. נ. ביאליק.

על דבר יצירותיהם של שאר טובי הסופרים שתבאנה בקבוצה זו וכן ע"ד תכנם של שאר ה ק ב ו צ ו ת נפרסם במועדם.

מראשית יאנואר שנת 1910, בכל שבוע ושבוע בדיוק, יצא לאור ספר אחד.

מחיר קבוצה ראשונה (25 ספרים; כארבעים ספורים וציורים; 50 גליונות דפוס):
לחותמים על כל הקבוצה 3 רו"כ (אפשר לשעורים: בשעת חתימה 1 ר
50 ק'; אחר קבלת עשרה ספרים
1 ר' ואחר הספר העשרים--50 ק').

מחיר כל ספר בפ"ע 15 קאפ'.

Издательство „МОРІЯ“, Одесса.
Ferlag „MORIAH“ Odessa (Russland).

נ. ב. על פרוספקט זה הננו מעוררים ביחוד את תשומת לבם של מ ו ר י ם ו ה ו ר י ם.

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
ЗДОРОВЬЕ
СЕНЪ
РАФАЭЛЬ
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
С. РАФАЭЛЬ
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT
RAPHAEL VALENCE

Вѣрный другъ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАМОРФОЗА
Продано около ДВУХЪ
милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА,
МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

סוכן „העולם“
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. סאמבורסקי
רחוב Klapperwiese 7.

ПЕРЕПЛЕТНАЯ МАСТЕРСКАЯ.
М. Хазановича — Вильна. (уг. Погулянки и Завальн. ул. д. № 1.)
Снабженная разными новыми машинами и приспособленіями исполняетъ заказы скоро и аккуратно.

סוכן „העולם“ הראשי.
למדינת בלגיה בכלל ולעיר אנטוורפן בפרט
S. Kahan, Anvers (Belgie) Rue du Vanneau, 98.

כתבי יהודה שטיינברג.

לבני הנעורים.

ספר ראשון. אגדות ילדים.

הוצאת אפטרופסי משפחת הסופר המנוח.

הכן הענינים:

הספר כלו מנוקד ינדפס בהדור רב על נייר יפה ומשובח ויהיה לתועלת וגם לשעשועים לילדי העברים.

המביאים לבית הדפוס מקוים, אשר כל אב שבנו, יאבה להכניס את הברכה הזאת לביתי ייתבר את הנעים ואת המועיל יחדיו, לרמציא עונג רוחני לילדיו, להכב עליהם את הספר העברי ואת האגדות ולעשות עם זה חסד את משפחת הסופר המנוח.

המחיר 65 קאפ' בלי המשלות. בכריכה־יפה 95 קאפ'.

לןשיג בהוצאת „מוריה“, אודיסה.

„המבשר“

שבועון עברי המופיע בקושטא.

בימים הראשונים לחדש ,דצמבר שנה זו התחיל להופיע בקושטא שבועון עברי בשם „המבשר“.

„המבשר“ יטיף לתחיה לאומית בין יהודי המזרח, וישמש לאחינו הספרדים, שקרו ושנו את ספרותנו העתיקה לגשר־המעבר לספרותנו החדשה.

„המבשר“ יפיק דעת ספרותנו החדשה ויעורר אהבה לשפתנו ולכל קנינינו הלאומיים.

בקצור „המבשר“ יהיה שבועון עברי מזרחי להפצת הדעה העברית תרבותה וספרותה, לראי נכון, שבו ישתקפו החיים היהודיים והכלליים שבמזרח בכל שנויהם, צבעיהם, וגוניהם, ולמודיע מכל הנעשה והתוסס בתוך העדות היהודיות בתורקיה ובארץ־ישראל. ובהופיעו במרכז החיים המדיניים שבמזרח, יקדיש „המבשר“ בכל גליון וגליון מקום נכבד להשקפה על המקרים הכלליים, המעניינת כל יהודי באשר הוא יהודי.

טובי הסופרים העברים בארץ־ישראל ובגולה הבטיחו ל„המבשר“ את עזרתם הקבועה, באופן ש„המבשר“ יצטיין גם בצורתו הספרותית כמו שיובח במהרה קהל הקוראים.

מחיר החתימה של „המבשר“ ברוסיה: לשנה—4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה — 1.25 רובל. וביתר הארצות: לשנה—10 פרנק; לחצי שנה—5 פרנק ולרבע שנה—3 פרנק.

מחיר גליון בודד 10 קופ.

לדרוש אצל מוכרי הספרים, סוכני העתונים והסוכן הראשי של „המבשר“ ברוסיה — האדמיניסטרציה של „השלח“ באודיסה.

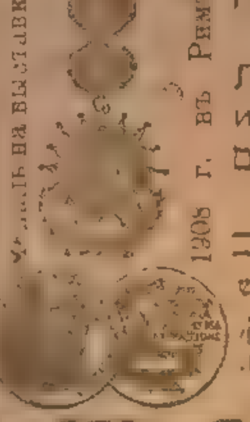
Одесса, херсонская 46.

היפיע הגליון הראשון של „המבשר“, וזה תכנו:

כתבת „המבשר“:

Journal „Hamevasser“ Deutsch post, Postfach P. P. 216.

Constantinopol (Турція).

דאס געזאקסעפען ווייש ושפירט של פסח איך רעקטיפיצירט (פיינשפרים)

Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ и водка обыкн. и двойной очистки,

מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים

קען מאן בעשטעלען ביי

═══ Б. ЯФФЕ, ГРОДНА. ═══

נעגויסטע פרייזען, בעסטע בעהאנדלונג; דער ווייש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעהמען ריח, מיט זיין קריסטאל נעטעלא.

דער זאוואד עקז' פון יאהר 1835 תרצ״ח.

הוצאת „תושיה“, ורשה.

מתקבלת החתימה לשנת 1910

1) על הביבליותיקה השבועית

„ביבליותיקה גדולה“

מבחר הספרות העברית הישנה, החדשה והצעירה.

הביבליותיקה הגדולה מתחילה לצאת מראשית שנת 1910

(למנין הישן)

מדי שבוע בשבוע בדיוק.

מחיר החתימה:

ברוסיה	לשנה 10 רובל,	עם המשלוח	12 רובל.
	לחצי שנה 5 „	„ „	6 „
	לרבע שנה 2.50 „	„ „	3 „

בחו״ל: בהוספת 1 רובל לשנה בעד המשלוח.

2) עם הביבליותיקה העברית (מאתים ספרים)

(לקבלה במשך שנתים בתשלומין לשעורין):

ברוסיה:	לשנה 20 רובל,	עם המשלוח	24 רובל.
	לחצי שנה 10 „	„ „	12 „
	לרבע שנה 5 „	„ „	6 „

(החותמים על שתי הביבליותיקות הנזכרות יקבלו בכל שבוע):

1 ספר מה„ביבליותיקה הגדולה“, שני ספרים מה„ביבליותיקה העברית“.

בחו״ל: בהוספת 2 רובל לשנה בעד המשלוח.

I. החפצים לקבל מ„הביבליותיקה העברית“ 25 הספרים של כל רבע השנה בבת אחת, עליהם להוסיף 25 קאפ' לכל רבע.

II. החפצים לקבל את ה„ביבליותיקה העברית“ (כל 200 הספרים) בבת אחת, עליהם לסלק מראש 20 רובל, מלבד כסף חתימתם על הביב־ליותיקה הגדולה“.

III. החפצים ב„ביבליותיקה עברית“ מכורכת הדר, עליהם להוסיף בעד הכריכות: 1) בעד ארבעים כרכים — כפי סדר הוצאת הספרים — 8 רובל, 2) בעד חמשים כרכים—מסודרים לפי הענינים— 10 רובל.

הערה: בתשלומין לשעורין אפשר לקבל רק בארבעים כרכים.

החותמים מתבקשים להזדרז בחתימתם, לבל יהיה עכוב במשלוח הספרים להם מראשית השנה.

הערה: מארצות אחרות אפשר לשלוח בכספי המדינה לפי הקורס בעת.

☞ פרוספקט מפורט ישלח הנם לכל דורש. ☜

אפשר לחתום גם אצל בתי־מסחר הספרים העברים.

Издательство „ТУШІЯ“, Варшава.

Verlag «TUSCHIJAH, Warschau.

בע״פ: נוביליפקי 7, מעין 9, או במחלקה: נלבקי, איבנוב בור 1.

שמעו בעצת הרופאים.

הרופאים חשבו ומצאו כי כה אחת וחצי של יין

„ברזל“

מכיל את יסוד הברזל באותה מדה שמכילים אותו הרצפטים היותר מעולים של הרופאים. ויסוד הברזל שביין „ברזל“ יש בו כדי לטהר את הדם ולהבריא את הגוף והוא יפה לשתיה לגדולים ולקטנים ומועיל ביותר וזול ביותר מכל שאר היינות.

המכירה אצל חברת „כרמל“ ורשוי ואודיסה.

שנה שלישית

תר"ע

העולם

שבועון עברי.

הציונות שואפת לרכוש מקלט-בטוח ע"פ משפט-גלוי לעם ישראל בארץ ישראל.

(תכנית בזל)

№ 48.

התֹכן:

מחיר "העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 33 קופ'.

בחו"ל: באוסטריה-אונגאריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמריקה 2 1/2 דולר,

בארץ ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, וכחשבון זה לחצי ולרבע שנה.

בעד שנוי האדריסה 30 ק.

מחיר מודעות: בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים, — על העמוד הראשון 60 קופ', ועל שאר העמודים 40 קופ'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна, Лукишки, Солдатская 3. Redaktion „Haolam", Wilna.

מחיר כל גליון 10 קאפ.

מתחדשת החתימה על „העולם" לשנת 1910

(השנה הרביעית)

„העולם" לא יסור מדרכו, שהתוה לו, להיות כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, להגן על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו. „העולם" יעמוד תמיד „על המצפה" לבאר ולברר את כל שאלות היינו בכל מקצועותיהם. מתחלת השנה הבאה ירחיב „העולם" את הלקו הספרותי והמדעי, ומלבד שירים ספורים ופיליטונים יבאו בו מאמרי בקרת על הספרות הישראלית והכללית, ומאמרי מדע בכל מקצועות היהדות והמתיחס עליה. „העולם" יקבע סדר חדש ונאה בחלק המכתבים שלו, כדי שישתקפו בהם בבהירות ובשלמות חיי העם בגולה ובארץ־ישראל, ויוסיף עליהם עוד פרק חדש „ברוסיה" — השקפות קצרות, המחזיקות את המרובה, על כל הנעשה והנחשב במרכז הגולה. „העולם", בהיותו האורגן העברי היחיד של הציונות העולמית, יקדיש מקום גדול לבירורם של כל עניני התנועה הציונית, והפרק „בציונות" ישמש השקפה נאמנה על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתנועתנו.

תנאי החתימה:

מחיר „העולם" ברוסיה: לשנה 4 רובל, לחצי שנה 2 רובל, לרבע שנה 1 רובל, ולחדש 35 קופ'.
בחו"ל: באוסטריה־אונגריה 10 כתרים, בגרמניה 9 מארק, באנגליה 9 שילינג, באמיריקה 2 1/2 דולר,
בארץ־ישראל 10 פרנק, בפרנציה וביתר הארצות 12 פרנק, ובחשבון זה לחצי ולרבע שנה.
בעד שנוי האדריסה 30 ק.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ" Вильна, Лукишки, Солдатская 3. || Redaktion „Haolam", Wilna.

הגליון הנוכחי (№ 48) הוא האחרון של 1909 ובו נגמרת חתימתם של אלה, שסלקו עד סוף השנה, ומהגליון הבא (№ 1) שיצא בחודש ינואר מתחלת שנת החתימה החדשה (גם בעד החותמים בחו"ל) וכל מי שבדעתו לחתום על „העולם", נא בל ישהה במשלוח דמי חתימתו למען לא יחסרו לו אחר כך מהגליונות הראשונים, כי „העולם" נדפס לכתחלה במספר מוגבל בלי שארית.

בשביל החותמים ברוסיה נספחים הפעם מחאות־דואר מוכנות, ובשביל החותמים בחו"ל תעודות־דואר (ערלאג־שיינע) ע"ש המערכת „די וועלט" בקלן (גרמניה).

מהסוכנים שלא השוו את חשבונותיהם לגמרי בעד השנה הנוכחית, לא תקובל שום הזמנה לשנה החדשה.

Га'оламъ שנה שלישית Ha'olam

העולם

וילנה, כ׳ שבט, תר״ע.

ВИЛЬНА, 30-го Декабря, 1909 г. № [illegible] WILNA, 12-ten Januar, 1909

הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי הַתְּשִׁיעִי בְּהַמְבּוּרְג.

נאומו של הד״ר מכס נורדוי.

(סוף).

מלבד זאת הנה בכל ארץ אחרת, ששם אין אנו דורשים מן הממשלה כלום, ואין לנו שם צורך לבא עמה במגע-ומשא אופיציאלי, עומדים אנו ברשות-עצמנו ובני-חורין אנו בתנועתנו יותר מאשר בתורקיה. לדעתי, הנמוקים האלה ברורים כל כך, עד שאין צורך להאריך בהם.

ואולם הדבר המרעיש-לב, שהגיע לאזני בחדשים האחרונים, הוא הקול הקורא מעברים שונים לשנות את הפרוגרמה שלנו.

השמו אל לבם האנשים האלה, המשמיעים את הקול הזה, את כל הוראתה של דרישתם וכל הכרוך בה? את החלטת הקונגרס הציוני הראשון אנו קוראים בשם הפרוגרמה שלנו, יען כי, ברצוננו להמנע מדברים הנדרשים לכאן ולכאן, בוחרים אנחנו בכונה להשתמש בשפה ברורה, בלשון בני אדם. אך אל נא נרמה את עצמנו: דבר זה, שאנו קוראים בלשון המפלגה ובסגנון דורנו בשם פרוגרמה, באמת אינו אלא נוסח פשיט של האידיאל היהודי במשך אלפים שנה (הסכמה סוערת), זו היא המטרה שהיתה להעם היהודי כוכב מאיר בליל הגלות, זו היא התקוה, שבגללה סבלו בחירי אומתנו יסורים נוראים ועליה הלכו כגבורים לקראת המות (מח״כ סוערות). ועל האידיאל הזה נותר בהזדמנות ראשונה של הפוליטיקה-של-היום? אין זה מועיל, אם אינו מסוכן.

קונגרס נכבד! אנכי, לדעתי, יש לי הזכות לדבר בענין זה. למרות השכחה המצויה אצל בני-דורנו חלושי-הזכרון, אפשר שעדיין לא נשכח הדבר לגמרי, כי בעד הנוסח הקבוע, והיינו בעד המלה של הפרוגרמה הבזילאית, בעיקר הדבר, אחראי אנכי. לא השתמשתי במבטא «öffentlich-rechtlich». נדמה לי, כי לא נחוץ היא. אמרתי: מקלט בטוח «rechtlich» ואולם בקרב הקומיסיה-לפרוגרמה נמצאו אז עוקרי-הרים ובעלי חלומות, שמבטאי נראה בעיניהם חסר-אונים, שאינו מביע הרבה. והם איִמו בנאומים והצעות בזמן הישיבה הפומבית, מה שלא היה מוסיף חן בעיני העולם לתנועתנו בראשית מהלכה. אז עשה הרצל שלנו פשרה בזה שהוסיף על הנוסח שלי את המלה „öffentlich“.

שנוי זה הניח את דעתם של הרדיקלים, עד כי הפרוגרמה הבזילאית נתקבלה אז בתרועת רצון פה אחד. כפי שהנכם רואים, אין לי פניה עצמית להגן על „öffentlich-rechtlich“, ובכל זאת אני עושה כן עתה, יען כי אם נבא עוד הפעם לעשות שנוי, אז נגרום לכך, שיכניסו לתוך המבטא כונה זרה, זיוף הרעיון שהונח ביסודו. (הסכמה סוערת). מעוט קטן שבקונגרס הראשון קשר במבטא הזה את הדמיון על דבר ישוב יהודי בא״י תחת חסותן של הממלכות האדירות, אשר תכירינה אותו באה״ק בתור ישוב בטוח ע״פ משפטי העמים באירופה. ואולם הרוב הגדול מאד בקונגרס היה רחוק מן החלומות הללו. גם במלות „öffentlich-rechtlich“, כמו במלות „rechtlich-gesichert“, לא נתכוונו אלא לכך, שהציונים מרחיקים את הרעיון להתגנב לארץ-ישראל, כי רוצים הם להספח על הממלכה העותומנית דוקא על יסוד משפט גלוי ובטוח. (הסכמה סוערת). זו היא הוראת המלים „öffentlich-rechtlich“, הוראה זו קבע נשיאנו היום בנאומו, ואולי לא למותר הוא, אם ביחד עם הספור ע״ד תולדות המבטא הזה חזרתי והדגשתי את הדבר.

כזה הוא גם מצב הענין בנוגע אל השנוי השני שדורשים ברעש, היינו שנוי באותו הסעיף שנזכר בו הסכם הממלכות, שהציונות צריכה לקבל אותו. המתקנים של הפרוגרמה הבזילאית מבארים להם, כי הסכם הממלכות פירושו — ההסכם של הממלכות האדירות, מה שאולי היינו צריכים לו. כל זמן שהרשות להתישב בא״י היתה תלויה ברצינו הטוב של מושל-עריץ, אבל אחרי שמקוים אנו להשיג רשיון זה מאת נבחרי העם העותומני המשוחרר, שוב אין אנו זקוקים להסכם הממלכות. (מח״כ סוערות). ואולם את הסעיף הזה קראו בחטיפה, קראו נא בנוסח הפרוגרמה ביתר עיון. שם לא נאמר—הסכם נחוץ של הממלכות; נאמר רק Regierungszustimmungen היינו, הסכם הממלכה, בלשון יחיד (מח״כ סוערות, תנועה). ברור הדבר איפוא, כי הממלכה האחת הנאמרה כאן, אינה היום ולא תהיה אלא תורקיה, ואנו מודיעים זאת גלוי. (הסכמות סוערות במשך רגעים אחרים).

וכי השגת ההסכם מאת ממשלת תורקיה לישוב א״י היא

אחת מתעודות הציונות—כמדומני, אין איש באספתנו חולק על זה (מח"כ).

לא נעשה איפוא, ואין אנו רוצים לעשות שום שנוי בהפרוגרמה שלנו, לא משום שקדוש הדבר לנו ואסור לנגוע בו, עבודה־זרה זו למלים רחוקה מלבנו, אך מפני שהפרוגרמה הבזילאית מביעה את כל געגועינו וכל תקותינו, ובמלים ברורות היא כוללת את המטרה, שאליה אנו שואפים: לחיות ולפעל בתור עם בעל קולטורה שלמה בארץ אבותינו באין מפריע ומכלים (מח"כ). את זאת מביעה הפרוגרמה הבזילאית באופן ברור וגלוי, ואת הברירות הזאת אני מוקיר בה ביחוד, אין לנו שום כוונות זרות, אנו מביעים, כמו שעשיתי זאת היום, את מגמתנו בגלוי־לב, והדבר הזה נותן לנו רשות להביט ממעלה למטה על כל הולכי־רכיל, בשעה שהם באים ליחס לנו כוונות ומטרות שלא עלו על לבנו. מתנגדים ידועים, אשר ... (קריאות) — אין לקרא בשמות, (nomina sunt odiosa) די לנו, כי מבינים אנו זה את זה — נפגשים הם בראש כל דרכים, יושבים בעת בתורקיה ועושים את מלאכתם להלחם נגרנו בחמה, לאחר שהמלחמה אתנו באירופה ובאמריקה במשך שתים עשרה שנה לא הביאה להם נצחון. הם בורים עלינו עלילות בחוגים פוליטיים בתורקיה, עלילות, שאין מעיזים לחזור עליהן בפני דעת־הקהל באירופה, ולכן גמרו להוציאן ולהשתמש בהן בארץ המזרח (צחוק גדול ומח"כ סוערות). את לבות אוהבי־המולדת בתורקיה מלאו חשד נגדנו. הלכו ואמרו להם, כי חורשים אנו מזמה לקרוע נוף מעל הממלכה התורקית, לכונן לנו בא"י, לאחר שנשב שם, מלוכה העומדת־ברשות־עצמה או רפובליקה של היהודים. באירופה לא ירהיבו להפיץ הבלים כאלה; אבל באזני התורקים, שאינם בקיאים בדברים אלה, אפשר ואפשר לספר ברותות כאלו. (נכון הדבר מאד!). ואשר לכן חובה מוטלת עלינו להגיד לידידינו בתורקיה, להתורקים בכלל: אל תתנו למתנגדינו ללגלג עליכם (מח"כ), כי משטים בכם האנשים האלה. איש מאתנו לא הגה רעיון מעולם לקרוע את פלשתינה מעל הממלכה העותומנית (מח"כ), לכונן שם מלוכה או רפובליקה ולשלם להממלכה העותומנית, שאספה אותנו, רעה תחת טובה (מח"כ סוערות). כל חפצנו הוא רק להיות לאום בתוך הממלכה העותומנית המאוחדת, ככל הלאומים בממלכה. כי יכירו אותנו בתור לאום — את זה אנו דורשים, בלי שום ספק. אנו נתאמץ לקנות לנו בארץ שם טוב של הלאום היותר שלם, היותר מועיל והיותר נאמן בין לאומי תורקיה (מח"כ סוערות). נשתדל לעבוד בכל מאדנו בעד הצלחתה, התקדמותה וגדולתה של הממלכה (מח"כ סוערות). זאת אומרת, כמובן, כי כל העבודה הזאת נעשה בתור לאום, בתור הלאום היהודי (מח"כ סוערות). זו היא תשובתנו על דברים ידועים שנשמעו מפי תורקים. אמרו לנו: בואו אלינו לתורקיה, ורצויים תהיו לנו; בארצנו תמצאו כל משאלותיכם. אדמה פוריה בזול ואולי גם בלא־מחיר, מחסה ומגן מפני הרדיפות, חרות זו שיש לו לכל אזרח של הממלכה העותומנית; ואולם מחויבים אתם לקבל עליכם את הנתינות העותומנית, לסגל לכם את הלשון התורקית, להטמע בין העם התורקי, עד אשר לא יבדילו אתכם מיתר עם־הארץ; וכדי שנהי בטוחים, כי תמלאו אחרי התנאים האלה, לא נתן לכם רשות להכנס בהמון או בחבורות מאוחדות. אנו נפיץ אתכם במדה שוה על פני כל מחוזות הממלכה התורקית, ואל פלשתינה לא נתיר לכם את הכניסה. פלשתינה תהי סגורה בפניכם, בתור יוצאת מן הכלל. לנכח ההשקפות האלו מחויבים אנו מתוך גאון לאומי וכבוד־עצמי להראות על הפרוגרמה הבזילאית (מח"כ סוערות). אומר אני, כי מחויבים אנחנו להחזיק בה בכל תוקף. בעיקרה של הציונות אין מקום לותרנות (מח"כ במשך רגעים אחדים), בדבר זה אין מקום לשום פשרה. אם רוצים אנו ללכת לתירקיה, אין זה אלא כדי להיות בתוך נתיני הממלכה העותומנית יהודים בפלשתינה (מח"כ סוערות), ולא על מנת להיות תורקים במקידוניה או באסיה הקטנה. (הסכמה). רוצים אתם בהתבוללות, הלא יש לפניכם דרך יותר קרובה וקלה (מח"כ סוערות, קריאות „הידד", כל הנאספים קמים ממושבם וקוראים בשם הנואם, הדימונסטרציות נמשכות רגעים אחדים). את זאת תוכלו לעשות בארצות מושבותיכם, ולמה לכם להרבות בהוצאות־הדרך (הסכמה סוערת), למה לכם הטלטולים והנדודים לארץ נכריה, ואולם הלא על כן ציונים אתם, כי אין לבכם להתבוללות (מח"כ). שואפים אתם לפלשתינה, כדי לחיות שם חיים של יהודים לאומיים. אם רוצה היא תורקיה בנו בתור עוזרים, הנכונים לעבוד בכל נפשם לטובתה, אז באים אנו להציע לפניה את עבודתנו. אך אם תקבל אותנו על תנאי שנחדל מהיות ציונים, אז אין לנו אלא לשבת ולחכות, כמו שחכינו זה דורות ויובלים. בין כה וכה עלינו לשאת את אידיאלנו ברמה (הסכמה סוערת).

את כל זאת אני אומר על דעת עצמי. ואתם בלי ספק תמצאו שעת־הכושר להביע בדברים ברורים, אם מסכימים אתם לדעותי או לא. ציוני אנכי, שמעולם אינו טומן את אידיאליו בצלחתו (מח"כ סוערות) אם ציונים אחרים נכונים להעלים על ציונותם או גם להסתלק ממנה, אז לא דרכיהם דרכי. אל נא נשכח, כי אנו — כך נאמר בפרוגרמה — שואפים לברא לעמנו, לעם היהודי, מקלט בטוח. נאמר כאן ל ע מ נ ו, לא ליהודים שבירי־יום, מחוסרי עבודה, לא למאות משכילים יהודיים המבקשים משרות. אל נא נשכח, כי יש עם לבנו להשיב לעמנו את כבודו שגלה ממנו, להסיר מעליו את הזוהמא שדבקה בו במשך אלפי שנות הרדיפות והמצוקות, ורק החפץ הזה הוא שמרומם ומנשא את תנועתנו, ובלעדו אינה אלא עסק־של־התישבות קטן בכמותו ודל ברכושו, שהביא עד היום פרי מעט. (הסכמה).

משאת נפשי היא לראות בא"י את העם היהודי, מזוקק ע"י אמץ־רוח במשך אלפים שנות גלותי, מכובד על הבריות בגלל עבודתי הקולטורית הפוריה, נושא דגל הפרוגרס, לוחם בעד הצדק, נושא את רעיון האחוה בין בני־אדם. את האידיאל הזה לא אמיר בעד כל הון (מח"כ סוערות); אם יעלה הדבר בידינו להשיגו, אז יעלץ לבנו על גורלנו הנעים. אך אם לא — אז נחכה. ימים רבים נחכה, אם מוכרחים נהיה. לחכות ימים ושנים — צער גדול הוא, אך אין זה חרפה (מח"כ סוערות). חרפה היא לפסוח על שתי הסעיפים! (מח"כ סוערות). כל אידיאל אינו מתישן, הוא חי עם התקוה, רק למי שמוציא את עצמו מן העולם אפסה כל תקוה. (מח"כ סוערות). את הדבר הזה אנו צריכים להשמיע לתורקיה, לכל העולם, גם לעם היהודי. בשמונה עשר החדשים האחרונים ראיתי והתבוננתי, לצערי, כי בלב חלק אחד מן הציונים הולכת ועוממת הנקודה העיקרית והעליונה של תנועתנו, ולכן אני קורא בקול רם: שובו אל הפרוגרמה הבזילאית! (מח"כ סוערות במשך רגעים) זו עומדת מעל לחזיונות היום. אמיצים על ידי רעיוננו, גדולים על ידי מגמותינו, יש ביכלתנו לעמוד שקטים למראה החליפות של פוליטיקת היום, ומקרים חצוניים לא יעצרו כח להזיז את ציר קיומנו (מח"כ סוערות). אם רוצה תורקיה בעבודתנו על פי התנאים האמורים, אז — אני חוזר על דברי — נכונים אנו לקראתה בשמחה. אך אם תדרוש מעמנו לותר על התקוה היהודית ולהתבולל, אז תענה היהדות: לא! (מח"כ סוערות

ממלאות את האולם במשך רגעים), כמו שענתה תמיד לאו על הנסיונות להעבירה על דעתה. (מח"כ). יחליט לו הקונגרס לעבוד עבודה מעשית בא"י, עד כמה שאפשר הדבר בימינו. ואולם אל ישכח לעולם, כי עיקר עבודתו היא — היהדות הלאומית, ונוטל הוא נשמתו בשעה שהוא בא להטיל ספק ביסוד הויתי זה (מח"כ סוערות). את הקונגרס יצרה הציונות. אך בתנועה, הנכונה לשנות לא רק דרכיה, כי אם גם את מטרותיה, לרגלי שנוי משטר־הממשלה בתורקיה — אין אני מוצא עוד את הציונות, אלא את הטמיעה (מח"כ סוערת ואינן־פוסקות במשך רגעים). ציונות זו לא היתה ולא תהיה הציונית שלי! (מח"כ, קריאות „הידד" במ:ך שעה ארוכה).

ישיבה חמשית.

(יום ג׳, 10 שעות לפני הצהרים.)

הד"ר נורדוי פותח את האספה ומודיע, שעל התלגרמה של הבעת רגשי כבוד לקיסר גרמניה, נתקבלה תשובה תלגרפית על שם ראש הועד הפועל: „כבוד מלכותו הקיסר והמלך קבל ברצון את ברכתם של הציונים והוא מביע את תודתו".

על סדר היום עומד הדוה"ח של הפלשתינה־ריסורט.

המרצה פרופיסור יורבורג (ברלין) נתקבל במחיאות כפים סוערות וממושכות:

אחרי אשר קמה הסערה, ששררה פה אתמול לרגלי הבקורת של הועד הפועל המצומצם, שורר פה אותו מצב הרוח הנחוץ בכדי שדברי יעשו את הרושם הדרוש. מפני שדברו פה על חליפת המכתבים שביני ובין כהוון חפץ הנני גם אני לדבר פה דברים אחדים.—הצטערתי ביחוד על שהעלילו עלי, שחפצתי להכריח את הבנק לעבודה לטובת ענין, שאני בעצמי לא האמנתי בו. (מח"כ). עוד דבר: בענינים שאין בהם אינטרס פרטי אי־אפשר לדבר ע"ד שנוררות. רגילים אנו בכלל לראות שליהודים יש יד פתוחה. — כנגד זה שמחתי לשמוע מפי כהוון, שהדירקטורים של הבנק הם בעד עבודה מעשית בא"י. אנכי חשבתי, שלפחות רק אחדים מהם עומדים עוד על נקודת המבט של הצ׳רטר. באופן אחר אי־אפשר לי להבין את התנגדותם לעבודתנו. עכשו יודע אני שכהוון לפחות מפשפש במעשיו, ואולם מתירא אני שדבר זה לא יועיל, מפני שכהוון בא לידי כך בשבתו בלונדון. אני דורש, שהעבודה תעשה במקומה ושם ילמדו לדעת את תנאי המקום (מח"כ סוערות). כי הנני „אנטי־ציוני מסוכן" (דברי כהוון)— דבר זה קראתם בודאי בהשתוממות. שמח אני בכל אופן, ששומעים אתם בשימת לב כזו לדברי אנטי־ציוני מסוכן (מח"כ ושחוק). — לא נכון הדבר, שרוב כספי הקולוניאל־בנק הם בא"י ותורקיה. מר יוליוס סימון ממנהיים פרסם את המספרים ב„היודישע רונדשוי". רק $^{2}/_{3}$ חלקים מכסף הקולוניאל־בנק הם בארץ־ישראל. — יודע אני לכבד ולהוקיר כראוי את ההתלהבות ששררה מקודם במערכותינו לרגלי רעיון הצ׳רטר, ואולם חושב אני, שהתלהבות זו מקומה כבר בההיסטוריה, שהאמצעי היותר חשוב, האמצעי של האידנא להשגת מטרתנו, הוא להשתדל, שאנחנו נתפוס מקום בראש החיים הכלכליים. — הנואם מסמן בקוים כלליים את התפתחותו של רעיון העבודה הריאלית בא"י בהאורגניזציה הציונית ואת ההיחסיותם של הקונגרסים השונים לעבודה זו. ההחלטות השונות של הקונגרסים הראשונים בנוגע לעבודות שונות בא"י לא יצאו לפועל, מפני שהרוח הכללי ששרר אז בההסתדרות לא היה נוח לעבודה מעשית בא"י. הנואם לא השתתף בעצמו באופן אקטיבי בעבודת האורגניזציה כל זמן ששררה שיטת הצ׳רטר בציונות, שלא נתנה מקום לעבודה מעשית בא"י,

אע"פ שאת השקל שלם מהשעה הראשונה. רק אחרי שנתקבלה ההחלטה בקונגרס החמישי לבחור קומיסיה מיוחדת לעניני א"י, שתחקר את תנאי עבודת הישוב בא"י, מצא הנואם לאפשר להשתתף בההסתדרות בתור עסקן אקטיבי. הנואם הולך ומבאר את כל פרטי „עבודת הפלשתינה־ריסורט", שהסתמנו בקצרה בדין־וחשבון הנרפס.

דין־וחשבון של המחלקה הפלשתינאית (פלשתינה־רסורט).

המחלקה הפלשתינאית שנוסדה בהאג — תעודתה לסדר ולנהל את העבודה בא"י. למטרה זו נקבעה בשבילה פקידות מיוחדה, העובדת בשכר.

להחזקת המחלקה נקצבו 25% מכל הכנסות הועד־הפועל, מלבד אלה שהוקדשו למטרות מיוחדות, והסכומים האלה צריכים היו מיד כשנתקבלו להמסר להבנק בשביל המחלקה. את הכנסות המחלקה הגדילו עוד הנדבות שנאספו בשבילה.

תעודותיה המיוחדות של המחלקה היו 1) ללמד לדעת את שאלת הקואופורציה הישובית (סיעדלונג׳ס־גענאסענשאפט); 2) לשים לב ביחוד למוסדות ההשכלה בא"י ולהשתדל לאסוף בשבילם קרן מיוחדת.

הפקידות הארצישראלית, שנוסדה ביפו מיד אחרי הקונגרס השמיני הצטינה בעבודתה שעבדה כל הזמן בהסכם המחלקה. הפקידות משמשת בשביל הועד הפועל כלי־שרת ונותנת תמיד את הידיעות היותר נאמנות, מוציאה לפועל בזמן היותר קצר את משאלותיו ומנהלת את המוסדות שנוסדו ע"י ההסתדרות או שעומדים בקשר אתה, או היא משפיעה עליהם. הועדה הפלשתינאית שקדמה להמחלקה היו לה תמיד מכשולים, שהפריעו בעדה להוציא את מחשבותיה אל הפועל בא"י, אולם להמחלקה אין כבר המכשולים האלה. מטבע הדברים, ובודאי לא לרעתה של תנועתנו, שמרכז עבודתנו עובר ע"י זה יותר ויותר לא"י.

אולם מחלקה ארצי־ישראלית מחוץ לא"י צריכה תהיה להתקים כל זמן שמרכז תנועתנו ישאר באירופה. עוד זמן רב יעבור עד שאפשר יהיה מא"י להשפיע על אחינו בכל ארצות התבל כמו מאיזה מרכז אירופי. טבע הדברים מחיב שהפקידות הארצי־ישראלית מגדילה את ההוצאות, אולם חצי התקציב שלה, העולה עד לעשרים אלף מרק לשנה, מספקים מוסדות אחרים, שהפקידות עובדת בשבילם.

לשכת המחלקה בברלין ערכה קטן לרגלי קיומה של הפקידות. מלבד ראש המחלקה עבדו בה רק שלשה פקידים. וזה גרם שהכנסות המחלקה כפי שנקבעו ע"י הקונגרס הספיקו לא רק בשביל הוצאות המחלקה, אלא גם לשלם את חיבותיה של הועדה הקודמת, שהגיעו עד ל־9134,21 מרק

מובן שהמחלקה הפלשתינאית הוכרחה לקמץ בהוצאות בכל האפשר ולהסתלק מנתינת תמיכה למוסדות א"י ומתעמולה יותר עצומה בשביל א"י, אם לא קבלה למטרה זו כסף ממקורות אחרים. קודם כל הוכרחה לותר על המחשבה להוציא עתון מיוחד, שיהי המשך העתונים „אלטנייאלאנד" „ופלשתינה", שיצאו לאור במשך שנות 1904—1907 ע"י הועדה דפלשתינאית.

ואם גם במדה ידועה, בתור המשך העתונים הקודמים, יוצא במינכן ע"י איש פרטי בסיוע קטן של המחלקה ירחון קטן בשם „פלשתינה", אי־אפשר בכל זאת לדמותו לפי תכנו וצורתו לעתוניה של הועדה הפלשתינאית. צריכים אנו להשתדל איפא לברא בזמן היותר קצר בא"י עתון מוקדש לשאיפותינו הכלכליות והתרבותיות. „המכתבים מא"י" שמוציאה הפקידות הארצישראלית

בזמן האחרון שתי פעמים בשבוע עוסקים לפי טיבם ותכונתם רק בשאלות העומדות על הפרק.

הוכרחנו גם מסבה זו להסתלק מעבודות מדעיות. אולם מקוים אנו שגם עבודה זו תמצא לה בסיס חזק, אם כי לא ציוני, ובעתיד לא נהיה מוכרחים להשתמש למטרה זו בכספי הקרנות הנמצאות בידינו.

לעומת זה השתדלה המחלקה להרחיב את ידיעת א"י באופן אחר. מצד אחד עמדה בכתובים ע"ד א"י ושלחה לאלפים ביאורים וידיעות ע"ד א"י לכל דורש, ומן הצד השני הוציאה מגלות עפות ע"ד ענינים חשובים שונים: 1) מדוע חובתו של כל איש יהודי היא לתמוך בישוב א"י? 2) מהי הנדבה למטע הזית? 3) אגודה למטע הזית והציונות. 4) הנטיעות בא"י. 5) רכישת קרקעות בא"י.

המחלקה תמכה בהוצאת מלונו של בן־יהודה, שחלקו הראשון כבר נגמר בדפוס. כמו כן נגמרה כבר עבודת ההכנה להוציא בעזרת „אגודת המורים" מפה עברית של א"י בשביל בתי־הספר. הודות להשפעת המחלקה הכנים ד"ר פ. תומזון לתוך ספרו „פלשתינה־ביבליוגרפיה" את הספרות הציונית ע"ד א"י. המחלקה הזמינה אצל ד. טריטש ספר מצויר חדש: „פלשתינה מתוארת ע"י המלה והתמונה", הנמצא עדיין בדפוס. בה„ולט" וב„יודישע קורספונדנץ" פרסמה ידיעות חשובות ע"ד א"י.

יותר רחבה ומקפת היתה העבודה המסדרת והמעוררת של המחלקה לטובת המוסדות הציוניים והחצי־ציוניים בא"י וגם הבלתי ציוניים, העובדים לטובת הכלל ועומדים בקשר עם תנועתנו.

ואלה הם המוסדות הציוניים: האפ"ק, הקה"ק, האגודה למטע הזית, הקרן הקולטורית, חברת הכשרת הישוב; המוסדות הבלתי ציוניים, הנתמכים באיפן זה או אחר ע"י הכתדרות הרי הם: בית־הספר לאמנות „בצלאל", בית־הספר הקרקעי „קרית־ספר", בית־היתומים והיתומות בירושלים, הגמנסיה העברית ביפו, הביבליותיקה המרכזית בפלשתינה, אגודת הנטיעות פלשתינה, אגודת הנשים לעבודה תרבותית בא"י וצריך להוסיף עוד את האינסטיטוט ההיגיני או המיקרו־ביאולוגי העתיד להוסד; ובין המוסדות הפרטיים שסייעה בידם המחלקה צריך לחשוב את הסינדיקט לחרשת המעשה בפלשתינה, אגודת הנטיעות בגליל, אגודת הגבסים דלא ניידי פלשתינה, אחוות בית. גם מושבות אחרות ואגודות לבנין בתים בערים נתמכו ע"י מוסדותינו הציוניים בהלואות, בקנית קרקעות וכדומה.

כדי להעריך את חשיבותם והתפתחותם של המוסדות הנ"ל צריך לדבר על אודות כל אחד ואחד.

אנגלו־פלשתינה־קומפ. לטד. ע"ד פעולתה של בת זו של אוצר־ההתישבות שלנו יסופר בהאספה הכללית של האגודה האחרונה. הפקידות הארצישראלית עמדה ביחוסים תמידיים וחזקים עם הנהגת האפ"ק ביפו. בנק זה נוסד בהון של 100,000 ל. שט, ומהם נשלמו רק 70,000 ל., וכל המניות הללו נמצאות כמעט כלן בתיק הק"ב; בשנה האחרונה נתן 4% ריבידנד.

בשנים האחרונות אחרי הקונגרס נוספה על המרכז ביפו והלשכות בירושלים, בירות וחברון עוד אגנטורה בחיפה. העסקים נתרחבו במדה גדולה ביפו וכמו כן בירושלים.

מלבד עסקי־בנק, הלואות בשטר ועל משכון סחורות תמך הבנק ע"י הלואה וסרסרות את הקה"ק, אגודות שונות ויחידים, כשרצו לקנות להם קרקעות. במקצע הסוציאלי הרחיב את פעולתו ע"י יצירת אגודות מלוה במושבות ובערים, אגודות חקלאיות ואגודות לבנין בתים. גם עזר למושבות לשלם את מס העשור.

הקרן־הקימת. ע"ד מצבה ופעולתה של הקה"ק יופיע דין וחשבון מיוחד, ומפני זה נזכיר רק במלים אחדות את פעולתה. בא"י עובדות $^2/_5$ של כל הון הקרן־קימת כלומר 30000 ל. שמהם כמעט החצי נשקע בקרקעות והחצי ניתן בתור הלואה בערובת האפ"ק או היעד האודיסאי לאגודות שונות, העובדות לטובת הכלל.

מנכסי הקה"ק—ניתנה „כנרת", בדרומה של ים טבריה— מדתה 6500 דונם—בחכירה ל־98 שנים לחברת הכשרת הישוב, „חולדה" הנמצאה ע"י התחנה סדיד בחצי הדרך בין יפו וירושלים והכוללת 1973 דונם — לאגודת מטע הזית לשתי פעמים 99 שנים, ובית־עריף הכולל 2200 דונם, שנחכר עד כה ע"י „קרית־ספר". ינתן בודאי גם כן בחכירה לאגודת מטע הזית. בחדרה נוסף על האדמה, שניתנה לקה"ק מאת גולדברג במתנה וששם נמצאת חורשת־גולדברג, גם גן שמואל; אמנם גן זה נמצא עוד לזמן מה בידי אגודה פרטית, שלקחה אותו בחכירה

מבתי הקה"ק בירושלים ניתן בית אחד בחכירה ל„בצלאל", והשני נמצא עדיין בידי אגודה אמריקאית. כשתגמר זמן חכירתה של זו האחרונה, ימסר גם בית זה „לבצלאל" בשביל מוזיאום, העומד להיסד ע"י „בצלאל".

גם הקרקע שעליו עומדת הגמנסיה העברית ביפו נקנה ע"י הקה"ק וכמו כן תקנה הקה"ק קרקע בשביל הטכניקום בחיפה ובודאי גם בשביל המוסד ההיגיני.

ההלואות ניתנו לאגודות לבנין בתים ביפו ובחיפו, שבנו חלקי עיר חדשים, גם לחברת הכשרת הישוב ובתור קרדיט אגררי לקואופרציות חקלאיות במושבות ביחוד בפתח־תקוה, והשאר לשתי המושבות שנוסדו ע"י הועד האודיסאי: עין־גנים ובאר־יעקב.

האגודה למטע הזית. המוסד הזה התפתח באופן נעלה למרות כל החששות שחששו. ואם עוד בהקונגרס האחרון הביטו עליו כעל דבר שאין לו ערך, הנה עכשו נתברר שזהו אמצעי טוב למשוך לא"י כסף.

בקונגרס האחרון הובעה התקוה, שבסוף השנה 1907 יושלם מספר 10,000 עצים בשביל יער הרצל, ועכשו יש לה לאגודה הון מספיק בשביל מספר עצים העולה פי שלשה על המספר הנ"ל. ולא רק שכבר יש שתי משתלות גדולות של עצי זית, אחת בבית־עריף קרוב ללוד, והשנית בחולדה על יד מסלת הברזל מיפו לירושלים, אלא שכבר נגמרו עבודות ההכנה לטעת על קרקע הקה"ק 3000 עצי זית על 300 דונם בחולדה ו־5000 עצי זית על 500 דונם בבית־עריף. בשנים הקרובות יצמח לנו בחולדה יער הרצל שיכיל 15000 עצי זית ולאלפים עצי־פרי אחרים. הבית היפה של המנהל, הבנוי בסגנון מזרחי נראה מרחוק כשעוברים ברכבת. על הגבעה ינטע גן יפה שיהא כעין פארק ושבילים רחבים יסילו בו. אין אלו אמנם הוצאות דרושות בשביל המשק, אולם האגודה חושבת שחובת היא לעשות זאת לכבוד אותו האיש, ששמו קרוא על היער. יש תקוה שימצא איזה איש או אגודה שתקח על עצמה את החזקת הבית והגן. היער השני בבית־עריף ינטע גם הוא במשך שלש שנים ויכלל גם כן 15000 עצי זית. חורשת גולדברג שכבר נוטעה על יד חדרה שכוללת 1100 עצים מתפתחת באופן טוב, וגם בשביל היער השלישי שימצא בגליל — מקומו עדיין לא נסמן — יש כבר סכום כסף לא קטן. חברת הכשרת הישוב נוטעת כבר משתלה על חשבון אגודת מטע־הזית והקה"ק מחפשת קרקע ראוי לדבר. יש תקוה שגם בגליל

אפשר יהיה עד ש' 1912 לנטוע 12000—15000 עצי זית, באופן זה יהיה לאגודתנו 50000 עצי זית 20000—10000 עצי־פרי אחרים.

גם בסדורה השתכללה האגודה. הועד הפועל הגדול החליט בישיבתו בינואר של שנת 1908 ליסד אגודה למטע־זית שמושבה תהיה בברלין, ומזמן זה נמשכה העבודה הקשה ונגמרה עד 1 דצמבר 1909 לרשום את העצים שנאספו ולשלח את השוברות והתעודות לכל המנדבים.

הצלחה זו עלתה בהוצאות מעטות מאד ולא דרשה שום תעמולה — הבלתי־אפשרית גם מפני זה, שהאגודה מתחיבת לנטוע בעד 6 מרק, אחרי נכיון 5% בשביל המאספים, עץ ולטפל בו עד שישא פרי, מה שאפשר רק אם תקמץ בהוצאות במדה היותר גדולה.

ואלה הן הוצאות האגודה בא"י עד 30 ספטמבר שנת 1909.

חדרה — — — — — — 4534,96 פרנק.

בית־עריף (בזה 4463 פר' שכר פועלים
בעד חרישה עמוקה בחורף שנת 1909) 13938,41 „

חולדה (בזה 12389,28 הבית, 1678,45
האינבנטר, 2515 חרישה עמוקה) 17416,93 „

35890,30 פרנק.

מספר גדול של פועלים מוצאים כבר כעת את לחמם בעבודת נטיעת היערים של עצי זית. והטפול בהם והבציר ידרשו ידים רבות ויסייעו ליצירת מעמד של אכרים חזק ובריא בא"י.

מה שנוגע לנדבות סבת התרבותן מונחת בזה, שמלבד גרמניה התחילו גם ארצות אחרות, ביחוד אוסטריה וגם ארצות קטנות כמו בלגיה ורומיניה, להשתתף בסכומים יותר גדולים במפעל זה. גם ברוסיה, אמריקה הצפונית ובאפריקה הדרומית אפשר בעת האחרונה לציין התרבותן של הנדבות, ובמדה יותר פחותה גם באנגליה, הולנדיה, ארגנטינה וקנדה. ביחוד אפשר לקוות לגדולות מאמריקה, כי על נקלה אפשר יהיה לקבע שם מעין „יום של מטע עצים" עברי. איך שהוא, ברור הוא כבר, שעתידה האגודה למטע עצי הזית להיות אחד המוסדים הציונים היותר חשובים, ועתידה להעניק לנו במדה מרובה כסף בשביל עבודתנו התרבותית. כבר שלשים אלף העצים שנאספו יתנו לנו בודאי בעוד זמן מה הכנסה הגונה, עד שאפשר יהיה לעשות גדולות, והרי עוד הרוב היותר גדול של הציונים לא נדבו עדיין אפילו עץ אחד. אילו היה כל ציוני יציוני מנדב מדי שנה בשנה לפחות עץ אחד, היו לנו בא"י כעבור זמן מה יערי עצי זית עם מיליונים עצים והיינו יכולים לגשת לא רק ליסוד בית־ספר גבוה, אלא גם למלא את יתר הדרישות הקולטוריות השונות. (מח"כ).

ה ק ר ן ה ק ו ל ט ו ר י ת. הקרן הקולטורית, שנוסדה ע"י הועד הפיעל הגדול בשנה העברה, צריכה במשך הזמן הרב, עד שיתנו יערי עצי הזית הכנסה, להכשיר את עבודתנו הקולטורית. לצערנו לא נתפרסמה עדיין קרן זו והגיעה ב-1 יולי שנה זו עד 5000 מרק, שמהם 1000 מרק נכללו באותו החלק, שרק בפריו אפשר להשתמש.

סבת אי־הצלחתה של הקרן מונחת ע"פ רוב בזה, שבעת ובעונה אחת נאסף כסף בשביל קרן המפלגה. קשה גם לנהל תעמולה רחבה לטובת קרן זו, מפני שבכל אמצעי התעמולה הראוים משתמשת כבר הקרן־הקימת. המחלקה הפלישתינאית, בראותה שאין היא זזה ממקומה בענין זה, מסרה את העבודה להאגיטטורים המפורסמים לד"ר סנדלר והוגו שפטל היושבים בברסלוי; אולם עבודה זו תתחיל רק אחרי הקונגרס, הבה נקוה שנצליח יותר.

מפני חוסר קרן מיוחדת ומפני מיעוט האמצעים, שמקורם הכנסת השקלים המעטה, הוכרחנו לדחות בתקופת החשבון הצעות נכבדות מאד. תמכנו רק בסכומים קטנים במלונו הגדול של בן־יהודה ובגמנסיה העברית שרכשה לה בכספנו כלי־התעמלות, אולם הסכומים האלה ניתנו לא מן הקרן אלא מכספי השקלים.

לפי דעתנו זהו מצב, שאי־אפשר לסבול אותו יותר, מה שאין אנו יכולים לתת תמיכות להמוסדים התרבותיים העובדים בא"י. בעובדה זו משתמשים מתנגדינו לרעתנו. מלבד בתי־הספר שיותר טוב שתטפלנה בהן הסתדרויות אחרות, הרי יש בא"י עוד צרכים תרבותיים רבים הדורשים ספוקם. כגון הרחבת הלשון העברית, ביבליותיקאות, מוזיאומים, עתונים, בתי־מקרא, בתי־עם, מורים נודדים, מוסדים טכניים ומדעיים, אגודות למדע ולמלאכה ובכלל כל אותם הדברים שמטרתם תחית העם הרוחנית והגופנית כמו אגודות לספורט ולהתעמלות. גם מקצוע העבודה ההיגינית: מעונות בריאים, בתי־אוכל לעם, טפול־היונקים וכדומה נכנס לתוך העבודה התרבותית. אי־אפשר לנו להסתלק יותר ממלוא הדרישות האלו, אם רוצים אנו לחזק את עמדותינו בארץ. אי־אפשר לנו להראות בכל פעם ופעם שאין לנו לדאבוננו די כסף בשביל עבודה כזו, בעת שהכל יודעים שמדי שנה בשנה מאות אלפים מרק נכנסים אל הקה"ק. שגיאה היתה בלי ספק שקבענו בשביל הקה"ק גבולות צרים כל כך, שאפשר לה לעבוד רק במקצוע החקלאי (אותות־הסכמה) אולם את הדבר הזה אין להשיב, הרי מן הצדק הוא שתותר הקה"ק על אחרים מאמצעי התעמולה שלה ותמסרם להקרן־התרבותיה. אפשר שהיותר ראויים לכך הם התוים, הכרטיסים המצוירים, והתלגרמות. אם גם תמעט עי"ז הכנסת הקה"ק, נרויח פי שנים או שלש ע"י זה שתגדל השפעתנו המוסרית בארץ לרגלי עבודתנו התרבותית.

הקונגרס צריך לעיין בדבר ולתת לבאי־כחו בין דירקטורי הקה"ק את ההוראות הדרושות. (מח"כ).

ה ח ב ר ה ל ה כ ש ר ת ה י ש ו ב. עבודתה היותר חשובה של המחלקה הפלשתינאית בתקופת החשבון היא יסוד החברה להכשרת הישוב, העתידה להיות מוסדנו לחלוקת־האדמה ולעבודה ישובית (מח"כ רועשת) גם היא כמו האגודה למטע עצי־הזית נתקבלה בראשיתה בבקרה קשה, וזמן רב עבר עד שהכירו את ערכה. עיקרי החברה נתאשרו ע"י הועד הפועל הגדול כבר בשנת 1908 וכבר אז החליטה הקה"ק להשתתף במפעל זה. אולם עברה כשנה ומחצה עד שנאסף ההון המינימלי הדרוש לפי חקי אנגליה ואפשר היה למלא אחרי כל הדרישות הפירמליות של החק ולרשום את החברה ברשימת החברות המאושרות באנגליה.

ההון היסודי נקבע ל־50000 ל. ונחלק למניות יסודיות בנות 50 ל. ולמניות סתמיות בנות 1 ל. נשלמו עד עתה מניות על סך 3500 ל. ובאופן חלקי על סך 2500 ל. הקה"ק קבלה במחיר חכירת־כנרת ארבעים מניות יסודיות שמחירן 2000 ל. ומניות־סתמיות במחיר 2500 ל. ביחד 4500 ל. ב„כנרת התחילה העבודה כבר בראשית שנת 1908, האדמה מצוינה שם. היא משמשת לחות למוד לחנך את הפועלים היהודים, ביחוד את העתידים להתישב אח"כ בתור אכרים אי חוכרים. כשלשים פועל עבדו בחוה, אע"פ שלא כל האדמה נעבדה. בשנה זו תתחיל העבודה גם בחלק החוה הנמצא מעבר לירדן ולמטרה זו קצבה הקה"ק על משכון הבנינים הנבנים בחוה סכום של 1000 ל.,

שאפשר שיהיה למותר, הודות לתשלומים החדשים ולגמור התשלומים הישנים.

לצערנו, השתתפה רוסיה במפעל זה אך מעט, בעוד שארצות הלשון האנגלית הסתלקו כמעט כליל ממפעל זה. וגם בענין זה לוקחות גרמניה ואוסטריה מקום בראש ונלוים עליהן רומיניה בלגיה והולנדיה.

כשיתפרסם ערכה של עבודת החברה, אז אין ספק שתתפשטנה מניותיה במהירות. דבר זה נכבר ביותר, מפני שרק אחרי שתמכרנה לפחות 5000 מניות, הוכל החברה למלא את תפקידה הראשי לקנות קרקעות על מנת לשכללם ולחלקם בין מתישבים וחוכרים חדשים. לרגע זה מחכים לא רק הפועלים שלמדו בחוה, אלא גם משפחות רבות ברוסיה, רומיניה ואויסטריה שרבות מהן עסקו באכרות.

יביא נא כל איש את תרומתו, אז לא יתיאשו האנשים האלה ולא ילאו מחכות ולא יצאו מן הארץ. את מכירת מניותיה של החברה להכשרת הישוב אנו חושבים לאחת העבודות היותר חשובות בשביל א"י בזמן זה. (מח"כ רועשות).

ב צ ל א ל. בית הספר למלאכה ולאמנות „בצלאל" בירושלים התפתח באופן מצוין (מח"כ רועשות) הוא עבר אל הבית החדש, קנינה של הקה"ק. הודות לעבודתה הנמרצה של האגודה ולהחבה שהכל הוגים להמוסד הוטב גם מצבו הפיננסי שראגנו לו כל כך. גרמו לזה לא רק תמיכות ציונים יחידים, אגודות, וקבוצות, תערוכות יצירות של תלמידי בית־הספר, אלא תמיכתו של הועד הפועל הגדול ששלם את שכר הדירה. הפקידות הארצי־ישראלית השגיחה על בית־הספר במשך כל העת.

תערוכת יצירותיו של בית־הספר הנמצאה באחת מטרקליני בית הקונגרס מראה, עד כמה התקדם בית־הספר במשך שתי השנים. צריך להזכיר, שלפני זמן מה נגמר הכביר האלף, מה שגרם לחגיגה קטנה. על מחלקת בית־הספר נוסדו עוד שתי־מחלקות לקליעת־סלים באופן אמנותי וללטוגרפיה.

170 איש מוצאים את פרנסתם בעבודתם ב„בצלאל" ומהם במחלקה לעשית הכבירים 60 נערות ונשים, במחלקה לעשית צעצועים וקישוטים ממתכות 40 תימנים המסוגלים מאד לעבודה זו. במחלקת הציור והשרטוט לומדים בעת 22 תלמידים, במחלקת העבודה במתכות בסגנון דמשק 15, במחלקת העבודה־בעץ 20—ובמחלקת הליטוגרפיה 5, ובמחלקת קליעת הסלים 6 אנשים.

לדאבוננו הרב גזל המות את מורה הציור והשרטוט בבה"ס את ש. הירשנברג, והאנדרטא שלו העשויה מברונזא ע"י הפסל גליצנשטין תעמד בבית־הספר למזכרת נצח של האיש היקר הזה.

התקדם גם כן המוזיאום למלאכה ואמנות הקים ע"י ב„צלאל". קישוטו היותר יפה היא תמונתו של האמן יוסף ישראלס העשויה בידי עצמו, שהבטיח עוד בימי הקונגרס בהאג ומסר אותה בעת ל„בצלאל" והיא הוצגה בקונגרס זה בפעם הראשונה. תעורר מתנה זו בלבות יתר אמני ישראל את הצרך להשתתף במוזיאום הלאומי שלנו ע"י יצירותיהם או יותר טוב ע"י תמונותיהם המצוירות בידי עצמם. אז יבא הזמן, שירושלים תמשך את התירים לא רק במקומותיה הקדושים אלא גם בחמודותיה האמנותיות. ההתחלה כבר נעשתה, הודות להתערוכה האחרונה של „בצלאל" במינכן ניתנו לו במתנה הרבה ציורים יפים, שהוצגו גם כן בהקונגרס, ביניהם תמונות מעשי ידי הרמן, בורכרט, שילין, אופנהימר, גוישטדטר, פוטנר, ווהלפר, קויפמן, קבוצה עשויה מגיפס „דוד וגלית", מלבד זה נתן הירשנברג לבצלאל אחת מיצירותיו היותר טובות, וגליצנשטין את תבנית „המשיח" שלו עשויה מגיפס, שתעמד בגנו של „בצלאל" במקום יפה מאד, שהשכינה שרויה עליו (מח"כ). גם המוזיאום לעתיקות נתעשר הרבה הודות לכשרון מאסף, שמצטיין בו פר. ב. שץ, והרינו מקוים שתוסד במהרה הסתדרות מיוחדת שתטפל ותפתח את המוזיאום הזה באופן אחר לגמרי משאפשר היה לעשות עכשו באמצעינו המוגבלים.

צריך עוד להזכיר את המוזיאום לתולדות הטבע, שהוא עדיין קטן, אבל כבר נתפרסם במחלקתו הזואולוגית, הודות לעמלו של מר אהרוני. הנהגת „בצלאל" שחררה את מר אהרוני מחובתו ללמד עברית בבית־הספר, באופן זה הוא יכל להקדיש את עצמו להיות שומר המוזיאום ויהיה לו פנאי ללכת לנסיעותיו בארץ ובארצות הסמוכות.

ק ר י ת - ס פ ר. בית־הספר החקלאי ע"י בית עריף „קרית־ספר" נתמך ע"י זה שנתנו לו את אדמת הקה"ל שעל יד י'ור במכירה ושלמנו מקרן־הפרעות שכר למוד של נערים אחרים. אחרי שהוכרח מר בלקינד לסגור מסבות פננסיות את בית ספרו, עבר הבית היפה להקה"ל על יסוד שטר מקנה. צריך לעיין בדבר, אם לא טוב היה ליסד שם על בסיס נכון בית־חנוך של נערים, כגון בתי־חנוך הנמצאים באנגליה גרמניה ושויץ, שתוצאותיהם כל כך טובות הן.

בפרי הקרן העולה כבר ל־216,000 מרק משתמשים אנו כבר לחנוך היתומים או הנערים שנתנזקו באיזה אופן ע"י הפרעות, ובכן איפא יש לנו כבר אותו הבסיס הפיננסי בשביל בית החנוך הנ"ל. יספיק כבר אם תסכימנה קהלות אחדות, „לוז'ות" או אגודות לשלם תשלום שנתי, בכדי שאפשר יהיה להם לחנך בבית זה חניך אחד. אולם מפני שיעבור זמן רב עד שנאסף את האמצעים הדרושים לכך, כדי שנוכל ליסד את בית החנוך ולהצליח בעבודתנו זו, אומרים אנו להת את הבית בבית־עריף בחכירה לאגודת מטע הזיתים.

ח נ ו ך ה י ת ו מ י ם ב א" י. בבית היתומים בירושלים מתחנכים 4 נערים בכספי קרן העזרה להניזוקים ע"י הפרעות.

בבית היתומות בירושלים אנו תומכים בזה שמחנכים אנחנו שם 12 נערות ומשלמים בעד חנוכן מכספי הקרן הנ"ל. הנהגת הבית הזה חושבת להעביר את בית־החנוך מן העיר אל הכפר, ואם תצא לפועל המחשבה ליסד בבית־עריף בית חניך לנערים, אז נעביר לשם גם את בית־היתומות (אותות הסכמה).

ה ג מ נ ס י ה ה ע ב ר י ת. מוסד זה, העומד תחת חסותו של הועד האודיסאי אינו נתמך באופן ישר על ידנו, אולם הקה"ק קנתה בשבילו קרקע, שעליו נבנה בנין הגמנסיה וחברנו מוזר (מח"כ רועשות) שנתן את הכסף הדרוש לבנין זה, מסר גם את הבית במתנה להקה"ק. הקרקע והבית נמסרים להגמנסיה למשך חמש שנים בלי שתצטרך לשלם שכר דירה ונקבע גם כן שהבית ישמש במשך 50 שנה למטרות חנוכיות. הפקידות הארצי־ישראלית עסקה בזה ותקנה הכל.

ה ב י ב ל י ו ת י ק ה ה מ ר כ ז י ת ב י ר ו ש ל י ם. המשא ומתן עם הנהלת ביבליותיקה זו, הנתמכת על ידינו בסכום קטן, צעד צעדים אחדים קדימה, ויש תקוה שעוד מעט ואפשר יהיה להכנים בה תיקונים מתאימים לדרישות הזמן, לשכללה ולבססה; כדי שתהיה לביבליותיקה יהודית גדולה. המו"מ עם בעלי השפעה, בכדי לברוא הסתדרות מאוחדת שתנהל ותגדיל את הביבליותיקה, יצליח כנראה. יש תקוה שבעוד זמן קצר יקום במקום הבנין הצר, המלא כפרים, בנין יפה חדש.

א ג ו ד ת נ ט ע י ם ב פ ל ש ת י נ ה. אגודה זו תעודתה

לתת לכל יהודי הרוצה שתהיה לו אדמה בארץ האבות את האפשרות למלא את מצות התלמוד הזאת, מבלי שיביא קרבנות כסף מרובים. המנדבים מקבלים בעד 80 מרק — דונם נטוע עצי פרי ומדי שנה בשנה שולחים להם את פרי אדמתם. הנטיעות הראשונות נעשו על שטח של 150 דונם ע"י שלשת אכרי רחובות וכבר בפעם השנית יקבלו המנדבים מפרי הארץ—הפעם שקדים וצמוקים.

לאגודה אין שום אמצעי תעמולה ובודאי שלא יהיו בעתיד, ובשביל זה קטן גם מספר חבריה שנכנסו אל האגודה בתקופת החשבון. לא נתמלאה התקוה „שהמזרחי", שאגודה זו קרובה להשקפותיו, יחשב את הענין הזה לשלו, ואין לקוות שישתנה הדבר בעתיד, מפני שמזרחי, בקחתו לידיו את הנהלת בה"ס „תחכמוני", העמים על עצמו עבודה, הדורשת ממנו, שיקדיש לה את כל כחותיו.

מפני הסבות האלה חושבת הנהגת האגודה, שמוטב לה להתחבר עם אגודת מטע עצי הזית, וזו האחרונה תנהל את נכסיה ובשכר זה יעברו הנכסים אל האגודה אחרי מות הבעלים.

המחלקה הפלשתינאית עסקה באגידה זו, שחבריה ע"פ רוב הנם בלתי ציונים, רק בה במדה שהפקידות הארצי־ישראלית השגיחה על נטיעות האגודה, ומלבד זה נתנה את מעונה לישיבות האגודה.

המוסד ההיגיני. הרעיון ע"ד יצירת מוסד מיקרו ביאולוני או היגיני הולך וקרוב לצאת אל הפועל. הסכום שנאסף עד עכשו למטרה זו מספיק בקירוב להקמת הבנין. אם תתן הקה"ל, כפי שאפשר לקוות, את הקרקע הדרוש לזה, ישאר רק לאסוף את הכסף הדרוש לעריכת המוסד ולהחזקתו.

ועדה קטנה של רופאים שנוסדה ברצונו של הועד הפועל הקטן נגשה כבר לעבודת ההכנה, ויש תקוה שעוד מעט וועדה גדולה שיכנסו אליה אנשי שם תתחיל באספת הכסף הדרוש ליצירת המוסד. לצערנו גזל זה עתה המות את אחד החברים היותר חרוצים של ועדה זו, את ד"ר גיאורג ארנדט. ארדיכל מפורסם שנסע לחיפה בפקודת ועד הטחניקים יעבד לפי ההוראות הפרטיות שקבל פה את תכנית הבנין ויקבע את הוצאותיו וגם יבקש את המקום הראוי למוסד זה. לפי החשבונות המוקדמים לא תעלינה הוצאות הבנין ועריכתו לסכום גדול, כזה שחשבנו מראש.

מלבד סיוע למוסדים העובדים לטובת הכלל השתדלה המחלקה הפלשתינאית לעורר את התענינותם של בעלי־הון יחידים ולהשפיע עליהם שישקיעו מהונם בעסקי א"י.

הסינדיקט לחרושת־המעשה בא"י. סינדיקט זה הוא חברה גרמנית מוגבלת בזכותה שהונה עילה עד 100000 מרק, ושבה משתתף הק"ב ב־10000 מרק. תעודתו בעיקר הדבר לחקור את תנאי הארץ ואת האפשריות להכנים אל הארץ אינדוסטריות חדשות. אין זה דבר קל, מפני שהארץ הקטנה כח־קבולה מעט הוא, חסרים בה חופים טובים וגם מצבה הגיאוגרפי אינו טוב, בכדי שתוכל להמציא סחורות למדינות הממלכה התורקית, — כל זה מכביד את הוצאת הסחורות הנעבדות בארץ לארצות אחרות ואפילו למדינות אחרות של תורקיה. צריך להוסיף עוד שחסר בה הברזל והפחם, שהם יסוד האינדוסטריה הגדולה ברוב הארצות.

מפני זה נתברר, שרוב ההצעות אי־אפשר להוציאן אל הפועל. ונשארו רק סוגים אחדים של האינדוסטריה הפעוטה, שיש לסחורותיהם שוק בארץ, או שהם רק מצטרפים על אלה הנמצאים כבר בארץ. להסוג הראשון אפשר לחשוב את עשית הלבנים ואבני־הבניה, להסוג השני את הטחנות, את עשית־השמן וזקוקו, עשית קונסרבים, שמן אתירי וכדומה. עד עכשו השתתף הסינדיקט בסכום קטן בבית־חרשת של אבני־גיר; ובזמן קרוב ישתתף בנסיון כימי אחד. מהעסקים הגדולים ביותר צריך לציין את חמי־טבריה, שהסינדיקט השתתף ע"י סוחר אחד היושב בטבריה בחכירתם.

נשארו רק אוצרות המינרלים המעטים בא"י. עד עכשו אי־אפשר היה לעסוק בזה מפני שהמכרות האלה היו קודש להשולטן או למסלת היג'ס. עליהן עכשו אפשר לקבל קונצסיה. אולם בשביל הסינדיקט עסק זה גדול הוא יותר מדאי, ועבודת ההכנה בלבד היתה בולעת את מרבית הוני. רכישת הקונצסיות האלה זהו תפקידו של הבנק, כמו את הקונצסיות הגדולות לבנין מסלות־ברזל, כבישים, אניות קיטור, לעבודות־הצבור כמו חופים, צינורות של מים־אור־ושופכין ואפשר גם מרכזי הכח האלקטרי. אם בשנים הקרובות לא נעשה דבר בענין זה; אז נאחר את המועד, ולפיכך צריך לדרוש שהבנק יקציע את הסכומים הדרושים לחקירת הענינים האלה.

אגודת נטעים בגליל. המחלקה הפלשתינאית עזרה ליסוד אגודת הנטעים הראשונה, המבוססת על בסיס מסחרי, אף על פי ששום מוסד ציוני לא השתתף בענין זה בכספו. האגודה הפרטית הזאת, שהונה עולה ל־400000 פרנק, הנחלק למניות בנות 40000 פרנק, קנתה בגליל שטח־אדמה טובה, שאפשר להשקותה מים, ורצונה להנהיג בחוה זו את המשק הגדול, ביחוד את משק צמר־גפן.

אגודת נכסי דלא ניידי פלשתינה. בכדי להוכיח לבעלי הון קטנים, שגם להם אפשר להשקיע את כספם בלי שום חשש בעסקי א"י, המביאים ריוח, עתידה להוסד אגודת נכסי דלא נידי, שמחיר מניותיה יהיה 500 מרק. אגודה זו רוצה ליהנות מעליתו המהירה של מחיר הקרקעות בערים. ואף על פי שקטן ערך העסק הקפיטליסטי הטהור הזה כשהוא לעצמו בשביל תנועתנו, בכל זאת זרם הון מחו"ל לא"י עלול להרים את הקרדיט של הארץ והאמונה של יושביו בכח עצמם. ושני אלה גורמים להתפתחות איקונומית יותר מהירה של הארץ, בהגדילם את כח המושך של הארץ ואת אומץ רוחם של יושביה לעסוק בחרשת־המעשה. מפני טעמים אלה עוזרת המחלקה באספת ההון הדרוש לעסק זה.

אחוזת בית. האגודה לבנין בתים „אחוזת בית" נתמכה ע"י המחלקה הפלשתינאית בעזרתה של הפקידות בכסף ובעזרה בעבוד התכניות. הקה"ל נתנה לאגודה זו לפי דרישת הועד הפועל הגדול ובערבות האפ"ק סך 300000 פרנק בתור הלואה לזמן ארוך כנגד הוצאת אבליגציות ובזה נתנה לה את האפשרות להתחיל בבנית בתים ביפו ובחיפה. רוב הבתים הולך ונבנה עתה או כבר נבנה, והיהודים שגרו עד כה ברחובות צרים של העיר הישנה יעברו בעוד זמן מה לדירות יפות ומרווחות (מח"כ רועשת וממושכה).

תשבון ההכנסות וההוצאות של המחלקה הפלשתינאית של ההסתדרות הציונית עד 1 יולי 1909.

הוצאות	מרק	פפ.	הכנסה	מרק	פפ.
הוצאת הלשכה (מ־1 יולי 1908 עד 30 יוני 1909)	7247	12	אלטניילאנד	46	80
הוצאות הדפוס (מוכן לדפוס)	835		פלשתינה	675	55
הוצאות שונות	626	68	מהועד הפועל הגדול	6000	
עודף	488	70	מהמוסדות ומנדבות	2475	15
	9197	50		9197	50

ד"ר צ'לנוב קורא את הדוה"ח של הועדה לעניני הקרדיט הקרקעי:

בנוגע להפרובלימה האגררית היו לנו על הקונגרסים הקודמים שתי הצעות. פרופ' ורבורג ואוסישקין הציעו ליסד בנק אגררי. ואני הייתי זה האיש, כפי שאתם זוכרים בודאי, שהתנגד להצעה זו. חפצתי שנגביל את עבודתנו בחוג עריכת מחלקה להלואות חקלאיות באפ"ק. הצעה זו נתקבלה והוצאה אל הפועל, והקה"ק המציאה את הסכומים הדרושים למטרה זו. עכשו צריך אני לצדד בהצעה זו שנלחמתי נגדה. בינתים היתה ממלכת תורקיה לממלכה המיוסדת על החק ועל המשפט. עכשו יש אפשרות להרחיב בהתנאים הנוחים את פעולתנו הישובית ולספק בזה את צרכי העם היהודי המשולל קרקע, כמו כן את צרכי הארץ והממלכה. כל אדם החושב באופן אוביקטיבי צריך להודות, שבמשך עשרים ותמש השנים האחרונות השגנו הרבה יותר ממה שאפשר היה לשער מקודם. הרבה מקומות שממה נהפכו למקומות ישוב וקולטורה. צורות־חיים חדשות הוכנסו אל הארץ ונהנו מהן לא רק היהודים, אלא גם הערבים. חיים חדשים מורגשים כבר בערים אחדות, נבנו מסלות חדשות, ואף על פי כן אי־אפשר לנו להיות מרוצים מזה, כשנעלה על לב, עד כמה גדול בעמנו הצורך בישוב גדול ובאפשרות כניסה לארץ. אל א"י פונה רק זרם קטן של ההגרה, ומה שמעציב ביותר — הזרם הזה פונה ביחוד אל העיר ורק מעט אל הכפר והשדה, בעוד שבעיקר הדבר צריך שנעמוד על הקרקע. מה סבת הדבר? בודאי לא הארץ ולא האנשים, אלא תנאי הישוב. המכשולים הם משלשה סוגים: מדיניים, ישוביים וממוניים. הסדר ששרר בארץ, אי־הבטחון ושרירות־לב ודאי שלא יכלו למשוך שום איש. אמנם בססו אחדים את מצבם, בזה שנשארו נתיני חו"ל, אבל לזמן ארוך, אי־אפשר בכך, וגם לא יכלו להעמיד את קנינם על בסיס משפטי, כששררו אותם החוקים והמנהגים האגרריים שבתורקיה. נוסף על זה—רגש ההשתעבדות לדעת אחרים. החוקים האגרריים הפריעו בעד העבודה באופן מורגש מאד, ובכחנו לא היה לשניתם. בתקופת המשטר הקודם לא יכולנו ליסד את המוסדים להלואה לזמן ארוך ואת המוסדים לעריכת העבודות המוקדמות הדרושות בשביל המתישבים. מוסד להלואה חקלאית — זהו הדבר הראשון והעיקרי הנחוץ לכל ישוב וביחוד לישוב חדש. יסדנו בא"י בנק, אבל בנק זה היה לבנק מסחרי, הנותן הלואות לזמן קצר לעסקי מסחר, או באופן היותר טוב ממציא להאכרים את ההון־העובר והחוזר חלילה. להלואות חקלאיות לא יסדנו שום מוסד. מעוות זו צריך להקדים ולתקן. מפריע דומה לראשון בחשיבותו היה חסרון עבודת־הכנה. חשבנו, שדי לנו אם נקנה אדמה ונציע אותה, כשהיא בלתי מעובדה, למתישבים. פר. וורבורג וד"ר רופין הגדילו לעשות, בהעמידם את העבודה הזו בראש. למטרה זו נוסדה התברה להכשרת הישוב, והוצאת הרעיון הזה אל הפועל תהי עיקר עבודתנו בעתיד הקרוב. אי־אפשר להמתישבים החדשים לסול מסלות, לחפור בארות, להכשיר את האדמה לקולטורה, להבטיח את חייהם, — כל זה נעשה ע"י המלוכה או ע"י חברות והסתדרויות. הנואם מביא לדוגמה את עבודתה של הקומיסיה הישובית בפרוסיה ומדגיש עוד הפעם את חשיבותו של המוסד לקרדיט אגררי. הודות להמדפכה בתורקיה אפשר להוציא אל הפועל ענינים רבים, שהיו עד כה רק דברים שבעיון. אין שום ספק, שהפרלמנט התורקי יוציא בזמן קצר חק ע"ד זכות הקנין של האישות המשפטית. זהו צורך־החיים של הממלכה השואפת להתפתחות, המוכרחה למשוך אליה את ההון בצורותיו המסודרות. בעוד זמן מה יתוקנו גם החוקים האגרריים, ופעולתה של חברה ישובית לא תפגוש עוד מכשולים רבים כל כך. בתנאים כאלה צריכים אנו לגשת תיכף אל העבודה המחכה לנו זה כמה. מוסדים אחרים כבר התכוננו לכך והגישו בקשות להרשות בנידון זה. התקנות הבנק הלאומי התורקי כבר נתאשרו.

הועדה שנוסדה לפי הצעתי בחדש מרט השתדלה למלא את תפקידה בכל האפשר: היא חקרה את ענין ההלואה־החקלאית והפוליטיקה הישובית בארצות שונות וביחוד במצרים ובתורקיה, בכדי לבחר את הטוב והיפה בשביל א"י. היא השתדלה גם לבאר את התנאים בתורקיה, אם נוחים הם למוסד כזה, ואת יחוסו של עמנו לרעיון יצירת מוסד לקרדיט אגררי. ע"ד תוצאית עבודתה מסרה הועדה דו"ח להועד הפועל הגדול, ועכשו היא מציעה בהסכם של זה האחרון לבחר בועדה מיוחדת, שתעיין במשך ימי הקונגרס בענין זה ותערוך רזולוציה בשביל הקונגרס.

לפני עשתי־עשרה שנה הניחה הסתדרותנו על הקונגרס השני את אבן הפנה ז"ל אוצר ההתישבות העברי, החליטה בעיקר הדבר ליסד את הק"ב. עוד לפני הקונגרס התחילו לקבץ התימות, בכדי לברר, אם יתמוך העם במפעל זה ובאיזו מדה. הנסיון הצליח במדה שאין למעלה הימנה. במשך חדשים מעטים נאסף סכום של 4 מיליון פרנק. אין אנו יכולים עדיין להחליט על קונגרס זה להתחיל בקביץ חתימות; מקיים אנו שקרוב הזמן, שכבר יהיה לנו הבסיס הדרוש, ונוכל לפנות אל ההסתדרות שלנו ואל העם העברי בדרישה להוציא אל הפועל את הרעיון הגדול הזה.

ובטוחים אנו שהתשובה תהיה הפעם יותר חזקה משהיתה לפני 11 שנה, כשיסדנו את הבנק הראשון שלנו. (מח"כ רועשות).

י. כהן מאג קורא הרצאה ע"ד המסחר והתעשיה בא"י (ההרצאה תבא בגליון הבא).

ד"ר מ. בודנהימר מרצה ע"ד הקרן הקימת.

נשיא הקה"ק ד"ר מ. בודנהימר מראה בראשית הרצאתו על הדין והחשבון המפורט שנדפס ונתחלק בין הצירים. ממני נראה, עד כמה התפתחה והתקדמה הקרן הקימת בתקיפת החשבון. באופן מיחשי אפשר לראות זה באחד מחדרי בית הקונגרס, ששם מוצגים טבלאות שונות.

התרבות סכומי הנדבות זהו המופת החותך על הצלחתה של הקה"ק. בסוף השנה עלה רכוש הקה"ק ביחד עם האגידה למטע עצי־זית עד לשני מיליונים מרק וההכנסה של שנה זו הגיע עד לארבע מאות אלפים מרק (מח"כ רועשות) בחשבון זה לא באה מתנתו של מר מוזר, שמסר להקה"ק את בית הגמנסיה העברית ביפו.

בתקופת החשבון גרמה לנו עבודה קשה במדה ידועה התבדלותה של האגודת למטע עצי־הזית. סבת הדבר היה רק פורמלי, והועד הפועל חשב שהנהגה אחת תהיה להקה"ק ולהאגודה. אולם ועד האגודה נטה לדעה אחרת. הקונגרס צריך יהיה איפא לחוות את דעתו, שהאגודה למטע עצי־זית צריכה להתנהל על ידי הנהלה מיוחדת ובכל זאת להתחשב בתור חלק הקה"ק.

קושי ידוע גרמה לנו מתנתו של מר מוזר. בעתונים ובאספות התנפלו על הקה"ק, מפני שחשבו שהקה"ק תמכה בהגמנסיה העברית ביפו. אולם הדבר לא כן הוא. הקה"ק נתנה להגמנסיה קרקע שמחירו **30,000** פרנק וקבלה בנין יפה שעלה ב־**100,000** פרנק, נדבת שופט השלום מר מוזר. מובן שהנהלת הקה"ק קבלה את המתנה הזאת בתשואות חן.

בתקופת החשבון עזרה הקה"ק לבנות ביפו שכונה חדשה ע"י הלואה של רבע מיליון פרנק שנתנה בערבות אפ"ק. גם דבר

זה גרם להתנגדות נמרצה, אולם אחרי שכבר נבנתה השכונה מכירים הכל, שנעשה דבר טוב ומועיל, שעל ידו התרומם כבודם של תושבי יפו היהודים. על חוף הים עומדים כבר כששים בית, שכונה שלמה עם רחובות ישרים ורחבים, ובתוכה בית הגמנסיה היפה, ובשכונה יש צינורות-מים ושופכין, והיא תהיה בקרוב החלק היותר יפה שבעיר.

בשעת בנין הרבע הזה התפרץ סכסוך בין האגודה לבנין ובין הסתדרות הפועלים: דרישות אלו האחרונים לא היו צודקות בכל. הודות לאפ"ק נתפשרו הצדדים. לא אמת הדבר מה שמודיעים העתונים, שהפועלים היהודים לא היו עסוקים בבנין הרבע. הגמנסיה העברית למשל נבנתה אך ורק ע"י יהודים. (מח"כ רועשות) חושב אני, שחובה זו של הסתדרויות יהודיות להעסיק קודם כל את הפועלים שלנו הפיונרים—מובנת מאליה. אולם מן הצד השני צריכים מנהיגי הפועלים להבין, שמלחמות ע"ד שכר העבודה אי-אפשר לנהל בתוך צבור המתהוה כמו שאולי צריך לנהלן במרכזים הקפיטליסטים הגדולים של אירופה. הקפיטליזמוס בא"י עדיין אינו חזק למדי, עד שיוכל לשאת מלחמות כאלה. ובא"י צריך לשים לב גם לצד הלאומי של השאלה. האשימו את הקה"ק שלא התערבה במלחמה זו. אולם הנהלת הקה"ק אינה יכולה לעשות זאת בשבתה רחוק ממקום המעשה.

הקה"ק תמכה בידי קואופרציות חקלאיות ע"י סכום של 200000 פרנק, שמסרה למטרה זו לאפ"ק.

מאשימים מצד ידוע את הקה"ק, שהיא מפזרת את כספה. אשמה זו אין לה יסוד. אמנם כשנמסרה הנהגת הקה"ק לידיני, לא היתה תכנית פעולתנו ברורה כלל. אולם במשך שתי שנים וחצי של עבודה כבר למדנו דבר מה. בישיבת הועד הפועל הגדול הצעתי את עיקרי עבודתה של הקה"ק, והם נתאשרו ע"י הועד הפועל הגדול.

העיקר הראשון והראשי הריהו זה, שמטרת הקה"ק היא אך ורק לקנות בא"י ובארצות הסמוכות קרקעות, שיהיו לקנין כל העם היהודי. השתמשות בכספי הקה"ק למטרות אחרות יכולה להיות רק זמנית, וצריך שהכסף אפשר יהיה להוציאו בזמן קצר ועל נקלה. באופן זה צריך לקנות אדמה בכל הכסף שנאספו, אולם אם אי-אפשר הדבר, נוכל לתתם בהלואה למוסדים ולמפעלים, שיתנו ערובה נאמנה שיחזירו את הכסף במועדו, ושתועלתם מרובה בשביל הישוב.

מה שנוגע לרכישת קרקעות, צריכים אנו לקנות אותם בה במדה שנוכל להשתמש בהם, כלומר שנוכל למסרם בחכירה לאגודת מטע עצי-הזית או לאגודות חוכרים. חושבים אנו, כי הדבר היותר חשוב בקניות אלו הוא להשלים ולעגל את אחוזותינו בארץ ולרכוש קרקעות בקרבת המושבות הקיימות. חושב אני גם כן לתעורה חשובה לרכוש שטחים של קרקע בתולה, שאפשר יהיה לנטוע עליהם יערים של עצי-פרי או עצי-בנין. בשביל הפוליטיקה הקרקעית העתידה שלנו נכבד מאד לעשות נסיון בהקואופרציה הישובית. מציעי הצעה זו צריכים להתחשב בזה, שהקה"ק תוכל לעזור להם במסירת קרקע, אבל את הכסף הדרוש להם צריכים יהיו להשיג ממקור אחר. צריך עוד להוסיף, שאפשר יהיה להשתמש בסכומים החפשיים של הקה"ק לטובת המוסד האגררי העתיד להוסד.

ביצירת מוסד זה יכולים אנו, לפי דעתי, להשתתף ע"י זה, שנתן לו הלואות לזמן קבוע או שנרכוש אובליגציות הנפרעות בזמן קצר. ע"י זה נעשה את יצירת המוסד לדבר יותר קל וגם את עבודתו למביאה רוחים יותר גדולים.

השתמשות מועילה בהסכומים החפשיים של הקה"ק אני רואה גם בנתינת הלואות לבנין שכונות חדשות בערים הגדולות. אולם מוצא אני לנחוץ לשנות מן המנהג שנהגנו עד כה ולתת את ההלואות לבנין בתים רק אז, כשהקרקע שעליו יהיו עומדים יהיה קנינה של הקה"ק ובינה ובין הבונים יתהוה יחס של חכירה, כהצעתן של האגודות-לתיקונים בקנין קרקעית.

ה ר נ ט ה ש ל ק ר ק ע ו ת צ ר י כ ה ת מ י ד ל ב א ל י ד י ה ע ם ולא לידי יחידים. רוצה אני עוד להדגיש עיקר אחד, תעודתה של הקה"ק אינה תמיכת בתי-ספר ומוסדי השכלה. אם נכנסים דברים כאלה לחוג פעולת הציונות, אז צריך, שהועד הפועל יחזיק ויתמך בהם בכספי הכנסתו, או בכספי קרנות מוקדשות לכך. זו היתה הסבה, שבגללה צדדתי בעד הפרדת האגודה למטע עצי-זית מהקה"ק.

אולם אין זה מחיב, שהנדבית למטרת האגודה הנ"ל לא תבאנה בחשבון הכנסות הקה"ק. רק הנהלת המוסד והכנסות היערים צריכות להמסר לידי האגודה.

ואין העיקר הנ"ל מפריע בעד הקה"ק שתתן קרקע לכל המוסדים שמטרתם להרים את מצבו של העם היהודי בא"י. הרי אם רוצים אנו לרכוש את האדמה בשביל כל העם, עאכו"כ צריך שהקרקע, שיעמדו עליו המוסדות התרבותיים, יהיה קנין העם. רק אז, כשתהיה לנו השקפה בלתי מפלגתית כזו ונהיה נוהגים על פיהו אפשר שיפתחו באופן חפשי כל הכחות התרבותיים.

התעודות האלה, שסמנתי אותן בקוים כוללים, הן גדולות כל כך, עד שאפשר שתרפינה ידיכם ותאמרו שאי-אפשר למלאן. אולם כשרואים אנחנו שהקה"ק הולכת ורוכשת לה חבה רבה בתוך חוגי עמנו, ההולכים ומתרחבים מיום ליום, וכשנשים לב שעוד חלק קטן של עמנו משתתף בנדבותיו במפעלנו זה, אז יכולים אנו להביט אל העתיד באמונה ובבטחון. הקה"ק צריכה להתגדל ולהתרבות במהירות היותר גדולה. וכל כמה שנראה ע"י עבודתנו, שמניחים אנו יסוד לתחית עמנו, כן תלך ההכנסה הלוך וגדל. אם יתחילו גם חוגי האמידים שלנו להשתתף בנדבותיהם בהקה"ק; אז אין לי ספק שגם אלה מאתנו, שאינם צעירים לימים כל כך, יזכו ליום, שהקה"ק תתקרב למטרתה להחזיר את אדמת אבותינו לידי העם היהודי. (מח"כ רועשות)

ד"ר ס י ר ק י ן (אמריקה) בתור אחד מבאי-כח הפרולטריון העברי, שנפלגו בקונגרס השביעי מהאורגניזציה, מודיע, ששבים הם עתה אליה. החלום הגדול של הארציות הובל לקברות מפני חוסר-הכח שבעם העברי. חסר-כח של העם העברי — זהו כחה של הפלשתיניות. א"י היא הקשר האחד המאגד את העם העברי. המהפכה התורקית — פתחה לנו תקוות חדשות לעבודת הישוב בא"י, א"י היתה עתה לטריטוריה. ארץ האבות היתה לארץ הבנים. העבודה בארם-נהרים צריכה לאחד את הציונים ואת הארציים.—הנואם מספר ע"ד הועידה של באי-כח המפלגות הסוציאליסטיות העבריות באמיריקה, שקבלה לפרוגרמה שלה: א"י — היא פלשתינה והארצות הסמוכות לה. — בקונגרס השביעי הודעתי באופן רשמי בשם המפלגה שלי ע"ד הפרוד בהסתדרות הציונית, עתה אני מודיע ע"ד התחלת ההתאחדות. הנני פונה לכל הסוציאליסטים-הטריטוריאליסטים ולכל הטריטוריאליסטים בכלל ולהפטריוט היהודי הגדול ישראל זנגביל הדרישה, שישובו להאורגניזציה הציונית לעבוד יחד לפתרון הפרובלימה היהודית. בשילוה הפרולטריט היהודי עלינו — יתחיל באמת הפרוצס של התחיה הלאומית שלנו. הפרולטריט יהיה נושא דגל התחיה ומפלגת העשירים, הרוטשילדים ובליכרדרים שלנו יכנעו בע"כ לרצון העם. מריאקציונרים — יהיו לאקציונרים. (מח"כ)

ישיבה ששית.

(יום ג', $3^{1}/_{2}$ שעות אחרי הצהרים)

ד"ר נורדוי פותח את הישיבה. מכמה מאות תלגרמות של ברכה להקונגרס, שנתקבלו בימים האחרונים — הוא מזכיר רק את התלגרמות שנתקבלו מאגודות „פועלי ציון", יותר משלשים במספרן, המבקשות מאת הקונגרס להתחיל בעבודת ההתישבות בא"י על יסודות קואופרטיביים, בהתאמה להצעתו של ד"ר פרנץ אפינהיימר. הד"ר נורדוי מקריא גם תלגרמה־של־ברכה מאת חבר דומת הממלכה ברוסיה מר ניסלוביץ, המברך את הקונגרס, בתור יהודי בלתי מפלגתי, בעבודה פוריה לטובת עמנו ומנדב 300 מרק לטובת הקרן הקימת. (מח"כ).

פרופיסור וורבורג קורא דו"ח ע"ד האגודה למטע זיתים בא"י.

דין וחשבון של האגודה למטע הזיתים.

האגודה למטע עצי־זית נוסדה ע"פ הצעתה של הועדה לחקירת א"י, שנתפרסמה בהירחון „אלמניילאנד" בשנת 1904. עיקרי ההצעה היו: א"י, שהיא ארץ־מולדתו של עץ הזית, צריכה להתכסות שוב יערי עצי־זית, וההכנסה, שיביאו היערים הללו, תהיה לטובת המוסדים הקולטוריים הקימים והעתידים להוסד. ההצעה הזאת נתקבלה בחבה ביחוד בגרמניה. אולם העבודה התחילה רק אחרי הקונגרס השביעי, שאז נתקבלה הצעת הנואם לנטוע לזכר הרצל יער כולל לפחות 10,000 עצי־זית. מן העת ההיא עד נובמבר ש. 1906 נאסף לטובת יער הרצל רק סכום קרוב ל־6000 מרק. לרגלי מעוט הנדבות הוציאה הועדה לחקירת א"י קול־קורא, שבו העירה את, הקהל הציוני שהכסף שנאסף מספיק רק לטעת 1000 עצי־זית ולא 10000, כמו שנקבע על הקונגרס, והראתה עוד הפעם עד כמה נכבד הוא שארץ־ישראל תהיה מכוסה יערים ועד כמה גדול ערכה של ההכנסה שתתקבל מהיערים האלה לעבודתנו הקולטורית. קול קורא זה נתקבל ברצון מאת הקהל הציוני, והנדבות לטובת יער הרצל התחילו הולכות ומתרבות, וכבר ב־31 דצמבר שנת 1907 היה רכושה של האגודה:

לטובת יער הרצל — —	27762,78	מרק
לטובת מטע־עצי־זית — —	28708,07	—
— — — — — —	56470,85	—

על התפתחות מהירה כזו השפיע במדה ידועה מר מוזר, שהבטיח על הקונגרס בהאג לנדב לטובת יער הרצל 500 עצי־זית, אם יתקבצו עד סוף שנת 1908 — 9500 עצים.

מפני שהכנסות יערי עצי־זית הוקדשו למטרות קולטוריות, החליט הועד הפועל הגדול להפריד בין מפעל זה ובין הקרן־הקימת, שלפי תקנותיה אי־אפשר לה לעסוק בדברים כאלה, ולאשרו בתור אגודה מיוחדת שמושבה תהיה בברלין. באפריל 1908 נתאשרה האגודה ע"י הבית־דין, והתחילה עבודה מסודרת בחלוקת התעודות בשביל אלה שנדבו 1־5 עצים.

הפרדת האגודה מן הקה"ק גרמה למכשולים טכניים רבים, אולם כל המכשולים האלה הוסרו עד מהרה וכבר באוקטובר של שנת 1908 אפשר היה להציע לאשור ועד ההנהלה את המאזן של האגודה. לפיהו נתרבה רכושה של האגודה.

לטובת יער הרצל — —	מ־27762,78	מרק
— — — — — —	ב־40891,65	„
ועלה — — — — —	ל־68654,43	מרק

לטובת מטע עצי־זית בכלל	מ־28708,07	מרק
— — — — — —	ב־8672,30	„
ועלה — — — — —	ל־37380,37	מרק

מלבד זה צריך להוסיף עוד 600 מרק נדבת האגודה בדסוי לטובת יער־וורבורג.

עוד יותר גדולה היא התפתחותה של האגודה בשנה הנוכחית. ההכנסות מהראשון בינואר עד 15 בדצמבר עלו —

לטובת מטע עצי־זית בכלל —	11056,53	מרק
יער הרצל — — — —	51473,03	„
יער וורבורג — — — —	1262	„

ומלבד זה קרוב ל־5000 מרק פרי ההון שכבר נאסף. מה שנוגע לפעולתה של האגודה בא"י כבר בא רוב הידיעות אודותיה בדין והחשבון של המחלקה הפלשתינאית ואין צורך איפא לחזור עליהן.

הנואם מסיים:

ברור הוא, שלעולם לא היתה האגודה למטע עצי־הזית מצליחה כל כך, אלמלא היו מטרותיה השונות חביבות על כל הקהל. על הצלחתו משפיע מצד אחד הרצון להצמיח בא"י יערים, מן הצד השני השאיפה ליצור קרן־קימת קולטורית, ומן הצד השלישי ביחוד התשוקה להקים מצבת זכרון למנהיגנו המנוח. (מח"כ רועשת וממושכה, אותות הסכמה מכל צד).

ד"ר קצנלסון (ליבוי) קורא את

ההרצאה ע"ד הבנקים.

העובדה כי הקל"ב היהודי נוסד לפני עשר שנים, אף כי עבודתו התחילה רק בשנת 1902, נותנת לנו את היכולת להביא בחשבון, עד כמה מלא זה את התחיבותו שנטל עליו לעם היהודי. הבנק היה צריך להיות כלי־שרת ממוני של התנועה. תעודתו הראשית — עסקי ממון, נתינת הלואות לעסקים קיימים, ובעתיד הרחוק קוו ממנו, כי יכנים ריוח קצת. הבנק הזה הוליד משפחה של בנקים, תולדותיו הם: ה„אנגלו־פלשתינה־קומפ." ו„האנגלו־לבונטין־בנקינג־קומפ." זה האחרון היה רעיון־שעשועים של הרצל, שיצא אל הפועל בקונסטנטינופול ע"י וולפסון והמרצה את הדברים האלה. עלתה בידינו למנוע בעד צער־גידול־בנים. הונו של בנק זה נקבע למאה אלפים ליטראות, שמהן נשלמו מניות ע"ס עשרים וחמשה אלפים ליטראות. מלבד זה ניתן לו קרדיט גדול מאת הקל"ב היהודי. הבנק עומד וקיים רק זה חמשה עשר חדשים ומתפתח באופן יפה מאד: הבילנס הולך וגדל בסדר ובמהירות, ובמשך י"ב חדשים עלה מסך 48,000 ל' לסך 92,000 ל', הריוח במשך ט"ו החדשים, למרות הוצאות יסוד הבנק ועוד, עלה ל־$7^{1}/_{2}$ אחוזים נטטו, או 6% לשנה. ואולם חשוב הרבה מן הריוח היא זה, שיש לנו בקונסטנטינופול בא־כח תדירי, ושעלתה בידינו סוף־כל־סוף לרכוש לנו במטרופולין של תורקיה אחיזה. יש לקוות, כי הדבר הזה יגדל מאד, אף כי ראשיתו מצער לעת־עתה (מח"כ).

בעברו לדבר על אדות הילד הבכור של הקל"ב, האפ"ק, מוסר המרצה את המספרים הללו: הון המניות (משנת 1904 עד 1909) עלה מסך 30,000 לסך 70,000 ל' שט'; החובות לקל"ב שעלו מסך 13,000 לסך 84,000 ל', ירדו בשנה האחרונה עד סך 8000 ל'; הפקדונות עלו ממיליון פרנק עד ארבעה מיליונים וחצי; סכום הכסף שהושקע בעסקים בא"י עלה מסך 1,323,000 עד 6,181,000 פר'; ההשתתפות בעסקים בא"י מצד הבנק הולכת וגדלה, בהתאמה להתפתחותה של הארץ,

הרבה יותר ממדת התרבותם של הפקדונות בבנק. סכום ההובלה (אימפורט) וההוצאה (עקספורט) מא"י, שעלה לפני עשרים שנה רק עד חמשה מיליונים לשנה, לפני חמש שנים — עד שנים עשר מיליונים, עולה כעת עד קרוב לעשרים וחמשה מיליון פר'. במשך השנים האחרונות גדלה ההובלה וההוצאה בא"י פי שנים. אין ספק, כי על ההתפתחות הזאת חייבים תודה במקצת להאפ"ק, ואדם מומחה בענין זה, הלא הוא הדירקטור של „הבנק העיתומני אימפריאל" אמר לי, כי על הכל חייבים תודה להאפ"ק (מח"כ סוערות. שמעו! שמעו!) הפקדונות של האפ"ק עולים לסכום גדול יותר מאלה שבכל הבנקים בא"י יחד (מח"כ). הנואם עובר אל פרטי הפעולות של האפ"ק: הלוואות לקולוניסטים עד זמן הקציר, לנוטעים, לאגודות כמו „מנוחה ונחלה". „אגודת נטעים" וכדומה. אין לך מוסד בא"י שאינו משתמש בקרדיט של האנגלו־פלשתינה־קומפ'.

כמו כן הוא הדבר בענין התעשיה בא"י, ההולכת ומתפתחת, לצערנו, בפסיעות קטנות. כמובן, דורש מקצוע זה בא"י זהירות יתרה; מה שנוגע לקרדיט מסחרי הנה כמעט כל היהודים, שיש להם עסקים, משתמשים באפ"ק. הבנק הנהיג בארץ שורה של ענפי־עסק חדשים, את סחר־העצים, את המסחר בתפוחי־זהב, גם המלוה בשטר הונהגה על ידו. הוא עזר לתחית הארץ, ליסוד אגודות־מלוה; יש עתה 29 אגודות כאלה, ובהן 1183 חברים. הבנק רכש לו קרקעות לעצמו ולאחרים, סייע בבנין בתים: שתי שכונות בירושלים ובהן מאה בתים, 60 בתים ביפו, 10—בחיפו, נבנו בסיועו, כל אלה וגם הלואות לזמן ארוך לעוסקים בנטיעות אפשר היה לעשות רק ע"י הקרדיט של הקה"ל. כעת עומדים אנו במשא־ומתן עם חברת „עזרה" על אדות בנין מעונות לפועלים, בשביל האכרים מביא הבנק מכונות־המשק, וגם נוסדה חברה של אחריות המקנה. ואולם החלק הכי־חשוב של פעולתנו בא"י הוא רכישת או קבלת קונצסיות. מסלות־הברזל וחוטי הטלגרף, אלה העורקים והשרירים של כל ארץ, הולכים ונבראים שם זה עתה. זו היא שאלת החיים לארץ. בטרם שבא המשטר החדש אי אפשר היה בכלל לעסוק בכל אלה. ואולם כעת ידינו מלאות עבודה בענינים כאלה. לפנינו שורה שלמה של תכניות המעסיקות אותנו, ונמצאים אנו בתוך מצב קשה. מצד אחד אנו מחויבים להיות זהירים במעשינו, מפני שאם לא נצליח אין זה הפסד־ממון בלבד, אלא ירידת ערכנו ומעמדנו (כן, כן!); ומן הצד השני אין לנו לשבת בחבוק ידים, צריכים אנו לעסוק בכל הדברים שאפשר לעסוק בהם. הנה בין שתי הקצוות האלו עומדת פעולתנו, ואני מקוה, שבקרוב תהיינה תוצאות עבודתנו בנידון זה יותר טובות משהן היום.

את הדבר הזה אנו חושבים להיותר נכבד, ובכל אופן לא נמנע מלעשות את כל אשר יהיה בידנו.— הריוח של שנת 1909 יעלה, כנראה, כמו בשנה הקודמת לסך 100000 פר., והדבידנד יותן איפוא בסכום של השנה שעברה ואולי יותר קצת (מח"כ). הפוליטיקה של הבנק בא"י זהו דבר קשה מאד. תנאי הארץ צריכים למוד, החומר צריך להברא, הבסים המסחרי צריך להתכונן, צריך לחקור איך להתאים את פעולות הבנק אל מצבה של הארץ, כדי שלא נסייע לעסקים, שהארץ לא תוכל לשאת אותם, ושנעזור לכל דבר ההגון והנחוץ. אנו עושים יותר ולא פחות מכפי הראוי; בכל אופן אי אפשר כעת להגדיל את העסקים של האפ"ק (שמעו! שמעו!). אני מאמין, כי הדבר הזה יהי אפשר בעתיד הקרוב. כשתעלה ההוצאה לא לסכום של 15 אלא של 25 מליונים, אז יהי נחוץ לנו הון של שנים עשר מיליונים במקום ששה. ואולם אי־אפשר לברא עסקים באופן מלאכותי, אלא צריך לחקור אותם, אם נחוצים הם ומתאימים לתנאי הארץ. הנה היינו בארץ לגורם חשוב ממדרגה ראשונה. את זה שמעתי מכל יושבי א"י, מעוסקים בבנקים, אכרים, סוחרים, יהודים וערבים. בנידון זה הכל בדעה אחת. הבנק שלנו ברשת מחלקותיו הפרושה בא"ץ גרם לתחית הארץ, להתעוררות יושביה, ובשעה שאנו עובדים לטובת היהורים, הרי מביאים אנו טובה לכל הארץ ולכל הממלכה העותומנית. בעד עמנו ובעד ארצנו! (מח"כ סוערות).

עתה נעבור מן המוסדות השניים במעלה אל הבנק הראשי. מן התולדות אל האב, אל הקל"ב. סכום המניות הנמכרות עולה משנת 1902 ל־18,784, בכל שנה כמעט במדה שוה, במחצית מן ההון שלנו השתמשנו לעסקי הבנקים־התולדות ולשאר המוסדות, כמו החברה־למסחר־א"י, הסינדיקט־לתעשית־א"י, לאקספדיצה־לעל־עריש וכן להסניף בוויטשיפיל. זולת זאת הרי הבנק הוא עסק פשוט, אמנם הבנק עוסק בהוצאת־סחורה ממנשסתר לארצות המזרח, אבל בכלל עושים אנו כל העסקים הבאים לידנו, אם רק בטוחים ונוחים הם, מפני שהכסף נחוץ שיהי קל לשוב אלינו. ואולם כל חיי הבנק־האב מתרכזים כעת בעניני התולדות. אין זה יחס של אב־חורג, כמו שיש אומרים; הן המנהלים הם הם אותם האנשים בזה וגם בזה. עסקי הקל"ב מתפתחים יפה מאד, המחזור של שנת 1907 עלה לסך 6,300000 ל., בשנת 1908 — 6,800000, בשנת 1909 עד 30 לח' נובמבר — לסך 8110000, עם הון של 258000 ל. וזה אות, כי הבנק עוסק בעבודתו ויכול להתקיים.

אם בנוגע לדיבידנד אין הבנק שלנו יכול להתפאר על שאר הבנקים, אין זה פלא. הרבה מכשולים יש לנו: מנוחת יום השבת ואותה העובדה המעציבה, כי מצד הציונים יש לני פקדונות במדה זעומה מאד, ובכל זאת הספקנו במשך שבע השנים לקיומנו לחלק דיבידנד בסכום של 32,000 ל., מלבד אשר היו לנו הוצאות אחרות, שאמנם אינן מסחריות, אך ציוניות הן. 20,000 ל. לשנה הוצאנו לענינים ציוניים טהורים. (שמעו, שמעו!) ולמרות כל אלה עלה בידנו להוסיף הון של 50,000 ל. על מה שהיה לנו (שמעו! מח"כ).

אנו צריכים להיות כלי־שרת ממוני של התנועה, ודאי שכן הוא; אבל לתכלית זו אין אנו צריכים לפורר את כחותינו. אם כן לא נהיה כלי־שרת הגון, אלא כלי־עבודה שלא יצלח למלאכה. עליכם להשתדל, כי נגדל ונחזק. אם נשים אל לב, כי לפני אחת עשרה שנה נגשנו ליסוד הבנק במורך־לב, ועתה יש לנו בנק בלונדון ובוויטשיפיל, ובנק הגון בקושטא, ומוסד של אפ"ק אשר הביא בא"י חליפות בסחר הארץ — אז אין זה דבר מועט כלל, כמו שרוצים לתאר מעברים שונים.

על לבי עולה אניקדוטה אחת. לפני שנים אחדות ישבתי בלונדון במסבת הרצל, נטפל אלינו היסטוריון אחד, אמר לנו: „האם מאמינים אתם, כי האוצר שלכם טמון בארון הברזל העשוי לשמירת הכסף? לא, האוצר שלכם הוא — הרשימה של מאת שלשים וחמשה אלף שמות. מה רב יהי ערך רשימה כזו בעוד מאה שנה לכותב ההיסטוריה!" „הבלים! — ענה הרצל— אוצרנו הוא לא ההון אף לא הרשימה של שמות, כי אם — תקוות העם היהודי והאמון שנתן לנו (מח"כ). לא איש דברים אנכי, ואולם מאמין אני, כי יש לנו הרשות להגיד בפני כל עם: כדי לחזק את תקוות העם ואת אמונתו בנו, אין לנו אלא חובה אחת: לעבוד, לעבוד ולעבוד! (מח"כ סוערות). —

ד"ר פרידמן מוסר מודעה בשם הועד המפקח על הבנק, שבשנה זו אי אפשר היה לעשות את האספה הכללית של הבנק

בימי הקונגרס, מפני שע"פ החוקים האנגליים אי אפשר לדחות את האספה הכללית יותר מט"ו חדשים, בעוד שמימי האספה הכללית האחרונה עבר זמן יותר ארוך.

הד"ר צ'לינוב מציע לבחר בועדה לעניני הקרדיט הקרקעי, שתעבד את החומר ותכין הצעות ממשיות בשביל הקונגרס. לחברי ועדה זו מציעה הועדה התדירית את ה"ה: יעקבוס קאנן, ניידיטש, פלדשטין, פודלישבסקי, הורוויץ, בן־יעקב, ד"ר קצנלסון, קרמנצקי, ברטרנד המבורג, ד"ר דרייפוס, אדולף ביהם, ד"ר רפופורט, מוזר, יוליוס סימון, א. סימונס, ד"ר הויזמן, ד"ר שטינר, מ. שיין, הפנר, ד"ר פרנץ אופינהימר, משה כהן (סלוניקי), ד"ר אמיל מרגולית, בן־צבי, אוסישקין, ד"ר סירקין, ברנשטין־כהן, שטרוק, אהרונוביץ. לועדה זו מתחשבים גם חברי הועדה לעניני קרדיט קרקעי: ה"ה פרופ. ד"ר וורבורג, ד"ר צ'לינוב, ד"ר בודינהימר, ד"ר סוסקין, ד"ר האנטקה, ב. גולדברג וד"ר יעקבסון. היו"ר מודיע, שע"א הצעות הועדה יתוכחו בקונגרס, לאחר שהועדה תציע הצעות ברורות.

ו כ ו ח י ם ע"ד ה ע ב ו ד ה ב א"י.

י ה ו ש ע א י י ז נ ש ט ד ט (ירושלים): בכדי שתוכלו לשפט כראוי על הרצאת הפרופיסר וורבורג ועל ערך מעשיו וטיבן של ההצעות שהוא מציע, הלא עליכם לדעת מצבה של ארץ ישראל עכשו.

אם היה ד"ר נורדוי שלנו נושא הפעם משא על א ר צ נ ו כמו שהוא נושא על ע מ נ ו, אזי הייתם יודעים, כי גדולה צרת הארץ כצרת העם.

אילו היה פה עמנו ז ה, שרוחו אסף את כולנו אל הקונגרס הנבחר, אומר לכם: „הצ'רטר כבר נתקבל יחד עם הקונסטיטוציה העותומנית, ובתורקיה ה מ ש ו ח ר ר ת נוכל לעבוד בלי מפריע. ואם תתרשלו עוד מעט, אזי תצטרכו לחכות לנסים, כמו שחכינו עד כה.

לוא ידעתם את הנעשה בארץ, הייתם יודעים מה הרגע הזה דורש מכם, הייתם יודעים כי בכל כדור הארץ לא תמצאו קבוץ של יהודים שיהיה דומה לקבוצנו אנו בארץ ישראל, הייתם יודעים כי לא קבוץ אנחנו כי אם ע ם, אמנם פעוט וקטן, אבל עם אנחנו בארץ האבות גם בעינינו וגם בעיני אחרים.

עם אנחנו שעוללינו וטפנו כבר מדברים בשפת אבותינו.

עם אנחנו אם כי עוד לא הסתדרנו.

לא השתתפתי עמכם בעת שהבעתם תודתכם לנשיאנו וולפסון ולכל הנהגה, כי אסרו עלי זאת שולחי, המכבים מירושלים.

אין אנו מודים לחברי ההנהגה לא מפני שאיננו מכירים בחריצותם ובעבודת, אלא, מפני שעובדים הם בגולה, ובזה אין הם מקרבים כל כך אותנו אל מטרתנו. הן גם זרובבל וגם עזרא ונחמיה לא היו מועילים כלום, אילו נשארו על מקומם בגולה.

המתנה זו שההנהגה שלנו כל כך מתפארת בה איננה מתינות כי אם א ח ו ר. להמתין אפשר: אבל לא לאחר, והרי עוד מעט ואחרנו את הכל.

אין למסור הנהלת מוסדותינו הפיננסיים לאיש הנמצא במרחק של מאות פרסאות והריני מציע:

א) לקבע מועצה פלשתינאית, שהיא תנהל את כל העבודה בארץ ישראל. אל מועצה זו נכנסים באי כח של כל האגודות, של השוקלים ושל העוסקים בעבודה מעשית ותנוכית בארץ ישראל, ומורשי המוסדים הציוניים.

ב) בראש מועצה זו יעמד חבר אחד או שנים מחברי הועד הפועל המצומצם, והמה עושים מעשיהם ע"פ ת ת כ נ י ת, הנערכת ע"י המועצה הארצי ישראלית וועד הפועל המצומצם.

ג) לאחד את כל המשרדים הציוניים, שיעמדו תחת פקודת המועצה הנזכרת.

ד) לתקן את הפרופוגנדה ולבססה כראוי.

ה) ליסד את הבנק האגררי בהקדם האפשרי, אבל בזהירות הדרושה למפעל הכביר הזה.

כטרם גמרי הנני מוכרח להביע צערי על כי בהתרצאה של הפרופיסור וורבורג, שכולה קודש להעבודה בארץ־ישראל, יש מקום קטן כל כך לענינים הקולטוריים.

מר ב ל י ץ (רסיי) מודיע בשם האגודה הציונית שבדסוי, כי האגודה נדבה סכום כסף לנטיעת מאה עצי זית, ושלש מאות מרק לטובת מוסד־הסטיפנדיום של האגודה ההמבורגית לכבוד הקונגרס. יחד עם זה מודיע הנואם, כי המוסד של הברונית כהן־אופינהים בדסוי קצב סכום הגון לטובת הישוב באי למשך של עשר שנה.—הנואם מבקר אח"כ את ההנהגה, על שהמעיטה לעבוד בא"י.

היו"ר ד"ר בודנהימר מודיע, שרשימת הנואמים עולה לע"ה איש. ע"פ הצעתו מגבילים את זמן הנואמים לעשרה רגעים.

ד"ר ד י י כ ס: שמענו פה, שנכונים לעבוד בא"י, אבל רק כשתגיע השעה לכך. „אבל" זה יערעד עד היסוד את הציונות. וולפסון דרש פה אתמול דרשה, שאיננה לפי כבודו של יו"ר (מח"כ ומחאות. ד"ר בודנהימר קורא את הנואם אל הסדר). הנשיא הגין אתמול על כהון, אבל אם הצדק עם כהון, צריך היה זה כבר להרחיק את וורבורג מההנהגה. אם עבודת וורבורג היתה גרועה כל כך — הלא מעל הועד הפועל המצומצם בשליחותו, אם נתן כסף לעבודה זו,—הנואם מציע, שהקונגרס יביע את מחאתו כנגד כהון על מכתביו אל וורבורג. (מח"כ).

ד"ר ה ו י ז מ ן (לבוב) מדבר ג"כ ע"ד כהון־וורבורג ומבקר את התנהגותו של כהון. הנואם מציע להועד הפועל המצומצם הצעות מפורשות בנוגע לקנית אדמה בא"י, בכדי למנוע סכסוכים עם הערבים, כמו כן בנוגע לבחירת החומר האנושי לעבודת הישוב. לא כל הבא להתעסק בעבודת האדמה—הוא מוכשר לזה. צריך לחנך דור ראוי לעבודת הישוב.—

רשימת הנואמים נסגרת.—

ד"ר ט ה ו ן (קרקוי). לא נעים לי לבקר ולחזור ולבקר, אבל אחרת אי אפשר. ביחוד בנוגע להעבודה בא"י צריך לסמן, שהועד הפועל המצומצם עשה מעט מאד. יש להצטער, על אשר העלו עוד הפעם בקונגרס זה את הנגודים שבין הציוניים המדיניים והמעשיים, שחשבנו שעברו כבר. יש לנו עתה רק ציונות מדינית, שהיא גם מעשית. אין אנו עובדים בשביל ה ע נ י י ם שבנו, אלא בשביל ה ע ם. הפוליטיקה איננה מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי.—קודם כל צריכים אנו לרכוש הרבה יותר אדמה.—אתמול אמרו פה: „לחכות—לא חרפה היא, אלא צער", ואני אומר לחכות ולשבת בחבוק ידים—היא חרפה. (מח"כ). יתר על כן—זה הוא הפסד גדול לתנועתנו. בודאי יש להודות לוולפסון על אשר הוא שומר על כספי מוסדותינו, אבל הכספים האלו צריכים להתרכז בא"י. (מח"כ).

ק פ ל ן־ק פ ל נ ס ק י: ההרצאות ע"ד העבודה בא"י צריכות להיות העיקר בקונגרס זה. אינני חפץ לדבר ע"ד הפוליטיקה של הבנק בנוגע להתפתחות התעשיה בא"י. שום איש איננו מטיל ספק בדבר, שהעם העברי יוכל לעמד בראש התעשיה והמסחר בא"י. ואולם השאלה הלאומית בא"י - היא השאלה האגררית. צריך ליסד קרדיט קרקעי בשביל אלה שאין להם כסף למדי, בכדי לעמוד בעצמם על הקרקע. ואולם הפרקציה שלנו (פועלי ציון) מתנגדת לזה, שלמטרה זו ינתנו האמצעים ממוסדות, שיש להם תעודות אחרות. צריך לעשות תעמולה רחבה, כמו בשעת יסוד הקולוניאל־בנק. מתנגדים אנו ניגוד גמור, שישתמשו לצרכי קרדיט בכסף הקרן הקימת.—לבסוף מודיע הנואם, שהפרקציה שלו תכנים הצעה, שהאורגניזציה שלנו תתעסק בישוב על יסודות קואופרטיביים. הבנק האגררי יוכל להיות למוסד של קרדיט רק בשביל בעלי רכוש במדה ידועה ולא בשביל הפועלים, שאין להם שום נכסים. הקונגרס צריך לראות בשאלה זו את השאלה היותר חשובה בתנועתנו. (מח"כ).

ב ן ־ צ ב י (א"י). מבקר את ההנהגה, על שאיננה קרובה למדי לעניני א"י. להבנק שלנו בא"י אין אותה ההשפעה הסוציאלית והפוליטית, שאפשר היה לדרוש ממנו. בעד הפועלים העברים לא נעשה כלום. פועלים לאלפים באו לא"י והרטיבו את אדמתה בזעת אפם, עבדו, סבלו, רעבו ומוכרחים היו לשוב כלעומת שבאו, מפני שלא היתה להם האפשרות להתקיים בארץ. הנואם מודיע, שיכנים הצעה ע"ד בריאת תנאים נוחים בשביל הפועלים.

הישיבה נסגרת בשבע שעות בערב.—

ישיבה שביעית

(יום ד׳ עשר שעות לפני הצהרים)׳

ד"ר פרנץ אופינהימר, (נפגש במח"כ): שבע שנים עברו מיום שדברתי בפעם הראשונה עם הרצל בענין זה, שאני בא לדבר עתה עוד הפעם עליו. שבע שנים נתגה אותי התנועה הציונית „לעבוד בכלתי" זו. אקוה, שהפעם תתנו לי מיד את רחל היפה ולא את לאה, בעלת העינים הרכות. שבע שנים עברו מאז, כחצי שנה אח"כ קדמתם אותי בתרועות צהלה בבזל — אבל מאומה לא נעשה, אע"פ שהתכנית שהצעתי עלולה היתה להצעיד את עבודתנו קדימה במדה הגונה. — כשהשתדל הרצל לרכוש את עזרתי — ידע, שלא בישוב פעוט אנו עוסקים, לא בענין של רחמנות, אלא בענין עממי, יותר מזה בענין אנושי־כללי, שהוא תמצית עבודה מדעית של מאתים שנה. — הדבר שאנו אומרים לעשות בא"י הוא יותר מענין יהודי גרידא, וכל שכן שהוא יותר מענין הנוגע רק ליהודי המזרח, זהו מופת לכל האנושיות, למען יתאמתו היעודים הקדמונים, שעל פיהם הלך עמנו בגולה, בכדי להביא בדרכו את הגאולה להעולם (מח"כ). עכשו אני בא אליכם בפעם האחרונה. לא לבקש, לא לפשוט יד באתי, אלא לדרוש, לדרוש בחזקה, שתמלאו את חובתכם לעצמכם ולעמכם, שעיניו נשואות אליכם.

מה שאני דורש, וההנהגה הציונית עמדי, זהו ישוב על יסודות חברתים. שאלו אותי, אם הבאתי בחשבון את התכונות המיוחדות של האינדיבידואליות היהודית, אם סובלת היא אינדיבידיאליות זו את החברתוות, יודע אני רק השתלמות אחת של האינדיבידואליות—החברתיות. לא בקימוניות, או בקולקטביות כמו שהסוציאליות קוראת לעצמה בטעות, יוכל האדם החפשי לשאוף רוח. החברתיות—היא חרות חדשה. חפצים אנו לנתק כבלים, לא לברא כבלים חדשים. (מח"כ). ואולם אם חפצים אנו להעמיד את העם על הקרקע בתור עם מסודר ובטוח מהתפרצות עם זר לתוך חייו המדיניים והכלכליים — יש לנו ללמוד מדברי הימים הכלליים דבר אחד והוא: הרוצה לברא ערים—צריך לברא אכרים (מח"כ). צריכים אנו להשתדל ולעשות את כל אשר בידינו, בכדי לברא לנו את היסוד האגררי. — מה שאני מציע לפניכם אין זה פרי עבודתי אני, ואולם ברגע זה הנני אולי היחידי בעולם, הבקי ומומחה במקצוע זה. שמי מפורסם למדי בעולם המדע, ויש לי הרשות לדרוש, שתאמינו להאיש, שבחרתם בו להיות ליועצכם הנאמן, ותתנו לו את האמצעים לעשות לכה"פ את הנסיון — (מח"כ) חפץ אני ללכת בדרך העקלתון הידועה, המובילה ישר אל המטרה. חפץ אני לברא את המשק האכרי הקטן ע"י המשק הגדול, חפץ אני לברא את המשק החברתי ע"י ההשתתפות בפרי העבודה. מספר ידוע של פועלים חרוצים יתאחד תחת הנהגה מצוינה למשק גדול אחד. הפועלים יקבלו את שכרם הקבוע ומלבד זה חלק מהריוח הכללי ביחס הדרגי אל פרי המשק. דבר זה יביא תועלת גדולה משלשה צדדים, מהצד החנוכי, מהצד הטכני ומהצד הפינגסי. בראשונה מוכרחים נהיה לחזק את החומר האנושי במובן גופני ולאמץ ולחזק אותו במובן החברתי. את סכנת שנות בצרון אי־אפשר לנו להטיל על הפועלים העניים, שאין להם כלום. דבר זה צריכה תהיה לקבל על עצמה החברה המשותפת. ואולם לא זאת היא תעודתנו. לזה תוכל לדאג החברה להכשרת הישוב בא"י. גם את התועלת מהצד השני, הצד הטכני מביאה חברה זו. גם היא מעמידה את העסק על המשק הגדול, המאחד את האינטנסיביות של הרכוש עם זו של העבודה. במדה זו דומה היא תכנית העבודה של הפרופסור וורבורג לזו שלי. ואולם בנוגע להאמצעים הפיננסיים עומדת תכנית העבודה שלי מחוץ להתחרות. הפרופסור וורבורג מעמיד על הקרקע־אכרים, שלא יוכלו לעולם להכניס ריות הגון מהסכום שניתן להם בהלואה. ואולם אם תצליח התכנית שלי, שעל פיה לא יהיה המשק הגדול קבוע. אלא יעבור אחרי זמן ידוע לידי הפועלים המאוגדים לחברה משותפת — אז תהיינה לנו אפשריות פיננסיות, שכל שטה אחרת לא תוכל להגיע אליהן, — לא המשק הגדול ולא המשק הקטן כשהוא לעצמו הוא נושא פרות במדה יותר מרובה, אלא אותו המשק הגדול שהעבודה נעשית בו באותה הזריזות והמרץ המצויה במשק קטן. יש לי יסוד בטוח להשערתי, שיבול המשק החברתי יעלה כבר בזמן הראשון לכל הפחות בחמשים אחוזים למאה על יבול המשק הגדול הרגיל, וכי קלקולם של מכשירי העבודה, בעלי החיים ושאינם בעלי חיים יומעטו בחלק עשירי בערך. כך נברא את הבסים לקרדיט הנחוץ לנו. חפצים אנו לשים קץ להשנוררות. דרושים לנו לכל הפחות מאות מיליונים. וסכום זה לא יתן לנו איש, סכום זה מלוים רק, אם אפשר לקוות, שהמלוה יקבל פרות. אין אנו חברה של צדקה. אם היתה תעודת הציונות לעשות איזה יהודים לאנשים אמידים, או לעשות עשרים אלף פועלים מנוסים לאכרים - - הייתי מוצא ענינים יותר חשובים לענות בהם — איש ישר אני וצריך אני לאמר לכם למפרע, שאפשר שנסיון זה לא יעלה יפה. קשה מאד לעבוד בקרקע שעדיין לא היכר טיבו, באנשים שעדיין לא עמדנו על אפים ובתנאים מדיניים שסוף סוף אינם עוד בטוחים לגמרי. צריך לחפש עוד את האדמה המוכשרה, את האנשים שינהלו את הענין ואת האנשים, שיסורו למשמעתם. כל זה — הם מפריעים גדולים. המחיר היא גדול, אבל גם המטרה גדולה היא. לוא היו לנו אמצעי היק"א, הייתי בטוח שנצליח, כי אז היינו מתחילים בששה מקומות בבת אחת, ובארבעה מהם היינו מצליחים בלי ספק. — דורש אני מכם, תובע אני מכם, שתעזרו לי. דורש אני זה בשם הבטחתכם שהבטחתם בעצמכם. שומעים אנו תמיד ע"ד הפטריוטיזם הנלהב. ע"ד הרגש הלאומי החזק; לשם מטרות כאלה באו לפנים אבותינו באש ובמים, תנו, אפוא, עתה לכה"פ, את הכסף הנבזה הזה לאלה שהעמדתם בראש ושאתם דורשים מהם לא רק דירקטיבות ואיניציאטיבה, אלא גם שיעשו דבר מה. אם חרדים אנו תמיד על כספי הקה"ל כעל אישון עינינו ואין לנו גם הכסף הדרוש לצרכי הנסיעה של ועדה לשם חקירת הארץ- אז יש שלפעמים יהיה הדבר בעיני „מאום ומאום" (קול קורא: מאום בלא מעות! באולם קם שחוק גדול לרגלי החדוד של לשון נופל על לשון זה.) להקרן הקימת יש תקנה מחוכמה, שרשאית היא לקנות אדמה, אבל אין לה רשות להוציא את הכסף הדרוש, בכדי לעבד את האדמה. זהו כאילו התירו לאדם לקנות לו ארג, אבל אסרו עליו לעשות מהארג מכנסים.—מציעים אנו לכם החלטה זו:

„הקונגרס הציוני התשיעי מחזיק בהחלטות הקונגרסים הקודמים להכניס את עבודת הישוב על יסודות חברתיים לחוג עבודתה של ההסתדרות הציונית. בכדי להוציא לפועל החלטה זו מוסרת הקה"ל בחכירה את האדמה הדרושה להמושבה העומדת להוסד על יסודות חברה משותפת. בכדי לאסוף את הסכום הדרוש לצרכי המשק — מתיסדת קרן מיוחדת למטרה זו על יד הקרן הקימת. קרן זו עומדת תחת הנהגה. ועד מיוחד, שאליו נכנסים באי כח הדירקטיריום של הקה"ל ושל הפועלים".

מבקש אני אתכם לקבל רזולוציה זו פה אחד, צריכים

אנו לכספכם, אבל יותר מכל לאמון שלכם. הפועל היהודי שקוע כל כך בשיטות שונות, עד שקשה יהיה לעבד אתו בצותא חדא. צריך יהיה לעקור חרולים לא רק מן השדה, אלא גם מן המוחות. ולזה צריכים אנו לאמון מצד כל השדרות שבעם.

עוד יש לי להוסיף: הפועלים, שנושיב שם על הקרקע, לא יקבלו כלום במתנה. חפצים אנו להשיב את הכסף הניתן לנו ביחד עם הרבית, וכפי שאני מקוה ברבית הגונה. את הפרטים נקבע אח"כ. — אתמול נאסף בחוג צר, במשך ארבע שעות כך 11,000 פרנק. „יהודה מחכה, שכל אחד יעשה את חובתו" (מח"כ).

מר סוקולוב מודיע, שאגודה אחת בבוקרסט נדבה 1000 מרק למטרה זו.

ד"ר בודינהימר מודיע, שהקה"ל לא תוכל לקבל על עצמה את הנהלת המושבה הקואופרטיבית. ואולם חושב הוא שחובתה של הקה"ל היא לסייע בכל האפשר ליסוד מושבה כזו. בהסכמת חברי הדירקטוריום התיעץ אפוא הנואם עם הד"ר אופנהימר ע"ד האופן איך לסייע לדבר ובאו לכלל דעת אחת בנוגע לעיקרי הדבר, בהתאמה עם ההצעה שהוצעה בקונגרס מאת הד"ר אופינהימר, כשיאסף הסך מאה אלף פרנק מצד אחר, תמצא גם הקה"ל לאפשר להשתתף גם בהוצאות המשק, אחרי שאת האחריות יקבלו אז עליהם בעיקרו של דבר אלה שיתנו את הכסף הזה.

ד"ר גמירונבר (יאסי) דורש עבודה ישובית אנרגית בא"י. עבודה זו היא עורק החיים של תנועתנו ובלעדה אין האגיטציה אפשרית כלל. החברים שברומיניה נכונים ליסד מושבה חדשה בא"י והם דורשים סיוע מצד הקה"ל.

היינריך שיין (גלץ) מודיע, שמלבד הסך 1000 מרק הנזכרים מקדישה הפדרציה הציונית ברומינית עוד אלפים פרנק ליסוד המושבה הקואופרטיבית. ואולם בזה לא תסתפק עוד.—

פרופיסור וייל (פרנקפורט) מדבר בשם „המזרחי". הוא מציין, ש„המזרחי" עובד עבודה מעשית בא"י. הוא מזכיר את בית הספר „תחכמוני" ביפו ומודיע, ש„המזרחי" נכון לקבל תחת חסותו מושבה חדשה המתיסדת עתה בא"י. — לבית הספר „תחכמוני" נחוץ עתה בנין חדש, אבל „המזרחי" איננו דורש את האמצעים מהקה"ל. לצרכים קולטוריים צריכים החברות והמוסדים השונים להמציא בעצמם את האמצעים. באחרונה דורש הנואם, שהמוסדות והחברות הציוניים תזהרנה מלפגע ברגש הדתי של החרדים.

ד"ר הופר (קניגסברג) מוריע, שהאגודה הציונית שבקניסברג מתחיבת לתת לכה"פ 1000 מרק ליסוד המושבה הקואופרטיבית.

ר"ר בודינהימר מודיע, שהאגודה הציונית שבקלן נותנת למטרה זו 500 מרק, מלבד נדבותיהם הפרטיות של וולפסון ובודינהימר.

היו"ר ד"ר נורדוי מעיר, שמתשעים ותשעה נואמים שנרשמו ברשימה דברו עד עתה רק 12 איש, ומפני שאין שום אפשרות שכל הנואמים ידברו מציע הוא לבחר נואמים ראשיים.—ההצעה נתקבלה ומספר הנואמים הוגבל לעשרה. בחירת הנואמים הראשיים נדחית להפסקת הצהרים. בינתים מרצה מר דוד פלדרנטין (סלוניקי).

ע"ד המצב הקולטורי של יהודי תורקיה:

הנואם (נפגש במחיאות כפים, מדבר כעשרה רגעים עברית וממשיך אח"כ את נאומו בצרפתית, וגומר בעברית) מעיר, שחסר לו החומר הדרוש להרצאה כזו. אין ידיעות ברורות ומדויקות ע"ד מספר היהודים היושבים במרכזים היהודיים שבתורקיה. היושבים בחבלים השונים של המדינה אינם יודעים איש את רעהו ואינם שומעים כלום איש ע"ד אחיו. יוצאים מן הכלל הם יהודי ארץ ישראל, היודעים איש את אחיו, המוציאים עתונים וספרים, המקילים את המשא והמתן. בשביל היהודים האחרים שבתורקיה צריך רק עתה לברוא את הצורות הפרימיטיביות הללו של חיים קולטוריים. צריך קודם כל להוציא ספר־שנתי, שיכיל בקרבו ידיעות ע"ד יהודי תורקיה. צריך ליסד חברות וקלובים לספרות ולפתוח על ידם בתי־עקד. ואולם העבודה היותר חשובה הוא תקון בתי הספר הקימים ויצירת בתי־ספר חדשים. בתי התלמוד־תורה והחדרים, כמו כן בתי־הספר של האלינס אינם ממלאים את תפקידם כלל וכלל. ישנם רק בתי ספר מעטים, כאותם של חברת העזרה של יהודי אשכנז ובתי ספר פרטיים אחדים, שהם לא רק דואגים להשכלתם הכללית של החנוכים, אלא גם משתדלים לספק את הצרכים הספציאליים של היהודים היושבים בתורקיה. לבתי הספר של האלינס יש חסרון עיקרי, שאינם שמים לב כהוגן אל למוד הלשון העברית. אבל גם ללמוד הלשון התורקית יש לשים לב הרבה יותר בתכנית הלמודים של בתי הספר היהודיים, מפני שרק ידיעת לשון זו יכולה להכשיר את מבקרי בתי הספר הללו למלחמת הקיום. ואולם צריך ליסד גם סטפנדיות וקופות מלוה, בכדי לתת את האפשרות ליהודים תורקים צעירים לבקר את בתי הספר הגבוהים ואוניברסיטאות. בא"י צריך ליסד קודם כל בתי ספר תיכונים וגבוהים, בכדי שתוכל א"י להיות מה שהיא צריכה להיות: המרכז הקולטורי של יהודי תורקיה. גולת הכותרת של בנין זה — צריכה להיות אוניברסיטה עברית בירושלים. תנאי עיקרי להרמה הקולטורית היא יצירת בנקים עממיים, קופות חסכון, מעונות לפועלים, אגודות להספקה משותפות וכיוצא בזה מוסדות של עזר עצמי סוציאלי. ואולם העיקר והיסוד של כל עבודתנו צריכה להיות, לדעת הנואם, יצירת מעמד של אכרים, שהוא צריך להיות בסיסה של ההתפתחות הקולטורית של יהודי תורקיה. הגשמת תכנית עבודה זו תעשה את האברים הבודדים והמפוזרים של יהודי תורקיה לאורגניזם עממי אחד, ליסוד הגשמת מטרות הציוניות. — ההרצאה נתקבלה במחיאות כפים רועשות וממושכות.

היו"ר ד"ר נורדוי מקריא מכתב מהחברה הכללית להתישבות יהודית (א. י. ק. א.) שבו היא מוחה כנגד האשמות שטפל עליה מר וולפסון ומודיע, כי האשמות הללו יסודן בידיעות בלתי נכונות.—וולפסון מודיע, שהוא עומד בדבריו וכי נכון הוא לשים לפני הקונגרס את התעודות ששמשו יסוד לאשמותיו.

היו"ר ד"ר נורדוי מזכיר מתוך התלגרמות של ברכה שנתקבלו ושמספרן כבר עלה לאלף בערך מספר תלגרמות מא"י ומקושטא, בזה תלגרמה של האדון רוסו, פקיד גבוה בממשלה התורקית, המקדם בברכה את הציונות, ומטעים שאין סתירה בין הציונות ופטריוטיזם תורקי. — לבסוף מודיע, היו"ר, כי סכום הכסף שנאסף כבר לטובת קרן המושבה לפי תכניתי של ד"ר אופינהימר עולה לארבעים אלף מרק.

הישיבה נסגרת בחצי השעה השניה.

ישיבה שמינית.

(יום ד' אחרי הצהרים).

היו"ר ד"ר מכס נירדוי נותן את רשות הדבור לוולפסון.

מר וולפסון: היום לפני הצהרים הקריאו פה מסירת מודעה בשם האיק"א. על המכתב חתומים האדונים ד"ר נוסיג וד"ר גינסבורג. על זה יש לי להעיר את הדברים האלה: תמיד השתדלתי שלא לפגוע בכבוד הסתדרות יהודית איזו שתהיה, ואתם עדים, שבדברי בנאום הפתיחה שלי ע"ד ההסתדרויות היהודיות, שהתיצבו לנו כצר, נזהרתי בלשוני בכל האפשר. רק בנאומי מיום השני, כשדברתי ע"ד הרעיונות הגדולים, שבשמם באו הנואמים שבקרוני, אמרתי: די לי ב„רעיונות הגדולים" שהוכנסו לתוך הציונות, וקראתי בשם את ה"ה זנגביל וד"ר נוסיג, שעמדו לפנים במערכיתינו (הד"ר נוסיג היה גם חבר הועד הפועל הגדול). מפני זה חושב אני שיש לי הרשות לבקר את

האדונים הללו ולדבר ע"ד החרפות שהם ממטירים על הציונות, ד"ר נוסיג שב במשך כמה שבועות בקושטא. לא חפצתי לדבר בענין זה, אלא רמזתי עליו. ואולם אחרי שהד"ר נוסיג והאיק"א מודיעים, שדברי נוסדו על ידיעות בלתי נכונות, הנני מוצא לנחוץ לגלות את כל הידוע לי. חפץ אני להקריא לפניכם מקומות אחדים מהמורנדום שמסרה האיק"א לספירות המכריעות שבקושטא. (ד"ר נורדוי קורא את המקומות הבאים במקור הצרפתי ומתרגמם לאשכנזית).

„.... להאיק"א יש רק שאיפות פילנטרופיות ואין לה שום מגמות לאומיות, מדיניות או מפלגתיות... בטרם שאנו מתחילים את עבודתנו אין אנו דורשים שום הנחות מדיניות או לאומיות. אין אנו חושבים כלל וכלל לקבל אוטונומיה באיזה חלק של המדינה בשביל התושבים היהודים, שאינם עדיין בארץ".

„בנוגע לחבל הארץ — אין אנו חושבים כלל וכלל להגביל את התישבות בני־אמונתנו באיזו נוף מיוחד של הממלכה־התורקית, אלא חפצים אנו להטות את זרם הנדידה לנפות שונות". „בנוגע לדעותיהם של חברי ההסתדרות שלנו, הנה חברינו הם מצד אחד מתבוללים מוחלטים ומצד השני אורתידוכסים. כאלה כן אלה אינם מסכימים כלל וכלל לרעיון הציונות המדינית מראשית ימי התנועה הזאת" (קולות קוראים: פפ״י!). „ואלה הם הנפות בתורקיה הטובים בעינינו לעבודת ההתישבות: מקדוניה, אנטוליה, סוריה וארץ־ישראל". „הממשלה העותומנית תוכל להתבונן במנוחה אל התפתחות היסוד הישראלי בארצה. היסוד הזה לא יגרום לה לעולם סכסוכים מדיניים. להיהודים שיתקבצו בתורקיה לא תהיינה לעולם שום דאגות מדיניות. דאגתם היחידה תהיה — התפתחותה של תורקיה החפשית והחזקה". „העתונות התורקית התעסקה בחדשים האחרונים בשאלת ההגרה היהודית מנקודת ההשקפה של המגמות הציוניות, והרעיון ע"ד התישבות, הטבועה בחותם לאומי בהיר והמובילה לשאיפות ומגמות פוליטיות, גרם לחלוקי דעות בתוך הקהל התורקי. אם תתמוך הממשלה העותומנית בהתישבות היהודית, תוכל להיות בטוחה, שההגרה של יהודים החפשים מכל חשד פוליטי, לא תזיק בשום אופן לעניניה הלאומיים של תורקיה".

מר וולפסון מוסיף: יכולים אתם לשפוט עתה, אם היתה לי הצדקה לדבר ע"ד עלילות וחרפות כנגד הציונות מצד אדם, שהיה עוד לפני חדשים מעטים חבר הועד הפועל הציוני. — תורקים נשואי פנים שאלו: מה צפון באמת בציונות, אם יהודים באים ומתודעים אלינו בדברים הללו: אין אנו ציונים ולא נעשה כלום כנגד תורקיה". — שואל אני, האפשר לעזוב את האינטרסים של העם העברי בידי כל אדם מן השוק? (מח"כ).

הד"ר פרידמן מודיע, שאין אחריות הדברים על האדון גינסברג, אלא על הד"ר נוסיג. —

צבי כהן (יפו): אם חפצים אתם לטכס עצה ע"ד העבודה בא"י — אני מציע לכם לקנות את מניות האפ"ק. — הצירים ובראשם חברי הועה"פ הגדול צריכים להיות לאזרחי ארץ ישראל, בכדי לדעת אותה. ובאנשים, שאין להם אף כברת ארץ בא"י לא נבחר לחברי הועד הפועל. ציונים נחוצים לנו בא"י, נחוצים לנו אנשים יהודים שלמים. חובתכם הראשונה היא — לצאת לא"י. — (מח"כ).

רחל גולדין (א"י) מדברת ע"ד שאלת הפועלים בא"י. היא מתאוננת על אשר לא הוזכר כלום בדוה"ח הרשמיים ע"ד הפועלים בא"י. שאלת הפועלים היא השאלה היותר חשובה בעבודתנו. הפועלים עובדים לא בשביל עצמם, אלא בשביל העם העברי. הם שומרים על המושבות מהתנפלות. — הנואמת מציירת בצבעים שחורים את תנאי החיים של הפועל העברי בא"י ומטעימה, שחובת ההסתדרות הציונית היא לדאג לפועלים, לברוא בשבילם תנאי־חיים יותר נוחים. בכל הדברים הנוגעים לעניני הפועלים צריך להתחשב עם דעת הפועלים. — הקופה הלאומית, שביצירתה משתתפים גם המוני הפועלים שלנו, נותנת את אמצעיה לבעלי הבתים ותומכת בידי אנשים אמידים, שיוכלו לבנות להם בתים („אחוזת־בית"). אין אתם חפצים, שהפועל העברי ישאר בא"י, אם אינכם עושים כלום, בכדי להקל את מצבו. — בכדי להקל את ההגרה של פועלים לא"י צריך להעמיד את הישוב על יסוד הצעותיו של הד"ר אופינהימר; זהו עיקר תעודתה של הקופה הלאומית; מלבד זה צריך לברוא במושבות הקימות את התנאים, שיתנו לפועל העברי את האפשרות להתישב בארץ, רק באופן כזה אפשר יהיה לנו להתחרות עם הפועלים הערביים הנתונים בתנאים יותר נוחים.

י. אהרנוביץ (א"י) הרבה נעשה עד עתה בא"י, אבל כל זה נעשה ע"י היק"א, חובבי ציון, הברון רוטשילד, האורגניזציות האחרות, אבל לא על ידנו. ההסתדרות הציונית הרבתה לעבוד בגלות, אבל לא בא"י. הקופה הלאומית התחילה לעבוד בא"י, אבל תחת לקנות שטחי אדמה גדולים בזול קנתה שטחים קטנים ביוקר, תחת לקנות משאינם יהודים — קנתה מיהודים. הקופה הלאומית נתנה כסף „לאחוזת־בית", דבר שאיננו נכנס בחוג פעולתה, לכה"פ היה לה להתנות, שהבתים יבנו רק ע"י פועלים יהודים וגם זה לא נעשה. רק 10% של הפועלים היו יהודים. לא אמת הדבר, שאין לנו פועלים עברים למדי. ביפו ובירושלים יש מספר גדול של פועלים המסוגלים לכל מיני עבודות. אמנם עבודתם עולה יותר ביוקר, אבל הלא הם בוני עתידנו. ההסתדרות הציונית צריכה לתמוך בידי הפועלים ולהמציא את הכספים הדרושים לבנין מעונות לפועלים בזול וכדומה. — צריך לברא בא"י אורגן מיוחד מבאי־כח המוסדות הציוניים השונים, מבאי כח האורגניזציות היהודיות השונות ומבאי כח הפועלים. ראש האורגן הזה צריך להיות גם חבר הועד הפועל המצומצם. דורש אני ג"כ, שהקופה הלאומית תקנה קרקעות בא"י, תחלק אותן לחלקים ותתנם בחכירה העוברת בירושה לפועלים העברים. — הקולוניאל־בנק צריך להעביר את כל כספיו לא"י. צריך הוא להשתדל לקבל קונצסיות בא"י ובכלל לעבוד על יסודות יותר רחבים. עליו להמציא סכום ידוע להפועלים בתור מלוה, בכדי שיוכלו ליסד חוות לפועלים על יד המושבות הקימות.

ד"ר בודינהימר מודיע, שע"פ הידיעות שקבל מראש הפקידות הארצישראלית, הד"ר רופין, עבדו יותר מ־10% פועלים יהודים בבנין בתי אחוזת־בית. בבנין הגמנסיה עבדו רק פועלים יהודים וביתר הבנינים נתקבלו לעבודה כל הפועלים היהודים שדרשו עבודה. רק מקרה אחד יוצא מן הכלל נתן ענין לבי"ד של מפשרים לענות בו. — הנואם מתאונן על הנואמים הקודמים על אשר חכו בתלונותיהם עד הקונגרס ולא פנו לפני זה להדירקטוריום של הקופה הלאומית.

ד"ר ברנשטין־כהן (יפו). עבודת הלשכות השונות של מוסדותינו בא"י הן לפעמים סותרות זו את זו ומביאות נזק רב. הוצאות ארבע הלשכות הקימות כעת (הפקידות־הארצי־ישראלית, הועד הפועל של חובבי ציון, לשכת מודיעין „וגאולה") עולות לחמשים אלף פרנק לשנה בערך. צריך לאחד את כל ארבע הלשכות האלו. עבודת הלשכה המרכזית המאוחדת תקבל צורה זו: 1) הלשכה תהיה המקור האוטוריטטי היחיד לתת ידיעות ולסייע בקנית קרקעות בא"י, וכשיהיה צורך בדבר תוכל לקבל עליה גם את חלוקת האדמה לחלקות קטנות; 2) הלשכה תתן את כל הידיעות הדרושות בדבר ההתישבות בא"י; 3) לשכה זו תתווך בין הפועלים והאכרים ותעבוד יחד עם באי־כחם של אלה ואלה. באופן זה יוסרו למפרע כל הסכסוכים והחכוכים האפשריים; 4) הלשכה תפקח ותשים לב לכל העבודה הנעשית במקצוע הקולטורי, במשמעותה הרחבה של מלה זו; 5) תעודתה היותר חשובה של הלשכה תהיה הסתדרות יהודי א"י. — לציוני א"י צריך לתת את הזכות להסתדר לועד ארצי מיוחד, אף אם מספר השקלים מעט יהיה מהכמות הדרושה בארצות אחרות. — לשם מגע ומשא תמידי עם ההנהגה צריך, שבא"י יגור בקביעות חבר אחד של הועד הפועל המצומצם, ותחת הנהגתו תעמוד הלשכה המרכזית. — מהראוי גם, שהנהגת האפ"ק ביפו תמשך למועצותיה בנוגע לקבלניות הרשות בא"י את כל חברי הועד הארצי במלואם. (מח"כ). —

ד. וולפסון מעיר, שהוא מצדו השתדל לאחד את הלשכות השונות לעבודה אחת, אבל דבר זה לא עלה בידו מפני התנגדותם של בני א"י. — בנוגע לחפצו של הד"ר כהן־ברנשטין, — שציוני א"י יתאגדו לאורגניזציה ארצית מיוחדת — מעיר הנואם, שאי אפשר לנו לסור מתקנות האורגניזציה. —

יוליוס סימון: הקולוניאל־בנק חי רק למראית עין. מר קצנלסון

ערך לנו אתמול חשבון, כמה שלם הבנק עד עתה בתור ריוח וכמה הוציא הוצאות בלתי מצויות, והוכיח, שעד עתה נחלקו חמשים אלף ל"ש, מלבד ההוצאות של יסוד הבנק וכדומה. סכום זה עולה לעשרים אחוזים למאה מרכוש הבנק. אם נחלק סכום זה לעשר השנים מעת שנוסד הבנק, — יצא לנו במספר ממוצע רבית של 2%. לעומת זה נתנה האפ"ק ריוח של 4% ויותר. ביחס לרכוש המניות צריכים היו הפקדונות של הקולוניאל-בנק, אם נשוה אותם בערך יחוסי אל פקדונות האפ"ק, לעלות פי ארבע. בראשונה חשבו, שכסף הקולוניאל-בנק צריך להיות עומד מוכן למטרות חשובות ידועות. — הבנק צריך להתנהל רק על יסודות מסחריים, ורק אז ירכוש לו את האמון של הקהל. כחו של כל בנק איננו ברכושו הוא, אלא בכל בניתו המסחרית, ביחוסים שיש לו. אם מצאו, שתעודתו של הבנק שלנו הוא לא לעשות עסקי מסחר, אלא שכספו יהיה מונח למטרה ידועה, לא היה שום צורך להשפיל את ערכו של מוסד זה ע"י מה שעשו אותו לפרודיה של בנק. אחת משתי אלה: או לעשות עסקים המביאים ריוח, או לשמור על הכסף ולהחזיק אותו מוכן ועומד. תוצאות שגיאתנו היתה, שגרמנו נזק להקרדיט של הבנק. מציע אני הצעה זו: „הקונגרס מביע את דעתו, שהעבודה המסחרית של הקולוניאל-בנק באירופה עומדת מחוץ לתחומי האינטרסים של התנועה הציונית. (מח"כ). הקונגרס דורש, שיגמרו לאט לאט את עסקי הקולוניאל-בנק באירופה ויעבירו את כספו לא"י. (מח"כ). אין שום טעם להשאיר את כספי הבנק בלונדון, במקום שאינם מביאים שום תועלת. כל ענינינו, כל האינטרסים שלנו קשורים בא"י ולא באירופה. הליקבידציה צריכה להעשות לאט לאט. אם מנהלי הבנק מעמידים בשורה הראשונה את הבטחון המוחלט, שהכסף לא יאבד—כלום אפשר יהיה לנו לקוות, שיבאו קפיטליסטים להארץ וישתדלו למצא שם שדה עבודה לכספם, אם לא נהיה אנחנו המתחילים בדבר? אם אין אנו מאמינים, שיש מקום בא"י לקפיטלים—עלינו להודות על האמת, בכדי שלא נתן מקום לטעות; ואם מאמינים אנו בהתפתחותה של הארץ—החובה מוטלת עלינו להתחיל בעבודה. במובן, דרושה זהירות ומומחיות, אבל עלינו להשתמש בהאפשרות להפיק תועלת מהתקדמותה של הארץ.—אם הקונגרס רואה לו חובה להשתתף בהצעתו של אופנהימר, אע"פ שאיננו בטוח, שתכנית זו תצדיק את התקוות שתולים בה, צריכים אנו להתנהג באופן זה גם בנוגע למוסדותינו הפיננסיים. (מח"כ).

הנואם מבקר בפרטות את יחוסה של הקולוניאל-בנק להאפ"ק—הנהגת הבנק צריכה להכיר, שתעודת הבנק היא להיות כלי שרת, וכי יש לנו הרשות לקוות, שיבין את צרכי השעה. אם יעשה את אשר אנו מטילים עליו ויכשל—לא נבא עמו בעקיפין. כל בנק המנסה לעשות גדולות יוכל להכשל, אבל אם לא ינסה כלום—לא יביא כלום. (מח"כ ממושכות).

ד"ר קצנלסון עונה ליוליוס סימון בפרטות ומעיר, שלפי שעה אי אפשר עוד להעביר את כספי הבנק לא"י, מפני שאין שם עוד מקום לעסקי בנק גדולים.

ד"ר פ ס מ נ י ק: אינני בא לבקר. חפץ אני רק להביא עובדות. שני נסיונות עשה הפרופסור ורבורג לעורר את האינציטיבה הפרטית: יצירת אגודת נטעים בגליל, היודעים אתם מי השתתף בזה? אותם „המורדים" מרוסיה, הפרופסור ורבורג וקרמנצקי, הנכון תמיד לתת כסף בשביל כל ענין פלשתינאי. העובדה השנית היתה הנסיון ליצור חברה לנכסי דלא ניידי—וגם שם אין אנו מוצאים את שמות הציונים הידועים, שאפשר להם להשתתף בהונם.—

כנגד הפרופסור ורבורג יש לי להעיר הערות קטנות אחרות. ראשית: הפלשתינה-אמט עולה מעט ביוקר, ושנית: מפוצצים אנו את כחותינו יותר מדאי, בשביל הפרויקטים הקטנים — סובלים הגדולים. — מה יוכל הקונגרס להחליט, אם יש נגודים כאלה בין המנהיגים, כאותם שבין הפרופסור וורבורג והד"ר קצנלסון? וורבורג כותב בדו"ח שלו, חלילה לנו להחמיץ את השעה, וקצנלסון אומר, שעוד לא הגיעה השעה לקונצסיות בא"י. (קצנלסון קורא: אנכי אמרתי את ההיפך) כך? אם כן עליך לקבל את הצעת סימון. כשיעמידו הצעה זו למנין נראה מי צדק.—הנקודה המרכזית שבעבודתנו כעת היא עבודת החברה להכשרת הישוב. דבר זה יצא לא מאת הקונגרס ופגש מעצורים מצד המנהיגים (קול קורא: מצד מי?) מצד כהון! — הקונגרס הזה צריך להחליט להוציא סיסמא להמציא בעתיד הקרוב לחברת הכשרת הישוב את כל האמצעים הדרושים. עוד תעודה חשובה לפנינו והיא יצירת מוסד לקרדיט קרקעי, אבל דבר זה אי אפשר למסור לועדה, אלא הקונגרס בעצמו צריך לקבל החלטה ברורה ומסוימה. זו תהיה ההחלטה הריאלית היחידה של קונגרס זה. — לפנינו עוד שאלה חשובה מאד — שאלת הפועלים בא"י. גם אם תהיה כל ארץ ישראל נושבת ע"י יהודים ופועלים יהודים לא יהיו לנו—לא תהיה פלשתינה—ארץ ישראל. חפצים אנו להציע לכם רזולוציה שתקריב את הפרולטריט להציונות. אם לא יהיה הפרולטריט היהודי על צדנו — לא נוכל לגשם את הציונות. (מח"כ). עלינו לדאוג לפועלים העברים בא"י, בכדי שיוכלו להתחרות עם הפועלים הערביים – עלינו להשתדל להקל להם את תנאי החיים. מציע אני את הרזולוציות הללו, החתומות בידי צירים רבים:

1) הקונגרס מטיל חובה על הועד הפועל המצומצם להשתדל במרץ בדבר רכישת קונצסיות בא"י בעתיד הקרוב ע"י הבנקים שלנו.

2) הקונגרס מחליט למלא את ידי הקופה הלאומית, להתחיל, מבלי לעבור על תקנותיה, עוד בשנה זו בבנין מעונות לפועלים בכל אותן המושבות, שיש בהן מספר הגון של פועלים עברים.—הקופה הלאומית צריכה לתת את אדמת הבנינים, כסף לבנינים ימצא ממקורות אחרים. ההצעות הללו אינן ענין של ישוב פעוט. לא באכספרימנטים אנו חפצים, אלא במוסדות לדוגמא. (מח"כ).

ו ו ל פ ס ו ן. (הערה בנוגע לעובדה). אמרתי אתמול, שהפרופסור וורבורג דרש, שישלחו עורך דין לקושטא בדבר ענין האגרר-בנק ושהבנק יתן לצורך זה 500 לי"ש. חשבתי שכסף זה הוא רק להוצאות הנסיעה. עכשו אומרים לי הפרופסור וורבורג והד"ר צ׳לנוב, שהכסף הזה דרוש היה לא רק להוצאות נסיעה זו, אלא להוצאות הכלליות. מצאתי לי לחובה לציין פה דבר זה.

יעקב מ ו ז ר (נפגש במח"כ) מציע לאסוף סכום של עשרים או עשרים וחמשה אלף פרנק לטובת „בצלאל" בתור סכום החוזר חלילה. באופן זה אפשר יהיה לתת מיד עבודה לחמשים או למאה איש.

ליאו מ ו צ ק י ן: המהפכה בתורקיה גרמה לשנוי ההשקפות על העבודה בא"י. גם עלי, שהייתי מהשעה הראשונה ושהנני גם עתה ציוני כדיני, עשו המאורעות רושם במובן זה. ואולם שנוי זה בהשקפותינו כולל גם סכנה ידועה. אי אפשר לנו גם עתה לעבוד בא"י, כמו שהיינו צריכים. אין לנו לרמות את עצמנו: את העם העברי לא נרכוש ע"י העבודה בא"י בלבדי עלינו להזהר, שלא תהיה הציונות לפלשתיניות גרידא. גדולה הסכנה, שנתרחק מבסיס השקפותינו הכלליות. אם העבודה בא"י היא היא כל הציונות יש לשאל שאלה: מדוע אין אנו משתפים בעבודת הקונגרס את כל אותם האלמנטים העובדים בא"י, אע"פ שאינם עומדים על בסיס הציונות? העבודה בא"י היא רק אמצעי א ח ד ואין אנו מותרים בשום אופן על האמצעים האחרים.—למה לנו עוד קונגרסים, פרופגנדה ודימונסטר ציות—אם כל עבודתנו היא אך ורק העבודה בא"י?—להיפך, עלינו לפנות ולשוב ולפנות תמיד מחדש וביתר מרץ להעם העברי. דוקא מפני שהעם העברי איננו מבין עוד את חשיבותה של העבודה בא"י—עלינו לעשות פרופגנדה. נחליט, אפוא, לעשות בא"י איזה ענין מעשי חשוב, כיסוד מושבה על יסודות של חברה משותפת, ואולם קודם כל עלינו לשמור על הרעיון הציוני. צריכים אנו לשוב אל הציונות. (מח"כ).

ד. ט ר י ט ש. עד עתה העמידו בשורה הראשונה את עבודת האדמה. המסקנות של ההרצאה של כהן ע"ד המסחר והתעשיה בא"י הן, שהקולוניזציה האינדוסטריאלית אפשרית היא רק על היסוד של עבודת אדמה. ואולם אם יש לנו רק כשמונת אלפים נפש עובדי אדמה, מה יש לבנות על יסוד כזה? זוהי נטיה לצד אחר. יש לנו בא"י כחות-המים, יש לנו שם פחם לבן, והתעשיה הביתית נותנת מקום להתישבות מספר אנשים יותר רב מאשר ע"י עבודת האדמה.—הנואם מכניס לבסוף את ההצעות הללו:

1) את כל ההסתדרות צריך להעמיד על עיקר העבודה בא"י, שחשיבותה גדולה ביחוד.

2) את המחלקה הפלשתינאית צריך להגדיל ולהרחיב.

3) בהנהגה, היינו בועד הפועל הגדול, יכולים להשתתף רק המודים בעיקרה של הציונות, זאת אומרת בחשיבותה של העבודה בא"י.

4) עבודה מלאה חיים בא"י דורשת, שינהיגו מחדש את הקונגרסים בכל שנה.—

הוכוחים ע"ד העבודה בא"י נגמרו. על הבמה עולה הפרופסור ו ו ר ב ו ר ג. (הקונגרס עורך לו אובציה נהדרה).

פר. וורבורג: שמחתי לראות, שבקונגרס שוררת דעה אחת לא רק בנוגע לחשיבותה של העבודה בא"י, אלא גם בנוגע לדרכי עבודה זו. דבר זה מראה לנו, כי רעיון העבודה בא"י היה כבר, אם אפשר לאמר כן, לעצם מעצמנו ובשר מבשרנו.—

בנוגע לשאלה האגררית שוררת רק דעה אחת. מודים אנו לרבים, שהיו עתה בא"י ושפנו אלינו בהצעותיהם. ביחוד להד"ר היוזמן, שאני מסכים בכל לבי להצעותיו בנוגע לקנית קרקע בתולה, כמו כן להצעתו ללמד לדעת את שטת העבודה של יק"א ולעבוד אתה יחד, אם אפשר. היום הונח היסוד להמוסד החשוב להתישבות משותפת. נקוה נא, שהנסיון יעלה יפה.— בנוגע לידיעות ע"ד התעשיה מסמן הנואם, שלשכת המודיעים תוכל לפעל בזה רק מעט. אפשר לתת רק ידיעות כלליות וסוף סוף צריך יהיה המתענין בדבר לחקור ולדרוש בעצמו אחרי הפרטים. לא נקל הדבר לברא בא"י מקצועות־תעשיה חדשים. במשך הזמן תתפתח אמנם האינדוסטריה בא"י, אבל קודם כל נחוצים תקיני דרכים, בנין נמלים ומסלות ברזל וכדומה. להשתתף ביצירות הללו — זאת היא תעודתו החשובה של הקולוניאל בנק, ולתכלית זו יש להעביר את כספיו לא"י, כמו שמציע יוליוס סימון. — על התפוצצות העבודה בא"י בלשכות שונות בודאי יש להצטער, ואנחנו נשתדל לא רק לאחד אותן, אלא גם לברא קשר פנימי ביניהן. לפי שעה, עדיין קשה הדבר. — צדקו מאד תלונותיהם של „פועלי־ציון", ביחוד תלונותיהם של הפועלים בא"י. שאלת הפועלים היא השאלה היותר חשובה, אבל גם היותר מסובכה. באי־כחנו בא"י משתדלים לעשות את שלהם, אבל עליכם להיות סבלנים. שאלת המעונות בשביל הפועלים היא מסובכה מאד, אבל יכולים אתם להיות בטוחים, שבמקצוע זה יביא העתיד הקרוב שנויים לטובה, וכי, לפחות, להפועלים, היושבים כבר זמן רב בערך בארץ, יהיו מעונית בזול. עם התפתחות ההתישבות יוקל גם להמציא לפועלינו עבודה קבועה (מח"כ). — הנואם שאמר, שאת יער הרצל נטעו ערביים—טעה. דבר זה אי־אפשר הוא מפני — שבכלל לא נטעו עוד אותו, עונת הנטיעה היא בחדשי יאנואר ופברואר. — אינני יכול להסכים לדעה, שהקופה הלאומית היא רק בשביל הפועלים. הקופה הלאומית היא בשביל כל העם העברי (מח"כ). דעתו של קפלנסקי, שלקרדיט הקרקעי יש להמציא בעיקרו של דבר אמצעים חדשים, היא גם דעת רוב הקונגרס, אבל אין אנו רואים טעם לדבר, מדוע לא תשתתף גם הקופה הלאומית בחלק מאמצעיה במפעל זה. — בנוגע ל„מזרחי" מציין הנואם ברצון, שבקירת חברי ה„מזרחי" היתה ישרה ועשתה רושם טוב. יכולים נהיה להשלים עם ה„מזרחי", להתחשב עם דרישותיו, עד כמה שהדבר נוגע אל מיסדותינו אנו. בנוגע לתמיכת מוסדים פרטיים — צריך יהיה להעמיד את התמיכה על יסורות אחרים. — הנואם עובר אח"כ לדברי מוצקין ומעיר: הד"ר מוצקין מחזיק עוד בשטה הישנה, שעל פיה העבודה בא"י איננה אלא אמצעי לפרופגנדה. — בשום אופן אין אנו יכולים להסכים לזה. עבודתנו בא"י הולכת ומתפתחת. ואם איננה גדולה עוד — תגדל ותתחזק עבודה זו בכחותיה העצמיים וחשיבותה תגדל מקונגרס לקונגרס, ותהיה למטרה בפני עצמה. — אי־אפשר להשיב את גלגל ההיסטוריה אחורנית. אין לנו צורך בעבודה בא"י לשם נוי לבד, כשם שאין לנו חפץ באכרים לשם נוי בלבד. לנו יהיו אכרים, שיהיו החלק היותר טוב והיותר בריא של העם העברי — ועבודה בא"י, שתהיה החלק היותר טוב והיותר בריא של הציונות. (מח"כ). אי־אפשר להשיב את הציונות אחורנית, אבל אין אנו חפצים כלל וכלל לסור מהתנועה הכללית (מח"כ רועשות וממושכות).

בזה נגמרו הוכיחים ע"ד עבודת „הפלשתינה־ריסורט".

היו"ר ד"ר בודנהימר מודיע, שמאגודת השוקלים בביאליסטיק נתקבלה מחאה כנגד האדון ל. רוזנטל, שהביע בישיבה הראשונה של הקונגרס את התנגדותו לבחירת אוסישקין לסגן היו"ר של הקונגרס.

חבר הרייכסרט האוסטרי ד"ר גבל מודיע, שהוא וחבריו מתנגדים להצעתו של יוליוס סימון.

אנגילו סולם מוחה בשם הציונים האיטלקים כנגד מערכת הירחון „פלשתינה" במינכן, שבקרה קשה את הפוליטיקה של הממשלה האיטלקית. דבר זה יוכל להביא נזק להתנועה הציונית.

פרופסור וורבורג מודיע, שירחון זה איננו אירגן רשמי.

היו"ר ד"ר בודנהימר מודיע, שבין ההצעות בנוגע להמחלקה הפלשתינאית ישנן רבות הדורשות עוד עיון ובירור והוא מציע, אפוא, למסר את ההצעות הללו לועד הפועל הגדול, שישים לב אליהן. הצעה זו מתקבלת.

היו"ר מעמיד אח"כ למנין הצעות אלו:

„הקונגרס הציוני התשיעי מביע את תודתו העמוקה למנהל המחלקה הפלשתינאית, הפרופסור ד"ר אוטו וורבורג בעד עבודתו החרוצה והפוריה ומביע לו אמון". — ההצעה מתקבלת במח"כ רועשות וממושכות.

הצעת פסמניק וחבריו: „הקונגרס ממלא את ידי הקופה הלאומית להתחיל, מבלי לעבור על תקנותיה. עוד בשנה זו בבנין מעונות לפועלים בכל אותן המושבות, שיש בהן כבר מספר הגון של פועלים עברים".

ד"ר בודנהימר: הצעה זו היא חשובה מאד, אבל בצורה זו לא יוכל הקונגרס לקבל אותה, מפני שאי־אפשר לדעת, אם ישנם עתה התנאים המכשירים לעבודה זו. בתור יו"ר של הקופה הלאומית אני מודיע, שאשתדל שיבנו בתים על אדמת הקופה הלאומית בשביל פועלינו (מח"כ).

מחליטים למסור הצעה זו לועד הפועל הגדול, בכדי שיבא ע"א זה בדברים עם הדירקטוריום של הקופה הלאומית.

הישיבה נסגרת בתשע שעות בערב.

ישיבה תשיעית.

יום ה', 30 דצמבר, לפני הצהרים.

ד"ר בודנהימר פותח את הישיבה בתשע שעות וחצי. מר משה כהן (סלוניקי) קורא הרצאה על דבר ההגרה לתורקיה (את ההרצאה נביא באחד הגליונות הבאים).

ד"ר דייכס מוחה כנגד ה„וולט", שאיננה נותנת דו"ח אוביקטיבי מעבודת הקונגרס, אלא מקצרת ומקלקלת את דברי הנואמים שדברו כנגד ההנהגה, ומוסרת בפרטות ומתקנת ומקשטת את דברי הנואמים בעדה. הנואם מביא ראיות לדבריו.

וולפסון מודיע, שגם דעתו איננה נוחה מהדו"ח של ה„וולט", חפץ היה שימסרו את דברי הנואמים מהאופוזיציה בפרטות, בכדי שלא יאמרו שמשתדל הוא להחליש את רושם הדברים.—על פי הצעת מר פיבל מבטיח מר וולפסון, שמסירת המודעה שלו תבא במלואה ב„הוולט".

ההצעות בדבר המחלקה הפלשתינאית.

ד"ר בודינהימר מקריא את ההצעות. הפדרציה הרומינית הכניסה שתי הצעות:

1) הפדרציה הרומינית, הנכונה ליסד בא"י מושבה של אנשים אמידים, מבקשת שההסתדרות וביחוד הקופה הלאומית, שקבלה מהפדרציה שלשים אלף פרנק, תסייע להם בדבר זה.

2) הצירים הרומינים מציעים: הקונגרס ימלא את ידי המוסדות של ההסתדרות הציונית לסייע בכל כחותיהם, אחרי

חקירה ודרישה על מצב הענין, לחברת „קהלת יעקב", שנוסדה בא"י, בכדי ליסד מושבה חדשה מבני החברה ושאספה כבר למטרה זו סכום הגון מאמצעים פרטיים. שתי ההצעות האלו מתקבלות. —

הצעה אחרת אומרת:

הקונגרס ממלא את ידי הועד הפועל המצומצם: 1) ללמד לדעת את הפרטים בדבר קנית קרקע־בתולה, שאיננה נוחה ליחידים ולחברות, באמצעי הקרן הקימת; 2) לחקור את השאלה בדבר יצירת קרן־ציונית לחוכרים; 3) ע"א שתי השאלות הללו על הועד הפועל המצומצם לתת להועד הפועל הגדול דו"ח ולהציע הצעות מסוימות". — ההצעה מתקבלת בקריאות של הסכמה.

ד"ר פסמניק מציע: הקונגרס מטיל חובה על הועד הפועל המצומצם לדאוג לזה, שהבנקים שלנו ישתדלו לרכוש בעתיד הקרוב קונצסיות בא"י. — ההצעה מתקבלת.

ד"ר ד י כ ם מציע: לחזוק הקרן הקולטורית מוצא הקונגרס לראוי, שכל ציוני יתנדב לתת למטרה זו סכום העולה לסכום השקל. ההצעה נדחתה. —

הצעת הד"ר אופינהימר: (ראה לעיל) ד. ט ר י ט ש: להצעה זו הכנסתי אתמול הצעה נוספת, — שהקה"ל תתן למטרה זו סכום של מאתים אלף פרנק. — יש לנו כבר מוסדות רבים למדי, שעלינו לאסף כסף לטובתם, ואין לנו שום צורך לאסף עוד ביחוד לשם מטרה, הנכנסת לחוג פעולותיה של הקה"ל.

ד"ר ב ו ד י נ ה י מ ר מודיע, שהדירקטוריום של הקה"ל לא יוכל להסכים להצעת טריטש. הדירקטוריום מסכים להצעת אופינהימר.

הצעתו של הד"ר אופינהימר מתקבלת ברוב דעות של כל הקונגרס כנגד דעה אחת.

מקריאים את הצעותיו של הד"ר כהן־ברנשטין, שנזכרו כבר לעיל.

פרפסיר וורבורג מודיע, שאע"פ שהוא חושב את אחדות מההצעות האלו לטובות כשהן לעצמן, בכ"ז מוצא הוא, שהקונגרס לא יוכל לקבל אותן. דברים כאלה צריכים להמסר לועד הפועל המצומצם ולהמחלקה הפלשתינאית — הקונגרס צריך למסור כל זה בתור הצעות להועד הפועל. —

ברוח זה מדבר גם וולפסון. הוא מתנגד ביחוד לזה, שמנהלי הבנק בא"י יתיעצו עם ועד־הארץ בנוגע לעסקי מסחר ותעשיה חדשים וכדומה. —

א ו ס י ש ק י ן מוצא, שהצעות הד"ר כהן־ברנשטין הן חשובות מאד וצריכות עדיין עיון ובירור. אי־אפשר לפי שעה לא לקבל אותן ולא לדחותן. הנואם מציע מפני זה למסור את ההצעה לועד הפועל, שידרוש ויחקור את כל הפרטים.

הצעתו של אוסישקין מתקבלת פה אחד באותות רצון. —

(סוף יבא).

הדין והחשבון של הועד הפועל הגדול *).

(מפעולתו בשנות 1907—1909).

הדין והחשבון שפרסם הועד הפועל הגדול עולה הפעם על הדוה"ח הקודמים, שהסתפקו רק בידיעות ע"ד מהלך העבודה הציונית. הפעם הוקדש חלק שלם לסקירה מקפת על מצב היהודים בכל ארצות מגוריהם ועל התפתחות הרעיון הלאומי. זו הפעם הראשונה שנסה הועד הפועל להקיף את כל המעשים שנעשו במשך התקופה הנזכרת בחיי אחינו בארצות הגלות, במקצוע הקולטורי־המדיני, אותם המעשים, שהציונים השתתפו בהם באופן ישר, או שהשפיעו עליהם מרוחם באיפן בלתי־ישר. הציונות בתור מפלגה לאומית אינה מסתפקת רק בעבודתה המפלגתית בלבד, אלא מטביעה את החותם הלאומי־ציוני על כל מקצועות החיים היהודיים ועל כל מפעלות האגודות והחברות, שיש להן מטרות לאומיות.

מנקידת־השקפה זו דנה הסקירה על המצב הקולטורי של יהודי גרמניה, על פעולת „העזרה", „כל ישראל חברים" ו„איק"א"; מציירת היא את התנועה הלאומית בקרב הצעירים המתלמדים, את המלחמה לטובת הלאומיות הישראלית באוסטריה; מתארת היא את המצב הרוחני של יהודי אנגליה, רוסיה הולנדיה, צרפת, בלגיה, איטליה ואמריקה. סוף הסקירה הכללית הוקדש לתאור הפרספקטיבות הציוניות בהוגרכה ומצבנו הנוכחי ועתידנו בא"י.

אחרי הסקירה הכללית מסכם הדין־והחשבון את פעולת ההסתדרות הציונית ומוסדותיה.

ההסתדרות ומוסדותיה התפתחו במדה מספיקה. כמעט בכל הארצות התרבו האגודות ומספר השוקלים. בפעם הראשונה מיום קיום התנועה הצליח הועד־הפועל להביא שווי־משקל בקופת ההסתדרות ולהכנס לשנת החשבון הבאה בלי גרעון הודות להקמוץ בהוצאות ולהקופה המפלגתית, שהכניסה סכום הגון. מובן, שהיו הוצאות נחוצות שלא נעשו מחוסר אמצעים. ואם רוצה ההסתדרות לפתח את הפרופגנדה ולהקדיש סכומים למטרות קולטוריות וכן לסדר את הפיננסים של ההסתדרויות הארציות, צריכה היא קודם כל להרבות את אמצעי הועד הפועל ולהמציא לו מקורות־הכנסה חדשים.

על ההסתדרויות והפדרציות הציוניות נוספו בשנות החשבון ארבע חדשות: „פועלי־ציון", „מזרחי", „הפידירציה של הציונים בארצות הדרומיות של הסלבים" שבממלכת אוסטריה־אונגריה והפדרציה „אבירי ציון" באמריקה. באוסטריה נפלגה ההסתדרות לשתים: לזו שבאוסטריה המערבית ושבגליציה.

העתונות הציונית התפתחה. בכל העולם נמצאים עכשו כששים עתונים שונים, כשליש מכל העתונים היהודים שישנם בעולם הוא ציוני.

הלשכה המרכזית של התנועה התאחדה עם הלשכה הראשית של הקופה הלאומית. הלשכה עמדה בראש העתון־המרכזי „די וועלט" וסדרה ונהלה את ה„יודישער פערלאג". בתקופת החשבון יסדה הלשכה המרכזית לשכה בברלין, פקידות בקושטה ופקידות פלשתינאית (Palestina Amt). כל המוסדות האלה באו בדברים עם הלשכה הראשית וקבלו ממנה הוראות. הפקידות הפלשתינאית רכשה לה חשיבות מיוחדת: היא מודיעה להלשכה מדי פעם בפעם על כל הנעשה בארץ־ישראל, מנהלת את עניני הקופה הלאומית בארצנו; היא מפקחת על קרקעות הקופה הלאומית, על מטע הזיתים, על יער הרצל ועל „חברת הכשרת הישוב". כמו כן עומר תחת השגחתה גם המוסד „בצלאל".

המצב החמרי של „די וועלט" הוטב. הוא מתפשט יותר ויותר ורוכש לו חותמים בכל קצות התבל. ההסתדרות הוציאה עליו רק סכום של 5000 מרק בתקופת החשבון. „העולם" נתמך בכספי ההסתדרות בסכום של 2000 רובל בכל שנה. עבודת ה„יודישער פערלאג" הולכת כתקונה ומתקדמת.

הדוה"ח מתאר בקוים כוללים את מצבם של מוסדותינו ביחוד של הקה"ק והבנקים, ועובר לציר מצבה של התנועה הציונית בארצות שונות. המקום הראשון מוקדש להעבודה

*) מפני חוסר מקום הננו נותנים בזה רק את תמציתו של הדוה"ח.

ברוסיה, אנו משמיטים את הפרק הזה מפני שכבר באו כל הדברים האלה בהדוה"ח של הועד המרכזי.

באמריקה הולכת התנועה וכובשת לה לבבות. התעמולה של שתי הפדרציות עושה פרי. בארץ זו נעשה הכל בפומבי: נערכות דימונסטרציות, מניפסטציות, חגיגות שונות, והחבה אל התנועה בתוך הצבור היהודי ואפילו הבלתי-יהודי ובעתונות הולכת וגדלה. בועידה שהיתה ביוני שנה זו סמנה הפדרציה בנחת רוח שמספר הציונים באמריקה הולך הליך ורב. מספר האגודות עולה על 200. למטרות ציוניות אספה הפדרציה מאה ועשרים אלף מרק. מספר השקלים עלה בשנה האחרונה. כן נאסף הרבה למטרת רכישת קרקע בארץ ישראל. הפדרציה יסדה גם לשכת מודעין מיוחדת לעניני פלשתינה.

בקנדה חזקה היא ההסתדרות הציונית. שם נמצאות 42 אגודות ציוניות בכל ריחב המדינה, וכלן מסודרות היטב ועובדות את עבידתן באמינה. למטרות ציוניות שונות נאסף שם סכום של 27200 מרק.

בגרמניה התפתחה התנועה הציונית הרבה בשתי השנים האחרונות. נוסדו הרבה אגודות חדשות והישנות קמו לתחיה. המרכז עומד בחליפת-מכתבים עם יותר מארבע מאות אגודות ומורשים. מלבד השקלים נאסף למטרות ציוניות שונית סכום של 203,750 מרק; נדפסו הרבה חוברות וספרים של תעמולה.

באוסטריה התפשטה האידיאה הציונית והכתה שורש בלבבות. הרעיון הציוני מצא לו בטוי במלחמת הדור הצעיר בעד הכרת הלאום היהודי. גם בעבודה הציונית עצמה נעשה הרבה. הציונים יסדו לשכת מידעין לנידדים לארץ ישראל. מספר האגודות הציוניות באוסטריה מגיע לע"א, מזה בביהם 23. מספר השקלים מגיע ל-5400 ולטובת הקופה הלאומית נאסף סכום של 115,000 מרק.

בגליציה חדרה הציונות כמעט לכל עיר ועירה. הועד המרכזי בלמברג בא בדברים עם קרוב לשתי מאית אגודות. יש גם כארבעים אגודות של סטודנטים וצעירים כתלמדים. נאספים כספים למטרות ציוניות, אולם הציונים בגליציה אינם מסתפקים רק בעבודתם הציונית, הם עוסקים בכל השאלות המדיניות, הרוחניות והכלכליות של המיני היהודים במדינה: הם לוחמים בעד זכיותיהם המדיניות, עוסקים בחריצות במקצוע הפצת הלשון והספרות העברית, ואינם פוסקים לעזור ולשכלל את חברות ההלואה ואת יתר המוכדות שתעודתם להרים את המצב החמרי של היהודים.

באנגליה נכנסות להפדרציה הציונית כמ"א אגודות ציוניות בכ"ה ערים ולהן כשלשת אלפים חברים. מלבד אלה נמצאות אגידות שבראשן עוסדת חברת ה„מכבים" וגם להן כשלשת אלפים חברים. מכספי השקלים בשתי השנים נכנס סכום של 13800 מרק; למטרות ציוניות אחרות נאסף 32700 מרק. בשנה האחרונה התרבה מספר השקלים והתרומות לטובת הקופה הלאומית. בכלל יש לציונות עתידות באנגליה, ומספר מתנגדיה הולך ופוחת. הציונות מתפשטת הרבה גם בין הצעירים המתלמדים. יש אגודות של סטידנטים על-יד האוניברסיטאות.

באונגריה פגשה התפשטות הציונות מכשולים מהמתבוללים ומהאורתודוכסים, אולם למרות המכשולים הללו הספיקה הציונות לחזור לאונגריה, ביחוד בשנה האחרונה, ולרכוש לה חבה בקרב הקהל היהודי. ביולי 1909 היו באונגריה 143 חברות ציוניות מסודרות במאה ושלשים ושמונה מקומות, במקום 96 בשנת 1908, ומחודש יולי והלאה נוסדו עוד כעשרים חברות, נאספו סכומים רבים למטרות ציוניות שונות.

ברומיניה הגיע בשנה זו מספר האגורות עד 51 ומספר השוקלים עד 5700, נאספו למטרות ציוניות שונות 74,150 מרק.

בבלגיה נאספו לטובת המוסדות הציוניים כעשרים אלף מרק ונוסדו אגודות חדשות, ביחור גדלה פעולתה של האגורה הציונית באנטברפין.

בהולנדיה נמצאות עכשו כעשרים חברות ציוניות במקומות שונים, ובשנה האחרונה נוסדו שלש חברות חדשות. התעמולה עושה חיל ורוכשת נפשית לרעיוננו. ביחור מרבים שם להרים תרומות לטובת הקה"ק.

באפריקה הדרומית עמדה העבודה הציונית תמיד על מרום פסגתה. בשנים האחרונית התפתחה התנועה עוד יותר בארץ הזאת, ומספר האגודות הגיע לתשעים ואחת. הסכומים הנאספים לטובת הציונות עלו לסך 62000 מרק, סכום גדול למדי לחמשים אלף התושבים היהודים שבאפריקה הדרומית.

הפדרציה „מזרחי", שנתאשרה אחרי הקונגרס השביעי, הכניסה שקלים בסך 4400 מרק. רוב השוקלים של הפדרציה נמצאים באשכנז, צרפת, בלגיה, הולנדיה, גליציה, רוסיה, אונגריה וארץ ישראל. הפדרציה יסדה ביפו גימנסיה עברית בשם „תחכמוני". הלשכות של ה„מזרחי" הן בפרנקפורט, לידה, קולומיאה (גליציה) ובודפשט.

לאחרונה מזכיר הדוה"ח את האגודות הבודדות המפוזרות פה ושם במדינות שונות, בתורקיה, ביון, בבולגריה, סרביה, שווייץ, סקנדינביה. ארץ ישראל, מצרים, אפריקה, ארגנטינה, אוסטרליה וגם בחינה (בשנחי): בצרפת אין הציונות עושה חיל, מפני הנטיה לטמיעה שנתגברה בין היהודים. ורק בימים האחרונים התחילו ה„מזרחים" לעבוד שם. אולם בכלל יש תומכים ומחזיקים בורדים ברעיון הציוני בכל חלקי התבל. אין ארץ, שהיהודים מתגוררים בה, שלא מצאה בה הציונות ידידים ורעים, המסורים לה ולעבודתה.

רכוש המוסדים הציוניים ליום 30 יוני ש. 1909.

הועד הפועל הגדול	33920,10	מרק
הקה"ק ואגודות מטע עצי-זית	1622833,84	„
הקרן הקולטורית	5475,66	„
הבנק-הקולוניאלי-העברי	5584124,13	„
אפ"ק	1544392,96	„
אנגלו-לבנטין-בנקינג. קומפ.	532100,43	„
חברה להכשרת הישוב	51673,20	„
קרן העזרה לנגועי הפרעות	215808,25	„
קרן-הרצל	26839,39	„
קרנות קטנות על שם הרצל	4183,02	„
קרן על שם דוד ופני וולפסון	2202,27	„
קרנות-עזרה לנודדים מרוסיה ורומניה	668,02	„
יודישער פערלאג	20000	„
	96142:1,03	מרק

מסכום זה צריך לגרע את מהיר כניות של מוכד ציוני אחד הנמצאות ברשותו של מוסד ציוני שני:

אצל הועד הפועל	3487,26	מרק
הקה"ק	25173,60	„
הבנק הקולוניאלי	1715476,80	„
אפ"ק	382398	„
	212653566	„
נשאר איפא	7517685,42	מרק

חשבון ההכנסה מיום 1 יולי ש' 1907 עד 30 יוני ש. 1909

הועד הפועל הגדול	296,949,29	מרק
הקה"ק ואגודת מטע עצי־זית	595,616,82	„
הקרן הקולטורית	5 475,56	„
הבנק־הקולוניאלי	272,872,53	„
האפ"ק	138,499,51	„
אלב"ק	204,367,20	„
חברה להכשרת הישוב	51,673,20	„
קרן־העזרה לנגועי הפרעות	77,326,63	„
קרן־הרצל	1649,42	„
קרן על שם דוד ופני וולפסון	62,20	„
קרנות קטנות לטובת הנודדים מרוסיה ורומניה	146,28	
	1644;638,04	מרק

דין והשבון פיננסי של הועד הפועל הגדול(מיום 30 יולי 1908 עד יוני 1909)

המאזן ליום 30 יוני 1909

האקטיב	פפ. מ.	פפ. מ.
בהקופה ובבנקים		8147,57
כספי השקלים שלא נמסרו		48700,83
מניות הבנק־הקולוניאלי		
מניות יסוריות	2035,26	
סתמיות	1434	
שונות		698,28
„די וועלט"		20000,
„יודישער פערלאג"		15166,76
נושים ובעלי־חוב שונים		3110,12
ערבונות		110
מטלטלין		3262,60
פקדונות קרן־העזרה לנגועי הפרעות		
בהבנק הקולוניאלי	127,511	
בהאפ"ק	81,600	
בהפקידות הפלשתינאית	6697	215 808,25
קרן הרצל (בהבנק)		26839,30
		345330,97

הפסיב		פפ. מ.	פפ. מ.
הבנק־הקולוניאלי			46066,92
הבנק־הקולוניאלי			22696,40
קרן העזרה לנגועי הפרעות			215808,25
קרן הרצל			26839,30
קרן המפלגה			
נשאר ל 1 יולי	1908	65361,17	
נתקבל עד 30 יוני	1909	21802,80	
		87163,97	
הגרעון של שנת	1907-8	65931,79	
		21232,18	
העודף של שנות	1908-9	12689,92	33920,10
			345,330,97

הוְעידה הַחֲמִישִׁית שֶׁל ציוֹנֵי רוּסְיָה בְּהַמְבּוּרְג.

(סוף)

(יום ג', 28 דצמבר, 7 שעות בערב.)

ד"ר י. ספיר מציע בשם הועידה ההסתדרותית את ההצעות ההסתדרותיות הללו:

1) ההסתדרות הציונית ברוסיה כוללת בתוכה שוקלי שקל, ועדים עירוניים של השוקלים, ועדי הפלכים והנפות וועד מרכזי.

2) הועדים העירוניים כוללים בתוכם: א) צירים שנבחרו בהתאמה להחלטה ההלסינגפורסית על ידי כל השוקלים שבאותו מקום; ב) באי־כח האגודות; ג) באי־כח הקבוצות העוסקות באיזה מקצוע מיוחד של העבודה; ד) באי־כח הזרמים המיוחדים.

3) ועדי הפלכים והנפות עובדים בגבולות שמסמן להם הועד המרכזי ונבחרים באספית צירי הפלך או המחוז.

4) בראש ההסתדרות ברוסיה עומד ועד מרכזי הכולל חמשה אנשים, היושבים במקום אחד ועורכי עתוני המפלגה. חברי הועד המרכזי נבחרים בועידה הכללית לציוני רוסיה.

5) ארבע פעמים בשנה על כל חברי הועד המרכזי וחבר הועד הפועל שברוסיה להכנס לאספה מיוחדת.

6) אחת בשנה קוראים לועידה כללית של ציוני רוסיה בהתאמה להחלטה ההלסינגפורסית, ואם לא תהיה אפשרות לזה — קוראים לועידה קטנה, כלומר מתאספים חברי הועד המרכזי, היעד הפועל, באי־כח הועידות התדיריות, באי־כח ועדי הפלכים והנפות ובאי־כח העתונות של המפלגה.

7) מלבד הועידה הפלשתינאית הקימת על יד הועד המרכזי מתיסדות ועידה פיננסית וועידה לעניני הבנק ולעניני עבודת ההוה. להועידות הללו מיתר להמצא שלא במקום הועד המרכזי. מנהלי היעידות הללו, כמו כן בא־כח הלשכה של הקרן־הקימת מתחשבים לחברי הועד המרכזי, אלא שחוג הקומפיטנציה שלהם מוגבל בספירות עבודתם.

אחרי וכוחים ממושכים, מתקבלות הצעות הועידה האורגניזציונית.

הישיבה האחרונה.

(יום ו' 31 דצמבר.)

מר ב. גולדברג קורא את הדוה"ח של הועדה הפלשתינאית שעל יד הועד המרכזי.

בישיבת כל חברי הועד המרכזי, שהיתה אחרי הקונגרס בהאג בנובמבר ש. 1907, הוחלט ליסד על יד הועד המרכזי ועדה פלשתינאית, שתעודותיה תהיינה: 1) להכין רשימה של אנשים אמידים, הרוצים להשתתף או לעסוק בעצמם בעסקי א"י; 2) לאסוף רשימה מכל העסקים הקימים בא"י והעומדים להתכונן; 3) לתווך בין המוסדים והמפעלים בא"י והאנשים המתעניִנים

בהם ברוסיה; לסייע כעבור איזה זמן גם בידי האנשים, הרוצים לעבוד בארץ, ולשים לב ביחוד למומחים בידיעות טכניות.

הנהגת הועדה נמסרה למר ב. גולדברג, שצרף לעצמו עוד ששה אנשים מתוך ציוני וילנה. הועדה או יותר נכון המחלקה הפלשתינאית שעל יד הועד המרכזי מלאה את תפקידה לפי כחותיה המעטים, אולם לא בכל מעשיה הצליחה במדה שוה.

היכנה רשימה של 1145 איש מ־38 ערים גדולות ו־65 ערים קטנות שבתחום המושב וברשימה נכללו ידיעות ע"ד מצבם של האנשים הללו, מלאכתם, שנותיהם, לשונם וכדומה. חומר זה, שעדיין לא השתמשו בו, נאסף בתור תשובות על גליון השאלות, שנשלח מאת הועדה.

הועדה עמדה בכתובים עם המוסדות שבא"י ועם הפרופ' ורבורג. את הידיעות, שהיו להן ערך כללי, פרסמה בעתוני המפלגה: „רזסויט", „יודישעס פאלק" „העולם". בזה מביעה הועדה את תודתה העמוקה להה' ד"ר רופין, ד"ר חיסין, מ. שיינקין, מ. דיזנהוף ואייזנברג מרחובות בעד תשובותיהם המפורטות על כל שאלות הועדה.

הועדה הוכרחה לאסוף לא רק ידיעות כלליות ע"ד מצב המסחר והתעשיה, ע"ד ענפים שונים של האכרות, אלא גם ידיעות פרטיות ע"ד עסקים שונים ומלאכות שונית, בכדי שתוכל להשיב לשואליה הרבים. את מספר התשובות האלה המעיטה במדה מרובה החוברת „ידיעות וועגען א"י" שיצאה ע"י הוה"מ זה לא כבר בהוצאה חמישית.

השאלות שפנו בהן אל הועדה היו שונות. שאלו ע"ד האפשרות להתבסס על הקרקע, ע"ד הקרדיט הניתן להתושבים, ע"ד רכישת קרקעות והכנסתם, ע"ד ענפים שונים של האכרות; שאלו גם, אם כי במדה מעטה, ע"ד התעשיה בארץ, ע"ד מסלות הברזל הצרות, ע"ד תעשית נעלים, עור, נרות וכדומה, במדה מועטה כזו שאלו גם ע"ד המסחר, ע"ד סחר־השמן, התה, העצים וכדומה, ע"פ רוב דנו בשאלות כלליות ע"ד תנאי הישוב, ע"ד המוסדות ובתי הספר, ביחוד ע"ד בית־הספר בבירות, שהיה למרכז שאיפותיהם של האכסטרנים שבערי השדה. פני בשאלות גם בעלי־מלאכה ופועלים שרצו לצאת לא"י ושאלו, אם אפשר להם למצא שם את פרנסתם; ביחוד גברה תשוקת היציאה לא"י בתוך המורים והשוחטים. על כל השאלות האלה השיבה הועדה, עד כמה שאפשר היה לה להשיב.

אולם ביחוד שמה הועדה את לבה למלא את הסעיף השלישי, לתווך בין המוסדים והמפעלים בא"י והאנשים המתענינים בהם. ככר בחוזרנו הראשון, שיצא בלשון יהודית ורוסית, דברנו ע"ד אגודת נטעים, בית החרשת של שטיין, שהם מוסדים פרטיים, וע"א החברה להכשרת הישוב, שהוא מוסד כללי.

לטובת בית־החרשת של שטיין מכרנו מניות על סכום 14000 פ' שנשלמו ממנו 13200 פ'. טרם הגיע הכסף ליפו, והנה כבר באה הידיעה שבית חרשת זה קרא שמיטה. מובן שרבו מאד האשמות שהאשימו את הועדה בגלל זה, אולם אין היא אחראית בדבר, אלא האחריות במלואה נופלת על אותם האנשים, שנתנו להועדה את הידיעות ע"ד בית־החרשת. הועדה התחילה עוסקת בהפצת מניותיו של שטיין רק אחרי שהמאזנים ורשימות בעלי־המניות נתבקרו ע"י העסקנים הנאמנים שביפו, שהם באי־כח התניעה ברוסיה.

מר ב. גולדברג מביא את דברי מכתביהם של מ. דיזנהוף, בא כחה של „גאולה", של דירקטור האפ"ק ד. לבינטין ע"ד מצבו של בית החרשת הטיב והמצוין וע"ד העתידות הטובים הצפונים לו, ידיעות טובות כאלה נתקבלו גם מאת הפרופ. וורבורג וד"ר לוריא, הידוע בזהירותו.—הועדה ידעה גם כן שלבית־החרשת של שטיין יש קרדיט בהבנק שלנו ביפו, ובכן אי־אפשר היה להטיל ספק בזה, שהבנק יודע, אם ראוי מוסד הנמצא בעיר מושב לקרדיט או לא.

מכל זה נראה, עד כמה בלתי צודקות הן האשמות שהאשימו את הועדה בגלל תמיכת בית־החרשת הזה. הועדה, בהכירה את גודל ערכם של בתי־חרשת ברזל ומכונות בשביל תעשית כל ארץ וארץ, חשבה שנכבד הדבר מאד לסייע בידי עסק כזה, ולא בה האשמה, אם פזיזים הם עסקני א"י. צריך לציין עוד שבית־החרשת של שטיין נתאשר באנגליה בתור חברה של מניות ועמד תחת חסותו של הקונסול האנגלי.

לעבוד בשביל „אגודת נטעים" לא יכולנו, מפני שחכינו עד שתתאשרנה תקנותיה. הועדה אספה את כל הידיעות ע"ד אגודה זו, ומהן נוכחה כי מרובה תועלתה, אולם כל זמן שאגודה זו פרטית היא ומיוסדת רק על האמונה בלבד, וכל זמן שלא נתאשרו תקנותיה, לא עשתה ולא תעשה הועדה כלום לטובתה, אף על פי שמספר השואלים אודותיה היה יותר רב ממספר השואלים ע"ד בית־החרשת של שטיין.

עיקר עבודת הועדה היה לטובת החברה להכשרת הישוב. על אודות חברה זו פרסמה שורת מאמרים בעתונינו, ו„רזסויט" הדפיס גם מזמן לזמן את רשימת לוקחי המניות. את הפרוספקט החדש של החברה, שנתאשרה באנגליה בינואר של שנת 1909, הוציאה הועדה בתרגום עברי, יהודי ורוסי רק בזמן האחרון, מפני שרק בחודש אוגוסט שנה זו יצא פרוספקט זה בצורתו החרשה ע"י ד"ר רופין, רק עתת היא מפיצה אותו ברבים. את תוצאות התעמולה הזאת אי־אפשר עדיין לדעת.

מניות של החברה להכשרת הישוב נפוצו במספר 1572 וכסף עד 1 דיקבר נתקבל בסך 11,490 רוב. באופן כזה נשלמו 73 אחוזים של כל הסכום. קטן הסכום הזה, אולם צריך לשים אל לב, שבימים הראשונים התיחס הקהל הציוני אל חברה זו בשלילה, והעסקנים היותר חשובים ונאמנים לא עשו כלום לטובתה. צריך לציין, שבערים גדולות כורשה, קיוב, ברדיצ'ב, ז'יטומיר, לובלין, קמניץ־פודולסק וקרמנצ'וג לא נעשה כלום לטובת החברה. מצוין הדבר שהרבה מניות נמכרו באודיסה, שמשם באה הבקרת היותר קשה על המוסד.

הנואם עובר אל השאלות החשובות של העבודה בשביל א"י, שהעסיקו את הועדה. את המקום בראש לקחה השאלה ע"ד יצירת תנאים, המכשירים את התישבותם בא"י של האנשים, היכולים לתת במשך כל שנה ושנה משלש עד חמש מאות רובל, והרוצים לכונן להם במשך 6—10 שנה משק בארץ ולהשתקע בה. מספר האנשים האלה הוא גדול למדי, והם הם רוב בנינה של הסתדרותנו. אין ספק ששאיפה זו חזקה היא, וצריך רק למצא את הדרך הנכונה וליצור את התנאים הניחים, ואז תבאנה מדי שנה בשנה אל הארץ עשרות ומאות אלפים רוב., וציוני הגולה יתקשרו בקשר אמיץ עם הארץ. אולם הועדה חשבה, ששאיפה זו תוכל להתגשם רק אז, כשיהיה בא"י מוסד גדול ובטוח, שיוכל לקחת עליו את כל העבודה הזאת ואת ההשגחה על הכספים שיאספו ועל הקרקעות שיקני. רק אז כשיהיו היחידים בטוחים שכספם לא יאבד, רק אז אפשר יהיה להתחיל בהוצאתו אל הפועל של הרעיון החשוב הזה.

באיזה אופן אפשר ליסד מוסד כזה? הרי אי־אפשר ליסד מוסד חדש בזמן קצר וגם אין צורך להוסיף על המוסדים הרבים שלנו עוד מוסד אחד, ע"פ הידיעות שקבלנו מא"י נתבאר,

שאפשר היה למסור את העבודה הזאת ל„אגודת נטעים", שרצתה מאד לקחת אותה על עצמה. ואגודה זו לא חכתה אפילו לגמר המו"מ ופרסמה ע"ד יסוד מחלקה מיוחדת בשביל זה בשם „אחוזה". אולם הועדה לא תמכה במפעל זה מפני שהאגודה לא נתאשרה עדיין ומפני שחסרה ההשגחה מצד מוסדינו הרשמיים.

ד"ר רופין הציע, שענין זה יהיה מסור כולו להאינציטיבה הפרטית, ואת רעיונו זה באר ברחבה במחברתו: „הנטעים בא"י". אולם הנסיון הראה שאין האיניציטיבה הפרטית יכולה עדיין לעסוק בהצלחה בעניני ישוב. לפיכך הציעה הועדה בקיץ ש,1908 להועד הפועל הגדול להשתמש למטרה זו בחברת „גאולה", שהיא חברה מאושרת ברוסיה, והיא אחראית איפא בדין בעד הכספים שנמסרו לידה. הצעה זו נתקבלה, והועדה באה במו"מ עם „גאולה", שנגמר רק בינואר של שנת 1909. „גאולה" לא הסכימה לקחת על עצמה את העבודה הזאת לפי תכנית הועדה וקבלה החלטה שנתפרסמה בהחוזר השביעי של הוה"מ. החלטה זו לא עשתה שום רושם, והמחשבה לא יצאה אל הפועל. התנאי לשלם בתור דמי קדימה 500 רוב. ובמשך חצי השנה את יתר הכסף מ־1500 עד 500 רוב. הוא קשה מאד בשביל אותם החוגים, היכולים להפריש מדי שנה בשנה משלש עד חמש מאות רוב. בזמן אחרון מלבד „גאולה" רוצה גם הדרקטוריום של החברה להכשרת הישוב לעסוק בענין זה.

השאיפה לסדר קבוצית ולרכוש קרקעות נתגשמה לע"ע בסדור ארבע קבוצות: במוסקבה, בורשה, ביליסטק וקרמנצ'וג. שתי הראשונות הן של עשירים, והאחרונות של אתידים.

אי־אפשר להצליח בעבודה זו כל זמן שאין לנו בא"י אותם המוסדים, שאפשר יהיה למסיר להם בבטחון גמור את העבודה הזאת. מפני זה לא הצליח הנסיון שנעשה ע"י האספה במוסקבה ליסד ועדים גלילים למטרה זו ללשכה מרכזית באודיסה תחת הנהגתו של מ. אוסישקין. גם אותן ההוראות, שניתנו להועד האודיסאי ע"י האספה הכללית, לא נתגשמו לעת עתה, ובודאי לא באשמתו של הועד.

הועדה סייעה גם לאגודה לקנית קרקעות ומכירתם בחיפה, לקבוצת היהודים ההרריים, שהשתדלו להשיג בחכירה שטח של אדמה, להאינג' טרייטל ומר שיינקין, ובכלל עזרה להוציא אל הפועל כל מחשבה טובה ומועילה בשביל ישוב הארץ.

מה שנוגע לסעיף הרביעי היתה פעולתה של הועדה מוגבלת מאד, מפני הסבה העיקרית הנ"ל.

הועדה קראה את כרוזו של „הפועל הצעיר" להפועלים לבא אל הארץ ורצתה לסייע בדבר, אולם מיד נוכחה שאין הדברים מדויקים כל כך. בעת שהועד המרכזי של „הפועל הצעיר" כתב ע"ד עשרת אלפים פועלים, שיכולים להכנס אל הארץ ולבסס שם את מעמדם, הודיע הד"ר רופין שרק איזו עשרות יוכלו למצא עבודה ואחרים דברו ע"א מאות, וכולם דברו ע"א פועלים בלתי מלומדים. במצב כזה גם הוה"מ גם הועדה הפלשתינאית לא יכלו לעשות מאומה. וצריך לציין שאותם הפועלים שיצאו אל הארץ והוכרחו לשוב, מפני שלא מצאו שם עבודה, הכניסו למקומותיהם דמורליזציה ויאוש. בענין זה הזהירות היא הכרח, הכרח מעציב, אבל הכרח.

מה שנוגע לפועלים מלומדים, הנה סתתים הדרושים בא"י אין אצלנו. הועדה שאלה את העסקנים במקומות הנכבדים בהתחום והתשובות היו שליליות.

הועדה סייעה גם בידי מו"ל „פלשתינה", בלשון גרמנית.— זה הוא סכום פעולותיה של הועדה הפלשתינאית.

העבודה ברוסיה בשביל א"י תלויה ביחוד בזה שתהיה הארץ מוכשרת ונכונה לקבל את המתישבים החדשים. מרכז העבודה הוא איפא בא"י, ששם צריך לברוא את אותם המוסדים, אותם התנאים, שיתנו לנו את האפשרות ליהנות הנאה מרובה מהתשוקה לצאת לא"י ולהתבסס שמה. (מח"כ).

מפני חוסר זמן הוחלט לבלי לדון בהדוה"ח הזה. הפרזידיום הודיע כי תהיה עוד ביום זה אספה פרטית שתדון בשאלות העבודה ברוסיה בשביל א"י.

מר רווזוב נותן דו"ח מעבודתה של הועדה הפיננסית, שתעודתה היתה לא רק לעבד תקציב של הוצאות הועד המרכזי, אלא למצא מקורות הכנסה חדשים. הועדה מצאה רק תחבולה אחת — האגודות צריכות להמציא את הכסף הדרוש לוה"מ. חברי ההסתדרות צריכים סוף סוף להבין, שההסתדרות וצרכיה עומדים על מדרגה אחת עם המוסדים השונים, ואם לא יהיו להסתדרות די אמצעים לעבודתה, אז בודאי לא יוכלו עמוד גם המוסדים. הוא מציע בשם הועדה: 1) האגודות תשלחנה בראשית השנה פרטיקולים, שבהם תתחיבנה להמציא להוה"מ סכום ידוע; יחד עם הפרטיקולים צריך לשלוח את החלק הרביעי של הסכום. את הנותר צריך לשלוח מדי רבע ברבע; 2) הועידה בוחרת ועדה פיננסית קבועה שתסדר ותנהל את עניני הכסף של הוה"מ. הועדה תמציא להוה"מ את הכסף הדרוש לראשית עבודתו בערבות הפרטיקולים; 3) את פרטי היחס שבין הוה"מ והועדה יקבעו הוה"מ והועדה יחדיו. הוא מקריא לבסוף את התקציב. אחרי וכוחים קצרים נתקבלו כל הצעות הועדה ונתאשר התקציב.

התקציב של הועד המרכזי שנתאשר ע"י הועידה

החזקת הועד המרכזי (שכר דירה, הוצאות הלשכה וכו')	9.600 רוב.
התעמולה בע"פ	„ 9.000
התעמולה בדפוס	„ 2.400
תמיכת עתוני המפלגה	„ 7.200
הוצאות הדאר והטלגרף	„ 1.800
נסיעות	„ 1.200
ועדים פלכיים וגליליים	„ 3.600
הועדה הפלשתינאית	„ 900
הועידה והקונגרס	„ 1,200
הוצאות בלתי נראות מראש	„ 600
ס"ה	37500 רוב.

עוברים לבחירות הוה"מ עורכי עתוני המפלגה והועדות הקבועות הועידה מחליטה אחרי וכוחים קצרים שעורכי „העולם" וה„רזסויט" צריכים להיות נבחרים ע"י הועידה. לעורך „העולם" נבחר מר א. דרויאנוב, וכשאי־אפשר יהיה לו לערוך את „העולם" מסבת מחלה או מאיזו סבה אחרת, מר י. גרינבוים, לעורך ה„רזסויט" נבחר מר א. אידלסון. שני העורכים האלה נמנים על חברי הוה"מ. כמו כן נמנה על חברי הוה"ם בא־כח האגודות בפולין. העבודה בשביל א"י נמסרה לה"ה ב. גולדברג ומ. אוסישקין. ניתנה רשות להוה"ם למנות את חברי יתר הועדות, אם יהיה צורך בהן.

נמסר לחברי הוה"מ, הועד הפועל הגדול, ולצירי הועידה שהשתתפו בועידת קובנה לחבר ריזולוציה בדבר יחס הציונים לועידה זו ולמעשיה.

העבודה נגמרה, התחילו נאומי הנעילה. דברו ב. גולדברג, י. צ'לינוב, י. רוזוב, י. גרינבוים ומ. שיינקין (אלה האחרונים עברית). כל הנואמים הדגישו, שהמפלה שנחלה האופוזיציה על הקונגרס באה בעיקר הדבר מפני שלא הוכשר המקום, שאליו רצו להעביר את המרכז, אולם דעותיה של האופוזיציה נצחו, והוכרח הרוב להסתפק בהנהגה לפי שעה. המלחמה לא היתה אישית אלא יסודית: לחמה הציונות בתור תנועה נגד הציונות של עסקנות וקבלנות. יש שמצאו דמיון בין מצב זה שאחרי הקונגרס התשיעי ובין המצב שאחרי הקונגרס הששי, וכמו אז גם עתה צריכה ההסתדרות ברוסיה לעמור בפרץ ולזגור את כל הכחות, בכדי שתוצאות הקונגרס העשירי תהיינה דומות לתוצאותיו של הקונגרס השביעי. בקריאות מעוררות לעבודה נמרצה גמרו כל הנואמים את נאומיהם.

אחרי הנאומים האלה שנתקבלו בחבה רבה נסגרה הועידה בעברית כמו שנפתחה בעברית. עוד שעה ארוכה צלצלו באולם שירים ציוניים. הישיבה האחרונה של הועידה, וביחוד רגעיה האחרונים, אמצו את רוחם של צירי ורסיה והם נפרדו איש מאחיו בבטחון גמור, שהעבודה הציונית תתחזק ותתגדל בשנה זו.

הדין והחשבון של הועד המרכזי.

עבודת ההוה *).

הועידה בהאאג החליטה להשאיר בתקפה את ההחלטה ההלסינגפורסית

*) ע"פ טעות נשמט הפרק הזה מגליון 47.

ע״ד עבודת ההוה. הכרנו באמתת ההשקפה שהיתה ביסוד הפרוגרמה שנתקבלה בהלסינגפורס, אף על פי שיש להטיל ספק בפרטים בודדים שלה. ואולם התנאים לעבודה זו במשך תקופת החשבון היו שונים הרבה מאלה, ששררו בשעת יצירת הפרוגרמה הזאת.

הדרישות הלאומיות האלו, שכמעט הן הן עיקרן של הפרוגרמה, נדחו כידי החיים אל העתיד הרחוק פחות או יותר. על השאלה, מה לעשות בתוך מצב־הדברים בימינו לא קבלה ההסתדרות תשובה, אף לא יכלה לקבל אותה: התנאים של חיינו היו אי־ברורים ואי־מסוימים יותר מדי. חוגים רבים במפלגתנו, התחילו נוטים לדעה זו, כי ההחלטות הלאומיות־המדיניות שנתקבלו בהלסינגפורס היו תוצאות החלומות של השעה ההיא, ובזמננו צריכות הן לעבור ולהבטל.

ואולם הוה״מ לא הודה בזה, וכל אותם הימים עמד על בסיס הפרוגרמה ההלסינגפורסית, בהכירו, כי כה ניתנה תשובה לא על שאלת השעה, אלא על שאלות חיינו בגלות, וביחוד ברוסיה.

וגם הרוב של מפלגתנו לא נטה מן הדרך שנסמנה ע״י הפרוגרמה ההלסינגפורסית.

הציונים הוסיפו להשתתף בכל הענינים של כלל־ישראל, ובזה מצאו את בטוין הדעות של הועידה ההלסינגפורסית. אי אפשר להביא בחשבון ולא כל שכן להוכיח במספרים את סכום העבודה, שהציונים עשו בתוך החיים היהודיים במקצועות הקולטורה, הכלכלה וכו׳. אין לך כמעט מוסד חברתי אחר, שהציונים לא השתתפו בו במעשה, ולפעמים קרובות היו מן המיסדים והמנהלים אותו. אמת הדבר, כל העבודה הזאת, המאוחדה ברוח לאומי ביסודה, לא היתה קשורה ואחוזה עם הדרישות המדיניות־הלאומיות שנתקבלו בהלסינגפורס. אולם על הדבר הזה צריכה לדון היום הועידה שלנו.

במקרים חשובים יותר, שהיו להם ערך מדיני הנוגע לכלל ישראל, נתן הוה״מ הוראות לחברי ההסתדרות.

ע״ד ההוראות בזמן הבחירות אל הדומה הממלכתית השלישית, כבר הזכרנו. צריך כאן להוסיף, כי בנוגע לפולין החליטו לבלי השתתף כלל בבחירות, לרגלי חק הבחירות שהמעיט את מספר הצירים מפולין עד שנים עשר. החלטה זו התאימה בכללה אל מצב־הרוחות של ההמונים היהודים, שלא לקחו כל חלק בבחירות אלו, ובפעם הזאת עברה מלחמת־הבחירות בלי הסתה מצד האנטישמיים.

באודיסה עמד על הבחירה זו. ז׳בוטינסקי, חברינו הגדילו והרחיבו שם את התעמולה, והציונים עמדו בראש בין היהודים באודיסה, והכל שמו בהם עיניהם. התחילו עורכים מלחמה כנגדם מצד הכחות המאוחדים של המתבוללים והמתבוללים־למחצה, שהשתמשו באותן ההאשמות, שהוטלו עלינו בזמן הבחירות אל הדומה השנית. חברינו עמדו והגינו על הדעות שהובעו בהפלטפורמת ההלסינגפורסית. ז׳בוטינסקי הצליח למשוך על צדו מספר הגון של דעות מקרב היהודים. השתתפות חרוצה נראתה בקרב חברינו באודיסה בזמן בחירות־המלואים בתקוריה הראשונה, והם סייעו הרבה לבחירת ברודסקי.

41 ציונים ושורה שלמה של אנשים קרובים לציונות נבחרו לבוחרים אל הדומה השלישית, למרות היחס הפסיבי מצד ההסתדרות כאמור למעלה. בתקופת החשבון עשינו נסיון להוציא אל הפועל את רעיונו של ז׳בוטינסקי שהסכמנו לו, לקרא לועידה של בוחרים.

בחדש נובמבר ש. 1907 קבלה שאלה זו צורה ריאלית. קודם הבחירות להדומה יעץ הוה״מ באחד מן החוזרים ש־ו לקרא לועידה של בוחרים, שזו היא הצורה־ההסתדרותית היותר ראויה לפי התנאים השוררים כי תהי בת־סמכא בין המוני היהודים ותסייע לאחדות הכחות היהודים הלאומיים.

עמדנו על דעתנו, כי נחוץ להזמין לועידה זו את הבוררים של כל שלש הדומות, וכנגד זה נלחמה הקבוצה העממית, משום שנתיראה מפני הרוב של בוחרים ציונים.

ע״פ הצעת הציונים וה„פאלקס־פארטיי״, שנתמכה ע״י „הקבוצה הדמוקרטית״, בפרוגרמה של ועידה זו באו סעיפים ע״ד יצירת הסתדרות כללית וע״ד סדור חיינו הפנימיים. במקום הראשון, עמדו, כמובן, אצלנו לא שאלות הפוליטיקה החצונית, אלא שאלות פנימיות של חיי היהודים.

גורל ועידה זו היה כגורל התחלות רבות מצד היהודים ברוסיה, ואולם נסיון זה יש לו עתה חשיבות יתרה לרגלי הועידה בקובנה שהיתה זה לא כבר, שנקראת על יסודות אחרים לגמרי. הציונים השתתפו גם במועצה הבלתי מפלגתית שעל יד הצירים של הדומה השלישית.

בתקופת החשבון היו בחירות להנהגת הקהלה בוורשה. בבחירות אלה השתתפו בחריצות חברינו שבוורשה, שעמדו בראש העסקנים הלאומיים המאוחדים. בפעם הראשונה לבשה התעמולה של הבחירות צורה של מלחמה חברתית, מלחמת הדעות והאמונות. אמנם על מזבח האחדות הביאו חברינו לקרבן סעיפים חשובים של הפרוגרמה הלאומית שלנו. אך בכ״ז בשם בסוף הקהלה על יכורות הלאומיים והדמוקרטיים נבחרו שני חברים משלנו אל ההנהגה, ובאופן זה נעשו פרצים בחומה זו של ההתבוללות. ערך הבחירות האלו חשוב לא רק לוורשה ופולין. הקהלה בוורשה היא הראשונה באירופה ברבוי האוכלוסין, היהידה ברוסיה בהסתדרותה, ולכן המלחמה בתוכה בעד דעותינו יש לה לא רק ערך מקומי בלבד.

מפני שאנו מוקירים כל נסיון של אחור הכחות היהודיים וכל שאיפה לפעולה עצמית מצד היהודים, לכן צריכים היינו לקדם ברצון את הועידה של העסקנים היהודיים בקובנה. לצערנו, אופן קריאת הועידה וסדרה היה טבוע בחותם כזה, עד שלא יכלנו לראות מועצה זו בתור ועידה, שבה תמצא הד נכון דעת הקהל היהודי ברוסיה.

ולזאת החליט הוה״מ, כי ההסתדרות כשהיא לעצמה לא תשתתף במועצה זו, ורק לציונים פרטיים יש הרשות לעשות בענין זה כרצונם.

ואולם הועידה הקובנאית קבלה בשאלה ע״ד הקהלה, שזו היתה הנקודה המרכזית של עבודת המועצה, החלטות שביסודן הונחו הדעות של הפרוגרמה שלנו בענין הקהלה: מס הכפיה והצורה הלאומית של הקהלה, באופן זה היו הדרישות שלנו לקנין של חוגים רחבים של היהודים, גם של אלה, שלהם היו זרות לגמרי עד כה.

בכלל אפשר לנו להגיד, כי לא היתה כמעט שאלה אחת, לא היה חזיון אחד בחיי היהודים, אם היה לו ערך עממי־כללי פחות או יותר, שלא השתתפנו בו באופן הגון פחות או יותר. העתונות שלנו דנה תמיד בתשומת־לב ברוח הפרוגרמה ההלסינגפורסית בשאלות הנוגעות לחיינו הפנימיים *).

יחיאל יוסף לבנטין.

דַּרְכֵי הַיִּשּׁוּב.

מאמר שלישי

הַתַּעֲשִׂיָּה וְהָאִכָּרוּת.

(סוף)

ומכל הדברים האלה יוצאות ההחלטות הבהירות והקימות הללו: כל איש בעל אחוזה קטנה העובד את אדמתו באופן אינטנסיבי יכול לחבר את האכרות עם איזה מענפי התעשיה התלויה בתוצאות אדמתו, ביבול שדהו, גנו או כרמו. אם בעלי אחוזות קטנות מתאגדים לקואיפרציות, אז הולכים ונבראים הגורמים והאמצעים, הנותנים עוז ועצמה להפריח ולהגדיל את התעשיות השונות, המסוגלות להשתלמות בתנאי עבודת־האדמה של המקום הזה, לא שטח האדמה הוא העיקר אלא ה י ד י ע ה, איך להוציא מן האדמה, מבלי החלש את לשדה, את כל אשר העניק הטבע באקלימה של הארץ. צריכים המה כל בעלי־האחוזות הסמוכות לארגן קופות של מלוה ושל חסכון, אגודות לממכר ולקניה וכו׳, בכדי שישארו כל הרוחים בידיהם ולבל יבאו בעול האפטרופסות של בעלי־ההון ושל הסרסורים והסוחרים הפעוטים. אם תנאי המקום נוחים לזה, יכל האכר לעסוק בכל מלאכת־יד, בכל מיני תעשיות ביתיות, הן לצרכיו ולצרכי חבריו ושכניו והן בשביל שוקי־ארצות שונות.

ובנוגע לישובנו בא״י מחויבים אנו להדגיש עוד את ההחלטה

*) את חשבון ההכנסה וההוצאה של הועד המרכזי נביא בגליון הבא.

הזאת: בעלי־מלאכה יהודים יכולים לבא להתישב בארץ לא על מנת לעבוד רק את האדמה או לאחוז במלאכה בלבד, שאולי מעט מאד הצורך בה, וזה מוליד התחרות איומה עם כל תוצאותיה הרעות, אלא גם לאחוז בזה וכזה, כלומר בענפי מלאכתם ובאיזה מענפי עבודת האדמה, אחרי שיתארגנו כוחותיהם הבודדים לאגודות, שוגית הן לאכרות והן למלאכת־יד. —

ומוטב בודאי שיתאגדו בעלי־מלאכה לאגודות עוד טרם שיחליטו לצאת לא״י לתור להם ע״י המוסדים העממיים של ישוב הארץ או ע״י שליחים איזה מענפי־העבודה ואיזה מקום ראוי לישובם, ויאספו להם בראשונה איזה סכום כסף, שיספיק להם להתחלת העבודה, ואחרי כן יתבססו בארץ ויגדילו משנה לשנה את מעשיהם.

ההחלטות האלה פותרות לנו את שלש השאלות אשר הצבנו בראש המאמר הזה ונותנות להן פרוש ברור ונאמן. —

הרעיון. שהישוב מוכרח להתפתח ע״י הרכוש מתקבל על לבות רבים מהבאים להתישב בארץ וגם מהשואפים לבנין בית ישראל בארץ אביתנו. רבים מאמינים, כי החוקים האקונומיים מחיבים את „גבירי״ ישראל לכונן בתי־חרשת או לרכוש אחוזות למען רכז את שטחי האדמה הנעבדה בידיהם וגם להביא את הקפיטל לידי אחדים, ועניי־ישראל יעבדו אצלם בתור פועלים ושכירי־יום, ואז יהפך המון־העם לפרולטריט כרבעי. ואמנם רוב העובדים החרוצים, הבאים לארץ אבותינו והמסורים בכל נפשם ובכל מאדם לרעיון התפתחות עבודת־האדמה בארץ — שואפים כאל מטרה נשגבה להיות דוקא פועלים פשוטים במושבות, הנוסדות בעזרת נדיבינו, ומתאמצים שכל המלאכות המקריות והתמידיות אשר בערים ובמושבות תעשינה דוקא בידי הפועלים ההם, וחושבים רבים מהם כי באופן זה יתהוה „מעמד״ הפועלים. ואמנם נולדה בארצנו השוממה מאין ישוב גם „שאלת״ הפועלים. אבל השטה הזאת בשקר יסודה. התהוותו של מעמד פועלים בא״י לפי תנאי הישוב שמה היא מלאכותית. וזהי בריאה משונה במינה בארץ שאין בה חרשת גדולה כלל ושאין בה אפילו התנאים הנחוצים להתפתחות חרשת כזאת, וכל העשיות והמלאכות שבה עומדות עוד במדרגה נמוכה ושפלה מאד; בארץ שאין בה אחוזות גדולות, אין לנדלורדים ואין לטיפונדיות; בארץ שאין בה בעלי־רכוש ושקשה, או יותר נכון, אי־אפשר כלל למשך אליה את הקפיטלים הגדולים מחוץ לארץ עד שיתגדל ויתרחב הישוב,—בארץ כזאת יכולה להתקים ולהתפתח עבודה פעוטה, אכרות העומדת ברשות עצמה, ששטת הקואופרציות, ההשכלה והעיון הרב, השקידה והזריזות, הבטחון בכח עצמי— שכל זה מביא אותן לידי שכלול גמור ושלם.

אם גם בארצות הגדולות, ששם כבר התפתחה החרשת עד למדרגה גבוהה וששם התרכזו מסבות היסתוריות שונות בידי אנשים יחידים אחוזות גדולות, אם בארצות ששם גבר הרכוש על הכל, והמון עם רב כבר היה לפרולטרי, אם גם שם מוצאים אנו נטיה גדולה להלחם עם הקפיטליות ע״י עבודת האדמה, הנוסדה על אשיות התאגדות הקואופרטיבית ועל אחדות האכרות עם ענפים שונים של התעשיות המרובות, אם גם שם שואפים להסיר את עול הברזל של הקפיטל מן העובדים על ידי עזרה עצמית של הקואופורציות ועל ידי העבודה האינטינסיבית, אם גם שם הרבה מחכמי הכלכלה רואים עתידות לעובדים בשיטה הנאמנה הזאת, — הלא על אחת כמה וכמה מחויבים אנו לשאוף וליצור בארץ אבותינו תנאים כאלה, שיכשירו את העבודה לבעלי־יכולת מעטה, על אחת כמה וכמה אין לנו לברא בריאות, שאין להן כל יסוד לא בחיינו ולא ברוח עמנו, ולהביא לקרבן בשבילן את חיי הפועלים הטובים המעטים בקרבנו...

ולפיכך אנו מחליטים, כי אין כלל שאלת פועלים בא״י כי אם יש שאלת הבאים להתישב בארץ, המבקשים עבודה ואין להם האמצעים הנחוצים, אין להם התכנית הנכונה והישרה לסדר את חייהם בארץ בתור עובדי־אדמה ובעלי־מלאכה עומדים ברשות עצמם. ולפיכך צריכים אנו לחקור ולהבין את התנאים ההכרחיים שאפשר לברא בא״י ע״י המוסדות העממיים שלנו כדי להעמיד על הקרקע את החרוצים שבחלוצי הישוב.—

המתישבים הראשונים, מפני שהיו—חלוצי הישוב והתחילו עוסקים בארץ מוזרה, בעבודה שלא ידעו המה ואבותיהם. אמנם מוכרחים היו להשתעבד לחסד הנדיבים, מפני שלא יכלו לעמוד ברשות עצמם ולא ידעו את הדרך הנכונה בעבודתם; אבל זכותם תעמד להם לנצח נצחים בדברי ימי עמנו, כי הם גלו לפנינו את הארץ הזאת, שהיתה לנו לכולנו terra incognita, ולא ידענו את מהותה ואת איכותה ואת העושר הצפון בה. אנחנו ראינו אז מבין ערפלי־אדי־קדושה רק את הפנים הנזעמים של היושבים בחבוק־ידים בירושלים על „החלוקה״, נבאשים בבטלניהם ובקבצנותם, ולכן חשבו וטעו רבים מאתנו, כי חיבים אנו בני־הגולה להרבות בנדבות למען החזיק את מעמד המתישבים, והתפלאנו כי אין הכור מתמלא מן האגורות אשר זרקנו אליו בתמימותנו בלי שיטה ובלי תכנית. חשבנו וטעינו כי צריך רק להרבות בקרקע בשביל המתישבים, ואז תפתר שאלתם. כי את חוקי־עבודת האדמה לא ידענו, דרכי הכלכלה מוזרים היו לנו ובאורגניזציה ישרה מאסנו. הנסיונות הראשונים של המתישבים, למרות השגיאות הרבות, הראו אותנו למדי, כי אמנם הארץ הזאת ברוכה היא ומסוגלת לעבודת אדמה אינטינסיבית.

ובעת ההיא נולד רעיון חדש: ליסד אגודות שמטרתן לקבץ כסף מהחברים מדי שנה בשנה, לקנות קרקע ולעבדה ע״י פקידים. וכשתהיינה האחוזות „נכונית״ וה„גלוסקאות״ כבר תהיינה צומחות על העצים, אז בא יבאו כל החברים וישבו לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, אשר בנטיעתם לא עמלו. ואמנם האגודות האלה, אגודות אלף ואגודות רבבות. חלפו ועברו כקצף על פני המים.

אז התחילו מאמינים, כי בעלי הכסף מאחינו ילכו ויקנו קרקעות לכונן אחוזות גדולות, וסמכו על שנים־שלשה אנשים, אשר אמרו והבטיחו לקנות שטחי אדמה „בארץ הקדושה״ לשם הישוב ולשם גדולת עצמם. והנה גם האמונה הזאת עוברת כבר וחולפת כחלום יעוף.

ובין כה וכה התחילו להכנס אל הארץ אנשים רבים, אשר קראו לעצמם בשם הכללי „פועלים״. הם הביאו אתם את הרעיון הנעלה, כי רק בכח עצמם אפשר להם לכבוש את דרך הישוב. הם סרבו להיות נכנעים ומשועבדים לכל גומלי־חסד, נלחמו בעד זכותם לעבוד ולהגן על מצבם, לכונן מעמדם ולהגיע בכח עצמם ועמל ידיהם אל האושר אשר אליו שאפו. ולפיכך חביבים המה לנו, וכן יקרים לנו הצעירים האלה, כי הודות לאמץ רוחם, אמונתם והתלהבותם תלבש תקיתנו צורה אמתית, צורה של עבודת־לאום גדולה. תפקידנו הראשי הוא איפא לברוא את התנאים המדיניים והרכישיים הנוחים להתרבות מספרם ולהתפתחות עבודתם.

העורך־המו״ל: י. ל. גולדברג.

Редакторъ-Издатель И. Л. Гольдбергъ. Вильна, Типографія Ф. Гарбера, Завальная ул № 2.

„ביבליותיקה מוריה“

מיטב הספרות לבני הנעורים ולעם.

קבוצה ראשונה: ספרות יפה — מחיי העם.

עשרים וחמשה ספרים (50 גליונות דפוס) מכילים כארבעים ספורים וציורים ממיטב היצירות של גדולי סופרינו, ערוכים מסודרים ומפורשים למקרא בני הנעורים ולעם ויוצאים כסדרם ספר ספר בשבוע.

המטרה הראשית של מפעל ספרותי זה היא — להוציא בדרך קבע ובמקת השוה, מן הטוב והמעולה שבכל מקצועות היצירה בספרותנו, סדרי־ספרים שלמים, ערוכים באופן כזה, שיהא בהם כדי קריאה תדירית וסיסטמטית לבני הנעורים בפרט וכדי קריאה נוחה ושוה לכל נפש מישראל בכלל.

המחסור הגדול בספרי מקרא טובים לבני הנעורים ולעם, וביחוד לראשונים — הוא כן המפורסמות שאינן צריכות ראיה. הכל יודעים, שבגלל המחסור הזה קוראי עברית ויודעי ספרות בישראל הולכים ומתמעטים משנה לשנה. הרבה מבני הנעורים, אפילו מאלה שקבלו בילדותם חנוך עברי לאומי הגון והם מתאוים לספר עברי, ביון שהם מגיעים לשנות בינה והבהגה ספרותית ומבקשים ואינם מוצאים לעצמם בספרותנו „סדר“ שלם ומתוקן של ספרים הגונים הם מתחילים להשתמט מעט מעט מן הספר העברי עד שלבסוף הם פורשים ממנו לגמרי, מתיאשים לעולם מכל הספרות העברית ורואים אותה כאלו איננה, לעיניני הולך וגדל אפוא דור שלם, שחנוכו העברי עלה לו ולהוריו ומוריו ביגיעה גדולה ובאבוד הרבה כח, ממון וזמן—ולבסוף נמצאת רוב היגיעה לבטלה. לפני הדור ההוא ישארו דלתות ספרותנו נעולות, את יצירותיה לא יכיר, את ראשי יוצריה לא ידע ואת שמם לא יכבד; שאם אין דעת והכרה — כבוד מנין?

אמנם בשוק אפשר למצוא מקצת ספרי־מקרא יעודים לבני־הנעורים, אבל הללו, מלבד מעוטם וארעיותם, הרי הם על פי רוב מעשה ידי אדם שיושב על האבנים ועושה ספרים מיוחדים לכתחלה בשביל בני־הנעורים, ולא בבאלה הכתוב מדבר כאן. „ספרי מקרא טובים“ —הוי אומר, ספרים שיש להם ערך יצירי ואומנתי גם לבני־הנעורים וגם לשאר כל אדם, ספרים שיש להם ערך קים ואינם נפסלים מיד אחר קריאה ראשונה, ספרים שנבראו לשם עצמם, ולא לשם מטרות חיצוניות של „חנוך“ או של הרגל בלשון ומתן ידיעות וכדומה; כי לדעת „מוריה“, דוקא יצירות כאלה שנבראו בשעתן לשם יצירה גרידא, אלא שנמצאו אחר־כך, בלא כונה קודמת, ראויות גם לבני הנעורים, כמו לשאר אדם—דוקא הן ראויות לשם „ספרי מקרא“ ודוקא הן יש להן גם ערך „חנוכי“ גדול בכל משמעותיה של המלה הזאת; מפני שיצירה אמתית השפעתה מרובה לטובה שלא מדעת, וזוהי הטובה שבהשפעות.

וספרים טובים ממין זה, ספרים בני־יצירה אמתית, ראוים למקרא בני הנעורים—כמעט שאינם מצוים כלל בשוק הספרים, או שבטלים במיעוטם. ולא משום שהספרות העברית עניה ב ע צ ם בחומר־קריאה ממין האמור. אדרבה, אפילו מתוך ספרותנו הקימת אפשר להוציא חומר־קריאה חשוב בכמות ובאיכות, כדי צירוף סדרי־ספרים שלמים של הרבה מקצועות, אבל, לצערנו, לא ניתן עד עכשיו לב להשתמש בכל החומר ההוא ולהכשירו למטרה האמורה.

כי כדי שיעשה החומר ההוא שוה לכל נפש ומתאים למטרתו הוא טעון הכשר קודם, כגון, לקוט, עריכה וסדור בדרך סיסטמטי, נקוד וביאור של המלות הקשות, ולפעמים גם תקונים והשמטות, הכל לפי טוב החומר, ועל כל אלה—צורה חיצונית נאותה ומחיר נמוך.

ואת העבודה הזאת קבלה על עצמה „מוריה“.

אחד מעקרי הפרוגרמה של הוצאת „מוריה“ הוא, כידוע, להכשיר ולסדר בשביל צרכי החנוך העברי את ה מ ע ו ל ה מיצירות ספרותנו העתיקה והחדשה, מכל הנמצא „בעין“. חלק מן העבודה הזאת נתקיים כבר בהרבה מספרי הלמוד והמקרא, שהוציאה „מוריה“ עד עכשו. עתה נגשת „מוריה“ להוציא, לפי שטה זו, גם סדרים וקבוצות שלמות של ס פ ר י מ ק ר א ל ב נ י ה נ ע ו ר י ם ו ל ע ם.

מתוך כל היצירות החשובות של ספרותנו ב מ ק צ ו ע ו ת ש ו נ י ם — תברור מוריה, על פי שטה מסוימת, את הטובות ואת המתאימות ביותר לבני הנעורים ולעם ותוציאן ספרים ספרים בסדר קבוע, בצורה מתוקנת ובמחיר שוה לכל נפש.

הספרים יצאו קבוצות קבוצות. כל קבוצה תהא מוקדשת ליצירות של מ ק צ ו ע ס פ ר ו ת י מ י ו ח ד.

ובעשרים וחמשת הספרים ... בדיוק, יבואו כארבעים יצירות מיוחדות של טובי סופרינו — ... מחיי העם.

הספרים יבואו מ נ ו ק ד י ם נקוד מקוטע; המלים והמבטאים הקשים י ת ב א ר ו בשולי הגליון.

לפי שעה נמסרו לדפוס בשביל קבוצה ראשונה חמשה ספרים אלו:

קפיצת הדרך (מקוצר) — — — — י. ל. גרדון.
מסעות בנימין השלישי (מתוקן ומחודש ע"י המחבר) מנדלי מו"ס.
ציורים ורשימות (חמשה ספורים)— — — י. ל. פרץ.
מאורעותיו של יוסיל (שלשה ספורים) — — שלום עליכם.
מזכרונותיו של נער עברי — — — ח. נ. ביאליק.

על דבר יצירותיהם של שאר טובי הסופרים שתבאנה בקבוצה זו וכן ע"ד תכנם של שאר ה ק ב ו צ ו ת נפרסם בכועדם.

מראשית יאנואר שנת 1910, בכל שבוע ושבוע בדיוק, יצא לאור ספר אחד.

מחיר קבוצה ראשונה (25 ספרים; כארבעים ספורים וציורים; 50 גליונות דפוס):
לחותמים על כל הקבוצה 3 רו"כ (אפשר לשעורים: בשעת חתימה 1 ר 50 ק'; אחר קבלת עשרה ספרים 1 ר' ואחר הספר העשרים—50 ק').

מחיר כל ספר בפ"ע 15 קאפ'.

Издательство „МОРІЯ“, Одесса.
Ferlag „MORIAH“ Odessa (Russland).

נ. ב. על פרוספקט זה רבנו מעוררים ביחוד את תשומת לבם של מורים והורים.

САМОЕ
ЛУЧШЕЕ
ИЗЪ ВСѢХЪ
ВИНЪ
УКРѢПЛЯЮЩЕЕ
ПРІЯТНОЕ
ЗДОРОВЬЕ
„СЕНЪ
РАФАЭЛЬ“
ВЕСЬМА ПОЛЕЗНО
ДЛЯ МАЛОКРОВНЫХЪ
И ВЫЗДОРАВЛИВАЮЩИХЪ
ЛУЧШІЙ ДРУГЪ ЖЕЛУДКА
КТО ЖЕЛАЕТЪ УКРѢПИТЬ
ЗДОРОВЬЕ, БЫТЬ
БОДРЫМЪ И СИЛЬНЫМЪ
ПУСТЬ ПЬЕТЪ ВИНО
„С. РАФАЭЛЬ“
ПРЕВОСХОДНО НА ВКУСЪ
COMPAGNIE DU VIN SAINT
RAPHAEL VALENCE

ВѢРНЫЙ ДРУГЪ ЖЕНЩИНЪ
КРЕМЪ КАЗИМИ
МЕТАМОРФОЗА
Продано около ДВУХЪ
милліоновъ банокъ
РАДИКАЛЬНО устраняетъ
ВЕСНУШКИ, УГРИ, ПЯТНА,
МОРЩИНЫ и ДРУГІЕ ДЕФЕКТЫ ЛИЦА.
Утвержд. Департ. Торг. и Мануфакт. за № 4683.

מוכן „העולם“ ...
בעיר קניגסברג (פרוסיה)
מר מ. סאמבורסקי
Klapperwiese 7. רחוב

לזכר נשואי חברנו מר מנדל דודזון עם בחירתו מרת שרה ראבין שהיו ו' כסלו תע"ר, חבריו הנ"מ נוטעים על שמו ושם רעיתי עץ ב„יער הרצל“ ובמקום תלגרמות נדבו כ"א חמשים אגורות":

יעקב העלפמאן, יעקב פיכמאן, מולקי שערבאק, נטי פאקכמאן, יעקב צובאשניק, מרדכי שיין, יצחק דימרא.

ס א ר א ק י (פלך בסרביה).

[illegible], אודיסה.

יצא לאור ונמצא למכירה ספר

דברי אגדה

מבחר האגדות שבתלמוד ומדרשים
(לבית=אב ולבית=הספר)

סדורות, מפורשות ומנוקדות ע"י.

ח. נ. ביאליק וי. ח. רבניצקי.

ספר ראשון. (ד' חוברות).

אחרי התנ"ך אין באוצרותינו העתיקים מקצוע יפה ומסוגל לעורר בלב הילדים חבה גדולה לקדשי האומה וקניניה כמקצוע האגדה, שבה נתלבש רוח האומה במשך כמה מאות שנה באופן מקורי ומיוחד, שאין דוגמתו בדורות הבאים, ועליה נתחנך עמנו בזקניו ובנעריו במשך כמה וכמה דורות.

בספר „דברי אגדה" נתנו המסדרים את היכולת להתלמיד העברי להכיר ע"י מבחר הדוגמאות את האגדה כמו שהיא בצורתה היפה ובלשונה הנוחה ושתהא עם זה ההכרה מלאה, כפי האפשר, וקנויה בדרך מתוקנת ובסדר יפה.

להכלית זאת השתדלו המסדרים לאסוף לתוך ספרם זה מכל מקצועות האגדה שבתלמוד ומדרשים את כל הטוב והיפה ואת כל הנאות לפי דעתם וטעמם, לילדים;

ספר „דברי אגדה" העשוי במתכנתו של „ספר האגדה הגדול" לגדולים ושנכנסו בו מבחר האגדות הראויות גם לגדולים וגם לקטנים, נחלק אף הוא לפי תוכן עניניו לארבעה חלקים.

א) ספר ראשון. בו באו מבחר האגדות שנאמרו על אישים. מאורעות ועניניה שונים שבא זכרם בכתבי הקדש.
ב) ספר שני. מבחר האגדות על אישים, מאורעות וענינים שבזמן בית=שני והתלמוד.
ג) ספר שלישי. מבחר האגדות על הענינים הלאומיים של ישראל (עם ישראל), ארץ ישראל, לשון הקודש, גלות, גאולה ומשיח, תורה, נבואה, הקב"ה וכו'.
ד) ספר רביעי. מבחר האגדות בעניני חיים של יחיד וצבור, מוסר ומדות האדם, החברה והעולם וכו'.

הספר הזה, מלבד שהוא חריסתומתיה יפה ללמוד האגדה בפני עצמה, עוד יכול הוא לשמש בידי המורים והתלמידים כעין מלואים יפים לספורי המקרא. בהיות רוב האגדות הנאות נכלות מאד בצורתן ובלשונן ומושכות את הלב בתכנן, קשורות קשר פנימי עם ספורי המקרא. ובאופן זה יעבור התלמיד מאליו מן הסגנון הביבלי לסגנון האגדה, שהוא המקובל בספרותנו החדשה.

הספר הזה הוא באמת ספר=עם במלא מובן המלה. באשר שנכנסו בו מבחר האגדות העממיות שבתלמוד ומדרשים, ונדפס באותיות גדולות ומנוקד כולו נקוד שלם ומלא ונוח למקרא ולהבנה לגדולים וגם לקטנים, למורה וגם לתלמיד.

מחיר כל חוברת (בלא משלח) 30 ק'.
מחיר כל הספר (ד' חוברות) בכרך אחד, בכריכה יפה, 1,40 ר.

הכתבת:

Издательство „Морія", Одесса.
Ferlag „Morijah", Odessa.

דעם געשמאקסטען יי"ש ושפירט של פסח
אויך רעקטיפיצירט (פיינשפריט)
Лучшіе ПЕЙСАХОВЫЕ СПИРТЪ
и водка обыкн. и двойной очистки,
מיט הכשרים מהרבנים הגאונים הצדיקים
קען מאן בעשטעלען ביי
Б. ЯФФЕ, ГРОДНА.
נעגויסטע פרייזען, בעסטע בעהאנדלונג; דער יי"ש ושפירט איז בעוואוסט מיט זיין גוטען געשמאק, אנגענעמען ריח, מיט זיין קריסטאל געשטאלט.
דער װאַרשער עקז' פון יאהר 1865 תרנ"ה.

כתבי יהודה שטיינברג

לבני הנעורים.

ספר ראשון. אגדות לילדים.

הוצאת אפטרופסי משפחת הסופר המנוח.

תכן הענינים:

א) מעשה בשני אחים ושני סיחים; ב) חבקוק; ג) העיר אלתשבע; ד) שושנים וברקות; ה) החסיד והחסידה; ו) שבולת; ז) דוד כסיל; ח) חג החתונה; ט) השושנים; י) התתול והתיש; יא) ילקוט יעקב; יב) קשתות ל"ג בעומר; יג) תורה מורשה; יד) יוסי פתי; (טו) שופטי משה; טז) על נהרות בבל; יז) חסד ואמת; יח) הכפרים המאורים; יט) מעשה ברוכם אחד; כ) יום הפסחים; כל אלה אגדות נפלאות לוקחות לבבות, אשר רק יהודה שטיינברג, שהבין את סוד האגדה, ידע לספר אותן.

הספר כלו מנוקד ונדפס בהדור רב על נייר יפה ומשובח ויהיה לתועלת וגם לשעשועים לילדי העברים.

המביאים לבית הדפוס מקוים, אשר כל אב שבנו, יאבה להכניס את הברכה ההיא לביתו ויחבר את הנעים ואת המועיל יחדיו, להמציא עונג רוחני לילדיו, לחבב עליהם את הספר העברי ואת האגדות ולעשות עם זה חסד את משפחת הסופר המנוח.

המחיר 65 קאפ' בלי המשלות. בכריכה יפה 95 קאפ'.
לוהשיג בהוצאת „מוריה", אודיסה.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט פון 1=טען יאנואר 1910 אויף די פערשפרייטעסטע אידישע צייטונג

„היינט"

אבאנעמענטס=פרייז: א יאהר 6 רובל, א האלב יאהר 3 רובל, א פיערטעל יאהר 1,50 ר', א מאנאט 50 ק'.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

Редакція „Гайнтъ", Варшава, Холодная 8.
Redakcja „HAJNT", Warszawa, Chlodna 8.

תושיה

כל מיני ספרים, ברטיסים מצוירים, אלבומים ותמונות שונות אפשר להשיג אצל

Издательство „Тушія", Варшава.
Verlag „Tuschijah", Warschau,
נובוליפקי 7, וגם נאלעווקי 1.

שתו רק יין

„כרמל"

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
0022024123

DATE DUE

JAN 18 2006
JAN 23 2006
APR 16 2008

GAYLORD
PRINTED IN U.S.A.

NOV 15 1935